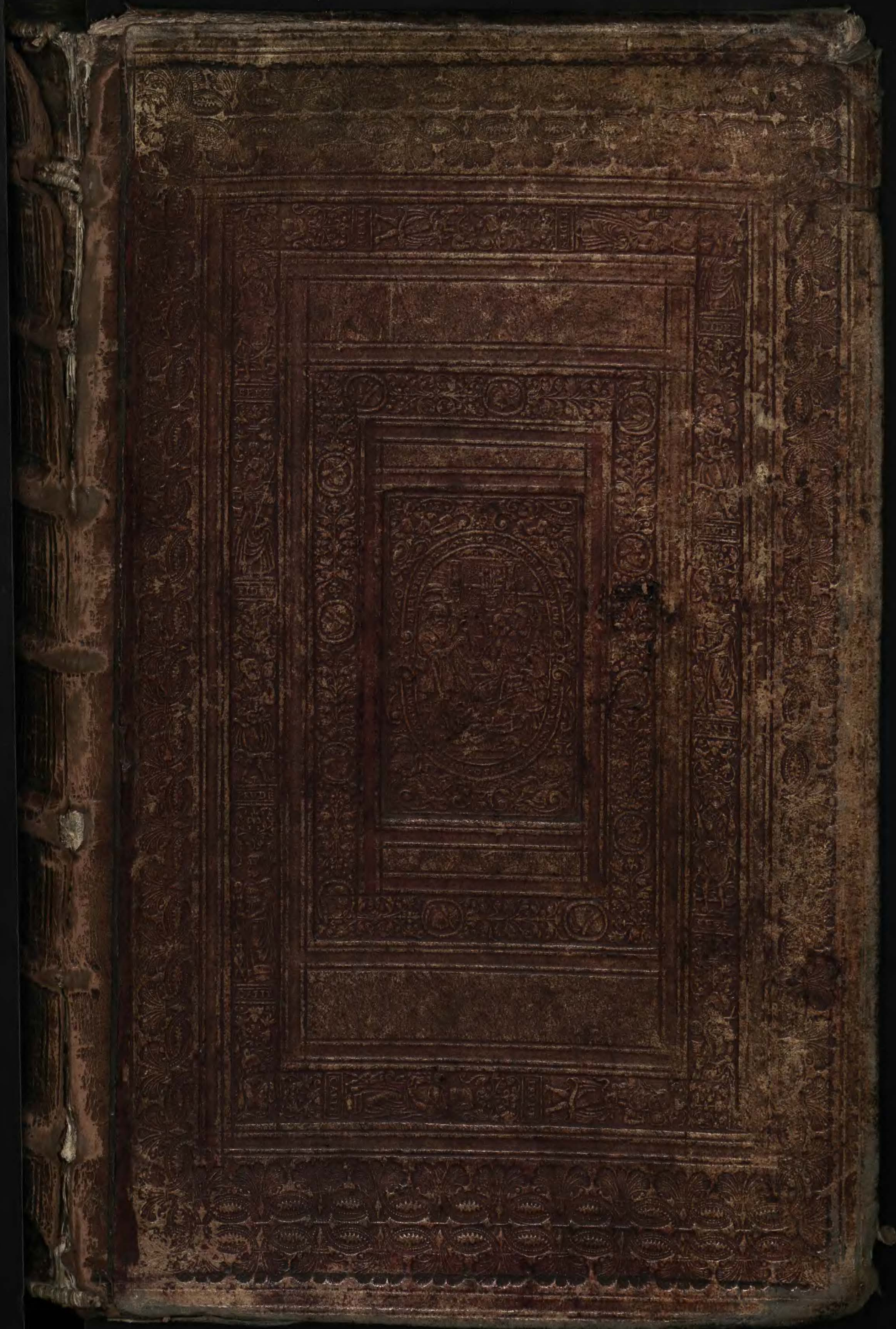

POLONICAE HISTORIÆ CORPVS:

HOC EST,

POLONICARVM RERVM LATINI

recentiores & ueteres ſcriptores, quotquot extant, uno volumine compræhenſi omnes, & in aliquot diſtributi Tomos.

Ex bibliotheca Ioan. Pistorii Nidani D.

Opvs omnibvs pernecessarivm, ad perfecte cognoscendam regionis Polonicae, vicinarvm'qve ditionum deſcriptionem: & ad rerum à Polonis per omnes ætates geſtarum intelligendam hiſtoriam: & ſummatim ad eorum omnium compræhendendam notitiam, quæ uel ad terram, uel ad gentem, uel ad res cæteras Poloniæ, & ſubiectarum cumq; Polonia continentium prouinciarum, pertinent.

Cum Gratia & Priuileg. Cæſ. Maieſt.

BASILEÆ,
Per Sebastianvm Henricpetri.

LIBERA ET PERVETVSTA NOBILITATE, VIRTVTIS'QVE STVDIO PRAESTANTISSIMIS VIRIS, D. MICHAELI LVDVVICO A' FREIBERG IN IVSTINGEN, ET HVIVS FRATRI, FERDINANDO A' FREIBERG IN OEPFINGEN, DOMINIS SVIS omni obſeruantia, ſtudioq; Colendiſs.

V' M omnes laudare ſoleã, qui in conſeruandis ueterũ authorũ, ſcriptis de memoria ſuperiorũ temporũ libris operã, diligentiamq; ponunt ſuã: tùm præſertim eorũ mihi laudabile uiſum inſtitutũ ſemper fuit, qui multos unius gentis aut prouinciæ, aut alterius rei ſcriptores, in unũ comportatos librũ, una cõprehenſione cõplectunt: & geſtarũ per multas ætates uno aliquo in loco rerum, traditas à doctis quãplurimis uiris, & cõſignatas in libris animaduerſiones ſub unũ ſubijciunt aſpectũ. Nam quia nulla in uniuerſum pars eſt hiſtoriæ: quæ quidẽ rectè & diligẽter ſit mandata literis: quę magnis ingenijs & doctrina pręſtãtes uiros nõ afficiat delectatione, & fructum de ſe in cõmunẽ uitam nõ diſſeminet: profectò ſi quæ erit de tota aliqua re plenè, cumulateq; ſcripta hiſtoria, quę perfectã ac neceſſariã omniũ, quæ cõſiderari & inquiri eiuſmodi de re poſſunt, tractationẽ contineat: illa ut in tribuẽda uoluptate & in impartiẽdo fructu plurimũ antecellat, neceſſe eſt. Quãdo uerò tales, aut paucę adhûc in omni propemodũ genere reperiũtur, aut omninò nullę exiſtũt, quæ rem, de qua agunt, per omnia ductã tempora ſuiſq; partib. completã & perfectã omnibus numeris proponunt: ſequitur ut proximã illi libri, &, ut in hac inopia noſtra, ampliſsimã laudẽ habeant, qui omniũ ſeculorũ ſcriptores, quorũ ad unius prouinciæ hiſtoriã conuerſa induſtria & applicata occupatio fuit, in ſeſe includũt, & copioſam materiã, ac ueluti ſyluam ſubminiſtrãt, ex qua cædi arbores ad exædificandã perfectã hiſtoriã à conſideratis & doctis, & exercitatis uiris pòſſunt. Et quanquã hiſtorię eſſent planè abſolutę & perfectè ad ſummã dignitatẽ elaboratæ multę: quales paucæ eſſe uidẽtur: re, ſicut ego ſentio, ſunt nullæ: tamen quia illa ueritatis pręcipua laus florere in hiſtorijs debet, ne quid falſi dicatur: & quæ de priſcis tẽporibus cõmemorantur, ut cõteſtata à grauibus uiris, & corroborata uetuſtate, tutari ſe contra hominũ ſuſpiciones & calumnias poſſint, operępretiũ nihilominus eſſet, apponi ad recẽtiores ſcriptores, ueterũ hominum libros ad gignendã in lectoris animo fidem, & ad authoritatẽ rebus cõciliandã, quas narrant. Cùm enim à duobus uel tribus factũ unum eodẽ modo percenſetur: præſertim, ſi illi, à quibus primũ explicatũ fuit, aut uixerunt, aut propinqui fuerunt iſtis temporibus, quib. geſta rés eſt: aut alioquin ſpectati ſunt & probati uiri: & habuiſſe ueteres homines, aſcriptores ſentẽtiæ ſuæ uidentur: fit tùm ut multò firmior ad credendũ in animis infigatur opinio: & quæ partim dubia erãt, partim inuoluta obſcuritate, illa nunc confirmata teſtimonijs & tanquã illuminata uetuſtatis luminibus, fiant credibilia & perſpicua. Sed, ut dixi, nos perfectè cõcinnatas hiſtorias nullas habemus: tantoq; rectius & laudabilius faciunt illi, qui de bibliothecis ſuis, quæ multi de una gente diuerſis libris cõplexi, uarijs temporibus ſcripſerunt, uno in cumulo, & uno in libro cõponunt: nobiſq; uel ſpeciẽ adumbrant, uel materiã prębent excellentis & perfectæ hiſtoriæ: Qua in re tamẽ qui uerſari laborẽ uolunt ſuum, non id ſolùm præſtãt, ut abſolutæ hiſtoriæ locũ expleant: ſed etiã ornatum afferunt libris: & cõmodant non parũ lectori: magnamq; à bonis, bonarumq; literarũ ſtudioſis ineunt gratiã. Nã quemad-

modum merces, cū exponunt̄, ſi conſimiles uno in ordine & prope ſe collocētur, ma-
gnā dignitatē & delectationē pariunt: Diſiectæ aūt & ſparſim cōfuſæ non paſcūt, ſed
offendūt oculos, & deformē habēt, planeqꝫ turpē aſpectū: Sic cū ſimiles libri una con
tinuatione, ſerieqꝫ diſpoſiti, ſimul offeruntur, neceſſe eſt, accreſcere omnib. dignitatē,
multoqꝫ uideri iucūdiores, ꝗ ſi in quadraginta angulos diſiūcti, uageqꝫ diſperſi eſſent

Poſteà in hac cōiunctione librorū, magna fit incredibilis laboris leuatio: cùm, quæ
multo ſtudio diuerſis locis colligere & in unū cōferre oporteret, hîc ſtatim prompta
omnia, primo cōſpectu occurrūt, offeruntqꝫ ſeſe prius oculis, ꝗ penè quærantur: nec
ſuſpenſum diu ſinunt eſſe animū: cū conſtat, quę de iſta re, explicata ab hiſtoricis ſunt,
uniuerſa in hoc libro cōpręhendi: & quæ deſunt, uix iudicari ex alijs libris, aut conſti
tui poſſe. Nā quanti ſit negotij, quamqꝫ plenū faſtidij & moleſtiæ: cū ad rem ſæpe unā
cognoſcendā comportare quadraginta diuerſos ponderoſos codices, & totā tabulā
habere libris cōpletam, inqꝫ illos omnes nō ſolùm oculos circūferre: Sed etiā inijcere
manus oportet: Contrà, quàm cōmodum ſit, cùm in uno connexa & cōcluſa, quæ ad
rem pertinēt, ſunt omnia: credo nullū eſſe in bonis literis diligēter uerſatū hominem,
qui neſciat. Quò etiā illa accedit, nō leuis certè nec parua difficultas, in eo poſita: ꝙ li-
bri uarijs locis in longè diſiunctis, ꝓuincijs excuſi, non paſsim neqꝫ ſemper palàm ex-
tēt, nec in omnes terras importētur, nec in omniū ueniant oculos: qui hîc uno in loco
& uno in libro publicati, ꝓpter magnitudinē & ubertatē, quæ illos uendibiles facit,
per uniuerſam Europā perferunt̄, ſola etiam cōmendati hominib. externa ſpecie, cùm
interior uſus nondū perſpectus eſt. Multi igitur remoti à fori noſtri luce & à cōſpectu
publico, laterēt libri, noſtramqꝫ notitiā effugerent ſi cōiuncti ſimul & ad iuſtā molem
eiuſmodi incremētis adaucti non eſſent. Deinde minuti libelli, qui ſæpè res maximas,
geſtas in ꝓuincijs, intermiſſas ab alijs, quanquā breuiter & preſsè, tamen ſtudioſè &
iucundè, bono quodā hiſtoriarū fato, pertractāt, niſi in his magnis uoluminibus, con
ſociati cū grandiorib. libris retinerētur, iacerent non multò pòſt oppreſsi in tenebris
planeqꝫ perditi: qui tali adminiculo uitā conſeruant, & ad poſteritatē, alteriusqꝫ ſeculi
homines perueniunt: quibus profuiſſe, qui libros coaceruarūt, poſt multos inſequen
tes annos apparebit. Et cùm nemo ſolus in hoc genere ſic elaborauerit, ut cōplectere-
tur omnia: præteriret nihil: plurimi uerò partē aliquā unam ſuſceperint ueteris, aut no
uæ memoriæ, ꝗ literis mandatā, cultu, ſtudioqꝫ ſuo illuſtrarēt: cæteros qui ad uniuer
ſam hiſtoriā uno libro tradendā animū adiecerūt, abeſſe longè, dictū iam ſit omnes à
laude perfectionis, quæ in hiſtoria requirit̄: Cùm oēs mutuā operā conferūt, & quaſi
de manu in manū tradunt, naſcitur tandē perpetuata temporibus & explicata omni-
bus partib. hiſtorica, tametſi interrupta & diſiecta, tamē integra & optabilis narratio.

His de cauſis ſemper eorū probaui conſilium, qui de bibliothecis ſuis, quotquot
de uno toto capite haberēt, cognatos & ſpectantes ad id, ꝙ in tractationē uenit, pro-
bos & laudatos libros, cōiunctim ederēt: omninoqꝫ putaui, ſuum ſtudiū illos non ad
uulgarē, abiectamqꝫ rem, ut iudicare inexercitato homines ingenio poſſent, primoqꝫ
aſpectu eſſe uidetur, ſed ad neceſſariā aliquā, liberalemqꝫ curā contuliſſe: Et optaui, ut,
ꝙ illi de Sicula, Hiſpanica, Hungarica, & reliquis hiſtorijs tentaſſent, hoc alij in ſimi-
libus, quales relictæ eſſent digniſsimæ ad imitandū quamplurimæ, eodē exemplo ſe-
querētur: ſed quia multis in locis ſuperiorū hominū diligentiā nonnullā deſidero, ut
qui imitari uellent, plus ſtudij adhiberēt, tum in quærendis, tum in collocandis libris.
De Germanica quidē & Italica, & Gallica hiſtoria, quarū gentiū res geſtę & ipſæ infi-
nitæ & à plurimis ſcriptorib. infinitis libris traditæ ſunt: Excitati enim ad huius ſcien
tiæ ſtudiū, pauci quidē ante nos, ſed noſtris temporib. multi, immenſis ſuis totum or-
bem cōpleuerunt libris: Non uideo quemadmodū ſine eorùm, qui emēt, offenſione,
in unū colligi, aut ſimul cōiungi queant: Niſi uel ueteres: quæ adeò copioſæ nō ſunt,
conficiunt

conficiunt tamen Tomos aliquot: à recētioribus, uel uniuerſales hiſtoriæ à particula-
ribus diſcludantur, uel facta unius prouinciæ in multos tractus partitione, quæ pro-
priæ cuiuſqꝫ tractus ſunt, ſeparatim deſcriptæ in publico appareant. Sed uellem tamē
ut multæ ſemper quæ magnā molem nō habent, & ad unius, aut nō multum diſsimi-
lis negotij explicationem inſtitutæ ſunt, uno faſciculo colligatæ peruulgarentur, quæ
quidē dignæ, in apertū ut referrentur, exiſtimari poſſent. Conquirendi uerò aliorū
populorū hiſtorias, quia neqꝫ tam abundanter, neqꝫ tāto numero ſcriptę, & interdum
etiā nimis conciſè & tenuiter mādatæ literis eſſent, fui iam ſæpè ſuaſor Typographis,
ut uiro docto, qui otio abundaret, negotiū imponerēt, & illo eodem itinere, in quod
iam ante illos ingreſsi fuiſſent alij, ipſi etiā ad benè merendum de poſteris, ſed maiori
paululū aſsiduitate progrederētur. Quod cùm ſeſe facturos eſſe quidā pollicerentur:
uiderē autem uel retardatos, uel auocatos eſſe à cōſilio, quod à me acceptū, uoluntate
ſua cōprobauerant, & uiam à paucis tritā & nonnullis publicis ueſtigijs ſignatā, deſer
tam iterū relinqui: quanquā occupationib. diſtinebar, neqꝫ magnū otium, & uix tan-
tum habebā, quantum colligendis libris impartiendū eſſet: tamen Polonicarum re-
rum ſcriptores, hoc eſt, qui uel terrā eorum, uel mores, uel adminiſtrata pace, belloqꝫ
negotia, literis Latinis excoluiſſent, & in ſumma, qui aliquid iſtius gentis integro pu-
blico ſcripto attigiſſent, de meis libris colligendos, & cōmuni aliquo, nō illo quidem
admodū ingenioſo & accurato, ſed tamē apto ad rem noſtrā, & non incōmodo ordi-
ne collocandos eſſe putaui: ut ad amicū meum SEBASTIANVM HENRICPE-
TRI, qui de ſuis typis ad eorū, qui ante nos idem fecerūt, exemplū excuderet, perfer-
rētur. Id quod ſic accidit: puto enim rationē mihi reddendā eſſe ſtudij, inſtitutiqꝫ mei.

Cùm principū meorum, Marchionū Badenſium, atauiā, quæ in Maſſouiæ ducum
illuſtri Polonica & regia, & peruetuſta familia nata fuit, apud Poloniæ ſcriptores quę
rerem, & in Michouiū non indiligentē inciderē, nec ineptum authorē, niſi ꝙ elegan-
tia in dicendo excultus nō eſt: ſic mirifica illius mihi placuit in notādis temporibus, &
in percenſendis familijs accuratio, ut peregrinatū iam aliquādiu ab oculis hominum
planè mecum cogitarē luci publicæ reſtituendū eſſe. Neqꝫ id tantū, ſed quia Cromeri
libri ad uendendum pauci reliqui eſſent, uel rarò reperiebantur, & Polonicæ hiſtorię
nondum conformatæ in uno libro comparuiſſent, congregandum illum eſſe cū Cro
mero & cum cæteris omnibus, quorū induſtria in eodem argumento ſeſe publicè o-
ſtendiſſet, putaui. Neqꝫ me abſterrere potuit, ꝙ Cromerus penè eadem, quæ ille hor-
ridiùs ſcripſit, paulò cōcinniori oratione ueſtiens, & multa etiā de aliorum ſcriptis ac-
cumulās, pleniùs & ornatiùs edidiſſet. Nam, ut dixi, quibuſdā in rebus uiſus mihi ac-
curatior Michouius multò fuit, & temporū atqꝫ perſonarū obſeruantior: & cum ea-
dem ambo dicunt, ex illis, de quibus eadē dicunt, magna fit ad ueritatē hiſtoriæ & ad
fidē acceſsio: neqꝫ fraudari tamē debita laude uetus ſcriptor propterea debuit, quòd
qui eum ſecutus fuit, Cromerus ſermonē melius expoliuiſſet: quędā etiam ab alijs mu
tuatus, ſcripſiſſet cumulatius. Εἰ μὲν γὰρ Τιμόθεος μὴ ἐγένετο, πολλὴν ἂν μελοποιίαν οὐκ εἴχομεν. Εἰ δὲ
μὴ Φρῦνις Τιμόθεος οὐκ ἂν ἐγένετο. Sic igitur nō tantū cōiungere Michouiū cū Cromero, ſed
cōſociare in uniuerſum omnes uolui, quotquot in mea bibliotheca eſſent, ſcripti de
rebus Polonicis cōmentarij, & de illis, qui non erāt, quotquot ex omnibus locis con-
quiri poſſent. Quod cùm facerē, extitit inde hic liber, cui conſtituere uiſum eſt, COR-
PORIS POLONICAE HISTORIAE, nomē: ad earū imitationē, qui coagmen
tatas unius gentis hiſtorias ante nos publicarunt, & quorū inſtitutū laude ſemper pu
tauimus afficiendum eſſe: Vt, ſicut illi Siculos, Hiſpanicos, Belgicos & alios, ſic nos
Polonicos ſcriptores in uno libro cōpræhenderemus, & iam in illo inſtituti genere,
quod aliquandiu apud Typographos conquieuit, noua iterum facta à nobis eſſet in
honeſtè decurſa à multis uia progreſsio. Fragmēta de Iouio, Sleidano & alijs detracta

 ad in-

ad induendum librum noſtrum, quod tamen ab alijs factitatum eſſe uidemus, ſpoliare non uoluimus: Pauca tantum ex Herberſtenio, Syluio & alijs in primo Tomo aſcripſimus, neceſſaria, ut putauimus, & magna cauſa. Cęterorum ut nihil extaret in hoc libro placuit, quod non totum ab authore ad illuſtrandam rem Polonicam confectum & propriũ iſtius prouinciæ eſſet. Vapouius uerò, Gallus, Dlugoſſus & alij: etſi opus fuiſſe non uidetur, translatis eorum & incluſis in Michouij & Cromeri librum commentationibus, tamen ſi uel in publica luce fuiſſent, uel ſe nobis obtuliſſent diligenter multumq; perquirentibus, inſerti in libro noſtro, locum etiam tenerent ſuum: quanquam eadem, quanquam eodem modo, quãquam non plura ſcripſiſſent: quanquam eorum omnia à ſexcẽtis ſcriptoribus, & ſcripta, & melius ornata, & cõmemorata prolixius eſſent. Nam quod anteà monui, habet in hiſtorijs antiquitas authoritatem, & ſtimulos ad faciendam fidem multò acriores, quàm recentium hominum ſermones: quibus ſi lumen ueritatis ſuæ uetuſtas non præfert, iacent illi ſine authoritate, & ſine fide neglecti, primáque ſtatim condemnati omnium hominum opinione. Itaque & illos ſi aliquando peruulgati, in conſpectum prodibunt: & Gorecij decadas, de quibus edendis ſe cogitare iamdiu pollicetur, cùm forâs dabuntur, ad hoc noſtrum Polonicum uolumen tanquam corollarium quarto loco poſteà apponemus: ne quid de neceſſarijs deeſſe ad cognoſcendam Poloniam libris uideri poſsit.

De ordine, quem tenui, dicere multùm, nihil attinet: in quo ſolùm ſpectaui, ne omnia permiſta atq; confuſa turpiter eſſent: & ſimplex nec nimium ſubtilis diſtributio ut ſeruaretur: quæ ad legentium memoriam conduceret, & quid quoque in Tomo interpoſitum eſſet, apertè ſignificaret. Itaq; in prima parte collocauimus Chorographica & ſimilia, quæ pertinent ad Poloniæ, uicinæq;, aut ſubiectæ terræ naturã, & ſitum, eiusq; in omnes tractus dimẽſam & deſcriptam partitionem: Ad hominum, qui eam incoluerunt, ueteres & nouas in religioſa, ciuiliq; uita conſuetudines ac mores: Ad urbium & itinerum, & animalium, & ſimilium, quę in prouincia ſunt, explicationem: Et ſummatim, ad omnia, quæ ſeiuncta à commemoratione rerum geſtarum, tamen prouinciæ uel eorum, quę in prouincia continentur, aperiunt nobis notitiam. Ad ſecundum Tomum uniuerſales contulimus hiſtoricos libros, qui in uniuerſo regno & uicinis dominationibus, uel regis, aut Ducis unius familia, uel Regũ aut Ducum ſucceſsionibus curſum atq; uim omnem operę, diligentiæq; ſuæ conſumunt: Etſi Decij etiam de Sigiſmundo Rege unus libellus continuitate ſermonis, & cognatione, quam cum uniuerſali hiſtoria habet, nobis libentibus irrepſit. Tertius res particulariter diſsimili tempore geſtas, & orationes in ſe complectitur, quę in comitijs, uel de uno aliquo Rege poſt illius è uita diſceſſum habitæ, in manus noſtras peruenerunt: Atq; diſpoſita iſthæc omnia pro annis, quibus acciderũt: Tùm demum omnium Poloniæ, Maſſouiæ, Sileſiæ, & partim etiam Lithuaniæ Principum diligenter à me confectam, & ex Germanicis, ac Polonicis authoribus magno ſtudio perueſtigatam genealogiam, in tabulis nonnullis propoſitam & continua ſucceſsione perpetuatã continet. Acceſsit de bellis Moſchouuiticis Leuuenklaij tractatio: titulo quidem aliena planè ab inſtituto, conſilioq; noſtro, ſed propter res, quas explanat, ita accommodata, ut mãca futura Polonica Hiſtoria multis penè locis eſſet, ſi non huius ſubſidio ſubleuaretur. Atq; hæc conſilij noſtri, & ordinis, & librorum qui triginta, & aliquot ſunt diſtincti inuicem, & diſcriminati titulis, explicata ſit ratio.

AD VOS VERÒ, TOTVM VOLVMEN MITTERE VISVM EST, ampliſsimis inſcriptũ nominibus ueſtris: Nobiliſsimi uiri: ut patricinio ueſtro defenſum conſiſtere cõtra hominum calumnias poſſet: & ut publica extaret uoluntatis erga uos meæ ſignificatio. Vetuſtiſsima eſt familia, in qua nati eſtis & ab heroicis ducta primis illis temporibus, cùm clarorum hominum, & benè de Repub. meritorum, no-

bilitata multitudine geſtarum rerum uirtus, pręmijs dignitatis, & ſplendoris afficeretur: ubi tùm ante annos infinitos in gente ueſtra uirtutis laus, & factorum gloria florebant. Earum rerum poſſeſsionem, ueſtri maiores, illuſtres animæ, acceptam à progenitoribus ſuis, & amplificatam ſtudio & cumulatam exemplis, & adauctam dignitate ad uos propagarunt: cùm omnes ueſtræ familiæ, qui hactenus uixerunt, non ſolùm maiorum gloria ſibi nitendum, ſed nouũ etiam à ſe poſteris ſuis accendendũ eſſe uirtutis lumen putarent, & ut conſequi poſſent, honeſtè, fortiterq; contenderent. Ex hac igitur pleniſsima dignitatis ſtirpe uos procreati, cùm maiorum ueſtrorum, talium ac tantorum hominum parta dignitate ſplendere, & omnibus fortunæ ornamentis antecellere poſſetis in ueſtro ordine quamplurimis: tamen illa minima ducẽtes, niſi ueſtra etiam uos propria, ueſtro ſtudio excitata, & ad ſummum perducta uirtus cõmendaret: Vt primùm adoleſcentes facti eſtis, & poſteà, cùm ætas ſe ueſtra iudicio, & annis corroboraſſet, multò magis, operam dediſtis, ut eſſetis progenitorum ueſtrorum quàm ſimilimi, & ueſtris ipſi luceretis glorioſè factis: neq; magis hauſiſſe uideremini à maiorib. ueſtris omni decore affluentibus, q̃ peperiſſe & dediſſe poſteris nobilitatis, & uirtutis exemplũ. Quod ſtudium ueſtrũ, oculis expoſitum & multis factis illuſtratum, magnam uobis hominũ admirationẽ, & ampliſsimã, planeq; maximã authoritatẽ confecit: in qua quia cognoui poſitum mihi eſſe cõtra turpiter litigioſos obtrectatores magnũ præſidiũ, uolui ut POLONICAE HISTORIAE liber, ſicut collectus à me fuit, in publicum prodiret, ornatus uirtute, & munitus authoritate ueſtra. Neque dubitabam, quæ ueſtra incredibilis eſt humanitas, non tantùm quòd uobis librum inſcripſerim, non grauatè laturos, uerùm etiam authoritatis ueſtræ fructum in traditum librum libenter deriuaturos eſſe. Nota mihi iamdudum eſt morum ueſtrorum ſuauitas: de Te quidem, MICHAEL LVDVVICE ex colloquijs & literis tuis multis, ab eo tempore, quo neceſſitudo inter nos conſtituta fuit: Tua uerò, FERDINANDE, celebrata per Germaniã humanitas fugere me non poteſt, quæ ex eorum, qui ipſi ſenſerunt, ſermonib. infuſa in aures & in animos noſtros, ab omnibus cognoſcitur & laudatur. Quid enim laudabilius eſſe, quid magis glorioſum poſſet, quàm uiros excellentes, qui in clariſsima ſunt dignitate, nullo faſtu extolli, nulla efferri ſuperbia: & inferioribus etiam benignè facere, horumq; tenuitati, cùm honeſtè & innocẽter uitam agunt, ſuam non anteponere præſtantiam. Vos quidem, in hac uia cùm eſtis, in quam uolũtas uos ueſtra deduxit: ut non ſolùm maiorum luce, ſed ueſtra uirtute, ueſtro ſuſcepta conſilio, magnoq; ueſtro educata ſtudio, enitere cupiatis: neceſſe eſt moderatos eſſe ad omnem rationẽ humanitatis: quæ magna ipſa uirtus & aliarum in hominum ſocietate princeps eſt. Sed tamen, quod uos laudatè facitis, præteriri laudatione noſtra non debet, neq; inornata illa relinqui tãta ueſtra, tamq; præſtans uirtus, quam omnibus tribuitis, & ego iamdudum in meipſo ſenſi, tantumq; apud me ualere paſſus ſum, ut ad teſtificandã uiciſsim uoluntatem meam librum uobis offerrem: minimè dubitans, quin iucundiſsimum uobis futurum eſſet officium: non ſolùm quòd à me proficiſceretur, ueſtri amantiſsimo, ſed etiam quòd literas contineret, & traderet hiſtorias. Illis enim duobus, præclaris nominibus, ſi à me non mitteretur, tamẽ in amicitiam ſe ueſtram inſinuare libet, & ueſtram colligere gratiam poſſet. Literas quidem & doctrinam liberalem omnem, quantum ametis: & incredibilis ueſtra in literatos homines beneficentia declarat, neq; occultatum in tenebris, aut ignotum eſſe poteſt: cùm & res ipſi progreſſus in literis & artibus adoleſcentes feciſtis, uiriq; iam facti, indies legẽdis libris proceditis longius: Et cùm tu, MICHAEL LVDVVICE: Nam tibi, FERDINANDE, felicitatem illam ut liberos ex uxore procreares, Deus non dedit: ſumma diligentia informari filios ad literas & inſtitui ad honeſtarũ artium doctrinam iubes: illaq; de cauſa domi tuæ NICOLAVM HEYDENVM habes, ma-

gna eruditione & uirtute uirum, qui uirtutis & literarum illis tradit à maioribus, & te
patre magna gloria tritam uiam. Hiſtoriæ uerò quantum uos delectent, tu idem, MI-
CHAEL LVDVVICE, nuper, cum Turlaci eſſes, luculentum teſtimonium dediſti:
cùm ipſe multas hiſtorias ſingulari cum uoluptate commemorares, & incēſum te eſſe
planeq; inflammatum oſtenderes deſiderio cognoſcendæ patriæ Germanicæ & pri-
uatæ tuæ hiſtoriæ: qualem ueteri manu ab antiquo authore ſcriptam, acceptam à tuo
FERDINANDE, affine Marſchalco Bappenheymio, uos habere dicebas, quā in ex-
plicandis Germanicis occupatam, & Sueuicis, & in maiorum tuorum prę clarè factis,
uos duo fratres frequenter, aſsidueq; legeretis. Quam cupiditatē cùm ardere in uo-
bis intelligerem, putaui etiam meo ſtudio, ne reſtingueretur, nutriendā atq; ſuſtentan
dam eſſe: ut non ſolùm in patrijs uerſari illam, ſed etiam longius prolatam, in peregri-
nis hiſtorijs infixam eſſe ſineretis. Vt enim profectio ſæpè in peregrinam & longin-
quam prouinciam: ſic externæ hiſtoriæ lectio magnum non ſolùm uſum, ſed oblecta-
mentum etiam prę ſtat: & neſcio, quomodo maiorē alienę interdum in animos, quàm
domeſticæ hiſtorię uoluptatem infundant. Sed iſta uobis declarari non attinet, qui &
literas, & hiſtorias, & peregrinationes amatis: & ſine dubio, factā ſub nominibus ue-
ſtris publicationem libri mei non ægrè feretis. Librum meum cùm dico, uideor non
multùm errare: plurima enim in eo mea ſunt, labor in colligendis, ſumptus in compa
randis, liberalitas in cōmunicandis libris, diſpoſitio, publicatio, & tota confectio ge-
nealogiarum, quæ in tertia parte inſunt, & regum atq; principum Poloniæ, ducum Li
thuaniæ, Maſſouiæ, & uniuerſæ Sileſiæ à prima origine, quātum in maxima hiſtoria-
rum obſcuritate, ſuperiorumq; ſcriptorum incuria, pro meo ſtudio facere ſanè potui,
continuatas ad noſtram ætatem familias, ante oculos ponunt, & in Polonicas hiſto-
rias perſpicuitatem importāt admodum magnam apprimeq; neceſſariam. Iſta igitur
omnia tum per ſe uobis, qui eruditionem & notati,onem rerum ueterum in delitijs ha
betis, tum mea cauſa, quem amari à uobis ſpero, grata, iucundaq; futura eſſe non dubi
to & hilariter, beneuoleq; ſuſceptū iri planè confido. Quod cū ab æquitate ueſtra im-
petratum erit, non ſolum propter libros gaudebo, ad quos ornamentnm & patroci-
nium ueſtrum accōmodandum eſſe putaui: ſed mihi etiam gratulabor: quòd libri tan
tos patronos adepti, benè firmum contra hominum habeant maleuolentiam præſi-
dium, poſitum in dignitate, authoritateq; ueſtra: Ego uerò cōſecutus hoc eſſe uidear,
quod ut conſequerer, ſolum in uniuerſa conſilij mei ratione ſpectaui: ut uoluntatem
& obſeruantiam erga uos meam teſtificatus, beneuolentiam conſeruarem, humanita
temq; ueſtram. Spero futurū eſſe poſteà cùm in alio argumēto, & fortaſsis in eruen
da, explicandaq; familiæ ueſtræ antiquitate publicum iterum ſtudij, officijq; mei teſti-
monium apparere ſinam: quod cùm erit, faciā diligentius, quàm in hac iam inſcriptio
ne, quæ mihi contra penè exſpectationem meam à Typographo expreſſa fuit, facere
in magna feſtinatione, plurimiſq; negotijs potui. Quod ſupereſt, Nobiliſsimi, præ-
ſtantiſsimiq; uiri, cupio uos affluentes dignitate, florere illis omnibus ornamētis, quę
expetēda ipſi uobis eſſe iudicatis: & rogo, quod facturos eſſe iamdudum perſuaſum
habeo, ut libris patrocinium, mihi beneuolentiam ueſtram præſtetis & cōmemora-
ta, hoc loco fuiſſe nomina ueſtra, humaniter æquiſsimeq; feratis. Ex Caroli
caſtro Marchionum Badenſium, VI Calendas Auguſti,
Anno CIↃ. IↃ. XVIIIC.

Veſtræ nobiliſsimæ
Dignitatis

perſtudioſus

IOAN. PISTORIVS
NIDANVS D.

POLONICAE HISTORIÆ CORPORIS,

TOMVS PRIMVS.

IN QVO OMNIA SVNT, QVAE AD CHOROGRAPHICAM Poloniæ & ſubiectarum ſub illius imperio prouinciarum conſiderationem pertinent, ut uerſa pagina, in ſcriptorum Elencho uidere potes.

BASILEÆ,
ANNO CIↃ. IↃ. XXCII.

ELENCHVS AVTHORVM, QVI IN PRIMO TOMO POLONICARVM RERVM CONTINENTVR:

VNA' CVM SVCCINCTA DESCRIPTIONE LOCO INDICIS ADIECTA, rerum memorabilium & notatu dignissimarum, quæ in quolibet Tractatu habentur.

FINIS ELENCHI AVTHORVM PRIMI TOMI POLONICARVM RERVM.

POLONICARVM RERVM LATINI SCRIPTORES OMNES in corpus unum collecti: & in aliquot tomos distributi.

TOM. I. CONTINENS DESCRIPTIONES VETERVM ET NOVORUM limitum regni Polonici.

ÆNEAS SYLVIVS, SVMMVS PONTIFEX ROMANVS, PIVS II. HVIVS NOMINIS POST adeptum pontificatum dictus, de Polonia, Lithuania, & Prussia siue Borussia.

De Polonia regione uasta, quod in ea domus luto & macerie componantur, equi syluestres, & uiri inueniantur. De Vladislao cum regno baptismum suscipiente, deq; Frederico Brandeburgensi, & Alberto Bauaro regnum quodlibet pro se recusante.

POLONIA uasta regio est, quæ Sclesiæ ad occidentem proximat, Hungaris, Lithuanis, ac Prutenis contermina: hic Craconia est pręcipua regni ciuitas, in qua liberaliũ artium schola floret. Subigneus huic urbi præfuit episcopus, literarum doctrina, & morum suauitate insignis, à quo plurimas accepimus epistolas, multò sale & Romana elegantia conditas, cui ob singulares uirtutes Romana ecclesia insignia cardinalatus honoris rubentem pileum misit. Ciuitates Poloniæ præter Crocauiam parum nitidæ. Ex maceria domos fermè omnes componunt, plerasq; luto linunt: plaga regionis nemorosa est, potus genti ceruisia, ex tritico atque humulo factus. Vini rarissimus usus, nec uinea cultura cognita, ager Cereris ferax, multa gẽti armenta, multa ferarum uenatio, equum syluestrem præter cornua ceruo similem edunt, feros boues uenantur, quos prisci Vros uocauêre. Pisce ac uolucribus abundant, argenti, auri inops terra. Vectigalia regi parua. Regnum in quatuor partes diuisêre maiores: has cum per circulum anni rex ambiuit, quælibet pars tribus mensibus regẽ ac curiam pascit: quibus exactis, ad alteram partem fit transitus. Statuta sunt, quæ præstare prouinciales oportet. Si manserit ultra præfinitum tempus rex, suo uiuere sumptu cogitur. Cum rex gentis patruum nostrorum tempestate obijsset, relictam filiam Gulielmus dux Austriæ in matrimonium accepit, illicq; regno præfectus est. Non placuit Polonis rex Teutonicus, Vladislaum ex Lithuania uocauêre, eiectoq; Gulielmo, cõiugem eius & regnum nouo regi tradidêre. Gentilis fuerat Vladislaus, & idola coluerat, sed baptismum cũ regno suscipere nõ recusauit. Conuersus ad Christum, religiosum principem gessit. Multos ex Lithuanis ad Euangelium traxit, Pontificales ecclesias nonnullas erexit. Episcopos magno honore prosecutus est. Inter equitandum quotiescunq; turres templorum inspexit, detracto pileo caput inclinauit, Deũ qui coleretur in ecclesia ueneratus. Cum Tartaris regni limites infestantibus feliciter dimicauit, Prutenos maximo bello uicit, de quo inter res Prutenicas memorabimus. Ex priori coniuge prolem non sustulit, cum qua matrimonium haud legitimum fuit. Ex secundo iam fermè nonagenario duo nati sunt filij, Vladislaus & Casimirus, is Lithuaniæ ducatum cõsecutus est, prior patri regno Poloniæ succedens, ad Hungariæ quoq; regnum accersitus, in bello Turcarum (ut alibi narratum est) cecidit. Qua re cognita, solliciti Poloniæ proceres de successore Frederici, cum marchionẽ Brandenburgensem, qui pueritiã in regno transegerat, linguamq; gentis & mores tenebat, ut regnum acciperet rogauerũt. Responsum datum est Casimirum Lithuanię ducem, qui frater esset, defuncti hæredem extare. Sciscitari eius animum oportere, cui fraternum, paternumq; regnum cupienti, impedimentum afferre à dignitate sua Fredericus non duceret: pari moderatione & Albertus Bauariæ dux erga Ladislaum Alberti filium usus est: qui Bohe-

miæ regnum ſibi oblatum recuſauit. Fredericus quoque Imperator, & ab Hungaris, & à Bohemis ad hæreditatem Ladislai uocatus, nunquam audire ſuſtinuit, quod patrueli præiudicium faceret. Ingens laus noſtræ ætatis, & magnum decus Germanici nominis, quamuis non ambigo eſſe aliquos, qui non tam iuſtitiæ, quàm ignauię tradunt, alienis regnis quempiam abſtinere. Ego quod boni ſpeciem habet non laudare non poſſum. Caſimirus autem, & ſi difficile, à Lituanis dimitteretur, qui ſuum ad ſe principem retinere cupiebant, in Poloniam ueniens, pacificam regni gubernationem accepit: nec diu poſtea ſororem Ladislai regis duxit uxorem. Multa ei aduerſus fratres Teutonicos, qui ſanctæ Mariæ appellantur bella fuêre, de quibus in rebus Prutenis referemus.

De Lithuania regione, Vitoldo uiro facilè ſanguinario in ea regnante, de Solis ad tranſitum æſtiuo tempore difficultate, gentis in moribus qualitate, & quæ ſuper ſacrorum diuerſitatibus Hieronymus Pragenſis eremita denarrauit.

LIthuania & ipſa latè patens regio Polonis ad orientem cõnexa eſt, paluſtris fermè omnis ac nemoroſa. Vitoldus huic præfuit Vladislai frater, qui relicto deorum cultu, cum regno Poloniæ Chriſti ſacramentum accepit. Magnum Vitoldi nomen ſua tempeſtate fuit, quem ſubditi adeò timuerunt, ut iuſsi laqueo ſe ſuſpendere, parere potius, quàm in principis indignationem incidere uoluerint: detrectantes imperium inſutos urſina pelle uiuentibus urſis (quos eam ob cauſam nutriebat) dilaniandos obiectauit, crudelibusq; alijs affecit ſupplicijs. Equitans arcum ſemper tenſum geſtauit. Si quem conſpicatus eſt aliter incedere quàm uoluit, confeſtim ſagitta confodit, multos quoq; per ludum interemit. Sanguinarius carnifex, ut eſſet inter populares & ipſum principem certum faciei diſcrimen, radere barbam omnibus imperauit. Id ubi non ſucceſsit (facilius enim ceruicis quàm barbæ iacturam Lituani ferebant) tonſus ipſe mentum & caput prodijt, capitale interminatus, ſi quis prouincialium pilos faciei capiti ſuo deponeret. Rex à Sigiſmundo Cæſare Lituanorum appellatus, prius obijt quàm legati diadema ferentes ſe conuenirent. Succeſſor Suidrigal urſam nutriuit, quæ ſueta ex manibus eius panem accipere, ſæpè in ſyluas uagabatur. Redeunti uſq; ad thalamum principis, oſtia quæque patebant. Ibi confricare ac pulſare pedibus oſtium, cum fames affuit conſueuit, cui princeps aperiens cibum præbuit. Conſpirauêre nobiles aliquot adoleſcentes aduerſus principem, atque urſæ modum ſecuti, ſumptis armis cubiculi principalis ianuam confricauêre. Credit Suidrigal urſam adeſſe, oſtiumq; aperuit, ibiq́ue mox ab inſidiantibus confoſſus interijt. Prouinciæ deinde gubernatio ad Caſimirum peruenit. Ad Lithuanos æſtiuo tempore difficilis tranſitus eſt, paluſtribus aquis cuncta fermè obſidentibus, hyems præbet aditum aſtrictis gelu lacunis. Mercatores ſuper glaciem ac niuem iter faciunt, plurium dierum cibaria in uehiculo ferentes, nulla certa uia: meatus (ſicut in mari) ſyderum curſus oſtendit. Rara inter Lituanos oppida, neque frequentes uillæ. Opes apud eos, pręcipuæ animalis pelles, quibus noſtra ætas Zibellinis, armellinisq; nomina indidit. Vſus pecuniæ ignotus, locum eius pelles obtinent: uiliores cupri atque argenti uices implent, pro auro ſignato pretioſiores. Matronæ nobiles publicæ concubinos habent, permittentibus uiris, quos matrimonij adiutores uocant. Viris turpe eſt ad legitimam coniugem pellicem adijcere. Soluuntur tamen facilè matrimonia mutuo conſenſu, & iterum atque iterum nubunt. Multum his ceræ ac mellis eſt, quod ſylueſtres in ſyluis apes conficiunt. Vini rariſsimus uſus, & panis nigerrimus. Armenta uictum præbent multo lacte utentibus. Sermo gentis Sclauonicus eſt: latiſsima eſt enim hæc lingua, & in uarias diuiſa ſectas. Ex Sclauis enim alij Romanam Eccleſiam ſequuntur, ut Dalmatæ, Croatini, Carni ac Poloni. Alij Græcorum ſequuntur errores, ut Bulgari, Rutheni, & multi ex Lithuanis. Alij proprias hæreſes inuenêre, ut Bohemi, Moraui, & Boſnenſes, quorum magna pars Manichæorum imitatur inſaniam. Alij gentili adhuc cæcitate tenentur, quemadmodum multi ex Lithuanis idola colentes. Horum magna pars æuo noſtro ad Chriſtum conuerſa eſt, poſtquàm Vladislaus ex ea gente Poloniæ regnum accepit. Noui ego Hieronymum Pragenſem ſacris literis apprimè eruditum, uitæ munditia & facundia ſingulari clarum, qui annos ſupra uiginti in eremo Camalduenſi, in Apennino Hetruſco pœnitentiam egit, hic (oriente apud Bohemos Huſsitarum hæreſi) fugiens peſtiferum uirus, in Poloniam tranſiuit. Vbi acceptis literis ab Vladislao rege commendatitijs, prædicaturus Euangelium Chriſti, ad Vitoldum principem in Lithuaniam penetrauit, multosq; populos Vitoldi fauore fretus, ad ſalutiferam Dei Chriſti fidem conuertit. Venitq; tandem ad ſynodum Baſilienſem, uocatus à Iuliano ſancti Angeli Cardinali, cum de rebus Bohemicis ageretur, narrauit hic multa de Lithuanis quæ penè incredibilia ui-

debantur. Audiebam ego ex alijs eius dicta, nec mouebat ut crederem, libuit adire hominem, atque ab eius ore lata cognoſcere, comites mei fuerunt Nicolaus Caſtellanus, qui tum Cardinalis Iuliani domum regebat. Bartholomeus Lutimanus Archiepiſcopi Mediolanenſis ſcriba, & Petrus Noxetanus Cardinalis Firmiani ſecretarius, uiri graues & docti, hominem in cella ſua trans Rhenum apud Carthuſienſes conuenimus, cuius hæc narratio fuit. Primi quos adij ex Lithuanis ſerpentes colebant, paterfamiliâs ſuum quiſque in angulo domus ſerpentem habuit, cui cibum dedit, ac ſacrificium fecit in fœno iacenti: hos Hieronymus iuſsit omnes interfici, & in foro adductos publicè cremari. Inter quos unus inuentus eſt maior cæteris, quem ſæpe admotus ignis conſumere nullo pacto ualuit. Poſt hos gentem reperit: quæ ſacrum colebat ignem, eumq; perpetuum appellabat. Sacerdotes templi materiam ne deficeret, miniſtrabant, hos ſuper uita ægrotantium amici conſulebant: illi noctu ad ignem accedebant, manè uerò conſulentibus reſponſa dantes, umbram ægroti apud ignem ſacrum ſe uidiſſe aiebant. Quæ cum ſe calefaceret, ſigna uel mortis, uel uitæ oſtentaſſet, uicturum ægrotum facies oſtenſa igni, contra ſi dorſum oſtentaſſet, moriturum portendit. Teſtari igitur & rebus ſuis conſulere ſuadebant, deluſionem hanc eſſe Hieronymus oſtendit: perſuaſo populo, deleto templo, ignem diſsipauit, Chriſtianos mores induxit. Profectus introrſus aliam gentem reperit, quæ Solem colebat, & malleum ferreum raræ magnitudinis ſingulari cultu uenerabatur. Interrogati ſacerdotes, quid ea ſibi ueneratio uellet? Reſponderunt olim pluribus menſibus non fuiſſe uiſum Solem, quem rex potentiſsimus captum recluſiſſet in carcere munitiſsimæ turris. Signa zodiaci deinde opem tuliſſe Soli, ingentiq; malleo perfregiſſe turrim, Solemq; liberatum hominibus reſtituiſſe. Dignum itaq; ueneratu inſtrumentum eſſe, quo mortales lucem recepiſſent. Riſit eorum ſimplicitatem Hieronymus, inanemq; fabulam eſſe monſtrauit. Solem uerò, & Lunam, & ſtellas creatas eſſe oſtendit, quibus maximè Deus ornauit cœlos, & ad utilitatem hominum perpetuo iuſsit igne lucere. Poſtremò alios populos adijt, qui ſyluas dæmonibus conſecratas uenerabantur, & inter alias unam cultu digniorem putauêre. Prædicauit huic genti pluribus diebus, fidei noſtræ aperiens ſacramenta, denique ut ſyluam ſuccideret imperauit, ubi populus cum ſecuribus affuit, nemo erat qui ſacrum lignum ferro contingere auderet. Prior itaque Hieronymus aſſumpta bipenni excellentem quandam arborem detruncauit. Tum ſecuta multitudo alacri certamine, alij ſerris, alij dolabris, alij ſecuribus ſyluam deijciebant. Ventum erat ad medium nemoris, ubi quercum uetuſtiſsimam, & ante omnes arbores religione ſacram, & quam potiſsimè ſedem eſſe putabant, percutere aliquandiu nullus præſumpſit. Poſtremò ut eſt alter altero audacior, increpans quidam ſocios, qui lignum rem inſenſatam percutere formidarent, eleuata bipenni magno ictu cum arborem cedere arbitraretur, tibiam ſuam percuſsit, atque in terram ſemianimis cecidit. Attonita circum turba flere, conqueri, Hieronymum accuſare, qui ſacram Dei domum uiolari ſuaſiſſet, neque iam quiſquam erat, qui ferrum exercere auderet. Tum Hieronymus illuſiones dæmonum eſſe affirmans, quæ deceptæ plebis oculos faſcinarent, ſurgere quem cecidiſſe uulneratum diximus imperauit, & nulla in parte læſum oſtendit, & mox ad arborem adacto ferro adiuuante multitudine ingens onus cum magno fragore proſtrauit, totumq; nemus ſuccidit. Erant in ea regione plures ſyluæ pari religione ſacræ, ad quas dum Hieronymus amputandas pergit, mulierum ingens numerus plorans atque eiulans, Vitoldum adit, ſacrum lucum ſucciſum quæritur, & domum Dei ademptam, in qua diuinam opem petere conſueſſent, inde pluuias, inde Soles obtinuiſſe, neſcire iam quo in loco Deum quærant, cui domicilium abſtulerint: eſſe aliquos minores lucos, in queis dij coli ſoleant, eos quoq; delere Hieronymum uelle, qui noua quædam ſacra introducens, patrium morem extirpet: rogare igitur atque obteſtari, ne maiorum religionum loca & cæremonias auferri ſinat. Sequuntur & uiri mulieres, nec ſe ferre poſſe nouum cultum aſſerunt. Relinquere potius terram & patrios lares, quam religionem à maioribus acceptam dicunt. Motus ea re Vitoldus, ueritusq; populorum tumultum, Chriſto potius, quam ſibi deeſſe plebem uoluit. Reuocatisq; literis, quas præſidibus prouinciarum declarat, iubens parere Hieronymo, hominem ex prouincia decedere iuſsit. Hæc nobis Hieronymus conſtanti uultu nihil hæſitans, ac per iuramentum affirmauit: dignum fidei & grauitas ſermonis, & doctrinam oſtendit, & uiri religio. Nos quæ accepimus immutata retulimus, ueri periculum non aſſumimus, perſuaſi tamen & nos, & comites ab eo receſsimus.

De Ruthenis, & quomodo principatus apud eos ſoleat aſſequi.

RVtheni quos appellare Roſanos Strabo uidetur, Lithuanis contermini ſunt,
gens barbara, incompta, apud quam opulentam Eccleſiam obtinuit Iſidorus
Cardinalis Sabinenſis, cuius ſupra mentionem fecimus. In hac gente ciuitatem
permaximam eſſe tradunt Nogardiam appellatam, ad quam Teutonici merca-
tores magno labore perueniunt. Magnas ibi eſſe opes fama eſt & multum argenti, pel-
leſq́ prætioſas, uendenteſq́ atq́ ementes ponderato argento, non ſignato utuntur. La-
pis in medio fori quadratus eſt, quem qui aſcendere potuerit, neq́ deiectus fuerit, princi-
patum urbis aſſequitur. Pro ea re in armis dimicant, ſæpeq́ una die plures conſcendiſſe
ferunt, unde ſæpe ſeditiones in populo emerſêre.

De Liuonia ſemiferos homines in una ſui parte continente.

LIuonia deinde Chriſtianarum ultima prouinciarum ad ſeptentrionem Ruthe-
nis iungitur, Tartari eam ſæpe incurrunt. In qua noſtra ætate magnas accepe-
runt ſtrages fratres Teutonici, qui Beatæ Mariæ uocantur, hanc armis quæſi-
uêre, & Chriſti ſacra ſuſcipere coëgerunt, cum eſſet antea gentilis & idola cole-
ret. Eam alluit ab occidenti mare Baltheum, quod plerique ueterum oceanum eſſe puta-
uerunt nondum ſeptentrio (ut hodie) cognitus Græcis atque Italis fuit. Chriſtiana reli-
gio hanc orbis partem noſtro generi aperuit, quæ fortiſsimis gentibus deterſa Barba-
ris mitioris uitæ cultum oſtendit. Baltheus ſinus adeò latè patet, ut incompertæ magni-
tudinis apud aliquos eſſe uideatur. Origo eius ex Britannico mari ducitur, quod Germa-
nicum appellari poteſt. Nam & Germaniæ magnam partem alluit. Oſtium eius in occi-
denti eſt, non longè à Cherroneſo Cimbrica, quam Daciam hodie uocant. Excurrens
autem in orientem, in ſeptentrionem panditur, inſulaſq́ue magnas ambit: occidentale lit-
tus, Noruegi occupant. Ad ſeptentrionem ſemiferos homines eſſe tradunt, cum quibus
nullum linguæ commercium nauigantes habent, ſignis tantum & nutibus commutare
merces feruntur. Meridionale littus Saxonibus ac Prutenis traditur: orientale (ut dixi-
mus) Liuones tenent. Inter Liuoniam & Pruſsiam paruam terram eſſe ferunt unius fer-
mè diei latam itinere, quam Maſſagetæ colunt, gens neque gentilis, neque uerè Chriſtia-
na, Polonorum imperio parens, atque hinc regnum Poloniæ ad mare protenditur, & Bal
theum quem diximus ſinum.

De Prutenis, & quomodo fidem Chriſtianam à Teutonicis fratribus Sanctæ Mariæ ſumpſerint.

REdeunti Liuonia Germaniam, per littus Balthei maris poſt Maſſagetas Prute-
ni ſeſe obiĳciunt, qui ripas utraſque Viſtelæ amnis accolunt: is eſt Sarmatiæ ac
Germaniæ terminus, qui exoriens in montibus, qui Poloniam, Hungariamq́ue
dirimunt, partem Poloniæ irrigat. Pruſsiam uerò quàm longa eſt percurrit, ab
oppido Torni uſque Gedanum, quo in loco Baltheum influit. Hunc fluuium alĳ Viſte-
lam, ut diximus, quibus ætatis noſtræ ſermo congruit, alĳ Iuſtulam, quidam Iſtulam uo-
cauêre. Quod ultra fluuium eſt, Sarmatici iuris fuit: quod citra, Germanici ad orientem
ac meridiem Maſonitæ, Poloniq́ue rura colunt: occidentem Saxones occupant, aquilo-
nem Balthei maris excipit littus. Frumenti ferax regio eſt, aquis irrigua & plena colonis,
multa ambitioſa oppida, multi maris ſinuoſi reflexus amœnam efficiunt. Pecorum in-
gens uis, multa uenatio, piſcatio diues. Vlmerigos olim hanc terram incoluiſſe Iordanus
tradidit, quo tempore Gothi ab inſula Scandauia in continentem deſcendere. Qui (ut ille
ait) Vlmerigorum terras inuaſêre. Ptolemæus autem Amaxobios, & Alanuos, Venedes,
ac Githones penes Iſtulam fluuium habitare affirmat. Barbara hæc gens & idolorum cul-
trix, uſque ad Fredericum Imperatorem eius nominis ſecundum fuit. Sub eius uerò im-
perio, cum amiſiſſent Chriſtiani Ptolemaidem Syriæ ciuitatem, fratres Teutones, quos
Sanctæ Mariæ diximus appellari, inde fugati in Germaniam rediêre, uiri nobiles & rei mi
litaris periti, qui ne per ocium mercarent, Fredericum accedentes, Pruſsiam Germaniæ
conterminam Chriſti cultum ſpernere dixerunt: ſæpè illius gentis homines in Saxones,
cæteróſque uicinos excurrere, ingentem uim pecorum atque hominum abigere, eſſet in
animo ſibi compeſcere Barbaram gentem: annuat tantum Imperator, prouinciamq́ue fra
tribus perpetuo iure poſsidendam tradat, ſi eam armis acquirant. Iam enim Maſouiæ du-
ces,

ces, qui eius ſe terræ dominos affirmabant, ius ſuum fratribus conceſſerant: grata obla-
tio Frederico fuit, qui collaudato propoſito, quas uoluêre fratres, ſub aurea bulla literas
conceſsit. Illi ſumptis armis breui tempore quicquid Prutenici uiri citra Viſtelam fuit oc-
cupauêre. Exin tranato fluuio, uetuſtam & latè patulam quercum in caſtelli modum ere-
ctis propugnaculis iuxta ripam munierunt, ibi collocato præſidio ulteriores Prutenos
uexare cœperunt. Pugnatum eſt ſæpè pro quercu, & ingentes Paganorum copiæ fugatæ
ac deletæ ſunt: bellum pluribus annis productum eſt. Ad extremum fortuna fratrum im-
perio arridens, omnem eis Pruſsiam ſubiecit. Victę Barbaræ nationes, iugum ſubiêre. Ex
illo tempore lingua Teutonica introducta eſt, & cultus Chriſti gentibus imperatus. Ec-
cleſiæ quoque pontificales erectæ, trans Viſelam Pomeſauienſis, Culmenſis, Sambien-
ſis, & Varimienſis, ad quam defuncto Franciſco epiſcopo, paruitatem noſtram poſtula-
uêre canonici. Calixtus Pont. Max. eam nobis annuente, ſenatu Apoſtolico commenda-
uit. Quæ una eſt illis in partibus iure ſuo utens, nec ſubiecta fratribus, reliquos epiſcopos
religionis habitum geſtare oportet. Quo in loco munitam quercum diximus fuiſſe. No-
bile oppidum ædificatum eſt, quod Mariæburgum uocant, & arx nobilis atque ampliſ-
ſima: hic ſedes magni magiſtri, qui cunctis fratribus præeſt Pruſsiam incolentibus. Sunt
& alĳ duo in eadem religione magiſtri, alter Liuoniam regit, alter conuentus Aleman-
niæ gubernat. Teutones huius religionis inuentores fuêre, ac propterea nemo recipitur
ad eam, niſi Teutonicis nobilibus ortus parentibus, & cui propoſitum ſit pro tuendo
Chriſti Euangelio, aduerſus ſalutiferæ crucis inimicos armis depugnare: ob eam rem ue-
ſtimentis albis utuntur, nigra cruce inſuta. Barbam omnes nutriunt, exceptis qui ſacris
altaribus ſeruiunt. Pro Canonicis horis dominicam orationem uſurpant, neque literas
diſcunt. Magnæ his opes, nec minor potentia quàm regibus: ſæpè cum Polonis de regni
limitibus acceptis, atque illatis cladibus contendere, nec totis uiribus belli fortunam ex-
periri recuſarunt. Cum Vladislao Caſimiri qui modo regnat patre, contraxerant ambæ
partes ualidiſsimas atque ingentes copias. Polonis Lithuani & Tartari adiuncti erant,
quos duxerat Vitoldus. Teutonici fratres ex tota Germania uires conciuerant: poſt-
quam prope ad uiginti fermè ſtadia uterque conſedit exercitus, ſpe plenus & impatiens
moræ. Prutenorum magiſter caduceatorem, qui bellum regi denunciaret, & duos enſes,
in quis ſtaret uictoria miſit: facta poteſtate, ut quem uellet hoſtis eligere, alterum ſibi re-
mitti iuſsit. Accepit Vladislaus alacer nuncium, donatoq́ caduceatore, uno retento gla-
dio, remiſit alterum. Mox iuſsi milites arma induere, belliq́ ſignum datum, quadraginta
millia equitum in ambobus caſtris fuiſſe proditum inuenio. Vladislaus Tartaros ac Li-
thuanos primum inire certamen iuſsit. Ex Polonis ſubſidiarias acies elegit. Contra Pru-
tenos auxilia in poſtremis habuit: florentem ordinis ſui militiam in exercitus fronte col-
locauit. Commiſſo prælio inermes quodammodo Tartari ac Lithuani magna ſtrage cæſi
ſunt. Vrgebat tamen multitudo, nec terga dare Polonus metuens audebat, atrox pugna
ſuper cadauera occiſorum edebatur. Nec tam uulnerare Prutenus alacer, quam uulne-
ra recipere Tartarus uidebatur: protractum eſt diu certamen, peracta ingens occiſio, Li-
thuani, Tartariq́ ueluti pecudes mactabantur. At cum nouus ſemper hoſtis emergeret,
defeſsi tanta cæde peracta Teutones, uerſare ferrum uix poterant & iam remiſsius pu-
gnabant. Quod ubi Vladislaus animaduertit, tum primum Polonorum aciem ualidam
ac ferro rigentem immittit: fit ſubita irruptio, inſtauraturq́ prælium: non tulêre Teuto-
nes recentis agminis impetum, impar pugna recentis ac fatigati militis fuit: oritur mox
fuga ex parte fratrum, ferit terga Polonus. Magiſter ordinis ubi ſuos cedere uidet, nec
iam ullam in auxilĳs ſpem eſſe animaduertit, cum lecta militum manu hoſti ſeſe obie-
ctans occiditur: fit fœdior fuga, nec prius Teutonicus fugere quam Polonus perſequi
deſtitit. Perierunt in eo bello ex parte fratrum multa hominum millia, inter quos uiri pri-
marĳ, quos uocant Commendatores, equeſtre dignitate inſignes, cum ipſo Magiſtro cir-
citer D C. Nec Polonis in cruenta uictoria ceſsit, Tartaris ac Lithuanis magna ex parte cæ
ſis. Bellum hoc, anno trecenteſimo decimo ſupra milleſimum eſt poſt Chriſti ſaluatoris
ortum. Pruſsia fortunam regis ſecuta, omnis excepto Burgomariæ ad uictorem defecit.
Sed interueniente Sigiſmundo Cæſare, pax inter fratres & Polonum conſtituta eſt: per-
cuſſum fœdus, pecunia Polono data. Pruſsia reddita fratribus, nec deinde uſque ad Fre-
derici tempora, qui modo imperat, in poſſeſsione agri ſui turbata religio eſt. Sub eius ue-
rò imperio cum populares graue ſibi iugum fratrum exiſtimarent, fœdus inter ſe iniêre in
hunc fermè modum: ut quindecim uiri ſingulis certis in locis conuenirent, qui prouin-
cialium querelas aduerſus fratres audirent, nec ſinerent quempiam indignè uexari. Ex
his quatuor ex religione uiros aſſumi uoluere, quatuor ex prælatis eccleſiarum, pariq́ue
numero ex nobilibus ac ciuitatibus, hiſq́ parêre omnes uoluêre. Per idem tempus di-

uisa inter se religio fuit: alij magnum Magistrum sequebantur, alij quosdam Commendatores, qui Magistri regimen improbabant. Magister, ut populares sibi alliceret, fœdus ipsum inconsulto fratrum conuentu approbauit. Fredericus quoque Imperator eidem fœderi robur adiecit, cautione tamen inserta, ne per suas literas ius religionis læderetur. Mortuo deinde Magistro, qui fœdus acceperat, & altero in eius locum suffecto, Nicolaus Pont. Max. legatum misit, qui prouinciam Prussiæ inspiceret. Cognitoq; rerum statu, quantum legatus retulit, popularium fœdus damnauit: utq; ab eo discederent, anathema interminatus, acriter imperauit: quibus pertinacius in eorum sententia perseuerantibus, ex consensu partium, lis ad Fredericum Imperatorem deducta est. Ad quem rursus causa cognita, damnato eorum fœdere, iussi Pruteni sunt ad obedientiam fratrum redire: qui eam prouinciam è manibus infidelium suis armis uindicassent, multóque sanguine coëmissent. Quare ciuitatibus nunciata, mox arma in fratres populariter recepta sunt. Ex quibus plures capti atque occisi, castella eorum euersa, arces à fundamentis eiectæ, quinquaginta & quinque oppida in eam rebellionem conspirauêre. Sed cum non satis rem suam contra religionem sine externa ope tutam putarent, Casimirum Poloniæ regem sibi dominum asciuere, deuotum fratribus sanguinem, qui fortunam patriæ eius experti fuissent. Ille cum exercitu prouinciam ingressus, dedentes sese ciuitates in potestatem accepit, cum quo fratres diu uaria uictoria dimicarunt. Plures fuere congressus, inter quos memorabilior, qui apud Coninitium oppidum habitus est. Duodeuiginti millia Polonorum obsidionem in eo loco tenebant, in queis & rex ipse Casimirus fuit. Oppugnabāt oppidum dies, noctesq; machinis admotis. Rudolphus princeps Sagoriæ, ex Sclesiæ ducibus, tum religionis ductabat exercitum, qui laturus obsessis opem, cum septem millibus militum aggredi regem non dubitauit. Commissum est prælium in conspectu oppidanorum summa utrinque contentione atque ardore, cæsis hinc atque inde compluribus. Cum suos referre pedem Rudolphus animaduertit, increpans ignauiam fugientium, interminatusq; necem, aciem sistit. Et progressus in medium cum recenti pugnatorum manu, acre certamen instaurat: hos sternit, illos confodit: fit subita rerum mutatio. Vrgente Rudolpho, cedit Polonus. Rursumq; Casimirus suos retinet, pugnæq; seipsum miscet, & tanquam ex integro pertinaci contentione certatur. Occiditur in pugna Rudolphus, rex uerò equo deijcitur, meliores ex utraque parte occumbunt. Postremò cæsum credentes Poloni suum regem, desperata uictoria, fugam arripiunt. Rex ab amicis adiutus, uix ex clade ereptus est. Rudolphus morte sua, uictoriam religioni peperit. Ex Polonis supra sex millia cecidisse feruntur, ex Teutonibus quoque non pauci periêre. Post eam cladem, res Polonica nutare apud Prutenos cœpit, eo inclinantibus populis, quo belli fortuna quæritur. Stat tamen adhuc anceps exitus, & alterius Martis iudicium moratur. Ferunt inter hos fratres olim mortuo Magistro, cum de successione ageretur, unum fuisse, qui rogatus eligere quem putaret religioni utiliorem, seipsum elegisse dicentem nolle deierare. Scire se cogitationes suas, aliorum corda ignorare. Si magistratus sibi committatur, non dubitare quin reipublicæ bene consultum eat. Motos eius uerbis reliquos administrationem illi credidisse, quæ saluberrima deinde fuerit.

ERASMI STELLAE LIBANOTHANI LIBRI II. DE ANTIQVITATIBVS Borussiæ.

AD ILLVSTRISSIMVM PRINCIPEM FEDERICVM SACROSANCTAE MILITIAE ORDINIS DIVAE VIRGINIS Teutonicorum protomagistrum, Saxoniæ ducem, Thuringiæ Lantgrauium, ac Marchionem Misniæ, Erasmi Stellæ Libanothani in antiquitates Borussiæ præfatio.

Tsi uereor Federice princeps, res Borussicas altiùs & à prima origine repetiturus, antiquitatem in his quæ usque eò latuit, uelut ex cauea in scenam theatrumque producturus, multorum risus, ronchos & cachinnos, demumque explosionem magis quàm applausum legentis turbæ me incursurum, tum quod id secum ferat antiquitas, ceu Aristoteles in Problematis perhibet, ut res anilibus fabulis simillimas narrare uideatur, tum quod res Borussiæ diuturna barbarie, sine ullis literarum monumentis quasi perpetuis tenebris mancipatæ, & in ipso lethæo demersæ penè obriguisse extimantur, adeoque concretæ, ut etiam phœbeo calore agitatæ uix incalescere possint, quo iterum lucem, solemque admittant. Verum dum hi blaterones tuam celsitudinem istius ludi agonothetam in orchestra conspexerint, sub cuius umbraculis me in hanc scenam prodijsse pernoscant, forte ne lingulaces, infrenique ore à te sapientissimo principe iudicentur, maledictis temperabunt, simul & natum continebunt. Quod si nec reueriti tuam maiestatem, effrenataque lingua uerbis non æquis defluant, malignitatis quoque aculeos haud recondere uelint, imò blaterare malint, nihil est quo perhorrescere oppidò possim, ut sceptam scenam interturbem. Ronchisent hi nasutuli, obstrepent, clament, arguant, criminentur, exibilent denique, dummodo tibi plausibilis, lepida ac iucunda nostra actitatio uisa fuerit. Antigonidas olim Musicæ artis peritissimus, cum discipulo in arte probè instituto, populo tamen non admodum grato, in scenam progressus cunctis audientibus dixisse fertur: Mihi cane & Musis, quia uidelicet ars bene cœpta, quanquam populi lenocinio destituatur, iusta tamen comprobatione non exuitur. Sed ut tandem his respondeam, qui longè petitas historias calumniantur, ceu minus fidei illis insit, cæcutientibus id forsan euenit & nocturnis oculis, sed penes clarè cernentes plus dignitatis antiquitati inesse, nemo sanæ mentis ambigit. Ne quoque res Borussicas ceu sempiternis tenebris obnoxias, & minimè ad solem lucemque ex caliginoso uetustatis recessu redituras, possint argumentari, meminerint saltem quæ de Hercule feruntur, qui cerberum tricipitem ab inferis, solemque hunc nostrum ac calorem ferre coëgisse dicitur, Threicium & uatem raptam sibi Eurydicem ex Tartareis sedibus diuina sua suauiloquentia eduxisse. Ob id nec inficias eant locutulei, res Borussicas quantumcunque umbra uetustatis contectas ac rubigine obductas, imò in abditissimos recessus actas, curiosa indagatione non posse non restitui, ex noctisque caliganti nebula eximi, ac claritate diei illustrari, ornarique: quum hæc ipsa indagatio, pura industria, unica ab omnibus esse asseritur, cui nihil inaccessum, nihil occlusum relictum sit. Hæc res quomodolibet obstrusas, & in penetrabilibus reconditas elici, exprimit & promit. Hac cœlum petit, & subterranea regna subintrat, maria scrutatur, oculis subijcit quicquid usquam latet, sepultumque est. Illa ipsa Homerum cæcum plus Argo mille oculos habente uidere dedit. Hæc Zeusim Helenam nunquam à se uisam tanta uenustate depingere, docuit ut eius forma digna iudicaretur, propter quam tantum laboris subijsset Græcia, & alta Pergama ruerent. Hæc Phidiam statuarium dignissimum, simulachrum Iouis exprimentem eò usque euexit, ut diuinitatis effigiem è cœlo mutuatus diceretur. Hæc eadem fores antiquitatum Borussiæ uectibus è cardine semotis, ut paterent effecit, extraque latebras quicquid de his obuallatum fuerat produxit. Hac adminiculatrice ex imo lethæi fluminis cœno hæ ipsæ conquisitæ, erutæque sunt, & utcunque à sordibus detersæ, sese ceu postliminio reuersæ, tuis luminibus, conspectuique illustrissime princeps, primum ostentantes, te ut felicem moderatorem suum salutant, ut patrem patriæ uenerantur: & quicquid usquam in secundiorem sortem, faciemque splendidiorem commutatum, ceu fermè singula aspexerint, id totum tibi, sacræque sanctæ militiæ, cuius tu magister, imò Dictator perpetuus extas, tribuunt. Quod si sunt qui te circumstant, & has ineffigiatas, rudesque Borussiæ imagines toruis luminibus respexerint, abigendasque duxerint, quod sine cultu ornatiori, & penè inuestes in hunc augustissimum consessum productæ sunt, his responsum sit: Fœminam probam pigmenta, fucumque non decere, nec orationem fidem habituram unguenta usqueadeò redolere. Logographis id tribuimus, ut quodcunque suauius quàm uerius narrent. Nos in his commentariolis sine fraude, omni apparatu orationis seposito, Borussiæ antiquitates exposuimus: ut si qui futuri sint, cultiori sermone res Borussicas describere uolentes, hinc sumere possint, quod ornatum iri tantopere uelint.

Industriæ uis.

Nuda namque hæc oratio facilè quem quis, imponet cultum perferet. Vt autem, fidem sine scoria habituri sint hi nostri commentarioli uetustate & carie oppleti, ipsos ex præclarissimis rerum scriptoribus elucubratos esse fidem facio, Plinio scilicet, Solino, Pomponio Mela, Cornelio Tacito, Strabone, Ptolemæo: ex neotericis Gordano, qui primus res Gothorum literis mandauit, nostro Alberto Magno, qui has inuisit & peragrauit, Othone Freisingensi episcopo, qui quinq; Imperatorum Rom. res gestas luculenter scripsit, Helmodo Lubecensi presbytero, qui res Sclauorum haud ineleganter prosequutus est, Borussicasque simul attigit, Blondo Foroliuiensi, Ænea Syluio, & præter hos quicquid annales Borussiæ usquam uetustatis habuêre, pleraque etiam per acceptionem. Nam apud Valerium Maximum locus est, quo res suo seculo cognitas, & absque literarum monumentis conseruatas manare ad posteros indicantur, sola scilicet traditione patrum. Id genus disciplinæ Hebræis etiam usitatissimum est. Huiuscemodi innixis fulcimentis, commentariolos nostros non temerè edi posse arbitratus. Ne autem manus nostras excedentes absque patrocinio uagabundi errent, ipsos nomini tuo illustrissimo dedicandos duxi, tum quod neminem magis rerum Borussiæ cognitio deceat, quàm Borussiæ principem, tum quod pari tutela hac nostra ætate ac prisca Borussia fruatur. Quum igitur princeps illustrissime simul & inuictissime à curis publicis feriatus fueris, frequenti quoque ueterum, quibus inhias, lectitatione satiatus magis quàm lassatus, etiam domestica peculiariaque inuisas legasque: subinde agnosces in his Borussiæ præter ueteres eius limites, uarios ipsius cultores: crebro enim illinc migratum est, aliquorum maiore numero cogente: moresque uetustiores: quos si ad præsentes accommodabis, non obscurè lucebit quanta sunt quæ sacrosancta militia Teutonicorum in Borussia egerit. Optimo enim iure gloriari poteris, eam quam patres regionem barbaram, incultam, asperam, idololatram, fœdam ac rerum omnium inopem acceperant, illam ipsam splendidam, cultam, ciuilem, opulentam, humanam, & quod maximum est, Christianam reddiderunt & reliquerunt. O' felix nimium Borussia, si sua norit bona illo principatu. Facilè demum, illustrissime princeps, deprehendes, quàm iusto Dei iudicio Borussia ad Germanorum redierit incolatum: quum Germaniæ & pars sit, & Germanis à rerum exordio debita, inhabitata, luculentissimorum scriptorum testimonio. Cur, me iudice, indigne iterum à quibuscunque alijs gentibus inhabitatur, administraturúe? Ego autem hanc scribendi prouinciam non tam mea sponte quàm iussu uenerandi antistitis Iobi Pomesamiensis, à nullo antea tentatam accepi, ut meo Marte aduersus quoscunque aliter de Borussiæ finibus & populo sentientibus, ceu pro aris & focis dimicaturus sim, ultima potius perpeti certus, quàm ignauiter cessurus. Te igitur principem inuictissimum, & ad arma progenitum, pro tua uirtute rogo, ne desistas auxilia ferre tam pio ac iusto bello, ut iunctis uiribus omnem colluuiem barbarorum ex his tuis finibus eliminemus. Nullum enim apud me dubium uertitur, si tuo Marte agendum erit, facilè hanc oram ex manibus iniustè occupantium uindicabimus. Quod breui futurum, modo fata sinant, tuæ auitæque uirtutes, ac genitoris tui præclara facinora admonent. Nunc ad institutum pergamus.

ERASMI STELLÆ LIBANOTHANI
DE BORVSSIAE ANTIQVITATIBVS
LIBER PRIMVS.

BORVSSIA ultima Germaniæ ora, à Vistula amne, quem ad occidentem terminum habet, incipiens, sinusq; Baltici maris, qui septentrionale latus eius ambiunt, percurrens, orientalē solem ab Alanis excipiens, mōtibus Hamaxobijs australe latus eius obtegentibus, à quibus continuis syluarum iugis disterminatur. Fuit hæc terra diuersis habitata cultoribus. Nam ut Gordianus Gothus scribit, nuper Hulmigerij Germani eā tenuêre, à quibus aliquandiu Hulmigeria dicta: hodieq; ea pars quę Vistulæ accolit Culmigeria pro Hulmigeria uocitatur. Sed hi per Gothos quamprimum ex Scandauia in continentem descendissent, inde pulsi eam, ut is ait, occupauêre. Ptolemæus autem uetustiores incolas recensens, Gothones, Venedos, Stagnanos, & Sargatios, Sudinosq; his locis insedisse scribit, quibus Gelidanos, simulq; Gillones. Vacinos & Charinos, quos ipse Charionas nominat, addit, finesq; ad Hamaxobios usq; protendisse indicat. Ad Vistulam uerò pauciores sedisse cōmonstrat: nam Finnos cum Venedis & Sulones duntaxat hanc oram habitasse ait. Hos autē populos nullo alio quodam cōmuni nomine dignatur: forte quia non unus populus, nec in unum concessit nomen. Verum Cornelius Tacitus diligentiùs hæc loca conquirens, ipsa Germanię prorsus adscribit: quāquam promiscuè Sarmatis, Germanisq; populis habitata asseuêret. Venedos enim Germanis connumerandos censet, quod & domos fingunt & scuta gestāt, peditum usu ac pernicitate gaudent. Quæ omnia diuersa Sarmatis extitêre, in plaustris solummodo ac equis uiuentibus: quanquam & ipsi ex Sarmatarum moribus traxerant, quod uicinos latrocinio infestarent. Quicquid enim inter Peucinos, quos quidam Basternas dixêre, syluarum ac montium erigitur, latrocinio pererrauêre. Erant autem Peucini & Basternæ, ut Plinius testatur, contermini Dacis, sermone, cultu, sede ac domicilio Germanos referentes, multa tamen fœditate Sarmatarum contacti: nam & connubijs promiscuis utebantur, & proceres eorum pari sorde ac plebs torpebat. In dubium Tacitus uertit, Sarmatisne an Germanis ascribantur: uerū hæc loca hodie Poloniæ ascribuntur. Plinius tamen ipsos Germanis cōnumerat: cui & Varini, & Gothones Germani sunt, ex Vindelicorum genere. Vltimò autem regionem Borussij intrauerūt, populi qui Ptolemæo teste ad Riphæos montes, ubi in septentrionem fusiùs excurrunt, nec longe quà Tanais ex eis erumpit, sedes habuêre, qui infelicitate sua conciti (perpetuis namq; niuibus, algoribusq; illic terra riget, ad omneq; naturæ ministerium damnata est) ad nouas sedes capessendas patriam egressi in hæc loca delapsi sunt: quæ tum soli fertilitate, tum pascuorum, lacuumq; amœnitate ipsis quum primum placuêre, nec non ultra progressi sunt, hic sedes unanimi consensu sibi desumentes, utq; sibi ac posteris perpetuò essent duraturę, terram uocabulo gentilitio Borussiam appellauêre, quę usq; hodie unius literæ suppresione Brussia uulgò dicitur. Hæc est uera huius gentis origo. Et cæterùm quicquid dicitur, perinde ac anilem fabulam habendum esse censeo. Facit istius rei fidem permaximam, quod usque hodie populi ad Riphæos habitantes, eodem pariq; sermone quo hi utuntur. Borussij uerò sedibus formatis, terram cultoribus uacuam (Gothi enim populariter eam excessêre) nullo repugnante facilè occupauerunt, circa eam portionem quæ ad Vistulam est. Hęc adhuc à paucissimis Germanis tenebatur. Propagantes igitur sese à Chrono flumine usq; in contingentiam Hulmigerorum: quæ nuncupatio post pulsos per Gothos ueteres colonos è medio oræ huic regioni accōmodari cœperat, nomine suo breui cęterorū hic habitantium nomina obfuscauere: quod forte euenit, quia Borussij conterminis gentibus, puta Germanis, notiores extitere, uel quod multitudine suorū, amplaq; ac spatiosa oræ occupatione, ipsos etiam indigenas superarunt. Terrarū namq; limites pro nutu potentiorum sępenumero nomina sortiuntur, duratq; hodie ea nuncupatio, quod qui ex Germanis uel Vistulam, uel illic maris tractum accolunt, Borussij uocentur, qui tamē cum illis ipsis præter cœlū commune habeant nihil, iustiusq; Borussienses nuncupādi forent. Terram hanc Borussij undiquaq; fœcundā longè lateq; incolentes, ipsam tamen minimè excoluêre, uel ob ignorationem rei rusticæ, uel ne bonitate soli depręhensa, & ipsi finitimorum metui obnoxij fierent, indeq; eliminarentur, uel quod uictum è terrę nascentibus nōdum nouere: carnibus namq; ferinis, & quidem crudis pro cibo, lacteq; pro potu uescebantur: quandoq; etiam sanguine equino mixto, & eo usq; ad ebrietatem.

Hulmigerij.

Borußia.

Domos non fingebant,sed specubus & arborum subere(unde etiam Subaria dicta comi-
peritur)ab imbribus & algoribus sese ac infantes protexere. Nulla eis sacra aliquandiu
fuere:tandem in eam deducti insaniam,ut serpentes,ferasq;, & arbores religiosè colerent,
ceu de his in subsequentibus dicemus.Non leges,non magistratus nouêre: tantum cuiq;
Anarchia. licuit,quantum audebat:nihil à feris uita illorum distabat.Erga tamen naufragos, & ma-
ris tempestate iactatos,humaniores & illis ipsis undiquaq; auxilio fuêre: in reliquis mira
fœditas ac fœda paupertas:nam eis nec arma,nec ferrum fuerant. Si quando ad prælia in-
ter se concurrerent,sudibus præustis & perticis utebantur.Non autē multi effluxêre anni,
quum Germani Hulmigeriam incolentes resumptis uiribus (nam per Gothos multum
attriti fuerant)accitisq; trans Vistulam socijs,qui amne lintribus transmisso eis conseden-
tes,& iunctis uiribus contra Borussios bella parant: penitiora quoq; regionis ingressi,
quotquot Borussiorum offenderant,aut in seruitutem acceperant,aut retrocedere coêge
rant,breuiq; sese,suosq; à metu barbarorum asseruêre.Borussij uerò quo à Germanis fini
timis tutiores forent,se cum Sudinis,qui ultra Chroni fluenta sedes habent, eiusq; regio-
nis aborigines creduntur,societatem iniere,qui tum uirtute,& potentia plurimum polle-
Chronus flu. bant.Est autem Chronus fluuius,qui hodie Pergulus dicitur, quem in finibus Borussiæ
ortum brumalem uersus,multi lacus eodem fermè loco se mutuo influentes efficiunt:qui
Borussios à Samijs primum,ut Strabonis nomine utar,deinde à Sudinis disterminat,po-
pulis etiam Rom.armis tentatis magis quàm uictis:à Druso enim Germani, testante Pli-
nio, classibus oppugnati sunt: qui primus Rom. ducum septentrionalem oceanum in-
gressus est, & post eum, Domitianum Cæsarem in expeditione quam contra Sarma-
tas,quod legionem cum legato necarent,instituit,ob succinum quod abundantius bar-
bari illic inter maris eiectitia,soli omnium gentium excepere,bello petiti sunt, sed se ma-
gna eius rei propter quam peti se senserant copia,succini scilicet,redimentes, illacessiti re-
mansêre. Sed hic de succino obiter dicamus : abundat enim eo hæc ora, quæ quasi pen-
insula est ob sinuosos flexus maris, terrámque spatiosè in freta excurrentem, in quam ui
tempestatum idipsum aduehitur:id olim à Germanis Glessum dictum est, ut eruditi scri-
ptum reliquere. Inde Glessaria regio ipsa à Rom. militia nuncupata, & ab alijs Suba-
ria à subere,quum patrio nomine Sudinia uocetur: ab eruditis uerò Austrasia. Succi-
num etiam Sualternicum Scythico uocabulo barbari appellant. Vbiuis autem loci suc-
cinum gignatur, scriptores non conueniunt. Præter enim ea quæ fabulosè de ipso in
Phaëthontis fabula prodita sunt, Pitheas Gothonibus Germaniæ gentis accolis æstua-
rium Mentonomon nomine esse ait, ab oceano stadiorum sex millium, ab hoc diei na-
uigatione insulam abesse Abalum, ex illa uernis fluctibus succinum aduehi,& esse con-
creti maris purgamentum:incolásque pro lignis eo uti dicit,proximisq; Teuthonis uen-
dere: huic & Timæus assentit: sed insulam Basiliam uocauit. Nicias autem solis radio-
rum succum esse uoluit, hosq; circa occasum, ut ipse credit, uehementiores in terram
actos,sudorem pinguem in eam partem oceani relinquere:deinde æstuante mari in Ger-
maniæ littora ejci.Mithridates in Germaniæ littoribus insulam esse asserit, uocariq; eam
Cedron,cedri genere syluosam,inde & in petras defluere, Cornelius Tacitus Effluorum
gentem,qui dextro Suionici maris alluuntur,nuncq; Lissom uulgò nominantur, ipsum
legere inter uada, ac cætera maris eiectitia ipso littore, asserit: quod & hodie fieri cer-
nimus. Quidam nostri temporis experti,ipsum è limo quorundam montium sole exca-
lescente fluitare existimant, in herbidoq; solo atque algido, quod his montibus subest,
indurari:oceano illic efferuescente inde rapi,in proximaq; littora expelli. Indicium istius
esse, quod ipsum aliquando ex solido eruitur, quod & ipsi uidimus: quanquam cerea
mollitie, & penè lentum sit, ob idipsum mari denuo immergunt, cuius rigore lapide-
scit.Hanc uerò opinionem neque omninò adstruere,neque refellere in animo est. Quod
autem hos montes nominatim non ædunt, mihi suspitionem incertitudinis facit. Pli-
nius uerò naturæ fidissimus interpres, Germanici Cæsaris classibus bellum, ut di-
ctum est,in septentrionali oceano,gerentis experientia innixus, tradit succinum gigni in
insulis septentrionalis oceani, ipsúmque nasci defluente medulla ex pinei generis ar-
boribus (ceu enim resina in cerasis, ita & in pinis humoris abundantia erumpit) densa-
riqûe rigore maris,eo intumescente ex insulis rapi, certóque littore expelli: ita inuolu-
tum herbis,ut ex his pendere uideatur,salo expui: succum uerò arboris esse, ipsumq; pri-
mum liquidum distillare,argumento sunt quædam intus lucentia, ut formicæ, aut apes,
etiam lacertæ, cæteráque id genus, quæ adhæsisse musteo non est dubium, indurescen-
te uero humore inclusas remanere. Pineæ autem arboris indicium est pineus in attri-
tu odor, & quod accensum tædæ modò fragrat. Rude est,informeq; ac glebæ similli-
mum,dum ex aquis excipitur, corticibus ac alijs rebus sibi inhærentibus: ob id diu inco-
gnitum

gnitum barbaris,inter maris quisq; ilias iacebat. Germani idipsum primum nouisse tra-
duntur,in Pannoniamq; ad Carnuntum oppidum aduexisse,inde Veneti ipsum accipien
tes,primum rei fœminam fecêre,mox proximi Pannoniæ circa Adriaticum mare, Trans-
padaniq;,quorum agrestes fœminæ monilium uice,& decoris gratia succinum gestaue-
re.Hinc natam fabulam de Pado omnibus notam credimus. Eius esse genera quamplu-
rima constat:candida,sed odoris præstantissimi sunt,quibus diu minus pretium erat: hac
uero tempestate & fulua,& cerea mercede præstant: ex fuluis etiam translucentibus am-
plior erat autoritas, præterquam si nimio ardore flagrent: imaginem enim igneam,non
ignem inesse placet. Summa laus Phalernis tum fuit, à uini colore dictis, molli fulgore
conspicuis:id ab aliquibus Chrysolectrum dici comperimus,quasi coloris aurei: rapacis-
simum id est igneum,& si iuxta fuerit celerrimè ardescens. Sunt in quibus decocti mellis
lenitas placet. Domitius Nero Romanus Imperator, capillos coniugis suæ Poppeæ in
hoc nomen adoptauerat,ipsos quodam carmine succinos appellando. Ex eo tertius hic
colos à matronis expeti cœpit in capillis.Dum quoq; is gladiatorum munus Pop. Rom.
exhibiturus esset,Iuliano quodam equite Rom.id curante,ad ipsum comparandum mis-
so,qui hæc littora peragrauit,uidit,ac commercia tentauit,tantam copiam Romam inue-
xit, ut retia in uenatione publicè ædita eo nodarentur, armaq; & librilla, totusq; simul
diei unius apparatus è succino esset: uisa tunc fuit gleba tredecim librarum. Solinus ta-
men refert id succinum à rege Germaniæ Neroni dono datum:cui sententiæ magis acce-
do. Tanta fuit eius,ut eruditi scriptum reliquere, in delitijs taxatio, ut hominis quamuis
parua effigies uiuorum hominum,uigentiumq; pretia superaret. Quumq; in alijs ad lu-
xuriā quæsitis ostentatio & usus placeret,ceu in Corinthijs,æs, auro, argentoq; mixtum,
in cælatis ars & ingenium:uniones quod capite,gemmæ quod digitis circumferuntur.In
succino,ut Plinius inquit,tantum delitiarum conscientia,luxuriaq; expetita est. Est usus
eius multiplex in medicina:nam ab infantibus pro amuleto gestatur: contra lymphatio-
nes & noctis metus,cuicunque ætati prodest: urinæ difficultatibus potum,alligatumq;, *Succini pharmaca.*
quod chrysolectrum uocant,collo alligatum mederi febribus Callistratus prodidit. Tri-
tum eum melle ac rosaceo aurium uitijs,& si cum Attico teratur,oculorum caliginem re-
mouet. Stomachi etiam uitijs uel per se farina eius sumpta,uel cum mastice ex aqua pota,
quod de candidis maximè crediderim. Tonsillis quoque resistere creditur, & faucium ui-
tijs: ob id mulieres Padanæ ipsum circa colla longo seculo gestauere, uario genere aqua-
tum iuxta illos infestante guttura ac carnes uicinas:quod hodie Turcarum equestres co-
piæ in equis suis obseruant.Neotericorum pariter experientia ad citandos partus candi-
da operari depromit:notissimum id Germaniæ mulieribus.Calculos quoq; uesicæ & re-
num eo poto elidi,euocariq;,quamplurimi testantur. Venena,pestilentemq; aërem eius
nidore fugari compertum est. Distillationes quoq; sisti,uulneratis,si in potu sumpserint,
prodest:malagmatis ob id etiam assumuntur.Verum & hoc notum fieri oportet. Succi-
num quocūq; libeat colore tingi hœdorum seuo & anchusæ radice: quippe etiam ipsum
conchylio infici tradunt.Quæ uerò translucida sunt,ad gemmas adulterandas magnam
habent uicinitatem,& maximè ad amethystos. Politur succinum adipe suis lactantis in-
coctum.Ramenta eius oleo addito dilucidius ac diutius flagrant quàm lini medulla. No
tissimum cuiq; est quod attritu digitorum caloris ui accepta, attrahunt ad se paleas & fo-
lia arida,ut magnes ferrum. Visum esse quidam retulere,quod æris etiam ferri laminas at-
traxerit.Ego glebam uidi cui ferrum,quasi adnatum inhæserat, quod ui sua forte attraxe-
rat.Multi tentauerunt succinum flexile ac ductile reddere,sed nequicquam cessit,mirum,
quum nimia humida & succulenta prodeant,uti indicauimus.Hæc tumultuariè de succi-
no,Sudinorum opibus dicta sint,propter quas sæpenumero ab exteris gentibus bello pe
titi.Sensêre namq; præter Rom.arma & Saxonum Angliam occupantium oppugnatio-
nem,à quibus se terra & mari impigrè defensarunt. Habuêre enimuero hi populi, ut de *Sudinorum mores.*
moribus eorum aliquid transeunter dicam, regulos suos, quorum legibus obtempera-
bant:agrosq; coluêre & cōmercia nouêre. Vestium cultus apud eos fuit,ut mares lanea,
fœminæ linea tunica uterentur,circulosq; ex ære uel orichalco colla circundabant. Auri-
bus etiā crotalia suspenderunt,rem friuolam,quod tamen neq; hodie desitum.Domos in
uillarum modum extructas inhabitauêre,uicosq;,ac sine muro & uallo omnia, quod for-
te ab externis,ipsos commercij gratia adeuntibus didicere: alioquin alienum à Sarmatis.
Sed ut ad Borussios rependemus,societatē cū Sudinis eos inijsse diximus ob Germano-
rum finitimorum metum. Nec à Sudinis aspernati sunt:uerum eorum potentia adiuti,&
contra quosuis conterminos populos tutiores facti,aliquandiu in sua fœditate degerunt:
de qua posthac. Nunc de cæteris Borussiæ rebus editis prosequamur. Generat & terra
hæc feras multijugas,eas etiam nec alibi cognitas. Præter enim ursos,apros,ceruos,qui-
bus

bus abundat, Vros excellenti ui & uelocitate profert, qui uastitate corporis parum infra
elephantum sunt, eaq; ferocitate, ut neq; homini, neq; feræ si quam conspicati fuerint, par
cant. Cornutumq; id animal est: eius cornuum magnitudo tanta uisa est, ut urnas binas
unius capitis cornua, ut Plinius testatur, impleuerint. Barbari ex his potant, argenteo cir-
culo parte qua labris admouetur circumducto. Sunt enim caua & in mucronem demum
concreta. Alij pila his præfixa cuspidant. Romani in laminas ea secabant: ut lumen quod
his includebant latiùs funderent, ipsisq; pro lichnucis ac laternis usi sunt. Qui sese uena-
tione eorum exercent, si plurimos interfecere, relatis in publicum cornibus, quæ testimo-
nio sunt, magnam laudem adipiscuntur. Soliti erant antiquitus caueis ad hoc ex opera fa
ctis eos capere, captosq; iugulare, forte quod ea tempestate ferro caruêre: sed eo mortis
genere, feram tam insignem posteriores ætatis iuuenes præcipuæ uirtutis & audaciæ, in-
terire indignum censentes, ob id canibus ipsos insequi placuit, uenabulisq; cominus ac
eminus petere, arboribus sese robustioribus semper condentes, ne & ipsi à fera rursus im-
peterentur, quę cornibus arbori insertis, uindictæ auida, inhæret, donec insequentium te-
lis saucia concidat: tali morte feram dignantur atrocissimam. Fera hæc sub mento uillos
longiusculos habet in arunci speciem, cæteris tauro persimilis existit. C. Caligula Roma-
nus Imperator primus Romæ Vros in arena ostendit, quos tum imperitum uulgus buba
los falsò credidit. Gignit hæc terra & bizontes iubatos, qui è boum syluestrium genere
sunt, sed nostra ætate admodum infrequentes. Aiunt hos solipedes, maribusq; ac fœmi-
nis iuxta iubas cornua, eadem utriq; forma & magnitudo, colore quoque & specie haud
dissimiles tauro sunt. Aliqui ex horum genere unicornes perhibẽtur: quod uerum sit, nec
ne, incompertum habeo. Plinius tamen Indicos boues syluestres unicornes, tricornesq;
esse scripsit, ob id non incongruens uidetur eos & alio loco nasci, uerum esse alterius ge-
neris à bizonte suspicandum est. Tale forte est cornu quod hodie in Archiuo protomagi
stri integrum custoditur, ac Monocerotis asseritur, quũ nigrum illud sit, hoc uero luteum
conspicitur. Sunt & in ea regione greges ferorum equorum, quos Græcia non uidit, nec
Romanus, quapropter alio uocabulo nominari non possunt. Hi cicuribus equis omninò
similes extant, præterquàm quod dorso molliori sunt, ob id nec usui apti. Dicuntq; ipsos
nequaquam mansuescere posse. Carnibus eius incolæ etiam hodie uescuntur, quas non
insuaues asserunt. Gignit & alces (quos falsò syluestres asinos quidam autumant, quum
hos Asia tantum ac Africa procreet) specie media inter ceruinam & iumenti, nisi quan-
tum aurium proceritas, ipsaq; ceruix distinguit, magnitudine inter camelum & ceruum:
maribus in supercilijs cornua nascuntur, quæ quotannis amittunt, latiora quàm ceruis, ra
mosa tamen & per totum concreta ac solida: ungulæ bifidæ, coloreq; ceruum imitatur: ue
natorem è longinquo sentit: animal certè simplex, & quod plus latebris, quàm fugæ fidat.
Si ui canum urgetur, magis in canes se calce quàm cornibus tueatur: in locis palustribus
sese plurimùm condit, illic & partus ædit suos: formidinis eius argumentum esse aiunt,
quod rarenter solitarius, in armẽto multum appareat. Vngulis eius comitialem morbum,
& iam spumantem abigi creditum est, si cute attingitur. Hallucinati sunt qui alcem nullo
suffraginum flexu dixerunt, neque quietis causa procumbentem: uerum accliuem arbori
somnum capere, quæ ad insidias à uenatore incisa feram unà affligit ac concidit. Quod &
pascendo retrograditur ob superius labrũ prægrande, quasi progrediendo pasci nequeat:
quæ singula non de alce, sed de *machlim* fera, illi haud dissimili, quam Scandaniam mitte-
re aliqui prodidêre, dicta sunt. Habet & syluas incæduas, unde uis ingens lignorum, & ad
naualem usum & domesticum conuehitur: teretumq; arborum ad malos nauium accom
modam, quæ inde in remotissimas oras deferũtur: habent & syluæ præter id suas diuitias,
unde quasi sponte compendium nõ modicum incolis prouenit: apum, scilicet, ingentem
multitudinem, quarum alueos ceu natiuos intra arbores ad hoc cauas cernere est: ex qui-
bus tanta mellis, & ceræ copia prouenit, ut Germaniæ, Britannięq;, ac cæteris adiacẽtibus
insulis, commodè harum rerum usum suppeditet. Nec apiarij arte, uel industria examina
illic curant: nullis enim satorum floribus, aut herbis ipsa inuitãt, nec si longius euolent re-
uocant: è frondibus & syluestribus floribus succum contrahunt, quo opera cõficiunt sua,
quæ compendij ingentis argumento sunt. Præter illa & pelles quasdam non ignobiles
mittunt hæ syluæ, quæ uestium ambitu principum hominum subduntur. Lectorũ etiam
stragula ex his consuunt, pretioq; ingenti uendunt: has olim pelles ouini uelleris com-
mutatione mercatores ab incolis receperunt. Gaynos barbari uocãt ea animalia, Germa-
ni martes, è mustelarum syluestrium genere, ab aliquibus historiam naturalem commen-
tantibus, esse scribuntur. Piscationes quoq; diuersis in locis non incommodas exhibet:
nam pisces omnis generis tum ex lacubus, tum ex æstuante mari illic prendunt, ceu psit-
tas, soleas, lingulas, rumbos, trossullas, mullos, asellos, salmones, marinos, canes, & id ge-
nus alios,

nus alios, anguillas præter cæteros numerosiores: nec de his incolæ uescuntur, nisi quod
sole, aëreq; siccatum, tostumq; sit. Sed ad alia pergamus. Hæc ad loci situm, ac terrarum
prouentum, uti antiquitas possedit, tradita sint.

ERASMI STELLÆ LIBANOTHANI, DE VETVSTATIBVS BORVSSIAE, LIBER II.

TEmpore quo Valentinianus Romanis imperauit, Alani po-
puli septentrionales Borussijs contermini, contra Rom. impe-
rium arma sumentes, post diutinas in imperij fines excursio-
nes à Sicambris cõpressi sunt, quo bello Sicambri sibi, & po-
steris libertatem pepererunt. Alani, qui cædi supererant, pars
per imperij terminos delapsa Hispanias usq; peruenit, ubi se
Gothis illic belligerantibus iunxerant, qui tandem sedibus i-
bidem sumptis, se confusaneo duarũ gentium uocabulo Go-
thialanias appellauêre, quasi Gothorum, & Alanorum sedes.
Pars uerò imbecillior, quæ domi remanserat, ac cæde patrata
patriam repedauerat, exuta præcipuè iuuentutis manu, sibi non satis in sedibus proprijs
fidens, cum uxoribus & filijs, omniq; seruitiorum multitudine, ad Borussios contermi-
nos secessit: supellectilem tum omnem secum in carris ac plaustris trahens, tum etiam pe-
cora, quorum prouẽtu hęc gens plurimùm uictitat, uniuersa ac sese Borussiorum fidei, &
tutelæ commiserant. Nec ipsi à Borussijs repulsi, quod eorum multitudine adaucti, faci-
lius quibusuis populis resistere posse crederent, etiã tum magis Germanos formidabant,
qui penitiorem Vistulæ ripam accolebant, ipsosq; sæpiusculè à suis, quæ possederant lo-
cis, disturbârunt. Concesserunt itaq; Alanis cohabitandi ius, qui rursus Borussijs mulie-
rum suarum coitus permiscuêre: connubia enim nulla habuêre, sed ut quisq; in mulierem
incidit, ea ad Venerem uti licebat: quare breui in eam multitudinẽ coaluêre, ut quoscun-
que contingentes populos superarent. Ex ea tandẽ multitudine cœperunt inter sese an-
gustia finium premi: utcunq; enim placuerat, ac commodum quisq; ratus, tantùm terræ
sibi, equisq; desumpserat: unde rixis uarijs inter sese dissidere cœperant, quæ plerunq; cæ
dibus transigebantur: id populum hunc agrestem intra se discordem, in eo concordem fe
cit, ut de rege sibi constituendo conuentus agere cœperint: ubi pro ruditate populi uaria
undiquaq; ea de re dicta, agitataq; sunt. Viduutus Alanus, qui cæteris & dignitate, & ui-
gore animi præstabat (magna enim seruitiorum classe abundabat, unde etiam sibi in alie-
nis terris autoritatem non modicam acquisiuit) inquit: Ni ô Borussij apibus uestris he-
betiores essetis, de hoc quod inter uos agitatis, dissidium nullum esset: has enim regem
habere uidetis, cuius imperatis obtemperant, qui opera eorũ dirigit, singulas ad labores
idoneos deputando, qui & inobedientes castigat, inertesq; foris aluearia propelli iubet,
cuius hortatu omnes in labore perdurant, operaq; sua perficiunt: uos qui hæc indies ui-
detis, illas sequamini duces, & regem uobis constituite, eiusq; uoluntati obsequimini. Il-
le rixas inter uos dirimat, cædes ulciscatur, furta puniat, innocentiam tueatur: is solus in
omnes sine ulla exceptione ius dicendi, potestatemq; habeat. Eius dictis cuncti ingenti
sublato clamore assensere. An ergo nobis eris Biotterus? quod ipsorum lingua apum re-
gem significat. Is nec uocem aspernatus, omnium ore rex salutatus est. Miranda mortali-
bus gloriæ cupiditas, qua humilis quisque se dignum fastigio regio existimat. Is usq; in
eum diem pari fœditate, qua cæteri humi uitã trahens, unica populi exclamatione tam ru
dis, & inculti, regem agere cœpit. Nec ei regius animus defuit. Nam quamprimùm à ple-
be maiestate regia secretus fuerat, non aliò animum applicuit, quàm ut apum ducem i-
mitaretur. Quare in primis palantem populum certis finibus instar examinum inclusit,
quæ peculiaribus aluearijs labores suos perficiunt. Operaq; agrestia exercenda monuit,
& prout loci situs admittebat peragenda, puta ut hi terram colerent, sementaq; sparge-
rent, ac arbores consererent, illi uerò apum compendio insisterent: alios pecori, alios pi-
scationi deputans: legesq; condidit, quibus futuris finium angustijs prouidere se credi-
dit. In primis, ne quispiam paterfamiliâs plures partus aleret, nec etiam seruitia, quàm pro
laboribus suis explendis sibi sufficerent, cæteros aut uenundaret, aut necaret: ne quis pa
terfamiliâs partus inutiles, mancosq;, ceu ad labores inefficaces educaret: utq; filio pa-
rentem senecta oppressum, uel imbecillitate uirium labores non ferentem, impunè stran-

Primus Borussiorum rex.

b gulare

gulare fas eſſet,utq; pueri non adeò incerto patre naſcerentur,coitum promiſcuum pro-
hibuit,& ſub connubij ſpecie inſtituit, ut quotquot & quãcunq; paterfamiliâs puellam
ſuſcipiendam prolis gratia iniret, ſiue ex ſeruitijs peculiaribus, uel alienis foret,ſiue ex li-
beris,eam ſecum ſuo detineret tugurio aleretq;.Alieni tamen iuris puellam non niſi pre-
tio,quaſi ære emptam, à quocunq; deduci pro prole procreanda inhibuit. Adulteria ta-
men non uſqueadeò prohibuit,ſed abigendos mœchos poteſtate caſtigauit.Quò autem
populum hunc ferocem ad uitam produceret manſuetiorem,comeſſationes frequentes,
& publicas inſtituit,quibus feros hominum animos demulctos iri credidit: nec in eo hal
lucinatus eſt.Nam breui ad eam deuenêre mollitiem,ut eos quocunq; uellet,perduceret:
hinc hoſpitalitatẽ maximè colendam eſſe ſtatuit,quia ipſa amicitiæ firmiſsimè glutinaren
tur.Potum ex aqua & melle concinnare docuit,qui Latinè mulſum dici poteſt, quò in co
meſſationibus,& publicis,& priuatis uti conceſsit:cuius dulcore mirum in modum bar-
bari delectati facilè ad eneruationem peruenêre. Ad religionem autem ſe uertens, ſacer-
dotes à Sudinis ſocijs,populis accerſiuit,qui inſana ſuperſtitione cõtaminati,eos immun
da quæq; animalia, ut ſerpẽtes colubros perinde ac deorum famulos,nuntiosq; religio-
ſè colere docuerunt,quos intra domos nutriebant, eisq; ut dijs penatibus litabant. Deos
in ſyluis ac lucis habitare dixerunt,illis uictimis ibidem ut placarentur, immolandum eſ-
ſe:ab his ſolem, pluuiasq; expetendas fore. Sacra eorum aditu aduenarum pollui, nec
aliter,quàm humana uictima expiari conſtanter crediderunt. Feras omnes,alcem præci-
puè, has ſyluas incolentes, ut deorum ſeruos uenerandas eſſe monuerunt, ideoq; ab eis
abſtinendum. Solem & Lunam deos omnium primos crediderũt, Tonitrua,fulgetrasq;
ex conſenſu gentium adorabant, tempeſtates aduertendas, citandas precationibusq;
dixerunt.Hirco in ſacrificijs uſi ſunt,ob fœcundam animalis iſtius naturam:nam ad con-
iunctionem ſexuum maximè defertur, ſine qua generatio eſt nulla in animantibus. Præ-
cellentes arbores, ut robora, quercus,deos inhabitare dixerunt, ex quibus ſciſcitantibus
reſponſa reddi audiebantur: ob id nec huiuſcemodi arbores cædebant:ſed religioſè,ut nu
minum domos colebant.In eo numero & ſambucum,& pleraſq; alias habuêre. Statuit &
dies natalitios, & funera pari modo celebranda, mutuis, ſcilicet, commeſſationibus,&
cõpotationibus,tum luſu, & cantu, abſq; mœrore cum ſumma hilaritate & gaudio, utq;
alterius uitæ ſpem præ ſe ferrent: illo ſaltem oſtenderunt, quod exutos ſpiritu, armatos,
ueſtitosq; ac magna ſupellectilis parte circumpoſita humarunt. Quo more uſq; nunc ſe-
peliuntur,addito etiam potu melleo, aut ex frumentis facto in teſtaceis uaſis. In funebri
epulo partem obſonij,potusq; uita defuncti manibus libarunt,hodieq; libant,pudendo
illic Chriſtianorum præſulum dedecore. His & cæteris populo illo inſtituto,religioneq;
firmata: Viduutus hanc oram prudenter, & quietiſsimè rexit, nullis excurſionibus in ui-
cinos populos permiſsis,nec aliqua rurſus ab eis perpeſſus incommoda. Eo uita defun-
cto filios quatuor ſibi ſuperſtites reliquit, qui inter ſe de imperio diſsidentes, gentem iam
paci diutinæ aſſuetam, ad prælia mutua ſuſcitabant. Concurrebant ergo inter ſe multis
prælijs:ſed ſenior natu,quia ex matre Ala progenitus, ſolus Alanorum ſuffultus auxilijs,
Boruſſijsq; exoſus,fratribus,qui multitudine abundabant,cedere cogitur.Poſt multas i-
gitur cædes ex utraq; parte commiſſas, eum ſtatuêre diſſenſionis finem, ut ſenior natu
Viduuti filius,ex matre Alana prognatus, cum ſuis Alanis retrogrederetur, auitaq; loca
repeteret,his ut poſſet,dominaretur. Serram uerò Boruſsiæ fratribus tribus ex matre Bo-
ruſsica,ac in ſolo Boruſsico natis relinqueret. Accepit conditionẽ hanc Litalalanus,ita e-
nim ſenior natu iuuenis nuncupabatur, Boruſsiam egreſſus magno ſuorum numero. Et
quum ſupra modum aucti eſſent, priſtinas ſedes, quas uacuas inuenerunt, facilè imple-
runt.Ab hoc quoq; eorum duce in poſterum,qui priùs Alani dicebantur,Litalalani dicti
ſunt,nũc hodie uulgò Litfani nuncupãtur.Qui in Boruſſia remanſêre,terram ſecundũ ca
pita diuiſerunt,Pomeſamus,qui ex his ætate præcellebat,ſorte eam occupauit orę portio
nem,quæ Hulmigeriæ propinquior eſt, tum à Germanis habitata,à quibus Boruſſij ma-
gis formidabant. Sed quoniam Pomeſamus ſtrenuus manu uideretur ac animo feroci,
multitudinisq; admodum ſtudioſus, hanc magis tutari eum poſſe confidebãt,& ex ipſo
hæc portio poſthac Pomeſamia dicta. Alter Viduuti filius Galingus nominatus:huic
terra,quæ nunc Galingilia nuncupatur obuenit, à quo & terra nomen ſortita eſt. Tertius
uerò Natangius,Natangiã terram à ſe nominauit, & obtinuit. Hæ ſunt tres primęuæ ter-
ræ Boruſsiæ portiones.Nati uerò eorum,& nati natorum,iterũ paternas diuidentes poſ-
ſeſsiones aliã atq; aliam uarietatẽ nominum induxêre,ut hi Barti,alij Naoderitæ diceren
tur:& qui hodie uetuſtatis ueſtigium retinentes Varnienſes à Varnitis dicuntur. Eo pa-
cto Viduuti filij inter ſe imperio diuiſo, pro ſua quiſq; libidine depoſito regio nomine,
quam tenuit portionem,adminiſtrauit,ſubindè inter ſe diſsidẽtes : in hoc tamen concor-
des fuê-

des fuêre,ut aduerſus quoſq; ſuos uicinos,præcipuè Polonos,& Germanos excurſiones
facerent, ac eos latrocinijs infeſtarent. Sæpè prædam ingentem hominũ,pecudumq; ab
eis agentes: & dum ipſi rurſus inſequerentur, ſeſe & prædam in intimis ſyluarum latibu-
lis occuluerunt,quod inſequentes,ne inſidijs circumuenirentur,retinuit.Ex huiuſcemo-
di deprædatione,quia ducibus non tenuis quæſtus,plebi etiam uictus obtigit,agricultu-
ram,& alia agreſtia opera,quæ ſub Viduuto exercenda ſumpſerant,breui intermiſêre,aut
eatenùs exercebãt,quatenùs neceſſum uiſum eſt. Ducti lucri cupiditate ad priſtinos mo-
res,latrociniaq; quàm breui reuertentes,Germani tandem conſulentes in medium,uoca
tis in auxilium Suetiæ regulis: ij in Oceano Germanico ſiti ſunt, à Latinis Sitiones dicti,
qui Ganipoti cognominabãtur,quod & ipſi Germani eſſent, & re bellica,tum terra,tum
mari plurimùm pollerent:qui eis auxiliares copias claſsibus traduxêre,pluribus annis cũ
Boruſſijs belligerantes: quò multis trucidatis atq; cæſis, eos ad deditionem compulêre.
Eſt uſq; hodie oppidulum ad Viſtulam cum arce ſitum, quod Suetza uocatur,ubi hi,qui
ex Suetza uenerant, caſtra ſua poſuerunt, quod poſtea in eam munitionem,quam uide-
mus,per Teutonicos fratres extructum eſt,ex quo Boruſsios rebellantes identidẽ impu-
gnarunt. Nouem regulos id cõfeciſſe bellũ annales habent:ſed qua tempeſtate,aut quã-
diu durauerit,nec an ſimul,an ſibi inuicem ſuccedentes id bellum geſsêre,an etiam Boruſ
ſios ad tributum pendendũ coêgêre,nihil reliqui eſt,donec ad tempora Henrici primi pa
tris magni Othonis uentũ eſt. Ea tempeſtate barbara gens iterũ latrocinio finitimos im-
petens per Hugonẽ cognomine Botyrum,aliàs Bructerum,ex Saxonia natum: tũ princi
pem Germanorum,Viſtulã ex utraq; ripa accolẽtium, quos aliqui Bructeros fuiſſe autu-
mant,ſeditionibus ex natali ſolo pulſos,in hæc loca deueniſſe:ab eius gẽtis principe, qui
illic(ut dictũ eſt)imperitabat,Boruſſij compreſsi ſunt,adeoq; uiribus exuti,ut pacem lon
giſsimã ſeruârint: permanſere namq; quieti ad tempus Othonis tertij imperatoris Rom.
Sub id tempus Boruſsiorum ferocia recuſa eſt, uiribuſq; adeò contrita,ut omninò ab in-
curſionibus ceſſarent. S.Adelbertus natione Bohemus, ſed in Saxonia enutritus,ac epi-
ſcopus Pragenſis,in Boruſsiam comigrauit,ac gentem hanc à ſuis erroribus reuocare co
natus eſt:ſed à Sudinis dum ſacra perageret,interficitur, corpusq; diſſectum ante uolati-
lia proijcitur: quod eius hoſpes colligens, mox redintegrauit, & ipſum cophino trans a-
mnem ad Polonos detulit, ac pro auro tanti ponderis (ſed quoniã exiguum diuina ordi-
natione pendebat)uendidit.Boleslaus Poloniæ princeps ipſum in inſigni loco ac tumu-
lo conſeruauit.Qui multis clarẽs miraculis,à Datho pontifice maximo conſecratur.Dies
eius Martyrij octauo Calendas Maias ab Eccleſia celebratur. Tempore quo Conradus
ſecundus Romano præfuit imperio,Boruſsij cum Polonis conſpirarunt,qui tunc ab im-
perio Romano, cui iam diu ſubiecti erant, deſciuerant,ducemq; eorum Boleslaum cum
coniuge ſua Gertrude Leopoldi Auſtriæ Marchionis filia pepulêre.Tributũ quoq; quin
gentarum librarum argenti ærario publico quotannis debito inferre recuſantes,rati Bo-
ruſſij Polonorum auxilio faciliùs Germanos finitimos ad internecionẽ cæſuros.Duran-
te autẽ hac Polonorũ rebellione, uſq; ad Federici, cognomento Barbaroſsi tempora,qui
copijs per Oderum fluuium traiectis,Poloniam ingreſſus,urbes,quas repugnantes inue
nit,expugnat,& diripit:arcem Glogam eum ſubuertiſſe annales habent: ſingula igne,fer
roq; deuaſtãs:copias, quas obuiam habuit ex Boruſsijs, Boſſallanis, Tartaris ac Polonis
ingentis multitudinis,minimo negotio fudit, Poloni in ſola deditione præſidiũ eſſe arbi-
trati,Boruſsij in fuga ſalutem quæſierunt, quos imperator inſequutus,multis cæſis,mul-
tis captis,ultra Viſtulam cõpulit. Coacti tum fuiſſent Cæſaris ferre iugum, ni aliòtenus
imperij negotijs auocatus fuiſſet.Huic expeditioni Ludouicus Thuringorum princeps,
Ferrei cognomentum ſortitus non ſolùm interfuit, ſed & præfuit:quippè qui duob.milli
bus equitum, & magno peditũ numero ſeſe Cæſari iunxerat. Polonis ſiquidem ad dedi-
tionem coactis,Boleslaoq; reſtituto, ac tributo duorũ millium librarum argenti fiſco im
periali,& quatuor ab ęrario publicè pendendũ impoſito,Germanos qui ultra,citraq; Vi-
ſtulam habitabant,ut tuti ab incurſionibus Barbarorum permanerent,Maſſobiorum du
cem,qui Cæſari conſanguinitate iunctus fuerat, in tutelam contulit,quod fidelis Roma-
no imperio ſemper fuiſſet,& ex antiquiſsima Germanorum Saxonum domo duceret o-
riginem. Non multum temporis effluxit, ubi Boruſſij infeſto agmine finitimos petiêre.
Primũ Maſſobios, ſic quoq; hac ætate uocitantur, qui ſeſe pecunia,ueſtibusq; multoties
redemerant,ſubindè Germanos uicinos,qui ſe diu armis,quãuis ægrè defenderant.Tan-
dem inuocantes fidem Conradi ducis, qui à Cæſare commiſsi erant,Conradus quoties
Boruſſijs acie occurrit, fugatur,cæditur, ac caſtris exuitur. Ob id de domeſtica potentia
deſperans,auxilium Celeſtini Pont. Rom.(quod imperator Henricus,qui Federico ſuc-
ceſſerat,cum magnis copijs in Aſiam profectus fuerat) implorat. Celeſtinus ergo Pont.

ut rebus afflictis succurreret, Christianum ordinis Cisterciensis monachum in Episcopum Borussiæ designat. Qui ad Conradum primum ueniens, communicato cũ eo consilio, quo gentem tam ferocem ab incursionibus in Christianos prohibere, simulq; ad fidei ueritatem inducere posset. Acciti tum fuêre ex Liuonia fratres, milites Christi cognominati, qui unà cum Christiano præsule Borussios aggressi sunt: is in uirtute uerbi Domini: hi bello & armis, sed omnia nequicquam: nam semen sacratissimum, quod præsul spargeret, cecidit in terram sterilem, & absq; fructu exaruit. Fratres, si quos ad deditionẽ receperant, cùm primùm opportunitate habita rebellarunt, quos in præsidijs collocarant obtruncantes, & quàm breui spatio sese à seruitute, quam imposuerant, & præsul, & fratres uindicarunt. Tandem Christiano præsule nihil proficiente, fratribus partim occisis, partim fugatis, quum & Barbari longo tempore inquietissimi fuissent, è re fore arbitrati sunt, pacem quàm perpetuum bellum amplecti. Fit itaq; pax ex utraq; parte, necessaria magis, quàm honesta. Interea catholici suasu præsulis, per Poloniam ac Hulmigeriam ædes sacras uicatim restituunt, cœnobia utriusq; sexus extruunt, quæ pro sua pietate calicibus, libris, & alijs apparatib. Ecclesiasticis ornant atq; ditant: antistites undequaq;, ut possunt, Ecclesijs præficiunt. Fuit summum Christianis à barbarorum populationib. otium. Id populum fidelẽ in meliorem spem erexit: quare magis atq; magis rem diuinam ampliandam duxit. Sed cuncta barbari rupto fœdere turbarunt: fœda enim populatione in fines Christianorum effunduntur, longè, lateq; per Poloniam, & Massobiam grassantes, omnia prædari cœperant. Deinde incensis uillis, agrisq; uastatis, sacrarijs omnib. spoliatis atq; dirutis: ampliùs enim ducentis ędib. sacris perijsse ignibus legimus: oppida insuper, & cœnobia: quib. singulis euersis & direptis, ingentem uim prædæ, tum hominum, tum pecudum, ac tantam omnis generis supellectilem, quantam nunquam antè abegerunt. Conradus quum se imparem contra hostem tam ferocem, ac multitudine superiorem uidisset, se ultra amnem in terram Coianorum, qui olim Onomani, hodie Cumani dicti, recepit: dum interim in Asiana expeditione Ptolemaida, uel ut alij dicunt, Acona oppugnatur, ordo militaris Teutonicorum fratrum domus hospitalis, beatæ Mariæ in Hierusalem humilib. initijs ortum sumpsit. Per cuius fortissima pectora demùm omnis hæc pestis ex Christianorum finibus explosa est, Borussiaq; ad fidei præcepta colla rigida submittere Christiano iugo coacta est.

AD INVICTISSIMVM PRINCIPEM

Federicum Erasmi Stellæ Libanothani distichon.

Da Federice tuo genio foueatur, & aura
Hic liber, & rabido qui uolet ore latret.

Ad eundem Federicum Principem inuictißimum Erasmi Stellæ Elegiacum.

Diuitias Federice tuas hic collige Princeps,
Quas habet arctoi Brussica terra poli:
Scilicet Heliadum lachrymas Phaëtonta querentum,
Audax quod patrios flectere tentat equos,
Par nec erat loris, placuit tamen ire sub axe
Aetherea atq; genus testificare deum,
Nescius ipse uiæ perdit conamine uires,
Mox ruit è curru lapsus in alta freti.
Hunc iuuat æternis lachrymis fleuisse sorores,
Sed pius in lenta succina fletus abit.
Has fert undisonis Tethys tibi fluctibus, illum
Testantes casum, ruptaq; lora ducis.
Munera clara deûm uarijs quæ uultibus ornat,
Mille gerens formas Proteus ille senex.
Hinc quædam radiant, auroq; simillima fuluo.
Et Lunæ niueam sunt imitata bigam.
Lacteus est alijs candor, croceo igne Coruscus,
Hyblæi retinent mellis & illa decus.
Indiæ opes superant hæc, & Gangetica dona,
Et quod mollis Arabs, Scythis habetue rapax.
Terra nutrit syluas, sunt hæc stabula alta ferarum,
Siue uelis uros, siue bisonta magis.

Hic

Hic nusquam notus, benè tornus nascitur alces,
Atq; feri armenta conspiciuntur, equi.
Quiq; sua pelle est gratus uestire gainus
Membra uirûm, rigidum pellit & inde gelu.
Hæc ubi legisti, Stellæ Federice memento,
Brussica qui cunctis gesta legenda dedit.

ALEXANDRI GAGVINI VERONENSIS PRAEFATIO IN DESCRIPTIONEM SARMATIAE EVropeæ, & totius Poloniæ, Lithuaniæ, Liuoniæ, &c.

AD SERENISSIMVM AC POTENTISSIMVM PRINCIPEM STEPHANVM DEI GRATIA POLONIAE REGEM, MAGNVM DVcem Lithuaniæ, Rußiæ, Prußiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Kiouiæ, Volhiniæ, Pomeraniæ, Liuoniæ, ac uniuersæ Sarmatiæ Europææ Monarcham, Dominumq́; &c. nec non Tranßyluaniæ Dominum.

VM iam annos complures in istis regionibus uersarer, operamq́; meam qualemcunq; in re militari huic Reipub. præstarem, STEPHANE REX SERENISSIME, cùm sæpè alias, tum maximè Lithuania armis, belloq́; à magno Moschorũ Duce infesta & oppressa, ubi ego arci Vitebsko pręfectus erã, quod munus iniunctum, qua potui industria, peregi, sicut & data mea fides, & Reipub. dignitas, & loci ipsius necessitas (est enim arx Moschis contermina) postulare uidebatur, longa tandem consuetudine linguam, mores, leges Polonorum edoctus sum, situmq́; regionũ totius Sarmatiæ Europeæ, cùm magna ex parte propria experientia exploratum habui, & sępissimè subieci oculis meis. Quare nactus ego occasionẽ temporis, dum à duro Marte respirarem, quædam scitu non indigna de moribus, legibus, initio, incremento, rebus gestis imperij Polonici, populorumq́; Sarmatiam incolentium, deniq; de situ, dispositioneq́; regionum earum omnium, quas in se Sarmatiæ orbis complexus est, militari stylo conscribere non dubitaui. Hoc enim pacto, maiorem animi mei affectum Reipub. huic nobilissimæ testari non possem: quàm si pro eius gloria, ne dicam salute, non modò si res & usus postulauerit, uitam, qua nihil est, nec esse potest post animæ salutem, homini charius, profunderẽ, sed etiam eandem, si modò per ingenij uires liceat, etsi hinc quidpiam ad eius dignitatẽ accedere queat, ornarem, laudesq́; eius celebrarem. Nam si patrio solo, quod me genuit, & conspectu huius splendidissimæ lucis ornauit, plurimũ natura debeo, profectò & huic Reipub. quæ supra naturæ dona, plurimũ mihi adiecit, utilitatis, dignitatis, & ornamenti, quę me aduenã in suum recessit gremium, receptũ complexa est, cõplexumq́; ciuẽ suum agnoscit, tantũ ut debeam necesse est, quantũ nemo alius suæ patriæ se debere profiteri potest, & profectò licet multi sint singularis, & immensæ in eam pietatis ac fidei, cõcedam tamen nemini, in adeundis pro eius gloria, forti & constanti animo, omnibus periculis, si nõ tanta cum gloria, & utilitate, quantã cæteros posse ei suis periculis præstare facilè patior, tamen animi affectu, & propensissima uoluntate, uinci me à quoquam nunquã concedam. Idq́; cũ semper præstare uolo, tum & nunc his meis commentatijs, quibus Sarmatiæ Europeæ nomen indidi, huiusce animi erga eam mei minimè obscuram significationem declarare uolui. Verùm quo patrono lucẽ cognoscere deberet, cùm non satis mihi constaret, præsertim cũ in ea nuncupanda id spectandum esse existimarem, quod spectari à sapientissimis quibusq; solet, labores non sine summo iudicio ita nuncupantibus, ut & his, quibus offerantur, conuenientissimi sint, eosq́; delectent, & ipsi apud eos amorem mereantur, gratiamq́; referant: malè enim collati labores, & munera tam pereunt, quàm quod maximè: ecce tandem sese offert SERENISSIMA Maiestas tua, cui iure hic meus qualiscunq; debetur labor: nam & ab homine militari profectus, tibi potissimũ, qui ab ineunte ætate, arti militari operam dedisti: & gradatim ob tuam uirtutem bellicam in magnum honorum fastigium conscendisti, iure optimo consecrari debuit, & de rebus Sarmatiæ conscriptus, tibi non inutilis, & non iniucundus fore uisus est, tũ quod diuina prouidentia Sarmatiæ constitutus es Monarcha, tum quod hoc gubernaculum tibi oblatum non leuẽ difficultatem cum molestia coniunctam facessere uidetur, maximè cũ in eo sit tanta perturbatio, tanta uarietas nationum, linguarum, legum, morum, & aliarum rerum, ut ad ea omnia rectè componenda, sapientia, uirtuteq́; summa, qua es à Deo Opt. Max. abundè ornatus & instructus, opus sit.

At nostra hęc Sarmatia, quam meis sumptibus sub pręlum mittere curaui, tuoq́; nomini Augustissimo consecratam esse uolui, magna ex parte te ea difficultate leuare, & ab hac molestia uindicare potest. Cognosces enim ex ea subditorum tuorũ mores, ac studia diuersa, quæ nõnisi longo tempore, diurnaq́; conuersatione cognosci possent. Inferes tandem oculos in Regiones tuas amplissimas, atq; quibus hæ abundent, quibus egeant, animaduertes, municipiorum, arciumq́; situm, dispositionẽ, & si aliqua munitione, & propugnaculis, ad propulsandos hostium

 uelo-

ueloces ac feroces incurſus deſiderent,conſiderabis.Inſuper exploratas habebis uicinas regio-
nes,ac uicinarum tam Chriſtiani, quàm barbari nominis gentium,mores,religionem, & in re-
bus gerendis denique conſuetudines, cognoſces. Ex quibus aliarum tu ſtudia in ſe tuo cando-
re,& beneuolentia conuertere debes,aliarum uerò ſuperbas, ferocientesque uires,ad effrena-
tam inſolentiam,ſi modò ſaluam & integram tuam gloriam, ſimul ac imperium hoc conſerua-
re uis,ut armis retundas neceſſe eſt,talemq; te eis præbeas,qualem te eſſe eorum animi,& mo-
res expoſcent,Ne autem parum emolumenti,adferre tibi poſſe,hanc tuarum regionum cogni-
tionem putes,ô Rex,ſcies ſanè optimè, minùs aptè illum Monarcham dici, cui mores,conſue-
tudo ac facies tota ſuæ Monarchiæ cognita non fuerit, & qui eam mente non intueatur,nec in
oculis circumferat ſuis. Neq; fœliciter illum poſſe bellum in illis locis exercere unquam,quo-
rum ſitum cognitum nõ habeat.Hinc illud eſt,quod à ſapientibus quibuſq; præcipitur, princi-
pibus uiris longinquam neceſſariam eſſe peregrinationem,illosq; demum fœlices,rerumq; ge-
rendarum nõ ignaros eſſe,qui mores multorum hominum ac urbes cõſiderârunt,ſin minùs ue-
rò tutè longiùs euagari,& è patria diutiùs aberrare propter uaria pericula poſſunt,tamẽ ne tan-
to bono fraudẽtur,tabulis Geographicis,& Coſmographicis à prudẽtiſsimis hominibus pro-
uiſum eſt,ut ea quę oculis ſubijcere nequeunt,ſaltẽ animo,& cogitatione complectantur,& cũ
hoſte in ignotis regionibus decertaturi,ex tabulis ea cognoſcant, quæ nulla alia ratione tam fa-
cilè cognoſci poſſent. Quare & Alexander Macedo, qui uirtute,& rebus geſtis Magni nomen
meruit,conſerturus manum cum hoſte in loco ignoto, priùs cum ſibi in tabula depingi uoluit,
ut ita ex eius cõſideratione cognoſceret,quid ſibi cauendum,quid adoriendum eſſet.Et Roma-
ni Imperatores totius domitores orbis,pugnaturi in aliqua regione, antequã bellum decerne-
retur,priùs pictam intuiti ſunt,quod & ingruente Gallico tumultu feciſſe eos,Italiamq; pictam
præbuiſſe teſtis eſt Varro. Idem alij multi clariſsimi Imperatores non ſine ſummo nominis ſui
ſplendore,& in rebus gerẽdis fœlici ac proſpero ſucceſſu fecêre,quos ego miles apud te Impe-
ratorem ſtrenuum recenſendos minimè puto. Id unum dico, te poſſe hîc regionum ſitum, le-
gesq;,& mores gentium,animo perluſtrare,tam tuo Imperio ſubiectarũ, quàm externarum,il-
larum pręcipuè cum quibus tibi res aliquãdo futura ſit,utpotè Moſchouitarũ mores, expeditio-
nesq; domeſticas ac bellicas, ac ditiones ampliſsimas, tum Tartarorum hordas ſiue nationes
campeſtrium potẽtiſsimas.In primis uerò originem,incremẽtum Imperij Polonorũ,uitas Prin-
cipum,pręlia,diſciplinas,ſtudioſè,& explicatè deſcripta conſiderabis,& quomodo illi Hercu-
lei Sarmatę,quorũ tu ſucceſſor es,has ſedes nõ ſine ſudore,& ſanguine occupauerint,quid ille,
quid item alij ab alijs prognati,alius poſt alium,tam in toga,quàm in armis geſſerint. Videbis
illos nõ ut barbaros,ſed clariſsimos,& regia dignitate ornatos Imperatores, ſuis rebus pręcla-
rè geſtis Heroum,qui admirationi toti orbi fuêre, nomẽ,& gloriam adæquaſſe.Nam ſæpiùs nõ
modò pro ſalute patriæ, ſed etiam totius Europæ,alijs regnis interim(proh dolor)domeſticis,
& ciuilibus armis ſeſe mutuò infeſtantibus,immani ferocitati hoſtis communis ſeſe oppoſue-
runt,eiusq; impetum effrenatiſsimũ armis retuderunt,nõ dico quoties illi Tartarorum influen-
tes in Europam copias repreſſerunt,ſemper enim & aſsiduè in excubijs aduerſus eos fuêre:nõ
commemoro ſæpiùs uictas, & profligatas ab eis Turcicas legiones, nõ Moſchorum exercitus
cæſos,non alios tam patriæ,quàm toti Europæ infeſtos hoſtes, uictos,ſub iugum miſſos,& aut
ad colendam perpetuam pacem, & amicitiam,aut ad tributa perſoluẽda compulſos, quæ illo-
rum fama,cũ per totum orbem increſceret,uicinas gentes permouit, ut pleræq; earũ à tyrannis
oppreſſæ,hos ſolos putarent digniſsimos, quorum fidei ac patrocinio fortunas, libertatem,ac
deniq; ſalutem tutò committere poſſent. Teſtatur id Bohemia,quæ periculoſiſsimis tempori-
bus regibus Polonis toties ſeſe ultrò ſubmiſit:fatetur & Vngariæ nobiliſsimũ, & uerè olim au-
reum regnum,quod ſua ſceptra,& faſces ad reges Polonos detulit, & à ſua ceruice ſæpiùs eorũ
armis reiectã fuiſſe ferocem Turcicã ſecurim agnoſcit.Prædicat id ipſum Sileſia,Morauia,Vua-
lachia cum ſua Moldauia,& aliæ Chriſtianæ gentes, quibus iura indixerunt fœliciſsimè Polo-
ni,nõ commemoro,quàm multoties rem Chriſtianã,contra Turcas acie,& milite iuuerit Polo-
nus.Silentio prætereo, ſæpiùs à uicinis cõtra ſeditioſorum ciuium conſpirationem, à Polono
impetratum patrocinium:ne plura dicã, tanta illis Heroibus inerat moderatio,uirtus,& tãtus,
tamq; excellens animus,ut & parcere ſubiectis,& debellare ſuperbos optimè noſſent,& ſępiùs
ad ſe delata imperia repudianda,ſępiùs eadẽ ſibi infeſta,armis moderanda,& comprimẽda eſſe
putarent,ut ita non imperandi libidine,ſed gloriæ,& immortalitatis ſtudio, quicquid agerent,
agere uiderentur.Cognoſces hîc Lechos,& Lituanos fortiſsimos,qui ſanguine ſuo Sarmatiam
hanc poſteris ampliſsimam reddiderunt patriam : ſuperiorum enim eius gentis principum fa-
mæ fortuna inuidit,ita ut nullæ res eorum ad noſtrã memoriam deuenerint.Videbis demũ Cra-
cos induſtrios armis,& pace,Piaſtos ſtrenuos, Leſchones bellicoſos ac ſobrios, Baleſlaos for-
tes,& in rebus gerendis promptiſsimos, è quorum longo ordine Boleſlaum retorti oris alte-
rum Herculem:cuius uirtus in latiſsima Sarmatia contineri,nec altiſsimis montibus,ac perua-
ſto mari concludi potuit,ille enim ſtrenuè geſtis in Sarmatia rebus, & domita Morauia, Bohe-
mia,Roxolania, Pomerania,Henrico Romanorum Imperatore, fines Poloniæ infeſtante, pul-
ſo ac

ſo ac profligato, & pluſquam quadragies fœliciſsimè cum hoſte collatis ſignis, eadem ſigna in
Daniam uſque forti,& prompta manu intulit, ibique impreſsis Polonæ uirtutis ueſtigijs,regi-
bus illius regni tributo impoſito,domum fœlix redijt.Cognoſces Caſimiros Reges pios,& iu-
ſtos,religionisq; amantiſsimos,tandẽ Vladiſlaos Turcarum horrendas peſtes, & acerbiſsima
fata.Iagielones magnanimos, Sceptra regnorũ ultrò ſeſe offerentium Bohemię,Vngariæ,Sue-
tiæ,Daniæ, Noruegiæ, Gothlandiæ repudiantes, infeſta autem reprimentes, uim ui,arma ar-
mis, à capite, à fortunis,ſaluteque ſuorum propulſantes. Hi legibus,religione, pulcherrima-
rum artium cognitione,domeſticam diſciplinam cum militari cumulârunt, Lituaniam Duca-
tum nobiliſsimum cum regno coniunxerunt,Samogitiam,& alias gentes immaniſsimas,ab il-
la barbara feritate, & impietate gentili, ad humanitatem, & ueram cognitionem Dei reuocâ-
rũt.His colla ſua dedit uincienda Moldauus,præbuit ex ſe triumphos Germanus,miſeras Pru-
tenus porrexit manus,procubuit ad pedes Liuo,Moſchus ſe uictum ſæpè profeſſus eſt,ſæpiuſ-
que ſuccubuerunt in acie Scythæ. Et hic eſt ordo ac ſeries præcipuorum in hac Republica Prin-
cipum,quorum nomine,& gloria perpetua in terris recolitur, cum ſumma quadam ueneratio-
nis memoria:animę autem eorum exantlatis plurimis pro patria,& Chriſti nomine laboribus,
gratiſsima in illis ſupremis domibus fruuntur mercede, & gaudent. Hos tu unus omnes,& ui-
ctoriarum multitudine,& gloriæ ſplendore, iuſtitia,fortitudine, omnibusque uirtutibus,quæ
olim in eis erant conſpicuæ, facilè ſuperabis, ſi eos tibi ad tuendum, & imitandum propoſue-
ris,maximè cùm etiam tibi non deſint magnarum uirtutum domeſticarum,tuæq; gentis Hun-
gariæ regum clariſsima exempla,quæ tuum indies animum exagitant, ad cõſequendum illum
orbem uirtutum,quem illi omnes ſuſtinuerunt, & ad comparandam gloriam cum immortali-
tate coniunctam,qua illi uniuerſum orbem impleuerunt, & uerè impleuerũt.Atq; ne ex multis
regibus Pannonię aliquot commemorẽ,& proferam,uno cõtentus ero:Matthia ſcilicet Hunia-
de,cuius ſemper memoria apud Hungaros eſt iucundiſsima,gratiſsima,& celeberrima: ſic ut il-
li talem Regem hodie à Deo Opt.Max.ſibi dari, & excitari cuperent,cum quo ſi te conferã,ue-
lim ut æquo animo accipias,& ab eo proficiſci putes,qui dotes illius celeberrimi Matthię in te
elucere uidet : ac optet nomen tuum ſic longè, lateque patere. Quis mediocriter uerſatus in
hiſtorijs ignorat,Matthiam mirabili fato ad gubernacula regni Hungarici euectum?cuius tam
præclara indoles fuit,ut à teneris adhibitus ad optima ſtudia literarum, artiumq; multarum di-
dicerit ſemina,mirabili celeritate atque auiditate. Ideoq; acerrimi iudicij uiri palàm dicebant,
ſe in hoc puero regiam fortunam, & uirtutem depræhendere. Meritò ſanè idem prædicari po-
teſt,Rex Stephane, de te. Nam ut miro quodam modo,& incredibili, primùm poſt obi-
tum Iohannis Sigiſmundi electi Regis Hungariæ, & Principis Tranſyluaniæ, electus es in Prin-
cipem:ſic non minori cum admiratione propter tuas uirtutes,ab ordinibus regni Polonię,ma-
ximè pacis amantibus, creatus es in Regem. In adoleſcentia tua ſtudia doctrinæ ita amaſti, ut
inter Reges Europæ, liceat mihi hoc liberè dicere, fremant quicunque uoluerint, unus ſis,qui
de rebus grauiſsimis differere poſsis doctè ac benè Latinè: ac etiam in primis illis tuis annis i-
ta in duris militiæ laboribus tyrocinium feciſti, ut optimi militis famam inter tuos ſis conſe-
quutus:& gradatim ad maximos honores perueneris,dignusque ſis iudicatus nõ modò Tran-
ſyluaniæ Principatu,ſed etiam hoc Sarmatiæ ampliſsimo, & potentiſsimo regno. Ex quo ui-
dere licet, non tam pulchrum eſſe naſci ex Regibus Regem, niſi is Regijs uirtutibus ornatus,
quàm uirtute ſua iudicari dignum faſtigio regio. Denique ineptam eſſe hanc uocem iudican-
dum eſt:Literas principem effœminatum reddere : Quò fit,ut hodie multos principes inueni-
as,literis,& doctrina nulla excultos : at doctrina non ſolùm optimum principem : ſed & ad res
gerendas ac bellicas aptiſsimum efficit. Eſt enim utroque tempore, tam pacis,quàm belli do-
ctrina principi perneceſſaria. Quid ampliùs?Matthias deteſtatus eſt auaritiam,luxũ,& alia ſce-
lera ſuorum, ueluti, iniuſtitiam, & libidines uagas, omniſque religionis, & ſummi Magiſtra-
tus contemptum,quæ mala Pannoniæ fatale attraxerunt excidium.At tu,Rex prudentiſsime,
annon ſæpiùs tam priuatim, quàm publicè,faſtum gentis Sarmaticæ repræhendiſti,laxamque
diſciplinam, & auream planè ſuam libertatem, in licentiam pernicioſam transformantem iu-
rè dictitas eſſe materiam certiſsimam ruinæ Reipublicæ, ni maturè pareant benè conſulenti-
bus?Apud Claudianum ſingularis laus eſt Theodoſij,quòd non fuerit ſuſpicax. Matthias Rex
ille Hungariæ immortalitate dignus, non facilè admittebat calumnias eorum, qui familiares
ſuos in odium ipſi adducere conabantur.Sic etiam audimus calumniatores,& falſos delatores
apud te nullum locum habere,penitùs arceri:adituque tuo excludi.Denique ut Matthiam lite-
rati amârunt,& poſt funera multis laudibus extulerunt:ita non dubitamus,quin docti tuas uir-
tutes admirabuntur, & literarum monumentis mandabunt. Nam reuera ea, quæ habere ſo-
let grauiſsimus Princeps, ab omni leuitate abhorrens, in te etiam Deus contulit. Verùm hîc
me continebo, ne in os te laudare uidear, & adulatoris crimen mihi impingatur à multis,qui-
bus hoc reſponſum uolo : Regem dotibus regalibus condecoratum, & inſignem, ſatis lauda-
ri non poſſe, nec clàm, nec palàm ; cùm huiuſmodi Princeps ſit imago Dei graphicè ſuis colo-
ribus depicta.

Itaque hanc nostram Sarmatiam tuo Nomini dicatam, & consecratam offero, supplexq; cum summa reuerentia oro, ut hunc in ea cudenda meum laborem, & animi promptitudinem Maiestas tua non aspernetur: sed eam clementer ac placidè suscipiat, meq; simul ac meos conatus in iuuanda & ornanda hac Republica, sua excellenti authoritate iuuare, prouehere, atq; tueri uelit. Seruet te tandem REX potentissime, Deus Regum author, & conseruator, diutissimò incolumem, quò augeas rem Christianam, confirmes tuum regnum, hostesq; istius regni immanissimos compescas ac coërceas: imò uerò de illis triumphes: & sic fato tuo fungens omnes optimi ciues te prædicent, ac ipsa posteritas, tuam sapientiam, atq; fidem, quæ est dictorum, factorumq; constantia, & ueritas, & deniq; magnanimitatem tuam cum iusticia coniunctam, admiretur. colat atq; amet. Cracouiæ 20 die Iunij. 1578.

Tuæ Sacræ Regiæ Maiestatis obseruantissimus

Alexander Gwagninus Eques auratus, Militumq; Præfectus.

SARMATIÆ EVROPEÆ DESCRIPTIO, IN QVA EST TOTIVS POLONIAE, LITVANIAE, LIVONIAE, PRVSSIAE, &c. CHOROGRAPHIA, DILIGENTISSIME SCRIPTA ET EXPLICATA

ab

ALEXANDRO GAGVINO VERONENSI, EQVITE AVRATO.

SAVROMATIAE EVROPEAE SITVS.

SAVROMATIAE Europeæ gentes, Regionumq; quas complectitur situm, descripturus: operepretium me facturũ, & rem non iniucundã Lectori existimaui: Si imprimis Europę, ipsius fines, quibus ab Asia, & Africa disterminatur, præponerem. Europa itaq; pars mundi tertia, ab Europa Aggenoris Regis Lybiæ, & Syrię filia denominationem traxit, cuius insigni pulchritudine Iupiter (ut Poëtæ fabulantur) captus, nullam aliam occasionem ad effectum insani amoris habẽs, in bouem niueum sese transfigurauit, in littoreq; maris uiridifero, ubi uirgines cæteræ cum Europa Reginula ludebant, armentis boum sese interiunxit. Europa uitulum præ omnibus pulcherrimũ uidens tergo eius insedit qui confestim in mare cum ea insiliens, in Cretam insulam, siue Candiam, dicitur eam transtulisse. Porrò Europam ab Oriente Tanais fluuius celeberrimus disterminat, à Meridie mare Mediterraneum, à Septentrione Anglicus siue Britannicus Oceanus, ab Occidente uerò Oceano Atlantico finitur. Hęc pars mundi cæteris duabus, utpote Asię, & Africæ minima est, sed ad habitandum habilior, conuenientiorq;, & moderatior, nam neq; calida, torridâue, nec etiam frigida nimis: ideò habitatoribus copiosior, frequentior, pleniorq; est, exceptis regionibus Septentrionalibus, Oceano glaciali cõtiguis: quæ aliqua ex parte ob intensa frigora inhabitabiles sunt. Religione quoq; Christiana, moribus, & uiuendi consuetudine incolarum, urbiumq; frequentia, & rerum commestibilium fertilitate, cœliq; & aëris temperie, Asię & Africæ, quamuis longè amplioribus, facilè anteponitur. Ducentis quadragintaquinq; milliaribus Germanicis in latitudinẽ patet, à mari Aegeo, siue Ionio ad Oceanum usq; Hybernicum. In longitudinem uerò septingentis sexaginta milliaribus extenditur, à Portugallia uidelicet regno Hispaniæ, ad Tanaim usq; fluuium, qui Sarmatiam ab Asia disterminat. Inchoatur autem Europa ab Oriente à fluuio Tanai, à Meridie uerò ab Aegeo mari Græciæ.

Europæ denominatio ab Europa Aggenoris Regis filia.

Europæ termini.

Quot milliaribus pateat Europa.

intellige hic miliaria Polonica, siue Germanica, quæ Italica 5. et Moscouica totidẽ complectũtur.

In hac parte orbis tertia, Sauromatia regio amplissima, multas nationes, regnaq;, eiusdem generis complectens (de qua nobis res agitur) sita est. Est autem duplex Sauromatia, una Scythica, siue Asiatica, in ulteriori, orietaliúe ripa Tanais, & Vuolga fluuiorũ, quã incolunt Tartari, siue Scythę Zauuolhenses, & plures alij in Hordas, id est, tribus certas diuisi. Altera Europea Sauromatia dicitur: cuius coloni sunt Poloni, Rusi, siue Ruteni, Lituani, Masouitæ, Prutenni, Pomerani, Liuones, Moschouitæ, Gothi, Alani, Valachi, & Tartari, qui in hac ripa Tanais fluuij occidentali, iuxta Pontum Euxinũ degunt. Hanc ab Oriente Tanais fluuius, palusq; Meotis ab Asia dislimitat, ab Occidente uerò Vistula, uel secundûm quosdam Odera fluuius, à Meridie montibus Hungaricis Beskid gentiliter dictis terminatur, ab Aequinoctio mari Germanico, siue Sarmatico fines suos à Germania dirimit.

Sauromatia duplex.

Ptolomęus uerò Lib. 3. cap. 5. Sarmatiã Europæam, à Septentrione Oceano Sarmatico terminari scribit, iuxta sinum Venedicum, ad fines usq; Engroneland terræ incognitæ ultra Nortuegię regnum longè patẽtis, ab Occasu Vistula fluuio, & parte Germanię, quæ est inter caput ipsius, & montes Sarmatarum. A' Meridie Iazigis Metanastis, quę est gens Hungarica ab Oriente Istmo eam ambiri refert, à Carcinito fluuio per Bicen paludem, & latere paludis Meotidis usq; ad Tanais fluuium in prouincia Resanẽsi Moschouiæ fontes habenti, hic autẽ fluuius Asiam Scythicam ab Europa dislimitat. Ab Australi deinde plaga Sarmaticorũ montium iugis ad Carpatum usq; montem Tatri, siue Beskid uulgò appellatum, Sarmatia Europæa finitur, deniq; per Valachiam, Moldauiamq; ad Boristenis usq; ostia, ubi in pontũ ingẽti aquarum colluuie influit, & per littora ponti ad Carnicitum usq; fluuium ex montibus Circassorum Quinquemontarũ defluentem extenditur Sarmatia Europæa, secundùm Ptolomæi Cosmographorũ principis opinionem. Qui etiam hos fluuios ætate sua celebriores Sarmatiam præterfluêre asserit. Vistulam qui & Vandalus, Istula siue Iustula uarijs nominibus apud ueteres enunciatur, hic ex montib. Sarmaticis emergit, Silesiaq; & Polonia, Masouia, Prussia pręterlapsis multis fluuijs exhaustis apud Gedanum Prussiæ emporium celeberrimum in mare Sarmaticum, siue Balticum exoneratur. Cronon quoq; fluuius insignis in Russia nõ longè à Turouu oppido ortus, Russiæ regiones, & Lituaniæ ac Prussiæ percurrens post Vistulæ ostia ad Septentrionem reflectendo, in Germanicum quoq; mare (quod Cronium inde fortè dicitur) influit, uulgò Niemen appellatur. Rubon quoq; fluuius, qui nunc *Dzwina* uulgò Latinis, & Germanis Duna dicitur, in Russia Moschouiæ fontes suos habet, & magna parte Russiæ, Lituaniæ, & Liuoniæ præterlapsis in prędictum mare, à Riga Liuonię Metropoli duobus milliaribus amplissimis ostijs postquam centum triginta milliaria Polonici à fontibus suis emensus fuerit, ingreditur. Ternutis quoq; & Chersinus fluuij secundùm Ptolemæum ex Riphæis montibus nascentes, in prædictum mare exonerari dicuntur, qui mihi *Narew* & *Bug* uulgò dici uidentur. Præterea Sarmatia Europæa multos alios fluuios celeberrimos habet, utpotê Borysthenẽ *Dnepr* uulgo dictum, in Pontum Euxinum influentem, Hypanin, qui hodie Bog (non Bug, qui Vistulæ commiscetur) dicitur, Tytan, qui Dnester propriè à tirando Italico uerbo, quasi sagittando dictus. Horrida enim uiolentia aquas impellit. Insuper Viliam, Disnam, Seripetum, Sluczam, Naruam in Liuonia, & alios complures nauigabiles fluuios, quos recensere longum esset. Hoc itaq; in imperio Sarmatico, cuius modo limites ex Ptolemæo, & nostra propria experientia descripsimus, Rex Poloniæ à maiorib. suis belli uel pacis iure acquisito rerũ potitur, & modernis temporibus Sarmatia Poloniæ Regis potentissimi, & inuictissimi Monarchæ his finibus includitur.

Sauromatiæ Europææ situs, finesq;.

Celebriores fluuij Sarmatiæ Europææ.

A' montib. Sarmaticis, & Transsyluaniæ palatinatu, ad Vistulæ fontes, ubi incipit Ducatus Tessinensis, inde per Silesiam ad Oderam fluuium, & usq; ad Marchiam Brandenburgensem, ac Francfordiam, per Pomeraniam quoq; longo tractu ad littus Oceani Germanici, sinumq; Codanum, siue Balticum, per latus demùm Septentrionale per Samogitiam, Curlandiam, Liuonięq; amplissimum Dominium, ad Phinlandiam usq; ultimam ferè orbis regionem Suecorum Regi subiectam, Orientem uersus per multas regiones Russiæ ad Moschorum Principis imperium usq; extenditur. A' Germanico uerò Oceano ad Alexandri Macedonis aras per Campestria deserta ad paludes Mæotidis longissimo tractu ultra Borysthenem procedendo, deinde à Ponto Euxino per campos Podolienses, & per Moldauos ac Valachos redeundo Iazigis Metanastis, uel Transyluanis, & Hungaris, montibusq;, qui hodie Scepusienses dicuntur, à Meridie imperium Monarchæ Poloniæ disiungitur.

Dicta est autem Sauromatia Græcis, similitudine sumpta ab hominib. uiperinos oculos habentibus, terribilibus scilicet & crudelibus: nam σαῦρος Græcis uiperam, ὄμμα uerò oculum sonat. Atque nunc in primis de Polonis præcipua gente Sauromatica dicendum nobis occurrit.

Sauromatiæ utriusq; denominatio.

DEDV-

DEDVCTIO ET ORIGO ANTIQVAE, BELLICOSAE'QVE gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum, genusq; suum ducunt.

DEductionem, originemq; Polonorum ac regum, eorundem gesta secundùm
ordinem descripturus: paucis obiter Lectorem admonendum uolo, ne quid
me in principio rei de Polonis dicturum sigillatim existimet. Consequens e-
nim est, ut antiquissimæ gentis Sauromaticæ, siue Slauonicæ originem, & mo
res priscos, altius imprimis inuestigaremus, quod pro rei ipsius faciliori intellectu for-

Iaphet Nohæ Patriarchæ filius ubi consederit post diluuium.

tasse utilius erit. Liquet apertè ex scripturis sacris ueteris legis, ad quod etiam omnium
historicorum consentiens opinio est: Iaphet filium natu maximum Nohæ, post illud to-
tius mundi diluuium, Orientem, & Septentrionem uersus in Europa, & in Asia minori
primùm consedisse, illicq; cooperante Diuina uoluntate in maximam gentem excreuis-
se, quod ei cùm Etymon nominis dilationem significantis, tum fausta Nohæ parentis

Etymon Iapheti.

imprecatio portendebant. Sic etiam Nohæ ille Patriarcha præfigurans necessariè futu-
ram esse trinam conditionem uitæ humanæ, filijs suis dixisse, singulisq; singula officia
administranda iniunxisse, & demandasse fertur, ut unusquisque suæ uocationi prædefi-
nitæ corresponderet in hæc uerba: Tu Sem ora uelut sacerdos, munus diuinum obiens:

Nohæ filiis singulis singula munia obeunda demandat.

tu Cham labora, agros colens, & artes mechanicas exercens: tu Iaphet rege, & protege
uelut Rex, & miles arma exerce, cæterosq; certis propositis legib. in officio retine. Quod
mandatum, & testamentum Nohæ hæc usq; in tempora durare uidemus: unaquæq; ete-
nim natio ex illius filijs eius propagata, suam uocationem ex quadam prædestinatione,

Ora, labora, rege, protege.

Iapheti posteritas.

& paterna imprecatione exercet. Posteritas igitur Iapheti, cùm maiorem orbis terrarum
partem in Europa, Asiaq; minore occupauerat, testamento patris sui, & faustæ impreca-
tioni Nohæ Patriarchę correspondentes, statim ad arma exercenda animum adiecerunt,
& innumerosam gentem temporis successu sub Duce Gomero Iapheti filio in orientali,

Gomer Iapheti filius.

ubi Armenia, & Septentrionali plaga excreuerunt, ad Bosphorũq; Mæotidi paludi pro-
ximum, qui nunc Cimmerius dicitur, & ad fontes, ostiaq; Tanais longo tractu sedes suas

Tuiscones Gomeri filius.

habuerunt. Postea potestatem, & prælaturam, sub qua cæteri regantur, necessarium esse
considerãtes ad Tuiskonem siue Ascenam Gomeri filium imperium detulerunt, qui Be

Berosi testimonium.

roso teste latissimè à fontibus Tanais ad Rhenum usque fluuium Germaniæ imperauit.
Hunc Tusconem prædictus Berosus Historiographus, Germanorum omnium, Sauro-
matarumq; pariter conditorem esse asserit, quo testimonio satis rectè probaretur Sarma-
tas, siue Slauos cum Germanis unum esse, cùm ab eodem autore, & propagatore proces-

Crãtij opinio.

serint. Crantius quoq; rationatur Polonos, Bohemosq; Germanis congeneros esse, eò
quòd frequens Germanicæ linguæ apud hos populos usus fuerit, & uestibus Germani-
cis multi eorũ utantur. Qua ratione quoq; probaretur eos Latinos, uel Italos, Hũgarosq;
esse: nam hæ quoq; linguæ, idemq; habitus apud Polonos nunc ex magna parte in usu

Plinij de Sarmatis assertio.

esse cœperunt, & Latina lingua omnes ferè nationes uincunt. Non rectè igitur Crantius
hîc ratiocinari uidetur, si enim Slaui uel Sauromatæ ex Germanis oriundi essent, eadẽq;
cum eis antiquitùs lingua uterentur, unde igitur Sarmaticæ, siue Slauonicę linguæ apud
Sarmatas usus ortus esset? qua hæ gentes passim, & uulgariter utpotè innata utuntur, ha-
bitu quoq; moribus, & uitę cõsuetudine Sarmatę à Germanis penitùs diuersi sunt, quod
etiam Plinius approbat, dicens: Sarmatæ quidẽ certè Germani non sunt, sed ab ijs Van-
dalo siue Vistula fluuio ad ortum Solis uergentes dirimuntur, cui sententię probati anti-
quitatis indagatores Cornelius Tacitus, Strabo, & Ptolemæus astipulantur. Sed ad rem
unde digressus sum, redeo. Illa posteritas Iapheti impigra, strenua, manuq; prõpta, & bel-
licosa extitit, quòd res ipsæ ab illis strenuè, audacissimeq; gestæ abundè testantur, toto e-
nim orbi terrarum tunc temporis terrori dicuntur esse, unde à Græcis Sauromatæ impri-

Sauromatæ unde dicti.

mis appellati sunt, deducto nomine à σαῦρος, quod est uipera, & ὄμμα oculus, quasi dicas
gens terribilis cum uiperinis oculis. Ab hoc itaq; tempore hæc gens, regionesq; eorum,
quas incolunt, Sauromatiæ nomen retinent. Hi postea tempore succedente, & in dies ma
gis ac magis numero populi accrescente, uidentes illas sedes patriàs propter se, progeni-
emq; paulò arctiores esse, à Tanais fluuij ostijs, & paludibus Mæotidis meridiem uersus
ulteriùs processerunt, per regionesq; propinquas, Datiam, Russiam, Lituaniam, Borus-

Sarmatarum prima commigratio.

siam, quæ nunc Prussia dicitur, Liuoniamq; longè & latè diffusi sunt. Quorũ maior pars
in has Prouincias campestres, quæ hodie à Polonis coluntur, cõmigrauit, fluuijq; Vistu-
læ (quæ antiquis Vandalus dicebatur) utraq; ripas occupauerunt, & statim cum antiqua
gentę Teutonum, quæ etiã ad Vistulam fluuium in tuguriolis antiquitùs degebat, socie-
tatem atq; amicitiam uelut aduenæ contraxerunt, propter communem prædam, & rapi-
nas, cũ adhuc minimè assueti essent sudore proprio, uel agricultura, artificijsq; uictũ ac-
quire-

quirere. Manu itaq; coniuncta frequentes irruptiones in Prussiam, Saxoniam, & Pome-
raniã exercebant, prouinciasq; maritimas assiduis excursionib. diuexabant, & mare Bal-

Sarmatæ ad Vistulam fluuium uenerũt, et cum Teutonibus amicitiam contraxerunt.

ticum, siue Germanicum propter res sibi necessarias acquirendas Pyratarum more remi-
gijs tentabant. Quando uerò, & qua occasione hæc migratio Sauromatarum à fontibus,
ostijsq; Tanais fluuij, & paludibus Męotidis in has regiones contigerit, quoniam nulla
gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id constare possit, ignotũ est. Si e-
nim literarũ cultura æquè ac res militaris apud Sauromatas tunc temporis floruisset, cer-
tiora de suo in hæc loca aduentu, alijsq; rebus præclarè gestis monumẽta reliquissent, sed

Sauromatæ olim literarũ ignari, bellis, armisq; assiduè studentes.

ipsi animosè, uiriliterq; agere, & bella exercere, quàm eleganter & ornatè scribere malue-
runt. Sabellicus tamen & Herodotus scribunt Sauromatas & Cymbros à Lydorum re-
ge Aliate ex Asia eiectos esse. Quidam etiam opinãtur eos ui à Gothis expulsos sedib. pa
trijs emigrasse, quòd uerisimile nõ uidetur, sed potiùs suapte spõte ac uoluntate, siue fato
quodam impulsos, siue opum alienarum cupiditate accensos, cultiora loca appetisse eos

Sabellici, & Herodoti de Sarmatis opinio.

existimauerim. Neq; uerò soli Sauromatæ, sed & aliæ quædam gentes ipsis conterminæ
sedib. patrijs relictis, in alias terras cultiores migrantes transierũt, inter hos Cimmerij, si-
ue Cymbri, Gothæ, Daci, Sueui, siue Tuiscones, & Sacæ, qui nunc Saxones dicuntur. Hi
etiã in hæc usq; tempora Sarmatas sunt cõtermini. Neq; uerò uniuersam gentem illinc se

Causa aduentus in hæc loca Sarmatarũ.

se simul effudisse constat, sed remansisse nonnullos, qui relicta ab alijs loca colerẽt, quòd
moderni incolæ istius orę, iuxta Tanaim fluuium degentes apertè testantur, utpotè Tar-
tari Campestres, qui longo tractu iuxta Tanaim fluuiũ & paludes Męotidis, Pontumq;
Euxinũ uiuunt. Hi enim à ueteribus Sarmatis moribus & institutis haud dissimiles sunt:

Sarmatarũ cũ Teutonibus à Vistula fluuio, à qua Vandalitæ dicti sunt in Pannoniam commigratio.

sed ad rem redeo. Illi Sauromatæ, qui ad Vistulam fluuium cõsederant, cum Teutonibus
commilitonibus suis omnes prouincias circumiacentes, & colonias suas frequentib. di-
uexationibus depopulatas ad nihilũ redegerunt, & uictum ampliùs acquirere nõ potue
runt, agros enim nõ colebant, sed paratis & raptis uiuebant. Ideò sterilitate soli per igna-
uiam suam causata, adiunctis sibi in societãtẽ uicinis Teutonib. ulteriùs (inquirentes fer-
tiliores prouincias) processerunt, quorum multitudo trecenta millia uirorum excessisse
fertur, & à fluuio Vandalo, nunc Vistula dicto, quem accolebãt Vandaliæ (Sarmatorum

Vandalitarum in Italiã, Hispaniãq; eruptio.

nomine abolito) appellati sunt. Primò itaq; hi Vandalitæ populabundi in Pannoniã ex-
currerunt Constantini magni temporibus, eamq; 40 annis (expulsis primis eius incolis)
occupatam tenuerunt. Deinde Hungaricis Historiographis testantib. à Gothis illinc e-
iecti, expulsiq; sunt. Polonorum uerò annales testantur Vandalitas ex Pannoniæ finib.

Vandalitæ in Africa.

eductos per Stillicum Ducem suum in Italiam, quã armis undequaq; crudeliter peruastã
runt. Postea in Hispaniam cum eodem Duce suo Stillico cõmigrarunt, ex Hispanijs ue-

Vandalitæ Romam cœperũt.

rò per mare Herculeum nauigantes in Africam deuenerunt, ubi annos ducentos in pa-
ce, & abundantia omnium rerum peregerunt, Romanumq; imperium nauali, & terrestri

Vandalitæ ex Africa pulsi.

bello uarijs excursionibus debilitarunt, ac ipsam Romam sub Sixto Papa, ut quidam uo
lunt, Anno Christi 429. crudeliter uastauerunt. Tandem Anno Domini 538. Iustinia-
nus Imperator per Ducem celeberrimum exercitus sui Belisarium, uirum insignem, & re-
bus gestis clarũ, eos cruento pręlio profligauit, ex Africaq; funditùs exterminauit, Rexq;
eorum Gilimerus captiuus Constantinopolim abductus est. Aiuntq; nonnulli hoc prę-
lio Belisarij, Vandalitas ad internecionem usq; gentis cæsos, deletosq; fuisse, sed id à ue-
ro esse alienũ non uno argumento liquet. Etsi enim uires eorum adeò fractæ, attritæq; es-
sent, ut robur uetus, & potentiam pristinam recuperare pòst nunquã potuerint, reliquiæ
tamen eorum ita fuga dispersæ sunt, ut quidam in Poloniam ad Vistulam fluuium nata-
le uidelicet solum unde ortum duxerant, regressi, nonnulli in Græciam, & Pannoniam,
Germaniamq; nouis quærendis sedibus dilapsi sint. Horum reliquię ultra Albim fluui-
um in Septentrionem sparsim habitantes Slauonico Idiomate maiori ex parte utuntur,
& Ducatus, quem incolunt confinis Prussiæ, Vandalia nuncupatur, cuius Dux, Prussię

Vandaliæ Ducatus.

Polonorum feudalis titulum sibi usurpat. Porrò omnes Germani denominatione à Van
dalis sumpta omnes Sarmatas Slauonica lingua utẽtes, Vuenden, siue Vuinden, & uin-

Mare Venedicum.

dis promiscuè appellant, mareq; quod Sarmatiam alluit Venedicum uocant. Cætera ho
rum Vandalitorum gesta breuitati consulens omitto, nihil etenim de eis scribitur, solum-

Roxolani, siue Ruteni gẽs Sarmatica secũda.

modò barbara atrocitas, & immanitas, qua crudeliter in omnes sæuiebant, adhucq; ho-
die in Litanijs Catholicæ Ecclesiæ Romanæ canitur, à Vandalis libera nos Domine, &c.
Post hos Vandalitas ex ijsdẽ Sauromatiæ sedibus, alia à fluuio Tanai, & paludib. Męoti-
dis gens crudelis priori non dissimilis ortum duxit, qui Roxolani, siue Rossani, & Ruthe
ni, Russiq; cognominati, Procopio Historiographo id attestante. Volgari quoq;, siue

Vuolgari.

Volhinij populi ex ijsdem sedib. à Volga fluuio amplissimo cognominati, moribus & i-
diomate Slauonico cum Roxolanis concordantes ortum duxerunt. Volga autẽ fluuius
celeber-

celeberrimus (quem plurimi Tanaim esse falsa opinione ducti existimabant) Ptolemæo Rha, Tartaris Edel dicitur, Moschouitasq; certis limitibus cum Tartaris Campestribus disterminat. Illi itaque Roxolani siue Rusi cum Volgaris ob similitudinem, & unitatem consuetudinis uitæ amicitiam, & societatem contraxerunt, coniunctisq; uiribus in Tauricę Regionem (quæ nunc à tartaris Præcopensibus occupata est) penetrarunt, inibiq; locum domicilio sibi delegerunt: quamdiu illic degerint, uel quo tempore aduenerint, incertum est, nullus enim inter eos inuentus erat, qui temporum, rerumq; à se gestarum uices literis mandando posterorum memoriæ, factorumq; æternitati consuleret. Audientes tandem discordiam pullulare inter principes Christianorum in Græcia, quidam eorum cum Duce suo Chrunno Danubio traiecto, rectà in Thraciam populabundi perrexerunt, ubi Imperatorem Constantinopolitanum cum exercitu cruento prælio fuderunt, Nicephorum quoq;, & Michaëlem Curoplatum Imperatores ad Adrianopolim occiderunt. Tandem Missia utraq; occupata eam Vuolgariam à sui denominatione, quę nunc Bulguria dicitur, uocauerunt. Alij eorum Rusiæ Regionem occupauerunt, quam Vuoliniam (quæ hucusq; hoc cognomen retinet) appellauerunt. Cæteri quoque Podoliam, Lithuuaniam, Podlasiam, Masouiamq; regiones occupauerunt. Hij omnes loca semel occupata hæc usque in tempora non mutârunt, exceptis illis, qui in Missia consederant. Varijs autē nominibus ab Historiographis appellabantur. Græci enim eos Sporios, id est, dispersos, Sauromatasq;, id est, crudeles, sumpta à uiperis similitudine appellabant, cæteri eos Roxolanos, Besos, Guados, Bodinos, à fluuio Borysthene, Bolgaros à Volga, Morauos à Moraua flumine, uel à Morato Rege, Antos, Basnos, Carnios, Serbos, Rascios, à Rusia, Dalmatas, Slauos, Illyricos, Istrios ab Istro siue Danubio, Bohemos à regione Boëmia, Polonos, à Campestri, planaq; regione, uel à uenatione. Pole enim uenationem, & planitiem Slauis significat, hæcq; gens planam ferè, apertamq; regionem incolit, & apprimè uenandi studio tenetur. Hæ gentes Sarmatiæ, ut in plures, diuersasq; prouincias diuiduntur, uarijsq; nominibus appellantur, sic etiam diuersa, uariaq; idiomata præ se ferunt, secundùm terrarum & regionum distantias, quamuis omnes unius gentis, & idiomatis Slauonicæ fuerint: nam Moschouitæ à Ruthenis aliquantulùm, Rutheni quoque à Polonis, & Massouitis, sic etiam Bohemi, Croatæ, ab inuicem idiomatis expresione, accentibus & prolatione, uerborumq; immutatione differunt, ita ut sese intelligere difficilè posint, nisi mutuò familiaritatis usu alter alterius linguæ assuetus fuerit. Nam quia Sarmatæ siue Slauones, bellicosi, pugnacesq; extiterunt, pacem odio prosequentes, uarias mundi partes peragrabant, & pro suo arbitrio occupabant, peregrinorum quoque uocabulorum usu idioma Slauonicum immutârunt. Apparet autem ex antiquorum Historiographorum scriptis, gentem Slauinorum, uel Slauorum in Paphlagonia regione Asiæ minoris, tempore belli Troianorū floruisse. Procopius etiam Cæsariensis ante mille & quinquaginta annos de bello Gothico, Iustiniani Imperatoris temporibus scribens, mentionem quoq; Slauinorum facit. Blondus uerò, qui ante centum, decemq; annos Historiam ab inclinatione Romani Imperij conscripsit antiquiora Arcadij, & Honorij tempora persequens, Slauorum meminit. Iornandes autem Alanus in suis Chronicis dicit, id nomen Slauorum suo tempore nouum extitisse, idioma autem hoc, quo nunc Slauones utuntur, antiquum fuisse. Scribitq; hic Iornandes, & Diuus Gregorius primus huius nominis Romanus Pontifex, Slauos ad Istrum seu Danubium septentrionem uersus habitasse, traiectoq; Danubio Mysiam utramque, Pannoniam, Macedoniam, Thraciam, Istriam, diuexasse, interq; Drauum & Sauum flumina, in Illyrico, & Dalmatia consedisse, eis Regionibus Slauoniæ nomen indidisse, Romanumq; Imperium penitùs debilitasse.

Vuolga fluuius. Roxolani in Taurica. Vuolgari Sauromatæ cū Roxolanis tres Constantinopolitanos Imperatores occiderant. Bulgaria. Vuolinia. Gētes Rusiæ. Sarmatarum Roxolanorūq; uariæ appellationes. Poloni unde dicti. Varietas sermonis Slauorum. Causa immutationis Slauorū idiomatis. Antiquitas Slauorum. Historiographorum opiniones de Slauis. Diui Gregorij de Slauis assertio.

Iidem Slaui ne Germaniæ quidem pepercerunt, ac ad eam amplitudinem peruenerunt, ut propè dimidiam Europæ, & Asiæ partem teneant, etenim in ea natione connumerantur non sôlûm ij, qui Dalmatiam, Illyricum, Carpatum, & Hungariæ montana tenent, sed aliæ omnes orientales, & septentrionales maximæ & fortissimæ gentes, quæcunque Slauonico idiomate utuntur, utpote Bulgari, Bosnæ, Serbij, Croatæ, Carnij, Rascianij, Dalmatæ, Istrij, (Burgundi iam Slauorum linguam amiserunt) Stirij, Poloni, Masouitæ, Pomerani, Lusatij, Podolij, Volinij, Rutheni, Moldaui, Moschouitæ latissimè imperantes, Cassubij, Vandalij, Silesij, Moraui, Bohæmi, &c. In omnibusq; his Prouincijs ab Oceano glaciali, qui ultra Moschorum Principis ditiones longissimo tractu Septentrionem uersus extenditur, ad mare usque Mediterraneum, & Adriaticum populi Idiomatis Slauonici reperiuntur. Sic quoque à Ponto Euxino Moldaui, Valachijq;, & cæteræ Ruthenorum gentes ad mare usque Germanicum colonias suas habent. Quamuis plurimi eorum patrium uiuendi modum in peregrinos mores commutârint. Bulgari enim, Bos-

Gentes Slauonicæ quātæ, et quot. Slauorum termini.

nim, Bosnæ, Rascij, Dalmatæ, cum Turcis & Hungaris: Burgundij, Mysij, Pomerani, & Silesij cum Germanis: Lithuani, Ruteni, Masouitæ cum Polonis: Istrij, Carniolani, Carinthij cum Italis sentiunt. Attamen omnes hi quamuis inter peregrinas gentes diffusi, dispersiq; sunt, patrio idiomate Slauonico (diuerso modo licet) utuntur. Plurima & præclara gesta hi Sauromatæ exercebant, præcipuè uerò cum Roxolani (quorum posteri nunc Rutheni siue Rusi dicuntur) strenuè cum Mithridate, Rege Parthorum & Ponti belligerarent, qui has regiones, quas hodie Turca posidebat. Cum Romanis quoq; & cæteris finitimis Regibus longas acies uario Marte tenuerunt, sed quia gentiliter uiuebant, literasq; ignorabant, ideò etiam præterita recordare, & antiqua gesta ad posteritatem transmittere flocci pendebant. Porrò qui diligentius rem ipsam considerare uelit, nullam gentem olim Sarmatis bellicosiorem extitisse uidebit: hi enim omnes miserias bellicas, frigora, intempestates, & id genus alios casus facilè sustinebant, & propter nomen æternum nulla uetustate aboliturum uitam flocci pendentes mortis impauidi uarijs periculis opponebant, de quorum insigni fortitudine, audaciq; animo Ouidius ille Naso, è Roma ad Pontum in Regnum Tauricæ relegatus, pro singulari miraculo, Romanis proceribus scripsit in hęc uerba: Lib. 1. de Ponto Elegia 2. ad Maximum.

Slauorum commutatio, metamorphosisq;. Roxolani cum Mithridate Ponti rege bellabant. Sarmatis nulla olim gens bellicosior.

Hostibus in medijs interq; pericula uersor,
Tanquam cum patria pax sit adempta mihi,
Qui mortis sæuo geminent, ut uulnere causas,
Omnia uipereo spicula felle linunt.
Hic eques instructus perterrita mœnia lustrat,
More lupi clausas circumeuntis oues.
Tecta rigent fixis ueluti uallata sagittis,
Portaq; uix firma summouet arma sera.
Dant illis animos arcus, plenæq; pharetræ,
Quámq; libet longis cursibus aptus equus:
Quodq; sitim didic re diu tolerare, famemq;
Quod q; sequens nullas hostis habebit aquas.

Ad eundem Elegia tertia.

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iasiges acres,
Cultaq; Oresteæ Taurica terra Deæ.
Quæq; aliæ gentes ubi frigore constitit Ister,
Dura meant celeri tergà per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te pulcherrima curat,
Roma, nec Ausonij militis arma timet.

Idem ad Vestalem Eleg. 7. lib. 4.

Ipse uides onerata ferox ut ducat Iasis
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas:
Aspicis & mitti sub adunco toxica ferro,
Ac telum causas mortis habere duas.

Ad Seuerum Eleg. 19.

Nulla Getis toto gens est truculentior orbe
Tinctaq; mortifera tella sagitta madet.

Ex hoc igitur testimonio Ouidij Sarmatas bellicosos, imperioq; Romano minimè subactos esse apparet, cùm dicit: *Nec te pulcherrima curat Roma.* &c.

Porrò quæ de antiquissimis eius gentis moribus, & institutis proferri posint, hæc ferè sunt. Vtebantur primis temporibus uetustissimi illi Sarmatæ siue Slauones, & qui in Polonia, Rusiaq; regionibus postea sedes habuerunt, eorum posteri, prisca illa Slauonica lingua, quæ Sarmatis, Ruthenisq; gemina est. Regem aut principem secundum genus agnoscebant neminem, sed exortis subinde bellis ex suis fortissimum quemq; & factis illustribus spectatum, Ducem sibi eligebāt, nec diuturnius cuiusquā erat Imperium, quàm ipsum bellum, cuius gerendi Dux esset declaratus. Vnde & nunc Polonis Rex non nascitur, sed consensu Senatorum, qui dignus uideretur, per sortem eligitur. Ad bella singuli uiritim proficiscebantur, arcubusq;, frameis, & lanceis oblongioribus utebantur. Vxores secum ducebant, quæ incantationum, magicarumq; artium gnaræ, augurijs & uaticinijs operam nauabant, de præliorumq; euentibus scienter præsagiebant. Fugere in bello res insolens illis erat, quiq; id fecisset, ei nullus ad suos reditus patebat, neq; grauiorem ullam turpitudinem aut ignominiam nouerant. Summa apud eos dignitas erat post electos belli Duces equitum, quos ab ornamentis auratos uocamus, ad quam nemini aditus patebat, nisi qui uirtute bellica, factisq; in hostem patratis id assequeretur. Martem, Lunam, Solem, aliosq; uanæ religionis Deos adorabant, eosq; diuersis & certis locis colere, & sacra ipsis facere solebant: de animarum tamen immortalitate rectè sentiebant. Sepulturæ eorum erant in syluis & agris, tumulosq; aggestis lapidibus uestientes eminenter muniebant, quod genus in Rusiæ regionibus pasim adhûc uisuntur. Nonnulli quoque more Romano cadauera cremare, cineresq; collectos in urnas recondere solebant, in uictu paucis contenti erant. Permutatione rerum necessaria utrinq; comparabant. Nihil proprium absq; arcu, framea, & lancea posidebant. Vestibus uilibus, ex corijs ferarū, pellibusq; utebantur, ad talos demissis. Thesauros, possesiones, prædia, uestesq; pretiosas nō comparabant. Causas omnes & controuersias publico in loco Marte iudice armis dirimebāt. Hæc planè sunt, quæ de antiquissimis Sarmaticę, Slauonicæq; linguæ, institutis & moribus extant, quorū potissima pars in hunc usq; diem apud posteros eorū quibusdā in locis uiget.

Antiquorum Slauorum siue Sauromatarū mores. Rex in Polonia non nascitur. Expeditio in bellū antiquorum Sarmatarum. Fuga in bello Sauromatis turpissima. Equitum, militumq; apud Sarmatas antiquos dignitas. Idola Sarmatarum. Sepulturæ Sarmatarum. Victus. Commercia. Possesiones Sarmatarum arma. Vestitus. Iudicia.

REGNI POLONICI CVM SVIS PALATINATIBVS DISTRICTIBVSQVE ſiue Prouincijs, Ciuitatibusꝙ, & Arcibus principalibus compendioſa deſcriptio.

AVTORE ALEXANDRO GVAGNINO.

Fines Regni Poloniæ.

EGNVM Poloniæ in Sarmatia Europea ampliſsimum & nobiliſsimum, ab oriente nonnihil in Septentrionem reflectendo, Maſouiæ, Lithuaniæꝙ contiguum eſt. A' Septentrione Pruſſiæ, mariꝙ Germanico ſiue Venedico adhæret. A' meridie & oriente ſimul Ruſsia, Podolia, Valachiaꝙ, & montibus Hungariæ, Beskid dictis terminatur: ab occidente Sileſia, Saxoniaꝙ & Albi fluuio fines ſuos terminat.

Polonia duplex.

Porrò Polonia bipartita eſt, maior & minor. Maior ideo dicitur, quod in ea Lechus autor Polonorum imprimis conſederit, ibidemꝙ Gneſnam ciuitatem Regni ſedem, fundauerit. Sed poſtea ſedes Regia Cracouiam minoris Poloniæ metropolim translata eſt, ubi in hunc uſꝙ diem perſeuerat, atꝙ hanc ob cauſam minor Polonia maiori anteponitur, quam imprimis deſcribendam aggrediemur.

CRACOVIENSIS TERRA.

CRacouia urbs celeberrima minoris Poloniæ metropolis, in planicie inſigniter ad Viſtulam fluuium nauigabilem, quo merces omnis generis Gedanum emporium Pruſsiæ, deportantur, condita, muro duplici, ualloꝙ inexcuſſo, & foſſa muro præcincta cingitur. Arx uerò in ſcopulo eminenti Vauel dicto, ad eundem fluuium ſita, ſede Regum Poloniæ, ubi coronantur & ſepeliuntur celebris, Gymnaſioꝙ & uniuerſitate clara. Eidem aliæ tres ciuitates Clepardia, Stradomia, Caſimiria contiguè adhærent, hanc Rudawka amnis, illas uerò Viſtula fluuius interfluit. Porrò Cracouienſes Aduocato ſupremo carent, ea de cauſa, quod anno Domini 1312. Regnante Vuladislao cubitali, quidam aduocatus Cracouienſis Germanus autorem ſe perfidiæ in deditione urbis Boleslao Duci Opolienſi præbuerit, qui poſtea perfidiæ dignas pœnas, cum ſuis complicibus dedit. Ab hoc tempore Rex ipſe Prætura Cracouienſi potitur. Caſtellanus quoꝙ Cracouienſis Palatinum in Senatus conſenſu accubitu, locoꝙ ſuperat: nam cum Boleslaus Krziuouſti, Rex Poloniæ (de quo ſuprà) bellicoſiſsimus à Rutenis dolo circumuentus eſſet: Palatinus honore poſtpoſito, cum maiori parte exercitus aufugit, Rege in medio hoſtium relicto. Ab hocꝙ tempore Caſtellanus primas obtinet, in cæteris uerò illius Regni Prouincijs, Palatinus Caſtellanum dignitate antecellit.

Aduocatus Cracouiæ.

Palatinus & Caſtellanus.

CIVITATES DISTRICTVALES IN terra Cracouienſi.

HAs ciuitates diſtrictuales præcipuas ubi iudicia, cauſæꝙ nobilium diſceptantur, continet: Palatinatus Cracouienſis, quibus Capitanei iudices & alij Regia munia obeuntes præſunt.

BIECZ ciuitas muro circundata, in planicie ſita, eam Rapa fluuius preterfluit, in quo ſpumę, ex quibus ſulphur cõficitur, colliguntur, à Cracouia quindecim miliarib. abeſt.

VVOYNICZ ciuitas lignea ad Dunaiecz fluuium ſita, à Cracouia 9. mil. diſtat.

SANDECZ ciuitas murata in planicie condita: quam Dunaiecz fluuius præterlabitur, à Cracouia 11. mil. diſtat.

LELOVIA ciuitas murata, in colle ſita, arcem inferius conditam habet, quam Biala fluuius aluit, à Cracouia 11. mil. abeſt.

KZYAZ ciuitas lignea, à Cracouia mil. 7. diſtat.

PROSZOVICE ciuitas lignea in planicie ſita, in qua curia Regia ad Sozeniauã fluuium condita eſt, à Cracouia 4. mil. diſtat, in qua conuentiones terreſtres nobilium celebrari ſolent.

Sunt etiam aliæ multæ ciuitates & oppida nobilium & magnatum in terra Cracouienſi, ſed hic niſi eorum in quibus terreſtria officia celebrantur, mentionem facimus.

In eadem terra Cracouienſi tres ſunt fodinæ inſignes, quæ magnis prouentibus the-

ſaurum Regium adaugent. Prima in Olkuſsia 5. mil. à Cracouia, ubi plumbi copia, argentumꝙ effoditur. Secunda in Bochnia ciuitate, quæ 5. mil. à Cracouia diſtat, ubi ſal glaciei ſimile perſpicuum grandibus maſsis effoditur. Tertia in Vvieliczka 2. mil. à Cracouia, ubi etiam ſal glaciale, ſed uilius Bochnenſi, copioſè effoditur.

SENATVS PRINCIPALIS TERRAE Cracouienſis.

Epiſcopus }
Caſtellanus } Cracouienſis.
Palatinus }

Caſtellanus { Sandecenſis. Vvoynicenſis. Byecenſis. Oſwiecimenſis.

VEXILLVM TERRESTRE BELLICVM AQVILA alba coronata in campo rubeo, per alas linea aurea protenſa, inſignitur.

Diſtrictus Sandecenſis uexillum peculiare habet, clipeo diuiſo bicolori inſignitum.

In eadem terra Cracouienſi duo Ducatus continentur, qui iure naturali in ditionem Regni ceſſerunt, Zatorienſis & Oſwiecimenſis.

OSVVIECIM Ciuitas principalis prædicti Ducatus lignea, in planicie ſita, arcem quoꝙ ligneam argila circumlinitam habet, quam fluuius quidam præterlabitur, 7. mil. à Cracouia. Vexillum aquila nigra, O, in pectore habente, inſignitur.

ZATOR Ciuitas lignea cum arce, à Cracouia 5. mil. in planicie ad Viſtulam fluuium ſita, quæ Ducatus caput erat: cuius uexillum aquila laſurini coloris, Z, in pectore geſtante inſignitur.

Huius Ducatus Zatorienſis Princeps à Spitkowe Myskowski equite Polono, doloſe occiſus eſt, ab hoc tempore in Regis Poloniæ ditionem ceſsit.

SANDOMIRIENSIS TERRA.

SANDOMIRIA Ciuitas principalis, muro circumdata, in colle ad Viſtulã fluuium cõdita, à Cracouia 22. mil. diſtat. Arcem muratam, à meridie Viſtulã pręterfluam, habet. Hæ ciuitates diſtrictuales præcipuè ad eam pertinent.

CHECINY Ciuitas in loco plano ſita, arx uerò murata in eminenti ſcopulo condita eſt, à Cracouia 13. mil. abeſt. Fodinis laſuli clara, ubi & argentum reperitur.

KORCZIN Ciuitas noua lignea, arcem muratam ad Vislok fluuium ſitam habet, quam undiꝙ paludes circundederunt.

VVISLICIA Ciuitas lignea, quam Nida fluuius circumfluit, muroꝙ circumdata inter lutoſas paludes in ſcopulo ſita, in quibus ingens colluuies reptilium omni genere graſſatur.

PILZNO Ciuitas lignea ad Vuislok fluuium ſita.

OPOZNO Ciuitas murata in planicie, quam Pilcza fluuius præterlabitur.

RADOMIA Ciuitas muro, ualloꝙ circumſepta, in planicie ſita.

POLOVIEC Ciuitas lignea inter colles conſtructa.

ZAVVICHOST Ciuitas lignea ad Viſtulam fluuium ſita, arcem muratam in ulteriori Viſtulæ ripa habet.

ZARNOVV Oppidum ligneum.

MALOGOST Ciuitas lignea.

SENATORES TERRAE SANDOMIRIENSIS.

Palatinus & Caſtellanus Sandomirienſis.

Caſtellanus { Viſlicenſis. Radomienſis. Zawichoſtenſis. Zarnouienſis. Malogoſtenſis. Polanecenſis.

Vexillum terreſtre geſtat pro ſtemmate, clipeum diuiſum, in una medietate lineas tres rubeas, & tres albas: in altera campum laſurini colores, tribus ordinibus ſtellarum inſignitur.

LVBLINENSIS TERRA.

LVBLIN ciuitas murata fossa,stagnisqꝫ ingentibus circumdata.Arx in colle eminentiori ad stagnum amplum condita,muro ualidißimo, fossaqꝫ profunda cingitur. In hac ciuitate triplices per annum nundinæ,quatuor hebdomadas durantes, celebrantur. Primò pro festo Pentecostes.Secundò pro ferijs Apostolorum Simonis & Iudæ. Tertiò pro festo purificationis Mariæ. Ad eas ex remotißimis regionibus negotiatores,Turcæ, Armeni,Greci,Germani,Moschouitę,Lithuani,& cæteri ex circũiacentibus regionibus, conuenire solent.Iudæi maximam suburbiorum partem occupant,ibiqꝫ Synagogam habent præcipuam.Arcem Bystrzica fluuius alluit.Distat autem Lublina à Sandomiria 14. mil.à Cracouia 36.à Vuilna 70.à Vuarsouia 24. Has ciuitates districtuales terra Lublinensis complectitur.

VRZENDOVV ciuitas lignea ampla ad stagnum sita,à Lublina 7.mil.distat.

LVLOVV ciuitas lignea in planicie sita,ex una parte palude lutuosa,ex alia uallo munitur,à Lublinia 14.mil.abest,districtum satis amplum complectitur.

PARCOVV ciuitas lignea,in planicie ad stagnum ingens sita,à Lublina 9.mil.abest.

CASIMIRIA ciuitas lignea,inter scopulos ad Vistulam condita,quæ tempore exundationis Vistulæ media ferè aquis obruitur,à Lublin 7.mil.distat.

Senatores duos præcipuos terra Lublinensis habet,Palatinũ uidelicet & Castellanũ. Vexillum terrestre Ceruo albo,in collo coronã gestante, in campo rubeo insignitur.

DE TERRIS DISTRICTIBVSQVE maioris Poloniæ.

POSNANIA ciuitas insignis maioris Poloniæ metropolis, ad Vartham fluuium nauigabilem,& Prosna amnem,inter colles condita,muro duplici,fossaque profunda cingitur,ædes in ea pulcherrimæ,insigniterqꝫ ex lapidibus sectis constructæ. Arx murata in eminentiori colle,inter Vartham & Prosnam fluuios sita. In ulteriori ripa Varthæ suburbia sunt amplißima,stagno ingenti,paludibusqꝫ circumdata, quæ frequẽter cum circumadiacentibus pagis exundatione Varthæ,obruuntur, adeò ut aliquando solummodo summitates ædificiorum ex aquis appareant:ipsaqꝫ ciuitas in muro aliquando inundatur,ut in foro,plateisqꝫ paßim nauigetur, sed tamen hæ exundationes duobus,tribúsue interdum diebus grassantur.Nundinæ in Posnania celeberrimæ ter in anno exercentur. Primæ in principio Quadragesimæ,quæ quatuor hebdomadis durant. Secundæ pro festo D.Ioannis Baptistæ,quinqꝫ hebdomadis durantes. Tertiæ pro festo S.Michaëlis,quæ quinqꝫ integris hebdomadis celebrantur.

CIVITATES DISTRICTVALES IN terra Posnaniensi.

KOSCIEN ciuitas in planicie inter paludes lutuosas sita,duplici muro,uallo qꝫ & fossa munitur,à Posnania 7.mil.distat.

MIEDZYRZECZE ciuitas lignea in planicie inter flumina,paludesqꝫ lutuosas (unde & nomen habet)sita,finitima Silesiæ, Pomeraniæ, arcem muratam natura & opportunitate loci munitißimam,muro,uallo que in excusso & fossis profundis circumsepta, nullo modo expugnari sese,nisi fame patitur. Eam Duces Germaniæ aliquot annis graui obsidione præmebant:attamen re infecta cum dedecore discedere coacti sunt, à Posnania 15.mil.distat.

OSTRESOVV ciuitas lignea finitima Silesiæ,in planicie latißima sita,quam syluæ undiqꝫ circumdederunt.

VVSCHOVV ciuitas murata,in planicie sita,à Posnonia 11.mil.abest.

SREMSK Præmecz,Rogozno,ciuitates ligneæ,ad officium Posnaniense pertinentes,in quibus iudicia terrestria celebrantur.

SENATORES TERRAE POSNANIENSIS.

Episcopus Palatinus Castellanus	Posnaniensis.	Sremcensis Miedzirzecensis Præmecensis Rogosiensis	Castellanus.

Vexillum

Vexillum terræ Posnaniensis aquila alba cum expansis ad uolandum alis insignitur.

CALISIENSIS TERRA.

CALIS ciuitas muro circumdata inter paludes sita,quam Prosna fluuius præterlabitur. Arcis muratæ ruinæ restant,per Crucigeros Prußienses desolatæ.

Has ciuitates districtuales hæc terra complectitur.

GNESNA ciuitas muro circumdata in planicie inter lacus, collesqꝫ sita,Archiepiscopali sede clara. Hæc prima omnium ciuitas in Polonia à Lecho autore Polonorum condita,ubi in primis sedes Regia habebatur. Ibiqꝫ Princeps Poloniæ Boleslaus Chabri ab Othone Rom.Imp.Regium Diadema accepit,quo hucusqꝫ Reges Poloniæ utuntur. In hac ciuitate est Ecclesia Cathedralis Metropolitana, in qua corpus Diui Adalberti Episcopi Pragensis depositum est.Distat autem à Calis 14.mil.à Posnania 7. In ea nundinæ insignes,præcipuè uerò pro festo S.Adalberti celebrantur.

PYZDRY ciuitas murata in planicie ad fluuium Varta inter syluas sita, à Calis 9.miliaribus distat.

VVARTHA ciuitas ampla ad eiusdem nominis fluuium sita.

NAKLO ciuitas lignea ad fluuium Notesiam ex Goplo lacu emergentem,Arx murata inter lutosas paludes sita.

LAND ciuitas ad Vuartham fluuium,à Gnesna 4.mil. abest.

KONIN ciuitas murata,Vuarthaqꝫ fluuio una cũ arce in gyrum circumducta, & nisi pontibus ad eam peruenitur, 8.mil.à Calisia abest.

SLVPCZA ciuitas muro fortißimo, propugnaculisqꝫ munita,ad Vuarthã fluuium.

KOLO ciuitas lignea circumsepta,Vuarthaqꝫ fluuio in gyrum una cum arce aliquoties circumluitur, 8.mil. à Calisia distat.

LAND & camenecia ciuitates in Pomeraniæ finibus.

SENATORES PRAECIPVI TERRAE Calisiensis.

Archiepiscopus Gnesnensis. Palatinus Calisiensis. Castellanus Calisiensis.	Gnesnensis Nakyelcensis Camenensis Landensis	Castellanus.

Vexillum terrestre capite Bisontis, inter cornua coronam auream gestante, per nares qꝫ circulum aureum habente,in campo in modum latrunculariorum siue scachorum albo & rubro insignitur.

SIRADIENSIS TERRA.

SIRADIA ciuitas lignea, muro circumducta in planicie sita. Arx murata ad Vuartham fluuium condita. Hæc Prouincia olim pro Ducatu amplißimo computabatur,secundòque genitis Regum Poloniæ attributa erat. Has ciuitates districtuales complectitur.

VIELVNIA ciuitas muro forti,propugnaculisqꝫ & fossa profunda circumsepta, eam una cum arce Prosna fluuius præterlabitur.

SADEK ciuitas lignea in planicie ad stagnum sita,à Siradia 5.miliaribus abest.

PETRICOVIA ciuitas murata inter loca palustrosa condita, ubi Comitia generalia communi approbatione omnium Regum, Senatorumqꝫ Poloniæ celebrari constitutum est.In suburbio curia Regia & turris,in qua causæ iudiciales celebrantur sita est,quam fossa profunda ambit.Curiæ quoque Episcoporum, Magnatumqꝫ Poloniæ frequentes ibidem extructæ sunt. Deinde extra ciuitatem curia ingenti sumptu ex lignis lenigatis insigniter sub nemore amœnißimo extructa est, quã Rex cum omni comitatu suo tempore Comitiorum propter salubriorem auram incolit,Bugey appellata.

ROSPRZA ciuitas lignea in planicie paludibus circumflua.

SPICIMIRIA ciuitas lignea.

In hac Siradiensi terra,Nobiles id regum priuilegijs concessum habent, cæra rubea in obsignandis literis uti,cùm id in illis prouincijs nemini nobilium solummodo magnatibus,& in officio Regio,siue terrestri præfectis concedatur. Id uerò inde promouerunt, cùm Pruthenì,cum Polonis in acie acriter confligerent,Lancicienses à Pruthenis, Cruci geribus superati,uexillum sui Palatinatus amiserunt,quibus Siradienses in auxilium uenientes,uexillum ab hostibus recuperauerunt.

SENATORES SIRADIENSIS TERRAE.

Palatinus, Castellanus } Siradiensis.
Rospiriensis, Spicimiriensis, Vielunensis } Castellanus.

Vexillum terrestre medietate Leonis rubei, & medietate Aquilæ nigræ in campo lasurino insignitur.

Vuielunensis quoque districtus suum uexillum proprium habet, Agnum Dei cum uexillo cruce insignito, in campo rubeo.

LANCICIENSIS TERRA.

LANCICIA ciuitas muro, fossaque obducta in planicie undique paludibus lutosis circumdata. Arx murata in scopulo, fossaque profunda obstructa, eam Bsura fluuius præterlabitur. Ibidem in uilla Kosciol dicta, Ecclesia Cathedralis ex lapidibus sectis constructa est, satisque sumptuose prouisa.

ORLOVIA ciuitas lignea, ex una partium fluuio lutoso, & peramplo, ex altera lacunis palustrosis munitur, 4. mil. à Lancicia distat. In eodẽ districtu ciuitas Piatek inter lutosas paludes Bsuram fluuium sita, ceruisia boni saporis, quæ in ea coquitur, per totam Poloniam celebris habetur.

BRESINIA ciuitas lignea satis ampla inter stagna sita, à Lancicia 7. mil. abest.

KONARZEVV, Inowlodz, Biechow, & aliæ multæ, plurimæque ciuitates & oppida lingea ad Lanciciensem iurisdictionem pertinent.

SENATORES TERRAE LANCICIENSIS.

Palatinus, Castellanus } Lanciciensis.
Bresiniensis, Konariensis, Inowlodiensis, Biechouiensis } Castellanus.

Vexillum terrestre medietate Aquilæ albæ & Leonis nigri aurea corona insigniti exornatur, in campo rubeo.

CVIAVIAE SIVE VLADISlauiæ terra.

VLADISLAVIA ciuitas ampla, sede Episcopali clara, inter stagna ad Vistulam fluuium condita. Regio hæc magna ex parte palustrosa est, syluæque in ea rarissimæ, ideò incolæ inopiam lignorum patiuntur.

BIDGOSTIA ciuitas murata in planicie sita, eam Barda fluuius nauigabilis quo merces ex maiori Polonia in Vistulam fluuium deportantur, alluit, à Vladislauia 6 mil. distat.

Senatores tres præcipuos terra Vladislauiensis habet, Palatinum & Castellanum, Bydgostiæque Castellanum.

BRESTIENSIS TERRA.

BRESTIA ciuitas murata, propugnaculis uallo, fossaque munitæ in planicie inter lutuosas paludes condita.

Hos districtus complectitur.

RADZIEIOVV ciuitas lignea, in campo aprico ad lacum ingentem sita.

CRVSPHICIA ciuitas lignea antiquitus condita, & prima post Gneznam, arx murata ad Lacum ingentem, Gopla dictum, sita, ex quo lacu mures olim prodierant, qui Popelum Principem Poloniæ ibidẽ in arce deuorauerant, prout latiùs in gestis Regũ Poloniæ dicemus. In hac ciuitate sedes Regia olim habebatur, sed postea Cracouiã trãslata est.

KOVVALOVV oppidum ligneum in locis palustrosis conditum.

SENATORES TERRAE BRESTIENSIS.

Palatinus, Castellanus } Brestiensis.
Crusphiciensis, Coualouiensis } Castellanus.

Cuiauiensis terræ uexillum, quo Vladislauiensis & Brestensis Palatinus insimul utitur, Aquilæ rubeæ, Leonisque nigri medietate, in campo aureo, excepto quod non habet coronam auream.

RAVEN-

RAVENSIS TERRA.

RAVA ciuitas lignea in planicie sita, arcem muratam in scopulo ad Rauam flu. habet.

SOCHAZOVIA ciuitas lignea, septis ex una partium circumdata, arx uerò in scopulo eminenti murata, quam fluuius Bsura præterlabitur.

GOSTININ ciuitas lignea in planicie inter paludes lutuosas, arx in scopulo murata, fossaque paludibus obducta.

GAMBIN ciuitas lignea ampla, in planicie sita. Senatores tres principales habet terra Rauensis, Palatinum, & Castellanum Rauensem, Sochazouiensem, & Gostinensem.

Vexillum terrestre Aquila nigra in campo rubeo, litera, R, in pectore insignitur.

PLOCENSIS TERRA.

PLOCZKO ciuitas murata, ad Vistulam fluuium condita, sede Episcopali clara, arcem quoque muratam in colle eminenti sitam habet.

BIELSKO ciuitas lignea in planicie sita, à Ploczko 2. mil. abest.

RACZYAYAS ciuitas lignea, inter lutuosas paludes, à Ploczko 8. mil. distat.

SIEPRCZ ciuitas lignea, in collo eminenti, inter paludes, à Ploczko mil. 5. distat.

SRENSKO ciuitas lignea in planicie sita, arx murata inter stagna, paludesque ingentes, à Ploczko mil. 10.

MLAVVA ciuitas lignea, Prusiæ finitima, eam eiusdem nominis fluuius præterlabitur, à Ploczko 11. mil. distat.

PLONSKO oppidum ligneum, à Ploczko 7. mil.

RADZANOVV ciuitas lignea ad Vkra fluuium sita, arx murata in scopulo inter lacunas palustrosas, à Ploczko 8. mil distat.

SENATORES TERRAE PLOCENSIS.

Episcopus, Palatinus, Castellanus } Plocensis.
Raczyasensis, Syeprcensis } Castellanus.

Vexillum terræ Plocensis, Rauensi simile, nisi quod Aquila, P, litera in pectore insignitur.

DOBRINENSIS TERRA.

DOBRINIA ciuitas lignea septis circumdata, in scopulo ad Vistulam sita, arx à Crucigeris demolita.

SLONSK ciuitas lignea, in planicie ad Vistulam, à Dobrinia 2. mil. abest.

RIPIN oppidum ligneum, in planicie ad Odlekam fluuium conditum, à Dobrinia 5. mil. abest.

GORZNO ciuitas lignea, inter syluas in colle, uallo, fossaque aquis repleta obducta, à Dobrinia 6. mil.

Pro hac prouincia Poloni cum Crucigeris, Prusiensibus frequenter digladiebantur.

Tres Senatores præcipuos terra Dobrinensis habet: Castellanum Dobrinensem, Ripinensem, & Slonscensem.

Vexillum terræ Dobrinensis caput humanum cornutum duabus coronis redimitum fronte & collo in campo rubeo gestat.

DVCATVS MASOVIAE.

MASOVIA Regio, amplissima Poloniæ coniuncta, Prusiam à septentrione, Lithuaniam ab oriente, & Rusiam nonnihil in meridiem reflectendo in uicinia habet. Quondam sui iuris Principes habebat, secundoque genitis Regum Poloniæ attributa erat, sed anno Domini 1526. decedentibus immatura ætate, Ioanne & Stanislao Ducibus, unicis Regionibus hæredibus, Ducatus Masouiæ in ius Regis Poloniæ cessit. Incolæ eodem idiomate, nisi sibilis quibusdam differenti, habituque, moribus & religione cum Polonis utuntur. Viri sunt strenui & bellicosi, in Martemque cruentum proni.

Has præcipuas ciuitates Masouia complectitur.

VARSCHOVIAE DISTRICTVS.

VARSCHOVIA ciuitas insignis murata, totius Masouiæ metropolis, duplici muro, fossaque obducta, in planicie ad Vistulam condita, arx quoque murata ciuitati contigua Vistulæ impendet. Pons ibi amplissimus ligneus ingenti sumptu in Vistula fabricatur. Has ciuitates districtuales præcipuas habet.

CZERSKO ciuitas lignea in planicie, ad Vistulam fluuium sita, arcem mutatã in scopulo eminentibus altis conspicuam habet, à Varschouia 5. mil. abest.

VYSSEGROD ciuitas lignea, in planicie ad Vistulam, arx in colle murata, Varschouia 12. mil. distat.

AKROCZIM ciuitas lignea ad Vistulam fluuium, arx in colle murata, 8. mil. à Varschouia abest.

CZIECHANOVV ciuitas in planicie sita, ualloq; circumsepta, arx inter lutosas paludes, fossa profunda munitur, à Varschouia 12. mil.

CZERNIENSK ciuitas lignea ampla, arcem & monasterium Augustinorum adiunctum habet.

PVLTOVVSKO ciuitas murata, ad Narew fluuium unà cum arce sita.

ROSAN ciuitas in planicie, arx uerò in scopulo ad fluuium Narew condita.

VARKA ciuitas ampla lignea, in planicie ad Pilczam fluuium sita, à Varsch. 8. mil.

BLONYE ciuitas lignea ampla, à Varschouia 4. mil.

TARCIN ciuitas lignea, à Varschouia 5. mil. abest.

GRODZYEC ciuitas lignea, à Varschouia mil. 7. à Tarcin 2. distat.

PRASNIS ciuitas ampla, lapideis ædificijs ornata.

LOMZA ciuitas ampla ad Narew fluuium nauigabilem sita, in ea ædificia pulcherrimæ murata, à Varschouia 20. mil. distat.

SENATORES PRIMARII DVCATVS Masouiæ.

Palatinus Masouiæ Generalis.

Varschouiensis
Cerscensis
Vysegrodiensis } Castellanus.
Zakrocimensis
Cziechanouiensis

Vexillum Masouiæ Aquila alba cum expansis ad uolandum alis in campo rubeo insignitur.

LIVENSIS TERRA.

LIVVO ciuitas lignea, arx murata ad Liwijecz fluuium condita.

VVEGROVV oppidum ligneum, à Liwo medio miliari distans.

VVIZNA ciuitas in planicie ad Narew fluuium sita, arx in colle fossa circumducta.

NVR ciuitas lignea ampla, ad fluuium eiusdem nominis sita.

CAMENYEC ciuitas lignea in planicie ad Bug fluuium, à Liwo 8. mil. sita.

Senatores hos duos præcipuos terra Liuensis habet, Liwensem & Vuiznensem Castellanos.

Vexillum terrestre Aquilæ medietate rubeæ, & Vrsi albi coronati insignitur.

PODLASSIAE TERRA.

PODLASSIA regio ampla, Masouiæ ab occidente, Lithuaniæ ab oriente contigua, olim sub potestate & imperio Lithuanorum erat, sed nunc anno Domini 1569. per Sigismundum Augustum Regem Poloniæ, ad Magnum Ducem Lithuaniæ, Regno Poloniæ adiuncta & appropriata est. Incolæ eius Masouitæ, Rutheni, atq; Poloni: has ciuitates districtuales præcipuas complectitur.

BYELSKO ciuitas lignea amplissima Podlassiæ principalis, ad Byala fluuium sita, Lithuaniæ contermina. Arx lignea fulminis ictu in præsentia Regis incensa, penitusq; exusta est, à Narew 4. mil.

BRANSKO ciuitas lignea ad Nur fluuium, à Byesko 3. mil. sita, in ea Curia Regia iudicialis, in qua causæ nobilium disceptantur.

SVRAS ciuitas lignea inter colles ad Narew fluuium sita, arx in colle fossa circumducta, à Byelsko 3. mil.

TYKOCZIN ciuitas lignea in planicie ad Narew fluuium sita. Arx natura & opportunitate loci munitissima, propugnaculis, ualloq; forti proportionaliter circumsepta Narewq; fluuio & paludibus circumdata, ut ad eam nusquam aditus pateat, machinis, tormentisq; bellicis bene prouisa. Thesaurus enim Regius in ea asseruatur. Rex Sigismundus Augustus eam magnis impensis restaurari fecit, monetaq; ibidem cuditur, à Byelsko 10. mil. distat, à Vuilna 42.

KNYSSYN ciuitas lignea à Tikoczin 2. mil. in planicie inter stagna, syluas, paludesque lutuosas sita, ibidē Curia Regia extructa est. Hortus quoq; Regius amplissimus, uario genere

rio genere animaliū, piscinisq; diuersis refertus. Venationes enim illic omnium ferarum copiosè exercentur. 12. mil. à Byelsko distat.

NAREVV ciuitas lignea inter syluas ad fluuium eiusdem nominis à Bielsko 4. mil. condita.

VVASILKOVV oppidum ligneum ad Narew fluuium, in quo Capitaneus regius residet.

AVGVSTOVV ciuitas noua amplissima à Rege Sigismundo Augusto, à quo & nomen habet fundata, 20. mil. à Byelsko distat.

DROHICINENSIS DISTRICTVS.

DROHICIN ciuitas lignea ad Bug fluuium condita in colle curiam Regiam, in qua causæ nobiliū disceptātur habet, à Byelsko ciuitate 10. mil. à Vuarschouia 30. distat.

MYELNIK oppidum ligneum ad Bug fluuium conditum, arx uerò in colle eminenti, à Drohicin 5. mil.

LOSICZE ciuitas lignea ad stagnum amplissimum sita, à Drohicin 3. mil.

MORDI oppidum ligneum in planicie ad stagnum situm, à Drohicin 5. mil.

Ex his duobus districtibus Podlassiæ Bielscensi & Drohicinensi, pro expeditione bellica 20000. nobilium statuuntur.

Huius terræ duo sunt præcipui Senatores, Palatinus & Castellanus.

Vexillum terrestre Podlassiæ bicorne crocei coloris Stemmate, Magni Ducatus Lithuaniæ, in campo albo insignitur, uiro uidelicet armato, gladium tenente equo insidente, ex alia uerò parte, aquilam albam in campo rubeo gestat, postquam Regno Poloniæ est incorporata. Similiter Bielscensis & Drohicinensis districtuum uexilla unicornia insigniuntur.

DE TERRIS ET DISTRICTIBVS RVSSIAE Regno Poloniæ incorporatis.

DE gentis Roxolanorum siue Ruthenorum, uel Russorum origine uarij uaria sentiunt, quos Sauromatas, Slauonesque ex posteritate Iapheti (prout latiùs in deductione Sarmatarum, Polonorumq; diximus) constat esse. Quidam eos à fusco gentis colore Russos dici autumant, alij à disseminatione, siue dispersione: Rozsieia enim Slauis disseminationem significat, quod melius ad ueritatem quadrat, cum totam Sarmatiam Europeam, & Asiaticæ partem occuparent, ab Oceanóque glaciali ad Mediterraneum usque mare & sinum Adriaticum, à Pontóque Euxino ad Balticum Oceanum usque eorum coloniæ extenduntur, unde & Græcis Sporij, id est, dispersi dicuntur.

Qui in primis Ruthenis imperauerint incertum est, cum literarum prorsus ignari essent, donec anno Domini 796. Michaël Curopalatus Imperator Constantinopolitanus characteres ad scribendum Bulgaris misisset, quos etiam Rutheni omnes susceperunt, & ab hoc tempore illa quæ poterant ante & post gesta recordari literis mandabant. Regionibus Russiæ duo præcipui Principes præsunt, utpotè Magnus Dux Moschouiæ, qui se Imperatorem totius Russiæ appellat, plures enim in ea Ducatus possidet. Secundus Rex Poloniæ, qui etiam Magno Ducatui Lithuaniæ præest, Russiæ Ducatus Lithuaniæ incorporatos, utpote Vitebscensem, Kiouiensem, Msczislauiensem, &c. possidet, quos una cum Lithuania descripsimus.

Nunc cæteras Regiones Russiæ, Poloniæ adhærentes, cum præcipuis ciuitatibus describemus, in quibus magna ex parte Poloni colonias suas habent, Proceresq; & Equites ferè omnes Poloni sunt, ac maior pars religionem Romani ritus amplectitur, utpote ciues & nobiles, exceptis colonis & agrestibus, qui Græcorum dogmata in religione sequuntur, de quorum religione & ritibus latiùs in Moschouiæ descriptione patet.

LEOPOLIENSIS ET HALICIENsis terra.

LEOPOLIS ciuitas insignis Russiæ Polono Regi subiectæ, metropolis, à Leone Russorum Principe condita, duplici muro, propugnaculisq; fortissimis uallo & fossa profunda, tormentisq; & suppellectili bellica expeditissimè prouisa. Arx una in ciuitate, alia uerò in eminentissimo scopulo ciuitati impendente munitissimè condita est, cuius aspectus decem miliaria patet. Emporio, sedéque Archiepiscopali clara, Metropolitanus quoque Russiæ ibidem sedem suam retinet. Ecclesiæ in ea

Romanæ

Romanæ & Græcorum obedientiæ plurimæ. Armeni quoq; ibidem Baſilicam ſuæ religionis, antiſtitemq; & ſacerdotes habent.

HALICIA ciuitas lignea ampliſsima antiquitus condita, una ex Ducatibus Ruſsiæ: Eam à Moldauia Prud fluuius, ex alia parte Tyras, Neſter uulgò dictus præterlabitur. Arcem ligneam in colle eminenti adiunctam habet.

Has ciuitates præcipuas diſtrictuales, Leopolienſis & Halicienſis terra complectitur.

ZIDACOVV in Pokutia, ciuitas lignea, in planicie ad Striy fluuium ſita, Arx in colle eminenti uallo circumſepta.

GRODEK ciuitas circumſepta, una cum arce in planicie ſtagnis circumuallata, à Leopoli 4. miliar.

BVSKO ciuitas inter lutoſas paludes, ex quibus Bug fluuius oritur, ſita, quo merces uariæ ex Volhynia in Viſtulam deportantur, à Leopoli 5. mil. diſtat.

STRIY ciuitas lignea, ad fluuium eiuſdem nominis condita.

VVIZNA ciuitas in planicie inter paludes ad fluuium ſui nominis extructa.

SNIATIN ciuitas lignea ſeptis circumdata, confinis Moldauiæ, cum Prud fluuius præterlabitur, à Leopoli 12. mil. diſtat.

COLOMIA ciuitas lignea ſub monte ad Prud fluuium ſita, ibidem ſal decoquitur.

ROHATIN ciuitas lignea ſeptis circumdata in planicie, eam Rohatinka fluuius præterlabitur. Arcem inter ſtagna & paludes in colle ſitam habet, à Leopoli 10. mil. diſtat.

DOLINIA oppidum ligneum inter colles ſitum.

LVBAZOVV ciuitas lignea in planicie ſita, caſtrum inter paludes ſtagnantes conditum.

SENATORES PRAECIPVI HARVM terrarum.

Archiepiſcopus Leopolienſis — Leopolienſis, Halicienſis, Lubaczouienſis } Caſtellanus.

Palatinus Ruſsiæ Generalis

Vexillum Leopolienſis terræ, Leonem fuluum coronatum, petram aſcendentem, in campo laſurino geſtat.

Halicienſe uerò uexillum Monedulam coronatam cum expanſis alis, in campo rubeo pro Stemmate geſtat.

BELZENSIS TERRA.

BELZ ciuitas lignea, ampla in planicie ſita. Arcem ligneam lutoſis paludibus latè ſtagnantibus circumductam habet, quam nequaquam Tartarica ſagitta attingit:

SOKAL ciuitas circumſepta in planicie ad Bug fluuium ſita. Arx in colle eminenti lignea.

HRVBYESOVV oppidum cum caſtro in colle ſitum.

HRODLO ciuitas ſtipitibus præacutis circumſepta, arcem in colle Bugo præterfluam habet.

GRABOVVYEC ciuitas lignea in planicie ſita, arx in colle eminentiſsimo natura & opportunitate loci munitiſsima, acceſſuq; ardua.

THYSSOVVICE ciuitas lignea, arcem in colle habet.

Senatores præcipuos duos terra Belzenſis habet, Palatinũ uidelicet & Caſtellanum.

Vexillum terreſtre Griphonem album coronatum, in campo rubeo pro Stemmate geſtat.

CHELMENSIS TERRA.

CHELM ciuitas ſeptis circumdata, ſede Epiſcopali clara, arx in eminentiori colle ſita, lignea, argila oblinita 4. mil. aſpectus illius patet.

CRASNISTAVV ciuitas murata ad ſtagnum ampliſsimum ſita, arx in planicie murata, quam Viepr fluuius nauigabilis præterlabitur, à Lublina 7. mil. In ea Capitaneus generalis regius reſidet.

RATNO ciuitas lignea ampla inter paludes latiſsimè ſtagnantes ſita, à Chelmiaq; 24. ferè mil. pontibus ſtratis ad eam peruenitur. Arx in colle eminenti ad Perepetum fluuium nauigabilem condita, quam Tur fluuius alia ex parte, paludesq; lutoſæ muniunt, acceſſusq; omni ex parte difficilis.

LYVBOVVLYA ciuitas ad Bug fluuium ſita, arcem in colle eminenti habet.

Senatores duos principales, Epiſcopũ uidelicet & Caſtellanũ, terra Chelmenſis habet.

Vexillum terreſtre Vrſo albo inter tres arbores in campo aureo gradiante inſignitur.

PREMISLIENSIS TERRA.

PREMISLIA ciuitas murata ad San fluuium nauigabilem ſita, ſede epiſcopali clara. Arx in colle in ulteriori ripa eiuſdem fluuij condita, propugnaculiſq; apprimè munitiſsima. Ibidem hortus ingens regius omni genere ferarum refertus.

SAMBOR ciuitas ſeptis circumdata ad Tyram fluuium, unà cum arce ſita Hungariæ finitima.

DROHOBYCZ ciuitas ſtipitibus præ acutis in planicie munita, ſalis fodinis clara.

SANOK ciuitas lignea inter colles ad San fluuium extructa, arx in colle murata.

PRZEVVORSK ciuitas in colle muro circumdata, ad Mleczka fluuium ſita.

KROSNO ciuitas murata Iaſiolda fluuio circumdata. Viſlok uerò fluuius eam mediam interfluit. Ibidem medio miliari Camyeniecz arx in eminenti ſcopulo murata, natura & opportunitate loci & propugnaculis munita.

SENATORES TRES PRAECIPVOS terra Præmislienſis habet.

Epiſcopus, Caſtellanus } Præmislienſis. Caſtellanus Sanocenſis.

Vexillum terreſtre aquilam auream bicipitem coronatam in campo laſurino pro Stemmate geſtat.

PODOLIAE REGIO.

PODOLIA Regio ampliſsima Moldauiæ & Valachiæ à meridie finitima eſt, ab oriente uerò uaſtiſsima campeſtria deſolata, ad Tanaim fluuium paludesq; Meotidis, & Pontum Euxinum uſq;, Tartarosq; Præcopenſes habet. Omnium rerum ex terra naſcentium fertiliſsima, adeò ut colonus, quamuis quomodocunque in agrum ſemen iniecerit, centuplum fructum referat. Prata quoque mirum in modum luxuriantia, adeò ut bouis cornua uix è gramine appareant: terra tamen dura & petroſa nimis, adeò ut biſſenos boues coloni araturi, aratro iungere cogantur. Attamen intollerabile pondus boues anhelantes teſtantur. Mellis ſyluæ paſsim abundantiſsimæ, ſtipitibus enim cauatis ubiq; mella roſcida depromuntur. Armentis, gregibusq;, & feris omnigeneris redundans. Eam antiquitùs Allani, Goti, Getæ, Cumani, Polowcij, & Roxolani incolebant. Circaſſorum reliquiæ adhûc extant, ad Boriſthenem fluuium.

Podolia omniũ feraciſsima.

Has præcipuas ciuitates, arcesq; hæc Regio complectitur.

CAMYENIEC ciuitas Moldauiæ finitima, diuinaqùe ferè manu inter arduas, cliuoſasq; rupes condita, portas ſolummodo duas habet. Arx quoq; natura & opportunitate loci rupe petroſa, undiq; cincta, quam unà cum ciuitate Smotricz fluuius præterlabitur, foſſaq; profundiſsima naturali cingitur. Arx ipſa muro, propugnaculiſq; munita. Ciuitatem uerò rupes altiſsima, ſaxoſa, acceſſuq; ardua inexpugnabilem facit, quam ita ſuo ambitu includit, ut minimè ædium, quamuis eminentiorũ tecta apparent. Sæpius ab ea Tartari, Valachijq; & Turcę cum ingenti ſtrage & dedecore repulſi & fugati ſunt. Achocimia Moldauiæ arce duobus mil. diſtat.

BAR ciuitas ſeptis circumdata in planicie à Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigiſmundi Regis Poloniæ condita, quam à Baro patria appellauit. Arx in colle murata, paludibus latè ſtagnantibus circumdata.

MYEDZIBOSZ ciuitas & arx ampla lignea, inter paludes latiſsimè ſtagnantes ſita, ad quam niſi pontibus peruenitur, à Tartaris ſæpiſsimè infeſtatur.

BREZANIA oppidum ligneum, arcem in colle muratam habet.

TREBOVVLA ciuitas ſub monte altiſsimo ſita, arcem in colle eminenti habet.

CHMIELNIK ciuitas lignea ſtipitibus circummunita, arx lignea in planicie ad Bog fluuium (Herodoto Hypanis dictum) ſita, à Camyeniec 20. mil.

BRASLAVV ciuitas & arx lignea, uallo, foſſaq; circummunita, eam Bog fluuius præterlabitur.

VINNICZA ciuitas lignea unà cum arce uallo circumſepta, ad Bog fluuium ſita. Hæ duæ arces præter cæteras à Tartaris Pręcopenſibus ſæpiſsimè infeſtantur, diſtrictusq; ampliſsimos qui pro Palatinatibus computãtur, & uexillum peculiare bellicum cinericei coloris, ſtemmate Magni Ducatus Lithuaniæ inſignitum habent.

SVINIGROD arx cum ciuitate lignea in campeſtribus ſita, ibidem munitiones ſunt plurimæ in campeſtribus deſolatis ſitæ, contra Tartaros latrocinantes arcendos. Tandem ultra Bog fluuium (qui Herodoto Hypanis dicitur) Circaſſorum & Canowciorum reliquiæ, longo tracto ad Boriſtenem extant in campeſtribus deſolatis, quæ 200. miliaribus Polonicis nullis ſyluis, collibúſue & munitionibus cōſpicua, ad Tanaim, paludesq; Meotidis, & Pontum Euxinum Tartarosq; Præcopenſes, & Crimſcenſes uſq; extenduntur.

Circaſſi. Conowcij.

Senatores Podolia præcipuos tres duntaxat habet, Epiſcopum Camenecenſem, Palatinum Podoliæ generalem, & Caſtelianum Camenecenſem:

Vexillum terreſtre Solem ſtellis duodecenis, in campo albo circumdatum pro Stemmate geſtat.

LECTORI.

NE te tua opinio fallat Lector candide, me hic uniuerſum Regnum Poloniæ abſolutè deſcripſiſſe. Ego enim hic Prouincias principales, quæ olim pro Ducatibus habebantur, nunc uerò in Palatinatus redactæ ſunt, deſcripſi, ciuitatesq; & arces præcipuas Regias, in quibus cauſæ iudiciales nobilium celebrantur enumeraui. Hæ uerò prouinciæ plurimas, frequentiſsimasq; ciuitates, arces, & oppida, tàm Regis quàm Nobilium, Magnatum, Epiſcoporumque complectuntur. In ſingulis autem terris & ciuitatibus diſtrictualibus ſuperiùs enumeratis adminiſtratores cauſarum iudicialium, à Rege ſubſtituuntur: utpotè Capitanei Generales, qui uices Regias ſupplent, Iudex & Subiudex, Notarius, Subcamerarius, Camerarius terreſtris. Hij omnes cauſas nobilium abſoluunt, exceptis capitibus criminalibúſue cauſis, quæ ad Regis edictum in Comitia Generalia relegantur. Sunt quoque plures alij terreſtria, Regiaq; munia obeuntes, quos hic recenſere longum eſſet. Sunt quoque in Poloniæ Regno Comitatus plurimi, utpote Comitatus in Tarnovv, in Gorka, in Tenczin, in Melſtin, in Sidlovviecz, & id genus alij.

REGNI POLONIAE, MAGNIQVE DVCATVS LITHVANIAE, REGIS CVM SENAtoribus ſuis, in Senatu, ordo.

POLONIAE Regnum in Sarmatia Europæa (ut diximus) ampliſsimum, potentiſsimumq;, cùm alijs multis præclaris rebus, tùm modo gubernationis à cæteris omnibus Regnis differt, in quibus Reges ſine Senatus conſilio & equitum conſenſu, ex uoto priuato legem omnibus ferunt, & niſi uirtute innata regantur, in tyrannidem facilè prolabuntur. In Polonia autem ut Reges non naſcũtur, ſed communibus Senatus & equitum ſuffragijs eliguntur, ita etiam ſine auctoritate eorundem nihil decernere poſſunt, quamuis ſint potentiſsimi, & militibus uoluntarijs ſuperbiſsimos quoſq; Reges ſuperantes. Soli enim Poloniæ Principes inuictiſsimi reperiuntur, ex ſolis uoluntarijs Nobilibus ducentorum millium quotieſcunq; opus fuerit, exercitum fortiſsimum & omni genere armorum promptiſsimum ſine ullis ſtipendijs cōtra hoſtem educere poſſunt. Nobilitas namq; uniuerſa omnibus ſoluta uectigalibus, bellica tantummodò munera obire pro aris & focis tenentur, quod ſi uoluntarij milites non ſufficerent, de ſuis proprijs gentibus trecenta millia mercenariorum conſcribere poſſunt. Ita cum ſit potentiſsimus Rex Poloniæ, tamen ſecundum legum, & Senatus præſcripta uiuere tenetur, ſicque Regnum ampliſsimum, Regio imperio, Regia uerò Maieſtas & Poteſtas uiciſsim Senatus, & Nobilium libertate temperatur, intra æquitatiſq; terminos omnes ordines Regni cum ipſo Rege continentur, quod ſi Rex quandoq; ab officio ſuo deflecteret, & publicas libertates ſuorum opprimere aſpiraret, autoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum iuramento ſunt obligati, prohibetur, & ita Rex Poloniæ grauiſsimis Senatorum conſilijs nititur. Senatores uerò ipſi, & uniuerſi Equites uiciſsim Regiam Maieſtatem reuerentur, amant, honorant, & uitam ac poſſeſsiones priuatas uniuerſas funditus pro ſanitate & bono illius effundere parati ſunt. Senatores autem uoto Regis (penes quem eſt ſumma & maxima iuris dicendi autoritas) ex præcipua & illuſtri totius Regni Nobilitate, generis & uirtutum commendatione delecti, exacto fidei ſacramẽto, in Senatum eliguntur. Principes autem & præcipui Regni Senatores, ſunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi, propter uenerandam Eccleſiaſtici ordinis Maieſtatem, autoritatemq;, & opes quibus affluunt, præſtantiſsimas: Hij in Senatu in utrumque Regis latus circumſident. Archiepiſcopi autem duo ſunt in uniuerſo Regis Poloniæ imperio, Gneſnenſis Regni Primas, & Legatus natus

Romani

Romani Pontificis in Sarmatia uicem tenẽs, qui ad uetuſta ſuperiorum temporum memoria, coronandi Regis ius habet. In Ruſsia uerò nigra, ſecundus Archiepiſcopus eſt Leopolienſis, ubi ſedes metropolitana Cracouia tranſlata eſt anno Domini 1075. in curia Lamperti Zulæ Sancti Stanislai prædeceſſoris. Epiſcopi tredecim non ſecùs ac Principes maximi, omni rerum copia excellentes, in tota Poloniæ Monarchia reperiuntur, Cracouienſis minoris, Poſnanienſis maioris Poloniarum, Vladislauienſis, qui & Cuiauiæ, Pomeraniæq;, Vilnenſis Lituaniȩ, Plocenſis Maſouiȩ, Vuarmienſis, Culmẽſis, Pruſſiæ, Præmislienſis, Lucæorienſis, Chelmenſis, Kiouienſis Ruſsiȩ, Samagitiȩ, ultimus Camenecenſis. Hij ordine omnes Regi aſsident, niſi quod Poſnanienſis, cum Vladislauienſi, antiquam dignitatis litem teneant, ideò alternatim locum mutant. Epiſcopos ex ueteri priuilegio Caſtellanus Crocouienſis ſubſequitur, militarium procerum Princeps, deinde Palatini, quorum maior Cracouienſis, & Vilnenſis, palatinos uerò quidam Caſtellani præcipuè intermixti. Tunc demùm alij Caſtellani maiores, & minores, quos recẽſere longum eſſet, ordine loca ſua occupant, qui non caſtris, ut ipſa uocis Etymologia ſonat, ſed minoribus prouincijs Senatorio iure, & nomine Regio præſunt, extraq; ipſam autoritatem, dignitatemq; (quæ eſt prima poſt Palatinos) paruum ſui officij quæſtum reportant, quãuis illius, cui præſunt prouinciȩ, Domini appellantur, nihil enim præter Reipublicæ (quod uerè Senatorũ eſt) commoda quȩrunt. Caſtellanos, Archimarſchalci, Marſchalciq; ſupremi totius Regni officiarij ſequũtur, qui ſunt Poloniȩ, & Lituaniȩ de utroq; imperio bini, terreſtres uidelicet, & Curiales. Marſchalcorum officium eſt, curare totius aulæ, & omnium conuentionis tranquillitatem, inter proceres, & aulicos Regios partiri ædes urbium, Regi quocumq; eunti, baculos erectos ſinguli prȩferunt, & ut quiſq; officio ſuo apud Regem fungatur, prouident. In Senatus conſeſſu omnia animaduertunt: quod ſi ſupremi Marſchalci abfuerint, Curiales eorum officium adimplent. Cancellarij, & Vicecancellarij Marſchalcos ordine ſequuntur, utriuſq; gentis, qui ſunt ſimiliter bini, & bina ſigilla. Horum officium eſt Priuilegia, immunitates, prærogatiuas à Rege alicui datas, literas ſimiliter Regias cōſcribere, ſcriptas Regi oblatas pronunciant, quibus à Rege ſubſcriptis illi ſigillum affigunt. Omnes autem literæ ac Priuilegia in Magni Lituaniæ Ducatus Cancellaria, Rutenicis characteribus abſoluuntur, apud Polonos uerò Latinè (cuius linguæ ſunt peritiſsimi) omnes cauſæ deſcribuntur. Præcipua quoq; eſt dignitas in Senatu ſummorum, generaliumq; militiæ Ducum, quorum in Polonia unus, in Lituaniæ Magno Ducatu ſecundus, rerum potiuntur, penes hos ſumma omnium exercituum imperij ſita eſt, in qua authoritate Regia plenipotenter utuntur. Hos demum Campiductores de utroque imperio ſinguli, qui ſunt campeſtris militiæ Duces. Eſt etiam ſummus maioris Poloniæ præfectus, ſiue Generalis, ſimiliter Samogitiæ, & terrarum Ruſsiȩ præfecti, quo honorum gradu nonniſi Principes uiri, & de Patria optimi meriti à Rege donantur. Cooptantur quoque in Senatus claſſem prouinciarum de utroque imperio Officiarij, utpotè iudices, qui cauſas nobilium munere Regio dijudicant, Pincernȩ, Succamerarij, Dapiferi, Secretarij, Vexilliferi, Scribæ, Tribuni militum, Exactores, Theſaurarij, & cæteri, qui ſinguli ſingula officia in prouincijs aſsignatis exequuntur, & pariter cum iudicibus prouincialibus particularia, certis temporibus anni, aſsignata iudicia, qui termini, ſiue Roki uulgò dicuntur, exercent. Enſifer quoque Regni, & Vexillifer Curiæ Regiæ, qui Curiale uexillum in bello defert, non poſtrema dignitate funguntur. Non etiam authoritatis fruſtrantur honore ipſi Secretarij, Scribȩq;, ſiue Protonotarij Regij. Inſuper cubiculi, ſtabuli, culinæq; Magiſtri, ſuis dignitatibus in Senatu conſultu gaudent. Ciuitatum, Oppidorum, Arcium Regiarũ, Prouinciarumq; prȩfecti, Referendarij ſupplices libellos, & ſubditorum quȩrelas ad Regem, & Senatum deferentes, ſummusq; Regis Secretarius, & Referendarius, ſalinarum fodinarum, & metallorum Præfecti non ignobili certè dignitate potiuntur. Legati quoque prouinciarum, & ciuitatum prȩcipuarum, ab uniuerſis ordinibus de ſingulis prouincijs nomine totius Nobilitatis electi, ſuas in ſenatu partes occupant. Equites quoque, & Patritij uiri iuuenes uirtutibus, & genere prȩſtantes aulici, qui in aula Regia ſeruientes in præſtandis quotidianis officijs Regi operam nauant, ſtipendiaq; merentur. Inſuper Cubicularij, ſiue Veredarij, qui cum Epiſtolis Regijs per omnes prouincias, amandati uelociſsimè diſcurrunt. Demùm ſtipendiarij, & ſatellites, ſiue collaterones Regiȩ uitæ cuſtodes: poſtremum autoritatis locum obtinent. Omnibus autem Senatoribus ſub fidei iuramento, & amore patriæ eadem eſt perpetua, & conſtans tuendæ publicȩ libertatis, & propagandi imperij, uoluntas. In Senatu cùm de Republica deliberant liberè, & ſæpiùs acerrimè ſententias dicunt, Regem imprudentiùs regnantem obiurgant, atq; uno conſenſu ſanctiſsima maiorum inſtituta, & communis Patriæ chariſsimas leges ad extremum uitæ defendunt.

CAPITANEI Generales in minori Polonia 40. in maiori 30. in Ducatu Maſouiæ 12. quæ officia nulla ſucceſsione, ſed ex Regis gratia in benemeritos de Republ. conferuntur: hij enim prouincijs præſunt, & nobilitatem, Regia authoritate, pro tribunali iudicant, omnesq; prouentus Regios exigunt, & in theſaurum referunt.

REGNO Poloniæ ſaluberrima aura fauet, omniumq; rerum ex terra naſcentium fertiliſsima eſt, cuius ubertatem cæteræ regiones tranſmarinę affatim perſentiunt, ad quas frumentum grandi copia, de Polonia nauibus aduehitur. Pecoribus quoque omnis generis, uenationibusq; abundat, ita ut Saxonia, cæterę q; gentes Germanorum, Poloniſcis bouibus uictitent. Incolæ habitum uariarum, diuerſarumq; nationum more geſtant: præcipuè uerò, Italicum, Hiſpanicum, Hungaricum, qui illis peculiaris eſt. Alij Germanico, Turcico, Moſchouitico, Bohemicoq; more ueſtiuntur, diuerſas enim & repoſtiſsimas prouincias peragrant, unde uarios mores in patriam inferunt. Viri ſunt excellentiſſima induſtria præditi, uariarumq; gentiũ idiomata callent: imprimis uerò linguæ Latinę peritiſsimi, qua ut uulgari maiori ex parte in ciuitatib. & pagis paſsim utũtur, idq; omnibus diuitibus, ac pauperib. peculiare eſt, quod imprimis pueros literis imbuendos, apprimeq; ad conſumptionem, ſedecim pluſue annorum in pulueribus ſcholaſticis committunt, ſumptibus pro Magiſtris minimè indulgendo: unde linguam Latinam omnes ferè congruè callent, idq; ea de re maximè obſeruatum crediderim, quod uulgaribus literis, uel ſcripturis, in ſacris ac prophanis rebus nunquam utantur, omnesq; leges tam ciuiles, quàm nobilium, ac uillanorum, & ipſa Cancellaria Regni ac Caſtrenſis, Latinis literis omnia expedit, atq; ideò factum eſt, ut paſsim docti omnes euaderent. Habent præterea Poloni, & Lituani linguæ Latinæ inflectionem propriam, & perfectiſsimam, ut Latinarum dictionum ſonum propriè ad iuſtum accentum, expreſsionemq; ſecundùm literas ipſas, quadam cum gratia, & dulcedine, inflectere, ac proferre queant. Qua de re Polonia omnium ferè gentium ſtudia uiciſſe uidetur, quod rarus eſſet, qui Latinas literas non calleret, deinde Germanicum, Hungaricum, ac paſsim Italicum, & magna ex parte Gallicum, Hiſpanicumq; extra uulgare ſuum Sarmaticum idioma neſciret. Equites in ornamentis equorum, armorum, ueſtibusq; præſumptuoſis plurimùm delectantur. Campeſtri prælio alacriùs hoſtem quemlibet paruis & magnis copijs adoriũtur. Caſtra etiam artificioſè collocant curribus in gyrum arctè diſpoſitis, adeò ut in illis tuti non aliter atq; in arce firmiſsima includuntur. Viri ſunt bellicoſi, ſtrenui, hoſtisq; quamuis ualidiſsimi impauidi. Armatura maiori ex parte Hungarorum more utuntur, clypeosq;, qui totum hominem equo inſidentem tegunt, & haſtas oblongas geſtant, pluresq; inter eos tantæ animoſitatis reperiuntur, ut unus alium quamuis toto exercitu ſuorum profligato, ad mortem uſq; non deſeruerit, ſed uterq; ſtrenuè dimicando honeſtè occumbere, quàm turpiter fugere mauult. Prout in Moldauia duobus fratribus germanis, Struſouiczij dictis, Polonis Equitibus euenit, qui ab exercitu ſuorũ aberrantibus cum quinquaginta commilitonibus, inſcij in multitudinem Valachiorum inciderunt, à quibus undique circumuenti, in primo cõgreſſu unus occubuit: alter uerò ſtrenuè dimicando euaſit: ſed cædis fratris germani recordatus, in exercitum Valachiorum conuerſus, acies eorum fortiter diſuerberabat, & quamuis euadendi facultas iterum ei pateret: tamen honeſtius cum fratre occumbere, quàm euadere maluit. Meiſtinius quoque, cùm Vitoldus Dux Lituaniæ multitudine Tartarorum fugaretur, ex fuga audacter conuerſus in confertiſsimas hoſtium acies ſeſe coniecit, multisq; hoſtium trucidatis, tãdiu ſtrenuè dimicauit, donec proſus telis confoderetur, equoq; deieceretur, 1397. ut latiùs patet in Lituaniæ Ducum deſcriptione. His etiam multi ſimiles in geſtis Polonorum reperiuntur, quos ſigillatim recenſere infiniti laboris eſſet. Id uerò illic maximè non ſolùm inter fratres, ſed inter ſocios fideles reperitur, prout nuper Vilnæ in Lituania me præſente euenit, duobus adoleſcentibus, per plateam ciuitatis pergentibus intempeſta nocte, duo alij armata manu occurrerunt, ubi inter defendendum unus aduerſarium ſuum interemit, aufugitq;. Socius uerò illius captus, cædisq; damnatus, in locum decollandi poſtridiè ducitur, cumq; iam carnifex gladio euaginato ſtaret, ille reus cædis, qui profugerat, accurrens dixit: ſinite hunc innocentem abire, ego enim hanc cædem perpetraui, itaq; ille genua flectens à Spiculatore decollatus eſt, innocens uerò liberatus.

Poloni ſtudiorũ amãtiſſimi.

Nobiles humilioris fortunæ, iniurias à Magnatibus illatas nõ patiuntur, nam quamuis pauperrimus nobilis extiterit, amicis, cognatisq; ſuis collectis, quàm maximum magnatem debellare poteſt: non ſolùm enim poſſeſsiones pro neceſsitate amici exponunt: ſed etiam uitam ſuam pro eo morti, uarijsq; periculis obijciunt, qua de re magnates in Polonia, non parui, ſibi pauperem uulgum Nobilium ducunt: in Lituania econtrà, Nobiles humilis fortunæ magnatum ſunt ſerui. Accidit in Polonia, me præſente, quod quidam

dam magnæ authoritatis uir, Dominus Ioannes Luthomirski, Theſaurarius Regius ſupremus, Capitaneus Lancicienſis, & Radomienſis, Caſtellanusq; Siradienſis, quoſdam pauperes Nobiles, Mikolaiewſczi dictos iniuria affecerat, qui collecta manu conſanguineorum, cum magno comitatu proficiſcẽtem occiderunt, in fruſtaq; diſſecarunt. Cumq; hic Nobilis, aut honore priuandus, aut capite plectendus pro prædicto facinore eſſet, honorem uitæ pręferens, citatus ad Comitia Lublini celebrata, alacriter comparuit, ibiq; honore integro ex ſententia Regis, decollatus eſt. Quod ſi huic genti nimiæ commeſſationes, & diuitiarum pluſquam liberales prodigę profuſiones, inebriationes non obfuerint, omnes ferè gentes uirtute innata, & ingenijs Heroicis ſuperarent, ſed unus pro ſanitate alterius (prout illis mos eſt) bibens, poculum magnum fundìtùs exiccat, quamuis natura interdum repugnante, ſicq; hæc eorum mutua charitas, quam illi maximè in conuiuijs celebrãt, eos multoties ſanitate priuat, multisq; ex nimia inebriatione infirmitatibus corripiuntur. Cùm enim unus alteri pro ſanitate præbibit, non ſolùm poculum uitreum, ſed ligneum, uel figulinum, capiti illidit, tandem poſtridiè ſurgens infirmitate correptus, uinum incuſat, amphoræ oblitus, quam ad caput colliſerat. Multi quoq; inter eos, præcipuè in Ducatu Maſouiæ reperiuntur, qui ſeſe alterutrum bibere ui complectant, dicentes, aut mihi præbibe, aut mecum armis decertato: interim uerò alius arma, quàm poculum, quem natura recuſat, alacriùs eligit.

Aulicorum miniſtrorum, ſeruitorumq; tantas uniuerſi Sarmatæ præſertim Poloni, Maſouitæ, Lituani, & Ruteni fouent turmas, ut nunquam ſperares, eos educari poſſe, qui nullum aliud officium agunt, niſi Dominum aliquò migrantem, comitari, uel aliquò amandati munus iniunctum obire, à cæteris ſeruitijs prorſus liberi, immunesq;. Mechanicum opus nobilis ſeruitori ingenuo, quamuis pauperrimo obire non patitur, nec demandat, quod ſi aliquis minùs diſcretus ſeruitori nęgotium minus honeſtum, mechanicùmue iniunxerit, ruſticum ſibi ad id muneris inueniendum oportere, ſe uerò honeſto ſeruitio minimè abdicaturum, reſpondit. Et ideò Nobiles Nobilibus, pareſq; genere ac uirtutibus, paribus plerumq; inſeruiunt, cùm honeſta, & nobilia ſeruitia obeunt, contrà occident alium gentium conſuetudines, apud quas nobiles nobilibus turpè inſeruiri putant, quòd mechanica ſeruitia, quicquid Dominus demandauerit, odire cogantur. Apud Sarmatas uerò, qui melius bibit pro ſanitate Domini, ille melior cẽſetur miniſter, & poſtquam Dominus menſæ accubuerit, & ſeruitores ſtatim ordine ſeruato accumbunt, aliquandoq; tres, quatuorúe menſas occupabunt, quibus liberaliter fercula opipara apponuntur, ut quilibet aulicorum tres ſeruitores ſua portione educare poſsit, quàm ipſe ſaturatus puero à tergo ſtanti, in quadra lautè porrigit. Aulicus enim quilibet ſeruitores aliquot, & pueros habere ſolet, & illi ſeruitores, alios ſeruatores, pueri, pueros, ad quartum uſque ordinem, ad menſam eiuſdem Domini omnes cibaria ſumentes, & ſalaria recipientes, & plerunque maiori ex parte, niſi ad menſam inſeruiunt, peracto prandio, uel cœna, ſaturati inclinatis de more gentis coram Domino genubus, capitibusq; adapertis, quò uolunt, diſcurrunt, & quandoque triduò, quatriduoúe, uel integra hebdomada Dominus ſeruum in tabernis, uel in comitiua occupatum non uidebit: rarò tamen ubi fuerit, interrogatur, & ſi interrogatur, reſpondit, ſe pro ſanitate Domini hilariter bibiſſe, ad quẽ Dominus ſubridens gratias agit, & plerunque liberaliter huiuſmodi remunerãtur. Quodam tempore accidit, dum quidam Epiſcopus per theſaurarium ſuum aulicis, & ſeruitoribus ſalaria, ſiue ſtipendia ſecundùm conſuetudinem ad unamquamque partem anni, perſolueret, aſtantibusq; omnibus ordine ſuo, quidam latrunculus (qui eadem in aula nemini ſeruiens uerſabatur, bibens, & comedens quotidiè ad menſam Epiſcopi) cæteris ſeruitoribus ſalaria expetentibus ſe intermiſcuit, quibus aduerſus eum murmurantibus, quòd nemini ſeruiens ſtipendium expectaret: Epiſcopus illum interrogat, cuinàm inſeruiret, & quid negotij obiret? Qui reſpondit: tibi Reuerendiſsime Domine inſeruio, & id quod alij ſtrenuus adimpleo. Qualenàm ſit ſeruitium Epiſcopo interrogante, dixit: quotidie bis in die lautè ad menſam tuam comedo, & bibo. Cui Epiſcopus ſubridens ſtipendium perſoluit.

Nobiles legibus Caſtrenſibus, & terreſtribus à Regibus ſuis conſtitutis, utuntur, ad ciuitatesq; prouinciales, & diſtrictuales, quas ſuperiùs enumerauimus, citantur, nominę Capitanei illius Regia munia obeuntis, qui arci, prouincięq; præeſt, hosq; terminos Caſtrenſes appellant. Ad terreſtres uerò terminos, qui rariùs celebrantur, in anno ſex inter quatuor uicibus, nomine Regis in eandem arcem citãtur, ubi à iudice terreſtri uices Regias adimplente iudicantur. Ciues uerò in ciuitatibus Imperatorijs legibus, quas Magdeburgenſes appellant, utuntur.

Atq; hæc nobis de regno Polonię breuiter dicta ſufficiant: quod multis de cauſis toti

Concluſio.

Reipub. Chriſtianæ utiliſsimum eſt, à gentibusq; uarijs crudeliſsimis Tartaris, & Turcis uidelicet, munitiſsimum propugnaculum Germaniæ præſertim regionibus.

PROVINCIARVM, SEV PALATINATVVM Lituaniæ, ciuitatumq; præcipuarum deſcriptio.

Lituania ab Oriente Ruſsiæ, Moſchouiæ Duci ſubiectæ, contermina eſt, ab Occidente Podlaſsiæ, Maſouiæ, Poloniæq;, & Pruſsię, nonnihil in Septentrionem reflectendo adhæret, à Septentrione Liuoniæ, Samogitiæq;, à Meridie Podoliæ, Vuoliniæq; Ruſsiæ regionibus adiacet. Porrò Lituania regio eſt ampliſsima, plurimos Ducatus, regiones q;, & prouincias diuerſis nominibus appellatas, ſuo nomine complectens, & Vitoldi Magni Ducis temporibus à Ponto Euxino, Tauricaq; Cherſoneſo ad ſinum uſq; maris Baltici, pelagumq; Curlandiæ, Liuones, & Prutenos uerſus fines ſuos longo tractu extendebat. Omnis autem Magnus Ducatus Lituaniæ in Palatinatus, & diſtrictus certos, ſiue prouincias, ubi iudicia particularia, & terreſtria, pro nobilibus exercentur, non ſecùs, ac Polonia diuiſus eſt. Hij uerò diſtrictus, & Palatinatus pro Ducatibus, (ut quondam temporibus plurimorum Ducum erant) computari poſſunt, & unuſquiſq; Palatinatus ſuum uexillum, quo in bello utitur, habet. Eundem quoque colorem, & ſignum omnes diſtrictus, ſiue prouinciæ, qui in eodem Palatinatu continentur, in uexillis ſuis repræſentant, niſi quod Palatinatus uexillum maius eſt, cum duobus cornibus, diſtrictuale uerò minùs ſimpliciter protenſum cum uno cornu.

Amplitudo Lituaniæ.

Lituania in Palatinatus diuiditur.

Vexillum Ducatus Lituaniæ

Primò itaque uexillum Magni Ducatus Lituaniæ peculiare, & quadriangulare, ad differentiam cæterorum, ſexaginta ulnas ſericeæ telæ rubeæ continet, in medio inſigne proprium, hominem uidelicet armatum, equo albo uelociter currenti, inſidentem, gladiumq; ſuper caput manu extenſa tenentem geſtat, deſuper ſtemmatis pileus Ducalis: ex altera uerò parte uexilli pro inſigni, imaginem Diuæ uirginis Mariæ in ſole cum puero habet.

Vexillum ſupremi Ducis exercitus eiuſdem amplitudinis, quadriangulare quoque, coloris laſurini eodem ſtemmate Magni Ducatus, ex una partium in campo rubeo, (campus hic locus Stemmatis intelligitur) ex altera Diui Stanislai Epiſcopi Cracouienſis imaginem geſtat.

PALATINVS VILNENSIS.

Vilnæ deſcriptio.

Vilna urbs, caput & Metropolis totius Lituanię intra colles ad confluxum Vilnæ (à quo nomen habet) & Viliæ fluuiorum ſita, muroq; circumducta, ipſa quoque murata. Arces duas inſigniter muratas adiunctas ſibi habet, quarum una inferior, (hæcq; ampla, & ſumptuoſiſsimè extructa) altera ſuperior, in colle eminentiſsimo condita: eas enim ex una parte Vilna, ex Oriente fluens, ex altera Vilia fluuij ibidem concurrentes, præterlabuntur. Porrò Vilna, quæ nomen urbi dedit, minor eſt: Vilia uerò eſt amplior, & nauigabilis, quò merces ex Vilna nauibus, Gedanum Pruſsiæ emporium celeberrimum, deportantur. In hac urbe plurima templa Romanæ obedientiæ, & Rutenorum ritus magnis ſumptibus extructa. Epiſcopalis ſedes in Baſilica arcis cathedrali diuo Stanislao dicata. Metropolitanus quoq; Ruſsiæ ibidem ſedem ſuam in Baſilica Rutenici ritus præcipua, titulo diuæ uirginis Mariæ inſignita retinet. Porrò in toto Lituaniæ Magno Ducatu, quinq; ſunt Romanæ obedientiæ Epiſcopatus, utpotè Vilnēſis, Samogitienſis, Kiouienſis, Lucenſis, & Ianouienſis. Septem præterea præpoſituræ, ſiue Parochiæ inſigniores, à Vladislao Iagielone, (qui primus Lituanos baptiſauit) fundatæ, & dotatæ, utpotè Vuilkomerienſis, Miſogolienſis, Nemencienſis, Mednicenſis, Kreuenſis, Obolcenſis, & Haynenſis. Archiepiſcopus, qui ſupradictis Epiſcopis Lituaniæ præeſt, Leopoli in urbe Ruſsiæ ſedem ſuam habet. Ruthenici uerò ritus in Lituania, & Ruſsia, Polono Regi ſubiecta, ſeptem ſunt. Metropolitanus, ſiue Archiepiſcopus Vilnæ, ſedem ſuam habet. Epiſcopi uerò, quos Vuladicas Rutheni appellant, hi ſunt, Polocenſis, Volodimirienſis, Lucenſis, Pinſcenſis, Kiouienſis, Præmiſlienſisq;, & Leopolienſis, qui etiam Metropolitæ titulo utitur: horum mores, habitum, Religionem in Moſchouiæ deſcriptione de Religione Ruſsiæ uidebis.

Vilna fluuius.

Vilia fl.

Epiſcopi Lituani Romani.

Epiſcopi Ruthenici.

Vilnenſis Palatinatus uexillum rubeum eſt, & bicorne. 35. ulnas telæ ſericeæ continens, ex una parte in campo albo Magni Ducatus inſigne geſtat, ex altera Columnarum antiquæ gentis ſtemmate inſignitur.

In hoc Palatinatu tres ſunt ingentes diſtrictus, ſiue prouincię, Oſmianenſis, Bratislauienſis, & Vilcomerienſis, horum quilibet proprium uexillum, (quo nobilitas diſtrictualis in bello utitur) habet.

OSMIANA oppidum ligneum à Vilna 7. mil. abeſt, territorium ad ſe pertinens ſatis amplum habet, in quo ſunt complura oppida Regia, & Nobilium. Vexillum rubeum ſimile Vilnenſi, ſed cum uno cornu, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat.

VILKOMERIA oppidum ligneum ad Swienta fluuium ſitum. Curia eſt in ea iudicialis, in qua cauſæ nobilium diſceptantur. Arx per Crucigeros Pruſsienſes exuſta nunc in ſcopulo ueſtigia eius apparent. Prouinciam ampliſsimam, ad 25. mil. patentem habet, in qua ſunt oppida complura Regia, Nobilium, Spiritualiumq;. Vexillū quoq; rubeum, Stemmate Magni Ducis ex una parte ornatum, ex altera Diui Michaelis imagine inſignitum defert.

BRATISLAVIA ciuitas lignea, arcem ſibi adiunctam in ſcopulo ad lacum ampliſsimum conditam habet. Vexillo rubeo, Nobilitas diſtrictus Bratislauienſis, cum Stemmate Magni Ducatus in bello utitur. À Vilna 20. mil. diſtat. Ikažnia arx murata, & ciuitas lignea ad fluuium eiuſdem nominis, à Bratislauia 2. mil. diſtat. Driſwiat arx ad lacum ampliſsimum eiuſdem nominis ſita, à Bratislauia 5. mil. abeſt.

PALATINATVS TROCENSIS.

TROKI ciuitas lignea, muro, cuius adhuc ruinæ apparent, quondam circumdata, ſed à Crucigeris Pruſsienſibus cum munitione deuaſtata. À Vilna ſex milliaribus diſtat, arcem habet in lacu ſatis opportunitate natura loci munitam, ad quā niſi nauibus peruenitur. In ea olim ſedes Ducum Lithuanię erat, poſtea in Vilnam translata. Eſt quoq; aliud oppidum eiuſdem nominis quatuor à Vilna milliaribus, ad Vacam fluuium, quod ad differentiam huius noue Troki dicitur. In hoc Palatinatu quatuor ſunt ingentes diſtrictus, Grodnenſis, Counenſis, Lidenſis, & Vpitienſis.

Diſtrictus Trocenſis.

GRODNO ciuitas lignea, arcem muratam in ſcopulo ſitam habet, quam Nemen, ſiue Cronon fluuius celebris, & nauigabilis præterfluit, unà cum ciuitate. Eò merces Gedanum ex regionibus Lituaniæ, nauibus deferuntur. Territorium Grodnenſe ſatis amplum eſt, quod pro Ducatu olim habebatur. Vexillo laſurini coloris unicorni correſpondens Palatinali, Stemmate Magni Ducatus inſignito utitur.

COVVNO ciuitas lignea inſignis, plures tamen in ea domus reperiuntur lapideæ, ad confluxum Nemenis, & Viliæ fluuiorum nauigabilium ſita, arcem muratam antiquitùs in ſcopulo conditam habet. Vexillum quoq; laſurini coloris in bello Nobilitas diſtrictualis geſtat.

LIDA oppidum ligneum diſtrictuale, arcem muratam, in qua iudicia nobilium celebrantur, habet, diſtrictus Lidenſis. Vexillum quoq; laſurini coloris in bello geſtat.

VPITA ciuitas lignea prouincialis, diſtrictum ampliſsimū cum multis oppidis complectitur. Vexillo cæteris ſui Palatinatus diſtrictibus ſimili in bello utitur.

Vexillum Palatinatus Trocenſis bicorne, 35. ulnas telæ ſericeæ laſurini coloris continet, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo inſignitur.

PALATINATVS MINSCENSIS.

MINSKO ciuitas lignea ampliſsima, arx ex roboribus, extructa natura, & opportunitate loci munitiſsima, foſſa profunda circūducta, eam fluuius quidā molendinis frequens præterlabitur. Vexillum huius Palatinatus purpurei coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitur. Diſtrictus quoque eius Recicenſis, quem unum complectitur, ſimile uexillum, ſed unicorne geſtat.

KEIDANOVV arx cum oppido à Vilna 25. milliaribus.

RADOSKOVVICE caſtrum cum ciuitate. Hic Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus copias armatas numeroſas centū millia ſuperantes recenſuit. Anno Domini 1568.

BORISSOVV ciuitas lignea, arx ex roboribus extructa, munitiſsimeq; propugnaculis, parietibus quaternis intrinſecûs terra, lapidibusq; impletis firmata, fluuio Bereſina opportunè circumducta. À Vilna 40. milliaribus diſtat. Vexillo prouinciali caret, ſed in ea milites præſidiarij, contra incurſum Moſchorum cōtinuò aſſeruantur, ad eam enim Moſchus fines ſuas pertinere contendit.

LOHOISKO ciuitas cum arce lignea, à Boriſſou 8. mil. diſtat.

SVVISLOCZ caſtrum cum oppido ad fluuium eiuſdem nominis.

BOBROISKO arx cum ciuitate, ad Bereſinam fluuium.

ODRVCZKO arx in colle eminenti lignea, olim pro Ducatu computabatur, nuncq; plures nobiles Ruſsi titulo huius Ducatus utuntur.

NOVOGRODENSIS PALATINATVS.

NOVOGRODEK ciuitas ampla lignea, quondã ſecundis genitis Principum Lithuaniæ attributa erat, nunc in Palatinatum redacta eſt. Vexillum bicorne rubei coloris Stemmate magni Ducatus, in campo albo inſignitum in bello geſtat. Diſtrictus duos Slonimenſem, & Vuolkouiſcenſem complectitur.

SLONIM ciuitas, & munitio lignea, olim ſecundo genitorum Magnorum Ducum Lithuaniæ erat, & pro Ducatu cum ſuo territorio computabatur, poſteà in prouinciam redacta eſt. Vexillo rubeo unicorni Stemmate Magni Ducatus inſignito prouincialis nobilitas utitur.

VVOLKOVISKO ciuitas ampla, curia in ea iudicialis ubi cauſæ nobilium diſceptantur. Vexillum quoq; rubeum Slonimenſi ſimile habet.

MSCZIBOVV oppidum, & arx lignea in ſtagno natura loci munita, planicie circumdante, à Vuolkowisko 2. mil.

Oppida plurima hîc Nouogrodenſis tam Regia, quàm nobilium cum ſuis diſtrictibus prædictis complectitur.

PALATINATVS BRESTIENSIS.

BRESTIA ciuitas ampla lignea, in finibus Lituaniæ ſita, contermina Podlaſsiæ. Arcem ligneam amplam ſibi adiunctam habet, naturâ, opportunitateq; loci munitam, & duobus fluuijs, quorũ unus Muchawiecz: alter uerò Bug uocatur, opportunè circundatam.

Vexillum bicorne laſurini coloris, in campo rubeo, Stemma Magni Ducatus inſignitum geſtat, unum duntaxat ampliſsimum, tamen diſtrictum Pinſcenſem uidelicet complectitur.

PINSCO ciuitas lignea ſatis ampla ad fluuium Perepetum ſita, qui multis oppidis Ruſsiæ præterlapſis, in Boriſtenem fluuium ampliſsimum defertur.

Hæc ciuitas cum ſuo territorio quondam inter principatus Ruſsiæ computabatur, à Gediminoq; Magno Lituaniæ Duce ſubacta, ſecundo genitorum Principum Lituaniæ erat, nunc in prouinciam eſt redacta. Nobilitas prouincialis uexillo laſurini coloris, Stemmate Magni ducatus inſignito utitur.

Præpetus arx, & ciuitas ad fluuium eiuſdem nominis ſita.

VOLINIA REGIO.

VOLINIA inter cæteros Ruſsiæ Principatus, gentem bellicoſiorem habet. Eſt autem Regio ampliſsima, frugum omnigenarum abundans, ſyluis ferigenis, ſtagniſq; piſcoſis referta, ad Magnum Ducatũ Lituaniæ pertinebat, ſed nunc Regno Poloniæ adiuncta eſt. Hij uerò populi à Vualga fluuio ampliſsimo, qui Moſchouitas à Tartaris diſterminat (prout in deductione Polonorum latiùs dictum eſt) in hanc regionem uenerunt, quam à ſuo nomine, (Volgari enim à Volga dicebãtur) Valgariam, poſtea ſucceſſu temporis, Voliniam nuncupauerunt. Viri ſunt ſtrenui, & bellicoſi, Ruthenico Idiomate, moribuſq; & Religione utuntur. In tres diſtrictus, ſiue prouincias hæc regio diuiditur, Lucenſem, Volodimirienſem, & Cremenecenſem. Vexillum huius regionis bellicũ principale bicorne eſt, purpurei coloris in campo albo Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ inſignitum. Prouincialia quoque uexilla eundem colorem, & Stemma referunt, niſi quod unicornia ſunt ſimpliciter protenſa.

Voliniæ denominatio.

LVCZKO ciuitas prouincialis lignea, ſede Epiſcopali Ruthenorum, & Romanæ obedientiæ clara, arces muratas duas in colle eminenti habet.

VVOLODIMIRIA oppidum ligneum, munitionẽ quoq; ligneam, ad paludes ſitam habet, quondam pro Ducatu habebatur.

KRZEMENEC ciuitas ampla lignea, caſtrum quoque ligneum, argila circumlinitum habet.

Hæ autem ciuitates prouinciales complura oppida, & munitiones ad ſe pertinentes complectuntur.

CHABNO arx, & oppidum ad Vſſam fluuium ſitum.

OVVRVCZI caſtrum, & ciuitas ampla in colle.

OLEVVSKO arx, & ciuitas ad Huberczia fluuium.

ZITHOMIR arx lignea in colle condita.

KOREC arx, & ciuitas lignea, pro Ducatu olim cum ſuo territorio computabatur.

KAMIENIEC munitio, in colle ſita.

ZBARASZ arx, & ciuitas olim ſui iuris erat, cum ſuo territorio, & pro Ducatu nunc etiam computatur, pluresq; Nobiles, & Domini huius Regionis Ducum titulo à ſuis ciuitatibus utuntur.

PALATINATVS KIOVIENSIS.

KIOVIA uetuſtiſsima, ampliſsimaq; urbs ligneis ſeptis circumdata, olim totius Ruſsię metropolis, ad fluuium celeberrimum Boriſtenem ſita, à Vilna centum uiginti milliaribus Polonicis diſtat. Eam quondam magnificam, & planè Regiam fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, & monumenta, quæ ſex milliaribus patent, indicant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus, & collibus Eccleſiarum, monaſteriorumq;, & ædificiorum deſolatorum ueſtigia. Præterea cauernæ quædam ſubterraneæ uaſtiſsimę, longo tractu ſubtus terras extenſæ, quas quidem octuaginta milliaribus protendi dicunt, in his plurima antiqua ſepulchra, corporaq; illuſtrium quorundam Ruſsiæ uirorum, (quamuis antiquitùs poſita) carie tantùm conſumpta, integra tamen apparent: præcipuè uerò duorum quorundam Principum cadauera, in ueſtibus gentili more, prout uiui ambulabãt, integra ueluti recens, poſita apparent. Sicq; inſepulta in ſpecu iacent, quæ peregrinis, & aduenis à monachis Ruthenici ritus oſtenduntur. Iuxta hanc urbem arx ſatis munita, ex roboribus, & lapidibus, terraq; ad Boriſtenem conſtructa eſt. Porrò Kiouienſis tractus ampliſsimus eſt, quinquaginta milliaribus Polonicis, pluſúe patens, olim ſui iuris Principem habebat: nunc in Palatinatus formam redacta eſt. A Kiouia in Meridiem reflectẽdo, Circaſs ciuitas lignea ad Boriſtenem ſita occurrit, eius incolæ Circaſsi dicuntur, longoq; tractu, iuxta Boriſtenem degũt. Rutheni ſunt, (alij tamèn ab his, qui ad Pontum Euxinum in montibus habitant) uiri bellicoſi, & ſtrenui, cum Tartaris Præcopenſibus, ſibi in uicinio adhærentibus, frequenter belligerant, in prouinciaſq; eorum excurrunt, & prædas, iumenta uidelicet abigunt: diſtat autem ciuitas Circaſs à Kiouia uigintiquinq; milliaribus Polonicis. Supra Circaſſos ſeptem milliaribus per Boriſtenem aſcendendo. Kaniw oppidum uiris bellicoſis circumquaq; habitantibus clarum occurrit, 17. milliaribus à Kiouia abeſt. Infra Circaſſos, & Kaniouienſes nullæ habitationes Chriſtianorum ſunt. Campeſtria enim deſolata colonis uacua, ipſis ſolummodò feris domicilium præbẽtia, quadraginta milliaribus ad Oczakou uſq; caſtrum & ciuitatem in oſtijs Boriſtenis ſitam, patent. In Oczakou autem ciuitate, & circumquaq; in campeſtribus Tartari Præcopenſes degunt: ipſa uerò ciuitas cum arce Turcicis præſidijs (quamuis Tartari eam incolant) tenetur, & hucuſq; Lituanorum colonia, Vitoldi temporibus erat, ſed ad rem, unde digreſſus ſum, redeo.

Circaßi bellicoſi Rußi.

Kanion.

Kiouienſis Palatinatus Vexillum bellicum uiride bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo: ex alia uerò parte urſo in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictum unum duntaxat Moſerenſem ampliſsimum tamen habet.

MOSER ciuitas prouincialis, ampla lignea, ad fluuium Perepetum condita, qui duodecim milliaribus ſupra Kiouiam hauſto fluuio piſcoſo, Tur dicto, Boriſtenem influit: à Kiouia triginta milliaribus Polonicis diſtat, à Bobransko totidem, à Mohilou uiginti, ab Orsha uigintiſex. Vexillo Mozerenſis diſtrictus uiridi, prout ſuus Palatinatus utitur.

MSCZISLAVIENSIS PALATINATVS.

MCZISLAVIA ciuitas lignea, ad fluuium Soſam dictum ſita, arcem quoque ex roboribus apprimè munitam habet. In ipſis finibus Moſchouiæ iacet, ideò præſidiarij milites in ea continuò aſſeruantur. Vexillum huius Palatinatus crocei coloris eſt, Magni Ducatus Stemmate in campo rubeo inſignitum, diſtrictualibus ciuitatibus caret: plurima tamẽ oppida, & arces complectitur, quondam ſui iuris Principem habebat, ſed nunc in prouinciæ formam redacta eſt.

Nunc caſtra ad Boriſtenem ſita breuiter recenſebimus.

DAMBRONVVNA prima arx à Moſchouiæ finibus ad Boriſtenem, cum oppido ſita, à Smolensko decemquatuor milliaribus abeſt, ab Horsha quatuor.

ORSHAM in Vuiteblienſi Palatinatu deſcribemus.

KOPYSZ caſtrum cum oppido ad Boriſtenem, ab Orsha quatuor milliaribus diſtat.

SKLOVV arx cum ciuitate ad Boriſtenem, à Kopiſz duobus milliaribus diſtat, pro Comitatu computatur. Vnde ſe illuſtris ac magnificus Dominus Ioannes Chodkiewic Comitem ſcribit.

MOHILOVV arx cum ciuitate ad Boriſtenem ſita, ſex milliaribus à Sklou.

BYCHOVV caſtrum cum oppido ad Boriſthenem ſitam, à Mohilouu duodecim milliaribus.

RECZYCZA arx cum oppido ad Boriſtenem ſita.

STRISSIN arx cum ciuitate ad Boriſtenem.

LVBETZ arx ad Boriſtenem ſita.

VISZEHOROD arx ad Boriſtenem, à Kiouia tribus milliaribus abeſt.

VITEBSCIENSIS SIVE VITEBLIENſis Palatinatus.

Vitebsk ciuitas ſatis ampla lignea, ad Dwinam fluuium inſignem, & nauigabilem, quo merces omnigenæ Rigam Liuoniæ Metropolim deportantur, ſita. Arces duas ampliſsimas naturâ, & opportunitate loci munitiſsimas habet, quarum una inferior in planitie ſita, ciuitatis formam amplitudine referens dicitur. Altera ſuperior in colle ementiori condita, utraꝗ propugnaculis, & parietibus ex roboribus extructis, terraꝗ, & lapidibus impletis, ſupellectiliꝗ bellica, tormẽtis, & bombardis apprimè munita. Eas unà cum ciuitate ab Oriente fluuius Dwina opportunè prȩterlabitur, in quam ſub ipſa arce ex altera parte Viczba fluuius exoneratur. Hæc arx omnium arcium finitimarum, totiusꝗ Lituaniæ eſt fortiſsimum propugnaculum contra incurſum Moſchorum: in ipſis enim finibus hoſtium iacet. Sæpiùs ab ea Moſchouitæ cũ ſuo ingenti damno fugati, repulſiꝗ ſunt. Quatuor in ea præfecti, ſiue ductores militum pedeſtrium aſſeruantur, in quorum ego numero cum patre meo Ambroſio Guagnino, quincentenariæ cohortis decem annis præfectus eram. A'Vilna octuaginta milliaribus diſtat, quondam ſui iuris Principem habebat, & pro Ducatu computabatur, nunc in Palatinatũ redacta eſt. Vexillum uiridis coloris bicorni, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictum ſiue prouinciam unam duntaxat complectitur Orshenſem uidelicet.

ORSHA ciuitas lignea ampla, ex una parte ſtipitibus præacutis munita, ex altera Boriſtene fluuio alluitur, arcem munitam & muratã ſibi adiunctam habet, quã ab una parte Boriſthenes, ab altera Orshicza fluuius (qui nomen ciuitati indidit) præterfluit, à Vuitebska 18. milliaribus abeſt. Vexillo uiridi, prout ſuus Palatinatus, in bello utitur.

SVRAS caſtrum inter Dunam, Caſplam, & Suraſcam ſitum, à Vitebska octo miliaribus ſuperiùs Orientem, ad Moſchouiam uerſus procedendo. Tandem Occidentem uerſus à Vuitebska 14. milliaribus occurrit.

VLA arx in conflictu Vlæ (à qua nomen habet) & Dunæ fluuiorum, à Moſchouitis olim fundata, poſſeſſaꝗ, & à noſtris ſȩpiùs fruſtrà tamen tentata: poſteà à Duce Romano Sanguskowicz inopinata irruptione capta, exuſtaꝗ, & è noſtris reſtaurata.

TVROVVLA caſtrum Moſchorum ad fluuium eiuſdem nominis, & Dunam munitiſsimè ſita: à Poloczka tribus milliaribus abeſt.

SVSZA arx Moſchorum ad lacum eiuſdem nominis, Moſchouitis Copia dicitur.

CZASNIKI caſtrum, & oppidum ligneum, ad Vlam fluuium ſitum, à Suſza quatuor milliaribus abeſt.

SIENNO arx cum oppido à Czaſniki ſex milliaribus diſtat.

LEPLO arx, & ciuitas benè munita, in lacu quaſi peninſula condida, à Czaſniki ſeptem milliaribus abeſt.

CIOICZA munitio ad lacum eiuſdem nominis.

CRASSNE arx Moſchouitica à Ciotecza uno milliari ſita.

VVORONIEC caſtrum cum oppido ad Vſaczam fluuium ſitum, à Poloczka tribus milliaribus.

STRZYZOVV munitio ad lacum ingentem ſita.

PALATINATVS POLOCENSIS

POloczko olim ciuitas lignea ampliſsima, ſtipitibus, ſeptisꝗ ligneis circundata, ad Dwinam fluuium condita, arcem ligneam naturâ, & oportunitate loci munitiſsimam, turribus & propugnaculis firmatam habet, quam ab una parte Dwina, ab altera Polota, à qua ciuitas nomen ſortitur, præterfluit. Milites in ea præſidiarij à Rege Poloniæ frequenter aſſeruabantur, ciues & mercatores in ea ditiſsimi erãt, ſed Anno Domini 1562. Ioannes Baſiliades Magnus Dux Moſchouiæ, eam ui tormentis bellicis admotis, ſtrenua oppugnatione: obſidium uerò indiligenti, & oſcitanti defenſione, in ditionem ſuam redegit, Poloniſꝗ præſidiarijs liberè dimiſsis, Lituanos, & Ruthenos ciuitatis incolas, cæteroſꝗ qui illuc, uelut ad aſylum cõfugerant, in Moſchouiam

uinctos abduxit, prædamꝗ dictu incredibilem auri, & argenti illinc aſportauit, hæc ciuitas cũ arce, & ſuo territorio, in Moſchouiæ Principis ditione permanet, uſꝗ ad an. 1579. Menſe Aug. quo tempore Step. Bator Rex Pol. ſtrenuè (ut poſteà dicetur) cum toto territorio recuperauit. Habebat olim ſui iuris principem, & pro Ducatu ampliſsimo computabatur, purpurei coloris ſtemmate Magni Ducatus inſignitum in campo albo nobilitas prouincialis, quæ Regi Poloniæ Magno Duci Lithuaniæ ſubeſt, in bello geſtat.

VSACZA munitio ad fluuium eiuſdam nominis, & Dunam ſita, à Poloczka tribus miliaribus diſtat.

DISNA arx ampla, uallo forti, & inexcuſſo circũdata, rebusꝗ bellicis apprimè munita, Diſna, & Duna fluuio opportunè circumluitur: ciuitas quoꝗ inter eoſdem fluuios uallo, ſtipitibusꝗ præacutis, & propugnaculis munita, à Poloczka ſex, à Vilna quadraginta milliaribus diſtat.

DRISSA arx cum oppido circumſepto, ad fluuium eiuſdem nominis, & Dunam, ſex milliaribus à Diſna ſita.

DRVHA munitio cum oppido, ad eiuſdem nominis fluuium, & Dunam à Driſſa ſex milliaribus abeſt.

Ab hac arce Liuoniæ fines, & arces ad Dunam ſitæ, incipiunt, quas ſuo loco deſcripſimus, Lituaniæ quoꝗ, & Samogitiæ ditio in Occidentali ripa Dunæ iacet. Samogitiam itaꝗ deſcribendam ordiemur, quæ moribus, uitæꝗ conſuetudine, & idiomate Lituaniæ ſimilis eſt, eiuſdemꝗ Principatus.

DVCATVS SAMOGITIAE.

SAmogitia Regio ſatis ampla, proxima Lithuaniæ, â Septentrione Liuoniæ contermina eſt, mariꝗ Baltȩo, ſiue Germanico ab Occidente, nonnihil in Septentrionem reflectendo adiacet: Pruſsiam quoꝗ in uicinia habet. Nullo caſtro munito inſignis eſt, ciuitates tamen in ea cum pagis tam Regiæ, quàm nobilium complures ſunt. Huic regioni Præfectus, ſiue Capitaneus ſupremus, à Rege Poloniȩ magno Duce Lituaniæ præponitur, neꝗ temerè is, niſi grauiſsimas ob cauſas officio mouetur, ſed quoad uiuit, perpetuò manet. Epiſcopum habet Romanæ obedientiæ. Agreſtis turba in humilibus caſis, ijſꝗ oblongioribus uitam ducit, in quibus ignis in medio accenſus ardet: ad ignem uerò paterfamiliâs cum domeſticis, ſeruiſꝗ ſedit, iumentaꝗ & totam ſupellectilem domeſticam cernit. Sòlent enim ſub eodem, quo ipſi habitant tecto, ſine ullo interſtitio pecora habere. Maiores eorundem cornibus animalium, Vrorum uidelicet, pro poculis utuntur. Audaces ſunt, & ſtrenui homines, & ad bellum prompti, loricis, aliiſꝗ plurimis armis, præcipuè autem cuſpide uenatorum utuntur, equos adeò paruos habent, ut uix credibile ſit ad tantos labores eos poſſe ſufficere, quibus foris in bello, domiꝗ in colendis agris utuntur. Terram non ferro, ſed ligno proſcindunt, quòd eò magis mirandum, cùm terra eorum tenax, & non arenoſa ſit. Araturi ligna complura, quibus uomeris loco utuntur, ſecum portare ſolẽt, ſcilicet ut uno fracto, aliud atꝗ aliud, ne quid in mora ſit, in promptu habeant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quò prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos uomeres fabricare fecerat: cum autem eo, ſequentibusꝗ aliquot annis ſegetes quadam cœli intemperie expectationi agricolarum non reſponderent, uulgus agrorum ſuorum ſterilitatem ferreo uomeri pertinaciter adſcribebat, nec aliud quicquam in cauſa eſſe putabat. Præfectus eorum uulgi ſeditionem timens amoto ferro ſuo, eos more agros colere permiſit.

Habitatiores Samogitarum.

Mos arandi agros.

Prouincia hæc nemoribus, ſyluiſꝗ abundat, in quibus horrendæ quandoque uiſiones fieri dicuntur. Mel nuſquã melius, nobiliusùe, quodꝗ minus cæræ habeat, albumꝗ ſit, quàm in Samogitia reperitur. Syluæꝗ illic ſummas diuitias ferunt: ſtipitibus enim cauatis, mella paſsim promũntur. Sunt etiam nunc illic inter agreſtes, idolatræ complures, qui ſerpentes quoſdam quatuor breuibus lacertarum inſtar pedibus, nigro, obeſoꝗ corpore, Giuoijtos patria lingua dictos, tanquam penates domi ſuæ nutriunt, eoſꝗ domo luſtrata certis diebus ad appoſitum cibum prorepentes, cum tota familia quoad ſaturati in locum ſuum reuertantur, timore quodam circumſtantes uenerantur. Quod ſi aduerſi illis quid acciderit, ſerpentem deum domeſticum malè acceptum, ac ſaturatum eſſe credunt.

Samogitia ſylua.

Samogitæ idolatræ.

Accidit hoc nuper in Lithwania ſex à Vilna miliaribus, in pago quodam iuxta ciuitatem Troki, quod quidam Chriſtianus ab eiuſmodi ſerpentis cultore, aliquot aluearia apum emit, quem cùm ad uerum Chriſti cultum multo labore adduxiſſet, utꝗ ſerpentem, quẽ colebat, occidere perſuaſiſſet, aliquantò pòſt, cũ ad uiſendas apes ſuas eò reuerſus fuiſſet, hominem facie deformatum, ore aures tenus miſerabilem in modum diducto offendit, tan-

Miraculum.

dit,tanti mali cauſam interrogatus,reſpondit ſe quod ſerpenti deo ſuo domeſtico manus nepharias inieciſſet, ad piaculum expiandum hac calamitate puniri, multoq; grauiora,ſi ad priores ritus ſuos non rediret,eum pati oportere. Eſt etiam quatuor à Vilna milliaribus Lauariski uilla Regia, in qua à multis adhuc ſerpentes coluntur. Hæc quamuis non in Samogitia,ſed in Lithwania geſta ſunt, pro exemplo tamen adduxi.

Ritus gentilis Samogitarū.

Agreſtis turba in Samogitia Sacrificium quoddam, ſolenneſq; epulas gentili more ſub finem Menſis Octobris collectis frugibus, quotannis celebrant hoc modo. Ad locū conuiuio,epuliſq; ſacris delectum, omnes cum uxoribus, liberis, & ſeruis conueniunt, menſam fœno ſuperſternunt, deſuper panes apponunt, & ex utraq; panis parte duo ceruiſiæ uaſa ſtatuunt. Poſtea adducunt uitulum, porcum, & porcam,gallum,& gallinam, & cætera domeſtica iumenta, ex ordine mares,& fœmellas. Hæc mactant gentili more ad ſacrificandum hoc modo: In primis augur ſiue incantator quiſpiam, uerba quædam proferens,animal uerberare baculo orditur: deinde omnes,qui adſunt, iumentum per caput,pedeſq; baculis uerberant: poſtea tergum, uentrem, & cætera membra concutiunt, dicentes: Hæc tibi, ô Ziemiennik deus, (ſic enim illum dæmonem agreſtis turba appellat)offerimns, gratiaſq; tibi agimus, quod nos hoc anno incolumes, & omnibus abundantes conſeruare dignatus es: nunc uerò te rogamus, ut nos quoq; hoc anno præſenti fauere,tueri ab igne,ferro,peſte,& inimicis quibuslibet defendere digneris. Poſtea carnes iumentorum ad ſacrificium mactatorum comedunt, & ab unoquoq; ferculo antequam comedant,portiunculam amputant, & in terram, omneſq; angulos domus proijciunt,dicentes:Hæc tibi,ô Ziemiennik, noſtra holocauſta ſuſcipe, & comede benignus. Omneſq; tunc temporis lautiſsimè ſolenniter,& opiparè epulantur. Hic uerò ritus gentilis,& in Lituania,Ruſsiaq; ab agreſtibus,quibuſdam in locis obſeruatur.

Mare Samogiticum.

Mare quod Samogitiam alluit Baltæum,à quibuſdam Germanicum, ab alijs Prutenicum dicitur,ſinus Balticus propriè nuncupatur. Interluit enim Cimbricam Cherſoneſum, quæ Germanis *Iutland*, Latinis *Iutia* uocatur. Alluit quoq; Germaniam, & omnem Pomeraniæ regionem,atq; longo tractu Liuoniam,Curlandiam,regioneſq; quaſdam Moſchorum Principis,Swetiam,Philaudiam,Daniamq; circumluit. Huius regionis Samogitiæ,Rex Polonus,magnus Dux Lituaniæ titulo utitur,uexillum album bicorne Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ,in campo rubeo inſignitum, Samogitia in bello geſtat. Incolæ regionis, omnibus ferè cum Lituanis ueſtiuntur habitu cinericio, moribus,regione,idiomate paucula differentia interiecta, utuntur. Ideò nunc ad deſcribendos mores Lituanorum orationem dirigemus.

Fluuij Lituaniæ.

Lituania admodum ſyluoſa eſt,prout & Samogitia,paludes,lacuſq; ingentes,& ampliſsimos in quibuſdā locis maris, formam referẽtes, habet. Præterea multos fluuios nauigabiles,quorum alij Orientem uerſus,utpotè Bog(Herodoto Hipanis dictus) Perepetus,Tur,Swislocz,& Bereſina,in Boriſtenem uulgò Dnepr,dictum exonerãtur. Boriſtenes uerò pluribus fluuijs hauſtis in Oriente,tandẽ in Meridiem decurrẽs, in Pontum Euxinum illabitur. Alij uerò Cronon uulgò Niemen dictus,Vilia,Karew,Bug,in Occidentem nonnihil in Septentrionem reflectẽdo decurrunt,in mareq; Germanicum iuxta Gedanum celeberrimum emporium Pruſsiæ exonerantur. Dzwina autem Ptolomæo Rubon ex Moſchouia ortus,à Riga duobus milliaribus eidem mari commiſcetur.

Tributis Lituani onerãtur.

Animalia in Lituania omnis generis parua ſunt, gens miſera maximè in uillis, & pagis graui ſeruitute oppreſſa: nam ut quiſq; famulorū caterua ſtipatus,domū coloni alicuius ingreſſus,impunè quiduis facere, res ad uitæ uſum neceſſarias capere,abſumere, crudeliter etiam colonum uerberare poteſt. Colonis quauis de cauſa, ad dominos ſuos abſque muneribus aditus non patet, quod ſi etiam admittantur, ad præfectos, & officiales relegãtur,qui niſi munera accipiant,nihil boni decernunt, & unumquodq; uerbum iudicis in Lituania,aurum eſt.Coloni quinq; dies,aliquando ſex,dominis ſuis laborant, dies uerò Lunæ priuato labori conceditur, atq; ut plurimū diebus dominicis(nulla enim Diuorum feſta agreſtes obſeruant)quoduis opus abſoluunt:agriculturam exercẽt, ſegetes, prataq; metunt,triturant, & id genus alia. Hoc uerò & in Ruſsia peculiare eſt,quod ſi interrogaueris, quare Dominico die laboras? reſpondere ſolent: Nonne & die Dominico comedere oportet? Imperatam pecuniam quotannis ter,quaterq; pro defendẽdis Regni finibus pendunt,à dominis quoq; tributis adinuẽticijs grauiter onerãtur,pane atro & uiliſsimo ſiligine unà cum ſpicis commolita: utuntur molendina, ſiue piſtrina manualia agreſtes in pagis trina, quinaue domi habent, eiſq; ad commoliendas fruges utuntur, dumq; hæc molendina manibus uertunt, patrio more, agreſtem quendam concentum edere ſolent, dicentes: melior, hocq; uerbum frequentius ad cantilenæ ſimilitudinem repetunt: id uerò eſt tam uiris, quàm mulieribus peculiare, quod de illa re, quam tunc in opere habent, cantilenas agreſtes canant.

Molendina Lituanorum.

Tubas quoq; ligneas oblongas habẽt,quas inflantes, mirum quendam, & diſſonum concentum edunt, aliquandoq; unus duas in ſimul tubas,harmonia quadam correſpondente inflat.

Omnes ferè Lituani,& Samogitę,Liuoneſq; ueſtitu uili cinericio,communiter utuntur,ut cùm turmatim uulgum ſtantem in foro conſpexeris, neminem niſi cinericia ueſte indutum uidebis, coturnoſq; ex tiliæ libro, uel ex pellibus iumentorum, unà cum ſetis detractis conficiunt. Currus leues abſq; ullo ferri miniſterio conficiunt,& omnia compangunt,arboreis gomphis,& ligna coacta uicem ferri complent. Rotaſq; ex uno ligno in gyros aptas contorquent. Pinguedine,uel pice unquam linunt currus,& quãdo multi inſimul uehuntur,mirus quidam concentus quęrulorum axium longè auditur, Verſus.

> Neque linunt Rutheni quærulos pinguedine currus,
> Haud picis auxilium ſtridulus axis habet.
> Auditur ueniens longè crepitare Colaſſa,
> Sic fragiles currus,Ruſſe uocare ſoles.
> Nam faciunt habiles,uno uectore quadrigas
> Inuectas Rutheni,quas equus unus agit.
> Nec facilè inuenies ferrato hærentia clauo
> Paluſtra,facit ligni cuncta miniſterium,
> Et ſine ferri iuſſu pangunt ſua plauſtra terebris,
> Et lignum ligno conſolidare ſolent.

Frumenta omnis generis,primò in calidiſsima caſſa, fumo exſiccant, & poſtea in horreo coram extructo excutiunt.

ARANDI, SEMINANDIQVE MODVS IN RVSſia alba Moſchouiæ confini, & in Magno Ducatu Lituanię.

IMprimis agros hoc modo præparant,circa feſtum Diuorum Petri,& Pauli in æſtate,ad feſtum uſq; aſſumptionis Mariæ: nemora,myriceſq; excindere ſolẽt,quàm exciſionem arbuſtorum uulgariter *Lada* appellant, eam ſi nemus denſum fuerit,ſtramine ſuperſternunt,per hyememq; ſic durare patiuntur. Vere autem poſtea redeunte, poſt Paſchatis feſtum ſole torrido aliquot diebus ingruente, illam proſtrationem prædictam arbuſtorum,ſtramine ſuppoſito,ſuperſtratoq; ſuccendunt,& in cinerem cōburunt: ubi uerò terra non combureretur, illic nihil ferè naſceretur, ideò ligna incombuſta congerunt,inſtruemq; compoſita, denuò ſuccendunt, ſicq; in illa terra combuſta,& inculta collectis,duntaxat carbonibus, & titionibus ſuperfluis, triticum ſeminãt primò,& ſupra ſementem,uno equo iuncto aratro arant,& occant,in Ruſsia uidelicet. Lituani enim bobus cornibus aratrum trahentibus arare ſolent, tantaq; ibi fœcunditas dictu incredibilis ſubſequitur,ut Cererem in illis regionibus natam affirmares. Eodem modo & hordeum ſeminatur,metitur,& colligitur,niſi quod craſsiora nemora pro hordeo excinduntur, & pinguiorem terram,magiſq; triticum exigit. In huiuſmodi autem agris per annos ſex,uel octo fimo,ſtercoreq; non ſuperpoſito ſeminare ſolent.

Quod ſi arbores nimis altæ,& craſſæ in ea ſylua, ubi ſeminaturi ſint,eſſent:utpotè pinus,fraxini,robora,& id genus aliæ, eas non ſuccindunt,niſi frondes, ramoſq; circumſecãt,ne Solem agro præriperent. Ruſticus uerò unus omnes arbores una ſemel aſcẽſa circūſecabit non deſcendendo:inſtrumentū enim ad id factum,quaſi ſedile,ad ſtapedę ſimilitudinem ſecundûm proportionem hominis ſedentis factum,arbori fune longo appendit,ſicq; ſedens à puero, fune alio ab arbore ad arborem, facilè transfertur,habetq; ad latus alligatum lignum curuum, ad id ſtudio præparatum, quo arbori appropinquatus,firmiter eam apprehendit,quã à uertice ad radicem uſq; circumſecat,& frondes illas eodem modo ſupradicto æſtate redeunte,ſuccendit,& ſeminat.

Siliginem poſtea ſeminant Hyemalẽ,ſuper hæc culta noualia,tritico uel hordeo collecto,ſed duobus uicibus ad ſiliginem arare coguntur,quàm ſeminare incipiunt circa feſtum aſſumptionis Mariæ, 15 Auguſti,quod ſi ſegnis agricola non abſoluerit ſeminationem ad aliud feſtum natiuitatis Mariæ, in quatuor hebdomatis ſequente, 8. Septembris, die,tunc fructifero prouentu conſueto fruſtratur. Hanc ſeminationem ſiliginis Hyemalem appellant: Vere enim redeunte,aliam Aeſtiualem uocatam,ſeminant.

Eſt quoq; alius ſeminandi mos nuper adinuentus,in prædicta proſtratione,ſucciſioneq; nemorum ſuperiùs deſcriptorum, hoc modo: Duabus partibus hordei,tertiam ſiliginis intermiſcere ſolent, quàm commixtionem Verę inſtante, temporę conſueto ſeminant,ea-

nant: eadem æstate hordeum solummodò demetunt, siliginem uerò subter hordeum ad modum graminis paulatim densissimè crescentem per hyemem durare sinunt, quæ sequente æstate adeò fœcundissimè, densissimeq; excrescit, ut equo uix eam densitatē penetrare possis, & ex uno grano triginta, plusúe spicæ pullulare in tantam altitudinem solent, ut uir equo insidens, uix ex ea appareat. Omnes uerò agros Ruteni uno equo iuncto aratro, proscindere solent, terra enim per se nimis facilis est.

Mirus seminandi modus.

Hic autem ordo in seminandis frumentarijs, in tota ferè Sarmatia obseruatur: primò post festum Paschæ triticum seminant, postea siliginem æstiualem dictam, ab æstiuali seminatione, uulgariter Iarzycza appellatur, ad differentiam hyemalis siliginis, quæ (ut diximus) pro festo assumptionis Mariæ seminatur ad hyemem futuram, unde uulgariter Ozimina dicitur. Ex hac si æstate seminaretur, nihil prorsus nasceretur, & econtra si æstiualis ad hyemem pro hyemali seminaretur (quamuis sibi grano similes essent, & eiusdē quasi naturæ uiderentur) nulli usui esset, sed in gramen inutile uerteretur.

Hanc itaq; æstiualem circa festum Paschæ seminant, secundùm agri possibilitatem, præparationemq; Poloni, Lituani, & Ruteni nigri, cum Masouitis, & Prutenis, propter solisq; beneficium, & regiones temperatiores priori seminatione, longè antecedunt, Rutenos albos, & Moschouitas in Septentrione degentes, qui ob intemperiem aëris posterius his omnibus seminare coguntur, at tamen interdum eodem tempore agros demetunt. Hoc autem mirum est, quòd siliginem seminantes æstiualem, post Paschatis festum interdum, aliquot elapsis hebdomatis, tamen eadem æstate, ut decet maturam quasi per octo duntaxat hebdomatas demetunt, colligunt, & recondunt.

Pisa circa ferias diui Adalberti seminant, uulgariter Groch dicta, quam ad longum usum exsiccata reseruant.

Auenam, & hordeum post Pentecostes festum seminant, quæ uulgariter Owies dicitur. Hordeum Ieczmien appellant.

Cicer undecim post Pascha hebdomatis elapsis ante Diui Petri festū seminatur. Tatarka Polonis, Grecicha Ruthenis & Lituanis dicitur.

Rapæ circa Diui Ioannis Baptistæ ferias seminantur. Et omnia eadem æstate seminata colliguntur, triturantur, triturataq; in domibus recōduntur, ita ut granum ex penu ad seminandum depromptū, in decem aliquando, in octo hebdomatis secundùm Solis clementiam ad penu, unde exiuit, reuertitur, agricolæ suo centuplum fructum referens.

Recondendi frumenti Polonorum mos.

Poloni omnes, Rutheni nigri, (quorum Metropolis Leopolis est) Masouitæ, Sylesij, Pruteni, & Lituani quidam in horrea, & aceruos magnos recondunt frumenta, & aliquando apud bonum patremfamiliâs quadringentos, sexcentósue aceruos, quasi turres quadriangulares eminentes reperies, ad quindecim, plusúe interdum annos reconditi frumenti plenos.

Lituani, & Moschouitæ quomodo recondunt frumenta.

Sed Rutheni albi, Moschouitæq; omnes, & Lituani statim de agro in penu frumenta defalcata, & triturata congerunt, & recondunt, quidam in cauernis subterraneis, in abditis syluarum studio ad id effossis, & intùs benè cum corticibus arborum adaptatis, frumenta, insuper omnia uictuaria, carnes porcinas salsas, & id genus leguminum ad uictum pertinentium, uestesq;, & præcipuam supellectilem recondere solent, præsertim belli tempore, ubi miseri coloni securi sint ab incursu hostili frequenti, & rapinis suorum militum.

Supplicij sumendi modus.

Hoc autem apud eos in uilis præcipuè obseruatur, si quis fortè capite damnatus fuerit, de seipso iubente Domino supplicium sumere, suisq; manibus se suspendere, etiamsi recusauerit minis, uerberibusq; exagitatus cogitur. Atq; hæc nobis de Lituanis sufficiant. Hîc tibi, Lector candide, sciendum restat, quod in hoc magno Ducatu, qui Polono Regi cū uniuersis suis prouincijs subest, plurima sunt oppida, & castra tam Regia, quàm Nobilium, Ecclesiasticorumq;, quæ hîc non sunt posita. Hîc enim nos solummodò prouinciales, insignioresq; ciuitates, & arces, quæ olim pro Ducatibus cum suis territorijs habebantur, descripsimus. Sunt prætereà complures duces particulares in Lituania, Comitatusq;, ex quibus Slucēsis Ducatus celeberrimus est. Princeps enim illius, quāuis Regi Polono Magno Lituaniæ Duci subsit, & ad quæuis mandata Regis exequenda paratus fuerit, rerum tamen in suo Ducatu, qui 30 milliaribus Polonicis in longitudinem patet, integrè potitur, & thesauro priuato cum Italiæ, Germaniæq; quibusuis Principibus magnis, facilè adæquari potest. Sunt quoque Duces alij plurimi insignes, quorum respectu Magnus Ducatus Lituaniæ dicitur, ex ijs primas obtinent, Illustres, & Magnifici Domini Radiuilones, Dominus Nicolaus Radiuilus, in Bierze, & Dubingij Dux, lumen Patriæ, & alter Cicero, Hectorq; Lituaniæ, Palatinus Vilnensis, & Illustris Hæros Nicolaus Christopherus Radiuilus, Dux in Olika, & Neswiez, Comes in Schidlowiec, Mar-

Sluczko in Russia ciuitas, & Ducatus.

Marschalcus Curiæ dignissimus, fraterq; suus idem Dux, Dei gratia Episcopus Vilnensis designatus, Georgij nomine gaudens. Ille quoq; alter Scipio Illustris Heros Dominus Ioannes Chodkiewicus, comes in Sklow & Mess, Castellanus Vilnensis, Archimarschalcus magni Ducatus Lithuaniæ, exercituumq; imperator & gubernator Liuoniæ, ac Capitaneus Samogitiæ generalis uirtutum speculum insigne, Martisq; & Mineruæ alumnus. Insuper multos alios Heroum antiquorum, quorumuis dignitatem adæquantes Duces, & uiros Insignes Lithuaniæ celeberrimus Principatus fouet, quos sigillatim recensêre ut difficile ac longum, ita minus necessarium nobis uidetur.

ARTICVLI CONSTITVTIONVM BELLICARVM Magni Ducatus Lithuaniæ in Comitijs generalibus constituti, à Supremoq; & Generali copiarum Imperatore fortissimo, & Heroe perpetua memoria dignissimo, Illustri Domino Gregorio Chodkiewicio, Castellano Vilnensi confirmatæ, & militibus imperatæ.

BENEVOLO LECTORI S. D. P.

HIC quoq; Lector Candide, leges militares in Comitijs generalibus Magni Ducatus Lithuaniæ solenniter constitutas, tibi ut potuimus summa cum diligentia descriptas, breuiter, dedicamus. Tu uerò hos nostros sudores boni consule, maiora accepturus.

MNIS qui se obligauerit seruitio Sacræ Regiæ Maiestatis, debet in eo ad tempus præscriptum perseuerare. Si uerò longius seruitium militare indictum, protractumq; fuerit: Miles autem seruire amplius nolens in primo quartuali non indicauerit, tunc indictum seruitium sequentis quartualis adimplere tenebitur.

Articulus primus.

2 In alterius armis nemo audeat seruire, sub pœna amissionis honoris.

3 Si quis è Castris discesserit, seruitio non finito, nobilis ille si fuerit, honoris: plebeius uerò capitis pœna puniatur. Ille autem qui eiusmodi hominem occiderit, præsertim non habentem literas à Campiductore, siue Rotmagistro suo, iustè ab eo factum censebitur.

4 Lites, discordiasq; milites alterutrum seminare non audeant, sub graui pœna.

5 Quod si aliquis ex militibus, præcipuè uerò pedestribus, arma sua stipendiaria, quibus hostilis impetus arcetur, lusu alearum amiserit, uel si eques equum militiæ destinatū perlu serit, tàm lucrator, quàm amissor uterq; suspensionis pœna puniatur.

6 Quicunq; in Campiductorem, siue Rotmagistrum suum, Decuriónemúe, uel etiam seruus in Dominum suum, manu aut uerbis inhonestis sese commouerit, capitis pœna plectatur.

7 Si quis in custodes Castrorum impetum fecerit, uel custodiam demandatam obire renuerit, aut ad custodiam sine uoluntate Campiductoris abierit, capite puniatur, excepto si excubiæ ordinariæ illum peruenerint.

8 Quicunq; uulnerauerit aliquem in ductu legionum sub extensione uexilli, pœna honoris & capitis puniatur.

9 Quicunque pedester in custodia locum suum non tenuerit, aut causa alicuius suæ necessitatis inde discesserit, uel si in ordinatione aciei, excubijsúe obdormierit, uel officium iniunctum indiligenter, oscitanterq; obierit, circumspectori excubiarum liberum erit talem interficere. Si autem Campiductori oblatus fuerit, capitis pœna puniatur, honoreq; priuetur.

10 Si quis in custodiam campestrem destinatus, siue ex muro cum hoste collocatus fuerit, sine uoluntate Campiductoris, conuictus testimonio, pro eiusmodi facinore capitis pœna punitur.

11 Si aliquis miles ex thesauro Sacræ Regiæ Maiestatis de tormentis puluerem globósue, quàm de alijs bonis Sacræ Regiæ Maiestatis aliquid in usum suum conuertere ausus fuerit, sine quauis misericordia turpi, & uituperoso mortis genere puniatur.

12 Si quis speculatorem ab hostibus missum, in domo sua fouerit, uel de illo notitiam habuerit, talis, omni misericordia semota, in quatuor partes dilaniatur.

13 Quicunque tempore necessitatis siue conflictus à uexillo in fugam sese dederit, aut uerbo aliquo fugiendi causam alicui præbuerit, caput & honorem amittit: simili-

ter qui tempore periculi,non conseruerit manus cum hoste,puniatur.

14 Si aliquis temerariè in terram hostilem irruerit,uel occasionem hostibus dederit,sine uoluntate Campiductoris,caput amittit.

15 Tempore nominis dati(quod Polonicè Hasto dicitur) unusquisque miles in ordine suo pacificè permaneat. Quod si post hoc extra ordinem comprehensus fuerit,uel si nomen indictum interroganti proferre nescierit,capitis pœna puniatur.

16 Dato signo requiei per uocem tubæ,nullos clamores,& strepitus in castris aliquis facere audeat, sub graui pœna.

17 Si quis litem aliquam tempore distributionis nominum excitauerit,uel bombardam in hostem exonerauerit,capite plectatur.

18 Tabernæ & nocturnæ comessationes prohibitæ & uetitæ tunc temporis sint,sub graui pœna.

19 Nemo militum audeat aliquid uiolenter alicui eripere,sub pœna suspensionis:quod si aliquid acceperit præter uictum,quod unius grossi pretio constaret, sine quauis misericordia iuguletur.

20 Nemo militum uictus acquirendi causa absq; seruo Campiductoris in uillas audeat discurrere,neúe alicui iniuria inferatur,sub pœna graui.

21 Hominem alienigenam,aduenam & ignotum nemo in seruitium militare suscipere audeat sine licentia Campiductoris,sub graui pœna.

22 Seruitorem alterius commilitonis,siue Decurionis, nullius ad se persuasionibus & promissis allicere audeat,sub graui pœna.

23 Nemo militum equos stipendiarios curris iungat,neque causa necessitatis priuatæ, quamuis opportunæ illis uti,uel alicui in usum dare audeat, sine licentia Campiductoris.

24 Aduehentibus uictum in castra,si aliquid per uim raperetur, suspēsionis pœna esto.

25 Si quis in uiam publicam mercandi,præripiendiq; uictus causa extra Castra abierit, turpe ob lucrum,grauiter puniatur.

26 De emptione & uenditione cibi,& potus,Campiductor æstimationem faciat.

27 Quicunq; ante æstimationem aliquid emerit, emptor pecunijs , uenditor mercibus priuetur:similiter & de eo intelligendum est,qui cariori pretio quàm Campiductor constituerit,aliquid uendere ausus fuerit.

28 Satellites à Campiductore missos,ad comprehendendum malefactorem,nemo uerbis inhonestis proscindere audeat,sub graui pœna.Similiter administratori iusticiæ Carnifici,nemo illudere audeat,sub pœna honoris.

29 Militum pręfecti sub pœna honoris tenetur indicare,quot milites in legione sua desiderarentur. Arcis uerò siue ciuitatis cuius præsidia agit,incolam aut ciuem ad militiam nemo suscipere audeat,sine licentia Campiductoris,sub graui pœna.

30 Vnusquisq; militum præfectus diligenter animaduertat,ne arcem fidei suæ concreditam ad ultimum usq; periculum uitæ tradere præsumat,sub honoris & capitis pœna.

31 Decuriones,Commilitonesq;,si Rotmagister, (quod absit) per signa aliqua castrum hostibus tradere enituerit,illum captum Campiductori præsentare tenentur.

32 Rotmagister,siue militum præfectus,ad reserationem,& occlusionem portarum castri,quotidie præsens tenetur adesse,neminiq; castrum tempore incongruo apperire audeat.Noctu uerò omnes milites congregatos habere in arce tenetur.

33 Nemo in castrum intromittatur, nisi certa noticia de illo haberetur,cuius sit,uel ob quam causam uenerit,& si iustam causam dixerit,solus in castrum absq; famulis intromittatur,qui absq; Campiductoris licentia intromitti non possunt.

34 Quicunque militum maximè autem pedestrium deprædationis causa in terram hostilem friuolus abierit,talis pœna capitis puniatur.

35 Si alicui custodia ordinaria uenerit, ille autem præsens custodi non adfuerit,capitis pœna esto.

36 Si quis custodiæ munus obiens,sequentis custodiæ adeuntē non expectando abierit,temerariè,caput amittit.

37 Cui ex ordine custodiam obire contigerit, idq; muneris temerariè per ebrietatem, alearumq; lusum neglexerit,caput & honorem amittit.

38 Nemo Rotmagistrûm,Commilitonumûe extra arcem discedant, militesq; suos ad quamuis legationem negotiorum suorum destinare non audeant,sine licentia Campiductoris,maximè uerò Campiductore ibidem præsente,sub graui pœna.

39 Rem fortè inuentam,nemo apud se pernoctare sinat,sed Rotmagistro , siue Campiductori eam indicet,sub pœna patibuli.

40 Quicūq; militū absq; armis,ad quę stipēdia accepit,ambulauerit,uinculis corrigatur.

41 Nemo

41 Nemo rixas,motusq; aliquos in arce exercere audeat,sub pœna atroci, quod si quis aliquem uulnerauerit caput,& pro friuola gladij extractione manum amittit.

42 Ad quamuis iustam emendationem arcis,maximè obsidionis tempore, nemo militum eorum,qui in ea præsidia agentes manent,propter seipsos laborare detractent.

43 Rotmagistri & Decuriones,singuli suos milites semper instruant, doceantq; , quomodo unusquisq; in acie,legitimè,ordinateq; stare,& armis suis competentibus commodè uti possit,quod si ex ordine aliquis foras excesserit,caput amittit.

44 Commilitones,siue Decuriones honestè sese obseruent erga Rotmagistrum suum, non solummodò manu,uerum etiam uerbis,similiter & Rotmagister erga eosdem,neminem dehonestando,uerberandóue,sed si quid aliquis peccauerit,in corona omnium Decurionum,sociorumq; eum iudicet & puniat,rebellem uerò Campiductori indicet.

45 Quod si aliquis commilitonum , sociorúmue,siue ipse uices gerens,Articulos supra scriptos,honoris & capitis pœna præmunitos iustè & legitimè non obseruauerit,eū Rotmagister suus,Campiductori sub fide iussione,& nobilitatis honore, ordinatè trāsmittat.

Articulorum militarium magni Ducatus Lithuaniæ finis esto.

PRVSSIAE CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, omniumq; Magistrorum Crucigerorum Teutonisci ordinis, iuxta seriem compendiosa descriptio.

DE PRVSSIAE DEDVCTIONE DOctorum opiniones.

PRæclarus ille Germanorum legatus,& orator apud multos extraneos Principes celeberrimus,Aeneas Syluius,qui in Prussia legationem frequenter obibat, scribit in suis Chronicis,quod Prussia rectius & conuenientius, Vlmigauia appellanda sit,& hoc non sine causa:nam populus qui hanc Regionem primò incolebat,Vlmigauus nuncupabatur.Ioannes autem Boëmus scribit,ab Ortu solis in hanc Regionem populos Amaxobios,Alanos,& Gotos,Venedosq; , siue Vandalitas cōmigrasse.Mathias uerò Miechouiensis, Polonorum Chronographiæ scriptor, lib. 2.cap.8.refert,Regem Bithiniæ Prussam nomine,ab Hannibale Carthaginensi admonitum, ut Romanis bellum inferret,quod cum ille suscepisset,malè ei cessit. Longè enim plus Romani totius orbis Domini,quam Prussa Rex Bithiniæ copijs ualebant, quocirca ab illis adeò cum uniuerso exercitu profligatus est,ut Bithiniam Regionem propriam relinquere cogeretur,& in Vlmigauiam longa peregrinatione uenire, quàm à suo nomine Prussiam appellauit. Commemorat,& in alio loco eorundem Chronicorum idem Miechouiensis, multos Romanos in terram istam propter atrocia bella , Romæ exorta migrasse,seq; partim in Prussiam,partim in Lithuaniam,Liuoniamq; & Samogitiam diffudisse. Erasmus uerò Stella asserit in hāc Regionem gentiles quosdam populos Sargatianos, Gelidanos, Alanos,Venedosq; uenisse,qui omnes in Vlmigauia,non diu tamen domicilium habuerunt.Sebastianus autem Brand Germanorum Chronographiarum scriptor,sic de Prutenis,eorumq; sedibus inquit: Pruteni proximi sunt Vistulæ,siue Vandalo fluuio,qui Poloniam à Germania disterminat,hic fluit ex Silesia, Poloniaq; minori & Masouia prælapsa per Prussiam Gedanum usq; decurrit,ibiq; in salsum mare exoneratur.

Syluij de Prussiæ appellatione opinio.
Vlmigaui.
Ioannis Boëmi opinio de Prussia.
Miechouitæ opinio de Prussia.
Prussia à Prussa Rege Bithiniæ.
Romani in Prussia.
Erasmi Stellæ opinio.
Sebastiani Brand opinio.

Ab æquinoctio itaque Prussiam Saxonia attingit,ab occidente Pomerania,& mare Balticum,siue Germanicum,ab ortu solis Lithuaniæ,à meridie Poloniæ regno, & Masouiæ Ducatui contermina est,à septentrione Curlandia,Liuoniaq; terminatur. Regio est fertilissima frugum,pecorisq; abundans,incoluerunt illam, (maximè autem iuxta Vistulam fluuiū) Vlmigaui, Alani, Amaxobij, Gotiq;,ut testis est locupletissimus Ptolomæus. Hæ gentes,in primis immundos spiritus,& prophanas creaturas adorauerunt, usque ad tempora Friderici Cæsaris huius nominis 2.cuius consensu & approbatione à Teutonici ordinis Crucigeris,qui primo Mariani uel Pauperiani nuncupabantur perdomiti sunt,& ad fidem Christianam conuersi,anno Domini 1216.de his fusiùs Chronica Pontificum de ordine fratrum Teutonicorum,eorumq; origine legi possunt. Poterit insuper Sebastianus Francus in secunda parte Chronographiæ suæ uideri.

Fines Prussiæ.
Prussæ gentiles.

PRISCA ANTIQVORVM PRVTENOrum religio.

ANno Domini 503.Gentilibus Prutenis,siue Vlmigauis,Rex quidam Bruteno dictus,imperauit,qui cùm iustos annos ætatis consecutus esset,Regiū sceptrum diutiùs tenere resignauit, quietam uitam ducere instituens , quocirca fratrem Veijdenutum successorem sibi in Regno elegit,traditoq; fratri sceptro, ipse Bru-

Ab eodem Bruteno Prussiam appellatā quidam autumāt.

Kirie Kirieÿto nomina Græcorum ex Bithinia idioma personant.

teno summus sacerdos gentili ritu effectus est, nomenq́ ei dignitatis inditum fuit, Kirie Kirieÿto, quasi dicas proximus noster Dominus. Huic Pontifici suo Pruteni & idolis, præclaram sanè & cum maximo sumptu habitationem, sub quercu quadam erexerant, locoq́ Romanæ à Roma nomen indiderunt. Circa hanc quercum octo ulnarum in latitudinem, & altitudinem tela optima sericea extensa fuit, in quam habitationem nemo præter Patriarcham eorum, Kirie Kirieÿto dictum, & præcipuos ministros idolorum munia obeuntes intrare poterat. Si autem aliquis inuisendi, honorandi, adorandi uel offerendi gratia ad idola uenisset, tunc constituti Deorum ministri telā, ut idola uiderentur, à quercu semouebant. Quercus hęc tripartita fuit inter cæteras syluas quercinas delectissima in loco, (ubi nunc oppidum Heyligenbeil, id est, sancta securis, constructum est) sita erat, ex una parte Prutenorum Deum qui Petuno, id est, fulmē dicebatur, habebant: in huius laudem & honorem ignis ex quercubus construebatur, qui die, nocteq́ perpetuò ardebat, & nunquàm extinguebatur, quòd si negligentia ministrorum ad hoc officium præstandum deputatorum ignem extingui contingeret, capitali supplicio afficiebantur. Ex altera parte collocatum erat Patrimpo idolum, cuius cultus erat in serpente uiuo retinendo, qui lacte, ut eò commodius uiueret, alebatur. Tertia ex parte Dæmoniacum idolum Patelo nomine, situm fuit, huius honor in retinendo alicuius mortui hominis capite consistebat. Habuerunt præterea alios multos Deos quos adorabant, cultuq́ Diuino prosequebantur, semper tamen inter querceta holocausta eis offerre solebant, & quod ferè res habebant, tot præsides & deos constituebant. Fuit igitur Deus singularis Vurschayto gentiliter dictus, quem magno honore uenerabantur, & pro Lare siue deo domestico super omnia mobilia, iumentaq́ utpotè, equos, boues, oues, capras, sues, &c. eum pręponebant. Alter Deus fuit Sneybrato dictus, hunc super anseres, gallinas, anates, columbos, pauones, &c. constituebant. Tertium Deum domesticum, Gurcho dictum habebant, is omnibus esculentis, cibariisq́ præponebatur.

Processus religionis Prussorum.

Petun idolum.

Patrimpo idolum.

Tertium idolū Patelo.

Vurschayto idolum.

Sneybrato idolum.

Gurcho idolū.

Præterea tonitruis, lunæ, stellis, serpentibus, bubonibus, & omnibus penè creaturis, diuinum honorem deferebant. Fuit hic populus quondam barbarus & incultus, nec ullam scripturam nouerat, propterea nec fidem adhibebant, si quispiam diceret hominem, homini per literas animum & uoluntatem aperire posse. Potus illorum aqua melli commixta, & lac equinum erat, liberales ualdè & hospitales aduenis se exhibebant.

DIVISIO PRVSSIAE IN XII. DVCATVS.

Nomina filiorum Vedenuti.

ANno Diuinæ incarnationis 373. Vedenuto Princeps Prusiæ, (qui Bruteno fratri uoluntariè sceptra deponenti succeſsit) duodecim filios procreauit, quorum hæc nomina fuêre, Saymo, Neydro, Sudo, Slauo, Natango, Barto, Galindo, Varmo, Oggo, Pomedzo, Colmo, & Lituo. Cumq́ iam Vedenuto Princeps, centesimum decimumsextum annum attigisset, regiones Prusiæ inter filios diuisit, Saymonemq́ natu maiorem summæ rerum præfecit. Atq́ ita Prusia in 12. Ducatus, secundum filiorum Principis Vedenuti numerum diuisa est, & unusquisq́ à suo Principe nomē accepit. Quos hic secundum ordinem cum sua dispositione, castrisq́ & ciuitatibus, annorumq́ numero, quando uidelicet à Crucigeris potissimum erectæ sint, describemus.

Prußia in 12. Ducatus diuisa.

SVDAVIA DVCATVS I.

PRimus & præcipuus Prusię Ducatus Sudauia olim erat, qui à Sudauo Vedenuti filio Principe suo, nomen sortitus est. Hic Ducatus omnes alios & præstantia, & fertilitate antecellebat: nam quocunq́ tempore neceſsitatis, sex millia equitum, & octo millia peditum præstare ualebat. In hac regione præcipui nobiles & proceres totius Prusiæ priscorum tempore sedes suas habebant, nunc autem paludibus & syluis maximis obsitus scatet, nec ullum uestigium tam insignis & nobilis regionis remanet, pręter septem pagos, quos coloni possident, in Luptauensi territorio, tota enim est deuastata à Crucigeris ordinis Teutonici, non aliam ob causam, quam propter inobedientiam & infidelitatem. Distinguit Sudauiam à Sambia regione palus quidam, à Ducatu uerò Nadrauiensi fluuius Lawo appellatus.

SAMBIA DVCATVS II.

SAmbia nunc Szamland appellata, Regio Prusiæ à Principe Saymo nomen accepit. Hęc priori cum potentia, tum fertilitate non multum cedere uidetur, poterat enim ex illa 4000. equitum & 4000. peditum congregari. A' Natangia regione fluuio Prægel dicto disterminatur.

Sequuntur Castra & Ciuitatęs ad Sambiensem Ducatum pertinentes.

Lebenicht

Lebenicht	unaquæq́ earum condita anno Domini	1256.
Kneypach		1380.
Regiomontum cum castro & antiqua, (ut illi appellant) ciuitate.		1260.
Fischusia		1269.
Lechstet		1289.
Mulmelburgia		1279.

Girmauia,	Bobetia,	Tyremburgia,
Rudauia,	Lubtauia,	Bonundia,
Neuhusia,	Schaccia,	Rositta,
Vuargia,	Chremetia,	Caymen.
Ceilgarbia,	Vualdouia,	

His nominibus arces in Sambia olim appellabantur cum suis ciuitatibus, quę omnes à Crucigeris benè muratæ & fossis cinctæ extiterunt, nunc quædam arces in curias iudiciales redactæ sunt, quarundam etiam magna pars, humi prostrata iacet.

NATANGIA DVCATVS III.

NAtangia Regio à Principe Natango nomen ducit, quæ à Bartia Regione flumine, Alla nominato, secernitur, à Pomesania Passaria fluuio, disterminatur. Regio est optima, arces & ciuitates plurimas, prout inferius ordine descriptæ sunt, habet.

Valdouia ciuitas	conditæ sunt anno Domini	1256.
Girdauia ciuitas		1326.
Cintia oppidum		1313.
Creneburga ciuitas cum arce		1253.
Heiligenbeil oppidum		1301.
Fridlandia ciuitas		1312.
Schippenbeilia ciuitas		1319.
Brandenburga oppidum cum arce		1362.
Balga arx		1239.
Damnouia ciuitas		1400.

NADROVIA PROVINCIA IIII.

REgio Nadrouia à Principe Nadro denominata est, eam à Natangia fluuius Pregiel disterminat, à Slauonia Nara amne distinguitur. Hæc maiori ex parte à fratribus ordinis Teutonici, propter infidelitatem incolarum deuastata est, reliquiæ eius & uestigia reperiuntur, casæ & tuguria in quibus piscatores habitant.

SLAVONIA DVCATVS V.

SLauonia Regio quondam Priscorum Prutenorum temporibus, pro Ducatu computabatur, à Principe Slauo nomine denominationem accepit, ex maiore parte à Lithuanis, Crucigerisq́ depopulata est, eam à Lithuania Memula fluuius disterminat. Has infra scriptas munitiones & arces complectitur cum ciuitatibus & oppidis,

Ragneta	His annis incarnationis Diuinæ, à Crucigeris fratribus constructæ sunt	1253.
Tilsa		1289.
Renum		1276.
Liccouia		1273.
Salauia		1385.
Labia		1258.
Tapia		1255.
Vintburgia		1409.
Christouerder		1253.
Boytia		1338.
Cestia		1185.
Norbeitia		1381.
Vonsdorfa		1391.
Angerburgia		1412.
Dringofortia		1403.

BARTONIA DVCATVS VI.

BArtonia à Barto Principe nominis etimologiam ducit, cum Lithuanis & Moschouitis terminis disceptat, à Lithuania 70. stagnis & solitudine, à Galindia uerò flumine quodam finitur, nunc magna ex parte à Lithuanis & Crucigeris peruastata est. Arces has cum oppidis, à Crucigeris correctas complectitur.

Arces		Anni
Nordemburga	His annis hæ munitiones à Crucigeris erectæ sunt	1505.
Iohansburga		1268.
Gurgburga		1259.
Insterburga		1342.
Rihteuerder		1396.
Bartonia		1365.
Rhenum		1375.

GALINDIA REGIO VII.

HAec Regio à Galindo Principe Galindia nuncupata est, cuius Masouiæ sylua ingens à Meridie fines excipit, quondam tam populosa fuit, ut successu temporis, populus in ea progenitus, locum non haberet. Vnde præpositi regionis obstetricibus seuere mandarunt, ut nullam fœminei sexus, post partum prolem, hac luce frui permitterent, quam rem cum minus obseruatam animaduerterent, mamillas fœminis ne amplius prolem educarent, amputarunt, quod facinus mulieribus summæ tristiciæ, & miseriæ causa fuit. Erat autem in illa regione mulier quædam autoritate nomine & potentia clara, quæ pro Prophetissa habebatur: oracula enim interrogantibus dabat. Huic cum mulieres calamitates suas exposuerunt, Prophetissa illa, miseræ sorti fœmineæ condolens, dolos quibus uiros circumueniret, & perpetratum facinus ulcisceretur, expiaretque, indagare, cogitareque cœpit, conuocatisque omnibus proceribus, & nobilioribus uiris Galindiæ, monuit eos, ut Christianis bellum, sine ullo armorum genere (euentus enim rerum prædicere solita erat) quam celerrime inferrent, hanc enim uoluntatem Deorum esse seriò affirmabat, quibus Galindæ auditis, sine ulla mora (certum enim esse credebant) iuuenes, senesque ualida manu inermes in Polonorum & Masouiorum Christianorum prouincias, cum impetu excurrunt, nactaque ingenti hominum, & iumentorum præda, ad sua proficiscuntur. Interim uerò captorum Christianorum aliquot aufugiunt, continuoque reliquis Christianis nunciant, quomodo Galindi sine armis in terram erumperint. Christiani re intellecta benè armati Galindos assecutos, maxima, cruentaque strage profligant, prædamque repetunt, bellumque continuantes, fugientes hostes in regionem usque eorum persequuntur, quam armis & igne euertunt, reliquias tam matronarum, ancillarum, & iuuenum, in captiuitatem abducunt. Has ciuitates & munitiones Galindia complectitur.

Grande facinus.

Fraus mulieris

Pruteni in Masouiam excurrunt.

Masoui Prutenos profligant.

Ciuitates & munitiones		Anni
Orteleburgum castellum	Anni instaurationis eorum	1266.
Rastemburgum oppidum		1329.
Neyburgum arx & oppidum		1238.
Passenhumia oppidum		1388.
Dreschlouia arx & oppidum		1338.
Lucia castellum		1348.
Lucemburgia oppidum		1349.

VARMIA REGIO VIII.

VArmia siue Vuermelandia Regio, à Vuarmo Principe nomen sortita est, à Pomesania Prouincia stagno, & flumine passaria discernitur, à Natangia paruis quibusdam fluuijs, has arces cum ciuitatibus complectitur.

Arces		Anni
Ressel arx & ciuitas	His annis sunt extructæ	1337.
Sreburg arx		1348.
Bichofstein ciuitas		1325.
Vuartemburga ciuitas		1325.
Allenstein arx & ciuitas		1367.
Melsatia arx & ciuitas		1326.
Helsberga arx & ciuitas		1320.
Vuermeditum arx & ciuitas		1316.
Gulstadia ciuitas		1326.

HOGKERLANDIA PROVINCIA IX.

HOgkerlandia siue Pomesania, à Principis nomine Hogo appellata est, eam à Natangia, Passaria fluuius separat, à Pomesania duo fluuij Melfink & Drasen appellati, hasque arces cum oppidis complectitur.

Arces		Anni
Brandemburgum castrum & oppidum	His annis extructa sunt	1258.
Frauemburgum oppidum		1279.
Tolkiemit oppidum		1365.
Munhusia castellum		1365.
Scharpouia prædium		1400.

Elbingense castrum constructum anno 1237.
Ciuitas uerò ipsa Elbinga celebris & populosa emporio clara instaurata est anno 1239.

CVLMENSIS DVCATVS X.

CVlmia Regio Prussiæ, à Culmo Principe denominationem trahit. A' Polonia & Pomerania Vistula fluuio secernitur, à Pomesania flumine Ossa, à Michlouia uerò & Dobrinia territorij Drebnicz fluuio, fines suos dirimit, has ciuitates & munitiones habet.

Ciuitates & munitiones		Anni
Culmina ciuitas ampla	Erectæ sunt annis hisce	1223.
Vuentslauia arx		1215.
Aldusia castrum		1238.
Grandentz arx & ciuitas		1299.
Gugeleburga ciuitas		1230.
Schonse arx cum ciuitate		1305.
Strasburga arx & ciuitas		1285.
Bartonia arx		1346.
Neumarckt ciuitas		1325.
Rogosna arx		1293.
Colmense ciuitas		1251.
Torunia arx cum ciuitate amplissima, emporio clara ad Vistulam condita		1235.
Papauia arx		1375.
Frideck arx		1331.
Lipno arx		1319.
Lesna ciuitas		1328.
Golba arx & ciuitas		1300.
Luben arx cum ciuitate	hisce annis extructæ	1233.
Reden ciuitas cum arce		1233.
Bergelauia arx		1305.
Lautergurgia arx		1301.

Huius Ducatus Titulo Rex Poloniæ utitur.

POMESANIA PROVINCIA XI.

POmesania à Pomesa Principe, finitur ab alijs Regionibus Vistula, Elbinga, Drusno, Drobnicz, Vuessera, multæ in ea præclaræ arces & ciuitates, ut sequitur habentur. Marienburga ciuitas ampla, anno Domini 1302. extructa est, arx uerò anno 1281. à fratribus Teutonicis erecta sub Magistro ordinis Hartmanno Comite Heldrouiensi, natura loci munitissima, ualloque fortissimo & fossa profunda circumducta, muro & propugnaculis, ac comeatu copioso, apprimè firmata, Regis Poloniæ præsidijs tenetur.

Newtichia oppidum	1329.
Stum arx cum ciuitate	1249.
Christburga arx & ciuitas	1258.
Preusmarck arx	1329.
Salfeld ciuitas	1328.
Merinek arx cum ciuitate	1290.
Holand arx & ciuitas	1329.
Lubstadia ciuitas	1302.
Ossterrade arx & ciuitas	1270.
Rosenburga arx cum ciuitate	1289.
Marienuerder arx cum ciuitate	1311.
Garnesia ciuitas	1328.
Germanica Eilouia arx cum ciuitate	1337.
Lebmulia ciuitas	1337.
Hohenstein ciuitas	1301.
Schonembergia arx	1319.
Rosembergia ciuitas	1315.
Eilemburga ciuitas	1299.
Neumburga ciuitas cum arce	1289.
Salauia ciuitas cum arce	1306.

Hæ ciuitates cum suis munitionib. his annis extructæ sunt

MICHLOVIA PROVINCIA XII.

MIchlouia admodum angusta terra est, inter Brodnam & Drebnicz fluuios iacet. Huius causa Poloni cum fratribus Teutonicis perpetuas rixas fouebant, nullam arcem præter unam ciuitatem Strasburgam, & tres munitiones, Berklij, Dornik, & Michlouiam habet.

Pomeranię Regionem amplissimam, longo tractu mari adiacentem, unde & nomen habet, in Polonię Regionum descriptione, latius indicabimus. De qua multa bella Poloni cum Prutenis gentilibus, & Crucigeris habebant, in hac sita est celeberrima urbs Gedanum, siue Dantiscum appellata, à mari Germanico uno miliari abest, eam celeberrimus fluuius Vistula præterlabitur, ibidemq; amplissimis ostijs in mare exoneratur. Celeberrimum in ea totius Pomeraniæ, & Prussiæ emporium est, Regij Poloniæ subiecta, anno Domini 1285. translata.

Dantiscum.

PRuteni Gentiles barbarie indomita rigentes, peruersi & infideles erant, uanas creaturas quaslibet pro Dijs colebant, nec se ad fidem Christianam conuerti patiebantur. Idiomate proprio à Liuonico non dissimili utebantur, Polonis & Masouitis tributarij erant, sed frequenter nacta occasione iugum excutiebant, ideò multa bella longo tempore Poloni cum eis tenuerunt. Postea anno Domini 1211. Conradus Masouiæ Princeps ex Regibus Polonorum genus ducens, à Prutenis Gentilibus sæpius uarijs excursionibus infestatus, ad Imperatorem Fridericum huius nominis 2. legatos destinauit, implorans auxilia aduersus infideles Prutenos, qui libenter fratres ordinis Teutonici Crucigeros à Saracenis tunc temporis Hierosolyma pulsos, in Prussiam 20000. misit, quibus Princeps Masouiæ Culmensem terram in primis donauit, cum arce Dobrzinensi, hac conditione, ut tempore necessitatis subsidium sibi contra infideles Prutenos ferrent, Prussiamq; subiugatam insimul partirentur. Hîc quædam de origine Crucigerorum Teutonici ordinis subiecimus.

Crucigeri in Prußiam ueniunt.

ORIGO ET PRINCIPIVM TEVtonici ordinis.

ANno Domini 1188. cum Balduinus Rex Christianus Hierosolymis regnaret, Saraceni & barbari ex arce nomine Ptolomaida, Latinè Acona, Germanicè Acris dicta, uarijs excursionibus Sanctam terram infestare solebāt. Quamobrem Rex contra barbaros Saracenos auxilium petijt à Christianis. Longobardi igitur sexaginta galeras, & in hijs quinquaginta millia uirorum, in subsidium miserunt, cum quibus multi homines probi piæ peregrinationis causa, in terram sanctam profecti sunt. Horum numerus erat 500. partim ex Saxonia, partim ex alijs prouincijs Germaniæ, qui omnes in unam nauem cōgregati, Aconā usq; peruenerunt, ubi per integrū annum, cum infinita multitudine Christianorum, Aconam antequam caperetur, oppugnauerunt, in oppugnatione multi Christianorum telis barbarorum læsi erant, unde in morbum inciderunt,

Expeditio Christianorum in terram sanctā.

passimq; sparsi cūm neminem in terra aliena, qui subleuaret inopiam haberent, multi fame perierunt. Erant autem ex peregrinis præcipui, octo boni & pij uiri Teutones, qui cum uiderent Christianos tam miserè interire, commiseratione ducti curam illorum susceperunt, diligentiaq; illorum plurimi infirmi conualuerunt. Postea Xenodochium, siue hospitale sub titulo Beatæ uirginis Mariæ, Aconæ erexerunt, primusq; Xenodochij præfectus Henricus de Vualpot electus est, ex Germania oriundus, hic maximam diligentiam, in fouendis infirmis & egenis adhibuit, ultimum diem Aconæ peregit, ibidemq; sepultus est, anno Domini 1190. Postea Balduinus Rex, Hierosolymis templum, & Xenodochium, pro pauperibus, & pluribus nobilibus infirmis, qui in bello Aconiensi læsi erant, extruxit, sub titulo Beatæ uirginis Mariæ.

Hospitale Beatæ Mariæ uirginis Hierosolymis.

Tandem anno 1191. Clemens Papa huius nominis 3. hunc ordinem confirmauit, & intitulationem dedit fratribus Teutonicis, Xenodochij Hierosolymitani Beatæ uirginis Mariæ. Præterea D. Augustini, regulam illis seruandam imposuit, Stemmateq; cum cruce nigra eos insigniuit.

POSTEA Patriarcha Hierosolymitanus, singulos fratres Teutonici ordinis à Pontifice Romano confirmatos, alba chlamide ex utraq; parte crucem nigram habente ornauit, sicq; illi habitum suum susceperunt. Fuerunt qui uestiti sunt 24. fratres laici, & 7. sacerdotes. His lorica indutis, gladio accincto, missam celebrare concessum erat, nullus barbam tondebat, & super sacum stramine impletum, regula iubente, dormiebant, sed statim hæc mira quadam metamorphosi immutata sunt.

1 Habitus Crucigerorū Teutonicorum.

Secundus Henrico de Vualpot, primo Magistro Xenodochij Hierosolymitani, Otto de Karpen nobilis Germanus, in Magisterio successit, anno Domini 1200. sub Imperatore Romanorum Philippo, huius nominis 2. & Innocentio summo Pontifice, hic in humilitate, & cordis simplicitate, Deo & fratribus seruiuit. Sexto anno officium absoluit, Aconæq; sepultus est.

2

Tertius Ordinis Magister Hermannus Bart Olsacensis, electus est sub Pontifice Innocentio 3. & Philippo 2. in ordine Germanorum Imperatorum 22. anno 1206. præfuit officio 4. annis, pauperibus quantum potuit satisfecit, Aconæ sepultus est.

3

Quartus Hermannus à Salzen, nobilis Misnensis, Ottonis & Friderici secundi, Imperatorum, Innocentij 3. & Honorij, Gregorijq; 9. Pontificum temporibus, anno Domini 1210. electus est. Hic omnium præclarissima Priuilegia Ordini à Pontifice, & Friderico secundo, Cæsare consecutus est. Nam cum simultates, & odia inter Pontificem Romanum, & Fridericum Cæsarem exortæ essent. Ille huiusmodi cladem prudentia sua è medio sustulit, sub eo Conradus Marchio Thuringensis habitum suscepit, duo millia nobiles, & auratos equites Germanos in ordine habuit, quos 30. continuis annis rexit, eius temporibus fratribus ordinis à Saracenis Hierosolyma pulsis, Prussia concessa est, Regum Poloniæ, Conradiq; Ducis Masouiæ, & Imperatoris Friderici 2. concessu. Quorum 20000. in Prussiam uenerunt. Prussosq; Gentiles auxilio Polonorum, ex terra Culmensi eiecerunt.

4

Poloni & Masouitæ Prußiā Crucigeris concedunt.

Quintus Magister Conradus Thuringorum & Cathorum Landgrauius, sub Celestino 4. Pontifice, & Friderico 2. Imp. anno 1240. electus est, habitum Mariemburgæ, in Prussia suscepit, cum multis nobilibus adolescentibus, & uiris eximijs, ac prudentibus, cum Prussis Gentibus, multa bella gessit, magnoq; labore fines Regionum ordinis dilatauit, & si quæ ruinam minarentur, illas resarciens optimè conseruauit. Postea è uiuis excessit, Mariemburgæ sepultus.

5

Sextus Ordinis Magister Poppo ab Osternaw electus est, Conradi 4. Imperatoris, & Innocentij 4. Pontificis temporibus, anno 1252. Multa præclara bella cum Prutenis, Liuoniensibus, & Swantopolo Duce Pomeranorum gessit, postea ante Ligniciam ciuitatem cum Conrado Silesiæ Duce, sanctæ Heduigis marito, à Tartaris totam ferè Sarmatiam uastantibus, interemptus est, à Christianis uerò Vuratislauiam delatus, ibiq; in Basilica Diui Alberti, terræ mandatus est, huius Magistri tempore Regiomontum constructum est.

6

Septimus Magister, Ioannes Sangerhusensis, officium suscepit tempore Vilhelmi Comitis Flandriæ, Rom. Imp. & Alexandri 4. Pontificis, anno 1263. Infidelium Prutenorum, uires mirabiliter diminuit, ordoq; eo præsidente, plurimum profecit, Dominicanorum monasterium Toruniæ fundauit, Brandemburga quoq; ciuitas cum arce, eius temporibus ædificata est, anno Domini 1266. Tapia quoq; munitio erecta. Annis 12. præfuit, Treueris sepultus est.

7

Octauus Magister, Hartmannus, Comes Heldringensis constituitur, sub Rodolpho 27. Imp. Habsburgensi Comite, & Clemente 4. Pontifice, anno Domini 1275. uir pius & industrius

8

& industrius extitit, Nadrauiam, Sudauiamq; Regiones Prussiæ debellauit, cum cæterisq; finitimis longas acies tenuit. Eo præsidente, anno 1279. Menia ciuitas ædificata est. Anno uerò Domini 1281. Marienburgense castrum erectum est. Venetijs ultimum diem clausit, ibidemq; sepultus est.

9 Nonus Magister Burchardus à Swenden, sub Rodolpho Cæsare 27. & Pontifice Ioanne 21. electus est, anno 1283. eo præsidente fratres ordinis, cum Prussis infidelibus bellum acre larga sanguinis effusione gesserunt, eosq; in integrum ad obedientiam compulerũt. Postea 7. annis in officio expletis, Magistratu se abdicauit, mortuus est Rhodijs, ibidemq; ad Basilicam S. Ioannis sepultus.

10 Decimus Magister, Conradus de Feuchtwangen, munus Magisterij suscepit, sub Adolpho 28. Imp. & Nicolao 4. Pontifice, anno 1290. eo præsidente ordo multum profecit, 7. annis fratres in officio continuit: Pragæ Bohemiæ metropoli spiritum exhalauit, Trebniciæq; sepultus est.

11 Vndecimus Magister Gotfridus, Comes de Hohenloh electus est, sub Cæsare Adolpho 28. Germanorum Imperatore, & Pontifice Celestino quinto, anno Domini 1297. Hic Venetia cum multis fratribus in Prussiam profectus est, decem annis officium gessit. Postea Comitijs celebratis, Magisterium resignauit, in Germaniamque profectus, è uiuis excessit.

12 Duodecimus Magister Sigfridus de Feuchtwangen, anno 1307. creatus est, Alberti Imp. Austriæ Ducis, & Clementis Pontificis temporibus. Hic sedem Venetijs, Prussiæ castrum Mariemburgam transtulit: nam in terra sancta, Venetijs, Neapoli, & in Anglia sedes suas, & præclara ædificia propter quasdam simultates amiserant. Duobus annis officio præfuit, Mariemburgæ mortuus est.

13 Decimus tertius Magister, Carolus Beffart susceptus est, sub Henrico 7. Imperatore, & Clemente 5. Põtifice, anno 1309. erat insignis uir prudens, & industrius, anno Domini 1312. eo præsidente, Memula arx, in Curlandia Regione Prussiæ fundata est, ad propulsandos Lithuanorum incursus. Tandem prędictus Magister à Pontifice Romam citatus, adeò crimẽ obiectum auxilio Dei diluit, ut in aduersariorum caput redundaret. Romaq; discedens, in itinere, Viennæ morbo oppressus expirauit, ibiq; tumulatus est. Huius tempore pestis per integrum annum tantoperè grassauit, ut omnia frumenta penuria hominum in agris manerent.

14 Decimus quartus Magister Vernerus Vrselensis, temporibus Cæsaris Ludouici 33. & Ioannis Pontificis 22. suscepit officium suum, anno 1322. ordini cum summa laude præfuit, citò post interemptus est, à fratre ordinis Ioanne Bunsdorfio, in uigilia S. Elisabeth, cum ex uespertinis precibus egrederetur.

15 Decimus quintus Magister Ludolphus Dux Brunsuicensis, sub Ludouico 33. Cæsare, & Ioanne Pontifice 22. Magisterij celsitudinem suscepit, anno 1325. uir pius & sapiens extitit. Fratres ad cultum Diuinum summopere compulit, largeq; illis omnia ministrauit, ideò eos liberalitate obedientes sibi effecit. Iusticiam magnopere administrauit.

16 Decimus sextus Magister Districhus, Comes Aldemburgensis, octogenarius iam electus est, temporibus Ludouici 33. Imp. & Ioannis 22. Pontificis, anno Domini 1329. eloquentia ualidus, autoritate grauis, iusticiaq;, rigidus extitit, gentilibus terrori fuit, templum Beatæ Mariæ uirginis Mariemburgæ extruxit, Toruniæ obijt, translatus Mariemburgam, in templo S. Annæ sepultus est.

17 Decimus septimus Magister Rodolphus Dux Saxoniæ, Ludouici 33. Imperatoris, ac Benedicti undecimi Pontificis tempore, in officium susceptus est, anno Domini 1339. Hic anno Domini 1341. magnas copias conscripsit, Neumarcouiamq; oppugnauit. Interim uerò Lithuani Prussiam inuaserunt, eamq; fere totam igne, & cædibus consumpserunt, multos captiuos abducentes, quæ causa illi tantum mœrorem attulisse creditur, ut mente captus, ab officioq; depositus, præ mœrore uitam terminârit, in Marienuerderq; ciuitate sepultus est.

Lithuani Prussiam uastant.

18 Octodecimus Magister Henricus Dusmariensis, Clementis 6. Pontificis tempore, officij dignitatem consecutus est, 6. annos in regendo ordine consumpsit, cum Lithuanis & Ruthenis bellum egregium, in die Purificationis Beatæ Mariæ gessit, auxilioq; Diuino 10000. inimicorum prostrauit. E' uiuis postea decessit, Mariemburgæq; humatus est. Hic uirginum Cœnobium, Lebenich dictum, Regiomonti erexit.

Lithuani prostrantur.

19 Decimus nonus Magister Henricus Kniprodiensis, Carolo Cæsare 34. & Clemente 6. imperantibus, ad dignitatem Magisterij accessit, anno 1348. Eo præsidente ordo doctis uiris abundauit, fratres in timore & amore Dei instruxit, annis 31. officio præfuit: Mariemburgæ uitam terminauit, ibidemq; sepultus est.

Vigesimus

20 Vigesimus Magister Conradus Zolner, temporibus Venceslai 33. Imperatoris Romani, & Vrbani 6. Pontificis, ad officium uocatus est, anno Domini 1379. multa egregia bella & facinora contra Gentiles, Lithuanos, & Samogithas temporibus Keystudi, Iagielonis, Vitoldi, & Suidrigilonis Ducum Lithuaniæ gessit. Ordinem in potestate octo annis tenuit, Mariemburgæ naturæ debitum persoluit.

21 Vigesimus primus Conradus Valenrodensis, Venceslai 33. Imperatoris, & Bonifacij Pontificis tempore, magnus Magisterij oblatum suscepit, anno 1388. uehemens, & iracundus extitit, totis uiribus bello incumbebat, Monachos, Sacerdotes, & omnes Ecclesiasticos furore percitus, odio persequebatur, nullumq; in hora mortis ad se uenire passus est. Anno 1391. fratres ordinis, armata manu, per fluuium Crononem, Lithuanis Nemen dictum, ad arcem Cawnensem in Lithuaniam nauibus, terraq; peruenerunt, ibique tres munitiones celerrimè erexerunt, Newerder, Riteuerder, & Metemburg appellatas, ex his Crucigeri Lithuanis, magna damna inferebant, Regionem igne & ferro uastando, incolasq; occidendo.

22 Vigesimus secundus Magister Conradus de Iungingen, ad munus obeundum uocatus est, Venceslao 33. Imp. & Bonifacio Pontifice præsidentibus. Hic propter morũ probitatem magnam laudem apud omnes obtinuit, pacisq; obseruantissimus erat, ideò ab ordinis fratribus, cum multa pati oportebat. Annis 12. officio præfuit. Postea ex carceribus corporis liberatus, Mariæburgæ in D. Annæ templo humatus est.

23 Vigesimus tertius Magister Vlricus de Iungingen, Conradi frater, Ruperto 34. Cæsare, & Gregorio 12. Pontifice, munia obeuntibus, officiũ suscepit anno 1404. Strenuus & bellicosus uir extitit, regulas ordinis non admodum obseruauit, consanguineos odio persequebatur, illorumq; arces partim eripuit, partim destruxit. Cum Lithuanis & Polonis plurima bellis gessit, hũc postea Iagielo Rex Poloniæ, & Lithuaniæ magnus Dux Vitoldus, cruento prælio profligauit, ubi & ipse cum plurimis Commendatoribus quorum 200. recensentur cecidit. Dux quoq; Stetinensis & Olesnicensis, Kerczdorffq; Dux exercitus Crucigerorũ, à Polonis capti: 5000. Crucigerorũ à Polonis cæsa sunt. Lithuanorum tamen in castris Polonorum militantium 7000. trucidata, fugataq; in primo conflictu.

Crucigeri profligantur.

24 Vigesimus quartus Magister Henricus Comes Plauensis, sub Sigismundo 35. Imp. & Ioanne 23. Pont. electus est. Hic uolebat ulcisci iniuriam, quæ à Polonis Crucigeris illata erat, sed antequam quicquam inciperet ab officio deiectus est, & Engelsburgæ in carceres coniectus, deinde adIeksteg missus, ubi 7. anno in uinculis peracto, fatis concessit, sepultus Marienburgæ.

25 Vigesimus quintus Michaël Sterbergensis, Imperatoriæ culinæ Magister, Sigismundo 35. sceptrum tenente, & Ioanne 23. Rom. Pont. ordini præpositus est, anno Domini 1410. Primo anno cum suscepisset officium Iagielo Rex Poloniæ, & Vitoldus Dux Lithuaniæ, Osterrodam, Helsburgensemq; Episcopatum, Resenburgam, Elbingam, & Christburgam ciuitates, depopulati sunt. Argentoratum obsederunt, re tamen infecta discesserunt, nouem annis ordinis curam gessit: postea ut deponeretur precibus obtinuit, Gedani uitam finiuit, Marienburgæ uerò sepultus est.

Poloni cum Lithuanis Prussiam uastant.

26 Vigesimus sextus Paulus Rusdorfiensis, Sigismũdi 35. Imp. & Martini Pont. tempore, Magisterij celsitudinem consecutus est, anno Domini 1419. Huius tempore prouinciæ & ciuitates Prussiæ ad Regem Poloniæ Casimirum defecerunt, & iugum Crucigerorum excusserunt, officium 9. annis hic Magister retinuit, mortuus tandem, Marienburgæq; sepultus.

Ad Polonos Pruteni deficiunt Crucigeros spernentes.

27 Vicesimus septimus Conradus ab Erlingshausen, Alberti 36. Rom. Imp. tempore officium suscepit, anno 1438. Hic à bello quo aduixit abstinuit, nimio dolore ob fratrum peruersitatem consumptus est, Marienburgæ mortuus, ibidemq; sepultus.

28 Vigesimus octauus Ludouicus ab Erlingshausen, sub Cæs. Friderico huius nominis 3. fratres regere cepit anno 1450. Huius tẽpore Prussia ab ordine desciuit, ad Regemq; Polonię Casimirum maior pars eorum defecit. Milites quoq; ordinis præsidiarij, Marienburgam Regi anno Domini 1457. pro summa 476000. florenorum uendiderunt, cum alijs castris & ciuitatibus. Postea Rex Poloniæ capta arce Choijnicze, pacem cum Crucigeris inijt, atq; ab hoc tempore Pomerania Regno Poloniæ adiuncta est, pro qua Poloni 150. annis perpetuò cum Crucigeris belligerabant.

Pruteni Crucigerorum iugũ excutiunt.

Marienburga uenditur.

29 Vigesimus nonus Henricus Rhews, Comes Plauensis, dignitatem Magisterij assecutus est, sub Friderico huius nominis 3. Imp. anno Domini 1467. Vndecim hebdomadis officio præfuit, Regiomonti in Cathedrali Ecclesia terræ mandatus est.

30 Trigesimus Magister Henricus Comes Richtenbergẽsis, anno 1470. officium suscepit, præsidentibus Friderico 3. Imperatore, & Sixto Pontifice huius nominis 4. Fuit uir rigidus,

gidus,furibundusꝗ,Theodorum Episcopum Prussiæ captum,in uinculis fame peremit. Ordini annis 7. præfuit, Regiomonti sepultus est, huius tempore bellum sacerdotum in Germania fuit.

Bellum sacerdotum.

31 Trigesimus primus Martinus Truchses Vueczhausensis, sub Friderico 3. Imperatore,& Sixto 4. Pontifice ordini præfectus est, 12. annis præfuit, Casimiro Regi Poloniæ, obedientiam præstitit,Regiomonti mortuus,ibidemꝗ sepultus est.

32 Trigesimus secundus Magister Ioannes de Tiefen ex Heluetia, celebri familia oriundus,Maximiliano sceptrum tenente,& Iulio Pontifice præsidente, ordinem in tutelam suscepit,anno 1489. Eodem anno Polonia Regi,iuramentum præstitit. Postea eidem Regi Ioanni Alberto,auxilium contra Valachos ferens, cum exercitu profligatus, ipseꝗ peremptus est. Regiomontum delatus,ibidem terræ mandatus.

33 Trigesimus tertius Fridericus Dux Saxoniæ, Thuringorum & Hermandurorum Marchio,Maximiliani Imperatoris,& Iulij Pontificis temporibus,anno Domini 1498. In festo D. Michaëlis Regiomonti Magistratum suscepit. Nunquam Regi Poloniæ iuramento se obstringere uoluit, qua de causa à Polonis sæpiùs infestatus,in patriam suam Hermanduriam profectus,ubi 12. annis extra Ordinis fines exactis,mortuus est. Huius tempore Ioannes Albertus Rex Poloniæ è uiuis decessit,cui in Regno Alexander frater germanus successit.

34 Trigesimus quartus Albertus Marchio Brandenburgensis, Casimiri Regis Poloniæ Nepos, Maximiliani Cæsaris, & Iulij Pontificis temporibus, Ordini solenniter cum ingenti pompa Regiomonti præfectus est,anno Domini 1512. Sigismundo Regi Poloniæ auunculo suo, iuramentum præstare noluit,sed arces necessarijs omnibus muniuit, ut se contra Polonorum incursum defenderet,magnum & diuturnum bellum cum Rege Poloniæ habuit,in quo ex utraque parte multi ceciderunt,eam ob causam,quod iuramento se obstringere Regi noluisset.

GESTA HVIVS MAGISTRI TEMPORE praecipua.

ANno Domini 1519. in Autumno,inter Sigismundum Regem Poloniæ, & Magistrum Prussiæ Albertum Marchionem,bellũ ortum est,anno 1520. Albertus Marchio,die festo Circumcisionis Christi,Bransbergam inopinatè occupauit. Eodem anno, Mielzak,Milimlijn,Regi traditæ sunt,cum alijs plurimis ciuitatibus, castrisꝗ. Quadragesimali tempore mense Aprili copiæ Regis Oland,ciuitatem & arcem sub Magistro,cœperunt,eodem anno Brandemburga arx & ciuitas à Polonis capta & depopulata est.

Anno Domini 1520. Vuolfangus Dux Schonemburgẽsis cum exercitu ordinis decem millibus peditum,& 4000. equitum coniungens,Gedanum oppugnauit,ex episcopiꝗ monte, (ut uulgò uocant) ciuitate imminenti 4000. globos tormentorum bellicorum,in ciuitatem frustra tamen exonerauit,nullum enim hominem læsit,sibi uerò ingens damnum in tormentis & globulis intulit:nam ex muro ciuitatis tormentum unum præstantissimum,in mille frusta concussum est,& si aliquis ex exercitu se ostenderet, in hunc quatuor uel quinque tormenta ex turribus ciuitatis exonerabantur,tantaꝗ miseria & penuria omnium,Crucigerorum milites afflicti erant,ut multis suorum desideratis, quibusdam captis,fuga sibi ab obsidione consulere cogerentur. Interea uerò Poloniæ Rex,in subsidium Gedanensibus 12000. equitum electorum misit,qui milites Crucigerorum à Gedani obsidione discedentes,insecuti sunt, plurimosꝗ ex eis trucidauerunt, quosdam captiuos abduxerunt,multi etiam à Cassubijs & Pomeranis iugulati sunt. Postea Regius exercitus Dirschouiam & Stargerdum arces occupauit, Choijnicz quoꝗ arx cum ciuitate capta est,postea cæteræ ciuitates & arces ultro se Regi Poloniæ obtulerunt,& milites ordinis una cum Crucigeris ex Prussia sunt eiecti.

Crucigeri à Gedano fugantur.

Crucigeri ex Prussia eijciuntur.

Anno Domini 1525. die 8. Aprilis,Prussia quam primùm religiosi Crucigeri uidelicet tenuerunt,in mundanam policiam & principatum sæcularem cessit. Albertus enim Marchio Brandenburgensis in ordine 34. & ultimus Magister Crucigerorum, belli cum Rege Poloniæ pertæsus, difficileꝗ contra stimulum calcitrare uidens,Regem sibi per internuncios fratres & affines suos reconciliauit,Cracouiamꝗ ueniens iuramentum solenniter Regi Poloniæ Sigismundo,in Maiestate Regia ad id fabricata, in medio foro Cracouiensi sedenti,Regalibusꝗ induto præstitit,multis principibus. Ibiꝗ prædictum Albertum Marchionem Brandenburgensem,post iuramentum solenniter præstitum,Sigismundus Rex,Principem sæcularem,equitemꝗ(ut uocant)auratum creauit. Terrasꝗ omnes Prussiæ certis sub conditionibus,eidem ut feudali, clientiꝗ,& subdito suo cõcessit, uexillumꝗ illi suum sub insignijs Polonicis dedit. Atꝗ hic finem ordo ille ut uocant Teutonicorum

Magister Prussiæ iuramẽtum Regi præstat.

tonicorum

tonicorum Crucigerorum, in Prussia anno Domini 1526. Alberto Prussiæ Duci, soror Regis Daniæ,in matrimonium data est,ex qua suscepit filium, Albertum Fridericum modernum Ducem Prussiæ,qui etiam post mortem patris, Regi Poloniæ iuramentum,homagiumꝗ solenniter præstitit,nunc quo ordine,& quibus cęremonijs hoc iuramentum præstitum sit, quoniam ipse præsens rerum spectator fui,breuiter dicam.

Anno Domini 1569. mense Iulio in Comitijs Regni generalibus, Lublini celebratis,Albertus Fridericus Marchio Brandenburgensis, Alberti Ducis Prussiæ prædicti filius,patri in Principatu succedens, iuramentum Regi Poloniæ præstitit,hoc modo. Decima nona die Iulij,amplissimum suggestum(siue Maiestas ut dicitur Regia)tectum sericeis,& stragulis,tapetisꝗ pretiosis, in suburbio Lublinensi sumptuosè erigitur, ubi Rex sessurus esset. Concursus fit ad forum immensæ hominum multitudinis, opplentur uiæ, omnesꝗ plateæ quacunꝗ incessus erat,satagit pro se quisꝗ uel ornatus splendido uestitu,uel armis instructus apparere. Interim Maiestas Regia ex arce in thronum proficiscitur,cingitur ingenti,& splendida Senatorum, Procerumꝗ uniuersi Regni corona,præcedentibus Principibus, uiris,ac omnis ordinis consiliarijs,& aulicis. Vexillumꝗ pulcherrimum & amplissimum album,nouo Duci,de more, cum insignijs donandum,Erasmus Debinski, Cancellarij Regni filius, præferebat, posteà Rex in domum quandam suggesto oppositam diuertitur, ibiꝗ ornatu Regali induitur, Sandalijs uidelicet aureis, alba Dalmatica,& Chlamide,siue Piuiali ex panno aureo confecta,& corona Regia aurea gemmis,lapidibusꝗ prætiosis concinnè, affabreꝗ ornata,chirothecas quoque annulis,gemmisꝗ ornatas manibus imposuit. Induta Maiestas Regia ornamentis Regalibus demodo illa in suggestum procedit media, inter Reuerendissimos Dominum Iacobum Vchanski Archiepiscopum Gnesnensem, Primatem Regni, ac Dominum Padniewski Episcopum Cracouiensem, præcedentibus, & subsequentibus contiguè primarijs Dominis,Consiliarijs, Spiritualibusꝗ,gladium euaginatum ancipitem Dominus Andreas Zborouuski Gladiator(ut dicitur) Regni,præferebat: Pomum aureum Cruce insignitum Petrus Zborouuski Palatinus Sendomiriensis portabat, Sceptrũ Stanislaus Myskouski,Palatinus Cracouiensis anteferebat. Cùm itaque Sacra Regia Maiestas in solio sedit, quatuor Germani Proceres Prussiæ,nomine Ducis sui, supplices uenerunt,& genubus flexus unus eorum orationem facundo lepore,ad S. R. M. recitauit: Oratione finita,Regia Maiestas quatuor Consiliarios suos cum illis quatuor Germanis ad Ducem Prussiæ accersendum misit. Veniens itaque Illustrissimus Princeps Albertus Fridericus,disertissima facundia, orationem fecit ad S. R. M. singularem fidem, supplicitatem, & subiectionem testantem. Responsum est postea ipsi Principi, Consiliarijsꝗ eius Latinis uerbis,nomine Regis: Sacram R. M. tam ipsum Principẽ,quàm omnes subditos, & optimates eius,omni fauore, & gratia complecti, defendereꝗ uelle. His finitis accessit Princeps ad solium,& pedes Regios genu flexus cũ summa reuerentia accepit,accepitꝗ de Sacra Regia Maiestate manibus, uexillum album insignitum Aquila nigra,cum literis S. & A. colligatis in pectore, cum institutione ore Regio facta his uerbis: Nos Sigismundus Augustus Rex, annuentes uestris, & uestrorum subditorum precibus, tradimus,& concedimus Illustritati tuæ, prout parenti tuo Illustrissimo tradideramus, in feudum terras, ciuitates,oppida, & arces in Prussia, & ad eas Illustritatem tuam inuestimus, per huius uexilli traditionem, ac instituimus gratia, & benignitate nostra, qua Illustritatem tuam uti nepotem nostrum charissimum complectimur, speramusꝗ,quod eius beneficentiæ nostræ, & memor, & grata, fidelisꝗ Illustritas tua sit futura. Deinde Princeps Prussiæ caudam uexilli tenens, super libro Euangeliorum in hæc uerba iuramentum præstitit.

Mos omagiorum regni Polonici.

Vestitus solennis Regis Poloniæ.

Verba Regis ad Ducẽ Prussiæ.

Ego Albertus Fridericus, Marchio Brandenburgensis in Prussia, Stetinensis, Pomeraniæ, Slauorum, Cassubiorum Dux, Princeps Rugiæ, & Burggrauius Norimbergẽsis, promitto & iuro, quod Serenissimo Principi ac Domino, Domino Sigismundo Augusto Regi Poloniæ Inuictissimo, Magno Duci Lituaniæ, Russiæꝗ, ac omnium terrarum Prussiæ Domino, & Hæredi, sicut meo naturali, hæreditarioꝗ Domino, & eius Sacræ Maiestatis hæredibus, & successoribus Regibus, & Regno Poloniæ ero fidelis & obsequens, eiusꝗ Maiestatis ac hęredum, & totius Regni Poloniæ bonum procurabo, & damnum præcauebo, ac omne id faciam, quod ad fidelem uasallum, feudalemꝗ pertinet, ita me Deus adiuuet, & hoc sanctum Dei Euangelium. Accepto huiusmodi iuramento Maiestas Regia, gladium ancipitẽ, à Gladiatore Regni, Domino Andrea Zborouuski accepit, nouumꝗ Ducem ter præcinxit, inclinatũ de more dicens: Accingere gladio tuo super femur tuum, Potentissime. Postea ei torquem aureã, Regio munere non indignam imposuit. Mos omnis Ordinis Nobiles, qui ad Equestre munus contendebant (in quo-

rum ego numero, eodem more præcinctus fui) præcincti sunt. Quibus omnibus ex ordine solenniter peractis, ac depositis Regalibus indumentis, cum toto illo comitatu, Duceq; Prussiæ cum suis præcedente in arcem rediit.

Commendatio Prußiæ.

HAEC autem Prussiæ Regio, plerisq; sinuosis flexibus est ubiq; amœna, & opportunis Portubus maris Baltici, maxime commoda, urbium illustrium oppidorum, arciumq; frequentia, & opimis incolarum diuitijs, opibusq; ac terrę ubertate, supra modum claret. Pecoris omnigeni inæstimabili copia, piscationibus, uenationibusq;, & syluis fructuosissimis, aërisq; temperie, cum amœnitate coniuncta prædita est, & postquam fidem Christianam Prussia suscepit, 72. arces præcipuas, & 62. ciuitates principales habuit, à Crucigeris domus Teutonicæ erectas, quarum numerus nunc temporis successu, plurimũ creuit: multæ enim & frequentes ciuitates ac oppida, munitionesq;, tam à Polonis, quàm Crucigeris uario Marte utrinq; decertantibus extructę sunt. Longitudo eius ex Aquilone in Austrum, à Torunia urbe confini Masouiæ usq; ad Memulam castrum cum oppido, quinquaginta octo milliaribus extenditur. In latitudinem uerò quinquaginta milliaribus, Lituanos, & Masouitas contingens patet.

Ciuitates in Prußia.

Flumina Prußiæ.

Flumina præcipua, & principalia, in Prussia duodecim reperiuntur, Istula siue Vistula, quæ Sylesiam, Poloniam, Masouiam, & Prussiam præterlabitur, similiter Cronon siue Nemen ex Lituania decurrens, Nogat, Elbinga, Vuesera, Passaria, Alla, Prægel, Ossa, Drebnicz, Lica, Lauia. Extant quoque alia plura flumina omni genere piscium abundantia, minùs tamen hominibus præcipuè externis cognita. Lacubus plurimis aliquando septem milliaribus Polonicis patentibus, piscibusquè omnis generis exundantibus undique scatet. Gummi quoque genus lucidissimum, quod succinum, siue Glessum uulgariter Bursttin uocatur, in littore maris Baltici copiosè colligitur. Cùm autem Prussia, ut copiosè superiùs descripsimus, barbarorum colonia antiquitùs fuerit, Polonorum ac Teutonicorum armis subactam, sacrisquè initiatam se agnoscit, qui in eam colonias suas barbaris, penitùs ferè extirpatis deduxerunt, nuncquè tam Polonis, quàm Germanis equitibus, pariter ciuibus, agricolisquè frequens est. Barbarorum tamen reliquiæ, ad Curlandicum lacum hucusque supersunt, qui cum Liuonibus, & Lituanis uicinis, idiomate, moribus, habituquè concordant. Porrò nulla in uniuerso Poloniæ Regis Dominio, regio reperitur, quę tam frequentibus ciuitatibus, arcibus, & oppidis, ut Prussia abundat.

Prußia duplex.

Regiomontũ.

Hæc autem Prussiæ Regio amplissima, omniumq; fructuum tam ex terra, quàm aqua nascentium abundantissima, duplex est, Ducalis, & Regalis: nam Dux gratia Regis Poloniæ, in suis ciuitatibus, & arcibus integrè rerum potitur, ut uasallus, & feudalis, ac beneficiarius Regni. Regiomontiq;, quæ est ciuitas maritima, sedem suam habet, in qua est collegium communis studij, ab Alberto præfato primo, ex Magistro Duce creato fundatum. Est autem Regiusmons emporio clara, ad eam enim merces ex Septentrionis regionibus copiosè apportantur, in hanc sedem suam Magistri transtulerunt Marienburga nobilissima, eaq; munitissima arce, ac totius Prussiæ propugnaculo, quæ cùm se expugnari non pateretur, Casimiro Regi Poloniæ (ut diximus) pro certa stipendiorum militibus Ordinis persolutione dedita est, in ea assiduè milites præsidiarij à Rege Poloniæ asseruantur, uictu & omnibus ad bellum necessarijs tam apprimè prouisa, ut sex annorum obsidionem sustinere possit. Est enim Regalis Prussię (id est, illarum arcium, & ciuitatum, quas Rex electas extra Ducem, armis maiorum suorum, acquisitas possidet) caput, & metropolis à Gedano septem milliaribus distat. Plurimas nobiles ciuitates, & arces, quas superiùs enumerauimus, Prussia complectitur.

Marienburga.

Episcopatus Prußiæ.

Episcopatus uerò quatuor Catholicos, postquam fidem Christianam suscepit, Prussia habebat. Vuarmiensem, Culmensem, Sambiensem, & Pomesaniensem, nunc Sambiensis Vuarmiensi: Pomesaniensis autem Culmensi adiuncti. Vuarmiensem Episcopatum, qui est præcipuus Reuerendissimus Dominus Stanislaus Hosius Polonus, Sacræ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis dignissimus, singulari pietate, & uitæ sanctitate, ac doctrina cœlesti, & scriptis diuinis corruscans administrat, qui Malleus Hæreticorum indefessus, & Catholicæ Ecclesiæ propugnator strenuus iure censendus est. Culmensem Episcopatum, Reuerendissimus Dominus N. Costca, uirtutum, & doctrinæ speculum insigne. Nunc de Pomerania regione amplissima dicendum nobis occurrit, quæ etiam Polonorum armis antiquitùs perdomita imperio paret. Nam Boleslaus Rex bellicosissimus Anno Domini 1003. Russiæ Principibus debellatis, strenuoquè Marte contusis, perpetuum uictoriæ monimentum Herculeum imitatus opus, tres ferreas columnas in Boristene fluuio collocauit. Deinde Anno Domini 1008. Saxonibus bellum intulit,

Gades Boleslai.

& omnem illorum regionem, circa Oderam, ad Albim, & Salam fluuios, Chersonesumquè, Cimbricam, quæ hodie Dania appellatur, summa belli dexteritate ditioni suæ subiugauit. Vrbes earum regionum maximas, partim solo æquauit, partim suis Polonis muniuit, gentemquè uniuersam Pomeranorum, barbaram, & incultam, ad fidem Christianam suscipiendam, armis coëgit, & ut sempiterna memoria uictoriæ fœlicissimæ apud posteros extaret, in Albi, & Sala, Ossaquè fluuijs, columnas æreas inclytus triumphator locauit, totam Prussiam ac Pomeraniam Christianis infestissimas, perdomuit.

DVCATVS POMERANIAE.

POMERANIA Regio amplissima, ab Holsatia ad Liuoniam usq;, longo tractu iuxta mare Germanicum extẽditur, unde & nomen habet. Pomorze enim Slauis mari adiacentem Regionem significat. In hac Regione natio Slauonica, antiquitùs consederat, sed nunc Germani magna ex parte eam incolunt. Has præcipuas ciuitates à mari procul sitas complectitur, Stetiniam, unde Ducatus Stetinensis dicitur, Neugardiam, Lemburgam, Stargardiam, Bergradum, Camenetiam, Publinam, Grifenborgam, & alias complures. Quæ uerò mari impendunt Colberg, Camin, Cosslin, Gribswald, Sunt, Puczka, Reuecol, Louemburg, Hechel, &c. Iulinum in hac Regione urbs erat celeberrima, nunc ruinis deformis iacet, pro hac regione Poloni cum Prutenis Gentilibus, & Crucigeris, longo tempore acriter decertabant, nunc titulo eius Rex Poloniæ, qui in ea maiori ex parte rerum potitur, Duxquè Prussiæ feudalis Regis Poloniæ utuntur.

Iulinum.

GEDANVM, siue Dantiscum huius Regionis metropolis, urbs amplissima, & insignis à mari Germanico uno milliari abest, eam celeberrimus fluuius Vistula præterlabitur, ibidemq; amplissimis ostijs in mare exoneratur, in ea totius Pomeraniæ, & Prussiæ celeberrimum emporium est: ex ultramarinis enim regionibus longinquis, Anglia, Britannia, Scotia, Gallia, Hispania, Swetia, Dania, & Nordwegia, naues ad eam appellunt. Ex Lituania quoque Russia, Volinia, Poloniaq; uariæ merces, fluuijs nauigabilibus in eam deferuntur: præcipuè uerò siliginis, & frumenti, ingens copia ex supranominatis regionibus aduehitur. Regi Poloniæ subiecta est, Castellanumq; à Rege præfectum habet. Ex mari in urbem perducta est, fossa qua naues maximę intra mœnia ueniunt. Burgrauius cum proconsulibus, & consulibus regio nomine, ciuitatem administrant. Ciues omnes ferè Germani sunt, mercatoresq; ditissimi, ita ut Gedanum ædificiorum pulcherrima dispositione, commerciorum uarietate, maris, Vistulæq; opportunitate, incolarum, & externorum incredibili multitudine, ciuium diuitijs, & instrumentorum bellicorum, ad hostes propulsandos, ac machinarum ænearum numero, cum præcipuis Europæ urbibus, meo iudicio cõferenda sit. Prætorium maximo sumptu, eoq; regio exædificatum cum superba turri, ædesq; sacræ, cum priuatis ingenti auri pondere, artificiosè erectæ, Geldaq; publicum urbis palatium, ac horologium diuinis ferè manibus elaboratum, cuius campanæ mirabilem quendam, & suauissimum concentum edunt, secundùm artificis uoluntatem, & temporis conuenientiam in admirabilem omnium gentium aduenas attrahentes. Propugnaculum munitissimum in ipso maris portu extructum, frequentibus directis machinis armatis militibus custoditur.

Vexillum totius Pomeraniæ aquilam nigram in collo coronatam, gladium euaginatum manu humana tenentem, pro Stemmate in campo aureo gestat similem Prussiæ, quam in eius principio expressimus.

ELBINGA ciuitas insignis ad ostia Albis fluuij, in littore maris magnificentissimè, & sumptuosè extructa, splendidis ciuium opibus, & mercatorum diuitum frequentia claram, spectabilemq; se reddit. Eius titulo Rex Poloniæ scribens, se Dominum terræ Elbingensis maximè in Priuilegijs utitur. Districtum enim amplissimum circumiacentem habet. Atque hæc de Prussia breuiter dicta sufficiant.

LIVONIAE TOTIVS CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, CASTRIS, ET COMMENDATVRIS, SIue Palatinatibus, &c. ſuccincta deſcriptio.

Addita eſt quoque breuis narratio, quomodo hæc Regio in ius Inuictißimi Regis Poloniæ Sigiſmundi Auguſti, Magni Ducis Lituaniæ ceſſerit, & quo pacto à Moſchorum Principe, & Swetiæ Rege diminuta fuerit

LIVONIA ſiue Lieflandia, Regio ampliſsima, ab Oriente Rußiæ, Moſchorum Principi ſubiectæ, contigua eſt, Neruaq; fluuius nauigabilis, (in cuius utraque ripa, duæ arces eiuſdem nominis, uni Liuonienſium, altera Moſchorum ſibi exaduerſo ſitæ ſunt) imperium Moſchouiticum, à Liuonienſi diſlimitabat. Sed modernus Moſchorum Monarcha, Ioannes Baſiliades, Derpt inſigni urbe Epiſcopali, cùm ſibi adiacente Prouincia occupata, ulteriùs fines ſuos (prout inferiùs dicitur) promouit. A' Septentrione cum Swetiæ Regno, & Philandiæ Ducatu fines ſuos, ſinu maris Baltici diſterminat: ab Occidente mari Baltheo (quod Germanicum, & Prutenicum appellatur) contermina eſt: à Meridie Samogitiæ, & Lituaniæ, nonnihilq; in Occidentem uergens, Pruſsiæ adhæret. Nonaginta milliaribus Germanicis in longitudinem, & quinquaginta in latitudinem, cum ſinu maris Baltici adiacenti extenditur. Sed nunc bellis ſæuientibus, pluribus in locis uaſtata, & diminuta eſt. Continet autem in ſe plurima territoria, quæ pro Ducatibus computari poſſunt, horum ſingula cum ſuis ciuitatibus, & caſtris ſuccinctè deſcribere curabo. Sed primò quomodo, & quando Regionis incolæ nomina Chriſto dederint, paucis aperiam.

Fines Liuoniæ.

Totum penè Orbem terrarum poſt maximum illud uniuerſæ terræ diluuium, fallacium dæmonum fraude ſeductum, ueram unius Dei religionem, impio multorum, & falſorum Deorum cultu, uanaqúe ſuperſtitione commutaſſe conſtat. Quidam enim mortuos homines propter merita beneficia, & egregia geſta, cultu diuino uenerabãtur. Alij malignos Dæmones, ementitis miraculis, & prodigijs hominum oculis ſeſe inſinuante, adorabant. Denique beluis atque ſerpentibus, & ſculptis, pictisq; arte humana ſimulachris, gloriam ueri Dei exhibebant. Donec Ieſu Chriſti, ueri Dei, hominisqúe benignitas, & Euangelij eius claritas poſt multa ſæcula, quaſi lux clariſsima, mundo cœlitùs affulgens, has terras, terribilesq; tenebras diſcuſsit. Sed regiones Septentrionales, & omnes gentes ad Aquilonem uergentes, Chriſtianæ religionis ignaræ, uano idolorum cultui, diutiùs ſubiugatæ fuerunt: difficilis enim ad eos externis gentibus erat aditus, propter efferam barbariem, & crudelitatem populi. Romani etiam, & Græci, qui primò fidem Chriſtianam amplexi ſunt, Septentrionalium plagarum minùs exactam notitiam habebant: unde factum eſt, ut Liuonia cum cæteris, ad Aquilonem uergentibus Regionibus, nouiſsimè omnium, Sacro Baptiſmi fonte lauata fuerit. Demùm Friderici primi ex Ducibus Germaniæ, Romanorum imperatoris temporibus, mercatores rem familiarem ex Germania per mare Balticum in Liuoniam appulerunt, & gentis barbaræ, ſimpliciſsimæqúe animos ob mutua mercimonia commutanda pellexerunt. Erat autem hic populus miræ ſimplicitatis, opumqúe parandarum, & rei familiaris iuſto negligentior: melle enim expreſſo (quo maximè Regio abundat) cæram uelut alias quiſquilias, & purgamenta domibus euertebant. Poſtea ſuccedente quæſtu, & mercatoribus Occidentalibus, eò loci confluentibus, Sacerdotes paulatim ſe illis immiſcere, adiungereqúe, piæ peregrinationis cauſa cœperunt, ut mercatoribus, uidelicet Theſauros Liuonum acquirentibus, ipſi animas gentis Chriſto, per uerbum ſalutiferum lucrifacerent. Erat igitur ea tempeſtate uir quidam Meinardus nomine in Lubeca ciuitate celeberrima, pietate, & ſanctimonia uitæ inſignis, hic unà cum mercatoribus conſcenſa naui, in Liuoniam, Anno partæ per Chriſtum ſalutis, milleſimo, ducenteſimo, traijcit, & conſpiciens in tam inſigni, & præmatura meſſe, nullos operarios extare, continuò ibi unius famuli conuictu contentus, ætatem tranſigere conſtituit. Caſamqúe ſibi ex arbuſtis propter imbres arcendos conſtruxit. Paulatim deinde hominum familiaritatem captare, & tædio ſuperato, abita iam mutui conuictus, & contractæ notitiæ cum incolis Regionis opportunitate, Religionibus, & rerum Diuinarum eos admonere cœpit, ſenſimqúe à uano idolorum cultu, ad Chriſtianę fidei obſeruantiam adducere, auſpicanteqúe Deo, & pium uiri religioſi conatum ſecundante, complures incolarum in agnitam ueritatis doctrinam con-

Fridericus Imperator.
Germani in Liuoniã ueniũt.
Meinardus pius uir, primus in Liuoniam uenit.
Meinardus Liuones in fide Chriſti inſtruit.

nam conceſſerunt, quorum creſcente numero, multorumq; animis (ut fit) rei nouæ, & inuſitatæ religionis ſtudio, flagrantibus, Baſilica inſtauratur. Nec multò pòſt Meinardus à Bremenſi Archiepiſcopo, in Liuoniæ Epiſcopum conſecratur, qui in meſſe Chriſti ſtrenui operarij munus adimplens, rem Chriſtianam multùm adauxit, & magnam gentis partem ad Chriſtum conuertit, poſtea uitam cum morte fœliciter commutauit. Huic ex uita decedenti Bertoldus Ciſtercienſium abbas ſucceſsit, qui contra irruentes hoſtes fidei Chriſtianæ, unà cum peregrinis militibus, qui pietatis ergo ad militiam Chriſto exercendam, ex Germania confluxerant, pugnare inſtituit. Vbi uerò ad pugnam uentum eſt, equo infræni in mediam barbarorum aciem proiectus confoditur. Tandem creſcente multorum pietate, plurimi ſacræ ſe militiæ deuouerunt, ordinisqúe fratrum Teutonicorum habitu ſuſcepto, enſiferos fratres ſeſe nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis ſupereſſe non poſſent, hoſtiumqúe barbarorum uis undiquaque inualeſceret, Teutonicorum fratrum ordini, in Pruſsia ſe coniunxerunt. Cùm enim audiuiſſent, quod ordo Teutonicus Cruciferorum in tota Germania proficeret. Volquinus Præpoſitus eorum à quinto in ordine, Magiſtro Pruſsiæ Conrado olim Comite Turingenſi, in ordinem Teutonicum ſuſceptus eſt, Anno Domini 1234. ſuffragijsq; eiuſdem Magiſtri Pruſsiæ Conradi, Gregorius ſummus Pontifex Romanus huius nominis nonus, iuſsit ubique & pręcipuè apud infideles Prutenos, Liuonesqúe proclamari, quod ordo fratrum à gladio in Liuonia (qui nondum confirmatus erat) Teutonico ordini in Pruſsia unitus, incorporatus, aſſcriptusq; eſſet. Suſceperunt itaque fratres à gladio Liuonienſes, crucem, habitumq; more fratrum Teutonicorum in Pruſsia. Et ſemper ab hoc tempore Magiſtri Pruſſiæ, à Liuonienſibus Magiſtris tributa certa, & obedientiam exigebant, uſque ad tempora Alberti Marchionis Brandenburgenſis, Magiſtri Pruſsiæ, qui anno Domini ſupra milleſimum, quingẽteſimum, decimo tertio, pecuniam, quam obedientiam accipere maluit. Itaq; Liuonienſes data, præſcripta ingenti ſumma pecuniæ, in poſterum ab obedientia Prutenicis Magiſtris exhibenda, liberati ſunt. Hanc tamen libertatem paulò pòſt per inſolentiam ſuam amiſerunt. Rex enim Polonorum Sigiſmundus Auguſtus, eos in poteſtatem ſuam, prout inferiùs dicetur, redegit. Sed ad rem accedo, Liuonienſes cruciferi, habitu fratrum Teutonicorum in Pruſsia aſſumpto, grauiſsimis bellorum laboribus, cùm barbaris fortiter exantlatis, hactenus rerum in Liuonia potiti ſunt, Magiſtrumqúe ſibi elegerunt, qui cum commendatoribus, ſeu etiam pręfectis totam Regionem gubernabat. Erant præter hunc in Liuonia Epiſcopi quinq;, utpotè Archiepiſcopus Rigenſis, Derptenſis, Habſelenſis, Oſeliæ, Curlandiæ, Reualiæq;, Epiſcopi. Hi ſua munia ſtrenuè, & magnificè ut Principes obibant, ſed anno Domini 1558. Moſchorum Dux, Derpta, ſiue Torpato, inſigni urbe Epiſcopali potitus, Epiſcopatum Derptenſem penitùs aboleuit, Rex quoque Poloniæ Archiepiſcopatum Rigenſem cum omnibus arcibus, & ciuitatibus (rerum enim in Liuonia potitur) tenet. Reualienſem Epiſcopatum, Swetiæ Rex urbe Reualia capta adminiſtrat, Oſelenſem Epiſcopatum, & Abſelenſem frater Regis Daniæ, Magnus nomine, unà cum Inſula Oinia poſsidet.

Meinardus Epiſcopus creatur Liuoniæ primus.
Bertoldus Epiſcopus occiditur.
Ordo Teutonicorum in Liuonia.
Volquinus primus Liuoniæ Magiſter.
Ordo Liuonicus à Gregor. nono Põtifice confirmatur.
Crucigeri Liuonien.
Prußienſium tributarij, & cum illis uniti.
Liuonienſes ſe redemerunt à Prußienſibus.
Epiſcopi Liuoniæ.
Epiſcopatus Liuoniæ direpti à multis Principibus.

Ordinis Teutonici Magiſter, unà cum ſuis commendatoribus, plurima oppida, & arces munitas poſsidebat, & primò quidem ordinis Magiſter, & Archiepiſcopus Rigenſis ſimul, & coniunctim Rigam urbem metropolim Regionis occupabant, Monetamq; uterq; propriã, qua adhuc incolę Regionis utuntur, cudebat. Verùm Magiſter pręter dominijs, & poſſeſsionis conſortium, arcem quoque ibi habebat. Hic iam ordine territoria, arces, & ciuitates, tam Magiſtro ordinis, quàm Epiſcopis, & commendatoribus ſubiectas, deſcribere pergam. Hæc uerò ſunt territoria, ſiue Prouinciæ, in Liuonienſi Dominio, quæ pro Ducatibus ualent: utpotè, Leitlandia, Vikeclandia, Curlandia, Semigalia, Eſtlandia, Virlandia, Haria, Geruendiaq;.

Prouinciæ Liuoniæ.

LEITLANDIA SIVE RIGENSIS PROVINCIA.

LEITLANDIA Regio Liuoniæ præcipuas has arces, & ciuitates Regi Polonię ſubiectas habet.

RIGA urbs celeberrima, totius Liuoniæ metropolis, muro fortiſsimo, propugnaculisq;, & turribus denſis, tormentis bellicis apprimè munitis, ualloq; inexcuſſo tribus ordinibus tormentorum, undiquaque munita, foſsis duabus ex utraque uallis parte, circumducta, & ſtipitibus acutis circumſepta, rebus bellicis, tormentis, & commeatu copioſo, militibusq; ſtipendiarijs, pacis, & belli tempore benè prouiſa. Arcem quoque benè munitam, & omnibus neceſſarijs prouiſam, ſibi adiunctam habet, in qua olim Magiſtri ſedem ſuam habebant, eam nunc Gothardus Kietler Dux Curlandiæ Regis Po-

Gothardus Kietler.

Dwina fluuius. *Emporium Rigense.*

gis Poloniæ feudalis, nomine Regio administrat, in ciuitatem tamen ipsam, ius nullum habet. Administratorem enim, siue Capitaneum aliquem ciues sibi dominari (libertatem asserentes) nõ patiuntur, sed obedientiã, & tributa Regi Poloniæ, fideliter exhibẽt, ipsiq; ciuilibus legibus urbem administrãt. Hanc urbem fluuius Dwina amplissimus, (ex seuera Regione Russiæ, Moschouitæ Duci subiecta, ortus) unà cum arce alluit, & duobus à Riga in mare amplissimis ostijs exoneratur. Per hunc naues ex mari, de ultramarinis Regionibus, utpotè Swetia, Dania, Holsatia, & cæteris repostis prouincijs, appellunt. Ex Russia quoque, & Lithuania cineres, asseres, ligna cæsa, & leuigata, omnis generis ad naues fabricandas, frumentum quoque grandi copia, & cætera importantur. Magnumq́ue hac in urbe, & celeberrimum est emporium: quamuis enim duobus milliaribus à mari distat, naues tamen omnigenæ, facillimè de mari, sub ipsa mœnia urbis ueniunt, & redeunt.

Hæ uerò arces, ciuitates, & Præfecturæ, Capitaneatusq; in hac Leitlandiæ, siue Rigensi Prouincia, continentur, uidelicet:

DVNAMVNT arx inexpugnabilis natura, opportunitateq; loci, mari adiacet, in ostijs Duuene fluuij, duobus à Riga milliaribus sita, præsidijsq; Polonicis munita, in ea omnes naues ex ultramarinis regionibus, ad Rigam uenientes, merces indicare, theloneaq́ue persoluere coguntur.

BLOKAVS munitio, inter Rigam, & Dunamunt, ad Duuinam condita, in ea quoque omnes naues excutiuntur. Hæ autem duæ arces Rigensibus maximè inuisæ sunt.

KIRCHOLM arx murata, ad Duuinam fluuium, duobus milliaribus à Riga sita, in Orientem procedendo.

Hæ quoque arces Duuinæ impendunt.

VXVL arx desolata, curia tamen in ea ubi Præfectus manet, extructa, à Kircholm duobus milliaribus abest. Crudelem illic quondam cõflictum, & hominum stragem insignem, cumulus ossium ingens congestus testatur.

LENVARD arx ab Vxul quatuor milliaribus ad Duuinam sita.

ASCHERAD olim Palatinatus: arx ad Duuinam munita, Moschouitæq; ab ea aliquoties repulsi sunt, quatuor milliaribus à Lenuard abest.

NITAVV Sesucgen, Georgenburk, Leuuborg, Rossiten, Lucen, Luden, Neuenhul, arces muratæ absq; ciuitatibus.

DVNEMBORG arx ad Duuinam munitissimè sita, commendator, siue Palatinus, ei olim Magistri nomine præsidebat.

SEGEVOLT arx, & ciuitas, olim ordinis Marschalci primi, à Magistro propria erat, cum cæteris ad eam pertinentibus, uidelicet, Leuuburg, Nitauu, Georgenburg, & Choen castris.

ARIES arx, Vuolmer ciuitas, & castrũ. Hermes arx, quatuor milliaribus à Pernauua, & Phelin.

Has supradictas omnes arces, & ciuitates, cum suis Palatinatibus, & Præfecturis, inuictissimus Rex Poloniæ possidet, excepto Marienburga castro, quod Moschouiæ Princeps occupauit. Adzel autem, & Rodempeus à Maschouitis exustæ, & desolatæ sunt.

ARCHIEPISCOPATVS RIGENSIS.

IN eodem territorio Rigensi, Rex quoque Poloniæ omnès arces, ciuitates, Capitaneatus, & Præfecturas, Archiepiscopales possidet.

KOKENHAVS arx, & ciuitas, naturâ, & oportunitate loci munitissima, ad Dwinam fluuium sita, cæterarum Archiepiscopi, arcium, principalis.

VXVL, Lenuard, suprà nominatæ arces, Kreuuburg, Landon, Sesuegen, Schancborg, Serben, Conemburg, arx cum ciuitate, Salis, Vansel, Dalen, Iencel, Treyden.

SMILTEN arx à Moschouitis desolata, Cremon castrum olim Capituli Metropolitanæ Ecclesiæ Rigensis.

SANCEL arx apprimè munitissima, mari adhærens, ad Archidiaconatum Rigensem quondam pertinebat. Hæ itaque omnes arces, & ciuitates enumeratæ Regi Poloniæ subsunt.

Arces nobilium in prædicto Archiepiscopatu hæ sunt, Nochrosen, Rosemberg, Mayn, Pierkiel, Roppe, Nabbe, Elner, & Bersen. Earum Domini Polono Regi obtemperant.

EPISCOPATVS DERPTENSIS.

DERPT, siue Torpatum, siue Derbet, insignis urbs Episcopalis, & arx in colle munitissima, urbi impendens. Hæc anno Domini 1558. ab exercitu Moschorum Ducis, uiolenta oppugnatione, cum tota circumiacenti prouincia, capta est. Hæ uerò arces ad hunc Episcopatum pertinebant. Falcanauu castrum, & monasterium insigne, Neinhaus, 18. milliaribus à Derpt sita, Ruthenis cõtermina, Vuerbeke, Oldentorn, Kiriepe, Verpech. Nobilium arces in hoc Episcopatu quatuor præcipuæ erant, uidelicet, Olsen, Kanelichth, Raden, Cunctal, siue Regental, omnesq; à Moschorum Duce cum Episcopatu subiugatæ sunt.

EPISCOPATVS HABSELENSIS, ET OZELENSIS.

VIKECHZLANDIA regio ad Habselensem Episcopatum cum suis arcibus, & ciuitatibus pertinebat, quæ quatuordecim milliaribus in longitudinem, duodecimq; in latitudinem patet, mari Germanico adhæret, & has arces complectitur, quas Suuetiæ Rex unâ cum regione possidet.

HABSEL arx principalis cum ciuitate, in qua est Ecclesia Cathedralis, eam Rex Suetiæ ui ad deditionem coëgit.

LODE arx munita, quam Dux Curlandiæ Gotardus Ketler à Suetensium impetu nuper defenderat, & aliquot eis grandia tormẽta ademerat, sed postea ab eisdẽ capta est.

LEHAL castrum, & ciuitas, in qua est insigne uirginum monasterium, nunc presidijs Suetensium tenetur.

FICZKEL & Felix arces à Moschouitis exustæ, & desolatæ sunt.

VERDER arx munitissima ad fluuium Zundam sita ab ipsis Cruciferis Liuoniensibus destructa, & demolita est.

OZILIA Insula in mari Germanico aliquot à littore milliaribus sita est, ad Ozelensem Episcopatum pertinebat, arces, & ciuitates duas munitissimas habet, eas Cruciferi, Regi Daniæ prodiderunt, quas nunc Magnus eiusdem Regia Daniæ frater possidet, Episcopatusq; utitur. Harum arcium una Arnczburg, altera Sonemburg appellatur.

CVRLANDIA REGIO.

HAEC regio in Liuonia sita à Septentrione maris Baltici sinu, ab Occidente uerò ubi Prussiam contigit, Pelago, qui Curlandicus appellatur, alluitur: à Meridie Samogitiæ confinis est, Regiq; Poloniæ subest, sed eam Gotardus Ketler, Regis gratia, & benignitate tenet, tituloq; eius utitur. Has ciuitates, & arces complectitur.

VINDA arx cum ciuitate, & Palatinatu, Polonis Kiess dicitur, in ea Magistri sedem suam habuerunt, & Comitia, Conuentionesq; celebrare soliti erant, nunc Polonicis presidijs tenetur, administrantem illustri, & magnifico Domino Ioanne Chodkieuuiez, Generali Samogitiæ, & supremo Gubernatori Liuoniæ, ac Magno Marschalco Magni Lituaniæ Ducatus.

GOLDINGEN arx, & ciuitas cum districtu amplo.

GRVBIN, & Candaph arces cum præfecturis ditissimis.

TVCZKOM, Sabel, Durbin, Asempoth, Shruden, Frauemburg, Alfangẽ, arces. Neuburg castrum in finibus Samogitiæ.

Episcopatus Curlandiæ septẽ arces continet, quas magnus Regis Daniæ frater possidet, Episcopatusq; titulum sibi usurpat, hijsq; nominibus, hæ arces nominantur, Edwalen, Pilthen, Hasempot, Angermunde, Dondangen, Neinhaus, & Ambothen.

SEMIGALLIA DVCATVS.

HIC Ducatus Curlandiæ adhæret, à Meridie Lituaniæ contiguus est. Hasq; arces continet, Soleburg, arx, & Præfectura, Basemborg, Doblin, Nithauu, arces cum districtibus, ciuitates nullas habent, totumq; territorium, unà cum arcibus enumeratis, Curlandiæ Dux prædictus Regis Poloniæ gratia, & benignitate commissum tenet.

ESTLANDIA DVCATVS.

ESTLANDIAE, siue Estoniæ Ducatus mari Suetiæ à Septentrione adiacet: has arces præcipuas cum ciuitatibus, & Præfecturis complectitur.

Felin cũ Magiſtro capta. *Exitus Magiſtrorum Liuoniæ.*

FELIN arx, & ciuitas munitiſsima, unà cum ultimo Magiſtro Liuoniæ Vilhelmo Furſtemberg feudali Regis Poloniæ à proprijs militibus ſtipendiarijs Germanis Moſchorum Duci doloſè prodita eſt. Ciuitas ipſa exuſta: arx uerò præſidijs Moſchouiticis munita, unaq; cum diſtrictu, ſiue Palatinatu Moſchorum Duci ſubeſt. Magiſter uerò in ea captus, Moſchouiam abductus, in uinculis ſpiritum exhalauit. Atq; hunc extremum exitum Magiſtri Liuonienſes habuêre.

LAIS, & Talczkofen arces, à Moſcho quoq; occupatæ ſunt.

Taurus capta.

TARNEST, ſiue Taurus, arx munitiſsima, præſidijsq; Moſchouiticis prouiſa, à Lituanis Duce exercitus illuſtri, & magnifico Domino Nicolao Radziwil Palatino Vilnenſi, pulueribus bombardarijs ſuppoſitis eiecta, & cum moſchouitis, à ui & impetu pulueris uolantibus euerſa eſt. Ego etiam huic oppugnationi cum patre meo interfui. Hac autem arce expugnata, & exuſta, Lituani quibuſdam Moſchorum abductis, quibuſdam occiſis, uelut Tartari, arce deſolata relicta, & non occupata, nec munita (quæ facilè inſtaurari potuit) cum ſpolijs, tormentisq;, & cætera ſupellectili bellica ablata, diſceſſerunt, anno Domini 1561. Iulij ultima.

OPERPAL arcem exercitus Regis Poloniæ exuſsit, & deſolauit.

Has autem in hoc Ducatu arces Rex Poloniæ poſsidet.

Parnaua recuperata.

KARXHAVS, Helmeth, Rugen, Parnauam arcem inſignem, & munitam cum ciuitate mari adiacentem. Hæc à Suetiæ Rege primùm occupata erat, ſed poſteà à Polonis inopinatè capta in ditionem Regis Poloniæ ceſsit.

VIRLANDIA.

TERRITORIVM hoc Liuoniæ inter Orientalem, & Septentrionalem plagam ſitum, à Septentrione Baltici maris ſinu terminatur, ab Oriente Nerua fluuio celebri ex lacu Peijbas emergenti, & in mare Balticum ingredienti alluitur. A' Meridie Eſtlandiæ, ab Occaſu Hariæ contermina eſt, & octo milliaribus in longitudinem, à Nerua fluuio ad Reuualiam uſq; extenditur, hasq; arces complectitur.

NERVA arx, & ciuitas inſignis, munitiſsimaq;, ad fluuium eiuſdem nominis ſita. Ex aduerſo in altera ripa arcē à Moſcho erectam Iuanouu Gorod dictam habet, atq; fluuius prædictus Nerua, has arces interfluens Moſchorum, & Liuonienſium imperium olim diſlimitabat.

TOLCZBVRG arx ad ſinum maris Baltici inter Neruam, & Reualiam ciuitates æquali diſtantia ſita.

VVESENBVRG arx, & Capitaneatus.

BERCHOLM olim arx Epiſcopi Reualienſis erat. Aſs quoq;, & Eſt, duæ arces nobilium Liuoniæ una Roberti à Gilſen, alia Bernardi de Tabe.

Has omnes arces cum ſuo territorio Moſchorum Princeps occupauit.

HARIA PROVINCIA.

HARIA iuxta mare Suetiæ ſita, in longitudinem ſedecim milliaribus, & octo in latitudinem extenditur, cum Virlandiæq; territorio pro Ducatu computatur.

Hæ arces in ea ſitæ ſunt.

REVALIA urbs celebris cum arce munitiſsima ad ſinum maris Baltici condita eſt. Sede Epiſcopali clara, ſub Rege Poloniæ à Suetiæ Regis exercitu occupata. Monetam Reualienſes propriam quadriangularem cudunt. Reualienſis Epiſcopus arces aliquot ſibi ſubiectas poſsidebat, in ciuitatem tamen nullum ius, imperiumúe habebat, ſed Magiſter ordinis eam adminiſtrabat.

BADIS caſtrum, & monaſterium inſigne, Suetenſes inopinata irruptione cœperunt.

FEGVEVR arx olim Epiſcopi Reualienſis à Moſchorum Duce expugnata nunc tenetur.

GERVENLANDIA DVCATVS.

Geruerlandia.

GERVENLANDIA Regio mari adiacens, ſeptem milliaribus in longitudinem, ſex in latitudinem patet. Frumenti, & cæterarum rerum ex terra naſcentium feraciſsima, unam arcem, Vitenſtein dictam principalem, cum pagis, & curijs compluribus nobilium habebat. Eam ſub Rege Poloniæ, Suetenſium Rex occupauit, Bialykamien, id eſt, albis lapis Polonis dicta. In hijs territorijs, ſiue Prouincijs Liuoniæ prædictis, (quæ etiam pro Ducatibus computari poſſunt) uariæ ſunt multarum gentium linguæ: plebs ipſa Liuonica tribus ferè linguis (non multùm tamen à ſe

Bialykamien arx.

à ſe differentibus) utitur, ad Lituanicumqúe idioma, magna ex parte alludunt, barbarie, & moribus incultis rigent, Lituanis, & Samogitis, ob uicinitatem in omnibus perſimiles ſunt. Veſtitu uili, eoq; ut plurimùm cinericio, ad Germanicum habitum alludenti utuntur, ex tiliæ libro more Lituanorum, & Ruthenorum coturnos, connectere ſolent, uel ex iumentorum pellibus, unà cum ſetis detractis. Fœmineus ſexus in pagis more gentis Cyganorū, (uel ut quidam uolunt Cyreneorum) uagabundæ, ueſtiuntur, ueſtitumq; quibuſdam globulis plumbi, cuperis, & electuarijs exornant, induſia quoq; circa collū præcipuè annulis, intertexturisq; uarijs ornant.

Liuonū agreſtium habitus, mores, & idioma. *Mulierū Liuonicarū habitus.*

Crinibus paſsis, mulieres uetulæ, & uirgines omnes promiſcuè incedunt, capitis ornamenta quædam mirè, ex globulis quibuſdam, confecta ad ſimilitudinem unionū, Gemmarumúe, uarij coloris geſtant, omnes ferè matronæ ſagæ, & incantatrices peritiſsimæ ſunt, artibus Magicis ſupra modum deditæ. Pane uiliſsimo, teterrimoq;, & cibarijs ſimpliciſsimis utuntur. Frumenta omnis generis trituranda, excutiandaq;, perindè ut Lituani, primò in calidiſsima caſa, ad id præparata fumo exiccant, & poſtea in horreo corā extructo excutiunt. In ollis figulinæ artis nuſquam, niſi in lebetibus æris, cupreisúe, in pagis, & ciuitatibus coquunt, neq; tibi ollam argilleam aliquò, per totam Liuoniam uidere licebit. Paleis quoq; frumentorum, uulgus magna ex parte cum farina ſiliginis mixtis utitur. Et quamuis miſerrima gens fuerit, ſupra modum tamen callida, fallax, tumida, atrox, & ad cædes patrādas prompta. Polonos, Lituanos, Ruthenos, cæterosq; extraneos Regi Poloniæ militantes (extra Germanos, quorum ſub iugo olim fuerunt) maximè inuident, eosq; deprædatores, & comeſtores bonorum, fundiq; ſui calamitatem appellant, & ubi poſſunt quoſcunq; milites aſtu circumuētos, & incautos opprimunt. Vni, uel duobus uiris tranſitus difficilis eſt, præcipuè ſi apud agreſtes pernoctauerint: nam ſomno oppreſſos, magna ex parte trucidant, ſuffocantq;. Diuerſoria in hac regione rara, uel penitus nulla reperiuntur, ſed ad curias, & prædia uiatores diuertere, ibidemq; pernoctare ſolent: Templa quoq; rariſsmè, niſi in arcibus uiſuntur.

Victus Liuonū miſerrimus. *Peruerſitas Liuonum.*

Ciues, & Nobiles omnes Germani ſunt, Germanisq; moribus, & idiomate utuntur. Fœmineus ſexus pallia rubea, communiter capiti impoſita, ad talos cum frequentiſsimis plicis gerit. Vittas mulieres in capitibus non gerunt, ſed contricatos crines (quos maximè nutriunt, uel ad id præparatos adaptant) tam matronæ, quàm uirgines capiti circumnectunt. Pileos ſiue biretos quadriangulares, more Cardinalium Romanorum geſtant: quædam uerò pallijs cum uelamine uelut tecto, frontem, & caput tegente utuntur.

Ciues, & Nobiles in Liuonia Germani. *Matronarum Rigenſium habitus.*

Sponſa cùm ad matrimonium contrahendum deducitur, corona argentea deaurata rotunda, & in altum prominente ornatur, omnisq; uirginalis, & matronarum chorus, rubeis pallijs ueſtitus, longo ordine præit, & ſequitur. Ceruiſia ex hordeo, & lupulo paſsim in pagis, & ciuitatibus guſtu amariſsima, maximè differenti à cæterarum regionum ceruiſia utuntur: attamē gens illa, & omnes Germani regionis incolæ, hunc potum ſuauiter præbibunt.

Liuonia ferax.

Siliginis, & frumenti Liuonia diues eſt, adeò ut exteræ quoque & tranſmarinæ nationes, Lubeca, Amſterdam, Olandia, Dania, Swetiaqúe eius ubertatem præſentiant, ad quas grandi copia frumenta è Liuonia deportantur. In Liuoniam quoque ipſam ex Ruſſiæ, Lituaniæqúe regionibus, fluuio Dwina, & Nerua, ſiligo, & id genus rerum plurimùm aduehitur. Pecoribus, & iumentis domeſticis omnis generis abundat, lacubus, fluuijsqúe piſcoſis, & ſyluis ad uenationem idoneis referta, in quibus habet, urſos, alces, uulpes, linces, maturos, caſtores, & omnis generis animalia. Lepores in Liuonia mutant æſtate, & hyeme colorem, perindè ut Heluetijs in alpibus, hyeme ſunt albi, & æſtate cinericei. Inferunt & Moſchouitæ pelles urſarum, albas in Liuoniam, quas ex frigidiſsimis Septentrionalibus regionibus, maximè ex Dwina prouincia Oceano glaciali adhærenti acquirunt. Religioſiſsima gens Liuonica poſt ſuſceptam Chriſtianam fidem, Romanæ Eccleſiæ ritum ardenter obſeruans erat: Domini etiam ordinis Teutonici, & ipſe Magiſter, priuſquam ad Lutheraniſmum deſciſcerent, religioſa pietate diligenter ordinis regulas, in moribusqúe & habitu cultum decentem obſeruabant. Diuorum delubra, pietate, & pulchritudine decorabant, quæ hodie à Lituanis, penè demolita, & deſolata uidentur, ditionemqúe ſuam ab omni incurſu barbarorum ſtrenuè, ſumma cum laude uindicabant, omnia denique illis ex uoto (benignitate Diuina propter Religionis antiquæ obſeruantiam proſperante) cedebant: & Moſchum barbarum potentem hoſtem, à finibus ſuis ſæpiſsimè ſumma cum uictoria propulſabant, prout ex his duobus præclaris, & uictorioſiſsimis certaminibus (quos mihi explanare lectori haud ingratum uiſum eſt) apparebit.

Religio Liuonum.

Anno quo lux diuina, humana in ſpecie cœlitùs mundo affulſit, 1381. Magnus Moſcho-

Moschus Nenhus in Liuonia oppugnat.

Moschouiæ Dux, Liuoniensium castrum Nenhuis, in prouincia Derptensi acerrimè oppugnabat, cui oppugnationi, ipse sua persona, cum trecentis millibus armatorum intererat. Demùm post diutinam, & acrem obsidionem, crebrasq; irruptiones, mœnia, & propugnacula diruta, labefacere incœptabant: obsessi etiam defatigati, & uiribus exhausti ac destituti, Diuinæ propugnationi, & tutelæ, humiliter sese submittunt, ipse etiam præfectus arcis, nocte Veneris diem antecedente, insomnis ante aram quandam postratus, flagranti, corde orabat, ut Deus in tam deplorato rerum statu, sibi, suisq; auxiliari dignaretur, fœlicemq; grauis obsidionis liberationem elargiretur. Sole igitur tenebras noctis discutiente, cùm Moschouitæ certam iam arcis expugnationem, sibi promitterent, Præfectus ille è precibus exurgit, arcuq; arrepto, telum cum cuspide præacuta, è fenestra propugnaculi in medium exercitum Moschouiticum iaculatur, & aspirante conatibus Deo, ipsius magni Principis cor, læthaliter transfigit: concurrunt trepidi Moschouitæ, dominumqúe exanimatum leuant, & cum magno ululatu deplorantes funestissimum casum Domini sui, relictis castris, & arrepto cadauere, in Moschouiam fuga sibi consulentes, pergunt, Liuones ex arce sese proripientes, hostes fugientes persequuntur, per agrosq; syluas, & pagos, pallantes assecutos trucidant, obruunt, telisqúe transfigunt, & uidentes mirabili, memorabiliqûe modo numinis auspicio, se liberatos, arcum ad perpetuam rei memoriam, Deo dicatum, in Basilica arcis ad altare appendunt, solebatq; in eo templo cultus Diuinus, magna pietate, & deuotione peragi: Sed postea Anno Domini 1551 Lutheranis dogmatibus assumptis, nullum pristinæ pietatis uestigium conspiciebatur: arcus tamen prædictus immotus ad altare pendebat, donec tandē Anno Domini 1558. Ioannes Basiliades modernus Dux Moschouiæ, eandem, arce potitus, religionem, quoque Lutheranam immutauit.

Insignis uictoria Moschorū Duce occiso.

Vuolter Pletēburg Magister Liuoniæ.

Aliud celebre, & perpetua memoria dignum, prælium Liuones contra Moschouiæ Ducem gesserunt, Anno 1500. sub ordinis Teutonici Magistro, Domino Vuoltero à Pletenburg, qui cum Moschis enim statuisset, publica ieiunia, & solennes Lætanias, secundùm morem Ecclesiæ Romanæ, instituit: nondum enim eos Lutherana doctrina à Catholicismo transuersos egerat, Mensequé Septembri paulò post natiuitatem Mariæ uirginis, exercitum ordinat. Rigensis quoque Archiepiscopus mille Germanos equites adducit, Torpatensis Episcopus quingentos, Reualiensis, & Habselensis itidem quingentos simul, ita ut Magister Liuonicus septem haberet, Germanorum equitum millia, & quinque millia Curionum pedestrium (qui populi sunt Liuoniæ, in Regione, quæ Curlandia dicitur.) Hoc cum exercitu Magister, Russiam finitimam Moschouiæ Ducis inuadit, arcesquê, & oppida quædam expugnat, inde ipso exaltationis sanctę Crucis die, ad urbem Pscouiam exercitum ducit, iuxta hanc sita est planicies, duorum milliarium latitudine patens, in quam deuenerunt, obuiam cū illis procedit Moschouiticus exercitus, centum millia armatorum (in duodecim acies distributus) continens. His adiunctæ erant Tartarorum copiæ barbarie feroces, triginta millia conficientes. Itaque Teutonicus Magister, ubi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo, aduersus tantum exercitum, barbarie, & armis formidabilem procedendum uidet, nihil de uictoriæ spe remittens, aleam belli tentare constituit, & animis suorum confirmatis, classicum canere iussit. Moschouitæ quoque ex aduerso signa tollere, patrioqúe more tubas inflare, & timpanulas (quas paruas singuli præfectorum habere solent) pulsare cœperunt. Magister Teutonicus, globos tormentarios, scloppetariosqúe, uelut crebra, continuaqûe tonitrua, in Tartaros contorquet. Tandem maximo clamore, strepitu, armorumq; corruscatione, utrinque concurrunt, Tartari, & Moschouitæ arcubus, & sagittis assueti, densissimo, creberrimoqúe telorum iactu, æthera obumbrant, quæ tamen emissa aërem irrita, uerberabant. Tartari ubi prælio à Teutonicis fusi, fugatiqúe fuêre, duodecim Moschorum acies, centum millia conficientes, uiribus, animisqúe recentes succedunt. Teutones cæsis Tartaris, ubi bellum recrudescere sentiunt, quantò maiorem hostium uim prioribus, succedere uident, tantò maioribus animis in hostes irruêre, & uelut ab integro noua uirtute resumpta, ingenti cum fremitu cæsim, punctimqúe uergente iam ad uesperam die, confligunt. Ex Moschouitis, qui supererant, fuga sibi consulentes in Pscouiam se recipiunt: prælio itaq; dirempto, compertum est ex Teutonicis, unum duntaxat desideratum, com pluresq;, sed non lęthaliter uulneratos: Moschouitarum uerò, & Tartarorum, circiter centena millia trucidata, ita ut duobus milliaribus, cadauera passim prostrata iacerent: triginta uerò millia fuga elapsi sunt. Memorabilis sanè Triumphus, & sempiterna memoria dignum, singularis uirtutis, & fortitudinis exemplum. Hac igitur clade suorum Moschorum Dux Basilius Ioannis audiens cum summo stupore admiratus, tantum exercitum, tam exigua, turpiter cæsum, & prostratum, ad quinquaginta annos cùm Teutonicis inducias,

Liuones Moschouiam inuadunt.

Cōflictus Moschorū cū Teutonicis acerrimus.

Moschouitarū centū millia Teutonicorū duntaxat, unus occubuit.

Memorabilis uictoria.

Moschus petit fœdus à Liuonibus.

confestim firmauit, Rutheniq;, & Moschouitæ ab eo tempore, Theutonicos ferreos uiros appellabant.

Liuones ferrei uocati à Moschis.

Ex his igitur fœlicissimis, & uictoriosissimis duobus, Liuonorum cum Moschouitis prælijs, (quantumuis multa uarij euentus prælia, inter eos utrinque eueniebant) apparet, quòd Liuonienses, ordoq; Teutonicus, priusquam à Catholicismo desciscerent, manu Diuina, contra quosuis incursus hostium propugnabantur, omnibusq; rebus ex terra nascentibus, & cæteris fortunis, copiosè affluebant. Vbi uerò Lutherana dogmata amplecti anno Domini 1527. cœperunt, pietatem, & religionem auitam cum omnibus uirtutibus unà excusserunt. Postea uarijs & diuersis plagis, omnes passim grauissimè afflicti sunt, adeò ut uniuersa elementa, in uindictam eorum conspirasse uiderentur. Terra enim Regionis, quæ omnium frugum, & fructuum, leguminumq; feracissima erat uictum (nihil proferens) illis denegabat. Aqua etiam, lacusq; olim piscosi nullos pisces dabant: aër quondam saluberrimus hominum saluti à Deo concessus, in uenenum, & contagium conuersus erat. Igne etiam, & ferro Moschouitæ uniuersam Derptensem Prouinciam crudeliter uastabant. Sed Teutonici fratres nobiles, & ciues, huius afflictionis culpam, & numinis offensam, Catholicis imputabant.

Mutatio religionis in Liuonia.

Plagæ diuinæ in Liuonia, fames, pestis, ignis, gladius.

Moschouitæ Liuoniam uastant.

DE INTESTINO, ET CIVILE LIVONIENsium bello, & causa expeditionis Regis Poloniæ contra Magistrum Liuonensem.

MAgister Liuoniæ cum omnibus Teutonici ordinis fratribus, & equestri ordine, post Lutheranismum susceptum, Archiepiscopo Rigensi collegæ suo, ob non susceptum dogma Lutheri aduersabatur. Hic autem Archiepiscopus ex illustri prosapia, Marchionum Brandenburgensium genus ducebat, frater Alberti Marchionis Brandenburgensis, olim Magistri Teutonici ordinis, & postea Ducis in Prussia, neposq; Regis Poloniæ.

Magister itaque Comitijs generalibus celebratis, conclusit, & constituit Archiepiscopum bello appetendum esse, in quod totus ordo, & nobiles cum omnium suffragijs consenserunt. Episcopus quoq; Torpatensis Hermannus, ut erat inconstantis animi, facilè ad oppugnandum Archiepiscopū indutus est. Reualiensis etiam, & Habselensis Episcopi, Magistrum metuentes, facilè in castra eius concesserunt, & ita uniuersa Liuonia in Rigensem Archiepiscopum, hostiliter conspirauit. Anno itaq; 1557. paulò post natalem Diui Ioannis Baptistæ, ordinis Teutonici Magister, Vuilhelmus Furstemberg, exercitum cum commendatoribus cōscribit, tres quoq; Episcopi prædicti, copias suas eidem coniungunt. Sicq; instructissimo exercitu, & magno cum apparatu, Rigensem Prouinciam hostiliter inuadunt. Archiepiscopus Rigensis tametsi defensionem meditaretur, & magnam nobilium partem sibi adiunctam haberet, infirmior tamen erat, & uiribus impar, ut tanti exercitus uim sustinere, & propulsare neutiquam posset. In arcem itaq; Cokenhusen naturâ loci munitissimam, in edita rupe constructam, cum suis profugit. Magister uerò eum cum uniuerso exercitu ibidem, graui obsidione oppugnabat, tormentis, machinisq; bellicis muros fatigans. Sed neq; tormentorum crebra tonitrua, neq; ualidos hostium impetus muros labefacere poterant, sola fames, & inædia obsessos ad deditionem compulit: octauo itaq; obsidionis die portis adapertis Archiepiscopo iubente, hostibus sese dederunt. Ordinis Teutonici Magister Archiepiscopum, non ut unius Prouinciæ, & urbis Rigensis consortem, non ut claræ prosapiæ Brandeburgensium Marchionum Principem, non ut Præsulem, & Primatem, sed ueluti barbarum hostem tractat, contumelijs, & probris ludificatur, omnibusq; oppidis, arcibus, & pagis mulctatum, carceri mancipauit, totoq; anno uinctum detinuit.

Cōspiratio aduersus Archiepiscopum.

Archiepis. cedit.

Kokenhusen cū Archiepis. capitur.

Rex Poloniæ Sigismundus Augustus, ubi id ab ordinis Marschalco (quē Magister bonis omnibus spoliatum, eò quod bellum contra Archiepiscopum suscipiendum dissuadebat expulerat) rescijsset. Tanti Principis Nepotis suis, seruilem captiuitatem ægrè tulit, reiq; indignitate commotus, Episcopum quendam in Liuoniam ad Magistrum ordinis, hac in causa destinauit. Qui cum multis rationibus, deliberando Archiepiscopo nomine Regis, coram Magistro ageret, Magister neque excarcerandi Archiepiscopi, nec componendorum dissidiorum spem præbuit. Itaque Legatus re infecta ad Regem reuertitur. Rex Poloniæ, ut operam suam irritam cognouit, ordinis Magistro, omnibusq; eius auxiliarijs, bellum denunciat, quo nuncio accepto, confestim Magister ingentem thesaurum, in Germaniam ad exercitum ibidem conscribendum mittit, adductaq; sunt

Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam.

Causa belli Liuonici.

Rex Polo. armata manu in Liuoniam contendit.

Magiſter Liuoniæ pacem efflagitat.

ſunt aliquot millia equitum, & ſex uexilla peditum Germanorum in Liuoniam. Rex Poloniæ haud diu moram trahens, infeſtis ſignis in Liuoniam contendit, equitum ſimul, & peditum armatorum, uirorumque electiſsimorum centena millia, cum tormentis, ampliſsimaꝗ bellica ſupellectili procedunt, ordinis Magiſter uniuerſos, quos habebat præfectos, & commẽdatores Regi opponit. Epiſcopi quoque tres, Derptenſis, Reualienſis, & Habſelenſis, copias ſuas eidem coniungunt. Itaꝗ Ordinis Magiſter tunc temporis habebat Germanorum equitum ſeptem millia, & ſex peditum uexilla benè armata. Præterea etiã agreſtium aliquot millia Liuonorum. Sed Magiſter Polonorũ ualidiſsima, lectiſſimaꝗ manu conſpecta, uictoriæ ſpem prorſus abiecit, legatumꝗ ad Regem, qui præſens in armis erat, otius deſtinauit, prælium deprecando, & pacem humillimè efflagitando. Rex clementer, & benignè reſpondit, niſi uiduas, pupillos, orphanos, & inopes, innocentesꝗ colonos miſereretur, nullo pacto pacem ſe cum Magiſtro initurum, ſed ut Magiſter ordinis agnoſcat (inquit) me ſanguinis, aut belli ſitientem non eſſe, ipſe ſi pacem expetit, hûc ad nos intra octodecim horarum ſpacium accedat, principemꝗ, & Archiepiſcopum Rigenſem una adducat: dein pacis, & concordię rationẽ inibimus. Teutonicus Magiſter hoc reſponſo, confeſtim Archiepiſcopum, qui non longè aberat, cuſtodia liberari, & è uinculis educi iubet, ambo itaque trecentis equitibus, inermibus ſtipati, ad Regem ueniunt. Ibi cùm ultrò, citróque de pace ageretur, tandem concluditur, ut Magiſter ordinis Archiepiſcopum in priſtinum ſtatum reſtitueret, omneqûe damnum, & detrimentum eidem illatum reſarciret. Prætereà Regi Poloniæ ſtipendia in milites erogata perſolueret. Graues hæ erant ordini Teutonico pacis conditiones: attamen Magiſter metu grauioris periculi urgente, conſenſit & ſecundùm pacta omnia præſtitit. Poſtea Archiepiſcopo prædicto, è uiuis decedente, Rex omnes arces, ciuitateſqûe, pagos, & Curias, ad Archiepiſcopatum pertinentes, iure propinquitatis in Liuonia occupauit. Magiſtro quoque prædicto, à Moſchouitis in arce Felin per proditionem militum ſuorum capto, & in Moſchouia in uinculis mortuo, tota Liuonia cum ſuis Prouincijs in ius Regis Poloniæ ceſsit. Atque hic ultimus Magiſter ordinis, Vuilhelmus Furſtemberg, Magiſterium, Teutonicorumꝗ fratrum Crucigerorum in Liuonia, ordinem terminauit, abſoluit, finemqûe extremum impoſuit.

Pax ſub conditionibus Magiſtro Liuoniæ conceditur.

Magiſter Liuoniæ capitur.

Finis ordinis Liuon.

TABVLA ET SVMMA ARCIVM, CASTROrumꝗ Liuoniæ, cuius dominio ſingulæ ſubſint, exceptis curijs, prædijs, & præfecturis.

Regis Poloniæ arces in Liuonia, & ciuitates

1 Dunamunt
2 Blokhaus
3 Riga
4 Karxhaus
5 Helmet
6 Rugen
7 Parnaua
8 Ermes
9 Burtnich
10 Vuolmer
11 Aries
12 Segenuol
13 Neuenhul
14 Kircholm
15 Vxul
16 Lenuard
17 Aſcherad
18 Kokenhaus
19 Zelborg
20 Kreczborg
21 Dunenborg
22 Rodenpeus
23 Nitaw
24 Seſuegen
25 Georgenborg
26 Lewborg
27 Soſsiten
28 Ludſen
29 Luden
30 Landon
31 Schanczborg
32 Filac uel Maienhauſen
33 Rodenpeus
34 Serben
35 Konnenburg
36 Smilten
37 Lemzel
38 Treiden
39 Cremon
40 Sancel
41 Dalen
42 Vuanſel
43 Salis
44 Nochroſen
45 Roſſenbek
46 Maian
47 Pierkiel
48 Roppe
49 Nabbe
50 Erle
51 Berſen.

Ducis Curlandię feudalis et uaſſalli Regis Poloniæ arces

1 Seleborg
2 Baſſenburg
3 Doblin
4 Mittaw
5 Newburg
6 Frauenburg
7 Schroden
8 Haſenpot
9 Durbin
10 Hrubrin
11 Alfangen
12 Vuinda
13 Goldingen
14 Sabel
15 Candaw
16 Tuczkum.

Ducis Moſchouiæ caſtra

1 Derp
2 Falkenaw
3 Vuerpech
4 Kirempe
5 Ollentorn
6 Newhaus
7 Odenpel
8 Holſen
9 Kanelicht.
10 Raden
11 Lais
12 Operpal
13 Felin
14 Tarneck
15 Talckoſen
16 Fegfeor
17 Nerua.
18 Iwangorod
19 Newburg
20 Tolsburg
21 Vueſſenberg
22 Berlcholm
23 Aſs
24 Eſt
25 Cunctal.

Regi Swetiæ arces

1 Reuel
2 Vuitenſtein
3 Badis
4 Hapſel
5 Leal
6 Ficzkel
7 Verder
8 Fœlix

Magni fratris Regis Daniæ arces

1 Arnsborg
2 Sonemburg
3 Lode
4 Pilten
5 Edualen
6 Haſempot
7 Angermunde
8 Dendangen
9 Newhaus
10 Samboten.

POLONIA SIVE DE SITV, POPVLIS, MORIBVS, MAGISTRATIBVS, ET REpublica regni Polonici libri duo.

AVTHORE MARTINO CROMERO, COADIVTORE, AC *designato Episcopo Varmiensi.*

NTE complures annos, post editũ opus id, quod de origine & rebus gestis Polonorum conscripsi, cum essem in aula & ministerio D. Sigismundi Augusti regis, operæprecium me facturum esse existimaui, si de situ quoq; & natura terræ Poloniæ, & de moribus, magistratibus, atq; omni Republ. gentis aliquid cõscriberem, quod quasi clauis foret ad annales illos nostrates faciliùs intelligẽdos. Et orsus quidem sum opus, multis nominibus perdifficile: Sed abstractus ab eo eiusdem regis iussis ad obeundas subinde peregrè legationes: & in aula optimi Imperatoris Ferdinãdi in septimum annum commoratus, intermisi, ad finem quidem deductum, sed rude & impolitũ, nec satis fortassis exquisitè conscriptum: Cum amicis tamen aliquot, quale tunc erat, cõmunicaui. Quamuis autem posteà plus à publicis functionibus ocij nactus essem, non resumpsi tamen id in manus, siue tędio ac desidia quadã senili, siue alijs curis ac muneribus ecclesiasticis impeditus: cogitabamq; id quasi abortiuum fœtũ intra domesticos parietes sepelire. Sed aliter Stanislao Carncouio Episcopo VVladislauiẽsi uiro non solum iuris prudentia, uerumetiam elegantiore literatura, theologia, pietate, & omni uirtute ornatiss. meiq; amantissimo uisum est. Nam ante annũ tertiũ cùm Henricus Valesius (quẽ non sine præfatione honoris nomino) Francisci Francorum regis F. tunc Andegauensium dux, nunc autem post obitum Caroli fratris Rex Francorum, magno ordinum Regni Polonici & annexarum ei prouinciarum consensu, liberisq; suffragijs rex creatus esset, & ad suscipiendum id regnum adueniret, suasit & persuasit mihi Carncouius (cuius ego iudicio plurimum tribuo) ut opus id ipsi offerrem. Fore enim ei gratissimum, & uenienti ad oras & gentes sibi incognitas accommodatissimum, ut iam inde à primo quasi limine eas salutans pernosceret, neq; diutiùs apud eos populos, quibus præfuturus esset, in eorumq; republ. peregrinaretur. Obsecundaui: Resuscitaui opus abortiuum: Resumpsi in manus: Recognoui, quoad breuitas tẽporis, quo rex aduentabat, & negocia muneris mei ecclesiastici patiebantur. Et cum ipse Regi obuiam prodire commodè non possem, obtulit ei munusculum meum ipse Carncouius, qui tunc eum in finibus regni nomine uniuersæ Poloniæ publicè salutabat, & faustum aduẽtum ipsi gratulabatur. Ex illo autem exemplari castigatiss. descriptum est postea à nescio quo (nec scio an à pluribus deinceps) opusculum. Quod nactus Vechelus typographus Francofurtensis, ut erat descriptũ, ita excudit: nempe mendosissimè, non solum proprijs & uernaculis hominum, locorum, & magistratuum nominibus, ab imperito quopiam Polonicæ linguę, sed etiam Latinis uerbis ab illiterato prorsus scriptore deprauatis atq; corruptis, ita ut à nemine intelligi, à me uerò uix agnosci posset, Præfatio tamen loquebatur quasi per coniecturam, à me id cõscriptum esse. Cuius ita excusi exemplũ cum mihi fuisset exhibitum, puduit me magnoperè, non tam meo, quàm patrię meæ nomine, cui tam mala opera nauata esset: & quo opere illustrari ea deberet, non sine infamia quasi traduceretur. Misertum est etiam eorum, qui id lecturi essent non sine iactura temporis & molestia, & pro thesauro, ut est in prouerbio, carbones reperturi. Et cupiebant id Vechelus, & aliquot alij typographi castigatiùs recudere. Proinde non existimaui mihi committendũ esse, quin existimationi cùm meæ, tum patriæ meæ consulerem, ac tibi, optime lector, iuxta, gratificarer. Edidi itaq; de nouo exemplar ita, ut tunc Regi oblatum est, castigatum. Admonendus autem mihi es, candide lector: ne requiras in tali opere puritatem & elegantiam sermonis Latini. Neque enim in eo ab usitatis uulgò uerbis, & nominibus uernaculis temerè discedendum fuit, si non quasi per somnium, sed ὕπαρ, ut græco uerbo utar, id intelligendum, deque eo conferendum est. Nonnulla quidem alia, sat scio, requires, nimirum de principe prouincia Lithuania & Lituanis: De Prussis etiã & Prussia, ducali pręsertim: Itemq; de Liuonia, Volynia, Polessia, & magna parte Podoliæ, cuius metropolis est Kiouia: Quæ prouinciæ cũ quodam tẽpore (Liuonia excepta) à Polonia ferè abalienatæ fuissent, quemadmodũ suo loco à nobis memoratum est, nuper adeò post cõscriptũ hoc opus in ditionem Polonorũ reuenêre. Requires & ea fortassis, quæ proximis aliquot superiorib. annis publicè in comitijs Polonicis acta & constituta sunt. Sed ea partim non huius sunt operis: partim huius quidẽ modo sunt, tunc aũt non fuerunt, cũ id nobis elaboraretur, uel certis de causis à me omissa, & alijs scriptoribus, qui exactiùs ea nossent, & conscribere possent, relicta sunt. Supplere aũt nunc ea, quæ non iniustè desiderari possunt, ętas, & munus mihi impositũ prohibent. Non deerunt, spero, qui florentes annis & ingenijs, emunctiorib. iudicijs, & stylo elegantiori præditi, maiore cura ac diligentia non solũ illa residua perquirent, persequentur, & attexent, uerumetiam hæc nostra ornabunt. Tu lector amice, quæ dantur, & qualia dantur, boni consules. Vale. Ex arce nostra Heilsbergensi, Prid. Non. Ianuarij. M. D. LXXVI.

SACER-

SACERDOTIS CVIVSDAM POLONI, AD LECTOREM ADMONITIO DE SILEsiorum nouis annalibus.

VM opus hoc non nemine postulante in publicũ proditurum esset, obtulerũ ut se mihi Gẽtis Silesiæ annales cuiusdam, qui se Ligiũ (etymo nimirũ linguæ suæ Germanicæ) haberi uult è fabulosis campis Elysijs. Qui quãuis sedulò dissimulare studeat, quo animo scripserit, & unde pleraq; omnia compilarit, prodit tamen sese petulans eius maleuolentia & maledicentia. Non tam authorem autem huius operis, & eius, quod est, De origine & rebus gestis Polonorũ (quẽ suppresso nomine immerito nõnunquam perstringit) quàm gentem Polonam omnem (cui se amicũ esse simulat) & res gestas eius deprimere & insectari sibi proposuit. Et tamẽ homo modestus & integer contra alienas calũnias sese præmunit. Non est aũt operępreciũ, hoc tempore eũ refellere, quandoquidẽ ipse reprehẽdit modo nostratia nudis uerbis, aut citandis authoribus nõ grauissimis, & in sua ipsorũ gentisq; suæ causa nõ minus, quàm nostrates ipse iudicat, suspectis, neutiquã cohærẽte sibi alicubi rerũ serie. Cõmonefacere tamẽ te, optime lector, mihi uîsum est, ut cogites, quantã fidẽ habere debeas ei homini, qui, quẽ nõ rarò citat Dlugossum, ne nominare quidẽ nouit, tantũ abest, ut legerit, opusq; illud de origine & rebus gestis Polonorũ, quod sibi ad mordendum inprimis ꝓposuit, Dlugossi epitomẽ esse dictat. Nec animaduertit, homo lepidus, alios quoq; authores in eo citari, & Dlugossum nonnunquã reprehẽdi, & leniter refelli. Adhęc onerat is suspitionib. uniuersè Polonicã historiã eo nomine, ꝙ à Polonis, & ijs quidẽ sacerdotibus, conscripta sit. Cur aũt non ijsdem de causis etiã Germanicæ suspectæ sint, à Germanis & ipsæ conscriptæ, & ferè à sacerdotib. & monachis? Quod nomen gregalibus istius pseudeuãgelicis longè abominabilius est. Quasi uerò non apud oẽs populos peculiaris cura sacerdotũ fuerit antiquitus, cõseruare publica literarũ monumenta, & prodere in publicũ res gestas. Et quasi non maxima fides semper eis habita sit. Idonei scilicet ijs rebus & actionib. sunt magis coci, uel baiuli, uel lenones, aut certè medici, quorũ ars ferè omnis cõiecturalis est, historię scilicet inprimis consentanea. Nec sanè à professione sua iste in eruendis & recensendis Ligiorũ & Elysiorũ suorũ, & nescio quorũ non portentorũ, uel, ut ipsius uerbis utar, terribiliũ nominum, quę ipse maiores suos appellat, originibus uel latum, quod aiunt, unguẽ discedit, nõ rarò ex una aut altera litera cõiecturas captans. Qualia sunt, quòd Suiones, Sidinos, & Sitinos, Sueuos uult esse: Nimirũ quia in his omnib. nominibus prima litera eadẽ est: Nortuedos itẽ, quia duæ mediæ u & e, Misnios à Mysis, Lignicienses & Libussenses à Ligijs, Saxones à Sacis deducit: Liuonas Lemouios, propter primã itidẽ literã, Silesios Elysios propter duas, quàmuis interpolatas, esse autumat: Burios, Byrrias Comicos, Brugos, Bituriges, Phryges simili ratiõe coniungit: Et ne linguarũ diuersitas ei obstet, Gotos, (quos etiam cum his eiusdẽ stirpis esse censet) Gallica, hoc est, Heneta lingua loqui asserit. Quasi nõ δὶς διὰ πασῶν hæ tres linguę inter se differãt, si modo Heneti Poloni & Slaui sunt, è Paphlagonia profecti, ut ipsi cũ præceptoribus suis Melanchthone & Peucero uidetur. Sic nẽpe ille in præbẽdis ægroto pharmacis butyrũ pro buglossa, aconitũ ꝓ acoro fortassis administrat. Cur autẽ idem Germanos nõ à Carmanis (Quę duo nomina nõ una aut altera, sed omnib. fermè literis inter se cõgruunt) potiùs, quàm aliunde deducit? Cur aũt mauult tã infirmas & incertas coniecturas, aut uerius somnia sua, nulla Sueuicæ linguæ aut cuiusquam de tribus illis etymologia adstipulante sequi, & excisa olim cũ ipsis populis nomina ab orco reuocare, quàm oppidorum, locorũ, & populorũ nomina nõ uetustissima, eorumq; etyma Polonis & Slauis (à quibus ipse nõ diffitetur loca illa habitata & culta esse) relinquere? Est hoc cãdoris eius: est eximiæ scilicet erga gentẽ Polonã beneuolentiæ. Nemo sanè uel mediocriter peritus linguæ Polonicæ nõ intelligit, Polonica esse, & Polonicas habere etymologias Suidniciã, Legniciã, Bregã, Glogouiã, Boleslauiã, Gorliciã, Odrã, & penè innumera alia locorum uocabula, eo tẽpore indita, quo Poloni extirpatis priscis illis istius maiorib. eas oras tenuêre: Slesiã uerò & Vratislauiã Boemica, posterius usurpari cœpta. Nec scio, an gentilitiũ ipsius nomen eiusdẽ notę sit, à gallo gallinaceo sumptũ. Nisi fortè Polonicæ originis eũ pudet. Nos quidẽ eum inuitũ nobis nõ uindicabimus, ut olim decẽ Græciæ ciuitates de Homero contendisse memorãtur. Sit sanè Sueuus, uel Phryx, uel Elysius, uel Ligius, uel Stygius deniq;, dũmodò Polonis Venedicã, Sarmaticamq; originem ne inuideat. Sed non est nobis propositũ suauis & unguenta olentis hominis, atq; etiã ma (hoc est, ualde) theologi ineptias refutare. Rectè autem is & ordine fecit, ꝙ religionem suam non dissimulauit, & leges historiæ uidelicet, nõ trãsiliuit, eademq; opera optimum Cæsarẽ Maximilianum, cui opus illud suum dedicauit, nõ idem secum sentientem, una cum d. Patre, & maioribus, & liberis eius inclytis, non semel impietatis condemnauit. Nimirum hoc sibi proposuit historiæ prætextu uirus hæreticum incautis obtrudere. Sed uellem, apertius is nobis explicasset, quemnã in pręclaro isto euangelio suo & uerbo Dei ducẽ, uel interpretẽ cum suis Ligijs & Ely

ſijs ſequatur. Non Suuencfeldiũ, opinor, ciuem ſuum, licet permultos is habeat ſectatores in ea
gente. Hos nodos ubi ſoluerit, tum demum fortaſsis patiemur nobis perſuaderi, nihil eum ne
in hiſtoria quidem fingere, nihil odio uel gratia deprauare, nihil denique calumniari. Quine-
tiam non indulgentem affectibus, probabiliora ſecutum eſſe. Cæterùm leges hiſtoriæ eum non
tranſilijſſe, nullum honeſtum ordinẽ ſauciare uoluiſſe, Polonicæ nationi amicum eſſe, ut creda-
mus, ne ita quidẽ adduci poterimus. De eo uerò, quòd ea, quæ mutili, ut ipſe uult, Polonici hi-
ſtorici omiſerunt, ipſe ſuppleuerit (quæ duntaxat alicuius momenti ſint) amplius deliberandũ
cenſebimus. Quod ſi quid eiuſmodi proferetur, admirabimur hominem, è muſcis elephantos
facientem. Laudabimus etiam acumen oculorum, qui Carpathum montẽ maiori Poloniæ pro-
ximum eſſe perſpexerit. Sed non uacat ineptijs diutius immorari. Satis eſt, lector candide,
nos tibi qualem qualem guſtum fidei, ſynceritatis, & integritatis annalium illo
rum, ſubdolè aliena ſcripta, factaq; ſugillantium, & uenena in-
cautis inſtillantium, præbuiſſe.

Vale.

POLONIÆ MARTINI CROMERI LIBER PRIOR.

De Situ Poloniae, Et Gente Polona.

Polonorum origo.

IN ijs libris, quos triginta de origine & rebus geſtis Polonorum
conſcripſimus, oſtendimus, Polonos gentem eſſe Slauicam, &
Sarmaticam: Quæ quodam tẽpore è Sarmatia progreſſa, trans-
miſſo Viſtula flumine, in ijs Germaniæ locis, quæ prius Vene-
di & Vandali tenuerant, conſederit, fines q; domicilij & imperij

Poloniæ priſci fines.

ſui uerſus occaſum & Septentrionem longè, lateq; protulerit, i-
ta, ut à Sarmaticis montibus in Septentrionem quidem ſecun-
dum utranq; ferè eius fluminis ripam, in occaſum uerò ſecundũ
dorſum Herciniæ ſiluæ, quo Boëmia clauditur, atq; inde porrò
ſecundum Albim fluuium, ad eius ipſius, atque adeò uſque ad
Viſurgis ſeu Veſeræ oſtia, & ſinum Venedicum ſiue Baltheum, quicquid terrarum eſt, e-

Populorum nomina.

ius gentis ditione teneretur. Ac uniuerſè quidem eos populos Slauos, ſeu Slauinos ſeſe
dixiſſe: A' finitimis uerò cum Venedos, ſeu Vinidas, tum Vandalos etiam, eorum, qui pri-
us ea loca incoluerant, populorum nominibus appellatos eſſe: Peculiariter uerò, eos, qui
uerſus occaſum Germanis erant uiciniores, partim Sorabos, partim Obotritos, Lutitios,
ſiue Lutzitios, Vinulos, Ranos, Vilzos, Rugios, Vetalabos, Retareos, Licicauicos, Heuel
dos, Vuloinos etiam: quod nomen cum Polonorum nomine cognationem habet, dictos
eſſe. Quos omnes Slauicæ nationis atque linguæ fuiſſe, & partim domeſticis ſatraparum
ac ducum defectionibus & pactionibus, partim armis in finitimorum Saxonum, & Ger-

Polonorum nomen.

manorum ditionem, nomenq; poſtea tranſiſſe memoriæ proditum eſt. Polonorum autem
nomen uernaculum an commune fuerit horum omnium, an peculiare unius cuiuſdam
populi: & uetuſtúmne, an recentius, non liquet. Ante ſeptingentos quidem annos, nuſ-
quam in annalibus ullis externis id inuenio. Nec unum eius etymon memoratur, quem-
admodum alibi oſtendimus. Nonnulli enim à Lecho, ſeu Lacho, duce Polachos, quaſi
poſteritatem Lachi dictos eſſe: Alij uerò à campeſtri planicie, quam incolunt, uel à uena-
tionibus, quibus impenſius delectantur, Polacos & Polanos, mutataq; una litera Polo-
nos, & ab ijs regionem Poloniam appellari uolũt. Eius aũt non ijdem ſemper fines fuêre.

Poloniæ fines acciſi & prolati.

Nam Ruſsiæ permagnam partem cum Podolia ſubactam, & Pruſsiæ nonnullam, & Po-
leſſenſem tractum barbaris Iazigibus ſiue Iazuingis ademptum quodam tempore, Polo
ni ſuo adiecerunt imperio. Præter illa autem dudum memoratorum à me populorum oc-
cidentalium detrimenta, poſteriori tempore Sileſia ferè omnis Polonis ſeſe ſubduxit, &
Pomeraniæ, Caſſubiæq; reliquæ magna pars detracta eſt. Deceſſerat & Ruſsia Podo-
liæq; pars magna, & Volynia, & Poleſſenſis tractus. Culmenſis quoque ac Dobrinum, &
Maſouia ferè. Sed hæ prouinciæ his duobus, non amplius, ſeculis recuperatæ ſunt: Re-
cuperata eſt etiam nonnulla pars Sileſiæ & Caſſubiæ, Pomeraniæque ea, quæ nunc
Pruſsiam continetur. Rurſus tamen Lithuani, ſecuris fœdere & ſocietate ipſorum
Polonis,

Polonis, Poleſſenſem tractum ferè omnem, & Volyniam, & magnam partem finitimæ ei
Ruſsiæ & Podoliæ auorum noſtrorum memoria, regibus uel fauentibus, uel conniuen-
tibus, ad ſe reuocarunt, quemadmodum ſuo loco expoſuimus. Sed ij populi nuper adeò
extremo regni Sigiſmundi Auguſti tempore, cùm hoc opus nos ad finẽ perduxiſſemus,
relictis Lithuanis, ultro in ius & ditionem Polonorum æquo fœdere prorſus uenerunt.

Lithuani ſe cũ Polonis coniunxêre.

Quin & Lithuani ipſi, exemplum ſecuti, ſeſe cum Polonis, renouato & ampliato antiquo
fœdere, coniunxêre. Inſtituta tamen ſua, & magiſtratus, & Iuriſdictionem peculiarem reti
nuêre. Cæterum nos quemadmodum illa ſuperius recenſita Poloniæ detrimenta in hac

Quatenus deſcribitur hic Polonia.

deſcriptione præteriuimus, ita modò commemoratas acceſsiones cuiuſpiam alius operi
reſeruamus, alijs iam diſtenti ſtudijs, & occupationibus. Nec Liuoniã attingimus, cuius
à uicinis principibus miſerè diſcerptæ maxima pars ante pauculos annos in ditionẽ eiuſ-

Pruſsia ducalis Hiſt. lib. 27.

dem regis uenit. Ne Pruſsiam quidem ducalem exactiùs deſcribemus. Licet enim ea iu-
ſtis armis repreſſa ac domita, ex fœdere maieſtatem regis Poloni à centum amplius annis
comiter agnoſcat, neq; linguam tamen, neq; inſtituta & leges Polonorum accepit. Sed
deletis penè priſcis Pruſsis, à Germanici ſanguinis hominibus habitatur & regitur, ea par
te excepta, quæ finitima eſt Maſouiæ: Quæ à Polonis colitur antiquitùs, & Polonici ferè

Lemburgum & Bythouia.

iuris olim fuit. Nec citerioris autem Pomeraniæ partem eam, in qua eſt oppidum Lembur
gum, & arx Bythouia, complectemur, propterea, quòd ea beneficio regum ſuperiorum in

Pomeraniæ duces Vaſali regis Poloniæ.

ius ducum ulterioris Pomeraniæ tranſijt. Quo nomine ſunt tamen & ipſi beneficiarij re-
gis Poloni, iurantq; ritu ſolenni in uerba eius, quemadmodum & dux in Pruſsia, & ante
eum noſtra memoria creatum, Magiſtri cum primoribus ordinis Crucigerorum, ſeu Teu

Pruſſ. dux & magiſtri Vaſalli Polonorum.

tonicorum S. Mariæ militum, cùm eius prouinciæ dominarentur, iurabant. Valachiam
quoq; prætermittemus: quæ fuit & ipſa intra hos ducentos annos in clientela regum Po-
lonorum, ſed ſuis legibus, ſua lingua, ſuiſq; ducibus utens, qui Voieuodæ ſeu Palatini di-

Valachia & partes eius.

cuntur. Qui duo primùm fuêre, Tranſalpinenſis, & Moldauicus, quorum hic à noſtrati-
bus peculiariter Valachiæ Palatinus dicitur: ille uerò Multanicus. Verùm extitit poſtea

Hiſt. lib. 15.

tertius Beſſarabicus ad Pontum Euxinum, diuiſo inter fratres principatu Moldauico. Ac

Beſſarabia.

Beſſarabia quidem iam pridem ſubacta eſt à Turcis: Reliquarum autem duarum Palati-

Hiſt. lib. 3.

ni & ipſi iam dedititij ſunt eiuſdem gentis, patrum, auorum, & proauorum noſtrorũ me-

Valachia in clientela Polonorum.

moria in uerba regum Polonorum, nonnunquam Vngaricorum quoq;, & ipſi iurare ſo-
liti. Nunc igitur Polonia, quæ quidem uno regno & iure cõtinetur, quatenus à nobis de-
ſcribitur, ſecundum longitudinem terræ habitabilis, è ſententia Geographorum, & in pri

Poloniæ ſitus geographicus.

mis ſecundum delineationem amici mei Venceslai Grodecij, à tricelimo octauo gradu,
ad quinquageſimum ſecundum, uel tertium (incerti ſunt enim in illa ſolitudine Scythica

Longitudo.

fines eius) ab occaſu æſtiuo uerſus ortum hibernum obliqua protenditur, amplius quàm

Miliaria Polonica & Ruſsica.

per ducenta milliaria Polonica: quorum unumquodq; quatuor Italica in ſe continet. Ta-
metſi Ruſsica & Podolica ſunt aliquanto longiora. Quin certis literarum monumentis
doceri poteſt. Ociacouiam arcem ad oſtium Boriſthenis 54. gradu longitudinis ſitam,

Latitudo Poloniæ.

aliquando in ditione Polonorum regem fuiſſe. Latitudo autem Poloniæ, quà maximè
Orientalis, & quà Occidentalis eſt, triginta plus minus milliariorum eſt. Et Occidentalis
quidem habet imam poli eleuationem quinquaginta duorum ſummam 54. grad. & 40.
ferè minutorum: Orientalis uerò ſummam quidem 51. fermè, imam autem graduum. Po
cucenſis tamen Ruſsiæ tractus à quadrageſimo octauo incipit. Cæterùm in medio, quà
latiſsimè centum miliarijs patet Polonia, & cum in meridiem paululum recuruatur, tum
in ſeptentrionem magis ad mare Baltheum ſeu Venedicum, & ſecũdum extremam oram
Maſouiæ dorſo prominet, imam quidem poli eleuationem habet in ora Scepuſsij quadra
ginta nouẽ grad. ſummam uerò in littore maris, & in Puſcenſi ora quinq; fermè, & quin-

Figura.

quaginta: ita ut figura eius intenſi arcus ſpeciem præ ſe ferat: cuius neruus paululum re-
ductus, ad meridiem & occaſum hybernum quadantenus ſpectet, exterior uerò curuatu-
ra in ſeptentrionem, & ortum æſtiuum obuerſa ſit. Quòd ſi quis nouas acceſsiones Po-

Poloniæ regni amplitudo.

leſsiæ, & ei confinis Ruſsiæ, Volyniæ, Podoliæ, & Liuoniæ, Pruſsiamq; ducalem, & Li-
thuaniam cum ſua Samogitia, & Ruſsia alba Moſchis finitima (quæ omnia iam uno re-
gno continentur) annumeret, multò longius & latiùs uerſus orientem ſolem, & ſepten-
trionem ea patebit. Ad Nieprum enim ſitæ ſunt arces & oppida, Kiouia, Caniouia, & Cir
caſsi, ultra 54. grad. longitudinis. Pruſsiæ uerò ducalis & Samogitiæ latus ſeptentrionale
quinquageſimum ſextum, finitimæ autem Ruſsiæ albæ 57. grad. latitudinis attingit. Por

Curonienſis dux.

rò continens his Liuonia, quatenus cũ duce nouo Curonienſi, ſiue Curlandico (qui par-
tem eius nõnullam obtinet) regis Poloni Maieſtatem agnoſcit, 61. gradum excedit. Atq;
ita longitudo regni Polonici à finibus Marchiæ Brandenburgenſis ad Nieprem ducta
recta linea non minus 240. miliaria complectitur, ſi 15. miliaria uni gradui reſpondent:

Finitimi Poloniæ populi.

Latitudo uerò ab ora Pocucensi ad Pernauiam Liuoniæ ducenta plus minus. Cingitur autem Polonia, sicut eam nunc circumscribimus, ab occidēte sole incipientibus, Marchia Brandenburgensi, & Pomerania ulteriore: A' Septentrione mari Venedico & Sarmatico: Cuius aduersa littora tenent Sueones siue Sueti. Inde Prussia ducali, eiq; continente Lithuania in ortum æstiuum ferè uergente. Hinc porrò campestribus Scytharum siue Tartarorum solitudinibus prorsus Orientalibus, & flexa in Euronothum Bialogrodensi Turcarum ora. Inde uerò planè Australi Valachia siue Moldauia: Deinceps Vngaria, & in Africum & occasum hybernum obuersa Silesia Boëmicę deditionis, ad Marchiā pertinente. Et à Silesia quidem, & Marchia, & Pomerania ulteriore, & Lithuania palustres denseq; syluæ eam ferè dirimunt: Mare à Suetia: Ab Vngaria uerò syluestrium montium cacumina: itemq; ab Occidentali parte Moldauiæ. Nam à reliqua Moldauia, quæ in ortum & ad Pontum uergit, Nester fluuius eam & finitimam ei Podoliam diuidit: Idemq;, nisi fallor, limes est eius ipsius Podoliæ cum Bialogrodensi Turcarum ora, ut Nieper & Ponti Euxini sinus cum Tartaris Ociacouiensibus: Aut certè cum utrisq; incertus is est, ut diximus, propter uastitatem, & solitudinem. E' qua solitudine pensitant tamen opiliones Turcici regi Polono uectigal pascuorum nomine. Prussia uerò ducalis sic est implicata regiæ (hoc enim nomine à ducali seiungenda est) difficulter ut queant distingui. A' Masouia syluæ eam dirimunt.

Limites.

Poloniæ partes et satrapiæ

Partes insigniores Poloniæ sunt, Maior & minor Polonia, Russia, & Prussia regia, Podolia, Masouia, & Cuiauia. Quæ & ipsæ deinde satrapijs, uel, ut uulgò loquuntur, palatinatibus, ac territorijs ferè distinctæ sunt. Maior Polonia duas satrapias, nimirum Posnaniensem, & Calissiensem complexa, Occidentalis est, Silesiam, Marchiam, Pomeraniamq; ulteriorem meridionali, occiduo, & Arctoo latere attingens. Magis autem ad Occidentem uergit Posnaniensis satrapia, Calissiensis contrà ad ortum & septentrionem: qua parte sunt Paluci, Craina, & Cassubia, tractus terræ non contemnendi. Minor Polonia orientalis est, Cracouiensi, Sendomiriensi, & quæ huius pars quondam fuit, Lublinensi satrapijs definita, hoc ipso ordine quo nunc sunt enumeratæ, uersus Aquilonem & ortum æstiuum sitis. Quæ à septentrione Masouiæ & Polessensi tractui, qui dudum Lithuanicæ ditionis erat, ab ortu Russiæ, à meridie uerò Vngariæ, & Silesiæ finitima est. Sunt autē satrapiæ Cracouiensis partes, tractus Sciricius, & Submontanus, uterq; Scepusio & Vngariæ finitimus. Ac Sciricius quidem ad occidentem uergens, Cracouiæ uicinior est: Submontanus uerò Russiæ & Sendomiriensi satrapiæ iungitur. Lublinensis item satrapiæ pars est Polesse reliquum, quòd à Lithuanis detractum non fuit, utrunq; à syluis ita dictum uerius, quàm Podlasse dialecto Russica, quasi Poloniæ finitimum. Nisi quis fortè Podlasse Polonis subiectum interpretari malit. Silesiæ pars ea, quæ adhuc est Polonicæ ditionis, sic implicata est Cracouiensi satrapiæ, ut ab ea magna ex parte ambiatur. Satrapiam ea nullam habet: Sed in Cracouiensi ferè censetur: Habet autem tria territoria, Osuencimense, Zatoriense, & Seueriense, quorum duo priora superiori tempore suos habuerunt duces: Nunc præfecturæ Regiæ sunt. Seueriense est in ditione Episcopi Cracouiensis. Meridionale & Occidentale latus eius ipsius Silesiæ: cætera tenet Silesia Boëmicæ ditionis, nempe Cessinensis, & huius pars quondam Pelcinensis, Ratboriensis, item & Opoliensis principatus, siue ducatus, ut uocant. Ab ortu uerò hyberno Scepusiensem tractum uix & modicè ea attingit. Est autem Scepusium non exiguus terræ tractus, olim cum Polonici iuris esset, ad Vngaricum traductus: de quo alibi suis locis attigimus. Deinde uerò nonnulla pars eius, cum tredecim oppidis & arce Liblio, siue Lubowlia, rursus Polono regi certo pacto ab Vngaricis regibus addicta est, atque etiam nunc ab eius præfecto, & eius nomine administrat Cracouiensi satrapiæ, tractuiq; Sciricio uersus meridiem adiacens.

Maior Polonia, Posnanien. & Calissien. satrapiæ.

Paluci, Craina, Cassubia.

Minor Polonia.

Cracouien. Sendomirien. & Lublinen. satrapiæ.

Sciricius & Submontanus.

Polesse seu Podlasche.

Silesia.

Scepusium. Hist. li. 5. et 17

Inter minorem uerò & maiorē Poloniam primarias totius Poloniæ partes intermediæ sunt Satrapiæ, Siradiensis, Lenciciensis, & Rauensis, nullum commune nomen habentes. Quarum prima ad meridiem & Silesiam, Lenciciensis & Rauensis ad septentrionem uergunt, Masouiamq; attingunt. Harum autem occidentalior est Lenciciensis. Nonnunquam eæ tres unà cum Cuiauia, imò & Masouia, maiori Poloniæ, sicut Russia & Podolia minori, accensentur. Cuiauia uerò ab ortu Masouiæ & Rauensi satrapiæ, à meridie Lenciciensi & Calissiensi iungitur. Continet autem in se duas satrapias, Brestensem, quæ magis ad ortum, & meridiem uergit, atq; Inuuladislauiensem, siue Iuniuuladislauiensem, quæ magis est occidua & septentrionalis. Cuius non exigua pars est Dobrinum, ultra Vistulam, ab oppido sic dictum, latere orientali confine Masouiæ: septentrionali uerò Prussiæ. Masouia quoq; eodem latere Prussiam, Orientali Lithuaniam & Polessensem tractum, & uersus ortum hybernum Poloniam minorem, eiusq; satrapiam Sendomiriensem, Meridionali uerò Rauensem attingit. Duabus satrapijs distincta, Plocensi nimirum, quæ Occidentalis est, & ea quæ peculiariter Masouiæ nomen retinet, propterea

Siradien. Lenticien. & Rauen. satrapiæ.

Maioris & minoris Poloniæ appellatione quæ contineantur.

Cuiauia.

Bresten. & Inowladislauien. satrapiæ.

Dobrinum.

Masouia.

pterea quòd diutius ducum suorum (de Polonorum principum stirpe oriundorum) dominatu segregata, postrema omnium nostra memoria defecta ducibus, ex pactis, & iure feudi, ut uocant, Poloniæ redintegrata est. Quæ quidem Orientalis est. Rauensis quoq; satrapia quondam pars Masouiæ fuit, suosq; duces habuit, sicut & Plocensis, & pleræque omnes. Prussia Regia præter meridionale latus, quod iam est expositum, ab occasu ulteriorem Pomeraniam confinem habet. A' septentrione sinu Baltheo, seu Venedico, siue Codano: ab ortu Prussia ducali cingitur. Tribus autem satrapijs distincta est, Culmensi, Marieburgensi, & Pomeranica. Quarū hęc Occidentalis est. Reliquæ duæ Vistula flumine ab illa diremptæ, orientales. Ex his autem Culmensis ad meridiem spectat, Marieburgensis uerò ad Septentrionem. Varmia, & ipsa pars est Prussiæ Regiæ, ad Aquilonem, seu Euroaquilonem uergens, ducali ferè undiq; cincta, & ab ea quodam tempore maiorem in modum accisa: Marieburgensem quoq; satrapiam contingit: Nec in ulla satrapia censetur, subiecta episcopo suo, & sacro Ecclesiæ eius collegio, Regis Poloni Maiestatem agnoscentibus. Michalouiense autem territorium est in satrapia Culmensi Masouiæ ac Dobrino finitimum: olim pars Masouiæ.

Prussia Regia

Culmensi. Marieburg. & Pomeran. satrap.

Varmia.

Michalouien. tractus.

Ducalis Prussiæ (ut eam quoq; quo magis perspicua sit hæc Poloniæ descriptio, hic obiter attingamus) præter Regiam Prussiam, limes est à septentrione mare Sarmaticum cum Lacu Curoniensi, & ora Liuoniæ: Ab ortu Samogitia, cæteraq; Lithuania: A' meridie uerò Masouia. Satrapiam ea nullam habet: præfecturas permultas. Olim Prussia priusquam sub iugum Christi missa est, alios fines habuit, & aliter diuisa fuit. Fuit autem ea decem regionibus siue tractibus descripta: uidelicet Pomesaniensi, in quo est Marieburgum, Christiburgum, Quizinum siue Marieuerderum: Pogesaniensi, in quo est Elbinga & Hollandia: Erminio siue Varmiensi, qui retinet etiam nunc in lingua Germanica uetus nomen, & Ermeland uocatur: Natangino, ubi est Balga, Brandemburgum, Cruciburgum: Sambiensi, in quo sunt Mons regius siue Kœnigsberga & Lochstete: Nadrauensi, quo Tapelauuca, Insterburgum, & Vonsdorfia continentur: Salauensi, in quo est Ragneta & Labia: Sudino, qui & ipse nomen suum retinet, & ad aquilonem, ortumq; æstiuum inter utrunq; Habum & mare longè prominet: Bartheno, quo Rastenburgum, Barthesteinum, & Reslá siue Reselia continentur: & Salindo, qui nescio an is sit, in quo Galindas populos ponit Ptolemæus. In his Sudinus tractus fuit primarius, opibus & uiribus maximè pollens, ita ut sex millia equitum, peditū etiam ingentem numerum conficeret. Cęterorum quilibet minimum ter mille equites, peditum uerò decem millia conficere potuit, si uera sunt ea, quæ nos in uetusto quodam libro Germanica lingua scripto legimus. Cæterum Culmensis tractus & Pomerania, Poloniæ non Prussiæ partes fuêre. Sed nos cætera prosequamur.

Prussia ducalis.

Prussiæ uetus diuisio.

Russia, quam rubram nonnulli uocant, latere occidentali minori Poloniæ iungitur. A' septentrione Russiam albam, & Volyniam habet: Ab Austro Vngariam, eiusq; populum Ceculos, & nonnullam Moldauiæ partem attingit eo tractu terræ, qui Pocuce appellatur. Nam cætera Moldauia siue Valachia, qua Podoliæ quoq; iungitur, magis est Orientalis Russiæ. Continet Russia duas satrapias, nempe Belsensem, quæ ad Volyniam & Lithuaniam uergit & eam, quæ peculiariter Russica & Leopoliensis dicitur, australem magis & orientalem: Nisi quod Chelmensis tractus eius non exiguus ad septentrionem, etiam ultra Belsensem prominet, & Polessiæ finitimus est.

Russia Regia, siue rubra.

Reliquum autem orientale latus eiusdem Russiæ, ac totius Polonici regni claudit Podolia, ab Aquilone & Euro albæ Russiæ, à cætero ortu uastis campis Tartaricis atq; Turcicis, ut diximus, à meridie uerò Moldauiæ continens: Totaq; una satrapia censetur, quam Podolicam uocant. Olim Podolia & Russia tam ea, quæ nunc Poloniæ pars est, quàm ea, quæ est in ditione Lithuanorum & Moschorum, suos habuit duces, quemadmodum luculentius ostendimus in historia: Quorum stirps cum latè propagata esset, partim ipsa sese intestinis dissidijs atq; ciuilibus bellis confecit, partim à Polouucijs, qui Gothi fuisse uidentur, ac Tartaris extirpata, partim Polonorum & Lithuanorum adiuncta est imperio, partim in nomen & ius de se ortorum Moschorum transijt. Extant etiam nunc permulti, ducale nomen, sed plerique nudum propemodum & inane retinentes: Inter Polonos uerò nulla ducum superest memoria. Hi nunc sunt Poloniæ, quatenus hîc eam descripsimus fines: hæ partes.

Podolia.

Russi duces. Hist. Pol. lib. 3.

Polouucij Gothi.

Est autem Regio tota ferè plana & aprica, maximè quà ad occidentem solem & septentrionem uergit, & quæ penitus orientalis est Podolia, ac uel nomine ipso decliuitatem præ se fert, uicinorum Moldauiæ, Russiæ & Vngariæ montanorum intuitu. Minor Polonia itidem atque Russia, quo propiùs accedit ad fines Vngariæ, hoc magis montana est, & syluestris. Quo longius autem inde recedit, eò lenius decliuis est, magisqúe culta & meliore gleba. Tametsi in meditullio quoque Sendomiriensis satrapia aliqua ex parte leniter montosa seu uerius cliuosa est. Prussia pleraque omnis excepta Marieburgensi satrapia, qua ad Habum & mare

Solum Polonicum quale. Polonia unde dicta.

g 4 uergit

uergit collibus molliter & ad fertilitatem, amœnitatemꝗ commodè diſtincta eſt. Itemꝗ
Montes Poloniæ.
pars nonnulla Cuiauiæ. Montes Sarmatici, qui Poloniam & Ruſsiam ab Vngaria dirimunt, ardui & ſylueſtres, non ignoti ſunt etiam ueteribus Geographis & Hiſtoricis: & in his celebris eſt in primis Carpathus, quem nos Crempacum, ni fallor, uocamus: Alij Bieſciadi, Modra, Turza, Vapienna, uernacula lingua appellari, externis ignoti ſunt. In meditullio uerò minoris Poloniæ Lyſecius eſt, quaſi tu dicas caluum, ſiue caluaſtrum, in quo monaſteriorum eſt S. Crucis nomine, lignoꝗ celebre: & Vauelus, arce Cracouienſi, quàm ſuo ipſius nomine nobilior, & is, in quo ſitum eſt Cienſtochouienſe monaſterium, quem
Vbertas.
clarum Latinè Monachi, ni fallor, incolę appellauêre. Sylueſtris ſanè fuit ſuperioribus temporibus pleraꝗ omnis Polonia: Ex eóne autem tempore, ex quo habitari cœpit, an poſtea peſtium, bellorumꝗ incommodis eò redacta, non liquet. Sed Sigiſmundi ſenioris, filijꝗ eius Sigiſmundi Auguſti optimorum & mitiſsimorum, ſapientiumꝗ regum ſtudio diuturnam pacem nacta, nunc ubiꝗ diligenter excolitur, frugum leguminumꝗ ferax, &
Syluæ.
pratis abundans. Nec tamen deeſt etiam nūc ſyluarum copia. Neꝗ enim eæ penitus exciduntur & extirpantur, partim propter paſcua & mellificia, partim propter ædificiorū materiam, & ligna mitigando frigori utilia ac neceſſaria, partim etiam propter ſaxoſi, uel arenoſi ſoli ſterilitatem. Sunt autem ſyluæ pleræꝗ piceæ, quernæ, faginæ, & abiegnæ: Ac piceæ quidem ferè in planis & arenoſis locis, abiegnæ & faginæ in montanis, quernæ in utriſꝗ, ſed uberiore gleba præditis. Multæ ſunt etiam in planis iuxta ac montanis locis mixtim omni genere arborum refertæ, & paſcuis opimæ. Ex his abietes, tiliæ, piceæ, quercus, apum aluearijs grauidæ fiunt, materiamꝗ ædificijs nauium ac domorum, malis, tabulis, & uaſis aptam, ut & taxi, & terebinthi, ſuppeditant. Quercus & fagi etiam paſtū uberem porcis, feriſꝗ præbent: Omnes autem focorum, & fornacum, furnorumꝗ ignibus
Frigoris & gelu uis.
alimenta ſubminiſtrant. Tanta eſt enim uis frigoris in his regionibus interdum, ut radicitus areſcant arbores, & aqua ex æditiori loco effuſa, priuſquàm terram contigerit, in glaciem concreſcat, Lacus quidem & paludes, & flumina duobus, tribûsue menſibus hybernis, nonnunquam autem uel in quintum, ac ſextum uſꝗ glacie concreta, non modo peditibus, uerumetiam equitibus & curribus ac plauſtris, quamuis oneratis, multis ſimul longo ſpacio peruia & ſecura præbent itinera. Equidem quodam tempore ultima die menſis Martij Viſtulam in Maſouia per firmam adhuc glaciem cum curru & quadrigis, & aliquot equitum comitatu tranſiui. Hac etiam præterita hyeme in Pruſsia glacialis piſcatio in lacubus poſt initium Nouembris cœpta, durauit per totum Martium: gelu autem per
Pomaria.
totum Aprilem. In tanta autem cœli intemperie pomaria tamen ſunt non infrequentia, & fructuoſa, ad Viſtulam præſertim, & in ſuburbanis Cracouienſibus, Sendomirienſibus, Varſauienſibus Torunenſibus, Gedanenſibus: Elbingenſibus item, Fraumburgenſibus, Veliſcenſibus & Bochnenſibus, licet remotioribus à Viſtula, totoꝗ tractu ſubmontano atꝗ Sciricienſi. In quibus pirorum, malorum, prunorum, perſicorum, ceraſorū, & nucum
Vineæ.
bonitas, & uarietas certat cum Vngaricis & Italicis. Sunt & uites, quarum uuæ in minore Polonia eſui quidem non inſuaues ſunt, præſertim ſi æſtas & autumnus temperiem ſuam ſeruent: ſed uinum inde expreſſum acerbius, ubi defecatum eſt. Aliquanto ſuauius & copioſius exprimitur apud Croſnam Sileſiæ in finibus maioris Poloniæ. Apud Toruniam quoꝗ in Pruſsia uineæ coli cœpêre non infœliciter, ut audio. Neꝗ negat ſolum Polonicum caſtaneas, mora, cotonea, ficus, amygdalas, pepones, melopepones, herbas & flores omnis generis, & alias hortenſes Italiæ delitias, & palatinariumꝗ lænocinia, ſi adhibea-
Metalla.
tur culturæ diligentior, & à gelu cuſtodia. Nec metalla, foſsiliaꝗ deſunt in montanis: plumbi quidem intermixto argento apud Ilcuſſum, Slawcouiam, Chranouiam, & Nouagoram oppida ſatrapiæ Cracouienſis, & in finibus Sileſiæ: Argenti uiui apud Tuſtanum in Ruſsia: Aeris & Lazurij, & plumbi item apud Chencinos: Ferri plurimis in locis ſylue-
Salinæ.
ſtribus: Nitri apud Visliciam & alibi: Salis apud Bochnam & Veliſcam in ſatrapia Cracouienſi, & apud Haliciam, colomeiam, Solum (quod quidem à ſale nomē habet) & alijs compluribus in locis Ruſsiæ. Ac in Ruſsia quidem id ex aqua ex profundis puteis hauſta decoquitur, & partim in modum farinæ, uel niuis minutum relinquitur, partim in fruſtula conformatur: In tractu uerò Cracouienſi, partim lapidea duritie ſolidum inſtar ingentium ſaxorum, & rupium in ſubterraneis ſpecubus, altè lateꝗ excauatis, & uillas, templa, oppidaꝗ ſuperædificata ſuſtinentibus, ferro excinditur, comminutumꝗ deinde, & mola tritum, ad uſus hominum accommodatur, partim & ipſum ex aqua iniectis lapidei ſalis fruſtulis & quiſquilijs, quæ ſecantibus id abraduntur, decoquitur. Color lapidei in maſſa liuidus eſt ferè, ac luto reſperſus. Candidum, & in modum chryſtalli pellucidum rarius eſt. Tritum candet aliud alio magis. Coctum uerò deſpumatis ſordibus candidiſsimum redditur, niui non diſsimile. Fertur in ſalinis Bochnenſibus reperiri quiddā pici con-
cretæ

cretæ ſimile, quod uocant carbunculum: Quod tritum & epotum ſoluat aluum. Ibidem exaudiuntur nonnunquam canum, gallorum, & aliorum animalium aſsimulatę uoces in profundiſsimis ſpecubus: idꝗ mali & incommodi alicuius imminentis portentum uulgò habetur. In maiore quoque Polonia apud Pincum ſalinæ ſunt, uerùm tenuiores. Sunt etiam in confinio Oſuencimenſis territorij & Scepuſij aquæ ſalſæ, unde ſalem coctum uidimus regi exhibitum. Salinæ tamen nullæ ſunt. Porrò in deſertis Podoliæ, & Boriſtheni
Lacus ſalis in Podalia.
uicinis locis lacus eſt, cuius aqua ſereno & ardente ſole in ſolidum ſalem concreſcit, ita ut homines cum iumentis & curribus in eo, tanquam in glacie, uerſentur, ſectumqúe in fruſta arbitratu ſuo auehant. Quamprimum autem pluit, ſoluitur illa glacies non ſine periculo inſiſtentium. Apud Biezzum uerò ſiue Beciam oppidum in ſubmontana regione,
Vitreolum.
uitreolum effodi, ac in uiridem, lapideamꝗ duritiem decoqui nuper cœpit: Copperwaſſer, hoc eſt, æris aquam Germani, & noſtrates item appellant. Antiquitus autem id conficitur ad æris metalla in Scepuſio. Marmor quoque & alabaſter quibuſdam locis effodiuntur. Eſt in maiore Polonia prope Sremum oppidum collis, ubi (res incredibilis, ſed à multis confirmatur) ollæ, amphoræ, cacabi, & aliarum figurarum uaſa fictilia ſponte naſcun-
Ollæ ſponte naſcentes.
tur, & ſub terra effodiuntur mollia, in aërem autem prolata dureſcunt. Vidi unum atque alterum, quod inde erutum eſſe dicebatur, rude, nec ſatis bene conformatum. Porrò in
Succinum.
mari Sarmatico Pruſsiam alluente colligitur ſuccinum. (Ambram etiam externi uocant) Quod fluctibus appulſum ad littora, homines nudi obuiam euntes paruis retibus excipiunt & extrahunt, molle primum, ſed mox in aëre dureſcit, tornóque ac ſcalpro uarie conformatur. In lacubus quoque nonnullis à mari remotioribus id reperitur: ut in Piſſia Epiſcopi Varmienſis, modicum tamen. Quin & in editioribus locis foſſa altius humo fertur inueniri. Spumáne maris concreta id ſit, an ſuccus & guma arboris, an quippiam aliud, non eſt huius loci diſputare. Eſt ſanè leue & pellucidum: Eſtꝗ fuluum & candidum: Candido maius precium. Ferunt, ſi incendatur, odore eius uenenata necari. Viſuntur in nonnullis fruſtulis formicæ, muſcæ, culices & alia inſecta, nō arte, ſed uel opificio naturæ, uel fortuitis caſibus incluſa. Aquis irrigua eſt pleraꝗ omnis Polonia, ſed fluuios nauiga-
Fluuij.
biles non multos habet: Præcipui ſunt Viſtula, Donaiecius, Sanus, Vieper quaſi quis dicat Porcum, Varta, Noteſsius, Neſter, Prutus, Bugus, Bohus ſiue Bogus, Pripetius, Natua, Dreuancia. Nam Odra, in confinio Morauiæ & Sileſiæ exiſtens, & per hanc ſecūdum
Odra.
Polonię limitem, perꝗ Marchiam ac Pomeraniam ulteriorem permeans, infra Scecinum in Venedicum ſinum decurrit. Olim intra fines Poloniæ tum oriebatur, tum decurrebat. Nieper Ruſsiam albam, eiꝗ confinem Podoliam alluens, longo tractu in pontum Euxinum apud Ociacouiam munitionem Tartaricam ſeſe exonerat, ortus in Moſchouia. Boriſthenes is eſt ueteribus Græcis & Latinis, omnium ſcriptorum conſenſu, præter Bernardum Vapouium. Qui ſimilitudine nominis, ut credibile eſt, adductus, Boriſthenem uult
Berezina.
eſſe Berezinam: qui in Nieprum ab æſtiuo occaſu influit, minor eo & ignobilior. Viſtula
Viſtula.
in Ceſsinenſi ora è Sarmaticis montibus exoriens, uerſus æſtiuum occaſum & ſeptentrionem primum, mox uerſus orientem aliquantiſper, deinde à Sendomiria uerſus ſeptentrionem rurſus per minorem Poloniam decurrit. A' Varſauia uerò rurſus ad occaſum æquinoctialem, & mox æſtiuum flexus, Maſouiam interluit: Dobrinumꝗ à reliqua Cuiauia dirimit. Vbi autem Pruſsiæ fines attigit, in ſeptentrionem reflexus, deinceps mediam eam diuidit. Supra Marieburgum autem in duos alueos pręaltis aggeribus obiectis ſectus, inſulam inſignem & fertilem, quam Zulauam maiorem uocant noſtri, efficit, & nomen amittit. Ac ſiniſter quidem alueus, qui maior eſt Leniuuca, dexter uerò Nogatus uocatur: Quorum hic in Habum lacum tribus oſtijs, ille uerò duobus partim in eundem Habum, partim in mare infra Gdanum ſeſe exonerat, longitudinis quidem gradu 41. latitudinis uerò 54. Fontes autem Viſtulæ ſunt longitudinis itidem 41. gradu, latitudinis 49. minuto 20. Fluens autem amplius centum milliarium Polonicorum ſpacio Viſtula, Solam,
Flumina Viſtulam influētia.
Premſam, Scauam, Donaiecium, Viſlocam Ropa auctam, Nidam, Sanum, Vieprum, Pilciam receptis Dreuicia & Volboria, Bſuram, Naruam cum Bugo, Dreuanciam, Berdam,
Vrbes oppida & arces ad Viſtulam ſitæ.
Oſſam, & Motlauiam minora flumina excipit: & Oſuencimum, Zatoriam, Cracouiam, Cazimiriam, Sendomiriam, Varſauiam, Ploſcum, Vladiſlauiam, Toruniam, Culmam, Grudentum, Quizinum, Nouum, Gneuum ſiue Meuam, Marieburgum, Derſauiam, & Gdanum urbes & oppida non ignobilia præterfluit. Arces item Lipoueciam, Nepolomice, Corcinum Zauichoſtum, Ceruenſcum, Monaſterium, Zacrocimum, Viſſegradum, Sochaciouiam, Dobrinum, Bobrouunicos, Racianzum, Sluzouiam, Dybouiam, Nieſſouiam, Starigradum, ſiue Althauſum, & Suece, & adhærentes eis uicos alluit. Donaiecius (quod nomen paruum Danubium ſignificat) ex eiſdem
Donaiecius.
Sarmaticis iugis non longè à Viſtulæ fontibus paulò orientalior exortus, per Scepuſium &

um & Submontanum tractum decurrit, Sorstenumq; & Mussinam, & Melstinum arces & Sandeciam oppidum, ubi Popruto augetur, præterlapsus, non longè ab Opatouecio uico Vistulæ miscetur.

Poprutus.

Sanus.

Sanus è Biesciadis iugis longitudinis gradus 44. latitudinis 48. minuto 30. nascens, & uersus septentrionem & occasum æstiuum profluens, posteaquam Liescum, Sobenum, Sanocum, Brozouiam, Præmisliam, Radimnum, Iaroslauiam, Lezeiscum, Russiæ arces & oppida prętergressus est, Vislocumq; alium à Visloca, & uiarum minores fluuios in se recepit, apud Sendomiriam oppidum longitud. grad. 44. ferè, latitud. 50. minuta 30. Vistulam & ipse subit.

Varta.

Varta apud Cromolouiam satrapiæ Cracouiensis oppidum ortus, longitudinis gradu 40. minut. 50. latitudinis gradu 50. min. 30: per Siradiensem satrapiam, & maiorem Poloniam uersus occasum æstiuum ferè decurrit, Olstinum, Censtochouiam, Mestouiam, Siradiam, Vartam, Vneouiam, Colum, Coninum, Pysdros, Sremum, Curnicum, Posnaniam urbem, Obornicos, Stobniciam, Vuroncos, Siracouiam, Mezichodum oppida & uicos cum adiunctis arcibus, & Landisbergam ueteris Marchiæ præterfluens, Nyrumquê, Vuresniam, Velinam, Prosniam, Obram, & Notessium minores fluuios excipiens: Et apud Costrinum oppidum in Odram è Silesia occurrentem, influit longitud. grad. 37. latitud. 52. minut. 50.

Notessius.

Notessius uerò apud Crusuiciam Cuiauiæ oppidum è Goplo lacu existens, & ipse per maiorem Poloniam uersus occasum hibernum means, Pacossum ambit, Labissinum, Naclum, Pilam, Vsce, Drenumquê arces & oppida præterlabitur.

Nester siue Tyras.

Nester, quem Tyram ueteribus uocari uolunt, in Russia è Sarmaticis iugis non longè à Tybisci & Sani fontibus ortus, initio uersus Aquilonem profluit, deinde ad ortum conuersus, Bistriciam, Lipam, Seretum Russicum, alium à Valachico, Sbrucium, Smotricium, Vsciam, & Moraquam ignobiliora flumina absorbet, & Zidaciouiam, Haliciam, Cessibiesos, Ceruonum, Chocimum Valachiæ, & alia quædam oppida præter lapsus, infra Pocuce Podoliam à Valachia longo spacio diuidit: Ad extremum deflexo nonnihil in meridiem alueo, super Bialogrodum urbem Scythicam, siue Turcicam, quæ & Moncastrum dicitur, in Pontum Euxinum, siue continentem ei Obidouum lacum influit longitud. grad. 53. latitud. 47. minut. 30.

Bugus.

Bugus in Russia & ipse non longè ab Olesco oppido, longitud. grad. 46. latitud. 49. exoriens, & primum in occasum, mox in Septentrionem secundum occidentale latus Volynię tendens, postremo ad occasum reflexus, ubi Polessensem tractum (receptis Rata, & Muchauecio fluuijs) emensus est, & Buscum, Grodecum, Grodlum, Lubomliam Russica, Brestecq;, Ianouiam, Drohicinum, Polessensia, & Cameneciam Masouiticam oppida prætergressus est, apud Serocium uicum longitud. grad. 43. latitud. 52. minut. 40. Naruæ à septentrione & ortu æstiuo è Lithuania profluenti ęgrè miscetur, nigrorem suum retinens aliquamdiu: Nec multo inferius uictor Narua apud Nouiduuorum oppidum Vistulam subit.

Narua ueneno sis carens.

Est autem peculiaris Naruæ natura, sicut & Dlugossus annotauit, quod non fert uenenosa animalia, usque adeò, ut serpentes, qui nauibus Bugo delatis adhæserint, edito sibilo refugiant, cum primum aquam eius fluminis attigerint.

Pripetius.

Pripetius in Chelmensi tractu è palude non longè à Lubomlia existens longitud. gradus 47. latitud. 50. præter occiduum & septentrionale latus Volymiæ diuersus à Bugo per Russiam albam longo spacio uersus Orientem solem progreditur, & cum nonnullis alijs, tum Styro, Turo, Slucio, Suislocio grandibus fluuijs auctus, Nieprum siue Boristhenem supra Kiouiam subit, longitud. grad. 51, latitud. 53. ferè.

Bogus.

Bohus autem, siue Bogus è palude ortus in finibus Podoliæ long. grad. 49. latitud. 49. minut. 30. itidem per Russiam albam meridionalior longo terrarum actu ad ortum tendit: ad extremum deflexo in Meridiem cursu, & ipse in Boristhenem non longè ab ostijs eius long. grad. 55. lat. 48. sese exonerat.

Prutus

Prutus è iugo montiũ Sarmaticorum long. grad. 46. minut. 50. latitud. 47. minut. 30. uersus aquilonem in Pocuce delapsus, & Colomeiam, Sniatinumq; præterlapsus, inde per Valachiam siue Moldauiam primum orientalis, deinde australis uersus Bulgariam in Danubiũ decurrit, long. grad. 52. lat. 45. ferè.

Passaria.

In Prussia uerò Alla siue Alna, & Passaria, non longis inter se spatijs orti, uersus septẽtrionem fluunt: Et Passaria quidem infra Olstinecium, siue Hochsteinum (ut uocant Germani) ducale oppidum existens, Morango, Libstadia, Brunsberga, & Helgebeila oppidis præteritis, Habum lacum subit, long. gradu 42. minu. 30. latitud. 54.

Alla.

Alla uerò supra Allesteinum S. Collegij Varmiensis arcem & oppidum, cui etiã nomen dedit, oriens, præteritis Vartemberga, Gutestadia, Heilsberga, siue Allesberga Varmiensibus, & Barthesteino, Sipelbeino, Fridelandia, Allemburgo ducalibus oppidis, apud Velam Prægolę, ab ortu hiberno per ducalem Prussiam decurrenti, miscetur, & cum eo infra Kœnixbergam, hoc est, Regium montem, urbem longitud. grad. 43. latitud. 54. Habo lacu recipitur.

Prægola.

Dreuantia.

Dreuantia uerò non ita longo ab ijs interuallo oriens, diuersoquê meatu uersus Austrum fluens supra Toruniam à Vistula excipitur. Atque hæc de fluminibus, nunc

nunc

nunc sufficiant. Lacubus piscosis in primis abundat Prussia. In his nominatissimus est Habus, cuius modo mentionem fecimus: quem etiam recens mare uulgò uocant.

Lacus Habus.

Ad quindecim miliaria in longitudinem inter Gdanum & Regium montem urbes secũdum mare patens, & ab eo angusta insula, quæ Neringa appellatur, disiunctus: In latitudinem uerò duo miliaria plus minus.

Neringa insula.

Ac Elbingam quidem urbem non longo spacio adspicit, eiq; portum efficit, eiusdem nominis flumine nauigabili influente. Tolkemitam uerò, Fraumbergam, (cui basilica Varmiensis in modum arcis munita impendet) Balgam, Brandeburgum, & Fisshausum oppida & arces alluit, receptisq;, ut dixi, Vistula & Prægola, & alijs minoribus fluminibus, apud Lochstete arcem mari miscetur. Hoc aliquanto amplior lacus alter est eodem nomine, cognomento Curoniensis, in Prussia ducali, in quo sunt ostia Nemenis fluuij (Memelam uocant Germani) per Lithuaniam defluentis.

Habus Curoniensis.

Inter hos duos Habos & mare peninsula est, quæ & ipsa Neringa, sed Curoniensis appellatur, arces & oppida continens. Secundum hos est Drusnus siue Drausenus lacus in Marieburgensi satrapia, unde Elbinga fluuius profluit: Partecinus Lubnus, Reusina, & Viecininus in Culmensi: In Pomeranica uerò Stuorzonagaci, quasi quis stratum uel factum aggerem dicat, inter Choiniciam, Slochouiam, ac Tucholiam oppida, septem miliarium spacio longus, quinq; latus: Vnde Berda fluuius profluens, per Crempscum, Lubonum, & Charsiconum minores lacus in Vistulam influit infra Bydgostiam.

Elbinga flumen.

Nec ignobiliores his sunt Vsdice, Lubscus, & Osiecinus in eodem tractu: Alij minores. Sunt & in Varmiensi ditione non pauci. Præcipui uerò Dadaius, Zainus, Vadangus, Pissia, Blanke, quasi albus, Sinser, Lingenaus, Lemanglus, Ellingus, Plaucicus, Vulpingus, Clebergus, Cosnicus, Obelus, Marangus, & alij complures.

Varmiensis lacus.

Sunt & in ducali Prussia multi & grandes, quos omittimus. Habet & maior Polonia & Cuiauia nonnullos, piscososq;, in quibus Goplus princeps est, quinq; miliaria patens in longum, semis in latum:

Goplus.

Secundum hunc sunt Blendnus, Pouizus, Siesinus, Sanus, Piednicia, Niezamyslus, Voniesca, Lomunice, Pcieuus, Lubstouus, Drauuscus, Noblun, Tulangus, Ielen, & Lednicia, in cuius insula Gnesnensis basilica initio condita fuisse, indeq; propter difficilem aditum, in eum, in quo nunc est, locum translata esse putatur, quemadmodum Dlugossus memorat. In Cuiauia uerò Tur, Lanscus, Bielscus, Lubotinus, Orlie, Berdouus, Borimouus, Creuianta: Et in Dobrinensi tractu Gorznus, Mocouus, & Scampscus, minores aliquanto superioribus. Pro lacubus minor Polonia, Silesia, Russia, ac Podolia piscinas habent arte manuquê factas permultas & grandes.

Piscinæ.

Non carent tamen & lacubus, Lublinensis maximè & Chelmensis tractus. E quibus Biale, hoc est, Albus, per antiphrasim sic dictus, prætereundus non est:

Biale lacus.

Cuius aqua Aprili & Maio mensibus fuscos reddit lauantes: Pisces autem pinguissimos profert, qui brasmi, à nostratibus autem Clescij uocantur. Est & in Belsensi lacus Crinice, non amplus, uerũm profundus.

Crinice.

De quo illud memorabile annotauit item Dlugossus, quod certis temporibus altero uel tertio quoq; anno cum mugitu fluctus attollens exhauritur propè ad fundum usque, aquis uicini montis cauernas subeuntibus: Atque ibi tunc facilè præhenduntur pisces in aqua uadabili. Post dies aliquot ea refluit.

Piscationes hybernæ.

In cæteris lacubus, atque etiã in maioribus piscinis & fluminibus hyberno tempore commodiores ferè sunt piscationes, quàm æstate, pertusa certis interuallis glacie, retiq; per maius foramen in aquam immisso: quod longis funibus ad perticas alligatis hominum equorúmue opera longo spacio in diuersum tractum, coëuntibus rursus piscatoribus alio foramine piscibus refertum extrahitur. Sunt autem eadem genera piscium in lacubus & piscinis.

Piscium genera.

Vtrobique enim sunt lupi, siue lucei, prasmi, percæ, rhombi (si modo sic appellandi sunt ij, quos nos Carassios dicimus) sumi, sendacij, cirtæ, siue certæ, à delitijs, ni fallor, apud Germanos nomen sortitæ, tineæ, anguillæ, ruboculi, carpones, quos reginas uocant Itali, Latini Cyprinos, quemadmodum uult Ioannes Dubrauius Olomucensis Episcopus. Tametsi minus frequentes hi sunt in lacubus, quàm in piscinis: In quas paruuli tanquam in uiuaria studiosè includuntur. Ferunt etiam lacus nonnulli eos, quos suluizas & sielauas nostrates, Germani Marenas uocant. Piscis est dulcis & sapidus, aleci similis:

Pisces fluuiatiles.

Fluuiatiles uerò sunt cum ijsdem ferè omnes, tum delicati in primis, truta, barbo siue mullus (Paruenam uocant) fundulus, occulata, quæ lampreda quoque dicitur, alosa, siue borbocha, cuius iecur potissimum est in delicijs, à nostratibus Mientus uocatur: Itemquê Lipien, sliz, berzana, ucleia, iasdez, & quæ bialariba, hoc est, albus piscis à nostratibus appellatur: quibus Latina nomina dare non habemus. Quanquam quid uetat Alberti Magni, & aliorum scriptorum, qui eiusmodi res persecuti sunt, exemplo, eos uernaculis nominibus ad Latinum sonum conformatis appellare? Quod in superioribus quoque nonnullis factum est. Cancris & unguillis abundas in primis Nida fluuius. Anguillis etiam & Stintis Habus, & alij nonnulli lacus Prussici. Marinis piscibus

non

non admoddum abundat ea regio. Nobiles autem præcipuè sunt haleces, quos haringas
Germani uocant, quorum sale conditorum maximus est uulgò usus in tota Polonia, atq;
adeò in Lithuania quoque, Boëmia, Silesia, Morauia & Vngaria. Tanta eorum copia est.
Sed in Prussia pauci præhenduntur: A' Cymbrica autem Chersoneso, & Scandia, & ex
Oceano Germanico plurimi & optimi nauibus eò importantur. Pomuchlæ non desunt,
neque passeres. Salmonem siue esocem, & sturionem inter marinósne, an fluuiatiles nu-
merem, nescio, utrobiq; quidem præhenduntur: Sed è mari sursum fluminum certis tem
poribus enatant, transilientes obstacula. In quibus etiam insidiosis capsis collocatis capi-
untur. Tantò sunt autem suauiores, quantò longius à mari et Habo recesserint. Quin uni-
uersè pisces ij, qui in fluuijs iuxta ac lacubus & mari uictitant, sapidiores sunt in fluuijs,
quàm in mari, uel lacubus capti. Non est hìc prætereunda quarundam aquarum non uul-
garis natura. Est in Scepusio riuus ex arduis mõtibus profluens, cuius guttæ in lapideam
duriciem cõcrescunt, ita ut ex ijs sponte existant fulcra sustentantia canales, quibus riuus
ille ad moletrinas deducitur. Est & fons siue lacus pestilentẽ aquam & uaporẽ emittens,
cuius non modo gustu, sed etiam afflatu animalia & aues necãtur. Sunt etiam nõnullis in
locis Poloniæ scaturigines tepidarum aquarum, sulphuris & aluminis odorem redolen-
tium, quibus scabies & ulcera hominum & iumentorum curantur. Sed nos ab aquis &
aquatilibus ad terrestres animantes transeamus. E' ferarum animantium genere fert hæc
regio copiam leporum, dorcarum, sciurorum: cuniculorum quoq; alicubi: Ceruorum e-
tiam, & aprorum, & ursorum, & luporum nonnullis in locis. In primis autem Nepolomi-
censis & Radomiensis saltus nobiles sunt Ceruorum uenationibus. Et horum autem, &
Onagrorum atq; Bisontium Prussia ducalis, eiq; finitima Masouia ferax est, & in primis
Podolia: ubi agminatim in campis non modo hæ feræ, uerumetiam feri equi pascuntur.
Est autem bisons prægrandis, uerum pernicissima fera, magnis & introrsus leniter incur-
uis cornibus nigris armata, quibus equum cum sessore correptum in sublime identidem
iactat, & arbores mediocri crassitudine euertit. Magnitudinis eius illud quoq; est argu-
mentum, quod in capite eius inter cornua, duo imò tres etiam homines possunt conside-
re. Habet uillosum & hispidum corium, & sub mento palearia. Caro eius sale condita in
delitijs est magnatibus & principibus. Cornu sonorum, & ob id uenatóribus in usu est:
Zubrum seu Zambrum uocant nostrates: Imo & Græci recentiores: Onager uerò Los
appellatur. Alcem hanc esse uolunt: De qua scribunt Plinius, & nõnulli alij ex ueteribus.
Fera est longis cruribus, & auribus, aliquanto maior equo, colore cesio & fusco, mas ca-
pite cornuto: Cuius ungula posteriorum crurum, si autumni initio spiranti adhuc dese-
centur, expetitur, comitiali pręsertim morbò laborantibus salutaris. Ferunt etiam capreas
montana loca Vngaria finitima. Cęterum Vri, hoc est, boues syluestres, quos nos Thuros
dicimus, in solis Masouiticis syluis apud Vyskitcos extant. Et harum quidem ferarum car
nes aptæ sunt humano esui: Cultui uerò pelles subministrant panthera, siue is est lupus
ceruarius (Ris appellatur à nostratibus) maculosis uentre & pedibus: quæ partes maximè
in precio sunt. Martes, siue Mardures, quas cunas dicimus, uulpes, lupi, Rosomaci, Lutræ
item & castores amphibia. Atq; horum castorum, inquam, caudæ etiam inter delicatos
cibos, & pro piscibus habentur, reliqua carne inutili propemodum. Extruit autẽ sibi hoc
animal cubile ligneum in marginibus fluminum & lacuum, cameris compluribus alijs su
per alias distinctum, ac secundum incrementum aquæ domicilium mutat, ita ut cauda na
tante reliquum corpus in sicco maneat. Pellem habet in dorso hispidam, sed mollem: un-
de fimbriæ fiunt exornandis uestibus hibernis & pileis. Vrsorum quoq; uolæ cum digi-
tis esitantur: pelles etiam stragulæ uestis usum præbent. Quin & amicire his famulos cœ-
perunt ij, qui feroculi uideri uolũt. Cuniculi, lepores, & sciuri cultui iuxta ac esui apti sunt.
Sunt etiam in Podolia animalia sciurorum, uel cuniculorũ magnitudine, in cauernis de-
gentia, uarias & maculosas pelles habentia, quæ & ipsæ ad uestitum, & pallia fœminarum
expetuntur. Crzecicos uulgò uocant. Omni autem genere ferarum magis abundat Li-
thuania propter uastitatem syluestrem. De bisontium uenatione scire operæprecium est,
quòd in campis Podolicis segregati ex agmine singuli ab equitibus sagittarijs ordine in
girum dispositis conficiuntur. Vnus enim post alium feræ adequitantes, iaculantur, cita-
tisq; equis refugiunt. Efferata autem illa ictu & uulnere, refugientem insequitur. Interim
ferit eam alius. Quem illa rursus priore dimisso insequitur, donec defatigata labore & uul
neribus concidat. In syluis uerò ij dep rehensi opportuno aliquo loco deiectu arborum à
rusticanis hominibus ad id coactis, quasi intra sepes includuntur, plures etiam quàm sin-
guli, ita ut effugere inde non possint. Deinde extructa ex tempore principi & magnati-
bus ac fœminis cauea siue tabulato editiori, ex quo tuto spectare possint, uenatores cum
uenabulis ad suam quisq; arborem disponuntur. Mox ab equitibus strepitu & clamore,
admissuq;

Salmones & Sturiones. — *Aquarum mira natura.* — *Thermæ.* — *Feræ.* — *Bisons siue Zubr.* — *Onager & Alce Los.* — *Vrus siue Thur.* — *Panthera.* — *Castor.* — *Bisontium uenatio.*

admissuq; canum fera excitata è uepretis in medium propellitur. Quæ à uenatore post
arborem latente, ut cuique maximè appropinquârit, uenabulo petitur, efferataq; ictu, ar-
borem, cuius obiectu ille se tegit, cornibus petit, & cùm arbor sit gracilior, quàm ut am-
bobus cornibus in eam possit impingere, fronte ac toto corporis nisu in eam incumbit,
cornibus utrinq; prominentibus. Vrget interim semel adactum in præcordia ferrum ue-
nator, sensim cedens appetenti se feræ, ac circum arborem giranti: nec desunt canes gran-
diores morsibus adiuuantes, donec ea exanimata, uel defatigata prorsus cõcidat. Quod
si uenator ictum frustratus sit, aut minùs opportunè intulerit, aut à fera etiam correptus,
& proculcatus fuerit, aliquis è uicinioribus rubrum pannum feræ obiectat. Hoc enim
colore maximè efferatur. Ibi ea dimisso priori, hunc petit recipientẽ, se ad suam arborem,
& ab eo feritur, & conficitur. Linguæ eius contactus uitatur, qua longiùs exerta attra-
hit ad se hominem, si uel extremã uestis eius oram contingat. Est enim ea scabra. Vrsi ue-
rò, quamuis prægrandes, & iam uiui capiuntur, reti implicati, uenatoribus compluribus
simul accurrentibus, & ligneis furcis caput, pedesq; ferę ad terram deprimentibus, donec
ea fune cõstringatur. Constricta in arcam ligneam concluditur, ita ut se commouere ne-
queat, & auehitur. Vnde pòst, ubi libitum est, ad spectaculũ, & urbanam, uel campestrem
uenationem emittitur. Sic autem colligatur, ut uno tractu funis ex arca prominentis sol-
uatur. Vidimus aliquando in spectaculo equulum, & quidem castratum, cum urso præ-
grandi cõmissum. Qui ex interuallo accurrens obuerso tergo calcibus ursum petebat, &
refugiebat, urso ad stipitẽ, laxiore tamen fune alligato. Sed alia persequamur. De iumen-
torum genere bobus, & equis abundat Polonia: camelis, asinis, & mulis caret. Aliundè ij
nonnunquã adducuntur, sed non durant. Ouium item, & caprarũ ferax est: auium quoq;
magnam habet copiam. Præter altiles autẽ, nempe gallos gallinaceos domesticos iuxta
ac Indicos (qui nuper adeò inuecti sunt) anseres, anates, & columbas in delitijs hæ sunt:
Pygargus, quẽ quidam Bistardam uocant, eò quod tardior sit propter molẽ corporis, &
uix à terra euolet, pauo, grus, cygnus, perdix, bonosa, coturnix, sturus, siue starnus, & quæ
Cietrzeuu, & Ciecìorca, & Glussetz, quasi surdaster, à nostratibus uocãtur. Et ut rapaces
aquilas, falcones, accipitres, miluios, uultures, nisos, ardeas, & multas alias mittamus, mi-
norum quoq; auicularũ aptarum esui ingens est copia. In his nobilis inprimis ea, quæ in
solis ferè Louiciensibus campis cum niue existit ac disparet auicula, passere nõ multò ma
ior: quam à niue Sniegulam uocamus. Turdus rarior est, itemq; Pardua, quam ita uoca-
mus nomine uernaculo, quando Latinũ non habemus. Auis est syluestris, gallina nõ mul
tò minor, in campis Russicis, & Podolicis. In ijsdẽ reperiuntur coturnices uirentibus pe-
dibus, quarũ esus spasmum inducit. Ex auibus maiores atq; teneriores sub hyemis initiũ
gregatim auolant, uereq; nouo redeunt: nonnullæ minores, uelut hirundines, & Cypse-
li, implicitis inter se pedibus, & alis conglobatæ in lacus, paludes, & piscinas sese immer-
gunt, ac uere nouo emergunt, & explicantes sese euolant. Hiberno quidem tempore reti
bus extractæ à piscantibus sine ullo sensu, & motu, & ad ignẽ admotę, uel in hypocaustis
calidis positæ reuiuiscunt, & euolant, sed statim læsę frigore, uel ignis calore, atq; uapore
insolito emoriuntur. Cæteræ hyemis tolerantiores in syluis, uel circum domos, & uillas
uitam degunt. Nec plura nunc de situ, ubertate, & omni descriptione Polonię. Genti Po-
lonæ sicut originem, ita & linguã communem esse cum Boëmis, Russis, Moschis, Croa-
tis, Morauis, Silesijs, Cassubijs, Bulgaris, Rascijs, Serbis, Illyris, & uniuerso nomine Slaui-
co, seu Venedico alibi exposuimus. Tametsi Dialectis ea tam uaria est, ut nonnulli ex his
populis ægrè, & uix se inuicẽ intelligant. Cęterùm ab alijs omnibus linguis ea prorsus di
uersa est. Nisi quod multa instrumentorũ, operum, & aliarum rerum ad opificia, & cõmu
nem uitã pertinentium uocabula à finitimis, & priscis, ni fallor, incolis Germanis mutua
ta est. Sunt hodieq; nõ modò mercatores, & opifices Germani multi sparsim in urbibus
habitantes, uerùm oppida penè tota, & pagi pleni utentium lingua Germanica in Sub-
montana regione, eiq; finitimis Russia, & Scepusio, itemq; in extrema ora maioris Polo-
niæ, deductis eò, sicut & in Silesiam, & in Prussiam, quodam tempore Germanorũ colo-
nijs, & multis de plebe compendij sui causa subindè immigrantibus. Quin & equestres
quædam familię antiquitùs è Germania ducunt originẽ. Cuius rei argumento sunt stem
mata, siue insignia, & eorũ nomina. Sed iam ij, atq; etiam oppidani, & pagani diuturnita-
te temporis ac domicilij, & connubijs magna ex parte in Polonos transierunt. Libenter
autẽ & Poloni propter multum usum, & cõmercia cum Germanis cõdiscunt linguã Ger
manicam. Libentiùs etiã Latinam, propter sacrorum ritus, & sacerdotia, scribẽdiq; usum,
qui uulgatissimus fuit antiquitùs hac lingua cũ in priuatis scripturis, & epistolis, tum in
actis publicis, ac diplomatibus, mandatis, edictis, decretisq; principũ, & omnium iudicũ,
& magistratuum. Estq; etiam nunc, aliquando tamen minùs in usu. Nostràs enim lingua

h neq;

Vrsorum uenatio. — *Animalia domestica.* — *Aues.* — *Sniegulam.* — *Pardua.* — *Coturnices Russicæ.* — *Auiculæ rediuiuæ.* — *Lingua Polonica.* — *Hist. Pol. li. 1.* — *Germanicæ linguæ usus.* — *Latinæ linguæ usus.*

neq; tam copiosa est, quàm aliæ, neq; scriptu, lectuq; facilis. Sed Prussiæ incolæ, cùm maxima ex parte Germani, aut è Germanis oriundi sint, in conscribendis actis iudiciorum Germanica lingua magis utuntur uulgò, mixtim Polonica, & Germanica loquẽtes. Prisci Prussi, quorum pertenues adhuc extant reliquiæ, peculiarem habuerunt, habentq; ab utraq; penitùs diuersam. In Russia, meridionali præsertim, iam ferè usitatior est Polonica dialectus, quàm uernacula, ex quo gens ea Polonorum cessit imperio, Polonis propter ubertatem soli, & militiam aduersus Tartaros libenter ibi figentibus domicilia.

Armeni. *Hebræi.*

Sunt etiã in Russia, Podoliaq; Armeni, mercaturam exercentes: Hebræi uerò longè frequentiores, etiam in cætera Polonia, præter Prussiam, sparsim oppida, & uicos incolentes. Vtriq; sua lingua utuntur: sed & Polonica, uel Russica: Hebræi uerò passim & Germanica. Penetrarunt & Itali mercatores atq; opifices in urbes primarias nostra ferè memoria. Estq; nonnullus, eius linguæ usus etiam apud Polonos elegantiores. Libenter enim ij peregrinantur in Italia.

Habitãdi ratio

Pagis autem, & uicis potissimũ, atq; etiam oppidis gens Polona antiquitùs habitat: quibus ferè castella, & arces adiunctæ sunt, dominorũ, & præfectorum domicilia.

Vrbs Cracouia

Vrbes munitas atq; cultas non multas habet. Princeps est Cracouia in minore Polonia, regum, & regni domicilium: quæ cum ædificiorum priuatorum iuxta ac publicorũ splendore atq; munitione, tum rerum omnium ad uictum, cultumq; corporis pertinẽtium, & mercium exoticarũ copia, emporio, magnis ad uitã degendam commoditatibus, hominumq; frequẽtia, ciuilitate, & elegantia facilè primũ locum obtinet, & cum claris Germaniæ, Italiæq; urbibus certat. Germanis autem mercatoribus abundat antiquitùs, neq; caret Italis. Habet opportunitatẽ Vistulæ fluuij, quo pisces, ligna, & omnis ædificiorum materia, & alia quædam è uicina Silesia importantur. Nonnulla etiam cum alio, tum in Prussiam deportantur, & inde merces exoticæ reportantur. Habet itẽ suburbana ampla, & frequentia, & cum hortis atq; pomarijs delicatis, tum uiuarijs piscium, & prædijs culta, ac temperie cœli amœna.

Cazimiria. *Stradomia.* *Rudaua.* *Cleparia.*

Adiuncta sunt ei duo oppida: à Meridie quidẽ Cazimiria, ponte ligneo iuncta interlabente Vistula. Est tamen intermedius urbi, & ponti cõtinens uiculus, cui nomen est Stradomia. Quẽ flexus Vistulę tria latera ambientis, & influentis in eã Rudauæ occursus facit insulam. A' Septentrione uerò pomerijs urbis cõtinens est Cleparia, nõ tamen cincta mœnibus, ut est Cazimiria. Habet & arcem peramplam Cracouia, à latere Australi in colle seu rupe, Vistulæ, & Stradomiæ imminentẽ, mœnibus, turribusq; munitam, & magnificis regiæ ac basilicæ, in qua sedes est Episcopi, duorumq; præterea delubrorum, & aliarum priuatarum domuum ædificijs exornatam. Regiam quidem Sigismundus rex senior nostra memoria in eam, quæ nunc uisitur, formam, amplitudinem, & splendorem redegit.

Academia Cracouien.

Habet Academiam quoq; omnium disciplinarum atq; doctrinæ studijs, & professione florentem. Olim tamen, quàm nunc honestis disciplinis, & frequentia Præceptorũ iuxta ac studiosorum florentiorem, cùm principes uiri ornamentis patriæ magis fauerent, ac studerent, necdum uel Lutheranismo infectę, uel ferro Turcico diuexatæ, & fermè subactæ essent gentes finitimę. Sita est autem urbs ea nõ procul à finibus Silesiæ, Vngariæ, & Russiæ, longitudinis quidem gradu 42. latitudinis uerò 50.

Lublinum.

Secundũ hanc sunt haud ignobilia oppida in eadẽ minore Polonia ac diœcesi Cracouiensi, Lublinum, tricesimo sexto milliario uersus ortũ æstiuum, longitudinis 45. ferè, latitud. ampliùs 51. gradu: nõ spaciosum quidem, sed benè exædificatũ, & externarum gentium Christianarum iuxta ac barbararũ, emporium nobile: deinde Sendomiria, Sandecia, Tarnouia, Biezzum, siue Becia, Vislicia, Ilcussum, & Osuencimum in Silesia. In maiore Polonia Posnania urbs est, æmula Cracouiæ, quinquaginta milliarijs ab ea distans, longitudinis quidẽ gradu 39. lat. uerò 52. min. 30. itidem cõmercijs, & emporio Germanorum exculta. Quæ & ipsa Academiam, opera, & sumptibus Ioannis Lubrantij episcopi nostra ætate fundatam, sed à successoribus eius neglectã habet. Nunc tamen ea cura, & munificẽtia Episcopi Adami Conarij instauratur.

Adam Conarius episc. Posnan.

Habet & arcem, & basilicã, sedemq; Episcopi cũ oppidis Srodca, & Valisseuo, interlabẽte Varta flumine disiunctã. Secundũ hanc sunt oppida Calissia, Gnesna, uetustate, & Archiepiscopi sede, basilicaq; nobilis, Vuschouua, quam Freistadiam Germani uocant, Costenum, & Slupcia Episcopi.

Leopolis.

In Russia Leopolis longitud. grad. ferè 46. latitud. 49. sita, quinquagesimo à Cracouia milliario. Vrbs est satis munita, duas arces adiunctas habens, emporio, ciuiumq; elegantia, & humanitate florens, ac sede alterius Archiepiscopi, & duorũ episcoporum, nempe Armenici atq; Russici non ignobilis. Sunt etiã oppida Præmislia, & Crosna: quorum Pręmislia arce munita, & duobus Episcopis, Latino, siue Catholico, & Russico cohonestata est. Chelma quoq; itidem duos habet Episcopos: sed propter oppidi, seu uici immuniti infrequentiam, Tartaricasq; excursiones, catholici Episcopi cathedra Crasnostauiam translata est.

Camenicia.

In Podolia Camenecia est, urbs cũ arce, natura loci, manuq; permunita, triginta milliarijs benè lõgis distans

distans à Leopoli uersus ortum hybernum, longitudinis gradu 49. fermè, latitudinis uerò 48. minut. 30. Habetq; & ipsa suum Episcopũ.

Varsauia.

In Masouia Varsauia est longitud. 33. lat. 52. grad. & minut. 20. pari ferè spacio, hoc est, quadraginta milliarijs à Cracouia, & Posnania.

Ploscum. *Vladislauia.*

Deinde Ploscum basilica nobile, & Episcopo, eiusq; Episcopi oppidum Pultouia cum arce, & Lomza. In Cuiauia sunt, Breste, & Vladislauia sedes, & oppidũ Episcopi, cũ arce, quam Stanislaus Carncouius Episcopus nuper splendidiorẽ, & magis habitabilem reddidit.

Gdanum, siue Dantiscum.

In Prussia uerò Gdanũ, siue Dantiscum, octogesimo fermè à Cracouia milliario, à Posnania uerò quadragesimo, à mari uno fermè: longitud. quidẽ gradu 41. minut. 30. lat. uerò 54. minut. 20. urbs est è tribus oppidis coagmẽtata, portu, naualibus, & horreis nobilis: copia, & uarietate mercimoniorũ partim maritimorũ ex toto Occidẽte, & Septentrione, partim terrestriũ ex diuersis mundi partibus, & fluuiatilium, maximè Vistulæ præterlabentis opportunitate abundans: munitione firma, ciuium, & conuenarum industria ac diligentia culta. Quæ anno superiori, dum opus hoc primũ editur rebellis facta, uirtute, & dexteritate fortissimi, prudentissimiq; regis Stephani post insignem cladẽ, & diuturnam obsidionem clementer in deditionẽ redacta est.

Torunia.

Gdano proxima dignitate nunc est Torunia, uiginti quatuor milliarijs intorsum uersus Posnaniam, & Cracouiam ab eo distans, & in ripa Vistulæ sita, longit. gr. 41. lat. 52. duobusq; oppidis distincta. Olim emporio, & omnibus rebus florentior. Sed Gdani incrementa eam non paruis detrimentis affecêre, & in frequentem reddidére.

Culma. *Ius Culmense.*

Quod ipsa itidem Culmæ priùs usu uenerat: quæ ciuitas ea dignatione fuit antiquitùs, ut ab ea cætera omnis Prussia, atq; etiam Masouia pleraq; ius peteret: quod inde etiamnum Culmense dicitur. Viguerunt in ea non ita pridem etiam bonarum literarũ studia. Nunc ea pro amplitudine sua infrequens est admodum: cumq; superiori tempore in ditione Regia fuisset, nunc paret Episcopo, qui inde nomen habet. Tametsi cathedra eius est in oppido Culmensea, uno milliario inde distãte.

Elbinga.

Elbinga etiam Prussię est gemina, permunita, & copiosa: nisi, quod quoq; luminibus, ut ita dicam, officiũt, ab altera parte Gdanũ, ab altera Regius mons, siue Kœnixberga, uicinę, & maiore commoditate portuum copiosæ urbes.

Regius mons, siue Kœnixberga.

Est autem Regius mons, ducalis Prussiæ caput, tribus oppidis, & arce magnifica, nostraq; memoria etiam basilica, & sede Episcopi Sambiensis insignis: terrestri quidem itinere decem octo milliarium, per Habum uerò aliquantò minore interuallo à Gdano distans, long. gradu 43. latitud. minut. 50. Prægola flumen oppida intersecat, & uno fermè milliario infra ea in Habum influit. Minoribus item oppidis frequens est admodum utraq; Prussia, & quidem nec incultis, nec immunitis.

Marieburgũ.

In regia, primarium est Marieburgum, cùm ipsum per se mœnibus, turribusq; permunitum, tum arce amplissima, & munitissima nobile, situm ad Nogatum brachium Vistulæ, sexto ab urbe Gdano milliario. Propter adiacentis autem insulæ, cuius mentionem suprà fecimus, ubertatem glebæ, pagorumq; frequentiam, & cultum, copiosum, & frequẽs. Ea uerò insula in palustri olim restagnantis Vistulæ solo operibus, & præalti ac firmi aggeris obiecta ad utrunq; fluminis brachium effecta, magno hominum labore non sine periculo ab inundatione defensatur. Maior ea uocatur.

Minor.

Minor autem appellatur, continens ei ad occidentale Leniuucæ latus, & ad Motlauiam, Gdanumq; pertinẽs planicies: & ipsa palustris olim. Nunc autem fossarũ ductibus exculta, & facta compascua.

Heilsberga. *Fraumberga.* *Brunsberga.*

Marieburgo non multùm ulla re cedit Allesberga, siuę Heilsberga, Episcopi Varmiensis domicilium. Cathedra enim supra Fraumbergam est, quemadmodũ superiùs attigimus. Initio uerò, Brunsbergę ea fuit collocata. Quod ipsum quoq; oppidum geminum, permunitũ, frequens & copiosum est, ita ut inter primarias urbes Prussiæ numerari queat.

Stanislaus Hosius Cardinalis.

Quam nuper uir ampliss. Stanislaus Hosius, S.R.E. Cardinalis, & Varmiensis Episcopus unà cum sacro eius ipsius Ecclesiæ collegio studijs literarũ atq; doctrinæ nobiliorem reddidit, nobis adiutoribus, & in religione Catholica cõseruat, collegio religioso eorum hominum, qui de societate Iesu uocantur, in ea collocato.

Oppida Pruß. *Siue Reselia.*

His oppidis non multùm cedunt Gutestadia, Allesteinum, Resla, Vormata, Melsacum, Vartemberga, Seburgum in eodem tractu ac diœcesi Varmiensi. In Pomerania, Tucholia, Choinicia, Stargarda, siue Starigrodum, Nouum, Gneuum, Dersauia. In reliqua Prussia, Neimarcũ, Brodnicia, Stuma, Grudentum, Lubauia, Razinum, & inter hæc interiectum ducale, Quizinum, quod Germani Marieuerder uocant, non ita pridẽ sedes Pomesaniensis Episcopi: cuius diœcesis insulam quoq; maiorem, & Stumense territorium complectebatur: nunc ea caret Episcopo.

Pomesaniensis Episcopat.

Hæc omnia oppida, & ipsa per se mœnibus cincta sunt, & ferè arces ualidas, & benè exędificatas, sed uetustas adiunctas habent.

Arces Pol.

In cętera quoq; Polonia nõ infrequentia sunt oppida (aut si uicos appellare malumus) pleraq; sine ullis mœnibus, nec nisi ligneis ędificijs præter templa, & castella, siue arces adiunctas. Sunt itẽ arces in editioribus locis, & rupibus extructæ, nullis adiunctis oppidis: Melstinũ, Tencinum, Landiscorona, Ogrodene-

Monaſteria. cia, Lipouecia, Olſtinum, Pilcia, Soſternũ, Soben, Oceciũ, Viſnice. Sunt & monaſteria ad munitionem pariter, & commoditatem habitatorũ exædificata, & uicis, pagisúe non longè diſtantibus frequentata: Tinecenſe, Mogilenſe, Miechouienſe, Andreouienſe, Breſcenſe, Stananticenſe, Copriuunicenſe, ſiue Pocriuunicenſe, Lyſſecenſe, Cienſtochouienſe, Vitouienſe, Suleouienſe, Landenſe, Lubinenſe, Ceruenſcenſe, Paradiſenſe, Mogilnenſe, Tremeſnenſe, Secechouienſe, Vangrouecenſe: & Sarnouicẽſe, Pelplinenſe, Oliuenſe, Zucouienſe in Pruſsia. *Pagi.* Pagi pleriq; omnes ad lacus, riuos, & flumina ſiti ſunt, ſparſim duplici, ut plurimũ, ordine disiectis agreſtium domicilijs. In his caſę ſunt ligneæ, uel luteæ, humiles, pleræq; omnes ſtramentis, nonnullæ aſſerculis intectę, præter prędia, domosq; dominorum, quæ ampliores ſunt, & cultiores. In Pruſsicis tamen pagis egreſtes Germani minũs inculte habitant: oppidani uerò cultiùs etiam lateritijs ferè domibus interiectu trabium firmatis, & ad omnem cõmoditatem inſtructis: quæ tamen plerę q; ſtramẽtis tectæ *Vrbes quales.* ſunt: nonnullæ lateritijs tegulis. Vrbes longè ſunt cultiores, niſi quòd habent domos anguſtiores. Cæteræ uerò Poloniæ urbes primariæ laxioribus domibus, nec minùs cultis habitantur. In quibus cũ Germani mercatores ſuperiori ætate lateribus, & lapidibus elegantiùs ędificare cœpiſſent, nunc Poloni quoq; eodẽ ſtudio tenẽtur, illosq; ſuperare contendunt: nec in urbibus modò, ſed etiã in uillis lautiùs habitare ſtudent, Italorũ ferè opificum opera, & induſtria. *Hypocauſta.* Hypocauſtorum permagnus eſt uſus maiore parte anni in tota Polonia, præter Caſſubiam, & Pruſsiæ partem quandã: ubi agreſtes per hybernum tempus accenſo in medio domicilij foco, cum pecudibus, iumentis, ac cæteris animalibus, & auibus domeſticis in ſordibus, fœtore, atq; fumo (licet non deſint ampla fumaria) uitã degunt, ſicut & in Samogitia, & alijs ad Septentrionẽ uergentibus regionibus. Quanquã hypocauſta quoq; agreſtium duntaxat, pleraq; fumoſa ſunt, (ut quæ furnis ad coquẽdos cibos, & panes intùs extructis calorem excipiant, & fumarijs magna ex parte careant) Et anſerem, anatum, gallinarumq; cum pullis ſuis, ac ouicularum quoq;, capellarum, uitellorum, ac ſucularum, propter hybernum gelu, admiſſu, & receptu ſordida. *Balneæ.* Balnearum itẽ excalfactarum frequens eſt Polonis uſus æſtate iuxta ac hyeme ad abluenda, & leuanda ſudore corpora. In quibus mares ſeorſum lauant à fœminis. *Veſtitus.* Veſtium genus neq; unum eſt, neq; certum, aut ſuum cuiq; ordini, cõditioni, ætati, & generi hominum. Exoticis delectantur plurimi. Fœminæ paſsim cum alio cultu uario, tum uirorum amiculis utuntur. Quanquam id nouum eſt. Reticulis tamen, aut lineis uelis ſiue flammeis eę capita integunt. Puellæ antiquitùs nuda capita ſertis aureis, gemmatis, uel ſericeis, uel floreis, uel herbaceis redimitæ progrediuntur in propatulũ. Sed nunc eæ atq; etiam matronæ pileis ſericeis, pellibus ſuffultis, itidẽ ac mares ferè tectę incedunt. *Victus ratio.* Victus genti antiquitùs uulgò, & in plebe, agreſti præſertim & uicana, ſuccidia, lactarijs, piſciculis, oleribusq; potiſsimũ conſtat. Nunc multi ueruecina quoq;, & uitulina, & bubula carne uictitant: quarum carnium fora in pagis quoque apud templa, & parœcias feſtis diebus inſtituuntur. Vrbanis, atque nobilitati uictus eſt dapſilior: & iam lautior etiam, menſæq; cum altilibus, tum feris animalibus, auibusqúe, & piſcibus lautis inſtructæ: in quibus permagnus eſt aromatum, neq; exiguus ſaccari, & aliorũ exoticorum condimentorũ uſus: nec oleribus exquiſitis eę carent. Nec deſunt bellaria, aliæq; lautitiæ cũ domi natæ, tum exoticæ. Triticei panis, uiniq; uſus non ita pridẽ inoleuit apud elegãtiores. Nunc quidẽ utroq; multùm utitur etiam uulgus in conuiuijs: uino quoq; præſertim in minore Polonia uicina Vngariæ, & Morauię. Nec obſtat precium. *Cereuiſia.* Cæterũ ſiliginei panis, & cereuiſiæ promiſcuus eſt uſus in tota Polonia. Fit autem cereuiſia in Pruſsia quidẽ ex ordeo, in cætera uerò Polonia etiam è tritico minutatim molito, ſeu confracto, & aqua decocto cũ lupulo. Admiſcetur nonnunquã tritico ſiligo, uel ſpelta, uel auena. *Medo, ſiue aqua mulſa.* Mel quoq; itidẽ cum lupulo aqua decoctum in frequenti uſu eſt: Ruſsis præſertim, & Podolijs, apud quos permagna eſt apum, & mellis optimi ex dictamo, & alijs benè olentibus herbis ac floribus collecti copia. Nec Pruſsis, & Maſouijs mel deeſt: qui & ipſi itidẽ id decoquunt. Medonem uulgò uocant. Solet autem is condiri Varſauiæ peculiariter ſucco è ceraſis, rubiúe malis expreſſo, aut aromatibus: & pro ratione condimentorũ, Kerſtrangi, Malinici, ac Troinici nomen accipit. *Corporum habitudo.* Color hominũ ferè candidus eſt: capillus flauus, uel magis albicans: ſtatura mediocris, aut mediocrem paulò excedens, habitudo corporũ ſucculenta. Niſi quòd fœminis, & maximè puellis nobilioribus, urbaniſq; ſtudium eſt, ut ſe reddant curatura iunceas, quemadmodũ inquit ille. *Terentius.* Alioqui formæ atq; teneritudinis non magna ab ijs adhibetur cura. Fucare autẽ faciem, & capillos tingere, indecorũ habetur. Sed eſt in uiris iuxta ac fœminis naturalis quædam formæ bonitas, ingenuo rubore tincta. *Ingenia, et mores Pol.* Ingenia Polonorum ſunt aperta, & candida, & falli, quàm fallere magis apta: nõ tam irritabilia, quã placabilia: minimè proterua aut pertinacia: imò ualdè tractabilia, ſi cõmodè ac placidè tractentur.

Exemplis autem inprimis ij commouentur: & ſunt principibus, & magiſtratibus ſuis ſatis morigeri. *Hoſpitalitas & ciuilitas.* Ad comitatem, ciuilitatem, benignitatem, & hoſpitalitatẽ prompti, ita ut ignotos, & externos non modò libenter ſuſcipiant hoſpitio, ſed etiã inuitent, & omni officio proſequantur: & non modò ad conuictum atq; familiaritatẽ quorumlibet faciles, uerumetiam ad mores, & imitationem eorum, cum quibus uiuunt, externorum præſertim, flexibiles. *Educatio.* Iuuentutis laxior eſt paulò, & neglectior educatio. Sed ea naturę bonitate compenſatur. Ad Scholas quidem, & Magiſtros mittere mares liberos, & Latinis teneram ætatulam imbuere, omnibus pauperibus iuxtà ac diuitibus, nobilitati ac plebi, oppidanæ præſertim, ſtudium eſt. Multi pædagogos domi alunt. Itaq; ne in medio quidem Latio quis reperiat tam multos uulgò, cum quibus Latinè tamen loqui poſsit. Puellę quoq; nobiles, & urbanæ, uel domi, uel in monaſterijs uernacula, imò & Latina lingua legere, & ſcribere diſcunt: adultiores, puellæ quidẽ reifam. culinariæ præſertim, & pecuariæ curandæ, lanificioq; ſeu linificio potiùs, atq; textrinæ, & acu pingendi arti manus admouent: mares uerò agriculturæ, uel opificio cuipiam, uel mercaturæ, uel magiſtratuum, & procerum, ſacerdotumúe opulentiorum miniſterijs, & affectationi ſeſe addicunt. Multi domi cum parentibus uitam degunt, eosq; in refamiliari curanda ſubleuant, ac decedentibus eis, patresfamiliâs facti, rem ſuam agunt. *Peregrinatio.* Complures libenter peregrinantur, diſpendiorum reifamiliâs negligentes, egeſtatisq;, & omnium, quæ peregrinantes conſequuntur, incommodorum tollerantes. Externa enim magis, quàm domeſtica admirantur. Itaq; linguas earum gentium, ad quas peruenerint, cupidè, & facilè diſcunt. Quinetiam in uictu, cultuq; corporis, & moribus noui aliquid peregrè afferre ſtudent, indeq; elegantiæ laudem quærunt. Quod iam ad opiniones quoq; de religione proſerpſit. *Studia.* Sunt autem docilia hominum ingenia, & ualent quocunq; intenduntur: ſed alienis inuentis perdiſcendis ea magis accõmodant, quàm ut noui aliquid ipſi excogitent, & excellere magnoperè ulla re ſtudeant. Id adeò fit, ſiue quod uni alicui arti, & ſtudio non libenter ſeſe addicunt, ſed multa noſſe cupiunt: ſiue incuria, ſegnitie, laborisq; fugitatione, quæ pleriſq; in rebus peculiaris eſt huic genti: præſertim quòd homines, ad quorum uſum ferè liberalia iuxta ac mechanica ſtudia referuntur, mediocritati contenti, exquiſitam artificum, & operũ præſtantiam nõ magnoperè requirunt: ſeu deniq; quod ditiores ocio, delitijsq; ſeſe dedunt, relicta tenuioribus ingenij, & induſtriæ exercercitatione: hos uerò cùm ſit difficilè, ut ait *Ariſtoteles.* Philoſophus, egentem benè operari, præſidijs uitæ comparandis diſtineri, & alienis non nunquam ab ingenio ſuo ſtudijs, & negocijs implicari neceſſe eſt. Atq; ubi, quod ſatis eſt, comparârint, & ipſi fermè ſuperiorum ſimiles euadunt, uel reifam. tuendæ cura, litiumq; anfractibus, uel potentiorum conſectatione diſtrahuntur, idq; ſiue ambitionis ſtimulis incitati, ſiue quo ſe, ſuosq; certo aliquo præſidio ab aliorum iniurijs, & contumelijs uindicent. Neſcio enim quomodo fit, ut ad uitæ commoda, & ornamenta non modò comparanda, ſed etiam tuenda non ſatis præſidij ſit, hac noſtra præſertim ætate, in ſolis animi, & ingenij bonis, & in legibus ac iure communi. Non tam autem ad artes mechanicas tractandas Poloni apti eſſe uidentur, quâm ad ſtudia doctrinæ. *Doctrinæ ſtudia.* Niſi fortè illas contempsêre potiùs, quàm aſſequi nequiuêre. Externis quidem pleriſq; opificibus antiquitùs uſi ſunt, & utuntur etiamnunc non paucis. Bonarum literarum atq; doctrinæ ſtudia accuratiùs conſectantur, in primis ij, qui his præſidijs ex humilitate, ſordibusq; domeſticis emergere cupiunt, aut qui ſua uel parentum uoluntate ad ſacerdotium animos adijciunt. Seueriores autem diſciplinas ad noſtra uſq; tempora potiſsimùm conſectati ſunt Poloni. Nõ defuêre nobis ſanè ſuperioribus tẽporibus inſignes mathematici, Aſtrologi, Dialectici, & Philoſophi, atq; etiã Theologi, ij præſertim, qui uocãtur Scholaſtici, cũ inſtituta Cracouię ante centum ſeptuaginta annos Academia, Magiſtri eius generis Lutetia, Pragaq; acciti, admirationi eſſent uulgô, & primoribus, atq; ipſis etiam regibus. *Academia Cracouien.* Humanitatis, & linguarum eruditarum ſtudia diu neglecta iacuêre: nec ſolùm apud maiores noſtros, uerùm & alibi, fatali quadam temporum conditione. Proindè non erat, unde noſtrates ea diſcerent poſt acceptas cum religione Chriſtiana literas, & cultum uitæ mitioris. Quò factum eſt, ut illi quoq;, qui tunc docti habebantur, & erant, nihil propemodum literis mandarent, nec in publicum ſibi edendum eſſe ducerent, ſi quid fortè exercitandi ſui, aliorumúe docendorum cauſa conſcripſiſſent. Neq; ſanè expedita erat edendi ratio, cùm careret Polonia typographis. Ita doctorum uirorum memoria cum ipſis pariter extincta eſt. *Eruditio.* Nunc certè poſteaquam animaduerſum eſt, in precio eſſe linguarum, eloquentiæ, humanitatisq; ſtudia, cupidè ea quoq; noſtrates amplexi ſunt, ſed ad uſum ciuilem, & uulgarem magis, quàm ad gloriam. Non defuêre tamen noſtra hac ætate, neq; nunc deſunt, cùm in ſtudijs humanitatis, & eloquentiæ, tum in omni genere doctrinæ magni quidam, & excellentes uiri, qui cùm commoda uitæ honeſtiſsimis diſciplinis, &

gloriæ,ſiue utilitati publicæ poſthabuiſſent, eò euaſerunt,ut admirationi ſint,ſi non ſuis,
certè externis, incorruptiùs iudicantibus. Sed eos recenſere nunc neceſſe non eſt. Nec
medicinam poſthabent,poſteaquã ea uulgatis delicatiore,& laxiore uictus ratione mor-
bis, in precio eſſe cœpit. In alijs minùs elabobant, propterea quòd minùs ea conducere
uidentur ad cōmoda,& ornamenta uitæ comparanda. Non eſt enim nouum,plurimos
mortales hunc finem ſtudijs, laboribusq; ſuis ſtatuere, patresq; ſimiles illius habere,de

Ouidius.

quo canit Poëta quidam:Sæpè pater dixit,Studium quid inutile tentas? Rem porrò fa-

Rei familiaris cura.

miliarem diligentiùs curare non ita pridem, & eodẽ propè tempore,quo bellorũ incom-
modis uacui,luxum,ſplendoremq; conſectari cœpimus. Sed in ea minor eſt uulgò parta
tuendi ac diſpenſandi,quàm acquirendi diligentia.Maiores quidem noſtri comparandis
diuitijs nõ magnopere incubuère, ſatis habẽtes,ſine magna cura,& labore,unde in diem

Temporum diuerſa ratio.

propemodũ,ſi non lautè,non durè quidem certè, nec parcè cum ſuis uiuerent.Itaq; tran-
quilliores tunc res domi erant. Minùs appetebatur alienum:minùs erat litium:minùs iur
giorum atq; cædium:minùs fraudium, & periuriorum.Maior autem erat fratrũ,& agna-
torum,cognatorum,affiniumq; inter ipſos concordia,& beneuolentia. Maior nõ modò
parentum,ſed etiam quorumuis natu grandiorum reuerentia. Perrara finium regundo-

Controuerſiarũ tranſactiones.

rum iudicia.Herciſcundæ uerò familiæ nulla propemodũ. Cæterorum enim cognatorũ,
aut uicinorum natu maiorum interuentu,& interceſsione componebatur,ſi quid ulla de
re exortum erat controuerſiæ, quod ipſi inter ſe uicini, uel neceſſarij tranſigere familiari-

Rei militaris ſtudium.

ter nequiuiſſent.Res militaris quoniam cùm inſtituto gentis,tum temporum quadã con
ditione in honore fuit ſuperioribus, atq; adeò omnibus ferè ſeculis, extitère multi uirtu-
te bellica præſtantes uiri maximè noſtra memoria. Non ita pridem extincti. Et quamuis
in diuturna pace,& ocio,extant etiamnunc nonnulli.Nec emarcuit uulgò in Polonis ui-
gor ille animorum,laudisq; bellicę ſtudium,ſi qua ſe uſquam offerat idonea uirtutis exer
cendæ occaſio. Meditationem,& exercitationem uiri ſapientes requirunt. Idq; ideò for-
taſſe,quia deſunt uirtuti ſua præmia,& quod ignauo ocio,& conuiuijs pluſculum indul-
getur. Ad hæc autem,& feſtas epulas conueniunt plerunq; uicini,& neceſſarij inter ſe ad
unum aliquem uiri ſoli,uel pariter cum fœminis.Nec turpe habetur,puellas quoq; inter-
eſſe,& earum colloquia,conuiuia,choreasq; à iuuenibus frequentari,parentibus earum,

Compotationũ commoda, & incõmoda.

cognatisúe natu maioribus pręſentibus.Atq; ita plurima conciliantur matrimonia.Nec
raro in eiuſmodi conuiuijs ſimultates, & inimicitiæ abolentur,& uel diſſolutę,uel nutan
tes amicitiæ redintegrantur. Quanquam intemperantioribus compotationibus interdũ
cruentæ quoq; pugnę inter conuiuas amicos,& neceſſarios accendũtur,iurgijs plerunq;
inter uiliora ſeruitia coortis. Potantibus enim dominis, nec illa à poculis arcentur. Quin
illiberalis conuiuator habetur,cui curæ non eſt,ut ſeruitia conuiuarum benè paſta ac po-

Luxus Polonorum.

ta ſint. Quò fertiliores enim ſunt hæ regiones,eò magis indulgent homines uulgò crapu
læ,prolixioribusq; conuiuijs,& compotationibus,ita ut multi eum ſolum ducant fructũ

Aequales hauſtus.

laborum atq; diuitiarum ſuarum. Vigent autem paſsim inter mares compationes ad æ-
quales hauſtus non ſolũ in conuiuijs,uerumetiam in cauponis, ad quas uulgus cõpotan
di cauſa cõuenire ſolet:eoq; prouecta eſt hæc licentia, ut quod profeſtis diebus partũ eſt,
feſto die potando ferè prodigatur. Atq; inde fit,proſerpente potandi etiam profeſtis die-
bus,& ocij conſuetudine,& inertia, ut anguſtiore re familiari utantur multi:præſertim cũ
nemini curę ſit,quid priuatus quiſq; gerat negocij,unde,& quomodo ſeſe ſuſtẽtet:& fru-
ctuoſa ſit autem dominis, & magiſtratibus illa potandi licentia.Etenim nõ exigua,& tri-
butorum, & uectigalium publicorũ iuxta, ac priuatorum portio è cauponis corrogatur.
Exoleſcit tamẽ ſenſim apud honoratiores illa ad ęquales hauſtus potandi cõſuetudo,eo-
rum ſtudio,qui apud eas gentes,quę humanitatẽ ſtudioſius colunt,peregrinati ſunt.Sed
lautitia in uictu, potuq; magis ac magis indies inoleſcit. In cultu quoq; corporis, ueſti-
umq; numero,uarietate,ac precio maior luxus exiſtit. Nec ſolùm exoticis pannis,& pel-
libus, uerumetiam ſerico, & purpura ueſtiri, & argento, auro, margaritis,gemmis exor-
nari mos inoleuit, inferioribus quibusq; præſtantium genere, honore, uel facultatibus
exempla cupidè amplectentibus: nullis autem legibus ſumptuarijs modum in uictu,cul
tuq; corporis cuiquam ordini,aut homini præſcribentibus. Quò planiora autem,& abſo
lutiora ſint omnia, quæ de gente Polona perſequimur,ordines, & genera hominum de-

Ordines, & ſtatus hominũ

ſcribamus:quæ deſcriptio Reipublicæ quoq; fundamenta continebit. Diſtinguitur po-
pulus Polonus partim genere,partim ex religione ſumpto uitæ inſtituto.Ac genere qui-
dem in equeſtrem ordinem, ſiue nobilitatem, atq; plebem diſtribuitur: religionis autem
inſtituto in ſacrum,& profanum ordinem.Liceat autem nobis eum,qui fanorum atq; ſa-
crorum adminiſtrationem non habet, profanum appellare,uulgò Eccleſiaſticum,& lai-
cum,uel ſpiritualem,& ſecularem ſtatum,& ordinem uocitant.De his poſterius:nunc de
nobi-

nobilitate,& plebe. Nobilitas Polona ad regimen atq; defenſionem cæteræ multitudi-

Nobilitas. Milites, & equites.

nis,regionisq; ſegregata eſt. Atq; inde qui ſunt huius ordinis,antiquitus milites,nunc e-
quites ferè ab equeſtri militia,cui ſunt obnoxij, à Latinè loquentibus,& ſcribentibus ap-
pellantur : uernacula autem lingua Schliachta, à generis nobilitate,mutuato,niſi fallor,à

Ziemianie.

Germanis uocabulo, (quaſi Geſchlechter) uocantur,& Ziemianie,quaſi agrarij,uel, ut uul-
gò interpretantur,terrigenæ,à terra,& agris,quos ferè colunt,& habitant antiquitus,hæ-
reditarios,precioue,ſeu principis beneficio partos. Habet autem nobilitas multas,& ma

Nobilitatis prærogatiuæ.

gnas prærogatiuas, quæ partim regum, & principum munificentia firmatæ ſunt,partim
moribus,& inſtitutis inualuère:quę magna ex parte ſparſim opportunis locis huic,& hi-
ſtorico operi à nobis inſertæ ſunt. Regi quidem ea ſoli ferè ſubiecta eſt. Iudicatur tamen
ad præſcriptum legum,& à magiſtratibus regni, & regijs,quemadmodum poſteriore li-
bro oſtendemus.E cæteris,priuatis præſertim,nemo nobilitatem cum agris,& pagis ſub
iectam habet,niſi fortè in Ruſsia antiquitùs,& priſco ducũ gentis iure.Habet etiã Craco-
uienſis Epiſcopus in Seuerienſi ditione:habet & Varmienſis,eiusq; ipſius Eccleſię colle-
gium:quin & Plocenſis Præpoſitus:& alij fortaſsè.Licet tamen homini nobili,ſiue equi-
ti ſcultetiam,ut uulgò uocant,ſiue aduocatiam,in bonis alienis paganis iuxta ac oppida-
nis uoluntate domini obtinere:(de Sculteтijs autem,& Aduocatijs poſteriore libro dice-
mus) Licet etiam priuati conditione in urbem, uel oppidum cuiuslibet commigrare,ſal-
uis perſonæ ſuæ prærogatiuis,niſi is decus nobilis amittat. Nobilitas porrò genere cenſe

Nobiles qui.

tur,& meritis,adiuncto uitæ inſtituto. Habentur enim nobiles,quorum maiores,aut pa-
rentes uirtutis ergò in eum ordinem allecti,militiæq; adſcripti, & gentilicio ſigno donati
ſunt,quiue ipſi hæc meruère uirtute ſua. Sed præſtabilius habetur,nobilem natũ eſſe,quã
factum. Naſci autem nobilem patre ſimul, & matre nobilibus oportet legitimo coniun-
ctis matrimonio. Quanquam nec plebeia mater liberorum nobilitatem minuit,dummo

Nothi.

dò pater ſit nobilis. Nothi quamuis nobilibus,& illuſtribus orti,nõ cenſentur in familijs,
neq; nobilitatis prerogatiuis fruuntur.Conferendi porrò huius decoris, hoc eſt,nobilita

Nobilitas à quo, & quomodo conferatur.

tis,poteſtatẽ ſolus habet princeps: idq; uel ſuo ipſius iudicio, & beneficio facit,uel inter-
ueniente teſtimonio,& quaſi adoptione clarorum, & principum alicuius familiæ uirorũ,
ſtemma,& gentem ſuam cum eo,qui ita creatur nobilis,communicantium. Eiuſmodi ta
men creatis nobilibus obtinere,& poſſidere bona terreſtria ſtatuto quodam nouo non li

Nobilitatis amiſsio.

cet.Sed poſteritas eorum pari cum alijs natis equitibus iure eſſe incipit. Amittitur porrò
nobilitas decreto principis,ob admiſſum dedecus, & atrox aliquod facinus. Contamina
tur etiam,& abdicatur quodammodò,ſi quis deſertis militię,& agriculturæ ſtudijs,ſordi-
dum quęſtum faciat arte mechanica, uel tenuiore,& minutioribus menſuris ac ponderi-

Nobilitas æqualis.

bus utente mercatura, & cauponatione. Eſt autem pari dignatione Polonica omnis no-
bilitas:nec eſt ullum in ea patritiorum, comitumúe diſcrimen, exæquata quodam tempo
re omnium conditione. Nuper adeò paucis quibuſdam, parentum,uel ipſorummet am-

Comites. Duces.

plitudine atq; meritis,& principum beneficio Comitum decus denuo partum eſt.Ducũ,
qui peculiares haberẽt dominatus, uel territoria, nunquam aliud genus fuit apud Polo-
nos,quàm id,quod à Boleslao Kriuouſto principe propagatum fuit,cùm is principatum
inter liberos diuiſiſſet. Verùm id iam defecit.Ruſsi habuerunt antiquitùs ſuos duces,ha-
bentq; etiamnum ij, qui dudum Lithuanicæ ditionis fuère, aut ſunt etiamnum,& Voly-
nij.Neq; enim ſubactis,uel in deditionẽ acceptis ea prærogatiua adempta fuit. De Pruſ-

Gentes, & familiæ nobiles unde appellatæ ſint.

ſorũ,& Curonienſium ducibus pòſt attingemus. Multæ ſunt nobilitatis Polonæ gentes,
& quaſi tribus,nõ locis,& regionibus,uerũ ſignis quibuſdam gentilitijs,quæ arma,& in-
ſignia uocant, eorumq; appellationibus diſtinctæ, quæ ſingulæ rurſus multas ſtirpes,&
familias cognominibus,& agnationibus diſtinctas complectuntur.Verbi gratia,Leliuio
rũ gens,cuius ſignum eſt, noua luna ſupernè ſtellã inter cornua cõtinens in cœleſtino ſcu
to,Tarnouiam,Pileciam, Melſtiniam, & alias nõnullas honeſtas,& amplas familias com
prehendit. Signa uerò gentilitia, ſiue inſignia partim à rebus, quarum ſunt notæ,quem-
admodum Topororũ ab aſcia, partim ab euentu,ut Ielitiorum à uiſceribus tranſfixis ap-

Cognomina nobilitatis unde, & qualia.

pellationem habent:plurimorum ratio obſcura eſt.Niſi fortè à primis conditoribus gen-
tium ea ſumpta ſunt. Neq; enim olim, ut nunc,ab arcibus,uillis,& pagis, quibus domi-
nabantur,denominabantur equites:ſed undelibet ſumpta,aut indita nomina,ad longam
poſteritatem,amiſſo etiam,uel commutato patrimonio, rectè tranſmittebant.Qualia ſu-
perſunt etiãnunc multa cùm alibi,tum in Submontano,& Scirícienſi tractu,& in Ruſsia.
Vt ſunt Herborth,Dunin,Iordan,Gladis,Pienianſcus,Pirſchala,Omita,Farureius,& alia
eiuſdẽ generis.Nunc malũt pleriq; de arciũ,oppidorũ,& pagorũ nominibus deflexa pau
lulũ per dominationẽ in Ski, ſiue ki uoce appellari.Ea uerò deflexio,uel adiectio ſyllabę à
latinè loquentib.& ſcribẽtibus in ius cõmutatur,ita ut à Choina Choinski,& pro eo latinè

Choinius, à Craſne Craſinski, & pro eo Craſinius, à Laſco Laski appelletur. Cæterũ pro eo non Laſcius, ſed Laſcus dicitur. Quod nos in hiſtoria ſecuti ſumus, perſpicuitati orationis, & externorum auribus inſeruientes. Idem ueteres hiſtoricos Græcos, & Latinos in barbaris nominibus factitaſſe animaduertimus. Interdum autem ſine hac deflexione, uel adiectione, arcis, uel oppidi, uel pagi nomen, unde quiſꝙ ortus, uel cuius dominus eſt, cum præpoſitione de, uel à, uel ab, uel in, cognominis loco uſurpatur, à magnatibus præſertim, & clarioribus: ita ut uerbi gratia, in Tencin, uel à Gorca, uel de Felſtein, quis appelletur. Obſeruaturꝙ in his uulgò diſcrimen quoddam, non magis à Polonis, quam à Germanis, & Boëmis: qui itidem utuntur huiuſcemodi appellationibus. In enim præpoſitionem ijs ferè attribuunt, qui domini ſunt locorum: cæteras, etiam ijs, qui inde duntaxat orti uel oriundi ſunt, etiamſi ibi non habeant, ubi pedem figãt. Gentilitiorum autem ſignorum, quæ quidem quærendo inueſtigare potuimus, appellationes hæ ſunt: In quibus enumerandis ordinẽ primarum literarum, & uernaculæ linguæ ſonum ſeruabimus.

Signa, ſiue inſignia nobilitatis Polonicæ.

Abram, ſiue Valdorff: Amadei: Bialina: Biberſtein: Bodulia: Bogoria: Boitza: Brog: Bozeſtado: Buincia, ſiue Buincza: Byliny: Cioleke: Copaczina: Coumia: Cielantcoui: Coruitz, ſiue Bies: Choleua: Cotſitz: Corab: Corciak, ſiue Corczak: Dambroua: Dambroua altera: Dembno: Doliua: Dolenga: Drzeuicza: Druzina: Drija: Dzialoſſa: Godziemba: Goſdoua: Grabia: Griph, quod & Suieboda: Gryzima: Grzimala: Habdanc: Herbuthoua: Helm: Ianina: Iaſtrzemhiec: Ielita, ſiue Koslarogi: Iednorezec: Iunoſſa: Korsbocs Kerdei: Labentz: Lariſſa: Leliua: Liada: Leuart, ſiue Leopardus: Lodzia: Lzauia: Lis, quod & Murza: Mozela: Morskicot: Mandroſtca: Nalencz: Nieſobia: Nieczuia: Nouina, Oliua: Oſmarog: Odrouuanz: Oſtoia: Orlia: Olobog: Ouada: Oxa: Pilaua: Pirzchala: Poualia, ſiue Ogon: Poboze: Pogonia, Polucoſia: Prauuda: Pomian: Przeginia: Prus: Prus alterum: quod & Nauilki: Proſnia: Raua: Raduan: Roza, Rogala: Ruchaba: Rolia: Scheliga: Slepouuron: Socolia: Seruicaptur: Schilde: Staricon: Starza: quod & Oſſoria: Strzemien: Strzegomia: Sternberg: Srenaua: Sulima: Suuirczek: Sirocomlia: Schumberg, ſiue Cotſitza: Suuinca: Tarnaua: Topor: Topacz: Trzaski: Tramby: Varnia: Vieniaua: Vuczelie, Vieruſſoua: Venzik: Vaduua: Vierzinkoua: Zabaua: Zadora, ſiue Plomien: Zagrobia. Duorum nomina non tenemus, ea ſunt albæ aquilæ anterior pars dimidia à capite cauda tenus, erecta, cum duabus ſtellis à tergo: & quinꝙ roſæ albæ in quincuncem collocatæ. Vnde ſimul & ex gente Iaſtrzembecia ego maternum genus duco: pater uerò meus è Pirzchalia, & Oſmarogia. Nihil autem uetat his noſtrum quoꝙ adiungere, quo me unà cum fratribus meis, & omni poſteritate noſtra optimus Rex Sigiſmundus Auguſtus ornauit, dimidiam aquilam pectore tenùs, naturali colore, extenſis alis, laurea corolla circum collum redimitam in rubro ſcuto impartitus. Cui Ferdinandus Rom. Imperator electus, immortali memoria digniſsimus, cum legatione apud eum eiuſdem regis nomine in ſeptimum annum fungerer, gentilitium Auſtriacæ familiæ ſuæ ſtemma, rubram in albo ſcuto teniam per tranſuerſum ductam ſubdidit, & duo nigræ Imperialis aquilæ capita galeæ coronatæ ſuperpoſuit. Cur autem minùs liceat cuipiam à ſe parto, quàm ab alijs relicto decore gaudere? Et hactenus quidem de nominibus gentiũ Polonæ nobilitatis nobis dictum ſit. Signa, origines, familiasꝙ deſcribere, longũ, & operoſum eſſet, ne dicam infinitũ.

Nobilitatis habitandi, & uiuendi ratio.

Antiquitùs ſparſim nobilitas in agris habitat, in ſua quiſꝙ uilla, uel caſtello, uel arce, rem familiarẽ operis, & laboribus adſcriptitiorum ſuorum, uel mercenariorum curans, & agricultura, gregũ, armentorum, & apiariorũ fructu, itemꝙ uenatione, & aucupio nõ modò ſuſtentans ſeſe cũ domeſticis ſuis familijs, uerumetiã honeſtas diuitias comparans uendẽdis ijs, qui ſuperſunt uſui domeſtico, queꝙ deſunt inde uiciſsim comparandis.

Fœminarum ſtudia.

Matres autem familias, & puellæ nobiles lanificium, & linũ, canabumꝙ, & rem pecuariam tractantes non dedecet uendere ea, quæ ex huiuſmodi re familiari, & fructibus eius ſuperſunt uſui domeſtico. Quin & culinæ curã eæ gerunt, exceptis illuſtrioribus, & ſenatorijs, quæ hæc pleraꝙ dedignãtur, aut pediſſequarũ opera peragũt. Iter facientes, fœminæ quidem carpentis, uehiculis, aut curribus uehuntur: mares uerò uel ijſdẽ, uel equis potiùs pedeſtrem incedere per uiam, longiorẽ præſertim, minùs honorificũ uulgò habetur: niſi paupertas neceſsitatẽ imponat. Iam autem lautiores, & elegantiores de nobilitate in urbibus domicilia figere, uillis, & ruſticis prædijs relictis, incipiunt.

Comitatus.

Prodeuntem in publicũ nobilem uirum iuxta ac fœminam aſſeclis maribus, fœminã uerò etiam puellis pediſſequis ſtipari, honorificũ habetur. Et in eum uſum alit quiſꝙ domi ſuæ famulitiũ pro modo facultatũ: idꝙ ſimili figura, & colore ueſtium, nõ ſine ſumptu, & luxu ueſtiri uſitatũ eſt. Aluntur & equi complures. Equitantem enim aut uehentem herum famuli honoratiores, non niſi per urbem, uel ad ſuburbana pedeſtres aſſectantur. Ac Senatores quidẽ primarij pedeſtres iuxta ac equeſtres, medij ferè inter aſſeclas mares

ince-

incedunt, honoratioribus antecedentibus: cætera uerò turba cum pueris ſubſequente. In cætera nobilitate aſſeclæ omnes heros ſequuntur. Matronas autem, & puellas nobiles mares quidem antecedunt, fœminæ ſubſequuntur, præter filias, & quæ in filiarum loco habentur, & ſorores puellas, quæ ſecundùm anteambulones proximè matrem, uel ſororem præcedunt.

Famul & Pediſſequæ.

Spectatur autem in famulis, & pediſſequis, cùm uſus ad miniſteria, tum ſtatura, forma, elegantia, & genus. Nec deeſt copia equeſtrium, ac nobilium iuuenum, qui uel ſtudio ciuilitatis, prudentiæꝙ uſu rerum comparandæ incitati, uel tenuitate fortunarum adacti, uel præſidij contra uim potentiorum ſibi, ſuisꝙ comparandi cauſa, non modò in magnatum, & epiſcoporũ, ſacerdotumꝙ ac doctorum clientelas, uerumetiam in parium, ac tenuiorum, inferiorumꝙ nonnunquam, eorum præſertim, qui magiſtratus gerunt, aut aliquo ſunt numero in aula principis, aut opibus, induſtria, eruditione, gratiaùe populari ualent, aſſectationem, & miniſterium parua, uel nullo mercede à parentibus, & propinquis traduntur, uel ipſi ſeſe addicunt. Duratꝙ ea ſeruitus, quoad utrique, hero, inquam, & ſeruo, ſiue clienti placet. Multi etiam de ditioribus neceſſariorum, & amicorum liberos pio quodam, & honeſto iuuentutis educandæ ſtudio ultro ſibi in familiaritatem, & miniſterium adſciſcunt. Ad eundem modum, & fœminæ fœminis famulantur. Nec pudendum aut dedecori affine eſt genus hoc ſeruitutis, ſed liberale, & ſociabile: nec rara eſt in eo uiciſsitudo, ita ut eum quis habeat in miniſterio, cuius parentibus ipſe ſeruiuerit: honeſtaꝙ habetur hæc iuuentutis equeſtris educandæ ratio, æquabilitatẽ quandã etiam in æqualibus fortunis cõtinens: Et multos ex humili loco ac tenui fortuna nõ modò ad mediocres, uerumetiã ad ſummos nonnunquã honores, ampliſsimasꝙ facultates, & opes ipſorum uirtus, herorumꝙ beneficentia prouehit: idꝙ maximè conciliandis luculentis coniugijs, uel ſacerdotijs.

Nobilitatis ſtudia.

Honeſtatis magna ſemper à nobilitate ratio habita eſt. Fraudẽ facere, promiſſum fallere, peierare, mentiri, probroſum, & infame ſemper habitũ eſt, atꝙ etiamnunc habetur, quamuis in maiore, quàm olim, habendi ſtudio, & licentia. Quòd ſi quid eiuſcemodi in probri loco cuiquam obijciatur, præſertim ab eiuſdem ordinis uiro, non tam legibus, & magiſtratuum iudicio, & authoritate, quâm ferro, manuꝙ uindicatur. Diſsimulare quidem probroſum habetur. Loci tamen ratio ducitur.

Plebs.

Plebeis minor eſt cura dignitatis, atꝙ pompoſæ ambitionis, exceptis urbanis fœminis, quæ & ipſæ benè cultæ, & una aut altera pediſſequa comitatæ incedere ſtudẽt: uita autẽ laborioſior, & ſolicitior tam mulierum, quàm uirorũ, nullo ferè ſexus diſcrimine, niſi quod fœminæ opificia non exercent, neꝙ uecturam, ueꝙ negociandi gratia peregrinantur. Vicina tamen oppida intra fines regni adeunt, domiꝙ negociantur. In iudicio ſtandi ius non habent.

Plebeij qui.

In plebe autem numerantur, quicunꝙ nobiles, ſiue equites nõ ſunt, ſiue ſint agricolæ, olitores, apiarij, & pecuarij, ſiue opifices, & operarij, ſiue caupones, propolæ, uectores, & mercatores, & ſiue in agris, quemadmodum ſuperiùs attigimus, pagis atꝙ uicis uitã degant, ſiue in oppidis, & urbibus. Ac urbes quidem, & oppida à mercatoribus, opificibus, & propolis habitantur. Vici autem, & pagi, & ſuburbana prædia ab aratoribus, olitoribus, pecuarijs, & apiarijs. Caupones uerò, molitores, operarij, uectores, iumentorumꝙ locatores, utrobiꝙ ſunt.

Vrbanorũ, & agreſtium diſcrimen.

Sunt autẽ aliquantò meliore, & liberiore cõditione urbani, & oppidani, quã agreſtes. Ac cenſum quidẽ annuum utriꝙ dominis ſuis penſitant, uerũ agreſtes, & uicani pleriꝙ omnes operas præterea gratuitas ad colendos eorũ agros, & alios uſus domeſticos, non ſolùm manuarias, uerumetiam cum iumentis ipſi, per ſe, uel per mercenarios, & operarios ſuos præſtant. Nec aliò cuiquam commigrare inconſulto domino licet: ita ut uideantur eſſe glebæ adſcriptitij, nec multũ à ſeruis differant, præſertim ut nunc ſunt tempora. Cmiecie, ſeu Cmetones uulgò uocantur. His autem deteriore conditione ſunt hortulani, qui hortos colunt. Vtriꝙ Chlopi appellantur: quam appellationem, uelut probroſam, non fert nobilitas. Habent ſanè in eos domini uitæ, necisꝙ poteſtatem: præter eos, qui ab ineunte ætate literarũ ſtudijs, ſacrorumꝙ miniſterio ſeſe addixerunt. In plebe urbana nõ deſunt, qui rem lautiorem per famulos, & uicarios adminiſtrantes, ipſi ocio, honeſtioribus ſtudijs, uel delitijs uacant. Multi lautiùs, & ſumptuoſiùs uictitant: atꝙ inde creſcunt rerum precia, & non pauci ex ijs ad egeſtatem rediguntur. Et hactenus quidem de nobilitate, & plebe. Iam de ſacro, ſiue Eccleſiaſtico ordine.

Religio, & pietas Polonorum.

Quod ut planiùs fiat, de religionibus priùs pauca attingamus. Chriſtianam religionem Polona gens, abiecto ſemel impio dæmonum cultu, ſexcentis amplius annis conſtanter retinet, religioſeꝙ colit, hæreticarum nouationum inſolens, & impatiens ante noſtram ætatẽ.

Hæreſes in Polonia.

Nuper adeò noſtra memoria Lutherana primùm, mox etiam Berengariana, ſeu Caluiniana labes à mercatoribus, & bonarum literarũ ſtudioſis iuuenibus, leuitate animorum, & curioſo ſtudio nouitatis inductis peregrè inuecta, multorum animos infecit. Quod olim etiam de Huſsitica, & Vicleſica extremis Vuladislai Iagellonis Regis, & primis filiorum eius Vuladiſlai, &

lai,& Cazimiri temporibus (cùm horum iuxta ac illius ætas contemneretur) uſu uenire
cœperat. Sed Principum, & Epiſcoporum uirtute, authoritate, ſtudio, ac diligentia, cæte-
rorumq; procerum pietate, grauitate, & constantia malũ altius radices agere permiſſum
non eſt. Itaq; retinuerunt ij tunc cum priſca religione etiam dignitatem, authoritatemq;
ſuam, & Rempub. Quæ qui nunc uiuunt, utinam poſteris etiam ſuis relinquant. Iam non
ſolùm ille, quas dudum memoraui, uerumetiam Picardorum, Anabaptiſtarum, Ariano-
rum, Pneumatomachorum, Trideitarum, Photianorum, Ebionitarum, Recutitorum, &
neſcio quæ non peſtes: proh nefas, Poloniam, laxatis ſemel licentia habenis, agminatim
inuadunt, & prætextu, ſeu uerius abuſu libertatis, præeuntibus nonnullis de nobilitate,
ſibi quiſq; religionis magiſter, atq; adeò rex, & lex eſſe incipit. Sed hæc alibi prolixius
Pruſſorum religio.
deplorauimus. Pruſsi aliquantò poſterius Christo nomina dedêre: citiùs autem, & cupi-
diùs Lutheranum dogma amplexi ſunt, urbani præſertim, & qui ſunt Germanici ſangui-
nis, propter mercatorum, & opificum Germanorum frequentiam, & commercia, & le-
ctionem librorum importatorum è Germania. Quum enim ea colluuies hominum qua-
ſi ad pileum uocata, ſemel Eccleſiaſticæ diſciplinæ iugum excuſiſſet, à magiſtratibus, ſi-
ue timore, ſiue peruerſa animi inductione, & ob iuſiurandum præceptoribus ſuis in Ger-
mania datum, eodem inclinatis, imò redemptis etiam, non modò non repreſſa eſt, ſed ma
gis etiam confirmatur, & incitatur. Multi tamen adhuc pia maiorum inſtituta retinent,
Maſouiorum religio.
præſertim ubi magiſtratus officium ſuum faciunt, alienum non uſurpant. Maſouij tena-
ciores antiquæ religionis, & pietatis, à profanis nouationibus fermè abhorrent. Abhor-
Ruſſorum religio, & ſchiſma.
rent etiam Ruſsi. Græcos autem hi ſequuntur, quos ab initio religionis Magiſtros ha-
buêre, & cum ijs à nobis, hoc eſt, à Romanæ, & catholicæ Eccleſiæ conſenſu ſeſe per ſa-
crilegium ſchiſma præcidunt tanta pertinacia, ut nihil commune habere uelint cum Lati-
Latini.
nis. Sic enim nos appellant, qui in cultu diuino publicè Latina lingua utimur, & cũ ſapien
tiſs. & ſanctiſs. maioribus ipſorum Græcorum iuxta ac noſtris ſummã Romani Pontifi-
cis dignitatẽ, & authoritatẽ in uniuerſo Chriſtianorũ populorum cœtu agnoſcimus. Nec
in multis prętereà à nobis ij diſſentiunt: & quidẽ ritibus, & inſtitutis eccleſiaſticis magis,
quàm dogmatibus religionis. Vulgant autem diuortia, quãuis leui de cauſa. Plurimi ta-
men ex ijs, ex quo tempore Polonorum ditione tenentur, ad nos, & Romanæ Eccleſię ſo
cietatem, & inſtituta tranſierunt, eodemq; cum cæteris Polonis iure ſunt. Armeni oppi-
Armeni.
da quædam Ruſsiæ, Podoliæq; incolentes, ſuis & ipſi ritibus, ſuaq; lingua in ſacris utun-
tur. Non abhorrẽt ij tamen ſicut accepimus, à Romana Eccleſia, & Rom. Põtifice: Quin
Iudæi.
principatũ eius in uniuerſa Chriſti Eccleſia agnoſcunt. Hebręi uerò, quibus aliundè pul-
ſis, Ruſsiæ, & Lithuaniæ, ac totius ferè Poloniæ oppida referta ſunt, ſuã retinent religio-
nẽ: niſi fortè ſuperſtitio, uel impietas ea potiùs dici debet. Feruntur etiã Tartari Ceremiſsi
in uno aut altero oppido Podolię ſuis uti ritibus, & impietate Mahometana, quemadmo
dũ, & Lithuanici. Quorum in delubro apud Trocos, nihil præter pileum turbinatũ, qua-
libus uulgò ea gens utitur, in ſuggeſto editiore poſitum ante multos annos aſpeximus.
Sed mittamus barbaros incolas, cum falſis ſuis religionibus, & ad inſtitutum noſtrum re-
Sacer Eccleſiaſticus ordo.
uertamur. Tam apud Ruſſos igitur, & Armenos, quàm apud Polonos, qui Chriſti Dei, ac
magiſtri inſtitutis conuenienter pietatem colunt antiquitùs, certus eſt ordo eorum homi
num, qui religioni, ſacriſq; peculiariter moderantur, & inſeruiunt, nõ genere, ſed eorum,
penes, quos eius rei poteſtas eſt antiquitùs, & iam inde ab temporibus Apoſtolicis (Epi-
ſcoporũ inquã) authoritate, ſegregatione, & initiatione, ſiue conſecratione à cętera omni
multitudine diſtinctus: quẽ ſacrũ, & Eccleſiaſticum, & ſpiritualem dici ſupra memoraui-
mus. In quo non modò Epiſcopi, & ſacerdotes, uerumetiam cæteri ſacrorum adminiſtri,
monachi, monachæq; cenſentur, è pleibeio iuxta ac equeſtri ordine allecti. Vtriſq; enim
Plebei arcentur à nonnullis honoribus Eccleſiaſticis.
antiquitùs iam inde ab initio patuit adytus ad hunc ordinem. Patrum demùm, aut auo-
rum noſtrorum memoria ab Epiſcopalibus non tam functionibus, quàm ſedibus, & pri-
marijs quarundam opulentiorum baſilicarum, ſiue Eccleſiarũ, ut uulgò uocant, cathedra
lium honoribus, quæ prælaturæ, & canonicatus dicuntur, plebei (Theologis, Iureconſul
tis, & Medicis aliquot exceptis) excludi cœpêre. Quod iam ad Abbatias quoq; & mo-
naſteria (ubi ex profeſſo mundana omnia abdicantur) inducitur. Secernitur etiam ſacer
Sacri ordinis diſtinctio.
ordo ueſtitu, & cultu corporis à cætera multitudine. Sed & inter ſe non modò à cæteris
ſacerdotibus Epiſcopi, & ab utriſq; monachi, uerumetiã ipſæ inter ſe monachorũ, & mo-
nacharũ ſectæ partim figura, partim colore ueſtiũ, partim toto uitæ inſtituto diſtinguun-
tur. Quæ quoniam cõmunia ſunt Polonis cum cæteris Chriſtianis populis, perſequi hîc
prolixiùs neceſſe non eſt. Proinde diſtinctis ordinibus, reliquam rei fam. Polonicæ ratio-
Res numaria.
nem paucis concludamus. In magna rerum omnium copia, ut fit, maior aliquantò fuit ſu
perioribus temporibus, quàm nunc eſt, argenti, & auri, reiq; numariæ penuria, pręſertim
cùm

cùm auri, & argenti metalla nulla extarent, & minùs nota eſſent noſtris maioribus tranſ-
Moneta.
marina mercimonia. Neq; proprium habebant numum Poloni, ſed externis, & maximè
Boëmicis uſi ſunt aliquandiu. Cœpit deinde ante ducentos, ni fallor, annos à Cazimiro
Aureus.
magno rege æs, & argentum ſignari ad exemplum Boëmorum. Aureos uerò numos pri-
mus omnium Sigiſmundi Auguſti pater noſtra memoria ſignauit, bonitate, & pondere
Vngaricorũ. Tametſi Alexandri quoq; fratris eius aureum numum uidimus. Sic autem
creuit iam auri preciũ, ut propè duplo carior nunc ſit aureus numus, quàm fuit auorum
noſtrorum memoria. Id adeò, partim propter luxum, & crebriorem auri uſum, exporta-
tionemq; ad exteros, partim quia deterior nunc eſſe fertur reliqua moneta, cùm ponde-
Groſſus.
ris diminutione, tum æris admixtione. Eſt autem ea multiplex. Ac groſſus quidem argen
teum numiſma eſt cum admixto ære, olim uiceſima octaua, nunc quinquageſima ſecun-
Copa.
da, uel tertia, imò iam quarta, & quinta pars aurei Vngarici, ſexagenę, ſiue copæ ſexageſi-
Marca.
ma, marcæ quadrageſima octaua, floreni triceſima, fertonis duodecima: ſcoti uerò dimi-
Floreni.
dia. Sic uulgò dicuntur pondera, ſiue genera, quibus pecuniam numeramus, & compu-
Ferto.
tamus. Sunt & minores groſſo numi. Medians quidem groſsi dimidium, nona ferè parte
Scotus.
ſuperans cruciatum Germanicum, ſed iam exæquatus. Solidus tertia pars groſsi, terna-
Medians.
rius ſexta, obulus uerò decimaoctaua. Atq; hi quidem nunc ærei ſunt inalbati: ſuperiori
Solidus.
tempore habuerunt admixtum argentum, ut etiamnunc habent groſsi, & mediantes. Ar
Ternarius.
gentei uerò ſunt trigroſſus, ac ſegroſſus, hic quidem ſex: ille uerò tribus groſsis æſtimatio
Obulus.
ne par. Vtrumq; primus ſignauit Rex Sigiſmundus ſenior: ſed iam pauci extant. Expor-
tantur enim, & conflantur ab auaris Iudęis, mercatoribus, & argentarijs apud gentes fini
timas. Permagnus eſt autem etiamnunc apud nos uſus externæ monetæ, quæ pro merci-
Mercimonia.
bus undelibet importatur. Magna ſunt enim nunc, ſi unquam aliàs, Polonis uariarum
rerum cum cæteris gentibus commercia: quanquam commutatione mercium permul-
Quæ exportantur.
ta peraguntur. Exportantur autem in primis, ſiligo, triticum, ordeum, auena, & alia le-
gumina, linum, lupulus, coria boum, ſebum, alutæ, mel, cera, ſuccinum, pix, cinis, mali, aſ-
ſeres, cæteraq; materies fabricandis nauibus, & ornandis domibus apta. Cereuiſia quoq;
& herba quædam tingendis lanæ, & ſerico idonea. Iam uerò & boum, ueruecum, & e-
quorum permagna uis non modò finitimis, uerumetiam remotioribus populis ſuppedi
ditatur. Ac equi partim propter pernicitatem, & laboris, incommodorumq; tolerantiam,
partim propter molliorem inceſſum à remotioribus etiam populis expetuntur. Impor-
Quæ aliundè importantur.
tantur autẽ uiciſsim aliundè panni non modò ſericei, & aurei, ſed etiam lanei, lineiq; ſub-
tiliores, aulæa, tapetes, & alia parietum, equorum, & hominum ornamenta, quorum opi-
ficia minùs exquiſita ſunt apud Polonos, licet non deſit materia, & alijs gentibus ſuppe-
ditetur. Margaritæ item, & gemmæ, & pelles ſabellinæ, pantherinæ, ſiue lupiceruariæ, her
mellinæ, mardurinæ, murium ponticorum, uulpinæ, lupinæ, urſinæ, & aliarum ferarum,
quarum maiorem copiam producunt interiores Septentrionis, Orientiſq; ſyluæ. Huſio-
nes quoq; ſiue Mariani, & haleces, & alia ſalſamenta, & uento, uel ſole durati piſces mari-
ni. Adhæc argentum, æs, orichalcum, & chalybs cùm facta, tum infecta. Boum etiam co-
piam auget uber paſcuis Valachia, ſiue Moldauia, & Beſſerabia: ſicut equorum Vngaria.
Vina plurima ex eadem Vngaria & Morauia. Ex Auſtria, Rhetia, Slauonia, Italia, Creta,
& Græcia importantur etiam, ſed pauciora. Gdanum autẽ Renenſe, & Gallicum, & Hi-
ſpanienſe, Canarienſe quoq;, & Creticum nauibus aduehitur. Porrò aromata, & uaria e-
duliorum condimenta atq; cupediæ, quę unà cum uino, & pannis aureis ac ſericeis gen-
tem hanc atq; regnum uehemẽter exhauriunt, de longè ab Oriente, & Occidente impor-
Populi cũ quibus cõmercia ſunt Polonis.
tantur. Harum autem rerum atq; mercium exportandarum, & importandarum commer
cia ſunt Polonis, maritima quidem cum accolis ſinus Venedici, & Oceani Germanici,
Pomeranis, Mechelburgenſibus, Holſacijs, Danis, Friſijs, Hollandis, Brabantis, & alijs
Belgis, Gallis, Liuonibus, Moſchis, Sueonibus, ſiue Suetis, Noruegijs, Anglis, Scotis,
Hiſpanis etiam & Luſitanis. Itemq; per Pontum Euxinum cum gentibus Turcicæ ditio
nis: terreſtria uerò cum Germanis, Morauis, Sileſijs, Boëmis, Vngaris, Italis, Moldauis,
Moſchis, Armenis, atque Turcis. Sed iam hunc librum claudamus, altero Reipub. Polo-
næ rationem deſcripturi. Ac primùm quidem de Magiſtratibus, & muneribus publicis
perſequemur: deinde uerò iudiciorum, comitiorum, & belli rationem explicabi-
mus, ſic tamen utrobiq;, ut Pruſſos ad calcem operis uitandæ
perplexitatis cauſa reſeruemus.

POLONIÆ MARTINI CROMERI
LIBER ALTER.

De Republica & Magiſtratibus Polonorum.

Monarchiam Poloni amplectuntur.

E tribus primis, & ſimplicibus Rerumpubl. formis, quæ uel unius, uel paucorum imperio, uel multorũ, omniumue quadam æquabilitate iuris continentur, unius principatum Poloni ſemper, præter duo quædam tempora, de quibus in hiſtoria memorauimus, amplexi ſunt, bonis plerunque, & moderatis, & à tyrannide alienis uſi principibus. Fuitq; contenta Polonia principis, ſiue Ducis nomine, & imperio, donec Otto tertius eius nominis Imperator Rom. Boleslaum cognomento Chobrũ (Chabrum uulgò uocant) paulò poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam: hoc eſt, anno poſt Chriſtum natum milleſimo, & primo, regio diademate, & honore dignatus eſt. Nec tamen ultra quartum Regẽ tunc is honos manſit apud hanc gentem. Nam poſt alterũ Boleslaum, prioris pronepotem, ducẽtis amplius annis, Principes Polonorum regio nomine abſtinuerũt. Deinde uerò anno Chriſti 1295. reuocatum, & renouatum id in Præmislo, manet in hanc diem: Et quidem ad externos plerunq; liberis liberi populi ſuffragijs delatum, cùm antea Poloni externũ principem non habuiſſent. Ac neque ex alia familia per quadringentos amplius annos, quàm ex, quæ à Piaſto duxit originem. A' centum & amplius octoginta annis regnauit perpetua ſucceſsione Iagellonia magnorum ducum Lithuaniæ progenies. Non hæreditario tamen, ſed electionis iure. Fuit autem initio liberior dominatus principis: & nullis propemodum legibus aſtrictus, infinitam non modò omnium rerum, ſed etiam uitæ, necisq; omnium poteſtatem habens. Poſt ſuſceptam uerò publicè religionem, temperare ea cœpit primùm pijs monitis, atq; doctrina Epiſcoporum, & ſacerdotũ (quibus nunc præclara ſcilicet refertur gratia, tunc permagna erat eorum dignatio, & authoritas) ac cęterorum Chriſtianorum populorum imitatione, & moribus. Deinde uerò bellatricis nobilitatis meritis, & obſequijs: fortaſsis autem & contentionibus multa de ſuo iure remittentibus, & indulgentibus equeſtri ordini regibus, & principibus. Nunc ſanè anguſtis finibus regia poteſtas in ſacrum, & equeſtrem ordinem, & utrique ſubiectos homines atque bona, circumſcripta eſt: Ac in ſacerdotes quidem iam inde ab initio ſuſceptę religionis Chriſtianæ rex nihil prorſus iuris habet. De equitis uerò capite, & fama, non niſi in comitijs cum Senatu iudicat, certis aliquot cauſis exceptis. Senatu autem inconſulto neq; bellum cuiquam facit, neque fœdus publicè cum quoquam icit, neque tributa, uectigalia, ac telonia noua inſtituit, neque alienat quicquam de bonis regni, neq; rem ullam maiorem ad Rempubl. pertinentem ſtatuit, aut facit. Porrò leges nouas condere, pecuniam extra ordinem publicè imperare, monetam ſignare, ſucceſſorem ſibi deſignare, ne cum Senatu quidem poteſt abſq; conſenſu cæterę nobilitatis, ſiue equeſtris, & militaris ordinis. De quo ferè magiſtratus etiam publici, & Senatores leguntur: ita ut penes eum ordinem nunc ſit propemodum ſumma Reipubl. Itaq; nunc regnũ, & Reſpubl. Polonorum à ueteri Lacedemoniorum, uel huius temporis Venetorum Reipubl. ratione non multũ differt. Ius creandi Regis penes Senatum eſt, de quo paulò poſt dicemus. Atq; id etiam equeſter ordo ſibi uendicare cœpit, ita ut tum demum in eo ratum ſit Senatus iudicium, ſi aſſentiatur cætera nobilitas. Non temerè tamen diſceditur à ſtirpe regia maſcula, ſi qua extat. A' nouo rege iuſiurandum exigitur in hanc ſententiam: Quod ſecundum leges, & inſtituta maiorum regnaturus ſit, & ſuum cuiq; ordini, & homini ius, priuilegiumq;, & beneficium, à prioribus collatum, ſaluum conſeruaturus, neq; de Regni finibus, & bonis quicquam diminuturus, quin amiſſa etiam ab alijs pro uirili ſua recuperaturus. Viciſſim autem ſenatus omnis in uerba eius iurat. Inauguratur autem (ſi tamen hoc uerbo uti fas eſt) olim quidem in Gneſnenſi, nunc uerò in Cracouienſi Baſilica ritu ſolenni Chriſtianorum ab Archiepiſcopo Gneſnenſi ſacris operante, ac duobus proximis Epiſcopis: unctusq; inter ſcapulas ſacro oleo ante aram maximam, ubi etiam ſacroſanctam Euchariſtiam uenerabundus accipit, & corona aurea redimitus, accepto in dextram ſceptro, & in leuam pomo aureis, in editiore ſolio ex tempore pręparato collocatur, omnibusq; ritè peractis coronatus in regiam reducitur. Poſtridie pompa itidem ſolenni coronatus in forum urbis equo uehitur, Senatoribus equeſtribus, epiſcopis quidem ponè ſequentibus: profanis uerò antecedentibus longo ordine. E' quibus tres primores pomum, ſceptrum, & ſtri-

Hiſt. Pol. li. 2. Regni Pol. origo.

Hiſt. lib. 3.

Hiſt. lib. Regni reſumptio.

Hiſt. lib. 11.

Hiſt. lib. 14. & 15.

Principis poteſtas.

Regiæ poteſtatis finis.

Regis electio.

Iuſiurandum Regis.

Coronatio.

& ſtrictum gladium proximè ei præferunt. Ibi erectum ex tempore tabulatum ſublime cum ijs pedeſter conſcendit, & in editiori ſolio collocatur. Sedentem ſenatus paulò inferiori ordine circumſidet. Deinde aſſurgens ille, uerſus quatuor mundi partes gladium uibrat, rurſumq; reſidens, eius contactu ſiue leni ictu inter ſe ſcapulas cuiuſq; nobiles & equites auratos creat: quod perinde eſt, ac ſi baltheo militari donet. Vrbani autem & oppidani magiſtratus in uerba noui regis iurant. Inde ritè peractis omnibus, in arcem cum eadem pompa reditur, & feſtis epulis indulgetur. Nec multo diuerſa eſt reginę inauguratio: quæ fit præſente, deducente, & poſtulante pro ea rege. Deducit autem eam coronatam etiam ad forum rex ipſe quoq; coronatus cum ſimili pompa. Sed non iuratur in uerba reginæ, nec ei defertur ulla poteſtas aut iuriſdictio. Vectigalia principis aliquanto luculentiora & ampliora olim fuêre, quàm nunc ſunt. Penſitabant enim ei omnes agreſtes & adſcriptitij quotannis tributum poradline, quod nos raſtrale dicere poſſumus (Regale etiã uocatur) in iugerum, ſeu laneum & manſum, ut uulgò uocant, duodenos groſſos, & quidem latos ſiue Pragenſes: qui dimidio eos, qui nunc ſunt in uſu, groſſos uernaculos excedunt. Quin ſi bonitatem & pondus argenti ſpectes, quadruplo, quemadmodum earum rerum periti affirmant, melior tunc erat groſſus quàm nunc eſt. Penſitabant & alias quaſdam cũ numarias, tum pecuarias, frumentarias, auenarias, & aliarum rerum penſiones: nec modo agricolæ, ſed & oppidani: Quin & equites ſiue milites non penitus immunes erant. Et iumenta autem hi ei, quacunq; iter faciebat, alij ſecundum alios ſuppeditabant, & canes cũ uenatoribus eius alere neceſſe habebant. Ne monaſtica quidem & alia eccleſiaſtica bona initio prorſus erant libera ab huiuſmodi oneribus ac tributis: Quorum appellationes uidere licet in uetuſtis principum diplomatis: Nempe przewod, powos, ſtroza, ſtan, pouuoloue, targoue, Croua, poduuody, Voginia, Narzas, ſep, poduuorouue, Opoliæ. Liberę autem principi erant ubiq; piſcationes atq; uenationes: Alijs non erant, ne in ſuo quidem cuiquam fundo, abſq; peculiari principis indulgentia. Mulctæ quoq; maleficiorum principi dependebantur. Quæ cùm ita eſſent, cumq; permagna eſſet rerum omnium ad uictũ pertinẽtium uilitas, & necdum maritima cum externis populis commercia extitiſſent, aut uulgata eſſent, non diſtrahebantur fruges, & alij fructus prædiorum principis, quæq; ex penſionibus in cellam eius comportata erant, neq; ad unum aliquem totius regni locum (quod non ſine graui agreſtium preſſura futurum erat) conuehebantur: ſed in præfecturis aſſeruabantur. Cumq; ad officium principis pertinere exiſtimaretur, non deſidem & uni alicui loco affixum hærere, ſed obire omne regnum, & fines eius tueri, & omnium uſibus ſeſe exponere, querimonias afflictorum audire, ius dicere, tenuiores à potentiorum iniurijs uindicare, quoquo is uenerat cũ equitatu & comitatu ſuo aulico, eius præfecturæ fructibus & prouẽtibus alebatur, quoad ei manere ibi libuiſſet, opusúe eſſet, ſiue quoad horrea, cellæq; ſufficerent, ſeu deniq; deſcriptis cuiq; præfecto pro ratione perfecturæ, & prouentuum certis temporum ſpacijs. Atq; hoc illud eſt, quod ſcriptores quidam externi rerum Polonicarum imperiti ante noſtram memoriam in eam partem acceperunt, & literis mandarunt, quaſi rex Polonus egeſtatis cauſa regnum ſuum obire perpetuò neceſſe habeat, quo à ſuis hominibus quaſi precario ſuſtentetur. Cęterum poſtea cum principes uel certo ſe loco continere, uel bellis diſtenti peregrè diutius abeſſe cœpiſſent, diſtrahi cœpere fructus prædiorum, qui præfectorum cum ſua cuiuſq; familia moderatis uſibus ſupereſſent. Remiſſæ ſunt deinde principum beneficentia ſacro & equeſtri ordini, & utriuſque adſcriptitijs & ſubditis pleræq; omnes penſiones & onera. Nunc ſanè equeſtris & eccleſiaſtici ordinis homines nihil regi penſitare neceſſe habent. Ac ne oppidani quidem eorum, aut agreſtes adſcriptitij, præter binos groſſos uernaculos de manſo, ſiue laneo (quæ idem ſunt) pagano, & eo quidem ſolo, quem adſcriptitius ipſe ſibi colit. Nam qui ſacerdotibus & equitibus coluntur, itemq; ſuburbani & ſcultetorũ (de quibus poſt attingemus) agri ab ea quoq; penſione immunes ſunt. Ne ſubſeruiunt quidem principi ſacerdotum & equitum homines agreſtes & oppidani, præterquàm ad arces tempore belli reficiendas, atq; etiam nouas, ſi id è ſenatuſconſulto fiat, condendas. Non ita pridem abbates & Præpoſiti monaſteriorum certas penſiones, quæ Stationes uulgò dicuntur, regi denuo penſitare cœperunt. Adſcriptitij quoq; ipſorum ad colendos principi agros, ſubuectiones, & penſiones quaſdam frumentarias reuocantur, quo præfectorum regiorum præſidio tutiores ſint ab iniurijs improborum. His autem exceptis, ſoli præfecturarum adſcriptitij in ſuis quiq; præfecturis agros colendo, & uectigalia penſitando rem familiarem principis ſuſtinent: Quæ nunc tamen aliquanto exquiſitius curatur, quàm olim. Habet is etiam è metallis mediocre uectigal. In ijs autem conductitiarum operarum uſus eſt: Quarum impenſa deducta, reliquum cedit principi. Omnium uerò metallorum in Polonia fructuoſiſſimæ ſunt ſalinæ. Sed habet in ijs equeſter ordo hanc prærogatiuam, ut in uſum ſuum do-

i meſticum

Reginæ coronatio.

Vectigalia principis.

Poradline ſiue raſtrale tributum.

Groſsi Pragenſes ſiue lati.

Penſionum priſcarum nomina.

Princeps Poloniam obibat.

Error quorundam ſcriptorum.

Vectigalium imminutio.

Cmetones.

Raſtrale ſiue regale tributũ.

Operæ ſubditorum ſacerdotalium & equeſtrium.

Stationes.

Metalla.

Nobilitatis prærogatiua in ſalinis.

meſticum ſtatis anni temporibus aliquanto minoris emat ſalem, quàm cęteri homines. E telonijs quoq; mercium & uectorum prouenit uectigal principi.

Telonia.

Cæterorum hominum nemo ius ullum habet inſtituendi & exigendi telonij, præter peculiarē regis indulgentiā: idq; ob neceſſariam extra ordinem refectionē uiarum, pontium, & aggerum. Cæterū naulum à traiectu fluminum in ſuo cuiq; ſolo inſtituere licet.

Telonium uetus & nouum.

Duplex autem eſt telonium: uetus & nouum. Ac uetus quidem exile eſt, quod ab ijs penditur, qui intra fines regni negociantur. Nouum uerò maius aliquanto, quod boum, equorum, coriorum, frumenti, lanæ, ceræ, ſebi, & aliarum mercium, quæ ad exteras oras exportantur, & earū, quæ aliunde importantur nomine penſitatur. Vtriuſq; immunitatē habent eccleſiaſticus & equeſter ordo, modò ne mercaturā quis exerceat, hoc eſt, uenū ea exportet, quæ ipſe aliunde emerit, ac non de ſuo parârit. Si quis tamen boues emptos ſuo pabulo & frumento per hyemem aluerit, perinde habetur, ac ſi domi eius nati ſint. Publicę quoq; ciuitates nonnullę habent immunitatē ueteris telonij. De nouo fuit ſuperiori tēpore controuerſia inter equeſtrē ordinem atq; regem. Hæc igitur nunc ſunt perpetua principis uectigalia:

Alienationes regi interdictæ. Alexandri R. ſtatutum.

Quæ diſtrahere, aut addicere cuipiam iure hæreditario rex, Alexandri regis lege prohibetur. Atq; ea lex neglecta poſt, & ante paucos annos acerbius reuocata, multos conturbauit, & non exiguos motus excitauit: qui nondum prorſus ſopiti ſunt. Extra ordinē nihil à quoquam, niſi fortè à Iudæis, regi penſitatur.

Impenſæ Principis.

Ex his aūt uectigalibus is cum domeſtica familia ſua ſeſe ſuſtentat: inde comitatui ſuo aulico ſtipēdia prębet: inde in legationes, dotes, & elocationes filiarum, arcium præſidia, & ſarta tecta, uiarum publicarum refectiones, machinas & apparatum bellorum, præmia benè merentium de ſe ac de republ. & in alios uſus impendit: Inde & ſenatoribus ferè, ac magiſtratibus publicis, & nōnullis ſacerdotijs certi ac perpetui reditus antiquitus conſtituti ſunt, partim pietate & beneficentia principū attributi, partim accepto in uſus neceſſarios precio uenditi. Et hactenus quidē de principe ſiue rege ac uectigalibus eius.

Leges Polonorum.

Iam de legibus. Legum ſcriptarū nullus fuit uſus apud Polonos uetuſtioribus temporibus: Nec ullæ extant antiquiores ijs, quas Cazimirus magnus rex condidit: Quæ ſanè pauculæ ſunt. Nec multæ ijs à ſucceſſoribus eius adiectæ ſunt. Extremis demum ferè temporibus Sigiſmundi ſenioris, & regnante filio eius Sigiſmundo Augusto magis ac magis exarſit, & lōgius progreſſus eſt pruritus & libido nouarum legum condendarum, & antiquiorum mutandarum. Quo fit, ut hæ propemodum exoleſcant: nouæ autem uix, aut ne uix quidem inoleſcant: ſed utræq;, hæ quidem nouitate, illæ uerò uetuſtate ſua in contemptum uulgò ueniant, maxima reipublicę pernicie. Earum autem condendarum poteſtas eſt ſimul penes regem, ſenatum, & nuncios nobilitatis, nec niſi in comitijs. Statuta regni uocantur. Priſcis temporibus uiua lex erat Rex ſiue princeps:

Conſiliarij ſiue Senatores regni.

Qui cū unus in tam amplo regno omnia neq; præſtare, neq; prouidere, ac ne iudiciorum quidem difficultates rectè explicare poſſe uideretur, & lubricus autem, procliuiſq; ad tyrannidem gradus in ſumma poteſtate eſſe ſoleat, adhibiti ſunt ei Senatores ſiue Conſiliarij, qui & conſilia actioneſq; eius ad ſalutem reipubl. & iudicia ad iuſtitiæ & æquitatis trutinam dirigerent, & monitis, conſilijſq; ſalubribus, quaſi uiuis quibuſdā legibus pro re nata cùm animum eius informarent, tum poteſtatem modificarentur. Hic eſt Senatus Regius, multò amplior modo, quam olim, certo hominum numero conſtans, quos Senatores & Conſiliarios regni appellamus. Qui non niſi iurati ad hoc collegium, & ad conſiliū admittuntur.

Senatorum genera & numerus.

Et perpetuum eſt hoc munus, quoad uiuit quiſq;, certis annexum honorib. & magiſtratibus, partim Eccleſiaſticis, partim profanis. Sunt autem in Senatu antiquitus, Archiepiſcopi duo, ſeptem epiſcopi, Palatini quindecim, Caſtellani quinq; & ſexaginta.

Archiepiſcopi. Epiſcopi. Senatorum numerus & ordo recentior ad calcem operis adſcriptus eſt.

Archiepiſcopi ſunt, Gneſnenſis in maiore Polonia, Leopolienſis in Ruſsia. Epiſcopi uerò, Cracouienſis in minore, Poſnanienſis in maiore Polonia. Vuladislauiēſis in Cuiauia & Pomerania, qui tamen iam à certo tempore Poſnanienſem loco anteit: Plocenſis in Maſouia. In Ruſsia Præmislienſis & Chelmenſis: Camenecenſis in Podolia. Qui omnes, quo ordine nunc à nobis enumerati ſunt, eum perpetuo ſeruant in ſenatu, dicendaq; ſentētia, & in publicis celebritatibus. De Pruſsicis ſuo loco dicemus.

Ruſſorum Epiſcopi.

Sunt quidem præterea tres Ruſsici & Græci ſchiſmatis epiſcopi in Ruſsia, quos ipſi Ruſsi Vuladicas uocant, nimirū Leopolienſis, Præmislienſis, & Chelmenſis: qui una cum ſectatoribus ſuis, & alijs Ruſsicis itidem epiſcopis, qui ſunt in ditione Lithuanica, à Kiouienſi metropolita, & à Patriarcha Conſtantinopolitano, quod ad religionem & initiationes attinet, dependent. Habēt & Armeni ſuum epiſcopum. Sed neq; hic neq; Ruſsici pertinent ad regium conſilium. Superioribus ſeculis, cum latiùs paterent uerſus occidentem ſolem fines Poloniæ, Vuratislauienſis quoq; & Lubuſſenſis epiſcopi, & Camenenſis, in ſenatu ſua loca habebant: Atq; etiā nunc duo priores in prouincia Gneſnenſi cēſentur. Et noſtra memoria habuit uterq; certa bona in Polonia. Nūc Camenenſis epiſcopatus in ducū Pomeraniæ, Lubuſſenſis in

Marchionum Brandeburgenſium faucibus, Vuratislauienſis in regum Boemiæ ditione eſt.

Palatini.

Secundum epiſcopos in Senatu ſunt Palatini hoc ordine: Cracouienſis & Poſnanienſis, alternis uicibus inter ſe priora & poſteriora habentes loca & ſuffragia: Deinde Sendomirienſis, Caliſsienſis, Siradienſis, Lencicienſis, Breſtenſis, Vuladislauienſis, ſiue Iuniuuladislauien. Leopolienſis ſiue Ruſsiæ, Podoliæ, Lublinenſis, Belſenſis, Plocenſis, Maſouiæ, & Rauenſis, Caſtellani, Cracouienſis, Voinicienſis, Sandecenſis, & Biecenſis in ſatrapia ſiue Palatinatu Cracouienſi: Poſnanienſis, Medirecenſis, Rogoſnenſis, Sremēſis, Pręmentenſis, Criuinenſis, & Santocenſis in Poſnanienſi, Sendomirienſis, Viſlicienſis, Radomienſis, Zauichoſtenſis, Zarnouienſis, Malogoſtenſis, Polanecenſis, Cechouienſis in Sēdomirienſi: Caliſsienſis, Gneſnenſis, Landenſis, Naclenſis, Biechouienſis, Camenenſis in Caliſsienſi: Siradienſis, Roſpirenſis, Spicimirienſis, Velunenſis & Conarienſis in Siradienſi: Lencicienſis, Brezinenſis, Inouulodenſis, & Conarienſis alius in Lencicienſi: In Breſtēſi, Breſtenſis, Cruſuicienſis & Coualienſis: In Iuniuuladislauienſi, Iuniuuladislauienſis, Bydgoſtienſis, & Conarienſis item alius, itemq; Dobrinenſis, Ripinenſis, & Slonenſis in terra Dobrinenſi: In Ruſsia, Leopolienſis, Præmislienſis, Halicienſis, Sanocēſis, & Chelmenſis: In Podolia unicus Camenecenſis: In Lublinenſi item Lublinenſis: In Belſenſi Belſenſis: In Plocenſi Plocenſis, Racianzenſis & Siepercenſis: In Maſouia Cyrnenſis, Viznēſis, Varſauienſis, Viſſegradenſis, Zacrocimenſis, Ciechanonienſis, & Liuenſis: In Rauenſi Rauenſis, Sochaciouienſis, & Goſtinenſis: In Sileſia unus Oſuencimenſis, Palatinum ea non habet.

Caſtellanorum ordo.

Ex his Caſtellanis, qui primi in unaquaque ſatrapia modò à nobis enumerati ſunt, eum inter ſe ſeruant ordinem, quo palatinos recenſuimus, excepto Cracouienſi, qui ex quodam tempore palatinos omnes loco ſuffragioq; anteit.

Voinicien. & Gneſnen. Caſtellanorum loca.

Voinicienſis item et huic proximus Gneſnenſis prærogatiua quadam inter Caliſsienſem & Siradienſem Caſtellanos interiecti ſunt. Cæterorum hic eſſe legitimus ordo exiſtimatur, ut Rauenſi, qui ſuperiorum extremus eſt, proximus ſit Sandecenſis: deinde Medirecenſis, Viſlicienſis, Biecenſis, Rogoſnenſis, Radomienſis, Zauichoſtenſis, Landenſis, Sremenſis, Zarnouienſis, Malogoſtenſis, Velunenſis, Præmislienſis, Halicienſis, Sanocenſis, Chelmenſis, Dobrinēſis, Polanecenſis, Præmentenſis, Criuinenſis, Cechouienſis, Naclenſis, Roſpirenſis, Biechouienſis, Oſuencimenſis, Brezinenſis, Cruſuicienſis, Bydgoſtienſis, Camenenſis, Spicimirienſis, Inouulodenſis, Coualienſis, Santocenſis, Sochaciouienſis, Goſtinenſis, Viznēſis, Varſauienſis, Racianzenſis, Siepercenſis, Viſſegrodenſis, Ripinenſis, Zacrocimenſis, Ciechanouienſis, Liuenſis, Slonenſis: extremi tres Conarienſes: In quibus primum locum is, qui eſt in Siradienſi ſatrapia, medium qui in Lencicienſi, ultimum qui in Inouuladislauienſi, obtinet.

Magiſtratus pertinentes ad conſilium publicum.

Sunt item in Senatu Magiſtratus quidam & adminiſtri principis, quos officiales regni uocant: Nempe Mareſcallus, ſiue Mareſalcus, qui magnus dicitur, Cancellarius, Procancellarius ſiue Vicecancellarius, ac theſaurarius. Eſt etiam unus de magiſtratibus aulicis, ſeu curiæ principis, Mareſalcus curiæ: Putantur etiam duo præfecti ſeu Capitanei, nempe maioris Poloniæ, & Cracouienſis ad conſilium pertinere. Sed perrarò uſu uenit, ut ij nō aliquo alio honore Senatorio præditi ſint. Horum autem omnium magiſtratuum loca & ſuffragia in conſilio ſunt ſecundum Caſtellanos eo, quo hic à nobis cōſcripti ſunt, ordine. Niſi ſi quo alio eminentiori honore ij cohoneſtentur: Quod fit plerunq;.

Conſiliariorū numerus. Diuiſio.

Hoc igitur eſt conſilium publicum apud Polonos, & Senatus regius ſiue regni, ſex & nonaginta conſiliarijs conſtans: Quorum alij uocantur maiores, alij minores conſiliarij. Sunt autem maiores, Archiepiſcopi, Epiſcopi, Palatini, primarij aliquot ſatrapiarum Caſtellani uſque ad Siradienſem fortaſsis: Cæteri omnes minores: qui poſterius in conſilium adhiberi cœperunt: & excluduntur nonnunquam à conſilijs ſecretioribus. In hoc ſenatu cenſentur etiam Pruſsici conſiliarij. Verum de his & omni republ. Pruſsica ſeparatim poſteriùs perſequemur. Acceſſere nuper (poſteaquàm hæc nos conſcripſimus) & Lithuanici cū antiquitum quos Sigiſmundus Auguſtus Rex ad numerum eorum adiecit. Eos quoq; alij loco reſeruabimus.

Secretarij.

Porrò Secretarij admittuntur quidem & ipſi iurati in Senatum, ſed ut auditores modo, & quaſi ſeminarium quoddam ſenatus: Neq; locum habent in conſeſſū conſiliariorum, neq; dictionem ſententiæ. Ex his autem unus primi ſiue maioris Secretarij nomen & honorem obtinet, de quo plura paulò poſt:

Referendarij.

Duo referendarij ſiue ſupplicum libellorum magiſtri ſunt. Putantur & ſuccamerarij aditum habere ad locum habendi ſenatus, claudendi & aperiendi oſtij cauſa, idq; in ſuo tantum quiſq; territorio. Iam & Senatorum, primariorum præſertim, filios adoleſcentes admitti in Senatum non inuſitatum eſt. Quāquam ſolent & ij ſacramento adigi in numero ſecretariorum, quo liberius interſint conſilijs.

Conſilij conuocandi ratio.

Conuocantur autem Senatores à principe ad conſilium, præſentes quidem quoties opus eſt: qui uerò longius abſunt, non niſi arduis de cauſis, utpote ad comitia, uel celebritatis alicuius gratia, nimirum ad nuptias principis, ſeu liberorum eius, aut ſi quis ſocius &

obnoxius regno dux in uerba principis iuraturus sit. Cum ijs uerò, qui adsunt, princeps pro re nata consultat. Nisi fortè res grauior ac difficilior incidat, quæ plurium consilio & consensu sit explicanda, uelut de indicendis comitijs. Tunc enim absentes singuli per epistolas regias consuluntur, maiores præsertim.

Senatorum cõmunia officia.

Atque hæc de genere, numero, ordine & officio senatorum siue consiliariorum regni suffecerint, si unum illud addiderimus, quòd subseruiunt ij quoque principi & reipubl. quoties opus est, domi quidem in iudicijs cum alijs, tum recuperatorijs, quas commissiones uulgò uocamus, foris autem in legationibus obeundis, aut si quid aliud publicè cum dignitate peragendum est. Cum autem ij certis magistratibus & honoribus præditi sint, habent etiam præter commune senatorium munus, curamque totius reipubl. peculiaria officia pro diuersitate magistratuum siue honorum attributa. Ac Archiepiscopi quidem & episcopi officia quæ sint, nemini Christiano incognitum est: Nec ullum ij peculiare habent in Polonia, præ cæteris nationibus:

Archiepiscopus Gnesnensis legatus natus. Primas.

Nisi quod Archiepiscopus Gnesnensis perpetua quadam Pontificis Max. legatione fungitur, & legatus natus sedis apostolicæ appellatur. Quo nomine ampliorem habet iurisdictionem: de qua suo loco attingemus. Habet etiam primatis honorem ab eadem sede apostolica, absque eo, quòd est antiquo gentis instituto, & prærogatiua primas regni, & princeps senatus. Proinde penes eum est potestas indicendi comitia, conuocandi senatum, senatusque consulta definiendi & edicendi, absente rege, & regno uacante.

Palatini officium. Voieuoda.

Palatini munera sunt, esse ductorem copiarum suæ satrapiæ in expeditionibus bellicis: indeque nomen habet lingua uernacula, ut Voieuoda dicatur, quasi dux belli, siue copiarum. Palatinus autem dicitur Romanorum imitatione, apud quos sub imperatoribus non obscurum erat nomen, honosque comitum palatinorum. Porrò in pace palatini est, in sua cuiusque satrapia conuentus nobilitatis instituere, ijsq;, & iudicijs præsidere: precia rebus uenalibus præter tempus comitiorum & belli imponere: ponderum & mensurarum curam gerere. Iudæorum quoque patrocinium & iudicia ad palatinum pertinent.

Castellani officium et nomẽ.

Castellani quasi legati sunt Palatinorum, ductoresque & præsides nobilitatis sub suo quisque palatino. Appellantur autem Castellani etiam uernacula lingua mutuato à Latinis uocabulo, à castellis siue oppidis, eorumque territorijs, quæ singuli singula habent attributa: non quòd dominatum, iurisdictionem, aut curationem in eis habeant, sed legationem tantum bellicam, cuius modo fecimus mentionem: pleriq; etiam certos reditus anniuersarios: Indeq; suam quisq; denominationem sumit, uidelicet, ut Voinicienses, uel Sremensis, uel alius cuiuspiam loci Castellanus uocetur. Vocantur etiam persæpe nomine uernaculo domini, loci appellatione in kiuelski syllabam deflexa, uerbi gratia, pan Posnanski, pan Ploski.

Castellani Cracouiensis prærogatiua.

Solus autem Cracouiensis Castellanus, præter nomen & reditus, nihil habet cõmune cum alijs: Sed liberum is honorem habet, absque ullo prorsus munere, præter commune Senatorium.

De Palatinis et Castellanis lex. Dignitarij.

Tam Palatinum autem, quàm Castellanum lege esse non licet quenquam in ea satrapia, in qua nullum proprium habet fundum, seu bona terrestria. Vocanturq; ij utrique uulgò communi uocabulo dignitarij, quasi dignitate & honore præditi, addito ferè satrapiæ, seu terræ nomine.

Officiales siue magistratus regni.

Magistratus uerò siue officiales regni ab officijs & functionibus quibusdam publicis, quibus funguntur ad uniuersam rempubl. pertinentibus, hanc sumunt communem appellationem. Nam peculiaria eorum nomina superius iam indicauimus: Quibus singulis REGNI nomen adiungitur, ut, uerbi gratia, Maresalcus, & Cancellarius regni dicatur, eodemq; modo cæteri.

Maresalci regni officia.

Officia uerò singulorum hæc sunt. Maresalcus quidem magister est aulæ regiæ, & administer consilij publici, penes quem ius est conuocandi senatum iussu regis, uel primatis, præstandi silentium & audientiam, faciendi potestatem dicendæ sententiæ, legatos externos introducendi, ejciendi è consilio eos, qui ad id non pertinent, pronunciandi decreta regia in causis infamiæ & capitalibus, promulgandi ad populum senatusconsulta, moderandi pompis publicis, hospites illustres suscipiendi, compescendi motus inquietorum atque turbulentorum non modo circum senatum & in publico, sed etiam in priuatis principis cœnaculis & habitaculis, animaduertendi in delicta, quæ in loco & oppido domicilij siue hospitij regij, uel comitiorum admittuntur, denique in comitijs & in comitatu regio diuersoria distribuendi, & imponendi rebus uenalibus precia: unde etiam uectigal seu tributum forale ipsi prouenit. Maresalci etiam est in aulicum regis comitatum & ad ministros mensæ regiæ, aliorumque munerum aulicorum (profanos præsertim) iurisdictio, censura, & animaduersio: eoq; gestat is in publicis conuentibus, & regi in propatulum prodeunti præfert erectum sceptrum ligneum, siue baculum.

Cancellarij & Vicecancellarij officia.

Cancellarius & Vicecancellarius, nominibus & loco distincti, sed potestate & munere exæquati, diplomatibus, edictis, mandatis, epistolis, & alijs scripturis regijs conscribendis atque signandis, quæq; ad eum mittuntur accipiendis, & legendis præsunt. Itaque in potestate sua habent signa regia, Cancellarius quidem maius,

ius, Vicecancellarius uerò minus. Authoritas eorum eò usque patet, ut multa inconsulto principe signare: quæ uerò contra leges esse uidentur, iubenti illi negare possint. Dant etiam responsa regio nomine, & quibus de rebus consilium haberi debet in senatu proponunt: denique senatus consulta, regiaq; & comitialia placita ac decreta literis mandant, & in publicum edunt. Sunt etiam ij cognitores priuatarum querimoniarum, & prouocationum ab urbanis & oppidanis, præfectorumque iudicijs, ad regium tribunal deuolutarum: Secretarijs, scribis, sacerdotibus, concionatoribus, & cantoribus aulicis, ceremonijsq; ecclesiasticis moderantur: is præsertim, qui est de sacro ordine. Lege enim, quamuis non antiqua, alterutrum ex ijs sacri, alterum profani ordinis esse oportet, cum antiquitus soli ferè sacerdotes eo munere fungerentur. Sunt autem ij in proxima expectatione honorum sui uterque ordinis. Sed neque sacerdoti cum episcopo, exceptis Premisliensi, Culmensi, Chelmensi, & Camenecensi, neque profano siue seculari cum ullo palatinatu uel Castellania retinere munus hoc licet, præter peculiarem indulgentiam, aut conniuentiam: Est autem usitatum, ut de Vicecancellario fiat Cancellarius propter loci & sententiæ dicendæ prærogatiuam.

Thesaurarij officium. Regni symbola.

Thesaurarius ipso nomine indicat munus suum. Est enim promus & condus thesauri regij, symbolorum siue insignium regni, quæ sunt, corona, pomum, sceptrum, & gladius, suppellectilis & redituum regiorum, scripturarumq; & monumentorum publicorum: author & moderator quorumuis quæstorum, curatorum, atque dispensatorum principis, & rationum reddendarum exactor, monetariæ officinæ magister, stipendiorum tam militarium, quàm aulicorum solutor: reddendæ principi rationi obnoxius. De Maresalco curiæ, & præfectis, referendarijs, & secretarijs dicemus postea.

Duces exercitus siue capitanei.

Numerantur etiam inter Magistratus & officiales regni, duo duces exercitus: quorum alter generalis & supremus exercituum regni capitaneus, alter campi ductor, seu campestris Capitaneus dicitur. Ac ille quidem dux est & moderator belli secundum principem, & uicarius principis. Ducit exercitum, capit locum castris, acies instruit, dat signum pugnæ & receptus, commeatus & annonæ curam in bello gerit, precia rebus uenalibus imponit, ponderibusq; & mensuris earum modum statuit, & in deliquentes animaduertit. Campestris uerò, huius est quasi Vicarius à principe datus, excubiarum potissimum explorationumq; curam gerit, & mercenarijs militibus, illo præsertim altero absente, preest. Neuter tamen in senatu locum habet: Quin temporarij esse perhibentur, neq; inter magistratus regni habiti superioribus temporibus.

Magistratus quidam alij.

Longè minus autem alij quidã, qui & ipsi nostra ferè memoria pro magistratibus regni haberi & appellari cœpêre. Neq; tamen in Senatu locum habent, neq; functionem ullam ad uniuersum regnum pertinentem: Ii uerò sunt, gladifer, pocillator siue pincerna, structor mensæ, quem incisorem uocant, dapifer, subdapifer, magister culinæ, qui dapibus apparandis & cocis regijs præest. Et certè aut ijdem sunt terrestres Cracouiensis satrapiæ, aut ea sola de omnibus nullos habet. Itaq; nos quoq; de sententia peritiorum inter terrestres honores & magistratus eorum officia exponemus.

Officiales seu magistratus terrestres.

Dicuntur autem terrestres honores & magistratus, qui non uniuersi regni, sed terrarum atq; satrapiarũ sunt peculiares. Officia terrestria uulgò appellantur: & his qui præditi sunt, officiales terrestres. Sunt autem ij Succamerarius, Capitaneus, gladifer, uexillifer, pincerna, subpincerna, incisor, subdapifer, dapifer, tribunus, iudex, subiudex, notarius, thesaurarius, uenator, agaso siue equorum curator. Habentq; certas suas functiones siue curationes antiquitus in sua quisq; satrapia siue tractu, ac terra, ut uulgò loquũtur: quarũ quælibet olim, discerpto in multos dominatus regno suum ducem habuit. Eius autem hi fuerunt administri peculiares.

Gladifer. Pincerna. Incisor siue structor. Dapifer. Subdapifer. Subpincerna. Thesaurarius. Vexillifer. Tribunus. Venator. Agaso. Iudex. Subiudex. Notarius siue scriba.

Nunc magna pars solum nomen nudumq; honorem retinent. Quales sunt gladiferi, pincernæ, subpincernæ, incisores, dapiferi, subdapiferi, ac thesaurarij: nisi quòd in extraordinarijs iudicijs, quas commissiones uocant, regijs mandatis subseruiunt, & in colloquijs assident. Tametsi etiam nunc ij peculiaribus suis muneribus fungi rectè posse existimantur in suo quisq; tractu, à quo denominationem habet, quoties eum princeps adit: Nempe ut gladifer Posnaniensis in Posnaniensi satrapia gladium ipsi præferat in solenni pompa: pincerna poculum administret: incisor siue structor mensam apponat: dapifer dapes inferat: subdapifer dapiferum cum sceptro seu baculo præcedat, subpincerna potus curam gerat, thesaurarius condus ac promus pecuniæ sit ac suppellectilis eius. Cæteri sanè funguntur etiamnunc ferè suis muneribus. Ac uexillifer quidem in bello uexillum præfert exercitui suæ satrapiæ: Tribunus custos est arcis in suo quisque tractu, durante bello: Itaq; uacationem habet militiæ: Venator uenationibus & syluis preest: Agaso equitio siue armento equorum: Iudex causis & controuersiis priuatis nobilitatis disceptandis & iudicandis præsidet unà cum subiudice: qui eius est socius, non uicarius, loco tantum inferior. Notarius scriba est & actuarius iudicij: Sed habet ipse quoque in iudicijs ius dicendæ sententiæ, consuetudine magis, quàm legum præscripto. Cæte-

Succamerarius.

rum Succamerarius (ut eius partes postremo loco explicemus, licet honore omnibus his anteeat) olim fortassis præfuit cubiculo & cubicularijs principis in sua quisq; terra: Nunc regendis modo finibus agrorum ac bonorum terrestrium præest: Quem itidem atq; iudicem, subiudicem, & notarium iuratum esse oportet. Habetq; is ad id munus obeundum

Camerarij.

uicarios, & ipsos iuratos in singulis territorijs singulos, qui camerarij uocantur, siue cubicularij, propterea fortassis, quòd antiquitus ministri cubiculi principis ad id munus legabantur à succamerario. Nunc is eos sibi legit arbitratu suo ex equestri ordine eiusdem territorij, & iureiurando adigit, mutatq; quoties uult. Cracouiensis Succamerarius præ cæteris ea prærogatiua præditus est, ut salinarũ eius ipsius tractus arbiter sit & inspector. Capitaneorũ officia statim exponemus.

Succamerarius Cracouiensis.

Officiales Cracouien. satrapiæ.

Cęterum hi, de quibus modo egimus, non omnes in omnibus satrapijs sunt, neq; in singulis singuli. Et Cracouiensis quidem satrapia succamerarium, gladiferum, dapiferum, tribunum, iudicem, subiudicem & notarium habet singulos:

Posnanien.

Posnaniensis cæteros quidem habet itidẽ singulos: Succamerarios uerò, iudices, subiudices & notarios binos. Habet enim hosce terra Vuschouensis peculiares, quæ à Polonia quodã tempore seiuncta fuit.

Sendomirẽsis.

Sendomiriensis satrapia cæteros quidem & ipsa singulos habet, præter tribunũ, quem etiã Prissouiense territorium non ita pridem suum habere cœpit.

Calißien.

Calissiensis item eosdem omnes habet singulos.

Siradien.

Siradiensis structore & subdapifero caret: gladiferũ, pincernã, dapiferũ, habet singulos: succamerarios, uexilliferos, iudices, & notarios binos. Habet enim hos Velunense territorium suos, ex quo tempore auulsum fuit à Polonia, sicut arbitror. Tribuni item duo sunt in eadem satrapia, Maior & minor.

Lencicien.

Lenciciensis gladiferum, structorem, et subdapiferum non habet, cęteros habet singulos. Itẽq;

Brestensis, Inouuladislauien.

Brestensis. Inouuladislauiensis uerò gladiferum unum habet, structorem & subdapiferũ nullum: Reliquos omnes binos. Habet enim Dobrinensis terra peculiarem succamerarium, uexilliferum, pincernam, dapiferum, tribunum, iudicem, subiudicem, & notariũ.

Rußicæ.

Russia quinos habet succamerarios, uexilliferos, pincernas, dapiferos, tribunos, iudices, subiudices, & notarios: Nempe Leopoliensem, Præmisliensem, Sanocensem, Haliciensem & Chelmensem: gladiferum, structorem, & subdapiferum nullum.

Podolicæ.

Podolia itidem nullum de his tribus: Reliquos uerò singulos, exceptis tribunis, quos duos habet, Camenecẽsem atq; Trebouuliensem.

Lublinen.

Lublinensis satrapia gladiferum, structorem, & subdapiferum nec ipsa habet: uexilliferum, pincernam, ac dapiferum singulos, cæteros binos. Lucouiense enim territorium peculiares habet succamerarium, tribunum, iudicem, subiudicem, & notarium.

Belsensis.

Belsensis succamerarium, uexilliferum, pincernam, dapiferum, iudicem, subiudicem, & notarium habet singulos, cæteros non habet.

Plocensis.

Plocensis succamerarium, pincernã, dapiferum, ac tribunum singulos, Iudicem uerò & subiudicem notarios binos (Habet enim hos Zauucrense territorium suos) Structore ac subdapifero ea satrapia caret:

Rauensis.

Rauensis uerò structore item & gladifero: Subdapiferum unum habet: reliquos autem ternos, territorijs distinctos, uidelicet Rauensem, Gostinensem, & Sochaciouiensem. Masouia iudices habet undecim, totidem quot territoria: Nimirum Cyrnensem, Viznensem, Varsauiensem, Nurensem, Vyssegrodensem, Zacrocimensem, Ciechanouiensem, Lomzẽsem, Ostrolencensem siue Zembrouiensem, Rozanensem, & Liuensem: Subiudices & notarios totidem: Succamerarios uno minus: Zembrouiense enim territorium eo caret: Pincernas atque dapiferos octonos. Rozanense enim & Liuense, atq; idem Zembrouiense territoria hos non habent: Vexilliferum ne Lomzense quidem: Subdapiferum autem neque hæc ipsa, neque Nurense, neque Vissegrodense: Porrò subpincernas & thesaurarios totidem, quot subdapiferos habet Masouia, nempè quinque: Subpincernam item Rauensis satrapia habet: Brestensis: uerò thesaurarium: Cæteræ omnes neutrum: Magistrum culinæ nulla præter Cracouiensem, si modo non regni is est. Agasonem nulla, pręter Russiã: Venatores solę Cracouiensis, Posnaniensis, Siradiensis atq; Lenciciensis singulos: Sendomiriensis uerò & Masouitica binos. Hæc quidem Viznen. & Lomzensem: Illa uerò Sendomiriensem & Radomiensem. Habent & Osuiencimensis & Zatoriensis terræ suos iudices singulos: Habet etiam Seueriensis ab episcopo. Cæterorum terrestrium magistratuum nullum habet Silesia, præfectis siue capitaneis exceptis: De quibus iam dicẽdum est.

Capitanei siue præfecti.

Capitaneus, quem præfectum rectè dixerimus addito nomine arcis, cui præest, custos est ac defensor non solum arcis regiæ, uerumetiam pacis atque tranquillitatis publicæ in sua quisq; præfectura, quam à ui tutam debet præstare & uindicare, & furibus, latronibusque repurgare. Itaq; iurisdictionem, coercionemq; habet latè patentem, non modo in agrestes & oppidanos, uerumetiam in equestris ordinis homines: Qua de re accuratius suo loco tractabimus. Adhæc omnium aliorum iudicum, ecclesiasticorum iuxtà ac profanorum sententias ad extremum executioni mandat, si executores alij nolint, uel non proficiant. Gerit etiam curam commodorum & redituum principis, qui ex re familiari, ac censibus & pensionibus oppidanorum & agrestiũ proueniunt.

Et omninò arces, & uillæ, seu rustica prædia cũ suis sartis tectis, & oppida, pagiq; principis in ditione præfectorũ sunt. Solus omnium Cracouiensis præfectus licet amplissimã iurisdictionẽ habeat, tamen sartorum tectorũ arcis, & redituum principis curã non habet.

Cracouiensis præfecti priuilegium.

Est enim magnus procurator eius arcis, qui utrunq; hoc onus sustinet.

Magnus procurator arcis Cracouiensis.

Nã Posnaniẽsis præfectus licet maiores etiã prærogatiuas & iurisdictionẽ in tota maiore Polonia obtineat, atq; ob id generalis maioris Polonię capitaneus uocitetũ: curat tamẽ sarta tecta arcis Posnaniẽsis duntaxat, & reditus regios eiusdẽ territorij.

Maioris Poloniæ generalis Capitaneus.

Cętera enim territoria iurisdictioni eius subiecta, habẽt ferè suos curatores, q̃s etiã minus propriè præfectos appellamus: de quib. post agemus.

De præfecturis leges.

Oportet aũt præfectum esse equestris ordinis, agros & fundos proprios in ea ipsa præfectura, cui præficitur, habẽtem. Neq; externo aũt, neq; regio, uel ducali genere orto conferri præfecturã fas est. Nec duas cuiquã habere licet: Ac ne unã quidẽ, primariã duntaxat & iurisdictione præditam, cũ primaria Castellania uel Palatinatu eiusdẽ satrapiæ, Posnaniensi & Cracouiensi exceptis: In quib. non idẽ ius est. Ne Silesicę quidẽ cadunt sub hanc legẽ.

Vicecapitaneus.

Habet pręfectus quilibet suũ uicarium, quẽ Vicecapitaneũ uel Burgrabium uulgò uocant. Nos subpræfectũ fortassis non ineptè dixerimus, penes quẽ est uicaria præfecturæ totius potestas, & rerum iudicatarum executio.

Iudex castrensis.

Habet & alterũ administrum statorum, ac certis tẽporibus peragi solitorum iudiciorum, quem iudicem castrensem dicunt. Vtrunque arbitratu suo creat & abdicat: Sed utrunque iuratum itidem, atque ipsum præfectum, & ex equestri ordine esse, certaq; bona terrestria in ea ipsa præfectura habere oportet. Nec eundem iudicem & supræfectum, terrestremúe & castrensem iudicem esse fas est.

Notarius castrensis.

Habet item præfectura quæq; actuarium iuratum, quem notarium castrensem nominat.

Præfectura totius Poloniæ.

Non sunt autem satrapijs, uerũ arcibus ac territorijs ferè, quæ districtus uocantur distinctæ præfecturæ: Nonnullæ etiam complura territoria in se complectuntur. Sunt uerò hæ totius Poloniæ præfecturæ: In maiore quidem Polonia unica generalis, Posnaniense, Costense, Vuschouen. Calissiense, Gnesnense, Pysdrense, Coninense, Kcinense, & Naclense territoria complexa: In minore autem Cracouiensis, quæ præter primarium, alia tria territoria, uidelicet Prossouiense Xianzense, & Lelouiense in se continet. Præter eam sunt, Sandecensis & Biecensis præfecturæ cum iurisdictione. In Sendomiriensi uerò satrapia sunt: Sendomiriensis, Radomiensis (Stenzicense quoq; territorium dudum complexa,) quod iam peculiarem præfectum habet. Corcinensis, quæ & nouæ ciuitatis dicitur, Chencinensis, Opocinensis, Pilsnensis. In Lublinensi eiusdem nominis pręfectura est, & Lucouiensis. In Siradiensi Siradiensis, quę et Schadcouiense quoq; & Radomscense & Petricouiense territoria annexa habet: Velunensis item & Ostressouiensis. In Lenciciensi unica est, tria habens territoria, nimirum Lenciciense, Brezinense, & Orlouiense. In Cuiauia Brestensis, Crusuiciense item & Coualiense, & Prædecense territoria adiuncta habens: Iuniuuladislauiensis cum annexo Bydgostiensi territorio: & Bobrouunicensis, Dobrinense, Ripinense & Lipnense territoria complexa. In Russia Leopoliensis, Præmisliensis, Sanocensis, Haliciensis, Chelmensis, & Crasnostauiensis. In Podolia Camenecensis atque Trebouuliensis. In Belsensi satrapia Belsensis, Buscensis, Grodlensis, & Grabenecensis. In Plocensi unica cum tribus alijs territorijs, Zauucrensi, Mlauensi, Srenensi siue & Srenscensi. In Masouia Cyrnensis, Viznensis, Varsauiensis, cui Nurense quoque territorium paret, Vyssegrodensis, Zacrocimensis, Ciechanouiensis, Lomzensis, Rozanensis (in qua est & Macouiense territorium) & Liuensis. In Rauensi uerò satrapia tres præfecturæ sunt, Rauensis, Gostinensis, & Sochaciouiensis. In Silesia sunt Osuiencimensis & Zatoriensis.

Præfecturæ sine iurisdictione, siue tenuta.

Præter has præfecturas sunt & aliæ de superioribus ferè detractæ, quæ peculiariter, quamuis minus Latinè, tenutæ, earumque pręfecti tènutarij uulgò uocantur: qui partim non habent sua territoria, partim habent, uerum sine ulla iurisdictione in nobilitatem. Nam ea est penes ueros præfectos, quibus cæ tenutæ uoluntate Regia propter utilitatẽ, uel aliqua alia de causa detractæ sunt. Sunt autẽ ij tenutarij curatores modo regiorum prædiorum atq; redituum, & castellorum, plebisq; subiectæ, non dissimili conditione magni procuratoris arcis Cracouiensis. In ijs leges eæ, quæ de præfecturis dudum cõmemoratæ sunt, locum non habẽt.

Præfecturarũ reditus & administratio.

Omnium aũt præfecturarum reditus partim ex agricultura, & re pecuaria, partim è molis frumentareis & syluis, partim è censibus, & pensionib. agrestium & oppidanorum proueniunt, & uel certo pacto præfectis locantur à principe, uel eorũ fidei cõmittuntur, ita ut rationibus reddendis obnoxij sint. Condonantur etiam interdum ob eximia merita. Oppignorari quoq; præfecturas nõ inusitatũ est, eas pręsertim, quę iurisdictiõe carẽt, quęq; nõ sunt primarię cuiusq; satrapiæ. Sed ita demũ id legitimũ est, si rata redituũ portio quotãnis de capite deducatur. Quod cũ in desuetudinẽ abijsset superiori tempore, comitiorum decreto nunc reuocatũ est. In ijs uerò præfecturis, quæ iurisdictionem habent, si usus reipubl. oppignerationem

 requirat,

Sendomirienſis præfecturæ priuilegium.

requirat, etiam aſſenſu ſenatus comitiali opus eſt. Sola Sendomirienſis priuilegio quodq; neque oppignerari, neque locari perpetua locatione poteſt. Habent & epiſcopi, & proceres, atque equites locupletiores nonnulli arces & præfectos ſuos: Sed hoc nomine principi nequaquam obnoxios.

Præfecti alij præter regios.

Burgrabij Cracouienſes.

Habet arx Cracouienſis peculiariter decem cuſtodes, qui Burgrabij, ſumpto à Germanis uocabulo, appellantur, ſine ulla poteſtate, præfecti authoritati obnoxios: Qui pacis iuxta ac belli tempore nocturnas, atque etiam diurnas, quãdo opus eſt, excubias per ſe, uel per adminiſtros ſuos ſeruant: Habentq; militiæ uacationem: & eo nomine ambitur id munus à multis, & à rege confertur.

Zupparij ſiue ſalinatores.

Salinæ & alia metalla habent ſuos curatores & adminiſtros iuratos, & rationibus reddendis obnoxios. Præeſt autem ſalinis Bochnenſibus & Veliſcenſibus, earumq; adminiſtris & operis unus ſalinator, quem Zupparium Cracouienſem uocant. Ruſsicis item unus, quem Ruſsicum appellãt. Eſt & honorata hæc utraq; curatio. Sed neque in regni, neque in curiæ, neq; in terreſtrib. magiſtratibus numeratur: Quemadmodum neque telonę, ſiue quęſtores teloniorum, neque tributorum atque exactionum publicarum exactores.

Telonæ.

Exactores tributorum.

Et ij uerò utriq; rationibus reddendis obnoxij ſunt. Telonæ quidem, ſi non redemerint telonia: Quod faciunt plerunq;. Hos omnes in hunc locum terreſtrium magiſtratuum conijcere libuit, propterea quòd eorum curationes ad præfectorum officia nonnihil accedunt.

Notarius theſauri.

Scriba caſtrenſis.

Scribam quoque ſiue notarium theſauri regij nihil uetat his adijcere, quem rex ipſe edit, ac theſaurario uicarium adiungit. Eſt & ſcriba caſtrenſis, quem etiam notarium campeſtrem uocant, mercenariorum militum conſcriptor, & ſolutor ſtipendiorum.

Officia curiæ.

Sunt etiam à terreſtribus magiſtratibus nõ multum diuerſa miniſteria quædam in aula principis, quæ officia curiæ dicuntur. Quorum adminiſtri terreſtrium plerorumq; & regni officialium (quorum ſunt cognomines) quotidianis miniſterijs in aula principis funguntur, fidemq; ſuam principi ad ſuum quiſque miniſterium iureiurando obſtringunt. Sunt autem ij: Mareſalcus, Theſaurarius, ſeu Vicetheſaurarius, Succamerarius, Referendarij duo, pincerna, ſtructor menſæ, ſubdapifer, dapifer, magiſter culinæ, & præfectus curruum. Nuper etiam his acceſsêre, Vexillifer, ac ductor aulicæ militiæ. Qui omnes addito nomine curiæ, à ſuperioribus magiſtratibus & officialibus cognominibus ſuis diſtinguuntur: Nempe ut Mareſalcus curiæ, theſaurarius curiæ, atque eodem modo alij dicantur.

Secretariorum officia.

Nec ſuo an & Secretarij in hunc ordinem referri debeant, licet nullum peculiare certumq; munus attributum habeant, ſed ad nutum principis præſto ſint in obeundis eius nomine legationibus, in ſcriptionibus & lectionibus publicarum & Regiarum ſcripturarum, in acciendis ac deducendis ad regem, uel in ſenatum illuſtribus hoſpitibus & legatis principum, in exquirendis & referendis ſententijs ægrotorum, & à conſilio abſentium primariorum ſenatorum, in recognoſcendis pro principe locis, factis, & cauſis controuerſis, regiorum præſertim hominum & adminiſtrorum inter ipſos, uel cum magiſtratibus ſuis, & ſi qua ſunt alia honeſta, & cum dignitate coniuncta miniſteria. Numerus eorum certus non eſt.

Primi Secretarij officium.

In his eminet unus, qui appellatur primus ſeu maior Secretarius. Is abſentium Cancellariæ præſidum uicem ſupplet in aula & comitatu principis: Nec tamen, ut illi, geſtat ſignum regium, ſed quoties opus eſt, petito ab ipſo annulo ſignatorio tam diplomata publica, quàm epiſtolas ipſo præſente ſignat. Quòd ſi is quoq; abſit, peragit ea quiſpiam de cæteris Secretarijs, quem princeps iuſſerit. Habet autem primus quoque Secretarius ſecundum Cancellarium & Vicecancellarium prærogatiuam capeſſendi honores publicos & magiſtratus, qui uacauerint: In arbitrio tamen regio poſitam. Habet & locum honoratum ſupra omnes officiales terreſtres & aulicos, excepto Mareſalco.

Mareſalci curiæ.

Mareſalcus curiæ abſente Mareſalco regni agit omnia, quæ illius muneris ſunt: A' præſente etiam ſocius adhiberi ſolet ac debet ad ea, quæ ſunt maioris momenti peragenda, præfertq; cum eo pariter principi erectum ſceptrum.

Theſaurarij curiæ.

Theſaurarius item Theſaurarij regni abſentis uices gerit, adhibeturq; & ipſe à præſente ad pleraque omnia.

Succamerarij.

Succamerarius, eſt magiſter cubiculi atque cubiculariorum puerorum, aliorumq; domeſticorum principis adminiſtrorum: Sub cuius poteſtate eſt ſuppellex ad lectum & cubiculum principis, cultumq; corporis pertinens. Ianitoribus quoque idem præeſt.

Referendarij.

Referendarij, ſupplicum libellorum magiſtri ſunt, & quærimoniis hominum audiendis, Cancellariæq;, ut uerbo legis utamur, referendis præſunt. Quinetiam in litibus urbanis diſceptandis præſto ſunt eidem Cancellariæ, eiuſq; permiſſu exponunt regi cū conſilio cauſas & controuerſias litigantiū. Nuper adeò ſentẽtias quoq; rogari cœperunt in regiis iudicijs. Sūt aūt duo pari poteſtate, alter eccleſiaſtici, alter profani ordinis. Ductores copiarū, magiſtri ſtabuli, magiſtri culinæ, & præfecti curruum quæ ſint officia, ipſa eorum nomina ſatis oſtendunt. Cæterorum munera iam ſunt explicata in terreſtribus officijs & curationibus. Eadem enim ſunt horum, atque illorum: Sed cedunt hi illis præſentibus in ſua cuique ſatrapia ſiue terra. Hæc autem omnia honorata ſunt miniſteria: Minus illa, interioris

Alia miniſteria aulica.

terioris cubiculi ſeruatoris, curatoris lecti, atque diſpenſatoris. Cęterum ſtipendiarij & aulici principis equites, Concionatores, & ſacrifici, quamuis honorato ſint loco, tamen inter officiales non cenſentur: Multò minus ſtipatores ſiue ſatellites, cubicularijq;, & pueri: Sed perpetui ſunt adminiſtri principis, & præſto ſunt ipſi iter facienti, & quouis loco manenti. Ac ſacrifici quidem per uices operantur ſacris quotidie præſente rege. Canunt etiam feſtis diebus, benedictionesqûe & gratiarum actiones ritu Chriſtiano ad menſam eius peragunt. Concionator ſacris concionibus fungitur.

Aulici equites.

Aulici uerò (ſic enim uocantur) equites equis ſtipendia merent, pręſidij, honoriſqûe regij cauſa, & equeſtrem eum uel currulem equeſtres ferè comitantur. Qui equitatus numeroſus eſt atque ſplendidus, nobili iuuentute conſtans. In qua ſunt complures magiſtratibus & officijs non modò aulicis, uerumetiam terreſtribus præditi. Ei uerò Mareſalci moderantur. Cæteri miniſtri non habent neceſſe equos alere. Itaque pedeſtres prodeuntem in publicum principem deducunt. In ſolennibus tamen pompis non inuſitatum eſt, ut equites quoque aulici pedeſtres equeſtrem principem antecedant. In longioribus autem itineribus ij, qui equis non merent, uel regijs, uel oppidatim ſuppeditatis, uel conductitijs equis aut curribus uehuntur.

Stipatores ſiue ſatellites.

Ex his ſtipatores, præſidij cauſa ſunt circum principem: Quod tamen recens eſt in Polonia: ſed auget maieſtatem principis.

Cubicularij & pueri.

Cubicularij & pueri præſto ſunt ad quæuis domeſtica miniſteria. Sed cubiculariorum peculiaris uſus eſt in acciendis in ſenatum & ad regem conſiliarijs, & perferendis quoquo uerſus, literis, mandatis, edictiſq; regijs.

Curſus publicus ſeu poduodæ.

Quam ad rem oppidatim & uicatim eis mandato principis equi ſubminiſtrantur: Quæ ſubuectiones, & lingua uernacula poduodæ uocantur: Curſum publicum Latini uocant. Incedentem in publico principem, aulici quidem antecedunt, ſtipatores prælongis ſecuribus more peditum Germanorum armati latera eius cingunt: Cubicularij uerò cum pueris ſubſequuntur: Sed ita, ut & aulici proceribus atque ſenatoribus profani ordinis, & cubicularij, puerìq; epiſcopis ac ſecretarijs eccleſiaſtici ordinis proxima principi loca honoris cauſa concedant: Niſi fortè regem regina ſequatur. Tunc enim epiſcopi quoque & ſecretarij cum proceribus antecedunt: Reginam uerò longus ordo ſequitur nobilium matronarum & puellarum. Hæc igitur eſt ratio uniuerſa aulæ & comitatus regij.

Viliora miniſteria.

Mitto enim cantores, abaci cuſtodem, mapparium, canum uenaticorum curatores, dimenſorum diſtributores, ianitores, tibicines, tubicines, opifices, & alia uiliora miniſteria: Quæ magna eſt turba, & ſumptibus principis alitur.

Reginæ comitatus.

Et quoniam omnia perſequimur: Volumus quidem certè: habet etiam regina ſuum comitatum, nec modò puellarum & matronarum, quæ in gynæceo ſunt, ſed etiam puerorum cubiculariorum, & aulicorum, & in his peculiares adminiſtros ſiue officiales.

Magiſter curiæ.

Magiſtri curiæ.

In primis magiſtrum curiæ, qui omnibus præeſt, Reginamqûe prodeuntem cum ſceptro antecedit: & magiſtram curiæ, matronam gynæceo moderantem:

Cancellarius ſiue ſecretarius.

Deinde Cancellarium, uel Secretarium: Cuius ſunt munera, literas nomine reginæ conſcribere, & ſignare, & legere, et compellantibus eam reſponſa dare. Quod quidem neſcio an cum magiſtro curiæ commune habeat. Eſt autem & hîc diſcrimen inter Cancellarium & ſecretarium, quòd hic non geſtat ſignum reginæ, ſicut illæ: ſed ab ea, quoties opus eſt, utendum accipit.

Adminiſtri reginæ.

Habet regina etiam theſaurarium ſuum, & pincernam ſiue pocillatorem, & ſtructorem menſę, & ſubdapiferum, & dapiferum, & culinę ac ſtabuli magiſtros ſingulos: Itemq; diſpenſatorem, abaci cuſtodem, mapparium, & ianitores eodem, quo regij ſunt honoris diſcrimine: Quibus omnibus uictus, ueſtitus, & mercedes à rege præbentur. Indidem ipſius quoq; reginæ menſa inſtruitur, res ueſtiaria, mundus muliebris, & iumenta comparantur. Quod ſi ea regi ſuperſtes ſit, uidua de ſuo, ac de fructibus & reditibus eorum bonorum, quæ rex ipſi dotis ac donationis propter nuptias nomine de ampliſsimi conſilij ſententia attribuerit, ſeſe cum uniuerſo comitatu ſuo deinceps ſuſtentat. Atque hæc de magiſtratibus regni, terreſtribus, & aulicis nobis decurſa ſunto.

Eccleſiaſtici honores & magiſtratus.

De eccleſiaſticis magiſtratibus, honoribus, miniſterijs & curationibus, quales ſunt ſecundum Archiepiſcopos & epiſcopos, ſuffraganeorum, abbatum, præpoſitorum, Decanorum, Archidiaconorum, ſcholaſticorum, cantorum, cuſtodum, cancellariorum, uicariorum in ſpiritualibus. officialium, commiſſariorum, miniſtrorum, priorum, cuſtodum ſiue guardianorum, pœnitentiariorum, parœcorum, quos etiam plebanos uocant, non eſt operæprecium hic nos perſequi: Ne de collegijs quidem, canonicorum, monachorum, & monacharum, fratrum conuentualium, uicariorum, pſaltarum, manſionariorum, & ſi qua ſunt alia. Neque enim peculiare quicquam habent apud Polonos præ cæteris gentibus & nationibus Chriſtianis, neque ad rempubl. pertinent, exceptis Archiepiſcopis & epiſcopis, & ſi quibus fortè præterea peculiariter quædam reipubl. munera, quorum ſuperius mentionem fecimus, mandantur.

Eccleſiaſtici ordinis dignatio.

Magnus tamen, ut par eſt, honor eis & omnibus ſacerdotibus habetur ſolo ſacerdotij nomine: Maior etiam olim habebatur: id quòd è uetuſtioribus literarum

rarum monumentis deprehenditur. Omnes autem ij episcoporum & Archiepiscoporum potestati & iurisdictioni subiecti sunt, præter, si qui pontificis maximi, cuius eximia potestas est, authoritate exempti sunt.

Plebs Polona.

Plebes urbanæ, oppidanæ, uicanæ, & agrestes partim principi parent, partim proceribus & equitibus: partim certis sacerdotijs attributæ sunt. Reguntur autem à suis quæq; dominis, eorumq; præfectis ac procuratoribus, ex æquo & bono siue ex arbitrio magis, quàm certis legibus. Quanquam non carent tamen suo quęquę iure: Quod non est unius modi, quemadmodum posterius ostendemus.

Plebei magistratus

Præter dominos autem, eorũq; præfectos & procuratores, habet plebs quæq; oppidatim, uicatim, & pagatim suos magistratus.

Scultetus siue aduocatus hæreditarius.

Ac in pagis quidem scultetum, siue aduocatum hæreditarium uocant, qui est quasi deductor ac defensor colonię: qui uel ipse per se, uel per uicarium suum, quem & ipsum aduocatum, seu iudicialem, uocant, cum adiunctis aliquot ex aratorum numero scabinis (sic appellantur iudices, siue assessores iudicij) ius dicit.

Aduocatus iudicialis.

Scabini.

Consules siue decuriones.

In ciuitatibus autem & oppidis & uicis præter hos, sunt etiam consules. Ita uocamus eos, qui à ueteribus decuriones appellantur: penes quos est ciuitatis cuiusque gubernatio & custodia: in delinquentes animaduersio: publicorum commodorum administratio, curaq; ædificiorum & sartorum tectorum publicorum.

Magister ciuium.

Inter eos autem unus præsidet magister ciuium, quem uulgò proconsulem uocitant, qui eos, quoties opus est, conuocat, & in consilium adhibet. Nam leuiora sine illis ipse gerit. Consulum non idem est ubiq; numerus.

Magistri contuberniorum.

Habent item singulæ opificum societates & contubernia in qualibet ciuitate & oppido suos magistros, & his adiunctos aliquot seniores.

Aediles.

In maioribus urbibus sunt etiam ædiles unus & alter de numero decurionum delecti, pecuniæ publicæ quæstores, & sartorum tectorum curatores. In oppidis uerò & uicis communiter hæc à decurionibus curantur. Hos magistratus in oppidis præsertim, iuratos esse oportet, præter aduocatos hæreditarios. Nullos autem communes magistratus pagi inter se, neq; ciuitates habent. Hæc de plebeijs magistratibus.

Magistratuum creandorum ratio.

Creandorum magistratuum, & honorum mandandorum in Polonia nõ una est ratio.

Episcoporum electio.

Nominatio.

Olim episcopi ex præscripto sacrorum canonum à collegijs primariorum sacerdotum, quæ capitula cathedralium ecclesiarũ uulgò nominant, legebantur: Nunc princeps, umbratili quadam electione illis relicta, aut ne relicta quidem, solus arbitratu suo edit episcopum, & pontifici max. cõmendat, (quod fiebat etiam à collegijs) ut eius authoritate approbetur, præficiatur, & ab alijs episcopis consecretur. Cœperunt autem sic editi siue nominati indulgentia uel conniuentia quadam admitti ad consilia publica, priusquam approbentur à pontifice: Non item ad functiones sacras, & iurisdictionem ecclesiasticam, & administrationem bonorum.

Oeconomus Gnesnensis.

Administrator.

Sed à morte episcopi collegium sacrum distributis inter se curationibus bona uacantia administrat: Excepta Gnesnensi diœcesi, quæ peculiarem habet Oeconomum, etiam uiuente Archiepiscopo. Ius autem dicit in ea iuxta ac in alijs diœcesibus uacante sede unus aliquis, quem collegium administratorem temporarium renũciauerit.

Sacerdotiorũ collatio.

Abbatum electio.

Abbatum & præpositorum eligendorum ius collegia monachorum hactenus retinuere: Sed iam uix retinent, ab episcopis primum, deinde à regibus etiam labefactatũ & uiolatum. Ad electionem quidem certè Regius assensus, & episcopi authoritas accedat oportet. Cæterum in sodalitijs & conuentibus fratrum mendicantium neutrum horũ requiritur. Ne in inferioribus quidem & quasi uicarijs locupletiorum monasteriorum curationibus, quas ferè præposituras uel prioratus uocant.

Sacerdotiorũ collatio.

Prælati & canonici ecclesiarum cathedralium partim à pontifice max. partim ab ipsarum episcopis alternis mensibus creantur. Primariorum tamen secundum episcopos in unaquaq; ecclesia prælatorum, & nonnullorum canonicorum edendorum, siue commendandorũ, &, ut uulgò loquuntur, præsentandorum ius regi concessum est põtificum superiorum indulgentia. Indultũ est idem ius etiam priuatis quibusdã, pręsertim episcoporũ curatoribus, in alijs quibusdam sacerdotijs. In parœcijs uerò & alijs minoribus sacerdotijs usitatum & legitimum est, ut ius edendi sit penes eos, unde profecta est dotatio cuiusq; sacerdotij, uel in quorum bonis id, prouentusq; eius siti sunt, sic tamen, ut penes episcopum sit approbatio editi, & reprobatio, si non sit idoneus: aut si plures pariter edantur, dijudicatio. Quod de illis quoq; qui à rege, uel alio quopiam profano commendantur, siue præsentantur intelligendum est. Vocantur autem patroni usitato iuri pontificio nomine, collatores etiam uulgò, qui ius hoc edẽdi, siue præsentandi habent: Quibus inuitis obtrudi sacerdotem siue beneficiarium per legem non licet, ne pontificis quidem maximi authoritate: nisi ij sese indignos eo iure reddiderint, aut intra tempus legitimum uti eo neglexerint. Obtruso pœna est proscriptio. Quæ sic obiter, & præter institutum propemodum hic nobis perstricta sunto.

Senatus & magistratuum eque stium creandorũ ratio.

Ad proprios reipubl. Polonę magistratus reuertamur. Palatinos & Castellanos, & reliquum omnem Senatum regni princeps legit, & iureiurando obstringit sibi & regno siue reipubl. Idem confert præfecturas, cæterosq; omnes magistratus, honores & ministeria publica.

Sed in

Sed in magistratibus regni illud receptum est, ut non nisi in comitijs renuncientur.

Iudicis, sub iudicis, & notarij electio.

In iudice uerò & subiudice, & scriba siue notario terrestribus ita est adstricta legibus potestas principis, ut nobilitas eius satrapiæ siue territorij, cuius iudex, uel subiudex, uel scriba decessit, conuentu instituto authore & præside palatino, quatuor patresfamiliâs equites eligat: de quibus princeps unum, quem uult in locum uacantem surrogat.

Magistratus et honores perpetui.

Abrogari uerò magistratus, aut honor ullus nemini potest, nisi per maximam uel mediam capitis diminutionem, hoc est, libertatis, ciuitatisue, siue nobilitatis & bonæ famæ amissionem: aut si quis alium magistratum, honoremue adeptus sit, quem cum priori retinere iure non possit. Ipse se quisq; abdicare arbitratu suo potest. Præfectura, & metallorum, teloniorumq; curatione princeps amouere quemlibet, quando uult, potest, nisi cui ipse promiserit, ac diplomate cauerit, ut ad certum tempus, uel quoad uixerit amoueri nequeat. Aulico item magistratu & ministerio amouere quenq; regi licet. Non temerè tamẽ id facit, nec ferè sine nota ignominiæ: nisi lex iubeat. Exactores tributorum annui ferè creantur à rege, uel comitiali placito.

Plebeiorũ magistratuum creatio.

Cracouiensis consulum creatio.

Plebeios magistratus partim domini, uel præfecti creant, partim ipsi sibi ciues & oppidani legunt, præter Cracouiam, ubi Palatinus ius legendi senatus habet, abrogandi non habet: Nec nisi morte, aut maxima mediaue capitis dimunitione honor is amittitur: Ex omni etiam numero uiginti quatuor consulum, quotannis octo, quos uult, Palatinus rebus gerendis præficit, quos præsidentes uocant: de quibus certo ordine singuli fiunt magistri ciuium in sex hebdomadas. Nec multùm diuersa est ratio consulum in alijs quibusdam ciuitatibus & oppidis: Nisi quòd præfecti in suæ quisq; ditionis oppido unum aut alterum legendi facultatẽ habent. Cazimiriæ, Clepariæ, & Prossouiæ magnus procurator arcis Cracouiensis, cùm in legendis consulibus, tum in alijs rebus præfecti uicem obtinet.

Iudicum iuris supremi creatio.

Idem aduocatum & scabinos iuris supremi Theutonici siue Magdeburgensis legit. Cæteros autem scabinos, ipsi consules siue decuriones in sua quiq; ciuitate & oppido legunt, & sacramento adigunt. Cracouiæ aduocatum quoq; iudicialem.

Scultetus siue aduocatus hæreditarius.

Cæterùm Scultetus siue aduocatus hæreditarius in quouis oppido, uico atq; pago semel à domino constitutus magistratum hunc, obnoxium ipsi domino ad equestre ministerium, reiq; publicæ ad expeditionẽ bellicam, etiam adhæredes transmittit. Quin & in externum transferre assentiente domino potest. Est tamen ius fasq; domino amouere scultetum, & aduocatum hæreditarium contumacem aut inutilem, persoluto ipsi precio, quod habet inscriptum in diplomate, uel secundum æstimationem emolumentorum atq; ædificiorum. Nisi quid enorme & priuatione dignum is commiserit. Quo quidem iure multi sic abuti cœpere ad augẽda commoda sua, ut scultetis & aduocatis hæreditarijs sine ulla culpa eiectis prorsus, uel in ordinem redactis, agros eorum prædijs suis adiunxerint, iudicijs uerò iudiciales aduocatos arbitratu suo præficiant.

Reditus magistratuum.

Reditus magistratuum regni exigui, terrestriũ uerò & aulicorum nulli ferè sunt. Ne urbanorum quidem & oppidanorum, & agrestium ulli ferè certi sunt. Honorem Poloni satis amplum & luculentum uirtutis & honestorum laborum præmium esse duxerunt, etiam sine compendio: quod minus generosi animi magis plerunq; consectantur. Sunt tamen certæ mercedes, & quasi sportulæ, quæ iudicibus iudiciorumq; administris penduntur à litigantibus. Primores aliquot Palatini & Castellani, mediocres tamen habent reditus, partim ex agris & prædijs, partim è salinis, uel telonijs, siue alijs quibusdam pensionibus à principe antiquitus in omne tempus attributis.

Episcoporum, & aliorum sacerdotum reditus.

Episcopi nonnulli per amplos habent, unde non modo ipsi commodè & cum dignitate uiuere, & senatoria munera lautè sustinere, uerum etiam inferioris ordinis sacerdotes, socios & administros suos rectè alere ac tueri, & omnem cultum diuinum cum dignitate administrare, & egenis deniq; liberaliter subuenire queant. Habent etiam decimas omnium segetum publico principum ac totius Poloniæ consensu iam inde ab initio susceptæ religionis Christianæ attributas, & alijs quibusdam pensionibus postea uel cumulatas, uel commutatas: indequè cum alijs quibuslibet sacrorum administris, tum parœcis, prælatis, & canonicis certas portiones antiquitus segregarunt.

Priscorũ Pol. diuina cultus augendi studium.

Habent & luculentos fundos, prædia, pagos, oppida, arces, & territoria, partim priscorum itidem principum & regum, partim priuatorum munificentia adiecta. Ne abbatum quidem, ac cæterorum sacerdotum, primariorum præsertim, quos prælatos uocant, & monasteriorum, atque etiam parœcorum pijs & honestis usibus malè prospexit similis pietas & beneficentia. Ipsi etiam superiorum temporum episcopi, abbates, & sacerdotes successoribus & posteris suis permultum addiderunt, patrimonia sua, uel empta aliunde bona, censusue sacerdotijs adiungendo, templorumquè splendorem, ædificiorum atque donariorum omnis generis magnificentia augendo, quo augustiorem cultum diuinum redderent. Atq; hæc omnia cum ipsis adeò personis ecclesiasticis maiorum legibus ac principũ benignitate immunia sunt à plerisq; omnibus muneribus & onerib. publicis

Benignitas dei in pios.

Quo

Quo prolixior autem fuit hominum in ordinem ſacrum munificentia ſuperioribus temporibus, hoc erant abundantiores & ipſi, qui de ſuo liberales erant, licet minus curæ laborisq́; rei familiari impenderent. Nunc paſsim in alienas donationes ac decimas inuaditur longè maiore auaritiæ, rapacitatisq́; infamia, quam egeſtatis releuatione. Atq; id tentatur etiam (proh nefas) placito & authoritate comitiorum publica, qua refrenari potius talis priuatorum hominum temeritas & iniuſtitia deberet: ut fuit refrenata antiquioribus conſtitutionibus & magiſtratuum ſeueritate laudabiliter iuxta ac utiliter. O tempora: ô mores. Nos ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Multi tamen è ſacro ordine nullos habẽt certos reditus: ſed partim Epiſcoporum & opulentiorum non modò ſacerdotum, uerumetiam profanorum ſtipendijs, partim cęteræ multitudinis quotidiana beneficentia & quaſi ſtipe uitam ſuſtentant. Quales ferè ſunt etiam ij, qui uocantur mendicantium conuentus, ſiue collegia. Sed nos honorum & magiſtratuum omni fermè ratione explicata, ad iudicia tranſeamus. Eorum autem ratio uaria & perplexa eſt in Polonia. Habet ordo eccleſiaſticus, quemadmodum & apud alios Chriſtianos populos, ſua, quibus cæteri quoque homines, nobiles pariter ac plebeij obnoxij ſunt aliquatenus in ijs præſertim cauſis, quæ cum religionis, aut perſonarum, rerumúe ſacrarum ratione aliqua ex parte connexę ſunt: Quales ſunt, de inſtitutis & ritibus religionis, quæq́; his aduerſantur de impietate, hæreſi, ſchiſmate, magia, incantationibus, fœnore, ſacerdotiorum cauponatione, quam Simoniam uulgò uocant: Itemq́; de decimis, & fundis, & quibuſuis cenſibus ac reditibus eccleſiaſticis, de cæde, ui, & in iniuria ſacris initiato homini, reiúe, aut loco ſacro, ſeu ſacerdotij fundo illata. Adhæc de iure patrocinij ſiue patronatus, quod uocant, & de ſacerdotiorum iure quæuis controuerſiæ, item quæ de iure matrimonij & natalium, & de miſerabilium, egentiumq́; perſonarum iniurijs, quæq́; ex obligatione in foro eccleſiaſtico facta, oriuntur. Teſtamentariæ cauſæ profanorum hominum in hoc æquè ac profanis foris diſceptantur, dummodo extra iudicium teſtamenta ſint condita. Aliter enim, in eo foro diſceptantur, in quo ſunt cõdita. Niſi quid fortè legatum ſit pietatis ergò, & ad piam cauſam, ut uulgò loquuntur, hoc eſt, templis, eccleſiarumúe miniſtris, aut egenis: Quæ cauſa propria eſt eccleſiaſtici iudicij. Eſt autem iudiciorum eccleſiaſticorum ſumma penes epiſcopos: quorum uices gerunt ij, quos uocant uicarios in ſpiritualibus, Cancellarij, & officiales: Inter quos unus, qui eſt primarius, generalis appellatur: Cæteri foranei. Ab epiſcopis, eorumq́; uices gerentibus prouocatio eſt ad Archiepiſcopos: Et ad Gneſnenſem quidem ab ipſo etiam Leopolienſi Archiepiſcopo. Idq́; eo nomine, quòd ille eſt legatus perpetuus, ſiue, ut uulgò loquuntur, natus ſedis apoſtolicæ. Pertinent autem ad eius prouinciam hi Epiſcopi: Cracouienſis, Vuladislauienſis, Poſnanienſis, & Plocenſis in Polonia, Vuratislauienſis in Sileſia Boëmicæ ditionis: Lubuſſenſis in Marchia Brandeburgenſi, Vilnenſis in Lithuania: & Mednicienſis in Samogitia: Olim Culmenſis quoq; in Pruſsia, & Camenenſis in Pomerania ſub eo fuêre. Sed auulſi ſunt poſtea. Ad Leopolienſem uerò, Præmislienſis, Chelmenſis, Camenecenſis, Lucenſis, ſiue Luceorienſis, atq; Kiouienſis. Extrema tandem prouocatio eſt ad pontificem max. antiquiſsimo Chriſtianæ religionis inſtituto. Omnes autem iudices eccleſiaſtici iudicant, ſiue adeò iudicare debent è præſcripto eccleſiaſticorum & pontificiorum canonum: Et præter diras ſiue cenſuras, & interdicta eccleſiaſtica, habent ius quoddam coërcẽdi ſontes, in ſui quidem ordinis homines laxius, in profanos autem reſtrictius, ita ut contra hos ad executionem rerum iudicatarum, urbanorũ ac terreſtrium magiſtratuum opem ad extremum implorare neceſſe habeant. Nec ij iure eis deeſſe poſſunt, aut debent. Habent & profani inter ſe nobiles iuxta ac plebeij ſua iudicia: quibus ſacris initiatum aut ſacerdotio præditum præeſſe non licet. Ac nobilitas quidem terreſtribus iudicijs peculiariter ſubeſt: quæ à iudice, ſubiudice & notario terreſtrib. exercentur, alibi quidem quater, alibi ſexies quotannis, alibi uerò ſingulis menſibus: Niſi fortè iudex, ſubiudex, aut notarius deſit: aut bellica expeditio, uel comitia, colloquiaúe (de quibus paulò poſt dicemus) interueniant. Tunc enim ſilent iudicia nobilitatis, non terreſtria modò, ſed & alia. Sunt autem in qualibet ſatrapia ſiue palatinatu certa oppida, in quibus ius hoc dicitur nobilitati, in eo ipſo territorio bona, agrosq́; habẽti. Nec euocari quẽquam è ſuo territorio licet, niſi ipſe certa obligatione nominatim ab hac prærogatiua receſſerit. Cæterum qui nulla habet bona terreſtria, conueniri hoc iure non poteſt. Ne ſacerdos quidem, exceptis cauſis finium regundorum, & adſcriptitij alieni profugi, cæſi, uel uulnerati: aut ſi ullo alio, quam ſacerdotij nomine bona terreſtria poſsideat: Oppida uerò ac territoria iudiciaria hæc ſunt: In Cracouienſi quidem ſatrapia Cracouienſis arx, Proſſouia, Xianzum, Lelouia, Biezzum, Cichouia. In quo oppido & Sandecenſe territorium iudicatur: In Poſnanienſi, Poſnania, Coſtenum, & Vuſchoua: In Sendomirienſi, Sendomiria, Radomia, Opocinum, Chencini, Vislicia, Pilsna: In Caliſsienſi, Caliſsia, Gnezna, Pyſdri,

Iudicia. *Eccleſiaſtica iudicia.* *Eccleſiaſtici fori cauſæ.* *Iudices eccleſiaſtici.* *Archiepiſcopi Gneſnenſis iuriſdictio.* *Executio rerũ iudicatarũ ab eccleſiaſticis iudicibus.* *Terreſtria iudicia.* *Iudiciorũ terreſtrium loca.*

Coninum, Keina, Naclum. In Siradienſi, Siradia, Schadcouia, Petricouia, Radomſciſcẽ Velunia, & Oſtreſſouia: in Lencicienſi, Lencicia, Brezini, & Orlouia: in Breſtenſi, Breſte, Cruſuicia, Couale, & Prædecia: in Inouuladislauienſi, eiuſdem nominis oppidũ, & Bydgoſtia. Itemq́; Dobrinum, Ripinum, & Lipnum: in Ruſsica Leopolis, Præmislia, Sanocum, Halitia, & Chelma: in Podolica, Camenecia, ac Treboulia: in Lublinenſi, Lublinum, & Lucouia: in Belſenſi, Belſum, Buſcum, Grodlum: in Plocenſi, Ploſcũ, Plonſcum, Bielſcum, Razianzum, Zauucrze, Mlauua ac Srenſcum: in Maſouia, Cyrſcum, Vizna, Varſauia, Nur, Viſſegradum, Zacrocinum, Ciechanouia, Lomza, Zembrouia, Rozanum, & Liua, in Rauenſi Raua, Goſtinum, & Sochaciouia. In Sileſia uerò Oſuiencimenſe, & Zatorienſe territoria ſuos utrunque peculiares habet iudices, qui cum delectis de nobilitate ius dicunt, Præfecto præſidente. Ad eundem modum, & Seuerienſis Epiſcopi Cracouienſis ditio ſuum habet. Olim in Sileſia ipſi duces in ſua quiſque ditione iudicijs pręſidebant. His iudicijs diſceptantur pleræq́; omnes cauſæ nobilitatis priuatæ ac ciuiles, quemadmodum loquuntur iurẹconſulti, ac ciuiliter inſtitutę. Regundorum finium controuerſia hoc ipſo quidem iudicio primûm diſceptatur inter equites, uel inter equitem, & ſacerdotem. Sed ad extremum ad Succamerarium terreſtrem remittitur: qui in rem præſentem ueniens, ipſe per ſe, uel per uicarium ſuum camerarium illius territorij eam definit, certisq́; metis atque ſignis fines controuerſos deſignat. Atque hæc eſt unica Succamerariorum iuriſdictio. Cæterùm ſi cum regijs bonis equiti ſit controuerſia, non apud terreſtre, & Succamerarij iudicium ea diſceptatur. Sed princeps equite poſtulante edit recuperatores aliquot de ſenatu ac terreſtribus magiſtratibus, ſiue officialibus eius ſatrapiæ, in qua eſt controuerſia: quos commiſſarios appellamus. Inter quos etiam Succamerarius eſſe ſolet: qui in rem præſentem uenientes iudicium id peragunt. Idem fit, ſi ſacerdotalis fundus, & ager cùm regio controuerſos fines habeat: niſi quod Epiſcopus quoque eius diœceſeos editis à principe recuperatoribus unum, aut alterum de ſuis adiungit. Eadẽq́; ratio eſt petendi recuperatores à principe in cauſa Herciſcundę familię, ſiue diuidundæ hæreditatis inter fratres, & propinquos. Quanquam hoc iudicium etiã præfectus exercere poteſt. Criminales uerò cauſæ de ſtupro, incendio, latrocinio, & ui armata alienis ædibus illata ad præfectorum, ſiue capitaneorum in ſua cuiuſq́; præfecturæ iudicium pertinent. Ciuiles item, quæcunque aduerſus eos equites inſtituuntur, qui certos agros, & bona terreſtria nulla habent, & qui licet habeant, obligatione tamen ſua ei foro obnoxios ſeſe fecerunt, aut merent publica ſtipendia, aut ſacris initiato homini damnum, uel iniuriam intulerunt, aut alienum adſcriptitium detinent, aut obſtaculis deniq; liberam fluuij nauigationem impediuerunt, aut ſi quis executionem rei iudicatæ prohibeat. Dicit autem ius præfectus in arce, aut alio loco publico ſuæ quiſque præfecturæ ſexta quaque ſeptimana per ſe ipſe, uel per uicarium ſuum iudicem caſtrenſem. Atque hæ ſunt iudicij caſtrenſis cauſæ. Officij uerò ſunt, rerum iudicatarum executio: uiduarum de bonis dotalibus eiectarum, & aliorum ſpoliatorum reſtitutio: itemq́; in depræhenſos in ſcelere, & recenti, ut dicunt, crimine, aut ſi quis rem alienam apud ſe depręhenſam non reddat domino repetenti. Adhæc in turbatores conuentuum, & iudiciorum, & qui uetitis armis utuntur: in tolerantes cenſuras Eccleſiaſticas ultra annum in iniuſtos teloniorũ exactores, & in ſacerdotes, qui iuri patronatus profanorũ hominum derogant, aut profanos præter ius ad forum Eccleſiaſticum euocant, animaduerſio. In quibus cauſis quouis tempore cuiuis quærẽti præſto eſſe debet præfecti authoritas per ſeipſum, uel ſuppræfectum ſuum: cuius iuriſdictio ad cauſas officij pertinet, ſi præfectus ipſe ius non dicat. Denique furti ſuſpectos præhendendi, reosq́; iudicandi, & ſupplicio afficiendi ius habet præfectus, & ſuppræfectus eius. Equeſtres tamen nõ niſi eos, qui ter ab eodẽ crimine damnũ editi, & in album furum relati ſunt. Porrò ſtatus controuerſiæ, hoc eſt, cùm de genere cuiuſquã ambigitur, & eæ cauſæ, quę infamiæ, confiſcationis bonorum, uel capitis pœnam (præter eas, quas dudum præfectis attributas eſſe expoſuimus) annexam habent, atque etiam de cæde equitis, ad ſolius principis iudicium pertinent. De quibus is in comitijs demum cum ſenatu cognoſcit. Præter, ſi maleficium in loco domicilij principis ipſius, & ſub aſpectu eius patratum ſit: Tunc enim, ſi author recenti, & calenti, quod aiunt, facinore comprẹhendatur, abſque citatione princeps cum ipſe per ſe, uel per Mareſchalcũ iudicat. De perſonalibus uerò cauſis ciuilibus, aut ciuiliter inſtitutis, que alioqui ad forum terreſtre, uel caſtrenſe pertinent, princeps itidem quouis loco ac tempore cum ijs, quos ad manum habet, conſiliarijs citatum iudicat. Quæ citatio curialis, & poſt curiam uocatur. Sed eius uſus ita reſtrictus eſt, ut ea in minore Polonia contra eum, qui in maiore tantùm agros ac domicilium habet, non ualeat: neque contrà. Id autem iudicium regiorum terminorum nomen habet. Vbi etiam in præfectos, & adminiſtros ſuorum bo-

Terreſtris iudicij cauſæ. *Succamerarij iudicium.* *Commiſſarialia iudicia.* *Capitaneorũ, ſeu præfectorũ iuriſdictio.* *Caſtrenſe iudiciũ, & officiũ.* *Regij iudicij cauſæ.* *Citatio poſt curiam.* *Regij termini.*

rum bonorum, & redituum, quod ad munera eorum attinet, quicunq;, & undecunq; ij
sint, princeps ipse sibi, instigatore, ut uocant, officij petente, & cuiuis postulanti ius dicit:
ac de prouocationibus quoq; ab officio castrensi ad se delatis cognoscit. Iniustus tributi
publici exactor etiam apud Episcopum, Palatinum, uel Castellanum loci rectè conueni
tur. Belli autem, & expeditionis publicæ tempore, cùm silent omnia supra memorata fo-
ra, penes principem est ius omne, & iudicium eorum, quæ in castris, & in ipsa expeditio-
ne flagitiosè aut scelerate admittuntur. De iniurijs quidem, damnisq; datis in expeditio-
ne bellica palatini, uel castellani cuiuis querenti contra suæ quisq; satrapiæ, uel territorij
homines ius dicunt. Si quis autem non pareat, principi deferunt. Ab omnibus porrò iu-
dicijs nobilitatis prouocatio est ad principem: nisi quòd eę, quæ fiunt à terrestribus iudi-
cijs, in colloquijs ferè priùs disceptantur. Appellatur autem colloquium, peculiare pala-
tini cum dignitarijs, ut uocant, ac terrestribus magistratibus iudicium. Quod semel quo-
tannis autumni tempore in qualibet satrapia, siue palatinatu exerceri debet, prouocatio-
nem à terrestribus, & castrensibus eiusdem satrapiæ iudicijs disceptandarũ causa. Quod
etiam terminos generales uocant. Vbi & alienationes, & obligationes bonorum terre-
strium rectè fiunt. Ab hoc itidem ad regem est prouocatio. Silesij soli colloquiorum u-
sum non habent, neq; principem, sed uicinorum duorum, triumúe principatuum iudicia
appellant, in eisq; acquiescunt. Verùm id quoq; iam exolescit, pleraq; omni nobilitate in
ius terrestre Polonicum sese transferente. Fuit aliquando in comitijs facta mentio insti-
tuendæ in Polonia nouæ iudicũ decuriæ, quæ de omnibus prouocationibus absq; pro-
uocatione cognosceret, quale est in Gallia, quod Parlamentum uocant. Sed non placuit,
summam iudiciorum cuiquam, præter principem concredere. Quò fit, ut principe pluri-
mis, & uarijs iudicijs distento, & alijs multis, & grauibus tam ampli regni negocijs distra-
cto, lites in multos annos comperendinentur, nõ sine dolore, & querimonia multorum,
præsertim augescente indies cupiditate hominũ, nullaq; aut exigua certè temerè litigan-
ti, & prouocanti, & iniusto iudici pœna imminente. Vnde capitales existũt inter necessa-
rios quoq;, & cognatos inimicitię, cędes innumerabiles patrantur, coactisq; hominibus,
& iustis propè exercitibus nonnunquam confligitur, dum offensus longa iudicij compe
rendinatione, armis ius suum quisq; persequi ac tueri contendit. Sed ad prouocationes
redeamus, earum duplex est ratio. Est enim appellatio, qua inter litigantes solos discepta
tur, iuste'ne, an iniustè iudicatum sit. Motio uerò est, in qua iudex à quo prouocatum
est, necesse habet tueri sententiam suam, ut si iniqua, & legibus aduersa fuerit, ipse pu-
defiat, mulcteturq;. Quod tamen iam fermè exoleuit. Vtrobique autem regio uel collo-
quiorum iudicio iniustum decretũ rescinditur, uel corrigitur, uniuersaq; causa discepta-
tur ac dijudicatur, etiamsi ab interlocutoria sententia prouocatum sit. Tametsi non teme-
rè admittitur eiusmodi prouocatio. Cognitionum quoq; principis de prouocationibus
non una est ratio. Nam de ijs, quę fiunt à colloquijs, non nisi in comitijs cũ frequenti sena
tu cognoscit. Ad eundem modũ de ijs etiam, quæ fiunt à terrestribus iudicijs. Nam de ijs
quoq; rectè à rege cognoscitur in comitijs, si priùs ea instituantur, quàm colloquia. Itaq;
indiscriminatim prouocari solet ad colloquia, uel ad comitia. De cæteris uerò prouocatio
nibus, quę fiunt ab alijs iudicijs, etiam extra comitia cognoscit is cũ ijs cõsiliarijs, quos ad
manum habet, quouis tempore, & loco: sed tamẽ intra fines regni modò. Foris enim ne-
mo equitũ sistere se principi necesse habet ulla ex causa, exceptis fiscalibus. Tam in comi-
tijs autem, quàm extra ea in iudicijs regijs adhibẽtur in consiliũ etiam supplicum libello-
rũ magistri, siue Referẽdarij: itemq; iudex, subiudex, & notarius eius satrapiæ siue territo-
rij, in quo iudiciũ exercetur, præter, cũ de prouocatione ab ipsorũ iudicio facta cognosci
tur. Habentq; ij postremi omnium dictionẽ sententiæ. Atq; his ferè foris atq; rationibus
nobilitatis iudicia peraguntur. Nam barbaricus ille mos, & à religionis Christianæ insti-
tutis alienus, prouocandi aduersarium ad singulare certamen, & ferro usq; ad necem, uel
deditionem de iure, & iniuria, ueroq;, & falso decernendi, nihil habet cõmune cum iudi-
cio. Quod tamen nostra memoria semel tantũ à Sigismundo rege seniore admissum est.
Cùm autem liberrimus sit nobilitati Polonæ armorũ usus, ad iudicium tamen terrestre, &
castrense, & ad comitia nemini armato uenire licuit antiquitùs: nunc ea lex propemodũ
obsoleuit. Ecce autẽ, dum nos hoc opus, typographo alterã editionem parante, recogno-
scimus, prodijt in lucẽ noua forma supremorũ iudiciorum, in proximè prętеritis comitijs
Varsauiensibus promulgata, & edita. Iudicatur autem nobilitas suis legibus, quæ paucę
sunt, & cõstitutiones, uel statuta regni uocãtur (tametsi Masouij peculiaria habẽt) uel mo
ribus, uel ex æquo, & bono, siue adeò iudicũ opinione. Magnam autẽ in ijs iudicijs uim
habet exemplum, & res in simili causa à principe iudicata. Permagnam item, ne dicam ni
miam, iusiurandum. Magnus est etiam usus preconũ, quos ministeriales terrestres appel-
lant, ma-

Exactores iniusti ubi conueniantur. *Iurisdictio bellica.* *Appellationes seu prouocationes.* *Colloquia, & generales termini.* *Silesiorũ prouocationes.* *Iudiciorum cõperẽdinatio* *Appellatio. Motio.* *De prouocationibus ubi cognoscatur.* *Referendarij, iudex, subiudex, & notarij terrestres in iudicijs regijs.* *Duellum, siue singulare certamen.* *Statuta regni, et Masouiorũ.* *Res iudicata.*

lant, magnaq; eis fides habetur, itidem ac tabellionibus in iure ciuili Romano, & Pontifi
cio. Sed sunt ij ferè illiterati, plebei, & rusticani homines, palatini, uel delegati cuiuspiã Re
gij arbitrio, nec semper exquisito delectu creati. Verùm in omni ferè functione sua unũ,
aut alterum equitem testem adhibeant oportet. Actori nulla est pœna, si causa cadat, uel
eam non prosequatur: ac ne litis quidem impensas reus soluit. Reus condemnatus, si iu-
dicatum non soluat, mulctatur, & pigneratur. Condemnatur autẽ actori in ciuili causa,
quanticunq; is litem iureiurando interposito existimauerit. Licet tamen iudici ante iusiu
randum eius æstimationem moderari. Si non paruerit rei iudicatæ, reus condemnatur in
duplum: quod per lucrum appellant: prior enim condemnatio lucrum dicitur. Si duplũ
ad certam diem non exoluerit, præfecti regij eius territorij, in quo reus bona, uel domici-
lium habet, opem actor implorat. Ex decreto autẽ pręfecti bona rei possidenda ei tradun
tur, adiecta certa multa, quod uadium uocãt, si is prohibuerit. Sin iterum id fecerit, dupli-
catur multa: sin tertiũ, triplicatur, quæ uadia duplicata, & triplicata appellãtur. Quæ tamẽ
sublata iam sunt. Et post interpositũ unum uadium, reus si pergat esse contumax, proscri-
bitur. Proscriptus uerò, si ui sese nihilominùs, suaq; tueatur, cuncta illius præfecturæ no-
bilitas contra eum armatur. Ac ipse quidẽ pręhenditur: bona uerò eius à præfecto possi-
dentur, donec de reditibus eorũ non modò iudicatum, sed multę etiã, & uadia soluantur.
Indicta uerò causa, hoc est, non citatum, neq; conuictum equitẽ, qui modò agri aliquid
habeat, pręhendere nulli magistratui ac ne principi quidẽ licet, præter furem à seruis pœ-
næ inter conscios, & complices ter editũ, aut in maleficio quouis depręhensum, aut qui sa
tis dare nolit, uel non possit. Præfecto remissiori in executione rei iudicatæ pœna est, ab-
rogatio pręfecturæ: nisi fortè eam oppigneratã teneat. Tunc enim centũ marcarum mul-
ta ipsi à principe irrogatur, detrahenda de summa eius capitali, quoties officiũ suum non
fecerit. Oppidanis uerò, & plebeis magistratibus equitem etiam in scelere depræhensum
sine pręfecti authoritate iudicare omninò fas non est. Sed sufficiant hæc nunc de iudicijs
nobilitatis. Neq; enim omnẽ iudiciorum rationem, & formã persequi hîc nobis proposi-
tum est. Habet plebs peculiaria iudicia, in pagis quidẽ simplicissima, quæ uel ab aduoca-
tis iudiciarijs, & scabinis, uel à scultetis, uel à præfectis, siue dominis, eorumúe procurato
ribus, & administris sine strepitu, & figura iudicij exercentur. In urbibus uerò, & oppidis
exactiora sunt: quibus equites quoq;, qui in ijs domicilia, & ius ciuitatis habẽt, sunt obno
xij in causis ciuilibus duntaxat. Ea uerò partim penes aduocatũ, & scabinos, partim pe-
nes decuriones, siue cõsules, & magistratũ ciuium sunt, partim etiã penes magistros con-
tuberniorũ. Consules ac magistri contuberniorum sine strepitu, & figura iudicij iudicãt,
hi quidem singuli cum adiunctis sibi primoribus, siue senioribus de leuioribus causis, sui
quisq; generis opificum. Consules uerò de quibusuis proprietatis modo, & possessionis
rerum soli, & hæreditatis, itemq; capitalibus atq; sanguinarijs exceptis: quę ad scabinorũ
& aduocati iudicium peculiariter pertinent. Parui momenti causas etiã magister ciuiũ so
lus cognoscit. À quo itidẽ, atq; à magistris contuberniorũ, ad consessum consulũ est pro-
uocatio. Ab his porrò ad Regem. Inoleuit tamen multis in locis mos, ut priûs præfectus,
uel qui præfecti loco est, appelletur. Atq; inde demũ ad Regẽ prouocetur. Idq; de regijs
modò oppidis intelligendum est. Nam quæ alij cuipiam subsunt, in ijs prouocationes fi-
unt ad eorum dominos. Ab ijsq; sine prouocatione iudicãtur. Sed si quis aduersus eum,
qui ipsi non subest, iniustè iudicauerit, siue per se, siue per uicarium, & procuratorẽ suum,
uocari potest eo nomine in ius, cui est obnoxius. Porrò Episcoporum, & aliorũ Ecclesia-
sticorũ hominum subditis opem superioris (nempe Episcopi, uel Archiepiscopi, uel Pon
tificis max.) contra uim, & iniuriam dominorum suorum implorare licet. In iurato au-
tem iudicio (sic enim uocatur id, cui scabini cum aduocato iurati præsident) accuratior
seruatur processus iudiciarius. Exerceturq; id ferè inter cõciues quintodecimo quoq; die
nisi is festus sit. Externis uerò, & hospitibus postulantibus, quoties opus est, exponitur.
Atq; hoc quidem emptũ dicitur, illud expositũ. Est & tertium genus iudicij huius, quod
magnũ uocant, ac ter statis anni temporibus, ob grauiores causas magistro ciuiũ præsi-
dente exercetur. À iurato autem iudicio legitima est prouocatio ad aliud quoddam iudi
cium primariũ urbium. Quod quidẽ duplex est, itidẽ ac leges, quibus oppidani, & agre-
stes ferè utuntur. Neq; enim ijsdem ij cũ nobilitate legibus tenentur. Ac in Masouia qui-
dem, ubi ius Culmense uiget, ad Varsauiensem, uel Plocensem, hinc porrò olim quidẽ ad
Culmensem, nunc autẽ ad Torunensem in Prussia ac magistratũ, atq; inde demũ ad Re-
gem prouocatur. In cęteris uerò partibus Poloniæ, ubi iuris Teuthonici Magdeburgen-
sis usus est, olim ad Magdeburgẽsem ciuitatẽ prouocabatur. Sed Cazimirus magnus rex
aliud quoddam iudicium in arce Cracouiensi instituit, quod iuris supremi Teuthonici,
siue Magdeburgensis appellauit. In quo aduocatus cum septem scabinis, magno pro-

Preco siue ministerialis terrestris. *Executio rerũ iudicatarum.* *Nobiliũ prehensio.* *Capitanei negligẽtis pœna* *Plebis iudicia. Rusticana. Vrbana.* *Magistrorum contuberniorum iudicia.* *Consulum iurisdictio.* *Scabinorum iudicia.* *Nobilitatis, et sacerdotũ oppida non subsunt iurisdictioni regiæ.* *Iuratum iudicium.* *Prouocationũ & legũ ratio, quibus oppidani utuntur.* *Culmense ius.* *Magdeburgense.* *Iudicium iuris supremi Teuthonici.*

curatore eiusdem arcis præsidente, non tamen iudicante, iudicant de prouocationibus, quæ fiunt à iuratis quarumuis ciuitatum, & oppidorum iudicijs. Inde uerò prouocatio

Sex ciuitatum iudicium.

est ad aliud iudicium, quod sex ciuitatum dicitur. In quo eiusdem Cazimiri instituto bini certorum oppidorum decuriones, siue consules Cracouiam conuenientes in arce ius dicunt sine prouocatione. De quo in historia fusiùs persecuti sumus.

Hist. lib. 12.

de prouocationibus ab urbanis iudicijs ubi princeps cognoscat.

Cognoscit autẽ princeps de prouocationibus ijs, quæ ab urbanis, & rusticis iudicijs ueniunt, & omninò de controuersijs plebeiorum suæ ditionis, atq; etiam de quærimonijs aduersus præfectos suos, ubi libet, etiam extra regnũ, & cum quibus uult consiliarijs. Sæpè etiam consiliarijs, & Referendarijs, aut Secretarijs carũ cognitionem delegat, sed ita, ut ipse tamen ad extremum ijs referẽtibus statũ controuersiæ, decernat: præsertim si causa ad equitẽ pertineat.

Cracouiensis ciuitatis priuilegium.

Soli Cracouienses ciues hoc præditi sunt priuilegio, quòd à Senatu urbano nonnisi ad principem est prouocatio, & quod eius, itemq; Cazimiriensis, & Clepariensis ciuitatum causæ ab eo nonnisi Cracouię iudicantur. De quo disceptare non est huius loci.

Scultetorum iudicia.

Habent & sculteti, siue aduocati hęreditarij pagorũ, & oppidorum nonnullis in locis inter se peculiaria iudicia. A' quibus itẽ ad ius supremũ Teuthonicum, & inde ad sex ciuitates, uel ad principem prouocatur.

Homicidij iudiciũ, et pœna

Iure autẽ suo quisq; iudicatur, præter quod causæ cædis, & uulnerum Polonico tantũ iure iudicantur: quo reus actoris iureiurando peragitur. Ac in recenti quidem crimine compræhensus, cædẽ capitis luit supplicio. Post interpositam uerò uigintiquatuor horarũ moram, ad certam, & de lege constitutam capitis æstimationẽ damnatur: quę diuersa est equitis ac plebeij. Pro plebeio capite partim domino eius, partim liberis, & hæredibus cæsi cedit multa: pro equestri uero, solis liberis, & hæredibus exoluitur. Equiti tamen pro equitis cæde ultra multam pœna est, etiam carcer annuus. Sed Masouiorum legibus carceris pœna soluitur is, qui profugus annũ totum exulauerit. Cæterùm plebeio equitem interfecisse capitale est, nisi transigat cum actore. Vulnerum certæ sunt æstimationes. Fit aũt contemptu harum pœnarũ, & capiendæ ex mulcta pecunię, ut crebrescant magis indies iurgia, cædesq;.

Executio urbanorum iudiciorum.

Executio rerum iudicatarum cõtra oppidanos, & urbanos penes magistratum est in sua quemq; ciuitate, aut si is negligat, domini, uel præfecti auxiliũ imploratur. Et hactenus quidem de iudicijs.

Comitiorum ratio.

Comitiorũ ratio nobis deinceps exponenda est. Duabus autẽ de causis ea habentur: propter consultationes de republ. & propter iudicia. Cũ enim Polonis, quemadmodum suprà memorauimus, ea potissimum forma reipubl. placuisset, in qua penes unũ quidem esset iudiciorum, & rerũ omniũ in libello, & in pace summa, sed ut is rerum agendarũ, & iudicandarum cõsilia cum compluribus consiliarijs communicaret: hi porrò cum propter alias functiones publicas tum etiã propter curam rei suæ familiaris, ad latus principis assidui esse non possent, placuit, ut ij ad certum locum, & diem cònuocarentur à principe, ad exercenda cũ ipso iudicia, consiliaq; de republ. capienda.

Comitia uetusta.

Hæc sunt comitia publica: quæ etiàm generales regni conuentus uocant. Qui olim simplicioribus, & melioribus seculis bidui, uel tridui spacio peragebãtur. Augescentibus deinde iudicijs, & rebus agẽdis, extrahi cœpêre in longius tempus comitia: sic tamen, ut pro re noua, & insolita annotârit Ioannes Dlugossus, in nonum diem ea extracta esse. Atq; hæc fuit uetustorum comitiorum ratio.

Nuncij terrestres.

Posteriori tempore, hoc est, auorum ferè nostrorum memoria cum uniuersa nobilitate, & una de omnibus ciuitate Cracouiensi cõmunicata sunt comitia: cœperuntq; adhiberi legati nobilitatis, siue, ut uulgò loquuntur, nuncij terrarum, hoc est, satrapiarum atq; territoriorũ, & ciuitatis Cracouiensis, principio quidem unam ob rem, quemadmodum in historia ex Dlugosso retulimus. Nempe sciscendi in bellum tributi causa. Deinde uerò, cùm siue incuria principum, siue consiliariorũ conniuentia, multa, quæ ad salutẽ, & amplitudinem reipub. pertinebant, negligi, & nobilitatis prærogatiuæ minui uiderẽtur, ad alias etiã consultationes de repub. accedere cœperunt, nõ ut consiliarij, sed ut monitores principis atq; consiliariorum, & custodes libertatis, & pręrogatiuarũ nobilitatis, ac legũ publicarum. Laudabile sanè, & salutare in primis genti Polonæ (si eo rectè utatur) institutũ, & ad optimè constitutarum olim rerumpub. Romanæ, & Lacedæmoniæ mores accedens. Quarum in altera Ephori, in altera tribuni plebis principũ, & potentium libidini, inertięq;, & inutili administrationi reipub. obiecti erant. Nunc igitur sine nuncijs terrarum non habentur legitima comitia. Atq; eam ob rem quoties ea debent institui, indicuntur priùs à rege nobilitati cõuentus, quos uocant particulares, ad certos dies, certaq; oppida.

Cõuentus particulares.

Maioribus quidẽ Polonis, hoc est, Posnaniensis, & Calissiensis satrapiarũ equitibus Srodam: Cracouiensi uerò satrapię Prossouiam: Sendomiriensi Radomiam: Siradiensi Schadcouiam, excepto Velunensi tractu, qui suum peculiarem conuentum Veluni habet: Lenciciensi Lenciciã: Cuiauijs Radeouiam: Dobrinenses tamen separatim Ripini cõueniunt: Russis Visnam, præter Chelmenses, qui & ipsi Chelmæ suum habent: Podolijs Cameneciam: Lublinensi satra-

satrapiæ Lublinum: Belsensi Belsum: Plocensi Razianzum in eodem tractu: Masouijs Varsauiam, Rauensi nobilitati Rauam: Sochacouiensi Sochacouiam: Gostinensi Gambinum. His igitur locis (nisi iusta causa obstet) nobilitas cum consiliarijs, & magistratibus terrestribus, siue ut uulgò loquuntur, cum dignitarijs, & officialibus eiusdem satrapię, uel tractus ad templum conuenit, & implorata sacro publico ope diuini numinis, legationẽ regiam audit, ubi, quando, & quibus de causis opus sit haberi comitia: deinde præeuntibus consiliarijs legatos suos, siue nuncios deligit, eisq; uel peculiaria dat mandata ad comitia, uel uniuersè potestatem facit curandi ea, quæcunq; in commune è republ. fore uidebuntur. Lege autem ab hoc munere legationis excluditur, qui priuatum habet negocium, & litem in comitijs. Finitur nunciorum potestas unicis comitijs. Nec idem sanè est in omnibus satrapijs eorum numerus: uerùm pro numero territoriorum esse debere existimatur.

Conuentus generales.

Nuncijs ita creatis in particularibus cõuentibus, mox instituuntur alij conuentus, quos generales uocant. In maiore quidem Polonia Coli, in minore autem Corcini, quæ etiam Noua ciuitas nuncupatur. Et ad hunc quidem Cracouiensis, Sendomiriensis, Russicæ, Podolicę, Belsensis, & Lublinensis satrapiarum. Ad illum uerò reliquarum proceres, & nuncij recèns creati, ac de nobilitate, qui uolunt, constituta itidem à principe die cõueniunt, auditisq; iterũ mandatis regijs, mandata nobilitatis, & quæ postulat usus reipubl. inter se conferunt.

Comitia regni

Atq; inde itur ad maiora comitia. Quo ubi conuentum est, re sacra solenni itidem in templo publicè peracta, itur ad aulam. Ibi principe, & consiliarijs in corona considentibus, astantibusq; ponè secretarijs, & nuncijs, Cancellarius, uel Procancellarius principis nomine proponit in medium, quibus de rebus in commune consuli operæprecium sit. Deinde consiliarij ab Archiepiscopis, & Episcopis orsi, ordine dicunt sententias. Hinc nuncij petita à rege uenia secedunt in aliud conclaue, ijsdem de rebus inter se consultaturi. Reuersiq; siue eadem, siue alia die, per unum aliquem exponunt id, quod ipsis in commune uisum est, quid probent, quidúe requirant. Nonnunquam pluribus mandant, si plura sint negocia proponendum, ut sua quisq; edisserat. Non modò enim ijs de rebus, quæ principis nomine propositæ fuêre, sed etiam si quid aliud ipsis in mentem uenit de republicæ postulant, uel admonent. Id uerò si est eiusmodi, ut consultationem requirat, & ab eorum functione non alienum esse uideatur, dicuntur etiam de eo sententiæ à senatoribus, exclusis nuncijs: interdum etiam non exclusis. In omnibus autem consilijs postremus omnium dicit princeps. Et quod ei placuit, decreti comitialis, & legis habet uigorem, dummodò prioribus legibus, nobilitatisq;, aut sacri ordinis prærogatiuis ne aduersetur. Tunc enim refragari placito principis nõ solùm senatui, sed etiam nuncijs fas est. Itaq; in eiusmodi consultationibus suspendit ferè sententiam suam Rex, donec inter nuncios, & senatores, maioremúe eorum partem conueniat. Sed hoc iam aliter modificatum est. Cætera autem consilia de republica, quę legibus disertè excepta non sunt, nec prærogatiuis nobilitatis præiudicant, cum senatu solo princeps communicat.

Iudicia comitialia.

Quemadmodum iudicia quoq; cum eo solo exercet, minimum biduo, uel triduo singulis hebdomatis per tempus comitiorum. Sed interdum ea delectis aliquot è senatu delegat. Atq; ij quotidie ferè, festis diebus exceptis, iudicant. Verùm ab his quoq; assessoribus (sic enim uocantur ij iudices) ad regem prouocatur. Atq; ij statum controuersiæ cuiusq; decretumq; suum in consessu reliqui senatus exponunt. Sententias tamen denuò non dicunt.

Controuersiarũ inter Ecclesiasticum, et equestrem ordinem arbiter Rex.

Publicarum inter sacrum, & militarem, siue equestrem ordinem controuersiarum arbitrium atq; transactio penes Regem est. Comitia quotannis, nisi quid fortè impediat, institui usitatum est. Nihil tamen prohibet, quò minùs uel rariùs, uel crebriùs instituantur. Crebriùs quidem ut id fiat, requirit iudiciorum, & prouocationum disceptandarum multitudo. Tametsi extrahuntur ea nonnunquam in quartum, & quintum, ac sextum ferè mensem.

Comitiorum locus.

Locus certus comitijs habendis olim nullus erat. Sed ubi principi collibuerat, etiam sub dio, & in territorijs, ea peragebantur. Postea lege in unum conclusa sunt oppidum, in umbilico ferè, & meditullio totius Poloniæ sitũ Petricouiam. Sed iam ea inde noua lege in gratiam Lithuanorum Varsauiam translata sunt. Potest tamen Rex assentiente senatu, iusta aliqua de causa alibi quoq; ea instituere. Nec illud prætermittendũ est: quòd initio comitiorum nuncijs nobilitatis singulis certa pecunia in uictum de publico numeratur. Senatoribus non item. Cæterùm non uenienti ad comitia senatori sine iusta causa, lege mulcta irrogatur: sed ea uix unquã à rege exigitur.

Synodi sacerdotum.

Habet Ecclesiasticus quoq; ordo in Polonia sua comitia: quæ synodi Gręco, sed Latinis non inusitato nomine appellantur. Quarum causas & uniuersam rationem è iure pontificio petat, qui uolet.

Gnesnen. archiepiscopi prærogatiuæ.

Hîc illud modò annotandum est, quòd licet Archiepiscopus Leopoliensis suã habeat prouinciam à Gnesnensi distinctam, tamen & ipse, & socij, uel (ut uocant) suffraganei eius Episcopi, Gnesnẽsis Archiepiscopi authoritatem agnoscunt, cũ in prouocationibus, & iudicijs, tũ

in Synodis. Ad quas ab illo euocantur. Eſt autem ius,mosq;, Petricouiæ,Lenciciæ,aut Louiciæ prouincialem ſynodum tertio quoq; anno, niſi res maiorem celeritatẽ, aliumúe locum epiſcoporum conſenſu poſtulet,inſtitui: & adhiberi in conſilium abbates,& præpoſitos monaſteriorum,& collegiorum ſacrorum primariorum (quæ capitula cathedralia uocantur)legatos binos,uel ſingulos duntaxat.Sed nos à ſynodis,& comitijs ad bellũ tranſeamus.

Belli gerendi ratio.

Id autem in hac gente à nobilitate geri uſitatũ, & legitimum eſt antiquitus: quæ cuncta equeſtris militat,quemadmodum anteà diximus,idq; pro modo bonorũ, & redituum facere debet. Sed cũ nulla publicè inſtituta ſit bonorum æſtimatio, modus hic fidei cuiuſq; creditus,labente in deterius diſciplina,& fide,arbitrarius factus eſt,non ſine reipub.totius incommodo,& iniuria. Arbitrarium eſt,& genus armorum.Tenuiores,& qui equum alere non poſſunt, pedeſtres militant. Sculteti quoq; ſiue aduocati hæreditarij,& quicunq; fundos terreſtres hæreditarios habent,non ſunt immunes à militia.

Pœna non militantium.

Mulctatur autem agris, & bonis omnibus, ſi quis paterfamiliâs à bello abſuerit,aut filium adultum, fratremúe, qui ipſe ſeparata bona, & militandi neceſsitatem non habeat, pro ſe non miſerit.

Militiæ immunitatem qui habeant.

Ceterùm pupillis impuberibus,ægrotis,ſenio confectis,& uiduis per neceſſarios, & famulos militiam obire licet. Habent autem uacationem militiæ tribuni terreſtres,præfecti arcium in finibus regni ſitarum, uicarij cæterorum præfectorũ iuriſdictionem habentium,Vicecapitanei,& Burggrauij,& qui republ.cauſa abſunt.Habet item ordo cunctus Eccleſiaſticus,præter eos ſacerdotes, qui bona terreſtria hæreditario,ſeu alio quouis,quàm ſacerdotiorũ iure,& nomine obtinent.Euocatur ad bellum nobilitas antiquo more,dimiſsis quoquouerſus per præfecturas literis ſigno regio conſignatis:quę deinde in pertica reſti alligatæ (unde reſtium nomen acceperunt)à præponibus,ſiue miniſterialibus terreſtribus ad dignitarios,& officiales,ſiue magiſtratus,primoresq; nobilitatis cuiuſq; pręfecturæ ſublimes,& conſpicuæ circumferuntur,& in foris urbium,& oppidorum alta uoce publicantur.

Reſtæ, ſeu reſtium literæ.

Ter autem id fieri oportet interpolatis quaternis ſeptimanis:niſi decreto comitiali tempus id accidatur, binæq; teſtes coniungantur. Poſt tertias demũ reſtes domo ſe quiſq; mouet ad ſuæ ſatrapiæ conuentum ad certũ locum,certamq; diem indictũ. Inde porrò authore ac ductore palatino cũ ſui quiſq; territorij Caſtellano ad conſtitutum à principe propè fines regni locũ pacati proficiſcũtur. Verùm hoc quoq; ut alia nonnulla rectè à maioribus inſtituta, augeſcente indies equitũ licentia,conniuentiaq; magiſtratuum,in deſuetudinem abijt, magno non modò ſacerdotalium,uerumetiã regiorum,& ipſius nobilitatis prædiorum,& adſcriptitiorum incõmodo,damnoq;.

Bellicæ leges.

Neceſſe autem habet princeps equeſtris ordinis homines ab hoſtibus in bello captos redimere,ac damna amiſſorum equorum,quę ij extra fines regni acceperint,exoluère.Captũ uerò hoſtem,nobilem præſertim,is qui cœpit,principi tradere debet,acceptis pro eo duobus florenis. Vſu uenit nonnunquã, ut hæ copiæ diuidantur à principe de ſententia ampliſsimi conſilij. Ac cæteris quidem aduerſus hoſtem proficiſcentibus, unius aut alterius ſatrapiæ nobilitas, uel plurium,ſi opus ſit, ad præſidium eius oræ,unde item belli aliqua eſt ſuſpicio,relinquatur. Hæc eſt apud Polonos belli gerendi ratio: Hoc robur militiæ,in equitatu ſitum. Hæ ſunt opes,& uires gentis: hæ copiæ,externis penè incredibiles, & cũ quibuſuis maximarum gentium opibus ac diuitijs comparandæ:quibus olim principes Poloni res magnas,& præclaras geſſerunt, non domi modò illata bella propulſando,ſed foris etiam hoſtes ulciſcendo,fines imperij longè,lateq; proferendo, & amicis atq; ſocijs ſuccurrendo. Sed cùm abuterentur ij nonnunquam obſequio nobilitatis,eamq; crebrorum ac diuturnorum,minimeq; neceſſariorum incommodis exercerent,lege cautum eſt, intra hos ducentos annos, ut ne liceat regi bellum facere ſine comitijs, & aſſenſu ampliſſimi conſilij: & ut nobilitas fines quidem regni quoties, & ubi opus eſt,abſq; ullo ſtipendio tueri neceſſe habeat,non ſine principe tamen,præterquàm in interregno.

Bellica expeditio non indicitur ſine comitijs.

Nobilitatis officium.

Cæterũ extra fines ne ad ullam militiam educi poſsit inuita, niſi acceptis à rege in quemlibet haſtatum equitẽ quinq; marcis,quod perindè eſt hoc tempore, ac quinq; coronati Gallici, uel Italici. Peditatus nullus eſt ferè apud Polonos præter mercenarium,ſi quẽ princeps conduxerit.

Oppidanorũ munia in bello

Mittunt quidem ei oppidani currus commeatu onuſtos cum peditibus. Verùm is peditatus non multus eſt,ſternendis,muniendiſq; uijs,quàm armis tractandis accommodatior. In extrema tamen neceſsitate,& grauiori bello, euocata ad expeditionem nobilitate,oppidani quoq;,& agreſtes decimum quenq; peditem decreto comitiali armant & expediunt. Cùm autem lentior ſit expeditio hæc uniuerſa, & nonnunquam ciuibus, & amicis magis,quàm hoſtibus incõmodare ſoleat, excogitata eſt ratio conducendi militis mercenarij pedeſtris, & equeſtris ad ſubitarias Tartarorum, & aliorum hoſtium excurſiones reprimendas,expugnandas munitiones, & alios militares labores ſubeundos aptior,& promptior.

Mercenarij milites.

Quæ copiæ pariter cum decanis, centurionibus,turmarũ,& cohortium du-

ctoribus, tribuniſq; militaribus ab alterutro duce exercitus longè laxiori poteſtate,& ſeueriore diſciplina,quàm in expeditione publica reguntur. Eſt autem ſtipendium trimeſtre in equitem quidem ſenum, in peditẽ uerò quaternorũ florenorum antiquitus conſtitutum.

Stipẽdia equitum,et peditũ.

Perexiguum id ſanè eſt,niſi in magna alioqui rerum omnium ad uictum,paſtumq; pertinentium copia, & uilitate,longè leuius etiam precium rebus uenalibus bellica lex imponeret, & charitas patriæ,ſtudiumq; bellicæ uirtutis,& gloriæ,& ſpes adipiſcendorum publicorũ honorum magis, quàm ulla merces iuuentutẽ multitudine, & ocio abundantem ad facienda ſtipendia excitaret.In hoc uerò ſtipendium publicè confertur pecunia,tributo,quam exactionẽ uulgò uocant,agreſtibus ac oppidanis,regi iuxta ac nobilitati ſubiectis,imperato.

Tributa, ſiue exactiones.

Quò illi non inuiti agrorum,domorumq; ſuarũ uexationem redimunt:ſi modò redimunt,mercenariorum etiam militum,non contentorũ ſtipendijs ſuis,licentia,& rapacitate indies magis ac magis progrediente, & nec ſacerdotũ, nec nobilitatis,atq; adeò neq; regis ipſius bonis abſtinẽte.Id autem tributũ ex agris quidem in laneum ſeu manſum(certus agri modus is eſt)ex oppidis uerò oſtiatim penditur. Quinetiam uenalis cuiuslibet potus nomine in oppidis iuxta ac in pagis penſitatur. Pendunt & molitores de moletrinis quiddam:& ſculteti ſiue aduocati de ſuis agris,itemq; equites ij,qui nullos habent adſcriptitios,& plebei,qui neq; domos,neq; agros habent,& arte aliqua,uel opera ſua uictitant. Doctores,magiſtri,& ſcholaſtici,& qui literarũ,doctrinæq; ſtudijs uacant,immunes ſunt. Eſt & aliud quoddam tributum,in magna neceſsitate aliquando plebi uniuerſæ,exceptis ſcholaſticis,imperatum.Quod quia de ſingulis capitibus pendebatur,capitale dictum eſt.

Capitale.

Imponit nonnunquã & ipſa ſibi nobilitas cum rege,& proceribus tributum de agris,uel de cenſibus ſuis penſitandum,ſi uſus,& neceſsitas poſtulet. Nonniſi in comitijs autẽ hæc tributa ſciſcuntur ac decernuntur, & quidem conſentientibus conſiliarijs pariter,& nuncijs terreſtribus. Cæterùm Eccleſiaſticus ordo unà cum bonis,& hominibus ſuis iam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ non modò militiæ perpetuam, ſicuti ſuperiùs attigimus,uacationem, ſed tributorũ etiam publicorum immunitatem habet in Polonia.

Eccleſiaſtici ordinis immunitas.

Verùm ipſe ſuperiori tempore oppidanos,& agreſtes ſuos tributis,quæ cæteris imperãtur,ultrò reipubl.gratia ſubiecit.Nunc iam pro lege habetur,ut quoties regijs & equitũ ſubditis tributum imperatur,nec hi exortes ſint. Penſitant ipſi etiam nonnunquam ſacerdotes cum Epiſcopis rogati, urgente neceſsitate,& charitate patriæ ſuadente, de ſuis ſacerdotijs certam redituum ſuorum portionem. Quam penſionem contributionẽ appellant. Eius uerò decernendæ ius eſt penes ſynodũ prouincialem. Exigendæ uerò penes eos,quibus epiſcopi cum primario ſuo collegio in ſua quiſq; diœceſi mandauerit. Superiorum autẽ illorum tributorum,quæ plebi atq; etiam nobilitati imperantur, exactio plerunq; regis arbitratu, nonnunquã de ſenatus atq; nunciorum ſententia per ſatrapias compluribus imponitur.Nec diutius id munus durat, quàm ipſum tributum. Diſpenſatio penes regem ferè,& theſaurarium regni manet.Nonnunquam tamen & ipſa alijs comitiorum decreto mandatur.Nuper adeò excogitata eſt noua ratio comparandæ in defenſionem regni,militemq; mercenarium pecunię.

Quarta regiorum redditũ.

Rex enim benigniſs. Sigiſmundus Auguſtus quartã partem reddituum regiorũ in eum uſum perpetuò reipub.conceſsit. Quæ pacis tempore in fiſcum,in arce Rauenſi conſtitutã,deponitur. Atq; hæc habuimus in præſens, quæ de ratione belli,ac de uniuerſa repub.Polonica in medium afferemus. Si quid præterea requiritur, è recentioribus comitialibus conſtitutionibus petatur.

De Pruſsia.

Pruſsia Regia nobis reliqua eſt, quæ quamuis eodem cũ Polonis regna contineatur, tamen quia peculiare conſilium publicũ, peculiares leges, peculiaria iudicia, & comitia,ærariumq;, & belli gerendi rationẽ à reliqua Polonia diuerſam habet antiquitus,de his nũc ſeparatim perſequamur. Nec abs re fortaſsè fuerit,ſi de ducali quoque obiter attingamus.

Ducalis Pruſsia.

Igitur ea pars Pruſsiæ,quæ nunc ducalis dicitur,ex eo tempore, ex quo deuictis barbaris populis ſub iugũ Chriſti miſſa eſt,ſimul cum epiſcopis ſuis Sambienſi,& Pomeſanienſi ad noſtra uſq; tempora ordini Teuthonicorũ Crucigerorum,qui ſe de hoſpitali S.Marię militiæ Hieroſolymitanę dixêre, paruit. Cuius ordinis pręſes Magiſter generalis,ſocij uerò adminiſtrationis, & præfecti territoriorũ pręceptores,& commendatores appellati ſunt. Qui cũ pro amicis, & ſocijs, Polonorũ hoſtes facti eſſent,aliquandiu maieſtatem eius comiter cõſeruarunt. Sed cũ id deinde aliquoties,& ad extremum noſtra memoria Alberto Marchione Brandeburgẽſi Magiſtro, uiro excelſi animi, & rei militaris perito,authore detrectaſſent,Sigiſmũdus rex ſenior, ut ſe & poſteros ſuos illa perpetua defectionum, bellorumq; moleſtia liberaret, & Polonię,Lithuaniæq; tranquillitatem maiorem præſtaret,fractis ijs bello, & ad neceſsitatem deditionis redactis, & partim decedentibus è Pruſsia, partim habitu, & religione abiecta manentibus, illum

Albertus Marchio Dux in Pruſsia.

Prussia feudalis facta.

ipsum Albertum sororis suæ filium singulari clementia pro Magistro Ducem in Prussia iussit esse, hæreditariumq; principatum ipsi cum fratribus, & posteris eorum maribus attribuit, ea lege, ut ij in uerba regis Poloni ritu solenni iurarent: cum centũ equitibus hastatis, quoties & ubi usus postularet, ei militarent: & in senatu regni locum haberent itidem, ac Magister habuisset. Extant pacta conuenta. Ex eo igitur tempore pars illa Prussiæ ampla, & copiosa, duarumq; episcoparum suppressione auctior, sub duce esse cœpit, summam omnium rerum potestatem, regi tamen Polono obnoxiam, habente, & arbitratu suo consiliarios sibi legente, & pręfecturas, magistratusq; mandante. Vtinam quidem is sacra intacta reliquisset. Nec plura nunc de ducali Prussia.

Regiæ Prussiæ respubl.

Regia uerò, ex quo à Crucigerorũ imperio ad Polonum nomen (unde ferè detracta erat) ante centum annos sese recepit, recepta ea quidem est à Polonis in societatem iuris, & reipublicæ, sed leges tamen suas, & instituta à Teuthonib. ferè hausta, uel post subactos, & fermè extirpatos priscos, & barbaros Prussos, deductione coloniarũ è Germania importata retinuit. Consiliũ quoq; à senatu regni seiunctum obtinuit. Habuit etiam initiò suum gubernatorem, à rege datũ.

Hist. lib. 27.

Sed postea suppressus est his magistratus. Regiam autem appellamus, quæ Regi Polonorum immediatè (ut uulgari uerbo utar) subiecta est.

Leges Prussorum.

Cuius partes primariæ sunt, Culmensis, Marieburgensis, & Pomerania citerior. His annumeratur etiam Varmiensis episcopa. Quæ licet Episcopo suo, & collegio sacro, siue Capitulo prorsus immediatè subiecta sit, nec omnia cum superioribus eius partibus habeat communia: quemadmodũ paulò pòst explicabimus, non segregat tamen sese à Regia, priuilegijs suis utens, fruens.

Culmense ius.

Vtitur autẽ omnis fermè Prussia, ducalis iuxta ac regia, iure municipali, quod Culmense uocatur. Quod tamen non satis certum est in hanc usq; diem. Eruitur id quidem è tenebris, & colligitur, sed nondum in lucem prodit.

Lubecense.

Solæ Elbingensis, Brunsbergensis, & Fraumburgensis ciuitates Lubecense amplexæ sunt, uel secum fortassis attulêre.

Magdeburgense, & Saxonicum.

Et quoniam utrũq; id paucis capitibus continetur, in cæteris recurritur ad Saxonicum, & Magdeburgense: indeq; etiam ad Romanum, quibus de rebus neq; Culmensi, aut Lubecensi, neq; Magdeburgensi, & Saxonico iure, neq; plebiscitis ciuitatum, aut constitutionibus regijs cautũ est.

Regiæ constitutiones.

Dedit enim constitutiones, & leges quasdam sapientissimus rex Sigismundus senior, partim toti Prussiæ Regiæ, partim Gdanensi ciuitati peculiariter. Easq; auxit optimus eius filius Sigismundus Augustus, cùm in ea urbe esset anno post Christum natũ 1552. Quibus conscribendis nos adfuimus. Non ita pridem etiam cùm idem rex comitiali decreto clarissimos, & prudentiss. aliquot senatores ad Elbingensem, & Gdanẽsem ciuitates corrigendorum quorundam erratorum, & abusuum causa cum summa potestate delegasset, condiderunt ij leges nonnullas, rebus, locis atq; temporibus accommodatas.

Stanislaus Carncouius Episcopus Vuladislauien.

Quas nuper is, qui fuit princeps eius legationis, uir amplissimus, Stanislaus Carncouius Vuladislauiensis Episcopus in lucem edidit.

Vectigalia Regia Prussica.

Vectigalia regia non ampla sunt in Prussia: eaq; proueniunt potissimũ è ciuitatum pensionibus, agris, & prędijs insulanis, & præfecturis: quarum tamen pleræq; donationibus, uenditionibus, & hypothecis in impendia bellorum superioribus temporibus accisæ, aut prorsus alienatæ sunt. Quod itidẽ alijs quoq; uectigalibus in ciuitatum ius translatis factum est. Verùm ea detrimenta crebris tributis, populariter in gratiã regis scitis, uel decretis superiori tempore cõpensabantur.

Nascentia in Prussia.

Metallorum ea regio ferax non est: fruges non malignè profert, & linũ, & lupulum: easq; merces trans mare mittit.

Prussorũ commercia.

Mittit & materiam fabricandis nauibus, & uasis, exornandisq; domibus aptã, & ceram, & cinerem, & bubula coria, imò & carnes. Sed hæc ei ferè suppeditat Russia, Samogitia, & Lithuania: quin & frugũ, & aliarum rerũ ad uictum pertinentium maiorem copiam eædẽ regiones, & Masouia: cæteraq; Polonia ratibus, & nauibus fluuiatilibus subministrant. Accipit autẽ ea uicissim transmarinis cõmercijs uina, oleum, aromata, saccarum, sal, & alia condimenta mensarum, telam item & pannos laneos iuxta ac sericeos, & quas pręterea mittit Lusitania, & India diues cupedias: eaq; omnia Polonis, & Lithuanis Prussia transmittit.

Prussorum uiuendi ratio.

Hinc est uulgò simul, & nobilitati res lautior, uestitusq;, & habitatio cultior. In uictu quidem frugalitas prisca adhuc fermè retinetur. Vtinam compotationes essent moderatiores. Sed est id commune uitium Septentrionalium populorum. Eæ tamen compotationes Prussis ordeacea cereuisia crassiore fermè peraguntur. Vini non magnus est usus.

Nobilitas, & plebs Prussica

Distinguuntur Prussi, itidem ac Poloni, sacro, & profano ordine: nobilitate ac plebe. Sed paulò meliore est conditione plebs in Prussia, quàm in reliqua Polonia. Eodem quidẽ cum nobilitate iure, & ijsdem legibus utitur, prærogatiuis modò quibusdam inferior: per quas tamẽ plebeij neq; à bonis terrestribus, neque ab honoribus, & magistratibus, neq; à sacerdotijs, neq; à consilio publico arcentur. Nec nobilitas modesta, & frugalis eos dedignatur. Quin decedit ea quoque unà cum sacro ordine nonnihil de immunitate sua Reipubl. & concordiæ gratia. Sacerdotibus

iustus

iustus honos habetur, à catholicis præsertim.

Ordo Ecclesiasticus in Prussia.

Monachi, & monachæ, cùm nostra memoria doctore Luthero domicilia sua reliquissent, manent ea etiamnunc propemodum uacua, & ruinosa, aliquot exceptis: quæ sanè infrequentia sunt, & incolentes ea contemptibiles. Regis potestas in Prussia minùs est restricta, quàm alibi.

Senatus, siue cõsilij Prussiæ.

Senatus constat duobus Episcopis, tribus Palatinis, totidem Castellanis, totidem Succamerarijs, & tribus primarijs ciuitatibus: quarũ non mediocris est potentia. Earũ uerò bini consules legati siue nuncij pro singulis habentur, & alternis dicunt sententias. Episcopi sunt, princeps, senatus, & moderator, Varmiensis. In qua Episcopa me Pius eius nominis quintus Pontifex max. ultro petente D. Sigismundo Augusto Rege, amplissimo Cardinali Stanislao Hosio (ipso libentissimè assentiente) ante sex annos Coadiutorem (ut uocãt) dedit, successoremq; designauit, & collegium sacrum acceptauit. Sed reuertamur ad institutum.

Varmiensis, et Culmensis episcopi.

Est ergo princeps senatus Prussici Varmiensis Episcopus: huic proximus Culmẽsis, qui olim eum anteibat. Quorum hic Teuthonũ Crucigerorum opera quodã tempore de Gnesnensi prouincia detractus, Rigensi addictus fuit, uehementer accisus redditibus, & episcopa, ecclesiaq; in ditionem ordinis ipsius redacta: ille uerò, Varmiensis inquã, initio quidem Rigensis Archiepiscopi metropoliticam authoritatẽ agnouit. Nunc uerò multis annis in nulla prouincia censetur, & soli subest in rebus Ecclesiasticis Romano pontifici: Magistri, & ordinis dominatum nunquam agnouit, amicitiam, & societatem, cùm & ipse plerunq; Germanici esset sanguinis, libẽter coluit: nec sine malo ac detrimento suo, & Ecclesię suæ. Ad regnum uerò Poloniæ post reliquã Prussiam peculiaribus pactis cum rege Cazimiro initis sese adiunxit.

Vuladislauiensis etiam Pomeraniæ Episcopus.

Vuladislauiensis Episcopus habet non contemnendas possessiones in Pomerania. Atq; ea tota fermè in diœcesi ipsius est, indeq; Pomeranię quoq; Episcopi titulũ is usurpat, sed ad Prussicũ consilium nõ pertinet. Palatini sunt, Culmensis, Marieburgensis, qui antehac Elbingensis dictus fuit, & Pomeranicus: Castellani, Culmẽsis, Elbingensis, & Gdanensis: Succamerarij itidem atq; Palatini. Ciuitates, Torunensis, Elbingensis, & Gdanensis, in singulis satrapijs, siue palatinatibus singulæ, eundem ordinẽ seruantes inter se in consilio, quem sui palatini. Hoc est concilium Prussicũ. Consiliarios terrarum Prussiæ uocant: quos & ipsos more aliorũ iuratos esse oportet.

Varmiensis Episcopi iuramentum.

Varmiensis tamen Episcopus diuersam ab alijs iusiurandi rationẽ, & formulã pacto præscriptã habet. Nam is, si Rex est in Prussia, ipso præsente: sin minùs, nonnullis magistratibus Prussicis ad id delegatis in arce Marieburgensi, præeunte uerba aliquo Episcopo, iurat. Ciuitatũ delegati iniurati ad consiliũ admittuntur, aliquóne priuilegio, an per abusum, nescio.

Cõsiliarij Prussiæ ad Senatũ Regni pertinent.

Habent autem cõsiliarij Prussici sua loca, & ius dicendæ sententiæ in amplissimo totius regni Polonici consilio. Verùm ea loca aliquot annos post auctũ Lithuanorum accessione senatum aliqua ex parte uariata sunt, ita tamen, ut nihilominùs Episcopi inter Episcopos, Palatini inter Palatinos, Castellani inter Castellanos considеant. Ad calcem operis huius ea singula secundùm nouam constitutionem comitialem inter alios notata sunt.

Palatinorum potestas.

Palatinorum iurisdictio, & authoritas in Prussia maior est, quàm in cætera Polonia. Penes eos sunt multæ, & supplicia delinquentium, rerumq; iudicatarum executio. Tranquillitatem quoq; publicam in agris, & extra urbes ij præstant.

Magistratus Prussici.

Castellani, & Succamerarij eodem sunt iure, quo in Polonia. De Episcopis paulò pòst dicemus. Præter hos autem magistratus, habẽt Prussi thesaurarium, præfectos arcium, siue capitaneos, gladiferos, iudices, & scabinos: uerũ ij non pertinent ad consilium.

Thesaurarius.

Thesaurarius est, qui pecuniam omnem, & rationes à præfectis, & administris regiorum bonorum, & prouentuum, atq; etiam tributorum publicorum exigit, & uel ipse administrat, uel thesaurario Regni tradit. Olim is Oeconomus fuit, seu procurator Marieburgensis.

Gladiferi.

Gladiferos singulos habent Culmensis, & Pomeranicæ satrapiæ.

Iudices.

Iudices nouem sunt. In Culmensi quidem, & Marieburgensi satrapijs singuli: in Pomeranica uerò septem, nempe totidem, quod territoria.

Pomeraniæ territoria.

Sunt autem ea, Slochouiense, Tucholiense, Suecense, Dersauiense, Zucouiense, Puscense, & Mirachouiense. Habentq; singuli iudices in consilio scabinos iuratos aliquot.

Præfecti.

Pręfecti arcium, & redituum regiorum in sua quisq; præfectura curam, & administrationem habent. Iurisdictionem nullam fermè habent, præsertim in nobilitatem, neq; in oppidanos amplam: in agrestes ampliorem.

Marieburgensis præfectus.

Solus Marieburgensis, neq; redituum regiorum curam gerit, neq; in agrestes iurisdictionem habet: arci modò præest, eiusq; præsidio: quod perpetuum est. Cæterùm constitutione quadam, ampliores is cæteris præfectis, & magistratibus prærogatiuas habet, uelut generalis locum tenens Regis in Prussia. Reddituum uerò, & subditorum regiorum, & sartorum tectorum eius ipsius arcis curationem habet thesaurarius. Igitur primaria totius Prussiæ pręfectura Marieburgensis est: cui Polonus antiquitus pręficitur. Nunc primus de Prussis, è Polonia tamen oriundus, ei præest uir uigilantissimus, & omni genere uirtutum ornatissimus, mihiqúe amicissimus, Ioannes Costka,

nuper,

Ioannes Costca palatinus Sendomirien.

nuper, Palatinus Sendomiriensis à Rege Henrico creatus. Secundùm hanc in eadem satrapia sunt hæ præfecturæ, Stumensis, Gneuensis, Nouensis, & Stargardensis, siue Staritgrodensis. In Culmensi, Brodniciensis, Grudētina, Radinensis, Golubensis, Rogoznensis, Brathianensis, Coualiensis, Copriuunēsis: in Pomeranica, Slochouiensis, Succensis, Tucholiensis, Dersauiensis, & Puscēsis.

Præfecturæ Prussicæ.

Torunensem uerò, Elbingensem, & Gdanensem præfecturas ciuitates ipsæ sibi regia indulgētia, & ex pacto uendicarunt, & per magistratus urbanos administrant. Episcopi cum collegijs suis suos, & ipsi habēt arcium atque territoriorum Præfectos, & Burggrauios, suosque iudices, & aduocatos, & oppidanos magistratus. Habent & Cancellarios, & officiales suos in causis Ecclesiasticis uterque Episcopus.

Varmiensis diœceseos ius & prærogatiua.

Habent enim utrăque iurisdictionem, & amplissimam potestatē in suos. Varmiensis quidem episcopa in nulla cēsetur satrapia: uno autē, & non interpolato ambitu in modū principatus bona certis finibus peculiariter circumscripta, & arcibus atque oppidis exculta habet: eaque sic diuisa, ut duas partes Episcopus, tertiā collegium siue capitulū obtineat. In his utrique subiectam nobilitatē habent, & liberam iurisdictionem, ab omni Regiorum magistratuum iurisdictione exemptam. Præterea pertinet etiā Elbingensis ciuitas cū suo territorio ad Varmiensem diœcesim: quamuis iam aliquandiu hæretica labe infecta conniuentibus regibus, & suffragantibus nonnullis magistratibus, ab ecclesiastica Episcopi iurisdictione sese subtrahere nitatur. Bartena quoque terra, & Natangia ante 200 annos eiusdem episcopi iurisdictioni subiectę fuisse, & supra sex millia mansorum tunc Episcopo Varmiensi per fraudem, & iniuriam Cruciferorum detracta esse memorantur. Subditi episcopi, & collegij Varmiensis eodem, quo cęteri Prussi iure municipali utuntur. Sed habent etiam peculiaria, inter se autem cōmunia instituta: quæ Landtsordnung, hoc est, terræ constitutiones uocant. Conuentus etiam communes habent. Ad eos autem nobilitas, ciuitates, & sculteti cum liberis (de quibus postea dicemus) euocati, pro se quique binos, uel plures etiā è singulis territorijs procuratores, siue legatos mittunt, ijs de rebus, quę in consultationem ueniunt, cum Episcopo, & legatis collegij cōstituturos. Cęterū ea nobilitas omnis, & aduocatus, & ciuitates, præter iusiurandū, quo partim in Episcopi, partim in sacri collegij uerba iurant, nouo quoque Regi, ac deinde decimo quoque anno ei ipsi ex pacto fidem suam obstringunt. Tametsi de 10 anno in desuetudinē abijt, sublata causa, hoc est, pacatis prorsus rebus Prussicis, & extirpato ordine Teuthonicæ militię. Iurant etiā sacerdotes, quando certū aliquod sacerdotiū adipiscuntur: Primarij tamen, qui prælati, & Canonici cathedr. appellātur, intra mensem, posteaquā in id collegiū cooptati sunt.

Canonicorū & Prælatorū Varmiensis creatio.

Eos autē pontifex quidē max. creat, collegiū uerò unà cū Episcopo eligit alternis mensibus: excepto Præposito, qui à Rege editur, siue præsentatur, ab Episcopo præficitur. Sed neque is, neque cæteri tres prælati locum, & suffragium habent in collegio, siue capitulo, nisi sint etiam canonici. Culmensis Ecclesiæ collegium ad quatuor canonicos redactum est. Qui singuli à cæteris unà cum episcopo cooptātur. Ipse autem episcopus à solo rege designatur, à pontifice max. creatur.

Episcoporum Pruss. designatio.

Cæterùm Varmiensis ex pacto recentior è quatuor canonicis indigenis à rege propositis, unus ab eius ipsius Ecclesiæ collegio deligitur: deinde hic quoque à pontifice renunciatur, & confirmatur. Ac tum demùm sacris pontificalibus ad præscriptum Ecclesiasticorum canonum initiatur.

Magistratuū Prussicorū cōferendorū ius.

Magistratus terrestres in Prussia quoque itidem ac in Polonia, à Rege creantur: iudex tamen ex aliquot à Palatino cum dignitarijs, & cætera nobilitate de consessu scabinorum delectis, ab eo editur: Scabini soli à palatino cum cęteris dignitarijs illius loci creantur. Sunt autem & Prussici magistratus omnes perpetui, præter præfectos: qui regis arbitratu mutari possunt, nisi beneficio ac diplomate regio sibi prospexerint.

Ciuitatū Prussicarum magistratus, & administratio. Consules.

Ciuitates à decurionibus, seu consulibus, & quidē Germanicæ linguę, & sanguinis (Polonos enim pro externis habent, & neque ad artes mechanicas perdiscendas admittunt) reguntur: quorum non idem ubique, certus tamen est numerus. Et ipsi ius habēt cooptandi, quos uolunt, in sua collegia, quoties uacat locus, eoque maiore sunt dignatione, & authoritate, quādo uolunt, & obsequentiorē habent plebem.

Magistri ciuium. Scabini.

His præsident magistri ciuiū à decurionibus, ac de numero ipsorum delecti, & ipsi, itidē atque decuriones perpetui, in primarijs quidem urbibus quaterni, in cæteris uerò oppidis bini, per uices annuum gerentes magistratum. Habent item singulæ ciuitates iuratos iudices, siue scabinos, qui à decurionibus, siue consulibus leguntur: & ipsi autem perpetui sunt, nisi fortè in numerum consulum cooptentur. Neque enim eundem consulum, & scabinum esse licet, præter Elbingam, & Brunsbergam: ubi pars consulum loco scabinorum iudicia exercet.

Scultetus. Burggrauij ciuitatum.

Cæterùm unus è consulibus eis præficitur, quem scultetum, uel iudicem uocant. Primariæ tres ciuitates etiā præfectos habent singulos, ut dudū memorauimus, quos uocant Burggrauios, & eos quidem annuos ferè. Qui tranquillitatis urbanæ, ac totius territorij curam gerunt, causasque priuatarū iniuriarū, & sanguinarias iudicant, & pro ijs mul-

ijs multas irrogant. Hunc solum Magistratum rex in ciuitatibus creat, sed nonnisi unum è sex, uel octo è numero consulum eiusdem ciuitatis ab ipso collegio delectis, ijdem autē consules ex omni ciuium numero, Gdani quidem centū uiros, alibi uerò pauciores deligunt, qui sint capita multitudinis, & quasi tribuni plebis: cum quibus cōmunicant nonnunquam consilia de republica, & ex ijs cognoscunt postulata plebis.

Capita multitudinis.

Vitantur enim coitiones multitudinis, propter externorū omnis generis hominum frequentiam, ne quando in seditionem erumpāt, ut nonnunquam factum est.

Iudiciorum ratio.

Iudicia nobilitatis iudices terrestres cum suis scabinis, præsidente palatino, bis quotannis exercent in certis oppidis. Infamiæ tamen causa, & status controuersia, itidem ac in Polonia, ad regis iudicium pertinet. A terrestribus iudicijs prouocatio est ad consiliarios Prussiæ: inde uerò ad Regem.

Iudicia urbana

In oppidis uerò iudiciaria potestas ferè omnis est penes consules, exceptis paucis causis, quarum mentionem dudum fecimus, & si quæ sunt aliæ ad Burggrauios, uel palatinos pertinentes: sed eam ipsi consules, quod ad priuatorum hominum inter ipsos controuersias attinet, cum iurato iudicio, cuius mentionem dudum fecimus, communicarunt.

Prouocationū ratio.

Ab eo uerò iudicio in primarijs quidem ciuitatibus ad consules ciuitatis cuiusque, in cęteris autem oppidis ad consilium totius Prussiæ: inde porrò utrinque ad regem prouocatur. Rex uerò de quibusuis prouocationibus ubilibet, & cum quibus uult, cognoscit. Plerunque etiam cognitionem delegat Cancellarijs, & iureconsultis. Alioqui priuatum neminem è Prussia regi euocare licet, exceptis ijs causis, quæ sunt fisci, & iudicij regij propriæ. Magistratus terrestres iuxta ac urbanos euocat de ijs duntaxat, quæ in magistratu perperàm & præter officium suum egerint: uel, si mauult, consiliarijs Prussicis eas delegat, in comitijs cognoscendas.

Commissaria iudicia.

Delegat etiam uel ijsdem, uel quibus uult, causas fisci sui, finium regundorum cum suis bonis, ac diuidundæ inter fratres, & cognatos hæreditatis. Quasuis item alias ab alijs ordinarijs iudicibus per prouocationem ad se deuolutas.

Comitia Prussica.

Comitia bis quotannis habentur in Prussia statis temporibus, Maio quidem Mense Marieburgi, Septembri autem extremo Grudenti. Ex iustis tamen causis ea quoque loca mutari possunt. In ijs comitijs à consiliarijs de Republ. in commune consultatur, siue ultrò, siue ex præscripto regio: de prouocationibus terrestrium, & oppidanorum iudiciorum cognoscitur: & omninò iudicia uel à rege delegata, uel si qua sunt alia, exercentur. Cum ducalibus quoque Prussis, seu duces ipsius legatis nonnunquam Elbingæ ex fœdere, uel Marieburgi, constituta certa die, conuentus habentur, & consultationes de legibus, & alijs rebus communibus, & controuersis.

Nuncij.

Non ita pridem in Prussia quoque nuncij nobilitatis, & minorum ciuitatum in comitijs adhiberi cœperunt, tributi sciscendi causa: cuius decernendi potestatē neque rex, neque consiliarij soli usurpant. Ad regni quoque comitia nuncij nuper adeò mitti cœperunt.

Tributū apud Prussos accisa.

Sciscitur autē cereuisiarium tributū plerunque in usus publicos, uel in gratiam regis: uocaturque id uulgò cisa, uel accisa. Nonnunquam etiā de censibus, agris, domibus, bonis, & facultatibus, ęstimatione facta, certa portio pensitanda decernitur.

Varmiensium libertas.

Varmiensis Episcopi subditi nihil habent negocij cum comitijs. Solus ijs interest, & præest Episcopus, ac deinde de ijs, quæ ibi constituta sunt, ad peculiarē conuentum suorū refert: de tributo præsertim. Nec temerè ij dissentire solent ab Episcopi sui, & conuentus Prussici sententia. Nihil tamen uetat, ipsos quoque arbitratu suo, authoritate Episcopi, & Capituli pręeunte, peculiares leges, &, ut uocant, ordinationes sibi condere, tributumque sciscere. Quinetiam magistratus primariarum ciuitatum non rarò imperant ciuibus suis tributū peculiare, & operas, aliaque onera in usus publicos urbium suarum, adhibitis capitibus plebis.

Portus Prussiæ.

Portus maris tres habet Prussia, Regia quidem Gdanensem, & Elbingēsem: quorum hic in Habum lacum, ille rectà in mare procurrit: ducalis uerò Regiomontanū, siue Kœnixbergensem, quà Pręgola fluuius in Habum influit. Atque hic quidem cum portorijs, & omni iurisdictione, & impendijs in ducis: duo uerò reliqui in ipsarum ciuitatum, quibus adiacent, & magistratus potestate sunt. Verùm is tamen, magistratus inquā, sinę permissu, uel mandato regio claudendi, & aperiendi portus potestatem non habet. Quod de tributo quoque decernendo itidem nuper constitutum est.

Belli ratio apud Prussos. Liberi.

Quod ad bellū attinet, si qua uis hostilis ingruat Prussiæ, domesticis, communibusque plebi cum nobilitate uiribus depellitur. Ac nobilitas quidem cū proceribus equestribus militat, Sculteti item & liberi: (quos ita uocāt, propterea quod & ipsi ab operis, & laboribus, quos rusticani dominis suis pręstant, gratuitam immunitatem habent, medij quodammodo inter nobiles, & rusticanos agricolas: ferunt tamen nonnulla onera extra ordinem) ciuitates equitatum atque peditatum suppeditant: rusticani peditatum tantùm. Hęc ante institutam coadunationem (quę necdū maturuisse uidetur) de Prussia, & in uniuersum de Polonia nobis σαφέστερον, quod aiunt, [illegible] sunt exposita. Quæ cum ciuibus nostris, tum externis non ingrata fore speramus. Sic autem fiet, ut minus peregrinentur in historia nostra.

Operæ-

OPereprecium nobis uisum est, coronidis loco hic adijcere nomenclaturas, & ordinem amplissimi Senatus Regij, quemadmodum in comitijs Lublinensibus ante quatuor annos constitutus est, & nonnihil ab antiquo (quem priore libro recensuimus) mutatus, posteaquam Lithuani sese cum Polonis penitùs coniunxêre, & in unum Reipublicæ corpus coaluêre. Qui tamen ordo non tam accuratè in consessu, quàm in dicendis sententijs, & ferendis suffragijs seruatur.

SENATORVM REGNI POLONIAE CVM CONiunctis ei ditionibus dignitates, & ordo, secundùm constitutionem Comitialem Lublinensem, anno M. D. LXIX. editam.

Archiepiscopi duo.

Gnesnensis.
Leopoliensis.

Episcopi 13.

Cracouiensis.
Vuladislauiensis.
Vilnensis. } alternatim.
Posnaniensis. } alternatim.
Plocensis. } alternatim.
Varmiensis. } alternatim.
Luceoriensis.
Præmisliensis.
Samogitiæ, siue Mednicensis.
Culmensis.
Chelmensis.
Kiouiensis.
Camenecensis.

Palatini cum quibusdam alijs eximijs inter eos interfertis 35.

Castellanus Cracouiensis.
Palat. Cracouiensis.
Palat. Posnaniensis.
Palat. Vilnensis.
Palat. Sendomiriensis.
Cast. Vilnensis.
Palat. Calisiensis.
Palat. Trocensis.
Palat. Siradiensis.
Castel. Trocensis.
Palat. Lenciciensis.
Capitaneus Samogitiæ.
Palat. Brestensis.
Palat. Kiouiensis.
Palat. Iuniuuladislauiensis.
Palat. Rusiæ.
Palat. Volynensis.
Palat. Podoliæ.
Palat. Smolenscensis.
Palat. Lublinensis.
Palat. Polocensis.
Palat. Belsensis.
Palat. Nouogrodensis.
Palat. Plocensis.
Palat. Vitepscensis.
Palat. Masouiæ.
Palat. Polesensis, siue Podlassensis.
Palat. Rauensis.
Palat. Brescensis.
Palat. Culmensis.
Palat. Mscislauiensis.
Palat. Marieburgensis.
Palat. Braslauiensis.
Palat. Pomeraniæ.
Palat. Minscensis.

Castellani maiores 30.

Posnaniensis.
Sendomiriensis.
Calisiensis.
Voinicensis.
Siradiensis.
Lenciciensis.
Samogitiæ.
Brestensis.
Kiouiensis.
Iuniuuladislauiensis.
Leopoliensis.
Volynensis.
Camenecensis.
Smolenscensis.
Lublinensis.
Polocensis.
Belsensis.
Nouogrodensis.
Plocensis.
Vitepscensis.
Czernensis.
Polesensis, siue Podlassensis.
Rauensis.
Brescensis.
Culmensis.
Mscislauiensis.
Elbingensis.
Braslauiensis.
Gdanensis.
Minscensis.

Castellani minores 49.

Sandecensis.
Medirecensis
Vislicensis
Biecensis.
Rogoznensis
Radomiensis
Zauichostensis
Landensis
Sremensis
Zarnouiensis
Malogostensis
Velunensis
Præmisliensis
Calisiensis
Sanocensis
Chelmensis
Dobrinensis
Polanecensis
Præmentensis
Criuinensis
Czechouiensis
Naclensis
Rospirensis
Biechouiensis
Bydgostiensis
Brezinensis
Crusuicensis
Osuienzimensis
Camenensis
Spicimiriensis
Inouulodensis
Coualiensis
Santocensis
Sohaciouiensis
Varsauiensis
Gostinensis
Visnensis
Raciaznensis
Sieprcensis
Vissogrodensis
Ripinensis
Sakroczimensis
Ciechanouiensis
Liuensis
Slonensis
Lubaciouiensis
Conariensis in Siradiensis Palatinatu
Conariensis in Lenciciensi
Conariensis in Iuniuuladislauiensi.

Officiales Curiæ 10.

Maresalcus Regni Poloniæ
Maresalcus Lithuaniæ
Cancellarius Poloniæ
Cancellarius Lithuaniæ
Vicecancellarius Poloniæ.
Vicecancellarius Lithuaniæ
Thesaurarius Poloniæ
Thesaurarius Lithuaniæ
Maresalcus Curiæ Polonicæ.
Maresalcus Curiæ Lithuanicæ.

Finis librorum II. Martini Cromeri, de Situ, populis, moribus, magistratibus, & Republica regni Polonici.

MATHIAE AMICHOV MEDICINAE DOCTORIS, ET CANONICI CRACOVIENSIS PRAEfatio, in libros II. de Sarmatia Asiana atque Europea.

LICET multi fuerint qui orbem & partes eius descripserint, tamen utramq; Sarmatiam transilientes, nihil ferè de ea scripserunt, nisi quod quidam in genere de hac & illa mentionem fecerunt, sed adeò obscurè, ut nihil certi hinc colligere possis, quibus figmenta multa & meras nugas immiscuerunt, dum ultra Sarmatiam ad oceanum Septentrionalem campos ponunt Elysios, ubi, scilicet, aura sit temperarissima, uita placidissima & perpetua, omni referta iucunditate: homines uero multorum seculorum confecti ætate & tædioso grauati senio, sponte sese in oceanum præcipitent, quo miseræ senectutis euadant molestias. Scripserunt quoq; illic reperiri terrænascentia ambrosia, succo prædulci & odore suaui, quibus homines quasi paradisi fructibus diu in uita conseruentur: itemque terram producere aurum in magna copia, & nutrire griphones, aues horribiles raptu uiuentes, quæ equum cum sessore in altum leuare queant, atq; aurum effodi & exportari prohibeant. Aiunt præterea illic solem & lunam, cæterasq; stellas perpetuo gyrantes & lucentes, dies temperatissimas & iucundissimas constituere. Verum hæc omnia conficta sunt, carentq; ueritate. Ponunt etiã moderni scriptores Tartarorum terribilem gentem indigenam esse Asianæ Sarmatiæ, & à seculo Scythiam inhabitantem, quum tamen constet eam esse gentem nouam & aduenticiam, à partibus orientis mutatis sedibus, paulò plus ab hinc trecentis annis Asiæ Sarmatiam ingressam, antehac uerò incognitam, quemadmodum ab initio huius libri indicabo. Sed & montes, Alanos, Hyperboreos & Riphæos in orbe terrarum uulgatissimos in illis Septentrionalibus regionibus affirmauerunt, ex quibus nominatissima flumina originem trahere dixerunt, nempè Tanaim, Boristhenem maiorem & minorem, atq; Volham ingentem fluuium: sed quum id à uero alienum sit, hodierna do-

cente experientia, non sine causa reijcimus quidquid ueteres somniarunt de his montibus & fluminum originibus. Nam scimus & experientia didicimus prædicta tria flumina Volham, Tanaim & Boristhenem maiorem ex Moschouia originem ducere: minorem uerò Boristhenem, quem Aristoteles Diaboristhenidem uocat, ex Rusia superiori erumpere, & in maiorem Boristhenem transire. Montes autem Hiperboreos, Riphæos & Alanos scimus & uidimus illic nō esse, nec dicta flumina ex eis, sed ex planicie terræ scaturire, id quod sequenti libro clarissimè indicabimus, nihil nisi quod uerum scimus & experti sumus scripturi. Immutata quidem sunt prisca regionum illarum uocabula, id quod alijs quoq; accidit terris & habitationibus: sed nos ea intacta non præteribimus, indicaturi quid ueteres senserint, quibusque usi sint uocabulis, & in quæ hodie migrârint. Aperuit nobis rex Portugalliæ nauigationibus suis regiones Indicas & Aphricanas ad meridiem expositas, & rex Poloniæ, qui Tartaris & Moscuitis confinis est, indies patefacit nobis per militiam suam plagam Septentrionalem cum gentibus, quę ad oceanum Aquilonis sunt expositæ, & extenduntur in Orientem.

MATHIÆ À MICHOV DE SARMATIA ASIANA ATQVE EVROPEA LIBER I.

De duabus Sarmatijs in genere. CAP. I.

NTIQVIORES duas Sarmatias posuerunt, unam in Europa, alteram in Asia, sibijnuicem cohærentes & contiguas. In Europiana sunt regiones Russorum seu Rutenorum, Lithuanorum, Moscorum & eis adiacentes, ab occidente flumine Vissæ, & ab oriente Tanai inclusæ: harum regionum gentes olim Getæ nūcupabantur. In Asiatica uerò Sarmatia, nunc commorantur & degunt plura genera Tartarorum, à flumine Don seu Tanai ab occidente usque ad mare Caspium ab oriente contenta. Horum imperia, genealogiæ, ritus & mores, latitudoq; terrarum, flumina & circūcirca adiacentia in subscribēdis explanabūtur.

De ortu & aduentu Tartarorum. CAP. II.

ANno domini M. CCXI. apparuit grandis cometes in diebus mēsis Maij, octodecim diebus durans, & supra Poloucos, Tanaim ac Russiam gyrans, caudamq; in occasum porrigens, & aduentum Tartarorum significans: unde sequenti anno gens Tartarorum in illam diem ignota, occiso ut fertur proprio rege Dauid, de submontibus Indiæ, confluxisq; pluribus nationibus Septentrionis ad Poloucos uenit. Polouci siquidem fuerunt gentes secundum latus Septentrionale Euxini maris commanētes, ultra paludes Mæotidis, quos alij Gothos appellant. Polouci autem lingua Rutenorum sonant & interpretantur uenatici seu rapaces, quia sæpenumerò inuadentes eos spoliabant, & bona ipsorum rapiebant atque abducebant, quemadmodum & Tartari hisce tempotibus faciunt. Itaq; Tartaris ingredientibus, terras Poloucorum, postularūt per ambasiatam, ipsos principes Rutenorum, ut uniuersis copijs & potentijs se adiuuarent, quoniam par exitium & discrimen eos, sicut & Poloucos expectaret. Superuenerunt autem & Tartarorum nuntij denuntiantes ducibus Russiæ, ne immiscerent sese bello & adiutorio Poloucorum, sed potius exterminium eorum tanquam aduersariorum procurarent. Russiæ uero immaturo usi consilio, nuntijs Tartarorum comprehēsis & occisis, perrexerunt exercitualiter Poloucis in adiutorium, terra mariq; uidelicet Mscislaus Romanouic cum militia Kiouieñ. Mscislaus Mscilauic cum militia Halicieñ. Item cæteri duces Russiæ Vladimir, Rurikouicz: duces Cirneouieñ. & duces Smolnenses. Iunctiq; exercitui omnium Poloucorum peruenerunt in Protolce, & abinde singuli ascensis equis, uenerunt duodecim statiuis ad fluuium Kalcza, ubi iam Tartari castra metati fuerunt, & illico respirandi spatio non dato, Tartari in eos irruerunt, & contritis ac diffugientibus Poloucis acies Rutenorum disijciuntur, plurimaq; cæde peracta bini duces Mscislaus Kiouieñ. & Cirneouieñ. captiuantur. Reliqui fugientes (abominabile dictu) à Poloucis socijs, per quorum terram fugam maturabant trucidabantur. Equites quoq; propter equos, pedites propter uestes occidebantur, & in aquis suffocabantur. In illa ergo die Ruteni in pessimū, horrendumq; inciderunt periculum, quale in terris Russiæ nunquam auditum est. Eaq; prima clades extitit, quam Ruteni à Tartaris pertulerūt. Mscislaus autem Mscilauic Halicieñ. dux dum ad naues fugiendo peruenisset, superatis fluuijs persequutionem Tartarorum ue-

rum ueritus naues abrumpi præcepit, abindeq; fugax in Halic pauore & trepidatione plenus peruenit. Vladimirus aūt Rurikouicz fuga & ipse saluatus in Kiou perueniens, sedē accepit Kiouieñ. Alia uerò omnis multitudo Rutenorū dum ad naues fugiendo peruenisset, & eas abruptas offendisset, in mœrorem uersa, dum undas tranare non posset, fame cōtabescens illic consumpta est præter paucos duces & aliquos eorum milites, qui in lembis fluuios traiecerunt. Præterea anno domini millesimo, ducentesimo, uigesimo octauo, in maxima multitudine Tartari Russiam ingredientes, uniuersam terram Renesansca uastauerunt, ducem occiderunt, senes & impuberes necauerunt, reliquam multitudinem in captiuitatem abduxerunt, castra incenderunt. Iterum hyeme eiusdem anni uenerunt Tartari in terram Susdalorum & ea uniuersa uastata, ducem Georgium & filios eius, pluresq; alios Susdalorum principes interfecerunt, castrum Rostou incenderunt, captiuos & prædam pro libito abduxerunt. Sequenti quoq; anno in Smolnensem & Cirnyeouieñ. regiones uenientes, eas crudelissima cæde, nulli ætati parcentes peruastauerunt, castra & fortalitia ex quibus duces & milites præ timore suggerant, incenderunt, & onusti captiuorum multitudine in terras suas redierunt.

De crudeli uastatione Poloniæ & Hungariæ per Tartaros. CAP. III.

POst prædicta, Tartarorum horrenda uastatio ex ordine narrationis subnectenda est. Anno domini millesimo, ducentesimo, quadragesimo primo, Tartari in Russiam uenerunt, & Kiou amplissimam urbem & metropolim Rutenorum magnificè constructam funditus deleuerunt. Habuit siquidem præfata urbs portas & turres firmiter ædificatas, & aliquarum portarum tecta deaurata & splendentia, habuit & usq; nunc habet Metropolitanum de ritu Rutenorum seu Græcorum, plurimis Vladicis & episcopis à Danubio per Moldauiam, Valachiam, Russiam, & Moskouiam præsidentem, in Kiouia iam post destructionem non residentem. Habuit insuper ecclesias supra trecentas ornatissimas, quarum aliquæ in campis inter uepres & arbusta in hanc diem permanent, & stant desolatæ pro latibulis ferarum: ex quibus binæ ecclesiæ, uidelicet sanctæ Mariæ & sancti Michaëlis aliquas laminas tecti adhuc tenent deauratas, quas Tartari prędatum uenientes, & inspicientes altim bassina uocant: altim bassina, id est, aureum caput habentes, quia partem tecti deaurati habent. Hac uerò tempestate in monte ubi olim castrum Kiouieñ. stabat, Lithuani domini illius loci, fortalitium amplum de roboribus & lignis extruxerunt & tenent. Itaque tota Russia cum sua metropoli & Podolia omniquaq; pessundata, Bathus Tartarorum Imperator uolens Hungariam ingredi, misit ducem Petā nomine cum magno exercitu uastatum Poloniam. Aiunt Poloni Bathum regem Tartarorum Poloniam, Slesiam, Morauiam uastasse: uerior tamen historia eorum, sicut & chronica Hungarorum referunt, Bathum non fuisse in Polonia, sed duces ipsius, qui trucidatis tyrannis & principibus Rutenorum, receptaq; præda, in oppidum Lublin & Zauichost, uicinijsq; eorum, reduxerunt eam in Russiam, festinanterq; redeuntes, expugnauerunt Sandomiriam cum castro. Illicq; occiderunt abbatem Pokrziunicen cum fratribus eius, & magnum numerum utriusque sexus nobilium & ignobilium uirorum ac matronarum ad conseruandum uitam Sandomiriæ collectorum. Inde exeuntes per Vissicam, in Skarbimiriam uenerunt, & reuertebantur prædam deducturi in Russiam. Dumq; statiua tenerent ad fluuium Zarna, apud uillam quæ maior Thursko uocatur, irruit in eos Vlodimirus Cracouieñ. palatinus cum militibus Cracouiensibus. Vbi inter pugnandum omnis captiuorum multitudo diffugiens, in propinquas syluas se recepit: superati tamen sunt pauci à multis, Vlodimirus palatinus Cracouieñ. cum suis à Tartaris. Verum strage suorum perculsi, Tartari, per syluam Stremech in Russiam recesserunt, & in supplementum accersitis plurimis Tartaris cum fremitu & ira in Poloniam redierunt, & quia maximum exercitum habuerunt, ad Sandomiriam peruenientes, bifariam diuiserunt eum, minorēq; exercitum in Lancitiam, Siradiam & Kuiauiam destinarunt cum principe Cadano, quem Poloni Caydanum nuncupant, qui nullo obice apparente uastauerunt crudelissimè illos tractus cędibus atq; igne. Maior autem exercitus Tartarorum, cuius ductor fuit Peta Tartarorum princeps uersus Cracouiam iuit, omnem oram transitui propinquam, cæde & incendio peruastans. Occurrunt ergo ei in uilla Chmelik prope oppidum Sidlou, Vlodimirus palatinus, Clemens Castellanus Cracouieñ. Pacoslaus palatinus, Iacobus Racibrouic Castellanus, Sandomirien. cum nobilibus & militibus Cracouiensis & Sandomiriensis. Et facto conflictu cum una turma Tartarorum, ipsaq; attrita pedem referente, & ad alteram præstantiorem turmam se diuertente, Poloni certamine priori fessi, pauci à pluribus aduerso pectore confossi ceciderunt: reliqui uerò in fugam conuersi, per itinera nota euaserunt. Ceciderunt in eo conflictu desiderati Christinus Sulkouic de Nyedued, Nico-

Kiou metropolis Russiæ.

Polonorum clades.

laus Vitouic, Albertus Stanpotic, Zementa, Grampina, Sulislaus, milites strenui, & alij
plures ualidi. Ex quorum strage tantus pauor irrepsit, ut alij in alias regiones fugerent: a-
grestes uerò cum pignoribus & pecoribus in paludes & syluas, & inuia se conderent. Sed
& Boleslaus Pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum Grzimislaua matre, & Kinga
coniuge sua primum uersus Hungariam in castrum Pieninide propè oppidum Sandecz,
postea uerò in Morauiam ad monasterium Cistercieñ. effugit. Tartari autem post cladem
apud Chmelik peractam, Cracouiam in die cinerum peruenerunt, & eam uacuam homi-
nibus inuenientes (omnes siquidem in abdita diffugerant) in ecclesias & domus incendio
sæuierunt. Ecclesiam uerò sancti Andreæ tunc extra muros Cracouieñ. extantem, uallan-
tes oppugnabant, expugnare tamen non ualuerunt, quoniam pluribus Polonis magna
ui & fortitudine se & sua illic defendentibus, irrito cœpto recesserunt, & in Vratislauiam
perrexerunt, eam similiter ut Cracouiam desertam habitatoribus, sed & conflagratam ha-
bitationibus reperientes. Ciues enim Vratislauien. pauore consternati, ferè omnibus reli-
ctis, pretiosioribus duntaxat festinè raptis, fugam inierunt: quod gentes ducis Henrici de
arce uidentes descenderunt, & opes cum uictualibus in arcem inducentes, urbem cum te
ctis eius flammis exusserunt. Et Tartari in urbe nil reperientes, castrum uallarunt, & post
aliquot dies obsidionem soluentes (ut aiunt) orationibus & lachrymis Cessai prioris ordi-
nis Prædicatorum & fratrum eius in castrum admissorum depulsi, recesserunt. Interimq;
feria secunda paschæ Tartaris qui Kuiauiam uastauerũt, superuenientibus simul iuncti in
Leguiczam profecti sunt. Dux etenim Henricus secundus sanctæ Heduuijs filius per il-
lud tempus ibi collegerat gentes & armigeros, tam nobiles quàm agrestes maioris Polo-
niæ & Slesiæ. Aduenerant & principes cum suis militibus Myeczlaus Kazimirides dux
Opoliensis, Boleslaus filius Depoldi marchionis Morauiæ expulsi, qui Syepiolka cogno
minatus est, & Pompo de Hosterno magister cruciferorum de Prussia cum fratribus sui
ordinis, insuper & cruci signati plures. Quumq; ex oppido Legniceñ. duceret agmina, &
ea obequitaret, lapis de summitate ecclesiæ beatæ Mariæ decidit, parumq; abfuit, quin ca-
put ducis Henrici diripuerit, quod reuera infaustum omen fuit. Suburbana itaque oppi-
di Legnicensis prętergressus, quatuor acies instruxit & ordinauit. Primam de cruce signa-
tis uoluntarijs, & de auri fossoribus oppidi Goltberck, alijsq; peregrinis militibus: hanc
Boleslaus Syepiolka filius marchionis Morauiæ ducebat. Altera acies fuit militum Craco
uiensium & maioris Poloniæ, hanc Sulillaus frater Vlodimiri olim palatini Cracouiensis
circa Chmyelik occisi ductitauit. Tertiam aciem gubernauit Myeczlaus dux Opoliensis,
in qua erant milites Opolienses, & Pompo magister Prussiæ cum fratribus & militia sua.
Quartam aciem ipsemet dux Henricus ex præstantioribus militibus Slesię, & maioris Po
loniæ, ac pretio conductis militibus rexit. Totidem erant Tartarorum agmina, sed robore
& frequentia pugnatorum præstantiora, ita ut unum agmen eorum omnia Polonorum
agmina excederet. In campo igitur qui Bonus campus dicitur, porrecto, & in omnes par-
tes lato uterque exercitus quinto idus Aprilis, aliàs feria secunda post octauas pascæ con-
uenit. Primumq; crucesignatorum & aurifossorum exercitus cum Tartaris magno impe-
tu congressus, uelut teneræ aristæ à grandine percussæ, à sagittis Tartaricis obtritus est.
Deinde duo agmina sub gubernatione Sulislai militis, & Myeczlai ducis Opoliensis con
sistentia, pugnare cum tribus Tartarorum agminibus ingressi, ualidam in Tartaris stragẽ
ediderunt, ita ut pedem referrent, & fugam inirent. Quidam autem celerrimo cursu circa
utrumq; exercitum discurrens, terribili uoce clamauit. Byegayce byegayce, quod sonat, fu
gite fugite, Polonis terrorem incutiens. Quam uocem Myeczlaus dux Opoliensis audi-
ens, deserto prælio fugit, & secum magnam partem militum traxit. Quod uidens dux Hẽ
ricus, ingemiscens dixit, Gorze se nam stalo, id est, peius & moleste nobis accidit: indu-
censq; suam quartam aciem fortissimorum militum, tres acies Tartarorum à duabus aci-
ebus Polonorum disiectas prostrauit, & in fugam conuertit. Quarta autem acies Tartaro
rum, & maior omnium cum suo duce Peta superueniens, horribili impetu bellum intulit,
& bellum acerrimum inter utrosque durauit, magnaq; ex parte Tartaris cęsis, & in fugam
spectantibus, quidam Tartarorum uexillifer ualde magnum ferens uexillum, in quo chi li
tera Græca depicta erat, talis X, & in summitate hastilis imago teterrimi & nigerrimi co-
loris cum barba prolixa, cœpit incantando fortiter caput imaginis quatere, ex quo illico
fumus & nebula horrendi & intolerabilis fœtoris in Polonos diffusa est, ut penè exanima
ti, & inualidi ad bellum redderentur. Clamore itaq; horrendo eleuato, in Polonos Tarta-
ricus exercitus conuersus, acies eorum quæ interim integræ erant, dirupit, & eas magna
strage affecit. In qua dux Boleslaus filius marchionis Morauiæ dictus Syepiolka, & Pom
po magister crucisignatorũ de Prussia cum multis insignibus militibus necati sunt. Dux
uerò Henricus corona à Tartaris circumfusus est, ut à tergo & fronte cęderetur, iamq; suis
omnibus

omnibus unà pugnantibus prostratis, ad extremum circa eum non nisi quatuor milites
uersabantur. Sulislaus frater olim Vlodimiri palatini Cracouiensis, Clemens palatinus
Glogouiensis. Conradus Konrathouicz, & Ioannes Iuanouicz, qui quanta potuerunt ui
& conatu principem Henricum ex prælio educentes, ad fugiendum disponebant: sed du-
cis equus sauciatus subsistebat. Tartari igitur ne Henricus euaderet, ueloci cursu conse-
quutum cum tribus præfatis militibus, quarto Ioanne Iuanouicz ab eis segregato uallaue
runt, cum quibus aliquanto tempore decertabat: Ioannes uerò Iuanouicz equum recen-
tem à Rocislao aulico ducali receptum, penetratis hostiũ cuneis duci administrauit. Quo
ascenso dux sequebatur Ioannem Iuanouicz, uiam per medios hostes ei parantem. Ipsoq;
in cursu uulnerato, & euadente, dux Henricus intercipitur, & tertiò circumuallatur: dũq;
audacissimè contra Tartaros dimicaret, & manu sinistra eleuata, Tartarum sibi obuium fe
riret, ab altero Tartaro lancea sub ascella trãsfixus, ex equo demisso brachio moribundus
defluxit: quem Tartari ingenti strepitu inconditarum uocum facto capiunt, & extra locũ
certaminis quantum esset geminus Balistæ iactus pertractum, framea caput absciderunt,
corpusq; insignibus omnibus despoliatum nudum reliquerunt. Occisa est in eo prælio
multitudo nobilium Poloniæ, inter quos clari & insignes fuerunt Sulislaus frater Vlodi-
miri palatini Cracouiensis, Clemens palatinus Glogouiensis, Conradus Konrathouic,
Stephanus de Virbna, & Andreas filius eius, Clemens filius Andreæ de Peltznica, Tho-
mas Pyortkouic, Petrus Küssa & cæteri. Corpus ducis Henrici post cladem in sexto digi-
to sinistri pedis uix cognitum, & repertum per Annam coniugem eius in medio chori ec-
clesiæ sancti Iacobi apud fratres minores Vratislauiæ sepultum est. Pōponius uerò magi
stri Prussiæ, & militum insigniorum supra expressorum, in eodem monasterio sancti Iaco-
bi Vratislauiæ corpora tumulata sunt. Boleslai autem filij Marchionis Morauiæ funus in
Lubens in choro conuersorum humatum est, super cætera corpora fidelium in loco prælij
sepulta, Ecclesia in hanc diem durans constructa est. Maxima uictoria de duce Henrico &
Polonis Tartari potiti, lectis spolijs unicuique interemptorum unam auriculam abscide-
runt, & nouem saccos grandes ad sciendum numerum occisorum repleuerunt. Ducis au-
tem Hẽrici capite in longiori hasta erecto ad castrum Legnicz (oppidum enim metu Tar
tarorum exustum fuerat) applicuerunt, mandantes ut duce eorum occiso, castrum eis ape
rirent. Castrensibus conuenienter respondentibus, quod pro uno duce occiso plures du-
ces filios occisi haberent. Illi uerò circa Legnicz uastatis & incensis uillis in Othmuchou
se receperunt, ubi quindecim diebus statiua continuando, omnem regiõnem per circui-
tum uallauerunt. Exinde Ratiborien. oram adeuntes, in Bolesisko octo diebus commo-
rati, in Morauiam secesserunt, & Venceslao rege Bohemiæ in castris se continente, eã plus
quàm uno mense incendijs & cædibus uastauerunt: ab Olomunc septimis castris in Hun
gariam peruenerunt, & maiori hordæ ipsius Bathi quæ Hungariam intrauerat sese con-
sociauerunt.

Nobilium Polonorum strages.

De cruenta uastatione Hungariæ per Bathi Imperatorem Tartarorum.
CAP. IIII.

BAthi uastata & ad nihilum redacta Russia, Hungariam cum quinquies centum
millibus ingredi contendebat. Resistentem ergo inter montes Sarmaticos, & in
clausa dicta Russiæ introitum prohibentem, comitem palatinum Hungariæ à
Bela quarto rege Hungariæ cum gentibus missum præfatus Bathi obruit & ex-
pugnauit, festinanterq; exurendo oppida & uillas ad Titiam fluuium qui uulgariter Cisa
appellatur, ex montibus Sarmaticis uersus meridiem in Danubium fluẽtem peruenit. Et
exinde gentes Tartarorum excurrẽtes, Vatiam cum sua cathedrali ecclesia uastauerunt
& incenderunt. Ad Pest quoq; ubi rex Bela quartus exercitum contra Tartaros collige-
bat, ibant & redibant, aliquando appropinquando, nonnunquam uerò fugiendo, prout
est mos pugnandi Tartaris. Quumq; copiosum exercitum, tam ex nobilibus quàm spiri-
tualibus rex Bela coadunauerat, aduersus Tartaros procedens ad fluuium Titiam appli-
cuit, & castra metatus est, adhibitaq; custodia mille armatorum ad pontem, putabat Tar-
taros nõ transire fluuium, quoniã altus est, limosus multum, & impermeabilis. Tartari aũt
qui multò maiores fluuios transierant, inuento uado Titiam noctu transnatarunt, & in au
rora exercitum Hungarorum cum Bela rege eorum undiq; circundederunt, missisq; den
sis, & quasi infinitis sagittis, uelut quum grando nebulosus ac densus cum fragore descen
dit, Hungaros perturbarunt, multos occidẽdo, plurimos uerò uulnerando. Hungari ergo
ueluti impræparati, & absq; ordine contrauenientes cadebant. Quod alij uidentes, meti-
culosi clàm discedebant & fugiebant. Tartari uerò tanquã astuti, sinebant eos per mediũ
sui transire. Vnde Colomannus frater regis sic, & rex Bela quartus tanquam ignoti euase-

runt. Reliquos uerò conclusos Tartari crudelissimè ad unum necauerunt. Inter quos spirituales maiores ceciderunt, Mathias Strigoniensis archiepiscopus, Vgolinus Colocen. archiepiscopus, Georgius episcopus Iaurien. Reynaldus episcopus Transsyluanien. & ecclesiæ Nitriensis episcopus, Nicolaus Scibinien. præpositus Vicecancellarius regis, Eradius archidiaconus Bachiensis, magister Albertus Strigonien. archidiaconus. De alijs autē secularibus nobilib. & ignobilibus ferè infiniti occisi sunt: & qui fugerāt cōsequuti in uijs necati iacuerunt. In Pest etiā multi plebani collecti in ore gladij superuenientib. Tartaris perierunt. Rex aūt Bela quartus properè fugit ad metas Austriæ, ubi captus & detētus fuit per ducē Austriæ: tandem dimissus ad reginam coniugē suam perueniens, secessit in Sclauoniam, illic usq; ad persequutionem Cadan cōmoratus. Vastata itaq; Hungaria ex una parte Danubij, in hyeme proxima gelato Danubio in partem alterā penetrauerunt, & sedes inter Iaurinum & Strigonium fixerunt, ubi in hanc diem fossæ & tumuli habitationis eorum cernuntur. Ex quo loco præfatam trans Danubium regionem spolijs, incendijs & occisionibus crudelissimè afflixerunt. Quumq; in Tartariam secedere proponerent, diuiso exercitu, princeps Cadan aduersus regem Belam in Sclauoniam diuertit. A cuius facie territus rex, ad mare, tandem ad Polam ciuitatem fugit. Cadan autem quemadmodum cum Bathi constituerat, pertransitis & uastatis Bosna, Seruia & Bulgaria substitit circa Danubium, donec horda Imperatoris Bathi superueniret. At Bathi post discessum Cadan uallauit & expugnauit Strigonium urbem, illa tempestate nobilem, cuius incolæ erant uarij mercatores, Almani, Gallici & Italici: & quia thesauros quos Tartari expetebant in terra suffoderant & occuluerant, idcirco omnes necauerunt, nulli sexui, nulliq; ætati parcentes: destructaq; Strigonio, secus Danubium transeuntes ad exercitum principis Cadan operientem & expectantem peruenerunt. Tandem iuxta paludes Mæotidis uia priori in Tartariam abierunt. Tempus autem quo Tartari Hungariam afflixerunt, & multimodè uastauerunt, erat ferè biennium.

Quomodo Innocentius papa quartus misit ad Cham Tartarorum, ne Christianos persequeretur: & quomodo fidem Mahumeti susceperit. CAP. V.

DIscedentibus Tartaris tota Europa contremuit, & principes Christianorum timore perculsi, ne redirent consulebant inuicem. Innocentius quoq; papa quartus ex consilio Lugdunen. fratrem Ascelinum ordinis prædicatorum cum pluribus fratribus eiusdē & aliorū ordinū ad eos misit, anno domini M.CCXLVI. qui per Almaniam & Bohemiam in Vratislauiam uenit, exceptusq; & ueneratus est à Boleslao Slesiæ & Vratislauiæ duce. Exinde transiens ad Lancitiam peruenit, à Conrado duce Mazouię cum suis recollectus et hospitatus. Dehinc ad Cracouiam deductus, à Boleslao pudico, genitriceq; eius Grimislaua, & à Prandotha ordinario loci benignè suscepti & habiti sunt, pluribus pellib. subtilibus prouisi, supra id quod proprio ære potuerunt emere, quoniam principes Tartarorum sine munere adire nephas est. Tulit autem fortuna, ut esset apud Boleslaum pudicum principem Cracouiæ atq; Sandomiriæ, Vasilko princeps Russiæ, nepos matris suæ: huic itaq; cōmendati, in Russiam per ipsum deducti sunt: ad Kiouiam uerò uenientes, equos acquisiuerunt pro conditione terrarum Tartarorum ualentes, qui pedibus aquam & pabulum sub niuibus sibi quærerent. Tandem ex Kiou procedentes, plures duces Tartarorum pertransierunt donec ad Cham seu Imperatorem Tartarorum applicuerunt. Cui legatione domini Papæ Innocentij quarti exposita, postulauerunt ut deum uniuersorum agnosceret atq; coleret, & eum quem misit Iesum Christū: utq; gentem Christianam crudeli nece, quemadmodum fecit in Polonia, Hūgaria & Morauia non perderet. Et accepto responso, quod Cham per quinquennium gentem Christianam non inuaderet, per eandem uiam ad dominum apostolicum cum literis Imperatoris Tartarorum redierunt. Habes in speculo historiali Vincentij libro XXXII. hanc historiam, quam cautè legas necesse est, quoniā in aliquibus superstitiosa est. Post discessum legatorum Christianorum superuenerunt legati Saracenorū, persuadentes Tartaris, ut sectam & fidem Mahumeti acceptarent, tanquā faciliorē & tolerabiliorē, uoluptatibus plenam, uirisq; belligeris competentiorem, Christianorum autem religionem confutando dicebant esse otiosorum, imbecillium, & idololatrarum imagines colentiū: Saracenorum uerò legem multis utilitatibus atq; uoluptatibus refertā, & cæterarum religionum ui & armis expugnatricem, ut superbos debellaret, humiliatis uerò tributum constitueret. Placuit barbaris & ipsi primum Imperatori Bathi & omnibus Tartaris, tanquam uiris cordatis audacibus & sensualibus persuasio Saracenorum, ideo illam & non alteram susceperunt. Et quum dicant Eissa Rocholla, id est, Iesus est spiritus domini: Mahumet uerò Rossolai, id est, Mahumet est iustitia dei, noluerunt spiritum dei Iesum benedictum spiritualiter uiuere do-

Vincentij historia fabulosa.

centem acceptare: sed iustitiam dei, hoc est Mahumet carnaliter & tanquam bestiam sensualem in spurcitijs uolutantem, ab omnipotenti deo iustè in lacu pœnarum die ac nocte cruciandam amplexati sunt. Itaq; ex tunc uelut & nunc Mahumetum uenerantes sequuntur. Pentateucho Moysi obediunt, circunciduntur, & legalia obseruant, campanis carent: se quotidie lahi illo illoloh, quod in Latino sonat: Non est deus nisi unus deus, clamant. Ingenue se profitentur Ismaëlitas, quia de Ismaël ortos: Christianos uerò dzintis, id est, paganos, & gaur, id est, infideles, & sine religione appellant. Celebrant uelut alij Saraceni, tria in anno festa, primum kuiram, id est, oblationis pasca in memoriam oblationis Isaac, quando Abraam multarum gētium pater præcepto dei ipsum necare & offerre proposuerat. In isto festo offerunt arietes, aues, alites &c. Aliud festum colunt pro animabus, tunc uisitant sepulchra suorum maiorum, operibus misericordiæ insistunt, & alunt pauperes. Tertium festum agunt pro se suaq; salute. Pro primo festo ritè peragendo triginta diebus ieiunant, pro altero uno mense, pro tertio duodecim diebus.

De moribus Tartarorum, & de contentis in terra eorum. CAP. VI.

TArtari sunt homines ut frequenter staturæ mediæ, pectore, & scapulis ampli, facie lati, naso simi, colore tetri & deformes, robusti uirib. & fortes, famē, frigus & æstū facilè patientes: equitatu ab ineunte ætate & arte sagittādi gaudentes. Omnia sua secū ducunt, uagi & instabiles loco, cū uxoribus pueris atq; pecorib. in cāpis degūt. Ciuitates, uillas & domos non habent. Pro hyeme ad releuandū à frigore, ad mare Caspiū diuertūt, quoniā illic ratione maris tēperiē aëris inueniunt. Ad ęstatem in suā regionē redeūt. Aliqui eorū unam porcam, duas, tresúe in longū per iugera tria, quatuor & ultra sulcant, arāt, & milio seminant, inde cibos & bairā, id est, pastas faciunt. Non habēt frumentum, nec aliquod aliud legumen, pecora & pecudes plurimas tenent, præcipuè caballos & caballas pro equitatu & uictu ualentes. Incidunt & uulnerant equos, cruoremq; per se, & cū milio uorant: carnes pecudū, pecorum & equorum comedunt etiā semi crudas. Caballos pridie tum sponte, tum morbo mortuos exciso loco apostemato perlibēter comedunt. Bibunt aquam, lac, & ceruisiam ex milio coctam. Aquam Turchi & Tartari uocant Su: interdū Tartari dicunt Suha, id est, aqua. Ceruisiam aūt miliarē seu ex milio factā, buzā nominant, eandē Ruteni Bracha uocant. Laudant lac, præsertim komiz, id est acetosum, eo quod stomachū eorū confortet, & medicinam purgatiuā faciat. In conuiuijs & cum hospitibus aduenisq; bibunt Araka, quod est lac sublimatū, quod mirabiliter & cito inebriat. Non furantur, neq; fures inter se patiuntur, rapto tamen uiuere uicinos spoliando periucundum & deificum est apud eos. Nō sunt artificia inter eos, nec pecuniæ, sed res pro rebus commutant. Verum in hordà Zauolhensi, inceperūt aspros, id est, argēteos obolos Turcorū accipere & tenere. In horda uerò Prekopeñ. ducatos acceptant. In horda Nohaiska res pro rebus dant, uafri & perfidi sunt exteris, sibijnuicem uerò & suis omnibus fidelissimi. Indumenta sæpenumero ex filtro & lana alba grosse & planè facta gerūt. Oponce plurimum diligunt, in expresione huius nominis præponūt literā, i, ioponce, & nō oponce nuncupantes, & est palliū album spissum inconsutile pro imbribus & fluuijs benè utile. Terra eorum terra plana & absq; montibus, absq; lignis & arboribus, graminibus duntaxat abundans. Vias non habent, neq; nauigia, sed per dies iter suum computāt, ut terra Zauolhensium Tartarorum citissimæ equitationis, à flumine Volha ad mare Caspium est quasi triginta dierū: equitant una die uiginti milliaria magna Germanica, pedib. non gradiuntur nec itinerant. Feræ apud eos reperiuntur, cerui, damæ, dorcæ, & snak, quod est animal quātitatis ouis, in terris alijs non uisum, lana griseum, duo parua cornua habens, cursu uelocissimum, & esus carnium eius suauissimus. Et dum grex snak in aliquo campo inter gramina cōspicitur, Cham seu Imperator Tartarorum cum suorum multitudine equestres uadunt, & omniquaq; circundant in altissimis graminibus delitescentes. Dumq; tympanis incipiunt sonare, tunc snak tāquam metu perculsæ, rapidissimè hinc atq; illinc ab una parte circumstantium ad alteram procurrunt, & iterum atq; iterum decursando uadunt, usquequo fatigati deficiant, tunc irruentibus Tartaris cum clamore occiduntur.

De finibus & metis Tartarorum Zauolhensium. CAP. VII.

CLauditur terra Chā & Tartarorū Zauolhensiū ab ortu solis mari Caspio seu Hircano. A Septētrione cāpis longissimè, latissimeq; protēsis. Ab occasu fluminibus Tanai & Volha. A meridie partim mari Euxino seu Pōto, partim altissimis montibus Iberiæ & Albaniæ. Mare Caspiū uocant Ruteni Chualens ke more: & est mare non ab Oceano, sed à fluminibus illic defluentibus congestū. Fluunt multa ac

magna flumina in aluearium illius maris,de ripis altis impetuoſè & quaſi per ſaltum ex al
to in medium decidentibus,& iuxta ripas ſub ipſas tranſeuntibus iter præbentibus.Vnde
fit ut ibi in æſtate à Perſis & Medis refrigerium quæratur:& in hyeme ratione euaparatio-
nũ temperies cõflatur.Iuxta illud mare & poſt ad orientẽ,ut Ruteni proferũt,ſunt Tartari
criniti,quos Tartari Calmuchi & paganos nũcupant, quoniam ritũ Mahumeticũ non co
lunt,nec crinis capitis abradunt,quemadmodũ Tartari oẽs radunt,præter adoleſcentes,ꝗ
raſa coma binos radios criniũ ab aure dextra,& alium à ſiniſtra uſq; in brachia prominen-
tes,in ſignum innubilitatis aut uirginitatis relinquunt.Ab occaſu ſunt flumina Tanais &
Volha. Tanaim Tartari Don appellãt,qui ſecundũ fontes ſuos ex ducatu Reſenſco à du
ce Moſcouiæ occupato,uerſus ſeptentrionẽ fluit. Pòſt flectitur in meridiẽ,& tribus oſtijs
paludes Meotidas ingreditur:imò ipſe paludes Meotidas cauſat. Sunt iã circa Tanaim ar
bores,pomaq; et alij fructus:ſunt & mellificia quercina nonnulla,& pauciora de pino.In/
de eſt quod Tartari ſanctũ Don dicunt:quia iuxta illũ,uictum ex fructibus,melle & piſci-
bus reperiunt.Volha fluuius Tartarice Edel nuncupatus,ex Moſcouia profluit, ex fonti-
bus ſeptentrionalibus & occidentalioribus quàm Tanais: qui quum ad ſeptentrionẽ flu-
eret,longo Tanaim circũiẽs interuallo,deflectitur in orientẽ & meridiẽ, & uiginti quinq;
oſtijs ſeu fluminibus in mare Euxinum delabitur.Diſtat Tanais à Volha quinq; hebdo-
madarum itinere,ad minus ueloci curſu trium hebdomadarũ equitatione,uel plus. Et eſt
Volha triplo maior quàm Don.Viginti quinq; aũt partitiones, ſeu particularia flumina i-
pſius Volhæ ſunt magna:minora autem ex eis ſunt tanta,quantus Tyberis Romæ,aut
Viſla poſt Cracouiam.Sunt multũ piſcoſi præfati fluuij,ita quod framea Tartari,cæteriq;
tranſeuntes in ripa ſtãdo piſces cũ aqua decurrentes ſecent & tollant.Eſt iuxta hos fluuios
Tanaim & Volna air,id eſt,calamus aromaticus,qui & broſtuorſe dicitur, in maxima co-
pia Ibidẽ reuponticũ,quod Tartari nominant cinireuent,creſcit: & cinireuent nomen eſt
Perſicũ.Itẽ cucilabuca,uel ut alij exprimũt hilcabucha:& in Latino ſonat oculus cornicis:
& eſt multæ calefactionis.De ortu horũ fluminum Don & Edel, quum de Moſcouia tra-
ctauero clarius dicam.Quoties aũt Tartari Zauolhenſes in terras noſtras ſpoliatũ ire ua-
dunt,& per hæc & alia flumina abſq; nauigio, alligatis ſarcinis deſuper,coniugibusq; &
pueris in dorſis equorũ ſedentibus,ipſimet caudas caballorũ tenentes tranſnatant,& rapi
nas,crudelitatesq; plurimas inferunt.Ad meridiẽ uerſus mare Caſpium ſunt mõtes Iberię
& Albaniæ,quos Rutenia gẽte Piaſihorſci Circaci,quaſi quinquemontani Circaci uocãt.
Inter illos ſiquidẽ montes ſunt Gazarorũ gentes,quas ut Morauica Legenda depromit,
ſanctus Cirullus & Metudius fratres,per Michaëlem imperatorem Conſtantinopolitanũ
miſsi,ad fidẽ Chriſti conuerterunt,& uſq; nunc fidem & ritum Græcorũ profitentur: ſunt
homines bellicoſi,in tota Aſia & Aegypto acceptabiles.Apud hos Tartari Zauolhenſes
tela comparant.Verum hac ætate Græci illas gentes Abgazari & Abgazeli nominant,et
uicinæ iuxta illos ſunt gentes Circaſsi & Mengrelli, oẽs de ritu Græco per beatum Cirul-
lum in fidem Chriſti reductę.Inde ſanctus Cirullus rediens ex mari Euxino ſeu Põtico(in
quo omnipotens deus mirabilis & glorioſus in ſanctis ſuis,dederat habitaculum & eccle
ſiam marmoream per manus angelorum ſancto Clementi ſtructam, quam ſingulis annis
in feſto ſancti Clementis & ſeptẽ diebus,mari recedente & ſiccato,ſecurè circumſiti inco-
læ aggrediebantur,ſanctum dei uenerando,collendo & extollendo)ſuſtulit corpus ſancti
Clementis,& in Morauiam prædicaturus Chriſtum dominum ſecum tulit & aſportauit.
Deinde Romam euocatus,& per papam Nicolaum citatus,prędictum corpus ſancti Cle
mentis Romam detulit,& in eccleſia ſancti Clementis honorifice depoſuit. Ipſe Cirullus
cum Metudio fratre in eadem baſilica beati Clementis Romæ ſepulti:ſed non reperta oſſa
illorum,quantum libet ſummè deſiderata in eadem baſilica quæſita.Ex montibus Circaſ-
ſorum piacihorski,ſeu quinque montium fluit magnus fluuius Tirck in Tartarico nuncu
patus,rapidiſsimo curſu lapides ſecum uoluens,& multos piſces,in mare Caſpium deflu-
it.Poſt hunc ex eiſdem montibus fluuius Cohan,minor quàm Tirck, in prænominatum
mare Caſpium deſcendit.

Tartari criniti.

Don flu.

Edel flu.

De genealogia imperatorum trans Volham incolentium. CAP. VIII.

QVatuor ſunt hordæ Tartarorum,totidem imperatores eorũdem, ſcilicet horda
Zauolhenſium,horda Precopenſium,horda Coſanenſium, & quarta horda
Nohacenſium,quintamq; addunt quæ imperatorem non tenet,& nuncupant
eam Cazacca: de his inferius dicetur. Horda in Tartarico multitudinem ſi-
gnificat. Principalis ergo horda eſt Czahadaiorum ſiue Zauolhenſium,
quæ Tak Xi, id eſt, capitalem hordam, uel homines principales & liberos ſeſe nomi-
nat, tum quia nulli ſubijcitur,tum quia ab ipſa cæteræ hordæ propagatæ ſunt. Ob hoc &
Moſco-

Horda.

Moſcouitæ magnam hordam Zauolhenſium hordam appellant. Inde etiam imperator
eorum Ir Tli Xi lingua ipſorum,hoc eſt,liber homo dicitur.Dicitur & Vlu cham,quod ſo
nat magnus dominus,ſiue magnus imperator:ulu enim magnus,cham uerò dominus &
imperator eſt.Eundem aliqui magnum canem dixerunt,& malè interpretati ſunt:quia V-
lu cham non ſignificat magnum canem: cham etenim cum aſpiratione dominum & im-
peratorem:& cham ſine aſpiratione cruorem & nunquam canem ſermone Tartarorum
deſignat. Produnt itaq; & referunt Tartari,quod quædam uidua concepit & peperit fi-
lium nomine Cinkis,& quum filij ipſius tanquam adulteram necare uoluerunt, finxit &
excuſauit ſe non ab homine,ſed à radijs ſolis concepiſſe.Cui figmento filij credentes ma-
trem liberam dimiſerunt.Natus ergo eius Cingos uel Cinkis,homo ſortis humilis, creuit
in uirum magnum & fortem:& is fuit primus propagator & ſator imperatorum Czaha-
daiorum ſeu Zauolhenſium.Huius filius fuit Iocucham gentilis & paganus. Iocucham
genuit Zaincham tertium imperatorem, qui in orbe terrarum, & maximè in Polonia,
Hungaria & Ruſsia dicitur Bathi.Iſte deſtruxit Gothiam & Ruſsiam, & uaſtauit Poloni-
am,Sleſiam,Morauiam & Hungariam,prout à principio dictum eſt.Idem Bathi fuit gen-
tilis primum:tandem ſectam Mahumeti perſuaſus cum Tartaris ſuſcepit, quam in hanc
diem tenent & ſequuntur. Quartus imperator ex Bathi genitus fuit Temir Cutlu,& in-
terpretatur ex Tartarico felix ferrum:temir felix,& cutlu ferrum:erat ſiquidem felix & bel
licoſus.Iſte eſt ille Tamerlanes in hiſtorijs celebratus,qui totam Aſiam uaſtauit, & uſque
ad Aegyptum pertranſiit.Iſte imperatorem Turcorum Peſaitem primum conflixit, & ca-
ptiuatum catenis aureis alligauit,& poſt in breui dimiſit.Iſte habuit exercitum duodecies
centena millia.Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore Acſac Cutlu, quod in Lati-
no ſonat claudus,uel claudum ferrum:quoniam claudus erat,ſed ferox.Is multa bella feli-
citer geſsit,& ciuitatem magnam in terra Czahaidi,id eſt,Tartarorum Zauolhenſium,no
mine Cumumedezar expugnando deſertauit,& in ſolitudinem redegit. Stant domus il-
lius ciuitatis muratæ uacuæ,& eccleſię olim Gothorum trecentę in ritum Mahumeticum
& Meſquitas abſque habitatoribus redactæ.In caſtro illius ciuitatis fit ſepultura impera-
torum Zauolhenſium.Quintus imperator ex Temir Cutlu progenitus fuit Temir Czar.
Iſte dicitur,per Vitoldum ducem Lithuaniæ & Vladiſlaum regem Poloniæ in auxilium
contra cruciferos Pruſsiæ euocatus fortiter pugnans ferro occubuiſſe. Sextus imperator
ex Temirczar genitus fuit Macmetczar.Ex iſto genitus eſt Achmetczar ſeptimus impe-
rator & achmet ſermone Tartarorum exponitur componibilis. Achmet genuit Sziach-
met octauum imperatorem.Sziachmet ſonat quaſi religioſus achmet: & Tartari cogno-
minant ipſum Siachmet,quod eſt martyrizatus Achmet:quia per Lithuanos captus deti-
netur,in Couno incarceratus,iſte euocatus per Albertum regem Poloniæ,& per Alexan-
drum magnum ducem Lithuaniæ in ſolatium contra Mendligeri imperatorem Proco-
penſium Tartarorum anno domini milleſimo, quingenteſimo uenit ſub hyemem cum
ſexaginta millibus pugnatorum:mulieres uerò & pueri fuerunt ſupra centum millia: &
quia hyems fuit horrida,intenſiq; frigoris, coniunx eius per imperatorem Precopenſem
clàm uocata,frigus & inediam non ferens,in Precopa Siachmet marito ſuo cum magna
parte exercitus fugit.Itaq; Siachmet militibus diminutus,& intenſiſsimo frigore preſſus,
per Mendligeri Precopenſem oppugnatus, diſiecto eius exercitu conflictus eſt, & cum
trecentis equis uerſus Baiazetem Turchorum imperatorem fugit. Quumq; in Bialigrod,
quod ſonat album caſtrum iuxta mare ponticum perueniſſet, intellexit ſe captiuandum
mandato imperatoris Baiazet:idcirco præpeti curſu retro cum quinquaginta equis fu-
git,& in campos propè Kiou euaſit.Capitaneus uerò Kiouienſis per exploratores de ipſo
certior redditus,circundedit eum cum ſuis & captiuauit,in Vilnamq; Lithuanis miſit, un
de aliquoties fugerat,& conſequutus,comprehenſus & reductus eſt. Alexandro autem
rege Polonię & magno duce Lithuanię conuentionem generalem in Breſce Rutenorum
agente,aduenit mandato eius Sziachmet ex Vilna,& magnificè per regem Alexandrum
ad unum milliare obuiam ſibi eunti ſuſceptus eſt:deinceps in Radom per Polonos, ut re-
duceretur in Tartariam trans Volham,conductus aliquot millibus armatorum leuis ar-
maturæ,decretum eſt:& ut competentior reductio, & à ſuis laudabilior ſuſceptio fieret,
præmiſerunt Cazac Soltan fratrem germanum Sziachmet: qui trans Volham peruenit,
& cum Albugerim czar patruo Sziachmet in Czahadai terra eorum cognata moratur.
Siachmet uerò pro expeditione armatorum in Lithuaniam tranſiens, ad ſuggeſtionem
Mendligeri Precopenſis imperatoris captiuatus eſt denuo per Lithuanos, & in Couno,
quod eſt caſtrum iuxta mare Balteum, detruſus ac incarceratus eſt,uerè Siachmet,id eſt
martyrizatus,à ſuis nuncupatus.

Vlu cham.

Tartarorum Catalogus imperatorum.

Quod

Quod gentes Scythiæ inquietæ sunt & semper rapaces. CAP. IX.

NOn possunt Tartari in quiete uiuere, quin semper uicinos impetant ac inuadant, prædamque ex spolijs hominum ac pecorum abigant & reportent, & hoc commune est omnibus hordis Tartarorum, ab exordio & ingressu eorum in hanc diem: unde pauca pro multis examplificando. Anno domini millesimo, ducentesimo, quinquagesimo quarto ingens Tartarorum exercitus ex multis legionibus conflatus, & per gentes Rutenorum atque Lithuanorum adauctus, cum ducibus Tartarorum Nogay & Thelebuga post festum sancti Andreæ in terram Sandomiriēsem aduenit, transiensque per glacies induratas fluuiæ Vislæ, tam ciuitatem, quàm ecclesias eius incēdit, castrumque in quod uniuersa Sandomiriensium regio cum uxoribus, pignoribus, ac fortunis confugerat cinxit, & illud nocte ac interdiu expugnauit: sed quum non præualuisset, duces Russiæ Vasilco & Leo filij Danielis regis Russiæ dolosè suaserūt omagium & subiectionem præstituros propter securitatem, quod Sandomiriensi fecerunt. Tartari autem fide uiolata clamore ualido & concursu inuecti in castrum, omnes crudelibus supplicijs truculentissimè enecauerunt, fluxitque sanguis occisorum de colle arcis tanquam quidam riuus in Vislam. Alios uero homines occidere fastidientes, tanquam gregem cumulatos in Vislam impulerunt & submerserunt, effusique è Sandomiria Tartari ducatum præbentibus Rutenis, in Cracouiam uenientes, & eam uacuam habitatoribus reperientes, in tecta & ualetudinarios sæuierunt, tribusque mensibus grassati, nullam resistentiam passi, onusti præda in Tartariam reuersi sunt. Præterea apud Cracouiam puer natus uix semestris (mirabile dictu) articulata uoce Tartaros uēturos & Polonorum capita præcisuros prædixit. Cunctis trementibus interrogatus, an ipse etiam Tartarorum aduentum timeret, respondit plurimum sese timere, quum inter alios suum caput essent præcisuri. Et ecce sub intensissimis frigoribus & densissimis niuibus ferocissima gens Tartarorum famem sedatura, ducibus Nogay & Thelebuga primum in Lublienses & Mazouiæ, & post in Sandomiriensium, Siradiensium & Cracouiensium oras in numero locustarum uenit. A castro & ciuitate Sandomiriensium, cum ignominia & strage, militibus qui in præsidio erant, strenuè tutantibus repulsi plures ecclesias, monasteria & munitiones obtinuerunt & incenderūt. Ad Cracouiam autem in uigilia natiuitatis Christi applicantes, & eam expugnari adorsi, aliquot insignes eorum amiserunt, ululatuque edito ab ea discesserunt, & depopulationem cum spolijs longius extenderunt. Dux Lesco niger de uiribus suorum militum diffidens, in Hungariam cum Griffina sua coniuge secessit. Et Tartari grassantes ad alpes Pannonias & ad Slesiam peruenerunt. Terris itaque prædictis spoliatis, sacerdotibus, lactantibus, & senibus trucidatis, cum ingenti præda hominum ac pecorum abscesserunt, quum apud Vladimiriam Russiæ parentes uiginti unum millia de uirginibus duntaxat nondum nuptis computauerunt: ex quo multitudo cæterorum uirorum & fœminarum poterit æstimari. Eodem ferè tempore Tartari per Cumanos inducti, Hungariam cædibus, & spolijs usque ad Pest uastauerunt: & in ea ab octaua epiphaniarum usque ad festum paschæ commorati sunt. Item eodem anno Tartari imperium Constantinopolitanum inuaserunt, & pluribus hominibus trucidatis, multa loca desertauerunt. Vnde ex his liquet, quod Tartari nunquam sine spolijs uiuunt, & quod uicinas gentes turbant & inuadunt, ueluti istis annis Tartari Precopenses sæpenumero Valachiam, Russiam, Lithuaniam & Moscouiam affligunt. Tartari uerò Nohaienses & Cosanenses Moscouiam inuadunt, & spolijs atque cædibus implent.

Tartarorum perfida sæuitia.

Prodigium.

Quæ gens, quæ natio habitet in Scythia. CAP. X.

QVum sint treceti & sex anni, quod Tartari ingressi occupauerūt Sarmatiā Asiaticā seu Scythiā, pulsaret forsan quępiā dubitatio, quęnam gentes inhabitarint præfatā Sarmatiā Asiaticā & nunc, & priscis tēporibus Scythiā appellatam. Ad hoc ex pręcedētibus facilè est secundū historias respondere, quoniā Gothi illas terras tēpore aduentus & ingressionis Tartarorū incoluerūt, à uicinis Polouci nūcupati, quod sermone Sclauorū, Rutenorum & Moscouitarū rapaces & spoliatores sonat: quia tunc Gothi quemadmodum nunc Tartari tanquam canes uenatici uicinas inuadentes nationes molestabāt ac spoliabant. Sed altius exordiendo dicamus quod secundū Ptolomæum Pheludianum in secundo Quadripartiti, angulus Aquilonis septētrionalis, ubi nunc residēt Tartari, est de partitione trianguli signorū septentrionalium aureorū: dominaturque in eo Saturnus cū signo aquarij, qui reddit præfatū angulum ferocem & horrendum secundum incolas eius: sic enim inquit idem Ptolomæus: Qui in confinib. terrarum Sarmatiæ & terræ Ascardę conuersantur, Aquario & Saturno assimilantur: unde maioris sunt crudelitatis, qualitatesque animarū suarū ferocissimæ. Hæc ille. Malignę siquidē est influentiæ

fluentiæ ille falcifer Saturnus, & humano generi infestissimus, suis contrarijs qualitatibus frigiditatis & siccitatis semper contrarius. Ex illo ergo angulo consurrexerunt & usque in hanc diē insurgunt nationes rigidæ & crudeles, humanum genus perturbātes, secundum quod Hieremias primo capitulo dixit: Ab Aquilone pādetur omne malum, super omnes habitatores terrę. Quod si cui placeret examinare, manifestissimum et uerum, quia diuinū oraculum, apparebit. Ibi enim historiæ, & Ptolomæus in loco præallegato tradunt mulieres quę Amazones dicuntur, habitasse, illis tēporibus terror mundi: nam fragilitate sexus abiecta, plures terras uexauerunt, Asiamque minorē occupauerunt, & Ephesum famosam urbem construxerunt. His deletis & exterminatis successerunt aliæ nationes Scythæ cōmuniter nuncupatę, orbi terrarū utplurimum molesti. Tandem superuenerunt Gothi, qui & Gethæ uocantur, quorū captiui à Grecis, & comicis eorum Geta, & à Dacia Dauus & Dacus, tanquam sclaui & serui tēti & nuncupati fuerunt. Hi longo tempore possederunt illas terras, ciuitatesque & castra mutauerunt: præda ut semper uixerunt, donec ex Iuhra à finibus septentrionalis Scythiæ superuenerunt Iuhri, qui postea Hugui, deinde Hungari sunt dicti. Hi Gothos sui multitudine presserunt & expulerunt. Ciuitates tamen & quædam castra non obtinuerunt. Gothi pulsi alienas sedes intrauerunt: primumque Alanos, Roxolanos, Rutenos & Vandalos eiecerunt: tandem iuxta mare Ponti commorati, Bulgariam, Thraciam, & imperium Constantinopolitanum inuaserunt, quos Zeno imperator perhorrescens & suspectos habens, ad Italiam liberandam de manibus Odoacri Eruli misit, prout infrà dicetur. Vandali uerò & Alani uagi, à Constantino Magno sedem petierunt, & pro mansione Pannonias acceperunt. De his specialiter inferiùs tangetur. Iuhri autem multiplicati per flumina magna transeuntes, ut fertur, per uenatores ceruam sequentes ducti & animati, terras Russorum intrauerunt, & Pannoniam properè aggressi sunt: præficientesque eis Attilam in ducem, ferè toti Europę molesti fuerunt. Deinceps Gothi qui supremāserant, pace oblata multiplicati sunt, & Tartaros inuasores, imò & exterminatores, prout in principio huius operis diximus, acceperunt. Hęc summariè de habitatoribus Sarmatiæ Asiaticæ dicta sunt. In sequentibus autem ampliùs & parti:culariùs dicetur.

Amazones.

Gethæ.

Hungari.

Iuhri.

De Gothis. CAP. XI.

GOthi de Scythia pulsi partim in Taurica insula, & iuxta eam, iuxtaque mare Ponti cōmorati sunt: partim uerò cū Ragaso rege eorū plus quàm ducenta millia Italiā inuaserunt: & quū Roma tremeret, & tantā potentiam expauesceret, multitudo eorū in aspero montis Fesulani iugo inedia cōsumpta est: captusque & in uincula coniectus est Ragasus rex: exercitus uerò eius tanquā pecudes disiectus, trucidatus, & uenundatus est. Hi aūt qui circa Tauricam & Pontū sederūt, bifariam diuisi sunt, & qui cum duce Alarico ad occasum in Italiam & Galliam profecti sunt, Visigothi, id est, occidētales Gothi uocati sunt. Qui uerò cum principe Frigiderno in locis suis ad mare pōti permanserunt, Ostrogothi, hoc est, orientales Gothi sunt appellati. Exinde apertum & manifestum est, unde Ostrogothi & Visigothi dicti sunt. Patet, etiam, quod Gothi sub rege Daciæ in Gothia degentes, friuolè & ineptè eis nomina Ostrogothorum & Visigothorum appropriant, quum non de ipsis, sed de his quos diximus circa Pontum & Mysiam commorantibus, & illis ad Gallias transeuntibus, orientales et occidentales Gothi primum & uerè dictum sit. Illi autem in Gothia, in septētrione ad oceanum in terra algidissima, haud in oriente degunt: maleque & absurdè aliena nomina eis usurpant. De hoc uide Paulum Diaconum libro decimo sexto, capite secundo. Orientales quoque Gothi Mysiam & Thraciam, cęterasque Constantinopolitani imperij prouincias ingressi sunt, quos imperator expauescens, & ab Imperio Constantinopolitano semouere cupiens, cum Theoderico rege eorum ad liberandam Italiam contra Odoacrū misit. Hi per Seremium & Pannoniā gradientes, quum prope Aquileiam circa fluuium Sontium se suaque iumenta reficerent & pabularent, Odoacrum cum grandi exercitu uenientē, & eis oppugnationē inferentē fuderunt. Qui fugiens Romam peruenit: & quia clausas ei portas reperit, retrocedēdo ad Rauennā cucurrit: quē Theodericus obsidione cinxit, & post trienniū cum eo compositione facta, dolo occidit, totique Italiæ dominatus est. Qui aūt reges Gothorum in Italia, Gallia, & Hispania fuerunt, de facili ex historicis colliges: quoniā de his non est mihi intētio principalis scribendi. Iuhris aūt siue Hungaris, de Sarmatia Asiana in Pannoniā abeuntibus, reliquiæ Gothorum auctæ & multiplicatę sunt, quas Tartari ab oriēte superueniētes in toto deleuerūt: sed & ciuitates, castraque demoliti sunt, ut solū in Taurica insula residui reperientur. Verum Ianuenses ex Italia Theodosiam seu Caffam urbem famosam in Taurica insula sub ipsis obtinuerūt, & coloniam fecerunt. Tandē Tartari de familia Vlanorū, de quibus infra dicetur, per portum septentrionalem insulam ingressi, totam cum oppidis, pagis & cam-

& campis occupauerunt, ducibus de Mancup, qui generis & linguę Gothorum fuerunt,
duntaxat castrum Mancup retinentibus. Postremò Mahumet octauus Imperator Turco-
rum, auus moderni Selambeci imperatoris, Tauricam insulam comprehēdit, Caffam ex-
pugnauit, Tartaros Precopenses seu Vlanos cum toto Cheroneso homagiales sibi fecit,
& ultra insulam ad septentrionem, castrum Azau in ripa Tanais incastellauit, & in hunc
diem Turci tenent. Binos quoq; duces & fratres de Mancup unicos Gothici generis lin-
guagij superstites, ad spem gregis Gothorum prolificandorum, gladio percussit & castrũ
Mancup possedit. Sicq; Gothi penitùs tam circa Sarmatias, quàm in Italia, Hispania, &
Gallia extincti sunt, nec eorum genealogia ampliùs comparet.

De Alanis, Vandalis & Sueuis. CAP. XII.

ALani fuêre gentes in Alania regione Sarmatiæ Europianæ, flumini Tanai conti-
guæ & conterminæ: & est regio plana, sine montibus, paucas sinuositates & col-
les habens: caret colonis & habitatoribus, quoniam ab inuasoribus eiecti & di-
spersi, in alienis prouincijs consumpti & extincti sunt. Stant campi Alaniæ latè
profusi, tam Alanis quàm aduenis possessorib. orbati ac deserti: duntaxat interdũ Cazaci
eam pertranseunt, quærentes, ut moris eorũ est, quē deuorent. Cazac Tartaricum nomen
est, Cozac uerò Rutenicũ, ualens in lingua Latina seruilē stipendiarium, grassatorem seu
reyteronē: spolijs enim uiuunt, nulli subiecti, gregatim latissimos & uacuos campos tres,
sex decē, uiginti, sexaginta, &c. numero percurrentes. Crescit in illa terra calamus aromati-
cus uberrimè, tartarskiezele à Polonis nomine à Tartaris mutuato nũcupatus: quoniam
non longè à Tartarorũ regione crescit & multiplicatur. Ast Vandali sunt & fuerũt populi
Germaniæ, ut suis traditionibus celebrant Plinius, Suetonius Tranquillus, & Cornelius
Tacitus, secus flumen Vandalum à regina eorum in libamen & sacrificiũ dijs suis pro ui-
ctoria ex inimicis adepta, spōte in ipso submersa appellatũ. Hoc flumen Istula & Visla uo-
catur. Vt autem de Vandalis completior historia referatur, accipiendum est, quod Sclaui
ex Iauā filio Iaphet per Helisam procreati sunt. Noē siquidē genuit Sem, Cham, & Iaphet.
Iaphet uerò Iauan quartogenitum & fratres eius. Iauan iuxta mare Ionium & Aegeũ Gre-
cos edidit & multiplicauit, simul & Helladicos & Aeolios, Sclauosq; per filium suum He-
lisam propagauit: à Iauan enim Ionium mare dictum est: Hebræi quoq; Ionios & Grecos
lingua eorum Iauan uocitant. Hæc est sentētia Iosephi de filijs Noé. Sclaui itaq; mox post
Græcos ad occidentem terras possederunt, Seruiam, Rusciam, Dalmatiam, Mysiam, Bul-
gariam, Bosniam, Croaciam, Pannoniam & Sclauoniam. Fuerunt autem principes Lech
& Czech bini fratres, Iauan nepotes, de femore Helisæ descendentes, Croaciam ac Slauo-
niam per Crupam fluuium rapidum & uelocem disterminatas, forte cum cognatione &
familijs eorum inhabitantes, regiam, locumq; principalem suæ residētiæ in Psari castro ac
uillagio eius nominis tenentes: uilla usq; in hodiernum diem cum suo nomine Psari per-
manet ad fluenta Crupæ, plures inhabitatores & colonos, nostro æuo etiā linguagij Scla-
uonici habens. Castrum uerò demolitum solas ruinas & fundamenta arcis demonstrat.
Quum aũt ex multiplicatione hominum & genealogiarum Dalmatia, Croacia & Sclauo-
nia eas non comprehēderet, sępenumero iurgia & cædes inter fratres, principes & cogna-
tos pullabant. Quapropter præfati duces Lech & Czech uitando pessima facinora, parri-
cidia & mortes hominum animo concordi & consilio salubri, collectis rebus & gentibus
eorum, per familias et colonias cum tota suppellectile, quantulacunq; tunc habebatur, re-
lictis sedibus natiuis, ad occidentales diuerterunt regiones exploratum ire & percontari
nouas sedes. Sciebant nanq; orientales meridionalesq; regiones colonis & habitatorib.
occupatas atq; refertas: & idcirco frustra eas aggrediēdas & quærēdas. Profecti itaq; per-
uenere in Morauiam & Bohemiam, & lustrata uniuersa illa regione, uasta quidem & non
dum culta perspecta & aura eius salubri, & gleba fertili, fixerant tētoria in mōte qui Rzip
dicitur: cœpitque Czech frater minor, loci amœnitate delectatus, à maiori natu germano
suo Lech plurimis instantijs petere terras Morauiæ & Bohemiæ in hæreditatem suam, po-
sterorumq; suorum perpetuendas & populandas: Lech autem ad obeundam & nutrien-
dam beneuolentiam fraternam, consensit uotis, petitionibusq; Czech, & ualedicens pro-
cessit cum suis uersus orientem & septentrionem, deueniensq; in terras incultas, à nemi-
ne unquam habitatas, Slesiæ & maioris Poloniæ, suos suaq; omnia exposuit & firmauit:
multiplicatiq; Lechitę, qui & Poloni, in his locis maioris Poloniæ & Slesię, creuerũt Deo
uolente in maximo numero, & impleuerunt Vandaliam, id est, Poloniam, iuxta flumen
Vandalum, qui nunc Visla nominatur. Impleuerunt Pomeraniam, Cassubiam, & totam
regionem secus mare Germanicum, ubi nunc est Marchia, Lubec & Rostoc usq; ad Ve-
stualiam, sortitiq; sunt uarias nominationes secundùm uarietatem locorum, quæ inhabi-

Bohemi & Poloni ex Sclauis.

runt: & hi, qui penes fluuium Sueuum, nunc in Teuthonico Spre, seu Spreua dictũ com-
morati sunt, Sueui nuncupati: & alij iuxta eos Burgundi, à casis, & aceruis, quos lin-
gua sua Polonica Brogi uocant, appellati sunt: sicq; de reliquis, Dreuianiæ, & Trauianæ
à copia lignorum, & graminum nomina perceperunt. Tempore autem imperatoris Au-
gusti, ut refert Bergomensis in supplemento Burgundorum, octuaginta millia ex Sep-
tentrione uenientes, ripas Rheni insederunt, quos Drusus, & Tiberius nepotes Octa-
uiani, ut refert Paulus Orosius, expulerunt, & repedare in cognatas sedes compulerunt.
Tandem Drusus Rhenum, & Albim fluuios transeundo pugnauit. Albis fluuius est per
Bohemiam, & Misniam usq; in mare Germanicum decurrens, Labya in Bohemico nun-
cupatus, & in Sueuos, & Burgundos incidit, quibus cũ cruentissimam pugnam egit cũ
uictoria. Sed uictor Drusus in eodem prælio per ferocissimam Sueuorum gentem neca-
tus occubuit, & in Maguntiam relatus sepultus quieuit. Exinde Cæsar Octauianus, ut
mitescerent sub mitiori cœlo, Sueuos, ut inquit Suetonius Tranquillus, traduxit in Gal-
liam, atq; in proximis Rheno agris collocauit: ubi urbs Augusta in honorem imperato-
ris Augusti structa est: qui translati in hanc diem Sueui à priori patria, & Vindelici à lin-
guagio Vindelicorum atq; Sclauorum, nominātur, ipsaq; urbs Augusta, Vindelicorum
Augusta dicitur. Hæc referunt præfatus Suetonius Tranquillus, & Martinus in sua Mar-
tiniana parte secunda, sub descriptione Cæsaris Augusti: tametsi Sueui de prouincia eo-
rum cis mare Germanicum sita educti fuerunt: alij tamen Poloni, Vindelici, & Sclaui sub-
intrauerunt, & illam regionem repleuerunt. Vnde tempore Valentiniani imperatoris, ut
dicit Orosius, & Bergomensis in Supplemento, Burgundi iterum ex Septentrione de ter-
ra Vindelicorum surgentes, ad Rhodanum fluuium pertransierunt, & quia pacificè illas
terras caluerunt, à uicinis eorum intacti, Burgundiam ex suo nomine uocatam constitue-
runt. Sed Vindelicos circa Lubec, Rostoc, Mekelsburg, & fluuium Sueuũ imperatores
Henrici, tanquam gentiles Christum colere nolētes expugnauerunt: sicq; ad extremum
Henricus tertius deuictis prædictis gentibus Teuthonicos in eorum loca induxit, & lo-
cauit. Refert quoq; historia Henrici tertij, quod quatuor reges Vindelicorum capti, die-
bus festis, & diebus coronationis suæ lebetes, & caldaria in ignominiam eorũ ad coqui-
nam eius ferebant. Et uerum quidem est, quod usq; in hodiernam diem perdurant Vin-
delici, seu Sclaui in illis locis circa Lubec, Rostoc, Misnam, & Marchiam, non in urbibus,
sed in pagis, & uillagijs, præcipuè hi, qui Sarbi, & Vindæ uocantur, permanent, & nomi-
na Polonorum atq; Vindelicorum prisca in nominatione locorum, castrorum, & ciuita-
tum. Nam Lubec, Rostoc, Mekelsburg, &c. nomina sunt Polonica.

Continua narratio, de Vandalis, Alanis, & Sueuis. CAP. XIII.

EXpulsi Alani è suis sedibus ad Vandalos declinauerũt, & simul Pannoniam in-
trauerunt, ipsamq; quasi sexaginta annis inhabitarunt: postea rempublicam Ro-
manorum inuadentes Gallias afflixerunt: & exindè (ut referunt historici) ad Van-
daliam, seu Poloniam redierunt, & usq; ad tempora Stiliconis commorati sunt:
intuleruntq;, ut ex quibusdam signis conijcio, immensam multitudinem argenteorum,
cum figura, & effigie Adriani Imperatoris, prout titulus, & superscriptio ostendit. Quam
monetam in hanc diem est reperire apud Polonos secùs decursus aquarum, & illuuia plu-
uiarum, & in campis in cultura agrorum, uocantq; eam ruricolæ denarios Sancti Ioan-
nis Baptistæ, propter expressam imaginem capitis, & colli ad similitudinem capitis San-
cti Ioannis in disco. Tempore autem Honorij Imperatoris Stilicon comes Romanus cu-
piens filio suo Eucherio apicem, & culmen Imperij conquirere, Vandalos, Sueuos, Ala-
nos, & Quados concitauit ad arma, & ad perturbandum dominium Romanorum. Qui
in Gallijs debacchantes, diuina, & humana pessundarunt, atq; destruxerunt. Deinde Go-
this cedentes Hispanias penetrauerunt, & nunc has, nunc illas terribili mente afflixe-
runt. Deinceps ad Aphricam occupandam per Bonifacium principem Rom. euocati
transierunt, & illam ferro, & igni uastantes conquisiuerunt. Primo itaq; anno Gratiani,
puta anno Domini tricentesimo, octuagesimo primo, & deinceps super Vandalos de re-
gno Poloniæ exeuntes regnauit Modigisilus annis triginta. Post hunc filius eius Gun-
dericus in Hispanijs annis sedecim: hic capta Hispali, quum manus in Ecclesiam ipsius ci-
uitatis extendisset, à dæmone correptus interijt: cui Gensericus frater successit, ut refert
Paulus Diaconus, ab Hispanijs ad Aphricam transiens, cunctam penè Aphricam ferro,
flamma, rapinis crudelissimę deuastauit, fidem catholicā impietate Ariana infectus sub-
uertit, episcopos profligauit. Sub hoc turbine, teste eodem Paulo diacono, & Possidonio
beatus Augustinus episcopus Hipponensis, ne suæ ciuitatis ruinā cerneret, expletis an-
nis uitæ suæ septuaginta sex, migrauit ad Christum. Deinde Gensericus Carthaginē in-

uadit, atq; capit cum ualidissimo exercitu: ex Aphrica aduectus Romam spoliat, multa
millia captiuorum cum regina Eudoxia, & duabus filiabus in Carthaginē duxit, quam
Trasamundo filio suo in matrimonium copulauit: Campaniā, & Appuliam flammis con
sumpsit, Capuam, & Nolam pari ruina strauit. Inter has procellas uir pijssimus Paulinus
Nolanæ urbis episcopus, pro cuiusdam uiduæ filio sese in seruitutem tradidit. Regnauit
Gensericus annis quadraginta octo. Eo mortuo succesit Honoricus filius eius, qui effu
gatis amplius quàm CCCXXXIIII catholicis Episcopis, & Ecclesijs eorum clausis, ple-
bem uarijs supplicijs affecit, & quidē innumeris manus, & linguas abscidit: illis tamen ex
peditissimè loquentibus, ut refert beatus Gregorius in tertio libro Dialogorū, & Paulus
Diaconus in gestis Romanorum. Tandem iudicio Dei percussus, scatens uermibus mise
rabiliter expirauit. Post hunc Guntamundus nouē annis regnauit. Post quē Trasamun-
dus, qui ducentos, & uiginti episcopos in Sardinia exilio relegauit. Deinde anno Domi-
ni quingentesimo, uigesimo regnauit Hildericus filius eius ex Eudoxia filia Valentinia-
ni Imperatoris à Genserico captiuata genitus. Hunc pater Trasamundus ad mortē ueni-
ens, sacramenti nodis astrinxit, ne unquam in regno suo catholicis consuleret. Qui mox
patre mortuo antequā regnum susciperet, omnes catholicos ab exilijs iussit reuocare, &
episcopis ecclesias reformare. Regnauit annis octo. Hunc Gilimer perimens, annis quin
que post eum regnauit, qui tantæ crudelitatis fuit, ut nec parentibus parceret. Tandē Be-
lisarius patritius à Iustiniano Imperatore missus est ad Aphricā, qui magnas copias Van-
dalorū fudit, regemq; eorum Gilimerū uiuum capiens catena argentea uinctū Iustiniano
Constantinopolim misit. Sic Vandalorum regnū in Aphrica destructū est. Habes ex prę-
dictis, quod Vandali, Sueui, & Burgundi fuerunt de regno Poloniæ, à locis Polonię, quę
inhabitarunt, appellationē, & nomina sortiti, linguam, & sermonē Polonicum profitētes,
& loquētes. Habes secundò, quod pręfati populi Vandali, Sueui, & Burgundi, Germani,
& non Sarmatæ, neq; Scythę fuerunt. Ideò Sigisbertus, Vincētius in speculo historiali, &
cæteri antiquiores, inconcinnè, & iniustè Scythas fuisse scripserunt. Collige tertiò, quod
prædictæ gentes non de Scandia insula, sed de Polonia oriundi, partem Europę occiden
talem, & Aphricam perturbauerunt. Vnde non rectè antiquiores dixerunt eos Scythas
ex Scandi nauia insula, quum Scythia propriè sit post Tanaim in Asia ad Orientem: Scan
dia uerò, siue Scandinauia fuit, & est ad Occasum solis post mare Germanicū in Septen-
trione, Daciæ cohærens, quā rex Daciæ possidet multis millibus passuum à Scythia di-
stans. Valdè ergo indistinctè ac impertinenter iam dictæ gentes, Alaniq;, Gothi, & Huni
ab inexpertis de Scandia dicuntur exijsse, quum in ea nunquā fuerint, nec eam penetra-
uerunt, aut contigerunt. Collige quartò, quod Poloni, & Bohemi, Sueui, & omnia gene-
ra Sclauorū post diluuium in hanc ætatem in suis sedibus, & cognatis regnis permanent,
& non aliundè superuenerunt. Nec est uerū quod fassus est Blondus (salua uenia tanti hi-
storici, in alijs doctissimè scribentis, & modernorum, sequaciumq; eorum) quod Sclaui à
Tanai, & Bosphoro ascenderunt in Illyricum, Dalmatiam, & Croaciam. Lech quoq;, &
Czech principes Polonorum, & Bohemorum ad Occidentē diuerterunt, & terras Van-
dalorum post egressum ipsorum in Gallias intrauerunt, quum Sclaui in ipsorum prouin-
cijs, & in principes Lech, & Czhech in Polonia, & Bohemia à diluuio in nostram ætatem
permanserunt, permanent, & Deo fauente permanebunt. Veruntamen Ruteni cum suis
principibus ascenderunt eo tempore, & alijs de Russia, & Bosphoro in Illyricum, & Cro-
aciam, & spolia referebāt pinguia, nec illic permanserunt. Etiam exeunt de Vandalia, seu
Polonia armigeri sexaginta millia, nonnunquā centum millia ad oppugnandum hostes:
nec per hoc desertatur regnū Polonorum, quum ciues, mercatores, & coloni agrorum in
oppidis, & uillagijs intacti permanent absq; desolatione, & sic quod non sint loca ingre-
diendi, & occupandi exteris: sicut fuit, & tempore Honorij Cęsaris, quando Vandali pu-
gnatores duntaxat, exiuerant in Gallias. Et adhuc inquiunt historici, quod regressi Van-
dali, qui primū Gallias affligebant, sedes eorum in Vandalia inhabitauerunt: ergo alij i-
psas non occupauerunt. Collige quintò, quod linguagium Schlauorum amplissimū est,
& diffusum, plurimas terras, & prouincias possidens, ueluti sunt Seruij, Mysij, Rasci, seu
Bulgari, Bosnenses, Turco hac tempestate subiugati, uelut sunt Dalmatę, Croatæ, Panno
nij, Sclaui, Carni, Bohemi, Moraui, Slesitę, Poloni maiores, & minores, Mazouitæ, Pome
rani, Cassubitæ, Sarbi, Ruteni, Moscouitæ: hi omnes Sclaui, & Vindelici sunt, per ampla
regna inhabitantes. Sed & Lithuani iam sclauonizant: Nugardi quoq; Plescouienses,
Smolnenses, & Ohulici. Vide chronicas eorum, & cosmographias. Collige sextò, quod
cis mare Germanicum Poloni, Sueui, & Burgundi, consumpti, & exterminati sunt per
Henricos imperatores, duntaxat Sarbis, & Vindis, seu Vindelicis adhuc manentibus, ut
expressum est suprà.

Lingua Sla-uorum latiß.

De Ihuris, CAP. XIIII.

IHuri de Iuhra terra Scythiæ septentrionalissima, & frigidissima, iuxta Oceanum Se-
ptentrionis, à Moscouia ciuitate Moscorum ad Orientem, & Septentrionem quin-
gentis milliaribus magnis Germanicis distante, ascenderunt, & uenerunt per terrā
planam ad meridiem in regionem Gothorum in Scythia, ubi nūc Tartari Zahadai-
enses, seu Zauolhenses degunt, presseruntq; sui multitudine, & eiecerunt Gothos de Go
thia in Sarmatiam. Quumq; coaluissent, & penè in infinitū multiplicati fuissent, audien-
tes à uenatoribus, qui ceruā sequentes transierant flumina Volhæ, & Tanais, quod esset
terra Sarmatarū Europæ fertilior, & auræ mitioris, coaceruatim præfata flumina transna-
tantes, Sarmatas, & Rutenos conflixerunt, Gothosq; insequentes cum eis in Mysia, &
Thracia bellarunt, & eos superarunt: intrantesq; Pannoniam solo uino, & regionis uber
tate delectati, mansionem in ea fixerunt: Maternum, & Tetricum capitaneos Romano-
rum cū eorum gentibus aggressi conflixerunt, & Materno occiso Tetricum in fugā uer-
terunt: præterea regem elegerunt, & supra se constituerunt uirum uafrum, animosum, &
strenuum, Attilā nuncupatum, quē Hungari suo idiomate Ethele uocāt. Is aduocatis, &
recensitis multis regibus, & gentibus, Gallias ingressus, eas tyranniter, & crudeliter uasta
uit. Et quum ad campos Cathalaunicos longè, lateq; patētes deuenisset, Aetius patricius
cum Romanorū cohortibus, cum Theodorico rege Gothorum, multisq; alijs gentibus
aduersus eum accelerabat. Quo comperto Attila aruspices de uictoria cōsuluit, qui inspe
ctis extis superatum iri, inferioremq; ipsum in illo bello fore dixerunt, adijcientes, quod
maior de inimicis occideretur: putabatq; Attila, quod Aetius supremus dux partis ad-
uersæ caderet, aliquo modo de morte ipsius gaudens (terribilis enim uisa est ei potentia
Aetij) acies ordinauit, & instruxit, cauteq; ad uesperum, nō in meridie tubas canere iussit,
& congredi. Vbi numerosissimus populus cæsus est, & Theodoricus rex Gothorum, nō
Aetius, quod Attila optabat, cecidit, & occubuit. Attila uidens se uictum, se & suos inter
currus in medium castrorū recepit: nox enim aderat: pręcepitq; è sellis equitum in struem
congestis focum accendere, ut si impeteretur, præcipitaret sese in ignē, & arderet potiùs,
quàm in manus hostium deueniret. Altera autem die Thorismundus filius Theodorici
Regis Gothorum, ultum iri cupiens necem genitoris, contra Attilam acies instruebat.
Aetius uerò suspectam habens potentiam Gothorum tanquam & Hunorum, persuasit
Thorismundo, ut omissa pugna ad possidendum solium paternum properaret, ne frater
eius regnum præoccuparet: quo permotus discessit, Aetiusq; & omnis exercitus ipsius
solutus recessit. Tunc Attila exhilaratus, spes iniquas ultionis coquebat, & è loco sece-
dens, urbem Remensem obsedit, & expugnauit, sanctumq; Nicasium eiusdem urbis prę-
sulem cum sorore eius Eutropia, & omnibus ciuibus trucidauit. Ad Trecas autē quum
accessisset, occurrit ei pontifex sanctus Lupus, & percontando dixit: Tu quis es? Cui ille:
Attila sum (inquit) flagellū iræ Dei. Et Lupus arrepto freno equi eius intorduxit eum cū
suo exercitu in ciuitatem, dicens: Bene ueneris flagellum iræ Dei. Ille autem cum suis cæ-
citate percussus, ut aiunt, pertransijt urbem in partem alteram pacificus. Mulier autē pau
perrima habens decem filias, timore perculsa de suburbio fugiebat, filiam postremò edi-
tam, & in bimatu natam, in sindone ad collum ligatam gestabat, duasq; minorennes pu-
ellulas in iumento, quod ante se pellebat, portabat: reliquæ filiæ circumcirca matrē gra-
diebantur, & ambulabant. Hanc quum bellatores Attilę consequuti sunt, filiæ eius terri-
tæ, ad matrem cōcurrerunt. Mater autem stupida, & sui incompos, uiso fluuio properan
ter currebat, uolens se præcipitare, & in fluuio submergere. Sed milites eam insequuti in
ripa fluuij rapuerunt, & cum filiabus ad Attilam perduxerunt. Quæ supplex ad terram
precabatur. Cui Attila misertus, datis pluribus nummis, & uestibus, liberam cum prole
sua dimisit. Sed & alijs, qui cum ea adducti fuerunt propter ipsam pepercit. Deinceps At
tila in Germaniam descēdit, castraq;, oppida, & uillas eius uastabat, donec audiret, quod
Aetius, & Gothi denuò nouum militem contra eum pararent: quo permotus ad Panno-
niā abscessit, & renouato exercitu uir ultiuus in Italiam per Steiram, & Carinthiā prope
rabat. Ab exploratoribus autem certior redditus, quod Aetius, & innumeræ gentes in ra
dicibus alpium opperirentur eum, declinauit, & diuertit ad Dalmatiam, & Histriam, e-
uersisq; notabilibus urbibus, iuxta mare Adriatticum ad Aquileiam uenit, & eam per
triennium obsedit. Et quum uictualia obsessoribus etiam in longinquo defecissent, mili-
tesq; præ inedia contra eum murmurarent, cœpit iterum obequitare urbem, prospiciens
qua parte impeteret eam, & dirumperet: uiditq; auem, quæ ciconia uocatur, pullū suum
è summitate arcis rostro in propinquum arundinetum portare, sic consequenter & aliū:
& exclamans dixit, auem præsciam futurorum, nosse urbem perditam iri, ideò fugere: &

inualescens contra ciuitatem cœpit eam, & more tyrannico omnes, quos in ea reperit, in ore gladij trucidauit. Eo tempore urbs magnifica, & præpotens Venetiarum ob metum Attilæ extructa est. Progrediens autem ad Lombardiam Attila, crudeliter afflixit, & uastauit eam. Quumq; ad Rauennã uenisset, aduolauit Leo Papa, obnixè, & humiliter supplicans, ut à uastatione urbis Romæ, & totius Italiæ supersederet, & cessaret, quod fecit. Et dum pugnatores eius admirantes ad inuicem replicarent, quod Attila neminẽ timeret, nisi bina animalia, lupum, & leonem, de pontificibus propter quos genti eorum pepercit, parabolam sumẽtes. Respondit Attila: Maturum uirum clericali habitu indutum iuxta Leonem cum gladio bisacuto stetisse, & uibrato gladio mortem ei comminasse, nisi pacem redderet, petitorem exaudiendo. Abscessit itaq;, & in Pannoniam redijt. Celebransq; nuptias cum una pulcherrima uirgine, multum uini hausit, & in nocte inter cubandum apoplexia suffocatus, centum & uiginti quatuor annis ætatis expletis interijt, & sanguis per nares, & os ipsius fluxit. Illa nocte Marcianus Imperator in Constantinopoli per somnium uidit Attilæ arcum fractum: arcubus enim gens Iuhrorum potissimè utebatur. Defuncto autem Attila, insurrexerunt inter Hungaros dissensiones, digladiationes, & strages, ita ut plures eorum occisi perirent, reliquos cum Chaba filio Attilæ rex Gepedarum, & alij olim Attilæ subiecti de Pannonia expulerunt, qui Gothiam per paludes Mæotidas transierunt, tria uerò millia ex eis inter eundum de Pannonia segregauerunt se ab eis, & in Transsyluania manserunt, & ne à uicinis impeterentur, Siculos in uulgari eorum Czakle se nominauerunt. Qui autem trans Mæotidas, & mare Euxinum penetrauerunt, sæpenumerò reminiscentes fertilitatis, abundantiæq; panis, & uini ipsius Pannoniæ, suis posteris differebant, & narrabant, utq; in Pannoniam redirent, hortabantur. Factumq; est, ut post mortem Attilæ anno tricentesimo primo, recensitis pugnatoribus ducentis, & sedecim millibus, uiam patrum eorum ingressi, iuxta paludes Mæotidis per Sarmatiam, in Pannoniam peruenerint, temporibus Constantini Imperatoris quinti, & Zachariæ Papę, uidelicet anno Domini septingentesimo, quadragesimo quarto. Primumq; in Iazyges ascẽderunt, & illic septem capitaneos elegerunt unicuiq; eorum propter insultum inimicorum triginta millia pugnatorum consignantes: & ut melius ab hostibus tuerentur, septem castra cuiq; capitaneo unum assignando, rude & grosse de terra fecerunt, & erexerunt, à quibus septem castris in hanc diem Septem castrensis dicitur. Præterea miserunt exploratum ire Pannoniam quendam è suis militibus Cusid appellatum. Is offenso, & reperto Rege Pannonię Suyatoplug nomine: Sclauus hic erat: nam & tota Pannonia terra Sclauorum fuit, licet Romani eis capitaneos, & armigeros extraneos præficiebant, ipsum nomine Iuhrorum aduenarum præsalutando, equum album cũ sella, & freno deauratis obtulit, & parum terræ, aquæ, & herbæ ab eo postulauit: quod rex Suyatoplug concessit: ęstimabat enim agricolas fore tanquam hospites aliquidpiam terræ pro cultura exposcere: ideò subridens, ait: Habeant, quantum uolunt. Cusid ergo lagenam terræ, alteram aquæ Danubij, tertiam graminis reportauit, & quæ egit, suis exposuit. Iuhri cognoscentes Pannoniam terram feracem, & optimam esse, nomine primi præfecti Arpad nuncupati, Suyatoplug intimarunt, ut perampliùs in terra eorum, pro equo albo, sella, & freno deauratis empto non maneret. Is verò intelligens bellum ei imminere, exercitum coadunabat. Iuhri autem festinè accelerantes ad regem prope Danubiũ uenerunt, & facta pugna Pannonios cum rege eorum profligauerunt. Rex quoq; Suyatoplug à facie eorũ fugiens in Danubium incidit, & aquis uehemẽtibus absorptus perijt. At Ihuri Sclauos incolas Pannoniæ trucidarunt, terramq; eorum in hanc horam possiderunt, Sclauis undiq; in finibus Pannoniæ remanentibus, & inhabitantibus. Accipe primò, quod Iuhri à Iuhra regione Scythiæ, de qua oriundi exiuerunt: uocati sunt, & usq; in nostra tempora à Bohemis, Polonis, & Slauis † Hugari appellantur, ab alijs autẽ Hugui, tandem, & Hungari dicti sunt. Accipe secundò quod idem linguagium, & loquela, pronunciatioq; acuta sunt Iuhrorum in Hungaria, & illorum, qui in Scythia in Iuhra degunt. Verùm Hungari in Pannonia Christicolæ sunt, & politiores, abundantioresq; in omnibus. Ihuri aũt in Scythia usq; adhuc idololatrę sunt, & agrestes. Accipe tertiò, quod Iuhra Septentrionalissima est absq; altissimis, & inaccessibilibus montibus, nec tantis, ut sunt alpes iuxta Italiam, neq; sicut montes Sarmatici. Non rectè ergo quidam historici tradiderunt, dicentes Huguos exisse de prouincia eorum de montibus maximis, & inaccessibilibus. Enimuerò sunt montes in Iuhra cum densis syluis patentes, & benè permeabiles, quantitatis medię, & altitudinis, petrosi, & saxosi quales sunt per totum Septentrionẽ in fine terræ iuxta Oceanũ Septentrionis. Et scias, quod ex Oceano Septentrionis quidã pisces idiomate Moscouitarum morss nuncupati, in summitatem montis mari adiacentis scãdunt, & dentem fricando se in ascendẽdo appendunt, de culmine montis deorsum in partem

Attilæ mors.

† Huni aliàs.

Morss piscis.

alteram prolabuntur, & cadunt, quos Ihuri, & cæteri incolæ Septentrionis capiunt, dentes eorum, qui ponderosissimæ sunt grauitatis, in Moscouiam mittunt, & pòst ad Turcos, & Tartaros. De quibus manubria, & tenacula ensium, framearum, & cultellorum faciunt, ut impetusiores ictus grauitate adiuuante impellant. Accipe quartò, quod montes Riphæi, & Hyperborei non sunt in rerum natura, non in Scythia, non in Moscouia, nec usquam locorũ: & quum ferè omnes Cosmographi asserãt Tanaim, Edel seu Volham, Dzuina, & magnos fluuios ex prædictis montibus effluere, conficta conficti, & potiùs fabulosa inexperti scripsêre. Fluit Tanais, Volha, & maxima flumina ex Moscouia, de terra plana, cœnosa, & nemorosa, nullis mõtibus obsita, prout de Moscouia, quũ peruentum fuerit, dicam, si deus annuerit. Bone lector hic est barathrũ profundissimum propter clarissimos scriptores montes Riphæos, & Hyperboreos ponentes. A quorũ contradictione ueritas ipsa me tueatur, & defendat, pro omnibus argutis rationibus, experientiam rerum opponendo, ut qui non credit, uideat, & experiatur, quod ita est, quemadmodum dixi. Accipe quintò, quod Iuhri in Iuhra Scythiæ non colunt agros, non seminant, non habent panem, uinum aut cereuisiam, degunt miserrimè in syluis, & foueis subterratis, piscibus uescendo, & ferarum, quarum copiam habent, & aquam bibunt, pellibus induuntur ex diuersis animalibus in unũ consuendo, pellem lupi, cerui, uulpis, marduris, &c. Misera ergo regio est sub polo arctico, ut dixit Hippocrates in lib. de Regionibus, aëre, & aqua. Subiecti sunt duci Moscouiæ, & pendunt pro tributo pelles sabellorum, schismorum, & similium, quoniam alijs donatiuis carent. Accipe sextò, quod aliqui famosi Cosmographi, & historici in illo angulo ad mare Septentrionis temperatissimas regiones confinxerunt, in quibus propter temperiem, & auram placidissimam beatè, & diutissimè uiuant, donec tædio affecti, de montibus sese in Oceanum præcipitent. Hoc totum fabulosum est: qualis etenim beatitudo sit non habere panem, merũ, & cætera delectabilia? qualis temperies est, continuũ frigus, quod illic est pati? In solstitio hyemali perpetuam, & continuam noctẽ sentire? In solstitio uerò æstiuo permanẽtes, & parùm tepentes soles uidere? sed hæc omitto. Accipe septimò, quod in Iuhra, & locis Septentrionis nõ effoditur aurum, argentum, nec aliæ mineræ. Nec correspõdent fabulæ, quòd illinc essent griffi, & magnæ aues prohibentes fodere, & efferre aurum. Vnde secundũ hoc dico, contrarium authoribus antiquis, quod griffi nõ sunt in rei ueritate in illa parte Septẽtrionis, nec in alijs partibus orbis. Affertur autem ad nos auis quædã rapina uiuens, quantitatis aquilæ, sed alis, & cauda prolixioribus quàm aquila, in similitudinẽ accipitris, & uocant eam Moscouitę Kiczoch: nostri uerò homines uocãt ipsam Byalozor, quasi albicãs splendor, quia subalba est secundũ uentrem. Hanc omnes rapaces aues, accipitres, falcones, & cætera rapto uiuentes in tantũ metuunt, quod inspecta ea tremunt, & cadunt, & extinguuntur. Accipe octauò, quod in Septẽtrione post Gothiam, Sueciam, Finlandiam, Iuhram, & post mare Caspium nõ sunt monstrosi homines, scilicet monoculi, bicipites, canina capita habentes, &c. sunt nobis similes, rarè sparsim, & ab inuicem distantes, pauci numero habitãtes, colore ut frequenter liuidi, propter frigus liuiditatem corporis eorũ imprimens. Hæc uera sunt, & qui scripsit, uerum scripsit, & scimus quia uerum est testimonium eius.

Error Cosmographorum.

De Turcis. CAP. XV.

HActenus diximus de quibusdam nationibus ante aduentum Tartarorum, Sarmatiam Asianam, seu Scythiam per tempora, & tempora inhabitantibus, si de Amazonibus, de Scythis, de Gothis, & Iuhris, seu Huguis. Consequenter dicemus de ualidis gẽtibus Czahadaieñ. originaliter disseminatis, quales sunt Turci, Vlani, seu Tartari Prezecopenses, & Tartari Cosanenses: item Tartari Nohaieñ. Et primò de Turcis pauca dicamus. Post aduentum Tartarorum ex Oriente, in terram Gothorum, quam ipsi Czahadaieñ. uocant, anno quasi nonagesimo. Quidam miles magni Cham nomine Otumanna, sortis humilis, & fortuna tunc obscurus, uiribus tamen corporis robustus, & audax, propter certas, ut ei uidebatur iniurias, è Tartaris in quadraginta equis secedens, cœpit occultè in Cappadocia montes, & adytus opportunos occupare, & ex opportunitate loci, & temporis prædas agere: ad quem plurimi grassatores, ut fit in huiuscemodi genere hominum, confluxerunt, & coaluerunt uehementer, ita ut quod priùs occultis insidijs egit, palàm & pari Marte tunc cœperit oppida, ciuitates, & gentes inuadere, & occupare. Et quia non reperit resistentes, ipse celer, manu audax, & dexteritate fortunatus per terrores, comminationes, & per aliquarum ciuitatum direptiones, occupauit, & possedit Cappadociam, Pontum, Bithyniam, Asiam minorem, Pamphiliam, & Ciliciam. Itaq; ex ipsa familia Otumannorum, siue Turcorum originem duxit, quia ab Aquilone pandetur omne malum super uniuersam terram. Quod autem Turci propa-

Otomannus à quo Turc. imperat. Otumanni.

go ſoboles ſit Tartarorum, identitas morum, loquelę, & pugnandi demonſtrat. Nam habitum, modumq; equitandi, & curte inſedendi, ſagittis quoq;, & arcubus pugnandi eundem habuerunt, & nunc ut plures habẽt cum Tartaris. Sermonem etiam, & linguagium Tartarorum connatum habent: non differt loquela Tartarus, & Turcus, niſi modicè, uelut exemplariter diceretur, ſicut Italus, & Hiſpanus, uel Polonus, & Bohemus. Otumano ex humanis rapto, filius eius Archanes ſecundus rex Turcorum ſucceſsit, audacia, & ambitione patri haud abſimilis, ſed diſciplina rei familiaris longè peritior: quo factum eſt, ut dominium, & imperium à patre cœptum, ſuapte induſtria auxerit, & conſeruauerit. Deinde tertius rex ſubſecutus eſt filius Archanis nomine Ammurates, hic Græcis diſſentientibus, & Imperatore Trapeſuntino, & Conſtantino de imperio certantibus, in adiutorium per Trapeſuntinum Imperatorem pretio euocatus, & in Thraciam per Helleſpontum traiectus, uafer, & aſtutus euentum belli prorogauit, atq; protraxit, donec Græcis uiribus, & diuitijs fractis, & eneruatis, occaſione habita, in eos arma uertit, & Thraciam occupauit. Eo defuncto Peſaites quartus rex filius ſurrexit, qui rerum maximarum cupidus, Macedoniam, Theſſaliam, Phocidem, Bœotiam, Atticam ſui iuris effecit. Bulgaroſq;, & Illyricos aſsiduis excurſionibus debilitauit, & ſuburbia egregiæ urbis Conſtantinopolitanæ ſpoliauit, & ciuitatem obſidione atq; fame in tantum excruciauit, ut Imperator Conſtantinopolitanus ad Italiam, & Galliam auxilia mendicaturus profectus ſit. Sed Deo diſponente, Temir cultu magnus Cham Tartarorum, quem hiſtorici Tamerlanem dixerunt, affligendo, & tanquam fulgur Aſiam pertranſeundo, incidit in Peſaitem præparatum, & occurrentem ei, quem profligauit, & captiuatum catenis aureis alligauit, & abduxit, breuiq; dimiſit, qui paulò pòſt obijt. Poſt hunc quintus rex Alpinus appellatus regnauit. Aduerſus iſtum Sigiſmundus Hungariæ, & Bohemiæ rex ac Romanorum Imperator copioſum duxit exercitum. Collatiſq; ſignis, tumultuosè fuſus caſtra reliquit, & paruo nauigio uix per Danubium turpem ſibi inuenit ſalutẽ. Amplius ſextus in ordine rex Turcorum Mahumetes tributa grauia impoſuit, excurſionibuſq; fines ſui imperij ſui dilatauit: prætεrea ſublato Mahumete morte, filius eius Ammurates ſecundus regnauit, hic Theſſalonicam urbem illuſtrem euertit, Cyprum, & Aetholiam ſubegit, Tribulos, Illyricos, & Hungaros uaſtauit: Vladiſlaum Poloniæ, & Hungariæ regem in primis feliciter pugnantem, ultimo congreſſu ad lacum Varnenſem, Ioanne Hunyad cum Hungaris è prælio ſecedentibus ſuperauit, & miſerè cum ſuis occidit, elatuſq; uictoria, Peloponneſum ui cœpit, & muros Iſthmi Corinthiaci funditùs deiecit: uita deniq; functus, Mahumetem filium octauum regem reliquit, qui Conſtantinopolim anno M. CCCC. LIII. die ultimo Maij, poſt obſidionis quartum, & quinquageſimum diem, ſumma ui, & extrema oppugnatione cœpit. Peram ſubindè opulentiſsimum oppidum per deditionem demolitis muris accepit, Bulgariaq;, & Raſcia potitus, Smyderou magnificũ caſtrum Raſcię ſupra Danubium ſitum adeptus eſt, & ex eo Dalmatiam, & Croaciam in ſolitudinem redegit, Stiriam quoq;, & Auſtriam penetrauit. Deinde Nigropontum ſub Venetis expugnauit, Theodoſiam, nunc Caffam nuncupatã, in Taurica inſula, Ianuenſium coloniam unà cũ præfata inſula expugnauit, & compræhẽdit, binoſq; principes de caſtro, Mancup (ut fertur) poſtremas Gothorũ reliquias gladio percuſsit, & Mendligerl Imperatorem Tartarorum in prædicta Cherſonneſo Taurica, ui iuris fecit: Moldauiam, & Valachiam uaſtauit, & cum Venetis ſedecim annis continuis pugnauit, cum Huſacaſan rege Perſarum ſimiliter continuum bellum geſsit, ſæpè uictus, nonnunquam & ipſe uictor fuit. Obijt prima die Maij, anno Domini milleſimo, quadringenteſimo, octuageſimo primo, in Conſtãtinopoli ſepultus: pro ipſo Turci † Baiſſetum filium eius ad imperiũ aſſumpſerũt. Zeliabus uerò minor natu filius Mahumeti indignatus ad Soldanũ Aegypti currens, & exercitũ comparans, cũ Baiſſeto infœliciter pugnauit, & ad Rhodieñ. fugit, quem Magiſter ordinis Rhodienſis captiuum in Franciam miſit, & poſtea Alexãdro Papæ ſexto obtulit. Ludouicus autem rex Galliarum ad Apuliã conſequendam per Romam tranſiens Zeliabum à Domino Papa per contractum accepit, & inter eundum ueneno, an fatigatione itineris, incertum eſt, extinxit. Expugnauit autem Baiſſetus nonus rex Turcorum, Ciliam, & Album caſtrum in Moldouia. Modon quoq; inſulã, & urbem eiuſdem nominis, ſub Venetis ui, & obſidione conquiſiuit. Cum Sophi rege Perſarum ſæpè pugnauit, & quaſi ſemper ſuccubuit. Dum autem ſenuiſſet filius ipſius Selimſzabeg, quem noſtri homines Selẽbeg uocant, imperium ſub eo arripuit, & Baiſſetus ad inſulam, in qua nutritus erat, deductus breui occubuit. Decimus rex Turcorũ Zelembeg modernus ſurrepto imperio, fratres ſuos necauit, & extinxit: deinde minax Chriſtianis, præcipuè Pannoniæ bellum inferre propoſuit. Deus autem omnipotens excelſo ſuo iudicio aduerſus eum Sophi regem Perſarum concitauit, & aliquot prælijs conflictum ſuperare

† alias Balazet

perare conceſsit. Tribus autem Imperatoribus poſtremò dictis Conſtantinopolis ſedes imperij, quondam ſecunda Roma dicta, domicilium aſsiduum factum eſt, ita ut à circumciſitis incolis, pręſertim à Sclauis, non Byſantiũ, nec Conſtantinopolis, ſed Czarou dom, id eſt, domus Cæſaris diceretur, & eſt Conſtãtinopolis triquetræ figurę, duobus angulis mari adiacens, tertiò campos proſpectans: eius ambitus decem, & octo milliaria Italica continet, non habet grandia palatia, niſi thermas, & ſcholas philoſophantium magnificè nouiter ſtructas: templum uerò ſanctæ Sophiæ, hoc eſt, ſapientiæ Dei, qui eſt Chriſtus uera ſophia patris, egregiè olim ædificatum, per Mahumetem imperatorem ſecundũ Turcorum deiectum eſt, & ſtabulum ferarum factum. Roma uerò Italiæ rotundæ figuræ, ambitu murorum triginta duo milliaria continet, ferè duplo ambitu Conſtantinopolis excedens, & habet ſeptem colles, & palatia præcioſa.

De ſamilia Tartarorum Vlanorum, ſiue Precopenſium. CAP. XVI.

ALtera ſoboles, & genealogia ex Tartaris Zauolhenſibus deriuata eſt Tartarorum Vlanorum, ab Vlano inuaſore inſulæ Taurice cognominata. Vlana puella eſt, & uirgo, & quia Vlanus de uirgine, & puella genitus eſt ſine legitimo thoro, Vlanus nuncupatus eſt, ſuiſq; poſteris in Cherſoneſo Tauricano nomẽ indidit. Etiam uirgines imprægnari, & cõcipere abſq; uiro apud Mahumetiſtas nullum miraculum eſt, quum apud ipſos hoc ſæpiùs contingat, & prædicetur. Eſt autem Taurica-na inſula inter paludes Mæotidas, longitudinis uiginti quatuor milliarium: latitudinis uerò quindecim milliarium, habet tres ciuitates, Solat, Kirkel, Caffam: & duo caſtra, Mankup, & Azau. Solat Tartari appellant Chrim, & Cæſarem Precopenſem, exindè Chrimenſem Imperatorem uocant: & ciuitas illa domus exiles habet, & eſt deſerta pro maiori parte. Alia ciuitas minor eſt Kirkel, & ſupra eam in rupe alta eſt caſtrum ex lignis, & argilla factum. In hac rupe (ut fertur) draco commorabatur, & trucidabat homines, & iumenta, propter quem incolæ fugientes, habitationes propinquas uacuas reliquerunt, & quia Græci, & Itali inſulam inhabitantes glorioſam Dei genitricem Mariam precati ſunt, ut eos à dracone liberaret, uiderunt ſucceſſu temporis candelam ardentem intra rupem: inciderunt ergo, & ſecuerunt gradus aſcendendi in rupe: & peruenientes ad candelam ardentem, imaginem ſanctiſsimæ genitricis Mariæ conſpexerunt, coram quam lumen arſit, draconemq; deſubtus per medium ruptum iacentem. Egerunt itaq; gratias de tam miranda liberatione, & draconem in fruſta ſectum, proiecerunt extra rupem, & quia incolæ glorificantes beatam uirginem ad imaginem eius aſcendebant ueneratum. Acigeri Cæſar Precopenſis contra fratres ſuos pugnans, exemplo eorum motus, ſupplicauit beatæ uirgini Mariæ, ut eum adiuuaret, uotum uouens, quod uirginem benedictam remuneraret. Nam Mahumetici uenerantur beatam Mariam, profitentes eam uirginem abſq; thoro uirili, magnum prophetam Ieſum benedictum concepiſſe, & peperiſſe. Quũ que adiutus ſuperaret ſuos æmulos, binos equos, quos habuit, meliores uendidit, & exinde cera empta, maxima duo lumina, ſiue candelas fecit, & ante imaginem coram ardere quotannis iuſsit, quod in hanc uſque diem per ſubſequentes Imperatores continuatur. Tertia ciuitas eſt urbs Theodoſia, nunc Caffa dicta, quam expugnauit ſub Ianuenſibus Mahumetes ſecundus Imperator Turcorum: caſtrũ uerò Mankup, quod eſt uerſus Occaſum à Caffa, præfatus Turcus Mahumetes ui accipiens, binos fratres principes, & dominos caſtri Mankup, ut dicitur, reliquias ultimas Gothorũ gladio occidit. Azou quoque caſtrum circa oſtia fluuij Tanais ſitum incaſtellauit, & Turci uſque nunc tenent. Tartari uerò Vlani ab ingreſſu inſulæ in campeſtribus eius, ut eſt innata conſuetudo Tartarorum, degunt, & extra inſulam ijdem campeſtria Sarmatiæ Europianæ iuxta paludes Mæotidas ad mare Ponti uſque ad Album caſtrum occupando poſsident. Ingreſſumq; in inſulam, ſeu introitum ad Occaſum Solis fecerunt aggerem de terra longitudinis unius milliaris, in modum pontis ſternentes, rude tamen, & ſemiplenè, ita ut aquæ maris in aliquibus locis aggerem pertranſeant. Inſula ergo antiquitùs Taurica dicebatur, nunc uerò Prezekop, quod ſonat foſſatum, quoniam aquæ circumdederunt, & eam protegunt, tanquam foſſata aquis plena ciuitates: ſed hæc hactenus. Videamus deinceps genealogiam. Poſt Vlanum in Taurica regnauit Tachtamis Czar, qui unà cum Vitoldo duce Lithuaniæ cõtra fratrem ſuum Temir Cutlu Czar Imperatorẽ Zauolheñ. pugnauit, & ſuperatus eſt. Ex Tachtamis Czar filius eius Szidachmet Czar regnare uoluit: ſed Acikerei Czar expulit eum, & ipſemet pro eo regnauit. Szidachmet autem pro auxilio in Lithuaniam perrexit, & captiuatus per Lithuanos cum uxore, & filijs in caſtro Couno incarceratus eſt, ibi cum coniuge, & filijs mortuus in diebus Cazimiri tertij Regis Poloniæ, & magni ducis Lithuaniæ, defuncto Adzigeri Czar: quia ſeptem filios

 reliquerat,

reliquerat, senior filius Haider nominatus obtinuit imperium. Mendligeri uerò unius ex
præfatis filijs ad Imperatorem Turcorum confugit, & accepto subsidio, & uxore à Tur-
co, dispersit & eiecit Haider, & Iamurci cum alijs fratribus. Hi ad Iuam Vasilouicz Mo-
scouiæ ducem fugerunt, qui suscepit eos, & ducatum Cosanensem eis donauit. Ex Men-
dligeri Czar nouem filij nati sunt, primus Mahumet Cerei, alter Achmet Cerei, tertius
Machmut Cerei, quartus Berhi Cerei, & est submersus dum prædam ageret per fluuium
in Valachia, anno Domini M. D. X. Quintus Burnas Cerei, sextus Mubarec Cerei, septi-
mus Sadech Cerei, octaui, & noni nomina non teneo. Nunc pro patre suo regnat Ma-
humet Cerei Czar. Et scias quod licet Tartari Prezecopenses magis ciuiles, mitioresq;
ratione aurę sexti climatis, quod inhabitant deberent esse, tamen nō deseruerunt priscam
suam lupinam rapacitatem, & ferinam crudelitatem, sicut bestiales, qui campos, & syluas
inhabitant, & nō ciuitates nec uillas. Inuadunt enim singulis annis, uastant, & deprędan-
tur Russiam, Lithuaniam, Valachiam, Poloniam, & quandoq; Moscouiam.

De Tartaris Kosanensibus, & Tartaris Nahaiensibus. CAP. XVII.

TErtia horda Tartarorum Kosanensium nuncupata est sic à castro Kosan supra
flumen Volha circa metas Moscouiæ sito, penes quod commorantur. Et exi-
uerūt de principali horda omnium Tartarorum uidelicet de Tartaris Czaha-
dieñ. siue Zauolheñ sicut & cæteri Tartari omnes. Habet autem prædicta Co
sanensis horda quasi duodecim millia pugnatorum: in necessitate autem, quando aduo-
cant alios Tartaros, ad triginta millia bellatorum constituunt. Istorum principes, & facta
eorū, genealogiaq; non scribuntur, quoniam homagiales sunt ducis Moscouiæ, & pen-
dent ex arbitrio eius in uiuendo, in bellando, & duces sibi eligendo: idcirco quod de Mo
scorum principe dicetur, de ipsis poterit accipi, & adaptari. Quarta horda recens, & no-
ua, ultimò ex Tartaris Zauolhensibus orta est Occassorum, siue Tartarorum Nahaieñ.
Nam postquam Occass insignis seruus, & miles magni Cham, habens triginta filios, oc-
cisus est: filij secesserunt à capitali horda Zauolheñ. & iuxta castrum Sarai degere cœpe-
runt ante hunc annum Christi, millesimum, quingentesimum, decimum septimum, cir-
citer septuaginta annos, uel paulò minùs, subitoq; in immensum creuerunt, intantum, ut
hac tempestate numerosissima, & maxima surrexerit horda ipsorum. Isti sunt Septentrio-
nales, & frigidiores omnium Tartarorum, Moscouiæ à parte Orientali adiacentes, & sæ-
penumero eam inuadētes atq; spoliantes. Dominantur inter eos filij, & nepotes Occass.
Non habent pecuniam, nec monetam, sed res pro rebus uendunt, puta pro seruis, pro fi-
lijs, pro pecoribus, & iumentis.

MATTHIÆ À MICHOV DE SARMATIA EVROPEA, LIBER II.

De Russia, de tractibus eius, & abundantia, & contentis in ea.

CAPVT I.

POSTQVAM diximus de Sarmatia Asiæ, quæ Scythia uocita-
tur, restat dicere de Sarmatia Europea, & in ea primùm occur-
rit Russia, olim Roxolania dicta. Latus eius Orientale adiacet
flumini Tanai, & paludibus Męotidis, secernentibus Asiam, &
Europam. Priscis autem seculis Alani habitarūt ad flumen Ta-
naïs: deinde iuxta illos ad Meridiem Roxolani. Hæ autem gen
tes in toto deletę perierunt, campiq; latissimè patentes spectan
tur, deserti, solis feris, & cosacis, seu prædonibus peruij, prout su
prà dictum est. Post hos supersunt reliquiæ Circassiorum uersus
Meridiem, & sunt gentes ferocissimæ, & bellicosissimæ, gene-
re, & lingua Ruteni. Deinde est castrum Oczarcou nuncupatum, quod Imperator Tar-
tarorum Prezecopensium extruxit, in dominio Lithuanorum, & pòst quasi duobus mil
liarijs ab Oczarcou in Meridiem sequitur Dzassou, & fuit castrum, quod ante tempora
nostra demolitum est: à Dzassu, in Byaligrod, quod Turci occuparunt, sunt sex milliaria.
Sequitur Podolia ad Occasum, Moldauiæ, & Valachiæ contermina ad Meridiem: ad O-
rientem uerò campis Tartarorum, & Tauricæ insulæ: hæc est terrarum fertilissima, Ce-
rerisq;, & mellis feracissima. Nam agro rude culto, & parùm inuerso atq; exarato, fru-
mentoq; superseminato, tribus annis spontè frumentum germinat, ita tamen, quod col-
ligendo tempore messis segetem, aliquidpiam granorum permittatur, in terram decide-

re, ad

re, ad surgendum ex eis frumentū in anno sequenti, sine cultura, & sine agri aratura. Gra-
men quoq;, & pascua tam citò ac uberrimè fundit, & prodit, ut perticam in tribus diebus
supercrescendo contegat, & aratrum in locis graminosis derelictum in paulo pluribus
diebus, graminibus sepiat, & cooperiat. Examina uerò apū non solùm in mellificijs, & ar
boribus cauatis mellificant, uerū in ripis, & terra spōtè mella reponunt. Contingitq; sępè
numerò, ut examina apū superuenientia, & priores apes exterminātia, ruricolę aduolātia
agmina apum trucidant, aut aquis mergant, ut quæ præfuerunt, hęreditariè millificarent,
& manerent. Postea ad montes Sarmaticos habitat genus Rutenorum, quibus præsi-
dent nobiles Polonorum. In Kolomya, in Zidazou, in Sniatin, in Aoatin, in Busco, &c.
Sub eisdem montibus sunt tractus Halicienses, olim Gallicia dictus, & Prezemissieñ. &
inter montes Sarmaticos tractus Sanocensis. In medium Russiæ tenendo est Leopoli-
ensis terra, & urbs in ea benè munita eodem nomine nuncupata: habens duo castra, su-
perum, & inferum, & est metropolis Russiæ. In Septentrionem sunt tractus Chelmensis,
& Belzensis, terraq; in medio iacens. Clauditur autem Russia à Meridie Sarmaticis mon
tibus, & flumine Tyras, quem incolæ Niestr appellant. Ab Oriente finitur Tanai, & Mę-
otidibus, Tauricaq; insula. À Septentrione Lithuania, ab Occasu uerò Polonia. Ex Mo-
scouia autem aduenit Borysthenes, ab incolis Dienpr nuncupatus famosus fluuius, per
Lithuaniam, & Russiam currens, & sub Smolensco, & sub Kiou labens, in hunc ab Oc-
casu circa Chmyelnick oppidum consurgens, Boh non exiguus fluuius illabitur: & quū
mensus esset Borysthenes, quasi trecenta milliaria Germanica, in mare Ponti cadit. Am-
pliùs terra Russiæ quum sit fertilis, abundat melle, & medone, potu ex melle facto, addu
citur, & uinum ex Pannonia, & uinum ex Moldauia atq; Valachia, quibus adiacet: sed
& uinum Græcum ex Græcia, & est forte: etiam ceruisiam ad nutum habet. Abundat
equis, bobus, & ouiū gregibus, abundat cera in maxima copia, abundat pellibus marda-
rum, schismorū, uulpium, & boum. Abundat fluminibus, quibus irrigatur, & aquis piscu
lentis, ita ut ubi aqua inuenitur, & pisces in ipsa reperiantur: non impiscantur stagna, &
piscinæ Russorum, sed ubicunque aquæ reperiuntur, illic & pisces de rore cœli (ut aiunt)
demittūtur, absq; hominū cura, & impiscatione: suntq; in tractu Leopoliēsi lucei magni,
& laudabiles, & in partes tanquam in laminas diuisibiles. Abundat Russia calamo aro-
matico in terris uersus Tanaim, & paludes Mæotidas. Item reupontico in eisdem terris,
& in Lithuania, sic & pluribus herbis, ac radicibus alibi non uisis. Abundat tota terra
Russiæ granis tinctorum, quæ copiosissimę excrescunt: & quum priscis temporibus ad
Ianuam, & Florentiam urbes Italicas importarentur, nunc uix aliquid de eisdem colligi-
tur, fereq; in toto frustrata, & non collecta pereunt. In tractu Chelmensi rami pini arbo-
ris defecti, & in terra iacentes, in anno aut in duobus in saxa, & silices uertuntur: estq;
ibi creta seu terra alba in copia, quæ ad nos ducitur. Est & sal, quod in lacu Kaczibeiò
temporibus siccis colligitur, & quia propè est Oczarkou castrum Tartarorum, intercipi-
untur, & capiuntur interdum per Tartaros ductores salis unà cū plaustris ducentis quan-
doq; & trecētis. In terra quoq; Prænemissiensi, & in Drohobiz sal coctum, & in bolos ac
portiones collectū reponitur. Præterea in Russia sunt plures sectæ: est enim religio Chri-
stiana Romano pōtifici subiecta, & illa regit, & pręualet, quanquā sit exigua numero. Est
altera secta Ruthenorum amplior, quæ ritum Græcorum insectatur, totam Russiam ad-
implens. Est tertia secta Iudæorum non usurariorum, uelut fit in terris Christianorum,
sed laboratorum agricolarum, & mercatorum magnorum, præsidentq;, ut sæpè teloneis,
& exactionibus publicis. Est quarta secta Armenorum, præcipuè in ciuitate Kamyeny-
ecensi, & Leopoliensi. Hi sunt mercatores peritissimi, ad Caffam, Constantinopolim, ad
Alexandriam Aegypti, ad Alkairum, & partes Indiæ penetrantes, & merces afferentes.
Ruteni habitu, & Ecclesiasticis officijs Græcos insequuntur, habentq; proprias literas,
& abecedarium, instar & proximum Græcis. Hebræi similiter Hebræorum literis utun-
tur, & disciplinis, uerumetiam artes liberales, Astronomiam, & Medicinam perscrutan-
tur. Armeni suo ritu gaudent, & literis. Inter sanctos colunt plus Taddæum Apostolum,
asserentes, quod eos conuerterit, & fidem Christi docuerit. Deinde & Bartholomæum
sanctum Dei Apostolum uenerantur, per quem multos articulos, ut asserunt de fide ac-
ceperunt: habent magnifica, & plurimùm decora Ecclesiastica apparamenta, planetas, &
ornatus non scissos, sed omniquaq; rotundos, libros, calices, & cæteram Christianorum
ueteranorum splendidam suppellectilem. Quò autem ad spirituales præsides, & pasto-
res, Christianorum archipræsul est Leopolieñ. Metropolitanus Russorum, & Lithuano-
rum, habens sub sua ditione Kiouieñ. Kamyenyeceñ. Prænemilieñ. Chelmeñ. Lucerieñ.
& Mednieñ. episcopos. Rutenorum metropolitanus est Kiouieñ. quæ olim metropolis
Russiæ fuit: habet subiectos Vladicas, & Episcopos de ritu Græco in Moldauia, & Va-

Rußitarum religio.

lachia

lachia uſq; ad flumen Hiſtri, ſeu Danubij, unum in Ruſsia Chelmenſem, alterum in dominio Lithuanorum Vladimirienſem, ſiue Breſtenſem, tertium Pinſci ſeu Murouuſci, quartum Polocenſem, quintum Lucenſem, ſextum Smolenſem, & paſsim omnes alios Vladicas ac epiſcopos in terris Moſchorũ, & in Septentrionem de iuriſdictione Moſchorum protenſorum. Iſidorus Metropolitanus, olim Kiouieñ. lingua, & doctrina Græcus peritiſsimus, tempore Eugenij Papæ quarti ad concilium Florentinum in centum equis iuerat, & unione eccleſiæ Romanæ percepta in Ruſsiã redierat: hunc Moſcouitæ obedientiam Romanã eis prædicantem ſpoliauerunt, & in necem extremam impulerunt. Sequũtur Ruteni doctores & Theologos Gręcorũ, pręcipuè Baſilium magnũ, Gregorium Nazanzenum, & Ioannẽ Chryſoſtomum. Gregorium Nazanzenũ eorum ſermone Bogoslou nuncupãt, quod in Latino ſonat, laudans deum. Acceptant & noſtrum ſanctum Gregoriũ Papam Romanũ, præcipuè in libris Moralium, quẽ translatũ legunt, & lingua eorum Byeſſednic, quod ualet concionantẽ, perſuadentem, uel prædicantem uocant. In eccleſijs Rutenorum lingua Seruiorũ, quæ eſt Sclauonica, diuina celebrãt, legunt, & cantant, in eccleſijs Armenorum ſermone Armeno, in ſynagogis Iudæorum lingua Hebræa orant. Chriſtiani autẽ ritu Romano Latino ſermone cantant, orant, & legunt. Et ſcias quod in fluminibus Ruſsiæ, & Lithuanię, præcipuè in Boriſthene, & Boh, tempore æſtatis multiplicãtur ephimerę, & ſunt uermes, & uolatilia alata, quaternis, interdum ſenis alis oriuntur, & generantur, manè currunt ſuper aquas, & uolant ſuper ripas circa meridiem: in occaſu autem ſolis extinguuntur. De his loquitur Ariſtoteles primo de Hiſtorijs animalium, & in Problematibus, & medici de febre ephimera.

De Lithuania, & Samagithia. CAP. II.

MAgnus ducatus Lithuanię eſt regio latiſsima, in ea ſunt plures duces Lithuaniæ, & Ruſsiæ: unus autem præſes, & monarcha, cui cæteri omnes ſubſunt, & magnus dux Lithuaniæ uulgò nuncupatus. Aiunt autem uetuſtiores, & antiquitatum relatores, quod quidam Italici propter Romanorum diſſenſiones deſerentes Italiam ingreſsi ſunt terras Lithuaniæ, & nomen patriæ Italia: genti uerò Itali non indiderunt: quæ per paſtores terra Litalia, & gens Litali, litera præpoſita cœpit nuncupari. Ruteni autẽ, & Poloni eorum uicini maiorẽ immutationem facientes, uſq; in hodiernã diem terram Lithuaniã, gentes uerò Lithuanos appellant. Hi primũ condiderũt oppidum Vilno, eleuationis poli quinquaginta ſeptẽ graduum, & ex nomine ducis Vilij, quo cum illas regiones ingreſsi ſunt, Vilno uocauerunt, fluminibus quoq; circa ipſum fluentibus Vilia, & Vilna ex eiuſdem ducis nomine indiderunt nomina. Samagithiam autem de ſuo ſermone ſic nominarunt, quod lingua eorũ, terra inferior ſonat. Aliqui autem ignari hiſtoriæ, à lituo, quod eſt cornu, & tuba uenatorũ, eò quod regio illa plures uenationes exerceat, Lithuaniam appellari uoluerũt, quod ad effectum, non ad hiſtoriæ originem ſpectat. Hæc gens Lithuanorum annis ſuperioribus adeò obſcura, contempta, & uilis apud Rutenos fuit, ut principes Ciouieñ. ab ea ſola perizomata, & ſubera ob egeſtatem, & ſoli natiui ſterilitatem in ſignum tantummodò ſubiectionis exigerent: donec Vithenen dux Lithuanorum rebellionem primũ contra Rutenos inducens, & ſeipſum ducem inter populares cõſtituens, aſtu principes Ruſsiæ aggreſſus cõflixit, ſenſimq; adeò creuit uiribus, ut iugo principibus Ruſsiæ iniecto, etiam in tributa eos redigeret ſibi pendenda, quæ per plures ætates Rutenis ipſe penderat. Poſteriq; duci Vithenen ſuccedentes furtiuis lupinis, & ſubitis incurſionibus finitimas gentes Ruſsiæ, Pruſsiæ, Mazouiæ, & Polonię inuadebãt, & diripiebãt: donec fratres Cruciferi Teuthonici ordinis beatæ Mariæ per Conradum ducẽ Mazouiæ aduocati, & in auxilium aſſumpti, Pruſsia ui, & continuis armis cõquiſita, Samagithas, & Lithuanos aggreſsi, debellare, captiuare, & opprimere pluribus oppugnationibus cœperunt, tamdiu donec ad Olgerdũ, & Ceyſtutum duces Lithuanię ſucceſsiuè peruenerũt. Fuit autẽ Olgerdus magnus dux Lithuanię, cuius filius erat Iagello, poſtea baptizatus, & Vladislaus nominatus, in regẽ Poloniæ coronatus. Frater autem ipſius Olgerdi fuit Ceyſtuth, maximus expugnator, & perſequutor Chriſtianorũ, qui inter pugnandum cũ cruciferis Teuthonicis in Pruſsia ter captus, terq; aſtu, & mira euaſione cõtra uoluntatẽ Cruciferorum liberatus è uinculis fugerat. Huius Ceyſtuth filius fuerat Vitaudus, ſeu Vitoldus macte uirtutis princeps: Iagello autem, qui poſtea, & Vladislaus, ſub treugis pacis captiuãdo Ceyſtuth, & filiũ eius Vitaudum, Ceyſtuth in carcere occidit: Vitaudũ uerò in uincula coniecit. Tandẽ à Cruciferis, & Chriſtianorum exercitibus ſæpenumerò Iagello preſſus, deo miſerante ad Polonos declinauit, fideq; Chriſtiana cum fratribus ſuis, quos octo in numero habuit, unda baptiſmatis ablutus, & in Regem Poloniæ coronatus, Heduigim filiam Ludouici Hungariæ, & Polonię regis

Litalia.

Vilno.

Lithuaniæ etymologia.

regis illuſtriſsimam, ac ſpecioſiſsimã in conſortem accepit, anno Chriſti milleſimo tricenteſimo, octuageſimo ſexto, die Iouis, quartodecima Menſis Februarij, quę fuit ſancti Valetini. Cœpitq; præfatus rex Vladislaus ſecundũ promiſſa uigilare, & inſtare, ut gentẽ Lithuanicam à tenebris erroris ac idololatria expurgaret, aſſumptis quoq; ſecũ Bodzanta archiepiſcopo Gneznenſi, & pluribus uiris Eccleſiaſticis atq; religioſis. Item regina Heduigi, Semouito, & Ioanna Mazouiæ, Conrado Oleſnicenſi ducibus, & compluribus baronibus, anno Domini milleſimo, trecenteſimo, octuageſimo ſeptimo, in Lithuaniam intrauit, & baptiſma ſuſcipere Lithuanos procurauit. Colebant autẽ ab origine Lithuani numina, ignem, ſyluas, aſpides, & ſerpẽtes: ignem, qui per ſacerdotẽ lingua eorum zinzc nuncupatum, ſubiectis lignis adolebatur: ſyluas autẽ, & lucos ſacroſanctos, & habitacula deorum putabant: aſpides uerò atq; ſerpentes in ſingulis domibus uelut deos penates nutriebant, & uenerabantur. Rex itaq; Vladislaus ignem ſacrum putatum in ciuitate Vilnenſi, barbaris inſpectantibus, extingui, templum, & aram in quibus fiebat hoſtiarũ immolatio dirumpi, ſyluas uerò ſuccidi, & confringi, ſerpentes quoq; necari præcepit, barbaris flentibus deorum ſuorum falſorum exterminium, contra regẽ autem nec muſsitare audentibus, mirantibus quoq; quod Poloni ſacrorum uiolatores ignis ſyluarũ & ſerpentum intacti, illæſiq; à dijs eorum, ſecùs quàm ipſimet quoties uiolabant, fuerunt. Exterminatis itaq; idolis, gens Lithuanorũ per aliquot dies de articulis fidei, & oratione Dominica per ſacerdotes Polonos, magis tamen per regẽ Vladislaum, qui linguam gẽtis nouerat, edocebatur, & ſacra baptiſmatis unda renaſcebatur: largiente pio rege Vladislao ſingulis ex popularium numero poſt ſuſceptũ baptiſma, ex panno de Polonia adducto nouas ueſtes: qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis, & pannoſa, lineis in eã diem cõtenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro cõſequendis laneis cateruatim ad ſuſcipiendũ baptiſma ex omni regione accurreret: & quoniã labor erat immenſus unumquemq; credentium baptizare ſingillatim, mandante rege multitudo ſequeſtrabatur in turmas, & cuneos, & uniuerſis de qualibet turmarũ benedicta aqua ſufficienter conſperſis, cuilibet turmæ, & uniuerſis, qui in ea conſtiterant, nomen uſitatũ Petrus, ſecundę Paulus, tertiæ Ioannes, &c. fœminis per turmas diuiſis, Catherina, Margareta, &c. iuxta numerum turmarum imponebatur. Militaribus tamen ſperitualis impendebatur baptiſmus. Fundauit inſuper rex Vladislaus in Vilna Eccleſiam cathedralem ſub titulo ſancti Staniſlai patroni Polonorum, principalemq; aram in loco ubi ignis, qui falsò perpetuus credebatur, conſtituit, ut error gentilis fieret cunctis patentior. Conſtituit etiam in eadẽ Eccleſia Vilnenſi epiſcopum uirũ ſpectatæ uirtutis Andream Vazilo, natione Polonũ, genere nobilem, de domo accipitrum, profeſsione fratrum ordinis minorũ, olim Elizabet reginæ Hungariæ confeſſorẽ, & prædicatorem inſignem epiſcopum Creteñ. Eodẽ quoq; Vladislao rege inſtante, Samagithia fidem Chriſti, & baptiſma ſuſcepit. Ad cognoſcendam autem naturam prouinciæ, & gentis illius, animaduerte, quod regio Samogithia eſt Septentrionalis, & gelida, Lithuaniæ, Liuoniæ, & Pruſsiæ contermina, ſyluis, collibus, & fluminibus circumſepta, in hos tractus diſtincta, ſcilicet, Iragola, Myednici, Chroſſæ, Roſena, Viduki, Vyelunya, Celthini, Czethra, gentes regionis proceræ, & altę ſtaturæ, agreſtes, & incultæ, pauco, & caſtigato uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare ſolitæ, rarò ceruiſia, aut Medone: auri, argenti, æris, ferri, uini illa tempeſtate expertes, & ignaræ: apud quos licitum erat uni uiro plures habere uxores, & patre mortuo nouercam, fratreq; glotem in uxorem accipere: nullus illic ſtubarum, nullus ædificiorum nobilium, ſed tantummodò tugurij unius uſus, uentrem diſtentum, & porrectum: extrema uerò habens coarta, ex ligno, & culmo ſtructura largiùs ab imo ſenſim operis incremento ędificium in arctiùs cogitur, in carinæ, ſeu Galeę maximæ ſimilitudinem elaborata, in cacumine feneſtra una ſupernè lumen reddens, ſubter quam focus, & cibos parabiles coquens, & frigus, quo regio pro maiori anni parte conſtricta eſt repellens, in ea domo ſe, uxores, pignora, ſeruos, ancillas, pecus, armentum, frumentum, & omnem ſupellectilem condunt: gens ad diuinationes, & auguria procliuis. Pręcipuum numen Samagiticum erat ignis, quem ſacroſanctum, & perpetuum putabant, qui in montis altiſsimi iugo ſuper fluuium Neuyaſza ſito aſsidua lignorum appoſitione à ſacrorum ſacerdote alebatur. Accedens itaq; Vladiſlaus rex turrim, in qua conſiſtebat, incendit, & ignem diſiecit, & extinxit. Succidit deinde per milites ſuos Polonicos ſyluas, quas non ſecùs, quàm ſanctas, & deorum habitacula Samagittæ (iuxta illud Poëticum: Habitarunt dij quoq; ſyluas) uenerabãtur, in eam caliginem mentis prolapſi, quod & ſyluæ præfatæ, & aues, feræq; in illis conſiſtentes ſanctæ forent, & quicquid in illas ingrederetur, ut ſanctũ deberet cenſeri, uiolanti quoq; nemus, feras, uel alites, manus aut pedes dæmonum arte curuabantur. Maxima itaq; Barbaros tenebat admiratio, quod Polonorum milites nemus ritu eorum excidentes, nulla læſio qua-

Mortuorum parentationes.

ſio qualem ipſi in ſe frequentiùs experti erant, ſequeretur. Habebant præterea in ſyluis præfatis focos, in familias, & domos diſtinctos, in quibus omnibus charorum, & familiarium cadauera cum equis, ſellis, & ueſtimentis potioribus incendebant: locabant etiam ad focos huiuſmodi ex ſubere facta ſedilia, in quibus eſcas ex paſta in caſei modum præparatas deponebant, medonemq; focis infundebant, ea crudelitate illuſi, quod mortuorum ſuorum animæ, quorum illic combuſta fuerant, nocte uenirent, eſcaq; ſe exſatiarent. Inſuper prima Octobris die, maxima per Samagittas in ſyluis præfatis celebritas agebatur, & ex omni regione uniuerſus utriuſq; ſexus conueniens illuc populus, cibos, & potus quilibet iuxta ſuæ conditionis qualificationem deferebat, quibus aliquot diebus epulati dijs ſuis falſis præcipuè Deo lingua eorum appellato Perkuno, id eſt, tonitru, ad focos quiſq; ſuos offerebat libamina. Rex itaq; Vladislaus primùm eos pater noſter, deinde ſymbolum docuit, quoniam nullus ſacerdotum linguam Samagitticam nouerat, & unda baptiſmatis ablui iuſsit. Vnus autem ex maioribus Samagittarum pro omnibus reſpondit: Ex quo, inquit, ſereniſsime Rex, dij noſtri ueluti inertes, & languidi à Deo Polonorum deleti ſunt, deos noſtros, & ſacra eorum deſerimus, & Deo tuo atq; Polonorũ fortiori adhæremus: ſicq; baptizati ſunt. Rex autem in Myedniki cathedralem Eccleſiam ſub honore, & titulo ſanctorum martyrum Alexandri Theodori, & Euancij, in alijs autem locis Eccleſias parochiales fundauit, & illis dotem ſufficientem cõſignauit, & inſcripſit. Mednicenſis Eccleſię primus epiſcopus Matthias origine Almanus, in Vilna tamen natus, eò quod linguam Lithuanicam, & Samagitticam norat præfectus eſt, & conſecratus. Contigit autem in prima plantatione, dum Samagittæ per magiſtrum Nicolaum Vazic, fratrem ordinis prædicatorum regium prædicatorem per interpretem inſtruerentur de fide, creatione mundi, & lapſu primi hominis Adæ, unus Samagittarum ſufferre ſermonem prædicantis non ualens in hæc uerba prorumpit: Mentitur, inquit, illuſtriſsime Rex iſte ſacerdos, aſſerit mundum creatum eſſe, quum ſit homo nõ longæuæ ætatis: ſunt etenim inter nos plures annorum numero ſeniores eo, centenarium numerum ſupergreſſi, qui creationem nullam recordantur: ſed ſolem, & lunam, cæteraq; ſydera ſemper eiſdẽ motibus luxiſſe referunt. Rex autem Vladislaus iubens eum ſilere, declarauit magiſtrum Vazik creationem mundi non aſſeruiſſe in diebus ſuis incepiſſe, ſed longè antè, puta ante ſex millia annorum, & paulò plùs, ordinatione diuina proueniſſe. Contulit autem rex Vladislaus magnum ducatum Lithuaniæ, & Samagitthiæ Alexandro Vitoldo fratri ſuo patrueli: is quia acer, & animoſus erat pugnãdo, adiecit Lithuaniæ ducatum Pskou, quẽ Pleſcouiam appellant. Deinde alterum ducatum Nouogrodieñ. qui Nugardia agnominatur. Tertium ducatum Smolnenſem ſuo dominio appoſuit. Factaq; in circuitu pace, in Orientem penetrauit, & incidens in Hordam Tartarorum multitudinem eorum, in Lithuaniam appulit, ac in certo territorio Lithuanię locauit uſq; in hanc diem permanentẽ. Congeſtoq; fortiori exercitu, iterũ in Tartariam perrexit, & ſuperatis fluminibus, in planiciem diffuſè porrectam circa flumen Vorzſchla, quartadecima die Auguſti peruenit. Ibi occurrente ei Imperatore Zauolhenſi Temirkutlu, quem ſcriptores Tamerlanẽ nuncupãt, cum infinita ac innumerabili Tartarorum multitudine, de treugis, & pace utrinq; tractabant: concordia tamen nequaquam à Tartaris acceptabatur. Vitoldus igitur à ſuis perſuaſus cum cuſtodibus corporis ſui retrorſum abijt, & in Lithuaniam fugitiuè redijt: exercitus uerò ipſius ab infinita multitudine Tartarorũ obrutus, in toto deletus eſt. Præterea Sigiſmundus rex Romanorum iaciendo inter Vitoldum, & Vladislaum fratrem eius regem Poloniæ fomitem diſcordiarũ, coronam Vitoldo promiſit, & in regem Lithuanorum ſublimari perſuaſit: uerùm quum afferretur corona per loca tutiora Marchiæ, & Pruſsiæ, nobiles maioris Poloniæ ſeſe oppoſuerunt, & cum exploratoribus in cuſtodia permanendo, in loco, qui Turzagora uocatur, legatos Imperatoris Romanorũ opperiebantur, & expectarunt. Illi uerò rem infectã cognoſcentes, terrore perculſi retroceſſerũt, Vitoldus autem de hoc certior factus præ triſtitia ab anthrace inter ſcapulas orto, uitam cum principatu finiuit, anno Domini milleſimo, quadringenteſimo, trigeſimo. Poſt mortem Vitoldi Vladislaus Iagello rex Polonię Suitrigellum fratrem ſuum in ducem Lithuaniæ anulo ſuo inueſtiuit, & ſubſtituit: qui immemor beneficij, cõtra Vladislaum Iagellonem tumultuauit, & bella geſsit, propter quod rex Vladislaus principi Sigiſmundo de Starodup ſuggeſsit, commiſitq;, ut ducatum Lithuaniæ ſub Suitrigello ſurriperet. Apparente igitur comete exili ſupra illum ducatum, dux Sigiſmundus de Starodup Suitrigellum expulit, & ducatũ magnum Lithuanię poſſedit. Hunc Sigiſmundus Iuan dux Czarthorienſis, genere, & ſecta Ruteus poſt aliquot dies occidit. Ingrediebatur ſiquidẽ ex conſuetudine urſa ad tabernaculum ducis Sigiſmundi. Ruteni itaq; more urſę oſtium tabernaculi fricabant, & mouebant: quo audito dux Sigiſmundus urſam adueniſſe putando, oſtia

oſtia aperuit, & à Rutenis uulneribus conciſus occubuit. Aeneas de Picolominibus ſcripſit, non hunc Sigiſmũdum, ſed Vitoldum ſicut præmiſſum eſt, per ſuos in forma urſæ deluſum, interfectum. Sed inſcijs relatoribus credidit, & erroneè ſcripſit, quemadmodum ſimili errore ductus, plurima de Lithuanis, plurima & de Polonis cõficta literis tradidit. Poſteriq; hiſtoriographi errantẽ erroneè ſequentes, ipſius Aeneæ abſurditates & loca, atque mores illarum nationum nunquam uiſa, aliter quàm fuerunt, & quàm ſunt, tanquam uera literis demandare non erubueruut: quum experientia præteritorum atque præſentium ipſum & ipſos inexpertos, & aliter quàm res habeat ſcribentes redarguat. Succeſsit duci Sigiſmundo de Starodup, Kazimirus Vvladislai Iagellonis tertius natus in magno ducatu Lithuaniæ, quem ferè quinquaginta annis gubernauit, ſub cuius extremis & ultimis annis Iuan dux Moſcorum auulſit, & ſibi appropriauit ducatum Nouogrodienſem, aliàs Nugardiam ſeu Nouogrodiam nuncupatum. Poſt Kazimirum in Lithuania dominatus eſt Alexander filius eius quartogenitus, cuius temporibus præfatus Iuan dux Moſcorum principatum Mozaiſenſem, longitudinis ſeptuaginta, latitudinis totidem milliarium, & caſtra quadraginta ſubripuit. Alexandro uita functo, Sigiſmundus modernus in magno ducatu Lithuaniæ ſuffectus eſt, ſub cuius Dominio Vaſsilo Moſcouiæ dux & principatum Pleskou, quem Pleskouiam appellant, & ducatum Smolnenſem expugnauit & poſſedit.

De amplitudine & contentis magni ducatus Lithuaniæ.

CAP. III.

AMplitudo magni ducatus Lithuaniæ eſt talis. A` mari Balteo ſeu Prutenſco ad Vilnam capitalem ciuitatem Lithuaniæ ſexaginta milliaria, à Riga uero ad Vilnam recto itinere ſeptuaginta milliaria: eundo uero ſuper Poloczko ut cõmuniter uadunt, erunt à Riga in Vilnam centum milliaria. Deinde à Vilna in Kiou ſunt centum milliaria. A` Kiou uſq; ad confluentiam, ubi iunguntur fluuij Dniepr et Boh, quos Græci Boryſthenem, maiorem & minorem appellant, ſunt decem diætæ, quæ faciũt ſeptuaginta milliaria, ibi ſteterat caſtrum Dzaſſou, quod deſtructum eſt, & ibi eſt finis Dominij Lithuanorum, quum prius protẽdebatur ad Byaligrod, quod Latini Album caſtrũ nuncupant, & ipſum Turci expugnarunt & poſsident: circumcirca uerò Tartari in campis degũt: Iſta eſt cõputatio uerſus meridiem, quinimo uerius dicam inter orientem & meridiem. Iterum ex tranſuerſo computando, à Patzou & metis Lithuaniæ in Vilnam ſunt octuaginta milliaria: ſed à Cracouia per eandem uiam uſq; in Vilnam ſunt centum & uiginti milliaria. A` Vilna in Smolenſco centũ milliaria, à Smolenſco in Moſcuuam ciuitatem Moſcorum centum milliaria, & ſunt milliaria Germanica magna. Prima autem & capitalis ciuitas in Lithuania eſt Vilna, eſt tanta, quanta Cracouia cum Kazimiria Clepardia, et omnibus ſuburbijs: uerum domus non ſunt cohęrentes ſicut in noſtris ciuitatibus, ſed ut ſæpè mediant horti & pomaria: habet Vilna bina caſtra murata, ſuperum in monte, & inferum in baſſo. Nouigrod uerò, quam Latini Nugardiam uel Nouogardiam uocãt, fuit de poſſeſsione magni ducatus Lithuaniæ, per ducem Vitoldum armis conquiſita, & eſt Nouigrod in amplitudine paulo maior, quàm Roma, quia Roma in ambitu continet triginta duo milliaria Italica, quæ faciunt ſex milliaria Germanica, & duo milliaria Italica ſuperſunt. Nouigrod autem continet integra ſeptem milliaria, aliàs trigintaquinq; milliaria Italica. Item Nouigrod lignea habet ædificia, Roma uero murata. Diſtat Nouigrod à mari Balteo duobus uel quaſi tribus milliarijs. Et fuerunt, adhucq; ſunt in ea ditiſsimi mercatores: intantum quod apud quemlibet mercatorem iuxta refectorium eſt Crancz, id eſt reſeruaculum loco teſtudinis, in quod argentum, aurum & res pretioſæ conquiſitæ proijciebantur abſq; numero. Vnde Iuan, quod ſonat Ioãnes princeps Moſcorũ anno Domini milleſimo quadringẽteſimo ſeptuageſimo nono, ſurripiẽdo Nouigrod de manib. Kazimiri magni ducis Lithuaniæ, huiuſcemodi theſauros Nouogrodieñ. exhauſit, & trecentos currus ad ſummum implendo, duntaxat de auro, argento & unionibus pretioſis, in Moſcouiam abduxit. Et quia in eadem Nouigrod pernicioſa conſuetudo inoleuerat ſicariorum & raptorum, ſæpeq; aliquo reo inuento uel deſignato pulſabatur campana prætorij ubi centum ſenatores tanquam iudices ſedebant, omnes more illius patriæ barbam protenſam nutrientes: uulgus autem audito ſono campanæ, concurrebat de tota ciuitate, ita quod quilibet hoſpes duos acciperet lapides in brachio, & filij hoſpitum ſimiliter. Quumq; reus per ſenatores condemnaretur, lapidibus adſtantes obruebãt, & interficie-

bant eum, tumultuoseq; ad domum condemnati currentes, diripiebant omnia bona oc-
cisi, & area domus postea uendebatur, & pecunia exinde pro Republica confiscabatur.
Idcirco Iuan dux Moscorum præfatus apprehensa & possessa Nouigrod in quinque fa-
mosioribus plateis quinq; capitaneos cum armigeris constituit ad sedandum et prohibē-
dum solitos tumultus, inuasiones & spolia. Est in Nouigrod castrum Deczen nuncupa-
tum, in eo principalis ecclesia est sancti Sophię, id est, saluatoris, & est tecta aureis laminis
splendescentibus, suntq; in eadem Nouigrod septē monasteria Zirnkorũ, id est, nigrorũ
monachorum de regula sancti Basilij, & distant à seinuicem ferè uel propè per medium
milliare. In primo monasterio B. Mariæ uirginis sunt mille monachi, in altero sancti Ge-
orgij septingenti, in tertio sexingenti, in quarto quadringenti: sic consequenter in alijs mo
nasterijs. Sunt & ecclesiæ sanctorum plurimæ, & solius sancti Nicolai, quem Rutheni in-
ter alios sanctos plus colunt: ecclesiæ sunt tot, quot sunt dies in anno. Habet eleuationem
poli Nouigrod sexaginta sex graduum, & in æstate circa solstitium æstiuale post occasum
solis apparet lux cœli usq; in ortum solis, ut artifices, sartores, sutores, & cæteri mechanici
suere & laborare possint. Post Nugardiam Septentrionem est Suetia & Filandia usq; in
Oceanum Septentrionis. Pskou urbs nobilis murata & magna, minor tamen quàm No-
uigrod, adiacet Moscouiæ & Lithuanię, hanc Latini, Plescouiam appellant, inhabitatores
ipsius omnes sunt lingua & ritu Ruteni, barbā non radunt, & crines capitis non tondunt,
habitum uerò in toto deferunt Alemannicum. Habet terra Plescouię triginta castra mura
ta, & sunt uersus Liuoniam, & non sunt tam bona castra in Moscouia, neq; in Lithuania.
Tota autem terra Plescouiæ sexaginta milliaria in longitudine, & quadraginta in latitu-
dine continet. Vassilo modernus princeps Moscouiæ per compositionem & tradimen-
tum seniorum adeptus est, & possidet Pskou, deposuitq; campanam, ad cuius pulsum to-
ta ciuitas confluebat, & iniuriantes opprimebat. Contra pactum quoq; & promissa sua
abegit Vladicam, id est, episcopum loci, & plures nobiles ac ciues Plescouiæ, & locauit in
ciuitate Moscua, & alijs locis Moscouiæ. Deinde uersus orientem est Poloczko castrum
& ciuitas magna, & pertinet ad ducatum Smoleñ. possidet eam magnus dux Lithuaniæ.
Post hanc ad oriētem est Smolensco castrum & ciuitas ex roboribus structa, & fossis pro-
fundis munita, ipsa autem terra seu ducatus Smolensco cōtinet in longum sexaginta aut
septuaginta milliaria Germanica. Præterea linguagium Lithuanicum est quadripartitũ,
primum linguagium est Iaczuingorum, ut horum qui circa castrum Drohicin inhabita-
runt, & pauci supersunt. Alterum est Lithuanorum & Samagitharum. Tertium Pruteni-
cum. Quartum in Lothua seu Lothihola, id est, Liuonia, circa fluuium Dzuina, & Rigam
ciuitatem. Et horum quanquam eadem sit lingua, unus tamen non plene alterum intelli-
git, nisi cursiuus et qui uagatus est per illas terras. Habuit hoc linguagium quadripartitũ
tempore idololatriæ pontificem maximum unum, quem Criue appellabant, morantem
in ciuitate Romoue à Roma dicta, quoniam hoc linguagium de Italia iactat sese adue-
nisse, & habet nonnulla uocabula Italica in suo sermone. De isto Criue & ciuitate Ro-
moue in legenda Sancti Adelberti pontificis & martyris legitur. Et scias quod in Prussia
iam pauci proferunt Prutenicum, subintrauit siquidem lingua Polonorum & Aleman
norum: sic & in Lothua pauci uillani profitentur hanc linguam, quia subintrauit Aleman
nicum. In Samagitthia autem, quæ est longitudinis quinquaginta milliariorum, & in Li-
thuania, quæ in longum triginta milliaria continet, in uillis Lithuanicum loquuntur, &
in magna parte Polonicum profitentur: nam & sermone Polonico sacerdotes eis prædi-
cant in ecclesijs. Insuper scito quod hoc linguagium quadripartitum totum est de obedi
entia & fide Romanæ ecclesiæ, in alijs autem prouincijs circumiacentibus, ut in Noui-
grod, in Plescouia, in Poloczko, in Smolensco, & in meridiem usq; post Kiou Ruteni sunt
omnes, & Ruthenicum seu Sclauonicum loquuntur, ritumq; Græcorum obseruant, &
obedientiam Constantinopolitano patriarchæ præstant. Amplius sunt in ducatu Lithua-
niæ Tartari circum Vilnam, & habent proprias uillas: colunt agros more nostro, laborant
& uehunt merces, ad mandatũq; magni ducis Lithuaniæ omnes ad bellum assurgunt, lo-
quuntur Tartaricum & colunt Mahumetem, quia Saracenorum sectam profitentur. In-
super sunt Hebræi in Lithuania, pręsertim in ciuitate Troki, hi laborant & mercantur te-
lonea & officia publica tenent, de usurisq; non uiuunt. Post hoc de fluminibus dicamus.
A`parte orientali dominium Lithuanorum terminant fluuij, Oscol, Iugra, Donyecz, id
est, paruus Don, & est paruus Tanais, hi & plurimi alij in Tanaim decurrunt. Item ex
Dominio Lithuanorum post castrum Vesnya, quod dux Moscouiæ Modernus Vassilo
occu-

occupauit, ortus est Dniepr, seu Borysthenes ex terra plana lutosa, ex stagnis in densis syl-
uis, & fluit sub Smolensco & sub Kiou, tandem emensis quasi trecentis milliarijs Germa-
nicis, in mare Ponti incidit. Item Vilia alius fluuius triginta milliarijs ad orientem Vilnæ
ciuitatis ortum cepit, & sub castro Vilnensi cum alio fluuio minori Vilna dicto, & initium
eius duobus milliarijs à præfata ciuitate Vilna computatur, commiscetur, unaq; ad ma-
gnum fluuium Niemen influunt. Niemen autem fluuius ualde flexuosè decurrit, naues
defert & merces: post castrum Couno in mare Prutenicum cadit. Item Dzuina magnus
fluuius fontes habet in Moscouia, & in Dominio Lithuanorum, fluit sub castro Vitepsk,
deinde sub Poloczko: hostia eius circa Rigā ciuitatem Liuoniæ, ubi in mare cadit, & scias
quod quemadmodum in superioribus præmisi tria magna flumina prope se inuicem ori-
untur, scilicet, Dniepr, Dzuina, & Volha: oriuntur, inquam, in locis planis, nemorosis, pa-
lustribus, non ex montibus Hyperboreis, non Riphæis, nec aliquibus montibus qui in
natura minimè sunt, duntaxat figmento olim Gręcorum tāquam in rei ueritate existerent
gloriosè & ampullosè prædicati sunt, & quod præfata flumina ex ipsis erumperent ac ori-
rentur per sequaces historicos cosmographos & poëtas in experte descripti, decantatiq;
sunt, quum usquam compareant: plana siquidem est terra per totum, unde illa ortum du-
cunt. Et Dniepr qui est Boristhenes ad meridiem fluit usq; in mare Ponti incidens. Dzui-
na grande flumen ex Moscouia erumpens, ad occasum solis per dominia Lithuanorum,
& per Liuoniam labens iuxta ciuitatem Rigam, in mare Balteum descendit. Volha maxi-
mus fluminum etiam ex Moscouia oriens, in Septentrionem tendit, reuersusq; in orien-
tem, longinque circuit Tanaim: tandem conuersus in meridiem per Scythiam seu Sarma-
tiam Asianam & campos planissimos Tartarorum peruagatus, in uiginti quinque flumi-
na magna partitus, mare Euxinum ingreditur. Distat Tanais Volha in Tartaria itinere sex
hebdomadarũ, ad minus trium aut quatuor uelocissime currētibus. Sunt & alia in Lithua
nia & Moscouia multa flumina & stagna magna: parua uero flumina & riui sine numero
in maiora defluunt. Omnia piscosa abundanter, ita quod in illis terris ubi aqua, ibi & pi-
sces: & sunt pisces sapidiores & delectabilioris gustus quàm in regionibus nostris, piscinę
& fodinæ pro aquis & impiscationibus tanquam inutiles illic non fiunt. Amplius in du-
catu Lithuaniæ panis rusticorũ nigerrimus est non cribratus, ex siligine aut hordeo unà
cum furfuribus: dominorum uerò & potentum panis delectabilis de pura similagine tri-
tici albissimus pinsitur & habetur: uino carent, nisi quod aliũde ducitur, præcipuè uinum
Rhenense, & ex occidentalibus regionibus per mare Germanicum & Balteum, adductũ
alicubi reperitur, medone & spisso, & tenui, & uario modo cocto abundant, & illo reficiũ
tur & inebriantur. Ceruisias coquunt diuersimode & ex uarijs granis, puta frumento, sili-
gine, hordeo, auena, millio, &c. & nō sunt sapidæ: uulgus autem ut semper aquam bibit:
oliuę & fructus dulces ac delicati illic non crescunt, algida etenim & frigida est prouincia.
Armenta habent omnis generis & feras syluarum, plus quàm in orbe Christianorum re-
periantur: saltus, deserta, & syluæ sunt magnæ, decem, aliquādo quindecim milliariorum,
nōnũquā & uiginti quinq; milliariorum: ad latera desertorum & syluarum uillæ & habi-
tatores inueniuntur, & idcirco quia magna nemora sunt, magnę feræ & multæ abundan-
tissimæ uisuntur & capiuntur, uri & boues syluestres, quos lingua ipsorum thuri & zum-
brones uocant, onagri, & equi syluestres, cerui, damæ, dorcæ, capreæ, apri, ursi, mardures,
scismi, & cætera genera ferarum. Insuper aues abundant & ficedulæ, quamuis illic uineæ
non sunt, aduolant & impinguantur, atq; cum suauitate eduntur. Estq; in Lithuania &
Moscouia animal uoracissimum & inutile, quod alibi non comparet, rossomaka nomi-
natum. Quantitatis canis, faciei catti, corporis & caudæ ut uulpis, colore nigrum, cada-
ueribus uescitur, inuentoq; cadauere, intantum uorat, ut extendatur & infletur tanquam
tympanum, repertaq; angustia, stricta inter arbores intrat & intrudit se cum uiolentia pre-
mendo, ut uiolenter comesta uiolētius egerat, sicq; extenuatum denuò cadaueri accurrit,
& ad summum impletur, cum uicissitudine expressionis, & ad morticinium reuersionis,
donec totum absumat & deuoret. Et forsan natura tam insatiabile animal in illis regioni-
bus producit, ut homines simili uoracitate laborantes redarguat. Quoniam potētes quũ
conuiuari cœperint, sedent à meridie in mediũ noctis continuo cibo & potu sese opplen-
do, & à mensa quoties natura propellit assurgendo & egerendo iterum & iterum uorant
usq; ad uomitum & amissionem discretionis & sensus, tuncq; inguinis & capitis quę sunt
discrimina nesciunt: estq; illa consuetudo perniciosa in Lithuania & Moscouia, magis ue-
ro & absq; rubore in Tartaria. Est etiam in illis terris Lithuaniæ, Moscouiæ & Tartariæ ab

origine conſuetudo uenditionis hominum : ſerui natura uenduntur à dominis ſuis tan-
quam pecora,puerí q; eorum & uxores:quinimo pauperes homines,libero uentre nati,ui-
ctu carentes,uendũt filios & filias ſuas,interdum & ſemetipſos,ut apud patronos ſiliquis
& groſsis cibis ſaturentur.

De Moſcouia. CAP. IIII.

MOſcouia eſt regio longiſsima,latiſsimaq;:nam à Smolẽſco uſq; ad Moſcuuam
ciuitatem ſunt centum milliaria , à Moſcuua ad Volochda cẽtum milliaria.Et
Volochda eſt prouincia,& fluuius per ipſam labẽs eodem nomine uocatur,à
Volochda ad Vſczuga centum milliaria,ab Vſczuga ad Viathka centum mil
liaria:& iſta quadringenta milliaria ſunt de regione Moſcouiæ,& ſermo per totum eſt Ru
tenicus ſeu Sclauonicus.Vltra prædicta à Viathca ad regionem Permſca centum millia-
ria,inde ad terram Vahulczka triginta milliaria , & hæc Scythiæ confinis eſt. Et iſtæ pro-
uinciæ ſubiectæ ſunt duci Moſcouię,additisq; terris ad Septẽtrionem & orientem ab eo-
dem duce Moſcouiæ poſſeſsis,Iuhra & Corela quæ ſunt in Scythia, erunt quingenta mil-
liaria Germanica magna. Verum Moſcouitæ non per milliaria noſtra computant,ſed per
uerſt:et uerſt eſt quinta pars milliaris Germanici.Numerant itaque à ciuitate Moſcuua ad
Vlodomiriam ciuitatem decem & ſeptem milliaria Germanica:abinde ad Vſczuch quin
genta uerſt:iterum ab Vſczuch ad Iuhram quingenta uerſt.Intra Moſcouiam autem ſunt
multi ducatus.Eſt ducatus ſeu terra Moſcouiæ,de qua triginta millia pugnatorum nobi-
lium ad bellum egrediuntur,agreſtium uerò ſexaginta millia.Eſt & ducatus ſeu terra Tue
zka,de qua quadraginta millia armatorum nobilium duntaxat ad bellum prodeunt. In
hoc ducatu capitalis ciuitas Tuerd nuncupatur , & eſt ciuitas grandis lignea de lignis æ-
dificata:in ea ſunt Eccleſiæ lignee centum & ſexaginta:caſtrum etiam ligneum eſt,& ſunt
in ipſo nouem oracula ſeu eccleſiæ:principalis eſt Sancti ſaluatoris,& illa duntaxat eſt mu
rata:ſub hac ciuitate & caſtro ampliſsimus fluuius Volha labitur. Ducatus Chelmſci, de
quo ſeptem millia pugnatorum exeunt. Ducatus Zubſczouski, de quo quatuor millia
armatorum. Ducatus Klinski,de quo duo millia bellatorum prodeunt,ad terram Tuer-
dẽn.annumerantur.Item ducatus Kubenſis triginta milliaria in longum continens. Du-
catus Iacoslauiẽn.quadraginta milliaria de terra habẽs.Ducatus Szuherſiẽn.uiginti mil-
liaria terræ habens. Ducatus Szachouenſis triginta milliaria in longum continens:om-
nes ſunt in milliarijs Moſcouiæ in longum computatis. Inſuper ducatus Rzezenſis, de
quo quindecim millia baronum ſeu nobilium armatorum euadunt, & fluuius nomina-
tiſsimus Tanais de ipſo oritur.Item ducatus Suſdalorum, & plures ei adiacentes deſolati
& deſtructi ſunt per Tartaros. Eſt & terra Tartarorum Cozanska, Horda nominata,tri-
ginta millia pugnatorum producens, principi Moſcorum ſubiecta, in campis iuxta ca-
ſtrum Cozan, quod dux Moſcouiæ poſsidet:& alluitur magno flumini Volha, degens.
Moſcuua eſt ciuitas principalis ſatis magna , bis maior quàm Florentia Thuſciæ , aut bis
maior quàm Praga Bohemiæ urbs.Praga dico quæ extat & quam tu uidiſti: non Praga,
quam quidam nouus hiſtoricus fictè aſtruit longiſsimam trium dierum itinere ciuitatem,
quod fabula eſt:uerum Moſcuua lignea eſt,non murata , plurimas habens plateas , & ubi
una platea finitur, altera non ſtatim incipit, ſed campus mediat.Inter domos quoq; ſepes
mediant,ita ut domus ſibijnuicem non cohæreant. Nobilium domus ſunt maiores,ple-
beiorum uerò humiles.Fluit per medium ciuitatis,et ſub caſtro ipſius fluuius eiuſdem no
minis cum ciuitate,Moſcuua appellatus,& eſt tantus,quantus Multaua in Praga,aut Ar-
nus in Florentia.Caſtrum autem quod eſt in medio ciuitatis,in plano, eſt caſtrum bonum
muratum tantæ amplitudinis,ut Buda in Hungaria,habet tria propugnacula : & cum his
turres magnæ ſimul computatæ ſunt decem & ſeptem , tegulis latericijs tectæ, ſed unus
murus:in eo caſtro eccleſiæ ſunt ſedecim, tres muratæ , ſcilicet, ſanctæ Mariæ , Sancti Mi-
chaëlis,& ſancti Nicolai,reliquæ ſunt de ligno.Palatium ducis in præfato caſtro eſt mura
tum ad inſtar Italicum nouum,non amplum,nec magnum:tres curiæ nobilium ſunt mu-
ratæ,aliæ domus ligno conſtructæ,ſtubę omnes nigræ.Aliæ ciuitates Moſcorum ſunt mi
nores,& caſtra minora omnia de lignis fabrefacta.Præterea terra Moſcouiæ plena eſt bo-
ſcis ac ſyluis,aquis quoq;,fluminibus,piſcibus & feris,quemadmodum Lithuania referta,
ſed frigidior & Septẽtrionalior, unde pecudes & pecora parua ſunt,& mutila abſq; corni
bus,quaſi ſemper,ꝑpter frigus:homines uerò proceræ,altæ,& robuſtæ ſtaturæ ſunt,bibũt
aquam,medonem,& quaſſecz,id eſt,fermẽtatos liquores. Arant & ſulcant ligno ſine fer-
ramen-

tamento, & arpicant frondibus arborum ſupra ſeminata ab equis tractis, raroq; propter
intenſa & longa gelua ſegetes matureſcunt, ideo meſſes ſectis frugibus in ſtubis deſiccãt,
maturant & triturant. Sæpenumero autem utuntur calefacientibus aromatibus , ſæpe &
ſublimatis,de aromatibus,de melle, uel alio calefactorio, ita ut & de auena aquam arden
tem ſiue ſublimatum faciant & bibant ad effugandum & repellendum algorem & frigus,
alioquin ex frigore congelarẽt.Carent uino & oleo,& ne inebrientur,princeps terrę pro-
hibet ne medo aut liquor inebrians in aliqua domo reperiatur ſub priuatione uitę,niſi bis
aut ter in anno ex admiſsione principis . Monetam habent argenteam puri argenti,dzin-
gis nominatam,maiorem & minorem,formæ oblongæ,quadrangularem , non orbicula-
rem,non politam,nec bene planatam.Eſtq; terra diues argento, & cuſtodia undiq; clauſa,
ut nedum ſerui & captiui,ſed & liberi,indigenæ & aduenę exire abſq; literis ducis neque-
ant,& hęc hactenus.Flumina in Moſcouia ſunt plurima,aliqua autem maiora ſcitu digna
enumerabo. Tanais nominatiſsimus fluuius à Tartaris & Moſcouitis Don nuncupatus,
fontes & originem habet in Moſcouia propè in ducatu Rezenſi. Conſurgit de terra pla-
na,ſterili,limoſa, paludinoſa & nemoroſa. Quumq; ad orientem ſolis proceſsiſſet uſque
ad metas Scythiæ & Tartariæ,declinat ad meridiem,& perueniens ad paludes Męotidas,
illic oſtia tenet & ingreditur.Eſt tantus Tanais,quãtum dicerem triplatum Tyberim poſt
Romam in mare Tyrrhenum decurrentem , aut quantum Danubium in duplo circa Bu-
dam. Et doctrina aſtrologorum tenet, quod Tanais ſit eius longitudinis cuius & Nilus
fluuius Aegypti,puta circa ſexaginta gradus longitudinis.Et ſicut Nilus à meridie ad ma
re Alexandriæ deſcendit , ſic Tanais à ſeptentrione in Mæotidas & mare Ponti defluit.
Nec piget repetere quod ſuprà dixi , alia magna flumina ex Moſcouia eſſe orta, uidelicet
Ezuina,Volha,& Dniepr ſeu Boryſthenem.Et quum Moſcouia ſit regio plana,non mon
toſa, prædicta flumina in diſtantia non ualde longinqua à ſe inuicem ex terra plana, ne-
moroſa & paludinoſa oriuntur, maximusq; fluminum ille Volha, in Tartarico dictus E-
del,tendens in ſeptentrionem, procedit ducentis milliarijs uſq; ad Niſni nouigrod, quod
ſonat inferius nouum caſtrum , & eſt in terra Moſcouiæ : & illic accurrit & ei coniungi-
tur magnus fluuius ex media Moſcouia procedens,Occa cognominatus.Deinde octua-
ginta milliarijs germanicis Volha ſub caſtrum Coſan,quod dux Moſcouiæ poſsidet,tan-
dem ſub caſtrum Sardi,quod Tartari tenent,fluit deinceps uerſus meridiem uigintiquin-
que fluminibus tantis ut eſt Tyberis Romæ , & alijs multo maioribus influit in mare Eu-
xinum.Accipiat itaque lector tua humanitas,& contra omnes aduerſantes tueatur, & di-
cat quod prælibata flumina non de montibus , nec de radicibus montium , quoniam ibi
montes ſunt nulli,oriuntur & fluunt.Accipiat ſecundo , quod montes Hiperborei & Ry-
phæi,de quibus emanaſſe illa flumina ab aliquib.fabuloſè ſcriptum eſt,nec in Moſcouia,
neque in alijs partibus ſeptentrionis ſunt: recteq; dicetur confictos eſſe, & nuſquam exi-
ſtere,niſi forte in libro ſcripti aut picti, & non in terra reperiri affirmarent. Accipiat tertio,
quod in dominio Moſcorũ,quemadmodũ & in terris Turcarũ, homines de loco in locũ,
& de territorio in territorium ad incolendum transferuntur, & alij pro his commutati mit
tuntur & locantur.Accipiat quarto , in Moſcouia unam linguam & unum ſermonem eſ-
ſe,ſcilicet Rutenicum ſeu Sclauonicum in omnibus ſatrapijs & principatibus,ſic quod e-
tiam Ohulici,& qui in Viathca degunt Ruteni ſunt,et Rutenicum loquuntur,unamq; ſe-
ctam & religionem inſtar Græcorum tenent,omnesq; Vladicæ,id eſt,epiſcopi , qui pluri-
mi ſunt,patriarchę Conſtantinopolitano ſubſunt,& confirmationem ab ipſo poſtulantes
obedientiam promittunt , præter Tartaros Coſanenſes , qui ducem moſcorum recogno-
ſcentes, Mahumetum unà cum Saracenis uenerantur, & linguagium Tartarorum lo-
quuntur , etiam præter alienigenas ad ſeptentrionem in Scythia commorantes , qui ſer-
mone & linguis proprijs loquuntur , & idola colunt, prout in ſequenti capitulo dicetur.
Accipiat quinto,quod poſt terram Viathca nuncupatam in Scythiam penetrando , iacet
magnum idolum Zlotababa,quod interpretatum ſonat,aurea anus ſeu uetula,quod gen
tes uicinæ colunt & uenerantur,nec aliquis in proximo gradiens aut feras agitando & in
uenatione ſectando uacuus & ſine oblatione pertranſit: quinimo ſi munus nobile
deeſt,pellem aut ſaltem de ueſte extractum pilum in offertorium
idolo proijcit,& inclinando ſe cum reueren-
tia pertranſit.

De regionibus Scythiæ Perm, Baskird, Iuhra & Corela, per ducem Moſchouiæ ſubiugatis. CAPVT V.

POſt Moſchouiam ſunt gentes & regiones inter ſeptentrionem & orientem in fine Aſiæ ſeptentrionalis, quæ propriè Scythia dicitur, principi Moſchouiæ ſubiectæ, per Iuan ducem Moſcouiæ principaliter ſubiugatæ, ſcilicet Perm, Baskird, Czirmeiſſa, Iuhra, Corela. Perm monoſyllabum eſt, inde terra Permſce, biſſyllabè Permſca pronunciando: & fuit regio idola colens, quam Iuan dux Moſcorum citra annos uiginti baptiſma percipere coëgit, more Rutenorum ſeu Græcorum: & poſuit eis Vladicam, id eſt, epiſcopum, nomine Stephanum, quem barbari poſt diſceſſum ducis uiuũ excoriauerunt & necauerunt, reuerſusq; dux afflixit eos, & alium denuò præſulem conſtituit, ſub quo tanquam noui Chriſticolæ, Rutenorum ſchiſma & ritum profitentes permanent. Aliæ uerò regiones præexpreſſæ in fidelitate & idolatria perſiſtunt. Colũt ſolem, lunam, ſtellas, beſtias ſyluarum, & quod eis occurrit: habent propria linguagia & idiomata. In terra Permſca proprium idioma, in terra Paskirdorum proprium, in Iuhra proprium & in Corela etiam proprium. In his regionibus non arant, non ſeminant, panes non habent, nec pecunias: feris ſyluarum, quæ apud eos abundant, ueſcuntur, & non niſi aquam bibunt: morantur in denſis ſyluis, in tugurijs ex uirgultis factis. Et quia ſyluæ illas terras contexerunt, homines ſylueſtres & ferinos effecerunt. Sunt uelut beſtiæ ratione non utentes, ueſtimenta de lana non habent: pellibus teguntur rude & groſſe, conſuentes uarias pelles in ſimul, ex lupo, ceruo, urſo, ſabelllis & ſciſmis & cæteris, prout ſors obtulerit. Et quia ipſorum terræ mineras non nouerunt, pro homagio duci Moſchouiæ mineras non pendunt, ſed pelles animalium ſylueſtrium quibus abũdant. Proximiores oceano ſeptentrionis, ut Iuctri & Coreli, piſcantur & capiunt balenas ſeu uitulos et canes marinos, quos ipſi uor uol appellant, & ex cute eorum parant redas, burſas & caletas, axungiam autem pro imaginatione ſeruant & uendunt. In Ihura & Corela: ſunt aliqui montes mediocris tumoris, non altiſsimæ elationis, prout quidam putauerunt & ſcripſerunt. Supra montes autem oceani qui mediocres ſunt per totum ſeptentrionem oceano adiacentes, ſcandunt ex mari piſces morſs nuncupati, dente ſe ſupra montẽ continendo, fricando, & aſcenſum promouendo: dumq; ad ſummitatẽ montis peruenerint, ad ulteriora greſſum promouendo, ad alteram partem montium uolitando decidunt. Hos illæ gentes colligendo dentes eorum ſatis magnos, latos & albos pondere grauiſsimos capiunt: & Moſchouitis pendunt atque uendunt: Moſchouiæ uerò his utuntur: ad Tartariam quoque & Turciam mittunt, ad parandum manubria gladiorum, framearum & cultrorum, quoniam grauitate ſui maiorem ac fortiorem impreſsionem impingunt, & præbent impellentibus, laborantibus, præliantibus, & occidentibus. Et memineris quod ſuprà dixi, hanc eſſe illam Iuhram regionem Scythiæ, de qua egreſsi ſunt Iuhri, à poſterioribus Huni & Hungari dicti, qui ad Gothiam aſcendentes uehementer multiplicati tranſierunt maxima flumina circa paludes Mæotidas, intraueruntq; in Pannoniam, & ſecundo regreſſu eam occupauerunt, poſſederunt, & in hanc diem tenuerunt, ſuntq; eiuſdem ſermonis & loquelæ præciſæ, niſi quod addiderunt noſtri Hungari aliqua uocabula ex Sclauonico idiomate, earum rerum quæ in Scythia & Iuhra non reperiũtur. Verùm in Pannonia Iuhri ſunt Chriſticolæ: in Iuhra uerò patres eorum idololatræ, politioresq; & cultiores ſunt Hungari in Pannonia, omnibus delitijs pleni, quamuis in toto ſylueſtres ſunt, beſtiales, & in frigidiſſima regione miſerrimè degentes. Inſuper memineris in his regionibus Scythiæ ad oceanum ſeptentrionis non eſſe magna flumina, ſed eſſe quaſdam rupes & montes mediocris molis, & non excellentiſsimæ celſitudinis inacceſsibilesq;, uelut aliqui hiſtorici antiquiores protulerunt & ſcripſerunt. Potius itaq; ſecundum experientiam dixiſſent, de nemoribus & denſis ſyluis eos exiuiſſe, quàm de inaceſsilibus montibus.

Homines ſine pane uiuunt.

Finis lib. 2. Matthiæ à Michouia, de Sarmatia Aſiana atq; Europea.

SIGISMVNDVS LIBER BARO IN HERBERSTEIN, NEYPERG, ET GVETTENBERG, &c.

DE LITHVANIA.

Lithuania Moſcouiæ proxima eſt, non autem de ſola prouincia, ſed regionibus illi adiacentibus, quæ ſub Lithuaniæ nomine comprehenduntur, nunc loquor. Hæc longo tractu ab oppido Circas, quod ad Boryſthenem ſitum eſt, in Liuoniam uſq; protenditur. Porrò Circaſsi, Boryſthenis accolæ, Rutheni ſunt, alij ab his quos ſuprà ad Pontum in montibus habitare dixi. His noſtra tẽpeſtate præficiebatur Euſtachius Taſcovvitz, (quem cum Machmetgirei rege in Moſcouiam unà profectum fuiſſe, ſuprà dixi) uir belli peritiſsimus, aſtutia ſingulari: qui cùm crebra cum Tartaris commercia haberet, ſæpius tamen eos fudit, quin & ipſum Moſcum, cuius aliquando captiuus fuerat, in magna ſæpe pericula adduxit. Eo anno, quo nos Moſcouiæ eramus, miro aſtu Moſcos profligauit: dignaq; mihi res uiſa eſt, quæ hoc loco aſcriberetur. Tartaros quoſdam habitu Lithuanico in Moſcouiam deduxit, in quos, ceu Lithuanos, nullo metu Moſcos irruituros ſciebat. Ipſe diſpoſitis loco opportuno inſidijs, Moſcos ulciſcentes præſtolatur. Tartari depopulata parte Sevveræ prouinciæ, Lithuaniam uerſus iter arripiunt: indeq; mutato itinere, cum Lithuaniam tenuiſſe cognouiſſent, Moſci Lithuanos eſſe rati, mox uindictæ cupiditate magno impetu in Lithuaniam irruũt: qua uaſtata, cùm præda onuſti redirent, ab Euſtachio ex inſidijs circumuenti, ad unum omnes ceduntur. Qua re cognita, Moſcus Oratores ad Poloniæ regem, qui de illata ſibi iniuria conquererentur, miſit. quibus rex: Suos non intuliſſe, ſed iniuriam ultos eſſe, reſpondit. Ita Moſcus utrinq; deluſus, damnum cum ignominia ferre coactus eſt.

Infra Circaſſos nullæ habitationes Chriſtianorum ſunt. Ad Boryſthenis oſtia, Otzakhovv caſtrum & ciuitas, quadraginta milliaribus à Circaſs, quam Tauricæ rex non ita diu Poloniæ regi ademptam poſsidebat. Hanc nunc Turcus tenet. Ab Otzakhovv ad Albam, circa oſtia Thiræ, quæ ueteri nomine dicitur Moncaſtro, quatuordecim milliaribus ab Otzakhovv, in Præcop quatuordecim milliaribus. A' Circaſs circa Boryſthenem ad Præcop quadraginta milliaribus. Supra Circaſſos ſeptem mill. per Boryſthenẽ aſcendendo, Cainovv oppidum occurrit: à quo decem & octo milliaribus eſt Chiouia, uetus Ruſſiæ metropolis: quam magnificam & planè regiam fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, monumentaq;, quæ in ruderibus uiſuntur, declarant. Apparent adhuc hodie in uicinis montibus eccleſiarum, monaſteriorumq; deſolatorum ueſtigia, præterea cauernæ multæ, in quibus uetuſtiſs. ſepulchra, corporaq; in his nõdum abſumpta uiſuntur. Ab hominibus fide dignis accepi, puellas ibi ultra ſeptimum annum raró caſtitatem ſeruare. Rationes uarias audiui, quarum nulla mihi ſatisfacit: quibus, mercatoribus abuti quidem, ſed abducere minimè licet. Nam ſi quis abducta puella deprehẽſus fuerit, & uita, & bonis, niſi Principis clementia ſeruatus fuerit, priuatur. Lex etiam ibidem eſt, qua externorum mercatorum (ſi qui ibi fortè deceſſerint) bona aut regi cedunt, aut eius præfecto: id quod apud Tartaros & Turcas, in Chiouienſibus apud ſe mortuis obſeruatur. Ad Chiouiam monticulus quidam eſt, per quem mercatoribus uia aliquanto difficiliore tranſeundum eſt: in cuius aſcenſu, ſi fortè currus aliqua pars frangatur, res quæ in curru portabantur, Fiſco uindicantur. Hæc omnia D. Albertus Gaſtol Palatinus, Vilnenſis regis in Lithuania uice gerens, mihi retulit. Porrò à Chiouia aſcendendo per Boryſthenem triginta milliaribus, Moſier ad fluuium Prepetz, qui duodecim milliaribus ſuper Chiovv Boryſthenem influit, occurrit. Thur fluuius piſcoſus influit Prepetz, à Moſier autem ad Bobranzko, triginta. Inde aſcẽdendo uigintiquinque milliaribus, peruenitur in Mogilevv, à qua Orſa ſex milliaribus abeſt. Hæc iam enumerata ſecundum Boryſthenem oppida, quæ omnia in Occidentali littore ſita ſunt, regi Poloniæ: Orientali uerò, Moſcouiæ principi ſubijciuntur: præter Dobrovvnã, & Mſtislavv, quæ Lithuaniæ ditionis ſunt. Traiecto Boryſthene quatuor milliaribus Dobrovvnã, indeq; uiginti Smolentzko deuenitur. Ex Orſa nobis iter fuit in Smolentzko, & tum Moſcouiam uſq;.

Borisovvo oppidum uiginti duobus ab Orsa in Occidentē milliaribus abest, quod Beresina fluuius, qui infra Bobrantzko Borysthenem influit, præterlabitur. Est autem Beresina, ut oculis conspexi, amplior aliquanto Borysthene, ad Smolentzko. Planè puto hunc Beresinam, id quod etiam uocabuli sonus indicare uidetur, ab antiquis Borysthenem habitum fuisse. nam si Ptolemæi descriptionem conspexerimus, Beresina fontibus magis quàm Borysthenis, quem Nieper appellant, conueniet.

Lithuania porrò quos Principes habuerit, quando Christianismo initiata fuerit, ab initio satis dictum est. Huius gentis res ad Vitoldi usq; tempora, semper florebant. Si bellū aliūde ipsis immineat, suaq; aduersus hostium uim defendere debeant, uocati quidem, ad ostentationē magis quàm ad bellum instructi, magno apparatu ueniunt: uerùm delectu habito, citò dilabuntur. Quòd si qui remāserint, hi equis, uestibusq; melioribus, quib. instructi nomina dederunt, domū remissis, cum paucis quasi coacti, ducem sequuntur. Cęterùm magnates, qui certum militum numerum suis sumptibus in bellum mittere coguntur, data duci pecunia, se redimentes, domi remanent: eaq; res adeò dedecori nō est, ut militiæ præfecti, ducesq; publicè in cōuentibus, castrisq; proclamari faciant, si qui uelint, numerata pecunia exautoratos domū redire posse. Tanta autem inter hos quidlibet agendi est licentia, ut immodica libertate nō uti, sed abuti uideantur, Principumq; bona impignorata possideant: adeò, ut Principes in Lithuaniam uenientes, suis, ni prouincialiū ope subleuentur, uectigalibus ibi uiuere non potuerint. Gentis habitus oblongus, arcumq; Tartarorum, hastam uerò & scutum Hungarico more gerunt, equis bonis, ijsdemq; castratis, sine soleis ferreis, quos mollibus coërcent lupatis, utuntur.

Vilna est caput gentis: ciuitas ampla, intra colles sita, ad confluxum fluuiorum Velię & Vilnæ. Velia autem fluuius aliquot infra Vilnam milliaribus, Crononem influit. Cronon autem, oppidum Grodno, nomine haud ita dissimili, præterlabitur, Prutenosq; populos quondam ordini Teutonicorum subiectos (quibus nunc Albertus Marchio Brādenburgensis, posteaquā se regi Poloniæ subdidit, cruceq; & ordine deposito, hæreditarius præest) à Samagitis, eo loci quo Germanicū mare illabitur, dirimit: ubi est oppidum Mumel. nam Germani Crononem Mumel, patrio uerò uocabulo Nemen appellant. Vilna porrò nunc est muro cincta, multa templa, ædesq; lapideæ in ea exædificantur, in qua episcopalis sedes est, quam tunc Ioannes regis Sigismundi filius naturalis, uir singulari humanitate præditus, tenebat, nosq; in reditu nostro humaniter excepit. Præterea parochialis ecclesia, & aliquot monasteria, & præcipuum Franciscanorum de obseruantia cœnobium, maximis sumptibus extructum, excellit. Multo plura tamen sunt Ruthenorum templa in ea, quàm Romanæ obedientiæ. In Lithuaniæ principatu sunt tres Romanæ obedientiæ episcopatus: Vilnensis scilicet, Samagithiæ, & Chiouiensis. Rutheni uerò episcopatus in regno Poloniæ & Lithuanię, aut suis incorporatis principatibus, sunt, Archiepiscopus Vilnæ nunc degens, Polocensis, Vvolodimeriensis, Lucensis, Pinski, Chomensis, Præmisliensis. Lithuani melle, cera, cinere, quibus potissimū abundant, quæstum faciunt, quæ magna ab eis copia Gedanū, deinde in Holandiam deferuntur. Picem quoq; & asseres ad fabricandas naues, frumentum quoq; Lithuania abundè præbet. Sale caret, quod uenale ex Britannia habet. Quo tempore Christiernus Daniæ regno eiectus, mareq; piratis infestū esset, sal non ex Britannia, sed ex Russia portabatur: quo etiamnum utūtur apud Lithuanos. Nostra tempestate apud Lithuanos duo potissimū uiri bellica laude clari fuêre: Constantinus Knes Ostroski, & Knes Michaël Linzki. Constantinus utplurimum Tartaros fudit: non occurrendo multitudini prædantium, sed præda onustos sequebatur: cumq; redirent ad eum usque locum, in quo se omni metu solutos, respirandi & quiescendi commodum spacium habere putabant (is locus erat illi notus) cumq; eos inuadere constituisset, monuit suos, ut sibi ea nocte cibaria pararent. nam se eis nullam ignis copiam in noctē futuram, esse facturum. Itaq; sequenti die cōtinuato itinere, cùm Tartari noctu nulla flamma aut fumo apparēte, putarent hostes regressos, aut dilapsos, eoq; & equos in pascua dimitterent, mactarent, uorarent, & se somno dederent: Constantinus primo diluculo inuadens, magnis cladibus eos affecit. Knes uerò Michaël Linski, qui cum adolescens adhuc in Germaniam uenisset, & apud Albertum Saxoniæ ducem eo tempore in Frisia bellum gerentem strenuè se gessisset, ac per omnes militiæ gradus magnum sibi nomē peperisset, Germanorumq; apud quos adoleuerat moribus imbutus, in patriam redijsset, apud Alexandrum regem magna authoritate ac summo loco fuit: adeò ut rex arduas quasq; res ex eius iudicio ac arbitrio constitueret. Accidit aūt, ut cū Ioannē Savversinski Palatino Tro-

censi, regis causa in dissensionem ueniret, ubi compositis tandem rebus, in uita regis omnia quieta inter illos manebant: at mortuo rege, manebat Ioanni alta mente repositum odium. nam ex eo priuatus erat Palatinatu. Tum ipse & complices, atq; amici, apud Sigismundum regem, qui Alexandro successerat, crimine affectati imperij, ab æmulis quibusdam delatus est, & proditor patriæ nominatus. Cuius iniuriæ Knes Michaël impatiens, cum sæpe regem appellasset, rogassetq; ut cōmuni iudicio, quo tantum crimen à se depellere posse dicebat, causam inter se & Savversinski actorem discerneret: cumq; rex illius petitioni locum non daret, in Hungariam ad Vvladislaum regis fratrem proficiscitur: à quo literis & Oratoribus, quibus ad cognoscendam suam causam rex admonebatur, impetratis, tentatisq; omnibus, cum causæ suæ cognitionem à rege impetrare nō posset, indignitate rei permotus Michaël, tale facinus se aggressurum, regi dixit, quod ipsi sibiq; aliquando foret mœrori. At cum domum iratus se recepisset, quendam ex suis hominem sibi fidum, cum literis mandatisq; ad Moschouiæ Principem mittit. Scripserat autem, si Princeps securam, liberamq; ad se uiuendi copiā, datis in hanc rem literis, atq; addito iuramento, sibi promitteret, eaq; res honori, emolumentiq; sibi apud Principem foret, se castris quę in Lithuania possideret, alijsq; ui aut deditione occupatis, ad se deficere uelle. Eo nuncio Moscus, qui uiri fortitudinem & dexteritatem cognitam haberet, mirificè exhilaratus, omnia quæ à se Michaël peteret, datis ut uolebat literis, iuramentoq; addito, se facturum recepit. Rebus ita apud Moscum ex sententia confectis, Michaël ulciscendi libidine flagrās in Ioannem Savversinski, qui tum in uilla sua circa Grodno erat (in qua ego postea semel pernoctaui) toto impetu fertur, eumq; ne elabi posset, dispositis circum ædes militum stationibus, immisso percussore quodam Mahumetano, in lectulo dormientē opprimit, obtruncatq;: qua re peracta, ad castrum Miensko cum exercitu progressus, ui illud, aut deditione occupare nitebatur: sed Miensko occupatione frustratus, alia subinde castra oppidaq; aggressus est. Interea cum regis in se copias aduenire, seq; illi lōgè imparem esse intelligeret, obmissa castrorum oppugnatione, in Moschouiam se cōtulit: ubi à Principe honorificè exceptus est. nam Lithuaniam illi parem non habere sciebat. Vnde magnam de eo spem conceperat, se eius consilio, opera, industria, uniuersam Lithuaniam posse occupare, qua spe haud prorsus frustratus est. Nam communicatis cum eo cōsilijs, Smolentzko insignem Lithuaniæ principatum denuò obsedit, & eam uiri huius industria magis quàm uiribus cepit. Vnus enim Michaël, militibus qui in præsidio erant, omnem urbis defendendæ spem, sua præsentia ademit: eosq; & metu, & pollicitationibus, ut castrum proderent, permouit. Quod eo audacius maioreq; studio faciebat, quoniam Basilius, si Michaël Smolentzko quacunq; arte potiri posset, se castrū cum prouincia adiacente perpetuò sibi concessurum promiserat. Quibus tamen promissis adeò ille postea nō stetit, ut Michaëlem de pactione se appellantem, uana tātùm spe lactaret, atq; illuderet. Qua re uehementer Michaël offensus, nondum abolita è pectore Sigismundi regis memoria, cuius gratiam, opera amicorum quos in eius aula tum haberet, se facilè consequi posse sperabat, ex suis quendam sibi fidum ad regem mittit, seq;, si quæ grauius in se commisisset, condonaret, rediturum pollicetur. Grata hæc legatio regi fuit: nuncioq; continuò publicę fidei, quas petebat, literas dari mandauit. Verùm cum Michaël literis regijs non prorsus fideret, quo tutius redire posset, à Georgio Pisbeck, & Ioanne de Rechenberg, equitibus Germanis, quos ea authoritate apud regem, eiusq; consiliarios esse sciebat, ut regem uel inuitum possent ad seruādam fidem cogere, similes literas efflagitauit, impetrauitq;. Sed cum eius rei nuncius in Moschi custodias incidisset, captusq; esset, re patefacta, Principiq; celeriter significata, Michaël Principis iussu capitur. Eodem tempore nobilis quidā ex Trepkonum familia, adolescens Polonus, à Sigismūdo rege ad Michaëlem Moschouiam missus erat: qui ut mandata regis commodius exequi posset, perfugam se simulabat. Is quoque haud meliore fortuna usus, à Moscis capitur: & cum perfugam se diceret, neq; sibi fides adhiberetur, adeò arcani continens fuit, ut etiam grauiter tortus, id non reuelaret. Porrò cum Michaël captus, in conspectum Principis in Smolentzko adductus fuisset: Perfide, inquit, digna te pro meritis pœna afficiam: ad quæ ille: Perfidiæ crimen, quod mihi impingis, non agnosco. nam si tu mihi fidem, promissaq; seruasses, fidelissimum me in omnibus seruitorem habuisses. Sed cùm te eam floccifacere, meq; à te insuper eludi uiderē, graue mihi in primis est, ea quæ animo in te conceperam, me exequi non potuisse. Mortem ego semper contempsi, quam uel ea causa libenter subibo, ne uultum tuum Tyranne amplius conspiciam. Deinde Principis iussu in magnam populi frequentiam in Vviesma abductus,

ductus, ubi supremus belli Præfectus, proiectis in medium grauibus, quibus uinciendus erat, cathenis: Princeps te, inquit, Michaël maxima (ut scis) dum fideliter seruires, gratia prosequebatur. Postquam autem proditione fortis esse uoluisti, hoc te secundum merita tua munere donat. Simulq; cũ dicto, cathenas illi iniici iubet. Qui dum ita spectante multitudine cathenis constringeretur, ad populum conuersus: Ne captiuitatis, inquit, meæ falsa apud uos fama spargatur, quid fecerim, curq; captus sim, paucis aperiam: ut uel meo exemplo, qualem Principẽ habeatis. quidq; quisq; uestrûm de eo sperare debeat, aut possit, intelligatis. Ita orsus, totius sui in Moschouiam itineris rationem, quæq; Princeps scriptis literis, addito iuramento, sibi promisisset, neque ulla ex parte promissis stetisset, referebat. Cumq; sua de Principe expectatione falsus esset, uoluisse denuò in patriam redire: ideo se captum esse. Qua iniuria cum præter meritum afficeretur, mortem se nõ magnopere refugere, præsertim cum sciret, communi lege naturæ omnibus æquè moriendum esse. Et cùm corpore ualido, ingenioq; ad omnia uersatili esset, multum etiam ualebat cõsilio, serijs, iocosisq; rebus æquè idoneus, planeq; (ut aiunt) omnium horarum uir: qua animi dexteritate multum sibi gratię, authoritatisq; apud omnes, Germanos præsertim, ubi educatus fuerat, conciliauerat. Tartaros, Alexandro rege imperante, insigni clade profligauerat: neque à Vvitoldi morte, Lithuani tam præclaram à Tartaris uictoriam unquã reportarunt. Hunc Germani uoce Bohemica, Pan Michaël uocabãt: qui cum, ut homo Ruthenus Gręcorum in fide ritum ab initio, eoq; pòst obmisso, Romanum sequutus fuisset, quo Principis in se iram, indignationemq; leniret, mitigaretq;, in uinculis denuò Ruthenicum assumpsit. De eius liberatione, nobis in Moschouia existentibus, multi præclari uiri, in primis autem Principis cõiunx, quæ sibi ex fratre neptis erat, apud Principem laborabat. Intercedebat pro eo etiam Cæsar Maximilianus, literasq; speciales in priore mea legatione ad Principem nomine suo dederat: quibus tamẽ usq; adeò nihil effectum est, ut mihi tum nec aditus ad se patêret: imò ne uidendi sui copia dabatur. In altera uerò legatione, cum fortè de liberatione eius tractaretur, sæpius à Moscis interrogabat, an hominẽ nouissem: quibus equidem, quod in rem suam fore putabam, nomen me duntaxat eius aliquando audiuisse, respondi. Atque Michël tum liberatus ac dimissus fuit: cuius neptim Princeps, uiuente adhuc priore uxore cum duxisset, tantam spem in eo ponebat, ut filios suos illius uirtute à fratribus in regno tutos fore crederet: tutorem deniq; filiorum suorum testamento instituerat. Mortuo dein Principe, uiduam lasciuientẽ cùm identidem increparet, proditionis crimine ab ea insimulatus, captusq; infœlix moritur. Qua re patrata, non longè pòst, ipsam quoq; ita sæuientem, ueneno sublatam: adulterum uerò Ovvtzina dictum, in partes laniatum ac dissectum aiunt.

Vvolinia, inter Lithuaniæ principatus, gentem bellicosiorem habet.

Lithuania admodum syluosa est. Paludes ingentes, & multos fluuios habet: quorum alij, ut Bog, Prepetz, Thur & Beresina, Orientem uersus Borysthenem illabuntur. Alij uerò, ut Boh, Cronon, & Narevv, Septentrionem uersus decurrunt. Cœlum inclemens, animalia omnis generis parua habet: frumento quidem abundat, sed seges raròad maturitatem peruenit. Gens misera, & graui seruitute oppressa. Nam ut quisque famulorum caterua stipatus, domum coloni alicuius ingreditur, impunè quiduis facere, res ad uitæ usum necessarias rapere, absumere, crudeliter etiam colonum uerberare licet. Colonis quauis de causa ad dominos suos absq; muneribus aditus non patet. quòd si etiam admittantur, ad Officiales & Præfectos relegantur: qui nisi munera accipiant, nihil boni decernũt, constituuntúe. Neq; uerò hęc solùm tenuium ratio est, sed etiam nobilium, si à proceribus impetrare quippiam uolunt. Audiui à quodam primario Officiale apud Regem iuniorem, qui dixit, Vnumquodq; uerbum in Lithuaniam aurum esse. Regi quotannis imperatam pecuniam pro defendendis regni finibus pendunt. Dominis, præter censum, hebdomadatim sex dies laborare; Parocho denique ducta, uel mortua uxore, liberis similiter natis, aut uita defunctis, eo quo confitentur tempore, certam numerare pecuniam coguntur. Tam dura porrò seruitute à Vvitoldi tẽpore in hunc usque diem detinentur, ut si quis fortè capite damnatus fuerit, de se ipso, iubente Domino, supplicium sumere, suisq; manibus se suspendere cogatur. Quod si fortè facere recusauerit, tum crudeliter cæsus, atq; inhumaniter excarnificatus, nihilominùs suspenditur. Hac seueritate effectum est, ut si Iudex aut Præfectus in re præsenti constitutus, reo moram fortè nectenti, minatus fuerit, aut solummodo dixerit, Festina, Dominus irascitur: tum miser grauissima uerbera extimescẽs, laqueo uitam finit.

DE

DE FERIS.

FEras habet Lithuania, præter eas quæ in Germania reperiuntur, Bisontes, Vros, Alces, quos alij onagros uocant, equos syluestres. Bisontem Lithuani lingua patria uocant Suber: Germani impropriè Aurox, uel Vrox: quod nominis uro conuenit, qui planè bouinam formam habet, cum bisontes specie sint dissimillima. Iubati enim sunt bisontes, & uillosi secundum collum & armos, barba quadam à mento propendente, pilis muscum redolentibus, capite breui, oculis grandioribus, & toruis, quasi ardentibus, fronte lata: cornibus plerunque sic diductis & porrectis, ut interuallum eorum tres homines bene corpulentos insidentes capere possit: cuius rei periculum factum perhibetur à rege Poloniæ Sigismundo, huius qui nunc regnat Sigismundi Augusti patre, quem bene habito & firmo corpore fuisse scimus, duobus alijs se non minoribus sibi adiunctis. Tergum ipsum ceu gibbo quodam attollitur, & priore, & posteriore corporis parte demissiore. Qui uenantur bisontes, eos magna ui, agilitate & solertia præditos esse oportet. Deligitur locus uenatui idoneus, in quo sint arbores iustis diremptæ spacijs, truncis nec crassis nimis, ut facilè circumiri possint: nec paruis, ut ad tegendum hominem sufficiant. Ad has arbores singuli uenatores disponuntur, atque ubi canibus persequẽtibus exagitatus bisons eum in locum propellitur, qui primus ex uenatoribus sese profert, in eum magno impetu fertur. At is obiectu arboris sese tuetur, & quà potest percutit uenabulo feram: quæ ne sæpius quidem icta cadit, sed incensa magis ac magis rabie, non tantùm cornua, sed etiam linguam uibrat: quam ita scabram & asperam habet, ut uenatorem solo uestis eius attactu compræhendat & attrahat: nec antè relinquat, quàm occidat. Quòd si quis fortè circumcursitando & feriendo delassatus respirare cupit, is feræ obijcit pileum rubrũ, in quem & pedibus, & cornibus sæuit. Si uerò alteri in idẽ certamen non confecta fera descendere libet, ut fieri necesse est, si salui illinc abire uelint: is eam facilè in se prouocat, si uel semel sono barbaro Lululu succlamarit.

Vros sola Masouia Lithuaniæ contermina habet: quos ibi patrio nomine Thur uocant, nos Germani ꝓpriè Vrox dicimus. Sunt eñ uerè boues syluestres, nihil à domesticis bobus distantes, nisi quòd omnes nigri sunt, & ductũ quendam instar lineæ ex albo mixtum per dorsum habent. Non est magna horũ copia: suntq; pagi certi, quibus cura & custodia eorum incumbit: nec ferè aliter quàm in uiuarijs quibusdam seruantur. Miscentur uaccis domesticis, sed non sine nota. Nam in armentum postea, perinde atque infames, à cæteris uris non admittuntur: & qui ex eiusmodi mixtione nascuntur uituli, non sunt uitales. Sigismundus Augustus rex mihi apud se oratori donauit exenteratum unũ, quem uenatores eiectum de armento semiuiuum confecerant: recisa tamen pelle, quæ frontem tegit, quod non temerè factum esse credidi: quanquam cur id fieri soleret, per incogitantiam quandam non sum percontatus. Hoc certum est, in precio haberi cingulos ex uri corio factos, & persuasum est uulgo, horum præcinctu partum promoueri. Atque hoc nomine regina Bona, Sigismũdi Augusti mater, duos hoc genus cingulos mihi dono dedit: quorum alterum serenissima Domina mea Romanorum Regina, sibi à me donatum, clementi animo accepit.

Quæ fera Lithuanis sua lingua Loss est, eam Germani Ellend, quid' nam Latinè Alcen uocant: Poloni uolunt onagrum, hoc est, asinum agrestem esse, non respondente forma. Sectas enim ungulas habet: quanquam & quæ solidas haberent, repertæ sint, sed id perrarũ est. Animal est altius ceruo, auribus & naribus prominulis, cornibus à ceruo nonnihil diuersis, colore item magis ad albedinem tendente. Cursus est uelocissimi: non quo cætera animalia modo, sed gradarij instar. Vngulæ, tanquam amuletum, contra morbum caducum gestari solent.

In desertis campis circa Borysthenem, Tanaim & Rha, est ouis syluestris, quam Poloni Solhac, Mosci Seigack appellant, magnitudinis capreolæ, breuioribus tamen pedibus: cornua in altum porrecta, quibusdam circulis notata, ex quibus Mosci manubria cultellorum transparentia faciunt: uelocissimi cursus, & altissimorum saltuum.

Samagithia proxima Lithuaniæ est prouincia, in Septentrionem ad mare Baltheum, quæ Prussiam quatuor milliarium Germanicorum spacio à Liuonia diuidit: nullo oppido, aut castro munito insignis. Huic ex Lithuania à Principe Præfectus, quem sua lingua Starosta, quasi seniorem appellant, præficitur, neque temerè is, nisi grauissimas ob cau[illegible] officio mouetur: sed quoad uiuit, perpetuò manet. Episcopum habet Romano Pontifici

tifici ſubiectum. In Samogithia hoc in primis admirandum occurrit, quòd cum eius re-
gionis homines procera ut plurimum ſtatura ſint, filios tamen alios corporis magnitudi-
ne excellentes, alios perpuſillos, ac planè nanos, ueluti uiciſsitudine quadam, procreare ſo
lent. Samogithæ ueſtitu uili, eoq; ut plurimum cinericio utuntur. In humilibus caſis, ijsq;
oblongioribus uitam ducunt, in quibus ignis in medio conſeruatur: adquem cum pater-
familiâs ſedet, iumenta, totamq; domus ſuæ ſupellectilem cernit. Solent enim ſub eodem,
quo ipſi habitant, tecto, ſine ullo interſtitio pecora habere. Maiores urorum cornibus pro
poculis etiam utuntur. Audaces ſunt homines, & ad bellum prompti: loricis, alijsq; plu-
rimis armis, præcipuè autem cuſpide, & eo breuiore, uenatorum more, in bello utuntur.
Equos adeò paruos habent, ut uix credibile ſit, ad tantos labores eos ſufficere poſſe: qui-
bus foris in bello, domiq; in colendis agris utuntur. Terram non ferro, ſed ligno proſcin-
dunt: quod eo magis mirandum, cum terra eorum tenax, & non arenoſa ſit, quaq; pinus
nunquam creſcit. Araturi ligna complura, quibus terram ſubigũt, locoq; uomeris utunt,
ſecũ portare ſolent: ſcilicet, ut uno fracto, aliud atq; aliud, ne quid in mora ſit, in prõptu ha-
beant. Quidam ex prouinciæ præfectis, quo prouinciales grauiore labore leuaret, mul-
tos ferreos uomeres adferri fecerat. Cum autem eo, ſequentibusq; aliquot annis, ſege-
tes aliqua cœli intemperie expectationi agricolarum non reſponderent, uulgusq; agro-
rum ſuorum ſterilitatem ferreo uomeri adſcriberet, nec aliud quicquam in cauſa eſſe pu-
taret, Præfectus ueritus ſeditionem, amoto ferro, ſuo eos more agros colere permiſit. Pro-
uincia hæc nemoribus, ſyluisq; abundat, in quibus horrendæ quandoque uiſiones fieri
ſolent. Sunt etiamnum illic idololatræ complures, qui ſerpentes quoſdam quatuor bre-
uibus, lacertarum inſtar, pedibus, nigro obœſoq; corpore trium palmarum longitudi-
nem non excedentes, Givvoites dictos, tanquam penates domi ſuæ nutriunt: eosq; lu-
ſtrata domo ſtatis diebus ad appoſitum cibum prorepentes, cum tota familia, quoad ſa-
turati in locum ſuum reuertantur, timore quodam uenerantur. Quod ſi aduerſi quid illis
accideret, ſerpentem Deum Domeſticum malè acceptum ac ſaturatum eſſe credũt. Cùm
priori ex Moſchouia itinere rediens, in Troki ueniſſem, referebat hoſpes meus, ad quem
fortè diuerteram, ſe eodem quo ibi eram anno, ab eiuſmodi quodam ſerpentis cultore ali-
quot aluearia apum emiſſe: quem cùm oratione ſua ad uerum Chriſti cultum adduxiſſet,
utq; ſerpentem quem colebat occideret, perſuaſiſſet, aliquanto pòſt cum ad uiſendas apes
ſuas eò reuerſus fuiſſet, hominem facie deformatum, ore aurium tenus miſerabilem in
modum diducto offendit. Tanti mali cauſam interrogatus, reſpondit, ſe, quòd ſerpenti
Deo ſuo manus nepharias inieciſſet, ad piaculum expiandum, luendamq; pœnam, hac ca
lamitate puniri: multaq; grauiora, ſi ad priores ritus ſuos non rediret, eum pati oportere.
Hæc quamuis non in Samogithia, ſed in Lithuania ſunt acta, pro exemplo tamen addu-
xi. Mel nuſquam melius, nobiliusúe, quodq; minus ceræ habeat, albumq; ſit, quàm in Sa-
mogithia, reperiri aiunt.

Mare quod Samogithiam alluit, quodq; Baltheum, quidam Germanicum, alij Prute-
nicum, nonnulli Veneticum: Germani uerò alludentes Baltheo, Pelts appellant: Sinus
propriè dicitur, interluit namq; Cimbricam Cherſoneſum, quam hodie Yuchtland, &
Sunder Yuchtland Germani: Latini uerò, nomine inde pariter ſumpto, Iuciam uocant.
Alluit & Germaniam, quam Baſſam dicunt, incipiendo ab Holſatia, quæ Cimbricam cõ-
tingit: dein Lubicenſem terram, item Viſmariam, & Roſtok, Magnopolenſium Ducum
ciuitates, totumq; Pomeraniæ tractum, id quod nomen eius loci indicat. Pomorijæ enim
Slauonica lingua idem eſt, ac ſi diceres, Iuxta mare, ſeu maritimum. Inde Pruſsiam, cu-
ius metropolis eſt Gdanum, quod & Gedanum & Dantiſcum appellatur, alluit. Porrò
Ducis Pruſsiæ ſedes eſt, quam Germani Regium montem appellant. Eò loci certo anni
tempore, ſuccinum mari innatans, magno hominum periculo, propter ſubitum maris ac-
ceſſum & receſſum aliquando, piſcatur. Samogithiam uix IIII. milliaribus contingit: at-
que longo tandem tractu Liuoniam, & eam partem quam uulgò Khurland, Curetos abſ-
que dubio uocant, & regiones quæ Moſco ſubſunt: Vinlandiam denique, quæ Svveten-
ſium ditionis eſt, unde etiam Venedicum nomen originem duxiſſe arbitrantur, circum-
luit. Ab altera autem parte Svvetiam contingit. Totum autem Daniæ regnum, quod in-
ſulis maximè conſtat, in hoc ſinu continetur: exceptis Iucia & Scandia, quæ cõtinenti ad-
hærent. Gotlandia quoq; inſula regno Daniæ ſubiecta, in hoc ſinu eſt: ex qua pleriq; Got-
thos prodijſſe putabant: cum tamen longè anguſtior ſit, quàm quæ tantam hominũ mul
titudinem capere potuiſſet. Præterea ſi Gotthi ex Scandia progreſsi fuiſſent, ex Gotlãdia
in Svve-

in Svuetiam, et iterum reflexo per Scandiam itinere (quod rationi minimè conſentaneum
eſt) oportuiſſet eos reuerti. In Gothia inſula adhuc Vuijsby ciuitatis ruinæ extant, in qua
omnium illac præternauigantium lites ac controuerſię cognoſcebantur, ac conſtitueban-
tur: eò etiam ex longinquis illis maritimis locis cauſæ ac negotia deferebantur, prouo-
cabanturq;.

Liuonia prouincia in longitudine ſecundum mare protenditur. Huius metropolis eſt
Riga, cui Teutonici ordinis magiſter præeſt. In ea, præter Rigenſium archiepiſcopum, Ri
ualienſis & Oſsilienſis epiſcopi ſunt. Oppida habet complura: præcipuè autem ciuitatem
Rigã ad fluuiũ Dvuina, non longè ab oſtijs: item Revvaliã & Derbteñ. ciuitates. Revua-
liam Rutheni Rolivuan: Derbt uerò Iuryovugorod appellant. Riga nomen ſuum utra-
que lingua retinet. Fluuios nauigabiles, Rubonem & Nervuam habet. Huius prouinciæ
Princeps, fratres ordinis, quorum primi Cõmendatores uocantur, item proceres & ciues,
Germani ferè omnes ſunt. Plebs ut tribus ferè linguis utitur, ita in tres ordines ſeu tribus
eſt diuiſa. In Liuoniam ex Germaniæ principatibus, Iuliacenſi, Geldrenſi, & Monaſteri-
enſi, quotannis noui & ſeruitores & milites deducuntur: quorum pars inde mortuorum,
alij in eorum locum qui defuncti annuo officio, quaſi manumiſsi in patriam redeunt, ſuc-
cedunt. Inſigni equorum copia adeò abundant, firmiq; ſunt, ut hactenus tam regis Polo-
niæ, quàm magni Ducis Moſchouiæ hoſtiles & frequentes in agros eorum incurſiones
fortiter ſuſtinuerint, ſeq; ſtrenuè defenderint.

Anno Domini 1502, menſe Septembri, Alexander Poloniæ rex, magnuſq; Lithuaniæ
Dux, Magiſtrum Liuonienſem Vualtherum à Pleterberg, pactionibus quibuſdam in-
duxit, ut ipſe inſtructo exercitu Moſchouiæ Ducis prouincias aggrederetur: pollicitus, u-
bi is hoſtilem terram attigiſſet, cum magno ſe exercitu affuturum. Sedenim Rex cum ad
conſtitutum tempus, ſicuti receperat, non ueniſſet, Moſciq; cognito hoſtium aduentu, in-
gẽti multitudine magiſtro occurriſſent, isq; cùm ſe deſertum uideret, neq; ſine ſumma tur-
pitudine periculoq; retrocedere poſſet, ſuos primùm pro tẽpore paucis adhortatus, mox
exoneratis tormẽtis, ſtrenuè hoſtem aggreditur: primoq; impetu Ruthenos diſsipat, atq;
in fugam conuertit. Cum autem pro numero hoſtium pauciores eſſent uictores, grauio-
req; armatura præpediti, hoſtem longius perſequi non poſſent: Moſci re cognita, recupe-
ratis animis, denuò in ordines redeunt, atq; Pletẽbergij peditatum, qui circiter mille quin
genti inſtructa phalange hoſti ſe oppoſuerunt, aggreſsi ſtrenuè cædunt. In ea pugna Præ-
fectus Matthæus Pernauer, cum fratre Henrico, & uexillifero Conrado Schvuartz, pe-
riêre. Huius uexilliferi egregium facinus memoratur, nam cùm hoſtium telis obrutus,
confectusq; diutiùs ſtare non poſſet, priuſquam occumberet, alta uoce uirum aliquem for
tem, qui uexillum à ſe reciperet, inclamabat, ad cuius uocem Lucas Hamerſteter, qui ſe ex
Braunſuicenſibus ducibus, illegitimo tamen thoro, oriundum gloriaretur, illicò accur-
rens, uexillum ex moribundi manibus capere nitebatur, quem Conradus, ſiue quòd ſu-
ſpectam haberet illius fidem, ſiue quòd tanto honore indignum eſſe arbitraretur, tradere
recuſauit. Cuius iniuriæ Lucas impatiens, educto gladio manum Conradi cum uexillo
amputat. Conradus nihilominus uexillum altera manu & dentibus mordicus apprehen-
dens, tenet, laceratq;. Lucas uexilli fragmentis arreptis, proditisq; peditum copijs, ad Ru-
thenos deficit. Huius defectione factum eſt, ut quadringenti ferè pedites ab hoſtibus mi-
ſerè trucidarentur: reliqua turba cum equitatu ſeruatis ordinibus, ad ſuos incolumes re-
diêre. Huius cladis autor Lucas, poſtea à Moſcis captus, atq; in Moſchouiam miſſus, in au
la principis aliquandiu honeſto loco fuit. Verùm is acceptæ à Moſcis iniuriæ impatiens,
ex Moſchouia clàm ad Chriſtiernum Danię regem poſtea profugit, à quo tormentis prę-
ficitur. Cum autem pedites aliqui, qui ex ea clade euaſerant, in Daniam elapſi, illius pro-
ditionem Regi indicaſſent, nec cum eo unà militare uellent, rex Chriſtiernus eum in Stoc-
kholm miſit: mutatoq; pòſt regni ſtatu, Ioſtericus, aliàs Guſtaus Suetiæ rex, recuperata
Stockholm, Lucam ibi inuentum, numero familiarium ſuorum aſcribit, & Vuiburg oppi
do præficit: ubi cum neſcio cuius criminis ſe inſimulari cerneret, ueritus grauiora, de-
nuò in Moſchouiam ſe recepit: ubi ego illum honorificè ueſtitum,
inter Principis ſtipendiarios uidi.

POMPONII MELÆ DESCRITIO SARMATIAE.

SArmatia intus quàm ad mare b latior, ab ijs quæ sequitur, c Visula amne discreta, qua retrò abit usque d ad Istrum flumen immittit, gens habitu, e armisq; Parthicæ proxima, uerum ut cœli asperioris, ita ingenij, nõ se f urbibus tenet, g & ne statis quidem sedibus, ut inuitauere pabula, ut cædens, & sequẽs hostis exigit, ita res opesq; secum trahẽs, semper castra habitat: bellatrix, libera, indomita, & usq; eò immanis atq; atrox, ut fœminæ etiam cum uiris bella ineant, atque ut habiles sint, natis statim dextra aduritur mamma, ut inde expedita in ictus manu, quæ exuritur, uirile fiat pectus: arcus tendere, h equitare, uenari, puellaria pensa sunt: ferire hostem adultarum stipendium est, adeò ut non percussisse pro flagitio habeatur, sitq; eis pœnæ i uirginitas.

IOACHIMI VADIANI COMMENTARIOLVS IN POMPONIVM MELAM DE SARMATIA.

SArmatia.) Quemadmodum Ptol. scribit lib. 3. à septentrione oceano Sarmatico, & parte terræ in Arctos incognitæ terminatur, ab occasu Istula, ab ortu confinibus Chersonesi Tauricæ, ipsaq; Mæotide, & Tanai adusque Rhiphæos, & ignota, quæ supra eos sunt, à meridie Carpathijs montibus. Huius iusta pars hodie Polonia dicta, à planitie uidelicet terræ, quã ipsi uernacula lingua Pole etiamnum uocãt. Orientale eius latus in 2. lib. principio pro uirili explicuimus. Reliqua sequi calamo nõ pigeret, nisi hodie reddidissent plerique, inter quos uel diligẽtissime Raphaël Volaterranus. Coloni planè è Germania profecti uidentur: nam cum Boiemis lingua communicant, & sunt cùm uitæ synceritate, tum morum candore mansuetiores, quàm ut Scythici sanguinis esse, qui nũc habitant, quispiã existimet. Vtq; in Germania uetusta ferocitas, ita Germanorum in Polonia Scythica feritas hodie incognita est. Regem habent: is erat, dum hæc scribebam, Sigismundus Casimiri filius, princeps seculorum dignus memoria. Est enim & bello (ut paucis ambiam) & pace insignis, tanta formæ præstantia, ut dignam regno maiestatem uel sola uidentibus offerat. Huius mater longè Lampido illam Lacedæmoniam uincens, regis uxor, regis filia, neptisq;, regis soror, & sex regum pientissima parens, ut alibi sumus testati, extitit. Gens ipsa Christiana religione insignis, & optimorũ antistitũ hodie custodia incolumis. Quos inter, quos equidem nouerim, Erasmus est Vitellius præsul Plocensis, Ianus Ludbrantius Posnaniensis, Matthias Dreuicius Vladislauiensis, Ioãnes Conarky Cracouiensis, & candidissimi animi Petrus Tomitius Premisliensis, uiri in uniuersum, cum seorsum literatissimi, & nullis nõ doctrinis diditi, tum studiosorum amantissimi & magni patroni. Id quod in præsulibus Christianis non naturæ solum, sed etiam gratiæ munus esse uidetur. Noui enim plerosq; uel æstimatissimos, quibus magis curæ est, quid habeant, quàm quid sciãt: nec quàm docti adsint, sed quot cõpti ministrent, respiciunt. Porrò & altissimo in ocio socordes ab opibus & auaritiæ studio spectari uolunt, quibusuis ueteribus tyrannis in deglubendis pauperibus sæuiores, immitioresq;. À quibus longè & uerè δὶς διὰ πασῶν, quod aiunt, illi dissentiunt. Inter quos nomino cum honoris præfatione Silesiorum Ianum Thurzonem Vratislauiensem, & Morauorum Stanislaum fratrem suum Olomuncensem, genere, doctrina, uirtubus magnos, eoq; mihi commendabiles uel maximè, quod hic Ianum Dubrauium inter multos, ille CASPARVM Vrsinum amplectitur, uiros, ut ipsa indicant studiorum suorum uel nunc edita monimenta, doctrina, elegantiaq; præstantes. De Iano Conarsky iurecõsulto inter insignes regios oratores clarissimo, quid sentiendum sit, ipsa me humanitas sua, simul & eruditio monuit: satius uerò est modestum uideri me suarum laudum præconem, si minus, quàm fert animus, hoc in loco retulero, quàm affectatæ laudis suspicione premi, dũmodo fatear nihil esse, quod adeò de me merito uiro non debeam.

Polonia unde dicta.

Sigismundus Poloniæ rex.

Poloni religiosi.

Antistites Sarmatici.

Ianus Thurzo præsul Vratislauiensis.

Ianus Conarsky.

b Latior.) Nam ab Istulæ fontibus ad Tanaim, circumq;, Euxinum uersus multo erat Melæ temporibus spaciosior, quàm in ora Septentrionalis littoris, cuius magna ignota pars fuit.

c Visula.) Mira nominis uariatio: nam Visula, Iustula, Iustilla, Istula, Vistula uocatur. Oritur in Carpathijs, qua in Iaziges, & Marcomannos Polonia imminet: in Codanum egreditur non uno ostio, & amplissimo, antequam Dantiscum attingat alueo, ubi mira piscium copia. Dantiscum clarum & opulentum aduectis mercibus oppidum, aëre ob uicina, quæ palustri humore mandent, nonnihil insalubri, memorabile uerò ætate nostra Ioannis Dantisci nomine, iureconsulti, poëtæ, & Sigismundi Poloniæ regis (quod fidei suæ & eruditioni debebatur) secretarij.

Vistula.

Dantiscum.

Ioan. Dantiscus.

d Ad Istrum.) Ideo Ptol. non Istula tantum, sed & montibus, qui in Iaziges imminent, & Germaniæ parte terminari ait.

e Armis.) Hodie quoque equitatu maximè præstant, habentq;, qui arcubus antiquo gentis more utantur.

f Vrbibus.) Clarissimæ sunt hodie Cracouia & Posnania inter plurimas. At maiores multò in Lithuania, & ea ora, quæ in Tauricam Chersonesum, & Euxinum spectat, sitæ: inter quas eminet Vilna præcipuè, tum & Orscha arx munitissima, Kyovv Ruthenorum metropolis, & in Podolia cæteris munita Camyenyetz, quam Latinè ob situm loci saxeam cognominant. Quod si quis ad terrarum, regniq; amplitudinem respicit, non erit adeò celebris oppidis Polonia. Constat autem ampliorem esse, quàm tota sit trans Pyrenæos Hispania.

Poloniæ magnitudo.

g Ne statis.) Omnia hæc abolita migratione, ut credo, gentium. Similia his libro primo, de Amazonibus, & secũdo libro de Scytharũ fœminis retulit. Id magis miremur, cur totus is tractus in Scythiam usque adeò apibus abundet, ut ceræ, mellisq; nusquam maior copia sit. Nec artem ibi expectant, nec industria iuuari uolunt, sibimet aluearia intra roborum excauata latera construũt, adeo ut grauissimas hyemes iuxta facilè ferant. Est hæc terra planè suis prædita floribus, & per æstiua nullos magis sol aspicit, quãdo longissimus est dies, qui animali ad labores nato breuibus umbris operam intercipit.

Sarmatia apibus abundat.

h Equitare.) Scribit libro octauo Plinius, Sarmatas equos habere tolerantissimos laborum, quos cum iter acturi sunt, inedia pridie præparant, exiguum tantum potum impertientes, atq; ita per centena millia, & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Iidem & Scythicarum gentium more herbarijs quibusdam succis corpora tinxerunt, fuitq; adeò agrestis uictus, ut pulte alerentur, farinæ crudæ equino uel sanguine, uel lacte admixto.

Durant crudelitatis reliquiæ in Tartaris, qui pars quidem Sarmatarum sunt, sed & Scythicis immanes morib. Vaga illa gens, & incertis contenta sedibus, nec aliud lucri, quàm quod præda adijcit, improuisis incursibus maximè noxia, profundis & trucibus oculis, ac ferè cæsijs, turbinato craneo, & circũ tempora capite presso. Plerosq; nuper Cracouiæ, & haud ita pridem aliquot Viennæ in ipsis catenis uidimus: ac nescio, an uiderit Apollinaris, qui de ijsdem tum uere, tum eleganter in Panegyri ad Artemium Augustum sic refert: Iacet sub axe ursæ Gens animis, membrisq; minax, ita uultibus ipsis infantũ suus horror inest, cõsurgit in arctum Massa rotunda caput, geminis sub fronte cauernis. Visus adest oculis albentibus, acta cerebri. In cameram uix ad refugos lux peruenit orbes. Horum semper iustum numerum, qui diuersum opus faciant, compeditos, & ergastularios habet in arce sua Cracouiana rex Sigismundus: equina his carne nõ est cibus alius gratior. Certa fides, si equum utcunq; morbidum indicaueris, rem egisti gratijs dignam, adeunt, cadauerosum extrahũt, suoq; in carnario euiscerant, carnibusq; partim assis, partim elixis, grãdi in fornice focis circumsidentes hiantem exaturant uoluptatem. Cum Cracouiæ essem, leonem catulum, qui in aula tum forte mortuus erat, euiscerabant, celebriq; deuorabant conuiuio, adstantibus etiam nobis, & feritatem demirantibus, ridiculo nutu, ut comessemus, inuitatis. Equorum ossibus mirè expolitis, & faberrimè efformatis manubria scuticarum præmuniunt, intus uisenda arte cultros ceu in uaginam condentes, quorũ in itinere pro Tartarorũ more possit esse usus. Equidẽ cum è Cracouia Bochniã uisum abijssem

Tartarorum immanitas.

Sidonius.

Tartari hippophagi.

Salinas,& Ioannis Boneri Salinarum præfecti beneficentia in arcem Bochnianam hospi-
tio receptus essem, à Iano de Oleschincky Damiani domino, qui tum Boneri uicem gere-
bat, uiro & uirtutibus, & literis iuxta claro, humanissimè tractatus, inter cætera mihi ho-
mo Scytha ostendebatur, præterquam quòd agreste Sarmaticum fidibus ludebat, ad no-
cturnas tantũ uigilias natus: qui nec minis, nec uerberib. ab esu demortuarũ feliũ, canũq;
deterreri potuit, clanculum uel è cœno cadaueribus, quibus uesceretur, raptis, assisq;.

i Virginitas.) Cogitur enim esse uirgo, si nullum occiderit. Est ergo pœna, cum sit ma-
xime honorificum, id manu consequutam fœmellam, ut nubere possit. Nihil horum ho-
die usuuenit, præter miram in plerisq; Sarmatis equitandi agilitatem. Vulgare est medio
in cursu ex equo in equum insultare, idq; sine mora, sine casus metu. Quod ipsum anno ab
hinc tertio in Pannoniæ claro oppido Posonio, cum illuc ad Vladislaum Vngariæ regem
frater Sigismundus uenisset, spectaculi gratia (nam nostri mirabantur) iterũ, iterumq; ex-
hibuerunt, ut mihi retulit Victor Gãpus Viennensis, iureconsultus clarissimus, & dignus
omni fide homo, qui tum cum Cæsareis oratoribus Posonium profectus, crebris illis lu-
dis interfuit. Cornelius Tacitus author grauissimus in his maximè, quæ ad Christiano-
rum historiam nihil attinent, libro Augustę historiæ 17. equitatum Sarmaticum commẽ-
dans. Mirum, inquit, dictu, ut sit omnis Sarmatarum uirtus uelut extra ipsos, nihil ad pe-
destrem pugnam tam ignauum: ubi per turmas aduenêre, uix illa acies obstiterit.

Victor Gampus iureconsultus.

Salifodinæ Sarmaticæ.

Liber aurem hoc in loco, quoniam dignissima res est, nec aliena proposito, utpote de
terræ insignibus locis commẽtantibus nobis, salifodinas Sarmaticas orbi patefacere, prę-
sertim quòd hanc admirandam naturæ fœcunditatem à scriptoribus, quos equidem ui-
derim, Latinis, aut historiæ penuria, aut certe experientiæ inopia, siue (quod suspicor) raris
alibi gentium Salinis, copia, magnitudineue Sarmaticis illis respondentibus, neglectius
traditam uideam. Nec uerò facilè aut Arabum Carras illas, iuxta quas è salis frustis, ut Pli-
nius tradit, aqua ferruminatis ædificia exstruuntur: aut Oromenum Indię montem, è quo
salis glebæ lapidicinarum more cæduntur, quantum scriptorũ lectione consequi animus
potest, ualde mirabitur, qui Sarmatiæ aut Bochniam, aut Veliscum uidit. Duobus in locis
cæditur metallicus atq; fossilis, oppidis utrobiq; ob mortalium frequentiam, & operum
magnitudinem, enatis. Horum propius Veliscum uocant, à Cracouia passibus plus mi-
nus. 8. mil. alterum Bochniam. 30. maximum millibus distans cum arce perelegante, à Sa-
linarum præfecto, quem sua lingua Zupparium uocant, habitata.

Veliscum.

Velisci situs equus in septentrione, ad meridiem & ortum molli assurgit cliuo, altiusq;
atq; altius: proinde montanis extantibus, agri, quemadmodum & Bochniæ, iuxta ferè ste-
riles sunt. Intra oppidulum prope sacram ędem uno hiatu, quem ipsi Schibum nominant,
in illa tenebrarum regna descenditur. Fossa ipsa undiq; præceps, roboribus in quadratum
ferè contignatis altissimè demittitur, fune prægnandi è machina pendente, quo glebæ, sa-
lis, quas Bancas ipsi appellant, ex uarijs cauernis ad eius fauces deuolutæ, tandem in lu-
cem, extrahuntur. Qui descendunt, restibus ex subere ima in parte craticulæ in modum
contextis, & grandem illum ad funem nexis insident, manibus sese retinentes, atq; altero
crure ad funem applicito, quò minus, qui ita pendet, uacillet. Bini frequenter iunctis late-
ribus pensiles intromittuntur, ita tamen ut septeni atq; etiam octeni ordine appensi de-
mittantur: Stupentibus autem & inexpertis antea periti rerum fossores intermiscentur,
qui altera in manu lucernam gestantes, pede alterutro funem immani altitudine fluctuan-
tem regunt, ne, in compacta quadrato robora si impingat, leuissimè sedentes excutiat, e-
necetq; casu. Cum ad fundum, peruentum est, ocyssimè sese primi explicant, funemq; di-
uersum in cuniculum trahentes, sequentibus consistendi relinquũt locum.

Bancæ salis.

Puteorum altitudo.

Hic primus per puteum, qualem diximus, introitus est tantę altitudinis, ut subtus stan-
tibus nullus unquam cerni dies queat, & omnis desuper clamantium uox euanida sit, nec
quicquam eo modo ab his, illisúe significari queat. Stipulas accensas et carbones deijciũt,
qui supernè astant, illis inuicem funem magno nixu crispantibus, aut grandi malleo con-
tignata robora in imo quatiẽtibus, talem impetum pedibus magis, quàm auribus horum
excipientib. Hic mutuus signorũ modus est. Aduenis non raro, qui descendere aut nolũt,
aut nõ audent, putei altitudo indicat̃ straminis succenso fasciculo, iniectoq;, uisu sequen-
tibus eum, qui astant, hoc modo altitudinis parte deprehensa. Nec facile periculum in i-
gne fuerit, udis semper primarum faucium roboribus. Velisci uno tantum puteo (ita uo-
care libet) descenditur, Bochniæ pluribus: sed uno tamen frequentissimè demissis opera-
rijs, ex alijs interim salis micis extractis: & Bochnia quidem profunda, & undiq; decliui

Bochnia.

planicie iacet, Velisco, ut dixi, prominente. In huius fodinis amœniora omnia sunt uisu.
nam uix usquam periculosus timidis etiam & insuetis intus gradus est, & in latera abeun-
tes cuniculi ita panduntur, ut erectus queas incedere. Bochniæ in profundum omnia
abeunt, altissime subsidentibus fossis, graduq; insuetis præsertim periculosissimo. Ab pu-
teorum lateribus scalę demissæ tenuibus ferramentis, funiculisq; roboribus annectuntur,
exilibus subtus proceribus nixæ, & operariorum frequẽtia detritæ plerunq;: à quibus pro
fossarum specie abeuntibus, crebro flectendus sit gradus, idq; immani subtus altitudine,
qua quidem ab ignaris primum sine metu descenditur, lucernis proxima tantum illumi-
nantibus non etiam profundum aperientibus. Magno uerò metu ascenditur cogitanti-
bus præsertim, quantum inanis altitudinis subsit, quamq; pendulo nitantur gradu, qui ua-
dunt. Equidem ut de me dicam, non raro terra mariq; cum timuerim mihi, haud leuibus
in periculis uersatus, nunquam tamen frequentius, præsentiusq; de morte cogitaui, quàm
cum naturæ noscendarum opum cupiditate uictus, in Bochnianum illud barathrum de-
scendissem: de quo etiamnum ita cogito, ut incolumem me omnia uidisse gaudeam, non
amplius quacunq; occasione oblata uisurus.

Scalæ.

Velisci, eum demissi essemus per primum puteum, uario ac perplexo, & uere quosuis
Labyrinthos uincente cuniculorum ambitu, in antra non parum spatiosa ducebamur: ca-
meras appellat Sarmata, è quarum lateribus ingentes micæ ferreis cuneis, malleisq; cæ-
debantur. Vix autem fidem ceperit, quantum omnia salis politissima munditie resplende-
scant. Ac Velisci quidem quo magis in latera cuniculos adigunt, eò salem salsiorem, mun-
dioreq; deprehẽdũt profunditate ferè sterili, aut micis certe obintermixtã glareã impuris.
Rarissime uero (id q; in fodinis metallicis Carinthię obseruaui) in his usuuenit, ut ligneis
colũnis, aut fornicib. cõpaginatis tellus, ne sidat opprimatúe operarios suspendatur. Soli-
dæ sunt perinde effossis salis rupibus cryptæ, nec temere unquam inde periculum euenit,
sicut nec uapor usquam noxius, aut fumus pestilens strangulat. Solo casu quotannis sunt,
qui pereunt fractis interdum scalis, ac non raro glebis pręgrandibus, dum attrahuntur, &
rumpitur funis, miserabili clade recidentibus: Porrò & primo in descensu periculum est
præsens, si funiculi siue restes, quibus insidere solent demittendi, disrumpantur. Operarijs
merces soluitur, non à tempore, quod in his cauernis nullum est, sed operis modo æstima-
tione facta. Instituta quoque ad eam rem regula, & in salis (mirum) glebis uirium & labo-
ris indicia insunt: hoc modo dispar salarium recipientibus, nec unquam desidia eluden-
tibus qui cædunt. Cumq; nullæ sint illic lucis, & tenebrarum uices, sit ut nec uigiliarum,
nec somni modus ullus existat, semper laboratur, opera tamen per uices fortuitas distri-
buta: ut primi graues micas forma quadrata, sed oblongiori excidant, mox sint, qui de-
molientes, per multiplices eas cuniculos sub introitum primi putei trahant, ut tandem
in lucem attollantur, quibus ab opere uacantibus, postremi succedunt, qui tenui mer-
cede puluerem salis conuerrunt, & fragmenta legunt, in ueteres & exhaustas ea fossas
conijcientes, aut in factitij salis usus extrahentes, humeris portantes, & certatim sub ipsa
puteorum trahẽtes ora, ut attracta demum edantur. Ad hanc autem operam & iuuentus
conducitur, cum illa non nisi à robustissimis perficiatur.

Salinæ Velliscenses.

Merces pro labore.

Operum uices.

Fontales uenas Veliscenses fodinæ passim habent, cæterum modicè scaturientes, quas
canalibus è cryptarum ambagibus commodum in puteum corriuatas mox dolijs attol-
lunt, coquuntq; harenosi salis iniectis fragmentis. Velisci enim & Bochniæ non tam fos-
silitij salis, quàm factitij copia est. Ille solidis è rupibus cæsus paulò est amarior recẽs, mox
cum aëre superno inuaditur, extractus dulcescit, fitq; optimus. Hic paulò salsior aqua, ut
dixi, & fragmentis extractis coquitur, grandi subiecto igne, uelut in Germaniæ, Galliæq;
locis pluribus. Bochniani micas, statim ut editæ sunt, probant, puræ sint nec' ne, glareæ si-
ue argillæ uenis interturbatas confestim in frusta, ut coquantur, findentes. Puriores inte-
gras uendunt, non pondere, sed magnitudine tantum æstimata. Mirum autem adeò facile
frãgi salem, cum nostro ab aëre humescere cœperit: rursum, dum in cauernis est, leuiorem
& duriusculum esse, extractum ingrauescere maxime.

Venæ fontales.

Sal fragilis.

Albertus noster ex terreo cõbusto, crassoq;, & aqueo commixto, ac terrę frigiditate cõ-
gelato, salem natura calidum, & siccum constare autumat: porosum uero esse, & hiare ri-
mis subtilibus: unde coniectura sit minime audax, leuem esse salem, dum sicco in aëre tra-
hitur, mox nostro, qui humidior est, per hiantes poros hausto, grauiorem fieri, ac facile frã-
gi posse, quoniam laxior, molliorq; factus sit. Plin. 31. li. 7. capite, prodidisse ait quosdam,
leuissimũ intra specus suos salem esse, qui in lucem uniuersam prolatus uix credibili pon-

Albertus.

Plinius.

dere ingraueſcat. Cuius euidentem cauſam putauit eſſe à cuniculorum madido ſpiritu ſic adiuuante molientes, ut aquæ ſolent, in quibus grauiora pondera facilè mouentur. Mihi certè prior cauſa magis arridet, qui ſum expertus ſiccum, calidum, acutum, & perquam ſubtilem in his fodinis aërem eſſe, ut ſuadent obambulãtes, & nudi etiam Cyclopum more laborent Bochniæ, ocreatis tantum, & braccis pudibunda uelatis, qui fodiunt. Micæ, cum ad ſupremi putei fauces peruenêre, appenſę funi iumentis extrahuntur, prægrandem rotam anhelo & in circumreducto gyrantibus curſu. Et Veliſci quidem leuiori opera omnia conſtant, Bochniæ magnus in extrahendo labor eſt, cum quòd multis in locis extrahitur, tum etiam quòd ex altiſsimis foſsis interim per cuniculos trahitur, interim machinis ſubtus fabrefactis attollitur, donec hac & illac uario flexu ꝑ cryptas prouolutus, & ſexies minimum ſubterraneis illis machinis ſublatus, demum ad ſupremi introitus fauces conuoluitur, ut claram in lucem attollatur. Cumq́; Veliſci foſſæ ſint præter cameras, alicubi octodecim ſcalarum altitudine, quarum nulla breuior ſit octo cubitis, multis interim longioribus: conſtat Bochniæ, præter primarum faucium immanem profunditatem, in altiſſimam foſſam octoginta ſcalarum altitudinem durare, & quotidie fieri altiorem, innumera ſalis exciſa copia. Scalas numerauit Ludouicus Decius noſter regi Sarmatiæ à ſecretis, & Iano Bonero Salinarum præfecto à rationibus, amœniſsimi ingenij, & eximiæ doctrinę homo, mihi ſanè nonnullo metu perturbatiori, tum & alia demirato, quorum gratia ueneram, id ipſum obſeruare non dabatur. Bochnianæ glebæ puriores, ſalſioresq́; exiſtimantur. Vtrobiq́; per reliqui ſalis rupes uenæ quædam euegantur pellucidæ, & cryſtalli modo nitidæ ſalis gemmæ, ut recentiores cognominant, cuius præcipuus eſt in medicinis uſus, apparent & uenę extincto carboni nigriore ſimiles, quarum materiam aurei pondere contritam, & modico uino ſumptam alueum ſoluere aiebant. Sal qui coquitur, uiſendæ magnitudinis patinis ex ære, ferroúe factis non ſanè profundis, nec craſsis admodum infunditur, ubi aquis flammarum in bulientibus concretus, & ſidens ſal, poſtquam incanduit, extrahitur. Quod Plinius intellexit, quando ſcripſit in Gallia, Germaniaq́; ardentibus lignis aquam ſalſam infundi. Et libro tredecimo Tacitus in Hermunduris ſalem prouenire ait, non ut apud alias gentes, eluuie maris, areſcente unda, ſed ſuper ardentem arborum ſtruem fuſa, ex contrarijs elementis igne atq́; aquis concreta, &c. Et hic quidem quamuis in metallico illo ſiue foſsili acutior paulo, ſalſiorq́; eſſe ſolet, parum tamen à natiuo ſale abeſt acuminis ui. Mirum uerò inter tot fœcundæ naturæ miranda opera ſpectaculum, tanta altitudine ſolidos ſalis demitti montes: & cuniculis in tanta ſpatia adactis, ad lucernarum lumina moles ſubterraneas excauari. Nullus illic dies uelut Cimmerijs olim, nulla nox, ſed umbræ tantum ſine cœlo. Porrò & adeo altum ſilentium ineſt, ubi ab opere uocatur, ut manes ineſſe loco credas. Veliſci non raro ingentium ſeſe templorum ſpecie camerę offerunt, immanibus ſalis columnis extantibus, quibus ſuperiora ſolido & ipſa concreta ſale, ceu fornices quidem ſuſtinendis montibus enati imminent, grauiſsimo ſeſe pondere admirabili quadam operariorum induſtria librante. Bochniæ mille quingentorum pondo Germanicorum graues micas extractas uidimus: hæc autem Romana pondo tria millia æquant. Aiebant interdum maiores cædi, neq́; id difficile creditu æſtimantibus, ſalis illic non glebas tantum, ſed montes etiam eſſe. Ex ingenti uero illo Sarmatiæ theſauro maius eius regni principi uectigal eſt, quàm pleriſque eſſe ex auri, aut argenti fœcundiſsimis fodinis poſsit. Etiam ſi hoc, quicquid eſt emolumenti, uix æſtimandis ſumptibus conſtat. Illud non præterierim, in multis Sarmatiæ locis copiæ ſalis euidentia ueſtigia ſpectari, in quibus tamen fodere lege cauente prohibentur, qui adhabitant, ne rei precium euileſcat, & detrimentum emolumento maius fiat. Veliſcenſem fodinam quatuor plus minus horis bona parte colluſtrauimus, comitantibus nos Rudolpho noſtro Agricola. Benedicto Vadiano fratre, & adoleſcentibus duobus Cracouianis Seuerinorum familiæ, ſpectatiſſimæ indolis, qui unà ſe in horrendam illam altitudinem demiſêre. Solus Agricola, cui caput eſt natura uertiginoſum, & ex ſtudijs debile, nulluſq́; omninò ad ſcandendum incautius animus, tantiſper donec extraheremur, & noſtro redderemur cœlo, nos operiebat. Bochniæ ijdem ferè nobiſcum deſcenderunt, ducente nos & ſingula diligenter commõſtrante Ioanne de Oleſchincky, Damiani domino, uiro præter humanitatem & candidiſſimos mores imaginibus etiam & literarum peritia claro. Cui pro ſingulari beneuolentia & liberalitate ſua, non ſatis uidebatur in hominem peregre aduenam collatum officij, quòd unà periculoſa uectura demiſſus in fodinas eſſet, quòd omnia indicaſſet, & expoſuiſſet, niſi ſexta ferè hora demum reductũ, cum feſſum, ſqualidumq́; cerneret, & lauandum curaret,

Bochniarum ſalina operoſior.
Bochniæ ſalinæ altitudo.
Ludouicus Decius.
Salis gemmæ.
Salis factitij ratio.
Plinius.
Tacitus.
Salis in Sarmatia montes.
Glebarum ſalis pondus.
Magnum è Salinis uectigal.
Rudolphus Agricola.
Ioannes de Oleſchincky.

curaret, & apparatiſsimo prandio in regia arce exciperet, toto ſodalitio noſtro biduano hoſpitio incredibili humanitate tractato. Porrò ne is quidem beneficentiæ finis erat, poſtridie nos in uillam ſuam Damianam deduxit, fertili agro ad piſcoſi amnis ripam extructam, & undique amœniſsimo nemore clauſam, in qua iucunda deambulatione facta, rurſum elegantiſsimo & planè ſaliari prandio non tam ferculorum apparatu, quàm morum & facilitatis ſuæ comitate mirificè exhilarauit: additis mox, qui nos compendiarijs itineribus Cracouiam reducerent. Quid ni autem fatear, ſummam beneficentię me Ioanni Bonero debere ſalinæ utriuſq́; prefecto: qui ſimul acituros nos Bochniã intellexit (iam enim Veliſcum uideramus) literis actutum præmiſsis, ut his modis cum uniuerſo ſodalitio exciperemur, curauit. Eſt hic uir grauiſsimus, prudentiſsimusq́; authoritate, & gratia nullis ſanè in Sigiſmundi regis aula cedens, prętereа exterorum (ad Rhenum enim natus eſt) primus, qui tantis fortunæ ornamentis, tantaq́; dignitate apud Sarmatiæ principes inclaruerit. Ac de ſalis quidem fodinis Sarmaticis hactenus.

Ioannes Bonerus.

DE SARMATIA COMMENTARIOLVS HARTMANNI SCHEDEL, ARTIS MEDICAE DOCTORIS.

Armatia eſt nimis uaſta & ampla regio, ſed inculta & in ſolitudine poſita, & ſub rigidiſsimo æthere iacet. Hæc ex ortu Moſchos & Tanain fluuium habet: A' meridie Dacos & Pannonas: Ab occidente Bohemos, Morauos, Sleſios, & Teutones: à ſeptentrione mare Germanicum & Sinum Codanum. Id uerò quod regni nomen tantùm ſortitur, Poloniam uocant. Hæc duo nomina habet. Nam eam partem terræ ubi ſita eſt Cracouia, minorem Poloniam nominãt: At ubi Poſnania & Gneſzna ſurgit, maiorem nuncupant. A' Craco autem primo duce uſque ad ætatem primi Boleslai non niſi dùces illic imperitabant. Temporibus autem primi Othonis Cæſaris Boleslaus clariſsimus dux fuerat. Non is de quo in uita diui Stanislai dicemus. Nam ille nepos eius fuit, qui ex monacho huius Boleslai filio natus fuerat. Iſte igitur Boleslaus regem Franciæ & Germanas gentes uictrici manu infeſtabat. Tandem ſub Othone Cæſare tali bello finem dedit & fœdus cum Germanis & Gallis contraxit. Otho autem Cæſar uidens tanti principis animi magnitudinẽ, quam toti Germaniæ & Sarmatiæ notam fecerat, ſe cum Boleslao duce in Sarmatiam cõtulit ut & imperium, & poteſtatem eius planiùs perſpiceret. Quem illuſtris dux ſummis honoribus in Poſnan ſuſcepit. Nam tribus ante urbem millibus Paſſuum, aut longius ſericas lanas, muriceaſq́; ueſtes auro, argentoq́; decoratas per uiam, qua Cæſar iturus erat, proſterni iuſsit. Et poſt ingreſsionem Cæſaris in urbem Poſnam cuicunq́; licitum fuerat illa deferre & deportare. Illic magnificis, ſplendidiſsimiſq́; conuiuijs & Theatris, cęteriſq́; cærimonijs Cæſarem uenerabatur ut nulla, quàm aurea, illic forẽt ſuppellectilia: quæ poſt quoslibet cibos in puteos, quorũ fundi nemo certus erat, deijci ac deperdi iubebat. Multas alias pompas ac munificentias Cæſari Othoni inſtaurabat, quæ ſatis amplè Sarmatica hiſtoria enarrat. Iamq́; uidens Cæſar tanti principis liberalitatem, & mentis ſublimitatem, diuitiarumq́; abundantiam nõ ab re animo duxit tantum clariſsimum ducem corona regia dignum fore. Eum itaq́; regali ſceptro ac diademate exornauit, ac cæteris dignitatibus ſedem regiam requirentibus celebrauit. Ne autem Boleslaus iam illuſtris rex tanti erga Cæſarem beneficij ingratus uideretur, brachium diui Adelberti antiſtitis, quem Pruteni nefanda morte trucidarunt, pro munere Cæſari obtulit. Iamq́; aucto regni imperio uſque ad annos ſalutis noſtræ. M. C C C C. aut paulo antea rex Poloniæ dum abſque prole diſceſsiſſet. Tandem dux qui Lithuanis ac Ruſsiæ præſidebat, in regem electus fuit qui idola antea coluit. Sed eo tempore quo illi regium ſceptrum deferebatur Chriſtianam religionem cum omni terra, cui præerat, ſuſcepit. Itaq́; Lithuanos ac Ruſsitas ad regnũ Sarmatiæ ſic adiunxit, ut nõ niſi abſq́; certa cõditione diſſolui poſsint. Is ergo illuſtriſsimus princeps Prutenos, maritimas germaniæ gentes, ſæuiſsimo bello ſubiugum duxit ac imperium amplius extendit: Vbi inſignes urbes extant Dantiſcum & Thuronia. Eſt & clariſsima arx Marieburgum cui ſimilis nemo mortalium uidiſſe fertur multis uarijs ſtructu-

ris,mœnibus,turribus ac foſsis munita,ut nulli inimicorũ tutus ſit ad arcem acceſſus. Am
plius imperium ante aliquot annos fuerat: infeſtante tamen Tartarorum & Turcarum
perfidiſsima gente magnũ toti Sarmatiæ damnum illatum eſt. Nam terra, quæ poſt Ruſ-
ſiam uadit,quam gens Podoliam uocat,tota exuſta & in ſolitudine poſita eſt: ut & neceſ-
ſitatem peregrinantibus ferre non poſsit quamuis fertiliſsima ſit: ita ut gramina in altitu-
dinem unius celſi uiri excreſcant: & apibus,& melle tota redolens ut non ſatis illis locus
ſit ubi mella deferant. Sub arboribus nanq; aut uirgultis & ſyluis fauos ſic educunt. Her-
cynium autem celebratiſsimum nemus,quo in tota Europa nihil præſtantius,Sarmatiam
totam percurrit & circa Cracouiam ſaltus ſuos extendit: per quos ire poteſt unuſquiſq;
uſq; in Lithuaniam & Scythiam. Tantis brachijs regionem illam totam peruagatur, fera-
rum maximos educens greges. In ea uerò ſyluæ parte,quæ ſeptentrionalior eſt, biſſontes
fert:quæ ferox ac immanis bellua eſt,humanum genus maximè peroſa: ad ueſcendũ qui-
dem maximè conueniens: Formam autem gerit citrini coloris: frontem latam & cornua
fert,ut nec uenationi ſatis aptum ſit niſi maximis,uarijsq; laboribus. Metallum uerò nul-
lum quam plumbum Sarmatia fert: non alia quàm Saturni cauſa: qui terram rigido infe-
ſtat frigore. Salis autem maxima copia eſt,qua cæteræ longinquæ gentes utuntur. Quod
maximum præſtat toti regioni emolumentum: qua nulla regi ipſi maior in toto regno
gaza extat. Nam ſub terra exciduntur ingentia ſalis ſaxa. Extra terram autem aliud ſal ex
aqua decoquitur. Eſt & Sarmatia ferax & uberrima tellus omni genere fructuũ & quic-
quid ad paſcendum,humanum corpus expetit. Nunc addenda eſt clariſsima proles illu-
ſtriſsimi principis Vladislai,de quo antea diximus. Is tres, (ut quidam ferunt) uxores ha-
buit,ex quibus duos ſuſceperat filios, quorum unus natu maior Vladislaus uocabatur,
alter Caſimirus. Vladislaus autẽ poſt mortem patris regio inſignitus fuerat imperio. Itaq;
Hungariæ & Bohemiæ,& Poloniæ regnis præſidebat,ubi clariſsima geſta militari manu
faciebat,ac imperium & Chriſtianam religionem amplificabat. Nam regi Turcarum tan-
tum terrarum depopulatus fuerat,ut & ante Cõſtantinopolim caſtrametaretur: ubi dum
ſæuiſsima bella erga Turcas gereret ac utraq; pars crudeliſsimo conflictu decertaret,Pan-
nones uerſis tergis fugã dabant ac regem cum paucis Sarmatiæ copijs in tãta hoſtiũ mul
titudine reliquerunt. Caſimirus uerò dux Lithuanis, & Ruſsiæ præerat. Inde dum caſus
regius genti notus fuerat, Caſimirus per Sarmatias in regem declaratur, qui filiam ducis
auſtriæ,ſororem Ladislai,qui regno Bohemiæ & Hungariæ prȩſidebat,in uxorem duxit.
Ex ea ſex ſuſcepit filios & quinq; filias. Primogenitus uerò Vladislaus uocatur. Hic ad-
huc iuuenis exiſtẽs in imperium regni Bohemiæ electus fuit,mira quadam animi magni-
tudine ac optimis conſilijs pollens. Ob quod dum Matthias rex Hungariæ diſceſsiſſet
& regnum Pannoniæ adeptus eſt. Huic erat proximus frater cui Caſimirus nomen pa-
ternum datũ fuerat,qui ſummo ingenio ac prudentia claruit, tandem morbo inualeſcen-
te perijt. At huic ſucceſsit illuſtriſsimus princeps Iohãnes Albertus, iam futurum toti or-
bi ſpectaculum. Is plurima illuſtria geſta militari bello apud Tartaros ac cæteras gentes
edidit. Poſt patris autem obitum regno ſucceſsit, ubi fauente illi proſpera fortuna regnũ
uirtute ſua & optimorum,doctiſsimorumq; uirorum cõſilijs gubernat. Inclytus uerò dux
Alexander quartus natus regius eſt,cui fortitudine & mentis ſublimitate parem tota Sar-
matia uix tulit. Hunc ob eius conſtantiam Lithuani poſt mortem patris in ducem ſuſce-
perunt,qui & maximum toti Sarmatiæ decus eſſe exiſtimatur. Poſt hunc ſequitur Sigiſ-
mundus celebris princeps,qui paterna ſequitur ueſtigia. Is multis egregijs geſtis clareret
ſi illi aliquid fœlix fatum aſpiraret. Celeberrimus aũt Fridericus princeps ultimum natorũ
locum obtinuit,qui innata animi ingenua uirtute relinquens uanos principum tumultus
& inquietam uitam ad ſedem tranquilliorem ſeſe contulit. Vnde Epiſcopus Cracouienſis
electus ad Archiepiſcopatum Gnetznenſem poſtea deuenit. Hij omnes clariſsimi quinq;
principes hanc uſq; in ætatem, magnificè ac celeberrimè uitam ducunt. Inter filias uerò
quinq;, prima nupſit Georgio duci Bauariæ: Secunda Friderico Marchioni Bran-
denburgenſi. Tertia duci Pomeraniæ. At duæ reliquæ innu-
ptæ apud matrem uitam ducunt.

DE SAN

DE SANCTO STANISLAO EPISCOPO *Cracouienſi, Patrono Sarmatiæ.*

DIuus Stanislaus,uir magnæ apud Deum auctoritatis, totus Sarmatiæ patronus
& ſignifer,natus anno ſalutis noſtræ M.viij. in rure quod Sczeppanovvo uo-
cant nobilibus ac claris parentibus quorum cura fuit in templis diuino ſeruitio
incumbere,& Deum pijs placare precibus. Is dum in iuuentutem deueniſſet,pa
tris monitu in celebre gymnaſium Lutetia deuenit ubi optimarum literarum ſtudijs ſum-
mam operam dabat: unde multis uirtutibus floruit, ſacro autem,diuinoq; iuri præcipuè
inſiſtebat: non ea quæ huius ætatis iuriſperiti quȩſtus cauſa ſolent ut maiorum dignitatũ
honorem adipiſceretur: ſed ut ſi quando locus,ſtatusúe,aut conditio ſua ferre poſſet, ut
tantum miſeris,quantum potentibus,orphano,pupilloúe iuſtitiam adminiſtraret, & uni-
cuiq; æquo pondere,quod ſuum eſſet iubente id lege,redderet. Tandem paternas ſedes re
diens,Cracouiam inclitam Sarmatiæ urbem deuenit. Illic ob uirtutem & ſcientiam ſuam
canonicali dignitate fungitur. Mortuoq; antiſtite,cœleſtis numinis prouidentia in præſu
lis ſedem declaratus fuit. Hunc dum ſemper optimo ordine ſtatum deferret, curabat ſa-
cram religionem ac diuinum cultum amplificare. Empto tandem rure à quodam milite,
eoq; mortuo,amici illius uillam eandem iure hæreditario à diuo præſule repetere cona-
bantur. At ille teſtimonium huius ſtipulationis,emptioniſq; proferre non potuit. Nam
hij qui huius rei ſatis edocti fuerãt,propter illorum potentiam latebant. Vir ergò ſanctus
orationibus ac ieiunijs incubuit,confiſusq; ſummi Dei potentia,qua ſe iam diu munitum
cognouerat,accedens ad tumulum defuncti militis,à quo rus illud emerat,& euoluto la-
pide & arena,pia & deuota oratione Deum obteſtabatur,& mortuum illum per quatuor
annos in uitam reduxit. Eumq; coram tyranno Boleslao apud quem tale ius agebatur,
conſtituit: Aſtantibus illic ſuis aduerſarijs,cæteriſq; regni optimatibus: quo ſe emiſſe uil-
lam apertè demonſtrauit: Iamq; ſæuus Boleslaus fœdo,turpiq; luxu inſiſtebat,ac omnem
in ſuas gentes perfidiam & tyrannidem exercebat: ac illuſtres uiros,egregioſq; ciues ne-
fandis,diriſq; ſupplicijs excruciabat. Stanislaus uerò Chriſti uates haud longius id feren-
dum exiſtimabat. Itaq; regem intrepidus adiens ut talibus cœptis deſineret illum obiur-
gabat. At ille magis in dies facinus exercebat. Tandem à præſule in ſententiam excom-
municationis ponitur,quare tyrannus Boleslaus ignarus præ furore, quid ageret, dimiſit
ſatellites ſuos ut præſulem quocunq; eſſet loco,trucidarent. Eo tempore diuus Stanislaus
in ſacellum diui Michaëlis, quod ſuper rupellam in Caſimiri urbem conditum eſt, deue-
nerat,gratiſsimum illic Deo offerens ſacrificium: hunc in locum dum miniſtri regij deue-
niſſent,iamq; ter ingredi templum conarentur,ter iterum pulſi,diuina potentia in tergum
cadebant. Id poſtquam ad regias aures deuentum fuiſſet, magno fremitu rex Boleslaus
in ſacellum properat: ubi ſanctum præſulem iam ſacrificia offerentem immani uerbere ac
ſæuiſsimis ictibus trucidat. Tandem per miniſtros in fruſta partitus, extra urbem deijci-
tur,ut uolucres illud uncis,roſtris diuellerent: ſed diuina ſic agente prouidentia aquilæ il-
lic aderant,quæ precioſum corpus in unum collegerunt,ſummaq; diligentia id ſeruabant
quouſq; ciues ipſi maximo, uenerandoq; ritu in rupellam honorificè ſepelirent. Tandem
in numerum ſanctorum relatus,ut præmiſſum eſt,in arcem regiam ad templũ diui Vven-
tzeslai deductus in aurea tumba multis miraculis corruſcat quẽ populus multo thure ac
precibus indies ueneratur.

DE CRACOVIA VRBE REGIA SARMATIAE.

CRacouiam urbem regiam,inſerendam,haud abſurdum eſſe duxi. Nam celebris
Germaniæ ciuitas eſt teſte Ptolomæo optimo, lucidioriq; Coſmographo qui
eam Corrodunum appellat. Strabo autem Germaniam diffinit, quantum Rhe
nus & Albis in ſe clauſerint. Nos ea cauſa ſanè non indignam urbem Sarmatiæ
foro cenſemus. Hanc à prima eius origine repetendam ſatis dignam eſſe putaui. Sed ne
prolixiori,ambiguaúe oratione narrando fabulari uidear, breuiter de eius ſitu quippiam
narrare conſtitui. Cracouia igitur illuſtris urbs Sarmatiæ quam Poloniam uocant ad ri-
pam Iſtulæ non longè ab eius fontibus ſita eſt. Hæc à Craco primo duce condita fuiſſe,&
ipſius nomine celebrata eſſe à multis dicitur. Hæc altis primum mœnibus cingit & pro-
pugnaculis & celſis turribus: poſt paruo muro & ob uetuſtatem ruituro ſimili. Tandem
uallis ac foſsis: ut imminentibus hoſtibus facilior aditus prohibeatur. Hæ quædam piſci-
narijs

narijs aquis repletæ: quædam uirgultis frutice ac graminibus uirent. Poſt aggerem uerò
qui ualli imminet, amnis non latè fluens Rudijs dictus, totam ciuitatem circumluit. Hic
rotarum orbes agitat, qui cererem ſaxis conterunt & emolliunt. Deductus tandem per
ſubterraneos cuniculos & cannas toti urbi ſatis undarum præbet, Portæ urbis ſeptem. In
ea uerò plurimæ pulcherrimæ ac egregiæ ciuium domus: ac plurima ingentia templa.
Præcipuum diuæ uirginis Mariæ in medio urbis extat cum duabus arduis, celſisq; turri-
bus. Sunt & illic multa monaſteria ubi multus deuotorum, religioſorumúe patrum cœ-
tus fulget. Ad ædem namq; glorioſiſsimæ Trinitatis ſic uocatam eſt celebris ordo prædi-
catorum. In ea uerò ſacra æde multæ ſanctitatis uir beatus Iacinctus nondum in nume-
rum ſanctorum relatus, magnis miraculis redolet, diui Dominici comes: qui adhuc ui-
uens tres mortuos in uitam reduxit. Ad templum uerò ſancti Franciſci eſt ordo fratrum
minorum non reformatus, ac cætera multa monaſteria. Eſt & templum non longè à por-
ta Iſtulæ quod ad ſanctam Annam uocant: ubi beatus cantus celebris huius urbis gym-
naſij doctor multis miraculis & prodigijs fulget, quamuis nondum in catalogum ſan-
ctorum aſcriptus ſit. Hanc iuxta ſacram ædem ſituatum eſt ingens celebre gymnaſium,
multis clariſsimis, doctiſsimisq; uiris pollens, ubi plurimæ ingenuæ artes recitantur, ſtu-
dium eloquentiæ, Poëtices, Philoſophiæ, ac Phyſices: Aſtronomicę tamen ſtudium ma-
ximè uiret, nec in tota germania (ut ex multorũ relatione ſatis mihi cognitum eſt) illo cla-
rior reperitur. Illic iam maximè Phœbus colitur, qui & eorum cruda elimat ingenia ac
polita reddit. Has ædes diuus Vladislaus illuſtris Sarmatiæ rex dum ex Prutenorum lit-
torali Sarmatiæ gente ſæuiſsimo conflictu uictoriam duxiſſet (cuius quidem belli plu-
rima clariſsima monumenta hanc uſq; in ætatem in arce regia, de qua paulò poſt dicemus
ſuperſtant) magnis opulentijs extruxit, libertatibus & ſtipendijs ſummis celebrauit, nec
incolæ urbis Sarmatico more uiuunt quos crudos & ignauos Sarmatas priſci dixerunt.
Sunt nanq; illic clariſsimi ciues, uirtutibus, prudentia, & comitate inſignes, humanitatem
& hoſpitalitatem liberaliter & familiariter erga quosq; peregrinos offerentes. Victus illis
ſplendidior quàm cæteris Sarmatis. Ex omni delicato genere cibi, potus illis frequentior
eſt, aqua hordeo & humulo decocta. Is quãtum neceſsitas ferre poteſt ſi ſumitur, profe-
cto nihil naturæ humanæ & ad corpus ipſum alendum conuenientius quicquam reperiri
poteſt. Sub arce uerò intra ciuitatem extat & aliud inſigne collegium, ubi Academia iuris
ac legum pollet. Ad urbis uerò ſeptentrionale latus adiacet paruum oppidum nullis qui-
dem mœnibus cinctum, quod Clepardium uocant. Nihil dignum ſcriptum in ea quàm
egregia ſacra ſedes diui Floriani ſtrenui Chriſtianæ fidei militis: Quam diuus Vladislaus
de quo antea meminimus canonicatu, cęterisq; dignitatibus ac muneribus refecit, & do-
ctoribus gymnaſium artium regentibus colendam reddidit. Rupes autem ac crepidines
nimia altitudine erectæ, ſic ut iam cœlum ſuſtentare uideantur: Tandem arenis conge-
ſtaq; terra obductæ, ingentem collem efficiunt, qui ea parte, quę in Boreã tendit, urbi im-
minet, & ex alio latere niuoſum carpathum altè tumentem reſpicit. Quam collis partem
inſignis Europę fluuius, Iſtula, quondam Germaniæ terminus, alluit: qui ex carpathi radi-
ce paruo quidem fonte proſiliens longiùs magis magisq; tumet, ita ut iam undarum au-
ctus mole, quæ ex Pannonicis montibus ſeſe in eum pręcipitant, trabes & ingentia robo-
ra, uariasq; lignorum ſtructuras deferat. Tandem ubi imbribus ac cęteris fluminibus ma-
gis tumuerit, rates ac onerarias naues ſecum ad germanicum Oceanum in ſinum Coda-
num deducit, ubi trino uaſto ore ſpumoſus ſeſe euoluens nomina deperdit. In eo autem
colle primum eſt ingens templum in decus diui Vventzeslai ducis Bohemiæ conditum:
ubi omnium illuſtriſsimorum uirorum monumenta ac ſepulturæ extant, multis opibus,
uarijsq; artibus exſtructæ marmoreo, allabaſtroq; lapide exſculptæ, quas maximo ritu
ac pompa celebrari conſuetum eſt. In medio autem templi extat celebre monumentum,
in quo clariſsimus Chriſti miles diuus Florianus requieſcit. Sunt & in eodem colle duæ ſa-
cræ edes, diui Michaëlis & ſancti Georgij. Pòſt egregiæ nobilium curiæ accedes ſacerdo-
tum qui noctu, dieq; templa uenerantur. Pòſt primùm ingens regia ſedes maximis ac
uarijs ſtructuris condita, quę totius regni Capitolium eſt, ubi tota regni gaza congeritur.
Hinc principibus declaratur imperium, nam regalis corona hic maximis cuſtodibus ob-
ſeruatur. Extra collem autem eſt monaſterium fratrum minorum religioſius ordinem ſer-
uans. Nec longè ab eo monaſterio extat cœnobium ſacrarum uirginum. Huic ex oppo-
ſito ad põtem ipſum eſt inſigne hoſpitale & ſacra ædes ſanctæ Hedvvigis. Ad aliam uerò
Iſtulæ ripam extat clara ciuitas (quam Caſimirum uocant) iam rege ſic uocato condita,
quam

quam Iſtula ubi ſub arce regia ſe diuiſerit, totam circumluit ac penè inſulam reddit. Eſt in
ea inſigne phanum diuę uirginis Katharinę, ubi ordo Auguſtinenſium floret. Tum & tẽ-
plum quod ad ſacro ſanctum corpus Chriſti uocant, ubi canonici regulares inhabitant.
Ac cæteræ aliæ ſacræ ædes. Extant & clariſsima monumenta uetuſti collegij iam inſolita,
quod illuſtris regina Hedvvigis conſtruxerat. Plurima præclara præterea in his urbibus
à uetuſtiſsimis temporibus geſta ſunt per illuſtriſsimos reges ac principes. Sed breuitati
imitati finem his impoſuiſſe dignum ſtatuimus.

LAVRENTII CORVINI NOVOFORENSIS ODE SAPHICA ENDECASYLLABA: DICOLOS TETRASTROPHOS PEONICÈ DE Polonia & eius Metropoli Cracouia.

TErra diffuſis ſpacioſa campis
Tenditur longè geminam ſub arcton,
Mille quam durus renouat Feracem,
Sarmata bobus.

Hanc licet multi latices amœno
Alluant riuo: tamen inter amnes
Pulchrior multas uitreus peragrat
Viſtula gentis.

Cærulum tollens caput à niuoſa
Rupe: torrenti ſimilis rapaci:
Deinde congeſto patulos fluore
Fertur in agros.

Regiæ celſus ſinuoſus urbis
Præterit muros: ubi Graccus horum
Auctor agreſti ſtatuiſſe fertur
Iura colono.

Hic ſibi pulchram Ioue nata ſedem
Pallas elegit: teneramq; uirgo
Imbuit ſummi patris erudita
Dote iuuentam.

Edocet formis uarijs ſolutum
Lite diſcordi chaos: & latentis
Prima naturæ peritura nullis
Semina ſeclis.

An Deus nubéſue tonent aquoſæ
Aëris ſpiſsi: trifidum ut iacentes
Fulmen in terris iaculatur ictu
Sæpe fragoſo.

Vnde Brumales ueniunt pruinæ,
Et uapor largo reſolutus imbri
Flabra uentorum: refluiq; magni
Tethios æſtus.

Cur ſitus chari è regione fratris
Roſcidus Lunæ globus it ſub umbram,
Sæpe mortales piceam tuentes
Lampada terrens.

Aureus criſpo ueniens ab Indo
Phœbus: aſtrorumq; ſui meatus
Hic uiros luſtrat nimium profunda
Mente capaces.

Pegaſi ſanctæ laticis puellæ
Hic ſonant plectro modulos canoros:
Colle Cirrheo & ſapiens relicto
Ludit Apollo.

Educat pulchras Venus hic puellas
In Iouis ſummi thalamos ituras:
Poma quæ ſolæ teneant Atlantis.
Aurea dignæ

Aut odoratis ſedeant in herbis
Qua nemus myrrha redolet Sabæum
Fundit & rubri pelagi niuales
Concha lapillos.

Pulchrior uirtus latet in uenuſto
Corpore, à nullo interitura fato:
Dotibus cuius ueniunt per æuum
Omne cauendæ.

Nec procul multa ſpecus excauatus:
Arte: ſub fauces Herebi profundas
Tendit: & ditis tenebroſa nigri
Tartara pulſat.

Intus obſcuræ poſuêre noctes
Turbidis ſedem tenebris opacam
Aetheris picti iubar expolitum
Vſq; peroſæ.

Nam nec Auroræ radijs: nec ullo
Sole luſtratur: ſuperum per axem:
Siue ſub terras ruit ad ſepulti
Orbis alumnos.

Huius è cæcis latebris amaræ
Exeunt rupes ſalis: & ſub auras
Turbinis magni ſuperas citata
Mole trahuntur.

Sudat occultis ſpecus hic cauernis
Fontis æterni laticem, is rigorem
Contrahit puri ſalis, ut calenti
Aeſtuat igni.

Iſta Saturni ſenioris aſtro
Liuido: & pigro remeantis orbe
Terra fœcundis nimium dehiſcit
Fœta metallis.

Mille nec longè rapidis equorum
Curſibus fertur glebus inquietus,
Siue Sol lucem uehit: aut opacas
Luna tenebras.

Inde connexum ſubitura cœlum
Aera in exhauſtis latebroſa uenis
Et ſimul ſurgit rudis impoliti
Lamina plumbi.

Hæc uiros tellus alit alma uaſta
Mole proceros: Viadri fluenta
Viſtulæ, aut quales nemoroſa radunt
Flumina quercus.

Martij crebro proceres capeſſunt
Arma in hoſtiles ruitura turmas
Et ferunt pulchris ſpolijs onuſti
Sæpe trophæum.

Quæ tuis ſummæ pater incola artis
Fixa delubris tibi conſecrarunt
Rurſus ut dextro patrios reuiſam
Marte penates,

CARMEN

CARMEN CVNRADI CELTIS P. L. AD VISTVLAM FLVVIVM, VBI ORTVM ET EXITVM EIVS DESCRIBIT ET DE VESONTIBUS & eorum uenationibus agit.

Vistula carpathi ducens radicibus ortum
Quæ sua Pannonijs aurea dona ferunt
Hic ubi præcipiti consurgit uertice χευμὸς
Pulsans æthereum per iuga celsa polum
Inde citus triplicem Cracouinam tendis ad urbem
Sarmatici regis mœnia celsa rigans
Hinc Masouina uagus te obliquas maior in arua
Qua patet Herciniæ portio uasta meæ
Horrida uillosos, quæ pascit sola uisontes
Et ualidos uros: monstra stupenda feræ,
Belua uasta: micans oculis: & cornibus uncis
Et nigrum Hirsutam corpus habet faciem
Pendula promissis gestat palearia uillis
Queis strumæ in morem guttura crassa tument
Cornibus elatis uenientem occursat in hostem
Et iacit in cœlum corpora prensa uagum
Arboreos truncos annosaq; robora quercum
Ventilat: ut uibrat per uaga rura caput
Quam cum uenator rigidis prosternere syluis
Apparat: hanc pulchro decipit ingenio.
Nam primum hanc iaculis, tento uel prouocat arcu
Vt furiat læsis belua cruda toris
Inde citus capit ille fugam, se robore tutans
Quod petit impactis cornibus illa suis
Se prensisse putans fugitiuum cornibus hostem
Sæuit & in gyrum robora uasta terens.
Ille feram (trunco se tutans) sæpe lacessit
Figit & in tetram spicula sæua cutem
Sic ubi iam toto lassatæ corpore uires,
Cessit & exanimis impetus ille ferus:
Mox alij circum iam stantes more coronæ
Conficiunt iaculis corpora uasta suis
Hinc propior codano Prutenas tendis ad urbes
Vistula: teutonicæ littora gentis habens
Quæ nunc Sarmatico seruit malefida tyranno
Germanum Dominum forte perosa suum
Hic multas urbes: ualidas construxit & artes
Teutonicus miles: pallia flaua gerens:
Scilicet ut Scythicos possit retinere tumultus
Effera barbaries dum sua castra mouet:
Vrbs ibi torna suas tollit sub sydera turres
Et Marieburgum maximum in orbe decus
Quod uagus in triplici circundas Vistula fossa
In codanum triplici plurimus ore fluens
Hic ubi præclaro munita est prusia portu
Vrbibus & populis diues in orbe micans
Quas inter claro Dantiscum lumine surgit
Qualiter eois Phœbe resurgis aquis
Sed quondam Gedonum, Gothorum à nomine dictum
Hincq; sinus Codanus nomina clarus habet
Ad cuius tractum: bellum memorabile gestum est
Inter teutonicos Sarmaticosq; uiros
Heu pudet: aduerso parta est uictoria marte
Hostibus ut barbas desecuere truces.
Vistula germanæ quondam ceu terminus oræ
Sic mihi iam fesso finis amoris eris
Et ueluti excedit, qui accepit uulnera bello
Sic cedo primo læsus amore puer.

ADAMI SCHROTERI SILESII ITER SALINARIVM SARMATICVM.

Ver erat, & Tauri fulgebat sidere Phœbus:
Spirabat pulso mitior aura gelu:
Cura mihi subijt quando lustrare salinas:
Vnde uenit duplicis copia magna salis:
Hic ubi Sarmatico se iactat in orbe Viliscum:
Millia quod Gracchi distat ab urbe duo.
Tunc ego ferratis iniectis ora lupatis
Torqueo, cornipedis tergore uectus equi.

Cracouia.

Mœnia sed postquam ueteris regalia Gracchi
Et Clarij linquo culta theatra ducis:

Casimiri urbs.

Vtq; tuas ueniens subeo Casimiria portas:
Transgressus ripas, Vistula magne, tuas:

Vistula fl.

Ecce mihi sese mons latus, & arduus offert:
Qui mihi cum socijs prætereundus erat.

Mons D. Benedicti.

Qui quòd sacratam Benedicti continet ædem:
A' cultore suo nomen adeptus habet.
Collis in hoc uiridi surgens ferit æthera uultu:
Miror, an humana ducat ab arte situm.

Sepulchrum Gracchi.

Culmine pyramidi similis, radice rotundus:
Deprimit illius firma columna caput.
Qui uelut excubias omnes agat altus in horas:
Cracouiæ patulos undiq; spectat agros.
Omine Cracouiam dextro qui condidit urbem,
Gracchus, consilijs, ære, manuq; potens:
Fertur in hoc corpus quondam posuisse sepulchro:
Hic ubi templa pius iam Benedictus habet.
Quæ mihi dum socius sic uerba recenset amicus:
Phœbus ad Oceani labitur actus aquas.
Ne'ue premat subitis me nox inopina tenebris:
Vlterius celerem calcar adurget equum.

Viliscũ

Vtq; salis plenum, cursu properante, Viliscum,
Cultaq; magnifici uidimus arua soli:
Vidimus & circùm cliuosos undiq; colles:
Et loca spiciferæ non satis apta Deæ:
Quà sed in Hesperias sol mergitur aureus undas,
Vrbis habent æquum grata uireta situm.
Arx iacet egregijs illic circundata muris:
Optima magnanimis, conueniensq; uiris:

Suppa

Sarmatico Suppam dicunt sermone: quòd olim
Hoc sit ab exigua nomen adepta casa.
Hanc ubi præterij: uenerandaq; templa Deorum,
Opposito Suppis ædificata loco:
Vtq; paludosæ superaui dura plateæ:
Excipit hospitio me quoq; Tencha suo.
Hospes equi motus strepitu, citus aduolat: & me
Ominibus saluum gaudet adesse bonis.
Hinc mensis fessi discumbimus arte paratis:
Ad partes ueniunt uina, dapesq; suas.
Multaq; de rebus uulgaribus, inter edendum,
Materiaq; placet de grauiore loqui.
Hospes facundo dum plurima disserit ore:
Miscet amabilibus seria dicta iocis.

Tunc ait: ô iuuenes, quoniam cognoscere uultis:
Inuenti quæ sit caussa, & origo salis:
Scite, Boleslaus cùm Sarmata regna teneret,
Nomina qui sancti casta pudoris habet:
Consortem quærens thalami, quæ ferret amanti
Gaudia legitimi, pignora chara, tori:
Magnanimum regni prius aduocat ille senatum:
Iussa legunt proceres, conueniuntq; simul.
Mittitur ad Belum subitò legatio regem:
Imperij dominum, Pannonis ora, tui:
Cuius præstantem rex poscit Sarmata natam:
Exemplum ueræ quæ pietatis erat.
Annuit ipse parens: regi despondet & illam:
Illa sui sequitur iussa uerenda patris.
Cùm uerò patrijs ad nos secessit ab oris:
Liquet & optati regna paterna soli:
Argenti uarijs cùm nollet & illa grauari
Dotibus (innumeras nanq; ferebat opes)
Res (ait) est iucunda quidem, nec inutilis aurum
Albaq; sub patrijs orta metalla iugis:
Non tamen hæc cuiuis fatum lachrymabile donat,
Inq; casa rarò pauperis esse solent.
Quin potiùs talem mihi da, pater optime, dotem.
Conueniens Iro quæ sit, & apta Midæ.
Si tibi concedunt talem pia numina dotem,
Accipe nil tibi mens nostra negabit, ait.
Protinus ad patrias proficiscitur ipsa salinas,
Gemmaq;, qua digitos exuit, ima petit.
Inde Polonorum Cunigundis ut inclyta regi
Iuncta, fauore ducem, demeruitq; pari:
Nescio, quo, causa uisendi, tempore uenit:
Et nostros ferro scindere iussit agros.
Annulus, in patrias quem miserat ante ruinas,
Cernitur: & puri copia magna salis.
Carpimus intereà genialis fercula cœnæ:
Hospite tam gratis ora mouente sonis:
Lætaq; iucundis iubet interponere mensis
Gaudia, festiuos ore, manuq; modos.
Sed, mihi de uestris: mens est audire Salinis,
Inquam: plura uelis commemorare precor.
Ad nostras trino descenditur ore fodinas:
Subterrasq; tribus faucibus itur, ait.
Nomen habet regis, sacro iunctissima templo:
Quæ primùm regno protulit alma salem.
Altera Seraphij titulum sortitur, habetq;:
Hoc quæ præcipuas tempore præbet opes.
Tertia magnanimi meritis laudata Boneri:
Inuentoris habet nomina clara sui.
Hic & aquæ puteum montis fecére magistri:
Tollitur ad superas hinc salis unda plagas:
Quæ cùm ferratis fuerit benè cocta patellis:
Dat purum nobis utilis ecce salem.
Sic ait: & uerbis hospes solatur amicis,
Præbibit & fesso pocula multa bonus.
Donec, ubi quartam nox iam transegerat horam,
Mollibus intulimus membra leuanda toris.
Postera lux oritur: tepidis sol clarus ab undis,
Formosum nitido retulit ore diem.
Coschuitius patriæ non ultima gloria gentis,
Ad puteum famulo me properante uocat.
Hinc ad Seraphij conscendo concaua montis
Ora: precans claro dextra fata uiro.
Lignea præ ualido circundata machina ferro,
Quatuor intrepidis acta mouetur equis.
Illi prægrandis, robustaq; restis adhæret:
Omnia quæ superis extrahit apta plagis.
Posteà montanis induti uestibus, imus
Huc ubi nigra uagis faucibus ora patent.
Illic turba stetit trepido concussa timore,
Ima timens tremulos ad loca ferre pedes.
Prendimus inde manu sellas è subere textas:
Quilibet ad funem, quas ligat arte suum.
Vsibus assueti, rutilantem lampada gestant:
Et ne lætantur, cum pede quisq; cauet.
Vt tetigère solum primi, se quilibet aptè
Explicat, ut nobis possit & esse locus.
Terricolæ circum fauces stant undiq; fratres,
Indusijs cincti: lampada quisq; gerens.
Grandibus & peris præcincti membra, lucernis
In quibus apta ferunt pinguia sæua bonum.
Protinus anfractus uarij, uarijq; meatus
Ostendunt miras, significantq; uias.
Non ego tot curuis ambagibus atria Cretæ
Dædaleas credo composuisse manus.
Dumq; ita per salsos alacres erramus hiatus,
Longiùs & cupidi continuamus iter:
Venimus ad latas cameras (sic Sarmata dicit)
Quæ spatio superant magna theatra suo.
Quæ uelut excelsis firmantur templa columnis:
Neúe ruant, solido de sale fulcra premunt
Grandes uoluebant ad fauces undiq; massas:
Nocte, dieq; frequens quilibet urget opus.
Ille latus cuneis findit, ferroq; rigenti:
Ille secat glebas sub pede sæpè graues.
Ille ferit stando, iacet hic, sedet ille supinus:
Et quò quisq; potest aptius, istud agit.
Paruula conuerrunt teneri segmenta ministri
Carpentisq; trahunt alta sub ora suis.
Prætereà montes destillant undiq; guttas:
Sed nihil hæc nobis attulit unda mali.
In puteum siquidem deducta canalibus altum,
Tollitur ad nostras utribus hausta, casas.
Sic igitur multas sub montibus erro per horas:
Vlteriùs fessi uix potuère pedes.
Dumq; salis uideo tam puros undiq; montes:
Fulua quibus cedit diuitis unda Tagi:
Cernitur inferiùs nobis immane barathrum:
Scilicet à festo nomina Solis habet.
Frusta leuant salis hîc bisseni magna ministri:
In medio rota stat lignea, fune grauis.
Hæc ego cùm uidi: satis est potuisse uidere,
Aio: iuuent alios ista theatra uiros.
Ad putei tandem sic uenimus ora patentis.
Languebant tarda corpora lassa mora.
Ictibus ingentes strepitus, sonitusq; mouemus:
Pulsantes ferro robora querna graui.
Cùm primùm pedibus nostrum sensère tumultum:
Demittunt restem, nosq; paramus iter.
Pensilibus uecti sellis, sic reddimur auris:
Dulce fuit, rursus cernere posse diem.
Tunc ego: iam satis est celebres uidisse salinas:
Carmine uicturas tempus in omne meo.

CONRADI CELTIS PROTVCII

ὁδοιπορικὴ SALINARIA.

AD

IANVM TERINVM.

IANE canens gelidis repetebam sæpè sub antris:
Cur nullo nobis tempore scripta dares.
Fortè tuum reris uatem mersum esse profundo:
Pandit ubi tristes Sarmatis ora specus:
Multaq; de umbrosis ceduntur saxa cauernis:
Quæ niueum tribuunt igne soluta salem.
Vel saltem poteras paucis mandare: ualeto
Celtis, & infernas i rediture domos.
Sed redij superas dextro Ioue uiuus in auras:
Lustraui Stygij tristia regna canis.
Alcidæ similem uideor subijsse laborem:
Et socia Theseu, qui rapis arma manu.
Illaq; iam rigido uolui tibi scribere uersu:
Quò noster solitum pignus haberet amor:
Est specus, immensis pandens cum faucibus ora:
Suppositumq; uident lumina nulla solum.
Sed face candenti distantia longa notatur:
Fax ubi inexhausta luce fatiscit humo.
Ora specus circum latissima machina surgit:
Quam rota cum rapidis turbine uersat equis:
Robora transpositum per multa uolumina funem
Plectuntur: curuo pondera dente trahens.
Lubricus hic cæcum mortales mittit in antrum:
Aërium præbens irrequietus iter.
Huic ego sum tremulus toto cum corpore uinctus:
Vt fueram tristes ausus adire domos:
Quas neq; lucifluus collustrat lumine Phœbus,
Nec radijs penetrat lucida facta soror.
Cum Ioue candenti fugit hinc Cyllenius ales:
His neq; sub specubus Mars uiolente rubes.
Nec Veneris flammæ rutilant hoc orbe remoto:
Falciferiq; senis lurida stella latet.
Plaustra nec undiuagis ibi monstrant æquora nautis,
Illa nec arctophylax regna sepulta uidet.
Cæca sed hic uolitant tenebroso sydera mundo:
Sydera, quæ nullum sunt paritura diem.
O' mihi quàm magno trepidabant corda pauore,
Pendula lictores dum mea membra ligant:
Et mea Tartarea condunt ubi corpora ueste.
Nullus erat toto uiuus in ore color.
Dumq; inter uitam medius, mortemq; uolarem:
Dædalei timui fata subire fabri:
Et mea signassent fatalem nomine terram
Celtica: quæ fuerant, IANE, canenda tibi.
Sed modò cùm superas redijssem sospes in auras:
Oblectat tales sæpè subisse specus.
Quippe ea, quæ uidi, statui mortalibus olim
Pandere: quot pœnas Tartarus acer habet.
Intereà rigidum depone à fronte Catonem:
Et somno curas, tristia pelle mero.
Decipimur uotis: & tempore fallimur: & mors
Deridet curas: anxia uita nihil.

IACOBI

IACOBI PRILVSII DE PROVINCIIS POLOnicis, & quibusdam Regum diplomatis Tractatus: ex statutorum libris ab illo publicatis exscriptus.

CAPITVLVM I.
De Magno Ducatu Lithuaniæ.

LITHVANIA, est Regio in Sarmathia, quæ ab Oriente Scythiam: à Meridie Poloniam minorem, ab Occidēte Mazouiam, à Septentrione Liuoniam, Samogitiam, & Moschouiam habet. Et licet hic Ducatus ad ducēta ferè milliaria Germanica quaquauersum pateat: Gens tamen Lithuanorum superioribus annis (æquè ac Regio multis sui locis sterilis & inculta est) obscura & contempta, Duciq; Kiouien. tributaria fuisse memoratur: donec Vithenes Dux quidam eorum sumptis uirium incrementis negaret ei tributum: quin & iugo Principibus Russiæ uicissim iniecto, eos ad tributa sibi pendenda adegerit. Nec longo pòst tempore, IAGELLO Magnus Dux Lithuaniæ, circa annū 1386. Heduigi filia Ludouici Hungariæ, & Poloniæ Regis in uxorem ducta, Sacro baptismate tinctus, Vuladislai nomen, unaq; Regnum Pol. Baronum Regni consensu accepit. Prætereaq; secum fratres quatuor & gentem Lithuanam, confractis eius idolis, lucisq; incensis, & exemplo suo, & tunicarum in concursantem pannosam plebem largitione ad fidem Christi conuertit: fideq; neophytos opera Polonorum primis rudimentis doctrinæ Christianæ instruxit: ac insuper Ducatum suum Lithuaniæ, Samogitiæ, & Kiouiæ, cum Alexandro Vitouudo, alijsque fratribus suis Regno Poloniæ incorporauit, & uniuit perpetuò. Hic primus Lithuanum nomen adeò illustrauit, ut & Polonia ab hoc primū Rege, eiusq; successoribus, tam literarū, quàm armorum gloria florere, amplissimiq; Regni nomen habere cœperit. Qualisq; & quantus hic uir fuerit in Magistratu declarauit. Habuit autem fratrem Alexandrum Vitouudum in rebus gerendis quasi Thesæum. Hic enim loco fratris Lithuanis Magnus Dux relictus, adiecit suo, & fratris Ducatui Ducatum Plescouensem, Ducatum Nouogrodiens. & Ducatum Smolenscens. qui an in curia Principum, an perfidia præsidiorum à Moschis intercepti, Lithuanisq; detracti sunt, scire non possumus: certè qui nostrorum Principum uelit, haberet satis materiæ ad parandam sibi gloriam, atque adeò nominis immortalitatem, in recuperanda defectrice Silesia, & Pomerania ab una parte Reg. & in repetendis ijs Ducatibus, quos dicimus à Moschis esse interceptos, parte ab altera: item Oczakouio à Scythis, nisi quod interdum iniquior etiam pax iustissimo bello est anteferenda.

ARTICVLVS I.
Magnus Ducatus Lithua. Reg. Poloniæ.

IN NOMINE DOMINI AMEN, Ad perpetuam rei memoriam, debitores sumus Spiritualis alimoniæ salutaria illis pocula ministrare, quibus prēsidentes temporalium commodorum præstamus suffragia: ut quos ad corporis necessitatem sustentamus, salutis etiam ipsis, quantum nostra sufficit facultas, ministeria porrigamus: ne dum temporalibus insistimus profecti bus, uitæ commoda negligere uideamur. Et unde dona benedictionis, & brauium expectamus sempiternum, inde uitæ detrimenta sentiamus, & præmijs destituti adoptatis nulla laboris nostri commoda consequamur. Expedit perquirere, & debita attēdere ratione, ut dū hominibus impartimur carnis beneficia, meditemur qualiter ipsis cœlestia præbeamus alimenta: & quos in hoc sæculo transitorijs rerum condimus copijs, illis uiam æternę beatitudinis demonstremus, quatenus & hic nostræ munificentię cognoscant præsidia, & tandem futuræ gloriæ compendia per exercitia directionis nostræ appræhendant, in omnium SALVATORE. Proindè nos VVLADISLAVS Dei gratia Rex Poloniæ, nec'non terrarū Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradię, Lanciciæ, Cuiauiæ, Lithuaniæ Princeps supremus, Pomeraniæ, Russiæq; Dominus & hæres, &c. Et ALEXANDER, aliàs Vitouudus Magnus Dux Lithuanię, necnon terrarū Russię Dominus, & hæres, &c. Significamus tenore præsentiū, quibus expedit uniuersis, prēsentibus, & futuris præsentium notitiam habituris, quomodo terras Lithuaniæ, & earum incolas

125. 126. 127. Vulad. Iagel. et Vitouudi in HRODLO. 1400.

noſtro ſubditos dominio, in quos ſæpè liberalitatis noſtræ manum extendimus, & pro-
fectui ipſorum intendentes, multa frequentia, ſtatum, & conditionem eorum ſemper ſtu-
duimus facere meliorem. Feruenti deſyderio cupientes in aſſumptæ fidei deuotione
iugiter ſolidare, & fundare. Vt ipſos altiſsimus, quo pręſtante lumen fidei per noſtram
operam receperunt, ad laudem, & honorem ſui nominis, & eiuſdem fidei catholicæ au-
gmentum gratiæ ſuæ chariſmate confirmaret. Cùm eos ſæpè munificentiæ noſtræ donis
refecimus, ſummoperè affectamus Spiritualibus gratijs refouere, & per quæq; legitima
ſtudia, & labores id feruentius mancipare. Qui ut ſe in fidei conſtantia commodiùs
exerceant, & creſcāt de uirtute in uirtutem, iugum ſeruitutis, quo hactenus fuerunt com
pediti, & conſtricti, de ceruice ipſorum deponentes & ſoluentes, ex innatæ nobis beni-
gnitatis clementia, ipſis libertates, immunitates, gratias, exemptiones, & Priuilegia dari
catholicis ſolita, iuxta continentiam articulorum ſubſcriptorum, tenore præſentium con
cedimus, & largimur. Et primo quāuis eo tempore, quo almo Spiritu inſpirante fidei ca-
tholicæ recepta, & cognita claritate, Coronam Regni Poloniæ aſſumpſimus pro Chri-
ſtianæ religionis incremēto, & bono ſtatu, & commodo terrarum noſtrarum Lithuaniæ
prædictarum, ipſas, & cum terris ac dominijs ipſis ſubiectis, & connexis. Præfato Re-
gno noſtro Polonię appropriauimus, incorporauimus, coniunximus, uniuimus, adiun-
ximus, confœderauimus, de conſenſu unanimi noſtro, & aliorum fratrum noſtrorum, &
omnium Baronum, Nobilium, Procerum, & Boyaronum eiuſdem terræ Lithuaniæ uo-
luntate accedente, & aſſenſu: Volentes tamen terras prædictas Lithuaniæ propter hoſti-
les inſultus, & inſidias Cruciferorum & eis adhærentium, ac aliorum quorumcunq; ini-
micorum, qui præfatas terras Lithuaniæ, & Regnum Poloniæ demoliri nituntur, & in i-
pſorum deſtructionem machinantur, in certitudine, ſecuritate, & tutela melioribus repo
nere, & eis perpetuum commodum procurare, eaſdem terras, quas ſemper cum pleno do
minio, ac iure mero, & mixto, hactenus habuimus, & habemus uſq; modò à progenito-
ribus noſtris, & ordine geniturę, tanquam Domini legitimi, Baronum, Nobilium, Boya-
ronum uoluntate, ratihabitione, & conſenſu adhibitis, prædicto Regno Pol. iterum in-
corporamus, inuiſceramus, appropriamus, coniungimus, adiungimus, confœderamus,
& perpetuè annectimus: decernentes ipſas cum omnibus earum dominijs, terris, Duca-
tibus, Principatibus, Diſtrictibus, proprietatibus, omniq; iure mero, & mixto Coronæ
Regni Pol. perpetuis temporibus irreuocabiliter, & irrefragabiliter ſemper eſſe unitas.
Cæterùm omnes Eccleſias terrarum Lithuaniæ prædictarū tam Cathedrales, quàm Col
legiatas, Parochiales, & Conuentuales uidelicet Vilnenſ. & cæteras in eis erectas, & eri-
gendas, fundatas, & fundandas in omnibus ipſarum libertatibus, immunitatibus, pri-
uilegijs, exemptionibus, & conſuetudinibus uniuerſis conſeruamus. Harum ſerie medi-
ante iuxta conſuetudinem Regni Poloniæ. Barones etiam, Nobiles, Boyari terrarum
noſtrarum Lithuaniæ prædictarum, donationibus, priuilegijs, & cōceſsionibus ipſis per
nos datis, impartitis, & collatis, duntaxat Catholici, & Romanę Eccleſiæ ſubiecti, & qui-
bus clenodia ſunt conceſſa gaudeant, participent, & fruantur, prout Barones, & Nobi-
les Regni Pol. ſuis potiuntur, & fruuntur. Item Barones, & Nobiles prædicti bona i-
pſorum paternalia pari iure obtineant, ſicut Barones Regni Pol. ſua noſcuntur obtinere,
& donationes noſtras, ſuper quibus literas obtinent, à nobis efficaces, & fulcitas perpe-
tui roboris firmitate ſimiliter obtinebunt, & liberam habebunt ipſa uendendi, commu-
tandi, alienandi, donandi, & in uſus ſuos conuertendi facultatem: noſtro tamen conſen-
ſu ad hoc ſpecialiter accedente. Sic tamen quod ipſa alienando, commutando, uel do-
nando coram nobis, uel noſtris Officialibus iuxta conſuetudinem Regni Pol. reſigna-
bunt. Item poſt mortem patrum liberi non debent bonis hæreditarijs priuari, ſed ea cum
ſuis ſucceſſoribus poſsidere, prout Barones, & Nobiles Regni Polonię ſua poſsident, &
in uſus conuertunt beneplacitos. Similiter uxoribus ſuis dotalicia in bonis, & uillis,
quas ex ſucceſsione paterna, uel conceſsione noſtra perpetua habuerint, uel ſunt habitu-
ri, poterint aſsignare, prout in Regno Pol. aſsignantur. Filias autem, ſorores, conſangui-
neas, & affines ſuas præfati Barones, & Nobiles terrarum Lithuaniæ copulare poterint,
uiris duntaxat Catholicis, & tradere coniugio iuxta beneplacitum ſuæ uoluntatis, & iu-
xta conſuetudinem Regni Pol. ab antiquo obſeruatam. His autem libertatum conceſ-
ſionibus non obſtantibus Barones ad conſtructionem, & erectionē caſtrorum, uias ex-
peditionales facere, & tributa dare iuxta antiquam conſuetudinem aſtringantur. Hoc
ſpecialiter expreſſo, Quod omnes Barones, & Nobiles terrarum Lithuaniæ, fidelitatem,
& debitam ac Chriſtianam fidei conſtantiam nobis uidelicet Vuladislao Regi Poloniæ,
& Alexandro, aliàs Vitoudo Magno Duci Lithuaniæ, & ſucceſſoribus noſtris tenere de-
bebunt, & ſeruare, prout Barones, & Nobiles Regni Pol. ſuis Regibus tenere ſoliti ſunt,
& ſerua-

& ſeruare: ſuper quo Barones Boyarones, & Proceres terrarum Lithuaniæ prædicti iu-
ramentum nobis iam præſtiterunt, prout clariùs in literis ipſorum, quos cum Baronibus
Regni Poloniæ ſibi inuicem conceſſerunt, continetur. Pari modo ſub fidei ſacramen-
to, & ſub bonorum ſuorum amiſsione, nullis Principibus aut Baronibus, uel alijs cuiuſ-
cunque conditionis hominibus terris Regni Poloniæ aduerſari uolentibus, conſilia, fa-
uorem, & auxilia miniſtrabunt, uel præſtabunt: ſed eos tanquam hoſtes terræ, & domi-
niorum Lithuan. totis uiribus proſequantur, & ad nullum alium reſpectum habebunt,
niſi ad nos, & ad noſtros ſucceſſores, prout hanc ipſam Barones, & Nobiles prędicti pro
ſe & pro ſuis poſteris per fidei ſacramentum cautionem præſtiterunt, & fecerunt. Item
dignitates, ſedes, & officia, prout in Regno Pol. inſtitutæ ſunt, inſtituentur, & locabun-
tur: in Vilna ſcilicet Palatinus, & Caſtellanus Vilnenſ. & demùm in Troki, & in alijs lo-
cis, ubi nobis uidebitur expedire, iuxta noſtræ beneplacitum uoluntatis perpetuis tem-
poribus duraturis. Et huiuſmodi Dignitarij non eligantur, niſi ſint fidei Catholicæ
cultores, & ſubiecti S. Romanæ Eccleſiæ, nec etiam aliqua officia terræ perpetua, ut ſunt
dignitates, Caſtellanatus, &c. niſi Chriſtianæ fidei cultoribus conferantur, & ad conſilia
noſtra admittantur, & eis interſint, dum pro bono publico aliqui tractatus celebrantur.
Quia ſæpè diſparitas cultus, diuerſitatem inducit animorum, & conſilia patent talibus
diuulgata, quæ traduntur ſecretè obſeruanda. Item omnes, quibus huiuſmodi liber-
tas, & priuilegia conceduntur, nunquam nos Vuladiſlaum Regem Poloniæ, & Alexan
drum Vitouudum Magnum Ducem Lithuaniæ, quò aduſq; uixerimus, & noſtros ſuc-
ceſſores Reges Polon. & Duces Lithuaniæ, à nobis, & noſtris ſucceſſoribus ſtatuendos,
& locandos deſerant, uel recedant ab eiſdem, ſed ſub fide, & honore pariter, & onere iu-
ramenti, fideliter, & firmiter nobis, & ſucceſſoribus noſtris adhærebunt fauoribus con-
ſilijs, & auxilijs perpetuis temporibus, & in æuum. Hoc etiam addito, quod prædicti
Barones, & Nobiles, &c. Lithuaniæ poſt mortem Alexandri, aliàs Vitouudi Magni Du-
cis moderni nullum habebunt, aut eligent pro Magno Principe, & domino Lithuaniæ,
niſi quem Rex Polonię, uel ipſius ſucceſſores cum conſilio Pręlatorum, & Baronum Po
lon. & terrarum Lithuaniæ duxerint eligendos, ſtatuendos, & locandos. Similiter
Prælati, Barones, & Nobiles Regni Poloniæ, Rege Poloniæ ſine liberis, & ſucceſſori-
bus legitimis decedente, Regem, & Dominum non debent ipſis eligere ſine ſcitu, & con
ſilio noſtro, uidelicet Alexandri Magni Ducis, Baronumq;, & Nobilium terrarum Li-
thuaniæ prædictarum, iuxta tenorem, & contenta priorum literarum. Præterea prædi-
ctis libertatibus, priuilegijs, & gratijs tantummodò illi Barones, & nobiles terræ Lithua-
niæ debent uti, & gaudere, quibus arma, & clenodia Nobilium Regni Polon. ſunt con-
ceſſa, & cultores Chriſtianæ Religionis Romanæ Eccleſiæ ſubiecti, & non ſchiſmatici,
uel alij infideles. Item omnes literas quaſcunque Regno Polon. & terris Lithuaniæ
ante octo, uel ſeptem annos, ac poſt, uel circa coronationem noſtram conceſsimus, &
dedimus tenore præſentium confirmamus, ratificamus, approbamus, & robur perpe-
tuum imponimus eiſdem, haben. ipſas præſentibus pro inſertis. Hoc etiam addito ſpe-
cialiter, & expreſſo, quod præfati Barones, & Nobiles Regni Polon. & terrarum Lithua
niæ Conuentiones, & Parlamenta quando neceſſe fuerit in LVBLIN, uel in RARC-
ZOVV, & aliàs in locis aptis de conſenſu, & uoluntate noſtra celebrabunt pro commo-
do, & utilitate Regni Polon. & terrarum Lithuaniæ prædictarum meliori. Præterea
nos ALEXANDER, aliàs Vitouudus de conſenſu Sereniſsimi Principis domini Vula-
dislai Regis Polon. fratris noſtri chariſsimi eligimus ad arma, & clęnodia Nobilium Re-
gni Polon. terrarum noſtrarum Lithuaniæ Nobiles infraſcriptos, quos ipſi Regni Pol.
Nobiles ſimul cum omnibus, qui ex eorum ſtirpe originem ſuam ducunt, ad fraternita-
tis, & conſanguinitatis conſortia receperunt. Et primò Nobiles Lelyua, Monyuid Pala-
tinum Vilnenſ. Item Zadora, Palatinum Iauunum Trocen. Rauya, Minigal Caſtella-
num Vilnen. Lyſſy, Sunigal Caſtellanum Trocenſ. Iaſtrembcy, ſeu Lazanky, aliàs Bole-
ſthy, Nagora uocatos, Nemir, Trambki, Hoſtikonem. Topory, Butrym. Item Labancz,
alias Skrynſcy, Goligunt, Poraye, Nicolaum Bylymin. Dambno, Koreuuam, Odro-
uuaſz, Vyſchegerd. Vaduicz, Petrum Mondigerth. Dria, Nicolaū Tauutigerd. Habda-
nyecz, Iohannem Gaſtoldi. Polkoza, Volczkonem Kukua. Griſones, Butouudum,
Srzenyaua, Iadaldum, Pobodze, Kalonem, Grzymala, Iohannem Rymouidouicz, Za-
ramba, Ginet Konczeuicz, Pyrſzchala, Dauuxa, Nouina, Nicolaum Boynar, Dzaloſ-
za, Volczkonem Kokuthouicz, Kopacz, Gedoruoch, Rola, Dangyel, Sirokomla, Iaco-
bum Myngyel, Cattus Marinus, Voyſznar Vilkoleuicz, Pouala, Georgium Sangauu.
Item Pomyan, Saka, Doliua, Naczkonem. Sarza, Tuerbuth, Dolanga, Monſtuild, Bo-
goria, Stanislaum Viſſygin, Ianina, Voyſzym Danczykouicz, Bichaua, Monſtold,

Suuinka, Andream Deuuknethouicz, Rolda, Minimund Seſnikouicz, Sulima, Body-
uil. Item Nalancz, Koczanum, Lodza, Myczuſch, Gelithoue, Gerdud, Korczakoue,
Czuppam, Byala, Moydylonem Czuſzolouicz, Vanzyk, Koyczanum Sukouicz, Czo
lek, Iohannem Euil, Godzamba, Stanislaum Buthouutouicz. Oſmorog, aliàs Geralth,
Surgutes de Kyeſzlinn, &c. Quibus quidem armis, clęnodijs, & proclamationibus,
prædicti Nobiles, Proceres, & Boyari terrarum Lithuaniæ extunc, & in poſt ea perpetuis
temporibus ubilibet gaudeant, potiantur, prout ipſis præfati Nobiles Regni Polon. uti
frui conſueuerunt, & potiri. Vt autem corroborationis, & cautelæ uberioris omnia
præmiſſa accipiant firmitatem, pręſentes fecimus Sigillorum noſtrorum munimine cor-
roborari, præſentibus, & conſentient. ac ratum haben. Reuerendis in Chriſto patribus
Dominis Nicolao Gneſnenſ. Archiepiſcopo, Alberto Cracouien. Iohanne Vuladiſla-
uien. Petro Poznan. Iacobo Plocenſ. Nicolao Vilnen. Iohanne Electo Leopolien. Me-
tropol. Matthia Præmisl. Michaële Kiouien. Gregorio Vulodimir. Sbigneo Kamenec-
zen. Electo Eccleſiarum Epiſcopis Chelmenſ. & cæteris Eccleſijs uacan. Necnon Ma-
gnificis, ualidis, & ſtrenuis Criſtino Crac. Caſtell. Iohanne de Tarnouu Craco. Nico-
lao de Michalouu Sandomirien. Sandiuogio de Oſtrorog Poznan. Matthia de Vanſſoſ
ſe Calliſs. Iacobo de Konyeczpole Siradienſ. Ioanne Ligeza Lancicien. Matthia de La-
biſſyn Brzeſten. Ianuſsio de Koſczyelecz Gneuucouien. Palatinis. Michaële de Bogu-
milouicze Sandomir. Iohanne de Sczekoczyn Lublin. Dobeslao de Oleſznicza Voy-
nicen. Floriano de Rokithnicza Vislicien. Criſtino de Kozyeglouy Sandec. Martino
de Kolikouo, Clemente de Mocrsko Radomienſ. Domarath de Kobelany Biecen. Mo-
ſticio de Staſſouu Poznan. Ianuſsio de Tuliskouu Caliſsien. Martino de Kalinouu Si-
radien. Petro de Vuloſczoua Dobrzyn. Alberto de Koſcyol Brzeſten. Iohanne de Lan-
koſſyn Lancicien. Criſtino Kruſſuicien. Ioanne de Lacuchouu Zauichoſten. Martino
de Lubnicza Brzezin. Stanislam Gamrath Polanecen. Iohanne de Bogumilouice Ce-
chouienſ. Matthia Koth Naklen. Grottone de Iankouicze Malogoſt. Iuano de Obi-
chouu Srzemen. Ianuſsio Furman Miedzyrzecen. Caſtellanis. Sbigneo de Brzezye
Regni Polon. Marſchalco, Petro Szaffranyecz Succamer. Martino de Vuroczimouo
Vexillifero Cracou. Paulo de Bogumilouicze Cracou. Nicolao de Strzelcze Sando-
mir. Nicolao de Czarnkouu Poſnan. Iaka Kaliſsien: Andrea de Ludbranc. Cuiauien.
Petro de Vidaua Siradien. Nicolao de Suchydol Lublin. Petro de Thur Lancicien. Iu-
dicibus. Actum in oppido Hrodlo circa flumen Bug in Parlamento, ſeu congregatione
generali, die ſecunda menſis Octobris, ſub anno Domini 1413. datum per manus Re-
uerendiſs. in Chriſto patris, domini Epiſcopi Cracoui. ſupremi Cancellarij Regni Po-
lon. nobis ſyncerè dilecti. Scriptum uerò per manus Cyolkonis Canonici Sandomirien-
ſis ſecreti noſtri Notarij.

Prælati Lithuan. incorporant ſe Regno Polon. ac Regi Polon. ſe ſubijciunt, quem unà cum Polonis eligent.

Tempore Vuladislai Iagel. de Ducatu Magno ad Regnũ aſſũpti, 1401.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Tunc enim multis errorum, & dubiorum in-
commodis prudenter occurrimus, cùm geſta ætatis noſtræ literarum apicibus, &
Sigillorum appenſionibus cõprehendamus. Proindè nos Prælati, Principes, Baro-
nes, Nobiles, terrigenæ terrarum Lithuaniæ, & Ruſsiæ, uidelicet Iacobus diuina
prouidentia Vilnenſ. Eccleſiæ Epiſcopus, Dux Iuanus Olgimunti cum filijs ſuis, uide-
licet Andrea & Senikone, & cæteris, Mungaylo Gedygoldo fratre, & cæteris, Czupur-
na Marſchalco Senikon Iamunti, Fedorius Leonis cum Iuſskone fratre germano, Gal-
ſouu cum filio Khalnuſz, Gineyd cum filio Milus, & cæteris, Kinunth cum filio, Daux-
ha, Strzygoil Karikonis, Gyntolth Aſtok cum fratre germano, Dorgi Gaſtolth cum
Przehhindo fratre germano, Nemira cum fratribus ſuis germanis, Szagaylo, Olizaic
Veſsilonis, Voinad Ruſsylouicz, Kieſſgaylo, & Kumbold Volimontonis cum ſuis cæ-
teris fratribus germanis, Goligin, Roman Mileykonis cum fratre Volczkone, & cæte-
ris Voyſſyund cum filio, Radiuilo, Volochko Kauothmonis cum fratribus Butoldmun
tigailo, Hanuſs Montigerdonis cum fratribus ſuis, Douogin Viſsigirdonis, Draunti cũ
Veſskone filio, Volczko, uel Vtruicz, Volczko Konſſouutouicz, Dogirdi Voinis, Vid
zich cum fratribus, Goligind, Veydimin, Heſchis Selkouicz, cum cognationibus, &
Genealogijs ſuis: necnon tota uniuerſitas omnium & ſingulorum Nobilium, & terri-
genarum prædictarum Lithuaniæ & Ruſsiæ terrarum, quorum quamuis nomina ſingi-
latim hìc non ſunt expreſſa, ipſorum tamen conſenſus ad ſuprascripta adeſt, ac ſi pro in-
ſertis ha-

ſertis haberentur. Proinde ſignificamus, quibus expedit uniuerſis. Quomodo eo tem-
pore, quo Prælati, Principes, Barones, & Nobiles, & communitas terrarum Regni Pol.
diuina cooperante clementia, Sereniſs. Principem dominum Vuladislaum Regem Po-
lon. ſupremum Ducem Lithuaniæ, hæredem Ruſsiæ dominum noſtrum gratioſiſs. de
gentilitatis erroribus educen. in Regem, & Dominum ipſorum aſſumpſerunt. Nos
quoq; ipſius ueſtigia ſequentes, almi Spiritus gratia eruditos ad ipſorum conſortium Ca
tholicum inuitantes de tenebris erroris uetuſti, per aſſumptionem S. fidei orthodoxæ re-
ceperunt. Cum quibus in fide facti unanimes, & conſortes ad perfectionem Catholico-
rum operum merito, & opportunè debemus per concordiam perpetuè adſpirare. Pro
eo prædicto Domino Vuladislao Regi Pol. &c. Et ipſius Coronæ, Regno, ac Regnico-
lis Pol. firma fide, & inuiolabili ſponſione promiſimus, & tenore præſentium promitti-
mus, toto poſſe, & uiribus contra inſultus quorumlibet hominum eis aſsiſtere, & eos nul
lo exquiſito coloris fuco unquam deſerere, ſed ipſos ſine dolo, & fraude, ſcilicet Regem,
& Coronam, Regnum & Regnicolas Pol. & eorũ neceſsitatibus perpetuè adiuuare,
eorumq; profectus, utilitates, commoda, & bonum commune peragere, ſalubri, & fideli
diſpoſitione, uelut noſtrum proprium: quod & ipſi nobis pari modo tenebuntur facere
uiceuerſa. Demûm quia prædictus Dominus Vuladislaus Rex, &c. Dominus no-
ſter gratioſus ex ſpeciali confidentia magnifico, & præclaro Principi domino Alexan-
dro, aliàs Vitouudo Duci Lithuaniæ, &c. ipſum in partem ſuæ ſolicitudinis aſſumens ſu-
premum Principatum terrarum earundem Lithuaniæ, cæterorumq; dominiorum ſuo-
rum Ducatus dedit, & contulit, & ipſum in eis de manu ſua ſtatuit, ad uitæ eiuſdem do-
mini Ducis Vitouudi terminum ultimum & extremum. Pro quo eundem dominum
Vuladislaum Regem conſtantiori fiducia proſequi uolentes, & prout iuſtum eſt, ipſum
reddere certiorem firma ſponſione, & irreuocabili promiſſo ſibi tenore præſentium pro-
mittimus, quod ſupremus prędictus principatus terrarum Lithuaniæ, & cæterorum do-
miniorum Ducatus unà cum bonis, & cæteris patrimonialibus ad eundem dominum
Ducem Vitouudum pertinentibus, & cum omnibus caſtris fortalicijs diſtrictibus, terri-
torijs, & eorum incolis poſt deceſſum ipſius ad ipſum dominum Vuladislaum Regem,
ac ad Coronam Regni huius Pol. iuxta tenorem literarum per prædictum dominũ Du-
cem Vitouudum eidem domino Vuladislao Regi, & Coronæ eius datarum debent ple-
nè & integrè deuolui, & redire. Et nos etiam, cum noſtris poſteris atq; ſucceſſoribus poſt
deceſſum domini Ducis Vitouudi promittere prędicto domino Vuladislao Regi Coro
næ & Regno Pol. adhęrere, ſubijci, obſequi, & ſeruire ſine dolo, & fraude, toto poſſe, & ui
rib. tenebimur, & præter ipſum ad Coronã Regni eiuſdem nunquã nobis alios, uel alium
dominũ, uel dominos aſſumemus. Illo etiam nõ omiſſo, quod ſi dominus Vuladislaus
rex prędictus (quod Deus auertat) ſine prole deceſſerit, extunc ſine ſcitu, & cõſilio eiuſdẽ
domini Ducis Vitouudi, & noſtro pariter, Principes, Prælati, Barones, Nobiles, & cõmu
nitas terrigenarum terrarum Regni Pol. prædicti ſibi Regem & dominum non debent
eligere, ſeu locare, cum quibus firmam mutuam, & conſtantem ſeruantes aſsiſtentiam, in
dulcedine fidei, & uiſceribus Ieſu Chriſti perpetuam & irreuocabilem tenebimus unio-
nem. In quorum omnium fidem & teſtimonium, euidentiamq; pleniorem pro perpe-
tuo robore Sigilla noſtra præſentibus ſunt ſubappenſa. Actum, & datum in Vilno ipſo,
die S. Priſcæ Virginis, & Martyris. Anno Domini 1401.

Vuladislaus tertius Rex Polon. confirmat Iura, & Priuilegia Sigiſm. Magno Duci Lithuaniæ ſuper Ducatu Magno per D. olim Vuladislaum ſuum genitorem eidem Sigiſmundo conceſſa.

Vulad. Iag. Pe. 1438.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam, nos VVLADISLAVS tertius Dei gratia Rex Polon. Necnon terrarum Cracoui. Sandom. Si-
rad. Lancic. Cuiau. Lithuaniæ Princeps ſupremus, Pomeraniæ, Ruſsiæq; Domi-
nus, & hæres, &c. Significamus tenore præſentium, tam præſentibus, quàm futu-
ris notitiam habituris. Quod ex quo præclarus, & Magnificus Princeps dominus SI-
GISMVNDVS Dei gratia Magnus Dux Lithuaniæ, Ruſsiæ, &c. patruus noſter per-
charus omnem ſynceritatis conſtantiam erga Regnum Polon. noſtrum, & noſtram Re-
giam præſentiam ſemper geſsit incorruptè. Cuius rei nos memores, & pergrati, dignum
cenſuimus ſibi proindè cordis puro zelo occurrere, & omnium, qua decet gratitudine,
hanc fidem, & conſtantiam integram compenſare. Vnde ex certa noſtra ſcientia, ſuf-

ficientiſsima deliberatione prehabita, animo beneuolo, & uoluntate noſtra ultronea noſtrorum Prælatorum, & Baronum ſalubribus freti conſilijs, ipſi domino SIGIS. Magno Duci noſtro chariſsimo iura, literas, & priuilegia, quæ à nobis, & fœlicis memoriæ genitore noſtro domino Vuladislao Rege Pol. ſuper Ducatu Magno, & quibuſcunq; bonis, & libertatibus ſub quibuſcunque datis, & tenoribus exiſtunt, quæ hic habere uolumus pro inſertis, in omnibus earum punctis, conditionibus, poſitionibus, particulis, & clauſulis uniuerſis, ratificamus, innouamus, gratificamus, approbamus, & præſentis ſcripti patrocinio confirmamus: decernen. ea robur obtinere perpetuæ firmitatis. Promittimus inſuper in uerbo noſtro Regio præſentibus, & ſpondemus eaſdem ipſius literas, iura, & priuilegia ritè, & iuſtè emanata per omnia rata atq; grata habere, & inconcuſſa iugiter, & inuiolabiliter obſeruare, & de eis ſatisfacere. Harum, quibus ſigillum noſtræ Maieſtatis eſt appenſum teſtimonio literarum. Datum in oppido Pyotrkouu, in Parlamento generali, feria tertia proxima poſt feſtum S. Luciæ Virginis, Anño Domini 1438. præſentibus ibidem Reuerēdiſs. & Reuerendis in Chriſto patribus Dominis Vincentio S. Gneſnen. Eccleſiæ Archiepiſcopo, & Primate, Sbigneo Cracou. Vuladislao Vuladislauienſ. Epiſcopis, & Andrea de Bnyn Electo confirmato Eccleſiæ Poſnan. ac magnificis Nobilibus, & ſtrenuis uiris, Ioanne de Czyzouu Caſtell. Cracouienſ. Dobeslao de Senno Sandomir. Martino de Slauukouu Caliſsienſ. Alberto de Male Lancicienſ. Iohanne de Lichni Brzeſten. Iarando de Grabye Iuniuuladislauien. & Petro Odrouaſz de Sproua Leopolien. palatinis. Dobrogoſtio de Szamotuly Poſnan. Clemēte Vatropka de Strzelcze Sandomir. Laurētio Zaramba de Kalinoua Siradien. Caſtellanis. Iohanne de Oleſznicza Marſchalco, & Andrea de Lubino Theſaurar. Reg. Pol. & alijs Dignitarijs, Baronibus, militibus, & nobilibus, teſtibus circa præmiſſa. Datum per manus Magnifici, & Generoſi uirorum Ioannis de Konyeczpole Cancellarij, & Petri Voda de Sczekoczin Vicecancel. Regni Poloniæ nobis ſyncerè dilectorum.

Ad Relationem Magnifici Iohannis
de Konyeczpole R.P. Cancel.

Tempore Iohann. Alb. Regis Polon. & Alexandri Magni Ducis Lithuan. Barones, & Conſiliarij Magni Duc. Lithuaniæ confirmant Inſcriptiones per anteceſſores eorum cum Regno Pol. factas.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ne geſta ætatis noſtræ tempus, & uetuſtas aboleret, inuentum eſt, ut ad memoriam poſteritatis literarum apicibus, & teſtium annotatione deducantur. Proinde nos Prælati, Barones, Nobiles, & uniuerſitas Terrigenarum Magni Ducatus Lithuaniæ, uidelicet Albertus Vilnenſ. Iohannes Luceorienſ. Martinus Mednicenſ. Eccleſiarum Dei gratia Epiſcopi: Nicolaus Radziuilouicz Palatinus Vilnenſ. & Magni Ducatus Cancellarius, Dux Alexander Iurgeuicz de Holſſani Caſtell. Vilnenſ. & Capitan. Grodnenſ. Iohannes Iurgeuicz de Zabrzeze Palatinus Trocenſ. ac ſupremus Magni Ducatus Marſchalcus, Stanislaus Ianouic Caſtellan. Trocenſ. & Capitaneus terræ Samogitarum, Georgius Paczouic Polocenſ. Gregorius Oſſczykouic Curiæ Marſchalcus & in Merec, Nicolaus Nicolai Radziuilouic Pincerna Ducalis, & in Byelsko, Iacobus Douoynouic Drohienſ. Stanislaus Potraſskouic Lidenſ. Iohannes Lithaor Nouogrodenſ. Stanislaus Michaëlis Pothkouic Brzeſtenſ. Albertus Iauonic Vexillifer, & Caunenſ. Nekraſz Volothkouic in Belzyca, Petrus Radyuilouic Succamerarius, & in Eyxyſchki, Niemira Grzymalic Mielnicenſ. Nicolaus Iundylouic in Dubicza, Georgius Montontouic, Alexander Motigordouic Capitanei, Marſchalci, & Tenutarij. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis. Quomodo licet uniones, & fœdera inter hæc dominia, uidelicet Regnum Polon. & Magnum Ducatum Lithuaniæ, terrasq́ue eiſdem ſubiectas, à temporibus longè retroactis ſub Rege Polon. Vuladislao, aliàs Iagello, & ſub Magno Duce Lithuaniæ Alexandro, aliàs Vitouudo inita, & conſtituta hucuſque inuiolatè ſeruentur. Poſtquam uerò Sereniſs. Principes Domini noſtri gratioſiſsimi ſuper ipſa dominia, in Regem Polon. Sereniſs. Dominus IOHAN. ALBER. in Magnū uerò Ducem Lithuaniæ Sereniſs. Dominus ALEXAN. Domini noſtri gratioſiſs. diuina diſpoſitione aſſumpti ſunt, placuit Prælatis, Baronibus, & Nobilib. Regni Pol. fratribus noſtris, ſimiliterq; ipſi no-

ipſi nobis iam de facto fecerunt, & per noſtras nouas literas, & inſcriptiones anteceſſorum noſtrorum ſuper huiuſmodi fœderibus confirmaremus. Quarum quidē literarum uerbum de uerbo tenor ſequitur, & eſt talis.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Sator rerum omnium, cuius oculus penetrat uniuerſa, & ſcientia nunquam extinguitur, in rebus humanis, quas obliuionis caducis momentis conſtat ſubiacere, ut memoria earum remaneat, apices literarum alti conſilij prouidentia ordinauit: quarum præſidio, rerū ordinationes, pacta, & tractatus conſeruantur. Proinde nos Moniuitus Palatinus Vilnenſ. Iauinis Palatinus Trocenſ. Mingal Vilnen. Sungal Trocen. Caſtellani: Nyenir Oſtyk, Butrym Gognith, Nicolaus Bilim. Koreyoua, & Viſſygert, Petrus Montigerd, Nicolaus Tauutigerd, Iohannes Gaſtouudy, Volczko Kulua, Boſſouudus Iadath Ralo, Iohannes Rimouidouic, Ginenth Konczeuic Doxa, Nicolaus Byeinar, Volsko Kochutouic, Iacobus Mingel, Voyſſnar Virkolouic, Gregorius Sangauu, Saka Nacko, Verbuth Monſtyuild, Stanislaus Vyſſygin, Voyſchin Damenkouic, Monſtold, Andreas de Vknethouic, Munimunth de Seſnikouic, Roduil, Koczanus, Miczuch, Gerdud, Czuppa, Voydzilo Koſſylouic, Koczanus Sukouic, Iohannes Eyuild, Stanislaus Buthouuthouic, Surgutes de Reſſynki, &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis præſentibus, & futuris præſentium notitiam habituris. Quod, quia Sereniſsimorum Principum dominorum, Vuladislai Regis Pol &c. & Alexandri, aliàs Vitoudi Magni Ducis Lithuaniæ dominorum noſtrorum gratioſiſs. conceſsione, & indulto. Arma quibus uti inſolitum fuit nobis, contraria conſuetudine obſiſten. ad inſigniendum nominis, nobilitatisq; noſtræ titulum, à Baronibus, Nobilibus, & Proceribus ſuis ordine geniture contraxerunt, recipimus, & ad gratias, libertates, & immunitates, priuilegia, & exemptiones, & multa alia beneficia, & prærogatiuas, quæ nobis per dictos dominos gratioſos Vuladislaum Regem Pol. & Alexandrum Magnum Ducem Lithuaniæ munifica ſunt conceſſa largitione, & literarum patrocinio munita, interuentu ipſorum, & ſtudio promoti extitimus, & prouecti, promiſeruntq; ſuis patentibus literis adhûc qua poterint diligentia bonum commodum, & profectum ſtatus noſtri, & honoris ubilibet promouere, & nunquam in aduerſitatibus noſtris, & neceſsitatibus nos deſerere, ſed ſemper contra omnium inimicorum noſtrorum inſidias, & inſultus auxilijs, conſilijs, & fauoribus ſuis proſequi, & iuuare: horum intuitu uolen. tot beneficiorum merita compenſare, & ipſis dignas uices pro eis impendere, ne diſparitatis in nobis aut ingratitudinis contagia, & inæqualitas literarum cernerentur uendicare; ſed ut ſemper unanimis identitas inter nos remaneat, & uoluntas animorum: ſicut idem cultus, & Religio fidei obſeruatur, uniuerſaliter uniuerſali, & ſingulariter ſinguli noſtris nominibus, ac uice omnium Nobilium, Baronum, Procerum, & incolarum terrarum Lithuaniæ bona fide in uerbo noſtro conſtanti, & fideli omni dolo, fraude, & colore amputatis & remotis, promittimus, pollicemur, uouemus, ſpondemus, & Iuramenti noſtri miniſterio ſtrictiùs nos obligamus. Nunquam præfatos Prælatos, Barones, Nobiles, & Proceres Regni, & ipſum Regnum Pol. prædictum in omnibus eorum neceſsitatibus, & aduerſitatibus deſerere, ſed ſemper ipſis contra omnium inimicorum eorum inſidias, & inſultus, conſilia, auxilia, & fauores fideliter miniſtrare. Et nulli lites, bella, aut guerras præter ſcitum, & uoluntatem, & conſenſum, conſilium, & requiſitionem ipſorum, & eorum ſucceſſorum indicere, facere, uel mouere, præfatosq; dominos Vuladislaum Regem Pol. & Alexandrum, aliàs Vitouudum Magnum Ducem Lithuanię, & eorum ſucceſſores Reges Pol. & Duces magnos Lithuaniæ nullis temporibus deſerere, quoquomodo, ſed ſemper ipſis ſine dolo & fraude fideliter adhærere omni conſilio, auxilio & fauore. Prætereà promittimus, prout ſuprà: Quod defuncto præfato Domino Vitouudo Magno Duce Lithuaniæ nunquam eligemus, aſſumemus, & recipiemus in Magnum Ducem Lithuaniæ, uel dominū, niſi quem præfatus dominus Vuladislaus rex, ſi uita potietur longiore, uel eius ſucceſſores, & Prælati, Barones, Nobiles, & Proceres Regni Pol. duxerint eligendum, ſtatuendū, uel locandum. Et uiceuerſa Prælati, Barones, & Nobiles Regni Pol. Rege pręfato, quod abſit ſine liberis, & ſucceſſoribus legitimis decedendis ſine ſcitu & cōſilio illuſtris domini Alexandri, aliàs Vitouudi Magni Ducis Lithuanię, ſi ſuperſtes remāſerit, & noſtro, eligere nō debebunt. Vt autē corroborationis, & cautelæ uberioris omnia præmiſſa accipiant firmitatem, fecimus ſigillorū noſtrorum munimine roborari. Actū in oppido Hrodlo circa flumen Bug, in Parlamento, ſeu cōgregatione generali die ſecunda menſis Octobris, anno Dñi 1413. Proinde nos Prælati, Barones, Proceres, & Nobiles Magni Ducatus Lithuaniæ præfati, præuidentes, quia uetuſtate temporum multa in ambiguitatem ueniunt, per quāne quid incommodi eueniat, dignum cenſuimus prouidere: Volentes igitur ne articulus

culus de Electione Serenis. dominorum nostrorum, tam Regis Poloniæ, quàm Magni Ducis Lithuaniæ in præinsertis literis breuitate uerborum contextus, aliquid ambiguitatis in posterum inducat: cupientesq; præfatos Prælatos, Barones, & Proceres Regni Polon. in ipso Articulo Electionis pares nobis, ut dictum est, efficere. Adijcientes declaramus: Quod defuncto Magno Duce Lithuaniæ sine scitu & consilio prælatorum, & Baronum, Procerum, & Nobilium Regni Pol. fratrum nostrorum ad Electionem Magni Ducis noui non procedemus, sed cum ipsis pariter, si uocati tempore congruo uenire uoluerint, Magnum Ducem, & Dominum eligemus. Pariformiter defuncto Rege Pol. præfati Prælati & Barones Regni Polon. sine scitu & consilio Prælatorum, & Baronum Magni Ducatus Lithuaniæ ad Electionem noui Regis non procedant, sed pariter cum Prælatis, & Baronibus Magni Ducatus Lithuaniæ, si uocati tempore congruo uoluerint, Regem & Dominum eligent. Quibus ita, ut præmittitur stantibus, & in posterũ obseruandis, de certa scientia omnium aliorũ Prælatorum, Baronum, & Procerũ & Nobilium Magni Ducatus Lithuaniæ fratrum nostrorũ inscriptionem præinsertam prædecessorum nostrorum suscipimus, ratificamus, suscipimusq;, & confirmamus per præsentes. OBLIGAN. se nostris nominibus ac uice omnium Prælatorum, Baronum, Procerum, & Nobiliũ Magni Ducatus Lithuaniæ, bona fide in uerbo nostro constanti, & fideli, omni dolo, fraude, & colore remotis, promittimusq; pollicemur ac uouemus, & nostri iuramenti præstiti onere, & ministerio strictius nos obligamus: ipsam præinsertã Inscriptionem cum reformatione, & declaratione Articuli de Electione Serenis. dominorum nostrorum, ut præmittitur, in omnibus suis articulis, clausulis, punctis, & sententijs firmatum tenere, perpetuoq; & inuiolabiliter obseruare. Et si quæ aliæ singulares inscriptiones inter nos Prælatos & Barones Magni Ducatus Lithuaniæ ac Prælatos, & Barones Regni Polon. forent, quæ communem utrinque honestatem læderent, quas antecessores nostri non tenuerint, tales nos quoq; non recepimus, neq; tenebimus. Vt autem omnia præmissa perpetuæ firmitatis robur obtineant, præsentibus literis Sigilla nostra subappendi iussimus. Datum Vilnæ in Conuentione generali, quarta & uigesima mensis Iulij, in uigilia S. Iacobi Apost. Anno Domini 1499.

DE CAPTA AC REPETENDA SMOLENSKO Sig. ad Imp. fragmentum Epistolæ.

QVantum ad res Magni Ducatus Lithuaniæ attinet, quæ nos plus iusto exercent, ita scire dignetur Maiestas uestra. Arx nostra Smolensko, totiens ab hoste nostro, Moschorum Duce armis petita, totiens uarijs artibus, & dolis tentata, cum superioribus annis longè maioribus uiribus, maioreq; apparatu oppugnaretur: tamen strenuè & uiriliter se defendebat, in fideq; stabilis permansit. Nunc ignoramus, quo facto, nulla insigni oppugnatione concussa, nulla memorabili clade, uel strage accepta, præterea frumento, cæterisq; rebus ad uictum pertinentibus omnifariam abundant, uanissimis tandem pollicitationibus illecta, scelere, & perfidia quorundam, cùm militum mercenariorum, tum primorum eiusdem regionis nobilium, portas hosti aperuit, eiq; sese tradidit. Nos ea re ita, ut decuit, permoti, & penè obstupefacti, implorata diuina ope cum gentibus nostris, quas Dei benignitate, & numero, & uirtute non contemnendas habemus, illùc proficiscimur. Iamq; in procinctu sumus, fretiq; diuino auxilio, dabimus operam, ut nostra primùm uindicemus, & tandem iniurias illa-
r[illegible]s ulcis[illegible]ur.

ARTICV-

ARTICVLVS II.

De Regni Ducatibus ad ferenda onera uniendis.

QVanquam inter Polonos & cæteras gentes, quæ eis uario iure confœderatæ sunt, tot mutua beneficia & necessitudines, quasi quædam sacrosancta uincula intercesserint, & iam ex diuersis populis quasi unam ciuitatẽ fecerint, ut in participandis aliquibus commodis, uel leuandis communibus oneribus alteras alteris meliore, uel deteriore esse conditione non deceat. Nihilominùs præsens rerum facies, & bellorum uis Regno undiquaq; imminentium hortatur, atq; exigit, ut omnes Prouinciæ, tametsi suis quælibet iuribus domi censeantur, bello maiore ingruente, communibus uiribus hosti erant obuiam: quis enim Deus sponsor illis erit, ut se saluas & incolumes fore credãt, si quod absit, re malè gesta semel à Polonis peccetur in prælio? Annón absimile proditionis fuerit, societatis necessitudinem, unionis uincula, atque etiam deditionis officium præseferre: laborum autem, sumptuum, & periculorum nolle fieri participem? sed uel quasi in portu expectare, quid de pugnantibus Mars constituat: uel saltem quasi cum funda stare post principia, euentum periculi expectando? Quod si etiam illa ipsa unio non intercesserit, at certè satis iusta causa communibus uiribus tuendi Regni esse putatur: naturæ & Reip. consortium: idq́; interdũ fideles Christi, quibus si desit fides erga proximum, frustrà etiam nomen eius sine re portant: superstitiosè etiam nomine socios, reuera autem alienos sese appellant. Quod si hæc uel illa Prouincia hanc, uel hanc libertatem prætendat, neque se teneri ad belli onus dicat, omninò hæc libertas quasi Reipubl. insidiosa tempori rescindenda esse uideretur: ne si tum disceptetur de ea, cùm iam esset pro summa rerum confligendum, ad seruitutem æternam nobis, quod absit, iter aperiat. Si enim Lithuani sponte sua se omnia ferè onera tuendi Regni nobiscum diplomatibus suis submiserunt: qua tandem excusatione ipsimet hodie, aliæúe gentes uti possunt? quæ uel in solo Polono consederunt, uel Regno sese addixerunt: quò minùs hoc faciant, nemo sanus uidet. Adde quod nisi illarum quoque Nobilitas gladium pro Repub. uibret, suasque copias copijs Regni, tanquam membrum capitis adiungat: de dignitate etiam sua ac officio non mediocriter periclitetur, ac excidat, ut iusta causa dari nequeat, propter quam, uel ciuibus socij, uel hæredibus aduenæ, uel emptoribus ex contractu quæsiti opem ferre non teneantur, sed contrà ociosi & securi in laborantes ac bellantes spectare: uanis tamen titulis militiæ turgere, & prærogatiuis Nobilitatis frui debeant. Si enim Palatinus Transyluaniæ tempori suos exercitus Ludouico Regi Hungariæ iam contra Turcam in acie ad Moaczouium stanti, & dimicanti coniunxisset: fortassis Rege saluo, ac triumphatore, Hungaria etiamnum incolumis staret: quæ non magis potentia hostium, quàm inobedientia ciuium nunc discerpta, & in æternam seruitutem, nobis, proh dolor, neque illam iuuantibus, neque delicta nostra illius exemplo emendantibus redacta esse uidetur.

Rex Ducatus ad ferenda onera Regno uniat.

Sigism. Craco. 1510.

CVM compertum ab omnibus habeatur, quod VIRTVS VNITA, FORTIOR, solidiorq; esse consueuit ipsa diuisa: promittimus nos operã daturos, ut Magnum Ducatum Lithuaniæ, terrasq; Prussię, & alias terras in finibus Regni consistentes ad unionem redigamus. Et quantũ possibile factu erit, onera omnibus communia cõmuniter ferenda, simulque monetam æqualem communiter recipiendam imponemus: præsertim cùm Conuentum utrisq; dominijs præfatis ad hoc perficiendum constituerimus.

SIMILIS.

Idẽ Sig. Craco. 1539.

Cum uarijs exemplis docemur, uires in unum collectas multò plus posse, quàm dispersas: & uideamus, quod VNITA VIRTVS MVLTO FORTIOR est, quàm diuisa. Id nos diligentius animo nobiscum reuoluen. cùm uideamus Regno nostro maiora nũc & grauiora, quàm unquam anteà pericula impendere, quò faciliùs ea à nostris, nostrorumq; ceruicibus propulsare possemus, omnia nos facturos pollicemur, ut quibus possimus honestis rationibus, Ducatus nostros Lithuanię, Zathorien. & Osuuaczinen. atq; unà terras nostras Prussię eò adducamus: ut quum in Regni nostri periculo suum quoq; periculum agi uideant, neq; hoc ruere posit, quin illæ quoq; terræ eodem labefactaræ motu concitant: omnes suas uires cum Regni uiribus coniungant. Quò, si potens hostis uim aliquã nobis inferre conetur, coniunctis ANIMIS ET COPIIS in unum collectis, faciliùs eam arcere possimus.

SIMI-

SIMILIS.

Cùm subditi nostri Regni Polonię ex Comitijs generalibus ante annum Petricouię habitis, tàm per nuncios, quàm per literas, nobis tum Vilnæ agentibus à nobis peterēt: ut dominium nostrum Magnus Ducatus Lithuaniæ, cum Regno Pol. uniretur, tàm bello contra communem hostem sustinendo, quàm etiam in alijs negocijs & pacis antiquis, uicinæ ac fraternitati hinc inde conseruandæ causa pernecessarijs. Et quamuis cùm pro ratione postulationis ipsis respondissemus, attamen cùm in pręsentibus Comitijs Regni consultando de perpetua defensione contra potentes hostes utriusq; dominij nostri tàm Regni, quàm ipsius Magni Ducatus Lithuaniæ cum Consiliarijs nostris, & terrarū nuncijs longiorem defensionem Regni, nisi annuam constituere non potuimus: prætereaq; ad Consiliarios Magni Ducatus nostri Lithuaniæ intimauimus, ut illi etiam hoc anno consimilem defensionem, cum Regno nostro Polon. contra communes hostes in finib. tenerent. Interim autem pollicemur Consiliarijs nostris, & nuncijs terrarum Regni Poloniæ: quia hoc anno subditos nostros Magni Ducatus Lithuaniæ adducere uolumus, ut consimilem defensionem cum Regno Poloniæ contra communem hostem in finibus tenerent. Quod autem ad pacta, seu inscriptiones, & conuentus ipsius Ducatus & Regni communes attinet: in eo nihil certè adhûc facere potuimus. Quandoquidem Consiliarios ipsius Ducatus circa nos non habuimus, attamen hoc respōsi Consiliarijs nostris, & terrarum nuncijs dedimus, quia cùm aliquid utile, dignum, & perpetuum in Regno constitueretur: facilius nobis esset apud Consiliarios nostros Magni Ducatus ipsius hoc obtinere, ut illi similiter, causa Reipub. suæ & Regni, ad consimiles Constitutiones consentirent: quod cùm fiet, pollicemur subditis nostris Regni Poloniæ, quia uolumus Consiliarios nostri Magni Ducatus Lithuaniæ ad hoc ducere: ut illi etiam in omni re, nō minùs sibi, quàm Regno utili, in bonoq; ordine, & Constitutionibus, ac defensione eisdem conformiter conueniunt, iuxta pacta, seu Inscriptiones ac Priuilegia inter utraq; dominia facta, & recepta.

AN HAEC VNIO SORTITA SIT SVVM EFFECTVM.

Terra Drohicien. Iuri Polonico adscribitur.

Sigism. Craco. 1543.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriā. Ordinationes Regum & Principum pro subditorū commodo quomodolibet factæ, ut potissimùm firmæ ac stabiles essent, tàm literarū munimentis, quā testium fidedignorū annotatione perennari cōsueuerunt. Proinde nos Sigis. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Samogotiæq; dominus & hæres. Significamus tenore præsentiū, quib. expedit uniuersis præsentib. & futuris, harū notitiam habituris. Quod licet Nobiles, & Terrigenæ nostri Districtus Drohicien. de speciali cōcessione prædecessorum nostrorū huius Magni Ducatus nostri Lithuanię Ducū, iure Terrestri Polonico, more Nobilium Terrigenarū in Regno nostro Poloniæ degentiū gauderent, & uterentur, haberentq; desuper literas, & munimenta eorundem prædecessorum nostrorū, uidelicet Serenis. olim Principū fœlicis recordationis, Kazimiri genitoris, & Alexādri germani nostrorū charissimorum Poloniæ Regū, & huius Ducatus Lithuaniæ Ducū, successiuè concessa: quia tamen in eisdē literis seu Priuilegijs corā nobis ad præsens originaliter productis & exhibitis, multa cōperimus articulatim superuacaneè descripta, quę in libris Statutorū Regni nostri Poloniæ specificè, & per expressum continētur, & iuxta nonnulla, quę in perniciē, iacturam, & oppressionē non modicam eorundē subditorum uestrorum fuêre adiecta: Hoc idem ius Polonicū eisdem subditis nostris Nobilibus & Terrigenis priuilegiatis, & non priuilegiatis, hoc est, ius habentibus, & non habentibus Districtus præfati Drohicien. præsentib. & futuris, eorumq; successoribus, coniunctim & diuisim, de certa scientia & gratia, fauoreq; speciali Ducatibus nostris, de nouo iterum dandum & conferendum duximus, damusq; & cōferimus in omnibus punctis, articulis, & cōditionibus, prout in libris Statutorum Regni Poloniæ latiùs continentur, in eodem Districtu nostro tenen. & obseruan. omnes & singulos articulos Iuri prædicto Polonico ac iusticiæ quomodolibet contrarios, in literis, & priuilegijs præfatis prædecessorum nostrorum prædictorū, uti præfertur, expressos, & specificatos, oppressionem huiusmodi subditorū nostrorum præfatorum in se continen. & in nihilū redigen. cassamq; & mortifican. ac extinguen. perpetuò, & inæuum, tenore præsentiū mediante. Pręter illum articulū, quo median. præfati prædecessores nostri Officiales, seu Ministeriales uulgo Lithuanico Dzyeczkye nuncupatos, contra ipsos Nobiles, & Terrigenas eiusdem Districtus, nunquam deinceps

fore dan-

fore dandos prohibuerant: quos quidem Officiales primò expressos, nos quoq; dandos esse præsentibus prohibemus quomodolibet in futurum: uolen. & districtè præcipien. ut omnes & singuli Officiales terrestres, & Castren. Districtus prædicti Drohicien. pro tempore existentes, quilibet eorum pro suo interesse, Nobiles, & terrigenas nostros prędictos ad cuiuscunq; instantiam uidelicet, tam Nobilis, quàm ignobilis, Rutheni, Iudæi, Armeni, Christiani, & Pagani, Citatos, ac literis Citationum intercisis, non nisi sermone, & characteribus Latinis iuxta consuetudinem iuris Terrestris Polonici conficiendis legitimè euocatos, pro causis tam paruis, quàm magnis, nullis exclusis, secundùm hoc idem ius Polonicum, & ordinationes in libris Statutorum Regni nostri Poloniæ specificè contentas, non aliter, quàm nunc & in futurum iudicarent temporibus æuiternis. Et quamuis iure ipso Polonico laudabiliter prouisum sit, ut in singulis terris eiusdem Regni nostri homines possessio nati, & indigenę ex incolis cuiuslibet terræ, seorsùm, & non extraneæ personæ singulis officiorum Terrestrium, & Castrensium in casu uacationis præficiantur in hactenus: pro maiori tamen cautela, & securitate prædictorum subditorum nostrorum Drohicien. præsenti priuilegio nostro id ipsum singulariter instituimus, & ordinamus, ut in eodem Districtu Drohicien. huiusmodi Officiales terrestres per liberam electionem indigenarum, & uniuersorum Nobilium conuentionaliter congregatorum, de iure communi Regni fieri solitam, ad eadem officia sua totiens, quotiens per decessum uacatura, non nisi cum ratihabitione nostra Ducali, successorumq; nostrorum Magni Ducatus Lithuaniæ Ducum, Castren. uerò pro arbitrio nostro duntaxat ex eisdem incolis, & indigenis Districtus prædicti Drohicien. per nos, & successores nostros Lithuanię Duces, dummodò uterq; ipsorum Officialium Romanæ religionis essent, deinceps instituerentur, de omnibus & singulis causis subditorum nostrorum prædictorū coram se legitimè exortis, motis, & mouendis, statutis à iure temporibus, modo præmisso cognituri, confirman. esse. Nihilominùs in hoc moribus, & consuetudinibus approbatis, & approbandis terræ Cracou. tam diu, quoadusq; omnes aliæ consuetudines iudiciariæ uniuersarum terrarum Regni nostri prædicti per nos, uel successores nostros Poloniæ Reges, aut eos, quorum interesset, inuicem coæquarentur. Casu uerò, quo aliquis Terrigenarum nostrorum Drohicien. prædictorum, aut quispiam alius in iudicio Terrestri, uel Castren. Drohicien. sententiam contra se latam reportauerit: qua mediante crederet sibi quomodolibet præiudicatum iri. Ex tunc instituimus & ordinamus, ut in eiusmodi præiudicio liceat unicuiq; taliter cōdemnato, à sententia Iudicis, & Capitanei nostrorum prædictorum uelut iniqua & erronea ad nos, & successores nostros Lithuaniæ Duces, cum parte sua aduersa legitimè appellare, & coram nobis, successoribusq; nostris cum eadem parte aduersa iusticiam suam experiri meliorem, iudici, & Capitaneo illæsis, quietisq; propterea manētibus, prout in terris Mazouiæ, & præsertim in terra nostra Plocen. teneri, & obseruari est consuetū. De pœnis uerò iudicialibus per partes uictas legitime luitis, ad sortem nostram, & successorum, Officialiumq; nostrorū, & etiam partis uincentis, ex ui perlucrorum, uel quomodolibet aliter spectantibus per Officiales nostros Castren. & Terrestr. præsentes, & futuros Drohicien. exigendis, ac de Kmetonibus eorundem Terrigenarum nostrorum Drohicien. fouen. manu tenen. Mellificijs quoq;, seu Apiasterijs ac iniuriarijs, & damnis quomodolibet inde secutis, & iusticia uicinis, cū subditis Nobilium, & Terrigenarum pro quacunq; re ministranda, cuiuscunq; ritus utrinq; aut cōditionis essent: necnō captiuandis, & nō euocandis ad quodcunq; iudiciorum nostrorum eisdem Terrigenis de proprio eorum Districtu Drohicien. pro quibuscunq; eorum excessibus, totoq; processu iudiciario ac inscriptionibus, & alijs rebus quibuscunq; per singulos iudices, & Capitaneos nostros Drohicien. pro tempore existentes, nō aliter uolumus obseruari, nisi quemadmodum iure ipso Polonico iuxta Constitutiones prædecessorum nostrorum in toto Regno nostro hactenus teneri, & obseruari solitum est, ac cōsuetum. Ordinamus etiā ac instituimus, ut in singulis Citationibus, Literalibus, Terrestribus Sigillum Terrestre Districtus Drohicien. infra depictum equum sellatum uno homine armato, litera S. ad perpetuam memoriam nominis nostri præcincto, in se cōtinens, applicaretur, subimprimereturq;: totiens, quotiens fuerit opportunum. Quod quidem Sigillum suprà descriptum præsenti priuilegio nostro ipsi Districtui Drohicien. & incolis eius pro tempore existentibus, quoad præfatam necessitatem iudiciariam, ac pro armis Terrestribus Drohicien. de nostræ celsitudinis clementia tribuendum, cōcedendumq; duximus, prout tribuimus, & cōcedimus, perpetuis temporibus, per eos, quorū interest obseruandum. Vt itaq; præmissa omnia per nos cōcessa robur obtineant perpetuæ firmitatis, præsentes literas nostras scribi, Sigilliq; nostri Magni Ducatus Lithuaniæ iussimus, & fecimus appensione communiri. Actum, & datum Vilnæ, die Dominico

Lætare, Anno Domini 1516. præsentibus ibidem Reuerendo in Christo patre domino Alberto Episcopo, ac magnificis, & generosis Nicolao Radziuilouic Palatino Vilnen. & Cancellario, Gregorio Ossczykouic, Trocen. & Marschalco Curiæ, Alberto Gastold Polocan. Iohanne Zabrzezinski Nouogroden. Palatinis. Andrea Douoynouic Succamerario, Georgio Hlinicz Capitaneo Brzesten. Iohanne Sczytouic, Nicolao Iundylouic, & Iohanne Hlebouic Marschalcis: cæterisq; Dignitarijs, & Officialibus Curiæ nostræ circa præmissa testibus fide dignis syncerè nobis, & fidelibus nostris dilectis. Datum per manus præfati Magnifici Nicolai Radziuilouicz Palatini Vilnen. & Magni Ducatus Cancellarij syncerè nobis dilecti.

Sigismund. Rex significat.

Relatio eiusdem Magnifici Nicolai Radziuilouic Palat. Vilnens. & Magni Ducatus Lithu. Cancell.

Item Bielscen. Districtus iuri Polonico adscribitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad æternam rei memoriam. SIGISM. AVGVST. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Rusiæ, totiusq; Prusiæ, Samogitiæ, Mazouiæ, &c. Dominus, & hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit uniuersis præsentibus, & futuris harum noticiam habituris. Quia cùm in hoc Conuentu generali ex clementia nostra singulari ad petitiones, supplicationesq; uniuersorum Ordinum, Magni huius Ducatus nostri Priuilegia omnia & singula à maioribus nostris habita omnium hominum incolarum eiusdem approbauerimus, id quod ex literis, seu diplomate nostro super ijs per nos illis dato & concesso uidere est. Tamen cùm esset nobis specialiter supplicatum nomine uniuersæ Nobilitatis terræ Bielscen. & Territoriorum eius per quosdam è medio eorum, uidelicet Iohannem Myensk. & Martinum Vissenski Ialbrzyk, hûc ad præsentem Conuentum missos. Quia quamuis habeant Priuilegium ex concesione Serenis. olim Alexandri Regis Poloniæ, & Magni Ducis huius Ducatus nostri Lithuaniæ patrui nostri desyderatissimi, quibus permissum fuerat, ut cõsuetudinibus, & iure Polonico uterentur, & gauderent, prout & hactenus usi sunt, & gaudebãt. Sed quia in eiusmodi Priuilegio essent quædam, quæ à iure, legibus, & consuetudinibus Polonicis discrepant, & diuersa sunt. Quare summo studio à nobis orauerunt, ut sublatis exceptionibus eiusmodi omnibus, quę à iure, legibus, & consuetudinibus iuris Polonici, quo ipsi sic utuntur, discreparent, & disconuenirent, potiùs illis permitteremus, ut in uniuersum, & ut dicitur totaliter, & plenè consuetudinibus, & iuribus Polonicis uterentur ipsi, & eorum posteri perpetuo. Quorum nos supplicationibus clementer annuentes, & inhærentes maiorum nostrorum Magnorum Ducum Lithuaniæ uestigijs, uolentesq; eosdem obligatiores, & alacriores ad optimè de nobis, & Reipub. huius Magni Ducatus nostri Lithuaniæ benè merendum facere. Cum uniuerso Senatu nostro decernimus, ut deinceps semper perpetuis temporibus uniuersa Nobilitas incolæ terræ Bielscen. & eius Territoriorum, seu Destrictuum omnium gaudeant, & utantur iuribus, legibus, & consuetudinibus Polonicis, perindè atq; Nobilitas terræ, seu Districtus Drohicien. ex speciali cõcessione maiorum, seu prędecessorũ nostrorũ fœlicis memorię Magnorũ Ducũ Lithuaniæ ex prærogatiuis ipsis datis, concessis, & legitimè emanatis, quas & hic uolumus habere pro expressis, hactenùs utitur, & gaudet. Decernen. insuper omnes alios quoscunq; abusus isthîc contra leges, constitutiones, & iura Polonica hactenùs existen. & siue ex Priuilegijs aut cõsuetudine, seu potiûs desuetudine aliqua, aut improbitate etiam aliquorum Officialium, aut cuiusuis Magistratus, siue quacunq; alia ratione exceptos, specificatos, uel reseruatos, & introductos esse tollendos, & abrogãdos, prout eosdem & per præsentes tollimus, & abrogamus perpetuò. Volentesq; deinceps semper futuris perpetuis temporibus uniuersos & singulos Dignitarios, seu Officiales Terrestres, & Castren. & alios quosuis præsentes, & futuros iam constitutos, & in posterum constituen. non aliter se debere, nec posse gerere erga illorum Territoriorum incolas, quã secundùm præscriptum iurium, legum, & consuetudinum Polonicalium præsentium, & futurorum, quibus Districtus Drohicien. gaudet. Alioqui si quid in contrarium fuerit in præmissis per quempiam hominum attentatum, id decernimus nullum & inualidum, eiusq; modi attentatores, pœnis seu mulctis in iuribus Polonicis constitutis, & cõtentis, puniendos & mulctandos semper perpetuò. In quorum omnium fidem, & testimonium præmissorum, Sigillum nostrum est appensum. Datum Vilnæ in Conuentione generali, die uigesima tertia mensis Februarij, Anno Domini 1547. præsentibus Reuerend. in Christo patribus, & Magnificis dominis strenuis ac generosis

militibus. Paulo Vilnens. Georgio Luceoriens. Venceslao Mednicens. Episcopis. Iohanne Hlebouic Palatino Vilnens. Cancellarioque nostro, & tenutario in Bobroysko, & Boryssouu, Gregorio Ossczykouic Castellano Vilnens. Tenutario Vpitens. Iohanne Iuriouic Duce Dubrouicens. Palatino Trocens. Tenutario Mobilouiens. Hieronymo Chodkieuicz Castellano Trocens. Capitaneo Samogitiens. Nicolao Iohannis Radziuil Marschalco terrestri Tenutario Szouulen. Stanislao Douoyno Polocen. Alexandro Chodkieuic Nouogroden. Stanislao Petri Kiszka de Cyechonouiecz Viteblien. Palatinis. Andrea Sanguskouicz Duce de Kossyr Capitan. Luceorien. Iuano Harnostay Marschalco Curiæ, & Thesaurario terrestri Præfecto Slonimen. Nicolao Georgij Radziuil pocillatore, Iohanne Iohannis Radziuil structore mensæ, Stanislao Nicolai Kyezgal Dapifero, Gregorio Chodkyeuicz Succamerario, Nicolao Petri Olechnouicz Gladifero, Nicolao Andrussouicz Præfecto equisonum nostrorum, Tenutario Ozensi, & Perelomen. Nicodemo Iohannis à Cyechonouyecz Melnicen. Nicolao Alberti Narbuth Kreuen. & Moziren. Præfectis, Mareschalcis, alijsq; Officialibus, Dignitarijs, ac Consiliarijs nostris fidelibus nobis syncerè dilectis.

SIMILITER Districtus Mielnicen. Regno Poloniæ incorporatus est: eius tamen Priuilegij copiam habere non potui.

ARTICVLVS III.

Lithuaniam à Mazouia Commissarij dislimitent.

PRouidentes difficultatibus, & grauaminibus subditorum nostrorum Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ, quæ occasione granicierum inter eadem dominia, & Mazouiam, tum inter Magnum Ducatum, & Regnum sæpè cõtingunt. uolumus, & decernimus, ut quoties opus fuerit, per nos Commissarij deputentur, & mittantur nostris expensis prouidendi, ad faciendas easdem granicies, & iniurias componendas, occasione illarum, hinc inde exortas, quatenus absq; querentium onere iusticia eis ministretur.

Sigism. Craco. 1510.

DE EODEM.

Dietæ, & iudicia antiqua inter Ducatus Lithuaniæ, Prusiæ, & Mazouiæ in locis solitis pro omnibus iniurijs & uiolentijs subditorum ex utraq; parte fieri debent de cætero, & innouari, iuxta antiquam consuetudinem, & processus terrestres.

CAPITVLVM II.

De Ducatu, & terris Rusiæ.

ET uetustis Polonorum annalibus, & linguæ similitudine docemur, Lechi à quo Poloni & Czechi, à quo Bohemi ducunt originem, fratres fuisse Russum, à quo Rusia, & Prussum, à quo Prusia sunt appellatæ. Tametsi ergo utraq; Prouincia, partim stirpe propriorum Ducum deficiente, partim eorũ posteris, iure belli subactis, ad corpus Regni Polon. pertineat. Ipsa tamen Rusia non minùs cum VVLADIS. IAGELLONE, & ALEXANDRO Vitouudo ultimis ferè Ducibus Lithuaniæ atque suis spontanea ad Regnum accessione, regum Poloniæ hæreditaria, ac propria esse uidetur. Atque ob id ita præ cæteris ciuitatem Polonam accepit, eique coaluit, & est unita, ut magis nomine, quàm re ipsa à Polonis in communicatione ciuitatis, & usu iuris distinguatur. Qua de re constitutiones Regni ex illorum consensu confectæ uideantur. Nam linguam, scripturam, ac religionem ad Archetypum Græcorum adhûc retinent, cùm nostri Maiores, hæc Aboriginum communium munimenta hæreditaria deserentes, Latinos potiùs in his omnibus sunt secuti. Nostræ autem & Ruthenicæ gentis ad Christum conuersio ferè in ea tempora incidit, quibus uniuersalis Ecclesia quatuor orbis terrarum partibus definita, ob calicem sacrati cruoris, & uxorem Sacerdotis (quæ duo Græci secundùm præceptum Domini, & Apostoli etiamnum retinent) temeritate Patriarcharum, est, proh dolor, diuulsa, atque perniciosissimo exemplo diuisa.

ARTICVLVS I.

Rufsia uno Iure cum Reg. Polon. gaudeat.

ITEM pollicemur, quod omnes terras noſtras Regni Poloniæ etiam terram Rufsiæ includendo (ſaluis tamen auenæ contributionibus, de quibus nobis ad tempora uitæ noſtræ ſola Rufsia reſpondebit) ad unum ius, & unam legem communem omnibus terris reducemus, reducimusq; adunamus, & unimus, tenore præſentium mediante.

Rufsia omnibus Reg. libertatibus fruatur.

AD ſupplicationem terrarum Rufsiæ uolumus, & decernimus, ut de omnibus fugitiuis Statutum Regis Alberti obſeruetur: & quod Nobilitas illarum terrarum, ſicut in alijs terris Regni à ſolutione teloneorum, & foralium ſit libera, atque exempta, & in alijs eadem gaudeat libertate.

Alia ergo omnia Statuta Regni incolis ſeruientia, Rufsiæ quoque municipibus ſeruiunt, quæ ſuis locis uideantur.

Nuſquam, niſi in Rufsia pixides deferantur.

NEmo deinceps tempore pacis, ſiue eques, ſiue pedes, pixides breues, quas Rucznicze uocant, deferre audeat: ab hac tamen Conſtitutione terras Rufsiæ liberas eſſe uolumus, quæ parata arma contra inſultus hoſtium habere ſemper ſolent, & debent.

Terra Belzen. Regno adſcribitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Quoniam acta mundi auita ſubitò detergeret obliuio, niſi ea literarum ſoliditas, & teſtium adnotatio memoriæ commendaret æuiternæ. Proindè nos KAZIMIRVS Dei gratia Rex Poloniæ, necnon terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ. Magnus Dux Lithuaniæ, Rufsiæ, Prufsięq;: necnon Culmen. Elbingen. Künigiſzbergen. & Pomeraniæ hęres, & Dominus. Significamus tenore præſentium, quibus expedit uniuerſis & ſingulis, præſentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quomodo recenſentes, & in animis reuoluentes: quanta puritatis affectione, & fidei integræ conſtantia, Barones, Milites, Nobiles, Terrigenæ, & Proceres terræ Belzen. ſyncerè, gratè, & fideles noſtri dilecti perſonam, & Regnum Maieſtatis noſtræ uenerati ſunt, ad nos tanquam Dominum naturalem hæredem, uerum & legitimum, ac indubitatum ſucceſſorem ſuum, & ad Coronam Regni noſtri Poloniæ, à qua tranſactis temporibus exciderant, uiceuerſa redierunt, & acceſſerunt: ſeq; Regno, & Coronæ tanquam pars ſuo toto inuiſcerauerunt, uniuerunt, incorporauerunt, & appropriauerunt. Quæ quidem terra Belzen. iuſto titulo, iure legitimo hæreditario, & ſuccedaneo, nos & nullum alium contingebat, atque contingit, & concernit. Horum itaq; Terrigenarum Belzen. fidelitatis conſtantia, zelo dilectionis, maturitate conſilij, & ſagaci prouidentia, Regali conſideratione meritò digeſtis & reuolutis, ac debitè penſatis, & intuentes ad eorum ſtatum honorem, commodum, ſalubremq; profectum, pio & ſyncero mentis affectu: quemadmodum ex aſſumptæ dignitatis noſtræ debito tenemur, & pro officio ſolicitè aſpirantes, ipſos in noſtram, & ſucceſſorum noſtrorum manutuitionem, & protectionem Reg. & Coronæ reaſſumpſimus, incorporauimus, appropriauimus, & uniuimus, tenoreq; præſentium reaſſumimus, incorporamus, annectimus, appropriamus, & unimus perpetuò, & in æuum. Promitten. ipſos, & eorum quemlibet in omnibus ipſorum iuribus, libertatibus, emunitatibus, gratijs, prærogatiuis, dignitatibus, honoribus, & officijs tenere, & obſeruare. Inprimis itaq; pro prædicta eorum fideli, & iuſta adhęſione, & ſubiectione iure defendere, agere, manutueri, & eos euincere, contra quãcunq; perſonam cuiuſcunq; dignitatis Imperialis, Regalis, aut Ducalis fuerit, aut cuiuſcunq; ſtatus, conditionis, & præeminentiæ extiterit, dum per quempiam uexarentur, ſeu impeterentur, quo modo pro ipſorum huiuſmodi adhæſione, ſimiliter ab inſultibus uiolentijs bellis, & alijs moleſtijs quibuslibet protegere, defenſare, tueri, & realiter ac effectiuè opponere, intercedere, & liberare. ITEM terram noſtram Belzen. cum ipſius Diſtrictibus Lubacouien. Lopaczyen. Scheuulozien. Grabouicen. & Hrodlen. ſaluam & integram, prout fuit, & in ha-

ctenus

hactenus eſt conſeruata ſuis limitibus, metis & terminis dudum tentis, obſeruabimus, tenereq; & obſeruare uolumus, nullos Diſtrictus, aut Villas ab eadem remouen. alienan. ſeu diminuen. Item omnibus perſonis, tam Eccleſiaſticis, quàm Sæcularibus ciuitatum, & oppidanis Priuilegia ipſorum per anteceſſores noſtros Reges, & Duces data & conceſſa iuſta, legitima, & ſufficientia ritè, & rationabiliter emanata, ac in nulla ſui parte uiciata ſeu ſuſpecta confirmamus, ratificamus, & approbamus per præſentes. Vbi uerò aliquibus perſonis forent per uoraginem ignis abſumpta, ſeu caſu infortunij amiſſa, & de hoc perſufficiens teſtimonium probatum fuerit præmiſſa innouare, atq; dare uolumus, & ſpõdemus. Item ex quo ex obligatione, & inſcriptione pecuniarum Capitaneis in aliqua terra inſcriptarum ſæpiùs indigenæ eiuſdem terræ uarijs grauantur modis, oppreſſionibusq;, & moleſtijs afficiuntur: pollicemur, quod præfatam terram Belzen. in pecunijs nullipiam obligabimus, aut inſcribemus ullo unquam tempore. Quod ſi per obliuionem, aut alium caſum quemcunq; nos inſcribere contingeret, talem inſcriptionem præſentibus extunc prout, extunc caſſamus, annulamus, ac nullius roboris eſſe, & fieri decernimus per præſentes. Item nullum extraneum cuiuſcunq; conditionis exiſtat, in Capitaneum terræ Belzenſ. præficere, & præferre debebimus, niſi Terrigenam eiuſdem terræ poſſeſsionatum. Item uolumus omnimodè dignitates, honores, officia, in terra Belzen. conſiſtentes, & conſiſtentia æquo modo circa iura & conſuetudines ipſorum, quæ & quas temporibus prædeceſſorum noſtrorum Regum, & etiam Ducum obtinebant conſeruare in eodem numero, & permanere. Quas quidem dignitates, & officia dum uacare contigerit, nulli extraneo, niſi indigenę benè conſeruato illius terræ, in qua dignitas aut officium uacauerit dabimus, & conferemus. Item quod nulli terrigenæ de terra Belzen. & ipſius Diſtrictibus ad alias terras ſeu Diſtrictus euocentur, ſed penitùs iuxta conſuetudinem aliarum terrarum Regni noſtri iuribus ipſorum, & libertatibus utantur, & gaudeant. Item conuentiones, colloquia generalia, termini particulares, & iudicia iuxta ritum, & conſuetudinem in talibus dudũ tentam & obſeruatam in terra præfata. Quemadmodum in alijs terris Regni noſtri debent habere progreſſum, & proceſſum. Item nullus terrigena poſſeſsionatus per nos, aut Capitaneos noſtros, niſi iure conuictus captiuetur, iuxta Priuilegia aliarum Regni noſtri terrarum, & cõſuetudines. Item omnes & ſinguli Kmetones Spiritualium & Sæcularium perſonarum in dicta terra conſiſtentium de quolibet laneo poſſeſſo pro feſto Sancti Martini ſingulis annis exactionem, aliàs podymne per duos groſſos monetæ, & numeri communiter in Regno curren. nobis, & ſucceſſoribus noſtris dabũnt, & exoluent more terræ Leopolien. & aliarum Regni noſtri terrarum: alias autem collectas, & exactiones in Regno noſtro inſolitas, & inconſuetas, etiamſi tempore Ducum huiuſmodi fuiſſent in frumentis, bladis, aut auena, uel pecunijs exactæ, uel ſolutæ, de noſtra Regia benignitate caſſamus, & annullamus. Item cuilibet Terrigenæ noſtro limites, & granicies cum bonis noſtris Regalibus habere petenti dare tenebimur, ipſas à ſignis metallibus & ſcopulis conſuetis diſtinguen. uolumus iuxta modum aliarum terrarum in Regno obſeruatum. Item quandocunque terra noſtra Leopolien. ad bellicam expeditionem ſe mouerit, aut neceſsitate incumbente eundem procurauerit, Præfata etiam terra noſtra Belzen. ſeu Nobiles & terrigenæ eiuſdẽ cum ipſis Leopolienſibus quotieſcunq; fuerit neceſſe tenebuntur & debebunt, ac omninò ſunt obligati pariter, & aſtricti proficiſci, bellicosè, & tranſire, & non aliâs, eo tamen iure & modo, quò terra Leopolien. ad expeditiones ſe mouere conſueuit, & ſolita eſt. Animaduertendum autem præfatos Nobiles, terrigenas & Proceres ad nos tanquam ad Dominum & hæredem ipſorum legitimũ affectum habere ſpecialem, horum prætextu, uolentes ipſorum legitimum affectum habere ſpecialem, horum prætextu, uolentes ipſos fauore noſtro ſpeciali proſequi, & eorum Kmetones quoslibet præfatam terram Belzen. inhabitan. ab omnibus & ſingulis exactionibus, angarijs, præangarijs, caſtrorum ædificijs, & pontium laboribus, & reparationibus eximimus, abſoluimus, ac liberos & abſolutos facimus perpetuè. Secundùm morem aliarũ Regni noſtri terrarũ. Præterea generaliter & ſingulariter omnes alios articulos libertates & iura alijs terris Regni noſtri data, & cõceſſa, & præſertim terræ noſtrę Leopol. ſi quæ hîc omiſſa foret, pro inſertis habere uolumus, & habemus. Eademq; extendimus & referrimus ad terram Belzen. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrũ præſentibus eſt appenſum. Actum in Brzeſczye, feria tertia feſtorum ſolennis Paſchæ Anno Domini 1462. Præſentibus Reuerendo patre Domino Iohanne de Brzezye iuris utriuſq; Doctoris Electo Eccleſiæ Cracou. & Regni Pol. Vicecancell. necnõ magnificis & generoſis, Petro de Opporouu Lancicien. Nicolao de Koſcyelec Brzeſten. Palatinis. Iacobo de Dambno regni Pol. Vicetheſaur. Nicolao de Borzyslouicze Zauichoſten. Sbigneo Bank de Gora Malogoſtien. Caſtellanis. Nicolao

Spotk

Spoth de Vola Sandomirien. Ianuſsio Koluczski Iuniuulad. Vexilliferis. Ioanne de O-
ſtrorog Iuris Doctore, Nicolao de Brudzyeuo Subpincernæ Caliſsien. & Capitaneo
Breſten. Iaroslao Brzozogloúy Subiudice Iuniuuladisl. Stanislao Marſchalkouicz de
Brzezye, & Iohanne Szynouiec de Zandouicze Curienſibus noſtris, & alijs pluribus
fidedignis teſtibus ad præmiſſa. Datum per manus eiuſdē Reuerendiſ. patris domini Io-
hannis de Brzezye Electi Eccleſiæ Cracou. Regni Pol. Vicecācell. ſyncerè nobis dilecti.

Ad Relationem eiuſdem Reuerendiſs.
patris domini Iohannis de Brzezye
Iuris utriuſq; Doctoris Electi Eccle-
ſiæ Crac. R. P. Vicecancell.

CAPITVLVM III.

De Terris, & Ducatu Pruſsiæ.

VANQVAM uerò Pruſſum (à quo Pruſsiam dici legimus) Lechi authoris
noſtræ gentis fratrem fuiſſe, & eas Prouincias ita inter ſeſe diuiſiſſe, nihil dubi-
temus: non minore tamē argumento Pruſsiā Iuris Polonici ſemper extitiſſe: in-
de apparet, quod longè poſt Lechi, & poſt Gracci familiā extinctā, Interregnūq;
Palatinorum, Lesko tertius Dux, & Monarcha Poloniæ, ante Pyaſti etiam tem-
pora uiginti & uni filijs ſuis terras maritimas, nempe Rugiam, Caſſubiam, Po-
meraniam, Holſatiam, Sgorzelitiam, iam Brandenburgum, Myedzybozen, quę tunc eſt Mein-
deburgum, Lymam nunc Lymburgum, Bukouyecz, aliàs Lubecum, Lukouu nunc Meckelbur-
gum, & Pruſsiam eſt partibus. Quod quidem & alij omnes Reges Polonorum, & ſępè, & libe-
rè fecerunt, uſq; ad tempus, quò Marianis militibus, ex Hiſpanijs pulſis, Ius utendę illius Pro-
uincię dederunt, ut fideliter contra infideles eis ſuppetias ferrent. Tametſi autem cœlum, & ſo-
lum illi boni Cruciferi uerterint, ingenium tamen & fidem mutare non poterant: namq; pro
hoſtibus hoſpites, pro externis dominos ſuos omni genere doli atq; fraudis impetere non de-
ſierunt: quoad Reges Polonię perfidioſum illud genus militum, cùm ſecùs nulla ratione reuo-
cari ad officium ſuperbi, in fideq; conſtabiliri perfidi potuerunt (ut Hercules Anteum) multis
cladibus attritos, ferro tandem ſuſtulerunt, & Ius ſuum antiquum ac hęreditarium in Pruſsia,
abolita nefaria religione, recuperârunt. Et tamen ne D. Sigiſm. non ęquè pius parcendo ſubie-
ctis, ac fortis debellando ſuperbos uideretur ex conditionibus pacis ſponte ſua partem ipſius
Prouincię, Illuſtri Principi, ac fortiſs. uiro domino Alberto Marchioni Brandenburgen. ex ſo-
rore nepoti ſuo, in feudum conceſsit: ſimulq; pro infœlicis religionis titulis, Ducis titulo eun-
dem fœliciter inſigniuit. Et quoniam feudum, ſeu beneficiarium fundum certis cum ſolenni-
tatibus conferri paulò antè dixi, & ſolere dari uidimus: ea quę de hoc genere cęremoniarum
in commentarijs Cancellarię Regię tradita reperi, hûc, uti arbitror non intempoſtiuè, adijci-
enda eſſe putaui.

Mos præſtandi homagij Regi Polon.

VM aliquis Princeps Regi præſtiturus eſt homagia, Rex coronatus
in ſolio ſuæ Maieſtatis reſidere, & ad latus ſuum habere Prælatos, & Ba-
rones, Conſilij Regni ſui debet: ad quem Princeps præſtiturus homagia
cum ſuis Baronibus, & homagialibus, & Vaſallis, Banderium habens in
manibus ad ſedem ſolij Regalis uenire, & procedere debet eques. Et de-
ſcendens iuxta ſolium ex equo ſuo, atq; cum reuerentia ad Regem, co-
ronamq; Senatus eius accedendo, iſta uerba in hunc modum proferre,
uel ſaltem in hanc ſententiam dicere tenetur. SERENIS. REX. Ego Serenitati ueſtrę ho-
magium facio, & præſto cum omnibus terris & hominibus noſtris, & peto tuitionē Se-
renitatis ueſtrę, & circa iura, & in iure meo Ducali, & dignitatibus conſeruari. Poſt hæc
autem ſic tacto ſigno Crucis iurare aſtringitur, CLEMENTISS. REX. Ego homagium
præſto, & promitto ſine dolo, & fraude V. S. & Coronæ Regni Poloniæ cū omnib. terris
& hominibus noſtris fidelitatem, & eſſe fidelis, &c. ſic me Deus adiuuet, & hæc ſancta
Chriſti crux. Quo facto, Rex ipſum accipere in ſuam tuitionē, & iſta uerba ad præſtantē
homagium dicere debet. Nos accipimus te in noſtram protectionē, & circa omnes digni-
tates, & circa omnia iura Ducatus tui tanquā principem noſtrū relinquimus, ac poſt ea,
oſculetur eū & recipiat Rex de manib. Principis Branderiū, & illud frangatur, & proijcia-
tur extra ſedem. Omnes autē Vaſalli & homagiales Principis homagia facientes, debent
etiam poſt eum tranſire, uſq; ad ſedē ſolij Regalis, portantes ſinguli in manibus uexilla
parua, ſeu minora. Et eadem etiā iuramento præſtito poſt uexillum Principis proiectum
ad terram

ad terram proijcere debent. Itaq; Banderium Principis præcedere, Vaſallorum uerò ſe-
qui ipſum debet. Poſt hoc autem Rex debet recipere à Principe recognitionem facti ho-
magij literalem ſub Sigillo Ducali.

Pax & concordia inter Vuladislaum, Regem Pol. & Conradum de Iungingen, Magiſtrum Pruſsiæ, ratione finium regundorum.

IN NOMINE SANCTAE ET INDIVIDVAE TRINITATIS, Amen. Frater Con-
radus de Iungingen, Magiſter generalis Ordinis Beatæ Mariæ, hoſpitalis Ieroſoly-
mitan. de domo Teuthonica: Vniuerſis præſentibus & futuris, præſentiū notitiam
habituris, Salutem, & rei geſtæ ad perpetuam memoriam cognoſcere ueritatē. Cùm
auctor pacis, ad unitatis & pacis ſpiritū, ſuis rigoroſis mandatis quotidie nos inuitet. Di-
gnum arbitramur, ut inueteratæ diſplicentiæ, guerræ, & offenſæ, contra Sereniſs. Princi-
pem & dominum, dominum Vuladislaum Regem Pol. ſupremum Ducem Lithuaniæ,
& hæredem Ruſsiæ: ſuoſq; progenitores, quò ad terras Lithuaniæ, & Ruſsiæ, per nos,
noſtrum quoq; Ordinem, intuitu orthodoxæ fidei, diutiùs exagitatæ, in pacem perpetu-
am, remiſsionem, & concordiam committentur. Hinc eſt, quod nos de expreſſo conſen-
ſu compręceptorum noſtrorum, cum dicto Sereniſs. domino Vuladislao, anno, die, & lo-
co infraſcriptis. Certum terminum placitorum concorditer celebrauimus: ſuper pace in-
ter nos & terras Ordinis noſtri ex una: & ſupra dictum dominum Regem, & terras ſuas,
uidelicet, Lithuaniam, & Ruſsiam, parte ab altera: facienda perpetuò & firmanda, uarijs
præmiſsis tractatibus, tandem (ut ſequitur) concordauimus in hunc modum. Inpri-
mis promiſimus, & præſentibus bona fide promittimus, quod exnunc, & in antea tene-
bimus pacem inuiolabilem, & concordiam cum ſupradicto Magnifico domino Vula-
dislao Rege Poloniæ, ſuis catholicis hæredibus, & ſucceſſoribus, ac Prelatis & Eccleſijs,
omnibus quoq; terris ſuis per Lithuaniam & Ruſsiam, terrarumq; incolis perpetuis tem-
poribus obſeruare. Nec unquam uolumus & debebimus aliquam ligam inire, aut fa-
cere, contra dictum Vuladislaum, ſuos quoq; Catholicos ſucceſſores terrarū Lithuaniæ,
& Ruſsiæ, cum dominijs, aut alijs hominibus, & rancore quolibet poſtpoſito: Omnes &
ſingulas iniurias nobis, & noſtris per ſe, uel per alios quomodolibet illatas, remittimus,
penitùs & offenſas. Inſuper limites, & terminos inter noſtros, & dicti domini Regis
terras: uidelicet, Lithuaniæ, & Ruſsiæ, diſtingui fecimus, & modis diſtinguimus infra-
ſcriptis. Inprimis incipiendo in quadam inſula Sauuin, dicta uulgariter, ſitta, in fluuio
dicto Memla, habente in ſe inſulam Romeyuueider. Quæ quidem inſula tota apud Or-
dinem permanebit temporibus affuturis: ab hinc directè progredien. ad fluuium dictū
Noruesſe, in decliuio ſeu uillæ continuæ, ſub ſylua dicta Heyligenualth. Ab hinc dictum
fluuium ſequendo in medijs fluctibus, uſq; ad Vyſuilten, aſcendendo abhinc linealiter
& directè eundo ad quendam lapidem magnum dictum Roda, iacentem in fluuio dicto
A. & Roda uulgariter nucnupatum, ab iſto lapide, aſcendendo ſuper ſtagnum dictum
Sinarden: abhinc directè eundo, uſq; ad uiam uulgariter nuncupatam, Der Brengeliſche
weg: abhinc directè uſq; in Nouenrithen: abhinc linealiter procedendo uerſùs finem, ſeu
aciem mericæ, dictæ uulgariter *Heyde*, ad locum, ubi fons oritur: à dicto fontis ortu proce-
dendo, per directum in ſolitudinem quandam, cōmuniter Viltniſſe dictam: ubi fluuius
Egloſſe, ortum habet, ab hinc directè eundo, per medium dictæ ſolitudinis, uſq; ad termi-
nos & gades illorum, de Ploſchkouu: & hi omnes termini ſiti ſunt uerſùs Liuoniam. A-
ſcendendo uerò uerſùs Pruſsiam, termini ſubſcripti, per dictum Ordinem perpetuò, ſine
quolibet contradictionis obſtaculo habebūtur: incipiendo à ſupradicta inſula Sauuin, In
directum procedendo, uſq; ad fluuium dictum Suppe, ab hinc procedendo ad locum or-
tus ſui: ab hinc progrediendo uſq; ad fluuium, qui effluit à lacu dicto Mothenſehe, & di-
citur communiter Methensli: ab hinc per deſcenſum fluuij, uſq; in fluuium dictū Beber:
deinde dictum fluuium ſequendo uſq; ad milliare: prope fluuium, qui Nare dicitur, &
ab hinc directè eundo, uſq; in dictum fluuium Nare. Cæterùm pro nobis noſtro Ordi-
ne, omnibus noſtris ſucceſſoribus, renunciamus omni impetitione, & iure, quę in prędi-
ctis domini Regis Vuladislai terris, uidelicet Lithuanię, & Ruſsię ſitis terminos ſuperiùs
expreſſos uerſus dictas terras, habuimus, uel habere uidebamur: inſuper terrę, & dominia
de magno Nouohroden, qualitercunq; ſiue per nos: noſtrū Ordinē: aut ſupradictū Sere-
niſs. dn̄m Vuladislaū, aut per ſuos coniunctim, & diuiſim acquiſitę fuerint: uel aliàs quali-
tercūq; ad noſtrum Ordinē deuenerint, eaſdem ac eadem dictus dn̄s Rex obtinebit: nec

unquam bona fide quominùs easdem detineat, impediemus. Præterea uolumus, quod
homines sæpè dicti domini Regis, & suorum successorum in terris Lithuaniæ, & Russiæ
constituti, in omnibus terris Ordinis mercari, & negociari liberè ualeant: absq; teloneis,
alijsq; exactionibus, quos etiam defenden. tenebimur, sicuti nostros, saluis tamē telone-
is, ab olim institutis, ac quibuslibet edictis nostris ęditis, & ędendis in terris Ordinis, qui-
bus nostri arctantur, & dicti domini Regis, suorumq; successorum homines per Lithua-
niam & Russiam sunt arctati. Item ordine nostro in expeditione communi cum præ-
nominato domino Rege, & suis successoribus: & ipsorū hominibus per Russiam, & Li-
thuaniam, existente, quotquot ipsi captiuauerint, suos habeant, ut captiuos. Excessus
quoq; prędicti domini Regis: suorumq; successorum homines in prædictis terris, quali-
tercumq; commissos, Capitaneus exercitus eorundem: eosdem liberè iudicabit. Ex-
cessus uerò communes per utriusq; exercitus homines commissos, Capitanei utriusq; e-
xercitus, simul & communiter iudicabunt. Nullos insuper armigeros, dominos, mili-
tes, uasallos, uel alterius cuiuscunq; generis homines, etiamsi Christi fideles fuerint: in
damnum seu præiudicium, dicti magnifici domini Vuladislai, aut suorum unquam per
terras nostras scienter ire permittemus: sed impediemus & prohibebimus iuxta posse.
Deniq; omnes proscriptos, seu bannitos, de supradictis terris, præfati domini Regis nō
recipiemus ad terras nostras: maximè qui in sui uindictam, homicidia, uel incendia, eius-
dem domini Regis, uel suorum successorum hominibus in præmissis terris Lithuaniæ
comminantur, & Russiæ. Præterea per terras dicti domini Regis, suorumq; succes-
sorum Catholicorum, uidelicet Lithuaniæ & Russiæ, contra quoscunq; nunquam tra-
ducemus exercitum, aut traducere per quemcunq; faciemus, nisi expressè fuerit de uo-
luntate dicti domini Regis, suorumq; successorum: qua obtenta damnum nequaquam
ipsis, ac ipsorum hominibus inferremus. Præterea promittimus, quod nullos fra-
tres: & consanguineos ipsius domini Regis fugatiuos, seu alios quoscunq; erroneos, per
quos dominus Rex, & Regnum Pol. ac terræ Lithuaniæ & Russiæ possent molestari,
durante pace, debebimus ad terras nostras recipere uel fouere. Omnia uerò singula
præmissa, in articulis præmissis, & eorum quolibet contenta, bona fide promittimus, pro
nobis, totoq; ordine nostro firmiter ac inuiolabiliter obseruare: nec unquam contraue-
niemus, aut contrauenien. procurabimus per quoscunq;, arte, ratione, ingenio, de iure,
uel de facto: consilio, uel auxilio, publicè uel occultè. In quorum omnium euidens
testimonium, & fidem, de & super omnibus præmissis, præsentes literas nostri maioris
Sigilli munimine mandauimus communiri. Datum in fluuio dicto Visla, prope castrum
Razyansz diœcesis Vuladislau. feria quinta proxima ante festum S. Trinitatis, Anno
1404. Harum rerum testes sunt, Reuerendi in Christo patres, & domini, dominus Ar-
noldus Episcopus Culmen. & dominus Iohannes Episcopus Pomezanien. ac honora-
biles, & religiosi uiri fratres Ordo, & commendatores.

Priuilegium pacis, & concordiæ per Vuladislaum Iagellonis, tunc Pol.
& postea Hungariæ Regem in Brzescye Cuiauiæ factæ, cum Paulo de
Rusdoff Magistro Prussiæ, quæ facta erat Anno Domini 1436. præ-
sentibus Magno Duce Lithuaniæ Sigis. eiusq; filio Michaële. Item
Ducibus Stolpensi, & Mazouiæ, & uniuersis de Regno, &
de Magno Ducatu Lith. Prælatis, Baronib. & Consi-
liarijs, in fine Priuilegij subscriptis, quod
sic sequitur.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam: Conuenit actus
hominum, qui uetustate cadunt, & successu temporis in obliuionem uertuntur, soli-
dis scripturarum, & testium fundamentis commendare, in quorum custodia nullis
marcescunt temporibus, semper iugis perennationis memoriæ incommutabiles ser-
uantur. Proindè nos Vuladislaus Dei gratia Rex Poloniæ, necnon terrarum Cracouiæ,
Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ, Lithuaniæ Princeps supremus: Pomeraniæ,
Russiæ, &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit uniuersis præsentibus, &
futuris notitiam præsentium habituris. Quomodo cum diuini dispensatione consilij, hu-
ius Regni recepimus gubernacula, ad hoc quoq; tantùm in terris obtinuimus principa-
tum, ut propensiori cura, & uigilantia nostra, semper studia extendamus, per quæ pacis
desyderanda tranquillitas inter Christi fideles: ex quorum discordia: non solùm terra-
rum, & urbium: sed Prouinciarum atque Regnorum resultant excidia, prout in plerisq;
lugen-

lugenda, atq; calamitosa exempla mortalibus exhibent argumenta: procurari queant, &
procurata auctore pacis, de throno suæ ineffabilis Maiestatis, utq; potentiæ concludi, &
medijs salutaribus stabiliri ac extolli fœlicibus incrementis. Et attenden. quod non nisi
in pace pacis opifex Deus perfectè coli ualeat: & ea nihil in mundo exoptari possit præ-
ciosius, aut desyderabilius concupisci. Hinc est, quod nos non absq; interna compassio-
ne: & graui cordis amaritudine recensentes, quot & quanta mala ex guerris, & dissensio-
nibus procedant: quotq; ex contentionibus, & bellis, si ea mortales agant, odia hominū:
non sine etiam animarum, & æternæ salutis dispendijs, ac excidijs ciuitatum, prouincia-
rumq;, & terrarum, ac in illis degentium interitus subsequantur. Diuinus deperit cultus,
& sanguinis effusio oritur. Cumq; talium discordiæ atq; bella: non solùm se, suosq;, sed e-
tiam alios plurimos tractura sunt, uerisimiliter in præcipitium & ruinam. Propterea su-
premis affectibus exoptantes, ut non crescant iurgia, sed iuxta magistram bonorū omni-
um charitatem, quæ nihil sapit extraneum, nil asperum, nil confusum, imò propria uirtu-
te nutrit concordiam, dissociatos iungit, pacem, & unitatem consolidat. Ad laudē, & glo-
riam omnipotentis Dei, & Beatæ Mariæ uirginis gloriosæ, totiusq; Ierarchiæ cœlestis,
propagatione fidei, cultū iusticiæ, & religionis Christianæ salutiferū incrementū, à guer-
ris deflendis, excidijs, displicentijs, odijs, rancoribus, & offensis. Inter nos Vuladislaum
regē Pol. &c. Sigism. Magnum Ducem Lithuanię, &c. prædictos, & inclytū Kazimirum
germanū nostrum Semouitū, Kazimirum, Vuladislaū, Boleslaum, Mazouiæ ac Bogus-
laum Stolpen. & Pomeraniæ Duces, Regū Pol. terrasq; nostras Magni Ducatus Lithua-
niæ, Russiæ, Mazouię, Stolpen. & Voyeuodā Moldauiæ, & alia dominia nobis subiecta
ex una: & magnificū ac religiosum dominū Paulum de Ruszdorff Ordinis Beatæ Marię
Teuthonicorū Ierosolymitani, & Ordinē suum ac terras eiusdē Ordinis, Prussię, Alman-
niæ, Liuoniæ, & alias omnes ei subiectas parte ex altera: nouissimè graui offensione, &
iactura exortas: nostræ mentis propositū retrahere decreuimus: & ea quæ durātibus hu-
iusmodi controuersiarū, & guerrarum turbinibus: circa bonū Reip. sunt diruta & destru-
cta, per pacis integritatē ad statum cupien. reducere quietū & tranquillum. Cum eisdem
Magistro: fratribus & Ordine ipsius terris Prussiæ, Almanniæ, & Liuoniæ subditis, & se-
quacibus eorundem perpetuæ pacis: & inuiolabilis fœderis unionem: elegimus, assum-
psimus, suscepimus, & iniuimus, eligimusq;, suscipimus, assumimus, & inimus tenore
pręsentium mediante omni tempore perpetuè duraturā. Quam sub fide & honore ac iu-
ramentis corporaliter præstitis: sine dolo & fraude promittimus uigore præsentiū obser-
uare, & ut ipsa unio cū tanta deliberatione & maturitate cōcepta, ad firmum & constan-
tem ordinē iugiter obseruandū reducatur: ipsam per articulos infrascriptos omninò du-
ximus regulandum. Inprimis quod inter nos Regē Magnum Ducē, & Duces prædi-
ctos, Regnū Pol. Magnum Ducatū, & terras Lithuaniæ, Samogitarū, Russiæ, Mazouię,
Stolpē. & Voyeuodā Moldauię, & aliorum dominiorū, & subditorum nostrorū ab una:
& prædictum Magistrū generalem, & Ordinē: terras, & subditos ipsius, tam in Prussia,
Almannia, quā Liuonia & noua Marchia, parte ex altera: omnes dissensiones, cōtrouer-
siæ, & damna inter partes hincinde facta: dimissa, & totaliter sopita debent esse. Nec illo-
rum de cætero aliqua mētio, aut memoria, & signanter in querelis, aut in detractionē par-
tium: coram quibuscunq; personis habeatur, aut fiat: sed nec una partium ad infamiam
alterius partis suggeret, consentiet, auxiliū dabit, & fauorem publicè uel occultè, & quan-
tum in ea parte fuerit, dilationes, & detractiones huiusmodi fieri nō admittet, sed potiùs
prohibebit. Item quod omnia bona Ecclesiarū, Gnezn. Vuladislau. Plocen. & Poznan.
Prælatorum, Abbatum, Monasteriorum, Conuentuum, & aliarum quarumcunq; perso-
narum Sæcularium, & religiosarum: quæ sunt in terris Ordinis prædicti situata, debent
circa iura omnia: tam Ecclesiastica, quàm Sæcularia, & omnes aliquas consuetudines,
quęstus, decimas, castra, uillas, prædia, curias, & alias utilitates, emolimenta, & prouentus
quibuscunq; nominib. nuncupentur, conseruari, nec aliquibus nouis consuetudinibus,
seruitijs & onerib. aggrauari. Quodq; eadē bona non alienentur, nec pro eorū alienatio-
ne instetur per partes sine consensu Pręlatorum Spiritualium. Omnes autem census, de-
cimas, prouentus, & alias obuentiones qualescunq; in terris Ordinis consisten. quos &
quas Magister & Ordo Reuerendiss. in Christo patribus dominis Archiepiscop. Gnez-
nen. Vuladislauiens. & Plocen. Episcopis, alijsq; Pręlatis Sęcularibus, & Regularibus
Regni Polon. per biennium subleuauerunt, plenè & integrè restituant, & restitui faciant:
medietatem infrà hinc ad festum Purificationis Mariæ, reliquam uerò ad festum Paschæ
proximè affuturum in ciuitate Thorunen. quittationibus de solutione à prefatis Prę-
latis receptis, & quod bona, & decimę Reuerend. patris Domini Vuladislai Episcopi
Vuladislauien. nouiter, & quomodolibet arrestata relaxentur. Item ut omnis suspi-
cio, &

cio,& hostilis respectus hinc inde inter nos,& partem Magistri generalis,& Ordinis sui
in toto euellantur. Volumus quod ligæ, confœderationes, & inscriptiones quæcunque
sunt,uel fuerunt inter Magistrum generalem,pręceptores per Almanniam,& Liuoniam
& Ordinem ipsorum,Pręlatos,Nobiles,ciues & subditos ipsorum, cum Duce Boleslao,
aliàs Suuidrygal.Prælatis,Ducibus,Boyaris,& subditis terrarum Lithuaniæ,Samogitiæ
& Rusiæ factæ,debent esse cassæ,inanes,irritæ,& in nihilum redactæ.Ipsiq; Magister,&
Ordo,Prælati,Nobiles,Ciues,& subditi ipsorum,debent pręfatum Ducem Suuidrygal,
deserere,& dimittere perpetuis temporibus,& nunquā eidem aut alteri cuicunq; Magno
Duci Lithuanię,& Rusiæ auxilia & cōsilia contra nos,& successores nostros,& Regnū
nostrum,ac etiā pręclarum Principem dominum Sigism.Magnum Ducē Lithuanię mo
dernum, Magnumq; Ducatum Lithuaniæ præstabunt, nec aliquas ligas,suggestiones,
& cōfœderationes in damnum nostrū,aut Regni facient in perpetuum cum eisdem,imò
nec aliquem alium tenere,& reputare debent pro Magno Duce Lithuanię,& Rusię,ni-
si qui cum nostro cōsensu, & Regio(quemadmodū præfatus Dux Magnus Sigism. mo-
dernus est electus,iuxta dispositionē dudùm factam inter Regnū Pol. & terras Lithua-
niæ)electus sit,& positus in Ducatum,nec etiā permittent ipsum Suuidrygal de terris seu
per terras & dominia Ordinis:ipsorum damna aut impedimēta Regno Coronæ nostris,
Ducatui Magno Lithuanię,& Ducatib.prædictis inferre, nec ipsum publicè,uel occultē
per se,uel submissas personas iuuare,aut subleuare quouis modo. Itē ut huiusmodi pacē
perpetuā & concordiā sub certiori attētionis firmitate,& robore custodiamus, seruemus
& promittimus, sine dolo & fraude,sub fide,& honore,ac onere præstiti iuramēti. Quod
ad nullius hominis uiuentis requisitionem, inductionē, suggestionem, persuasionē, uel
mandatum etiā quacunq; dignitate præfulgeat, Papali,Imperiali, uel Regali, aut cuius-
cunq; cōgregationis legitimę,personarū Ecclesiasticarum,uel Sęculariū,debebimus,uel
poterimus cōtrauenire ipsis in parte,uel in toto expresè,manifestè,uel occultè,per se,uel
alium,seu alias quascunq; personas submissas Spirituales, uel Sæculares,neq; eas taliter,
aut quocunq; modo uiolare, etiamsi modernus Imperator,aut successores sui Imperato-
res personaliter cū exercitu contra Magistrū, & Ordinem se mouerēt,nō debemus ei nec
successores nostri asistere ope,consilio,auxilio uel fauore. Item quod medius fluuius a-
Druuanza sit limes inter Regnum nostrum,& terras Ordinis:nec fiat in eodem fluuio a-
liquod molendinū in limitibus, & ripis communibus. Et præcipuè in loco Lubicz di-
cto,in quo aliàs factū fuerat,sic quod idē fluuius suum antiquū meatum habeat: quodq;
residuum aggeris unà cum ponte maneat, sine omni clausura diuturna, & nocturna pro
strata publica, nec nouum ibidē molendinum deinceps erigatur. Quo per descensum
intrante flumen Visla,iterū descendendo, per Vislam inferiùs ipse medius fluuius Visla
erit iterū limes inter Regnum Pol. & terras Magistri, & Ordinis Prusiæ, cum omnibus
suis insulis, piscaturis, iuribus,& obuentionibus uniuersis, nullis exclusis penitùs,& ex-
ceptis:usquequò ipsa medietas prædicti fluuij Visla tanget locū limitum,quē quondam
Serenis.Princeps dominus Kazimirus diuæ memoriæ Rex Pol.cū Magistro Prusiæ di-
cto Dusmar,inter terras Bidgostien. & Pomeraniæ certis literis,& signis notabilib.limi-
tauit,descripsit,& distinxit. Castro Iasyenyecz in terris Ordinis remanente. Ita tamen
quod castrum Nyessouua cum territorio suo,& uillis Murzynouo,Orlouuo,Nouauuy-
esz,& alijs uillulis,molendinis, & usibus ad dictum castrum, & territorium, cum omni-
bus castri territorij,ac uillarum prædictarū borris,syluis,& utilitatibus:aquis quoq;,& ea
rum decursibus cum pleno & totali dominio, ac cum medietate nauigij in flumine Vis-
la,& eius prouentibus, & insulis ac piscaturis, iuribus, libertatibus omnibus & singulis
ad ipsa spectantibus ab antiquo,nullo penitùs alicui præter nos, & coronam Regni Po-
lon.iure in eisdem castro,& territorio ac uillis reseruato remaneat circa nos, & Coronam
Regni Pol.perpetuè,& in æuum. Sic tamen quod nulli subditorum saluo censu debi-
to,& solui consueto per hanc cesionem in iuribus ipsorum in insulis,& molendinis prę-
iudicium generetur. Et si nos in iuribus ipsorum ipsos tollerare noluerimus:extunc lici-
tum sit nobis iuxta antiquam taxam,prout ab antiquo inter se uendere consueuerunt,hu
iusmodi iura comparere, & soluere: quemadmodum Serenis.Princeps diuæ memoriæ
dominus Vuladislaus genitor noster charissimus, & Corona Poloniæ pacificè & quie-
tè tenuit,à tempore concordię circa locum Melno iacentem,in terris Ordinis,inter castra
Radzin, & Rogozno circa flumen Ossa; die sancti Stanislai Episcopi, & martyris de
mense Septembri factæ,ad receptionem, & occupationē eorundem per Magistrū,& Or
dinē de anno Domini 1431. attentatam. Specialiter addito,& expresso,quod omnib.
hominibus, & mercatoribus cum quibuscunq; rebus, cuiuscunq; generis pręcij, uel ua-
loris existant proficiscentibus liberum sit uendere huiusmodi res seu merces absq; impe-
dimento,

dimento,& compulsa, & stare,siue manere cum eis,aut eas in ciuitate Nyessoua locanda
cōseruare,uel transire cum eis,quò placebit,siue per terram,siue per fluuium Visla,infrà,
uel suprà,uel in Thorun,aut alia loca in terris Ordinis cōstituta.Item incipiendo ab eo lo
co,in quo prędicti limites per dominum Kazimirum Regem Pol. & Magistrum Prusię
facti, & in eorundem literis expresi terminantur,& desinunt in procedēdo ulteriùs,usq;
ad introitum fluminis Nothesz, siue Byrzuennik obseruabimus istum modum,& ordi-
nem. Quòd si de prædictis limitibus poterint bonæ famæ tres homines pro parte no-
stra,& Coronæ,& tres pro parte Magistri,& Ordinis electi, uisis utriusq; partis literis,iu-
ribus,& possesionibus,& alijs legitimis documentis concordare stabunt limites taliter
cōcordati. Vbi autem nō possent electi illi homines boni cōcordare, extunc sortes ab
utraq; parte mittantur,quamcunq; aūt partem sors cōtigerit sic emissa. Pars reliqua,quā
sors ipsa non tetigit,debet sex personas,quas placebit de parte prædicta eligere,quæ per-
sonæ sic electę:postquam iuramento corporali limites inter partes prædictas: sic de limi-
tibus discrepantibus firmauerint:limites illi,sic iuramento firmati,pro signis & limitibus
inter Regnum Pol. & nouæ Marchiæ perpetuè remanebunt. Testes autē illius partis,cui
sortes aduenerunt, in processu limitum prædictorū castra, ciuitates partium prædictarū
ex hac sortiū accesione nō attingent,nec mouebuntur:aut pro sua parte aliqualiter uen-
dicabunt, sed partes superiùs expressæ castra, ciuitates ab antiquo tentas,absq; impedi-
mēto sortium obtinebunt. Ita tamen quòd pons in fluuio Draua circa Ochczeth cum
libero transitu perpetuò manebit:hoc addito,quòd si in parte Magistri,seu Ordinis cessē
rit,& in eius structura negligentia cōmissa fuerit,licitum sit nobis,aut Capitaneis nostris
huiusmodi pōtem nouum cōstruere, & antiquū reformare: quotiens fuerit opportunū.
Et ne in posterum de huiusmodi personis, & testibus suprascriptis aliqua difficultas oria
tur,nos Reuerend.in Christo patrem dominū Franciscum Episcop. Varmien. & honora
biles,ac religiosum Volff de Sauszen cōmendatorem in Ostrorode,& strenuum Iohan-
nem de Saysen pro huiusmodi cōpositoribus, & honorabilem ac religiosum Cōradum
de Erbinghauuschen,Hermannū Reussop Thorun.Henricum Forrothdanen.Præcōsu
les cum suprascriptis, Episcopo Cōmendatore, & Iohanne pro testibus in casu,quo sors
Magistrum, & Ordinē tetigerit, duximus nominandos, & eligendos, qui ad faciendum
pręmissa cum nostris,per Magistrū,& Ordinem nominatis & electis,cōueniant nostri in
Bydgostiam,ex parte Ordinis in Suuece, in crastino Natiuitatis Mariæ proximè uentu-
ro,aliundè huiusmodi limites,sicut præmittitur,distinguendos,ulteriùs processuri. Post-
quam autem uentum fuerit per limites prædictos, sic ut præmittitur distinctos iuramen-
to,quādo limes ille fluuium Notesz,& Birzuennik insiliet, ipse fluuius Birzuennik me-
dius erit limes perpetuus inter Regnū Pol.& terram nouę Marchię, & iterū ubi Birzuen
nik cum Notesz cōfluit,medius fluuius Notesz erit limes:ita quod Ordo,& subditi eius
ipsum flumen ascendendo dimidium milliare, & descendendo similiter medium millia-
re,ac uersùs Regnū dimidium milliare pro pascuis pecorū, & pecudum quorumcūq;,ac
pro receptione argillæ,calcis,lapidū,lignorū,tam pro igne,quàm ædificijs castri,& oppi-
di liberum habeant usufructum,& similiter homines,& subditi Regni,& Coronę domi-
nio,& proprietate apud Regnū nostrum remanentibus. Teloneum autē aquaticum,&
terrestre cum pōte, & ipsius structura, secundū antiquam cōsuetudinem absq; ampliori
augmento prædicti telonei,apud Ordinem remanebunt. Piscaturam etiā præfatus Or-
do solus liberam in eodem flumine Birzuennik,seu Notesz,ascendendo,& descēdendo,
ut præmittitur per medium milliare,à ponte, qui ducit uersùs Poloniam obtinebit,eo sal
uo,quod Villa Trzebyessouu in suis limitibus piscandi liberā habeat facultatem. Hoc
adiecto,quod in eodem dimidio milliari ascendendo,& descendendo fluuium Birzuen-
nik,& etiam uersùs Regnum similiter per medium milliare, aliquod fortalicium nō eri-
gatur. Item postquam uentum fuerit ad limites per aquam,ubi fluuius Birzuennik,si-
ue Notesz taliter procedendo inferiùs, ut suprâ dictum est, uersùs Lanczberg super dif-
ferentiam ibidem ex opposito prædicti oppidi consurgente,pars utraq;,uidelicet nos,&
Magister ac Ordo elegimus nobis pro iudice Reuerend. in Christo patrem dominum
Christophorum Episcopum Lubuczen. in quem partes ipsæ de alto & de basso cōpro-
mittent,& ad festum S. Trinitatis proximū ibidem circa Lanczberg adducēt, & produ-
ctis coram eo iuribus,& probationib.legitimis in termino,seu terminis cōpetentibus ab
utraq; parte laudū,& pronunciationem, quā usus cōsilio sapientum super omnibus dif-
ferentijs inter Regnum,& oppidū prædictum Lanczberg tulerit,ambæ partes huiusmo
di sententiā suscipere,laudare,emologare,& seruare sub fidei puritate tenebuntur. Vo-
lumus etiam, & decernimus per præsentes, quod teloneum, & depositum uulgariter,
& ablata, Magister, & Ordo restituere teneatur. Et si aliquis subditorum, de terris,
aut do-

aut dominijs noſtris uellet ad terras Ordinis ratione incolatus ſe transferre, licitè poterit, & liberè recedere abſq; quouis impedimento, aut areſto perſonæ, & bona ſua uendere, aut de eis diſponere iuxta beneplacitum liberę uoluntatis: pari modo uolumus de bonis in terris Magiſtri, & Ordinis ablatis ſeu occupatis obſeruari. Item omnes coadiutores, & adhærentes, qui in fauore noſtri, & Regni noſtri Pol. coadiutorum, & ſubditorum noſtrorum, Magiſtrum & Ordinem Pruſsiæ diffidârunt, ab omni impetitione Magiſtri, & Ordinis prædicti ſint liberi, & ſoluti. Item omnes apoſtatæ Ordinis prædicti in regno noſtro, & terris Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, Ruſsiæ, & Stolpen. & alijs dominijs Regni noſtri, & terrarum prædictarum commorantes, ne diutiùs in ſuis peccatis tollerentur, de Regno noſtro, & dominijs noſtris prædictis, per nos, & Officiales noſtros exire compellantur, & deinceps hij, & alij in eiſdem nullatenus foueantur. Item quod nullus Mercator, ſeu alius homo cuiuſcunq; conditionis exiſtat, aut bona ipſius propter delictum, ſeu debitum alterius arreſtetur, moleſtetur, uel turbetur, nec etiam captiuetur. Item ſi uectores, & aurigæ bona, ſeu merces Mercatorum pro precio ducentes telonea, ſeu loca datiarum prætererint, ipſi duntaxat in rebus, & equis ſuis proprijs puniantur, & quod propterea bona Mercatorum, non debent occupari, nec detineri. Item ſylua Babsko circa Fredelanth in Diſtrictu Naklen. impignorata Ordini pro certa ſumma redimi poterat per impignorantem, uel per Regnum ſoluta ſumma Ordini, pro qua extat obligata, & in literis deſuper confectis continetur. Item datio, ſiue exactio dicta Funthomczol ſuper qua priſcis temporibus, & hactenus, controuerſia inter Magiſtrum, & Ordinem ac Mercatores terrarum Poloniæ, Magni Ducatus Lithuaniæ, & Ducatuum prædictorum uertebatur, & pendebat ex certis cauſis indeciſa, talem ponimus ordinem. Quòd Mercatores Regni Ducatus Magni, & Ducatuum prædictorum, præter alia quęcunque grauamina, & ſolutiones impoſterum imponendas quibuſcunque nominibus nuncupentur, reſpondeant Ordini de eadem duntaxat, ſi aliquandò contigerit, ipſos cum bonis ſuis in nauibus proprijs nauigare ultra mare. Ita tamen, quòd ſi ciuitates maritimæ libertate, & abſolutæ uia iuris fuerint ab eadem, quòd ciues, mercatores, & indigenæ Regni, & terrarum Polon. Lithuaniæ, Mazouiæ, Ruſsię, à ſolutione huiuſmodi ſint ſimiliter liberi, & excepti. Et illa omnia, quæ ab eis à tempore, quo præſens pax perpetua eſt firmata ratione huiuſmodi exactionis ſunt recepta, integraliter reſtituantur per Ordinem prędictum mercatoribus Regni, Ducatus Magni, & Ducatuum prędictorum uiceuerſa abſq; recuſatione, & renitentia, qualicũq; interruptione, cõſuetudine, pręſcriptione, & diuturnitate nõ obſtantibus. Si uerò per cõcordiam extincta fuerit, ad reſtitutionẽ receptorum minimè teneantur. Alię autẽ omnes, & ſingulę actiones, quibuſcunq; uocitẽtur nominibus à mercatorib. terrarum Regno Pol. Ducatui Magno Lithuaniæ, & Ducatibus prædictis ſubiectarũ, ut præfertur indigenis in terris Magiſtro, & Ordini ſubiectis. Et ſpecialiter exactio quędã dicta Logebal, & Fyrken nullatenùs de cętero exigatur. Nec nos Rex dux Magnus Lithuaniæ, Duces Mazouiæ, & Stolpen. imponemus aliquod nouum teloneum in grauamen, & præiudiciũ duntaxat ſubditorũ Ordinis prædicti, & ſi quod nouũ eſt impoſitum in terris noſtris, & Ducatib. prædictis à tempore cõcordię circa locũ Melno factę, omninò deponatur. Teloneis & depoſitis antiquis ſemper ſaluis. Item cũ medietas nauigij circa Thorun ſuprà dicti, cũ medietate pecuniarum de ipſo prouenientiũ nobis uigore priùs habitæ, & præſentis cõcordiæ, in perpetuũ hęredibus & ſucceſſoribus noſtris debeatur. De collectore pecuniarũ ex ipſo ſic inter nos exiſtit cõuentum ordinatum & cõcluſum, quòd is, qui per nos, & ſucceſſores noſtros ad ea fuerit deputatus cõueniat cum cõmendatore Thorunen. pro tempore exiſtẽti. Vno anno in oppido Thorun, & alio in Nyeſſoua, & ſic ſemper uicib. alternatis collectorũ huiuſmodi ſingulis annis ſimul cõſtituant. Qui ſub præſtito iuramẽto pecunias collegerit dieb. Dominicis in manus utriuſq; præſentet ęquali portione diuidendas ſolutis precijs famulorum, & reparatione nauiũ de cõmuni. Et ſi alteri parti ille collector pecuniarum nõ placuerit, anno elapſo tã Capitaneus, ſiue ad ea deputatus, quã commendator cõuenientes, ut ſuprà, alium eligãt, quotiens fuerit opportunũ. Seruitia uerò per famulos nauigij prædicti, quę Szaruek appellãtur fieri cõſueta partibus prędictis, ſimiliter alternatis ſeptimanis, & parib. uicibus impendãtur: & tunc pars quęlibet in ſua ſeptimana ipſis prouideat de expẽſis, modo, & forma, ſicut hactenus eſt eis prouiſum. Itẽ ſi aliqui de terris Regni noſtri Ducatus Magni, & Ducatuũ prędictorũ ſubditis Ordinis iniuriã intulerit, & ſuper eo Capitaneus, uel alius Officialis noſter requiſitus iuſtitiã non fecerit, extũc pro negligẽtia huiuſmodi ab officio eſt deponẽdus, niſi de innocẽtia ſua iuramento proprio & corporali ſe purgauerit. Similiter ex alia parte, ſi commendator, uel Officialis Ordinis prænominati, in reddenda iuſtitia in præmiſsis negligens fuerit, pari modo

modo deſtituatur: Et nihilominus ſucceſſor iuſtitiam teneatur facere expeditã requirenti. Si uerò is qui pro iuſtitia ratione delicti, uel alias requirit, ſimplex fuerit Terrigena, & iuſtitiam facere recuſaret, aut negligeret, ex tunc damna iuſtitiam requirenti, per Capitaneum ſeu commendatorem de bonis Terrigenæ prædicti compenſentur & ſoluantur, niſi ſimili ſe purgauerit iuramento. Item ſi per aliquem ſubditum, indigenam uel aduenam alicuius noſtrum, caſu & euentu. Inſcriptioni ſeu paci huiuſmodi perpetuæ fuerit in aliquo derogatum & contrauentum, utpote rapinæ, ſpolia, incendia, uaſtationes, prædę, uel homicidiã, aut aliqua maleficiorum genera, in dominijs & Terris noſtris alterutris patrata fuerint & commiſſa: propterea pax prædicta caſſari, irritari non debebit: ſed in ſuo robore, & firmitate permanebit. Nec propter hoc Pars cuius ſubditus maleficium huiuſmodi commiſerit, cenſebitur fore deierans ſeu periurans. Prædicti autem delinquentes & malefactores, pro ipſorum exceſsibus, per Capitaneos ſeu Officiales utriuſq; noſtrum iudicialiter puniantur: & ad ſatisfactionem plenam & debitam arcebunt & compellentur. Item ut Capitanei, Palatini, Commendatores, Officiales ſeu Iudices partis utriuſq; ad adminiſtrationem iuſtitiæ fortius inducantur: Et ne aliqua grauis diſplicentia inter nos Regem, Ducem Magnum, & Duces prædictos ex una, Magiſtrum, Ordinem & Terras ſubiectas ſibi prænominatis & ſubditos eorundem parte ex altera, impoſterum ualeant exoriri ſingulis annis, nos Rex præfatus duos ex Commendatoribus uiros boni teſtimonij & conſcientiæ in feſto Pentecoſtes, & ſimiliter Magiſter & Ordo duos Palatinos, aut alios paris conditionis, in præfato feſto de Terris noſtris prædictis eligant, & ſibi quanto citiùs poterint huiuſmodi electiones perſonarum ſcriptis inſinuent. Qui in feſto S. Michaëlis conueniẽtes uno anno in Nyeſſoua, alio in Thorun, & tactis ſacroſanctis Euangelijs, fauore, timore, & odio excluſis, de iuſtitia facienda punient Iudices, ac Officiales in adminiſtratione iuſtitię remiſſos & negligentes: & Iura municipalia loci delicti partibus læſis faciẽt. Nihilominus iuſtitiam congruentem, uel partes ſecundum æquitatem, & bonam iuſtitiam component, & omnia faciant quæ pro conſeruatione huiuſmodi iuratæ pacis perpetuæ uiderint expedire. Pari modo int̃ Samogitiam & Pruſsiã uno ãno in Veluna, & alio in Regnyth: Inter Lithuaniam & Liuoniam uno anno in Huſpole, & alio in Dymborg aliâs in Nouyna. Inter nouam Marchiam & Maiorem Poloniam, uno anno in Syrakouo aliâs Czyrk, alio in Dreſzno: Inter terrã Dobrineñ. & Pruſsiam, uno anno in Rypin, & alio in Brodnicza: Inter terras Mazouiæ Ducis Vvladislai & Pruſsiam, uno ãno in Dzoldovv, & alio in Mlaua: Inter Vyſznam & Pruſsiam, uno anno in Vyſzna, & alio Ianuſburg: Inter terras Ducis Bolkonis & Pruſsiam, uno ãno in Czyechanovv, & alio in Nidborg, per omnia uolumus & decernimus obſeruari. Inter Ducatum Stolpeñ. & Pruſsiã, uno anno in Stolp, & alio anno in Rythavv: Inter nouam Marchiam & terram Stolpeñ. uno anno in Recz, & alio in Sathyn, niſi partes de alijs locis fuerint concordes. Item nẽ circa limites diſplicentiæ ſeu controuerſiæ ſuſcitari ualeant. Volumus limites de quiennio in quiennium ubi opus fuerit innouare. Item liber ſit tranſitus & uia omnibus Mercatoribus ac Incolis terrarum, & dominiorum Ordinis cum ſuis mercancijs, frumentis cuiuſcunq; grani, & rebus quibuſcunq; & cuiuſcunq; conditionis, uel maneriei exiſtant: ſinè impedimento uel angaria, per terras & maria, aquas & flumina quocunq; aſcendendo, in & ad Regnum Pol. terras Lithuaniæ. Samogitarum, Mazouiæ, & Ruſsiæ: & deſcendendo per ipſum Reg. atque terras prædictas, ac per ipſa flumina ſeu aquas uſq; ad maria, & transmare in nauibus paruis ſiue magnis, uacuis ſiue oneratis imperpetuum quomodocunq; & quotieſcunq; uoluerint, abſque aliquo arreſto uel impedimento cuiuſcunque, & ſpecialiter Oppidanorum in Thorun. Quas quidem merces, frumenta, & res, ut præſcriptum eſt, ſi præfati Mercatores ſeu Incolæ Ordinis ducentes, uendere aut ſtare in aliquo locorum ſeu Ciuitatum ad portum, ſiue ripam prædictam aquarum ſiue maris ſituatorum, ſeu ſituatarum uoluerint, eſt & debet eſſe in ipſorũ arbitrio & uoluntate. Si uerò uendere noluerint, poſſunt abſq; omni impedimento ire ſeu aſcendere, uel deſcendere quo eis placuerit cum rebus prædictis, ut ſuperiùs eſt expreſſum teloneis & antiquis depoſitis prout ſupra ſaluis. Item omnia damna, iniuriæ, diſplicentiæ impenſæ, & expenſæ Prælatorum, eorumq; Eccleſijs, & Capitulis, ac Abbatibus, Prioribus, Conuentibus, Monaſterijs, perſonis Eccleſiaſticis, Sæcularibus & alijs quibuſcunq; per nos, ſubditos, coadiutores, & adhærentes noſtros, in terris Pruſsiæ & extra, illata quomodolibet & facta in omnibus guerris præteritis, & èсontra per ſępè dictum Magiſtrum & Ordinem, ac exercitus ipſorum Prælatis in dominijs Reg. noſtri conſtitutis ſint ſopita, auctoritate præſentiũ

penitus & extincta, ita quod prætextu eorundem per Prælatos ipsos, aut eorum aliquem
suis aut Ecclesiarum, Capitulorum, Conuentuum, siue Monasteriorum suorum nomini-
bus Magistro & Ordini prædicto, uel alijs supra dictis, quæstio, causa, actio, uel impetitio
de Iure uel de facto, nullo unquam tempore moueatur. Item Magister & Ordo prædi-
cti, tenebuntur nobis ratione concordiæ præsentis, dare & soluere nouem millia floreno-
rum cum quingentis Hungaricalibus iusti & boni ponderis, aut eorum ualorem in mo-
neta Pruthenicali bona, noua, medietatem in dominica Lætare, & aliam medietatem in fe-
sto S. Martini Episcopi in Thorun proximè affuturis, pro rata cuiuslibet solutionis literas
quittantias tenebuntur assignare. Item circa Iudices, Iudicia, mercantias, emendas uel
uendendas, & circa uictualia comparanda & telonea antiqua soluenda, rationabilis cō-
suetudo tempore bonæ memorię Vitovvdi Magni Ducis Lithuaniæ tenta, in Lithuania,
Samogitia, & Russia incōcussè seruetur, & quantum fieri poterit, iuxta ritum Catholico-
rum in melius reformetur. Item ne circa hanc concordiam perpetuam aliquid imposte-
rum relinquatur, quod possit mentes & subditos partium prædictarum tam Spirituales
quam Sæculares, ad lites & odia quæcunq; prouocare in futurum, causam Ecclesię Vvla-
dislau. & ipsius Episcopi, super demollitione domus Episcopalis ante Oppidū Gdansk
in præteritis guerris per Oppidanos Gdaneñ. attentata, quæ in Curia Romana & Con-
stantien. ac Basilieñ. Cōcilijs per annos plurimos pendebat indecisa, duximus de consen-
su Patrum, & uenerabilis Capituli Vvladislauieñ. per medium cōcordiæ sopiendam. Ita
uidelicet, quod Magister & Ordo pro Oppidanis Gdanensib. Reuerend. in Christo patri
domino Vvladislao moderno Ecclesiæ Vvladislau. Episcopo mille ducētos florenos Hū-
garicales boni & iusti ponderis, pro media parte huiusmodi summæ in festo Carnispriuij,
& uno stamine Bruslieñ. boni operis in Oppido Thorun. & pro alia media in festo S. Mi-
chaëlis ibidem proximè affuturo, ratione demollitionis domus prædictæ soluent, & expe-
dient cum effectu, & absq; excusatione aliquali. Dominus uerò Episcopus prædictus &
Capitulum eius, eosdem Oppidanos Gdaneñ. & Ordinem ab impetitione sua debet di-
mittere absolutos, & causam huiusmodi extinguere, nunquam ipsis de cętero per se & suc-
cessores suos intentandum. Quam ordinationem præfati dominus Episcopus & Oppi-
dani publicè & solenniter emologarunt, solutione facta dominus Episcopus præfatus cū
Capitulo suo, super qualibet solutione quittabit sufficiētibus literis Magistrum, Ordinē,
& Oppidanos antè dictos. Item Magister generalis & Ordo omnem exactam & extre-
mam diligentiam faciet, quod Magister Almaniæ infra unum annum maius suum Sigillū
huic concordiæ perpetuæ appendet, quod si facere nollet, sed cum aliquo domino Spiri-
tuali uel temporali ratione bonorum ab eodem domino obtentorum, Regi, Regno Pol.
& Ducatibus præmissis, ac eorum subditis bella moueret: Ex tunc Magister generalis, &
Magister seu præceptor Liuoniæ, & fratres Ordinis per Prussiam & Liuoniam, absq; do-
lo & fraude sub fide & honore præstiti iuramenti, eidem Magistro Almaniæ: necnon illis
dominis sub quibus consistunt, ac alijs quibuscunq; hominib. per se uel alias, publicè uel
occulte, directe uel indirecte, cum gentibus armorū, pecunijs, armis, aut alijs auxilijs qui-
buscūq;, cōsilio uel fauore, nō debent neq; possunt subuenire aliquo excogitato ingenio
uel colore, quod si contrarium fecerint & id legitimis documentis probatum fuerit, quod
tūc subditi eorū ab homnibus, homagijs, iuramentis, & subiectionibus liberi & soluti es-
se debent in hoc casu, donec ad obseruationem pacis perpetuæ reuertentur. Item nos
Vvladislaus Rex prædictus, Oppidum Arnszvvald aliâs Chosczno, quod exercitus pa-
tris nostri, bonæ memoriæ domini Vvladislai acquisiuit, & cuius possessionem hucusq;
habuimus pacificam, Magistro & Ordini infra hinc & dominicam Lætare proximè uen-
turam, cum curijs, Villis, & alijs omnibus cohærentijs ad prædictum Oppidum spectan-
tibus restituere tenebimur & debemus. Nobiles insuper de Nouauedel & Felkemburg,
cum Oppidis, Castris, & omnibus bonis suis in noua Marchia cōsistentibus qui patri no-
stro prædicto fidelitatem & homagium, exercitu nostro in noua Marchia existente pręsti-
terant: ad Magistrum & Ordinem absoluti primo à nostris homagijs & iuramentis, ratio-
ne bonorum prædictorum duntaxat nobis factis, infra hinc & prædictum terminum Do-
minicæ Lætare reuertantur. Qualitercunq; autem ipsi nobiles & oppidum Arnszvvald
ad possessionem Magistri & Ordinis accesserit, siue de manib. nostris aut nostrorum, siue
etiam alijs modis quibuscunq;, quod per hoc huic articulo satisfacere censeamur, prouiso
tamen quod Magister & Ordo eosdem fauorabiliter & benignè recipiāt, & de uita ac bo-
nis assecurent: quemadmodum de huiusmodi assecuratione per Magistrum & Ordinem

in festo Purificationis Mariæ proximo debet eisdem prouideri, & in Castro Raczyansz
huiusmodi Litera assecurationis præsentari. Item Castrum Nyessoua, cum Districtu &
medietate nauigij ut superiùs est expressum, Magister & Ordo infra hinc & dominicam
Lætare proximam, ad manus Reuereñ. in Christo patris domini Vvladislai Episcopi Vv-
ladislau. nomine nostro debent tradere, restituere, & assignare cum effectu. Item ut hæc
concordia cum tanta maturitate concepta, abundantiori cautela ualeat ab utraq; parte
fortius & attentius custodiri: promittimus bona fide, attentè, & fideliter in uerbo nostro
Regio, absq; dolo & fraude, corporali præstito iuramento, huiusmodi concordiam in o-
mnibus suis articulis, atq; punctis obseruare. Et ut propensiori uigilantia ipsius capitu-
la attendantur, decernimus formam Iuramenti sub uerbis & tenore infrascriptis. Ego N.
iuro, quod hanc concordiam obseruabo: nec contraueniam ei facto, auxilio, consilio, uel
fauore: sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Christi crux. Et quod omnes Reges succes-
sores nostri & hæredes, infra annum Coronationis suæ, seu suscepti regiminis: Similiter
Dux Magnus Lithuaniæ modernus, ad requisitionem alterius Partis per Nuncios spe-
ciale mandatum habeñ. huiusmodi pacem perpetuam Iuramentis firmare & stabilire te-
neantur. Quodq; de decennio in decennium per Prælatos, Duces, Palatinos, Commen-
datores, Terrigenas atq; Ciues, tam nostrarum quam Ordinis Partium & prius non iu-
ratos, debet nouis Iuramentis solidari. Item ut Pars contra Partem metu animaduersio-
nis præsentis ad bella, & prælia non consurgat: Statuimus decernentes, quod nostri Præ-
lati, milites, Ciues, & tota communitas debeant & teneantur Terrarum Magistri & Ordi-
nis Prælatis, Nobilibus, Militibus, Ciuibus, & toti communitati dare certas nostras Lite-
ras, & pares siue reuersales ab ipsis sub eadem forma recipere, quas tam nos quam præfa-
tus Magister & Ordo utriusq; subditis nostris, dare promittimus & debemus. Ipsiq; sub-
diti nostri, subditos Magistri & Ordinis, & è conuerso subditi Ordinis, subditis Regni no-
stri dare & præsentare tenebuntur in Dominica Lætare proximè uentura, sub ijs uel simi-
libus uerbis. Quod si nos uel successores nostri, stāte huiusmodi pace perpetua, Magistro
& Terris Ordinis uellemus aut conaremur huiusmodi guerras, aut bella mouere, non de-
bent nobis subditi nostri consentire: nec in hoc obedire aut parere: quinimo erunt ab o-
mnib. nostris homagijs, Iuramentis, & subuectionibus liberi & soluti, donec in hoc casu
Nos & successores nostri, ad obseruantiā pacis perpetuæ reuertemur. Item omnes uio-
lationes Treugarum ac pacis, fœderum, stipulationum, contractuum si quæ inter Partes
prædictas in guerris pręteritis accidissent, uigore pręsentis concordiæ, annulamus, & cas-
samus. In cuius rei testimonium Sigillum nostrorum, quo ad præsens utimur cum in-
frascriptorum Illustrium ac pręclarorum dominorum, fratrum nostrorum charissimorum,
Ducum, Baronumq;, Militum, Procerum, & Ciuitatum Sigillis præsentibus sunt appen-
sa. uidelicet SIgism. Magni Ducis Lithuanię prędicti, Semouiti, Kazimiri, Vvladislai, Bo-
leslai, Mazouiæ, Boguslai Stolpeñ. Michaëlis præfati domini SIgism. Magni Ducis Li-
thuaniæ nati Ducum: Necnon Reuerendiss. ac Reuerendorum in Christo patrum domi-
norum, Alberti S. Gnezñ. Ecclesiæ Primatis, & Iohannis Leopolieñ. Archiepiscoporum:
Sbignei Cracou. Stanislai Posnañ. Vvladislai Vvladislau. Stanislai Ploceñ. Matthiæ Vil-
neñ. Iohānis Chelmeñ. Pauli Kameneceñ & Andreæ Vvladzimir. Episcoporum: Andreæ
Vvladzimirouic, Chebdogoldouic, Iorgij Syemionouic Russiæ Ducum: & Magnifico-
rum Nicolai de Michalovv Cracouieñ. Castell. Sandiuogij de Ostrorog Posnañ. Petri de
Pyeskouaskala Cracou. Iohannis de Czyzovv Sandomirieñ. Martini de Kalmoua Sira-
dieñ. Iohannis de Lychyn Bresteñ. Iarandi de Brudzeuo Iunivvlad. Ostyk Castellani Vil-
neñ. Dolgerth Vilneñ. Lulusch Troceñ. Iohannis Manzyk de Dambroua Leopolieñ. Pe-
tri Odrouansz Podoliæ, Stanislai Grod de Srzensko Ploceñ. Iohannis Glouac de Lau-
zenicze Czyrneñ. Pauli de Radzimovv Belzeñ. Palatinorum: Martini de Slamko Pos-
nañ. Dobeslai de Syenno Sandomir. Petri de Zirniki Calissieñ. Laurentij Zaramba Sira-
di. Petri de Bnino Gnezñ. Alberti Malski Lācicię. Floriani de Korythnica Vislicieñ. Do-
marath de Kobelany Lubliñ. Nicolai de Vorzunouo Brzesteñ. Christini de Kozyeglouy
Sandeceñ. Ioannis de Tanczyn Voyniceñ. Przedborij de Konyeczpole Rospierieñ. Ni-
colai de Virzbicsko Dobrineñ. Iohānis de Balicze Radomieñ. Barthossij de Gostyn Na
kleñ. Martini de Vyrzyska Iuniuulad. Clementis de Strzelcze Bieceñ. Vincentij de Sza-
motuly Miedzyrzeceñ. Dobrogostij de Kolno Cameneñ. Przedpelkonis de Kopydlouo
Landeñ. Dzik Przybislai Zarnouieñ. Varsy de Ostrovv Zauichosteñ. Pauli de Biskupi-
ce Malogosteñ. Alberti de Pakoscz Srzemeñ. Matthię Brzezineñ. Iohannis de Kalinoua

Sandecenenf. Petri de Chelmpo Laneceñ. Nicolai de Lubſtovv Kruſuicieñ. Stanislai de Skarlicuo Biechouieñ: Iacobi Przekora Ceckouieñ. Przybyslai Koualeñ. Nicolai Kielbaſſa Bydgoſtieñ. Iakuſsij de Strzygi Ripineñ. Paskonis de Goslauice Konarieñ. Iohannis de Vlonouo Rogozneñ. Hrickonis Kyerdeiouic Leopol. Nicolai de Viſſnicze Præmislieñ. Petri de Smolice Sanoceñ. Michaëlis de Buczacz Halicieñ. Iohannis de Oleſſnica Marſchalci: Andreæ de Lubino Theſaurarij Regni Pol. Andreæ de Czechouice Ploceñ. Vigandi de Oskolonga Cyrneñ. Dobrogoſtij de Nouydvvor Varſſouieñ. Pauli de Leſſno Sochacouieñ. Adæ de Rythlo Goſtineñ. Markuſsij de Popyen Raueñ. Nicolai Maldrzyk de Starogrod Belzeñ. Caſtellanorum: Petri de Pyeskouaskala Crac. Petri Kordibog Poſnanieñ. Andreæ de Zelechovv Sandomirieñ. Dobrogoſtij de Szamotuly Caliſsieñ. Clementis Scheliga de Ianouice Siradieñ. Stanislai Byelauski Lancicieñ. Andreæ Dunin Breſtẽ. Stanislai Iuniuulad. Volckonis Rokatouic Leopolieñ. Sandkonis de Sennovv Pręmislieñ. Czurilonis de Stoyance Halicien. Ianuſsij Kerkeiouic Kameneceñ. Nicolai Grzymalca Sanoceñ. Stanislai Kanymir Chelm̃. Petri de Kampa Ploceñ. Andreę de Radzieiouice Sochacou. Nicolai de Brzozovv Goſtineñ. Iohannis Tabaſſ de Zaluski Raueñ. Succameriorum: Marciſsij de Vvroczimouice Cracou. Theodorici de Modzychod Poſnanieñ. Stanislai Slanka de Lapſouo Sandomir. Nicolai de Pleſſeuo Caliſs. Zegothæ de Monkouo Siradieñ. Petri de Oporouo Lancic. Vaskonis de Sluzeyo Breſteñ. Nicolai de Koſſczyelec Iuniuulad. Derslai de Vijſſokye Lubl. Georgij de Laſſodki Dobrineñ. Iohannis de Vinnica Leopol. Iacobi de Zakouice Halicieñ. Andreæ Vyzga Ploceñ. Iohannis de Regleuice Cyrneñ. Iohannis Rogala de Vangrzynouo Viſſegrodeñ. Derslai de Podoſye Zakrocin. Vexilliferorum: Pauli de Bogumilouice Cracou. Abrahæ de Zbanſſyn Poſnanieñ. Iohannis de Sproua Sandomirieñ. Troiani de Lekna Caliſsie. Petri de Vidaua Siradieñ. Adę de Thur Lancicieñ. Andreę de Ludbranc Breſteñ. Matthię Figa de Oſſnyca Iuniuvlad. Alexij de Plonniki Dobrineñ. Iohãnis Kielcouic Lubliñ. Stanislai de Dcuidouo Leopol. Petri de Grochouiec Præmiſſ. Iohannis Kola Halicieñ. Stanislai de Strzegouo Ploceñ. Alberti de Chebdzino Cyrñ. Zylani de Vinnica Vyſſogrodeñ. Zemak de Smogorzeuo Cyechonou. Saſſyni de Sczauino Goſtinẽ. Iacobi de Glouno Raueñ. Saſſyni de Virzyska Belzeñ. Iudicum: Iohannis Farureij Cracou. Bienyakonis de Bandleuo Poſnanieñ. Iohannis Pouale Sandomir. Sigiſmundi de Margonino Caliſsieñ. Stephani de Oporovv Lancic. Chriſtini de Koſczol Breſteñ. Iohannis Boybuski Iuniuulad. Demetrij de Chodorovv Leopol. Mſſykrouski Præmisl. Dapiferorum: Ianuſsij de Kobelany Cracou. Samborij de Malochouo Poſnanieñ. Petri de Krzyzanouice Sandomir. Thomkonis de Mirza Siradieñ. Voienski BrSeſteñ. Kaczkovvski Iuniuulad. Nicolai de Felſten Leopolieñ. Venatorum: Iacobi Klicze Pincernæ Siradieñ. Skora Poſnanieñ. Bogoſsij de Kruſſovv Caliſsieñ. Andreæ de Brzezye Breſt. Iohannis de Zimnauoda Leopol. Subiudicũ: Nicolai de Brzeſſe Crac. Raphaëlis de Goluthouo Poſnanieñ. Iacobi de Baranovu Sandomirieñ. Stanislai de Oſtrorog Caliſsieñ. Nicolai Koluczski Iuniuulad. Clementis de Banczyce Lancic. Nicolai de Szarlei Breſteñ. Subdapiferorum: Iacobi Lublineñ. Kyelcz Siradieñ. Iohannis de Laſſothki Dobrineñ. Iacobi de Malice Leopol. Tribunorum: Stanislai Liganſſyc, Spitkonis de Melſtin, Petri de Kurovv, Nicolai de Krolikouo, Przedpelcy Moſſczyc de Koſmin Milai de Miloslavv, Ianuſsij de Tuliskouo, Nicolai de Grandi, Petri de Zauady, Mſſczuij de Barczevv, Iakuſsij de Vroniauy, Iohannis de Zychlino Nicolai de Sleſſyno, Vincentij de Pnieua, Tomkonis de Sobotha, Tluk de Strijkovv, Raphaëlis de Tarnovv, Iohannis de Pilcza, Skarpkonis de Gora. Nicolai de Michovv Nobilium & Procerum Craco. Poſnañ. Caliſsieñ. Leopolieñ. Ploceñ. Varſſouieñ. Stolpeñ. & Stargardeñ. Ciuitatum. Poſtquam autem Deo fauente annos diſcretionis attigerimus, promittimus & ſpondemus Iuramentum præſtare & appendi facere præſentibus Sigillum noſtræ Maieſtatis. Actum in Brzeſſce Vvladislauieñ. diœceſis ſabbato in uigilia Circumciſionis Domini. Año eiuſdem 1436. Datum per manus Magnifici & Venerabilis Iohannis de Koniecpole Cancellarij, et Vincentij Roth Cuſtodis Gneſneñ. Cantoris Cracou. Regni Pol. Vicecancellarij ſyncerè nobis dilectorum.

Magiſter

Magiſter Pruſsiæ promittit pacem ſeruare cum Regno Poloniæ perpetuam.

NOs frater Paulus de Ruſzdorff Ordinis Beatę Marię, domus Theutonicorum Ieroſolimitañ. Magiſter generalis: ſignificamus tenore pręſentium, quibus expedit uniuerſis, Quia nunquam nos, nec ſucceſſores noſtri Sereniſs. Principi & Domino dño Vvladislao Regi, aut Regno ſuo Poloniæ guerras mouebimus, aut bella: ſed pacem perpetuam & concordiam inter prædictum dominum Regem, Regnum, & adhærentes ſuos ab una: Nos, Ordinem & adhærentes noſtros ab altera partibus, de anno domini 1436. in uigilia Circumciſionis Domini in Ciuitate Brzysk conceptam & firmatam, cuſtodiemus, ſeruabimus incõcuſſè, in omnibus ſuis articulis atque punctis, promittentes, quod ſi nos, uel ſucceſſores noſtri, ſtante huiuſmodi pace perpetua, ſupra dicto domino Regi, aut Regno Pol. uellemus aut conaremur huiuſmodi guerras, aut bella mouere, non debent nobis ſubditi noſtri conſentire, nec in hoc obedire aut parere: quinimo erũt ab omnibus noſtris homagijs, iuramentis, et ſubuectionibus liberi, & ſoluti, donec in hoc caſu nos & ſucceſſores noſtri, ad obſeruationem pacis perpetuæ reuertemur, quos in huiuſmodi caſu abſoluimus ab omnib. homagijs, promiſsionib. & iuramẽtis nobis factis, ut præfertur ipſo facto per præſentes. In cuius rei teſtimoniũ & fidem firmiorem, Sigilli noſtri appenſione pręſentes fecimus communiri. Datum in Caſtro noſtro Marienburg ipſa die dominica Lætare. Anno Domini 1436.

Conditiones pacis perpetuæ in Terris Pruſsiæ ultimò factæ.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam. Cum inter humanæ uoluntatis deſyderia, quæ in aliquem citra Deum, finem atq; rerum omnium opificem diriguntur, nulla res optabilior, nulla gratior, quemadmodum quotidianis experimur effectibus, nulla deniq; humano generi ęque ſalutaris neceſſaria, iucũdior, & utilior, quã pax habeat in ortu redẽptionis dñi noſtri Ieſu Chriſti, hominib. bonę uoluntatis denunciata per angelos, & in receſſu ad patrẽ cætui apoſtolico, & uniuerſis apoſtolorũ ſequacib. geminata, donatione relicta & repromiſſa. Proinde nos frater Ludouicus de Erlichauſen, Magiſter Hoſpitalis, domus ſanctę Marię Theutonicorũ Ieroſolimitañ. in Pruſsia. Significamus tenore præſentium quibus expedit uniuerſis, tam præſentibus, quam futuris præſentium noticiam habituris. Quomodo attendentes quales ſint uetæ pacis fructus, & quanta belli pericula, qualiſq; uaſtitas diſcordiam ſubſequatur, ad laudem omnipotentis Dei, & intemeratæ Virginis Mariæ glorioſæ, totiusq; cœleſtis Ierarchiæ propagationem, fidei cultum, iuſticię & religionis Chriſtianę ſalutiferum incrementum: Ordinis quoq; noſtri decus & ſtabilimentum & guerrarum ac litium deflendis diſcriminibus, & diſſenſionum ac odiorũ anfractibus diſplicentijs, & ſingulis offenſis quæ inter Sereniſs. Principem dominum Kaſimirum Dei gratia Poloniæ Regem Magnum Ducem Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsięq; dominum & hęredem, Illuſtres Principes dominos Kaſimirum, Boleslaum, Conradum, & Ianuſium Mazouiæ, & Henricum Stolpeñ. Duces: & Reuerẽdum patrem dominum Paulum Epiſcopum, Eccleſiam & Capitulum Varmieñ. Stephanũ Voieuodam Moldauię, Regnum Pol. Terras, & alia dominia eidem domino Regi & Regno ſubiecta ex una: & nos Fratrem LVDouicum Magiſtrum generalem, Præceptores, Commendatores, & Ordinem, ac Terras eiuſdem Ordinis, in Terris Pruſsię parte ab altera cõſiſteñ. fuerant exortæ, animos noſtros ad ſemitas pacis & cõcordię cõuertimus: fluctus quoq; bellicę tẽpeſtatis hactenus inter nos uigẽtes ſedãdos & abolendos duximus, & ea quæ durantibus huiuſmodi guerris & controuerſiarum turbinibus diruta fuêre, deformata, & diſtricta, per pacis integritatem ad ſtatum cupientes deducere quietum & tranquillum, per meditationem, operam, & interuentum Reuerendiſs. in Chriſto patris domini RVDOlphi Epiſcopi Lauantini, ſedis apoſtolicæ Legati, à ſanctiſs. domino noſtro PAVlo Papa 2. ad interripiendum bellum huiuſmodi ſpecialiter deſtinati, cum eodem domino KAZimiro domino Rege, Regno Pol. Ducibus, Principibus, Dominijs, Terriſq;, Coadiutoribus cohęrentibus, ſubditis & ſequacibus eorum perpetuæ pacis et inuiolabilis fœderis concluſionem et conſumationem elegimus, aſſumpſimus, iniuimus, ſuſcepimus, eligimusq;, aſſumimus, & inimus tenore præſentium mediãte omni tempore & perpetuò duraturam, quam ſub fide, & honore, & Iuramentis corporaliter

liter

liter præſtitis ſine dolo & fraude promittimus uigore præſentium obſeruare. Et ut ipſa
PAX & CONcordia cum omni maturitate & deliberatione cõcepta, ad firmum & con-
ſtantem ordinem iugiter ſeruandum deducatur, ipſam per articulos infraſcriptos duxi-
mus regulãdum. In primis quod inter præfatum Sereniſs. dominum KAZImirum Re-
gem, Duces prædictos, Regnum Pol. eiuſq; Terras, Epiſcopum Varmieñ. Capitulum, &
ſuam Eccleſiam Ruſsiæ, Mazouiæ, Stolpeñ. & aliorum dominiorum ſuorum ab una: &
nos prædictum MAGiſtrum generalem, Commendatores, et Ordinem, Terras, & ſubdi-
tos noſtros in Terris Pruſsiæ parte ab altera: omnes controuerſiæ, diſſenſiones, hoſtilita-
tes, inimicitiæ, diffidationes, infamiæ, & damna inter partes hincinde facta dimiſſa & to-
taliter ſopita debent eſſe: Nec eorum de cœtero aliqua mentio, aut memoria, & ſignanter
in querelam, aut in detractionem Partium, coram quibuscunq; perſonis habeatur, aut fiat
in quocunq; Iudicio Eccleſiaſtico, uel Sæculari, uel extra: Sed nec una Partium ad infamiã
alterius ſuggeret auxilium, dabit ue fauorẽ per ſe, aut ſubmiſſam perſonam, quouis quæ-
ſito colore, publicè uel occultè: & quantũ in utraq; parte fuerit, delationes & detractiones
huiuſmodi fieri non admittet, ſed potius prohibebit. Item ad abolendas omnes diſpli-
centias, odia, ſimultates, & quaslibet hoſtilitates, quæ inter præfatum Sereniſs. dominum
KAZimirum Regem, ſuosq; prędeceſſores Reges, & Regnum Pol. ab una: & Nos præ-
deceſſoresq; noſtros Magiſtros generales Pruſsiæ, & Ordinem noſtrum partibus ab alte-
ra: occaſione Terrarum Pomeraniæ, Culmeñ. Michalouieñ. frequentius annis ſuperiorib.
uſq; ad bellorum grauia diſcrimina conſurgebant: & ut pax ipſa firma, ſtabilis, atq; perpe-
tua, non ex ore tantummodo, ſed ex cordè, purè, non fictè, ſyncerè, non ſimulatè, inter præ-
fatum Sereniſs. dominum KAZimirum Regem, & Regnm Pol. Duces, Epiſcopum, Ec-
cleſiam, & Capitulum Varmieñ. adhærentes, & Coadiutores: nosq; Magiſtrum, Com-
mendatores, & Ordinem prædictos proueniant: Terra Culmeñ. cum ſuis Caſtris, Ciuita-
tibus, Oppidis, & fortalicijs uidelicet Thorun ueteri & noua, Byrzglavv aliâs Burgelavv,
Starugrad aliâs Haldenſz, Chelm aliâs Culmen, Dumiſzlavv aliâs Vonczelavv, Lypno
aliâs Leipe, Kouale aliâs Schonenſch, Rogozno aliâs Roghuſſen, Koprzyuno aliâs Eu-
gelſzberg, Radzin aliâs Reden, Grudzancz aliâs Graudencz, Golub aliâs Golavv, Pa-
povv, Brodnica aliâs Stroſzberg, Olandberg aliâs Luterberg, Brathyan aliâs Nouoforo,
Laskin aliâs Leſſyen, cum omnibus ſuis pertinentijs, & Villis eorum quæ pertinebant ad
Iudicium & Banderium Culmeñ. & cum tota Terra Michalouieñ. nihil excipiendo. Itẽ
tota terra Pomeranię iuxta antiquos Terminos ſuos, cũ uniuerſis Caſtris, Ciuitatibus, Op
pidis, & munitionibus in ea conſiſtentibus uidelicet Gdansk, Puczko, Lauenborg aliâs
Laumberg, Heyle aliâs Hella, Lobe aliâs Koſſrczyn, Grebin aliâs Grabino, Dirſſau aliâs
Tſczovv, Meue aliâs Gnyevv, Stargard, Nouemberg, Noue, Svviecze aliâs Svviecz,
Moſthek aliâs Oſyek, Iaſyenicz aliâs Ieſyeniecz, Kryſſavv, Kliſſovv, Slochavv aliâs Ole-
chovv, Konicz aliâs Choynicze, Fredelandt, Hamerſthin, Bievvthavv aliâs Buthovv,
Thuczol aliâs Tuchola, Schobouicz, Schonck aliâs Skazeuo, Baldenburg, & cum Na-
riga fluuijs, aquis, mari, & piſcaturis, quæ ſunt in cauda maris, aliâs Hab, Villis, portibus,
inſulis, & pertinentijs uniuerſis, ac dominio uniuerſali, directo, & utili, mero & mixto ad
præfatum Sereniſs. dominum Regem KAZimirum, & Regnum Pol. pertinebant, et ſpe-
ctabant, pertinere & ſpectare debebunt, donationibus, renunciationibus, ceſsionibus, ap
propriationibus per Reges, Principes, Barones, Nobiles, Ciuitates & ſubditos Regni
Polo. ex quacunq; cauſa uel occaſione de Terris prædictis Iure, proprietate, & domino
ac titulo earum quomodolibet, & quotieſcunque, etiam Iuramento corporali interueni-
ente, in fauorem noſtrum & Ordinis factis, & Apoſtolica, Imperiali, uel quacunq; alia fir-
mitate roboratis non obſtantibus quibuſcunq;: quas per præſentem unionem & fœdus
annullamus, caſſamus, abolemus, tollimus, extinguimus, & mortificamus, illisq; perpe-
tuo derogatum eſſe uolumus & derogamus. Quibus quidem Terris POMeranię, CVL-
meñ. & MICHAlouieñ. Nos MAgiſter LVDOuicus, Commendatores, & Ordo Do-
mus Theutonicorum prædicti, & illarum Iuri, proprietati, titulo, & dominio quomodo-
libet & ex quacunq; cauſa nobis & Ordini noſtro competenti renunciatione & ceſsione
perpetua, irreuocabili, & ſpontanea de certa & expreſſa ſcientia pro nobis ſucceſſoribus
& Ordini noſtro cedimus & renunciamus. Nos quoq; & Ordinẽ noſtrum Terris præ-
fatis Pomeraniæ, Culmeñ. & Michalouieñ. in perpetuũ abdicamus, & omnes Inſcriptio-
nes, donationes, renunciationes, ceſsiones, reſignationes, confirmationes, priuilegia, in-
ſtrumenta, uẽditiones, emptiones, lauda, arbitria, ſententias, pronũciationes, munimenta
& decreta

& decreta in fauorẽ noſtrũ & Ordinis ſuper Terris prædictis per ſummos Pontifices, Im-
peratores, Reges, Principes, Duces, Marchiones, Comites, & quaſcunq; perſonas Eccle-
ſiaſticas uel mundanas cuiuſcũq; conditionis, dignitatis, præeminentię uel tenoris exiſtãt
cõfectas, decretas, & cõceſſas caſſamus, abolimus, extinguimus, ac mortificamus, & illis
pro nobis, ſucceſſoribusq; noſtris, & Ordine noſtro nõ per errorẽ coactè aut improuidè,
ſed libere & ſpontaneè ac de certa ſcientia perpetuè cedimus, & renũciamus, & Ius omnè
quod nobis Magiſtro & Ordini in præfatis Terris quomodolibet cõpetebat in dominũ
KAZimirũ Regẽ & Regnũ, ſucceſſoresq; eius Reges Pol. perpetuo trãsferimus per præ-
ſentes, & militares Nobiles, Vaſallos, Ciues, Terrigenas, & quoſcunq; ſubditos Eccleſia-
ſticos & Sæculares Terrarũ, Ciuitatũ, Diſtrictuũ, & locorũ prædictorũ ab omni noſtra fi-
delitate, homagio, ſubiectione, iuramẽto & qualibet ſpõſione dimittimus & abſoluimus,
& præſentiũ tenore relaxamus. Excepto quod Piſcatores in Hab à fine aquæ & piſca-
turarum Epiſcopi & Capituli Varmieñ. & ex oppoſito in mari ſalſo: Item partẽ Nergiæ à
dicta aqua & piſcaturis Eccleſiæ Varmieñ. per tranſuerſum Nergiæ uſq; ad dictum mare
ſalſum, & à dicto trãſuerſo per deſcenſum Nergiæ uſq; in profundũ cum Villis Svvyczye,
Mivendorff ac Curia Mitilhoff cum Iuriſdictione & utilitate hoc ipſum profundũ cum pi
ſcatura ſturionũ, & teloneo antiquo, nos Magiſter & Ordo habebimus & poſsidebimus.
Quam quidem portionem Nergiæ cum prædictis Villis & Curia præfatus Sereniſſ. do-
minus Rex nobis Magiſtro & Ordini de ſpeciali ſua gratia perpetuò contulit & aſsigna-
uit. Reſeruata tamen Maieſtati ſuæ totali uenatione ſuper dicta portione Nergiæ, prout
& ſuper tota Nergia illam ſibi reſeruauit. Hoc etiam adiecto, quod nos Magiſter & Ordo
nullum Caſtrum aut munitionem ſuper dicta portione Nergiæ nobis donatæ ædificare
aut ædificari facere neq; nouum teloneum aut grauamen imponere ualeamus aut debea-
mus. Item ex bonis certis reſpectibus nos mouentibus & pro præſentis pacis ſtabilimen
to Caſtrũ et Ciuitas Marienburg cum duabus inſulis magna uidelicet & altera parua quę
dicitur das Fyſſannyſſe, Herverder, & cum integritate lacus Druſſen, & cũ ſuis omnibus
piſcaturis, piſcationibus, & Villis, & cum Diſtrictu Scharffavv, & omnibus alijs attinẽtijs
& Villis ſuis, eo tamen excepto, quod Villæ Haldenhorff & Alepiri quæ pertinent ad Ho
land & Kulhebory & Horndorff, quę ultima ſola militãtiũ eſt, & pertinet ad Preuſcheck,
habeant facultatem in lacu Druſſen piſces pro ſuo beneplacito piſcandi iuxta morem an-
tiquum. Item Caſtrum & Oppidum Sthum cum omnibus antiquis ſuis Iuribus, cohæ-
rentijs, & pertinentijs uniuerſis. Item Ciuitas Elbing utraq; uetus & noua cũ Diſtrictu
Villarum limitibus, & Iure, & cũ Oppido Tholkmyth & eius Diſtrictu & ſuo officio ſyl-
uarum & nemorum aliâs Valdanpth, & cum ſex Villis Tenutæ & Caſtri Holand, uideli-
cet Pylomen, Myslothyno, Berthkom, Kamersdorff, Vielkielicz, & Przeuſſemeret, & cũ
quinque Villis quæ ad Oppidum & Diſtrictum Molhnuzen pertinebant, uidelicet ma-
gna Staban, parua Staban, Schonemor, Pomerendorff, & Volffder. Item Oppidũ & Di
ſtrictus Kriſchburg aliâs Drzgon cum ſuis libertatibus, Militaribus, Nobilibus, Vaſallis,
Villis, lacubus, molendino & Caſtro. Ita tamen quod demoliatur Caſtrum & cum perti-
nentijs eiuſdẽ uniuerſis, incipiendo ab uno latere Oppidi prædicti Kriſchburg, & deſcen-
dendo à flumine Szroge, uſque ad lacũ Druſſen. Curia tamen Doleſczeth cum ipſius mo
lendino apud nos & Ordinem noſtrũ remanente. Ab alio uerò latere dicti Oppidi aſcen-
dendo & tranſeundo uſq; ad finales granicies dicti Oppidi Kriſchburg, & Villæ Halden-
ſtadt mutuo ſe contingentes: eadem Villa à ſiniſtris & in ditione noſtra, & Ordinis rema-
nente: ab inde uerò directius eundo ad Eccleſiæ Pomezanieñ. fines proximiores, ubi o-
mnia & ſingula ſubdictis finibus ad partẽ Caſtri Marienburg conſiſtentibus Villa Moy-
ſtergiterum in parte noſtra & Ordinis remanente cum Curijs, allodijs, & quibuſcunq; a-
lijs pertinentijs ad dictum Caſtrum Marienburg ſpectabunt & pertinebunt. Cætera uerò
alia omnia & ſingula ad Cameratum, & generaliter ad Diſtrictum Kriſchburg uſq; in prę
ſens pertinentia pari modo cum Oppidis & allodijs militaribus Terrigenis, Villis, Piſca-
turis, aquis, nemoribus, & alijs ſingulis pertinentijs ſpectabunt ad Caſtrum noſtrũ & Or-
dinis Preſſemark perpetuo & in æuũ, ꝓ prædicto Sereniſſ. domino Rege & Regib. & Re-
gno Pol. remanebunt. Ita quod Caſtra, Ciuitates, Oppida, Diſtrictusq; prædicti ex nunc
& de cætero uigore præſentis unionis & fœderis ad Ius, proprietatem, ſortem, & titulum
Regni Pol. pertinebunt & ſpectabunt pertinere, & ſpectare debent perpetuò & in ęuum.
Nos quoq; Magiſter Ludouicus, Cõmẽdatores, & Cõuentus prædicti ꝓ nobis & noſtris
ſucceſſorib. Caſtris, Ciuitatib. Oppidis, inſulis, lacub. piſcaturis, piſcatorib. Cameratib. &

Officijs prædictis & illorum Diſtrictibus & Villis perpetua & irreuocabili renũciatione
de certa & expreſſa ſcientia, Iuri quoq; ſorti, proprietati, titulo, & dominio quocũq; & ex
qualicũq; cauſa nobis Magiſtro, Cõmendatorib. Officialib. & Ordini noſtris in illis com-
petentibus per noſtras præſentes patẽtes Literas cedimus & renũciamus, & omne Ius qđ
nobis Magiſtro & Ordini ac Cõmẽdatorib. noſtris in Caſtris noſtris, Ciuitatib. Oppidis,
inſulis, lacubus, piſcaturis, & uillis prædictis cõpetijt & cõpetere potuit, in præfatũ Sere-
niſſ. dominũ KAZimirũ Regem, ſucceſſores ſuos, & Regnũ Pol. transferimus & applica-
mus. Milites quoq; Nobiles, Vaſallos, Terrigenas, Ciues, & quoslibet ſubditos Eccleſia-
ſticos Sæculares præfatorum Diſtrictuum, Terrarum, Ciuitatum, & locorum ab omni fi-
delitate, iuramẽto, homagio, ſubiectione, & qualibet ſponſione præſentiũ tenore abſolui-
mus, dimittimus, & relaxamus. Cætera uerò Caſtra, Ciuitates, Diſtrictus, fortalicia, Vil-
las, & dominia in Terris Pruſsiæ tam in terris quã in aquis exiſtentia uidelicet Kyenyczs-
berg Caſtrum cum tribus Ciuitatibus: Item Caſtra & Oppida Lochſteth, Varczeñ. Gir-
mavv, Pobethen, Rydauth, Schoken, Raymen, Kremythen, Valdavv, Topyavv, Thabe-
kavvthen, Narbekthen, Inſterburg, Allenburg, Vonſdorff, Gerdaven, Ibugirburg, Nor-
demburg, Labyavv, Lavvkysken, Thylſakh, Ragyethe, Roſchiſten, Vinthburg, Memel,
Brandemburg, Krovvczeburg, Fredelanth, Barthen, Laczevv, Balge, Herlibail, Synthen,
Landisberg, Prevvſchenlavv, Barthenſteyn, Streſten, Zrnisburg, Ikeyn, Roſtemburg, Li-
ke, Iohansburg, Holand, Ryboskath, Molhytzen, Morung, Baſſen, Heyno, Ortolſiburg,
Oſtorrode, Hoenſteyn, Nyeyndẽburg, Scholgavv, Iehenburg, Dẽgſislavv, Prenſemark,
Libemole, & Salefath & quæcunq; alia Caſtra, Ciuitates, Oppida, Diſtrictus, Territoria,
& Villas cum eorũ ſubditis, militibus, Terrigenis, & Vaſallis, aquis, nemorib. lacubus, &
alijs pertinentijs & Iuribus uniuerſis quibuſcunq; cenſent nominib. nos Magiſter, Com-
mendatores, & Ordo perpetuò & in æuũ, quietè, & pacificè abſq; omni præfati Sereniſſ.
domini Regis & ſucceſſorum ſuorum Regum & Regni Pol. impedimento, perturbatio-
ne, & moleſtatione poſsidebimus, & illorũ plenũ habebimus uſum & dominiũ. De quib.
quidem Caſtris, Ciuitatib. Oppidis, Terris, Diſtrictib. Villis, Militib. Terrigenis, & Vaſal-
lis, & illorũ quoq; Iuriũ & titulo, proprietate, & ſorte, dominio ſi qđ præfato dño Regi &
Regno Pol. quomodolibet & ex quacũq; cauſa cõpetijt, uel cõpetere potuit præfatus dñs
Kazimirus Rex ex certa & expreſſa ſciẽtia pro ſe & ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol.
ſponte & deliberato animo nobis Magiſtro, ſucceſſoribusq; noſtris Magiſtris, Commen-
datorib. Conuentui & Ordini noſtris in Terris Pruſsiæ ceſsit & renunciauit, ac omne Ius
ſi quod ſuæ Maieſtati & ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. exẽptione & quibuſcunq;
cauſis alijs in præfatis Caſtris, Ciuitatib. Terris, Diſtrictib. Villis, Militib. & Vaſallis quo-
modolibet cõpetijt in nos Magiſtrũ, ſucceſſoresq; noſtros, Cõmendatores, Conuentum,
& Ordinẽ per renunciationẽ & ceſsionẽ perpetuã & irreuocabilem tranſtulit & illud no-
bis ſpontè, liberè, & de certa ſcientia applicauit, & omnes Milites, Vaſallos, Nobiles, Ter-
rigenas, Ciues, & quoslibet ſubditos Eccleſiaſticos & Sæculares Terrarum & locorum
prædictorum ab omni fidelitate, iuramento, ſubiectione, & qualibet ſponſione abſolutos
dimiſit & relaxauit. Epiſcopatus inſuper & Eccleſia Sabieñ. cum ſuis Caſtris, Ciuitatib. &
Oppidis uidelicet Phiſshauſen, Tyremberg, Lobodavv, Pouonden, Ingemburg, Zo-
lavv, & Nuvenhuſch cum omnibus Vaſallis, Villis, & pertinentijs ſuis uniuerſis ſub di-
tione noſtra & Ordinis noſtri perpetuò cõſiſtet & permanebit. Item ordinamus & ſta-
tuimus, Quod ſuper omnibus piſcaturis Revthel appellatis uulgariter ſub præſentia Ca-
pitanei Marienburgeñ. & factoris noſtri à nobis deſtinandi in Caſtro Marienburg annis
ſingulis in magna feria quinta debet fieri arendatio, & Literæ ſuper omnibus Revthel
ſub domini Regis & noſtro ſignetis arendatoribus debeãt dari, & medietas pecuniarum
ex huiuſmodi arenda prouenientium nobis debeat cedere, altero uerò medietas domino
Regi prouenire, Iure Epiſcoporum Varmieñ. & Sambieñ. & Capitulorũ eorũdem, cętera-
rumq; aliarum perſonarum & locorum libertatem ex antiquo Revthelorũ habentiũ p o-
mnia ſaluo. Quibus Literas ſuper Revthel præfatis & quantitate illorũ abſq; omni pecu-
nia liberè uolumus concedi. Item ne pax ipſa fœdus & unio tanta maturitate firmata &
cõcluſa poſsit in poſterũ humana malignitate infringi, aut aliquibus fallacijs, dolo, & in-
genijs uiolari, præfatus quoq; Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex & ſucceſſores ſui Reges
& Regnũ Pol. Prælati, Principes, Barones, & ſubditi Regni eiuſdem de nobis Magiſtro,
Commendatoribus & Ordine Pruſsiæ Prælatis, Militibus, & ſubditis noſtris: Nos uerò
Magiſter, ſucceſſoresq; noſtri, Commendatores, & Ordo, Prælati, Milites, & ſubditi noſtri
Pruſs.

Pruſsiæ de dicto Sereniſſ. domino Rege Kazimiro Regibus & Regno Pol. Principibus,
Baronibus, ſubditis eiuſdem plenã cõfidentiã & ſecuritatem omni hoſtili reſpectu in præ-
ſens & in poſterũ depoſito teneamus. Præfatus Sereniſſ. Kazimirus Rex nos fratrẽ Lu-
douicũ Magiſtrũ, Cõmendatores, & Ordinẽ pręfatos in Pruſsia, omnesq; noſtros ſucceſ-
ſores in ſuum & Regni Pol. Principem Conſiliarium perpetuũ: Cõmendatores uerò prin-
cipaliores, quos nos Magiſter & ſucceſſores noſtri pro tempore duxerimus deputãdos in
Conſiliarios ſuos & Regni Pol. & in ſuam, & Regni Pol. protectionẽ, ſubiectionẽ, & de-
fenſionẽ ꝑpetuo duraturã aſſumpſit. Pollicens nobis in uerbo ſuo Regio, & ſub fide præ-
ſtiti iuramenti, pro ſe & ſuis ſucceſſorib. ſuis Regib. & Regno Pol. Quod nos præfatũ Ma-
giſtrũ, Cõmendatores, & Ordinẽ, Prælatos, Milites, Vaſallos, & ſubditos noſtros in Pruſ-
ſia, noſtrosq; ſucceſſores, affectiõe Regia tractabit, honorabit, & diliget. Nosq; Magiſtrũ,
Cõmendatores, & Ordinẽ, ſucceſſoresq;, Prælatos, Nobiles, Ciues, ſubditos & Terras no-
ſtras uelut Principis Conſiliarij & unitorũ ſuorũ in noſtris Iuribus & libertatibus priuile-
gijs, munimentis, & limitibus quæ præſenti unioni & fœderi aut eius articulis & cõditio-
nibus non cõtrariantur, conſeruabit, ab uniuerſis quoq; hoſtibus noſtris, uexatoribus &
impugnatoribus in Terris quas poſsidemus Pruſsiæ tuebitur & defendet. Tenebitur
quoq; nos Ludouicus Magiſter præfatus & quilibet ſucceſſor noſter in officium Magi-
ſterij aſſumptus, & aſſumendus, poſt ſex menſes à die aſſumptionis in Magiſterium præfa-
to Sereniſſ. Kazimiro Regi & ſuis ſucceſſoribus Regibus Pol. perſonaliter reprę́ſentari &
illic pro nobis Commendatoribus & Terris quas habemus in Pruſsia ſibi & ſucceſſorib.
ſuis Regib. & Regno Pol. præſtare debitæ fidelitatis, & de obſeruãda præſenti pace, & nũ-
quam petenda abſolutione ſeu relaxatione iuramenti, nec conceſſa uti aut cõcedenda, Iu-
ramentũ ac in præfati domini Kazimiri Regis, ſuorumq; ſucceſſorũ Regũ. Pol. ſiniſtra par-
te primariũ habere locũ & ſeſsionẽ. CVI quidẽ dño Kazimiro Regi, ſucceſſorib. ſuis Re-
gibus Regno Pol. nos, noſtrosq; ſucceſſores, Cõmendatores, Prælatos, Milites, Vaſallos,
& ſubditos, Terrasq; omnes noſtras à nobis nũc poſſeſſas & in poſterũ poſsidendas, con-
quiſitas & conquirendas etiam in Terris paganorũ extra Terras Pruſsię dicto dño Kazi-
miro Regi & Regno Pol. perpetuo connectimus, iungimus, unimus, & inuiſceramus, ea
conditione, & reſpectu, ut nos pręfati Ludouicus Magiſter noſtri ſucceſſores, Cõmenda-
tores & cõuentus, Prælati, Barones, Milites, Terrigenæ, & perſonæ ſingulæ tam Eccleſia-
ſticæ quam Sæculares, & omnes Terrę noſtræ atq; homines in illis degentes in Pruſsia ſi-
mus amplius & de cætero cũ præfato Ser. domino Rege Kazim. ſucceſſoribusq; ſuis Re-
gib. & Reg. Pol. unum & indiuiduũ corpus, una gens, unus populus, in amicitia, fœdere,
& unione, nullũ aliũ poſt Summũ Pontif. quã præfatum Kazim. Regem & ſucceſſor. ſuos
Reges Polo. pro noſtro capite & ſuperiore recognitum: ita ut teneamur & ſimus obligati
nos, ſucceſſoresq; noſtri pręfatum dominum Kazimirum Regem & ſucceſſores ſuos Re-
ges & Regnum Pol. ſiue in proſperis, ſiue in aduerſis nunquã deſerere: ſed ſibi & ſucceſ-
ſoribus ſuis Regib. & Regno Pol. cõtra omnes hoſtes & aduerſarios ſuos Regni ſui Pol.
more aliorum Principum, Prælatorũ, Baronum Regni Pol. aſsiſtere: eosq; in guerris & in
aduerſitatibus noſtris potentijs adiuuare cõſilijs, auxilijs, & ſuffragijs opportunis. Nec
ſine ſuo & ſucceſſorum ſuorum Regum Pol. ipſi quoq; ſine noſtro & Conſiliariorũ, Com-
mendatorum, Prælatorum, & Militum noſtrorũ Pruſsiæ ſpeciali & expreſſo conſilio, uo-
luntate, & conſenſu, cum quibuſcunq; perſonis quacunq; pręfulgeant dignitate, celebra-
bimus, ſtatuemus, aut firmabimus aliqua fœdera, inſcriptiones uel cõtractus, publicè uel
occultè, per ſe uel ſubmiſſas perſonas: ſed nec nos Magiſter, Commendatores, noſtriq; ſuc-
ceſſores bella aliqua contra Catholicos ſiue præfati domini Kazimiri Regis & ſucceſſo-
rum Regni Poloniæ ſpeciali mouebimus conſenſu.

Forma autem iuramenti qua nos Ludouicus Magiſter & ſucceſſores noſtri Magiſtri Sereniſſ. domino Kazimiro Regi, & ſucceſſoribus ſuis Regibus, & Regno Poloniæ iurare tenebimur, talis erit.

EGo LVDOVicus Magiſter generalis Ordinis ſanctæ Mariæ Teuthonicorum,
Princeps & Conſiliarius Regni Polon. Iuro, quod ab hac hora, & deinceps fide-
lis ero Sereniſſ. Principi domino Kazimiro Regi, & ſucceſſoribus ſuis Regibus,
& Regno Polon. ei profectum illorum fideliter procurabo, & negocijs Regis &
Regni

Regni fideliter consulam, & secreta quæ mihi qualitercunq; communicata fuerint, in eo-
rum detrimentum nulli pandam, pacem insuper præsentem in omnibus suis conditioni-
bus & articulis obseruabo & custodiam: sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Christi crux.
Item ut per pręsentis pacis unionem & fœderis singula odiorum & iuramentorum nubi-
la posint funditùs euelli, cũ pręfato Sereniss. domino Kazimiro Rege, & Regno suo Pol.
pro bono pacis deuenimus, & illud inter nos concordauimus, quod EPISCOpatus
CVLmeñ. ad Ecclesiã Gnezneñ. redeat, à modo & deinceps præfatæ Poloniæ & Gnez-
neñ. Ecclesiæ, & ut tanquam principali sit in omnibus obediens & subiecta, de regulari in
sæcularem, fauore & auctoritate Summi Pontificis, ad quod tam nos Ludouicus Magi-
ster & Commendatores nostri expressum præbuimus & præbemus consensum, transfe-
rendi: quæ etiam cum sua diœcesi tam omnibus Castris, Ciuitatibus, Oppidis, & muni-
tionibus, uidelicet, Chelmha aliâs Kulmensch, Lubava aliâs Lubavv, Kurzathnik aliâs
Kurnik, Varmbrzessno aliâs Fredeke. Et omnibus Districtibus, Nobilibus, Vasallis, Vil-
lis, & pertinentijs uniuersis sub præfati domini Kazimiri Regis & Regni sui Pol. consistet
perpetua ditione, patrocinio, & defensa. Item concordauimus quod VARmieñ. Eccle-
sia & eius Pontifex pro tempore cum suo Venerabili Capitulo Varmieñ. ex nũc, & de cę-
tero cum omnib. suis Castris, Ciuitatibus, Oppidis, & munitionib. uidelicet Helszberg,
Bronsberg, Vormedilth, Serburg, Vartẽberg, Reszchel, Bysschofisteyn, Allesteyn, Gekte
skath, Melizak, Vartenberg, Franvenburg, & Byshoysburg cum omnibus Districtibus,
Nobilibus, & Vasallis, Villis, pertinentijs & attinẽtijs suis in pręfati domini Kazimiri Re-
gis & successorũ suorũ Regũ & Regni. Pol. ditione, subiectione & protectione cõsistent.
Et nos Ludouicus Magister, nostriq; successores, Commendatores, & Ordo eius ditioni,
subiectioni, & protectioni expressè renunciamus, & omne Ius quod nobis in prędicta Ec-
clesia, Episcopatu, & Capitulo quomodolibet hactenus competebat, in præfatum Sere-
niss. Regem dominum Kazimirum successores suos hæredes Reges & Regnum plena-
riè transfundimus, & transferimus per præsentes. Item concordatum & ordinatum est
speciali nostra Ludouici Magistri, Commendatorum, & conuentus nostri comprobatio-
ne & consensu: Quod Venerabilis dominus Vincentius Kielbassa Consiliarius & Secre-
tarius prefati Sereniss. domini Regis Kazimiri ad Ecclesiam prefatum Culmeñ. per ipsum
dominum Kazimirum Regem nominatus, & ad eandem sua intercesione dante Domi-
no promouendus Ecclesiam, & sedem Pomezanieñ. Episcopatus, quamuis hactenus in
capite & membris regularem in commendam ad uitæ suæ duntaxat tempora per disposi-
tionem & ordinationem habeat Apostolicam, & illam cum suis Castris, Ciuitatibus, for-
talicijs uidelicet Praybuth aliâs Ressenberg, Quedzyn aliâs Marieverder, Biskupicze a-
liâs Byssovvsverder, Kyssnelcz aliâs Frenstath, Smenber aliâs Sardzen, & Rossemberg,
cæterisq; eius Districtibus & pertinentijs obtineat: Ipsamq; in Spiritualibus & tempora-
libus administret: Ecclesia prædicta Pomezanieñ. remanente nihilominus in suis mem-
bris interim regulari, præfato autem Vincentio Kielbassa morte absumpto ad præfatã Ec-
clesiam Pomezanieñ. regularis persona nostri Ordinis in Põtificem eligetur, & substitue-
tur, Sanctiss. domini nostri Papæ gratia & fauore acceden. gaudebitq; domini Regis pro-
tectione consistens in nostra & Ordinis nostri tam religione quam ditione. Item quo-
niam post sedatos fluctus bellicæ tempestatis nulli magis nos primum cõuenit quam Ec-
clesijs & earum ministris compati, & commisereri, quatinus supremus sedatio uberiorem
firmitatem paci cõditæ infundat. Quocirca ordinamus & decernimus & statuimus qua-
tinus omnia Castra, fortalicia, Ciuitates, Oppida: Castella, munitiones, Ecclesiarum loca,
& Villæ: & signanter Franvenburg, Vormedith, Vartemberg, Melzak, Lobavv, Ros-
semberg, Mariemverder, & Schonemberg, quomodolibet à nobis & nostris ac præfa-
to Ser. Kazimiro Regi & suis possessa, occupata, & incastellata quocunque nomine uo-
citentur suis Pontificibus, Capitulis, Prælatis, Abbatibus, Monasterijs, & signanter Var-
mieñ. Culmeñ. Pomezanieñ. & Sambieñ. Episcopis & eorum Ecclesijs, tam Cathedra-
libus quàm conuentualibus Collegiatis & earum Capitulis, Conuentibus, hospitali-
bus absque aliqua conditione, diminutione, depactatione, solutione, uel arresto cum o-
mni sua suppellectili, bombardis, ornamentis, & pertinentijs uniuersis: infrà hinc ad fe-
stum Natiuitatis S. Iohannis Baptistæ proximæ uenturum reddantur uiceuersa. Omnes
insuper Pontifices, Abbates, Capitula, Prælatos, Præpositos, Canonicos, Curatos, &
non Curatos, & alios Beneficiatos, qui non sunt de Ordine nostro, in eorum loca, Iura,
libertates, & possesiones, quæ & quas ante motã guerrã posidebãt, restituimus, & teno-
te præ

re præsentium reintegramus: exceptis Castris & Ciuitatibus prædictis in prædicto festo
S. Iohannis Baptistæ restituendis. Quod si dicti Prælati Sereniss. domino Regi, aut Ciui-
tatibus, uel Oppidis ingrati uel suspecti sint, permittantur, quod permutent, aut Vicarios
idoneos instituant, aut pensionem honestam auctoritate superioris reseruandam dimisso
atq; renunciato titulo suscipiant. Item omnes captiuos in præsenti guerra per nos Magi
strum, Commendatores, Capitaneos, gentes nostras, coadiutores, & adhærentes captos,
siue sint depactati, siue nõ, ab omni captiuitate & sponsione uigore præsentis fœderis ab-
soluimus, & tenore præsentium relaxamus, quæ absolutio & libertas per Sereniss. Kazi-
mirum dominum Regem, Duces Mazouiæ, & Stolpeñ. Episcopũ Varmieñ. Capitaneos
& Officiales, & omnium eorundem coadiutorum, & adhærentium, quodcunq; nomine
uocitentur, nullo excepto, debet præstari, & impendi, nec depactati aut taxati debent obli
gari ad aliquam solutionem præmissam, quæ nondum est soluta, etiam si depactati dedis-
sent pro se de solutione aliquã cautionem. Item ordinamus, decernimus, & statuimus,
quod omnes Mercatores tam Regni Polon. principaliorum dominiorum & Terrarum
eorundem & Episcopatus Varmieñ. suiq; Capituli, quam Terrarũ Prussiæ in ditione no-
stra & Ordinis consistentes sint ubiq; in terris, & in aquis tuti & securi, & nullæ eis de cæ-
tero molestiæ inferantur, nec cogantur nisi solitis & ueteribus seruatis itineribus & locis
ambulare, aut ad aliquam Ciuitatem, Castrum, & locum sub prætextu cuiuscunq; consti-
tutionis uel edicti cum rebus & mercibus suis cuiuscunq; maneriei existant de cætero ap-
plicari, præterquam in Kinszberg, iuxta commendationem desuper factam, super qua spe
ciales à nobis Literæ emanauerunt. Item quoniam per Mercatorum industriam, & re-
rum uenalium importationem, Respub. nobile accipere consueuit incrementũ: Statueñ.
decernimus & spondemus, quod nulla telonea, deposita, gabellas, foralia, siue quascũq;
alias censuationes locis & personis in Terris Prussiæ & dominijs eis subiectis & cõsisten
tibus imponemus de nouo, aut imponi permittemus, tam in terris quàm in aquis: sed tan-
tummodo utemur impositis. Quod quidem Ser. Kazimirus dominus Rex, successoresq;
sui, Reges, Duces, & Episcopi præfati in suis etiam Terris obseruabunt. Item ut charita
tis & unionis amplior certitudo inter Sereniss. dominum Kazimirum Regem, Regnum
suum Pol. subditos & adhęreñ. ab una, & nos Magistrum, Commendatores, & Ordinem
in Prussia ab altera partibus iugiter & inconcussè perpetuè perseuèret: Statuimus & or-
dinauimus, quod deinceps & à modo ad Ordinem nostrum sanctæ Mariæ Teuthonico-
rum in Terris Prussiæ personæ idoneæ & Ordinis capaces etiam ex subditis quibuscunq;
Regni Pol. & principalium & dominorum eius assumantur: Ita tamen quod nos Magi-
ster & Commendatores ultra mediam partem de illis assumere non teneamur: ad easdem
quoq; personas in distribuendis Commendarijs & Officijs Ordinis iuxta medietatem di
ctam bonum respectum habere tenebimur. Magister uerò eligetur uir magis utilis & ido
neus secundum Ordinis regulam & instituta. Qui cum Princeps & Cõsiliarius Sereniss.
domini Regis & Regni sit, non debebit sine cõmerito, sciticq; Sereniss. domini Regis per
Commendatores & conuentum de Magistratu amoueri. Item ut huiusmodi pacẽ per-
petuam, unionem & cõcordiam sub certiori attentione firmitate & robore custodiamus,
promittimus sine dolo & fraude ac sub onere pręstiti iuramenti, quod ad nullius hominis
uiuentis auctoritatem & potestatem, etiam quacunq; dignitate præfulgeat, Papali, Impe-
riali, Regali, uel Ducali, aut cuiuscunq; congregationis legitimè, personarum Ecclesiasti-
carum aut Sæcularium, ad impetrandum præsentis pacis, unionis, fœderis, & contractus,
in toto uel parte, expresse, manifeste, uel occulte, per se alium uel alias quascunq; personas
submissas Spirituales uel Sæculares, dissolutionem, reemptionem, cassationem, & irrita-
tionẽ, recurremus, aut recursum habere poterimus, aut nos induci, persuaderi, requiri, uel
nobis mandari ad uiolationem præsentis pacis & fœderis per aliquam potestatem Papa-
lem, Synodalem, Imperialem, Regalem, Ducalem permittemus, neq; impetrabimus abso
lutionem & relaxationem iuramenti pręstiti, neq; utemur impetrata, aut etiam motu pro-
prio concessa, uel cõcedenda. QVOD SI CONTRARIVM FECERIMVS,
CENSEBIMVR FIDEFRAGI ET PERIVRI. Itẽ quod subditi Ser. Do-
mini Kazimiri Regis & Regni Polon. ac Terrarum prædictarum undecunq; & cuiuscun
que gradus, status, & conditionis fuerint, qui causa negociationis uel alia, ad Terras quas-
cunq; nostras Prussiæ & Ordinis uenerint per subditos nostros & extraneos cuiuscunq;
status, gradusue fuerint impediri, cõueniri, uel arrestari non debent. Sed in Regno Pol.
& Ducatibus atq; Terris eiusdem si quid actionis habuerint, Actores iuxta Terrarũ Iura
munici-

municipalia illos conueniant,& querelæ huiusmodi sopiantur. Delinquens tamen in lo-
co delicti deprehensus,& contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit cō-
ueniri,sed si de loco ubi contraxit recesserit publicè uel occultè, coram Iudice suo conue-
niatur. Item ordinauimus. Quod ubicunq; quis reperiat rusticos uel colonos suos, qui
propter guerras,aut alias ab eo recesserũt,posſit eos repetere, qui & sibi dimitti,& restitui
debent cum eos requisierit. Item quod nullus Mercator seu alius homo cuiuscunq; con
ditionis existat,aut bona ipsius propter delictum seu debitum alterius arrestetur,moleste-
tur, turbetur, nec etiam captiuetur. Item si Vectores aut aurigæ bona seu merces Mer-
catorum pro precio ducentes telonea seu datiarum loca præterierint, ipsi duntaxat in eo-
rum rebus, & equis suis proprijs puniantur, & quod præterea bona mercatoria non de-
bent occupari,nec detineri. Item si per aliquem subditum aut indigenam alicuius no-
strum Inscriptioni seu paci perpetuæ præsenti fuerit in aliquo derogatum & conuentum,
ut pote,si rapinæ,spolia,incendia,uastationes,prædæ,uel homicidia,uel aliqua maleficio-
rum genera in Terris & dominijs nostris alterutrum perpetrata fuerint & commissa, pro-
pter ea prędicta pax,unio,cassari & irritari non debebit,sed in suo robore & firmitate per-
manebit. Nec propter hoc Pars cuius subditus huiusmodi maleficium commiserit cense-
bitur fore deierans & periurans. Prædicti autem delinquentes & malefactores pro ipso-
rum excesſibus per Capitaneos siue Officiales utriusq; nostrum Iudicialiter punientur,&
ad satisfactionem plenam & debitam arcebuntur & compellentur. Item promittimus
tenore præsentium & spondemus in uerbo nostro,& sub onere pręstiti iuramenti,per nos
pollicemur,quod ad occupandum Terras,Castra,Ciuitates,Oppida,Villas,& quæcunq;
loca domini Regis Ducum & Episcopi prædictorum & omnium subditorum suorũ sub
eorum ditione consistentium tam Ecclesiasticorum,quàm Secularium. Quinimò si ali-
quo casu per quemcunque hostem aut insidiatorem Regis,Ducum,Episcopi,& Capituli
prædictorum Castrum aliquod,Ciuitas uel fortalicium fuerint dolo, fraude,uel uiolentia
intercepta uel occupata,aut aliqua loca incastellata quod Deus auferat:nullatenus debe-
bimus aut poterimus Castrum,fortalicium,Ciuitatẽ,aut loca sic intercepta, occupata, uel
incastellata,etiam si sponte uel ultroneè illius uel illorum nobis offeratur deditio,quomo
dolibet & sub quocunq; colore suscipere:sed tenebimur & astringemur ad conquisitionẽ
& recuperationem cuiuslibet Castri,Ciuitatis,& fortalicij in Terris Culmeñ. Pomeraniæ
& Prusię intercepti & occupati,expugnati & incastellati per nos,& nostras potentias,u-
nà cum potentijs Sereniſſ.domini Kazimiri Regis, dominorũ,Ducum, & Episcoporum,
& Terrarum suarum & subditorum prædictorum consurgere, & de manibus hostilibus
eripere,ac in potestatem & ditionem Sereniſſ.domini Regis Kazimiri,Prælatorum,Prin-
cipum,& subditorum prædictorũ restituere uiceuersa tenebimur. Item nos L V D O-
uicus Magister Commendatores & Ordo prædicti Castra & Ciuitates Sthum, Nouum-
forum,Chelm aliâs Kulmen,antiquum Castrũ aliâs Heldennus, Brodnicza aliâs Strosz-
berg,Kryszburg aliâs Dregon,quæ hactenus fuerũt in nostra posseſsione & ditione cum
uniuersis suis Districtibus & pertinentijs, salua dispositione quò ad Krystburg superius
expressa,pręfato Sereniſſ.domino Kazimiro Regi & Regno Pol.aut eorum factoribus et
Officialibus dimittere & resignare cum Villis, Oppidis, cohærentijs, pertinentijs eorum
uniuersis,nihil excipiendo,& dictorum Castrorum atq; Ciuitatum præfato Sereniſſ.do-
mino Regi Kazimiro & Regno Pol.aut eorum factoribus & Officialibus infra hinc & fe-
stum Natiuitatis S.Iohannis Baptistæ proximæ uenturum effectualem, liberalem, & ex-
peditam tradere posseſsionem, siue autem de manibus nostris & nostrorum,& ex nostra
ceſsione,siue etiam alijs quibuscunq; modis præfata Castra & Ciuitates in manus & po-
testatem domini Kazimiri Regis & Regni Pol. deuenerint, quod per hoc huic articulo,
nos Magister, Commendatores, conuentus, & Ordo censebimur satisfacere. Prouiso
& etiam ante omnia saluò,ut Sereniſſ. dominus Kazimirus Rex Poloniæ prædictus Ci-
ues & sub duos Ciuitatum prædictarum benignè suscipiat,& omnem offensam ex corde
illis,nunquam uerbo uel facto ipsam reminiscendo, dimittet, & de bonis ac uita illos per
speciales suas Regias literas in manibus nostris tradendas assecurabit. Iura eorum, liber-
tates,& immunitates antiqua ex antiquis duntaxat confirmando. Quod idem & nos Lu
douicus Magister,Commendatores & Ordo de Ciuibus & subditis Ciuitatum Holand,
Bassenheym,Myedenburg,& Molicze facere tenebimur.Quarum etiam Ciuitatum Ho-
land,Bassenheym,Myedenburg,Molhyrzen, & cameratuum Bordeyon præfatus Sere-
niſſ. dominus Kazimirus Rex & Regnum Polo.tenebitur nobis Magistro,Commenda-
toribus

toribus & Ordini nostro infra hinc & prædictum festum Natiuitatis S.Iohannis Baptistę
liberam, realem, & expeditam dimittere posseſsionem, exceptis sex Villis Districtus Ho
land, & quinque Villis Oppidi,& Districtus Molhuzeñ. quæ superius sunt nominatæ.
Volumus autem quod omnes uenditiones, donationes, alienationes, libertationes, &
Inscriptiones inde & super Oppidis, Villis, Castris, quæ nos Ludouicus Magister Com-
mendatores & Ordo,dicto domino Sereniſſ.Kazimiro Regi prout supra aſsignare tene-
mur,huiusmodi guerris durantibus,quouis modo factæ, sint cassæ, irritæ, & nullæ, quas
& sic ex nostra certa sciẽtia cassamus,irritamus,& annullamus. Item ordinauimus, quod
omnes profugi, spoliati,& exules,militares uidelicet Nobiles & Terrigenæ tam de Re-
gno Pol.Ducatibus,dominijs,& Terris pręfati Sereniſſ.Principis Kazimiri Regis & Re-
gni sui,& Episcopatus Varmieñ.quam de Terris Prusię & Ordinis prædicti quibuscun-
que,posſint redire ad propria,& de bonis suis dimiſsis disponere pro beneplacito suę uo-
luntatis,ad quorum quietam & plenam posseſsionem tenebimur illos & proximiores il-
lorum admittere & defendere admisimus. Non obstañ. quod huiusmodi bona eorum
per nos alijs quibuscunque personis sint ad uitam,aut ad tempus, uel in perpetuum,obli-
gata,donata,uel inscripta.Quas quidem obligationes,donationes,uenditiones,& inscri-
ptiones cassamus & irritamus reuocamus & annullamus,nulliusq; roboris esse uolumus
per præsentes. Tenebimur quoque nos L V D ouicus Magister, Commendatores, &
successores nostri illos habere in gratia & fauore, nec unquam uerbo aut facto eorum re-
minisci hostilitatis,nec de illis unquam aliquam summæ ultionem,per nos uel submissam
personam,publicè uel occultè,directè & indirectè,aut quouis quæsito colore: quibus e-
tiam plenam damus licentiam de Terris & dominijs nostris ad Terras Regni Principa-
tuum & dominiorum prædictorum ratione incolatus se transferre, & bona sua mobilia
& immobilia uendere,& commutare,& de eis liberè disponere pro suo arbitrio, benepla-
cito, & uoluntate. Ciues etiam utriusq; partis qui de Ciuitatibus uel Oppidis expulsi,
uel banniti fuerant,aut alias ab eis recesserant publicè uel occultè,debent ad illos,& ad il-
la ire,& admitti. Bona quoq; eorum quæ ante inchoationem huius dietæ uendita uel do-
nata alijs non sunt,debent eis restitui. Et si ad domos uel bona uendita aut donata reddi-
tum habere uelint,dato precio per emptorem exposito,aut quod pro donatis per Consu-
latum loci taxabitur,restitui debẽt eisdem,saluo etiam eo: Quod posseſsiones in ędificijs,
uel alijs oneribus occasione dictorum dominiorum,uel bonorum exposuerunt, quod si-
militer iuxta dictamen Consulatus loci restituere debent,antequam huiusmodi domus i-
psis uel bona restituantur. Item ut præsentis pacis,fœderis,& unionis conclusio abun-
dantiori cautela custodiatur per nos Magistrum, Commendatores, & Ordinem omnes
Episcopos,Commendatores,Vicecommendatores,Aduocatos,Milites, Nobiles & cæ-
teros Magistrat.& Official.in Ter.nostris Prus.obtineñ. Item Magistri Consulum,Con
sules Ciuitatum nostrarum Kunszberg,Knerpavv,Lembenycht,Holandt,Noyderburg,
Passenhein ac omnes & singuli fratres Ordinis militares Prusiæ iurabunt pacem præsen
tem seruare inuiolabiliter, & inconcussè, nec ei contrauenire quacunque occasione, nec
dispensationem uel relaxationem Iuramenti petere, renunciando omnibus exceptioni-
bus tam Iuris quam facti,maximè,quod causa metus perditionis omnium bonorum, aut
absq; consensu sedis Apostolicæ,cui ordo immediatè subest,seu quod non uocatis Magi-
stris Almaniæ & Liuoniæ,& absque eorum scitu, uoluntate,& consensu,& contra Statu-
ta & consuetudines Ordinis præsens concordia & unio celebrata & acceptata sit, & alijs
non obstantibus quibuscunque. Item ut huiusmodi pacem perpetuam & concordiam
sub certiori tenore,attentiori firmitate & robore in omnibus suis capitulis, cōditionibus,
articulis atq; punctis custodiamus & seruemus: Et ut pax ipsa fœdus & unio ab omni su-
spicionis genere sit circumscripta,pro illius subsistentia & robore adijcimus. Quod Sere-
niſſ. dominus Kazimirus Rex Pol.& nos Ludouicus Magister, Commendatores, Con-
uentus & Ordo per nostros hincinde factores & procuratores quos in solidũ,& irreuo-
cabiliter præsentium tenore constituimus, Venerandum uidelicet patrem dominum Io-
docum Episcopum Ozilieñ.Ordinis procuratorem generalem,& Magnificum,Venera-
biles,Egregios,Nobiles & circumspectos uiros Iohannem de Ostrorog,Militem utriusq;
Iuris Doctorẽ Castellanũ Miedzyrzeceñ.Magistrum Sandiuogium Theologię professo
rem Præpositum Monasterij Klodauieñ.Ordinis Canonicorum regularium, Antonium
de Furliuio decretorum Doctorem Cameræ Apostolicæ clericum,Andreã de sancta cru-
ce,Antonium de Kasarellis sacri palatij Apostolicæ Aduocatos, Bartholomæũ Kielbassã

Canonicum Gnezneñ. Magiſtrum Henricum, Gurdeman Decanum Eccleſiæ S. Andreæ
Colomieñ. procuratorem cauſarum, Magiſtrum Fabianum Hanco decretorum Docto-
rem Canonicum maiorem & Scholaſticum S. crucis Vvratislauieñ. Eccleſiarum coram
ſummo Pontifice domino noſtro Sanctiſs. Papa confitebimur, profitebimur, recogno-
ſcemus, & quilibet noſtrum profitebitur, & recognoſcet præfatam unionem, fœdus, pa-
cem, & concordiam Nos ſpontaneè, liberè, ſyncera uoluntate ſine dolo & fraude cele-
braſſe, ordinaſſe, confeciſſe, & conſumaſſe. Et omnes articulos, capitula, modos, & or-
dinem quibus pax ipſa & concordia confecta, conſumata, & regulata eſt, ad præfati Re-
uerendiſs. domini patris Rudolphi Epiſcopi Lauentini Apoſtolici Legati exhortatio-
nem, perſuaſionem, & mediationem, & de noſtra mente, ſcitu, uoluntate, conſenſu &
beneplacito ultroneis proceſsiſſe. Inſtabimusq́; petemus, laborabimus, inſtare, pe-
tere, & laborare debemus, & tenebimur ſine dolo & fraude quatenus ſummus Ponti-
fex dominus noſter præſentem unionem, fœdus, pacem & concordiam per interpoſi-
tionem ſui ſpecialis decreti, de certa ſuæ ſanctitatis ſcientia emanandi, et per Literas
Apoſtolicas ſiue bullas in omnibus ipſius articulis, capitulis, modis, ordinationibus,
atque punctis acceptet, ratificet, gratificetur. Et ad perpetuam rei memoriam confir-
met, pœnam quoque & cenſuram ad quam nos ſummitimus adijciet, & apponet in præ-
ſentis pacis, unionis, & fœderis uiolatorem & tranſgreſſorem & contrariatorem cum
ſuppletione defectuum, ſi qui ſunt in præſenti fœdere, ordinatione, & Inſcriptione co-
miſsi, & cum derogatione Statutotum & conſuetudinum. Ordinis etiam Iuramento
firmatorum, aut auctoritate Apoſtolica uel Legatorum eius, uel quacunq́; alia confir-
matorum, quibus fortaſſe caueretur, quod in magnis & arduis rebus Ordinis uocatio
& conſenſus Magiſtrorum Almaniæ & Liuoniæ debeat interuenire, ac etiam cum caſſa-
tione allegationis metus, quæ per nos Magiſtrum, Commendatores, Conuentum & Or-
dinem prætendi poſsit, cum ad pacem præſentem conficiendam aduocationem Reue-
rendiſs. domini Rudolphi Epiſcopi Lauentini Legati Apoſtolici ſponte uenerimus, &
in ſingulos tractatus, conditiones, & concluſiones pacis tanquam nobis proficuos &
utiles noſtrum ultroneum præbuerimus conſenſum. Quam quidem concordiam, u-
nionem, & fœderis perpetui concluſionem, Nos Frater Ludouicus de Erlichhauſen Ma-
giſter generalis, cum Commendatoribus. Conuentu adiutoribus adhærentibus & ſub-
ditis noſtris, de certa ſcientia, in omnibus eius articulis, conditionibus atque punctis
approbamus, acceptamus, & præſentium tenore pro ſubſiſtentia perpetua emologa-
mus, ſaluis alijs quæ contra præſentis pacis & unionis ordinationem eius articulos, con-
ditiones, capitula non ſunt, noſtris & noſtri Ordinis Iuribus, libertatibus & priuilegijs.
Quæ præfatus Sereniſs. dominus Kazimirus pro ſe & ſucceſſoribus ſuis Poloniæ Regi-
bus approbat & confirmat. In cuius rei teſtimonium præfati Reuerendiſs. D. patris D.
Rudolphi Epiſcopi Lauentini ſedis Apoſtolicæ Legati, ac noſtrum, Magiſtri generalis
Sigilla, cum propriæ manus eiuſdem domini Rudolphi Epiſcopi & Legati, & Notario-
rum publicorum ſubſcriptione ſunt appẽſa. Et nos Frater Henricus de Plauen hoſpitala-
rius ſupremus & Capitaneus in Prayſchenmarkt & Morug. Vilhelmus de Pingen Com-
mendator in Oſterrode, Vlricus de Kinsberg in Ilavv, Vitus de Gych in Brandenburg,
Iohannes de Narbe, Ziffridus Vlach de Schauarczburg in Balga, Georgius de Ran-
uung in Rein, Vlricus de Otetmberg in Licke Capitanei: Stephanus de Strothberg Vi-
cecõmendator in Kenczberg, Vlricus de Zolendorff, & Vilhelmus Geyer in Lochſteth et
Schokẽ Caſtrorũ puiſores: Iohãnes de Klauczeyn, Iohannes Stertuncz, Balthaſar Nykiet
zycz, Iohannes de Lako, Nicolaus Sperlink, Caſper Materne, Pruſzke de Huer, Bartholo
mæus Rauoſczke, Georgius de Boie, Mattheus de Dornyk, Nicolaus de Grebin Nico-
laus Kyſzkiol, Guntherus de Hozendorff, Hieronymus de Hogendorff, Iohannes Thol-
ke, Nicolaus Raſchavv, Iohannes de Dyuon, Mattheus de Lethen, Iohannes Przeben-
dorski, Michaël de Hermanhayn, Oſualdus de Sparuyn, Ludouicus de Epingen, Mar-
cus de Federavv, Thomas de Berthlzin, Georgius Portegal, Rugelhardus Roppe, Mar-
tinus de Pokarben, Sigiſmundus de Freuen, Iacobus Gvvanth, Arthvvicus Domen-
havv, Iohannes Thimonis, Ambroſius de Borebamth, Philippus Vayſel, Iohannes Ban-
dyn, Guntherus de Lanvv, Nicolaus de Nothenthoſen, Matthias Rokothe, Iohannes
Zeleger, Michaël Hundyrtmarg, Mattheus Kolthaſſe, Petrus de Thyrenberg, Thomas
Lenharth, Nicolaus Layſſreuange. Nos etiam ciues Ciuitatum & Oppidorum, uideli-
cet antiqua Knyepavv, & Lambenycht, Koniczsberg, Bartenſtein, Velavv, Kaſtenburg,
Heyligen-

Heyligenbeil, Fredelanth de Schipemffil, & Nicolaus Dei gratia Epiſcopus & Capitu-
lum noſtrum Eccleſtæ Zambieñ. promittimus & ſpondemus, quod Venerabilis & Ma-
gnificus Frater Lodouicus de Erlichauſen Magiſter, & ſui ſucceſſores Ordinis noſtri,
Magiſtri generales, ſinguli, præſentem concordiam & perpetuum fœdus, pacem atque
conuentionem cum Sereniſs. Principe domino Kazimiro Rege Polon. Regno ac ſibi
inuiſceratis, Prælatis, Principibus & ſubditis uniuerſis mutuam, concluſam, & firmam
cuſtodiam attendent, implebunt, & obſeruabunt. Nos quoque omnes & ſinguli præ-
dicti ipſam cuſtodiemus, attendemus, obſeruabimus, & implebimus in omnibus ſuis
conditionibus, articulis atque punctis. Et in euidentiã præmiſſorum literam præſentem
Sigillorum noſtrorum ac Bulla Conuentus & Ordinis de ſpeciali Magiſtri generalis atq́;
fratrum omnium & Conuentus conſenſu appenſione ordinauimus roborari. Actum
& datũ in Thorun anno Domini 1466. Indictione 14. die uerò Dominica decimanona
menſis Octobris, hora tertiarum de mane uel quaſi, Pontificatus Sanctiſs. in Christo
patris domini & D. noſtri Pauli diuina prouidentia Papæ ſecundi, anno ipſius tertio.
Præſentibus Venerabilibus uiris Egregijs, Strenuis, Nobilibus & Spiritualibus do-
mino Paulo de Glouina Decano Cracou. Petro de Pnyeuy Præpoſito Vvladislau. &
Canonico Gneznñ. Iacobo de Schadek decretorum Doctore Præpoſito Præmislieñ. &
Iohanne D!ugoſz Cuſtode Vislicieñ. Canonicis Cracou. Henrico de Opporovv utri-
uſque Iuris Doctore Archidiacono Gneznñ. Matthia Raczyanſz, Vinkler decretorum
Doctoribus Paulo de Panczlouicze, Iohanne Hoffeman, & Matthia licentiatis in decre-
tis, Iohanne Stankonis medicinæ Doctore Canonico Vvratislau. Bernardo de Czmen-
berg & Schonemberg in Kulmenhaldenſz de Straſzberg, Iohanne Skaski in Frandens-
burg & Melzak, Georgio de Sflyuyen in Illavv & Vonſdorvv Capitaneis: Iohanne Schi-
ling, Iohanne Thimonis, Philippo Veyſſel Nobilibus de Schambia, Iohanne Folmar,
Michaële Tronymer, Nicolao Koſſchelin, Luca Reychenſen Conſule Ciuitatis Vvra-
tislau. & Nicolao Hermanni beneficiato in Eccleſia Parochiali Vvratislau. & quam plu-
ribus alijs fide dignis teſtibus ad præmiſſa uocatis ſpecialiter & rogatis. Et ego Rudol-
phus Dei gratia Epiſcopus Lauentinus Sacroſanctæ ſedis Apoſtolicæ & Sanctiſs. D. nõ
ſtri D. Pauli diuina prouidentia Papæ ſecundi, ad Germaniam Legatus miſſus præfatus,
Quia præmiſſa omnia tractaui, concordaui, & dum per partes acceptarẽtur, emologaren-
tur, & iurarentur, interfui: Ideoq́; pro meliori euidentia ac teſtimonio hic me manu pro-
pria ſubſcripſi huiuſmodi concordiam & fœdus approbando, atq́; ratam & gratiam ha-
bendo, Lauentinus Epiſcopus manu propria. Et ego Iohannes Eyich de Attẽdarijs Cle-
ricus Colonieñ. diœc. Apoſtolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, præfatiq́; Reue-
rendiſs. in Chriſto patris & domini dñi Rudolphi Epiſcopi Lauantineñ. & Legati Apo-
ſtolici, ac coram eo ſcriba. Quia præinſertis concordiæ & perpetuæ pacis & articulorum
& capitulorum in eadem concordia expreſſorum publicationi & inſinuationi Partium
hincinde concordiæ acceptationi, & emologationi, exceptioni, renunciationi, pmiſsioni,
& iuramenti præſtationi, omnibusq́; alijs & ſingulis præmiſsioni dum ſic ut præmittitur
per præfatum dominum Reuerendiſs. D. Rudolphum Epiſcopum Lauentinum & Le-
gatum Apoſtolicum, ac coram eo, & per Sereniſs. Principem D. & D. Kazimirum Re-
gem Pol. &c. & ſuos ex una, ac Magnificum D. Ludouicum de Erlichhauſen Magiſtrum
generalem Ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, & etiam ſuos ab altera partibus, age-
rentur, & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui. Eaq́; omnia & ſingula
prout in prætactis concordia & articulis continetur fieri uidi & audiui. Ideoq́; pręinſertas
Literas concordiæ & perpetuæ pacis cum earum articulis & capitulis manu alterius, me
aliunde legitimè occupato, fideliter ſcriptas atq́; cõfectas, ſubſcripti, publicaui, & in hanc
publicam formam regredi, ſigno & nomine meis ſolitis & conſuetis, unà cum dicti Reue
rendiſs. domini Legati, Magiſtri generalis, & Commendatorum prædictorum, Sigillo-
rum appenſionibus, ac cum Notarijs infraſcriptis ſignaui in fidem & teſtimonium om-
nium & ſingulorum præmiſſorum rogatus & requiſitus. Et ego Stanislaus Franke de
Rakouicze Clericus diœc. Vvladislauieñ. publicus Imperiali auctoritate Notarius
ut ſupra. Et ego Paulus Iohannis de Geſſoue clericus diœc.
Gnezneñ. publicus Imperiali auctoritate Nota-
rius, &c. ut ſuprà.

Oratio ad Diuum Paulum Summum Pontificem, nomine Maieſt. R. pro ratificanda pace perpetua habita.

BEatiſsime pater, & domine gratioſiſs. Fidelium omnium paſtor & rector, factu-
rus apud tuam Maieſtatem, & hunc Reuerendiſsimorum patrum dominorum
Cardinalium inſignem cœtum nomine Sereniſs. Principis domini Kazimiri Dei
gratia Regis Pol. Magni Ducis Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ domini & hæredis
uerba, & iuſsiones tuæ ſanctitati expoſiturus, circumſpiciens: non commoueri, non deni-
que fluctuare animo meo non poſſum, magnopere mecum reputans, quàm maximum, et
quàm ampliſsimum munus mihi mandatum ſit: quanquam hoc tempus, hæc dies, hic lo-
cus, uirium quam alium qui ego ſum, dicendi nempe peritũ deſideret, cui & amplior uber-
tas ſermonis, & feratior contingit libertas ingenij, mihi etenim hac in eminentiſsima fre-
quentia, hoc in ampliſsimo collegio, apud tuam ſanctitatem nunquam aliàs uiſam, apud
uicarium Chriſti peroranti, mens atq; animus contrahit ſtuporem. Quis enim eſt tam fa-
cundę atq; uiuacis memorię? quis tanta ingenij, ac dicẽdi polleat facultate, qui in hoc pul-
cherrimo cõſeſſu, & huius frequentiæ corona, dignitatẽ & excellentiam tuam metuendo,
non fiat hebetior? nõ fiat obtuſior? Te tamen ſciens clementiſsimũ, ſagaciſsimum, & eru-
ditiſsimum, & uerum noſtræ religionis parentem, in ſingulos etiam fauore propenſiore,
ac beneuolentia multa propiciũ, animũ reſumo, qui me nõ tantũ firmat, ut fidenti & quie-
to animo dicam, ſed etiã prouocat, & impellit, uehemẽterq; cogit, ut magna & hilari men-
te aggrediar, apud diuinas aures tuas benigniſsime acceptum iri, quod quicquid dixero
confidens, & eò minus poſſum ingenio, & magis mihi, & ignorantię meæ parſurum non
ignoro, præſertim cùm non meo, ſed præfati Sereniſs. domini Principis Kazimiri Regis
auctoritate & nomine mihi incumbat dicendum, quem tua ſanctitas, etiam dum illam mi-
nor haberet ſtatus: & deinde in hac tua ad ſummum ſacerdotium diuina q; humana eue-
ctione, ſacra fœlicis recordationis domini Eugenij papę quarti prædeceſſoris, & auunculi
tui imitata ueſtigia, peculiari animo fouit, extulit, & dilexit: ac ſuos & Regni profectus ſui
& commoda ſingulari ſtudio & cura promouit, & procurauit, ipſeq; Illuſtriſs. Princeps
dominus Kazimirus Rex Pol. prefatus, q; primũ te Culmeñ. dignitatis Apoſtolicę fauore
diuino, & patrum conſcriptorũ uniformi et mirifico conſenſu, diuinis trahentibus meritis
cognouit ſublimatũ, uniuerſæ primum Reipub. Chriſtianę maximis hactenus impreſsio-
nibus barbarorum uexatæ, deinde ſuis, & Regni ſui, & dominiorum ſuorum reb. optimè
ſperare cœpit: poſtquam te ſciebat natura, ingenio, atq; uirtute, & tam optimarum artium
ſtudio, quam innocẽtia excelluiſſe: pro fidei quoq; & religionis noſtræ incremento, et po-
puli Chriſtiani libertate uendicanda, magno ſemper animo, magnoq; zelo flagraſſe. Qua-
propter Illuſtriſs. ipſe Rex tantis bonis, & ſupernæ tibi collatis, & à natura ingenitis in u-
niuerſum catholicum Orbem in ſuum quoque Regnum principatus & dominia redun-
dantibus, & redundaturis, ſingulariſsimo zelo uelut deuotiſs. filius affectus, & per Ora-
torum ſuorum ex bonis & neceſſarijs reſpectibus hactenus miſſorum ſanctitati tuæ pu-
blicam obedientiam uerbis, non præſtitit: rebus tamen ipſis, & operibus te coluit, & reco-
gnouit, te uicarium unicum, & indubitatum ſummi Dei in terris tenuit, reputauit, & cre-
didit. Iuſtiſsimis etiam tuis tam exhortationibus quam mandatis obedienter paruit. Re-
quiſitus ſiquidem tuæ ſanctitatis Literis, & deinde Reuerendiſs. in Chriſto patris domini
Rudolphi Epiſcopi Lauentini tuæ ſanctitatis ad Germaniam Legati & Oratoris ſermoni-
bus & Literis, quatenus bellum atrox & diuturnum cum Magiſtro & Ordine Crucifero-
rum ordinis ſanctæ Mariæ Theuthonicorum hoſpitalis Ieroſolimitani hactenus conti-
nuatum, dirimeret, & ſibi à bellorum ſtridore temperaret (quamuis armis, & potentia, fa-
uore hominum, inſuper & ſucceſſuum fortunæ ſe ſciret multo ſuperiorem, & penè iam ui-
ctorem) monitis tamen tuæ ſanctitatis, & imperio, potius quam ſuæ fœlicitati & ſucceſsi-
bus differendum & auſcultandum duxit: & ad dietam ſuper plantanda pace pro die pri-
ma Septembris apud Thorun per dictum dominum Rudolphũ Legatum indictam per-
ſonaliter aduenit: ſicq; adueniens ſe in conditiones æquas pertrahi conſenſit. In cuius qui-
dem pacis ordinatione & tractatu dominus Rudolphus Epiſcopus Lauentinus, caſtè,
ſyncerè, integrè, inter Partem utramq; duobus prope menſibus uerſatus, fructum eſt am-
pliſsimum ſuę miſsionis conſecutus: Tantam nimirum de ſe uirtutem, tantam induſtriam
exhibens, quantam in terris omnibus, qui rem hanc fuêre aggreſsi, neq; uidere, potuimus,
neque ſentire. Talem inſuper in pace componenda, talem in dirimendis difficultatibus,
talem

talem in diſſoluendis nodoſis diſceptationibus talem in admonendo, talem in perſua-
dendo geſsit, ut Parti utriq; gratiſsima fuerit eius fides, modeſtia, & integritas. Cuius mo-
deſtiæ & integritatis ſignũ hoc uel pro maximo documento tua ſanctitas accipiat, Quod
ſingula dona quibus à Sereniſs. domino noſtro Rege honoratus erat, recipere conſtantiſ-
ſimè recuſauit. Et quamuis ab inſignibus, & grauibus uiris à Rege ad illum ea cauſa deſti-
natis ſolicitaretur, ut ex donis ipſis aliqua ſaltem grata accipere in animum induceret: ite-
rumq; atq; iterum ne quicquã uexatus: aſpernatus tamen omnia, et expeditionis frequen-
tem inſtantiam, & petentium dignitatem repulit. Itaq; Pater beatiſsime nomine prædicti
Illuſtriſs. Regis noſtri, Prelatorum, Principum, et omnium ſubditorum ſuorum, quos am-
bitus Regis Polonici continet, maximas tuæ ſanctitati, quemadmodum iuſtum et condi-
gnum eſt, gratias agimus, maiores habemus, quamuis illas ſatis & ornatè agere nullate-
nus poſſumus, agit, & Venerabilis Magnificusq; uir dominus Lodouicus de Erlichauſen
magiſter generalis Ordinis prædicti, cum Sereniſs. Rege domino noſtro et Regno perpe-
tuo fœderatus, & unitus, agunt, & Præceptores, ſubditiq; ſui, tuo fauore, tuo beneficio in
dudum exulantem pacem reducti. Sed neq; ſolum Illuſtriſs. ipſe Rex Pol. ſuiq; optimates
ſubditi & Proceres, prædictusq; Magiſter generalis & Ordo, uerum uniuerſæ uicinæ na-
tiones & populi tuæ ſanctitati gratias immortales ferre geſtiunt. Nec eſt ex tot linguis &
populis, qui non probet, qui non laudet, qui miris laudibus non efferat, qui te beato æuo
& gloria immarceſcibili perfrui non optet: qui populum Catholicum maxima lætícia af-
feciſſe, & in ſingulos pacem diffudiſſe non dicant, non ſentiant: quæ illam generalem ſtu-
diorum, illam bellorum perniciem ſuſtulit, extinxit, & pacem cũctis deſiderabilem æquis
conditionibus perfecit: quam perficere ſine te nemo alius potuit. Cum autem is Pontifex
& Legatus iocundiſsimam pacis amœnitatem tua auctoritate & nomine confecit, diſtin-
ctiſsimos populos odijs propè maioribus certãtes, quàm uiribus ad pulcherrimam et u-
niformem identitatem reduxit (quorum ſolidum glutinũ Magiſtri & Ordinis Oratorum
nos cõcomitantiũ, noſtriſq; precationib. fauentiũ coram teſtatur conſpectus) eum inquã
hominem, uel ut uerius dicamus, terreſtrẽ pacis angelũ, ſumma fide, ſumma probitate cõ-
tinẽtiæ, innocentia, puritate, nobiliſsimis quoq; moribus, Partis utriuſq; beneuolentiã &
exiſtimationẽ cõſecutũ, tua ſanctitas charum habeat, & ſublimem: quemadmodũ dignus
& meritus eſt, precamur, decoret, pacemq; confectã, pro ſolidiori illius ſubſiſtentia, ſua au-
ctoritate, ſuiq; apoſtolici interpoſitione decreti approbet, & in ſingulis ſuis cõditionibus
& articulis (id enim Pars utraq; depoſcit, precatur, & deſiderat) ſuis Literis confirmet.
Rex aũt clariſsimus noſter, dudumq; tibi & ſedi apoſtolicæ deditiſsimus, preſtitam tibi a-
lias obedientiã iterũ atq; iterũ præſtat, & innouat. Teq; unicũ, ſummũ Pontificẽ, uniuerſa-
liſq; Eccleſiæ uicariũ indubitatũ Ieſu Chriſti per nos humiles Oratores ſuos profitetur, &
recognoſcit. Rogans humiliter & deprecans ſanctitatẽ tuã, ut ad defenſionẽ catholicorũ,
exterminiũ barbarorũ, atq; in augmentũ religionis, quo cœpit zelo & ſtudio, intendat, i-
pſum Regem, Regnum ſuum, & Illuſtriſsimam coniugem ſuam, natos, Prælatos, Princi-
pes, & ſubditos: ſingulariter quoq; prefatũ dominũ Ludouicũ Magiſtrũ & Ordinẽ ſuum,
principatus, & dominia ipſorum habere uelis ſingulariter recommiſſos, qui ſe tuæ ſancti-
tati, omniaq; ſua, beneuolos & deuotiſsimos exhibent, tuæ quoq; fidei & obedientiæ ſe
ſubmittunt, grato & prono animo facturos ſingula quæcunq; ſpectare uiderint in tuę ſan-
ctitatis & ſacroſanctæ uniuerſæ Eccleſiæ honorem, ſtatum, beneplacitum, & augmenta-
tionem: ad laudem indiuiduæ Trinitatis, tuæq; beatiſsimæ ſanctitatis.

Et quanquam Priuilegium Breſten. pacis ex reuerſalibus Literis in Theſauro exiſtentibus præſenti communi Priuilegio aſcriptum fuerit, continens conditiones dictæ Pacis eas, quæ infraſcriptæ ſunt: Tamen quia ſcribuntur puncta & conditiones in uno, quæ non continentur in altero: Idcirco NOS ALExander Rex articulos eiuſdem PACIS BReſteñ. ex Priuilegio Ducatuum Mazouiæ ſumptos, in omnem euentum, ac communem ſubditorum noſtrorum inſtructionem decreuimus ſupraſcriptis aſcribendos, ſicut ſequitur:

IN primis per prædictos dominos Regem & Duces Pol. Terras Lithuaniæ, Samogi-
tarum, Russiæ, Mazouiæ, & Stolpeñ. & aliâs dominiorum ipsorum, & subditos ab u-
na: & prædictum Magistrum generalem & Ordinem, Terras & subditos ipsius, tam
in Prussia & Almania, quam Liuonia & noua Marchia parte ex altera: omnes dissen-
siones, controuersiæ, & damna inter Partes hincinde facta dimissa & totaliter sopita de-
bent esse. Ne illorum de cætero aliqua mentio, aut memoria, & signanter in querelis, aut
in detractione Partium aliqua coram quibuscunque personis habeatur, aut fiat: Sed nec
una Partium ad instantiam alterius suggeret, consentiet, auxilium dabit & fauorem publi
cè uel occultè, & quantum in ea parte fuerit, delationes & detractiones huiusmodi fieri
non admittat, sed potius prohibebit. Item quod omnia bona Ecclesiarum Gneznen. &
Vvladislau. Plocen. Posnañ. Prælatorum, Abbatum, Monasteriorum, Conuentuum, &
aliarum quarumcunq; personarum Sæcularium & religiosarum, quæ sunt in Terris Ordi
nis sita, debent circa Iura omnia tàm Ecclesiastica, quàm Sęcularia, & omnes antiquas cō-
suetudines, quæstus, decimas, Castra, Villas, prædia, Curias, & alias utilitates, emolimen-
ta, & prouentus, quibuscunq; nominib. nuncupentur, cōseruari, nec aliquibus nouis cō-
suetudinibus seruitijs & oneribus aggrauari. Quodq; eadem bona non alienentur, nec p
eorum alienatione instetur per Partes, sine consensu Prælatorum speciali. Omnes aūt cen
sus, decimas, prouentus & alias obuentiones qualescunq; in Terris Ordinis consistentes,
quos & quas Magister & Ordo prędictis Reuerēdiss. patrib. dñis Archiepiscopo Gnezñ.
Vvlad. & Plocen. Episcopis, alijsq; Prælatis Sæcularib. et Regularib. Regni Pol. per bien-
nium subleuauerat, plenè & integrè restituant, & restitui faciāt: medietatem infra hinc ad
festum Purificationis Mariæ: Reliquam aūt partem ad festum Paschæ proximè nunc uen
turum in Ciuitate Thoruneñ. Item de Limitibus Ducū Mazouiæ hoc statuimus, quia
remanere debent circa Literas quas habent. Et similiter qui in Literis nostris & Ordinis
super eisdem Limitibus continentur, & ubi in Literis limites descripti non fuerint, ad eos-
dem firmandos pręfati Duces suos Consiliarios destinare debent, similiter & Ordo. Quę
uerò Partium euidentiori testimonio, uel alijs legitimis probationibus suos limites pro-
bauerit, & suas esse granicies docuerit: hæc remaneat circa ipsas. Et in casu quo utraq; Par
tium granicies & limites legitimis probationibus probare non posset, stabit in optione
Magistri, an uelit iurare pro eisdem graniciebus uel dominum Ducem admittere ad iura-
mentum pro eisdem. Cum Duce autem Boleslao limites alias ut prius facti, pro quibus
non est discrepantia, renouentur. Item Terræ Samogitarum & Sudorum propter bonū
pacis debent apud nos & Regnum Pol. ac Ducatum Lithuaniæ sub limitibus suprascri-
ptis remanere perpetuè & in æuum. Item à fine limitum Ducum Mazouiæ incipiendo
à flumine Lyk, & uado dicto Kamyonibrod, qui iacet in superiori parte eiusdem fluminis
Lyk, altius quam isti lacus Brayuo, Thoczylovv: & ab illo directè eundo per solitudinem
usq; ad locum qui dicitur Rohoth, ita quod medietas eiusdem lacus remaneat in Terris
domini Ducis Lithuanię, & reliqua medietas in Terris Ordinis, & ab illo lacu directo tra-
mite per desertum usq; ad quandam arcam dictam Mernusk, et à Mernusk eundo directè
usq; ad lacum qui uocatur Dvvischicz: Ita tamē quod idem lacus remaneat totus in parte
Ordinis: Et ab eo lacu quo directius iri potest ad ortum seu summitatem fluminis dicti Le
pnicza (per) eundem fluuium descendendo usq; ad consumationē eius, ubi intrat in fluuiū
Scheschupa, procedendo per solitudinē usq; ad rippā fluminis Memel, & ex opposito flu-
minis dicti Svvyanta, ubi idem fluuius Svvyantha intrat fluuiū Memel prædictū: Et hoc
quo ad Terrā Sudorū, tandem (per) fluuiū sursum ascendendo per duo milliaria, & ab illo
loco (per) illum fluuiū descēdendo, transeundū est per solitudinem quo directius iri potest
usq; ad fluuium Iura: Relinquendo fluuiū Memel in sinistro latere ubiq; per duo milliaria,
Et dictum fluuiū Iura ascēdendo unū milliare, A quo loco Iura fluuius deserendus est, et
transeatur per solitudinem, relinquēdo fluuios Memel, & Russna lacum qui dicitur Hap,
et Castrum Memel in Samagitto Klupedo appellatum, undiq; à sinistro latere per tria mil-
liaria: & sic transeundum est usq; ad littus Maris salsi. Et hæ sunt granicies Terræ Samogi-
tarum & Prussiæ. Inter Liuoniam uero, Samogitiam, & Russiam limites sunt incipien-
di à flumine dicto Helge, ubi dictus fluuius intrat mare, per eundem fluuium ascendendo
sursum ad antiquos limites inter Samogitiam, Lithuaniam, Russiam ab una, & Liuoniam
ab altera partibus, tentos & obseruatos. Non tamen ad illos limites qui signati sunt eo
tempore quando Ordo Terram Samagitarum tenuerat, sed ad illos qui antiquitus inter
Terras prædictas sunt seruati. Item datia siue exactio Funtovvczol super quæ priscis
tempo-

temporibus & hactenus controuersia inter Magistrum & Ordinem, ac Mercatores Ter-
rarum Regni Pol. uertebatur, & semper pendebat ex certis causis indecisa, talem poni-
mus ordinem: Quod Mercatores Regni præter alia quæcunq; grauamina & solutiones
in posterum imponendas, quibuscūq; nominibus censeantur, respondeant Ordini de ea-
dem duntaxat, si quando illos contigerit cum bonis suis in nauibus proprijs nauigare ul-
tra mare. Ita tamen, Quod si Ciuitates maritimæ libertatæ & solutæ uia Iuris fuerint ab ea-
dem, quod Ciues, Mercatores, & Indigenæ Regni & Terrarum Polon. Lithuanię, Mazo-
uię, & Russię à solutione quoq; huiusmodi sint liberi & exēpti. Et illa omnia ab eis, à tem-
pore quo pręsens pax perpetua est firmata, ratione huiusmodi exactionis sunt recepta, in-
tegraliter restituentur per Ordinem prædictis Mercatoribus Regni uiceuersa absq; recu-
satione & renitentia: qualicunq; interruptione, cōsuetudine, præscriptione, & diuturnita-
te temporis non obstante: Si uero per concordiam extincta fuerit, ad restitutionem rece-
ptorum mimine teneantur. Aliæ autem omnes et singulæ exactiones quibuscunq; nomi-
nibus uocitētur, à Mercatoribus, & Terrarum Regno Pol. subiectarum ut præfertur indi-
genis, in Terris Magistro & Ordini subiectis. Et specialiter exactio quædam dicta Lo-
begalth, et Firhen nullatenus de cœtero imponantur. Item liber sit trāsitus & uia omni-
bus Mercatoribus & Incolis Regni Pol. & Terrarū Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ,
Russiæ, & Stolpeñ. cum suis mercantijs, frumentis cuiuscunq; grani, & rebus quibuscūq;,
& cuiuscunq; conditionis uel maneriei existant, sine impedimento uel angaria per Terras,
& maria, aquas, & flumina quæcunq; ascendendo, in & ad Regnū Pol. Terras Lithuanię,
Samogitarū, Mozauiæ, & Russiæ: & descendendo per Terras dominiorum Ordinis, &
per ipsa flumina seu aquas usq; ad maria et transmare in nauibus uacuis siue oneratis, ma-
gnis siue paruis, absq; aliquo arresto & impedimento Ciuitatum seu Oppidorum, et spe-
cialiter circa Thorun, quocunq; & quotiescūq; uoluerint. Quas quidem merces, frumen-
ta, & res, ut præscriptum est, si præfati Mercatores siue Incolæ Regni nostri Polon. & Ter-
rarum suprascriptarum, ducentes, uendere aut stare in aliquo locorum seu Ciuitatum ad
portum, seu rippam prędictarum aquarum siue maris situatorum, siue situatarū uoluerint,
est, & debet esse in ipsorum arbitrio & uoluntate. Si uero uendere noluerint, possunt absq;
omni impedimento ire seu ascendere uel descēdere quo eis placuerit cum rebus prædictis
ut superius est expressū. Item si aliquādo contigerit quod subditi nostri tam Spirituales
quam Sæculares cuiuscunq; conditionis existant, status uel ordinis, uolendo pacis perpe-
tuæ præsentis concordię fœderibus contraire, uel alijs causis legitimis occasione prędicta
emergentibus fortasse indignationē nostrā incurrerent, & formidine pœnæ ac metus qui
cadit, in constantē, recurreret ad Magistrū & Ordinē, exposita causa metus tenebit Magi-
ster & Ordo talē & taliter ad dominia Ordinis fugientē suscipere, & fouere, ipsumq; fugi-
entem ad iusticiam exponere, causamq; sui recessus corā nostra Maiestate per suas Literas
uel nuncios allegare: ita quod nos post intimationē Magistri & Ordinis tenebimur in ter-
mino competēti circa limites de parte nostra duos Barones aut Milites de nostris ponere,
& Magister de suis totidem: Qui taliter ex utraque Parte electi, cognita sui recessus causa,
debebunt de ipso bonam facere iusticiam, & iuxta merita causæ coram eis introductæ, ta-
li personæ fugienti de pace & securitate per declarationem suam apud nostram Regiam
Maiestatem cum bonis conditionibus assecurationi suæ prouidere. Ita quod nos propter
hoc, contra personam prædictam fugientem, ad aliquam ultionem, parendo declarationi
illorum Iudicum, electorum, non cōsurgamus: Sed eum pristinis fauoribus, sicut & cœte-
ros subditos complectemur. Item & subditi nostri, & Magni Ducis, et Terrarū nostrarū
prædictarum, undecunq;, & cuiuscunq; gradus, status, uel conditionis fuerint: qui causa
negociationis uel alia ad Terras nostras Prussiæ, Lithuaniæ, uel aliâs uenerint, per nos &
subditos nostros, ac extraneos cuiuscunq; gradus, status, aut conditionis fuerint minimè
impeti, cōueniri debent, uol arrestari: sed in Polonia, Lithuania, Mazouia, Russia, seu Ter-
ra Stolpēsi quid Actionis habuerint iuxta Terrarum Iura municipalia huiusmodi contra-
ctionis sopiantur. Delinquens tamen in loco delicti depræhensus, & contrahens de con-
tractione recenti in loco contractus poterit conueniri. Sed si de loco ubi contraxit reces-
serit, publicè uel occultè, coram Iudice suo conueniatur. Item si fures, incendiarios, uel
alios malefactores quoscunq; de dominijs Regni nostri quibuscūq; ad Regnum nostrum,
Ducatus, & Terras nostras prædictas fugere contigerit: extunc Terrigenæ & quorum
interest, de Terris & dominijs Regni nostri licenter eosdem sine omni impedimento in-
sequi liberè ubicunq; poterint. Quibus etiam Capitanei, Tenutarij, Terrigenæ, Iudices,
Officia-

Officiales, & subditi dominorum nostrorum præfatorum quicunq; super hoc fuerint re-
quisiti, debēt pstare auxilia, cōsilia, & fauores ut malefici huiusmodi capiant: captiq; iuxta
Iura municipalia Regni nostri legitimè puniantur. Et si capi nō poterint in Regno & Ter-
ris nostris sæpe dictis per nos & subditos nostros, ut aliàs nullatenus sustineantur seu fo-
ueantur. Teneanturq; utraq; Pars illis sine fraude & dolo in suis dominijs incolatum pro-
hibere, aut in metis Terrarum, quos huiusmodi tangit negocium, exhibere de eis iusticiæ
complementum. De malefactoribus autem de Terris Ordinis Prussiæ & Lithuaniæ ad
Reg. nostrum confugientibus similis æquitas babeatur. Item neutra Partium debet a-
liquē, uel aliquos etiā subditos alterius Partis in suis dominijs fauore ac tolerare, qui alteri
Parti, eius subditis, aut subdito diffidare uelit, aut uelint, ac diffidant, damna irrogant, seu
infidelitatem commiserint, uel alias graues inferrent molestias; imò & inimicis Parti ad-
uersæ adhærere possint: eos per Terras suas permittere in præiudicium & offensam alte-
rius sine dolo & fraude quoquomodò. Item omnes coadiutores & adhærentes qui in
fauorem nostri & Regni nostri Pol. coadiutorum, & subditorum nostrorum, Magistro &
Ordini Prussiæ diffidarunt, & ab omni impetitione Magistri & Ordinis prædicti sint li-
beri & soluti. Item omnes Apostatæ Ordinis prædicti in Regno nostro, & Terris Li-
thuaniæ, Samogitarũ, Mazouię, Russiæ, & Stolpeñ. & alijs dominijs Regni nostri & Ter
rarum prædictarum commorantes, ne diutius in suis peccatis tolerētur: de Regno nostro
& dominijs nostris prædictis per nos & Officiales nostros exire cōpellantur, & deinceps
ij & alij in eisdē nullatenus foueantur. Item quod nullus Mercator seu alius homo cu-
iuscunq; conditionis existat, aut bona ipsius, propter delictum seu debitum alterius arre-
stetur, uel turbetur, nec etiam captiuetur. Item si Victores & aurigæ bona seu merces
Mercatorum pro precio ducentes telonea seu loca datiarum prætererint, ipsi duntaxat in
rebus & equis proprijs puniantur. Et quod propterea bona Mercatorum non debent oc-
cupari, nec detineri. Item Illustris princeps dominus Boguslaus Dux Stolpeñ. ab una,
Magisterq; & Ordo prædicti ab altera partibus, ad distinguendum et reformandum limi-
tes inter Ducatum Stolpeñ. prædictum & Terram Ordinis in Pomerania nuncios ex u-
traque mittant in festo Ascensionis domini proximè nunc futuro, ubi dum conuenerint
Pars domini Ducis eliget duas aut tres personas de parte domini Magistri & Ordinis. Et
è cōuerso dominus Magister & Ordo duas aut tres personas similit̃ de parte Ducis: Quæ
personæ sic electæ præstito corporali iuramento, uisis Partiũ Iuribus, Literis, aut legitimis
documentis, differentias huiusmodi, si commodè poterint, terminabunt. Si uerò non pos-
sent, extunc eligent unum unanimi consensu pro Iudice: qui habendo Deum & Iusticiam
præ oculis, quæstionem prædictam inter Partes iudicialiter, quāto breuius poterit, termi-
nabit. Cuius decisioni Partes beneuolè obediēt & parebunt. Item ut huiusmodi pacem
perpetuam & concordiam sub certiori attentionis firmitate et robore custodiamus & ser-
uemus, promittimus sine dolo & fraude, sub fide & honore, quod ad nullius uiuentis ho-
minis requisitionem, inductionem, suggestionem, persuasionē, uel mādatum, etiam qua-
cunq; dignitate præfulgeat, Papali, Imperiali, uel Regali, aut cuiuscũq; congregationis le-
gitimè personarum Ecclesiasticarum uel Sæcularium debebimus uel poterimus contra-
uenire ipsis in toto uel in parte, expressè, manifestè, uel occultè, p se seu alium uel alias qua-
scunq; personas submissas, Spirituales uel Sæculares, neq; eas taliter, aut quocunq; modo
alio uiolare: Etiam si Imperator personaliter cum exercitu se cōtra nos, Regnum nostrum,
aut Magnum Ducatum Lithuanię moueret. Non debebimus ei, nec successores nostri as-
sistere, ope, consilio, auxilio, uel fauore. Item ut omnia præmissa certiori cautela munita
iugiter permaneant, & ut Pars cōtra Partem metu animaduersionis præsentis concordiæ
ad bella, & pręlia non consurgat: statuimus decernētes, Quod nostri prælati, Milites, No-
biles, Ciues, & tota communitas debeat & teneatur Terrarum Regni Pol. Prælatis, Baro-
nibus, Militibus, Nobilibus, Ciuibus & toti communitati. Dare certas nostras Literas,
& pares siue reuersales ab ipsis sub eadem forma recipere, quas tam nos, q; pręfatus Ordo
utrisq; subditis nostris dare, pmittimus, & debemus, ipsiq; subditi nostri easdem subditis
domini Magistri & Ordinis, & è conuerso subditi Ordinis subditis Regni nostri dare &
repræsentare tenebunt̃ in termino sub his, uel similib. uerbis. Quod si nos uel successores
nostri stante huiusmodi pace perpetua, Magistro aut Terris Ordinis uellemus aut cona-
remur huiusmodi guerras aut bella mouere, nō debēt nobis subditi nostri cōsentire, nec in
hoc obedire, aut parere. Imo erũt ab omnib. nostris homagijs, iuramētis, & subiectionib. li-
beri et soluti, donec in hoc casu nos ad obseruationē huiusmodi pacis ppetuę reuertemur.
Item

Item si aliquæ nouæ dissensiones, displicentiæ, damna, siue discordiæ inter nos, Lithua-
niæ, Samogitarum, Mazouiæ, Terras Russiæ & Stolpeñ. ex una: ac Magistrum & Or-
dinem prædictum tam per Russiam quam Liuoniam emerserint, uel aliqua Partium prę-
senti concordiæ suadente diabolo contrauenire quouis modo præsumpserit. Ex tunc
Pars læsa alteri tenebitur & debebit Nuncijs aut scriptis huiusmodi iniurias & displicen-
tias seu aliquod præmissorum significare. Et tandem ambæ Partes efficere & procura-
re sine dolo & fraude quod Consiliarij ipsarum Partium ad certos locum, & diem conue-
niant competentes, qui huiusmodi displicentias & iniurias secundum Deum & Iusti-
ciam, omni fauore & odio postpositis, tractent, cognoscant, terminent, & decidant.
Item omnes uiolationes Treugarum, pacis, fœderis, stipulationum, & contractuum si
quæ inter Partes prædictas in guerris prædictis accidissent: uigore præsentis concordiæ
cassamus, & annihilamus.

Finiunt articuli ex Priuilegio Ducatuum Mazouiæ de pa-
ce Bresteñ. sumpti.

SIGILLA PENDENTIA AD LITERAM PACIS PERPETVAE.

SIGILLVM. Maiestat. Regiæ.
Item Magni Ducis Lithuaniæ.
SIGILL. DVCVM MAZ.
Semouiti.
Kazimiri.
Vvladislai.
Boleslai.
SIGILLA
Item quatuor Ducum Lithuaniæ.
Item Boguslai Ducis Stolpeñ.
SIGILLA ARHIEPISCOP.
Gnezneñ.
Leopolieñ.
SIGILLA EPISCOP.
Cracouieñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Posnanieñ.
Vilneñ.
SIGILLVM
Item Castellani Cracouieñ.
SIGILLA PALATINO.
Cracouieñ.
Posnanieñ.
Sandomirieñ.
Calissieñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Bresteñ.
Vvladislau.
Vilneñ.
Troczeñ.
Ploceñ.
Varssouieñ.
Leopolieñ.
Cameniceñ.
Belzeñ.
SIGILL. CAST.
Posnanieñ.
Sandomirieñ.
Calissieñ.
Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Bresteñ.
Vvladislau.
Miedzyrzecen.
Vilneñ.
Troczeñ.
Ploceñ.
Dobryneñ.
Czyrneñ.
Varssouieñ.
Leopolieñ.
Camenec. Rus.
Camenec. Pod.
Lublinensis.
Voyniczeñ.
Byeczensis.
Radomiensis.
Landensis.
Rosperieñ.
Brzezineñ.
Konarieñ.
Rupineñ.
Gostineñ.
Raueñ.
Szochacouieñ.
Cziechonou.
Koualeñ.
Kruswicieñ.
SIG. OFFIC.
Marsch. Reg.
& Officialium
Regni Polon.
SIG. SVCC.
Cracouieñ.
Posnanieñ.
Sandomirieñ.
Calissieñ.
Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Bresteñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Czyrneñ.
Varssouieñ.
Leopolieñ.
Cameneceñ.
SIGIL. VENATOR.
Brzesteñ.
Czyrneñ.
Vvladislauieñ.
Varssouieñ.
SIG. GLADIFEROR.
Cracouieñ.
Siradieñ.
Posnanieñ.
Lancicieñ.
Bresteñ.
SIG. SVBDAPIFER.
Cracouieñ.
Posnanieñ.
Sandomirieñ.
Calissieñ.
Gnezneñ.
Siradieñ.
Lancicieñ.
Bresteñ.
Vvladislauieñ.
Ploceñ.
Czyrneñ.
Varssouieñ.
Leopolieñ.
Dobrineñ.
SIG. SVBPINCER.
Cracouieñ.
Posnanieñ.
Lancicieñ.

Bresteñ.

Bresteñ.	Subcamerarij.	Pincernæ.
SIGIL. OFFICI. CVR.	Thesaurarij.	Incisoris.
Marschalci.	Magistri coquinæ.	Dapiferi.

Liber transitus omnibus Mercatoribus & incolis Regni Pol. & Terrarum Lithuaniæ, Samogitiæ, Mazouiæ, & Rusiæ cum omnibus mercantijs per terras, maria, & trans mare in perpetuum per Terras Cruciferorum tam Prusiæ, quàm Liuoniæ permittitur.

FRater Paulus de Ruszdorff Ordinis beatæ Mariæ domus Teuthonicorum Hierosolym. Magister generalis, Significamus tenore præsentium uniuersis. Quomodo inter cætera nostræ synceritatis & benignitatis studia, quæ ad subditos & subiectos dominiorum Ordinis nostri quadam humanitate libēter gerimus, diebus, noctibusq; meditantes in animo fatigamur, ut ipsis tranquillitatis remedia, pacis dulcedinem & requiem procuremus opulentam. Igitur conuenientibus nobis unà cum Prælatis & Præceptoribus, cæterisq; Ordinis nostri fratribus, ac strenuis Militibus, & prouidis Ciuibus, fidelibus nostris dilectis infra scriptis, feria sexta in crastino Ascensionis Christi & diebus sequentibus, in Ripa fluminis Visla, in hæreditate Nyessoua Vuladislau. diœc. ex opposito Oppidi nostri Thorun ex una: & Sereniss. Principe, Magnificoq; dño VVLAdislao REge Pol. &c. factæ, & initæ, contentos ipsis articulos præfatæ concordiæ in nullo penitus contrauenientes, sed ipsos magis ac magis approbantes & confirmantes per capitula, distinctiones, & clausulas infra scriptas, declarauimus & elucidauimus ac tenore præsentium elucidamus. In primis si quidem. Quod uia libera est, & debet esse, omnibus Mercatoribus, & incolis Regni Pol. & Terrarum Lithuaniæ, Mazouiæ, Rusiæ, & Samogitarum transeuntibus cum eorum mercantijs & rebus quibuscunque per Prusiam & Liuoniam & alias Terras Ordini subiectas, antiquis tamen teloneis & depositis siue modis deponendi merces consuetudinibus, & obseruantijs alijs semper saluis, prout in articulo octauo Literæ unionis, & concordiæ perpetuæ quæ sic incipit. Item omnes Mercatores, &c. est expressum. Item liber sit transitus & uia omnibus Mercatoribus & Incolis Regni Pol. & Terrarū Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Rusię cum suis mercantijs, frumentis cuiuscunq; grani, & rebus quibuscunq;, & cuiuscunq; conditionis uel maneriei existant, sine impedimento, uel angaria per Terras, & maria, aquas & flumina quæcunq; ascendendo in & ad Regnum Polon. Terras Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Rusiæ: & descendendo per Terras dominiorum Ordinis nostri, ac per ipsa flumina seu aquas usq; ad maria & trans mare in nauibus magnis siue paruis in perpetuum, quocunque, seu quotiescunque uoluerit: quas quidem merces, frumenta, & res, ut scriptum est, Si præfati Mercatores seu incolæ Regni Pol. & Terrarum supra scriptarum ducentes uendere aut stare in aliquo locorum seu Ciuitatum ad portum seu ripam prædictarum aquarum siue maris situatarum, uel situatorum uoluerint, est, & debet esse in ipsorum arbitrio & uoluntate. Si uerò uendere noluerint, possunt absq; omni impedimento ire seu ascendere, uel descendere quò eis placuerit cum rebus prædictis, ut superius est expressum. Item de datia, Pfundtzol uulgariter dicta, Consiliarij domini Regis prædicti proposuerunt. Quomodo prædicta Datia sit noua, & deposita fuerat, neque eo tempore extitit, quando pax & concordia est facta & firmata, neque prædicta Datia imposita fuit ad longa tempora, sed tantum ad pacificandum mare eo tempore quo Regina Daciæ Margaretha cum Alberto Rege Suetiæ tenuit guerram. Ex aduerso Consiliarij Ordinis nostri dixerunt, quod hoc teloneum Pfundtzol fuit ante istam pacem & concordiam perpetuam, nec unquam fuit depositum, nec articulus in litera concordiæ positus continetur, quod aliqua telonea deberent deponi: Sed demonstrat, quod nulla noua telonea sunt instituenda: propter quam discrepantiam & dubium sic est conclusum. Quod de cætero prędicta Datia Pfundtzol, & eius solutio suspendatur, & sit suspensa: nec ad ipsius solutionem Mercatores duntaxat & Incolę Regni Pol. & Terrarum prædictarum teneantur, tamdiu quousque cognoscatur & discutiatur, an secundum dispositionem & tenorem Articuli octaui, à capite de quo supra est facta mentio, debeat deponi, quo ad Mercatores & Incolas Regni Polon. & Terrarum prædictarum. Item quod omnes Mercatores & Incolæ Regni Polon. & Terrarum Lithuaniæ, Samogitarum, Mazouiæ, & Rusiæ, à solutione cuiusdam pecuniæ uulgariter Lobegeld nuncupatæ, quæ à frumento in

Gdansk

Gdansk recipiebatur, perpetuò sint liberi & exempti, nec ad eius solutionem de cæterò teneantur. Item omne Mercatores & Incolæ Terrarum & dominiorum Ordinis nostri in Terris Regni Polon. duntaxat, Dobryneñ. Cuiauieñ. Lancicieñ. Siradieñ. & in Polonia in Ciuitate Gnezneñ. tantum liberè possunt pannos uendere, & per ulnas incidere in foris annalibus Ciuitatum seu Oppidorum prædictorum: possunt etiam emere & ducere frumenta, pecudes, & pecora ac quascunque alias res in foris septimanalibus quibuscunque. Item quod teloneum & depositum uulgariter Niderloge, circa Landisberg, & Castrum in noua Marchia, quæ dicuntur de nouo imposita, suspendantur: nec à Mercatoribus & Incolis Regni Pol. exigantur seu recipiantur: sed dentur ad fideiussoriam cautionem tamdiu quousq; dominus Rex, & nos Magister ad limitādum granicies inter Poloniam & nouam Marchiam nostros Nuncios transmittemus, & ibidem nos Magister & Ordo prædicti recepta primitus informatione & impositione nouitatis telonei & depositi prædictorum per dictos nostros Nuncios, id quod nouum, & inconsuetum fuerit deponemus & tollemus. Item de uectura salis, de Prusia per Terram Dobrineñ. suspensum est usque ad responsionem domini Regis Poloniæ, &c. In quorum omnium testimonium & euidentiam pleniorem Sigillum nostrum præsentibus est appensum, præsentibus & tractantibus Reuerendis in Christo patribus & dominis dominis Iohanne Culmeñ. Gerhardo Pomeranieñ. Ecclesiarū Episcopis, Venerabilibus & Generosis Ordinis nostri fratribus Luduigo de Landsze Marschalco supremo Henrico Holt supremo hospitalario in Elbingo, Nicolao Iorlicz supremo Trapiario in Krisburg, Martino Kemerater in Thorun, Iodoco Hoenkirchen in Tuchola Cōmendatoribus. Egregijsq; & Religiosis Ordinis nostri professis. Actum & datum in Ripa fluminis Visla in hæreditate Nyessoua Vylad. diœc. ex opposito Oppidi nostri Thorun, feria quarta infra octauas Ascensionis Christi. Anno Domini. 1424.

Cum Vvladislaus Iagel. tandemq; Kazimirus suus filius Terras Prusiæ per Cruciferos de corpore Regni occupatas uterq; eorum recuperarat, & eas reuniuit suo corpori Regni, à quo per Ordinem dismembratę erāt, restituendo eas ad corpus Regni: suæ incorporationis Literas dedit, habenturq; in Terris Prusiæ pro Priuilegijs Terræ, de quib. infrascripta pūcta sunt trāsumpta: quæ licet sint in Priuilegio incorporationis Terrarum, quod habetur in Thesauro Regni: Tamen quia nonnulla sunt hic quæ in Priuilegio incorporationis non uidentur contineri. Idcirco præsentia puncta scienda sunt propter iustitiam incolarum Pruss. ad quod communiter se referre consueuerunt.

PROmittentes insuper pro nobis & hæredibus successoribus nostris. Quod præfatos Barones, Nobiles, & Ciues, & singulos incolas Terrarum nostrarum prædictarum Prusiæ, in Iuribus, libertatibus, Literis, munimentis eorum, quæ à Principibus Spiritualibus & Sæcularibus Regibus & dominis Terrarum prædictarū obtinent, conseruabimus, fouebimus, defendemus, nec unquam ea uiolabimus, aut præuaricabimur, aut uiolari, aut præuaricari quomodolibet permittemus. Si autem alicui Ciuitati, uel priuatæ personæ Priuilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum Terrarum illarum gratiosè dabimus & largiemur: dum modo in hæreditatis & bonorum, quorum à nobis petetur Literalis innouatio, petens fuerit in pacifica continua & præscriptionem habeñ. possessione. Vt autem nostræ libertatis, æquitatis, & iustitiæ dexteram in his subiectionis eorum & nostræ acceptionis fœlicibus dante Domino primitijs sentiant, in uniuersos & quemlibet eorum effusam, & immutatione Principum cōmutatam etiam & sublatam depræhendet oppresionē, datiam quæ in uulgari Fundczol dicitur. Item omnia telonea in aquis, & terra, noua & antiqua obseruātia in Terris duntaxat Prusiæ quomodolibet instituta. Item in Terra Pomeraniæ Exactionem siue datiam, quæ portus aliâs Marszard ueteri institutione Ducum Pol. uocabatur, Regia munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum temporibus perpetuis resoluimus, dimittimus, & relaxamus, in ullo unquam tempore per nos aut successores nostros Reges Polon. ex quacunq; causa aut occasione instituendam aut imponendam.

Item

Item licet Magister & Ordo occupatione Terrarum prædictarum omnia bona & merces quarumcumq; manerierum, diuina permissione naufragium in mari passorum, uelut propria ex naufragio, quasi Iuris sui facta occupabant: Nos tamen qui Rex Catholicus sumus, & fortē huiusmodi & naturali, & diuino Iure, sedisq; Apostolicæ decreto damnatā, uelut crudelem & iniustam execrantes, pollicemur, quod res et bona cuiuscũq; ponderis, aut ualoris existant, earum personarum quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per nos aut Officiales nostros uelut nostras, aut Iuris nostri petemus aut requiremus, sed illas absq; aliquali diminutione per eos quorum ante naufragium fuerũt, aut eorum propinquiores, demonstratione euidenti propinquitatem probantibus, colligendas, & in usus conuertendas beneplacitos decernimus: contrariæ consuetudini aut Iuri, uel potius corruptelis pro nobis, & successoribus nostris renunciando. Nisi forte nullus bonorum huiusmodi extaret iustus hæres & successor, quoniam in casu illo bona ex naufragio habita nostræ potestati uolumus subiacere. Item omnes militares Nobiles, Ciues, et Incolas Terrarum prædictarum in ius, conditionem, & proprietatem Regni Pol. translatos & inuisceratos, hac etiam prosequimur prærogatiua. Quod Dignitates & Officia hactenus illic consistentia & imposterum constituenda. Item tenutas Ciuitatum et locorum in Terris prædictis nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenæ iuxta obseruantiam aliarum Terrarum Regni nostri conferemus. Item omnes causas notabiles dictas Terras concernentes cum Consiliariorum consilio Terrarum prædictarum tractabimus, terminabimus, & definiemus. Item Terras prædictas sub nostro regimine & Regni Pol. corpore consistentes in suis antiquis gadibus, limitibus, terminisq; conseruabimus, tuebimur, & defendemus, nec terminos & gades Terrarum ipsarum in aliquo diminui, uel periclitari, uelut Regni nostri partes indiuiduas ullatenus patiemur. Item cum Terræ ipsæ & homines ipsas incolentes uarijs hactenus Legibus siue Iuribus uidelicet Maydeburgẽ. & Culmẽ. Polonicali, hæreditario, & Pruthenico, in decidendis quibusuis & eorum quæstionibus & administratione iusticiæ utebantur: quod etiam illis sub nostro principatu & regimine uolumus firmum esse & perenne, ea licentia attributa, ut liceat cuicunque de uno Iure in aliud, sine tamen aliorum præiudicio quo uoluerit transmigrare. Item cum monetæ, iustam, fidelem, ligam, pondusq; habentes, cusio, Terrarum quamlibet, uehementer, & Nobilitatem fœcundet: uolumus, ut in quatuor locis Terrarum prædictarum uidelicet Thorun, Elbing Gdansk & Konigsberg, duntaxat guerra durante, fidelis & iusta, imaginem nostram & subscriptionem tituli nostri continens, cudatur moneta: præfatorum Militarium, Ciuium, Terrarum prædictarum impensis. Pace autem suffragante & habita, tantũ in Thorun & Gdansk sine præiudicio priuilegij Thorunẽ. Ciuitatis, nostris Regijs cudantur impensis. Prouiso tamen quod Moneta ipsa in pondere & grano, & liga debita nullatenus minuatur. Item, quia nos pro bene gerendis rebus dominorum in uaria sæpe loca à Terris prædictis distantia necesse est facere descensum. Ne igitur per nostram absentiam Terræ ipsæ aliquod cõtrahere possent periculum, uel periclitationem, Nobiles uiros pro illius tuitione & gubernatione, de eorum legalitate, fide, & merito confisi, ad nostræ duntaxat beneplacitum uoluntatis, ac cum consilio Prælatorum, Consiliariorum, Ciuitatum maiorum prædictæ Terrę deputabimus: ad quos in nostri absentia super quolibet defectu & euentu habeatur recursus, prouidentia, prouisione, auctoritate et decreto eorum supplendus, & emẽdandus. Item Mercatoribus Terrarum prædictarum Prussiæ in Regnum Ducatus & dominia nostra uenientibus hanc prærogatiuam & libertatem de cœtero uolumus conseruari, ut quotiens illos in quæcunq; loca, Ciuitates, & Oppida Regni dominiorum nostrorum uenire cum mercibus eorum, cuiuscunq; speciei uel maneriei existãt, contingat: licitum eis huiusmodi merces in loca, testudines, & cameras, aut tecta (quorum illis libera præstari debet arendatio) deponere, & pro suo arbitrio exponere in uenalitatem, stratasq; omnes uersus Hungariam, Russiam, Morauiam, Slesiam, Austriam, Saxoniam, Valachiam liberas habeant, depositis tamen teloneis et stratis antiquitùs Ciuitatum, Regni & dominiorum semper saluis. Harum quibus Sigillum nostrum est appensum testimonio Literarum. Actum Cracou. feria quarta Cinerum. Anno domini 1454. præsentibus ibidem Reuerendiss. in Christo patribus. & Magnificis dominis Sbigneo Dei gratia tituli S. Priscæ, Præsbytero Cardinali, & Cracouiẽ. Iohanne Vvladislau. Andrea Posnaniẽ. eadem gratia Episcopis. Iohanne de Czyzovv Cracouiẽ. Luca de Gorka, &c.

Iuramen-

Iuramentum Magistri generalis in Prussia, & Commendatorum eius.

EGo L. Magister generalis Ordinis sanctæ Mariæ Virgin. Teuthonicorum, Princeps, & Consiliarius Regni Pol. Iuro quod ab hac hora & deinceps fidelis ero Sereniss. Principi dño K. Regi, & successorib. suis Regibus, & Regno Pol. & profectum illorum fideliter procurabo, & negotijs Regis, & Regni fideliter consulā, & secreta quæ mihi qualitercunque communicata fuerint in eorum detrimentum nulli pandam: pacem insuper perpetuam in omnibus suis conditionibus & articulis obseruabo & custodiam. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Christi crux.

Forma Iuramenti per Consiliarios Terrarum Prussiæ, secundum Ius & necessitatem Terræ.

IVro, quod nunquam scienter ero in consilio, auxilio, aut facto in tuam læsionem, iniuriam, aut contumeliam, aut honorem quem habes uel habiturus sis, & si contra aliquid audiuero pro posse meo, ut non fiat impedimentum præstabo aut tibi quanto citius potero nunciabo, secreta mihi manifestata sine tua licẽtia nemini pandam, uel per quod pandatur faciam. Similiter tibi & Reipub. cõsulam prout uidebitur magis expedire, & nunquam ex persona mea aliquid faciam scienter, quod pertinet ad tuam uel Reipublicæ contumeliam, uel iacturam.

Forma Iuramenti inscripti quo Consiliarij Terrarum Prus. in medio consilij iurant.

EGo A. Iuro Sereniss. domino, dño Regi Pol. &c. & successoribus suis fideliter cõsulere pro honore & statu suo Regali, ac prouentibus suæ Maiestatis, ac pro communi bono Terrarũ Prussiæ & Regni Pol. consilium suum secretè tenere, & eũ in omnibus præcustodire. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Christi crux.

Consules Ciuitatum earundem & Terrarum ac Nobilium communitas in solio Maiest. iurabunt, forma inscripta.

EGo N. Iuro. Quod Sereniss. Principi & dño, domino A. Regi Polo, &c. & suis legitimis successorib. Regibus, primoq; coronatis, fidelis ero suæq; Serenitatis honorem, statum Regium, & commodum Reipub. Coronæ, & Terrarum Prussiæ pro posse meo procurabo, suam Serenitatem de omnibus dãnis quæ sciuero, auisabo: & ea manifestabo fideliter. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Christi crux.

Capit. & Tenutarij Terr. Prus. sic iurant.

EGo B. Iuro. Quia fidelis ero in Castro Tenutæ meæ, illudq; seruabo fideliter Sereniss. Principi & dño, dño &c. Regi Pol. & suis legitimis successorib. Regibus Pol. trãquilitatẽ, & securitatẽ uiarũ, & iustitiam tuebor & generali seu supremo Terrarum Prussię officiali obediẽs ero. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Christi crux.

Iuramentum Burgrabij Gedanen.

EGo N. Iuro quia fideliter Ius Regium tuebor, & quicquid ad Ius & personam Maiestatis Regiæ pertinet, attendam, & attentabo, agam, & procurabo ut æquẽ benè pauperi, sicut diuiti Iustitia ministretur. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Christi crux.

Nicolaus Episcop. Varmien. cum suo Capitulo facit obedientiam Kazimiro Pol. Regi, successoresq; suos ad eam faciendam Regibus Pol. pro tempore existentibus astringit, & obligatos facit: Iuramentorumq; modum & formam per eos ipsos successores suos Episcopos, Prælatosq; & Canonicos ac quamcunq; personam Ecclesiasticam beneficiatam Ecclesię & diœc. Varmien. circa receptionem beneficij cuiuslibet faciendorum dat & inscribit, contentaq; omnia in Inscriptione pacis perpetuæ facere promittit.

IN nomine Domini Amen. Ad perpetuā rei memoriā. Nos Nicolaus Dei & Apostolicæ sedis gratia Episcopus Varmien. Significamus tenore præsentiũ, quibus expedit uniuersis, præsentibus, & futuris, harũ notitiā habituris. Quomodo destructioni bo-

norum

norū,ſubditorūq; Eccleſię noſtrę Varmien.quę ꝑ armorū gentes facta eſt,ſitiq; uſq; eo cō
dolētes,ac ipſos ſubditos noſtros paci reddere optatæ cupientes:Recēſentes Epiſcopatū
noſtrū et Eccleſiā uigore ꝑpetuę pacis medio Reuerēdiſs.in Chriſto patris dñi Rudolph.
Dei gratia nūc Vuratislau.tūc uerò Lauantini Epiſcopi ſacroſanctę ſedis Apoſtolicę Le
gati inter Sereniſſ.Principē & dñm,dñm Kazimirum Dei gratia Pol.Regē Illuſtriſs.Ma
gnū Ducem Lithuaniæ,Ruſsiæ,Pruſsiæq; dñm & hæredem &c.dñm noſtrum gratioſiſ-
ſimū ex una:necnō Magnificū & Venerabilē dñm Magiſtrū generalem Ordinis beatæ
Mariæ Virgin.domus Teuthonicorū Ieroſolim. in Pruſsia partibus ex altera initæ,ordi-
natæ,factæ,diſpoſitę,& celebratę,Literiſq; ac Sigillis atq; Iuramentis corporalib. hincin
de per partem utramq; munitę & obfirmatę, de corpore inclyti Regni Pol.exiſtere:cui
hucuſq; reſtitimus propoſitum noſtrū reuocantes.Præfatum Sereniſſ.D.Regem Pol.ac
ſuæ Serenitatis ſucceſſores Reges Pol.futuros,pro nobis & ſucceſſoribus noſtris, cum
Venerabili Capitulo Eccleſiæ noſtrę prædictæ uigore mādati in certas perſonas hoc ple
nariè per ipſum Capitulū dati & conceſsi,quod in manibus præmemorati Sereniſs. dñi
Regis & ſuæ Serenitatis Conſiliariorū reliquimus,recognouimus, recognoſcimuſq; p̄-
ſentib.eſſe dñm & protectorē Eccleſiæ noſtræ cum Caſtris,Ciuitatib. ac Vaſallis noſtris,
gratiaq; à ſua Serenitate cōquiſita,Innitēdo præfatæ pacis perpetuæ diſpoſitioni & ordi-
nationi & ab ipſa in nullo deſcēdendo,Nos Eccleſiā,Capitulū,ſubditoſq; noſtros tā Spi
rituales quā Sæculares ad corpus & unionē p̄memorati inclyti Pol. Regni reuocamus,
& reducimus,ſub articulis infraſcriptis.Ad quorū obſeruationem firmiorem Nos,Eccle
ſiam,Capitulū,& ſubditos noſtros,ac etiā ſucceſſores obligamus:eoſdem articulos per-
petuò ſeruaturos.Quorū quidē articulorū tenor de uerbo ad uerbū ſequitur & eſt talis.
Inprimis quod quilibet Epiſcopus Varmien.ſucceſſor noſter futurus , ſeu alij omnes ꝓ
tempore exiſtentes,in perpetuū infra tres menſes à die receptionis Literarū Apoſtolica-
rū prouiſionis Eccleſiæ Varmien.tenebit̃,ſeu tenebunt̃ perſonaliter uenire ad p̄ſentiam
Regiæ Maieſtatis & ſuorū ſucceſſorū,dū modo in Terris Pruſsiæ eſſent conſtituti, aut in
illorū abſentia in Caſtrū Mariemburg,& ibidem in manib.Epiſcopi,& nō alterius,quem
ad hoc ſua celſitudo deſignauerit,in Eccleſia maiori ad altare ſummū ſub præſentia Pala
tini Mariemburgen.& Capitanei ac etiā Magiſtrorū Ciuium de Thorun,Elbing,& Gda
no præſentium & in futurū exiſtentiū teneantur Iuramentū facere.Quod & nos Nico-
laus fecimus , ſub ea quæ ſequitur forma , & in Caſtrū præfatū deſcendere ſub tempore
deſcripto auiſati:Caſu uerò quo unus uel plures deſcriptorū intereſſe impediretur, Ni-
hilominus in manib.dicti Epiſcopi corā præſentibus qui conuenirent,Epiſcopus ſeu E-
piſcopi in futurū exiſtentes Varmien.iurare tenebūtur in hæc uerba. Ego N. Epiſcopus
Varmien.promitto & iuro,quod ex nunc & in antea fidelis ero Sereniſs.dño meo Kazi-
miro Regi Pol.eiuſq; ſucceſſorib.Regib.& Regno Pol.tanq; dño & protectori Eccleſię
meę,ac etiā Capituli:ſuæ Serenitati & Regno aſsiſtam, nec non eius ſucceſſorib.uti ſuæ
Serenitatis Cōſiliarius cōtra quemlibet inimicū,cū quo nullos tractatus,fœdera,aut indu
cias faciā ſine ſuæ Maieſtatis cōſenſu,inſcriptionemq; pacis perpetuę in omnib.capitulis
& pūctis ac etiā Inſcriptionem ꝑ meū anteceſſorem dñm Nicolaū Epiſcopū Varmien. cū
cōſenſu Capituli factā inuiolabiliter tenebo,cōſiliū mihi creditū ad ſuæ Serenitatis dam-
nū nō reuelabo,omnemq; machinationem quā practicari ſubodorauero,in p̄iudicium et
cōmodū Regiæ Maieſtatis ſucceſſorum aut Regni,Terrarūq; & Ciuitatū Pruſſiæ de cor-
pore inclyti Regni Pol.exiſtentium,pro quib.fideliter cōſulam,pręcuſtodiam tempeſti-
uè,& auiſabo.Sic me Deus adiuuet,& hæc ſancta Dei Euangelica.Caſu aūt quo aliquis
Epiſcopus Varmien.pro tempore exiſtens Iuramentū fidelitatis iuxta formā & tempus
præſcriptū pręſtare nō curaret,Extunc Vaſallis & ſubditis prædictę Eccleſię Varmien.li-
cebit cum honore,& impunè ab obedientia dicti Epiſcopi ui iuramenti firmata reſilire,&
R.M.uſq; quo iurauerit adhęrere.Item quod hinc & in perpetuum Vaſalli & ſubditi Ec
cleſiæ Varmien. cuiuſcunq; ſtatus & conditionis exiſtant de Terris & Ciuitatib.tam no
ſtri Epiſcopales quam Capitulares, de decennio in decennium Iuramentum fidelitatis
Regię M.ſucceſſoribuſq; & Regno Pol.ac etiam de obſeruanda pace perpetua atq; ar-
ticulis in pręſenti Inſcriptione contentis renouare tenebuntur,in manib.Conſiliariorum
R.M.ad hoc deputandorum temporib.perpetuis & æuiternis. Cuius quidem decennij
initium incipiet & tranſibit à die pręſtitionis iuramenti per præfatos Vaſallos & cæteros
ſubditos Eccleſiæ,præſcriptæ in proximo faciendi. Præterea ſubmittimus & præſenti-
bus obligamus,Nos & ſucceſſores noſtros cū Capitulo Eccleſiæ noſtræ Varmien. quod
in futuris electionibus pro tempore exiſtentibus ſiue poſtulationib. Epiſcoporū dictæ
Eccleſiæ

Eccleſiæ Varmien. Capitulares eiuſdem R.Maieſtati & ſuis ſucceſſoribus perſonam gra
tam eligere tenebuntur.Item quod quilibet Prælatus & Canonicus dictæ Eccleſiæ Var
mien.infra unum menſem à die receptionis ſuæ,ſiue repræſentationis in Eccleſia,alias dū
modo poſſeſsionem fuerit conſecutus,iurare ſimiliter tenebuntur fidelitatem ſuæ Sere-
nitati,& obſeruantiam perpetuæ pacis iuxta tenorem inferius deſcriptum in manibus
Epiſcop.& Capituli Varmien.qui ꝑ ſuas patētes Literas de cuiuslibet Canonici ſeu Prę-
lati Iuramēto ſupremo Dignitario R.Maieſt.in Pruſsia plenam fidem facere tenebuntur.
Cuius quidē Iuramenti tenor ſequitur in hæc uerba.Ego N.Pręlatus uel Canonicus Ec-
cleſiæ Varmien.Iuro & promitto,quod ex nunc & in antea fidelis ero Sereniſs. Domi-
no meo,Domino Kazimiro Pol.Regi Illuſtriſs.eiuſq; ſucceſſoribus Regib. & Regno
tanquam Domino & protectori Eccl.Varmien. Inſcriptionemq; pacis perpetuæ ac Capi
tulorum per Dominum Nicolaum Epiſcopum Varmien. de conſenſu Capituli deſcri-
ptorum inuiolabiliter tenebo.Sic me Deus adiuuet &c. Item quod tam Dominus Epi-
ſcopus quam Capitulum pro tempore exiſtentes.Aduocatum , quotiens præficere aut
immutare Dominus Epiſcopus uelit ſiue Capitulum,aut adminiſtrator. Sede uacante,
non alium deputent,niſi pro parte ſubditorum R.M.eorum etiam qui ſub ditione Eccle
ſiæ Varmien.conſiſtūt. Qui ſic deputatus iurare ſimiliter tenebitur Regiæ M.modo ſu-
perius expreſſo,dum talis hoc ipſum priùs non iuraſſet.Item caſu quo Magiſter genera-
lis nullo facto iuraret,ſiue cum Regia Serenitate hinc diſſideret,& ad arma contra eum
& Ordinem iam ex nunc,uel in futuris temporibus ueniretur,aut cum alijs quibuſcun-
que hoſtibus.Extunc nos Nicolaus Epiſcopus tenebimur & noſtri ſucceſſores tenebun
tur eſſe auxilio & conſilio ſuæ Serenitati totiens,quotiens opus fuerit , ſicut Conſiliari-
us ſuæ Serenitatis,cum Caſtro,Ciuitatibus & Vaſallis tam noſtris Epiſcopalibus quam
Capituli.Ita uidelicet quod ſine omni contradictione Caſtra & Ciuitates Eccleſiæ præ-
dictæ,gentibus Regijs pateant,& apperiātur,& ſingulis nos ſubmittemus periculis,no-
ſtriq; ſucceſſores ſe ſubmittent,cum ſua Serenitate. Nec tractatus,fœdera,uel ligas aut
ullas inducias cum hoſtibus faciemus,ac noſtri ſucceſſores facient,abſq; ſcitu & conſen-
ſu R.M.& ſucceſſorum eius.Item quoties beneficia cum cura,uel ſine cura in diœc. no-
ſtra Varmien.uacare contigerit.Extunc circa inſtitutionem beneficiati nos Nicolaus E-
piſcopus & noſtri ſucceſſores,aut noſter,& ipſorum ſucceſſorum noſtrorum Vicarius te
nebimur,ſeu tenebuntur,ſiue tenebitur recipere Iuramentum à quolibet eorum de ob-
ſeruanda pace perpetua,& tenenda fidelitate R.M.& Regno Pol. Poſtremò & finaliter
præſentibus adijcimus.Noſq; & ſucceſſores noſtros obligamus,quod ſubditis tam no-
ſtris Epiſcopalibus quam Capitularibus omnibus & ſingulis liceat in cauſis militaribus,
feudalibus,Ciuilibus & criminalibus ſiue quibuſcunq; alijs Sæcularibus ad Regiam M.
prouocare,in cauſa grauaminis,& defectu iuſticiæ,quærulari,& appellare ad ſuoſq; ſuc-
ceſſores Reges Pol.temporibus perpetuis.Obſeruato tamen prius ordine prouocatio-
nis in cauſis Ciuitatenſibus ad Ius Culmeñ.Lubuceñ.Maideburgeñ. & cæteris quibus
gaudent,in quibus eis non præiudicabitur.Hoc tamen ſpecialiter expreſſo , quod quo-
ties aliquem ad R.M.prouocare contigerit,extunc coram nobis Epiſcopo & ſucceſſori-
bus noſtris cautionem faciet,quatenus, caſu quo appellationem non fuerit proſecutus
infrà tempus,per nos Nicolaum Epiſcopum & noſtros ſucceſſores iuxta cauſæ & circū-
ſtantiarum qualitatem limitandum,aut in cauſa ſuccubuerit,pœnam amiſsionis cauſę &
ſolutionis expenſarum Parti aduerſæ incurrat.Quæ omnia & ſingula ſcilicet ſcripta nos
Nicolaus Epiſcopus Varmieñ.pręfatus,cum Capitulo,Vaſallis,& omnibus ſubditis no
ſtris, firmiter , illæſè , & inconcuſſè tenere,exequi,& inuiolabiliter perpetuò obſeruare
promittimus,ac nos,ſucceſſoreſq; noſtros,& Capitulum noſtrum prædictum,cum Va-
ſallis,& ſubditis Eccleſiæ noſtræ generaliter uniuerſis,tenore præſentium obligamus. In
quorum omnium fidem & euidens teſtimonium præmiſſorum præſentes Literas no-
ſtro atq; Capituli noſtri Sigillis iuſsimus & fecimus communiri.Datum in Con-
uentione Petricouieñ. generali,die Iouis quintadecima menſis Iulij
aliàs ipſo feſto Diuiſionis Apoſtolorum,Anno
Domini 1479.

ARTICVLVS II.

Posteriores tractatus de pace in Prussia intra & extra confecta continent.

Cum autem bellum Pruthenicum recruduerat, Maximilianus Imperator concordias inter Regem Pol. & Magistrum Prussiæ confirmat: Quem etiam ad homagium Sigism. Regi Pol. præstandum hortatur, simulq; Gedanum, ac Elbingum ex banno dimittit.

Viennæ 1515.

MAximilianus diuina fauente clementia electus Romanorum Imperator, sem
per Augustus, Germaniæ, Hungariæ, Dalmatię &c. Rex, Archidux Austrię,
Dux Burgundiæ, Brabantiæ &c. Comes, Palatinus &c. Tenore præsentium
recognoscimus, & profitemur: Quod cum inter alia quæ nobis curæ, cordiq;
sunt, summopere cupiamus uera, syncera, atq; fraterna unione cæteris Principibus Chri-
stianis cōiungi, ac quantū in nobis est, oēs ad sanctæ pacis & cōcordię fœdera reducere,
& cohortari: ut tandē concordib. armis & uiribus Christianis ferocissimi eiusdem nomi-
nis hostes debellari, & exterminari possent: Vt hinc quieti, trāquillitati, ac stabilimēto u-
niuersæ religionis ad incrementū & propagationem Christiani nominis consuleretur.
Cumq; Sereniss. dn̄s Rex Poloniæ in ea semper uoluntate fuerit, ut cum Sacra Imperi
ali Maiestate in optima amicitia & beneuolentia fraterna uiuat, & maneat: suamq; Maie
statē tanq; fratrem maiorem & consanguineum charissimum etiam obseruet, ac uenerēt:
Placeat igitur Maiestati nostræ Cæsareæ, ut res & negotia inter eundem Serenis. Polo-
niæ Regem, & Magistrum Prussiæ, ac Ordinem suum, in ea forma & modo remaneant,
quemadmodū extant utrinq; conscripta, & obseruabātur ab annis retroactis tempore fœ-
licis memoriæ Friderici Imperatoris, & Sereniss. dn̄i Regis Kazimiri. Nec Magistrum
Prussię, eiusq; Ordinē subtrahere uolumus ab his quæ debent suæ Serenitati, & Regno
Polon. & quæ prædecessores eius Magistri faciebant, neq; auxilium, neq; consiliū ei præ-
stabimus in damnum & detrimentum suæ Serenitatis & Regni sui. Item quod ad Ciui-
tates Gdaneñ. & Elbingeñ. attinet quæ hactenus bannis & alijs modis Iuri Serenis. Re-
gis & Regni Polo. noxijs grauabantur, Nos ex nunc iā easdem Ciuitates ab ijsdē bannis
absoluimus, & liberos esse decernimus, ac idipsum Iudicio Cameræ nostræ Imperialis
Literis nostris denunciabimus. Mandabimusq; ut easdem Ciuitates à præteritis bannis
absolutas dimittat, & in futurum ex quibuscunq; causis ad cuiuscunq; instantiam nun-
quam eas audeat bannire, uel quouis modo infestare: nullumq; Iudicium contra easdem
Ciuitates & earū similes à nostra Imperiali Iudicij Camera deinceps institui, & fieri per-
mittemus. Quos duos articulos nos summa fide promittimus inuiolabiliter obseruare,
adimplere, & exequi, neq; illis quoquo modo contrauenire. Harum testimonio Literarū
nostrarum, Sigilli nostri Imperialis munitione roboratarum. Datum in Ciuitate nostra
Viennen. die 22. mensis Iulij. Anno domini 1515.

Fragmentum Legationis Sigis. Regis ad Leonem X. Papam, & Carolum V. Imperatorem de bello Pruthenico iam uigente.

Ex Thorun 28 Iulij 1520.

IN Summa S. & M. uestra accipiant. Introductum fuisse ipsum Ordinem ad Terras
Prussiæ & loca ac ditionem illam ei à Principibus Poloniæ datam, hac conditione, ut
se contra uim infidelium, quibus undiq; septi erāt, iuuaret: & cum illis una militaret.
Qui firmatis illic rebus suis, & radicib. benè actis, cœpit sensim occupare latiùs Ter-
ras ipsorum Principum Poloniæ, & illos pro infidelibus armis impetere. Vnde cum mul-
ta essent utrinq; acta prælia, multi item tractatus & concordię secutę, nihil tamen unquā
adeò firmum & certum confici potuit, ut non Ordo ipse per omnem occasionem illud
infringeret, ac uiolaret. Ad extremum post ingentem belli molem, quæ per Serenis. o-
lim Reges auum & parētem Maiestatis domini mei & Ordinem ipsum agitata fuit, qua
tantum impendij fuit factum, tantum sanguinis Christiani fusum, quantū nulla ratione
possit æstimari: subsecuta fuit solennis concordia, Pauli secundi Sūmi Pontificis auctori
tate, ipsiusq; Legati, ac aliorum Principū medio. Quā etiā Ordo ipse sensim labefactare
cœpit. Dehinc modernus dominus Magister nulla de causa totū dissuit, & irritum fecit.
Quocirca hic Ordo ad hoc unum fundatus esse uidetur, ubi ubi sit ut omnia misceat
& per-

& perturbet. Sed cum illum olim Regna Hispaniæ & Angliæ ac nonnullæ aliæ gentes,
uti rem noxiam penitùs exterminarunt, nescimus quo fato nostro fit, ut nos soli qui pro
tota re Christiana ingentem uim infidelium solis uiribus nostris arcemus, nec unquam
ab hoc labore & bello requiescere possumus, hūc obicem domesticæ pacis habere, & tā-
tam eius insolentiam perpeti cogamur: ne liceat nobis citra inuidiam quod licitum est
in alijs, hanc calamitatem uel excutere, uel saltem compescere. Verum confidimus uirtu
ti S. & Maiestatis uestræ quod si nostram & Illust. Domini Nepotis nostri cōiunctionem
& officia cordi habent, si rectè statui Christiano consultum iri, & eum ab infidelibus de-
fendi cupiunt, cum quibus, utcumq; hic distinemur, milites tamen nostri quos in illis fi-
nibus habemus assiduè & fœliciter dimicarit, operam & fauorem suum nobis præstabūt,
quo tandem hac molestia & impedimento domestico carere, & arma nostra pro commo
do rei Christianæ liberiùs exercere possemus.

Leo X. PP. Sigismund. I. Regi Poloniæ.

CHarissime in Christo filij Salutem & Apostol. Bened. Dilectus filius Iohannes
Theobaldus Ciuis Florentinen. quem, & uenerabilem fratrem Zachariam E-
piscopum Gardien. Nuncios nostros aliâs ad Maiestatem tuam destinauimus,
nuper ad nos reuersus, nobis retulit, quo amore & quanta humanitate Regia
Maiestas tua eos uenientes exceperit, ac semper tractauerit, ipsumq; deinde recessurum
benignè ac liberaliter dimiserit. Quod ut nobis gratum & acceptum fuit, ita ualdè & su-
pramodum displicuit, ab eodem Iohanne intellexisse, bellum inter te & dilectum filium
Albertum ex Marchionibus Brandeburgen. hospitalis domus beatæ Mariæ in Prussia
Magnum Magistrum bellum, quod pluribus Literis ac monitionibus per dictos & alios
Nuncios nostros utriq; uestrûm nostro nomine factis, extinctum, uel saltem sedatum, ac
sopitum esse credebamus, adeò recrudescere cœpisse, ut inde populorum strages, & de-
uastationes, ac innumera scandala qualia pluribus ab hinc annis acciderunt magnopere
timenda sint, ac formidanda. Et nobis quidem persuademus Maiestatem tuam ad huius-
modi bellum, ex quo nulla laus, uel utilitas sperari: ignominia uerò & ingens damnum
formidari debet, inuitam trahi à bellis illis contra infideles & Schismaticos, ex quibus ma
ximam & immortalem gloriam sibi comparauit: Non possumus tamen solitam eius mā
suetudinem ac bonitatem non desiderare, erga eum præsertim, quem filij locò habere, &
cuius iuueniles impetus patientia quadam potius & cōsilij maturitate delinire deberet,
quam ui frangere ac non sine magna rerum propè omnium confusione destruere.
Quanquam si uera sunt, quæ nobis nunciantur, & quæ uix credere possumus, ipsum
uidelicet Albertum non suos tantum, sed complures alios Germaniæ populos pro se cō
tra Maiestatem tuam conuocasse, ac tantum comparasse exercitū, ut illi uix resistere pos-
sis, quin Regni tui Ciuitates, & loca Tartaris ac Moscouitis, alijsq; infidelibus, & Schis-
maticis confinia solitis ac necessarijs præsidijs quasi denudare cogaris, propter quod Ma-
iestas ipsa tua non nullam irascendi ac uim ui repellendi causam habet. Ac propterea i-
psum Albertum per alias nostras ad pacem, & concordiam cum Maiestate tua ineūdam
seriò monemus. Præterea ad Charissimum in Christo filium nostrum Carolum Rom. ac
Hispaniarum Regem Catholicum, in Imperatorem electum scribimus, eum hortantes
ut pro concordia inter uos componenda laborare, eamq; per Oratores suos procurare
uelit, ac etiam dicto Zachariæ Episcopo & nuncio committimus, ut pro eadem pace cō
ponenda nostro nomine operari, atq; efficere debeat: Speramusq; Omnipotentem De-
um sua clementia permissurum fore, ut pia desideria nostra non alio quam ad publicam
totius Christianitatis pacem & quietem, eiusq; sanctæ fidei conseruationem & exaltati-
onem tendentia fœlicem sortiantur euentum. Quod autem ad Maiestatem tuam attinet
te fili noster charissime hortamur, ac per uiscera misericordiæ Dei nostri rogamus, ut si ul
la unquam in re prudentiam, æquitatem, ac mansuetudinem tibi à natura insitas ostendi
sti, nunc illis erga Nepotem tuum uti uelis: ac satis habens Regnum tuum defendere, ac
tutari: nolis ulterius progredi, ac eiusdem Alberti fines ingredi temperes, ac abstineas:
non ignarus potiorem ac magis Regiam uirtutem esse iniuriarum obliuisci, quam eas ul
cisci uelle: ac ex omnibus uictorijs nullam maiorem esse quam se ipsum uincere. Tua igi-
tur Maiestas ita se geret, ut quemadmodum omnes singularem eius uirtutem & præcla-
ra gesta iure ac merito prædicant, uerisq; præconijs & laudibus in cœlum tollunt, ita e-
tiam eiusdem pietatem & continentiam atq; animi moderationem dignis ac ueris laudi-
bus prosequantur. Quod si Maiestas tua ut speramus, fecerit, magno cęteris Principibus

exemplo erit: qua ipsi etiam temperantia ac modestia uti debeant. Et coram Christo Redemptore nostro, qui in ligno crucis pendens Deum patrem pro crucifigentibus se rogauit non paruum sibi meritum acquiret. Nobis insuper, qui eam tanquam peculiarem filium nostrum in uisceribus charitatis semper gessimus, rem gratam & nunquam obliuiscendam faciet. Datum Romæ die 26. Decembris. Anno Domini 1521. Pontificatus nostri Anno 8.

Ad Sig. Legatio Orator. Car. V. Cæsar.

SErenissime Rex. cum Maiestas Cæsarea non ignoret, quanto studio & amore Maiestas uestra quondam fœlicis memoriæ diuum Cæsarem Maximilianum auum suum colendissimum, ipsamq; inclytam domum Austriæ sit prosecuta: Nõ sine graui animi displicentia & perturbatione Maiestas Cæsarea, perniciosum istud bellum inter Maiestatem uestram, & Albertum Principem Magnum Prussiæ Magistrum nuper exortum accepit: Cum ob eius fraternum in Maiestatem uestram amorẽ, & eius fœlicitatem, & prosperitatem haud secus atq; propriam semper exoptat: Tum quod Magno Magistro sine Principum & totius Nobilitatis Germaniæ offensa, qui illi, atq; eius Ordini plurimũ sunt affecti: atq; ex debito officij sui penitus deesse uix possent. Quibus accedit huius belli immanitas atq; crudelitas, eo quod inter Christianos & eos qui tam arctissimo sanguinis uinculo coniuncti sunt geritur. Nec minus etiam Respub. Christiana ex hoc bello patitur dispendij ac detrimenti. Quippè cum in occulto non sit quam latè hinc Mosci & Tartari, illinc Turcæ & Valachi amplissimam Maiestatis uestræ ditionem ambiant, eiusq; fines confingant, sitibundis faucibus illis perpetuò inhiantes, immanissimæ atq; insatiabiles bestiæ, omnibus mortalibus infensi, ac perpetui Christiani nominis hostes, cum quibus quam strenuè atq; fœliciter Maiestas uestra sæpenumero sit congressa, ijsdemq; potentissimis hostibus sese, Regniq; sui uires ueluti totius Christiani Orbis antemurale & unicus propugnator obiecerit, eos non sine suorum sanguine fuderit, & paruis copijs innumeros illorum exercitus Christo duce prostrauerit & profligauerit, tot insignes Maiestatis uestræ uictoriæ non sine eius celeberrima fama & nomine atq; immortali gloria latè per uniuersum orbem sparsa uberius testantur: Inde fit, quod talem ac tantum Principem de Repub. Christiana optimè meritum à tam honestis, & fœlicibus Rerump. studijs atq; successibus ad priuata atq; intestina bella trahi, hoc est, uniuersorum salutem & commodum priuatis contentionibus turbari atq; impediri Christianorum arma paulò antè hostibus suis formidabilia & perniciosa nunc inter sese dimicare, & quæ prius in hostem exercebantur, nunc in fratrem Christianum sæuire, quis non doleret? quis non detestaretur? quis Reip. Christianæ casum in tanto discrimine satis deplorare posset? arrectis auribus & uotis intentus nunc est Tartarus ueteris cladis à Maiestate uestra receptæ haud immemor atq; ultionis sitibundus, exitum rei cautius obseruat Moscus, expectat hoc idem Turca & Valachus, ut concisis ac debilitatis intestinis inter se bellis Christianorum uiribus infusa barbarorum suorum multitudine fractos & inualidos obruant, & maiore spe ac minore sui periculo penitùs excindant.

Hic bellorum Christianorum tam expectatus finis, hæc illa insignis, pro qua certatur gloria, hæc tam opima Christianis detracta spolia, paulò pòst etiam hostibus suis præda futura: Quamuis Deus sua misericordia (ut precamur) hæc mala longius abesse faciat. De humanis tamen casibus humano more loqui aliquando præstat. Nec satis probè reb. suis consulunt, qui arridenti fortunæ, & potentiæ suæ fiducia freti, ac tutiores sibi uisi, quoduis periculi contemptores, aduersantis fortunę impetum (quæ dicto citius subinde mutatur) non formidant, non obseruant, non latè prospiciunt. Quod sæpe cum multorum pernicie bellorum docuere euentus: quorum ut initia feruida, & spe uictoriæ tumida, ita exitus solent esse uarij & incertissimi, hæc apud se Maiestate Cæsarea altius pensante, & perniciem quæ & priuatis, & publicis rebus ex hoc bello oriri posset accuratius animo uersante, uisum est, & pro fraterno suo in Maiestatem uestram amore, & qua in Rempub. afficitur sollicitudine, posteaquam nunc Deo aspirante Imperij Coronam & moderationem fœliciter suscepisset, nihil amplius temporis prætermittere, sed præsenti malo auctoritate sua interposita occurrere, & ad huius belli incendia restinguenda omnem curam impendere sese debere, ne recens malum longius serpat, & grauior uis belli ingruat. Quandoquidem serò adhibita remedia nonnunquam soleant esse difficiliora, & minus utilia: uoluitq; eius rei causa nos ad M. uestram proficisci, ut una cum Sereniss. Hungariæ & Bohemiæ Regis Oratoribus etiam ad hunc finem ad Maiestatem uestram destinatis,

negocium istud suæ Cæsareæ Maiestatis nomine soliciti curaremus, & quantum fieri posset, Deo annuente, ad tranquillos exitus, & honesta media pacis, uel induciarum reduci studeremus.

Hortatur igitur eam ob rem Maiestas Cæsarea, quo maiore studio potest Serenitatem uestram, uelit suæ Cæsareæ Maiestatis & Reipub. contemplatione arma deponere, & ijs tractatibus locum dare, publicumq; commodum suo priuato anteferre, utcunq; etiam iusta forte causa ad hoc bellum suscipiendum sibi uideatur, prouocata, plus etenim gloriæ & laudis apud uniuersos sibi pariet, si ueluti Christianis Princeps, quod nomen etiam usq; nunc immaculatum apud cũctos retinuit, ab ijs, quæ fortè sibi licere existimat, Reipubl. amore abstinuerit: omnes Maiestati uestræ plurimum debebunt, quæ omnium cõmodis sua posthabuit. Erit quoq; istud perpetuum uirtutum suarum etiam apud posteros monumentum, quando honestis conditionibus inita cum Magno Magistro pace, ad priora & intermissa bellorum studia contra inimicos fidei reuertetur, in quibus arcendis & subigendis plus ad uictoriam procul dubio à Deo auxilij & fauoris à Christianis Principibus est habitura. Talis triumphus Maiest. uestram adhuc manet, hæc erit uictoria Maiestate uestra, & tam Christiano Principe digna, quæ non Christianorum, sed eorundem hostium sanguine fuso apud cunctos mortales clara & celebris habeatur, & à Deo, in hac uita fœlicem Regni moderationem consequatur, & alibi æternis præmijs & perpetua immortalitatis Corona donetur. Dabitq; Maiestas uestra maiorem ac certiorem Maiestati Cæsareæ de se spem atque expectationem quoduis fraternum officium ab ea posse impetrari, quando in hac re, qua nihil optatius nunc habet, honestis ac fraternis uotis suis se uidebit minimè frustratam. Hoc tametsi Maiestati uestræ, Principi alioquin & pace, & bello clarissimo atq; expertissimo, & cui diuina quædam insita est prudentia, omniumq; uirtutum consumata integritas, à M. Cæsarea Principe adolescente persuaderi forte superuacaneum uideri possit: fraternus tamen amor & uehemẽs in M. uestram studium diutius silere non potuit, atq; solicita in Rempubl. cogitatio M. suam Cæsaream impulit, ut ei consilium daret, à quo accipere & petere deberet: atq; ea suaderet, quæ non tã existimaret esse ex Maiestatis uestræ re & dignitate, quam ex totius Reip. Christianæ salute, necessitate, & tranquillitate. Ad hæc, si uti M. Cæsareæ est firma spes atque expectatio, Maiestas uestra animum applicare & fraternis suæ Cæsareæ M. exhortationibus acquiescere uoluerit: nunc, aut quocunque alio tempore opportuno, quæ ad præsens negotium spectabunt, iuxta commissionem nostram Maiestati uestræ latiùs declarabimus, & exponemus, intellectaq; circa hæc M. uestræ deliberatione, ad Magnum Magistrum Prussiæ nos recipiemus: pariter huic Maiestatis Cæsareæ mandata, uoluntatem, & in rescindendo hoc bello desiderium declaraturi, & alia iuxta commissionem nostram acturi: sperantes excellentiam suam & Maiestatis Cæsareæ uoluntatem, & honesta media pacis, & induciarum nequaquam spreturam.

Quantum uerò ad nos attinet, & si cognoscamus hanc rem grauem atque difficillimã ingeniorum nostrorum uires longè excedere, postquam tamen M. Cæsareæ nobis hanc prouinciam imponere placuit, eo alacriore animo hanc utcumq; grauem suscepimus, quo seruitutis nostræ deuotionem M. uestræ in hàc re ostendere ex animo desideramus. Nihil studij & laboris, quantum ingenium nostrum consequi potest & negotia ipsa admittent prætermissuri: quo M. uestræ dignitati & commodo quam maximè consulatur. Deum Opt. Max. omnibus uotis precam. dignetur huic negotio suam misericordiam aspirare, & fœlicibus auspicijs fœliciores tribuere successus, & exitus: ut tandem concordibus armis & animis Christiani Principes inter se conueniant, in exterminium & perniciem hostium sui nominis, atque stabilimentum ac incrementum & perpetuam tranquillitatem suæ Reipublicæ Christianæ.

Carolus V. Rom. Cæsar Alberto Marchioni Brandeburgen. Magistro Cruciferorum in Prussia.

VEnerabilis Princeps, cõsanguinee charissime: Cum nos nutu Dei Opt. Max. à quo omnia fiũt cõmunibus Principũ Electorũ suffragijs in Regẽ Romanorũ, futurũq; Imperatorẽ electi simus, nostri officij esse duximus, pacem & concordiã Christianorũ Principũ procurare: quo faciliùs cõcordib. armis atq; animis expeditio cõtra Christiãi nominis hostes suscipi posset. Et cũ intelligamus inter Sereniss.

Regem Poloniæ fratrem nostrum charissimum, & deuotionem tuam super Iuramento
quodam præstando non nihil differentiæ adesse: cuperemus plurimum huiusmodi di-
scordiam sedari, præsertim cum edocti fuerimus Cæsaream M. præclatissimæ memoriæ
dominum atq; auum nostrum colendissimum ad te quoque super ea re Literas dedisse.
Quapropter hortamur deuotionem tuam magnoperè, ut dicto Serenis. fratri nostro de-
bitum, & præsertim quod prædecessores tui Regibus Pol. præstare soliti sint, etiam præ-
stes, & te erga eum ita exhibeas, ut iunctis armis isthic fidei hostibus occurrere, & terrori
esse possitis: & si quid forsan dissidij inter eundem Regem & te adhuc remanserit, daturi
sumus operam cum primum in Germaniam uenerimus, quod dante Deo propè diem
futurum speramus, ut huiusmodi inter uos quæstio amicè & pro dignitate utriusq; com-
ponatur. Quare nobis pollicemur, quod pro tua & fratrum tuorum in nos obseruantia,
nobis in hac re satisfacies: quod quidem erga deuotionem tuam uniuersumq; istum Or-
dinem benignè & omni gratitudine recognoscemus. Datum &c.

Pax perpetua inter Sigism. I. Regem & Regnum Pol. & Magistrum Prussiæ, eiusq; Ordinem Crucifericum Cracou. 1525. confecta.

IN nomine Domini amen. Ad perpetuam rei memoriam, omnium rerum quæ sempi-
ternæ sunt futuræ, nulla firmitudo certior excogitari potest, quam ea quæ sit Litera-
rum monumentis prodita ad memoriam posteritatis. Cætera enim facta humana,
quantumcunq; memorabilia, alijs modis quam Literis æternitati consecrata, aliquot
quidem seculorum decursu durare possunt: Quæ uerò Literarum officio memoriæ man-
dantur, nunquã intereunt, ipsaq; uetustate fiũt augustiora. Proinde nos Sigismund. Dei
gratia Rex Pol. Magnus Dux Lithuaniæ, necnon Terrarum Cracouiæ, Sandomiriæ, Si-
radiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ, Russiæ ac omnium Terrarum Prussiæ, Pomeraniæ, &c. dñs &
hæres, Manifestum facimus uniuersis: Quia cum acta essent plurima bella inter præde-
cessores nostros Reges & Regnũ Pol. ac Magistros & Ordinem dictum S. Mariæ Theu-
tonicorum in Prussia: de proprietate ipsarum Terrarum Prussiæ certantes, eaq; non pe-
nitus extincta inter nos, & Illustrem dominum Albertum Marchionem Brandeburgen.
& Magistrum ipsius Ordinis recruduissent, cum magno Reipub. Christianæ incommo-
do & detrimento: Proindeq; & Summus Pontifex, & Cæsarea M. Serenissimusq; Ne-
pos noster dñs Ludouicus Hungariæ & Bohemiæ Rex, nos ad ineundas quadriennales
inducias & arbitralem cognitionem subeundam hortati essent & induxissent: Qua de-
mum magnis impedimentis non secuta, & tempore Induciarum expirante, uenissent ad
nos Illustres Principes dñs Georgius Marchio Brandeburgen. in Silesia Ratiborien. Ia-
gensdorff: in Prussia Stetinen. Pomeraniæ, Cassubarum, Sclauorum, Dux: Burgrabius
Nurembergen. & Princeps Rugiæ. Et Fridericus Dux Legnicen. & Brigen. ac inferio-
ris Slesiæ Capitaneus necessarij & affines nostri charissimi de pace & concordia stabiliac
firma sedulò agentes. Tandem post multos tractatus & rationes utrinq; expensas ad in-
frascriptas conditiones & capitula ipsius pacis & concordiæ deuenimus, omniaq; & sin-
gula condiximus & utrinq; firmauimus in hunc qui sequitur modum.

In nomine Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis Amen. Nos Georgius Dei gratia Marchio
Brandeburgen. in Silesia Ratiborien. Iagendorff, in Prussia Stetinen. Pomeraniæ, Cassu-
barum, Sclauorum &c. Dux, Burgrabius Nurembergen. & Princeps Rugiæ. Et nos Fri-
dericus eadem gratia Dux Legnicen. & Brigen. ac inferioris Slesiæ Capitaneus recogno-
scimus & significamus omnibus & singulis præsentem concordiam seu contractum ui-
suris, audituris, siue lecturis. Quia nos ex infrascriptis sequentibus rationibus, quæ nos
tanquam Principes Christianos promouerunt, eandem sequentem concordiam & con-
tractum inter Serenis. & excellentissimum Principem & dominum, dominum Sigism.
Regem Pol. & suæ Maiestatis hæredes, & successores Reges Regni Pol. ex una, & Illu-
strissimum Principem & dñm dñm Albertum Marchionem Brandeburgen. Theutoni-
ci Ordinis generalem Prussiæ Magistrum, & eius Ordinem militarem Terrigenas & Ci-
uitatenses ex altera, partibus. cõcepimus, tractauimus, & composuimus. Et inprimis id
præcipuè ac potissimũ cõsiderantes, oẽs dissensiones, bella, cõtentiones, & cõflictus inter
Regiam M. & dñm Magistrum, eiusq; Terrarum incolas hinc ortas & emanatas esse, eò,
quod non unus princeps hæreditarius omnium Terrarum Prussiæ gubernator hucus-
que ex-

que extitisset, dictaq; Prussia diuersorum Procerũ capitibus gubernata esset, unde Ter-
rarum ipsarum Incolæ perniciosis inter sese bellis & contentionibus digladiabantur, &
prælia commouebant: ex quibus magna effusio Christiani sanguinis, damnaq; & nocu-
menta incolis, orphanis, & uiduis plurima sunt illata. Similiter considerantes quod præ-
fatus dominus Magister frater & auunculus ac sororius noster retroactis temporibus,
quando Officio Magisterij fungeret, multifarias fatigas & labores hucusq; subiuit apud
omnes status Christianorum Principum, uidelicet Summos Pontifices, & Cæsareã M.
sacrum Romanũ Imperium, & Electores Imperij, necnõ apud Nobilitatẽ Germaniæ, eos-
demq; omnes sæpius requireñ. operam diligentẽ impendit, sperãs eosdem inuigilaturos,
quo ipse seditiones & controuersiæ ac dissensiones secundum continentiam infrascriptæ
perpetuæ pacis per Serenis. Maiestatẽ fœlicis record. Kazimiri Regis olim Thorunij cõ-
fectæ, & iuxta cõpromissum in proximo quadriennio per Cæsareæ Maiest. & Regiæ Se-
renitatis Vngariæ Oratores in præsentia Sanctis. dñi Leonis Papæ Legati &c. Thorunij
factum cõponerentur & concordarentur, id tamen ex interuenientibus bellorũ motib. &
cæteris uarijs admodũ arduis negocijs, quibus Cæsarea M. & Serenis. dñs Rex Hũgariæ
hactenus impliciti ac distracti fuerũt, hucusq; impeditũ & indiscussum permansit: Nos ta-
men consideraũ. huiusmodi ordinationẽ optimam fuisse, cõpromissum paucis diebus ad
finem & terminum ultimũ deducere studuimus. Nã ubi negocia indiscussa permansis-
sent, formidandũ fuit ne R. M. & Regnũ Pol. ac Magister cũ Terris Prussiæ iterũ ad ma-
iores armorum tumultus, prælia, & contentiones ac humani sanguinis effusionẽ redirẽt,
in damnum & iacturã totius Reipubl. Christianæ. Ad præcauendũ igitur huiusmodi ma-
la & incõmoda pacisq; studio intendentes, quò in futurum perpetua Christiana pax in-
ter R. M. & eiusdem Maiestatis hæredes successores Regni Pol. Reges, & inter Magi-
strum Prussiæ & eiusdem Terrarũ Incolas utrinq; interuenire ac disponi possit: conside-
rantes etiã quia & nunc Reuerẽdus dñs Statilius Præpositus Vesprimieñ. Serenis. Re-
gis Hungariæ dñi, domini nostri clementissimi tanq; dicti compromissi arbitri internun-
cius pacis, ac missus Orator ad Sacrã M. Regiã Poloniæ ac Magistrũ Prussiæ fratrem &
auunculum ac sororium nostrum, quo se ad concordiam & ipsum contractum per nos fa-
ctum beneuolè submitterent, & gratiosè ac benignè eidem cõsentirent, rogauit & requi-
siuit: Nos tanq; mediatores, reconciliatores pacis, ex supra dictis causis & rationibus se-
quentes Articulos quos, salubri uiæ concordiæ intendentes, Christianos, decentes, ido-
neos cognouimus, inter Sacram M. Regiam, & dominum Magistrũ, utriusq; accedente
consensu fecimus & disposuimus, & prout infrà continetur ordinauimus & cõfecimus.

In primis, Quod omnes dissensiones in ijs bellis inter R. M. dñm Magistrum, Duces Ma-
zouiæ, Episcopos Varmieñ. & Culmeñ & cæteros omnes, eorumq; subditos exortæ, per
sequentem transactionem in uniuersum sublatæ sint, & neutri Partium in malo remini-
scendo imputari debent. Item quod Loca, Castra, & Oppida cum omnibus attinentijs &
pertinentijs in his bellis utcunq; alias utrinq; intercepta cũ Bombardis maioribus quẽ-
admodum in prima occupatione Arcium & Oppidorum inuentæ sunt, restitui: Bombar-
dæ etiã Vncales quas Hokenbuchs uocãt, eo pacto ut penes modernos Officiales resta-
bant, similiter reddi debent. Si uerò quicq; Bombardarum maiorum deesset, debent Of-
ficiales per iuramenta interrogari, ut medijs eorum iuramentis dicant, quid illic inuene-
rint. Quod autem Bombardas in Castro Hollando demolito inuentas attinet, debent si-
ne diminutione ad manus Illustris domini Marchionis Alberti restitui.

Præterea debent omnes & singuli ex Nobilitate, Ciuibus, & Colonis, omnis promis-
sionis & iuramenti quibus præsentibus bellis aut citra alias circa hæc tempora à suis ad a-
lienos dominos se contulerunt & obligarunt, liberi & soluti esse, & reputari.

Cæterũ quod ad neglecta seruitia attinet, debet à Regia Maiestate & Duce de Prus-
sia, illis qui ea neglexerint ex gratia condonari, & bona seu possessiones eorum reddi.
Cæterum quod liberos eorum attinet, qui condemnati ob perpetratum facinus pœnas
dederunt, bona immobilia utrinq; reddantur, & patrum facinus honori puerorum nihil
noceat: nec apud quempiam in aliquo præiudicet.

Item debet Regia Maiestas illis de Neuumarkt, similiter Marchio Albertus Gilczen-
burgen. & Hoenstrinen. nec non omnibus Ciuitatib. Ecclesiasticis & Sæcularib. Nobili-
bus & Plebeis utriusq; partis subditis, qui ex timore defecerint, parcere & cõdonare: nul-
laq; indignatione reminisci, nec cuiquam ut hoc uindicat permittere: sed ex clementi uo-
luntate, sub utrisq; hinc inde sigillis & Literis sententiam ferre, quod hoc ipsis & liberis
eorum in nullam dehonestationem, aut incommodum uergere debeat.

Item

Item quod ad Ecclesiasticorum bona & Iurisdictionem attinet, debet Dux Prusiæ ad requisitionem Ecclesiasticorum unicuiq; iustitiam, ut Christianum æquum & iustũ est, administrare. Cæterum bona reditus & census sub Duce Prusiæ siti Episcopatum Varmieñ. uel eosdem Ecclesiasticos attinens, debent uicissim ex omni parte restitui. Si uerò Dux uel Nobiles sui curatos, uel alios in Ecclesiastica beneficia collocare uellent, qui hominibus Christianè prouiderent, eos Episcop. iuxta antiquam consuetudinem instituere ac inuestire debet.

Item si possent Domini Pontifices constanter docere. Quod Ecclesiastici in Terris domini Ducis commorantes secus quam Christiani ac contra ordinationem & constitutionem uniuersalis sanctæ Ecclesiæ Christianæ se gererent: debet dominus Dux una cum dominis Episcopis iuuare, ut tales debita castigatione emendentur.

Item si quispiam Ciuium aut Rusticorum duos annos antè proximè gestum bellum usq; huc domino suo se subduxisset, & absq; uoluntate eius aufugisset, repetiti debent dominis suis sine omni medio restitui, & exinde nulla partium alterutri suos detinere. Qui autem ui ab utraq; parte abacti sunt, ij debent publicis mandati Literis ad dominos suos dirigi, seu remitti.

Item debet dominus Albertus Marchio R.M. & Regno Pol. Iuramentum, uti naturali & hæreditario domino suo, præstare: & se in posterum erga eius R.M. in omnibus sicut Principem Vasallum erga dominum suum hæreditarium de Iure decet obedientem exhibere. Debet præterea Marchio Georgius suo & fratrum nomine uexillum contingere. Debent similiter Marchiones Kazimirus & Iohannes Sigillis & Literis suis intra annum huiusmodi contractum agnoscere, & acceptare.

Item debet Regia Maiestas ex aduerso Marchioni Alberto infrascriptas Terras, Ciuitates, Castra, & Vicos uidelicet tria Oppida & Castrum Konigsbergk. Lochsteten, Vargen, Girmauu, Pubetten, Rudauu, Schokken, Kaymen, Kremitten, Vuldauu, Tapiauu, Taplauuken, Narbetten, Insterburgk, Allẽburgk, Vensteruu, Gordauen, Angerburgk, Mordenburgk, Labiauu, Lauukisten, Tillseth, Ragnet, Rossiten, Vinthergk, Mymel, Brandemburg, Kreuuczburg, Fredlant, Demenauu, Bartten, Letzen, Balge, Heylige, Beyhell, Zintten, Lauudsbergk, Preuscheuulauu, Bartenskyn, Schesten, Saynsburgk, Reynn, Rastenburgk, Lieck, Iehansburgk, Hollandt, Liebstadt, Mulhauusen, Mormige, Passenheym, Ortelsburgk, Osterode, Hogenstayn, Neidenburgk, Soldauu, Ilgenburgk, Marienuerder, Tirembergk, Labtauu, Schonbergk. Bouunden, Iorgenburgk, Resenburgk, Schippenbeil, Teuuschstheylauu, Preuuschmargk, Lubemul, Salffelt, Risemburgk, Gordensche. Neuuhaus, Freyenstadt, Solauu, Visschhausen, Bisschouuuerder, Medenauu, tanquam Duci in Prusia in legitimum & hæreditarium feudum conferre, & eiusmodi infeudationis Literas ab uno fratre ad alium & eorum hæredes tanquam super indiuiso feudo iuxta tenorem transactionis conficere.

Item si quando memorati quatuor Principes & Marchiones Albertus, Georgius, Kazimirus, Iohannes, & eorundem legitimi feudi hæredes omnes sine legitimis feudi hæredibus decederent, tunc & non antea debent suprascriptæ Terræ Prusiæ ad R. M. & Regnum Polon. hæreditariæ redire & recidere. Si uerò filiæ superessent hæc debent Ducalis dotis pecunia â Regia Maiestate absolui & prouideri.

Item debet R.M. Marchionem Albertum suos hæredes & omnes incolas supra scriptarum Terrarum Prusiæ in eorum priuilegijs huic transactioni & superioritati Regiæ Maiestatis non repugnantibus, conseruare: & alias ab iniqua uiolentia defendere & manutenere.

Item debent tam Ordinis quam Nobilitatis & Ciuitatum prædictarum Terrarum Prusiæ Mandatarij Nuncij pro se, hæredibusq; & successoribus suis consentire, & inscribere, quod seipsos, hæredesq; & successores suos post obitum quatuor prædictorũ Principum & suorum legitimorum feudi hæredum ad R.M. & Regnum Polon. ac ipsius hæredes debita fidelitate & subiectione uti ad eorum naturalem ac hæreditarium dominũ, & nullum alium tenere debeant, & uelint. Ita deniq; quod Regia Maiestas suprascriptas Terras Prusiæ cum aliquo linguam Germanicam callenti, & in eodem Ducatu benè possesionato, qui omnia officia administret, procurare debeat. Et si Maiestas Regia Cõsiliarios suos deputauerit, quod Nobiles & Ciuitates Ecclesiastici & Sæculares omniũ Ordinum Terrarum Prusiæ Duci ex Prusia Iuramentum prẽstare debeant, quod tunc ex singulis Districtibus duo ex Nobilitate, ac Ciuitatibus nomine aliorum omnium, quemadmodum hic præsentes se inscripserunt, Literis quoq; & Sigillis suis huiusmodi concor-

concordiam recognoscere debebunt, & quum Principi de Prusia Iuramentum præstabunt, quod tunc medio huiusmodi eorum præstitio iuramento, etiam hanc concordiam se seruaturos promittant.

Item quod Princeps de Prusia primum & proximum locum in Consilijs, Terrarum Comitijs, & publicis conuentibus apud R.M. habere debet.

Item quod Princeps ex Prusia, hæredesq; & successores Principes ex principatu & Terris Prusiæ prædictis nihil uendãt: uerum si ad hoc ingens urgeret necessitas, debebũt hoc Regiæ M. tanq; dño suo hæreditario antè unũ annũ prius denunciare. Quod si Majestas sua emere nollet, extunc ipse Princeps uendendi habeat potestatem: Regalib. tamen Regiæ M. feudi & obsequiorum iuribus saluis. Et præterea si Dux ipse Prusiæ urgente necessitate prẽmeretur, poterit Arces & Oppida sua Vasallis suis locare & impignorare ut eædem Terræ unitæ & indiscissæ quemadmodum nunc sunt, permaneant.

Item quod ad obsequium attinet, ex quo Terra Prusiæ in magnum detrimentũ peruenit, promisit R.M. Marchioni Alberto sex annorum libertatem se ex gratia daturam. Vbi autem Regia M. & Regnum Pol. à quibuslibet cuiussuis dignitatis aut conditionis illi fuerint, occasione huius transactionis & concessionis feudi impugnaretur: extunc Dux in Prusia cum successoribus in propria persona una cum omnibus suis subditis ꝓ summis uiribus Regiam M. etiam intra hoc sex annorum libertatis spacium adiuuare & illi consulere sit obligatus. Similiter Regia M. & Regnum Poloniæ erga Ducem in Prusia & ipsius Terras in hoc casu facere debebit.

Si autem cõtingeret quod Regia M. aut Regnum Pol. extra hunc cõtractum ab infidelib. & aliàs urgeretur, & Regia M. Pol. in propria persona cum omnibus suis subditis in Castra proficisceret: tunc Dux in Prusia cum successoribus suis obligatus esse debet Regiã M. cum centum instructis equis, usq; ad terminos Terrarum Prusiæ insequi.

Si uero Dux in Prusia à Regia M. ultra fines transire requisitus fuerit, extunc huiusmodi centum equites instar aliorum Maiestatis suæ equestrium militum Regijs stipendijs militare debebunt. Casu autem quo Regia M. urgenti necessitate plures quam centum equites à Duce in Prusia educi desideraret, quotquot centenarium numerum excesserint, à tempore exitus domiciliorum suorum, Regio stipendio, ut præmissum est, militabunt. Si uerò in facultate Ducis ex Prusia non fuerit plures quàm centum equites educendi, non debet propterea ipsum Maiestas Regia ulterius urgere.

Item quod ad Iurisdictionem inter Regiam M. & Principem Prusiæ attinet, ita obseruandum est, si contingat quod R. M. Principem, aut uicissim Princeps ipse R.M. in caussis personas utriusq; partis concernentibus conuenire uellet, debet Maiestas Regia Consiliarios suos Marienburgi aut Elbingi collocare, Iuramentisq;, quibus suæ Maiestati obnoxij sunt absoluere, & rursum ad iustè iudicandum obligare. Et quicquid tunc à prædictis Consiliarijs Regiæ M. & Principi pronunciatum & decretum fuerit, ratum esse debebit, & sine contradictione seruari.

Si uerò quispiam de sorte seu conditione Principis Sæcularis, aut Ecclesiastici status in Prusia supradictum Principem de Prusia super quauis re conuenire prætẽderet, debebit M. Regia sex ex Consiliarijs suis & Princeps in Prusia totidem ex suis ad Iudiciũ, ut præmittit, obligare, & Iuramentis astringere: & quicqd ipsi æquũ esse decreuerint, & ꝓnunciauerit, ei utraq; Pars acqescere, & sine ulla tergiuersatiõe id ratũ habere debebit.

Si autem aliquis qui de sorte Principum non fuerit, contra Ducem in Prusia quampiam actionem instituere uellet, hoc coram Vasallis Principis facere debet, quos Princeps ipse collocare, & ad Iudicium obligare tenebitur. Si quis autem occasione huiusmodi Iudiciorum in casibus Principis personam attingentibus sibi iniuriam factã, aut se grauatum existimaret esse, poterit ad Consiliarios (quos R.M. & Dux in Prusia quotannis ad festum S. Frãcisci, cum id necessitas exigerit Marienburgum mittere debebunt) prouocare. Qui super ea re cognoscendi potestatem habere debent. Quod si ibi cognitum fuerit appellationem prouocantis friuolam & illicitam esse, debebit illa Pars Iudicio decem marcas Pruthenicales pendere, & Parti aduersæ ad refundendum expensas litis & ad parendum priori sententiæ obligata esse.

Vbi uerò actiones emergerent, incolas Terrarum Prusiæ & eorundem possesiones utrinq; contingentes, unusquisq; in eo Iudicio ubi bona seu possesiones sitæ fuerint, aut Reus domicilium habuerit conueniri, & ad extranea Iudicia trahi non debet.

Item neutrius Partis subditi, nec etiam eorum bona ex quo in locis ad quæ spectant Iustitia obtineri posit, in alienis Iudicijs arrestari, aut detineri debent.

Item

Item quod deinceps omnes Incolæ Terrarum Prusiæ utrinque reciproca uicissitudine in terra & mari sine impedimento negotiationes exercere, ueteribus stratis proficisci, & curribus transire, necnon in priuilegijs suis hoc casu permitti debent.

Cæterùm fora in Villis contra fas & antiquam consuetudinem instituta, deinceps ubique aboleri, & in Ciuitates ad quas spectant reponi debebunt.

Item quod profundum Balgen. ad mare recens Haeb & ubicunque aliâs profunda id est Ostia maris fuerint, caput Vislæ, & omnia flumina omnib. Prusiæ Incolis, ut in ipsis nauigare & traijcere possint libera sint. Et peregrini Mercatores nec in Konigsberg, nec Braumbsbergk, Elbingum, Gdanum, aut in ullam aliam Ciuitatem proficisci cogantur, sed debent liberè non coacti prout ipsis placuerit uelificare, & nauigare. Attamen sine antiquorum teloneorum & priuilegiorum detrimento.

Item nulla telonea, depositiones uel alia grauamina in Terris Prusiæ contra antiquã consuetudinem & priuilegia ab ulla partium institui debent. Sed uetera telonea permanere. Si autem ab alterutra partium à tempore transactionis Regis Kazimiri telonea essent instituta, ea quoque hincinde abrogari debent. Si uerò successu temporis contingeret quod R.M. & similiter Dux in Prusia ad requisitionem utriusque subditorum suorum alicubi noua telonea aut emporia ad utilitatem Terrarum Prusiæ instituere destinarent, tunc debet Maiestas Regia Ducem Prusiæ uocare in locum opportunum, & ambæ partes super ea re cõcordãdi & transigendi potestatẽ habere. Si etiã aurigæ, uel nautæ huiusmodi telonea præterirent, non debent eis bona adimi, sed tãtum naues, currusque auferri.

Cæterum quod ad bona naufragantium attinet, debebit id cum ijsdem secundum ueterem introductam consuetudinem, ex quo idem in Zelandia, Holandia & Brabantia consuetum est, etiam obseruari, ita tamen quod à nautis nihil plus extorqueatur.

Item debet utraque partium aduersus alteram nunc & deinceps publicarum stratarum prædones, fures, & alios Terris perniciem inuehentes, ad receptandum & promouendum abstinere. Sed qui unius partis professus hostis sit, debet etiam ab altera parte pro eius diffidato hoste & damnificatore censeri.

Item quæuis partium potestatem habere debet hostes & noxios suos in bonis alterius partis persequendi, & in quibus iudicijs apprehendentur, in illis sisti, & iuxta ipsorum demerita iustificari debent.

Item Dux in Prusia, præterea Elbingen. Gdanen. & Thorunen. omnem monetam cudere abstineant, ita quod R.M. intra hinc & festum Pentecostes sequentis anni diem statuat se ratione huiusmodi monetæ clarè concordandi.

Item quod Dux Prusiæ omnibus priuilegijs & iuribus huic contractui repugnantibus, seu ea sint à Pontificibus Max. Imperatoribus, Principibus, uel Regibus Pol. profecta, nunc & in perpetuum renunciare, & ea in manus Regiæ Maiestatis consignare debet. Si autem quicquam in eiusmodi priuilegijs contineretur quod huic transactioni nõ repugnaret, sed Duci Prusiæ & Terris occasione finium, & aliorum Iurium & priuilegiorum necessarium esset, debebit Maiestas Regia eiusdem tenoris sub Literis & sub Sigillo Maiestatis suæ ea denuò concedere.

Item quod Regnum Pol. & Terræ Prusiæ pro se & eorum successoribus sufficienter se inscribere debent, quod hanc institutam transactionem, in omnibus suis partibus punctis & articulis fideliter perpetuò & irreuocabiliter seruare, nec unquam contrauenire aut agere debeant, aut uelint: hoc puncto singulariter adiũcto, si casus mortis Principũ quos Deus pro suo arbitrio conseruet, se offerret, quod Terræ Prusiæ Maiestati Regiæ & Regno Poloniæ, & nulli alteri adhærere debent.

Postremò si quisquam cuiusquam dignitatis aut conditionis existeret, huncque contractum impugnare uellet, debent tres Marchiones, quos hęc concordia pariter attingit, una cum Duce de Prusia eum omnibus, quos ad hoc permouere poterunt, Regiam Maiestatem iuuare, & super hoc respondere.

Huic suprascriptæ Christianæ concordiæ & unitati, Regia Maiestas Poloniæ, & Dux Prusiæ in omnibus articulis, clausulis, conditionibus, punctis superius expressis Regiã ac Ducalem dignitatem, Christianamque bonam fidem perpetuo & fideliter interponen. inuiolabiliter pro se & successiuè posteritatis eorum hæredibus successores Reges Poloniæ & Duces Prusiæ ratam & firmam habere, & obseruare polliciti sunt, ac promiserũt. Pro maiori præfatorum fide & securitate Regia Maiestas similiter Dux Prusiæ huiusmodi pactum, concordiam, & unionem manu eorum propria subscripserunt, & Sigilla ipsorum nostris adhærentia subappendi fecerunt, & huiusmodi contractus binæ literæ concor-

concordationis seu unionis sub eodem uerborum tenore confectæ cuilibet Parti unæ præsentatæ sunt. Datum & actum Cracouiæ Sabbato in uigilia Palmarum, quæ fuit octaua mensis Aprilis. Anno Domini. 1525.

Nos itaque Sigism. Rex Pol. de consilio & consensu Consiliariorum nostrorum Regni Pol. omnes & singulos memoratos articulos ut præmittitur medio Illustrium Principum prænominatorum Georgij Marchionis Brandeburgen. & Friderici Ducis Legnicen. inter nos, & Illustrem dominum Albertum Marchionem Brandeburgen. Magistrũ ac Ordinem eius in Prusia actos condictos & conclusos in omnibus & singulis eorum punctis, clausulis, continentijs prout iacent, acceptamus, ratificamus, approbamus, laudamus, & confirmamus, ipsosque perpetuum firmitudinis robur obtinere uolumus. Promitten. in uerbo nostro Regio, ac sub fide boni ac legalis, & ingenui Principis pro nobis atque successoribus nostris Regibus Pol. ac Regno, & dominijs nostris, quantum nos & illa concernunt, nos omnia suprascripta in præinsertis Literis atque articulis condictis & conclusis expressa firmiter & inuiolabiliter obseruare, exequi, & adimplere, neque illis quoquomodo contrauenire de Iure, uel de facto, directè & indirectè, omni dolo & fraude penitùs seclusis. In quorum omnium & singulorum fidem, robur, & testimonium præmissorum præsentes Literas manu nostra propria subscripsimus, illasque Sigillo nostro Regio & Consiliariorum nostrorum Sigillis communiri fecimus. Datum Crac. die Dominico Palmarum. Anno domini 1525. Regni uero nostri anno 19. Præsentibus, &c.

Rex Sigis. Terras Prusiæ dat in feudum.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam, Nos SIGISM. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, necnon Terrarum Cracouiæ, &c. dominus & hæres, Vniuersis & singulis præsentibus & futuris harum seriem inspecturis, manifestum facimus: Quia cum olim multæ & graues controuersiæ, multaque & Reipub. Christianæ perniciosissima bella gesta fuissent inter prædecessores nostros Reges Poloniæ, ac Magistros & Ordinem dictum S. Mariæ Teuthonicorum super proprietate in Terris Prusiæ Regibus & Regno Pol. Ius suum hæreditarium pro uirili tuentibus, Magistris uerò ac ordine suis ueris ac legitimis hæredibus, & dominis parere recusantibus, atque ijs tantis controuersijs, tantisque bellis eo res deducta fuisset, ut diuino fauore iusticiæ Regni nostri opitulante, & pax confecta & Magistri ac Ordo, totaque ipsorum ditio in subiectionem & homagium Regibus & Regno Pol. deuenisset, idque lõgissimo tempore tentum & obseruatum esset: Successu uerò temporis nouæ controuersiæ de ipsa proprietate, ac demum bellum inter nos Regnumque nostrum, & Illustrem dominum Albertum Marchionem Brãdeburgen. Magistrum generalem ac Ordinem eius suscitatum esset, cum maximo Reip. christianæ incommodo. Proindeque summi Pontificis uidelicet LEO decimus ADRIAnus sextus, & modernus CLEmens septimus, demũ Inuictiss. CAROlus Rom. Imperator & Hispaniæ Rex catholicus, Necnon Sereniss. Nepos noster dominus LVDOuicus Hungariæ & Bohemiæ Rex, ac plærique Germaniæ Principes summo studio apud nos egissent de concordia, & pace componenda. Quę denique concordia cum medio Illustrium Principum dominorum GEORgij Marchionis Brandemburgen. in Silesia Ratiborien. Iagendorff, in Prusia Stetinen. Pomeraniæ, Cassubarum, Sclauorum, &c. Ducis Principis Rugiæ ac Burgrabij Nuremburgen. & FRIDERici Ducis Legnicen. & Brigen. & Capitanei inferioris Slesiæ tractata & conclusa esset, uenissetque ad nos ipse Illustris dominus ALBERTVS Marchio Brandemburgen. & Magister generalis cum nonnullis membris Ordinis & subditis suis plenam & omnimodam facultatem ab Ordine & uniuersis subditis eius habentibus, se nobis uti uero & legitimo hæredi, & domino suo ac Terrarum omnium Prusiæ subijcien. ac easdem Terras sibi in feudum dari enixè, & suppliciter, primum eius Consiliarij Proceres & subditi, demum ipse Illustris dominus Albertus Marchio à nobis petiuissent, declarans se nobis & Republic. Regni nostri hoc pacto magis ex usu fieri posse, pacemque firmiorem futuram. Nos rationem habentes in primis utilitatis ipsius Reipub. christianæ, quæ in tanta infidelium tempestate, non nisi pace & concordia inter se christianorum Principum seruari potest, demum obaudire nolentes, ut postulata Sanctiss. domini nostri Papæ, Cæsareæque & catholicæ Maiestatis, ac Sereniss. domini Nepotis nostri domini Ludouici Hun

gariæ & Bohemiæ Regis, aliorumq; Principum chriſtianorum qui hactenus omni cona tu hanc differentiam & bellum ſiſtere & componere inter nos ſtuduerunt, ac deniq; gra tificari & commodare uolentes dicto Illuſtri Principi Domino Alberto Marchioni Bran deburgen. uti Nepoti noſtro ex ſorore chariſsimo, eiusq; Domui de Onſpach annuimus non grauatim precibus eius Illuſtritatis, & ſubditorum ipſius, illiq; & eius ueris maſculi- ni generis & legitimis feudi hæredibus ex lumbis eius procedentibus, Terras, Ciuitates, Oppida, & Arces infraſcriptas in perpetuum, & in diuiſum feudum dedimus, & conceſ- ſimus, & ipſum de illis per uexilli noſtri traditionem inueſtiuimus, harumq; ſerie Litera- rum damus & concedimus: uidelicet Arcem Konigsberk cum tribus Ciuitatibus, item Arces & Oppida Lochſtete, Vargen, Girmavv, Pubetten, Rudavv, &c. ut in præceden- tibus concordiæ Literis ſunt deſcripta. Cum omnibus & ſingulis ſubditis, Vaſallis, fructibus, dominijs, ſuperioritatibus, libertatibus, & Iuribus una cum omnibus Arcibus, Ciuitatibus foris, Villis, manſis, Curijs, molendinis, molendinorum locis, cenſibus, uecti galibus, redditibus, teloneis, ſeruitijs, feudis Spiritualibus, & Sæcularibus, lacubus, flumi nibus, piſcationibus, aquis, aquarum decurſibus, ferarum luſtris, ferarum meatibus, uena tionibus, ſyluis, nemoribus, paſcuis, pratis, actibus etiam, cum omnib. metallis, quæ mo- do ſunt ſeu in futuro fieri poſſunt auro, argento, cupro, ſtanno, plumbo, ſalinis ſupra & ſubtus Terram, ſimiliter una cū omnibus & ſingulis eminentijs, Iuribus, & pertinētijs u- niuerſis nullis exceptis, ſicuti eiuſmodi Terras priores Magiſtri generales, & idem Ordo habuêre, et uſq; ad præſens nouiſsimum bellum geſtum uſu & fructu tenuerunt, in po- ſterum, perpetuè & hæreditariè in commune & indiuiſum feudum tenen. haben. fruen- dum, utendum, & poſsidendum. Vbi uerò ipſe Illuſtris Albertus Marchio & Dux in Pruſ ſia ſine legitimis maſculis feudi hæredibus, uel eius legitimi maſculi feudi hæredes non relicta ꝓle uirili deficerēt, extunc ſupradictæ Terrę, Ciuitates, & Oppida & Arces in om ni forma & modo quemadmodum eas ſupradictas Illuſtris Albertus Marchio habuit, ad Illuſtrem Principem Dñm GEORGium Marchionem Brādeburgē. & ipſius legitimos ſexus maſculini feudi hæredes uenire, & deuolui debent. Si uerò etiam Marchio Georgi- us ſine legitimis feudi hæredibus maſculis, uel eius hæredes poſt eius obitum ſine legiti mis maſculi generis legitimis feudi hæredibus ex humanis concederent, dictæ Terræ, Ci uitates, Oppida, & Arces ad Illuſtrem Principem Dñm CAZimirū & eius maſculos feu di hęredes deriuari ac deuolui debent. Si aūt prædictus Marchio Cazimirus ſine ꝓle ma- ſcula feudi hęrede decederet, aut eius feudi hæredes poſt ipſius mortē liberos maſculos feudi hæredes poſt ſe non relinquerent: tunc nominatæ Terræ, Ciuitates, Oppida, & Ar- ces in Pruſsia ad Illuſtrem Principem Dñm IOHannē Marchionem Brandeburgen. & eius ueros legitimos maſculini generis feudi hæredes deuolui debent, ita quod dictę Ter ræ, Ciuitates, Oppida, & Arces ubi diuina ordinatione huiuſmodi caſus futuris tempo- ribus accideret, de fratre in fratrem prædictos & eorum legitimos feudi hæredes maſcu- los cedant, & deuoluantur, ſine noſtro, hæredumq; & ſucceſſorum noſtrorū Regū ac Re- gni noſtri Poloniæ impedimento. Ita tamen cum, & quotiens ſe obtulerit eiuſmodi caſus deuolutionis de uno in alterum, prędictos fratres & eorum legitimos feudi hęredis ma- ſculos debebunt illi, & quiſq; eorum debebit nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus ac Regno Pol. infra tempus debitum ac legitimum debitam ſubiectionem, & feudi obliga- tionem, ac homagiū præſtare. Quod ſi prædicti quatuor fratres de domo Onſpach diui- na uoluntate ſic diſponētē ſine maſcula prole feudi hærede legitima ex lumbis eorū ordi- ne ſupraſcripto procedente, aut eorum huiuſmodi proles ſimiliter ſine maſculo feudi hę- rede legitimo ex lūbis eorum ꝓcedente decederet, Tunc oēs & ſingulæ Terræ, Ciuitates, Oppida, bona, & Arces ſupraſcriptæ ad nos, & ſucceſſores noſtros REGES & RE- GNum Poloniæ ſine omni impedimento ac contradictione deuolui ac redire debent.

Debebit item ipſe Illuſtris Dñs Albertus Marchio & Dux in Pruſsia, eiusq; prænomi- nati ſucceſſores & feudi hæredes pro hac noſtra in ſe beneficentia nobis & Regno noſtro tale obſequium præſtare, quod ubi ratione huius concordiæ & cōceſsionis feudi à quo- cunq; cuiuſuis eminentiæ & conditionis Principe ſeu potentatu impeteremur, aut ſucceſ ſores noſtri impeterentur, tenebitur ipſe Illuſtris Dominus Albertus Marchio aut eius prædicti ſucceſſores Duces in Pruſsia in propria perſona nobis & Regno noſtro ubique unà cum omnibus ſuis ſubditis, & pro ſummis uiribus ſuis adeſſe. Quod uiciſsim nos & ſucceſſores noſtri Reges ac Regnū Poloniæ in eodē caſu facere debebimus & debebunt. Vbi

Vbi autem contingeret quòd nos uel ſucceſſores noſtri Regnum Pol. altera quauis ex cauſa tā ab infidelibus quā ab quocūq; alio hoſte impeteretur, & ipſi in perſona pro- pria ad bellum cum ſubditis noſtris proficiſceremur, aut ſucceſſores noſtri proficiſceren- tur, debebit Illuſtris Dominus Albertus Marchio & Dux in Pruſsia aut eius prænomi nati ſucceſſores Duces in Pruſsia nobiſcum cum centum equitibus armatis proficiſci, & intra limites Terrarum Pruſsiæ nobis ſeruire. Quod ſi educere extra terminos Pruſ- ſiæ illum aut eius ſucceſſores nos & ſucceſſores noſtri uellemus, extunc ad eoſdem cen- tum equites ſtipendium tale præbere, quale dari alijs noſtris mercenarijs equitibus eſt ſolitum, tenebimur. Vbi uerò nos uel ſucceſſores noſtri uellemus ipſum Dominum Albertum Marchionem aut eius nominatos poſteros nobis & ſucceſſoribus noſtris ma- iori comitatu ſeruire, debebimus nos & ſucceſſores noſtri ijs omnibus militibus quos ul- trà centum prædictos conducere poſſet, mox poſt egreſſum à domibus ipſorum ſtipen- dium, quod noſtris militibus dabitur, illis, quam diu ſeruierint, perſoluere. Si autem plu- res quam centum prædictos equites ipſe Illuſtris Dominus Albertus Marchio aut eius ſucceſſores Duces in Pruſsia educere non poſſent, non debebimus nos aut ſucceſſores noſtri ab illo & eius poſteris Ducibus in Pruſsia plura exigere.

Præterea non debebit ipſe Illuſtris Dñs Albertus Marchio & eius nominati feudi hæ redes ſucceſſores Duces in Pruſsia, quicq; ex Terris, Ciuitatibus, Oppidis, Arcibus, & bonis prædictis uendere. Verum ſi ad hoc illum, & eius ſucceſſores ingens urgeret neceſ- ſitas tenebitur nobis & ſucceſſoribus noſtris tanquam dominijs ſuis hæreditarijs ante o- mnia denunciare. Quod ſi nos ipſi emere non curauerimus, aut hæredes & ſucceſſores noſtri non curauerint, in hoc caſu ipſe Dñs Albertus Marchio & Dux in Pruſsia aut eius legitimi feudi hæredes ſeu ſucceſſores cuicūq; uoluerint uel potuerint, liberam uendendi habebunt facultatem. Regalibus tamen noſtris feudi & obſequiorum Iuribus ſemper ſal uis remanentibus.

Poterit etiam ipſe Dñs Dux in Pruſsia & eius feudi hæredes ubi eos neceſsitas urgēs premeret, ex bonis ſuis prædictis quantum opus foret impignorare ſuis duntaxat ſubdi- tis & Vaſallis, ut eadem bona unita & indiuiſa permaneant. Quæ etiam omnia & ſingu- la ſupraſcripta, & quæcūq; alia quæ Vaſallus & feudalis Princeps erga ſuum naturalem Dominum hæreditarium & ſuperiorem dñm præſtare ac obſeruare tenetur, debebit ipſe Illuſtris Dñs Albertus Marchio & Dux in Pruſsia ac eius feudi hæredes legitimi ſucceſ- ſores firmiter & inuiolabiliter adimplere. Nosq; uiciſsim illum & ſucceſſores eius omni gratia & fauore Regio complecti, ac illos in Iuribus & immunitatibus ipſorum conſerua re pro nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus & Regno Poloniæ pollicemur. In quorum omnium & ſingulorum fidem & teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus, eſt appen ſum, Datum Cracou. feria ſecunda poſt dominicam Palmarum proxima. Anno Domini 1525. Regni uero noſtri anno 19. Præſentibus, &c.

Rex dabit Alb. Duci Pruſ. 4000. floren. Rhenen.

SIGiſmundus, &c. Significamus tenore præſentium uniuerſis. Quia cū diuino fa- uore Illuſtris Princeps Dñs Albertus Marchio Brandeburgen. ac in Pruſsia Steti- nen. Pomeraniæ, Caſſubarum, Sclauorum, &c. Dux, Burgrabius Nurembergen. & Princeps Rugię, Nepos noſter chariſsimus, poſt cōtrouerſiā ad q; nobiſcū deuē nerat, tandem ad nos ueniens medio Illuſtrium Principum Dñorum Georgij Marchiōis fratris germani ac Friderici Ducis Legnicen. ſororij ſui, ſe nobis reconciliauerit, magnaq; ac euidentia teſtimonia & indicia de ſua erga nos fide ac propenſione exhibuerit, uolen- tes eius Illuſtritatem in Terris Pruſsiæ quas illi in feudum dedimus, & quæ bellica ſæui- tia magnum detrimentum ſunt paſſæ, releuare, ac illū nobis & Regno noſtro maiori be- neficentia deuincere, dandum & donandum illi duximus annuū ſtipendiū, quatuor mil- lium florenorum Rhenēſium in auro, uel pro ſingulis aureis xxviij. groſſos integros mo- netæ, & numeri Regni noſtri præſentis, harumq; ſerie Literarū damus, donamus, & aſsi- gnamus, ad terminos uitæ Illuſtris ſuæ per nos & ſucceſſores noſtros quotannis ſoluen. ita uidelicet quod primam ratam anni huius ſoluere debebimus ad feſtum S. Michaëlis proximè futurum, alteram uerò ratam ad feſta Paſchæ anni Dñi 1527. & deinceps ſingu lis annis ſequentibus ad feſta Paſchæ dictam ſummam quatuor millium flor. Rhenenſiū

ſoluere nos & ſucceſſores noſtros Reges Polon. ſubmiſimus, & præſentibus ſubmittimus, ac obligamus, promitten. in uerbo noſtro Regio pro nobis & ſucceſſoribus noſtris Regibus Pol. quod eam donationem & firmam habebimus, & illi ſemper quo ad ſua Illuſtritas uixerit ſatisfaciemus, & ſucceſſores noſtri Reges Poloniæ ſatisfacient. In cuius rei teſtimonium Sigillum noſtrum eſt præſentibus appenſum. Datum Crac. feria iiij. poſt Dominicam Palm. quæ fuit xij. Aprilis 1525. Regni noſtri 19.

Priuilegium Duci Pruſsiæ datum.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuã rei memoriã, Nos SIGISM. Dei gratia Rex Pol. Magnus Dux Lithuaniæ, nec non Terrarũ Cracouiæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cuiauiæ, Ruſsiæ, totius Pruſsiæ, Culmen. Elbingen. Pomeraniæ, &c. Dominus & hæredes, Manifeſtum facimus tenore præſentium. Quia licet quaſdam Terras noſtras hæreditarias in Pruſsia Illuſtri Principi Dño ALBERTO Dño Marchioni Brandẽburgen. & Duci in Pruſsia, &c. Iure feudali conceſsimus, in earumq; poſſeſsionem illum per Conſiliarios noſtros induci fecimus, & eius conceſsionis, ac articulorum, & conditionum inter nos trãſactarum illi ſufficientes noſtras Literas dedimus, in quibus præter alia etiam, immunitates illi à nobis conceſſæ ſunt deſcriptę, tamen cum contractus cum illo per nos factus uelit, ut ſi quidpiam in priuilegijs illis continerẽt quæ nobis reſtituit, & quibus renunciauit, quod huic ipſi contractui & tranſactioni non repugnaret, ſed quod ipſi Duci ex Pruſsia & Terris eius occaſione finium & aliorum Iurium & priuilegiorum neceſſariorũ eſſet, quod id nos ſub Literis & Sigillo noſtro denuo concedamus: Ideo nonnullas infraſcriptas prærogatiuas & immunitates prioribus Literis contentas eius Illuſtritati renouandas, addendas, & denuo concedendas duximus, & tenore præſentiũ concedimus, ita ſane, ut ipſe Dux Albertus ſimiliter & hæredes eius Terram conceſſam ab omni exactione & ſeruitio, exceptis his quæ nominatim in contractu cõcordiæ expreſſa ſunt, liberã teneat ac immunẽ, & coram nullo alio, ſi ratione ipſius Terræ impeterẽt, ꝙ corã nobis, aut ſucceſſorib. noſtris Regib. Poloniæ reſpondere teneatur, atq; ut liceat eidem una & hæredibus ſuis per totam Terram nunc conceſſam, ad commodum ſuum paſſagia & telonea ordinare, ſecundum contractus pręſcriptum, Nundinas & fora ſtatuere, monetam cudere pro contractus formula. Talia & alia iura taxare, directuras per terram in fluminibus, & in mari ſicut utile uiſum fuerit, ſtabilire. Deniq; Iuriſdictionẽ, poteſtatẽq; illã habeat, & exerceat in Terris ſuis, ꝙ aliquis Princeps Regni noſtri melius habere dignoſcit̃ in Terra ꝙ habet. Quatenus aũt initæ cõcordiæ, & contractui, non aduerſetur, ut bonos uſus & conſuetudines ponat, aſsiſias faciat, & ſtatuta quibus oẽs eius ſubditi pace tranquilla gaudeant, & utantur. Poſtremò cõcedendam etiam duximus, & concedimus tenore præſentium eius Illuſtritati atq; Nobilibus ſuis omnibus libertatẽ ducendi & tranſuehendi per Regnum & dominia noſtra, terra uel aqua, oẽs & ſingulas res quæcunq; ad uſum & neceſsitatẽ propriam eius Illuſtritatis atq; eorundem Nobiliũ, & his non autem ad mercaturam exercendam, opportuna & neceſſaria fore uidebuntur, & pariter omnibus qui ex alienis prouincijs commigrare uellent, in Terram & ditiones eius Illuſtritatis, Equeſtris duntaxat conditionis ſeu Nobilibus, liberam damus res oẽs illorum ꝓprias ſecũ transferendi per Regnum & dominia noſtra, abſq; ſolutione cuiuslibet telonei, & citra ullum impedimentum, facultatẽ & prærogatiuã. In cuius rei teſtimoniũ Sigillum noſtrum eſt præſentibus appenſum. Actũ & datum in Ciuitate noſtra Marienburgen. ſabbato proximo ante feſtum S. Trinitatis. Anno Dñi 1526. Regni uerò noſtri anno xx. ut ſupra in Literis feudalib. Ducis Pomeraniæ.

Nobilitas cum Ciuitatibus approbant concordiam.

NOs infra ſcripti Erhardus electus Pomeſan. Fridericus Dñs de Heydek ordinis Teuthonicorum in Pruſsia, Henricus de Kittlicz, Georgius de Kymheym nomine Nobilium: Nicolaus Richan Magiſter Ciuium Ciuitatis antiquæ, Criſpinus Schenbergk Conſul in Kuribhoff nomine maiorũ & minorum Ciuitatum in Pruſsia: palàm facimus & recognoſcimus, quia cum retroacto tempore multa, grauiaque bella inter Sereniſſ. Polon. Reges, & inclytos Teuthonici ordinis Magiſtros magnos, tantis odijs, inueteratisq; diſsidijs in utriuſq; populi & Polonici & Pruthenici calamitatem geſta ſint, ut parum hactenus profuerint contractus, & pacis fœdera Summorum Pontificum, Imperatorũ, Regum auctoritate ſemper interpoſita. Cuius mali origo hinc dimanauit. Quod Pruſsiæ Terra (nam de eius propinquitate tantoperè pugnatum eſt) rectore hæreditario caruit, cum hinc Reges Polo. illinc magni Magiſtri & militaris Ordo Ius ſuum prætenderent, mallentq; armis quam pia, Chriſtianaq; cõcordia negocium tranſigere. Proindeq; peruenit eorum malorum non parua portio ad noſtrã uſq; ætatem. Siquidem paucis ab hinc annis oborto iterum ea de re bello, concurrẽtibusq; infeſtis ſignis Sereniſſ. Rege Sigiſmundo, & Illuſtriſ. Principe Alberto magno Magiſtro: quanta uaſtitate utraq; Terra affecta ſit, oſtendunt ipſæ ruinæ & calamitas miſerorũ. Sũt uaſtati agri, abducti Coloni, effuſus ſanguis Chriſtianus, uim paſſæ mulieres, ſtupratę uirgines, prophanatæ ſacræ ædes: præterea alia ſcelera & bellorum incommoda perpetrata, quæ etiam audire, ne dum fieri in populo chriſtiano mens horret. Cuius belli immanitate moti, & miſerorum fortunam miſerti, Summus Pontifex, ſacratiſsima Cæſarea Maieſtas, Sereniſ. Hungariæ, Bohemiæq; Rex ad inducias quadriẽnales utrãq; partẽ pijs rationib. flexerũt, eo propoſito, ut quadriẽnio illo induciarũ ueterẽ diſcordiã omninò tollerent, & pacem firmam inter nos finitimas gentes componerent. Erat ſpes bona nobis fore, ut aliquando concordia pro diſcordia ueniret. Cæterùm cum Chriſtianus orbis undiq; bellorũ tumultu, uarijsq; perturbationibus uexaretur, factum eſt, ut tam pium conſiliũ tantorũ rectorũ Rerumpu. de cõcordia ſtatuenda impedirẽt, quãdo quidem quadrienniũ induciarũ irritũ abijt, ut eius fine pro pace bellũ uiderẽt renaſci, qđ ſanè ita erat in manifeſto, ut aut ipſum noua cum calamitate Chriſtianorũ fuiſſet ſuſcipiendum, aut in contractum Thorunenſem cui titulus eſt perpetuæ pacis coniurandum. Quando igitur uerſaremur inter duo eiuſmodi pericula, ut aut arma patriæ noſtræ intoleranda deinceps forent capeſſenda, aut neceſſe eſſet conſentire in concordiam & prædictum contractum perpetuę pacis, nec in aliam partem ſe flecti permitteret Sereniſſ. Rex Pol. & inclytum eius Regnũ: Reſpexit Deus propicijs oculis in pias preces calamitate afflicti populi, deditq; ex im̃ꝓuiſo pios ac prudentes pacis per alium modum procuratores Illuſtriſſ. Principes & dominos Dñm GEORGium Marchionem Brandeburgen. &c. & Dñm FRIDEricũ Ducem Legnicien. &c. quos uetus diſcordia & periculum redeuntis belli non minùs mouit̃, quã ſi eorũ res agerẽt: quũ ſint utriq; Partiũ ſanguine & affinitate coniũctiſsimi. Hi diuina inſpiratione inuenerũt Articulos tranſactionis & pacis cum iuſtos, tum Chriſtianos. Qui ſi bona fide cuſtodiantur, non erit amplius timor de periculo renaſcituri belli.

In primis aũt ſua prouidentia curarunt, quo reſtingueretur fons, unde hactenus tot mala fluxerunt, ſcilicet, ut habeat Terra Pruſsiæ Principem hæreditarium, qui iuſtis de cauſis ſuperiorem recognoſcat Sereniſſ. Regem Pol. & inclytum eius Regnum. Quando quidẽ certis iam indicijs & argumẽtis haud fallacib. iã tandẽ euidẽter cognouimus, fundum & ſolum Terræ Pruſsiæ intra fines, limites, & circulo ditionis inclyti Regni Poloniæ contineri, & concludi. Quando autem nihil potius eſſe debet Chriſtianis pectoribus, ꝙ cum omnibus, ſi fieri poſsit, in primis uerò cum uicinis in pace & tranquillitate uiuere, ꝙ nobis Magiſter noſter Chriſtus & eius diſcipuli tanta cura & ſtudio commendarũt: Volẽtes accurrimus ad per tam pios Principes oblatas pacis conditiones, qua hactenus indigni uiſi ſumus, & nũc diuina cõmiſeratione donamur: idq; eò libentiùs fecimus, quod nos ad eandem tranſactionem amplectandã clariſsimus uir Dñs Iohãnes Statilius Præpoſitus Veſprimien. Secretarius & Orator Domini Ludouici Regis Hungariæ & Bohemiæ Regis Dñi noſtri gratioſiſsimi adhortabat̃ duplici nomine, tũ qđ ad percutiendum fœdus pacis miſſus eſſet, tum quod propoſiti articuli tranſactionis iuſti ac Chriſtiani à præfato Sereniſſ. Rege iudicarentur, qui ceu alter ſummorum arbitrorum concordiæ ſtatuendæ in quadriẽnalib. inducijs nihil ęquè ad ſe pertinere affirmauit, quam, uel in ipſis inducijs, uel poſt finem earum inter Principes utrinq; ſibi coniunctiſsimos & populos uicinos pacem procurare. Ideo conſenſimus & conſentimus in tranſactionem & concordiam inter Sereniſſ. dominum Sigiſm. Regem & inclytum Regnum Polo. ex una, & Illuſtriſsimum Principem Dñm Albertũ Marchionẽ Brandeburgen. &c. hæredes & ſucceſſores ex altera partibus, ſuper feudo, Iuribus, & proprietate prædictæ Terræ Pruſsiæ, ac alijs punctis, articulisq; per præfatos Illuſtriſſ. Principes Dñm Georgium Marchionem, &c. Fridericum Ducẽ Legnicen. pacis mediatores Anno 1525. die nona Aprilis Cracouiæ ad noſtram petitionem & placitũ conceptam, & confectã, ipſamq; in omnib. punctis & articulis,

lis,pinde ac si inserta hic esset, nostro,constituentiũ,hæredũ, & successorũ nomine lauda-
mus,ap,pbamus,& cũ magna hilaritate animiq; gratitudine suscipimus & amplectimur,
pro nobis,præfatis cõstituẽtib.hæredib.& successorib.nostris,syncera & Christiana fide,
& sub honore nostro,necnõ Iurisiurãdi sacramẽto firmiter & cõstanter,pmittẽtes, & effi-
caciter nos obligãtes,qđ eandẽ concordiã transactionẽq;,ut præfert̃,in omnib. & singu-
lis articulis & cõditionib.fideliter & irreuocabiliter sine fraude & dolo ratã & gratã ha-
bere,& perpetuò obseruare,uec unq; per nos,aut submissas psonas,quouis prætextu siue
colore,publicè uel occultè ipsi cõtrauenire uolumus,nec debemus, Renũciantes præte-
rea omnib.& singulis Iurib.& priuilegijs, & exceptionib. qb. eandẽ cõcordiã impugna-
re,& infringere possemus.Porrò si Illust.Princeps Dñs Albertus Marchio Brandeburgẽ.
&c.in Prussia Princeps,&c.quẽ de uolũtate præfati Sereniss.Regis Polo.Sigismũdi in hæ-
reditariũ dñm suscepimus,& præsentib.suscipimus,Necnõ Illustritatis suæ ueri & legiti-
mi feudi hæredes masculi,& subinde Illust.Principes Dñi GEORgius,CAZimirus,IO-
HANnes una cũ omnib.suis legitimis feudi hæredib.è uita migrauerint, & præfata Ter-
ra Prussiæ ipsis in feudum cõcessa,iuxta Inscriptionem prædictæ transactionis ad Sereniss-
simos Reges & Regnũ Pol.deuoluta fuerit:quod nos Sereniss.Regib.eisdem, & Regno
Polon.cui nos unanimiter sponte & ex certa scientia una cũ prædicto Principe nostro tã-
quam superiori dño subiecimus,& exnũc subijcimus,nec cuiquam alteri adhærebimus,
obediemus,& subiecti erimus.Sed eosdem Sereniss.Reges, & inclytum Regnum, p do-
minis nostris quo ad utile & directum dominium,merum & mixtum imperium,in perpe-
tua subiectione profitebimur,& recognoscemus.Saluis tamen semper manentibus om-
nibus & singulis transactionis articulis,quibus in hoc casu Terræ Prussiæ cautum est. In
quorum omnium fidem & robur nos suprascripti Oratores nomine constituentium, &
nostro,has Literas Sigillorum nostrorum appensione muniuimus. Datum Cracouiæ
die ix.Aprilis quæ erat dominica Palmarum.Anno Domini 1525.

Sigismund.I.Iohanni Dantisco apud Rom. Pontif. Oratori de pacificatione Prussiæ.

CVm induciæ cum Magistro Prussiæ expirarent,ageretq; cum Summus Ponti-
fex,tum Cæsarea M.Serenissimusq; Dñs Rex Hungariæ Nepos noster apud
nos de inducijs prorogandis:ad quas subditi nostri consentire nequaq; uolue-
runt,iudicantes eas bello futuras nocibiliores, Proindeq; nos ad prosequendã
rem nostram armis institueremus : uenit ad nos id sentiens ipse Magister cum Illustribus
Marchione Georgio & Friderico Duce Legnicen. transegitq; nobiscum coram de tota
controuersia:præstito nobis debito suo,& datis illi per nos in feudum Terris, quas prius
ante bellum nouissimum possedit.

De religione uerò nihil inter nos est actum,tùm quia interesse nostra nõ uidebat̃,tùm
qđ etiã Ordines institutores nõ fuerimus, tũ uerò qđ ferè in tota ditione Ordinis pro-
fus de tota religione catholica sit actum, & deploratum. Proindeq; abusi sumus ea con-
ditione deprauati temporis,in rem pacis cum res aliter transegi nullo pacto potuit.

Proinde si qui isthic hos actus nostros in re Pruthenica suggillari uellẽt, habes quo in-
nocentiã nostrã tueri posis.Nam nos Ordinis curatores nõ sumus,sed hæreditarium Ius
nostrum duntaxat semp exegimus:Religio catholica nobis semp cordi fuit, pro qua ne-
quaq; dubitamus uel sanguinem nostrum profundere, tantum abest,ut illi nostra opera
uel consensu quicquam esset per hanc rransactionem detractum.

Constitutiones Militarem & Ciuilem ordinem, totamq; Prussiam concernen.

SIGISMVNDVS Dei gratia Rex Poloniæ,Magnus Dux,&c.Significamus teno-
re præsentiũ qb.expedit uniuersis, quia cõsulere uolentes multiplicib. errorib. & ab-
usibus,qui cũ in diuinis tum etiã humanis rebus inoleuerãt in Terris & Ciuitatib.no-
stris Prussiæ,uenimus huc ad easdẽ Terras omnib.alijs negocijs nostris intermissis, & au-
spice Dño Deo recte oĩa quæ reformatione indigebãt cõfecimus.Præterea etiã ad futurũ
deinceps bonum regimen constitutiones & ordinationẽ opportunã in ipsis Terris relin-
quere

quere operæprecium esse duximus.Proindeq; de consilio & cõsensu omnium Consilia-
riorum & Nunciorum communitatis tàm Militaris quàm etiam Ciuilis ordinis infra scri-
ptas constitutiones edidimus & promulgauimus.

In primis qsq; Palatinus habeat apud se exẽplũ seu copiã priuilegij Terrarũ Prussiæ, &
illud unicuiq; petẽti ostẽdet,& corã eo legi faciet,qđ nos manutenere & secundum ipsi-
us tenorem Dignitates Officia & Capitaneatus solis indigenis conferre dignabimur.

Cæterùm cum ius Culmen. quo potissimum Prussia utitur, scripturis saltem authen-
cis nusquam reperiatur esse sancitum, multaq; propterea oriantur incommoda: Vene-
rabiles & Egregios deuote nobis dilectos Tidemannum Gise Custodem & Canonicum
Varmien. Matthiam Slevvniczki Canonicum Gneznen. Achatium Frenut Canoni-
cum Varmien. Franciscum Soldavv, & Philippum Holkner designauimus, ut hoc an-
no ad Calendas Octobres Mariemburgi conueniant, & eiusmodi ius cum eius constitu-
tionibus passim colligant diligenter, conscribantq;, ut deinde typis excussum & euulga-
tum ad omnium noticiam perueniat, firmiterq; à cunctis obseruetur.

Iudicia aũt Terrestria in singulis Palatinatib. quotãnis bis seruent̃, ita ut in Palatinatu
Culm.primũ Iudiciũ feria tertia post dominicã Quasimodo geniti.Secundũ aũt feria ter-
tia post Lãperti celebret̃.In alijs aũt Palatinatib.iuxta ueterẽ consuetudinẽ celebret̃,ex q-
bus quidem iudicijs Terrestribus Appellationes ordinariè fiant ad Conuentus genera-
les Terrarum Prussiæ . A` Conuentibus autem generalibus ad Regium tribunal no-
strum,donec ad alterutra partium conformes sententias obtinuerit.

Vt autem friuolæ & temerariæ Appellationes nonnihil cohibeantur, quisquis à iudi-
cio Terrestri ad Conuentum generalem appellauerit,tres Marcas in iudicium reponat.Si
uerò à Conuentu generali ad nos appellatum fuerit,sex Marcæ deponantur, & si appel-
lans coràm iudice appellato succubuerit, in usum publicum iudicij in quo erant repositæ
cedant,alioquin parti restituantur.

Nec Palatini iudicent Causas ad ius Terrestre spectantes, nisi de consensu Partium, &
prouocantes ad iudicium Terrestre remittãt,exceptis causis leuioribus quę uidelicet ua-
lorẽ decem Marcarũ non excedãt.Hæc quidẽ sine strepitu Iudicij de simplici & plano ab
eis cõponi possunt.In causis aũt sanguinis & de facto recenti depræhensis, in dilatã iusti-
ciam ministrent:nec partes cõtendentes ad cõponendum amice inter se controuersiã co-
gant,nec exigant ullas pœnas nisi per Iudicium decretas. Quarum pœnarum tertia pars
Iudicio Terrestri,reliquæ duæ partes Palatino Loci cedant.

Palatini & Capitanei citati tam in Iudicio Terrestri,q; Conuẽtuum publicorũ respon-
dere sunt obligati,exceptis actionibus super bonis nostris Regalibus emergentibus. Ca-
pitanei aũt iuxtà continentiam priuilegij Terrarum Prussiæ sint indigenæ possessionati,
ratione quarum possessionum suarum sint Iudicio Terrestri subiecti.

Statuimus prẹterea ut cõmunib.Consiliariorũ uotis Notarius Terrestris Nobilis pos-
sessionatus linguas necessarias calens,& alias,ad hoc Officium eligatur, qui cum iuratus
fuerit,exclusis tam Ecclesiasticorũ Prælatorum q; Ciuitatum ac aliorũ,Notarius solus se-
cretorum consilijs & Conuentuũ publicorũ Iudicijs intersit.Literas & Acta Iudicialia di-
ligenter conscribat,ac iura Partium in Iudicio producta fideliter custodiat.

Vt autem temerariæ lites amputentur.Commissarios siue Iudices delegatos non depu-
tabimus in causis ad Iudicium Terrestre spectantibus,& minus in eo iam pendẽtibus,ni-
si per appellationem ordinariam de qua superius dictum est à sententia definitiua seu in-
terlocutoria iam lata ad tribunal nostrum deuolutæ fuerint, exceptis causis limitum,bo-
norum nostrorum Regalium : nec Iudices delegatos seu Commissarios à quibus semel
appellatum est,in eadẽ causa denuò deputabimus,aut causam ad illos remittemus.Non
enim uerisimile aut honestum uidebatur, quod Iudex pristinam suam sententiam retra-
ctet,aut aliter iudicet,quam antea iudicauerat.

Conuentus autem publici seu generales iuxtà proximam ordinationem nostram in
Prussia quotannis bis celebrentur.Verno uidelicet tempore Dirsauiæ ad diem S. Stanis-
lai:Tempore autem autumni in Grandentz ad diem S.Michaëlis. Conuentus autem pe-
culiariter per nos instituendus locum & diem ex nostro arbitrio sortiretur.

Ad prędictos Conuẽtus oẽs causæ tam ex Ciuitatib.q; Iudicijs Terrestrib. per appella-
tionẽ deuoluant̃,& etiã sine speciali cõmissiõe nostra iudicent̃. Deinde uerò & nõ antea
ad supremũ tribunal nostrũ remittant̃ parte prouocante: cui ad,psequendũ appellationẽ

à Iudicibus legitimis terminus præfigatur. Quam appellationem si intra unius anni spa-
cium non prosequeretur, prior sententia iuxta Iuris cõmunis dispositionem in rem trans-
eat Iudicatam, & executioni demandetur.

Ante conuentum uerò publicum per nos & successores nostros singulariter instituen
dum, in singulis Palatinatibus Culmen. uidelicet, Mariemburgen. & Pomeraniæ, fiat No
bilitatis Conuentio particularis, quam secundum morem antiquum Palatini ex singulis
Districtibus Palatinatus sui ad aliquem locum conuenientem Literis suis conuocent: ut
Nuncij ad huiusmodi Conuentum mittendi eligantur. Qui autem uocatus non compa-
ruerit, pœnam duarum Marcarum pendet. Cuius medietas Palatino eius loci, altera uerò
medietas ærario publico proueniat.

At cum frustrà sententiæ ferantur nisi legitimè executioni demandentur, uolumus &
irrefragabili constitutione sancimus, ut deinceps unusquisq; cuiusuis conditionis uel e-
minentiæ fuerit rei iudicatæ sine omni contradictione cum effectu pareat, & obsequat.
Alioqui locorum Palatini nullo alio à nobis mandato expectato, legitimam executionẽ
faciant: adiuncto sibi ubi causæ conditio postulauerit, Capitaneo & Nobilitas illius Di-
strictus: aut etiam si necessitas exegerit, omnibus & singulis nostris Vasallis seu Nobilib.
illius Palatinatus, quos ad assistendum illi sub Iurisiurandi debito & amissione feudorũ
obligatos esse decernimus. Si uerò maiori potentia sit opus, negocium ad nos referri uo-
lumus: ut oportunis rationibus rebus prouideamus. PALAtinos similiter ad huiusmodi
executiones faciẽdas, iusticiamq; oppressis administrandam, Iusiurandum nobis pręstitũ
adigat. Quos etiã si remissiores fuerint, quinquaginta florenorũ Hungarical. pœna ple-
cti uolumus. Cuius mulctæ medietas Parti cui iustitia denegata est. Altera uerò medietas
ęrario publico Terrarũ Prussię cedat. Vbi aũt quis executioni uiolenter resistere cõuictus
fuerit, pœna banni, siue proscriptionis ac bonorum confiscatione puniatur, ex quibus bo
nis Parti læsæ primum fiat satis. Quod reliquum fuerit fisco applicetur.

Statuimus præterea ut nullus Capitaneus, Nobilis, Ciuis, aut quiuis alius cuius-
cunque conditionis existat: personis, Castris, domibus, aut possessionibus alicuius ul-
lam uiolentiam inferre: incursiones facere: in publicis stratis insidias ponere præsumat.
Alioquin super his conuictus, iuxta antiquum plebiscitum Terræ Culmen. capitali pœ-
na puniatur.

At cum aliquis Nobilis decreto publici Conuentus, Iudicio Palatinorum, aut Terre-
stri capitur: sub certis pœnis in potestatem aut carcerem Ciuilem non tradatur: sed in ma-
nus Palatinorum. Si quis autem in Ciuitate, ubi nulla arx est, capiatur: & autoritate Con
uentus, Palatinorum, Iudicij in carcerem Ciuilem conijcitur: in potestate eorundem, &
non Ciuitatis permaneat, fideiussoria tamen cautione à carcere huiusmodi liberetur, nisi
causa fuerit criminalis, alioquin sub pœna uiginti florenorum Hungarical. quorum me-
dietas Palatino, altera Parti læsæ cedat, absq; ulla remissione persoluen. Nobiles & eorũ
subditi autoritate seu potestate Ciuili non capiantur, detineantur, aut arestentur: nec uicis
sim Nobiles autoritate propria capiant, aut detineant Ciues, aut eorum subditos, sed u-
nusquisq; coram Iudicio suo ordinario conueniatur, & iusticiam requirat.

Præterea ne in fluminibus Prussiæ præsertim nauigabilibus, & item Fehres, Bree, &
Bda, ac etiam Redæ in Districtu Puczkouien. obstacula fiant: ut tam piscibus quam
nauibus & lignis liber transitus permittatur: nisi quis speciale priuilegium super hoc
habuerit.

Nobiles aũt qui habent priuilegiũ piscãdi in lacubus nostris Regijs, & testibus fide di-
gnis probare possunt se fuisse in possessione piscãdi: & quorũ uel limites, aut ager stagnis
nostris Regijs adiacet, his quidem piscatio permitti debet, sed paruis retibus duntaxat ad
usum & mensam eorum ꝓpriam: non aũt ad uendendũ. Ea tñ cõditione, ut retia Castren.
primos in hyeme habeant tractus, & quod tẽpore quãdo pisces qui Germanicè Bressen,
Polonicè uerò Kleszcz uocantur semen aut fœtum emittunt, nulli liberum sit in lacubus
nostris Regijs piscari: ne huiusmodi piscium fœtura in augmentando impediatur.

Præterea ut Ecclesiastici bona Terrestria Ecclesijs adscribenda, & approprianda, siue
incorporanda absq; speciali consensu nostro à modo non nisi à suis Vasallis emant, nec
obsequia nobis ex ipsis debita intereant, pro se uerò priuatim illa emere possunt, quæ si in
uita sua non alienauerint, aut cuipiam non donauerint, ad eorum propinquos & consan-
guineos deuoluantur.

Simi-

Similiter, ne Ciuis, aut ignobilis quispiam bona Terrestria emat. Si uerò iam empta pos
sideat, non per cõducticias personas, sed proprias seruitia seu obsequia debita ad bellicam
expeditionem de ipsis sub eorundem amissione præstet.

Nec omninò liceat à modo Rusticis feras in nemoribus uenari, nec laqueos in syluis,
& agris ponere: canes aut retia uenatoria habere, alioqui in potestate dñorum sit Bom-
bardas, canes, & retia huiusmodi auferre: & pro qualitate excessus mandatum præuari-
cantes in decem Marcis pec. domino fundi applicandis, toties quoties, punire, exceptis
fossis pro luporum captura, quas tamen sine præiudicio cuiusuis quilibet cum consensu
dñorum suorum habere potest. Simili modo, nec Palatini, Capitanei, aut Nobiles alter in
alterius fundo absq; uoluntate dñi fundi uenari: nec in syluis feras domare, aut circuire de
bet, quod Klopfen uocant sub amissione retium, equorum, & curruum. Bombardis au-
tem nemo omninò nec in proprijs, nec alienis syluis sub pœna centum floren. Hungari-
cal. irremissibiliter soluendorum à modo utatur. Cuius mulctæ medietas nobis, altera æ-
rario publico Terrarum Prussiæ proueniat.

Volumus item, ut in Conuentu generali proximo per uniuersos Consiliarios harum
Terrarum omnium rerum uendibilium æstimatio, & iusti precij constitutio fiat: utq; di-
ligentior respectus ad mensuras, & omnia pondera habeatur: ut dolus ac deceptiones
maliciæ uitari possint.

Item ut Palatini & Capitanei diligenter fines Terrarũ obseruent, ne prædones & gras-
satores ingrediendo & egrediendo impunè grassentur.

Item ne Rustici cum cuspidibus, lanceis, gladijs, aut similibus armis publicè aut priua-
tim incedant, easq; deferant, nisi à dñis suis ad uenationem uocati fuerint.

Districtiùs etiam inhibemus, ne Poloni à modo ab opificijs Ciuitatũ quarumlibet ar-
ceantur, sed pari conditione cum Germanis & alijs nationibus admittantur, non obstan
tibus huiusmodi opificiorum contrarijs constitutionib. sub pœna L. floren. Hungar. qui
eos non receperint infligenda: perq; loci capitaneum pro fisco Regio exigenda.

Ex quo item multorum quęrimonijs accipimus, quosdam Officialium nostrorum prę
sertim Tucholien. prætextu mandati prohibitorij de inuectione salis peregrini in Polo-
niam, innocentibus, si qñ finib. Terræ appropinquent, salem adimere. Quod quia iniquũ
est sub graui indignatione nostra prohibemus, ne de cætero cuiq; adimatur, nisi ultra fi-
nes transgresso.

Nobiles præterea Districtus Slochovv instar Rusticorum ut ligna ad arcem ducant,
aut alia seruitia rusticalia faciant, cogi nolumus: sed antiquam consuetudinem seruãdam
esse decernimus.

Ad præcludendas aũt uarias hinc inde obloquendi uias, & controuersiarũ occasiones,
quæ solent oriri à Ciuitatib. & Oppidis contra Nobiles & Tabernatores tam Sæculariũ
q; Spiritualium qui coquunt, & alijs per tunnas uendunt ceruisiã: ita ordinatũ est, qđ No
biles pro utilitate eorum propria coquere liberè possunt ipsam ceruisiam, & si quid ex illa
cis superabundauerit, id uendet ad suas Tabernas, uerum negociationem ceruisiæ nõ ex-
erceant, quod statu eorum foret indignum. Tabernatores uerò qui ultra miliare distant
ab Oppidis uel Ciuitatib. & qui habent in suis priuilegijs facultatẽ coquendi ceruisiã: co
quere illam possunt, quantũ ad propinandum in eorum Tabernis sufficiet, nequaq; tamẽ
per integras uel medias tunnas uendendi ipsam ceruisiam habeant: sub pœna decẽ Mar
carum totiens, quotiens huic constitutioni contrauenerint soluendarum.

Cùm etiam Mercatores & præsertim peregrini siue exotici homines in Nobilitatis ac
Ciuitatũ iniuriam pelles, frumenta, humulum, linum, & alia mercium genera in Villis ac
Pagis clàm & publicè coëmere, & negociationes illicitas exercere soleãt: authoritatẽ no
stra Regia firmiter prohibemus, ne id de cætero fiat. Statuentes ut deinceps subditi dño-
rum merces, & res suas uendibiles in proximas Ciuitates ducant, & in foro publico uena
les exhibeant, legitima tamen dñorum suorum cum pellibus ferarum & bestiolarum syl-
uestrium habita ratione. Alioqui emptoribus equos, & currus: uenditoribus aũt res uen-
ditas à præfectis nostris adimi & cõfiscari uolumus.

Mandamus insuper, & ita omninò habere uolumus, ut Palatini debitores decimarum
aratraliũ & quorumuis Ecclesiasticorũ prouentuum censuras contumaciter sustinen. ad
huiusmodi debitorum solutionem remedijs opportunis compellant: ne Ecclesiastici ꝓ-
uentibus sibi debitis fraudentur.

Postremò

Postremò ad tollendum errorem & incommoditatem ex uarietate, utilitate, & adulteratione monetæ prouenientem, unanimi consilio decretum & constitutum est: ut abolita in Prusia moneta uetere, Triplex noua sub nostris & Terrarum Prusiæ insignijs cudatur: uidelicet grossi, solidi, & oboli, siue denarij, ita ut uiginti grossi unam Marcã: quadraginta autem grossi siue duæ Marcæ florenum Hungaricalem constituant. Tres uerò solidi grossum, & sex oboli solidũ. Sitq; ea moneta in grani ualore & æstimatione par Polonicæ, & similiter noua cudenda est, æqualiter proporcionata: ut scilicet grossus Polonicus Pruthenicum æquet, & solidus ternarios duos, obolus uerò obolum ualeat. Curratq; huiusmodi moneta Pruthenica Regio edicto per totum Regnum, Mazouiam, & Lithuaniam, hoc tamen Illustris Prusiæ Dux usq; ad festum S. Martini proximum in deliberationem accepit.

Quæ omnia & singula ut præmissa sunt, in omnibus suis punctis, conditionibus, & articulis rata & firma esse uolentes, de certa nostra scientia & deliberatione, consensuq; tam Consiliariorum nostrorum status utriusq; quam etiam Nunciorum omnium Terrarum nostrarum Prusiæ statuimus & decernimus robur debitæ firmitatis habere, debere. Harum testimonio Literarum quibus Sigillum nostrum est impressum. Actum & datum in Ciuitate nostra Gedanen. feria tertia proxima post festum diuisionis beatorum Apostol. Anno domini 1526. Reg. nostri anno xx.

Sigismund. Rex ad Consiliarios Terrarum Prusię de Decimis Episcopo Vuladis. penden.

MAgnifici & generosi syncerè nobis dilecti. Accepimus Literas uestras, quibus nescimus prolixè ne magis ac indignè nobis, cùm aduersus Decretum nostrũ, quod de soluendis Decimis dño Episcopo Vuladislau. anno superiore iustè & æquanimiter tulimus, respondetis, idq; agitis, docentes nos quasi nouum aut desultoriũ Christianũ, de lege gratiæ, de sublato Sacerdotio Leuitico, de non contribuẽdo pastorib. nisi pascãt, & alijs tritis iã Apostatarũ cantilenis: non tẽpantes interim ab aculeis in suũ Episcopũ, & Pastorẽ. Vnde uehemẽter miramur, quæ est ista noua christiana ratio: Quia per Legem gratię, quæ tantũ Legi irã opanti cõtradicit: per libertatẽ Euãgelicam, quæ solũ seruituti peccati opponitur, duplex, idq; ingens peccatũ aduersus diuinas & humanas Leges cõmittitis. Alterum nõ reddendo proximo suo atq; adeò Pastori quæ sua sunt: Alterum Literis & Decretis Principis sui non parendo. Si per Legem gratię liber est populus à soluendis Decimis quæ ministris Dei debentur: eadem Lege liber erit à soluendis tributis quæ alijs Ordinibus & potestatibus debentur. Nam Lege gratiæ omnes pariter Christiani in unam libertatem sunt asciti. Si ob hoc quod sublatum est Sacerdotiũ Iudæorũ, non plus habeant Sacerdotij christiani Sacerdotes, quàm id quod cõmune est omnibus, neq; illis suos prouẽtus deberi: pari ratione abolito Regno Iudæorum Christiani non plus erunt Reges, quàm cæteri Christiani, nam per Legem gratiæ omnes ex æquo REGALE SACERDOTium esse censentur. Quod si christiani Principes Decimas & prouentus successoribus Apostolorum non rectè contulerunt, minùs rectè Apostolis ipsis primi illi Christiani precia bonorum suorum omnium conferebant. Si nephas est Pontificem ob non redditas Decimas populum excõmunicare, maius erit nephas qđ Apostoli ob negatam pecuniã Ecclesiæ dicatã, utrãq; morte cõdemnabãt. Si nõ pendendum est Pastori, nisi pascat, & doceat: non pendẽdus erit etiã à Plebe suus census Ordini seu statui Militari, nisi militet, & populũ Dei tueatur: Si deniq; non sunt ualidæ dotes & Priuilegia maiorum & antecessorum nostrorum Ecclesijs collata, cuius erunt firmitatis illa alijs Ordinibus sub paribus signis, pari atramento, & pelle, concessa? atq; hæc sunt illæ Euangelicæ rationes quæ nunc orbem Terrarum seditionibus, tumultibus, periurijs, & sacrilegijs implent. Graui igitur & molestissimo animo ferimus, quod aduersus Decretum nostrum tales Literas, talibus impijs dogmatibus cõsutas miseritis, quæ non solum indigna sunt auribus nostris, & ab uniuersa Ecclesia Catholica damnata: Sed etiam à nobis, & alijs christianis Principibus publicis edictis uetita. Et proinde denunciamus uobis hanc immutabilem sententiam, & uoluntatẽ nostram quod Decretum ipsum nostrum iustè & legitimè latum nulla ex parte mutaturi, neq; dominum Episcopum, & Iura ipsius nostro debito patrocinio deserturi sumus. Et si in ea contumacia perseuerare uolueritis: Nos id quod ad iustum & Christianum Principem attinet, exequemur. Datum Petricouiæ decima Ianuarij. Anno Domini 1528.

ARTICVLVS III.

AN Dux Prusiæ ad ELECTIONEM Regis Pol. pertineat? Quodque ab eo ad Regiam M. uel alioquin communes illorum Commissarios appelletur. Præterea R.M. Literas publicæ fidei aliqua iniuria in Prusia grauatis dabit.

Responsum datum Oratoribus Ducis de Prusia super facultate eligendi Regis.

QVod Legatio Illustrissimi Dñi Ducis Prusiæ in primis cõtinebat, de facultate eligẽdi Regis: Sup eo negocio expẽdẽs Maiestas Regia unà cũ uniuersis Cõsiliarijs suis singularẽ in se & Regnũ suũ propensionem eius Illustritatis, proindeq; cupiens illi hàc in re ex animo gratificari, reuoluit Maiestas sua uti se facturã recepat cũ Iura & Priuilegia, tum uerò acta & consuetudines Regni ueteres, comperitq; adeò diligenter cautum & obseruatum esse omni tempore, ne quis alius excellentioris ordinis præter CONSILiarios Regni Ius eligendi Regis haberet, ut etiam & Duces MAZOuiæ qui Principes erant indigenæ Regij, & uetustissimi generis, ut deniq; & filij Regij domini naturales huius Regni, post obitum patris neq; locũ, neq; uocem eligẽdi Regis habere potuerint. Sed & Magistri Prusię qui homagia Regibus & Regno Pol. præstabant, non solum ut Principes, sed etiam ut Consiliarij Regni qui pari modo loca in Senatu habebant hoc ipsum Ius Electionis obtinere non potuerunt. Proinde cum Illustriss. Dñs Dux Prusiæ ut prudens Princeps satis intelligat nihil esse perniciosius in omni Rep ub. quam aliquid aduersus Leges & instituta uetera perpetua serie & usu approbata committere, neq; aliunde grauiores casus & perturbationes oriri, boni consulere dignetur eius Illustritas, quod Maiestas Regia & uniuersi Consiliarij Regni q eius Illustritati integerrimo animo afficiuntur, non possunt eam rem ut insolitam & institutis Regni aduersam concedere. Præsertim cum id in omnibus Conuentibus exigant uniuersi Regnicolæ, ut nihil aduersus Iura & morem Regni ueterem statuatur. Neq; mirum aut indignum uideri debet eius Illustritati, quod habens locũ suum in consilijs, Terrarum Comitijs, & Conuentibus generalibus, ad Electionem Regis non pertineat: cum itidem non pertinebant antecessores eius Illustritatis, ac Duces MAZOuiæ, & hic fuit mos & usus in hoc Regno ab initio receptus & obseruatus. Sed & in GERmania ubi uigent Leges Cæsareæ, non omnes Principes Ius habent eligendi Cæsaris, qui locum suum habent in Conuentibus publicis. Similiter in Regno BOHEmiæ, & alibi, quod notius est quam ut explicari sit opus. Alioqui nisi res esset aduersus Iura & instituta Regni, quæ Maiestas sua nollet ulla in parte turbari & labefactari, libentissimo animo Maiestas sua & Consiliarij uniuersi gratificarentur eius Illustritati, propter hanc illius erga Maiestatem Regiam & Regnum eius quam omnes cognoscunt propensionem & obseruantiã, neq; ullo pacto sibi aliter eius Illustritas persuadere dignetur.

A Duce Prusiæ ad Regiam M. appelletur, quæ etiam Literas publicæ fidei dabit. Responsum Oratoribus Ducis Prusiæ in Conuentu Petricou. die x. Ianuarij datum.

QVod ad Appellationes ab Illustris. Domino Duce Prusiæ ad Maiestatem R. interpositas, & interponendas pertinet: nemo uel mediocriter in Iure uersatus ignorare potest, proprium esse Ius unicuiusque superioris domini, ut ad ipsum à quouis subiecto & Vasallo appelletur. Quippe quod non aliunde magis dominium & subiectio dignoscitur. Cum itaque Priuilegium eius Illustritati concessum clarè testetur, eius Illustrit. se cum omnibus conseruare debere erga Maiestatem suam, uti fidelem subditum & Vasallum de Iure decet, & articuli trãsactionis satis declarẽt Maiestatẽ suã ea duntaxat priuilegia & immunitates eius Illust.

con-

confirmasse, qui huic transactioni & superioritati Maiestatis suæ non repugnarent: neq; de Appellationibus, quæ Iure & consequentia propria ad superioritatem pertinent, aliquid est exceptum: nemini dubium esse debet ad Maiestatem suam Ius appellandi pertinere, quemadmodum & alia omnia superioritatis Iura pertinent, quæ nõ sunt in Priuilegio nominatim exempta & excepta. Siquidem sublatis Appellationibus nullum extaret uerę superioritatis uestigium.

Similiter & de dandis à R.M. SALVIS CONDVctibus intelligi debet, Ea etenim res non modo conueniens est & iusta, sed etiam pro conseruando communi statu & tranquillitate apprime necessaria. Ex denegatis enim Appellationibus & saluis conductibus à superiori dominio, oriri solent diffidationes, deprædationesq; communium subditorũ, ex quibus & ad bellum plerũq; peruenitur. Maiestas uerò Regia neq; debet neq; uellet sua ulla in re aduersa eius Illustritati ac subditis eius unq; deesse. Quare hortatur Maiestas sua eius Illustritatem, ut quæ propria sunt Maiestatis suę & Iuris eius superioris, his eius Illustritas non nitatur Maiestatem suam priuare, & transactionem factam, quæ satis clara est, istis disceptationibus in alium sensum torquere, & labefactare, in præiudicium M. suæ & communis boni status detrimentum. Quod si utiq; molestum id esse deberet eius Illustritati, quod merito esse non debet, neq; illam iustæ rationes M. suæ permouerent, licet esset cum dispendio Iuris & auctoritatis M. suæ, tamen potius quam eius Illustritati Maiestas sua displicere in hoc deberet, ita se conseruare dignabitur in causis tam Appellantium, quam etiam qui sub saluis conductibus iusticiam quærunt, ut est in Causis, si quę inter Maiestatem suam & eius Illustritatem inciderent, expressum in Priuilegio transactionis articulo decimo septimo, qui incipit: Item quod ad Iurisditionem inter Maiestatem R. & Principem attinet, &c. deputare uidelicet dignabitur Consiliarios suos, & illos quo ad eiusmodi actus à Iuramento sibi obnoxio absoluet, & iusticiam ministrare præcipiet. Eos uerò Iudices cum in Causis proprijs eius Illustritas suscipere non recusauit, in alienis meritò refutare non debebit.

ARTICVLVS IIII.

Sigismundi Regis ad Archiepiscopum, Magistrum, & reliquos Ordines Liuoniæ Legationis fragmentum.

QVia Sacra Maiestas sua Reuerend. dominum Iohannem Archiepiscopum Rigen. & Episcopum Therbatensem occasione nonnullarum differentiarum in Liuonia exortarũ molestationes nonnullas tanto uiro indignas pati accepit, eius Maiestas officij sui esse existimauit, ut, quoniam Rigen. & Terbaten. Ecclesiæ iam dudum protectione Regum Pol. ac Lithuaniæ Ducum utuntur, causæ atq; differentijs ipsius domini Archiepiscopi non deesset, ne quid in eius præiudicium atq; iniuriam ageretur. Ideoq; hos Nuncios suos ad D. Liuoniæ Magistrum, & hũc Conuentum Maiestas eius misit: qui actionibus ijs contra Reuerendissimam P. suam instituendis interessent, referrentq́ue Maiestati suæ quid de ipsa causa & Reuerend. D. suæ statu decerneretur.

Ad Archiepiscopum Liuoniæ Legationis fragmentum.

Nuncij Sacræ Maiestatis Regiæ omnia pro honore & commodo Reuerendissimi D. Archiepiscopi agent, dum modo uicissim D. Archiepiscopus in his rebus, quibus subditi se grauatos merito conqueruntur, iusto moderamine utatur: ne Maiestas sua rem uideatur postulare indecentem.

CAPITVLVM IIII.

De infeudatione Castri Bytovv & Ciuitatis Luneburg.

AD perpetuam rei memoriam. Nos SIGISMVN. &c. Vniuersis & singulis præsentibus & futuris harum seriem inspecturis Manifestum facimus, quia uigentibus olim bellis inter Sereniss. fœlicis memoriæ CAZimirum Regem parentem & prædecessorem nostrum, ac inter Ordinem dictum sanctæ Mariæ Teuthonicorum in Prussia Illustris olim Princeps dominus Ericus Sitineñ. Pomeraniæ, Cassubiæ, Vandaliæ Dux & Princeps Rugiæ, multa in ipsis bellis & controuersijs fauoris beneuolentiæ & obsequij sui erga prędictum Sereniss. parentem nostrum officia exhibere, & suppetias non uulgares illius Maiestati defunctæ aduersus hostes eius præstare solitus erat, ac ob eam causam illi Arcem Bytouu una cum Oppido ibidem consistente, nec non Ciuitatem Lunenburgk cum uniuersi fructibus & prouentibus ad illam pertinentibus idem Sereniss. parens noster ad arbitrium & beneplacitum suum concesserat, ut id ex literis, & alijs monumentis abundè constat. Deinde uerò ad eam beneuolentiam & coniunctionem quæ inter Sereniss. prædecessores nostros, & prædictum dominum Ducem Ericum, ac posteros eius intercesserat, etiam affinitas & necessitudo accessit, quæ ad hæc usq; tempora mutuis officijs & amore coaluit, ita ut prædictas Arces & Oppida repetita quidē aliquoties, tamen non grauatim, & nos, & Sereniss. fratres ac prædecessores nostri possideri à nominatis Ducibus Pomeranię citra Iurium Regni sui detrimentũ ferebãt. Cum postremo nos ad has terras nostras Prussiæ uenientes inuiseret officiosissimè Illust. Princeps dominus Georgius Stetineñ. Pomeranię, Cassubiæ, Vandalię Dux & Princeps Rugiæ Nepos noster ex sorore charissimus, & sua, ac illustris fratris sui germani domini Baruini singularem erga nos propensionem animi & obseruantiam declarauit, remisitq; nobis & successoribus nostris de dote Illustriss. olim dominæ Annæ sorori nostræ à præfato Sereniss. domino Rege Kazimiro patre nostro promissa, quatuordecim millia aureorum Hungaricalium: uolentes uicissim erga Illustritates eorum uberiorem amorem nostrum testari, et illas, earumq; successores nobis ac Regno nostro arctiori beneuolentia & coniunctione deuincere, attamen Iuribus Regni nostri non deesse, illis & earum hæredibus masculis, Arces & Oppida prædicta Bytouu & Lunenburgk cũ omnibus, & singulis eorum subditis, Vasallis, fructibus, libertatibus, eminentijs, censibus, prouẽtibus, Iuribus, & pertinentijs uniuersis, sicuti illa ad arbitrium & beneplacitum, ut dictum est, Sereniss. prædecessorum nostrorum, & nostrum hactenus usu & fructu tenuerunt, de cõsilio & consensu dominorum Consiliariorum tàm Spiritualium, quàm Sæculariũ Regni nostri tenen. haben. fruen. uten. & possiden. in perpetuũ Iure feudi pro nobis & successoribus nostris Regibus Poloniæ dedimus, & concessimus, ac illos de eis ipsis Arcibus & Oppidis Bytouu & Lunenburgk inuestiuimus, & tenore præsentium damus & concedimus, illosq; & eorum hæredes de ampliori gratia & beneuolentia nostra ab omni iuramento, necnon tributis & exactionibus quibuscunq; nobis & posteris nostris ratione dictarum Arcium & Oppidorum præstandis dimittimus, & liberos facimus, pollicemur præterea dictos Principes in prædictis Arcibus & eorum pertinentijs quãtum in nobis est defendere & tueri, tenebuntur tamen & obligati esse debent præfati domini Duces, & eorum successores ad singulas successorum nostrorum Regum Pol. coronationes, uel uenire ipsi, uel Consiliarios, aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum Ius feudale de præfatis Arcibus & Oppidis ad Regnum nostrum pertinens, ita ut iam dictum est, recognoscent, & literas eius recognitionis & renouationis ipsius feudi, quæ gratis illis debent dari, à nouis Regibus accipient. Quo si aliqua legitima causa impediti hoc Officium, & debitum in coronationibus successorum nostrorum non fecerint, nihil ea negligentia illis detrimenti afferre debebit, dummodo alio breui tempore post Coronationem id præstare curauerint. Vbi uerò ipsi Principes domini Georgius & Berninus Duces Pomeraniæ sine legitimis masculis feudi hæredibus, uel eorũ legitimi masculi feudi hæredes non relicta prole uirili decederent, stirpsq; & progenies eorum mascula & legitima deficeret, extunc prędictæ Arces & Oppida Bytouu & Lunenburgk cum omnibus suis bonis, subditis, Vasallis, fructibus, libertatibus, Iuribus, eminentijs, & pertinentijs uniuersis, ac cum pleno Iure & possessione citra omnem difficultatem ad nos, & posteros nostros Reges Pol. redire debebunt; Salua tamē Iurisdictione interim perpetuo, prouentibus, decimis seu Episcopalibus, cum Villis bonis & piscaturis ac libertatibus ad Reuerendum Ioannem Episcopum & Ecclesiam Vuladislauiensem ex antiquo pertinentibus. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum est præsentibus appensum. Actum & datum in Ciuitate nostra Gedaneñ. die inuentionis S. Crucis. Anno Domini 1526. Regni nostri anno 20.

CAPITVLVM V.

Literæ feudi & homagij Ducis Oszuuiacimensis & Zatoriensis.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam Nos Kazimirus Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, &c. dominus & hæres Notũ facimus per præsentes nostras Literas omnibus et singulis, quibus expedit. Quod ueniens ad pręsentiã nostrã pręclarus dominus Venceslaus Dux Oszuya

czimeñ.& Zatorieñ.&c.frater noster dilectus,cupiens & petens Regno nostro uniri &
incorporari,Literas & priuilegia quorundam Regū Bohemiæ in præsentia nostra posuit
& ostendit,quatenus ipsum & ipsius successores in eisdem priuilegijs,& in alijs libertati-
bus conseruaremus,& confirmaremus,in protectionemq́ & tuitionem nostrā,ac Regni
nostri reciperemus,prout ipsum,ipsiusq́ successores,antecessores Reges Bohemiæ tene-
bant,& tuebantur.Nos uerò priuilegijs ipsius uisis,& sufficienter examinatis,tāquàm iu-
stis & rationi consonis,tum & petitioni ipsius acclinati,attendentes ipsius liberum acces-
sum & unionem ad nos & Regnū nostrum,ipsum dominum Venceslaū Ducē Oszuya-
czimeñ.& Zotarieñ.in nostram & Regni nostri tuitionem & protectionem recepimus,
& recipimus,ac priuilegia per Reges Bohemiæ sibi & suis antecessoribus data & cōcessa,
confirmauimus & confirmamus.Insuper & à Iuribus nostris feudalibus quomodocunq́
ad nos spectantibus & pertinentibus,à bello dum & quādo expeditio bellica fieret & cō-
tingeret aliarum Terrarum Regni nostri,à contributione seu datia omni in quam Terræ
Regni nostri consentierint ex quacunq́ causa seu modo,cęterisq́ seruitijs & grauamini-
bus quocunq́ nomine uocantur,seu in futurum uocabūtur,tàm de persona,quàm de bo-
nis mobilibus & immobilibus liberum fecimus,dimisimus,& in futurum facimus,& di-
mittimus.Etsi quispiam habens bona in prædicto Ducatu ab obedientia domini Ducis
Zatorieñ.se subtraxerit,& ad nos recurrerit:talem nō suspiciemus,nec defendemus,sed
remittemus & compellemus eum ad obedientiam domini Ducis Zatorieñ.Et si aliquan-
do aliquis Nobilium,aut Plebeiorum de eodem Ducatu Zatorieñ.ad nostrā uel Regni
nostri Iudicium prouocauit & appellauerit:sic prouocañ.& appellañ.non admittemus
ad nostram audientiam seu Iudicium,sed remittemus,& in futurum mandamus remitti
ad eundem Ducatum Zatorieñ.ut ibidē in omni negotio per subditos prædicti domini
Ducis Iustitia petentibus administretur:& generaliter ipsum dominum Ducem,et ipsius
successores,tum & Ducatum Zatoriensem,seu dominium,in omnibus Iuribus & priuile-
gijs conseruamus,& in perpetuum uolumus conseruari,quæ ab antiquo ad ipsum,& do-
minium ipsius pertinebant & spectabant.In cuius rei testimonium &c.

Literæ super Ducatum Zatoriensem. 1494.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam,quoniam huma-
ni generis actiones memoria perpetua indigentes plærunq́ ab hominum notitia di-
labuntur,nisi scripturarum seu testium munimine fuerint renouata:Proinde nos Io-
annes Albertus Dei gratia Rex Pol.necnon Terrarum Cracouiæ,Sandomiriæ,Sira-
diæ,Lanciciæ,Cuiauiæ:supremus Dux Lithuaniæ,Russiæ,Prussiæ:ac Culmeñ.Elbin-
geñ.& Pomeraniæ dominus & hæres &c.Significamus tenore præsentium quibus expe-
dit uniuersis,præsentibus,& futuris,harū notitiam habituris.Quomodo quamuis à mul-
tis iam retroactis annis Terra seu Ducatus una cum Duce,Ducibusq́ Zatorieñ.cum o-
mnibus eorundem Iuribus,inscriptionibus,& cum omnibus & singulis Terrigenis,nec-
non Ciuitate Zathor,alijsq́ Oppidis,& cum Castro seu fortalicio eodē nomine Zathor
dicto,alijsq́ omnibus Fortalicijs,nec'non uillis,hæreditatibus,possessionibus,& omni-
bus eorundē censibus seu utilitatibus,fluuijs,syluis,eorūq́ usibus tàm Ducalibus,quàm
etiam aliorum quorumcunq́ Terrigenarum & subditorum cuiuscunq́ conditionis exi-
stant in toto ambitu dicti Ducatus consistentibus,cū omni Iure,proprietate,& dominio,
nobis,ditioniq́ nostræ seu Regibus & toti Coronæ Pol.pertineant,& sunt incorporati,
appropriati,ascripti,& perpetui,irreuocabiliterq́ uniti,nobisq́ & Coronæ nostræ præfa-
tæ subiecti,cum omnibus eiusdem Ducatus subditis tàm Spiritualibus quàm Sæcula-
bus. Quam incorporationem,unionem,confœderationem,& subiectionem uetustam,
semper ratam,firmamq́ & inuiolabilem perpetuoq́ duraturā habuimus,habemus,per-
petuoq́ habere uolumus:Nihilominus præclarus Dux Ianussius eiusdem Ducatus Za-
torieñ.modernus dominus,hæres,& possessor ex successione suorum parentum Ducum
Zatorieñ.procedens,una cum Illustri Ducissa domina Barbara cōsorte sua legitima,ea-
dem ueteres inscriptiones,incorporationes,uniones,& subiectiones,constantes & reco-
gnoscētes nouis se inscriptionibus,fœderibus,Ligis,uenditionibus,atq́ subiectionibus
pariter cum præfato pleno & integro Ducatu Zatorieñ.nobis & omnibus successoribus
nostris Regibus & toti Coronæ Pol.cum plena potestate & autoritate,perpetuoq́ dura-
turis matura deliberatione & consilijs,cuius intererat præhabitis uoluerunt inscribi,tan-
toq́ firmius incorporari,& subijci,prout iam nunc se inscribunt:& prout proprijs inscri-
ptionibus præfati Ducis Ianussij,consortisq́ suæ præfatæ,necnon omniū Terrigenarum &
pariter & Ciuitatensium præfato Duci Ianussio subiectorum sufficienter est firmatum &
expressum,

expressum.Proinde ut hæc unio,incorporatio,inscriptioq́ præfati Ducis Ianussij & con
sortis suæ,necnon totius Terræ & Ducatus eiusdem uenditio,realisq́ satisfactio per nos
sibi facta ad effectum deducatur,sitq́ solidior & firmior perpetuo & in æuū,recognosci-
mus nos apud præfatum Ducem Ianussium tanquàm apud uerum & indubitatum hęre
dem præfati Ducatus Zatorieñ.& apud Illustrem Barbaram consortem suam præfatam
emisse præfatum Ducatum Zatorieñ.una cum Castro seu Fortalicio,et Ciuitate tota Za
torieñ.et cum omnibus bonis,possessionibus,Villis tàm Ducalibus quàm etiam Terri-
genarum et subditorum quorumcunq́,quicunq́ seu quæcunq́ in præfato Ducatu con
sistunt,emptione,uenditioneq́ perpetua et irreuocabili,perpetuo et in ęuum,pro octua-
ginta millibus florenorum Hungaricalium auri ueri puri et iusti ponderis. Pro quib.sibi
iam plenè et ex toto satisfecimus realiter et cum effectu:prout ipse Dux Ianussius una cū
pręfata sua consorte eandem satisfactionem et solutionem proprijs Literis et Sigillis,con
sortisq́ eiusdem una cum Terrigenis et subditis suis fatetur et recognoscit:Nosq́ et futu
ros successores nostros Reges et Coronam Pol.de accepta satisfactione et solutione qui-
tauerunt,et liberos dimiserunt. Et tamen præter hoc,tenore præsentium promittimus,
Quod nos et successores nostri Reges,et tota Corona Pol.pro finali satisfactione præfati
Ducis Ianussij et consortis suæ præfatæ pro dicto Ducatu Zatorieñ. et bonis ad ipsum
pertinentibus,debemus,tenemur,tenoreq́ præsentium pollicemur,et tenebimur,nosq́
obligamus præfato Duci Ianussio,et dictę consorti suæ,pro quolibet anno dare et solue-
re de Zuppis nostris Vielicensibus et Bochnensibus ducentas Marcas pecuniæ commu
nis monetæ et numeri Polonicalis,et sedecim bancos salis donatiui,usq́ ad extrema tem
pora uitæ eorum,seu utriusq́,seu ad mortem præfatorum Ducis Ianussij et consortis præ
fatæ eiusdem.Ita tamen,Quod pro quolibet quatuor temporibus singulorum annorum
per quinquaginta Marcas,et per quatuor bancos salis,dare eisdem,seu utriq́ eorundem,
uel alteri eorundem qui super uixerit,præfatas ducentas Marcas dare & extradere tene-
mur,et debemus,tenebimurq́ et debebimus.Et similiter nostri successores Reges,et tota
Corona Poloniæ,dare eisdem,uel alteri eorum modo supra scripto soluere et cōplere te-
nebuntur.Si uerò quod absit pro aliquibus quatuor temporibus usq́ per unū integrum
annum præfatum censum ducētarum Marcarum,et sedecim bancos salis,prout præmis-
sum est,soluere neglexerimus,uel nō curauerimus,uel successores nostri neglexerint,uel
non curauerint: Extunc post cuiuslibet anni integri decursum post huiusmodi negli-
gentiam sequentem in alijs ducentis Marcis præfati Duci Ianussio & suæ consorti suc-
cumbemus,& successores nostri succumbent. Post præfatorum uerò Ducis Ianussij &
Barbaræ consortis suæ legitimæ ōbitum: Extunc præfatus Ducatus Zatoriensis cum
Castro & Ciuitate,& cum omnibus Terrigenis,omnibusquè bonis & subditis tàm Spiri
tualibus quàm Sæcularibus,cuiuscunq́ conditionis existant cum omni Iure hæreditario
proprietate & dominio cum titulo re,Iureq́ uenditionis,& emptionis in manus nostras,
uel successorū nostrorum Regum & toti Coronæ Poloniæ perpetua & irreuocabili suc-
cessione,Iureq́ hęreditario perueniet,& deuoluetur.Quē iā exnūc,prout extūc,& extūc
prout ex nunc,ipse dux Ianussius unà cum consorte sua præfata nobis,Regibusq́ & toti
Coronæ Poloniæ condescendit,& resignat,& ita sicut præmissum est condescendunt &
resignant.Et præter hoc,præfatus Dux Ianussius una cum consorte sua proprio iuramen
to corporali,hāc uenditionem,emptionemq́,nec'non inscriptionem & subiectionē,con
seruationemq́ irreuocabilem atq́ perpetuam iam approbare,confirmare,& robore effe-
ctualiter de facto debet & tenetur,debētq́ & tenentur.Et similiter Burgrabius Castri seu
Fortalicij,& omnes terrigenæ,Ciuesq́ Zatorieñ.iurare debent nobis,Regibusq́ & toti
Coronę Pol.nūc iam & in posterum,quotiens opus fuerit,ad tenendā nobis,Regibusq́
& toti Coronæ Pol.fidem seu fidelitatē:& tam præfatus Dux Ianussius una cum consor-
te sua specialibus literis suis,necnon omnes & singuli terrigenæ eiusdem Ducatus Zato-
rieñ.etiam proprijs literis inscribere se debent,& propria sigilla ad literam pargameneam
appendere,promittendo obedientiam,fidelitatemq́ nobis Regibus & toti Coronę Pol.
præstandam,& post mortem præfatorum Ducis Ianussij,& consortis suę præfatæ nulli al
teri possessionem dicti Castri,ciuitatisq́ Zatorieñ.& totius terræ seu ducatus Zatorieñ.
dare,facere,& resignare,nulliq́ fidē & fidelitatem ac obedientiā præstare & facere quam
nobis Regibus & toti Coronæ Pol.debent & tenentur.Quilibetq́ eorum debet,& tene
tur.Qui etiam terrigenę omnes & quilibet eorū debet & tenetur,debebuntq́ & tenebun
tur,specialiterq́ pro Burgrabio dicti Fortalicij seu Castri & Ciuitatis Zatorieñ.& pro se-
metipsis,iam nunc,& quotiens opus fuerit,seu quotiens præfatus Burgrabius mutari &
institui debebit,etiam uiuente præfato Duce Ianussio,cauere & fideiubere atq́ corpora-
liter iurare.Quod præfatum Castrum fideliter tenebit,& nulli alteri in præfato casu mor-

tis præfatorum Ducis Ianussij & cõsortis suæ quam nobis Regibus & toti Coronæ Pol.
condescendere & resignare debebit,& tenetur.Debet etiam & tenetur præfatus Dux Ia-
nussius una cũ præfata consorte sua in uita sua,quamdiu omnipotens Deus eam eis con-
cesserit,nobis necnon Regibus & toti Coronæ Pol.in omnibus aduersis assistere, & nos
cõtra omnem inimicum iuuare,una cum præfatis terrigenis & subditis suis,seu cum toto
suo Ducatu & eiusdem incolis,quando,& quotiens opus fuerit.Nos uero etiã præfatum
Ducem Ianussium,suosq; terrigenas & subditos,totumq; Ducatum tenere & cõseruare
debemus & tenemur sub nostra terrestri,& totius Regni Pol.tutela:& eum ab omnib.ini-
micis suis opprimere eum uolentibus sibi assistere,& eum pariter & consortem præfatam
eiusdẽ defendere & tueri pollicemur,& tenemur.Volumus etiam ut in necessitate alicu-
ius disturbij terrestris,uel cuiuscũq; guerræ aut intranquillitatis,ipse Dux Ianussius in Ca-
strum seu Fortalicium,Ciuitatemq; Zathor gentes nostras immittere debeat libere ad re-
quisitionem nostram,uel nostri Capitanei Cracouieñ.ut tanto securius ab hostiũ incursu
ipsum Castrũ & fines Regni nostri tutius,& in meliori pace conseruare ualeant, ad quod
etiam faciendum se sua inscriptione una cum præfata sua consorte subdiderũt.Ex quo aũt
præfatæ Illustri dominæ Barbaræ cõsorti dicti dñi Ducis Ianussij pro dote & dotalicio suis,
quæ habebat in præfato Ducatu Zatorieñ.sibi inscripta & reformata, per nos & per Co-
ronam nostram seu Regnum Pol.completis præmissis,est sibi satisfactum. Ex tunc præ-
fata Ducissa Barbara tenebitur,teneturq; literis sui mariti domini Ducis Ianussij,necnon
etiã suis proprijs præfatã satisfactionem recognoscere,nobisq; literas suæ reformationis
restituere,& easdem Inscriptiones dotis & dotalicij præfatis literis extinguere & mortifi-
care.In cuius rei testimonium Sigillum nostrum præsentibus est subappensum. Actum
Cracouiæ,feria tertia ante festum S. Petri ad uincula,anno Dñi 1494.Regni uero nostri
anno 2.Præsentibus Magnificis & Generosis Ioanne de Pilcza Russiæ,Dobeslao de Ku-
rozuanki Lublineñ. Palatinis,Petro de Kurozuanki Thesaurario Regni Pol.& Craco-
uieñ.Capitaneo,Petro Myszkouuski Vieluneñ.& Nicolao Strzezouuski Sanoceñ.Ca-
stellanis,Stanislao de Chodecz Capitan.Exercituum nostrorũ in terris Podoliæ,Andrea
Kosczyeleczki Bidgostieñ.& Ioanne Dunyn de Viazd Capitaneis, cæterisq; Dignita-
rijs,Consiliarijs,& Cubicularijs nostris fidedignis testibus. Datum uerò per manus Ve-
nerabilis Gregorij de Ludbrancz Skarbimirieñ. & S. Floriani in Kleparz Præpositi,Re-
gni nostri Vicecancellarij,syncere nobis dilecti.

Venditio Ducatus Osuiaczimen.Regi Poloniæ Kazimiro.

IN NOMINE DOMINI AMEN. Ad perpetuam rei memoriam.Ne temporum la-
bentium cursus rerum gestarum memoriam secũ rapiat,et illos obliuionis errore con-
fundat,mentibus humanis illud diuinitas inspirauit, præstititq; remedium actiones,
ordinationesq; humanas per tẽporis lapsum perituras,& uenditionũ, emptionumq;
contractus,ne à posteris reuocentur in dubium,constans apex roboret literarum,& fides
testium iugiter renouet & confirmet.Proinde nos Ianussius Dei gratia Dux & dominus
Oszuyaczimeñ.Significamus tenore præsentium, quibus expedit uniuersis et singulis,
præsentibus & futuris,publiceq; recognoscimus & fatemur. Qualiter matura delibera-
tione cum Illustribus fratribus nostris,Baronibus et Consiliarijs nostris præhabita,etiam
in optima ualetudine constituti,nullo dolo,fraude, aut ingenio seducti, nec per errorem
aut improuide,sed de mera et spontanea uoluntate Ducatum nostrum et Terrã nostram
Oszuyaczimeñ.quæ portione paterna nobis obuenit,Serenis.Principi et dño, domino
Kazimiro Dei gratia Regi Pol.Magno Duci Lithuaniæ,hæredi Russiæ,& domino Prus-
siæ,Regnoq; suo & Coronæ Pol.pro quinquaginta millib. Marcarum latorũ grossorum
Prageñ.numeri Polonicalis,quadraginta octo gros.in quamlibet Marcam computãdo.
(Quæ quidem quinquaginta millia Marcarum latorũ gros.ab eodem domino Kazimiro
Rege & Corona Pol.nos integraliter & effectualiter in pecunia parata & numerata pro
huiusmodi Ducatu tulisse,& leuasse,& percepisse præsentibus recognoscimus,& profite-
mur)uendidimus,præsentiumq; tenore uendimus,et uenditione perpetua,et irreuocabi-
li præfato Serenis.Principi & dño,domino Kazimiro Regi & Coronæ suæ Polo.de illo
cedimus,& ipsum resignamus,& inscribimus,cum omnibus & singulis dicti Ducatus et
Terræ Oszuyaczimeñ.Castris, Fortalicijs, Ciuitatibus, Oppidis, Villis, Teloneis,censi-
bus, prouentibus, utilitatibus,fructibus,seruitijs,homagijs, allodijs,exactionibus,colla-
tionibus,iurepatronatibus,culpis,emendis,piscinis,molendinis,lacubus,agris, pratis, syl-
uis,hortis,uenationibus,aucupationibus,mellificijs,pascuis,rubetis,mericis, fluuijs, tor-
rentibus,aquarumq; quibuslibet decursibus,montibus,fabricis, ferrifodinis, plumbifo-
dinis,

dinis,auri & argenti,æris & cuiuslibet metalli fodinis,monetis,iudicijs & bannis, seu in-
hibitionibus uenationum,& pœnis inde sequentibus,consuetudine uel de Iure utilitati-
bus,honoribus,conuentionibus,honorantijs,feudis,feudatarijs, uasallis,uasallarijs,No-
bilibus,Rusticis & Plebeis,hominibusq; habitantibus, et habitaturis, cum potestate ibi
mercata publica et Nundinas celebrandi,faciendi,datias,pedagia,gabellas,& alia omnia
onera realia & personalia,ordinaria, extraordinaria,atq; mixta, quocunq; nomine nun-
cupentur imponendi,exigendi,& exigifaciendi, cum mero & mixto dominio, supremo
& infimo,omnimoda Iurisdictione,plena gladij potestate,et exercitijs eorundem,cũ uni-
uersis alijs utilitatibus quæ ibi hactenus sunt,& in posterum naturaliter,aut industria hu-
mana fieri poterunt,quibuscunq; nominibus aut cognationibus uel uocabulis nuncu-
pentur,prout idem Ducatus & terra longè,latè, et circumferentialiter in basso & plano,
in gadibus et limitibus,et terminis est distinctus,cum omni Iure Ducali,dominioq; mero
et mixto,supremo & infimo,titulo et proprietate prout eandem Terram et Ducatũ nos
et nostri prædecessores tenuerunt & habuerunt,nihil nobis aut nostris successoribus cu-
iuscunq; dominij,Iuris,feudi superioris,& proprietatis,tituli,& memoriæ in eodem Os-
zuyaczimeñ.Ducatu quomodolibet reseruãdo,per dictum ipsum Kazimirum Regem
& suam Coronam Pol. suosq; successores Reges Pol. habendum, tenendum,posiden-
dum,et ad usus suos beneplacitos cõuertendum renunciantes publicè, et per expressum
omni Iuri,titulo,feudo,dominio,& proprietati,quod hactenus illic habuimus, et proge-
nitores,antecessoresq; nostri habuerunt,pure simpliciter,et de plano,& sine aliqua condi-
tione,Ius,titulum,dominium,proprietatem, atq; feudũ dicti Ducatus et Terræ Oszuya-
czimeñ.eidem Serenis.Principi domino Kazimiro Regi,et suæ Coronæ Pol. resignan-
tes, absoluentes, omnes et singulos Barones, Nobiles, Scultetos, Ciues, Oppidanos,&
Kmetones,incolas et singulas personas Ecclesiasticas et Sæculares quocunque nomine
censeantur, aut quacũq; dignitate uel conditione perfulgeant præfati Ducatus et Terræ
Oszuyaczimeñ.à nostra obedientia,& feudo,Iuramẽto, et fidelitate, ac obligatione eos-
dẽ Barones et Nobiles,Scultetos,Ciues et Oppidanos,Kmetones et incolas, personasq;
Spirituales et mundanas eiusdem Ducatus,in obedientiam,feudum,et utilitatem prædi-
cti Serenis.domini,domini Kazimiri et sui Regni ac Coronæ Pol. subijcimus et suppo-
nimus per præsentes.Et ne in posterum dubitari quomodolibet posit,quo Iure,titulo,&
conditione,Castra,Ciuitates et Oppida,atq; Villæ in dicto Ducatu et Terra Oszuyaczi-
meñ.consistentia,per nos eidem Serenis.domino,domino Kazimiro Regi et suo Regno
ac Coronæ Pol.uenditæ et resignatæ,et subiectæ sunt,conditionem eorũ pro futura me-
moria duximus præsentibus exprimendum.Inprimis quidem fatemur,quod Castra prin-
cipalia Oszuyaczimeñ.et ualentes huiusmodi Ducatus,et Terræ prædictæ cum duabus
Ciuitatibus seu Oppidis,uidelicet Ciuitas ipsa Oszuyazim cum teloneo et molendinis,
et Kanthi cum teloneo et molendinis, nec non Villæ Bielany, Lauki, Babicze,Lipnik,
Osyek,Brzesczye,Monouicze,& Duuory,sunt,esseq; debent de mera proprietate titulo
atq; dominio præfati domini Kazimiri Regis et sui Regni ac Coronæ Pol. Quoniã cum
præfata Castra,Ciuitates et Oppida,telonea atq; Villæ nulli alteri nisi nobis sunt censua-
les & obnoxiæ ac subiectæ,præfatus etiam dominus Rex cum omnibus pertinẽtijs, ap-
pendentijs,& emolimentis ea posidebit. Item recognoscimus et publicè profitemur,
quod etsi Villæ Polanka antiqua,noua Polanka, Vulosyenicza, Poramba, Grodzyecz,
Sparouicze,Nidek,Vitkouicze,Glabouicze,Bulouicze,Czanicze,Malecz, Czacuga,
Nouauyesz,Roczyny,Sbroskouice,Brzezinka,Raysko,Francyskouicze,Przecyessyn,
Skiedziey,Vithkouice,Vilamouice,Helcznarouice,Bnyakouu, Dzuekosse, Miklusso-
uice,Pissarouicze,Halcnouu,Bijertolouice,Komorouice,Zebraca,Restuuina, Rabko-
uice,Starauyess,Ianussouice,Tharmassy,& aliæ omnes in prædicta Terra Osuyacimeñ.
consistentes per certos Terrigenas, & Nobiles Ducatus prædicti teneantur & inhabi-
tentur.Quia cum nos & progenitores nostri supremum Ius Ducale ferè in illis omnibus
habuimus,cæterosq; census,tributa, labores, seruitia, & obuentiones ex illis Iure nostro
Ducali percipiebamus: Vnde etiam Villas prædictas in signum altioris firmitatis cum
omnibus censibus prouentibus & oneribus eisdem domino Kazimiro Regi & Coronæ
Poloniæ resignamus,& eisdem renunciamus.Item omnes Literas,Priuilegia,munimen-
ta,inscriptiones,obligationes,contractus,& quascunque scripturas,quas nos uel consan-
guinei fratres aut successores super dicto Ducatu eiusdem titulo & proprietate,& domi-
nio habuimus,habemus,uel habebimus, quem in derogationem,uel læsuram Iuris,pro-
prietatis,tituli & dominij præfati domini Regis & sui Regni, ac Coronæ Poloniæ in di-
cto Ducatu Osuyacimeñ. & præsenti nostræ resignationis uergenda,uel quomodoli-

bet facienda,& quæ nobis aut fratribus,uel consanguineis nostris possent prodesse,& di-
cto domino Kazimiro aut Coronæ Polo. obesse anullamus, cassamus, extinguimus,&
mortificamus,easdemq; nullius decernimus,& profitemur roboris uel momenti, suspe-
ctasq;,& uitiosas declaramus. Item ut huiusmodi nostra uenditio & resignatio præfato
domino Regi & suo Regno,& Coronæ Pol.de dicto Ducatu Ossuyacimeñ. facta iuxta
desyderium cordis nostri funiculo multiplici roborata,perpetua,atq; pacifica,nullum fu-
turæ litis,inquietationis,aut dubietatis habens respectum perseueret:promittimus, spon
demus,nosq; uerbo Ducali circa fidem nostram & honorem sine dolo & fraude catholi-
ca promissione astringimus et obligamus,quod uenditionem & resignationem nostram
de dicto Ducatu & Terra Ossuyaczimeñ. per nos ut præmittitur dicto Serenis. Principi
domino Kazimiro Regi & suo Regno ac Coronæ Pol.factam,Illustres Principes domi-
ni Venceslaus Zatorieñ.Przemislaus Thosleñ.germani nostri Duces,omnesq; consan-
guinei nostri affines & proximi gratam,ratam,firmam habebunt,tenebunt,nec in aliquo
directe uel indirecte quæsito colore occasione huiusmodi uenditionis & resignationis
contrauenient,aut eam impedient quouis modo.Nosq; prædictum Serenis. Regem &
suum Regnum,ac Coronam Polo. ab omnibus impedimentis,litibus,molestationibus,
perturbationibus,infestationibus,offensis & iniurijs tàm à præfatis dominis Venceslao
& Przemislao germanis nostris,quàm ab omnibus consanguineis et proximis nostris,et
à quacunq; persona cuiuscunq; conditionis existat,& quacunq; fulgeat dignitate, Spiri-
tuali siue Sæculari,à quibus occasione præfatæ nostræ uenditionis resignatio & contra-
ctus præfati Ducatus & Terræ Ossuyacimeñ.ipse Serenis.dominus Rex & Regnum ac
Corona Pol.læsi,molestati,perturbati,offensi,& impediti fuerint, ipsum dominum Sere-
nissimum Regem,suum Regnum & Coronam Pol.nos intercedere,& euincere, nullam
interponendo præscriptionem iuxta Ius nostrum Ducale tenebimur,eliberareq; sub fide
& honore.In cuius rei testimonium Sigillum nostrum Ducale præsentibus est subappen
sum. Datum in Gliuice feria secunda ante festum S. Matthiæ Apostoli, anno Domini
1457.Præsentibus Strenuis,Generosis & Nobilibus,Ioanne Saffouuski, Zauissa Bohe-
mo,Nicolao de Kamieñ.Krystek Schelhem de Schothmank, Misliborio de Orzesse, Io-
anne Karnic de Sambork,Michaële Laskouuski, Nicolao Myskouuski, Nicolao Sal-
souuski,Ioanne Vuyec de Thomica, Procopio de Suyantosslouice, Hinkone Suuyatlik
de Zass,Ioanne Tlema, Vrbano de Kopcouice, Michaële de Zauyerce Notario nostro,
& alijs fidedignis testibus circa præmissa.

Cracouiæ 1457.

NOS IANVSSIVS Dei gratia Dux Ossuyacimeñ.recognoscimus tenore præsen-
tium quibus expedit uniuersis,tàm præsentibus quàm futuris,notitiam præsentium ha-
bituris. Quod à Serenis.Principe domino Kazimiro Dei gratia Rege Pol. Magno Du-
ce Lithuaniæ,herede Russiæ,Prussiæq; domino,& à Regno,Coronaq; sua Pol.quinqua-
ginta millia Marcarum latorum grossorum Prageñ. numeri Polonicalis quadraginta
octo grossos in quamlibet Marcam computañ. in uim totalis & integræ solutionis pro
Terra & Ducatu Ossuyacimeñ.per nos ipsi Serenis.Principi domino Kazimiro Regi et
Coronæ Pol.uenditis recepimus,& de manibus Magnificorum & Strenuorum ac No-
bilium dominorum Ioannis de Czyssouu Castellani & Capitanei Cracouiensi, Gregorij
de Branyca Castellani Radomieñ.Andreæ de Tanczyn,Ioannis de Rythuuiany Capita-
nei Sandomiriensis,Ioannis de Tarnouu,Ioannis de Melstyn,& Grot de Ostrouu in effe
ctu leuauimus. Vnde & eundem Serenis. Principem dominum Kazimirum Regem
Pol.&c.& suum Regnum & Coronam suam Poloniæ. Nos Ianussius Dux prænomi-
natus quietamus,& absoluimus,quietatosq; & absolutos pronunciamus per præsentes.
Omnesq; Literas,& obligationes cuiuscunque existant tenoris,quas præfatus dominus
Rex & suum Regnum, & Corona Poloniæ,aut sui fideiussores nobis super solutionem
dictarum quinquaginta millium Marcarum latorum grossorum, aut illarum aliqua por-
tione,dederunt,mortificantes,& cassantes præsentium per tenorem: profitentes illas nul
lius esse efficaciæ,roboris,uel momenti,& iam præfatum dominum Kazimirum Regem
& Coronam Poloniæ nobis occasione emptionis Terræ Ossuyacimeñ. recognoscimus,
& profitemur in aliquo non teneri. In cuius rei testimonium Sigillum no-
strum præsentibus est appensum. Datum Cracouiæ feria
quinta post Cinerum,anno Domini
1457.

Iuramentum Ducis Zatorien.

EGo I.Dux Zatorieñ.Iuro,quia fidelis & obediens ero cum omnibus subditis Du
catus mei,& cum Ducatu meo Sereniss.Principi domino A.&c.Regi Pol.&c.gra
tiosissimo & ipsius successorib. Regibus,& Regno,ac Coronæ Poloniæ, pro bo-
no statu M. Regiæ & Reipub. Regni Polon. & pro utilitate M. Regiæ,& Regni
consulam,& quæ sentio M.Regiæ successoribus & Regno Pol.nocitura præcustodiam,
et pro posse meo auertã,ac omnia fideliter ad partem M.R.& Regni Pol.agam fideliter et
obedienter, mandatis M.Regiæ & successorum suorum parebo, & ea implebo, Literas
meas iuxta contractum per olim Sereniss.dominum Iohannẽ Albertũ inter me & Regnũ
factũ sub meo & subditorum meorum Sigillis dabo M.R. ad thesaurum Regni, subdi-
tosq; uniuersos meos ad iurandum iuxta contractũ inducam,& iurari,aliaq; quæ ex con-
dictamine debeo facere,faciam.Sic me Deus adiuuet,& hæc sancta Christi crux.

Iuramentum Terrigenar.Ducatus Zatorien.

EGo P.Iuro quia fidelis ero Sereniss. Principi & domino domino Alexandro Dei
gratia,&c. gratiosissimo & Regno ac Coronæ Pol. & post mortem Ducis Ianus-
sij Zatorieñ.domini mei gratiosi neminem alium quam ipsum dominum Alexan
drum Regem & successores Poloniæ pro domino suscipiam, & me ei subijciam,
ac pro posse meo procurabo omne bonum,& auertam omne malum quod sciuero immi-
nere R.M.& suo Regno Polon.omniaq; faciam fideliter,obedienter,& diligenter quæ ad
subditum bonum & fidelem pertinent.Sic me Deus adiuuet,& hæc sancta Christi crux.

CAPITVLVM VI.

De xiij. Ciuitatibus Scepusij.

TAmetsi Reges Pol.& semper ferè contra hostes uicinos in statione excubare o-
porteat,& solum eorum prouentu metallorum prouincijs ad meridiem & oc-
cidentẽ sitis sterilius esse uidetur: Nihilominus KAZIMIRVS tertius Rex
Polon.confectis tot bellis , factis præterea alijs tot sumptibus, Regi Hungariæ
magnam pecuniæ uim mutuo dedit:in qua etiam Scepusij 13.Ciuitates Iure obligationis
ac hypothecæ in possessionem accepit.Et quia ad tempus præstitutum æs ei restitutũ non
est,aliæq; conditiones contractus & Inscriptionum in Thesauro Regio repositarũ exple-
tæ non sunt , Scepusium ipsum pœnis ac Vadijs in ipsis Literis obligationum contentis
& interpositis tantum immersum,illigatumq; habet,ut si redimendum esset, unius Regni
pecuniæ ad illud eliberandum uix sufficerent , propter quas obligationis conditiones &
nodos,non tantum usus fructus,qui ex obligatione possessori uenit,uerùm etiam ipse fun
dus qui æquiualenti summa ab emptore acquiritur, Regis & Regni Poloniæ proprius
esse censetur.

CAPITVLVM VII.

De Ducatu Mazouiæ.

Sigismund. Regis ad Mazouiam Legatio.

REs ipsa per se nota est,nec dubitaturũ aliquem inter nos arbitror, qui modo me-
diocri rerum peritia imbutus sit:Quomodo aliquot retro sæculis gens & lingua
nostra in has oras & regiones quas modo incolimus cõmigrauerit, sedesq; hic
in his locis fixerit,cumq; in infinitam penè multitudinẽ coaluisset,omnesq; fini-
timas nationes sibi infensas esse prospexisset,id quod Lex naturæ & reliquarum gentium
mos suadet,ad unum omnia deferre constituerat,ut ita uni qui sit optimus summa rerum
tradita eius Imperio pareret . Sic enim & aduersarijs resistere , & tranquillius uitam agere
se posse existimauerit. Cuius rei argumento sunt,multæ & uetustæ Literæ ueterum Re-
gum, & Ducum signis cõmunitæ,quę tum per Arces,tum uerò per templa religiosissimè
custodiunt.Satisq; constat Meschkonem primũ,eundemq; pijssimũ Ducem, & Boleslaũ
primum Poloniæ Regẽ omnes ferè Episcopatus istos,qui nedum in Regno Poloniæ,sed
etiã in finitimis prouincijs habent fundauisse,puta Archiepiscopatũ Gnezneñ. Episcopa
tus Cracou.Vvladislauieñ.Posnañ.Vvratislau.Culmeñ.Lubuceñ. in Pomerania Cami-
neñ.& alios plurimos.Cuius Regis Imperio cum uniuersæ gentes linguæ nostræ parerẽt

incredibile dictu est quam longè, lateq; terminos ditionis suæ propagarent, & quanto terrori uicinis nationibus existerent. Tandem uerò (ut ferè omnibus rebus usuuenit) dum eadem gens nostra in Arcem summæ potentiæ, decorisq; euaserat, ut sunt res humanę fluxæ, & fragiles, extincto illo ipso tam prorege quam Rege in deterius prolabi, & in diuersas factiones, qui Ducatus uocabantur, scindi cœpit. Ita quod ex uno, eodemq; amplissimo Regno multi Ducatus succreuerant. Demum cum successu temporis homines multitudinis Principum pertæsi essent, sublatis è medio multis, iterum res omnis in potestatem unius, hoc est, Regis deuenerat.

Tamen Ducatus ipse MAZOVIAE singulari quadam prouidentia diuina usque in hæc tempora seorsum ab Regno Poloniæ auulsus sub Imperio Ducum Mazouiæ uigebat, quatenus stirps mascula nõ defuerat. Cum uerò Deo ita ordinante nuper stirps illa Ducalis in Mazouia penitùs extincta esset, Iure naturæ & gentium æquum est, ut membrum à corpore suo iam dudum separatum rursus tandem corpori suo uniretur, & sub Imperium unius capitis, hoc est, Sereniss. domini, domini SIgismũdi Regis Pol. domini nostri gratiosissimi & Coronæ Regni Pol. adiungeretur. Quod negocium tẽtatum quidem est in proximè præterito Cracou. Conuentu cum Oratoribus Ducatus Mazouiæ per Regiam Maiestatem, & Senatores Regni: Sed Oratores ipsi Mazouiæ renitebantur, nec super eisdem rebus aliquid tractare uolebant, asserentes se nullam facultatem uel mandatum super eiusmodi rebus habere ab his qui eos miserunt. Quare Maiestati suæ supplicauerunt, ut totum hoc negocium uniendi & incorporandi Ducatus Mazouiæ ad Regnum & Ducatum ipsum, & ad Incolas eius dimitteret, & Conuentum ad talia tractanda Varsouiæ indiceret. Quod sua Maiestas ex singulari sua clementia effecit, conuentumq; hunc Varsouieñ. indixit, & agi uoluit. Nosq; huc ad uos in eo negocio misit, ut uobiscũ super eiusmodi rebus ageremus. Cum itaq; sua Maiestas Regia planè perspiciat indecorum & pene absurdum esse, si pars suo toto non congruat, suadet & hortatur, imò præcipit, ut cum (Deo uolente) iam unius capitis & corporis membra effecti estis, etiam unis Legibus atq; institutis utamini, eis uidelicet quibus mater ipsa nostra Polonia, reliquæq; Terræ Mazouiæ, puta Plocẽ. Gostineñ. Raveñ. Sochaczouieñ. & Belzeñ. utuntur: præcipuè quo ad expeditionem militarẽ & bellicam attinet, cupit sua Maiestas ut eam æquo Iure & ordine cum uniuersis Terris Regni Poloniæ subeatis, & inuicem super his rebus conferatis, & omnia hæc de quibus supra mentio habita est, in præsentia nostrum constituatis & firmetis.

Id cum effeceritis multum honoris & dignitatis atq; commodorum rebus uestris inde accedet, libertatibusq; & cæteris summis prærogatis, quibus nihil est dulcius, perfruemini: & Regiæ Maiestatis domini mei clementiss. gratiam uobis conciliabitis, uobisq; ac posteris uestris, tum & bono ac tranquillo statui uestro optimè consuletis.

Alia Legatio.

POst dictam gratiam Regiam, & Literas fidei oblatas, dicendum, satis esse iam declaratum, Terras Mazouiæ unum esse corpus & unam hæreditatem regni Poloniæ, unam gentem, unam linguam, unos dominos ipsorum ab initio semper extitisse: partito uerò Regno inter Duces, ut alias Terras, ita & Ducatus, Terrasq; Mazouiæ decedentibus masculis Iure feudi ad corpus unitatẽ Regni denuò rediisse, quæ omnia ex Literis, Inscriptionibus, & exemplis ita clarè cõstant, ita in recenti memoria existunt, ut nullis rationibus & argumentis inficiari possint.

Cum itaq; placuit diuinæ Maiestati reliquã masculã sobolẽ Ducũ Mazouiæ ab humanis auferre, & reliquæ Terræ Mazouiæ Iure feudi, & iuxta inscriptiones ueteres ac recentes in Maiestatẽ Regiã & Regnũ Poloniæ recidissent: Licet Maiestas sua potuisset è uestigio possessionẽ earundẽ Terrarũ accipere, & illis sicuti reliquis Terris & subditis suis imperare, tamen uoluit Maiestas sua uti decet clementẽ & benignissimũ Principẽ, rem alioquin iam prius transactam iterum placidè & æquanimiter transigere. Non enim dedignata est Maiestas eius primũ Legationib. benignissimis illos ad debitũ ipsorũ cohortari, deinde etiam ipsamet ad eos descendere, & iustis rationibus, modisq; clementissimis Ius suũ & debitum illorum ab eis exigere: quibus cum iustè reluctari nõ potuissent, tandem uniuersi Iusiurandum Maiestati suæ & Regno suo Poloniæ præstiterunt.

Quamuis autem petiissent tum & pariter in Conuentu Cracou. dari sibi in Ducem & dominum Illustrissimũ Principem SIgism. Augustum, filium Maiestatis suę charissimum,

tamen

tamen Maiestas eius id tum illis, & demum in Conuentu Cracou. denegauit, quod nollet uideri is qui Iuribus Regni sui quicquam detraheret, quin magis conducere putet, ut filio suo & omnibus subditis suis Regnum & DOMINIA VNITA QVAM SCISSA & diuisa relinqueret.

Siquidem Ducatus Mazouiæ mera est hereditas & corpus Regni Polonię, possessusq; est ab initio à præfatis Ducibus Iure feudi. Quo quidem Iure iam maior pars ipsis Ducatus antea successiuè ad prędecessores Maiestatis suæ & Regnum Pol. recidit. Nempe Terra Raveñ. Terra Sochaczouieñ. Terra Gostineñ. Terra Ploceñ. Terra Visneñ. quæ omnes Terræ sunt Mazouiæ, sed eo Iure ad Regnum deuolutæ, atq; id non solum mascula stirpe non deficiente, sed etiã fratribus superstitibus partitis inter se bonis sibi inuicem nunquam succedere potuerunt, eoq; minus nunc succedere possent cum uniuersa stirps mascula defecit. Quod scientes & intelligẽtes domini Duces nouissimè defuncti, obtinuerant à Maiestate sua eam gratiam magnis precibus & seruitiis suis, Quod ipsi duo fratres sibi inuicem succedere potuissent, et concessum illis erat hoc Priuilegium à Maiestate sua, non sine magnæ clementiæ testimonio, prout Literæ eo nomine confectæ satis declarant.

ARTICVLVS I.

Confirmantur Iura Mazouitarum.

OMnia Iura, Priuilegia, donationes, consuetudines, libertates, prærogatiuas, & successiones omnes omnium Nobilium, quorumuis subditorum nostrorum in Ducatu Mazouię, tam publicè quam priuatè, iustè & legitimè datę & emanatæ, in quorum seu quarum extãt possesione pacifica, in uita Ducum & dominorum suorum, confirmamus, & in robore conseruamus perpetuo. SIMILITERq; omnia Statuta Terrestria eiusdem Ducatus, cõsuetudines & articulos, quo ad Iudicia Terrestria & Castrensia in omnibus causis, controuersiis, & rebus quibuscunque in suo ordine antiquo, Statuto, tenore, & consuetudine conseruamus & confirmamus, iuxta antiquam eiusdem Ducatus consuetudinem, quibus non debent derogare nouæ consuetudines Regni perpetuò.

Sig. sin. Petriẽ. 1529. Ex Statuto Mazou.

Iuramentum præstitum per subditos Ducatus Mazouiæ feria quinta in uigilia exaltationis S. Crucis 1526.

EGo S. spondeo & Iuro, quia Sereniss. Principi & dño, domino SIGISMVNDO Dei gratia Regi Polo. Magno Duci Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, &c. domino meo gratiosissimo, eiusq; Maiestatis SVCCEssoribus Regibus Polo. fidelis, obsequens, & subiectus ero, ac omne bonum & commodum suæ Maiestatis & successorum ipsis Regum & Regni Pol. procurabo, ac promerebo, & quę sensero illis nocitura fore præcustodiam, & præcauebo, ac pro posse meo auertam, omniaq; fideliter & obsequenter curabo & faciam quæ ad bonum & fidelem subditum pertinẽt, ita me Deus adiuuet & sancta Christi crux.

Ducatus Mazou. Maiori Pol. adscribitur.

COnsentimus, ut iste Ducatus adiungatur & adhæreat, sicut & aliæ Terrę, Terris Maioris Pol. Quando pręsertim & Ducum tempore Duces ipsi erant cum Terris Maioris Pol. tempore belli. Nec ob aliam causam Terra Vischneñ. ipsis Terris Maioris Poloniæ sit adiuncta.

Ratio tamen ęqua Mazouitarũ haberi non potest atq; Polonorum, durantibus Constitutionibus illorum.

NVncq; ex Terris Mazouiæ cum multa à nobis postularent, quæ concedi solent per nos aliis subditis nostris Regnum incolentibus, & Statutorum communi Iure fruentibus, à nobis hoc responsum tulerunt, quod dum sunt Iure & consuetudine ab aliis Regni nostri subditis seiuncti, nõ in omnibus eorum eadem ratio haberi posit, quæ habetur subditorum Regni. Sed si aliquãdo Iuribus & consuetudinibus se coæquare Regni nostri subditis uoluerint, quod in eorum arbitrio est positum, tum eorum ratio æqualis cum aliis est futura. Interim autem in eorum moribus, Iuribus, Priuilegiis, & consuetudinibus Priuilegio nostro confirmatis illos conseruabimus.

CAPITVLVM VIII.

Rex Sigismund. Duci Baren. ad quasdam Inscriptiones consentit.

SIGISMVNDVS Dei gratia Rex Pol. Manifestum facimus per præsentes uniuersis. Quia pro necessitudine & amore mutuo, qui nobis est cum Illustr. Principe domina Isabella Mediolani & Barij Duce matre, et socru nostra charissima, illi gratificari uolentes, ut in uita sua possit partim de seruis suis, partim etiam de religione & sacricolis bene mereri, & suę, suorumq; saluti consulere, tenore pręsentium consentimus, ut quandocunq; illi libuerit, possit inter seruos, & ad pia opera, aut quemadmodum illi melius uidebitur, decem millia Ducatorum in auro ex prouentibus annuis Ducatus Bareñ. distribuere, uel ad distribuendum inscribere, seu obligare. Promittimusq; uerbo nostro Regio pro nobis, & Illustriss. filio nostro Sigismundo nos eandem distributionem seu obligationem per eius Illustritatem factam, firmam & ratam habituros. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum præsentibus est impressum. Datum Cracouię die quarta Februarij. Anno Domini 1523. Regni uerò nostri 17. Sigism. Rex significat.

Vniuersitati ciuium Ciuitatis Bareñ. & Moduneñ.

MAgnifici, Nobiles, & Egregij, fideles nostri dilecti. Accepimus Literas quibus nobis dolorem nostrum de obitu Illustris Ducis Isabellæ, & fidem uestram erga nos declaratis, de qua non aliter nobis psuademus, neq; dubitauimus quin in eo euentu uos ita exhiberetis, uti probos & fideles subditos decet. Nos etiam uolumus ea erga uos gratia, & æquanimitate uti, & tales uobis Officiales præficere, ut nobis subesse nunquam Iure uos pœnitere queat.

Iohanni Dantisco & Ludouico Decio Iosto Oratorib. suis.

NObiles fideles dilecti, hesterno die allatæ sunt nobis Literæ Iosti ex Bario, quibus significat statum illius, & omnes res rectè se habere, nihilq; aduersi illic ortum, præter tumultum contra Iosue, qui & ipse tandem est sopitus. Allatę quoque nobis sunt Literæ à Ciuitatibus Bareñ. & Moduneñ. quibus fidem suam erga nos aduersum abundè testãtur, quam, & aliorum pariter Iostus ipse declarat, prætereaq; scribit esse magnas quęrimonias omnium subditorum aduersus Iosue, & alios Officiales. Proindeq; efflagitant, ut cum illis iustitia ministretur, petitur confirmatio Iuriũ & Priuilegiorum, petuntur boni & æquanimes Officiales. Quocirca omnium prima erit illic cura uestra, ut uidelicet compositis & sopitis rebus, si quæ in perturbatione sunt, iustitiam unicuiq; ministretis, & Officiales tales cõstituatis quorum probitas & fides spectata est, & populo essent ex sententia. De Priuilegijs confirmandis respondimus nos id facere uelle, quod & uos illic eis polliceamini, & transumpta illorum nobis mittatis, quibus uisis libenter confirmabimus, quæcunq; iusta & honesta fuerint.

Carolo V. Cæsari.

SErenissime ac excellentissime Princeps. Significatum est nobis nuper ex Mediolano Illustr. dominum Mediolani Ducem petere decreuisse, uel fortè iam petiuisse à Maiestate uestra, ut Consilio Regni Neopolitano demãdare dignetur, quo Ducatum Bareñ. ad nos Iure legitimæ successionis deuolutum acciperet in sequestrũ: in quo idem dominus Dux Mediolani nescimus quid Iuris sibi competere asseuerat, & deducere nititur Illustr. olim dominam Isabellam de Arragonia Ducem Mediolani & Barij socrum nostram non hæreditario Iure, sed duntaxat uitæ suæ spacio illũ possedisse. Nos non dubitamus Ius certum & indubitatum penes nos & Sereniss. dominam Bonam coniugem nostram esse. Quod quidem non uerbis sed Literis, non unis, sed pluribus, sine cõtrouersia probare poterimus, quorum beneficio post mortem ipsius olim dominæ matris & socrus nostræ possessionem illius Ducatus continuauimus, quaq; priuari citra insignem iniuriam nostram non possumus. Cùm enim ad disquisitionem uentum fuerit, melius diplomata seu Priuilegia nostra quam nuda uerba uim Iuris & iustitiæ declarabunt.

Legatio

Legatio Sigismundi Regis ad Carolum V. Cæsarem data Stanislao Borek Canonico Cracouiensi.

CVm proximis his mẽsibus Illustrissima domina Isabella de Arragonia, Ducis Mediolani & Barij suæ Serenitatis mater, & socrus, ab hac uita discessisset, relicto iusto & hæreditario Iure Ducatus Baren. Sereniss. Bonæ coniugi Serenitatis suæ, filiæ uerò suæ, ad capiendamq; possessionem eiusdem Ducatus, Serenitas sua ipsius Sereniss. coniugis suæ nomine, Nuncios & Procuratores nulla mora facta misisset, illicq; ea ipsa possessione accepta, & aliquanto tempore continuata: rerũ & negociorum eiusdem Ducatus curam & administrationẽ suscepissent, Vicerex uestræ Maiestatis Regni Neapolitani eandem possessionem illis ademit, & sequestrem constituit qui ad causæ diffinitionem eidem Ducatui præesset: quasi lis esset sub Iudice, cum reuera nulla unquam fuerit, nec esse possit.

Totum enim Ius ipsius Ducatus apud Sereniss. dominam Reginam est ex legitima successione: cuius uim & seriem ex Literarum & Priuilegiorum exemplis, quæ mecum attuli, uestra Maiestas probe cognoscet.

Miratur autem uehementer Seren. domini mei celsitudo, cur & qua ratione tanta iniuria sit ei irrogata: cum totius orbis hominum Ius esse peculiare nõ ignoret, possessionem bonorum nemini nisi ad disquisitionem uocato, Iureq; uicto adimi solere. Si enim Illustriss. dominus Mediolani Dux aliquid Iuris haberet, quo sibi persuaderet hunc ipsum Ducatum fore suum: alijs modis quam ui Iusticia sua sibi quærenda erat.

Carolo V. Cæsari Sigism. pro restituto Ducatu gratias agit.

SErenissime ac excellentissime Princeps &c. Nuncius noster quem in causa Barensi ad uestrã Maiestatem miseramus tandem redijt: duas res gratissimas afferens, quarum hæc potissima est, qđ declarauit V.M. in ea beneuolentia erga nos pmanere, quã nobis ex ea sanguinis cõiunctione, quæ nobis cum illa intercedit pollicebamur: est deinde nobis per quã gratum qđ V. Maiestas Ducatum Baren. nobis restituere dignata est, nõ adeò propter ea cõmoda quæ illinc habituri sumus, quã quod hi diffidentes animos nostros inuicem uidere uellent, qui alienis malis lætari solent. Agimus igitur uestræ Maiestati quas maiores possumus & debemus gratias, relaturi etiã quacũque parte & occasiõe id facere possumus, ut amori nostro nunq; intermorituro, sed ppetua serie permãsuro ad summã coniunctionem nihil defuturũ esse uideatur. Cæterũ quia is Orator noster qui iãpridem apud uestrã Maiestatẽ fungit munere sibi à nobis iniũcto ob eas necessitates quæ subinde se offerũt adhuc munus ipsum aliquãtisper est obiturus, referretq; à nobis nõnulla uestræ Maiestati: Idcirco rogamus illã plurimum, dignetur eius uerbis, qua solet benignitate, æquè ac nostris proprijs fidem adhibere. Valeatq; fœlicissimè M.V. & uoto suo in omnibus optatis potiatur, nosq; habeat cõmendatos. Datũ.

Eidem Carolo V. Cæsari.

SEreniss. ac excellentiss. Princeps &c. Rediens dudũ ad nos à uestra Maiestate Nuncius & Secretarius noster Borgius, declarauit nobis à M. V. nos in possessionem Ducatus nostri Baren. & Principatus Rossani restitui mãdauit & Literas ad eã rẽ opportunas nobis attulit, de quo officio & amore fraterno M. uestræ fuimus admodũ cõsolati, & illi ẽ uestigio gratias quas debuimus p Literas nostras egimus: uerũ facti nunc sumus certiores illinc ab Officialibus & Procuratoribus nostris ipsam possessionem nobis uigore Literarum Maiestatis uestræ restitutam denegari, remq; prætextu quarundam Literarum aliarum Maiestatis quæ ex diametro sunt contrariæ inuestiturę, & alijs Literis nobis concessis in longum produci. Quibus scriptum dicitur (quod admodum nobis mirum uidetur) ut nisi uocato prius Illustriss. domino Duce Mediolani de restituenda nobis possessione nihil fieret: ut hac mora & difficultate iniecta, pariãt nobis aliquod incommodum, hi qui & fauorem nobis Maiestatis uestræ inuident, & nostrã mutuam coniunctionem, & necessitudinem ægrè patiantur. Cum autem & nos uocati non fuerimus quando possessio nobis indicta causa adimebatur, qui ad illam legitimè successimus, obtinuerimusq; insuper inuestituram à Maiestate uestra, facto illi debito homagio, quæ concedi non solet nisi possessoribus, uel quibus possessio Iure debetur. Proindeq; sequestrum cum ipsa Inuestitura nequaquam cohærere potest. Quocirca rogamus etiam atq; etiam M. V. ut fratrem nostrum honorandiss. non patiatur nos ita &

coniun-

coniunctionem & necessitudinem nostram mutuam apud se per æmulos nostros labefactari, ut etiam illud saltem quod nobis Iure optimo debetur, & M. V. iam semel concessit, & restituendum commisit consequi nequeamus: iubereq; dignetur M. V. denuo, ut citra istas productiões & difficultates nobis ipsa possessio bonorum nostrorum reddat, qua potiti, parati erimus coram M. V. aut eius collaterali cõsilio, nõ ipsi solum Illustr. domino Duci Mediolani, sed etiam unicuiq; alteri pro Iure nostro respondere.

Carolo V. Cæsari Sigismundus Rex.

SEreniss. ac excellentiss. Princeps, Fecerunt nos certiores Officiales & Procuratores nostri hactenus, Arcem Baren. nõ esse nobis restitutã, nõ possumusq; non uehementer mirari, ut cum semel M. V. Cæsarea pro sua æquitate ac in nos animi sui propensione super Inuestiturã ipsius Arcis Baren. dederit assensum, & beneplacitum suum, unde fit istud impedimentum, quo minus Decretum M. V. Cæsareæ locum habeat. Propter ea rogamus M. uestram omni studio ut tandem possessionem eiusdem Arcis Baren. nobis reddi & liberè dimitti faciat, & ut M. uestra Cæsarea aures hominib. maleuolis non accommodet, qui inter nos dissidium quærunt, coniunctionemq; ac mutuam beneuolentiam & necessitudinem nostram dirimere contendunt, faciet Maiestas sua rem sua uirtute & nostra in se perpetua obseruantia dignam.

Legationis ad Cæsarem fragmentum.

NVncius noster hoc aget diligenter, ut restituamur in possessionem Ducatus Baren. & si Dux Mediolani aut quiuis alter prætendit se aliquod Ius habere ad Ducatum ipsum Baren. cum uocabit nos, aut Serenissimam coniugem nostram dominam Reginam in Ius, stabimus paratissimi omni Iudicio.

Et cum M. Cæsarea uult ministrare iustitiam Illustr. domino Francisco Duci Mediolani de Ducatu Baren. roganda erit, ut similiter administrare uelit nobis iustitiam in Ducatu Mediolanen. & in dotibus auiæ Sereniss. coniugis nostræ dominæ Reginæ, hoc est, in Ciuitate Cremonen. quoniã Maiestas sua Reginalis plus Iuris habet ad Ducatum Mediolanen. quam habet Dux Franciscus in Ducatu Baren. Aequum enim est & ualdè cõueniens & cum M. sua Cæsarea, uult ministrare iustitiam in uno, uelit etiam ministrare illam & in alio.

Item excusabit nos Nuncius quod tam diu homagium debitum Cæsareæ Maiestati non præstitissemus, nam id non negligentia ulla, sed cum propter longinquitatem itineris tum propter multas occupationes bellicas & curas, quibus ad hoc tempus districti fuimus facere distulimus. Nunc uerò mittimus mandatum sufficiens ad illud præstandum nam de Iure uiuente Illustr. olim matre nostra domina Isabella præstare non attinebat, nec eramus obligati. Iurabitq; Nuncius homagium nomine Reginal. M. prius, & demum si necessarium erit, Iura etiam præstabit nostro nomine postremo. Quamuis autem in uita eiusdem Illustr. matris nostræ populi & Vasalli Ducatus nostri Baren. promiserunt & rogauerunt solenni stipulatione, quod Sereniss. dominam Reginam post mortem & fœlices dies dictæ Illustr. dominæ Isabellæ Ducis. habituri essent in suam ueram & utilem dominam dicti Ducatus ac Ciuitatum & Terrarum ad illam spectantium, tãquam unicam legitimam & uniuersalem hæredem Illustr. olim dominæ Ducis. eiq; præsenti, recipienti, & stipulanti ad sancta Dei Euangelia corporaliter manibus iunctis tacta sponte iurauerunt, & iuramenta corporalia præstiterunt. Quia tamen id fecerunt absq; consensu Cæsareæ & Catholicæ M. roganda erit M. sua Cæsarea & Catholica consentire dignetur & admittere, ut dicti Vasalli & populi denuo Iuramentum faciant, & promittant, modo quo supra dictæ Seren. dominæ Reginæ quod eam recognoscent ueram dominam & patronam dictarum Ciuitatum & Terrarum, eiq; de omnibus & quibuscunque fructibus, redditibus, introitibus, & prouentibus illarum respondebunt, & responderi facient & secundum Iura & Constitutiones Regni Neapolitani, sicuti decet Vasallos facere & exequi.

Item impetrandæ erunt commissiones efficaces ut præfecti Cæsareæ Maiestatis non molestent deinceps nos in Ducatu ipso Baren. sed ut deinceps securum illum semper habeamus ab omni perturbatione.

Item quoniã Illustris olim mater nostra moriens multas donatiões & legata fecit testamento suo seruitorib. suis, & alijs multis personis etiã ad uitã illarũ, alienando multos prouentus Ducatus nostri Baren. quod facere nõ potuit obstantib. pactionib. & Cõuentionibus

matrimonialibus quæ inter nos & illam intercesserunt: roganda erit M. Cęsarea ne eiusmodi testamentum & legata approbet, & confirmet, & si forte iam confirmauit et approbauit ignara existens de Iure nostro & pactione prædicta, ut cassare & inualidam facere priorem suam confirmationem surreptitiæ obtentam nostra & iustitię causa dignetur: prout apparet in capitulis Matrimonialibus quæ ostendentur.

Item petet nuncius noster à M. Cæsarea quod restitui faciat quatuor pascua montis serici quæ sunt ablata nomine Maiestatis suæ Cæsareæ, eo prætextu, quod prius ad usum Maiestatis suæ tenebantur.

Omnia autem supradicta aget nuncius, & tractabit communi consilio & opera cum Ioanne Dantisco nuncio nostro quem antea ad M. Cæsaream misimus.

Iustitia autem quam Sereniss. coniunx nostra domina Regina habet ad Ciuitatẽ Cremonam, est ista: Ea enim Ciuitas Cremona data fuit in dotem ab Illustriss. domino Duce Philippo uicecomite Illustriss. dominæ Blancæ filiæ suæ, quæ collocata erat in matrimonium Illustr. Comiti Francisco Stoicię proauo suæ Maiestatis, ex quo connubio nati sunt filij multi, qui omnes habuerunt dominium & prouentus dictæ Ciuitatis pro rata parte: Existis autem successoribus non extat persona aliqua legitima, nisi ipsa Sereniss. domina Regina, & Dux Franciscus: propterea medietas est de mera iustitia suæ Maiestatis, imò & plusquã medietas, ea ratione quod fœlicis memorię Illustr. domina Isabella Ducissa suę M. mater fuit filia Illustr. dominæ Hyppolitæ Sforciæ Ducissæ de Calabria filiæ legitimæ dictæ dominæ Blancæ, & ob id dicta Sereniss. domina Regina haberet Iustitiam & Ius in duabus partibus ex tribus dictæ Ciuitatis.

Mandati fragmentum.

SEd cum Illustris dominus Dux Sfortia pro Ducatu Barensi, ad quem nullum Ius habet, nos imperat, nos uerò ad Ducatum Mediolani plenum & perfectum Ius habeamus, Nihilominus tamen pro Ducatu Bareñ. respondere non abnuimus, modo rogamus Cæs. M. quam & tu uerbis nostris roges, ut cum primum de Ducatu Bareñ. nobis lis mouebitur, sua M. unico atq; eodem Iudicio, unoq; actionis cõtextu causam etiam Ducatus Mediolaneñ. atq; ita & Ciuitatis Cremoneñ. ad quam etiam Ius habemus dijudicare, determinare, & diffinire iubeat: id nos paribus, uel etiam maioribus officijs & meritis suæ Maiestati rependere semper præsto erimus.

Sigismundus Comiti de Nassom.

ILlustrissime Princeps nobis charissime, facti sumus certiores Illustr. Principem Franciscum Sforcia uelle nos impetere, & in Ius uocare pro Ducatu nostro Bareñ. cui nos non abnuimus quidem respondere Iure & Iustitiam nostram declarare, uerum cum nobis etiam Ius competat ad Ducatum Mediolaneñ. & Ciuitatem Cremoneñ. Rogamus plurimum tuam Illustr. facere uelit operam suam apud Cæs. M. ut cum nobis instituetur actio pro Ducatu Bareñ. committere dignetur M. sua Cæsarea, quo uno, eodemq; iudicio pro Ducatu quoque Mediolaneñ. ac Ciuitate Cremoneñ. ad quam etiam Ius clarum habemus, cognoscatur & difiniatur: informabit de his & alijs nostris negotijs plenius tuam Illustr. Orator noster Magnificus Ioannes Dantiscus de mente nostra sufficienter instructus: quem benignè audire, & plenam illi fidem adhibere uelit: nos uerò uicissim omnibus in rebus quibuscunq; poterimus tuæ Illustritati hanc operam referre curabimus. Datum.

CAPITVLVM IX.

De Samogitia & Pomerania.

SI Cosmographi non seorsim Samogitiæ & Pomeraniæ meminisse solerent, diuersumq; genus hominum Samogitas à Lithuanis, & Pomeranos à Pruthenis asseuerarent: & nisi præter ea ita rem sese habere ipse quoq; audiam: certe ego eas Prouincias, ipsam uidelicet Samogitiam sub Capitulo de Lithuania, cuius utiq; pars esse præsumitur: & Pomeraniam sub Capitulo de Prussia, cui saltem contermina est: reposuissem: ne nimium diligenter Prouincias Regni enumerando, uel Cymini sector, ut est in prouerbio, uel intempestiuus opũ Regni ostentator cautis lectoribus, ut hospitibus delicatis esse uidear. Ac proinde iam longe alia scripturienti penè oblito in memoriam earum Prouinciarum recordatio subijt. Vtcunq; autem illæ Prouinciæ, suis Magistratibus ac Iuribus diuisæ, ac descriptæ sint: cum tamen nulla publica Literarum monimenta de eis habeam, meminisse potius hic earum Prouinciarum, quam ipsa earũ Iura, quibus Regno cohærent recensere cogor, hoc unum interea sufficere arbitratus, si earum alteram Regum Pol. alteram autem Ducum Lithuaniæ semper proprias ac tributarias fuisse, & esse, meminero.

CAPITVLVM X.

De Moldauia siue Valachia.

Homagium Palatini Moldauiæ.

POst plures tractatus inter Serenis. P. & D.D. Kazimirum tertium, Regem Pol. et Barones Poloniæ suæ Ser. et Regni nomine ex una, et inter Magnificũ Ioan. Stephanum Palatinum Moldauiæ, armigerosq; ipsius suo et Terræ Moldauiæ similiter nomine parte ex altera, partim personaliter, partim etiam per Regiæ M. nuncios diebus aliquot ab aduentu ipsius in præsentem diẽ habitos, dominus Palatinus Moldauiæ qui supra, propter defensionem à Poloniæ Regno habendam, feria secunda proxima post festum Natiuitatis Virginis gloriosæ Marię ad homagium Serenis. Principi domino Kazimiro Pol. Regi &c. inclitæq; suæ Pol. Coronę pręstandum, se, posteros, et Terram suam Iuramento ad fidelitatem, subiectionem, et obedientiam perpetuò seruandam, habendam et obstringendã consensit, hora tertiarum, eademq; die hora meridiei, uel paulò serius, homagium et corporale Iuramentum præstitit, iuxta informationem per M. R. datam. Primum itaq; Maiestate R. cum adhuc ille abesset, solium suum in Corona qua coronatus est, ascendẽte, ibiq; in apparatu integro, quem circa coronationẽ induit, sedente, Maiestatis sede septa Spiritualibus et Sæcularibus Prelatis et Summatibus infra scriptis, Stephanus Palatinus à M. R. per Magnificos nuncios ad uiendũ, faciendumq;, ea quæ debet, auisatus et conductus cum omnibus suis armigeris, Boiaris uulgari eorum dictis, eques uenit: ad latus uerò per unum suum fidelem habebat, cui Banderium quoque magnum sericeum coloris rubri, in quo arma Terræ Moldauiæ pulchrè auro depicta erant, præferebatur. Sui uerò omnes Terrigenæ bona hæreditaria, in Moldauia habentes, et alij omnes Curieñ. notabiliores Banderia parua, quilibet suum equum insedendo, manu tenebant. Ipsius, et Regijs clangentibus tubis: accedensq; ad solium M. R. ex equo descendit, dein Banderium manibus corripuit, ac mox cum Banderio uersus solium processit: id etiam sui omnes post eum fecêre: immediateq; solium accedens, flexis suo more genubus, et capite prono, Banderium usq; ad terram inclinat: similiterq; facientibus subditis: tenorẽ homagij his uerbis proferebat, M. Regia immota sedente, sed stantibus dominis: his uerbis in facie M. R.

Clementissime mihi Rex, ego Serenitati uestræ homagiũ facio, et præsto cum omnibus Terris, et hominibus meis, et peto tuitionem Serenitatis uestræ, et circa Iura, in Iureq; meo, et Dignitatibus cõseruari. Hic adhuc Banderium tenuit, pro genu autem flexione, de ritus sui more capite inclinato, tacto signo crucis sanctæ Iusiurandum fecit corporale, his uerbis:

Gratiosissime Rex, ego homagium pręsto, et Iuro, ac etiam promitto fideliter sine dolo et fraude uestræ Serenitati, successoribusq; Serenitatis uestrę Regibus et sacrę Coronę Regni Pol cum omnibus Terris, Baronibus, et hominibus meis, fidelitatem, esseq; fidelis et obediens Serenitati uestræ successoribus, et Coronæ Pol. Regni. Sic me Deus adiuuet, & sancta Christi crux.

Mox Iuramento finito, hęc respondit M. R. uerba residens in sede Maiestatis suæ: Nos te et Terras tuas in nostram protectionem recipimus, et circa omnes Dignitates & Iura omnia Terrarum tuarum tanquàm Palatinum nostrum relinquimus.

His dictis osculata est eum Maiestas Regia.

Osculo facto recepit Banderiũ M. R. manibus suis de Palatini manibus, in manusq; Marschalci Regni illud dedit. Hic primum armigeri omnes Palatini Moldauiæ stantes circa solium Maiestatis, sua Banderia parua è manibus in terram strauerũt, Marschalcoq; Regni prędicto Banderium magnũ de solio Maiestatis, iuxta ac conclusum erat, ad Thesaurum Regium deferente, et parua illa per Cubicularios M. R. collecta, itidem ad Thesauri locum ferebantur seruanda. Noluit quippe Palatinus et armigeri sui consentire, ut intra tractandum diriperentur: quin petijt ipsorum ut Banderia homagialia honestè seruarentur: propter maioris amicitiæ autoramentum. Quo facto M. R. non longè à se Palatinum tanquàm amicum et suum homagialem penes se locauit, & consedentibus illis, armigeri ipsius omnes sub forma iurauerunt tacta cruce.

Nos Barones, Vasalli, & tota terra Moldauiæ præstamus homagium nostro & totius communitatis Terræ Moldauiæ nomine, Serenissimo Principi domino Kazimiro & successoribus Regibus Pol. & Coronę Regni Pol. promittimusq; & iuramus omnem fidelitatem, subiectionem, & obedientiam in perpetuum Serenitati suæ Regno, & Regibus Poloniæ. Ita nos Deus adiuuet, & sancta Christi crux.

Quod

Quod quidem Iuramentum quidam eorum manibus cruci appositis, quidam uerò expansis supra, fecerunt. Eo facto Regia Maiestas omnes Palatini armigeros, uniuersam deniq; Curiæ suæ iuuentutem, militiæ symbolis insigniuit.

Huius actus Regij & Pol. Regni, tam notabili celebritati pro cærimoniarum more Reuerendiss. & Reuerendus in Christo patres & domini, ac Magnifici, Venerabiles, Strenui, Generosi, ac Nobiles interfuêre: Ioan. Vatropa Archiep. Leopolieñ. qui sancta tenebat ad Iuramenta. Matthias de Stara Lompza Episc. Camenec. & Ioan. Targouiczki Electus Chelmeñ. eidem suffragantes: Iacobus de Dambno Castellanus & Capitaneus Cracouieñ. qui ceruici Regio sacrũ imponebat, dirigebatq; diadema. Matthias de Bnyn Posnanieñ. Ioan. Amor de Tarnouu Cracouieñ. Spitko de Iaroslauu Sandimir. qui Sceptrũ Regni gerebat, differebantq; quippe hi domini Cracou. & Posnañ. Palatini, quod uterq; illud ferre nitebatur alter alteri se præferendo, unde unanimi consensu Pal. Sandom. Sceptra dedere pro hac uice duntaxat, Ioan. de Pilcza Russię generalis, Iacobus de Buczacz Podoliæ, & Dobeslaus de Bussouu Belzeñ. Palatini: Raphaël de Iaroslauu Sãdomirieñ. qui etiam Regni Marschalcatũ gerebat, Nicolaus de Kurozuanki Siradieñ. Ioannes de Koszczyelec Dobrineñ. Nicolaus de Zmigrod Præmiss. Michaël de Buczacz Halicieñ. Castellani: Creslaus de Kurozuanki Decanus Gneñ. Cancell. Petrus de eadem Kurozuanki Thesaurarius qui sub hac differentia pomum tenebat, Cancellario ipso homagij & Iuramentorum formam atq; tenorem pronunciante, Gregorius de Lubranyecz Præpositus Skarbimirieñ. Vicecancel. Regni Pol. Stanislaus de Brosno Marschalcus, Ambrosius Pampouski incisor Curiæ M. R. Ioan. Podlodouuski Zarnouieñ. Ioan. Oleski Malogosteñ. Castellani, Nicolaus de Tanczyn Gladifer, Ioannes de Tarnouu Vexillifer Cracouieñ. alijq; quam plures Nobiles iuuenes, & Regni indigenæ fide digni.

CAPITVLVM XI.

De Ducatibus prædictis à Regno, ab seseq; dislimitandis.

Lithuaniam à Mazou. Commissarij dislimitent.

PRouidentes difficultatibus & grauaminibus subditorum nostrorum Regni & Magni Ducatus Lithuanię, quæ occasione granicierum inter eadem dominia & Mazouiam tum inter Magnum Ducatum & Regnum sæpe contingunt, uolumus & decernimus, ut quotiens opus fuerit per nos Commissarij deputentur, & mittantur nostris expensis prouidendi, ad faciendas easdem granicies & iniurias componendas, occasione illarum hincinde exortas, quatenus absq; quærentium onere Iustitia eis ministretur.

Sigism. Crac. 1510.

DE EODEM.

Dietæ & Iudicia antiqua inter Ducatus Lithuaniæ, Prussiæ & Mazouiæ, in locis solitis pro omnibus iniurijs & uiolentijs subditorum ex utraq; parte fieri debent de cętero, & innouari, iuxta antiquam consuetudinem & processus Terrestres.

Sigism. Petric. 1529.

DE EODEM.

Commissarios iam nunc ad fines Regni emittemus, qui tam de finium regendorum, quam de alijs causis nomine iniuriarum suscitatis certum aliquid constituerent. Quocirca iam eos nominare, & dare uolumus.

Sigism. Crac. 1543.

DE EODEM.

Quia tenemur paci & tranquillitati subditorum nostrorum consulere, Commissarios ad dislimitanda dominia Regni nostri à uicinis dominijs, puta Hungariæ, Marchiæ, Silesiæ, Pomeraniæ, Lithuaniæ, & Prussiæ, necnon ad resarcienda damna & iniurias mutuas designauimus: Cui quidem nostro instituto ut quam citissimè satis fieri possit, dabimus operam diligentem. Commissarij autem nostri etiam diligenter curabunt, ut pro ijs damnis, quæ per communes Commissarios Serenis. Regis Romanorum, & nostros in Silesitis sunt decreta, hominibus nostris satisfactio iusta & competens impendatur.

Sigism. Aug. Petr. 1550.

FINIS TOMI I. POLONICAE HISTORIAE.

BASILEAE,

PER SEBASTIANVM HENRICPETRI, ANNO SALVTIS NOSTRÆ INSTAVRATÆ, CIↃ. IↃ. XXCII. MENSE SEPTEMBRI.

POLONICAE HISTORIÆ CORPORIS:

TOMVS II.

IN QVO VNIVERSALES HISTORIAE, SCRIPTAE de regno Polonico, uel de integra regum aut principum Poloniæ & Lithuaniæ familia continentur.

Scriptorum, qui in hoc Tomo compræhensi sunt, Catalogum habes in sequente charta.

BASILEÆ,

ANNO CIↃ. IↃ. XXCII.

CATALOGVS SCRIPTORVM, QVI IN HOC TOMO II. POLONICAE Historiæ compræhensi sunt.

INDEX RERVM MEMORABILIVM ET NOTATV DIGNISSIMARVM, QVAE IN TOMO II. POLONICÆ HISTORIÆ CONTINENTVR.

Vngarorum

FINIS INDICIS RERVM AC VERBORVM TOM. II. POLONICÆ HISTORIÆ.

Nota in hoc Tomo II. pag. 797. lin. 1. hæc uerba desunt: Tartari tamen intra sextum diem.

TOMVS II.

POLONICARVM RERVM, IN QVO GENERALES ET COpiosæ historiæ compræhenduntur.

MATHIAE DE MICHOVIA CHRONICA POLONORVM, A' PRIMA PROPAGATIONE ET ORTV Polonorum usque ad annum Christi M. D. IIII.

AD ILLVSTRISSIMVM, INVICTISSIMVMQ'VE PRINCIPEM ET DOMINVM, DOMINVM SIGISMVNDVM DEI NVTV POLONIAE REGEM, Magnum Lithuaniæ ducem, Rusſiæ, Prusſiæ, Pomeraniæq; Dominum & hæredem &c. Iodoci Ludouici Decij Vuiſſenburgen. ſacri Lateranen. & Imperialis Palatij Comitis in quatuor libros hiſtoriarum regni Poloniȩ excellentiſsimi Domini Matthiæ de Michouia artium & medicinæ Doctoris, & Canonici Cracouien. nuncupatoria epiſtola.

SVPRA multas iam hominum ætates, Rex Illuſtriſsime, à ueteribus hiſtoriæ laudes atq; commoda literis mandata, ad poſteros tranſmiſſa, hiſtoriamque memoriæ rerum geſtarum ſolam fidelem eſſe teſtem conſtat. Quod quum adeò clarum eſt, ut iam omnium mortalium aſſeſſu, unicum fermè domi foriſque, pace uel bello, hiſtoria hominum uitæ ſit documentum, nõ apparet quare hoc loco ingens onus aſſumendum, & ſingulæ hiſtoriæ dignæ laude percenſendæ forent. Quum uel ex paucisſimis ſumma omnium, facili etiam negocio exiſtimari queat. Taceo enim quod ueterum, maiorumq; geſta abſque literarum monumentis perpetua obliuione deliteſcendo interirent, animusq; ſimul cum corpore omnibus ſæculis efficeretur mortalis. Sileo item quod ad pleraſq; uirtutes mortalium animi ueterum exemplo (quod ſola hiſtoria accipitur) ingenti deſyderio euehuntur. At ſatis in uniuerſum uidetur enarratum, ſi mortalibus perſuadetur, omnem uiuendi normam à rerum initio in hanc hominum ætatem ex longo temporum interuallo ſuſceptam eſſe, & ita illam humanis rebus ſemper fuiſſe neceſſariam, ut ſi unicum illius beneficium demeretur, omnium mox mortalium ordines, leges, atq; uiuendi uſus interirent. Virtutes nullius exemplo traditæ, nec imitandæ, deperderentur. Contra, uicia, uti libido, & ad mala cupidus animus monerent, ſupremo humanæ uitæ malo inualeſcerent. Quid ſi hiſtoriam rerum geſtarum ſolam memoriam & indicem ab omnibus mortalibus extinxerit aliquis, num protinus hominum uita ab ipſis brutis etiam (quibus nihil niſi præſens rerum natura commune eſt) uix ſecerni poſsit, & prorſus animi immortalitas auferetur, ſi neq; præterita recogitet, neq; futura conſilio, ac à maioribus accepto exemplo præueniat? Nam quis Aegyptiorum ſapientiam, Hebræorum cultum & religionem, Græcorum doctrinam, Romani imperij ſummam maieſtatem, maximorum deniq; regnorum gloriam & (ut uno concludam uerbo) res omnium gentium perenni dignas laude, niſi hiſtoria fidelis antiquitatis teſtis ad poſteros ſummiſit? Neq; operæprecium erit Philoſophorum omnium ſapientiam, ea dépta extinctam adnumerare, quum & hoc facili apparet negocio, neq; cœlitum uirtutes, neque aſtrorum cognitionem, neq; etiam ea, quæ ad ullum humanæ uitæ uſum pertinet, niſi ex hiſtoria & literarum uetuſtis dependere monumentis. Hiſtoria priſcorum hominum uſus, uitaq; docet, omnium rerum exempla præbet, & quicquid in ſecundis, aduerſisq; rebus agendum ſit, oſtendit. Nullius unquam imperij, aut urbis reſpublica tot animorum concordiam, niſi ſumptis ex hiſtoria exemplis permota, euocare potuiſſet, hinc mortalium ſapientiam, quantulacũq; exiſtit, ortam conſtat, qua ſemper, poſt dei optimi maximi nutum, res omnium gentium cõſilio ac labore diriguntur. Cæterùm ſcio non deeſſe qui fortunæ caſibus omnia ſubiecta putent, nihilq; fieri, nec hominibus accidere, niſi quod fortuna mundi domina attulerit, perhibent. Totus fermè mundus in eam ſententiam apud Ethnicos acceſsit. Reſpondet huic ſententiæ ſcitum Dionyſij poſterioris Tyranni ad Macedonem Philippum reſponſum. Philippus etenim quũ ex Dionyſio quæreret, qua eſſet ratione factum, quod ingens ſimul ac præclarum à patre acceptum imperium, tot opibus ipſe pollens, tantaque ſapientia præditus, contra hoſtes nequiſſet aſſeruare.

Scitum quidem Dionyſij dictum hoc eſt,poſt tantam acceptam cladẽ.Verum an magis ipſe for-
tuna,quam malo conſilio tanto imperio exutus eſt non habeo dicere. Mihi quidem ſublectum
aliunde conſtat,Deum,ſapientemq; aſtris dominari.Pręterea nõ magis fortuna quam cõſilio &
ultronea uoluntate res mortaliũ gubernari.Verumenimuerò multis hominum ætatibus cõſtat
in omni rep.quantumuis paruis inicijs,concordia res creuiſſe,contra quum principum & patrũ
populique animi in diuerſum abiere,mox odijs,diſſenſionibus res omnium gentium maximę
collapſæ corruerunt.Hoc malum in multas reſpublicas primum ſilenter irrepſit, paulò poſtquã
ſeminatum,in immenſum creuit,& omnem decorem & regnorum ſpeciem euertit. Neque hac
hominum ætate ab eo tutum apparet,quum nunquam in rep.malarum rerũ deſint artifices, qui
fraude,dolo,atq; aſtu quicquid uel ſaluum,uel integrum eſt,tranquillitatis impaciẽtiſsimi per-
turbare ſummis conatibus ſtudeant.His autem malis nullo unquam conſilio occurrẽdum erit,
quam eo quod ex ueterum rerum geſtarum hiſtorijs traditum accipitur,ſimulq; auctum ad po-
ſteros tranſmittitur.Iam non tam ex harum rerum breuiſsima aſſertione, quàm ueterum,moder
norumq; traditione ſatis,ſuperq; hiſtoriæ fructus ac laudes apparent, quæ quum tantæ ſemper
fuerint exiſtimatæ,quod totius uitæ humanæ ordinem,legesq; aſſeruarent,factum conſtat nul-
lum imperium,nullum regnum,nullam deniq; remp.unquam fuiſſe,quibus non maiorum ſuo-
rum res geſtæ domi,foris,pace,ac bello literis mandata eſſent,quibus monumentis uel uetuſta-
tis ſuæ rationem redderent,uel rerum abs ſe geſtarum,gloriam & famam ad poſteros tranſmit-
terent.Eaq; lege multarum gentium res bellicæ in altum euectę,quæ interceptis literis obliuio-
ne ſepultę perijſſent.Ita igitur quicquid Aſia,Aphrica,Europaq; clarum,memoriaq; dignum ha-
bet,hiſtoriæ & literarum beneficio habet.Id paulo antè paucis mortalibus commune,nimirum
quum literę adeò eſſent præcioſæ,ut non niſi maximis ſumptibus à principibus, uel ſupremo la-
bore ab his,qui obſcurioris ſortis eſſent adipiſcerentur,item Barbarorum feritate & ſęuicia mul
to maxima bonarum literarum pars extincta perhibetur,literæ in hominum uſurarę eſſe cœpê-
re,& multis ætatibus propemodum extinctæ periclitabantur,non modo apud eos quos Barba-
ros uetuſtas appellauit, uerum etiam apud hos quibus literarum dogmata ex ipſis fontibus
ſumpta fuêre,indeq; parum interfuit,quin & apud Italos Latini ſermonis cultus fuiſſet extin-
ctus.Verum Deus omnium rerum conditor,qui humanis rebus nunquam deeſt,& quæ ad uni-
uerſam opulentiam pertinent abundè præbet,paulò poſtquam hiſtoriæ,literæque penè interire
cœpiſſent,miram,neceſſariamq; mortalibus breui ſpacio characterum beneficio apud Mogun-
ciam Germaniæ repertam tradidit artem.Hac mox literæ auctæ,& omnium fermè gentium res
renatæ,in publicum prodiêre,reſtituta eſt iam priſcæ uetuſtatis memoria , & Philoſophorum,
diuinaq; ſapientia,& quicquid apud paucíſsimos multis iam ætatibus delituit, multiplicatum.
Factum eſt paulòpòſt huius artis beneficio commune omnibus,iamq; eo uentum eſt , ut nihil
unquam apud ueteres geſtum,quod non iam paulò antè quam hæc ſcriberem in apertum exie-
rit,hinc imperatorum,regum,populorum,nationum,rerumpub.urbium,ciuitatumq; res geſtæ
memoriæ commendatæ ſunt.Verum uniuſcuiuſque gentis & populi res tantò clariores, quan-
tò magis fortè eruditum nacti ſunt ſcriptorem , ita igitur omnium gentium fermè Chroniſmi
paſsim circumferuntur.Poloniæ uerò in Europa ampliſsimi regni res geſtæ in hanc ætatem in
occulto fuêre,haud ideò quod egregijs carerent factis,ſed quod ferò literarum cognitio rebus
bellicis iuncta atque inuecta eſt.Traduntur quidem apud externarum rerum ſcriptores de Sar-
matis & introcluſis his finibus populis quædam.Sed multò maxima pars rerum geſtarum, aut
illis incognita prorſus,aut ingrata ut ad poſteros mitterentur,fuêre. Itaque Sarmatarum atque
Polonorum res,eo uſque ſcriptorum penuria in occulto delituêre, quouſque excellens ille uir
præſtantis ingenij dominus Matthias Mechouien.artium & Medicinę Doctor,Canonicus Cra-
couien.&c.patriæ uices ſuſcepit,maiorum res geſtas,ex mutilis quidem fragmẽtis , à rerum in-
itio ad tua Rex inclytiſsime tempora quatuor libris expoſuit:opus ſanè neceſſarium atque uti-
le,quo mox uidere licebit,qua arte,quaúe uirtute tantum regnum ab initio creuit.Contra uitijs
inualeſcentibus,qua iterum moleſtia affectum ſępius inclinatum fuerit. Poſtremò quam crebro
(ut in cæteris humanę uitæ rebus fieri aſſolet)fortunæ motibus actum,nunc ſecundis rebus e-
uectum,nunc aduerſa ſorte depreſſum corruerit,in hoc opere quidem uidebitur à pleriſque diſ-
ſentire , quod aliter originem gentis ponat, quam à multis probatum uidebitur,præterea alia
non omnibus accepta inducat,ſed ea ex parte uenia debetur,quod ſua ſponte neminem lęſerit,
quod à maioribus tradita fideliter adſcripſit,& quod ſua quoque tempora diligẽter exequitur.
Cæterùm nihil in hoc opere tam affectatè,quam ueritatem narrationis ſequutus eſt, uerborum
fucum,ſermonis cultum,& eloquentiæ florem non admodum requiſiuit, tum quod ſine quæ-
ſtu patriæ ſcriberet,cum etiam quod res per ſe uel clarę,uel uerę,his ſuffragijs minus egent. Ea
lege apud Germanos nuper Nauclerus tanto maiorem laudem adſequutus perhibetur, quantò
maiori ſtudio ipſam ueritatem nudis quidem uerbis(ueris tamen ſententijs quantum ex huma
na habetur imbecillitate)deſcripſit,tãto plus etiam Marcus Anthonius Sabellicus in operę ſuo
laudis ademit,quantò ſępius à ueritate in aliorum gratiam deuiaſſe comprobatur. Sed quum
plerumque in opinionibus tempus abſumitur,datur ſcriptoribus de rebus antiquis ſcribenti-
bus ue-

bus uenia,& ut ubiq;,culpa fermè uacantes,impune eorum quos ſequuntur opiniones referãt,
admittitur.Mihi certò conſtat Dominum Mechouien.non paruum ſuſcepiſſe laborem,& tanto
maiorem,quò minus quos tutè ſequeretur copia daretur,perfecit tamen opus ſine affectato tu-
more,maiorum res geſtas domi,foris,pace,ac bello tradidit,idq; ſedulo ſtudio effecit , ut ſi non
omnibus aſſumptus labor probaretur,argumentum ſaltem poſteris pro patria laborandũ præ-
beret,& ſupra multas hominum ætates res geſtas non omninò in occulto permitteret.Quumq;
opus hoc multo labore abſoluiſſet,mihi,quem ex affectu huic regno addictum iam antea cogno
uit,librum tradidit,cum ego prius cenſoribus oblatum lubens ſuſcepi,tuæq; Maieſtatis autho-
ritate meo ære in hanc formam excudere iuſsi.Quicquid uerò laboris aut impenſæ abſumptum
eſt,cum ipſo opere,tuæ Maieſtati per me offertur,erit fortè & hoc inter laudes tuas non ultimo
loco connumerandum,ut qui inclinatam iam remp.ex integro reſtitueris, te quoque regnante,
Sarmatarum,Polonorumq; uetuſtates,maiorum tuorum geſta,egregiaq; facinora in lucem pro-
deant,utq; reſpublica per te reſtituta opibus , à literis atque rebus geſtis te imperante quoque
clara fiat.Nemini etenim plus merito,quam tibi Rex inuictiſſ.hoc opus,uel ex labore,uel ſum-
ptu dedicatur,uel ideò quod uti Sarmatarum,Polonorumq; rex & princeps es, omniumq; ex te
ſalus dependeat,cunctas item uirtutes ſuprà principes huius ætatis aſſequutus ſis , ita omnium
illorum laudes ſiue à conſilio,ſiue à rebus geſtis,ſub tuo patrocinio conſcriptæ exeant. Mos eſt
ſcriptoribus,ut res etiam infimas ſummis uiris,ſummis orationibus dedicent, moxq; illos ma-
gna laudum copia in altum euehant,ita ſæpè ad flagicioſiſsimos tyrannos eruditiſsimi adulato
res ſcripſere,tãtoq; ornatu ac uirtutum cumulo extulêre,ut uix reſtat quib.uirtutibus, quibuſúe
ſtudijs,ac uerbis optimus ultra peſsimũ quemq; euehatur. Tua quidẽ Maieſtas facere ſemp quã
dici uoluit,& re ipſa ſcriptorũ omniũ calamos ſuperare,ego à cunabulis nihil minus,quã adula-
ri didici. Quare fit,ut breuius mihi negotiũ abſoluendũ eſt,cum quod uanitatibus his aures nun
quam præſtare ſoles,tum etiam quod periculoſa plurimum in republica ſit adulatio. Nam ſi Q.
Curtio creditur.Adulatio perpetuum regum malum eſt,quorum opes ſæpius aſſentatio , quam
hoſtis euerterit.Cinicum item Diogenem uerè,ſciteq; dicere ſolitum perhibent,præſtare ad cor
uos redigi,quàm adulatoribus exponi,quoniam illi morticinia modo conſectentur,hi etiamnũ
uiuos laniatu peſtifero excarnificare non deſinant.Senecam item monuiſſe accepimus , adula-
toribus latus non eſſe præbendum qui artifices ſint ad captandos ſuperiores, habere enim hoc
in ſe blanditias naturale,ut quum reijciantur etiam placeant,ſæpeq; excluſas nouiſsimè recipi,
idemq; alibi aſſeuerat.Pro ſua quemq; portione adulatio infatuat.Ego ſi adulatorum mala adfer
re cogerer,uix epiſtolæ modum ſeruarem,ſed hæc miſſa faciens,receptui canam. Tibi inuictiſ-
ſimo regi,clariſsimo principi,iuſtiſsimo(quod tibi cum paucis commune eſt) Domino, Domi-
ni Mechouien.laborem , meamque factam operam & impenſam offero,dedico,atque nomino,
quicquid boni reipublicæ ex eo opere accedet,id tuæ Maieſtati merito debetur. Cuius uerè ma
iores ſunt uirtutes,quã quod exigua hac chartula à me deſcribi queãt.Accedit quod in hac par-
te conſultè calamum retraxi,quod tempora tua Rex inclytiſsime tertio libro editionis propriæ
fuſiùs adſcripturus ſum,eò quantis naturæ dotibus refertus es,legenti mox apparebit, interea
hoc abſolutum opus ſub tuæ Maieſtatis patrocinio excuſum emitto. Tu Rex inuictiſsime hanc
ſedulam meam operam clementi animo ſuſcipere dignare,& me ſub tua Maieſtatis tutela con-
tra omnium morſus abſconde,protege,auctisq; regni finibus fœliciter diuq; impera , & hærede
multo relicto perpetuum accipe. Vale.

EXCELLENTISSIMI DOMINI MATTHIAE DE MICHOVIA ARTIVM ET MEDICINAE DOCTO-ris Canonici Cracouienſis ad Andream Cricium *epiſtola.*

NAtale ſolum dulcedine cunctos allicit,& immemores non ſinit eſſe ſui.Proinde ne
mo ſanę mentis lacerat & deturpat patriam ſuam. Nec uelut immunda auis upu-
pa, defœdat nidum ſuum,probris,calumnijs,& ueritati inconſonis ſcriptis, ſed pu
gnat pro ea & quod honeſtatis ac iuſtitiæ eſt, de ipſa exteris enodat & dilucidat,
quod manifeſtum tibi eſt mi Andrea Crici in quæſtione ſuper ortu & primæua ori-
gine Polonorum,quibus nouus aduentus & poſt Iuſtinianum Imperatorem calumnioſè, poti-
us quam uerè per quoſdam inexpertos aſtruitur,qui errore ſuo non contenti, prædicant Lechi-
tas & Vandalos,alios genere & lingua populos fuiſſe,antiquitate quoque & tempore Polonos
præceſsiſſe, quod quum abſurdum ſit & intollerabile,ex icotibus & ſignis perſuaderi poterit
plurimis.Imprimis itaq; Lechitas & Czechitas in terras incultas à nullis colonis unquam habi
tatas quę nunc Polonia,& Bohemia nuncupantur,intraſſe,apparet ex ueteribus noſtris ſcripto-
ribus & nouis,qui uno ore conſtanter affirmant,Lech & Czech principes de caſtro & uilla Pſa-
ri,in Slauonia ſita,exiſſe,in prima propagatione hominum,ante ortum imperiorum occidenta-

 lium,

lium,& intrauisse in terras Morauiæ,Bohemiæ,Slesiæ,Poloniæ,Cassubiæ,& Pomeranas. Et si
cut in topicis & probabilibus autenticum autentico contrauenire contingit. Ita cuiq; experto
de terra auita,plus credendum est,maximè quum plurimi imò omnes hoc astruant, quam exte-
ris,& his qui talem patriam nunquam uiderunt,nisi ex auditu incerto,fabulosè & non probato
aliquid protulerunt.Iterum Iosephus Hebræorum Veteranus Historiographus refert,ex Iaphet
filio Noe processisse Ionios,quos Græcos uocat,à quibus & Ionium mare, quod & Aegeum di-
citur,& post Græcos asserit Aeolicos uersus occidentem sequi.Hi autem sunt Slaui,gens perpe
tua,in Macedonia,Dalmacia,Albania,Histria,Croacia,& cæteris Slauorum terris. In urbibus si-
quidem Macedoniæ,Philippopoli,Scopia,Sophia,Ragusio,in uicis & uillis usque uersus Thes-
saliam,lingua Slauorum semper uiguit & uiget.Gloriantur q; Philippopolen.Philippum regem
fundatorem eorum,& Alexandrum Macedonem ipsius filium,origine Slauos fuisse , quamuis
propter imperium in Græcos,Græcum expeditè sonabant. Monstrantq; in hodiernam diem,
structuras,columnas,effigies prȩfati sui fundatoris,quas posuit Philippus,qui uoluerit cum eis-
dem contendere contendat.Ad propositum,si ante Iosephi scriptoris tempora & Vespasiani im
peratoris, Aeolici.i.Slaui fuerunt,cur nouiter post Iustinianum Imperatorem(parcè & modestè
loquendo)Procopius medicus & insectatores eius Blondus & recens Antonius Sabellicus, in
Dalmatiam,Macedoniam,& Histriam &c.aduenisse Slauos astruant,& posterius ab eis Lech &
Czech principes in terras eis connatas descendisse scribant,quum uerum uero consonet, & fal-
sum uero dissonet.Item non dicat aduersarius Bohemos & Polonos ex Lech & Czech procedé
tes uenisse à Tanai & Roxolania,id est,Russia,quemadmodum præfati scriptores sonant, quo-
niam omne deriuatum sui deriuantis naturam sectatur,causatum etenim est similitudo suæ cau
sæ.Sed prædictæ gentes Bohemorum & Polonorum,plurimum in sermone & moribus à Ruthe
nis dissonant,quum sint regione & situ proximi,utique loqueretur Polonus & Bohemus Ruthe
nicum ac Dalmaticum cum ex eis processissent,uelut proximè intelligit & loquitur Slauonicū,
quod iuxta Psari in Slauonia locum ipsis originarium incolæ dicunt,quanquam ab eis aliquot
millenarijs annorum excesserunt.Etiam non ingerat aduersarius ex Procopio,quod Sarmatȩ &
Rutheni,sȩpenumero Bulgariam,Dalmatiam,Histriam & Pannoniam inuaserint,& olim naues
per montes in Histriam traxerint. Quum hoc spoliatum euntes fecerint,& pauci in Histria,&
Dalmatia inter alios Slauos sederint,patriam suam Russiam ut semper repedátes. Lingua quo-
que & sermo Dalmatarum,Seruiorum & iuxta eos commorantium,non est familiaris,nec idem
cum Ruthenis,nisi Vuladicis & Baytkonibus.i.episcopis & præsbyteris. Quia Rutheni,Bessara-
bes,Bulgari,& Moscouitæ,omnia officia eorum in ecclesia lingua Seruia legunt, quam uulgus
non intelligit,quinimò nec sacerdotes eorum ad unguem intelligunt quȩ legũt. Amplius quòd
fuerunt Slaui ante Iustinianum Imperatorem & Procopium scriptorem , & nó in diebus eorum
aduenerunt,ueracissimè in sancto Hieronymo & Martino comprobatur, qui genere & lingua
Slaui fuerunt.Sic namq; beatus Hieronymus de seipso in fine libri de uiris illustribus scribit.Hi
eronymus præsbyter patre Eusebio natus,oppido Stridonis,quod à Gothis euersum est, Dal-
matiæ quondam,Pannoniæq; confinium fuit,usq; in præsentem diem,id est, annum Theodosij
principis quartumdecimum,hæc Hieronymus.Postea autem Stridonis oppidum in eodem lo-
co reædificatum,in nostra tempora permanet, ad confinia Aquilegiæ euntibus propinquum.
Fuit beatus Hieronymus temporibus Honorij & Archadij imperatorum usque ad 14 annum
Theodosij iunioris,ut ipsemet refert,sed hi principes longè ante Iustinianum & Procopium fu-
erunt.Hieronymum autem Slauum fore constat,ex literatura in Slauonico Bukuuicza nuncupa
ta,quam ipse ædidit,& officia ecclesiastica sub illa literatura Slauis ordinauit. A' Damaso Papa
indultum in lingua Slauorum missandi expediendo,quod aliter astruere in Histria,Dalmatia,&
Croacia sacrilegum est.Beatus uerò Martinus Turonensium Archiepiscopus identidem ex Pan
nonia ortus,de oppido Sabariæ,de Slauis,Slauus ex legenda ipsius manifestissimè declaratur,
nec aliter sentire phas est in Pannonia.Constat autem ex legenda hunc sanctum Martinum , sub
Iuliano apostata Imperatore Romanorũ militasse,qui longè ante Iustinianum Imperatorem,&
medicum Procopium regnauit.Itaq; Slaui præfuerunt Iustiniano Imperatori, cuius oppositum
aduersarius recalcitrans ineptè dicit.Præterea Vandali & Poloni idem fuêre & sunt, quos enim
Vendas appellant,in suis prouincijs circa Misznam,Slesiam,& Lubec degentes, à Vandalis Ori
ginem & nominationem traxerunt,unde & Almani uicini eorum, Vindelicos quasi Vandelicos
a in i commutata uocant.Si ergo Vanda regina antè Christum fuit, quomodo & Vandali non fu
erunt ante Christum.Et si locuti sunt sermonem Polonorum,quod ex Vãdis & Sarbis accipitur,
quomodo non idem fuerunt,& sunt Vandali & Poloni.Et adhuc Cracus pater Vandæ reginæ,
secundum omnes nostros historicos fuit ante Christum tricentis annis. Locauitq; castrum in
monte Vanuel,& ciuitatem sub eo construxit,& de suo nomine Cracouiam appellauit.Filij au-
tem eius sarcophagum in altum tumefactũ in monte Lassotino extruxerunt.Sic & Vandæ spon
te in Visla submersæ,tumulum in altum posuerunt,& Mogilam alio quoque nomine Nogauu-
kam nuncupauerunt:sicut illum in monte Lassotino Rakauuka appellarunt. Item Lech primus
princeps & parens,primam sedem Gneznam construxit,& hoc nomine Gnezna quasi Gnyasdo
quod

quod nidum sonat,uocauit.Hæc autem nomina eadem in nostram ætatem permanent, & sunt
nomina Polonica,eundem populum Vandalos & Polonos fuisse,& esse attestantia.Quod si Van
dali deserta Vandalia omnes transmigrarunt,omnesque eradicati perierunt, prout aduersarius
tenet,quomodo præfata nomina non sunt abolita,Cracouia,Gnezna, Mogyla , Rakauuka,No-
gauuka,& cætera talia monumenta antiquitatis.His accedit quod ecclesia de sancto Adalberto
cantat.Benedic regem cunctorum,conuersa gens Vandalorum &c.innuens Polonos,quos san-
ctus Adalbertus baptisauit & docuit,Vandalos olim appellatos fuisse : nec aliter licet dicere.Le
gi & in Chronicis Hispanorum Vandalos fuisse Polonos,qui de Vandalia,quæ nunc Polonia di-
citur,exeuntes,Gallias,Hispanias,& Africam perturbarunt,hæc ibi.Quum ergo multis testimo
nijs huiuscemodi sententia uallata sit,Polonos & Vandalos affirmans eosdem fore , & ex anti-
quissimis qui ante Christum propaginem duxerunt.Erubescat insulsus oppugnator, temerariè
& non uerè,suas chartas non probatas ostentans. Tu autem mi Andrea Crici antiquitatum dili-
gens perscrutator, tales aggredere & confuta, atq; secundum prophetam euellas & dissipes.
Vera autem prout consueuisti,tua solertia ædifices & plantes.Vale & ad tutandum patriam as-
surge.

IDEM AD LECTOREM.

SIcut unius hominis,nisi apicibus scripturarum & priuilegiorum facta roborentur,
non possunt perennari.Sic nec alicuius regni prouinciæ aut gentis tanquam uni-
uersalis patriæ ac policiæ,gesta & facta ac propagines,ultimiq; decursus atque fi-
nes,non possunt sciri,nec in perpetuum rememorari,nisi origo gentis,propago,ac
multiplicatio eius,gestaq; ipsius in pace et bello,uarijs quoq; omnibus euentibus,
literis,scripturis,& chronicorum annotationibus posteriorum memoriæ demandentur. Itaque
operepræcium est,ad habendum & ad posteros demittendum gesta prædecessorum regni Polo
niæ,uerè aut uerisimiliter colligere, comportare & unum uolumen Chronicorum constituere
& redigere.Et quia pauci usque in hanc diem aliquippiam de gestis Polonicæ nationis in com-
mune dederunt ad legendum,sæpenumero dolui,& talem negligentiam accusaui. Verùm gran
de onus scriptori incumbit & ad plurima respectus intendendus est.Siquidem inquit Strabo in
principio primi libri,debet scire in quo horisonte, cui parti cœli,orientali,meridionali,septen-
trionali,aut occidentali supponitur.In quo climate & parallelo climatis situatur, nó secundum
uisum solis ortum comprehendentem,sed secundum uniuersalem mundi situationem. Sæpè e-
tenim aliquibus locis Sol ex Meridionali plaga ascendit & oritur,sic alijs ex septentrione,& ta-
men in situ uniuersali nec Meridionales sunt nec septentrionales.Ad quod negotium discernen
dum,Geometriam & Astronomiam idem Strabo necessariam asserit. Quod si Chorographiam,
hoc est,in regno & tali prouincia particularem situationem urbis aut uillæ cognouerit,puta cir-
ca quem montem,fluuiumúe constiterit,excellentior & peritior scriptor diceretur. In quo casu
exteri & ignari locorum alicuius patriæ,non possunt sufficientem notitiam regni exarare & scri
bere.Amplius intendendum est,ut sermone lepido & ornato scribat ad iucunditatem legentiũ,
persuasionesq; & confutationes aliquas ingerat,ad eruditionem,sequelam,aut fugam & uitu-
perationem auditoribus inducendam.Tametsi ego præfata effingere & scribere nesciui, aut ad
amussim nolui.Ad habendum tamen qualecunque rude fundamentum,hoc opus posteris exe-
gi,ut ipsi quanto iuniores,tantò perspicatiores,omni adhibita disciplina,diligentia,uirtute,mo
ra,& assiduitate scribendi accuratius compleant,ac pro honore patriæ & utilitate Chronicam
aut Chronicas ex habitis incitamentis conscribant. Vale mi lector.

AVTHORIS IN CHRONICON REG. POL. PRAEFATIO.

IN omni republica summoperè intendendum est,uirtutes incitare & præuia rudi-
menta locare,per quæ animus subditorum assurgat,& tanquam confricatus inca-
lescat,ex notis ad incognita heroum insignia facinora progrediendo. Quale inci-
tamentum est,ueterum gesta & historias relegere & audire, præcipuè suæ patriæ.
Quoniam natale solum magis allicit & incitat sui dulcedine, nec immemores cun
ctos esse finit,ut iuuentus quasi cera mollis,dum tener est animus , dum mobilis ætas,flectatur
& formetur,ac impressionem figuræ bonorum morum,& illustrium factorum suscipiat. Obli-
quitates & tortuositates deprauatorũ ex eorũ uituperio abigendo ac procul repellendo. Quod
in hac patria & republica,usq; in hæc tẽpora heu minus custoditũ est.Nam historia gestorum ue
ra aut uerisimilis in publico pro suscitandis,exercitandisque animis fortissimorum adolescen-
tum (quorum permaxima copia est in hoc regno)apparet nulla.Quȩ in diebus nostris floreat &
resplendeat,sub compendio,prolixitatem perinde ac nimiam accurationem uitando , propo-
natur,ut sub numine & protectione sancti Stanislai patroni nostri gloriosi in publicum prodeat.

Quæ etsi in se tenuis est, ac sterilis auenæ calamo scripta, sequentibus tamen scriptoribus altum scribendi non præripit stylum, sed materiam ornandam porrigit & præbet. Vt quispiam totum genus ac prouincias Slauorum scribat, continuet, complectaturq́; & posteris tradat, ne reliquiæ Slauorum per errores execrandos deprauentur. Quis enim non nouit Pannoniam terram Slauorum connatam, per Hugnos Scythici generis homines euersam, occupatam, & in hanc diem possessam? Quis non uidet Rascios, Seruios, Bulgaros, Philippenses & Bosnenses Græco ritui deditos, Turcis Mahumeticis substratos? Quis non cernit Dalmatas, Croatas, & Carnos per Turcos & exteras nationes deprædatos, & ferè ad desertationem deductos? Quis insuper non cognoscit Bohemos uarijs hæresibus contaminatos & commaculatos, hos Viclephistica & Hussitana labe pollutos, sub utraq; specie Iacobelli doctrina communicantes. Alios Adamitas & lasciuiam sectantes, luxu tabefactos. Nonnullos Valdenses & fratres nücupatos, de corpore Christi, de beata uirgine, & de sanctis Dei, nihil secundum ecclesiam orthodoxam credētes, reliquos eorum æquè redarguendos, qui sanctam ecclesiam Catholicam non recognoscentes, obedientiam sedi apostolicæ subtrahunt. Quis Ruthenos & Moscos in latissimis terris Septentrionis habitantes, ritu Græco ab ecclesia sancta scissos, scismaticos non iudicat, & à Tartaris, Turcis que quotannis afflictos, captiuatos, atq; miserè uenundatos non experitur? Et si alius rem ordiri placet. Quis non legit principes Slauorum Lechitas & Vindos nuncupatos, iuxta mare Balteum, quod est Germanicum, commoratos, per Imperatores Romanorum præcipuè per Henricos primum & tertium imperatores expugnatos, pro eisq́; Theutonicos substituendo atque introducendo, de Slauis non superremansisse, nisi admodum paucos in pagis & uillis, in sede eorum primæua inter Almanos, præsertim circa Lubec & Rostoc cis marinas ciuitates degentes, una & sola Polonia diuina propitiatione, & sancti Stanislai meritis ac protectione, alienigenis & erroribus non substrata, sæpenumerò tamen ab eis afflicta & uastata. Legi diuinæ, ac obedientiæ ecclesiæ Romanæ ab exordio susceptæ Christianæ religionis, in hanc diem deuotè subiecta permanet gloriosa, utq́; æuiternè permaneat, à Barbaris & uicinis nunquam superata, præcepta Domini religiosè ac diligenter colat et conseruet. Si namque (inquit Psalm. 131.) custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea quæ docebo eos, & filij eorum usque in seculum sedebunt super sedem tuam. Et ex aduerso: Si dereliquerint filij eius legem meā, & in iudicijs meis non ambulauerint. Si iustitias prophanauerint, & mandata mea non custodierint. Visitabo in uirga iniquitates eorum, & in uerberibus peccata eorum, Psalm. 88. Quæ omnia Polonos impleturos & regnum eorum cum fide recta & operibus prosequuturos & custodituros credo, dum opera & solers prouidentia regentium eis affuerit. Gloriosissimæ Dei genitricis Mariæ conseruatione, & beatissimi Stanislai patroni nostri protectione, quibus me & mea supplex commendo.

ANDREAS CRICIVS POZNANIENSIS, ET SANCTI FLORIANI APVD CRACOVIAM PRAEPOSITVS, SECRETArius Regius Lectori.

Historiam regni, medium quod Vistula lambit
Germanum scindens, Sarmaticumq; solum.
Et quod utrumq; latus tenet ingens Marte Polonus
Vandalus aut Slauus seu fuit ante Gethes.
Vtcumq;, incerta est omnis sic gentis origo,
Auctor hic explicuit noster abunde tamen.
Verum non Crispus scripsit, non Liuius istud
Lector opus, medicus scripsit & Astrologus.
Quare age Graiorum ualeat sententia ueri
Quod sermo est simplex, sic puto gratus erit.

CHRONICORVM REG. POLON. MATTHIÆ DE MICHOVIA LIBER I.

DE ORIGINE ET NOMINE POLONORVM.

CAPVT I. LIB. I.

RIGO Polonorum est ex Slauis, Slauorum ex Iauan filio Iaphet per Helisam Noē, siquidem genuit Sem, Cham, & Iaphet. Iaphet uerò Iauan quarto genitum & fratres eius. Iauan iuxta mare Ionium & Aegeum, Grecos edidit & multiplicauit, simul & Heladicos, seu Aeolios, Slauosq; per filium suum Helisam propagauit. A' Iauan siquidem Ionium mare dictum est. Hebræi quoque Ionios & Græcos lingua eorum Iauan uocitant. Slauis mox post Græcos ad occidentem terras occupantibus ac possidentibus, Seruiam, Dalmatiam, Messiam, Bulgariam, Bosnam, Croaciam, Slauoniam, & Pannoniam. Fuēre autem principes Lech & Czech, nepotes Iauan de fœmore Helisæ descendentes. Croaciam ac Slauoniam per Crupam fluuium rapidum & uelocem disterminatas, forte cum cognatione & familijs eorum inhabitantes. Regiam, locumq; principalem suæ residentiæ in Psari castro ac uillagio eius nominis tenentes, uilla usq; in hodiernum diem cum suo nomine Psari permanet ad fluenta Crupæ, plures iubaiones & colonos, nostro æuo linguagij Slauonici habens, castrum uerò demolitum, solas ruinas & fundamenta arcis demonstrat.

Noe. Sem. Cham. Iaphet. Iauan. Helisa. Heladij. Lech. Czech. Crupa fluuius Psari.

Tum autem ex multiplicatione hominum & geneologiarum Dalmatia, Croacia, & Slauonia eas non comprehendentium, sæpenumero iurgia & cedes inter fratres principes & cognatos pullulabant. Quapropter præfati duces Lech & Czech uitando pessima facinora, parricidia, & mortes hominum, animo concordi & consilio salubri, collectis rebus & gentibus eorum, per familias & colonias cum tota suppellectili quantulacunque tunc habebatur, relictis sedibus natiuis, ad occidentales diuerterunt regiones, exploratum ire & percontari nouas sedes. Sciebant nanq; orientales, meridionalesq; regiones, colonis & habitatoribus occupatas atq; refertas, & iccirco frustra eas aggrediendas & querendas. Profecti itaq; peruenēre in Morauiam & Bohemiam, & lustrata uniuersa illa regione, uasta quidem & nondum culta perspecta & aura eius salubri & gleba fertili, fixerunt tentoria in monte qui Rzip dicitur. Cœpitq; Czech frater iunior loci amœnitate delectatus, à maiori natu germano suo Lech plurimis instantijs petere terras Morauiæ & Bohemiæ in hæreditatem suam, posterumq; suorum perpetuandas & populandas. Lech autem ad obeundam & nutriendam beneuolentiam fraternam, condescendit uotis, petitionibusqúe Czech, & ualedicens, processit cum suis uersus orientem & septentrionem, deueniensq; in terras incultas, à nemine unquam habitatas, Slesiæ & maioris Poloniȩ. Oberrabat cum suis principibus, speculando situm et qualitatem locorum, donec in eum applicuit locum, qui Gnezna dicitur, ubi suos suaq; omnia exposuit & firmauit, quoniam is locus iuxta lacum uisus est ei ad commanendum aptior, ibiq; firmata & extructa arce, appellauit eam Gneznam, quod sonat nidum, quoniam circa illam in altis arboribus plures nidos repererat aquilarum, omine ex his feliciore auspicato, nedum tutam, sempiternamq; habitationem ratus, uerum & spem regni nactus ex aquilis. Quapropter aquilam pro armis & insignijs assumpsit. Aiunt mathematici & experimentatores ascendisse signum Tauri hora ingressionis Lech in maiorem Poloniam, & posteri practici exinde terram maioris Poloniæ subesse tauro affirmant.

Dalmatia. Croacia. Slauonia. Morauia. Bohemia. Boemia Czech cessit. Lech in Poloniam uenit. Gnezna prima Poloniæ ciuitas. Aquila pro armis regni Poloniæ. Polonia sub Tauro.

CAPVT II. LIB. I.

STabilita sede dominij ipsius Lech, Principes eius per tribus & cognationes partiti, mansiones & domicilia per circuitum ȩdificarunt: rude tamē & grosse ex lignis, argilla, & tegmine culminum struxerunt. Coalueruntq; & deo fauente creuerunt in maximo numero. Implentes ac hæreditate possidentes Poloniam, Slesiam, Pomeraniam, & totam regionem iuxta mare Germanicum Marchiam, Lubek, & Rostok. Russ autem nepos uel ut nonnulli aiunt Germanus Lech, terras Russiæ latissimas popu-

Russ nepos Lech. ab eo Russia.

A Lech regnũ Lechitarum.

lauit,& de ſuo nomine appellationem toti Ruſsiæ reliquit Quemadmodum à Lech totí
Poloniæ titulatio obuenit & dicebatur regnum Lechitarum. Quod uſque in hanc diem
Orientales ſeruant. Græci enim, Tartari, Beſſerabes, & Rutheni Polonos uocant Lechi-
tas. Hungari quoq; à Lech Polonos uocant Lengel. Tandem proceſſu temporis qui uer-
ſus occaſum ſolis terras poſſederunt, ut circa Lubec, quæ in Polonico Bukouiecz dicitur,
& circa Roſtoc, nominauerunt ſe Drzeuyanie, quaſi lignoſi ab abundantia lignorum. A-
lij Trauianie, hoc eſt graminoſi, à copia fœni & abundãtia graminis. Alij Kaſſubianię à pli
cis ueſtium: Kaſz enim ualet plica uerbaliter, Hub ruga. Alij Pomorzanye, perinde ac ſi di
cerent ſeſe Pomeranos & penes mare, quia iuxta mare habitarunt. Cæteri uerò Sleſitę, &
qui in plana terra manſionem ſortiti ſunt, à iugis montium remoti, Polonorum nuncupa-
tionem acceperunt, à pole, quod eſt planura ſeu campus, & non à polo arctico, quoniam
non ſubſunt ei. Verumenimuerò quoniam prima arx & ſedes Lech, quæ eſt Gnezna, fuit
in terra plana, eorum quibus nomen Polonorum inditum erat, ideò omnes præfatę pro-
uinciæ Polonia dictæ ſunt, tanquam membra à capite, & ſui principis primæua arce. Lon-
giſsima itaq;, latiſsimaq; Polonorum fuit patria. Ab occaſu ſecundum cœli lõgitudinem
incipiens à gradu 32. protenſa in Tanaim, habẽtem in longitudine gradus 60. quod per-
rarum eſt ut tantam longitudinem regni inuenires, noſtris autem temporibus longitudi-
nem habet à 43 grad. in eam, quam prius 60 graduum lõgitudinem (latitudinem uerò ha-
buit) nunc quoq; Deo propitio habet, à montibus Sarmaticis eleuationis poli 49 gradu-
um uſq; ad mare Baltheum, quod eſt ſinus maris Germanici 55 grad. & ubi mare non al-
luit, eleuatur polus 57 grad. & plus. Habet inſuper Polonia ab Oriente Ruſsiam: Ruſsia
autem Sarmaciã Aſiæ ſeu Tartariam. A' meridie Pannoniam ab Hungaris inuaſam atq;
occupatam, & Daciam, nunc Valachiam & Multauiam uocatam. Ab occaſu Morauiam,
Bohemiam, & Theutoniam. Antè noſtra ſiquidem tempora (puta in diebus regis Vladiſ-
lai Loketek) Sleſia culpa ſua, & abſq; cauſa defecit à Polonis. Marchia uerò & prouinciæ li
terales, occidentales, Lubec, Roſtoc expugnatę, ceſſerunt in ius & ditionem Theutonũ.
Itaq; Polonia ab occaſu noſtris diebus habet Sleſiam, & Marchiam. A' ſeptentrione uerò
habet mare Baltheum, Liuoniam & Moſcouiam: Lithuania etenim in ſortem Polonorũ
ceſsit. Flumina famoſiora Polonia habet ſeptem. Primum Dniepr, quod Græci Boriſthe-
nem, Tartari Erzeſze dicunt, decurrit per terras Ruſsiæ ſeptimo climati, non ſexto deno-
minationem tribuens poſitione Ptolomęi, ab hoc nempè Boriſthene ſeptimum clima di-
aboriſthenes nuncupatur, fons eius ex ſyluis & paludibus Moſcouiæ Viaſznia, longitu-
dinis 52 grad. latitudi. 56. Oſtia primum in lacu propè Daſſow, lacus autem mari ponti
ſeſe immiſcet, longitudine 57 grad. latitud. 48. Aliud flumen Bug, Græcè hipanis etiam
in terris Ruſsiæ, origo eius ex palude propè Olesko. Oſtia in lacu propè Daſſow, tandem
in mari pontico longitudine 58 gra. latitudine 48 gra. Tertiũ eſt Dnieſter, Græcè Tyras,
Tartaricè Turlo appellatum. Caput ipſius ex monte Sarmatico Bieſzked in terra Premiſ-
lien. Ex quo monte fluunt alia bina flumina. Szan in Poloniam, Cziſſa olim Tibiſcus uel
Ticia per Pannoniam in Danubium, diuidit Tyras, & ſequeſtrat Daciam, quã uocamus
Beſſerabiam & Valachiam, à terris Ruſsiæ long. eius 46. gra. latitud. 48. Oſtia in mari pon
tico propè Album caſtrum, long. 53 gra. lati. 48. Quartum flumen eſt Viſla, à ſcriptoribus
uſitatè Iſtula, à ueteribus noſtris Vandalus dictum, à quo Poloni olim Vandali nuncupa-
ti, ex montibus Sarmaticis in ducatu Teſchnenſi initium ſumens, long. 44 gra. lati. 49. de
alto in baſſum, cum fragore & ſonitu labens, per medium Poloniæ, decurrit, & in mare
Balteum tribus oſtijs ingreditur. Vnum oſtium iuxta Gedanum, aliud iuxta Helbieng,
tertium apud uillam Thefft, omnium long. 45 gra. latitu. 55. Quintum flumen Varta, ori-
tur circa oppidum Cromolow, in lon. 44. grad. la. 50 gra. oſtia eius in flumine Odra circa
oppidum Coſtzin, ex quo non ingreditur mare eſt de minùs principalibus, tamen propter
eius famoſitatem apud Polonos, ipſum inter ſeptẽ flumina principalia annumeraui. Sex-
tum flumẽ Odra à Coſmographis & Ptolomæo Viadus, à Martino in ſua Chronica Gut-
talus nuncupatum, oritur propè oppidum Odri, & ingreditur quatuor oſtijs quendam la
cum prope mare, tandem è lacu ſeſe euoluens in mare Baltheum, labitur ſtricto alueo circa
oppidum Stralſunt, long. 42 grad. la. 56. Septimum flumen Niemien, Græcè Chronon
nominatum, ex palude oppidi Kopiolouu ſinuosè & recuruè fluens, diuiditur in binos al
ueos & ingreditur in lacum maris Baltei ſeu Prutenici, in lon. 50 gra. lati. 56. Metropoles
in hac regione, ſunt Cracouia famatiſsima urbs in Polonia, lon. habens 44 gra. lati. 50. in
Ruſsia Metropolis & caput eſt Leopolis, lon. 47 gra. latitu. 49. In Lithuania Metropolis
eſt Vilna, lon. ut æſtimo (non enim uidi Lithuaniam) 50 gra. lati. uerò ſecundum
experimentatores, & qui inſtrumentis aſtronomicis
uiderunt, 57 grad.

CAP.

Drzeuyani à lignorũ copia.
Trauiani à gramine.
Caſſubitæ à plicis.
Pomorzani à uicinitate maris.
Polonia à planicie dicta.
Poloniæ longitudo & latitudo.
Poloniæ ſitus.
Septem flumina Poloniæ.
1 Boriſthenes. Dniepr.
2 Hipanis. Bug.
3 Tyras. Dnieſter.
4 Iſtula. Viſla, id eſt, Vandalus.
5 Varta.
6 Viadus. Guttalus. Odra.
7 Chronon, id eſt, Nymien.
Cracouia famoſior Poloniæ Metropolis.
Leopolis in Ruſsia.
Vilna in Lithuania.

CAPVT III. LIB. II.

POlonia ſecũdum partem ſuperiorem ad montes Sarmaticos eſt in ſeptimo clima
te. Diſtinctione climatum ex doctrina Claudij Ptolomei melioris zonarum &
climatum mundi ſcriptoris ſumpta. A' medio uerò regni, hoc eſt, poſt eleuationẽ
poli 51. gra. & medij in ſeptentrionem eſt extra & ultrà ſeptimum clima, itaq; fri-
gida & glacialis, indiga uini & olei. Tametſi ſit frigida, frumento tamen locuples eſt, et le-
guminibus, abundat gente feroci, pecoribus & gregibus, carnibus, melle, butiro, lacte, ce-
ra, auibus, piſcibus & fructibus, habet alleca ex portu Gedanenſi, & res uenales quæ illac
inuehũtur, habet uros, biſontes, tauros, & equos ſiluaticos, onagros quoq; & pelles prę-
cioſas ſabellionum, & mardurum, ex ſolitudinibus ſeptentrionalibus delatas, habet gra-
na tinctorũ copiosè in maiori Polonia, copioſius aũt in Ruſsia, q̃ adminiſtrat & porrigit
regionibus & emporijs meridionalibus, mittit & uendit occidentalibus, præcipuè Ger-
maniæ, Almaniæ, Baſſe, & Angliæ, boues, frumenta, cutes, maiores & minores, ceram, li-
gna quercina, & taxina picem uarij generis, cineres & pelles delicioſas, habet plumbum
in ſuo genere optimum, & ſalis maximam copiam, eſt nanq; in ea ſal minerale, ſal Panis,
& ſal gẽmæ, quorum unumquodq; ex terra eruitur & exciditur grandis molis & ponde-
ris, ſal quoq; per decoctionem collectum & factum, tam in Polonia, quam in Ruſsia ha-
bet, Lazurium ex Montanis Chaczini, ſupra alias regiones precioſę bonitatis, habet fer-
rum in pleriſq; locis, & cuprum in pecijs iuxta territoria Premisliæ & Szanok quod negli
gitur. Sub excelſiſsimorum uerò montium Sarmaticorum iugis Tatri ab incolis uſuali no
minatione uocatis exciditur cuprum ex lapidibus in magna quantitate, habentis plurimũ
argenti, quod ſecernitur per ſeparationem, aurum in certis montibus & fluuijs reperitur,
ſed per incuriam non colligitur, habet ſuccinum, ſeu Karabe de genere electri ex ripis ma-
ris Sarmatici, dum atteritur & calefit trahentis paleas & feſtucas. Ex eiſdem riparijs maris
habet lapidem gagatem nigri coloris, ſed in pauca quantitate, habet ollas natura non arte
formatas, dum è terra extrahuntur & deſiccantur, ſimiles ſunt ollis arte figuli factis, & ſunt
in maiori Polonia circa oppidum Srem in campis uillæ Nochow & in Paluky prope op-
pidum Lekno in uilla Koſielsko, habet in terris Ruſsiæ tantam exuberantiam examinum
apum ſponte prouenientium, non ſolum in aluearijs, ſed etiam in terra paſsim mellifican-
tium, ut incolę præ multitudine, certa agmina earum obruant & ſubmergant, habet terra
Podoliæ miram fertilitatem, ut frumenta ſemel ſata, & poſt bonam maturationem à meſ-
ſoribus cum aliqua granorum excidentia collecta, in ſequenti anno abſq; cultura agri
& abſq; granorum ſeminatione, liberè è tellure fertiliſsima, ceres & frumenta prodeant, &
manu larga metuntur atq; colliguntur. Habet ſyluas & nemora plurima, inter cętera, arbo
res pini, & piceæ in diſtrictu Belzenſi & Chelmenſi, hæ ſuccisè & ſuper terrã dimiſſe, poſt
aliquot annos commutantur & uertuntur in ſilicem, ita ut ex eis ignis ueluti ex ſilice excu
tiatur, habet calamum aromaticum Tatarske zele abundanter circa flumen Tanais, quem
Ruſsitæ uocant Don, Tartari uerò Edil, habet Agaricum & Caſtorea ſatis, fodinas autem
ſulfuris in aliquibus locis, balnea tamen naturalia nuſquam habentur in Polonia.

Polonia frigida uino oleoq; caret.
Abundat cereris frumento, carnibus, melle, butiro, cera, piſcibus, uris, biſontibus, thauris, equis ſiluaticis onagris, pellibus præcioſis, granis tinctorum, plumbo, ſale, lazurio.
Cuprum, argentum, aurum habet.
Gagates.
Ollæ natura formatæ.
Apum multitudo.
Podolia fertilis.
Polonia ſyluoſa.
Calamus aromaticus.
Sulfur.
Agaricon.
Balnea naturalia nuſquam in Polonia.

CAPVT IIII. LIB. II.

SVb regimine Lech primi parentis & principis Lechitarum, tellus uomere olim nõ
uiolata & aratro intacta, cœpit per colonos eradicatis arbuſtis & uepribus, aſsidu-
is raſtris & diligenti cultura excoli. Cœperunt inſuper propagari greges, & poſſeſ-
ſiones longè lateq; diſtente, de quibus reſpondebant Lech tributa ei ſoluendo, &
principatum eius donationibus recognoſcendo, ſingula quæq; in pace, parſimonia &
modeſtia, ut omnibus in rebus primum fieri ſolet, agentes. Ex humanis autem Lech ab-
ſumpto, filij eius & nepotes (quorum quilibet nomine auito Lech nominabatur) ſecun-
dum ſenium principabantur. Sic enim parens eorum cum ſuis ſatrapis & dignitarijs con-
ſtituerat, ut maior natu dominaretur, prout dominati ſunt per plures genealogias & ſuc-
ceſsiones, quorum tamen geſta, et egregia facinora ſcriptorum penuria uel temporum in-
iuria perierunt: nec quot ſæculis dominati ſunt, certo habetur. His autem & tota ſtirpe
Lech radicitus ſublata, proceres ac nobiles apud Gneznam de ſubſtituendo futuro prin-
cipe alterius generis deliberantes, in eam ſententiam pari uoto conuenerunt, ut reiecto
iugo ſubiectionis, abſque principe dulcem libertatem ſectarentur, & pro adminiſtranda
unicuique iuſtitia ac obeundis reipubl. officijs, prout illa tempeſtate ſat uidebatur, ele-
gerunt duodecim dignitarios quos Vuoyeuuodas, id eſt, Palatinos uocauerunt, ut eſſent
totius reip. ſpecimen & tutamentum. Is modus deligendi, hi quoque dignitarij uſque in
noſtram

Palatini duodecim electi.

nostram ætatem permanent,& semel electi,toto æuo sine quauis innouatione perseuerãt. Quod satis absurdum est & apud exteras nationes alienum. Solent nanq; huiusmodi offi ciales,nunquam permutari,communi bono postposito,priuatis commodis inhiare, suos maiores spernere,subiectos uerò loco administrandę iustitiæ opprimere, utinam Poloni non ad mortem,sed ad annum,ueluti est in alijs nationibus,officia Palatinorum, Castella norum, Capitaneorum, Iudicum,& reliquarum dignitatum designarent, & his qui reip. utilitatiq; eius sufficerent,pro ipsa toto conatu laborando committerent. Profecto cresce ret regnum eorum in immensum,sed hæc expeditiori oratione,& prolixiori tempore indi gerent,ideò nunc hæc missa faciens sequentia tango. Quo tempore & quotto anno post diluuium princeps Lech ingressus sit Poloniam,& quot lustris imò sæculis ipse, prolesq; eius Polonis pręsidebat,sic & Palatini quanto tempore iura populis reddebant,incertum est,nec ullis traditum literis,quoniam gentes septentrionis proniores sunt (cœlo frigido inclinante)iurgia excitare,mores siluestres tenere,Cererem et Bacchũ supra mensuram co lere,leues capillos & prolixos intorquere,quam castam Mineruam amare,& literis ope ram dare,idcircò gesta eorum densa caligine præssa,in ęternam clauduntur obliuionis no ctem. Non solum autem Lechitarum uerum & Russorum priscæ uetustatis res sepultæ ia cent,inopia scriptorum usq; ad tempora Kyg,Sczíek,& Korew ducum,ab his nanq; pri mum facinora eorum literis mandata sunt,fuerunt autem uterini Kig, Sczíek, Korew & quarta soror Libed,hi principando russitis,loca munitiora construxerunt,Kig castrum su pra Boristhenem seu Dniepr,quod usq; in hanc diem Kyow dicitur , olim famosa & lata metropolis russorum,alij duo non longè à Kiow etiam sua erexerunt castra Sczíek sczek wicza,& Korew Korewicza,erant & alij duces eorum Radzim à quo radzimczanie su pra fluuium Szaszu,Viatko à quo Viathczanie supra fluuium Olka,Dulieba à quo do liebienie ad fluenta Bug,hi postea Volhanie,& nunc Luczanie appellantur,familię ex du lieba,radzim,& uiathko,more ferarum in siluis habitabant,& cõsanguineas passim pro ut uoluptas ferebat,sine discretione cognoscebant:demum extinctis & ab hac luce subla tis tribus Germanis kig,sczíek & korew,filij eorum & nepotes longo æuo dominaban tur,quilibet in sorte sua donec successerunt Oszkalt & Dir,duo Germani apud Kyouiam principantes.

Duces primi Rußiæ. Kyg. Sczyek. Koreuu.

CAPVT V. LIB. I.

POst annos plurimos gens Lechitarum perosam habens gubernationẽ Palatino rum(mala enim uisa est pluralitas principũ,tum quia lacessentes inimicos, & rem eorum turbantes,auertere minimè potuerunt,tum etiã quia singuli quæ sua sunt & non regni curabãt)requirebant unum principẽ & rectorem , scrutinioq; facto, elegerunt uirũ idoneum,solertẽ & strenuum nomine Cracum,ad radices montiũ Sarmati corum iuxta Istulam commorantẽ in rectorẽ,rerumq; suarum tutorem. Qui fasces regimi nis assumendo,inuasores quosdam per pacta,quosdã per bella exturbauit. Gallos ca tem pestate regna Pannonię demolientes,Lechiã ingredi uolentes,forti Marte represit & ex eis uictoriã reportauit. Exinde pace confecta,Lechitis indies charior erat, Bohemisq; ob secundã fortunam amabilis imperabat. Erexit arcem habitationis suæ in expedito colle Vauel,supra fluuium Istulæ sito,& ei ciuitatem adiecit atq; fundauit de suo nomine Cra couiam appellando,fœlicem agris & rebus secundis,nisi olophagus quædã belua(ut aiũt draco)plurima impedimenta intulisset. Rapiebat siquidem è specu de sub monte. Vauel egressa,iumenta & homines incautè oberrantes,rictibus horridis uoracissimè deglutien do. Quo malo afflictę Cracouiæ,Cracus anxius condolens tria corpora iussit quotidie o lophago exponi. Nã his contẽtando,cętera nõ requirebat. Sed & hoc graue, onerosumq; erat,propterea suaptè industria persuasit exponendis corporibus, sulfur & cauma ignitũ, cera,piceq; inclusa,admiscere & occultare,belua enim tum naturali rabie, tum uoraci esu rie exagitata,sine delectione oblatam prædam rapiebat atq; uorabat, sensimq; debilitata extincta est. Cracus uerò lætatus,longos annos in senium deduxit,mortuus, plenus die rum. Reliquit duos filios Cracum,Lechonem,& tertiam filiam Vandam. Ex commisso pa tris dum uiueret,filij construxerunt sarcophagum in mõte Lassotno(qui nũc dicitur mõs sancti Benedicti)tumorem terræ suppraponendo in altum,in hunc diem celebrem & à lõ ginquo uisibilem. Ex hoc asserunt quidam hunc Cracum fuisse Romanum(de familia Cracorum ob leges agrarias superbius quàm fas erat dictatas Romę interfectorum)quo niam instar sepulchri Romuli sibi dum uiueret,simile de terra(Romuli enim de lapidibus est)erigi præcepit,undecunq; autem fuit,assertio eorum instantiam habet,quia Craci pro pe natiuitatem Christi,circiter centum annis occisi iacent inulti : is autem Cracus Lechi tarum princeps ut produnt eorum historiæ quadringentis annis natiuitatem Christi præcessit.

Cracus eligitur.

Galli uicti.

Cracouiæ origo.

Olophagus Cracouiã affligit & interimitur.

Craci filij. Cracus. Lecho. Vanda filia.

Cracus 400. annis ante Christum.

CAPVT

CAPVT VI.

COgitantibus Lechitis Cracum natu maiorem ipso Craco patre uita functo in le gitimum successorem & regem surrogare,Lech minor natu nacta occasione o portunitatis interfecit eum,& lacerum zabulo texit,dicens illum dum uenatio ni operã daret,& profusius quàm decuit feras impeteret, à bestijs mortem ope tijsse,& hæc ficta dicens lachrymabatur. Lechitę uerò ita fore credẽtes , eum in thronũ pa ternum euexerunt,& regem suprà se statuerunt:uerum quia nullum malum impunitum crebrescente fama quòd germanum suum inuidia ductus clam necasset, expulerunt & à regno exulare ipsum coëgerunt,tanquam prophanum parricidam. Quanquam alia quę dam historia narret nõ fuisse exulem nec à regno alienatum,sed ob fratricidium ab omni bus spretum,& inuisum mœrore & cogitationibus cõtabuisse,uitamq; simul cum regno citò finiuisse. Quapropter Vandam filiam Craci nulla amplius prole masculina supersti te,pro domina & regina ex unanimi uoto omnium deputarunt,inueneruntq; in sexu fœ mineo animum & robur uirile in regendis subditis,& inimicis regni abigendis,nam ea tẽ pestate Rithogarus princeps Theutonorum regno Lechitarum uicinus, audita Vandæ mira specie,pulchritudine,gloria,moribus,& regno,misit procatum iri seu eã in sponsam deposcere. Vanda autem desponsationem Rithogari,una cum ipsius ambasiata seu lega tione renuit. Mittit iterum amoris impatiens Rithogarus,ut sibi nuberet,aut arma & de uastationem regni sentiret,putabat nanq; fœminam metu belli ad coniugia posse impel lere,quam sponte matrimonium refutasse didicerat. Moxq; aciebus instructis , regnum Lechitarum ingreditur,iussit & Vanda celeriter suos arma capere, & copiã resistendi Ri thogaro præstare. Videntes autem purpurati principes Rithogari potentem exerci tum,Vandæ pulchritudinem dictu mirabilem, qua tanquam hamus (Vanda enim ha mum sonat) corda inspicientium alliciebat, industriam, audaciam, & causam sine no xa, recesserunt in castra sua denunciantes principi eorum, ut uiraginem iustè pugna turam,& exercitum potentiorem,instructioremque habentem , suo damno non inuade ret,quos cum nec persuasionibus, nec minis ad pugnandum reuocare potuit uehemen ti afflictione consternatus,bello cessit,& in conspectu eorũ gladio sese confodit. At Van da pace cum magnatibus Theutonorum composita,Cracouiam redijt,& pro tanta uicto tia dijs uota(plurimas uictimas immolando)persoluit,seductaq; illius temporis errore,ne celebs uita eius quoquo modo defloresceret,dijs seipsam uictimam,pro uictoria assecuta, exposuit. De ponte enim in Vislam salijt & ab aquis suffocata circa Mogilam,uno miliari à Cracouia reperta est,illic suprà fluuium Dlubnia sepulta,aggere & mole terræ in altum, quemadmodum Craco genitori eius supra positis,diciturq; locus ille usq; in nostram æ tatem Mogila:quod sonat sepulchrum:dictus est & fluuius in quo mersa est Vandalus, & gens circa fluuium cohabitans Vandalitę.

Cracus interficitur à Lech.

Vãda eligitur.

Rithogarus princeps, theutonum.

Vandæ interitus.

Fluuius à Vanda.

CAPVT VII.

EXtincta Vanda cum qua & tota Craci familia interijt. Abrogarunt iterum Lechi tę regem:& loco unius regentis duodecim Vuoyewodas , id est, exercituum du ctores seu regentes:pro numero prouinciarum constituentes. Sub quibus longo tempore(ut aliquæ Chronicę narrant centum annis)in libertate uixerunt , donec exorti grassatores,& bonorum expilatores,non mediocriter eos afflixerunt, ad ultimum uerò exercitus ualidi Pannoniorum & Morauorum Poloniam inuadentes,prædam age bant impunè,agros depopulantes,& res diripientes ut libertate ablata,sub iugum seruitu tis miseros Lechitas mitterent & cogerent. Vuoyewodis nequicquam repugnantibus, quoniam aduersam fortunam experti,de summa rerum desperabant. Erat sub hoc turbi ne quidam Polonus nomine Przemisl,disciplinæ militaris peritus,uiribus strenuus,inge nio astutus,qui circa Caluum montem,hostes omnia negligentius agentes,astu terruit & opportunitate deuicit. Nã galeas formatas,pictas & coloratas,ex aduerso hostiũ sole Ori ente in arboribus mõtis locauit,quibus uisis,repentè radiorũ solis reuerberatione hostes perculsi arma corripiũt, ad debellandũq; aciem Polonorũ uisam procedũt, quo cũ perue nissent,neminẽ inuenerũt. Mox etenim Przemislaus,ut uidit hostes arma capessere,simul sacra Galearũ remouit. Reuertũtur itaq; in sua castra aduersarij, putãtes Polonos auersos fugisse. Przemislaus uerò rẽ bene gerendi belli concipiẽs,animauit cõmilitones,qui ad i psum confluxerãt,certam uictoriam eis promittens,dũ modo consiliũ eius sequendo, ani mũ & arma uiriliter in hostẽ conuerterent. In tẽpestę ergo noctis aduentu, hostibus som no deditis,& securè cubantibus,Przemislaus manum Polonorum,iam de uictoria certi ficatam & animatam adduxit, à tergo & à lateribus medios in hostes irrupit,quosque & dormientes,& repugnare uolentes prosternendo,cæteros è somno excitatos, trepidos & agẽdorũ immemores dispergẽdo,Przemislaus ergo castra desertata diripuit & inimicorũ opulentias,

Polonia uastatur.

Przemislaus.

Hostes astu uicti.

opulentias,ſuis in prædam dedit,quo comperto,Poloni amore in Przemislaum flagran-
tes tanquam in patriæ liberatorem ſpem collocarunt,& unanimi acclamatione & conſen
ſu,eum in Monarcham & regem creauerunt,imponentes ei nomen Leſchczeck,aut à pri
mo Lechitarum principe,aut ab aſtu(leſcek enim uafrum & callidum ſonat)eum ſic appel
lantes Is regnauit fœlix & tranquillus,nemo enim amplius:perdomitis Pannonijs & Mo
rauis,auſus fuit regnum eius inuadere.Ferunt plures,exercitum aſtutè ut præmiſſum eſt
fuſum & diſiectum,fuiſſe Alexandri Macedonis,ſed tu hanc relationem ſcito eſſe fabulā,
nunquam ſiquidem Alexander uel gentes ipſius,ad ſeptentrionalia Europæ diuerterūt,
prout ex omnibus hiſtorijs de Alexandro acceptis cognoſcis,quamuis Sophirionem in-
ter Scythas occubuiſſe legas,magisq; abſurdum dignoſce,quoniam Alexander Macedo
ante hunc Leskonem multis ſeculis anteceſsit.Galliq; quibus cum Craccus in parte con
flixit,longè poſt Alexandrum in Græciam uenerunt,& duce Belgio Ptolomæum Cerau
nicum Macedoniæ regem occiderunt.Brennus uerò alter dux,regem Antiochum ſuper-
ando in Bythinia conſedit,& gente Gallorum cum Græcis commixta,Gallogræcos con
ſtituit:uide Trogum Pompeium,Iuſtinum,abbreuiatorem eius,& cæteros. Lesko ergo
poſterior Craco,multum poſterior fuit & Alexandro,& Sophirione duce eius,niſi ad co-
lorandam fabulam Alexandrum principem Morauiæ affirmares,ſic utiq; uerum ſermo-
nem proferres,nam Morauos Lesko aſtu debellauit & diſperſit.

Przemislaus in regem eligitur & Laſcek nominatur.

Fabula quorundam conuellitur de Alexandro Magno.

CAPVT VIII.

QVoniam poſt mortem Przemislai qui & Lesko primus dicitur, nulli poſteri,
nullaq; proles ſuperſtes relicta eſt,inter polonos orta eſt diſſenſio,quis regna-
re deberet,& ne deteriora ſequerentur(multis regnare cupientibus)per edictū
ſtatuerunt ut quiſquis ambiret,& optaret regnū Poloniæ aſſequi, Idibus O-
ctobris in equo maculis reſperſo,ſeu colorato,quam uelociter curreret ad ſta-
tuam pro meta ponendam. Erat autem huiuſmodi curſus in planura inter Cracouiam &
& fluuium Pradnik deſignatus.Multis ergo tempore conſtituto in equis ut præmiſſum
eſt maculis diſtinctis,dato ſigno tanquam pro grandi brauio apprimè anhelantibus,&
properanter currentibus ungulis & pedibus equorum,oxigonis,ſeu clauis ferreis acriter
læſis aut ſubſtiterunt,aut cum equis euoluti deciderunt,ſolus Leſchczek quidam uir ple-
nus uafricie & dolo,iuxta ſtratam per quam cucurrerunt,ubi claui ferrei non fuerunt in-
fixi,equum ſuum agiliter impellens ad columnam peruenit,eamq; complexus eſt, & rex
ſalutatus.Adoleſcens autem quidam obſcurę ſortis,qui cum ſodali cauſa ſolatij antè ali-
quot dies per eandem ſtratam ad columnam currens,& pedes unà cum ſodali læſerat, &
oxigonos inuenerat,obliquè & extra uiam pedes currens,ſecundus ad columnam perue-
nit,& eam complexus eſt.Inſurrexerunt ergo ſinguli competitores, per oxigonos remo-
rati,in & aduerſum Leſchczek,& re coram iudicibus agitata depræhenſum eſt regni cupi-
ditate nocte ſub obſcura,per totam ſtratam uſq; ad columnam eum ſparſiſſe & in terram
fixiſſe clauos ferri acutos,& zabulo contexiſſe,pręter ſemitam iuxta ſtratam, quę ipſemet
currendum ſibi credidit,condemnatum ergo,diſcerpſerunt,& lacerarunt. Adoleſcentem
uerò illum qui obliquè currens,cauſa ioci ad columnam ſecundus aduenerat,uoto omni-
um & concordi approbatione,in regem ſublimarunt, & Leſchko uocauerunt. Hoc enim
nomen apud priſcos Polonos regium fuit, & quanquam humilis conditionis & tenuis
ſortis erat,clariſsimus tamen regnando euaſit,perinde ac ſi in regia nutritus,& decentiſsi-
mis moribus à cunabulis imbutus fuiſſet. Fuit namq; temperatus,& ſemper ſobrius,iu-
ſtus,manſuetus,liberalis,& fortis,cunctos inimicos fortiter debellans,& de ſuo regno re-
pellens,uicinosq; inuadens,ſemper uicit & de eis triumphauit. Et ne faſtus ex honore re-
gio aſſequuto eum inſolentiorem redderet,ueſtes ſuas priuatæ conditionis, uiles & hirſu-
tas,quotiēs in throno regio purpura indutus ſedit,ſupra ſe extendi iuſsit,ut his inſpectis,
reminiſceretur ſeſe ex inope dominum,& humili regem factum eſſe.Senuit lōgęuo ſenio,
& è uita excedens,unicum filium Leſchkonem,tertium in hæredem Polonis reliquit.

Lesko ſecundus loco regnū adeptus.

CAPVT IX.

LEſchko tertius genitori ſuccedens,adeò creuit optimis moribus & heroicis uirtu-
tibus,ut ſingula quæq; tā in regno ſuo Poloniæ,quam in exteris prouincijs,ſum-
ma prudentia regeret,& nomen ac gloriam ſuam ſuæq; gentis nobilitaret,præbu-
it auxilia Pannonijs contra legiones Italicorum & Græcorum, & equidem cum
frequenti uictoria.Genuit unicum filium ex legitima cōiuge,Pompilium nomine,ex pel-
licibus uerò pluribus genuit uiginti filios naturales,hos,Boleslaum,Kazimirum, Vladiſ-
laum,Vratislaum,Oddonem,Baruinum,Przibislaum,Przemislaum,Iaxam,Semianum,
Semouitum,Semomislaum,Bogdalum,Spiczigutum,Spiczmerum,Sbigneum, Sobeſ-
laum,

Pōpilius unus Leskonis filius.

Leskonis filij naturales.

laum, Viſsimirum, Czeſimirum, & Vislaum: ueritus autē ne eo ex humanis abſumpto
contentiones,& bella inter fratres orirentur:partitus eſt regnum,Pompilio dedit monar
chiam regni: cæteris maritimam oram Slauorum, Rugianorum,& Caſſubitarum,uſque
ad Miſnam,& Vueſtphaliam diſtribuit Boleslao primo genito naturali Baruino,& Bog-
dalo Pomeraniam inferiorem , Kaizmiro , & Vuladislao Caſſubiam : Iaxæ, & Semiano
Serbiam,Vuratislao Ramam,Przibislao Czeſemiro, & Oddoni Ditwoniam, quæ nunc
Olſacia, ſeu Luſacia : Przemislao Semouito , & Semomislao : Sgorzeliciam,quæ nunc
Brandenburg apellatur : uerò alijs fratribus reſiduis,quaſdā ſortes,in huiuſmodi prouin
cijs,adiectis quibuſdam deſertis ſyluis , & nemoribus aſsignauit : Vislaus autem condi-
dit caſtrum Miedziboze,quod nunc Meydburg dicitur:Sobeslaus caſtrum Daley,quod
Dalemburg uocatur : Viſsimirus caſtrum, & ciuitatem in ripa maris ſitam Viſsimiriam,
quæ in hanc diem eodem nomine nuncupatur.Cæteri fratres alia caſtra erexerunt,Brze-
mye caſtrum in confinijs Vueſtphalorum , & Friſonum ſitū: ſic dictum,ut ſuſciperet ho-
ſtile Brzeinia , id eſt, pondus. Caſtrum Iyma,quod nunc Limburg uocitatur in petra la-
tiſsima à longinquo uiſibili, & lucente : Slaui enim nocturnum ſplendorem limam uo-
cant. Caſtrum item,& ciuitatem,Bukouiecz,quā Teuthones uocant Lubeck:Slaui uerò
in circuitu commorantes Bukouiecz, ſimiliter caſtrum Rathibor:caſtrum Swerin:caſtrū
Lukow à quodam Miclone conditum: unde Teuthonici illud Mickelburg uocant. Item
caſtrum Gilow à craſsitudine terræ : caſtrum Roſtoki à diſſolutione aquarum : caſtrum
Verla à credulitate:caſtrum Swanow à uocādo:uocatus enim Slauicè Swani dicitur. Item
caſtra Oſtrow, à loco inſulæ , in qua ſtat Teſzin , Marlow, Bolel Trzebieſſow, Vologoſt,
Czaſni Vuolyniecz. Pluraq; alia caſtra , & municipia , præfati filij Leskonis , & eorum
nepotes iuxta mare Germanicum condiderunt,quæ natio Teuthonica occupauit:& uſ-
que in præſens occupat paucis populis Slauis , & Zerbis in rurę, & uicis etiam in hanc
diem permanentibus , & linguam Slauicam confusè, & corruptè propter commixtio-
nem ſonantibus.

Prima diuiſio cum iactura.

Meydburg.
Dalemburg.
Viſsimiria.
Brzeinia.
Limburg.
Lubeck.
Rathibor.
Swerin.
Myckelburg.
Gilouu.
Roſtoc.
Verla.
Suuanouu.
Oſtrouu, &c.

CAPVT X. LIB. II.

POmpilius , quem Poloni Popiel, Teuthones Oſſerich uocant , ſuſcepto regno
Polonorum,colles,& montium radices, in quibus urbs Cracouia eſt ſita pertę-
ſus , tranſtulit ſedem regni Gnęznam in planicie ſitam , ubi priſci Polonorum
morabantur principes. Hanc quoq; ſpernens,nouas ſedes inter lacus poſuit, ac
extruxit Cruſuiczam nominans,& in ea principalem ſedem regni conſtituens.Mortuus
eſt in ætate uirili,morbo correptus ex uita torpente, & uoluptuoſa. Nihil egregium edi-
dit,quod poſteris dictu, factuúe celebre foret, niſi quòd in omni execratione ſolitus erat
dicere,utinam me mures uorarent, utiq; omine mali,quoniam filium eius,alterum Pom
pilium,quem ætate puerili reliquerat:regnantem mures deuorarunt.

Pompilius primus.

CAPVT XI. LIB. II.

ADoleſcentia Pompilij Secundi minimè expectata , ipſum in Regem Poloniæ
extulerunt , & ei obedientiam homagialem patrui unà cum proceribus regni
præſtiterunt. Cauſas, & deciſiones quæſtionum , quæ ad eum perferebantur,
patrui donec adoleſceret,determinabant.Sed cùm pompilius annos adoleſcen
tiæ ſupergreſſus , ſuæ poteſtati eſt relictus , in deterrimos incidit mores , in petulantiam,
choreas , plauſus, ebrietates , flagitioſiſsimus ruebant, Rempubl.proſtergando,& ab in-
curſu hoſtium deprauatus,& meticuloſus , non defendendo. Deſponſata eſt ei ex Teu-
thonia,elegantis pulchritudinis de genere principum fœmina,quæ blandicijs,& callidi-
tibus eum ſic irretiuit,atq; captiuauit,ut totius regni poteſtas,& expeditio circa eam con
ſiſteret.Ad peioresq; illecebras maritum intruſit patrandas.Videns enim maritum ſuum
ab omnibus ſubiectis ſpretum, & ad ignominiam ipſius cum ludibrio koſchysko (quod
ſonat attritam ſcopam) uocatum , propter raros capillos, timensq; ne ſuccederet ei quiſ-
piam patruorum,ob ſcelera ſuapte ipſo expulſo. Iubet dolos,& ægritudinem mortalem
fingere,patruos,& proceres regni aduocare. Coram eis exponit Pompilius in lecto de-
cumbens,& lachrymans ſe in breui moriturum, rogat,obteſtaturq;,ut filios, quos binos
ex legitimo matrimonio ſuſcepit,Lechonem, & Pompilium ſucceſſores ipſo mortuo ſur
rogarent,& iamiā migraturo exequias more gentilium in præſentia ipſius celebrarēt.Lu
get & coniunx lamentando, & fictas lachrymas aborciendo. Exhibita tandem refectio-
ne,iterum ad aulam Regis introducuntur patrui cum primoribus regni, & potus exitia-
lis per reginam compoſitus. Poſt oſcula Regis ualedicentis iam propè morituri in po-
culo aureo adminiſtratur,quo hauſto,ſinguli diſcedunt.Nox enim inſtabat,rexq; ſe dor-

Pompilius ſecundus.

Pōpilij uiginti patrui ueneno extincti.

miturum ſopore ingruente ſimulabat,expaueſcens ne aliquis eorum coràm moreretur. Correpti ergo toxico tempore noctis,uerſi in furiam excruciabantur, donec ſpiritum & animam exalauerunt. Exhilaratus itaque Pompilius cum coniuge,contulit ſe ad tripudia patruos calumnioſe criminando. Aſſerens illos ob facinus in regem & filios eius cogitatum,cœleſti plaga miraculoſe percuſſos interijſſe. Accumulâſq; peccata peccatis, inhibet à quoquam cadauera extinctorum ſepelire. Sed Deus uindex iuſtus, grauitate ſupplicij ſcelera compenſans. Pompilium conuiuia celebrantem,mero madentem ſertis coronatum,unguentis delibutum,crapula & luxu reſolutum,ultione condigna punit. De cadaueribus ſiquidem patruorum & procerum,multitudo murum ingentis magnitudinis ebulliuit,& in conuiuantem tyrannum,conſortem eius,& filios, rabidis morſibus inſilijt, militum caterua nequicquam abigente,quoniam humano ſuffragio fatigato,mures infatigati perſeuerabant noctu,dieq;. Extruuntur ardentes foci, & in medio eorum locatur Pompilius,coniunx & filij: illic autem,& mures per flammas tranſeuntes parricidam rodere non ceſſabāt. Ad aliud tandē elementum uentum eſt. In nauibus abducitur occiſor patruorum Pompilius cum ſuis in ſtagni altitudinem, mures tamen inceſſanter ſecuti, abductos,& naues rodebant in tantum,ut aqua perforatis rimis ingreſſa ſubmerſionem minaretur. Ideò nautæ timentes ſuffocationem ab aquis, deduxerunt nauem in littus, unde alia caterua murum occurrens,iuncta prioribus acriùs infeſtabat. His uiſis,defenſores,diuinam ultionem cognoſcentes, omnes fugierunt. Pompilius autem protectoribus nudatus, recepit ſe in turrim altiorem in Cruſuicza, ubi mures rapido curſu aſcendentes conſumpſerunt, & uorauerunt: duos filios,uxorem, & facinoroſum Pompilium cum ſingulis artubus,ita ut nerui, oſſa aut aliud ueſtigium non relinqueretur. Ecce non eſt poteſtas,nec conſilium contra Dominum,non proſunt ſceptra,nec opes in conſpectu eius,minuta animalia,& imbelles mures Pompiliū miſerabiliter conſumpſerunt, quemadmodum pediculi, uermes minutiores muribus Arnulphum Regem Francorum, & Imperatorem Romanorum, pulpa, carnibus, ac uiſceribus exeſis, medicis nequidquam proficientibus ad internitionem uſq; perduxerunt, ſolis cartilaginibus, & oſsibus relictis,ut in deſcriptione Romanorum Imperatorum,& regum Franciæ legis.

Ex cadaueribus extinctorum copia murum naſcitur.

Horridus Pompilij conſortisque & filiorum interitus.

CAPVT XII. LIB. II.

POſt miſerum,& horridum interitum Popiel,indicta conuentione pro noui Regis electione,conuenerunt maiores,ac nobiles regni in Cruſuiczam,factaq; diſſenſione, pluribus regnare cupientibus: ſoluerunt conuentionem abſque Regis electione, ortis tandem multis difficultatibus, belliſq; externis,& domeſticis, quotidianis etiam ſimultatibus, & damnis inter regnicolas. Indicta eſt altera conuentio in præfatam Cruſuiczam. Erat ea tempeſtate quidam agricola, & mellarius in ciuitate Cruſuiczień. nomine Pyaſt,eò quòd ſtatura erat non alta,ſed robuſta, habuit uxorem Rzepycza nuncupatam,& filium unicum nondum nominatū,homo multæ hoſpitalitatis,peregrinorum, & miſerorum fotor: aduenerunt autem in diebus regis Pompilij,duo hoſpites uultu, & habitu uenerandi, & cùm uoluiſſent ingredi regiam, pulſi ſunt à ianua, & prohibiti ab ingreſſu. Diſcedentes ergo declinauerunt ad tugurium Pyaſt, parentis aduenarum,& peregrinorum,qui ſumma alacritate unà cum uxore excepit eos in domum ſuam, occidens porcum ſaginatum, quem ſeruabat pro tondenda cæſarie, & nominatione filij ſui, prout mos gentilium fuit. Obtulit & uas medonis eadem intentione reſeruati, uidelicet pro tonſura filij eius, dumq; potus medonis ducillaretur (mirabile dictu) augebatur, & in altum effluebat. Conſilio itaq;, ac iuſſu duorum hoſpitum, ut creditur duorum angelorum,in ſpecie humana hoſpitatorum (quamuis alij credant fuiſſe Ioannem, & Paulum martyres Romanos) uaſa quot,& quantacumq; habere potuit à uicinis mutuauit,& ea impleuit,ſed & carnes porci,in tantum auctę creuerunt,ut decem linteres implerent,iubent tandem prælibati hoſpites ſupplicatum ire, inuitareq; Regem Pompilium & militiam eius ad tondendum,& nominandum filium, & in præſentia eorum, iam dicti bini hoſpites totonderunt filium Pyaſt, nomenq; nouum ei adaptantes, nominauerunt Semouitum. Refectio tandem copioſa appoſita eſt opiparè, Deo cuncta augente per miniſterium hoſpitum, ſtatimq; poſt refectionem diſparuerunt ſæpiùs nominati duo hoſpites: donec ſecunda cōuentio Cruſſuiczień. collecta,ob diſparitatem uotorum ferè in omnibus uictualibus ex diuturnitate temporis defecit, tunc denuò gratioſi duo aduenæ ad Pyaſt redierunt hoſpitatum,qui humaniter ab eo & ſua conſorte collecti ac honorati, prædixerunt eum poſt triduum in Regem Poloniæ eligendum, uas ergo Medonis paruum ante tugurium perſuaſerunt exponendum, & cunctis confluentibus nobilibus,ac ignobilibus (ſinguli enim caruerunt uictualibus) biberunt de illo uaſe,ne

Rzepycza.

Pyaſt.

Ioannes & Paulus martyres.

Semouitus.

ſe,nedum ad ſaturitatem,ſed etiam abundantiùs,Deo optimo Medonem uaſis augmentante. Et ideò non deficiente, quemadmodum mulieri in Sarepta lecytus olei non defecit. Altero die conſilio inito cunctis proceribus regni,& populis quaſi quadam religione concorditer in animo inſedit, Pyaſt eligendum in Regem, poſtpoſitis filijs, & nepotibus patruorum per Pompilium necatorum,poſtpoſitis & quibuſuis magnificis regni: proclamatione deinde facta, tota nobilitas unà cum plebe ad oſtium tugurij Pyaſt deſcendens, eum regnum ſuſcipere coēgit. Ille uerò territo, ac repugnante propter inſufficientiam, & rem monſtroſam, Eulogium hoſpitum, dum in memoriam redijt, eum poſt triduum regnaturum conſenſit, & in aulam regiam de tugurio tranſiuit. Hic fuit homo ſimplex,ſed rex iuſtus:unicuiq; quod ſuum erat,ſecundùm merita adminiſtrans, Deo in cunctis eū proſperante. Hic fuit prima ſtirps Regum uſq; prope ætatem noſtram in Polonia dominantium:terminata in Kazimiro ſecundo,& Ludouigo. Eiuſdem ſtirpis rami ſunt moderni principes Sleſiæ,& filij Conradi Maſouiæ. Quantæ fœlicitatis fuit hoſpitalitas,& iuſticia Pyaſt,propago principum uſq; in noſtram ætatem permanens demonſtrat. Non uidi,inquit Dauid,iuſtum derelictum,nec ſemen eius mendicare panem. Electus eſt rex in ætate uirili,mortuus ſenio confectus, ut ferunt anno ætatis ſuæ centeſimo uigeſimo. In pace regnauit: regiamq; ex Cruſſuicza in Gneznam locum originarium tranſtulit.

Pyaſt eligitur.

Ex Pyaſt principes Sleſiæ.

Pyaſt plenus dierum moritur.

CAPVT XIII. LIB. I.

SEmouitus filius Pyaſt, princeps militiæ ſub patre creatus:poſt mortem uerò eius rex factus: multum uigilantiæ, temperantiæ, militiæ,munificentiæ,& uirtutum heroicarum ante electionem habens. Multò ampliùs rex factus omnibus uirtutibus redimitus floruit. Dilatauit regnum, de finibus eius pannonios adhuc Pompilij tempore occupantes, uictorioſè expellens. Kaſſubitas,& principes iuxta mare Baltheum commorantes, olim de fœmore patruorum Pompilij toxicatorum homagia denegantes aggreſſus, dum in parte expugnauit, morte immatura abſumptus eſt. Cunctis regnicolis tanquam parentem patriæ deflentibus. Reliquit unicum filium, minorennem,nomine Leſchko. Circa hæc tempora ſub imperatore Romanorum Arnulpho,Græcorum uero Imperatore Michaēle, aduenerunt Cirullus Doctor,& Apoſtolus omnium Slauorum, & Methudius, lingua Græca,& Slauonica prompti miſsi à præfato Imperatore Michaēle Græco, ad poſtulationem principum, Slauorum in Morauiam,& iacientes fundamenta Chriſtianæ fidei, erexerunt Eccleſiam cathedralem in Vielagrad Morauiæ. Euocati tandem Romam, & inquiſiti, quare in lingua Slauica diuina celebrarent,& non in Latina. Reſponderunt eo,quod ſcriptum eſſet:Omnis ſpiritus laudet Dominum. Poſt altercationes ergo Romanus Pontifex permiſit,ut lingua Slauica celebrando laudaretur Deus,perindè atq; Latina,& Gręca. Qui mos ad tempora mea circa Crachouiam in Eccleſia ſanctæ Crucis in Clepardia obſeruatus, ſed iam extinctus eſt.

Semouitus in regem.

Semouiti mors.

Cirullus Apoſtolus Slauorū. Methudius.

CAP. XIIII. LIB. I.

LEsko ætatis nondum debitę,de procerum,& nobilium cōmuni aſſenſu in principem aſſumitur,certis Baronibus procuratoribus, donec adoleſceret illi deputatis. In ætate uerò adulta cœpit imitari paternas uirtutes, probitatem,prudentiam,liberalitatem,& iuſtitiam:militiæ tamen munera non ęquè,ut pater coluit, quinimò bellum contra principes Pomeranorum, & Ciſmarinorum per patrem initiatum intermiſit: mortuus eſt relicto filio perfectæ ætatis Zemomiſl, quod interpretatur terram recogitans,uel de terra cogitans.

CAPVT XV. LIB. I.

LEskoni ſucceſsit Zemomislaus in regno, uirtutes paternas, & auitas enixè ſibi uendicans, non armis, ſed toga,& prudentia regno proficiens:uehementer autem angebatur,quòd ſine prole coniugem ſterilem longo tempore habuit,maiori deinde moleſtia affligebatur, quòd effuſo unico filio dudum optato, cæcutientem uidebat, & penitùs nihil uidentem,ampliuſq; doluit,quia uxor ſua iterum ſterilis, ut antè, abſque ſpe ulterioris prolis permanſit. Adueniente anno tonſuræ,utcunque ualuit,Zemomislaus conuocat maiores regni Gneznam ad tondendum, & nominandum filium. De uoluntate omnium imponens ei nomen Myeska, quod ſonat confuſionem, ſeu commotionem: quoniam cuncti ſuſpicabantur, metuentes poſt mortem patris oriri commotionem. In diebus uerò patris confuſione ex cæcitate nati,appoſitis denique epulis, conuiuabant, & ecce ſubitò nuncius accurrit, referens ipſi Zemomis-

lao, Myeskam perſpexiſſe, clareq́ue uidere. Obſtupuêre omnes, ſtatimq́ue mater exili-
ens de triclinio reperit filium, habentem orbes oculorum clariſsimos, & acceptum in ul-
nas, inter conuiuas detulit, ſingulis gaudentibus, & mirantibus. Super quo genitor eius
Zemomislaus ſæpenumerò percontatus, quid'nam cæcitas nati, eiusq; diuina clemen-
tia, illuminatio portenderet, ab ariolis, & phitonibus accepit. In diebus regiminis eius re-
gnum Poloniæ plurimùm illuminatum iri, & clareſcere, quod ille putabat de gloria hu-
mana uerificari. Impletum autem eſt de ſpirituali uiſione, & illuminatione eius, & regni
per eum, quæ eſt renaſcentia in Chriſto, per fidem, & baptiſmum extunc ſuſcepta, & do-
no Dei uſque in hanc diem abſq; hæſitatione, & erroribus tenta atque defenſa. Mortuus
eſt autem Zemomislaus plenus dierum, in ætate protaui eius Pyaſt, & more gentilium
appoſitus ſuis patribus in caſtro Gneznenſi.

Zemomislai mors.

CAP. XVI. LIB. I.

IN Ruſsia principantibus apud Kyowiam Oskald, & Dir: nationes Ruthenorum
multiplicare, nouas ſedes ad Septentrionem dilatauerunt, & duces ſuper ſe conſti-
tuerunt ex alienigenis, quoniam ex proprijs propter parilitatem non placuerunt.
Primus dux Rurko, qui in Nouogrod: alter Sziniew, qui in Byaleyezoro: tertius
Trubor, qui in Sborsk ſedes ſuas poſuerunt. Proceſſu autem temporis, mortuus Szi-
niew, & Trubor abſque prole, Rurko utriuſque poſſedit ducatum, & ipſe moriens reli-
quit filium adoleſcentem Iior nomine, is doloſè occidit Oskaldum, & Dir principes Kio-
uieñ. nil hoſtilitatis ab eo ſuſpicatos, & poſſedit terras eorum. Inuadit deinde Drewlia-
nos populos Ruthenici generis, & Nyſzkinam ducem eorum, coëgitq; eos tributa ſol-
uere, & non contentus unica contributione eodem anno alteram exigebat, propter
quod inſurgentibus Drewlianis, occiſus per eos interijt. Miſerunt depoſt nuncios pri-
mos, & ſecundos præfati Drewliani ad Olham uxorem Iior, ut acciperet in matrimoni-
um principem eorum Nyskinam. Ipſa uerò opportunitatem, & aſtuciam concipiens ſi-
mulabat ſe nupturam Nyskine, dummodò ueniret cum ſuis matrimonium celebratu-
rus. Quo procedente cum ſuis, dudum retentos apud ſe nuncios, clàm uarijs affectos
tormentis interfecit. In occurſum deinde procedit, & locato ſuo forti exercitu, in angu-
ſtijs, & locis malignis, Drewlianos cum duce aduenientes inſperatè occidit in numero
quaſi quinq; millia, occiſioni mariti ſui Iior parentando. Inſuper Swantoslaus filius Iior,
& Olhæ, ætatem pertingens adultam, Drewlianos graui cæde domuit, & ſub iugum mit-
tens, tributa eis impoſuit, Olhaq́ue matre ſua monente, fidem Chriſti ſuſcipere noluit.
Transfretauerat etenim Olha in Conſtantinopolim, & de fide Chriſtiana per Patriarchã
edocta, ſpurcitijs gentilitatis abiectis in baptiſmo nomen Helena, pro Olha ſuſcepit, in
receſſuq́ue benedixit ei Patriarcha Conſtantinopolitanus, dicens: Benedicta tu inter mu-
lieres Ruthenorum.

Oskalt. Dir. *Rurko dux Rußiæ.* *Iior.* *Iior interitus.* *Olha uxor Iior.* *Drewliani per Olham uicti.* *Swantoslaus.* *Olha fidē Chriſti accepit, Helena nominata*

CAPVT XVII. LIB. I.

QVæ in hiſtorijs Polonorum reperiuntur, iam ſub breuitate tacta ſunt: dein-
ceps quæ exteri de Vandalis, & Sarmatis, hoc eſt, de Polonis, & Ruſsitis an-
notarunt, haud abs re in fine huius primi libri etiam ſub breuitate inducam.
Refert Suetonius Tranquillus, & meminit Eutropius, quod Imperator Do-
micianus de Dacis, Catisq́ue duplicem triumphum egit. De Sarmatis ſo-
lam lauream uſurpauit, multas quidem calamitates ijſdem bellis paſſus eſt. Nam in Sar-
matia (quæ nunc Ruſsia dicitur) legio eius cum duce interfecta eſt, & à Dacis (ubi nunc
ſunt Valachi) Appius Sabinus conſularis, & Cornelius Fuſcus præfectus prætor cum
magnis exercitibus occiſi ſunt. Narrat Iulius Capitolinus Imperatorem Antonium pium
Germanos, & Dacos (ubi ſunt Beſſerabes, & Valachi) rebellantes contudiſſe per præ-
ſides ac legatos. Alanos uerò (qui fuêre Rutheni circa Tanaim fluuium) bella molien-
tes, ſæpè refrenauit. Idem Iulius Capitolinus refert, & meminit Eutropius Imperatorem
Romanum Antonium Ferum, multa millia hominum interfeciſſe. De Marcomannis,
Squadis, Vandalis, Sarmatis, & Sueuis, & liberaſſe Pannonias à ſeruitio eorum, Ro-
mæ rurſus cum Commodo Antonio filio ſuo, quem iam Cæſarem fecerat de eis trium-
phaſſe. Hæ ſunt gentes, ut nunc eſt dicere Moraui, Poloni, Rutheni, & qui circa fluuium
Sueuum commorati ſunt Slaui, ubi nunc Marchia eſt, & eam occupant Teuthoni. De
his Sueuis iuxta Sueuum fluuium extra ſeptimum clima ad mare Germanicum olim ha-
bitantibus. Et non de illis, qui nunc Sueui in ſexto climate habitant. Dixit Martinus in
ſua Martiniana in ſecunda parte ſub Octauiano, quòd Druſus priuignus Octauiani,
trans Albulam fluuium, qui in barbarico ſolo longè ultra Rhenum eſt (labia uulgari Sla-
uonico

Suetonius. Eutropius. *Legio Domiciani à Rußis interfecta.* *Antonius Pius.* *Iulius Capitolinus.* *Antonius Ferus.* *Marcomanni. Squadi. Vandali. Sarmatæ. Sueui.*

uonico dictus) fortiſsimas nationes, quibus & natura uires, & conſuetudo experientiam
uirium dabat, pariter uno bello, ſed ſuis aſpero ſuperauit, id eſt, Sueuos, & Sicambros,
ubi & Druſus occiſus mortuus eſt, & ſepultus in Maguntia: hæc Martinus. Item Eutro-
pius: Sub Imperio Galieni Pannonia à Sarmatis, Squadisq; populata eſt. Item Flauius
Vopiſcus ſcribit: Erumpentes Sarmatas in Illyrico cum trecentis præſidiarijs, ſolus Im-
perator Aurelianus attriuit. Refert Theoclius Cæſareorum temporum ſcriptor, Aure-
lianum manu ſua bello Sarmatico, una die quadraginta, & octo interfeciſſe: plurimis au-
tem & diuerſis diebus ultra nongentos, quinquaginta. Et Flauius Vopiſcus, qui priùs
in deſcriptione triumphi Aureliani dicit, præter captiuos gentium barbararum, Gothi,
Alani, Roxolani, Sarmathæ, Franci, Sueui, Vandali, Germani religati manibus captiui
præceſſerunt. Idem Vopiſcus de Probo in Illyrico Sarmatas, cæterasq́ue gentes ita con-
fudit, ut propè ſine bello cuncta reciperet, quæ illi diripuerant. Idem de Proculo: Cen-
tum ex Sarmathia uirgines cœpi, ex his decem una nocte iniui: omnes tamen, quod in
me erat, mulieres intra 15. dies reddidi. Gloriatur (ut uides) Proculus rem ineptam, &
ſatis libidinoſam, atque inter fortes ſe credit haberi, ſi criminum denſitate caleſcat. Item
Vopiſcus de Imperatore Caro: & idem inducit Eutropius Sarmatas adeò morte Probi
feroces, ut inuaſuros ſe non ſolùm Illyricum, ſed Thraciam, Italiam quoque minarentur,
ita ſe inter bella pariendi contulit, ut paucíſsimis diebus Pannonias ſecuritate donaue-
rit, occiſis Sarmatarum ſedecim millibus, captis diuerſi ſexus uiginti millibus. Eutro-
pius uaria deinceps ſimul, & uiritim Diocletianus, & Galerius Maximianus bella geſ-
ſerunt Carpis, & Baſternis ſubactis (& ſunt populi Ruſsiæ ſub montibus Sarmaticis)
Sarmatis uictis (& ſunt Rutheni in communi) quarum nationum ingentes captiuo-
rum copias in Romanis finibus locauerunt. Paulus Diaconus de geſtis Romanorum.
Valentinianus anno Imperij ſui undecimo, cùm Sarmatæ ſeſe per Pannonias diffudiſ-
ſent, eosq̂ue uaſtarent, bellum in eos parans, dum apud Brigionem oppidum Squado-
rum legationi reſponderet, anno eius quinto, & quinquageſimo ſubita effuſione ſangui-
nis, quæ Græcè apoplexis uocatur, uoce amiſſa, ſenſu integer, expirauit.

Pãnonia à Sarmatis populata. *Aurelianus.* *Flauius Vopiſcus.* *Proculi de uitio gloria credita.* *Caro Imperator.* *Diocletianus. Galerius. Carpi. Baſterni.* *Paulus Diaconus.* *Valentinianus*

CAPVT XVIII. LIB. I.

VAndali à Sigiberto in Chronica, à Vincentio in ſpeculo hiſtoriali, & pleriſque
alijs ſcriptoribus ex Scythia perhibentur oriundi. Inconcinnè quidem, quo-
niam regionum Septentrionalium diſtinctam non habentes cognitionem,
prout & antiquiſsimi hiſtorici, omnem oram Septentrionalem Scythiam di-
xerunt. Iſidorus uerò, & poſteri magis propriè Vandalos à Vandalo flumine dixit,
quem (ut antè retuli) nunc Viſlam dicimus, quia circa eum habitabant. Hi ergo à Gothis
pulſi (ut referunt præfati Sigibertus in ſua Chronica, & Vincentius in ſpeculo hiſtoria-
li, uolumine tertio, libro decimo ſeptimo, capite octauo) alienas terras inuadere cœpe-
runt, qui ſuas retinere non potuerunt. Hos circa Danubium commorantes, rurſum poſt
multum temporis Giberith Gothorum rex bello uictos inde exturbauit, & hoc coëgit,
ut Romano Imperio ſe ſubijcientes, à Conſtantino Magno locum habitandi ſibi dari po-
ſtularent, & Pannonias ab eo ſibi delegatas, per 40. annos pacificè inhabitarunt. Anno
uerò 13. Arcadij, & Honorij (qui imperare cœperunt anno Domini trecenteſimo, no-
nageſimo octauo) inſtinctu Stiliconis euocati, meditantis rebellionem contra Rempub.
infuderunt ſe per Gallias, iunctis ſecum Alanis, easq́ue aliquandiu miſerrimè dilacera-
uerunt, & inde eos expellebant Gothi non quidem proſpicientes Galliarum quieti, ſed
uacuæ facientes patriam ſuæ rapacitati, Vandali Hiſpanias aggreſſi, nunc Hiſpanias,
nunc Gallias, multo tempore depopulati ſunt. Honorius autem deliberato conſilio
Hiſpanias, & Gallias, quas ſibi à Vandalis præreptas dolebat, Gothis donauit. Cùm er-
go Gothi Vandalos effugare maturarent, grata eis fœlicitate occurrente, per Bonifacium
ducem Romanum, ad occupandum Lybiam, & Aphricam euocati tranſiuerunt, ubi re-
gnum ſuum multo tempore confirmarunt. Primo igitur anno Gratiani, puta anno Do-
mini 381. & deinceps: Super Vandalos de regno Poloniæ exeuntes regnauit Modigi-
ſilus annis triginta. Poſt hunc filius eius Gundericus in Hiſpanijs annis 16. Hic capta
Hiſpali, quæ nunc Sibilia dicitur, cùm manus in Eccleſiam ipſius ciuitatis extendiſſet,
à dæmone correptus, interijt. Cui Genſericus frater ſucceſsit, ut refert Paulus Diaco-
nus, ab Hiſpanijs ad Aphricam tranſiens, cuncta penè Aphricam ferro, flamma, rapinis
crudeliſsimè deuaſtauit. Fidem Catholicam impietate Arriana infectus, ſubuertit, E-
piſcopos exulauit. Sub hoc turbine, teſte eodem Paulo Diacono, & Poſsidonio, Beatus
Auguſtinus Epiſcopus Hipponenſis, ne ſuæ ciuitatis ruinam cerneret, expletis annis
uitæ ſuæ ſeptuaginta ſex migrauit ad Chriſtum. Deinde Genſericus Carthaginem in-

Sigibertus. Vincentius. *Iſidorus.* *Scythæ à Gothis pulſi.* *Giberith Gothorum rex.* *Conſtantinus. Archadius. Honorius.* *Vandali Gallias, & Hiſpanias depopulati.* *Gothis donata.* *Gratianus. Modigiſilus. Gundericus.* *Sibilia Auicennæ patria.* *Genſericus.* *Diuus Auguſtinus moritur.*

uadit atque capit. Cum ualidiſsimo exercitu ex Africa aduectus, Romam ſpoliat. Multa millia captiuorum cum regina Eudoxia, & duabus filiabus in Carthaginem duxit, quam Nanſamundo filio ſuo in matrimonium copulauit, Campaniam, & Apuliam flammis conſumpſit, Capuam, & Nolam pari ruina ſtrauit. Inter has procellas, uir pijſſimus Paulinus Nolanæ urbis Epiſcopus, pro cuiuſdam uiduæ filio, ſeſe in ſeruitutem tradidit: regnauit Genſericus annis 48. eoq́ue mortuo ſucceſsit Honoricus filius eius, qui effugatis ampliùs, quàm 334. Catholicis Epiſcopis, & Eccleſijs eorum clauſis, plebem uarijs ſupplicijs affecit: & quidem innumeris, manus, & linguas abſcidit. Illis tamen expeditiſsimè loquentibus, ut refert Gregorius in tertio libro Dialogorum, & Paulus Diaconus in geſtis Romanorum, tandem iudicio Dei percuſſus, ſcatens uermibus, miſerabiliter expirauit. Poſt hunc, Guntamundus nouem annis regnauit: poſt quem Traſamundus, qui ducentos uiginti Epiſcopos in Sardinia exilio relegauit. Deinde anno Domini quingenteſimo, uigeſimo regnauit Hildericus filius eius, ex Eudoxia filia Valentiniani Imperatoris à Genſerico captiuata. Hunc pater Traſamundus ad mortem ueniens, ſacramenti nodis aſtrinxit, ne unquam in regno ſuo Catholicis conſuleret. Qui mox patre mortuo, antequam regnum ſuſciperet, omnes catholicos ab exilijs reuocari, & Epiſcopis Eccleſias iuſsit reformari, regnauit annis octo. Hunc Gilimer perimens, annis quinque poſt eum regnauit, qui tantæ crudelitatis fuit, ut nec parentibus parceret. Tandem Belliſarius patricius à Iuſtiniano Imperatore miſſus eſt in Aphricam: is magnas copias Vandalorum fudit, regemq́ue eorum Gilimerum uiuum capiens, Iuſtiniano Conſtantinopolim miſit. Sic Vandalorum regnum in Africa deſtructum eſt, inquit Iuſtinianus Imperator, in ea famoſa lege, quam edidit C. de officijs præfecti prætorio Aphricæ, quòd Vandali ex Eccleſijs fecerunt ſtabula: & teſtatur ſe uidiſſe uenerabiles uiros, qui linguis radicitùs exciſis, prodigioſè loquebantur, quapropter eiecit eos omnipotens Deus à facie ſua, & de terra, quam acquiſierant, eraſit memoriam eorum.

Nanſamūdus. Paulinus epiſcopus. Honoricus. Guntamūdus. Traſimundus. Hildericus. Gilimer. Belliſarius. Iuſtinianus.

CAP. XIX. LIB. I.

PRæterea Vincentius in ſpeculo hiſtoriali, libro uigeſimo quarto, capite 17. meminit, quod Carolus Magnus anno octauo ſui imperij: Coloniæ ſuper Rhenum, pontes duos extruxit, & muniuit, & Slauiam ingreſſus eam ſubegit. Idem libro uigeſimo ſexto, capite primo refert, quòd Henricus ſecundus, qui imperare cœpit, anno Domini milleſimo tertio, potentiores regni uiros, bella ſibi concitare uolentes celeriter deuicit. Et Reges gentilium in interiori Germania commorantes, qui dicuntur Vindi, tributarios ſibi fecit: Vindos autem Slauos Almanni uocant: eodem libro, capite quarto decimo, anno Imperij ſui quinto. Conradus Imperator ſecundus, qui regnare cœpit, anno Domini milleſimo, uigeſimo quinto, rebellantibus Slauis ad eos debellandos proficiſcitur: & eodem anno ſimiliter contra Hungaros rebellantes pugnauit. Eiuſdem libri capite decimo octauo, inquit Helimandus. Hic Henricus Imperator tertius, Vindelicos ſubegit populos, Sueuis conterminos, qui Vindelici, ut ait Gwlerinus uſque hodie Fortunam adorant, &c. Hos populos Henricus tributarios fecit, ita ut omnibus ſolennitatibus, quibus coronabatur, quatuor Reges eorum lebetem, quo carnes condiebantur, in humeris ſuis duobus uectibus per annulos quatuor inductis ad coquinam uectitarent. Hæc ibi. Ecce duo habes: Primum, quòd Henricus tertius Vindelicos, id eſt, Slauos ad mare Germanicum commorantes ſubegit. Alterum, quod tales Vindelici contermini fuerunt Sueuis iuxta flumen Sueuum cohabitantibus. Pro his culpa Slauorum Teuthonici, & Saxones à diebus prædictorum Imperatorum terras eorum incolunt, & hæreditant. Blondus autem libro primo Decadis primæ de Vandalis, Burgundionibus, & Sueuis ſic refert: Habent omnes iſtæ gentes uetuſtam originem ex Germania, ſuntq́ue priſcorum Plinij Veronenſis, Suetonij Tranquilli, & Cornelij Taciti literis celebratę. Plinius namque Germaniam ex eorum partem Burgundiones unam eſſe dicit ex quinque interioris Germanię partibus, & paulò pòſt, Sueuos illis proximos ponit. Alani autem etſi origine ſunt Scythæ, in ipſi Vandalorum regionibus habitabant. Sed Sueuos Octauius Auguſtus, teſte Suetonio, ex Germania in citeriores Rheni ripas tranſtulit. Eiuſdemq́ue Auguſti temporibus, pars Vandalorum, quibus Burgundionibus poſtea fuit nomen, ad octoginta armatorum millia, ulteriores Rheni ripas inſederant, quos Druſus, & Tyberius Cæſares, ſicut Cornelius refert, poſt ſubactam interiorem Germaniam in ſedes proprias repulerunt, & extra urbes, munitaq́ue loca diſsiparunt. A' quibus habitandi uicatim modis, quos patrio gentis uocabulo, Burgos appellabant: eos Burgundiones fuiſſe appellatos, aſſerit Oroſius. Deinde Blondus in locum Vandalorum, & Burgundionum per Stiliconem euocatorum Slauos à Boſphoro

Carolus Magnus Slauos uicit. Henricus Secundus Vuindos uicit. Conradus Secundus Slauis, & Hungaris bellum intulit. Henricus tertius Vindelicos ſubegit. Vindelici pro Slauis. Blondus.

Boſphoro Cimerico in Tanaim fluuium habitantium, ſe contuliſſe, & tranſmeaſſe aſſerit: & partim Polonos, partimq́ue Bohemos nominatos fuiſſe. Quod quia à Polonorum, & Bohemorum hiſtoria ab initio huius operis poſita, in toto diſcrepat, reijciendum, & ſalua reuerentia tanti hiſtorici pro non uero habendum eſt.

CHRONICORVM REG. POLON. LIB. II.

CAPVT I. LIB. II.

OST mortem Zemomiſlai, aſſumptus eſt in Monarcham Poloniæ Mieſko unicus filius eius: primùm quidem uigilans, & Reipub. intendens, ſed ætatem maturiorem nactus, ocioſus, & pellicibus alligatus. Tenuit etenim ſeptem pellices uxores eas uocans. Ex nulla autem prolem ſuſcipiens orbitatis ſuæ incommoda ſæpè accuſabat. Quod agnoſcentes uiri Catholici, qui in curia eius uerſabantur, iuſtè, & ſanctè conſuluerunt, ut ſpretis, & abiectis ſpurcitijs gentilium, unum uerum Deum, & eum, quem miſit, Ieſum Chriſtum coleret: à quo & prolis ſolatia, & quæcunque poſceret, impetraret, qui, cùm aurem in audiendo accommodaret. Viri religioſi, & ſpirituales, tunc in regno Poloniæ æremiticè uiuentes, ſacra dogmata cognitionis fidei Chriſtianæ ei inſtillarunt: uniusq́ue legitimæ coniugis matrimonium perſuaſerunt, intantumq́ eis acquieſcebat, ut propè cathecuminus fieret. Mittit deinde conſilio eorum in Bohemiam ad procandum ducalem uirginem Dambrowkā, filiam Boleſlai ducis Bohemiæ, interfectoris ſancti Venceſlai germani ſui. Vratiſlaus ſiquidem princeps Bohemię genuit ex Drahomicia uno partu geminos, Venceſlaū & Boleſlaum. Venceſlaū educauit Ludomilla auia ipſius, & optimis morib Chriſtianis imbuit. Boleſlaum mater eius Drahomicia fouit, & deteſtabilē moribus, quemadmodum ipſa fuit, effecit. Mortuo itaq́ Vratiſlao, electus ſucceſsit ei Venzeſlaus filius eius uir pijſsimus in ducatu Bohemiæ. Ordinatione autem Drahomiciæ iniquæ mulieris, ſuffocata eſt Ludomilla, cuius conſilijs ſanctus Venceſlaus multùm inhæſerat, & in numerum ſanctorum eſt relata. Boleſlaus autem inuidia ducente, germanum ſuum beatum Venceſlaum poſt epulas ad orationem euntem, in limine templi obtruncat, & ſuper Bohemos, prout concupiuit, dominatus eſt. Venceſlaus uerò Decalogo ſanctorum martyrum aſſcriptus. Huius ergo Boleſlai principis Bohemorum, germani ſancti Venceſlai natam, Myeſko monarcha Polonorum in uxorem popoſcit. Nec abnuit præfatus Boleſlaus dandam, dummodò ritu gentili abrogato, undis ſacri baptiſmatis ablutus Myeſko innouaretur. Conſenſu autem, & concluſione utrinque facta, adducta eſt in Gneznam uirgo Dambrowka in regiam Myeſkonis cum ampla dote. Anno ergo Chriſti Domini noningenteſimo, ſexageſimo quinto, uno & eodem die, Myeſko princeps Polonorum cum maioribus ſui regni, in præſentia Dambrowka, & Bohemorum ſacrum baptiſma propitiatione diuina Gneznæ ſuſcepit, pro Mieſka nomen Myeczſlai accipiens, & aliud ſacramentum matrimonij, cum uirgine Dambrowka ex Bohemia aduecta contraxit: conuiuia, munificentiam, & ſpectacula pluribus diebus elargiendo, & cunctis regnicolis baptiſari pręcipiendo. Et quia multi reſtabant ſacro fonte baptiſandi: ideò per Edictum ſtrictè demandauit, ut omnes in ciuitatibus, & uillagijs nobiles atque ignobiles, ſeptima die Marcij adueniente: idolis confractis, & in lacubus aut aquis ſubmerſis, ſimul & lapidibus ab utriuſq́ ſexus hominibus obrutis, ſub confiſcatione bonorum, & exterminatione baptiſarentur. Qua die ſuperueniente, ut erat aſtutum, cuncti iuſſa exoluentes: renaſcebantur in Chriſto, & baptizabantur: ſeruaturq́ ille mos uſque in hodiernam diem in maiori Polonia. Nam pueri in Dominica Lætare, facto idolo, ſeu imagine alicubi in ligno longo portant, alibi in uehiculo ducunt, & in aquam proijcientes demergunt, ſinguli properè domum repedantes. Ad dilatandum autem, & augendum Orthodoxæ fidei rudimenta, inclytus Princeps, & Monarcha Myeczſlaus erexit nouem Eccleſias cathedrales in ſuo dominio. Duas metropoles, Gneznæ, & Cracouiæ: cæteras ſuffraganeas Eccleſias inciſo lapide extruxit, ferro, & plumbo iunxit, & ſufficienter dotauit, prout temporis conditio permittebat. Primam Metropolim in Gnezna, tanquam in loco, protunc celebriori in titulum, & honorem beatiſsimæ Mariæ. Alteram in Cracouia, ad inſtantiſsimas preces ſuæ coniugis Dambrowka, in titulum ſancti Venceſlai martyris, quoniam eius neptis erat Dambrowka, fundauit Epiſcopales Eccleſias ſeptem his ſubiectas: talibus titulis ornatas conſecrari diſpoſuit Cruſuicienſem,

Vratiſlaus. Venceſlaus. Boleſlaus. Ludomillæ interitus. Venceslaus à fratre necatus. Poloni fidem Chriſti ſuſcepērunt. Dambrowka regina. Mos in maiori Polonia. Myeczſlaus Monarcha. Gnezna metropolis prima. Cracouia 2.

Epiſcopatus Vladislauien. Vratislauien. uicienſem, quæ propter ſolitudinem loci in Vladislauiam ſucceſſu temporis eſt translata, in honorem ſanctiſsimæ Dei genitricis Mariæ. Smogorzouieñ. quæ translata primùm fuit in Ryczynam oppidum diſtrictus Bregenſis, ex poſt propter uberiorem ſitum in Vratislauiam: in honorem ſancti Ioannis Baptiſtæ poſt intemeratam Dei genitricem inter ſanctos maiorem Poſnanienſem præcipuis Apoſtolis Petro, & Paulo: Plocenſem ſancto Sigiſmundo Regi, & martyri: Culmenſem ſanctæ Cruci Camienenſem iterum ſancto Ioanni Baptiſtæ: Lubucenſem ſancto Iohanni Euangeliſtæ in titulos erexit, & eorum præfatas baſilicas dedicari iuſsit. *Poſnanien. Plocenſis. Culmenſis. Camienenſis. Lubucenſis.* Primus autem Archiepiſcopus Gnezneñ. ordinatus eſt Villibalmus: Cracouienſis primus Archiepiſcopus Prohorius: Poſnanienſis Epiſcopus primus Iordanus, Vratislauieñ. primus Gothfridus, Cruſuicieñ. ſeu Vuladislauieñ. Epiſcopus primus Lucidus: Plocenſis primus Angelotus: Culmenſis primus Octauianus: Camienenſis primus Iulinus: Lubucenſis primus Iacinctus. *Aegidius Cardinalis miſſus in Poloniam.* Aegidius Cardinalis Epiſcopus Tuſculanus, à ſummo Pontifice Ioanne XIII. miſſus, præfatos Epiſcopatus confirmauit, & ſingulis, diocœſim, & terminos diſtinxit, & poſuit. Erexit idem inclytus princeps, & primus fidei plantator, plures dignitates, Prælaturas, Canonicatus, Eccleſias collegiatas, Parrochiales, & Conuentuales omnibus pro dote, decimas frugum aſsignando, Prædia, redditus, Clenodia, & uaſa ex auro, & argento. Dambrowka etiam de ſorte ſua uniuerſis Eccleſijs prouidit, uarijs apparatibus, ornamentis, & calicibus. Sed & Barones, uniuerſaqúe nobilitas Polonorum, æmulando principem ſuum, & eius conſortem, Prædijs, uillis, & dotationibus, Eccleſias feruentiùs dotabat, clerumqúe diuenerabatur: & quotiens ſacrum in Eccleſijs legeretur Euangelium. *Poloni gladijs extenſis Euangelium tueri parati.* Dum ſacerdos diceret: Sequentia ſancti Euangelij ſecundùm Matthæum, &c. De uagina quilibet Baro extrahebat gladium uſque ad medietatem, oſtendendo ſe paratum Euangelium tueri, & pro eo mori. Sacerdote autem proſequente lectionem Euangelij, mittebant gladios in uaginas, ſed hic mos per incuriam abolitus eſt Myeczlao Dambrowka uxor eius: anno Domini 976. peperit filium, cui precatibus matris nomen impoſitum eſt Boleslaus, quod ſonat magnus, & famoſus. *Boleslaus genitus.* Hic eſt ille Boleslaus Chabri, de quo infrà dicetur. Ipſa uerò Dambrowka poſt decennium abſumpta eſt rebus humanis, de anno Domini 977. in Gnezna tumulata: lugentibus eam Mieczlao marito, Boleslao filio, & omnibus uiris Eccleſiaſticis: non ſecùs, quàm piam matrē. *Dambrowka moritur.* Hæc coniugata, caput non uelabat, ſed inſtar uirginū ſerto ornata, inceſsit. Poſt dies luctus materni, iuſſu Mieczlai Boleslaus filius, anno Dñi 984. accepit Iudith filiā Ieſſe ducis Hungarorū in coniugem, & nuptias in Gnezna ſub multitudine prælatorum, & Baronū celebrauit. *Myeczlaus naſcitur.* Quæ Iudith anno ſexto, uirilis ſexus puerū, effudit, & ei nomē auitum impoſitū eſt, Mieczlaus, quod ſignificat habiturus laudem. Interim Mieczlaus Polonorum princeps ſedula admonitione ſuorū conſiliariorum, ad Benedictum ſeptimum Pontificem maximum mittit Lampertum Archiepiſcopum Cracouienſ. & cæteros nuncios coronam ſibi, & regionibus Polonorum dari petendo. *Polonis corona negata.* Cuius petitioni Papa Benedictus ſeptimus reſpondit: Nondum dignos fore Polonos, ut eis corona hactenus deberet conferri. In proximo uerò Deus placatus, coronam dabit eis, exaltabitqúe illam: ſic locutus Stephano duci Hungarorum, qui & ipſe pro corona miſerat. Per Aſtericum nuncium eius tradidit coronam, Polonis uerò denegauit. Expugnauit ſub Mieczlao dux Ruſsiæ Vuladimirus caſtra Przemisl, & Cyrwen, & Radimiczis in regione Ruſsiæ parentibus, Polonorum ditioni tributa impoſuit. *Myeczſlai mors.* Mortuus eſt præfatus Mieczlaus primus fidei plantator Chriſtianæ, anno Domini 999. ſacramentis Eccleſiæ ritè perceptis: & in medio Eccleſiæ Cathedralis Poſnanienſ. ſepultus.

CAPVT II. LIB. II.

DIcto initio renaſcendi in Chriſto per baptiſmum Polonorum: dicenda ſunt execranda idola eorum, adorata priuſquam ad ueræ fidei cognitionem, uerique Dei culturam peruenerunt. *Poloni ueteres colebant, deos* Fuerunt autem (ut eſt in Chronographis uidere) dij, quos more gentilitatis coluerunt, iſti: Iupiter, Mars, Pluto, Venus, Diana, Ceres, *Iouem.* Iouem uulgari ſermone nuncupabant: hunc dixerunt Omnipotentem, omnia dantem, omniaqúe facientem: quoniam Iouis omnia plena ſunt. *Martem.* Martem appellarunt Ledam, ducem bellorum, & largitorem uictoriarum. *Plutonem.* Plutonem uocauerunt Nya, meliores ſedes inferni poſt mortem ab eo poſtulantes. *Venerem.* Venerem dixerunt Dzidzililya: ab hac impetrabant fœcunditatem, uoluptates, & prolis copiam. *Dianam.* Dianam nuncupabant Dzeuiana, continentiam, uenationes, & fœlices aucupationes ab ea precantes. *Cererem.* Cererem uocarunt Marzana, fertilitatem agrorum, & arborum ab ea petentes. Et quia ad inſtar Græcorum (quibus non multùm diſtant) multa ſatagebant facere, deos Græcorum

eorum coluerunt: ut ego à maioribus meis accepi. *Temperiem.* Adorabant Pogoda, quod ſonat temperies: *Aërem.* adorabant ſpiraculū, ſiue flatum tenuis auræ, per ſpicas frugum, & folia arborum ſibilantem, atq; cum ſibilo tranſientem. Vocantes numen eius Pogwiſd: *Ledam.* adorabant Ledam matrem Caſtoris, & Pollucis, geminosqúe ab uno ouo natos, *Caſtorem. Pollucem.* Caſtorem, & Pollucem, quod auditur in hodiernam diem, à cantantibus uetuſtiſsima carmina: Lada, Lada, Ileli, Ileli, Poleli cum plauſu, & crepitu manuum: Ladam (ut auſim ex uiuæ uocis Oraculo dicere) Ledam uocantes, non Martem, Caſtorem Leli, Pollucem Poleli. Omnia iam præfata idola, omnia auguria, incantatores, & phitones abſtulit inclytus Princeps Mieczslaus, & de regno relegauit, ſub interminatione uitæ mandans, ne quiſquam, præter uerum, & unicum Deum, in perſonis trinum peramplius glorificaret. Ego in pueritia mea uidi tria idola de prædictis in parte confracta, circa ambitum monaſterij ſanctæ Trinitatis iacentia Cracouiæ, iam dudum ſublata.

CAPVT III. LIB. II.

SVuantoslaus dux Ruſsiæ, mouens bella Kozaris gentibus Ruthenici generis, *Swantoslaus.* obtinuit caſtrum eorum, Byalauieſza, & ipſos tributarios effecit. Deinde intulit bellum Bolgaris, & expugnatis octuaginta caſtris eorum, coëgit eos tributa pendere. Ipſo autem in Bulgaria demorante, Pyeczinigi obſederunt Kyow, ubi fuit mater, & tres filij ipſius Iaropolkus, Olha, & Vulodimirus. Soluentibus autem Pyeczinigis obſidionem Kiouieñ. (territi enim, & decepti fuerunt per quoſdam Ruthenos, quòd Swantoslaus appropinquaret cum ualido exercitu) Olha mater Suantoslai defuncta eſt. Non contentus autem iam dictus Suantoslaus dux Ruſsię expugnatione Bulgarorum, poſt duos annos, ſcilicet anno Domini 972. Græciam ingreditur, & onuſtus ſpolijs redibat, occurentibusq; ei Pyeczinigis. *Swantoslaus Græciam ſpoliat.* In loco iniquo, pugnæ inepto cū eis conflixit, & uictus captus eſt: Duxq; Pyeczinigorum Kura nominatus, caput ipſius amputando, fecit ex teſta poculum, ornansq; ipſum auro, ſolitus fuit ex eo more cyphi bibere, ad innouandum ſuum triumphum. Eo autem uiro iam dicto abſumpto, filij, tempore quo uixit Swantoslaus diuiſi, noluerunt contentari in paterna diuiſione, & prouincijs aſsignatis, quamuis latiſsimę fuerunt. *Swantoslaus interfectus. Iaropolkus. Olha.* Iaropolkus enim maior natu, munere, & aſsignatione patris habens Kyouiam. Inuaſit caſtrum Varaſz, in quo germanum ſuum Olham interfecit, & prouinciam ipſi per patrem deſignatam, Drewlianorum occupauit. *Vulodimirus.* Vulodimirus natu minor, ex diuiſione paterna, Nouogrod pro ſorte habens, uidens tyrannidem Iaropolkonis, ne ad ipſum quandoq; perueniret, circumuallauit caſtrum Kyouieñ. in quo erat Iaropolkus: uenientemqúe ad ſe Iaropolkum ſub conditione pacis: *Iaropolkus interfectus.* ad ſuggeſtionem ſui Palatini, & Conſiliarij nomine Blud interfecit, & tres ducatus fraternos poſſedit. *Fanum & ſimulachrū fulminis.* Pro cæde autem fraterna gratificando: plurima fana, & ſimulachra in montibus Kyow locauit. Præcipuè tamen ſimulachrum fulminis, quod maximè ueneratus eſt, & ei eminentiſsimum ſimulachrum extruxit. Corpus ex ligno formando, caput ex argento, & aures ex auro. *Vlodimirus Polonis bellū intulit.* Conuertit tandem Vulodimirus animum ad bella, & intulit bellum Myczlao duci Polonorum, expugnauitqúe ſub eo caſtrum Przemisl, & caſtrum Cirwen, adiecitq; ditioni ſuæ diſtrictum Radimiceñ. *Vlodimirus Græciam turbauit.* Conuerſus iterum in Græciam conquiſiuit inſigne caſtrum Græcorum Korſchim, & ex eo totam oram illi uicinam ſibi ſubiecit. Sollicitatus deinde præfatus Vulodimirus à Machometiſtis, ut ritum eorum aſſumeret, illicò ſpreuit, quoniam fœdus, & turpis uidebatur. Poſtea à Latinis ſollicitatus, non acquieuit, quoniam cerimoniæ Latinorum parùm religioſè, & templa parùm ornata, uidebantur. Tertiò à Iudæis requiſitus, ut eorum legem complecteretur, noluit: grauis enim lex Iudæorum uidebatur. Græca religio plurimùm commendata per nuncios ex Conſtantinopoli redeuntes (nuncios ſiquidem ad omnes nationes rituum prædictorum miſerat ſpeculatum, & exploratum iri) plurimùm placuit. Ideò miſit nuncios ad Baſilium, & Conſtantinum Græcorum imperatores, optans ſororem eorum Annam in coniugium, offerens (ſi tali coniugio potiretur) de caſtro Korſchim, & regione ſubiecta, extemplò exceſſurum. Græci uerò Imperatores reſponderunt. Non licere principi gentili, & idolatræ germanam eorum ſóciare. Si uerò errore gentili deſerto, fidem Chriſtianam profiteretur: non abnuituros petitionem eius. Vulodimirus autem obtulit ſeſe fidem Chriſtianam prono animo ſuſcepturum, uenirent duntaxat perſonaliter, ſororem adducerent, & ipſum baptiſarent. Itaque ueniunt Imperatores Baſilius, & Conſtantinus, cum ſorore Anna, iam perſuaſa, & conſentiente (priùs enim conſentire recuſabat) in Korſchim: & Vulodimirum mox cæcitas inuaſit: cœpitqúe fluctuare, an deberet baptiſari. Anna uerò coniunx ipſius futura, perſuaſit ei, quòd baptiſmate ſuſcepto cæcitas deperiret. Anno ergo Domini 990. baptiſatus Vulodimirus ab Epiſcopo

Vlodimirus Græco ritu baptisatus.

Episcopo Korschimeñ. illuminatus est, & celebrauit nuptias. Restitutoq; castro Korschim imperatoribus, lætus cum noua sponsa in Russiam peruenit, idola, & templa eorum confregit: simulachrum fulminis, quod præcipuè uenerabatur, ad caudam equi alligatum trahi, & in fluuium Dniepr mergi iussit. Promulgauit deinde edictum, ut omnes populi sibi subiecti, relictis idolis baptisarentur. Quod & factum est: cateruatim nanq; Ruthenis in Kyouu confluentibus baptisabantur in flumine Dniepr, qui & Boristenes dicitur, per Episcopum Korschimieñ. baptisati sunt, & filij Vulodimiri duodecim, quos ex pluribus uxoribus, & concubinis susceperat, Viseslaus, Iseslaus, Suatopolkus, Iaroslaus, Vuseuoldus, Suantoslaus, Mscislaus, Borzich, Hleb, Stanislaus, Poswysd, & Sudislaus. Applicuit insuper pueros, literis Græcis, artifices ex Græcia conductos locauit, & salariauit: Ecclesias ex petra atq; lateribus etiam extruxit.

Russia Græcã fidem suscipit.

CAPVT IIII. LIB. II.

Anno Christi Domini 999. Boleslaus Chrabri, unicus filius Myeczlai suffectus est in Monarcham, & dominum Polonorum. Moxq; sollicitando curabat recuperare, & reducere in Poloniam, corpus sancti Adalberti nouiter in Prussia occisi, transtulitq;, & reduxit in Gneznam, quemadmodũ paulò inferiùs dicam: Ottone autẽ Tertio Romanorum Imperatore uotũ emittente, limina sancti Adalberti uisitare, sano facto in Poloniam progredienti. Occurrit ei in metis Boleslaus princeps Poloniæ, cũ caterua suorum militũ, & cõducebat cũ maxima pompa ac ueneratione: Et omnium necessariorum in uictu & suppellectili, tam quo ad Imperatorem, quam curiæ ipsius, sumptuosa prouisione. A' Posnania uerò in Gneznam, septẽ miliaria (quoniã ex uoto tot miliaria pedes iturus erat Otto) strauit diuersis pannis uariorum colorũ, & una cum Imperatore pedes, usq; in Gneznã incessit. Vbi maxima multitudo, ex præcepto & ordinatione Boleslai confluxerat, Prælatorum, Baronum, mulierum ac uirginum nobilium: Auro, margaritis, & unionibus onustarum. Ad excipiendum Imperatorem. In Ecclesiam autem maiorem Otto ingrediens, prosternens se orauit. Ad sepulchrum beati Martyris Adalberti, & post orationem & oblationem, in palatium principis exceptus introiuit. Honoratus aliquot diebus, non solum superba mensa & uictualibus, sed muneratus uarijs & præciosis muneribus, singulis namq; diebus, alij & alij ordines militum, & ministrorum ferebãt dona Imperatori Ottoni. Vasa aurea & argentea, gemmas uarias & monilia: Equos & uestes, auro, ostroq; intextas, purpuras, pellesq; magni præcij. Sic & cunctis optimatibus, principibus & Aulicis Imperatoris condigna munera, sumptuosè largitus est. Quæ omnia Imperator metiendo considerabat, aduocatisq; principibus & suis consiliarijs, uehementer admiratus, industriam, prudentiam, liberalitatem, fastiuitatem, promptam executionem & obedientiam subiectorum, tot munera, tot obsequia. Percontatus est, quo genere remunerandi, tantus princeps dignus nomine regio esset prẽmiandus, & an corona insigniendus. De cæteroq; rex uocandus auctoritate Imperiali ueniret. Cunctis autẽ propositum Imperatoris extollentibus, consulebant coronandum. Itaq; sequẽti die, accepto Boleslao, processit cum eo imperator in Ecclesiam: conuocatisq; Gaudentio Gneznen. cæterisq; Pontificibus, iussit eum in Regem Poloniæ inungi, & deductum supra sedem Maiestatis, corona sua, tempora Boleslai ornauit, & coronauit: à sua, suorumq; successorum, Romanorũ Imperatorum obedientia, eum & posteros eius Reges Poloniæ perpetuò absoluit, omnibus acclamantibus, gaudentibus, & laudantibus. Intellectumq; est, & completum, quod Benedictus Papa septimus, ad Lampertum Cracouieñ. antistetem diuino oraculo dixerat. In breui coronam exaltando dabit Deus Polonis: illo ergo triduo delicatissimè Cæsarem cum suis refecit Boleslaus nouus Rex, uasa aurea, & argentea, quibus cibus, & potus mensis inferebatur, peracta refectione simul collecta, Cæsari donabantur. Altera, & tertia die magis & magis preciosa donabantur: hastarum ludi exercebantur: plausus chorearum ducebantur: Musicalibus regia die, noctuq; concrepabat. Anno ergo Domini millesimo primo, coronatione Boleslai peracta: recedens Otto ex Gnezna, munificè donatus, iunxit affinitatem cum Boleslao: desponsando Myeczlao filio Boleslai neptem suam, ex germana sua Machtildæ genitam filiam Ezzonis. Alias Herenfridi Comitis Palatini Rheni, nomine Richszam, uirginem literis doctam. Obtulitq; sæpè dicto Regi Boleslao clauum Domini, & lanceam sancti Mauritij. Rex uerò Boleslaus donauit Ottoni brachium sancti Adalberti, quod reposuit Romæ in insula, in Ecclesia sancti Bartholomæi trans Tyberim. Proximis annis dum Romæ fuissem, per me uisum, reduxit Ottonem Rex Boleslaus gratificando ei de corona usq; ad confinia regni sui, redijtq; in Gneznam, Ottone ad Meydenburg diuertente.

Otto Imperator in Poloniã uenit.

Boleslai magnificentia.

Boleslaus coronatur in regem.

Poloni ab obedientia Imperij absoluti.

Richsza despõsata Myeczlao.

Clau9 Domini.

Lãcea S. Mauritij.

Brachium S. Adalberti.

CAPVT

CAP. V. LIB. II.

Deinde cum Vulodimiro principe Russiæ percusso fœdere, collecto uniuerso exercitu, Rex Boleslaus ingreditur Bohemiam: Boleslaus siquidem tertius princeps Bohemiæ, irruperat circa Cloczko in regnum Poloniæ, malo suasu suorum. Et interpositis treugis addidit alteram inuasionem, & spolia. Vastante autem Rege Poloniæ, Bohemiam cædibus, & undiq; ex combustione flammis collucentibus. Princeps Bohemorum sentiens se imparem pugnæ, concluserat sese cum Iaromir filio, in castro Vischrad. Sed rex Poloniæ conquisitis uniuersis castris, & ciuitatibus Bohemiæ. Applicuit Pragam, & forti milite expugnauit, obsessoq; castro Visshrad. Boleslaum ducem Bohemiæ cum filio comprahendit. Firmatis deniq; rebus Bohemorum sufficienti præsidio militum tam in Praga, quàm in alijs municipijs relicto, Poloniam regrediebatur. Ad consolationem autem suorum fidelium, & ad maiorem Bohemię appropriationem Boleslao duci Bohemiæ fratri suo amitali oculos eruere præcepit (quanquã annales Bohemorum asseuerant hoc facinus Myeczlaum primũ christicolam Polonorum peregisse) Iaromirum uerò filium, commisit custodiæ Vrsouicensium, qui semper sentiebant pro rege Poloniæ perdicto, & adiutorio eorum (multas enim possessiones habuerunt in Bohemia) præualebat contra Bohemos. Hi pro armis gerunt ursum, supersedente uirgine: in Poloniam eorum familia deuoluta uocatur Rauitarum. Præconcepit quoq; anno sequẽti Boleslaus rex Poloniæ, Morauiam expugnare, & expugnauit Deo iuuante: utq; fieret ei perpetua Bohemiæ, & Morauiæ possessio, misit ad Henricum primum imperatorem, ut ei traderet Odalricum, alterum filium ducis Bohemiæ, in curia sua imperiali commorantem, quod & fecit. Indignabatur enim Henricus Bohemis: Boleslaum uerò regem Poloniæ dilexit. Post plures annos idem Odalricus, precibus, & fletu, à uinculis Regis Poloniæ liberatus: Bohemiam turbabat, & germano suo Iaromir, ne hæreditaret, oculos eruit.

Bohemi Poloniã uastabant.

Boleslaus Bohemiam subegit.

Boleslaus dux Bohemiæ oculis priuatus.

Vrsouicensiũ & Rauitarum familia.

Boleslaus rex Morauiam expugnauit.

CAPVT VI. LIB. II.

Sollicitante deinde Suatopolkone duce Russiæ, & personaliter implorante reductionem in ducatum Kiouieñ. de quo fuit expulsus per Iaroslaum germanum eius, annuit, & exercitu ualido collecto de proprijs militibus iamiam pugnare assuetis scientibus stare, & sequi. In unum coire, & ordines promptè constituere. Habens secum prænominatum Suatopolkonem, ingressus est Russiam, inuasiones, spolia, ac iniurias olim regno Poloniæ illatas uindicaturus, recepitq; ciuitates, expugnatu faciles (ligneæ enim erant) usq; ad flumen Bug. Quò cùm peruenisset, inuenit Iaroslaum ducem Russiæ, parte ab altera cum ingentibus copijs, ex Ruthenis, Varays, & Pyeczingis conflatis. Excursionibusq; aliquot diebus utrinq; habitis: Budus alumnus Iaroslai ducis, stans in altera ripa exprobrabat, & deturpabat Regem Polonię Boleslaum, dicens se in breui extracturum crassum uiscus eius. Boleslao uerò grauiter id ferente, & iniuriam suam ultum iri Polonis committente, repentè armis correptis fluuium Bug transiuerunt, & in ordines promptè concurrentes, Ruthenos aggressi, prosternunt, & ad ultimum uincunt. Iaroslao, ne in manus Polonorum ueniret uiuus, primùm in Kyow, depòit in loca paludinosa fugiente, ad Kyow rex Boleslaus perueniens, obsessione, & fame eam expugnauit. Pro illa tempestate, ciuitatem insignem, & magnam, trecentas Ecclesias, & ultra habentem, quarum aliquæ nunc stant: Aliarum autem ruinæ duntaxat, apparent. Ingrediens urbem rex Boleslaus, euaginato gladio percussit in portam, per quam ingrediebatur, dictam aurea, eam scindendo in signum uictoriæ. Et castro obtento, uniuersos thesauros ducales compræhendens, moratus est, & illic hyemauit. Depræhendensq; Suatopolkonem (quem in sedem Kiouieñ. de qua pulsus erat, restituerat) quosdam milites suos in statiuis hybernantes, & uictualia quærentes occidisse. Iratus contraxit suas copias Suatopolkone fugiente, & Kyouu spoliata, spolijsq;, & captiuis onustus in Poloniam remeabat. Insequente eum clandestinæ Iaroslao cũ grandi exercitu, ut quũ in metis dimitteret exercitũ, inuaderet, & trucidaret Regem, cum reliquijs exercitus. Nec fefellit eum opinio, transito enim flumine Bug, Poloni ad propria ueloci cursu properabant, & Iaroslaus properè Boleslao appropinquabat. Rex per exploratores certior factus, quos potuit, reuocauit, coassistentesque animauit, & commisso prælio, diu anceps bellum agebatur: donec Iaroslai exercitus rarefactus retrocedere cœpit, tunc passim quisque Ruthenorum fugam maturabat: & Iaroslaus dux eorum fugiens, permutando equos non substitit, donec in Nouogrod peruenit. Boleslaus ergo, & suus exercitus ex spolijs ditatus in Poloniam fœlix reueniens, Deo, auctori uictoriæ, gratias egit.

Boleslaus Russiæ bellum intulit.

Boleslaus Kyouu expugnauit.

Boleslaus rex Iaroslaũ uicit.

Ecclesias

Eccleſias dotauit,milites,benè meritos de publico honorauit,& eleemoſynas pro conceſ
ſa uictoria abundè diſtribuit. Nomenꝗ ex relata uictoria Chabri acquiſiuit, quod in Ru
tenico ſonat animoſus,& potens: pauca enim manu multitudinem Ruſsitarum fudit.

CAPVT VII. LIB. II.

Boleslaus Marchiæ, & ſaxonibus bellum intulit.

Gades Boleſlai.

Pomeranicum bellum.

RVthenico bello peracto: ne animi militum hebetarentur,rex Boleslaus ad alia obeunda bella animum conuertit. Anno igitur Domini milleſimo, duodecimo. Infert bellum Marchitis,ſiue Saxonibus. Et quia omnes ſe abdiderāt,& pecora. Ideò per exploratores certior factus,iuſsit milites longè,lateꝗ à ſignis ſecedere,& populationem in agros,oppida,& uillas extendere,omnia uaſtando, uſque ad fluuium Albim,qui & Labia dicitur. Humiliatis autem Saxonibus, in redeundo poſuit columnas ferreas,in flumine Szulawa, quemadmodum alias poſuerat in Boriſtene,in loco,ubi fluuius Szula influit in Boriſtenem, ad diſcernendum, & habendum fines regni Poloniæ. Anno deinde ſequenti inuaſit Pomeraniam, Caſſubiam,& Ciſmarinas prouincias Slauorum eas ſubiugando, quinimò ſua liberalitate, & benignitate feudales faciendo. Sciebat enim ipſos proceſsiſſe de fœmore Regum Poloniæ:iccirco conſobrinos uocabat. Non tributum,ſed ſolam obedientiam ab eis exigens. Demùm Prutenicum bellum indixit, & cum ueteranis atꝗ tyronibus Pruſsiam ingrediens, diruit, & exuſsit Romoue,Radzim,Balga, & cætera oppida, lignea enim erant. Primores autem Prutenorū in abſcondito latitantes, ne tota Pruſsia conflagraret. Primùm per caduceatores,poſtea per ipſoſmet, deditionem faciunt, & tributa quotannis pendêre, fiſco regio promittunt, quod rex Boleslaus ſuſcepit, agrumꝗ Prutenicum uaſtari prohibuit. Vbi uictorioſus princeps,in fluminis Oſſa medio,columnam infixit ferream,cuius ex nomine uilla Slup nomen accepit, & deinde Gades regni ad undas maris Balthei extendit, ad propagandum itaꝗ fines regni Poloniæ, Boleslaus poſuit Gades, ſeu columnas in Oriente, Occidente,& Septentrione. Vltimam expeditionem egit Boleslaus in Ruſsiam,aduerſus Iaroslaum ducem Ruſsiæ uolentem Poloniam clàm ingredi. Et ipſe ad reprimendum hoſtilitatem eius,clàm ingreſſus Ruſsiam,circa fluuium Bug ſimul conuenerunt. Equidem Boleslaū craſtinus dies Dominicus, à pugna diſtinebat. Verùm coqui,& ſerui carnes,& equos lauantes,miſsilibus cum hoſtili exercitu ſe laceſſerunt,intantum,ut totum exercitum in arma commouerent. Vniuerſus ergo Boleslai exercitus armatus, equis aſcenſis, flumine tranſuadato,Rhutenos nondum ſub ordinibus conſiſtentes,& pauidos,obtruncat,dirumpit,& proſternit. Dux Ruthenorum fugit,reliquum agmen,tanquam acephalum ſine duce è prælio ſeceſsit. Polono,in ore gladiȷ fugientes,perſequente,& caſtra Ruthenorum diripiente. Proceſsit tandem Boleslaus, cum ſignis uictricibus, ad interiora Ruſsiæ,caſtra eius expugnauit. Alia per deditionem accepit,pacem confecit,& moderatum tributum Ruthenis inſtituit. Ex grauibus autem, & continuis laboribus Reipubl. in ęgritudinem aliquot menſium decidit Et mortuus eſt tertia menſis Aprilis,anno Domini milleſimo,uigeſimo quinto, ætatis ſuæ anno quinquageſimo octauo, cùm regnaſſet annis uiginti quinꝗ. Coronatus enim fuit anno Chriſti milleſimo primo. In medio Eccleſiæ Poſnanieñ. conditus. Signum mortis ſuæ fuit Cometes magna face fulgēs. Hic fuit primus Regum Poloniæ Chriſtianorum,moribus generoſus,& illuſtris. Specie digna imperio,decorus. Statura media præditus. Coma copioſa,criſpa,& atra ſuffultus, publicis, & priuatis abſtinuit expilationibus, benignum ſe per omne tempus præſtitit Regem. In ſubditos modeſtus:in hoſpites officioſus:in calamitoſos,& delinquentes,omnes ratu facilis:in conuerſatione, & uita nitidus:in agendis prudēs: in cauſis iuſtus:in omni liberalis. Et ideò ſemper eius honos,nomenꝗ manebunt. Fundauit anno Domini milleſimo ſexto,monaſterium ſanctæ Crucis in Caluo monte,dotem ſufficientē ei aſsignando,ut fertur, ad petitionem ſancti Emerici filiȷ ſancti Stephani Regis Vngariæ, cum eo uenationi in eodem Caluo monte intendenti. Donauit dictus Emericus illi loco,crucem bifurcatam,notabilem portionem Dominici ligni continentem. Parenti ſuo Stephano à Græcorum Cæſare ex Conſtantinopoli,pro magno munere tranſmiſſam,quā in pectore geſtare Emericus conſueuerat. Aliud monaſterium de regula etiam ſancti Benedicti in Szeczechouu,anno Domini milleſimo decimo. In Villagio olim nobilis uiri Sethegy ad fluuium Iſtulę erexit,& uillas pro dote aſsignauit. Sethegius uerò Comes,fundum,& uillas duodecim contulit. Ex pòſt Henricus dux Sandomirienſis:item dux Iaczo:item comes Martinus:item Comes Krzyuoſzad plures uillas præfato monaſterio addiderūt. Ordinauit etiam Boleslaus munitiones, & caſtra in confiniȷs regni, & eis armata præſidia militum impoſuit. Ne hoſtes, & graſſatores quoquomodo in regnum irrumperent. Conſtituit & Daciam,dictam Stroza, quia militibus caſtra cuſtodientibus ſoluebatur à ſingu-

Prutenicum bellum.

Pruſsia ſubacta.

Ruthenicum bellum.

Alia uictoria Boleslai.

Boleslai mors.

Boleslai laus, & uirtutes.

Monaſterium S. Crucis in Caluo monte fundatur.

Monaſteriȷ Szeczechouu fundatio.

Strozæ frumētalis inſtitutio.

ſingulis colonis,quotannis ſoluentibus, de manſo unam menſuram ſiliginis, alteram auenæ,pleriſꝗ item uillis officium cuſtodiæ conſtituit, ut ſingulis noctibus permutatim excubias nocturnas in caſtris agerent,& uoce ſonora in teſtimonium fidelitatis, cuſtodię declamarent.

CAPVT VIII. LIB. II.

Sancti Adalberti uita.

QVoniam de ſancto Adalberto,& de Pruſsia mentio facta eſt, ideo de his,& cęteris incidentibus,parumper eſt dicendum. Sanctus Adalbertus è nobilibus parentibus,patre Slavvnyk, matre Strzeſzislaua, de Lublycz oppido Bohemiæ extitit oriundus. Apud Albertum Maydenburgēſē Epiſcopū obſeruantiam ægit, & ab eo Adalbertus nominatus eſt. Permutato priori nomine Voyczіech (quod ſignificat exercituum conſolator) ob difficultatem expræſsionis eiuſdem. Aſtitit morienti Dithmaro, primo Epiſcopo Pragenſi. Audiensꝗ ab ore eius cauſam damnationis ſuæ,plurimum expauit,& terrore conſternatus omnia delitioſa abiecit, & cilicium induit. Electus in Epiſcopum Pragenſ. anno domini 981 ſicut dęmones per obſeſſos prædixerat. Rexit ſubiectum gregem in exhortationibus, diſciplina & manſuetudine. Bohemis documenta eius haud obſeruantibus: maximè in eo, quòd pluribus uxoribus abutebantur,filios & filias Chriſti nomine baptiſatos, Iudęis in ſeruitutem uendebant. Diebus Dominicis forum frequentabant, & quòd gentiles ritus obſeruabant. Quapropter dimiſsis Bohemis Romam perrexit, & in monaſterio ſancti Alexiȷ unà cum Gaudentio germano ſuo,in maxima obſeruantia & ſanctitate ſeptem annis delituit. Bohemi autem culpam ſcelerum ſuorum in ſanctum Dei retorquentes, inuaſerūt oppidum Lublicz,& quinꝗ germanos ſancti Adalberti necarunt,uidelicet Sobbobor,Spiczmirū, Sobroslavv,Zimiſza,& Czaslavv. Nec his malis contenti, omnem prolem, & cognationem eorum,cum ſingulis inhabitatoribus Lublicz deleuerunt, ac interfecerunt,oppidumꝗ flammis iniectis exuſſerunt. Solo Poray,ſexto germano beati præſulis Adalberti in Polonia Boleslai Chrabri ſeruitiȷs dedito,per abſentiam ſaluato, Bohemiamꝗ repetere non audenti. Princeps Boleslaus donauit illi ſufficientes poſſeſsiones in Polonia, ex huius ſtirpe,nobiles de armis roſarum,albam roſam in campo rubeo deferentes, quorum proclama eſt Poray, à præfato Poray Sancti Adalberti germano originē ſumpſerunt. Cōpertis malis,quæ dietim in Bohemia fiebant, Archiepiſcopus Maguntinus,metropolitanus Bohemorum, ſupplicauit Papę, ut ſuffraganeum ſuum Adalbertum iuberet ad oues proprias in Bohemiam redire. Sancto Adalberto opponente, quòd gens Bohemorum ſit durę ceruicis,& incorrigibilis. Et iccirco ſedes apoſtolica, tribueret ei licentiam prædicandi euangelium Prutenis potiùs,quàm in Bohemiam redeundi. Si te(inquit) Papa,nō audierint,excuſſo puluere de pedibus, habeto licentiam aggrediendi, & in fide docendi Prutenos. Rediȷt itaꝗ beatus uir Adalbertus in Pragam, & in ſpiritu lenitatis demulcendo,& quandoꝗ in uirga correptionis arguendo,obiurgabat populos. Nequicquā proficienti,quodam tempore beato Adalberto dormitante dixit illi dominus. Tu ſtertis, & ego iterum infidelibus uendor. Et ſtatim exurgens in forū proceſsit, & quos inuenit Chriſtianos uenales gratioſè redemit,ac liberè abire iuſsit. Obmiſſa ergo Praga, profectus Romam, à Benedicto ſexto confirmationem Prutenis, & aliȷs gentibus prædicandi uerbū ſalutis obtinuit. Et in redeundo Hungariam ingreſſus, Gyeſſe principem cum filio eius Stephano in fide corroborauit, totamꝗ perambulans Poloniam, uerbum Dei Slauis & Hungaris quaſi uno anno prædicauit. Exinde in Poloniā conuerſus, anno domini 996 Cracouiam uenit, & uulgari Bohemico quotidie concionando prædicauit, in eo loco ubi nunc eccleſia ſancti Adalberti ſtat,poſt palmam martyriȷ eius ſuperædificata. Dimiſſa Cracouia, una metropoli Polonorum, in Gneznam aliam metropolim comitantibus, ducentibus, & in uictualibus prouidentibus eum, militibus ducis Myeczlai & eius filiȷ Boleslai peruenit. Illic mortuo Roberto Archiepiſcopo Gnezneñ. ad inſtātiſsimas preces Myeczslai principis,& filiȷ eius Boleslai cathedram Gnezneñ. regēdam ſuſcepit. Nec longè pòſt conſtituto Gaudentio germano ſuo in Archiepiſcopatu Gnezneñ. ad ſeminādum uerbum Dei, & fidem Chriſtianam propagandum,in Pruſsiam proceſsit. Eſt autem Pruſsia regio ſeptentrionalis frigida, à Polonia diſtincta fluuiȷs Oſſa & Visla,uſque ad mare Sarmaticum continuata. Dicta Pruſsia,ut aiunt, à Pruſia rege Bithyniæ,qui incitamento Hannibalis, infeliciter contra Romanos pugnans, fuſus, in illam oram Pruſsiæ cum ſuis gentibus fugit, nomenꝗ ſuum illi dedit. Signū huius aſſerentes inducunt quòd uulgare Græcum loquentes intelligunt, pleraꝗ uerba Prutenorum ex regione Bithyniæ

Pruſsiæ origo & deſcriptio.

Græci sermonis propagata. Aduenerunt deinde ut fama est gentes Romanæ, ob bella ciuilia Italiam deserentes & permiscuam mansionem cum eis fecerunt, Prussiam, Lithuaniam, & Samagithiam mixtim cõstituentes & linguagium confundentes. Propter quod multa uerba, latinam Linguam redolentia in eorum sermone audiũtur. Sed & hoc signũ certificatores addunt, quòd principalem ciuitatem Romoue uocauerunt, à Roma nomine deriuato. Et in ea summum Pontificem, more gentilitatis constituerunt, sermone eorũ Crivve appellatum. Aeneas Syluius in epistolis, Prutenos nititur dictos, quasi Brutenos litera cõmutata capitali, quia moribus fuerũt brutales. Habuerũt namq; tot uxores quot emere potuerunt, ancillarum officia obeuntes: Ebrietates, commessationesq; diligentes, balneis frequentibus eas diluentes & curantes. Hanc igitur Prussiam per milites Myeczslai, & filij ipsius Boleslai conductus S. Adalbertus attingens Ossam fluuiũ nauigauit, & dum pro nauigio nummis careret, à remige in caput remo percussus, gratias Deo ægit, & non maledixit. Circuibat uicos & oppida prædicando Prutenis per interpretẽ, & idola confutando. Docens solem, lunam, ignem, lacus, & syluas quæ adorabant, non esse deos, sed creaturas Dei. Sacerdotes autem & pontifex lingua ipsorum Crivve dictus. Ne amplius prophanando deturparet deos & ritus eorum, conspirauerunt necandum. Die ergo Veneris nonas Kalendas Maij in colle saxoso cuidam uico imminenti, iuxta littus maris, prope oppidum Feszhaus inuenerunt sanctum Dei diuina celebrantem, & insilientes in eum, septies confossum, pluries scissum, & ictibus quassatum, occiderũt, capiteq; abscisso, in arbore suspenderũt, quem aquila per triduum custodiuit, donec membra scissa per hospitem uiri beati in sportam collecta, iuxta locum martyrij in terra absconsa sunt. Audiens Boleslaus Chrabri necem sancti Dei, missis nuncijs requirebat corpus eius. Ad quem Pruteni, Deum tuum inquiunt occidimus, terraq; obrutum, minimè poteris habere, nisi argentum tantum appendas, quantum ponderat. Misit ergo Boleslaus uiros ecclesiasticos, cum certis militibus, qui iuxta Romoue corpus oblatum, primum recognoscentes esse sancti Adalberti. In altera parte tabulæ appenderunt argenti quantitatem, quantã æstimabant appendere corpus. Sed mirabilis Deus in sanctis suis, tantam corpori sancti Adalberti tribuit leuitatem, ut prope nihil ponderaret, secundum pacta igitur, argento in scrinia reposito, accipiẽtes corpus in capsam nouam ad hoc paratam, condunt, & honorificè in Poloniam detulerunt. Boleslaus certior factus, intra metas Poloniæ adesse corpus sancti Adalberti, coassumptis uicinioribus Episcopis, uirisq; spiritualibus & secularibus cum maxima multitudine occurrit, & prostratus in terram, excepit, & usq; in monasterium Canonicorum regularium sancti Augustini, dictum Tremeszna, quod Myeczslaus pater suus, quum uiueret condidit, deduxit & locauit. Breuiq; tempore exacto, collecta multitudine pontificum, ecclesiasticorumq; & sæcularium uirorum: in Gneznam tanquam in locum digniorem & metropolitanum 13 Calendas Nouembris transtulit. Vbi mira Dei uirtute, stupendis miraculis cœpit clarescere, Germanis, Pãnonijs & prouincijs uicinis ad sacrofanum eius confluentibus, & in necessitatibus salutaria solatia reportantibus. Sed & Otto tertius imperator, instincto suo, suorumq; astantium suasu, in graui ægritudine facto uoto, uisitare sanctum Adalbertum in Gnezna, subito & miraculosè conualuit. Et ut dictum est, uoto expleto, per merita beatissimi Adalberti, coronam Boleslao & successoribus eius, regibus Poloniæ, perpetuò duraturam, donauit.

Sancti Adalberti martyrium.

Sancti Adalberti corpus argento à Prutenis redemptum.

Sanctus Adalbertus in Poloniam allatus claruit miraculis.

CAPVT IX. LIB. II.

REgnante Boleslao Chrabri, floruerunt sex fratres in Polonia: Duo, Benedictus & Ioãnes, ad instantiã præfati Boleslai, & promotionẽ imperatoris Henrici. Ex Pereo cœnobio uiri insignis sanctitatis Rommaldi, pro neophitis in Polonia edocendis concessi, & tanquam angeli Dei, per nuncios ad Boleslaum adducti. Et quatuor Matheus, Isaac, Christinus, & Barnabas, Poloni natione, illis spõtè cõiuncti. Habitabant in æremo, prope oppidum maioris Poloniæ Kazimirz, in arctissima uita & obseruantia, in orationibus, & ieiunijs assiduis, docentes uerbo & exemplo quosque requirentes & aduenientes. Quadam autem die rex Boleslaus, commendans se, & regnum suum orationibus ipsorum. Obtulit eis magnam massam auri, palã in conspectu omniũ, quod tamen fratres inutile eis profitentes, nequaquam accipere uolebãt. Et post triduũ, per Barnabam fratrem minorem in Gneznam Boleslao remiserunt: uixq; medium itineris Barnabas emensus est, & expilatores auri sacra fame incitati: sanctos uiros orantes in nocte comprehenderũt, & per minas, plagas, per ligamenta: ad ultimum, per uarios cruciatus

Sex fratres sancti.

Alia historia habet centum marcas pecuniæ.

ciatus & exustiones ignis, tormentis affectos trucidarũt. Vtq; tanti reatus crimen tegeretur, ignem iniecerunt sex casis, & quinq; corporibus sanctorum necatis, ut casuali flamma conflagrati putarentur. Verum nec pilus de capitibus decidit eorum. Neq; exustio tetigit tellus & corpora eorum. Rex Boleslaus ex Gnezna celeriter accurrens cum tota curia, & è rure uicino, colonis peditibus accersitis, inuenit expilatores in siluis uagantes, arefactis brachijs, gladios exertos & nudos ferentes, ligatos & cathenis uinctos, ad locum sanctorum martyrum adduxit: Diram ultionem ex eis sumpturus. Dei tamen clementia & sanctorum meritis, ut locum attigerunt, mox cathenis confractis liberati sunt. Et miraculo facto abire permissi sunt libere. Delata corpora eorum in Gneznam, simul in una tumba in ecclesia maiori sunt sepulta. Anno domini 1005. agitur festum eorũ pridie idus Nouembris, quoniam ea die passi, cœlestia meruerunt. Barnabas uero confrater martyrum magno eiulatu gemebat, quòd simul coronam cum eis non percœperit. Factoq; æremitorio in eodem loco, deuotus permansit. Et citò post uita functus, appositus est fratribus suis, Gneznæ conditis. Extant nunc quinq; capellæ deuotionẽ fidelium, in locis habitationum sanctorum superædificatæ.

Quinq; fratrũ martyrium.

CAPVT X. LIB. II.

VAstatis Karuatis, Vvlodimirus dux Russorum, etiam Pyeczinigorum exercitum, iuxta fluuium Trubiesza profligauit post singulare certamẽ, unius ex pieczinigis gigãteę staturę deiecto & occiso, à Rutheno de Pereassavv medię staturæ, quo cum duellum ingressus fuerat. Sed Pyeczinigi recollectis uiribus, anno sequenti uehementi cœde ac igne terras Russorum uastauerunt. Vvlodimirum eis occurrentem cum suo exercitu conterendo, & fugientẽ persequendo: Donec sub pontem qui fugienti occurrerat, se recondit, et eius beneficio hostes insequẽtes fefellit. Hac de causa ecclesiam transfigurationis in Kiovv extruxit, quoniam in festo transfigurationis secundum ritum Græcorum sua euasio contigerat. Tandem ueritus Vvlodimirus ne decedente eo, inter filios bella orirentur, sic inter eos regnum diuisit. Vislao natu maiori, dedit Nouogrod, Isoslao Poloczko, Suatopolkoni Thurovv, Iaroslao Rostovv: Sed Visoslao fatis rapto: Iaroslao Nouogrod, Borisz Rostovv, Hleb Moronye, Suatoslao Drevvianie. Vvseuoldo Vvladimiriam, Mscislao Thimutuchani: Cæteris iunioribus Kiovv, & Berestovv principatus, post mortem suam reseruauit. At Iaroslaus sorte sua non contentus, credens in pace uenisse castrum Kiovv occupat. Quod pater Vvlodimirus molestissimè ferens, ex omnibus suis & filiorum principatibus, bellatores aduersus Iaroslaum contrahit. Iaroslaus uero resistentiã patri facturus: Pyeczinigos cum Varais conducit. Non potens autem Vvlodimirus prę mente ęgritudine, ordinationi belli adesse. Præfecit exercitui suo Borisz: Ipse uerò post paucos dies, in castro Berestovv moritur. Et in Kiovv in ecclesia uirginis Mariæ, quam uiuens ędificauerat sepelitur. Ignorantes patrem Vvlodimirũ mortuũ bini filij, Borisz & Suatopolk, certamen cum Iaroslao inierunt, & eum superauerunt. Suatopolkus ergo rapit principatũ Kiouieñ. & germanum suum Borisz loco patris se colentem, per subordinationem quorundam Nouogrodensium in cubili suo orantem lanceis trãsfodit, & cũ armigero eius Gregorio Hungaro interfecit. Misit & alios nequam uiros, & Hleb alium fratrẽ abscisso capite interfecit: Colit Ruthenica Ecclesia hos duos fratres pro sanctis martyribus: In ecclesia sancti Basilij Kiouieñ. in uno sepulchro tumulatos. Nec impunis fuit Suatopolkoni occisio fratrum. Venit namq; contra eum dux Iaroslaus cum Ruthenis & Varays, Suatopolkone cũ Ruthenis & Pyeczinigis, circa castrum Lubiecz resistentiam opponente, flumine Dniepr utriusq; exercitum dirimente. Et post trimestre spacium, Iaroslaus superato flumine: Inuasit exercitum Suatopolkonis inermem, diffugientemq; in lacus: fragiles glacies habentes, cum submersione plurium, interfectioneq; multo maiori aliorum. Suatopolkus uix manus hostiles euadens, præpeti cursu in Poloniam fugiẽs Boleslai Chrabri personale auxilium & reductionem in sedem Kiouieñ meruit. Per Iaroslai circa fluuium Bug profligationem, & kiouiæ expugnationem: Vt paulò ante de Boleslao dictum est: Contra Suatopolkonem iterum dux Iaroslaus anno sequenti cum nouo exercitu processit, & occurrente Suatopolkone in loco ubi Borisz occisus fuerat, succubuit Suatopolkus. Et cõtractis copijs ex Pyeczinigis celerrimè reuertitur in fortitudine magna. Cui occurrente Iaroslao circa fluuium Olham, in crastino (& fuit dies Veneris) sole oriente conflixerunt. Et Suatopolkus uictus fugit in Brzescze, ad prę- fectum Boleslai regis Poloniæ. Exinde Poloniã ad rescindendum suas calamitates pro-

Vlodimirus Pyeczinigos debellauit.

Vulodimirus uictus.

Vlodimiri mors.

Suatopolck fratres interimit.

Swatopolci mors.

ceſſurus. Sed in itinere repentino correptus languore, mortuus eſt, & in loco ignoto ac deſerto ſepultus. Poſt cuius mortem Iaroslaus pacificè Kiouieñ. poſſedit principatum. Et quanquam pro ſuo uno aduerſario Suatopolkone extincto, alter aduerſarius, nepos eius Brzetislaus, filius Iſoslai ducis de Poloczko conſurrexerit, & ſub eo Nouogrod occupauerit, tamen & hunc duro certamine ſuperauit, Nouogrod recuperando. Et Rededa ducem de Koſchohon ſingulari certamine uicit, & tributa ei, regioniq; gentis Koſchohon, impoſuit. Poſt hæc, Mſcislaus dux de Thimutukani, comparato exercitu de Kozaris, & Koſchoys inuaſit Iaroslaum fratrem ſuum ducem Kiouieñ. Et licet Iaroslaus in ſui auxiliũ ducem Vorahimorum Iakuy acciuiſſet, & duplici certamine conflixiſſet, tamẽ ſuccubuit, & Kiovv in Mſcislai ditionem conceſsit. Qui ſedem Kiouieñ. faſtidiens. Iaroslaum ſecuritate promiſſa reduxit, ſedemq; Kiouieñ. ei reſignauit. Repete, inquit, frater ſedem Kiouieñ. quoniam natu maior es, & ea pro tuo libito utere, quam ego uictor uicto æquo animo reſtituo. Hæc omnia in diebus Chrabri Boleslai Ruſsitis facta contigerunt. Cui Boleslao, dux ipſe Ruthenorum Iaroslaus, de anno domini, milleſimo decimooctauo nouum & ultimum intẽtauit bellum, clandeſtinè inferre, ſed dexteritate Boleslai uiriliter ſuperatus eſt, quemadmodum hiſtoria de Boleslao ſuprapoſita continet.

CAPVT XI. LIB. II.

Myeſzko ſecũdus eligitur.

CONuentione habita in ciuitate Poſanienſi, anno domini 1025. Electus eſt in regem Myeczlaus ſiue Myeszko ſecundus filius Boleslai Chrabri. Et dominica Penthecoſtes ſub frequentia Prælatorum, Baronum, & nobilium, Myeczlaus in regem, Richſza cõiunx eius in reginam, Gneznæ uncti & coronati ſunt, Per Ipolitũ Archiepiſcopum Gnezneñ. aſsiſtentibus ei Gompone Archiepiſcopo Cracouieñ: Paulino Poſnanieñ. Marcello Vvladiſſauieñ. Clemente Vvratislauieñ. Albino Plo ceñ. pontificibus. In ipſo autẽ regnandi inicio apparuit Myeczlaus Poloniæ rex ingenio hebes & tardus: animo & moribus inconcinnus, cõſilio ineptus, actione leuis. In expeditionibus parum idoneus: Nihil paternę induſtriæ, nihil frugalitatis, munificentię ue regię habens. Ex muliebri pendens arbitrio, à conſorte regina Richſza regebatur. Ad nutũ eius & iuuenum conſiliariorum præſignationẽ, omnia moderans, uacans uentri, ocio, ſomno, & uoluptati. Ea propter exteræ nationes per patrem ipſius ſubiugatæ, ab obedientia receſſerunt homagiali: Brzetislaus ſiquidem filius Vdalrici ducis Bohemiæ, adoleſcens ferox, & impiger, ex muliere ruſticana Bozena, aliàs Beatrice, primum concubina, poſtea in coniugem aſſumpta, progenitus, ulciſcens aui ſui excœcationem, & paternam captiuitatem Bohemiæ, ac Morauiæ, caſtra & ciuitates expugnauit. Polonos ciuitatibus præfectos trucidauit, Vrſouicenſes & cæteros nobiles Bohemiæ Polonis fauentes attriuit, & perſequebatur: Totamq; Bohemiam & Morauiam, ſuæ iuriſditioni ſubiecit. Prouinciæ cis Albim, & circa mare Germanicum, Kaſſubitę, Serbiani, & inſulæ marinæ, quas Boleslaus ditioni et imperio Polonorum reſtituerat, defecerunt. Nicolaum aliàs Mickel, à quo caſtrum Mickelburg principem Slauorum: Henricus primus imperator Romanorum, terris & poſſeſsionibus exuit, & comitatum Magnopolenſem poſsidendo, cuidam militi tradidit, & eum comitem Magnopolenſem creauit. Marchionatus Brandenburgeñ. ſurrexit, ſubactis aut extinctis principibus terræ. Pro aquila alba, inſigni uniuerſali Poloniæ, aquilam coccineam, ſeu rubeam geſtans: Ob hoc à polonis Sgorzelicz uocitatus: Ab eo tempore hæ gentes & oræ, à corpore regni Poloniæ diſtractæ, nunquam ad integritatem reductę ſunt. Ruthenos tamen defectionem meditantes: Iaroslao & Mſcislao ducibus Ruſsiæ (quoſdam agreſtes ex dominio Polonorum captos circa Kiouiam ſupra fluuium Porſzi locantibus) adhęrere uolentes, in fide rex Myeczlaus continuit, per hoc quòd principaliores eorum captiuauit, & in caſtris Poloniæ, loco obſidum aliquot annis tenuit. Pomeranos uerò apertam rebellionem opponentes, bello coërcuit. Nam inſtigantibus eum proceribus Poloniæ copias numeroſas contraxit, & tres Hungarorum duces, Andream, Belam, & Leuentam ſancti Stephani regis Hungariæ nepotes, ab Hungaria exulantes, & in regno Poloniæ iure hoſpicij ſuſceptos, ſecum habens, cum Pomeranis conflixit, & eos uicit. Et quia Bela dux Hungarorum in ea pugna mactæ uirtutis, ſtrenuus apparuit, ideo Myeczlaus dans ei ſuam filiam, in generum ipſum aſſumpſit, & uniuerſum cenſum Pomeranicum, ad tenendum ſtatum ducalem ſibi conſignauit. Nõdum autem quinquageſimum annum ſupergreſſus rex Myeczlaus, incidit in amẽtiam, qua aliquot menſibus moleſtatus, exoſus, & contemptibilis mortuus eſt in caſtro Poſnanieñ. 15 menſis Martij, anni

Brzetislaus Bohemiæ dux Bohemia & Morauia potitur. Poloni trucidati. Prouinciæ multæ defecerunt à Polonis. Marchionatus Brandenburgens. Ruthenorum rebellio prohibita. Pomerani rebelles uicti. Myeczlai mors.

anni domini 1034. In Poſnanieñ. eccleſia Cathedrali in paterno ſepulchro conditus.

CAPVT XII. LIB. II.

EXtincto Mſcislao, duce Cirnieiouieñ. Iaroslaus dux Kiouieñ. in principatu ei ſucceſsit & monarchã Ruſsiæ, ſeſe gerere cœpit, quod lingua Ruthenorũ ſonat Yedzynavvlaſcecz. Pxecziniegos autem Kiouiam grandi multitudine uallantes, celeriter cõtractis undiq; copijs Iaroslaus ſuperueniens, fortiter deturbauit, & ipſos uicit, quibuſdam Pieczinigis captis. Cæteris aut fugatis, aut in aqua merſis. In ſignum uictoriæ, Iaroslaus eccleſiam diuę Sophiæ in Kiovv erexit, turrimq; eius deauratis tabulatis texit. Eidem pro adornamentis uaſa aurea & argentea libros & ueſtes præcioſas largiendo, & Metropolitanum in ea inſtituendo. Portam inſuper uerſus Poloniam pro magnificentia ſua & urbis, profuſo ſumptu ædificauit: cacumen eius ſeu pinnaculum tabulis deauratis ornauit, & auream uocari iuſsit.

Eccleſia ſanctæ Sophiæ in Kiow.

CAPVT XIII. LIB. II.

De Kazimiro Myeczlai filio

ERat Kazimirus, filius Myeczslavv & Richſze uigeſimum annum agens, adoleſcens probus, & litteris imbutus, qui primus inter principes Poloniæ legitur didiciſſe literas. Non tamen eſt (genitore extincto) in regem electus, tum ideo, quoniã regnicolæ circa Poſnaniam anno domini 1035 congregati, timuerunt ne paternam ſegniciem, amẽtiam, tenacitatem, & regni peſſundationem, ſectaretur, tum quia Rychſza genitrix eius, olim Myeczlauum patrem, pro ſuo uoto gubernauit. Ne & filiũ ſuis perſuaſionibus illaqueatum corrumperet: tum etiam quia oblationes & certas munerum donationes pro menſa regis, & reginæ in uillis nobiliũ per Richſzam tempore mariti conſtitutas abrogare noluit. Huc adde quoniam Richſza exoſos habuit Polonorum nobiles, ſordidos, & immorigeratos uocans. Conſortia eorum deuitans, & Theutonis quæq; officia & dignitates diſtribuens. Nolens ergo prædicta immutare, denegata ei obedientia, coacta eſt de regno ſecedere, receptis itaq; theſauris, uetuſtæ gazę principum Polonorum, unionibus, armillis, monilibus, uaſis & deſideratis ueſtibus cum geminis coronis: una, quæ maritus eius, altera, qua ipſamet una coronati fuere, accepto ſecum filio Kazimiro indignata, receſsit in Saxoniam, quærulatum iri imperatori Henrico, oblatiſq; ei muneribus, de theſauris aſportatis, ſimul & duabus coronis materialibus, regni Poloniæ adiunctis, precabatur, ut iniuriam ſuæ eiectionis de regno, in Polonis ulciſceretur, quod imperator promiſit, emptoq; ſufficienti cenſu, pro ſtatu ſuo in Saleueld morata eſt. De bonis & poſſeſsionibus, dudum à ſe coëmptis, dum ſenuit duo monaſteria fundauit: unum Brũuilcenſe, ſub honore ſancti Petri apoſtoli, & ſancti Nicolai confeſſoris: Aliud in loco ubi ſancti Kiliani, ſociorumq; extabat martyrium. Super quo pię fundationis opere, ipſius reginæ Richſzæ priuilegium apud prædicta loca oſtenditur. Defuncta apud Saleueld, Coloniam delata eſt, & in eccleſia ſanctæ Mariæ ad gradus humata. Filium uerò Kazimirum dum uiueret literis uberioribus imbuendum expenſis ſufficienter prouiſum, Pariſios miſit, ubi exiſtens per biennium: ſæpenumero cogitauit, an in Poloniam eſſet regreſſurus, an in Theutonia cum matre ſugillationes paſſurus, moram deligeret. Delegit tandem matre conſentiente monachari. Et accedens perſonaliter Romnaldum, uitę ſanctitate pollentem in Italia, donato ei pulchro caballo, expoſuit quis eſſet, poſcens ab eodem ſuſceptionem & profeſsionem regularem: quo annuente, redijt in Cluniacum, ubi profeſſus, ad gradum diaconatus peruenit. Interim uerò, dum è Polonia ſeceſsiſſet turbo diſſenſionum Poloniam inuaſit. Ingenui & præcipui bellatores, mutua cæde abſumebantur. Poſſeſsiones innocentum occupabantur, matronę & uirgines, abſq; impunitate uiolabantur, loca diripiebantur, ſacerdotes ſpoliabãtur, latrones & ſiccarij latronũq; et ſiccariorum duces, conſurrexerunt, agros depopularunt, tecta exuſſerunt, pecora abegerunt, remanſitq; terra populis uacua, confuſa cædibus, deſtituta defenſione, & omni auxilio orbata. Maslaus, regis Myeczlai ſub pincerna charus, purpuram induit, & Plocenſiũ principem, ſe gerere cœpit. Brzetislaus Bohemiæ dux, intelligens Poloniam abſq; rectore laceratam: Collecta nobiliũ & agreſtium multitudine, Poloniam ingreſſus, Vvratislauiam & Poſnaniã oppida quoque uicos & uillas, quæ ciuilis belli ſtridor nondum deleuerat diripit & exurit: Gneznam metropolim, quoniam nec ſitu, nec arte munita erat, facile capit. Eccleſiã beatæ Mariæ metropolitanam, ſuaſu Seueri Epiſcopi Pragenſis, qui huiuſmodi bello ſe miſcuerat, ſpoliat. Corpus ſancti Adalberti quod certi prælati & miniſtri eccleſiæ de ſe-

Coronæ regni abactæ. Brunuilcens. monaſterium. S. Kiliani monaſterium. Kazimirus Pariſios miſſus. Kazimirus in Cluniaco monachus factus Bohemi Poloniã uaſtarunt.

pulchro extractum in zabulo occultarant. Perquirit & non inueniens ſollicitauit, non ſo-
lum probris, ſed ampliſsimis promiſsis, miniſtros eccleſię de corpore inueniēdo. At illi ex
induſtria corpus Gaudencij Archiepiſcopi Gnezneñ. oſtendunt, quod Bohemi Pontifi-
calibus indutum, rapuerunt, credentes fore corpus beatiſsimi præſulis Adalberti. Rapue-
runt & corpora quinque fratrum martyrum, Ioannis, Benedicti, Iſaac, Mathei, & Criſtini,
Morauiſq; inſtantius petentibus corpus ſancti Criſtini tradiderunt, quod in eccleſia Olo-
muncēſi, ſub tabulis argēteis tinctis auro locauerūt. Sub titulo & nomine eius, poſtea ec-
cleſiam cathedralem Olomunceñ. dicando. Rapuerunt inſuper Bohemi, imaginē crucifi-
xi, tricentas libras puri auri pendentem. Per Boleslaum primum eccleſiæ Gnezneñ. do-
natam. Rapuerunt & tres tabulas maioris altaris, auro puro, & præcioſis lapidibus, per
Boleslaum regem decoratas. Cæteraq; clenodia, uaſa, campanas magnitudine & ſono no-
tabiles, abſtulerunt. Cum his & multitudine captiuorum utriuſque ſexus Brzetislaus in
uigilia ſancti Bartholomęi anno Domini 1038. Pragam perueniens, ſacrilegam prædam
in maiori eccleſia Prageñ. depoſuit. Captiuos uerò, inter quos & ſacerdotes uidebantur,
in colonias diſtribuit. Et licet Stephanus metropolitanus Gnezneñ. coram ſede apoſto-
lica ſuper ſpolio ſuæ eccleſiæ, Brzetislao duci, & Seuero epiſcopo Prageñ. lites intentaſſet
& diffinitiuam obtinuiſſet, nihil tamen de ablatis rehabuit. Iterum ab Oriente Iaroslaus
dux Ruſsiæ inuaſit Poloniam, bellis plurimum attritam, & oram Mazouiæ, igne, cæde,
& ſpolijs depopulatus, cum magna præda hominum utriuſq; ſexus in Ruſsiam liberè re-
dijt. Adhuc aliæ uicinæ nationes Poloniam prædijs & direptionibus lacerabant, ex tunc
Polonorum primores & proceres, non ſentiendo, non uidendo, excœcante ira, quo amen-
tiæ progreſsi forent. Quid periculi & inſaniæ, in ſe, quid in patriam, quid in penates, quid
deniq; in Deum & religionem eijciendo Kazimirum commiſerint, tarda recogitatione
penſare, & ſero ſui facti pœnitere cœperunt. Mittunt itaque (poſt uarias & ſcrupuloſas ſen-
tencias ac cōncluſiones) notabilem ambaſiatam ſeu legatum, ad quærendum & reducen-
dum Kazimirum in regnum, quoniam ex eo unico ſolacio, ſalus Poloniæ & redintegra-
tio ſperaretur. Legati ergo de Polonia egreſsi, primùm adeunt reginam Richſzam in
Brunſuig, & expoſita cauſa legationis, acceperunt reſponſum, Kazimirum fruſtra quæ-
rendum, quoniam monachus in Cluniaco factus, nequaquā in Poloniā reuerſurus eſſet,
nec reuerti poſſet. Legati reſponſo reginæ Richſze non territi, in Cluniacum diuertunt.
Et Kazimiro recognito in habitu cucullato, ex Abbate, poſtulata & obtenta uenia, cum
lachrymis in collum Kazimiri ruendo incidunt, legationem pontificum & Baronum Po-
loniæ exponunt: rogantq; ut ad ſuſcipiendum regnum in Poloniam cum eis rediret. Et
nunc hunc, nunc Abbatem inſtanter flagitant & obſecrant. Abbas Cluniaceñ. compaſ-
ſionem quidem ſuper deſolatione regni Poloniæ ſe habere dixit: Monachum uerò pro-
feſſum & iam diaconum, à regula & ordine abſoluere, non ſuæ, ſed Papæ fore auctorita-
tis, & poteſtatis affirmauit. Quo audito oratores Polonorum, rectiori quo poſſunt tra-
mite Romā cōtendunt, & peruenientes, Papæ Benedicto nono, humili uoce & geſtu, re-
gni Poloniæ eneruationē & deſolationē, propter Kazimiri hęredis exiliū longa oratione
exponūt, additiſq; lachrymis & gemitib. ſupplices uultu demiſſo, iterū atq; iterū rogāt, ut
monachum Kazimirum eorum regem ex monaſterio exire iuberet, auitum regnum Po-
loniæ reſtaurare, & prolem ſumpta uxore propagare. Summus Pontifex, cum cætu cardi-
nalium habitis aliquot conſultationibus, miſeratus calamitatibus, & interitui regni, ex-
tremò licentiam (regula & ordine dimiſsis) redeundi in Poloniam, regnum ſuſcipien-
dum, reparandum, & per prolis generationem ac ſucceſsionem in futurum prouidēdum
Kazimiro concedit. Polonis uero iniungit, ut ſucceſſoribus ſancti Petri, Romanis ponti-
ficibus, de quolibet capite nobilium capitibus circumſcriptis, uſualem nummum annis
ſingulis ſoluerent. Ex tali ſolutione nummi ſancti Petri, & fines regni Poloniæ & prouin-
ciæ occupatę, Polonorum fuiſſe cognoſcuntur. Item ut cæſariem capitis & comam nō nu-
triant, ſed patentibus auribus, ad inſtar Latinarū nationū tonſum caput geſtarent. Et ter-
tio quòd in præcipuis Chriſti: & uirginis matris eius feſtiuitatibus, panno lineo albo, in
modum ſtolæ dependente, ceruicem exornare perpetuò redderentur, aſtricti, quatenus
his tribus inſignijs & ex monacho, & ex diacono, apoſtolica conceſsione & benignitate
(dum aliter concretum periculum diſpelli non poſſet) Polonus regem ſibi creatum, & red-
ditum recognoſcēs, tam in Deum, quam in Chriſtianam religionem exiſteret gratior atq;
deuotior. Reſtitutione Kazimiri à ſede apoſtolica impetrata, è Roma cōcito curſu, in Clu-
niacum ouantes cum literis apoſtolicis oratores ueniunt, quibus mox ab Abbate parti-
tum

Præda ſacra ex Gnezhenſi eccleſia abacta.

Rutheni Poloniam uaſtant.

Legati pro Kazimiro.

Tria edicta à Papa Pol. impoſita.
1 Denarij Sancti Petri inſtitutio.
2 Tonſura Polonorum.
3 Stola dependens.
Kazimirus per Papam reſtituitur.

tum eſt. Valedicto Abbate, cū fratribus, Kazimirus Cluniacum egreſſus, in Almaniam ad
Richſzam genitricem ſuam, in Saleueld peruenit. Et perſuaſionibus maternis nō acquie-
ſcens, quibus mollita eſt eum retinere, ne ad regnum Poloniæ deſolatum & exuſtum re-
diret. Profectus ab ea pluribus clenodijs in auro, argento & gemmis olim ex Polonia e-
ductis, honeſtatus & muneratus, caterua equitum Almanorum, & ſufficienti uiatico, per
matrem prouiſus, unà cum Polonorum nuncijs ad Henricum tertium imperatorem Ro-
manorum, in inſula ſancti Svviperti commorantem, acceſsit, quæſturus atq; petiturus, ut
Brzetislaum Bohemiæ ducem compelleret, ad reſtitutionem ſpoliorum abs Polonia edu-
ctorum, & ut eſſet ei auxilio contra Bohemos. Quod Henricus promiſit, infœliciter ta-
men poſtea, contra Brzetislaum primo ingreſſu pugnauit. Improuiſè enim in ſyluis Bohe-
morum attritus in Almaniam cum reliquo exercitu ſe recepit, ſed anno ſequenti Bohe-
miam ſubiugauit, & Brzetislaum ad Homagium compulit. Kazimirus autem ab eo inſi-
gnium militum numero prouiſus, & duabus coronis, à regina Richſza munere donatis,
redditis, multitudine exercitus ſtipatus, in Poloniam terribilis aduenit.

Almani honorificè Kazimirum reduxerunt.

CAPVT XIIII. LIB. II.

INgreſſo Kazimiro regnum Poloniæ, caſtra per hoſtes & prædones intercepta & oc-
cupata inuadit, expugnat & conquirit. Quoſdam maleficos in patibulum agit, quoſ-
dam gladio ferit, quoſdam in manibus & pedibus mutilat, ſinguloſq; improbos ſup-
plicijs deterret & reſcindit. Bonos uerò extollit & dignificat. Veniens ad Gneznam
año Chriſti milleſ., quadrageſimo primo. Coronatus eſt corona quā retulerat, p Stephanū
Archiepiſcopum Gnezneñ. aſtantibus ei pontificibus et magnificis regni, uniuerſoq; po-
pulo acclamante & laudante. Vt autē ſucceſſor regni haberetur, conſilio ſuorum, accepit
in coniugem Mariam, ſororem Iaroslai ducis Ruſsiæ, filiam Vvlodimiri, ex Anna ſorore
Baſilij & Conſtantini imperatorum Gręcorum genitā. Nuptijs Cracouiæ celebratis, per-
cœpit dotē magnificam in auro, argento, clenodijs, equis & reliqua præcioſa ſuppellecti-
li, ſimul affinitatem & auxilia promiſſa contra quoſcunq; inimicos percœpit. Iaroslao ue-
ro Kazimirus in ſignum amicitię, reſignauit caſtra Ruſsiæ, olim per Boleslaum auum ſuū
cōquiſita. Maria autē, abrogatis nomine, & ritu Gręco, de more Romano in eccleſia Cra-
couieñ. baptiſata, nominata eſt Dobrogni evva. Ex pòſt in Gnezna in reginā Poloniæ co-
ronata. Ecce de monacho rex, & de profeſſo continentiam, uxoratus. Simile in Chronica
Hiſpanorum hiſce uerbis legitur. Expulſo Petro Tares regnicolæ Arragoniæ, communi
conſenſu reuocarunt à monaſterio Ramirum monachum pręsbiterum, filium legitimum
Santij, regis Aragonum, & fratrem Alfonſi ſine filijs præmortui. Cui dederunt nobilem
uxorem filiam Raimundi, Comitis Pictauieñ. obtentaq; diſpenſatione Apoſtolica, ge-
nuit unicam filiam. Hæc ibi. Coronato rege & regina facta eſt pax totius Poloniæ, ſolo
Maslao tyranno Plocenſi: reſiſtentiam Kazimiro opponente. Ad quem debellan-
dum, proceſsit cum uniuerſis militibus Polonis, & ex Almania adductis, habens in au-
xilium Iaroslaum ducem Ruſsiæ: cum uniuerſis copijs eius. Maslaus uerò armatis
non ſolùm nobilibus ſed plebeis, et ſeruis, habuit ſuffragatores Prutenos & Iaczvvin-
gos gentiles: Pruteni equidem noti ſunt ex ſupradictis: Iaczvvingi autem fuerunt po-
puli feroces, in finibus Lithuaniæ, iuxta Mazouiam commanentes. Hij in bellando
non referebant pedem, quin uincerent aut uincerentur. Hac de cauſa pauci ſuperſunt
noſtris temporibus: ſparſim inter Lithuanos commorantes, & proprium linguagium
loquentes. Lithuani item & Samagitæ proprium linguagium ſortiti ſunt, aliud à Ia-
czvvingis. Quemadmodum Lotihali etiam appropriatum linguagium loquun-
tur à præfatis gentibus diſtinctum, ij habitant in Liuonia, & confinijs eius. Qua-
tuor ergo gentes, Pruteni, Iaczvvingi, Lithuani cum Samagitis, & Lotihali: habent
propria linguagia, ualde in paucis conſonantia & conuenientia. Itaque Maslaus ha-
bens Prutenos & Iaczvvingos coadiutores duro Marte cum Kazimiro congreſſus,
& pro uictoria decertans, ſuperatus eſt, & diſtrictus Plocenſis in poteſtatem Kazimi-
ri deuenit. ex tunc à Maslao Mazouiæ nomen ſortitus. Addidit ſequenti anno Maslaus
alteram oppugnationē regi Kazimiro circa ripam fluminis Visla in Mazouia. Ante hanc
pugnam, rex Kazimirus fluctuabat, deſperans de uictoria, cernens ſuum exercitum exi-
lem, in reſpectu Prutenorum & Iaczvvingorum pro Maslao decertare uolentium, tamen
diuino oraculo inter dormiendum confortatus, in cōgreſſu fœliciter pugnauit (quodam

Kazimirus primus coronatus in ordine regū tertius.

Attenditur ſimilis caſus apud Hiſpanos.

Iaczwingi qui ſint.

Maslaus tyrannus uictus.

Mazouia originem nominis à Maslao hic traxit.

uiro in ueſte candida, in æquo niuei coloris cum uexillo albo exercitum eius antecedente & Polonos contra paganos animante) in tantum pro uictoria adnixus eſt, ut more boni militis, hoſtes inſequens & feriens, ex laſsitudine, ſemiuiuus per quendam militem gregarium in caſtra eſt delatus. Capta ſunt in eo prælio, duo millia hoſtiũ, & quindecim millia cœſa. Maslaum iterum ad Prutenos confugientem, & nouum bellum molientem. Captiuatum Pruteni uarijs pœnis affecerunt, & in altum patibulum egerunt, inſultantes ei & dicentes, alta petiſti, alta tene. Regnauit poſt ſuperationem Maslai, rex Kazimirus in pace, omnibus diebus uitæ ſuæ, regno Poloniæ ſub eius regimine refloreſcente, ad priſtinumq́ ſtatum perueniente, mortuus eſt Poſnaniæ 28 Nouembris, ſacramentis perceptis, & iuſto apparatu cum cineribus aui & patris in eccleſia cathedrali Poſnanieñ. conſepultus anno regni decimooctauo. Incarnationis uerò dominicæ milleſimo quinquageſimo octauo. Signa mortem eius præcedentia fuerunt, fames ualida, & defectus uictualium: Stellaq́ crinita, pluribus noctibus apparens: Erat autem Kazimirus ſtatura procerus, capillo copioſus, habitudine uegetus, ſtudio pius. Reliquit tres filios & unicam filiam: Boleslaum (quem moriens regem poſt ſe deſignauit) Vvladislaum & Myesko ſiue Myeczlaum Othone filio quarto, immatura morte (uiuente patre) diem obeunte. Filia nominabatur Svvatochna, poſtea Vvratislao duci Bohemiæ in coniugem data. In memoriam autem & recompenſam profeſsionis monaſticæ, Kazimirus dum uiueret anno Domini 1044 fundauit, & centum uillis dotauit, monaſterium in Thynyecz iuxta fluenta Viſlæ. Ex Cluniaco (ubi ipſe monachus fuerat) duodecim fratribus ordinis Sancti Benedicti accerſitis, & cum libris, cantuq́ chorali perductis. Aaron natione Gallicus, uir doctrina & ſanctimonia rarus, fuit Abbas primus prædicti cœnobij in Thynyecz, propter uirtutes eius, per Kazimirum (nouerat ſiquidem laudabilem conuerſationem ipſius in Cluniaco) ad Archiepiſcopatum Cracouieñ. promotus. Huius Aaron ordinatione, gradus uiuorum tempore quadrageſimali introducti in eccleſia Cracouieñ. dicuntur, huius etiam conſtitutione & priuilegio quilibet Abbas Thyniceñ. fit Canonicus natus in eccleſia Cracouieñ. Aliud Cœnobium eodem anno ſupra Odram fluuium in Lubeus extruxit, & dote liberali ac ſufficienti prouidit, prælibatis fratribus Cluniacenſis ordinis Eccleſiam Ricinenſem olim Smogorzouienſem, cupiens meliorare in Vvratislauiam tranſtulit. Aſsignans loca pro Pontifice & Canonicis. Exinde putabatur ab aliquibus cathedram Vvratislauieñ. fundaſſe. Cùm eam duntaxat tranſtulerit, & donatione uberiori prouidit. Fuit illo tempore, Hieronymus epiſcopus Vvratislauieñ. poſt quem deinceps cæteri præſules Vvratislauienſes titulantur in hanc diem.

Victoria Kazimiri. *Maslai interitus.* *Kazimirus primus moritur.* *Fames ualida.* *Monaſterium in Thyniecx fundatur.* *Aaron primus Abbas Thynicenſ.* *Abbas Thyniecenſ. natus Canonicus Cracouienſ.* *Monaſterium Lubeus extructum.* *Vuratislauieñſ. ſedis translatio.*

CAPVT XV. LIB. II.

IAroslaus Ruſſorum monarcha, ad augendum gloriam & diuitias, miſit filium ſuum natu maiorem Vvladimirum cum exercitu nauali in Conſtantinopolim. Confractisq́ nauibus tempeſtate exorta, uix aridam attigerunt, ubi pedes in patriam redeuntes, laceſsiti, & continuo à militibus imperatoris Græcorum perſequuti ſunt, donec prælio inito Græcos in fugam conuerterunt, ſicq́ in pace Ruſsiam attigerunt. Iſta refert hiſtoria Ruſsitarum. Sigibertus uerò prodit in Chronica, quòd Ruſſorum rex ſciens Græcos occupatos bello contra Sarracenos, & cuſtodia inſularum, miſit mille naues uel plures ad Conſtantinopolim. Præſentiens autem imperator Græcorum Romanus, milites contra eos miſit, qui pice Græca & flammis in naues Ruſſorum iniectis, plurimos ſubmerſerunt, alios captos decapitarunt, pauxilli admodum fuga ſalui euaſerunt: Non dixit Sigibertus tempeſtate, ſed expugnatione militum Græcorum fractos: Sentiens ſeſe Iaroslaus grauatum, & ſenio confectum, hortatus eſt filios ſuos, ut quilibet ſorte ſua eſſet contentus, quam hoc modo diuiſit, Saslao natu maiori Kyovv: Suantoslao Czirnieovv: Vvſeuoldo Pereaslavv: Gregorio Vvladimiriam: & Veczeslao Smolensko. Poſt hoc moritur Iaroslaus ſeptima Nouembris anno ætatis ſuæ, ſeptuageſimo ſexto. Sepultus in eccleſia diuæ Sophiæ, quam ædificauerat in Kyovv: Citoq́ poſt eum mortui ſunt bini filij eius, Veczeslaus, dux de Smolensko, & Gregorius Vvladimirieñ.

Iaroslai bellũ in Græciam. *Ruſsitana opinio.* *Sigiberti aſſertio.* *Iaroslaus in filios principatum diuidit.* *Iaroslai mors.*

CAPVT

CAPVT XVI. LIB. II.

BOleslaus liberalis, & audax, poſtea efferus dictus: Eò quòd eſſet natu maior Kazimiri primi, & regno idoneus, per patremq́ dum uiueret ad ſuccedendum poſt eum deſignatus. Coronatus eſt Gneznæ in regem Polonię, anno Domini 1048 per Stephanum Gnezneñ. & Aaron Cracouieñ. Archiepiſcopos, aſsiſtente Dobrognievva regina Poloniæ, genitrice ipſius, epiſcopisq́ magnificis, & multitudine nobilium Poloniæ. Hunc Boleslaum, Vvratislaus dux Bohemiæ irato animo, ſugillabat, quòd germanum ipſius Iaromirum (gradu diaconatus reiecto, & habitu laicali reaſſumpto) profugum ex Bohemia, & exulantem iure hoſpicij ſuſceperit. Veritusq́ ne aliquando ducatum eius, Polonorum ſtipatus ſuffragijs inuaſurus, Bohemos ad defectionem inclinaret. Cum tota potentia, regnum Poloniæ ingrediens, uaſtabat eam oram, quæ Sleſia dicitur. Boleslaus autem agmine & milite tumultuario & ueloci collecto, peruenit ad exercitum Vvratislai, in quadam ſylua, ſtatiua agentem, qui craſtinam pugnam non expectans, omnibus ſarcinis abiectis clam & propere: de nocte feſtinus in Bohemiam fugit, ſed Boleslaus pluribus diebus eum inſecutus & non comprætendens, Morauiam uaſtauit, & onuſtus ſpolijs: in Poloniam redijt. In ſequenti uerò anno: forti exercitu comparato: Boleslaus Bohemiam expugnare uoluit, niſi eum Vvratislaus concordia & ſatisfactione præueniſſet. In ſignum autem reconciliationis, & perpetuę pacis affinitatem iungendo, accepit Vvratislaus in coniugem uirginem Svviatochnam, germanam Boleslai regis, ut in proximo eſt expreſſum. Hanc Bohemi uocitarunt Suathauarz. Iterum inſurrexit bellum Prutenicum: nam gentiles Pruteni, extructa firma munitione, quam Poloni Grodek appellauerunt: prouincias Polonorum inuadebant: in tantum ut fere totam Pomeraniam eorum ſubijcerẽt ditioni. Ad reprimendum autem Prutenorum audaciam, coadunato milite, rex Boleslaus Grodek obſedit, & non ualens expugnare (ſtrenuè enim à Prutenis tutabatur: tum etiam quòd locus ille erat & natura, & arte plurimum munitus) regreſſus eſt, tandem cum expedito milite clam cõſtituit opprimere inuaſores Prutenos, copiam pugnæ ſubtrahentes: & cognoſcens per exploratores, Prutenos iuxta fluuium Oſſa congregatos, ad ingrediendumq́ Pomeraniam paratos: ſubitò iubet ſuos arma corriperet, & fluuiũ tranare. Primis autem in flumine Oſſa, & grauitate armorũ & inundatione aquæ ſuffocatis (intumuerat ſiquidem flumẽ aquis) ſequentes reiectis armis, ſuperato flumine, unà cum rege ſilenti agmine ſuper Prutenos irruerũt: & quaſi totã illam multitudinem deleuerunt. Exinde pax facta eſt, & Pomeraniæ recuperatio.

Boleslaus audax qui & efferus dicitur coronatur. *Bohemi Poloniam hoſtiliter ingreſſi.* *Poloni morauiam uaſtant.* *Bellum prutenicum.* *Pruteni uicti.*

CAPVT XVII. LIB. II.

COnfecta itaque pace cum Prutenis & duce Bohemiæ Vvratislao Bela profugo Hungarorum, aſsiduis precibus ingeminante, & reductionẽ in Hungariã, tanquã ab affine ſuo poſtulante. Rex Boleslaus (ut refert hiſtoria Hungarorũ) fideliter Belę auxiliando ex omnibus terris ſuis belligeris conuocatis: Hungariam contra Andream regem Pannoniæ ingreditur. Cauſa autem bellandi fuit, quoniam præfatus rex Andreas ſpreto & abiecto, germano ſuo Bela, coronari iuſsit in regem Hungariæ, filium ſuum Salomonem, minorẽnem, nedum ſeptimum annum trãſgreſſum. Conuenerunt itaq́ reges, & exercitus eorum, iuxta fluuium Cziſſe: Andreas rex fultus ſuffragijs imperatoris Henrici quarti, ſoceri filij eius Salomonis (deſponſauerat ſiquidẽ ei Henricus filiam ſuam Sophiam) & ſuffragijs Vvratislai ducis Bohemiæ, generi ſui (quoniam idem Andreas rex, Adleydam filiam, in conſortem olim dederat illi.) Et conſtituit tres ordines bellatorum, unũ ex Almanis, quibus duo duces Gvvilhelmus, & Ponth pręerant: Alterum ex Bohemis quem Conradus Morauiæ dux, germanus Vvratislai ducis Bohemiæ regebat. Tertium numeroſiorem ex Hungaris, quem ipſemet Andreas, per ſuos prefectos ducebat. Boleslaus identidem, tres ordines ex ſuis ordinauit, rariores quidem, ſed belli officia & proceſſum ex aſſuefactione iam dudum ſcientes. Adiecit & quartum ordinem Hungarorum, duci Belæ adhærentium, in eis paucam fiduciam habens. Facto ergo congreſſu, diu ancipiti marte pugnatum eſt utrinq́ pluribus cadentibus, ſed cum tarefacti ſunt exercitus Almanorum & Bohemorum, & acies eorum fuiſſent inclinatę: Hungari machinationes Belę metuentes, relicto Andrea rege, acceſſerunt ad Belam, quo comperto, rex Andreas fugam inijt, & compræhenſus ad portas Muſim, in ſylua Bokon, trucidatus, expirauit: Conradus Morauiæ captus, miſerę excœcationi datus: milites uerò Almanorum crudeli trucidationi per Hungaros adiudicati, per Boleslaum Poloniæ re-

Boleslaus Vngariam ingreſſus Belam reſtituit. *Boleslaus Ger. & Boh. in Vngaria uicit.* *Andreas Vngariæ rex cæſus.*

gem

Boleslai in Germanos & Morauos liberalitas & munificentia.

Monasterij in Mogilno origo.

gem libertate sunt donati. Ex loco certaminis directis aciebus, rex Boleslaus, perduxit
Belam in Albam regalem ad coronationem, qua perfecta muneribus plurimis, & Boles-
laus, & suus exercitus præmiatus, in Poloniam reuersus est: Pro tantis uerò beneficijs,
Deo gratias agens, ut par erat, Boleslaus monasterium in Mogilno oppido Gneznen.
diocœsis anno Domini. 1065. fundauit & dotauit. Ex Thiniecz quoque monasterio dio-
ce. Cracouien. ordinis Sancti Benedicti, monachos in ipsum introducens, cōtulit & præ-
fato monasterio oppidum Mogilno ac profundo assignauit: cum uillis Cziruensk, Chre
novv: Bolmo, Velerich, Cossouo: Cremnovv: Columbino, & alios plures redditus ex cu-
rijs suis piscinis, foris, & Theoloneis. Fuit autem primus Abbas Mogilnensis Mengo-
sius natione Gallus, olim de Cluniaco cum alijs fratribus receptus.

CAPVT XVIII. LIB. II.

SVb hac tempestate accepit Boleslaus in coniugem Visseslauam principis Russiæ
unicam filiam. Exindeque occasione accepta, Russiam subiugare in animo destina-
uit, ut se Boleslao Chrabri protauo suo æquaret. Habebat siquidem Boleslaus,
tres exules insignes, in sua curia: Zaslaum principem Kiouien. Belam Germanum
Andreæ regis Hungariæ, & Iaromirum germanum Vvratislai ducis Bohemiæ. Introdu-
ctoque Bela ac in regno Hungariæ locato: Iaromiro etiam splendidè munerato in Bohe-
miam remisso, & episcopatu Pragen. oblato, solus Zaslaus qui prior ante illos in Polo-
niam profugus aduenerat, restabat in Russiam & in sedem Kiouien. (de qua eiectus erat)
reducendus. Cum enim nobiles Kiouien. instanter petijssent, ut Zaslaus princeps ipso-
rum, è uinculis in quæ coniecerat Visseslaum fratrem suum ducem Polocensem cum fi-
lijs eius relaxaret, & non acquieuit, seditione mota eum à sede sua expulerunt, & Vissel-

Boleslaus Russitis bellū pro Zaslao mouit.

laum in principem Kiouien. Dominum suum crearunt. Conuocato itaque milite, ex suis
prouincijs, habens in suo comitatu præfatum Zaslaum cum filijs eius, Mscislao & Sua-
topolkone, profectus est in Russiam, & cum appropinquaret urbi Kiouien. Visseslaus
cum agmine exercitus non contemnendi, uoluit sese opponere, & transitum regi Bo-
leslao prohibere, sed uisa potentia Boleslai perterritus, clam à suis in Poloczko fugit,
quare Boyari Kiouien. nimio metu perculsi, cum pignoribus suis & omni substantia, uo-
lebant exusta urbe, & castro Kiouien. suam salutem duntaxat conseruando, sese in Græ-
ciam recipere, sed adhortamento Suatoslai & Vvseuoldi Czirnieouiensium ducum, ca-
duceatores miserunt ad Zaslaum, ut relictis Polonis ad sedem suam in pace rediret. Bo-
leslaus ergo rex sarcinis dimissis, & parte copiarum relicta, ut paulatim se insequeren-
tur, ipse cum Zaslao & expedito milite, celeri gradu in Kiouiam processit, præmissoque
Mscislaum, filium Zaslai ad explorandum, an in pace sint omnia apud Kiouien. uel in
dolo. Qui ingrediens Kiovv, reperiensque eam tranquillam, trucidans septuaginta (ut
uidebatur) seditiosa capita: intimauit tam regi Boleslao quàm Zaslao suo genitori: quòd
omnia pacificata essent. Aduolauerunt ergo rex, & Zaslaus itumque est eis in obuium,
susceptique sunt maxima cum reuerentia. Ingressus ergo Boleslaus urbem Kiovv, secun-
da Maij: mansit in ea tota æstate: autumno & hyeme: militibus Polonorum in oppidis &
uillis hybernantibus. Zaslaus uerò princeps Kiouien. acceptis suis copijs: & regis Bo-
leslai: insecutus est Visseslaum in Poloczko, quo per fugam elapso: compræhendit ca-
strum Ploczko: totamque regionem eius: & filium suum Mscislaum primum ibi locauit:

Boleslai ex Rußia reditus.

eoque morte assumpto, Suatopolkonem alterum filium ei surrogauit. Transacta autem
hyeme, plurimis donis per Zaslaum rex Boleslaus: & sui milites remuneratus: in auro,
argento: uasis, gemmis: uestibusque preciosis uersus Przemisliam diuertit: & ui rece-
ptis uicis ac oppidis: alijs uerò sponte se dedentibus ad Przemisliam applicuit, quam
postquam tumor: ac inundatio fluminis Szan decresceret, tribus diebus continuis op-
pugnauit: quarto uerò die Ruthenis subsistere non ualentibus: in castrum cum omnibus
suis rebus excedentibus eam recipit: & prædam eius militibus concessit: refectisque militi-
bus: castrum obsidione cinxit: tota æstate expugnationi eius immorando, donec aqua
deficiente: & peste in castro inualescente: missis caduceatoribus: pacis contractu inito: ut
saluis substantijs & equis possint è castro recedere: castrum Przemisli Boleslao dedere.

Przemislia expugnata.

In quo demorando per hyemem hibernauit. Venerunt autem ad ipsum illic commo-
rantem, Geysza, Ladislaus & Lampertus duces filij Belę regis Hungariæ in Demes re-
gis Villagio: casu solij seu ædificij confracti: & mortui. Post cuius mortem, in prin-
cipio ueris sequentis: Henricus imperator Romanorum: ducens secum Salomonem

generum suum: Hungariam ingressus: iussit denuo coronari præfatum Salomonem in
regem Hungariæ, à quorum potentia Geysza, Ladislaus & Lampertus duces uidentes
eis subtractam obedientiam Hungarorum: in poloniam ad consanguineum suum Bo-
leslaum regem fugerunt, supplicantes pro restitutione & reductione eorum in Panno-
niam, de qua metu perculsi excesserunt. Boleslaus uerò obmisso Ruthenico bello, cum

Boleslai in Hūgariam ingressus secundus.

delecta manu suorum militum, iam nominatos duces ex Przemisl in Hungariam perdu-
xit. Et cum statiua proxima Bude ageret, rex Salomon uidens se ab Hungaris deseri (iam
enim Salomon in dominando erat eis pertæsus) in castrum Moson, natura & structura
munitissimum diffugit. Pontifices uerò Hungariæ, quibus cura fuit patriæ, pacem inter
eos in hunc modum confecerunt, ut rex Salomon, quamuis natu minor, regio diadema-

Pax Hungarorum.

te insignitus, binas partes regni possideat. Geysza uerò, Ladislaus, & Lampertus duca-
lem honorem, & tertiam partem habeat. Rex Boleslaus de ærario utriusque partis remune
ratus discedat, sicque cum gloria & fauore utriusque partis remuneratus in Russiam discessit,
tamen totum æstatis tempus in huiusmodi compositione pacis in Hungaria absumpsit.
Et hyeme transacta, uolēs reducere in suam sedem, Zaslaum ducem Kiouien. secundo e-
iectum de Kiovv, per Suantoslaum & Vvseuoldum duces Czirneouien. reduxit agmina
suorum exercituum, & diuertens, inuasit territoria & castra Russiæ Chelm, Vvladimir &

Boleslaus in Rußiam redijt.

Volhin, quod nunc Luczko appellatur. Et his conquisitis anno sequenti, scilicet M. se-
ptuagesimoquarto, recto tramite ad Kiovv processit. Cui Vvseuoldus dux Czirneouien.
occupator Kiovv (iam enim Suantoslaus germanus eius morte interierat) animatus per
Ruthenos, cum forti exercitu Boleslaum inuasit, & longo prelio confecto, dextra ala Po-
lonorum incœpit declinare, & prope fugam spectare, Ruthenique clamoribus cœperunt
exultando uociferare, hostes fugiunt, hostes superati cedūt. Quod cernēs Boleslaus rex,
uir acerrimi pectoris, & magnæ audaciæ, nouam cohortem militum in laborantem alam
dextram induxit, tandem & cum suis, in fortiorem cuneum Ruthenorū impegit, & eum
disiecit, tunc potentia Ruthenorum corruit, & fuga extemplò secuta est. Dux Vvseuol-

Boleslai uictoria ex Rußitis.

dus fuga saluatus est. Rutheni effusi plurimi ceciderunt, ex Polonis uerò prope mille oc-
cisi & sepulti, reliqui omnes in Poloniam uictricia tela & spolia intulerunt: Viditque rex Bo
leslaus, eo anno cum suis grande miraculum. Piotrek hæredem de Piotrauin humatum,
post triennium per beatissimum Stanislaum Episcopum Cracouien resuscitatum, pro-
ut in sequentibus tangetur. Præterea sequenti anno qui fuit millesimus, septuagesimus
quintus maiori exercitu comparato, ex milite equite & pedite, rex Boleslaus, itinere te-
cto, ad Kiouiam metropolim Russiæ pro ea tempestate, urbem insignē & amplam con-

Boleslaus iterum Rußiam ingressus.

tendit, & eam obsedit, undique prouidens per seipsum, undique prohibens, ne quidpiam in
urbem inferretur. Certabant autem & præliabantur ex urbe effusi milites Ruthenorum,
donec charistia, fame, ac peste tam ipsi nobiles, quàm populares laborarēt & contabesce-
rent. Miserunt ergo legatos, promittentes subiectionem & fidelitatem, dūtaxat ne in eos
rex sæuiret, postulantes, quod & promisit, & non differentes, eodem die susceperunt eum
cum maximo honore. Ingrediens autem per portam, mucrone geminando percussit in
portam ferream, & laminam ipsius transuerberauit, instar protaui sui Boleslai Chrabri.

Kyouia subacta.

Prohibuitque cunctis suis militibus, ne spolia & expilationes in ciues agerent, ob quam be
neficentiam sponte congesserunt Kiouien. munera, & regi obtulerūt, quæ in milites quos
nouerat conspectiores, uigilantioresque distribuit. Præfecit autem Zaslaum gubernationi
Russiæ. Ipse uerò moratus est cum suo exercitu in Kiovv. Ex qua mora tā ipse rex, quàm
eius exercitus, incidit in perniciem uoluptatum, comessationum, ebrietatum & libidinū:

Exemplum Capuæ.

Kiouia siquidem urbs ampla, & uicis largis porrecta erat: ferax frumēto, carne, pisce, mel-
le, & fœminis staturæ proceræ speciosissimis, quarum pulchritudine capti, in sentinam o-
mnium libidinum corruerunt. Ipse insuper rex Boleslaus, in crimen spurcissimum Sodo-
miæ, Kiouiensibus commune & usitatum, prolapsus est. Vt quos armis uicerit, horum fœ
dissimis facinoribus uinceretur. Diuina ultio nil mali impunitum relinquens, merito su-
per eos uenit, in regem quidem, quoniam tam à suis, quàm ab exteris contemni cœpit, in
Polonos uerò, quoniam uxores, sorores & filiæ eorum, libidinibus uictæ, & uiris prope
septennium orbatæ, in tedas & complexus seruorum conuolauerunt. Dum hæc in castra
regis, per crebros nuncios & rumores deuoluta sunt, quidam militum Polonorū fremen-
tes & impatientes iniuriæ thori coniugalis, clandestinè ad propria discedunt: alij exem-
plo illorum, rege nequicquam prohibere ualente, de nocte fugientes abscedunt, ultum iri
uiolata matrimonia, in suis mulieribus & seruis. Rex animaduertens se spretum, & deso-
latum,

latum,cum raro & paruo agmine eos insecutus,peruenit in Poloniam, & primos fugę ini
ciatores quos potuit comprahendens pernecat, sequaces eorum alios carceribus, alios
priuatione possessionum,reliquos exilio damnat. Matronas & mulieres, quibus ab ea-
rum maritis,parsum erat,truculentus dehonestat,et pectore saxeo immotus: prole ammo
ta catulos ad sugendum ubera applicat. Res inaudita sæculis: dat lac humanum catulis:
abiecta prole tenera. Insuper(ut aiunt)ad augendum crimen Sodomiæ: potius uerò ad in
ferendum dehonestationem matronis: iumentum purpura uelatum: publicè post se duci
iubet. Omnibus inuisus: omnibus dirus tyrannus. Et quamuis plures fuerunt in Polonia
pontifices: nullus tamen ausus est curare excessiua regis scelera: nisi beatissimus Stanis-
laus Episcopus Cracouieñ: qui hanc palęstram ingressus est,quoniam Petrus Archiepi-
scopus Gnezneñ:cuius officij principaliter erat regem à prauitatibus reducere: uidens lu
pum uenientem non se opposuit. Stanislaus uerò zelo diuino, & plebis iniuria accensus:
regi sese opposuit,tanquam alter Archiepiscopus,quoniam sedes eius nouissimè Archie-
piscopatum,incuria antecessoris sui Lamperti Zule amiserat. Sed ut pauca de beatissimo
Stanislao perstringam,hactenus de bellis & actibus Boleslai sufficiant, ultima eius in ui-
ta sancti Stanislai complectar finiendo.

Boleslai tyrannus.

Archiepiscopatus Graccouiensis in Lamperto desijt.

CAPVT XIX. LIB. II.

BOleslaum audacem regem Poloniæ,peracta ac reportata belli uictoria de Vvse-
uoldo duce Russiæ, ob raptum, & crimen adulterij, in nobili fœmina Christina,
militis Mscislaui consorte perpetratum. Beatus Stanislaus Cracouieñ episco-
pus,monuit & corripuit, ut conuersus ad Dominum saluaretur. Ipse uerò fre-
mens,& tãquam leo è cubili suo excitatus,minas spirans, tendiculam & insidias uiro san-
cto parauit,& opposuit ut malum pro bono redderet. Sciens namq; uirum beatum, coë-
misse uillam Piotrauin pro ecclesia Graccouieñ. Induxit nepotes nobilis olim Petri dum
uiueret cognominati Piotrek, hæredis de Piotrauin, promittens eis regiam assistentiam,
ut repeterent hæreditatem Piotrauin, beatum Stanislaum impetendo & conturbando.
Itaq; agente rege magnorum terminorũ iudicium,in papilionibus & tentorijs, super pra-
tis & campestribus,inter Solecz & Piotrauin. Cõuentus sacer præsul per eos,negauit uil-
lam esse de proprietate eorum,sed eam iure emptionis fuisse & esse suam. Et dum(rege &
consilio ei deferente)dies testibus probandi aduenisset,timore regis & comminatione re-
quisiti testes suam præsentiam subtraxerunt. Inquit ergo sacer antistes Stanislaus. Video
ò rex: deficiente hominum testimonio, operepræcium fore, diuino adiutum suffragio,
principalem uenditorem ad perhibendum ueritatem, in quatriduo me producturum
quod rex & assessores tanquam deliramentum accipientes in termino sequenti quatuor
dierum operiebantur. Iubet ergo beatus Stanislaus omnibus sacerdotibus, quos habere
potuit,Deum orare: missis, & obsecrationibus,ieiunium triduanum omnibus instituen-
do. Ipse autem die,noctuq; in ecclesia parochiali sancti Thomæ Apostoli, in præfata uilla
Piotrauin, in districtu Lublineñ.sita,conamine orabat, assiduis suspirijs & lachrymis in-
termixtis. Quarta uerò die indutus pontificalibus sub præsentia cleri, & multitudine po-
puli,sarcophago Petri,iam triennio mortui aperto,prostratus in faciem super terram, de-
uotissimè orauit,& ab oratione surgens, bacculo pastorali cineres defuncti Petri nobilis
tetigit,dicens. In nomine patris,et filij, & Spiritus sancti:Surge Petre:ad perhibendum te-
stimonium ueritati,qui mox surrexit & stetit:sacer uerò pontifex Stanislaus,manu porre-
cta eduxit eũ de sepulchro. O`Stanislae quã magna fides tua erat,ut Petrus triennio uita
functus,uoci tuæ obediens,protinus ab inferis euocatus paruerit. De ecclesia ergo sancti
Thomæ Apostoli egressi, peruenerunt in præsentiam regis pro tribunali sedentis. Ad
quem beatus Stanislaus: En, inquit, rex, adduxi Petrum uenditorem uillæ Piotrauin ad
euincendum & referendum, singula quæque, uenditionem huiuscemodi concernentia.
At rex cum assessoribus, stupidi obmutuerunt. Omnes siquidem conticuerant inten-
tiq; ora tenebant. Petrus uerò ad regem. Ego ò rex Boleslae fateor me uendidisse hære-
ditatem meam uillam Piotrauin, huic uiro beato pontifici, & completam accepisse solu-
tionem:nepotes uerò & cognatos meos, nil proprietatis,nilq; reseruationis in ea habuis-
se,neq; habere. Et conuersus ad impetitores nepotes suos dixit. Quis uos in hanc uæsa-
niam impulit,ut ueritate prophanata, friuolè & iniuriosè uirum beatum inuaderetis? Id-
eo nisi pœnitentiam ægeritis grauem pœnam, & uindicem iram omnipotentis Dei in-
cursi lugebitis. Expedito resuscitationis, ac testimonij officio, à conspectibus regis &
consilia-

Sanctus Stanislaus Petrum suscitauit triẽnio mortuum.

Petri testimonium.

consiliariorum uir Dei Stanislaus, cum Petro in uillam Piotrauin diuerterunt,maxima
multitudine eos concomitante, ac inspectante, ut regem in castris solitarium desererent.
Peruenientes autem in locũ sepulturæ Petri,tali sermone adorsus est eum. Vir beatus Sta-
nislaus,uis inquit Petre ut precando,à Domino meo saluatore,longam tibi uitam obti-
neam? Respondit Petrus. Non expedit præsul beatissime,uerum magis precare obsecro,
ut à pœnis purgatorij liberer tuis meritis,quas breui tempore si pro me oraueris,spero me
euasurum. Et ingressus tumulum locato corpore,resoluit spiritum. At pontifex cum om-
ni clero & populo,decantatis Psalmis & orationibus pro liberatione Petri fusis,tumulum
ex more composuit & abijt.

Petrus redijt in sepulchrum.

CAPVT XX. LIB. II.

POst reditum autem regis Boleslai è Kiow,quam expugnauerat: & in Poloniam
tyrannidem exercẽdo in milites profugos,quoniam in terra aliena relicto eo ab-
ierant, & in mulieres atq; matronas,quarum uberibus corde ferreo & effero pro-
spectans,catulos applicabat,quoniam inter bellandum non suis maritis adhæse-
rant,& pepererant. Et in subiectos,quoniam excessiuis exactionibus ac oppressionibus
eos expilabat & extenuabat: dum neminem haberet qui à tyrannide et deprauationibus
suis eum reduceret,Stanislaus zelo iustitiæ armatus, plebis iniuriæ compatiens,primum
in secreto,tandem cum non acquieuisset,coassumptis secundum formam euangelicam a-
lijs prælatis & baronibus,regem aggressus,obsecratus est. & monuit,ut iustitiam colen-
do,beluinam tyrannidem abijceret,subuectiones(quæ in Polonico Poduodi nuncupan-
tur)non exigeret,stationes & exactiones superfluas non extraheret,& à pessimo facinore
Sodomię(cui uelut iumentum inuolutus & sordescens inhiabat)cessaret. At ille uelut li-
gnum tortuosum exasperatus non deflexus,in sanctum Dei maledictoria, & contumeli-
osa,ore minaci congessit,& eum sectioni minutatim destinatum, interfecturum iurabat.
Adueniente termino monitionis præfixo,nullaq; regis emendatione facta, Stanislaus E-
piscopus per se(quoniam alij omnes sacerdotes timore perculsi hoc officium subire recu-
sarunt)contumacem & excommunicatum publicauit. Mandans ut in omnibus Ecclesiis
suæ diocœsis,tanquam lignum putridum excommunicatus denunciaretur. Ei quoq; ec-
clesiam Cracouien.sub diuinis ingredienti Beatus Stanislaus occurrens. Qua, inquit,te-
meritate rex audes diuina prophanare,Deum cuius iram uindicem non expauescis exa-
cerbans,& tuis deprauatis actibus,finem humiliatus non imponens. Rex ardentissimam
bilem incidens,ore & manu minitans:de ecclesia exiuit,& in castrum Cracouiensis eccle-
siæ contiguum se recepit, & fremebundus iurauit,dissecturum Episcopum ubicunq; re-
periret. Almus tamen præsul Stanislaus,ne ecclesia sponsa sua propter eum quippiam
mali incurreret:in abditis,occultisq; locis degebat,uacans missarum sacrificijs & oratio-
nibus, pro reductioneq; regis & saluatione uberrimis fletibus inundabat, sicq; elusit co-
natus regis plusquam uno anno. Anno autem Domini. M. septuagesimo nono,tertio I-
dus Maij die ipsa in feriam quintam cadente,sancto Stanislao,in ecclesiam sancti Michaë-
lis de rupella cum suis clericis,ut diuina celebraret,descendente, ab exploratoribus uisus,
& regi Boleslao delatus est. Rex uerò correpto acinace & pluribus militibus accersitis ad
insequẽdum se properanter ad Ecclesiam sancti Michaelis,tunc inter prata in parua rupe
extantem peruenit, beato Præsule missam nondum finiente, iussitq; stãs foris, milites in-
gredi,& eum ab altari extrahere. Qui ingressi,& sacrum antistitem tangere uolentes,abie-
runt retrorsum & in terram ceciderunt: prouolutiq; exiuerunt de ecclesia. His obiurgatis
rex plures iubet ingredi,ad perpetrandum scelus in sanctum Dei. Sed hi magno casu re-
trorsum ceciderunt,& reptantes manibus,pedibusq; de ecclesia sunt euoluti. Adiecit ex-
cœcata mens,tertium introitum repetere, cum stomachatione ac maledictione: ô inquit
degeneres & non milites,fœminæ & non uiri : non potestis unum sacerdotem protrahe-
re de ecclesia,meas graues iniurias in eo ulturi. Ipsi uerò obiurgati audaciùs ingressi : cor-
ruerunt ac fortius,quam prius retrorsum abierunt. Et ipsis exeuntibus rex non credens
narratis,rapto gladio & exerto,furiosus ecclesiam intrauit,& sacrificantem præsulem gla-
dio in caput percussit,dirupit atq; prostrauit,sanguinem eius recenti sacrificio altaris com
miscendo. O scelus immensum, impius & scelestus occidit pium,& sanctum:sacrilegus
præsulem,sponsum in gremio sponsæ,pastorem in suo ouili. Tunc satellites sceleris accur-
rentes,alius præ alio strictis ac uibratis gladijs,repetitis uicibus, ad complacendum regi,
& ad abolendum ignominiam,per eum ipsis inflictam,beatum uirum in multa frusta cõ
ciderunt,nonnulla historia referente in septuaginta duas partes: Non contentus scelestus
rex in rabie patrati sceleris: iussit partes & membra,in plano circumiacentis campi disiici,
ut à bestijs & sanguipetis alitibus deuorarentur,sicq; deleret memoriam eius de terra. Sed

Rex excommunicatur.

Rex ab ecclesia prohibitus.

Martyrium diui Stanislai.

Diuus Stanislaus sacrificãs per regem occiditur.

Miraculum 1.

Deus in ſanctis ſuis mirabilis, nocte ſequenti radios è cœlo ſupra qualibet particulam uelut lampades miræ rutilantiæ ſtantes demiſit. Et quatuor grandes aquilas, à quatuor mundi partibus aduenientes, in cuſtodiam nocte & interdiu deputauit, quæ ſuperuolantes, omnes beſtias & carniuoras alites abigebant. Cernentes quidam patres, Prælati, & Canonici eccleſiæ Cracouienſis religione pleni, corporis beati partes in nocte illuſtrari, diſiectos artus, tertia nocte collegerunt, membrum ad membrum, & partem ad partem, prout uiſum eſt eis, apponendo.

Miraculum 2.

Mirabile dictu, mox cœleſtis medici uirtute, coaluit, ac integerrimum ſine nota cicatricum redditum eſt. Exhilarati ergo poſuerunt illud in tumbam & ſub diuo, ante fores eccleſiæ ſancti Michaëlis de Rupella ſepulturæ tradiderunt: Ne ſi in eccleſia ſepulturam ęgiſſent, rex, exhumatum ut prius per campum diſperſum proieciſſet. Aiunt interfectores regi Boleſlao in nece ſancti Stanislai cohærentes, fuiſſe de armis ſtreparum, de armis Sreniawa cum cruce & ſine cruce, & babati cum cruce. Gregorius Papa ſeptimus, perlata ad ſe crudeli nece beati uiri Stanislai, dedit in mandatis, ad Petrum Archiepiſcopum Gneznen. & omnes epiſcopos regni Poloniæ, ut interdictum generale in tota prouincia obſeruarent, & eccleſias obſeratas clauderent, regemq́ Boleslaum anathematiſauit, & coronam regno Poloniæ abſtulit, ne de cætero quiſpiam principum in Polonia abſq́ ſpeciali conſenſu ſedis apoſtolicæ coronaretur, abſoluitq́ à Boleslai obedientia, omnes Principes, Barones, Vaſallos, Feudarios & ſubiectos: Milites uerò, qui cum rege in necem beati pontificis auxilio aut conſilio conſpirarant, cum tota eorum domo & nepotibus, ad beneficia eccleſiaſtica habita & habenda, ad dignitates quoq́ & honores, uſq́ in quartam generationē inhabilitauit.

Regnum Poloniæ corona priuatum.

Rex è Papa anathematizatus.

Et quamuis obediētia per Papam regi Boleſlao ſubtracta fuiſſet: ipſe tamen ſe pro rege geſsit, & ſingulos parere ſuis imperijs, coegit, donec quoſdam primores regni, in captiuationem eius & mortem conſpiraſſe cognouit, tunc enim cor eius culpa redarguente concidit. Et accepto ſecum filio ſuo Myeczlao, annum agente duodecimum (qui poſtea ad regnum reductus mortuus eſt) relicta Polonia, feſtinè totus meticuloſus in Hungariam, ad Ladislaum regem Hungariæ perrexit. Cui & fratribus eius, Geiſze & Lamperto, fideliter auxiliatus fuit eos in regnum Hungariæ, prout antè expreſſum eſt, reducendo. Ladislaus uerò rex Hungariæ in ſummo honore, & omnium neceſſariorum prouiſione, Boleslaum cum ſuis fouit.

Boleslaus in Hungariam fugit.

Deo autem uindicante, citò poſtea in amentiam rex Boleslaus incidit, & per ſiluas uagus 12. Calendas Aprilis morte interijt. A ſuis canibus (ut ferunt) eum inſequentibus deuoratus.

Boleslai miſer interitus.

Alia opinio pro morte Boleslai.

Tradunt quædam annalia, quòd audita ſugillatione Hungarorum, de occiſione beati præſulis Stanislai, compunctus, dimiſsis omnibus & filio Myeſzko apud regem Vuladislaum relicto atq́ commendato, in clamide abiecta, unico comitatus ſeruo, clam in Corinthiam peruenit ad monaſterium Ozia iuxta lacum de propè Villacum, alijs referentibus quòd ſeceſſerit in monaſterium Vilthnia, prouinciæ atheſis propè Isburg, ubi omnibus ignotus, in ſqualoribus coquinæ ſtrictam agens pœnitentiam, reatum occiſionis beati antiſtitis Stanislai diluit.

Tertia opinio de morte Boleslai.

Ego uerò percunctando, non potui inuenire in prædictis locis, patentem ipſius profeſsionem ac pœnitentiam. Et utinam aliquando compunctus, ob ſuæ culpæ expiationis remedium eam ſuſcepiſſet. Iſte eſt Boleslaus qui poſt ſuum protauum Boleslaum Chrabri, patriæ fines tropheis magnificè propagauit. In omnes liberaliſsimus fuit, in audacia cæteros ſuperauit. In uicio Sodomiæ fœdiſsimus apparuit. In tyrannide militum & ſubditorum efferus innotuit. In beati Stanislai nece truculentus carnifex cognomen inuenit & reportauit. De hoc eccleſiaſtice legitur, affluens diuitijs, largus beneficijs, belliger in hoſtibus, tyrannus militibus, hic fuit Boleslaus. Cuius in temporibus plebem Dei regens legibus occubuit Stanislaus.

Boleslai uirtutes & uicia.

CAPVT XXI. LIB. II.

IN principio regni Boleslai largi in Polonia, uenerunt Polowczi Barbari cum Duce ſuo Szekal contra Vuſeuoldum ducem Ruſsiæ de Pereaslaw, & ſecunda die Februarij inito certamine, uincunt Vuſeuoldum & ducatum ipſius crudeliſsimè uaſtarunt. Hoc primarium malum fuit, quod Ruſsia ex poſt paſſa eſt à Polouuczis. Deinceps addiderunt alteram irruptionem Polouuczi in terras Ruſsiæ, quibus tres duces Zaslaus Kiouien. Suantoslaus Czirnieouien. & Vuſeuoldus Pereaslauien. circa flumen Olcha occurrerunt, commiſſoq́ certamine, Polouuczis ceſsit uictoria, qua obtenta uaſtationem terrarum Ruſsiæ longè extenderunt: Oppida & uillas, cæde ac ſpoliatione debachantes, milites uerò Ruthenorum diffugientes, flagitare cœperunt, quatenus bini duces Zaslaus & Vuſeuoldus: Viſſeslaum Polocenſem ducem, & duos filios eius, quos anno ſuperiore in dolo captiuauerant, à uinculis ſoluerent, quod dum impetrare non poſſent, in ſeditionem uerſi. Duces Zaslaum & Vuſeuoldum de Kiouu exturbant. Pręfatis autem ducibus,

Polowzi Ruthenos uicerūt.

bus, Zaslaw & Vuſeuoldo diffugientibus, milites ſubſtantiam & ſuppellectilē caſtri Kiouienſ. diripuerunt, & ergaſculo aperto, ducem Viſſeslaum cum filijs ipſius à uinculis liberauerunt, & in dominum Kiouienſ. præfecerunt. Zaslaus uerò, dux Kiouienſ. nō audens in Ruſsia conſiſtere, cum uxore & duobus filijs in Poloniam ad regem Boleslaum fratrem ſuum amitalem fugit, à quo benignè acceptus & fotus eſt. Inſuper & ad ſedem Kiouienſ. reinductus atq́ repoſitus, prout ſuperiùs in hiſtoria de Bolislao narratum eſt. Polowczos uerò contra Czirnieow diuertentes. Dux Swantoslaus, nil clade ſuperiori deterritus, habens tantum tria millia uirorum in ſuo exercitu, prima die Nouembris anno Chriſti milleſimi, quinquageſimi noni, circa Sznowsko inuaſit, ubi multitudo à paucitate ſuccubuit. Nam duodecim millia Polowczonum profligauit: Ducem eorum, & primates uiuos cœpit, & prædam quam in terris Ruſsiæ quæſierant excuſsit.

Polowzi uicti.

Poſt aliquot annos ſedente Zaslao in Kiow, poſt eius recuperationem, orta eſt contentio inter eum ab una, & duces Swantoslaum & Vuſeuoldum partibus ex altera, pro finibus & ſpolijs. Perpendēs autem Zaslaus fluxam ſuorum militū fidem, diſceſsit ex Kiow & iuit in Poloniam, ad regem Boleslaum cum uxore & filijs: Swantoslaus uerò & Vuſeuoldus duces, uigeſima ſecunda die menſis Martij Kiouiam ingreſsi, ſedem eius & principatum occupauerunt. Et Swantoslao in breui, quia uiceſima prima Decembris anni occupationis eiuſdem, ſcilicet, milleſimi, ſeptuageſimi ſecundi mortuo, & in Czirnieow ad eccleſiam S. Saluatoris ad ſepeliendum relato, Vuſeuoldus frater ſuus, in principatu Kiouienſ. ſuccedit, quo cum Boleslaus rex Poloniæ iterū Zaslaum reducendo, prope Kiow forti pugna conflixit, & eum debellauit, Kiouiamq́ obſidendo expugnauit atq́ poſſedit. Zaslaum ei pręficiendo atq́ ſurrogando. Filius autem Zaslai Suatopolk, in Nouogrodenſ. ducatum ſucceſsit, quoniam Hleb Swantoslai ducis Czirnieouienſ. filius, ultimus poſſeſſor eius, recenti morte à ſuis nequiter occiſus erat. Vuladimirus uerò alter filius Zaslai obtinuit & ſedit in Smolensko, & Iaropolk tertius filius locatus erat in Viſlegrod. Sicq́ terræ Ruſſorum uidebantur pacificatæ. Verum ſtimulante odio, Borziſch & Olech duces Ruſsiæ, aduocatis Polowczis, terras Ruſsiæ uaſtare incœperunt. Dux autē Vuſeuoldus Czirnieouienſ. eis occurrens, in loco qui dicitur Ziczcze, cum ipſis die uiceſima quinta Auguſti conflixit. Et uictus etiam ſedem ſuam caſtrum Czirnieouienſ. perdidit. Exindeq́ plurimum anguſtiatus, ad fratrem ſuum Zaslaum ducem Kiouienſ. cum Vuladimiro filio ſuo diuertit. Quos ille benignè excœpit, & fouit, dicens: Ego ſim uobis in exemplar, qui omnibus ſpoliatus in terris alienis, ſtipe Polonorum uixi, & ſuffragio eorum omnia mea rehabui. Coadunata itaq́ militia, Zaslaus dux Kiouienſ. cū filio ſuo Iaropolko, & Vuſeuoldus dux Czirnieouienſ. cum filio ſuo Vuladimiro, uadunt contra Czirnieow: in quod ſe Borziſch & Olech robore Polowczonum freti, recœperant. Perſuadebat autem Alexius, qui & Olech duci Borziſch aiens: Non pugnemus contra quatuor duces fratres noſtros, quoniam fortiores nobis ſunt, ſed æquis cōditionibus pacem petamus. Et Borziſch in ſuperbiam elatus, non acquieſcens reſpondit. Non te aliqua ſollicitudo de uictoria detineat, ſed plenus ſpe euentum belli expecta. Et facto congreſſu, interficitur Borziſch filius Czeslai, qui pacem abnuebat. Sed & dux Zaslaus Kiouienſ. dum prælio confecto, inter pedites ſecurus uerſaretur, ab uno milite ducis, Olech qui tāquàm proprius peditibus ſeſe ingeſſerat, percuſſus inter ſcapulas, trāsfoditur & occiditur, & per filiū ipſius Iaropolkum relatus in Kiow, cum magno planctu ſepelitur in eccleſia beatæ Mariæ, anno Chriſti milleſimo, ſeptuageſimo ſexto.

Dux Borziſch occiſus.

Dux Zaslaus occiſus.

Erat autem Zaslaus uir altæ ſtaturæ, uerus cultor iuſtitię, caſtrū Czirnieow recuperans Vuſeuoldus, tradidit filio ſuo Vuladimiro natu maiori. Iaropolkum uerò alterum filium locauit in Thurow. Ipſe autem Vuſeuoldus tanquàm germanus Zaslai, ſucceſsit in principatu Kiouienſ. Propter quod liuore excitati aliqui Ruſsiæ principes, mouerunt ei bella. Romanus namq́ dux Ruſsiæ, uolens ſedem Kiouienſ. occupare, cum Polowczis in auxilium ſui conductis, uenit contra Vuſeuoldum, & circa Pereaslaw, ſecūda die Auguſti mediātibus Baronibus pacificantur. Polowczi uerò, mota ſeditione, ducem Romanum, eò quòd ipſis inconſultis pacem conſumaſſet occiderunt. Iterum inſurrexit contra Vuſeuoldum Iaropolkus filius Zaslai, quoniam præripuit ei paternam ſucceſsionem principatum Kiouienſ. Vuſeuoldus autem frequenti conſilio aduocato, ex uno conſiliariorū tale documentum accepit. Mitte filium tuum Vuladimirum cū exercitu contra Iaropolkum, quem ego præueniendo, ſine armis debellabo, & meo uafro conſilio, fallam. Venit itaque ille fallax conſultor ad Iaropolkū, dicens: non confidas conſiliarijs, & militibus tuis, quoniam uolunt tę decipiendo tradere Vuſeuoldo. Sed concito pede uade in Poloniā, quemadmodum Zaslaus pater tuus fecit auxilia pro reſtitutione petiturus. Credidit Iaropolkus fallaci ſermone, & relicta matre uxore, & filijs in caſtro Lucko, fugit in Poloniā ad regem Boleslaum, quem Boleslaus non ualens in propria perſona reſtituere, propter ſciſma

inter ipſum & ſuos milites exortum,miſit cum illo milites Polonos,quorum robore recu perauit caſtrum Luczko.Poſt diſceſſum Iaropolci,per Vuladimirum expugnatum & oc cupatum , aliaꝗ caſtra Vuladimirus eidem reddidit,aut reddere promiſit. Iaropolcus re miſſo exercitu Polonorum , dum ex Vuladimiria uehiculo in Szuumingrod ueheretur, à familiari ſuo Nyeradzecz quieſcens obtruncatur. Et in Kiouu deductus,cum magno planctu,in eccleſia S.Demetrij ſepelitur, Vuſeuoldo duce & binis eius filijs Vuladimiro & Roſciſlao,item Ioanne Metropolitano & Boyarijs , uniuerſiſꝗ ordinibus Kiouienſi bus præſentibus.Is Iaropolcus fuit uir manſuetus,& amator fratrum,decimas ſoluens de omnibus frumentis,pecoribus,& armentis,cunctis diebus uitæ ſuæ.Sed & uiuens ſępius uotis uacabat,ut ſimili morte moreretur,quali Hleb & Borziſch protaui eius necati ſunt, & in ſanctos per Ruthenos relati.

Iaropolci interitus.

CHRONICORVM REG. POLON. LIB. III.

CAPVT I. LIB. III.

XCEDENTE in Hungariam Boleslao audaci:Prælati & Barones Polonię,formando nouum ſtatum Reip.ſuffecerunt pro eo germanum ipſius ducem Vuladislaum,cognomento Hermannum,anno Chriſti 1082.Is quanꝗ ſe titulabat regem Poloniæ, nunquàm tamẽ fuit coronatus. Horrentibus Archiepiſcopo & epiſcopis Poloniæ apoſtolici mandati pręuaricationem. Cœpit autem poſt introniſationem dux Vuladislaus innocentes & imbecilles,à potentibus & oppreſſoribus defenſare, ſtratas & uias pacificare.Iniuſta decreta regis Boleslai reſcindere, & malè ablata reſtituere. Miſit inſuper ad Gregorium Papam ſeptimum, ad tollendum interdictum in ultionem occiſionis ſancti Præſulis Stanislai latum, quod & fecit.Ad ſollicitationem Lamperti,Canonici Cracouienſis oratoris ad relaxandum interdictum miſsi : & quia idem Lampertus nobilis, de familia Habdanck , ut præmiſſum eſt, Canonicus Cracouien̄.à capitulo in Pontificẽ Cracouien̄.electus,domino Papæ notus fuerat,propter priorem eius diuturnam uerſationem,& cauſarum in curia Papæ intentationem. Idcirco prouidit ei ſanctiſsimus dominus de epiſcopatu Cracouien̄. ut immediatè ſuccederet beatiſsimo Stanislao. Ne autem proſapia regia in Vuladislao extingueretur, conſilio ſuorum iuſſus,accepit in coniugem uirginem Iuditham,filiã Vuratislai ducis Bohemiæ,olim ex Adleyda filia Andreæ regis Hungariæ ſuſceptam , ſuaſu ac ſpeciali inductione germanæ ſuæ Suuatochnę,præfati Vuratislai alterius cõſortis,quę inſtituerat eam optimis moribus,& totam ipſius laudabilem conuerſationem nouerat.Sed cum eidẽ cohabitaret dux Vuladislaus,& nullam prolem ex ea ſuſcepiſſet, cœpit uehementer anxiari ſuper ſterilitate ipſius.Suaſu quoꝗ Lamperti Epiſcopi Cracouien̄.facta imagine,quantitate unius infantis de puro auro,& adiunctis alijs muneribus , uaſis ac ueſtibus præcioſis auro intextis,miſit in prouinciam Prouinciæ,ad monaſteriũ ubi corpus B. Egidij requieſcit prope fluuium Rhodanum,ſupplicando abbati & monachis eiuſdem cœnobij ordinis S.Benedicti,ut meritis beati confeſſoris Egid ij ac interuentu precũ eorum, conſequeretur prolem iamdudum deſideratam.Abbas uerò triduano indicto ieiunio,iubet omnibus monachis quàm deuotiſsimè orare,ut interuentu pręclari confeſſoris Egidij omnipotens Deus largiretur prolem duci Poloniæ cum ſua conſorte. Necdum triduo finito, uni religioſiori monacho reuelatum eſt,uterum Iudithę completum eſſe,& maſculinam prolem concepiſſe.Vocatos ergo oratores ducis Poloniæ,inter quos primus erat Petrus Canonicus Cracouien̄.Abbas iubet bene ſperare,& in patriam redire,quoniam princeps Iuditha filium perinde ac deſiderauit concepit.Reuerſi itaꝗ in Poloniã,ut prædixit abbas, inuenerunt Iuditham fœcunda tam uterum porrexiſſe.Conſtruxit ergo Eccleſiam Vuladislaus ſub caſtro Cracouien̄.in honorem S.Egidij,gratificando de prole ſibi cõceſſa.Sed & in alijs locis regni Poloniæ ob ſimilem depellendã ſterilitatem,conſtructa ſunt oracula in honorem S.Egidij,quę hactenus extant.In Krobia,Kczinya,Clodawa,in Sborow,Geboltow & Czirnielow,tandem uigeſima Auguſti Iuditha effundens concupitum infantem Boleslaũ nomine,cui cognomentũ acceſsit Crziuouſti,breui ipſa ſuperuiuens tempore,de ergaſculo huius carnis nono Kal.Ianuarias,uenientes in uigiliam natiuitatis Dominicæ,in nocte ſequẽti,ſoluta eſt,plancta à clericis & miſeris perſonis,quoniam benigna mater fuit orphanorũ.Huius munificentia Comitatus Chroppi in terra Siradien̄. qui nũc Pabyanicze dicitur,cũ hominibus & ſeruitutibus eorum,& cum omnibus tributis ex frumẽto,melle,& pellibus mardurinis,atꝗ aſpergillinis,donatus eſt Canonicis eccleſiæ Cracouien̄.

Vuladislaus Hermannus Monarcha primus.

Hermanni uirtus.

Interdictum ſublatum.

Vuladislao nupta Iudith ex Bohemia.

Eccleſia S.Egidij Cracouiæ erigitur.

Boleslaus Crzyuouſti ad preces S.Egidij conceptus, naſcitur.

Iudithæ mors.

Pabyanicze capitulo Cracouienſ.donatur.

In cuius recompenſam horas B.Mariæ aſtricti ſunt ſingulis diebus explere. Epiſcopatui uerò Cuyauien̄.contulit,Caſtellaniam Lagouien̄.in diſtrictu Sandomirien̄.cum omnibus inſeruientibus.Hæc eadem monaſterio Thinicen̄. præbuit Xaſznicze, cũ alijs uillagijs ſupra Viſſoka iacentibus & eorum attinentijs. Orbatus prima coniuge Vuladislaus,& lugubribus ſeu funerali pompa expletis,conſilio ſuorum expugnatus , accepit alteram coniugem Sophiam,aliâs Sophoniam Henrici tertij Imp.filiam,& Henrici quarti Imp.tunc regnãtis ſororem Salomonis olim regis Hungariæ relictam. Ex qua proceſſu temporis tres generauit filias. Ordinauit etiam Meczlao,alias Myeſzko, filiaſtro ſuo ex Hungaria reducto,Eudoxiam,Swatopolci ducis Kiouien̄.germanam in conſortẽ, ut Ruthenos in fide & obedientia conſeruaret,& uno tempore, ambobus geminas celebrauit Cracouiæ nuptias,anno Domini,uidelicet,1088.Verumenimuerò in anno ſequẽti mortuo Meczlao Boleslai audacis filio,& ſemen eius interijt, & Rutheni ab homagio apertè diſceſſerunt Vuladislao Polonorum monarcha nequicquàm reſiſtente.

Xaſznicze monaſterio Thynicenſ. donatur.

Vladislaus Hẽrici 3. Imp. filiam duxit uxorem.

Ruthenorum defectio.

CAPVT II. LIB. III.

EXemplo Ruthenorum,Pomerani & Pruteni prouocati,ſimiliter obedientiam & tributa denegarunt,capitaneos & præfectos ducis,aut necantes , aut contumelijs affectos depellentes. Vuladislaus uerò non ſecus,quàm par erat,copias ſuorum principatuum contra eos mouit, & poſt feſtum Ioannis Baptiſtæ ingreſſus Pomeraniam uaſtabat.Pomerani autẽ iuncti barbaris Prutenis,occurrentes Vuladislao , in die aſſumptionis glorioſiſsimæ uirginis Mariæ circa flumen Rzeczen,cum eo conflixerunt, tamen rareſcentibus Pomeranis & Prutenis,primum cœperunt pedẽ referre,ad ultimum autem in fugam uerſi ſunt,magnaꝗ cędes in fugientes à Polonis edita eſt.Hac pugna Pomerani & Pruteni fracti,ſe & omnia ſua Vuladislao tradiderũt,ueniam deprecãtes, quam reportarũt Vuladislao munitiones,& caſtra eorum auferente,& ſuis fide dignis locante. Nonnulla uerò diruente,ut maior in eis conſeruaretur fides.Poſt diſceſſum ducis in Poloniam,affertur ei nunciũ Pomeranos & Prutenos denuò rebellare,qua per motus inſtabilitate,concitatus cum parua manu,tamen exercitatorum militũ in menſe Februario in Pomeraniam reuertitur,bipartitoꝗ agmine cum Sethegio palatino Gracouien̄. principe militiæ,celeri greſſu percurſa Pomerania & Pruſsia,nemineꝗ copiam pugnãdi opponente, omnibus ad inuia & ſyluas diffugientibus , ſpolijs onuſtus ad Poloniam regrediebatur. Cumꝗ perueniſſet ad locum,qui dicitur Drzen,ſpeculatores à tergo derelicti aduenientes nunciant adeſſe multitudinem Pomeranorum & Prutenorum,nec plus quàm quinꝗ miliaria abeſſe.Conſilio adhibito:quid facto opus eſſet, ſtetit ſententia hæc,quòd melius eſt mortem cum gloria oppetere,quàm turpi fuga ſalutẽ quærere. Signis itaꝗ collatis,pugnatum eſt ab hora tertia,uſꝗ in noctis crepuſculũ , marte duro & ancipiti perſeuerante. Inſtantibus tenebris crepuſculi,Pomeranorũ acies pro uicta diſceſsit , abſꝗ Polonorum inſecutione,quoniam quiſꝗ aut ſauciatus,aut feſſus ſubſtitit.Pro uictoria habentes de loco non ceſsiſſe,& prædam è manibus non amiſiſſe. Et quia propè erat dies Paſchæ, cum præda inuecta dux Vuladislaus Gneznam deſcendit,ſtatimꝗ primo ueris tempore pluribus pugnatoribus uocatis,& externis pretio conductis,in copioſo exercitu Pomeraniã regreditur , ubiꝗ uaſtando,& ſpolijs,tàm Pomeraniam quàm Pruſsiã expilando.Quum uerò pugnæ copia non daretur,ne tantum exercitum fruſtrà reduceret,inops conſilij , caſtrum Nakel uallauit,in quo multitudo Pomeranorum ſeſe concluſerat, frequenterꝗ exercitus obſidens,ludificationes umbrarum,ſpeciem armatorum præ ſe ferentium,paſſus eſt.Corripiebant milites arma,noctis ſub ſilentio ad propulſandum hoſtes è ſomno excitati,nemine comparente unaꝗ noctium longius à caſtris tanquàm phantaſmata pugnatorum inſecuti,progreſsi,damnum incendij pertulerũt . E caſtro ſiquidem Nakel obſeſsi deſcendentes,ignem in tabernacula & tentoria culmine & ſicco gramine tecta iniecerũt, & cum tabernaculis exuſti ſunt plures homines,iumenta,machinæ,& bellica inſtrumẽta, ſed & milites conducti,quales fuêre Bohemi,non ferentes frigus hyemis quod inſtabat, receſſum optabant,propter quod ſolutio obſidionis facta eſt cum magno periculo.Hanc aũt phantaſmatum uexationẽ & ignominioſam à caſtro Nakel diſceſsionẽ referunt proueniſſe hiſtorię Polonorum,ad ulciſcendum pręuaricationes,per milites factas,quoniam tota quadrageſima trãſacta,bellatores uiolato ieiunio,carnibus & butyro guloſius ueſcebantur,ſic quibuſdam timoratis uiris cœleſti munere reuelatum eſſe perhibetur.Congeſſit iterum numeroſiorem exercitum dux Vuladislaus,& quæꝗ derelicta Pomeranorum & Prutenorum primo æſtatis tempore abraſit,munitiones,tecta,agros,captiuos & pecora.Exuti fortunis omnibus , ad Vuladislaum uenerunt humiliati Pomerani & Pruteni. Quibus exanimatis ſeditioſos decapitauit,alios in alia loca tranſtulit,& multitudine pacificatæ pepercit.

Pomeranorũ, Prutenorumꝗ defectio.

Vuladislai uictoria.

Pomeranorum altera defectio

Pomerani iterum uicti à Polonis.

Vuladislaus in Pomeraniam rediit.

Vallatur Nakel caſtrum.

Polonis ex igne iactura.

Vltio diuina ob ieiunij præuaricationem.

Vuladislaus tertiò Pomeraniam ingreditur.

CAPVT III. LIB. III.

Bellum Bohemicum.

SEcutum est extemplò, finito certamine Pomeranico, Bohemicum bellum. Nam Brzetislaus dux Bohemiæ sciens occupatum Vuladislaum bello Prutenico, inuasit eam oram, quæ est à castro Grecz supra Albim fluuium sito (quod iuris Polonorum erat) depopulando, & uastando usq; ad fluuium Odram, ad reprimendum facinus & audaciam eius, sequenti anno dux Vuladislaus morbo grauatus & impeditus, misit Sethegium, aliâs Seczech, Palatinum Cracouiensem, & principem militiæ, cum numeroso exercitu ad uastandam Morauiam, & resarciendum mala per Brzetislaum illata. Dum autem præsignaret & mandaret Vuladislaus Sethegio, ut obmissis locis munitis, solis spolijs & uastationi intenderet. Puer Boleslaus nouennis (nonũ enim agebat annum) audiens mandata patris de bellis gerendis, cœpit ardenter supplicare, ut mitteretur cum exercitu ad Morauiam, cui pater renitens prohibuit, asserens eum, uires & ætatem bellis aptam nondum attigisse. At Boleslaus puer: Satis, inquit, genitor ætatis est mihi & roboris, dummodo tu me non prohibeas. Expugnauit itaq; continua supplicatione & instantia, ut pater eius ipsum ad bellum Morauicum mitteret. Strictè mandans Sethegio ut curam eius ageret, unicus namq; fuit patri & intimè dilectus. In tota autem expeditione Boleslaus, nouus miles obiuit cuncta militum officia, noctis uigilias cum eis peragens, arma quotiens congrediendum erat corripiens, & ad principium ni cohiberetur currens, disciplinam militarem diligentissimè auscultans, & exequẽs, in dormiendo, sagulo militari tenerum corpusculum supra nudam humum tegens. Morauia uastata & uehementer afflicta, cum plurimis spolijs, & captiuis tirunculus Boleslaus cum Sethegio & exercitu ad patrem reuersus est. Et quia quidam inuasores Pomerani, castrum Miedzirzecz in confinijs Saxoniæ, astu interceperant, & ipsum muniendo, rapinas ex Polonia abducebant: Boleslaus maiori cum instantia qua potuit, parentem suum rogauit, ut daret ei exercitũ, ad conquirendum præfatum castrum Miedzirzecz. Vuladislaus uerò admiratus indolem pueri, præbuit exercitum, subijciens curam tum tyronis Boleslai, tum exercitus, ipsi Sethegio principi militię, ut omnia expeditionis officia secundum ordinationem eius progrederentur. Aduenientes ergo Boleslaus & Sethegius ad locum castri, ipsum uallarunt, tabulis & roboribus undiq; sepiendo & concludendo, ac bombardis quatiendo, donec Pomerani fame attriti, demissionem petentes, saluis personis & suis equis obtinuerunt. Et quia dux Vuladislaus, pius dictus habuit ex concubina naturalem filium Sbignieuu nomine, sicâ Iuditha legitima uxore nominatum, quod interprætari licet, euadens iram, uel profugus, à nomine Sbig, eò quòd illi operæprecium fuisset uitare iram Iudithæ, & ab oculis eius fugere. Hunc literis eruditum tradidit cuidã monasterio in Saxonia, ut illic delitescens, tonsus & monachatus, pro abstergenda ignominia, extra regnum Poloniæ perpetuò maneret. Brzetislaus autem dux Bohemiæ callidè Poloniæ nocere cupiens, persuasit exulibus Polonis, qui Bohemiam oppleuerãt, odio aut persecutione Sethegij palatini Cracouieñ. tanquàm alterius ducis proscriptione, arroganter pulsi, ut Sbigneo accepto, Poloniæ orã, Bohemiæ proximam occuparent, ad ulciscendum suæ exulationis iniuriam, habituri suffragia ex propinqua Bohemia. Poloni uerò exules animati, ac Brzetislai persuasioni obedientes, Sbigneum de monasterio extraxerunt, monachis nequicquàm resistentibus. Et componentes cum capitaneo Vuratislauieñ. nuncupato Magnus, uiro probatę fidei, pro Sbigneo tamẽ, & expulsis inclinato & stante, ingressi sunt castrum Vuratislauieñ. Quod dum comperit dux Vuladislaus, ægrè ferens non cunctando, sed properè cum exercitu peruenit ad Vuratislauiam, & Ziroslao episcopo Vuratislauieñ. cum processionibus excipiente, & eum in ciuitatem introducente, intrauit castrum, quod sibi patuit, Magno capitaneo humiliter ipsum suscipiente. Sbigneo uerò cũ suis exinde dilapso, & ad Cruszuiczam diuertente, indignatus Vuladislaus capitaneo Magno, prius eum obiurgans, capitaneatum Vuratislauieñ. ei abstulit. Pro eoq; surrogauit Boleslaum filium suum cum Voislao curatore eius, & cum exercitu insecutus Sbigneum, peruenit iuxta Cruszuiczã, ubi magnum exercitum Sbigneus contra patrem conflauerat, ex Pomeranis & Prutenis suapte natura, duci Vuladislao infestis, & iuxta lacum Goplo congressi (heu natura horret filium contra genitorem arma leuare) magnum certamen, magnamq; stragem ediderunt, ut aqua & pisces lacus Goplo cadaueribus & sanguine occisorũ fœdati, longo tempore inutiles permanerent. Sbigneus uictus, ad castrum Cruszuicza fugit, & uiuus in manus parentis deuenit, quem cathenatum pater Sethegio principi militiæ ad custodiendum tradidit. Postea tamen in consecratione ecclesiæ Gneznens. duce Vuladislao præsente, Martinus archiepiscopus Gneznens. cum optimatibus, prælatis & baronibus Poloniæ, supplicationibus precantes, Sbigneum à uinculis relaxandum obtinuerunt, multum enim pius fuit Vuladislaus. Iunctus Boleslao Sbigneus contra Sethegium, aliâs

Virtus in puero.

Morauia uastata.

Boleslai expeditio.

Sbigneus monachus armis patrẽ infestat.

Altera pugna inter patrem & filium.

Sbigneus uictus.

Szeczech

Szeczech palatinum Cracouiensem suum uinculatorem in Vuratislauia conuentione habita, se obstrinxerunt, & parente eorum in Zarnouiecz, ignobili uico Mazouiæ offenso, plurimis quærelis deposuerunt, etiam cum exercitu quo cum aduenerant, quòd regnum Poloniæ sibi usurparet, omniaq; castra regni possideret, ipsis tanquàm hæredibus neglectis & spretis. Demolitus accusationibus filiorum, & cæterorum prelatorum atque militum, abdicauit à se Vuladislaus Sethegium, qui ominans meliorem fortunam, discessit in Russiam. Post annos plures benignitate ducis Boleslai, ad postulationem pontificum, recollectus & restitutus, auctoritate tamen qua prius abundauerat caruit. Fuit hic Sethegius nobilis, de genere bipennium, factiuus, uersatilis, & multum possessionatus. Bini autem fratres Boleslaus & Sbigneus contra Pomeranos rebellantes missi, in nouam seditionem uersi, nihil effecerunt. Pro uirtutibus heroicis in festo Assumptionis Beatæ Mariæ in Ploczko balteũ militię Vuladislao exhibente filio suo Boleslao, auditoq; quòd Pomerani insilientes, castrum Santok obsederunt. Dimissa Boleslaus dignitate militiæ, & iussis militibus, qui conuenerant ut sese insequerentur, noctis tempore superueniens, Pomeranos in tabernaculis quiescentes trucidauit, & obtruncauit, tandem reuersus cingulum militiæ sub frequentia & conuiuio multorum acceptauit. Sic prius obsidentibus Pomeranis prædictum castrum Santok, & Sbigneo cui hanc prouinciam pater delegauerat, sua segnitie illis non repulsis discedente, Boleslaus cum paucis superueniens, fortalitium ex opposito castri Santok per Pomeranos locatum demoliuit, & Pomeranos fugere coëgit. Sic & Ruthenos antea profligauerat, nam Ruthenorum duces, Vulodimir Nouogrodens. Dauid Olech Pereaslauiens. Volodor Premisliens. & Iaroslaus Iaropolcicz, exercitu quadripartito Poloniam ingressi, & usq; ad fluenta Vislæ grassati, plurimis damnis illatis copiosas prædas abducebant. Iamq; Russiam reintrauerant læti, dum Boleslaus eos consecutus est, & in diem Dominicum, sub quiete noctis (quoniam illam multitudinem aliter superare nequiuit) in eos cum altis clamoribus irruens, fudit & prostrauit, prædamq; de manibus eorum ereptam, in Poloniam cum ampla gloria reduxit. Et quia Boleslaus, mactæ uirtutis erat adolescens, & in ore omnium laudatus, Sbigneus tanquàm pusillanimis & iners, ei inuidebat, itaque pater ne inter eos scissio maior oriretur, post ipsius mortem, iam enim senuerat, diuisit dominia Poloniæ in hunc modum: Boleslao meliorem partem assignauit, scilicet terras Cracouiens. Sandomiriens. Siradiens. Slesiam cum Vuratislauia. Sbigneo naturali filio, Mazouiam, maiorem Poloniam, Pomeraniam & Prussiam. Hæc prima sectio fuit regni Poloniæ in plures principes. Quanquàm Sbigneo naturali filio, & illegitimo nil hæreditatis cum Boleslao debuit assignari, dictante scriptura: Eijce ancillam & filium eius, non enim poterit esse hæres cum filio liberę. Vuladislaus autem grauiter infirmatus in Ploczko, sacramentis per Martinum archiepiscopum Gneznens. procuratus, mortuus est quarta die mensis Iunij, anno Domini millesimo, centesimo secundo, sepultus in choro ecclesiæ Plocensis, Boleslao gemente, & parentem in ægritudine & post mortem deflente, & usq; in quinquennium lugubria ferente. Sbigneo uerò cum fistulatoribus & cantoribus exultante. Orta quoq; seditione super thesauris paternis, quos integrè Sbigneus compræhendere nitebatur, quoniam in ditione suæ prouinciæ ipsi spectare uidebantur. Martinus archiepiscopus Gneznensis cum cæteris episcopis & magnificis regni, inter fratres ex æquo diuiserunt, & ad sua quemque abire persuaserunt.

Sbigneus à uinculis liberatus.

Sethegij exilium.

Rutheni Poloniam hostiliter ingressi.

Victi à Boleslao Rutheni.

Polonici regni scissio prima.

Vuladislai mors.

CAPVT IIII. LIB. III.

VVratislaus dux Bohemię, datis munificis donis Henrico quarto Imperatori in Maguntia, in auro, argento, unionibus, & cœlatis uasis, primus coronari in regem Bohemiæ obtinuit. Misso itaq; ab Imperatore Engelberto archiepiscopo Treuerensi, Vuratislaum in Pragensi ecclesia coronauit in regem Bohemiæ, & Suatochnam consortem eius, olim Kazimiri regis Poloniæ filiam in reginam, decimoseptimo Kalendas Iunij, anno Domini millesimo, octuagesimo septimo. Sub illo itaq; tempore penè eodem regnum Poloniæ desijt, & regnum Bohemiæ incœpit. Similiter dum Vniuersitas Cracouiens. cœpit, Pragens. Vniuersitas defecit. Item dũ reges Bohemiæ tractis ad se principibus Slesiæ, glorificati contra Polonos pro Cruciferis Prutenorum pugnarunt, reges Poloniæ humiliati contabuerunt. Nunc uerò regibus Poloniæ exaltatis, & usq; in Bohemiam & Hungariam eleuatis, Bohemia decreuit. Hæc est regnorum mundi pessima alternatio, ut uno crescente, aliud uicinum decrescat, taliq; uicissitudine regna diminuantur. Translatio S. Stanislai, de Basilica S. Michaëlis in Rupecula, ad ecclesiam cathedralem Sancti Venceslai facta est, anno Domini millesimo, octuagesimo nono, & est annus decimus ab occisione eius. Nam cuidam matronæ beatissimo Stanislao

Primus rex Bohemiæ coronatus.

Translatio S. Stanislai.

 deuotæ,

deuotæ,nomine Suanteslawa,extra eccleſiam S.Michaëlis ad tumulum præfati martyris, noctis tempore flagrātiſsimè oranti,in extaſim raptæ,beatus Pontifex Stanislaus, pontificalibus indutus ad altare diuina celebrans,aſsiſtentia uenerabilium perſonarum circumdatus,in iam dicta eccleſia luminaribus referta fulgentibus apparuit,quam finitis diuinis,talibus affatus eſt.Surge inquit filia,& intrepida aggredere ſucceſſorem meum Lampertum epiſcopum Cracouień.& fratres meos canonicos, ut in eccleſiam maiorem transferant corpus meum,quoniam abſq; debito honore his cineribus tectus deliteſco.At illi relatione ad ſe perlata,incunctanter ab omnibus urbis proceſsionibus,corpus beati martyris & pontificis tranſtulerũt,& in medio eccleſiæ maioris,in tumba deaurata honorificentiſsimè locauerunt,ubi in hanc diem quieſcit.Poſt paucos dies huius translationis,Meczlaus filius Boleslai efferi,qui anno proximo uxorem acceperat,extinctus eſt,ut ſcilicet ſemen occiſoris peſſundaretur & periret,quando occiſus antiſtes,glorificatus eſt. Et ſicut corpus ſancti Pręſulis in plurima fruſta ſciſſum eſt,& poſtea abſq; nota cicatricum reintegratum,ſic & corpus regni Poloniæ,ut religioſis perſonis reuelatum fuit, à diebus ducis Vuladislai Hermanni in plurimos principatus ſciſſum eſt.Ex pòſt uerò in unum regnum coaluit,ſicut nunc cernimus,incipiendo à rege Bremislao,uſq; ad regem Sigiſmundum, ſub cuius imperio felicibus cœptis hanc hiſtoriam ſcripſi.Viſſeslawa Meczlai genitrix,geminato malo uexata,& filij fato,& mariti exilio,non longè poſt filium, quinto Idus Martias ex humanis abſumpta eſt. Vrbanus Papa ſecundus, olim monachus Cluniaceń.in concilio,quod in Claromonte celebrauit anno Domini 1095.ſtatuit, ut horæ B.Mariæ quotidie dicerētur,officium uerò eius diebus ſabbathi expleretur,& dicitur quòd hoc reuelatum ſit fratribus de Carthuſia,quorum primarium,uidelicet magiſtrum Brunnonem Papa,ſecum aſsiduè tenuit.

CAPVT V. LIB. III.

S. Ladislaus Hungariæ rex moritur.

Dalmatia & Croatia Hungaris adiecta.

SAnctus Ladislaus rex Hungariæ,anno Domini 1095.quarto Kal. Auguſti mortuus eſt,& in Varadień.eccleſia ſepultus.Is adiecit regno Hungariæ, Dalmatiam & Croatiam.Refert chronica Hungarorum, quòd Ladislaus irruit in Poloniam & confligendo,de Polonia triumphauit,caſtrumq; Crakow tribus menſibus obſedit,& expugnauit.Similiter eadem chronica refert,quòd Bela,pater S.Ladislai ſibi Poloniam & Bohemiam ſubiugauit,quod abſurdum & falſum quiſq; ſciet. Ex eo primo quòd annales Polonorum & Bohemorum hoc non continent. Secundo ex eo, quòd tam rex Bela,quàm filij eius, Geyſza,& Sanct. Ladislaus alumni fuerunt,in Polonia (ab Hungaria exulantes)nutriti,non eam impugnantes,quod ſcriptor regum Hungariæ non diſcernit.Tertio ex eo,quòd Boleslaus audax, Sanct. Stanislai occiſor,Belam reduxit in Hungariam,& profligato exercitu, tam Imp. Henrici, quàm Hungarorum & Bohemorum, Andrea rege Pannoniæ expulſo,ipſum regem Hungariæ creauit,ut in hiſtoria de pręfato Boleslao præmiſſum eſt.Geyſzam quoq; & Ladislaum cum Lamperto filios pędicti Belæ perſonaliter auxilium regis Boleslai poſtulantes contra regem Salomonem, ex Premislia cum forti exercitu in Hungariam reduxit,pacem pro eis conficiendo cum rege Salomone,per pontifices regni Hungariæ.Ladislaus coronatus eſt in regem Hungariæ, regnante Boleslao audaci in Polonia. Vita uerò functus eſt, principante Vuladislao pio Hermanno cognominato.

CAPVT VI. LIB. III.

Ruthenì ex Polonis ſpolia legerunt.

Vuſeuoldus interijt.

Swatopolkoni ducatus Kiouienſ.reſtitutus.

Legati Polowczonum intercepti.

VAſilko Roſcislauicz dux Ruſsiæ,intelligens regem Boleslaum efferum, è Polonia exceſsiſſe,& exulando in Hungariam migraſſe,collecto exercitu ex Ruthenis & Polowczis,ingreſſus Poloniam quaſdam munitiones exuſsit,& prædam cum ſpolijs in Ruſsiam feſtinè abduxit.Vuſeuoldus autem filius Iaroslai,& dux Kiouień. peſte abſumptus eſt, tredecima die Aprilis, anno Domini 1083.(quo anno atrociſsima peſtis terras Ruſsiæ inuaſerat)& ſepultus eſt in eccleſia D.Sophiæ Kiouienſis.Hic fuit amator pauperum,& ſpiritualium, reliquit duos filios, Vuladimirum & Roſcislaum.Vuladimirus natu maior,timens Swatopolkonis filij Zaslai inuaſionem ducatus Kiouienſ.(quoniam ea ſedes patris eius fuit) accerſiuit ipſum, & ei de ducatu Kiouienſ.ceſsit.Cuius adminiſtratione aſſumpta,uenit in Kiow,dominica cõductus Paſchæ, exceptus à Kiouienſibus muneribus & occurſu. Vuladimirus uerò iuit in Czirnieouu, Roſcislaus autem frater eius in Pereaslauu.Audientes Polouuczi, Suuatopolkum Zaslai filium in principatum Kiouienſem ſucceſsiſſe, mittunt ad illum legatos, ut cum eis pacem firmaret, quemadmodum pater eius fecerat, & de tributis retentis reſponderet. Suuatopolkus legationem Polouuczonum ægrè ferens, captiuat nuncios eorum. Quo

Quo percepto Polouuczi,furore acti,terras Ruſsię crudeliſsimè uaſtare cœperunt.Suuatopolkus intelligens ſe iniquè egiſſe,nuncios Polouuczonum ſoluit & remittit, pacē flagitando,qua non obtenta,mittit ad Vulodimirum Czirnieouienſ.& Roſcislaum Pereaſlauienſ.duces,ut ſibi ſuccurrerent.Qui coadunatis exercitibus,uenerũt ad ipſum Kiouu, increpatoq; Suuatopolkone,quòd contra ius gentium nuncios Polouuczonum uiolaſſet.Eduxerũt unà ſecum copias bellatorum,ad flumen Stuhnya ubi dubitatum aliquandiu,an eſſet decertandum uel non,tandem in ſententiam Kiouienſium(nullam ſe cum Polouucis pacem habere clamantium)itum eſt. Ordinatiſq; aciebus,Suuatopolkone dextrum cornu,Roſcislao læuum,Vuladimiro medium tenente, pugnam cum Polouucis uigeſima ſexta Maij committunt,& Suuatopolkus cum ſuis à ſagittarijs Polouuczonum conflictus,fugit in Othropol ad ueſperam,ſub caligine uerò noctis peruenit in Kiouu.Polouuczi deinde in Vuladimirum & Rocislaum irruunt,& eos confligunt atq; diſpergũt. Roſcislaus autem fugiens,periclitatus eſt in flumine Stuhnya,quoniam aquis intumerat, quem Vuladimir tranato flumine cum paucis,in altera ripa fleuit, repertoq; corpore Roſcislai,tumulatum eſt in eccleſia S.Sophiæ Kiouienſ.in ſepulchro paterno.Polouuczi uictoria potiti,caſtrum Torcz uno agmine obſident,alterum agmē in Kiouu iuit,cui Suuatopolkus obuiam exiens,pugna commiſſa conflictus eſt, duntaxat comitātibus duobus in Kiouiam regreſſus.Reuertentes itaq; Polouuczi ad alterũ agmen circa caſtrũ Thorcz, oſtentabant obſeſsis in caſtro ſpolia & captiuos,ex duce Suuatopolkone reportata . Qui non ualentes ſe ultra propter famem tenere,ſpemq; nullam de ſubueniendo habentes dedunt caſtrum Polouuczis.Quo accepto Polouuczi ſuccendunt illud magnam multitudinem Ruthenorum in ſuas regiones abducētes,ubi plurimi miſerijs preſsi,frigore & nuditate perierunt.Gemina clade excepta,Suuatopolkus dux Kiouienſ.ſera pœnitentia ductus,cum Polouucis fœdus inijt,filiam Thuhortkani ducis Polouuczonum, pro maiori ſolidatione pacis in conſortem accipiens, tamen nec ſic euenit pax terris Ruſsiæ: Olech namq; dux Ruſsiæ,impetrato auxilio Polouuczonum caſtrũ Czirnieouu, & eius regionem inuaſit,Eccleſias,monaſteria,uicos & rura cremando, donec dux Vulodimir de caſtro Czirnieouu per compoſitionem ei condeſcendit,& de ipſo excedens, in Pereaslauu abiuit.Nec adhuc exinde ora Czirnieouienſ.à uaſtatione Polouuczonum quieuit,quinimò multi Rutheni capti ſunt,multiq; in ſeruitutē abducti.Inſuper locuſtæ in terras Ruſsiæ appulſæ,omnia genimina abraſerunt.Vadunt deinde bini duces Polouuczonum, Kithan & Ithlar,& bellum inferunt duci Vuladimir de Pereaslauu,qui ſolus intactus reſtabat.Qui miſsis nuncijs,pacem ſub iniquis conditionibus accepit,ad perſuaſionem tādem ſuorum militum,& Slauathe nuncij ducis Suuatopolki Kiouienſ. Primum filio ſuo Suatoslao obſide à Polouuczis ſubducto (negligētius enim à Polouuczis aſſeruabatur) obtruncat Kithanum,& Ithar duces Polouuczonum,cum omni comitiua eorum. Contractiſq; copijs dux Suuatopolk Kiouienſ.& Vuladimir Czirnieouienſ. ſtationes Polouuczonum nil hoſtile ueritos,inuadunt & trucidant,turbamq; imbellem,fœminas impuberes,pecora,camelos & equos in Ruſsiã deducunt.Non quieuerunt poſt hoc Polouuczi, ſed nouo exercitu comparato,caſtrũ Vhrouu ducis Suuatopolkonis tota æſtate circumſident,nec receſſerunt,donec Suuatopolkus miſsis muneribus eos placauit.Succedunt Polouuczis,Pruteni & uigeſima octaua Auguſti,anno Domini 1089. terras Ruſsiæ in magna multitudine ingreſsi uaſtant.Iterum Manyak dux Polouuczonũ uenit cõtra Kiouu, Thuhortkan uerò alter Polouuczonum dux,& Suuatopolki ſocer, uenit contra Pereaſlauu.Suuatopolkone autem & Vuladimiro defenſionem opponentibus,decimanona Iulij ad flumē Triboſza pugnatum eſt,& uictis Polouuczis occiſus eſt Thuhortkan, & filij eius.Sed Polouuczi nil hac clade territi,nouo exercitu inſtaurato,ſilenti agmine uenientes parum abfuit,quòd caſtrum Kiouienſ.non interceperunt.Qui ſpe ſua fruſtrati,templa, monaſteria,ruraq; incendunt.Et curiam ducalem in Bereſtouu cõburunt.Prouiſuri ergo duces Ruſsiæ inuaſioni Polouuczonũ,conuentum apud Kiouu agunt,nuncijsq; ad ducem Olech miſsis,præcantur ut illic ueniret.Qui irridens legatos,nõ adducetis inquit, ut Epiſcoporum monachorum & uilium perſonarum imperijs,caput meum ſubſternã.Hoc reſponſo offenſi duces Suuatopolk & Vulodimir, prius in Olech arma uertunt,quàm in Polouuczos,& obſederunt eum 32.diebus in Starodub.Qui fame attritus,pacē petijt,offerens ſe iureiurando cruce deoſculata,imperata ducum facturũ,quod minimè fecit.Præuaricato ſiquidem iuramento,ducatum Moromoſz inuaſit.Aſſerēs ipſum ad ſe hæreditariò pertinere.Hacq; occaſione conflixit cũ Iſaslao filio Vulodomiri ducis Kiouienſ.& eo occiſu,accepit caſtrum Moromoſz etiã caſtrum Roſtouu in ſuam retorſit poteſtatem.Mſciſlaus germanus Iſaslai occiſi,dux Nouogrodenſ. ueritus tyrannidem Olh, ſpondet ſibi & patri ſuo Vulodimiro,Olh reconciliaturum.Olh autē ambiens Nouogrodeń. ducatum, collecto

Swatopolkonis fuga.

Roſcislai interitus.

Polowczi uictores.

Olech dux Ruſsiæ.

Locuſtæ.

Duces Polowczonum trucidati.

Polowczi uicti.

Pruteni Ruſsiã uaſtant.

Polowczi Ruſsiam uaſtantes uicti ſunt.

Iſaslaus dux occiditur.

collecto exercitu, subſtitit in Tuhrow, præmittens Iaroslaum germanum ſuum ad ſpeculandum, quo intercepto à Mſcislao, Olh territus ſeceſsit in caſtrum Roſtow, deinde in Moromoſz, cum quo Mſcislaus eum perſequens, componit per nuncios miſſos, & diſſoluit exercitum. Quod Olh intelligens uiolato fœdere, cum ſuo agmine uenit contra Mſcislaum; qui fugit à facie eius, & uocatis in arma militibus, acceptisq; in auxilium gentibus Kiouienſ. & Polowczis, & fratrem Vieceslaum à patre Vulodomiro in ſui auxilium miſſum, pugnam acerrimã confecit, in qua uictus eſt Olh, & fugit in Moromoſz, æſtimansq; propter plures dolos commiſſos, in terris Ruſsiæ ſe non fore tutum, in Reſzanos fugit. Quem Mſcislaus perſecutus, uerbis dulcoratis plenam ſpem redolentibus allocutus. Turpe eſt, inquit, tibi, turpe nobis fratribus tuis, turpe & militibus tuis, ut calamitoſus in alienis terris delitescas. Reuertere itaque in terram Ruſsiæ, quæ huiuſmodi uerbis pellecto, ipſum & milites ſuos ex fuga reduxit. Deinceps duces Ruſsiæ facta conuentione in Lubiecz, concludunt pacem inter ſe, & mutuam reſiſtentiam contra barbaros Polowczos. Sed illico uiolata pace, Swatopolk dux Kiouienſ. cum Dauid Hreorouicz conſpiratione facta, uenientem ad ſe in pace ducem Vaſilkonem Roſcislauicz, habens eius fidem ſuſpectam, captiuat & utroq; oculo excœcat, propter quod duces Vulodimir, Olech & Dauid Swatoslauicz, bellum Swatopolkoni mouerunt, qui timens parabat fugã in Polowczos, niſi præfati duces à metropolito, & in primatibus Kiouienſium ſupplicibus ſermonibus fracti & placati fuiſſent. Dauid autem Hreorouicz uolens inuadere principatum Vaſilkonis excœcati, obſeſſus in Boſzko, à Volodoro fratre Vaſilkonis, omnẽ culpam in Swatopolkum refudit. Et concitauit cõtra ſe Swatopolkum & Volodor. Primo ergo Vere, uenit excœcatus Vaſilco cum fratre ſuo Volodoro in terrã Volhinenſ. contra Dauid Hreorouicz, & expugnato caſtro Vuſcuoloſz, incendunt illud, & homines repertos crudeliſsimè perimunt. Deinde applicantes ad caſtrum Vladimirienſ. omni multitudini obſeſſæ pepercerunt, ſolos Vaſilkonem, & Lazarum in alto ſuſpenſos, frequentiſsimo iactu ſagittarum interimerunt, eò quòd cauſa excœcationis Vaſilkonis prohibebantur, Swatopolk Kiouienſ. etiam ſumpturus ultionem de Dauid, quia de cœcatione Vaſilkonis culpauerat ipſum, contulit ſe ad caſtrum Brzeſcze, poſcens à militibus Polonorum caſtrum tenentibus ſubſidium. Dauid autem aduerſarius eius uelociſsimè peruenit ad Vuladislaum ducem Poloniæ ſuffragia depoſcens cõtra Swatopolcum, quos ambos Vuladislaus dux Poloniæ, cum exercitu ad flumen Bug ueniens, uoluit pacificare & componere, ſed dum nequiuiſſet, reuerſus eſt in Poloniã, neutri ducũ auxilio pręſtito, & obſedit Swatopolk ipſum Dauid in caſtro Vuladimiria: Vnde fugiente Dauid, poſt ſeptẽ hebdomadas in Poloniã ad ducem Vuladislaum: Swatopolk potitus eſt caſtro Vulodimirz, producit deinde exercitum Swatopolk Kiouienſ. contra Volodor, & Vaſilconem, & commiſſa pugna, ceſsit uictoria Vaſilconi & Volodor. Itaq; Swatopolk congregans nouum exercitum in Kiow, miſit Iaroslaum filium ſuum ad Colomannum regem Hungariæ, auxilia petitum ire, uenit ergo Colomannus cum octo millibus pugnatorũ, & duobus Epiſcopis, poſitisq; caſtris ad fluuium Vyar, obſedit caſtrũ Przemisl. in quod ſe Volodor receperat. Et ut habet Hungarorum hiſtoria, uxore ducis Przemislienſ. nomine Lauca, ad pedes regis Colomanni procidente, & ſolutionem obſidionis flagitante, pedibus calcatam iuſsit abire inexauditam: aſſerens, non eſſe regis ſtrenuitatem, mulieres inter arma audire, fortuna autem regente. Dauid negato ei à Polonis ſubſidio, ad Polowczos iuit, reperitq; in itinere Bonyak principem Polowczonum cum exercitu, & eum contra Hungaros conduxit. Haud procul itaq; à Premislia poſitis ſtatiuis, tranſit ſub nocte media Bonyak in proximam ſyluam, & ululatu ædito, lupi conuenientes uiciſsitudinarium ululatum reddiderũt. Reuerſus Bonyak ad ſuos, arma iubet capere, certã ſuis ex ululatu luporũ promittens uictoriã, alteroq; die tripartito exercitu, duabus turmis occultatis, cũ tertia Hungaros inuadit, ſimulãsq; ſe uictam, fugere cœpit. Hungari credentes eam debellatã, effuſi illam ſectabantur, tunc Bonyak cũ reſiduis turmis, in terga eorum irrumpens, eos proſtrauit, & quatuor millia Hungarorum occidit. Epiſcopis Hungarorum, quorũ nomina Kopanus alias Kupan, & Laurentius erant, etiam occiſis Reliqui Hungari in ſyluas & montes ſparſi, biduo à Ruthenis & Polowczis perſecuti ſunt. Colomannus aũt rex Hũgariæ, clipeis militũ protectus euaſit. Dauid ex hac uictoria reſumpto ſpiritu, uallauit caſtrũ Vulodimir. Intellecto aũt obſeſſorũ periculo Swatopolk, miſit Putatam ſuũ Palatinum ad ſuccurrendũ caſtrenſibus, is ſilenti agmine caſtrum ingreſſus, Dauid, & exercitum eius quieſcentem, conflixit, & obſidionem diſſoluit. Conſtitutoq; Baſilio in capitaneum, Putata in Kiow diſceſsit. Dauid autem fugiens in Polowczos, conquiſitis auxilijs, redijt cũ Bonyak duce Polowczonum, & ſub Swatheſza, filio alterius Dauid, expugnauit caſtrum Luczko, quoniã opportunè non certificarat ipſũ de aduentu bellatorũ Swatopolkonis, prout ſe aſtrinxerat, ad caſtrũ uerò Vulodimiriam

Olech uictus.

Dux Vaſilico i. Baſilius excœcatur.

Dauid dux Vaſilko bellum mouit.

Vaſilkonis & Lazari interitus.

Dauid dux in Poloniam fugit.

Swatopolk ceditur.

Colomannus rex Hungariæ.

Barbarorum omen.

Altera Hungarorum clades.

Dauid clades.

Vulodimiriam antequam applicaret Baſilius capitaneus, relicto caſtro diffugit, & Dauid facile potitus eſt caſtris Lucenſ. & Vulodimirienſ. Primo autem uere procedente Swatopolkone, cum ſuis copijs ad recuperãdum Vulodimiriam: Dauid ſciens ambiguitatem ſuorum militum, cum uxore, & tota ſupellectili, ad Vuladislaum ducẽ Poloniæ diuertit, Swatopolkone caſtrum Vulodimir pro ſuo uoto ſortito. Dum autẽ quatuor duces Swatopolk, Dauid, Olech, & Volodor, Ruſsiæ generalem conuentum in Vyethicze agerent, mutua pace ordinata, accerſitus eſt Dauid ex Polonis, & quærenti de ſpoliatione hęreditatis ſuæ Vulodimirienſis ducatus, reſponderunt ei per legatos pręfati duces, nolle reddere Vulodimirienſem ſedem, quoniam frequenter terras Ruſsiæ bello uexauerint, tamẽ ne ſit ludibrio exul, & profugus in exteris gentibus, conſtituerunt ei poſſeſsiones & cenſus. Swatopolk aſsignauit Oſtrog, Dubyn Czartherisk, et poſtea adiecit Drohobuſch Vulodimir aſsignauit centum marcas, Dauid & Olech adiecerunt alias centũ marcas annuas. Acceptauit ergo Dauid tum aſsignatas donationes, tum adiectas conditiones, & degendo in Drohobuſch abſumptus eſt.

Dauid moritur.

CAPVT VII. LIB. III.

DVx Boleslaus à concauitate oris ex morbo inflicta Crziuouſti appellatus, quod ſonat indirecti oris, altero poſt obitum patris anno, & fuit annus Domini milleſimus, centeſimus tertius, accepit in coniugem Sbislauam Swatopolkonis ducis Kiouienſis natam, quarto gradu conſanguineitatis eum contingentẽ, diſpenſante Paſchali papa ſecundo ad procurationẽ Balduini Epiſcopi Cracouienſis, eoq; nuptias magnificè inſtructas ſedecima Nouembris Cracouiæ agente. Sbigneus frater naturalis totius regni Poloniæ ambiens dominium, cõuiuij Boleslai ſolennitatem ad quam uocatus erat obmittens, ad Bohemiam perrexit ducem Bohemiæ Borziuoy, & nepotem eius Swatopolk ducem Morauiæ in arma aduerſus Boleslaum pellicendo, iamq; exercitus Bohemicus oram Polonię contigerat, cum ſeditione inter Bohemos ſuborta, quòd ad obeunda iniuſta bella compellerentur, duces Borziuoy & Swatopolk una cum exercitu reuerſi ſunt in Bohemiam. Sbigneus uerò naufragium fortunę apud Bohemos paſſus, ad Prutenos & Pomeranos diuertit, ſollicitando & ad inuadendum Boleslaum ducem Poloniæ ipſos animando. Quo comperto Boleslaus, ut par erat, iratus contra Swatopolk ducem Morauiæ, quoniam ardentius aduerſus Poloniam arma ſumpſerat, conuocatis ueteranis militibus duntaxat ex ſuo dominio, præfitiens illis Comken Zelislaum principem militiæ. Iuſsit ut tribus agminibus ingreſsi, Morauiam uaſtarent, quod cum tota quadrageſima, & diebus ſacris Paſcha peragerẽt, magnam multitudinem captiuorum & ſpoliorum ducentes, reuertebantur, iamq; prope fines Poloniæ peruenerant, dum ſpeculatores adeſſe Swatopolk ducẽ Morauiæ, cum frequenti exercitu, plus de pedite quàm equite habente, retulerunt. Subſtitit illico Zelislaus, & præmiſsis imbecillioribus, cum captiuis ſarcinis & ſpolijs in Poloniam: in ſtatiuis heſternis præſtolato Swatopolko, congreſſus eſt uterq; exercitus, magna ui pro uictoria utroq; plurimum adnitente. Ad ueſperũ tandem, cum hora tertiarum pugna cœpiſſet, diſceſsit utraq; acies æquo marte, hæc in Poloniam, altera in Morauiam præda non excuſſà. Zelislaus uerò dux militiæ, dum pugnam inſtauraret, manum dextram amputatione amiſit, qui ſiniſtra manu amputatorem occidit. Huic Boleslaus dux Poloniæ manum ex auro fabrefactam loco carneæ obtulit & adaptauit, nec contentus præfatus dux Boleslaus de his, quæ Zelislaus cum exercitu in Morauia egerat, altero exercitu fortiori collecto, per alpes Poloniæ Morauiam ipſemet ingreſſus eſt, & ſingulis ad munitiones, & abdita ſyluarum, cum fortunis diffugientibus, nec Swatopolco reſiſtentiã opponente (plurimum enim ex prima pugna debilitatus erat) liberè Morauia peruaſtata, amplioriq; incendio afflicta, incolumis cum ſpolijs in Poloniam redijt. Sumpta ultione de Morauis, ultũ iri cupiens de Pomeranis iubet milites equeſtres in Glogouia conuenire, tanquàm in Bohemos tranſiturus hac cautela uſus, ut Sbigneum & Pomeranos fallat, clandeſtineq; proſiliens quinque diebus per ſyluas & inuia, ad Cholberk peruenit, & duabus cohortibus à tergo relictis, cùm tertia in diluculo portam ciuitatis oppugnat, iamq; effractis foribus, in ciuitatem cum ſuis inſiluerat, duxq; Pomeraniæ terrore percullus, ſubitò elapſus erat, cum ciues eorum paucitate conſpecta, ſeſe adhortantes glomerati eos excluſerunt, & muros ſtrenuè defenderũt, ut etiam iunctis duobus agminibus poſt ſe relictis, & uſque ad ueſperam Colbergenſem oppugnando, nihil profecerit. Direptis itaq; ſuburbijs, pariter & uicinijs incenſis, ſigno dato in Poloniam cum ſpolijs diſceſſit. Reuerſusq; in æſtate cum eodem exercitu Pomeraniam uaſtabat, & niſi Swatoborum uiuum reſtituant, ab incendijs & uaſtatione Pomeraniæ non ceſſare aiebat. Fuit Swatoborus princeps oræ maritimæ, uaſallus & cognatus Boleslai, ſed fide uagus & inſtabilis, hunc

Sbignei ſeditio Bohemorum commotio.

Boleslaus in Morauos arma ſumpſit.

Poloni & Morani æquo Marte pugnauerunt.

Morauia denuò depopulatur.

Colbergenſis oppugnatio.

Boleslai altera in Pomeranos expeditio.

hunc subiecti eius Pomeranis, propter crudelitatem ipsius, occidendum tradiderunt. Ita-
que illico ex carcere eductum Pomerani in castra Boleslai Swathoborum perducunt, &
pro libertate patriæ deprecati, discessum Boleslai obtinuerunt: attamen non satis pacatus
Boleslaus de Pomeranis, anno Domini M. centesimo sexto, misit Scarbimirum principẽ
militiæ cum exercitu in Pomeraniam, qui uicis & oppidis munitis, sed ignobilibus expu-
gnatis, cum captiuis & spolijs in Poloniam rediit, & illico eadem uia qua regressus erat,
cum priori exercitu ad castrum Bithom peruenit, & illud expugnatum exussit, prædamq;
conquisitam in Poloniam intulit, & cum nonnullis militibus ad Boleslaum apud unum

Altera expeditio in Pomeranos.

suum nobilem, in dedicatione ecclesię conuiuantem, accessit, deq; gestis in Pomerania eũ
certiorem reddidit. Exhilaratus dux Boleslaus, de suorum militum fœlici reditu, relictis
senibus in conuiuio, ipse cum centum militibus iunioribus, & Scarbimiro ad uenandum
feras in proximo saltu processit, reperitq; Pomeranorum circiter tria millia ad uastandum
Poloniam post uestigia Scarbimiri per syluas & abdita progredientes. In quorum multi-
tudinem non referendo pedem Boleslaus cum centum militibus insiliens, quosq; obui-

Boleslai audacia.

os prosternebat, cuneos Pomeranorum pertranseundo, & perforando: Et iterum altera ui-
ce, tanquam leo ferox, innumeros occidendo, hostile agmen penetrauit. Donec in tertia
giratione ac reuersione, unus exclamauit apertum discrimen Boleslao imminere, & ideo
cessandum fore. Caballus siquidẽ ducis perforatus, omnia uiscera defluxa emiserat. Scar-
bimirus etiam princeps militiæ uulneribus confossus, dextro oculo mutilatus fuerat, &
princeps duntaxat quinq; militibus sequentibus tutabatur. Accepto ergo militis equo,
dux Boleslaus ad conuiuantes regrediebatur, hos ipsos conuiuas in obuium pro subsidio
ei ferendo, audita pugna, occurrentes & de præsumptione Boleslaum redarguentes. Acil-
le ex temeritate uictoriam, & ex præsumptione gloriam assecutus, iubens suos arma cor-
ripere, ad ulciscendum in Pomeraniam anhelabat. Verùm Swatopolk expulso de Bohe-

Swatopolci in Polonos bellũ.

mia Borziuoy suo patruo, iusto duce Bohemiæ, in Boleslaum exacerbatus, quoniam pa-
truum eius ipsum Borziuoy, hospitio comiter susceperat. Cum copijs equestribus & pe-
destribus contra Poloniam procedens, usq; ad Cloczko peruenerat & morabatur. Diui-
sit itaq; Boleslaus exercitum, utriq; negotio satisfacturus, & cum una parte uersus Bohe-
mos, iter arripuit. Quo audito Bohemi, acie dissoluta in domos regrediuntur. Scarbimi-
rus uerò cum altera parte exercitus, Pomeranos attriuit & subiugauit, ut cuncti præter Al-
benses, qui Bialagradenses dicuntur iussis Boleslai parerent. Ad hos Boleslaus binos cli-
peos blancum & rubrum, pacem & cruentum bellum, per eos signans misit, ut pacem aut

Albensium expugnatio.

pugnam eligendo complecterentur. Qui arrogantia plurima utrumq; contra Boleslaum
acceptarunt, Boleslaus meritò lacessitus eorum ciuitatem adorsus expugnabat, ipseq; pri-
mus anteibat, & multis supernè interfectis portam ciuitatis cum cæteris resecuit & perfre-
git. Ingressusq; urbem, passimq; cunctos nemini parcendo trucidabat, uerum Albenses
cognita sua præuaricatione, uenerunt cum pueris & mulieribus, proniq; & ad pedes pro-
cidentes à Boleslao gratiam precati sunt, non pro se, quoniam supplicio dignos se iudi-
cabant, sed pro coniugibus & minorennibus. Cunctis proceribus Polonorum ad excidi-
um ciuitatis anhelantibus: Boleslaus clementissima indulgentia misertus, prohibuit mili-
tibus ciuitatis prædationem: Albenses in gratiam acceptando, ex inde occasione sumpta,
aliæ ciuitates de pietate Boleslai confidentes, homagia Boleslao sponte præstiterunt, scili-
cet Caminensium, Golibergensium, Velunensium, Cosominen. & cæterarum ac mariti-
marum ciuitatum, astringentes se in illius subiectione fideliter permansuros. Adiecit insu-

Czarnkow expugnatio.

per dux Boleslaus in autumno eiusdem anni oppugnationẽ castri & oppidi Czarnkow,
in deditionemq; redacto castro & oppido, quod fuit iurisdictionis Pomeranorum, Gnie-
uomirum eiusdem castri hæredem, ad gratiam baptismi cum tota ipsius genealogia addu-
xit, ei noua prouisione Czarnkow largitus est, & inscripsit. Contigit eodem anno Marti-
no archiepiscopo Gneznen. cum Nicolao Archidiacono præfatæ Gneznen. ecclesiæ se-
cum præsente in ecclesia Spiczmerien. sub audientia missæ, aduenerunt Pomerani & o-
mnibus territis. Nicolaus Archidiaconus euoluit se de ecclesia fugiẽs: At Pomerani com-

Pomeranorum sacrilega præda.

prehendentes ipsum (putabant enim fore Archiepiscopum) posuerunt in uehiculo, ingre-
dientesq; ecclesiam, abstulerunt sacra uasa, & res ecclesiæ. Archiepiscopum uerò Martinũ
non tenuerunt, quoniam omnibus ministris ab eo diffugientibus, collectis uiribus effœti
corporis ascendit sub tectum oratorij, seq; inter laquearia occuluit. Plagauit autem omni-
potens Deus Pomeranos, familiam, coniuges, & affines eorum, qui uasis sacris abutebantur,
ut mania, ac epilepsia agitarentur, seq; inuicem morbo agitati, ferro & saxis impeterẽt,
& plures occiderent. Donec compuncti reatum suũ cognoscentes, & idololatriæ renun-
ciantes. Nicolaum Archidiaconum cum uasis & rebus ecclesiæ ablatis, ad suum Archie-
piscopum remitterent, reatuq; baptismate diluto, decimas diu negatas tribuerunt, & idola muta

confregerunt, prout antea per prędictum Martinum archiepiscopum monebantur.
Et hac de causa intercipere & captiuare ipsum in oratorio Spiczmerieñ. nitebatur. I-
tem Kosle castrum ad fluenta Odræ in Slesia situm, fortuitò conflagratum erat. Dux uerò
Boleslaus ualociter cum suis accurrens, ipsum ex fundamentis ædificabat, ueritusq; ne Bo-
hemi paucitate ipsius explorata, & ducem, & castrum inuaderent, misit legatos ad Sbi-
gneum naturalem fratrem, ut gentes suas mitteret ei in subsidium. Sbigneus autem ad-
uersus Boleslaum arroganter & acerbius locutus est, & nuncios eius turpiter tractauit,
quod Boleslaus molestè quidem, sed patienter tulit. Castroq; Cosle perfecto, ad animum
iniurias Sbignei reuocans, quid in hac re agendum foret, ad consilium retulit, inuentumq;
est prout rumore publico uulgatum erat: Sbigneum Bohemos, Pomeranos, & Prutenos
in fratris Boleslai & suarum terrarum excidium, suggestionibus, fœderibus, pecunijs, &
multiuarijs promissis, animasse, singulisq; præsentibus, tetriora adijcientibus, intercipi-
untur nuncij Sbignei cum literis, ex quarum lectione multæ fraudes repertæ sunt, inte-
rimq; nunciatur Sbigneum Bohemos & Pomeranos contra Boleslaum & sua dominia
concitasse, uniuersis cõsiliarijs pessima facinora Sbignei exec·antibus, censent uelut pe-
stem communem exterminandum. De omnibus terris quas ei paterna indulgentia do-
nauerat eijciendum, tres hostes unà contra se Boleslaus animaduertens, deliberabat cui
primum occurreret. Conduxit itaq; ex Pannonia, & Russia mercenarios milites, significa
uitq; socero suo Svvatopolkoni duci Kiouieñ. ut in suo periculo, personale cum suis co-
pijs illi ferret auxilium. Prudentiq; usus consilio, primum Bohemos sibi conciliauit, & in

Expeditio in Pomeranos.

Bohemiam redire persuasit, ad Pomeranos pugnatum contendens cunctos terrore con-
cussos, dissipatos comperit. Sbigneus intelligens sese quæsiturum, pauore perculsus ex
maiori Polonia (ibi siquidem Pomeranos iuuabat) in Mazouiam fugit. Boleslaus uerò
expugnata Gnezna: & castris Spiczmierz: & Lãcicia, quæ ditionis Sbignei erant, insecu

Sbignei deditio.

tus est Sbigneũ cũ auxilijs Hungarorũ & Ruthenorũ, quæ ei aduenerant. Tum Sbigneus
in desperationem uersus, cœpit sollicitus esse de uita, & mediantibus inter Boleslaum ac
Sbigneum, Baldvvino Episcopo Cracouieñ. cum Baronibus communibus, adductus
est Sbigneus, obiectisq; & exprobratis sibi uicijs, suppliciter orauit, ut concessa ei uita ali-
quam portionem regni sibi concederet, iuramento precibus & fletibus astruens nun-
quam se Boleslao aduersaturum, sed ut miles suo principi obediturum. Boleslaus miseri-
cordia motus, assignauit ei duntaxat Mazouiam, & utrumq; exercitum Hungaricum &
Ruthenicum remisit ad sua.

CAPUT VIII. LIB. III.

ANno uerò Domini. 1108. Colomannus rex Hungariæ conuentione facta cum
Boleslao duce Poloniæ, in territorio Scepusieñ. fœdus inierunt, auxilia mutua
contra quemcunq; hostem, præcipuè tamen contra Henricum imperato-
rem, eo anno Pannoniam demoliri conantem, concluserunt, accessit fœderi &
affinitas. Nam Stephanus filius regis Colomanni natu maior, accepit Iuditham Bo-
leslai ducis Poloniæ natam. Cui pro dote assignauit terram Scepusieñ. & ab eo tempo-

Scepusiũ Hungaris datum.

re in proprietatem Hungarorum transijt. Henrico autem imperatore Hungariam inua-

Henricus Hungariam inuadit.

dente, misit Boleslaus, appellatus Crziuousti fortem exercitum in auxilium regi Colomã
no. Boleslaus uerò cum nobilibus ex Polonia, habens secum Borziuoy, Sobeslaum du-

Boleslaus Bohemiam hostiliter inuadit.

ces (sed exules) Bohemiæ, in potenti exercitu ingressus est Bohemiam, quoniam Svvato-
polk dux Bohemorum, cum Bohemis Henrico imperatori contra regem Colomannum
Boleslai affinem ferens auxilia in Hungariam exierat. Et facilè profligatis Vaczkone, ac
Muthina quos pro gubernatoribus Bohemię Svvatopolk reliquerat expugnatis aliquot
castris, & Bohemorum oppidis, in Poloniam cum spolijs reuersus est. Iurauitq; Henricus
imperator Svvatopolko, ulcisci quam primùm iniuriam eius in Boleslao duce Poloniæ.
Boleslaus in Poloniam reuersus duo mala offendit. Sbislauam suam consortem mor-

Boleslaus geminum malũ reperit.

tuam, & castrum Vscze à Pomeranis interceptum, quod antequam expugnaret (sciuit e-
nim illud ualido præsidio munitum) obsedit castrum Velen, in quod Gnieuomirus au-

Velen obsidetur.

ctor proditionis & traditionis castri Vscze, à Boleslao olim baptisatus, se receperat. Sbi-

Vscze interceptum.

gneo naturali fratre in exercitu Boleslai officio coadiutoris fungente, clandestinè Pome-
ranos contra Boleslaum concitauit, ut obsessis ferrent præsidia. Et uenientibus Pomera-
nis noctu, in Boleslaiq; exercitum irrumpentibus, dux Boleslaus, qui excubias secun-
dum consuetudinem ultra exercitum agebat, à tergo Pomeranos inuadens, eos profliga-

Sbignei proditio. *Pomerani caesi.* *Dolus Sbignei.* *Sbignei auxilium.* *Gnieuomirus captus et interemptus est.*

uit & prostrauit, captusq; est inter eos Sbigneus: & detracta galea cognitus. Qui pro excusatione finxit se antecessisse Pomeranos; ut eorum aduentum prænunciasset, & ita captum esse. Verum notissima fuit fraus & dolus ipsius, ideò dolo non patrocinante: exilio damnatus, in Bohemiam se contulit. Velenses uerò ad ultimum in desperationem uersi: Boleslao portas aperiũt in signum pactionis, chiroteca de dextra Boleslai petita & obtenta, quod milites animaduertẽte in murmur & odium commoti, omnes Pomeranos in Velen occiderunt. Boleslao multitudinem nequicquã castigare ualente, captus est & Gnieuomirus, qui Pomeranos à fide Boleslai alienauerat & pro perfidia, fuste capite eius discusso, interijt.

CAPVT IX. LIB. III.

Expeditio Henrici quarti in Poloniam.

MAgna atque heroica huius Boleslai facinora, & quæ nulli regum ac Poloniæ principum tam prospere ut sibi obuenerunt, prosequendo tangenda est uictoria, quam de imperatore Henrico quarto reportauit. Anno siquidem Domini. 1109. Henricus quartus, ad ulciscendum rem belli in Pannonia malè gestam, & inuasionem atq; uastationem Bohemiæ, in Boleslao duce Poloniȩ, habens secum Svvatopolkum ducem Bohemiæ, & Sbigneum fratrem naturalem prȩfati Boleslai ducis Poloniæ, ingressus est Poloniam, & expugnato castro magno Lubusz (quod post expugnationem Maydenburgensi Archiepiscopo contulit) processit ad interiora Slesiæ, usque ad Bithom, & cum aliquot excursiones de Bithom milites Polonorum in exercitum imperatoris fecissent, sine oppugnatione discessit. Et ad Glogouiam singula obuia uastando in die sancti Bartholomei peruenit, eam machinis & expugnatione afficiens. Quapropter postularunt Glogouieñ. sub pacto inducias quinq; dierum, in quibus si dux Boleslaus Dominus ipsorum non præstaret eis auxilium, cederent sub iugum & potestatem imperatoris, quod ille annuit, dummodo primores ciuitatis Glogouieñ. darent filios suos natu maiores in obsides, quod & fecerunt. Boleslaus uerò dominus Glogouieñ. audita eorum legatione, laudauit fidelitatem ad constantiam ipsorum, ne quoq; subijcerent se quouis modo imperatori, sub interminatione prohibuit, asserens plus ualere bonũ reip. quam filios primȩuorum Glogouiȩ, iurauitq; dux Boleslaus nisi Glogouieñ. in fide manerent, omnes crudeliter post discessum imperatoris exterminare uelle. Quo relato ad Glogouieñ. turbati quidem, tamen ut par erat, remp. prætulerunt. Et muros humiles, duobus diebus, quib. induciæ durarũt, refecerũt, fimoq; & roborib. abrupta repleuerũt. Henricus imperator lapsis quinque diebus, cognita rebellione Glogouieñ. ui, quanto maiori potuit ciuitatem expugnabat. Et ne tot præcipui eius milites inter pugnandum occiderentur, iussit filios Glogouieñ. obsides, extendi supra pallia, seu supra asseres, quibus milites tanquam pallijs expugnantes fortalicia muniuntur. Sed nec sic mansuetiores redditi sunt Glogouieñ. simul namq; iacula in filios, quemadmodum in Cæsarianos contorserunt.

Altera Glogouiens. magnanima fides.

Boleslaus autem dux Poloniæ, nedum sub Glogouia, uerum ab initio ingressionis imperatoris in terras Poloniæ die, noctuq; exercitum eius lacessiuit, pabulantes captiuando, palantes & oberrantes interficiendo, ad egerendum exeuntes rapiendo, de nocte sæpenumerò exercitum imperatoris inuadendo & perturbando, ita quòd imperator de necessitate duplaret noctis custodiam, sic & uictualia imprædantes, in maiori numero & robore necesse fuit mittere. Et quia Suatopolk cum suis Bohemis, fuit grande robur imperatori, Boleslao uerò ex antiquo fuit perosus, & magnum impedimẽtum, ideo proposuit dux Boleslaus plurima donaria, si quispiam suorum militum Suatopolk obtrũcaret. Ad quod patrãdum supra cæteros, obtulit se Ioannes Bohemus miles filius Czisce, de familia Vrsouiensium, qui nunc Rauitȩ appellantur. Is quoniam notos & cognatos in exercitu Bohemorum habuit, securè inter eos (gerens se pro milite Bohemorum) deambulabat, perspectoq; uigesima prima die Septembris Svvatopolkone, stante in papilione antè imperatorem, contorsit fortissimè acutissimam lanceam et pectoralia Svvatopolkonis, à brachio in brachium transfixit, ut illico cadens sine uoce expiraret. Ioannes autem Czisce, statim arrepto equo, quem paratissimum habuit exiliens de tentorio Cæsaris, cœpit fugere, uulneratisq; & alijs occisis, persequentibus se ad ducem Boleslaum saluus peruenit, & plurimas possessiones in regno Poloniæ donatione Boleslai percepit, & tãquam alter Mutius Romanus pro patrato facinore laudatus est. Henricus uerò imperator perterritus, tota nocte exercitum in armis tenuit, Boleslai aduẽtum opperiendo. Sequenti die iussit cadauer Svvatpopolk in Pragam ad tumulandum duci, Bohemos secum præliatum iri satagens retinere,

Boleslai consilium in necem Swatopolkonis. *Swatopolko interemptus.* *Exemplum Mucij.*

qui minimè consentientes, abierunt unà cum ducis sui funere in Bohemiam. Sbigneus quoq; Boleslai frater naturalis, eos est secutus, imperatore malè cõtẽto de discessu Bohemorum. Occiso Svvatopolko, dux Boleslaus legatum ad Henricum regem Romanorum, pro pace tractanda quendam comitem Scarbek misit, tres tracturas pro armis deferentem, tales W. qui imperatori monstranti ei thesauros suos, ad expugnandum Boleslaum cum sua gente (ut aiebat) sufficientem, si homagia & seruitium imperatori non impenderent, facetia usus, detracto annulo ex suo digito, proiecit in thesaurum Cæsaris: inquiens, aurum iungatur auro. Ad quem Cæsar Henricus ait, *hab danck* quod ex Alamanico sonat, habeas gratias. Vnde usq; in hodiernam diẽ familia illius domus uocatus *habdanck*. Infecta legatione imperator remisit legatos & ipse suadentibus suis præfectis discessit, nõ expugnata Glogouia, sub qua tot pericula, tum in militibus, tum in Svvatopolkonis ducis nece acceperat. Et procedens contra Vvratislauiam, aduenit in uicum uno miliari à Vvratislauia distantem, nunc Psiepole nominatum. Quem Boleslaus consequi properauit, iam enim suppetiæ ei ex Mazouia aduenerant, ex terris Sandomiriensi, Lublinensi, ac Russia: & ordinatis aciebus, à mane usq; ad meridiem, durissimo Marte pugnauerunt. Erat autem exercitus Imperatoris, longè maior & fortior: exercitus uerò Boleslai minor, & de agrestibus plures continens, multiq; ex pugna uolebant excedere, nisi Boleslaus circuens omnes strenuè pugnare compelleret, & pro sauciatis nouos substitueret. In furore autem pugnæ, dux Boleslaus aciem Slesitanorum, quam usq; ad illud tempus in subsidijs reseruauerat, in latus Cæsarianorum, quam fortissimè induxit, & ordinem Cæsarianorum dirupit: tum exercitus Boleslai esse melior, & Cæsaris fugere cœpit. Ipse quoq; Henricus imperator illico suorum monitu, abiectis signis imperialibus, ne cognosceretur in fugam se conuertit. Pleriq; ergo Almanorum interfecti, alij in fuga capti, & duci Boleslao præsentati sunt, quos in honore iusto semper habuit. In hunc modum dux Boleslaus gloriosam uictoriam de Henrico imperatore strenuè reportauit, & tanquam Hannibal post Cannẽsem pugnam laudibus est celebratus. Ad locum autem certaminis tanta confluxit ad cadauera canum copia, ut iter agentibus suo morsu diu noceret. Idcirco usque in hodiernam diem uicus ille Psiepole (quod sonat campus canum) nominatus est.

Ex facetia habdanck familiæ origo. *Obsidio Glogouiæ soluta.* *Henrici quarti clades ex Polonis.* *Boleslai in uictos liberalitas.*

CAPVT X. LIB. III.

ANno autem sequenti imperator Romam ad coronationem transire cupiens, ueritus est, ne eo absente dux Boleslaus uicinas regiones inuaderet & exureret, utq; milites captiuos liberaret, suggessit per communes amicos ut Boleslaus eũ accederet. Super quo dux Boleslaus diu deliberabat, tandẽq; ad uota & amicorum promissa in comitatu instructissimo Henricum quartum in Bamberg accessit, excusans se imperatori de retroactis bellis, & asserens se, & gentem suam nunquam seruiuisse, nec tributa à prædecessorib. eius, imperatori præstitisse, ideoq; in prisca libertate sese conseruandum postulauit. Imperator autem eo benignè & honorificè suscepto, pro suo uoto se facturum spopondit omnia. At Boleslaus nacta oportunitate, sororem imperatoris sibi in uxorem postulauit. Filiam uerò imperatoris, nomine Christinam minoreñem, ad nubendum filio suo seniori Vvladislao & irrecusabiliter obtinuit. Composita itaque pace, cum gemina sponsa, & dote copiosa in Poloniam redijt, & omnes captiuos Almanos Henrico regi Romanorum remisit. Henricus uerò castris in Polonia conquisitis abrenunciauit, et quia occiso Svvapolko Bohemorum duce, Vvladisslaus ducatum Bohemiȩ Othone Svvatopolkonis germano repulso occupauerat, qui pòst Svvatopolkum præfatũ ducatum Bohemiæ susceperat. Ideò Borziuoy natu maior Vvladislai Bohemiam regentis pertȩsus exilij in Polonia, accepto exercitu à Boleslao Polono, ingressus Bohemiam pluribus eum Bohemis iuuantibus, ad Pragam peruenit & eam possedit, totamq; Bohemiam recuperare adnitens, ad lamentabilem Vvladislai quærelam per imperatorẽ euocatus, mancipatus, carceribusq; deputatus est. Vvladislaus uerò restitutus est in ducatũ Bohemiȩ, quod dum cognouit Boleslaus, cum ualido exercitu circa festum sancti Michaëlis ingressus Bohemiam, per plures nuncios euocabat Vvladislaum Bohemiæ ducem, ut inter eum & fratres eius, tãquam cognatos suos pacem honestam componeret. Vvladislao autem dolum timente, & Boleslaũ de Bohemia expellere satagente, ira cõcitatus Boleslaus totam oram circa fluenta Albeæ deuastauit & exussit, congressusq; cum exercitu ipsius circa fluuium Czibnia, eum octauo Idus Octobris cõflixit. Anno Domini. 1111 & Vvladislaus cum reliquijs in Pragam refugit. Boleslaus uerò plurimis spolijs & captiuis onu-

Boleslaus Bambergam uenit. *Cæsaris & Boleslai affinitas.* *Borziuoy Bohemiam ingressus.* *Borziuoy uinculis iniectus.* *Boleslai in Bohemia strategema.*

onustus, in Poloniam saluus cum Sobeslao & suo exercitu rediit: Vidēs Svvathavva seniorem filium suum Borziuoy carceribus apud imperatorem mancipatum, alterum filium Sobeslaum in Polonia exulantem, tertium minorem natu Vvladislaum ducem Bohemiæ in bello uictum, et prostratum: timens peiora indies oriri, interposuit sese tanquam matrem & mediatricem, & pacem inter Sobeslaum, & Vvladislaum germanos composuit. Assignataq; ei ciuitate Zacensi cum suo districtu, euocauit ipsa & dux Vvladislaus ex Polonia Sobeslaum. Depost uerò intelligens Vvladislaum de consilio Vaczkonis baronis, ac consiliarij eius, conclusisse Sobeslaum captiuandum, obtrūcauit Vaczkonem, ueritusq; Vuladislaum fugit per Sirbiam (ubi uno mense detentus seruabatur) in Poloniam, à duce Boleslao iterum benignè, & liberaliter susceptus. Quem uolens reducere Boleslaus cum magna potentia Bohemiam intrauit, requisiuitq; Vvladislaum, ut prænominatum Sobeslaum in gratiam reciperet, & possessionem ei debitam assignaret. Ad quod respondit Vvladislaus: Iamdudum tum amplam gratiam, tum legitimam portione Bohemiæ assignasse Boleslao, quas nolens conseruare, indignum se reddidit. Verùm si (inquit) Boleslaus Sbigneum fratrem suum naturalem apud me exulantem reassumpserit, portionesq; sui ducatus debita prouiderit, prosequar & ego gratia Sobeslaum. Cernens Boleslaus, quod æquitati Vvladislaus non initeretur, ad ulteriora Bohemiæ exercitum ducens, uicos & agros Bohemorum igne et gladio deuastare imperat. Ad quod prohibēdum cum suo exercitu aduenit iam dictus Vvladislaus, locauitq; sua castra proximè solo fluuio Czibnia, satis limoso, & sine periculo impermeabili inter ipsos medio. Ad conserendam ergo & conficiendam pugnam cum Vvladislao, quum fluuius Czibnia nō posset transiri, mouit castra sua Boleslaus uersus Albeam fluuium, ubi transitu reperto, flumē Czibnia permeauit, ad stationemq; Vvladislai accurrens duntaxat focos & fauillas comperit. Quorsumq; cum suis gentibus silenter abierit perquirendo reperire non potuit. Laxaris igitur & latè sparsis militibus, prædas & spolia collegit, sicq; in Poloniam referrebatur, in transitu ciuitatem Cleczko exussit, & militibus spoliandam concessit. Cùm peruenisset ad syluas magnas, Poloniam & Bohemiam disterminantes, per exploratores didicit Bohemos in syluis insedisse. Et iter incisione roborum clausisse, tum altera die illucescente, militibus animatis, ordinauit per turmas exercitum. Ipse cum suo exercitu dextram tuebatur, Scarbimirū principem militiæ sinistrum cum suo exercitu tenere disposuit, aliqua distantia inter exercitus interposita. Cùm uerò ad extrema syluarum aduenissent, ubi putabant eos Bohemi & ordinem dissoluisse, & prouidentiam abiecisse, sparsim & singillatim in eos insiluerunt, in unamquāq; cohortem, & ordinationem, ut alia alterius periculi esset inscia. Boleslaus uerò dux Poloniæ ad suam cohortem, primum occurrētem Bohemū hasta confixit & deiecit, sequentē Derslaus suus pincerna, idētidem ex equo deiecit, et interfecit, pugnaq; in immensum in omnes partes creuit, Bohemis pluribus cadentibus, quorū periculum euitando Vvladislaus eorū dux signum receptui dedit. Discedētibus autē Bohemis, Poloni primum suspicati sunt dolum, tādem comperta fuga eorum, persecuti sunt eos, quoad consequi potuerunt, interficiendo & captiuos reducendo. Peracta pugna, Boleslaus impositis in plaustra sautiatis, rediit cum toto exercitu in Bohemiā longè, lateq; uastando, & iterum atq; iterum urendo, & depopulando, plurimis spolijs, & captiuis oneratus, cum Sobeslao, & toto exercitu in Poloniā triumphans, & de uictoria laudes Deo personans, reuersus est. Insequenti anno ad inuadendum Bohemiam, nouam expeditionem parabat, quam Vvladislaus dux Bohemiæ (non enim eum latuit) nuncij & supplicationibus intercœpit, pollicens æquas conditiones pacis tenere, Sobeslaoq; congruā sortem in Bohemia præstare, itaq; conuenientibus in die sancti Procopij ad fluuium Nissæ tribus ducibus, Boleslao Polonię, Sobeslao & Vvladislao Bohemiæ pacem firmant & assignāt. Acceptante Sobeslao pro sua sorte Hradecz cum quatuor castellis, & toto districtu in Bohemia, & ciuitatem Olomuncz cum suo districtu in Morauia, manumissisq; captiuis, & exulibus restitutis, ab utraq; parte discessum est cum lætitia.

Mater filios composuit.

Vaczko trucidatur.

Sobeslai in Poloniam reditus.

Boleslai in Bohemiam regressus.

Boleslaus Bohemiam uastauit.

Boleslai inspe rata pugna & uictoria.

Boleslaus Bohemiam depopulauit.

Pacis conditiones.

CAPVT XI. LIB. III.

DVm Boleslaus finitimis bellis detineretur, Pomerani & Pruteni quietem non ferentes, in Mazouiam non denunciata hostilitate irruerunt, depopularunt, conflagrarunt, captiuosq; abducentes, discedebant. Magnus uerò Comes, Mazouiam gubernans, qui olim Vvratislauiensem oram rexisse antè commemoratus est, extemplò & quantò celeriùs potuit agrestibus bellatoribus eos insecutus est, & dum se tutos æstimarent, sopori deditos ante diei lucem, inopinatè inuasit, & oppressit, sexcentos occidit, mille atq; ducētos captiuauit, paucosq; ex eis fuga saluauit, & in syluas dispersit, quos de syluis nedum uictores, sed & mulierculæ tanquam pecudes ligatos è nemoribus extrahebant. Maxima causa huius uictoriæ (ut Vincentius in sua Chronica meminit) fuit Simon Plocensis præsul, qui ab initio irruptionis hostium, usq; ad deletionem ipsorū, non relaxauit animum & ora, unà cum toto clero à ieiunijs, planctu, & obsecrationibus, pro uictoria suę genti diuinam clementiam deuotissimè implorando. Similis uictoria eodem anno obtigit Slesitanis, qui satellites Sbignei fratris naturalis Boleslai, Slesiam deprædantes conflixerunt, & in uincula dira coniecerunt. Dux autem Boleslaus de ultione in Pomeranis & Prutenis per magnum Mazouiæ præfectum patrata non contentus, in sequenti anno 1113. eis bellum indixit: & conuenientibus bellatoribus in Cruszuiczā, uiderunt lucidissimum adolescentem in pinnaculo oratorij sancti Viti ciuitatis Cruszuiciensis existentem, splendore latè, & usque ad campestria micantem, motoq; exercitu de loco stationis, prælibatus adolescens è pinnaculo desiliens, exercitum antecedebat, pomum aureum (antiqua historia habet pilum, id est, iaculum non pomum) quod in manu gestabat per uiam antè se iaciendo. Hunc Boleslaus tanquam fœlix omen, cum exercitu suo secutus est, donec ad Nakel peruenit, ubi disparente ductore adolescente, spemq; capiendæ urbis, ex uibratione & pomi proiectione uersus Nakel relinquente, uallauit Boleslaus castrum, & oppidum Nakel, in quo Pomerani se recludentes, assidua damna regno Poloniæ inferebant, & post tormentorum proiectiones, considerantes se non posse subsistere, ac contra Boleslaum tueri, quindecim dierum inducias petierunt, & obtinuerunt, quibus lapsis, si auisati Pomeranorum principes non ferrent eis subsidium, potestati Boleslai subderentur. Interuenerunt autem legati Naclensium, ad obeundum bellum supra quàm quinquaginta millia Pomeranorum & Prutenorum: qui militari iuramento se obstringentes, equisq; relictis, omnes per inuia & syluas usque ad Nakel silenti, & composito agmine peruenerunt. Erat autem dies sancti Laurentij martyris, quem Poloni festiuum habuerunt, armis (eo quòd induciæ essent) depositis, missarum solennijs occupati. Verum peractis diuinis officijs, hostium innumerabilis multitudo apparuit. Quare tumultuariè arma corripiunt, qui si à Pomeranis sic fuisset inuasi, sine negocio, faciliterq; uicti fuissent. Sed à Deo propitio aliter dispositum est. Nam Pomerani defensioni satis aptum locum conspicientes se fossis muniebant, sudibusq; & hastis acutis, & longis, in extremitate, à tergo, fronte & lateribus, ordine denso, terræ infixis, igneq; posito sese uallabant. Properè itaque Boleslaus, relictis in castris præsidijs, ordines in hostes ducit, exercitum in duo agmina diuisit, primo ipse præfuit, secundum Scarbimiro præfecto militiæ commisit. Quum autem obequitando, hostes tergo non esse septos exploraret, Scarbimirum superatis postremis hostium fossatis immisit, qui in eorum terga inuectus, impigro Marte Pomeranorum tyrones trucidabat: hinc clamores æditi, eos, qui in acie erant perturbabant, qui iam socijs (imminente Boleslao à fronte) auxilia ferre non poterant. Boleslaus concitato equo, ducis & militis officium gerens, in hostes irrupit, superatisq; fossatis per sudes, & lanceas, pluribus militibus obtritis, pluribus equis aut necatis, aut confossis, alijsq; suffectis, in omni parte pugnatum est: & Pomeranis atq; Prutenis dirutis, qui obliti præstiti iuramenti, omnes quà poterant passim exilientes, fugiebant, in proximis syluis latibula, & salutem quærentes. Occisa feruntur eo pręlio quadraginta millia Pomeranorum, & Prutenorum, duo millia capta. Cæteri in paludibus, & locis limosis mersi perierunt. Extat in hodiernum diem, haud paruus collis ex congestione cadauerum & super iniectione terræ resultans, in monimentum perpetuum, & certaminis locum quotannis demonstrandus. Castellani & oppidani Naclensium cum sex alijs oppidis uicinioribus (uisa suorum nece) in ditionem Boleslai se dediderunt. Pro his summo opifici Deo glorioso, & beato martyri Laurentio, in cuius festo uictoriam Boleslaus nactus erat, Poloni gratias, laudesq; peragebant.

Pomeranicum et Prutenicum bellum.

Pomeranorum clades in Mazouiam.

Causa uictoriæ.

Similis uictoria apud Slesitanos.

Boleslaus in Pomeranos bellum agit.

Nakel ex omine uallatum.

Boleslai ex Pomeranis maxima uictoria.

Quadraginta millia cæsa.

CAPVT XII. LIB. III.

SBigneus ducis Boleslai frater naturalis, sciens omnem spem recuperandi aliquam sortem in Polonia, tum ex concordia, cum Bohemis & duce eorum, apud quos exulabat, ad flumen Nissæ facta: tum ex graui cæde, totaliq; humiliatione Pomeranorum atque Prutenorum circa Nakel inflicta sibi ademptam, misit legatos oratum ire ducem Boleslaum, ut miseratus suæ inopię, & deiectionis aliquam porciunculam

in Polonia pro ſuſtentatione ipſius de mera pietate largiretur. Boleslaus miſericordia
motus, diſſuadentibus ei conſiliarijs acceptauit eum in gratiam, dummodo Sbig-
neus reconciliationem, probitatem & humilitatem cum cæteris uirtutibus indueret. In
hanc ſpem reduxerunt nuncij Sbigneum in Poloniam: uenit autem in curiam Boles-
lai cum pompoſa arrogantia, cum cantoribus modulantibus, tubis pſallentibus, & tim-
panis ſonantibus, enſe ante ipſum præcedente. Boleslaus licet ulcerato animo hæc uide-
ret, tamen diſsimulatione (ut decuit) uſus, ſuſcepit eum magnificè ac gratioſè. Ilicoq; conſi-
liarij ſuapte ulceratum animum Boleslai cœperunt bile inflammare, coarguentes eum,
quod hoſtem patriæ, fotorem latronum, omnibus dolis ac fraudibus, peſsimiſq; facino-
ribus plenum, in ſui, totiuſq; regni exitium reaſſumpſiſſet. Ne ergo uitã Boleslao, ueneno
aut ferro præriperet, aut regno nouum diſsidium induceret, antequam de Polonia fugam
arriperet, regno lugubrem iacturam pararet: conſulunt ut maturaret cruentam beluã occi-
dere. Boleslaus ira concitus, conſenſit militibus occidendum Sbigneum, uiſa itaq; oppor-
tunitate, & loco inter exprobrandum ei utilia, & patriæ damna per eum illata, orta con-
tentione eum interfecerunt. Quanquam alia hiſtoria dicat fuiſſe exoculatum, & poſt ex
doloribus breui uitam finiuiſſe. Scarbimirus palatinus Cracouienſis & princeps militiæ
Boleslai, ſequutus Sbigneum ad eam lapſus eſt inſolentiam, & arrogantiam, ut primùm
ſubmurmurationibus, deinde publicis probris Boleslaum ſugillaret. Poſtremò concilia-
ta manu conſanguineorum, affinium & ei fauentium, cœpit Boleslao rebellare, & cum eo
(contumacia ſuadente) ſi quid Boleslaus attentaret bello decernere. Quo compræhenſo
iuſsit Boleslaus eum in carcere excæcare, & dignitate palatinatus Cracouienſis priuare,
totaq; illa procella perinde ac ſi nunquam fuiſſet conquieuit, & diſperſa eſt. Et ne in poſte-
rum ſimilis temeritas obueniret, præpoſuit Caſtellaniam dignitati palatinatus Cracoui-
enſis, quod uſque in hodiernum diem permanet, & cuſtoditur. Doluit tamen Boleslaus,
& eum utriuſque facti pœnituit. Poſt plures enim annos, ſcilicet, anno Chriſti. 1129, to-
tam Quadrageſimam ieiunauit in pane, & aqua, in nuditate, & cilicio pro expiatione ne-
cis fratris, & Scarbimiri. Poſt feſta autem Paſchæ, in priuato habitu ne agnoſceretur, pere-
grinatus eſt cum clericis, & ſacerdotibus, paucisq; militibus ad ſepulchrum ſancti, Egidij
ſui patroni, cuius meritis conceptus erat, & multas uictorias reportauerat, ſingulis diebus
exeundo de hoſpicio, orauit horas canonicas maiores, & minores beatæ Mariæ uirginis.
Inſuper & ſeptem Pſalmos pœnitentiales cum Letanijs: Inter orãdum autem nudis inceſ-
ſit pedibus, & de auſteritate pœnitentiæ, quicquam non obmiſit. In tranſitu omnes Ca-
thedrales, & collegiatas Eccleſias, abatiales ac Conuentuales, & hoſpitalia uiſitauit, ſingu-
liſq; inſigne clenodium ex auro, uel argento obtulit. In monaſterium ſancti Aegidij, pro-
ceſsionatim inductus eſt per Abbatem, & religioſos præfati monaſterij, qui ei obuiam
exiuerant, manſitq; inter illos 15 diebus cum ſumma deuotione, orationibus, & elemo-
ſynarum largitionibas. Ad ſepulchrum ſancti Egidij ut ſæpè proſtratus & gemebundus,
multa donaria monachis præcioſa relinquens, & eos ualedicens, reuerſus eſt, ſimili ordi-
ne, ut prius habito, in deuotione, elemoſynarum erogatione, ac Eccleſiarum uiſitatio-
ne, donec Poloniam ingreſſus eſt, cum maxima hilaritate à ſuis exceptus. Nec his con-
tentus in altero anno, cum uiris eccleſiaſticis, & ſuis militibus pedeſtri itinere, corpus
ſancti Stephani Alba Regali conditum, in habitu cognito uiſitauit, & perſpexit, ab
Hungariæ rege Stephano ſocero ſuo, epiſcopis & magnificis regni Hungariæ ſum-
ptuoſè prouiſus & tractatus. Ex Hungaria per Cracouiam tranſiens, more peregri-
no adijt Gneznam, ad uenerandum reliquias beatiſsimi Pontificis Adalberti, proximè
ante hoc in anno Domini 1127. Kalendas Martij ſeptimo, per Iacobum archiepiſcopum
Gneznenſem, ex abditis locis (ibi propter metum Bohemorum ſcrupuloſè occultatis) in
publicum productis, & omnibus chriſtifidelibus ad uenerãdum reuelatis. Ad ſepulchrum
itaq; ſancti Adalberti ueniens, proſtratus cum lachrymis, ſcelus ſuum precabatur ſibi di-
mitti. Obtulitq; ea uiſitatione eccleſiæ Gneznenſi octuaginta marcas auri puri, pro ſa-
croſano beati Adalberti ſtruendo, donauit quoque omnibus pontificibus canonicis
præſentibus perſonis eccleſiaſticis, & ſuis baronibus nobiles & ſplendidas
ueſtes, ſed & ſanctuarijs ac miniſtris Eccleſiæ Gnez-
nenſibus ueſtes decentes tribuit.

Sbignei in Poloniam reditus. — *Conſilium in Sbignei necẽ.* — *Sbignei interitus.* — *Scarbimiri rebellio.* — *Scarbimirus excœcatur.* — *Caſtellania Cracouienſi tunc Palatinatui præficitur.* — *Boleslai pœnitentia.* — *Boleslai peregrinationes ſũmaq; liberalitas.*

CAPVT

CAPVT XIII. LIB. III.

ET quia dux Boleslaus expugnatam Nakel, & alia ſex oppida (prout in ſuperio-
ribus tactum eſt) tradiderat in poteſtatem Svvatopolkoni, uni ex ſatrapis & con-
ſiliarijs Poloniæ, dexteritate & fide plurimum ualenti, cuius origo fuit de domo
Griphonũ, gentis Polonicę ueteri familia, nihil fraudis in eo ſuſpicatus, intellexe-
ratq; eum uiolato iuramento à fide defeciſſe, uolens eius perfidiam ultum iri, anno Do-
mini 1118. impeditus eſt maximis pluuijs, & diluuijs, in Polonia & circumuicinis regnis
uigẽtibus. Cœlum ſiquidem poſt occaſum Solis in tãtam rubedinem uerſum eſt, ut quaſi
ignis, tribus horis colluceret, & ſtatim ſequutæ ſunt pluuiæ toto ueris tempore, nec ceſſa-
runt in æſtate, inundationes fluminum effundendo, & quaſi alterum Cataclïſmum pro-
ducendo. Itaque in anno ſequenti multum uentoſo & inſtabili, armato milite Pomera-
niam deuaſtabant, congreſſuſq; cum exercitu ex Pomeranis & Prutenis, ex ualidis iunio-
ribus, atque agreſtibus coadunato, ferè totum florem iuuentutis eorum extinxit, nec du-
ci Boleslao Pomerani, & Pruteni ultra reſiſtere propoſuerunt, ſed quoad uixit, deuotè in
obedientia ipſius permanſerunt. Exinde uerſus Nakel ad opprimendum Svvatopolko-
nem fidefragum, & fidelitatis uiolatorem, peruenit, & à feſto natiuitatis Mariæ, uſque ad
natalem domini, Nakel expugnare non ualuit, prouiderat ſiquidem Svvatopolk uiris, &
uictualibus peroportunis, ac ſufficientibus Nakel, nec ira qua Boleslaus in perfidiam e-
ius exarſerat, nec uulnus, quod à ſagitta de Nakel excœperat, effectum, & uindictam ſor-
tiri potuit, propter hyemis ergo aſperitatem, & militum intollerantiam, nec non propter
inſtantiam, quæ ſæpenumerò precatus eſt Svvatopolk, cum ipſo pacem confecit, pecunia
pro demulctatione, & filio pro obſide ab eodem receptis. Nec tamẽ perſtitit in fide Svva-
topolk, ſed ut prius rebellauit. Iuſtè ergo Boleslaus furore incenſus, in tertio anno cum
expedito milite Nakel obſedit, & primum ingenijs, & armis bellicis expugnabat, tandem
turribus ligneis altitudinem murorum excedentibus per foſſata impleta uſque ad mu-
rum deductis, fortiori ui defenſores oppidi afficiebat. Sed Pomerani conſilio Svvatopol-
konis perſuaſi, turribus ligna pinatica ſubiecerunt, & deſuper proijcientes reſinam, lardũ,
butyrum, cæteraq; inflammabilia. Polonis ea amouere negligentibus, turres igne cõſum-
pſerunt, ſecundoq; & tertiò alias turres celeriter erectas, & ad murum perductas, ſimili in-
cendio depaſtas exuſſerunt, quartò uerò admotas prohibentibus Polonis minimè ua-
luerunt exurere, ex turribus identidem cominus per iacula, & certamina afflicti: fracti tan-
dem Nakellenſes, & uiribus deſtituti, telis ſimul & uictualibus deficientes, ſaluum diſceſ-
ſum cum ſuis rebus à Boleslao petierunt: quo negato, treugas pacis in aliquot dies po-
ſtularunt, & his non obtentis, iterum affectarunt ut ſolam uitam eis donaret, & Svvato-
polkonem ei tradendum uiuum aſſumeret. Hoc acceptauit, & caſtrum cum oppido Na-
kel inuaſit atque ſpoliauit. Svvatopolkonem uerò uiuum cõpræhendit, & perpetuis car-
ceribus deputauit, nec amplius cuipiam de familia ipſius, munitiones tanquam homini-
bus doloſis tradidit. Tandem Volodorum, Przemisliæ ducem ex Polonia prædas ut ſæ-
pe agentem, per milites & ſuos præfectos conflixit, & eum poſt conflictum fugientem, in
loco qui Viſſoko dicitur compræhenſum, milites in Cracouiam duci Boleslao adduxe-
runt, hunc uinculatum Vaſilko dux Premislienſis uiginti millibus marcarum argenti re-
demit, ſtatimq; datis duodecim millibus argẽti, pro reſiduo filium Iaroslai pro obſide po-
ſuit. Ex poſt uerò quingenta uaſa argentea, uidelicet lances, picaria, ciphos, de opere Grę-
co, pro complemento ſolutionis impendit, ſicq; Volodorũ in toto liberauit. In anno quo-
que Domini 1123. Boleslaus Poloniæ dux, Iaroslaum ducem Vvladimirienſem affinem
ſuum in Ruſsiam reducens, qui apud eum in Polonia per quadriennium moratus eſt, con-
uenit circa Przemisliam cum auxilijs & ducibus auxilia præfato Iaroslao præbentibus.
Colomanno fratre regis Hungariæ, Volodoro, & Vaſilkone Przemislienſibus, & duce
Vvlodimir Vvlodorouicz, acceptiſq; Hungarorum, & Polonorum ſeptem millibus, Ia-
roslaus exercitum prænominatorũ ducum antecedebat, & expugnatis caſtris olim ſuis, è
quibus ſpoliauerat eum Vvlodimirus Kiouienſis dux, ſcilicet Belſz Czirneovv Vvlodi-
miria præuenit caſtra Colomãni, & Boleslai ducũ, & appropinquãs portę Kiouienſi, quæ
Polonica dicitur, cõgreſſus eſt cum peditibus ex Kiovv cõtra eũ egreſsis, quib. obtritis, &
fugatis, alij noui in ſupplementũ eorũ ſuperueniẽtes, plures milites Hũgaros & Polonos,
qui Iaroslaum comitabant occiderũt, equumq; Iaroslai ducis telis cõfoderũt, ſic ꝙ uulne-
ratum impatiens, ſeſſorem ſuum Iaroslaum ducem in terram deiecit, pugnaq; ingens facta

Boleslai poſtrema in Pomeranos expeditio. — *Boleslai uictoria.* — *Nakel oppugnatio.* — *Nakel captũ. Swatopolko uinculis iniectus.* — *Volodorus Premisliæ dux uictus.* — *Iaroslai in Ruſsiam reductio.*

 eſt. Ru-

est. Ruthenis illum capere adnitentibus: Hungaris uerò & Polonis defensionem ducis opponentibus, Rutheni in Kiovv fugere coacti sunt. Iaroslaus aliquot uulneribus confossus, paucis post diebus mortuus est.

Iaroslai interitus.

Colomannus itaq; & Boleslaus cum cæteris ducibus ad Kiovv uenientes, cœptam obsidionem castri Kiouiensis continuauerunt. Sed Andreas præfectus castri, à Vvlodimiro in tutelam relictus, exiens, supplex pacē orabat, & quoniam Iaroslaus gratia cuius bellum assumpserant uita functus erat, Duces Boleslaus & Colomannus instantibus Volodoro & Vasilkone ducibus Przemisliens. suffragatoribus suis pacem concesserunt, singuliq; duces ad sua redierunt.

CAPVT XIIII. LIB. III.

ANno Domini 1124. præparatis naucleris & nauibus circa Gedanum, dux Boleslaus accepto secum Petro de Dacia, qui postea dictus est Piotrek magnus comes de Skrzin, & tota militia bene armata, secundis uentis in Daciā peruenit. Erat autem causa nauigandi, quoniam pater Petri comitis de Skrzin, per literas nunciauerat, Henricum regem Daciæ à fratre suo germano, cuius nomen Abel, pluribus uulneribus interfectum, omnesq; thesauros præfati regis sibi occultè commissos, ne ergo in manus occisoris, quouis modo deuenirent, hortatus est, ut Petrus tales thesauros reciperet in Poloniam.

Nauigalis expeditio in Daciam.

Dux itaque Boleslaus per totam Daciam publicat & insimulat sese uenisse ad ulciscendum innocentem regem Henricum suum amicum, in Abel occupatore regni, germano prædicti occisi regis. Exinde cuncti nobiles Daciæ, deficientes à truculento occisore, adhæserunt Boleslao, & castra omnia in manus Boleslai contulerunt. Occupator uerò regni, uidens se desertum, exul de regno profugit: tum Boleslaus persuasit regnicolis Daciæ, ut legitimum regem eis eligerent. Ipse uerò clàm à parente Petri recepto aureo uellere, & plurimis thesauris à longo tempore congestis, totaq; cognatione Petri, bene ditatus prosperè in Poloniam renauigauit. Iste est Petrus, cui ob merita, dexteritatem, & fidem eius, contulit Boleslaus comitatum in Skrzin, cum alijs multis possessionibus, in uxorem eidem dando Mariam principem Russiæ, germanam Iaroslai ducis Vvlodimireñ.

Petrus comes de Skrzin.

Monasterium in Strzelno.

Monasterium sancti Vincētij extra muros Vvratislauieñ.

Arma familiæ cum cigno.

Iste est, qui in Polonia extruxit septuaginta septem ecclesias lapide secto & dolato. Iste est, qui duo monasteria construxit & dotauit, unum sanctimonialium ordinis Præmonstratensis in uilla Chalino Vvladislauiensis diocœsis, quod successu temporis transtulit, propter uberius solum in oppidum Strzelno eiusdem diocœsis Vvladislauieñ. Aliud monasterium extra muros Vvratislauiæ ad sanctum Vincentium, quod abundè dotauit, & fratres Præmonstratenses nouiter propagatos introduxit. Iste pro insigni gessit, in campo albo figuram similem literæ capitali K. in parte anteriori tres tractus, ad similitudinem trinæ crucis habentem hoc modo 3R, supra galeam uerò cignum ferebat. Nunc autem eiusce Genealogiæ nobiles Poloni à præfato Petro propagati, cignum duntaxat pro armis ferunt, alia præclara facinora, & exitus mortis huius comitis postea dicentur. Boleslaus dux Poloniæ quanquam sospes gloriosus, & multum ditatus in Poloniam ex Dacia redijt, tamen urbem Cracouieñ. in toto conflagratam, exinde turbatus reperit.

Cracouia conflagrata.

Reperit & eam oram, quæ est à Przemislia usque ad Byecz deprædatam à Vvladimiro, filio Volodori ducis Przemisliæ, qui nacta oportunitate, absente Boleslao, spoliata pecora & plurima suppellectili, nemine repugnante, secundis successibus in Przemisliam intulit. Ob hoc Boleslaus frendens, aduersus Przemisliam cum omnibus suis militibus processit, & quæq; obuia uastando prostrauit.

Boleslai uictoria contra Volodomirum.

Cui Volodor cum suo, & aliorum ducum exercitu, in loco qui dicitur Vilihevv occurrens, pugnauit, sed à Polonorum exercitu frequentissimo tanquam sicci calami contritus, & castris exutus est. Cecideruntq; inter alios Ruthenos, duo Boyarij magis strenui, scilicet Navvrotnik & Zaszithnik. Volodor uerò in fugam uersus, ad Halicz diuertit, ubi exercitum renouans uita functus est, & in ecclesia sancti Ioannis, quam ipse fundauerat in Przemislia sepultus. Relinquens duos filios Vvlodimirum, cui cessit Svvinigrod & Rosczislaum, cui Przemislia pro sorte obuenit. Sequuta est eo anno hyems sæua & frigida, in qua perierunt non solùm pecora, sed & homines, fames quoque in Polonia uiguit. Boleslaus autem dux beneficiorum per insignes triumphos diuinina bonitate perceptorum memor, muros ecclesiæ cathedralis Cracouiensis profundos erexit, duas eidem turres adiungendo, plura ecclesiastica ornamenta, calices & cruces donauit, & uiginti canonicos seu præbendatos cum Radoszchone Cracouiensi episcopo addidit. Boleslao certis uillis & possessionibus, Radoschone pontifice Cracouiense decimas manipulares, contribuentibus.

Viginti canonici in ecclesia Cracouiēsi adduti.

Collationem omnium præbendarum circa antistitem Radoschonem & suos successores perpetuò manere iubens.

CAPVT XV. LIB. III.

MOrtuo Stephano rege Hungariæ, filio Colomanni, & genero ducis Boleslai, anno Christi 1121. de uoto & unanimi uoluntate Hungarorum, postergatis filijs præfati regis Stephani, suffectus & in regem Hungariæ coronatus est Bela cœcus filius Almi, quem olim Colomannus penè ab utero matris infantulum, ut ei spes regni rescinderetur cœcauerat, quod tamen omnium prouisor Deus aliter disposuit, & eum regnare fecit. Filij ergo, iam dicti Stephani, unà cum Matre Iuditha, ad auum suum ducem Boleslaum in Poloniam uenerunt, supplicantes, ut eorum conditioni pupillari misertus, eos in regnum Hungariæ restitueret.

Boleslai in Vngaria uictoria.

Is uerò cum magna potentia suorum militum, prænominatos nepotes secum ducens, Hungariam potenter ingressus est, & in Scepusio occurrente ei Alberto, Marchione Austriæ, qui sororem Belæ in coniugem acceperat, cum copijs Germanorum, & regis Hungariæ duro commisso prælio, primos in acie contriuit, & reliquos in fugam conuertit, duxq; ipse Albertus Austriæ ad regem Belam refugit. Boleslao autem duce Poloniæ uersus Budam, cum filijs Stephani, & toto exercitu procedente, legati ex Polonia adueniunt, Sobieslaum ducem Bohemiæ oram Vvratislauieñ. cis Oderam deuastasse, & prædam in Bohemiam abegisse, nunciantes.

Sobieslaus Poloniam uastauit apud Oderam.

Re infecta & consilio suorū inductus, reuersus est Boleslaus cum exercitu in Poloniam, tutiùs propria defensare, quam aliena oppugnare ratus. Cōposito exercitu, in Bohemiam transire uoluit, sed nepotes eius, & hi qui cum ipsis erant Hungari, poposcerunt, & cum maxima instantia obtinuerūt, ut relictis nobilibus prouinciæ Vvratislauiensis ad opponendum Sobieslao & Bohemis, iterum Vngariam repeteret, & ingrederet, quod illo agente, & uersus Budā sine resistētia procedente plurimis Vngaris filijs Stephani indies adhærentibus: Belaq; rege in castrum Vissegrad confugiente, nuncij ex Polonia consequentes ipsum, exposuerunt nobiles prouinciæ. Vvratislauieñ. impetum Sobieslai non ferentes ex campo diffugisse, & Sobieslaum trecentas uillas cum monasterijs, ecclesijs & aliquot oppidis conflagrasse, copiosamq; prædam in Bohemiam deportasse.

Sobieslaus iterum Slesiā spoliauit.

Boleslaus Morauiam uastat.

Dux Boleslaus relicta Hungaria ad tuendum propria diuertit, & rectiori uia in Morauiā ueniens, singula quæq; obuia exussit & strauit, prędam ingentem hominum & pecorum in Poloniam deferendo. Refert nouissimus Chronicæ Hungarorum scriptor, regem Stephanum filium Colomanni filios legitimos nō habuisse, nec uxorem, sed pellices tenuisse, & idcirco carens hærede, post se regnaturum designauit Belam per suum parentem cæcatum, ad suscitandum stirpem regiam, filiam Vros de Seruia tradendo ei in uxorem.

Opinio Hungarici scriptoris.

Ob hoc quidam Polonorum historici aiunt, hunc Boleslaum ducum Poloniæ tradidisse filiā suam, ex Ruthena genitam, Colomanno altero filio Colomanni regis Hungariæ ad coronandum eum in regem Halicieñ. & non Stephano maiori natu regis Hungariæ, illiusq; Colomanni ducis Halicieñ. prolem iuuisse, ad assequendum regnum Hungariæ.

Boleslai in Bohemos expeditio.

Addidit insuper dux Boleslaus in anno sequenti aliam expeditionem in Bohemiā cū omniū suarū terrarum potentijs, & Ruthenorū auxilijs, ad ulciscendum in Sobieslao suas iniurias, qui uiolato iure hospitij commorationis in Polonia, & fauendo pactis cum Bela rege Hungariæ initis, Poloniam afflixit, & incipiens à finibus Poloniæ, usq; ad flumen Albeam uillas, uicos, & oppida exussit, homines captiuauit, pecora & suppellectilē abegit, Bohemis cū duce Sobieslao in certamen publicū prodire non audentibus, duntaxat longius ab exercitu uagantes Polonos in locis iniquis rapientibus, assumpta præda absq; quauis resistentia, dux Boleslaus cū suis in Poloniā reuersus est.

Præda ex Bohemia.

Sobieslaus Poloniam ingressus hostiliter.

Dimissisq; & abeuntib. in sua loca Polonis, Sobieslaus à tergo cum Bohemis & Morauis in orā Poloniæ propinquiorem Bohemiæ, irrupit, & illatis aliquibus damnis, properè in Bohemiam reuersus est. Reparanti Boleslao in anno sequenti nouum exercitū, aduenerūt legati Lotharij regis Romanorū, hortantes & postulantes, ut ad ipsum personaliter accederet, offerens se inter eum, & ducem Sobieslaum, æquam pacem compositurum, super quo adhibito consilio, dum ab omnibus fuisset approbatum, Lotharium regem Romanorum in Bamberg cum notabili comitiua accessit, ubi aderat dux Sobieslaus, tentauit ergo Lotharius cum suis principibus pacificare Boleslaum Poloniæ, & Sobieslaum Bohemiæ duces, ut in subsidiū acceptis gentibus ducis Bohemiæ progrederetur in Italiam, ad ordinandū res ecclesiæ turbatas, & accipiendum coronationem Romæ. Re uerò infecta utroq; duce suas iniurias plurimum perpen-

Boleslai cū Lothario in Bamberg conuentio.

Treugæ triennales.

perpendente, cœpit postulare Lotharius à duce Poloniæ quietem & pacem Bohemis per
triennium, ne subsidio Bohemorum frustraretur. Cui acquieuit & per triennium solidita-
tem pacis cum Bohemis seruare repromisit, & priusquam triennales treugæ inter duces
expirarent, per communes Barones Bohemiæ & Poloniæ, facta cōuentione in Cleczko,

Pax perpetua firmata.

in præsentia ducum Boleslai & Sobieslai, confecta est pax inter eos perpetua. Ex Italia au-
tem Lothario reuerso accessit eū Boleslaus Poloniæ dux, & iussus Homagia pendere ex
terris Pomeranorum & Rugianorum, tanquam ad imperium spectantibus. Respondit
terras proprias Polonorum, nunquam imperatori tributarias fore. Dimissus igitur ab im-
peratore in Poloniam rediјt in pace, uerum dum talia gessit cum Hungaris, Bohemis &
Imperatore. Principes Russiæ defectionem & rebellionem meditari cœperunt, quā prior

Ruthenorum defectio.

persuasit, & alijs Ruthenis proposuit. Iaropolkus Vvlodimirouicz, inquiens, quoniā tur-
pe esset totiens ad aliena bella obeunda Ruthenos trahi, & sub principe alterius ritus cum
dedecore & scandalo eorum detineri: Nunc ergo excutiendum est inquit iugum seruitu-
tis nostræ, non enim poterit Polonus tribus hostibus implicitus, Hungaris, Bohemis &
Ruthenis cum omnibus satis pugnare. Hac defectione ad Boleslaum perlata, dum in cō-
silio sciscitaretur, quid agendum foret, inter alios iussus dicere cōsilium Petrus Vvlosczo-
uicz, comes de Xansz, sic orsus est. Non potest compesci fluxus aquarum, nisi fons prius
extirpetur aut occludatur, nec frondes oriri prohibentur, nisi radice euulsa, sic neq; potest
Ruthenorum meditata defectio compesci, nisi is à quo processit Vvlodimiriæ princeps
opprimatur. Ipseq; suscepit hanc prouinciam prouidendam & principes Russiæ in fide
continendos. Vafro itaq; usus ingenio, accepto apparatu lugubri, cum paucis fidis comi-

Dolus Petri. Vulosczouicz.

tibus facti ignaris, ad ducem Vvlodimiriæ Iaropolkum peruenit, & causam sui aduentus,
tyrannidem Boleslai ducis Poloniæ, cum frequentibus iniurijs asseruit. Rogans ut ipsum
tanquam princeps æquissimus, comitate & humanitate decorus, iure hospitij exciperet
& confoueret. Gratus fuit Iaropolko aduentus Petri Vvlosczouicz, gratus & principi-
bus Russiæ, putabant enim destinatam rebellionem ex hoc tempore oportuno matura-
turos. Verumenimuerò Petrus obseruabat ducem Iaropolkum, & quodam tēpore cum
paucis prandentem, iubens suos arma corripere, hostem se protestatus, comprehendit,
eum prostrauit, atq; in uincula coniecit, celerrimoq; cursu in Poloniam detulit, & Boles-
lao tanquam munus optatum præsentauit, laudatus & multis possessionibus remunera-
tus, eò quòd unius hominis captiuatione omnes Ruthenos in fide continuit. Sed longè
aliter quàm sperauit prouenit, nam Vasilko genitorem suum Iaropolkum redimendo, ad
arbitrium Boleslai grande precium expendit & tribuit. Quendam quoq; Hungarum, pa-
ri uafricia atq; dolo subordinauit, & ad Boleslaum decipiendum misit. Is ne fraudator no-

Vicißitudo doli.

taretur, exulem se finxit, omnibus rebus exutum per Belam regem Hungariæ, quoniam
partem nepotum Boleslai fuisset secutus. Boleslaus primum fauore hominem dolosum
prosecutus, tandem Vislicẓam oppidum natura & aquis munitum, Nidę fluuij in modū
coronæ circumfusum ei gubernandum commisit. Ille nacto tempore oportuno cum Bo-
leslaus pro reformanda pace ad Lotharium regem Romanorum se reciperet, sub confisca-
tione bonorum, camerę ducali applicandorum, cunctis uicinis cum pignoribus & fortu-
nis eorum in Vislicẓam cōfluere pręcepit, quoniam ex certis literis accepisset duces Rus-
siæ rebellione publicata properè in Poloniam accelerare. Singuli ergo territi cum omni-
bus fortunis in Vislicẓam sese receperunt. Hungarus uerò dudum meditatus dolum, in-
timat duci Vvladimiriæ, ut cum multis gentibus ad Vislicẓam sexto Idus Februarij ueni-
ret, pro uoto suo populis & oppido potiturus. Anno ergo Domini, 1135. sexto Idus Fe-
bruarij, noctis tempore sub silentio apertis portis ciuitatis infidelis Hungarus Ruthenos
omnia debacchantes introduxit, senibus & impuberibus non parcentes, in omnem sexū,
omnemq; conditionem hominum in ore gladij sæuientes, ad ultimum omnem substantiā

Vislicia capta.

extirpantes, cum hominibus & pecoribus exusta ciuitate in Russiam abduxerunt. Hoc

Boleslai in Ruthenos uindicta.

tristi nuncio ad Boleslaum perlato, fremens & exagitatus, collectis ingenuis una cum a-
grestibus, ad interiora Russiæ penetrauit, ducesq; non reperiens (omnes siquidem in lon-
ginquas syluas & inuia Boleslaum tanquam fulmen metuentes ad delitescendum fuge-
rant) in plebem Ruthenam, & tecta innocua desæuiens, ad ulciscendum mortem & dam-
na suorum proruebat. Contritisq; omnibus, acceptis hominibus & spolijs in Poloniam
rediјt Russiæ principes pro desolatione suarum terrarū, dura & graui tristitia afflicti, con-
uentiones circa Vvladimiriam faciunt, & ultionem ex Boleslao sumendam concludunt,
persuadente tamen Iaropolko duce Kiouieñ. occultis dolis & non manifestis modis, cir-
cumue-

cumueniendum ac opprimendum ipsum statuūt, quoniam Polonorum potentiam aper-
to bello frangere nequirent. Eijciunt ergo & expellunt Hallicieñ. ducem Boleslai affi-
nem, quia consilia eorum Polonis proderet, qui ad Boleslaum secessit in Poloniam. Sub-
ordinat postea Iaropolkus Kiouieñ. primores Hallicieñ. ut apud Boleslaum reditum &
restitutionem sui ducis peterent, ut pro honestamento ipsius personalem reductionem ei
præberet. Adueniunt & Hungari uicini regioni Hallicieñ. Ruthenis similia referentes,
restitutioni ducis Hallicieñ. se auxiliaturos promittentes. Constituto itaque & præfinito
die, dux Boleslaus Halliciensem principem paruo exercitu reducebat, appropinquanti
autem Halliciæ, occurrens exercitus Hungarorum utrumq; ducem excepit, & in extre-
mam, posterioremq; partem abijt, deinde turmæ Hallicieñ. similem salutationē, & applau
sionem facientes, in terga exercitus Polonici, quæ Hungari iam occupauere diuerterunt.
Quo inspecto dux Boleslaus ad Vvseborium Palatinum Cracouieñ. principem militiæ
dixit. Suspicaris ne Vvsebori hostilitatem nobis parari, & à fronte alijs uenientibus, à ter-
go Hungaros & Hallicieñ. nos inuasuros, principijs obstandum est, nec eo sermonē com
plente, copiosissimus exercitus Barbarorum & Ruthenorum cum duce Iaropolko adue-
nit. Paucis igitur suis adhortatis ut se uiros meminerint, & animam potius honestè funde
rent, quam miserabilem seruitutem subirent, sic fatus cùm esset circumclusus hostibus in
aduenientes à fronte irruit, & contrita ala ei obuia, in alios insiluit, & magna cæde attri-
uit, fortunæq; confidens uictorem se euasurum sperabat, uerum quodam Palatino, cuius
nomē scriptores subticent, timore perculso, de pugna fugiente, pertracta est post eum ma-
gna pars exercitus Boleslai, ut certo certius posset uidere se uincendum, quàm uictorem,
non destitit tamen bellicosissimus princeps omniquaq; hostes prosternere, donec ab o-
mnibus, telis, lanceis, & gladijs impetitus, equo sub eo confosso & interfecto, pedes pu-
gnando, hostes reprimeret. Quo uiso quidam miles gregarius, de suo equo descendens,
eum duci Boleslao præstitit. Cape, inquit, illustrissime princeps hunc equum, & te melio-

Boleslai ex Ruthenis clades.

ri fortunę reserua, sicq; excessit & in Poloniam utcunq; mœrens regressus est. Miles quo-
que ille gregarius saluus rediјt, cui ob præstitum beneficium, plures possessiones, magi-
stratus, & dignitates Boleslaus tribuit. Palatino uerò profugo, misit colū, pensum, & pel-
liceam leporinam. In colo signans eum fœminam: in pellicea leporem & meticulosum:
In penso chordam & suspensionem ipsius. Palatinus acceptis donis & signatione eorum
intellecta, mœstissimus in nocte in Campanili proprij oratorij se suspendit. Thesauri re-
gni, pro redemptione captiuorum expositi sunt, non tamē omnes captiui redempti sunt,
plures eorum deficiente publico ærario uenūdati, in seruitute perpetua & fame uitā finie-
runt. Boleslaus uerò semper ingeminans accusabat fortunam quod eum dereliquisset, ac-
cusabat & fugam Palatini suspensi, nihil consolationis accipiens, nec ex animo mœrorem
ex conflictu perpessum dimittens, donec in ægritudinem lapsus est, & propè annum in le-
cto decubuit, sentiensq; se moriturū, diuisit regnū inter filios. Vvladislao int fratres senio-

Regni [illegible] in fili[illegible] lai.

ri ex Ruthena genito, legauit terras Cracouieñ. Siradieñ. Lancicieñ. Slesiam, Pomeraniā,
& primęuitatē principandi. Ex Adleyda uerò sorore Henrici imperatoris genitis, legauit:
Boleslao Crispo terras Mazouieñ. Dobrzineñ. Cuiauiens. & Culmeñ. Mieczslavvo se-
ni, à maturitate morū nuncupato, Gnezneñ. Posnanieñ. & Calissieñ. Henrico primo San
domirieñ. & Lublineñ. Kazimiro autē infantulo nihil appropriauit, hortatusq; ut ei por-
tionem ęquam assignaret. Respondit iamdudū assignasse, mirantibusq; astantibus dixit,
non intelligitis inter quatuor rotas currus, quintam sedem esse in medio. Sic & huic infan
tulo, intra quatuor Tetrarchas, mediam esse successionem. Suscepto autem uiatico diui-
nissimæ Eucharistiæ expirauit, anno Domini, 1139. ætatis quinquagesimo quarto, regni
uerò trigesimo sexto, sepultus in ecclesia Ploceñ. cum cineribus paternis. Fuit Boleslaus

Boleslai mors & laudes.

habitu corporis mediocris, colore fuscus, ad credendum facilis, faciliter ex credulitate ad
leuitatem & pericula incidens, uelut in profligatione Hallicieñ. Pluribusq; alijs euenti-
bus ei obtigit, fuit in teneris unguiculis laboris, inedię, & frigoris impatiens, robustus cor-
pore, ab adolescentia Martialibus deditissimus: nullus regum & principum Poloniæ usq;
in hanc diem bellicosior eo fuit. Nam quadraginta septem uicibus, publica acie, signisq;

Boleslai uictoriæ.

collatis pugnauit, totidemq; uictorijs potitus, triumphauit, præter in ultima Halliciensi
pugna, in qua fortuna pessum iuit, & eum deseruit tanquam alterum Hannibalem. De li-
beralitate ipsius monasterium Szeczechouieñ. ordinis sancti Benedicti, pluribus posses-

Monasterium Szeczechouiē se ditatum.

sionibus, in sui memoriam & mercedem sempiternam, post Szeczechonem magnificum
fundatorem dotauit.

CAPVT

CAPVT XVI. LIB. III.

RVthenorum duces Svvatopolk, Vvlodimir, Dauid, Olech, & Iaroslaus, facta conuentione cum ducibus Polovvczonum in Stachovv, pacem conficiunt, & ad maiorem firmitatem obsides ex utraq; parte inuicem dant, non diu tamen Polovvczi pacem seruabant. Inuadebant nanq; Russiam excursionibus, & prædis assiduis, ea propter Svvatopolk Kiouień. Dauid Svvatoslauicz, Dauid Vvseslauicz, Mscislaus nepos Hreorij, Vieczeslaus Iaropolczicz, & Iaropolk Vvlodimiriuicz, duces Russiæ uocando Dauid, & Olech Dauid comparente. Olech uerò ægritudinem simulante, anno Domini. M. centesimotertio, cum suis gentibus æstate nō exspectata in Schutenuenerunt, quos ut audiuere aduenisse Polovvczi, in maxima multitudine collecti sunt in superbissimo spiritu cum Ruthenis pugnaturi. Immisit autem Dominus terrorem Polovvczis, ut tam ipsi, quam equi eorum contristati tremerent, mœstiq; procederent. Ruthenis (preces Deo & eleemosynas ecclesijs porrigentibus) lætis animis, & æquis eorum hinnientibus cum spe contra Polovvczos gradientibus, quos ut uiderūt Polovvczi, perculsi terrore terga uerterunt. Ruthenis eos cædentibus atq; persequentibus, uiginti duces Polovvczonum eo prælio sunt occisi, scilicet Russoba, Kocza, Harslonopa, Kilthanopa, Kumana, Azupa, Kurthaka, Czenyerepa, Surbor, & alij plures, multa millia cæsa sunt, multaq; capta, castra direpta sunt, aurum, gemmæ, pecora, Cameli, & captiui in Russiam deducti sunt. In illa die amplam salutem per contritionem inimicorum suorum Deus Ruthenis tribuit. Eodem tamen anno Pruteni & Lithuani terras Russiæ uastarunt, Polovvczi cladem suam ulcisci uolentes, clam in eam oram Russiæ, quæ Zarzeczko appellatur insiluerunt. Svvatopolk uerò, dux Kiouień. suum exercitum, ei Ioannem & Iuankonem Zacharzycz & Kosorina præficiens, misit aduersus eos, quos apud Danubium consequentes spolia excusserunt. Cum Polovvczis tamen in dimicationem non uenerunt. Adhuc autem spirantes minas, magisq; ulturi clades suas Polovvczy, in magna multitudine in Russiam cum Bonyak uenerunt, Sarnkan & alijs principibus, statiua circa Lubnya locantes. Svvatopolk uerò Kiouień. Vvlodimir, Olech, Svvatoslaus, Mscislaus, Vyeczlaus, & Iaropolk, duces Russiæ cum suis gentibus, transito flumine Sula anno Domini 1107. duodecima Augusti, in Polovvczos irruerunt improuisos. Qui grandi timore perculsi, non potuerunt in ordines ire, sed alij pedestres, alij raptim conscensis equis, in proximas diffugerunt syluas: Ruthenis eos usque ad Chorela persequentibus, & quàm plures occidentibus, occisus est dux Tasza, germanus ducis Bonyak cum alijs. Rutheni potiti castris, & omni suppellectili eorum, redierunt cum gloria & magno gaudio in sedes suas. Nec his contenti duces Russiæ, instaurant exercitum & qui ægrè inuasionem Polovvczonum propulsabant, iamiam ultro bella eis inferre festinabant. Educunt itaque copias equestres & pedestres, secunda Dominica quadragesimæ, superatoq; flumine Sula, ueniunt in Chorela: Ex inde ordinatis curribus & aciebus procedebant per flumen Oltha & Vorzskla, usque ad flumen Don qui est Tanais, illic arma induentes, & signa militaria extendentes, composito agmine incedebant ad castrum Rukanye, ubi refecti piscibus & uino, ad aliud castrum Szuuorovv pertingunt, quod exurunt, & Polovvczos ad tuendum sua paratos excipiunt, adhortantesq; se inuicem Rutheni, & mori deuouentes potius quàm fugere, acies Polovvczonum fuderunt, reliquos disperserunt. Post paucos dies, nouo & fortiori exercitu Polovvczonum adueniente, ex pluribus legionibus aucto, pari fortuna profligatus est per Ruthenos. Et per quatuor dies persequentes ipsos receptis castris, uxoribus, paruulis, camelis, equis, pecoribus, aliaq; suppellectili eorum, in Russiam reuersi sunt cum maxima lætitia, à processionibus suorum honorati atque excepti. Post hoc in breui uidelicet anno Domini 1112. sedecimo die Aprilis, mortuus est Svvatopolk dux Kiouień. socer Boleslai Crziuousti, tumulatus in Ecclesia sancti Michaelis in Kiovv, quam construxerat, & uertice deaurato decorauerat. In locum eius suffectus est Vvladimirus Germanus eiusdem Svvatopolkonis. Orta autem seditione militum in Kiovv, curia Putatæ Palatini Kiouień. dirupta, & Iudæi in Kiovv commorantes spoliati sunt. Celeriter ergo duce Vvladimiro per nuncios accersito & suscepto, militum insultus conquieuit. Iaroslaus autem filius Svvatopolkonis Kiouień. cuius germanam Sbislauam, Boleslaus dux Poloniæ habuit in uxorem, possedit Vvladimirień. ducatum. Perrexitq; contra Iatzvvingos, quoniam frequentibus excursionibus terras Russiæ deprædabant, & prælio inito eos uicit, partéque regionis eorum uastata, abscessit. Dictum

Ruthenorum uictoria.

Ruthenorum uictoria.

Ruthenorum duplex uictoria.

Swatopolci mors.

Iatzwingi uicti.

Dictum autem est in præcedentibus Iaczwingos fuisse idolatras, conformes Lithuanis, & Prutenis, in linguagio non parùm cum eis dissonos, quorum metropolis, & arx fuit Drohiczin usq; in hodiernum diem permanens, deinceps Vlodimir princeps Kiouiens. habens suspectum Iaroslaum ducem Vlodimirien. ne eum de ducatu Kiouiens. expelleret, ipsum in Vladimiria cū auxilio ducum Dauid Vasilkonis Roscislai, Volodorouicz, & filiorum Olech obsedit. Iaroslaus nihil sibi conscius è castro inermis descendit, & uerbis modestis reconciliauit, & sibi Vlodimirum Kiouień. placauit: precando ne falsis assentatorum suggestionibus, quibus plena est domus potentū, credat. Continuò ergo Vlodimirus oblidionem soluit, & in Kiow reuersus est: scripsitq; denuò literas præfato, duci Iaroslao, quòd machinaretur eum exturbare de sede Kiouień. aut morte necare, eapropter ipsum ad se in Kiow accersit. Qui præcauentibus eum Vladimiri militibus de periculo uenire negauit, persuasusqûe uafra suorum militum consilio, commendato castro Vladimirień. suis militibus cum uxore, filijs, & omni supellectili in Poloniam ad ducem Boleslaum diuertit, & quadriennio per ipsum benignè fotus est, donec cum duce Colomanno filio Regis Hungariæ reduceret. Castrum autem Vladimirień. post discessum Iaroslai deditum est Vladimiro duci Kiouień. in quod filium suum Romanum transmisit, quo celeriter obeunte, alterum filium Andream ad regendū Vladimiriam surrogauit. De recuperatione aūt castri Vladimirień. & interitu huius Iaroslai sub oppugnatione Kiow, patuit in actis Boleslai ducis Poloniæ. Vladimirus uerò dux Kiouień. Iaroslai patruus, anno Christi millesimo, centesimo, uigesimo sexto, decima Maij mortem obijt, sepultus in Ecclesia diuæ Sophiæ, cum paternis cineribus apud Kiouiam: cui successit in sedem Kiouień. Mscislaus senior filius. Iaropolk uerò alter frater in Pereaslow ducatum possedit. Audientes Polowczi mortuum fore Vlodimirum ducem Kiouień. irruperunt in Russiam. Iaropolk uerò Pereaslauień. dux, non expectato auxilio fratrum, eos conflixit, & superauit, multosqûe in aquis suffocauit. Hæc in Russia ad partem Orientalem acta sunt: ad Occasum uerò filij Volodori, olim ducis Premislień. Vlodomir, & Roscislaus in dissensionem uersi, aliena comportarunt auxilia, Roscislaus Ruthenorū uidelicet Mscislai Kiouiens. Gregorij ac Iuan Vasilkouicz. Vlodimir uerò Hungarorum, factoqûe tractatu de pace per Barones apud Scirzecz, nec pace confecta Vlodimir in Hungariam perrexit cum uxore, filijs & tota familia, auxilia adducturus. Roscislaus autem oppugnauit castrū ipsius Swimigrod, quo non expugnato (reliquerat enim in eo Vlodimir tria millia armatorum castrum benè tutantium) discessit, aliquot militibus de suis desideratis, & occisis. Repetita autem oppugnatione, denuò obsedit castrum Swimigrod, sed strage frequenti accepta ab excurrentibus de castro, ab obsidione discessit. Mortuo Mscislao duce Kiouiens. anno Domini millesimo, centesimo, uigesimo nono, surrogatus est pro eo Iaropolkus frater suus dux Pereaslauien. obsidioneqûe lacessitus dedit duci Andreæ Pereaslaw. Isaslao autem Swantoslauicz Vladimiriam, exurentibusqûe filijs Olh cum auxilijs Polowczonum oppida, & uillas circa flumen Sula: tandem in Pereaslaw Vlecza, & Szupon, præfatus Iaropolkus dux Kiouień. cum filijs fratris Vladimiri egressus eos uicit, & filij Olh cum Polowzis fugierunt. Ruthenis eos longè persequentibus, ipsis autem in locum certaminis redeuntibus, inuasi, & cæsi sunt, per Olhouiczos, captiuatusqûe est Iaropolkus Kiouiensis, & nepos eius Vasilko cum pluribus Boyarijs. Sed dux Iaropolkus captiuitatem euadens, fugit in Kiow, quem cum Olhouiczi obsidione cinxissent, habens copiam bellatorum resistere noluit, sed æquis conditionibus cum ipsis composuit.

Iaczwingi qui populi fuerint

Vlodimiri mors.

Iaropolci uictoria.

Mscislai mors.

CAPVT XVII. LIB. III.

MOerore, nimioq; dolore Boleslao (in Russia bello haud prosperè gesto) tabefacto, & mortuo, regnicolæ Poloniæ, circa Cracouiam conuenerunt, anno Domini 1140. & principibus præfati Boleslai filijs iuxta patris testamentalem præsignationem regnum Poloniæ diuiserunt: Vladislaumqûe, eo quòd natu maior esset, Monarcham, & primæuum ducem, cui cæteri omnes subessent, decreuerunt, atque elegerunt. Non contentus autem Vladislaus sorte sua, cœpit impulsu auaritię ducatus fratrum expetere: incitatus à coniuge sua Christina, animum ipsius affligente, & quotidie perurgente, ut ni esset semiuir, non pateretur sortem regni possideri à fratribus. Cùm Vladislaus tanquam patris successor totam hæreditatem paternam, pro integritate, & decore Reipubl. deberet usurpare, turpis siquidem esset peritura regni mutilatio, & diuisio, turpis, & pluralitas principum. Adijciebat non competere filiæ Imperatoris, habere maritum, semiquartam partem, regni tenentem, nec ad huiusmodi truncatam, & tenuem possessionem, uerùm ad totius regni successionem fuisse

Mulieris periculosum consilium.

F despon-

deſponſatam, aliter plurimos locupletiores coniuges ex parentibus conſecutam fuiſſe.
Vladiſlaus igitur Chriſtinæ ſuæ coniugis inſultationibus, & aſsiduis exagitatus ſugge-
ſtionibus,animum, quo ſuos fratres exueret, poſſeſsionibus aſſumpſit: mandauitq; tan-
quam Monarcha omnibus contributionem,& exactionem in regno Poloniæ ei ſoluere,
& ſubiectis fratrum ab eorum obedientia ſecedere, nec aliquis reſiſtebat, duntaxat Vſe-
borius Palatinus,& militiæ Princeps, qui tutando pupillos, fortuna aliquotiens tentata
Vuladiſlai gentes conflixit. Et Petrus Comes magnus de Skrzin,ſæpenumerò honeſtis
abducens perſuaſionibus Vladiſlaum, ne in propria uiſcera ageret, neq; fratres ſuos ex-
hæreditaret, propter quod Vladiſlaus præcedentem indignationem in Petrum reſum-
pſit.Fuit autem indignatio ex ioco de coniugibus exorta,huiuſcemodi,uenationi inten-
tis,Principe Vladiſlao, & Petro Comite de Skrzin, longeq; in abdita nemora feram in-
ſequentibus, contigit in nuda humo pernoctare. Et quia mutatione loci, & ſtramento-
rum,uentriſquè rugitu ex inedia,& ſiti præcedentis diei,ſomnus eis non acceſsit: locans
dux Vladiſlaus,inquit,mollius,Petre,hac nocte tua coniunx cum Abbate Strelneñ.qui-
eſcit,quàm nos. Erat autem uxor Petri Comitis Maria, conſanguinea matris ducis Vla-
diſlai.Petrus autem Comes pro deductione confabulationis aliud ſimile adiecit reſpon-
ſum. Quid ſcis,illuſtriſsime Princeps, ſi tua coniunx non molliùs cubat cum Dobyeſz:
(erat autem Dobyſz miles à Chriſtina amatus, eiquè in tantum & aſsiduus, & familia-

Ex ioco indignatio.

riſsimus, ut pudicitia Chriſtinæ à pleriſq; propter frequentionem Dobyeſz carperetur)
Mox ira concitus dux Vladiſlaus, eum in corde furorem ſuppreſſum occultauit, re-
uerſusquè ad uxorem, tum ex mœrore, tum ex interrogatione Chriſtinæ iocoſum ſer-
monem Petri Comitis reuelauit.Excanduit fœmina, ſuamquè tuendo famam, aſsiduè
inſtitit, ut de Petro Comite uindicta ſumeretur. Expugnatus Vladiſlaus commiſit mi-
liti Dobyeſz (quoniam is contumeliam pati uideretur) tanquam huic facinori idoneo,
ut Petrum Comitē occultè ad pœnam raperet: uiſa itaq; opportunitate, quòd filiam ſuam
Petrus tradebat in matrimonium laxæ duci Zerbiæ in Vratiſlauia, & haſtarum ludos,
præmio propoſito, uictoribus promiſerat, tanquam ad ludum haſtarum cum frequenti-

Facinus peßimum.

bus complicibus Dobyeſz ſuperuenit,& raptum Petrum duci Vladiſlao obtulit uinctū,
qui inſtante truculenta,& implacabili muliere, lingua exciſa, & oculis effoſsis, uiſu priua-
tus eſt. Aiunt tamen hiſtorici Polonorum, toto quinquennio, quo ſuperuixit præfatus Pe-

Mira loquutio

trus, miraculoſè, & loquelam, & uiſum rehabuiſſe. Mortuo Petro relatus eſt in Vratiſla-
uiam, & in medio chori monaſterij ſancti Vincentij extra muros Vratiſlauieñ. ordinis
Præmonſtrateñ. quod ipſe dum uiueret, ſumptuoſè fundauerat, & ædificauerat, tumula-

Petrus Deſkrin mortuus.

tus. Poſtea coniunx eius, adiecta eſt cineribus ipſius, de quibus huiuſmodi rythmi ad tu-
mulum dictati uidentur:

Hic ſitus eſt Petrus, Maria coniuge fretus,
Marmore ſplendente, patre Gwilhelmo peragente.

Is Petrus(ut fertur)ſalutari ſatisfactione ſibi Romæ à pœnitentiario iniuncta: Eccleſias
magnificè cōſtructas, ac ſumptuoſè erectas, in regno Poloniæ ex pecunia olim regis Da-
ciæ, auxit plurimùm, è quibus nonnullæ ſub his noſtris tempeſtatibus conſpectui appa-
rent, atq; cernuntur: quædam uerò ædificiorum ſtructura pro temporū curriculo immu-
tatæ. E quarum numero ſunt hæ Cracouiæ ad ſanctum Iohannem, & S. Andream, extra
mœnia item Cracouiana in Zwierzyniecz ad ſanctum Saluatorem. In Kazimiria ad ſan-
ctum Laurentium, in Vratiſlauia ad ſanctum Vincentium, & ad ſanctam Mariam in are-
na cum earum abbatijs. Idem ad S. Michaëlem, & ad S. Martinum in prædicta Vratiſ.
in Strzelno, in Chelino, in Lancicia, in Clobuczko in utraq; Skrzin in Zarnow, in Pay-
azno, in Ruda, in antiqua Syewior, in Chelnycze, in Vuierczyczow, in Kigye, in Tyni-
ecz, in Clewyſzka, in Opatow, in Pkanow, in Koſczelecz Vladiſlauieñ. diocœſis, in Ka-
lyſch ad ſanctum Laurentium, in Cziruuienſko earum Abbatijs, ad ſanctum Suuiradū,
in Kamzimierz maioris Poloniæ ad quinq; fratres, in Mſtouu ad ſanctum Petrum, in an-
tiqua Konin, in Niſa, in Kothlouu, in Numbork ſanctimonialium prædicatorum, in Ra-
bino, in Cziruuoni Roſzczol, in Labyn duæ, conuentualis, & parochialis in Thulcze,
in Lezouu. Ante Krobya ſancti Aegidij in cœmiterio, autem parochialis Eccleſiæ in Ko-
nin ſaxeam collocauit columnam, in qua ſequentia metra per ſtatuarium ſculpere iuſsit.

Eccleſiæ extructæ per eundē ad S. Ioannē. S. Andream. In Zwyerzyniecz. Saluatorem. S. Laurentiū. In Kazimiria. Alia multa tēpla extruxit.

De Kaliſch hîc medium in Cruſzuicze fore punctum:
Indicat iſta uiæ formula iuſticiæ:
Quam fieri fecit Petrus Comes Palatinus.

Gubernauit ſiquidē prouincias Kaliſsieñ. & Cruſſuuicieñ. ex Boleſlai Crzyuouſti dono-
tione. Et dum ex una in aliam crebriter pergeret, mediam illius itineris, & diſtantiæ inter-
capedinem in Konin fore, experientia didicit. Sed redeundum eſt ad Vladiſlaum. Muti-
lato

lato Petro Comite, Vuladiſlaus dux ſuos fratres è regno exterminare cœpit. Collecto ſi-
quidem ex omnibus dominijs proprio exercitu, accerſiuit, & auxiliaria ſubſidia Ruſsiæ
ducum, Vuſewoldi ducis Kiouienſis, qui ſibi Swantoſlaum ſuum filium unà cū ſuis gen-
tibus miſit: inſuper Iſaſlai Dauidowicz ducis, Vſewoldimiri Hallicienſis. Depulit itaque
Henricum de Sandomirienſi, & Boleſlaum Criſpum de Plocenſ. caſtris. Quibus ſeſe in
caſtrum Poſnanienſe ad Meczlaum ſenem eorum germanum recipientibus, illicò eos
inſequuutus uallauit, ſepibusq; & turribus circumdedit, tormētis, arietibusq; quatiens,
& multo alio apparatu bellico inſultans expugnabat. Rutheni autem Barbarica imma-
nitate conciti, cædes hominum paſsim faciebant, prædas multiplicabant, uirgines, & ma
tronas ingenuas deflorabant, atq; proſtituebant. His itaque probris, Reuerendus pater
Iacobus, metropolitanæ Gneznenſis Eccleſiæ Archipræſul laceſsitus, quadriga uectus,
quia grandæuus, & ſenex habitu archiepiſcopali indutus, ſuaq; tiara, ſeu infula ornatus,
in Vuladiſlai ducis tabernaculum ingreſſus eſt: atq; è ſella, principi Vuladiſlao, ne frater-
nas poſſeſsiones raperet, perſuadebat, ne quoque genitoris teſtamentum uiolaret, ac fra-
trum curatorem, pupillorumq; tutatorem ſeſe gereret: Barbaros Ruthenos compeſce-
ret, abominaliaq; per exercitum patrata, & patrāda reſcinderet. Vuladiſlaus autem huic

Vuladiſlai in fratres ſæuitia

prudenti perſuaſioni, & catholicæ correctioni nullo pacto acquieſcere uoluit: idcirco Ia-
cobus Gneznenſis Archiepiſcopus, uir iam ſenio confectus, è ſella, cui inſidebat, ſeſe eri-
gens, inquit: Auctoritate omnipotentis Dei, cuius ego miniſter indignus officium gero,
te monitum, & rebellem excómmunico, Pharaonicaq; obſtinatione induratum ana-
thematizo, ac ueluti incorrigibilem diuinæ ultioni, te puniendum reſeruo. His effatis,

Vuladiſlaus excōmunicatur.

quadriga uectus tabernaculum exibat. Vector autem in uehendi officio incautus exi-
ſtens, ultimo axe, ſtatuam papilionis euertit, ita ut papilio totaliter in terram deciderit, in
futuri mali præſagium. Vuladiſlaus autem dux in hiſce omnibus, ſuas animi paſsiones
contriuit, nec Archiepiſcopo, & aurigæ eius quopiam maledixit. Cumq; Boleſlaus, Hen
ricus, & Mieczlaus germani, fame & fratris tyrannide obſeſsi angariarentur, nec irruptio
nibus in hoſtes ex caſtro factis, aliqua ex parte releuarentur, ultima deſperatione acti, ſe
complectentes mutuò cum ſuis armatis, quibus caſtrum munierant, quamprimùm for-
tunam experiri ſtatuerunt, & aduerſo pectore, ex uulnere potiùs, quàm fame mori iudi-
cabant. Quadam igitur die, hoſtes eos obſidentes, ſparſos hincinde conſiderabant, alios
commeſſationi deditos, alios uoluptatibus, & ludis, cæteriſq; iocis aulicis intentos, alios
poſt crapulam ſomno grauatos, & ſopitos, inermes ac inordinatos. Temporis opportu-
nitate freti, extenſo de cacumine turris ſigno rubeo, in hoſtem cum peritiſsimis ſuis mili-
tibus, & reliquis infirmioris etiam ætatis ordinibus, cum ualido clamore irruperunt. Et
iniecto igne, tabernacula culmis, & ſtraminibus tecta, cōflagrarunt, proptereq; uerſus du-
cem Vuladiſlaum accelerantes, quoſque occurrentes inermes trucidarunt, & trementes
in omnem partem diſperſos conflixerunt. Dux uerò Vuladiſlaus diffugientes inſequu-

Vuladiſlaus ab obſidione pulſus.

tus, cum paucis, equorum permutatione adhibita, fugit, & mœrens Cracouiam uenit.
Duces uerò Ruſsiæ Swantoſlaus, Iſoslaus, & Vueſouoldimirus eorum fortunis priuati,
per Cracouiam Ruſsiam petunt. Duces uerò, utpote Boleſlaus Criſpus, Henricus & ſe-
nex Meczlaus ex manubijs utriuſque exercitus, tum Polonici, tum Ruthenici ditati, plu
res ex forenſibus milites armauerunt, proprioſq; omnes aſciuerunt, & Vuladiſlaum in-
ſequentes Cracouiam peruenerunt. Ipſe uerò eis non exſpectatis in Germaniam ad Con
radum Romanorum regem fugit. Boleſlaus uerò Criſpus, Henricus primus, & Miecz-
laus ſenex germani, Cracouiam ingreſsi arce potiti ſunt, uictoriaq; modeſti uſi, non e-
nim ſæuierunt aduerſus Chriſtinam glotem ſuam, nec filios ipſius. Ne autem quidpiam

Vuladiſlai fuga in Almanniam.

ſiniſtri, & deterioris, aliqua occaſione oblata nonnunquā in eam attentaretur, perſuaſa in
Germaniā cum filijs, Boleſlao alto, Mieczlauo, & Conrado loripede diſceſsit, ac in Cōra
di Rom. Regis curia Vuladiſlao marito ſuo ſeſe applicuit. Ecce qui alienos potētatus ar-
dētiùs expetijt, iuſtè proprios amiſit. Ecce ſuperba Chriſtina leuiros ſuos peroſa, & exitiū
eorū anhelans, atq; procurās, abſq; leuirorū machinatione humiliata, abijt, dominiorum
ſpe fruſtrata. Hæc eſt illa Chriſtina, quæ omnes Polonos habuit faſtidio, conſortia eorū,
habitum & mores dedignans, eos incultos, & fœtidos aſſerens, non ipſos ad officia, nec
menſæ admittēs ſeruitia ſolis Germanis contenta, ipſiſq; omnia diſtribuens ofifcia. Hæc
Chriſtina ruſticos incitabat, & pro ſua induſtria alliciebat, ut pro celebrioribus anni fe-
ſtiuitatibus ad uberiorem regiæ menſæ apparatum offerrent, gallos, anſeres, porcos, fru-
mentum, auenam, & cætera eſculentorum, & poculentorum genera, quibus ſecundùm
locorum qualitatem ex aëris temperamento gubernatam regnicolæ abundabant. Hoc
(ut præſumitur) faciens, nimia habendi auiditate, uel ſua illiberalitate, quæ ſingula uolu-
ptatibus, & luxuriei erant ſubſeruientia. Quum autē ſemel ab eis quicquā oblatum erat,

quotannis & perpetuò ad fiſcum ut darent, inſcriptione ratificabat. Contumaces uerò, & negligentes uerbere, aut carcere percellebat: ideoq; ex Polonia odioſa diſceſsit.

CAPVT XVIII. LIB. III.

Monaſterij Andrzeouu fundatio.

CAſualia, & incidentia hoc perpenduntur capite. Monaſterium enim Andrzeouienſe, Cracouienſis diocœſis, ordinis Ciſtercienſis, Ioannes alias Ianick Vratislauienſis Epiſcopus primùm fundauit. Expoſt uerò Gneznenſis Archiepiſcopus, cum Clemente, de domo Griphonum ſuo germano, in prædio ſuo Brzeſnycza, anno Dñi 1140. eidem monaſterio oppidum Andrzeow, cũ prædio Brzeſnicza, & ſeptẽ uillis, Potock ſcilicet, Lyſzakow, Rakoſzino, Rakowo, Lanczno, Tarſzawa, Chorzowa pro dote aſsignarunt, nec quidpiam iuris ſibi in eiſdem reſeruarunt, excepto tributo ſibi, & eorum ſucceſſoribus ex oppido Andrzeouu præſtando, corda occiſorum pecorum uidelicet, & de ſingulis halecum uaſis in præfato oppido uendendis, aliquot haleca, quod Andrzeowienſes Abbates expoſt ab eorum nepotibus redimerunt. Fratres autem in prædictũ monaſterium introducti ex Morimundo, monaſterio in Burgundia ſito, accerſiti ſunt, ob hoc monaſterium Andrzeouuienſe à pleriſque minor Morimundus uocitatur.

Minor Morimundus.

Sobieslaus Bohemus dux Sleſiam uaſtat, moriturq;.

Eodem anno Sobieslaus dux Bohemiæ, ſciens Boleslaum Krzyuouſti uita functum Sleſiã uaſtauit, principibus Poloniæ quadrifariam diuiſis, nequidquam tamen repugnantibus, & eam ſibi totam appropriare cupiens, uicum Koſczan undique paludibus ſeptum, inſtanter munire cœpit, præſidium eidem imponere uolens, ſed acutis correptus febribus, in Pragãq; delatus, diem obijt 16 Calendas Martij, in Viſſegradenſi Eccleſia ſepultus. Item anno Domini 1105 Myeſzko, ſiue Myeczlaus ſenex, dux maioris Poloniæ, poſt obtentam cum fratribus uictoriam de Vuladislao eorum fratre, duo monaſteria Ciſtercienſis ordinis fundauit: unum in Landa ducali uilla, ſupra fluenta Vuarthæ, & aliud in Pagrouuiecz, dotauitq; ea uillis, prædijs, & amplis introitibus: introduxitq; in eam fratres ex monaſterio Vetus mons dicto, tribus milliaribus à Colonia Agrippina diſtante, & priuilegiauit, ut Colonienſes duntaxat in præfatis monaſterijs ſuſciperentur, & fouerentur, nonq; alterius nationis homines. Quod eum feciſſe conſtat ob honorem à Colonienſibus in uiſitatione Eccleſiarum Aquiſgrani, & Colonienſi ſibi exhibitum. Iaropolcus Vulodimirouicz Kiouienſis dux moritur decima die Februarij, anno Chriſti 1140. & in Eccleſia ſancti Andreæ ſepelitur. Et licet Vyeczislaus frater ſuus Kiouienſem ſedem accepiſſet, Vuſeuoldo Olhouuicz attamen in Kiouu cum ſua militia ueniente, ne ſecum dimicare cogeretur per medium metropoliti pacificatur, & de Kiouu exceſsit, & Thurouu acceptauit. Vuſeuoldus autem principatum Kiouienſem in pace poſſedit.

Monaſterium Landa fundatur.

Colonienſes ſoli ſuſcipiũtur.

Iaropolci mors.

CAPVT XIX. LIB. III.

ANno Domini quadrageſimo ſexto, ſupra milleſimum, centeſimum, pulſo duce Vuladislao, pulſaque Chriſtina eius coniuge, unà cum filijs, Boleslaus Criſpus, fratrum conſenſu, prælatorum, Baronum, regni Poloniȩ Monarchiam ſortitus eſt, ſuamq; hæreditatem terras Mazouiæ, & Cuyauiæ tenuit. Terra uerò Cracouienſis, tum propter Monarchiam, tum propter curam Kazimiri germani infantuli ſibi adiecta eſt. Is Boleslaus fratres magna affectione coluit, modeſtiam, liberalitatemq; in omnes exercuit, exindeq; cuncti allecti, ſumma deuotione iuſsiones ipſius obibant, en quanta uirtutum efficacia, tyrannidi contraria. Conradus autem Romanorum rex, precibus Vuladislai ducis, atq; Chriſtinæ conſortis ſuæ inductus, legatione miſſa, popoſcit, ut Boleslaus Criſpus unà cum fratribus, duci Vuladislao portionem eum contingentem redderet. Dumq; Conradus, anno Chriſti 1147 pro ſubſidio terræ Sanctæ ferendo, iret per Poloniam cum frequentiſsima ſuorum principum, & militum multitudine, & Boleslaus Criſpus cum germanis Myeczlao, & Henrico, in metis ei perſonaliter occurrentes cum magna ueneratione, præfatum Romanorum Regem, & ipſius exercitũ per Poloniam conducentes, omnes ſumptus, & expenſas liberaliter tribuerunt pontes, & peſſagia refecerunt, ad extremumq;, Conſtantinopolim uerſus deduxerunt. Inſtabat ſæpiùs pro Vuladislao, ut in Poloniam reaſſumeretur. Boleslaus autem tam frequentibus Imperatoris inſtantijs uictus, ſe non abnuere reſpondit, dum Imperator è terra Sancta rediret. Pluribus itaq; militibus perditis, ex calce farinæ, & panibus per Græcos, & Turcos admixta, reuerſus tandem poſt medium annum Conradus, per Vuladislaumq; ſollicitatus, per ſuos Oratores adhortatus eſt, ut Boleslaus ſuæ promiſsionis memor Vuladislaũ in principatus, ad eum ſpectantes recollectos reacceptaret. Boleslaus uerò Conradum certiorem reddidit, fratris Vuladislai reaſſumptionem non abnuere, dummodò regni

Conradus Romanorum rex per Poloniã in terrã ſanctam.

Græcorum, & Turcorum in Cõradum peſſimũ facinus.

Pro Vuladislao Con. in Polo. expeditio.

ſciſsio, nouaq; bella exinde non orirentur, quod non euenire haud eſſe ueriſimile affirmabat. Eo reſponſo Conradus Romanorum rex furore concitus, cum omnibus Germaniȩ ducibus, & Vuladislao duce Bohemiæ Poloniam ingreſſus eſt, & tranſmeato flumine Odra, eam demoliebat, & uaſtabat. Boleslaus uerò cum ſuis fratribus, & tota regni Poloniæ militia, uidens ſe imparem tantæ multitudini exercitus Imperatoris, id quod ſibi foret expediens rectè diſcutiendo, cum Imperatore decertare noluit, ſed ex patris cõſuetudine diuiſo exercitu, ex locis inſidioſis, & iniquis Cæſareum exercitum laceſsiuit, pabulantes rapiendo, longiusq; ab exercitu exeuntes occidendo: obtentaq; ſecuritate, ut magis ingenio, quàm acie confligeret, papilionem Cæſaris ingreſſus, ſe, ſuoſq; germanos ei ſtrictiori affinitate iunctos, iuſtioremq; habere cauſam, quàm Vuladislaum, nec unquam Vuladislao nocuiſſe expoſuit, ſed rogantibus oppreſsis fratribus, dum eis miſereri noluit, ſuo crudeli facinore in exilium abijt. Exorabilem ſe præberet Imperator, è Poloniaq; recederet, poſt receſſum ipſius Vuladislaum quandoq; reaſſumendum nõ cunctaretur. Et quia Boleslaus Criſpus liberalis fuerat, principes Germaniæ, ut eorum perſuaſione Cõradus diſcederet, quod & fecit, plurimis deuicit muneribus: ſic Boleslaus ſua prudentia Conradũ Imperatorẽ è Polonia abduxit, Vuladislaus promiſsis Boleslai ludificatus, acceptis ab Imperatore militum ſubſidijs, & Sleſiæ applicans, nec gratiam fratrum reperiens, duo ædificauit caſtra Nyemcze, & Grerdis, ex quibus ſpolia, & incurſiones agere cœpit. Boleslaus autem cum fratribus, & ſuis protunc habitis militibus caſtra occupauit. Vuladislao uerò pro auxilio ad Conradum redeunte, quod antequam per eum adductũ eſſet, obſeſsi milites ex pacto cum principibus inito, ne quid hoſtile paterẽtur, in Germaniam abierunt, Conradusq; Romanorum rex, quoniam à tempore Hieroſolymitani peſſagij indies languidior fieret, ex ipſo languore uitam finiuit, in Haynbergk ciuitate imperiali ſepultus, duxq; Vuladislaus ſpe fruſtratus permanſit. Boleslaus autem Criſpus à cęſarie, qua naturaliter adornatus fuerat, Criſpus cognominatus, animaduertens ſolium ſuæ Monarchiȩ pacatum, accepit in conſortem Anaſtaſiam Vuſeuoldimiri ducis Halicienſis filiam, & circa Cracouiam nuptias ſolenniter peregit. Cuius exemplum ſequutus Myeſzko ſenior, dux maioris Poloniæ, & Pomeraniæ Eudoxam altam Vuſeuoldimiri Ruſsiæ ducis filiam in uxorem accepit, ex moreq; circa Poſnaniam nuptias celebrauit, qua breui ſuperuiuente, filiam Belæ cæci regis Hungariæ mortui, & ſororẽ Geiſzȩ tunc regnantis regis Hungariæ, Getrudim nomine, accepit in conſortem. Henricus uerò eorum germanus dux Sandomirienſis, & Lublinenſis, refutatis nuptijs, quoniam cœlibem uitam elegerat, cũ uoluntariorum militum delectu, in pulchro apparatu, ad tuendam terram Sanctam (quoniam illa tempeſtate à rebus Chriſtianis ipſius querebatur recuperatio) profectus eſt. In profectionis articulo, Eccleſiam parochialem in uilla Zagoſcz ad fluuium Nida cum bona dote fundando, & terras Sandomirienſ. ac Lublinenſ. Boleslao Criſpo ad gubernandum commendando, poſtq; unius anni lapſum, ſoſpes in patriam redijt, militibus ſuis nonnullis, morte & periculis abſumptis. Ducibus Poloniæ aliquot annis tranquillè, & ſine bellis uitam agentibus, aduenêrè legati Imperatoris Friderici Barbaruſſæ ex Herbipoli, requirentes prædictos duces Poloniæ, & Vuladislao apud Imperatorem exulanti redderent hæreditatem, & ut quingentas marcas argenti ſingulis annis ad ærarium Cæſaris inferrent. Reſpondit dux Boleslaus cum ſuis germanis, ex reſtitutione fratris, bellum ciuile, & exterminium patriæ futurũ eſſe. Sub Imperatore uerò & tributis nunquam fuiſſe regnum Poloniȩ: rogarent proinde Cæſarem nuncij, ut contra duces indignatione non moueretur. Fridericus uerò hac reſponſione irritatus, magnas concepit iras, & cum ampliſsimo exercitu ex Germanis, & Bohemis, adunato, undecimo Calendas Septembris Odram tranſuadando, Poloniam intrauit. Cui duces Boleslaus, Myeczlaus, & Henricus, cum robore exercitatiſsimorum militum occurrentes, propter imparitatem, & euidentiſsimum periculum noluerunt congredi, partitis itaq; militibus ex locis iniquis, hoſtes laceſsire non ceſſarunt, ſingulaq; loca, & uillagia, per quæ exercitus Imperatoris erat tranſiturus exuſſerunt, ut tam milites, quàm equi eorum tabeſcerent, & conſumerentur inedia, ſed & fluxus uentris dyſentericus exercitum Imperatoris inuaſit, ex qua peſte plurimi cadebant, & moriebantur. Cæteri metu perculſi, reuerſionem à Cęſare precabantur. Cæſar non habens pugnandi copiam, quoniã nec hoſtis ad confligendum apparebat, nec caſtra, aut ciuitates munitæ ad expugnandũ in Polonia reperiebantur, ſoli agri innocui exurebantur, & uaſtabantur. Igitur turpè ratus Cæſar abſq; fructu diſcedere, per medium Vuladislai ducis Bohemię, circa uillam Criſogwe, inter Vuratislauiam, & Poſnaniam cõſiſtentem in hunc modũ cum principibus Polonorum conuenit: Vt fratrem eorum Vuladislaum exulem in ſuos ducatus reſtituerent, & imperatori trecentas lanceas aduerſùs Mediolanũ pro ęſtate futura mitterent. Acceptata eſt utraq; conditio,

Conradus Polonia exceſsit.

Henricus Sandomirienſ. dux Hieruſalẽ pergit.

Friderici Barbaruſſæ poſtulatio.

Friderici in Poloniã expeditio.

Pax, & affinitas Friderici cum ducibus Poloniæ.

ditio, à Boleslao, Myeczlao, & Henrico Polonorũ principibus, ad diuturnioremq; pacẽ cõficiendam, Fridericus Imperator affinitatẽ cum ducibus Poloniæ dando in coniugem Myeczlao duci maioris Poloniæ, & Pomeraniæ Adleydam neptẽ suam, iam enim Gertrudis altera coniunx Myeczlai uita functa excesserat. Post fœdus, & huiusmodi promissa, de restituendo Vuladislao facta, Vuladislaus de calamitoso exilio redire uolens, parabat necessaria commeatui, sed grauissimo correptus morbo, quarto nonas Iunij, anno Christi 1159. animam exhalauit, & in Aldemburk sepulturam pêrcepit, ubi & sua consors Christina commorans, postea fato ex humanis rapta marito est apposita. Refert alia Polonorũ historia, Vuladislaum in fines Poloniæ uenisse, & innouatis castris Grotecz, Velen, Nyemcze Poloniam continuis inuasionibus perturbasse, euocatusq; per fratres ad colloquium in Ploczko, ueneno sumpto occubuisse, & in eodem Ploczko sepulturam habuisse. Ecce qui fratrum bona rapere conabatur, proprijs priuatus miserè occubuit. Post cuius è uita excessum tres filij ipsius, Boleslaus altus, Myeczlaus, & Conradus loripes. Ad promotionem Imperatoris Friderici Barbarussæ per Boleslaum Crispum, & eius fratres adolescentum patruos, Slesia precariè dotati sunt. Qui inter eos Slesiam diuidentes Boleslao alto oram Vuratislauiensem cum eius appendicijs tribuerunt, Myeczlao Rathibonensem, & Opauiensem Conrado loripedi, Glogouiensem, & Crosznensem: uerùm Myeczlaus amore cuiusdam mulieris infascinatus, Opauiam ei perpetua donatione contulit.

Vuladislai mors.

Slesia in filios Vuladislai diuisa.

CAPVT XX. LIB. III.

PAcata undique Polonia, Boleslaus Crispus accepta altera consorte Helena filia Roscislai, ducis Przemisliensis (Anastasia etenim prior coniunx, iamdudum à sæculo migrauerat) communicato consilio fratrum, & nepotum, expeditionem contra Prussiam indixit, & superato flumine Ossa, Poloniam, & Pomeraniam à Prussia disterminante, constituendo tres exercitus secundùm numerum trium ducum. Quorum primum Henricus dux Sandomiriensis, & Lublinensis duxit: alterum Myeczlaus dux maioris Poloniæ: tertium Boleslaus Crispus Monarcha Poloniæ gubernauit. Populationem cum conflagrationibus, & cædibus longè, lateque extenderunt, quum maiores Prutenorum aduenientes pacem supplices precati, in hunc modum à duce Boleslao pacem obtinuerunt: ut tributa Monarchæ Polonorum quotannis darent, & quilibet Prutenus unda baptismatis ablueretur, aliter sub hasta ueniret uenundandus. Vniuersa ergo Prussia, anno Christi 1164. fidem Christi, & baptisma suscepit, idola confregit, tributa Polonis soluenda iurauit. Sed callidè & dolosè omnia egit, Boleslao siquidem cum suis gentibus in Poloniam redeunte, anno nondum elapso, nuncijs ad Boleslaum missis, fidem Christianam abiecerunt, tanquam onus eis importabile, & inasuescibile. Verùm tributa ex more, singulis annis ad fiscum ducis ingerenda promiserunt: & quia dux Vuladislaus, quæ Dei sunt, neglexit, Prutenis resistentiam non opponens, tributa, quæ uidebantur ei sufficere amisit. Collecto siquidem exercitu Pruteni, repentè & itineribus occultis oram Chelmensem, & Mazouiensem inuadentes homines abduxerunt, pecora, & plures uillas cum oppidis exusserunt. Tum Boleslaus dolore, & furore plenus, uolens iniuriam Dei, prophanationisq; fidei Christo, & sibi fractæ ulcisci, denuò cum fratribus, & totius Poloniæ gentibus Prussiam ingressus est, demoliendo quæque obuia, Prutenis in syluis, & stagna, locaq; inaccessibilia diffugientibus. Erant quatuor Pruteni, ad ducem Boleslaum è Prussia profugi, fidelitate, & synceritate ex longa inter Polonos conuersatione, ut uidebatur constantes, propter peritiam locorum antecedentes, & exercitus Polonorum deducentes, statiuaq; secundùm qualitatem locorum præsignantes. Hos Pruteni occultè corruperunt, ut saltem nunc patriæ magis, quàm Polonis fauerent. Ex compositione cum Prutenis, finxerunt præfati ductores, multam prædam hominum, pecorumque, transitis quibusdam densis, & inuijs syluis, reperiendam. Cumq; loca iniqua, & angusta ingrederentur, à natura uoraginosa, & undiq; bituminosa, limõsitate luti circumsita, in superficie uirescentia graminis tecta, Prutenorum cateruæ ex insidijs insiluerunt, inclusos Polonos iaculis, & sagittis urgentes, & profligantes, in tantum ut nec progredi, nec referre pedem retrorsum possent, undiq; uoraginosis, & locis lutosis septi. Cadebant strenui milites telis obruti, quorsumcunq; uerò progrediebantur, iniquitate uoraginum absorbebantur: alijq; super alios calcantes, & Prutenos adire conantes, in profundum scenosæ uoraginis mersi dehiscebantur, & deuorabantur. Henricus uerò dux Sandomiriensis, & Lublinensis celeberrimus in acie uiriliter dimicans, tectis obrutus, in terram decidit, & per arma confossus, unâ cum reliquis interijt, & à scœnolis obrutus, in terram decidit, & per arma confossus, unâ cum reliquis interijt, & à scœno cum eis deuoratus permansit. Pauci admodum cum ducibus Boleslao, & Myeczlao de malignis

Boleslai in Prußiam expeditio.

Pruteni ad fidem Christi conuersi.

Pruteni à fide desciunt.

Boleslai altera in Prutenos expeditio.

Boleslai accepta in Prußia clades.

Interitus Henrici.

malignis locis euoluti, reuersi sunt, & in Poloniam peruenerunt, gemebundi, & tristes, tum propter ducis Henrici interitum, tum propter stragem infortunatissimè perpessam. Sed & Polonia tota deplanxit, longos in dies secundùm filios, uxores, & cognatos, mortem suorum consanguineorum, quoniam ferè totum robur militiæ Polonorum Prutenorum fraude occubuerat. Surrogato Kazimiro, quarto Boleslai Krziuousti filio, in principatus Sandomiriensis ac Lublinensis, cui pater inter quatuor rotas fratrum nullam assignauerat sortem, alius inopinatus euentus accidit. Duces etenim Slesiæ nepotes ducum Poloniæ mouerunt eis bellum, & uastabant districtum Posnaniensem: præcipuè uerò ex Boleslao Crispo Monarchiam, ducatusq; Sandomiriens. & Lublinens. simul & Cracouiam cum quibusdam ciuitatibus Slesiæ repetebant, quas usq; in illud tempus Boleslaus Crispus tenuit. Facto ergo conuentu ducum sub treugis pacis, satis prudenter, & grauiter differuit Boleslaus Crispus Monarchiam, & Cracouiam non pertinere ad nepotes eius, duces Slesię, quamuis ipsorum genitor eisdem potitus fuisset: quoniam delectionem in Monarchatum talia sequerentur, non genituram, nec hæreditatem. Ducatus uerò Sandomirieñ. & Lublineñ. duntaxat ad ducem Kazimirum pertinere, qui nondum ullã portionem regni Poloniæ adeptus esset. Duces autem Slesiæ Boleslaus altus, Myeczlaus, & Conradus loripes iamiam potirentur, & in hæreditatem Slesiam assumpserunt. Ciuitates uerò aliquas Slesiæ, se tenere declarauit ad obeunda onera Monarchiæ, & tutelã Slesiæ: propter bonum autem pacis, iuxta decretum mediatorum, resignauit Boleslaus castra, & ciuitates, quas in Slesia tenuit, suis nepotibus, & facta est pax. Ad extremum autem infirmatus Boleslaus Crispus legauit testamentaliter ducatus Mazouię, & Cuyauię filio suo unico Lestkoni. Curatorem uerò eius, & uxoris suæ, adiecit Kazimirum germanum natu minorem, ducẽ Sandomiriensem, & Lublinensem, quòd si ex humanis priûs Lestko raperetur, præfatus dux Kazimirus succederet in principatus Mazouiens. & Cuyauiens. Thesaurum autem, quem habuit, uasa, & clenodia aurea, & argentea inter Lestkonem filium, Kazimirumq; ducem, & suam consortem, ex æquo diuidere iussit. Obijt autem in arce Cracouiensi, pridie Calendas Octobris, anno Domini 1173. Monarchiæ uerò regni Poloniæ, quam administrauit 29 annis. Sepultus in Ecclesia Cracouiensi, in diebus Gedeonis Pontificis Cracouiensis.

Kazimirus surrogatus Henrico.

Boleslai testamentũ et mors

CAP. XXI. LIB. III.

MIeczlaus, seu Mieszko dux maioris Poloniæ, & Pomeraniæ, anno Domini 1155. in Lubus monasterium à se constructum diocœsis Vuratislauiensis introduxit fratres Cisterciensis ordinis, & eidem liberaliter dotauit, oppida, uillas, & prædia pro introitibus. Narrant ueterum relationes Lubus quondam tempore gentilitatis, Polonorum famosum phanum idolorum fuisse. Insuper præfatus dux Mieszko, suasu Ioannis, qui & Ianik Archiepiscopi Gneznens. ex dolatis lapidibus fabricauit Ecclesiam collegiatam sancti Pauli in Kalisz, & dotem conferendo in ipsa instituit Præpositum, & aliquot Canonicos. Eclypsis Solis satis notabilis fuit anno Christi millesimo, centesimo, quinquagesimo octauo. Quam secuta magna fames in Polonia plures mortales absumpsit, & Hierusalem de manibus Christianorum capta est à Soldano Babyloniæ. Fridericus Barbarussa Romanorum Imperator, pro laboribus, & auxilio in expugnatione Mediolani per Vuladislaum ducem Bohemiæ personaliter impensis, anno Christi millesimo, centesimo, quinquagesimo nono, eundem in regem Bohemiæ coronauit. Abrogatis ueteribus insignijs, scilicet aquila nigra, quam in eam diem ferebant Bohemorum duces, & leonem album noua insignia ei attribuit. Anno Domini 1162. Iaxa de domo Griphonũ, fundauit conuentum in uilla sua Michow, canonicorum regularium ordinis sacri sepulchri Dominici Hierosolymitani, sub regula sancti Augustini militantium, geminam crucem rubram è regione cordis supra uestem gestantium. Dum etenim præfatus magnificus Iaxa pro defensione terræ Sanctæ personaliter cũ suis armigeris in Hierusalem strenuè decertaret, in reditu petijt à Patriarcha Hierosolymitano, cui nomen erat Monachus, ut secum ad minùs unum fratrẽ in Poloniam mitteret, ad plantandum Canonicos regulares præfati ordinis. Quod cùm obtinuisset, literas concessionis eiusdem Patriarchæ, quæ incipiunt: Monachus diuina patientia, &c. in Miechow detulit, & Ecclesiam lateritiam de consensu Matthęi Episcopi Cracouieñ. construxit, quę postea meis tempestatibus cessit in prorã, & partem priorẽ chori, addita & muro extructa denuò altera parte uersus Orientẽ, cum eminẽti totius chori desuper alta muratione: Ecclesiæ siquidẽ corpus iamdudũ præcesserat, & constructũ, plumboq; tectum à fratribus loci fuerat. Sed anno Christi dñi 1506 in die assumptionis Marię noctis sequẽtis, conflagrato toto oppido Miechow, ob detestandã fratrum incuriam nõ protegentiũ, totus conuentus

Monasterium Lubus.

Templum S. Pauli in Kalisz.

Ecclypsis.

Hierusalem capta.

Vuladislaus Bohemiæ rex coronatur.

Monasterium in Myechow fundatur.

uentus unà cum Ecclesia,& amplitudine murorum(tegulis latericijs,& plumbo nequie-
quam releuantibus)consumptus,& exustus est,nec est posibile,ut in diebus nostris tam
Myechow exuritur.
ornata structura cum Ecclesiæ apparatibus, & palatijs ambitus monasterij reædificare-
tur. Contulit autem antedictus Iaxa pro dote conuentui Miechouiensis tres uillas,Ko-
morouu,Zegorzicze,& Miechouu. Quę Miechouu frequentia, & multitudine popu-
li dilatata in oppidum notabile creuit. Aliud cœnobium uirginibus ordinis Præmonstra
tens.de regula sancti Augustini, idem ipse magnificus Iaxa erexit, & construxit in Zwi-
Monasterium Zwyerzyniecz extra Cracouiam.
erzinyecz prope mœnia famatæ urbis Cracouiensis. Et ambobus cœnobijs libertates à
Boleslao Crispo,regni Poloniæ Monarcha expediuit,ut eorum subiecti non soluant Po
radlne,& Strozne. Castra non ædificent,Pouosz,& Poduodi non dent:Monetario non
obediant,ad bella non uadant,& ut à tributis,ac seruitijs,cæterisqúe oneribus ducalibus
in perpetuum liberarentur,quod cernimus posteriores duces,& reges Poloniæ abroga-
se,& uiolasse. Cæteros redditus, uillas,& decimas, pro uberiori impinguatione utriusq;
cœnobij Episcopi, duces, & nobiles temporum successu addiderunt. Nonis Septem-
Tres soles.
bris,anno Domini 1169. tres Soles in Occidente apparuerunt: & post duas horas,duo-
Tres Lunæ.
bus disparentibus medius, & unicus occidit. Sic & annis proximis tres Lunæ appare-
Vernerus Episcopus Plocen. occisus claruit miraculis.
runt. Anno Domini 1170.Vernerum antistitem Plocensem, de domo Rosarum, ui-
rum deuotione,& sanctitate mirificum,Byeniasius inductione Bolestæ fratris eius, Ca-
stellani Visnens. occasione uillæ Karszko, quam idem Bolesta nitebatur pro se, ab Eccle-
sia Plocensi abstrahere, occidit quarta die Februarij in Biskupicze, uilla episcopali: ter-
tiaqúe die post occisionem Byeniasius occisor nusquam apparuit. Creditus omnium
æstimatione pro carnificio facinore à terra absorptus. Ad relaxandum autem interdi-
ctum,quod Petrus Archiepiscopus Gneznensis in totam prouinciam Poloniæ promul
gauerat,Boleslaus Crispus dux, & Monarcha Poloniæ, Bolestam captum,tela noua,ce-
ra oblita circumuolutum, iudicialiter condemnatum, in medio ciuitatis Gneznensis,
Iusta compensatio.
tam Episcopis, quàm proceribus Poloniæ inspectantibus ad abolendam diuinam iram
pro illato parricidio,incendio grandi consumere,& exurere præcepit. Cœpitqúe extunc
beatus Vernerus in Plocensi Ecclesia sepultus, miraculis clarescere, & inuocantibus in
Ecclesia in oppido Kelcze extructa.
cunctis necessitatibus succurrere. Gedeon Episcopus Cracouiensis, anno Domini
1171. in oppido Kelcze suæ diocœsis quadrato lapide Ecclesiam ædificauit, in hono-
rem beatæ,& gloriosæ uirginis Mariæ dicatam,& in ea quatuor prelaturas instituit,Præ-
posituram,Decanatum,Custodiam,& Scholastriam: prębendas uerò sex,& uicarios de-
cem, dotem eis de Episcopali mensa in decimis largiendo, ordinauitq;, ut singulis die-
bus horæ Canonicæ deuotè explerentur. Mieszko dux maioris Poloniæ,& Pomeraniæ,
Hospitale Posnaniæ.
fundauit hospitale pauperum in ciuitate Posnaniensi ad Ecclesiam sancti Michaëlis, pri-
die nonas Maij,anno Domini 1170. & commisit gubernationem eius fratribus hospi-
talis sancti Ioannis Hierosolimitani, donauitqúe ei dotem perpetuam,uillas istas,Nith-
couui,Glinka,Goszthouuo,Szamocziruska,Iagodno,Gleyszouo,Czirnyelino,Iarog-
nyuui,cum uniuersis earundem uillarum appendentijs. Rodouuanus uerò Episcopus
Posnaniensis in præfatis uillis decimas, nec non decimas in uillis Mylefzkouuo, Andr-
zeowo,Vigonouuo,Vielikye, Zuchilyecz, Oberzekye,Lipnycza de mensa sua episco-
pali dedit,&præfato hospitali in perpetuum inscripsit.

CAPVT XXII. LIB. III.

ANno Domini millesimo,centesimo, quadragesimo septimo, Vuseuoldus dux
Vuseuoldi mors.
Kiouiensis duodecima Iulij mortuus est,& Ihor filius eius obtinuit sedem eius.
Kiouienses uerò accersiuerunt Isaslaum ducem Pereaslauiensem in Kiow,con-
tra quem Ihor cum fratre suo Suuantoslao egressi, sine dimicatione ambo fu-
Ihor captus.
gierunt. Isaslaus autem in castrum Kiouiense introiuit,& post quatuor dies Ihor captus,
ad Isaslaum adductus est: primùm in Pereaslauu incarceratus, expòst,prout supplicauit,
in sacerdotem est tonsus. Inuidia ergo ducti duces Rusiæ,Georgius,Olech,Roscislaus,
& Suuantoslaus contra Isaslaum insurrexerunt, de sede Kiouiensi eum eijcere uolentes,
& instructis copijs congressi sunt, multisq; hinc inde cadentibus, Isaslaus ad extremum
succubuit,& capta uxore,cum filijs ex Kiouu in Luczko confugit. Dux uerò Georgius
Isaslai clades. Kiouia capta.
in Kiouu sede auita consedit, tandem Isaslaus erogauit donatiuum Boleslao Cracouiæ,
& Mazouiæ, Henricoq; Sandomiriæ ducibus Germanis, & Hungaris,qui integra hye-
me cum suis gentibus commorati apud eum, uidentes ipsum omnia cunctanter, & pa-
uidè agere,tam Poloni, quâm Hungari ab eo discesserunt. Quo cõperto dux Georgius
Luczko obsessum.
Kiouiensis, cum duobus filijs Roscislao, & Andrea, dux Vieczeslaus, Georgij frater, &
cæteri duces auxiliares Isaslaum in Luczko obsederunt. Ipsoq; pacem petẽte per Vulo-
dimir-

dimirkonem ducem Andrea filio Georgij Kiouiens. pacem dari persuadente pacem con
fecerunt, & eam iuramento firmantes, obsidionem soluerunt, tamen mortuo Roscislao
Georgij filio duce Pereaslauieñ. uoluit Isaslaus occupare Pereaslauu,& prohibitus tran-
Isaslai naualis uictoria.
sire Dniepr per Georgium, & eius auxiliares duces, & Polouuczos, conflixit cum eis in
nauibus fluminis Dniepr, uicitq; Isaslaus, & reuersus cũ Vyeczeslao patruo suo Kiouu
Georgij ducis fuga.
accepit. Dux uerò Georgius cum filijs, & Polouuczis fugierunt,insecutusq; Georgium
Isaslaus Kiouiensis dux in Pereaslauu eum coartauit, & obsedit, donec necessitate coa-
Hungari trucidati.
ctus, nouis conditionibus pacem iurando, & de Pereaslauu cædendo effecit. Hunga-
ros autem precio cõductos,Mscislaus Isaslai filius, dum in auxilium Isaslao duceret Vu-
Hungari ultionẽ ex Vulodimirkone acceperunt.
lodimirko dux Halicien. apud Szapuhoin in diluculo omnes tanquã pecora trucidauit,
qui ea die inebriati iacebant, tanquam mortui, nec eos Mscislaus præ ebrietate suscitare
ualuit. Isaslaus ergo contra Vulodimirkonem misso filio suo Mscislao Hungaros condu
xit,quibus uenientibus eum Stephano Rege eorum, & cum Vulodimirkone pugnanti-
Regis Stephani pax.
bus, plures de suis occiderunt: alios uerò captiuauerunt, & fugiens Vulodimirko rece
pit se in Przemisl. Hunc insequutus rex Stephanus,obsedit, & ipsum coangustiauit,in
tantum,ut pacem precaretur: uenienteq; Isaslao duce Kiouiens. cum suis copijs in exer-
citum Stephani Regis Hungariæ, pacem abnuebat, quam illi concessit rex Stephanus,
& in Hungariam discessit. Isaslaus uerò in Kiouu abijt. Eodem anno dux Georgius cum
filijs suis cum Rosztouuczis,cum Suszdalcis,cum Polouuczis, & ducibus de Reszani,
obsedit Czirnieouu, sed ueniente Isaslao in auxilium Czirnieouieñ. Polouuczi territi
diffugiunt, quos sequutus dux Georgius discessit in Nouogrod, illic relicto Vasilkone
filio,iuit in Suszdal. Isaslaus autem non inueniens Georgium apud Czirnieouu, abijt
in Nouogrod, exinde Vasilkone discedente ad patrem in Suszdal, data petentibus pa-
ce reuersus est in Kiouu, & misit filium suum Mscislaum in Polouuczos, qui eos uasta-
uit,magnam prædam pecorum abegit, & tabernacula eorum recepit. Pluresqúe Chri-
Vulodomirkonis mors.
stianos soluit, & à captiuitate eduxit, reuersusqúe est cum gloria. Eo tempore Vulodi-
mirko dux Haliciensis mortuus est: Isaslaus autem dux Kiouiensis ueteres hostilitates
ultum iri cupiens, mouit bellum filio Vulodimirkonis ducis Haliciens. milites uerò ro-
gauerunt filium Vulodirkonis, ut discederet in Halicz, unicus enim erat, factaqúe est cę-
des ingens circa flumen Sereth, & tanta inuolutio, ut se inuicem non agnoscerent, & u-
trique pro uictis abirent. Veniente quoque Isaslao in Kiouu,mortuus est tredecima No-
Isaslai mors.
uembris,anno Domini 1158 sepultus in monasterio sancti Theodori,& sedem ipsius
Kiouiensis Roscislaus dux de Smolensko accepit,isqúe assumpto secum Suuatoslauu-
kone,Vuseuoldouicz,& Mscislao Isaslauicz transit uersus Czirnieouu contra Isaslaum
Dauidouicz. Isaslaus uerò Dauidouicz misit pro Hleb Georgij, qui uenit in eius sub-
sidium cum Polouuczis, quorum multitudinem Roscislaus conspicatus terrritus est,
mittensq; ad Isaslaum Dauidouicz,sibi Kiow pro se,& pro Mscislao nepote Pereaslauu
contulit. Hoc audiens Mscislaus indignatus recessit è campo cum sua militia, quod ui-
dentes alij omnes fugierunt,& persecuti sunt eos Polouuczi,plures occidendo,alios ca-
ptiuando,patrandoqúe plurima mala circa Pereaslauu, & Ecclesias atque uillas combu-
rendo: post hæc Georgius uenit uersus Kiouu, & interpositis colloquijs, cessit ei Isas-
Georgius accepit Kiouu.
laus de Kiouu,quam possederat, ex resignatione Roscislai. Sedit itaque dux Georgius
in Kiouu sede auita, & diuisit regiones inter filios: Andreæ dedit Visschrod, Borzisz
Thurouu,Hleb Pereaslauu,& Vasilkoni Porszi. Non cõtentusq; Georgius,quòd Mscis
laus Isaslai filius fuerit pulsus de Pereaslaw,misit contra eum exercitũ ualidũ, in Przesod
nycza se continentem, qui re hostili actus, imparem se uidẽs futuræ dimicationi,fugit in
Luczko, & exinde in Poloniam ad duces Boleslaum, Mieczlaum,& Henricum, qui
congregatis dominiorum suorum potentijs, hostiliter uersus Rusiam procedebant,uo-
lentes Mscislaum non tantùm in Pereaslauu,sed & in sedem Kiouiensem restituere. Dux
autem Georgius Kiouiensis ueritus Polonorum potentiam, per suffragium Roscislai
ducis Przemisliensis pacificatur cum duce Mscislao, & suis germanis Vulodimiro, &
Iaroslao,filijs Isaslai,& tam ducatum Pereaslauiens. quàm cætera omnia,quæ ad eos per-
tinebant, eis restituit,iureiurando se astringens, nunquam ad occupationem eorum do-
miniorum aspirare. Sed postea non seruato iuramento,ducem Mscislaum in castro Vu-
ladimiriensi obsidione cinxit: fiebatqúe grandis occisio inter obsessos, & obsidentes.
Georgij mors.
Polonis, qui in obsequio ducis Mscislai fuerunt, uarias cædes in nobilibus ducis. Geor-
gij edentibus,in tantum ut Georgius pluribus de suis amissis, confusus in Kiouu redijt:
illicoq; morbo correptus interijt, in Ecclesia sancti Saluatoris apud Berestouu tumulatus,
Isaslaus Dauidouicz.
anno Dñi millesimo, cẽtesimo, sexagesimo quarto,quindecima mensis Maij. Cui succes-
sit dux Isaslaus Dauidouicz. Hunc in hyeme Mscislaus Isaslauicz è Kiow expulit,illicoq;
sedem

sedem Kiouiens. fastidiens, eam tempore Veris Roscislao patruo suo duci Smolnensi resignauit. Sed ille ducatum Kiouień. perosus, cessit duci Vulodimiro Mscissauicz, quem (indignatione motus) iterum Mscislaus Isaslauicz dux Vulodimirień. eiecit, & Kiouu possedit. Quod Andreas dux de Szuszdala non ferens, misit filium suum Mscislaum cum Rostouuczis, & Vulodimircis. Affueruntq; ei auxiliares noue duces Russiæ: Hleb Pereaslauień. Romanus Smolneń. Dauid Vissehrodeń. Vulodimir Andreouicz, Demetrius Georgij, Georgius & Slauiecz germani, Olech & Gregorius Suuantoslauiczy. Hi obsederunt in Kiouu ducem Mscislaum Isaslauicz, qui famem non ferens in Vulodimiriam effugit. Duces uerò arce potiti, uxorem, & filium Mscislai captiuant, ciuitatem Kiouień. in prædam militibus dant, sed ciuitate non contenti, sacras ædes, & monasteria diripuerunt: locat tandem Mscislaus Andreouicz in Kiouu suum patruum Hleb, quo post lapsum duorum annorum mortuo, Romanus Smolneń. dux, in eius locũ substitutus est, processu autem temporis, Ioroslaus Iaroslauicz eo exploso, ipsemet Kiouiensem sedem possedit.

Mscislaus dux. Andreas dux. Nouem duces Prussiæ. Kiouia militibus in prædã data. Romanus Russiæ dux.

CAP. XXIII. LIB. III.

MIgrato autem ex hoc sæculo Boleslao Crispo, Principes, Myeczlaus maioris Poloniæ, & Pomeraniæ, Kazimirus Sandomiriæ, Boleslaus altus, Myeczlaus, & Conradus Slesiæ duces, Cracouiam conuenêre: deq; omnium prælatorum, & Baronum consensu Myeczlaum, maioris Poloniæ, & Pomeraniæ ducem, in Monarcham delegerunt, atque Cracouiens. arcem, cum tota prouincia suæ ditioni præstiterunt, quanquam Cracouień. Kazimirum, ducem Sandomirień. in Monarcham euehere nitebantur, non tamen eorũ destinatui satisfacere poterant. Moxque post electionem, spei electorum regimen Mieczlai senis non respondit: nam tyrannide, exactionibus, & iniquis calumnijs subditos opprimere, pro unaque damula, & dorca occisa, tam ingenuos, quàm agrestes pœnis afficere, eorumque substantiam confiscare, aut per ducis ministeria distrahere cœpit. Ex magna quoque opum affluentia, & copiosa prole in fastum deductus est. Habuit siquidem filios quinque, Otthonem scilicet, & Stephanum, ex filia Regis Hungariæ, Boleslaum, Myeczlaum, & Vuladislaum ex consobrina Imperatoris Friderici. Ex filiarum quoque locatione in matrimonia, & affinitate nacta, clarior euaserat: Sobeslao enim duci Bohemiæ unam, duci Saxoniæ alteram, Friderico duci Lotharingiæ tertiam, Boguslao duci maritimæ oræ, & eius filio Boguslao quartam & quintam, Otthoni Halicień. ducis filio, Boleslao duci Pomeraniæ, & Vuladislao duci Rugiæ filias, in consortes collocauerat. Cumq; oppressorum uociferatio, & gemitus per singulos ordines indies augeretur Gedeon, qui & Getka antistes Cracouiens. oppressorum habens rationem, & curam, exclusis arbitris humaniter, & paternè hortari atque precari cœpit, quatenus princeps Myesko à detestabili tyrannide desisteret, exactiones, euectionesq; (in uulgari Polonico Podwody nuncupatæ) rescinderet, officialesque, & reliquos præsides à confiscatione, & truculentia prohiberet. Quum autem eius benignis adhortationibus haudquaquam locum daret, quandam matronam habitu lugubri, ac uultu mœsto, principe consilia cum primoribus regni tractante summisit. Quæ lamentando alta uoce proposuit: Habui (inquit) illustrissime Princeps, copiosum balantum gregem, illumq; conductis istis mercenarijs ad custodiendum, & ad caulas reducendum tradidi. Et heu me miseram eorum incuria, & negligentia, totus grex luporum morsibus deperijt. Itaque nisi tu ancillæ tuæ suffragium tuleris tam præcipiti damno pessundatæ, misera necesse est, & orba consumar, tum mercenarij Filius huius matronæ inquiunt suis rabidis canibus nostras uigilias, ô Princeps serenissime, peruicit, ut turba canum irruente, & gregem lacerante nihil adiutorij præstare quiuimus. At filius, non inquit clarissime Princeps oues, sed lupos, canibus solutis diuerso itinere insectatus sum, & pars canum reuersa in oues insilijt. Non in me ergo culpa, qui lupos abegi, contorquenda est, sed in mercenarios credidi gregis desertores. Tulit itaque sententiam princeps Myeczlaus consiliariorum approbatione, ut filius (qui uerius priuignus dici poterat) quoniam damni occasionem præbuisse uidebatur, damnum lueret, ac genitrici solutionem refunderet. Tum Gedeon Cracouień. Pontifex assurgens: Tu, ô Princeps, ille es filius, qui matri suæ Poloniæ prouinciæ ad instar priuigni, truculentos tuorum officialium canes immisisti, calamitosas regni Poloniæ ouiculas te nequicquã prohibente, immaniter trucidantes: proprio igitur damnatus iudicio cõsurge, & fœdã auaritiam animo excutias, nimiamq; habẽdi auiditatẽ posthabeto, ac misero gregi iamiã perituro consule. Dux autẽ Poloniȩ Myesko senex, eam Pontificis admonitionẽ iniquo ferẽs animo, prosilijt, ac è medio consiliariorũ suorum prȩsentiã subtraxit, prȩsulẽ Gedeonem in exiliũ pulsurum comminando. Reliquos autem Barones, & consiliarios ad necem, aut membrorum mutilationem cum bonorum confiscatione destinaturum.

Mieczlai tyrannis. Iuridica actio. Sententia lata ad simile.

CAPVT XXIIII. LIB. III.

DEiecti autem animo ac territi, Gedeon Episcopus, & proceres Cracouień. clàm consilium capiunt, & Kazimirum ducem Sandomirień. sine mora accedendum, & precandum, & adducendum arbitrantur, ut sua liberalitate, iusticia, fortitudine, & temperantia lapsæ Reipubl. succurreret. Quem repugnantem, ac aduersus fratrem Myeskonem senem nil agere uolentem, amplissimis persuasionibus, & precibus deuicerunt, ad Reipubl. quoq; tuitionem, & sustentationem plus, quàm fraternam auscultationem animarunt. Et è Sandomiria Cracouiam nobilibus, & agrestibus cateruatim occurrentibus induxerunt, præ animorum lætitia uociferantes: Benedictus, qui uenit in nomine Domini liberator. Myeczlaus uerò ijsdem tempestatibus à Cracouia in maiorem Poloniam, & Pomeraniam secesserat: hinc arx Cracouień. cæteraq; castra, & munitiones absque difficultate, & spontè in Kazimiri deditionem uenerunt. Audita itaque sua eiectione Myeczlaus à monarchatu, arma sumpsit, mittensq; ad generos, à quibus & militaria deposcebat auxilia, Kazimirum de supplantatione Monarchiæ incusabat. Sobeslaus uerò Bohemiæ dux, proprio bello cum Friderico suo fratre sese implicatum respondit: Saxoniæ autem, & Lotharingiæ duces, Imperatori suam in Italiam misisse militiam, aliamq; Imperatoris iussu pro recuperatione terræ sanctæ parandam renunciarunt, cæterisq; affinibus fermè in eundem modum socero se excusantibus. Myeczlao insperatus accidit casus, Ottho nanque eius filius ex primo coniugio natu maior, facta cum quibusdam maioris Poloniæ militibus conspiratione, castra paterna in maiori Polonia occupando, se cum tota prouincia ditioni Kazimiri ducis subiecit, à quo Kazimirus per castrum in ciuitatẽ Gnezneń. nil recepit: causa autẽ surreptionis castrorum ab Otthone, deputatio melioris sortis filijs secundi matrimonij fuit, ipso prioris matrimonij filio obmisso. Defectionem maioris Poloniæ, sequuta est Pomerania ulterior, & citerior, ac in Kazimiri obedientiam deuenêre. Est autem ulterior Pomerania, quam Slupsko Poloni uocant: cui dux Kazimirus Boguslaum nobilem, de domo, & genere Griphonum præfecit. Citerior uerò Pomerania est, cuius metropolis Gedanum nuncupatur, cui Samborium, Izironis Mazouiæ comitis filium præfecit. Hi temporis lapsu prædictarum prouinciarum principatum sibi usurparunt. Erat etiam sub ditione, & regimine ducis Kazimiri, Lestko filius ducis Boleslai Crispi, quem cum suis Mazouia, & Cuyauia prouincijs Izironi Comiti grandæuo, & prudenti commiserat gubernandum. Insuper Slesiam ad suam obedientiam, concordatis fratribus reduxit. Myeczlaus siquidem minor natu Boleslaum altum natu maiorem ex Vratislauień. ducatu depulerat. De quo Myeczlaum cedere iubens, duos districtus à Cracouień. prouincia abstractos eidem in recompensam largitus est, Bitomień. scilicet, & Oswancimeń. Ex tunc Boleslai Krziuousti Oraculum uerificatum est, quo moriens prædixerat infanti Kazimiro, quadrigam tetrarcharum concursuram. Super hæc attamen dux Kazimirus anno Domini 1179. prouincias Russiæ Brestens. Vuladimirien. Droycens. & Przemisliens. adeptus est, quarum castris conquisitis, ipsas prouincias per se administrabat: factoque apud Lanciciam conuentu, in quo omnes exactiones, iniusta tributa per Myeskonem suum fratrem constituta pro sua industria, & magna solertia rescidit. Calumniatores nonnullos proscripsit, alios igne, & cauterio notauit, deprauatas consuetudines in regno Poloniæ exortas abstulit, & remouit, præsertim ne annonam, & uictualia nobiles agrestibus non solum non caperent, uerumetiam nec fœnum, paleamque uiolenter afferrent, ne uillanorum caballos raperent: neúe longa itinerum intercapedine, per se aut suos satellites, ipsorum equos defatigando eneruarent, uel in loca distantiora abducerent. Episcoporum quoque bona tam mobilia, quàm immobilia ne diriperent: & ne tales consuetudines in posterum ab aliquo innouarentur, placuit omnes transgressores horrendo anathemate innodare. Sdzislaus itaq; Gnezneń. Archiepiscopus, cum cęteris Poloniæ Episcopis, omnibus pontificalibus indutis, Gedeone Cracouień. Ziroslao Vuratislauień. Onolpho Cuyauień. Cherubin Posnanień. Lupo Ploceń. Conrado Kamianeń. Gaudentio Lubucień. astante Kazimiro Monarcha, & tribus principibus Otthone Posnanień. Boleslao Vratislauień. Leskone Mazouień. & Baronum multitudine in hunc modum pronunciauit. Qui agrestium annonam, aut res quascunq; ui, aut quouis alio pacto tulerit, aut auferri iusserit, anathema sit. Qui legationis aut necessitatis publicæ, uel priuatæ occasione, præterquã ad denunciandum hostium in patriam imminentem insultũ, cuiuspiam quadrupedẽ, & iumentũ, in angariam uulgò Padwodaticam acceperit, uel accipi iusserit, anathe-

Kazimirus assumptus. Ottho à patre defecit. Pomerania ulterior. Polonia citerior. Kazimirus prouincijs Russiæ potitus. Kazimiri iustiticia. Decreta Kazimiri. Sdzislaus Archiepiscopus Gneznens.

anathema ſit. Qui bona Pontificum, aut Eccleſiaſticarũ perſonarum decedentium rapu-
erit, occupauerit, diſtraxerit, etiamſi perſona ſit illuſtris, & regali, ducali, aut quacunque a-
lia præfulgeat dignitate, anathema ſit. Qui Epiſcopum ſpoliatores (reſtitutione non ha-
bita) acceptauerit, & raptorum, aut diſtractorum relaxationem raptoribus (ſatisfactione
legitima non præcedente) impenderit, ueluti ſacrilegij particeps, & conſentaneus, & qui
ambitioni ſuæ, & commodis inhiando ſacrilegio actionem præſtiterit, anathema ſit. Et
reſponſum eſt à ducibus, & uniuerſo populo, Amen. Ad confirmandum autem, & per-
petuandum præfatas conſtitutiones, ſimul & obtinendum reliquias alicuius ſancti pro
decoranda Eccleſia Cracouienſ. Dux Kazimirus ex utroque ſtatu nuncios ad ſummum
Pontificem Alexandrum tertium miſit, qui Kazimiri conſtitutiones tanquam iuſtas, &
approbatione dignas laudauit, & confirmauit, legatos de dando ſacro corpore beneſpe-
rare iubens. Confirmationis reſcriptum in Eccleſia Cracouieñ. habetur, cuius Exordium
eſt: Alexander Epiſcopus, ſeruus ſeruorum Dei, dilecto filio, nobili uiro Kazimiro, duci
Poloniæ ſalutem, & Apoſtolicam benedictionem: ex parte tuæ magnitudinis, &c. Finis.
Datum Thuſcula. quinto Calendas Aprilis: corpus uerò ſancti cuiuſpiam non præbuit,
quoniam morte præuentus è uita ſublatus eſt.

Legati Romã miſsi.

CAPVT XXV. LIB. III.

SVmmiſit itaque Kazimirus Poloniæ Monarcha legatos alios ad Lucium Pa-
pam tertium, Alexandri tertij ſucceſſorem pro corpore alicuius ſancti promiſſo
impetrando. Habet alia hiſtoria, quòd Gedeon Cracouienſ. præſul, uulgariter
Gedka nuncupatus à præfato Lucio Papa tertio, ueteri ſodalitate in ſtudio Pa-
duano motus, ſuæ Eccleſiæ Cracouienſ. quoduis corpus ſanctum donandum popoſcit.
Cumq; Papa annuiſſet, ſacrarium quoddam (ut ueteres noſtri referunt in Eccleſia, ſcili-
cet Laurentij extra muros Romanos ſitum) aperire iuſsit, tactoq; corpore, & oſsibus bea-
ti martyris Laurentij, percunctatus eſt, an Deo propitiante Poloniam migrare uelit: illicò
autem faciem auertit, ſeſe Poloniam nequaquam abducendum inſinuans. Idem egit cor-
pus ſancti Stephani Prothomartyris. Dubitante igitur Papa, & aſtantibus Polonis per-
turbatis, Sanctus Florianus in proximo his requieſcens, manu extenſa, proficiſcendi in
Poloniam indicium dedit, quo cum maximo ſolatio, & animi gratitudine ſecretè aſſum-
pto, dirigente Aegidio Epiſcopo Mutinenſi Commiſſario domini Papæ, in Poloniam
anno Domini 1184. deuenerunt. Cumq; dux Kazimirus, præſul Gedeon, omniumq;
aliarum conditionum homines ſummis habitis honoribus, obuiam irent, ſacrum corpus
diui Floriani in loco, ubi nunc eiuſdem beatiſsimi martyris, à parte Septentrionis urbis
Cracouienſ. ſtat baſilica, uulgariter Cleparz poſtea & nũc appellato, ſubſtitit. Et accepto
reſpõſo, quòd illic ſanctus Dei habitaculũ, & urbem eius gentem à Septẽtrionalibus in-
uaſoribus protecturus delegerit: à Meridionali uerò plaga alterũ patronum, & protecto-
rem uenturum quum prædixerit: Dux Kazimirus, & Pontifex Gedeon pulchram Baſi-
licam in eodem loco, in honorem ſancti Floriani ędificarunt, & brachio ipſius ſancti, præ-
fatæ Eccleſiæ relicto, totum corpus in Eccleſiam cathedralem Cracouienſem intulerunt,
ac in medio Eccleſiæ, in tumba marmorea, polita, & alta collocarunt. Temporum uerò
lapſu, Kazimirus dux, & Gedeon Pontifex, in beati martyris Eccleſia, collegium præla-
torum, & Canonicorum, condonatis certis uillis, & decimis fundarunt, præpoſituram
ex prouentibus parochialis Eccleſiæ in Skalka erigendo. Iſte eſt beatiſsimus martyr Flo-
rianus, officio princeps militię, qui cùm percepiſſet de ſuis quadraginta milites (quos A-
quilino præfecto in Lauriacum Noricum, & eſt caſtrum in Bauaria, iuſſu Diocletiani Cæ-
ſaris miſerat) pro fide Chriſti tentos, & in carcerem miſſos, ad ſuos ſe in Lauriacum itu-
rum, & quæq; dura pro Chriſto paſſurum retulit. Excedens itaq; de ciuitate, ubi commo-
rabatur Ticia, Lauriacum Ripenſe in Norico applicuit, & tanquam Chriſtianus, præſidi
Aquilino per commilitones oblatus. Primùm bis durè cæſus eſt fuſtibus: deinde præacu-
tis ſudibus ſecundùm ſcapulas transfoſſus, tandem in carcerem deiectus, ad extremum
ſententia condemnatus, de ponte, cum ſaxo ad collum alligato, in Aneſum fluuium præ-
cipitatus eſt quarto nonas Maij: ſurſumq; aduerſus aquæ fluxum, fluuio undis exuberan-
te delatus, in quodam ſaxo expoſitus, & ab aquila alis in modum crucis expanſis cuſto-
ditus atq; protectus eſt, donec à Valeria matrona Deo deuota, ipſomet beato Floriano
reuelante, & uolente occultè abductus, & ſepultus eſt. Noricum dixerunt ueteres, quam
recentiores Bauariam appellant, à Boys gentibus Inſubriæ, ſeu Lombardiæ illic delatis,
ut Aeneæ Senenſi de Picolominibus placet: uel ab auaris, id eſt, Hungaris B. litera ad ca-
put dictionis appoſita, ut Blondus aſſerit, in eam oram delatis. Prius itaq; Noricum ex
pòſt Boiaria, nunc uerò Bauaria uocitata, Germanię prouincia, in qua ſanctus Florianus
martyrium pertulit.

Legati alij Romam.
Opinio aliorũ
Ex Oraculo diuus Florianus in Poloniam uenit.
S. Florianus Cracouiam allatus.
S. Floriani tẽplum erectum.
Perfunctoria delibatio uitæ S. Floriani.

CAPVT

CAPVT XXVI. LIB. III.

EXcluſus autem Myeszko ſenex à ſuo principatu, dux maioris Polonię & Pomera
niæ, in Ratiboriam Sleſiæ ſe contulit, illicq; cum uxore, & tribus filijs ſub magna
rerum penuria uitam peragens, tum per nũcios, tum per epiſtolas precatur & ob-
ſecrat, quatenus dux Kazimirus in ducatus ipſius eum reſtituat. Nonq; eam cha-
ritatem, qua à teneris annis eum amplexatus fuerit, ac in uirum uſq; fouerit obliteratione
deperire permittat. Si quoque capitis ſui, canis reſperſi capillis rationem habere noluerit
uxoris attamen, ſuæ glotis, & nepotum, ob euitationem dedecoris, & grandis ludibrij ſuę
toti proſapiæ eo facto imminẽtis obliuiſci non dedignaretur. Motus itaq; Kazimirus mi-
ſericordia, hæreditatem illi reddere, & ſe principatu monarchiæ abdicare uoluit. Conſilia-
rij autem eius & Barones animis conſternati, quamprimum in murmur, & diſcrimen ir-
ruerunt, quòd ſi de Myeczlao præconceptam non immutaret ſententiam, omnes de uita,
& rebus eorum aliter proſpicere uelint, hac itaq; Baronum, & conſiliariorum obiectione
deterritus, ſuper reuocatione fratris Mieczlai ſententiam ſe immutaturum, & abrogatu
rum ſuis conſiliarijs eſt pollicitus. Mieczlaus his cognitis, atq; à Friderico imperatore, ad
quem ſe contulerat, nullis reportatis auxilijs, recepto à Mſczugio cui filiam locauerat, ma
ritimæ oræ principe, auxilio, Kazimiro inſuper clam fauente, & rei conſcio (quoniam fra-
ternitatis ardebat amore) caſtrum Gneznenſe intercœpit: Ex quo facilè omnes cæteras
munitiones conquirit, filiuſq; eius Otha, perſuaſione communium amicorum reconcilia-
tus, ad patris obedientiam redijt. Breui itaq; tempore Mieſzko ſuum ducatum integrè re-
cuperauit, nec eo contentus, ad repetendã monarchiam aſpirare cœpit, & Leſzkonẽ Ma-
zouiæ ac Cuyauiæ ducem, ſuum nepotem, à Boleslao Criſpo, Kazimiri ducis curæ com-
miſſum: quoniam ægritudine indies debilior redderetur, ad ſecum ducatibus eius allexit
acuafricijs attraxit, ut eo moriente, ſuis poſſeſsionibus potiretur. Qui cognita ſua culpa
Cracouiam ad ducem Kazimirum ipſius patruum, unà cum Zira Comite, ſuo directore
redijt. Proſtratus igitur & ualitudinarius, gratiam & tutoriam, quemadmodum ſupplica-
uerat, promeruit ac reportauit. Nouiſsimè autem de uita migrans Mazouiam, & Cuya-
uiam Kazimiro commendauit. Dux autem Kazimirus, defectione ciuitatis, & prouinciæ
Brzeſcze, ſupra flumen Bugſitæ, percæpta, celerrimo gradu cum militum copijs perue-
niens, eam in duodecim dierum ſpacio cœpit, ac defectionis auctores interitu extinxit.
Exinde ad Halicz progreſſus Mſcislaum affinem ſuum, uel ut alia hiſtoria refert, ſuę ſoro-
ris filium, quem fratres Spurgij nomine ei impoſito eiecerant reduxit. Cõtra quem Vvſe-
uoldus Belzeñ. & Vvladimirus Halicieñ. duces germani Mcislai, cum omnis Ruſsię prin
cipibus, & Boiariorum multitudine ſuperuenientes, ſignis canere iuſsis conflixerunt, ac
multi à paucis ſuperati ſunt, fugitq; Vvſeuoldus in Belſz, & Vvladimirus ad Belam regẽ
Hungariæ. Caſtrum igitur & oppidum Halicz Kazimiro uictori illico deditum eſt. Qui
illud Mſcislao affini ſuo per prius ſacramento adacto, quòd nunquam Polonos in aduer-
ſis desereret, reſtituit: ipſe uerò in Poloniam reuerſus eſt. Triennio autẽ uix peracto Mcis-
laum ducem Halicieñ. Rutheni ueneno extinxerunt, pro Vvladimiro in Hungariam ce-
leriter mittentes, ut ueniat et principatum repetat. Vvladimirus eo nuncio lętus, dum rem
ad Belam Hungariæ regem defert, & ſubſidia militum, equorum ac ſumptuum expoſtu-
lans, quibus Kazimiro duci Polonię, & Romano duci Vvladimirię ad Haliciam per eum
ſubſtituto repugnaret, capitur & in uincula conijcitur. Andreas uerò Belæ filius, cum co-
pijs ut Halicz occuparet, quam celerrimè mittitur, qui Vvladimirum ſe pręceſsiſſe fingẽs,
in caſtrum admiſſus, ipſum occupauit, & totam Halicienſem prouinciam, in ſuam pote-
ſtatem redegit. Vvladimirus autem uinculorum moleſtias, apud regem Belam propè bi-
ennium perpeſſus, corruptis cuſtodibus euaſit, & collecta ad ipſum manu, raptu uiuere
aſſueta, regiones Ruſſorum perturbabat, ac Premisliam, quę ſub iugo Kazimiri ducis Po
loniæ fuit, anno Chriſti 1187, meſsis tempore circa feſtum aſſumptionis Mariæ afflixit, &
multos ex ea captiuos educens uendidit. Verum quum nõ haberet ubi tutè reclinaret fre-
quentibus legationibus, & nuncijs ad Kazimirum ducem miſsis ſibi parſum iri de irroga-
tis iniurijs obtinuit, & ad Kazimiri principis præſentiam admiſſus humi proſtratus me-
ruit, ut præfatus dux Poloniæ, abolita eius culpa, etiam Nicolaum Palatinum Cracoui-
eñ, militiæ principem, cum frequenti exercitu mitteret, ipſum in Halicieñ. ducatum reſti-
tuendum. Quanquam aũt pleriſq; minus credibile uidebatur, ſub Bela rege Hungariæ, &
Andrea eius filio recuperare Haliciã, tulit tamen fortuna, ut Nicolao Palatino Cracoui-

Myeſzko reſtitutionem quærit.
Mieſzko rebus ſuis potitus.
Kazimiri in ruſſia uictoria.
Mſciſlaus reſtitutus.
Vvladimirus uinculis iniectus.
Andreas Belæ regis Hungariæ filius. Halicz occupat.
Vvladimirus ſolutus.
Vvladimirus Kazimiro reconciliatus.

G eñ.

Vvladimiri reſtitutio in Halicz.

eñ. obſeſſa Halicia uictualia deficerent. Petentibus itaq; caſtrenſibus ſaluis rebus dimitti, cum ſuis omnibus in Hungariam exceſſerunt. Vvladimirus autem in Halicz eo pacto locatus eſt, ut principi Kazimiro, et poſteris eius ſyncerus ſemper, & ſubiectus maneret. Orta eſt ex inde, inter Belam regem hungariæ, & Kazimirum ducem Poloniæ, grandis procella, & diſſenſionum turbo, intulitq; rex Hungariæ damna Polonis Hungariæ finitimis.

Polonorum et Hungarorum diſſenſio.

Dux quoq; Kazimirus haud impiger Hungariam inuadens, idẽtidem queq; reperire potuit abegit, locatiſq; in pleriſq; locis præſidijs, confinia Hungariæ tutatus eſt. Aegrè tamẽ, & cum incuſationibus (quòd pro homine indigno et nulli partium fido, Vvladimiro principe bella cum Hungaris agerent) militiam Poloni obibant. Tandem per communes regnorum Barones treugas pacis per triẽnium acceptarunt, donec Hungari & Poloni temporis ſucceſſu ſolidam firmarent pacem.

Treugæ:

Accidit autem Kazimiro duce, & monarcha Poloniæ in Ruſsia agente, & compoſitionem inter duces Romanum Vvladimiriæ, & Vvſeuoldum Belzeñ. tractante, ſeptuaginta principales Barones contra Kazimirum conſpirarũt, & ut faciliùs rem aggrederentur diuulgarunt eum Ruſsiæ ueneno interijſſe, mittenteſq;, aduocarunt Myeskonem ſenem, ſuapte cupiditate ad inuadendum monarchiam procliuem.

Noua ſeditio.

Quo aduentante urbs Cracouia, & omnia proximiora & circumiacentia caſtra ei ſunt tradita, præter caſtrũ Cracouieñ. quod Fulco Cracouieñ. Epiſcopus, cum ſuo germano Nicolao Palatino Cracouieñ. de armis uulpium pro Kazimiro conſeruauerat.

Miesko Cracouia potitus.

Myesko uerò ex blancatis aſſeribus, & duriſsimis roboribus munitionẽ in Cracouia contra arcem Cracouieñ. erexit: Et audito quòd Kazimirus cum Ruſsiæ ducibus Vvſeuoldo Belzeñ. & Romano Vvladimirieñ. Cracouiam ꝑperaret, in erectũ caſtrũ, forti impoſita præſidio, & filio ſuo Boleslao, ac Henrico Kethlick milite, relicto, pro ſupplemẽto nouorum militum colligendo, in maiorem Poloniam diſceſsit. Verumenimuerò Kaziro adueniente, Cracouieñ. ei ſuam ciuitatẽ aperiunt, ad ipſumq; omnes redeunt, in breuiq; nouam munitionẽ die, noctuq; expugnãdo adeptus eſt, ac eam incendit, per pacta ut liberi, & ſalui diſcederẽt. Non ſolùm autem liberos, ſed tam Boleslaum ducem, qui ſe fidei Kazimiri patrui ſui comiſerat, quam Barones Myeskonis, plurimis donis onuſtando dimiſit. Quo factum eſt, ut Myesko ſenex cum fratre ſuo Kazimiro duce pacem per mediatorem Petrum Archiepiſcopum Gnezneñ. renouauit, & ſynceriter compoſuit. Henricus uerò Kethlicz omnis fratrum diſſenſionis fons & occaſio, ad eccleſiam maiorem caſtri cõfugerat, Rutheniſq; ad diripiendam ſuppellectilem eccleſiæ irrumpentibus, et Kazimiro ſacerdotum clamoribus pro defenſione aduocato, expilationemq; compeſcente, ex Cripta in qua latuit in permixtum uulgus, tanquam ignotus egreſſus, deq; caſtro fugere nitens, captus, ac alapis cæſus & ad ducem Kazimirum adductus eſt: Romanoq; duci in perpetuam captiuitatem traditus, Ruſsiam abducendus, ne inter fratres diſſenſionum foret ſeminarium.

Henricus Kethlicz uinctus.

Præterea Kazimirus Poloniæ monarcha, mortem Henrici ſui germani ulciſci uolẽs, & Prutenos in iugum mittere, anno Domini 1192. Pruſsiam cum omnium terrarum ſuarũ copijs ingreſſus eſt. Cum principibus, Boleslao Poſnanieñ. quem loco ſui Mieczlaus ſenex pater eius miſit, Boleslao alto Vvratislauieñ. & Mieczlao Rathiborieñ. filijs olim Vvladislai, qui perſonaliter in Pruſsiam deſcenderunt. Et magna cautela adhibita per Kazimirum, ſuoſq; officiales, ne dẽſiſsima opacitate ſyluarum, & limoſarũ uoraginum perpetua bituminoſitate gentes Polonorum, uelut temporibus ſuperioribus circumuenirẽtur, longè lateq; uaſtationem extendendo, habitacula & domicilia conflagrando, & utriuſq; ſexus homines puberes, & impuberes trucidãdo, quibus maiores Prutenorum ad ſe uenire impulit, qui ad pedes eius in terram prolapſi, ut eorum reliquias non annihilaret, miſericordiã deprecati ſunt.

Expeditio Kazimiri in Pruſsiam.

Kazimirus uerò, acceptis retentis tributis, receptiſq; captiuis, receptis & centum obſidibus, cum Prutenorum perpetuo homagio in Poloniam fœlix remeauit. Et anno ſequenti pacem cœptam integram confecit, cum Bela rege Hungariæ perſonaliter in antiqua uilla cõueniendo, quæ prius attentata, & præſignata fuit per medium Fulconis antiſtitis Cracouienſis, & germani ipſius Nicolai Palatini Cracouieñ. Ex Hungaris uerò per Archiepiſcopum Strigonieñ. cum Epiſcopo Agrieñ. & palatino Hungariæ, concluſumq; fuit ut rex Bela ampliſsimo regno Hungariæ contentaretur, Ruſsia ad regnum Poloniæ ſpectante.

Pruteni Homagia & tributa ſoluere coacti.

Pax cum Hungaris firmata.

Anno autem Domini 1194. in die ſancti Floriani patroni ex more antiquo in urbe Cracouienſi dux Kazimirus hoſtias obtulit, & miſerabiles perſonas munificè pauit. In craſtino uerò quæ eſt dies. S. Gothardi pontificibus, & regni proceribus menſam opiparè ſtruxit,

omnibuſq; epulantibus, & lætantibus, dum quæſtiones de immortalitate animæ Kazimirus dux pontificibus ſcrupuloſas proponeret, modico poculo hauſto, ſubito relapſus corruit, & paulò pòſt expirauit. Incertum morbo ne, an ueneno (quod mulier quædam ut fertur de Cracouia ad Venerem ipſum inflammando propinauit) extinctus occubuerit. Depòſt quarto die in latere chori eccleſiæ Cracouieñ. in monumento murato iuſto honore, tanquam deſideratus inſtaurator patriæ tumulatus eſt.

Kazimiri interitus.

CAPVT XXVII. LIB. III.

BOleslaus altus dux Vvratislauieñ. anno Domini 1175. prima die Maij, excluſis de monaſterio Lubus monachis ordinis ſancti Benedicti per regem Kazimirum ex Cluniaco introductis, locauit fratres Ciſtercieñ. ordinis, ex monaſterio Portutuenſi ſumptos: ſupra fluuium Szola ſituato, cum conſenſu Ziroslai Epiſcopi Vvratiſlauienſis, & Mieczlai ſenis monarchæ regni Poloniæ ſui patrui. Cum conſenſu quoq; germanorum ſuorum Myeczlai & Conradi Rathiborieẽſis, & Glogouieñ. ducũ, et filiorum ſuorum. Ferunt hos fratres in Poloniam importaſſe genus pomorum Dapori nuncupatorum, quaſi de porta Albatorum. Fuit autem primus Abbas Ciſtercieñ. ordinis in præfato monaſterio translato Florentius,

Ciſtercienſis ordo in monaſterium Lubeus introductus.

anno Domini 1176. quarto Idus Auguſti, cœnobium in Suleyovv ordinis Ciſtercieñ. fundauit dux Kazimirus Sandomirieñ. ſupra flumen Pilcza in prædio Ruslai comitis, qui Chriſtum reliquit hæredem, quia liberis caruit, donauitq; prefato monaſterio dux Kazimirus uillas Suleyovv, Strzelcze, Cãpa, Puczonovv, Myanovv, Dambrovva, Baldrzyczovv, montẽ Bucitiam, Sczepanovv, Piotrovv, Chẽnaz, Thanyovv tredecim plauſtratas ſalis ex Sãdomirieẽſi teloneo: Et itẽ alueũ ſalis in Cracouia, nouẽ quoq; caſtores de Camera ducali. Petrus uerò archiepiſcopus Gneznẽſis ad petitionem ducis Kazimiri de menſa Archiepiſcopi, contulit eidem monaſterio, manipulares decimas in Sulykovv, Lançzno, Belam Mileovv, Stapm, Stibor, Domczelan. Incorporauit eidem cœnobio eccleſiam in Bubzykovv cum decimis Standovv, Chenna, & Paſturovv.

Monaſterium in Suleyovv fundatur.

Eiuſdem monaſterij dotatio.

Samborius Pomeraniæ dux monaſterium ordinis Ciſtercieñ. in Oliua ducali uilla ſua Vvladislauieñ. diocœſis anno Domini 1178. quindecimo Kalendas Aprilis fundauit, & ei pro dote uillas ſeptem Oliuam, Szalkovvicze, Stanovve, Sterczovv, Glãbouy, Granczouy, & Szinczincze præſtitit. Aſsignauit & decimam teloneorum, piſcationum, prædiorum atq; pecorum.

Monaſterium in Oliua fundatur.

Anno ſalutis ſeptuageſimo nono ſupra milleſimum centeſimum Gedeon Epiſcopus Cracouieñ. fundauit monaſterium in Vanchoczko ordinis Ciſtercieñ. ſupra fluuium Camyona. Et donauit ei de bonis epiſcopatus Cracouieñ. plures decimas. Eccleſiam quoq; conſtruxit de quadro lapide, quam poſtea in honorem ſancti Floriani cõſecrauit. Eodem anno 1179. Vitus de Chotel, ex diſtrictu Sandomirieñ. de domo Ianyna, epiſcopus Ploceñ. creatus eſt, qui tria monaſteria ordinis Pręmonſtrateñ. ſcilicet, in Ploczko, in Vitovv, & in Buſzko fundauit.

Monaſterium in Vanchoczko fundauit.

Monaſteria fundantur in Ploczko, in Vitow, in Buſzko.

Anno Chriſti octuageſimo quinto ſupra milleſimũ centeſimum, Kazimirus dux Poloniæ fundauit monaſterium Coprzivvniczenſe Cracouienſis diocœſis, & in eo locauit fratres Ciſtercieñ. ordinis ex Morimundo ſumptos. Cui oppidum Coprzivvnicza pro dote contulit, & libertates plures conceſsit. Eccleſiam quoq; de quadro lapide in honorem beatiſsimi Floriani martyris, & patroni tanquam noui hoſpitis fabricauit: Poſt ducem Kazimirum Comes Nicolaus Bogorius plures uillas dicto cœnobio contulit, cęteriq; nobiles de armis Bogoria, & hab danck reliquas ſortes, & prædia deuotè contulerunt.

Monaſterium in Coprzivvnicza fundatur.

Eclipſis ſolis notabilis fuit anno Domini 1186. quam ſecuta fuit peſtis in Polonia & in Ruſsia.

Eclipſis.

Peſtis magna.

Anno Domini 1189. Ioannes cardinalis, cognominatus Malabranka à Clemente Papa tertio miſſus, Poloniam uenit, & facta ſynodo in Cracouia pro reformatione cleri, tam epiſcopis, quam uniuerſo clero, pro recuperatione terrę Sanctæ, decimam impoſuit.

Cardinalis in Poloniam legatus decimas impoſuit.

Svvatoslaus dux Czirnieouieñ. congregato haud paruo exercitu, ex inuidia Iaroslaum Iſslauicz ducem Kiouieñ. inuaſit, & ipſum in caſtra Kiouieñ. nulla diffidentia præmiſſa obſedit, ſic, quòd uix aufugit, ſpolia itaq; colligens, omnes theſauros, uxorem cum filio iuniore, & militiam Iaroslai captam, in Czirnieovv (caſtro Kiouienſi relicto) inuexit. Quo audito Iaroslaus Iſslauicz, cũ duobus nepotibus Roſcislai, & copijs militaribus in Kiovv ueniens, omnes ditiores Kiouieñ. ſpoliauit: pręcipuè Abbates, ſacerdotes, monachos, moniales, & omnes Latinos, totam culpam facinoris per Svvatoslaũ Cirnieouieñ. patrati in

Res Ruthenicæ.

Svvatoslaus Kiovv cœpit.

eos refundens. Pro liberationeꝗ cōprehenſorū grauē cenſum exegit, alias uerò uendidit. Svvatoslaum deniꝗ Czirnieuouieñ. in Czirnieovv obſedit, ſed cum nō proficeret, pacē cū eo iniјt. Mortuus eſt aūt Iaroslaus Iſaslauicz, āno Domini 1184. & ſucceſsit ei in ducatu Kiouieñ. Svvatoslaus Czirnieouieñ. Vvſeuoldus uerò dux Vvladimiriȩ ſucceſsit Micislao Roſciſchalkoni fratri ſuo quartadecima Iunij eiuſdē āni uita functo: ſuperatoꝗ Mſcislao Roſciſlauicz, qui cum Rothovvczis uenerat, eum de Vvladimiria exturbaturus. Proceſsit contra Hleb ducem Reſzaneñ. habens ſecum binos filios Svvatoslai ducis Kiouienſis. Olham & Vvladimirum atꝗ nepotem ſuum Vvladimirum Hlebouicz ducem Pereaslauieñ. Hleb autem dux Reſzaneñ. callido uſus cōſilio, cum Polovvczis terram Vvladimiriȩ ingreſſus eam crudeliſsimè afflixit, eccleſiaſꝗ & monaſteria ſpoliauit: unde Vvſeuoldus feſtinè reuerſus, conflixit cum Hleb & Polovvczis. Captiuauitꝗ peracta uictoria Hleb, & in carcerem miſſum necauit. Duos uerò nepotes ipſius Mſcislaum & Ioropolcum cæcauit. Polovvczos autem trucidauit & deleuit, cæteroſꝗ liberos dimiſit.

Iaroslaus Kiow potitus moritur.

Vvſeuoldus uicit Hleb & Polowczos.

CAPVT XXVIII. LIB. III.

AD ſubſtituendum nouum principem Āno Chriſti 1194. Conuenerunt primores minoris Poloniæ in Cracouiam, & ſuaſu Fulconis antiſtitis Cracouienſis elegerūt Leskonem album, natu maiorem ducis Kazimiri in monarcham, adhuc ætatem puerilem agentem. Ob hoc quidam magnificus opponēdo electionem infirmare cœpit: Non decere pueros remp. gubernare: qui enim non ſufficit ut ſeipſum regat, multitudinem plebis nec regere ualebit. Recurrendum fore ad Myeſzkonem ſenem (cuius partem tuebatur) cēſuit, aut ad alium quempiam ducem. Verum ex aduerſo Fulco Epiſcopus Craco. tutatus eſt nominationem Leſtkonis albi procedere. Ceſsit ergo ſucceſsio Leskoni albo, à cæſarie alba, nuncupato. Et quia mentes hominum fluxibiles, ac inſtabiles ſunt, Nicolaus Palatinos Cracouienſis & princeps militiæ ad ratificandum & perpetuandum electionem Leskonis cùm egiſſet gratias omnibus proceribus, ab uno quoque eorum iuramentum confirmationis exegit, moxꝗ curatores et reipub. gubernatores creati ſunt, Fulco Epiſcopus Cracouieñ. & Nicolaus Palatinus germanus eius, donec adoleſceret princeps Lesko. Conradus uerò alter Kazimiri filius, cui Mazouia & Cuyauia obtigerat, Criſtino Plocenſi Palatino educandus, atque dirigendus commiſſus eſt. Quo audito Myezlaus ſenex dux maioris Poloniæ, mente conſternatus eſt, & conuocatis omnibus ſuis gentibus, et auxiliaribus ducibus Myeczlao Rathiborieñ. Boleslao Vvratislauieñ. nepotibus ſuis, & Mſczugio Pomeraniȩ duce genero ſuo Cracouiēſibus bellum indixit, eò quòd ſe inconſulto Leskonem puerum immaturæ ætatis ſublimaſſent, allegando de iure ad ipſum pertinere, tam monarchiam regni, quam nepotum ſuorum Leskonis & Conradi gubernationem, tanquam ad unicum patruum, & tutorem pupillorum. Iamꝗ uenerat, temis flāmas iniјciendo in diocœſim Cracouenſ. ad Moſgaua fluuiū, à cœnobio Andrzeouieñ. quatuor miliaribus diſtātē. Cum Cracouieñ. Sandomirieñ. Lublineñ. Breſteñ. ſupra Bug. Mazouitȩ et Romanus Mſcislauicz princeps Vvladimiriȩ, quę Lucenſis appellatur ſororinus ducis Kazimiri nouiſsimè mortui, ad Moſgauam applicuerunt, progreſſum Myeczlao ſeni impedituri: Ordinatiſꝗ aciebus anno Domini 1195. Nicolao palatino Cracouieñ. dextrum cornu, Romano duce Vvladimiriæ ſiniſtrum tenente, et Gouoricio Palatino Sandomirieñ. in ſubſidiјs relicto, cum Myeſzkone ſene conflixerunt, mutua ſe cæde obtruncando, perinde ac ſi inter infeſtiſtimos & perpetuò diſsidentes hoſtes bellum gereretur. Neutraꝗ parte gradum referente, ſtrages horrenda cadauerum utrinꝗ ædita eſt. Ad duces quoꝗ ipſos clades peruenit, Boleslaus ſiquidē filius Myeſzkonis ſenis in conſpectu patris lancea traiectus, ex equo lapſus occubuit. Myeſzko ſenex à quo dum milite gregario impetitus morti deſtinabatur, frequenti ictuum ingeminationi: ni clamore magno ſe ducem Myeczlaum aſſeruiſſet, & caſsidis detractione ueneranda canicie militem terruiſſet. Quapropter ille miles educens ipſum ex acie, ne ab aliјs uiolaretur, fugere conſuluit. Dux uerò Romanus pluribus uulnerib. aduerſo pectore ſauciatus, & Ruthenis interfectis, aliјs uerò diſperſis Ruſsiam reuertebatur: omnibuſꝗ pro uictis abeuntibus Mieczlaus princeps Rathiborieñ. & Oppolieñ. cum nepote ſuo Iaroslao filio Boleslai Vvratislauieñ. ſuperuenit. In quem Gouoricius Palatinus Sandomirienſis irruit, & facta cæde cùm impar fuiſſet numero hoſtium, captus eſt. Diſcedenteꝗ præfato dūce Rathiborieñ. ex prælij loco, quoniam audierat Myeczlaum ſenem uulneratum, lectica in Poſnaniam referri, abduxit in Sleſiam ſecum Gouericiū palatinū, apud

Delectus principum pro Monarcha.

Lesko albus monarcha.

Myezlai ſenis bellum inteſtinum.

Maxima clades domeſtica

Boleslaus cæſus.

Dux Romanus.

apud quem longo tempore captiuitatem cum aliјs militibus perpeſſus eſt. Polonis itaꝗ ſic ſe inuicem occidentibus fœda ſtrage commiſſa. Fulco Epiſcopus Cracouienſis conſequuto duce Romano Vvladimirieñ. nocte ſequenti, precabatur ut in Cracouiam diuerteret, ad defendendum Leskonis albi partem. Sed illo uulneribus ſe debilitatum, & militibus derelictum, dicente: Conſilium tamen, ut Cracouiam tanquam caput regni tutaretur, dante, tutatus eſt Fulco, cum Nicolao Palatino, & aliјs nobilibus forti præſidio arcem Cracouienſem & reliqua pupillorum caſtra: ſiluitꝗ utraꝗ pars militum maioris Poloniȩ & Cracouienſiū, & bellum propter ignominiā acceptā, quaſi ex cōpoſito diu diſtulerūt.

Accidit interim, anno ſcilicet Domini 1198. quòd Vvladimirus dux Haliciæ per ducem Kazimirum olim reductus, & in Halicz reſtitutus prole non relicta moreretur. Miſerunt ergo conſiliarij Leſskonis Nicolaum Palatinum Cracouienſ. cum copiјs equeſtriū & pedeſtrium, ad occupandum, & in Prouinciam Poloniæ redigendum ducatum Haliciēn. Puer autem Leſsko albus minorennis cœpit complexibus & inſtantiјs ſuos poſtulare proceres, ut in illam expeditionem reciperetur. Helena autem matre ipſius, & nobilib. inquientibus, tutiùs eſſe in aula eum permanere, quàm in bellis nondum utilem uerſari. Reſpondit, cur igitur ſigna muta & inutilia uobiſcum fertis: me uerò ducem ueſtrum recipere, & à grege mulierum inter quas me commorari tędet liberare recuſatis? Laudarūt indolem pueri milites, & eo accepto contra Ruſsiam proceſſerunt. Quibus Halicienſes occurrentes, Leſskonem tanquam Dominum ſuum, uafrè quidem & ſubdolè ſalutarunt, quoniam audito quòd Romanus dux Vvladimiriæ eſſet eis præficiendus, rebellantes infeſtis ſignis, cœperunt impugnare exercitum Leſskonis. Verùm prima acie repreſſa Haliciēn. cæteri & poſtremi eiuſdem exercitus per fugam diſperſi ſunt, obſeſſoꝗ caſtro, miſsis caduceatoribus obedientiam repromiſerunt, & Leſskoni portas caſtri aperuerunt. Tunc diuerſi Ruſsiæ principes ſubſtitutionem in Halicz poſtularunt. E' quibus Romanus Mſcislauicz dux Vvladimirieñ. inſtantius poſtulauit, nunc blandè, nunc comminatoriȩ, recenſendo cognationem Vvladimiri, quoniam patruus eius foret, & affinis Leskonis, recenſendo labores ſtragem ſuorum, & uulnera, quæ ad Moſgauam pro Leskone ſuſcepit, ut de ducatu Haliciēn. inueſtiretur. Poloni uerò attento, quòd durum eſſet antè & retro cum duce Romano, & Myeſzkone ſene pugnare, ducem Romanum in Halicz non in titulum, nec proprietarium, ſed tanquam precarium & homagiarium ſuffecerunt. Blandus primum, mox infeſtus: ad extremū truculētus Romanus Halicienſibus eſſe cœpit, quoſdam trucidando, & gladio necando, quoſdam terræ uiuos infodiendo, quoſdā excoriando, & membratim incidendo: alios uerò ad ſtatuam ligatos ſagittis conficiendo: pluresꝗ tam fœdam crudelitatē fugientes, blandis promiſsionibus euocatos, & parumper in honore habitos, uariјs tormentis interfecit, ſolitus prouerbium allegare & inducere, melle non poſſe ueſci ſecurè, niſi prius examen apum opprimatur. In rebellionem tandem uerſus dux Romanus, anno Domini 1204. tributa Leskoni negauit, & terras ſibi finitimas Lublineñ. & Sandomirieñ. clandeſtinis & publicis incurſionibus uexauit, in pleriſꝗ locis præſidia militum locando; & terras ducis Leskonis infeſtando.

Anno autē Domini 1205. ferè ex uniuerſa Ruſsia turmas equeſtres, & pedeſtres contrahens, ad ſui ritus Epiſcopum Vvladimirieñ. dona miſit, ut ſibi in Poloniā eunti, & eam triennio uaſtaturo, auctoritate Pontificali benediceret. Qui donis ſpretis, & benedictionem tanquam ad iniquum, & execrabile properanti denegauit, comminationemꝗ concuſsionis à duce Romano ei inflictam confutando eliſit. Inquiens iniuſta bella obeuntes, in patriam nō redire uiuos. Ingreſſus itaꝗ Romanus cum copiјs pugnatorum, primo æſtatis tempore Lublin obſedit, & cum non proſperaretur, propè etenim à Polonis defendebatur, in terras Sandomiriæ graſſando deſcendit, & flumine Iſtula ſuperato Zauichoſt conſedit. Principes uerò Lesko Albus & Conradus, ex omnibus terris ſuis Sandomirieñ. Lublineñ. Mazouia & Cuyauia bellatores ex nobilibus, & plebeis circa Sandomiriā collegerunt, & eis Chriſtinum comitem Palatinum Ploceñ. prȩfecerunt, qui induſtria & aſtu decimanona Iunij oriente ſole appropinquauit Ruſſorum exercitui. Romanus uerò uix tumultuariè ſuos ordinauerat, ſagittariјs Polonorū eum perturbantibus, cōmiſſoꝗ prælio, & eo in longum protracto, milites Polonorū in necem ducis Romani fidefragi conſpirarunt: globoꝗ militū facto in ducē Romanū, & eum protegētes inſiluerūt. Equo igit̄ ſub ipſo telis confoſſo, & eum deiјcere ſatagenti, ad ripā Iſtulæ per medias acies cucurrit: dextrarioꝗ cadente, ac fœta equa ſibi adminiſtrata, Iſtulam tranauit, & gratus equæ, de ſalutis miniſterio, inter alios diſperſos & fugiētes pedes promiſcuus cucurrit, ab inſequutoribus

Vvladimirus moritur.

Expeditio in Rußiam.

Romanus præficitur Halicienſibus.

Romani tyrannis.

Romani ducis defectio.

Romani ducis in Poloniā expeditio.

Altera clades.
Romani ducis interitus.
Somnium Romani.

Polonis, miles gregarius æstimatus, occisus est, in Sandomiriamq; relatus, à duce Lesko-
ne fuit sepultus: depòst à Ruthenis & proceribus Vvladimiriæ mille marcis argenti, &
restitutione omnium captiuorum Polonorum redemptus, in Vvladimiriam ductus est
tumulandus. Somniauerat dux Romanus nocte præcedente conflictum, à parte Sando-
miriæ paucos aduenisse carduellos (& sunt aues quantitatis passerum rubea capita haben-
tes) & multitudinem passerum deuorasse, quod dum manè amicis retulisset, iuniores som-
nium laudarunt, seniores uerò uituperarunt, & triste omen, ac in malum cedere progno-
sticarunt. Adepta uictoria duces Lesko & Conradus altare sanctorum Geruasij & Pro-

Altare Geruasij & Prothasij.

thasij in ecclesia Cracouieñ. erexerunt, quod usq; nunc superest, quoniam in die prælıba-
torum sanctorum potiti sunt uictoria. Et ut fertur notabili atq; largissimo fundo dotaue-
runt, de quo hactenus non superest, nisi parua domus in platea legatorum Cracouiæ, in-
titulata domus sanctorum Geruasij, & Prothasij, & locus sterilis piscinæ post murum
ciuitatis Cracouieñ. retro domos Canonicorum uersus solis occasum sitarum, prouide-
turq; nostris temporibus præfato altari notarius capituli Cracouiensis quotannis. Sed
redeamus ad Myeszkonem senem unde discessimus.

Myeszkonis nouũ bellũ intestinum.

Is dux Myeszko qui post cladem ad Mosgauam acceptam pacificus constiterat, ac con-
trouersias gerendas animum inclinauit, & Anno Domini 1199. Cuiauiensem prouin-
ciam, quæ fuit ducis Conradi occupauit. Præterea ad inuadendum ducatum Cracouieñ.
& monarchiam Polonorum, omnes conatus astu & dolis, quæ omnibus armis potentio-
ra existunt, intendit. Et quia animos Fulconis Episcopi, Nicolai Palatini Cracouiensis, cę-
terorumq; procerum expugnare non ualuit, ad Helenam principem, matrem Leskonis et
Conradi, suas calliditates diuertit, suggessitq; ei, & suasit ut non cunctaretur cum filio de
ducatu Cracouieñ. excedere, stabilitura ex hoc regnum filijs, quos ipse adoptando & bal-
teo militari cingendo, post breuissimum tempus, quo in ætate decrepita moribundus in
proximo uideretur, hęredes relinqueret. Cuyauiensem uerò ducatum ex nunc resignaret,
quòd si ipse ad quem monarchia tanquam ad natu maiorem spectaret, eis regnum non sta-
biliret, nunquam tutam ac diuturnam sedem regni habituri essent. Credidit Helena prin-
ceps muliebri facilitate his sermonibus, & anno Domini 1200 pro festo Bartholomęi A-
postoli habito in Cracouia conuentu, ab utrisq; principibus & proceribus partis utriusq;
sub præfatis conditionibus iureiurando in manibus pontificalibus icta, & sancita pro-
missa sunt, sub excommunicationis sententia per Archiepiscopum Gneczneñ. & omnes
pontifices regni in præuaricatorem ferienda. Sicq; princeps Helena cum Leskone in San-

Myeczlaus tercio monarchiã adeptus.

domiriam secessit, Myeczlaus uerò senex possessionem monarchię, et Cracouię iam ter-
tio accepit. Et ad continendum milites Cracouieñ. in fide, castrum forte in oppido Bito-
mieñ. ædificauit, & ei præsidium militum imposuit. Audita mutatione principum Gouo-
ricius Palatinus Sandomirieñ. qui metu Nicolai Palatini Cracouiensis, in Bohemia apud
cognatos suos exulauerat, reuersus est, diuisis principatibus hostilitatem in terra Sando-
miriensi non ueritus à Palatino Cracouiensi. At alter iam agebatur annus, nec Myeszko
senex hominum uersutissimus ex multiplicibus promissis duci Leskoni, suæq; genitrici
Helenæ aliquid impleuerat, quem glos sua, primum benignitate, postea muliebri impor-
tunitate conuenit. At ille respondit proprios filios maturæ ætatis & prudentię, non debe-
re, nec posse, legitimo successu priuare, & nepotes ephœbos anteferre. Abiret proinde, &
intelligeret, ius publicum priuato iure non conuelli, nec eneruari. Neque posse alios hæ-
redes, quã q ex lumbis suis processerunt creare aut scribere. Eo responso dux Helena per-
culsa, gemens, & tristis, Sandomiriam reuersa, Cracouieñ. Barones obsecrando sollicita-
uit, ut filios suos in principatum Cracouieñ. restituerent: promittens de cætero nihil se
nisi ex arbitrio eorum in rebus publicis acturam. Myeczlao itaque in terras maioris Po-
loniæ abeunte Nicolaus Palatinus Cracouieñ. arce Cracouiensi occupata, Leskonam al-
bum, & matrem eius Helenam in Cracouieñ. principatum introduxit, et officiales Myec-
zlai, qui plures Cracouieñ. proceres iamiam perturbauerat, post illum ex omnibus castris

Cracouia pro Leskone albo capta.

iussit transmigrare, solum castrum Bitomiense pro ipso Myeczlao sene tenebatur. De quo
Cracouiensi prouinciam spolijs & rapinis uexabat. Ad repetendum quoq; Cracouiẽsem
principatum trita & nota ingenia conuertit. Mittit ad Helenam Leskonis & Conradi ge-
nitricem, & blandioribus sermonibus, quam anteá eam extenuando tum responsa, tum
perfidiam priorem aggreditur. Charissima (inquit) glos non ex me fœdera, et conditiones
promissæ, pro bono filiorum tuorum nepotum meorum, uiolatæ sunt, sed iniquitate pro-
cerum Cracouiensium, qui me principatu Cracouiensi (quia contra eorum cõsilia, tuis fi-
lijs

lijs iuxta pacta prodesse uolui, exuerunt. Ex nunc itaq; resigno ducatum Cuyauiensem, &
monarchiam cum principatu Cracouiensi mihi assignari opto, ut filios tuos successores
perpetuos substituam & relinquam, pacata dux Helena Myeczlai promissis, spopondit
se cum filijs è principatu Cracouiensi cessuram, ad uota quoq; Myeczlai promisit Nico-
laum Palatinum Cracouieñ. exulatum mittere, quoniam liuore inuidorum coram ipsa, &
filijs eius inculpabatur, cum syncerę fidei erga Leskonem, & Conradum semper extiterat,
cuius fidei synceritate, metuebat Myeszko senex Cracouiense dominium sibi denegan-
dum. Accedit Nicolaus Palatinus Helenam, & supplicat ei, & filijs eius, ne hosti cõmuni
caput ipsius deuouerent. Non consecutusq; gratiam, personaliter Posnaniam ad Myecz-
laum senem contendit, sperans ex hoste facilius gratiam consequi, quam ex suis implaca-
bilibus Dominis, quod & factum est. Nam cum gaudio & magno honore eũ dux Myecz-
laus excepit, & omnem culpam liberaliter ei remisit, confidens Cracouiam per ordinatio-
nem Nicolai Palatini assequi, quemadmodum assequutus est. Ad uota siquidem eiusdem
Palatini omnes proceres inclinati, arcẽ Cracouieñ. & cæteras munitiones oẽs Myeczlao
tradiderunt. Et iam quartò, anno Domini 1202. in principatum Cracouiensem reductus

Myeczlaus quartò in monarchiam restitutus.

erat. Nec Cuyauiã resignauit nepotib. neq; eis successionem prout promiserat in Craco-
uiam præbuit, quoniam ut aiebat non ex eorum cessione, sed Nicolai Palatini ordinatio-
ne optatam monarchiam fuerat assequutus, quinimò sub ipsis nepotibus occupauit, Vis-
liczam oppidum districtus Sandomirieñ. cum tribus castris, asserens ea ad ducatum Cra-
couieñ. pertinere, paranti præterea alia nepotum occupare fortalitia, morte inseparata in
Kalisz absumptus est, in ecclesia collegiata sancti Pauli Kalissieñ. quam ipse construxerat

Myeczlai senis mors.

& dotauerat, sepultus, translatoq; oppido Kalisz in locum, quem nunc tenet, & ecclesia
sancti Pauli collegiata commutata in ecclesiam beatæ Mariæ collegiatam, relictum est se-
pulchrum Myeskonis sub diuo, quod fuit, & filij ipsius Myeczlai, et ab incolis in hanc de-
monstratur diem, quanquam uetera certificare sit difficile. Reliquit autem Myesko senex

Vvladislaus magnus dimicator.
Ottho.
Vvladislaus minor.

duos filios Vvladislaum magnum, cognomento Laskonogy, à gracilitate pedum nuncu-
patum, dimicatorem peritissimum, & in ea arte dum in Germania ab ineunte ætate com-
moraretur eruditissimum: & Otthonem natu minorem. Eo itaq; breui obeunte superstes
fuit filius eius Vvladislaus minor Plvvacz à multitudine sputi appellatus, cuius curam
Vvladislaus magnus patruus ipsius egit.

CAPVT XXIX. LIB. III.

Lesko albus tertiò restituitur.

DEfuncto Myeskone sene, proceres Cracouienses Leskonem album ducem San-
domiriæ, sibi in Dominum, & monarcham elegerunt, prosapia & benignitate
Kazimiri parentis eius delectati, adijciente Nicolao Palatino Cracouieñ. condi-
tionem, ut prius Gouoricium Palatinum Sandomirieñ. uirum probum & stre-
nuum, sed ipsius inimicum ammoueret, & in exilium pelleret, uelut ante pulsus erat. Non
enim consilia ducis forent stabilia, ubi duo capitales inimici congrederentur. At Lesko al-
bus, maluit principatum Cracouiensem nõ suscipere, quàm uirum innocentem & utilem
expellere. Celebrato igitur alio conuentu, Cracouienses miserunt oratores ad Vvladislaũ
magnum ducem maioris Polonię cognomento Laskonogy, ut iure hæreditario ex patre
quæsito, & iure electionis de ipso factæ, principatũ Cracouieñ. susciperet, & celeriter ad-
ueniret. Qui rem ad Leskonem album per epistolam dedit, an ducatum Cracouieñ. susci-
peret nec ne. Et si ipse recusaret, an sibi suscipiendum censeret, ne se, & patriam ciuili bello
inuolueret. Cùm didicisset per rescriptum, ipsum non suscepisse prælibatum Cracouieñ.

Vvladislaus magnus Cracouia potitus.

principatum. Captata beneuolentia, pro maiori cautela à Myeczlao Oppolieñ. & Rathi-
borieñ. & ab Henrico Vvratislauiensi ducibus, in Cracouiam profectus, honorificè susce-
ptus est, atq; de dominio Cracouiensi & monarchia inuestitus, Anno Domini 1203. qui
licet omnibus benignitatem, postulantibus facilem aditum, oppressis defensionem, indi-
gentibus & militibus munerum profusionem, exhiberet: tamen paulò pòst, mortuo Ni-
colao Palatino Cracouiensi, qui ad uotum duces ammouebat, Fulco Episcopus cum to-
ta nobilitate Cracouiensi, contulerunt Dominium Cracouiæ Leskoni albo. Ille uerò sup-

Lesko albus quartò principatu potitus.

plicationibus eorum, & persuasionibus Sandomirieñ. annuens in magno exercitu Cra-
couiam uenit, & eius possessor ex tunc ab anno Domini 1106. usque ad finem uitæ per-
mansit. Vvladislaus autem magnus Myeszkouicz dux Gneznen. à monar-
chia reiectus in pace se continuit, quoniam uir mansuetus
& pacificus fuit.

CAPVT XXX. LIB. III.

Legatus de latere in Poloniam uenit.

Anno Domini 1197. Petrus Cardinalis Diaconus Capuanus, tituli ſanctæ Mariæ in uia lata, legatus de latere à Cœleſtino Papa tertiò miſſus, Cracouiam uenit, & conſequenter in alias Diocœſes Polonicas uiſitãdo deſcendit, & ſacerdotes ne mulieribus, & concubinis potirentur coërcuit. Plures ſiquidem ea tempeſtate ſacerdotes mulieribus, uelut uxorib. legitimis utebantur: laicis uerò quacunq; dignitate pollentibus, iuſsit connubia in facie Eccleſiæ cõtrahere. In Praga aũt ſabbato Sicientes ordines celebraturus, uix presbyterorum caſtitatis uotum ſpernentium manus euaſit, per Henricum Pragenſem Epiſcopum, ducalem tunc in Bohemia exercentem, poteſtatem, repreſsis ſacerdotibus liberatus. Anno Domini 1298. Iaroslaus filius Boleslai alti ducis Vvratislauienſis dirigente patre ordinatus eſt Epiſcopus Vvratislauieñ. Hic de conſenſu paterno eccleſiæ Vvratislauienſis terram Niſſenſem, perpetua donatione contulit, & inſcripſit, uixq; triennio exacto, mortuus eſt, decimo kalendas Februarij anni Domini 1221. in Eccleſia Vvratislauienſi tumulatus. Quem pater eius Boleslaus altus dux Vvratislauieñ. ſequutus, eodẽ anno octauo Idus Decẽbr. uita functus eſt, in monaſterio Lubeus ſepultus. Is Boleslaus duas habuit uxores Venczeslavvã Ruthenã, ex qua Iaroslaũ præfatũ Epiſcopũ Vvratiſ. & Boleslaũ atq; Algam uirginẽ genuit: Et alterã Adleydã ſororem Conradi ſecundi imperatoris, de qua genuit Henricũ cum barba, Cõradũ, Ioannẽ, & filiam Adleydam, Dipold marchioni Morauiæ matrimonialiter copulatã, omnibusq; filijs Boleslai alti immaturè obeũtibus, & in monaſterio Lubeus ſepultis, ſolus Hẽricus cum barba ſuperſtes, patri in ducatu Vvratislauiẽſi ſucceſsit. Anno Domini 1200. die quinta Maij, tempore meridiei exortus eſt terræmotus in regione Polonorũ, & in uicinis regnis, & reſumebatur aliquot diebus cum deiectione altiorũ ædificiorũ. Eodem anno capta Conſtantinopoli à Venetis & Francis, Aſcarius imperator Græcorũ tranſijt Terſonã, & abinde in Gallaciã, quæ eſt Hallicia Ruſsiæ ſuperioris prouincia, & illic aliquãto tẽpore à Romano duce Ruſsiæ benigniter exceptus, atq; fotus eſt. Monaſteriũ ſancti Iacobi fratrũ Prædicatorum in Sandomiria, ædificauit Adleyda uirgo religioſa filia Kazimiri ducis Cracouiæ & Sandomiriæ. Anno Domini 1200. Hęc in uirginitate Deo ſeruiens, mortua eſt año Domini 1211. octaua die menſis Decẽb. & in præfato monaſterio ſepulta. Trebnicz monaſterium ſanctimonialium ordinis Ciſtercieñ. tituli ſancti Bartholomæi Apoſtoli, tribus miliaribus à Vvratislauia diſtans, fundauit dux Henricus cum barba.

Niſſa epiſcopo Vratiſ. data.

Boleslai alti mors.

Henricus cum barba.

Conſtantinopolis à Venetis & Francis capta.

Monaſterium S. Iacobi in Sãdomiria.

Monaſterium Trebnicz fundatur.

Anno Domini 1203. frequentib. precibus deuotiſsimæ fœminæ ſanctę Heduigis cõſortis ſuæ inductus, quod in quindecim annis perfectum, ad triginta millia marcarum Polonicalium perueniſſe calculatũ eſt. Pro dote monaſterij, idem dux Henricus donauit oppidum Trebniceñ. & uillas Lipniczam, Breitnovv, Cothouicze, Comeſtam, Tuczmaydorff, Harthlipdorff, Strankavva, Iavvork, Sadilno, & Rozothnycze. Pluresq; alias uillas introitus & cenſus, qui pro mille perſonis ſufficerent donatione perpetua contulit, & donauit. Beata Heduigi abdicante ſe iure dotalicij, quod in bonis monaſterio largitis habebat inſcriptum. Moniales ad incolendum illum locũ ex Bambergenſi monaſterio accitæ ſunt, primaq; abbatiſſa fuit uirgo Petruſſa Almana. Secunda Gertrudis Henrici ducis & beatæ Heduigis filia. Nomen loco adaptatum ferunt ex reſponſo Petruſſæ abbatiſſæ & ſanctimonialium, quod duci Henrico interroganti, án aliqua re ipſa, uel monaſterium amplius indigeret, reſponderunt, Trzebanycz. Inde nomen indidit loco Trzebnycza, quod in Polonico ſonat nullius indigens. Circa hæc tempora, nomen gentis Lithuanicæ auditum eſt, prius incognitum. Qui cum ſerui Ruthenorum forent, pro ſolutione tributorũ perizomata, ſuberes, & pelles, quotannis pendentes, circa annum Domini 1205. in magna multitudine glomerati cõtra Ruſsiam uenerunt. Duces autem Olhouiczi cum ipſis campeſtraliter congreſsi, ferè ad ultimum eos conflixerunt, licet ex Ruthenis etiam multi cecidiſſent. Principes Ruſsiæ habito conuentu apud Kiovv, intrauerunt terras Polovvczonum, & uigeſima die Iunij anni Domini 1194. Polovvczos de ſua uirtute gloriãtes, in maxima multitudine occurrentes, conflixerunt, & magna clade proſtrauerũt, tabernaculisq; eorum potiti, & ſpolijs onuſti, uictores cum gloria reuerſi ſunt. Ihor aũt dux Ruſsiæ uolens parem aſſequi gloriam, cum duobus filijs, & fratre ſuo Vvſeuoldo Olhouicz, militibusq; de Czirnieovv iuit cõtra Polovvczos, & nõ cõtentus una uictoria, ſuperatis fluuiũ Don (q eſt Tanais) omne genus Polovvczonũ deleturus, ſuperuenitq; ingẽs multitudo Polovvczonũ, & prope Don conflixit, & deleuit totũ exercitũ Ihor, ut nemo ex ea

Ruſsi Polowczos uicerunt. Ihor dux Ruſsiæ uictus.

clade euaſerit ſuperſtes. Quapropter terras Ruſsiæ circa Pereaslavv irrumpentes, omnia caſtra in flumine Sula cõpræhenderunt. Anno autem Domini 1198. mortuo Svvantoſlao duce Kiouienſi & in eccleſia Cirilli Czirnieouiẽſi ſepulto, dux Rurik Mcislauicz principatũ Kiouienſem cœpit, ſed proceſſu temporis à Kiouienſib. pulſus, ad Polovvczos cõfugit. Nactusq; ſuffragia eorũ habens in ſuo comitatu filios Olhæ, in numeroſa multitudine ſecunda Ianuarij caſtrum Kiouienſe, nemine repugnãte, cœpit. Barbari igitur Polovvczi Eccleſiam metropolitanã ſanctæ Sophiæ, & uniuerſas alias eccleſias, atq; monaſteria deſæuientes, ſpoliarũt, ſenibusq; & infirmis partim trucidatis, partim cœcatis, ſacerdotes, monachos, monachas, boyaros, ciues, uulgus, cũ uxoribus, & paruulis, in regionẽ ſuã deduxerunt captiuatos. Captiuati fuerunt eodem tempore, Mſcislaus Vvladimirouicz, & Roſcislaus duces cum eorum militia. Rurik in ſede Kiouieñ. quanquã deſertata reſidẽre. Dolentes Ruſsiæ principes, præfatam crudelem uaſtationẽ, poſt tres annos collectis ſuis copijs contra Polovvczos proceſſerũt, Rurik Kiouieñ. Iaroslaus Vvſeuoldouicz Pereaſlauieñ. Romanus Mſcislauicz Halicieñ. & Vvladimirieñ. & Roſcislauicz, Mſcislauieñ. et inuadentes tabernacula eorum, quę ipſi Vyeze uocant, magnam hominum copiam utriuſq; ſexus trucidarunt, & in Ruſsiam prædas camelorum, pecorum ſimul, & nonnullos Ruthenicę gentis captiuos induxerunt. Et quia Rurik dux Kiouieñ. ad uaſtandum terras Ruſsiæ Polovvczos conduxerat, à Romano Mſcislauicz Halicieñ. & Vvladimirieñ. duce, cæteris approbantibus & rogantibus, dum ex Polovvczis redirent, captiuatur. Qui illum in Kiovv deducens totondit in monachum, & uxorem ipſius in monachã. Filias uerò liberas dimiſit, filios autem ipſius, Roſcislaum & Vvladimirum captiuauit, & in Halicz deduxit. Cernens autem dux Svvantoslaus Mſcislauicz, Kiouienſem ſedem uacuam principe, appræhendit illã principaturus in ea. Sed Romanus Mſcislauicz Halicieñ. dux, qui monarcha Ruthenorum reputari uoluit, ueniens in Kiovv, Svvantoslaũ Mſcislauicz cum ignominia ex Kiovv deturbauit, in ſedeq; Kiouieñ. Roſcislaum Rurikouicz, quem apud ſe tenebat captiuum, locauit, germanum quoq; eius Vvladimirum de captiuitate dimiſit. Famam potentiæ & clementiæ ex inde aucturus, expeditionemq; in Polonos, quã eo anno parabat liberiùs proſequuturus.

Rurick dux Kiouia potitus.

Mſcislaus, Roſcislaus duces capti.

Polowczy clade affecti.

Rurik captus cum filijs.

CAPVT XXXI. LIB. III.

Principatum Cracouienſem, & monarchiam Polonorum, Lesko albus aſſequutus, conſtituit Capitaneum Pomeraniæ, Svvantopolkonem olim Mſczugy præfecti Pomeranię filium, de armis Griphonum, recepto ab eo iuramento corporali, quòd præfatam terram Pomeraniæ, pro duce Leskone, pro filijs eius, & ſucceſſoribus ducibus Polonorum, fideliter teneret, ſingulisq; annis mille marcas argenti, in fiſcum ducalem Cracouiam inferret. In Ruthenorum quoq; duces, & Lithuanos, excurſiones in Poloniam facientes, miſit Sulislaum Caſtellanum Sandomirieñ. cum expeditis militibus. Ruthenorum autem duces pugnandi copiam facientes, fuſi ſunt & fugati, captiq; ſunt duces, Svvantoslaus Mſcislauicz, Georgius, & Iaroslaus, item Vvladimirus, & Conſtantinus, multitudoq; nobilium Ruſsiæ, quos Sulislaus in Poloniam uinctos deduxit, et duci Leskoni præſentauit. Anno Domini 1211. quorum quidam redempti, alij liberalitate ducis Leskonis manumiſsi ſunt. In anno autem Domini 1220. Lesko habens annos duo de triginta, accepit in uxorem Grzimslauam, filiam Iaroslai ducis Ruſsiæ, ex qua ſucceſsiuę genuit filium Boleslaum, & filiam Salomeam nomine. Cõradus uerò germanus, & minor natu Leskonis albi monarchæ Polonorum, terras Mazouiæ & Cuyauiæ, quę ei ſorte, & æqua diuiſione obuenerant, accepit. Et anno Domini 1217. tyrannidem qua referum erat pectus ipſius, in Chriſtinum Plocenſem Palatinum zelatorem & conſeruatorem adoleſcentiæ ipſius egregium, hæredem in Goſdzovvo, de domo & familia Goſdzouitarum, quæ pro inſigni lilium defert, cuius prudentia ſalutem, & uictoriam in bello Zauichoſteñ. Deus Polonis dederat, ꝓ eo, ꝙ ipſius mores deprauatos corrigẽdos perſuaſit, malignè effudit. Nam improbo conſilio Ioannis Czapla, ſcholaſtici Ploceñ. & Cancellarij ducalis, cęterorũq; inuidioſa accuſatione, in uilla Kouale, primũ captiuatus, & ſqualido carceri incluſus, tãdẽ excœcatus & ad ultimũ iugulatus eſt. Miles ſtrenuiſsimus cuius ſtrenuitate Pruteni, Lithuani, cæteriq; gentiles ſub iugum coacti, ducibus Polonorũ tributarij fuerunt. Moxq; corpore eius in eccleſia Plocenſi tumulato, Barbaræ nationes Prutenorum, audita morte Chriſtini, iuſto Dei iudicio terras ducis Conradi depopulati ſunt, & per frequentes incurſiones impunè deuaſtauerunt. Qui inuocato auxilio Henrici ducis Vvra-

Swantopolkus Pomeraniæ præficitur.

Rutheni in Polonia uicti.

Chriſtini Palatini Plocenſ. miſerabilis interitus.

Pruteni Mazouiam uaſtarũt.

Primus Cruciferorũ in Pruſſiam ingreſſus. anno 1213.

Vvladislai Othonis bellum.

Vvratislauienſis & repreſsis Prutenis terram Chelmeñ. & caſtrum Dobrzin Cruciferis,
quos in ſui auxilium uocauerat aſsignauit. Nec tamen ſic potuit ſuas prouincias defen-
dere, tenuem ſiquidem reſiſtentiam barbaris Cruciferi opponebant. Et terræ Culmeñ. &
Lubauieñ. penitùs deſertabantur, quinimò peſtem & flammas uexationis in ſua uiſcera
Conradus immiſit, quæ uſque in hanc diem de terris Pruſſorum & Polonorum non ſunt
extinctæ. In maiori Polonia, Vvladislaus filius Othonis, à multitudine ſputi Plvvacz ap
pellatus, nondum annos pubertatis egreſſus, non ferens diſciplinam Vvladislai ſui pa-
trui: Magni ob proceritatem dicti, uel Laskonogy ob tenuitatem pedum cognominati,
anno Chriſti 1214. occupauit caſtrum Caliſz. At Vvladislaus Magnus, dux Gneznen-
ſis cum exercitu bellatorum caſtrum cinxit, & obſidione Vvladislaum Plvvacz circum-
ſedit, miſsisq; caduceatoribus pacem compoſuerunt, uiri qui cum eo incluſi fuerunt. Ipſe
uerò Vvladislaus Plvvacz, timens ſqualorem carceris cum ſeptem uiris tempore noctis
oportunè fugit, & peruenit ad Andream regem Hungariæ, illic ferè nouem annis com-
moratus. Anno autem Domini 1223. per internuncios contraxit ſponſalia, cum Helin-
ga germana Svvatopelkonis, præfecti Pomeraniæ, in ſpem ſuffragiorũ, quibus à patruo
paternam ſortem repeteret, qua occaſione in habitu monachali adueniẽs, ope & ingenio
Svvatopelkonis ſeptima die menſis Octobris eiuſdem anni, occupauit caſtrum Vſcze,
exindeq; uexabat regionem maioris Poloniæ. Ad reprimendum igitur inſultus nepotis,
Vvladislaus Laskonogy primo Vere, anno Domini 1226. uallauit caſtrũ Vſcze, ſuumq;
nepotem Vvladislaum Othonis, in eo uſque in dies caniculares concluſit. In die uerò di-
uiſionis Apoſtolorum, uidens ſupernè ex arce Vvladislaus Othonis, quoſdam ſtationi-
bus deſertis, longius à caſtris progreſſos, quoſdam ſomno ſtratos, alios ebrietate temulen
tos, cum omnibus qui ſecum obſidebantur è caſtro prorupit, & tumultuario inermes ag-
greſſus, omnes ſtrauit & fugauit: Dobrogoſtiumq; Palatinum Poſnanienſem obtrunca-
uit: donec clamore Vvladislai Magni, milites facto globo in caſtrum ipſum hoſtem retro
cedere compulerunt. Qua clade deterritus Vvladislaus Laskonogij, altera die obſidionẽ
ſoluit. Vvladislaus autem Othonis fretus potentia Svvatopolkonis ſui affinis, & ſuæ par
tis fautorum inſequutus patruum Poſnanieñ. & Calliſsieñ. caſtra, & ciuitates, quæ ſortis
ipſius erant, dedentibus ſe caſtellanis, & ciuibus compræhendit, & omnia quæ ſuæ ditio-
nis erant, recuperauit. Sed ad Leskonem albũ redeamus. Henricus cum Barba, dux Vv-
ratislauienſis, æſtimans Leskonem album ſibi iniuriatum iri, quòd minor natu exiſtens ei
ſeniori monarchiam Poloniæ præripuerit. Super hæc ampliùs perſuaſus, ac animatus in-
citationibus Marci Palatini Cracouienſis, de domo Griphonum, & ſuæ partis factioſis.
Anno Domini 1225. uenit prope Cracouiam ad fluuium Dlubnya, uolens Leskonem
album è monarchia depellere. Cuius propoſiti Lesko non ignarus ei cum ſuarum gentiũ
multitudine, & Cõrado duce Mazouiæ, quem in auxilium uocauerat, cum omnibus mi-
litibus Mazouiæ, & Cuyauiæ occurrit, à quorum multitudine Henricus cum barba terri-
tus, expetijt per nuncios colloquium: cõuenientibusq; ducibus in tabernaculum, in me-
ditullio utrorumq; caſtrorũ defixum. Henricus cum barba ius monarchiæ, longo ſermo-
ne ſibi tanquam maiori natu, & non alteri competere aſtruebat. Leſskone ex aduerſo in-
ductiones & rationes eius refellente, atq; diſſoluente, per medium Iuonis Epiſcopi Craco
uienſis & Baronum communium. Tandem inter ipſos fœdus ictum eſt, ut Henricus cum
barba Leſskoni cederet, de omni iure & titulo monarchiæ, in quantum ei competeret: Et
ut confœderarẽtur aduerſùs quoslibet hoſtes, quodq; unus alterius ſortẽ non impeteret,
nec optaret. Oblatisq; Leſsko albus magnificis donis principibus, Henrico cũ barba, &
Cõrado ſuo germano, ac militibus eorũ. Inuitauit etiã ipſos Cracouiã ad reficiendũ & ſo-
laciandũ. Sed Conrado abeunte in Mazouiã, Henricus Cracouiam ingreſſus, humaniſsi
mè cum ſuis exceptus, & octo diebus tractatus eſt. Poſt quos onuſtus amplis donis Vvra-
tislauiam remeauit. Anno autem Domini 1227. Svvatopelkone præfecto Pomera-
niæ tributa Leſskoni albo ſolita non mittente, & ad defectionem ſpectante. Dux Leſsko
indixit conuentum pro feſto Sancti Martini, apud Ganſzauã prædium monaſterij Trze-
meſznenſis, prope oppidum Zneinam tenendum, iuſsitq; Svvantopelkonem perſonali-
ter intereſſe, ut rebuſpublicis conſuleret, reuera aũt, ut Svvantopelkũ abſq; ſuſpicione ue-
nientẽ, opprimeret. Aduenientibusq; ducib. Henrico cũ barba Vvratislauienſi, Conrado
Mazouiæ & Cuyauiæ, Vincentio Archiepiſ. Gneznẽ. Ivvone Cracouieñ. Laurẽtio Vv-
ratislauieñ. Michaẽle Vvladislauieñ. Paulo Poſnanieñ. Laurentio Lubuceñ. Epiſcopis,
Gunthero electo Ploceñ. & quamplurimis Baronib. Svvantopelkus calliditate edoctus,
non

non contra alium, niſi ſe, & ſuum periculum cõuentum indictum ratus, aduenire diſtulit,
aduentum tamen ſuum duci Leſskoni frequentibus nuncijs intimabat, explorandæ rei
gratia, quæ in Ganſzavva gereretur. Quarta uerò die iam plurima rerũ expeditione perfe
cta, balneum ad curandum corpora duces intrauerãt, cum ſubito Svvantopelkus Pome-
raniæ capitaneus, opportunitatem temporis per exploratores ratus & nactus, cum gen-
tium multitudine ſuperuenit, & hoſtiliter irrumpẽs, hoſpitia & tabernacula ducalia, & mi
litaria ſingulos reſiſtentes obtruncauit. Quo intellecto Leſsko albus, de balneo exiliens,
& equo conſcenſo cum paucis eum comitantibus fugere cœpit, hunc Svvantopelcus tan
quam prædam concupitam omnibus præteritis inſectatus, circa uillam Marczinkovvo,
cum omnibus ſuis diu & ſtrenuè certantibus, tanquã nepharius proditor interfecit. Hen-
ricus uerò cum barba, in balneo nudus aliquot uulneribus ſauciatus, in pauimentum ceci
dit, quem ſuus miles nomine Peregrinus de Veſzinburgk, mira fide & deuotione prote-
gens, & ipſe multis uulneribus confoſſus, ſuper corpus ducis Henrici procidit, & uterq;
mortuus creditus, ſæuitiam carnificum remiſit. Eadem die quæ fuit quartadecima No-
uembris, magna ſtrages in alios edita eſt. Cadauer Leskonis albi per ſuos relatum, in ec-
cleſia Cracouienſi cum maximo luctu ſepulturæ mandatum eſt. Dux Henricus in Vvra-
tislauiam, lectica uectus, diuertit de uulneribus inflictis in breui curatus, peregrinum ſpe-
ctatæ fidei militem ſemper cõmendans, & prolem ſuam larga donatione exaltans. Svva-
topelcus quoq; præfatus, de domo Griphonum, ab ea die legitimum ſe principem Pome
raniæ gerere cœpit, & quod uiuente Leſskone albo ſceleratus carnifex aſſequi non pote-
rat, morte ſui Domini, quam intulit aſſequutus eſt.

Leſskonis albi miſer interitus.

Magna militis in principem fide.

CAPVT XXXII. LIB. III.

ANno Domini 1207. Magiſter Vincentius Kadlubkonis de Karuovv uico, pro-
pe Opathovv, nobilis de domo Koſze Præpoſitus Sandomirieñ. propter inge-
nij excellentiam, per Capitulum Cracouieñ. in Epiſcopum Cracouieñ. electus
eſt, quamuis in eccleſia Cracouieñ. nullam obtineret prębendam, ab Innocentio
tertio confirmatus, & ab Henrico Archipræſule Gneznẽ. conſecratus. Hic undecim ma
nipulares decimas, & ſeptem pecuniales, in uillis circa oppidum Czchovv ſitis, ad men-
ſam Epiſcopalem, uel quod alij aſtruunt ad Eccleſiam in Brzeze pertinentes, Eccleſiæ
Cracouieñ. perpetua donatione contulit. Ex quarum introitibus, in uino, oleo, luminari-
bus, cæterisq; neceſsitatibus, eccleſia Cracouienſis & prælati, cum canonicis eam frequen
tantibus, quotidianis diſtributionibus prouidẽtur. Nomina uillarum manipularium de-
cimarum ſunt hæc, Gnoynik, Gothprzidovva, Thymovva, Thvvorkovva, Iurkovv, Vy-
aſd, Opathkouicze, Luczslauice, Faſczeſſovva, Concziska, & Zdanya. Nomina uerò
pecunialium, Brzozovva, Olſzovva, Slona, Byeſznik, Polichta, Poſzna, item de Cazimi
ria Cracouieñ. urbi uicina. Idem Vincentius Kadlubconis Epiſcopus Cracouieñ. habi-
tum & ordinem religionis Ciſtercieñ. in monaſterio Andrzeouieñ. profeſſus reſignato e-
piſcopatu, aſſumpſit, & ex bono factus optimus, nudus, nudum Chriſtum, ſequutus eſt,
anno Domini 1218. Et poſt quinq; annos ergaſtulo carnis ſolutus, in domino quieuit, o-
ctaua die menſis Martij anni Domini 1223. in monaſterio Andrzeouieñ. in medio cho-
ri ſepultus. Hic dum cathedram Cracouieñ. regeret, Chronicam Polonorum (quæ inci-
pit: Tres tribus ex cauſis theatrales odere ſolennitates) ſcripſit. Plura de exteris, quam Po
lonorum geſtis, nodoſẽ & inuolutẽ in primis tribus libris perſtringens. Hic etiam decem
præbendas in Eccleſia Kyelceñ. fundaſſe, & dotaſſe aſſeritur.

Vincentius epiſcopus Cracouienſis.

Vincẽtij Chronica.

Rutheni ad ſedandum ciuilia bella inter eos orta, anno Domini 1208. A rege Hunga
riæ Andrea, ut filium ſuum Colomannum eis prẹficeret, inteſtinos motus bellorum com-
preſſurum, ſupplicarunt & obtinuerunt. Quo in Halicz ueniente, & in regem Gallaciæ,
per Vincentium Cracouieñ. & alios Hungariæ Epiſcopos, coronato atq; inũcto, Ruthe-
ni in odium & alienationem uerſi ſunt. Veriti ne per hoc ritus, & genus eorum in exter-
miniũ deduceret. Mſcislaus itaq; Mſcislauicz Chrobri à Ruthenis ob præſtantiã appella
tus, Polovvczonũ adiutus auxilijs, expugnauit arcẽ Halicieñ. rege Colomaño, Vincẽtio
Epiſ. Cracouieñ. & Iuone Cãcellario Poloniæ, qui regi Colomãno Salonicã Leſskonis al
bi ſororẽ in uxorẽ procabant, per turpem fugam elapſis, plurimisq; Hungaris & Polonis
occiſis, aut captis, & in ſeruitutẽ uenundatis. Ad ulciſcendũ ergò eiectionẽ Colomañi fi-
lij ſui, Andreas rex Hungariæ miſit notabilẽ exercitũ, miſit & Leſsko albus exercitũ Polo
nicũ, quem rex Hungariæ mitti ab eo precatus fuit. Quatuor aũt ducibus Ruſsiæ cũ ſuis
& omnium principum Ruſsiæ exercitibus, ſcilicet, Mſcislao Mſcislauicz, Vvladimiro
Ruri-

Colomannus Rex Gallaciæ.

Rurikouicz,Roſciſlao Dauidouicz & altero Roſciſlao Mſciſlauicz uenientibus, aduenit & Polovvczonum exercitus,geminato numero Hungaricum & Polonicum agmen excedens, incaſtellato itaq; Halicieñ.caſtro, ordinatis aciebus proceſſerunt Hungari & Poloni contra Ruthenorum turmas,ſuperaruntq; Poloni exercitum Vvladimiri, & Roſciſlai Dauidouicz,Roſciſlaiq; Mſciſlauicz,& fugientes,in multa milliaria plurimos trucidando perſequuti ſunt.

Poloni et Hungari cõtra Ruthenos.

In terga uerò Hungarorum & Halicienſium Mſciſlaus cum Polovvczis, qui in inſidijs remotiùs latitabant, irruentes, facilè eos proſtrauerunt, & paſſim trucidarunt, quoniam ſolutis ordinibus incedebant.

Poloni cũ Hungaris fuſi.

Attiliam Filnyam Palatinum Hungariæ cœperunt. Polonos à cæde & perſequutione Vvladimiri redeuntes,captiuorum numerum ducentes, & carmen patrium canentes, dum locus euadendi non eſſet,occiderunt. Extenſo inſuper ſigno Polonorũ in alto,reſidui Poloni, qui ex cæde diffugerant,uel ex perſequutione Vvladimiri redierant,illic confluentes,& ſuos conſiſtere credentes,omnes trucidarunt. Iacebantq; cadauera interfectorum circa Halicz tanquam arena inſepulta. Caſtrum Halicieñ.Mſciſlaus accedens primò,& ſecundò,& tertiò repulſam paſſus,ipſum ſepiuit. Colomanno autem, & qui ſecum in arce erant negligentiùs portam caſtri poſteriorem obſeruantibus,una noctium ſuffoſsione facta, Rutheni in caſtrum irruperunt,& ſub caligine noctis Hungaris & Polonis fugientibus,& ſeſe de muro præcipitantibus,Mſciſlaus caſtro potitus,eccleſiam ſanctæ Mariæ,in quam Colomannus cum potiorib. militibus & fœminis ſe receperat,obſedit,& renitentes fame ac ſiti maceratos expugnauit.

Halitia capta.

Nam uitam duntaxat pacti,oſtia aperuerunt, mandanteq; Mſciſlao Barones & fœminæ educebantur,quos omnes Polovvczis aut ſuis aulicis donauit.Vltimus omnium Colomannus cum uxore ſua eductus, à Mſciſlao acceptus eſt, & in Torczsko ad aſſeruandum miſſus,nec eſt de captiuitate ſolutus,niſi poſt plures tractatus, anno Domini 1210. habitos.

Colomannus captus.

His conditionibus adiectis,ut Bela filius regis Hungariæ, in coniugem Mariam filiam Mſciſlai reciperet,& quòd Mſciſlaus poſt triennium Colomanno de Halicz cederet. Et quòd liberè ſolueret è captiuitate Colomannum & uxorem eius,omneſq; captiuos ſuæ poteſtatis,quæ omnia fuere conſummata, quia Mſciſlaus dux in Thorczsko ſeceſsit,annoq; ſequenti mortuus, ſepultus eſt in eccleſia ſanctæ Crucis in Kiovv,quam uiuens fabricauerat.

Colomannus reſtitutus.

Colomanno uerò principatus Halicieñ. non fuit diuturnus: nam Daniel Romanouicz occupata arce Halicieñ.Colomannum exinde abegit, & fugauit,quem Andreas rex Hungariæ uix poſt binam expeditionem in ducatum Halicieñ. reſtituit.Duce Daniele Romanouicz non audente ſeſe potentiæ Hungarorum opponere. Seditq; Colomannus tribus annis in Halicz,& anno Chriſti 1225. mortuus eſt, Sed morbo,an ueneno,incertum eſt.Poſt quem Daniel Romanouicz Halicz occupauit. Sed Iſaslaus dux Halicieñ.auxilio Polovvczonum fretus,eum expugnauit,& duci Michalkoni principatum Halicieñ.conceſsit.

Colomannus iterum pulſus.

Colomannus tertiò reſtitutus.

Colomanni mors.

Michalko dux Halicia potitus.

Sub anno domini 1209. prima die Auguſti,ſcribunt quidam Myeczlaum filium Boleslai uictorioſi,fundaſſe monaſterium ſancti Benedicti in Koſczol, ante Kaliſz, & illud in monaſterio Tinicieñ.ſubieciſſe, pro doteq; uillas contuliſſe Coſczol, Gora, Roſzeyovvo,Crankovvo,Glogovva, Krzyuoſandouo, Kliſſouo, Pyotrkouo, Nadzerzouo. Cũ molendino ante Kaliſz & Lyſzecz ante Konin,bona illius ab omnibus tributis & angarijs Polonicis libertando.

Monaſteriũ in Koſczol.S.Benedicti.

Cometes apparuit añO Domini 1211. decemocto diebus menſis Maij durãs, & ſupra Polovvczos Tanaim ac Ruſsiam girans, caudamq; in occaſum porrigens, & aduentum Tartarorum ſignificans. Nam ſequenti anno gens Tartarorũ in eam diem ignorata, conflictis pluribus ſeptentrionis nationibus,ad Polovvczos uenit. Polovvczi ſiquidem fuerunt gentes, ſecundùm latus ſeptentrionale Euxini maris commanentes, ultra Paludes Meotidis,quos alij Gothos appellant:& linguagium habuiſſe aſſerunt, quale locuti ſunt diebus noſtris principes de Mankup:ultimò per Baiſſetum imporatorem Turcorum,anno domini 1486. exterminati,in Cherſoneſo & inſula Tauricæ,quã uulgari noſtro Przecop dicimus,à Tartaris Przecopenſibus occupata.

Cometes.

Tartarorũ prima cognitio.

Polowczy qui fuerunt.

Tartaris itaq; terras Polovvczonum ingredientibus,per legatum ipſos principes Ruthenorum, uniuerſis copijs, & potentijs ex ſe adiuuari,poſtularunt,quoniam par exitium & diſcrimen eos, ſicut & Polovvczos expectaret. Superuenerunt autem & Tartarorum nuntij ducibus Ruſsiæ denũciantes. Ne immiſcerent ſeſe Polovvczonum bello,& adiutorio,ſed potiùs exterminium eorum, tanquam aduerſariorum procurarent. Ruſsitæ uerò immaturo uſi conſilio,nuntijs Tartarorum comprehenſis & occiſis,Polovvczis terra,mariq; auxilia dedere,uidelicet Mſciſlaus Roma-

Tartarorum nuncij ad duces Ruſsiæ occiſi.

Romanouicz cum militia Kiouienſ.Mſciſlaus Mſciſlauicz cũm militia Halicienſ.Itemq; cæteri duces Ruſsiæ Vulodimir Rurikouicz, duces Czirnieouienſ. & duces Smolneni. iunctiq; exercitui omnium Polouuczonum peruenerunt in Protholcze. Et ab inde ſinguli aſcenſis equis,duodecim ſtatiuis ad fluuium Kalcza uenerunt,ubi iam Tartari caſtra metati fuerant,& illicò reſpirandi ſpacio non dato, Tartari in eos irruerunt. Et contritis ac diffugientibus Polouuczis,acies Ruthenorũ diſijciuntur, plurimaq; cæde peracta, bini duces Mſcislaus Kiouienſ.& Czirnieouienſ.captiuantur:reliqui fugientes (abominabile dictu) à Polouucis ſocijs,per quorum terram fugam maturabant, trucidabantur.

Tartari Polowczos & Ruthenos uicerunt.

Equites quoq; propter equos,pedites propter ueſtes occidebãtur,& in aquis ſuffocabantur.In illa ergo die Rutheni in peſsimum,horrendumq; inciderũt periculum,quale in terris Ruſsiæ unquàm auditum eſt.Eaq; prima clades extitit,quam Rutheni à Tartaris pertulerunt.Mſciſlaus autem Mſciſlauicz Halicienſ.dux,dum ad naues fugiendo perueniſſet, ſuperatis fluuijs perſecutionem Tartarorũ ueritus,naues abrumpi præcepit,abindeq; fugax in Halicz pauore & trepidatione plenus peruenit. Vuladimirus autem Rurikouicz,fuga & ipſe ſaluatus,in Kiouu perueniens,ſedem Kiouienſem accepit. Alia uerò omnis multitudo Ruthenorum,dum ad naues fugiendo perueniſſet, & eas abruptas offendiſſet,in mœrorem uerſa,dum undas tranare non poſſet,fame contabeſcens,illic conſumpta eſt.Præter paucos duces,& aliquos eorum milites,qui in lembis fluuios traiecerunt.

CAPVT XXXIII. LIB. III.

ANno Domini 1211.die 16.menſis Maij, Myeczlaus dux Rathiborieñ. & Oppolieñ.primus filius olim Vuladislai exulis,& circa Poſnaniam à fratribus conflictus,multum agilis,proceræ ſtaturæ,peritus artis gladiatoriæ,mortuus eſt,cui ſucceſsit unicus filius eius Kazimirus.

Myeczlaus dux Ratiborienſ. mortuus.

Iſte Myeczlaus fundauit monaſterium ſanctimonialiũ ordinis Præmonſtrateñ.in Ribniky,quod Kazimirus filius eius in Czarnouuanſz ad fluuium Malpadeuu,qui illic ad prope Odræ miſcetur,tranſtulit.

Monaſterium Czarnowans.

Anno Domini 1213.Vuladislaus Othonis dux Kaliſsieñ. 13.Kal.Nouemb. monaſterium ſanctimonialium in Olobok ordinis Ciſtercienſis diocœſis Gnezneñ. fundauit. Pro dote aſsignans ei uillas Olobok,Tikadlouuo,Zidouuo,Pole,Vurosle,Rablauy. Et contulit eidem uillam Stauu,à filijs Laurentij Dobrogoſtio & Czeſſacha, pro tribus uillis Chotinino,Golikouuo & Pyenyaſzkouuo commutatam.Item Virzbyatha filius Clementis militis,eidem monaſterio contulit quatuor uillas,uidelicet, Conarouuo,Grzibouuo,Myslakouuo,& Druskouuo.Henricus autem archiepiſcopus Gneſnenſem conſecrans baſilicam in Olobok,ad petitionem ducis Vuladislai contulit præfato monaſterio decimas archiepiſcopales de conſenſu ſui Capituli in uillis inter flumina Olobok & Baricz incluſis.

Monaſterium Olobok.

Reſignauit Epiſcopatum Cracouienſ.Vincentio Kadlubkonis, anno Domini 1218. ſuffectus eſt Iwo,filius Saulis comitis de Conske, nobilis de domo Odrouanſz,Cantor Gneznenſ. Canonicus Cracouienſ.& ducis Leskonis albi Cancellarius. Qui dum pro confirmatione ad Honorium Papam tertium ſe contuliſſet,& per Hugolinum Cardinalem,Epiſcopum Hoſtienſ.propter familiaritatẽ,quam cum eo in ſtudio Pariſienſ.contraxerat,omnia ad nutum expediuiſſet: uiſis prodigijs ſanctitate, religione & prædicatione beati Dominici,in Poloniam deducendos fratres ſui ordinis petijt.

Iwo epiſcopus Cracouienſ.

Et alios obtinere non ualens,quatuor familiares & comites ſuos,ſcilicet,Iaczkonem Canonicum Cracouienſ.nobilem de domo Odrouanſz,de prouincia Oppolienſ.& uilla Lanka ortũ. Item Ceslaum Polonum,Henricum Morauum,& Hermannum Theutonicum, per beatum Dominicum ad ordinem aſſumi obtinuit,& illos in Poloniam deducens, S.Dominico ſuperſtite,in Polonia ordinem Prædicatorum plantauit.

Iaczko.

Ceſzlaus, Henricus Morauus,Hermannus Theutonicus, ord. Præ. ſuſceperunt.

Anno autẽ Domini 1222. communicato conſilio cum duce Leskone albo,cum capitulo & conſulatu Cracouienſ. eccleſiam S.Trinitatis,quæ matrix & origo fuit parrochiarum,& locũ ſpacioſum pro monaſterio prædictis fratribus S.Dominici aſsignauit,& ornamentis,calicibus,libris, & cæteris neceſſarijs dotauit & prouidit. Et eodem anno in circulo Cracouienſ. nouam eccleſiam parochialem in honorem Dei genitricis uirginis Mariæ præfatus Iwo Epiſcopus Cracouienſem erigi curauit, & in eam ius parrochiæ quod in eccleſia Sanctæ Trinitatis fuit,tranſtulit.

Eccleſia S.Trinitatis.

Eccleſia S.Mariæ in circulo Cracouienſ.

Anno Domini 1221. A feſto Paſchæ uſq; ad autumnum, continuus imbrium deſcenſus inundationẽ cauſauit,& uernales ſegetes ſeminare impediuit: per autumnumq; ſeminata deſtruxit,exinde pabulis deficientibus,mors animalium obtigit: homines uerò plurimos,præcipuè agreſtes fames ualida per triennium continuata abſumpſit, ut plures uillæ,& oppida habitatoribus conſumptis,remanerent deſerta.

Aquarum inundatio.

Fames magna.

Iuuo Epiſcopus Cracouienſ.anno Domini 1222.fundauit monaſterium Ciſtercieñ.

Monasterium in Kaczycze fundatur translatum in Mogilam.

ordinis in uilla patrimonij sui Kaczicze prope oppidum Slumniki. Pro dote eidem assignando Kaczicze, Prandoczin, Monikouicze, Choleuicze, necnon decimas manipulares mensæ episcopalis, de eisdem quatuor uillis prouenientes. Verùm cùm intelligeret locum pro monasterio parum idoneum, anno Domini 1226. ad Mogilam locum paternæ sortis uberem prope Istulam illud transtulit. Ecclesiam quoq; ex dolata petra, & partim ex decocto latere in titulum S. Pauli Apostoli (quod nunc S. Bernardi uocant) extruxit & dedicauit. Decimisq; manipularibus de mensa episcopali in oppido Dobschycze in uilla Vinari & circumiacentibus uillis dotauit.

Monasterium in Henrichow fundatur.

Anno Domini 1222. Nicolaus de Henrichow, ducis Henrici cum barba notarius, genere & actione nobilis, de consensu & annuentia eiusdem ducis, fundauit monasterium ordinis Cisterciens. in prædicta uilla Henrichow, sui patrimonij Vuratis. diocœsis prope Nissam: & tam uilla, quàm alijs ad illum locum spectantibus dotauit. Nec sua omnia Deo donasse contentus, assumpto habitu in eodẽ loco, usq; ad mortẽ fœlix fundator militauit.

Mazouia uastata per Prutenos barbaros.

Eodem anno Domini 1222. ciuitas Ploceñ. & tota Mazouia per Prutenos & Pomeranos uastatur & comburitur.

Hospitali Sancti spiritus Cracouia fundatur prius in Prandnik 1223.

Anno Christi 1223. Iwo episcopus Cracouiens. hospitale pro personis utriusq; sexus in Prandnik fundauit, quod Fulco episcopus Cracouiens. nisi morte præuentus fuisset fundare & dotare decreuerat: & in præfato hospitali fratres hospitalarios de Saxia constituit, geminam crucem albam in nigro pallio deferentes, sub regula B. Augustini militantes. Donans eidem hospitali uillam Krowodrza. Item utraq; Vuronij, item nonnullas decimas manipulares de mensa sua Episcopali. Verum perpendens huiusmodi hospitale à frequentia hominum longè distare, de Prandnik in Cracouiam ipsum transtulit. Et Ecclesiam in honorem Sanctispiritus, monasterium, & monasterij officinas pro fratribus, habitacula uerò pro miserabilibus & infirmis personis construxit. In translatione autem huiusmodi anno Domini 1244. sexta die Aprilis facta, præfatus Iwo episcopus duas ecclesias parochiales, unam S. Crucis in Cracouia, alteram S. Martini in uilla episcopali Biskupicze supra Vyeliczkam sita, cum earum decimis & prouentibus, pro eiusdem hospitalis subsistentia uniuit.

Monasterium Oliua à Prutenis Barbaris uastatur.

Barbari Pruteni, anno Domini 1224. facta irruptione in monasterio Oliuo, Abbatem cum fratribus & uniuerso conuentu captiuant, & uersus Gedanũ deductos, crudeli morte omnes interimunt. Et ex tunc terras Culmeñ. & Lubauiens. per insultus & clandestinas incursiones uastare cœperunt, nec dux Conradus Mazouiæ, neq; Cruciferi rubeo ense & cruce signati, per ipsum uocati, desertationi prædictarum terrarum subuenire potuerunt. Eodem anno Lanthgrauius Poloniam inuasit, & castrum ac ciuitatem Lubusz expugnando occupauit.

Lubusz occupata.

Monasterium ord. præd. Gedano anno 1225. fundatur.

Suuantopolcus Pomeraniæ dux, de consensu & consilio Michaëlis Vuladislauiens. episcopi, anno Domini 1227. die 23. Ianuarij, fundauit monasterium prædicatorum S. Nicolai in ciuitate Gedanens. Duces Rusiæ Georgius Vuladimiriens. & Iaroslaus Pereaslauiens. ab una. Item Vuladimirus Constantinus, & Mscislaus duces Smolnenses, & Nouogradẽses fratres germani parte ab altera. Anno Dñi 1206, die Aprilis 12. confligũt, & cæsis Ruthenorum decem millibus, cessit uictoria Constantino, Vulodimiro & Mscislao. Qui Georgium Vladimiriam diffugientem obsidentes pacem ei petenti concesserunt, & ad eos exeunti, ea conditione ut de castro excederet. Quo excedente datum est Constantino, deinde uictores contra Iaroslaum in Pereaslauu exercitum duxerunt. Qui illicò ab eis pacem petiuit, & obtinuit, castrumq; Pereaslauu retinuit, tamen plurima munera reconciliatis ducibus transmisit. In æstate autem sequentis anni duces Ruthenorum Vulodimir Rurikouicz Kiouien. habens in comitatu Smolnensium militiam, Romanus Borziszouicz, Constantinus, Mscislaus & Roscislaus filij Dauid Lithuanos Rusiam uastantes, magna cæde conflixerunt, Lithuanorum duces occidendo, fugientes persequendo, in syluis & abditis plurimos interficiendo.

Ruthenica intestina clades.

Lithuani à Ruthenis cæsi.

Eadem tempestate Hleb dux Reszanorum, auaritia ductus, sex germanos & plures Boyaros crudeliter peremit, ut integrum principatum Reszanorum occuparet. In hyeme autem anno Domini 1217. Lithuanos rapta præda de Rusia fugientes, dux Iaroslaus Vuseuoldouicz, & Nouogrodenses consequutos prostrauerunt: Plures tamen milites Rusiæ desiderabantur, & dux Dauid Toropeczki occisus iacuit. Iterum sequenti tempore alio exercitu Lithuanorum uastante regionem Poloczko, dux Mscislaus Dauidouicz, cum militia Smolnensium celeriter superueniens, incautos absq; numero in Poloczko occidit. Alios in lacubus, paucis admodum euadentibus, mersit,

Kamyenyecensem regionem uastant.

Anno autem Domini 1218. duces Czirnieouiens. cum suis gentibus, cum Mscislao Smolnensi, & Polouuczis Kamyenyecensem regionẽ, nemine repugnante, uastauerunt.

CAPVT

CAPVT XXXIIII. LIB. III.

Henrici cũ barba & Conradi Mazouiæ ducum super monarchia dissensio.

Post funestam Leskonis albi necem, per Suuantopelcum Pomeraniæ prefectum, de annuentia & scientia Vuladislai Othonis maioris Poloniæ ducis, & sceleris socij, actam, Anno Domini 1228. inter Henricum cum barba ducẽ Slesiæ, & Conradum ducem Mazouiæ, super monarchia & Leskonis albi puerorum cura, dissensio orta est: aggressusq; dux Conradus Mazouiæ munitiones, quas dux Henricus cũ barba erexerat, aliam supra collem fluuij Prandnik, prope oppidum Skala: alteram in Medzboze prope uillam Vuroczirzisz: Cum clade & captiuitate suorum, ac occisione filij sui Premislai, per ducem Henricum conflictus, inexpugnatas reliquit, & in Mazouiam diuertit. Cumq; Henricus Slesiæ filium suum Henricum cum copijs in Slesiam remisisset, & in Cracouiense ducatu securus uersaretur, dux Conradus ab exploratoribus certior factus, in terram Cracouiens. adueniens, Henricum ducem Slesiæ in Spitzouicza auditioni missæ deditum offendit, & eum captiuatum in Mazouiam deduxit. Ad quem liberandum, dum filius eius Henricus pararet exercitum, Beata Heduigis plurima mala auersura, ad ducem Conradum personaliter in Mazouiam se contulit, & prudentia, qua pollebat, inter duces pacem composuit: ut dux Henricus de iure monarchiæ & tutoriæ Conrado cederet, captiuosq; Conradi libertati restitueret, renuntiationem corporali iuramento firmãdo. Duas insuper neptes, filij sui Henrici filias, filijs Conradi in uxores desponsauit, Kazimiro Constantiam, & Boleslao Gertrudim. Cœpitq; ex tunc Conradus Mazouiæ se monarcham & Leskonis puerorum tutorem gerere.

Beata Heduigis.

Conradus tutoriam monarchia gessit.

Rursum in anno sequenti ortum est aliud bellum, inter duces maioris Poloniæ, Vuladislaus siquidem Laskonogy, ad propulsandum iniuriam sibi illatam, cum Vuladislao Othonis nepote suo congressus est, & eum fudit, captiuatumq; in uincula coniecit, qui suffragio fauentium euadens, ad Suuantopelcum uxoris suæ fratrem peruenit. A'quo nedum gentes ipsius Pomeranicas in subsidium sibi obtinuit, sed & personaliter cum eo aduersus Vuladislaum Laskonogy uenit. Vuladislaus autem Laskonogy eorum aduentu territus, relictis castris maioris Poloniæ, ad Rathiborz fugit, & à Kazimiro Myeszkouicz, duce Rathiborieñ. amicè susceptus est, Vuladislao Othonis omnia castra propria, & sui patrui occupante. Anno uero Domini 1231. Vuladislaus Laskonogy ex Rathiborz cum exercitu egrediens, Gneznam castrum, quod fortis ipsius erat obsidione uallauit, & cum duobus mensibus obsidio continuaretur, & nemo ex subditis suis (propter fœdos & lasciuos mores eius) ad eum deficeret, uulgatumq; foret Vuladislaum Othonis cum socero suo Suuantopelcone & ualidis copijs aduentare, tristis & gemens inexpugnato castro Gneznensi in solitum sui exilij locum Rathiboriam remeauit. Et 15. Kalend. Septemb. eiusdem anni in oppido Sroda fato subtractus est, apud Rathiboriam. Vel ut alij uolunt in monasterio Lubeus, nulla prole relicta, sepultus. Vuladislaus ergo Othonis, tota maiori Polonia possessa, diuinam miserationem, & sui sublimationem recolendo, libertates & priuilegia binis cathedralibus ecclesijs sui principatus, Gnezneñ. & Posnanieñ. contulit, uillas ecclesiarum & earum incolas, ab omni seruitute & contributione, quæ olim cameræ ducis soluebatur, absoluendo. Et ab omni iurisdictione ordinaria & extraordinaria Palatinorum, Castellanorum, & cæterorum officialium: donauitq; utriq; Pontifici auctoritatem in bonis ecclesiæ uenandi, & monetam fabricandi. Præterea donauit Paulo Posnaniensi Episcopo, & suis successoribus, uillam Sulkouua, Krobya, ratione suæ, & patrum suorum sepulturæ. Occasione itaq; harum libertatum, edax liuor corda nobilium maioris Poloniæ persuasit, & clandestinis, contra Vuladislaum Othonis, qui & Pluuacz dictus est machinari cœperunt insidijs. Verùm ubi solertissimas ipsius cognouerunt deuitationes, & cautelas, ad defectionem uersi sunt, & uocauerunt Henricum cum barba ducem Slesiæ, & Vuratislauiæ inimicũ Vuladislai, propter uulnera ipsi olim inflicta, de annuentia Vuladislai Pluuaz, & occisionem Leskonis albi in Ganszaua. Quo cum forti exercitu ueniente, præfatus Vuladislaus Othonis à suis desertus, exussit castra Bnin & Srem. Ne hostis his potiretur, & refecto castro Gnezna, fortiq; præsidio eidem imposito, ad Suuantopelcum præfectum Pomeraniæ perrexit. Henrico autem oblata sunt per Barones maioris Poloniæ castra, Posnaniense, Calissiense, Pisdrense, Sredense, & castrum Byechow. Castra uerò demolita, Bnin & Srem recuperauit, & Borziuoyo ex sorore nepoti, filio Dipoldi marchionis Morauiæ in administrationem tradidit.

Vuladislaus altus pulsus.

Vuladislaus altus in exilio moritur.

Vuladislai Othonis libertas in diuinam religionem.

Henrici cũ barba cõtra Vuladislaum Othoniem expeditio.

CAPVT XXXV. LIB. III.

INterea Conradus Mazouiæ dux, feritate & frequentibus incursionibus Prussorum plurimum attritus, de consilio Cristini Episcopi Culmensis, religiosi de ordine Cistercienſ. uocauit de domo Theutonica, septem fratres ordinis sepulchri Dominici Hierosolymitani, nigram crucem in albo pallio ferentes, quorum magister & primicerius erat Hermannus Balke de Salcza, & ipsos in castro Dobrzin locauit. Hermannus uerò magister ordinis, post se reliquit fratrem Conradum de Landisbergk, qui cum auxilio ducis Conradi Mazouiæ, in littore Istulæ, anno Domini 1231. locauit castellum Vogilsang, in arbore quoque quercus aliud castrum ædificauit, locauit & ciuitatem Thorun, eamq; postmodũ in priorem locum transtulit, cœpitq; ex his locis Prutenos impetere, & eorum incursiones prohibere. Fabricarunt etiam Pruteni duo castra, unum supra Istulam ultra Thorun, quod uocarunt Rogow: aliud iuxta Thorun, in loco ubi nunc stat antiqua Culmensis cathedra, & Pipinus Prutenus, Christianis infestissimus, tertiam munitionem in lacu posuit, quæ in hanc diem lacus Pipini dicitur. Hæc tamen Prutenorum castra, per fratres Cruciferos & milites Polonorum sub paucis diebus fuerunt expugnata. Pipinus uerò captus, aperto uentre ad arborem agitatus in circuitum euisceratus est. Aedificauit insuper magister Cruciferorum castrum Qwiedzin, in territorio Culmenſ. & ex eo Vilna castrum propinquum Prutenorum expugnauit, & conquisiuit.

Rogow.
Lacus Pipini.
Pipinus Prutenus.
Qwiedzin.

Anno Domini 1234. Gregorio Papa nono incitante, collegerũt ualidum exercitum principes Conradus Mazouię, Hẽricus Vuratislauienſ. S. Heduigis maritus, & Vuladislaus Othonis maioris Poloniæ, Swantopelk & Sambor germani, Pomeraniæ, una cum Hermanno & fratribus Theutonicis S. Mariæ, & tempore hyemis in Prussiam duobus agminibus descenderunt, ac totam terram Prussię in girum, ferro & ignibus uastauerunt, Prutenisq; copiam pugnandi non facientibus, occisis quinq; millibus Barbarorum, & castro Radzin expugnato, atq; locato, in propria remearunt. Instantibus autem, duce Henrico cum barba Vuratislauiensi, Agasia consorte ducis Conradi, & filijs suis Boleslao, Kazimiro & Semouito. Item Guntero Plocenſ. Michaële Vuladislauiensi, Cristino Culmensi, Episcopis, Pacoslao comite Derszouiensi, Conradus dux Mazouiæ fratribus Cruciferis præfatis, terras Culmenſ. & Lubauienſ. sitas infra fluuios Ossam, Drwanczã, & Vurokam, donauit & de facto inscripsit, ut postquàm fratres Cruciferi terras Prussiæ conquirerent, donatione terrarum Culmenſ. & Lubauiæ irritata, & ad ducẽ Mazouię Conradum, suosq; successores reducta atq; deuoluta. Possessio terrarum Prussiæ conquisita, ex æquo inter Conradum ducem Mazouiæ, suamq; progeniem & Cruciferos, partiretur. Huius ordinationis apices & instrumenta (ut aiunt) apud duces Mazouiæ conseruata reperiuntur. Quantum uerò dissidij, quantumúe cruentarum occisionum, per fratres Cruciferos in regno Poloniæ de post factarum, talis Cruciferorum introductio intulerit, historiæ satis patefaciunt. Et quamuis sub Kazimiro tertio, ad extremum subiugata uideretur Cruciferorum potentia, manent tamen usq; in hanc diem prisci uestigia mali, magistro Cruciferorum Alberto de familia Brandeburgenſ. principum cum recalcitratione, pro homagio in obedientiam opponente. Sed hæc hactenus.

Prima expeditio in Prutenos per fratres.
At, fratribus donata et quibus conditionibus.

CAPVT XXXVI. LIB. III.

DVce Conrado Mazouiæ, bello Prutenorum occupato, Boleslaus pudicus dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum genitrice ipsius Grzimislaua, beneficio & auxilio Nicolai Abbatis Szeczechouienſ. ordinis S. Benedicti captiuitatem euasit Conradi, siquidem Boleslao pudico regimẽ terrarum suarum, & è tutoria patrui sui Conradi in ætate pubertatis liberam dimissionem optante. Conradus dux Mazouiæ, captum cum matre eius Grzymislaua primùm in castro Czirsko, deinde in Szechzechow arctauit, & strictæ custodiæ deputauit. Quam intempestę noctis silentio, post unum annum captiuationis, & paulòpòst euadens, in castra propria Sandomiriæ & Zauichost peruenit, & tanquàm hæres susceptus est. Hisq; militibus munitis, nouam captiuitatem metuens, ad ducem Henricum cum barba tertio gradu affinitatis eum contingentem concessit, & principatuum suorum optatam defensionem ab eo obtinuit. Dux enim Henricus Vuratislauienſ. cum omnibus suis potentijs unà cum duce Boleslao pudico, in terram Cracouienſ. aduenit, & à singulis nobilibus Cracouienſ. & Sandomirienſ. exceptus est. Arxq; Cracouienſ. & cæteræ munitiones (deferentibus eas prefectis ducis Conradi) duci Boleslao pudico traditæ sunt. Anno autem sequenti scilicet 1235. Conradus Mazouię cum copijs tàm proprijs, quàm auxiliaribus, in terrã Cracouienſ. uenit & eam exustionib. affecit. Henrico uerò cum barba in publicam dimicationem nõ ueniente, sed per insidias ex insidiosis locis gentes Conradi plurimum lacessente. Dux Conradus Mazouiæ, incastellatis quatuor ecclesijs, S. Andreæ, sub castro Cracouienſ. nondum muro Cracouienſ. inclusa. Item ecclesia in Prandocz in ecclesia collegiata Scarbimirienſ. & monasterio Andrzeouienſ. pluribus difficultatibus inuolutus, mœrens in Mazouiã discessit. Post cuius discessum Henricus cũ barba, & Boleslaus pudicus, alijs castellis de lignis è regione & in proximo erectis, aliquot mensibus angustatos milites Conradi expugnauerunt. Exinde Henricus cum barba in maiorem Poloniam perrexit, & castrum Gnezna quod unicum restabat expugnandum, obsedit, adhibitisq; omnibus uiribus & conatibus, expugnare nõ ualuit, & è castro quod pro maiori parte ligneũ erat inexpugnato, multis dãnis exceptis, & tribus machinis potioribus ex continua proiectione fractis, in Slesiam discessit. Vuladislaus uerò Othonis post discessum ipsius, cum suis militibus superueniens, oppida & uillas maioris Poloniæ spoliauit, & exussit: castrumq; Srem, corruptis uigilibus, nocte inuasit, & Borziuogium Dipoldi marchionis Morauiæ filium, Henricíq; cum barba ex sorore nepotem, à Paulo Posnanieñ. præsule excommunicatum, pro eo, quòd in quodam colloquio, in Srem habito, eum captiuauerant, cæteris diffugientibus, occidit. Castroq; Srem spoliato & incenso, ad castra Nakel & Vscze, quæ in sua fide manebant, diuertit. Henrici tamen cum barba auctoritas, ex tutoria Boleslai pudici plurimum creuit. Nam eo tempore monarcham Poloniæ & ducem Cracouienſ. Sandomiriæ maioris Poloniæ & Slesię se titulauit, & prædictos ducatus in pace gubernauit. Exclusisq; Templarijs de Opathow, ubi eorum monasterium notabile erat, tàm oppidum Opathow, q; decimas manipulares, & sedecim uillas Boleslao pudico annuente: itẽ in maiori Polonia oppidum Kazimirz, cum quatuordecim uillis & totidem decimis: item in Slesia oppidum Borek, cũ uillis, decimis, & lacubus ecclesię Lubuceñ. sui dominij donauit & appropriauit, quod in hanc diẽ inuiolatum obseruatur. Paucos tamen ante annos Christopherus de Schidlouicz Palatinus Cracouieñ. ab Episcopo Lubuceñ. Opathow cũ omnibus uillis hæreditariè coëmit.

Boleslaus pudicus cum matre captus.
Boleslaus pudicus sua recuperat.
Conradus repugnat.

Munitiones Conradi expugnatæ.
Vuladislaus Othonis.
Templarij ex Opathow exclusi.

Anno autem Domini 1238. dum in Crosnam prope terminos Bohemiæ sitam, dux Henricus cum barba, sese recepisset, grauiter languens, sacramentis ecclesiasticis deuotè perceptis, 14. Kal. Aprilis animã exhalauit. Beata Heduigis cõsors sua, quamuis per nuncium certior de ægritudine mariti facta fuisset, uisitare illum intermisit, dumq; in monasterio Trzebnicz adductus sepeliretur, cæteris funus & sepulturã cohonestantibus, illa sola beata fœmina in monasterio Trzebniciensi substitit, nec lachrymas admisit. Et ad moniales lamentantes, ac inconcinna eiulatione uociferantes, incõcussa dixit. Iniquum esse tanto mœrore diuinæ contrauenire uoluntati. Iste Henricus appellatus est cum barba, quoniam sex lustris (quæ triginta annos constituunt) sua coniuge Beata Heduigi in sororem commutata in cœlibatu uiuens, barbam more conuersorum produxit, & tulit, uestibusq; auro ac ostro nitentibus abiectis, lineo & simplici habitu utebatur. Iste quoq; Henricus cum barba, rempub. Polonię prouidè rexit, audaces coërcuit, maleficos & calumniatores exterminauit, leges concussionis Pomoczne uirginale, & uiduale elisit, & libertatem ecclesiæ confirmauit.

Henricus cum barba moritur.
Henrici cum barba laudes.

CAPVT XXXVII. LIB. III.

IVuo Episcopus Cracouienſ. dum Gregorium Papã nonum (olim in studio Parisiensi familiaritate sibi obstrictum) apud Perusiũ reperisset, dignitate metropolitica suæ Cracouienſ. ecclesiæ expedita & reobtenta, redeundo è Roma (propter indulgentias aggressa) febribus correptus, anno Dñi 1229. die 21. mẽsis Iulij, duodecim annis in pontificatu exactis, in itinere mortuus, & à familiaribus suis in ecclesia Mutineñ. maiori, iusto honore sepultus est, ossa autem ipsius, frater Martinus de Sandomiria cum alijs fratribus monasterij S. Trinitatis Cracouieñ. in Italiam missis, de licentia Episcopi Mutineñ. in Cracouiam retulerunt, & anno Domini 1237. in medio chori præfati monasterij, ob beneficium fundationis recondiderunt. Iste antistes dignè recolendus, fundauit monasteria in Kaczicze, in Mogila, in Dlubnya, in Mstouu. Item ecclesias parochiales in Vauurzinczicze, in Dzerzaszna, in Daleszicze, & S. Pauli in Sandomiria. Item hospitale pauperum in Cracouia. Circa annum Domini 1230. dũ turris ecclesiæ cathedralis Cracouienſ. sumptibus testamentis Iwonis, olim præsulis Cracouienſ. plumbo tegeretur, ex negligentia operarij carbo ignitus fortuitu decidens, uniuersam ecclesiam nocte incendit, & conflagrauit. Huius etiam ecclesiæ Cracouienſ. antea decemocto annorum spacio, ærarium seu totus thesaurus & pręciosa ornamẽta cum scrinijs & cistis, tactu fulminis, tempore ducis Leskonis albi, & Vincentij Cadlubkonis episcopi Cracouienſ. anno Domini 1212. in mense Iulio, hominibus nequicquàm contingere ualentibus, ignibus consumpta fuerũt. Paulus Episcopus Posnanienſ. cum consensu sui capituli, monasterium fratrum Prædicatorum in Srodka prope ecclesiam S. Margarethæ, anno Domini 1231. undecimo Kalendas Nouembris, fundauit.

Iwo episcopus Cracouiensis moritur.
Monasteria in Kaczicze, Mogyla, Dlubnya Mstow.
Ecclesia Cracouienſ. conflagrata.
Monasterium prædicatorum in Srodka.

Anno Domini 1234. Theodorus Palatinus Cracouienſ. de domo & familia Griphonum, quem Poloni appellarunt Cedronem, monasteriũ ordinis Cistercienſ. sub titulo S. Mariæ in uilla sua Ludzimirz, prope oppidũ Nouytarg, de sub montibus Sarmaticis fundauit, & fratres ex Italia accersitos, locauit, pro dote præfatam uillam Ludzimirz cum pluribus alijs assignando. Vislaus autem Episcopus Cracouienſ. idem monasterio manipulares decimas omnium uillarum monasterio prædicto attributarum, & locandarum, adiecit. Cumq; à uiris bellicis, fratres prædicti persæpè deprædarentur, post decenniũ in Scirzicz, uillam à Sulislao Canonico Cracouienſ. filio Ioannis militis, pro centum marcis argenti comparatam, transtulit, ubi in hanc diem permanet. Prandotha uerò Episcopus Cracouienſ. Vissleslai episcopi immediatus successor, de cõsensu capituli, decimas manipulares mensæ suæ, in uillis Posnanouicze, Gostachouu, Dlichouu, & in nigra sylua, præfato cœnobio, inscripsit & perpetuò donauit. Eiusdem anni Kal. Februarij, Bronisius de Gosczikouu, comes & palatinus diocœsis Posnanien. de domo & familia Vyenyeuua, caput Zubronis pro insignijs deferente, in prænominata uilla Gosczikouu, quæ extunc paradisus uocari cœpit, monasterium ordinis Cistercienſ. sub honore & titulo dominæ nostræ Mariæ fundauit, pro dote præfatam Gosczikouu, & uillas uidelicet Linam, Clodauuam, Gorzikam, & Polencz, assignando. Fratres in hoc cœnobium de monasterio Lemnenſ. de annuentia Hermanni Abbatis Lemneñ. monasterij, introduxit. Primus autem Abbas in huiusmodi nouiter fundato monasterio, fuit frater Menszo.

Monasterium Sczirzicz.

Monasterium Gosczykow.

Anno Domini 1234. fratres Cruciferi cum auxilio marchionis Misznenſ. uictis Prutenis de territorio Pomeraniæ, fidem Christi illos assumere coëgerunt. Et post hoc Henricus marchio Misznenſ. cœpit castrũ Ploczko, quod Conradus dux Mazouiæ cum filijs suis Boleslao & Kazimiro reacquisiuit, & Misnenſ. trucidauit. Alios cũ ecclesia cathedrali comburendo, alios per pedes suspendendo, alios uarijs tormẽtis afficiendo. Eodem anno dux Conradus Mazouiæ, monasteriũ fratrum prædicatorũ in Ploczko fundauit. Anno Domini 1236. die Iulij secunda, Conradus dux Mazouiæ principatus suos inter duos filios diuisit. Boleslao ducatum Mazouiæ, Kazimiro uerò ducatum Lanciciæ & Cuyauiæ assignando, & ambo iureiurando in præsentia Episcoporum Vuladislauienſ. & Plocenſ. ac plurimorum Baronum se huiusmodi diuisionẽ seruaturos, promiserunt. Eodem anno, 6. die mensis Maij, in Oppol Kazimirus, dux Oppolienſ. & Rathiborienſ. mortuus est: filius Myeszkonis, Henrici cum barba frater patruelis, & in monasterio Czarnouansz, ordinis Præmonstratenſ. à se illic ex Ribniki translato, sepultus, qui duos filios, Myeczlaum natu maiorem, & Vuladislaum minorem, reliquit. Anno Domini 1237. dux Myeszko ob deformitatem capillorum Coszyszko appellatus, ex cõcessione patris sui Conradi ducis Mazouiæ ducatum Cuyauienſ. sortitus. Quia uiduarum & orphanarum uaccas occiderat, & substantias spoliarat, inter conuiuandum iustissimo Dei iudicio, fluminibus & aquis nequicquàm suffragantibus, à muribus miserabiliter deuoratus est. Ecce saluos fecit Deus filios pauperum, & humiliauit oppressorem. Ecce iniuriæ pauperum & uiduarum uindice Christo ultæ sunt.

Pruteni fidem Christi suscepe runt.

Monasteriũ in Ploczko.

Kazimirus dux Oppolien. & Rathibo. mortuus.

Myesko dux Mazouiæ à muribus deuoratus.

Eodem anno 1237. Fratres minores, ordinis S. Francisci, Boleslaus pudicus in annis pueritiæ constitutus persuasione genitricis suæ Crzimislawe inductus, ex Praga in Cracouiam uocauit, pro monasterioq; & Ecclesia locum amplum donando, tàm ecclesiam, quàm monasterium coctis lateribus ædificauit & consumauit. Item anno quo supra, scilicet 1237. Magister Cruciferorum Hermannus, auxilio ducũ Conradi Mazouiæ, Swantopelci & Samborij Pomeraniæ castrum, & oppidum Elbyang in districtu Pogoszono ædificauit, dato nomine ciuitati à flumine Elbing hic decurrenti, & magno stagno, quod Hab dicitur se miscenti.

Fratres minores Cracouiam inducti.

Elbyang ædificatur.

Anno Domini 1238. monasterium fratrum Prędicatorum apud Halicz fundatur, & fratres è Polonia illic domum acceperunt.

Monasterium fratrum Prædicatorum in Halicz.

Anno Domini 1238. in maxima multitudine Tartari Russiam ingredientes, uniuersam terram Rzeszanska uastauerunt, ducem occiderunt, senes & impuberes necauerunt, certam multitudinem in captiuitatem abduxerunt, castra incenderunt. Iterum hyeme eiusdem anni Tartari in terram Szusdalorum uenerunt, & ea uniuersa uastata, ducẽ Georgium & filios eius, pluresq; alios Szusdalorum principes interfecerunt, castrum Rosstow incenderunt, captiuos & prædam pro libito abduxerunt. Sequenti quoq; anno in Smolnenſ. & Czirneouienſ. regiones uenientes, eas crudelissima cæde nullæ ætati parcentes, peruastarunt. Castra & fortalicia, ex quibus duces & milites præ timore fugerant, incenderunt, & onusti captiuorum multitudine, in terras suas redierunt.

Tartarorum uastatio.

CAPVT XXXVIII. LIB. III.

Defuncto Henrico cum barba, successit ei in omnibus principatibus unicus filius eius (alij namque omnes morte absumpti erant) Henricus secundus, qui & pius dictus est, ex Beata Heduigi progenitus. Et quum Vuladislaus Othonis maiores Polonos frequentissimis pollicitationibus sollicitasset, quòd in dominium maioris Poloniæ tanquàm hęres proprius reassumeretur, non tamen exauditus est, nec reassumptus. Ea propter tristitijs tabefactus, in proximo uitam cum gemitibus, anno Domini 1239. in Pomerania exulans, finiuit. Verum sepulturam cũ auis & patribus suis in medio maioris ecclesiæ Posnanienſ. mandante Henrico secundo, & matre eius Beata Heduigi persuadente, habere meruit. Reliquit autem præfatus Vuladislaus Othonis binos filios, ex Helinga Suuantopelconis filia genitos, scilicet Premislaum & Boleslaum. At Conradus dux Mazouiæ opportunitatem temporis nactus, fœdera irritando, pluribus incursionibus clandestinis, & publicis, nepotem suum Boleslaum pudicum ducem Cracouiæ & Sandomiriæ persequi cœpit, quia tutor ipsius Henricus cum barba morte extinctus esset. Quapropter accepto cõsilio idem Boleslaus pudicus Clementem de Clemyanthow, & Ianussium Palatinum Cracouienſ. ad Belam regem Hungariæ confœderandum, & procandum filiam eius Kunegundim, quæ in Hungarico Kinga dicta est, misit, & facta dispensatione, adducta est in Cracouiam, anno Domini 1239. cum dote quadraginta millium marcarum. Quo audito territus Conradus dux Mazouiæ, lacessere nepotem suum Boleslaum pudicum destitit. Ista est fœlix Kinga, quæ matris aluo fusa, non fletum ut cæteri pueri, sed statim in lingua Hungarica articulato sermone protulit: Aue regina cœlorum. Ista in infantia ferijs quartis & sextis, uelut beatus Nicolaus Pontifex mi te semel sugebat ubera. Ista maritum suum Boleslaum pudicum, ut cœlibatum, & perpetuam uirginitatem una cum ipsa teneret, induxit. Ob quam continentiam pudicus appellatus est. Ista est Kunegundis, quæ per pietatis opera, non secus quàm beata Heduigis, cuius ipsa neptis ex sorore germana fuerat, in Polonia refulsit. Et licet Conradus Mazouiæ dux, externa bella nõ attentaret, Boleslaumq; pudicũ minimè inquietaret, intestina tamẽ lite haud carere potuit. Ioannem siquidem Czapla scholasticum Vuladislauienſ. & Plocenſ. ecclesiarum, & cancellarium suum, uirum doctum & iuris benè peritum, in æculeo prius tortum, in patibulum ægit, & ipsum ignominiosè suspendit, quem fratribus Prædicatorum ad tumulandum ducentibus, Agasia ducis Conradi uxor, tanquàm altera Iezabel eripi iussit, & denuò in altero patibulo supra Istulam, iuxta S. Benedicti ecclesiam, è regione & in conspectu maioris ecclesiæ Plocenſ. alligauit & suspendit. Sed Martinus Prior ordinis Prędicatorum, missis fratribus, secundo depositum, in Ecclesia cathedrali sepeliri ordinauit. Causa huius mali in perspecti suspitio ducis Conradi fuit, quoniam Kazimirus filius eius cum noua sponsa filia ducis Henrici secundi, Constantia nomine, nepte beatæ Heduigis Vuratislauię diutiùs commoratus, repetitisq; uicibus, per Conradum patrem ipsius euocatus, amore sponsæ uinctus, nõ aduolauit. Suspicabatur dux Conradus quòd consilio præfati Ioannis Scholastici Pædagogi filij sui, cum duce Henrico Vuratislauieñ. de proditione patris sui, ad ulciscendum captiuationem olim Henrici cũ barba, per Conradum factam, tentaret. Sicq; dux furore actus, sine sufficienti examinatione, Ioannem Scholasticum sacerdotio decoratum, suspendio turpiter dedecorauit, & terribili morte extinxit. In cuius ultionem Pontifices ducem Conradum censuris innodarunt. Primum etenim Andreas Episcopus Plocenſ. eum excommunicauit. Deinde Petrus Archipræsul Gneznenſ. totam diocœsim Plocenſ. unà cum duce Conrado & uxore eius, interdicto supposuit. Donec ipse dux humiliatus, anno Domini 1240. in conuentione Lancicienſ. pœnitentiam ægit, & pro satisfactione sceleris in sacerdotem patrati, uillagium Louicz, cum syluis & pertinentijs, Archiepiscopo Gneznenſ. perpetuò inscripsit. Et ut Archiepiscopus Gneznenſ. sit Canonicus natus, & pręben datus in ecclesia Plocenſ. ducem tamen Mazouiæ unam marcam auri soluendo recognoscat. Ecclesijs uerò Vuladislauienſ. & Plocenſ. æuiternè certas libertates donauit, quod Apostolici cõmissarij, Thomas Episcopus Vuratislauienſ. & Gerardus Scholasticus Cracouienſ. per Gregorium Papam nonum deputati confirmarunt, & beneficium absolutionis ab Archiepiscopo Gneznenſ. promulgatum & cassatum, denuò auctoritate Apostolica impenderunt. Quæ omnia in instrumento originali concessionis præfati ducis Conradi (quod in ecclesia Vuladislauienſ. conseruat) cuius initium est: Cùm piarum sit mentium &c. manifestè continentur.

Henricus secundus.

Beata Kunegundis.

Mulieris crudelitas.

CAPVT XXXIX. LIB. III.

Post hęc Tartarorum horrenda uastatio ex ordine subnectenda est. Anno Domini
1241. Tartari per Russiam, trucidatis tyrannis & principibus Ruthenorum, in Po
loniam uenerũt, receptaq; prædia in oppidis Lublin, & Zauichost, uicinisq; eorũ,
eam in Russiã reduxerunt, festinanterq; redeuntes, Sandomiriã cum castro expu-
gnauerunt, illicq; Abbatẽ Coprziwnicieñ. cũ fratribus eius, & magnum numerũ utriusq;
sexus, nobilium & ignobilium, uirorum ac matronarum, ad conseruandum uitam Sando
miriæ collectorũ, occiderunt. Inde exeuntes per Visliczam, in Skarbimiriam uenerũt, &
prædam deducturi in Russiam reuertebantur, dũq; statiua ad fluuiũ Czarua, apud uillã,
quę maior Thursko uocatur, tenerent. Irruit in eos Vuladimirus Cracouieñ. Palatinus cũ
militibus Cracouieñ. ubi inter pugnandum omnis captiuorum multitudo diffugiens, in
propinquas syluas se recepit, superati tamen sunt pauci à multis. Vulodimirus Palatinus
Cracouieñ. cum suis à Tartaris, uerum strage suorũ Tartari perculsi, per syluam Stremech
in Russiam recesserunt. Et in supplementum accersitis plurimis Tartaris, cum fremitu &
ira in Poloniam redierunt. Et quia maximum habuerũt exercitum, ad Sandomiriã perue
nientes, bifariam eum diuiserunt: minoremq; exercitum in Laciciam, Siradiam, & Cuya-
uiam, cum principe Kaydano, destinârunt, qui nullo obice apparente, crudelissimè illos di
strictos cædibus, atq; igne uastarũt. Et sanctimoniales monasterij Vithouieñ. præter tres,
quæ in syluas fugerant, rabie barbarica occiderunt, propter quod processu temporis, mo-
niales illius loci, in locum tutiorem, Cracouieñ. diocœsis translatæ sunt. Abbacia Buszeñ.
de Buszko in Vithow translata. Maior autem Tartarorum exercitus, cuius ductor Bathi
rex, & primus Imp. Tartarorum fuit, uersus Cracouiam, omnem transitui propinquã cæ-
de & incendio præuastans, iuit. Occurrunt ergo ei in uilla Chmyelik prope oppidũ Szid-
low, Vulodimirus Palatinus, Clemens Castellanus, Cracouieñ. Pacoslaus Palatinus, Iaco
bus Racziborouicz Castellanus Sandomirieñ. cum nobilibus & militibus Cracouieñ. &
Sandomirieñ. Et facto conflictu cum una Tartarorum turma: ipsaq; attrita, pedẽ referen-
te, & ad alteram præstantiorẽ turmam sese diuertente. Poloni certamine priori fessi, pauci
à plurimis, aduerso pectore confossi ceciderunt, reliqui uerò in fugam cõuersi, per itinera
nota euaserunt. Ceciderunt in eo cõflictu desiderati Cristinus Sulkouicz de Myeduiedz,
Nicolaus Vithouicz, Albertus Stampocicz, Zementa, Granibina, Susislaus, milites stre-
nui, & alij plures ualidi. Ex quorum strage, tantus pauor irrepsit, ut alij in alias regiones fu
gerent, agrestes uerò cum pignoribus & pecoribus, in paludes & syluas & inuia se cõde-
rent. Sed & Boleslaus pudicus, dux Cracouiæ & Sandomiriæ cum Grzimislawa matre,
& Kinga coniuge sua. Primùm uersus Hungariam in castrum Pienini de prope oppidum
Sandecz. Postea uerò in Morauiam ad monasteriũ ordinis Cistercieñ. effugit. Tartari au-
tem post cladem apud Chmyelik peractam, Cracouiam in die cinerum uenerunt. Et eam
uacuam hominibus inuenientes (omnes siquidẽ in abdita diffugerant) in ecclesias & do-
mos incendio sæuierunt. Ecclesiam uerò S. Andreæ, tunc extra muros Cracouiens. extan
tem, uallantes, oppugnabant, expugnare tamen nòn ualuerunt, quoniam pluribus Polo-
nis magna ui & fortitudine se & sua illic defendẽtibus, custodiebatur, cœpto irrito, reces-
serunt. Et in Vuratislauiam perrexerunt, quam similiter ut Cracouiens. desertatam habi-
tatoribus, sed & conflagratam habitationibus reperientes. Ciues etenim Vuratislauiens.
pauore consternati (ferè omnib. relictis, præciosioribus duntaxat festinè raptis) fugã inie-
runt, quod gentes ducis Henrici uidentes, descenderũt & opes cum uictualibus in arcem
inducentes, urbẽ cum tectis eius flammis exusserũt, Tartari in urbe nil reperientes, castrũ
uallarũt, & post aliquot dies obsidionem soluentes (ut aiunt orationib. & lachrymis Ces-
lai, Prioris ordinis prædicatorum, & fratrum eius in castrum admissorum depulsi) recesse-
runt. Interim feria secunda Paschæ Tartaris qui Cuyauiam uastauerũt superuenientibus,
simul iuncti in Leniczam profecti sunt. Dux etenim Henricus secundus, S. Heduigis fi-
lius, per illud tempus, ibi tã nobiles, q; agrestes maioris Poloniæ & Slesiæ collegerat. Ad-
uenerant & principes cum suis militibus, Myeczlaus Kazimirides dux Oppolieñ. Boles-
laus filius Dipoldi marchionis Morauiæ expulsi, qui Szepiolka cognominatus est. Et
Pompo de Hosterno magister Cruciferorum de Prussia cũ fratribus sui ordinis. Insuper
& cruce signati plures, cumq; ex oppido Legniceñ. agmina duceret, & ea obequitaret, la-
pis de summitate ecclesiæ B. Mariæ decidit, parumq; abfuit, quin caput ducis Henrici nõ
dirupit, quod reuera infaustum omen fuit. Suburbana itaq; oppidi Legniceñ. prætergres-
sus, quatuor acies instruxit & ordinauit. Primùm de cruce signatis uoluntarijs, & de au-
rifossoribus oppidi Goltberg, alijsq; peregrinis militibus. Hanc Boleslaus Szepiolka fi-
lius marchionis Morauiæ ducebat. Altera acies militum Cracouiensem, & maioris Polo-
niæ fuit. Huic Sulislaum fratrem Vulodimiri olim Palatini Cracouiens. circa Chmie-
lik

Tartarorum crudelitas in Polonia.

Poloni à Tartaris cæsi.

Abbacia Buszens. in Vithow translata.

Polonorum altera clades.

Tartari Cracouiam acceperunt.

Tartari Vuratislauiam acceperunt.

lik occisi præfecit. Tertiam aciẽ, in qua erant milites Oppolieñ. & Pompo magister Prus-
siæ cum fratribus & militia sua, Myeczlaus dux Oppoliens. gubernauit. Quartam, ex præ
stantioribus militibus Slesię & maioris Poloniæ, ac precio conductis militibus, Henricus
dux regebat. Totidem erant Tartarorum agmina, sed robore & frequentia pugnatorum
pręstantiora. Ita ut unum agmen eorum, omnia Polonorum agmina excederet. In campo
igitur, qui bonus cãpus dicitur, porrecto & in omnes partes lato, uterq; exercitus 5. Idus
April. alias feria secunda post octauas Paschæ conuenit. Primumq; Crucesignatorum &
Aurifossorum exercitus cum Tartaris magno impetu congressus, uelut teneræ aristæ à
grandine percussæ, à sagittis Tartaricis obtritus est. Deinde duo agmina sub gubernatio-
ne Sulislai militis, & Myeczlai ducis Oppolieñ. consistentia, pugnam cum tribus Tarta-
rorum agminibus ingressi, ualidam in Tartaros stragem ædiderunt, ita ut pedẽ referrent,
& fugam inirent. Quidã autem celerrimo cursu, circa utrumq; exercitũ discurrẽs, terribili
uoce clamauit: Byegaycze, Byegaycze, quod sonat currite, currite. Polonis terrorem incu
tiens, quam uocem Myeczlaus dux Oppolien. audiens, deserto prælio fugit, & secum ma
gnam partem militum traxit. Quod uidens dux Henricus ingemiscens dixit: Gorzesze
nam stalo, id est, peius & moleste nobis accidit. Indicansq; suam quartam aciem fortissi-
morum militum, tres acies Tartarorum à duabus aciebus Polonorum disiectas, prostra-
uit, & in fugam conuertit. Quarta autem acies Tartarorum, & maior omnium cum suo
rege Bathi, superueniens horribili impetu bellum instaurauit, quod acerrimũ inter utros-
que durauit. Magnaq; ex parte Tartaris cęsis, & in fugam spectantibus, quidam Tartaro-
rum uexillifer, ualde magnum uexillum ferens, in quo chi litera Græca depicta erat talis
X, & in summitate hastilis, imago teterrimi & nigerrimi coloris cum barba prolixa, cœpit
incantando, fortiter caput imaginis quatere, ex quo illico fumus & nebula horrendi &
intollerabilis fœtoris in Polonos diffusa est, ut penè exanimati, & inualidi ad bellandum
redderentur. Clamore itaq; horrendo eleuato, in Polonos Tartaricus exercitus conuer-
sus, acies eorum quæ interim integrè erant, dirupit, & eas magna strage affecit, in qua dux
Boleslaus filius marchionis Morauiæ Szepiolka dictus, & Pompo magister Crucifero-
rum de Prussia, cum multis insignibus militibus occisi sunt. Dux uerò Henricus corona
à Tartaris circumfusus est, ut à tergo & fronte cæderetur. Iamq; ad extremum circa eum,
non nisi quatuor milites uersabantur, Sulislaus frater olim Vulodimiri palatini Craco-
uiensis, Clemens palatinus Glogouiens. Conradus Cuuirathouicz, & Ioannes Iuuano-
uicz, quanta potuerunt, ui & conatu principem Henricum ex prælio educentes, ad fu-
giendum disponebant, sed ducis equus sauciatus subsistebat. Tartari igitur ueloci cursu
consequutum cum tribus præfatis militibus, quarto Ioanne Iuuanouicz, ab eis segrega-
to, uallauerunt, cum quibus aliquanto tempore decertabat. Ioannes uerò Iuuanouicz
equum recentem à Roscislao aulico ducali receptum, penetratis hostium cuneis, duci
administrauit, quo ascenso dux, Ioannem Iuuanouicz, uiam per medios hostes ei paran-
tem, sequebatur. Ipsoq; in cursu uulnerato & euadẽte, dux Henricus intercipitur, & tertio
circumuallatur, dumq; audacissimè cõtra Tartaros dimicaret, & manu sinistra eleuata Tar
tarũ sibi obuiũ feriret, ab altero Tartaro, lancea sub ascella transfixus, ex equo demisso bra
chio, moribundus defluxit, quẽ Tartari ingenti strepitu inconditarũ uocũ facto, capiunt,
& extra locum certaminis, quantũ esset geminatus balistæ iactus pertractũ, framea caput
absciderũt, corpusq; insignibus omnibus despoliatũ, nudum reliquerunt. Occisa est in eo
prælio multitudo nobiliũ Poloniæ, inter quos clari & insignes fuerũt Sulislaus frater Vlo
dimiri Palatini Cracouiens. Clemens Palatinus Glogouieñ. Conradus Cunrathouicz,
Stephanus de Virbna, & Andreas filius eius, Clemens filius Andreæ de Pelenicza, Tho-
mas Piotrkouicz. Petrus Kusza, & pleriq; alij. Hãc cladẽ uniuersam Beata Heduigis, quę
cum sororib. ex Trzebnicza in Crosna fugerat, per spiritũ hora qua acciderat cognoscẽs,
Adleydi sanctimoniali reuelauit. Ioannes Iwanouicz fugiẽs cum duobus suis armigeris,
iunctus est Luczmanno militi duos similiter familiares habenti. Et dum in quodam rure,
uno miliari à loco prælij distante, à nouem Tartaris sequeretur, quamuis duodecim uulne
ribus esset confossus, octo ex illis occidit, & nonũ pro captiuo reseruauit. Postea ordinem
prædicatorum ingressus, deuoto Domino cœli, à quo protectus erat, famulabatur. Cor-
pus ducis Henrici, post cladem ex sexto digito sinistri pedis uix cognitum & repertum.
Per Annam coniugem ipsius, in medio chori ecclesia Sancti Iacobi apud fratres minores
Vuratislauiæ sepultum est. Pomponis uerò magistri Prussiæ, & militum insigniorum
supra expressorum, in eodem monasterio Sancti Iacobi Vuratislauiæ corpora tumulata
sunt. Boleslai autem filij marchionis Morauiæ funus, in Lubeusz in choro conuerso-
rum humatum est. Super cætera corpora fidelium in loco prælij sepulta, eccle-
sia in hanc diem durans constructa est. Maxima uictoria de duce Henrico & Polonis,

Tartari

Horrenda clades Polonorũ & Theutonũ ex Tartaris excepta.

Bathi Tartarorũ Imperator.

Vexilliferi fascinatio.

Henricus dux à Tartaris occisus.

Pompo sextus magister Prussiæ occisus.

Boleslaus marchio Morauiæ occisus.

Tartari potiti, lectis spolijs, unicuiq; interemptorum unam auriculam absciderunt, & nouem saccos grandes, ad sciendum numerum occisorum, repleuerunt. Ducis autem Henrici capite in longiori hasta erecto ad castrum Legnicza, Oppidum enim metu Tartarorum exustū fuerat, applicuerunt. Mandantes ut duce eorum occiso: castrum eis aperirent. Castrensibus cōuenienter respondentibus, quòd pro uno duce occiso, plures duces filios occisi haberent. Illi uerò circa Legnicz uillis uastatis & incēsis, in Othmuchow se receperunt, ubi quindecim diebus statiua continuando, omnem regionem per circuitum uastauerunt. Exinde Rathiboriens. oram adeuntes in Bolesiszko, octo diebus cōmorati in Morauiā secesserunt, & Venceslao rege Bohemiæ, in castris se continente eam plusquàm uno mense incendijs & cædibus uastauerunt. Ab Olomuncz septimis castris in Hungariam peruenerunt, eamq; crudelissimè prope duos annos afflixerunt, regem Hungariæ Belam quartum, cum fratre eius Colomanno prope fluuium Cziszam miserabiliter tuderunt, & persequuti sunt, totum uerò regnū Hungariæ ex utraq; parte Danubij, simul Slauoniam, Bosnam, Rasciam, & Bulgariam, miserabilius, quia usq; ad internitionem deuastarunt, finaliterq; in Scythiam sedes patrias redierunt. Refert alia Polonorum historia, & cōcordat cum Rogerio in tractatu de destructione Hungariæ per Tartaros, quòd Bathi rex Tartarorum non in Polonia fuit, ut præmissa asserit Chronica. Sed cum in Hungariam contenderet, & ex Russia intrare Hungariam properaret, partem sui exercitus cum principe nomine Peta, ad uastandum Poloniam misit, qui ut prædictum crudeliter afflixit, & eam desertauit, principemq; ipsius Henricum nomine suo exercitu deleuit, quod ex tempore lucidius claret. Nam Bathi per montanam portam ex Russia in Hungariam fracta, potentia comitis regni Hungariæ, ad custodiendum eandem portam per regem locati, duodecima Martij intrauit, & ante Dominicam Palmarum exurendo usq; ad Pest aduersus regem uenit, retrocedensq;, & rege Bela eum insequente, Hungaricum exercitum circumdando, interfecit & dispersit. Hoc autem tempore ante Dominicam Palmarum, Peta de Cracouia in Vuratislauiam perrexit. Bathi autem in duobus regnis sub eodem tempore esse nō potuit. Item narrante eadem historia Bathi (fugiente rege Bela faciem eius) suis principibus regnum Hungariæ diuisit, uocans ex Morauia Petam, ad sortiendum portionē Hungariæ, quod post expulsionem regis Belæ quarti fuit. Item Cadan alter princeps Tartarorum, quem Poloni Kaydanum uocant, per syluas & Comauiam ac per fluuiū Sereth, eodem tempore cum Bathi partem orientalem Hungariæ quam Almani inhabitabant, introiuit, & eam destruxit. Non ergo in quadragesima Poloniam ipse, aut Bathi uastauit, sed princeps Peta. Ne autem rei ueritatem nesciuisse uideamur, utranq; historiā tetigimus, & legentibus obiecimus, ut eam alibi ex integro si uoluerint, legant. Potentia Tartarorum cum qua Hungariam ingressi sunt, fuit quinquies centum millia pugnatorum.

Copia auricularum.

Tartarorum in Hungaria crudelitas.

Peta Tartarorum princeps.

Cadan Tartarorum princeps.

CAPVT XL. LIB. III.

ANno Domini 1239. Conradus dux Mazouię castrum Bydgostiens. sub Suuatopelcone duce Pomeranię recuperat, in cuius ultionem pręfatus Suuatopelk cum exercitu terram Cuyauiæ ingressus, tumultuariè eam deuastauit, oppidum Iunivuladislauiens. cum pluribus uillis exussit. Item castrum Santhok per Polonos negligenter custoditum, per Saxones interceptum est. Item Villebrandus Archiepiscopus Maydenburgens. castrum Lubusz obsedit, asserensq; suæ ecclesiæ perpetuò, per Henricum quartum Imperatorem donatum esse, olim per eum acquisitum, & sub Boleslao Crziuousti expugnatum. Henricus uerò dux maioris Poloniæ & Slesiæ Sanctæ Heduigis filius, cum forti exercitu super eum ueniens, gentes ipsius dispersit, & cum plurimorum occisione in turpem fugam conuertit. Pompo magister Cruciferorum Prussiæ, post deletionem suarum copiarum à Prutenis, noua manu collecta, castrum Balgam sub Prutenis conquisiuit. Barbari uerò Pruteni reacquirēdo castrum, in circuitu duo castra, uidelicet, Portegal & Shrandin erexerunt, & intantum gentes magistri afflixerunt, ut se cum castro potestati Barbarorum subijcere cogitarent, nisi Otho dux de Brunsuik, cum noua militia superueniens Barbaros repulisset, & castra in circuitu ædificata expugnasset, Monasterium fratrum minorum in Thorun, sub titulo Sanctæ Mariæ uirginis, eodem anno Domini millesimo, ducentesimo, trigesimo nono, erexit, & aream ad inhabitandum fratribus, Pompo magister Prussiæ assignauit. Anno Domini 1240. monasterium fratrum minorum Sancti Iacobi Apostoli in Vuratislauia, dux Henricus secundus erexit, quod Anna relicta eius (ipso pro fidei defensione per Tartaros occiso) ad plenum consumauit, & in eius ecclesia ducem & maritum suum sepulturæ commendauit. Sub eodem tempore frater Vuolquinus ordinem suum, qui dicebatur Ordo militum Christi, cum ordine Cruciferorum Prussiæ nigræ crucis uniuit. Et eodem anno in congressu cum Lithuanis habito, cum quinquaginta fratribus & multis alijs pugnatoribus interficitur.

Henricus contra archiepisc. Maydēburgensem.

Monasterium fratrum minorum in Thorun, aliud in Vuratislauia.

Post commendabilem ac strenuum Henrici secundi Cracouiens. maioris Poloniæ & Slesiæ ducis, per Tartaros occisi, obitum. Barones minoris Poloniæ qui cladi superfuerunt, Boleslao caluo filio primogenito præfati ducis Henrici se subiecerunt, quod ægrè ferens Conradus dux Mazouiæ, cum filijs suis Boleslao, Kazimiro, & Semouito, ac gentibus eorum & cum pluribus alijs auxiliarib. uenit, & cum militibus Pomeranię per Suuantopolconem missis, cum Prutenis quoq; & Lithuanis, mercede conductis. Et terras Cracouiens. Sandomiriens. ac Lublinens. omnesq; arces & munitiones earum occupauit. Boleslaus uerò caluus, dum cum gentibus suis & Theutonicis Cracouiam accederet, iniuriam rescissurus. Conrado Mazouiæ cum ualidiori exercitu superueniente, pugnæ se non committens, recessit. Clemens ergo de Ruscza, palatinus Cracouiensis nullum auxilium à Boleslao caluo habens, Conrado duci Mazouiæ, ipsum in Skala oppugnanti, se subiecit, incensoq; castro Skala, Conradus dux castrum per eum Cracouiæ iuxta ecclesiam cathedralem erectum, funditus disijci præcepit, statimq; plenam possessionem nactus, graues uniuersis exactiones imposuit. Nedum agrestibus, aut ciuibus, uerum & militibus, atq; sacerdotibus, ad ædificationem quoq; nouorum castrorum atq; antiquorum instaurationem, passim omnes compulit. Quapropter clamor & uox tribulatorum ascendit, quòd post miseras Tartarorum clades, miserabilius & grauius à proprijs opprimerentur. Missisq; extemplò in Hungariam ad Morauiam crebris nuncijs, Boleslaum pudicū quærebant, & ut afflictæ patriæ subueniret, tanquàm hæredem reducere satagebant, qui non est reuersus, nisi anno Domini 1243. In maiori autem Polonia Barones & nobiles, specialiter Bogumilus, Dirszicraius, Palatinus Posnaniensis, Cecundus Gneznensis, Thomas Posnaniensis, castellani, Domaradus iudex Posnaniensis, pertæsi principatum ducis Boleslai calui filij Henrici per Tartaros occisi, propter oppressiones maiorum Polonorum, & exaltationes Theutonicorum, Przemislaum & Boleslaum filios ducis Vuladislai Othonis, in dominos & hæredes naturales acciuerūt, qui unicum castrum Vscze possidebant. Nam sub eis alterum castrum Nakel Suuantopelk auunculus eorum dux Pomeraniæ intercœperat, omniaq; castra & munitiones præfatis suis principibus Przemislao & Boleslao, necnon castrum Przemanth post eius expugnationem, maiores Poloni præsentarunt & obtulerunt. Quibus Boleslaus caluus non restitit, sed affinitatem iungens, germanam suam Elizabeth nomine Boleslao duci Kalissiensi copulauit. In Prussia uerò Suuantopelcus princeps Pomeraniæ, uir callidus & uafer, cernens Cruciferos per Conradum ducem Mazouiæ uocatos, in immensum creuisse, & castra ac munitiones plurimas locasse, Prutenosq; sibi subiectos ad baptisma coēgisse. Cœpit uehementer expauescere. Ne sicut ipse dolo Pomeraniam sub Leskone albo acquisiuit, eadem mensura metiendo, à Cruciferis quandoq; exueretur, & è Pomerania expelleretur. Hac itaque occasione omnes Prutenos tam Neophitas quàm gentiles sibi conciliat, & idolatriæ ritus nepharios reassumere persuadet. Edictoq; certo tempore, omnes Christianos in Prussia tàm Polonos quàm Alemannos interemit. Castraq; singula Cruciferorum, ui & expugnatione Prutenorum, præter Balgam & Elbing conquirit. Nec ea per Guilhelmum Mutinensem Episcopum, Innocentij Papæ quarti legatum, auctoritate sedis Apostolicæ monitus resignauit, quinimô collecta manu Pomeranorum & Prutenorum, totam terram Chelmens. uehementer attriuit & uastauit, præter tria castra Thorum, Chelm, & Radzin, quæ acquirere non potuit. In utriusq; anni spacio, quod Tartarorum rabies non attigit, Prutenorum barbaries deleuit.

Boleslaum caluum.

Poloni à Boleslao caluo defecerunt.

Pruteni idolatriam reassumunt.

CAPVT XLI. LIB. III.

SEd redeamus ad Boleslaum pudicum. Anno Domini 1243. Intelligens Conradus dux Mazouiæ, Boleslaum pudicum, cum nonnullis militibus reuersurum. Indicit conuentionem Baronibus Cracouiens. & Sandomiriens. apud Scarbimiriens. oppidum, quasi ad prouidendum rebuspublicis tertio Kalendas Iulij celebrandam, ubi omnibus conuenientibus, ex occulta maliuolentia prius concepta, dat signum suis militibus, & captiuati sunt Przibislaus Vauuszriczouicz, Vitek Byenyouicz, Andreas Sulconis de Myedzuiedz, Nicolaus Iaszko, Sadek de Chodcza, & alij plures, uinctiq; & in Mazouiam ducti, ergastulis inclusi sunt, & quasi post duos menses, prima die Augusti, quæ est Sancti Petri ad Vincula, diuina commiseratione, fractis compedibus, sub intempestæ noctis caligine, omnes euaserunt. Clemens uerò Palatinus Cracouiensis, de domo & familia Griphonum, qui cum fratribus suis, Sulcone, Theodoro, & alijs, de medio captiuantium in Hungariam fugerat, audita solutione captiuorum reuersus est, & simul iuncti, tàm arcem quàm ciuitatem Cracouiensem eiectis ducis Conradi præsidibus obtinuerunt. Aduenientemq; Boleslaum pudicum cum sorte sua Kinga, tanquàm hæredem & dominum connaturalem cum magno plausu, Prandotha episcopo

Conradi dolus.

Mira uinctorum liberatio.

Boleslaus pudicus reacceptus.

episcopo Cracouienſ. perſuadente, in ducem aſſumpſerunt. Quo rumore Conradus dux
Mazouiæ excitus, cum multis gentibus uerſus Cracouiam uenit, Boleslaoq; pudico co-
piam pugnandi non faciente, & ſola mœnia defendente. Dux Conradus Mazouiæ inca-
ſtellatis eccleſijs S. Andreæ extra muros Cracouienſ. & S. Georgij in arce Cracouieñ. foſ-
ſatisq; factis, cum exercitu in Mazouiam diſceſsit. Poſt cuius diſceſſum Bogutha præſes
incaſtellationis eccleſiæ S. Andreæ (miles hic Cracouienſ. erat) ipſam eccleſiam Boleslao
pudico reddidit, & omnis hoſtilitas circa Cracouienſ. ammota eſt. Itaque Conradus dux
Mazouiæ, Myezlaum ducem Oppolienſem deſertorem, Henrici ducis Vuratislauiæ per
Tartaros occiſi, in ſui pręſidium uocauit, uocauit & Przemislaum ducem Poſnanienſem,
Lithuanosq; & Iaczuingos. Et cũ ipſis, filioq; ſuo duce Kazimiro, terram Sandomirien-
ſem ingreſſus eſt. Quibus Boleslaus pudicus cum militibus Cracouienſibus & Sandomi-
rienſ. cum Clemente palatino Cracouienſ. & Floriano palatino Sandomirienſ. & quibuſ-
dam Hungarorum militibus in Suchdol occurrit, propicianteq; Deo, exercitum Conra-
di numero & robore ſuperiorem, confregit & diſperſit. Duceſq; præfatos in turpẽ fugam
egit. Ex qua pugna exercitus ducis Boleslai, præda uariarum nationum ditatus eſt, duxq;
Boleslaus Pudicus cæteras munitiones, quæ pro Conrado principe Mazouiæ teneban-
tur, ui accepit. Poſt hunc triumphum milites Cracouienſ. iterum Boleslaum pudicũ Pran-
dotha Epiſcopo Cracouienſ. diuina ſolenniter in eccleſia Cracouienſ. agente, in ſuum do-
minum aſſumpſerunt & introniſarunt. Conradus autem dux Mazouiæ cladem in Such-
dol acceptam ultum iri cupiens, Lithuanos, Prutenos & Iaczuingos ordinauit, qui in co-
pioſa multitudine ingreſsi, terram Lublineñ. uaſtauerunt, eam more barbarico uſq; ad flu-
uium Iſtulam, cum diſtrictu Szeczechouieñ. & Lukouieñ. infeſtando, homines utriuſq;
ſexus cum numeroſis pecoribus abegerunt. In Prandotham uerò Epiſcopum Cracouien-
ſem quia Boleslao pudico adhærebat, præfatus Conradus dux Mazouiæ ſuos armigeros
miſit, & curias epiſcopales Tharſeñ. quæ nunc Bodzancineñ. appellatur, Kelceñ. & Cu-
neouieñ. primum expilatas, cum uillis ipſarum incendit, & prędam in Mazouiam intulit,
propter quod Prandotha Epiſcopus Cracouieñ. eum auctoritate propria anathematiſa-
uit. Cuius proceſſus Fulco Archiepiſc. Gnezneñ. in ſynodo Lacinieñ. confirmauit, & in
ſingulis eccleſijs denunciare mandauit. Verum Conradus eodem anno 1244. mala ad-
ditura malis, terram Cracouienſem cũ exercitu ingreſſus, nouas munitiones erexit, quas
eo diſcedente, milites Cracouienſ. expugnauerunt, ſed Conradus rediens, iterum eas ex-
pugnauit, & aliquas diruit, tot & tantis malis non ſaciatus Conradus dux Mazouię, con-
tra Boleslaum pudicum nepotem ſuum, ulceratũ gerens animum. Anno Domini 1246.
cum Lithuanis & gentibus proprijs terras eius inuaſit. Cui Boleslaus pudicus, cũ militi-
bus Cracouieñ. & Sandomirieñ. in Zarziſſow, aliàs in Iaroſzin occurrens, diro marte con-
flixit, & à multitudine ſuperatus, pluribuſq; militibus Cracouieñ. aut occiſis, aut captis,
Boleslaus pudicus fugus elapſus eſt. Conrado prædam acceptam in Mazouiam referen-
te, & ſine mora in Cracouieñ. cum filio ſuo Kazimiro Cuyauiæ & Lanciciæ duce. Item
cum Myeczlao Oppolieñ. duce genero ſuo, redeunte, caſtra tria, unum in faucibus Ru-
daue, ubi Iſtula ingreditur: aliud ſupra ripam propè monaſterium Thinyecz, extruxit, &
hæc duo ſuis militibus commiſit. Tertium in Lelow, & illud Myezlao Oppolienſi duci
genero ſuo in adminiſtrationem dedit, ſed Conrado in Mazouiam diuertente, Boleslaus
pudicus caſtra prope Thinyecz, & in ora Rudawe expugnauit. Tertium uerò in Lelow
paulò pòſt Myeczlao duce Oppolienſi mortuo, illico Boleslao pudico redditum eſt. O
quàm miſera conditio minoris Poloniæ ſub illo tempore fuit, ſub eoq; tempore Pruteni
Mazouiam irrumpentes, eam circa Czechanow uaſtauerunt, feſtinè autem occurrenti-
bus Mazouitis & Lancicienſibus, noningentos Prutenos occiderũt, alios uerò aut capti-
uarunt, aut diſperſerũt. Lithuaniq; procurante Conrado Mazouię duce, ſilenti agmine in
Oppatow oppidum Sandomirienſem uenientes, ipſum & uicinia eius ſpoliarunt. Mor-
tuus eſt tandem Deo uolente Conradus dux Mazouiæ ætate maturus, nepotis ſui Bo-
leslai pudici iniuſtus oppreſſor, & in eccleſia Plocenſium maiori ſepultus, anno Domini
1247. & reliquit duos filios Kazimirum & Semouitum. Boleslaus ſiquidem tertius filius
breui patrem ſequutus, morte abſumptus eſt.

Conradus auxilia petit.

Conradus à Boleslao uictus.

Furor Conradi in Prandotham episc. Cracouienſ.

CAPVT XLII. LIB. III.

Caſtrum Zartauicza capitur.

Anno Domini 1243. caſtrum Zartauicza Thedricus Marſalcus Cruciferorum
de Pruſsia, cum uiginti uiris duntaxat, in uigilia S. Barbaræ, nocte ſcalis appoſitis,
intercepit, & quinquaginta uiros in eodem caſtro repertos (cum eis à medio no-
ctis uſque ad ortum ſolis certando) partim occidit, partim in deditionem accepit.
Accepit & theſaurum cum reliquo depoſito, ſed & caput S. Barbaræ uirginis aſportauit,
quod

quod Kazimirus tertius Rex Poloniæ, de Thorun in Gedanum transferri conceſsit, ubi
in hanc diem conſeruatur, & à multis deuotis atque peregrinis ueneratur. Suuatopelcus
intellecta caſtri ſui Zarthauicza occupatione, fultus Pruſſorum ſuffragio, ipſum obſidio
ne cinxit, & cum reliqua medietate exercitus, in Chelmenſem terram deſcendit. Et per
Theodricum Marſchalcum, ac per Kazimirum ducem Cuyauiæ filium Conradi ducis
Mazouiæ uictus, utriſque caſtris eſt exutus. Vocatoq; in auxilium Przmislao duce ma-
ioris Poloniæ, idem Theodricus Marſchalcus, & Kazimirus dux Cuyauiæ, potentijs u-
nitis, caſtrum Viſſegrad in Pomerania ſitum expugnauerunt, & terram Pomeraniæ flam
mis, & uaſtatione afflixerunt. Exinde ad caſtrum Nakel proceſſerunt, quod illicò Po-
merani, duntaxat uitam cum paucis rebus pacti, Przemislao, & Boleslao ducibus maio-
ris Poloniæ tradiderunt, quoniam ſub his ducibus Suuatopelk, ipſum intercœperat.

Suuatopelcus uictus.

Eodem anno à præfatis ducibus Poloniæ Przemislao, & Boleslao caſtrum Zbaſsin
conſtructum eſt: ueritus Suuatopelk, ne unita potentia Polonorum, & Cruciferorum, de
Pomerania expelleretur, concordiam cum Cruciferis inijt, & in obſides filium ſuum
Meſtuuinum, aliàs Mſczugium, & Veyat comitem, Vimarumq; Burggrauium dedit.
Cruciferi autem omnes captiuos Suuatopelconi reddiderunt: caſtrum uerò Zartauic-
za nequaquam reddere uoluerunt, propter quod in anno ſequenti Suuatopelcus iura-
menta temerando, & pacta uiolando cum Lithuanis, Prutenis, ac Iaczuuingis uenit, &
terram Culmenſem horribili cæde, & incendio affecit. Quos Cruciferis inſequentibus,
cùm eſſent impares uiribus, placuit Theodrico antiquo Marſchalco, ultimam medieta-
tem exercitus ex antiquis locis inuadere. Prima medietate lacum tranſgreſſa, at Ber-
luuinus nouus Marſchalcus, à fronte inuadendos cenſuit, & inuaſit. Suuatopelkus ue-
rò paucitate Cruciferorum conſpecta, ad paludem, quæ Renſzin dicitur, cum eis con-
flixit, & omnes trucidando, unà cum Marſalco deleuit, uix uiginti uiris effugientibus.
Similiter exercitum auxiliarem ex Thorun uenientem, uicit, & proſtrauit, uictoreſq; ſpo
lijs interfectorum ouantes potiti ſunt. Exhilaratus Suuatopelcus de ſuorum uictoria,
clandeſtinè ad Remkam aduocatum, & ciues Culmenſes miſit, ut irrumpentes caſtrum
Culmenſe, quod licebat eis quotidie ingredi, filium ipſius Mſczugium cum cæteris ob-
ſidibus ſoluerent, præmijs potituri promiſsis, quod Ioannes ſeruus Cruciferorum in prę-
lio uulneratus intelligens, traditionem prodidit. Quare Capitaneus Chelmenſis Rem-
kam aduocatum cum ciuibus caſtrum ingredi prohibuit. Obſides quoque nocte uin-
ctos in caſtrum Zarthauicza miſit. Furens ergo Suuatopelcus dolos ſuos detectos eſſe,
clandeſtinè per appreciatos pecunia, Culmenſem ciuitatem, & Zarthauiczam confla-
grare procurauit. Ipſe uerò cum Lithuanorum, Prutenorum, & Iaczuingorum multitu-
dine terram Cuyauiæ uniuerſam miſerabiliter per incendia, & ſtragem barbaricam ua-
ſtauit, eò quòd Kazimirus dux Cuyauiæ omnes expeditiones cum Cruciferis obibat.
Dum autem Suuatopelcus ſæpenumerò caſtri Zarthauicza, & filij recuperationem re-
quireret, Cruciferi denegarunt, & filium eius per triginta armigeros, quos illis dux Au-
ſtriæ miſeras, in Auſtriam tranſmiſerunt. Hoc cognito Suuatopelcus, ad ripam Iſtulæ in
terra Culmenſi caſtrum Zantir ædificauit, nullam nauem inſpoliatam relinquens. Aliud
caſtrum Suuiecze appellatum, adfluenta Iſtulæ in terra Pomeraniæ ædificare cœpit. Ka-
zimirus uerò dux Cuyauiæ, & Pompo magiſter Cruciferorum uenientes in nauibus,
caſtrum Putirburk è regione Suuyecze conſtruxerunt, & multa in deſtructionem no-
uorum caſtrorum Suuatopelconis machinantes irrito diſceſſerunt. Suuatopelcus ergo
occaſione præbita, Suuyecze conſumauit, & Zantir militibus roborando, utrumque
uictualibus impleuit. Anno autem Domini 1245. Kazimirus dux Cuyauiæ, & Lan-
ciciæ, Magiſter Pompo, & Cruciferi cum eo, Henricus Lichterſtein, & Druſeliff pincer
na Friderici ducis Auſtrię, nonnulliq; & pauci cruce ſignati, qui ex Auſtria uenerant, or-
dinatis aciebus Pomeraniam ingreſsi, rependendo uiciſsitudinem uaſtationis terrarum
Chelmenſium, & Cuyauienſium, Pomeraniam ipſam nouẽ diebus exurentes, prædam,
Suatopelcone non reſiſtente, ſed auxilia Pruſſorum præſtolante deducebant. Quibus
uenientibus inſequutus eſt, & eos à fronte, & tergo inuaſit, facileque Henricum Lichter-
ſtein, & Druſeliff fudit, & fugauit: nec Druſeliff fugam ſiſtere uoluit (tanquam miles Au-
ſtralis) niſi in Thorun, tamen duce Kazimiro, & Cruciferis acerrimè cum Suuatopelco-
ne pugnantibus, & neutra parte pedem referente. Henricus Lichterſtein cum ſuis reue-
nit, & exercitum Suuatopelconis à tergo inuaſit: moxq; exercitus Suuatopel-
conis contritus eſt, mille quingentis occiſis, cæteris ca-
ptis, aut fuga dilapſis.

Terræ Cuyauienſ. ſtrages maxima.

Suuatopelci filius Auſtriã ducitur.

Caſtrum Putirburgk erigitur.

Pomeraniæ uaſtatio.

CAPVT XLIII. LIB. III.

ANno Domini 1243 Przemislaus, & Boleslaus germani, duces maioris Poloniæ, cum Helinga matre ipsorum, de consensu Fulconis Archiepiscopi Gneznensis, & sui Capituli, cōtulerunt ordini, & conuentui sepulchri dominici Hierosolymitani Miechouiens. hospitale sancti Ioannis in Gnezna, statuendo ut in eo singulæ mirabiles, & languidæ personæ, & aliqui scholares, expensis magistri, seu præpositi præfatæ domus, fouerentur. Eodem anno 1243. septimo Idus Octobris, Beata Heduigis ducis Henrici cum barba, sanctitate, & prosapia illustris, relicta functa est. Et in monasterio Trzebniciens. humata: hæc per annos uiginti octo omnem illecebram carnis uitando, cœlibem uitam duxit.

S. Heduigis mors.

Anno 1244. Conradus dux Mazouię, monasterium, & Ecclesiam sanctæ Trinitatis in suburbio ciuitatis Plocensis fundauit: illicque fratres prædicatores de domo sanctæ Trinitatis Cracouiens. locauit, & introduxit. Item eodem anno quadragesimo quarto, supra millesimum, ducentesimū, fratres prædicatores Przemislaus dux maioris Poloniæ cum fratre Boleslao, & consensu Boguphali antistitis Posnaniens. de Srodka in ciuitatem Posnaniens. ad Ecclesiam parochialem sancti Gothardi transtulit. In cuius recompensam præfatus dux, ius patronatus Ecclesiæ sancti Adalberti Episcopo Posnaniens. contulit. Daniel dux Kiouiens. sciens terram Lublinens. uastatione Lithuanorum, & Iaczuingorum nequitia Conradi ducis Mazouiæ desertatam, contra Boleslaum pudicum subordinatorum, uenit exercitualiter, & tam ciuitatem, quàm arcem Lublinens. accepit, turrimque rotundam ex coctis lateribus cum circuitu in summitate in medio castri, & propugnacula cum fossis, & uallis profundis mira celeritate ædificauit, uniuersam terram sibi appropriando, & parere cogendo.

Anno Christi Domini 1244. Pruteni Plocensis ciuitatem cum territorio Mazouiæ in proximo ei adiacente uastaueruut. Anno Domini 1243. Item anno sequenti Prutheni equestri exercitu, terras Mazouiæ, Suuatopelcone Pomeraniæ ad hoc illos pellicente, intrauerunt (quoniam Conradus dux Mazouiæ cum suis militibus in expugnatione terræ Craco. tunc uersabatur) spolijsque, cædibus, & incendijs oppida, & rura replentes, discesserunt. Anno Domini 1244. Boleslaus Caluus, & Henricus, filij Henrici ducis Vuratislauien. à Tartaris occisi, paternum ducatū diuidentes. Boleslaus Vuratislauiens. Henricus Legnicens. sortem accepit. Verùm Boleslaus Caluus pœnitentia ductus, putans Legnicens. portionem fore pinguiorem, per commutationem Legnicens. portionem accepit: de Vuratislauiens. Henrico fratri cedens. Superant bini fratres eorum Conradus, & Vuladislaus literis operam dantes. Et equidem Vuladislaus Archiepiscopus Zalczburgens. factus, ducatum Vuratislauiens. qui eum contingebat, Henrico fratri integrum reliquit. Conradus uerò cùm fuisset subdiaconus, & in Bambergensem Episcopum breui promouendus, fastidiens Episcopatum, & studium deserens, sortem Legnicens. quæ ipsum contingebat, à Boleslao Caluo expetebat: à qua exclusus, ad Henricum alterum fratrem se contulit. Ob hoc Boleslaus sortem Vuratislauiens. pacificam repetebat: conductisque precio Saxonibus, & cæteris Teuthonicis, terram uastauit, & ciuitatem Vuratisl. prima, & altera obsidione obsedit: cumque nil prosperè gessisset, in Legniczam redeuntē, proprij Barones ipsum captiuarunt. Postea sponsione de non nocendo recepta, dimissus, captiuationem ultum iri uolens, castra Teuthonis locauit, & Archiepiscopo Maydenburgensi castrum Lubusz donauit, propterea Przemislaus dux Posnaniensis suam germanam inuxorem habens, ipsum tanquam delirantem captiuauit, & honestè seruauit.

Pruteni Mazouiam ingreßi.

Anno Christi 1245 Barones maioris Poloniæ, liuore acti, principes suos Przemislaum, & Boleslaum rogarunt, ut libertates Ecclesiarum Gneznen. & Posnanien. iura ducalia, & specialiter de moneta cudenda, per Vuladislaum Othonis parentem eorum concessa, rescinderent, & cassarent, qui nullis precibus aut instantijs fracti. Priuilegia in honorem Dei, & Ecclesiarum libertatem emanata, non uiolarunt, sed confirmarunt, & innouarunt, in forisque ciuitatum, & castellorum prȩconum uoce obseruanda publicarunt.

Polonorum petitio.

Principū constantia.

CAPVT XLIIII. LIB. III.

ANno Domini 1246. per Bohemiam in Vuratislauiam, frater Ascelinus ordinis prædicatorum, cum pluribus fratribus eiusdem, & aliorum ordinum, uenit, exceptusque & ueneratus est à Boleslao Slesiæ, & Vuratislauiæ duce. Exinde transiens, ad Lanciciam peruenit, à Conrado duce Mazouiæ cum suis recollectus, & hospitatus. Dehinc ad Cracouiam deductus, à Boleslao pudico, à genetriceque eius Grzimislauua, & à Prandotha ordinario loci, benignè suscepti, & habiti sunt, pluribus pellibus subtilibus prouisi, supra id, quod proprio ære emere potuerunt, quoniam princi-

Frater Ascelinus legatus Vuratislauiā uenit.

pes Tartarorum sine munere adire nephas est. Tulit autem fortuna, ut esset apud Boleslaum pudicum principem Cracouiæ atque Sandomiriæ, Vasilco princeps Rusiæ, nepos matris suæ, huic itaque cōmendati, in Rusiam per ipsum deducti sunt. Ad Kiouiam uerò aduenientes equos pro conditione terrarum Tartarorū ualentes acquisierūt, qui pedibus aquam, & pabulū sub niuibus sibi quærerent, tandem ex Kiouu procedentes, plures duces Tartarorum pertransierunt: donec ad Cham, seu Imperatorem Tartarorum applicuerunt. Cui legatione domini Papæ Innocentij quarti, qui ex Lugdunensi consilio eos illûc miserat, exposita, ut Deum uniuersorum agnosceret atque coleret, & eum, quem misit Iesum Christum, utque gentem Christianam crudeli nece, quemadmodum in Polonia, Hungaria, & Morauia fecit, non perderet, postulauerunt. Et accepto responso, quòd Cham per quinquennium gentem Christianam non inuaderet, per eandem uiam ad dominum Apostolicum cum literis Imperatoris Tartarorum redierunt. Habes in speculo historiali Vincentij libro 32. hanc historiam, quam cautè legas, necesse est, quoniam in aliquibus superstitiosa est.

Cracouiæ à Boleslao, & Prandotha suscipitur.

Legationem Tartarorū Imperatoris exponit.

Reditus Ascelini ad Papam Innocentium.

Anno quo supra, scilicet 1246. per Cracouiam in Prusiam, & Pomeraniam, Opizo Abbas de Meszano, sedis Apostolicæ legatus, ex Lugdunen. concilio per Innocentium quartum missus, transijt. Qui Suuatopelconem Pomeraniæ ducem per Episcopū Manden. sedis Apostolicæ nuncium anathematizatum, sumpto ab eo iuramento, quod de cętero cum Brutenis, & Barbaris, consortia contra Christianos non ageret, absoluit. Danielem autem Drohicien. & Kiouien. principem inter principes Rusiæ potentiorē, rogantem, & pollicentem se cum omnibus Russorum terris, Græco ritu derelicto, in obedientiam, & communionem Ecclesiæ Romanæ transiturum, præfatus legatus Opizo anno eodem 1246 in regem super Rusiam in castro coronauit, & inunxit, quod omnes Pontifices Poloniæ dissuadebant, scientes ducis Danielis fidem uafram, & fluxam, ueluti postea compertum est.

Opizo Papæ legatus Suuantopelconem anathemate liberat.

Daniel in regē Rußiæ coronatur.

Anno Domini 1247 Przemislaus, & Boleslaus maioris Poloniæ duces, terrarum maioris Poloniæ inter se talem diuisionem celebrarunt. Przemislaus natu maior, terras Gneznen. & Posnanien. cum eorum castris, & appendit ijs accepit: Boleslaus uerò ducatum Calisiensem à fluuio Przosna usque ad Przemant, castro Przemant etiam incluso, ab inde usque ad fluuium Vartam, & Moszinam. Item ad paludem Sepno, & fluuium Obra: appositumque est anathema per Boguphalum Posnanien. Episcopum in uiolatorem huiusmodi diuisionis, quæ tamen depòst fuit uiolata. Et quia in sorte Boleslai ducis Kalisiens. monasterium Ladense ad fluuium Varta sitū, Kazimirus dux Cuyauien. & Lancicien. occupauerat. Filius Cōradi ducis Mazouię, prȩfatus dux Boleslaus eodē anno depulso prȩsidio ducis Kazimiri, & uniuersis propugnaculis disiectis, locū monachis restituit. Eodem anno 1247 super Odram nouū castrum Copaniczam Boleslaus dux Legnicen. ædificauit, repetens maioris Poloniæ ducatum, quem pater suus tenuerat. Sed Przemislaus, & Boleslaus maioris Poloniæ duces, exercitualiter egreßi, cum eo ante pugnā composuerunt, & castro Copanicza demolito, castra Sandok, Myedzirzecz, & Dzbasin pro bono pacis ei assignauerunt. Vnum autem castrum ex prædictis Santok, Baruuin dux Kassubitarum obsedit, prætendens ipsum sui iuris esse. Przemislaus autem dux Gneznen. & Posnanien. festinus cum gentibus suis accurrens, castrensibus obsidione fatigatis, succurrit. Accelerante autem & Boleslao Legnicen. cuius castrum erat, Baruuin eorum potentiam ueritus, nocte discessit, nec amplius redire statuit, pro quo beneficio Boleslaus Legnicens. commendata ducis Przemislai probitate, castrum Santok perpetua largitione sibi reddidit. Anno præexpresso 1247 mortuo Popone altero magistro Cruciferorum Prusiæ, tertius magister Henricus de Vita electus est: is castrū Cristburg in terra Pomeraniæ extruxit, uolens frenare temerarios ausus Suuatopelconis. Verùm Suuatopelk explorato tempore opportuno, castrum Cristburg nocte intercepit, & occiso Cruciferorum præsidio, suum illi imposuit. Insuper compositione pacis uiolata, Suuatopelk plures ex Cruciferis circa Golub, partim extinxit, partim captiuauit. Et cum manu Barbarorum, terram Cuyauiæ irrumpens, eam ferro, & igni uastauit, non parcens etiam fœminis, & pueris. Eo autem Cuyauiam uastante, Henricus magister Cruciferorum, aliud castrum è regione Cristburg erexerat. Ad quod expugnandum, Suuatopelk exercitum cum curribus, & propugnaculis misit, quem Cruciferi superarunt, & in fugam conuerterunt, potiti spolijs, rebusque plurimis, eam cladem Suuatopelk ulturus, nouo exercitu comparato, partem eius ad lacessendum uersus Christburg misit, qui à Cruciferis uicti, fugientes ad statiua Suuatopelconis tam inconditas uoces ediderunt, quod exercitum Suuatopelconis terruerunt, ut statiuis ac tabernaculis derelictis, præcipitanter trans ripam Istulæ fugerent, nonnullis ab undis Istulæ absorptis. Quo facto, exercitus

Diuisio terrarum Poloniæ maioris.

Castrum Copanicza erigitur.

Secundus magister Cruciferorū moritur.

Electio tertij magistri Cruciferorum.

Castrum Cristburgk ædificatur.

Monaſterium Oliua deſtructum.

Cruciferorum in Pomeraniam deſcendens grauem uaſtationem per ignes ac cædes intulit: ſub hoc tempore monaſterium de Oliua in horreis, equis, & pecoribus, extremè damnatum eſt.

CAPVT XLV. LIB. III.

Boleslai pudici thronus firmatus. *Oppauien. terræ duplex inuaſio.* *Polonia minor à Tartaris uaſtata.* *Ruthenorum fraus.* *Magna ſanguinis effuſio.*

Conrado Mazouiæ duce morte ſublato, pax eſt reddita terris maioris Poloniæ Cracouien. Sandomirien. & Lublinen. Thronus uerò Boleslai pudici extunc Polonorum Monarchæ firmatus eſt, hoſte & infeſtiſsimo ipſius aduerſario è uita cadente, cœpitq; dux Boleslaus pudicus unà cum beatæ uitæ, Prandotha Craco. antiſtite, pro canoniſatione beatiſsimi Stanislai Epiſcopi Craco. laborare, & eam prout inferiùs dicetur, adiuuit. Ad petitionem autem Belæ regis Hungariæ ſoceri ſui cũ gentibus pedeſtrium, & equeſtrium in ſuo comitatu habens Danielem ducem Ruſsiæ cum auxilijs Ruthenorum, anno Domini 1253. Morauiam, & deſtrictum Oppauien. intrauit, factisq; incendijs ac ſpolijs, cum multitudine captiuorum in Poloniam redijt, & Rutheni in Ruſsiam. In ſequenti quoq; anno præfatus Boleslaus pudicus dux Cracouien. & Sandomirien. cum Vuladislao Oppolien. & Rathiborien. duce, & cum Ruthenorum exercitu, terram Oppauien. pro eo quod à Premislao cognominato Ottocarus, poſtea rege Bohemiæ eſſet occupata, hoſtiliter ingreſſus, totam flammis, & cædibus uaſtauit, & cum præda hominum atq; pecorum fœlix remeauit: & cũ terræ Craco. & Sandomirien. inter alias terras Poloniæ deſiderata pace gauderent. Ecce ingens Tartarorum exercitus ex multis legionibus conflatus, & per gentes Ruthenorum ac Lithuanorum adauctus cum ducibus Tartarorum, Nogay, & Thelebuga, poſt feſtum ſancti Andreæ, anno Domini 1259. in terram Sandomirienſ. aduenit, tranſiensq; per glacies cõcretas fluuij Iſtulæ, ciuitatem Sandomirien. incendit, & eam cum Eccleſijs conflagrauit. Caſtrum quoq; in quod uniuerſa Sandomirienſium regio cum uxoribus, pignoribus, & fortunis confugerat, cinxit, & illud nocte ac interdiu oppugnauit, ſed cùm nõ præualuiſſet, Vaſilko dux, germanus Danielis, inſuper Leo, & Romanus filij Danielis regis Ruſsiæ ad Petrum de Crampa Sandomiri. capitaneum miſerunt, ut potiùs humiliatus tributum imponendum ſecurus pendat, quàm arcem, & qui in eam confluxerunt, omnes perdat. Credidit Petrus de Crampa, doloſitatis, & fraudis Ruthenorum expers atq; ignarus, factaq; treuga pacis cum Sbigneo germano ſuo, & inſignioribus militibus, è caſtro deſcendit, & in ſtatiua Tartarorum per duces Ruthenorum deductus eſt, ubi tametſi Tartarorum duces adoraſſet, & tributum penſurum ſe promitteret, tamen Tartari fide uiolata, eum cum omnibus ſuis captiuarunt, ſpoliatosq; & uerberatos, ad ultimum capite cæſos, obtruncarunt: cum ualido deinde cõcurſu, & clamore ad caſtrum inuecti, omnes crudeli ſupplicio (uirginibus duntaxat ac ingenuis mulieribus pro explenda libidine ſeruatis) truculentiſsimè enecarunt, fluxitq; ſanguis occiſorum de colle arcis, tanquam quidam riuulus in Iſtulam. Alios uerò homines occidere faſtidientes, tanquam gregem cumulatos in Iſtulam ad ſubmergendum impulerunt, rebus deinde caſtri omnibus potiti, ipſum incenderunt: effuſiq; è Sandomiria Tartari, ducatum præbentibus Ruthenis, in Cracouiam aduenerunt, & eam uacuam habitatoribus reperientes (omnes ſiquidem in arcem Cracouienſem confugerant) in tecta & ualitudinarios ſæuierunt, tribusq; menſibus graſſati, nullam reſiſtentiam paſsi (dux etenim Boleslaus pudicus cum Kinga coniuge in Hungariam, tantæ multitudini reſiſtere nequiens, fugerat) cum ingenti præda, & maiori cæde, quàm priori ingreſſu, & ſtrage, apud Chmielik, & Legniczam factam, onuſti in Tartariam reuerſi ſunt.

Tartarorum ingreſſus uſq; ad Legnitz factus. *Nunciatur clades Papæ.*

Quod malum dum Boleslaus pudicus, & Prandotha, Eccleſiæ Cracouienſis Pontifex, Alexandro Papæ quarto, per nuncios Bodzantham Decanum, & Albertum Canonicum Cracouienſem ad illum miſſos, declaraſſent, uiſitantibus Eccleſiam ſanctæ Mariæ Sandomirien. (quoniam illic in Eccleſia, & cœmiterio corpora occiſorum per Tartaros, ſepulta ſunt) parem indulgentiam, quam habet Eccleſia ſanctæ Mariæ ad martyres de urbe conceſsit. Hanc indulgentiam merentur, & proſequentur Poloni, & peregrini quotannis Eccleſiam Sandomirien. ſecunda Iunij uiſitantes, & eam, magnas indulgentias appellantes. Deinceps anno ſequenti ualidus exercitus Tartarorum ſubitò ueniens, Sandomiria conquiſita magnam multitudinem hominum, utriuſq; ſexus barbarica ſæuitia trucidauit: aliosq; more pecorum in Iſtulam pulſos, undis ſuffocauit, & per Cracouiam uſq; in Bithom prædã egit, monaſterium Zauichoſten. & Calui montis uaſtauit, & duobus menſibus integris in Polonia debachatus, factis multis incendijs, cum maxima præda ad propria reuerſus eſt. Duce Boleslao Craco. in Hungariam ſecedente, Prandotha Epiſcopo Cracouienſi in caſtro Rathiborienſi commorante, cæteris magnificis, & nobilibus in arcibus, aut ſyluis degentibus. Hanc Tartarorum uaſtationẽ induxiſſe culpatus

eſt dux

Boleslaus pudicus Iaczwin. bellum parat. *Iaczwingi uicti.*

eſt dux Kazimirus Cuyauiæ: quem propterea duces Poloniæ multis contumelijs, ut infrà dicetur, affecerunt. Ne autem barbari, tam frequenti incurſu, terras Boleslai pudici inuaderent, cum omnibus copijs ſuis circa Zauichoſt contractis, ipſe dux Boleslaus pudicus, anno Domini, 1264. compoſito agmine incedens, Iaczuuingis bellum intulit, quibus decimo Kalendas Iulij cum principe eorum Comath, properè, & lætè occurrentibus. Pugna conſerta eſt, & alteris in alteros cæca, & obſtinata mente tuentibus, æquis uiribus aliquot horis præliatũ eſt, tandem acie Iaczuuingorũ ſuccumbente, & Comath principe eorũ à Polonis pugionibus confoſſo, ad extremũ cęſi, & obtriti ſunt: omnisq; natio Iaczuuingorum eo bello (quoniam pedem referre, nec unquam pugnam etiam iniquam detrectare uoluit) deleta eſt, ut pauci agreſtes ſuperſtites eſſent. Extunc & in temporibus noſtris Lithuanis coniuncti, ſic quod nomen Iaczuuingorum perrarum, & paucis notum extet. Horum reliquias Boleslaus pudicus fidem Chriſti profiteri iuſsit, detractantes uerò capite multari. Supplicauit etiam dux Boleslaus pudicus, Alexandro Papæ 4. ut pro Neophitis, gentis illius. Epiſcopum inſtitueret, quod & conceſsit, & Archiepiſco Gneznen. ſuper ea re ſcripſit: in effectum tamen non cernimus fuiſſe deductum.

CAPVT XLVI. LIB. III.

Rutheni bellũ repetunt. *Swarno eorũ dux.* *Polonorum in Ruthenis, & Tartaris uictoria.*

Repreſsis autem & extinctis Iaczuuingis, Ruthenorũ bellum ſurrexit. Rutheni ſiquidem anno Domini 1265. frequenti, & magno exercitu duce Suuarnone collecti, Sandomirien. diſtrictum depopulantes, rapinis, & incendijs afflixerunt, quos Barones Sandomirien. duce Boleslao non conſulto actialiter congregati, per agros ſparſim palantes, & uaſtantes fuderunt, & interimerunt, & omnes rapinas recuperantes, caſtro eorum potiti ſunt. Hanc iniuriam, & alias dux Boleslaus pudicus reſciſſurus, anno ſequenti ſcilicet 1266. Petrum palatinum Craco. cum copijs circa Ropczycze collectis, in terram Suuarnonis miſit, quo ſecundas ſtatiuas agente, feria ſexta, quæ fuit decima octaua menſis Iunij, in loco Pyetha appellato, dux Suuarno cum magno Ruthenorum, & Tartarorum exercitu aduenit, haud longè à Polonis locato. In craſtino autem, quæ fuit dies ſabbati ſanctorum Geruaſij, & Prothaſij martyrum (in quo die ſuperioribus annis Romanus dux Ruſsiæ potentia Polonorum circa Zauichoſt contritus fuit) infeſtis animis occurrerunt, acies Ruthenorum, & Polonorum, maximaq; ſtrages in Ruthenis edita eſt. Ita ut ad ultimum Suarno ad fugam proſiliret: deinde Rutheni eum ſequuti paſsim in fugam uerſi ſunt. Et Poloni adepta uictoria, duobus diebus in loco certaminis commorati. Poſt hoc totam terram Suuarnonis depopulati ſunt, multiplicemq; uariæ ſuppellectilis prædam referentes, in Poloniam ouantes redierunt. Hæc clades Ruthenos adeò domuit, ut terras Polonorũ pluribus annis contingere nõ auderent.

Anno autem Domini 1273. conuenientibus in Oppauia, Przemislao rege Bohemiæ ex una, & Boleslao pudico duce Craco. & Sandomiriæ ex altera partibus. Quum Przemislaus diſtrictum Oppauiæ, legitimè ad ſe deuolutum per Myeczlai Oppolien. ducis mortem, teſtamento ſibi legatum aſſereret. Et Boleslaus pudicus portionem terrarum regni Poloniæ ab origine tentam, & appropriatam eſſe affirmaret: nolletq; alter alteri cædere, Barones communes, & conſiliarij eorum per ſufferentias pacis, in annos uiginti huiuſmodi quæſtionem ſuſpenderunt decidendam. Interim dum hæc fierent, Paulus Epiſcopus Craco. cum nonnullis militibus, Boleslao pudico rebellaturi, ad Vuladislaum Oppolien. ducem, precantes, ut ipſum potiùs in dominum, quàm Boleslaum, & quem deſignauit ſucceſſorem Leskonem nigrum haberent. Nec abnuit dux Vuladislaus ſuſcipiendos. Occurrente autẽ exercitu Boleslai pudici ex aulicis, & nobilibus, qui ipſum ſequebantur. In Bogehim uilla monachorum, die Veneris, quarto nonas Iunij, duro certamine, cum potentia Pauli Epiſcopi Craco. & nobilibus eum ſequentibus, conflixerunt, pluribusq; interfectis, militibus Boleslai uictoria ceſsit, licet non incruenta. Bona ergo rebellium ſingula dux Boleslaus, aut uſibus, aut uictoribus diſtribuendo confiſcauit. Prima autem die menſis Iulij eiuſdem anni, ſubito in graui exercitu Lithuani, Pruteni: & Samagitæ, in terram Lublinenſem deſcenderunt, & maiorem partem eius incendijs, & ſtrage uaſtauerunt, ſpoliaq; abduxerunt. Inſimulatus eſt Paulus Craco. hanc miſerabilem cladem in ultionem eorum, qui in Bogehim ceciderunt duci Boleslao pudico ſubordinaſſe. Hic namq; Paulus grauitate pontificali obmiſſa, pro concubina moniali de lapide Mariæ, aliàs de clauſtro Skala uiolenter abſtracta abutebatur, uenationes per ſe tractauit. Cum Lithuanis Polonorum hoſtibus, ut à Boleslao pudico ſecurior eſſet, affinitates, & connubia iunxit. Eccleſiam ſuam Crac. perrarò ad diuina peragenda, uiſitauit, cum aſſuetis rapto, aut furto uiuere, conuentus habuit. Quare cùm in monaſterio ſanctæ Trinitatis in Cracouia eſſet, uox de aëre lapſa inſonuit: Ve tibi Paule Epiſco-

pe, melius esset, si natus non fuisses. Quidam autem religiosus per quietem, lupum anterioribus pedibus erectis, humana uoce exclamasse uidit: Ve tibi Paule Episcope, quoniam cœpisti, & occidisti. Qua relatione plurimùm contritus, in cubiculo solitarius planxit, donec audiuit. Ne timeas, inquit, Paule Episcope, age quod bonum est, septimo anno moriturus. Sed hæc hactenus. Boleslaus pudicus ciuili bello attritus, Lithuanis resistere non ualuit: Lesko uerò, & Conradus Cuyauiæ, & Mazouiæ duces, pro terræ Lublinen. uastatione, terras Polessitarum, & Prutenorum igne, & spolijs, & cædibus, nullam resistentiam passi, depopulati sunt. Dux uerò Boleslaus Pudicus cum omnium suarum terrarum copijs, & cum Boleslao pio Kalissien. & Leskone nigro Siradien. ducibus, terram Oppoliensem in festo sanctorum Simonis, & Iudæ ingressus, uicos, oppida, & suburbia ciuitatis Oppolien. exussit, uastationem usque ad Koszlye, & Rathiboriam extendendo, Vuladislao Oppolien. copiam pugnandi non faciente, sed ex insidijs per agros palantes inuadente, & obtruncante.

Boleslaus Pudicus terram Oppolien. uastat.

In anno quoque sequenti, qui fuit 1274. utroque duce Boleslao Pudico Craco. & Vuladislao Oppolien. minas spirante, & armaturam contrahente. Boleslaus pius dux Kalissien. per plures tractatus, redditis hinc inde captiuis, & damnis compensatis, pacem inter eos composuit. Cumque septem & triginta annis Boleslaus pudicus regnasset, mortuus est, satis deuotus in Cracouia, die Solis septima Decembris, aliàs quarto Idus Decembris, anni Domini 1279. in monasterio sancti Francisci, quod ipse fundauit, in choro ad aquilonarem partem sub lapidibus sectis, in altum eleuatis, sepultus hic princeps bonus, simplicis, non fucati ingenij, sobrius & pius moribus, sed in decisione causarum uarius, & à corruptela munerum, parùm abstinens uenationum sectator, à contactu fœminæ alienus, cœlebs, & uirgo fuit. Ob quod mactæ uirtutis meritum, Boleslaus Pudicus, quod nulli principum Poloniæ in hanc diem contigit, cognomen sortitus est. Nonnullas Ecclesias, & monasteria fundauit, prout in incidentibus claruit, & patebit. Kinga autem uirgo, & relicta Boleslai Pudici humato funere mariti, cum Iohcleth, seu Helena Boleslai pij Kalissien. ducis relicta, in Ecclesia sancti Francisci Cracouię ordinem sanctę Claræ professæ, caput uelarunt, & in cœnobium sanctimonialium Sandecens. abeuntes, residuam illic in bonis operibus ætatem contriuerunt.

Boleslai pudici mors.

Vnde Pudicus dictus est.

Kinga & Helena mũdo abrenunciant.

CAP. XLVII. LIB. III.

Dicamus nunc euentus & contingentias ducum maioris Poloniæ, Slesiæ, Mazouiæ, & Pomeraniæ. Ab initio Monarchię Boleslai Pudici usque in finem eius, anno Domini 1249. Przemislaus dux Posnanien. irritata priori diuisione terrarum cum Boleslao duce Kalissien. germano suo facta. Proprio motu, & sensu ab eo ducatum Kalissien. recepit, & ei quæque peiora, & sterilia consignauit, scilicet, Gneznam, Bnin, Gredecz, seu Gedcz, Nakel, Oirouu, Burchouu, Czarnkouu, Vscze, & Srem. Adijecit insuper captiuationem ipsius, tanquam uitæ, & principatui eius insidiaretur. Ob hoc meritò à Fulcone Archiepiscopo Gneznen. argutus est, donec in festo paschæ, anno Domini 1253. eum à captiuitate absoluisset. Et reconciliatione facta, per medium eiusdem Archiepiscopi, & Baronum, nouam principatuum diuisionẽ fecit, tribuendo duci Boleslao Gneznã, Kalisz, Vielun, Sroda, Pisdri, Gedcz, Pobiedziszka, Bnin, & Biechouu. Possidente duce Przemislao Posnaniam cum omnibus alijs pertinentijs maioris Poloniæ. Ab eo tempore in fraterna dilectione concordes permanserunt. Captiuauerat, & anno sequenti Semouitum ducem Mazouiæ, & Gertrudim uxorem eius. Kazimirus germanus ipsius dux Cuyauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ, & captiuos in Siradia detinuit. In Slesia autem Boleslaus Caluus, dux Legnicen. post duas expeditiones superioribus annis contra Henricum germanum suum ducem Vuratislauien. factas.

Semouitus cũ uxore captiuatur.

Adiecit tertiam in æstate, anno Christi 1250. & à Vuratislauia repulsus, in Legniczam rediens, singula in ducatu Vuratislauien. igne uastauit. Teuthonici uerò & prædones, quibus stipendia non soluit, in territorijs Legnicen. & Vuratislauien. plura loca incastellauerãt. Ipse quoque Boleslaus Caluus de omnibus equis, & fortunis se exuit. Nec soluenda stipendia soluere potuit. Castrum Lubucen. Ioanni, & Othoni Brandenburgen. Marchionibus obligauit. Et ab eo tempore, anno scilicet 1250. districtus Lubucen. cũ castro, ad Marchionatũ Brandenburgen. à regno Poloniæ iniustè alienatus trãsijt (illic in Ecclesia sancti Petri sub castro Lubusz quiescit, tumulatus Myeszko dux Polonus, cuius fuit castrum Lubusz dum uiueret) ad tantamque ęgestatem Boleslaus peruenit, ut frequentiùs pedibus iret, quàm equo ueheretur, & idcircò faciliter à militibus Henrici fratris sui comprehensus in uincula Vuratislauiæ coniectus erat. Sed ad iussa Henrici fratris sui dimissus fuit: oppida sortis suæ Zithauuiam, & Gerliczam subditis suis in grauibus summis obligauit: Hinkonem filium Mirzonis Castellani Crosnen. spe exigendæ pecuniæ captiuauit, ac Germanis, quorum consortio delectabatur, pecunia mulctandum dedit.

Boleslai infortunium.

Qua de re nobiles Poloni, Crosnense castrum, & oppidum Crosna, cum cæteris munitionibus, Conrado fratri, & aduersario suo tradiderunt. Quod Boleslaus Caluus dolens, Conradi fratri suo insidias ut captiuaretur, & occideretur, tetendit. Conradus autem declinans insidias Boleslai, ad Przemislaum Posnaniens. & Kalissiensem ducem diuertit. Qui comiter eum excipiens, & pascens, Boleslaum Caluum Legnicen. in Henricum Vuratislauien. duces requisiuit, ut Conrado sortem paternam assignarent, & stipe aliena cum ludibrio suo, & suorum eum uiuere nõ sinerent. Ipsis autem nolentibus, & sese excusantibus, Przemislaus dux præfatus Posnaniens. & Kalissiensis cum equestri, & pedestri exercitu, habens secum ducem Conradum, in ducatum Legnicen. intrauit, & castrum Bithom prope Glogouiam supra flumen Odram construxit, fossatisque uallis & militibus muniens, ac duci Conrado tradens mandauit, ut non priùs à uexatione ducatus Legnicen. cessaret, donec æqua per Boleslaum ei portio redderetur. Contigit eo tempore, ut Boleslaus Caluus incautius speculans exercitum Przemislai, ab eius militibus excubias agentibus caperetur, & in uincula per Przemislaum coniectus, custodibus pecunia corruptis, euasit. Dux autem Przemislaus Posnanien. Posnaniam reuersus, Salomeam sororem suam præfato duci Conrado desponsauit, & magnificas nuptias sub præsentia Fulconis Archiepiscopi Gneznen. Boguphali Episcopi Posnanien. & Baronum terrarum suarum celebrauit. Ibidem Thomam Castellanum Posnaniens. Thomislaum pincernam, filiumque eius Sandiuogium, nobiles, de domo Nalancz, accepta cautione, quod sibi, & Boleslao duci Gneznens. fratri suo fideles, & sinceros se præstarent, à uinculis absoluit. Captiuati siquidem ante tres annos fuerunt, quoniam accusati erant Przemislaum, & Boleslaum fratres de ducatibus maioris Poloniæ ejciendos conspirasse, & ad Boleslaum Legnicen. defecisse, ipsi ducatum maioris Poloniæ tradituri. Baruuin item dux inferioris Pomeraniæ, interim Przemislao bello Slesiæ implicato, castrum Drdzen comprehendit, quod post unius mensis spacium Przemislaus expugnans, milites pro eius defensione relictos, captiuauit, & bona eorum militibus suis in prædam dedit. Anno uerò Domini 1254 Przemislaus Posnaniens. Boleslaus Kalissien. germani, & Conradus gener eorum, in districtum Vuratislauiens. dominij Henrici ingressi, spolia plurima circa Vuratislauiam, Oleszniczam, Trzebniczam, Siczouu, Cyrequiczam, & alia loca intulerunt, eò quod dux Henricus fratri suo Conrado, neque portionem suam dabat, neque apud Boleslaum Legnicen. ut daretur, instabat. Insuper & pro summa quinquaginta marcarum argenti duci Przemislao debitarum. Ecclesijs tamen, & monasterijs honos, & debita libertas seruata est: Opizo autem Abbas de Meszano sedis Apostolicæ legatus, in Vuratislauia commorans, Przemislaum ducem & terram ipsius Posnanien. interdicto supposuit, læsum se & Apostolicam sedem asserens, quia eo præsente Vuratislauien. districtus uastaretur, nuncijs tamen Przemislai requisitus, & allegationibus cõuictus post appellationem ei intimatam, aliàs post uiginti sex dies interdicti, à die Veneris post Dominicam Reminiscere, usque ad diem Martis post Dominicam Iudica computatis interdictum relaxauit. Eodem annò dux Conradus de castro Bithom Henricum ducem Vuratis. germanum suum captiuauit, nec dimisit, donec obsides posuit, quod portionem suam à duce Boleslao Legnicen. repeteret, aut portionem ducatus Vuratis. bona fide sibi præstaret, propter quod duce Henrico Vuratislauiensi instante, in anno sequenti uidelicet 1255. Conuentione ducis Boleslai Legnicen. & Henrici Vuratis. apud Glogouiam habita. Ex sententia Thomæ Episcopi Vuratis. & communium Baronum, Boleslaus Legnicen. multipliciter detrectãs, atque resistens duci Conrado portionem suæ sortis Glogouiam, cum attinentijs ferè conuictus tribuit, & dux Conradus obsides duci Henrico Vuratis. restituit.

Boleslaus Caluus captus, & pecunia liberatus.

Baruuin dux Pomeraniæ castrum Drdzen occupat.

Opizo legatus Papæ interdictum ponit.

Conradus Henricum germanum captiuat. Concordia eorum ex restitutione.

CAPVT XLVIII. LIB. III.

IN Pomerania quoque anno Domini 1255. Suuatopelcus Pomeraniæ dux Msczugium filium suum olim apud Cruciferos Prussiæ obsidem, cum exercitu, & nocte præcedenti in diem sancti Michaëlis misit, castrum Nakel intercœpit. Quod cùm Przemislao duci Posnaniensi, cuius castrum erat, nunciatum esset, obsidione castrum cinxit, habens secum Boleslaum Kalissiensem, & Kazimirum Cuyauien. Lanciciens. & Siradiens. duces, habens in auxilium mille milites Boleslai pudici Craco. & Sandomiriens. Semouiti uerò Mazouiæ ducis octingentos. Non tamen cum tanto exercitu profecit, sed nouo castro è regione antiqui castri uersus occiduum locato. Ad prohibendum ingressum, & egressum Pomeranorum de castro antiquo, soluta obsidione, discessit: etiam

ſit: etiam & auxilia principum remiſit. Vt autem expugnationem caſtri Nakel maturaret,
Przemiſlaus cum ducibus Boleſlao Kaliſsien. & Cazimiro Cuyauien. nocturnis tem-
poribus ad caſtrum Raczanſz, quod à Suuatopelcone tenebatur, ante lucem diei ueni-
ens oppugnauit, & uociferationibus præmiſsis, ignem iniecit. Caſtellani autem maximo
pauore concuſsi, alij per medias flammas exilientes in poteſtatem ducum uenerunt. Alij
ab igne miſerabiliter deuorati ſunt. Caſtrum autem totum, præter cellaria, & foueas con
flagratione perijt. Suuatopelcus irritatus, ad Nakel in medio quadrageſimæ cum omni
ſua potentia uenit, & foſſato caſtri noui, lignis aridis ac pinoſis implens, conflagrare nite-
batur. Milites uerò Przemiſlai igne adhibito, antequam alia conducerentur, omnes ſtru-
es iniectas exuſſerunt. Tandem caſtrum nouum expugnare cœpit, ubi occiſis uiginti, &
pluribus uulneratis expugnationẽ Suuatopelk intermiſit, & ad Pomeraniam triſtis re-
dijt: & congregato nouo exercitu, uſus arte, & aſtu. Dominica Rogationum, in monta-
nis exercitum in inſidijs collocauit, maneq; milites Suuatopelconis ex caſtro Nakel iux-
ta præſignationem ipſius erumpentes, in certamen prouocarunt, milites Polonorum de
nouo caſtro, & fugere ſe ſimulantes abduxerunt, & ipſos ad inſidias perduxerunt. Suua-
topelcus etenim cum ſuis à tergo conſurgens, & ex fuga à fronte conuerſi, uelut qua-
dam uictimas in medio concluſas occiderunt, caſtrum tamen non obtinuerunt. Ad ulti-
mum Suuatopelcus ad reconciliandũ duci Przemiſlao, Poponem fratrẽ ordinis Crucife-
rorũ ſubmiſit, Polonus hic erat, genere nobilis, natione Cracouita, per maternam lineam
Przemiſlao ſanguine iunctus, & conuentum in uigilia ſancti Iacobi, apud uillam Eczi-
nam agentes, auctoritate compromiſsi Popo ſic ſententiam pronunciauit: Suuatopel-
cus craſtina die ſancti Iacobi, caſtrum Nakel iniuſtè interceptum, nepòti ſuo duci Prze-
miſlao reſtituat, & omnes captiuos liberos dimittat: Przemiſlaus uerò pro expenſis, &
demolitione caſtri Raczanſz, Suuatopelconi quingentas marcas argenti, in certis ter-
minis ſoluat, & interim obſides ponat. Qua pronunciatione ab utroque principe acce-
ptata, reconciliatio facta eſt, caſtrum Nakel duci Przemiſlao reſignatum. Nouum uerò
demolitum, & nouem adoleſcentes nobiles pro obſidibus ſcilicet Dirſicraius, & Dobro-
goſtius filij Vincentij, Vulodimirus Prandothæ, Iacobus Boguphali de Czirnelin, Ianuſ-
ſius Dobieſſouicz de Pnyeuu Samſon Guyeuomirouicz, Derslaus Iareczeuicz, Mrocz
ko Przeczslauicz, & Sanduuogius Sbiluthouicz, Suuatopelconi dati ſunt, quouſque
quingentæ marcæ argenti effectualiter ei ſoluerentur. Redeamus nunc ad Sleſiam, Bo-
leſlaus dux Legnicenſis ſæuus appellatus, Thomam Epiſcopum Vuratislauien. uirum
ætate & uita laudabilem, in Gorka prædio Abbatis de arena, dum illic Eccleſiam conſe-
craturus aduениſſet, in nocte effractis oſtijs, die ſexta Octobris: anni Chriſti 1256. capti-
uauit, & Teuthonici complices ducis Boleſlai, quos in Sleſiam induxerat, cōſilio eorum
utens, cognito, quod Thomas Epiſcopus uſum equitandi non haberet, eum in equum
trotantem unica camiſiola, in qua dormierat tectum, tranſpoſuerunt, latrunculus autem
quidam ex Teuthonicis, uiſa nuditate Epiſcopi, & ſtridore dentium præ frigore, miſer-
tus illius, cum ueſte ſua uirgulata, & ocreis antiquis induit. Deductum autem Pontifi-
cem in Vlay caſtrum, cum Boguphalo Præpoſito, & Hecardo Canonica Vuratisl. qui-
buſcum captus erat, in carcerem & uincula idem Boleſlaus ſæuus coniecit. Donec deci-
mas manipulares in fertones commutaret, ac decem millia marcarum ſolueret. Diſsimu-
lauit, & ſilentio hanc rem tranſijt. A' Capitulo Vuratisl. requiſitus dux Henricus dux
Vuratisl. Sed non diſsimulauit Fulco Archiepiſcopus Gneznenſ. qui celerrimè Epiſco-
pis prouincialibus Lanciciæ conuocatis, Boleſlaum ducem Legnicenſem cum diocœ-
ſi Vuratislauienſi interdicto ſuppoſuit: mittenſq́ue ad Alexandrum Papam quartum in
mandatis accepit, ut Boleſlaus ſæuus cum complicibus facinoris interdiceretur, quoad-
uſq; Chriſtos domini relaxaret. Superuenit, & aliud mandatum Apoſtolicum, poſt ac-
cuſationem proteruiæ ducis Boleſlai calui (qui interdictum tanquam ſtipulam reputans
ex Vlay caſtro in Legniczam pontificem cum ſodalibus ipſius Præpoſito Boguphalo,
& Canonico Hecardo transferens, ſeparatim quemque ſqualoribus carceris afflictis ad-
dens afflictionem deputauit, & coniecit) ut Archiepiſcopus Gneznenſis, & Mayden-
burgenſis cum eorum ſuffraganeis, in Germania, & Polonia crucem contra ſæuum Bo-
leſlaum, & eius ſubiectos prædicarent, quod non cernitur continuatũ, quia iam in feſto
Paſchæ anni Domini 1257. pacificatus, à uinculis ſolutus erat. In uniuerſa diocœſ. Vura-
tislauien. capitulo ſuo Vuratislauien. & metropolitano ſuo Archiepiſcopo Gneznen. it
requiſitis, cōmutationem decimarũ manipularium in fertones, & duorũ millium marca-
rum argenti ſolutionẽ, ultra pannos ſarlaticos à Boguphalo Prępoſito, & Hecardo Cano-
nico exactos, pollicitus, medietateq; pecunię ſoluta de reſidua medietate ſoluẽda, trãſmu-
tatione decimarũ manipulariũ in fertones nõ reuocãda, obſides filios nobiliũ, & ſculteto
rum

Suuatopelcus ſine uictoria Pomeraniam regreſſus.

Stratagema.

Popo ſententiam concordiæ profert.

Obſides dati nomine.

Thomas Epiſcopus Vuratisl. captiuatus

A' Teuthonis in Vlay ducitur.

Fulconis interdictum, cui ſuperadditũ Apoſtolicum.

Cruce ſignati à Papa contra Boleslaum decreti.

rum ſuorum poſuerat, cum conſortibus captiuitatis Præpoſito, & Canonico, ut præmiſ-
ſum eſt, in feſto Paſchæ liberatos. Originale autem literarum Apoſtolicarum ad prædi-
candum crucem contra Boleſlaum ſæuum Legnicen. apud Eccleſiam beatæ Marię San-
domiriæ habetur, quarum initium eſt tale: Alexander Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei,
uenerabilibus fratribus Archiepiſcopis Gneznen. & Maydenburgen. eorumq; ſuffra-
ganeis ſalutem & Apoſtolic. bened. nõ abſq; multa cordis amaritudine iamdudum acce-
pimus. Finis earundem, Datũ Laterani tertio Calend. Aprilis, pontificatus noſtri anno 3.

Liberatio eorum.

Originale pro cruce ſignatis.

CAP. XLIX. LIB. III.

Anno uerò natiuitatis Domini 1256. adiecit & aliud facinus malignum Boleſ-
laus dux Legnicen. eodem anno, in germano ſuo Conrado duce Glogouien.
patrandum. Inuitauit ſiquidem ipſum ad continuandum: reuera autem ad ca-
ptiuandum, quod perſentiens dux Conradus, plures pro numero ſecum in Le-
gniczam tranſiens aſſumpſit, & maiori parte eorum in ſylua proxima Legniczæ relicta,
cum expedita aliorum manu in caſtrum Legnicenſe peruenit: à Boleſlao, ut uidebatur,
benignè acceptus. Et antequam ad ſuperna per gradus aſcenderet, uidens Teuthonicos
Boleſlai milites turres, & mœnia occupaſſe, Boleſlaum ſæuum captiuauit, ac extra por-
tam caſtri, antequam milites Boleſlai deſcendiſſent ad eos, qui in ſylua operiebantur, de-
portauit, & abinde in Glogouiam deductum, arctę cuſtodiæ deputauit. Nec dimiſit, do-
nec qui Thomam Epiſcopum Vuratisl. deprædatus fuerat, de omni pecunia ab eo data,
& danda deprædaretur, exegit namq; ab eo totam prædictam pecuniarum ſummam.

Conradus fratris dolum ſuo uicit.

Subtracto item ex humanis Przemiſlao duce Poſnanienſi (de cuius obitu infrà dice-
tur) Boleſlaus germanus eius, dux Gneznen. & Kaliſsien. cum gentibus ſuis, & præfati
Przemiſlai ducis, ut præfertur mortui. Habens ſecum Varcislaum Boguphali Slauiæ, &
Kaſſubiæ ducem, quo cùm confœderatus erat contra Kazimirũ ducem Kuyauien. Lan-
cicien. & Siradien. anno Dñi 1258. Cuyauiam inuaſit, & Iunislauiã obſedit, & oppugna
uit. Cauſa erat, quia prę libatus Kazimirus dux Cuyauienſis Caſtellaniam Landen. in hę-
reditate ducis Boleſlai aliquot annis iniuſtè occupauerat. Kazimirus autem cernens ſe
haud parem Boleſlao miſsis caduceatoribus, ſub certis condicionibus reddere Caſtella-
niam Landen. promiſit. Boleſlao autem credente, & obſidionem ſoluente, nil eorum,
quæ promiſerat adimpleuit, quinimò ſequenti anno cum exercitu quaſi duorum mil-
lium militum, terram Kaliſsienſem clandeſtinè ingreſſus, in ea deſæuit. Boleſlaus autem
dux Kaliſsienſis cùm de hoc certior factus fuiſſet, de itinere, quod in Poſnaniam conti-
nuabat reuerſus, cum ſuis duntaxat Curienſibus, & triginta militibus in tranſitu colle-
ctis, ac agreſtibus, quibus pecus ereptum fuit, ipſum ducem Kazimirum pecus agentem
in nemore pinoſo dicto Solecz inter Opatouu Archiepiſcopalem, & Kalinam, aliàs Cla-
mam militarem, uillas ſituato, conſequutus eſt: poſtremiſq; aciebus diſturbatis, primi
quum fortem, & numeroſum exercitum Boleſlai exiſtimarent, terga uerterunt: refere-
bant enim ſe tanto pauore correptos, ut circa ſingulas nemoris arbores, ingentes hoſtiles
copias arbitrarentur conſiſtere. Excuſſa eſt ergo, & reddita agreſtibus præda, milites-
que ducis Boleſlai trecentis equis, & ſpolijs ſunt potiti. Non quieuit Kazimirus dux
Cuyauienſis hac clade perturbatus, ſed cum adiutorio ducis Suuatopelci Pomeraniæ,
erecto nouo caſtro in oppido Pakoſcz, ad ducem Boleſlaum pertinente, uicinam oram
ſpolijs infeſtauit, tot & tantis iniurijs Boleſlaus dux Kaliſsienſis prouocatus, uenit ſex-
ta die Octobris in terram Lancicienſem cum Boleſlao pudico Craco. & Sandomirienſ.
Ruthenorum ac Cumanorum habente præſidia. Cum Semouito Mazouiæ germano e-
iuſdem Kazimiri, Cuyauienſ. ducis, habente ſecum Romanum filium Danielis Regis
Ruſsiæ cum exercitu Ruthenorum, ducibus, & patruis ſuis Kazimirum ducem Cuya-
uienſem, uelut publicam peſtem perſequentibus, & tam incendijs, quàm ſpolijs ac cædi-
bus in miſerabilem ſolitudinem eam uaſtauerunt: caſtroq; in illa ædificato atque muni-
to, illud in fidem, & poteſtatem Semouiti Mazouiæ ducis ad uaſtandum ulteriora tradi-
derunt. Humiliatus dux Kazimirus ſufferentias pacis ad diem ſancti Andreæ petijt: &
in præfato feſto iuxta arbitrium communium Baronum de caſtris, & finibus occupatis
ſe ceſſurum iureiurando ſpopondit. Nec tamen ceſsit, ſed iam alterum contractum, &
iuramentum perfregit, propter quod denuò Boleſlaus dux Kaliſsienſis circa feſtum ſan-
cti Bartholomæi, anno Domini 1261. terram Cuyauiæ uaſtauit, nec copias ex Cuya-
uia deduxit, donec caſtrum Landenſe, & caſtrum quod Kazimirus ædificauerat, ſuis of-
ficialibus fuêre reddita. Relicto Boleſlao Kaliſsienſ. repentè eodem anno ſibi Kazimi-
rus dux Cuyauienſis, & Lancicienſis diſtrictum Lelouienſem uſurpauit, caſtrumq; in col
le, oppido Lelouienſi proximum ædificauit, quod eo diſcedente, Boleſlaus pudicus dux
Craco-

Kazimiri ducis fraus promiſsionis.

Kazimiri exercitus meticuloſitas.

Kazimiri periurium.

Boleſlai ducis Kaliſsien. bellica inſtantia.

Cracouiæ,& Sandomiriæ,conquisiuit,& suæ iurisdictionis fecit. Accidit & aliud infau-
stum duci Kazimiro malum facinus. Nam duo filij ex priori uxore suscepti,insurgentes;
Zemomisl Lanciciens. Lesko Siradiens. castra, & districtus, sub patre militibus uniuer-
sis tyrannidem patris perosis, sibi adhærentibus, & in eorum subiectionem concedenti-
bus,occupauerunt.

Item Semouito duce Mazouiæ in curia sua Iasouusko,aliàs Iasdow cõmorante,anno
Dñi 1262.Rutheni, & Lithuani inter se liga cõfœderati, per syluas, & nemora silenter in
uigilia Ioannis Baptistę aduenientes,incautum cũ filio eius Cõrado, & militibus pręsen-
tibus occupauerunt.Suamirus autem seu Suarno, nepos Danielis regis Rusiæ, quia in
sortem eius cesserat,ducẽ Mazouiæ Semouitum truculenter decollauit.Conradũ uerò fi-
lium ipsius Mendog, & Lithuani conseruarunt, & eodẽ anno ab eis redemptus est,tunc
Rutheni cum Lithuanis ex Iasouusko egressi, Mazouiam prædabantur, quibus Baro-
nes Mazouiæ cum agrestibus in arma coactis in rure, cui nomen Dlugosyedle occurre-
runt, & fortiter præliando à multitudine hostili superati sunt. Victores autem Rutheni,
& Lithuani, uniuersa Mazouiæ ora, & maiori parte Cuyauiæ peruastata, cum immensa
præda hominum,& pecorum,succensis oppidis, & uillis,in suas terras redierunt. Super-
uenit tandem Boleslaus pius dux Kalissiensis in festo sancti Michaëlis,precibus frequen-
tibus Gertrudis relictæ ducis Semouiti peruictus, & ciuitatem Plocensem à Barbaris e-
xustam,cum castro refecit: fossatisq;,& uallis communiuit,& Boleslao ac Conrado filijs
ducis Semouiti de sua liberalitate præsentauit. Non contenti autem Rutheni cum Li-
thuanis de præda,& clade Mazouiæ illata:sequenti anno in Mazouiam remearunt,& in-
ea propter desolationem nil reperientes in castellaniam Louicens. ad Archiepiscopum
Gneznen.pertinentẽ,concito gradu peruenientes,igne,& multiplicibus prædis eã con-
sumpserunt:nemineq; defensionem opponente, in terras suas superbiendo discesserunt.

Mazouiæ clades.

Castellania Louicen. Archiepiscopi Gneznen. uastatur.

CAPVT L. LIB. III.

PRopitiaturus dominus Polonis specialiter Mazouitis,dissensiones, ciuilesque
discordias inter Lithuanos, & Ruthenos immisit:nam Mendolphũ,aliàs Men-
dog regem Lithuanorum, nepos eius Stroynath principatum apud Lithuanos
nacturus,quiescentem obtruncat, & omnes filios eius præsentes, & principatũ
rapit,anno Domini 1263. Voysalk autem filius, & Theophilus consobrinus Mendog,
anno sequenti uidelicet 1264. Stroynath uenationes tractantem, exprobrata ei cæde pa-
tris interimerunt. Fuit autem Voysalk monachus Rusiæ tonsus,qui occidẽs Stroynath,
ducem Lithuanorum se gerere cœpit.

Mendolphus Lithuanorum rex occiditur.

Anno autem Domini 1267 propter simultates,& odia pro terris Rusię,quas Voy-
salk sibi appropriare nitebatur in quodam rure circumuentus,à Leone duce Rusiæ,filio
Danielis olim regis Rusiæ occisus est,sed de Lithuanis hactenus. Castrum Santhok per
Saxones anno Christi 1265 compræhensum, Conrado Marchioni Brandenburgen.tan
quam munus dotale consortis suæ est præsentatum. Sed Boleslao pio duce Kalissien.ad
expugnationem illius contendente, per communes Barones conclusum,& acceptatum
est,ut Boleslaus pius suum castrum Santhok:Conradus uerò Marchio Brandenburgen.
alterum suum castrum Drdzen tanquã iacturas generantia, demoliat,quod tandẽ uterq;
exercitus executus est.Sed anno sequenti Boleslaus pius dux Lalissien.contrauenienndo
pactis,& ordinationi cum equestribus,& pedestribus copijs profectus,castrum Santhok
ex roboribus infra unius mensis spacium affatim ædificauit, præsidioq;, & uictualibus
imposito,discessit.Quo abeunte Conradus Brandenburgen.Marchio,castrum Santhok
obsidione uallauit, & expugnabat. Boleslaus autẽ pius dux Kalissien.pugnã,& dissidiũ
cũ uicino ac genero suo horrens,missis nuncijs deducto pręsidio Polonorũ, castrũ San-
thok Conrado Marchione,& exercitu ipsius inspectãte exussit.Otho tamẽ Othonis Mar-
chio Brandenburgẽ.sibi appropriare Castellaniã Santocen.cupiens,anno Domini 1269,&
castrum Sulenz de roboribus lignorũ properè, inter oppidũ Poloniæ Myedzirzecz,&
Lubusz ædificauit, tandem in oppidũ Myedzirz, quod fossis, & propugnaculis ligneis
eo tempore muniebatur,irruit,& ipsum spoliauit,castrũ tamen non cõpræhendit.Quem
Boleslaus dux Kalissien.cũ suis gentibus sequutus,terrã pręfati Marchionis Lubucen.in
girũ uastauit: eaq; uastata, castrũ Sulencz succendit,& cõquisiuit. Saxonibus ferè omni-
bus pro præsidio illic relictis igne cõsumptis.Solo Sabel Capitaneo uiuo in manus,& ca
ptiuitatẽ Polonorum ueniente. Verũ anno seqũti Boleslao pio duce Kalissien. uisitante
Boleslaũ pudicũ apud Cracouiã, Otho Marchio Brandẽburgen. castrũ Sãthok de lignis
ędificauit,quod ubi Boleslaus pius cognouit,è Cracouia reuersus,forti agmine militũ sti-
patus,castrũ Drdzen in octo dieb.incipiendo in festo S. Georgij cõstruxit,& præsidium
militum ei imposuit. Sed dum negligentius seruaretur,à Saxonibus decima septima De-
cembris

Voysalk occiditur.

Santhok, & Drdzẽ castra demoliuntur.

Castrum Sulenz ædificatur.

Sabel captus. Castrũ Drdzẽ reædificatum intercipitur.

cembris nocte interceptũ est,& utroq; castro Otho Brandenburgens. potitus est.Quod
Boleslaus pius dolens,cũ omnibus equestribus, & peditibus maioris Poloniæ,tam suis,
quàm nepotis sui Przemislai,& Cuyauiæ,quia tunc Zemomislaus dux Cuyauię in eius
deditionẽ concesserat,tribus aciebus,seu exercitibus Castellaniã Sandocen.anno Christi
1271 ingressus,oppida, & uillas,spolijs, & incendijs uastauit.Hostibus in munitionibus
sese conseruantibus, & pugnam subterfugientibus, ad oppidumq; Soldin ueniens,sca-
lis appositis ipsum cœpit, & in milites spolijs diuisis incendit, ac cum frequentibus gre-
gibus, & spolijs in sua redijt. Interim primores, & omnes nobiles terrarum Cuyauiæ,&
Lancicię,uidentes quòd dux eorum Semouitus,aliàs Zemomisl,fratrum Cruciferorum
Prussiæ,apud quos nutritus erat, Barones suos contemnendo, sequeretur consilia,anno
Christi 1269. Boleslao pio duci Kalissiens. adhæserant. Zemomisl uerò cernens se spre-
tum,& derelictum,Boleslao duci Poloniæ notabile castrum Crusuiciens.donauerat,qui
tali munere præuentus deditionem militum Cuyauiens.& Lanciciens.abnuens,Zemo-
mislao duci eorum,ita ut ipsorum consilia tanquam probatiora sectaretur, reconciliaue-
rat. Et post biennium eidem duci Zemomisl castro Crusuisza restituto,ne à quopiam
hostium interciperetur,deleri iussit.Sub eodem tempore Boleslaus pius Kalissiensis tria
castra erexerat. Vnum in uilla comitis Sczedrici quod appellauit Dupin. Aliud in uilla-
gio Gnieuomiri filij Trzebeslai,quod uocauit Nyeslusz. Tertium in terra Vyclunens.su
per fluuium Proszna, quod ex nomine suo Boleslauicz nominauit, & id solũ de tribus
prædictis usq; nunc manet:à rege Kazimiro secundo muro roboratum.

Oppidum Soldin. captum.

Primores Cuyauiæ, & Lanciciæ deficiunt

Boleslaus Kalißien. castra erigit.

CAPVT LI. LIB. III.

TRanseamus nunc ad Pomeraniam. Anno Domini 1270 Msczugius dux Po
meraniæ auxilijs Prutenorum infidelium fretus, terram Culmensem uniuer-
sam Cruciferorum,& Episcopatum Pomesaniensem spolijs,& cędibus uasta-
uit. Insuper quindecim naues oneratas uictualibus, Cruciferis abstulit:in cu-
ius ultionem Ludouicus magister Prussiæ collecto exercitu, Pomeraniam circa oppidũ
Noue,in die Apostolorum Petri,& Pauli ingressus,eam igne,& spolijs afflixit. Nec ea ua
statione contentus,aliam in die sancti Bartholomæi egit,& Pomeraniam circa oppidum
Tsczouu ignibus,& spolijs desolauit.Post hoc Msczugius dux Pomeraniæ,cum Lodo-
uico Prussiæ magistro damnis hinc inde compensatis, pacem inter se custodiendam con
cluserunt. Sed magistro Ludouico mortem obeunte, Mestuuinus,seu Msczugius dux
Pomeraniæ præfatus,terram Culmensem, & Episcopatũ Pomesaniensem, ferro,spolijs,
& flammis deuastauit: quem Theodricus magister Prussiæ nouiter electus,insequutus,
magnam partem Pomeraniæ armis,& igne depopulatus est.

Terræ Culmẽ. & Pomesanien. uastantur.

Orta est deinde de principatu Pomeranię discordia,anno Domini 1271 inter Msczu
gium natu maiorem, & Varcislaum natu minorem, germanos filios Suuatopelci,olim
ducis Pomeraniæ,ueritusq; seditionem Msczugius, Varcislaum captiuauit,& aliquan-
to tempore apud Redzk in uinculis tenuit, qui euadens bellũ Msczugio intulit, facileq;
à Msczugio fusus,in syluas refugit. Stragem autem mutuam omnibus Pomeranis exci-
tantibus, fratres in concordiam, & æqualem Pomeraniæ diuisionem compulerunt,ta-
men Varcislaus minor natu,ulceratũ erga fratrem gerens animum,suæ captiuitatis dede
cus prosequuturus. Conradum Marchionem Brandenburgensem filiam Przemislai o-
lim ducis Posnaniensis matrimonio habentem, enixiùs sollicitauit, ut ei præsidia aduer-
sus fratrem præstaret,qui non abnuit, dummodò præmia offerret. At ille pecuniæ,& do-
natiui inops,castrum, & ciuitatem Gedanum, quæ sibi in sortem cesserat, ei obligauit,&
tradidit: secedensq; in Vissegrod, morbo correptus interijt, à militibus in Ianiuuladisla-
uiam delatus,in monasterio fratrum minorum sepultus.Msczugius ergo munitiones,&
omnes possessiones, quas Varcislaus obtinuerat, possedit, præter castrum,& oppidum
Gedanum, quod milites Conradi Marchionis Brandenburgensis compleuerant,& pos
sederant,nec dimittere uolebant.Et quia expugnatio eius difficilis erat,cùm sit locus na-
turâ, & arte satis munitus, ad Boleslaum pium ducem Kalissiensem animo, & militia il-
la ætate pollentem, ex matertera Msczugij genitum, consilio suorum Baronum confu-
git,qui ad obeundum huiuscemodi negocium, tempus hyemis sequentis consignauit.
Et quintadecima Ianuarij in Pomeraniam uenit, simulq; cum Msczugio, & Pomeranis
Gedanum tam terra,quàm aqua,graui obsidione strinxit:& quum tormẽtis,& apparatu
bellico non proficeret, nona die expugnationẽ per admissionem militũ egit:pugnaq; u-
trimq; in longum feruente Saxonibus missilia tela, & saxa defecerunt, & idcircò defen-
sionem remissiùs prosequuti sunt. Propter quod Poloni,& Pomerani,castrum in aliquot
locis perforantes, clamore in altum eleuato, uictores in castrum irruperunt, & Saxones
quosq;

Dissensio diuidendæ Pomeraniæ.

Varcislai interitus.

Gedanum obsessum.

quoſque obuios obtruncarunt, & trucidarunt, ſpolijs, & rebus Saxonum potiti. Boleſlao itaque duce Kaliſsienſi diſcedente, Mſczugius dux Pomeraniæ in quoſdam Gedanenſ. animaduertit, Arnoldumq́;, & Iacobum cum cognatis eorum capite damnauit, & bona eorum confiſcauit, quoniam hi in mortem ſuam, & ſuorum Baronũ conſpiraſſent, & Marchioni Brandenburgenſi tenacius adhæſiſſent. Duas quoq; uillas, quæ ad illos pertinebant, Scrobothouu, & Vithomino Epiſcopo Albero, & ſuæ Eccleſiæ Vuladiſlauienſi perpetuò donauit.

Mſczugij in Gedanen. ſæuitia.

Boleſlaus autem dux Kaliſsienſis eodem anno 1272. ſexto Calendas Iunij, Przemiſlaum ducem Poſnanienſem, nepotem ſuum ſextumdecimum agentem annum, miſit cũ copijs equeſtrium, & pedeſtrium occaſione caſtri Santhok occupati contra Marchiones Brandenburgenſ. curam traducendi, & regendi exercitus Przethpelconi Palatino Poſnanienſi, & Ioanni, qui & Ianek appellatus eſt, caſtellano Kaliſsienſi demandando. Qui Marchiam ingreſſus, caſtrum Strzelcze à Conrado Marchione Brandenburgenſi nouiter extructum, expugnauit, & recepit. Deinde tota ora circa Odram uaſtata, & hoſtiliter exuſta, cum exercitu, & ſpolijs redeunti, iuxta caſtrum Vyelen nunciatum eſt, caſtrum Drdzen paruo militum præſidio teneri, à Kaſſubitis quoq;, qui cum Polonis erant, primam portam igne appoſito, incenſam eſſe. Mouit ergo exercitum, & Saxonibus uitam duntaxat paciſcentibus, caſtrum Drdzen conquiſiuit: fœlixq́; ad penates redijt, duorum caſtrorum conquiſitione inſignitus atq; laudatus. Et quia Marchiones Brandenburgenſes occupato caſtro Santhok, ex eo ſæpenumerò Poloniæ fines laceſſebant. Ideò dux Boleſlaus pius Kaſsilienſ. anno Domini 1278. coadunato exercitu ex gentibus ſuis, & nepotis ſui Przemiſlai ducis Poſnanieñ. Mſczugio fratre ſuo duce Pomeraniæ, perſonaliter cum gentibus ſuis ei adhærente, in terras Marchionum Brandenburgenſ. deſcendit, & occurrentem ſibi circa Soldinum Otthonem longum, filium Otthonis tertij, quũ multò inferior eſſet uiribus, prælio commiſſo, eum uicit, & fugauit. Ac omnem terram circa Odram peruaſtando, ſpoliando, & exurendo. De ſpolijs, diuiſione cum Mſczugio ex æquo facta, in ſua remeauit, ipſeq́; anno ſequenti uidelicet 1279. in caſtro Kaliſsienſi febribus correptus, die Veneris ſeptimo Idus Aprilis, ſacramentis procuratus, mortuus eſt, in Poſnaniamq́; relatus, in Eccleſia cathedrali in ſepulchro patrũ ſuorum tumulatus. Przemiſlao duce Poſnanienſ. nepote eius in ducatum Kaliſsien. ſuccedente. Is Ioheleth, aliàs Helenam Boleſlai pij relictam, dote abundanti emancipauit. Et ipſa paulò poſt ad Kingam ſororem eius, germanam Boleſlai pudici, Cracoui. & Sandomirieñ. ducis conſortẽ, conceſsit, Deo peramplius famulatura. Expediuit & filias præfati Boleſlai pij Kaliſsienſis neptes ſuas, Heduigim priorem Vuladiſlao Loktek duci Breſtenſi, filio Kazimiri ducis Cuyauiæ tradidit. Alteram Elizabeth Henrico uentroſo duci Legnicenſi filio Boleſlai calui, qui & Rogathka appellatus eſt, locauit. Tertia Anna in uirginitate diem clauſit extremam.

Brandenburgẽſis terra uaſtatur.

Boleſlaus Kaliſsien. moritur.

Helena uxor Boleſlai, ad Kingam ſororem pergit.

Anno Domini 1248. Iacobus Leodienſis Archidiaconus Innocẽtij Papę quarti ex concilio Lugduneñ. legatus, in Poloniam uenit, & ſynodum apud Vuratiſlauiam egit. Ad quam Fulco Gneznenſis Archiepiſcopus, Prandotha Cracouienſ. Boguphalus Poſnanienſ. Thomas Vuratiſla. Michaël Vuladiſlauienſ. Andreas Ploceñ. Nankerus Lubucenſ. Henricus Culmenſis, Epiſcopi, uenerunt, & nomine Apoſtolicæ ſedis expoſitis pluribus anguſtijs eiuſdem ſedis, medietatem fructuum per tres annos continuos pro reuelamine popoſcit. Pontifices uerò Eccleſiæ Polonicæ, quintam partem fructuum ſuorum beneficiorum, & ſui cleri obtulerunt. Et ſummo Pontifici, per Gothfridum pœnitentiarium citò tranſmiſerunt. Et quia uetus obſeruantia in regno Polonię ab initio fidei ſuſceptæ, in illam diem tenta cuſtodiebatur, ut ieiunium quadrageſimale, à Dominica ſeptuageſimæ in diem Paſchæ continuaretur, cum frequenti præuaricatione, & graui diſcordia inter clerum, & laicos. Ideò inter præfatum Iacobum Leodienſem Archidiaconũ, legatum Papæ ac Pontifices Eccleſiæ Polonorum, huiuſmodi conſuetudine à Romana Eccleſia, & alijs regnis catholicæ religionis diſcrepante, uentilata. Auctoritate Apoſtolica, & conſenſu pręſentium Pontificum, prędictus Iacobus legatus, tam Eccleſiaſticis, quàm ſęcularibus perſonis eſum carnium, ad diem cinerum excluſiuè conceſsit, ab eoq́; tempore Dominica ſeptuageſimæ à Polonis uetus carniſpriuium nominari cœpit, & in hactenus nominatur. Anno Domini 1249. Bruno Olomucenſis Epiſcopus, dignitate ſacerdotij neglecta, ob quaſdam cum Vuladiſlao duce Rathiborieñ. inimicitias, oppidũ Rathibo. obſidione cingens, expugnauit. Et tam oppidũ, quàm Eccleſias, & monaſteria incendio conflagrauit. Ad caſtrum autẽ Rathibo. quũ machinas admouiſſet, turpiter repulſus abijt, tandem habitis hinc inde pro pace tractatibus, Vuladiſlaus oppidum Rathibo. à Brunone Epiſcopo tribus millibus marcarum redemit. Eodem anno Albertus olim Epiſco-

Bruno Epiſcopus Olomucen. Ratiboriã expugnat.

Epiſcopus Armacanus, tunc uerò, ab Innocentio papa quarto in Epiſcopum Pruſsiæ promotus, ad Danielem Ruſsiæ miſſus, obedientiam Romanæ Eccleſiæ ab eo pręſtari, requiſiuit. Qui requiſitioni apoſtolicæ minimè paruit, & legatum apoſtolicum ſine honore dimiſit. Anno quo ſupra 1249. Cruciferi, qui Balgam & Elbing caſtra in Pruſsia cuſtodiebant, non mediocri exercitu coadunato, Prutenorum regionem Nactaga hoſtiliter ingreſsi, flammis & cædibus grauiſsimè uexarunt. Dum autem redirent, à Prutenis iniquitate locorum circumſepti, cum euadere non poſſent, ſe hoſtibus dederunt. A quibus ad unum circa uillam Vitke appellatam, trucidati ſunt.

Cruciferi Nactagam inuadunt.

CAPVT LII. LIB. III.

Boleſlaus pudicus dux Cracouienſ. & Sandomireñ. Et Prãdotha Epiſcopus Cracouienſ. ambo deuotionis uiri anno Domini 1250. miſerunt in Lugdunnm ad Innocentium papam quartum, magiſtrum Iacobum de Skarzeſſovv, decretorum doctorem, Decanẽ Cracouienſ. humilis quidem ſortis & ſtaturæ exiguæ, ſed perraræ doctrinæ, & magnæ faſtiuitatis uirum. Et magiſtrum Gerardum Canonicũ Cracouienſ. atq; Boguſlaum, fratrem ordinis prædicatorum Subpriorem domus Cracouienſ. nuncios, qui per organum Iacobi de Skarzeſſovv, ſummo Pontifici, crebreſcentia ac ſtupenda miracula, per beatum Stanislaum multimodè facta, expoſuerunt. Summus autem Pontifex grauitate ſolita in huiuſmodi rebus cuſtodita, per ſpeciales literas, examẽ miraculorum beati Stanislai Epiſcopi Cracouienſ. Archiepiſcopo Gnezneñ. Epiſcopo Vvratiſlauienſi & Abbati de Lubeus cõmiſit. Præcipuè examen cuiuſdam militis centenarij (Gethko hic erat) qui etſi ſanctum Stanislaum non nouerit, eos tamen qui illum nouerant, ferebatur nouiſſe, & ex eis puritatem, conuerſationem, cauſam martyrij, & miracula beati uiri Stanislai didiciſſe. Anno autem ſequenti, acceptis codicibus examinationis à commiſſarijs apoſtolicis, Nuncij priores ad procurandum canoniſationem beati Stanislai, ad Innocentium quartum, iterum per Prandotham Epiſcopum & Capitulum Cracouienſ. adiunctis nonnullis fratribus de ordine prædicatorum maiorum & minorum, de domibus et monaſterijs Cracouienſ. propter faciliorem expeditionem, miſsi ſunt. Hi dum papam ſuper conſumatione canoniſationis ſollicitarent, & Ioannem Gaiethani tituli ſancti Nicolai in carcere Tulliano Cardinalem Diaconum, ad uidendum examen teſtium obtinerent. Propter uetuſtatem temporis Cardinales hæſitantes, infecto negocio Papæ perſuaſerunt, ut nuncij ad commiſſarios apoſtolicos redirent. Et merita ac miracula beati Stanislai, ſcrupuloſius examinata, per noua ſcripta reportarent. Itaque ſecundario examine de uita, martyrio, & magnificis miraculis beati Stanislai accepto, nuncij magiſter Iacobus de Skarzeſſovv, & magiſter Goſtvvinus canonicus, impenſis Prandothæ Epiſcop. & Capituli Cracouienſis & totius cleri diocœſis Cracouienſ. qui in id opus gratuitè, quotiens requirebantur, contribuebant. Ad Innocentium Papam quartum, è Gallis in Italiam egreſſum, in Peruſio reſidẽtem. Vbi beatum Petrum, nouum martyrem canoniſauit, tertio reuertuntur, noua ſcripta & teſtimonia, nouos ac præſentes teſtes, in quos miraculoſa beneficia beati Stanislai fuêre collata, exponẽtes Pluribus diebus ſollicitando prope diem ſemotis omnibus difficultatibus, canoniſationem expectabant. Cum ſubito quidam Cardinales, pręſertim Rainoldus, Cardinalis et Epiſcopus Hoſtieñ. ob diuturnitatem temporis canoniſationi beati uiri Stanislai obſtantes repugnarunt, propter quod nuncijs Cracouienſis eccleſiæ percunctantibus, quid facto opus eſſet Ioannes Cardinalis Gaietanus inſpiratus, dixit: Neceſſum habet ſanctus ueſtes Stanislaus unum finale miraculum operari, ut diſcordes & obſtantes Cardinales, in unã & concordem impellet ſententiam. Quo audito nuncij eccleſiæ Cracouienſ. negocium huiuſce rei, Chriſto & beato Staniſ. nil hæſitantes ſupplices comiſerũt. Rainoldus itaq; Cardinalis canoniſationis ſancti uiri hoſtis & aduerſarius, graui correptus eſt ægritudine, ut ſuo ſuorumq; phyſicorum iudicio, mortem timeret & expectaret. Vigilanti ergo & ſoli in grabato iacenti, Sanctus uir Stanislaus apparens dixit. Agnoſcis ne me? Qui ſtupens, nõ agnoſco inquit, quæſo tamen quis ſis? Ego ſum ait Stanislaus Epiſcopus Cracouienſ. à Boleſlao rege Polonorum ſectus & occiſus, cui te aduerſarium, non rectè opponis. Ad quem Rainoldus Cardinalis. Ignoſce (inquit) mihi Præſul ſanctiſsime, & errori meo ueniam pręſtare digneris. Fortiorem promotorem, quam impeditorem Canoniſationis habiturus. Cui beatus Stanislaus. Vt inquit me martyrio ſanctificatum cognoſcas, ab ægritudine illicò incolumis ſurge. Caueq́; ne de cætero canoniſationi meæ aduerſeris. Qui accerſitis

Legati ad Papam pro Sancti Stanislai canoniſatione.

Secunda legatorum ad Papam expeditio.

Tertia legatorum expeditio.

Reſiſtentia Cardinalium.

Petitur miraculum concordiæ.

Rainoldus canoniſationi aduerſarius miraculoſè ſanatur.

Supplex petit Innocentium.

seruis,surrexit,& equum sibi sterni iubens conscendit,ac Innocentium Papam accessit,& obuiam eunti occurrit.Modumq; repētinæ sanationis retulit, & pro canonisatione sancti martyris exorauit supplex. Papa ergo Innocentius quartus, cum cœtu Cardinalium tali prodigio permoti,Stanislaum sanctitate gloriosum, in die natiuitatis Mariæ canonisandum decernunt in Asisio,quoniam illic Innocētius Papa exercitum uersus Apuliam ducens,uenturus erat.

In die natiuitatis Mariæ Asisij.S.Stanislaus canonisatur.

Anno itaq; Domini 1253.die natalis beatissimæ uirginis, in basilica sancti Francisci Asisij,Summus Pontifex missarum solennijs expletis, & sermone longo de uita, martyrio,& miraculis beati Stanislai recitato,Ambone conscenso, beatissimum Stanislaū Cracoui.Pontificem canonisauit, et sanctorum catalago adscripsit. Festum eius octauo Idus Maij statuens,ab uniuersis debita celebratione uenenari. Et ut deuotius tam festum, quā sepultura eius ueneretur,unum annum & quadraginta dies indulgentiarum largitus est. Edidit etiam idem summus Pontifex Innocentius quartus, collectam de Sancto Stanislao.Populum tuum quęsumus Domine intercedente beato Stanislao, &c.Luminaria ardentia & uexillum cum titulo & imagine sancti, tempore canonisationis fuerunt adaptata,more canonisationis aliorum sanctorum.Bulla autem canonisationis in ecclesia Crac. habetur,quæ incipit,Innocentius Episcopus seruus seruorum Dei, Venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis, ac dilectis filijs,Abbatibus, Prioribus,Decanis,Archidiaconis,Archipræsbyteris & alijs ecclesiarum Prelatis.Ad quos literę istæ peruenerunt,Salutem et Apostolicam benedictionem.Olim à gentilium oculis tenebrarum detersa caligine,ac ab eorum cordibus infidelitatis gelida hyeme secedente,uernalis ex eo successit amœnitas,&c.Finis autem bullæ est iste. Omnibus uere pœnitentibus & cōfessis,qui ad dictam sepulturam in memorato festo, & usq; ad octauas ipsius causa deuotionis accesserint,annuatim ipsius suffragia petituri,de omnipotētis Dei misericordia,& beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius auctoritate confisi,unum annum & quadraginta dies.Accedētibus uerò annis singulis ad prędictam sepulturā infra eiusdē festi quindenā, quadraginta dies de iniuncta sibi pœnitētia,misericorditer relaxamus. Datū Asisij quintodecimo Kalendas Octob.Pontificatus nostri anno undecimo, prefatas literas canonisationis beati Stanislai nuncijs prænominatis Iacobo Skarzessovv Decano, Gostvvino Canonico Cracouiens.Fratribus prædicatorum maioribus,& minoribus Cracouiam inferentibus Prandotha Episcopus Cracouiens.& uniuersus clerus,uniuersaq; plebs,obuiā processerunt effusi,magno honore illos excipiendo,& Deum de eorum reditu glorificando.Prandotha insuper episcopus Cracouiens.indixit,& per uniuersam ecclesiam Polonicam prædicari ordinauit,diem Octauam Maij, anni Christi 1254.leuationis ossium beati Stanislai è tumulo. Ad quam conuenit in Cracouiam multitudo plebis utriusq; sexus, ex Polonia, Hungaria, locisq; alijs,tanta, ut nedū in urbe, uerū & in campis iuxta Cracouiam persisterent.Ex spiritualibus autem aderant, Opizo Abbas de Meszano,sedis apostolicæ legatus,Fulco Archiepisc. Gneznen̄.Prandotha Cracouiens.Thomas Vvratislauien̄.Volimirus Vvladislauien̄.Andreas Plocen̄.Gerardus Ruthenorum,primus ordinis Cistercien̄.quondam Abbas de Oppatovv, Virus Lithuanorum primus,ordinis prædicatorum,Episcopi,& cæteri Abbates Prępositi,Sacerdotes,atq; Religiosi.Aduenerant & principes Polonorum,Boleslaus pudicus, Cracouien̄.& Sandomirien̄.monarcha regni Poloniæ, Przemislaus Posnanien̄.Kazimirus Cuyauien̄.& Lancicien̄.Semouitus.Mazouiæ,& Vvladislaus Oppolien̄. Sub horum præsentia & populi multitudine,ossa beati Stanislai,uino abluta,in Ecclesia cathedrali Cracouiēs.leuata sunt,& in ecclesias Cathedrales, et alias principaliores sunt distributa. Facta itaq; cōputatione annorū est reperire, septuaginta quinq; & cētū annis,canonisationē beati martyris Stanislai neglectā fuisse.

Prandothæ Episcopi deuotio et aliorum

Reliquiæ.S. Stanislai distribuuntur.

CAPUT LIII. LIB. III.

ANno Domini 1251.Vvladislaus Oppolien̄.dux, uolens glotem suam Iuditham Conradi ducis Mazouiæ filiam.Et Myeczlai ducis Rathiborien̄.fratris sui relictam pro dote quingētarum marcarum argenti, in possessionibus Rathiborien̄. inscriptarum redimere,terram Ruden̄.quę nunc Vielunen̄. dicit de consensu Kazimiri ducis Cuyauiæ & Lanciciæ germani ipsius Iudithæ, ei assignauit. Sed antequam gentes Kazimiri præfati Cuyauiæ & Lanciciæ ducis,ex cōdicto castrum Vielun acceptare uenissent,Przemislaus dux Posnaniensis tanquam hæres legitimus præuenit,& castrū Rudense comprehendit, nobilibus Rudensibus spontē & unanimiter ei adhærentibus. Quo

Quo cognito Kazimiri ducis gentes,retrorsum abierunt, Vvladislaus etiam Oppoliensis ęquo tulit animo,sciens districtū Rudense,uiolenter de cōsensu Henrici ducis cū barba sub Vvladislao Othonis patre Przemislai ducis maioris Polonię,occupasse. In signumq; & fœdus maioris amicitiæ, Vvladislaus dux Oppoliensis, Euphemiam sororem Przemislai ducis Posnaniensis & Kalissiensis in coniugem desponsauit. Et Iudithæ gloti suæ summam argento parato exoluit. Quæ Henrico Vvratislauien̄. duci nubens, Henricum filium & Heduigim filiam ei peperit.

Vvladislaus dux Oppolies. Euphemiā desponsauit.

Anno Domini 1251.in Bochnya uillagio à Cracouia quinq; miliaribus distante, sal minerale in Bācis & pecijs magnis repertū est, quod meritis beatæ Kunegundis Boleslai pudicis consortis est adscriptū. Ita ut uulgus in Poloniā ex Hūgaria sal transtulisse, & secū aduexisse affirmaret, moxq; oppidū locatū & ecclesia parrochialis in honorem sancti Nicolai erecta est,& à Boleslao pudico liberaliter dotata. Eodē āno Henricus, qui & Heydenricus,aliàs Albertus olim Episcopus Armacanus, tunc uerò Culmensis, in die beatæ Mariæ Magdalenæ,ecclesiam suam de seculari,cum esset frater ordinis prædicatorum, in regularem transtulit,& collegium Canonicorum regularium,in illa,mēsam, domicilium, & bona temporalia in communi habentium,constituit.

Sal minerale in Bochnya repertum.

Eodem anno 1251.Marchio Brandenburgen̄. cū Episcopo Morsburgen̄.& Henrico Comite de Svvarczburg, cum gentibus armatis in Præsidium Cruciferis Prussiæ uenerunt,& Prutenos frequenti strage attriuerunt.Ita ut etiā quinq; districtus,Pomezanū, Erminium,Pogezanum,Nactaginum,& Bartinum,idola relinquere,& Christū colere coēgerunt.Sub quo tempore Hermanno de Zalcza, quarto magistro Prussiæ obeunte, Frater Conradus Thuringiæ Lantgrauius in quintum magistrum suffectus est.

Quintus magister Prussiæ eligitur.

Anno Domini 1252.Fratres Cruciferi Pomeraniam uastauerūt,et exercitum Svvatopelci depopulationes prohibentem,superauerunt. Monasterio Oliua grauem spoliationem paciēte,Svvatopelcus itaq; dominus Pomeraniæ,sufferentias pacis postulare, & per medium Iacobi Leodien̄. Archidiaconi,apostolici nuncij,pacē cum Cruciferis Prussiæ firmare, coactus est. Eodem anno 1252.Mendog,qui Mendolphus & Mindale princeps Lithuanorum,à Cruciferis Prussiæ inductus, fidem Christianam cum nonnullis Lithuanis & Prutenis suscepit,deditq; literas Cruciferis Prussiæ,quibus astruit & recognoscit se ab illis multipliciter honoratum & adiutum.Et ideo terras suæ ditionis uidelicet Samagitarum,Iaczvvingorum,Curouien̄. Veyzen̄.& totam terram Lithuaniæ perpetua & Irreuocabili donatione ipsis donasse & inscripsisse.Cōsilioq; fratrum Cruciferorum Prussiæ, nuncios suos,nuncijs magistri & Cruciferorum adiunctos, ad Innocētium Papam quartum misit.Profitens se puritatem Christianam suscepisse,& coronam super Lithuanos regnandi petens.In cuius fauorem Innocentius papa fratrem Heydenricum, olim prouincialem Poloniæ, & Episcopum Armacanum, tunc uerò Culmen̄. Episcopum, cum alijs Episcopis de Riga misit, qui Mendegonē in regē inunxerunt. Sub eodem tamen anno, cum omnibus baptisatis ad uomitum & idololatriā,siue pœnitentia & dolore amissionis terrarum,siue alia causa motus,redijt.

Mendog Christianam fidem suscepit.

Mendog in regem unctus modico post fidei præuaricator factus.

Anno Domini 1253.monasterium Stugnyadki sanctimonialium ordinis sancti Benedicti,diocœsis Cracoui.Innocētius Papa quartus confirmauit. Quod Clemens de Clemyonthovv de familia Griphonum, Comes & Castellanus Cracouiens. de proprijs facultatibus fundauerat,erexerat,& dotauerat. Huius Clementis Comitis & suæ coniugis Raczslavvę corpora,in sacrario dicti monasterij sepulta quiescunt.Et filia eorum Visanegaprima Abbatissa eiusdem claustri fuit.

Annus Christi 1253.adeò pluuiosus erat, ut frumenta & agros in quibusuis bassis & humilibus locis aqua cooperiret, & campi perinde ac si fluuij nauigabiles fuerunt. Nocte siquidem & interdiu à festo Paschæ usq; ad diem uigesimamquintam Iulij, imbres & continuas pluuias in regno Poloniæ cœlum effuderat.

Imbrifera tempora Poloniæ.

CAPUT LIIII. LIB. III.

DEmandato Innocentij Papæ quarti, anno Domini 1253.Opizo de Meszano sedis apostolicæ legatus, assumpto secum Prandotha episcopo Cracouiens.& nonnullis alijs Episcopis, Danielem ducem Russiæ, altera uice priorem coronationem innouando,in castro Drohicien̄.in regem Russiæ inunxit,accepto ab eo iuramento,quòd ritu Græco deserto,tam ipse quam natio Ruthenica, ritum Romanū fideliter sectaretur. Przemislaus qui & Ottocarus Venceslai regis Bohemiæ filius,Mar-

garetham Leupoldi ducis Auſtriæ filiam, Henrici filij Friderici imperatoris relictam, ne-
cepit in uxorẽ. Quę cum ſterilis eſſet, unã de uirginibus ſequacib. eius, filiã Baronis de Ku
ring in concubinã recepit, et ex ea filiũ Nicolaũ genuit. Huic Nicolao in ſortem aſsignauit
ducatum Oppauienſem, quẽ Myeczlao duce Rathiborieñ. mortuo uiolenter occupaue-
rat. Ex hoc Nicolao, duces olim Oppauieñ. & moderni Rathiborieñ. ſuam traxerũt origi-
nem. Boleslaus pudicus Cracouieſ. & Sandomirieñ. dux, quarto Kalẽdas Iunij, anno Do
mini 1254. monaſterium ſanctimonialium ordinis Pręmonſtrateñ. diocœſis Cracouienſ.
in uilla ſua Krziſanouicze, ſupra Nida fluuium ſita, fundauit, Eccleſiam de petra alba fa-
bricans. Cõtulitq́ eidẽ monaſterio uillas, Krziſanouicze, Sarbkovv, Kliczanovvo, Co-
nari, Leſnicza, Kouale, Kobilniki, Solnyk, Volya, Grochouiska, Svvieborouize, Coſtrz,
Biernathouicze, & Iunouidz. Libertando præfatas hæreditates ab omnibus oblationi-
bus, expeditionibus & tributis. Anno Domini 1255. Mendog dux Lithuaniæ, in re-
gẽ Lithuaniæ ut præmiſſum eſt ſublimatus, oppido Lublin exuſto, prædas & ſpolia in cir-
cuitu eius plurima fecit, & plurimos captiuos in Lithuaniam abduxit. Eodẽ anno 1255.
Premislaus qui & Othocarus Bohemiæ dux, comparato exercitu de Bohemis & Mora-
uis, habens in comitatu ſuo Brunonem Prageñ. Item Henricum Culmeñ. & Anſelmum
Ermelieñ. & Olomuceñ. Epiſcopos. Item Marchionem Brandenburgeñ. Item Marchio-
nem de Merano. Item ducem Auſtriæ. Contra Barbaros militiam acturus in Pruſsiã cum
alijs cruce ſignatis deſcendit, & in regione Samenſi uaſtãdo, Prutenos deditionẽ facien-
tes baptiſauit, per Brunonem Prageñ. Epiſcopum ſuum illis nomen imponens. Crucifer
ergo in honorem Premislai Bohemiæ ducis, nouã ciuitatẽ prope mare Balteum in flumi-
ne Pregor Konigsbergk, quod regium montem ſonat, quãuis Premislaus tunc non rex,
ſed filius regis exiſteret, appellatam conſtituerũt. Et aliam Brunsberg in memoriam Bru-
nonis Epiſcopi Prageñ. in qua eccleſia Cathedralis Varmieñ. ſita eſt, ædificarunt. Premis-
lao autem duce Bohemiæ, cum ſua comitiua ex Pruſsia diſcedente. Aliarum regionũ Pru-
teni in Samienſes irruerunt, & ualido agmine, cuncta furore polijs & cædibus fœdarunt,
eò, quòd iniuſſu eorum hoſtibus ſe dediderunt, nouamq́ munitionem quam Cruciferi
Vilovv uocauerũt, ẽ regione caſtri Konigsberg erexerũt, & Konigsbergk oppugnarũt.

Konigsbergk & Brũsbergk eriguntur.

Tunc quoq́ Conrado magiſtro Pruſsiæ. 9. Kalendas Auguſti morte ſublato, Herardus
de Herdzburg (ſecundum alios uerò Popo de Oſterna) in ſextum magiſtrum Pruſsiæ ſuc-
ceſsit. Anno Domini 1256. Boleslaus Cnezneñ. & Kaliſsieñ. dux, Iolentam, quam Polo-
ni Helenam uocant, Belæ, regis Hungariæ, fratris Germani beatę Elizabeth filiam, & Kin-
gæ ducis Boleslai pudici cõſortis ſororem germanam, in curia ipſius Cracouię nutritam,
in coniugem accepit.

Sextus Pruſsiæ magiſter.

Anno Domini 1257. pridie Kalendas Februarij hora tertiarum, grandis terræ motus
in regno Poloniæ fuit. Anno eodem 1257. Boleslaus pudicus dux Cracouiæ & Sando-
miriæ, Cracouiam in meliorem conditionem ordinare, excreſcere, & perducere, cupiens,
Ius illi Theutonicum tribuit. Et aduocatum in ea conſtituit, qui circo in medio urbis pri-
mum ordinato, plateas ſine ordine conſiſtentes translocauit, et proportionaliter diſtinxit.
Eodem anno 1257. Noua religio mendicantium Canonicorum regularium ſanctæ Ma-
riæ de metro. De urbe, de pœnitentia beatorum martyrum, ſub regula ſancti Auguſtini mi-
litantiũ, per Alexandrũ papã quartũ inſtituta, Cracouiã aduenit. Cuius fratrib. Boleslaus
pudicus Cracouienſ. & Sandomiri. Dux, eccleſiã ſancti Marci Euangeliſtę Craco. fũda-
uit, ſumptuſq́ ſimul cum loco pro ædificatione Eccleſiæ & monaſterij dari iuſsit.

Eccleſia Sancti Marci Craco. fundatur.

Anno quo ſupra, Illuſtris princeps Przemislaus Poſnanieñ. dux Vvladislai Othonis fi-
lius trigeſimum ſextum annum agens, ægritudine quindecim dierum preſſus, pridie no-
nas Iunij, in caſtro Poſnanienſi mortuus eſt, & in eccleſia maiori Poſnanieñ. cum patri-
bus ſuis tumulatus. Hic inter principes Poloniæ mitiſsimus, & ſupra ætatem prudẽs fuiſ-
ſe dicitur. Hic in quadrageſima cilicio ueſtiebatur, & ceruiſia parum ſapida, aut uino aqua
diluto utebatur. In pronunciando ſententiam, aut dirimendo litem adeò iuſtus, ut nulla
pars decretum eius improbaret. Hic die ſancto cœnę domini, duodecim pauperum ablu-
tis & deoſculatis pedibus, quemlibet nouo pãno ueſtiebat. Media nocte, quaſi ex neceſ-
ſitate conſuetudinariũ ei fuit, curſum beatæ uirginis & poſtea, aliquot pſalmos & oratio-
nes orare. Hic Eccleſiæ Gnezneñ. uillam Czirnilin, Eccleſiæ uerò Poſnanieñ. Bugk, cum
ciuitate & moneta, cum teloneo & tabernis contulit, & pluribus libertatibus extulit. Hic
ex uxore ſua Elizabeth quatuor filias, uidelicet Cõſtantiam, Veronicam, Euphemiam &
Euphroſinã reliquit. Et filium poſthumũ, in die Dominico in feſto ſancti Calixti natum.
Cui

Przemislaus Poſnaniẽs. moritur.

Vitæ ſuæ commendatio.

Cui Boguphalus Poſnanieñ. epiſcopus Przemisl, nomen paternũ, Baſcone cuſtode Poſ-
nanieñ. baptiſante, adaptauit. Proceſſu autem temporis Boleslaus pius Kaliſsieñ. patruus
& puerorum curator, primam filiam Conſtantiam Cõrado Marchioni Brandenburgeñ.
ſeu de Sgorzelecz, in caſtro Santhok matrimonialiter copulauit, ꝑ doteq́ Caſtellaniam
Santhoceñ. & non caſtrum, inſano uſus conſilio, donauit & inſcripſit. Pro cuius proprie-
tate multa diſpendia & certamina inter Polonos & Saxones ſequuta ſunt. Reliquæ tres
Przemislai filiæ, monaſteria impreſſę ſunt. Veronica Euphroſina Trzebniceñ. ordinis Ci
ſtercieñ. poſtea Abbatiſſę. Euphemia Gnezneñ. ſanctę Clarę, à Boleslao pio patruo & du
ce Kaliſsieñ. prout infra dicetur fundato. Iaczko frater ordinis Prędicat. Polonus ex diſtri-
ctu Oppol. Et uillę Lanka, anno Chriſti 1257. die 15. menſis Aug. Hora. 9. cœnobio S.
Trini. Cracouiæ deuotiſsimè uita exceſsit. A matre miſericordiæ, Ibo mihi ad montem
mirræ cantante, & angelico cœtu perſequente, quẽadmodum deuotę ſanctimoniali Sro-
nislavve in Zvvierzineñ. monaſterio profeſſę, per uiſum eſt monſtratum. Hic quinq́ mo
naſteria ſui ordinis ſcilicet in Cracouia cui ſolus præerat, in Friſak, cui fratrem Hermanum
Theutonicum præfecerat. In Praga quod fratri Hieronymo, in Vvratislauia quod fratri
Czeslao & fratri Godino, in Gedano quod fratri Benedicto commendauerat, fundauit.

Iaczkonis fratris Prædicatorum fœlix obitus.

Hic inter alia miracula, quæ extant plurima deficiente nauigio apud Viſſegradeñ. oppi-
dum, ſtrata cappa ſuper aquam, cum tribus fratribus ſui ordinis, Floriano, Godino, & Be-
nedicto aſcendit, & Iſtulam populo Viſſegradeñ. inſpectãte ſiccè tranſnatauit. Anno Do-
mini 1258. De conſenſu Kazimiri Cuyauieñ. Lancicieñ. & Siradieñ. & Semouiti Mazo-
uiæ, ducum nec non Prandothę epiſcopi Cracouienſ. procerumq́ & conſiliariorum ſuo-
rum in conuentione apud Corzin ſexto nonas Martij habita & tenta, Boleslaus pudicus
Cracouienſ. & Sandomiri dux, ad inſtantiam Kingæ conſortis, & Salomeæ olim Gallacię
reginę ſororis ſuę, fundauit monaſterium ſanctimonialium in Zauichoſt, tam Eccleſiam,
quam monaſterium cum habitationibus proprijs ſumptibus ædificando. Et illic uirgines
ſancti Damiani de regula ſancti Franciſci, quæ nunc ſanctæ Claræ uocitatur, introduxit.

Transnaturalis nauigatio in ueſte monachali.

Monaſterium in Zauichoſt erigitur.

In hoc prouidens conditioni pannoſæ, uel connubia aſpernaturæ filiarum Baronum &
nobilium ſuorum, largituſq́ eſt & inſcripſit pro dote præfato monaſterio oppidum Za-
uichoſt & uillas uigintiquinq́, prædia, lacus, & telonea, donationem huiuſmodi ab om-
ni regum, ducum, & dominorum exactione & tributis perpetuando & libertando. Sub
hoc tẽpore Grzimislavva Boleslai pudici pia mater defuncta eſt, in monaſterio fratrum
minorum in Zauichoſt ſepulta. Hæc duos & triginta annos, in uiduitate uiuẽdo peregit.
Anno quo ſupra, in regnis Poloniæ, Hungariæ, Bohemiæ, & Ruſsiæ, motus terræ uni-
uerſaliter apparuit & fuit. Eodem anno Stroynath Lithuaniæ dux, partem Mazouiæ
circa Czirnin deprædatus eſt. Et caſtrum Orzimovv diripens, in ore gladij mares &
puberes occidit, impuberes uerò igne concremauit: Fœminas autem in captiuita-
tem abduxit.

Grzimislavva Boleslai mater moritur.

CAPVT LV. LIB. III.

ANno Domini 1259 Varcislaus Kaſſubitarum dux, cum ſuo & Polonorũ exer-
citu, quem Boleslaus dux Kaliſsieñ. in ſubſidium ei miſerat. Cum Epiſcopo Ca-
mieneñ. contra Svvatopelcum Pomeraniam ingreſſus eſt. Et procedens cum e-
lectioribus militibus, in Sluppi quæ alio nomine Scolp apellatur, Epiſcopum
Camieneñ. cum exercitu ipſius, & nonnullis ſuis militibus, ad ſarcinas in ſtationibus cu-
ſtodiendas dimiſit. Svvatopelcus autem potentię Varcislai reſiſtere non ualẽns, cognitò
per exploratores, quæ circa Epiſcopum Camieneñ. in ſtationibus gererentur, irruit in ſta-
tiones & Epiſcopum Camieneñ. cum ſuo exercitu deuictum diſsipauit & fugauit, pluri-
mos occidendo, & nonnullos captiuando, & acceptis multis ſpolijs, illęſus diſceſsit.

Anno quo ſupra. quinquageſimo nono ſupra mille ducẽtos Boleslaus pius Kaliſsieñ.
dux cœnobiũ minoriſarũ & monialium ſanctæ Claræ in ciuitate Gnezneñ. fundauit, &
uillis, prædijs, ac introitibus dotauit atque liberauit. Non contentus Kazimirus Cuiaui-
eñ. & Lancicieñ. dux de ſuis principatibus. Anno Domini 1259. caſtrum Raczanſz ſub
Volimiro Epiſcopo Vvladislauieñ. occupauit. Quo communicato & cum terris eius ec-
cleſiaſtico interdicto ſubiecto, præfatus Epiſcopus in diocœſim Cracouieñ. diſceſsit, &
apud Lagovv commoratus eſt. Dux aũt Kazimirus cum nõ poſſet ſæuire in Epiſcopum,
plures epiſcopi curias cum horreis & frumentis tempore quadrageſimæ exuſsit. Anno ue
ro Domini 1261. S. abbas ſanctæ Mariæ Vvratislauieñ. Canonicorum regularium ſan-

Cœnobium ſanctæ Claræ Gneznæ fundatur.

cti Augustini,&P.custos Vvratislauieñ.huiusce causæ iudices, per Gvvidonē tituli sancti Laurentij in Lucina præsbyterum, Cardinalem, Clementis Papæ quarti in Polonia legatum, designati. Apud antiquam Vvladislauiam tribunali posito, quartadecima die Aprilis, castrum Raczansz cum suo districtu episcopo Volimiro, & suæ ecclesiæ Vvladislauieñ. adiudicarunt, & compositione facta, duce Kazimiro absoluto, interdictum relaxarunt.

Mendog Mazouiam depopulatur.

Anno Domini 1260. Mendolphus, qui & Mendog princeps Lithuanorum, ordinatione Cruciferorum Prussiæ, regem se gerens, ualido exercitu ex Lithuanis, Prutenis, Iaczvvingis, & Samagitis ad triginta millia pugnatorum collecto, Mazouiæ oram crudelissimè depopulatus est, castrumq; Plocen. & ciuitatem à defensoribus deserta reperiēs, succendit, cætera oppida & uillas totius Mazouiæ incendijs & cædibus uastauit. Deinde Prussiam inuadens, Cruciferis tantummodò castra tuentibus: Ciuitates quas Cruciferi extruxerant, flamma & euersione deleuit, omnesq; christianos illic repertos, cæde permiscua ac horribili lacerauit. Demonstraturus insuper furorem suum, aspernabatur captiuitatem hominum, pecus duntaxat cum spolijs in Lithuaniam deportando. Item anno eodem Magistro & Cruciferis Prussiæ, erigentibus castrum Karszouin, in monte sancti Georgij Barbari Pruteni & Lithuani, pro exterminio eius cum magnis copijs aduenerunt.

Karszouin castrum erigitur.

Duobusq; exercitibus scilicet Prussiæ & Liuoniæ pro defensione castri aduolantibus. In die sanctæ Margarethæ iuxta fluuium Durom, in Curlandia conflixerunt & magna strage ædita, Henricus de Hornsnuszen magister Liuoniæ, & Henricus Marschalus Prussiæ, pluresq; alij Cruciferi occisi sunt. Barbari autem uictoria potiti, tam castrum Karszouin, quam Heiszburgk maceratis fame defensoribus conquisiuerunt. Ad castrum deinde Konigsbergk obsidione promota, in ponte quem super flumen Progor construxerant, plures numero à Cruciferis interfecti, obsidionem residui soluere coacti sunt. Deinde Pruteni Neophitæ ad idolatriam uersi, in uigilia sancti Matthæi constituto sibi Glappino pro duce, correptis armis, omnes Christianos & sacerdotes crudelissimè sæuientes obtruncarunt. Ecclesias igne consumpserunt, sacramenta contaminarunt, sacra uasa diripuerunt, & sacras uestes prophanarunt.

Prutenorum in Christianos sæuitia.

Anno Domini. 1261. Exercitus catholicus de regno Poloniæ, de Cruciferis Alemanis & alijs fidelium nationibus collectus, ad terras Prussiæ in districtum Nactangorum in die purificationis sanctæ Mariæ descendit, paganos delere cupiens. Et cum in interiora peruersarum nationum penetrarent, reliquum exercitum ad sarcinas dereliquerunt. Barbari autem ab exploratoribus certificati, christianos ad sarcinas relictos inuadentes, paruo negocio fuderunt. Et de sua potentia confidentes, reditum aliorum Christianorum expectarunt, reuenientibusq; Christianis, durum certamē inter utrosq; pluribus horis, æquo Marte continuabatur. Et quamuis multi Barbari cecidissent, Deo tamen permittente, uictoriam Barbari obtinuerunt. Cecidit autem in hoc prælio insignis miles Schinkol de Bithen, genere Vvestphalus qui Barbarorum cuneos transuerberans, antequam medietatem attigisset, Barbaricis frameis obtritus est. Cecidit & Comes de Reiderer, & plures alij equestris ordinis uiri. Ex quibus dū iuxta suas nepharias superstitiones, dijs suis pro consequuta uictoria oblaturi libamina unum sorte deposcerent flammis cremandum, & sors in Hirczhasz ciuem Maydenburgeñ. cecidisset. Beneficio quoq; aliquorum Barbarorū illum noscentium, bis liberatus foret. Tertia demum uice dum illum sors deposceret, spontè se obtulit, & sacrilego ritu cū equo cui insederat, flāmis est crematus. Postea Comes de Barboyge in Prussiam cum sua militia ad succurrendū Christianis afflictis, & descendens in terram Sambieñ. spolijs & cædibus eam afficiebat. Quem Sābieñ. aggressi in die Agnetis, pluribus de suis occisis, ipsum captiuarunt. Post hæc castrum Heidlsbergk obsidentes Cruciferis ex eo discedētibus, conquisierunt. Deinceps tria castra uidelicet Cruczeborg, Konigsbergk, & Bartēstein circumdederunt, & obsessi extrema fame macerati, castra Barbaris dederunt. Quartum uerò castrum Keyszil antequā obsideretur, ueriti, Cruciferi periculum, quod in alijs castris obtigit, exurentes ipsum deseruerunt. Eodem anno quædam secta flagellatorum rusticorum, ex Gallijs ut ferebatur emanans in Poloniam aduenit. Bis in die hora prima & hora nona processionatim incedentes, secūdum caput uelati, corpore ad umbilicum nudati, duobus cum uexillis præcedentibus & candelis, quandam cantilenam inconditā & dissonam, cum ex uarijs linguis & nationibus ipsa colluuies esset cōcreta cātādo, flagellis quaterno corrigio nodatis, alter alterū sequēdo, alterius dorsum acriter cædebat. Ianussius aūt Archiepiscopus Gnezneñ. cū suæ prouinciæ suffraganeis sub

Strenuorum militum casus.

Insignium castrorum occupatio.

Inaudita flagellatorum rusticorū secta.

magnis

magnis pœnis & carceribus talia prohibuit. Et principes Poloniæ persuasi, ne quispiam huiusmodi errores sectaretur, sub confiscatione bonorū & grauibus pœnis, propter scandala ex eis pullulantia inhibuerunt. Nam quum fuissent laici, de quantumcunq; enormibus peccatis confessos absoluebant, & pœnitentes solenniter introducebant, &c. Apud alia regna hic error igne & gladio exterminatus est. De consensu Prandothæ Episcopi Cracouienſ. & procerum Poloniæ, Boleslaus pudicus Cracouienſ. & Sandomiriæ dux anno Domini 1261. Ne ancillis Christi sanctimonialibus ab infidelibus Lithuanis, Ruthenis, & Tartaris ludibrium castitatis contingeret, de monasterio Zauichosteñ. in lapidem sanctæ Mariæ qui Skala dicitur, locum tutiorem eas transtulit. Et oppidum Skala in loco qui Stankoy appellabatur erexit. Prioremq; donationem sexto nonas Martij apud Corczin factam, de oppido, uillis, & cæteris libertatibus, nouis priuilegijs confirmauit. Et incrassando priorem dotem, uillam Zarnouicz & tria telonea, ecclesiamq; benè dotatam cum decimis in Zarnouiecz, addidit.

CAPVT LVI. LIB. III.

Expeditio pro canonisatione S. Heduigis.

CAnonisationem sanctæ Heduigis, principes Slesiæ, Vvladislaus Salczburgeñ. Archiepiscopus, Conradus Glogouieñ. Henricus Vvratislauieñ. nepotes eius, Thomas episcopus Vvratis. cum clero & ecclesia sua expedituri. Salomonem archidiaconum Cracouienſ. magistrum Nicolaum Scholasticum Cracouienſ. & Aherengebertum Decanum Vissegradeñ. Canonicos Vvratisla. ad Vrbanum Papam quartum transmiserunt. Qui solita grauitate seruata Volimirum episcopum Vvladislauieñ. & fratrem Simonem ordinis prædicatorum Prouincialem Poloniæ, commissarios pro examinatione uitæ, meritorum, ac prodigiorum beatæ Heduigis deputauit. Huiuscemodi autem examen continuabatur per prefatos commissarios, Volimirum Episcopum, & Simonem prouincialem Poloniæ, usq; ad annum Domini 1264. cum anno Domini 1262. septimo Kalendas Nouembris incepissent. Accepto autem registro examinis, & literis commissariorum, nuncij priores in fine Augusti anni 1264. egressi, Perusium contenderunt, & Vrbanum quartum uita functū inuenientes, turbati, alterius Papæ Clementis quarti electionem præstolabantur. Dumq; ob uarias difficultates interpositas desperarent, Beata Heduigis Salomoni Archidiaconi Cracouienſ. per quietem apparuit, & consolans, diem, quo canonisanda esset, prænunciauit. Exinde confortati, dum frequentius Clementem Papam & cœtum Cardinalium pro canonisatione fatigarēt, Clemens Papa pro filia sua pluribus annis cœca, quam ex legitima coniuge, cum ad huc sortis laicalis esset, susceperat, ut beatæ Heduigis meritis uisum reciperet, in missa precabatur. Et cum filia uisum percepisset, decimo octauo Kalendas Decembris, die, quam ipsa sancta Heduigis Salomoni Archidiacono prædixerat, Anno Domini 1266. in ecclesia fratrum Prædicatorum Viterbij, eam sanctorum catalogo adscripsit. Ad leuandum autem ossa benedictæ fœminæ sanctæ Heduigis, cum indiceretur dies, quintodecima Kalendas Septemb. anni 1267. frequentia populi utriusq; sexus ad Trzebniceñ. monasterium ubi sacrum corpus conditum erat, confluxit. Nicolaus itaq; Abbas de Lubeus, & Mauritius abbas de Camyencz, cum Prælatis & Canonicis ecclesiæ Vvratislauieñ. ossa sacra beatæ Heduigis è tumulo leuata, & uino abluta, in thecam specialem in monasterio Trzebniceñ. reposuerunt, cætera in Vvratisla. & Polonicas ecclesias distribuerunt, caput cum cerebro integro nulla putredine tabefactum. Item tres digiti dexteræ, quibus paruulam ex ebore imaginem uirginis Mariæ comprimendo gestabat. Sicq; cum diuelli non poterat sepulta erat, salui à corruptione reperti sunt. Huic leuationi sacrorum ossium, unicus duntaxat nepos eius Conradus Glogouieñ. dux cum tribus suis filijs Conrado, Henrico, & Premislao aderat. Duo alij Vvladislaus Archiepiscopus Salczburgeñ. & Boleslaus sæuus Legniceñ. dux, cùm essent superstites & in uicinatu, non honestarunt auiæ suæ sublimationis celebritatem.

Dies canonisationis prædicta.

S. Heduigis sublimatio.

Anno Domini 1263. Eclipsis solis in die sancti Dominici fuit, quam siccitas, charistia, & fames, maximè in Bohemia sequuta est. Eodem anno Frater Hanno de Saygerhausen, septimus magister Prussiæ, quarto nonas Aprilis, monasterium sancti Nicolai ordinis Prædicatorum in noua Thorun, super fluuium Maka fundauit, pro dote conferens fratribus libertatem piscandi in omnibus fluuijs, lacubus, & stagnis. Anno Domini 1263. Fundata est ecclesia parochialis in honorem beatæ Mariæ Magdalenæ in ciuitate Posnanieñ. nomine Capituli Posnanieñ. sic quòd diebus Dominicis, clerici ciuitatis &

Septimus Prussiæ magister.

Ecclesia S. Mariæ Magdalenæ Posnanieñ. erigitur.

 suburbij,

suburbij, ad processionem ecclesiæ Cathedralis deberent conuenire. Et quòd scholam nõ haberent, sed pueros ad erudiendum in schola cathedralis Ecclesiæ tenerẽt. Quod postea in meliorem conditionem uersum est.

Anno Domini 1264. monasterium in Brzescze Cuyauieñ. Kazimirus Cuyauieñ. Lancicieñ. & Siradieñ. dux fundauit, & in eo fratres ordinis Prædicatorum, ex conuentu Cracouiensi locauit, casulisq́;, calicibus, & alijs apparamentis adordinauit. Non contentus Henricus frater ordinis Prædicatorum Culmeñ. Episcopus, quòd suam Culmensem Ecclesiam in regularem Canonicorum regularium sancti Augustini, ut supra præmissum est, transtulerat. Iterum illam in Cruciferorum ordinem, ad instantiam Magistri, & Cruciferorum transmutauit, cõsentiente & gratificante Anselmo Episcopo Varmieñ. Apostolicæ sedis in Prussia legato. Metropolitano uerò Gnezneñ. super ea re non interrogato, neque consulto, Hospitale infirmorum, sub titulo sancti spiritus, extra portas ciuitatis Posnanieñ. anno prædicto 1264. iuxta fluuium Varta, fundauit, & aliquam dotem de mensa Episcopali donauit. Boguphalus Episcopus Posnanieñ: constituens, ut Præpositus prædicti hospitalis stallum in choro, & uocem in Capitulo ecclesiæ Posnan. haberet. Anno Domini 1264. Obsidentibus Barbaris Prutenis castrum Berfrid, irruit in eos, somno præssos, Cruciferorum exercitus, & ex eis mille tricentos occidit, reliquos uerò dispersit. Castrumq́; Berfrid ne in manus Barbarorum ueniret, exussit. Pruteni autem nouo exercitu reparato, terram Culmeñ. uastauerunt. Quibus resistens Helmericus magister Prussiæ cum Theoderico Marschalco, & quadraginta fratribus Cruciferis occisus est. In locum Helmerici Prussiæ Magistri occisi per electionem Lodouicus de Baldenstein successit.

Festiuitas corporis Christi ab Vrbano instituta.

Anno eodem Sidus ignitum seu Cometes maximus, ab oriente usque ad medium coeli, comam in occasum porrigens apparuit, & citra tres menses durauit. Eo disparente Vrbanus Papa quartus, qui festiuitatem corporis Christi instituit, in Perusio mortuus est. Et in Polonia mortalitas quadrupedum subsequuta est. Anno Domini 1265. Boleslaus pudicus, princeps Cracouienſ. & Sandomiriæ, castrum Cracouiense totum montem complectendo, nouis ædificijs instaurauit. Et Leskonem nigrum Siradieñ. ducem Kazimiri Cuyauieñ. & Lancicieñ. ducis filium, tanquam patruus, cœlebs & filijs orbus, in filium adoptauit. Ac omnium principatuum suorum hæredem instituit, utq́; terræ suæ quietiores essent, in matrimonium Griphinam Roscislai Ruthenorum ducis filiam ei coniunxit. Anno Domini 1266. Exercitus Prutenorum & Lithuanorum in Mazouiam ueniens, quod reperit uastauit, & abrasit. Insultu etiam in Ploczkam facto, Boleslao & Conrado Mazouiæ ducibus nullam resistentiam opponentibus. Eodem anno 1266. die uigesima prima mensis Septembris, Prandotha Cracouienſ. Episcopus, canonisationis sancti Stanislai promotor præcipuus. Cum in episcopatu decemocto annos exegisset, circa principium noctis mortuus est. Apud ecclesiam Cathedralem Cracouienſ. in medio capellæ Apostolorum Petri & Pauli sepultus. Eodem anno nonis Decembris, Henricus Slesiæ & Vvratislauien. dux, filius Henrici à Tartaris occisi, morte absumptus est. A' nonnullis militibus, prout inculpati sunt, intoxicatus, & in monasterio sanctæ Claræ tumulatus. Is binam prolem ex Iuditha filia Conradi ducis Mazouiæ Henricum filium, & Heduigim filiam reliquit, quos moriens Vvladislao germano suo Archiepiscopo Salczburgeñ. unà cum secunda coniuge filia ducis Saxoniæ, in tutelam & curam commendauit. Anno prædicto 1266. Daniel rex Russiæ schismaticus, & Ecclesiæ Romanę apostata, uitam finiuit, duos filios Leonem & Romanum relinquens.

Prandotha Episcopus Cracouienſ. moritur.

Daniel Rußiæ Rex moritur.

CAPVT LVII. LIB. III.

ANno Domini 1267. Gvvido frater Cistercieñ. ordinis, sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyter, Cardinalis, & sancti Laurentij in Lucina legatus de latere, à Clemente Papa quarto in Poloniam missus. Primum in Cracouiam quarto Kalendas Iulij peruenit, à Boleslao pudico, & Paulo Episcopo Cracouienſ. processionatim ueneratus & exceptus. De hinc Vvratislauiam diuertẽs, in festo purificationis Mariæ generalem synodum, in quo erant Episcopi Ecclesiæ Polonicæ, Ianussius Archiepiscopus Gnezneñ. Paulus Cracouienſ. Thomas Vvratislauienſ. Volimirus Vvladisla. Nicolaus Posnanieñ. Thomas Ploceñ. Vvilhelmus Lubuceñ. Henricus Culmensis, Episcopi, tenuit. Pro subueniendo terræ sanctæ anni iubilei gratiam, & crucem contra Sarracenos prædicauit. Constitutæq́; in maioribus Ecclesijs capsæ fuerunt, pro pecunia à merentibus

tibus iubileum colligenda. Anno quo supra quinta Decembris, castrum Mazouiæ Czechanovv, per Prutenos Barbaros captum & combustum.

Castrum Czechanow exustum.

Anno Domini 1268. die decima mensis Nouembris, illustris uirgo Salomea Gallacię seu Haliciensis regina, Boleslai pudici Cracouienſ. ducis germana, in cuius fauorem monasterium Zauichosteñ. fundauerat & dotauerat, in lapide Mariæ mortua est. Hæc cum sponso suo rege Gallaciæ seu Haliciæ, absque omni illecebra carnis cœlebs uixit. Mortuo uerò sponso religionem sanctæ Claræ professa. Primum in Zauichosteñ. monasterio, deinde facta translatione, in lapide sanctæ Mariæ ut nunc uulgò dicitur in Skala commorata, utrobiq́; Abbatissæ officium gessit. Hæc annis duo de triginta seruiens, nunquam à carne cilicium ammouit. Hæc quarto Idus Nouembris in monasterio de lapide Mariæ sepulta, sequenti anno quarto Kalendas Iulij Cracouiam transuecta, in medio chori sancti Francisci fratrum minorum Cracouienſ. sub lapidibus sectis in altum leuatis, humata est. Et sicut septem diebus antequam sepeliretur in Skala, sic & in translatione in Cracouiam, fragrantia & suauis odor de corpore ipsius emanabat. Sed & quædam monialis præfati cœnobij Martha nomine grandæua & religiosa asseruit, de corpore eius, nedum suauitatem odoris, uerum & oleum redolens, manasse, quo plures ægri inuncti, perfectam recepisse sanitatem testati sunt. Frater autem Boguslaus ordinis minorum uir religiosus & deuotus, in uisione eam cœlum ascendentem uidit, & cœtum angelicum canentem. Fronduit, floruit, Aaron uirgula. Anno præfato 1268. Kazimirus Conradi filius Cuyauieñ. Lancicieñ. & Siradieñ. dux, diem clausit extremum. In Vvladisla. ecclesia sepultus, & statim sequuta est defectio castri Bugoscza. Præfectus siquidem illius Theodecus genere Prutenus, post idolatriam fidem Christi professus, nulla necessitate coactus, præfatum castrum Bugoscza Boleslao pio duci Kalisieñ. tradidit. Serò tandem perfidiam admisisse cognoscens, accito familiari ut se interficeret imperauit, qui iussa temeraria, ceruicem ipsius extensam mucrone præscindens, exequutus est. Reliquit autem Kazimirus dux prædictus, duos filios, Leskonem nigrum ducem Siradiæ, & Semouitum ducem Cuyauieñ. & Lancicien. Et huic Semouito seu Zemomislao, pater adhuc uiuens Salomeam uirginem Svvatopelci Pomeraniæ ducis filiam in uxorem desponsauerat. Ex qua tres filios Leskonem, Przemislaum, & Kazimirũ genuit: & duas filias Fenuennam, quæ Stephano regi Hungariæ nupserat, & Constantiam Trzebniceñ. monasterij Abbatissam. Svvatopelcus dux Pomeraniæ quartadecima die mensis Iulij ãno Domini 1268. humanis exemptus est, in monasterio Oliueñ. sepultus, reliquit quatuor filios Mestvvinum, alias Msczugium, Varcislaum, Samborium, & Ratiborium. Circa Msczugium natu maiorem imperio & regimine manente.

Beata Salomea moritur.

Kazimirus Cõradi filius mortuus.

Swatopelci mors.

Anno Domini 1269. Discordante Zemomislao duce Cuyauiæ & Lanciciæ cum suis militibus, Lithuani quarto nonas Septembris Cuyauiam inuaserunt, & raptam prædam hominum, & quadrupedum in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno duo exercitus equestres in nubibus concurrere & durum certamen gerere, uisi sunt. Vvladislaus dux Vvratislauieñ. & Archiepiscopus Salczburgeñ. Henrici à Tartaris occisi filius, longa ægritudine laborans uitam finiuit, in ecclesia Salczburgeñ. sepultus, anno Domini 1270. uigesima quarta Aprilis, quæ est in crastino sancti Adalberti: A' quibusdam Slesitis ut aiunt toxico uenenatus, quia tam ducatum, quam Episcopatum Vvratisla. solus administrabat. Et Henricus quartus pubertatem ægrediens, hæreditariè in bona patris & patrui successit. Thomas uerò secundus, à Capitulo Vvratislauieñ. diu electus in Episcopatum Vvratislauien. successit, fertur de hoc Vvladislao Archiepiscopo Salczburgeñ. dum studijs Paduæ daret operam, ciuis Paduanus depauperatus, ei filiam suam decoram turpis quæstus gratia adduxit. At ille utriusq; miseratus, egenti patri subuenir, & uirgini seruato pudore dotem contulit.

Lithuani Cuyauiam uastarũt.

miraculum.

Eodem anno Domini 1270. Quædam matrona nobilis nomine Margaretha, Comitis Viroboslai coniunx in terra Cracouienſ. in uilla Nakel, trigintasex pueros uiuos, uno partu, sed eodem die mortuos, edidit. Simile dicetur infra de Czechna quæ sexaginta pueros uno partu peperit. Et si placet uide Auicennam de animalibus asserentem, unam mulierem septuagintaocto formatos uno partu effudisse. Et Albertus magnus in nono, de historijs animalium refert se à fideli medico in Germania audiuisse, quod una mulier abortiuit, centum quinquaginta inuolutos, quantitatis digiti auricularis, duresq; habuisse motum constrictionis & dilatationis.

Ecce 36. pueri uiui uno partu eduntur.

Prolis fœcunditas.

Anno quo supra apud oppidũ Kalisz, intra octauas Natiuitatis Christi, natus uitulus,

pelle

Vitulus duorum capitum & 7 pedum.

Pluuia sanguinis.

Aquarum ubertas.

pelle uitulina contectus, habens dentes caninos, & duo capita quorum unum malus in suo loco, aliud minus ad caudam situm erat. Pedes autem septem habuit uitulinos. Cadauer eius nec canes, nec alites sanguipete contingere uolebant. Eodem anno tribus diebus aqua sanguinea in fluuijs Slesiæ Odra, & Nissa fluxit, apud uillam autẽ Michalovv eiusdem regionis æstiuo tempore cœlum sanguinem pluit. Item à uigesima die Iunij usque prope medium Augusti die, noctuq; cõtinue pluebat, & fluuij aquis aucti adeò exuberauerant, ut agros, prata, segetes, & bassarum uillarum fastigia, operirent. Insuper Istula pluares domos, pecora, reptilia, molendina absorpsit, & agris exterminium atque sterilitatem induxit.

Rex Hungariæ Crac. uenit.

Anno supra dicto scilicet 1270. septimo Kalendas Septembris, Stephanus rex Hungariæ, filius Belæ, & germanus Kingæ cõsortis Boleslai pudici Cracouiam uenit, limina sancti Stanislai uisitando. Et debito honore à Boleslao pudico exceptus est. Factoq; fœdere super pace inter regna Hungariæ & Poloniæ inuiolabiliter tenenda, muneribus munificè dotatus, in Pannoniam discessit. Anno Domini 1271. Conradus Glogouieñ. dux, obeunte Salomea uxore prima, filia Vvladislai Ottonis maioris Poloniæ ducis. Alteram superduxit Brigittam filiam Theoderici Marchionis Misznẽ. relictam, Conradi nepotis Romanorum imperatoris Friderici. Et pro dote Crosznam, Greyfenstein & Przin, castra ac oppida ei inscripsit. Illa uerò in breui fato absumpta, præfatus Theodericus Marchio Misznẽ. prædicta bona occupauit, & Conrado Archiepiscopo Maydeburgẽ. pro decem millibus florenorum uendidit.

Griphina à sexennio marito cohabitans uirginem se gessit.

Eodem anno Griphina Leskonis nigri Siradieñ. ducis consors, impotentiam & frigiditatem marito suo obiecit, nec ab eo fuisse cognitam, cum prope sex annis ei commansisset fassa est. Et cum esset Cracouiæ in monasterio fratrum minorum detraxit peplum, & uirginem se deinceps intecto capite gerere cœpit. Quod dedecus & ignominiam fratris sui Leskonis nigri, Boleslaus pudicus Cracouiens. & Sandomiriæ dux, molestè ferens. Postea scilicet anno Domini 1275. sexta die Augusti in Siradiam personaliter descendens, rescidit, & mutuam charitatem inter utrosque ordinauit, quæ extunc in diem mortis seruata est.

CAPVT LVIII. LIB. III.

Paulus Episcopus Craco. captus.

ANno Christi 1271. Paulum Episcopum Cracouiens. in Cunovv suo prædio cõmorantem, & tanquam salutaria monita ducis sui Boleslai pudici & Prælatorũ, Canonicorumq; Cracouiens. contemnentem duo militares de domo bipenniũ, Otho, & Zegotha, captiuarunt, & per syluas in castrum Siradiense deduxerunt, ubi à Leskone nigro duce Siradieñ. sub honesta custodia detinebatur. Hac occasione Ianussius Archiepiscopus Gnezneñ. totam prouinciã Gnezneñ. interdicto supposuit, quo Boleslaus pudicus affectus, Paulum Episcopum à captiuitate soluit. Et in quadragesima per arbitros Magistrum Dersicrayum Præpositum, & Valterum canonicum Cracouiens. sub his conditionibus cum ipso concordauit, ut Otham & Zegotham captiuatores puniret, & à sua communione sequestraret, ut ducentas marcas argenti illi solueret. Et ut sortem ducalem in Dzerzasna illi donaret. Quæ singula dux Boleslaus adimplens, Otham & Zegotham per unum mensem uinctos tenuit, qui soluti hęreditatibus, quas in Cracouiens. & Sandomirieñ. districtibus obtinebant, uenditis, ad Vvladislaum ducem Oppolieñ. commigrauêre, & illic incolatum acceperunt.

Captiuatores puniti Oppol. migrant.

Dux Iuliacen. Cruciferorum uictoria.

Anno Domini 1272. In die sancti Vincentij in Prussiam duo Comites de Iulich, & de Marcha, cum suis gentibus in auxilium Cruciferis uenerunt, & ordinatis aciebus in terra Sambieñ. descenderunt, & Sambienses cum eis acerrimè pugnantes, ad extremum uicti sunt. Fugieruntq; ad uillam Sklumen, ubi certamine innouato, Cruciferis uictoria cessit, & Barbari superati sunt.

Anno Domini 1273. Przemislaus Posnanieñ. dux, annum decimum septimũ agens: Ad habendum hæredem masculum, persuasus à Boleslao pio duce Kalissieñ. patruo suo, accepit in coniugem Luberdem neptem Barvvin ducis Slauorum apud oppidum Stetin, quæ fuit filia Henrici ducis de Visczimirz, uel ut alij uolunt, filiam Nicolai ducis Kassubitarum. Hanc die septima Iulij in Posnaniam adduxit, Anno Domini 1274. Msczugius dux Pomeraniæ quarto nonas Ianuarij, monasterium Cistercieñ. ordinis nouum Dobrany appellatum, & per Samborium ducem Pomeraniæ patruum Msczugij fundatum & dotatum, in Polplin in territorio Thimauieñ. terræ Pomeraniæ, tituli beatæ Mariæ uirginis tran-

nis transtulit. Et illud multis libertatibus & ampla dote adornauit. Eodem anno Henricus magister Prussiæ, cum omni sua potentia, Barbaros Prutenos, Culmensem terram uarijs spolijs uastantes, apud Lubauiam cõsequutus inuasit. Barbari autem fuga simulata, in nemus fugierunt, & ex eo Cruciferorum exercitum dispersum inuadentes, magistro Henrico & Marschalco Theoderico, pluribusq; alijs occisis, prostrauerunt & uicerunt: prædamq; quam tulerunt, in suam regionem abduxerunt. Et quamuis cõsequenter in auxilium Cruciferis dux Brunsuicieñ. Lantgrauius Thuringiæ, Rex Bohemiæ, Marchio Brandenburgeñ. cum filio, & alij Christiani aduenissent, tamen propter hyemis molliciẽ, tum intemperiem nulla re memorabili edita, ad propria redierunt. Verum Marchio Brandenburgeñ. castrum & oppidum constituit, quòd à sua regione Brandenburg appellauit.

Fratres Cruciferi clade à barbaris affecti.

Omen futuri mali.

Anno Domini 1275. apud Cracouiam puer natus, uix semestris articulata uoce, Tartaros uenturos & Polonorum capita præcisuros prædixit. Cunctis trementibus interrogatus, an ipse etiam Tartarorum aduentum timeret? Respondit plurimum sese timere, cum inter alios suum caput essent præcisuri.

Anno Domini 1276. ne à regno Poloniæ castra & oppida Crosnæ, Greyfenstein & Przin alienarẽtur, Henrico quarto, Probo cognominato, delegata est prouincia, exemendi ea tam à ducibus Cõrado Glogouieñ. & Boleslao Legniceñ. quàm à Baronibus & militaribus Slesiæ. Qui decem milibus aureorũ ab Archiepiscopo Maydenburgeñ. ipsa exemens, sui iuris & proprietatis ea fecit, statimq; inuidia ducum Conradi Glogouieñ. & Boleslai Legniceñ. sequuta est, incrementis rerum Henrici Probi uehementer inuidentibus. Visoq; tempore oportuno Boleslaus Legniceñ. Henricum quartũ Probum ducem Vvratisla. nepotem suum nullas insidias patrui uerentem. In curia & uilla sua Ielcze quiescentem, missis satellitibus & latrunculis feria quinta ante dominicam Reminiscere, duodecimo Kalendas Martij, in nocte soporatum capit, & in castrum suum Lethen deductum, in dira uincula conijcit. Pro causa obijciẽs, quod portionẽ Vvratisla. ducatus ex morte Vvladislai Archiepiscopi Salczburgeñ. æquè ad se, & ad Conradum Glogouieñ. spectantẽ, teneret. Mouent itaq; graue bellum Boleslao duci Legniceñ. nobiles & milites Vvratisla. Et obtentis auxilijs à quinq; ducibus Poloniæ, Boleslao pudico Cracouiens. & Sando. Boleslao pio Kalissieñ. Przemislao Posnaniens. & Gnezne. Cõrado Glogouiens. & Vvladislao Oppoli. Cum præfato Boleslao Legniceñ. uarias gentes ære conductas ex Misneñ. Saxonibus, Sueuis, & cæteris habente, conflixerunt. Neutraq; parte pedem referente, cæde ingenti suorum Boleslaus Legniceñ. conspecta, cum uno tantum comite fugit. Filius autem eius maior natu Henricus, pugnam habentem restituit, & animo pertinaci, aduersarios debellauit, captusq; est in eo prælio Przemislaus dux Posnaniens. & plures milites auxiliares. Vvratislauieñ. autem ea clade territi, ad Premislaum, qui & Othocarus dicebatur regem Bohemiæ cõfugiunt. Et ut fidior esset, parti eorum castrum & oppidum Cloczko ei tradunt. Cuius interpositione, & opera inter Boleslaum Legni. & Henricum Probum Vvratisla. pax est composita sub his conditionibus, ut Boleslaus Legniceñ. nepotem suum Henricum Vvratisla. à captiuitate soluat, ut Przemislaum Posnanien. & milites in prælio captos dimittat. Vt Henricus Probus Boleslao Legniceñ. de castris & oppidis Strzegom, Strosza, Nouoforo, Greyfenberg, Przin, & Gesvvindorff perpetuò cedat. Quibus ab utraq; parte acceptatis, Henricus Probus dimissus est. Ex eo tempore arx & oppidum Cloczko in potestatem regis Bohemię deuenit, quò ad temporale, quò ad diocœsim uerò ad Vvratis. in diocœsim Prageñ. per nephas & uiolentiam concessit. Thoma secundo Vvratisla. Episcopo huiuscemodi notabilem mutilationem non rescindente. Crosnam uerò à Baronibus Vvratislauiensibus, Ioanni Brandenburgeñ. Marchioni, ne arma contra eos pro Boleslao Legniceñ. ferret, obligatam. Henricus Probus redimens, præfato Ioanni Marchioni, damna, sumptus, & expensas iniustas computanti, sex millia marcarum persoluere, cum tantum in quatuor milibus extiterat pignorata, coactus est.

Henricus Probus captus.

Bellum intestinum Slesianorum.

Przemislaus dux Posnanieñ. captus.

Lancicieñs. terra uastatur.

Anno Domini 1277. Lithuani gentiles terram Lancicieñ. quæ tunc à duce Kazimiro germano Leskonis nigri, ducis Siradieñ. tenebatur. In festo sancti Lucæ subito ingredientes, cæde, spolijs, & tectorum exustione uastauerunt, senes & impuberes occiderunt. Et quasi quadraginta millia animatorum, simul cum pecoribus æstimando, nemine resistente, in miserabilem seruitutem abduxerunt.

Nonus Prussiæ magister.

Eodem anno septuagesimo supra mille ducentos, Nonus magister Prussiæ, Conradus de Tirborg electus est, absumpto Theoderico de Gatirslevve octauo magistro. Tũc duo duces Prutenorũ, Henricus de Noctaga, & Cappe de Sczenavva, à Cruciferis capti fuerunt:

runt:& in patibulum acti. Divvan autem tertius dux Prutenorum de Barthena, duorum
necem miſerabilem ulciſcendo, terram Culmenſem cum copijs ſubintrans, graui extermi
nio eam afflixit. Conradumq; magiſtrũ Pruſsiæ, qui eum inuaſerat, & cũ Cruciferis pro
triumpho obtinendo fortiter pugnãtem, in fugam uertit, quingentis Chriſtianis & duo-
decim Cruciferis occiſis, pauloq; poſt Barbari Pruteni, caſtrum nouum quod inter Cul-
meñ. & Pomezanieñ. oppida, à magiſtro Conrado magnis ſumptibus erectum. Item ca-
ſtrum Radzin. Item caſtrum Vartembergk fortiſsima impugnatione conquiſierunt. Et o-
mnes Cruciferos & Chriſtianos in præfatis caſtris repertos, rabie barbarica interfecerunt.
Caſtra uerò igne conſumpſerunt. Boleslaus caluus Legniceñ. dux, parum uoluptatis &

Boleslaus Caluus moritur.

utilitatis ex uictoria & poſſeſsionibus Henrici Probi, nepotis ſui ducis Vvratiſ. nactus ex
ſenio & languore mortuus eſt, anno Domini 1278. Et in monaſterio fratrum prædicato-
rum, à ſe fundato ſepultus. Homo uiolentus in proprios & exteros, adeò uelocis & corru
pti ſermonis, ut plerunq; audientes in cachinnum & riſum ſolueret. In factis & moribus
tortuoſus, in iudicio & cauſis ſanguinis præceps & iniuſtus. Merito ſæuis & Rogatka
(quod in Latino cornutus ſonat) uocatus: fœdo pellicis amore uſq; ad mortem uinctus.
Ob quam pellicem & graues moleſtias, altera cõiunx eius Adleyda, filia Samborij ducis
Pomeraniæ, deſerto Boleslao Rogatka marito ſuo adhuc in uita ipſius, dum aliter nequi-
ret, in domum paternam pedes remeauit. Reliquit autem Boleslaus tres filios ſuperſtites,

Proles eius derelicta ſexus utriuſque.

ex prima cõiuge Heduigi, filia Comitis Henrici de Hanhalt, uidelicet Henricum Legni-
ceñ. qui craſſus & uentroſus eſt appellatus. Boleslaum Svveidniceñ. & Bernardum agi-
lem, tanta ſiquidem illi agilitas inerat, ut quatuordecim robora in aliquo ædificio ſuperne
ordinatim erecta, præpeti curſu aſcenderet, & reſiliens in pedibus fixus ſtaret. Reliquit &
quatuor filias ex eadem Heduigi conſorte ſua, Agnetem, quam Comiti de Vartemberg
tradiderat. Alteram Heduigim, quam Conrado duci Mazouiæ filio Semouiti deſponſa-
uerat. Tertiam Annam in monaſterio Trzebniceñ. profeſſam, & tandem Abbatiſſã. Quar
tam Katharinam in iuuentute defunctam.

Anno Domini 1278. Boleslaus Mazouiæ dux, intulit bellum in æſtate, Conrado duci
Glogouiæ, & circa caſtrum Cziruin cum ipſo confligens, omnem potentiam eius proſtra
uit. Martino autem Abbati Lubenſi & Ieſzouieñ. cum ſuis monaſterijs pro denunciatio-
ne clandeſtinè hoſtium irruptionis (beneficij memor) multas libertates & priuilegia, etiã
de conſenſu Semouiti & Troideni, idem dux Boleslaus conceſsit. Eodem anno 1278.

Culmenſis regio uaſtatur.

Trinotæ filius ducis Lithuaniæ coadunatis Lithuanorum & Prutenorum copijs, quæ ad
triginta millia pugnatorum explebant, eas trifariè diuidens, unam partem in Mazouiam:
Duas uerò in terram Culmeñ. tranſmiſit, & omni terra Culmeñ. peruaſtata, caſtroq; Ber-
gelovv ſub Cruciferis conquiſito & incenſo, multas gentes in ſeruitutem abduxerunt.
Eodem anno Skomand dux cum Prutenis Sandouitis repetendo, in terram Culmeñ. ad-
uenit, & duo oppida Lubavv & Chelm obſeſſa, & machinis expugnata cõquiſiuit. Et ter
ram Cuyauieñ. circa oppidum Kouale prædatus eſt. Eodem anno ciuitas Lanciciẽ. à Li-
thuanis ſubita incurſione ſpoliata eſt.

CAPVT LIX. LIB. III.

LEsko niger, ſublato & tumulato Boleslao pudico, ſucceſsit ei in terris Cracouieñ.
Sandomirieñ. & Lublineñ. anno Domini 1279. Per concordem omnium Baro-
num & Pauli Epiſcopi Cracouieñ. electionem. Quoniam ducem Boleslaum pu-
dicum ſtrictiori conſanguinitate contingeret, ab eoq; adoptatus & deſignatus
ſucceſſor foret. Et quòd princeps frugi & comis, principatuq; dignus uideret, ſtatimq;
nouam ſucceſsionem ducis Leskonis nigri, noui motus, nouiq; ſtridores bellorum inſe-
ctati ſunt. Nam Leo princeps Ruſſorum, filius Danielis regis Ruſsiæ, uolens ſibi appro-
priare terras Leskonis nigri. Primum terra Lublineñ. peruaſtata, in terram Sandomi. de-
ſcendit, & à caſtro ſimul & oppido Sando. cum ignominia repulſus. Ad uillam Goslicze
duobus à Sãdomiria miliaribus poſita ueniens, ſtatiua tenuit, ubi ordinatione ducis Les-
konis nigri. Occurrerunt ei Varſius Caſtellanus Cracouienſ. Petrus filius Alberti Craco-

Rutheni à Polonis uicti.

uienſ. & Ianuſsius Sandomirien. Palatini, certamineq; inito die Veneris, tertia Februarij,
anno Chriſti 1280. conflixerunt, & Rutheni plurimi numero, à paucis Polonis uicti ſunt.
Primis ſiquidem ductoribus & ordinibus cœſis, reliqui trepidantes, armis proiectis, tan-
quam lymphatici fugam inierunt. Tartari uerò qui cum Ruthenis aduenerant, breui op-
poſitione facta mox & ipſi fugierunt, Leoq; principalis dux cum paucis confuſus euaſit.
Occi-

Occiſa ſunt eo prælio octo millia, duo capta: Signa militaria ſeptem intercepta. Lesko ni-

Lesko Nig. Ruſsiam graſſatur.

ger parum ratus bellum repellere, niſi iniuriantibus bella inferret. Poſt quindecim dies
cum exercitibus, quaſi triginta millibus equitum, & duobus millibus peditum, terras Leo
nis inuadens, multa caſtra occupat, expugnat, & euertit. Et uſq; ad Leopolim terra depo-
pulata, prædam frequentem hominum & pecorum in Poloniam intulit. In ea uaſtatione
quinq; millia cæſa, quatuor uerò millia in captiuitatem abducta, ſcribuntur.

Sequenti quoq; anno 1281. Lesko niger cum omnibus terrarum ſuarum copijs in ter-
ram Vvratisla. deſcendit. Et aduenientibus ei in præſidium Mſczugio Pomeraniæ duce.

Vvratislauienſibus merito bellum infligitur.

Item omnibus maioris Poloniæ militibus, triplici agmine terram Vvratislauieñ. ſpolijs &
& incendijs confecit. Cauſa erat quia Henricus quartus Probus, potius uerò facinoribus
atteſtantibus, improbus, dux Vvratislauieñ. corrogando principes, ad tractandum pro
bono pacis & ordinis principatuum, Dominica ſeptuageſimę in uilla Baricz, nullam frau
dem ſuſpicantes, Przemislaum maioris Poloniæ, Henricum Legniceñ. & Henricum Glo
gouieñ. duces, iure diuino & humano prophanato captiuauit, & in Vvratislauiam dedu-
ctos, uinculis ſingillatim incluſit, precantibusq; Vvratislauienſibus ut dux eorum Hen-
ricus quartus, aut captiuos dimitteret, aut cum duce Leskone nigro cõponeret. Saxeum
pectus ducis Henrici Vvratislauieñ. lachrymis, contumelijs, & increpationibus ad com-
paſsionem flecti non potuit, quin uniuerſo ducatu Vvratiſ. in fauillam redacto, & præda
ingenti in Poloniam abacta, nec cum hoſtibus decerneret, neque captiuatos duces à uin-
culis emanciparet. Duces itaque captiui, moleſtias diuturnæ captiuationis euaſuri, cum
illo per pacta conuenerunt, ut Przemislaus dux Poſnanieñ. frater ipſius amitalis, terram
Rudeñ. quæ nunc Vieluneñ. dicitur (aſſerens illam ſui iuris eſſe) ei reſignaret. Ab Henrico
Legniceñ. & Henrico Glogouieñ. fratribus patruelibus, quum nullas terrarum ſortes ab
eis exigere poſſet, ſeruituros ſe ſibi per quinquennium cum triginta lanceis, contra quem-
libet hoſtem obligauit, ſicq; à captiuitate laxatos in ſuos principatus remiſit.

Anno autem Domini 1282. irruentibus Lithuanis & Iaczvvingis uigeſimaquarta die
Septembris in terram Lublineñ. & quindecim diebus eam uaſtantibus, magnum nume-
rum prædarum in Lithuania referebant. Lesko autem niger illicò accepto nuncio, de Cra
couia ſe recepit, & celeri curſu in itinere milites colligens, in terram Lublineñ. deuenit, ho-
ſteſq; abijſſe reperiens, turbatus, cogitabat, an perſequi Barbaros deberet, cùm eſſent plu-
res numero, quia quatuordecim millia. Ipſe uerò ultra ſex millia militum haud contẽnen-
dorum non collegiſſet. Inter cogitandum uiſio angelica, quæ ſe archangelum Michaëlem

Leskoni nigro uiſio diuinitus facta.

profitebatur, per ſoporem monſtrata monuit, ut omni cunctatione abiecta, hoſtes perſe-
queretur, certam illi futuram uictoriam promittens, uocat Lesko in contentionem mili-
tes, & ea uiſione narrata, meticuloſos militum animos exhilarat. Et inſequuti Barbaros
repererunt, & eos tredecima die menſis Octobris, præda onuſtos, inter flumina Narevv
& Niemyeñ. conſequuti ſunt. Et dux Lesko niger, adhortatus ſuos, ut pro fide Chriſtia-
na, & pro patria uiriliter pugnarent, inſilijt in Barbaros, conſpectu Polonorum & latratu
canum captiuos ſequentium, attonitos, & cùm primi & ſecundi ordines obtriti ſunt, reli-
qui uerſi ſunt in fugam, & cædeſq; in omnes fugientes edebatur, quã captiui ex terra Lu-

Prodigiũ perrarum.

blineñ. operoſè promouebant. Caneſq; diris morſibus, quaſi noſſent, quos inſectari debe
rent, laceſſebant: Mirabile dictu, recenſito exercitu Polonorum, nemo repertus eſt in eo
prælio cecidiſſe, ut oraculum Leskoni duci per quietem factum, non Phantaſticum, ſed
diuinum uerificaretur. Ab eoq; tempore Lesko niger beatum Michaëlem ſingulari ue-
neratione proſequebatur, & in Lublin reuerſus, Baſilicam parochialem in hanc diem per-
manentem, tituli ſancti Michaëlis fundauit. Quæ beneficia Archangeli & cladem Barba-
rorum Polonis demonſtrat. Redeunte Leskone nigro ex Lithuanica expeditione in Cra
couiam, Conradus dux Mazouiæ, patruus Leskonis, in terram Sandomiriæ per rebelles
Ianuſsium Palatinum, Chriſtinum Caſtellanum Sandomirieñ. inductus eſt, quibuſcum
Paulus Epiſcopus Cracouieñ. aſtruebatur ſenſiſſe, qui Sandomirieñ. Zauichoſteñ. & cæ-

Ianuſsius & Chriſtinus deficiunt.

tera caſtra in realem poſſeſsionem ei tradiderunt. Lesko autem niger, nil territus, cum Cu-
rienſibus & armigeris terræ Cracouienſ. properè uerſus Sandomiriam proceſsit. Conra-
dus autem de Sandomirienſibus ambiguus, non exſpectato duce Leskone nigro, in Ma-
zouiam diſceſsit, copias ampliores (ut aiebat) comparaturus. Superueniẽs autem Lesko,

Auctores defectionis pœnas pendunt.

ſingula caſtra recuperauit, & auctores defectionis Ianuſsium Palatinum, Chriſtinum Ca-
ſtellanum, cæteroſq; milites ſibi reconciliauit, ac omnem rebellionem extinxit.

Sandomirieñ. rebellione ſuppreſſa, Lithuanicum nouum bellum ſurrexit, qui anno Do

L mini

mini 1283. quarta Octobris maioribus copijs, quam ante, per districtum Lukouień. & sil
uas in eo consistentes, in tertam Sandomirień. improuisè irruperunt, & multa cæde patra
ta, senibusq́, & impuberibus interfectis, sex millia Polonorum & iumenta abducebant.
Dux autem Lesko niger armis correptis, de Cracouia tristis exilijt, & tam die, quam no-
ctu celeri gressu iter conficiens, per nūcios nobiles & agrestes occurrere iussit, quibuscum
in Lukouień. prouincia Lithuanos graues præda, cōsequutus est, qui ne cū Leskone & ca
ptiuis pugnare congerent, ad syluas proximiores densas limosas secesserunt. Vbi à Polo-
nis obsessi, alligatis captiuis, & sarcinis sub custodia imbecillium relictis, sylua glomerati,
aciebus ordinatis processerunt, & uoces inconditas emittentes, ad stationes Polonorum
in loco, qui Rovvne appellatus, peruenerunt. Dux Lesko niger animatis suis, exercitum
in duas alas diuisit, quarum unam Zegothe Palatino Craco. Alteram Ianusio palatino
Sandomirień. commisit, & in hostes insilijt: primaq́ ala Zegothe palatini Craco. in qua
Curienses duces erant, cœpit uincere. A qua tandem ad aliam eadem sors peruenit, fusiq́
sunt Lithuani, & eorum plura millia occisa, quamuis & de Polonis aliquot insignes mili-
tes ceciderint, uictoria obtenta, captiui in sylua soluti sunt, sarcinę Lithuanorum in milites
diuisæ, & præda erepta in terram Sandomirień. reducta est. Paulus Episcopus Cracouień.
hanc Lithuanorum inuasionem procurasse insimulatus est, quapropter dux Lesko niger
per milites eum in oppido Lagovv captiuauit, & altera uice in castrum Siradień. deporta-
tus fuit. Vnde post aliquantum tempus honestè dimissus est.

Lithuanorum strages.

Paulus Cracouiens. Episcopus captus.

CAPVT LX. LIB. III.

Bellum grande indicitur Leskoni.

POst bella Barbarica contra Leskonem nigrum, magna procella, magnaq́ insur-
rexit rebellio. Nam anno Domini 1285. Paulus Episcopus Cracouiens. Varsius
Castellanus, Zegotha palatinus Craco. Ianusius Palatinus, Cristinus Castella-
nus Sandomirień. cæteriq́ Barones terrarum Cracouiens. Sandomirień. & Lub-
linień. Vno uoto Conradum Mazouiæ & Czirneń. ducem, in Sandomiriam inducentes
& conuentum generalem celebrantes, ei obedientiam iurauerunt, & omnia castra, ciuita-
tes & munitiones ei subiecerunt, præter arcem & urbem Cracouiens. in qua se Lesko ni-
ger continebat, ad eamq́ expugnandam Conrado Mazouię & Czirnień. duce procedente.
Lesko mœstus & consilij inops, quum militum præsidio careret, Cracouiensibus ciui-
bus Theutonicis arcem, Griphinam suam consortem commisit, pollicitus fidem eorum
abundè se premiaturum. Ipse uero celeri cursu, quartadecima die Iulij è Cracouia egres-
sus, in Hungariam auxilia quæsiturus diuertit. Ciues autem Cracouiens. ciuitatem
& arcem eodem tempore tueri nō ualentes, deserta Cracouia, cum uxoribus & pigno-
ribus in arcem se receperunt. Veniente autem duce Conrado, & urbem uacuam inueniē-
te, in eam intrauit, & Barones ad ciues Cracouiens. familiares & eis notos misit, ut à com-
muni uoluntate militarium non desiperent, sed arcem traderent habituri Cōradum plus-
quam Leskonem nigrum propicium. Qui post paruam deliberationem responderunt.
Non licere illis Leskone nigro uiuente, iuramentum quod cum omnibus Baronibus Cra
couiensibus & Sandomirień. præstiterunt, etiam si extrema sors ipsos impeteret, uiolare.
Exacerbatus Conradus dux Mazouiæ & Czirneń. unà cum omnibus Baronibus respō
sione Cracouiensium, urbem Cracouiens. igne conflagrauit: Interimq́ Lesko niger cum
Hungaris & Cumanis, quos Ladislaus rex Hungariæ in præsidium ei dederat, ex Hun-
garia redibat. Cui Conradus dux cum multitudine militum occurit, & in campis uillæ
guczicze haud procul à flumine Raba secunda Augusti cum eo conflixit. Et Conradus
dux Mazouiæ strage magna superatus quoniam iniusta arma induerat, in Mazouiam fu-
git. Nec amplius in minorem Poloniam redire ausus fuit. Dux uero Lesko niger Craco-
uiam ingressus, Hungaros & Cumanos pro opera conductionis & prælij munificè remu
neratos in Pannoniam remisit. Captos Barones in libertatem restituit, alios ueniam de-
precantes in gratiam & priorem statum admisit, Cracouiensibus, qui ab illius fide-
litate nullo modo euelli potuerunt, multas libertates concessit, & ciuitatem eorum
muris, fossatis, ac uallis muniuit, Gubernationemq́ illius loci, solis Theutonicis com-
misit. Et Theutonicos Cracouiens. interim coluit & extulit, ut in moribus, habitu
& coma (indignantibus nobilibus) eis se conformaret. Post aliquantum tempus, con-
cessæ quietis, Lesko niger simulans se trāsactas iniurias, & inuasiones Lithuanorū ultū iri.
Anno Christi 1287. generalem expeditionem omnium suorum principatuum indixit, se
& cruce ab Apostolica sede, contra Lithuanos & Prutenos tunc concessa & prædicata, se &

Leskonis fuga in Hungariam.

Leskonis spes in Theutones.

Constantia fidei ciuiū Crac. in suum principem.

Lesko Conradum uicit.

Leskonis remuneratio in Cracouiens. Magistratus & libertates Theutonicis Cracouiens. datæ.

& suos milites signauit: omissisq́ Barbaris, in Mazouiam, terram Conradi sui aduersarij
triplici agmine intrauit, & crudeli ferocitate, cædibus, igne, & spolijs eam uehementer ua-
stauit. Conrado duce Mazouiæ ullam resistētiam faciente. Eiusdem anni undecima die
Decembris, sub intensissimis frigoribus & densissimis niuibus ferocissima gens Tarta-
torum famen sedatura, ducibus Nogay, & Thelebuga. Primum in Lublineń. & Mazo-
uię, expôst in Sandomirień. Siradień. & Cracouień. oras, in numero locustarum uenit. A
castro & ciuitate Sandomirień. cum ignominia & strage, militibus qui in præsidio e-
rant strenuè tutantibus, repulsi. Plures ecclesias, monasteria, & munitiones obtinuerunt
& incenderunt, tamen à monasterio, sanctæ Crucis, Calui montis, suasu Ruthenorum ab-
stinuerunt, ad Cracouiam in uigilia Natiuitatis Christi applicantes, & eam expugnare
adorsi, aliquot insignes eorum amiserunt, ululatuq́ ædito, ab ea discesserunt, & depopu-
lationem cum spolijs longiùs extenderunt. Dux Lesko niger, de uiribus suorum militum
diffidens, in Hungariam cum Griphina sua cōiuge secessit, & Tartari grassantes ad Alpes
pannonicas peruenerunt: sub quo tēpore Kinga Boleslai pudici olim relicta, cum septua-
ginta sanctimonialibus & duab. germanis suis: Iolentha Boleslai pij Kalisień. & Constā-
tia Danielis Russiæ regis relictis, multisq́ sacerdotibus & militibus, in castrum Pienini,
quod supra Dunaiecz prope oppidum Crosczenko situm habet, natura & arte muni-
tissimum: Vno tantum angusto transitu adibile, se contulit, & illic per tempus uastationis
Tartaricæ permansit. Monasteria quod dereliquerunt Sandeceń. à Barbaris illæso per-
manente, prece & meritis fœlicis Kingæ restringentibus, terris itaque prædictis spolia-
tis, sacerdotibus, lactantibus, & senibus trucidatis, cum ingenti pręda hominum ac pe-
corum abscesserunt, quam apud Vvladimiriam parcientes, uiginti unum millia de uir-
ginibus nondum nuptis computarunt. Ex quo multitudo cæterorum uirorum & fœ-
minarum poterat æstimari.

Leskonis in Mazouiam expeditio.

Tartari Poloniam uastarunt.

Beata Kunegundis.

xx. millia uirginum innuptarum abacta.

Anno immediatè succedente 1288. Dux Lesko niger, Matthæum Palatinum Sira-
dień. cum militibus terræ Siradień. tantum (Cracouiens. enim & Sandomirień. clade Tar-
tarorum plurimum attriti, munus expeditionis obire se excusarunt) contra Conradum
Mazouię ducem, fratrem patruelem altera uice destinauit, qui uniuersam ferè Mazouiam
incendijs & spolijs peruastauit. Conrado duce Mazouiæ, nullam repræsionem faciente.
Et cùm confinia Mazouiæ Matthæus Palatinus Siradień. cum suo exercitu, tum præda
onusto, tum incomposito agmine incedente, redeundo attigisset. Dux Conradus Mazo-
uiæ, cum militibus & agrestibus per inuia & abdita loca accurrens, securos & quiescentes
in diluculo, septimo Kalendas Iulij inuasit, & territos ac uelut lymphaticos discurrentes
dispersit. Matthæus uerò dux exercitus cum paucis militibus constanter pugnās occi-
sus est. Hanc cladem & præcedentem Tartarorum, cum peste & fame, quæ his annis in
regno Poloniæ acciderant, aliqui scriptorum uindice, Christo euenisse protulerunt. Ex
eo quòd Lesko niger, arma, cruce signatorum, à Barbaris in fideles conuerterat, quod
Deus melius nouit & iudicat. Sensim etiam post præfata mala Lesko niger in uiribus de-
fluere cœpit, & acerbiori morbo correptus, ultima Septembris anno Domini 1298. in ca
stro Cracouiens. sacro percepto uiatico animam exhalauit. In monasterio sanctæ Trinita-
tis ordinis prædicatorum Cracouiens. in parte sinistra chori, quem locum uiuens delege-
rat, ducali honore sepultus est.

Altera in Mazouiam expeditio.

Lesko niger moritur.

CAPVT LXI. LIB. III.

LIthuani gentiles, anno Domini 1279. in quodam particulari prælio Cruciferos
de Prussia superantes: duos ex eis captos, horribiliori morte affecerunt. Vnum e-
quo insidentem igne ingenti extructo cremarunt. Equus quidem illicò igne con
sumptus, super Cruciferum autem aperto cœlo splendor cœlestis demissus est, i-
gnem in partes disiecit, tandem splendor in cœlum cum corpore Cruciferi (sic quòd nul-
lum illius uestigium relinqueretur) in similitudinem pulcherrimæ uirginis, mirantibus &
stupentibus Barbaris conscendit. Lithuani incantatione procuratum fuisse asserentes. Al-
terum Cruciferum superstitem in rimam arboris, cuneis, & clauis elisis uiolenter inclu-
sum & compræssum exurebant. Hunc auis quædam candida, nunquam aliàs conspecta,
de flammæ medio ereptū, Barbaris supra modū attonitis & mirantibus, in cœlū detulit.

Grande miraculum.

Eodem anno Prutenis Barbaris ad expugnandum castrum & oppidum Elbing ueni-
entibus, Molendinum quod principaliores ciues Elbingeń. defendebant, obsederunt.
Dumq́ Cruciferi præsidium quod promiserant non attulerunt, ex pacto uigintiquinque

Barbarorum Prutenorū facinus pessimū.

obsides, ut cæteri essent liberi, dederunt. At Barbari quorum fides fluxa est ac modica: Obsidibus crudeliter enecatis uniuersos in molendino, etiam uario carnificio extinxerunt. In quorum ultionem Conradus magister Prussię regiones Prutenorum, aliquot hebdomadis ferro, & igne uastauit, & castrum Heidlsbergk conquisiuit.

Decimus Prussiæ magister et sequaces.

Anno Domini 1280. Conrado de Tirberg è uita secedente, decimus magister Prussiæ Popo de Ostiria successit: quo breui moriente Haymo substituitur. Sed quum is quoque absumptus esset, Herthmannus de Heterunge duodecimus in officiũ assumptus, Conradum de Vuchtevvange successorem habuit. Quo liberè cedente Manegolde Konigsbergeñ. cõmẽdator quartusdecimus magister suffectus est. Sub cuius regimine in loco castri & oppidi Czanthir ueteri nomine abrogato, castrum Mariemburg erectum est.

Castrum Mariemburgk erigitur.

Anno Domini 1281. Quidam animosiores Prutenorum milites, castrum Ploceñ. expugnare, & terram Mazouiæ affligere nitebantur, quos Boleslaus dux Mazouiæ cum gentibus suis inuadens, paucis fugientibus conflixit. Eodem anno, exercitus Prutenorum terram Culmeñ. ingressus, tantis flãmis & spolijs in ea grassatus est, Magistro & Cruciferis decernere non audentibus, ut quinq; castris, uidelicet Crudzãz, Marieuerder, Czãthir, Christburg, & Clementh expugnatis et conquisitis, singulos homines quos in eis repererant, miserabiliter trucidarunt.

Fames Poloniæ, Bohemiæ, Germaniæ.

Ab anno Domini 1282. Per biennium horrenda fames in Polonia, Bohemia, & Germania uiguit. Polonia perniciem famis uitaturi, relictis laribus, uxoribus, & pignoribus, aliqui in Hungariam diffugerunt, & ab Hungaris Cumanis tunc gentilibus uenundabãtur. Alij in Russiam, & hi à Ruthenis pro tributo Tartaris tradebantur. In Bohemia uerò sæuior fames uigebat, adeò ut matres oblitæ pietatis, fœtus suos famem exclusuræ manderent. Post horrendam famem, sæuissima pestis ex perniciosis & nociuis herbis & cibis emersit. Cuius simile Romanis Galienus accidisse in principio libri, de Euchimia & Cacochimia meminit. Philippus Episcopus Firmanus, apostolicæ sedis legatus à Ladislao Kunlaczlo cognominato, rege Hungariæ, ignominiosè tractatus, & de regno Hungariæ turpiter eductus, cum interminatione ne in Hungariam rediret, quoniam relicta legitima uxore, mulieres Cumanorum, Ayduam, Cupchek, Mandulam, & alias plures sectabatur, & pro concubinis tenuit. Pro quibus ipsum corripuit & excommunicauit. Binos quoque Episcopos Ladislao regi Hungariæ blandientes, deposuerat, & Episcopatu priuauerat. Is ergo Episcopus Firmanus, anno Domini octuagesimo secundo supra mille ducentos, in Poloniam uenit, & magno honore exceptus est ab uniuersis ecclesijs & procuratus. Ob quod Romam reuersus, Polonicam nationem maximis laudibus celebrauit & extulit.

Pestis ualida.

Legatus Apostolicus Hungaria pulsus.

Polonia ex hospitalitate cõmendabilis.

Anno Domini octuagesimo secundo supra mille ducentos, duodecima mensis Augusti, Thomas Abbas Thiniceñ. ad instantiam ducis Leskonis nigri, monasterium fratrum Prędicatorum in oppido Opatouyecz fundauit, & nõnullos agros, fratribus pro prædio & cultura dedit.

Anno quo supra 1283. pridie Kalen. Ianuarij, Przemislaus secundus dux maioris Poloniæ hospitale infirmorũ ante portã ciuitatis Kalissieñ. fundauit, regimẽq; illius fratris Iohãnitis tradidit, & ipsum cũ dote ei collata libertauit. Idem Przemislaus secũdus, dux maioris Poloniæ, sexto Kalendas Ianuarij, claustrum monialium ordinis prædicatorum in Posnania fundauit. Cui in dotem tres uillas, uidelicet Pyanthkovv, Rudicze, & Zaparczicze dedit. Item lacus Bostinyno. Coronatus autem in regem Poloniæ, confirmauit donationem Vincentij Vicecancellarij, & fratrum eius Nicolai palatini, & Miroslai de uillis Donathovvo & Grzmislavve. Item Nicolai palatini Kalissieñ. de uillis Rosczinino, Bialekozi, Sokolniki, & molendino ante Posnaniam. Item Ioannis Scholastici de uilla Popovvo, prædictas hæreditates libertando.

Duo claustra à Prmezislao erecta.

Lukerdis moritur.

Anno Domini octuagesimo tertio supra mille ducẽtos die quartadecima Decembris, Lukerdis Przemislai secundi ducis maioris Poloniæ coniunx, in castro Posnanieñ. diem clausit extremum, ut fertur iugulata à familiaribus & ancillis proprijs, ordinatione uel insimulatione præfati ducis Przemislai secundi, quoniam sterilis erat, duciq; desideratam prolem uirilem non produxerat. Auxit quoq; suspicionem, dissimulata ultio, & indignę necis præstita impunitas. Sed & carmina, & atq; cantilenæ propè & quasi ad ætatem nostram decantatę, flebiles Lukerdis preces depromebant, quibus se à marito in unius camisiæ tegumento, ad lares patrios deduci exorabat, dummodo uita non eriperetur ei postulata. Et quamuis sterilitatem præfatæ consortis Lukerdis, dux Przemislaus unà cum uita ut

Suspectio cædis eius.

est insimulatus, abstulerit tamen altera consorte, uirgine Richsza, filia regis Svvecię superaccepta, & año Domini 1285. undecima Octobris in Posnaniam adducta, prolem uirilem habere non potuit, sed fœmineam duntaxat obtinuit.

CAPVT LXII. LIB. III.

ANno prẹfato 1283. Varcislaus germanus Msczugij ducis Pomeranię ordinem Cruciferorum de Prussia assumpsit, & sortem sui principatus, licet tenuem, eis contulit. Similiter alij duo fratres, Samborius, & Rathibor sortes suas donauerunt, ut eis in habitu laicali permanentibus, & seruitoribus ipsorum, ordo Cruciferorum expensas & sumptus decentes procuraret. Msczugius autem maior, natu omnes sortes trium germanorũ in suam ditionem redigens, apud Martinum quartum summum Pontificem, de ambitione Cruciferorum quæstus, Philippum Firmanum Episcopum, ad rem introspiciendam obtinuit. Qui utriusque partis auditis propositionibus & responsis, donationem Varczislai, Samborij, & Ratiborij ordini factam, tanquam inualidam & iniustam infirmauit & rescidit. Ducem uerò Msczugium, ad donandum, donatione perpetuo Magistro & ordini, oppidum & districtum Gnyevv, cum quindecim tantummodò uillis induxit. Quo facto, Magister & ordo castro Puterberg demolito, castrũ & oppidum Gnyevv muro cinxerunt.

Tres fratres Cruferorum ordinem assumunt.

Anno Domini 1284. ultima Septembris, castrum Kalissieñ. (ciuitas namq; ante, puta septimo Kalendas Septembris proprio incendio conflagrauerat) tradidit Henrico quarto duci Vvratislauieñ. Sandivvogius, Ioannis Posnanieñ. palatini filius, ab ipso duce inescatus & corruptus. Przemislaus autem dux maioris Poloniæ, ad recuperandum suum castrum Kaliss. cum omnium suorum principatuum militibus adueniens, ordinatis propius castris, magno conatu & impetu, expugnationi toto die, cassos labores impendit, interpositisq; per communes Barones tractatibus, sub his conditionibus pax composita est. Vt Henricus dux Vvratisla. de castro Kalisz occupato, duci Przemislao cedat. Przemislaus uerò in oppido Olobok, proprijs sumptibus castrum ædificet, & illud cum toto districtu Oloboceñ. Henrico Vvratisla. consignet, & per hunc modum obsidio soluta est.

Castrũ Kalisz Henrico Vratisla. traditur.

Olobock ædificatur.

Anno autem Domini 1287. milites maioris Poloniæ absq; iussu ducis sui Przemislai, coadunati, perrexerunt, & castrum Olobok (aliquot de suis desideratis) conquisierũt, milites Slesiæ in præsidio castri repertos, aliquos trucidantes, alios uerò in uincula conijcientes, tam castrum Olobok, quam districtum eius, principatui maioris Poloniæ restituerũt. Et quamuis dux Henricus Vvratisla. missis nuncijs ad Przemislaum, castrum & districtũ Olobok repetebat, restitutionem tamen non est assequutus.

Bona Episcopi ab Henrico occupantur.

Anno præexpresso 1284. Henricus quartus dux Vvratis. non consequutus pro ut imperauerat, contributionem & notabiles summas pecuniarum, à Thoma Episcopo, & clero Vvratislauieñ. cum magna furia castrum episcopale Othmuchovv, & oppidum Nissa occupauit. Deinde omnes possessiones tam Episcopi, quàm cleri, oppidorũ et uillarum, castrumq; Eldenstein Ecclesiæ Vvratislauiensi, in certa summa pecuniarũ obligatum, per suos satellites appræhẽdit. Decimas insuper uniuersas in suo ducatu, sibi pręstari iussit, rogatusq; tam submissè, quam humiliter, iterum & iterum per nuncios & prælatos, ad extremumq; per Thomam Episcopum Vvratis. nõ remisit spiritum furoris, & superbiæ, nec bona Ecclesiæ reddidit. Tãdem Archiepiscopus Gnezneñ. Iacobus Svvinka, ad supplicationem & instantiam pręfati Thomę Episcopi Vvratisl. in synodo generali Lancicieñ. de cõsilio & assensu omnium Episcoporum ac Prælatorum, Henricum quartum ducem Vvratisla. & omnes satellites, familiares & adhærentes, præbentes ei auxilium aut cõsilium excommunicauit. Diocœsim autem Vvratisla. interdicto supposuit, quod uniuersę Ecclesię Vvratislauieñ. seculares & regulares obseruarunt, præter fratres minores ordinis sancti Francisci, in monasterio sancti Iacobi Vvratisla. Qui coram duce Henrico & Vvratislauiensibus, ad ignominiam eorum, nefariè & publicè diuina officia celebrauerunt. Cęteri ergo clerici omnes, Episcopus, Prælati, & fratrres prædicatorum expulsi sunt, & in exilium acti: abijtq; personaliter Thomas Episcopus Vvratis. in Lugdunum, & quum reperisset Henricum ducem Vvratisla. per suos nuncios obtinuisse absolutionem à censuris Metropolitani Gneznen. absq; satisfactione damnorum ei illatorum, in Poloniam redijt, & per Kazimirum ducem Oppolieñ. recollectus, in Rathiborz ferè per quinquennium commoratus est. Henrico quarto duce Vvratislaui. terroribus & comminationibus Kazimirum ducem Oppolien. afficiente & sollicitante, ne hostem suum Episcopum Vvratisla.

Henricus cum suis complicibus excommunicatur.

Clerici omnes explosi.

una cũm clero eius seruaret, quo irridente comminationes ipsius, uenit cum exercitu dux Henricus quartus Vvratislauiens. anno Domini 1287. & Rathiborieñ. obsedit atque coarctauit, ut præ famę & maceratione, Thomam antistitem Vvratisla. execrationibus & improperijs impeterent. Quibus compatiens Episcopus, melius est (inquit) me in manus tyranni incidere, quam hos fame perire. Et indutus uestibus sacris, & thiara pontificali, cum clero suo ex quibus nonnulli similiter uestibus sacris induti fuerunt, in castra ducis extra ciuitatem processit. Quo à longè uiso dux Henricus diuinitus territus, ocius de tabernaculo suo exilijt, & accurrens pronus in terram ante Præsulem procidit, ueniam precatus. Quem Thomas Episcopus subleuans, ueniam contrito promisit, & secedentes ambo in proximam ædem sancti Nicolai absque arbitris pacem inter se in hunc modum concluserunt, ut castra, oppida, uillas, decimas, & percepta redderet dux Episcopo & clero. Pro culpa uerò expianda, plures libertates Ecclesiæ Vvratislauiensi ut donaret. Ea reconciliatione sequuta, interdictum Archiepiscopi Gnezneñ. Iacobi Svvinka sublatum est. In memoriam uerò beneficij ac hospitalitatis, Thomas Episcopus Vvratisla. postulante Kazimiro duce Oppolieñ. ecclesiam sancti Thomæ Cantuarieñ. in castro Rathiborieñ. fundauit, & de mensa Episcopali dotauit. Postea translatione Ecclesię ex arce in oppidum Rathiborz facta, plures præbendę largitione ducum Rathiborieñ. additæ sunt.

Episcopus ultrò hostes accessit.

Fœdus ineunt.

Anno Domini 1284 Brzemislaus Sprotauieñ. dux in oppido suo Zegano, ad instantiã Alberi plebani Zeganeñ. quartodecimo Kalẽdas Iunij, fundauit monasteriũ N. et dotẽ de bonis ducalibus illi largitus est. Eodem anno Manegoldus magister Cruciferorum Prussiæ mortuus est, & Burckhardus de Svvaden pro ipso suffectus, qui ciuitatem Accon in terra Sancta ab obsidione Sarracenorum liberauerat, sed breui cessit officio magisterij, fratribus reclamantibus, & ne resignaret flexis genibus rogantibus. Cùm autem in ordine Iohãnitarum quem assumpserat parum reputaretur, officium magisterij in Prussia repetebat, in quo repulsam passus est, & in locum eius Momor de Querinvvorth Saxo genere electus est.

Manegoldus magister Prus. Burckhardus magister Prussiæ.

CAPVT LXIII. LIB. III.

ANno autem sequenti uidelicet 1285. In Prussia circa finem Iunij nociui uermes, caudas uelut cancri habentes, multiplicati sunt, & quoscunq; pupugerunt, altero, aut tertio die extinguebantur.

Prodigiũ uermium.

Eodem anno 1285. Boleslaus dux Mazouiæ Semouiti filius Russiam cum potentijs & gentibus suis ingressus, eam uastauit, & spolia multa in Mazouiam intulit. Quem Rutheni insequuti, Mazouiam repentè irrumpẽtes, uicissim illam uastauerunt, & frequentia spolia in Russiam, duce Boleslao nequicquam prohibente, retulerunt.

Mutua spolia Mazouitarum & Ruthenorum.

Eodem anno Tartari, per Cumanos inducti, Hũgariam cædibus & spolijs usq; ad Pest uastauerunt. Et in ea ab octaua Epiphaniarum, usq; ad festum Paschę commorati sunt, tãdem subsequuta fuit grandis mortalitas. Item eodem anno Tartari, imperium Cõstantinopolitanum inuaserunt, & plurimis hominibus trucidatis, multa loca occupauerunt.

Tartari Hungariam uastauerunt.

Tartari Græciam inuaserũt.

Anno Domini 1286. Conradus dux Mazouiæ & Czirneñ. adepturus castrum & districtum Gostinin, subordinauit traditores in castro Gostineñ. & Lithuanos cum Ruthenis concitauit, quibus uenientibus, & castrum oppugnantibus, ut erat condictatum castrum Lithuanis, & Ruthenis per traditores datum est, & homines quasi sexcenti, partim necati, partim in seruitutem abducti sunt, castro ergo Gostineñ. per ducem Cõradum occupato. Vvladislaus tandem Loktek, dux Bresteñ. & Cuyauiæ cuius erat castrum & districtus Gostinin, iustam iram ut par erat contra Conradum ducem Mazouiæ & Czirneñ. concipiens, collecto exercitu silenti agmine ueniens sub intempestæ noctis quiete, castrum Ploceñ. trucidatis uigilibus, comprehendit & conquisiuit. Nec prius duci Conrado restituit, donec per communes Barones concordia interposita, & damna illata, et castrum Gostinin, sibi sunt reddita. Deo autem uindice, Lithuani & Rutheni qui Cõradum ad conquirendum castrum Gostinin adiuuerant, eodem anno Mazouiam ingressi, castrum Szochaczovv, & castrum Ploczko interceperunt & exusserunt, trucidatis hominibus utriusq; sexus, & quibusdam in seruitutem abductis.

Ob castrum Gostinin altercatio.

Anno prædicto 1286. Pelusza dux Lithuaniæ, suas iniurias ulturus, ad Albertum de Myszen commendatorẽ in Konigsbergk secreto ueniẽs, uiginti uiros militares sibi dari petijt, quorum principales erant Martinus de Golin, & Conradus Tvvil, & cum complicibus suis ad locum ubi principes Lithuaniæ nuptias celebrabãt perueniens, irruit in eos

nocte, in soporatos & dormientes, & septuaginta duces seu principales, plurimamq; multitudinem utriusq; sexus occidit. Sponsum uerò & sponsam cum matronis & uirginibus, cum spolijs & clenodijs insignibus in Konigsberg deduxit.

Pelusza sponsum & sponsam capit.

Anno Domini 1287. Lithuani, Pruteni, & Samagitæ, furtiuo & silenti agmine in terram Dobrzineñ. uenientes, principalem ciuitatem Dobrzin, die Dominico ciuibus diuinis officijs occupatis comprehenderunt, & trucidatis senibus atq; lactantibus, cæteros in ciuitate & rure cõprehensos, spoliata & incensa ciuitate, in miserabilem seruitutẽ abduxerunt. Occisorum numerus, ad tria millia hominum utriusq; sexus computatus est. Zemomisl Cuyauię, aliàs Vvladislauieñ. dux, filius Kazimiri ducis Cuyauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ. In exilio quod duodecim annis passus est (quia Polonos eliminare, & externos fouere nitebatur) prima die Octobris, año Domini 1287. mortuus est. Et quia nullos liberos reliquerat, ducatus eius ad fratres peruenit. Anno Domini 1288. Ingens pestis & sæua mortalitas in partibus Russiæ inualuit, & plurimos extinxit, ex infectione ut aiunt aquarum, quas Tartari plusquam centum corda Polonorũ occisorum, fortissimis uenenis inebriantes, in uerubus & longis contis in aquis positis, infecerunt, ut omnes illas cõtingentes intoxicarentur. Anno quo supra octuagesimo octauo supra mille ducentos, quarto Kalendas Maij, aliàs in die sancti Vitalis martyris, Vislaus Episcopus Vvladislauieñ. monasterium Bischouieñ. de Bischouia, in uillam Smeysze transtulit, quam uocauit fœlicem uallem, hodie autem Coronovv dicitur. Hoc monasterium primum locũ in hospitali uilla supra Istulam, è regione ciuitatis antiquæ Vvladislauieñ. habuit. Inde Bischouiam, ubi septuaginta annis durauit. Postea in Coronovv uelut locum magis oportunũ ob fluuiũ Brda, qui præterfluit, translatum est.

Dux Vvladisla. mortuus.

Anno Domini 1288. Henricus quartus dux Vvratisla. ecclesiam collegiatam sanctæ Crucis in summo Vvratislauieñ. fundauit & erexit, certum Prælatorum, Canonicorum, & Vicariorum numerum instituens, & unicuiq; munificè de suis introitibus largiens. Per hoc diuinæ maiestatis iram placaturus, quam exiliando Thomam Episcopum, & clerum Vvratislauieñ. incurrerat, & uehementer offenderat. In crastino uerò huiusce fundationis fratres suos patrueles, Henricum Legniceñ. uocitatum Crassum, & Boleslaum Svveidniceñ. balteo militari cinxit.

Ecclesia sanctæ Crucis Vvratisla. fundata.

CAPVT LXIIII. LIB. III.

POst mortem Leskonis nigri, Ducatus Siradieñ. in ditionem Vvladislai Loktek ducis Cuyauiæ tanquam germani, ac legitimi Leskonis nigri successoris, concessit. Paulus autem Episcopus Cracouiens. cum nobilibus terrarum Cracouiens. Sandomirien. & Lublineñ. conuentionem generalem circa Sandomiriam agentes, pro principe Boleslaum ducem Mazouiæ elegerunt & assumpserunt. Et tam arcis, quam ciuitatis Cracouiens. assignarunt ei possessionem. Ciues uerò Cracouienses metuentes, ne suasu Baronum nouus princeps Boleslaus, pro Conradi fratris sui repulsa aliquipiam durius contra eos animaduerteret ad Henricum quartum Vvratislauieñ. ducem miserunt, tam castrum, quam ciuitatẽ Cracouiens. ei tradere promittẽtes, aliasq; munitiones si adueniret, cõquirere. Cui cõfestim cum exercitu uenienti, ciues Cracouiens. magis tamẽ Ianij portis apertis, quas dux Boleslaus clauserat, ciuitatẽ tradiderũt. Boleslaus itaq; dux Mazouiæ ex Cracouiens. prorũpens, & militib. acies instruentibus, ac ne sese desereret precantib. Furore plenus & increpationibus, q ad bellũ & nõ ad principatũ eum euocassent, in Mazouiã discessit. Et Henricus quartus Vvratislauieñ. accepto castro Cracouiẽs. à Sulcone milite de Miedzirzecz, huius siquidẽ custodiæ Boleslaus dux Mazouiæ castrũ consignauerat, & proceres ac nobiles Cracouiens. Sandomirieñ. et Lublineñ. ad eũ uenientes, & homagia præstãtes, acceptauit, rebusq; apud Cracouiã cõpositis, in Vvratislauiã abijt. Cuius præsidia exclusurus Vvladislaus Loktek, corpore exiguus, natura uerò ferox, & manu prõptus, legitimusq; Leskonis nigri successor, qa ꝓpinquior ipsius ac germanus. Primo Veris tempore año Domini 1290. cum exercitu notabili uersus Cracouiã processit, Kazimiro Lanciceñ. Boleslao & Conrado Mazouię ducibus in proprijs personis: Przemislao uerò maioris Poloniæ, & Msczugio Pomeraniæ, per milites illi suffragia ferentibus. De hac hostilitate Henricus quartus Vvratis. certior factus, cum esset ualitudinarius, Henricũ Legniceñ. & Przemislaum Sprotauieñ. duces, cum suarũ gentium copijs, ad tuendum Cracouiam transmisit. Quos rebus apud Cracouiam benè ordinatis, in Slesiam reuertentes, Vvladislaus Loktek dux Cuyauieñ. cum ducibus sibi adhærentibus apud oppidum Szieuyor statiua agentes, quarto Kalendas Martij inuasit, & utrinq; ma-

Henricus quartus Cracouieñ. principatum acceptat.

Vvladislaus Loketek uictor.

gna ſtrage facta, ceſsit uictoria, licet non incruenta Vvladislao Loketek, milites Sleſiani plurimi capti fuerunt. Przemislaus autem dux Sprotauieñ. filius Conradi ducis Glogouieñ. uix adoleſcentiam attingens, occiſus eſt, & in Sleſiam relatus, in monaſterio Lubeñ. ſepultus. Cui ad hoc bellum iturus duas uillas uidelicet Liſzoſzkouicze, & Zirkovv teſtamento donauerat. Boleslaus Oppolieñ. dux uulneratus, captus eſt. Duo inſuper certamina & duas ſtrages in Sleſitanis, milites Loketkonis effecerunt unam apud Skalam, alteram apud Svvetnic. Itaq; Vvladislao Loketek Cracouiam uenienti tanquam uictori, arx & ciuitas tradita eſt, & princeps Craco. declaratus eſt. Nihil clade ſuorum Henricus dux Vvratiſ. perfractus, nouas copias fiduciam illi ciuibus Cracouienſ. afferentibus, ſub ducatu Henrici Legniceñ. tranſmiſit, & nocte exercitu deueniente Cracouiam (à ciuibus partes Henrici ſectantibus) exceptus eſt, parumq; abfuit, ut Vvladislaum Loketek inter præſidia militum obuerſantem uiuum nõ caperet. Qui tardè perſentiens hoſtes pedeſter in monaſterium ſancti Frãciſci fugit, et depoſt in habitu monachali per murũ demiſſus, ægrè manus hoſtium euaſit. Pluresq; ex militibus qui aut cæſi, aut capti, à Sleſitis fuerunt amiſit. Sed & Paulus Epiſcopus Cracouienſ. tanquam præcipuus Henrici Vvratiſ. aduerſarius, omnibus rebus exutus, captus eſt, & iam tertiò captiuitatem ſuſtinuit. Bona deinde militum rebellium, ædes & agri uaſtati ſunt, & curiæ incenſæ, ut his malis confecti militares rurſum Henrico Vvratiſ. ſe ſubijcerent. Qui forti præſidio militum in Cracouia poſito, Paulum Epiſcopum, & militares à captiuitate relaxauit. Ipſeq; Henricus quartus, Probus cognomento, ſentiens ægritudinem ex ueneno per Sleſitas ſubminiſtrato indies augeri, Thoma Vvratiſ. præſule & Baronibus accerſitis, cum nullum ſuperſtitem relinqueret, Vvratislauieñ. ducatum Conrado Glogouieñ. patruo ſuo, Cracouienſ. uerò & Sandomirieñ. Præmislao maioris Poloniæ ducibus teſtamentaliter conſignauit.

Henricus moritur.

Et undecimo kalendas Auguſti, anno Domini 1290 in caſtro Vvratiſ. decedens, in eccleſia ſanctæ Crucis per eum nouiter erecta, ſepulturam accepit. Conradus Glogouiæ dux, ſciens Vvratislauieñ. ducatum ſibi ab Henrico quarto conſignatum, Vvratislauiam uenit, & poſſeſsionem illius, una cum ducatu requiſiuit. Vvratiſ. autem tam proceres, quàm ciues pro ludibrio Conradum ducem habentes, eò quòd in ſermone parum fidus, ad rixasq; pronus eſſet, Henricum quintum Legniceñ. ducem, filium Boleslai ſæui, qui & Rogatka in principatum Vvratiſ. accerſiuerunt. Et ipſo per unam portam Vvratislauiam ingrediente, Conradus Glogouiek dux per alteram diſceſsit & abijt, totoq; conamine & uigilantia principatum Vvratiſ. repetendo, Henricum quintum impetebat. In bona eius inſultum faciendo & prædas abigendo, fecitq; cum Boleslao Svveidniceñ. duce germano Henrici quinti Vvratiſ. ac Legniceñ. ducis, ligam & conſpirationem, ut quibuſuis modis Henricum quintum opprimerent. Sed Henricus quintus conſpiraſſe fratrem ſuum Boleslaum aduerſum ſe ignorans, facta conuentione cum eo, de ſorte ſua duas ciuitates Iavvor & Strzegom ei aſsignauit. Pro quorum donatione aſtrinxit ſe iureiurando, contra Conradum Glogouieñ. aſsiſtentiam præſtiturum. Non tamen præſtitit, ſed nunc intemperiem aëris, nunc ægritudinem, nonnunquam militum renitentiam, pro excuſatione oppoſuit. Ideò altera conuentione cum eo facta, & excuſatione quòd ei tenuem ſortem largitus eſſet, audita, ad priora Henricus quintus adiecit præfato Boleslao Svveidniceñ. duci, tria oppida, uidelicet Reichenbach, Frankenſtein, & Strzelin, nouumq; iuramentum appoſitum eſt, omnibus potentijs auxilia aduerſùs Conradum ducem Glogouiæ, Boleslaum Svveidniceñ. præſtiturum. Parem tamen priori iuramento præuaricationem fecit, & auxilia non præſtitit. Cernens autem Conradus Boleslaum Svveidniceñ. bona ſua impinguare, oppidaq; pro ſe callidè acceptare, & ſecum contra Henricum quintũ bella non agitare, deſerto eo Luthkonem aggreſſus eſt, & eum in necem, aut captiuitatem ſui principis Henrici quinti pellexit.

Boleslaus Schweidnicēſ. in fratrem conſpirat.

Fuit autem Luthko adoleſcens, quaſi annorum uiginti, cuius patrem Pacoslaum nomine de ſtirpe Habdanck, primum quidem Henrico quinto benemeritum, ac induſtria & fauitate charum. Poſtea uerò cum per homicidium, quendam militem occidiſſet, amiciſq; & conſanguineis inſtantibus, Henrico quinto in throno ſedente, iudicialiter cum ſuperbia & in fauore principis confidens, homicidium patraſſe recognouiſſet, monitusq; per ducem Henricum ſecundo & tertio, ut ſecedens deliberaret, & meliùs reſponderet, ipſe iterum & iterum reueniens, ampulloſè, gloriabundus, fatebatur ſe occidiſſe cognatum accuſantium: Iuſticiaq; efflagitante, ex propria confeſsione condemnatus eſt, & per ſcalas deductus in caſtro Legniceñ. capite truncatus eſt. Plures ergo cõſiliarij fideliter duci Henrico quinto conſuluerunt, ut Lutkonem filium Pacoslai à ſe, & ſeruitio ſuò amoueret.

Quem cum Henricus quintus in conſpectu conſiliariorum aduocaſſet, & ſuper his interrogaret, fideliſsimum ſe famulum profitebatur, parentemq; ſuum iuſtè pœnã capitis ſumpſiſſe confirmabat, & hanc dudum à ſe obliteratam reſpondit. Itaq; hunc Lutkonem fauore proſequens, multis beneficijs, & poſſeſsionibus liberaliter donauit. Sed dura pectora, donaria non reconciliant. Luthko ſiquidem Henricum quintum ducem Vvratiſ. & Legniceñ. dominum ſuum in balneo ad fluenta Odræ prope caſtrum Vvratiſ. repertum, die nona Octobris, anno Domini 1293. captiuauit, & ex balneo ignominioſè nudo corpore tractum, equo impoſuit. Cunctis familiaribus nudis fugientibus, unico qui ducem corpore ſuo tutabatur, uarijs uulneribus confoſſo & interfecto. Captum itaq; ducem Henricũ ſuperiecto palliolo, uehementi curſu in Santhvvoth abduxit, & Conrado duci Glogouieñ. præſentauit. Conradus uerò in Glogouiã perductum, in carcere tetro in uas ferreũ anguſtum incluſit, ubi non ſedendi, non iacendi, ſed ægrè hærendi facultas erat, duo foramina & hæc parua, & breuia. Vnum ad inſpirandum, & cibum capiendum: aliud ad egerendum in uaſa erant, hic per tempus ſemeſtre quo detinebatur incluſus, ſcapulæ & fœmora eius ſanie & uermibus ſcaturientia defluebant. Mortem ergo & crudeles paſsiones euaſurus, triginta millia marcarum in medio põtis ſupra flumen Czarna, qui Legniczam circumfluit ex compoſito primum ſoluit, deinde ſubſcriptos diſtrictus caſtra & oppida Namislouiam, Berolthovv, Cruczbork, Biczinam, Cunczeſtad, Roſembergk, Haynouiam, & Boleslauiam, cum finibus & terminis ſuis Conrado duci Glogouieñ. donauit, perpetuoq; inſcripſit. Dimiſſus autem nunquam ad priſtinam ſanitatem uſque ad mortem reſtaurari potuit. Et ipſe tertius ex ducibus Poloniæ fuit. Alij autem duo Lesko albus, & Henricus cum barba, quibus balnea cum pernicie & iactura obuenerunt. Reuertamur nunc ad alios duces Poloniæ.

Henricus quintus in balneo captus.

Magnis bonis redemptus.

CAPVT LV. LIB. III.

MOrtuo Henrico quarto Vvratislauieñ. ducatus Cracouienſ. à Premislao maioris Poloniæ duce, cedentibus ſibi de illo militibus Henrici quarti Vvratiſ. obtentus eſt. Sandomirieñ. uerò Vvladislaus Loketek, fauore militum Sandomirieñ. aſſequutus eſt. Et Przemislaum maioris Poloniæ ducem, multifariè pro Cracouienſis ducatus ceſsione armis, & bello laceſsiuit. Acceſsiuit autem his grandius malum: nam Griphina Leskonis nigri relicta, Venceslao Bohemiæ duci literis demandauit & commiſit Cracouienſ. & Sandomirieñ. ducatus accipere, quoniam ius prædictarum terrarum, quod ſibi Lesko niger maritus ipſius hæreditariè commiſit, & literis publicis inſcripſit, in Venceslaum ducem Bohemiæ, tanquam Cõſobrinum & nepotem ſuum ex ſorore germana Kunegunde progenitum transfunderet. Hanc donationem cachinno & ludibrio ſimilem, à muliere nihil iuris in regno Poloniæ habẽte Venceslaus acceptauit. Et inſtructum exercitum cum Thobia Prageñ. Epiſcopo Cracouiam miſit. Potuiſſet Premislaus maioris Poloniæ dux Thobiã Epiſcopum & exercitum Bohemicum, cum eſſet ſuperior & inſtructior copijs, milite & apparatu bellico à Cracouiẽſ. ducatu excludere: liuore tamen quo in Vvladislaum Loketek agebatur, Thobię Epiſcopo Prageñ. de arce & urbe Cracouienſ. ceſsit, & poſſeſsionem ipſius tradidit. Pro conſequendo autẽ principatu Sandomirieñ. exercitus Bohemicus de Cracouia egreſſus, Visliczam oppidũ natura munitum cœpit, & caſtrum Oblekom prope Iſtulam ſitum expugnauit, à Sandomirieñ. autem caſtro & oppido per Vvladislaum Loketek turpi ſtrage & repulſa in Cracouiam, & deinde in Bohemiam, relicto præſidio in Cracouia diſceſsit. Griphinam Leſkonis nigri relictam ſecum ducens, quæ apud Bohemos Pragæ aliquot annis cõtemptui ac ludibrio habita, mortua eſt. Et in monaſterio minorum ſancti Iacobi iuxta ſororem ſuã Kunegundim, matrem Venceslai ducis Bohemiæ, ſepulta. Vvladislaus Loketek diſcedente Thobia cum exercitu, ex ora Cracouienſ. Visliczam oppidum & omnes munitiones in ſuam poteſtatem redegit, & uſq; ad ſuburbana Cracouienſ. ciuitatis cuncta uaſtando, ſibi tributis ſeruire coëgit, propter quod militibus & ciuibus Cracouiẽſ. Venceslaum Bohemiæ ducem, pro ſubſidio fatigantibus, Thobiam Prageñ. Epiſcopum, cum nouo exercitu miſit, & re infecta, in Pragam reuerſus, maioribus copijs opus fore ad reſiſtendũ potentijs ducis Vvladislai Loketek denunciauit.

Griphina Venceslao Bohemiæ duci ducatus commiſit.

Vislicza capta à Bohemis.

Griphina mortua.

Anno ergo Domini 1292. maiorib. copijs ex Bohemis & Morauis acceptis, & Othone longo Brandenburgeñ. Marchione in pueritia ſuo curatore, in ſubſidium uocato & condu-

conducto, bipartito exercitu, per Oppolieñ. ducatum, Cracouiam, post festum assum-
ptionis Mariæ uenit, & à Cracouiensibus, militibus, & ciuibus, iusto honore exceptus,
aliquot hebdomadis illic de ordine belli contra Vvladislaum Loketek gerendi consultan
do peregit, tandem contra Siradiam exercitum mouit, agros duntaxat oppidorum & uil-
larum depopulando & exurendo, Vvladislao Loketek in uniuersam dimicationem non
ueniente, sed pabulantes & ab exercitu oberrantes lacessente, & de nocte in statiuas Bohe
morum ac Alemañorum irruente, ad oppidum autem Siradieñ. nec natura, nec arte muni
tum, Venceslaus dux Bohemiæ cum Othone longo Brandenburgeñ. Marchione perue-
niens, obsidione ipsum cinxit, & in die sancti Venceslai conquisiuit. Arce uerò Siradieñ.
quæ paludibus est septa, non conquisita, in Bohemiam re parum prosperè gesta discessit.
Et Vvladislaus Loketek post eius discessum, & occupationes, quas in Miszna cũ Adul-
pho rege Romanorum affinitatem iungendo, gerebat, pertinacius & acerrimè in Bohe-
mos & rebelles grassando, plures ex Bohemis referebat triumphos.

Tartarorum incursio.

Superueniente autem ingenti Tartarorum agmine, anno Domini 1293. & circa San-
domiriam magnam multitudinem hominũ utriusq; sexus captiuante & abducente, uires
ducis Vvladislai Loketkonis, circa oram Sandomirieñ. plurimum debilitatæ sunt.

CAPVT LXVI. LIB. III.

Dux Oppolienſ. ad Bohemos deſciuit.

ANno Domini 1289. Kazimirus Oppolieñ. & Bithomieñ. dux, filius ducis Vv-
ladislai Oppolieñ. non bello uictus, nec aliqua necessitate prostratus, prosapiæ
nobilissimæ, quam à regibus Polonorum ducebat, oblitus, dominio & ditioni
Vencelslai ducis Bohemię nõdum in regẽ euecti & coronati, temerariè se subie-
cit, & Vasallum se Bohemorum effecit.

Monaſterium in Tshczow fundatur.

Eodem año 1289. octaua Maij, Msczugius dux Pomeraniæ, agẽs in suo castro Svvye
cze, monasterium ordinis Prędicatorum, in Tshczovv, aliàs in Dersovv, in honorem glo
riosissimæ uirginis Mariæ fundauit. Concedens fratribus in toto suo principatu licen-
tiam ligna recipiendi, & lapides scindendi. In Istula quoq; & quibusuis aquis circum circa
Tshczovv piscandi, & naulum per Istulam eundo non soluendi.

Lithuanorum incurſio.

Anno quo suprà, exer-
citus Lithuanorũ in numero octo milliũ armatorũ, in terrã Sambieñ. descendens, flãmis,
spolijs, & cędibus eam uastauit, & spolijs onustus in propria redijt. Cruciferi decernere cũ
hostibus non audentes, quinquaginta duntaxat Lithuanos interceperunt.

Anno Domini 1290. Msczugius dux Pomeraniæ, Przemislao secundo duci maioris
Poloniæ, de ducatu Pomeraniæ cessit, & eum successorem designauit, iubendo milites iu
ramentum fidelitatis & homagij sibi præstare. Hic Msczugius caruit prole, lubricè enim
& incontinenter uixit. Et pro concubina monialem Sulkam nomine de cœnobio Stolpi-
czensi tenuit.

Andreas Ladislai Hungariæ regis germanus interēptus.

Anno eodem Andreas germanus Ladislai regis Hungariæ, metu præ-
fati Ladislai regis fugit, & in Poloniam uenit, à Premislao maioris Poloniæ, ac Cracouiæ
duce recollectus. De cuius prouisione accepit Chroberz, pro mãsione & introitibus. Ac-
cepit & quosdam Hungaros aduenas, in necem ipsius à germano suo rege Ladislao cor-
ruptos: Qui fugientes se propter fidelitatem & assistentiam, Andreæ à Ladislao rege pul-
sos, benignè suscepti, cum eo permanserunt, uisoq; tempore oportuno, in flumine Nida,
qui Chroberz circumfluit. Ducẽ Andream submerserunt, & de regno Poloniæ properè
excesserunt. Funus autem Andreæ de flumine extractum. Primùm in Corczin in mona-
sterio minorum. Postea ordinatione Kunegundis materteræ eius Boleslai pudici relictæ
in cœnobio Sandeceñ. professæ, funus ductũ est, decimaoctaua die Nouembris, in prædi-
ctum monasterium Sandeceñ. & illic sepultum.

Andreas Ladislai regis Hungariæ germanus ſubmergitur.

Ladislaus à Cumanis occiditur.

Anno autem sequenti, scilicet 1291. Frater eius Ladislaus rex Hungariæ, à Cumanis
in tabernaculo quiescens, nona die Iulij occisus est. Et Andreas alter de Venetis, ex prosa-
pia regum Hungariæ, in regem substitutus & coronatus est. Anno Domini 1291. Cru-
ciferi de Prussia, duce fratre Bertoldo de Brunhauim, Cõmendatore Konigsbergeñ. usi,
castrum Koleyn in Lithuania conquirunt, & exurunt, multisq; Lithuanis peremptis, &
septingentis captis, in Prussiæ oram reuertuntur. Inuasionem autẽ Cruciferorum Lithua-
ni in terras suas prohibituri, castrum Mingedin extruere cœperunt. Cuius erectionẽ Com
mendator Konigsbergeñ. Bertoldus auersurus, nouo cõparato exercitu, illùc pergit. Sed
multitudine Lithuanorum, quæ ædificantes obseruabat, deterritus, in alia loca diuertens,
castrum Lithuanicum Mederabe conquisiuit. Vbi omnes catholicorum captiuos soluit,
Barbaros obtruncauit, aut captiuitati reseruauit. Vixq; Bertoldus Cõmendator Konigs-
bergeñ.

Lithuanorum clades.

bergeñ. ex Lithuania redierat. Et magister Prussiæ Memer, continuo cum forti exercitu
Lithuaniam aggressus, duos districtus Pastonovv & Gerszovv in cinerem redegit, & cũ
multa præda captiuorum & pecorum reuersus est. Egit & tertiam, magistro reuerso, Hen-
ricus Commendator de Balga in Lithuanos expeditionem, & mille quingentis ac uigin-
ti militibus assumptis, duos districtus, Onkaim, & Menegedin igne & cædibus uastauit.
Post paucos deinde dies, Vithenen Lithuanorum dux, terram Cuyauiæ hostiliter ingres-
sus, cædibus & spolijs circa oppidum Brzescze patratis, hominum & rerum prędam non
paruam secum abduxit. Et licet Vvladislaus Koktek, & Kazimirus Cuyauiæ & Lanciciæ
duces cum militibus suis, Magister quoq; Prussiæ Mẽhardus, tempestiuè eos fuissent in-
sequuti. Re tamẽ nulla memorabili edita, omnes abiêre retrorsum.

Kunegundis moritur.

Mirę deuotionis & san
ctitatis beata fœmina & uirgo Kunegundis, Belæ regis Hungariæ filia, & Boleslai pudici
Cracouien. & Sandomirieñ. ducis relicta, quum tredecim annos suæ professionis in cœ-
nobio Sandeceñ. peregit, & uno ferè anno graui ægritudine uexaretur, deuotissimè uige
sima quarta mensis Iulij, anno Domini 1292. mortua est, & in monasterio Sandeceñ. se-
pulta, horam mortis suæ dudum ante nutu diuino præsciens, Christianus Canonicus Vis-
licieñ. uir deuotus in oratione positus, eam in cœlum niueo candore progredientem, ui-
dit, agminibus angelicis canentibus, Regnum mũdi, &c. quod quum admiraretur, dictũ
est illi, Beatam Kunegundim, in illa hora ab ergastulo corporis solutam.

Miraculis claret.

Ab anno autem suprascripto in quo mortua est, ad annum 1329. octuaginta mortui,
meritis ipsius, uitæ pristinæ sunt restituti. Sexaginta cœci illuminati, quindecim captiui à
uinculis soluti. Septingenti aũt homines utriusq; sexus à uarijs ægritudinibus curati. Et tñ
principes & prælati illius ætatis Canonisationem eius proch dolor nõ procurauerunt.

Anno eodem Mẽhardus magister Prussiæ, cum exercitu ad fines Lithuanię perueniẽs,
celerrimè die, noctuq; ad Konigsberg reuersus, coniurationem ad eum perlatam oppres-
sit, & ingens periculum euasit, quoniã per Lithuanos à fronte, & per Prutenos proprios,
qui ad gentilitatis errorem relabi statuerant, à tergo inuadi debebat.

Caſtrum Mingede Lith. expugnatur.

Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragneta, circa festum san-
cti Iacobi, castrum Mingede in Lithuania expugnauit, & comprælendit, & magnã mul-
titudinem Lithuanorum occidit, alios uerò cœpit. Quorum uestigia sequutus Vithenen,
Lithuanię dux, cum multitudine Lithuanorum & Ruthenorum, Prutenicã oram octua-
ginta diebus uastauit. A` Cruciferis autem inuasus, & uictus, uix cum paucis fugit.

Lithuani Poloniam uaſtant.

Anno Domini 1294. Vithenen Lithuaniæ dux cum mille octingentis equitibus, per
syluas & nemora silenti agmine in terram Lancicieñ. post festum Pentecostes ingressus.
Primum in Ecclesiam collegiatam Lancicieñ. impetum fecit, & frequentiam populi, quæ
illuc confluxerat, trucidauit, alios captiuauit. Prælatos, Canonicos & sacerdotes in serui-
tutem accepit, uestes sacras & uasa diripuit. Et qui supra ecclesiam confugerant, & se uiri-
liter defendebant, domibus ecclesiam circumstantibus accensis, suffocauit. Ad rura dein-
de & uicos discurrendo, præda plurima ex hominibus & pecore accepta, citato cursu redi
bat. Quem Kazimirus Lancicieñ. dux, cum suis militibus in uilla Zuchovv, prope oppi-
dum Szochaczovv, supra fluuium Bsura sita, secundum alios in uilla Troyanovv conse-
quens, hostili multitudine minimè pensata, in Barbaros irruens, inter confertissimos ho-
stes audacissimè pugnans nobilem effudit animam, multis captiuis feruente prælio fuga
elapsis, multis ex bello fugientib. in flumine Bsura submersis. Peracta pugna cuilibet Bar
baro uiginti Christiani Poloni in sortem cesserunt. Ex tũc aũt Vvladislaus Loktek Cuya-
uieñ. dux, germanus Kazimiri terrã Lancicieñ. cœpit, quoniã Kazimirus dux Lancicieñ.
aliquem superstitem de lumbis suis non reliquit.

Kazimirus Lancicienſis bello moritur.

Monaſterium in Blonye.

Eodem anno duodecimo Kalendas No-
uembris. Conradus Mazouiæ dux, & dominus Czirneñ. filius Semouiti in Iasdovv à Li
thuanis occisi, mortuus est, in monasterio Canonicorum regularium in Czirvviensko, &
in eodem monasterio sepultus. Hic construxit & dotauit monasterium in Blonye.

Lithuanorum diſtrictus duo capti.

In fine hyemis eiusdem anni Domini 1294. Menhardus Prussiæ magister, binos distri
ctus Lithuanorum, Pastovv & Gerschovv uastauit: duobusq; castris conquisitis, & exu-
stis, dum tertij expugnatio difficilior uideretur, remissis captiuis Lithuanorum in castra
Prussiæ, ad castrum Viszen Boleslai ducis Mazouiæ diuertit & illud conquirens exussit.
Pro eo quia in ipso Lithuani commorantes, frequentius ex illo terras Poloniæ & Prussiæ
infestabant. Ideo nec Boleslaus dux Mazouiæ obsessis succurrere curauit. Eodem tempo
re Ludouicus Commendator de Ragneta Lithuanorum castrum Kymel conquisiuit &
succendit.

CHRO-

CHRONICOR. REGVM POLONOR.

LIBER IIII.

CAPVT I. LIB. IIII.

CVM Proceres & Prælati regni Poloniæ, præclaras ſuorum re-
gum imagines, tum res à ſe pace, belloq; geſtas, tum deniq; ſciſ-
ſionem, & in plures ducatus regni diſtractionem contempla-
ti ſunt. Deo propitiante par uiſum eſt, cunctis unum ſibi ex mul-
tis Poloniæ deligere principibus, & in regem conſtituere, qui
in unum corpus diſtracta regni colligeret, ſalutē & pacem ſub-
ditorum procuraret, & à ſingulis coleretur, atq; ueneraretur.

Anno itaq; ſaluatoris 1295. die Solis uigeſima ſexta menſis
Iunij, in feſto Ioannis & Pauli martyrum: Principem præclariſ-
ſimum, moribus & inſtitutis Heroicum, Przemiſlaum ſecun-
dum maioris Poloniæ & Pomeraniæ ducem (iam ſiquidem poſt mortem Mſczugij, & i-
pſius in monaſterio Oliua ſepulturam, Pomeraniæ receperat plenam & pacificam poſſeſ-
ſionem) in regem. Conſortem uerò ſuam Richſzam in reginam Poloniæ, inunxit, & dia-
demate regio, quod diligenti ſtudio uirorum eccleſiaſticorum in illum diem cuſtoditum,
conſeruatumq; erat, coronauit, reuerendiſsimus pater Iacobus Svvinka de familia Porca-
ria, Gnezneñ. Archiepiſcopus, in eccleſia Gnezneñ. Metropolitana, aſsiſtentibus Ioanne
Gerbiſz Poſnanieñ. Ioanne Romka Vvratiſla. Goſlao Ploceñ. Conrado Lubuceñ. Epi-
ſcopis, Palatinis & Baronibus, ac plebis multitudine copioſa. Cœpitq; rex Przemiſlaus
cogitare, & cum ſuis ſatrapis curare, quomodo molle corpus regni Poloniæ coaleſceret,
& in uirile robur perueniret, utq; Maieſtas regia reluceret, in ſigillo literis capitalibus in
gyrum circumcirca aquilam, hunc textum in una parte inſcribi iuſsit. Reddidit ipſe ſolus
uictricia ſigna Polonis. In altera autem parte ſedebat in throno regio, imago regalis, te-
nens in manu dextra ſceptum: in ſiniſtra uerò pomum cruce ſignatum tenebat, cum titu-
lo literis capitalibus inſcripto: Sigillum Przemiſlai Polonorum regis & Pomeraniæ du-
cis. Verum ipſius in regale ſolium ſublimatio, inuiſa ac moleſta, & ad reſcindendum para-
ta fuit ducibus Poloniæ, qui fremebant regali gloria Przemiſlaum ſe anteire. Finitimis
uerò tyrannis & nationibus terribilis, & ſuſpecta eſſe cœpit. Præcipuè Marchionibus
Brandenburgeñ. aliàs de Sgorzelecz, in necem itaque Premiſlai, Otho longus, & alter
Otho ac Ioannes Marchiones Brandenburgeñ. conſpirarunt, & rege in carniſpriuio abſ-
que cuſtodia in Rogoſzno ſolacijs dedito, per noctium tenebras & ſyluarum abdita, fe-
ria quarta cinerum ſexto Idus Februarij, quæ fuit dies ſanctæ Dorotheæ, præfati Marchio-
nes uenerunt, & nullis nuncijs, aut literis diffidentes, in Przemiſlaum & ſuos milites ua-
rijs hoſpitijs diſiunctos, ac heſterna crapula grauatos & ſoporatos, inſiluerunt. Rex au-
tem Przemiſlaus ſuos animando, in hoſtes inſilijt, & multos ſternendo, alios uerò uulne-
rando, ad extremum multitudine ſagittarum & iaculorum obrutus dimicans cecidit.
Quem rapientes in iumentum imponebant, ſatagentes uiuum abducere, ſed præ debili-
tate moribundus in terram defluebat. Nec ſpes erat eum uno die uiuere, pugionibus er-
go confoſſum crudeliſsima morte extinxerunt & abierunt. Corpus eius exanime ex Ro-
goſzno, in Poſnaniã ductum, in eccleſia cathedrali Poſnanieñ. in ſepulchro patrum ſuo-
rum regum Poloniæ, debita cum magnificentia ſepultum eſt. Vixit autem Przemiſlaus
annis trigintaocto, menſibus tribus, diebus uerò uigintiquatuor. Regnauit uerò menſi-
bus ſeptem diebus undecim. Ecce qui Lukerdam conſortem ſuam, ut nonnulli æſtimant
occîdi procurauit, crudeliter occiſus eſt. Aſſerunt quidam, quòd adiutores & participes
occiſionis regis Przemiſlai, fuerunt Barones & nobiles de armis Naluernicz, & Zarabi,
& pro ſigno adducunt, quòd ob eam cauſam nobiles prædictarum familiarum, uſque ad
tempora Kazimiri ſecundi, prohibiti fuerunt inter uiros equeſtris ordinis numerari & aſ-
ſumi, rubeoq; colore prohibiti fuerunt uti & ueſtiri, quod tandem rege Kazimiro ſecun-
do cum ducibus Ruſsiæ pugnante, ſublatum & abolitum erat. Et quamuis rex Przemiſ-
laus reliquiſſet filiam octennem Richſzam nomine, tanquam hæredem, tamen periculo-
rum ingens moles ne regnum peſſundaretur, coēgit Prælatos & Barones regni Poloniæ
& ducatus Pomeraniæ, in cōuentione generali pro feſto ſancti Adalberti Poſnaniæ, anno
Domini

Przemiſlaus in regem unctus.

Przemiſlaus à Marchionibus necatur.

Domini 1296. congregatos, matura deliberatione & conſilio Vuladiſlaum Loktek co-
gnomento, ducem Cuyauiæ, Kazimiri ducis Cuyauienſis filium, cuius auus erat Conra-
dus Mazouiæ & Cuyauiæ princeps, & Conradus frater erat Leskonis albi, ſextum à Bo-
leſlao Poloniæ rege Sancti Stanislai interfectore, conſanguineitatis ducentem gradum.
Inter fratres ſuos Leskonem nigrum Cracouienſ. Sandomirienſ. & Siradienſ. Zemomiſl,
Kazimirum & Semouitum, Lanciciæ, Cuyauiæ, & Dobrznienſ. duces, tertiò natum, in
regem Poloniæ eligere & aſſumere, quia princeps magnæ prudentiæ, & ſingularis ani-
moſitatis eſſet, tum quòd illi poſt mortem germani ſuis Leskonis nigri Cracouienſ. San-
domirienſ. & Siradienſ. & ratione conſortis ſuæ Heduigis filiæ olim Boleſlai pij Kaliſ-
ſienſ. & Poſnanienſ. ducis dictorum Poſnanienſ. & Kaliſsienſ. ducatuum iuſta & legiti-
ma debebatur ſucceſsio. Hic quoque unus credebatur, qui diſtractum regnum Poloniæ,
ad unius corporis reduceret compaginem. Auctoritate igitur electionis omnes ducatus,
caſtra & ciuitates in ipſius obedientiam & ditionem conceſſerunt, præter quædam ca-
ſtra Cracouienſ. & Sandomirienſ. diſtrictuum, quæ Venceslaus Bohemiæ rex occupaue-
rat. Et ratione illorum non ſolùm Bohemiæ regem, & Cracouienſem & Sandomirienſem
ducem, ac Morauiæ Marchionem ſe titulabat. Ob quorum diſtrictuum inaſſequutionem
diademate regio Vuladiſlaus Loktek diſtulit coronari. Nec ſe regem, ſed ducem, & hære-
dem Poloniæ ſcribebat, præfectosq; Bohemos, & qui partes Venceslai Bohemiæ regis
ſectabantur, Polonos continuis inuaſionibus per ſe, & gentes ſuas laceſſebat. Sleſiæque
principes de eius in regem Poloniæ electione iocantes, & deridentes inuaſit. Et illic ma-
iorem partem æſtatis anni Domini 1297. conſumpſit. Oras tunc Sleſiæ igne & ſpolijs,
magis tamen ducatum Vuratiſlauienſ. Henrici mortui uaſtauit, iniuriam ulciſcens, quam
ſibi Henricus Vuratiſlauienſis dux, Cracouienſem ducatum & ciuitatem occupando
irrogauerat. Inde in maiorem Poloniam ueniens, cum exercitu quieuit. Milites autem
ſui, ſpolio & rapto uiuere ſoliti, externis deficientibus, in proprios manus conuerterunt.
Pauperes & locupletes opprimentes, & bona eccleſiaſtica diripientes, Saxones & uici-
ni hoſtes in Pomerania graſſati, ſpolijs & prædijs eam ad uaſtitatem ferè redegerant. Sed
& ipſe Vuladiſlaus Loktek, in uitia militum prolapſus, uirginum & ingenuarum matro-
narum pudicitiam uiolenter proſtituebat. Nec reformationem promiſſam, hortatus per
Pontifices & Magnificos exequi curauit. Quapropter Andreas Epiſcopus Poſnanien-
ſis eccleſiæ ſuæ, cleroque, & populi ſuæ diocœſis iniurias ampliùs non tollerans, Dio-
cœſim ſuam Poſnanienſem, in qua dux Vuladiſlaus cum ſuis commorabatur, genera-
li ſuppoſuit interdicto. Quæ res Vuladiſlaum Loktek in pœnitudinem & ſatisfactio-
nem induxit. Vnde per certas eccleſiaſticas & ſæculares perſonas reconciliari eccle-
ſiæ, & Andreæ Epiſcopo Poſnanienſi, eccleſiaſticumque tolli interdictum obtinuit, &
pro hyemis tempore in oras Cracouienſes tranſiuit. Quo diſcedente, Prælati & Baro-
nes contra ipſum frementes, quum maioribus tranſgreſsionibus, & tyrannide præſu-
mebatur uſurus.

Vuladiſlaus Loktek cenſetur reaſſumendus.

Diſtulit coronationem ducem, nō regem ſe appellando

Vuladiſlai uitia.

CAPVT II. LIB. IIII.

ANno Domini milleſimo, tricenteſimo, circa Poſnaniam facta conuentione ele-
ctionem de Vuladiſlao Loktek nondum coronato, tanquàm pernicioſam, abro-
garunt. Et Venceslaum regem Bohemiæ, qui ſe Cracouienſem & Sandomirien-
ſem ducem gerebat, in regem Poloniæ elegerunt. Qui per ſolennes nuncios ad
Pragam miſſos, rogatus eſt, ut regnum ſuſciperet. Et Richſzam quæ & Elizabeth, filiam
olim Przemiſlai regis Poloniæ unicam hæredem deſponſaret. Iam etenim Gutta con-
iunx eius regina Bohemiæ, Rudolphi regis Romanorum filia, & Alberti ducis Auſtriæ
ſoror, uita functa obierat. Is Venceslaus electione de ſe factæ conſentiens, per Kaliſsin ap-
paratu regio Gneznam uenit, & per Iacobum Swinkam archiepiſcopum Gneznenſem,
in eccleſia Gneznenſ. aſsiſtentibus ſibi Voyslao Vuladiſlauienſ. Andrea Poſnanienſi,
Ioanne Romka Vuratiſlauienſ. Epiſcopis, Palatinorumq; Baronum, & nobilium multi-
tudine copioſa in regem Poloniæ inunctus & coronatus eſt. Exinde in Poſnaniam diuer-
tens, uirginem excellentis formæ Richſzam, quæ & Elizabeth, unicam regni Poloniæ
hæredem, in facie eccleſiæ in uxorem accepit, & matrimonium conſumauit. Nuptijſque
more regio celebratis, omnium terrarum Poloniȩ & Pomeraniȩ plenam adeptus eſt poſ-
ſeſsionem. Collectoque notabili Polonorum exercitu, ducem Vuladiſlaum Loktek o-
mnibus caſtris & præſidijs, quæ pro ipſo tenebantur priuauit. Sed & de ducatu Cuyauiæ
atque Lanciciæ patrimonio eius ipſum exuit, & exutum de regno Poloniæ expulit. Et ut
ſolidius regnum ipſius permaneret, Barones Bohemorum locauit, Hinkonem de Duba
in capitaneum regni Poloniæ. Quo deſtituto Nicolaum Oppauiæ ducem capitaneum
regni

Loktek repulſo Venceslaus Bohemus ſuffectus eſt.

Venceslaus coronatus in regem.

Regno ordinato in Bohemiā migrat.

regni Poloniæ in terris Cracouienſibus adiecit. Friczonem uerò Sleſitam genere, in terris maioris Poloniæ & Pomeraniæ. Thaſſam de Viſſemburg in terris Cuyauiæ. Sicq; rex Venceslaus ordinato regno Polonię, quod ſibi de cætero uidere nō contigit, cum Richſza alias Elizabeth noua ſponſa in Bohemiam tranſiuit. Dux uerò Vuladislaus Loktek ab eo tempore, quo rex Venceslaus in regem Poloniæ coronatus eſt, nunquàm in uno loco permanſit, ſed per inuia & abdita uagus diſcurrebat, & in ſyluis denſis, aut paludibus inacceſsibilibus pernoctabat, rariſsimè ſub tecto quieſcens, Bohemos ſimul & Polonos perhorreſcens, & ſuſpectos habens. Et ne in manus eorum quandoque, præſertim in manus Vlrici de Boskouicz Bohemi, Cracouienſ. & Sandomirienſ. capitanei, cui ſingularius captiuatio eius fuit commiſſa, incideret, in Hungariam perrexit. Exinde autem Romam in priuato habitu, quoniam eo tempore Iubileus ſub Bonifacio octauo uiguit, adijt. Reuertensq;, & ſuarum ærumnarum uiciſsitudines deplorans, ad Amadeum Hungariæ palatinum ſupplex & calamitoſus aduenit, qui eum hoſpitio recolligens benignè proſequutus eſt, fouit, & tractauit, liberalem ſe in eum & munificum gerens. Anno uerò Domini milleſimo, trecenteſimo primo. Andrea Hungariæ rege Budæ mortuo, quidam Prælatorum & procerum elegerunt ad coronam Hungariæ Carolum Marcelli regis Siciliæ in Hungaria præſentem, alij uerò Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ. Et hi Pragam ingreſsi, regem Venceslaum de acceptanda corona Hungarię ſollicitarunt. Qui ſenectuti ſuæ indulgens, filium eius unicum Venceslaum nomine, ex Gutta priore uxore genitum annum duodecimum agentem, inſigni militum robore ſtipatum cum eis miſit, & coronatus eſt in Alba regali. Verum quum rixæ & diſsidia quotidie inter Hungaros creſcerent. Pluresq; ad Carolum propter uenuſtatem morum deficerent, & Venceslaum deſidem atque ſuperbum peroſi relinquerent. Pater ipſius Venceslaus rex Bohemiæ & Polonię, numeroſo comparato exercitu, Hungariam ingreſſus, filium ſuum de faucibus mortis eripuit, & certa loca in Pannonia diripiendo, in Bohemiam reduxit. Rege autem Venceslao & filio ſuo bello Hungarico implicato, Vuladislaus Loktek, Amadei hoſpitis ſui fretus ſuffragijs, in Poloniam peruenit, & caſtrum eccleſiæ Cracouienſ. Pelcziska oppido Vislicieñ. imminens occupauit, & exinde præſidium Bohemorum de Vislicza diſturbauit & expulit. Caſtrum quoque & oppidum Lelow, in ſuam deditionem & tributum redegit.

Loktek fugit in Hūgariam.

Andreas rex Hungariæ moritur.

Venceslaus iunior in regem Hungariæ coronatur.

Tempore autem quo Albertus Romanorum rex, cum filio ſuo Rudolpho Morauiam & Bohemiam hoſtiliter depopulatus eſt, uſque ad montes Cuthnos, ubi in diebus præfati Venceslai primum fodinæ argenti repertæ ſunt, rex Venceslaus in ægritudinem aduerſam Pragæ incidit, morboq; graſſante, nono Kalendas Iulij, anno Domini 1305. ut aiunt ex phthiſi, Pragæ mortuus eſt, & in monaſterio Aulę regię Ciſtercienſis ordinis, quod ipſe uiuens erexerat & dotauerat, magnificè ſepultus. Anno coronationis regni Bohemiæ ſexto, Poloniæ uerò quinto, in ſolium eius filius ipſius unicus Venceslaus ſucceſsit coronatus.

Venceslai regis mors.

CAPVT III. LIB. IIII.

AT Vuladislaus Loktek audita morte Venceslai ſecundi, cum exercitu plus agreſtium quàm militarium in terram Sandomirienſem contendit, & eam ſine reſiſtentia cœpit. Sic & Cracouienſem in obedientiam & regimen eius, iam enim illos Bohemorum ſacietas & faſtidium oppleuerat, conceſſerunt, in urbemq; Cracouienſem prima Septembris admiſſus, caſtrum Cracouienſe quod per Bohemos tenebatur, Bohemis nequicquàm reſiſtentibus accepit. Rex itaque Bohemiæ Venceslaus tertius, qui ſe regem Bohemiæ & Poloniæ titulabat, quanquàm de regno Poloniæ non foret inueſtitus, auditis continuis quærelis ab his, qui de caſtris Poloniæ turpiter eiecti fuerunt, expeditionem in Poloniam parauit, ſed fatum ineuitabile quod incidit, inſanas eius mentes illuſit. Nam dum in Olomuncz in domo Decani Olomucenſis conſiſteret, propter aëris cauma in camiſia duntaxat uelatus, in meridie ſopori deditus, à quodam milite, tertia die Auguſti confoſſus & obtruncatus eſt, cuſtodibus regijs minimè ſentientibus, & quis auctor necis extiterit, ignorantibus. Miles tamen quidam Conradus de Potenſtein natione Duringus, quòd à quibuſdā de domo Decani Olomucenſis currere, & gladium cruore aſperſum ferre, uiſus eſt, correptus repentina rabie, cauſa non digeſta nec audita, trucidatus eſt, cadauerq; ſuum canibus proiectum eſt. Aſſeruerunt nonnulli Albertum Romanorum regem, tres milites Sueuos ad curiam regis Venceslai miſiſſe, & huiuſmodi necem procuraſſe. Aſſeruerunt & alij quoſdam Bohemos ipſum propter facinora eius occidiſſe occultè. Vno autem anno plus minusúe parumper regnauit, in quo ſoboles maſculina regum Bohemiæ prorſus extincta eſt, & Bohemia ab externis & alienigenis principibus

Venceslai tertij interfectio truculenta.

Regnum Bohemiæ ab alijs gubernatur.

cipibus in hodiernum diem ſubiecta regitur. Anno Domini 1295. Premislaus Rathiborienſis dux, in uigilia natalitij Sancti Stanislai moritur. Et in die feſto Sancti Stanislai, in monaſterio ſanctimonialium ordinis Prædicatorum in Rathibor, quod ipſe uiuens fundauerat & dotauerat, ſepelitur, quamuis fratres ſui & Barones, in alium diem ſepeliendum aſſeruari uoluiſſent. Is ut fertur deuotiſsimus in beatum Stanislaum Epiſcopum Cracouienſ. cui in extremis laboranti apparuit, monens ipſum ut ſe ad feſtum eius celebrandum, & cereum altum, excedentem ſtaturam eius, prout quotannis conſueuerat, à caſtro in monaſterium deferret. Et illo interrogante, quomodo id faciam quum ſim ualetudinarius. Sanctus Dei reſpondit: Ego te, inquit, adiuuabo, & mortuus in profeſto eius creditur apud altiſsimum adiutus.

Przemislaus Ratiborienſis dux moritur.

S. Stanislai miraculum.

Anno quo ſupra Boleslao Mazouiæ duce caſtrum ſuum Vizna, per Magiſtrum Cruciferorum deſtructum reſtauranti, Expeditionem contra eum Menhardi Magiſtri Pruſsię prædicti, deficientes à fide Prutenorum Zambieñ. & Noctageñ. ac occiſionem per eos fratrum Cruciferorum in Barthenſtein & alijs locis auertit. Commendator enim Konigſbergeñ. obmiſſo duce Boleslao, in Pruſsiam reuerſus, ſeditioſos oppreſsit atq; puniuit. In Lithuaniam deinde traducto exercitu, quandam munitionem exuſsit, & caſtrum Kymel occiſis multis Lithuanis conquiſiuit.

Caſtrum Kymel captum.

Anno Domini 1296. Præpoſituram Sancti Andreæ Santhoceñ. habentem iuriſdictionem in ſingulis eccleſijs, clero & populo, infra fluuios Odram, Iuam, Drawam, Vartham, & Notheſz. Ad ordinariam diſpoſitionem Epiſcopi Poſnanieñ. pertinentem, Marchiones Brandenburgeñ. abſtraxerunt, Capitulo eccleſiæ Soldineñ. attribuendo. Pro qua rehabenda, Andreas Szimonouicz, & Domancus Poſnanienſes Antiſtites, in conſiſtorio Apoſtolico litigarunt. Sed Ioannes Lodza in Epiſcopatum ſuccedens, rem multis fatigis prope finem uictoriæ perductam proſequi deſtitit, quod in negligentiam eius & iacturam eccleſiæ Poſnanieñ. ceſsit. Similis, & maior iactura eodem anno in eccleſia metropolitana Gnezneñ. accidit. Nam Magiſter & Cruciferi Sanctæ Mariæ de Pruſsia, Culmeñ. eccleſiam ſub Gnezneñ. ditione pluſquàm tricentis annis conſiſtentem auulſerunt, & eccleſiæ Rigeñ. eiusq; Archiepiſcopo in Liuonia, adulterino more ſubiecerunt. Eam iniuriam Iacobus Swinka Archiepiſcopus Gneznenſ. moleſtius ferens, Epiſcopo Culmenſi litem auctoritate reſcripti Apoſtolici nil proficiendo mouit. Tenor reſcripti Apoſtolici ſic incipit: Bonifacius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei, Dilectis filijs Decano & Præpoſito, ac Scholaſtico eccleſiæ Vuradislauieñ. ſalutem & apoſtolicam benedictionem. Sua nobis uenerabilis frater noſter Iacobus Archiepiſcopus Gnezneñ. petitione monſtrauit &c.

Eccleſiæ Gnezneñ. iactura.

Culmenſ. eccleſiæ alienatio.

Anno prædicto milleſimo, ducenteſimo, nonageſimo ſexto, decimoſeptimo Kalendas Nouembris, Ioannes Gerbiſz Epiſcopus Poſnanieñ. de eccleſia parochiali in Glusſin ſuæ diocœſis fundauit eccleſiam collegiatam, Præpoſitum & tres Canonicos in eam inſtituendo, & certas decimas, reditus, & prouentus eiſdem aſsignando.

Anno præfato 1296. Vithenem dux Lithuanorum, ingreſſus terram Culmeñ. & diſtrictum Golubieñ. ſpolijs & cædibus ea afflixit. Deinde in Liuoniam ſuas duxit copias. Sigfridus autem Commendator de Balga, & alius Commendator de Konigsbergk Lithuaniam ingreſsi, caſtrum Garthin obſederunt, quo dimiſſo & comperto, quòd dux Lithuaniæ Liuonia non uaſtata rediret, quàm celerrimè mille perſonas ſecum ferentes, in propria redierunt.

Eodem anno Henricus dux Vuratislauieñ. & Legniceñ. filius Boleslai, intelligens ſe tormentis tranſactæ captiuitatis debilitatum ac confractum propeq; moriturum. Accerſito germano ſuo Boleslao Sweidniceñ. curam & tutelam filiorum ſuorum ei commendauit, qui tutoriam ſubire detrectabat, niſi ſibi de caſtro Sobotha perpetuò cæderet. Henrico autem duce uehementius excandeſcente, & maledicente, quòd non contentus prioribus, reſidua auferre conaretur. Dux Boleslaus Swidniceñ. diſcedebat. Aſtantes autem duci Henrico perſuaſerunt, ut de caſtro Sobotha etiam ratione tutoriæ cederet, ne ex orphanitate plura filij ammittere cogerentur. Quo reuocato & caſtrū Sobotha ei reſignando filios, nobiles, atque uaſallos, ei in tutoriam tradidit. Et dux Henricus poſt triduum octauo, uidelicet Kalendas Martij, mortuus eſt, ac in monaſterio monialium S. Claræ ſepultus, tres filios, Boleslaum, Henricum & Vuladislaum relinquens. Et quinq; filias, Heduigim, quæ Marchioni Brandenburgeñ. deſponſata fuit, quo mortuo, religionem Sanctæ Claræ Vuratislauieñ. intrauit. Annam in uirginitate mortuam, Helenam & Elizabeth ordinem S. Claræ in Gnezna profeſſas, & Euphemiam alias Offkam Othoni Marchioni Carinthiæ deſponſatam.

Henricus dux Vuratislauienſis mortuus. Proles relictæ.

CAPVT IIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1297. Boleslaus Sweidniceñ. molestè ferens germanum suum
Henricum Vuratislauieñ. & Legniceñ. ducem captiuitatem passum, & notabi-
li portione ducatus Vuratislauieñ. exutum fuisse, contra Conradum Glogouieñ.
bellum cœpit, interpositisq́ue tractatibus pacis, duo oppida illum restituere com-
pulit, uidelicet Boleslauu, quod pro se & filijs suis, & in districtu eius castrum Cliczdorff
erexit, & Haynouu quod pueris ducis Henrici Vuratislauieñ. fratris sui reseruauit. In cu-
ius limitibus castrum Kroczonouu cõstruxit. Idem Boleslaus castra & ciuitates Bregam,
Nyempcz, Grotkouu muris cinxit, duciq́ue Bohemiæ Venceslao uastationem ei minitan-
ti, cum exercitu occurrit & decernere paratus fuit. Ad ciuitatem quoq́ue Vuratislauieñ. tan
quàm puerorum tutor, non admissus, obsidione eam strinxit, & supplicibus ignoscere, ac
ciuitatem Vuratislauieñ. ingredi noluit, donec altitudo murorum ciuitatis quatuor cubi-
tis fuit detruncata.

Castrum Kroczonow. Brega, Nyempcz, Grotkow muro cinguntur.

Eodem anno, quarto Nonas Iunij, Dominico die in festo Penthecostes, Venceslaus
Bohemię dux se in regem, & Gutham coniugem suam in reginam, in ecclesia Prageñ. per
Archiepiscopum Maydenburgeñ. coronari procurauit, & post triduum Gutha noua re-
gina, sed uetus coniunx, mortua est.

Venceslaus dux Bohemiæ in regem coronatus.

Anno Domini 1298. Venceslaus rex Bohemiæ, & dux Cracouieñ. atque Sandomi-
rieñ. Cracouia ex integro muro cinxit, deducendo muros, à conuentu Sancti Francisci
iuxta domos Canonicorum in castrum Cracouieñ. & ex altera parte depost ecclesiam S.
Andreæ usq́ue ad Stradomya. Item castrum Cracouieñ. anterius muris arcuatis, & turri-
bus altis obduxit & cinxit. Sub regimine huius Venceslai regis Bohemiæ, grossi Bohe-
micales & denarij argentei in Poloniam inducti sunt. Prius siquidem argento nigro, &
pelliculis capitum, aut extremitarum asperiolorum fœnerabantur, & mercantias Polo-
ni exercebant.

Prima argenteæ monetæ inductio Polonorum.

Anno Domini 1298. Conradus dux Glogouieñ. gradu Diaconatus spe consequen-
dæ ecclesiæ Bambergeñ. insignitus, à nonnullis suis militibus uenenatus, mortuus est, &
in ecclesia Glogouieñ. collegiata, quam cum Thoma Episcopo Vuratislauieñ. commu-
niter fundauerat, sepultus, reliquit ex Salomea filia Vuladislai Othonis ducis maioris Po
loniæ, duos filios superstites, Henricum Glogouieñ. & Conradum Stinauieñ. qui & Kro
keleñ. dux, ob gibbositatem corporis appellatus est, postea in Pręposítum Vuratislauieñ.
promotus. Tertius filius Przemislaus Sprotauieñ. dux, in bello ante Sieuyor occiderat.
Reliquit & tres filias, Annam, Euphemiam & Heduigim. Eodem anno, 16. Kal, Martij,
monasterium minorum in Radzeyouu Vuladislauieñ. diocœsis, Vuladislaus Loketek,
Poloniæ & Pomeraniæ dux fundauit.

Conradus Glogouien. intoxicatus.

Anno præfato Lithuani oppidum Strasburg nouæ fundationis in terra Chelmeñ. ua
stauerunt, & uasa sacra contaminarunt. Quos Conradus de Szak Commendator, cum
militibus Culmensibus, in nemoribus consequutus, prostrauit, & omnem prædam homi
num, pecorum, & aliarum rerum reduxit.

Anno Domini 1299. uastantibus terram Prussiæ sexingentis Lithuanis, Commen-
dator de Brandenburg cum multitudine suorum, apud Noctageñ. regionem eos expe-
ctabat, Lithuanisq́ue illuc uenire tardantibus, gentes Crucifericæ ad propria dilapsæ sunt.
Et Lithuani interim superuenientes, Noctageñ. districtum prædabantur, ducentos &
quinquaginta captiuando, alios uerò occidendo. Eodem anno Ioannes Querin Archie-
piscopus Rigensis per Magistrum Liuoniæ & fratres Cruciferos domus Theutonico-
rum Sanctæ Mariæ, captiuatus est, quia subijciendam aut penitùs delendam ciuitatem
Rigensem ipsis fratribus consentire noluit, quod alijs duobus Archiepiscopis antecesso-
ribus suis, Ioanni Vochta, & Alberto, terribili mente intulerant. Superioribus quoq́ue an-
nis, Fridericum de Hazeldappe Episcopum Dabatzensem à suo episcopatu proiectum
excluserant.

Noctagens. districtus à Lithuanis uastatus.

Ioannes Querin captiuatus.

Anno Domini 1300. Principes Russiæ scientes digladiationes & dissidia in regno
Poloniæ, inter Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ, ac inter Vuladislaum Loktek
exclusum, uigere, cum robore suo terram Sandomirieñ. repentè, & torrenter percurren-
tes, plurimis damnis illatis, prædam ex hominibus & pecoribus agentes, in suam regio-
nem redierunt. Eodem anno absumpto Ludouico de Szippen Magistro Prussiæ, Eluui-
gus de Goltbach natione Duringus substitutus est, qui parum uiuens, Conradũ de Szak
habuit successorem. Item Lithuani spolia ex Prussia ducentes, in redeundo à Commen-
datore de Brandenburg, in angustijs syluarum quas præterire non poterant, occisi sunt,
tribus duntaxat ex illa cohorte euadentibus. Item Draycolitus prodito castro Onkaym
in Lithuania

Russiæ principes in Sãdomiriam irruunt.

Eluuigus Goltbach magister Prussiæ.

Conradus de Szak magister Prussiæ.

in Lithuania Cruciferis, cum omnibus Lithuanis, qui in illo erant fidem Christi suscepit.

Anno Domini 1301. Stella crinita, quæ Cometes dicitur tempore autumni in signo
Scorpionis apparuit, uirgam seu radios, aliquãdo ad Orientem, aliquando in Meridiem
mittendo, durauitq́ue per unum mensem. Eodem anno Boleslaus dux Suueidniceñ. filius
Boleslai Legniceñ. ducis mortuus est, & in monasterio Griszouu ordinis Cisterceñ.
quod fundauit & dotauit, sepultus. Hic primus exactiones principatibus suis, & nepotũ
suorum imposuit, Nobiliumq́ue seruitia, & numerum armatorum ad bellum expediendo-
rum per respectum ad bona hæreditaria descripsit. Hic reliquit tres filios, Bernhardum
Suueidnicensem, Henricum Iauoriensem, & Boleslaum Sambicensem, aliàs Monster-
bergensem.

Cometes.

Boleslaus Sweidnicensis moritur.

Seruitium bellicum primum institutum.

CAPVT V. LIB. IIII.

ANno supra expresso, exercitus Lithuanorum ad sex millia æstimatus, terram Do-
brzinensem uastauit, quem Poloni persequuti sunt, tamen prædam in abdita syl-
uarum conditam non excusserunt. Idem exercitus Lithuanorum auiditate maio-
ris prædæ stimulatus, terram Culmens. deprædare cœpit, quem fratres Crucife-
ri inuadentes fuderunt, & septuaginta occisis, alios fugauerunt, uirginesq́ue & matronas
Dobrzinens. eripientes, soluerunt. Ruthenis castrum & terram Lublinens. aliquot annis
occupantibus, Proceres & nobiles terrarum Cracouiens. & Sandomiriens. anno Domini
1302. congregato exercitu, ad Lublin peruenerunt. Quibus Rutheni cum robore Li-
thuanorum & Tartarorum occurrentes conflixerunt, iustoq́ue Dei iudicio, Rutheni nume
ro & multitudine superiores, uicti succubuerunt, & in fugam uersi sunt. Qui autem in ca-
strum Lublinens. sese receperant, obsessi tabe & fame consumpti, castrum & seipsos Polo-
nis tradiderunt.

Poloni in Ruthenis uictores.

Anno Domini 1303. ciuitatem nouam Sandecz Venceslaus rex Bohemiæ & Polo-
niæ erexit, inter duos fluuios, in confinijs Hungariæ sitam, in loco uillæ Kamyenycza, ad
episcopatum Cracouiens. pertinentis, loco cuius castrum & ciuitatem Biecz per cam-
bium, Ioanni Muscatam episcopo Cracouiens. donauit, iure patronatus Sancti Adalberti
ecclesiæ martyris, & Sanctæ Margarethæ tanquàm filiæ episcopo Cracouiens. reseruato.
Eodem anno Venceslaus rex Poloniæ & Bohemiæ, illustrissimam consortem suã Richs-
zam, quæ & Elizabeth Przemislai regis Poloniæ filiam, de speciali consensu Maguntinens. & Gnezneñ. Archiepiscoporum, in ecclesia Prageñ. per Henricum de Virbna Vura
tislauieñ. episcopum coronari & inungi in reginam procurauit. Anno quo supra, Con-
radus dux Stinauieñ, qui & Korkerleñ. ob gibbositatem appellatus est, Præpositus Vura
tislauieñ. in Archiepiscopum Saltzburgeñ. electus, possessionem eiusdem accepturus,
dum ad Viennam ueniens, Saltzburgum unum tantummodo, & non ceruisiam triti-
ceam habere cognouisset. Ex Vienna in suum ducatum Stinauieñ. iam à fratre suo Henri-
co occupatum reuersus est, quem quum armis repeteret, à duce Henrico captus, in Glo-
gouiamq́ue deportatus, in turrim proiectus est, uasallorumq́ue & nobilium suorum cura, de
ergastulo noctis tempore ereptus, ducatum suum plenè repetens anno sequenti, quinto
Idus Octobris mortuus, in Lubensi monasterio sepultus, & uniuersus Glogouiensis du-
catus ad Henricum deuolutus est. Potuisset iste Conradus, si fuisset rationis compos,
ex frumento cuius copia ubique reperitur, ceruisiam sibi ordinare, & decus Pontifica-
le non contemnere.

Noua Sandecz erigitur.

Richsza Venceslai consors in reginam coronata.

Cõradus Steynauiensis mortuus.

Sub anno Domini 1304. Lesko Michalouieñ. & Gnyewkouieñ. dux, filius Zemo-
misl ducis Cuyauiæ Vuladislai Loktek nepos germanus, sectatus partes Caroli Marcel-
li in Hungaria, captiuitatem apud Venceslaum regem Bohemiæ & Poloniæ incidit. Pro
liberatione igitur sua ducatum Michalouieñ. reclamantibus fratribus Premislao & Kazi
miro, obligauit. Conrado Szak, Magistro Prussiæ in centum & octuaginta marcis Tho-
runeñ. sub hac conditione, quòd infra biennium reddito mutuo haberet, potestatem ter-
ram suam eliberandi, aliàs lapso biennio & pecunia non soluta, apud Magistrum & ordi-
nem eius remaneret ducatus, ampliùs non redimendus. Quamuis autem ante decursum
prædictorum annorum, dux Lesko & fratres eius Michalouiens. per Ioannem de Plomi-
kouu Palatinum Vuladislauiens. integram mutuatę pecuniæ Magistro & ordini obtulis-
sent solutionem. Nullatenus tamen mutuum recipere, & terram Michalouien. reddere uo
luit. Nã carior erat prouincia Michalouiens. quàm pecuniæ. Chirographus magistri Pruf-
siæ, de hac obligatione sic incipit: Vniuersis præsentium literis inspecturis, Nos Conra-
dus Szalkus magister domus Teuthonicorum per Prussiam, notum esse uolumus &c.

Eodem anno Vernerus Comes de Hohenberg, Adolphus cum germano suo de Vin
thimel, & Theodricus Elner, pluresq́ue alij Rineñ. milites, in Prussiam Cruciferis contra Li

 thuanos

Conradus Szak Prußiæ Magister cum cōplicibus Lithuaniam uastat.

thuanos auxiliaturi aduenerunt. Magister autem Prusſiæ Conradus Szak exercitu bipar-
tito Lithuaniam hyemis tempore ingressus, illam circa territorium Garthin cædibus &
flammis uastauit, spoliaque in hominibus & pecoribus secum retulit. Deinde sub tempore
Quadragesimæ, Commendator de Konigsbergk in ampliori gentium turma, uenit in
Onkaym, ubi Lithuanus uocatus Suuirtil, iuxta clandestinam pollicitationem Crucife-
ris factam, castrum præfatum, cuius erat Burgrauius Cruciferis apperuit, qui illud nocte
ingressi, omnes passim matres & fœminas, senes & paruulos interimerunt. Castrum flam-
mis tradiderunt, & discurrendo in uicinas regiones, congesta præda, eam in Prussiam de-
duxerunt.

Anno prædicto, scilicet 1304. Lithuanorum exercitus terram Lanciciensem in die
sancto Penthecostes furtiuè ingressus, eam cædibus & spolijs deuastauit, ciuitatem quoque
Lancicieñ. sine resistentia capiens, succendit. Cui reuertenti & præda grauato, Kazimirus
Dobrzineñ. dux, Vuladislai Loktek germanus, occurrens, durum certamen in uilla Tro-
yanouu commisit. Et licet fugientibus Lithuanis, Polonis cessisset uictoria, omnisque præ-
da fuisset erepta, tamen dux Kazimirus in ala quæ debilitari cœperat fortiter pugnans,
multitudine telorum & lancearum confossus, generosum spiritum fudit.

Kazimiri generosus interitus.

CAPVT VI. LIB. IIII.

VEnceslao rege utroque, patre & filio mortis debitū soluente Poloni bipartiti, qui-
dā, ut maioris Poloniæ nobiles Posnanieñ. & Kalissieñ. exacerbati contra Vula-
dislaum Loktek, sibi in principem Henricum ducem Glogouiens. Conradi du-
cis Glogouieñ. filium eligerunt, eo quòd ex Salomea sorore germana Premislai
regis Poloniæ esset natus, qui quamdiu uixit, hæredem & dominum Poloniæ ducemque
Slesiæ Posnaniens. & Kalissiens. se titulabat. Reliqui uerò Poloni, ut Cracouiens. Sando-
miriens. Siradiens. Lanciciens. Cuyauiens. Dobrzinens. & Pomerani, Vuladislao Lok-
tek regnum innouauerunt. Non enim pro ea tempestate, uir in armis melior, & regnum
Poloniæ adunaturus reperiri credebatur, qui anno Christi 1306. collecto exercitu ex o-
mnibus suis terris, Henricum ducem Glogouiens. inuasit, & longum æstatis tempus de-
populando, ipsius dominia consumpsit, Henrico prædicto duce nullam opponente resi-
stentiam. Peracta expeditione dux Vuladislaus Loktek in terram Pomeraniæ descendit,
& publica negotia tractando, uniuerso tempore hyemis in ea permansit. Quumque disces-
sisset, Petrus Suuancza Cancellarius Pomeraniæ, Suuancze Gedaneñ. filius, dolens se
negligentius tractari, dolensque se à solutione pecuniarum, quas in tuenda Pomerania ex-
pendisse asserebat repulsum iri, nouare res cœpit, Marchionibusque Brandenburgensibus
adhærens, tradere illis Pomeraniam, quum esset administrator eius, & nouem castrorum
possessor spopondit. Vuladislaus autem Loktek, hac nouitate ad se perlata, celerrimè in
frequenti exercitu Pomeraniam ueniens, præfatum Petrum Cancellarium comprehen-
dens, in castro Cracouieñ. captiuitati inclusit, duobusque germanis dicti Petri Cancella-
rij, Nicolao & Ioanne, cum alijs Baronibus pro liberatione ipsius laborantibus, & loco
fratris captiuitatem subeuntibus, Petrum Cancellarium à uinculis liberauerunt, sed ca-
ptiuitatem corruptis custodibus euadētes, & in Pomeraniam ouanter peruenientes, cum
Petro Cancellario mox in rebellionem uersi, Voldemarum & Ioannem nepotem eius
Marchionis Brandenburgeñ. in Pomeraniam exercitualiter induxerunt, & certa munici-
pia expugnarunt. Ad Gedanum quoque applicantes, & ipsam uallantes, ciuibus Geda-
neñ. quorum maior pars ex Alemannis erat, assentientibus, in obedientiam Marchionum con-
uenerunt, castrumque expugnare conati sunt. Bogusza autem iudex Pomeraniæ, & Capi-
taneus Gedaneñ. commisso castro fidelibus Baronibus, cum uno Barone præstantis con-
ditionis, Niemyerza uocato, ad Vuladislaum Loktek in Sandomiria agentem, celeriori
quo potuit cursu peruenit. Et facta narratione de castri impugnatione, ciuitatis Gedanen-
ses ammissione, & cæteris ex ordine anxietatibus, Vuladislaum Loktek celerrimè auxi-
lium ferre (quum esset uir ad singula agenda, animo & manu impiger) promittentem. Bo-
gusius & Niemyerza salubriori eum consilio usurum deducebant, ut Magistrum Prussiæ
& ordinem Cruciferorum, tanquàm suos eleemosynarios & pluribus beneficijs obliga-
tos, pro suffragio ac repulsa hostium, postularet, quod acceptatum est, & ordinatio huius
negotij Bogusze ad plenum commissa. Is Magistrum Prussiæ Henricum de Ploczko, na-
tione Saxonem conueniens, & pluribus beneficijs per Conradum ducē Mazouiæ, auum
ducis Vuladislai Loktek, ordini Cruciferorum impensis commemorans, suffragium per
gentes & uictualia obtinuit. Non ipsius ducis Vuladislai, sed proprijs Magister Prussiæ
consulturus profectibus, quemadmodum processu temporis liquidissimè apparuit. Ex
composito ergo unam partem castri Gedaneñ. gentes Magistri tutatæ sunt. Alteram Bo-
gusza

Dissensio electionis.

Petrus Swancza Cancellarius Pomeraniæ captus.

Liberatus rebellauit.

gusza cum Pomeranis defensabant, & cōiunctim Brandenburgeñ. à castro repellebant,
quandoque trucidabant, & crebrius in eorum castra incursus faciebant. Intantum ut Mar-
chiones Brandenburgeñ. omni spe acquisitionis castri destituti, ad propria remearunt.
Post quorum excessum ciuitas Gedaneñ. per Polonos & Cruciferos expugnata est. Et
milites præsidij, à Marchionibus constituti, plurimi occisi, quorū corpora Budgerus Ab-
bas de Oliua, ad monasterium suum deducta, in cœmiterio Sancti Iacobi ante claustrum
sepeliuit. Ciues quoque Gedaneñ. defectionis auctores, capite sunt cæsi. Dux autem Vula-
dislaus, Petrum Suuanczam & fratres eius castris Trczel & Sbassin, ac duobus oppidis
Babimost & Sbassin exuit, ducali fisco applicando. Gentes autem Henrici Magistri Prus-
siæ, ad hoc studiosè directè, cum Bogusza Iudice Pomeraniæ in castro Gedaneñ. ad lites
& controuersias superbæ factæ, intantum creuerunt & uersæ sunt, ut præfatū Boguszam,
& Barones Pomeraniæ principales in captiuitatem conijcerent. Bogusza autem suæ &
suorum libertati consulturus, facto fœdere cum Magistro & ordine, ut castrum Gedaneñ.
ad requisitionem Vuladislai Loktek purè resignarent & restituerēt. Habita expensarum
de media castri custodia, plena solutione, excelsit de altera castri medietate, magis tamen
eiectus abijt, quàm liberè cessit.

Brandenburgens. Marchiò à Gedano repulsus.

CAPVT VII. LIB. IIII.

QVo comperto Vuladislaus Loktek, magna cœpit cum suis consiliarijs anxieta-
te torqueri. Intelligens Cruciferorum fidem dolis uelatam in perfidiam uersam
fore, uehementique tunc primum cœpit pœnitudine urgeri, quòd Marchionum
Brandenburgeñ. impetus, non suis repulisset armis, requirensque Magistrum
Prussiæ per nuncios. In Kray, aliàs Kroyauicze, uilla prope Radziciouu, in
terra Cuyauieñ. personaliter dux Vuladislaus & Magister cum aliquot Commendatori-
bus, conuenerunt, ubi in præsentia Geruuardi Episcopi Vuladislauieñ. & Baronum Po-
loniæ dux Vuladislaus quærimoniam eiectionis militum suorū de castro Gedaneñ. lon-
ga oratione disseruit, petens & requirens eam rescindi, & castrum Gedaneñ. restitui, ini-
quum & acerbum nimis contestans. Si ex auxiliatoribus hostes, ex eleemosynarijs perse-
quutores, ex amicis & socijs infestos suos, & suarum terrarum impugnatores debeat ex-
periri. Magister autem Prussiæ Henricus, uerbis competentibus usus, exclusionem Bo-
gusze & militum Pomeraniæ, ut seditio rixantium euitaretur, egisse, respondit, offerens se
de castro Gedaneñ. excedere, dum impensæ ei refunderentur. Et quum dux Vuladislaus
quota esset huiusmodi impensarum de uno anno quantitas requireret. Magister Henri-
cus latens uirus euomuit, centum inquit millia marcarum latorum grossorum, sine quo-
rum solutione castrum Gedaneñ. nullo colore, nullaque diminutione taxę resignare uellet,
re itaque infecta & animis irritatis discessum est. Magister ergo & Cruciferi ualido exercitu
ex partibus Alemanniæ coadunato, in die Sancti Dominici, & est dies nundinarum, quan-
do frequentior concursus populi adesse consueuit, anno Domini 1310. ciuitatem Geda-
nensem obsidione cinxit.

Conuentus ob concordiam in Cuyauia celebratus.

Et post aliquot dies quibusdam ciuibus Gedanensibus, tempore noctis per tradimen-
tum portam ciuitatis aperientibus, hostes ciuitatem compræhenderunt, & omnes quos
inuenerunt, nobiles & plebeios uario genere mortis occiderunt. Et quod his crudelius
est, puberes & impuberes infantes & lactantes, more barbarico extinxerunt, ut fama tan-
tæ crudelitatis diffusa, cæteræ ciuitates metu perculsæ sine resistentia occuparentur. Ex-
inde ad castrum Tsczouu, Carolus de Luczemburg Magister Prussiæ exercitum promo-
uit, ad quem non longè statiua tenentem, Kazimirus dux Michalouieñ. & Gnyeuuko-
uieñ. è castro Tsczouu descendens, cum Vincentio Decano Gnezneñ. & alijs Baroni-
bus processit, precatus humiliter, etiam genu flexo, ut arma deponeret, & terram Pome-
raniæ non uastaret, suæ, germanique sui ducis Przemislai à Vuladislao Loktek guberna-
tioni commissæ. Sed non est exauditus, in tabernaculo enim cum Magistro Prussiæ præ-
dicto duce Kazimiro prandente, exercitus Crucifericus Tsczouu obsedit. Vixque dux
Kazimirus obtinuit, ut saluis personis & rebus è Tsczouu excederet. Eóque absceden-
te, & ad germanum suum ducem Przemislaum in castrum Suuyecze tendente, Magister
Prussiæ castrum Tsczouu incinerauit. Et uersus Suuyecze procedens, quæque obuia aut
diripuit, aut igne conflagrauit, Choynicza Nouuæ & alios ignobiles uicos. Ad castrum
tandem Suuiecze perueniens, quod bini fratres principes, Przemislaus & Kazimirus
Gnyeuukouieñ. Pro duce Vuladislao Loktek tenebant quatuor ualidis tormentis belli-
cis castri structuras humiles interdiu & nocte ualidissimè quatiendo concutiebant. Duo-
busque patibulis contra faciem castri erectis, Przemislao & Kazimiro ducibus, alijsque ca-
stri defensoribus denunciabat, nisi castrum dederent, castro expugnato, patibulo suspen-
derentur. Et ut maiori percellerentur terrore, singulis diebus duos, tresúe, aut plures

Gedanum obsessum & dolo captum.

Tsczow captum.

Swyecze obsessum.

homines agrestes in rure captos suspendebant. Zifridus quoq;, quem Commendatorem oppidi Gnyew uocabāt, Polonis infestissimus, mane è castris exiens, & funibus equo cui insidebat alligatis, deuouebat se ea die nō pransurum, donec omnes cordas in suspendendis Polonis consumeret, quod & faciebat. Cumq; una dierum ad focum staret corpus calefaciens, & sua flagitia efferret, subito à dæmone correptus, iugulatus est, & tandem in ignem proiectus, ut qui alios suspensione iugulabat, ipse iugulatus, in igne, non in terra, incendio absumeretur. Sed continuemus narrationem de Magistro Prussiæ, qui uidens oppugnationem castri Suuiecze ultra spem protrahi, ad dolos animū conuertit, & quendam ex militibus castri Andream Cedrouicz, de armis Griphonū auro corrupit, qui sub intempestę noctis silentio, omnia instrumenta bellica fregit & præcidit. Ad magistrumq; fugiens, quæ præstitit ministerium patefecit. Castrenses ergo solis oppositis corporibus repugnabant, & ne in periculum extremum inciderent, cum Magistro & Cruciferis paciscuntur, ut dominum suum Vuladislaum Loktek, pro subsidio requirerent, quod si infra mensem non proueniret, saluis omnibus rebus & personis excederent. Cumq; nullum subsidium & repulsam cernerent (Andreas enim Castellanus Rospergensis iussus ad Suuiecze cum gentibus suis accedere, retrorsum etiam non uiso hoste abijt) Castrum Suuiecza post decem hebdomadas, ex quo obsideri cœpit, Magistro & ordini deditum est. Et ambo duces germani, Przemislaus & Kazimirus, Bogumil Capitaneus castri. Otho Lexik inter Barones præcipuus, aliaq; multitudo Baronum Pomeraniæ, fortunam suam increpantes, & fraudem Andreæ Cedrouicz detestantes, cum rebus omnibus excesserunt. Sic tota Pomerania à regno Poloniæ abstracta, & à Cruciferis per iniuriam usque in annum Domini 1466. tenta est, donec Kazimiro rege tertio Polonię, assistentibus ei militibus & ciuibus Pomeraniæ, quindecim annis assiduè ordinem bello pręmente, regno Poloniæ reunita est.

Mors Zifridi turpissima.

Castrum Swyecze occupatū.

Eodem anno 1310. Henricus maioris Poloniæ & Glogouiæ dux, ad comprimendum seditionem maiorum Polonum, misit Ianussium Comitem Beberszein cum forti exercitu, qui quum castrum Kloczko obsidere cœpisset, Dobrogostius de Szamotuli cognominatus paruus, de domo Nalancz, filius olim Thomislai Palatini Posnanień. congregato notabili exercitu ex Polonis, præfatum Ianussium Beberszeyn cōflixit, & omnibus spolijs priuauit.

Pomerania recuperata.

Et idem Henricus maioris Poloniæ & Glogouiæ dux, quinto Idus Decembris, anni præfati 1310. Glogouiæ mortuus, & in monasterio Lubensi sepultus est. Hic in administranda iustitia nimis seuerus fuit, Polonis infestus, mores & conditiones illorum plurimum fastidiebat, furum, prædonum, & maleficorū maximus persequutor. Propter quod sub regimine suo terra maioris Poloniæ securitate & pace abundabat. Mechildim filiam Alberti ducis Brunsuiceń. acceperat in uxorem, & ex ea quatuor filios, Henricum cui Zegan, Conradum cui Olsna, Ioannem cui Stinauia & Gora, & Przemislaum cui Glogouia in diuisione cessit, reliquit. Prælati ergo & Barones maioris Polonię, morte ducis Henrici audita, Conuentione generali Gneznæ facta, duci Vuladislao Loktek adhæserunt, principatum filiorum Henrici in toto abrogantes. Quidam tamen ciuis Posnanień. Przemek nomine, decreto dominorum contraueniendo, ciuitatem Posnanień. ducibus Glogouień. tradidit, & ecclesiam maiorem Posnanień. præsidio militum: incastellauit quoq; domus Prælatorum & Canonicorum exussit, & Nicolaum Archidiaconum Posnanień. dictum Szamotula interfecit. Pręsidio autem huiusmodi per milites Poloniæ depulso, in pœnam Przemkonis ciuis Posnanień. sancitum est, quòd nemo ex filijs ciuium Posnanień. ad dignitates & præbendas ecclesiarum Cathedralium regni Poloniæ promoueretur. Et de Henrico hactenus.

Henricus Poloniæ & Glogouiæ dux mortuus.

CAPVT VIII. LIB. IIII.

MAgister deinde Prussiæ Carolus & ordo eius, Pomerania dolo & armis expugnata, per nuncios & literas precatus est, anno Domini 1311. ut secum Vuladislaus Loktek in loco competenti conueniret, super terra Pomeraniæ & eius occupatione tractaturus, & conuenientibus duce Vuladislao cum Magistro & ordine in Brzescze oppido Cuyauień. cœpit Magister Carolus supplicare duci Vuladislao & Baronibus Poloniæ, ut terram Pomeraniæ, circa eum & ordinem consistere sinerent. Vtq́ue refusione in auro & argento accepta per patentes literas se in perpetuum terram Pomeraniæ uendidisse profiterentur. Ad hæc offerebat se Magister & ordo constructurum cœnobium cuiuscunque ordinis, cum dote sufficienti, pro quadraginta personis, pro salute ducis & suorum progenitorum, Castrumq; Nyeszouu, cum uillis Orlouu & Murzinouu restituturum. Et in qualibet necessitate regni Poloniæ in quadraginta

Decernitur cōuētus in Brzescze super terram Pomeraniæ.

ginta lanceis, expensis suis & damnis perpetuò seruiturum. Hæc supplicatio & oblatio ducem Vuladislaum in bilem & indignationem mouit, quòd pro terra Pomeraniæ, quædam indigna & leuia offerrentur. Datoq; responso, quòd nulla oblatione ad uendendum Pomeraniam peruinceretur, tristis & furibundus discessit. Magister autem Prussiæ Carolus, uidens se in petitione sua spretum, ad Voldemarum Brandenburgēsem Marchionem & nepotem eius Ioannem nuncios misit, ut sibi terram Pomeraniæ pro decem marcarum millibus latorum grossorum uenderet, inscriberet & resignaret. Non ueritus ab eo terram Pomeraniæ petere, quem non longo tempore suis & Polonorum armis fugauerat. Voldemarus autem Brandenburgeń. pecuniam oblatam, pro lucro insperato, per Pleczkonem de Lessouu, & Lutkonem de Voel in Slupsk (ut autem alij asserunt) in Noua Kalisz accipiens, literas phantasticas de re non sui iuris (quòd uidelicet uendiderit terram Pomeraniæ, pro decem millibus marcarum latorum grossorum) tradidit, quarum tenor sic incipit: In nomine Domini amen. Quoniam iuxta uerbum uiri sapientis generatio præterit, & generatio aduenit. Nihil stabile, nihilq; permanens est sub sole, sed uanitati atq; mutabilitati subiacent uniuersa, & ne cum labentibus annis, rerum magnificè gestarum & perutiliter, labatur & aboleatur memoria: Munificentias & libertates, præsertim in pias causas & loca religiosa collatas, scriptura conuenit perpetuari: Nos igitur Voldemarus Dei gratia Brandenburgeń. & Lusacień. Marchio, tutorq; illustris Ioannis Brandenburgeń. Marchionis. Ad uniuersorum notitiam, præsentium & futurorum cupimus deuenire. Finis earundem. Actum & datum in curia Breden. Anno Domini 1311. in uigilia B. Iacobi Apostoli, quæ uenditio quantæ fuit ualoris, uel ab imperitis facilè cognoscitur.

Magistri oblatæ conditiones per Vuladislaum reijciuntur.

Pomerania falsò uendita.

Venditiones literæ.

Sequenti anno uidelicet anno Christi 1312. Albertus aduocatus Cracouiensis, cum magistratibus Cracouień. molestè ferens quòd oneribus, exactionibusq; grauibus pro administrandis bellis quibus impetebatur Vuladislaus Loktek Craco. præmebat, furūq; & prædonum flagitia non coërceret, cum Boleslao Opolień. duce de Cracouień. ciuitate illi dedenda componit. Qui Opolień. congesto exercitu apertas ciuitatis portas ingreditur, arce loci eiusdem in fide Regia manente. Ad cuius præsidia & ciuitatis recuperationem Vladislaus assurgit, obsidioneq; urbem præmendam decreuit. Sed legatis mediantibus, Boleslaus Alberto aduocato, & cæteris qui se nouerant, ciuibus parum fidens motus comminationibus Cubitalinis, adhortationibusq; legatorū eius, præsertim uerò prospiciens Kazimirum Cubitalis filium, uerum atq; iustum eius successorem, causas aduentus sui coram legatis in Aduocatum retorquet sic sub cōditionibus regreditur Opoliam, Aduocato & cæteris factionis auctoribus secum receptis, Vladislaus hoste per conditiones uicto, Cracouiam uictor ingreditur. Amplissimas aduocatiæ possessiones, & supellectilem ciuium sceleris consciorum confiscat, plures uerò obtruncat, nonnullos alijs pœnis uitæ damnat. Ex domo uerò Aduocati, arcem erigit, & in ualua S. Nicolai turrim extollit, in quibus præsidia locat, sic feliciter regnat. Sic quoq; Ius eligendorum Consulum quondam in communitate perenne in Palatinum loci mittit, aliquid tamen restrictionis & limitationis, per priuilegium regis Sigismundi moderni patiens, ut cum consensu aliquorum de consulatu seniorum, & ex his qui ius publicum dicunt, quos Scabinos appellant, & non ex se Palatinus Cracouień. electionem consulum prosequeretur. Ne passim inualidi reipub. ad magistratum eueherentur. Villam optimam Lanthkouicze, non longè à flumine Srenyawa sitam, per uxorē Gnyeuomiri, & filium eius monasterio Miechouień. in primordio fundationis donatam, nō interueniente aliquo demerito. Nisi quia Albertus aduocatus Cracouień. à Præposito Miechouień. germano suo, donatione eius ad tempus utebatur, uiolēti & iniusto brachio à monasterio Miechouień. abstulit, & suo fisco ducali appropriauit. Ioannem Muscatam Episcopum Cracouień. insimulatum licet falsè, eo quòd Slesita esset, tradimenti predicti conscium fuisse, odio & intentatione captiuitatis persequutus est. Nec eum ad possessionem castri & districtus Biecz, ab Hungaris iam resignati, admisit. Interceptum enim fuit olim castrum Biecz per Hungaros, regente illud Abbate Thinicień. & eius possessio per regem Venceslaum, pro loco ciuitatis nouæ Sandecz Episcopo Cracouień. inscripta. Accessit tandem pax in regno Poloniæ domesticis & externis sedatis bellis, uerum fames omni bello atrocior, regiones Poloniæ & Bohemiæ inuasit, & dietim augmentata tribus annis durauit, & plures mortales absumpsit, parentes filios, & filij parentes pro excludenda fame occiderunt. Nonnulli cadauera in patibulum actorum rapuerunt, ut rugientem implerent uentrem. Lupi in obuios quosq;, etiam tensas balistas portantes, insiluerunt, & peruictos edacissimè deuorarunt.

Aduocati Cracouiens. in Vuladisla. Loktek resistentia.

Vuladislaus aduocatiam confiscat.

Palatio electio ingratus data.

Ioannes Muscata episcopus Cracouiens. captus.

Fames ualida.

CAPVT

CAPVT IX. LIB. IIII.

Vuladislaus Loktek coronari cupit.

INterim maiori Polonia in unam Monarchiam & dominium Vuladislai Loktek per mortem Henrici Slesiæ & Glogouiæ ducis redeunte, cœpit dux Vuladislaus Loktek de coronatione sua, simul & recuperatione terræ Pomeraniæ cogitare. Ad quæ consequenda, Gerwardum Vuladislauiensem Pontificem, uirum singularis prudentiæ, & patriæ feruentissimum amatorem, ad summum Pontificem Ioannem uigesimum secundum, in Auinione tunc sedem tenentem, anno Domini 1316. misit, cum instructionibus & literis tàm à duce Vuladislao, quàm à Prælatis regni Poloniæ, ad summum Pontificem & Cardinales datis. Quo cognito Magister Prussiæ, & ordo Cruciferorum, nuncios in Auinionem qui propositiones & quærelas regni Poloniæ sinistris responsis eliderent, miserunt. Alios quoque nuncios ad Ioannem Bohemiæ regem transmiserunt, donis & precibus eum sollicitantes, ut Vuladislaum Loktek suum & illorum hostem, in regem erigi non pateretur. Quum ipsum ius regni Poloniæ iustius ratione suæ consortis Elizabeth filiæ Venceslai regis Bohemiæ & Poloniæ contingeret. Quemadmodum ex instigatione Bohemorum, regem Poloniæ idem Ioannes rex, nulla possessione in Polonia habita, se titulabat. Summus igitur Pontifex Ioannes 22. ex Gerwardi Episcopi Vuladislauiensis, & aliorum multorum instructione, graue odium in Crucifericum ordinem concepit, & causam super occupatione terræ Pomeraniæ Ianislao Archiepiscopo Gneznen. Damaratho Episcopo Posnanieñ. & fratri Nicolao de Mogilno, per rescriptum commisit audiendam, & fine debito decidendam. Super iure uerò & titulo regni Polonię, Ioanne rege Bohemorum impediente, qui cum Philippo Francorum rege, affinitatem illo tempore iunxerat, filiam eius suo filio Venceslao, qui mutato nomine, Carolus nomen sortitus est iungendo, decretum non dedit. Prelatis tamen & Baronibus regni Polonię subtilibus celaturis quid agendum esset scripsit. Super quo Gerwardus Episcopus Vuladislauiensis schemate largiori & expresso, Apostolicam habens exploratam uoluntatem, Prelatos & Barones commonefecit, quatenus sine aliqua cunctatione coronationem regiam prosequerentur. Anno itaque Domini 1320. die Dominico Sanctorum Fabiani & Sebastiani, dux Vuladislaus Loktek in regem, Heduigis uerò consors sua, ducis Boleslai Kalissienſ. filia in reginam Polonię, in ecclesia Cracouiensi, per Ianislaum Gneznensem Archiepiscopum, assistentibus sibi Ioanne Muscata Cracouieñ. Damaratho Posnanienſ. & multis Episcopis. Et Thiniceñ. Mogilneñ. Andrzeouieñ. Breszeñ. Abbatibus infulatis, & multitudine procerum & nobilium copiosa, inuncti, & coronati sunt, diadematibus regijs ex Gnezna cum pomo & sceptro in Cracouiam translatis. Ab eoq; tempore Cracouienſ. ecclesia iure coronandi Poloniæ reges primum dotata & priuilegiata est, perpetuis temporibus eo fruitura: communiq; edicto sancitum est, ut in castro Cracouieñ. uelut arce firmissima, corona, aliaq; deponantur & obseruentur regalia, quæ in Gneznensi rure hostilem inuasionem nequicquàm prohibere ualente, tutè seruari non poterant. Peractis coronationis solennijs, Vuladislaus rex Poloniæ rebuspub. præsertim de uiarum pacificatione, furum exterminio, & Pomeraniæ recuperatione, de cuius ammissione uehementer angebatur, prouidebat, & iuxta commissionem Apostolicam Archiepiscopo Gneznen. Episcopo Posnanieñ. & Abbati Mogilneñ. rescriptum exhiberi iussit. In procuratores huiusce causæ Philippum Cancellarium, Sbigneum Vicecancellarium regni Poloniæ, & Ioannem Canonicum Rudensem, Capellanos suos constituens, quæ integro anno cum obseruatione terminorum essentialium, testiumq; notabilium inductione, usque ad sententiæ diffinitiuè prolationem, pro reddenda terra Pomeraniæ, pro solutione triginta millium marcarum monetæ Polonicalis, ratione fructuum perceptorum, & pro soluendis centum quinquaginta marcis grossorum latorum Pragenſ. ratione expensarum, perfecta & deducta est. Primus autem terminus in Brzescze, alij uerò translata sede iudicum Iuniwladislauia continuabantur. Pro Magistro Friderico & ordine Cruciferorum citatis per Sifridum de Papow presbyterum, mandatum sufficiens ad causam producentem, contra iurisdictionem iudicum exceptum est & appellatum à grauamine in primo & ultimo termino, tamen iudices Apostolici, processus exequutoriales cum censurarum fulminatione tradiderunt. Interdicto etiam ecclesiastico, in terras, & loca, in quibus Magister & Commendatores demorarentur adiecto. Et licet uigore appellationis à sententia diffinitiua, multis uarijsq; fatigis, apud sedem Apostolicam etiam promotionibus principum pro absolutione Cruciferi desudassent. Nullatenus tamen regijs procuratoribus impedientibus, donec in totum parerent rei iudicatæ, eam impetrare potuerunt. Præterea perpendens rex Vuladislaus, terras regni Poloniæ clandestinis & furtiuis Lithuanorum inuasionibus desertatas, crebra de liberatione ac consilijs, cum Prælatis & suis Baronibus habitis.

Cruciferi coronationem impedire conantur.

Vuladislaus Loktek coronatur una cum coniuge.

Cracouienſ. ecclesia regũ Poloniæ coronandi locus.

Actio super terra Pomeraniæ.

A'Gedi-

A'Gedimino Lithuanorum supremo principe, missis procis, filiam in coniugium filio suo Kazimiro, anno Domini 1325. accepit. Et quum Lithuania aurum & argentum non haberet, omnium captiuorum annis superioribus ex Polonia abductorum, cuiuscunque sexus, status, & conditionis fuerunt, restitutionem pro dotalibus accepit. Sponsa ad Cracouiam perueniens, à Nankero Episcopo Cracouieñ. de fide instructa, in uigilia Sanctorum Petri & Pauli Apostolorum, in ecclesia Cracouieñ. baptisata est, & Anna nominata, Kazimiroq; filio regis sedecimum annum attingenti, solenniter desponsata. Pax quoq; per huiusmodi affinitatem inter Polonos & Lithuanos composita est. Et hi qui ex Lithuanica captiuitate relaxati redierant, terram colere adorsi, non ueteres solum, sed & nouas uillas in cruda radice locatas, habitabiles, arabiles, & frugiferas fecerunt. Deinceps reuocatis pluribus iniurijs rex Poloniæ Vuladislaus, quibus regnum Poloniæ per Marchiones Brandenburgẽses superiori tempore, in interfectione regis Przemislai, in uastatione Pomeraniæ, & eiusdem iniusta uenditione, lacessitum fuit cum copijs suarum gentium, & auxilijs Lithuanorum, Ruthenorum atque Valachorum, anno Domini 1326. Marchiam Brandenburgensem & Voldemarum eius Marchionem, tempore æstatis, post festum Sancti Ioannis Baptistę inuasit, & citra & ultra Odram, à Brandenburgk usque ad Frankfordiam quantò latiùs potuit, depopulationem, per prædas, exustionesq;, expugnationi castrorum & urbium non intendens extendit. Vniuersaq; Marchia prædata, & omni genere spoliorum ditatus, absq; aliqua resistentia Brandenburgensium, cum uniuerso exercitu sanus & incolumis in Poloniam redijt. Multa fœda ea expeditione in Ecclesias Dei, & matronas, à Barbaris cum Polonis militantibus, Vuladislao rege Poloniæ nequicquàm inhibente, commissa sunt. Centum quadraginta uillæ, & totidem ecclesiæ, igne consumptæ, duo monasteria Griseorum, & duo monialium exusta sunt. Impuberes & senes cæsi, & plusquàm sex millia animarum in miserabilem captiuitatem abducta sunt. Quædam sanctimonialis ne stupraretur à Barbaro, spopondit se instructuram illum, quo pacto nunquam ferro uiolaretur, experimentum primum, ceruicem eius fortiter feriendo, sumpturus. Id dum Barbarus exequitur, uirgine occisa, ludificatus, magis pudicitiam illi curæ fuisse quàm uitam didicit. Quidam miles Polonus Andreas ex Mazouia, iniurias suas & suæ gentis à Dauid Lithuano Capitaneo in Garthin illatas ultum iri æstuans. In Lithuanicum exercitum iam tunc à rege Poloniæ destitutum uenit, & præfatum Dauid, in omnium conspectu obtruncans, persequentium illum manus Lithuanorũ effugit.

Sequenti anno, scilicet 1327. Princeps Lithuanorum collecto exercitu, secretis & inuijs itineribus, nona die Martij Marchiam ingressus, & circa Frankfordiam supra Odram statiua ponens, residuitates & reliquias uniuersæ terræ, more barbarico abradens, incolas trucidando, aut captiuando, nemine aduersante, festina fuga cum rapta præda in Lithuaniam reuersus est.

Filia Gedimini Kazimiro desponsata. Optima dos.

Vuladislaus Pomeraniam ingreditur & uincit.

Religiosa calliditas.

Lithuani Marchiam depopulati.

CAPVT X. LIB. IIII.

DEinde perpendẽs Vuladislaus rex Poloniæ Magistrum & Ordinem Crucifericum de Prussia obstinatos, & censuras apostolicas contemnentes, patrimoniumq; suum, terram Pomeraniæ, occupatum, muris fortissimis cingentes, anno Domini 1328. cum proprijs gentibus, & auxilijs Caroli Hungariæ regis generi sui, aliorumquè auxiliatorum in grandi numero terram Chelmensem ingressus, eam uastauit, uillas omnes & curias exurendo. Vrbes tamen & castra non expugnando, nullamq; resistentiam passus, cum omni præda & uniuersis illic quęsitis, in Poloniam, postea in Cracouiam sanus redijt. In ducem autem Mazouiæ, Vankonem alias Venceslaum, quòd Cruciferos clandestinè & publicè gentibus suis & uictualibus in eo bello iuuerat, misit exercitum, & omnem ducatum ipsius spolijs & igne uastauit. Et Vanko dux Mazouiæ cum Cruciferis & gentibus suis uicissitudinaria ultione, terram Cuyauię grassabatur. Militibus autem Poloniæ accurrentibus, duro certamine commisso, acies Crucifericа & Mazouica fracta est. Vankone autem duce Mazouiæ fuga sibi consulente, Commendator Thorunensis cum omnibus suis occisus est.

Ioannes tandem rex Bohemiæ, & Comes de Luczemburgk, multis largitionibus & promissis Cruciferorũ euocatus, cum exercitu suo & Vernero de Orzela magistro Prussiæ, ordineq; Cruciferorum terram Dobrzineñ. in quadragesima, anno Domini 1329. ingressus, castrum Dobrzineñ. machinarum proiectionibus contriuit, & per deditionem Pauli de Spiczmir, dicti Ogon, Palatini Lacicieñ. qui in illo erat Capitaneus, defensionem castri amplius tueri non ualentis, castrum Dobrzinense accepit. Exinde totam terram Dobrzinenſ. in Magistri possessionem redigendo. Kerstrannus autem Crucifer, qui castrum Dobrzinense tenebat, cum multitudine exercitus ecclesiam cathedralem & ciuitatem

Vanko dux Mazouiæ suspectus molestatur.

Victoria Polonorum.

Rex Bohemiæ cum ordine. Vernerus Magister Prussiæ. Castrum Dobrzinenſ. capitur.

uitatem Vuladiſlauienſ. cum domibus Canonicorum & uillis proximis ſpoliauit, & ignè
ſuppoſito, cum reliquijs Sanctorum & ornatu earum conſumpſit. Matthiæq; Epiſcopo
Vuladiſlauienſi, Canonicis, clericis, laicis & ciuibus, ſub pœna capitis, ne quouiſmodo
ædificare præſumerent inhibuit. Diſtrictum inſuper Czechoczin, ad menſam Epiſcopi
pertinentem occupans. Nulli alteri niſi Magiſtro & ordini ablationes ac tributa perſol-
ui mandauit. Poſt hæc Ioannes Bohemiæ rex, cum Vernero Magiſtro Pruſsiæ ciuitatem
Plocenſem obſedit, Mazouiamq; ſpolijs & incendijs affecit, ſed duce Mazouiæ obedien-
tiam ei præſtante, obſidio ſoluta eſt. Magiſter autem & ordo, ſciens uenditionem & in-
ſcriptionem Voldemari marchionis Brandenburgenſis ſuper terra Pomeraniæ factam,
eſſe inanem & nihil iuris habentem, ſacra auri oblatione porrecta, à Ioannne rege Bohe-
miæ inſcriptionem & reſignationem eius obtinuit. Ioannes enim rex Bohemiæ (apud po-
ſteros meritò ridendus, quòd aliena iniuſtè uenderet. Et noſtris diebus Deus iudex æ-
quitate perſpecta eam immutauit) literas reſignationis & inſcriptionis dedit tales: Nos

Ioannis Bohemiæ regis inſcriptio.

Ioannes Dei gratia Bohemiæ & Poloniæ rex, ac Luczemburgenſis Comes, & Elizabeth
per eandem gratiam eorum regnorum regina, ac comitiſſa Luczemburgenſem, conthο-
ralis ſua. Ad uniuerſorum notitiam, tàm præſentium quàm futurorum, uolumus tenore
præſentium in perpetuum peruenire. Quod quum inter ſingula pietatis opera, quibus
ad æterni regis peruenitur ſolium, &c. Finis. Datum & actum Thoruniæ, anno Domi-
ni 1329. Dominica Inuocauit. Præſentibus ſpectabilibus & nobilibus uiris, fidelibus no-
ſtris &c. Ex aſsiſtentia itaque & inſtigatione Ioannis Bohemiæ regis, Vernerus Magi-
ſter Pruſsiæ, conducto numeroſo exercitu in æſtate anni ſequentis, caſtra Nakel & Vi-
ſegrod intercœpit, & ea exuſsit. Caſtrum autem Radzieyow, præſidium regium adhibi-
to igne conſumpſit. Ne Magiſter eo potiretur, ad caſtrum quoque Raczanſz Epiſcopi
Vuladiſlauienſ. applicans, crebra machinarum proiectione ipſum confregit. Cumq; pu-
teum aquæ, ex quo multitudo defendentium cum coniugibus & pignoribus reficieban-
tur, ademiſſet caſtrum conquiſiuit, multis theſauris hominum & ſpolijs potitus, multos
nobiles & plebeios illic captiuando, quos Matthias Epiſcopus Vuladiſlauienſ. compaſ-
ſus eorum calamitatibus, quadringentis marcis Polonicalibus à Magiſtro redemit, & in
priſtinam libertatem reſtituit, tandem quintadecima Septembris caſtrum Gnyewkouien-
ſe, per eoſdem Cruciferos conquiſitum, flammis conſumptum eſt. Matthias etiam Præ-
ſul Vuladiſlauienſis, ſiue id puſillanimitate, ſiue alio affectu ægit, habito conuentu cum
Vernero Magiſtro Pruſsiæ, in Thorun in die Sancti Bartholomæi, abſque conſilio regis
ac Metropolitani, & ſui Capituli, omnes decimas terræ Pomeraniæ manipulares, in ſex
tantummodo groſſos commutauit. Obligando ſe primum metropoliticam, deinde Apo-
ſtolicam confirmationem infra unum annum, ſuper hoc expedire. Diuertentibus tan-
dem Cruciferis in Pruſsiam, Vuladiſlaus rex Poloniæ, qui toto illo tempore cum magna
diligentia exercitum comparabat, cum ſuis gentibus, cum auxilio Hungarorum, à Caro-
lo rege Hungariæ miſſo: cui Vilhelmus dux Auſtriæ præerat. Cum exercitu Lithuano-
rum & Samogitarum, cui princeps Gedimin perſonaliter præerat, terram Culmenſem
ingreſſus, ſingula quæque paſsim uaſtauit & exuſsit. Ad fluuium autem Drwancza per-
ueniens, aliquot diebus illic conſiſtere coactus eſt. Magiſter enim Pruſsiæ cum Magiſtro
Liuoniæ, ripas fluminis per aliquot miliaria, truncis Oxigonis & compaginibus ligno-
rum præcluſerant, proiectione machinarum tranſitum regis prohibentes. Rex uerò ab
uno agreſti, uado fluminis monſtrato & cognito, relictis aliquot militibus armatorum in
ſyluis occultatis, quamprimum hoſtes ſecederent fluuium ſuperare, fumoq; ſignum præ-
ſtare iuſsit. Ipſe autem cum exercitu retrorſum uerſus Brodniczam iter per tria miliaria
conficiebat. Et quum omnis exercitus Crucifericus ad Brodniczam diuertiſſet, Milites
regij ex ſtatione prodeuntes, fluuium Drwancza abſque impedimento ſuperarunt, & ſi-
gnum fumo oſtenderunt. Quo rex uiſo, concito gradu ad heſterna ſtatiua reflexo itinere
perueniens, circa molendinum Lubicz fluuium facilè ſuperauit, & acies ordinauit. Cru-
ciferi autem, præter opinionem ſuam, exercitum regium, ſuo multo ſuperiorem ui-
dentes, diſſoluto campeſtri exercitu, in munitiones ſe receperunt. Rex autem deſide-
rio pugnæ fraudatus, latiùs uaſtationem iuſsit extendi, prædas coactas in Poloniam ali-
quotiens mittendo. Dumque ad ulteriora exercitum promoueret, Caduceatores à Ma-
giſtro & Cruciferis circa Grudzancz aduenientes, pacem cum rege ad feſtum San-
ctæ Trinitatis, ſequentis anni compoſuerunt. Ea conditione, ut ſuper occupatione ter-
ræ Pomeraniæ, & damnis inde ſequutis, Carolus rex Hungariæ, pro parte Vuladiſ-
lai regis Poloniæ, & Ioannes rex Bohemiæ, pro parte Cruciferorum inducijs duranti-
bus, iuſtum pronunciarent decretum, & poteſtatem compellendi utramque partem ad
ſuæ ſententiæ obſeruationem haberent. Verum Cruciferis Ioannem regem Bohemiæ ad

Nakel & Viſegrod caſtra exuſta.

Raczanſz captum.

Caſtrũ Gnyewkouienſ. exuſtum.

Vuladiſlaus rex reſtitit.

Pacis pactum neglectum.

concordiam

concordiam non adducentibus, pacis conditio neglecta, & bellum periculoſiſsimum de-
nuò ortum eſt.

Vvladiſlao etenim rege Poloniæ anno Domini 1331. in die Sanctæ Trinitatis, quæ
fuit quartadecima menſis Iunij, agente conuentum omnium ſuarum terrarum generalem
in oppido Chaczini, abrogato & deſtituto Vincẽtio, de Pomorzani palatino Poſnanieñ.
de familia Nalancz, à Capitaneatu maioris Poloniæ, Filium ſuum ducem Kazimirum
uiginti & unum annum natum præfecit, ut eo adminiſtrante longinquiora regni, ipſe rex
Vvladiſlaus quietior Cracouiæ conſiſteret.

Vincentius Palatinus de Capitaneatu deponitur.

CAPVT XI. LIB. IIII.

VIncentius autem de Pomorzani, ademptum ſibi maioris Poloniæ capitanea-
tum dolens, ad Magiſtrum Pruſsiæ Luderum, ſpe nouandarum rerum tranſi-
uit, & pluribus promiſsionibus, ut inuaderet maiorem Poloniam eum pellexit
& induxit. Magiſter autem & ordo oportunitatem benè gerendi belli non ne-
gligens, cum potenti exercitu, cui Theodericum de Aldemborg Marſchalcum, & Otho-
nem de Luterberg præfecit, Vincentium palatinum in Poloniam tranſmiſit. Qui pertran-
ſiens Brzeſcze & Iunivvladiſlauiam, occultis itineribus perueniens, Slupczam oppidũ
epiſcopi Poſnanieñ. cœpit & incendit. Exinde ad Piſdri, ubi Kazimirus filius regis com-
morabatur, properè aduenit. Sed duce Kazimiro præmonito, & cum ſuis militibus in lo-
ca ſylueſtria tempeſtiuè ſe recipiente, ſpesq; hoſtiles fallente, Cruciferi furore repleti, in op-
pidanos Piſdrenſes debachati ſunt, & ſuccenſo oppido cum eccleſijs, omnẽ orã citra & ul-
tra Vartham, ſpolijs & incendijs cõplentes. In Thorum ad Magiſtrum Pruſsiæ, eum præ-
da Vincentio palatino Poſnanieñ. comitante, reuerſi ſunt. Luderus autem de Brunſvvig
magiſter Pruſsiæ, commendato Vincentio de Szamotuli palatino Poſnanieñ. quòd fi-
dem promiſſam ſyncerè cuſtodiret: multò maiorem exercitum ex Alemania conductum,
tum ex proprijs gentibus, & magiſtri Liuoniæ militibus copioſa multitudine refertum.
Cum commendatoribus ſingularum terrarum ad uaſtandum uniuerſum regnum Polo-
niæ, ducente Vincentio Palatino Poſnanieñ. tranſmiſit. Qui terra Cuyauiæ abſq; uaſta-
tione pertranſita, in ciuitatem Lancicieñ. peruenientes, ipſam in girum ſuccenderunt. Ca-
ſtro Lancicieñ. per milites regios ſtrenuè defenſo, uillis autem & oppidis omnibus in gy-
rum diſcurrendo ſuccenſis. Exinde in Kaliſz ducente Vincentio Palatino iter uerterũt, &
caſtro conquiſito, ab oppido cum ſtrage eorum repulſi ſunt. Illicq; ſtatiua quinq; diebus,
Ioannem regem Bohe. expectantes, qui ſe in auxilium eorum cum exercitu uenturũ ſpo-
ponderat, tenuerunt. Sed rege Bohemiæ non adueniente moto exercitu, Zneznam, Na-
kel, Pobiedziska, Sroda, Koſtrzin, Kleczovv, & uillas in gyrum exuſſerunt. De eccleſia
Gnezneñ. haud ſecùs quàm Barbari uaſa ſacra, & ornamenta diripuerunt, corpus tamen
ſancti Adalberti non reperientes. A' Gnezna eorum exercitum dirigente Vincentio Pa-
latino, ad Vnyeovv mouerunt, & caſtra Vnycouieñ. atq; Siradien. cum oppidis eorum.
Item Vartham, Stavv, Szade, igne demoliti ſunt. In monaſterio Siradien. Nicolaus Prior
ordinis prædicatorum prouolutis genibus, Hermannum Commendatorem Elbingeñ.
precatus eſt. Cuius noticiam bonam, quum eſſet in conuentu Elbingeñ. contraxerat, ut à
ſpolio & incendio monaſterij eorum abſtineret, qui ſuperbè reſpondens in uulgari Pru-
tenico, ſe non intelligere ait, cum alijs in monaſterium irruit, & calices, cruces, ornamen-
ta fortunas diuerſorum hominum illic cum bonis ſuis causa conſeruationis fugientium
abſtulerunt. Monachos cappis, homines uerò utriuſque ſexus indutis, uſq; ad extre-
mam denudationem exuentes. Et quum per oppidum Konin uerſus Pruſsiam redi-
rent, tria millia equeſtrium, ad lacum Niſzamiſl miſerunt. Illic enim nobiles & agreſtes
cum pecoribus congregati, iuxta præfatum lacum aggerem, & foſſata, ſeptem miliaribus
in longum, à Zuola & Kampa uillis uſque ad oppidum Gluſsino extruxerunt, & ſeſe ab-
ſiderunt, certioresq; facti de hoſtium aduentu, Vvladiſlao regi Poloniæ, qui haud longè
diſtabat, pro ſubſidio ſupplicarunt. Qui illis Marſchalcum cum aliquot centenis ſuorum
aulicorum tranſmiſit, quibuſcum aduenientes, hoſtes tanta cæde conflixerunt, ut pauci
admodum mortem euaderent, quod oſſa occiſorum in eodem loco monſtrant. Vvladiſ-
laus autem rex Poloniæ quamuis ſtridores bellicos refugeret, & in ætate penè decrepita
deficeret, tamen iuſta ira uiuacitatem ſubminiſtrante. In altero Cruciferorũ ingreſſu, exer-
citu ex ſuis duntaxat terris collecto, in diſcrimen uniuerſæ dimicationis non uenit, quum
hoſtiles copias, multò ſuperiores cerneret, ex abditis tamen & inſidioſis locis, data opor-

Ad Magiſtrum Pruſsiæ deficit.

Luderus de Brunſwig magiſter Pruſsiæ.

Vincẽtius dux Prutenorum factus.

Grande ſacrilegium.

Vvladiſlaus ſuis auxilia mittit.

tunitate, crebra strage ipsas afficiebat: anxiusq; & dolens de sui regni uastatione quum uires deficerent, ad dolos se conuertit. Nunciosq; secretò ad Vincentium palatinum Posnanien. misit, ut patriam hosti proditam, post tot fauillas & cineres commiseratus releuaret. Habiturus perpetuam importunitatẽ scelus scelere compensaret. Vincentius ergo palatinus ad omnia pro salute patriæ sufferenda sese obtulit, et nocte tanquam exploratum iret, ad secreta colloquia regis uenit. Primumq; obtenta uenia de malè perpetratis, hostilem exercitum magnum numero fore docuit, onere uerò sarcinarum ac spoliorum, et sibi ipsi grauem & ad fugam magis, quam ad pugnam procliuem, & ut fidelior cognosceretur, ad inuadendum hostem a fronte pollicetur, regressoq; Vincentio palatino ad Cruciferos, rex in magnos ausus erectus, filio suo duce Kazimiro ad tutiora loca cum Gregorio Nekanda (miles hic de genere bipennium erat) secedere iusso, aciebus ordinatis, uigesima septima Septembris, quæ est dies trãslationis sancti Stanislai patroni Polonorum, in uillagio Plovvcze, quod alio nomine Blevvo dicitur, prope oppidum Radzieyovv sito, sole oriente, ad pugnam paratum se ostendit. Cruciferisq; tantam turbationem iniecit, ut abiectis cathenis ferreis, tumultuariè acies constituerent, & obuiam regi procederent. Vvladislaus uerò rex, ut interim nebula resolueretur, quę adeò densa erat, ut uir uirum uix cerneret. Milites adhortatus est, ut ferociore quo possent animo pugnarent, & pœnas debitas ex hoste exigerent. Iubensq; signa canere, primam cohortem ex curiensibus, & ueteranis, in medios hostes induxit: Vincentiusq; de Szamotuli palatinus Posnanien. ad purgandum suæ infidelitatis infamiam, inspectante rege & uniuerso exercitu, in hostes cum suis armigeris irruit. Sic & cęteri exercitus Polonorum in prælium gradum promouebãt, donec Cruciferi fugientes terga darent, plenamq; uictoriam rege Vvladislao se consequutum fuisse autumante. Nouus exercitus quem magnus Commendator & Russer de Plavven ducebant, superuenit. Prælium ex integro resumptum est, obstinatiùs autem utrisque pugnantibus. Commendator magnus Otho de Brunsdorff (qui quasi certam in suis manibus teneret uictoriam, mandauerat suis ne quempiam Polonum seruarent uiuum) Hermannus in Elbing, Albertus in Gedano Commendatores, & plurimi alij occisi sunt, cruciferisq; in fugam conuersis, maxima cædes fugientium ædita est, rege Vvladislao magna uoce hortante, ut fugientes cędere milites non desisterent. Durauit hęc pugna ad horam diei nonam cum in ortu solis incepisset. In ea quadraginta millia hostium cæsa feruntur: Polonis (suffragijs ut creditur sancti Stanislai, cui illa dies fuit dicata) nõ admodum cruenta uictoria, insignioribus paucis occisis cessit. Inter quos hi præcipui fuerunt, Zegotha de Morauicza uexillifer Cracouiens. Cristinus de Ostrovv uexillifer Sandomirien. filius Prandothæ Castellani Cracouiens. & Iacobus de Szumsko Castellanus Zarnouien. Castris hostium exercitus Polonicus potitus uehementer ditatus est. Captiui insigniores in Cracouiam cum signis perducti sunt.

Vincentius dolum machinatur.

Insignis cõflictus utrinq;.

Polonorum uictoria.

CAPVT XII. LIB. IIII.

POstero die rex in certaminis locum descendens, & suorum cæsa cadauera recognoscens. Vnum ex suis militibus, Florianum Szari dictum multis spiculis confossum, inter mortuos supino corpore iacentem, utraq; manu uentrem & intestina attrectantem, offendit. Quem diligentiùs intuitus ad comitantes, quam acerba (inquit) est huius nostri militis pœna, tum ille resumpto spiritu, acerbior est respondit, si quis durum uicinum, in una uilla consistentem, qualem ego sum expertus, tulerit. Tum rex, bono animo inquit esto, si incolumis euaseris, scito te liberalitate mea duri uicini societate cariturum. Sublatus inde & curatus regia largitione in fœliciorem gradum euectus est. Et stirpi suæ, quæ tres lanceas pro insigni defert ab euentu rei: Nouum insigne lelita, abrogato uetusto Koslirogy indidit, acerui ossium humanorum in uilla Plovvcze, magnitudinem cladis testantur.

Familia Ielitarum.

Quæ Matthias Episcopus Vvladislauiẽsis erecto illic oratorio contexit. Nec profecerunt hostibus longæ cathenæ, quibus per balteos cõnexi, ut fertur dimicabant, quin iusta Polonorum ira dissoluerentur, & prostrati in Polovvcze cernuntur. Ioãnes rex Bohemię tunc Vvratislauiæ commorans, audita strage Prutenorum, ueritus ne rex Poloniæ quicquam duriùs de recuperandis terris, & de euertendo ordine Cruciferorum nouaret, celeritate nimia cum copijs undecũq; contractis, ciuitatem Posnanien. obsidione cinxit. Qua nouitate rex Vvladislaus accepta, Prussia in quam uastandam processerat obmissa, uersus Posnaniam diuertit. Quem rex Bohemię & copias eius, suis multò fortiores pertime-

Ioãnes rex Bohemiæ Posnaniam obsedit.

scens,

scens, citato cursu in Vvratislauiam redijt. De suis quingentos milites amittens, & machinas relinquens, contentus auertisse Prussiæ uastationem, quam intendebat.

Fuga eius.

Hæc facta sunt anno præexpresso 1331. Anno uerò sequenti 1332. Cruciferi ne eorũ potentia diminuta uideretur, missis in inferiorem Alemãniam & Bohemiam nuncijs, nouos milites conduxerunt, & totam terram Cuyauiæ & Dobrzinen. castris expugnatis occupauerunt. Oppidumq; Brzesсze demolientes, in alio loco aptiori, arcem & ciuitatem muris coctilibus communierunt. Vvladislaus autem rex Poloniæ, ad recuperandum terras occupatas, cum proprijs gentibus & auxiliaribus, à Carolo rege Hungariæ illi missis, circa festum assumptionis Mariæ, habens secum filium suum ducem Kazimirum per terras Mazouiæ descendit, & terram Chelmen. uastauit, ac exussit. Magistroq; & ordine per legatos pacem petente, & occupata reddere promittente, induciæ pacis ad festum sanctæ Trinitatis alterius anni datæ sunt. Exinde rex cum uniuersis copijs, ad maiorẽ Poloniam remeans, Duces qui ad Ioannem regem Bohemiæ defecerant, terrasq; regni sui inuasionibus lacessebant, expugnauit, & munitiones eorum succendit ad castrumq; & oppidum Rosczan, quod pro rege Bohemiæ tenebatur, perueniens, illud obsidione cinxit. Bohemis autem Slesitis qui castrum tuebantur, obsidentes Polonos irridentibus. Dux Kazimirus filius regis cohortatus milites suos ad impugnandum castrum, iniussu patris processit, quo uiso uniuersus exercitus mira celeritate accurrens, castrum per uiolentiam cõscensis mœnibus recepit, oppidumq;, capto castro, absq; mora in potestatem regis insperato uenit. Kazimirus tandem parentando mortem suorum, in expugnatione castri occisorum, hostes qui castrum defendebant, omnes gladio percuti iussit. Hoc ultimum bellum Vvladislai regis fuit, post quod Cracouiam remeando languescere cœpit, & in grabatum decidens, deficientibus uiribus, fratre Helia ordinis prædicatorum doctrina perspicuo uocato, confessione facta, singulari auctoritate Apostolica pro mortis articulo ei cõcessa absolutus est, sacramentoq; eucharistiæ procuratus. Commendato filio suo Kazimiro Baronibus, in castra Craco. secunda die Martij, qui in dominicam Reminiscere cadebat, uel ut aliæ historiæ tradũt, quarto Idus Martij, & est dies sancti Gregorij, anno Domini 1333. in Domino obdormiuit, in maiori Ecclesia Cracouien. in parte sinistra chori uersus sacrarium, ante aram sancti Vvladislai regis, quam ipse erexerat, dotaueratq; sepultus. Sepulchrum eius alba petra, per sculpturas & testudinem adornatum est. Fuit autem iste rex Vvladislaus, fortis manu, animo ferox, & usq; ad decrepitam ætatem robustus. Habitu uerò corporis exiguus, & iccirco Lokrek quasi cubitalis ob breuiorẽ staturam cognominatus. Regnauit autem post coronationem duodecim annis, mense uno, diebus sedecim, tempore regiminis sui, ante coronationem non computato.

Brzesze translatum.

Ordo Cuyauiam uastat.

Rex ultionem parat.

Kazimirus castrum Korsczan capit.

Vvladislaus Cracoui. mortuus.

CAPVT XIII. LIB. III.

ANno Domini 1306. audientes Lithuani gentiles, scissiones in regno Poloniæ, per nemora & inuia in terras maioris Poloniæ irruperunt, & oppida & Kalisс & Stauissino, uillasq; in uicinijs eorum deprædati sunt, senes & impuberes trucidarunt, pluraq; millia permiscui sexus, absq; ulla resistentia, in seruitutem abduxerunt. Eodem tempore Henricus de Pleczho genere Saxo, eo anno in Magistrum Prussiæ assumptus, misso exercitu in Lithuaniã, castrum Garthin, forti presidio Lithuanorum munitum, tempore nebulę apertum reperiens, omnes Lithuanos, aut trucidauit, aut captiuauit, spoliatoq; castro & incenso ad propria regressus est. Commendator autem de Konigsbergk, castrum Garthin non fuisse locatũ molestè ferens, cum eodẽ exercitu illuc perrexit, sed prȩoccupatum à Lithuanis offendens, nouis irrogatis spolijs discessit. Multis deinde militibus peregrinis Prussiam aduenientibus nouum bellum Lithuanis illatum est, & districtu Karszovvin spolijs & igne uastato, in Prussiam redierunt.

Lithuani Poloniam deprædati.

Henricus de Pleczko magister Prussiæ.

Castrum Garthin deprædatum.

Cruciferorum in Lithuanos uictoria.

Anno quo supra 1306. Ciuitate Cracouien. prope ecclesiam parochialem omnium sanctorum ardente, carbo ignitus flatu uenti supra tectum Ecclesiæ Cathedralis laminibus plumbeis coopertum proiectus, octaua die Maij, tectum consumpsit, & muros cum parietibus ecclesiæ debilitauit. Vniverso castro Craco. cum turribus & domibus ex lignis fabrefactis totaliter exusto. Cracouia uerò huiuscemodi iacturam incendij, in pluribus domibus & in hospitali perpessa est.

Ignis Craco.

Anno Domini 1307. in die sancti Galli, Lithuani terras Siradiæ & Kalissien. subitò irrumpentes plurimam rapientes prædam, cædeq; & igne plurima loca uastantes, concito gressu in Lithuaniam redierũt. Eodem anno Henrico duce Bauariæ cum suis gentibus

Lithuanorum incursio.

Theodricus de Aldemburgk.

aduenìente, Theodricus de Aldemburg magiſter Pruſsiæ, facta expeditione in Lithuanos, in uicinio caſtri Lithuanorum Vyelunya appellati, duo caſtra noua erexit. Nomen uni imponens Fridburg, id eſt, mons pacificus: Alteri Beyer, id eſt, Bauariæ. In eiſq; frequēti præſidio uictualibus, & machinis ducis Henrici Bauariæ derelictis, ut caſtrum Vyelunya in deditionem cogeretur, diſceſsit. Gediminus autem ſupremus dux Lithuaniæ imminēs periculum depulſurus, noua caſtra forti exercitu circumdedit, & cum uiginti duobus diebus ad eorum conquiſitionem intenderet, quidam Crucifer ſagittandi peritus, ob id ſagittariorum magiſter uocatus, præfatum ducem Gediminum ignea ſagitta per dorſum transfixit, qui illicò animam exhalauit. Cuius morte ſequuta exercitus Lithuanorum obſidionem ſoluit. Magiſter uerò Pruſsiæ Theodricus eodem anno miſſo Henrico Pruſsiæ Marſalco cum exercitu, diſtrictum Lithuaniæ, Viedulki cædibus & flammis uaſtauit, & captiuos in Pruſsiam induxit. Sequenti autem anno Olgeth Lithuanorum dux, necem Gedimini patris ſui & patriæ uaſtationem ulturus, in forti exercitu Pruſsiam ingreſſus, eam cædibus & ignibus uaſtauit, depopulatione latiùs extenſa, prædam hominum & pecorum in Lithuaniam ducebat. Quem Henricus Pruſsiæ Marſalcus quartadecima die Auguſti, apud nemus quod Galebonke nominatur conſequutus, quamuis hoſti impar uidebatur, conflixit, & utriſq; acriter pugnantibus tanta cędes ædita eſt, ut utraq; pars pro uicta diſceſſerat. Maior tamen clades in Lithuanis uidebatur, qui mille ducentos et uiginti ex ſuis perdiderunt. Captiuoſq; & pecus relinquere coacti ſunt.

Fridburg, Beyer caſtra erecta.

Dux Lithuaniæ ſagitta ignea interemptus.

Magiſter Pruſsiæ Lithuaniā uaſtat.

Anno Domini 1310 pridie Kalendas Maij, in oppido Kovvale terræ Cuyauieñ. natus eſt Kazimirus filius Vvladiſlai Loktek, & Heduigis conſortis eius, qui regnum Polonię prudentia, fabrica murorū, & legibus decorauit & adornauit. Eo anno maximę tempeſtates & aquarū inūdationes in Italia, Alemannia, Bohemia & Polonia fuerūt. Sol quoq; ultima Ianuarij eclipſim paſſus eſt. Ex his magna ſterilitas ſubſequuta, qualem nemo meminerat, nec à prędeceſſoribus audierat, deficiēteq; pane, herbas homines manducarūt.

Kazimirus filius Loktek natus in Kowale.

Eclipſis.

Fames.

Eodem anno Boleſlaus dux Vvratiſlauieñ. filius Hērici quinti, ulturus iniurias patris, terram Henrici filij Conradi Glogouieñ. uaſtauit, factoq; conflictu, Hēricus Glogouieñ. ſuccubuit. Et Boleſlaus dux Vvratiſ. in ſuperbiam elatus, multa bona procaciter conſumpſit, ut poſtea ære alieno uiueret. Inter filios autem huius Henrici Clogoui. Przemiſlaus quum eſſet uigetioris ingenij, nunquam Ioanni regi Bohemiæ ſubijci uoluit. Hic ueneno à proprijs uaſallis intoxicatus interijt, & apud monaſteriū Lubenſe ſepultus, quieſcit. Et quia nullam prolem reliquerat, Hērico Zeganeñ. & Ioanni Stinauieñ. fratribus eius Glogouia ceſsit in commune, Conrado per Stinauiam contentato. Sed poſtea Ioannes Stinauieñ. mediam partem Glogouiæ, Ioanni regi Bohemiæ uendidit, qui rex exercitualiter in Glogouiam ueniens, alteram partem Clogouiæ in ſuam redegit ditionem. Et hoc grauamen, Henricus Zeganeñ. mortuus eſt, in monaſterio Lubeñ. ſepultus. Filius autem eius unicus, eiuſdem nominis Henricus, adeò Ioannem regem Bohemiæ & filium eius in regno ſucceſſorem Carolum inuaſionibus turbauerat, ut Carolus rex Bohemiæ, alteram partem Clogouiæ, quæ fuit patris eius, ipſi reſtitueret, ſuam ditionem tamen & ſubiectionem ex compoſito profitenti.

Henricus Zeganens. mortuus.

Anno Chriſti 1311. Victenen ſupremus dux Lithuaniæ, cum omnibus ſuis copijs terras Pruſsiæ ſub carniſpriuio ingreſſus, per cædes & flammas, magnam partem terræ in fauillam & deſolationem redegit. In Lithuaniamq; cum quingentis captiuis reuerſus, dijs ſuis libamina obtulit, Commēdator, interim de Konigsbergk, uno agmine, & quinq; alij Commendatores altero agmine, diuerſoq; itinere Lithuaniam furentes, ingreſsi, ſingula quæ occurrebant, aut captiuarunt, aut occiderunt: Et Lithuanorum ducem Victenen epulantem perturbauerunt, in Pruſsiamq; magno cum captiuorum numero regreſsi ſunt. Eam uaſtationē dux Victenen ulturus, quatuor millibus ex cęteris delectis, in uigilia Ramiſpalmarum in Pruſsiam intrans, cuncta ferro, et igne uſq; ad Brunsberg uaſtauit. Eccleſias uaſis & clænodijs ſpoliauit, & eas incendit. Diuiniſsimum euchariſtiæ ſacramentum, in terram cum ignominia proiectum, ore conſpuit, & pedibus conculcauit. In Lithuaniamq; magnam captiuorum multitudinem pellens, dum in limitibus in una ſyluarum captiuos inter ſuos diuiſurus ſtaret, & corā uirginibus (quę abſq; uiris & cęteris mulieribus mille quadringenta numerum explebant) ſacramentum euchariſtiæ ex terris Pruſsiæ in ſacrario allatum, prophana manu exertum, ante pedes uirginum proijciens, ſpurciciſsimo ore conſpuens, & pedibus conculcans. Interrogabat, ubi eſſet Deus earum, qui ei reſiſtere non ualeret, neq; ſuis cultoribus auxiliari: non autem diuina maieſtas blaſphemiam tulit.

Victenen Lithuaniæ dux Pruſsiam uaſtat.

Commendator Konigsbergens Lithuaniam regreditur.

Victenen Pruſsiam repetit.

Dehoneſtatio ſacramenti Euchariſtiæ.

Altera ſiquidem die in diluculo, quæ fuit dies Martis, octauo Idus Aprilis, Henricus de Ploczk Magiſter Pruſsiæ, cum octuaginta fratribus Cruciferis, & forti aliarum gentium exercitu, ducem & exercitum Lithuanicum in eiſdem ſtatiuis conſequutum, conflixit, & ad extremum uicit: ſingulos uictos in patibulum agens, aut undis ſuffocans. Ex tanto autem Lithuanorum exercitu, nemo præter ducem, & duos eius comites, qui & ipſe in capite uulneratus, aufugit. In memoriam tam famoſi triumphi, Cruciferi in domum reuerſi, monaſterium ſanctimonialium in Thorun fabricarunt & dotarunt. Alteram expeditionem Commendator de Brandenburg in Lithuanos egit, & uaſtato diſtrictu Pongiodne, citato agmine diſceſsit. Tertiam expeditionem eo anno magiſter Henricus de Ploczkegit in Lithuanos, & ſecunda Iulij Lithuaniam ingreſſus, diſtrictum Salſemken ferro & igne uaſtauit. Etiam tria caſtra illic conquirens incendit, multiſq; militibus Lithuanorum occiſis, ſeptingentos in captiuitatem duxit.

Cruciferorum de Lithuanis uictoria.

Commendator Brandenburgens. ſecūdam expeditionem in Lithuanos peregit.

Anno Domini 1312. Henrico de Ploczk, de officio magiſterij cedente, Henricus de Trir, qui & Carolus anpellatus eſt, ſucceſsit. Eo anno duæ expeditiones in Lithuaniam actæ ſunt. Vna per magiſtrum contra caſtrum Biſen itinere terreſtri. Altera per Vernerum Commendatorem de Ragneta, nauali claſſe per fluuium Memel, contra caſtrum Mergiſt, ambæ parum profectus, præter paucos captiuos attulêre. Tertià expeditionem egit Henricus Marſalcus, cum ingenti ſui exercitus pernicie. Nam caſtro Biſen inconquiſito, in tres diſtrictus, uidelicet Miedniki, Crinuiczin, & Trziuiczany deſcendit. In quibus nuſquam uictualia reperiens, famè indies inualeſcente, per ſpacium centum & amplius miliarium rediens, multos de ſuis inedia conſumptos amiſit. Miſerat & dux Lithuaniæ ſuum præfectum Surminum, uirum callidum cum claſſe centum nauium, cōtra caſtrum Triſtmemel, qui naues Cruciferorum in flumine Memel reperiens, incendit, tandem à Cruciferis uictus, trecētis quadraginta de ſuis amiſsis, cum reliquis eadem claſſe in Lithuaniā refugit.

Henricus de Treuiri magiſter Pruſsiæ.

Anno Domini 1313. Boleſlaus dux Mazouię, filius Semouiti filij Conradi Mazouię, frater patruelis ducis Vvladiſlai Loktek, in Viſſegrod octauo Kalēdas Maij mortuus eſt, in eccleſia Plocen. ſepultus. Hic ſæuiſsimus perſequutor furum & malefactorum fuit. Hic tres filios ſuperſtites, Semouitum Troydenum ex prima coniuge Lithuana multum honeſtā, & Venceſlaum ſeu Vankonem ex altera coniuge Bohema, & unicam filiam ex eadem Bohema reliquit.

Boleſlaus dux Mazouiæ moritur.

Anno Domini 1314. Magiſter Pruſsiæ Carolus, & ordo Cruciferorū, à quolibet manſo culto in Pomerania, & terris occupatis, de quib. decima manipularis reddebatur, duos ſcotos uſuales colonis ſoluere iuſsit. Sua uerò & omniū Cōmendatorum atq; terrigenarū prædia, à ſolutione cuiuslibet decimæ penitus libera eſſe decreuit. Propter hoc Epiſcopus Vvladiſlauieñ. in cuius diocœſi ferè tota Pomerania conſiſtit, cum aſsiſtentia Archiepiſcopi Gnezneñ. et Epiſcopi Poſnanieñ. monaſteriorum quoq; et aliorum beneficiatorum, Magiſtrum & ordinem, ac uillarum ruſticos cenſuris eccleſiaſticis percelluit, & loca corū interdicto ſuppoſuit. Verùm Magiſter & ordo appellationibus ad ſedem apoſtolicam ſe tuebantur, & rigorem cenſurarum eludebant. Eodem anno circa Natalē Domini, Cometes cū longa coma circa polū apparuit, durauitq; uſq; ad finē menſis Februarij. Et paulò poſt, alter Cometes in parte orientali apparuit, qui ſicut quātitate minor erat priore, ita & minor duratione. Tres etiam lunæ ſimul eo anno apparuerunt.

Cometes duorum menſium.

Tres lunæ.

CAPVT XIIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1315. Henricus & Vvladiſlaus filij ducis Henrici quinti Vvratiſlauieñ. annos pubertatis tranſgreſsi, fratrem ſuum ſeniorem Boleſlaum magna importunitate ad partiendum patrimonium coēgerunt. Ne ipſius prodigalitate partes hæreditatis illorum conſumeret, & Boleſlaus quidem Bregam accepit, aſpirans ad pecunias à fratribus addendas. Henricus uerò Vvratiſlauiam ſorte accipiens, quadraginta octò millia marcarum Boleſlao exſoluit. Vvladiſlaus autem iunior fratrum Legniczam ſortitus, in ſubdiaconi gradū promotus, in triginta duobus millib. marcarū, quæ nō potuit, ꝑ additamento ſoluere, Legniceñ. ciuitatē Boleſlao Bregeñ. fratri ſuo obligauit. Sed idē dux Vvladiſlaus ęgeſtate ductus, cōtra Boleſlaū ducē Bregeñ. bellare cœpit, ut ſibi de Legniceñ. Ducatu cederet, quē ſæpiùs fuſum & fugatū tādē cōprehēdit, & in Legniceñ. caſtro in carcere dimidio āno alligauit, quo recōciliantib. amicis, ut ſingulis annis quingentas marcas, quibus ſtatum ſuum ducere poſsit, dux Boleſlaus ſibi daret, dimiſſo, propter graues moleſtias in phreneſim incidit, & delirās cuidam militi, caſtrū

Patrimonij inter fratres diuiſio.

Vladislaus natu minor Phreneticus.

Hornsberg in mõtibus habebat,se adiunxit,& prædas in Bregẽ.ac Legnicẽ.ducatibus agere cœpit.Dumq; in uillas Iankovv,& Virbin in terram Bregẽ.impetum fecisset,à rusticis qui pro sua securitate centum armatos conduxerant, cum uiginti complicibus captus est,& Boleslao Bregẽ.duci præsentatus,in uincula trusus, in castro Legnicẽ.integro anno detinebatur,ubi tantam phrenesim incidit,ut singulos sibi ministrantes conaretur occidere.Mitigata tandem phrenesi, à uinculis dimissus, nũquam stabilem tenuit gradum,sed in modum delirantis ambulabat.

Ragneta à Samagitis cincta.

Anno quo supra 1315.Samagitæ numeroso exercitu Ragnetam cinxerunt, & quum longum tempus in obsidendo castro non expugnato consumpserunt, conculcatis segetibus,& omnibus in circuitu uastatis atq; exustis, in Samagitiam reuersi sunt. Vitenen autem dux Lithuaniæ cœptum Samagiticum continuans, cum frequenti exercitu castrum Tristmemel obsidione uallauit, proiectioneq; machinarum decemseptem diebus expugnabat. Ducentos milites ab Henrico magistro Prussiæ missos, ad obsessos ingredi contendentes, ad unum omnes contriuit. Magistrumq; Prussiæ cũ sex millibus armatorum uenientem,quum ab exploratoribus cognouit,in Lithuaniam se recepit. Quem magister Henricus non ualens consequi,terras hostiles nihilominus intrauit, & plures ex Lithuanis,aut occidit,aut captiuauit. Eodem anno Hẽricus de Ploczk Saxo genere, & Marsalcus Prussiæ,cum proprio milite Lithuaniam ingressus. Districtum Pastovv uastauit & exussit,& quingentis Lithuanis captis,Prussiam reuersus.

Districtus Pastow uastatur.

Plures milites ex Rheno in Konigsberg gratia exercendæ militiæ offendens, alteram illicò expeditionem in Lithuanos egit,castroq; Bisen conquisito,octuaginta Lithuanis,qui illic reperti erant, necatis, districtum Mednicẽ.continua uastatione in fauillam redegit. Magister deinde Prussiæ Henricus cum maioribus copijs Lithuaniam repetens,exercitu quadrifariam diuiso,& populatione latiùs extensa,plures districtus Lithuanorum ad eam diem intactos,deuastauit,& magnum captiuorum ordinem ex Lithuania duxit. Frugibus autem ad maturitatem pertingentibus,iterum Marsalcus in Lithuaniam ingressus, & duobus castris Ingedin & Pistin expugnatis & exustis,sata omnia conculcauit,aut exussit.

Cruciferorum uictoria.

Ingedin et Pistin castra expugnata.

Eam molestiam Dauid Præfectus castri Lithuanorum Garthin ulturus, cum octingentis armatis Prussiam inuadẽs, districtum Vunsdorff deuastauit.Quem Commendator de Capyovv dum rediret consequutus,certamine inito,captiuos liberauit,& quinquagintaquinq; occisis, cæteros in fugam uertit.Ab exordio institutionis denarij sancti Petri pro lampadibus,de qualibet domo & familia tres tantummodo obuli usuales,& auenæ cribrum soluebatur.

Institutio denarij sancti Petri immutatur.

Hac autem prisca consuetudine anno Domini 1318.per collectores apostolicos abrogata,sancitum est ut de quolibet capite rusticani hominis,unum obulum usualem annuatim soluant,quod usq; in hanc nostram ætatem continuatur.

Anno Domini 1319 Boleslaus,Bregẽ.& Legnicẽ.dux Conrado filio ducis Henrici Glogouiẽ.cui Olszna obtigerat,propter Henrici quinti patris sui captiuitatem & depactationẽ bellum mouit,olim per auum eius Conradum Glogouiẽ.factam, & aliquot certaminibus superatum,ad tantam ægestatem ipsum ducem Cõradum redegit,ut unum tantummodò equum, & pallium lineum, quo amiciebatur possideret.Ictoq; fœdere,ex sententia Baronum communium, Conradus Olesznẽ.Namislauiã,Beroltovv, Cruczbork,Piczczẽ,& Cunczestad duci Boleslao Bregẽ.restituere coactus est. Volauiam uerò & Lubeus compassus ægestati Conradi Olesznẽ.ei dimisit.Accessione autem tot bonorum Boleslaus sumptus prodigos iterum facere cœpit,intantum ut debitis uarijs inuolutus,oppidum Nyempcz cum suo districtu, duci Bernardo Svveidnicẽ. Item Haynouiam & aureum montem creditoribus ciuibus Vvratis.obligaret.

Restitutio Boleslao Bregẽs. facta.

CAPVT XV. LIB. IIII.

Elizabeth regi Hungariæ nupta.

Anno Domini 1320.Vvladislaus Loktek rex Poloniæ, filiam suam Elizabeth nomine,die Dominica infra octauas Petri & Pauli apostolorũ,Carolo regi Hungariæ matrimonialiter copulauit. Hæc fœlicius duabus morte absumptis coniugibus regi Carolo nupsit,& commansit,filiosq; insignes ei genuit.

Eodem anno 1320.Nankerus nubilis de domo Oxa, ex prouincia Oppolienẽ. ortus in Episcopũ Cracouiẽ.electus, ecclesia Craco.ueterẽ,angustũ situ habentẽ,& humilibus structuris ædificatam,recentiq; incendio deformatã,deiecit,& nouã opere sumptuoso ex alba, & quadrata petra initiauit,latitudinẽ atq; lõgitudinẽ eius quantũ spacia loci patiebantur extendens, quæ & qualis in hanc diem cernitur & permanet, hinc factum est ut multa

Ecclesia Craconiens. extruitur.

multa insignia sepulchra Principum & Pontificum,noua ædificatione superueniẽte, obruta perierint. In ædificationem autẽ tam sumptuosam Ecclesiæ Cathedralis Craco. Nankerus Episcopus Craco. duas partes: Capitulares uerò tertiam, & clerus totius diocœsis Craco.subuentionem charitatiuam contulit.Cuiuslibet etiam beneficij & parochialis Ecclesiæ decollatione,siue spirituali,siue regia & laicali, uacantis, primi anni fructus pro fabrica Ecclesiæ exigebantur,& reddebantur.

Marschalcus Prußiæ Lithuaniam uastaturus ingreditur.

Eodem anno Henricus de Plocko Marschalcus Prussiæ, habens secum quadraginta fratres ordinis cum exercitu bene instructo,Lithuaniã ingrediens, districtum Mednicen. quàm latiùs potuit uastauit.Interim Lithuani & Samagitę,nihil ea uastatiõe deterriti,angustias unius saltus,quem Cruciferi in redeundo transituri erant,occupant, & maioribus arboribus circumquaq; succisis,insidias parant,dumq; Marschalcus Prussiæ & exercitus eius insidiarum ignarus saltum esset ingressus, à Lithuanis circumuentus, in primis ipse, deinde alij ad unum omnes aut deleti, aut capti sunt. Lithuani pro uictoria & spolijs hostium,dijs thura litantes, unum ex Cruciferis uocatum Gerardum Rudde de Samlenth, cum equo & armis in pira extructa incenderunt,& conflagrarunt.

Ordinis milites uicti.

Anno quo supra,in festo exaltationis sanctæ Crucis,Lithuani terram Dobrzinẽ.quæ tũc à relictis ducis Semouiti tenebat̃,im,puisẽ uastauerũt, & oppido Dobrzinẽ.exusto, cũ captiuis utriusq; sexus,ueloci fuga regressi sunt. Ioãnes rex Bohemię,et Comes de Luczemburg,sciens duces Slesiæ uiros simplices,calliditate sua eos ad se trahere cœpit.

Primum itaq; anno Domini 1322. Boleslaum ducẽ Zambicẽ.aliàs Monsterbergẽ. Bernardi ducis Svveidnicẽ.germanũ, amplissimis promissionibus inescatum, induxit, quòd castrũ & oppidum Cloczko pro tenui pecunia ei uendidit,& resignauit. In quo homines & præda, & rapinis uiuentes locauit, ut cæteros duces Slesiæ spolijs uexarent,& discordiarũ semen iacerent. Vvratislauiensis insuper ciuitatis ambiens possessionem, Boleslaum Bregẽ.& Legnic.ducem,profusis donationibus contra germanum eius Henricum sextum ducem Vvratisla.subordinauit,qui dum bellis præmeretur,quum esset princeps pacificus,ad Vvladislaum Loktek regem Poloniæ se conuertit,& Vvratislauiẽ. ciuitatem sibi cum ducatu perpetuò resignauit. Vvladislaus autem rex appræhensa possessione ciuitatis & ducatus Vvratis. aliquanto tempore ipsam gubernans, compassus paupertati ducis Henrici, Vvratislauiam sibi restituit.

Variæ altercationes pro ducatu Vvratislauiensi.

Quo audito Ioannes rex Bohemiæ exhilaratus, callidis blanditijs & iam non bello, sed liberalitate & astutia. Ad resignandum sibi ducatum & ciuitatem Vvratislauiensem ducem Henricum induxit, receptoq; oppido Cloczko in administrationem solum ad tempora uitæ Vvratislauiam perpetuò resignauit,cum graui iactura regni Polonię,de cuius corpore ducatus Vvratisla. erat,& cum iniuria fratrum Boleslai Bregẽ. & Vvladislai Legnicẽ. ducum, filiarumq; eius trium nubilium Offcze,Grithe,& Elizabeth,ad quos,& ad quas spectabat successio hæreditaria. Ab eo ergo tempore ducum Vvratisla.cessauit successio,ciuitate Vvratislauiensi obedientiam regis Bohemiæ profitente. Tandem Vvladislao duce Legnicẽ.ducatum suum Legnicẽ.quem Boleslao Bregẽ.in triginta duobus millibus marcarũ obligauerat, uenalem exhibente.Ioannes rex Bohemiæ solita uafricia usus,cominatus est auferre ducatũ Legnicẽ.Boleslao,nisi in suam & regni Bohemiæ ditionem concederet, qua denunciatione Boleslaus Bregẽ.territus,se & sua Iohanni regi Bohemiæ subiecit.

Vvratislauia ad Bohemos cessit.

Eodem anno Domini 1322.Bernardus dux Svveidnicẽ.cum sua gente.Item Dominus de Sueuia: item duo Comites de Rheno:Item aliorum Christianorum exercitus Cruciferis de Prussia illum dirigentibus,in terras Samagitiæ & Lithuaniæ descendens,tres districtus Varken,Russigem,& Klogen uastauit,& castrum Pisten conquisiuit, Barbarisq; prædictorum districtuum,callidè obedientiam promittentibus,à cæde & captiuitate temperatum est.Sub idem tempus Lithuanię dux,in Liuonia uastato episcopatu Darbatensi, & alijs districtibus,quinq; millia captiuorum & multitudinem spoliorum in Lithuaniam deduxit. Eam uastationem Christianorum exercitus uindicaturus,iam instante hyeme in Lithuaniam expeditionem egit, nullo tamen opere memorabili, asperitate hyemis præmente,edito,in Prussiam remeauit.Dauid uerò Capitaneus castri Lithuanorum Garthin frigore non torpens,cum frequentibus copijs,districtum Reuel in Liuonia uastauit,ecclesias incendit,sacra uasa recepit,sacerdotes aut occidit,aut cœpit.Et quinq; millia captiuorum cum ingenti præda in Lithuaniam intulit. Deinde sub eadem hyeme Lithuani & Samagitæ ciuitatem Memel,& tria castra in eius uicinio expugnauerunt, & conquisierunt, multisq; Christianis illic aut cæsis, aut captis,tam ciuitatem,quàm castra exusserunt. Post

Dauid Capitaneus Rewel uastat.

hæc districtum Vilovv adeuntes, strage magna edita, Commendatorem de Capyovv, cum suo exercitu occiderunt, & in multitudine captiuorum atq; spoliorum Lithuaniam reuersi sunt. Mazouiæ etiam ducatum uastauit, Dauid Capitaneus Lithuanorum de Garthin, & pluribus uillagijs ac ecclesijs spoliatis & incensis, plures agrestes in Lithuaniam captiuos duxit. Sub eo tempore Carolus magister Prussiæ mortuus est, & pro eo Vernerus de Orzele substitutus est.

Carolus magister Prußiæ mortuus.
Vernerus de Orzele magister Prußiæ.

CAPVT XVI. LIB. IIII.

ANno Domini 1323. Lithuani clandestinis itineribus subito insiliētes, oppidum Dobrzineñ. ipsum deprædati sunt, & conflagrarunt, in terramq; Dobrzineñ. senes & impuberes occidendo, festinè cum captiuis ad nouem millia æstimatis, in Lithuaniam redierunt. Ea propter Vvladislaus Dobrzineñ. dux, & Vvladislai Loktek regis Poloniæ Germanus nepos, personaliter ad eundem regem Vvladislaū Cracouiam ueniens terram Dobrzineñ. cum suis municipijs ei perpetuo resignauit, quia ad ipsius defensionem & incursionem, tam à Cruciferis, quàm Lithuanis factam, & futuram intendere nō potuit. Precibusq; porrectis pro se, & sua genitrice Anastasia relicta olim Semouiti ducis Dobrzineñ. terrā Lancicieñ. obtinuit, terra Dobrzineñ. gleba & introitibus multò superiorem, duntaxat ad tempora uitæ, quia orbus & sine prole fuit.

Lithuanorum excursio.

Anno Domini 1324. Dauid Capitaneus in Garthin, iussu Gedimini ducis Lithuaniæ oppidum Poltuvvsko episcopi Ploceñ. & centum triginta uillas in circuitu, in die sanctæ Elizabeth inuadens, cædibus, flāmis, & spolijs uastauit, & triginta Ecclesias parochiales igne deleuit, ac quatuor millia animarū in captiuitatē duxit. Alius quoq; exercitus Lithuanorū in Liuoniā descēdēs, in aliquot locis eam uastauit, & prædā cum captiuis reduxit.

Polowsko oppidum uastatur.

Sequenti autem anno uidelicet 1325. Anna filia Gedimini principis Lithuanorum in coniugem duci Kazimiro filio Vvladislai regis Poloniæ, cum omnium captiuorū ex regionibus Polonorum per Lithuanos receptorum redditione pro dotalibus, adducta est. Et pax desiderabilis, ex hac affinitate inter Polonos & Lithuanos sequuta est. Āno præexpresso 1325. iussu Vvladislai regis Poloniæ, milites Craco. & Sandomirieñ. Mazouiā hostiliter depopulati sunt, & ciuitate Ploceñ. conquisita, flammis ipsam exusserunt. Venceslaus enim aliâs Vanyek dux Mazouiæ, conditionis suæ oblitus, hostilitatem infestam cum Cruciferis Prussiæ regno Poloniæ inferebat.

Pax cum Lithuanis.

Anno Domini 1327. Principes Slesiæ, Oppolieñ. Tessneñ. Glogouieñ. Zeganeñ. Oleszniceñ. Stinauieñ. & Falkembergeñ. suæ illustrissimæ conditionis ex regibus Poloniæ tractæ obliti. Obliti & libertatis, qua in illam diem perfuncti sunt, ad Ioannem regem Bohemiæ infestum hostem regis Vvladislai Poloniæ, defecerunt, iugo & feudo Bohemico sese supponentes. Causa non alia extitit, nisi liuor & acerba inuidia, quòd Vvladislaus Loktek sibi imposuerit regni Poloniæ diadema, ipsis inconsultis, unde illum non Poloniæ, sed Cracouieñ. regem uocitabant, & à suis subditis uocitari mandabant. In quorum ignominiam, quia absq; legitima causa à regno secesserunt, factum est laudum in regno Poloniæ, quòd nullus illorum principum, quamdiu alienum iugum non excusserit, in regem, gubernatorem, aut Capitaneum in Polonia assumatur. Hinc factū est, sathana zizania superseminante, quòd principes & nobiles Slesię, adeò Polonos exosos, & contēptos habere cœperūt, ut in casibus & infortunijs eorum, detractionibus & morsibus magnopere periclitentur. Ex hoc ægritudinem suam declarantes, quæ uterum suum à quo excidit, corrodit. Licet Polonia pietatis maternæ ubera, in eorum necessitatibus non auertit, sed solatur & reficit. Hinc etiam factum est, ut aquilam candidam uniuersale signum principum Poloniæ, duces Slesiæ, hi quidem in nigram, alij in glaucam, nonnulli in camporū uariationem, & colorum permixtionem permutarunt. Ne quid cōmune cum regno Poloniæ habere uiderentur. Census tamen & denarius sancti Petri, qui ex uniuersa Slesia summo Pontifici præstaẽ. Sic & ecclesiæ Cathedralis Vvratislauien. per Boleslaum primū regem Poloniæ, & patrem suū Myeszkonē fundatio & dotatio. Cæteraq; insignia clamant & demonstrant Slesiam, & Vvratislauiā regni Poloniæ prouinciam fuisse. Propitiatione diuina ad corpus, & unitatem regni Poloniæ postea reuersuram.

Principes Slesiæ ad Bohemiæ regem deficiunt.

Anno Domini 1330. æstas nimiū calida erat, ex nimioq; feruore solis, ultra solitū cursum in Polonia segetes in debitā maturitatē ante festū sancti Ioannis Baptistæ perductę erant, & undis desiccatis, flumina suos alueos deseruerant. Anno eodē, Ciuitatē Rigeñ. cum omni Dominio ad Rigeñ. ecclesiam pertinentem, expugnauerūt & occupauerunt, fratres

Aestas calida.

fratres Theutonici Sanctæ Mariæ de nigra cruce, in Archiepiscopum Rigeñ. fundatorem suū usi officio. Quo Cruciferi de Prussia in reges & principes Poloniæ in occupanda Pomerania, & alijs terris usi sunt. Anno quo supra sedecimo Kalendas Iunij, Venceslaus, aliâs Vonyek filius iunior Boleslai ducis Mazouiæ crudelis, & sæuerus in milites & subiectos, in Vissegrod mortuus est, & in Ecclesia Ploceñ. sepultus, reliquit unicū filium Boleslaum ex filia Gedimini ducis Lithuaniæ. Anno præfato die decimanona Octobris, Vernerus de Orzela magister Prussiæ multis uulneribus, in castro Mariemberg, ab uno fratre Crucifero Ioanne de Gindorff confossus, occubuit, in locū eius Lutherus de Brunsuigk successit.

Venceslaus filius Boleslai Mazouiæ ducis moritur.
Verneri mors.
Lutherus magister Prußiæ.

Anno prædicto postulante rege Vvladislao Loktek à summo Pontifice pessagium crucesignatorum, & aliquot millia florenorum, contra Barbaros, Tartaros, ac Lithuanos, accepit rationes & excusationes summi Pontificis, & non ea, quę postulauit, tamen ne nuncij regij uacui redirent, gratiam anni Iubilei concessit, ea conditione, ut quilibet illam meriturus, duos aureos in capsam imponeret. Agebatur itaq; Cracouiæ annus Iubileus, pro festo sancti Stanislai in Maio tribus diebus, & in autumno festi eiusdem sancti Stanislai alijs tribus diebus, magna multitudine ex uniuerso regno Polonię, sed & ex Hūgaria atq; Slesia concurrente. Exinde non mediocris summa auri collecta fuit.

Anno Domini 1332. in festo natalis sancti Ioannis Baptistæ, Vincentius de Pomorzani palatinus Posnanieñ. cuius ductu & proditione Polonia ferè perierat, quamuis regio edicto in patria tutus consisteret, tamen eorum, qui uastati & incommodis confecti erant conspiratione, telis confossus, & obtritus, teterrimæ proditionis pœnas soluit.

Vincentius de Pomorzani mortuus.

CAPVT XVII. LIB. IIII.

AD surrogandum nouum regem in locum regis Vvladislai nuper absumpti, Prelati & Barones Poloniæ conuentu omnium terrarum apud Craco. agentes unanimi uoto ac uocatione ducem Kazimirum, filium præfati regis Vvladislai in regem Poloniæ elegerunt. Diemq; sancti Marci pro coronatione eius designarunt, regina autem Heduigis regis Vvladislai relicta, & ducis Kazimiri mater, quæstionem iniecit. Ne ipsa uiuente, Anna consors Kazimiri in reginam coronaretur, affirmansq; quòd unius regni una regina diademate sit insignienda. Expugnata tandem precibus ducis Kazimiri, quē tenerrimè diligebat, in coronationē Annæ cōiugis Kazimiri consensit. Ipsa aūt in cœnobium sanctimonialiū monasterij in antiqua Sandacz se recepit, & professa regulam sancti Francisci, ieiunijs, orationibus reliquū ætatis suæ expleuit.

Anno itaq; Domini 1333. in festo sancti Marci, quod in diem Dominicū cadebat. Dux Kazimirus in regem, Anna uerò consors ipsius in reginam Poloniæ, in ecclesia cathedrali Cracouieñ. per Ianislaum Archiepiscopum Gnezneñ. assistentibus ei Ioanne Craco. Ioanne Posnanieñ. Matthia Vvladis. Stephano Lubuceñ. Episcopis & Baronum ac nobiliū Poloniæ magna copia, inuncti & coronati sunt. Adiunctusq; est regi Kazimiro in gubernatorem (quoniā nōdū ad maturā ætatē peruenerat) Iaszko de Melstein Castellanus Craco. uir industrius, & in remp. magni zeli. Cœpit aūt rex Kazimirus post coronationē, pacem regno ordinare, & bellū cū Cruciferis de Prussia, p ulteriores inducias ad festū Ioannis Baptistæ anni sequentis suspendit. Cœpit & prædonū atq; furum frequentiā exterminare, & publicas stratas purgare. Multosq; nobiles & uulgares furtis ac rapinis uiuere cōsuetos, neminem reueritus, suspendere, mutilare, partire, aut exilio damnare iussit.

Kazimirus coronatus.
Pacem regno afferre nititur.

Anno uerò Domini 1335. ex compromisso occasione terrarū regni Poloniæ, per Cruciferos occupatarum, Carolus rex Hungariæ, pro parte regis Kazimiri, & Ioannes rex Bohemiæ pro Cruciferis, in die sanctæ Elizabeth in Hungaria, in castro Vissegrad conuenerunt. Rex etiam Poloniæ Kazimirus ad sollicitandum in sua causa, à magistro & ordine Cruciferorū, Henricus Ruthenus Prouincialis Culmeñ. Marquardus de Spaneberg Thoruneñ. & Conradus de Brunestein Svvieczeñ. Commendatores, aduenerunt. Habita autem deliberatione regum arbitrantium, terras Cuyauiæ & Dobrzineñ. regi Poloniæ Kazimiro adiudicarunt. Terram autem Pomeraniæ, quæ feratior est prædictis, Magistro & ordini Cruciferorum appropriarunt, quod rex Poloniæ Kazimirus, præuaricando paternum mandatum, quo moriturus interminando præcepit. Ne unquam super patrimonio suo terra Pomeranię cum Cruciferis pacisceretur, amaro corde, ne recrudescente bello ampliora perderet suscepit. Castro nihilominùs Nyeszkovv, quamuis de sorte terrę Cuyauię esset, circa Magistrum & ordinem manente, ut facultas utriusq; ripæ fluminis Istulæ apud

Sententia Hungariæ & Bohemiæ regum.

eos remaneret. Sententia regum Hungariæ, & Bohemiæ sic incipit. In nomine Domini Amen. Nos Carolus & Ioannes Dei gratia, Hungariæ & Bohe. reges, perpetuæ memoriæ tenore præsentium notum facimus, quibus expedit uniuersis, cùm magnificus princeps Dominus Kazimirus eadem rex Poloniæ ex una, & religiosi uiri generales præceptores, & fratres uniuersi ordinis Cruciferorum de domo Theutonica parte ab altera, super terris & districtibus Culmeñ. Dobrzineñ. Cuyauiæ, Pomeraniȩ & Thoruneñ. &c. Finis. Actum & datum in Vissegrad in Hungaria, præsentibus, &c. Anno Domini 1335. Dominica proxima post festum sanctæ Elizabeth.

Legitur in Chronica Hungarorum, quòd rex Poloniæ eo tempore Homagiarius, & subiugalis regi Bohe. fuisset, quòd quia nusquam alibi, uel apud Bohe. uel Polonos reperitur, errori historici ascribendum est. Post sententiam pronunciatam, requirente rege Kazimiro Magistrum & ordinē Cruciferorū, super resignatione terrarū Cuyauieñ. & Dobrzineñ. non aliter decisioni arbitrali sese parituros responderunt. Nisi rex cum Prælatis, Baronibus, nobilib. ac ciuib. regni Poloniȩ, p patentes literas terris Pomeraniȩ, Chelmeñ. & Michalouieñ. corporali etiā præstito iuramento, renuncient & se obligent. Quo responso in deliberationē & conuentum omniū Prælatorū ac Baronū uniuersi regni Poloniæ perducto. Noluerunt ullo pacto in ipsas conditiones cōsentire, sed si bellum inferretur repellere consultabant, & sedi Apostolicæ quæstum iri, eiusq; suffragium implorari. Ad quod opus prosequendum Ioannes Grothonis de Slupcza Craco. Episcopus, uir præstātis ingenij, & experientiæ, in Auinionem ad sedem Apostolicam missus est.

Episcopus Gracouiens. ad sedem Apostolicam.

Summus uerò Pontifex Benedictus duodecimus, regni Poloniæ quærela audita, & ueritate comperta, Sedis Apostolicæ nuncios uidelicet Galhardum de carceribus, Tituleñ. Præpositum, Coloceñ. diocœsis, & Petrum Geruasij Canonicum Anicieñ. in Poloniam cum cōmissionibus & largis prærogatiuis misit. Qui Apostolici nuncij tribunali in Varszouia posito, Theodericum de Aldemberg, Magistrum Prussiæ & ordinem Cruciferorum, ad quartam Februarij diem, per Nicolaum Præpositū sanctæ Crucis Oppolieñ. diocœsis Vvratislauieñ. per edictum citauerunt. Et quarta die Februarij, magistro Bartholdo, Alberti de Rathibor syndico Kazimiri regis Poloniæ, petitionem regis inscripto iudicibus offerente Magister Iacobus, Plebanus de Arnoldi uilla, Culmeñ. diocœsis, pro parte Magistri, & Cruciferorum, appellationem à iurisdictione iudicum interponens, eamq; relinquens discessit. Iudices autem datis refutatorijs pronunciauerunt se iudices competentes, & causam ferè per unum annum cum dimidio continuantes.

Legati in Poloniam.

Anno Christi 1339. quintadecima Septembris, in Ecclesia sancti Ioannis Baptistȩ Varszouiæ, regi Kazimiro terras Pomeraniæ, Culmeñ. Michalouieñ. Cuyauieñ. & Dobrzineñ. adiudicauerunt. Copia sententiæ sic incipit. In nomine Domini Amen. Nouerint uniuersi, quòd nos Galhardus de Carceribus, Præpositus Tituleñ. Coloceñ. diocœsis, & Petrus Geruasij Canonicus Anicieñ. ecclesiarum, Apostolicæ sedis nuncij, & exequutores ac iudices. In causa quæ uertitur, &c.

Sententia legatorū Sedis Apostolicæ.

CAPVT XVIII. LIB. IIII.

ANno 1339. rex Kazimirus facto generali conuentu omnium terrarum regni, in Cracouia pro festo sancti Stanislai in Maio, eo quòd filium successorem non haberet, Ludouicum Caroli regis Hungariæ filium, & nepotē suum ex sorore germana regnaturum post se nominauit. Quum enim militum auxilia pro subsidio regni Poloniæ à Carolo rege Hungariæ, rex Kazimirus postularet. Interrogauit quid præmij pro talibus beneficijs rex Carolus habiturus esset. Kazimirus rex Poloniæ, Lodouicum filium eius tanquam nepotem suum post se regnaturū renunciauit. Ob hoc Carolus rex Hungariæ filios suos, Andream in Sicilia, Stephanum in Hungaria, & Lodouicum in Polonia regnare in animo destinauit, quod sic euenerat, sed alijs morte præoccupatis, Lodouicus in Hungaria & Polonia regnauit: Anna autem regina consorte sua, & filia Gedimini principis Lithuaniæ, eiusdem anni decimaoctaua mensis Iunij in castro Cracoui. mortua atque sepulta, & unicam filiam Elizabeth relinquente. Kazimirus rex cū certis Episcopis & magnificis personaliter septima mensis Iulij in Vissegrod Hungariȩ perueniens, præfatū Lodouicum regē Poloniæ se absumpto, sub certis fœderibus, ac conditionibus successurum ore tenus designauit, & non duces Mazouiæ, nec Oppolieñ. ducatū, & cæteras terras Rusiȩ iure ꝓpinqtatis ex morte ducis Leopolieñ. & Vvladimirieñ.

Ludouicus Hūgariæ designatur in regē Poloniæ.

Añno uerò Domini 1340. Boleslao filio Troideni ducis Mazouiæ (qui Leopolieñ. &

nactus fuerat) nono Kalendas Aprilis, aliàs in die Annunciationis Mariæ, ueneno per Ruthenos extincto, quoniam sectam eorum immutare conabatur, rex Kazimirus contractis copijs, concito cursu post octauas Paschæ, Leopolim obsedit, & per deditionē accepit: clenodiaq; magni ualoris illic reperiēs, scilicet, duas cruces aureas, notabili portione ligni dominici insignes, duo diademata, uniones, & lapides præciosos habentia, tunicā, & sellam auro & gemmis superba, in suū redegit ærarium, tandem Vvladimiriā, tam arcem, quam oppidum in suam ditionē redegit. Castrisq; Leopolieñ. & Vvladimirieñ. ligneis exustis, ne ad rebellionem spectarent, in Cracouiā redijt, & thesauro deposito ac spolijs, cum maiori potentia & exercitu ex omnib. terris contracto, in Russiam reuersus, terras Przemislieñ. Luceñ. Vvladimirieñ. Sanoceñ. Lubaczovv, Trebovvla, Custan, aliaq; castra & ciuitates Russiæ, per uim aut ultrò se dedentibus sub una expeditione, unaq; æstate accepit. Nec ab illo tempore à regis & regni Poloniæ obedientia Russia desciuit, missisq; nuncijs rex Kazimirus, ad Henricū Hassiæ Lantgrauiū, filiam eius Adleydā uirginem in coniugem, anno Christi 1341. pro festo sancti Michaëlis accepit. Henricus autem Hassiȩ Lantgrauius, qui sua præsentia personali Adleydā in Cracouiā adduxerat, duo millia marcarū tantūmodo grossorū Pragensiū pro dote se daturū inscripsit: Breuiq; rex Kazimirus Adleydam à facie sua, habens eam despectam relegauit, & in curia regia oppidi Zinouicz tanquam uiduam eam abundè in omnibus necessarijs prouidebat. Ipse uerò concubinis secundam pestiferam consuetudinem, aut incantationem utebatur.

Boleslaus uenenо à Ruthenis extinctus.

Kazimirus Leopolim obsedit.

Expeditio Kazimiri in Russiam.

Russiæ ultima deditio.

Kazimirus Adleydam Lantgrauij Thoringiæ duxit uxorem.

Propterea Henricus Lantgrauius Hassiæ, precib. suæ filiæ uictus, anno Domini 1356. decimooctauo Kalendas Octobris, Adleydam reginā cum omni supellectili ad eam pertinente, ex curia Zarnouieñ. per regem Kazimirū latere cocto murata, accepit, & in Hassiam rege Kazimiro, & suis capitaneis non prohibentibus deduxit. Vbi prædicta regina non post longum tempus diem obijt extremum. Magistro autem Prussiæ & ordine Cruciferorum censuras ecclesiasticas per Galhardum, & Petrum iudices Apostolicos, usque ad sententiam interdicti inclusiuè latas non curantibus, & sola appellatione illudentibus, rex Kazimirus cum Magistro & ordine in Iunivvladislauia in die Mariæ Magdalenȩ, anno Domini 1343. per utramq; partem præstito iuramento, exceptis Episcopis Poloniæ, qui iurare noluerū, sub iniquis conditionibus pacem composuit, cessitq; de iure, proprietate, & titulo terrarum Pomeraniȩ, Culmeñ. & Michalouieñ. & de sigillo Maiestatis illum eradere se obligauit. Et terras Cuyauieñ. & Dobrzineñ. cum plenaria possessione accepit. Et pace cum Magistro confecta, eadem æstate contra ducem Henricum Zeganeñ. & fratres eius expeditionem cum plurimo apparatu egit. Primumq; oppidum Vvschovva obsidione cingens, demolitis, ruptisq; muris conquisiuit, & ipsam cum territorio regno Poloniæ restituit, prærogatiuam cudendi monetam eidem non abrogando.

Adleyda regina moritur.

Pax cum ordine.

Deinde in ducatum Zeganeñ. copias producens, castrum & oppidum Stinauiā in Polonico Stizyinavva appellatum, satis munitum expugnauit, & muros solo ȩquauit. Insuper populationem in agros & uicos latius extendens, ad ciuitatem & castrum Zeganeñ. exercitum promouit: feroq; dux Zeganeñ. Henricus temeritatem suam perpendens, pacem per caduceatores petiuit, rex autem humiliatione hostium pacem fecit, & eam literis confirmauit. Sequenti autem anno imperator Tartarorum secretis nuncijs Daszkonis, quem rex Kazimirus capitaneum Przemislieñ. fecerat, & Danielis de Ostrovv inuitatus, ualidum exercitum ad uastandum Russiam & Poloniam, & ad rescindendum imperium regis Kazimiri misit. Rex autem raptim collectis copijs, in una fluminis Istulæ ripa, alterā Tartaris tenentibus, ne hostis fluuium superaret locauit. Aliquot igitur diebus hinc inde proiectiones ex arcubus, & balistis facientes, discesserunt Tartari, unico Alberto Czeleyo de Vvrzaui & Sepnicza, Palatino Sandomirieñ. de domo Habdanck Tartarico telo ꝑcusso occumbente, prædasq; agentes, ad castrum Lublin uenerunt, quod tunc ligneum erat, non tamen expugnare ipsum ualuerunt.

Stinauia expugnatur.

Tartarorum incursio.

Ioannes cœcus rex Bohemiæ senio confectus, etiam duodecima mensis Iulij, anno Domini 1345. in Czirzin ante Cracouiam uenit, & post duos dies repulsus. Alia historia habet post octo dies, à Cracouia uersus Bohemiam cum paucis discedens, reliquum exercitum suum bifariè diuisit, unumq; uersus Lelovv, alterum uersus Ilkusz uastatum ire Poloniam misit: quos milites regis Kazimiri, qui uersus Lelovv in uilla Biala, & qui uersus Ilkusz in uilla Pogonya consequentes, disiecerunt & prostrauerunt. Pluresq; ex eis captiuantes, inter quos erat Hinek de Damb, Zaiecz, Ptaczek, Alszo de Stramberg, & cæteros uinctos regi Kazimiro præsentarunt. Causa autem ingressionis Ioannis regis Bohe.

Ioānis cæci Bohemiæ regis expeditio in Poloniam.

uersus Cracouiam, oblatio territorij Vvschovva, et incineratio ducatus Zeganeñ. fuit. Bohemi autem referunt non discessisse regem eorum Ioannem cœcum, nisi manu tacta porta ciuitatis Cracouieñ. secundùm compactata.

CAPVT XIX. LIB. IIII.

Kazimirus iura dedit.

POstea sanctiones pragmaticas, seu iura regni municipalia, quæ in hanc diem Poloni colunt & obseruant, confecta & ordinata rex Kazimirus in conuentione generali, apud Visliczam oppidum Sandomi. pro dominica Lætare tenta, año Domini 1347. pronunciauit, publicauit, & teneri præcepit: quantum autem sint uitiata, quantumúe in certis passibus legi diuinæ & humanæ contraueniant, rectores Polonorum ratione, & intellectui uigentes, uideant, iudicent, & corrigant.

Kazimirus Russiam expugnat & imperio subiugat.

Anno item Domini 1349. comparato numeroso exercitu rex Kazimirus, terras Russiæ, castra & ciuitates, quæ nondum suo imperio parebant, expugnauit, & subiugauit, Luczko, Brzescze, Chelm, & eorum uicinia in suā ditionem redegit. Hisq; secundis successibus elatus, ad incontinentiæ, impatientiæq; pestes diuertit. Et regina Adleyda consorte sua, moribus honesta, spreta concubinarum amplexibus publicè utebatur, quarum greges in Opoczno, in Czchovv, in Crzeczovv, & alijs locis, quasi quasdam turpitudinis officinas locauerat. Pontificumq; & Baronum suorum monita negligebat. Summi ergo Pontificis Clementis sexti Papæ, seuero processu, suggestione ecclesiæ Polonicæ Præsulum, monitus est, ut omnibus concubinis relictis, in thoro, cōtinentiaq; coniugali permaneret. Sed & uillas Episcopales, Zloteñ. potestatis prope Sandomiriam, uiolando libertates ecclesiasticas per Othonem de Pilcza, Palatinum & Capitaneum Sandomirien. de domo bipennium, tributis & laboribus seruire cogebat. Quam iniuriam Bodzantha Episcopus Cracouiens. rescindens, primum Otham de Pilcza, deinde regem Kazimirum censuris ecclesiasticis percelluit. Ad quas exequendas Martinus Bariczka Vicarius Ecclesiæ Cracouien. per Bodzantham Episcopum Craco. missus erat. Tametsi rex Kazimirus iratus manus tunc à Bariczka contineret, ex post tamen satellitum suorū suggestione inflammatus, præfatum Martinum Bariczka in die sanctæ Luciæ compræhendi, & sequenti nocte in flumine Istula per Cochanum familiarem suum suffocari mandauit. Post hoc Deo puniente omnis prosperitas à rege Kazimiro & populo suo abscessit, & stirpem eius uindex iustus de regno Poloniæ eiecit. Lithuani etenim in terram Lukouieñ. & Radomieñ. postea quoq; in Sandomirieñ. impetum fecerunt, & eas affligentes, raptam prędam hominum & pecorum abduxerunt.

Delictum Cazimiri.

Lithuanorum incursio in Poloniam.

Deinde uidentes sibi impunè Poloniæ uastationem prouenisse, Lithuani cum Ruthenis & Tartaris anno Christi 1351. omnes uillas in circuitu Leopoli, spoliarunt, ac incendijs consumpserunt. Et quatuor terras notabiles, uidelicet Belzeñ. Vvladimirieñ. Chelmeñ. & Bresten, à regno Poloniæ abstraxerunt. Ob hoc rex Kazimirus habens auxilium & copias Lodouici regis Hungariæ, grandem in Lithuanos egit expeditionem, & Vvladimiriensis terram, castrumq; conquirens, etiam Keystutonem ducem Lithuaniæ in quodam particulari certamine, cæsis Lithuanis, cœpit. Qui cum omnibus fratribus Lithuaniæ ducibus, & suis terris fidem se Christi suscepturum iureiurando promittens, à regibus comiter & honestè detentus est, sed reges deludens, nocte effugit: Fraterq; eius senior Olgerdus dux Lithuaniæ sequenti anno promissionibus Tartaros euocauit, qui magna multitudine glomerati, terram Plodoliæ regno Poloniæ subiectā, uaria cæde & spolijs uastauerunt. Fuit autem Olgerdus pater & genitor Iagellonis, qui factus rex Poloniæ Vvladislaus secundus fuit nuncupatus.

Keystuth dux Lithuaniæ.

Olgerdus Lithuaniæ dux pater Iagellonis.

Insuper Lubardus dux Lithuaniæ secretè ad ciuitatem Haliciensem, quæ per Kazimirum tenebatur, septima die Iulij, anno Domini 1353. perueniens, inducijs, inter regē Kazimirum & Lithuanos iureiurando firmatis, iniquè uiolatis, eam impugnauit, & magna multitudine ciuium atque mercatorum occisa, ciuitatem succendens, cum spolijs ueloci fuga in Lithuaniam redijt: prædaq; in tugurijs deposita, cum maioribus copijs uersus Zauichost, nona die Septembris uenit, & uillas, atq; rura in quatuor miliaribus à singulis partibus consistentes, spolijs, cæde, & igne uastauit, & antequam milites Polonorum arma sumerēt, raptam prædam in latibula Lithuanorum deduxit. Hæc mala propter scelera regis Kazimiri æstimantur prouenisse, maximè propter culpā in Christi Dominos Bodzantham Episcopum Craco. & Martinum Bariczkam patratam, ad quam delendā anno præcedēti, scilicet 1352. Albricū Cancellariū Dobrzineñ. & Plebanum Bochneñ. rex Kazimirus ad Clemētē sextū in Auinionē misit, simulq; ne Vvratisl. ecclesia à suo Gneznen. metro-

Pœnitētia Kazimiri.

metropolitano alienaretur. Carolus enim Romanorum, & Bohemiæ rex, missis solennibus nuncijs ad Papam, Pragen. Archiepiscopo eam subijci deposcebat, susceptiq; sustulit, ac deuotè rex Kazimirus omnes conditiones pœnitentiæ iniunctas peregit. Primum enim ius libertatis uniuersis uillis Ecclesiæ Craco. reddidit: Ecclesiamq; Vislicien. quadra, & polita petra sumptuoso opere, priori Ecclesia humiles muros habente, demolita. Item Ecclesiam sanctæ Mariæ Sandomirien. item Stobnicen. Szidlouien. in Zagosz, & in Gargouu Ecclesias, in satisfactionem sceleris, & supplementum pœnitentiæ pulchris muris formauit. Obtinuit etiam præfatus Albricus à summo Pontifice, ut per decimam quadriennalem uniuersus Poloni clerus contra subitos Lithuanorum insultus subueniret. Obtinuit etiam, ne Ecclesia Vuratis. à corpore Gneznen. metropolitico scinderetur: deducendo in consistorio Apostolico euidentibus probationibus à Regibus, & ducibus Poloniæ eam fundatam, & dotatam, prout superius dictum est. Sub eo quoque tempore Kazimirus rex Poloniæ certo priuilegio, Ecclesiæ, & diocœsi Craco. concesso, omnes colonos, & rusticos ad ducendum manipularem decimam, ad loca per dominos decimarum electa, perpetuò esse astrictos decreuit. Considerans quoque Rex Kazimirus perniciosas in Maydenburg ex regno Poloniæ appellationes, fortunas atq; substantias subditorum deuorantes. Ius supremum Teuthonicale in castro Craco. anno Domini 1356 constituit, aduocatum per solum Regem eligendum. Septem uerò Scabinos ex certis ciuitatibus Craco. urbi uicinis, per procuratorem generalem Craco. legendos commisit, & prouocationes ad Maydenburg peramplius fieri per patentes literas prohibuit, quarum tenor sic incipit: In nomine Domini, amen. Quoniam humana conditio, &c. Et quia eo anno 1356 regina Adleyda (per Henricum Hassiæ Lantgrauium genitorem ipsius ex Zarnouiecz in Hassiam reducta) rebus humanis excesserat. Ideò anno sequenti, uidelicet 1357 rex Kazimirus tertiam uxorem Heduigim uirginem, Henrici Glogouiensis ducis filiam, moribus, & forma spectabilem, sibi matrimonio collocauit.

Pœnitentia Kazimiri.

Ius Teuthonicum in castro Cracouien. institutum.

Appellationes in Maydēburg prohibitæ.

CAPVT XX. LIB. IIII.

PRæterea orta contentione de principatu, & successione in locum Stephani Moldauiæ Voyeuodæ inter duos fratres, Stephanum, & Petrum præfati Voyeuodæ filios, Petrus minor natu eo, quod liberalioris esset ingenij, fauore maioris partis Valachorum, & subsidio Hungarorum, Stephanum maiorem natu expulit. Is ad Kazimirum Regem Poloniæ confugiens, se per illum in principatum restitui petiuit. Rex autem Kazimirus anno Domini 1359 post diem Apostolorū Petri, & Pauli cum eo exercitum militum ex terris Cracouiens. Sandomirien. Lublinen. & Russię misit. Hi post aliquot fœlices particulares triumphos, syluam uastam, Plonini, à solitudine (eò quòd profectum non ferat) dictam, in terra Sepenicen. sitam, ingressi, arboribus succisis, & subserratis ordinatione Petri minoris natu obruti sunt. Valachi siquidem arbores succisas impellentes, alia in aliam cadente, atq; uiciniorem præcipitante, uiros, equos, armaq; sine bello attriuerunt, & deuicerunt. Pluribus exanimatis alijs in manibus, pedibusue, aut alia parte corporis mutilatis. Cætera multitudo inopinato casu perculsa, in deditionem, & captiuationem uenit. Ea clade Kazimiro nunciata, illicò misit, qui omnes captiuos milites, & uulgares redimerent, & facili ære redimerunt. Captus fuit in ea clade Sbigneus de Oleszicza de domo Dabno, Sbignei Cardinalis, & Episcopi Craco. auus, qui in diem mortis propter tibiarum uiolationem claudicauit. Nauogius de Tanczin, filius Andreæ de Tanczin palatini Craco. quum inter tumultus manus Valachorum effugisset, ex loco cladis Romam adijt, & se presbyterum ordinari disposuit. Et pòst in patriam reuersus, in decanum Cracoui. fuit promotus. Ea quoq; clade undecim signa capta fuêre, regia seu terrestria tria Craco. Sandomirien. & Leopolien. Militaria nouem uidelicet Bipennium, quod præfatus Nauogius erexerat: alterum de Leliua: tertium Vulpium: quartum Rauitarum: quintum Griphonum: sextum Srenieuitarum: septimum Habdankonum: octauum Volukossarum: nonum Streparum: tandem charistia, & atroci fame in regno Poloniæ, & uicinis eius exorta.

Poloni à Valachis cæsi.

Clades Polonorum.

Fames ualida.

Anno Domini 1362 rex Kazimirus horrea sua in singulis terris regni sui frugibus abundantia aperiri, & moderato precio uendi iussit. Poprij autem homines pecunias ad emendum non habentes, rerum commutatione aut labore, præstitum frumentum merebantur. Castrorum, & ciuitatum fabricas, & muros, piscinarum, & fossatorum aggeres, & alueos, tum aquę ductus, & ædificiorum uariorum structuras extendendo. Ex quibus illud memorabile fossatum, quod à Cracouia uersus Bochnyam tendit, & flumine Istula in id immisso, ligna per id, & sal traduci destinabat, adhuc eminet, & apparet.

Liberalitas Regis.

Anno autem Domini 1363 bella parantes, Carolum Imperatorem Romanorum, &

regem Bohemorum Ludouicum Hungariæ, Kazimirum Poloniæ, & Sigismundum Daciæ reges: eò quòd Imperator Carolus coram nuncijs Ludouici Regis Hungariæ dixerat eius matrem parùm pudicam. Vrbanus Papa quintus, per religiosum fratrẽ Ioannem ordinis minorum, prudentia ac eloquentia pollentem composuit. Is namque prostabilienda inter reges pace persuasit, & induxit, ut illustrem uirginem Elizabeth Boguslai ducis Stolpen. filiam, Kazimiri uerò regis Poloniæ ex filia Elizabeth neptem, ac Ludouici regis Hungariæ consobrinam, ex amitali sorore susceptam Carolo regi Romanorum, & Bohemorum, cui tres coniuges, Blanka, & Anna, atque Mecellina breui discesserant, in uxorem desponsarent. Ad quod Apostolicus nuncius (ita enim per Carolum Imperatorem rogatus erat) pro carnisprivij diebus nuptias constituit. Ad futuram itaque nuptiarum solennitatem, auus uirginis Kazimirus rex Poloniæ, uicinos reges, & principes, uidelicet Ludouicum Hungariæ nepotem suum Sigismundum Daciæ, & Petrum Cypri reges, Othonem Bauariæ, Semouitum Mazouiæ, Boleslaum Suueidnicen. filium sororis suæ, Vladislaum Oppolien. & cæteros principes corrogauit ac inuitauit. Rex Cypri per mare in Valachiam uectus, tandem in terras Russiæ: Sigismundus uerò rex Daciæ in Stolpen. ducatum mari aduenien, cum duce Stolpen. affine suo, & uirgine Elizabeth, sumptibus regis Kazimiri: Ludouicus autem rex Hungariæ per Sandecz in Cracouiam aduenerũt. Tandem Carolo regi Bohemiæ, & Imperatori, quatuor reges, Hungariæ, Poloniæ, Daciæ, Cypri, cum principibus, & multitudine copiosa ad unum milliare egredientes, accurrerunt, ipsum cum omni honore benignè excipientes. Dumque urbi appropinquaret, uirgo Elizabeth cum patre duce Stolpensi in regio apparatu multis comitata uirginibus, Carolum futurum maritum excepit. Processiones deinde omnium Ecclesiarum, & statuum Craco. ciuitatis subsequutæ, exceptione sua diem in uesperum prorogarunt. Regibus omnibus speciales thalami, & habitationes purpuris, & cortinis, auro, gemmis, & ostro, superbè in castro Craco. decoratæ: cæterisque principibus, & Baronibus honesta hospicia, omnibus necessarijs ad usum, uoluptatemque hominum plenè distributa, singulis non solùm uictualia largissima, sed etiam quæ cuiusque postulasset priuata necessitas, in abundantia ultrò largita sunt, & ultra necessaria omnium rerum in hospitia importata. In circo ciuitatis Craco. in certis locis, dolia, uasaque plena uino, & alia grano auenæ locata fuêre: ex quibus singuli hospites, & inuitati pro libidine hauriebant. Tertia die aduentus Caroli Imperatoris in Cracouiam, uirgo Elizabeth ducis Boguslai filia, in Ecclesia maiori Craco. præsentibus regibus, Iaroslao Archiepiscopo Gneznen. uerba dicente, Carolo Imperatori desponsata, & in matrimonium tradita est: cui Kazimirus rex Poloniæ centum millia florenorum in dotem dedit. Instaurati sunt postea chorearum, hastarum, & plausuum ludi, Reges, Principesque Rex Kazimirus delicatis cibis, opiparè tractans, reficiebat, & post singula fercula omnibus diebus singulis regibus, & hospitibus magni precij munera misit. Vierzinek consul Craco. genere nobilis, & natione Rhenen. de domo & armis Lyagoda, omniũ officiorum in curia Regis gubernator, introituumque & pecuniarum regalium receptor ac dispensator, quinque Regibus, & uniuersis principibus, in domũ suam ad prandium inuitatis. Impetrata à regibus licẽtia, ut iuxta propriũ arbitrium, loca regibus distribueret: Kazimirum Regem Poloniæ primum: secundum Carolum Romanorum, & Bohemiæ Regem: tertium Hungariæ: quartum Cypri: & ultimum Daciæ, Reges locauit, ratione reddita, quòd nulli magis, quàm domino suo Kazimiro pro immensis beneficijs, ad fauendum amplissimum honorem obligaretur, quos cibarijs delicatis reficiens, etiam unicuique excellentia munera inter prandendum obtulit. Verùm Kazimiro Regi Poloniæ, alijs Regibus inspectantibus, quæ obtulit, tanta fuisse perhibentur, ut summam centum millium florenorum excederent. Diebus conuiuij (qui usque in uigesimum diem differebantur) peractis: firmata inter Reges, & Principes amicitia, & icto perpetuæ pacis fœdere, sacramenti iuramento firmato, missis inter se muneribus, in regna principatus, & dominia sua, Kazimiro per Præfectos, & prouisores suos, usquequò proprias regiones contingerent necessaria administrante, digressi sunt.

Pax Heroum suscepta.

Nuptiæ insignes Cracouiæ hospites. Imperator. Rex Hũgariæ. Rex Daciæ. Rex Cypri.

Virzineck Teuthonici magnificentia, & liberalitas.

CAPVT .XXI. LIB. IIII.

Kazimiri in Lithuania bellum.

DEinde Rex Kazimirus ualido exercitu ex uniuerso regno Poloniæ generali expeditione contracto, anno Domini 1366 post festum Ioannis Baptistę, terras per Lithuanos quindecim annis occupatas, recuperauit, Bresten. Lucen. Chelmen. & Belsen. Sed dux Georgius, qui Belsen. terram occupabat, eam blanditijs, non hostem, sed feudalem se asseuerando, ementitus, & sub fraude obtinuit. Et eidem Rex Kazimirus terram Chelmen. cũ castro in administratione dedit. Portionem uerò terræ Vuladimirien. Alexandro duci Lithuaniæ, filio Keystutonis, & Olgerdi nepoti

uiro expertæ, sinceræque fidei, in gubernationem commisit, & in Poloniam exercitum reduxit.

Dum autem altera die post festum Natiuitatis Mariæ anno Domini 1370 ceruum fugientem circa Przedborz uenando, auidius sequeretur collisus, adeò uehementer concussus, in tibia sinistra uulneratus, & febre correptus est, ut non nisi in curru ueheretur, sed cura medicorum à febre liberatus, in Sandomiriam transiuit, & spretis medicorum, præsertim magistri Henrici de Colonia uiri conscientiosissimi consilijs, inordinatè utendo fructibus, crapula, & balneo, in grauem recidiuam (iuxta quod pręfatus Henricus medicus prænunciauerat) incidit: sentiensque morbum inualescere, uersùs Cracouiam processit, dum quoque in Ossek perueniret, magistri Matthæi alterius medici assensu, cæteris medicis improbantibus, medonem bibens, in fortiores febres deuenit. Cumque penultima Octobris in Cracouiam adductus, ualidiùs ab ægritudine pręmeretur, medicis longam uitam dilatatis sermonibus portendentibus, rex se debiliorem intelligens, tertia die Nouembris accersitis in cubiculum Floriano Episcopo Craco. & Vuladislao duce Oppolien. nepote suo, ex Elizabeth filia sororis suæ, per Ludouicum Hungariæ regem ad uisitandum regem Kazimirum misso, testamentum condidit. Duabus filiabus suis uirginibus Annæ, & Heduigi, ex Heduigi filia Henrici Glouien. susceptis, omnia ornamenta lectorum, cortinas, & uelamenta de bisso, purpura, gemmis, margaritis, & lapidibus preciosis. Item omnes scultellas ex puro auro fabricatas. Item omnium uasorum iocalium & clenodiorum de argento medietatem, reliquam uerò medietatem Heduigi consorti suæ. Itẽ nepoti ex filia Elizabeth primi matrimonij Kazimiro filio Boguslai ducis Stetinen. Siradien. Lancicien. & Dobrzinen. ducatus, & quatuor castra Crusuiciam, Bidgostiam, Balathouu, & Valcz. Item ecclesiæ Craco. crucem magnam auream, pluribus gemmis & lapidibus ornatam, quæ decem millibus florenorum pensabatur. Item ecclesiæ Gneznen. delatorium sacramenti, uulgò monstrantiam dictum argenteum, deauratum, reliquis sanctorum refertum, & bibliam decoram. Item brachium sancti Cosme in reseruaculo argenteo deaurato, ecclesiæ Posnanien. Item Sbigneo Przedborio & Paccossio filijs, Sbignei de Brzeze, oppidum regium Vulodzislauu cum aliquot uillis. Item duobus filijs suis naturalibus, Niemyerze quem ex Iudęa susceperat, & Ioanni Bogucze. uillas Cuthauu, Iurznicz, & Drugnia, & alias uillas. Item Ioanni Zaclika castrũ Miedzigorze in terra Sandomirien. Iaszkoni Zarouuski Podgaye, Paulo Zlodzey Nyeklay. Et pluribus alijs aulicis & seruitoribus uillas, aduocatias, pecunias dedit & legauit. Exequutorem huiusmodi testamenti Ioannem de Strzelcze, Szuchiuilk cognominatum, Grzimalitam Decanum Craco. & Cancellarium regni Poloniæ constituens. His itaque compositis, sacramentis eucharistiæ & sacræ unctionis perceptis. In palacio inferiori amplo castri Cracoui. ad meridiem sito, feria tertia proxima ante festum sancti Leonardi, quæ fuit quinta Nouembris, anno ætatis suæ sexagesimo completo, circa ortum solis, spiritum Deo reddidit, tertia autẽ die mortis suæ, quæ fuit septima Nouembris, à tribus Pontificibus Iaroslao Gneznen. Floriano Craco. & Petro Lubucen. à Vuadislao duce Oppolien. & Baronum ac popularium frequenti numero, in latere dextro prope maius altare in Ecclesia Craco. sepultus. Sepulchrum successu temporis tabulis, imaginibusque marmoreis postea extructum, ornatumque est. At Semouitus Mazouiæ dux, morte Kazimiri audita, castra illicò Ploczko, Rauua, Gostinin, Vissegrad, & Szochaczouu accepit, & ea sibi appropriauit. Fuit autem rex Cazimirus, crassus, & medius corpore, fronte uenerabilis, crine plurimo, & crispo, barba promissa, uoce aliquantulum balba, sed sonora. In commessationes, & Venerem, cæterasque uoluptates præceps, in patriam clemens, in subditos modestus, in mulieres intemperatus. Regnauit annis quadraginta, hic ex omnibus regibus, & principibus, quos unquam Polonia habuit, regnum Poloniæ magnificauit, templorum, castrorum, ciuitatum, & curiarum uaria structura. Castrum Craco. palacijs, turribus, tectis, & picturis ornauit: item ciuitatem Kazimiriam, Cracouiæ iunctã erexit, muro cinxit, & de suo nomine Kazimiriam uocauit: item Vieliczkam, Skauinam, Ilkuss, Bandzin, Lelouu, Sandomiriam, Visliczam, Opoczno, Szidlouu, Radom, Vauelnicza, Lublin, Stauissin, Caliss, Pisdri, Vielun, Konin, Lanciciam, Piotrkouu, Ploczko, Iuniouulodz, Leopolim, Sanok, Crosnam, Czchouu muris cinxit. Item castra, & curias Posnanien. Kalissien. Sandomirien. Lublinen. Leopolien. altiùs & inferiùs, Pisdren. Vielunen. Siradien.. Lancicien. Plocen. quod murum habuit, ipse alium addidit. In Kolo, Nyepolomicze, Szidlouu, Bolesczauiz, Ostrzessoau, Przemislien. Lanckoronam, Lelouu, Bandzin, Ocecz, Crzepicze, Czorstẽ, Szeczechouu, Solecz, Zauichost, nouę ciuitatis dictũ Korcin, Konin, Nakel, Vielen, Miedzirzez, Cruswicza, Zlothoria, Przedecz, Bidgostia Labaczouu, Trebouula, Halicz, Custan, Opoczno, Przisouu, Rauense, Vis-

Aegritudo Kazimiri.

Testamentum pro sua prole.

Kazimiri mors.

Bene gesta eius memoratu digna.

Extructiones ciuitatum, castrorum, templorum, hospitalium.

ſegrad,Przedborz,Brzeſnicza.Item ſacras ædes,& templa,duas Eccleſias in caſtro Cra-
co.uidelicet ſancti Michaëlis, & ſancti Georgij. item hoſpitale in Stratomya. item San-
domirien.& Viſlicien. collegiatas. In Stobnicza, Szidlouu, Lapſzicze,Karguu,Niepo-
lomicze,Solecz,Opoczno, Korczin,ſancti Stanislai in rupella: item teſtudinem Eccle-
ſiæ Craco. Cathedralis ſtellis deauratis decorauit, & chorum eius plumbo texit. In ea-
dem cathetrali ſacellum aſſumptionis beatæ Mariæ, & aliud apud prædicatores conſtru-
xit, & exornauit: item monaſteria in Piotrkouu, Lancicia, noua ciuitate Korczin,& alia
conſtruxit, picturis, tectisq́ decorauit. Ac eiſdem Eccleſijs, & monaſterijs,calices, cru-
ces,& libros, iuxta magnificentiam regiam donauit. Item in circo Craco.palacium cum
officinis ad uendendum pannos, & mercantias, uulgariter pannicidium nuncupatum.
Et hortum ferarum uulgò ferale aliàs teritrophium appellatum hodie demolitum,cuius
ruinas,& portiones cum altiſsimis arboribus ante ingreſſum adoleſcentiæ meæ præue-
ni, & perſpexi, nunc indicijs eorum non apparentibus, condidit ac muro extruxit. Et
quidquid Polonia in caſtris, ciuitatibus, Eccleſijs, curijs,muratum continet, id pro ma-
iori parte ab ipſo Kazimo, & ſuis ſumptibus eſt perfectum. Et licet ipſe incontinens fue-
rit, clericos tamen bonæ conuerſationis, & caſtos plurimùm dilexit: eisq́ prælaturas ac
beneficia Eccleſiarum,de infima plebe exiſtentibus,ultra nobiles, & ſeruitores ſuos con-
ferebat.Omnes peculiari cura ſpirituales adhortando,ut circa ſuas Eccleſias reſidentiam
facerent perſonalem. Colonis & ſubditis agreſtibus, à nobilibus, & militaribus ne fie-
rent oppreſsiones, & iniuriæ, ſummè prouidebat. Fures & prædones etiam quantum-
cunque fuiſſent nobiles, ſuſpenſi, decollari, uel alia nece interimere iubebat, humanas
minitationes non metuens. Calumniatores uerò ſi quoſpiam repetit, ferro ignito in fa-
cie aduri mandauit. Exempto quandoq́ maiori nummo, homini uillano de ſua heroa
querenti monuit,ut ignili cõparato,& ſilice,in campo reperto,ſi aliter non daretur, incen-
dio ſe ultum iret, tradidit:eaq́ licentia multorum militarium, ſubſtantias ſuorum ſubie-
ctorum per iniuriam expilantium,refrenauit.

Emporium.

Ferale.

Canonica Prælatorũ electio.

CAP. XXII. LIB. IIII.

ANno Domini 1335 ingens multitudo locuſtarum per turmas,& turmas diuiſa,
in Poloniam ſpicis luxuriantibus uenit. In ea frequentia,& ſpiſsitudine,ut ra-
dios Solis obumbraret, & tanta altitudine,ut ungulas equorum excederet. Ab-
raſerunt ubicunque deſcenderunt ſuo morſu,frumenta,herbas,& gramina.Poſt
locuſtas,ualidiſsimus uentus, uniuerſum Poloniæ regnum concutiens,domus,
& arbores euertẽs,incœpit,& ſuperuenit,uigeſima nona Septembris,& pluribus diebus
durauit. Eodem anno tredecima menſis Iulij,Boleslaus dux Bregen. monaſterium ordi-
nis fratrum minorum in oppido ſuo Brega fundauit, quod Nankerus Epiſcopus Vura-
tisla. auctoritate Ioannis Papæ uigeſimi ſecundi, in anno ſequenti uigeſima nona men-
ſis Iulij confirmauit. Eodem anno mortuo Luthero de Brunſuuigk magiſtro Pruſsiæ,
Theodricus de Aldemburgk Marſchalcus, Saxo genere, à captiuitate Polonica libera-
tus,in magiſtrum ſucceſsit.

Locuſtæ in Polonia.

Monaſterium Bregen.erigitur.

Theodricus de Aldemburgk magiſter Pruſ.

Anno Domini 1336 Przemislaus Rathiborien.& Oppauien.dux, monaſteriũ ſan-
ctimonialium ordinis prædicatorum in Eccleſia Sancti ſpiritus in Rathibor fundauit,de-
ditq́ illi dote uillas ducales,molendina, & plures libertates. Proceſſu autẽ temporis Eu-
phemia aliàs Offka princeps Mazouiæ pro eodem monaſterio oppidum Iauorouu cum
ſeptem uillis coëmit, quod & quas Nicolaus dux Rathiborien. filius Ianuſſij uiolenter
occupauit, & ſibi appropriauit: filijq́ ſui Vuenceslaus, & Ianuſsius haud ſecùs, quàm
hæreditaria ſpretis Apoſtolicis cenſuris inter ſe diuiſerũt:Boleslaus Bregen.& Legnicen.
dux prodigè uiuendo ferè omnia conſumpſit,ut de cætero unde ſe aleret,non haberet.

Monaſterium in Ratibor fundatur.

Mortua interim ſua conſorte Margaretha, filia Vuenceslai regis Bohemiæ, aliam de
Cracouia Catherinam, anno Domini 1336 ſuperduxit: doteq́ per eam allata, Bregam
& Olauiam redemit, & in Brega ſuum domicilium conſtituit, terram autem Legnicen.
uarijs pecuniarũ ſummis grauatam,filijs ſuis Venceslao,& Ludouico dedit,ut ſibi quan-
tum ſcirent,conſulerent.Qui ſuffragio à militaribus,& agreſtibus petito, & obtento,Le-
gnicen.terram à creditoribus liberauerunt.Nonnullis creditoribus conditionem eorum
miſerantibus,ſuarum pecuniarum portionem remittentibus.

Anno quo ſupra triceſimo ſexto ſupra mille trecentos,ſedecimo Kalendas Nouem-
bris duces Lithuaniæ, filij Gedimini, Olgerth, Keyſtut, Koributh, Patrikyg,Lubardus,
Szuriuuil,Buthauu Mazouiam ingreſsi (quamuis affinitatem,& pacem cũ ducibus Ma-
zouię iunxerant,& firmauerant)eam hoſtiliter prædati ſunt,& exuſſerunt. Et pluſquam
mille ducentos Chriſtianos, & pecora in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno adue-
niente

Lithuania uaſtata.

niente exercitu ex Alemannia in Pruſsiã,in quo erãt Marggrauius Brandenburgen.Co-
mes de Namen, & Comes de Hennenbergk, in terras Lithuanorum ingreſsi ſunt,& ca-
ſtrum Pullen oppugnauerunt,in quod Lithuani, ad quatuor millia hominum,cum con-
iugibus,pignoribus,& fortunis confluxerant. Et quanquam Lithuani probè reſtitiſſent,
tamen caſtrum ex frequenti proiectione machinarum dirutũ, & expugnatum iri uiden-
tes,in caſtri medio rogo extructo, omnes fortunas ſuas, & ſubſtantias incenderunt:con-
iugibusq́,& paruulis trucidatis, iugulum præfecto caſtri omnes præbuerunt,ne uiui in
hoſtium manus uenirent. Et Chriſtiani caſtrum irrumpentes, paucos ex tanto numero
ſuperſtites repererunt, & hos aut necarunt, aut captiuarunt. Caſtro incenſo,& funditùs
demolito, regioneq́ in circuitu uaſtata, in Pruſsiam redierunt.

Cruciferorum uictoria.

Anno Domini 1337.Ioannes rex Bohemię.caſtrũ Mielicz ſibi dari mandauit,quod
Nankerus Epiſcopus Vuratiſ.tanquã uir Heroicus denegauit. Ob hoc Ioannes rex Bo-
hemiæ miſſo exercitu,caſtrum Mielicz obſidione cinxit, & quum eius expugnatio dif-
ficilior uideretur,uafricie ſolita uſus,ad Henricum de Virbna Archidiaconum,& Cano-
nicum Vuratisla. adminiſtratorem caſtri, familiares, & notos cum lagenis uini meri,ſci-
ens ad potationes uinorum auidum,& inclinatum,miſit. Quumq́ inebriatum tum blan-
ditijs,tum terroribus,de reſignatione caſtri requirerent,Henricus Archidiaconus uir pa-
uidus nulla eum neceſsitate ſtringente, caſtrum Mielicz reſignauit, & de ipſo exceſsit.
Nankerus ergo per literas,ablatum caſtrum reſtitui Eccleſiæ apud Ioannem regem labo-
rauit. Quo abnuente totam diocœſim Vuratisla. interdicto ſuppoſuit. At ubi Ioannes
rex Bohemiæ Vuratislauiam adueniſſet, plures ſuper caſtri Mielicz reſtitutione interpo-
nebantur tractatus,quos dum uideret Nankerus in irritum cedere:cùm quatuor tantum-
modò Prælatis,& Canonicis,cæteris metu ſe ſubtrahẽtibus,uidelicet Apeczkone Scho-
laſtico,qui poſtea in Lubucenſem Epiſcopum fuit promotus,Othone de Domy,Cuncz-
kone de Szalkouu,& Petro de Bitkouu, in monaſterio minorum ſancti Iacobi regem in
parua ſtubella refectorio proxima ſe continentem, geſtans in collo ſtolam,& in pectore
crucem,intrepidè acceſsit. Inquiens,moneo te Domine rex primò,item ſecundò,item ter-
tiò,& peremptoriè, ut caſtrum Mielicz à te uiolenter occupatum, mihi & Eccleſiæ meæ
Vuratisla.reddas.Denegante autem reſtitutionẽ,tum Nankerus cruce in manu cũ ligno
Dominico accepta. Auctoritate,inquit,omnipotentis Dei,te uelut Eccleſiaſticorum bo-
norũ inuaſorem excõmunico, excommunicatumq́ denuncio,in nomine Patris,& Filij,
& Spiritus ſancti,amen. Ioannes rex in furorem uerſus, quàm temerarius eſt, inquit iſte
Pop,id eſt,ſacerdos,querit ſui interfectorem.At ego à ſanguine ſuo me continebo.Egre-
dientem à conſpectu Regis Epiſcopum, Conſules Vuratislauienſes carpebant, quòd a-
lijs uijs neglectis Regem excommunicauerit. At ille: ego uos conſiliarios,& adiutores
ſuos, eadem auctoritate Dei omnipotentis, qua & Regem ueſtrum excommunico, &
excommunicatos decerno. Sed neq́ Rex ueſter glorietur ſe fore Regem, quum magis
regulus,quàm Rex ſit extimandus. His uerbis Rex duriùs, quàm cenſuris ſe læſum exi-
ſtimans,nuncios ad Epiſcopum Nankerum miſit, ut qua ex cauſa Regem Bohemiæ pu-
taret Regulum,non Regem appellandum ediſſereret. Quibus Epiſcopus, qui in ſuo re-
gno Metropolitano caret, & in coronatione ſua, prece, & precio aliarum nationum Ar-
chiepiſcopos conducit,regulus eſt, & inter omnes Catholicos Reges minimus.Sugilla-
tio huiuſmodi Ioannem Regem Bohemię adeò mouit,irritauitq́,ut ex Pragen.Eccleſia
metropolitanam creari temporis proceſſu procurauit. Poſt triduum diſcedens Nanke-
rus in Niſſam cum omni clero ſæculari, & regulari, quem rex quia appellationi à ſe factæ
non adhærebat, eijciendum mandauit: & omnes Eccleſias obſerari iuſsit. Rege autem
mandante,& ciuibus Vuratislauien. Eccleſijs per uiolentiam patefactis, celebrare diui-
na presbyteri uagi,& diſcoli cœperunt,populo autem communi faſtidiente Eccleſias in-
gredi,compellebatur à lictoribus, & recuſantibus ueſtes detrahebantur. Poſt alias tan-
dem maiores cenſuras,tam in Regem Ioannem,quã conſiliarios eius, & ciues Vuratisla.
latas,rex furore plenus,bona temporalia Epiſcopi,ac omnium Eccleſiarum,& monaſte-
riorum ducibus Sleſiæ occupare iuſsit, ſed omnibus alijs iuſsionem deteſtantibus. Bo-
leslaus Bregenſis dux,inopiæ ſuæ ſuccurſurus,oppida,uillas,decimas,& introitus omni-
um Eccleſiarum in ſuo ducatu Bregen.inuaſit,& diripuit.Pro quo ipſe,& terra ſua,quod
longo tempore pertulit, ſuppoſita interdicto fuit. Summus Pontifex Benedictus duo-
decimus etiam confirmauit, & aggrauauit ſententias Nankeri Epiſcopi. Nec priùs re-
ſpondit ſe Ioanni regi requirenti, & petenti abſolutionem impenſurum, donec de caſtro
Mielicz cæderet,& bonorum Eccleſiæ plenam faceret reſtitutionem. Sed Rege aliquot
annis cum ciuibus Vuratislauien. anathema tollerante, Eccleſia Vuratisla.direptionem
Eccleſiaſticorum introituum pertulit.

Caſtrum Mielicz obſidione cingitur.

Nankerus Epiſcopus caſtrum repetit.

Eccleſia Pragen. Metropolitana facta.

Bona Epiſcopi occupata.

CAPVT XXIII. LIB. IIII.

Ingressus Lithuanorum in Mazouiam. Castrum Lublin impugnatur.

ANno quo suprà in festo sanctæ Heduigis: Lithuani furtiuis itineribus Mazouiam ingressi, Polthouusk, & Czechanouu oppida cum uicinijs eorum uastauerunt. Et plures mortales in Lithuaniam abducebant, quos milites Mazouię insequentes, prædam, & captiuos excusserunt, & Lithuani fugierunt, pluribus ex eis in flumine Nareuu, præsertim, qui sarcinas non abiecerant, suffocatis.

Anno Christi 1337. Tartari cum Ruthenis castrum Lublin. duodecim diebus obsidentes impugnabant. Sed principe Tartarorum sagitta ex castro missa, occiso statim cum magno clamore recesserunt.

Monasterium in Kalisz fundatur. Lithuania uastatur.

Anno Domini 1339 monasterium fratrum minorum sub titulo sancti Stanislai Kazimirus rex Poloniæ in suo regio oppido Kalisz fundauit, & muro coctili erexit. Eodem anno Theodricus de Aldemburk magister Prussiæ habens in suo comitatu Comitem, Palatinum Rheni, & fortem exercitum ex Alemannis congregatum, Lithuaniam hyeme ingressus, castrum Vielunya cinxit. Verùm quum omnes suos conatus in irritum recidere uideret, in Prussiam redire coactus est. Et in æstate cum multis forensibus Lithuaniam ingrediens, eam uastauit, & multos captiuos duxit. Tres quoq; aggeres, & totidem alueos, seu aquæductus, quibus Barbarorum clandestina in terras Prussiæ arceretur, inuasio disposuit.

Anno Domini 1340 die uigesimaquinta Martij, in antiqua Vuladislauia in monte, nouus chorus per Matthiam episcopum Vuladislauien. iactus & initiatus est. Cui processu tẽporis & corpus superaddidit pulchro opere. Anno quo supra octaua die Septembris, Lithuani cum suis ducibus in magna multitudine terras Mazouiæ uastarũt, nulloq; resistentiam opponente, captiuos abduxerunt. Eodem anno relicta Vuladislai Loktek, Heduigis & genitrix Kazimiri secundi in Sandecen. monasterio tumulatur, Kazimiro rege iusta funeri magnifico sumptu persoluente.

Nankerus Episcopus Nisse mortuus.

Anno Domini 1341 decima mensis Aprilis, quæ in Parasceue cadebat, mortuus est in oppido Nissa Nankerus Episcopus Vratisl. plenus bonis operibus, & in Ecclesia Vuratisl. sepultus. In morte eius quædam religiosa fœmina suauissimum audiuit cantũ. Cui reuelatum est, animam Nankeri Episcopi Vuratislauien. ab angelis in cœlum deferri, fertur sub ordinatione Ioannis Regis & Comitis de Luczembergk ueneno propinato mortem uiolentam incidisse. Fertur quoq; hic Episcopus miræ deuotionis, ac magnæ abstinentiæ fuisse. Et missas quotquot legi poterant, in Ecclesia, in qua aderat, audiuisse, & ad quamlibet earum specialem oblationem obtulisse. Fertur etiam singulis annis, certam summam pecuniæ uicarijs Ecclesiæ Craco. pro annua strena (uulgò columbatione) de Vuratisla. misisse. Eodem anno quindecima mensis Iunij, Theodricus de Aldenburg Magister Prussiæ in Thorun, in præsentia Caroli Marchionis Morauiæ filij Ioannis Regis Bohemiæ mortuus est. Cui Lutherus Commendator maior aliàs Ludolphus Konigk natione Saxo successit.

Mors Theodrici de Aldenburgk. Ludolphus Konig mag. Pruss. Carolus rex Hũgariæ mortuus. Ludouicus in Regem coronatus.

Anno Domini 1342 decimo septimo Calendas Augusti, aliàs feria tertia post Margarethæ, Carolo rege Hungariæ in castro Vissegrod rebus humanis exempto, & in alba regali condito. Ludouicus filius eius, ætatis agens annum decimum septimum, in regem Hungariæ, Dominico die ante festum sancti Iacobi, aliàs duodecimo Calendas Augusti per Chanadinum Archiepiscopum Strigonien. assistentibus ei Vuladislao Quinqueecclesien. Nicolao Agrien. Mieczlauo, Vesperimen. Colomanno Iaurien. Petro Sermien. Vito Nitrien. & Laurentio Bosnen. Episcopis, & Baronum ac nobilium multitudine copiosa coronatus est. Eodem anno Przeczlaus de Pogorzelecz successor Nankeri in episcopatu Vuratisla. per Benedictum Papam 12. confirmatus, & consecratus, ex curia Romana reuersus in Nissam uenit, ubi ad illum Carolo Marchione Morauiæ, filio Ioannis de Luczemburgk regis Bohemiæ aduenientе, reconciliationem cum eo æquis conditionibus super indicto composuit: eoq; ex Nissa in Vratislauiam diuertente, & Carolo Marchione eum concomitante, cõsules ac iurati Vuratisla. pedibus nudati, ac capitibus, pallijs quoq; & cingulis ammotis, ex prætorio usq; ad monasterium sancti Adalberti uenerunt, & prostrati, culpaq; simpliciter recognita, ueniam suppliciter deposcebãt, per plures execrationes astringentes se nunquam simili rebellione Ecclesiam Vuratisla. molestaturos, unde & interdictum sustulit. Verùm digna plaga, indignam expulsionem Episcopi ac cleri, & cædem Ioannis inquisitoris Vuratis. repentè superuenit. Casuali enim igne octaua die Maij in octaua sancti Stanislai in Vuratislauia exorto, tota ciuitas conflagrata est: uisusq; est tempore incendij à quadam religiosa fœmina, apud sanctum Mauricium extra muros Vuratisl. inclusa, angelus contra ciuitatem exortum, gestans gladium, & ardentibus carbonibus ciuitatem feriens, & incendens.

Vuratislauia conflagrata.

Eodem

Lithuani Prussiam uastant. Henricus Dusemer magister Prussiæ.

Eodem anno Lithuani in numeroso exercitu Prussiam ingressi, ferè uniuersam spolijs, cædibusq; & captiuitatibus implerunt. Magistro Luthero in expeditione contra nouam Marchiam, quam sibi gestiebat subijcere occupato, & suis defensionem non ferente. Qui reuersus tanta consternatione de suorum cæde, & captiuitate angustiatus est, ut sensu amisso, delirus & amens fieret: in cuius locum Henricus Dusemer suffectus est.

Nuptiæ Buguslai ducis Stetinensis.

Anno Domini 1343 in festo sancti Matthię, quod in carnispriuium cadebat, nuptię per Kazimirum Regem Poloniæ in ciuitate Posnanien. cum magna solennitate celebratæ sunt. Boguslao duci Stetinen. filiam suam uirginem Elizabeth, ex Anna prima coniugę, Gedimini ducis Lithuaniæ filia, desponsando. Eidem uiginti millia marcarum latorum grossorum Pragens. & supellectilem in uasis aureis, & argenteis, equis, & uestibus pro dotalibus assignando. Et uicissim contra quoscunq; hostes & signanter contra fratres Cruciferos de Prussia, quadringentis galeis armatorum Regi, & regno Polonię personali auxilio Boguslaum, & germanos eius Baruin, & Varcislaum obligando. Eodem anno Ludouicus Hungariæ, Ioannes Luczemburgen. Bohemiæ Reges, Carolus filius eius Marchio Morauię. Item Comes de Halles, & alij quãplures illustres uiri in Prussiam cum eorum potentijs aduenerunt: atq; cum Magistro Prussiæ in Lithuaniam descenderunt. Lithuani autem interim, quò eorum terra uastabatur, cum omni potentia in terram Zambiensem, & in Liuoniam perrexerunt, & eas grassabantur. Magistro Liuoniæ absente, & Samagitas oppugnante: quæ uarietas adeò Reges afflixit, ut Magistrum conuitiarentur, tanquam huius pessimi euentus auctorem.

Vicissitudo spoliorum.

Anno Domini 1344 hactenus Ecclesiam Pragens. Episcopalem, & suffraganeam Maguntinen. Archiepiscopo, in Archiepiscopalem, & metropoliticam Luthomislien. uerò, quæ Abbacialis, seu conuentualis sancti Benedicti fuerat, exclusis monachis in Cathedralem Ioannes cęcus Bohemiæ rex Philippo Francię Rege enixiùs factum adiuuante, per Clementem Papam sextum ultima die Aprilis in Auinione permutari procurauit: & Arnestum Pragen. tunc Episcopum Archiepiscopali, & pallij honore insigniri, Olomuncensq; in suffraganeam adijci obtinuit. Sed Vuratisl. quam successu temporis Carolus Romanorum, & Bohemiæ Rex, Pragen. Archiepiscopo subijci deposcebat. Impediente uerò Kazimiro Rege Poloniæ, tanquam à regibus Poloniæ fundatam, & dotatam obtinere non potuit.

CAPVT XXIIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1345 Henricus Dusemer magister Prussiæ, habens in suo comitatu milites Hungariæ, & Bohemiæ, item Marchionem Holandiæ, Calendis Martijs expeditionem in Lithuanos egit, sed parùm proficiens, tum quia Lithuani in castris, & nemoribus delitescebãt, tum quia lubricitas terrę ex resolutione, & glaciebus acciderat, in Prussiam redire coactus est.

Ioannes Lodza Episcopus Posnaniens. mortuus. Ioannes rex Bohemiæ mortuus.

Anno Domini 1346 Ioannes Lodza Episcopus Posnanien. uita excessit mortali, in Ecclesia Posnanien. sepultus. Is composuit antiphonam, Lux clarescit in uia. Sequentiam de assumptione, quæ incipit, Salue salutis ianua. Item sequentiã de sancto Adalberto, in laudem sacri Præsulis: item sequentiam de Sancto Petro, Tu es Petrus: item sequentiam de sancto Paulo: hæ sequentiæ in Ecclesia Posnanien. decantantur. Eodem anno Ioannes cæcus Bohemiæ rex, Philippo Francorum Regi affini suo, contra Eduardum Anglorum Regem Franciæ regnum oppugnantem, forti congesto exercitu auxilia ferens, in hostes densiores inductus, & insiliens, occisus est, Philippo Rege Francię cum filio, & Rege Nauarræ terga uertentibus: relatusq; Ioannes Rex Bohemiæ in Luczemburgk in Ecclesia maiori sepultus est: & Carolus filius eius in Regem Bohemiæ est suffectus. Eodem anno in hyeme Henricus Dusemer magister Prussiæ Lithuaniam ingressus cum agmine ad quadraginta millia æstimato, eam crudeliter uastauit. Olgerdus autem Lithuaniæ dux, habens secum copias Smolnensium, Polocensium, & Ruthenorum, in die Purificationis cum magistro, & exercitu eius conflixit: & maxima cæde utrimq; editа, Lithuani, & Rutheni succubuerunt: duo de uiginti millia Lithuanorum, & Ruthenorum cęsa referuntur. Magister, & Cruciferi spolijs potiti, in propria reuersi, in signum obtentæ uictoriæ monasterium uirginum in Konigsberk dotarunt. Aestate uerò adueniente, nouo instaurato exercitu, alteram in Lithuanos Henricus Dusemer expeditionem egit, & castrum Vielunya obsidione cingens, & conquirens conflagrauit: populatisq; uicis, & uillis incensis, spolia ferens, & captiuos, in Prussiam redijt: Olgerdus uerò dux Lithuaniæ, ualido congregato exercitu, in terram Zambien. ex improuiso irruit, & aliquot millia Christianorum promiscui sexus captiua abduxit.

Lithuania uastata. Cruciferorum uictoria.

Quidam nequam & famelici latrunculi, sub octauis corporis Christi, anno Domi-

 ni 1347

ni 1347 de Ecclesia parochiali omniũ sanctorum in Cracouia delatorium diuinissimi sacramenti (uulgò monstrantiam) furati sunt: compertoq; quòd esset ærea, illã in paludem Mothe arbustis plenã, ab Ecclesia sancti Laurentij nunc in Kazimiria extantẽ proiecerũt: tunc autem Ecclesia parochiali in uilla Bauol, ad proprietatem Capituli Craco. pertinente, nec longè distantem. Et quùm plures mortales luminaria die, noctuq; in palude relucentia uiderent, ad Pontificem Craco. eiusq; uenerabile Capitulum, ac deinde ad regẽ Kazimirum, rem tanquam prodigiosam pertulêre. Qui processionibus totius urbis ordinatis, triduano priùs ieiunio indicto, & exacto. Cum hymnis, & uexillis paludem adeuntes, delatorium cum sacramẽto diuinissimo acceperunt, & illud ad Ecclesiam omnium sanctorum unde erat ablatum retulerunt. Excellentissimus autem rex Kazimirus in loco inuentionis tam ineffabilis sacramenti, quamuis scenoso & paludinoso, ecclesiam in honorem & titulum corporis Christi se fundaturum uouit. Nec mora annò altero nobilem chorum & sacrarium cocto latere initiauit & consumauit. Parochia quam ex antiquo ecclesia sancti Laurentij habebat ei adiuncta, calicibusq; ac apparatibus, crucibus, cæterisq; clenodijs munificentia regia adornauit. Et titulum corporis Christi, quo ecclesia sancti Francisci à primæua sui fundatione illustrata fuerat, fratribus minoribus precio precibusq; contentatis, ut solidior sua fundatio permaneret, abrogari & extingui procurauit. Villa quoque Bauol in suam ditionem & proprietatem traducta. Oppidum de suo nomine Kazimiria nuncupatum, processu temporis muris communiuit. Amplius monasterium insigne, in decus sanctarum Margarethæ & Catharinæ, in quo sunt fratres æremitę ordinis sancti Augustini constituit. Chorum Ecclesię eiusdem monasterij magnifico, & liberali sumptu usq; ad integrum cum sacrario muro coctili, & excelso locauit. Et profundato annulos, quos ferebat, in iactu fundationis, & primi lapidis posuit. Expòst autem deuotio fidelium corpus Ecclesiæ cum sacellis adiecit.

Fundatio Ecclesiæ Christi in Kazimiria.

Ecclesia S. Catharinæ.

Henricus Dusemer mortuus.

Venrich de Kniprode magister Prußiæ.

Lithuania uastatur.

Prußia uastatur.

Cruciferorum uictoria.

Anno Domini 1348 Henricus Dumeser, uno lustro in magisterio Prussiæ exacto, mortuus est. Et in die Epiphaniarum Venrich de Kniprode, Commendator generalis in magistrum substituitur. Qui in Lithuaniam cum exercitu copioso ingressus, districtum Pastrim cęde, spolijs, ac flamma uastauit, & cum captiuis ac spolijs in Prussiam redijt. Cuius uestigia Lithuaniæ dux Olgerdus, cum fratribus Keystut, Patrikyg, & alijs sequutus, exercitu catholico disperso, in Prussiam irrupit. Et crudeli cæde in Christianos, nullo ferente subsidium, debachatus, spolijs onustus, & septingentos homines ducẽs, in Lithuaniam reuersus est. Nec multò pòst dux de Smolensko cum nouis Ruthenorum, & Lithuanorum copijs Prussiam circa Labiouu ingressus, singula in circuitu igne, ferro, & uastitate compleuit. Commendator autem de Labiouu, copijs suis longè imparibus cum ipso conflixit, & uictoria Cruciferis cessit. Lithuani autem, & Rutheni cum suo duce in fugam acti, dum flumen, ad quod pugnabatur, more tumultuario superare contenderunt, plures illic ab undis, quàm ab hostibus suffocati sunt. Sed & ipse Smolnensis dux in eodem flumine submersus, celebriorem uictoriam apud Christianos effecit.

CAPVT XXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1349 Venrich magister Prussiæ cum quadraginta millibus armatorum, qui de Francia, & Anglia uenerãt, Lithuaniam ingressus, omnem sexum passim occidens uastauit. Et dum spolijs onustus rediret, dux Lithuanicus Keystut, uigesima quarta Ianuarij pugnam cum eo conseruit. In qua de Lithuanis & Ruthenis decemocto milia ceciderũt. De Cruciferis Gerardus de Stegin Commendator Gedanen. Item Commendator Gobiensis, item sex fratres de ordine, quinquaginta milites & plures alij equestris & pedestris ordinis pugnatores. Eiusdem anni æstate Kazimirus rex monasterium Mogila à suo fundatore Iuuone de Konske, Episcopo Craco. inconsumatum consumauit. Murum meridiem uersus consumans, tectum superimponens, & testudines à turri usq; in occidentem, & transuersales perficiens. Hic annus pestifer apud Polonos erat.

Monasterium Mogila consumatum est.

Pestis.

Anno Domini 1353 Kazimirus rex Poloniæ, propter furtiuas incursiones Lithuanorum, ciuitatem Plocen. coctili muro & castrum altero superaddito eo anno muro muniuit. Eodem anno Olgerd, Keystut, & Patrikyg duces Lithuaniæ, congesto exercitu, cladem circa Labiouu acceptam ulturi, terram Prussiæ circa Resil ingredientes feritate Barbarica sæuiendo, singula uastauerunt, populationeq; latius extẽsa, multis trucidatis mortalibus & plurimis captis, nullam resistentiam passi, Lithuaniam redierunt.

Prußia uastatur.

Anno quo supra uigesima die mensis Iunij, uirginẽ Elizabeth filiã Stephani regis Bosnę, quẽ Husupusban uocabant, summo Pontifice permittẽte, Ludouicus rex Hungariæ, matrimonialiter accepit. Genuerat siquidẽ pręfatã Ludouici nuptã, Elizabeth filia Kazimiri

miri ducis Gnieuukouien. soror patruelis germana Elizabeth antiquioris reginæ Hungariæ, Caroli relictæ, unde Ludouicum regem quarta consanguineitatis linea contingebat. Eodem anno sabbato in uigilia Pentecostes, subitò immensis frigoribus coortis, nix ualida duorum cubitorum insperatè decidit, & descendit, usq; in diem sextam sine resolutione durans, pauentibus agricolis frumentorum destructionem sexta die niuosus imber resolutus, terram rore suauissimo rigauit, & fœcundauit.

Nix in uigilia Pentecostes.

Anno Domini 1354 Lithuaniæ duces Olgerd, Keystut, Patrikyg, & Skirgello, in Prussiam circa Vartemberg ingressi, tectis, & uicis incensis, senis & impuberibus necatis. Vinricho de Kniprode magistro Prussiæ, cum multitudine Barbarorum, decernere non audente, in Lithuaniam cum captiuis, & pecoribus reuersi sunt.

Prußia uastatur.

Anno Domini 1355 in die Ioannis Apostoli, & Euangelistæ, tertio die post natiuitatis Christi, dux Mazouię Semouitus, homagium, & obligationem feudi in oppido Kalissz personaliter præstitit. Cum Nicolao Episcopo Plocen. & omnibus Baronibus Mazouiæ, regi Kazimiro regalibus uestito, & diademate ornato. Literæ homagij habentur in thesauro Craco. quæ incipiunt: Nos Semouitus Dei gratia dux Mazouiæ, &c. Eodem anno in uigilia purificationis Mariæ, Vinricus de Kniprode magister Prussiæ, districtum Miedniki, & Samagitiam depopulatus est, & deuastauit: incensisq; uillis, & tectis, ac impuberibus & senibus cæsis, cum multitudine captiuorum, & spolijs Ragnetam redijt, ubi castrum Ragnetha fortuito igne conflagrauit. Et magister Vinricus equo prolapsus in dextra manu confractus est.

Semouitus Mazouiæ dux Kazimiro præbet homagiũ.

Anno Domini 1356. In uigilia sanctę Agnetis Lithuanorum duces Olgerd, Keystut, & Patrikyg in magno & forti exercitu terrã Prussiæ ingressi, pluribus diebus tam in longũ quàm in latũ eam cædibus, & spolijs depopulati sunt. Adeò ut ferè uniuersam Prussiam hostiliter peruagasse crediti sunt. Magistro & Cruciferis in aciem nõ prodeuntibus, & cum plurimis & penè innumerabilib. tam captiuis, quã spolijs in Lithuaniam redière.

Prußia uastatur.

Anno Domini 1357 turrim & mãsiunculas rex Kazimirus in uillagio Lobzouu iuxta Cracouiam ad occidentem construxit. In ea ut fertur cum omnium rerum abundantia tenuit Bohemam quandam nobilem Rokiczianã nomine, forma pulchra & præstanti. Ex Praga in quam sæpe descendere cõsueuerat adductam, quam, per desponsationem Abbatis Thinicen. pontificalibus induti, mulier Episcopum Craco. existimans, in suos amplexus transire pellexerat, & ardenti amore dilexit. Relatione tandem unius sui cubicularij edoctus, quod & oculis proprijs postea comperit, quia in capite calua & scabiosa foret, eam illico repudiauit. Et Iudaici generis fœminam Hester nomine propter formæ elegantiam in concubinam asciuit. Ex qua duos filios Nyemyerzam & Pelkam suscepit. Et Pelka quidem immatura morte obijt, Niemyerza uerò postea in obsequijs Vuladislai regis Poloniæ, Lithuani obuersatus, orta contentione propter Poduuodorum exactionem, in Coprziuunicza occisus est. Filię autem ex eadem Iudęa Hester susceptę, in ritum Iudaicum ut asseritur transierunt, quoniam cum matre permanserant.

Lobzow castrum erigitur.

Eodem anno Almanorum principes & milites de Franconia, Sueuia, & Anglia contra Lithuanos gentiles laturi auxilium aduenerunt. Et Vinricus magister Prussiæ expeditionem suis contra Lithuaniam indicens Sifridum de Dauelth Prussiæ Marschalcum constituit ductorem. Qui, Barbaris Lithuanis dimicationis copiam non facientibus, in agrestes, tecta & rura omne genus sæuitiæ iussit depromi. Cum captiuorũ & spoliorum magno numero, nullam resistentiam expertus, Prussiam rediens.

Anno Domini 1358 rex Kazimirus Maczkonem Borkouicz Palatinũ Posnanien. captiuatum, in castro Holstein fame extinxit. Et castra eius ac fratris ipsius Koszmin, Czacz, & uniuersa quæ habebant, abstulit. Causa erat, quia furum & latronum in illis oris fuerat conseruator. Eiusdem anni feria tertia infra octauas apostolorum Petri & Pauli, Kazimirus rex Poloniæ, monasterium uel potius cellam fratrum Canonicorum regularium sancti Augustini, in uilla Manka medio miliari à Siradien. oppido fundatam, de consensu Conradi Abbatis sanctæ Mariæ Vuratisla. in arena, sub cuius obedientia consistebat, ad Ecclesiã parochialem sancti Nicolai in Kalisz transtulit, quæ tunc per fugam sui rectoris immediati Martini uacabat, præfatus enim plebanus parùm modestè iniuriam suæ coquæ, quam nonnulli adolescentes filij ciuitatis in dolium aqua sordida plenũ, iocando proiecerant, uindicans. Vnum ex illis gladio transfossum occidit, & ex Kalisz fugeret. Tulit autem rex Kazimirus à præfato monasterio quatuor uillas, uidelicet Manką, Polkouuo, Vanglouu, & Luboradzice, & eas mensę regię applicuit. In quarũ recompensam monasterio Kalissien. uillam bonam Kuchari cum prædio. Item duas uineas circa Kalisz cõtulit. Huius quoq; monasterij sic trãslati primus Præpositus frater Matthias fuit. Priuilegium, & mandatũ Bodzanthę episcopi Craco. ad instantiam regis Kazimiri

Maczko Borkouicz fame extinctus.

de deci-

de decimis, & columbatione, ut presbyteri citò post messem, sine aliqua temporum pro-
rogatione decimarent, strenamq; (uulgò colandã) quæ datur reciperent, non extorque-
rent, neq; extraherẽt. Habetur in Ecclesia Cracouien. de data anno Domini 1359. cuius
initiũ est: In nomine Domini amen. Nouerint uniuersi præsentium notitiã habituri, &c.

CAPVT XXI. LIB. IIII.

Triplex expeditio in Lithuanos.

A Nno Domini 1360 Vinricus de Kniprode magister Prussiæ, aduentu Marchio-
nis Brundenburgens. animatus, in Lithuanos expeditionem egit, & exercitui
Schindekop Marschalcum Prussiæ præficiens, terras Lithuaniæ uastauit, spo-
liisq; & captiuos in Prussiam reduxit. Alteram expeditionem hyeme instante in
Lithuanos resumpsit, & tertiam eadem hyeme peregit. Quibus quidem tribus expedi-
tionibus Lithuaniam adeò uehementer afflixit, ut pro maiori parte desertam reliquerit.
Expeditio tertia reliquis duabus, ducis Keystut captiuitate uisa insignior. Qui datis plu-
ribus Catholicorũ captiuis apud Prussiam captis, eodẽ anno à captiuitate solutus fuit.

Subita mors in contaminatorem conceptionis beatæ uirginis.

Anno Domini 1361. Quidam lector ordinis prædicatorum in Cracouia, frater Pau-
lus nomine, coram clero, & populo in maiori Ecclesia Craco. beatam Mariam uirginem
non absq; originali peccato fuisse, in Polonico declamans, & prædicans, cecidit, & expi-
rauit. Eodem anno Vniuersitatem Pragen. Carolus Romanorum, & Bohemiæ rex insti-
tuit, & dotauit, quam Innocentius Papa sextus ad instantiam eiusdem Caroli Regis con-
firmauit, hæc uix quinquaginta annis durauit. Cum hæresi infecta exterminari cœpit, ta-
men reliquiæ suppositorum, hæretica peste deprauatorum, præfatæ Vniuersitatis exigue
numero in hanc diem Pragæ cernuntur, & supersunt.

Kazimiri fundatio Vniuersitatis in Kazimiria.

Anno prædicto 1361 Kazimirus rex Poloniæ, in uilla Bauuol, aliàs in oppido Ka-
zimirien. secùs murum, & Ecclesiam sancti Laurentij, domos, cameras, lectoria, lapideo
muro pro habitatione, & lectionibus Doctorum atq; Magistrorum nouæ uniuersitatis,
pro decore regni Poloniæ erigendæ, ædificauit: missisq; notabilibus nuncijs in Auio-
nem ad Vrbanum Papam quintum, huiusmodi fundationem à sede Apostolica admitti
obtinuit. Iacobus enim secundus, Suuinka cognominatus Archiepiscopus Gneznen.

Studium Cracouiense confirmatum.

per literas Apostolicas Commissarius, & exequutor designatus, præfatum studium Ka-
zimirien. seu Craco. confirmauit. Quod tamen morte Kazimiri interueniente, non fuit
sortitum effectum, nec ipsa fundatio, atq; dotatio progressum habuit. Priuilegium Vrba-
ni Papæ sic incipit: Vrbanus Episcopus seruus seruorum Dei charissimo in Christo filio
Kazimiro Regi Poloniæ illustri, salutem, & Apostolicam benedictionem. Decet regiam
celsitudinem, &c. ut in dicta ciuitate huiusmodi studium existeret generale: illudq; per-
petuis temporibus inibi uigeret, tam in iuris Canonici, & Ciuilis, quàm alia quacunq; li-
cita, præterquam in Theologica facultate. Et quòd legentes, & studentes ibidẽ omnibus
priuilegijs gaudeant, &c. Datum Auione Calendis Septembris, Pontificatus nostri an-
no secundo. Priuilegium autem Regis Kazimiri de libertatibus studij Craco. postea con-

Priuilegia pro uniuersitate Cracouien.

cessum, sic incipit: In nomine Domini, amen. Ea quæ ex regalis magnificentiæ benepla-
cito, &c. Actum Cracouiæ in die Pentecostes anno Domini 1364. Consulum uerò Cra-
co. qui ad uota regis Kazimiri omnes libertates per regem concessas, se custodire, & ob-
seruare submiserunt, priuilegium sic incipit: In nomine Domini, amen. Expedit Reipu-
blicæ perpetuo, &c. Actum Craco. in die Pentecostes, sub anno Domini 1364. Prædicta
priuilegia habentur in maiori Collegio artistarum uniuersitatis Craco. Item rex Kazimi-

Ecclesia metropolitana Leopoli fundatur.

rus per eosdem Oratores in Auionem missos, Ecclesiam metropolitanã in ciuitate Leo-
polien. per Vrbanum quintum octauo Idus Aprilis, ad dotationem sufficientem erigi,
& fundari obtinuit, quod & factum est. Præfatus enim Archiepiscopus Gneznen. Iaco-
bus Suuinka literis sibi præsentatis, personaliter Leopolim transijt, & ex parochiali Ec-
clesia Leopolien. inspectante Kazimiro rege, & uniuersa eius militia Archiepiscopatum
erexit: primumquè Archiepiscopum dictæ sedis Cristinum uirum nobilem instituit, &
consecrauit.

Vuratislauia conflagrata.

Anno quo supra 1261 uigesimaquinta die mensis Iulij Vuratislauia est conflagra-
ta, & Iudæi expulsi sunt. Eodem anno Domini 1361. Vinricus magister Prussiæ, præfi-
ciens suo exercitui Henricum Cramfelt generalem Commendatorẽ in ducem, ad uastan-
dum terras Russię misit. Sed propositũ suum assiduus imbrium descensus impediuit. Ne
ergo frustrà arma induisset, in Lithuaniã descendit, & eam uastare cœpit. Lithuanorũ au-
tem principes Olgerd, Keystut, & Patrikyg clandestinè cum copijs suis aduenientes, Pru-
tenicum exercitum nihil aduersi suspicantem inuaserunt, duroq; marte commisso, Cru-
ciferis uictoria cessit, eò quidem gratior, quò insperatior. Auxit autẽ triumphi gratitudi-
nem Keystuthi ducis captiuitas, qui ab Henrico de Eckersberg Crucifero equo deiectus
uiuus,

uiuus in manus hostiles uenerat. Alter uerò ducum Lithuaniæ Patrikyg, ex equo & ipse
à Conrado de Hoberk præcipitatus, à suis defensus, periculum euaserat. Cruciferorum
uerò exercitus cum uictoria, & spolijs in propria redijt. Dux autem Keystut in castrum

Cruciferorum uictoria.

Mariemburk delatus, illic in testudine forti uinctus, catenatus, & conclusus, molestias ca-
ptiuitatis biduo tantummodò perferens, unius Lithuani Neophiti, apud Mariemburk
demorantis adiutus suffragio euasit: pallio siquidem albo cum cruce nigra se amiciens,
omnes Cruciferos, & ciues equo uectus fefellit. In syluam deinde densiorem, & uastio-
rem perueniens, equo relicto in palude, diebus aliquot, persequutores euasurus, latuit.

Keystuth captus.

Noctibus tandem pedestri itinere gradum promouens, dum se uersùs Lithuaniam ire
credidit, in Mazouiam peruenit, ubi à filia germana Anna, aliàs Danuta principe, consor-
te Ianussij Mazouiæ ducis cognitus, & ab ea cum magno gaudio exceptus. In Lithua-
niam datis equis, & armigeris deductus, magno solatio tam fratribus, quàm genti fuit.

Keystuth uinculis exutus.

Congesto autem exercitu, captiuitatem suam ulturus, in Prussiam irrupit, & castram san-
cti Ioannis primùm oppugnans conquisiuit, & incendit. Abinde ad castrum Danczik
uenit, & id quoq; conquirens, & Commendatorem Ioannem Collin cum multis alijs ca-
piens, exussit. Applicauit post hæc ad castrum Eckersberg, & conquisitum incendit, mul-
tisq; spolijs oneratus redibat. Quem duo Commendatores de Rosenberg, & Barthen-
stein cum exercitu persequuti conflixerunt, spoliaq;, & captiuos excusserunt. Dux ipse
Keystut, equo à Vernero de Vindeken deiectus, pedibus audacissimè pugnans, deiecto-
ris sui equo interfecto, per Commendatorem de Nieszouua uulneratus, à Commenda-
tore de Barthenstein capitur, sed parũ prouidè asseruatus. Iterũ Cruciferos fallens, de quo
apud eos magni morsus habebantur, captiuitatem euadens, & in Lithuaniam peruenit.

Keystuth iterum captus.

CAPVT XXVII. LIB. IIII.

Castrum Kowno obsessũ expugnatur.

A Nno Domini 1362 Vinricus de Kniprode magister Prussiæ, congesto nume-
roso exercitu ex domesticis, & peregrinis primo Veris tempore castrum Kouu-
no obsidione cinxit. Duces autem Lithuanię Olgerd, Keystuth, & Patrikyg, ob-
sidionem huiusmodi repulsuri, cum suis copijs aduenientes, feria quinta ante
Dominicam Reminiscere cum magistro Prussiæ certamine inito, uicti refuge-
runt. Quibus fugatis magister Vinricus strictiori obsidione castrũ Kouuno coarctauit,
machinarumq; crebra contusione, & telorum ignitorũ proiectione debilitauit, tandẽ sab-
bato in uigilia Paschæ, muro suffosso, & castro accenso, ipsum cœpit, tamen murus suffos-
sus ruens, plures mortaliũ de Cruciferorum exercitu oppressit, & in castro succẽso magna
multitudo Lithuanorum ab incendio perijt. Tria millia Lithuanorũ ea in obsidione cæsa
& mortua referuntur, Voydath Keystuthi filius, cum triginta sex potioribus captiuitati
reseruatus fuit. Dies resurrectionis Dominicę celebratus est, & missa per Bartholomeum
Sambiensem Episcopũ expleta fuit. Subsequenti uerò die murorũ parietibus dirutis, &
omnibus fossatis solo æquatis, ad castrum Pisten exercitum Magister applicauit, quod à
Lithuanis desertum reperiens, incendit. Et ad castrum Vielunya ueniens, quarta die per
impugnationem illud conquisiuit, euersoquè funditùs castro Vielunya, cum multitudi-
ne captiuorum, & spoliorum in Mariemburgk redijt. Anno præfato undecima die Mar-
tij, & post, pluribus diebus apparuit Cometes in fine Aquarij prope Venerem: caudam
in piscibus uersûs Orientem in locum Mercurij retorquens: durauit ad quinque heb-
domadas.

Apparitio Cometes.

Lithuania per Vinricũ grassata.

Vinricus magister Prussię, adueniente Comite Bauariæ Vuolffgango, anno Domi-
ni 1363 in die Agnetis motis castris, Lithuaniam grauissimè in multis locis, præsertim in
districtibus Parnrey, Eroglem, Labima, cædibus, flammis, & spolijs afflixit: cui magister
de Liuonia cum altero exercitu, in duo agmina, quorum alterum magister, alterum Mar-
schalcus regebat, dispartito, in auxilium aduenit, iunctisq; potentijs simul, in uniuersam
Lithuaniæ regionem, Lithuanis decernere non audentibus grassabantur: & multis capti-
uis onusti in Prussiam alter, alter in Liuoniam, nulla hostilitate lacessiti, redierunt. Resum-
psit & alteram in Lithuanos Marschalcus Prussiæ Hemyk, Schindekop expeditionem:
& à castro Garthin per ducem Lithuanorum Patrikyg, qui illud probè tuebatur repulsus,
spoliato districtu Garthin, Prussiam cum captiuis remeauit.

Oppidũ Krzepicze extructũ.

Anno Domini 1364 Kazimirus rex Poloniæ, in terra, & diocœsi Craco. nouum op-
pidum Crzepicze iuxta fluuium Isthuuarta fundauit: castrumq; fortè in loco palustri ac
limoso ex muro coctili, non longè ab oppido fabricauit: cuius quidem oppidi Ecclesiam
parochialem Iaroslaus Gneznen. Archiepiscopus de domo Bogoria, interpellationibus
regijs acquiescens (hoc enim Bodzãtha Episcopus Craco. petitus facere noluit) duas de-
cimas manipulares mensę suę in uillis regijs Zayancki, & in Crzepicze in dotẽ contulit.

Et Kazimiro rege Poloniæ conſentiente, limites diocœſium confundens, præfati oppidi Iuriſdictionem occupauit, quum Iſthuuarta fluuius utriuſq; diocœſis limes perpetuus exerat. Matthias Epiſcopus Vuladiſ. dum annos duos, & quadraginta pontificatus ſui exegiſſet, ſenio confectus, Epiſcopatum Vuladiſlauien. nepoti ſuo Sbilutho de Golancza, Præpoſito Vuladiſlauien. anno Domini 1364 reſignauit. Is Matthias Epiſcopus Eccleſiam in loco ciuitatis, quoniam prima Eccleſia ante caſtrum ſita anguſta, parùm celebris habebatur, à fundamentis ad conſummationem: item caſtrum Vuladiſlauien. item caſtrum Raczanſz: item Eccleſiam ſancti Vitalis in Vuladiſlauia, pulchro opere, & muro coctili conſtruxit, & muro cinxit.

Caſtrum Kowno dirutum reædificatur.

Eodem anno principes Lithuaniæ caſtrum Kouuno demolitum lignis, & roboribus reficiebant: & pontem maximum in flumine Niemyen pro tuendo caſtro conſtituerant. Quam ædificationem Commendator de Ragneta cum exercitu ueniens, Lithuanis caſtrum reficientibus, diffugientibus, exûſſit, & funditùs euertit. Interim Vinricus magiſter Pruſsię, cum maiori exercitu ad caſtrum Piſtouu aduenit, quod uacuum Lithuanis fugientibus reperiens, incędit. Deinde ad caſtrum Vielunya admoto exercitu, inter pugnandum congeſta lignorum ſtrue, & incenſa, ualidiſsimo uento adiuuante incendium, caſtrum Vielunya conquiſiuit, multis Lithuanis in eo flamma pereuntibus, Capitaneus caſtri Gaſtauudus captus, inter ducentium manus ad tabernaculum Marſchalci, ab Almanis occiſus eſt. Cruciferorum autem exercitu ad propria redeunte: Dux Lithuaniæ Keyſtut, clandeſtinis itineribus cum exercitu ingreſſus, omnem regionem circa Iurgembork uaſtauit, & multa præda capta, in Lithuaniam reuerſus eſt. Commendatore de Iurembork, paucos quoſdã ex Lithuanis, qui tardiùs agmen ſequebantur, in deſerto captiuante. Deinde Marſchalco Pruſsiæ Samagitiam uaſtante, Keyſtut dux Lithuaniæ occurrens, extremum ſui exercitus inuaſit, & proſtrauit, prędaq; recuperata, & ſtrage aliquanta edita, Marſchalcum cum reliqua parte in fugam ęgit.

Hyems autem huius anni 1364 intenſione frigoris in Polonia animalia domeſtica, & ſylueſtria, aues, & frugiferas arbores occauerat.

CAPVT XXVIII. LIB. IIII.

Zemomiſlaus Gnyewkouien. mortuus. Ducatus diuiſio.

ANno Domini 1365 Zemomiſlao duce Gnyeuukouien. fratre germano Vuladiſlai Loketek obeunte, Ducatus ſuus Gnyeuukouien. inter tres filios, quos reliquerat Przemiſlaum, Leskonem, & Kazimirum in hunc modũ partitus eſt. Przemiſlao ſiquidem ceſsit Bidgoſtia, Leskoni Iuniuuladiſlauia, & Kazimiro Gnyeuukouu. Verùm Przemiſlao, & Leskone non relinquentibus hæredes, quum

Proles Kazimiri.

ſolus Kazimirus natu minor, in ſortes fratrũ ſucceſsiſſet, & plures filios ac filias procreaſſet, ferè ſingulis morte abſumptis, unicus tantummodò ſuus filius, Vuradiſlaus à candida cæſarie albus cognominatus, & unica filia Elizabet, ſuperſtites relicti ſunt. Et filiam quidem Elizabeth pręfati Kazimiri ducis, quum formæ præcellentis eſſet, Elizabeth regina Hungariæ, conſors Caroli regis Hungariæ, uelut conſobrinam tertio affinitatis gradu ſibi iunctam, in regiam aſſumens: eam regi Boſzne Stephano Hiſubusban deſponſauit, à qua pulcherrima F. Elizabeth edita: à Ludouico rege Hungarię, & Polonię in coniugium acceptata eſt, prima uxore eius filia Caroli regis Bohemiæ, & Romanorum obeunte, ex qua Ludouicus rex duas filias, Mariam, & Heduigim ſuſceperat. Vuladiſlaus

Proles Ludouici regis.

uerò albus inconſtantia laborans, & uaria fortuna iactatus; ad ultimum monachus factus eſt: primùm in Ciſtercio, poſtea alteram profeſsionem faciens in Duuione ciuitate Burgundiæ, annis quatuordecim pro monacho, & profeſſo illic manſit.

Eccleſia in Vnyeiow fundata.

Anno pręfato Iaroſlaus de Bogoria Gneznen. Eccleſię Archiepiſ. caſtro Vnyeiouu in oppido ad flumen Varta coctili muro perfecto, Eccleſiam collegiatam ſanctæ Mariæ in oppido Vnyeiouu ſimili muro fundauit, & conſumauit: duosqûe Prælatos, uidelicet Præpoſitum, & Archidiaconum: item quinque Canonicos, ſeptem quoque Vicarios in ea creans, dotem ſufficientem cuilibet adiunxit. In eodem etiam oppido Vnyeiouu monaſterium, & Eccleſiam ſub titulo ſancti Nicolai, ordinis ſancti Benedicti, ſubijciens illud Thinicen. monaſterio, Craco. diocœſis ædificauit: cui in dotem contulit, uillam Byeldrzikouu cum omni iure ſupra fluuium Noteſz ſitam, ubi Ownya fluuius ſibi commiſcetur.

Caſtrum Angerpork expugnatum.

Anno quo ſuprâ Keyſtut dux Lithuaniæ, copijs Lithuanorum, & Samogitarum collectis, per ſyluarum inuia, & latebras Pruſsiam ingreſſus, caſtrum Angerbork per uim expugnauit, uaſtataqûe uicina regione, in Lithuaniam prædam duxit. Sequutus illum Aduocatus Samen. & aliqui ex Commendatoribus dum prædam raptam excutere nequiuerunt, diſtrictum Eroglen uaſtarunt, ſpoliaq; in Pruſsiam retulerunt. Deinde quatuor duces Lithuaniæ, uidelicet Olgerd, Keyſtut, Patrikyg, & Alexander, magnis potentijs collectis,

collectis, quadripartito agmine Pruſsiam ingreſsi ſunt, eamq; crudeli, & barbarica uaſtatione afflixerunt: expugnatoq; caſtro Ragnetha, & alijs multis quoq; uicis incenſis, illic dijs ſuis patrio ritu, uictimas de pecorum ſanguine immolarunt. Nulla tandem reſiſtentia reperta, octingentos captiuos ex chriſtianis: item ſeptuaginta equos maiores, quos ſpadones uocant referentes, Lithuaniam remearunt. Præterea magiſter Pruſsiæ Vinricus, barbaricam uaſtationem ulturus, proprio milite contentus, Lithuaniam in multis locis prædatus eſt, & multis damnis patratis, Lithuanis in ſyluis & munitionibus ſe cõtinentibus, ducens non paruum numerum captiuorum, in Pruſsiam redijt.

Pruſsia uaſtatur.

Lithuania uaſtatur.

Sub eo tempore Szuriuil & Buthavv germani Olgerdi & Keyſtuthi ducum, cum nõnullis Lithuanorum Boyarijs, & nobilibus Pruſsiam uenientes, fidem chriſtianam baptiſmo apud Konisbergk ſuſcepto, profeſsi ſunt. Magiſter autem Pruſsiæ Vinricus alteram expeditionem in Lithuanos agens, aliquot eorum munitiones cœpit ac incendit, & cum præda in Pruſsiam regreſſus eſt. Quo regrediente Lithuani per itinera occulta, Pruſsiam circa Nordembork ingreſsi, maxima damna hominibus incautiùs ſe gerentibus intulerunt, & cæde multa ædita, cum ſpolijs & captiuis euaſerunt. Keyſtuth quoq; Lithuaniæ dux, etiam expeditionem contra Pruſsiam reſumens, caſtrum ſancti Ioannis impugnauit & conquiſiuit, ac ſpoliatum incendit, necatisq; plurimis fidelibus, cæteros ligatos in Lithuaniam traxit.

Lithuania uaſtatur.

Anno Domini 1362 Vinricus magiſter Pruſsiæ, peregrinorum & forenſium militum motus aduentu, binam eo anno in Lithuanos expeditionem ægit. Et magna uaſtatione facta, captiuatis pluribus Lithuanorum, in Pruſsiam redijt. Quem dux Lithuaniæ Keyſtuth inſequutus, tam ſecreto & ſilenti agmine Pruſsiam ingreſſus eſt, ut parum abfuit, quin caſtrum Iuſterbork interciperet, & Commendatorem prandio ſe reficientem captiuaret. Aegrè itaq; & caſtrum defenſum, & Commendator ſaluatus eſt. Omnibus tamen equis & rebus, quæ ad Commendatorem pertinebant receptis, duobus diſtrictibus ſpoliatis & incenſis, cum pręda pecorum & captiuorum, in Lithuaniam euaſit. Propter quod magiſter Pruſsiæ Vinricus tertiam in Lithuanos expeditionem mouit, & longiùs progreſſus uaſtauit ſingula. Ac ſupra fluuium Memen caſtrum & pontem ædificauit, clandeſtinas Lithuanorum irruptiones reſtricturus. Eam ædificationem Keyſtuth impedire bina uice conatus eſt, ſed abinde fugatus & repulſus eſt. Eodem anno Bodzantha de Iankovvo nobilis de domo Roſarum Epiſcopus Craco. uiſu perdito, obijt, hic oppido Bodzanczin, ſitum & nomen indidit.

Pruſsia uaſtatur.

Bodzantha Epiſcopus Cracouienſ. mortuus.

Anno Domini 1367 Bithomieñ. ciues furore acti, plebanum & Prædicatorem ſubmerſerunt. Et ex hoc uenæ argenti & plumbi ceſſauerunt. Eodem anno ex proprijs militibus Pruſsiæ magiſter Vinricus comparato exercitu, & tradito Henrico Schindekop Marſalco generali, in terras Lithuaniæ miſit. Qui nullam reſiſtentiam reperiens, ferociter & gradu concito quinq; diſtrictus uaſtauit, uſq; ad Kovvno graſſatus, octingentosq; captiuos & plures equorum, & pecorum greges abduxit.

Lithuania uaſtatur.

Anno Domini 1368 Lithuani cum duce Keyſtuth ad Poltovvsko caſtrum & oppidum Epiſcopi Plocen̄. inſperatè peruenerunt, & oppido, quia munitum non fuerat, illicò potiti, caſtrum, quum crebris lignorum pinnatorum ſtruibus defenderetur, mœnibus in propinquo appoſitis incenderunt. Ex quo incendio ſerpente flamma caſtrum & homines in eo cõcluſi comburebantur. In uicinas deinde uillas populatione extenſa, cum multa præda celeri curſu diffugerunt.

Anno Domini 1369, Lodouicus dux Bregeñ. ad honorem ſancti Ioannis Baptiſtæ & ſanctę Heduigis, Collegiatam eccleſiam & certum Canonicorum numerum in Brega inſtituit. Imperato à ſede apoſtolica priuilegio, ut Decanus illius, ſolennibus diebus mitra uatur Pontificali & baculo. Item fundauit Manſionarios, qui horas beatæ uirgini pſallerent. Reliquit duos filios Venceſlaum & Henricum. Venceſlao autem immatura morte obeunte, Henricus ſolus paternam ſortem poſſedit. Eodem anno Vinricus magiſter Pruſsiæ in Lithuaniam lapides, cæmentum & lateres, caſtrum conſtructurus ſecum uehens, ad fluuiumq; Niemyen perueniens, multam materiam pro erigendo muro à Lithuanis reperiens, caſtrum à fundamentis nomen ei Gotiſuerder. i. inſula Dei imponens initiauit, & infra tempus ſemeſtre conſumauit, præſidioq; militum forti ei impoſito, pro die Pentecoſtes terram Lithuaniæ circum circa depopulatum exuſsit. Lithuanorum autem duces Olgerd & Keyſtuth ſuper extructione caſtri furore & indignatione pleni, magiſtro Pruſsiæ diſcedente, contra caſtrum Gotiſuerder aduenerunt: Et quinq; heddoma-

Eccleſia Collegiata Bregenſ. inſtituta.

Gotiſwerder, caſtrum erectum.

P dis

dis illud asiduè nocte & interdiu expugnando conquisierunt: maioriq; parte præsidij trucidata, cæteros in uincula coniecerunt. Deinde Henricus Marsalcus Prusię in magno exercitu Lithuaniam intrauit, & castrum Beyery circumdedit, ac uehementi impetu expugnatum conquisiuit. Requisitus autem per nuncios ducis Keystuthi, ut castrum exquisitum, antequam in eum grassetur, redderet. In indignationem, & castrum cum noningentis Lithuanis simul conflagrauit, cęteros uincijt. Dux Keystuth mansuetiori usus animo, colloquium petiuit, ubi captiuorum permutatio hinc inde sequuta est. Sed tunc dux Keystuth comminatus est Prussiam se pro anno futuro aduenturum. Ea comminatione Vinricus magister Prussiæ motus, duplicem iterum eo anno in hyeme, in Lithuanos expeditionem per Marsalcum Henricum Schindekop ægit, & in utraq; færoci cæde & flamma in Lithuanos debacchatus est.

Lithuania uastatur.

Anno Domini 1370. Comminationes suas contra Cruciferos de Prussia, anno superiore prolatas Keystuth Lithuaniæ dux impleturus, Tartarorum, Ruthenorum, & cæterorum Barbarorum quæsitis præsidijs, ingenti equitatu, peditatuq;, unà cum Olgerdo germano suo aduenit, & districtum Sambieñ. bipartito exercitu uastauit, & incendit. Deinde ad castrum Ortelsbergk duxit exercitum, & illud conquirens incendit. Ab inde uersus Rudovv aliàs Rovvdin castra metatus est, ubi Prussiæ magister Vinricus cum omnibus potentijs etiam ultra peregrinos milites, ciues, & agrestes armando aduenit. Et Barbaros in dominica Exurge quare obdormis, inuasit. Et atroci pugna commissa, Henrico Schindekop Marsalco Prussiæ, & uiginti fratribus de ordine, centumq; armigeris de parte Cruciferorum: mille uerò Barbaris, cadentibus. Duces Lithuanię dato signo receptui, pro uictis abierunt, & proximis suis se commiserunt. Aduenit post hæc Lupoldus Austriæ dux, ordini in auxilium, cuius suffragio Magister & ordo freti, in Samagitiam quadripartito agmine descendens, ferè uniuersam Samagitiam incendijs subiecit: cæsisq; senibus & impuberibus, puberes in magno numero captiuos Prussiam reduxit. Quem abeuntem dux Lithuaniæ Keystuth sequutus, castrum & districtum Gogelanken inuasit & expugnauit. Et multis utriusq; sexus hominibus cæsis, aut captis, properè in Lithuaniam refugit. Commendator uerò de Iusterbork Vigandus de Beldersheim eo discedente, in Lithuaniam ingressus, uillas nondum uastas inuasit. Et multis captiuis, atq; spolijs potitus, in Iusterbork regressus est.

Prussia uastatur.

Cruciferorum uictoria.

CAPVT XXIX. LIB. IIII.

Leystuth cum Lithuaniæ ducibus castrum Vuladimiriēse obsidet.

AVdita morte Kazimiri regis Poloniæ, dux Lithuaniæ Keystuth cum Lubardo, cæterisq; Lithuaniæ ducibus, castrum Vvladimirieñ. obsidione strinxerunt. Petrassius uerò Turski lancicita, Capitaneus castri, comminationibus eorum territus, saluis rebus ipsius, quas secum eduxit, castrum utrunq; Lithuanis tradidit. Illi autem castro ligneo contenti, castrum nobile muratum iam propè perfectum, quod impensis pręfati regis Kazimiri trecenti homines, & multa iuga atq; equorum integro biennio consummauerant, euerterunt, & usq; ad fundamenta in perpetuam ruinam redegerunt. Amplius per terram Lublineñ. Olgerth & Keystuth duces Lithuaniæ ingredientes, terram Sandomirieñ. uastauerunt, & prædam citato agmine abegerunt. Inter alias prædas lignum Crucis uiuificum, ex Caluo monte receptum abducebant. Et quum essent in finibus Poloniæ, currus in quo uehebatur lignum crucis, repentè substitit, nec ullo modo moueri potuit. Flamen autem Lithuauicus dixit, currum moueri non posse, nisi crux in locum suum redderetur: Moxq; in Caluum montem per unum nobilem captiuum, Polonum, Karabolam dictum, ob id libertate donatum, remissa est. Insuper Hasso miles de Huchtenhaym, filius Hassonis de Vedel, Capitaneus Othonis Marchionis Brandenburgeñ. filij Lodouici olim regis Romanorum, castrum Santhok cum paucis & ferè agrestibus obsidione cinxit, & per deditionem accepit. Lodouicus autem rex Hungariæ, per oratores Polonorum, Florianum Episcopum Cracouieñ. & Ianussium regni Poloniæ Cancellarium, ut regnum Poloniæ susciperet, sollicitatus. Impugnantibus aliquibus Hungarorum consiliariis recusauit, ad extremum tamen petitione uictus, suscepit. Cui Sandecz perduxit. Processiones autem ecclesiarum, & omnes ordines ciuitatis Ludouico ad montem Lassotinum obuiam exiuerunt, & uexillo urbis Cracoui. in quo arma ciuitatis cum clauibus picta erant, præcedente, omnium artificum cum eorum picturis uexilla subsequebantur. Quibus ordinatim regi oblatis, ipse cum maxima pompa Cracouiam ingressus, & castrum

Miraculum.

Lodouicus regnum Poloniæ suscipit.

strum ascendit. Altera autem die perquirente Ianussio Szuchiuilik Decano Cracouiens. & Cancellario regni Poloniæ. An testamentum regis Kazimiri, ritè & ex integro exequendum foret. Ludouicus rex legitimè & integro exequendum respondit. Reiecta tandem ad consiliarios huiuscemodi percunctatione. Decreuerunt Prælati & Barones Poloniæ, oẽs donationes regis Kazimiri robur habere, præter donata duci Kazimiro Stetineñ. & Niemyerza ac Ioañi filijs naturalibus regis Kazimiri. Kazimiro em̃ duci Stetineñ. propter unitatem regni, terras Siradieñ. Lanciciens. cum earum castris detrahẽdas censuerunt, & in solo ducatu Dobrzineñ. & castris ac oppidis Bidgostieñ. Verathovv, & Valcz contentari debere. Sic & Niemyerze, atq; Ioanni filijs naturalibus regis Kazimiri in toto donata rescissa sunt. Cæteræ verò omnes donationes secundum testamentum effectum sortitæ sunt. Iniecta tandem per Iaroslaum Archiepiscopum Gneznens. & Barones maioris Poloniæ difficultate, ut in Gnezna coronaretur. Floriano præsule & Baronibus Cracouiensibus refellentibus, Lodouicus rex secundum reges immediatè sese antecedentes, auum & auunculum uidelicet Vvladislaum Loketkonem, & Kazimirum secundum, coronatus est in ecclesia Craco. dominica post Martini, quæ fuit decimaseptima mensis Nouembris, per præfatum Iaroslaum Gneznens. Archiepiscopum, assistentibus ei Floriano Craco. & Petro Lubucens. episcopis. Pręsentibus & inspectantibus Elizabeth Hungariæ regina antiquiore, genitrice regis cum Heduigi regina Kazimiri regis Poloniæ relicta: & duabus filiabus regis Kazimiri Anna & Heduigi, præsentibus Kazimiro Stetineñ. & Dobrzineñ. ac Vvlad. oppolieñ. ducib. In ipsis aũt primitijs regni, mox Vvladislao Oppolieñ. duci terram Vieluneñ. cum uniuersis castris. Item castris & oppido Brzesnicza in terra Siradiens. Prælatis & Baronibus Poloniæ improbantibus, rex Lodouicus contulit. Et feudum tam à duce Stetinens. Kazimiro, quam à duce Vvladislao duce Oppolieñ. accepit. Exequijs deinde regis Kazimiri in eam diem obmissis, die Martis decimanona Nouembris, per regem Lodouicum & officiales regis Kazimiri per ecclesias solitas, cum cęrimonijs ac oblationibus pompose celebratis ac peractis, rex Lodouicus in maiorem Poloniam processit, & in Ecclesia Gneznen. solium & thronum regium præparatum, conscendere negauit. Ne ad sui ludibrium uerteretur, sed citò euoluẽs se de Gnezna in Posnaniam transiuit, postea Cracouiã redeunte. Elizabeth regina genitrice sua instante, Heduigis regina Kazimiri regis relicta portionem suam accepit, quę solum ad trecentas triginta tres marcas & dimidiam argẽti, & mille marcas latorũ grossorũ tendebatur. Ad paternamq; domum reuersa, Ruperto ducis Legnicens. Venceslai filio nupsit. Filię uerò regiæ, Anna & Heduigis cum omni thesauro, auro, argento, unionibus, cortinis, & suppellectili à patre eis largita, per Elizabeth reginam in Hungariam translatæ sunt. Vbi à Lodouico rege locato iudicio, quasi non de legitimo thoro natæ forent, abiudicatum est illis ius, succesio, & hæreditas regni Poloniæ. Ne potentes maritos sortitę, nouarent res pro regno Poloniæ consequendo. Hei scelus abominabile propter regnum, quod & tædè socios habere nolunt, filiæ regis Kazimiri, nedum regno spoliatæ, sed & tãquam de thoro spurcissimo ac illegitimo inhonestatæ & infames redditæ sunt. Desponsatæ tandem fuerunt, maior natu Anna Comiti Ciliæ Vilhelmo. Altera Heduigis Romeo duci. Rex insuper Lodouicus genitrice sua ut fertur Elizabeth instigante, ne alius rex à Polonis substitueretur, coronam regni Poloniæ materialem, sceptrum, pomum, gladium, & cætera insignia regia in Hungariam accepit.

Kazimiri testamentũ confirmat.

Lodouicus coronatus.

CAPVT XXX. LIB. IIII.

ANno autem Domini 1373 percepta Kazimiri regis Poloniæ morte Vvladislaus albus dux Gnievvkouiens. ut erat præceps & instabilis de religione ex Diuione Burgundiæ monasterio sancti Benigni, ubi propè quatuordecim annis moratus est, excessit. Et spe dispensationis apud papã in Auinione frustratus, Lodouicum Hunga. & Poloniæ regem in Buda adijt, instando ut regis promotione dispensationem consequeretur, sed uix asiduis obsecrationibus reginæ Hungariæ Elizabeth iunioris Vvladislai albi neptis, rex Lodouicus expugnatus (minus siquidem gratè ducem Vvladislaum album intuebatur) secum oratores suos in Auinionem ad Gregorium papam undecimum misit, ut dispensatus ducatum fas illi esset repeteret, repulsam autem passus, in Poloniam diuertit. Et die Veneris in crastino natiuitatis Mariæ, tria castra Vvladislauiens. Gnievvkouiens. & Zlothoriens. uno eodem die sine armis

Vuladislaus Albus monasterium egreditur.

Vna die tria castra occupat.

inuasit & conquisiuit. Altera autem die, & erat sabbati, castrum Sarlen oppugnauit, & in crastino die Dominico per deditionem accepit. Sandiuogius autem de Subino, Capitaneus maioris Poloniæ, ueloci nuncio in Hungariam misso, regi Ludouico castrorũ occupationem significauit, exercituq; maioris Poloniæ properè collecto, Vvladislauiã uallauit: regijs aũt literis aduenientibus, Dux Vvladislaus albus, metu regis à nobilibus desertatus, castra singula quæ occupauerat, Sandiuogio de Subino Capitaneo maioris Poloniæ resignauit: & gratiam regis quæsiturus in Hungariam perrexit, ubi nullam gratiam consequutus. Castra Zlothoriam & Gnievvkovv año dñi 1375 per quosdam exploratores intercepit, & assiduis oppugnationibus ac captiuitatibus maiorem Poloniã molestauit. Sandiuogio autem de Subino inuasiones prohibere nequeunte Iaszko Kmitha, de domo Sreni euitarum, Capitaneus Siradieñ. cum gentibus Siradiensibus uersus Zlothoriam processit. Currusq; sui ab exercitu semoti, per gentes Vvladislai albi capti sunt. Iaszko uerò cum Barthossio de Vissemburk. Capitaneo Bresteñ. potentijs coniunctis, prope Gnievvkovv ducem Vvladislaum album conflixerunt & fugarunt, & gentes eius strage deletæ, aut captæ, cæteræ dispersæ sunt, ipso duce uix per nauem in alteram partem Istulæ euadente. In sequenti autem anno præfatum Vvladislaum albũ Gnievvkouieñ. ducem, Sandiuogius de Subino, Capitaneus maioris Poloniæ, dux Kazimirus Stetineñ. & Dobrzineñ. Barthossius de Vissemburk Capitaneus Cuyauiæ, & Barthossius de Szokolovv in castro Zlothoria obsederũt, castriq; proditionem quodam Hankone Bresteñ. molendinatore pollicente, dux Vvladislaus albus præsciens ex cruciatu & candelarũ incendio Hankoni inflicto, subordinauit generum Hankonis molendinatoris, ut milites Sandiuogij castrum, quasi per traditionem accepturi ingrederẽtur. Et quum nocte uigintisex ingressi fuerunt per demissionem cratis supra portam compræhensi, ac interfecti fuerunt. Eiectoq; Hankone molendinatore cum genero ipsius extra portam castri, iussu ducis Vvladislai albi conflagrati, & incensi sunt. A`mane autem incipiendo per totam diem castrum ab uniuerso exercitu obpugnatum est, ubi Kazimirus dux Stetineñ. & Dobrzineñ. iactu lapidis uehementer lęsus, in breui uita functus est, uidelicet anno Christi 1377 in mense Ianuario. Hic dux Kazimirus fuit prodigus & instabilis, corpore debilis, sed uehemens & animosus, in curijs plurium regum enutritus. Facta autem compositione inter ducem Vvladislaum album & obsidentes, deditoq; castro, & omnibus captiuis manumissis. In expensis Barthossij de Vissemburk, & Barthossij de Sokolovv ad regem Ludouicum in Hungariam dux Vvladislaus deductus, post plures tractatus regi Ludouico ducatu Gnievvkouieñ. pro decem millibus florenorum uendito, & Abbacia insigni in Hungaria ordinis Cisterciensis, in qua uitam degeret, accepta, reconciliatus illic constitit. Habitationem deinde Pannoniorum pertæsus, relicta Abbacia, in Diuione monasterium transiit, ibi moriendum salubrius ratus.

Iaszko kmitha.

Sandiuogius de Subino.

Proditionis merces.

Kazimirus ictu lapidis læsus tandẽ mortuus.

Eodem anno 1376 Elizabeth regina Hungariæ antiquior regnum Poloniæ, quod anno præcedenti filio suo regi Ludouico resignauerat, denuò regendum cum importuna instantia extorquendo reassumpsit. Et ingredienti per Sandecz Poloniam, occurrentes nobiles Sandomirienſ. & Craco. retulerunt ei in Bochnya totam potentiam Lithuanorũ parasse arma contra Poloniam. Quæ respondit non eos debere curare, quoniam filius suus rex Ludouicus tam longam, ualidamq; haberet manum, ut Lithuani, & omnes in circuitu nationes tremerent ad ipsius nominationem. Duces autẽ Lithuanorum Keystuth, Iagello, Vithovvdus, quẽ Vitoldũ uulgariter appellant, ex Troki, ex Vilno, & Grodno. Item Lubardus ex Luczko, & Georgius ex Belsz, per uastas solitudines terræ Lublinienſ. silenti & citato agmine usq; ad fluuium Szan, secunda die Nouembris peruenerunt, uniuersamq; oram inter Istulam & Szan, usque ad Tarnovv uastauerunt: Homines utriusq; sexus in seruitutem abduxerunt: sacerdotes, impuberes, & senes trucidarunt, ecclesiasq; exusserunt. Quorum concursus Petrassius filius Cztani, germani Ianussij Archiepiscopi Gnezneñ. arrepta cõiuge & infante nouiter ædito, nõdum baptisato, de uilla Barauovv, per medios hostes in equo exiliens, uix per fluuium Istulæ euasit. Relicta domini Michaëlis de Tarnovv Castellani Vislicienſ. eodem die, cum grandi apparatu ad reginalem maiestatem Cracouiam ibat, sentiens Lithuanorum aduentum, relictis curribus, equis, & omni apparatu, per famulos citissimè in nauigium Istulæ inducta, uix manus Lithuanorum euasit. Elizabeth uerò regina Hungariæ, molestias ex uastatione Lithuanorum lenitura, Choreas Dominica in crastino sancti Nicolai, quamuis octuagenaria foret, instaurando aspiciebat, uiditq; ex castro Cracouien. Hungaros cum familia Przedbory de Brzeze propter

Ludouici aduentus in Poloniam.

Polonia à Lithuanis uastata.

Elizabeth regina Hungariæ.

propter fœnum contendere (plerosq; nam currus in forum Craco. cum blado & fœno uenientes, Hungari ex animi maleuolentia occupabant. Ad quorum repressionem præfatus Przedborius miles de Brzeze, ne suis curribus rapinam intulissent, familiam iuxta domũ suã ad portã Bochnenſ. quæ in Kazimiriam ducit, posuit) missoq; Iaszkone Kmitha de domo Srenieuitarum, Capitaneo Cracouienſ. ut litem dirimeret, illico equo uectus superuenit, seditionemq; molitus iussu reginæ extinguere. Ab uno Hungaro, cuius sors ignota erat, telo Hungarico in collum percussus, ex equo defluens expirauit. Cuius morte uulgata, fratres, cognati, & familiares sui in magna multitudine concurrerunt, in furiamq; uersi, uniuersos Hungaros, parentando morti sui affinis, nemini parcendo occiderunt. Quidam miles Slauus Michaël Pogan, de uestibulo, seu de cellario sui hospitij extractus, miserabiliter occisus est. Duo adolescentes ingenui Hungari, à Przedborio ad cuius domum confugerant, cameræ potiore inclusi, Przedborio in castrũ discedente, fracto ostio, argenteis cingulis & uestib. nudatos, familiares Przedborij, pimerũt & perẽptorũ corpora intra muros proiecerunt. Centum sexaginta Hungari eo die cæsi sunt. In sacello ambitus ecclesiæ sancti Francisci sepulti, quod ex bonis Hungarorum dotatum, ab eo die sacellum Hungarorum nuncupationem accepit.

Iaszko kmitha interemptus.

Hungari cæsi 160 numero.

CAPVT XXXI. LIB. IIII.

Regina post paucos dies è Cracouia in Hungariam tristis rediens filio suo regnum Poloniæ iterum gubernandum resignauit. Ludouicus autem Hungariæ & Poloniæ rex, uastationem terræ Sandomirienſ. ulturus in Lithuanis, anno sequenti per alpes Sanocenſ. cum copijs Hungarorum uersus Sandomiriam uenit, & confluentibus ad illum Baronibus Poloniæ, uidens copias ualidas, Cracouienſ. & Sandomirienſ. milites sub ducatu Sandiuogij de Subino, tunc Cracouienſ. Capitanei, ad expugnandum castrum Chelmenſ. transmisit. Ipse verò cum residuis uersus Bels perrexit, & Cracouienſ. quidem ac Sandomirienſ. exercitus, expugnato infra octo dies castro Chelmenſ. insuper & alijs castris videlicet Grabouiecz, Hrodlo, Seuolosz expugnatis, ad regem Ludouicum in obsidione castri Bels commorantis peruenerunt. Vbi Keystuth dux Lithuaniæ, sub saluo conductu introductus, pacem his conditionibus composuit: Vt captiuis, quos Lithuani cœperant restitutis, Georgius dux castrum Bels regi daret, & gratiæ illius se deuoueret. Deditione itaque castri facta, Ludouicus rex duci Georgio, castrum Bels obligauit. Aliudq; castrum Lubaczovv adiecit, & centum marcas annui census in Bochnya ad tempora uitæ inscripsit, ut regi regnoq; Poloniæ fideliter inseruiret. Orta autem inter Hungaros & Polonos contentione, Petrus Zaffraniecz miles de Luczicze, in facie uulneratus fuit, & ne res in grandem procederet seditionem, rex Ludouicus Petro Zaffraniecz castrum regium Pieskoua, skala, perpetua donatione dedit, crescentem seditionem extinxit. Et quia Vvladislao duci Oppolienſ. rex Ludouicus plures districtus, & castra in terris Russiæ perpetua largitione donauerat. Ideò ut eorum accessio ad regnum Hungariæ facilior foret, ducatum Dobrzinensem cum castris & oppidis Bidgostia, Vvlathovv, & Valcz, ex morte Kazimiri ducis Stetinenſ. deuoluti. Item ducatum Gnievvkouienſ. decem millibus florenorum, à duce Vvladislao albo comparatum, illi perpetuò donauit. Districtus verò castra, oppida, & uillas Russiæ, Hungaris (Polonis nequicquam improbantibus) partitus est. Horrentibus autem Polonicam auram, rege Ludouico & regina Elizabeth antiquiore, rex Ludouicus Vvladislao duci Oppolieñ. regnum Poloniæ gubernandum commisit.

Seditio Hungarorum & Polonorum.

Vuladislaus dux Oppolienſ. regni Poloniæ gubernator.

Anno tandem Domini 1381. Elizabeth regina Hungariæ, regis Caroli relicta, filia Vvladislai Loktek, & soror Kazimiri Poloniæ, genitrix uerò Ludouici Hũgariæ, & Poloniæ regum, uigesimanona Decembris in ætate grandęua, in castro Budenſ. mortua. Et in monasterio in insula Budẽsi sepulta. Rex Ludouicus in medio quadragesimæ uocatis Prælatis, & Baronibus Poloniæ in Budam, Gubernatores regni Poloniæ, Zauissium episcopum Craco. Dobeslaum de Curosvvanki patrem eius Castellanum Cracouienſ. & Sandiuogium de Subino Palatinum Cassilienſ. & Capitaneum Cracouienſ. constituit, qui regnum Poloniæ pertranseuntes, largas expensas fecerunt, bona pauperum diminuentes. Iudicia & terminos proclamarunt, & causas non audierunt, nec ullam iusticiam administrarunt. Sentiensq; rex Ludouicus uiribus se destitui, anno Domini 1382 filiam suam natu maiorem Mariam, Sigismundo Marchioni Brandenburgenſ. quartumdecimũ ætatis annum agenti, filio Caroli olim imperatoris Romanorum & regis Bohemorũ ex

Mors Elizabeth.

Sigismundus Marchio Brandenburgen.

Elizabeth Boguslai ducis Stolpens. progenito, copulauit, uocatisq; pro die sancti Iacobi Polonis ad Solium, aliàs Svvolen, oppidum & castrum Hungariæ propè Cremniciam, Prælatos & Barones Poloniæ ad suscipiendum in regem Poloniæ Sigismundum Marchionem præfatum Brandenburgeñ. & præstandum ei homagium per iuramentum fidelitatis, compulit. Missoq; Sigismundo ad suscipiendum regni Poloniæ possessionem, plerasq; in regno Poloniæ insolentias amputare, & exterminare præcepit. Qui castrum & oppidum Koszmin. Item duo fortalicia Nabiszicze, & Koszminiecz, breui expugnauit. Castrum uerò Nodolanovv, Barthosio pacta secum inita non seruante, circūsedit. Sed quum illius expugnatio difficilior censeretur, copias Polonicas & Hungaricas in Mazouiam traducens, ducatum tantummodo Semouiti, præstare Ludouico ut Poloniæ regi homagium detractanti. Ianussius enim alter dux Mazouiæ, dudum in ditionem regiam concesserat, uastare spolijs & incendijs cœperat. Interim uerò Ludouicus rex Hungariæ & Poloniæ apud oppidum Hungariæ Tirnaua tredecima Septembris fatis interceptus est, ad Albamq; regalem relatus, in sacello ab eo dotato, sepultus. Quum apud Polonos annis duodecim, apud Hungaros uerò annis quadraginta regnasset. Cuius excessu Sigismundus Marchio per festinum nuncium sibi denunciato, de agro Mazouico excessit, uersusq; Posnaniam perrexit. Et à Posnaniensibus ciuibus cōgruo honore susceptus, fidelitatis iuramenta exegit. Temporibus istius regis Ludouici, nulla stabilitas, nullaue iusticia in regno Poloniæ fuit, bona pauperum rapiebantur, negociatores ac uiatores deprædabantur. Prælati ac nobiles cum eorum rebus, equis, & suppellectili de regno captiuati educebantur. Exactiones sæpenumerò, contra pacta & promissa regis, tempore coronationis facta, exigebantur. Sed prælatis resistentibus rarò soluebantur. Iniuriam passi pro complemento iusticiæ in Hungariam currebant, quos rex ad reginam genitricem suam, & uice uersa regina ad filium regem Ludouicum remittebat. Literis apportatis, quæ ex Cancellaria regis graui pecunia redimebantur. Capitanei minimè parebant proprijs duntaxat commodis incumbendo.

Ludouicus rex Hungariæ & Poloniæ mortuus.

CAPVT XXXII. LIB. IIII.

Post mortem regis castra Russiæ Crzemienyecz, Oleszko, Hrodlo, Lopatin, Snyatin, duci Lubardo tunc castrum Luczko obtinenti, Hungarorum milites, quibus Ludouicus rex castra commiserat prodiderunt & uendiderunt. Et regina Hungariæ Elizabeth plerosque eorum in carceres coniecit, alios capite mulctauit.

Eodem anō apud Radomske oppidū, pro die S. Katharinę cōuentu habito, regnicolæ Polonię alteri ex filiab. regis Ludouici pręstare homagiū concluserūt. Prudentē principē personalē residentiā facturū eidē iungēdum & Sigismūdum abijciēdum, clandestina decoctione includendo, scripto & sigillorū appēsione roborarūt. Bodzantha Archiepiscopo Gnezneñ. & Damaratho Castellano Posnanieñ. ac Capitaneo maioris Polonię contrauenientib. S. Nicolai uerò lucescente die magnus Visliciæ conuentus haberi cœptus est. Cui Sigismundus Marchio interfuit. Duo etiam Episcopi Stephanus Agrieñ. & Ioannes Cenadiens. totidemq; Barones ab Elizabeth Hungariæ regina uenerūt, precati sunt, ne cui alteri, sed nec Sigismundo Marchioni, fidem & subiectionem præstarēt, donec per reginam de vtraque filia certior ordinatio fieret. Quapropter conclusio apud Radomske habita ratificata est. Cui Archiepiscopus Gnezneñ. Bodzantha, & Capitaneus maioris Poloniæ Damarathus, assentire coacti sunt. Ex Visliciens. dieta Sigismundus Marchio Cracouiam uenire desiderauit, sed Dobeslao de Curosvvanki, Castellano Craco. dissuadente, non est admissus. Sed in Niepolomicze exinde in Bochnya & in nouam Sandecz deductus, & sumptu Polonico procuratus, in Hungariam redijt.

Conuentus in Radomszke.

Deinde Elizabeth regina Hungariæ fatigata & sæpenumerò adhortata est per proceres Poloniæ, ut unam ex filiabus suis ad Poloniam regnaturam mitteret, quos in conuentione Siradiens. ante penultima Februarij, 1 3 8 3 celebrata per Nicolaum Vesperimens. Episcopum, & duos Barones Hungariæ patentibus literis à iuramentis & fide, qua filiæ Mariæ, & Sigismundo Marchioni sponso eius se deuinxerant absoluit. Et alteram filiam natu minorem Heduigim pro festo Paschæ in Poloniam mittere promisit. Post hoc uigesimaoctaua die Martij prædicti anni in conuentione Siradiens. Semouitus dux Mazouiæ, rex Poloniæ decernebatur, tamen totum negocium dilatum & suspensum est ad Heduigis filię regis Ludouici aduentum. Quare pręfatus Semouitus dux Mazo-

Mazouiæ, uolens decretum de se factum exequutioni demandare, personam suam occultando cum Bodzantha Archiepiscopo Gnezneñ. in Cracouiam processit, sed aduentu suo publicato, septima Marcij Cracouiam ingredi non est permissus. Declinauit ergo cum Bodzantha Archiepiscopo Gnezneñ. in curiam sancti Floriani extra muros Craco. quā idē Bodzantha Archiepiscopo: existens Præpositus sancti Floriani insigniuerat & cōstruxerat. Ibiq; latitare non ualens, à consulib. Cracouiensibus, & quibusdam nobilib. legationem accepit, quòd nisi abscederet, uarijs modis eum uexaturi, propter imminens ciuitati periculum. Qui quum circa curiam sancti Floriani, in nocte festi Pentecostes custodiam adhiberet, tandem die sequenti sole oriente Cracouiam reliquit, & per Prossouicze in Nouam ciuitatem Corczin, ubi quindecim diebus immoratus, Heduigim filiam regis operiebatur, & expectabat, uolens eam suasu & suggestione plurium, si sponte non daretur, rapere, & per eam regnum Poloniæ obtinere. Prælati autem & proceres Poloniæ ad excipiendam & inducendam Heduigim filiam regis Ludouici in nouam Sandecz, pro festo Pentecostes fuerant, quos regina ad se in Cassouiam trahens & uocans promissa immutauit & conclusit, pro festo Martini proximè futuro Heduigim filiam reginam in Cracouiam missuram. Semouitus ergo spe sua frustratus, Conuentionem generalem apud Siradiam pro die sancti Viti omnibus Polonis indixit. Illi autem plerique singuli, Semouiti ducis ædicta, & comminationes aspernati sunt. Solus Bodzantha Archiepiscopus Gneznens. cum nonnullis maioris Poloniæ iuuenibus militibus Siradiam adueniens. In monasterio fratrum prædicatorum Semouitū ducem Mazouiæ, regem Poloniæ, eum in altum cum alijs leuando, pronuntiauit. Propter quod exercitus Hungarorum duodecim millia armatorum, duce Sigismundo Marchione Brandenburgens. habente in suo comitatu Demetrium Archiepiscopum Strigoniens. post festum sancti Iacobi per nouam Sandecz adueniens, & per terram Radomiens. aucto exercitu Cracouiensibus & Sandomiriens. militibus, Mazouiam intrauit. Et singula quæ ad Semouitum ducem pertinebant, uastauit & crudeliter incendit. Deinde uigesimaquinta Septembris Brzescze ciuitatem Cuyauiæ obsidione cinxit, quoniam ipsa duci Semouito parebat, & sub undecim diebus, quibus obsidio continuabatur, Cuiauiens. terra perinde ac hostilis à Polonico & Hungarico exercitu uastata est. Donec Vvladislaus dux Oppoliens. Vielunens. & Dobrzinens. mediatorem se ponens, inducias pacis in festum paschæ duraturas inter Sigismundum Marchionem, & Semouitum Mazouiæ ducē ordinauit, Damaratho etiam de Pirzchno Castellano Posnanieñ. in fauorem Sigismundi Marchionis & Elizabeth reginæ Hungariæ, Saxonibus & Pomeranis conductis Cuyauiens. terram, sub diebus, quibus à Sigismundo Marchione Mazouia uastabatur, spoliorum ingeminatione ex oppido Zneineñ. obterente. Vvladislaus dux Oppolieñ. apud Iunivvladislauiam commorans, gentes eius, quia in terra sua prædas agebant, magna strage cum excussione prædæ, quam abigebant, obruit. Elizabeth autem regina Hungariæ, pacta, quæ cum proceribus Poloniæ in Cassouia pepigerat temerante, anno Domini 1 3 8 4. Missus Sandiuogius de Subino Kassilieñ. palatinus, & Cracouiens. Capitaneus apud Iadram eam reperiens, hortatus est ut filiam regiam Heduigim in Poloniam mitteret. Vidensq; suas & Polonorum spes in irritum recidere, & se à regina detineri, nec abire permittente, donec Cracouiam Hungaris resignaret, irritatus & ipse equis permutatis, prout antea ordinauerat, ex Iadra euolans, in una die naturali, quod uix credibile dictu est, sexaginta milliaria confecit, Cracouiamq; defatigatus, omnes nuncios præuolans, peruenit. Et conuentu uno in Lelovv, altero secunda Martij in Radomske constituto, leui nuncio Przeczlao Vanuelski, reginæ apud Budam mandata proceres Polonorum miserunt, rogaret imprimis, ut filiam Heduigim mitteret pro festo Sancti Stanislai, abstineretq; ludibrijs, quibus tantoperè usa est Polonos afficere, Polonos de cætero nec legatos mittere, nec missionem Heduigis expectare. Mouit tam aspera legatio Elizabeth reginam, propter hoc Sigismundum Marchionem Brandenburgens. generum suum ad regendum regnum Poloniæ misit, quoad filia Heduigis adolesceret. Quod quum apud Craco. percrebuisset, irritati iusto exercitu collecto in Sandecz processerunt, missisq; ad Sigismundū Marchionem, qui iam apud Lobovvla hospitabatur, nuncijs, monuerunt, ne regnum eis inuitis introeat. Illum nec pro rege, neq; pro gubernatore ullo pacto se accepturos, quin etiam ingressum illi non secus, atque hosti armis interdicturos. Qui hac denunciatione territus, gradum repressit. At regina promissiones suas impletura, Heduigim filiam cum magno Baronū præcipuè Demetrij tituli sanctorū

Spes Semouiti de Heduigi cō sequenda.

Semouitus rex pronunciatus.

Sigismundus Marchio huic restitit.

Oppolieñ. dux mediator horum.

Cracouiensium minæ.

Heduigis, filia Elizabeth mittitur.

quatuor Coronatorum Præsbyteri Cardinalis, ac Archiepiſcopi Strigonienſ. & Ioannis Cenadienſ. Epiſcopi, comitatu, ferentem ſecum in auro, argento, in uaſis, pannis, clænodiis, gemmis, & cortinis, inſignem & regiam ſuppellectilem, pro feſto ſancti Michaëlis trāſmiſit. Ad quam excipiendam Prælati & Barones Poloniæ certatim occurrentes, cum ingenti alacritate Cracouiam, omnium eccleſiarum proceſsionibus, omniumq; ſtatuum ordinibus, obuiam illi effuſis, perduxerunt. Et die Solis decimaquinta Octobris, ipſam in Craco. eccleſia, quo die apud Polonos ſanctæ Heduigis agitur celebritas, per Bodzantham Gneznenſ. Archiepiſcopum, Ioannem Craco. Ioannem Vvladislauienſ. Dobrogoſtium Poſnanienſ. Epiſcopos, ſub præſentia Strigonienſ. Cardinalis, & Baronum atque militarium utriuſq; regni Polonici & Hungarici copioſa frequentia, in reginam Poloniæ inungi, conſecrari, & diademate reginali coronari procurarunt: tributa ei plena facultate regnum Poloniæ adminiſtrandi, donec quiſpiam principum in regem Poloniæ coronandus ipſi adiungeretur.

CAPVT XXXIII. LIB. IIII.

ANno Domini 1370 Keyſtuth dux Lithuaniæ, cum tumultuario exercitu Pruſſiam ſubintrans, diſtrictum Stiſten uaſtauit & exuſſit: celerrimè ſe de Pruſſia cum captiuis recipiendo. Quam uaſtationem Vinricus magiſter Pruſſiæ ulciſcens, in Lithuaniam intrauit, & exercitu in quatuor partes partito, captiuos plurimos in Pruſſiam deduxit. Quo redeunte Elner Commendator de Balga, partes Ruſſiæ ingrediens caſtrum Dreuik impugnauit, quod quum conquirere nequiret, ſpoliata regione in Pruſſiam cum captiuis rediјt. Deinde concurrentibus multis forenſibus tertiam expeditionem Commendator de Iuſterbork egit, qui caſtrum Dirſeme expugnatum incendit, & multos Lithuanos, aut occidit, aut captiuauit.

Lithuanorum & Ruthenorū clades.

In anno autem ſequenti ſcilicet 1371 Keyſtuth dux Lithuaniæ uiciſsim in Pruſſiam cum exercitu ueniens, diſtrictum Stiſten uaſtauit, & multis chriſtianorum occiſis, ſpolia in Lithuaniam duxit, propter quod Vinricus Magiſter Pruſſiæ, Lithuaniam & Samagitiam uaſtauit, & ſuccendit, ac cum ſpolijs rediјt. Poſtea alterum exercitum frater Elner Commendator de Balga in Ruſſiam duxit, caſtrumq; Dreuik expugnare non ualens, ſpolia tantummodo cœpit, & onuſtus in Pruſſiam rediјt. Egit & tertiam expeditionem in Lithuanos Commendator de Iuſterbork, & expugnato atq; incenſo caſtro Dirſeme, multos ex Lithuanis aut cœpit, aut necauit.

Anno Domini 1371 die quindecima Aprilis in Dominica Iudica, fulmen uerticem dextræ turris eccleſiæ Poſnanienſis percuſſit, & extremitatem angularem abrumpendo, exiguo teſtudinis foramine in ſacellum regium penetrans, imagines Przemislai regis Poloniæ, & ſuæ conſortis Richſzd nomine in parietibus ſacelli ſculptas fregit & decuſſit.

Eo anno & ſequenti grādis peſtis, deprædationes, & ſpolia in maiori Polonia fuêre.

Peſtis.

Anno Domini 1372 Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex, filiam ſuam natu maiorem Mariam, Sigiſmundo filio Caroli Imperatoris ac regis Bohemiæ, Marchioni Brandenburgenſ. deſponſauit. Eodem anno bina à Prutenis in Lithuanos expeditio facta eſt, quarum unam frater Vigandus de Belderſtein, alteram Commendator de Iuſterbork adminiſtrauit, nihil memorabile in vtraq; geſtum eſt.

Filia Ludouici Maria Sigiſmundo imperatori deſponſata.

Anno Domini 1373 Elner Commendator de Balga Ruſſiæ bellum intulit, & terram Volniska uaſtans, uſq; ad Kamienyecz prædatus eſt: congeſtiſq; captiuis & pecoribus Balgam rediјt. Quadrageſimali uerò tempore Keyſtuth Lithuaniæ dux, omnes cuſtodes Cruciferorum fallens, per deſerta & nemora Pruſſiam ingreſſus, circa uillam Biberſtein hoſtilitate facta, plures aut occidit, aut cœpit: ab exploratoribus uerò certior factus de Cruciferorum exercitu, in ſyluas & deſerta illic refugit, relictis inſidijs in locis opportunis ſi Cruciferi fugentem inſequerentur. Commendator igitur de Brandenburk qui ducebat exercitum, inſidias incidere ueritus, perſequi Keyſtuth deſtitit.

Anno Domini 1374 Commendator de Iuſterbork cum equeſtri & pedeſtri agmine Lithuaniam ingreſſus, diſtrictum Veygovv uaſtauit, & cum captiuis, ſpolijsq; Iuſterbork regreſſus. Conſurrexerunt poſt hoc omnes Commendatores & terras Dirſingen, & Veygovv, duce Gothfrido de Thilia Marſalco Pruſſiæ ferro & igne uaſtarunt, ſeptingentoſq; captiuos in Pruſſiam deduxerunt.

Anno Domini 1375 Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex, Heduigim filiam natu minorem Vilhelmo, Lupoldi ducis Auſtriæ filio, qui in aula ſoceri nutriebatur, deſponſauit.

Filia Ludouici Heduigis Vilhelmo deſponſata.

Et eodem anno præfatus rex Ludouicus ad Gregorium Papam undecimum, miſsis nuncijs in Auinionem, Halicieñ. oppidum archiepiſcopali, Przemislieñ. uerò Chelmeñ. & Vvladimirieñ. epiſcopali honore inſigniri obtinuit ad metropoliticam Halicienſ. eccleſiam Iacobus Polonus fuit conſecratus, & ſedi ſuæ eccleſia Græci ritus fuit aſsignata. Ad Przemislieñ. uerò Hēricus frater minorum natione Alemānus, genere nobilis, primus Epiſcopus fuit conſecratus. Eodem anno Ioannes Poſnanieñ. epiſcopus de domo Dolivva, hydropiſi in Sbicouo mortuus eſt, & Poſnaniā relatus, in die Cathedræ. S. Petri ante altare beatæ Mariæ ſepultus eſt. Hic oppidum Dolſzko fundauit, multaſq; uillas circa Crobya & Bugk erexit, & locauit. Anno quo ſupra, gemina expeditione in Lithuanos Cruciferi uſi, maior exercitus, inquo erant oēs Commendatores, in Lithuaniā, Commendator uerò de Ragnetha cum rariori agmine in Ruſſiam diuertunt. Vterq; autem exercitus cædi & uaſtationi intentus, ſpolijs refertus rediјt. Interim Lithuaniæ duces Olgerdus, Keyſtuth, & Svverderko cum proprijs & auxiliaribus gentibus Pruſsiam trifariè diuiſi intrauerunt. Olgerd diſtrictum Velovv, Keyſtuth, Caplanken, Svverderko Iuſterbork, igne, cædibus & ſpolijs vaſtarunt. Occiſiſq; noningentis chriſtianis & caſtro Iuſterbork expugnato, & exuſto, magnum numerum ſpoliorum, nullam reſiſtentiam experti, retulerunt. Secunda die Iulij Berardus Commendator de Ragnetha, per unam partē, frater uerò Theodoricus per alteram Lithuaniam, ingreſſi, cædibus & ſpolijs per aliquot dies, nullam reſiſtentiam experti, uacabāt. Compræhēſiſq; centum quinquaginta captiuis, in Pruſſiam regreſſi ſunt.

Ioannes Epiſcopus Poſnanieſ. mortuus.

Prutenorum & Lithuanorum uaſtatio mutua.

Anno Dñi 1276 Przeczlaus de Pogorzala Epiſcopus Vvratisla. quum añis trigintaquinq; eccleſiæ Vvratiſ. utiliter præſediſſet, in medio Quadrageſimæ mortuus eſt. Et in eccleſia Vvratiſ. in ſacello Manſionariorum ſepultus. Hic à Boleslao Legniceñ. & Bregeñ. duce, caſtrum & ciuitatem Grotkovv cum ſuo diſtrictu in ſortem Vvratisla. eccleſiæ coēmit. Hic Manſionarios in eccleſia Vvratisla. & Conuentum duodecim pauperum laicorum, ſingulis diebus ſtipem, & añuum amictum ſumētium, in Niſſa fundauit & dotauit. Hic eccleſiam Vratisla. murorum ædificijs, piſcinarum ſtructuris, uillarum emptionibus, & locationibus, uaſis aureis, & argenteis, ornamentiſq; uariæ ſuppellectilis, adeò extulit, adornauit & magnificauit, ut uulgari fama aureus Epiſcopatus appellaretur. Prælati autem & Canonici eccleſiæ Vvratislauienſ. Polonis uiris idoneis de ſuo gremio contemptis, in die electionis Theodoricum Bohemum Decanum Vvratisla. qui uicioſè in Decanatum intrauerat, in Epiſcopum elegerunt. Cui Gregorius undecimus in Auinione permanens reſpondit, non prius de eccleſia Vvratiſ. prouidere, donec ex Auionione Romam tranſmigraret. Interim uerò ad Vvratisla. eccleſiam fratrem Nicolaum ordinis prædicatorum epiſcopum Mayorienſem miſit, ut fructus & redditus eccleſiæ Vvratisla. tanquam eius procurator perciperet, & omnia per Przeczlaum derelicta, cameræ Apoſtolicæ ad plenum reddi mandaret & procuraret. Qui ueniens Vvratislauiam publicato mandato apoſtolico, in hunc modum cum Capitulo Vvratisla. conuenit. Vt ſingulis annis, quo Vvratisla. eccleſiam uacare contigerit, octo millia florenorum apoſtolicæ redderent cameræ. Pro derelictis uerò Przeczlai Epiſcopi triginta millia. Pro collecta & contributione biennali eccleſiæ Polonicæ impoſita, pro ſorte eccleſiam Vvratisla. contingente, duo millia, & pro expenſa ac fatiga in pecunia huiuſmodi Romam ferenda, unum mille, reddere tenerentur. Eo igitur pacto Capitulum Vvratisla. nuncio apoſtolico Nicolao Epiſcopo Mayorienſ. triginta tria millia florenorum, ſub uno tempore & die perſoluit. Et Papa Gregorius à tempore uacationis fructus percipiens, Vvratislauienſem ſedem uacare permiſit.

Przeczlai Vvratislauh Epiſcopi mors.

Electio alterius.

CAPVT XXXIIII. LIBER IIII.

IAroslaus de Skotniki, qui excœcatus fuerat, & de Archiepiſcopatu Gneznenſ. ceſſerat, plenus dierum, quia centenarius, in Kaliſſ. ueniens, in Archiepiſcopali domo anno Domini 1376 die ſedecima Septembris mortuus eſt, & uigeſima eiuſdem menſis in eccleſia Gneznenſ. in ſacello ab eo fundato, & dotato ſepultus. Hic oppidum Kamien in metis Pomeraniæ ſitum fundauit, & Zneinā inſtaurauit, hic ad ornandum patriam & eccleſiam Gneznenſ. caſtra Louicz, Opathovv, Vnieyovv, Kamien. Item eccleſias in Gnezna, Curzelovv, Oppathovv, Kaliſz ſanctæ Mariæ. Item Curias in Gnezna, in Lancicia, in Vielun, in Kaliſſ. in Cracouia extra muros Cracouienſ. ſub caſtro, muro conſtruxit. Curiam tamen ſub caſtro Cracouienſ. deſertam Ioannes Albertus rex Poloniæ, tempore quo Turci, Tartari, & Vvalachi in diebus noſtris, Ruſſiam uſque

Iaroslaus de Skotniki mortuus.

ad Kanczugam Anno domini 1498 uastarunt, deijcere præcepit, ne ipsius occupatione castro Craco. immineret periculum. Is Iaroslaus Archiepiscopus districtū Louicens. penè desertum, utpote qui nonnisi duas marcas in censibus habebat reperiens, locatum & populatum octingentas marcas fundentem, de suo censu annuo ultra censum frumentorum reliquit.

Anno præfato in synodo Vnieyouiens. contributionem biennalem à singulis Polonicæ ecclesiæ diocœsibus modestam quantitatem, de qualidet marca, uidelicet taxæ papalis, duos grossos, Nicolaus episcopus Mayoriens. nuncius apostolicus dari consensit.

Vinricus magister Prussiæ Samagitiam ingressus.

Eodem anno sciens Vinricus magister Prussiæ Lithuanos in regni Poloniæ inuasione occupatos, in Samagitiam proprium duntaxat militem traduxit, ubi nullo prohibente districtus sex uidelicet Miedniki, Eroglen, Aruisten, Rosgein, Gessovv & Pastovv cæde & flammis uastauit. Castrum post hoc Kovvno pugnare adorsus, dum in eius expugnatione plerique notabiles milites de ordine cecidissent, castro inexpugnato relicto, Marsalcum cum decem millibus armatorum misit, qui uniuersam regionem ad Niemien fluuium sitam, demolitus est, & cum multitudine captiuorum Prussiam remeauit. Anno præex-presso instante Carolo imperatore Romanorum, & rege Bohemorum, magnis conatibus & muneribus Venceslaus filius eius sedecimum ætatis agens annum, electus est in die Barnabæ apostoli in Frankfordia in regem Romanorum, coronatus Aquisgrani in octaua Apostolorum Petri & Pauli.

Anno Domini 1377 Dolis magis, quam uiribus Keystuth Lithuanię dux, copias suas per Mazouiæ terras in Prussiam traduxit, & omnem oram circa Dzoldovv & Nidbork uigesimanona Septembris graui cæde & igne, cum multorum hominum captiuatione uastauit. Circa festum verò sancti Iacobi filius Keystuthi, adolescēs manu & animo promptus, nomine Vitovvdus, primam expeditionem in Prussiam ægit. Et circa Taynovv & Iusterbork populationem & conflagrationem peragens, spolijs onustus, illæsus ad patrē redijt. Magister itaque Prussiæ Vinricus cum frequenti militum suorum armatura, primum in Russiæ oram descendit, & circa castrum Byelyagi aliquot diebus statiua tenuit, deinde in Kamienyecz applicuit. Ab inde verò in terras Lithuanorum & Samagitarum descendit. Quas quum ferociter peruastasset, cum spolijs & captiuis Prussiam redeunti, Lithuani insidias, sylua uasta, qua iturus erat, in plerisque locis succisa, tetenderunt. Prutenicum exercitum, iniquitate loci uehementer adiuti, in primario congressu uiginti milites, qui ordinum ductores extiterant, strauerunt. Cæteri syluarum latebris tecti, manus Barbaricas effugerunt. Fecerūt post hęc duo Lithuanorum principes Olgerd & Keystuh in terris Prussiæ, habentes fortem exercitum trifariè diuisum, irruptionem. Et terra circa Iusterbork & Velovv exusta, & in solitudinem redacta, in terram Salovv, quam Canonici de Konigsbergk obtinent, aduenientes, eam funditùs cædibus, spolijs, & flammis euerterunt, & per Iusterbork cum cœtu magno captiuorum Lithuaniam reuersi sunt. Commendator deinde de Ragnetha uno agmine, & Commendator de Belga altero. Item frater Kune de Hattenstein tertio, seorsùm in Lithuaniam ingressi, quilibet populatione latiùs, quā poterat extēsa, multa spolia atque incendia peregerunt, & Prussiam uinctos deduxerunt. Congessit post hæc omnia, Magister Vinricus exercitum copiosum, cum quo Lithuaniam ingressus, duo castra in eius confinijs erexit, atque ædificauit, uidelicet Bartemburk & Demrin. Interim uerò quo perficiebatur opus, Gothfridum de Linda Marsalcum, cum expeditiori milite Lithuaniam misit, qui plures captiuos cum spolijs incolumis reduxit. Sed neque ea expeditione magister Prussiæ Vinricus contentus, aduenientibus in sui subsidium Australibus, in Samagitiam transiuit, & duabus regionibus, uidelicet Kalthaneuen. & Veduke per dies decem uastatis, spoliatis & incensis, spolia in Prussiam in quadrigis reduxit.

Keystuthi cum filio Prussiam uastant.

Vinricus repugnat.

Lithuanorum exercitus trifariè diuisus.

Bartemburgk & Demrin castra eriguntur.

Anno Domini 1378 Marsalcus Prussiæ Gothfridus de Linda, habens in suo comitatu duodecim millia pugnatorum, Lithuaniam ingressus, usque ad castrum Troki aduenit. Trocens. autem districtu uastato, etiam Vilnens. simili subiecit clade. Cuius potentiam Keystuth plurimum perhorrescens, colloquium petiuit, & tractatibns mutuis factis, rogatus à Keystutho, Marsalcus à cæde temperauit, & partis tantummodò contentus, in Prussiam exercitum reduxit. Incontinenti uerò Commendator de Ragnetha frater Kune de Hattenstein cum nouo exercitu in die sancti Ioannis baptistæ Samagitiam & Lithuaniam ingressus, districtus Przeuan, Labyovv, Aruisch, Pasterin, Eroglen, & Pernarey, cædibus, spolijs, & flammis uastauit, ac cum multitudine spoliorum in Ragnetham redijt.

Districtus Lithuanici uastantur.

Præ-

Præterea cum noua militia, quæ ex Alemannia aduenerat, Gothfridus de Linda Marsalcus Prussiæ tertiam in Lithuanos expeditionem ægit, habens in suo comitatu omnes Commendatores, & quintis statiuis ad Vilno peruenit, omnia igni & ferro subijciendo. Dux autem Keystuth, qui tunc in Vilno agebat, inducijs in unum diem obtentis, ab exustione ciuitatis Vilnens. abstinere petebat, quod etsi sibi fuerit per Gothfridum Marsalcum promissum, media tamen ciuitatis pars igne conflagrata, altera ægrè defensa est, inducijs cessantibus, castri Vilnens. expugnatio est tentata, quam quum Marsalcus prouenire non posse animaduerteret, obsidione soluta, Prussiam remeabat. Interim uerò Vitovvdus Keystuthi filius, cum quingentis Lithuanis, Prutenicum exercitum antecedens, commeatus, quos Cruciferi in solitudine pro reditu reliquerant, occupauit, recepit & distraxit. Quapropter exercitus Prutenicus illic ueniens, & uictualia occupata offendens, sex diebus atrocem famem perpeti coactus est. Eiusdem anni penultima Nouembris Carolus Romanorum imperator, & Bohemiæ rex, quum annis uno & triginta imperasset, mortuus est, apud Pragam & in maiori Prageñ. ecclesia sepultus.

Vilneum Ciuitas exusta.

Caroli Romanorum imperatoris mors.

CAPVT XXXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1380. Florianus Cracouiens. Episcopus, dum tredecim annos in Episcopatu exegisset, sexta Februarij mortuus est. In ecclesia Cracouiens. in sacello sancti Thomæ per eum dotato sub tabula ærea sepultus. Hic in oppido Bodzanczin castrum muro erexit, & oppida Bodzanczin & Islza muro, & turribus cinxit. Item ecclesiam in Dobrauoda & alteram in Vanglesźin uilla patrimonij sui muro construxit. Huic Zauisius de Curozuanki Archidiaconus Craco. nobilis de domo Rosæ successit.

Florianus episcopus Craco. mortuus.

Zduißius eius successor.

Anno Domini 1381 decimaseptima mensis Iunij, Semouitus filius Troideni, totius Mazouiæ dux, in castro Ploceñ. mortuus, & in ecclesia eiusdem tumulatus. Reliquit tres filios, duos ex prima uxore, filia Nicolai ducis Oppauiæ, uidelicet Ianussium & Semouitum: tertium Henricum ex altera coniuge filia Vvladislai ducis Zambiens. uenustissima corpore, quam de adulterio suspectam habens suffocari præcepit. Et dum ex lineamentis & physionomia filium Henricum præfatum sibi similem comperit, de morte suffocatæ matris perpetuò doluit. Item reliquit duas filias, quarum unam Vvladislao Oppoliens. Vielunens. & Dobrzinens. duci: Alteram Kazimiro Stetinens. quo absumpto, Hērico Lodouici filio Bregens. ducibus in cōiuges tradidit. Is Semouitus onerosus & grauis omnibus, præsertim suis subditis fuit. Ducatum Mazouiæ in duos tantummodo filios partitus est, Ianussio Varszouien. Semouito verò Ploceñ. ducatū consignando. Henrico reassumpto, de Lancicieñ. præpositura prouidit. Anno quo supra die octaua mensis Augusti, monasterium Carthusiensium in diœcesi Vvladislavieñ. inter duos lacus, quatuor militaribus à ciuitate Gedanens. distans, per Ioannem Ruscinki militem natione Polonum, pro insigni nobilitatis, leonem cum capite sturionis deferentem, fundatum est. Qui pro dote præfato monasterio, tres uillas suas hæreditarias, Kolplen, Czaple, & Gdinya prope fluuium Radunya in terra Pomeraniæ consistentes donauit, ad incolendumque fratres Carthusieñ. ex monasterio Pragens. uocauit. Et extunc locus ille paradysus Mariæ uocari cœpit.

Semouiti mors.

Monasterium Carthusianorum.

Eodem anno noua molestia ad molestiam uacantiæ sedis Pontificis accessit, ecclesiæ Vvratislauiens. Ceruisia siquidem Svveidnicens. Henrico Decano Vvratislaui. ad celebritatem instantis natiuitatis Christi, à Ruperto Legnicens. duce & germano missa, mandato consulum Vvratisla. ablata est, & uector captus ac incarceratus est, quia contra constitutionem consulum Vvratislauiens. ceruisiam extraneam adduxerat. Propter quod Venceslaus Lubuceñ. Episcopus, & Vvratislauiens. sede uacante administrator, Vvratislauiensem ciuitatem interdicto supposuit. Venceslaus autem rex Bohemiæ litem inter clerum & populum Vvratislauiens. sedaturus uigesimaseptima Iunij, & est quarta dies post Ioannis baptistæ Vvratislauiam aduenit. Et diuina ob reuerentiam sui resumi petijt. Clero autē abnuente, ut scelus prophanationis non incurreret, rex Venceslaus iratus, oppida & uillas Ecclesiæ & monasteriorum spoliare iussit. Et tam ingens gregum, pecudūque numerus Vvratislauiam inductus est, ut trecentæ oues pro tribus marcis usualibus, bos uerò pro fertone uenderentur, & propter emptorū penuriā maior pars ad Bohemiā pulsa est. Iussit deinde Abbatē sanctæ Marię in arena, penultima die Iunij, quæ est dies Petri, & Pauli apostolorū captiuare, & plusquam octo diebus in prætorio Vvratis. captiuitatem pertu-

Sæuitia Venceslai regis Bohemiæ in clerū vvratislauiensem.

pertulit. Frater uerò Marcus Abbas ſancti Vincentij extra muros Vvratiſla. ſe altera die infulatum coram rege diuina celebraturum fictè promiſit. Nocte autem ſequenti cum ſingulis fratribus ſuis, ad monaſterium Strzelneñ. in regno Poloniæ fugit. Sæuitum eſt præterea in curias Epiſcopi, canonicorum, monaſteriorum, & uicariorum, de ablatis theſauris, clœnodijs, & argentarijs rege ſortem cum militibus diuidente accipiẽte, oppidis inſuper & uillis eccleſiæ, ſibi obedientiam & tributa præſtare iuſsit.

Eodem anno uigeſima Decembris Nicolaus Stroſberk, Præpoſitus Gnezneñ. collector fructuum ſedis Apoſtolicæ in regno Poloniæ, à Thoma Epiſcopo Lucerino nuncio Apoſtolico, cameram apoſtolicam primum in mille quingentis florenis, quos reſtituere cogebatur.

Præpoſitus Gneznenſis captus.

Deinde ſuſpitione aucta ex quitationibus & regiſtris ſuccollectorum, coram ſe per compulſoriam productis, in duodecim millibus florenorum decepiſſe conuictus, capitur, & Vvratiſlauiæ perpetuis carceribus deputatus eſt.

Zauiſsius Cracouienſ. Epiſcopus moritur.

Anno Domini 1382. Ianuarij duodecima Zauiſsius de domo Roſarum, Epiſcopus Cracoui. in uillagio eccleſiæ Craco. Dobrauoda, prope Viſliczã æger factus, uel ut alij tradunt, dum aceruum per ſcalam ad corrumpendum uirginem ruſticanam aſcenderet, cum ſcala deiectus, colliſus mortuus eſt. Et in Eccleſia Cracouieñ. in ſacello corporis Chriſti tumulatus. Patre eius Dobeſlao Caſtellano Cracouienſ. & germano eius Creſlao Caſtellano Sandomirieñ. pompam funeris more uulgi, equis purpuratis, & currib. ſupbè adornantibus. Vnde nocte ſequẽti ſtrepitus uelut equorum per eccleſiam diſcurrentiũ, & uociferatio dęmonum dicentium: Poiedzmi na bops, quod ſonat equitenus meretricatum, à ſanctuarijs eccleſiæ audita eſt. Hic anno pontificatus ſui ſecundo, collegium Manſionariorum ſeptem perſonarum, qui officium beatæ Mariæ in ſacello poſt chorum eccleſiæ Craco. cantarent, duodecim decimas & unum hortum in nigra uilla, menſæ Epiſcopalis donando, fundauit. Hic in Chodovv uilla ſui patrimonij prope oppidum Michovv eccleſiam parochialem fundauit. Largiens ei pro dote in uilla Poramba, & alibi decimas manipulares. Hic à rege Lodouico pro domo Epiſcopali, quæ nunc granarium regium dicitur in caſtro Craco. obtinuit, & uillam Pyſtrzecz cum allodio dicto Cruſsicze, & domũ ligneã cum turri lapidea in caſtro Craco. recepit. In locũ eius Ioañes Radlicza medicinæ Doctor, Canonicus Craco. & regni Poloniæ Cancellarius ſucceſsit, affectuoſiſsimis precibus apud Capitulum Craco. per regem Lodouicum promotus.

Ioannes Radlicza ſucceſſor.

Hic Ioãnes Epiſcopus qui galeam, ſeu nauem, aliàs Korab pro inſigni deferebant, ex maiori Polonia de uilla Radlicze prope Kaliſſ fuit, de nobilibus parentibus. Is poſt ſtudia liberalia, dedit operam medicinæ, & in monte Peſſulano pluribus annis commoratus, doctor factus, Lodouico regi Hungariæ & Poloniæ, à rege Franciæ expertum medicum petenti, miſſus, facilè pro doctrina artis ſuæ fauorem regis Lodouici, & Baronum Poloniæ fuit conſequutus.

CAPVT XXXVI. LIBER IIII.

Eodem anno Semouitus Mazouiæ & Ploceñ. dux, audita morte Ioannis Szuchiuilk Archiepiſcopi Gneznenſ. caſtrum Archiepiſcopale Louicz feria ſecunda Paſchæ obſedit & expugnabat, requiſitusq; per nuncium Suffraganeum Gnezneñ. qua ex cauſa obſidionem intuliſſet. Reſpondit quòd propter hoſtem ſuum præcipuum Derslaum Caſtellanum Gnezneñ. qui ſe gubernatorem caſtri Louicz gereret, propter hoc accelerata electione Archiepiſcopali, ſedecima die Aprilis Dobrogoſtius de familia Nouidvvor, decretorum Doctor, Decanus Craco. & Cantor Gneznenſ. de familia Nalancz electus, ſuo & Capituli Gnezneñ. nomine Broniſlaum Cancellarium, Boguſlaum Canonicum Gnezneñ. Sandiuogium de Kazimirz, Ioannem de Czarnkovv iudicem Poſnanienſ. ac Caſtellanum Nacleñ. & Oſzeponem de Grodziſko ad ducem Semouitum deſtinauit. Quibus petentibus obſidionem ſolui, deſtitutionemq; de gubernatoria Louiceñ. Derslai Caſtellani Gnezneñ. pollicentibus, Semouitus dux grauibus damnis irrogatis, de agro & obſidione Louiceñ. abſceſsit.

Prouiſio Epiſcopatus wratiſlauienſ.

Anno præfato Vrbanus papa ſextus Vvratiſla. eccleſiæ ſeptennalem vocationem reſpiciens, Venceslaum Lubuceñ. Epiſcopum, filium Boleſlai ducis Legniceñ. ad poſtulationem nunciorum Capituli Vvratiſla. de eccleſia Vvratiſla. prouidit. In Lubuceñ. eccleſiam Adam de Kretlicz, Canonicum Lubuceñ. ſubſtituens. Hanc prouiſionem peroſus Venceslaus rex Bohemiæ multipliciter impediebat, tandem ſub iniquis conditionibus huiuſmodi diſcordia ſic ſedata eſt, ut omnia damna eccleſiæ Vvratiſla. per regem Venceslaum

laum irrogata, & quinq; millia marcarum Carolo patri ſuo per Capitulum Vvratiſ. mutuata remiſſa forent, & ut ad placandum regem, noua pecunia adijceretur. Id unicum pro ſui doloris lenimine Vvratiſlaui. eccleſia ſolamen retulit. Vt conſulares Vvratiſla. denuò creandi, ex prætorij loco, creatione celebrata, proprios lares non introirent. Niſi primum eccleſia Vvratiſ. adita corporale iuramentum de defendendis & manutenendis iuribus, ac libertatibus Eccleſiæ in manibus Canonicorum præſtarent.

Mors Vinrici de Kniprode. Cõradus Czolner Magiſter Pruſsiæ.

Eodem anno octauo Kalendas Iulij Vinricus de Kniprode magiſter Pruſsiæ, dum unum & triginta annos in magiſterio exegiſſet, mortuus eſt. Cui Conradus Czolner de Cotteſtein ſucceſsit.

Monaſterium Czanſthochowienſ. fundatur.

Anno quo ſupra octuageſimoſecundo, ſupra mille trecentos, nona die Auguſti. Vvladiſlaus Oppolien. & tunc Vieluneñ. & Dobrzineñ. dux, monaſterium fratrum æremitarum ſancti Pauli primi æremitæ in Czanſtochovva fundauit. Et in eo imaginem beatæ Mariæ ut fertur de pictura ſancti Lucæ, quam de Ruſsia per eum olim gubernata, apportauerat, quæ in hodiernum diem ibidem permanet, collocauit. Huic monaſterio præfatus dux uillas antiquam Czanſtochovv, & Krouodrza cum fabrica ferraria, molendino & prædio perpetuò donauit. Item decimas frumẽtales in uillis Gayanczicze, Dvvorziſzouicze, Dupicze, Kruplin, & antiqua Brzeſnicza. Item decimas frumentorum & braſeorum, de molendinis conſtructis & conſtruendis, oppidorum Czanſtochozvva & Zari. Item decimas mellis, uillarum Przemikouicze, Przeuodziſſouicze, Bobrovvniki, Nadalicze, Koſzanczin, Biſkupicze, in diſtrictu Holſtineñ. Bobrovvniki & Kamien. in diſtrictu Vieluneñ. Libertando bona monaſterij prædicti ab omnibus oneribus, tributis, exactionibus ordinarijs, & extraordinarijs.

Gedimini proles. Partitio Dominij in prolem.

Anno Domini præexpreſſo 1382. Iagello magnus dux Lithuaniæ, una cum matre per Keyſtuthum ducem Lithuanię, & patruum captiuatus eſt. Pro completiori autem cognitione originis præfatorum Lithuaniæ principum, & animaduertendum eſt digreſsiue, ꝙ Gedimino (qui dominatione rapta, iuſto principe apud quẽm ſtabulatus officio fungebatur occiſo, imperium in Lithuanis exercuit) erant ſeptem filij, quibus pater dum adhuc uiueret, terras à Ruthenis abſtractas diuiſit. Montiuido ſiquidem natu maiori Kernovv & Slonim conſignauit, Narimuntho Pienſk, Olgerdo Kreuam, cui dux Ruſsiæ de Vitevvſko unica quam reliquerat filia, in matrimonium tradita, ducatus ſui ſucceſsionem tradiderat, Iavvnuthe Vilnam caput gentis, Keyſtutho Troki, Koriatho, Nouogrod. Septimus & ultimus Lubardus, ſortem inter fratres non accepit, matrimonium filiæ unicæ ducis Vvladimirieñ. ſortitus, cum qua illi ducatus Leopolieñ. & Vvladimirieñ. obueniebant. Inter prædictos autem ſeptem germanos duces, Olgerd & Keyſtuth uegetiora ſortiti ingenia, etiam ſtrictiori ſe complexi ſunt charitate. Indignumq; rati parere Iavvnuthæ, deijcere illum ex Vilna & ducatu magno, diemq; quo deſtinata exequantur, conſtituunt.

Contentio exorta.

Serius autem Olgerdo ex Vitevvsko, propter itineris lõgitudinem ueniẽte, Keyſtuth die, qua inter eos conuenerant, cum gentibus armatis Vilnam occupat, parumq; abfuit quin & Iavvnutham ducem occupaſſet, qui ſub tumultus tempore, de Vilna exiliens, in ſyluasq; & montes tranſmigrans, pedibus præ frigore rigeſcentibus, à perſequutoribus captus, Vilnam relatus eſt. Miſit itaque Keyſtuth, in fratres ſui Olgerdi ducis occurſum, nuncium, ſignificans ſe ducem Iavvnutham & Vilnam cœpiſſe, Olgerdum Vilnam celerius uenire cogens. Quo ueniente, quis eorum præſideret in ducatu magno, aliquanto tempore, uno alteri deferente honorem imperij, certamen habitum eſt, tandem ea concluſio capta eſt: Vt aliquibus diſtrictibus inter ſe partitis, duci Iavvnuthæ, quem eiecerant, Zaslavv cum ſuis pertinentijs conſignaretur. Olgerdus Vilnam & magnum ducatum poſsidens in omnes fratres exerceret imperium. Si alicuius terrarum obueniret occupatio, ex æquo inter Olgerdum & Keyſtuthum partiretur, & unus alterius fide in iuramento interpoſito, non necem aut Dominia ambiret, ſed pro poſſe commoda & profectus procuraret.

Olgerdi proles duodenaria.

Amplius erant Olgerdo duodecim filij ex eadem matre Ruthena, ducis Tvvereñ. filia ſuſcepti, ſcilicet Iagello, Skirgello, Svvitrigello, Borziſzh, Koributh, Vigunth, Korigal, Narimunt, Langvvin, Lubarth, Andreas, Buthavv, omnes adoleſcentes ſpectabiles, quos genitrix eorum, ad mores formabat Græcos, ritum Græcũ illis inſtillans.

Keyſtuthi proles.

Dux præterea Keyſtuth hos filios ex una coniuge generauit, uidelicet Vithovvdum, Patrikyg, Thotuil, Sigiſdum, Voydath, & Vithovvdus mores patrios, formamq; & indolẽ ſingillatius expreſſerat. Eodemq; Iagellonis apud Olgerdum ſors & conditio, qui cæteris neglectis adamabant, & iunxerant inter ſe ſocietatem, & ex aſsiduo contubernio, germanitatis ſe proſequeban-

quebantur amore. Abſumitur interim Olgerdus anno uidelicet Domini 1381. & Keyſtutho ſeruāte fidem Iagello patri in ducatu magno ſucceſsit. Quem Keyſtuth patruus ſuus, eadem, qua patrem ſuum Olgerdum ſolitus erat, ſubiectione & reuerentia coluit, eius ſolium & conſilia frequentando. Sed puritati fidei ſuæ, teterrimo genere prę̄mij reſponſum eſt. Erat quidam uir apud Olgerdum Voydilo uocitatus, ſortis ruſticanæ, primum piſtrinæ, deinde cubicularij, poſtremum pincernę munus agens, qui ad hoc peruenerat, ut maior inter omnes ſuos haberetur: Nec Iagellonis minor fauor erga illum erat, ſic ut ſororem ſuam germanam Mariam, duce Keyſtutho non conſulto, Voydiloni coniunxerat. Voydilo contra ſe Keyſtuthi prudentiam & potentiam habens ſuſpectam, apud Iagellonem uehementiſsimè odioſum & ſuſpectum effecit. Voydilonis quoq; perſuaſione cum Magiſtro & ordine Cruciferorum de Pruſsia Iagello contra Keyſtuthum patruum ſuum clandeſtinum inſcripſit fœdus. De quo Keyſtuth per Sundſtein Oſterodeñ. Commendatorem ex affinitate ſecum iuncta, filiam enim Keyſtuthi Ianuſsio duci Mazouiæ deſponſatam de ſacro fonte leuauerat, auiſatus, uocato Vithovvdo in quanto ſint periculo edixit. Mittenteq; Iagellone Lithuanicum & Ruthenicum exercitum contra Polocenſes, germanum ſuum Skirgellonem detractantes ſuſcipere, & Magiſtro Liuoniæ cum ſuo exercitu auxilium perſonale ferente. Keyſtuth ſilenti agmine ad Vilnam ueniens, & Iagellonem ducem & caſtrum Vilneñ. ut à principio propoſitum eſt comprehendit: ſinguliſq; in ſuam ditionem redactis, dum & inſcriptionum fœdera, quibus Iagello cum Magiſtro & ordine Cruciferorum contra ſe obligauerat, deprehendiſſet, Vitovvdo filio per celerem nuncium in Vilnam ex Grodno uocato. Inſcriptiones cum hoſtibus ictas, deprehenſas monſtrauit. Sortem ſuam paternam Vitevvſko & Crevva Iagelloni reddendo, magnum ducatum Lithuaniæ ei abſtulit. Miſit & Keyſtuth ad exercitum Lithuanicum Poloceñ. obſidentem & eius iuſsioni eſt paritum, ſolutaq; eſt obſidio. Voydiloneq; ducis Iagellonis genero in patibulum acto, dux Keyſtuth expeditionem contra Szeuierſki Nouogrodek, & ducē eius Koributh indixit, ſuæ ditioni parere detractantem. Et quamuis dux Iagello auxiliū cum gentib. Keyſtutho promiſerit, uiolato tamē promiſſo, conceptos dolos nectens, Hanulonem & ciues Vilneñ. primores promiſsis pellexit, qui caſtrum Vilneñ. obſederunt, uenienteq; Iagellone caſtrum ei Vilneñ. traditum eſt. Duxit deinde Iagello copias contra Troki, in cuius ſubſidium Marſalcus cum exercitu Prutenico ueniebat. Vitovvdus itaq; obſeſsionem à Lithuanico & Prutenico exercitu timens, de Troki cum matre in Grodno fugit, & patri Keyſtutho quæ fierent intimauit. Troceñ. autem paucis diebus obſidione tollerata ſe dederunt. Keyſtuth igitur obmiſſa obſidione Nouogrodek, ad Samagitiam tranſiens, exercitum collegit, ueniensq; ad flumen Vilia, & iunctis copijs Vithovvdi, obſedit Troki. Iagello uerò certitudinem ſubſidij Prutenorum ſentiens, & Prutenos ac Lituoneñ. ad prope cognoſcens, uerſus Troki proceſsit, utroq; exercitu ad pugnam inſtructo. Iagello caduceatores ad Vithovvdum, ut eſſet inter Iagellonem & patrem ſuum Keyſtuthum pacis arbiter, miſit, & duce Skirgellone fidem faciente, Vithovvdus ad ducem Iagellonem utroque exercitu inducias agente, aduenit. Placuit autem ducem Keyſtuthum ad tractatum pacis acciri, ſuadente Vithovvdo & duce Skirgal ſecuritatem promittente, dux Keyſtuth in exercitum Iagellonis aduenit. Vbi circumdantes illos in coronæ modum, Iagellonis & Prutenico exercitu, ſe in laqueum incidiſſe deprehenderunt. Aſtruente autem Iagellone duce, neque loci, neq; temporis, qualitati de pace tractanda conuenire, redeundumq; Vilnam, & illic de pace agendum, ab utroq; exercitu quaſi ſigno dato diſceſſum eſt. Verum quum ad Vilnam uentum eſſet, duce Vithovvdo ſub cuſtodia Vilnæ reſeruato, dux Keyſtuth ferreis cathenis uinctus, Creuamq; deductus, ad fundum turris obſcuræ & ſordidæ proiectus eſt uinculatus, quinta denique nocte à Proxa Iagellonis ducis pincerna: Item fratre ſuo Bilgeny: Item Moſtevv, Getkone, Crevvlanin, Cuczuk, Kiſzicza, qui Zibinthe focum & lucernas accendentis gerebat officium. Cæteriſq; quibus à Iagellone imperatum erat, uiolato iure gentium, iugulatus eſt, & funus ſuum à Skirgellone in Vilnam relatum, ritu ueteri additis armis, equis, ueſtimentis, canibus potioribus crematum eſt. Ducem inſuper Vithovvdum cum ſua coniuge Anna, Iagello in Creuam ſub honeſta, arcta tamen obſeruandum cuſtodia tranſmiſit, ubi conſorti ſuæ principi Annæ, cum duabus fœminis ad maritum ingrediendi pro nocte, & egrediendi de mane, conceſſa fuit poteſtas. Conſilio uxorino Vithovvdus unius fœminæ induto habitu, habitationem cum principe coniuge ſua egreditur, relicta altera fœmina in cubili, quæ Vithovvdum repræſentaret. Et de nocte ſequenti, per funem ex caſtro ſe de-

Inſidiæ fraternæ.

Iagello & Vilnens. caſtrum capitur.

Trocens. obſeſsi & uicti.

Keyſtuth captus Vilnæ.

Mors Keyſtuth.

mittens,

mittens, ad Ianuſsium Mazouiæ ducem primùm uenit, à quo recollectus, & ſecundum aliquos baptiſmate lotus, Conradiq; nomen ſortitus, poſſeſsione inſuper aliquarum uillarum donatus, conſiſtere illic, ne à duce Iagellone opprimeretur, parum auſus, in Pruſsiam Magiſtro Pruſsiæ Conrado eum colligente tranſijt.

CAPVT XXXVII. LIB. IIII.

ANno Domini 1383. In maiori Polonia deteſtabile bellum ciuile inter Damarathum de Pirzchno, genere Grzimalitam, Capitaneum maioris Poloniæ, & militares ac nobiles eiuſdem maioris Poloniæ ortum eſt. Barones ſiquidem Demarathum pro Capitaneo habere nolentes, duce Vincentio de Cāpa Palatino Poſnanieñ. Barthoſsio de Koſzmin & Mazouitarum gente adiuti, Dominico die infra octauas Epiphaniarum Domini, oppidum & caſtrum Piſdri expugnauerunt. Deinde ad Kaliſz uigeſima Ianuarij uenientes, ciuitatem illicò acceperunt, caſtrum uerò reſiſtens obſederūt. Interim Damarathus Capitaneus cū ſuis ex caſtris & fortalicijs Myedzirzecz, Vielem, Sbanſzino, Myedzichoſt, Kepilovv, Grzimala de Oleſznyza Coſtrzineñ. Andreas de Svveradovvo Camienenſis Caſtellani, Virzbantha de Smogulecz, & Theodricus de Margonino, fratres ſui et conſanguinei, ex caſtro Nakel, quod in eorum ditionem Damarathus commendauerat. Item reliqua pręſidia ex caſtro Labiſsino, Alberti Palatini Cuyauieñ. & fortalicio Pakoſcz Hectoris olim iudicis Cuyauienſis, aſsiduis crudelibus ſpolijs, omnē terram circa Gneznā. Cloczko, Svvanovv Zneinam, Kiskovvo, Vvronki, Szamotuli, Buk, & Grodziſzho conſiſtentem, nulli parcendo conditioni immaniter uaſtabāt.

Bellum inteſtinum Damarathi & nobilium.

Inſignis uaſtatio maioris Poloniæ.

Aduocatiſq; per Damarathum Saxonibus, Pomeranis, & Caſſubitis in ſui auxilium, uaſtato oppido Vvronki, & uillis in circuitu eius, oppidū Szamotuli diripuit. Sādiuogius aūt Svvidua. Naclenſis Caſtellanus, quem nobiles cū certis copijs de Kaliſz ad Poſnaniā cuſtodiendam deſtinarant. Bartholomæum de Odolanovv. Item Caſtellanum Sremeñ. & plures alios per nuncios ſecretos Poſnaniam aduocauit, quibus Sabbatho ante Dominicam Reminiſcere, cum trecentis lanceis Poſnaniam uenientibus, eadem nocte cum ipſis citato agmine ad Damarathi caſtra peruenit, illuceſcenteq; Dominico die Reminiſcere, quæ fuit quindecima die Februarij in caſtris Damarathi trepidatum eſt, & hoſtibus ſubitò irruentibus, uix media parte exercitu Demarathi tumultuariè armata, de caſtris exilijt, & cum exercitu Sandiuogij dimicauit, ſed inermes in fugam facilè uerſi ſunt, quos Sandiuogio Svvidvva ad plura miliaria perſequente. Virzbantha de Smogulecz partium Damarathi cum centum lanceis equitum, & quingentis peditum ueniens, gentes Sandiuogij per agros palantes, & profligatos capientes atq; ſpolia legentes, inuaſit & proſtrauit. Pauloq; antè uictores, uictor debellauit, & ex gente Damarathi uinctos ac captos diſſoluit, & arma eorum, atque ſpolia abſtulit. Sandiuogius Svvidvva à perſequutione fugientium reuerſus, conſpecta cominus inimicorum multitudine, mente conſternatus, equo uectus diffugit, & cum paucis ad fortalicium Derſzkonis Grochale Caſtellani Santhoceñ. nomine Oſtrorog uix euaſit. Cætera autem ſui exercitus multitudo à Damaratho & Virzbantho, tam equis, quàm armis exuta, capta. Quumq; fortalicium & Svviduam ſubitò expugnare non ualuerunt, nocte oppidum Oborniki ingrediētes, plurimas commiſerunt rapinas. Tandem legati reginæ fœdera pacis, inter Damarathum Capitaneum, ac Nobiles, à dominica Iudica, uſq; ad feſtum Ioannis Baptiſtæ confecerunt. Et tamen Damarathus cum Grzimala, & Virzbantha ac ſocietate ſua, multa oppida, uillas, nobiles, & plebeios, ſpolijs & inuaſionibus affecerunt. Sed & bona Archiepiſcopi Gnezneñ. & Canonicorum circa Gneznam & Zneinam ſpoliarunt. Et Zneinam ſibi dandam ex confictis perſuaſerunt, ac eam poſsidebant, quam Bodzantha Archiepiſcopus cum magiſtro & ciuibus Zneineñ. re ſecretò communicata, & portis ſibi apertis, cum notabili numero gentium ingreſſus nona Octobris, Saxonibus ac Pomeranis eiectis recepit. Amoto autem Demaratho à Capitaneatu maioris Poloniæ, & peregrino de Vangleſsin filiaſtro, olim Floriani epiſcopi Craco. ſurrogato, non fuerunt ſedatæ lites & ſpolia, tam per Capitaneum peregrinum, quàm alios nobiles ſe inuicem captiuantes. Eodem anno ſed tempore præcedenti oppidum Brzeſcze cum terra Cuyauiæ & caſtro Cruſvvicza, per Petrum Malocham Capitaneum. Cuyauiæ, & alios proditores Semouito duci Mazouiæ fuit traditū. Attentauitq; præfatus dux cum ſuis complicibus, & Barthoſsio de Odolanovv expugnationē Kaliſſz, & oppida atq; uillas ſpoliauit, & regnare in Polonia concupiuit. Et ideo exercitus Hūgaricus cum minoribus Polonis, ducatum ipſius & ter-

Interuentu Reginæ pax inter Damarathum & Nobiles facta.

Oppidum Brzeſcze Caſtrū Cruſzwijcza prodita.

ram

Caſtrum Drohiczin intercēptum.

ram Cuyauieñ.ut eſt præmiſſum, in altum afflixerunt. Quia principibus Lithuaniæ inter ſe ut præmiſſum eſt altercantibus, duces Mazouiæ caſtrum Drohiczin interceperant & tenebant.

Anno igitur præfato 1383. Iagello dux Lithuaniæ, caſtrum expugnaturus aduenit, Szaſsin autem Marſalcus ducis Mazouiæ ſucceſſor caſtri, quum abſens intellexiſſet periculum imminere obſeſsis, per media caſtra hoſtium triginta lanceis, & ſexaginta baliſtarijs intrepidus ad caſtrum uelociter peruenit. A ſuis illicò cognitus intromiſſus, uirilem hoſtibus defenſionem oppoſuit. Interim tamen à Ruthenis in caſtro conſiſtentibus pretio corruptis, in aliquot locis caſtrum incenſum eſt, qui in ſtationes hoſtium per funes ſe demittentes effugerunt. Quapropter Szaſzinus ſtrenuiſsimè decertans, ad extremum ſe principi Iagelloni dedere coactus eſt. Cæteri uerò plurimi igne ac gladio conſumpti ſunt. Eandem ſortẽ eodem anno Cruciferorũ de Pruſsia exercitus in Lithuania pertulit. Nam quum Magiſter Pruſsiæ Conradus Czolner, caſtrum Troki obſidione aſsidua, & machinarum frequenti, proiectione pro maiori parte confractum conquiſiſſet, & forti militum atq; uictualiũ præſidio impoſito abſceſsiſſet, Iagello magnus dux Lithuaniæ illicò caſtrũ antequam ruinæ illius refici poſſent, noua obſidione uallauit, omnibuſq; conatibus ad illius cõquiſitionem inſiſtens. Cruciferos & Alemãnos ut cum rebus uniuerſis abſcederent, ceret pactos, quæſitum paulò antè caſtrum reddere coëgit.

Caſtrum Troky obſeſſum.

Peſtis ualida.

Anno præfato in terris Craco. Sandomirieñ. in Sleſia, Bohemia, Pomerania, atq; Italia atrox peſtilentia ſæuiebat.

CAPVT XXXVIII. LIB. IIII.

Proci Iagellonis ducis Lithuaniæ ad Heduigim Poloniæ reginam.

EXploratũ habens Iagello dux magnus Lithuaniæ, uirginem Heduigim ex Hungaria adductam, regnum Poloniæ adminiſtrare & poſsidere. Ad procãdum eam ſuo connubio, quum ſpecie foret uenuſtiſsima, anno Domini 1375. binos fratres ſuos Skirgellonem & Borzish miſit. Hanulonemq; Capitaneum Vilneñ. eis adiungendo. Qui ad reginam Heduigim & conſilium introducti, nomine Iagellonis muneribus magnæ extimationis reginæ oblatis, per uerba ducis Skirgellonis, deſponſationem præfatæ uirginis poſtulauerant. Si inquiunt, dominum noſtrum Iagellonem magnũ ducem Lithuaniæ in ſponſum accipere dignaberis, ſpondit ſe fidem Catholicam Romanam cum omnibus fratribus ſuis Lithuanorum ducibus, cum proceribus & uniuerſa Lithuania, atq; Samagitia ſuſcepturum. Omnes et ſingulos captiuos ex Polonia ſublatos dimittere, terras ſuas Lithuaniȩ, Samagitiȩ, atq; nõnullas Ruſsiæ armis quæſitas, regno Poloniȩ perpetuò uenire promittit. Offert ſe terras Pomeraniȩ, Culmen. Sleſiȩ, & alias quaſcunq; à regno Poloniæ alienatas, recuperare. Offert & omnes auitos theſauros in Poloniam inducere, & pro commodis regni Poloniæ conuertere. Ea legatio reginæ Heduigi parum grata. Prælatis uerò & Baronibus Poloniæ accepta fuit: ad arbitrium tamen reginæ Hungariæ Elizabeth reiecta eſt. Iuſsi ſunt itaq; nuncij Hungariam ire, adiunctis eis tribus Baronib. Poloniæ, uidelicet Vvlodkone de Ogrodzenyecz ſubpincerna Craco. Nicolao de, N. Caſtellano Zauichoſteñ. & Criſtino de Oſtovv poſſeſſore Kazimirieñ. Hi reginam Elizabeth, ut Regina in Buda offenſa pro reſponſo retulerunt. Contẽtam fore reginam Elizabeth, quæ meliora Prælati & Barones Poloniæ pro republica fidei Chriſtianæ, & regni Poloniæ, ſunt amplectantur. Extemplò igitur nuncij, ſcilicet Vvlodko de Ogrodzenyecz ſubpincerna Craco. Criſtinus de Oſtrovv poſſeſſor Kazimirieñ. Petrus Zaffranyecz de Luczicze, Hinczka de Roskouicze ad Lithuaniam, ut Iagellonem ducẽ Lithuaniæ de implendis oblatis conditionibus denuò obligatum in Cracouiam adducerent, decreti & miſsi ſunt. Quod perſentiens dux Auſtriæ Gvvilhelmus, cui Lodouicus Hungariȩ & Poloniȩ rex, filiam ſuam Heduigim minorẽnem, dandam in coniugem deuouerat, cum comitatu, clœnodijs & theſauris Cracouiam uenit, longoq; tempore manſionẽ in ea, cõgratulante regina Heduigi, fixit. Quumq; ſucceſſu temporis ingreſſus in arcem, qui antea illi patuit, prohiberetur, Heduigis regina ad cœnobium ſancti Frãciſci cum ſuis uirginibus è caſtro frequẽter deſcendebat, & in refectorio cum Gvvilhelmo duce Auſtriæ choreas, & equidem parcè & honeſtiſsimè ducebat. Explorata tandem eorum uoluntate, Nobiles & Barones Poloniȩ, quibus talis copulatio ſummè diſplicebat, Gvvilhelmum ad arcem, & thalamum reginæ ad copulandum perduxerunt, & antequam carnali commertio potiretur, ſequeſtratum cum iniuria et dedecore excluſerunt. Regina autem Heduigis excluſionem eius moleſtè ferens, ad illum in ciuitatem deſcenſum parabat. Inuenta autem porta caſtri, manda-

Legatio in Hungariam.

Regreſſus legatorum cum reſponſo ad Iagellonem miſſo.

Dux Auſtriæ competitor.

mãdato, Baronum clauſa, accepta ſecuri manu propria ſeracula uiolare nitebatur, ſed precibus Demetrij de Goray expugnata, cœptum obmiſit. Gvvilhelmus autem ſe uiolari timens, clàm ex Cracouia in Auſtriam cum paucis refugit.

Receſſus eius.

Anno autem Domini 1386. Iagello magnus dux Lithuaniæ, cum fratribus ſuis, atque grandi comitatu, cum quadrigis & plurima ſuppellectili, die Martis duodecima Februarij, Cracouiam ingreſſus, ad arcemq; perductus, reginam Heduigim adijt & inuitauit. Altero uerò die illi munera magnæ æſtimationis per Vitovvdum, Borzish, & Svvitrigellonem obtulit, iam enim Vitovvdus aliàs Vitoldus Iagelloni reconciliatus ex Pruſsia rediet. Deinde multiplici ſollicitudine Prælatorum & Baronum Poloniæ, regina Heduigis expugnata eſt, ut priori fœdere cũ Vvilhelmo abiecto, Iagelloni duci Lithuaniæ nuberet. Preterea die Iouis quartadecima Februarij, quæ fuit ſancti Valẽtini, Iagello cum fratribus ſuis, in articulis fidei Catholicæ edocti, in eccleſia Craco. per Bodzantham Archiepiſcopum Gneznẽ. baptiſati ſunt, & duci Iagelloni nomen Vvladislaus, Viguntho Alexander, Corigalloni Kazimirus, Svvitrigelloni Boleslaus, nomina impoſita ſunt. Rurſus eadem die in eadem eccleſia Craco. ſacramentum matrimonij, cum uirgine uenuſta regina Heduigi, per miniſterium præfati Bodzanthæ Archiepiſcopi Gneznẽ. cõtraxit, terraſq; Lithuaniæ, Samagitiæ, & Ruſsiæ regno Poloniæ perpetuo inſcripſit, ac incorporauit. Et populum earum ad fidem Orthodoxam reducturum, & baptiſaturum iureiurãdo ſe adſcripſit. Deinceps die Solis, uidelicet decimaſeptima Februarij, quæ fuit Dominica Quinquageſimæ, nouo diademate, quum uetus & Priſcum Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex in Hungariam tranſtuliſſet, per Bodzantham Gneznẽ. Archiepiſcopum, Aſsiſtentibus ei Ioanne Craco. Dobrogoſtio Poſnanieñ. Epiſcopis, in regem Poloniæ in eccleſia Cracoui. unctus, & coronatus eſt. Qui ex gente Lithuanorum primus diadema regni Poloniæ aſſequutus eſt. Dum hæc fierent Conradus Czolner Magiſter Pruſsiæ (qui per ducem Iagellonem ad baptiſma, & nuptias fuit inuitatus, ſpreta uocatione) Lithuaniã ingreſſus, eam uaſtauit, caſtrumq; Lithuanicum Lubomlya expugnauit. Poloceñ. uerò ab obedientia Iagellonis deſciuerunt, & dux Andreas per Prutenos in poſſeſsionem eorum ſurrogatus. Quo cognito rex Vvladislaus Skirgellonem & Vitovvdum fratres, adiunctis eis Polonis in Lithuaniam direxit. Qui caſtrum Lubomlya expugnauerunt ac recuperarunt. Et Poloceñ. defectionis auctoribus gladio percuſsis, in gratiam receperunt. Tandem circa medium Quadrageſimæ, rex Vvladislaus ex Cracouia cum noua ſponſa regina Heduigi, in maiorem Poloniam ad reſcindendum & componendum diſſenſiones Baronum, proceſsit. Et dum in Gnezna largas expenſas, uulgò ſtationem, ruſtici non dediſſent. Iuſsit more Lithuanorum gregem & pecudes recipere, Spirituales uerò Gneznẽ. eccleſiæ, de quorum uillis depulſa fuerunt pecora, interdictum promulgarunt. Quod ſentiens regina Heduigis, ad regem cucurrit, & eum corripiendo inſtruxit, ſubiectorum bona non eſſe rapienda. Qui pecora nondum uiolata reſpondit, & ea ruſticis recipienda conceſsit. At illa, boues quidem tollent, lachrymas uerò eorum quis reſartiet & ſoluet, tantæ etenim commiſerationis riuulus, in benigniſsima regina apparuit.

Iagellonis aduentus.

Iagello cum fratribus bapiiſatus.

Lithuania & Samagitia Poloniæ regno inſcripta.

Iagello primus ex Lithuanorum gente rex Poloniæ.

Nouus rex maiorem ingreſſus Poloniam.

CAPVT XXXIX. LIB. IIII.

PRæterea rex Vvladislaus gẽtem Lithuanicam ab idololatria reuocaturus, anno Domini 1387. in Lithuaniam perrexit, aſſumptiſq; ſecum Bodzantha Archiepiſcopo Gneznẽ. & pluribus uiris eccleſiaſticis atq; religioſis. Item aſſumpſit ſecum reginam Heduigim, Semouitum & Ioannem Mazouiæ, Conradum Oleſniceñ. duces, Bartholomæum de Viſſemburk palatinum Poſnanieñ. Criſtinum de Kozeglovvi Sandeceñ. Nicolaum de Oſſolni Viſlicieñ. Caſtellanos, Zaclikam de Miedzigorze Cancellarium, Nicolaum de Moskorzovv Vicecancellarium regni Poloniæ, Vvlotkonem de Garbimouicze pincernam, Spitkonem de Tarnovv Subcamerariũ, & Tomkonem ſubpincernam Cracoui. pluresq; alios. Pro ampliori autem cognitione animaduertendum eſt, quòd uetuſtioribus referentibus. Quidam Itali deſerentes Italiam, terras Lithuaniæ ingreſsi ſunt, & homen patriæ Italia, genti uerò Itali indiderunt, quȩ per poſteros terra italia, & gens, Litali. L litera præpoſita, nũcupari cœpit. Rutheni autem & Poloni eorum uicini maiorem immutationem facientes, uſq; in hodiernam diem, terrã Lithuaniam, gentem uerò Lithuanos appellant. Hi primum condiderunt oppidum Vilno, eleuationis poli 57. graduum. Et ex nomine ducis Vilij, quo cum illas regiones ingreſsi fuerant, Vilno uocarunt. Fluminibus quoq; circa ipſum fluentibus Vilia et Vilna, ex eiuſdem

Lithuaniam ingreſſus.

Vilno ab Italis condita.

ducis nomine indiderunt nomina. Samagitiam autem de ſuo ſermone ſic nominarunt, quod lingua eorum, terra inferior ſonat. Aliqui autem hiſtoriæ ignari, à lituo quod eſt cornu, & uenatorum tuba eò, quòd regio illa plures uenationes exerceat, Lithuaniam appellare uoluerunt, quòd ad effectum, non ad hiſtoriæ originem ſpectat. Hęc gens Lithuanorum, annis ſuperioribus adeò obſcura, contempta, & uilis apud Ruthenos fuit, ut Principes Kiouieñ. ab ea ſola perizomata & ſubera, ob ægeſtatem & ſoli ſterilitatem, in ſignum tantummodò ſubiectionis exigerent. Donec Vithenen dux Lithuanorũ rebellionem primum contra Ruthenos indicens, & ſeipſum ducem inter populares cõſtituens, aſtu Ruſſiæ principes aggreſſus conflixit, ſenſimq; adeò creuit uiribus, ut iugo principibus Ruſſię iniecto, etiam in tributa eos redigeret ſibi pendenda, quæ per plures ætates Ruthenis ipſe penderat. Colebant autem ab origine Lithuani numina, ignem, ſyluas, aſpides & ſerpentes. Ignem qui per ſacerdotem lingua eorum Zincz nuncupatum, ſubiectis lignis adorabatur. Syluas autem & lucos ſacroſanctos, & habitacula deorum putabant. Aſpides uerò atq; ſerpentes in ſingulis domibus, uelut deos penates nutriebant, & uenerabantur. Rex itaque Vvladislaus, ignem, ſacrum putatum in ciuitate Vilneñ. barbaris inſpectantibus extingui, templum & aram in quibus fiebat hoſtiarum immolatio, deſtrui. Syluas uerò ſuccidi, & confringi, ſerpentes quoque necari præcepit, Barbaris flentibus deorum ſuorum falſorum exterminium. Aduerſus tamen regem nec muſsitare audentibus, mirantibus quoque, quod Poloni ſacrorum uiolatores, ignis, ſyluarum & ſerpentium, intacti, illæſiq; à dijs eorum, ſecus, quam ipſimet quotiens uiolabant, fuerunt. Exterminatis itaque idolis, gens Lithuanorum per aliquot dies de articulis fidei, & oratione Dominica per ſacerdotes Polonos, magis tamen per regum Vvladislaum, qui linguam gentis nouerat, edocebatur, & ſacra baptiſmatis unda renaſcebatur. Largiente pio rege Vvladislao ſingulis ex popularium numero, poſt ſuſceptum baptiſma, ex panno de Polonia adducto, nouas ueſtes, qua prouida liberalitate effecit, ut natio illa rudis & pannoſa, lineis in eam diem contenta, fama huiuſmodi liberalitatis uulgata, pro conſequendis laneis, cateruatim ad ſuſcipiendum baptiſma, ex omni regione accurrebat. Et quoniam unumquemque credentium baptiſare ſingillatim immenſus labor uidebatur, mandante rege, multitudo in turmas, & cuneos ſequeſtrabatur, & uniuerſis, cuiuslibet turmarum benedicta aqua ſufficienter conſperſis, cuilibet turmæ, & uniuerſis, qui ea conſtiterant, nomen uſitatum Petrus, ſecundæ Paulus, tertiæ Ioannes, &c. fœminis per turmas diuiſis, Catherinam, Margaretham, &c. iuxta turmarum numerum imponebatur. Militaribus tamen ſpecialis impendebatur baptiſmus.

Lithuania unde dicta ſit.

Lithuanorum idola.

Idola Lithuaniæ per regem deleta.

Fidei Chriſtianæ ſuſceptio.

Copia baptiſatorum.

Fundauit inſuper rex Vvladislaus in Vilna eccleſiam cathedralem ſub titulo ſancti Stanislai patroni Polonorum: principalemq; aram in loco ubi ignis (qui falſò perpetuus credebatur) conſtituit. Vt error gentilis cunctis patentior fieret, etiam in prædicta Vilneñ. epiſcopum, uirum ſpectatæ uirtutis Andream Vazilo, natione Polonum, genere nobilem, de domo Accipitrum, profeſsione fratrem ordinis minorũ, olim Elizabeth reginæ Hungariæ confeſſorem, & prædicatorem inſignem, epiſcopum Ceretheñ. conſtituit. Huic ut ſtatum pontificalem inter Neophitas poſsit ducere honeſtum, eccleſiam parochialem in Clodavva Gnezneñ. diocœſis eò, quòd notabiles haberet introitus, adiunxit. Conſtituit & quatuor prælatos, octoq; prębendarios, in prædicta Vilneñ. eccleſia, ſufficientẽ dotem, uillas, prædia, lacus & poſſeſsiones eis largiendo. Fũdauit præterea ſeptẽ parochiales eccleſias, uidelicet in Volkomaria, Miſzohola, Nyemczã, Myedniki, Crevva, Obolce & Hayna. Item prębendã ſancti Martini in caſtra Vilneñ. altiori, & his bona dotalia aſsignauit, & inſcripſit. Terrã quoq; Lithuanię germano ſuo Skirgelloni, tanquã ſupremo duci Lithuaniæ regendã cõmiſit. Cuius ferocitatem dux Vitovvdus fugiẽs ad Ianuſsium ducẽ Mazouiæ primũ, deinde ad Semouitũ Mazouię ducem conceſsit, à quibus parum benignè tractatus, ad Conradum Czolner Magiſtrum Pruſsiæ tranſijt.

Fundatio Eccleſiæ Vilnenſ. & Epiſcopatus.

Tandem à rege Vvladislao ſpe nanciſcendi magnum ducatum Lithuaniæ certificatus, tria caſtra Cruciferorum, uidelicet, Iurgemburg, Mergemburk, & Nauandz cõpręhendit, & conflagrauit fratrib. & adminiſtratoribus ordinis occiſis, & in foſſata proiectis. Quũq; in Lithuania conſiſtens, ſpes ſuas differri uideret, caſtrum Vilneñ. aſtu intercipere molitus eſt. Ordinatus ſiquidem pluribus uehiculis, armatos incluſit, carneſq; ferarum deſuper poſuit, & in caſtrum Vilneñ. miſit, fingens ſe nuptias ſorori celebraturum. Fraude autem detecta, metuens ſibi Vitovvdus cum uxore & amicis in Pruſsiam refugit, & nouo fœdere cum Cruciferis icto, biennio illic mãſit, ac Lithuaniã cum Prutenis ſæpius afflixit. Cui

Dux Vitowdus à Vvladislao reuocatus.

Vitowdi aſtucia.

Cui rex Vvladislaus reſiſtens, anno Domini 1390. caſtra eiuſdem ducis Vitovvdi Brzeſcze Grodno, & paruum Kamienyecz expugnauit, ex quibus in regiones Lithuanorum incurſiones fiebant.

CAPVT XL. LIB. IIII.

Lithuanica itaq; expeditione rege Vvladislao occupato, Heduigis regina Poloniæ, congregato altero exercitu ex militibus Poloniæ, Przemisl, Iaroslavv, Grodek, Halicz, Leopolim ciuitatem, & caſtrum in monte, Trebovvla, & cęteras munitiones, expugnatione aut deditione conquiſiuit. Vitovvdus uerò ſuorum caſtrorum expugnationem ulturus, triplici agmine Lithuaniam aduenit. Vnum Conradus Vokerod Magiſter Pruſsiæ rexit, in quo erant Alemanni, Anglici, & Francigenæ: aliud Magiſter Liuonię: tertium dux Vitovvdus, oppidoq; & caſtro Troki ſuccenſo, caſtra Vilnenſia graui obſidione afflixerunt, & toto obſidionis tempore, quod à feſto Ioannis Baptiſtæ uſq; ad feriam ſextam poſt Michaëlis durauit, pro uictoria operam nauarunt. Poloni uiciſsim caſtrum Vilneñ. incunctanter defenderunt. Dux Korigal aliàs Kazimirus germanus regis Vvladislai, ex caſtro ſuccenſo fugiens, ab hoſtibus captus eueſtigiò decollatus eſt. Dux Narimunth arces regias tuendo, in duello captus, & in prato in arbore ulmi, uulgo Vyaſz per pedes inter machinas Prutenicas ſuſpenſus, à Vitovvdo crudelius, quàm conueniebat ſagittis proiectus, necatuſq; eſt.

Vitowdi repugnatio.

Korigal occiſus.

Narimunth captus.

Sequenti anno primo æſtatis tempore Vitovvdus cum Magiſtro Pruſsię ad caſtra Vilnenſia regreſsi, neutiquam profecerunt, nam Iaſzko de Oleſnicza Capitaneus Lithuanicus, caſtra tuendo plurimos uulnerabat & occidebat. Diſceſſerunt ergo & caſtra Volkomiriam, & Nouogrodek à duce Skirgellone ſupra fluuium Vilia conſtructa, expugnarũt & conquiſierunt. Tempore quoq; hyemis Lithuaniam reuerſi, ſupra fluuium Niemyen in circuitu caſtri Kovvno, tria caſtra de lignis erexerunt. Nomen uni caſtro Kovvno uiciniori Navverder, quod noua inſula ſonat, alteri Ritteruerder, quod inſula militum ſonat. Tertiò Metemburk, quod caſtrum metarum interpretatur, frequẽtibus incurſionibus ex eis oram Lithuanicam inuadendo. Miſit ergo rex Vvladislaus ad Alexãdrum Vitovvdũ in Pruſsiam Henricum filium Semouiti ſenioris mortui, & germanum Semouiti uiuentis ducis Mazouiæ. Et reconciliatione inter regem Vvladislaum, ac ducem Vitovvdum ordinata, germanam Vitovvdi Ringalam nomine, in ordine ſubdiaconatus conſtitutus, & in Epiſcopum Ploceñ. electus, atq; per Bonifaciũ nonũ confirmatus, in uxorem præfatus Henricus dux Mazouiæ accepit, & nuptias de more celebrauit. Poſt paucoſq; dies ueneno toxicatus interijt, inter duces Mazouiæ in eccleſia Ploceñ. tumulatus.

Caſtra Nauwerder, Ritterwerder Metẽburgk erecta.

Henrici ducis Mazouiæ mors.

Vitovvdus autem regi reconciliatus, tria caſtra Ritteruerder, Nauvverder & Metemburk ſpoliauit & ſuccendit, occurrẽteſq; Prutenos proſtrauit. Et in Lithuaniam ueniens, anno Domini 1392. in magnum ducem totius Lithuaniæ per regem Vvladislaum, amoto Iaſzkone de Oleſnicza Capitaneo, præfectus eſt, ſub hac conditione. Vt præfatas terras Lithuaniæ pro rege, & regno Poloniæ fideliter teneret & regnum Poloniæ in proſperis & aduerſis nunquam defereret. Cruciferi autem de Pruſsia Vitovvdi diſceſſum, & triũ caſtrorum demolitionem ulciſcentes, in Lithuaniã deſcenderunt, & caſtra Schuraſz, Barthen & Stramel conquiſierunt, captiuorumq; tria millia utriuſq; ſexus Pruſsiam deduxerunt. Intronizato quoq; Alexandro Vitovv in ducatum Lithuaniæ, Suitrigello qui & Boleslaus, à facie eius in Pruſsiam fugit. Dux uerò Skirgello alter frater manu & lingua prõptior, contra Vitovvdum ſeditionem intentauit.

Tria caſtra ſuccenſa.

Quo cognito rex Vvladislaus anno Domini 1393. cum Heduigi regina celeriter in Lithuaniam perrexit, & ad uinculum charitatis binos fratres reduxit, utq; ingentem & concitum ſpiritum dux Skirgello miteſceret, ſupra ducatum Kiouieñ. rex Vvladislaus ei Starodub, Starotroki & Crzemyenyecz in poſſeſsionem adiecit, præcipiens ut Alexandro Vitovvdo in ſingulis pareret. Boleslaus autem Suitrigello cum Conrade de Iunigen Magiſtro Pruſsiæ, cum Alemannis, & Francigenis, anno Domini 1394. caſtra Vilnenſia bimeſtri tempore obſedit Vitovvdo eis reſiſtere non ſufficienti, ſolum ex inſidijs eos laceſſente, & impetente. In hyeme Vernerus Tetingar Marſchalcus, altera uice Vlricus de Iunigen Aduocatus Sambieñ. & Magiſtri germanus, in Lithuaniam deſcenderũt, & prædas abegerunt. Dux quoque Vitovvdus in Pruſsiam deſcendit, & circa Iuſterbork omnem regionem igne & cæde uaſtauit. Dehinc Conradus de Kobork Commendator in Balga terram Drohiceñ. ſpoliauit. Sub ea autem tempeſtate dux Skirgello (ut fertur) toxico mortuus eſt.

Fratrum concordia.

Mors Skirgelli.

Vvladislao Oppolien. bellum illatum.

Intulit deinde rex Vvladislaus, anno Domini 1396. duci Vvladislao Opposlien. bellum, super quo integro anno decoquebat, & consilia secretò captabat. Et cum regnicolis expugnauit, alia uerò per præfectos aut deditionem recepit, castra & ciuitates, Holstein, Crzepicze, Vielun, Bobolicze, Brzesnicza, Ostrzessovv, & Grabovv, quæ omnia infra septem dies recuperauit. Castrum autem Boleszauicz septem annis obsessum, siti, fameq́ maceratum, per Euphemiam, aliàs Offkam Vvladislai Oppolien. relictam deditum est. Christinus quoque de Ostrovv Castellanus Sandomirien. ex mandato regis, terram Dobrzinen. occupabat, & quum obsideret castrum Bobrovvniki, Conradus de Iunigen Magister Prussiæ cum exercitu copioso aduenit, & eum ab obsidione fugauit. Huic igitur Cõrado magistro Prussiæ, Vvladislaus dux Oppolien. per Polonos exacerbatus, in quadraginta millibus florenorum castra Dobrzin, Bobrovvniki, Rippini, Zlotoria, & Lipno obligauit, ueritus ne uelut cætera sibi eriperentur. Præterea idem dux Vvladislaus Oppolien. mercatores Cracouien. in medio quadragesimæ ex Vvratis. redeũtes, spoliauit, & nobiles quos captiuabat, pecunijs mulctabat. Ob hoc Vvladislaus rex Poloniæ, terrã ipsius uastauit, & castra Strzelcze, & Lublinyecz expugnauit. Dumq́ ciuitatem & castrum Oppolien. obsideret, Conradus Olesznicen. & Bernardus Nemodlimyen. aliàs Falkenbergen. duces Slesię regi supplicauerunt, & inter eos concordiam fecerunt, rex itaq́ omnium spoliorum satisfactione percepta, obsidionem soluit.

CAPVT XLI. LIB. IIII.

Vitowdi in Tartaros expeditio.

SEquenti uerò anno recõciliatum Boleslaum Svvitrigello germanum suum in Polonia, & non Lithuania (ne seditiones, ut consueuerat, concitaret) locauit. Tunc pacificata Lithuania, Alexander Vitovvdus Lithuaniæ dux anno Domini 1397. cum notabili exercitu in Tartaros expeditionem egit, & trãsito flumine Tanais, quem Tartari Don appellant, repertaq́ Tartarorum multitudine, in ipsam irruit, & plura millia Tartarorum cum uxoribus, paruulis, & pecoribus cœpit, & usque in Lithuaniam deduxit, quorum mediam partem regi Vvladislao in Poloniam misit, & hi fidem Christi professi, unus populus cum Polonis effecti sunt. Reliquam uerò mediam partem in Lithuaniam locauit, & hi in secta Machometi, usque in hãc diem permanent. Tartari tamen Lithuanici, & Abram modernus iudex & scriba eorum, non per captiuationem, nec debellationem se Lithuaniam intrauisse asserunt, sed quum bella dux Vitovvdus contra Cruciferos agitaret, eos in subsidium uocauit, & spontè uenientes, in Lithuania locauit, uillas & libertates oportunas eis donando. Alteram dehinc expeditionem contra Tartaros Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ duxit, Vvladislao rege, & Heduigi regina Poloniæ improbante & dissuadente. Et dum superatis fluminibus, in planiciem diffusè porrectam, circa fluuium Vorzskla, quartadecima die Augusti, uidelicet feria tertia post Laurentij peruenisset. Apparuit acies Tartarica maxima, cuius numerus ad liquidum æstimari non potuit. In cuius comparatione exercitus ducis Lithuaniæ uidebatur pusillus. Concussus igitur timore exercitus Catholicus, Spitkone de Melstein Palatino Craco. consulente duce quoque Lithuaniæ approbante, de pace tractandum persuasit. Neque Ediga dux exercitus à Cæsare Tartarorum Themerlin constitutus, pacem aspernabatur. Verum conditiones ab eo propositæ, parum honestæ uidebantur, quibusdam autem Polonis, Alemannis, Lithuanis, & Ruthenis conflictum optantibus, infestissimis signis concursum est. Abundante tandem multitudine Tartarica, Christianorum res deteriori loco esse cœpit. Vitovvdus hortantibus militibus ad custodiam sui corporis constitutis, Sandiuogio de Ostrorog, & Dobrogostio de Szamotuli, equos mutando effugit. Exercitus uerò suis à multitudine Tartarica fusus atque uictus est. Occisi sunt in eo bello ex Polonis Spitko de Melstein Palatini Cracouien. Szocha Palat. Plocen. Pylik Palatinus Varszauien. Vocassius aliàs Varsius de Michalovv, Ioannes Glouacz, Dominus Bogussius & plures alij. Iste Temerlanes in Tartarico Temir Kuthlu uocatur, quod sonat fœlix ferrum, in cuius conspectu terra siluit. Quamuis hoc Tartari tribuant principi ab ipso misso, Aksak themir, quem Latini scripto res Tamerlanem appellant, Aksak, id est, claudus, uel claudicans Themir.

Christianorũ clades.

Vitowdus uictus.

Secunda expeditio Vitowdi in Tartaros.

Magna Tartarorum strages.

Heduigis regina Poloniæ mortua.

Sub idem tempus anno uidelicet 1399. duodecima Iulij Heduigis regina Poloniæ in castro Cracoui. mortua est. Enixa fuit siquidem duodecima Iunij filiam binomyam Elizabeth Bonifaciam uocatam, quæ in triduo obijt. Regina uerò Heduigis ex partu ægrotare cœpit, & deuotissimè sacramentis percœptis, duodecima Iulij hora meridiei defuncta est. In

est. In Ecclesia Cracouiens. in sinistra parte chori ante sacrarium, per regem Vvladislaum quartadecima Augusti sepulta Epitaphio apposito, Sidus Polonorum iacet hic Heduigis eorum. Regina nobilis generosa, &c. Vide appensum ad eius sarcophagum. Hæc fuit facie & moribus uenustissima. Hæc in diebus quadragesimæ & aduentus Domini, corpus aspero, ieiunio, & cilicio domabat. Hæc in egenos profusissima, hæc sua instantia & cura regem Vvladislaum, ad conficiendum collegium Psalteristarum in ecclesia Cracouiens. induxit, Psalmos cantantium. Et ad instaurandum, atque complendum generale gymnasium per Kazimirum secundum olim regem Poloniæ incœptum. Hæc duo altaria in ecclesia Cracouiens. unum sub titulo uisitationis sanctæ Mariæ, aliud sub titulo sanctæ Annæ erexit. Hæc monasterium uisitationis Mariæ in arena extra muros Cracouienses sua uigilia & inductione sui coniugis fundauit. Hæc monasterium fratrum Slauorum, sub titulo passionis, & Crucis Christi de post Cleparz erigere ceperat. Hæc pecunias, uestes, clenodia & uniuersam suppellectilem regiam in fundationem Vniuersitatis studij Cracouiensis, & in releuamen miserabilium personarum exequutoribus testamenti, uidelicet Petro Vissh Episcopo Cracouiensi & Iaszkoni de Tanczin Castellano Cracouien. commendauit. Hæc plures adolescentes ingenuosos in gymnasijs tenuit & aluit. Legebat autem consuetè testamentum uetus & nouum, Vitas patrum, homelias quatuor doctorum, Libros sermonum, & passionalia sanctorum, libros meditationum & orationum sancti Bernardi, & sancti Ambrosij, libros reuelationum sanctæ Brigittæ, & quàm plures alios de Latino in Polonicum translatos. Post mortem autem reginæ Heduigis, nulla prole extante, rex Vvladislaus eiectionem metuens, totus ad regressum in Lithuaniam spectabat. Prælati autem & Barones regni Poloniæ, regem fluctuantem, aliam hæredem regni Poloniæ, Annam Comitis Ciliæ Vilhelmi filiam superesse docuerunt, quam illi Anna Kazimiri secundi Poloniæ regis filia pepererat. Ad quam procandum, extemplò ad Ciliam Ioannem, aliàs Ivvan de Obichovv Castellanum Sremen. de domo Vyenyaua, Hinczka de Rogovv de domo Dzalosza, & Ioannem de Ostrovvcze de domo bipennium misit: quam sedecima Iulij anno Domini 1400. Cracouiam adduxerunt. Et quoniam præfata uirgo nullam linguam præter Alemannicam nouerat, ordinatione regis prope octo mensibus Polonico idiomate Cracouię imbuebatur, quod postquam intelligere didicisset, regio thoro coniuncta est, quãuis rex Vvladislaus moliebatur rescindere & eam abijcere, eò quòd parum præstantis formæ sibi appareret. Inde & in procos prouocabatur.

Commendatio suæ uitæ.

Pia opera eius.

Fundatio monasterij in Arena.

Vvladislaus pro alia coniuge procos misit.

Coronatio autem eius ad annum Domini 1402. dilata erat, & prædicto anno in Dominica Quinquagesimæ in reginam Poloniæ Cracouiæ coronata & inuncta fuit. Amplius anno supra expresso uidelicet 1400. Vvladislaus rex Poloniæ, ad honorem omnipotentis Dei & gentis Polonicæ, ac Lithuanicæ profectum, studium generale in ciuitate Cracouien. feria secunda post Iacobi Apostoli, de consensu Bonifacij Papæ noni erexit. Cuius fundationem Heduigis regina dum uiueret maxima instantia procurabat: accersitisq́ Doctoribus & magistris Polonici, Bohemici & Alemãnici idiomatis ex uniuersitate Pragen. assignauit eis cẽsus in exactionibus, teloneis, & alijs introitibus, assignauit & prælaturas atq́ præbendas omnes collationis regiæ S. Floriani in Cleparz, sola præpositura sibi reseruata. Assignauit & lapideã Akersdorff in platea sanctæ Annæ pro Artistarum & Theologorũ. Domum uerò Sandiuogij de Subino Palatini Posnanien. in platea Castren. pro Canonistarum & Medicorum collegijs, quarum utraq́ pecunijs Heduigis reginæ, in huiusmodi opus derelictis, per exequutores extructa est. Confirmatoq́ præfato gymnasio Cracouien. generali, per Ioannem Papam 23. & ex post per Martinũ quintum, in uarijs scientijs & suppositis uehementer crescere & florere, ac uiros doctos, & industrios producere, in regni Polonię dilatationem, diffusionem, & gloriam immortalem, cœpit. Cuius etsi plura numerent, extentq́ opera decora, nullum tamen æquè magnificũ ac necessariũ pro confutandis, opprimendisq́ hæresibus, errorib. & uitijs, pro serendis uirtutibus, pro defendenda iustitia, & pro illustranda ueritate, cernit ac inuenitur. Sobrietatem enim, sapientiam, iustitiam, & uirtutem docet, quibus nihil utilius est hominib. in uita. Quod studium etsi per Kazimirum secundum regem Poloniæ orditum, priuilegijsq́ Vrbani Papæ quarti regis Kazimiri præfati, & ciuitatis Cracouien. munitum & dotatum, Collegiumq́ in Kazimiria muro erectum fuit, ut præfatum est. Non tamen fuit consumatum in hanc diem, unde in hac die feria secunda post Iacobi Apostoli, prima lectio in Iure Canonico per reuerendissimũ Dominũ Petrũ Viszh utriusq́ iuris Doctorẽ, & Episcopum

Erectio Vniuersitatis studij Cracouiens.

Doctores Cracouiam accersiti.

scopum

scopum Craco. & Cancellarium Vniuersitatis nouæ, fœliciter incœpta est. Data autem, & institutio eius, in die Mariæ Magdalenæ præcesserat.

CAPVT XLII. LIB. IIII.

Conradus de Iunigen Lithuaniam uastat.

ANno deinceps Domini 1403. Conradus de Iunigen Magister Prussiæ, habens in suo comitatu Boleslaum Svvitrigel cum notabili exercitu terras Lithuaniæ circa festum Sanctæ Dorotheæ spolijs & igne uastauit, & in terras suas circa Ragnetham redijt. Quo egresso, repentè nouus exercitus Magistri Liuoniæ ingressus est, & multis damnis, atq; spolijs illatis, cum pluribus captiuatis in Liuoniam excessit. Propter quod Vvladislaus rex Poloniæ missis nuncijs, ex Prussia Svvitrigellonem reuocauit, & ei terram Podoliæ: Item terram Zidaczouieñ. Item districtus Stry, Szidlovv, Stobniczam, Drugnyam, Vscze. Item mille quadringentas marcas annui census in Zuppis regijs assignauit. Ea tamen largitionis magnitudo leuem Svvitrigelli animum stabilire non potuit, quin ad Cruciferos perfugeret & Lithuaniam perturbaret. Itaq; ad pacem conficiendam, anno Domini 1404. pro festo Pentecostes diæta generalis in Raczansz celebrata est sub præsentia Vvladislai regis Poloniæ, Vitovvdi magni ducis Lithuaniæ, Conradi de Iunigen Magistri Prussiæ cum suis Commendatoribus. Et pax sub his tunc conditionibus confecta: ut Vvladislaus & Vitovvdus de terra Samagitiæ Magistro & ordini Cruciferorum excederent, & quòd Vvladislaus terram Dobrzineñ. quadraginta millibus florenorum redimeret. Item quòd relegatos hinc inde non fouerent, & quod captiuos soluerent, ac manumitterent. Præterea sequenti anno dux Lithuaniæ Vitovvdus, alterum conuentum cum Magistro & ordine Cruciferorum celebrans, pacem necessariam, magis quàm honestam composuit, de terraq; Samagitiæ cedere, & armis Samagitas in ditionem Magistri & ordinis, impellere Vvladislao rege nequicquã abnuente consensit, terramq; præfatam Samagitiæ per literas publicas geminato idiomate, Latino, scilicet & Alemanico scriptas, Magistro & ordini Prussiæ, donatione perpetua, etiam à rege Poloniæ Vvladislao prochdolor confirmandas donauit & inscripsit.

Vitovvdus contra Moskum Vasilonem.

Anno autem Domini 1406. Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ prima expeditione in Moskouiam contra generum suum Vasilonem, seu Basilium ducem Moschouiæ (cui filiam suam Anastasiam desponsatam locauerat) mota, eam prædis & spolijs uastauit. Altera deinde expeditione anno Domini 1408. contra eundem ducem Vasilonem, cum auxilio mille lancearum à rege Poloniæ, & Magistro Prussiæ Vlrico de Iunigen uno uexillo expeditarum gentium, habito in Moskouiã irrupit, & eam uastabat. Quo cognito Svvitrigal uir instabilis, castra sua Bransko & Starodub exussit, & ad Basilium ducem Moskouiæ fugiens, in contumeliam Vitovvdi, exercitum ipsius die, noctuq; pro Moskouitis lacessijt & turbauit. Tandem restitutis possessionibus, quas dux Moskouiæ usurpauerat, pax sub equis conditionibus firmata fuit. Verum frumenta à rege Poloniæ Vvladislao per Istulam duci Alexandro Vitovvdo usque in Ragnetham missa, per magistrum Prussiæ Vlricum de Iunigen, allegantem quòd Barbaris arma contra Christianos mitterentur, recepta sunt. Propter quod rex Vvladislaus per suos oratores, restitutionem eorum postulauit, & in bellum aspirare cœpit. Vitovvdus uerò dux Lithuaniæ, Samagitiam ordini Cruciferorum donatam abstulit & recepit. Vlricus quoque Magister Prussiæ, bello moto, castrum & oppidum Dobrzin: Item Ripin, & Lipno anno Domini 1409. in uigilia assumptionis Mariæ expugnauit, & Iacobum de Plonini, nobilem de domo Prussi, Capitaneũ Dobrzineñ. capite truncauit. Deinde castra Dobrovvniki, Zlatoria, & Bidgoscza expugnauit & accepit, Vvladislaus ergo rex Poloniæ uocata totius regni expeditiõe in octaua Natiuitatis Mariæ, in Volborz, ad quã Vitovvdus minimè uenire potuit, Bidgostiam obsidione cinxit, & in octo diebus expugnauit. Oratoribusq; à Venceslao Romanorum & Bohemiæ rege, uidelicet duce Conrado antiquo Olesznicześ. & Ienkone Vvratislauieñ. ac Svvidnicieñ. Capitaneo, aduenientibus. Pax cum Magistro Prussiæ, usque ad festum Ioannis Baptistæ inclusiuè, composita est, & Venceslaus rex Romanorum, Dominica Iudica inter regem & magistrum iustè arbitraturum se obtulit. Qua Dominica ueniente, suasu Iodoci Marchionis Morauiæ sententiam protulit, quòd terra Dobrzinensis in manus suas traderetur. Cuius possessione infra unum annum tenta deliberaret, & decerneret, ad quem eius Dominium pertineret. Item quòd regnum Poloniæ peramplius ex Lithuania & partibus orientis nunquam sibi regem eligeret, sed ex partibus

Commeatus Vitovvdo surreptus.

Venceslaus Romanorum rex partium sedator.

bus occidentis. Ex qua sententia, liquidissima apparuit iniquitas, quoniam super re iuridico processu non deducta, sententiam tulit.

CAPVT XLIII. LIB. IIII.

VLadislaus autem rex non expectato arbitramento, iudicioq; Venceslai Romanorum, & Bohemiæ regis, pro die sancti Andreæ præcedentis anni, cum duce Vitovvdo in Brzesczie Ruthenica conuentum tenuit, & illic progressum belli futuri contra Cruciferos gerendi secretissimè cum eo confecit. Imperatorisq; Tartarorum Zauolhensium auxilium cum sua multitudine & copijs, ibidem præsentis, persuasionibus & promissis obtinuit. Hunc imperatorem Tartarorum toto tempore hyemis, & usque prope festum Ioannis Baptistæ cum gente & uxoribus Alexander Vitovvdus in suis terris tenuit & aluit.

Tartarorũ imperator in auxilium accersitus.

Dominica uerò Misericordia Domini anno Christi 1410. rex Vvladislaus cum duce Lithuaniæ Vitovvdo in nouam Sandecz ueniens, eum ad Sigismundum regem Hungariæ in Kesmark misit, ut synceriter inducias pacis, ad sedecim annos cõfectas, quorũ adhuc quatuor restabant, obseruaret. Rex autem Sigismundus respondit, huiusmodi inducias non esse licitè seruandas, si Cruciferi in Prussia bello impeterentur. Et secreto Vitovvdum magnum ducem Lithuaniæ, ad defectionem & noui diadematis assumptionẽ pellicere conabatur.

Interim rex Vvladislaus in noua Sandecz commorans, anno præfato 1410. monasterium seu hospitale sancti spiritus ordinis Præmonstrateñ. cum Abbate infulato fundauit, pro dote uillam suam Dambrovvka, insuper uiginti marcas annui census in Zupis Vieliczeñ. ei assignando. Die autem Lunæ, in crastino sanctorum Petri & Pauli, per eum cõstituta rex Vvladislaus ad Istulam supra monasterium Cziruensko uenit, ad locum ubi pons ex nauibus apud Cozmice applicatus fuerat, & ipse & totus exercitus Polonorum cum quadrigis, & machinis ordine composito transijt. Eodem quoque die magnus dux Lithuaniæ Alexander Vitovvdus cum imperatore Tartarorum, & gentibus suis aduenit, & ferja quarta nona Iulij in terras hostiles intrauerunt. Illicq; primum signa militaria, rex & dux Lithuaniæ, ducesq; Masouiæ Semouitus & Ianussius, atque Barones omnium terrarum extenderunt, & patrium carmen Bogarodzicza Poloni uociferare cœperunt. Illo die Lithuani & Tartari quandam ecclesiam spoliarunt, & sacramentum diuinissimum ex sacrario eiecerunt, quo facto Poloni uehementi dolore tacti, ad regem contra Barbaricas crudelitates clamauerunt. Quumq; ex commisso regis duo Lithuani magis culpabiles oblati fuissent, iussu magni ducis Lithuaniæ, more illius gentis seipsos in patibulum egerunt, ac suspenderunt. Et de cætero nemo in ecclesias manus rapaces intulit. Et quia fluuius Drvvancza, quo peruentum erat, altis tignis in utraq; ripa cum exercitu hostili machinis bellicis sagittis munitus erat, rex cum exercitu ad ortum fluuij feria sexta ante Margarethæ undecima Iulij retrocessit. Et die Dominico Sanctæ Margarethæ tredecima Iulij ipse rex & uniuersus exercitus in uilla Vissoka prope Dzoldovv uiatico corporis Christi procuratus est. In feriam autem tertiam diuisionis Apostolorum de nocte ualidus uentus, fulgura & pluuia exercitum molestarunt. In castris uerò Cruciferorum etiam tentoria disiecerunt, ut carmen Claudiani futuræ cladis præsagium uerissimè adaptaretur hoc.

Monasterium in noua Sandecz fundatum.

Lithuanorum & Tartarorũ facinus.

Tempestatum incrudescentia.

O' nimium dilecte Deo, cui militat æther,
Et coniurati ueniunt ad classica uenti.

Motis castris manè à Dambrovvno spacio duorũ miliarium, uniuersus exercitus regius inter arbusta uillarũ Thanenbrik & Grimuald uenit, & in loco æditiori extensis tentorij uelis, iniuriam aëris repellentibus, rex missam audire accelerabat. Veneruntq; nuncij alius post alium, hostilem adesse exercitũ nunciando. Rex aũt repentino hostiũ aduẽtu nihil motus, duas missas p Bartholomæũ plebanũ in Clobuczko, & Iaroslaũ Præpositũ Kalissieñ. sacellanos suos lectas, deuotissimè audiuit. Et flexis genibus in oratione procumbens, Deum precabatur, ut sibi fœlix pugna & uictoria proueniret. Interim dux magnus Lithuaniæ suum exercitum, Zindramus uerò de Maszkouicze macherophorus seu gladifer Craco. Polonicum exercitũ in ordines & signa, mira celeritate ordinauerunt. Quinquaginta signa seu uexilla insignibus militibus referta Polonica, Lithuanica uerò quadraginta erant. Prutenicus autem exercitus & milite, & robore inferior, quinquaginta unum uexillum habuit. Alexander autem Vitovvdus moræ & tarditatis impatiens, ad regem per frequentes nuncios, tandem per seipsum ingenti uociferatione instabat, ut neglectis oratio-

orationibus consurgens, in bellum properaret, qui non, nisi complemento orationis ad
integrum perfecto, abduci potuit. Tandem armatus, equum ascendit, & ad uidendum ho
stilem exercitum, in editiorem collem, unde utrunq; exercitum perspexit, & cõtemplatus
est, processit, & ad suos rediens, eos breuiter admonuit. Mutatoq; cãterio, equum fortem
ascendit, subruffi coloris, seu taxei, aliàs Czissaui, tenuem in fronte habentẽ caluitiem, ga-
leaq; accepta, singulos presbyteros & notarios ad currus ire iussit.

Sub hoc tempore Magister Crucifericus Conradus de Iunigen duos caduceatores,
quorum unus regis Romanorum aquilam nigram in aureo campo, alter ducis Stetinen.
rubeum grifonem in albo campo deferebat, misit, duos enses nudos in manibus deferen-
tes. Qui aliquali reuerentia regi facta, Teuthonico idiomate Ioanne Manszik interpre-
tare dixerunt. Illustrissime rex, Magister Prussiæ Conradus, tibi & fratri tuo Vitovvdo
duos gladios in suffragium pugnæ misit, quatenus minus cunctanter, & magis audaci,
quàm præ te fers animo cum eo congrediaris. Sic q; arctum campum habere existimas, ad
certamen te alliciendo, de planicie campi quantum uoles tibi cedit. En superbum nun-
cium. Et in eo puncto retrocessionem Prutenicus exercitus haud exiguam fecit. Rex au-
tem Vvladislaus acceptatis gladijs, qui in hanc diem in thesauro castri Cracouieñ. seruan
tur, non in bilem, sed lachrymas resolutus, ait. Quamuis (inquit) sufficientes gladios ha-
beam, pro maiori tamen suffragio etiam hos duos gladios accipio. Campi uerò electio-
nem propitiationi diuinæ committo. Sic fatus, signa canere iussit, & uniuersus exercitus
Bogarodzicza uociferando cecinit.

Proteruitas nuncij.
Duo gladij Vladislao & Vitowdo missi.

CAPVT XLIIII. LIB. IIII.

REfert Aeneas de Piculominibus Poëta, postea Cardinalis & Papa, & alij sequa-
ces: primum congressum Lithuanos & Tartaros inermes fecisse, & his supera-
tis, Polonos rigido ferro armatos successisse. Nostri uerò tum antiquiores mili-
tes, tum scriptores, simul iunctos processisse narrant: Polonosq; læuum cornu,
Lithuanos uerò & Tartaros dextrum tenuisse. Verum exercitus Lithuanicus ducis Vi-
toldi iussu prior à parte sua ad congressum uenit: tantusq; fragor & sonitus aciebus con-
gressis, quasi moles immensa ruinam pateretur, editus est. Vtrisq; sibi quadam cõnexione
cohærẽtib. & quasi ad unius horæ spaciũ ancipiti prælio dimicãtibus: donec acies Lithua
nica impetum hostilem ferre non ualens, pedem referre cœpit, Cruciferisq; eam præmen-
tibus, in fugam, duce magno Lithuaniæ nequicquam fugam clamore, & uerbere sistente,
coacta est uerti. Nec prius, nisi Lithuaniam perueniens, fugam stabiliuit, & regem Vvla-
dislaum cæsum, cæsumq; magnum ducem Lithuaniæ, & eorum exercitum usque ad in-
ternitionem nunciauit. Milites tamen Ruthenorum Smolnensium, ad tria propria consi-
stentes signa, pertinaciter pugnarunt, & insignem laudem reportarunt. Fugerat & uexil-
lum sancti Gregorij sub quo Bohemi & Morauí mercenarij militabant, quod Ioannes
Zarnovvski Bohemus regebat, & ideò postea honore priuatus, infamis permansit. Du-
ro itaque certamine, & quasi nouo fugatis Lithuanis, Polonis & Cruciferis pugnanti-
bus, grandis iactura in acie Cruciferica facta est. Successerunt interim sedecim agmina
hostium, sub totidem signis, nondum belli fortunam expertis, locata. Ex quibus miles
quidam Alemannus genere, Dipoldus Kikerzicz appellatus de Deeber, de Lusacia, cin-
gulo aureo, alba Diploide in Polonico Iakla uocata, & armis per totum uestitus, in equo
rufo exiliens usque ad regem decurrebat. Quem rex dum hasta uibrata excipere nitere-
tur à Sbigneo de Oleßnicza regio notario, postea Episcopo & Cardinali Cracouieñ. in-
ermi, regis ictum præueniente, sua manu de equo deiecit, quem supinum rex Vvladislaus
hasta feriendo reliquit, attamen illicò à militibus, regem obseruantibus, occisus, à pede-
stribus uerò armis exutus est. Agmen uerò Cruciferorum sub sedecim signis constitu-
tum, ducente uno Crucifero, albo insidenti equo, exercitumq; clamans conuertit in dex-
tram partem, in qua uexillum maius regium constiterat, & aciebus irruentibus, aliquan-
diu durum conficiebatur certamen. Ad extremumq; tamen multitudine Polonorum un-
diq; eos circundãte, obtriti sunt, fereq; singuli sub sedecim signis cæsi, aut capti. In eo agmi
ne Magister Prussiæ Conradus & Commendatores ceciderunt, cætera multitudo, quæ
potuit euadere fugam inijt. Tunc capti sunt duo duces, Kazimirus Stetineñ. per Skarbko
nem de Gori, & Conradus albus Olesniceñ. per Ioannem Bohemum de Zalcz, qui Cru-
ciferorum partem adiuuerãt. Captus est & Georgius Kerczdorff cum quadraginta com-
militonibus.

Prutenorũ & Polonorũ grãdis conflictus.
Ruthenorum palma.
Polonorũ bellicositas.
Conflictus mutuus.
Strages Prutenorum.

Capti sunt & diuersarum nationum milites, currus Prutenici oppugnati
& dirupti sunt, repertæq; sunt aliquæ quadrigæ cathenis & uinculis onustæ, ad uincien-
dum Polonos paratæ. In alijs repertæ sunt faces de pino, sepo & pice, oblitæ, sic & tela,
sepo, & pice perfusa, cum quibus debellatos Polonos persequerentur. Vasa uini, iussu re
gis scissa, fractaq; sunt, ne exercitus fatigatus bibens languidus & inutilis redderetur;
Tunc persequutio fugientium ad plura milliaria est extensa, in eo conflictu quinquagin-
ta millia hostium occisa sunt. Aeneas uerò Syluius, & historiæ Alemannorum, quadragin
ta millia supputant. Polonis quoque non incruenta uictoria cessit, duodecim tamen insi-
gnioribus duntaxat cæsis. In crastino diuisionis apostolorum, quæ fuit feria quarta sede-
cima Iulij, missæ & Te Deum laudamus decantabantur. Cadauera illustrium sepelieban
tur, & captiui præsentabantur, atq; inscribebantur. Seorsum Cruciferi, seorsum Culmen
ses, Liuonitæ, Bohemi, & Moraui, seorsum Slesitæ, Bauari, Misznenses, Rinenses, Sueui,
Australes, Frisones, Vuestphali, Lusacẽses, Pomerani, Casubitę, Saxones, Frãcones, Bohe
mi tamen & Slesitæ numero excedebant, milites noua sponsione obligati dimittebantur.
Duces uerò exercituum & Cruciferi custodiæ tradebantur. Postea rex Vvladislaus feria
sexta in die Iacobi apostoli, uigesima quinta Iulij castrum Mariemburk uallauit. Et quia
Vitovvdus dux Lituaniæ obtenta licentia regis ab obsidione Mariemburgens. feria quin
ta infra octauas Natiuitatis Mariæ discessit, ducesq; Semouitus & Ianussius paulò post
cum gentibus suis discesserunt. Ideo rex Vvladislaus, soluta obsidione, die Veneris an-
te Matthęi decima nona Septembris à Mariemburk etiam discessit. Cruciferi autem nu-
merosum exercitum congesserunt, Grzimala antiquior subiudex castri Cracouiens. qui
pugnæ aderat, decem millium fuisse referebat, inter quos multi aulici Sigismundi regis
Hungariæ erant. Principalis autem Capitaneus eorum Michaël Kochmaister, nouæ Mar
chiæ aduocatus fuit. Die itaque Veneris sancti Gereonis acies regis Vvladislai, ad sex
millia pugnatorum ex aulicis & ex reliquijs stipendiariorum, iunctis nobilibus maioris
Poloniæ conflata, eis circa Coronovv occurrit, & cum maximo clamore concurrerunt,
fortissimè ęquo Marte diutinè decertantes, lassatiq; de utroq; exercitu acclamarunt, ut pu
gnandi parumper obseruarentur induciæ, quibus utrinq; acceptatis, disgressæ acies respi-
rarunt, pausarunt, & sudores absterserunt.

Castrum Mariemburgk uallatum.

Deinde sublatis inducijs, acies itidem congressæ sunt, eadem in utrisq; animositate per-
manente, & multis hinc inde mortalibus cadentibus, lassitudineq; accedente, uice altera
ab utroq; exercitu, resumendas esse inducias acceleratum est. Quibus concessis & acce-
ptatis, strenuissimi milites, noua requie potiti, uulnera ligauerunt, captiuos commuta-
runt, equos hinc inde interceptos uicissim restituerunt, uina ad sitim repellendam inter se
miserunt. Post hoc tertio, fortius quo poterant decertarunt, interimq; miles regis Polonię
Ioannes Nashion de Ostrovvcze de domo bipennium, hostilem primipilarium ex equo
strauit, & uexillo adempto, sellę suæ contorquens apposuit: illicoq; hostilis exercitus amis
so signo, pauore perculsus, deteriori loco esse cœpit, & in fugam spectabat. In quos Polo-
ni inuecti, graui cæde eos angustiabant, & singulis manipulis hostilibus dispersis plena
uictoria potiti sunt. Vix autem antea ullum certamen tam clarum fuit, in quod ueterani
exercitati, & summo conatu pro uictoria adnitentes milites, conuenissent.

Triplex congressus cum temporis interpolatione.
Victoria Polonorum.

CAPVT XLV. LIBER IIII.

SVb idem tempus Stiborius de Stiborzicze Polonus, sed palatinus Transsyluanus,
cum duodecim uexillis gentium Sigismundi regis Hungariæ, oppidum ueteris
Sandecz, cum suburbijs nouæ Sandecz, & aliquot uillis exustis, citato agmine re-
grediebatur. Quem nobiles illorum districtuum, ad tuendum fines regni per re-
gem relicti, præcipiti cursu insequentes, prope Bardeyovv, aliàs Bartpham, consequuti
sunt. Factaq; pugna acerrima, hostilis exercitus numero superior, conflictus & debella-
tus est, Stiboriusq; in Bardeyovv refugit. Is ergo annus notabilis & uictoriosus Po-
lonis fuit.

Sequenti uerò anno, scilicet 1411 pax perpetua inter regem Vvladislaum, magnumq;
ducem Lithuaniæ Vitovvdum ex una, & Henricum Magistrum Prussiæ ex altera par-
tibus, sub conditionibus parum regno Poloniæ utilibus, est conclusa. Prima conditio
fuit, ut rex Poloniæ omnia castra in terris Prussiæ iure belli quæsita, Magistro & ordini
restituat. Altera ut omnes captiui Magistri & ordinis, in quibuscunq; conflictibus capti
relaxen-

Vvladislai regis triũphus.

relaxentur. Item ꝙ Magiſter & ordo regi Vvladislao, & ſuo regno pro tribus terminis, fe-
ſto uidelicet Ioañis Baptiſtę, feſto ſancti Michaëlis, & feſto ſancti Martini anni currentis,
centũ millia ſexagenarũ latorũ groſſorũ Pragenſium ex ſolueret. Item ꝙ terra Samagitarũ
ducatui Lithuanię relinqueret. Poſt mortẽ Vvladislai, & Alexãdri Vitovvdi, ad Magiſtrũ
Pruſsię & ordinẽ Cruciferorũ reuerſura. Eodem año in die Catharinę ex Niepolomic-
ze rex Vvladislaus pedeſter ad limina ſanctorum Cracouiam uenit. Præcedentibus eum
uexillis Cruciferorũ, quę in eccleſia maiori Cracouien. in ſignum uictoriæ depoſuit.

In anno Domini 1412 Hungariam iniȷt, & ex Buda in regnum ſuum reuerſus, die Do-
minico ante Laurentȷ Cracouiam ingreſſus, coronam materialem regni Poloniæ, gladi-
um, pomum, & ſceptrum, per regem Sigiſmundum ſibi reddita, attulit, quę omnia Eliza-
beth regina Hungariæ, germana Kazimiri Poloniæ, & mater Ludouici Hungariæ, & Po-
loniæ regum, in Hungariam detulerat. Attulit & reliquarum delatorium argenteum,
deauratum, cum incluſis uariȷs oſsibus, ſanctorum per regem Sigiſmundum ei datum, an-
nulo regis Ludouici olim ſignatum. Et quum eſſet in Ruſsia, uenientes ad eum in die ſan-
ctæ Heduigis Sigiſmundi Romanorum, & Hungariæ regis legati, Ioannes Strigonienſ.
Archiepiſcopus, & Michaël Kochmeiſter, nouæ Marchiæ Aduocatus, precati ſunt, ut ad
proſequutionem imperialis faſtigȷ, Sigiſmundo quadraginta millia latorum groſſorum
Pragenſium mutuaret, quę iuxta condemnationem iudiciariam, pro pœna damnis & in-
tereſſe (quia in conſtitutis diebus ſummam capitalem centum millia ſexagenarum ſolue-
re neglexerat) Magiſter & ordo Pruſsiæ regi Poloniæ dare tenebatur, offerentes in ſum-
ma prædicta terræ Scepuſien. obligationem. Rex autem Vvladislaus cum ſuo conſilio,
præfata quadraginta millia ſexagenarum latorum groſſorum mutuauit, & terram Scepu-
ſien. octo ſcilicet oppida ſeu uillagia, ac duo caſtra ſub forma Riczolt in pignus accepit, & ſic
ut ſi uno anno mutuum non ſolueretur, ſequenti anno duplaretur, tertiò triplaretur, & ſic
in immenſum creſceret fœnus. Michaëliꝗ Kochmeiſter demandauit, ut præfatam pecu-
niam manibus regis Sigiſmundi conſignaret. Et Magiſtrum ac ordinem Cruciferorum
Pruſsiæ, ſpecialibus literis regis Vvladislai de eiſdem abſolueret.

Coronationis inſignia Cracouiã reportata.

Anno Domini 1413 Lithuania denuò Polonię incorporata, & aſſcripta eſt. Et ſicut fi-
dem Orthodoxam Chriſtianam ex Polonis prius aſſumpſit, ita & ſigna nobilitatis eo an-
no percepit. Ordinatione ſiquidem regis Vvladislai, ducisꝗ Vitovvdi, pro maiori adhæ-
rentia prouinciarum, clœnodia nobilitatis Polonorum, Kithuanis diſtributa & conſigna-
ta ſunt: pro ut latiùs in literis deſuper confectis, ſic incipientibus, patet. In nomine Domi-
ni amen. Ad perpetuam rei memoriam, debitores ſumus ſpiritualis alimoniæ ſalutaria il-
lis pocula adminiſtrare, quibus præſidentes temporalium commodorum præſtitimus ſuf-
fragia, &c. Eo quoꝗ anno Samagitia fidem Chriſti & baptiſma, opera regis Vvladislai
ſuſcepit. Ad cognoſcendum autem naturam prouinciæ & gentis illius, animaduerte ꝙ
regio Samagitia eſt Septemtrionalis & gelida Lithuaniæ Liuoniæ, & Pruſsiæ contermi-
na, ſyluis, collibus, & fluminibus circumſepta. In hos diſtrictus diſtincta, ſcilicet Iragola,
Miedniki, Chroſze, Roſzena, Vidulki, Vielunya, Kolthini, Czethra. Gentes regionis p-
cere & altę ſtaturę, agreſtes & incultæ, parco & modeſto uictu uiuentes, ſitim aqua ſedare
ſolitæ, rarò ceruiſia aut medone, Auri, argenti, æris, ferri, uini in illa tempeſtate expertes
& ignaræ. Apud quos licitum erat, uni uiro plures habere uxores, & patre mortuo no-
uercam, fratreꝗ glotem in uxorem accipere. Nullus illic ſtubarum, aut ędificiorum nobili-
um, ſed tantummodo tugurȷ, uſus, uentrem diſtenſum & porrectum, extrema uerò ha-
bens coarctata. Ex ligno & culmo ſtructura, largius ab imo ſenſim operis incremento,
ædificium in arctius cogitur, in carinæ maximę ſimilitudinem elaborata. In cacumine fe-
neſtra uno ſupernè lumen reddens, ſubter quam focus, & cibos parabiles coquẽs, & fri-
gus quo regio pro maiori anni parte prędita eſt repellens. In ea domo, ſe, uxores, pignora,
ſeruos, ancillas, pecus, armentum, frumentum, & omnem ſupellectilem, condunt, gens
ad diuinationes & auguria procliuis. Præcipuum numen Samagiticum erat ignis, quem
ſacroſanctum & perpetuum putabant, qui in montis altiſsimi iugo, ſuper fluuium Nieuy-
aſza ſito, aſsidua lignorum appoſitione à ſacrorum ſacerdote alebatur. Accedens itaꝗ
Vvladislaus turrim in qua conſiſtebat, incendit, & ignem diſiecit & extinxit. Succidit
deinde per milites ſuos Polonos ſyluas, quas non ſecus quàm ſanctas, & deorum ſuorum
habitacula, Samagitiæ iuxta illud poëticum, habitarunt dȷ quoꝗ ſyluas, uenerabantur.
In eam caliginem mentis prolapſi, quòd & ſyluę præfatæ, & aues, ferꝗ in illis conſiſtẽtes
ſanctæ forent, & quicquid in illas ingrederetur, ut ſanctum cenſeri deberet, uiolanti quo-
que

Lithuaniæ cũ regno Poloniæ unio.

Samagitiæ deſcriptio.

Gentis conditio.

Ignis numen Samagitarum.

que nemus, feras uel alites, manus aut pedes, dęmonum arte curuabantur. Maxima ita-
que Barbaros tenebat admiratio, quòd Polonorum milites, nemus ritu eorum ſanctum,
excidentes, nulla læſio, qualem ipſi in ſe, frequentius experti erant, ſequeretur. Habebant
præterea in ſyluis præfatis focos, in familias & domos diſtinctos. In quibus omnibus cha-
rorum & familiarium cadauera, cum equis, ſellis, & ueſtimentis potioribus incende-
bant. Locabant etiam ad focos huiuſmodi, ex ſubere facta ſedilia, in quibus eſcas ex far-
re, in caſei modum præparatas, deponebant, medonemꝗ focis infundebant, ea credu-
litate illuſi, quòd mortuorum ſuorum animæ, quorum illic combuſta fuerant corpora,
nocte uenirent, eſcaꝗ ſe reficerent. Inſuper prima Octobris die, maxima per Samagitas
in ſyluis præfatis celebritas agebatur, ex omni regione uniuerſus utriuſque ſexus, popu-
lus illuc conueniens, cibos & potus, quilibet iuxta ſuæ conditionis qualitatem defere-
bat, quibus aliquot diebus epulati, dȷs ſuis falſis, præcipuè Deo, lingua eorum appellato
Perkuno, id eſt, Tonitru, ad focos quiſꝗ ſuos libamina offerebat.

Superſtitio idolatriæ Samagitarum.

CAPVT XLVI. LIB. IIII.

REx itaque Vvladislaus, primum eos orationem dominicam, deinde ſymbolum
docuit, quoniam nullus ſacerdotum linguam Samagiticam nouerat, & undis
baptiſmatis ablui iuſsit. Vnus autem ex maioribus Samagitarum pro omnibus
reſpondit. Ex quo inquit sereniſsimè Rex, dȷ noſtri, ueluti inermes & languidi
à Deo Polonorum deleti ſunt deos noſtros, & ſacra eorum deſerimus, & Deo tuo atꝗ Po-
lonorum fortiori adhęremus. Sicꝗ baptiſati ſunt. Rex autem in Miedniki Cathedralem
Eccleſiam ſub honore, & titulo ſanctorum martyrum Alexandri, Theodori, Euancȷ. In a-
lȷs autem locis eccleſias parochiales fundauit, & illis dotem ſufficientem conſignauit &
inſcripſit. Mednicẽ. eccleſię ſucceſſu temporis, primus Epiſcopus Matthias origine Alma-
nus, in Vilno tamen natus, eo, quòd linguam Lithuanicam & Samagiticam norat, præfe-
ctus & cõſecratus eſt. Contigit autem in prima plantatione, dum Samagitę per Magiſtrũ
Nicolaum Vanzik, fratrẽ ordinis prędicatorũ, regium prędicatorẽ, per interpretẽ inſtrue-
rentur, de fide, creatione mundi, & lapſu primi hominis Adæ, unus Samagitarum ſufferre
ſermonem prędicantis non ualens, in hęc uerba prorupit. Mentitur, inquit, illuſtriſsime
Rex ſacerdos iſte. Aſſerit mundum creatum fore, quũ ſit homo nõ lõgæuæ ętatis. Sunt e-
tenim inter nos plures, annorum numero ſeniores eo centenarium numerum ſupergreſsi,
qui creationem nullam recordantur, ſed ſolem & lunam, cęteraꝗ ſydera, ſemper eiſdẽ mo-
tibus luxiſſe referunt. Rex autem Vvladislaus eum ſilere iubens, magiſtrum Vanzik, crea-
tionem mundi non aſſeruiſſe in diebus ſuis incepiſſe, ſed longè ante declarauit. Puta ante
ſex millia annorum & paulò pòſt ordinatione diuina proueniſſe.

Conuerſio Samagitarum.

Epiſcopatus in Miedniki fundatur.

Pręterea anno Domini 1414 Rex Vvladislaus cum duce Vitovvdo, iterum Pruſsiam
innumeroſo exercitu, qualem & quãtum antea nunquam habuit, ingreſſus eſt, pluribusꝗ
caſtris conquiſitis, quum in obſidione Brodnicen. eſſet, uenit nuncius Apoſtolicus Ioan-
nis Papæ 23. Ioañes Epiſcopus Lanſanen. & obtinuit, quòd rex bello per inducias ad bi-
ennium ſuſpenſo, deciſionem ſuæ cauſæ per Concilium generale Conſtantien. iam tunc
indictum expectaret. Eo ſiquidem anno Concilium Conſtantien. in Kalendis Nouem-
bris initiatum fuit, & quatuor annis durauit. In quo ſchiſma Eccleſiæ trium ſummorum
Pontificũ, ſimul papatũ gerentiũ extinctũ eſt. Et Ioañes Huſz, Hieronymusꝗ diſcipulus
eius, tanquã hęretici damnati, & combuſti ſunt. Dũ aũt mortua fuiſſet Aña regina Polo-
niæ, in die ſancti Benedicti año Dñi 1416 rex Vvladislaus die Dominico in die ſancti
Sigiſmũdi eo anno, cũ tertia uxore Elizabeth Granovvska ex familia Ottonis de Pilcza,
in eccleſia parochiali in Szanok, ꝑ Ioannẽ Rzeſzovvski Archiepiſcopũ Leopolien. ꝑ uer-
ba de pręſenti matrimoniũ cõtraxit. Quũ fœmina ętate marcida, phthiſi cõſumpta, iã triũ
uirorũ, ſcilicet Villonis & Ioañis filȷ Laczek de Morauia, tertȷ Vincẽtȷ Granovvski, cõ-
nubia experta, in die Elizabeth eiuſdẽ anni coronata, qđ omnib. Polonis diſplicuit. Diſ-
plicuit & importunitas ipſius, qua apud regẽ Vvladisla. obtinuerat, ut Ioañes de Pilcza fi-
lius eius, ex Vincẽtio Granovvski ſuſceptus, in Comitẽ crearet, & quoſdã nobiles circa
Iaroslavv ſubiectos ac infeudatos acciperet, quæ creatio ꝑ magnificos regni, præcipuè tñ
ꝑ Albertũ Iaſtrzabiecz Epiſcopũ Craco. & Cancellariũ regni Polonię, infecta & abroga-
ta fuit. Ipſa aũt Elizabeth regina Cracouię Dominico die ãte Aſcẽſionẽ Dñi año 1419
defuncta eſt, quæ nouitas mortis, totã Poloniã exhilarauit, ſepulta in ſacello Manſionario-
rũ in eccleſia Craco. Sollicitarunt tandem plures regem Vvladislaum de deſponſanda Eu-
phemia, aliàs Offka filia Venceslai regis Bohemiæ mortui, quorum conatus Alexander

Vuladislaus, Vitowdus Prutenis bella mouent.

Incineratio Ioannis Huſz & Hieronymi diſcipuli.

Mors Elizabeth.

Vladislaus Szonkam uirginem matrimonio copulat.

Vitovvdus magnus dux Lithuaniç diſſoluit, & neptē ſuam uirginē principem Szoncā, filiā Andreç filij Ivvonis ducis Kiouieñ. nullam ſecū deferentē dotem, in matrimoniū acci piēdam induxit. Hanc año Dñi 1422 in diebus carniſpriuij in Nouogrodek, tertio & quarto affinitatis gradu illum cōtingentē, fonte baptiſmatis, Gręci em̄ ritus erat, ꝓ prius lotā, & ꝓ Szonca mutato nomine, Sophia appellatā, in quartā uxorē accepit. Matthia Epiſcopo Vilneñ. inter diſpares ætate, Vvladislaū decrepitū, & Sophiā uirētem ac forma uenuſtā, uerba ꝓnunciāte, & matrimoniū conferēte. Sollicitabāt interim Bohemi, & requirebāt Vvladislaū, ut regnū Bohemię ſuſcipet, quibus poſt plures requiſitiones reſpondit in Niepolomicze, de regno Poloniç cōtentari, regnū aūt Bohemię ab Eccleſia ꝓpter hęreſim damnatū, nequaꝙ ſuſcepturū. Poſt cuius reſpōſum Alexāder Vitovvdus Lithuaniç dux, in regē Bohemię poſtulatus, poſt cōductū paſchę anno Dñi 1422 Sigiſmūdi Koributh Lithuaniç ducē, nepotē regiū germanū, rege Vvladislao conſentiēte, & approbāte, ad acceptandū regnū Bohemię nomine Vitovvdi, cū frequēti, & ualido exercitu, impenſis Alexandri Vitovvdi expeditam, miſit. Quo ꝓgrediente, Sigiſmūdus Romanorum & Hungariç rex, cōquiſitione caſtri & ciuitatis Oſtrog in Morauia occupatus, ſingulos apparatus bellicos concremauit, & obſidionem ſoluit, ne in ipſum irruiſſet pertimeſcens. Ille uerò dux Sigiſmūdus Koributh per Morauiā trāſiens, oppidū munitū Vinczovv, quia ipſum nō ſuſcipiebat, expugnauit, & militib. in prędā dedit. In Bohemiā cōtendens, Pragam aduenit, & à pleriſꝙ nobilibus Bohemię: à Pragenſibus uerò ciuibus uniuerſis poſſeſsionē ciuitatis, & caſtri utriuſꝙ, cū clauibus ei aſsignantibus exceptus eſt. Tunc Sigiſmūdus rex Hūgariæ & Romanorū, in Vvladislaū regē Poloniæ, & Vitovvdum ducē Lithuaniç cōmotus fremuit. Et pacē perpetuā, ꝙ rex Vvladislaus cū duce Vitovvdo & copijs ſuis Pruſsiā in æſtate eiuſdē añi depopulati, in die trāslationis ſancti Stanislai circa lacū Melno cū Cruciferis cōfecerāt, diſturbauit, & eā tenere Magiſtro & Cruciferis ꝓhibuit. Donec año Dñi 1413 concordia inter reges Hungariæ & Poloniæ Sigiſmundū & Vvladislaū ſtabilita ac innouata eſt in Keſmark: in hunc modum, ut rex Vvladislaus Sigiſmūdū Koributh ex Bohemia & per nūcios, & literas reuocaret, & ut Magiſter ac ordo Cruciferorum de Pruſsia, pacem perpetuam apud Melno firmatā impleret, ſignanter in caſtri Nyeſzoua demolitionē.

Bohemorum requiſitio.

Sigiſmundus Koributh in Bohemiā miſſus.

Vinczow expugnatum.

Suſceptio Koributh.

Sophia regina coronata.

Poſt ꝙ concordiā, rex Vvladislaus ſoleñitatē coronationis reginę Sophię, ꝓ Dominica, Eſto mihi, in añoChriſti 1424 indixit. Ad ꝙ per agendā, Sigiſmundū Romanorū & Hungariç regē, & Ericū Daciæ regē, multosꝙ principes inuitauit. Exceperat reges ex Miſlimicze, per Vieliczkam in Cracouiā ꝓcedentes. Venit & Brāda tituli ſancti Clementis pręsbyter, Cardinalis Placentinus, in ſolennitatē coronationis, à Martino papa quinto miſſus. Item dux Sigiſmundus Koributh ex Bohemia reuocatus, in qngentorū equorū numero, reges & reginā Hūgariç excepit. Aderat & Ludouicus Bauariç dux, frater germanus reginæ Frāciç, q & ſi inuitatus nō fuerit, ſola fama pellectus aduenerat. Itē duces Mazouię. Itē Bernardus Oppolieſ. Boleslaus Teſſneñ. Ianuſsius Rathiboriē. Kazimirus Oſſvvancimieñ. Venceslaus Oppauieñ. Conradus niger, & Conradus albus Koslenſis, Venceslaus Zeganen. Item Lithuaniæ & Ruſsiæ principes. Itē duo Cōmendatores Elbingeñ. & Toruneñ. nomine Magiſtri Pruſsiæ Pauli de Ruſzdorff. Exſpiritualibus uerò Branda Cardinalis, Albertus Archiepiſcopus Gnezneñ. Ioannes Archiepiſcopus Leopolieñ. Sbigneus Cracou. Andreas Poſnanieñ. Ioannes de Valdovv Lubuceñ. Epiſcopi, Ioañes de Cęſarinis, auditor cameræ apoſtolicæ. Prandebāt in ſtuba Laskouiecz, ad unā tabulam diſcūbentes, Sigiſmūdo in medio ſedente Vvladislao rege dextrū, Erico Daciæ ſiniſtrum latus ambiente. Proximus Vvladislao regi Branda Cardinalis, deinde cęteri Pontifices: lęua principibus ſæcularibus ceſſerat. Quindecim diebus reges apud Cracouiam commorati & firmata inter ſe amicitia diſgreſsi ſunt.

Hoſpites coronationis plurimi et celebres.

Ordo Conuiuarum.

CAPVT XLVII. LIB. IIII.

Sigiſmūdi Koributh in Bohemiam reditus.

Vladislai ex Sophia primo genitus.

Dux autem Sigiſmūdus Koributh Bohemorum uanis promiſsionibus illectus, eodem anno Bohemiam redijt. Vvladislai regis Poloniæ & conſiliariorum ſpreta prohibitione, ſperans ſe Bohemiæ regnum facili negocio obtenturum. Rex uerò Vvladislaus Bohemiam progreſſus cum duce Koributh, confiſcatione bonorum ſi extabant, ſi minus, perpetuo exilio damnauit. Ad finem anni puta ultima Octobris, die Martis in uigilia omnium ſanctorum Cracouiæ primogenitus filius ex Sophia

regina natus eſt, Dominica Eſto mihi, añi Domini 1425. quæ fuit decimaſeptima Februarij, per Albertum Iaſtrzambiecz Archiepiſ. Sbigneum Craco. & Andream Poſnanienſ. Epiſcopos baptiſatus, eiꝙ paternum nomen Vvladislaus adaptatum eſt. Aderant baptiſmalibus Martini Papæ quinti, & Sigiſmundi Romanorum, ac Hungariæ regis, multorumꝙ aliorum Regum & Principum Oratores & nuncij.

Secundo genius.

Secundus filius Vvladislai regis, anno Chriſti 1426 die ſextadecima menſis Maij in ortu ſolis natus eſt, baptiſatus ſecunda Iunij, & Kazimirus nominatus. Is ſecunda die Martij anno Domini 1427 mortuus eſt Cracouiæ, ante altare ſancti Eraſmi ſepultus.

Mors eiuſdē.

Tertium filium regina Sophia præfato anno conceperat grauida proficiſcēdo. Cuius fœcunditatem Vitovvdus magnus dux Lithuaniæ per inuidiam ſuſpectam habens, conuentum cum rege Vvladislao pro die Exaltationis ſanctæ Crucis in oppido Hrodlo egit & propter Regiam iam ſuſceptam prolem timens futurum eſſe, quod Dominiorum Lithuaniæ etiam ſucceſsio à ſe & poſteris ſuis, in Regiam ſucceſsionem transferretur, & ita ipſe omninò excluderetur. Quare miris modis quęrebat primum occultè etiam à Sigiſmundo Romanorum & Hungarorum Rege, quibus modis poſſet Lithuaniam ſibi perpetuò aſcire, & ex eodem Ducatu, Regnum etiam facere, eundem etiam Sigiſmundum Regem cum Vvladislao Poloniæ Rege in diſſenſionem inducere, maximis etiam bellis Regem Poloniæ implicare, ut tantò facilius, ipſe interim Lithuania potiretur, idꝙ primum ſub ſpecie boni occultè, deinde dum aliquantulum res firmaſſet, apud Sigiſmundum Romanorum & Hungarorum Regem, eò uentum eſt, quod Sigiſmundus Romanorum & Hungariæ Rex. Vladislaum Poloniæ Regem cum Vitovvdo Duce Lithuaniç ad conuentionem poſtulauit, eam conuentionem, utrinꝙ ex omnium uſu & commodo reipublicæ Chriſtianæ docens, plura bona ſe expediturum promittens. Annuit Rex Vladislaus amore pacis, Vitovvdus item non inuitus huic ſententiæ acceſsit, quod antea ſibi nonnihil rerum gerendarum conſtaret, & quod conceptæ inuidiæ propter Regiam prolem, iam effectum præſtare ſperaret, certo ſibi perſuadens quod Sigiſmundi opera uoluntatis ſuæ deſiderium obtineret, quo obtēto facilè ipſe in Lithuania ſolus principatum obtineret, harum rerum Vladislaus & conſiliarij ignari, in conuentionem annuerunt.

Conuentus in Luczka.

Decretum contra Valachos.

Anno igitur Domini 1429 in Luczka pro feſto Epiphaniæ, conuentionem Sigiſmundus rex Hungarorum & Romanorum, Vvladislaus rex Poloniæ, & Vitovvdus dux Lithuaniç, cum principibus eorum tenuerunt. Proponebatꝙ rex Sigiſmundus, gentem Valachiæ cum eorum Voieuodis exterminandam, quia nemini fida foret, & furto ac ſpolijs uiueret. Rex uerò Vvladislaus reſpondebat, non eſſe æquum Valachos regno Poloniæ ſubiectos exterminandos fore, qui ſi aliqui furto uiuerent, id tamen in omnes non poſſe retorqueri. Interim ut nuper ſecretè conuentum erat Sigiſmundus rex Romanorum & Hungarorum, Vitovvdo magno duci Lithuaniæ, quaſi ex ſe ipſo ſuggerebat, ut quum eſſet princeps immenſæ famæ, ſe in regem, Lithuaniam uerò in nouum regnum creari permitteret. Facilem dux Vitovvdus huic perſuaſioni dabat conſenſum, eò quòd princeps alti pectoris foret, & honoris regij auidiſsimus, & plurimum Vvladislai proles eum angeret, ſimiliter ipſe prius hoc quæſierat. Poloni inficiendo negocium, ueneno regis Sigiſmundi reſtiterunt, & mox diſceſſerunt, regiꝙ Vvladislao extemplo locum linquendum conſuluerunt, qui nocte ſequenti diſceſsit: Sigiſmundo rege in Kuczka cū duce Vitovvdo quinꝙ diebus manente. Sollicitaruntitaꝙ Poloni apud Martinum papam quintum, ne coronatio ducis Vitovvdi admitteretur, qui ad inſtantiam eorum, bullam regi Romanorū Sigiſmundo unam, alteram duci Vitovvdo de non creando eum in regem miſit. Miſit & tertiam bullam regi Vvladislao, & Vitovvdo, ut contra Bohemos arma ſumerent, & eos exterminarent. Ioannes ergo Czarnkovvski Subcamerarius Poſnanienſ. de mandato regis, Baptiſtam Czigalla utriuſꝙ iuris doctorem, militem Italicum Ianuenſem, & Sigiſmundum Roth Alemannum Sleſitam literas ferentes, & nuncios coronas apportātes præcedentes captiuauit. In quibus literis, quia legebatur proceſſus coronationis Vitovvdi in regem, & Iulianæ ſuæ conſortis in reginam, & liga perpetua regnorum Hungariæ, Bohemiæ cum Lithuania, Cruciferis de Pruſsia & Liuonia. Legebatur & nunciorum regis Sigiſmundi cum coronis tranſitus per Saxoniam Pruſsiam uerſus. Ideo Barones maioris Poloniæ, Sandiuogius de Oſterok palatinus & Capitaneus Poſnanienſis, Dobrogoſtius de Szamotuli Caſtellanus Poſnanienſis, Iarandus de Brudzevvo palatinus Vvladislauienſis, clara patriæ ſydera, uelut ex compoſito nullo mandāte arma ſumpſerūt, & exercitu ualido ſtationes in ſolitudine, in loco qui Turzagora uocat̃, poſuerunt. Quo in-

Vitowdus Lithuaniæ rex fieri cupit.

Poloni adiuto rio papæ reſiſtunt.

tellecto nũcij cum coronis, qui iam ex Nuremberga in Frankfordiam supra Oderam, & usq; in Kossem peruenerant duobus mensibus immorati, pauore nimio consternati, ad Sigismundum regem regressi sunt. His auditis dux Vitovvdus, anthrace inter scapulas nato correptus ex melancholia, feria sexta in uigilia Simonis & Iudæ, quæ fuit uigesima septima Octobris, anno Domini 1430 dum iam terris aurora illucesceret, in præsentia regis Vvladislai spiritũ Deo tradidit. Profecto nullus in illa ætate princeps Vitovvdo comparandus fuit, quia liberalitate & fastiuitate nullus eo præstantior erat.

Vitovvdi laus.

CAPVT XLVIII. LIB. IIII.

MOrtuo Vitovvdo, rex Vvladislaus non requisitis cõsiliarijs magnum ducatũ Lithuanię, germano suo Suitrigello contulit, & ipsum annulo sibi misso de eodem inuestiuit. Hominẽ ebriosum, inconstantẽ, ac uehementẽ. Nondum aũt mors Vitovvdi diuulgata erat, quũ Paulus Episcopus Kamyeniceñ. & Barones Podoliæ omnes Poloni, uidelicet Hriczko Kierdeouicz, Theodoricus, Michaël, & Musilo germani de Buczacz, Crusina de Galovv, cognito obitu ducis Vitovvdi, decastro Kamyeniecz ad consilium suum Doygerth palatinum Vilnen. & Capitaneum castri Kamyeniecz ignarum mortis Vitovvdi euocauerunt. Et quum essent robore & numero hominum plures, eum compræhenderunt, & prædictum castrum Kamyeniecz, & alia castra Podoliæ in suam potestatem redegerunt. Ab illoq; tempore Podolia regno Poloniæ reunita est. Dux ergo Svvitrigello de tali nouitate fremendo, regem Vvladislaum non uenerabatur, sed improbrijs afficiebat. Tu (inquit) rex cum duce Vitovvdo me captiuabas, & ligabas annis nouem. Ecce aduenit tẽpus, in quo tibi par reddere possum, & nisi mihi Podoliam & Kamyeniecz reddideris, uincula non euades. Sic contumelijs regem afficiebat. Barones uerò & aulicos eius Polonos, carceribus, & morte omnes perdere machinabatur. In Polonia ergo & longè distantibus regionibus, regem Vvladislaum per fratrem in Lithuania captiuatum detineri percrebruit. Quod recẽs factum usq; ad summum Pontificem Martinum quintũ peruenit, qui literas ad Suitrigal super emancipatione, & fratris dimissione misit. Poloni autem in arma consurrexerunt, & bella Suitrigelloni pararunt, nisi rex dimissus, in Poloniam redijsset.

Switrigello in ducatũ Lithuaniæ inuestitus.

Switrigello Vladislao aduersatur.

Literæ papales.

Dum hæc in Lithuania fierent, ad submouendum materiam litis, rex Vvladislaus terram Podoliæ cum castro Kamyeniecz Suitrigelloni restituit. Et misit Zaclikam, Tarlo de Sczekarzouice militem de armis Topor, ad Michaëlem Buczaczki, districtè imperans, ut castrum Kamyeniecz cum terra Podoliæ in manus ducis Michaëlis Baba (Ruthenus hic erat) pro duce Suitrigal resignaret. Andreas autem de Tanczin, & Nicolaus Drzeuiczki, qui sigillum regium ferebat, literas ad Buczaczki & consules Kamyenicens. scripserunt, & in ceram includentes, puero Zaclicze dederunt. Adijcientes mandata uerbalia quatenus ne errarent, in cera lumen quęrerent. Buczaczki itaq; literis repertis & lectis, quòd rex nihil ex arbitrio, sed captiuitate strictus, fecerit, tam Tarlonem, quàm ducem Baba in uincula coniecit, nec castra resignauit.

Ob hoc dux Suitrigal contra Podoliam processit, & rex Vvladislaus cum toto exercitu Podoliæ, anno Domini 1431 pro festo Margarethæ contra eum ad Luczko perrexit, & aliquæ congressiones ac interfectiones fuerunt. Castrum tamen Luczko non expugnatum fuit, sed concordia festum purificationis interposita, discessum fuit. Sub eo tempore Alexander Voieuoda Valachiæ, qui homagialis regis putabatur, castra & terras Podoliæ uastauit. Sed illicò Theodoricus, Michaël, & Musilo fratres de Buczacz cum Russiæ & Podoliæ terrigenis, ex Luczko per regem transmissi, exercitum Voieuodę sparsum prostrauerunt, prædam eripuerunt, & fugientes persequuti sunt. Magister quoq; Prussiæ Paulus de Ruszdorff cum Commendatoribus, rege Vvladislao circa Luczko occupato, rupta pace circa lacum Melno conclusa, insurrexit, & terras Cuyauiæ & Dobrzinens. post festum assumptionis Mariæ crudeliter uastauit, uigintiquatuor oppida, & uillas plus quam mille exurens. Liuoniæ tamen exercitus, Prutenicis in auxilium ueniens, totus per agrestes Polonos fuit contritus, quos Ioãnes Iarognievvski, Barthossius Vissemburk, & Dobrogostius Colinski, milites feroces & strenui, duxêre. Post cõflictũ, quatuor uexilla in signũ rei bellicę Cracouiã relata sunt, & alijs in Cathedrali ecclesia apposita. Anno aũt Dñi 1432 circa purificationẽ Mariæ, Cometes exiguę quãtitatis in Septẽtrionẽ caudã facis suę porrigẽs, apparuit, ex quo, oẽs duci Suitrigal mortẽ aut expulsionẽ iudicabãt. Nec eos fefellit opinio. Nã dux Sigismũdus Starodubski rege Vvladislao cõsentiẽte, & ordinãte, cũ principib. & Boyarijs Lithuanię, Boleslaũ Suitrigal de Lithuania expulit. Et quũ præ-

Bellum fraternum.

Alexander Voieuoda Valachiæ.

Paulus Ruszdorff Magister Prussiæ.

Cometes.

Expulsio Switrigal.

prædictus Sigismundus in magnum ducem Lithuaniæ institueretur, denuò incorporatio Lithuaniæ ad Poloniam cum iuramento ducis & Lithuanorum introducta est.

Eodem anno Noua Marchia per maiores Polonos, & per Bohemos quos Czapko ducebat, uastata est. Et quum in Pomeraniam descendissent, Cracouieñ. aduenerunt, & cum eis iuncti, Nicolao de Michalovv Castellano Cracouieñ. dirigente, totam Pomeraniam uastauerunt, intantum, ut solum quatuordecim uillæ in tota Pomerania intactæ remanerent. Rex autem Vvladislaus de Polonia non exiuerat, quia oculi eius præ senectute caligauerant, in tãtum ut corpus Christi tempore eleuationis non uideret. Ideo sacerdos ad eum conuersus, corpus Christi oculis ut uideret approximabat.

Marchia uastata.

Pomerania quoque uastata.

Et quum esset idem rex Vvladislaus in Przissovv anno Domini 1433 uenit ad eum in die sanctæ Heduigis nuncius Magistri Cristanni de Praga, astronomi magni nominis, q̃dam sacerdos secta hæresis Bohemicæ infectus, referens, quòd ipso anno plures coniunctiones planetarum, & eclipsis sub terra fierent, uarietates & mortes Principũ significantes: monuitq; ut & ipse domui suæ disponeret. Apparuit & tunc Cometes notabilis & lucidus, à uespera ad auroram rutilans, quasi tribus mensibus apparẽs, singulorum pręsumptione regis Vvladislai mortem portendens. Vnde præfatus rex minus præcauens, frigus, feria sexta post sancti Adalberti, anno Christi 1434 audiendo cantum Philomenæ in syluas processit, & illic ad mediam noctem permansit, frigoreq; irrumpente læsus est, & uiribus destitui cœpit. Et quum in Grodek peruenisset, Sabbatho in uigilia Pentecostes ad tabulam residens, præsentibus Stephani Voieuodæ Moldauiæ nuncijs, inter prandendum febribus correptus, quas decemseptem diebus patiens, sacramenta confessionis, eucharistiæ, & extremæ unctionis deuotissimè percepit, & testamento confecto, feria secũda, quæ fuit ultima Maij, hora noctis tertia, in Dño obdormiuit. Feria sexta in die Sanctorum Marci & Marcellini, quæ fuit decimaoctaua mensis Iunij, in sepulchro marmoreo, dudum pro illo præparato, uersus dextram partem in Ecclesia Cracouiens. satis pomposè sepultus. Additum est & Epitaphium per Magistrum Gregorium de Szanok, qui expost fuit Archiepiscopus Leopoliens. æditum, huiuscemodi.

Astronomus Pragens. Vladislao prognosticans.

Cometes.

Vladislai mors aliàs Iagellonis.

Hanc tibi nimbiferam quondam pie sceptriger odam:
Gratior illibuit, pingitur ista tibi, &c.

Quod longa serie in tabula appẽsum legitur. Hic Iagello dũ fuisset dux Lithuanię, pluribus incursionibus, subitis quidẽ & lupinis cũ fratribus suis, quos. 11. habuisse memoratur, finitimos & signanter regnũ Polonię affligebat. Miseratione tamen diuina illum respiciente, ad fidem conuersus Vvladislaus in baptismo nominatus. Consortem nobilissimã Heduigim Ludouici regis Hungariæ & Poloniæ filiam sortitus est. Qua mortua tres alias, uidelicet Annam, Elizabeth, & Sophiam superduxit. Venator ab infantia sua, usq; ad diem mortis, uir staturæ mediocris, faciei oblongæ, auribus grossis, uoce tubali & cita, oculis nigris, & paruis, nunq; stabilibus, sed continuè in suo orbe cursum quendam & uolubilitatẽ habentibus. Corporis nitidi & gracilis, ceruice longa, laboris, & frigoris, æstus, uentorum, fumi pacientissimus. Tam incessu, quàm in uestibus humilis. Sabellinis, marturinisq; contemptis, pellibus agnellinis utebatur. Cõmessationi longè intentus, sopore & quiete ut sæpè usq; ad meridiem uacãs, in administrandis bellis remissus & tardus, oẽm sollicitudinem in alios deferebat. Balneorum fomentis alternatis diebus crebriùs utebat̃. Ad effundendum sanguinem humanum continentissimè se gessit, ut etiam sæpe nocentissimis parceret. Clementiæ in subditos, & uictos singularis, per singulas hebdomadas diem Veneris mira abstinentia in pane & aqua ieiunabat. Homo semper sobrius, nec uinum, nec si ceram aliquando gustans, poma & odorem eorum magna nausea execrabat̃. In morib. grauis & singularis, in orationib. & poplitũ flectionib. ꝓlixus, in prætereundis Ecclesiis multũ deuotus, in promisso & concluso cõstans & fidelis. Tam sua q̃ Baronum decreta, abrogare aut uariare, nisi necessitate, aut utilitate magna ꝓueniẽte, passus non est. Pauperũ, orphanorũ, & uiduarum causas, etsi per se expedire & audire non poterat, alijs tñ bonis uiris expediẽdas cõmittebat. Certarũ superstitionũ, quas eum asserunt, ex bona causa cõtinuasse, & quas illũ mater sua, ritu Græcorũ fœmina asserebatur instruxisse, sectator. Vt si prius sinistrũ inopinatè calceum accepisset, infaustum ei diem ominabatur, quasdam etiam girationes in uno pede uersando, antequã de habitaculo progrederetur interdum faciebat. Sub eleuatione diuinissimi sacramenti, quicquid iuxta se inueniebat, puluerẽ, stramen, aut festucas, digitis comminuebat, & proijciendo, expuebat. Super quo, dum à Præsulibus prouinciæ Polonicalis redargueretur, excandescens in bilem prosilijt & nõ

Delibatio uitæ eius.

Corporis lineamenta.

Superstitiones eius à matre exortæ.

ominatione, incantatione'ue, prout putabant uti respondit. Verum stramen, aut alia
minuta atterendo, & in puluerem redigendo, seipsum in conspectu diuino puluerem, &
abiectissimum æstimatum iri, docebat. In reddendo mutuo gratus & uerax, prodigus
magis, quàm largus. Singula quæ habere poterãt, imò & regni sui amplissima dominia,
militibus suis erogabat, multò plura largiens, quàm sibi reseruans, paruam in largiendo
ad merita & conditionem hominum considerationem habendo. Vniuersitatis Cracoui-
ens. & Psalteristarum in Ecclesia Cracouieñ. cum Heduigi regina. Item monasterium San-
ctæ Brigittæ in Lublin. Et Sancti Spiritus Præmõstrateñ. ordinis in Sandecz. Itẽ Sanctæ
Mariæ in arena ante Cracouiam ordinis Carmelitarum. Item ecclesiæ parochialis corpo-
ris Christi in Kazimiria, in conditionem Canonicorum regularium permutator, & funda-
tor. Castrorum & ciuitatum suarum, aliorumq; ædificiorum parum diligens prouisor, ut
pleraq; in diebus suis prolabi, & ruinari permitteret. In Lithuaniam patriam suam, consan-
guineosq; & fratres adeò charitate, affectioneq; procliuus, ut regnũ suum Poloniæ bellis
periculisq; plurimis miscere non horruerit, omnes thesauros & prouentus regios, aut pro
defendenda Lithuania, aut pro locupletanda, effundens. Gentem aut Lithuanicam & Sa-
magiticam, opera sua ad fidem Catholicam conuertit, ut meritò gentium illarum conuer-
sor, & apostolus appellari possit. Cordis erat simplicis, sed magnifici intellectus tenuis,
sed uafri. Ecclesiarum Vilnens. & Mednicens. seu Samagitiens. in Lithuania, Chelmens.
Kiouiens. in Russia, fundator & dotator. In Venerem, non permissam modo, sed etiam p-
hibitam procliuus. In religionẽ Catholicã pijssimus, in pauperes munificus. Pro suis me-
ritis, signanter pro fidei Orthodoxæ dilatatione, gaudijs cœlestibus perpetuò fruiturus.

Pia opera eius. — *Ecclesiarum fundator.*

CAPVT XLIX. LIB. IIII.

Marchio Brãdenburgens. in Hungariæ regem coronatur. — *Mors Conradi Czolner.* — *Conradus Vallerode Magister Prußiæ.*

ANno Domini 1387 Dominica Ramispalmarum, Sigismundus Brandenbur-
gens. Marchio, in regem Hungariæ, in Alba regali per Dionysium Archiepisco-
pum Strigoniens. in præsentia Mariæ reginæ Hungariæ filiæ Ludouici coniu-
gis suę, matre eius Elizabeth regina Hungariæ, per Ioannem Horvvath Banum
Croaciæ, aquis ante hoc suffocata coronatus est anno Domini 1389 Conradus Czolner
Magister Prusiæ obijt, & pro eo Conradus Vallerode suffectus est.

Fundatio ecclesiæ S. Crucis in Klepardia.

Añ Domini 1390 feria quinta post festum Sancti Iacobi Apostoli, rex Vvladislaus
cum sua consorte regina Heduigi, monasterium Slauorum ordinis sancti Benedicti ex
Praga sumptorum, tituli Sanctæ Crucis, extra muros Cracouien. in oppido Cleparz fun-
dauerunt, chorumqúe ecclesiæ cum sacrario perficiendo vt cernitur, Corporis Ecclesiæ
fundamenta solum iecerunt, quæ sub terra delitescunt. Et domum ligneam cum horto
pro monachis, dotemq; uiginti marcarum de teloneo Cracouiens. assignarunt, ut uoceso-
nora, tam horas Canonicas, quàm missas in idiomate Slauonico celebrarent, & expleret.
Heduigi autem regina defuncta, ulterior prouisio & fabrica sunt intermissa. Verũ in die-
bus pueritiæ meæ presbyter Slauus, missas idiomate Slauonico continuabat. Successit
tandem sermo Latinus, reiecto Slauonico, primum Nicolao Lithvvos Archidiacono Lu-
blinens. deinde Alberto dispensatore regio, hanc ipsam ecclesiam concessione regum u-
surpantibus. Donec à rege Alexandro, Prælati & Pręb endarij sancti Floriani in Cleparz,
per medium doctoris Ioannis de Ossvvanczim Canonici Cracouiens. collationem præ-
fatæ Ecclesiæ pro se perpetuam obtinuerunt.

Fratrum Teuthonicorũ ex Bohemia expulsio. — *Conradus de Iunigen magister Prußiæ.*

Anno Domini 1393 Venceslaus Romanorum, & Bohemiæ rex de uniuerso regno
Bohemiæ, fratres Teuthonicos ordinis Sanctæ Mariæ cum nigra cruce eiecit, eos inutiles
fore asserens, bonaq;, castra, & ciuitates ipsis abstulit.

Eodem anno Conradus de Vallerod Magister Prusiæ mortuus est, & Conradus de
Iunigen pro eo concorditer electus.

Anno quo supra duodecima mensis Februarij, Elizabeth Romanorum imperatrix, Ca-
roli imperatoris relicta, filia ducis Stolpens. & Sigismundi regis Hungariæ genitrix è uita
excessit, in ecclesia Pragens. sepulta.

Innouatio Czansthochouiens. monasterij.

Anno præfato 1393 uigesima quarta Februarij, rex Vvladislaus fundationem mona-
sterij sancti Nicolai, ordinis Sancti Pauli, extra muros Vielunens. innouauit. Et uillam re-
giam Dersniki in terra Vielunens. decimasq; frumentorum in uillis Trumbaczovv, Ianus-
sovva, Szithi, Niuiszka. Item duas urnas mellis in uilla regia Sokolniki eidem donauit. I-
dem rex Vvladislaus & eodem anno die uigesimasecunda Februarij, erectionem mona-
sterij Czansthochouiens. denuò fundauit. Et dotem incertam rescindens, quam illi Vvla-
dislaus dux Oppolieñ. in braseis & decimis consignauerat, nouam dotationem contulit.
Anno

Anno prælibato 1393 Castri Cracouiens. humilem murum & mœnia, in altum co-
cto muro rex Vvladislaus erexit: Burgrauijsq; singulis castrensibus, ad salarium quin-
quaginta marcarum, per Kazimirum secundum consignatum, decem marcas ex Zup-
pis adiecit. Eo tamen pacto ut quilibet eorum, unum equum & sagittarium pro omni
tempore Cracouiæ ad quamlibet necessitatem teneret, in defensionem oræ Cracouien.
Capitaneo aut Vicecapitaneo Cracouieñ. ad repellendum hostilia illum adiuturus.

Monasterium in Arena fundatum.

Anno Domini 1395. Ecclesiæ & monasterij Sanctæ Mariæ in arena extra muros
Cracouiens. Vvladislaus rex & Heduigis regina Poloniæ, in honorem uisitationis Ma-
riæ festi nouiter instituti, regio sumptu initia fecerunt, & eam cum cœnobio ordini fra-
trum Carmelitarum, quem Albertus Patriarcha Hierosolimitanus, anno Domini 1204
monte Carmeli instituerat, consignauerunt.

Mariæ reginæ interitus.

Eodem anno die Lunæ, 17. mensis Maij. Maria regina Hungariæ, consors regis Si-
gismundi, & germana Heduigis reginæ Poloniæ, Budæ mortua est.

Psalterij in arce fundatio.

Anno quo supra 1395 Collegium psalteristarum in ecclesia Cracouien. de sedecim
presbyteris manualibus, ad cantandum psalmos Dauidicos, cessante cantu ordinario,
Vvladislaus rex Poloniæ cum Heduigi sua consorte instituit, & fundauit. Cuilibet de-
cemocto marcas ex Zuppis donatione perpetua largiendo. Collationem uerò & omni-
modam ipsorum dispositionem Episcopo & Capitulo Cracouiens. concedendo &
transfundendo.

Anno Domini 1397 die decima Decembris, Heduigis regina Poloniæ pro neophi-
tis Lithuanorum, & fidei Orthodoxæ in terris Lithuaniæ plan atione, domum mura-
tam in antiqua Praga coëmit. Cuius posticus in fossam uersus nouam Pragam tendit,
& certis uillis pro notabili summa comparatis, de speciali consensu Venceslai regis Bo-
hemiæ, censum perpetuum ducentarum sexagenarum latorum grossorum Pragensium,
pro præfatis Lithuanis instituit. Et Collegium reginæ uocatur, quod in hanc diem, sed in
manibus hæreticorum perseuerat. Quidam autem historiæ ignari, Elizabeth reginam
Hungariæ tale Collegium posuisse putant, quod propter obliterationem euenit.

Sigismundus rex Hungariæ Cracouiæ hospes.

Sigis-
mundus rex Hungariæ eodem anno nulla inuitatione uocatus, in Cracouiam uenit, &
amplissima humanitate à Vvladislao rege Poloniæ, & Heduigi regina exceptus, plures
dies in læticia & splendida abundantia deduxit, hastiludijs publicis per Vvladislaum in-
stitutis ipse interfuit, donisq; regijs acceptis, & consimili liberalitate remissis, in Hungariã
lætus redijt.

Anno Domini 1399 sacramentum diuinissimæ eucharistiæ in pratis ciuitatis Posna-
niens. est repertum quod mulier quædam, die Veneris quindecima Augusti, in mona-
sterio fratrum prædicatorum, post procurationem ex ore sumens, Iudæis uendere uo-
luit. Ob cuius rei deuotionem Vvladislaus rex Poloniæ in eodem loco prati, ecclesiam
corporis Christi initiando, chorum de latere cocto in altum extruxit: & cœnobium fra-
trum Carmelitarum, apud præfatam Ecclesiam fundauit. Dans eidem in dotem, susten-
tationemq; molendinum regium. Corpus uerò ecclesiæ ex post de beneficijs christifide-
lium adiectum & completum est.

Ecclesia Collegiata in Tharnow fundata.

Anno Domini 1400 Petrus Visz Episcopus Cracouiens. ad petitionem magnifici
Ioañis Palatini Sandomiriens. in oppido eiusdem magnifici Ioannis Tharnovv, ex eccle-
sia parochiali beatissimæ Mariæ uirginis, Collegiatam erexit. De prouentibus ecclesiæ
tres prælatos creando. Præpositum cui curam animarum, & Vicariorum commisit. Cu-
stodem & Cantorem. Item duos Canonicatus & præbendas, quorum uni prouentus
prębendę in castro Tarnovv. Alteri prouentus altaris sancti Bartholomęi attribuendo,
erexit. Et collationem tam dignitatum, quàm prębendarum, prefato Ioanni Tarnovvs-
ki, Palatino Sandomiriens. & posteritati suę, sexus duntaxat masculini reseruauit. Item
quinque Vicarios Canonicas cantaturos, per Prelatos & Canonicos soluendos instituit.
Processu autem temporis sub pontificatu Alberti Iastrzembiecz, ad petitionem Ioannis
de Tarnovv Palatini Cracouiens. filij prędicti Ioannis palatini Sandomiriens. alij duo Ca-
nonicatus prębendati in eadem Tarnouiens. ecclesia fuêre instituti.

Tartarorum Imperator captus.

Eodem anno in principio quadragesimę Cometes apparuit. Et in ęstate commisso con-
flictu Temerlanes Tartarorum imperator, uictum Pesaitem, seu Bayzetum imperatorem
Turcorum captiuauit.

Hungari quoq; in sequenti anno, scilicet 1401 Sigismundum regem suum in die san-
cti Vitalis captiuauerunt.

CAPVT

CAPVT L. LIBER IIII.

ANno Domini 1401 Magister Liuoniæ Lithuaniam hostiliter ingressus, eam multifariè uastauit. Vitovvdo, quia inferiorem se sensit, resistentiam non faciente, sed Liuonitis discedentibus, clàm eos insequutus, Liuoniam ferro & igne uastauit, oppidumq́ munitum Dvvina cœpit & castrum expugnauit.

Liuonia uastata.

Anno Domini 1403 coadunato exercitu Vitovvdus, terram Smolnensem, quam decem annis bellis turbauit, & assiduè uastauit, possedit: castrumq́ Smolenszko obsidione uallando, cum suorum dispendio cœpit. Vaszilo autem dux Smolnens. amisso ducatu suo, in Hungariam fugit, & annis pluribus in obsequijs Sigismundi regis Hungariæ uersatus, in cuiusdam castri conquisitione interijt. Eodem anno Cometes inter orientem, & septentrionem, in fine Martij, & principio Aprilis in uespera apparuit, caudamq́ in Septentrionem porrexit. Anno quo supra tredecima Nouembris Albertus Iastrzembiecz, Episcopus Posnaniens. collegium Mansionariorum, pro decantandis horis beatæ Mariæ, in ecclesia Posnaniens. fundauit. Conferens pro dote eidem aliquot altarium Posnaniens. Ecclesiæ introitus. Item duas decimas mensæ Episcopalis, circa Kalisz & Odolanovv, in uillis Glogovva, Bandeszino, Crapa, Sczuri, utrumq́ Galanski, Iankovv, &c. Ordinãs ut Vicarij Posnanieñ. huiusmodi mãsionarias habeãt, & tertia pars eorũ horas, missas, & officia mansionariorũ expleãt. Anno Dñi 1404 conuentio inter Vvladislaũ Polonię, & Venceslaũ Bohemię, reges, in Vvratislauia pro festo sancti Iacobi celebrata, & fœdus perpetuum inter reges & regna sancitũ, utq́ pro qualibet necessitate, regi Bohemię quadraginta lanceis rex Poloniæ auxilium præstaret compromissum est.

Smolansko expugnatum.

Vasilo Smolnens. interijt.

Conuentus regum.

Anno Domini 1406 die Mercurij quinta mensis Ianuarij, Ianusius dux Mazouiæ, & dominus Czirneñ. de consensu Alberti Iastrzembiecz Episcopi Posnaniens. in Ecclesia parochiali sancti Ioannis in Varszouia, Collegiatam ecclesiam fundauit, & tres præbendas de sacello sanctorum Petri & Pauli castri Czirszko in illam transtulit. Item de ecclesia parochiali Tharczin fundauit præposituram, de ecclesia in Varka Custodiam, de ecclesia Varszouiens. Decanatum. Item septem alias præbendas Canonicales super uillis, censibus & decimis manipularibus fundauit, quas & quos præfatus dux Ioannes cuilibet deputauit præbendarum. Item quatuordecim Vicarios perpetuos, horas in eadem ecclesia Varszouiens. expleturos, fundauit.

Collegiata ecclesia in Varszouia.

Año Dñi 1407 feria tertia Paschæ, quæ erat uigesimaseptima dies Martij. Concionãte & prædicante ad populum in Ecclesia sanctæ Barbaræ Cracouiæ. Magistro Budek Canonico Vislicieñ. & exponente, quòd nocte præcedenti Iudæi infantem Christianum necauerunt, & abominabilia in sanguine eius peregerunt. Item quòd in sacerdotem ad ęgrotum sacramentum deferentem lapides iniecerunt. Vniuersus populus quasi signo dato, in Iudæos irruebat, & pluribus interfectis, spolia ex eis retulerunt. Clemens autem de Moskorzovv, Castellanus Visliciens. & Capitaneus Cracouiens. & Nicolaus Lithvvos procurator generalis cum militibus armatis accurrentes, seditionem & spolia restrinxerunt. Factaq́ tranquillitate, & militibus pro custodia Iudęorum relictis, discesserunt. Maximo deinde omnium consensu ex uniuersa ciuitate concursum, & spoliatio, direptioq́ atq́ strages Iudæorum, quam nemo inhibere poterat, ex integro instaurata est, & domus Iudæorum incensæ. Et dum nemo restringeret, aliquot plateę circum Collegium Artistarum, ubi pro tunc Iudæi commorati sunt, sed & ædes sanctæ Annæ conflagratæ sunt. Collegium verò Artistarum, maximo conatu à studentibus uix defensum est. Aliqui autem Iudęorum discrimen mortis euitaturi, in turrim supra ianuam sanctę Annę uicinam, se receperunt. Et quum usq́ propè crepusculum uespertinum se defenderent, igne adhibito succensi, se ultro dederunt. Durauit autem huiuscemodi strages ab hora sexta diei usq́ ad crepusculum, sub qua plures Iudęi fuerunt cęsi, nonnulli uerò cum pueris baptisati. Anno quo supra duodecima Octobris, Iacobus de Cobilani, miles de domo Grzimalitarum, à Vvladislao rege Polonię, quasi stupri cum regina Anna reus captiuatus, compedibus in castro Leopolieñ. superiori inclusus est. Et Andreas Tanczinski de domo bipennium, similiter insimulatus in castro Cracouieñ. Nicolaus uerò Chrzanstovvski de domo Strzegomia eodem probro insimulatus, exulauit. Circa hæc tempora hęresis Viclephistarum in regno Bohemię & urbe Pragensi initium cœpit, per Ioannem Husz suscitata, in Anglia olim per Ioannem Vicleph seminata. Ioannes siquidem Husz de prębenda Pragens. per quosdam impetrantes spoliatus, quum esset ingenio acer, & lingua facundus: Dialecticis & peregrinis quæstionib. multum oblectatus, adepta doctrina Viclephistarũ

Cracouianus tumultus in scelestos Iudæos.

Sectæ Ioannis Husz origo & fomes.

tur-

turbauit Magistros Teuthonicos, quibus admodum infestus erat, cupiens eos studium Prageñ. relinquere, quod quum non succederet. À Venceslao rege Bohemiæ impetratum est, ut Teuthonicis exclusis, gymnasium Prageñ. per Bohemos regeretur. Qua ignominia Magistri & scholares Teuthonici commoti, Praga relicta, apud Lipsko ciuitatem Misznæ uniuersale studium erexerunt. Tunc Ioañes Husz scientia magnus, lingua promptus, & potens propter uitam mundam, & exemplarem, actusq́ claros, ex prædicatione apud scholares, uulgusq́ facilè dilectus, hęresis uirus plantauit. Venceslao rege dissimulante, & Sophia regina Bohemiæ de Bauaria eam nutriente. Aduenit tandem alia noua pestis, Petrus namq́ Dresnensis in Pragam è patria Miszna pulsus uenit. Ex cuius suggestione Iacobellus etiam patria Misznens. populum publicè commonere cœpit, ut communionem calicis non negligerent. Cui hęretici consensêre, haud modica gestientes læticia, quòd articulum inuenissent, in euangelica ueritate fundatum, per quem Romanæ sedis ignorantia, & negligentia, ut putabant, redargui posit. Videns Sbinco, aliàs Sbigneus, Pragensis Archiepiscopus Venceslao rege inertia torpente, hæreticos impunè multiplicari, & in regno Bohemiæ debacchari, ad Sigismundum regem Romanorum, & Hungariæ se contulit, obsecrans, ut Pragam personaliter ueniret, & hæresim fratris negligentia inductam extingueret, quo pollicente, & differente, & Sbinco apud Posonium in Hungaria expectans, mortuus est. Eiq́ Albicus natione Bohemus, Sigismundo propter peritiam medicinæ charus, suffectus est, qui suæ auaritiæ consulens, fomentum surgentis hæresis neglexit, quæ intantùm processit, ut hæretici spiritualium bona occuparent. Differente igitur Sigismundo rege Hungariæ aduentum, Albicus sedem Archiepiscopalem refutauit: & Conrado de Vestphalia pro eo in Archiepiscopum electo in præfatam hæresim lapso, grex ferè uniuersus, pastore errante, scandalisatus, in præcipitium actus est. In aliam quoque fœdam insaniam, quæ Picardorum hæresis appellatur Bohemia postea, circa annum Domini 1420 incidit. Nam Picardus quidam ex Gallia Belgica in Bohemiam penetrans, & plebem sibi concilians, nudos utrosq́, mares scilicet & fœminas incedere persuasit, Adamitasq́ uocauit. Se uerò quandoque filium Dei, quandoq́ Adam asseruit, nonnunquam Orecz, id est, patrem uocari iussit. Prodigia & miracula fecit, & præstigijs, quibusdam plebem decepit, auesq́ & bestias iussu ipsius obedientes, aduocatas cœpit, & connubia suis permiscua (allegando scripturam, Crescite & multiplicamini) permisit. Atq́ cum his insulam Amne Liszmicio cinctam incolens, uicinos agrestes cædibus & spolijs lacessijt. In quos Ziszka, quamuis sceleratus & Husita hęreticus, tamen scelus spurcissimum abhorrens, exercitum duxit, insulaq́ expugnata, Adamitas omnes gladio & igne deleuit. Duobus tm̃ reseruatis, ex quibus superstitionem gentis cognosceret, & hi dum mactarentur, & incenderentur, ridentes, cantantesq́ occisionem, & incendia pertulêre. Fuit & alia in Bohemia hæreticorum factio Orebitarum appellata, quæ territorium Cretense, uicinasq́ fidelium gentes magnis affecit cladibus. Verum his temporibus binæ duntaxat supersunt in Bohemia sectæ hæreticæ, Hussitarum, & communionis calicis, seu sub utraq́ specie, pro una: & fratrum seu Valdensium pro altera computatæ.

Exordium ruinæ Pragensis Vniuersitatis.

Petrus Dresnensis hæresis multiplicator.

Archiepiscopi resistentia.

Ecce Picardorum insana origo.

Adamitæ.

Orebitæ.

Hæreticorum sectæ.

CAPVT LI. LIB. IIII.

ANno aũt Dñi 1411 die sexta Decembris. Ioañes Cropidlo Episcopus Vvladisla. & dux Oppolieñ. in prętorio Vvratisla. captus est. Ob quod Venceslaus Episcopus Vvratisla. ciuitatem Vvratisla. interdicto ecclesiastico subiecit.

Interdictũ ob captiuitatẽ ducis Oppoliens.

Anno præfato 1411 Ioannes papa 23. ad instantiam Vvladislai regis Poloniæ ex Halicz in Leopolim metropoliticam dignitatem transtulit.

Anno Domini 1412 Arnestus dux Austrię Cracouiam ueniens, in coniugem Cimbarcam filiam Semouiti ducis Mazouię, neptem regis Vvladislai, ex sorore germana, accepit, de qua Fridericus tertius Imperator Romanorum natus est, qui pluribus annis imperauit. Eodem anno Petrus Viszh Episcopus Cracouiens. allegante aduersam eius ualetudinem, Alberto Iastrzembiecz per potentiam regis Vvladislai, obtinente consensum Ioannis Papę uigesimi tertij, in Episcopum Posnaniens. translatus est, & econtrà Albertus Iastrzembiecz Episcopus Posnaniens. in Episcopum Cracouiens. oblatus est. Et depôst citò Petrus Viszh in Czanszim prædio episcopatus Posnaniens. mortuus est.

Petrus Viszh Episcopus mortuus.

Anno Domini 1413 Henricus de Plavven Magister Prussiæ per Commendatores ca-

ptus,

Michael Kochmeister Magister Prußiæ.

ptus, depositus, & incarceratus est: & pro eo Michaël Kochmeister, nouæ Marchiæ Ad-
uocatus, surrogatus.

Valachorum homagium. *Imperatoris Græcorum & Patriarchæ legatio.*

Anno Domini 1415 Alexander Moldauiæ Voieuoda, cum sua consorte, & mili-
tum multitudine, ad regem Vvladislaum profesto Pentecostes in Sniathin uenit, &
cum omnibus suis Boyarijs terræ Valachiæ solenne fidelitatis homagium regi in maiesta-
te sedenti, præstitit. Sub eodem tempore, nuncij Patriarchæ & Imperatoris Græcorum,
cum literis & bullis plumbeis ad regem uenerant, petentes, ut eis à Turcis multifariè
lacessitis, & oppressis, frumenti tantummodo largitione subuenire dignaretur. Rex au-
tem petitam quantitatem frumenti in portu suo regio Kaczubrzeovv recipiendam con-
signauit. Anno quo supra feria sexta pòst corporis Christi, hora tertiarum, adeò nota-
bilis eclipsis Solis fuit, ut alites subita caligine deterritę, in terram deciderent. Et sydera nō
secus, quàm nocte collucerent.

Insignis Eclipsis Solis.

Ioannis Husse combustio.

Eodem anno Ioannes Husz, in Concilio Constantiens. ut hæreticus damnatus, à
brachio sæculari igne crematus est, & cineres sui in lacum, qui Constantiam præterflu-
it, proiecti sunt. Tanta tamen caligo Bohemorum animos obduxit, ut suum Nata-
lem, sexta die Iulij, perinde atque sancti ac martyris ueneranda celebritate in hanc di-
em colunt.

Gneznens. primas.

Anno Domini 1416 feria quarta proxima post festum sanctæ Catharinæ, Ioannes
Rathiboriens. & Oppauiens. dux, in ecclesia S. Mariæ in Rathibor, de consensu Venceslai
Episcopi Vvratislauiens. ecclesiam Collegiatam fundauit, de duobus Prælatis, uidelicet,
Præposito & Decano, & de duodecim Canonicis, totidemq; uicarijs. Eodem anno Ni-
colaus Archiepiscopus Gneznens. à Concilio Constantiens. Primatem se Polonicæ Ec-
clesiæ declarari per speciale priuilegium obtinuit: ab eoq; tempore ipse & sui successores
Archiepiscopum & primatem Ecclesiæ Gnezneñ. sese inscribunt.

Switrigal captus.

Anno Domini 1418. Dux magnus Lithuaniæ Vitovvdus, suspicione ductus, ducem
Boleslaū Svvitrigal captiuauit, & in castro Crzemyenyecz detinuit. Suitrigal autem
conspiratione cum Ruthenis facta, in nocte Parascheue dñi solutus, Conrado Polono ca-
stri Pręfecto obtruncato, ad Sigismundum Romanorum & Hungarię regem fugit. Po-
stea interuentu Vvladislai regis Poloniæ Germani sui, per Vitovvdum admissus & susce-
ptus, Bransk, & Nouogrodek, Szeuiroski in possessionem usq; ad obitum ducis Vitovv-
di tenuit. Sub eodem anno, mortuo Zoldan Zeledin Tartarorum imperatore, qui Vv-
ladislaum regem Polonię, & Vitovvdum magnum ducem Lithuanię in Prutenicis expe-
ditionibus iuuerat, Keremberden filius eius in paternum solium euectus, Alexandro Vi-
tovvdo hostilia intentauit. Contra quem Vitovvdus alium principem Tartarorum Be-
thsubulan, quem moderni Tartari Tachtamisz Czar appellant in imperatorem apud Vil-
nam Trabea, de purpura aurea uestitum creauit, & constituit, & gentes suas Tartaricas
gentibus illius adiungens. Ad dimicandum contra Keremberden transmisit, qui in pu-
gna atroci à Keremberden uictus, capite truncatus est. Non post multos dies, & ipse Ke-
remberden à germano suo Ieremferden occisus. Is autem ducem Vitovvdum non secus,
quàm suus genitor coluit, & ferè singulas expeditiones cū Alexandro Vitovvdo obiba

Mutuus conflictus principū Tartarorum.

Venceslai regis Bohemiæ interitus. *Ziska Vysse grad Castrum occupat.*

Anno Domini 1419 Venceslaus rex Bohemiæ, paralysi correptus, assiduè decem o-
cto diebus fratrem, & principes in auxilium uocans, die Mercurij sedecima mensis Augu-
sti, quum annis quinquagintaquinq; regnasset, è uita excessit, nocte tumulatus, omni
pompa funebrali omissa, propter Viclephistarū metum. Ioañes Ziszka bellis exercitatus,
Husitarūq; ueneno infectus, coadunatis sibi quadraginta millib. pugnatorū hęreticorū
arcem Vissegradeñ. inuasit, Pilsznamq; ciuitatem Bohemiæ oppugnauit. A qua repul-
sus, locum tutum & munitum non habens, ad Liszmicium amnem sub hoc tempore con-
sedit, & ciuitatem construxit. Imperando suis, ut quisq; prout tentoria fixerat domos sibi
ędificaret, nomenq; ciuitati Thabor imposuit. Cuius maiorem partem fluuius Luszmici-
us abluit, reliquum torrens non modicus ambit.

Tabor ciuitas erigitur.

Praga absque periculo obsessa.

Anno Domini 1420 Sigismundus Romanorum, & Hungarię rex, cum forti exercitu
de Vvratislauia circa festum Ioannis Baptistæ egressus, Pragam obsedit. Pragensibus
portas die, noctuq; non claudentibus, sed continuis ac secundis eruptionibus obsiden-
tes molestantibus. Quod uidens rex Sigismundus, dimissa Praga, in castrum sancti Ven-
ceslai se recepit, & coronationem atque inunctionem in regem Bohemiæ, Dominica
in die sancti Iacobi à Conrado Vestphalo Pragen. Archiepiscopo percepit: obsidionemq;,
quam sex hebdomadis continuauit, soluta, & corona materiali regni Bohemiæ, lancea
domi-

Reliquiæ ex Bohemia Hungariam delatæ.

domini, & clauo, alijsq; reliquijs & thesauris receptis, in Hungariam nulla memorabili re
in rebelles Bohemos peracta, migrauit.

Mansionaria Gneznens. instituta.

Anno Domini 1422. Nicolaus Gnezneñ. Archiepiscopus, Mansionariam Gneznæ
pro decem personis, ad explendum officium de Assumptione B. Mariæ uirginis, instituit.
Decimas suæ mensæ pro dote in uillis Czeslauicze, Borouuo, Zorauua, Lippini, Lutho-
uuo, Visznieuua, & Maldratas in Mirczeuu assignando. Iste Nicolaus Archiepiscopus
Ecclesiam collegiatam Sanctæ Mariæ in Ruda, in Ecclesiam Sancti Michaëlis in Vielun
transtulit.

Carthusiani apud Legnicz à Lodouico fundati.

Anno Domini 1423. domum & ordinem Carthusiensium in nemore prope Legnic-
zam, Lodouicus Bregeñ. & Legniceñ. dux in die Sanctorū Felicis & Adaucti fundauit.

CAPVT LII. LIB. IIII.

Clauus Domini Cracouiæ donatus.

ANno Domini 1425. penultima mensis Iunij. Clauus unus crucifixionis Domini
nostri Iesu, Vuladislao regi, & Sophiæ reginæ, per Latinum Cardinalem de Vrsi-
nis, Episcopum Hostieñ. missus est. Omnium processionum urbis Cracouieñ.
debito honore exceptus, & ecclesiæ Cracouieñ. perpetuò donatus. Item eodem
anno pestis in Polonia uiguit.

Electores imperij Bohemiā ingreßi.

Anno Domini 1428. Electores Imperij cum magno exercitu Henrico Cardinali An
gliæ, Episcopo Vinthonieñ. cum mille Anglicorum arcubus illis auxilium personale fe-
rente, in Bohemiam intrauerunt. Erat exercitus ingens ualde, ad euertendum Bohemiam
satis uirium habere creditus. Contra quem Procopius Bohemus, & Biedrzicsi sortis ob-
scuræ & ignotæ præsbyter, Orobitorum ductor, collecto exercitu, processerunt. Ad quo-
rum aspectum duntaxat aduenientium, omnis ille Alemannorum & Anglicorum nume
rosus exercitus, fugam pro prælio circa Taczouu inijt, castra omni opulentia referta præ-
danda hosti relinquens. Veniebant & Slesiæ principes electoribus in subsidium. Cogni-
taq; Alemannorum fuga, quisq; sibi consulens, præcipiti festinatione domum reuerteba-
tur. Verum Bohemi pulsis Alemannis & Anglicis, Slesiam ingressi, ipsam crudeli cęde &
incendio, nemine resistente, depopulati sunt, & ciuitates uastauerunt, Glogouiam maio-
rem, Czygenhalsz, Veydnam, Falkenberg, Paczkouu, Camyencz, Henrichouu, Opol,
Bregam, Frankenstein, Kanthi, Nouumforum, Heynouu, & suburbia Vuratislauiæ, mo-
nasteria diruendo. Anno quo supra, Sigismūdus Hungariæ & Romanorum rex, castrum
Golubiecz expugnabat, uenienteq; imperatore Turcorum Omarath, aliàs Calapino, Si-
gismundus obsidione soluta, in Transyluaniam superato Danubio transijt, minorem par-
tem sui exercitus, propter paucitatem nauium deserens, inter quos Zauissza niger de Gar
bouu, Capitaneus Scepusieñ. erat, cui, quum rex Sigismundus scapham misisset, eam re-
nuit, nolens deserere suos comites, & obuiam Turcis processit, illicoq; à Turcis circumfu
sus compræhensus est, & galea deposita, imperatori Turcorum præsentandus ducebatur,
duobusq; Turcis super eo contendentibus, inter ducendum caput eius amputatū est Hu
ius Epitaphium Adam Suuinka nobilis de domo Porcariorum, notarius regius & Cano
nicus Craco. dictauit, quod in ecclesia S. Francisci Craco. & alibi appensum cernitur hoc:

Slesia à Bohemis uastata.

Castrum Golubiecz inuasum.

Zauisza niger captus.

Mortuus.

Arma tua fulgent, sed non hic ossa quiescunt,
Diuæ memoriæ miles ô Zauisza niger.

Duces Mazouiæ homagiū præbent.

Eodem anno circa festum Natiuitatis Mariæ, Semouitus, Kazimirus, & Boleslaus duces
Mazouiæ, cum omnibus suis uasallis, fidelitatis homagiū regi Vuladislao in ornamen-
tis regijs, in thalamo castri Sandomirieñ. iuxta turrim sedenti, præstiterunt.

Anno Domini 1430. Vuladislaus rex Poloniæ relaxauit & abrogauit stationes in
regno Poloniæ quomodocunq; introductas, per priuilegium de data in Iedlna quod inci
pit: Vuladislaus Dei gratia rex Poloniæ. Necnon terrarum Cracouiæ Sandomiriæ &c.
significamus tenore præsentium quibus expedit uniuersis. Quomodo libramine ueræ ra
tionis pensañ. Intemeratæ fidei & insuperabilis uirtutis cōstantiam &c. Anno Dñi 1431.
Iuliano Cardinali tituli S. Angeli de latere præcedente, Electores imperij in multitudine
magna tàm equestrium quàm pedestrium, exercitu ualido congesto, Bohemiam ingressi
sunt. Bohemi etiam exercitum eorum tenuem Sigismundo Koributh, & Procopio sacer-
dote ducentibus, contra eos processerunt. Vixq; uiginti millibus stadiorū aberant, quan-
do ingens pauor, cuius causa nō suberat, Almannorum animos adeò concussit, ut ex de-
nunciatione aduenientium hostium. Primū Marchione Brādenburgeñ. fugiente, omnes
terrore concussi, in fugam uersi sunt. Castris, curribus omni genere diuitiarum & epula-
rum plenis relictis, & per Bohemos captis. Capta fuit & crux legationis, ac uestes Cardi-
nalis, & ludibrio à Bohemis habitæ sunt.

Eodem anno Sabbato in die Conceptionis Mariæ, Heduigis uirgo filia regis Vula-

dislai ex Anna regina, Kazimiri regis in nepte progenita, Friderico Marchioni Branden-
burgeñ. desponsata, mortua est, in sepulchrum matris suæ reginæ Annæ sepulta. Causam
mortis suæ nonnullæ reginæ Sophiæ nouercæ suæ assignabant, quasi eam ueneno è ui-
ta sustulisset.

Heduigis filia mortua.

Anno Domini 1432. Balduuinus de Noris regni Cypri Marsalcus, cum ducentis
equitibus, ac duobus filijs suis adolescentibus, & Petro de Bnin à Iano rege Cypri, Hieru-
salem, & Armeniæ, missus ad regem Vuladislaum in Visliczam uenit, petebat, ut rex
Vuladislaus Iano regi Cypri ducenta aureorum millia mutuaret, ad excutiendum tribu-
tum quod Zoldano pendebat, quinquaginta millia florenorum in anno. Postulabatq;
ut filiam suam Heduigim, quam uiuere æstimabat, filio Iani regis Cypri unicò in coniu-
gem desponsaret. Horum occasio Petrus de Bnin miles, natione Polonus, celebris & fa-
ctiuus fuit, qui in Cypro incolatum suum figens, talia regi Cypri persuaserat. Eodem an-
no, duodecim signa seu uexilla, deuicto duce Fetkone, per regium exercitum alijs in ca-
stro Cracouieñ. addita sunt.

Legatus à rege Cypri.

Anno Domini 1433. in æstate, Alexander Voieuoda Moldauiæ morte absumptus
est, duos filios è diuersis matribus genitos, Heliam & Stephanum, aliàs Steczkonem, re-
linquens. Helias maior natu per patrem dum uiueret ad Voieuodatum & dominium Va-
lachiæ designatus & sublimatus, Steczkonem fratrem eiecit, & matrem ipsius aquis suf-
focauit. Steczko uerò faciem fratris fugiens, quum montanos sibi conciliaret, & à Cæsare
Turcarum subsidium obtineret, Heliam expulit, qui in Poloniam ueniens. Primum pos-
sessionibus dotatus, ex post de fuga quam inierat per nobilem Cola reportatus, in custo-
diam castri Siradieñ. in fauorem Stephani fratris eius est traditus.

Alexãder Moldauiæ Palatinus mortuus.

Anno præfato ad fastigium imperiale Sigismundus Hungariæ & Bohemiæ rex, per
Eugenium Papam quartum fuit coronatus, & è Roma ueniens concilium Basilieñ. ne Eu-
genium Papam quartum deponeret, impediebat. In Bohemia Thaboritæ & Orphani à
nobilitate fusi sunt, maxima strage utrumque ædita. Procopius ubi suos ex ordinibus di-
lapsos, in fugam spectare uidisset, hostilem impetum aliquanto sustinuit, sed multitudi-
ne equitatus circumuentus, telo iaculatus transfossus est. Procopius minor in eodem
globo pugnans occisus est. Ioannes Czapko Thaboritarum ductor in Coloniam fu-
git, Halisz & Menhardus publico edicto iusserunt, ut omnes hæretici qui stipendia me-
reri uellent, in horrea proxima agrestibus exclusis, se reciperent. Intrauerantque Thabori-
tarum & Orphanorum pleraq; millia, & illico clausis horreis, & igne adhibito uniuersum
illud nephariorum hominum, & cædibus madentium agmen conflagratione interijt.

Sigismundi coronatio.

Procopij interitus.

CAPVT LIII. LIB. IIII.

Anno quo Vuladislaus Iagello è uita excessit 1434. Indicta est dies coronationis
alterius Vuladislai filij eius natu maioris, ad festum Sancti Iacobi Apostoli, &
grandis multitudo Prælatorum, Principum, Baronum, & Communitatum in Cra-
couiam aduenit. Dux autem magnus in Lithuaniæ Sigismundus quum esset ua-
letudinarius, nuncios cum plena autoritate nomine suo & Lithuaniæ misit. Idem Voie-
uoda Moldauiæ Stephanus, ducesq; Mazouiæ Semouitus, Kazimirus & Boleslaus fece-
runt. Spithko autem de Melstein, Abraham de Sbanszin Iudex Posnanieñ. & Ioannes
Strasz de Kosczelniki, difficultatem inijciendo, mouerunt quæstionem. An liceret pue-
rum in regem coronari. Et consiliarij rationabiliter coronandum responderunt, deducen-
tes & confirmantes hoc ex libro decretorum regis Kazimiri, ecclesiæ Cracouieñ. dona-
to. Sicq; tractando, usq; post meridiem tempus protraxerunt. Et post meridiem missa in-
cepta, Albertus Iastrzembiecz Archiepiscopus Gnezneñ. Vuladislaum primogeni-
tum (quum omnibus lineamentis corporis ad figuram patris accederet) in regem un-
xit & coronauit.

Vuladislai Iagellonis filij coronatio.

Anno autem sequenti conuentione in Siradia facta, ut Stephanus Palatinus Molda-
uiæ in fide & obedientia contineretur conclusum est. Nullatenus Heliam dimittendum,
uerum conuentione soluta, Helias ex castro Siradiensi, quod per Petrum Zaffraniecz Pa-
latinum Cracouiensem tenebatur, clandestinæ, ut ferunt, euasit & in Valachiam diuer-
tens, bellis & cædibus eam impleuit. Donec anno Domini 1436. rege Vuladislao
instante, diuisio terræ Valachiæ inter fratres Heliam & Stephanum facta est. Et Helias par-
tem Valachiæ cum Szoczauua & teloneis, Stephanus uerò alteram cum Albo castro &
portu maris possedit. Venitq; Helias in festo S. Michaelis in Leopolim, & homagium re-
gi Vuladislao præstitit, obligans se ducentos currus de piscibus Husonum, quadringen-
tos boues pro coquina regis, & quadringentas purpuras, centumq; equis singulis annis
pro tributo soliturum. Rex uerò Vuladislaus castrum Halicz eidem in possesionem, ut
illic thesauros suos recenderet, consignauit,

Territorium Valachiæ diuisum.

Heliæ homagium.

Tandem Sigismundo Imperatore ex Praga egresso, & in Znoima, anno Domini
1437. die septima Decembris mortuo, & in Varadino sepulto. Bohemi inter eligendum
bifariè diuisi, quidam Albertum Hungariæ regem, alij uerò Kazimirum germanũ Vula-
dislai regis Poloniæ tredecim annos natum sibi in regem elegerunt, & per notabilesq; nun-
cios suis electis, electionem intimarunt, instantissimè rogitantes, ut acceptarent, & cum
subsidio exercituali aduenirent. Rex ergo Albertus rectiori, qua potuit uia properauit, &
Pragam (illa enim partes suas sequebatur) Sabbato ante Iacobi Apostoli ingressus, in cra-
stino die Dominico per Philibertum Episcopum Constantiensem, qui legationis offi-
cio nomine concilij Basiliensis in Bohemia fungebatur, coronatus est. Bini uerò Palati-
ni Poloniæ, Sandiuogius de Ostrorog Posnanieñ. & Ioannes de Tanczin Sandomirieñ.
cum exercitu notabili per regem Vuladislaum ad prosequendum electionem germani
sui missi, Bohemiam quotidie affligebant, & rebelles ad obedientiam Kazimiri coarcta-
bant. Rex ergo Albertus electoribus ac principibus Alemanniæ & Hungariæ inuitatis,
& conuenientibus cum triginta millibus armatorum, ad exercitum Polonorum ex qua-
tuordecim millibus conflatum, circa Thabor (Thaboritæ enim Kazimirum sequeban-
tur) peruenit. Et utriq; curribus & fossatis muniti, non longè distantes stabant, & particu-
laria certamina quotidie intentabant. Ciuitas tamen Thabor, à dorso castris Polonorum
iuncta, magno erat adiumento. Quumq; utriq; exercitui annona defecisset, Poloni in ci-
uitatem Thabor se receperunt. Albertus uerò exercitu dimisso, Pragam descendit. Vula-
dislaus autem rex Poloniæ, literis suorum Palatinorum de fortitudine regis Alberti certi-
ficatus, cum exercitu per Slesiam processit. Et quum propè Opauiam esset, uenit ad eum
Ioannes de Thanczin Palatinus cum pluribus Polonis & Bohemis. Nuncians exerci-
tus abinuicem discessisse, quare ad regnum Poloniæ per Rathibor, Slesiam igne & spolijs
uastando, diuertit & redijt.

Sigismundus Imp. mortuus.

Electio regis Bohemiæ.

Alberti coronatio.

Vuladislai exercitus.

Bohemorum pugna circa Thabor.

Anno autem sequenti, scilicet 1439. dieta generali pro pace inter Albertum Roma-
norum & Vuladislaum Poloniæ, eiusq; germanum Kazimirum, reges, pro die Epipha-
niæ in ciuitate Vuratislauieñ. constituta. Eugenius Papa quartus Ioannem Episcopum
Segineñ. Concilium uerò Basilieñ. Alphonsum Episcopum Burgeñ. de regno Hispaniæ
transmiserunt, ubi quum opera legatorum pax perpetua firmari non potuit, fœdus in ali-
quot annos confectum fuit.

Sub eodem anno Imperator Turcorum Amurates, castrum Smiderouu in Rascia, su-
pra Danubium uigintiquinque turribus munitum obsidebat. Ad quem repellendum Al-
bertus Romanorum & Hungariæ rex, precibus & lachrymis Stephani Rasciæ despotæ ui-
ctus, cum exercitu processit. Auditaq; castri fortissimi per pacta receptione, domum re-
dibat, & peponibus nimium delectatus, dysenteriam contraxit. Ex qua in uigilia Simo-
nis & Iudæ è uita decessit, in Alba regali sepultus. Prælati ergo & Barones regni Hun-
gariæ, quum Elizabeth regina eorum æstimante se filiam parituram, ad Vuladislaum re-
gem Poloniæ, legatos Ioannem Segnicensem Episcopum, Mathkonem de Taloncz Sla-
uoniæ & Dalmatiæ Banum, Emericum de Machaly magistrum curiæ, Ioannem de Pe-
ren maiorem, & Ladislaum de Paloncz, miserunt, quibus anno Domini 1440. in die Se-
ptuagesimæ Cracouiam uenientibus, Kazimirus germanus Vuladislai regis cum pluri-
bus Prælatis & Baronibus in obuiam exiuit. Hi in Dominica Reminiscere in ecclesia
Cracouieñ. missa solenniter celebrata, regem Vuladislaum in regem Hungariæ secun-
dum electionem de eo factam postularunt, qua acceptata, Te Deum laudamus decan-
tarunt: Omnibusq; præparatis, de Sandecz feria quinta ante Adalberti in Hungariam
exiuit, & Sabbato in uigilia Trinitatis, superato in nauibus Danubio, Budam per portam
quæ ducit ad Eczelburg, intrauit. Elizabeth autem regina Hungariæ, quum filium La-
dislaum peperisset, infantulum die Dominico Pentecostes in Alba regali, per Diony-
sium Cardinalem Archiepiscopum Strigoniensem, in præsentia Matthiæ Vesprineñ. &
Benedicti Iauriensis Episcoporum, Vlrici Comitis Ciliæ, Stephani de Rosgon &c. co-
ronari procurauit. Moxq; infantem Ladislaum, cum corona regni Hungariæ clandestinè
ablata, in Austriam deducendo, Friderico tertio regi Romanorum, tanquàm consangui-
neo nutriendum & conseruandum tradidit: Baronibus uerò Hungariæ ad regem Vula-
dislaum in Budam confluentibus. Aduenerunt etiam sub treuga pacis Dionysius Stri-
gonieñ. Cardinalis & Archiepiscopus cum Ladislao de Gara Bano Machouieñ. qui in ca-
stro Budeñ. conclusi, nec dimissi sunt. Donec præfatus Ladislaus de Gara, castrum Vis-
segradense & coronam regni Hungariæ, quæ suæ custodiæ deputata habebatur, regi
Vuladislao restitueret, quo quum pergeret, obligatus cum alijs, coronam non reperit,
quoniam per reginam occultè fuit sublata. Alia itaq; corona reliquiarum capitis Sancti
Stephani regis Hungariæ olim præparata, Vuladislaum die Dominico Sancti Alexij in

Castrum Smiderow obsessum.

Alberti mors.

Kazimirus in Hungariæ regem postulatus.

Elizabethæ filius infans coronatus.

Cum corona in Austriam ductus.

regem Hungariæ in Alba regali coronarunt, & fomes multorum bellorum inter regem Vuladislaum ac reginam Elizabeth & ſequaces eorum concitabatur.

CAPVT LIIII. LIB. IIII.

Vuladislaus in Lithuaniam conductus.

DIſcedente rege Vuladislao de Polonia, Kazimirum germanum eius de Cracouia feria ſexta ante Penthecoſtes exeuntes, duces Mazouiæ Kazimirus & Boleslaus, Ioannes de Czizouu Caſtellanus & Capitaneus Cracouieñ. Dobeslaus de Oleſznicza Palatinus Sandomirieñ. & cæteri milites electi, habentes in comitatu pluſquàm duo millia lancearum, in Vilnam Lithuaniæ deduxerunt. Et quum Lithuani Kazimirum in magnum ducem Lithuaniæ (iam enim Sigiſmundus magnus dux Lithuaniæ, per ducem Iuuan Czartorziczki Ruthenum genere interfectus occubuerat) poſtularent, Poloni tanquàm rei incommiſſæ, & eis per regem Vuladislaum prohibitæ non adquieſcebant. Mane autem Lithuani ſumentes Kazimirum, Polonis interim dormitantibus, in magnum ducem Lithuaniæ eum ſublimauerunt, & uoce ſonora publicantes, Te Deum laudamus cum pulſu campanarum decantauerunt, Lithuaniſq; ut linguam & mores eorum diſceret adiunxerunt.

Kazimirus clandeſtinè ſublimatur.

Sed redeamus unde digreſsi ſumus ad Hungaros. Exercitus Hungarorum & Polonorum Vlricum Comitem Ciliæ, omnium ſeditionum & bellorum ſeminatorem in caſtro Iaurino obſedit, qui clam de caſtro fugiens, ad Elizabeth reginam Poſonium uerſus properabat, ſed cum milites regis Vuladislai inſequentes, in ſyluis denſiſsimis latitantem in die Gerũaſij & Prothaſij compræhenderunt, & captiuum in Budam deduxerunt. Ladislaum etiam de Gara, cum ipſius ſodalibus bellum regi Vuladislao intentantibus, conflixerunt & confregerunt. Nicolaus Friſtaczki, aliàs de Vlak, & Ioannes de Huniad, ubi Andream Bothos hominem ſeuerum, & Ericum filium Palatini Thamaſij occiderunt, & caſtra hoſtium circa oppidum Batta diripuerunt. Ob hoc utrumque, tàm Nicolaum de Vlak, quàm Ioannem de Huniad Palatinum Tranſyluanienſem rex Vuladislaus creauit. Inſuper Ioannem Huniad propter dexteritatem, animoſitatemq; ipſius, contra Turcas Capitaneum ordinauit, & caſtra omnia in confinibus Turcorum ſibi in poſſeſsionem & adminiſtrationem aſsignauit. Regina uerò Elizabeth, Ioannem Iskra Bohemum de Brandis, in Caſſouia, Bartpha, Cremnicia, Leutſcha, in caſtro ueteris Zolij, & ferè in tota altiori parte Hungariæ in Capitaneum præfecit, qui ſtipendiarijs accerſitis, fideles & regi Vuladislao obedientes ab ipſo auertebat. Ciuitatem Aperiaſz abſtraxit, caſtrum Szariſz fraude intercepit, & caſtrum Kyſzik funditus euertit, deinde oppidum Keſmark ſub Polonis occupauit. Nicolaum Czaika de Iauor, & Petrum Komorouuski in Podolino poſſeſſores, qui ſcalis appoſitis, oppidum Aperiaſz aſcenderant, ſpoliarant, & incenderant, ac regrediebantur, cum ſuo exercitu celeriter conſequutos, captiuauit. Alios uerò cum præda dilapſos perturbauit, & caſtra eorum obſedit, quorum unum poſtea ex pulueribus pixidarum conflagratum eſt. Alterum uerò Brzoſouuicza traditum eſt.

Vlricus Comes uallatus in caſtro Iaurino.

Vlricus captus

Ioannes Iskra Capitaneus creatus.

Molitio Ioannes Iskræ.

Telephus inſuper ciuitatem Agrienſem regi Vuladislao parentem inuadens prædatus eſt, & Polonos ac Hungaros captiuauit. Sed Poloni & Hungari collecti, Telephum perſequentes proſtrauerunt, genteſq; eius occiderunt, ipſummet uerò cum aliquot Bohemis & Auſtralibus, Simoni Epiſcopo Agrienſi tradiderunt. At Vuladislaus Hungariæ & Poloniæ rex, caſtra & ciuitates quæ Auſtrales in confinijs Hungariæ occupauerant, expugnauit & conquiſiuit. Iulianus de Cæſarinis Cardinalis Sancti Angeli, ad componendum præfata mala, ab Eugenio Papa quarto in Hungariam miſſus, pluribus uicibus de Buda in Iaurinum & econtra diſcurrens, & conditiones unionis comportans, pacem inter regem Vuladislaum & reginam Elizabeth compoſuit, quam ſubitus mœror conſequutus eſt. Elizabeth enim regina dolore matricis & diſenteria tertia die extincta, in Alba regali, in ſepulchro Alberti mariti ſui tumulata eſt. Tunc rex Vuladislaus, caſtra, ciuitates telonea, in Polonia abligans & arendans, ſingulis quæ contra Turcas neceſſaria uidebantur comparatis.

Iulianus de Cæſarinis Cardinalis.

Elizabeth reginæ mors.

Anno Domini 1443. in die Mariæ Magdalenæ, cum magna militum caterua, cum Iuliano Cardinali legato, & cruce ſignatis è Buda egreſſus, ad Albam Nandor contendit, & circa Salſum lapidem Danubio ſuperato, terras hoſtium ingreſſus, oppidum Sophia expugnans, conquiſiuit. Sic & alia caſtra, ciuitateſq; in Raſcia per Turcas occupata, comprehendit. Et quum ab exploratoribus Turcarum exercitum in propinquo fore didiciſſet, plura millia pugnatorum cum Ioanne Huniad miſit, qui ex improuiſo eos inuaſit & proſtrauit. Ex eoq; prælio quatuor millia captiuorum, & ſigna militaria nouem compræhenſa reduxit. Pertranſierat rex Vuladislaus totam Romaniam, ad Macedoniamq; peruenerat, quum Turcarum Cæſar magnum exercitum cum affine ſuo Palatino Nathuliæ tranſmiſit,

Vuladislai expeditio in Turcas.

tranſmiſit. Vt alpes & ſtrictiſsimos meatus Romaniam & Macedoniam diſterminantes, tueretur, & regem Vuladislaum, ne montes tranſiret, prohiberet. Verum Baſſa cernens Turcas ſuperiores & plures fore, exercitum regium aliquotiens inuaſit, ſed adeò magna clade fuſus eſt, ut & ipſe Palatinus Nathulię dux exercitus alijq; Turcę principales caperentur. Reliqui uerò ad montes fugierunt, quos rex Vuladislaus uſque ad radices montium inſequens, in uigilia Natiuitatis Chriſti, tota die à mane uſque ad ueſperam, durum ſibi & ſuo exercitui à denſiſsimis ſagittis & iactis ſupernè iaculis, Turcarum certamen ſuſtinuit, treſq; ſagittas rex excœperat, tamen armis protegentibus innocuas. Ex aduerſo autem machinarum ictibus certos Turcarum globos proſternebat. Sed inædia præmente, læſioneq; plurium à ſagittis Turcarum creſcente, à clauſuris mõtium diſceſsit, & Turcas inſequentes, illico conuerſus, magna ſtrage cõfregit, ut de cætero nullus ſuum exercitum auderet laceſſere. Narrat hiſtoricus Hungarorum, Ioannem de Huniad, & non regem Vuladislaum hunc triumphum in ordine ſextum, & alios priores quinque conflictus uictorioſos cum gentibus regijs peregiſſe, tandem poſt quinq; menſes cum ingenti præda exercitum ad caſtra regia reduxiſſe, & uexilla uictoriæ regi obtuliſſe. Sicq; rex & Ioannes de Huniad promouẽdo greſſum, ad Albam Nandor, deinde per Hungariam Budam nudis pedibus cum ſignis hoſtium captis, clero & populo obuiam proceſsionaliter egreſſo glorioſos intrauiſſe, & ſigna hoſtium in eccleſia uirginis Mariæ ciuitatis Budeñ. futura pro memoria appendiſſe, ſed iam uetuſtate conſumpta defluxerunt. Sed tu Philippum Calimachum lege.

Multiplices caſus hominũ.

Opinio triumphi.

CAPVT LV. LIB. IIII.

CVmq; Reges & Principes Catholici regem Budam aduenisse comperiſſent. Vniuerſi, legatos aut literas diſertiſsimas ad eum miſerunt, & in alteram contra Turcas expeditionem animauerũt, pollicentes ſe auxilia terra, mariq; ei præbituros. Polonorum uerò nuncij aduenientes, ut paternum regnum reuideret, precati ſunt, quoniam eo abſente, Tartari Poloniam uaſtaſſent, & Sleſitæ furtis ac ſpolijs eam attriuiſſent, & adiunxerunt, ut una expeditione contra Turcas contentus, alteram non obiret. Superuenerunt & Amuratis Turcarum Imperatoris legati, rege Vuladislao cum Iuliano Cardinali, & nobilibus Hungariæ, in Segedino agente, pacem temporalem aut perpetuam cum eo & regno Hungariæ firmare poſtulantes, & conditiones adiungentes. Vt omnibus caſtris in Raſcia conquiſitis, uidelicet Golubiecz Zarnouu, Smiderouu, Cruſſouiecz, Kouin, Seuerin, Srebrnik, Oſtruuicza, Nouobardo, Szurin, Koſznik, Koperhã Procopia, Laſcouiecz, Zelenigrod, & toti Raſcię, atq; parti Albaniæ, quas Deſpota tenebat. Turca perpetuò cedat Baſſa Nathuliæ, duoq; filij Deſpotæ ex captiuitate ſoluãtur. Bulgaria tota ſub Turca permanẽte. Hæc legati Turcarũ. Qua legatione in conſiliũ relecta, pax in decennium ſub conditionibus appoſitis compoſita eſt, & iuramentum parte ab utraq; præſtitum eſt, quod utinam nunquã depoſitũ fuiſſet. Superuenientibus autẽ literis à Franciſco tituli Sancti Clementis Cardinali, claſsis apoſtolicæ Capitaneo. Item à præfectis galearum ducis Burgundiæ, Venetorum Ianuenſium, forti exercitu ſtrictũ mare, ne Turci ex Nathulia in Romaniã traijcerent, ſufficienter prouidiſſe: Imperatoreq; Cõſtãtinopolitano Ioanne Palęologo maximã ſpem uictoriæ promittente, eo Iuliano Cardinali autoritate apoſtolica iuramentum caſſante atq; diſſoluente.

Auxilium Catholicorum Principum.

Turca pacem poſtulat.

Legatio alia Conditionalis adiuncta.

Rex Vuladislaus cum nouo exercitu circa uigeſimam Septẽbris, anni Chriſti 1444, à Segetino caſtris motis, iam tunc caſtra Smiderouu, Golubiecz, & alias omnes in Raſcia munitiones, Deſpotæq; geminos filios Turcis conditionibus fœderum ſatisfacientibus, reſtituentibus, imò reſtitutis, non per Raſciã, ut prius, ſed per regnũ Bulgarię iuxta flumen Danubij tranſijt, obmiſſis ad latus dextrum uerſus meridiẽ urbibus Philopoli & Andronopoli, donec quatuor de triginta diebus ad urbem Nicopolim peruenit. Humilis ſiquidem eſt ciuitas Nicopolis, & cuius præſentia famam diminuit, licet ſit Metropolis in Bulgaria, ubi rege ſtatiua tenente Palatinus tranſalpinæ Valachiæ, qui & Dracula dicitur ad eum uenit. Et adorato rege, atq; paucitate exercitus ipſius conſpecta, regi perſuaſiſſe fertur, ut in Hungariam obmiſſo cœptæ expeditionis itinere rediret. Debilem nimis & parum numero ac robore, regium exercitum aſſerens (qui uix quindecim millia equitũ continebat, currus uerò onuſti uictualibus, auro, & ſuppellectilibus, ultra quam bis mille aderant) quum Cæſar Turcarum maioribus potentijs uenationes ferarum exercere conſueſſet. Sed ſuperioris anni fortuna & maritimæ claſſis adiutoria Hungaros animabant. Interea Iulianus Cardinalis legatus, qui ipſo in bello regi ſemper aſtitit, literas à Franciſco Cardinali Venetiarum, maritimæ claſſis apoſtolicæ Capitaneo, tranſitum Turcarum in magna multitudine, ex Aſia in Europam, cuſtodia nequicquam prohibente, tranſfretaſſe,

Rex Vuladiſlaus in Turcam agit expeditionem.

Nicopolis Bulgariæ Metropolis.

Dracula precibus annexis diſſuadet.

Potentia Turcæ.

nunciantes accepit, & quod classis maritima apostolica prohibere nequiuerit, quin Turcę furtim noctu in paruis cimbis, per inferiorē partem Phari Galiopolis traiecissent. Hęc tamē denunciatio neq; regē terruit, neq; animū suum à futuro periculo auertit, & descensum exercitu à castello Petrzecz iam exusto faciens, & ab ipsa Nicopoli usq; ad mare Ga latum, qua Messembriam itur, intra mōtes penes lacum qui apud castellum Petrzecz cœpit originem transiuit, donec Varnam peruenit. Varnen. Galaten. & Szunien. metuentes, sese in regis potestatem feria secunda, nona die Nouembris, dederunt. Eadem autem nocte qua Varnam & alia castella rex muniuit, conspecta sunt castra Turcarum, quorum ignibus cœlum quoque corruscabat. Mane autem facto feria tertia in uigilia sancti Martini, una duntaxat hora post ortum Solis, Turcas aduentare, & pariter adesse, totus ecce conclamat exercitus. Capiunt arma milites, bellorumq; auidi, cœlum & mare uocibus opplent, & tentorijs leuatis acies instruunt. Sed statim uexillis auro micantibus extensis, impetuosus turbo consurgens, ea scidit, & dilaniauit, ut altum per aërem uolarent. Turci uerò magno ordine, magnisq; copijs, dextrum cornu aggressi sunt, cui Varadien. Episcopus præfectus erat. Ibi primū pugna initium cœpit, Hungari primarum acierum, & quatuor uexillorum, Varadien. Episcopi Iuliani Legati, Franconis Bani, & præsulis Agrien. primum impetum Turcarum non sustinentes, statim uersus Galatam, & montes uersus Romaniam fugierunt, quos Turcę ferientes insequuti sunt. Valachi pari exemplo hinc inde dispersi. Restitit autem ex quatuor uexillis, uexillum sancti Ladislai. Ad quod defendendum Iulianus legatus, & Franco Banus uix cum equitibus ducentis accurrerunt: Rex uerò Vuladislaus ubi Hungaros à dextro cornu terga uertentes uidit, ubi plus aduertebat, interponi discriminis, uelut alter Cęsar inuasit, & omnes quotquot offendit, aut morte afflixit, aut in errorem, fugamq; conuertit. Regis exemplum Palatinus Ioannes Capitaneus exercitus sequutus est, magnoq; in Turcas animo irruens, quatuor millibus passuum Rex cum Palatino Turcas persequebatur.

Tartarorū, & Hungarorum conflictus.
Hungarorum fuga.
Vuladislai animositas.
Turcæ cæsi, et fugati.

CAPVT LVI. LIB. IIII.

REuersus postea Rex, postquam uexillum sancti Ladislai acriter expugnari uidit, pro liberatione accurrit. Cuius præsentia Turcę terrore consternati, partim cæsi, partim in fugam conuersi sunt tria millia Turcarum in illo duntaxat loco corruisse uisa sunt. Exigua tamen strages in Turcis apparuit, propter nimiam eorum multitudinem, dum recentes, & nouæ acies uictis, & prostratis succederent. Inuasit præterea Rex, & quasdam copias Tartarorum electissimorum prostrauit. Fluxerat & consumpta iam fuit maxima pars diei, & campus cadaueribus scatens utrique hosti terrori fuit. Itaq; cuncto Turcarum equitatu nutante, & ad fugam spectante, sola Cæsaris Amuratis castra innumerabilibus peditum Ianczaronum agminibus munita, suo in loco cū timore stabant. Rex ergo Vuladislaus cū agmine pro custodia sui capitis deputato, in pedestres Ianczaros appellatos diuertit, nec sine damno ingenti, ac læsione suorū militum, & equorū. Nam Ianczarones in uno loco firmati, & longis scutis, ne læderentur, in terrā defixis, protecti. Adeò frequentes emittebant sagittas, ut aër quasi grandine è cœlo cadente oppleretur: dumq; terribilis esset, tum multitudine, tum sagittarum missione: pedestrium Ianczaronū acies, omnibus dissimulātibus, regio mandato, Polonorū milites in illam irruerunt. Deinde rex ipse, desertor suorū militum esse nolens, pugnæ mediæ sein gessit, & magnam stragem in pedestri illo exercitu egit. Adeò ut Ianczarones ipsi nutabundi, & deliberabundi presso gradu sisterent, sed multitudine Ioannes de Huniad territus, è prælio per fugam se subduxit, & Regi Vuladislao, frequentibus nuncijs, ut pugna & acie obmissa secum una, & locorum peritis, fuga se saluaret, intimauit. Rex uerò animo feroci respondens, sibi & sanguini suo fugam competere negauit, nec honestatis esse regiæ, & uincere uelle, & fugere. Rex itaque, quem Poloni sui fortissimi nunquam deseruerunt, usque ad crepusculum noctis cum hostibus dimicauit. Nocte autem superueniente, utraque pars uictā se credens, abijt. Hungari autē tanto terrore perculsi fuerunt, ut quæcunq; opaca & inuia loca, per arbores, per saxa, per densissima nemora, uelut in apertos, & planos campos, tenebrosa nocte cōcurrerunt. Pleriq; de exercitu regio nocte tota, atq; die sequenti pacificè steterunt, assiduè reditum Regis, & totius exercitus expectantes, & in eadem æstimatione ipsi quoque Turcę uersabantur. Ausi enim non fuerunt sequenti die, uel (ut ferunt alij) tertia die, usque iam uesperè regios currus inuadere, metuentes, ne Christiani milites ad currus reuersi fuissent. Iulianus Cardinalis (ut Hungari referunt) inter castra, & currus, cum alijs religiosis occisus est. Nostri uerò Poloni eum cum Ioanne de Huniad fugisse, atque à consortio ipsius Ioannis distractum, dum in rara societate

Copiæ Tartarorum uictæ.
Vuladislai in Ianczaros irruptio.
Ianczaronum resistentia.
Polonorū milites decertant.
Ioannis de Huniad fuga.
Constantia Polonorum.
Hungarorum fuga.
Super morte Iuliani Cardinalis opinio.

ad Danubium peruenisset, à quodam Valacho, qui in parua cimba unum duntaxat ipsum traijciebat, cognito auro, quod gestabat, & cuius pondere cimba demonstrabat molem, occisum esse, & corpus exanime, singulis uestimentis, & auro spoliatum, in Danubium proiectum fore affirmant. Iñ hac pugna octuaginta millia hominum cæsa sunt, de qua Hungari pro maiori parte salui reuersi sunt: Polonorum uerò præter duos nullus euasit. Saluati enim sunt per fugam, Ioannes Rzeszouuski de domo Polukoza, expost Episcopus Cracouien. qui pugnæ propter uulnerationem interesse non ualens, in curru regio decumbebat. Et Gregorius de Szanok, in Archiepiscopum Leopoliens. promotus, de domo Streparū. Rex uerò Vuladislaus, postquā bellum nocte direptum est, nusquā apparuit, nec est repertus, qui eum aut capi, aut interimi uiderit: sed omnibus testantibus uno ore, magnam stragem propria manu in Turcis commisit. Fuit autem Vuladislaus Regum optimus, homo condecentis proceritatis, fusca facie, nigris crinibus, in armis strenuus, in suos beneuolus, morum honestate præclarissimus, mente & animo compositus. Perijt anno regni Poloniæ decimo, regni autem Hungarię quarto, ætatis suæ uigesimo primo, anno uerò Domini 1444.

Vuladislai interitus.

Anno Domini 1435 dux Suuitrigal consilijs Sigismundi Imperatoris Romanorum animatus, cum Prutenis, Ruthenis, Liuonitis, Tartaris, & duce Sigismundo Koributh ex Bohemia regresso, Sigismundum magnum ducem Lithuaniæ inuasit, sed per Lithuanos, & præsidia Polonorum, in tutelam ei per Polonos cum ductore exercituum Iacobo Kobilienski missorū contritus est, captusq; fuit in eo conflictu dux Sigismundus Koributh, & quidam Sigismundus Roth, regni Poloniæ magnus persequutor atq; hostis. Et ambo aquis suffocati sunt.

Sigismundus dux Lithuaniæ inuasus.

Anno Domini 1436 in festo Pentecostes, Georgius Stosz cum nonnullis nobilibus Slesiæ, oppidum Klobuczko, & uillas circumuicinas spoliauit. Dumq; regrederetur per Laurentium Zaramba Capitaneum, & omnes nobiles Vielunen. persequutus, derelictis omnibus spolijs, fuga se, & suos saluauit: & oppidanis in Klobuczko spolia sunt restituta.

Anno Domini 1437 Dux Suuitrigal, postquam omnia perdidisset, serò se recolligens, Cracouiam tredecima Augusti personaliter ueniens, Regi, & consiliarijs, se in gratiam, & protectionem recipi supplicauit. Sed duce magno Lithuaniæ Sigismundo instante, cum lachrymis Suuitrigal tanquam hostis reiectus est.

Dux Switrigal gratiam petit.

Anno Domini 1438 Derslaus de Rithuuiani cum pluribus equestribus, & pedestribus uersus Hungariam iuit, sed eorum castrorum, quæ in Hungaria occupare destinauerat, spe frustratus, ad oppidum Zathor feria tertia Carnispriuij applicuit, & prædictum oppidum scalis appositis nocte, oppidanis nihil tale suspicantibus comprahendit. Et exindè uniuersum ducatum Osuuanzimiensem ad homagia compulit. Verùm dum circa medium Quadragesimæ gentes suæ ex Tost, præda onustæ in terra Szeuieriensi, circa uillam Voykouicze inebriatæ prosternerentur. Derslaus hoc casu debilitatus est, oppidum Zathor potestati Regis tradidit, milleq; marcas à Rege pro expeditione gentium primùm recepit. Et oppidum quidem Rex aliquanto tempore per suos prę fectos tenuit: tandem tamen illud duci Vuenceslao Ossuancimien. sub hac conditione, ut castrum Beruald, proprietatis regiæ, & Dux ipse perpetuus regni Poloniæ feudalis, deinceps Vasallus fieret, restituit.

Zathor oppidum compræhensum.

Eodem anno Cæsar Tartarorum Szadchmat, terras Podoliæ cum magno exercitu circa festum Pentecostes ingressus, Polonos accurrentes, & iniquitatem loci non suspicantes, in ipso congressu limosis, & paludinosis locis sic constrictos occidit: & multa millia nobilium, Baronum, & militum occisa sunt. Ab eoq; tempore Tartari, facilitate uictoriæ crebris inuasionibus terras Russiæ lacessere cœperunt.

Cæsar Tartarorum Podoliam ingressus.

Item eodem anno Cæsar Turcarum regnum Hungariæ, præsertim Transsyluaniam uastauit.

Anno præfato 1438 in regno Poloniæ, & partibus uicinis, magna charistia frugum erat: una enim mensura siliginis uno floreno pendebatur, quia Veris, & æstatis tempore, ualidę descendentes pluuiæ, ubertatem frugum extinxerunt. Nec minor pro eodem tempore prædictum regnum incommoditas, falsificatio uidelicet monetæ præmebat.

Annonæ charitas.

CAPVT LVII. LIB. IIII.

Spithko de Melstein prædatur.

ANno Domini 1439. Spithko de Melstein, collecto ex amicis & forensibus precio conductus equestribus, de subditis uerò omnium uillarum suarum pedestri exercitu, curribusq; more bellico ordinatis, ad conuentionem in nouam ciuitatem uenit, & hospitium Vuladislai Episcopi Vuladislauień. & Nicolai Lassoczki Decani Cracouień. Ioannis de Konyeczpole Cancellarij, & Ioannis Glouuacz de Olesznicza Marsalci prædatus est, oppidumq; illico exiens. Rex autem maturando sibi pugnam contra egressus, castra eius disiecit, & ipso in multos impetum faciente, pluribus lanceis & sagittis balistarum transfossus, equo prolapsus, expirauit.

Occisio eius.

Cometes.

Eodem anno Cometes inter Occidentem & Meridiem apparuit, caudã ad Meridiem dirigens. Et sub eo tempore Eugenius Papa quartus, cum Concilio Basilień. de præeminentia dissidebant, reuocatoq; concilio, Eugenius Papa in ciuitatem Florentinam, unionem ecclesiæ Orientalis cum Occidentali tractauit, in quo aderant Patriarcha & Imperator Constantinopolitanus, & Prælati maiores Græciæ, classibus & expensis Eugenij Papæ adducti. Sed qui in concilio Basilień. permanserant, Eugenium Papam excommunicando, deposuerunt, & Amadeum ducem Sabaudiæ loco eius Papam creauerunt, Felicem quintum appellatum. Inter creandum autem Cardinales, uterq; Pontifex Eugenius & Felix Sbigneum Episcopũ Cracouień. Cardinalem creauit. Inter alios uerò Eugenius Papa, binos Cardinales Græcos creauit, Vissarionem Episcopum Nicenum, & Isidorum Metropolitanum Kiouień. de Russia.

Amadeus dux Sabaudiæ Papa creatus.

Iwan Czartorziczki Lithuaniæ ducis occisor.

Anno Domini 1440. dux Iuuan Czartorziczki Ruthenus de ritu Græco, facta conspiratione cum quibusdam Ruthenis & Lithuanis, Sigismundum magnum ducem Lithuaniæ, Dominica Ramispalmarum in castro Troki diuina audientem, multis uulneribus affectum, interfecit. Putabat (ut referunt) præfatus dux Sigismundus ursam domesticam & mansuefactam, ostium habitaculi pede agitare. Cui aperiẽdo, Rutheni qui ostium nouerant, super ipsum irruerunt & occiderunt, ac extra castrum corpus eius in uehiculo sine ductore emiserunt, & castrum cum thesauris occupauerunt. Barones uerò Lithuaniæ corpus ducis in ecclesia Vilneń. in uno sepulchro cum duce Vitouudo sepelierunt. De hoc carmen lugubre usq; in ætatem meam Lithuani concinnebant. Audaces Principes Russiæ occiderunt Sigismundum ducem Lithuaniæ &c.

Sigismundi inopina mors.

Intensio brumæ charistiæ, ac pestis in Polonia.

Eodem anno in regno Poloniæ & partibus circumuicinis, erat hyems ualida, mortalitas quadrupedum & caristia magna, nobiles & rustici de stabulis antiqua stramina detrahebant, & utcunq; poterant, esuriem, boatum, & clamorem gregum atq; pecudum mitigabant. Nonnulli homines ex herbis, folijs, radicibus, & ex uisco, panem facientes, uorabant, qui postea æstate adueniente, peste infecti monebantur, quoniam malæ frutices, herbæ, & tristia legumina pestem, præcipuè post famem & charistiam, adducũt. Prout Galienus in principio de Euchimia & Cachochimia docet.

Anno quo supra, Isidorus natione Græcus, Archiepisc. Kiouień. Cardinalis nouiter creatus, & Eugenij Papę legatus in Russiam missus, uir maturus & prudens, ferens secum bullas Apostolicas plumbeas, & Imperatoris Constantinopolitani aureas. Intrauit in Sandecz feria sexta Parasceue, ubi per Sbigneum Episcopum Cracouiensem hospitio fuit receptus, & ad celebrandum diuina more suo Græco, tanquàm Romanæ ecclesiæ reunitus, admissus, unio tamen illa ecclesiæ Latinæ & Græcæ breuiusculæ durauit. Græcis & Ruthenis illam irridentibus & contemnentibus, unde dum pręfatus Isidorus ad suos suffraganeos in Russiam & Mosquam uenisset, & illam unionẽ eis prædicaret, per principes Mosquæ captus, in carcere reclusus, & omnibus thesauris, quos iam notabiles conquisierat, spoliatus fuit. Expost tamen de huiusmodi captiuitate, fauente Deo, per fugam saluatus erat. Anno præfato Alberto rege Hungariæ & Bohemiæ mortuo, Bohemi Albertum ducem Bauariæ regem Bohemiæ declarauerunt. Albertus Bauariæ dux, insigni modestia usus, & à Friderico Romanorum rege admonitus, oblatum regnum spreuit. Bohemi à Bauaro repulsi, ad Fridericum Romanorum regem miserunt, petentes ut tutorio nomine Ladislai regnum susciperet, qui oblationem eorum perosus, eam reiecit. Gubernatores ergo eligere placuit, Ptaczko & Meinhardus designati. Meinhardus Catholicorum tutor, Ptaczko hæresis peste infectus, hæreticorum fotor erat. Ptaczkone autem ui morbi absumpto, Meinhardi potestas sensim creuit. Id dum ægrè Hussitarum pars ferret, ad Georgium de Posdzebrad se contulit, eumq; sibi ducem elegit, is Pragam inuadens, passim trucidauit resistentes. Meinhardus in eo tumultu captus, molestia carceris, siue ut alij astruebant, toxico, diem obijt. Ex illo itaq; tempore, non Praga solùm, uerum & uniuersa Bohemia Georgio paruit.

Isidori Archiepiscopi captiuitas.

Albertus dux Bauariæ regnum Bohemiæ spreuit.

Meinhardus et Ptaczko gubernatores eliguntur.

Georgius Hussitarũ præses.

Meinhardi interitus.

Anno Domini 1442. Barones maioris Poloniæ furtis & spolijs, per Slesiæ latruncu-

los

los lacessiti, exercitualiter Slesiam ingressi. Duobus fortalicijs Gorzouu & Czeczerzin, ex quibus regno damna inferebantur, expugnatis & demolitis plurimis damnis Slesię illatis, in sua remearunt. Quidam tamen Zaiecz de Austria Capitaneus Vuratislauiensis, Elizabeth reginæ per terram Vieluneń. prædas agebat, nec quispiam eius conatus rescindebat. Tartari insuper eo anno terras Podoliæ & Russiæ usque ad Leopolim uastabant, & homines utriusque sexus abducebant. Solo Vindica nobili administratore in Glinyani eis resistente, à multitudine Tartarorum superueniente, uicto & interfecto. Anno Dñi 1443. quinta mensis Iunij, motus terræ generalis in regnis Poloniæ, Hungariæ & Bohemiæ, partibusq; uicinis adeò ualidus erat, ut turres, ædificiaq; domorum corruerent. Maior tamen motus in Hungaria fuit, ubi & plura castra euersa sunt. In Kazimiria illo motu testudo monasterij Sanctæ Catharinæ decidit, quæ usque anno Domini 1505. denuò reædificata & locata est.

Barones Poloniæ Slesiæ uastatores.

Vindica nobilis Tartaris restitit.

Motus terræ insignis.

Anno Domini 1444. Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouień. ecclesiæ Cracouień. possessiones augere, & terminos regni Poloniæ dilatare cupiens, terram Szeuieriensem à Venceslao duce Tessneń. pro sex millibus marcarum latorum grossorum emit. Eodem anno Boleslaus dux Oppolień. hæresi Hussitarum infectus, negociatores Cracouień. merces ad nundinas Vuratislauień. pro festo Ioannis Baptistæ uehentes, æstimationis ad minus ducentorum millium aureorum, in oppido Cruczbork quiescentes spoliauit, captiuauit, ac impunè consumpsit.

Testudo ecclesiæ S. Catharinæ ex eodem ruinam passa.

Cracouień. per ducem Oppolieńs. spoliati.

Anno quo supra 1444. Lithuani cum duce suo Kazimiro contra Boleslaum ducem Mazouiæ pro terra Drohicień. recuperanda, arma sumpserunt, sed pax inter partes conclusa fuit, ut Boleslaus Mazouiæ dux receptis à Kazimiro duce Lithuaniæ sex millibus sexagenarum latorum grossorum Pragensi, tàm iure quàm possessione terræ Drohicień. restitutus literis cæderet. Dist. istumq; Vingrouu suo ducatui appropriatum perpetuò retineret.

Altercatio pro terra Drohiciensi.

CAPVT LVIII. LIB. IIII.

ETsi rumor & fama de casu regis Vuladislai, circa lacum Varnensem in Poloniam peruenisset, tamen fides non adhibebatur, donec aliqui Poloni & equidem exigui, fuga saluati, rem gestam, redeuntes, plenè publicarunt, tunc & credulitas, & ingens mœror regnicolis accessit. Alterum attamen regem non elegerunt, quoad Hungari Ladislaum, Alberti regis posthumum, in regem Hungariæ coronarunt, tunc quoque & Poloni facta conuentione, anno Domini 1445. una pro die Sancti Adalberti in Siradia. Altera pro festo Sancti Bartholomæi in Piotrkouu, Kazimirum magnum ducem Lithuaniæ, in regem Poloniæ elegerunt, & legationem electionis ei miserunt, qui suspitione fraternæ uitæ, persuasioneq; Lithuanorum dissimulabat, & electionem non acceptauit.

Kazimiri ducis Lithuaniæ in regem Poloniæ electio.

Anno itaque Domini 1446. facta conuentione pro Dominica Lętare in Piotrkouu, Poloni in regem Poloniæ Boleslaum ducem Mazouiæ elegerunt, non tamen postularunt. Quo audito Kazimirus dux, & domini Lithuani anxij parti suæ timere cœperunt. Instaurato igitur conuentu pro festo Michaëlis in Parczkouu Kazimirus electioni consensit, diemque coronationis festum Sancti Ioannis Baptistæ anni sequentis constituit & intimauit.

Electionem assumpsit.

Et pro die coronationis assignato, anno Domini 1447. feria sexta post octauas Corporis Christi Kazimirus Cracouiam post meridiem, magna cum solennitate intrauit, omnes processiones urbis & uniuersitas obuiam illi exiuerant. Ad ecclesiamq; maiorem perueniens, adoratis reliquijs Sanctorum, quinquaginta aureos pro offertorio posuit, & in aulam se recepit. Sequenti autem die, uidelicet festo Sancti Ioannis Baptistæ, Cracouiam dux Boleslaus, & dux Vuladislaus Mazouiæ intrauerunt, uterque in sua comitiua seorsum mille equos habuit. In crastino uerò Sanctæ Ioannis Baptistæ die Dominico, præfatus dux Kazimirus in regem Poloniæ per Vincentium Archiepiscopum Gnezneń. astantibus ei Episcopis Poloniæ, inunctus & coronatus est, & obtulit centum aureos. Aderat huic coronationi Sophia regina Poloniæ mater ipsius, Boleslaus & Vuladislaus Mazouiæ, Vuladislaus & Boleslaus Tessneń. Venceslaus Rathiborień. & Venceslaus Osuuancimień. duces. Item dux Boleslaus Suuitrigal cum aliquot principibus Russiæ, scilicet Georgio Szemienouicz, Vasilone Ololkouicz, & Vasilone Crasni. Item duo fratres Cruciferi de Prussia, Henricus de Plauuen, de Elbing, & Lodouicus de Neuue, Commendatores, per Magistrum Conradum de Erlichshausen missi. Item plures Barones, Lithuaniæ, Bohemiæ, Morauiæ & Slesiæ aderant.

Aduentus eius in Cracouiam.

Coronatio.

Hospites.

Anno sequenti puta 1448. post Corporis Christi in conuentione Lublineń. Prælati,

Principes,

Instantia petitionis Lithuaniæ Primatum

Principes, & Boyarij Lithuaniȩ, à Prælatis & dignitarijs Poloniæ optabant, ut inscriptiones, fœdera, & uniones terrarum Lithuaniæ, Russiæ & Samogithiæ, cum regno Poloniæ tollerentur, rogabant deinde & requirebant, ut eis terra Podoliæ, item castrum Oleszko, & districtus Viethli, Lopacin, & Hrodlo redderetur. Super q[uo] Proceres Poloniȩ responderunt:

Responsum Procerū Poloniæ legitimum.

Non licere eis inscriptiones prædictas corrigere, uel ab eis aliquicpiam detrahere, quoniam cassè ac uanè uiciarentur & redderentur. Ita etenim Vuladislaus Iagella quatuor suscepit conditiones, & confirmauit. Primam ut fidem Catholicam cum omni gente sua acceptaret. Alteram ut omnes terras suæ ditionis regno Poloniæ appropriaret, & perpetuò incorporaret. Tertiam ut omnes thesauros suos in regnum Poloniæ induceret. Quartam ut singulos captiuos Catholicos à captiuitate solueret. Is tandem uobis fonte baptismatis renatis, arma nobilitatis quæ Poloni deferunt uobis dedit, uos regno Poloniæ inuiscerando ac glutinando. Sed & multas inscriptiones diuersis temporibus habitas, duce magno Vitouudo, totoq́ ducatu Lithuaniæ laudante, consentiente & approbante, dictauit, appropriauit & rectificauit.

Inscriptiones pro terra Lithuaniæ & Podoliæ corroborantur.

Præterea terra Podoliæ, nunquàm de proprietate ducatus Lithuaniæ fuit. Constat enim Kazimirum secundum regem Poloniæ, eam sub Tartaris conquisisse, & pacificè tenuisse. Castraq́ multa, uidelicet Camyenyecz, Chaczen, Chzeczim, Bakotha, Braczlouu, Miedziborze, & alia muro aut lignis construxisse. Post Kazimirum quoque Lodouicus rex Poloniæ præfatam terram tenuit. Quo sublato, Vuladislaus Iagello in eius possessionem, ut rex Poloniæ successit, & illam iure suo regali Spithkoni de Melstein propter seruitia eius infeudauit. Deinde eandem deliberando, Vitouudo primum, tandem Suuitrigal fratri suo ad tempora uitæ suæ contulit. De quo Poloni certissima munimenta & testimonia seruant. Liberalitas ergo regis Vuladislai temporali concessione, non uos in usurpationem prædictæ terræ trahat, & non solum terræ Podoliȩ, sed & prædictorum districtuum, Oleszko, Lopacino, Viethli, & Hrodlo, quos Sigismundus magnus dux Lithuaniæ, per suas literas patentes, publicè non esse iuris aut proprietatis ducatus Lithuaniæ, sed regni Poloniæ recognoscit.

Taciturnitas Boyariorum.

His auditis Boyarij Lithuaniæ conticuerunt. Veniente deinceps rege Kazimiro in Voinicz, nuncius aduenit, referens Palatinum Moldauiæ, Romanum filium Heliæ Palatini, à quibusdam suis Baronibus toxico propinato, feria tertia in die Visitationis Mariæ diem obijsse, quare rex celerius in terras Russiæ procedens.

Romanus Palatinus Moldauiæ mortuus.

In Camyenyecz feria sexta in uigilia Sancti Laurentij uenit. Et Petrum Palatinum Moldauiæ super homagio requisiuit, eoq́ ad regem Kazimirum aduenire non audente, & à Ioanne de Huniad gubernatore Hungariæ suffragia contra Kazimirum habente, rex ad ipsum cum plenitudine potestatis, Ioannem Castellanum Cracouień. Petrum Odrouansz Palatinum Leopolień. Ioannem de Konieczpole regni Poloniæ Cancellarium, & Ioannem de Pilcza misit, qui iuramentum fidelitatis ab eo, & omnibus suis nomine regis & regni Poloniæ cœperant, & nouas inscriptiones, ac fœdera firmauerunt.

Kazimiri resistentia in Ioannem de Huniad.

Et postea postulante Alexandro Moldauiæ Palatino, rex Kazimirus contra Bogdanum, qui se filium naturalem Alexandri olim Palatini Moldauiæ asserebat, exercitum ex terris Russiæ & Podoliæ misit, cuius curam & gubernationem Ioanni Oleszki de Senno commisit, qui Bogdanum ex Moldauia fugauit, & eiecit, & Ilichnoni, aliàs Alexandro, castra consignauit. Eo autem cum exercitu recedente, præfatus Bogdan qui in montanis latitauit, Ilichnonem cum matre sua in Podoliam expulit. Contra quem iterum rex Kazimirus exercitum misit, & pace inter partes confecta, recedebat. Cui Bugdan die Dominico ante festum Natiuitatis Mariæ, sexta die Septembris prælium intulit, quod à mane usq́ ad occasum solis durauit.

Strages partis utriusq́.

Et quamuis regio exercitu uictoria prouenerat, tamen ingens multitudo nobilium militum occisa iacuit, unde plus mœror, quàm lȩtitia obtigerat. De numero autem occisorum, Petrus Odrouansz Palatinus Leopolień. in clara tumba, Nicolaus Porauua & Michaël Buczaczki in Leopoli cum ingenti mœrore sepulti sunt. Ioannes quoque Odrouansz Archiepiscopus Leopolień. audita germani sui Petri Palatini morte, graui dolore oppressus extinctus est, & in ecclesia Leopolień. post duos menses, obtenta à sede Apostolica absolutione, quoniam in sententijs auctoritate Apostolica latis obierat, tumulatus est.

CAPVT LIX. LIB. IIII.

Szadachmath Tartarorum Imp. Podoliæ, Russiæ inuasor.

ACcessit & alius mœror. Imperator Tartarorum Szadachmath intelligens nobiles Russiæ & Podoliæ bello Valachico occupatos, ex improuiso terras præfatas inuasit, & usq́ ad Grodek & ad terminos terræ Belzeń. grassatus. Homines utriusque sexus cum armentis & pecudibus in magna multitudine abduxit, & addita fuerat regnicolis afflictio & tribulatio.

Bogdan truncatur.

Item anno sequenti, scilicet 1451. prȩfatum Bogdanum ebrium repertū, Petrus qui se

Palatinum Moldauiæ asserebat, custodiam ipsius fallens, capite truncauit, & Alexandro, cum quo fœdus inierat, hostem se professus est.

Stogneus Rey captus.

Anno Domini 1452, circa festum Ioannis Baptistæ Tartari Podoliam ingressi, multa damna intulerunt, urendo & occidendo, castellumq́ Rouu conquisierunt, & in eo Stogneum Rey, de domo Oxa, cum ipsius uxore captiuauerunt. Circa Bartholomæi uerò Tartari cum Szadachmat imperatore eorum Russiam ingressi, usq́ ad Leopolim grassati sunt, & aliquotiens se cum prædis de terra exire finxerunt. Et subitò redeuntes, aliquos incautos occuparunt. Quumq́ ad terras suas reuerterentur, quidam Barones Lithuaniȩ, de quibus dicuntur fuisse Gastouudus & Moninuid nuncium Raduuilonem Hostikouicz ad imperatorem Tartarorum Szadachmat cum uarijs muneribus miserunt, qui gratias pro uastatione terrarum Russiæ ageret, & ut maiores oppressiones regno Poloniæ affatim inferret, rogitaret.

Radwilo Hostikouicz nuncius.

Sed quum Raduuil ad imperatorem Szadachmat in campestribus accederet, illico Eczigeri imperator Tartarorum Przecopeń. contra Szadachmat irruit, & acerrimè ac diu pugnando eum contriuit & uicit, ut omnis exercitus illius ad Eczigeri transiret. Szadachmat autem fuga saluatus, in Lithuaniam perfugit, & à rege Kazimiro illic præsente, susceptus & necessarijs prouisus est. Verum quum suspectus esset, & etiam ut Eczigeri in fide contineretur, mandato regis & dominorum Lithuaniæ captiuatus, cum omnibus suis in Kouuno relegatus est, ubi in misera senecta, & perpetua captiuitate uitam finiuit, & pœnas attritionis Russiæ uelut & Bogdan Moldauień. damnabili morte soluit. Sed nihil ultionis, molestiæúe passi sunt inuasores & prædatores, terram Vieluneń. spoliantes & exurentes. Nec ultum est in Boleslao duce Oppolień. qui plures stipendiarios Bohemos conducens, terram Szieuierień. & Vieluneń. spoliabat rege Kazimiro in Lithuania immorante, & Poloniam non protegente.

Affinitas Kazimiri Poloniæ & Ladislai Hungariæ regum iuncta.

Anno autem Domini 1453. Kazimirus Poloniæ, & Ladislaus Hungariæ reges, per suos oratores matrimonium inter præfatum serenissimum dominum Kazimirum, & illustrissimam Elizabeth filiam Alberti olim Hungariæ, Bohemiæ & Romanorum regis, in ciuitate Vuratislauień. sanxerunt, & literis firmauerunt. Super quo Ioannes de Capistrano in prætorio Vuratislauień. feria secunda post Assumptionis Mariæ disertam fecit orationem, cuius thema erat: Hæc dies quam Dominus fecit exultemus, & lætemur in ea.

Ioannes Capistranus diuini uerbi interpres celebratissimus.

Is Ioannes de Capistrano, ferè quadraginta annis Verbum Dei in Italia prædicando sparserat, & de licentia Nicolai Papæ quinti, de Italia egressus, anno Christi 1451. in æstate ad Olmuncz peruenit, & in monasterio minorum stetit. Positaq́ Cathedra in circulo Olomunceń. quotidie diligentissimè Verbum Dei per duos interprætes prædicauit, unum Bohemum, alterum Alemannum, rationibus ut sæpè confutans, non esse de necessitate salutis, ut populus laicalis sub utraque specie communicaret, & sermones suos prodigijs ac stupendis curationibus infirmorum confirmabat. Hunc Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouień. tandem & rex Kazimirus per literas rogauerunt, ut si à Bohemis contemneretur, ad Poloniam uenire non dedignaretur. Qui per Vuratislauiam transiens, cum legatis sponsam, ut est præmissum, regi Kazimiro ordinantibus, in Poloniam progressus, Cracouiam die Martis in festo Sancti Augustini applicuit & intrauit.

Capistrani in Cracouiam aduentus.

Cui in obuium tota ciuitate effusa, ab omnibus ordinibus itum est, rex quoque Kazimirus cum Sophia regina, Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouień. cum multitudine cleri & militiæ, in campum ante Cleparz exeuntes, ipsum exceperunt, & cum magno honore ciuitatem introducentes, in domo Georgij Suuarcz seu nigri in circulo hospitauerunt & locauerunt, qui posito throno iuxta ecclesiam Sancti Adalberti, quotidie lecta missa, uerbum Dei in Latino duabus horis prædicauit. Alijs quoque duabus horis ipsa prædicatio in uulgari per aliquem sacerdotem Polonum resumebatur, populo audiente, & sine tædio præstolante. Vbi uerò frigora & niues aduenerunt, locato throno in ecclesia Beatæ Mariæ uirginis in circulo prope sacrarium, singulis diebus prædicationes continuauit.

Pia opera eius

Mansit autem in urbe Cracouień. à die Sancti Augustini, usq́ ad quartamdecimam diem Maij, sub quo tempore magnam multitudinem infirmorum, cæcorum, claudorum, & alijs languoribus oppressorum, inspectante populo curauit. Sub eo centum personæ & amplius sacram religionem Sancti Francisci de obseruantia absumpserunt.

Erectio monasterij in Stradomia.

Quibus Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouień. monasterium pro conuentu & obseruantia, in Stradomia in area germani sui Ioannis de Oleznicza Palatini Sandomiriensi erexit. Constructaq́ue ecclesia lignea, illam in die Natiuitatis Mariæ, in honorem Sancti Bernardini (omnibus processionibus totius urbis ipsum Cardinalem & fratres ducentibus) consecrauit. Et post biennium sumptibus eiusdem Cardinalis, coctili muro ecclesia ædificata & adornata est. Habitationes monasterij fratres ex eleemosynis contribuentium & proprijs laboribus construxerunt, & in hanc diem construunt, amplificant & decorant.

Et

Et quia illustrissima uirgo Elizabeth ex composito & pactis in Vuratislauia cōditis, pro die Purificationis Mariæ in Tesin constitui & adduci debuit.

Rex Kazimirus pro tali die Purificationis Mariæ, anno Domini 1454. ad excipiendum nouam sponsam duo millia equestrium transmisit, quos uirgo Elizabeth cum Baronibus Australibus noningentorum equorum numero, una hora ingressu suo in Tesin præcessit. Exinde per Plsczinam, Osuuanczim, in Skauinam uenit, ubi quum tribus diebus stetisset, domini Australes æstimantes uirginem Elizabeth à rege Kazimiro spretum iri, clamantes accelerabant, ut in Cracouiam progrederentur. Verum alia causa pausationis in Skauina fuit, quàm suspicarentur, scilicet inexpeditio ornamentorū regi & suis militibus necessariorum. Sabbato itaq; in die S. Appoloniæ, rex Kazimirus in splēdore suorum apparatuum cum Sophia genitrice sua in obuium egressus, nouam sponsam hylariter excepit, sed non fauit cœli dispositio. A mane siquidem ad uesperam largos fudit imbres, & suppellectilem nobilium uestimentorum & cooperimenta equorum de axameto cum puro auro, frena quoq; & sella in ualore quadraginta millia ducatorum humectando corrupit. Processionesq; omnium ecclesiarum & omnium statuum, officia sua explere non poterant, nec loca debita tenere pluuia inundante. Sequenti autem die Dominica S. Scholastice, altercatione inter Barones facta, an Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouieñ. uel Ioannes Sprouuski Archiepiscopus Gnezneñ. desponsationem ac matrimonium conferret. Vocatus est Ioannes de Capistrano, ordinis minorū tanquàm sedis Apostolicę legatus, qui cum magna humilitate prostratus, quum licentiam desponsandi à Cardinali obtinuisset, non ritè desponsationem peragere potuit, quia ignarus idiomatis Polonici & Teuthonici erat, Cardinalis ergo Sbigneus, qui utramq; linguam nouerat, matrimonium confecit, & Archiepiscopus Gnezneñ. missam de Sancto spiritu cum festinatione, quoniam aduesperascebat, peregit. Præfatamq; Elizabeth in reginam inunxit & coronauit, & octo dies sequentes in choreis deducti sunt.

Elizabeth aduentus.

Kazimiri obuiam egressus.

Dies ingressus pluuiosa.

Dissensio super desponsatione.

Sbigneus Archiepiscopus Gneznens. coronatur.

CAPVT LX. LIB. IIII.

SVb eo tempore, scilicet feria quarta ante Cathedram S. Petri, legati Prutenorum ad regē Kazimirū aduenerunt, & procidentes rogauerunt, ut eos in subditos & protectionē contra Magistrū Lodouicum & Cruciferos Prussiæ susciperet. Præcedenti etenim anno militares nobiles & ciues Prussiæ, dissensione inter eos ex una & Magistrum Lodouicum, Commendatores & Cruciferos ab altera partibus suborta, exomnibus castris & ciuitatibus Cruciferos eiecerunt, & in solo castro Marienburg incluserunt. Et super hoc prodigia in cœlestibus, & apparitiones Cometarum uisæ. Omnes itaq; Consiliarij regis (præter Sbigneum Cardinalem & Episcopum Cracouieñ. qui summopere dissuadebat) suscipiendos consulebant & approbabant Prutenos. Et accepto homagio, præstitisq; iuramentis remissum est eis prout postularunt, tributū Frinтczol. Item obnaufralatio annua dicta Porcus, aliàs Narasz. Item thelonea in terra, & in mari, & merces naufragio demersæ, eis in libertates sunt cōcessæ. Item Gedaneñ. ciuitati census septingentarum marcarum ex ciuitate prouenïens, & omnia molendina ciuitatis cum insula & uillis in ea cōsistentibus (tredecim duntaxat uillis & duabus curijs, pro rege reseruatis) donata sunt. Ea tamen conditione apposita, ut singulis annis ciuitas Gedaneñ. duo millia florenorum solueret, & quatuor diebus regem & curiam ipsius omnibus necessarijs procuraret. Et in loco castri per eam demoliti, curiā regiam de lateribus coctis sumptu notabili & magnifico ædificaret. Rex ergo Kazimirus, ad tuendū sibi subiectos nobiles & Prussiæ ciues, aduersus Magistrum & Cruciferos in Prussiam exercitualiter intrauit, uituperabant autem Mathematici horam egressus. Et quū oppidum Choynicza obsideret, feria quarta in crastino Lamperti, anno pręfato 1454. circa horam uesperarum, exercitus hostium in tres cuneos tantummodo diuisus apparuit. Aciebusq; congressis, primi hostiū occurrentes contriti & confracti sunt, una cum eorum ducibus, inter quos Balthasar dux Zegnaneñ. cæsus est, dux uerò Bernardus Szumborski captus. Feruente autē pugna, extremus regius exercitus, ex nouis & insuetis pugnatoribus compositus, quodā subito terrore perculsus, terga uertit, & cæteros in ignominiosam fugam traxit. Rex autē pugnam restituere, & fugientes reuocare cum magna diligentia tentabat, nec potuit, parumq; abfuit, quòd in manus hostium peruenisset, donec custodes ei adhibiti reluctantem abstraxerunt, & fugere cum fugientibus compulerunt, cæsiq; sunt de exercitu regio quamplures, capti uerò trecenti triginta. Rex interim anxius, nouo exercitu ex Polonia & stipendiarijs ex Bohemia, Morauia & Slesia comparatis, ex uilla Oppoki prope Thorun, ubi locus cōsignatus fuit, conuenientibus. Feria quinta post Catharinæ castra mouit, & abinde in Prussiam transitum & bellū cœptum continuauit. Pro contentandis quoq; & soluendis stipendiarijs Magistri Prussiæ, ut secundum compositionem è castris cederent. Ad requisitionem regis, Ecclesiæ Gnezneñ. Vvladislauieñ. & Posnanieñ. calices, clœnodia, cæteraq; Ecclesiarum uasa dederunt. Sola ecclesia Craco. cum sua diocœsi non contribuit, quoniam Pontifex eius Thomas Strzampinski, dum suo Capitulo talem conclusionem abhorruit. Itaq; maiores Poloni, Vlrico Cziruoncze & suis stipendiarijs 25. millia florenorum tradiderunt. Cui per Gedaneñ. 40. millia aureorum iam fuerunt tradita. De residuo autem soluendo de resignatione castrorum, & relaxatione captiuorum, pactum protelandi ad festum Paschæ fecerunt.

Prutenorum legatio.

Pruteni homagium præstant

Kazimirus eos tuendos egreditur.

Conflictus mutuus.

Fuga Kazimiri.

Exercitum recuperat.

Ecclesiarū clœnodia in stipendiarios exposita.

Et post festa Paschæ, anno Domini 1457. Czirvvonka cum alijs stipendiarijs recepta solutione finali Ludouicum Magistrum Prussiæ (culpantem propter hoc ipsum suos stipendiarios) ex Mariemburg in Tsczovv eduxerunt, & castrum Polonis tradiderunt, atq; discesserunt. Rex ergo Kazimirus in Gedano commorans, dum talia intellexisset, feria tertia Pentecostes, cum suis gentibus ex Gedano egressus, castrum Mariemburg, feria quarta Pentecostes, quæ fuit octaua Iunij, hora tertiarum fœliciter intrauit. Summa pro redemptione & resignatione castrorum, sex millibus stipendiariorum equitum data, ad quadringenta, septuaginta sex millia ascenderat. Agente autem rege Kazimiro bellum Prutenicum, & obsidione oppidi Laszin occupato, Girzik Stosz de Olbrachczicze, Morauus seu Slesita, & Ioānes Svvieborovvski, Polonus, circa oppida Ilkusz & Slavvkovv spolia egerunt, & octuaginta equos, quibus in fodinis Ilkusiensibus aqua pellebatur, acceperunt. Oppidoq; Slavvkovv conflagrato, cum præda abierūt. Tandem in terra Vieluneñ. fortalicium Campno occupauerunt, quod per obsidionem uix liberatū est. Pręterea quędam colluuies gentium, ex Bohemis, Polonis, & Slesitis in sui ductoris improperiū Kavvki appellata, quorum ductores erant Gracculus, uulgò Kavvka, & Svvieborovvski bini fratres, montem qui dicitur Zebracze prope Osvvanczim incastellauerunt, & plurima damna regno, pręcipuè circa Osvvanczim irrogauerunt, quoniam stipendium in Prussia ipsis non erat solutum. Ad quos frænandos, deposito Ioanne de Czizovv, Castellano Cracouieñ. à Capitaneatu Cracouieñ. quem decemseptem annis tenuit, Nicolaus Pienyazek de Vithouicze, aucto sibi salario, ut copiosam foueret familiam, Capitaneus Cracouieñ. creatus est.

Castrum Mariemburg à Kazimiro adeptum.

Ilkusz et Slawkow spoliata.

Nicolaus Pienyazek Cracouiens. Capitaneus creatus.

Anno autem Domini 1459. rege Kazimiro Lanciciæ commorante, uenerunt ad eum feria sexta, in die sancti Bartholomæi, cōsules & primores ciuitatis Vvratislauieñ. qui suo & Namislauieñ. nomine rogarunt, ut in suam possessionem, & defensam eos suscipere dignaretur, tunc enim Ladislao rege Hungariæ, & Bohemiæ extincto, Girzik aliàs Georgius de Posdzebrad Hussita, regnare in Bohemia cœperat. His aūt responsum est, regem bello Prutenico sic implicatum fore, ut nullatenus eos suscipere possit.

Vvratislauiēs. & Namislauiens. ad Kazimirum ueniūt.

In anno autem Domini 1460. mortuo Thoma Strampinski Episcopo Cracouieñ. duo per Capitulares diuisos in episcopatū Cracouieñ. Ioannes Luthkonis de Brzeze utriusq; iuris Doctor, & Ioannes Episcopus Vvladislauieñ. electi sunt. Iacobus quoq; de Senno, Prothonotarius Apostolicus, ad præstandum obedientiam in Concilium Mantuanum, quod Pius Papa secundus tenuit, missus, ante electionem Capitularium quindecim diebus, sibi eundem Episcopatum prouideri obtinuit. De quo rex Kazimirus malè contentus, Iacobum de Senno, cum ei adhærentibus proscripsit, & relegauit. Et Cracouiam ueniens, Georgium Episcopum Laodicieñ. & suffraganeū Cracouieñ. eo quòd Iacobo Szenenski munus consecrationis impendit, de Cracouia propelli iussit. Qui in Oppol secedens, in monasterio minorum sui ordinis moratus, & illic uita functus est. Pręterea ex statiuis apud Choynicza, rex Petrum Curovvski Lublineñ. & Dobeslaum Kmitha Voiniceñ. Castellanos, ad obsidendum Iacobum de Senno in castro Piendziczovv, & ad occupandum bona monitorio Apostolico parentium, & ipsos è sedibus eorum exturbandum & eijciendum misit. Nicolaus itaq; Pienyazek Subcamerarius, & Capitaneus Cracouieñ. bona præbendarum Pauli Decani, Ioannis Dlugosz senioris & iunioris, & cæterorum occupauit ac distraxit. Derslaumq; Crzizanovvski Præpositum Vislicieñ. & Canonicum Craco. ex æde sua Canonicali superpellicio & almucio indutum, ut per familiares suos dignosceretur, de Cracouia extra portam eduxit, & expulit. Item Nicolaum Bogdan, Ioannis Dlugossij senioris, Ioannem Bialek, Iacobi Lelouieñ. Canonicales Vicarius, & Martinum Rincza Mansionarium, in superpellicijs ex medio circuitu ecclesiæ, idem Nicolaus Pienyazek Capitaneus extractos, extraq; portam ciuitatis, populo communi ingemiscente, eductos, expulit & relegauit.

Dissensiones super Episcopatu Cracouiens.

Nuncij Regij.

Derslaus Crzizanowski ignominiam passus.

CAPVT LXI. LIB. IIII.

ACcidit et aliud malum ſub idem tempus:nam Andreas Tanczinski die Iouis ferdecima Iulij, anno Domini 1461.quendam Clementem armificem, aliàs Platnerza obiurgauit, et uiolenter uerberauit, quia arma parum tempeſtiuè illi expediſſet. Qui uiolento clamore ædito,uniuerſam plebem concitauit,mox conſules ad reginam Elizabeth in caſtrum Cracouienſe aſcendentes,quærelas uiolationis cōtra Andream Tanczinski depoſuerunt, quæ abſente tūc rege utroſq; pacificos in alteram diem eſſe iuſsit.Sed Conſulibus ad prætorium redeuntibus, frequens armatorum numerus ex ædibus omnibus iam aduenerat.Obſeratis igitur portis ciuitatis,& cāpana ad ſanctam Mariam in unam partem pulſata,uehemens ſeditio,conſulibus prohibere nō ualentibus,orta eſt.Quod uidens Andreas Tanczinski,qui prius in domo Nicolai Kislingk in platea fratrum ſe concluſerat,metu correptus,in monaſterium ſancti Franciſci cū Nicolao Szeczignovvski,Spitkone de Melſtein & Ioāne filio ſuo fugit,& in turrim Eccleſiæ ſerecepit.Illicq; parum munimenti ſibi ratus, comitibus in ea remanentibus, in ſacrarium cucurrit,et ſe occuluit,ſed illic ab irruente,rabida,et furioſa turba repertus,teſta capitis rupta & cerebro effuſo,occiſus eſt,& de eccleſia uſq; ad prætorium per plateam fratrū,per furioſam plebem,mortuus,tractus eſt.Illic quoq; in cadauer ſęuitum eſt,& iuxta prętorium cadauer biduò tentum,tertio demum die ad ſancti Adalberti eccleſiam illatum,& quarto amicis redditum eſt, & tandem in oppido Xanſz ſepultum.

Seditio Cracouiæ orta.

Andreæ Tanczinski interitus.

Citati ergo Cracouieñ.ciues anno Domini 1462.petebāt feria tertia in uigilia Epiphaniarum,ſe coram Aduocato in urbe iure Maydenburgeñ.ſecundum priuilegia eorum iudicari,rege uerò & cōſilio(quod ipſi Cracouieñ.in hoc caſu iuris Maydenburgeñ. ordinē non ſeruaſſent)ad pœnam capitis eos damnante,uenerunt ſabbato infra octauas Epiphaniarum ad prætorium,Nicolaus Skora de Gay Caſtellanus Kaliſsieñ.& Nicolaus Pienyazek Subcamerarius,& Capitaneus Cracouieñ.à rege miſsi.Et reperientes conſules ac cōmunitatem ſimul congregatos,quatuor ex conſulibus uidelicet Cōradum Lang, Stanislaum Lamither,Iaroslaum Szarley,Martinum Belze. Item ex communitate Ioānem Teſſnar,Ioannem Volvvram pellificem, Albertum pictorem, Nicolaum Serliang calcarificem, & Nicolaum magiſtrum lictorum, ad pœnam popoſcerunt. Qui ut reliquum corpus ciuitatis ſaluum fieret omni culpa uacantes,dediti ſunt, & altera die in caſtrum deducti,in turris partem demiſsiorem truſi ſunt. Vbi quinq; diebus commorati, ſacra confeſsione,ſacroq; uiatico perfuncti,die Veneris quintadecima Ianuarij, per Petrum de Valszmunthovv iudicem Sandomirieñ.ſententiati,ſex tantummodo uidelicet Conradus Lāg, Stanislaus Lemither,Iaroslaus Szarley,Albertus pictor,Nicolaus Szerlang,& Nicolaus magiſter lictorum,publico gladio in caſtro Cracouieñ.ſub turri quæ Thinczieñ.intitulatur,decollati ſunt & in Eccleſia ſanctæ Mariæ in medio Eccleſiæ in uno tumulo, non ſine uniuerſæ ciuitatis grandi comploratu ſepulti. Tres reſidui,ſcilicet Martinus Belze,Ioannes Theſſnar, & Ioannes Volvvram, Ioanni Rapſcinski iuxta condemnationem traditi ſunt, & altera die in Rapſtin deducti, in cuſtodia habiti ſunt. Nicolaus uerò Creidlar tanquam mente alienatus, in Melſtein ſe contulerat. Accidit & tertia plaga in eadē ciuitate Cracouieñ.Nam die Martis, uigeſimaſeptima Aprilis, anno Domini 1462.ignis è monaſterio ſanctæ Trinitatis(certis fratribus ut fertur Alchimiam laborantibus)exiliens, tectum Eccleſiæ ſubita celeritate corripiens,latè incendium diffudit, & monaſteria & eccleſias,ſanctæ Trinitatis,& ſancti Franciſci conſumpſit.Item plateas Caſtrenſem,Fraternitatis,Columbarum, Argentariorum, Lixarum, Legati, Piſtorum & Iudæorum.Et fuit plaga ingens,ducentis millibus florenorum uix reſtaurabilis. Propter hæc mala & miniſtrorum Eccleſiæ perſequutionem,teſta beati Stanislai prodigioſè, à Ioanne Archidiacone & adminiſtratore Cracouieñ.in proceſsione portata, ſudauit, & dum abſterſione ſiccaretur,ſudare non deſtitit.

Conſules Cracouiens. pœnas pendunt.

Ignis ex Clauſtro ſanctæ Trinitatis exortus.

Prodigium.

Eodem anno 1462.die Martis,decimaoctaua Maij,rex Kazimirus,gentibus ſuis in ſex agmina partitis,ex Vvſchovva in pulcherrimo apparatu,uerſus Glogouiam egreſſus eſt. Et dum Glogouiæ appropinquaret,Georgius rex Bohemiæ, ad unum miliare ei occurrit,& in equis ſeſe mutuò ſalutantes rex Poloniæ in arcem Glogouieñ.Bohemiæ uerò in prætorium deducti ſunt.Superatum ſe rex Bohemię Georgius à Kazimiro rege Polonię, & tam apparatu,quam numero & robore gentium,pluſquam triplicato numero aſſeruit, & miratus eſt. Nouenis diebus conſilio uacabant,& fœdus in mortem utriuſque regis duraturum ſanxerunt.Et ne ſuper caſtris Oſvvanczim,Volek,Zathor, Ziuiecz, & Szeuior regem Poloniæ Bohemus inquietaret, edixerunt. Circa feſtum autem Bartholomęi eodem anno Borzny de Skrzin, ex Bithcza & Vvlodex filius eius ex caſtro Lethavva, cum mille quingentis hominibus rapto uiuere ſolitis, in terra Oſvvanczimieñ. Petram ſitu & natura firmiſsimam, quam fluuius Szola abluit occuparunt, & eam ſpolio oppido Zari incaſtellauerunt:& Bukouicz appellarunt. Exinde uniuerſam terram Oſvvanczimieñ.ſpolijs & flammis uaſtabant.Hos feria quarta poſt Matthæi,Nicolaus Pienyazek Capitaneus Cracouieñ.obſedit,& grauiſsima fame pręſſos,ad deditionem feria quarta in uigilia Simonis & Iudæ apoſtolorum compulit.Petrus Donin de domo Agnorum, regij exercitus Capitaneus, ſimili & maiori fortuna uſus, die Veneris, die decimaſeptima Septembris, prope oppidum Puczki, exercitum Prutenicum conflixit, cuius duces erant Fridericus Revvneckæ & Caſpar Noſtvvicz, acerrimè expugnabant, & fatigati obmiſſa pugna omnes quieſcebant,ſuperuenienteq; nouo,quamuis pauco ſubſidio Polonis, bellum reſumpſerunt,temerariè pluſquam ſtrenuè decertantes.In quo Friderico Revvnecka ſauciato,hoſtilis acies in fugam uerſa eſt,& in ore gladij perſequuta. Ex tunc negocia belli regis Kazimiri in Pruſsia dietim meliora ſuccedebant.In Mazouia uerò mortuo Boleslao duce Ploceñ. iudicialiter rex Kazimirus in Piotrkovv contra ducem Conradum proceſsit,quòd terram feudalem regi Kazimiro debitam occupaſſet. Diffinitumq; fuit per iudicem Stanislaum de Oſtrorog,uigeſima Nouembris,ducatum Ploceñ.regno pertinere, & ideo regem in poſſeſsionem ipſius mittendum decreuit. Et rex Kazimirus in die ſancti Nicolai Rauam perueniens,à Grothone Czeſnik,deinde in Goſtinin progrediens, à Nicolao Kuczinski poſſeſsionem ſibi traditam, à militaribus uerò utriuſq; diſtrictus, fidelitatis iuramentum accepit.

Kazimiri Poloniæ,Georgij Bohemiæ regum conuentus et pacta.

Conflictus Polonorum & Prutenorum.

Proceſsus iudicialis Kazimiri in Conradum producatu Plocen.

CAPVT LXII. LIB. IIII.

ANno autem Domini 1466.oppido Choynicza in Pruſsia per obſidionem & emaceratione conquiſito.Facta eſt pax perpetua, die ſolis decimanona mēſis Octobris,& in priuilegio perpetui fœderis, Rudolphus ſedis apoſtolicæ legatus, manu propria ſe ſubſcripſit,& tres notarij publici.Sigillis inſuper regis Kazimiri,& Lodouici Magiſtri Pruſsię,Prelatorum quoq; & Conſiliariorum partis utriſq; roboratum eſt.Tunc recuperatæ ſunt,& ad corpus regni Poloniæ,terra Pomeranię, Chelmeñ. & Michalouieñ.redierunt. Pro quibus recuperandis centum & quinquaginta annis pugnatum eſt.Tunc etiā Culmeñ.Eccleſia metropoli & matrici ſuæ Eccleſię Gnezneñ.reunita eſt,q̄ per años circiť ducētos,ab Eccleſia Polonica abſtracta, Liuonicæ Rigēſi(in rerū natura dū Chelmeñ.fundareť nōdū extāti,& per lōga terrarū, mariſq; ſpacia diſtanti)adiecta erat. Tunc quoq; bellū Prutenicū quatuordecim annis ſub rege Kazimiro agitatum, finitum eſt,Et rex Kazimirus ad pugnandum & euertendū Bohemos hæreticos, per Rudolphum apoſtolicum legatum,Lauantinum Epiſcopum adhortatus eſt.

Inſcriptio pacis.

Bellum 150. annorum.

Bellum annorum.14.finitum.

Et anno ſequenti,Cracouiam feria tertia poſt Iacobi apoſtoli, quæ fuit uigeſimaoctaua Iulij ueniens,idem Rudolphus omnium proceſsionum et uniuerſitatis honore exceptus, ſupplicauit. Vt rex Kazimirus unamini electioni, de eo Iglauiæ per Barones Bohemiæ, demandato ſummi Pontificis factæ,conſentiendo,regnum Bohemiæ per ſe, uel ſuum filium ſuſciperet, ſed propter fœdus, quod cum rege Girzik in Glogouia pepigerat, non acquieuit. Aiunt Aſtrologi regi Kazimiro horoſcopaſſe & aſcendiſſe in ſuo natali principium Capricorni,& ex naturali inimicitia Prutenos ſub ſigno Cancri, quod eſt oppoſitum Capricorno locatos,expugnaſſe. Non autem talis inclinatio contra Bohemos Leoni ſubiacentes fuit.

Rudolphus legatus apoſtolicus.

In anno item Domini 1470.Alexander uir inſignis electus, confirmatus Forlinieñ.& Orator apoſtolicus, Cracouiam uenit. Poſtulauit, ut Kazimirus rex Poloniæ,in Georgium regem Bohemiæ hæreticum, & Eccleſiæ Romanæ rebellem conſurgeret. Item ut affinitatem & fœdus cum Matthia rege Hungarię,per filiam quam antea per Prothaſium Epiſcopum Olomunceñ. in coniugem poſtulauit, iungeret,& quòd regem Matthiam in eccleſiam Romanam optimè meritum,à iure regni non reſcinderet.Kazimirus uerò nuncijs ad Imperatorem Romanum Fridericum miſsis, obtinuit, ut primogenitus ipſius filius Vvladislaus uiuente & conſentiente eo, in regem Bohemiæ coronaretur. Et ſequenti anno Georgio Poſdzebraczbi rege Bohemorum defuncto, cum in Pragam in regem Bohemiæ coronandum miſit.

Orator apoſtolicus Cracouiam uenit.

Primogenitus Kazimiri in regem Bohemiæ electus.

Mortuus est autem Georgius rex Bohemiæ morbo enormi,& inflatura pedum grauatus,in Praga,in curia regia anno Domini 1471.die Veneris uigesimasecũda Martij. Quẽ preceptor suus scelestus,& Bohemorũ seductor erroneus,Ioannes de Rockenczan,quindecim ante diebus fato & morte præcesserat.Cadauer autem ipsius Girzikonis altero die exenterando,hepatis medietas corrupta,& in felle lapillus ouo columbino similis,& abdomen quantitatis palmæ,reperta sunt.Quod sequentibus diebus in Ecclesia sancti Venceslai,inter busta regum Bohemiæ debili pompa conditum est. Bohemi ergo reiectis cæteris competitoribus regni, Vvladislaum Kazimiri regis Poloniæ primogenitum, in regem Bohemiæ feria secunda post Vrbani,die Lunæ,quæ fuit uigesimaseptima Maij, hora duodecima,concorditer acclamarunt & elegerunt.Præter tres Dominos, uidelicet Ioannem Rosemberski, Sdenkonem Konopniczki, & Henricum Hradeczki qui partem regis Hungariæ sequebantur.Audito Matthias rex Hungariæ Bohemos eius parti non fauere,in furorem uersus,cæde,igne,& graui crudelitate in Bohemos debacchatus, arces & oppida eorum diruit,& in deuictos desæuit. Vvladislaus autem in regem Bohemiæ electus,eodem anno die Iouis 25.die Iulij,quæ est dies sancti Iacobi Apostoli,de Cracouia egressus,habens in exercitu septem millia equitum, & duo millia peditum exercitatorum militum per Skauinam & Osvvãczim,usq; in Pragam peruenit,quam die Lunæ decimanona Augusti attingens, summo honore omnium processionum & omnium ordinum, atq; statuum exceptus est,& in regiam deductus. Die tãdem Iouis 21.Augusti in ecclesia metropolitana Prageñ.per Nicolaum Episcopum Camienyeceñ.aliàs Podoliæ,assistẽtibus sibi Paulo Laodicieñ.& Vincentio Enesiensi Episcopis, quindecimo gradu Libræ ascendente,cum ingenti lætitia omnium coronatus & inunctus, sacramento eucharistiæ sub una tantummodo specie deuotissimè procuratus est.Auditis his, quæ in Bohemia facta fuêre,Hungari,regem Poloniæ Kazimirum,frequentibus nuncijs & promissis fatigarunt,ex quibus precipui fuerunt Ioannes ArchiepiscopusStrigonieñ.Ioannes Episcopus Quinque ecclesieñ.& Roinoldus de Rosgon,ut eis secũdo genitum filium suum Kazimirum pro rege mitteret,quia Matthias rex eorum exterminium,per spolia, & improtectionem Turca eis strueret. Rex itaq; secundogenitum suum cum duodecim millibus equitum & peditum,inter quos mille Tartari erant,in Hungariam misit, qui usque ad Nitram peruenit,& illic consedit, & nemo ex Hungaris ad eum uenit,nec sumptus in expeditionem & bellum secundum promissa præbuit, sed fide uariata, Matthiæ regi in Buda commoranti subsidia ferebãt.Et quum donatiuũ deficeret,Alemañicus exercitus, qui apud principem Kazimirum merebatur,discessit,quem plures aulici regis Poloniæ,Kazimiro principe filio eius deserto, in domos reuersi sunt. Postea opprobria & aliqui eorum carceres passi.Hoc cognito rex Mathias, cum nouo exercitu Kazimirum, in Nitra uallare appropinquando disponebat, qui ex Nitra feria quinta in die sancti Stephani Prothomartyris, nocte cum aulicis egressus, tam præcipiti cursu nullo persequente in Ilavva castrum suarum partium peruenit,ut sexaginta quadrigas illum sequẽtes,ab agrestibus intercipi permiserit.Paulo Iassenski cum quatuor millibus armatorum pro defensione Nitræ relicto, quam egregiè contra regem Matthiam defendit.Et facto pacto uersus Turzecz in comitatu quatuor millium armatorum discessit. Hunc rex Matthias rupto pacto, insequutus est,sed cognito Pauli Iassenski, & sui exercitus animo obstinato retrorsum abijt. Et quatuor loca incastellata,scilicet Illauiam, Turcz, Michalovv,& Vbyena expugnauit,quintum uerò præsidium in Stropkovv, in obsidionem non peruenit. Inflatus ea fœlicitate Hungariç rex,plura figmenta de suis tropheis,quasi exercitum principis Kazimiri,de quindecim millibus acie conflixisset,& pluribus clænodijs,& uasis præciosis spoliatum, de Pannonia turpiter eiecisset,summo Pontifici & pluribus regibus,& principibus orbis,ad potentiam & gloriam suæ uirtutis perscripsit.Ioannem Strigonieñ.Archiepiscopum ex Vvratislauia oriundum,Ioannẽ Quinque ecclesieñ.& alios afflixit. Armigeri qui apud Pannonias militauerant,in Poloniã reuertẽtes,dum stipendia illis tardiùs soluerẽtur, in bona Ecclesiastica diocœsis, præsertim Cracouieñ.sæuè ac crudè, deinde in quoslibet obuios grassari liberè cœperunt,etiam in suburbijs Cracouieñ.affuerunt,& apparuerunt.

Georgij mors.

Resistentia electionis.

Vvladislaus Cracouiam egressus.

Vvladislai exceptio & coronatio.

Nuncij Hungarorum.

Dolus Hungarorum in Vladislaum.

Matthias rex Hungariæ dolos Kazimiro struit.

Ficta uictoria.

Duo Cometes præfatorum malorum causæ, unus in autumno præcedentis anni, ualdè magnus & rubens,ante lucem auroræ oriens,caudam antrorsum & in occasum porrigens,uno mense uel circa durans.Ego in pueritia mea ad literarum palæstram cum pædagogo ante lucanum pergens,sæpiùs eum inspexi, artem astrorum nondum sciens: quam quum cõquisiui,Cometem Mathucam aut militem de natura Martis,per finem signi uirginis,

Duo Cometes notabiles.

ginis,& per libram gradientem iudicaui. Alter Cometes in proximo, scilicet in Ianuario, anno Christi 1472.apparuit,solem post occasum suum sequens,caudam uersus orientem post se satis longam trahens,respectu tamen præcedentis multò minor fuit, qui duobus mensibus,uel circa perdurauit.Scioq; quòd talem Astronomi Dominũ Astone, de natura Mercurij & parum Saturni nuncupant,primò sub Aquario transijt,postea sub piscibus & Ariete,semper Solem sequens.Subsequutus fuit ingens ardor caliditatis & siccitas quasi per tres æstates, litesq; & bella in Hũgaria,in minori Polonia,Bohemia, Germania,Burgundia,& Francia emerserunt.

Duratio insignis.

CAPVT LXIII. LIB. IIII.

IN hoc anno Marcus, natione Venetus tituli sancti Marci præsbiter Cardinalis Patriarcha Aquilegieñ.ad Kazimirum Poloniæ regem, à Sixto Papa quarto missus, Cracouiam die Saturni,quarta mensis Iulij aduenit. Kazimirus Poloniæ rex obuiam illi personaliter Vieliczkam uersus, cum Kazimiro filio in comitatu insigni exiuit, & à processionibus omniũ ecclesiarum,ac uniuersitatis magno honore, à tribus tandem filijs regijs,Alberto,Alexandro,& Kazimiro pulchrè corã perorantibus, exceptus fuit. Altera die splendido prandio refectus,& audientia illi die sequenti concessa, commemoratis per niciosis criminibus Turcæ pacem cum Hungariæ rege multipliciter persuasit, obsecrans regem,ut quæ armis quæsiturus erat,per conditiones pacis susciperet,& cum cæteris Catholicis regibus contra Turcam in arma prodiret, ex Cracouiaq; transiens, in Nissam & postea in Oppauiam, Cardinalis Marcus pacem inter reges Poloniæ in Hungariæ componere nitebatur,nec efficere potuit.Concitauerunt ergo Poloni, & immiserunt in Hungariam belligeros pedites, qui nationis Polonicæ fuerunt omnes, fratres appellati.Hos rex Matthias in duobus montibus, Modragora & Bukouiecz, quos in Hungaria incastellauerant,expugnauit & contriuit.

Legatus Papæ ad Kazimirũ.

Et in principio sequentis anni 1474.misso Tarczithomasz cum sex millibus armatorum,oppidum Smigrod nocte intempesta,oppidanis nihil suspicantibus, clàm conquisiuit,et arcem machinis expugnauit.Deinde oppida Iaszel,Brzostek,Colaczicze,Fristath, Dambrovvdzal,Dublia,Pilsno & uillas prope ducentas incendio conflagrauit.Et oppidum Crosno uallando,liberè in prædis & cędibus grassabatur. Donec per constitutiones pacis à rege Hungariæ Matthia, tardè impetratas, gentes ipsius in Hungariam fuerunt reuocatæ. Conuersusq; contra Petrum Comorovvski Polonum de nobilitate Ciphorum,sub eo munitiones & castra Rosemberg,Hradek, Zabnyecz, uetus castrum & Sancti Nicolai,& Likavva expugnauit.Castro uerò Horavva in quo se concluserat, octo millibus florenorum redempto, cum omni suppellectili in Poloniam ipsum abire permisit.

Exercitus Polonorũ à Matthia rege deuictus.

Petrus Comorowski.

At Kazimirus rex Poloniæ, in rege Matthia, suas & Vvladislai regis Bohemiæ iniurias ultum iri uolens, die Veneris duodecima Augusti, anni præfati, ex noua ciuitate in Mistovv processit,& exercitum Polonorum,Lithuanis & Tartaris illum augentibus,ac sexaginta millia pugnatorum æstimatum, collectum, in Slesiam uigesimasexta Septembris promouit,& duobus oppidis Cruczbork & Biczina conquisitis, cætera obmisit. Odera q; apud Chrapkouicze superato, statiua prope Olauiam tenuit, ubi pabulatores eius die Mercurij, duodecima Octobris in ortu solis, exercitus regis Matthiæ de Vvratislauia, in qua se concluserat, emissus, iuxta uillam Svvonouiczè inuasit, & facilè fudit. Quumque tumultuarij milites & caterua Tartarorum accurrisset, grandis instaurata fuit pugna, regeq; Kazimiro uexillum maius cum aulicis & Lithuanis mittente, sub ducatu Pauli Iassenski,extemplò hostilis exercitus terrore nimio agitatus, terga uertit,fugientesq; passim cœsi & capti sunt. Numerus desideratorũ mille,captiuorum uerò insignium sexaginta erat.De captiuis fuerunt, Vlricus Perstenski, Petrus Haugvvicz, Paulus Karvvath,& cæteri.

Kazimiri ultio.

ingressus in Slesiam eiusdem.

Conflictus.

Desiderati & captiui.

Venit tandem die Lunę 24.Octobris Vvladislaus rex Bohemię,cum uiginti millibus, quorum maior pars erat peditum, per regem Kazimirum, adhuc statiua circa Olauiam tenentem,hilariter exceptus,& dudum exspectatus. Ipsius enim causa bellum gerebatur, exinde ad Vvratislauiam coniunctis exercitibus itum est, & ciuitas ex una parte, à longe tamen est obsessa, sed non expugnata,quia absq; ordine omnia fiebant,populationemq; & pabulationem absq; duce agentes intercipiebantur.Intantũ ut omnes turres, & omnia ergascula Vvratislavieñ.captiuis Polonorum impleta fuerũt. Casualiq; exorto incendio, quod uentus augebat uehemens,multi mortales,equi plurimi,et currus cum uictualibus

Captiuitas Polonorum.

Ignis uehementia Vratislaui.

quingenti, tanto exercitu opem non ferente, absumpti sunt. Repertæq; fuerunt in semiu-
stis quadrigis pixides diuinissimum sacramentum eucharistiæ cõtinentes, & intellectum
est, conflagrationem ignis, plagam fuisse Dei. Videns autem Matthias rex Hungariæ, u-
trumq; regem cum tot gentibus nihil agentem, timiditate quæ eum inuaserat, deposita,
gentes suas in terras Vieluneñ. & maioris Poloniæ misit, quæ illas oras frequentibus in-
cendijs, rege Poloniæ non obstante uastarunt. Irruerant & gentes ducis Nicolai Oppo-
lieñ. in oppidum Clobuczko, sed ab oppidanis magna clade deuicti sunt. Caspar Szak,
& Melcher Leber, cæteriq; homines ducis Kozuchouieñ. & terrigenæ Glogouieñ. oppi-
dum Miedzirzecz, negligenter obseruatum, nocte intempesta incenderunt, & recepe-
runt, arcem uerò Sandiuogius Capitaneus, auro ut fertur illis tradidit. Qui omnem illam
oram usque ad ciuitatem Posnanieñ. in spolijs, & incendijs afflixerunt. Accidit deinde in
exercitu Poloniæ & Bohemiæ regum, charistia, fames, dissenteria, & æpidimia. Coactiq;
sunt ambo reges sufferentias, quæ ab illis à rege Matthia Hungariæ expetebantur, conce-
dere & certis habitis tractatibus fœdera in duos annos cum dimidio conclusa sunt cum
maxima Polonorum, & Bohemorum iactura, qui nulla re memorabili gesta, discesserunt.

Matthiæ audẽtia.

Sinistra fortuna exercitus Polonorum.

Literæ Matthiæ.

Rex autem Matthias Hungariæ, more suo literas ad summum Pontificem, ad Imperato-
rem Romanorum, & alios Reges ac Principes scripsit, suam potentiam efferendo, & regñ
Poloniæ atq; Bohemię extenuando. Scripsit & Gabriel frater minorũ Episcopus Agrieñ.
postea Cardinalis, carmina inuectiua contra Polonos, quæ incipiunt.

Bruma uenit, nix alba ruit, migrate Poloni,
O' fugite ad proprios algida turba lares, &c.

Cui ex aduerso Gregorius Archiepiscopus Leopoliensis pro Polonis rescripsit.

Garrula lingua tace, nec sensu nec ratione,
Vlla uales, uerba pudenda uomis, &c.

CAPVT LXIIII. LIB. IIII.

Anno autem Domini 1477. instigãte, ut ferebatur, rege Hungariæ Matthia, Cru-
ciferi Prussiæ defectionem parabant, & Nicolaus Comorovvski castra quędam
incastellauit. Misso uerò Petro Donin Castellano Siradieñ. cum sexingentis e-
quitibus & quadringentis peditibus. Adiuncto ei Ioanne Biali, in Mariemburg
Cruciferi cum quibus duces Mazouiæ pactum habuerunt à defectione cesserunt. Iacobo
quoq; Dabienski Palatino Sãdomirieñ. & Capitaneo Cracouieñ. aduersus Comorovvs-
ki expedito, castra Barvvald, Szefflari & Ziuiecz, per obsidionem sub septem septimanis
conquisita sunt. Et castrum Barvvald ualdè spissum & forti muro munitum, iubente rege
Kazimiro deiectum, & solo æquatum est. Ziuiecz uerò incendio deletum, Szefflari Mar-
co Ratoldi, eò quòd pecunias à rege in eo haberet inscriptas, est restitutum.

Castrum Barwald demolitum.

In anno quoque sequenti bellum contra regem & regnum Martinus Treslar Magister
Prussiæ, & Nicolaus Tungen occupator Varmieñ. Episcopatus resumebant, sed ex tem-
pore deciderunt.

In Anno 1479. Nicolaus Tungen in Piotrkovv ueniens, regi Kazimiro reconcilia-
tus, iuramentum fidelitatis præstitit. Tandem & Martinus Treslar Magister Prussiæ, o-
mni pertinacia deposita, die Saturni, nona Octobris eiusdem anni, iuramentum fidelitatis
regi in arce nouæ ciuitatis, in præsentia oratorum regis Hungariæ, Stephani Comitis Sce-
pusieñ. & Venceslai Beczkovvski Bohemi, præstitit.

Homagia Kazimiro præstantur.

Anno autem Domini 1485. die Iouis, quindecima Septembris, quæ fuit in crastino ex-
altationis sanctæ Crucis, Stephanus Palatinus Valachiæ iuramentum fidelitatis cum suis
Boyarijs regi Kazimiro in Kolomya oppido Russiæ præstitit. Vbi nonnulli stipendiarij
Bohemi, qui noctu exercitum præfati Stephani Palatini inuadentes deprædati fuerant,
rege mandante, capite truncati sunt. Acceptoq; exercitu mercede conductorũ à rege, Ste-
phanus Palatinus Turcas grassantes, de Valachia expulit, & duces exercitus remunera-
tos, una cum exercitu in Poloniam remisit. Et quia Tartari sæpenumerò terras Russiæ &
Lithuaniæ uastabant, rex Kazimirus contra eos Ioannem Albertum tertio genitum expe-
diuit, quo aduentante, Tartari ad sua se receperunt.

Ioannis Alberti in Tartaris uictoria.

In anno quoque Domini 1489. iterum contra eosdem missus, decima die mensis Iulij
de Cracouia exiuit, & Tartaros circa scænosa loca compræhensos fudit, & reliquos dissi-
patos terris Russię effugauit, ad genitricemq; cum triumpho & gloria redijt. Matthia au-
tem

tem rege Hungariæ, in Vienna Austriæ morte absumpto.

Anno Domini 1490. die Lunæ, quinta mensis Aprilis, Dominica siquidem Palma-
rum quum lætaretur ex peroratione legatorum regis Franciæ, inter prandendum ficus
afferre sibi iussit, quas quum ab aulicis consumptas didicisset, nimio furore & ira captus,
in Apoplexiam incidit, qua oppressus mugitus quosdam edidit, insensibilis tamen iacuit,
donec in crastino post palmarum spiritum exhalauit, tunc Ioannem Albertum ab Orsag,
id est, communitate nobilium in Rakosz electum, rex Kazimirus in Hungariã misit. Qui
die Solis 27. mensis Iunij, cum notabili exercitu summo mane diuinis officijs ex mandato
festinanter peractis, de Cracouia egressus, per Sandecz & iuxta Cassouiam transiens, usq;
ad Pest peruenit. Compertoq; quòd Vvladislaus germanus eius senior natu, & rex Bo-
hemiæ à pontificibus & potentibus regni Hungariæ dudum uocatus, & Dominica circa
exaltationis sanctæ Crucis, quæ fuit decimanona mensis Septembris, in regem Hungarię
in alba regali fuisset coronatus, & Budæ residentiam tenens, oppidum Pest & loca uicina
gente armata aduersus Ioannem Albertum opplesset, à Pest retrocedens, Cassouiam ob-
sedit: castrumq; Szarisz & oppida Aperies, & Cibinium cum adiacentibus in deditionẽ
accepit, sed & nouam ciuitatem seu Riuulum dominarum, per quosdam suos armigeros
expugnauit, quod Hungari perpendentes & Cassouiensibus obsidione laborãtibus sub-
uenire cupientes, pro concordia fratrum instabant, & eam circa carnispriuium in præsen-
tia præfatorum principum, & fratrum in campo iuxta Cassouiam confecerunt. Vt Vvla-
dislao Hungariam, tanquam rege legitimè coronato possidente, Ioannes Albertus duca-
tum in Slesia maioris Glogouię cum Kozuchovv, Vvladizslavv & possessione oppido-
rum olim ducis Zeganeñ. acceptaret & teneret, quod & factum est.

Matthiæ regis obitus.

Successor sibi eligitur.

Dissensio propter regnum.

Sub eo tempore puta circa festum Epiphaniarum, sydus crinitum, quod Cometem uo-
cant, sub tertia facie piscium apparitione emersit. Ab Astrologis Dominus Astone nomi-
natum capite non magno, cauda uerò prolixiore, sed tenui & paruæ lucis, de natura Mer-
curij, sequebaturq; solem post occasum, cauda post se ad orientem protensa. Tametsi con-
cordia fratrũ conflata fuisset, & decreto firmato, Glogouia cum certis oppidis Slesiæ du-
ci Ioanni Alberto assignata esset, simul & per Capitaneum ipsius Ioannem Polak, in usu-
fructum, & possessionem acceptata fuisset. Attamen Ioannes Albertus persuasus de Hun-
garia minimè exiuit, quod Hungari molestè ferentes, Stephanum Comitem Scepusieñ.
& regni Hungarię Palatinum ac gubernatorem cum duodecim millibus armatorum ad-
uersus eum destinauerunt, quo cum in Kalendis Ianuarij, aliàs prima Ianuarij anni Christi
1492. circa occasum solis congrediens, Ioannes Albertus facilè superatus est, quoniam
duntaxat bellatorum duo millia habebat. Nox tamen atra non parum adiumenti supera-
tis, & fugientibus præbuit. Dux quoque Ioannes Albertus à suis in tenebris derelictus in
captiuitatem Hussaronum uenerat, quem ex loquela quidam aulici cognoscentes, singil-
latim unus post alterum cum clamore (ut putarentur plures) accurrentes eripuerunt, &
in Aperies deduxerunt. Et sequentibus diebus per compositionem facta pace, Hungari
uersus Budam, dux uerò Albertus Cracouiam diuertit, quem uenientem, Cracouienses
honorificè suscipientes in arcem Cracouieñ. deduxerunt, & illic usq; in diem mortis Kazi-
miri genitoris sui permansit.

Apparitio Cometes.

Ioannis Alberti permanẽtia in Hungaria.

Stephanus Comes Scepusieñ. aduersus eum pugnat.

Ioannes Albertus superatus.

Kazimirus siquidem genitor ipsius & rex Poloniæ, post festa paschæ eodem anno
1492. sensim ex profluuio uentris in Lithuania ægrotare cœpit, & quum sui philosophi
restringere, aut noluerunt, aut non potuerunt, Monachorum minorum de obseruantia,
quos uulgariter Bernardinos nuncupant, accepto consilio, pane grossissimo ac nigerri-
mo Lithuanico in Grodno uentrem constrinxit, & exhilaratus in suos medicos inuexit,
quòd religiosorum medicina pluris ualeret, quàm in arte medica Doctorũ. Cœpit tamẽ
statim secundum pedes tumere, quod quum nec fratres, nec philosophi curarẽt, Iacobum
de Zalesze suum medicum percõtando requisiuit. An adhuc spes esset sanitatis? qui quũ
respondisset minimè, tanquam fortis athleta imperterritus subiunxit, ergo moriendũ est,
& medico addente, utiq;. Vadas ergo (inquit) astanti, pro confessore & pro sacerdotibus,
ut mihi salutaria præbeant sacramenta. Perceptis itaq; ritè sacramentis, & testamento fa-
cto, in priuatis & abditis locis centũ millia aureorum ostẽdit, quos inter filios partiendo,
Ioanni Alberto minimã sortẽ designauit, quoniã (inquit) in Hungarico bello multa absor-
psit, sicq; in pace mortuus est, in castro Grodneñ. die Iouis, septima mẽsis Iulij ꝓxima ante
festũ Penthecostes, ut eiusdẽ mẽsis principiũ exitiũ mortis esset, cuius finis initiũ regni &
coronæ erat. Regnauit autem in Polonia 45. annis, absq; 18. diebus. Non cõputatis duo-

Kazimiri ægritudines.

Kazimiri mors.

bus annis & medio, ab interitu germani sui Vvladislai in Thracia, quibus regnũ Poloniæ
uacauit. Relatus autem & adductus Cracouiam, eadem die, scilicet undecima die mensis
Iulij, quæ est dies translationis Sancti Benedicti post meridiem, in dextra parte sacelli no-
ui sanctę Crucis, per reginam Elizabeth consortem eius constructi, sepulturã accepit. Cu-
ius opera mausoleum est superpositum marmoreum, cum supereminentia lignorũ rube-
factorum. Erat autem maxima pompa tam in sepultura, quàm in exequijs, cohonestante
& funebria peragente regina Elizabeth, cum filijs, Prælatis, Põtificibus, & Baronibus re-
gni. Aderant processiones totius urbis, & equites armati cum uexillis secundum numerũ
prouinciarũ, quibus dum uiueret imperabat. Aderat & uniuersitas studij Cracouień. cle-
rici, & plebis multitudo copiosa. Fuit aũt rex Kazimirus procerę staturæ, secundum ante-
riorem capitis partem à uertice per totum caluus, faciei oblongæ & macræ, uocis blæsæ,
ab ineunte ætate usq; in finem uitæ semper uenator & auceps. Canes uenaticos plurimũ
diligens, quod ex uno exemplo cognosce. Dum Vvladislaus dux Ribniceń. & Piczineń.
fatuus agnominatus, donaria Vvladislao regi Bohemiæ missa intercepisset, & parsum iri
sibi precaretur. Canes (inquit) uenaticos duntaxat reddat, & cętera possideat donaria, tan
quam canes maioris ualoris fuissent rebus cęteris. Fuit homo semp sobrius, aquã bibẽs, ui
num, siceram, ceruisiã, & pharmacũ nunquã gustans, & odorem eorũ execrans, atq; fasti-
diens. In Venerem procliuus, balnea & fomentationes crebras amãs. Cõmessationi & cõ-
mestioni indulgens ac intẽtus, laboris, frigoris, fumi, uenti, æstus patientissimus. Postquã
ex ducatu Lithuaniæ in regem Poloniæ assumptus esset, clerum perturbauit, præcipuè p
Episcopatu Cracouień. contendentes. Deinceps uerò ad tempora uitæ, eum multum ue-
neratus, ad prandia sæpenumerò uocabat, ut quotannis Cracouiã ueniret, Prælatos, Ca-
nonicos, Doctores & Magistros aleret, & prandijs oppiparè instructis reficeret. A subdi-
tis suis pecunias corrogabat, petebat, & mutuabat, promissi memor & uerax. Mutuataq;
persoluens, regios prouẽtus, castra & oppida arendans & inuadians. Aedificia negligẽs,
ita ut pleraq; castra sui Dominij colapsa ruerent, aut tectis denudata priuarentur. Coniu-
gis suæ reginæ Elizabeth feruidus amator, & ab ea reciprocis adamatus amoribus, ut fœ-
lix coniugium inter eos ore omnium diceretur. Prolem quoq; frequẽtem & numerosam,
mares sex, fœminas septem procreauit. Ex quibus quatuor reges fuerũt. Vvladislaus pri-
mogenitus rex Hungariæ, Bohemiæq;. Ioannes Albertus, & Alexander. Item Sigismun-
dus, reges Poloniæ successiuè regnantes. Kazimirus autem secundo genitus, phthisi præ-
focatus, in Vilna tumulatus requiescit. Et ut fertur pro sanctitate uitæ miraculis corruscat.
Vltimus filius Fridericus, Cardinalis tituli sanctæ Luciæ in septem solijs, Archiepiscopus
& primas Gnezneń. Episcopusq; Craco. fuit. Septem autem filiæ fuêre. Heduigis ma-
ior natu Georgio duci Bauariæ desponsata. Sophia secunda filia Friderico Marchioni
Brandẽburgeń. Anna quinta filia Boguslao duci Stolpeń. & Stetineń. Barbara sexta filia
Georgio duci Miszneń. Vltima earum Elizabeth Legnicensi duci nupta. Elizabeth autẽ
tertia inter filias immatura morte præuenta, in sepulchro Heduigis materteræ Cracouiæ
tumulata, quiescit. Similiter Elizabeth inter filias quarta in pueritia occumbens, in dextra
parte chori sepulta est. Insuper rex Kazimirus cũ Cruciferis fratrib. Teuthonicis in Prus-
sia longum & periculosum gessit bellum, quos tandem post quatuordecimum annum su-
perauit ac domuit. Et resurgentes iterum & iterum tanquam Hercules claua, hydram re-
nascentem, & Anthæum è terra surgentem occidit, & silere coëgit. Glorificet ergo Deũ
Polonia, quòd castra & ciuitates munitas, labore alienigenarum constructas, per regẽ Ka-
zimirum regno Poloniæ contulit, ut custodiret legem Domini, & iustificationes eius re-
quireret, quemadmodum in Psalmo 104. dicitur. Dedit illis regiones gentium, & labores
populorum possederunt, ut custodiant iustificationes eius, & legem eius requirant.

Pompæ funebralis descriptio.

Kazimiri statura, mores, et gesta.

Patientia eius.

Proles Kazimiri sexus utriusq;.

Expreßio potentiæ suæ in Prutenos.

CAPVT LXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1447. Sbigneus Episcopus Cracouień. ecclesiam Collegiatã in no-
ua Sandecz cum aliquot Prælaturis & Præbendis fundauit. Eodem anno mul-
ta spolia & furta in regno Poloniæ sub hyemem per raptores, & fures de Slesia &
Hũgaria suborta fuerũt, & nõ erat defensor, rege Kazimiro in Lithuania manẽte.

Anno Domini 1448. ueniente ex Lublin à rege Kazimiro in Cracouiã Bapti-
sta Episcopo Camerineń. nuncio Apostolico. Prælati & Capitulum Cracouień. Consula-
tusq; & ciues Cracouień. in mille quingentis equis, splendidè obuiam exeuntes, cum su-
sceperunt. Vniuersitas autem Cracouien. nullam ei, etiam monita & rogata, reuentiam fa-
cere

Raptores in Poloniam.

cere uoluit, quoniam cõcilio Basiliensi, & non Papæ electo, assistebat. Propter quod præ-
fatus Episcopus Baptista contra uniuersitatẽ fremebat, & eam beneficijs priuare conaba-
tur. Ac cum consensu regis de regno expellere, quem Sbigneus Cardinalis & Episcopus
Cracouień. persuasionibus suis abducebat & mitigabat. Et ut fertur ipso redeunte Romã,
Nicolaus Papa quintus, quòd arroganter & minus prudenter egisset, eum in cõspectum
suum admittere noluit, & exinde tabefactus, præ tristitia in breui uitam finiuit.

Baptista Episcopus Camerinens. Cracouiens. Vniuersitatis hostis.

Eodem anno Ioannes de Huniad gubernator regni Hungariæ numeroso & forti exer-
citu coadunato, Turciam, aliàs Græciam intrauit, & quum ad campum Cossovvo perue-
nisset, Imperator Turcarum cum trecentis millibus equitum, & sexaginta millibus peditũ
superuenit: ubi feria quinta ante Lucæ Euangelistę æquo marte pugnatum est. Altero die
Hungarorum exercitus occidebatur, & à multitudine Turcarum cõcludebatur, ita quòd
confractus in nocte fugam inijt. Sabbatho autem pauci ex Polonis & Bohemis in castris
remanentes, à mane ad meridiem machinis, & balistis se tutabãtur tandem ad extremum
uicti, ferè quindecim millia occisi sunt. Capti autem fuerunt duodecim millia. Ioannes au-
tem de Huniad fugæ se cõmittens, solitarius in Rascia, in quodam castro de mandato de-
spotę Rasciæ captus fuit, & ad iuramẽta ac promissa Prelatorum & Baronum Hungariæ,
dato filio eius in obsidem, dimissus erat, qui liberatus non solum castra promissa non red-
didit, sed & quæ iuris Despotæ erant expugnauit.

Ioannes de Huniad Turciam ingressus.

Poloni & Bohemi uicti.

Anno Domini 1449. Fœlix Papa quintus, olim Amadæus dux Sabaudiæ nuncupa-
tus cessit, & publicè papatum resignauit, & sublatum est schisma, quod ferè decem annis
durauit, uersu adagioso teste.

Lux fulsit mundo ceßit fœlix Nicolao.

Schisma decẽ annorum ruptum.

Eodem anno Nicolaus Papa quintus misit Capellum Sbigneo Episcopo Cracouien.
per Ioannem Dlugosz seniorem Canonicum Cracouień. Felix Sbigneus Cardinalis qui
trino capello redimitus erat, ab Eugenio quarto, & Felice quinto. Item à Nicolao quin-
to, quolibet eorum ad sua suffragia ipsum Cardinalatu alliciente.

Anno Domini 1451. Dauid Imperatoris Turcarum fratris filius Mustapha nominati
à rege Kazimiro optauit, ut ei per terras suas in Constantinopolim transire liceret, quoniã
Omarath imperator Turcarum die ultimum obierat. Annuit Kazimirus suæ petitioni, &
remuneratum cum conductoribus remisit. Cassus tamẽ suus fuit labor, Turcæ enim iam
alium imperatorem elegerant.

Dauid Constãtinopolim petit.

Anno quo supra annum Iubilæum Nicolaus Papa quintus, pro uniuerso regno Polo-
niæ, & magno ducatu Lithuaniæ ad intercessionem Sbignei Cardinalis Cracouień. con-
cesserat, qui à mense Decembri ad finem Augusti durauit.

Iubilæus cum peste.

Eodem anno grandis pestis in terris maioris Poloniæ inualuerat.

Anno præfato 1451. Iskra de Brandis cum quatuor millibus militum. Ioannẽ de Hu-
niad gubernatorem regni Hungariæ, sedecim millia ducentem, feria tertia in uigilia nati-
uitatis Mariæ, circa Luczencze fudit, quia inchoato prælio, magna pars exercitus guber-
natoris fugere cœpit, quam gubernator à fuga cohibere non ualuit. Anno Domini eo-
dem feria quinta decima mẽsis Februarij, quæ fuit dies sanctæ Scholasticę, dux Boleslaus
Svvitrigal in castro Luczko mortuus est.

Iskra uictor in Ioãne Huniad.

Switrigal obitus.

Anno Domini 1453. quoniam duces Ianussius Oszuanczimień. & Przemislaus Tos-
seceń. regionem Polonicam deprædabantur, Ioannes Sczckoczki Capitaneus, & Ioan-
nes Kuropatvva Subcamerarius Lublineń. pro Capitaneis electi cum gentibus precio
conductis contra eos missi, illicò castrum Osvvanczim obsidione cinxerunt, & ipsum in
potestatem regis, & regni redegerunt, & Ioãnes de Czizovv Castellanus & Capitaneus
Cracouień. in eo locatus est, donec Osvvancimień. dux pecunias pro stipendiarijs expo-
sitas solueret, aut ipse cum terra sua feudum regi præstaret. Eodem anno exercitus Tar-
tarorum Podoliam uastabat. Ioãnes uerò Lascz administrator in Zukouiecz, nobilis de
domo Pomiany cum alijs administratoribus, uidẽs se hostibus imparem, in campo Kras-
nevv, nocte omne illud robur Tartarorum prostrauit.

Ioannes dux Oswancimiẽs. uictus.

Ioannes Lascz Tartarorum uictor.

Deinde interdiu reliquos exercitus Tartarorũ (qui haud longè aberant) aggressus du-
cem Tartarorum, Deo fauente occîdit, & reliquum agmen Tartarorum in fugam conuer
tit, præda de manibus ipsorum erepta.

Anno præfato 53. supra mille quadringentos Constantinopolis Græcorum metro-
polis, per Mahumeth imperatorem Turcorum, die uigesimonono, Maij capta est. Post
54. diem oppugnationis Imperator Grçcorum Constantinus nomine, pugnans obtrun-
catus

Constãtinopolis capta.

catus est, turba populorum trucidata, matronæ & uirgines ad libidinem raptæ. Saluatoris nostri simulachrum in cruce pendentis derisum, & contemptum præcedentibus qui dicerent. Hic est Christianorum Deus, in castra delatum, sputo, luto, & sagittis iactatum est.

Pera Ianuens. ciuitas capta.

Pera Ianuensium ciuitas, simile periculum uerita, missis nuncijs deditionem fecit. Turca autem mandante, turres & mœnia rupta, & solo æquata sunt. Campanæ sublatæ & in machinas resolutæ, & 16. millia aureorum pro tributo imposita sunt.

Castrum Volek restauratum.

Eodem anno dux Ianussius Oszvvancimień. castrum Osvvanczim obsedit, qui cum ignominia & iactura suorum repulsus, antiquum castrum per patrem suum ruinatum Volek nuncupatum reformauit, & ex eo non solum terram Osvvanczimień. sed & confinia regni spoliauit. Barones itaq; regni, rege absente & in Lithuania commorante, Volek obsederunt, & pacem concluserunt. Et quia Polonis ducem Ianussium patrimonio suo uiolenter spoliari iniustum uidebatur, ex pacto ei uiginti millia latorum grossorum pro terra Oszvvancimień. dederant, & de ea perpetuò cessit. Ladislaus rex Hungariæ & dux Austriæ, Pragæ in regem Bohemiæ eodem anno, scilicet 1453. Dominico die qui fuit festum Simonis & Iudæ, per Dionysium Cardinalem & Archiepiscopum Strigonień. coronatus est. Peracta autem coronatione, ut quisq; secundum arbitrium sub una specie, uel duplici communicaret, concessit. Ipse tamen rogatus, hæreticorum ecclesias nunquã intrauit.

Ladislai regis Hungariæ coronatio.

CAPVT LXVI. LIB. IIII.

Sbigneus Cardinalis Episcopus Cracouień. mortuus.

ANno Domini 1455. feria tertia post palmarum, quæ erat prima dies Aprilis, Sbigneus Cardinalis & Episcopus Cracouień. Sandomirię, dum passio Domini in Ecclesia Sandomirień. cãtaretur, mortuus est: ex Sandomiria in Cracouiam delatus, feria quarta paschæ, quæ fuit nona Aprilis, in medio chori sub urna ærea, p eum dum uiueret ordinata, sepultus. Et tres capelli rubei sup sepulchrũ suspensi sunt, quorum iam nullus apparet, quoniã à tribus summis Pontificibus Eugenio quarto. Felice. 5. & Nicolao quinto Carpinalis factus erat, quod perrarò uni contigit. Exegerat annos uitę 66. in põtificatu Craco. años 32. in Cardinalatu uerò sedecim. Testamẽtũ suũ ecclesijs, monasterijs, studẽtibus, egenis & miserabilib. psonis, & nõ suis ppinquis distribui iussit.

Magna incineratio Cracouiæ.

Año præexpresso feria secũda Pentecostes, quæ fuit 26. Maij hora uesperarũ, dũ mechanici in cãpo auẽ sagittarent, ignis de domo Thomæ lorificis Cõsulis Craco. proxima ædi sancti Petri erupit, & Castrẽsem & Canonicalẽ plateas, & quatuor ædes sacras scilicet sanctorũ Petri, Andreæ, Martini, & Mariæ Magdalenæ cũ collegio Canonistarũ consumpsit. Duę dũtaxat domus canonicales magistri Nicolai Spiczmeri Cãtoris, & Ioãnis Dlugosz Canonici Craco. ægrè defensę fuerunt. Ab eo ergo tẽpore sagittatio galli ad octauã in diẽ ferialem non festiuum, diem scilicet Lunæ post Trinitatis proximum translata est.

Charistia annonæ.

Eodem anno interierãt frumenta & sequuta fuit charitas annonæ. Insuper prædicto anno 1455. tertia Octobris monasteria fratrum minorum de obseruãtia in Posnania, Costen, Vvschovva, & Cobilino per ciues fundata sunt.

Anno Domini 1456. Nicolaum de Turza presbyterum, gerentem se pro Scholastico Cracouień. & germanum eius patruelem de Gnoinik clericum, gerentem se pro Canonico Cracouiensi (& uterq; eorum sub uiuis beneficia impetrauerat) æculei pœna examinatos, & furtum quo ordine egerunt confessos. Consulatus Cracouień. intra muros Craco. portæ sancti Floriani proximos mucrone percussit, & supposita fuit Cracouia interdicto, usquequò Vvladislaus primogenitus regis Kazimiri nasceret. Natus aũt erat feria secũda post Dominicam Oculi, quę fuit prima mensis Martij, post horã tertiã noctis, & in octaua paschæ per Thomam Episcopum Cracouień. baptisatus. Is diu in Hungaria & Bohemia rex pacificus, quem pax uelut umbra corpus sequebatur, fœliciter regnauit.

Interdictum Cracouiæ.

Cruciferi contra Turcam. Ioannes Capistranus cũ suis cruce signatis.

Anno præfato Crux auctoritate Apostolica contra Turcam prædicabatur. Imperator autem Turcarum Albam regalem Rasciæ, ad fluenta Savvi & Danubij sitam, obsedit, tredecimq; hebdomadis continua quassatione, turres, & muros solo prostrauit. Ioannes autem Capistranus cum octingentis cruce signatis de Buda per Danubium in nauibus demissus castrum introiuit. Ioannes uerò Huniad cum gente armata per terram aduenit, & fortissima pugna, sine ulla pausa tam in die, quàm in nocte fuit, donec uictoria ex alto catholicis data, Turcæ cum suo imperatore in fugam uerterentur: Et Christiani centum insignes machinas, sexaginta quatuor galeas, & multitudinem captiuorum consequuti fuerunt. Gloriabatur itaq; pater Ioannes Capistranus, quòd cũ bubulcis & ruralibus, pugnaces Turcas Deo iuuante cõtriuisset. Gloriabatur & Ioannes de Huniad gubernator regni

Hun-

Mahumetes uulneratus & profligatus. Ioannes de Huniad mortuus atq; Capistranus.

Hungariæ, quòd robore, militia, & perseuerantia eius Turcas superatos, & imperatore eorum Mahumete uulnerato, ad extremum profligauit. Sed ambo eodem anno absumpti, gloriæ finem imposuerunt. Nam Ioannes de Huniad in mense Augusti mortuus est, uir in armis & administratione bellorum celebris. Ioannes uerò de Capistrano 23. in Vlak oppido Hungariæ Christo spiritũ reddens. In Ecclesia conuentuali S. Mariæ ordinis sancti Francisci eiusdem oppidi sepulturam accepit.

Cometes.

Eodem anno post Viti Cometes ad Septentrionem quãtitatis mediocris apparuit, tota nocte usq; ad ortum solis apparens. Duratio autem eius uno mense exacta est.

Interfector Vlrici Comitis Ciliæ.

Anno Domini 1457. Ladislaus rex Hungariæ assistentiã primorũ cõsiliariorũ Hungariæ nactus. Ladislaũ filiũ gubernatoris, interfectorẽ Vlrici Comitis Ciliæ capite trũcauit, & Matthiã germanũ eius cũ amicis, & comẽsalib. in carcerib. captiuatũ obseruauit.

Ladislai regis Hungariæ & Bohem. mors.

Eodem anno die Mercurij 21. Septembris hora completorij, Elizabeth regina Polonię in Cracouia Heduigim filiam parturijt. Anno quo supra Kazimiro rege Poloniæ conuentionem in Piotrkovv agente, nuncius est allatus Ladislaum regem Hungariæ & Bohemiæ, ac ducem Austriæ, cui uirgo Magdalena regis Franciæ filia, fuit desponsata, in die Cæciliæ subitò infirmatum, in die sancti Clementis diem obijsse. Ac in die beatæ Katharinæ in Ecclesia Prageń. in sepulchro protaui sui Caroli imperatoris esse sepultum. Et nouã sponsam ex medio itinere reuersam fuisse. Varij autẽ fuerunt rumores de morte eius. Vulgatiori tamen & crassiori sermone, Georgius de Poszdzebrad de morte sua insimulabatur, & eo præsumptuosius, quòd se in regem Bohemiæ erexit. Insimulabatur & Ioanna Georgij Poszdzebraski uxor, quòd in pomo regi dato, ueneno interlito mortem procurarit. Interijt autem rex Ladislaus anno ætatis suæ decimonono.

CAPVT LXVII. LIB. IIII.

Matthias de Huniad è captiuitate liberatus.

ANno Domini 1458. die Dominico 22. Ianuarij, quæ fuit Sancti Vincentij, Matthias Ioannis de Huniad, olim gubernatoris Hungariæ filius, tredecimum agẽs annum, apud Budam nondum ex captiuitate, qua per Georgium de Poszdzebrad gubernatorem Bohemiæ detinebatur solutus: & Michaël Szuladin auunculus eius, qui cum quinq; millibus gentium aduenerat, in gubernatorem regni Hungariæ electus, & pro liberatione electi regis quinquaginta millia aureorum congesta sunt. Apud Pragam uerò in quatuor temporibus cinerum, Georgius Poszdzebrad Gubernator Bohemiæ, in regem Bohemiæ, feria quinta ante Dominicam Oculi, quæ fuit secunda dies Martij electus est. Vir in administrandis rebus bellicis prouidus, sed erroribus Viclephistis plurimum deprauatus. Die autem Dominico post sancti Georgij, quæ fuit ultima Aprilis, per Augustinum Episcopum Iaurień. assistentibus sibi Vincentio Vaceń. Episcopo, & Prothasio electo Olomunceń. Girzik in regem: Ioanna uerò consors eius in reginam Bohemiæ coronati sunt.

Girzik in regẽ Ioãna uxor in reginam Bohemiæ inuncti.

Nicolaus Comorowski & Telephus ab Hungaris uicti.

Eodẽ anno Hũgari cõtra Nicolaũ Comorovvski, & Thelephũ, uictoria potiti sunt. Ioannem aũt Iskra, & Petrũ Rathkouiecz, certis castris & munitionibus exuerunt.

Austria oppressa.

Die quoq; Dominico Pentecostes circa Pothok oppidum Hungariæ cum Thelepho congressi, omnes eius copias conflixerunt. Pressit etiam Georgius Bohemiæ rex Austriã bello, nec prius destitit, donec certa fierent pacta, per quæ illi Vlricus Eczinger de uenenatione Ladislai regis insimulatus, traderetur.

Kazimirus.

Eodem año feria quinta, in uigilia sancti Francisci, tertia Octobris in aurora, Elizabeth regina secundum filium progenuit, cui nomen Kazimirus imposuit.

Fridericus rex electus.

Anno Domini 1459. Quidam Barones, quorum princeps Nicolaus Fristaczki erat, Matthia relecto, Fridericũ imperatorem, & Austriæ ducem, in regem assumpserunt. Qui electioni à paucis factæ consentiens, totam Hungariam bello ciuili inuoluit exercitibus utriusq; regis concurrentibus atrox bellum fuit. Ad extremum tamẽ Cæsarinis uictoria cessit. Tandem pace perpetua composita, sub his conditionibus, ut Cæsar Fridericus titulo regni Hungariæ, sibi & suis successoribus retento, coronã materialem regni Hungarię, per Elizabeth apud illum deposita, redderet. De administratione regni Hungariæ, ad uitã duntaxat Matthiæ cederet, post mortem sibi successurus. Pro restitutione quoq; coronæ Matthias rex, Friderico octuaginta millia aureorum solueret. Dum pax sub his conditionibus completa est, rex Matthias à Cæsare in filium susceptus tum primum se coronari in regem, in alba regali huiusmodi corona obtinuit & procurauit.

Fridericus & successores titulum regni Hungariæ habent.

Anno Domini 1460. die Iouis 27. mensis Decembris in die Ioannis Euangelistæ

filius

Ioannis Alberti natiuitas.

filius tertius Kazimiro, ex Elizabeth in Cracouia hora duodecima natus eſt. Cui nomen binonymum Ioannes Albertus inditum eſt.

Alexandri natiuitas.

Anno Domini 1461. die Mercurij, quinta mẽſis Auguſti, apud Cracouiam Elizabeth regina quartum filium enixa eſt. Qui à Ioanne Pniovvski Archidiacono & adminiſtratore Cracouieñ. baptiſatus, Alexander uocitatus eſt.

Sophia Poloniæ regina mortua.

Eodem anno Sophia Poloniæ regina, Vvladislai regis Poloniæ relicta, ex nimia ſacietate melonum febre acuta contracta, ad extremũ paralyſi tacta, omnibus ſacramentis procurata, in caſtro Cracouieñ. die Lunæ 21. Septembris, hora ueſperarum mortua eſt. Die uerò Lunæ 27. Septembris, apud maiorem eccleſiam Cracouieñ. in ſacello S. Trinitatis, quod à fundamentis quadrata petra erexerat, & octenario numero miniſtrorum, cœnodijsq; & indumentis regijs ſplendidè dotauerat, celebri apparatu funeris ſepulta, uno & quadraginta exactis annis, ex quo regi Vvladislao coniugio cõiuncta, in Poloniæ regnũ aduenerat. Carmine tali celebrata.

Epitaphium eius.

Sanguine clara ducum Rußiæ clarißima quondam.
Laudibus ipſa meis gloria ſummi ſui.
Iuncta Polonorum diuino fœdere regi,
Contraxi populos in mea uota meos, &c.

Rex Boſnæ à Mahumeto captus.

Anno Domini 1463. Mahumeth imperator Turcarum, accepto & expugnato regno Boſnæ, cœpit regem Boſnæ in caſtro fortiſsimo Iaycze, & eum ſagittis militum necauit. Rex uerò Hungariæ Matthias, aliquas arces & præſidia Turcarum expugnans, Emericũ Diak hominem magnę faſtiuitatis regem Boſneñ. præfecit: arcemq; Iaycze, quam ſeptem millia Turcarum egregiè tutabantur, longa obſidione macerans per deditionem cœpit.

Polonorum milites Hungaris Prælati.

Sub tempore illo Poloni militares, regis Matthię pauci numero, quorum Fœlix de Panyovv genere Godzaba, & Ioannes Albus de Sreczkovv genere Doliua, ductores erant, quatuor millia Turcarum noctis tempore inuaſorum profligarunt. Septingentos autem equeſtres Hungaros quorum Sokolopeter ductor erat, quoniam deſerentes ſocios ſuos præfatos Polonos, abſceſſerant, Matthias rex obiurgatos, capitibus eorum braccis impoſitis, & uultibus uelatis, extra caſtra non niſi poſt triduum reuerſuros, ut cæteris in exemplum forent, propulit.

Cruciferorum in Iudæos ſæuitia.

Anno Domini 1464. Pius Papa ſecundus generale peſſagium contra Turcã inſtituit. Ad quod plura hominum millia crucem apud Cracouiam aſſumentes: feria tertia paſchę, quæ in tertiam Aprilis cadebat, in Iudæos, & eorum domos ad ueſperũ irruerunt, & confractis tam domibus, quàm ſynagoga Iudaica, uniuerſas ſubſtantias eorum diripuerunt, trigintaq; homines, de utroq; ſexu trucidarũt. Cætera uerò multitudo Iudæorũ in ædeIoannis de Tanczin ad portam ſe receperat. In craſtino uerò ampliori ſeditione gliſcẽte, uix caterua Iudæorũ defenſa, in arcem Cracouieñ. eſt deducta.

Sophia filia 6.

Eiuſdem anni ſexta Maij, hora prima noctis regina Elizabeth filiam genuit, quæ die ſolis quartadecima Iunij per Ioannem Epiſcopum Cracouieñ. baptiſata, Sophia nomen accepit.

Vvladus captus.

Anno Domini 1465. Vvladum ſuperioris Moldauiæ principẽ, Matthias rex Hungaquaſi cum Turca contra illum ſentiret captiuauit. Radul autem germanus Vvladi Mahumeti Turcarum imperatori adhærens, tributarium ſe illi præſtitit, & præfatam maiorem Moldauiam ab illo regendam ſub tributo ſuſcepit.

Kilia capta.

Oppidumq; Kiliã, quod Græci Likoſtomos appellant, excluſis Hungaris occupauit. Veritus Stephanus Palatinus Valachiæ Turcæ uicinitatem, & ipſe in tributum Turcæ conceſsit. Habita tandem conſpiratione cum ciuibus Kiliæ, porta una ſubſerrata, Stephanus Kiliam ſub noctis medio compræhendit, duoſq; arcis Capitaneos, qui fortè ad nuptiarum ſolennitatem inuitati, delicatiùs epulati fuerant, in oppido offendens. Vnum cœpit, alterum uerò in arcem effugientem, terrore & ſpe uitæ ac munerum, quæ offerebantur affectum corrupit, & arcem in poteſtatem Stephani tradidit. Maxima, his auditis Turcarum Cæſar frangebatur moleſtia & ira. Sed nuncium Stephani cum tributo & muneribus ad ſe miſſum captiuatum, quem tenebat, honoratum remiſit, & excuſationes de interceptione Kiliæ ad ſatisfactionem accepit.

Elizabeth 7.

Eodem anno die ſolis, nona Maij, in feſtum Trinitatis cadẽte, ſub miſſa maiori Elizabeth regina Poloniæ in caſtro Cracouieñ. filiam partu ſeptimo effudit. Quæ altero die ſolis ſedecima Maij baptiſata, Elizabeth eſt uocata. Eodem quo orta fuerat die año ſequẽti mortua, Cracouiæ in ſepulchro Heduigis materteræ ſepulta.

Ruina partiũ eccleſiæ ſancti Franciſci.

Anno præfato die ſolis 26. Maij, infra cõcionẽ ad populũ, clipeus Eccleſiæ ſancti Frãciſci Craco. inter chorũ & corpus Eccleſiæ cõſiſtens, decidit. Poſt quẽ turris altiſsima eiuſ-

dem monaſterij à Boleslao pudico duce Cracouien. cum ambitu circa ſummitatem, magnifico ſumptu ędificata, quoniam & eidem clypeo adhærebat, & per incendium debilitata fuerat, ſolotenus decidens, corruit: & columnas ac teſtudinem in corpore. In choro uerò teſtudinem pro aliqua parte concuſsit, neminem tamen ex hominibus læſit.

CAPVT LXVIII. LIB. IIII.

Paralyſis Ioannis Rokiczan.

Anno Domini 1466 Ioannes Rokiczan, Bohemicæ hæreſis uertex, & auriga doloſus, ſubita paralyſi percuſſus, apud Pragam loquendi uſum amiſit. Iuſtiſsimo Dei iudicio, ut qui lingua ſceleratiſsimam hæreſim extulit, & prædicauit, lingua languidata puniretur. Eodem anno circa medium menſis Auguſti, Eczigeri Imperator Tartarorum Przecopenſium abſumptus eſt, qui ſub omni tempore ſui Imperij pacem optimam cum regno Poloniæ, & terris Ruſsiæ cuſtodiuit, & tenuit. Eodem anno peſtis in regno Poloniæ uiguit.

Inhabilitatio Gyrſik cũ prole.

Anno præexpreſſo Georgium Poſzdebradski Regem Bohemiæ tanquam hæreticũ 23 Decembris omni honore, Paulus Papa ſecundus Romæ priuauit, & omnes ſubditos regni Bohemiæ ab eius obedientia, & iuriſdictione abſoluit: ipſumq; ac filios ſuos, & poſteros ad conſequendas quaslibet dignitates, & honores inhabilitauit.

Sigiſmũdus 8.

Anno Domini 1467 Rege, & regina Poloniæ in uilla Kozmice in Radomienſi diſtrictu, ſupra Iſtulam propter peſtem commorante, quintus filius, ſed octaua proles natus eſt, die Iouis, prima Ianuarij ſub noctis medio in diem ſuccedentem fonte baptiſmi à Ioanne Epiſcopo Cracouienſ. in eodem loco regeneratus, Sigiſmundi nomen ſortitus. Poſt duos Germanos reges Poloniæ uita functos, in Polonia his diebus regnans.

Ludouicus de Erlichauſzen magiſter Pruſſiæ mortuus.

Die Saturni quarta menſis Aprilis ante conductum Paſchæ præfati anni, Ludouicus de Erlichauſzen Pruſsiæ Magiſter uigeſimus nonus, quindecim diebus infirmatus, apud Konigsberk mortuus eſt, & in Eccleſia Zambien. tumulatus, quum annos decem octo in Magiſtratu exegiſſet. Tribus de Palatinatu Moldauiæ, uidelicet Stephano, Petro, & Berenden aliquot annis contendentibus, & ſe de proſapio Alexandri Palatini deſcendere differentibus. Stephanus quoniam aſtu, faſtiuitate, & ſolertia præſtabat, facilè alijs duobus excluſis, apud Valachos principatum obtinuit.

Conflictus ob Valachiæ præfecturam.

Anno autem prædicto 1467 Matthias rex Hungariæ contra eum ueniens, & Beren den Valachiæ præficiens, ac Palatinum inſtituens, per Palatinum Stephanum in oppido Banya profligatus eſt, tribuſq; uulneribus rex ſauciatus, de loco certaminis in lectica elatus eſt, & multa millia Hungarorum occiſa. Hæc eſt rei ueritas, quamuis Hungari Regi Matthiæ blandientes, aliter factum retulerunt.

Eo anno Poloniam peſtis, & chariſtia turbauerat.

Fridericus 9.

Anno Domini 1468 die Iouis, 27 Aprilis, poſt horam ſedecimam, Elizabeth regina in caſtro Cracouien. ſextum filium, nonam uerò prolem parturijt, qui Fridericus appellatus eſt. Hic Cardinalis tituli S. Luciæ in ſeptem ſolijs fuit.

Victorinus filius Georgij regis Bohemiæ.

Eodem anno Victorinus filius Girzikonis Regis Bohemię, monaſterium Pulger in Auſtria, eiectis monialibus incaſtellauit: de quo adueniente exercitu Friderici Imperatoris, in Morauiam ad caſtrum Spelberk, quod Brunnæ imminet, fugit.

Matthiæ exercitus.

Matthias autem rex Hungariæ, bellum Bohemiæ, & Morauiæ illaturus, exercitum ſuum circa oppidum Auſtriæ Lauy, in loco paludinoſo collocauit. Ad quem Georgius Podzebradski, rex Bohemię cum exercitu haud modico, pedite, quàm equite magis referto, aduenit: & quatuor hebdomatis, aut ampliùs neuter exercitus, quum eſſet ad prope, in dimicationem uenit, ſed de pace tractatus fuêre, re autem infecta, & fame pręmente.

Regreſſus Georgij.

Georgius Bohemus campum deſerens, Bohemiam redijt: filium tamen Victorinum apud oppidum Morauiæ Trebiczouu ſuæ ditionis reliquit. Mouit & illicò Matthias Hungar. caſtra, & illa oppido Trebiczouu applicuit: pro cuius conquiſitione ſuburbana incẽdit, ex quo incendio oppidũ corrupit.

Victorini receſſus.

Victorinus autem periculum incendij uitaturus, in monaſteriũ ante muros oppidi, expulſis monachis, ſe recepit: Rex uerò Hungariæ Victorinum in monaſterio obſidere cœpit, fameq; præmente, Henricus Girzikonis alter filius cum nouo Bohemorum exercitu ſuperuenit: ad quem Victorinus nocte diem Pentecoſtes antecedente, quæ fuit quinta Iunij, cum mille trecentis peditibus egreſſus, & hoſtilem cuſtodiam dirumpens, in caſtra Henrici deuenit, & magna ſui ſpe Hunga. regem fefellit: arx uerò, ſeu monaſterium Trebiczouu, illis diſcedentibus, regi Hungariæ eo pacto eſt dedita, ut licet omnibus incolumibus media parte armorum, & equorum relicta, diſcedere.

Trebiczow Matthiæ cedit.

Anno Domini 1469 Tartari Pzrecopen Nardulab expulerunt, qui in Moſchouiam fugiens exulauit, & fratrem eius Mengligeren ſubſtituerunt, quem ægrè illis Caphenſes, apud quos hoſpitabatur, imperij Tartarici ingentem colliſionem ueriti, reſtituerunt. Pręfato

Matthias Bohemiā affligit.

fato anno Matthias rex Hungariæ Bohemiam uersus montes Cuthne bello præsit. Ad quem Georgius Poszdzebradski cum quinq; millibus equitũ, & decem octo millibus peditum superueniens, inducias pacis usq; in diem circumcisionis Domini duraturas, solitarij inter se concluserunt: Rex itaq; Matthias in Olomuncz intrauit.

Fœdus initũ. Matthiæ aduetus in Vuratislauiam. Homagium capit. Victorinus captus.

Deinde Vuratislauiam die Veneris 26 Maij aduenit, ubi cum magna pompa, & gratitudine, ac processionum honore susceptus est, & tertia die à ciuibus homagio accepto, sequentibus diebus ferè omnes duces Slesiæ homagium præstiterunt. Exeunte autem inde rege Matthia, & oppidum Visztelię obsidente, Victorinus Girzikonis filius de accenso oppido erumpens, non sine suorum clade captiuatus est, & in Budam missus.

Eodem anno Stephanus Palatinus Moldauiæ cum mille octingentis equitibus tantummodò Transsyluaniam spoliauit, & Petrum suum aduersarium, qui patrem eius occiderat, quem rex Matthias fouebat, intercœpit, & capite truncauit. Anno quo suprà, Mamak Imperator Tartarorum Vltrauolhanus, tripartito exercitu, duas turmas in terras Russiæ, & Lithuaniæ, tertiam in Valachiam misit. Hanc Valachi conflixerunt, & filium Imperatoris Mamak uiuum captiuauerunt: quem processu dierum Mamak minis recuperare posse ratus. Centum legatis ad Stephanum Palatinum missis, superbè denunciat, ut filium eius libertati redderet. Stephanus autem ingentis uir spiritus, ea legatione irritatus, filium suum sub legatorum conspectu, in quatuor petias diuisit, omnesq; legatos, uno duntaxat excepto, cui naso absciso, & ad Mamak remisso, ut factum illi nunciaret, in palos subfixit. Eodem anno Henricus de Plawen Magister nouus Prussiæ comiter à Rege Kazimiro acceptus, ius subiectionis die Solis ultima Decembris præstitit. Et ex dieta Protrkouien. reuersus, apud Thorun inter prandendum subitò apoplexia percussus, è tabula in terram prolapsus est, & organis loquẽdi conclusis, die Martis secunda Ianuarij mortuus est, ac in Konigsberk reductus: illic die Veneris quinta Ianuarij sepultus est. Post cuius mortem Henricus de Richtemburk, magnus Commendator, ad locum tenendum Magisterij, donec uerus eligeretur Magister, suffectus est.

Tartarorũ clades enormis in principe Mamak. Henrici de Plawen interitus. Henricus de Richtemburk magister Prussiæ.

CAPVT LXIX. LIB. IIII.

Mahumetus Euboiæ inuasor. Exercitus Turcarum in Pannoniam.

ANno Domini 1470 die Veneris tredecima Iulij, Mahumet Turcarum Imperator, Euboiam insulam Græciæ tunc à Venetis terram, inuasit: & Nigropontum ciuitatem illius insignem expugnando solo æquauit. Vndecima uerò Octobris exercitus Turcarum satis debilis per alpes, & nemora Hungariam ingressus, usque ad Zagrabiam liberè grassatus, decem millia captiuorum utriusq; sexus in miserabilem captiuitatem deduxit. Quo malo inescatus geminata uice, circa festum natiuitatis Christi Pannonicam oram, nullo resistente, iterum uastauit.

Intestina Slesitarum bella.

Anno Domini 1471 ex castro Cloczko, & cæteris locis præsidium Girzikonis Vuratislauiam, & uniuersam Slesiam, spolijs, incendijs, & cædibus afficiebat: item duces Przemislaus Tessinen. Vuenceslaus Rathiborien. & Ianussius Gliuicen. ab una, & Vuenceslaus Ribnicen. ab altera, partibus, mutuo, & ciuili bello se cõsumebant: item moneta noua, & leuis grossorum in Vuralislauia cudebatur.

Mors Stiborij Episcopi Plocensis.

Eodem anno Stiborio Episcopo Plocen. mortuo, Capitulum Plocen. die electionis tripartitum, pro festo Trinitatis, tres ad pontificatum, Stiborium Archidiaconum Plocen. Andream Opporouuski, & Kazimirum ducem Mazouiæ elegit. Sixtus tamen Papa ternis literis, Friderici Imperatoris Romanorum, propria manu subscriptis permotus, Kazimiro duci Mazouiæ minorenni, quia decem octo annorum, de Plocen. Ecclesia die Lunæ, sexta decima Decembris Andreæ uerò Opporouuski de Ecclesia Varmien. Nicolao Tungen dudum ad illam promoto, in Camienen. translato, eadem die prouidit. Fuit autem Kazimirus dux, & prouisus Plocen. ex patre Boleslao duce Mazouię, matre autem Barbara principe Russiæ progenitus. Item iam anno expresso Isabeck, aliàs Isaac Satrapa Imperatoris Turcarum, Bosne regnum tunc detinens, cum quindecim millibus equitum, ex Bosna in Croaciam in Carniolam transgressus, inopinatam excursionem ingerens, & omnia ferro, & igne uastans, tribus illic mensibus absq; omni repressione liberè immoratus, uiginti millia hominũ, pecorum ritu, in perpetuam seruitutem detrudenda abegit. Nulla deniq; mora facta captiuis Catholicorum in arces, & ciuitates ditionis suę conductis per eandem uiam, qua uenerat Carniolam reuersus, alia rursus uiginti millia hominum impunè abduxit. Quum uerò Fridericum Imperatorem apud Ratisbonam agere conuentum sensisset, cum quindecim millibus equitum mirabili celeritate per Croaciam in crastino Pentecostes circa occasum, ad portas, & mœnia Laybaci uenit. Postridie uerò copias partitus, partem unam per alpes, qui Carniolam à Stiria diuidunt, transmisit, & triginta millia hominũ capta abduxit: alteram per Sauum in Illyricũ: tertiam per

Captiuitas Christianorũ à Turca. Diuisio exercitus Turcarum.

per Transsyluaniam ultra Danubium, cladibus omnia complens egit.

Elizabeth 10 proles.

Anno Domini 1472. die Solis, tredecima mensis Maij in meridie, apud Cracouiam Elizabeth regina quintã filiam, decimam uerò prolem effudit: à Ioanne Episcopo Cracouien. Rzeszouuski baptisata, Elizabeth nomen accepit. Eo anno Huszakassen imperator Persarum, qui ex homine obscuro, in uirum maximum frequentibus uictorijs clarus euaserat. Contra Mahumeth Imperatorem Turcarum, & filium eius Baissetum uenit, & eos graui clade conflixit: at illi ignominiam abstersuri, maiori multitudine collecta, iterũ contra Huszacassen cum quadringentis millibus equitum, & magna multitudine peditum uenerunt: Huszacassen autem auxilia Caramanni, & Tartarorum Cæsaris consanguineorum suorum habens, omnem Turcarum exercitum mirabili strage deleuit, & ciuitatem Trapesuntem in Asia inuadẽs, cum toto imperio Trapesuntem cœpit. Exindè mirabili celeritate ciuitatem Sinapolim in Natulia expugnatam, obtinuit, & contra Turcas fœlicior indies factus. Nuncios etiam notabiles ad Kazimirũ regem Poloniæ circa medium Iulij Cracouiam ingressos, fauores & subsidia contra Mahumetem Imperatorem Turcarum expetens, misit, qui sibi denegati non fuerunt.

Huszacassen Persarum imperator fortunatus in Turcas.

Anno prædicto 1472, in die decem millium militum, quorum festũ in diem Lunæ, 22 Iunij cadebat, Ioannes Dlugosz senior Canonicus Cracouien. contentato Ioanne de Szebnia plebano duabus prębendis Sando. & Kelcen. De Ecclesia parochiali in Rupella conuentualem per Ioannem Rzesouuski Episcopum Cracouien. creauit, & monasterium fratrum æremitarum, beati Pauli primi æremitæ fundari obtinuit. Vt horis diurnis & nocturnis laudes Deo, & beato Stanislao concinerentur: contentato etiam Stanislao Bieczki altarista sanctę Crucis eiusdem Ecclesiæ per aliud beneficium, & medietate census magistri montium in Zuppa Vieliciensi apud Spitkonem de Melstein coempto, perpetuo consensu regio accedente. Prouentus pro uictu fratrum præfati loci in Rupella idem Dlugosz adiecit. Eiusdem anni æstate Turcarũ exercitus ex Bosna egressus, Illyricum, & Slauoniam uastauit. In mense Septembri terras Patriarchatus Aquilegien. à Venetis occupatas, descendens, & usq; ad castellum sancti Danielis excursiones in foro Iulij faciens, citra duodecim millia hominũ in seruitutem abegit. In mense deinde Nouembri, apud Goriciam, & per totam Histriam, terribili clade in sexum utrumq; sæuiendo, ferro, & igne omnia, nullo principe resistentiam opponente, complebant.

Fundatio fratrũ in Rupella. Turcarũ sæuitia bellica.

Mahumeti cõtra Huszacassen cõflictus.

Anno Domini 1473 Mahumet Cæsar Turcarum contra Huszacassen in Natulia omnes gentes suorum principatuum collegit, præter senes, impuberes, & fœminas, pręlio tamen cõserto, uictoria Huszacassen prouenit. Et de exercitu Turcarũ quinquaginta sex millia occidit, & centũ quinquaginta sub Bassas: item Turcæ ex Bosna Carinthiam, & Stiriam ferè totam eo anno sunt depopulati.

Eodem anno, Ioanne Grusczinski Archiepiscopo Gnesnen. in domo Abbatis Thinicen. in Cracouia die Veneris, octaua Octobris mortuo, rixa illicò, & contentio inter germanos eius, Bartholomæũ Castellanum Calissien. ex una, & Nicolaũ Cosmider Pincernam Siradien. ab altera partibus, pro oppido Coszmin, & uillis ad illud pertinẽtibus, exorta est, quę Archiepiscopus uiuens grandi pecunia apud Hinzã de Rogow pro Bartholomęo fratre coëmerat, & lis, & occisio pluribus annis etiã inter filios eorum durauit.

Crebra incendia Poloniæ.

Anno prædicto incẽdia crebra in regno Poloniæ fuerunt: nam die Martis, 26 mensis Iulij, Stradomia cum Ecclesijs & monasterijs sanctæ Heduigis, & sancti Bernardini arsit: altera die apud sanctimoniales sancti Andreæ igne consurgente, monasterium cum Ecclesia sancti Andreę, platea Canonicalis: itẽ & platea Castren. conflagrauit. Arserunt & oppida Vieliczka, Conin, Bels, Chelm, Lubouula: item clara Tumba, aliàs Mogila cũ omnibus officinis. Euenerũt talia incendia ex nimia siccitate, qua annus iste in omni Europa, & in uniuerso regno Polonię multũ feruidus fuerat: in tantũ ut flumina desiccarẽtur, propter Cometes præcedẽtes in anno Domini 1471. & anno 1472. Alij præsumebant Matthiam regem Hungariæ immissis incensoribus Polonis huiusmodi incẽdia effecisse.

Causa eorundem.

Doctoris Canthi interitus.

Anno quo suprà 73 supra millesimũ, quadringen. celeberrimus ac egregius uir magister Ioannes de Canthi, prope Osuuanczim oriundus, Professor, & lector ordinarius sacræ Theologiæ in Gymnasio Cracouien. 13 Decembris, in uigilia natiuitatis Christi mortuus est, & in Ecclesia sanctę Annæ sub ambone præfata uigilia sepultus: qui eodem anno, signis, & miraculis coruscare cœpit, & usq; in hanc diem uarios languores, diuersosq; morbos hominũ, & iumentorum diuina propitiatione, ad uota, & inuocationẽ nominis sui reuelat, ut asscriptione Decalogi sanctorũ dignissimus inueniatur. Verũ quemadmodum cæteri beati in hoc regno Poloniæ, in factis & prodigijs mirabiles, & gloriosi, sic & ipse Ioannes Canthinus canonisari negligitur. Hic operibus misericordię insudans, pannos, & calciamenta pauperibus quotannis ære suo comparando distribuebat. Non-

Opera pietatis eius.

nunquam diebus frigidioribus uiso paupere non calciato, se exuens de calceis inopi algido dabat, & ipse nudipes dimisso uersùs terram pallio, ne incalceatus notaretur, domum redibat. Romam peregrè proficiscens, à latronibus spoliatus, quum ab eis elongaretur, se mentitum fore clamare cœpit, dicendo nō plures pecunias habere, quoniam in diploide aliquot reperiret insutos aureos, de quibus immemor fuit, redirent ergo, & eos tollerent. Qui synceritate ipsius cognita, priùs ablata etiam reddiderunt. Interrogatus Romæ à Polonis corsitanis, cur Romam accederet, ex quo causas non foueret, & beneficia non impetraret? Respondit: Peregrinationem, & Romæ uisitationem esse purgatorium, & ut à uitijs purgaretur Romam frequentare. Quum pro ueritate in conuocationibus Doctorum, & Magistrorum uerba fudisset, ad cellam, & cellas eorum accedens, dicebat se diuina celebraturum, & ideò si in aliquo uerbo quempiam commouisset, sibi parsum iri obsecrabat. Quandoq; in conuocatione probra, & uerba iniuriosa audiens, in pariete dealbato suæ habitationis exteriùs, uersùs ambitum carbone lineas in alterutrum finem scripsit: Conturbare caue: non est placare suaue: infamare caue: nam reuocare graue. Et custodiebatur scriptura hæc, ne deleretur, donec ædificando, paries cum cæteris habitationibus eiectus fuit. A die autem mortis eius, usq; in annum Domini 1512 uarijs ægritudinibus oppresi, uoto facto curati sunt octuaginta tres homines. Febricitantes uerò tredecim, paralitici quinq;: Verè mortui addicti sunt uitæ pristinæ sedecim. Ferè autem mortui, & deplorati sex: Phrenetici sex: Dęmoniacus unus liberatus: iumenta morientia facto pro eis uoto sanata duo. Laus tibi Christe, qui in nostro Doctore Canthino quotidie gloriaris. Epitaphium postea ad tumbam eius superadditum incipit:

Vitæ integritas.

Carmine ne sileas mecum mea tibia laudes,
Gentis Hyperboreæ, cuius nunc gloria celsi.
Crescat in immensum diuis poscentibus odas,
Atq; tuos titulos extremo tempore cerne, &c. Vide in Ecclesia sanctæ Annæ.

CAPVT LXX. LIB. IIII.

Legatio ad Kazimirum Regis Persarum.

Anno Domini 1474 Katherinus Zeno Venetus, uir nobilis, & industrius, ad Kazimirum regem Poloniæ, ab Huszacassen rege Persarum cum legatione, & literis in Caldaico scriptis uenit. Summa literarum, & legationis hæc erat, ut Kazimirus cōtra Mahumeth Turcam, hostem fidei Christianæ à se aliquotiens uictum, cum cæteris Catholicis regibus, primo Vere consurgat, certus existens, ipsum Huszacassen cum decem centenis millibus pugnatorum pro Turcæ exterminatione uenturum. Eo anno circa Plsczinam Venceslaus dux Ribnicen. & Henricus Podebradski bellum agebant: Matthias autem rex Hungariæ inde occasione sumpta, Plsczinam per Bielik intercepit. Agebat & dux Zeganen. bellum circa Vuschouua: item Aydor filius Eczigeri Tartari in terras Russiæ, & Podoliæ circa festum Ioannis Baptistæ exercitum Tartarorū pannosum, quasi septem millium induxerat, & cum pręda discessit.

Anno Domini 1474. die Martis decima septima Ianuarij, Stephanus Palatinus Moldauiæ, exercitum Mahumeth Cæsaris Turcarum, centum, & uiginti millia pugnatorum habentem, cui & Besserabi auxilia ferebant, Valachiam populantem, circa palū Rakouiecz, & fluuium Berliad, proprio Marte, quinq; tantummodò millibus Siculorum, quorum terrā ab Hungariæ rege abstractam in suam ditionē redegerat, magna clade, sed non incruenta suorum uictoria mirabili Dei potentia fudit. Vix quadraginta millia pugnatorum habēs, in quibus maior pars agrestium erat, nec in superbiam ex hac uictoria elatus, diebus quatuor continuis ieiunium in pane, & aqua egit. Per uniuersam quoq; terram suam Bannum edixit, ne quis auderet sibi, sed soli Deo uictoriam illā appropriare. Cum iudicio omnium uictoria illa ex uno stetit, omnem regionem Valachiæ, per quam Turcę ituri erāt, longè antè Stephanus Palatinus flammis exusserat, quæ res maximi adiumenti ad uictoriam fuit, Turcis, & equis eorū macie consumptis. Omnes ferè Turcas captiuos, præter principaliores palis suffixit, cadauera interfectorū cremauit, unde ossium illorum extant aliquot acerui. Quatuor duces Turcarū principales, & triginta sex signa militaria, manubiasq; nobiles Kazimiro regi Poloniæ in Lithuaniā per primores suos Stephanus transmisit. Rex autem Hungariæ Matthias scripsit Papæ, Cæsari, & alijs regibus sublimi iactantia, insignem Turcarum exercitum per gentes suas, quorū Stephanus Valachię Palatinus ductor erat, deleuisse, uanitate solita, alienos sibi titulos uendicando. Stephanus tamen Palatinus aliquos captiuos Sixto Papæ misit, & scriptis suæ sanctitatis auxilia poscit. Misit & Matthiæ regi Hungariæ pares manubias, nec his legationibus ad amicos Stephanus contentus. Ad ipsum quoq; infestissimum hostem suum Mahumeth Cæsarem Turcarum, insignem legatum, dona non mediocria ferentem misit. Quæstus est, se à qui-

Stephanus voieuoda Moldauiæ uictor in Turcis.

Tartarorum strages.

quibusdam Turcarum latrunculis, & exulibus temerariè, & præter scientiam Cæsaris lacessitum esse. Illam omnem furum, & exiliatorum manum, in manu Dei potenti confecisse. Petens ut reliquiæ huiusmodi latrunculorum, si quæ in dominia sua refugissent, sibi traderentur: pari supplicio cum cæteris pœnas meritas soluturæ. At Cæsar legatione huiusmodi exasperatus, legatos iure gentium uiolato, in ergastulis aliquandiu tenuit. Postea omni substantia spoliatos, pedites & penè nudos Valachiam remisit. O Stephanum uirum admirabilem, & uictoriosum, qui sub nostra ætate tam magnificam uictoriam inter Principes mundi primus ex Turca retulit. Iubilęus hoc anno Romæ celebris, sub Sixto Papa quarto, à Paulo antecessore eius, priùs per uniuersum orbem Christianum institutus, agebatur.

Laus Stephani

Iubileus Romæ

Eodem anno Matthias rex Hungariæ, Ianussium Gliuicen. ducem captiuauit: & Bitom, Suuirkleniecz, Kosle, Olesnicza, & Volouu recepit. Venceslaum etiam ducē Ribnicen. qui & fatuus appellatus est, fortalicio, & oppido Plsczina, & tandem captiuitate diuturna mulctauit.

Ianussius dux Gliuicen. captus.

Anno quo supra duodecima mensis Februarij, consentiente rege Hungariæ, & Bohemiæ, Barones apud Pragam concluserunt, ut Vuladislaus Bohemiæ rex uniuersam, Bohemiam, cum utraq; Lusacia, & duobus ducatibus Suueidnicens. & Iauuoriens. Matthias uerò Hungariæ Morauiam cum residua Slesiæ parte habeant. Quod si Hungarus prior obiret, non suscepto pignore, ad regem Vuladislaum uniuersa simpliciter deuoluerentur: si uerò pignore suscepto obiret, ducenta millia florenorum darentur filijs suis, & de omnibus excedere teneretur. Et eadem uicissitudo in rege Bohemiæ obseruetur, stante Kazimiro rege Poloniæ in Lithuania. Isaac genere Græcus de Trapesunda, sed secta Mahumetus, insignis ab Huszacassen. nuncius in duodecim equis uenit anno eodem, rogans, ut primo Vere cum cæteris regibus Catholicis contra Turcam consurgere dignaretur. Hunc nuncium quum benignè tractasset, spe optima præditum, Cracouiam, qua cupidè uidere desiderabat, misit. In qua quum propè mense uno immoratus fuisset ad Matthiam Hungariæ regē in Brunnam: deinde ad summum Pontificem, & ad Venetos transijt, similem legationem apud illos obiturus.

Pactum Matthiæ Hūgariæ, & Vuladislai Bohemiæ regū

Legatio ab Huszacassen.

Anno prædicto, die Veneris ultima Martij, hora octaua noctis in urbe Cracouien. ignis à porta noua, usq; ad portam S. Nicolai omnes domos consumpsit.

Ignis notabilis

CAPVT LXXI. LIB. IIII.

Anno præexpresso 1475 exercitus Mahumet Cæsaris Turcarum ab Andronopoli soluens, ad Caffam insignem Ianuensium ciuitatem, quæ se ab eius exitio per annos tres & uiginti, ex quo Constantinopolis capta erat, muris fortissimis, & altissimis munire non cessauerat, manu nauali, & terrestri perueniens. Ipsam sexta Iunij cum Tartarici exercitus auxilio obsidendo, & impugnando, sexta die per fraudem primorum ciuium Italicorum alijs ignorātibus, cœpit: & ciuitate potitus, continuò traditores cum uxoribus, pignoribus, & omni familia in uincula coniectos, ad classem suam deportauit. Vulgo autē pepercit, & in ciuitate illud degere permisit, media parte omnium substantiarum ablata. Quodam tamen processu temporis inde remouens, in perpetuam captiuitatem sustulit, & non nisi Turcas illic locauit: Tartarorum etiam Imperatorem Menglikeron, qui tunc casualiter apud Caffam cum duobus germanis agebat, cœpit, & tam illos, quàm insigniores Caffensium in Constantinopolim captiuos duxit.

Caffa à Mahumetis exercitu capta.

Captiuorum primores.

Eodem anno horrenda Istulę fuit inundatio, in tantum, quod circa Cracouiam undę operuerant Kazimiriam, Stradomiam, & suburbia, Ecclesias, & domos aquæ impleuerant: pontem maiorem, quo Kazimiria Cracouiæ iungitur, & omnes pontes circa Kazimiriam, fregit, euertit, & abduxit: ex imbribus circa festum Iacobi in mense Iulij causatæ.

Aquarum inundatio.

In mense Aug. in terris Lancicien. Siradien. & Mazouiæ, locustæ ad longitudinem unius digiti humani, capita instar uespertilionum habentes apparuerunt, quę ex Pannonijs per Morauiam, & Slesiam prodijsse ferebantur. Longitudo congregationis earum trium milliarium, & latitudo unius, cum medio milliari fuerat: uolabāt ordinatis aciebus, & præliantium more cognatæ illę acies mutuo congrediebantur, & una quasi duce surgente, cæteræ ordinibus suis subsequebantur. Loca frugum, & arborum, in qua cadebāt, deuorabant, nil præter terram, & fimum sordidum relinquentes, densitatem earum uix sol penetrare potuit.

Locustarum prodigium.

Anno quo supra, in fine æstatis, Matthias rex Hungariæ, in ripa fluuij Sauue munitionem à Turca, erectam expugnauit, & redijt: Turcę uerò in magna multitudine ingressi, regnum Hungariæ, nemine resistentiam faciente, usq; ad Varadinū grassati, ciuitatem Varadien. sexta die Februarij, & uniuersam eius regionem uastarunt. Locustæ etiam eo anno Hungariam afflixerunt.

Turcarum in Hungariam ingressus.

Elizabeth 11.

Anno Domini 1476. duodecima menſis Martij, hora ueſperarum, in caſtro Nyeſzoua filiam quintam, prolem uerò 11. Elizabeth regina parturiuit: cui in baptiſmo Anna nomen per Vincentium Kelbaſſa Epiſcopum Culmen. datum eſt.

Monaſterium ad Teſſen fundatum.

Eodem anno poſt feſtum Paſchæ, Przemislaus dux Teſsinen. monaſterium fratrum minorum de obſeruantia ante portam Teſsinen. Septentrionalem fundauit. Mahumeth Turcorum Cæſar, contra Stephanum Palatinũ Valachię fremens, contra illum hoſtiliter ueniebat. Sub idẽ quoq; tempus Tartarorũ numeroſus exercitus, Turca laturus auxilia, in Valachiam intrauit, & eam priùs, quàm Turca cladibus, & uaſtationibus affligere cœpit. Stephanus autem Palatinus omnibus frumentis, & uictualibus, ne hoſti in pabulum cederent, igne abſumptis, in Tartarorum exercitum intrepidus irruit, & magna clade illum contriuit, tantoq; ardore fugientes perſecutus eſt, ut plures in fuga, quàm pugna occideret. Deinde in Turcam, Danubium nauibus ſuperantem, irrupit, & plures occidit. In particularibus quoque congreſsibus, dum frumentatum ex ſyluis ibant, inuadẽs, uictor & ſuperior, ſingulos captiuos Turcarum aut uiuos excoriabat, aut in palos ſuffigens occidebat, donec Turca illum in multitudine abundans, exercitu diſpartito, à fronte & tergo circumdedit, & ſic ſtrenuiſsimè cum ſuis pugnantem Turca uicit, & non amplius, quàm ducentos de ſuis proſtrauit. De Turcis uerò propè triginta millia cecidiſſe referuntur.

Mahumetus et Tartari Valachiã ingreßi. Stephani bellicoſitas.

Turcæ uictoria.

Stephanus aũt cum ſuis ad futura ſe reſeruans, quò ſors ferebat, fugit: Cęſar uerò Turcarum incendijs Valachiam conterens, & exindè ſibi, & ſuo exercitui famem generans, propter inediam ex Valachia abſceſsit. Matthias autem Rex Hungariæ in ſuam laudem traducens, ſcriptis uulgauit, metu ſui proceſſus Turcam fugiſſe. Quapropter & Papa Sixtus quartus, & Ferdinandus Apuliæ Rex, Principesq;, & communitates Italiæ collatione facta, ducenta millia aureorum ad conterendum Turcam illi tranſmiſerunt, qui ipſis uictoriam, & perpetuum Turcæ exterminium promittebat.

Falſa laus Matthiæ.

Turcæ Chriſtianos clade affecerunt.

Sed interim copioſus Turcæ exercitus, ex regno Boſnæ ſubitò circa ſedecimam Octobris aduenìens, totam Carneolam, Corinthiam partem Styrię, Salczburgẽſemq;, & Bombergen. Epiſcopatus, grauiter afflixit, & uſq; ad montes Italiæ graſſatus eſt. Multas Catholicorum cateruas in captiuitatem perpetuam abducens: inſuper quinque propugnacula fortiſsima ex lignis in littore Hiſtri, in parte inferiori caſtri Smiderouu, per Regem Matthiam fabricata expugnauit. Quibus Papa Sixtus, Principes, & communitates Italiæ cognitis, tum ſe primùm à Matthia Rege Hungariæ circumuentos intellexerunt.

Fulminis ictus notabilis in Eccleſia ſancti Franciſci.

Anno quo ſuprà die Martis, trigeſima menſis Iulij, hora duodecima, fratribus ſub eleuatione, Benedictus qui uenit, cantãtibus, fulmen cum terribili ſonitu è cœlo ueniens, pinnaculum per modum turris ſupra Eccleſiam ſancti Franciſci percuſsit, & incendit, ita ut totum tectũ eiuſdem Eccleſię exureretur, crucifixum in medio chori pendentem ſcidit, & euertit: lapides ſiniſtri parietis detruncauit, & abraſit. Vnum monachum occidit, & aliquot homines propinquos ſuo flatu, non tamen mortaliter, læſit.

Beatricis coronatio.

Eodem anno Matthias Pannoniorum rex, pro Beatrice filia Ferdinandi Regis Apuliæ, Rudolphum Vuratislauien. Ioannem Varadien. Epiſcopos: item Ioannem ducem Oppolien. & cæteros in comitatu ſexingentorum equitum miſit, pro die Galli apud Budam diem nuptiarum conſtituens. Quæ adducta in Albam regalem, feria quinta in die ſancti Lucæ Euangeliſtæ coronata eſt, & die Dominica ſequenti thoro regio iuncta eſt.

Dracula Beſſerabiæ Voieuoda occiſus.

Eodem anno rex Matthias Hungariæ Vuladislaum Draculam Voieuodam Beſſerabiæ, annis propè duodecim in captiuitate tentum, reſtituit, & in Beſſerabiam remiſit, qui fraude ſerui ſui, currendo in equis uelocibus decapitatus occubuit.

CAPVT LXXII. LIB. IIII.

Przemislai Teßinẽſis interitus.

ANno Domini 1477 Przemislaus Teſsinenſ. dux, triſtitia & mœrore (ut aiunt) confectus, quòd Matthias Hungariæ Rex illum de dimittenda arce, & ciuitate Teſsinen. aut de ſoluendis ſumptibus in bellum Sleſiticum in eius liberationem impẽſis, graui moleſtatione requirebat. In arce Teſsinen. undecima Martij diem obijt, in monaſterio Prædicatorũ in Teſsin ſepultus: unicam tantummodò filiã Heduigim relinquens ſuperſtitem. Non tamen illam, ſed nepotem ſuum germanum Kazimirum, filium Boleslai germani ducis Friſtatenſ. teſtamento omnium principatuum ſuum hæredem reliquit. Heduigis uerò poſtea Stephano Trencinen. Palatino, & gubernatori Hungariæ, Comitiq; Scepuſien. nupſit.

Vuladislai Bohemiæ regis Viennam aduentus.

Eodem anno Vuladislaus rex Bohemiæ, auxilia Imperatori Friderico tertio laturus in Auſtriam uenit, certificatus per Cæſarem de regalibus quamprimũ ueniret illi conſignandis, gratiſsimeq; fuit à Friderico ab uniuerſitate, & cunctis ſtatibus ciuitatis Viennen. exceptus. Altera autẽ die aduentus, feria ſcilicet tertia poſt Viti ſub magna frequentia, in Eccleſia ſancti Stephani, Fridericus imperialibus indutus regalia Regi Bohemiæ

contu-

contulit: & tradendo ſibi uexilla Bohemica, ipſum de Pincernatu imperiali inueſtiuit. Omnibus autem pacatis, Rege Vuladislao ex Auſtria diſcedente, Matthias Rex Hungariæ intrauit, in Auſtria, & Styria omnia perturbando, & uſq; ad Bauariam graſſando: factaq; compoſitione, Imperator ei regalia ſecundò contulit, quæ primò Vuladislao contulerat, & renunciauit de regno Hungariæ, & octuaginta millia florenorum ſoluere promiſit, quæ tamen non adimpleuit.

Turcæ cum triginta millibus armatorum.

Anno præexpreſſo circa feſtum Michaëlis Turcę cum triginta millibus armatorum, omnem regionem circa forum Iulij uſque ad Kunianum, aliàs ad Kingilianum depopulati ſunt. Tria quoque millia ſtipendiariorum, quos Veneti circa anguſta, & clauſuras alpium locauerant, tacta impugnatione, & conquiſitione loci, trucidauerunt, & multos captiuos uelut pecora abduxerunt.

Barbara 12.

Anno Domini 1478 quintadecima Iulij, Elizabeth regina in Sandomiria ſextam filiam, prolem uerò duodecimam, enixa eſt, quæ à Ioanne Rzeſzouuski Epiſcopo Cracouien. baptiſata, Barbara nomen accepit. Eodem anno circa feſtum ſancti Laurentij, Turcę omnem Corinthiam ab oppido Malburgeta, uſq; ad Villacum, & prope Grecz celeriter tranſcurrendo, cædibus, & captiuitate omnia fœdarunt. Tartari quoq; ſub idem tempus Braczlauu ſpoliarunt, & incenderunt.

Fœdus Matthiæ Hungariæ, et Vuladislai Bohemiæ regum.

Anno Domini 1479 in Iunio dięta Olomucen. inter Matthiam Hungariæ, & Vuladislaum Bohemiæ Reges agebatur. Concluſa fuit pax inter Reges ſub conditionibus priorum fœderũ, ut Vuladislaus rex Bohemiæ uniuerſam Bohemiam haberet, Matthias uniuerſam Morauiam, Sleſiam, & Luſaciam. Fouebatur tunc Vuladislaus rex, munificentia, & expenſis regis Matthiæ. Eodem anno circa feſtum Galli, exercitus Turcarum maximus, quinq; Baſſarum, in terram Septemcaſtren. circa ciuitatem Cibinium irrupit. Batheryſtuuan autem cum ſuo exercitu coactus pugnã inijt, & multitudine Turcarum conterebatur: interim duo Capitanei partis Hungarorum, Knezipauel, & Iaxi, frequentibus nuncijs Batheryſtuuan ſollicitati, habentes ſecum omnes aulicos regios, & noningentos Raſcianos, ſuperuenerunt. Et dimiſſa fronte Turcarum, in latus ſtudioſè irruerunt, magnamq; ſtragem in Turcis facientes, in fugam eos conuerterunt, ita ut non amplius pugna, ſed ſtrages fuit.

Congreſſus Batheryſtwan cũ Turca.

En ſpoliũ ducis Moſcouiæ.

Anno prædicto Iuuan, quod ſonat Ioannes dux Moſquæ, uir ſingularis faſtiuitatis, ciuitatem ampliſsimam Nouogrod, à Kazimiro Rege Poloniæ neglectam, in ſuam redegit ditionẽ: omnibusq; ciuibus ſpoliatis, tertia tantummodò parte cuilibet relicta (quod dictu apud poſteros forſan erit parũ credibile) trecentos currus: auro duntaxat, & argento, margaritis, & lapidibus precioſis, uſq; ad ſummum refertos, ante ſe de ſpolijs Nouogrodenſium egit: de ſupellectili uerò nobiliſsima ſine numero.

Ioannis Dlugoſz interitus

Vitæ, & morũ eius deſcriptio

Anno Domini 1480. die Veneris, 29 Maij, uir celebris conditione, ac inſignis repudatione Ioannes Dlugoſz ſenior de Nyedzelno, Canonicus Cracouien. diem uitæ clauſit extremum. Erat autem ſtaturæ proceræ, faciei gracilioris, & macræ, naſi longi, & aquilini, ætatis grandæuioris, & prouectæ, ut ipſe de ſe ſcripſit. Sexaginta quinq; annorũ, moribus probus, uirtutibusq; fulcitus, induſtria ſagax, ſermone eloquẽs. Inter alia hiſtoriarũ maximus amator, ac lector, & Chronicorũ ſcriptor. Huius Aeneas Syluius de Piculominibus, Poëta Laureatus, deinceps Cardinalis, & Papa creatus, Pius ſecũdus uocatus, meminit, & in epiſtolis Sbigneo Cardinali tituli ſanctæ Priſcæ, Epiſcopoq; Cracouien. miſſis, magnificè extollit. Aſſerendo eum hominẽ doctiſsimum, & in promptu habentẽ eloquentiam, multo ſale conditam, quem præter nullus tam clarè, tam diſertè, tamq; prolixè, res Polonorum in pace, & bello intùs, & foris geſtarum, quòaduſq; uiueret ſcripſit.

Vnde in hoc anno Dñi 1480 uita, & Chronica ipſius finitur: pręterea ſcripſit diſerto ſtylo legendã beatiſsimi Stanislai, Pręſulis Cracouien. & patroni Polonorũ glorioſi, uitamq; beatę Kunegundis coniugis, & perpetuò uirginis Boleslai pudici ducis, ac monarchę Polonorũ, in Sãdecen. cœnobio uita functę, & ſepultę. Scripſit & Geographiã, imò uerius Chorographiã regni Poloniæ, urbes, caſtra, oppida, flumina, mõtes, atq; uillagia, cuius ſitus, & diſpoſitionis ſint. Scripſit & libros inuẽtarios prouentuũ cathedralis Eccleſię Cracouien. & cunctarũ Eccleſiarũ Collegiatarum Conuentualiũ, & parochialiũ diœcœſis Cracouien. Ad quẽ, uel ad quos pertineant, diſtinctius adnotãdo. Item ſcripſit familias, arma, & clœnodia nobilitatis Polonorũ cũ origine, & cauſa eorũ, & alia opera regno Polonię frugi, & decorẽ ęternũ paritura. Erudiebat pręceptor cõſtitutus, illuſtriſsimos natos Kazimiri tertij regis Polonię, quibuſcũ non paucis annis cõtritis, dũ poſtulatus, & electus fuiſſet in ſedẽ Archiepiſcopalẽ Leopolien. obijt antequã cõſecraretur, anno, mẽſe, & die, quibus ſuprà. In Eccleſia S. Stanislai Kazimirię Cracouien. de Rupella nominatę, iuxta ſepulchrũ beatiſsimi Stanislai tumulatus. Cuius Eccleſiã pręfatã in Rupella perſonis re-

nis religiosis Pauli primi æremitæ, & prouisionibus largis ac priuilegijs antè prouiderat ac dotauerat. Principibus filijs regijs, ipsius discipulis, cum cœtu uniuersitatis, prælatorum ac populorum funus eius sequentibus, & exequias cohonestantibus, quibus interfui, & prædicta omnia uidi.

Rhodis à Turca obsessa.

Eodem anno Turcæ ciuitatem Rhodis obsederunt, & machinis partes murorũ rumpentes, & uarios uarijs modis occidentes, murum ascenderunt: pluribusq; ex utraq; parte cadentibus, repulsi, illatis innumerabilibus damnis, discesserunt, & in regnum Apuliæ traijcientes, multas clades fecerunt, oppidum Bestiam ad montem Garganum deleuerunt, & Hidruntem ciuitatem expugnantes, Archiepiscopum per medium secuerunt, & penè omnes in urbe occiderunt.

Seqũenti anno audita morte Mahumeti Cæsaris Turcarum, Alphonso filio Regis Apuliæ, & duce Calabriæ expugnanti, & subsidia Matthiæ Regis Hungariæ generi sui habenti, sese subdiderunt, qui in mancipia ipsos redegit.

CAP. LXXIII. LIB. IIII.

Mahumeti mors.

ANno Domini 1481. die tertia Maij, Mahumetes Imperator Turcarum, qui triginta annis multos populos atrocissimis bellis afflixerat, & suo Imperio subiecerat, mortuus est, & in Constantinopoli sepultus: fuitq; idem mensis mortis, qui adeptionis, & expugnationis urbis Constantinopolis fuit.

Expulsio fratris.

Eodem anno Baissetus, filius ipsius natu maior, in Cæsarem Turcarum electus, Zeliabum fratrem suum minorẽ imperare gestientem expulit, qui in insulam Rhodis, causa salutis fugiens, captus est, & in Franciam per Cruciferos religionis sancti Ioannis de cruce alba missus, in captiuitate pluribus annis detinebatur, donec ab Alexãdro Papa sexto acceptus fuit. Sed Carolo rege Franciæ in Apuliam per Romam cum magna potentia transeunte, & uim Papæ inferente. Inter alia clœnodia, & obligationes à Papa Alexandro extractas, acceptus erat, & antequam Apuliam rex attigerat, Zeliabus in Campania extinctus quieuit.

Pestis magnitudo Cracouiæ

Anno Domini 1482 pestis sæuissima ex Hungaria progressiuè transiens, in minori Polonia uiguit. Ab octaua corporis Christi ad assumptionem beatæ Mariæ uirginis, hoc est, à medio dierum Iunij usq; ad medium dierum Augusti perdurans. Moriebantur Cracouiæ singulis diebus quadraginta, interdum quinquaginta homines in parochia sanctæ Mariæ in circulo. Ad sanctum Stephanum uerò singulis quibusq; diebus triginta, interdum quadraginta, sic suo modo in cæteris parochijs.

Anno autem sequenti, scilicet 1483 deuenit, & inualuit pestis in maiori Polonia, Mazouia, & eorum uicinijs, multam frequentiam mortalium occidendo.

Simon de Lipnicza mortuus

Eodem anno Pater Simon ex oppido Lipnicza natus, frater minorum prædicator gloriosus, & feruidus, peste quindecimo Calendas Augusti, die Iouis, decima octaua Iulij, quæ fuit dies sancti Arnolphi mortuus est, in choro Ecclesię sancti Bernardini in Stradomya per fratres tumulatus. Sed quum miraculis corruscaret, à fratribus honorificè in corpus Ecclesiæ ad sinistram partem translatus, & conditus est. Cuius Epitaphium unum est hoc:

Lipnicius iacet hic Francisci ex ordine Simon
Diuino frater feruidus eloquio.
Cuius perpetua fruitur iam spiritus aura,
Quod probus hic sanctè uixerit atque pius.
Quod decorare Dei studuit genitricis honorem,
Doctrinam factis atque probare bonis.
Hunc miranda uides testantur signa beatum,
Qui miseris meruit ferre salutis opem.
Hunc igitur studeas tibi conciliare patronum,
Vt uoti compos efficiare tui.

Kazimiri secundo geniti mors.

Anno Domini 1483. die Iouis in crastino cinerum, Dux Kazimirus secundo genitus Kazimiri tertij regis Poloniæ, pthisi suffocatus Vilnę interijt, ubi & sepulturã accepit. Et post mortem prodigijs miraculorum splendescere ferebatur.

Besserabia à Baizeto uastata.

Anno Domini 1484 Baizetus Imperator Turcarum, qui (ut ferebatur) ocio deditus, uoluptatibus immersus operam dabat, per suos excitatus & inductus, cum maxima potentia tempore Veris in Besserabiam uenit, & Kiliam, & Bialagrod obsidendo expugnauit, & in hanc usq; diem possidet.

Tres præstantes peregrini Cracouiam exeunt.

Eo tempore magister Michaël de Vielun Collegiatus maioris Collegij Cracoui. cũ magistro Nicolao de Glogouia maiori prædicatore Teuthonico, & Georgij de Lanczhuth presbytero ad sanctam Mariam in circulo Cracouien. nolẽtes per terram pedestres

Sanctam ciuitatem Hierusalem uisitare, quum in Valachiam intrarent, Turca exercitualiter appropinquante, Kiliam ingressi, captiuati, & uenditi fuerunt: biniq; eorum magister Nicolaus prædicator, & Georgius de Lanczhut in Constantinopoli, per mercatores Venetos redempti, in Poloniam per Venetias, & terras Christianorum redierunt. Magister uerò de Vielun ter uenditus, & liberatus, de terra sancta cum uno cõuerso minorum natione de Kalis peregrè rediens, quia caumata, & aëris feruorem nõ uitauit: in Rhodis febribus acutissimis correptus, diem obijt extremum. Hic fuit in omni facultate doctissimus, & promptus, Hebraicamq; linguam perfectè profitens, & sciens.

Christophori Saffraniecz grassatio.

Eodem anno Domini 1484. die Saturni quinta mensis Maij, quæ fuit uigilia Pentecostes, Christophorus Saffranyecz de Pyeszkouua Skala, mercatores Cracouien. ad nundinas in Lublin. transeuntes, hos, Stanislaum Lanthman, Ioannem Reichil, Ioannem Nonert, Conradum Encziger, Suantoslaum, & Bartholomeum Sinrich trucidauit. Qui in Cracouiam adducti, in choro Ecclesiæ S. Mariæ in circulo prope sacrarium iuxta subsellia Vicariorum maturam missam cantantium sepulti sunt. Ob hoc itaq; crimen, & spolia quæ fecerat, primũ de regno bannitus, tandem per Pyeczik, & Szus circumuentus, captiuatus est, & Cracouiam adductus, in testudine reclusus in arce Cracouien. detinebatur: donec sub nundinis post festum sancti Michaëlis mandato Regis Kazimiri capite truncatus, in Ecclesia sancti Bernardini sepultus est.

interitus eiusdem.

Fratris Michaëlis mors.

Anno Domini 1485 frater Michaël ordinis S. Mariæ de metro de patientia beatorũ martyrum ad sanctum Marcũ Cracouiæ quarta die mensis Maij uitã finiuit, in choro ad ualuas sacrarij Septẽtrionem uersùs sepultus. Fuit statura breuis de natura Gnauuorum, miraculis (ut fertur) gloriosus, & clarus. Hic uerentibus fratribus, & metu concussis, ne ignis nõ longè exortus, monasterium S. Marci corriperet, dixit: Non timendũ pro hac uice, sed dum moriar, plaga per ignem grandis huic monasterio accidet, quod ita factum, post mortem ipsius uerificando superuenit, semper humilis, orans, & deuotus fuit.

Ecclypsis Solaris.

Eodem anno Domini 1485. die Mercurij, sedecima Martij, fuit ecclypsis Solis undecim punctorũ, super quinto gradu Arietis, in regno Polonię, ante occasum Solis satis notabilis defectuositatis, & diminutionis lucis: hanc in Mirãdula ciuitate Lombardiæ satis claritatis habentẽ inspexi, nec illic aliqua obscuratio, aut splẽdoris diminutio notabatur.

Maximiliani coronatio.

Anno Domini 1486. die 28 mensis Martij, quæ fuit feria tertia Paschæ. Maximilianus in Aquisgrano in Regem Romanorũ, per Archiepiscopos Maguntinen. Colonien. & Treuerien. in præsentia patris eius Friderici tertij Imperatoris Romanorum, & multorum principum, prout ante conclusum in Frankfordia tempore electionis fuerat, coronatus est.

Fridericus Episcopus Cracouien.

Anno Domini 1488. die Solis, tredecima Aprilis, quæ fuit Dominica conductus Paschæ illustrissimus Fridericus Kazimiri tertij Regis Poloniæ filius postremò natus. Per Capitolum Cracouien. ad populationem pręfati Serenissimi domini Regis Kazimiri, in Præsulem Cracouien. fuit electus. Et octaua die, quæ fuit uigesima Aprilis, minores ordines de manu Reuerendissimi domini Vrielis de Gorka antistitis Posnanien. in Piotrkouu in Ecclesia prædicatorum suscepit. In crastino aliàs 21 Aprilis per Paulum de Glouina Decanum Cracouien. cum eius collegis, nomine Capituli Cracouien. postulatus, spiritualibus adiectus fuit: in his omnibus principio Leonis ascendente.

Eodem anno, die Mercurij sedecima mensis Iulij, concordia inter Conradum, & Ianussium germanos Mazouię duces, super bonis hęreditarijs, per Boleslaum, & Kazimirum fratres eorum uita functos derelictis facta est.

Matthiæ Regis Hungariæ obitus.

Anno Domini 1490. die Lunæ, quinta mensis Aprilis, Matthias rex Hungariæ apoplexia (qua præcedenti die oppressus erat) in castro Viennæ Australis suffocatus, & extinctus est, & in Hungariam relatus: sepulturam in alba regali absque pompa communem accepit.

Ioannes Episcopus Olomucen. Cracouiã aduenit.

Eodem anno, die Mercurij, tredecima mẽsis Octobris Cracouiam in pulchro comitatu Ioannes Varadien. idem & Olomucen. Episcopus aduenit, in circulo Cracouien. apud Sebastianũ hospitio exceptus, Kazimiro regi Poloniæ persuadebat, ut filiũ eius ducem Albertum tertiò genitum, ex Hungaria reuocaret: & Vuladislaum primogenitũ regem Bohemiæ in Hungariam pacificè regnare annueret. Is Rege Kazimiro dissentiente, die Lunæ, decima octaua mensis Octobris, quæ fuit Lucæ Euangelistæ, incõsolatus è Cracouia per Silesiã, & Morauiã in Hungariã recessit, postea in breui monachus factus.

Cometes.

Anno Domini 1491 Cometes dominus astone dictus, de natura Mercurij, circa festum Epiphaniarum sub tertia facie piscium, Solem post occasum sequens apparuit, & circa carnispriuium resolutus disparuit.

Eodem anno, die Solis, octaua mensis Maij, & fuit dies celebris sancti Stanislai Polo

norum

Ecclypſis Solis. *Peſtis ſubſequutio.*

norum patroni,& Dominica rogationum,accidit ecclypſis Solis nouem punctorum ſuper 26 gradu Tauri:ſubſequutaq; fuit gregum,& pecudū miranda contagio,& infectio,præſertim boum & ſuum,ſiue porcorum. Iacebant etenim inualidata artubus,& iuncturis,& ſurgere non poterant:linguaq; eorum abraſa,excoriata,& ferè ulcerata,pabula contingere,& maſticare non ualebant.

Collegij artiſtarum cõflagratio.

Anno Domini 1492 mortuo,& tumulato Kazimiro tertio rege Poloniæ,incendiū de domo aciali Mikoſz nuncupata,iuxta portam ſutorum exilijt,& omnes domos iuxta Eccleſiam ſanctæ Annæ Cracouiæ,cum collegio artiſtarum maiori,& horologio nouiter immutato,die Solis 29 Iulij in nocte ſequenti conſumpſit,& conflagrauit.

CAPVT LXXIIII. LIB. IIII.

Conuẽtus pro rege eligendo.

AD eligendum nouum Regem,poſita conuentione pro feſto aſſumptionis Mariæ in Piotrkouu eodem anno Domini 1492 conuenêre optimates,& Satrapæ regni Poloniæ,Prælati,Magnifici,& Nobiles. Et quia Alexandrum quartogenitum,Lithuani mortuo Kazimiro tertio rege Poloniæ ſtatim aſciuerunt,& in magnum ducem ex ſententia,& uoce eiuſdem Regis uiuentis. Sed moribundi,& tunc ab Lithuanis iſtud optantis ſibi pręfecerunt,& duobus ſuper remanentibus alterum Poloni in Regem cum quadam animorum infenſione,& controuerſia eligere adnitebantur.

Partes Ioannis Alberti. *Partes Sigiſmundi.*

Communitas nobilium,familiaq; Roſarum,& urbs Cracouien. cum alijs ciuitatibus regni Ioannem Albertum,tanquam maiorem natu regnare uoluerunt. In contrarium Sbigneo de Oleſznicza Archipræſule Gneznen. ducibus Mazouiæ Conrado,& Ianuſsio,Raphaële Iaroslauuski Marſchalco regni,& omnibus de armis bipennium:cęteriſq; ei aſsiſtentibus adnitente,& Sigiſmundum minorem natu deligere,& erigere,ſeu ſicut communitas cū ſibi adhęrentibus rebatur electionem regina in eundem Ianuſsium ducem Mazouię,qui perſonaliter cum eodem Archiepiſcopo campeſtraliter poſt uillam anteurbij Pyotrkouien. per omne tempus electionis egit,transferre conante. Donec dux Ioannes Albertus hac campeſtrali ſtatione Archiepiſcopi,& ducis Mazouiæ prouocatus,iuuamine genitricis ſuæ Elizabeth reginæ Poloniæ ad Illuſtriſsimū,& Reuerendiſsimum dominum Fridericū electum,& confirmatum Cracouien. germanū ſuum in curia paterna atq; regia cū auctoritate præſidentiæ,tanquā ſub illa Archiepiſcopi in campo ſtatione uſurpari ſimulata,ac ad alios prælatos,& proceres in locis cõſuetis reſidentiarū anteurbij illius electionem repræſentantes armato milite in Pyotrkouu miſſo,electioni ſuæ renitentes,& ſpolia parti eius inferentes cõpeſcuit. Die itaq; Lunæ 27 menſis Auguſti,luna applicante ad aſcendens radicis eius: Ioannes Albertus in Pyotrkouu rex Poloniæ proclamatus,& publicatus eſt,Ioanneq; de Tarnouu filio Palatini Cracouien. ad electū ducem Albertū uelociſsimè in Cracouiam aduolãte,& electionem publicãte: Te Deum laudamus in craſtino electionis Cracouiæ (mirū in modum omnibus gratulantibus,& gaudentibus)ignes multis locantibus,uaſa quoq; uini,& ceruiſiæ exponẽtibus decantatum eſt.

Ioannes Albertus rex eligitur. *Mox coronatur.*

Coronatio tandem eius in regem Poloniæ Dominica in craſtino Mauritij,quæ fuit 23 Septembris celebrata. Coronatus autẽ,& inunctus eſt per Sbigneū Gneznen. Archiepiſcopum,debilẽ,& hydropicum,aſsiſtentibus ei prædicto Friderico electo Cracouien. cõfirmato,Petro Moſczynski Cuiauien. Vriele de Gorka Poſnanien. Epiſcopis,cęteriſq; Pontificibus,& prælatis,Regina quoq; Elizabeth genitrice ipſius inſpectante,ac multitudine copioſa. Sbigneo Archiepiſcopo Gneznen. Marſchalco regni Iaroslauuski,alijſq; eius coronationẽ dedignantibus,depôſt breui mortuis.

Legati Venetorum. *Legati Turcarum.*

Et quū anno ſequenti rex Ioannes Albertus in Polonia eſſet,inſignes legati Imperatoris Turcarū pro treugis etiam ad uitā utriuſq;,& Imperatoris,& Regis cõſtituendis,& dominij Venetorū ad eum uenerunt. Retentis aūt ſecum in Poſnania legatis Turcę de pactis induciarū tractantibus,Marcum Dandalū doctorem utriuſq; Iuris,& principalem Oratorem cū collega ipſius Paulo Capello,& reliquis Venetis gratulatū iri de Venetijs miſsis de ſublimatione Ioannis Alberti in Regem Polonię Cracouiam ire iuſsit. Qui die Iouis ſecunda Maij Cracouiam ingreſsi,& in circulo apud Nikel Karle hoſpicio honorificè ſuſcepti,& optimè tractati,uotorumq; ſuorum compotes facti,die Lunæ,tredecima menſis Maij receſſerunt.

Regū ac principum in Leuczouiam conuentus.

Anno autẽ Domini 1494 die Iouis,decima ſeptima menſis Aprilis,conuenerunt in Leuczouia germani,Vuladislaus Hungariæ,& Bohemiæ,Ioanneſq; Albertus Poloniæ Reges,dux Sigiſmundus,& Fredericus Archiepiſcopus Gneznenſ. Epiſcopuſq; Cracouien. & Cardinalis pronunciatus. Item Fredericus Marchio Brandenburgen. Regum ſororius,cum magnificis,& conſiliarijs regnorum Hungariæ atq; Poloniæ,multiſq; ac uarijs interpoſitis tractatibus ſuper regnorum unione ſuper bello in Turcas,& uindicanda patrui truculenta nece,qui pro regni Hungariæ defenſione,ut ſuo iam ante loco dictū eſt,contra immaniſsimum Turcarum Imperatorem ſtrenuè pugnãdo interijt, & extir-

&extirpatione Valachi. Irritatis & omnibus articulis ferè concluſis reiectis,uacui ad propria diſceſſerunt:uacui tamen animi regij haud fuerant,quod in propoſita capitis immediate ſequentis expeditione declaratur,ſed ut deliberationes regum Turcam latuiſſent irritationes eiuſmodi conſulto erant publicatæ.

Legatus Turci Cracouiam uenit. *Capiſtrani uaticinium.*

Anno præfato die Martis,tertia menſis Iunij,notabilis legatus Imperatoris Turcarū,12 camelos habens,Cracouiam aduenit,in domo ducū Mazouiæ in acie circuli Cracouien. hoſpitio exceptus:præparabantq; & quaſi ſingulis diebus Turci in circulo Cracouien. ſub prætorio fimum,& pabula camelorū deſiccabant. Aſtruebant tunc memores & ſeniores,eum fore annū quadrageſimum,quem diuus Ioannes Capiſtranus prædicando Cracouiæ propheticè dixerat: Veniet Turcus hûc,& equos ſuos in circulo Cracouien. locabit,ſi correctio morū,& uitæ in uobis non aderit. Vtq; narratores affirmabãt,tametſi de Turcarum Imperatore non fuit uerificatū,in nuncio tamen eius ſub conditione expreſſa,ueriſsimè impletum fuit. Terribile quoq; dictu,horribilis plaga eo tempore accidit:nam die Solis,29 menſis Iunij,quæ fuit Apoſtolorum Petri,& Pauli,in nocte ſequenti,maximus ignis à piſtoribus circa nouā portam exortus,omnes ſtructuras iuxta murū & in medijs plateis,præter circulum uſq; ad plateam ſutorū conflagrauit,& conſumpſit: cecideruntq; portæ ſancti Nicolai,ſancti Floriani,Slauukouien. Eccleſia ſancti Marci,& clypei eius cū toto monaſterio ceciderũt,turres ciuitatis in prędicto circuitu,& turris Eccleſiæ ſancti Stephani cum campanis,& domo paſtorali exuſtæ ſunt. Iudęi poſt ſanctum Stephanum commemorantes uehemẽter arſerunt,& immiſericorditer per ſtipendiarios,quorū magna copia illis diebus Cracouię aderat,direpti ſunt:noſq; in domo aciali Turzonis plateæ ſancti Stephani arſimus. Hęc cū uidiſſent Turci,omnia ſua in camelos ac equos impoſita ligarũt,parati de ciuitate egredi:ſic & Cardinalis Fridericus,quæ ſua fuêre,in currus cuncta imponere iuſsit. Et ſi incendium Epiſcopali curiæ appropinquaret,è Cracouia excedere diſpoſuerat,continuata eſt hæc plaga incendij,à prima hora noctis,uſque poſt ortum Solis. Legati quoq; Turcarum extunc quarta die,cum licentia Alberti regis,die Iouis,tertia die menſis Iulij de Cracouia abſceſſerunt:ad inſtantiam autem ciuiū Cracouienſium,tanquam propter ipſos huiuſcemodi plaga conflagrationis eueniſſet.

Iudæi Cracouia expulſi.

Rex Albertus Iudæos de Cracouia in Kazimiriam ſub murum,iuxta Eccleſiam Laurentij,ubi cellæ pro collegio,& lectorijs per Kazimirum ſecundum Regem Poloniæ extructæ fuerant,ubi in hanc diem morantur,tranſtulit.

CAP. XXV. LIB. IIII.

ANno Domini 1497 his calamitatibus,grandius malū ſucceſsit:nam rex Albertus à Valacho magnanimæ ſuæ uoluntatis effectum proſecuturus,perindè atq; Leuczouiæ,ſicuti ſuprà ſcripſeram,cum fratribus conſtituit,ulturus patrui per Turcas in Vuarna occiſi interitum,caſtra Turci in Vualachia occupata expugnaturus,bellū ingens,atq; idem periculoſum uerſùs eadem caſtra per Turcas in Vualachia occupata concepit,quo uniuerſam Poloniam,Ruſsiam,Mazouiā,Ioannemq; de Tiffen magiſtrum Pruſsiæ,reliquas terras:imprimis uerò illuſtriſsimū principem dominum Alexandrum magnum ducem Lithuaniæ germanum ſuum,qui cum uniuerſis magni ducatus Lithuaniæ proceribus in auxilium fraternū per campos inferioris,ſuperioriſq; Podoliæ proceſsit,& circa Braczlauu fraternū expectando auiſamentum ſubſtitit,in arma concitauit,præterea mercenarium militem equeſtris,pedeſtriſq; ordinis,immodicum his iunxit,atq; inſtructum exercitū ad dies Iunij apud Leopolim recenſuit. Quo reuiſo,ordinatoq;,die 26 Iunij,feria ſecunda poſt diui Ioannis Baptiſtæ diem,cum toto exercitu,& Sigiſmundo fratre,à Leopoli ſoluit,iterq; in Valachiam non ſine malo omine dirigens.

Omina infœlicis belli.

Hæc inter prodigia infœlicis expeditionis numeranda pręceſsêre,boues ducenti poſt exercitum pulſi,Leopolim uerſus turbinis uehementis impetu diſperſi ſiſti non potuerũt,ſed partim in ipſo ſuburbio foſſatis ſe immittentes,partim in campos,& alia loca delapſi,uix (ſed nõ integro numero) fuêre recollecti. Rege ipſo fluuium,exiguo alueo dilabentẽ,tranſeunte,dextralis equus candidiſsimus,regiq; charus corruit,& erat ſubmerſus. Pręterea quidā Sropeki genere nobilis,alioqui pauci ſenſus,Leopoli iteratis uicibus noſtros ſuccubitores nõ ſine terrore exclamabat. Fulmen itẽ caſtris dilapſum,nobilẽ unum,& equos 12 interemit: ſacerdote apud Regẽ diuina celebrante,hoſtia finibus manipularis à ſiniſtra pendẽtis,quod rex ipſe uidit,è ſacro altaris ac miniſterij loco detracta,ſeu caſu quodā,ſeu improuidentia celebrãtis excidit,in terramq; eſt prolapſa,quę per miniſtrantẽ Capellanum regẽ cum admiratione hoſtiam demonſtrãte,una & per ipſum celebrantẽ fuit collecta. His terrorẽ incutiẽtibus,nihilominùs à ſcelerib. nihil temperatū exercitus,permiſsis mulierib. refertus,ferũturq; ipſi Primores,& duces,nocturna libidine nõ ſaciati,clara luce publicis balneis,& tina,inter amplexus mulierū uoluptatib. indulſiſſe.

Quumq;

Quumq; in expeditione ipſa procederent, quamuis poſt ſolutam Leuczouien. conuentionem Albertus Rex per inſignes ſuos Oratores, & magnæ auctoritatis ac prudentiæ Conſiliarios ſcilicet Creslaum de Curoſuuanky Decanum Cracouien. & regni Poloniæ Canceliarium: iam uerò per ipſum Regem ad Eccleſiam Vuladislauienſ. per mortem Petri Moſzinski de Bnyn uacantem pronunciatum eligẽdum, & per Podlouuski de Przytyk Caſtellanum Radomien. cum eodem Cancellario una legatos Stephanũ, aliàs Chari Bogdan Vuoieuodam Vualachiæ de illarum ſecretarum, ac earum contra Turcas fraternarum regiarum deliberationum Leuczouien. quæ conſultò tanquam irritatæ fuêre auiſatum facit, & hortatus eſt ad aſsiſtendum ipſi regi, & in ſuo ſanctiſsimo propoſito auxilium ferendum, quod ipſe Stephanus data fide, & manu repromiſit, non tamen priùs illud laturus, ne per Turcas præuentus eſſet, donec uideret Regem, uel apud caſtra Kyliani, & Byalogrod, uel in Danubio cum exercitibus conſtitui, cuius tamen profectionẽ in terra ſua impedire nollet, quin etiam æquè permitteret commeatum liberè miniſtrari.

Legati inſignes in Valachiam miſsi.

Cumq; Rex terras Ruſsiæ ingrederetur Creslaus Rozenſis nuper nominatus, iam uerò Electus, Vuladislauien. & regni Poloniæ Cancellarius ſenator, atq; zelator regni uigilantiſsimus, & rerum peritus, ut audiuit Stephanum Vuoieuodam in perfidiam uerſum, à uotis promiſsis diſceſsiſſe, & Hungaros malè contentos eſſe de Rege ſuo, qui eis inconſultis Leuczouiæ fratri Alberto Regi annuit, in caſtro Turci Valachiæ occupata expeditionem faciendum, timore perculſus, ne Stephanus per Hungaros zelo inuidiæ concitatos, perſuaſus Turcas, & Tartaros auiſatos efficeret, & in Regem conuerteret, ſubitò cucurrit ex ædibus ſuis, & Regem expeditionem continuantem in Przemislien. oppido adijt, orat, & obteſtatus erat, ut ab expeditione deſiſteret, ſed eam ad loca ſolitudinum per Tartaros uaſtari ſolita conuerteret munienda. Quæ Creslai adhortatio per Regẽ abiecta fuit, ut cum deſpectu quodam eum à ſe Rex licentiaret, ad ædesq; ſuas Epiſcopales redire iuberet, qui potiùs domi oraret, aut quæ ſuæ Epiſcopalis ſunt profeſsionis, ageret: Rex uerò, quod ſibi innatum ac proprium eſt, armis, & bello inſiſteret. Sic quoq; Albertus Rex non ignorans Vuoieuodæ illius dolos Matthiam de Loncza Epiſcopum Camienecen. ad Vuoieuodam præmiſſum exploratum dirigit, an in propoſito abſtinentiæ perſeueraret, quod Vuoieuoda coram ipſo oratore Epiſcopo confirmauit. Tamen cùm rex terræ Valachiæ appropinquaret, Vuoieuoda per Turcas, Moldauos, & Siculos atq; Tranſyluanos, qui uotis fortaſſe quorundam dominorũ Hungariæ, quibus ſecretè Leuczouien. deliberationes non erant creditæ, concitatus, ſententiam mutauit, & non ſolùm commeatum exercitui regio recuſauit, uerùm etiam pro uoluntate aſsiſtentium ſibi Turcarum hoſtem ſe Regi eius terram ingredienti nunciauit, ſollicitatusq; per frequentes Regis nuncios, ut ad ſe rediret, promiſſorumq́ue firmus eſſet obſeruator, conuerti ad prima promiſſa noluit, quamobrem tela regia, quæ rex non in eum, ſed in Turcas acuerat, in ſe conuertit. Et cùm hæc inſperata eueniret mutatio, nec minùs populus regius uoluptati illius deditus fortunam, & propitiationem non mereretur diuinam, timore non uulgari erant concuſsi Poloni, ut plerumq; à paucis hoſtibus infidelibus, & ſchiſmaticis, aut fugarentur, aut trucidarentur, ſecundùm illud Deutronomi. 32. & Pſalmi ultimi ſabbati, quomodo perſequebatur unus mille, & duo fugarunt decem millia. Nónne ideò quia Deus ſuus uendidit eos, & Dominus concluſit illos: ipſeq; Stephanus Vuoieuoda nonnullos dira morte perimebat, ut tandem clamarent ad Regem Poloni, quô illos in domos redire permitteret. Nanque abſque licentia Regis iure regni Poloniæ uetante, ſub amiſsione capitis, & bonorum omnium mobilium, non liceret illis à Rege, & exercitu diſcedere, neque facultas reditui patuit propter loca ubiq; per hoſtes occluſa, quæ rex terram Valachiæ ingrediendo non muniuit, fidei per Vuoieuodam promiſſę fidens, unde cum rebus nullibi digno Marte proſecutis, neq; redire honeſtum, neq; caſtra Turci Vualachis ipſis Turcis Moldauis, Beſſerabis, Siculis, & Tranſyluanis obſtantibus accedere tutum, aut poſsibile eſſet. Nihilominus Albertus rex dolis Valachi impeditus ut aliquid egiſſe uideatur decreuit, Caſtrũ Szoczaua (ſedes ubi Vuoieuodæ eſſet) aggrediendũ, quod exercitibus admotis oppugnabat, bombardisq; quatiendum mandauit. Interea Vuladislai regis Hungariæ regno Prælatorum ac Baronum nomine certi oratores Hungari ad exercitum Regis, ſed tanquam in fauorem Vuoieuodę, ne deſperatus ſe Turcis dedat, miſsi, Regem Albertum à proſecutione belli cõſilijs, & rationibus inductis, quod ſe malè crediderit Vuoieuodę fidei, quam neq; Chriſto, neq; hominibus ſeruaret, ſolantur, & mitem in Vuoieuodam eius animum reddunt.

Legati Hungariæ regis.

Interea Rex Albertus ægrè ac malè ſe in corpore habere cœpit, tantamq; pro Valachi dolis, & occultis Hungarorum maleuolentijs moleſtiam concœpit, ut breui poſthâc uiueret, & eam mortis futuræ, ſed proximè occaſionem ſibi inſumeret: unde etiam conſeſtim

feſtim euentus iſtos per celeres nuncios Magnoduci Lithuaniæ per Podoliam in auxilium regis uenturo notificat, hortaturq; fraternè, ut Magnus dux attentis his, quæ regem permouent, et præſertim legatione ipſa Hungarorum, ab ulteriori ſuperſederet itione, qui tamen ut in ſua uidebis hiſtoria locum Braczlauieñ. muniuit. Rex autem illa Hungarorum ſuaſione præualente fœdus cum Voieuoda Stephano pepigit, ad reditumq; gentes conuertit, quæ cum redirent obſtante regis ægritudine, quę etiam Ducem Sigiſmundum eius germanum ſecùm in exercitu agentem, atq; optimates quoſq; Polonos, & ipſos belli duces nimium in animis cõſterriatos effecerat, omnia negligenter erant cuſtodita, ibantq; maioris Poloni cum ægrotãte rege per ſyluam Bukouyna primi, quos ſubſecuti minores, terrarum ſcilicet Craco. proceres tanquam armatiores poſtrema regis tutati. Prima Lucæ 26. Octobris quę fuit feria quinta ante Simonis & Iudę, à Turcis & Valachis, alijsq;, quorum ſupra meminerim, per Vvoieuodam tanquam fidefragũ ictum fœdus minimè obſeruantem clam ſumminiſtrans, in eadem ſylua per ſuffragia nemoraliũ impedimentorũ aggreſsi, percuſsi, fuſiq; erant, inter quos plures de domo bipenniũ corruerunt, pręcipuè Nicolaus Palatinus Ruſsię, & Gabriel hęres in Morauicze ambo de Thanczin qui perierũt, Ioannes Sbignei eodem Thanczin Subcamerarij Cracouieñ. et Capitanei Marieburgeñ. filius, qui in Turciam adductus erat, poſtea per fugam liberatus.

Clades Polonorum.

Interea etiam Cruciferorum de Pruſsia ab ordine & Ducum Mazouię & terris illorum milites ſub certo numero pro iure generalis expeditionis regni Poloniæ miſsi, regios ſequuntur, ſed non adeunt exercitus, quos cum præſciret Voieuoda, ueluti ultimæ ſorti relictos, ſeorſum ſcilicet ex eadem cauſa inſecutorum exercituum profectos, ſeu potius diuiſos, per Turcas procurat cladibus affici crudelibus, ex quibus qui nõ erant occiſi in Turciam ſunt abacti. Sic quoq; in nemore Bukouyna cum hac minoris Poloniæ nobiliſsima gente infeliciter actum, quæ dum terga ægrotantis Domini, ſuis uita & ſanguine tutaretur pro felici regis reditu, miſerè perijt, quorum uiuentes aut Turciam, aut Tartariam, aut in alias Barbarorum, infideliumq; freti Pontici, Aſię, Scythiæq; regiones ſunt deducti. Exercitus autem regius, quem Dux Sigiſmundus fraternæ condolens ægritudini uehementer, ac maiores regni de maioribus Polonis conſtituerant, regem maleualentem ductabat, licet ab ijſdem Voieuodæ fraudibus immunis non fuerit: quippe qui undiq; laceſſeretur per Turcas, & Valachos eorundem ductores, ac ueluti per canes ex foraminibus ſic per iſtos ex lucis tenebroſis proſiliẽtes. Tamen per dies plures nemoralibus & tãquam inuijs locis, ut magnis exercitibus commune eſt, iens, integer ab agro Valachico ad terras Ruſsiæ regias feliciter, ac uictorioſè redijt. Tantumq; ipſa expeditio lucri, monumentiq; æuiterni Polonis & ſuo regi præbuit, ut communi laudi ſtatuerint, nunquam regibus ſuis permittendum expeditiones facere generales, ſcilicet proceres regni, nunquam generaliter ad arma mouendos contra infideles Turcas aut Tartaros, niſi primum conſulta apoſtolica ſede, ſed & alijs regnis regibus Chriſtianis ad expeditionẽ ipſam accedentib. Mœror quoq; ſummus hoc improſperæ expeditionis caſu hoc regnũ implet pro cõmuni fratrũ regnicolarũ caſu, qui ab incõſulta paucis cõmunicata expeditione euenerat, proq; amiſſa exiſtimatione, quia Turcæ & Tartari nihil plusquã generalẽ Polonorũ timuêre expeditionem. Summa uerò culparum omnium reijciebatur in Philippum Callimachum Italum Florentinum, qui cum Alberti regis in paterna educatione nutriti pręceptor eſſet, uir doctrinæ ſummæ, & humanarum non uulgaris profeſſor literarum cæculus & fauer eiuſdem, rex conſilia ſenatorum omnium regni conſilijs præpoſuit, quæ imitatus fraternas conſultationes (Philippo animum regium in eam expeditionem contra omnium conſiliariorum uota dirigẽte) celebrauit, quæ talem habuêre exitum, ut breui Rex uitam cum morte & ſummam regni exiſtimationem, tanquam perpetuam gloriam infidelibus ſemperterribilem cum ſumma publici ſtatus iactura permutaret. Inſuper afflictis addita eſt afflictio. Nam ſequenti anno in principio Maij, Turcę, Tartari, & Valachi iuncti, Ruſsiam irrumpentes, plurimam ſtragem in hominibus crudeliter fecerunt, iacebant paſsim in uijs & campis occiſi. Omnia oppida ſub montibus & in medio circa Leopolim, & Przemisliam, uſq; ad oppidum Canczugam incenderunt, uaſtarunt, et diruerunt. Et tempore modico commorati, cum maxima præda ſalui diſceſſerunt.

Philippus Callimachus præceptor Alberti regis.

Turcarum Tartarorumque incurſio.

Hæc nouitas, quum die Mercurij ſedecima Maij Cracouiam eſſet delata, non parum omnem ſtatum terruit, etiam nonnullos fugæ accinxiſſet, niſi uel timor, uel ſpes à rege prohibuiſſet. Extunc Cracouieñ. foſſata uerſus campeſtria, & Cleparz expurgari cœperunt, & iacto fundamento ad propugnaculum extruendum ante portam ſancti Floriani (quod

proximis annis magnis impensis finierunt) oppidum Cleparz in magna sui parte, quæ fluuio Rudavvka superimminebat demoliti sunt, deiecerũt atq; diminuerunt, turres quoque muri Cracouiensis uersus Cleparz, quas post exustionem muro in altum erigere cœperant, complebant & ædificarunt. Cœpit deinde rex Albertus quærere modos resistendi hosti, auxiliaq; à Vvladislao rege Hungariæ & Bohemiæ, germano suo atque ab ipsis Hungaris expetere.

Et ueniente legato eorum Episcopo Vesprimeñ. Cracouiam, prima Iulij anno præfato 1498. concordiam inter Hungaros, & Polonos ad opponendum communi Marte se hostibus concluserunt: & Te deum laudamus: die Iouis, quæ fuit dodecima Iulij decantauerunt. Sed talis cõcordia, nil iuuamenti attulit. Tartari nãq; Russiã in fine Iulij inuadentes, longè lateq; grassati, cũ præda ad propria remearũt. Cõtra quos rex Albertus, regnicolarũ exercitu collecto, de Cracouia die Martis, septima mẽsis Augusti exiuit, sed cognita hostiũ fuga circa Sandomiriã uillis multis destructis, exercitũ ad sua abire permisit. Post Tartaros, Turcę circa diem sanctæ Catharinę sub mõtana Russiæ eodẽ anno circa Sambor & Halicz deuastauerunt, neq; aliquo certamine lacessiti. Verum uel Deo, uel eorũ fortunio sic cogente, frigoribus aërisq; in temperie, inædia atq; niuibus, supra quam quadraginta millia equorum, hominumq; periêre, reliqui tamen, quorum ultra uiginti millia dicuntur fuisse, salui post damna illata recesserũt. Sed per Valachos percussi erant. Alium itaq; modum pacis nanciscendæ aggressi, quoniam absq; Valachis, exteras ac barbaras nationes ad inuadendum regnum excitantibus pax non fieret, persuasi & uocati Cracouiæ conuenerũt Episcopus Varadieñ. nomine Hungarorum, oratores Stephani Palatini Valachiæ, oratores Alexandri magni ducis, & Lithuanorum, & Poloni.

Fœdus cum Hungaris.
Tartarorum incursio.
Turcarum inuasio.
Turcarum incursio.
Pacis studium.

Hi omnes post longas moras & consilia, anno Domini 1499. die Veneris, decimanona Aprilis sibijnuicem mutuam assistentiã, & auxilia contra Turcas et thartaros iurarunt. Episcopo autem Varadieñ. de Gracouia 22. Aprilis quæ fuit feria secunda ante Adalberti recedente, legati ducis Ivvan Moschouiæ in crastino, & fuit dies sancti Adalberri aduenerunt. Et hi similiter de pace requisiti tractauerunt & promiserunt.

CAPVT LXXVI. LIB. IIII.

ANno autem Domini 1500. die Martis 25. Februarij, quę fuit dies sancti Matthię apostoli in ãno bissextili, Oratores imperatoris Turcarum Baizeti Cracouiam aduenerunt, & antequam inducias pacis cum rege Alberto firmarent, Kurzanoga habitaculum & specula regia castri Cracouiensis, in præsentia eorum die Veneris, decima Aprilis, & fuit feria sexta ante Ramispalmarum exusta est. Deinceps Cometes Dominus astone, flagellum iræ Dei, feria quarta 20. Maij, in parte Septemtrionis sub signo Capricorni apparuit, & notatus est supra Lithuaniam, Russiam, & minorem Poloniam girans. Et eo disparente in diebus Pentecostes, aliàs circa octauam diem Iunij, statim Tartari regnum Poloniæ intrauerunt, & circa Lublin, Thurobin, Belsz. Krasnystavv, & alia loca eis propinqua depopulãdo uastauerunt. Eodem tempore Ivvan dux Moschouiæ, altera uice Lithuaniam ingressus, circa Smolensko uastauit, & eam, non habito respectu pactorum, fœderum, & affinitatis (quia ipse fuit socer, & dux Alexander gener) attriuit, Rex Albertus aduersus Tartaros die Veneris, decimanona Iunij, ante uigesimamprimam horam egrediens, nihil memorabile effecit. Et ad matrem die Mercurij 22. Iulij in die Mariæ Magdalenæ redijt. Ad quem legatus Alexandri Papæ sexti Caspar Episcopus Calliensis (homo callidus & facundus) aduenit: & Iubilęum cum cruciata contra paganos, die Dominica, quæ fuit 30. Augusti, Cracouiæ de Ecclesia sanctæ Mariæ in circulo processionatim in Ecclesiam Cathedralem incedendo rege Alberto sequente, publicauit: Et mox Tartari iterum irruerunt, & terribiliter Russiam, Lithuaniam, Sandomiriam, & Lublineñ. terras Vrzadovv, Lanczhut, Lasensko, Crasnystavv, Zauichost, circa Oppatovv, circa Lublin, in Brzesko Lithuaniæ & uicinijs eorum subito, insperatoq; cursu uastauerunt. Magnaq; præda abacta, & nobilibus terrarum adeò celeriter ad arma consurgere non ualentibus, liberè abscesserunt. Qui autem transitum Tartarorum opposuerant, & obsiderant, Domini Petrus Myskovvski Palatinus Lancicieñ. & Capitaneus Leopolieñ. Nicolaus Kamienieczki palatinus Sandomirieñ. & Capitaneus Cracouieñ. & cæteri nobiles, quamuis non pauci fuissent, in Tartaros non insiluerunt, quia Tartari illos multitudine superarunt. Rex autem Albertus die Lunæ, quarta-

Oratores Baizeti imperatoris.
Cometes.
Tartari Poloniam depopulati.
Moschus Lithuaniam uastauit.
Legatus summi Pontificis.
Tartarorum incursio.

quartadecima mensis Septembris, & fuit exaltationis sanctæ Crucis, contra eosdem Tartaros de Cracouia circa horam quindecimam cum quibusdam cruce signatis exeundo, eadem sorte, qua prius, nihil defensæ adducens redijt. Verum cruce signati, inter quos plures religiosi, & monachi fuerunt, post discessum regis de Cracouia, Iudæos in Kazimiria per uiolentiam effracta porta Kazimiriæ Glinyana, cæterisq; portis, & hostijs Hebræorum, die Mercurij, sedecima Septembris tumultuosè spoliauerunt, & ex eis de utroque sexu ꝑpe uiginti occiderũt, & Cracouiã clausis portis ingredi prohibiti, ꝑ uallum ad campestria iuxta Cleparz progrediẽtes, legatis Turci in domo Pileczki supra murum hospitatis, manibus & armis tẽsis minitarũt, & die tertia regẽ uersus Russiã insequuti sunt.

Cruce signati Iudæos inuadunt.
Iudæorum exclusio.

Anno Domini 1501. rex Albertus in Martio, ex cõuentione Piotrkouieñ. in Cracouiã diuertens, Heliã Valachũ (ut ferẽ heredem Valachiæ), ꝑpter uiolatas literas suas, de cõsilio cõsiliariorũ suorũ in Czchovv in ꝑsentia nunciorũ Stephani Voieuodę Valachię decollari iussit. Fuit aũt Helias filius olim Petri competitoris Stephani in principatu Valachiæ.

Heliæ Valachi occisio.

Post festa Paschæ anno præmisso 1501 die Martis uigesima Aprilis, quæ fuit feria tertia post cõductum Paschę, rex Albertus Cracouiã relinquens, in Prussiã perrexit & in oppido Thorun splendidè extructo, apoplexia die Iouis, decimaseptima Iunij, & fuit octaua corporis Christi, & tertia dies post Viti, hora quartadecima occubuit. Hoc fato tantus rex immatura morta non sine suorum mœrore absumptus est. Cui magnanimitas, fides, dexteritas, consiliũ, prudẽtia, & in rebus gerẽdis, industria nunquam defuêre, sed fortuna, quæ non ex æquo sedes suas apud homines locauit, plerunq; illius rebus contraria fuit, hincq; factũ est, ut quum in omni reipub. euentu sapienter, citoq; consuleret, iniqua fortuna omne consiliũ euerteret. Alberti aũt mors uti Sarmatis luctũ, ita plerisq; exteris nationibus, quib. tanti regis in gerẽdis reb. industria suspecta esset, lætitiã attulit, tanto maiorẽ, quò magis insperata mors omnia consilia interciperet, potuisset hic princeps, si fortunã cũ cęteris animi dotibus habuisset, omniũ maiorũ uirtutẽ adæquare. Albertus quoq; prudentia & audatia nulli ducũ secundus fuit, ut etiã summis se periculis non subtraheret. Sed quũ ad maximas iã res aspiraret, iniquo fato sublatus est. Signa mortem eius portendẽtia, fuerat Cometes prædictus Septemb. Kurzanoga regia habitatio exusta, & globus turris prætorij Craco. supremus uento abruptus, ac die Mercurij 20. Februarij, quę fuit dies Fabiani & Sebastiani martyris in nocte sequenti deiectus. Præcedẽti siquidẽ æstate hũc globum faber lignarius nouiter posuerat, & omniquaq; firmauerat, ut humana æstimatione hunc cadere nõ fuit possibile, & postq̃ cecidit casum capitis regni, & ciuitatis Cracouiẽsis signare. Exiuerã ad eum de Cracouia tanq̃ medicus, post uesperas eiusdẽ octauæ corporis Christi, & die mortis suę. Et circa tabernam in Prandnik, curru in limũ & profundũ lutum deuexo, quãuis octo equis Podvvodorũ seu conductorũ extraheretur, incassum laborando, penitus extrahi non potuit. Equis ergo ad postrema currus aredatis & ligatis, nobis prius ad ripas exiliẽtibus, uix & ægrè retrorsum, Cracouiam uersus extractus est, qđ fuit omen mali, et ad Cracouiam inconsolatè redeũdi. Et adhuc nobis in Piotrkovv uenientibus, obtentoq; subuectigali & poduodis atq; discessum parantibus, oppidani insurrexerunt (quoniã regem Albertũ uita functũ intellexerant) & aulicos regis gladijs, fustibus, & lignis grossæ sectis persequuti, occidere conabantur, qui fuga sese saluarunt, & in hospicio apud Adam scribam oppidi clauserũt. Tardè igitur egressi, & molestias plures admodũ, & frustra passi, in Cracouiã reuersi sumus. Funus aũt regis Adalberti, post hoc Cracouiam die Lunæ uigesimasexta Iulij, quæ fuit dies sanctæ Annæ post meridiem adductum est, & hora uigesima, cũ decentia, & honore regio, in sacello sancti Ioannis Euãgelistę, Ecclesiæ Cathedralis Cracouieñ. ad dextram chori sitam, sepulturę traditum est. Cuius sacelli alterã partẽ regina Elizabeth pariete facto diremit, & seclusit. Et tã sarcophagũ, quam ipsum sacellũ, proprijs impensis, prout matrẽ decet, adornauit, duosq; lectores missarũ pro anima defuncti in perpetuũ fundauit. Post huiuscemodi quoq; sepulturã, Fridericus Cardinalis, Primas Gnezneñ. & Episcopus Cracouieñ. quosdam spirituales aulicos mancipauit, turbauit, & cum sua societate tanquam reos & thesaurorũ ablatores, in carcere, reliquos in seraculis reclusit. Qui excusatione adhibita, liberati sunt. Fuit autem Ioannes Albertus rex Poloniæ proceræ staturæ, oculorum rubicundorũ, & faciei cum quadam morpheatione et exituris robustus, ossosus, et audax: secundum pectus, manus, & pedes, pilosus, secundum caput paucis, raris & nigris crinibus respersus. Fuit prudentia atq; solertia præditus, lingua expeditus, sermone Latino tanquam alter Rhetor (ultra Polonicum & Theutonicũ) ornatissime & sufficienter imbutus. Historias legebat, & disputationes Do-

Alberti regis [mors].
Signa mortem præcedentia.
Omen malum.
Sepultum Alberti.
Staturæ ac uitæ suæ descriptio.

ctorũ amabat. In incessu maturus, & in incedẽdo (ut sæpè) cultro ad latus suũ accincto pro gradiẽs, uoluptatibus & libidini tanquã homo Martialis indulgebat. Et quũ multa perti-nentissimè et prudenter, consultando atq; respondendo differebat, in hoc defectuosus di-minutus, & sine laude fuit, quòd bene tractata, & dicta non exequebatur, nec effectui de-mandabat. In obeundis bellis infortunatus: in ædificando negligens, ac nullus, & regni-colis ultimatim propter cladem Valachiæ per eos perpessam inuisus. Regnauit supra Po-lonos 8. annis, octoq; mensibus & uigintiquatuor diebus. Vixit annis quadraginta uno mensibus quinq; & uiginti uno diebus.

Morum qualitas.

CAPVT LXXVII. LIB. IIII.

Temporis qualitas præter cõmunẽ cursum.

ANno Domini 1493. per omnes dies usuales Ianuarij, usq; ad medium Februarij, adeò calidi dies fuerunt, ut gemmæ & pullulationes in hoc regno Polonię turge-rent, & uiderentur. Puluis è terra uelut in ęstate surgebat, & spargebatur. Aues ni-dificabant, & fœturam nouã educabant. Verũ post mediũ quadragesimæ, intantũ frigus duabus hebdomadis fuit intensum, quod omnia arefacta & destructa fuerunt.

Friderici Romanorum imperatoris mors.

Eodem anno die Lunæ 26. Augusti. Fridericus imperator Romanorum, postquam in imperio à sua coronatione, per Nicolaum quintum regnauit ferè quadraginta uno annis, Viennæ mortuus est, ibidem tumulatus. Huic crus & pedem chirurgici in senio resecue-runt, & absciderunt, qui aliter in uita ipsum conseruare non potuerant, pauco tamẽ postea tempore superuixit. Eodem anno circa sedecimã Septembris, Turcę per Croaciam dif-fusi, ipsam uastauerunt, & prædam abegerunt. Anno quo supra 1493. die Veneris 20. Septẽbris Fridericus Kazimiri tertij regis Poloniæ natus, ad promotionẽ Vvladislai Hũ-gariæ & Bohemiæ, atq; Ioãnis Alberti Poloniæ regũ, Romæ per Alexandrũ Borgia Papã sextũ Cardinalis pronũciatus est. In cuius honorẽ, Te Deũ laudamus Cracouiæ uigesima quarta Octobris decantatum est. Attamẽ capellũ summus Pontifex ei non misit, usq; an-no Domini 1495. Quem tali anno die Lunæ, uigesima Aprilis, quę fuit feria secunda Pa-schę suscepit. Primam autem missam cecinit, anno Domini 1495. in die natiuitatis Christi in porticu laterali ostij ad meridiem, quoniam propter Iubilæum per Alexãdrum Papam sextum, omnibus huiusmodi solennitatem diuinorum pręsentijs suis decorantibus à cul-pa & pœna concessum. In Ecclesia Cathedrali Cracouien. et per omnes areas iuxta Eccle-siam uix homines consistere propter præssuram potuerunt. Rege Alberto in porticu, & circa populum compescente, dirigente & ammouente.

Fridericus Kazimiri filius Cardinalis pronunciatus.

Primordialis morbi Gallici origo atq; in crudescentia.

Morbus Gallicus hoc anno Do-mini 1493. sub oppositione duorum ponderosorum, Saturni & Iouis in partibus medijs inter meridiem, & occidentem, ubi est Dominium Martis, scilicet in Mauritania, Cæsarea, Hispania apparuit, & anno sequenti in Italiam & Franciam uenit.

Deinde pedetentim ad Orientales processit regiones, apud nos in Cracouia prima mu-lier hoc morbo infecta, año 1495. quę ex peregrinatione de Roma redeũdo, pręfatũ mor-bũ secum Cracouiã attulit. Deinde ex Hungaria eodem anno 1495. & 1496. aduenæ tali morbo infecti, adueniebant, & morbus per Cracouiam spargi ac multiplicari cœpit. Me-ritò plaga Dei uocitandus, quoniam præuaricatores & homines superfluè uiuentes, in li-bidine, uino, acutis & grossis, Deus uindex malorum, hoc morbo tanquam singulari pla-ga puniuit: Et ex aduerso homines sobriè uiuentes, perrarò aut nunquã hoc morbo labo-rare comperti sunt. Vnde & moderamen huiusce malæ Franczosæ, potior cura inter alias reperitur, & quum cælestium rimatores Mathematici & prognostici hunc morbum mo-lestissimum à coniunctione Saturni & Iouis, quæ consequẽter fuit in Cancro anno Chri-sti 1504. destituendum & finiendum prædixissent, tamen (prædictionibus eorum haud uerificatis) usq; in hanc diem, anni 1521. post prædictam coniunctionem debacchatur & sæuit, quamuis minus acutè & paulò tollerabilius quam antea. Vocatur autem hæc labes pro uarietatę regionum in quibus accidit uarijs nominibus. Nam Italici malam Franczo-sam aut morbum Gallicum uocitant, quia rege Carolo cum Francis circa annum Domi-ni 1494. Italiam ingresso, hæc pernicies in Italia sæuire cœpit, & nomen ab euentu eorum accepit. Parisijs & in alijs ciuitatibus Galliarum, grossa uariola nuncupatur. In Hispania propinquiori & in Aragonia, morbus Sancti Sementi, eò quòd malum prædictum inuo-catione Sancti Sementi, qui in Britãnia requiescit, curatur. Cuius sororium ac proximum (quia in morbo Gallico mortuum credũt, ultra Hispanias & in Granata morbus curialis (quia curiosè ac crapulosè uiuentes insequitur) appellatur. Ego uerò sub deflorationibus, prout apud Galienum in decem tractatib. & Alsahaphati, prout apud Auicennã in 7. fen. quar-

Variæ eiusce nuncupationes ex gẽtium diuersitate.

te, aut sub scabie fœda, hoc perniciosum malum locando curabam, & Deo propitiante af-fatim prosperabar.

Anno Domini 1494, die Veneris 27. mensis Iunij, domini Collegiati maioris collegij Artistarũ in platea Sanctæ Annæ Cracouiæ, inuenerunt in muro lectorij Socratis thesau-rum 2508. aureorum, & tantundem in annulis, unionibus, ac gemmis, & fuit dies Sancti Ladislai regis Hungariæ. Ob hoc præfatã diem Sancti Ladislai illa domus festiuat & co-lit. Quumq; rex Albertus inuentum thesaurum cognouisset, aureos intitulatos Maria re-gina Hungarię, à collegiatis redemit, & eis monetam medientum largitus est: de quo col-legiati benè contenti fuerunt. Fridericus uerò Cardinalis ab eisdem gemmas & annulos præciosos tulit, quos dilapidauit & distraxit, et 50. dũtaxat marcas monetę requisitus pro eis tribuit: de quo malè contenti omnes sunt & fuerunt.

Monstri productio.

Anno prædicto die Mercurij 22. mensis Octobris, quædam mulier in nigra uilla ante Cracouiam, monstrum peperit, quod collum & aures leporis habuit, & loco stomachi u-num intestinum, oreq; distento spirabat. In antea uerò altera mulier in platea sancti spiri-tus Cracouiæ, puerum mortificatum & serpẽtem uiuum peperit, qui cauauit, exedit, atq; profundè dorsum infantis corrosit.

CAPVT LXXVIII. LIB. IIII.

Tartarorum uictoria.

IN hoc quoq; anno die Saturni, in uigilia Bartholomæi Apostoli aulici & stipendiarij regiæ maiestatis, circa Visznyevviecz, per Tartaros non pauci, licet in hoc bello Tar-tarico communiter ante uictores, nunc tamen quadam syderum, fatorumq; inclemen-tia profligati & occisi sunt. Inter quos Henrzych Kamyenieczki germanus Nicolai palatini, & Capitanei Cracouieñ. Et Dzersek nepos Pauli de Glouina Decani Cracoui-eñ. occisi ceciderunt.

Mors Ianußij ducis Mazouiæ.

Anno Domini 1495. die Lunę 23. Februarij, Ianussius dux Mazouię germanus ducis Conradi, absq; uxore & prole mortuus est. Iccirco rex Albertus Mazouiam, tanquam ter-ram feudalem repetiuit & obtinuit, cũ ciuitatibus & castris Ploczko, & cæteris quę ipsius ducis Ianussij fuerunt.

Diluuium Istulæ.

Eodem anno post coniunctionẽ Iulij, diluuiũ Istulę, supra quam memoria hominum teneret maximũ fuit, priora diluuia aquarum ubertate præcellens.

Callimachus Poëta laureatus Florentinus mortuus. Scripta sua.

Anno Domini 1496. Philippus Callimachus Florẽtinus, Poëta laureatus, regi Alber-to inseruiens, fluxu uentris resolutus Cracouiæ in Kalendis Nouẽbris, quæ est dies Om-niũ sanctorũ de mane occubuit, in ecclesia sanctæ Trinitatis Cracouiæ, in sinistra parte in-troitus chori sub altari sepulturã percepit, tectusq; est urna ęrea, erecta in altera, Epitaphio suprapositio. Hic tempore Pauli Papæ secundi, cõpræhẽso Platina cũ reliquis poëtis, è Ro-ma in Poloniã fugit. Scripsit carmina elegiaca de amore plura. Itẽ uitam & successus Vv-ladislai regis Poloniæ & Hungarię, in Thracia circa lacũ Varneñ. per Turcas profligati & perẽpti. Item de Attila, ortuq; & progressu Hungarorũ. Item epistolium longum in fauo-rem & laudem regum Polonię ad Innocentium Papã octauum, nonnullaq; alia opuscula egregia, &c. Epitaphium suprapositum est tale.

Epitaphium.

Hic iacet heu patria Procula regione sepultus,
Progenitus Thusco sanguine Callimachus.
Quem fatum uarijs aduersum erroribus egit:
inuictum his tandem constituitq; locis.
Illius ut postquam uirtutem regia sensit,
Vidit florentem Sarmatis ora uirum.
Qui memor hospitij tam mitis contulit isti,
Consilijs regno commoda multa sui.
Quod sentit præsens & postera sentiet ætas.
Cuius iudicium sanctus esse solet.
Plura quoq; aggressum & quædam maiora parantem,
Haud opportuno tempore mors rapuit.

Turcæ ingressus.

Anno Domini 1497. post principium mẽsis Aprilis Turcę per Croaciam ingressi, Co-rinthiã & Styriam deprædati sunt, & captiuos secum abduxerunt. Et iterum eodem an-no circa festũ Ioãnis Baptistæ clam ingredientes Turcæ, prædã & captiuos quasi sex mil-lia de eisdem Corinthia & Styria abegerunt.

Ioannis magistri Prussiæ obitus.

Eodem anno circa festum Ioannis Bapti-stæ, Ioannes de Tieffen magister Cruciferorum Prussiæ regem Albertum secutus, non adito rege bellicam expeditionem contra infideles, obeunte in Leopoli infirmatus, mor-tuus est, & ad sepeliendum in Konigsbergk eductus, pugna infidelium non gustata, ne-que uisa. Cui per Cruciferorum uocationẽ, & Elizabeth reginæ Poloniæ ad regem Al-bertum promotionem, Fridericus dux Misznensis successit.

Nicolai ducis Oppoliens. interitus.

Anno præfato die Lunæ 26. mensis Iunij, quæ fuit Ioannis, & Pauli martyrum, dux Ni-colaus Oppolieñ. Nissæ ante pretorium plexus et capite truncatus est, quoniam insiluerat primum contra ducem Henricum Glocen̄. deinde in Ioannem Roth Episcopum Vvra-

tislauień.tandem in Kazimirum ducem Tefsineń. & Capitaneum Slesiæ, cum pugione
intentione transfodēdi eum accurrerat, & sese inter iurgandum & defendendū tenentes,
de gradu in terram ceciderunt. Et quum ereptū pugionem dux Nicolaus Oppolień.sen-
sit,in ecclesiam fugit. De qua etiam præcepto Ioannis prænominati Episcopi Vvratisla-
uień.extractus & reductus,per cōsules Nissenses iudicatus,gladio decapitatus est.

Pestis incrudescentia.

Anno pretacto 1497.in æstate & autumno maxima pestis in minori Polonia, in distri-
ctu scilicet Gracouień.& Sandomirień.uiguit. A' Cracouia incipiendo orientalem & se-
ptemtrionalem plagam uersus, quæ sæuiendo plurimos rapuit, & consumpsit mortales.
In anno uerò præcedenti uidelicet 1496.in partibus occidentalibus à Cracouia & uer-
sus Slesiam ad Hungariam eadem sorte præsit mortales pestis. In inicioq; hyemis Cra-
couiam uenit,& paucis absumptis,intensum gelu superueniens,& perdurans, pestem di-
remit,quinimò prohibuit.Ita quòd sequenti anno,puta 1497,prętermissa Cracouia in u-
no milliari,scilicet à Mogila Crzeslauicze, &c.reincepit, & satis acriter ut præmissum est
afflixit,& continuauit.

Vniuersitas Cracouiens. iure patronatus donata est.

Præterea eodem Anno 1497.in Leopoli feria quinta in uigilia conceptionis Mariæ,Io
annes Albertus Poloniæ rex ad uniuersitatem Craco.singularem gerēs affectum, cultum
diuinū in Ecclesia Przemislień.adaugere uolens,ius patronatus,Canonicatus,& pręben
dæ ecclesiæ Przemislień.qui de iure patronatus regis Poloniæ extitit, uniuersitati prædi-
ctæ purę & donatione perpetua irreuocabili,motuq; proprio donauit,quā donationē A-
lexander Poloniæ rex subsequutor approbauit.Et has,donationē & approbationē, Mat-
thias Drzeuiczki Episcopus Przemislień.& regni Polonię Vicecancellarius auctoritate
ordinaria confirmauit.Literas desuper nouas dando et concedendo.

Cœmiteriū Petri & Pauli apostolorum una cum ecclesia erectum.

Año Domini 1498.Magister Ioānes Velſ de Posnania Licētiatus medicinæ,olim præ-
ceptor,& informator filiorum regis Kazimiri tertij Ecclesiæ parochialis Sancti Stephani
Cracouiæ rector,diem clausit extremum,die Martis,decimaseptima Aprilis,quę fuit feria
tertia paschæ.Hic coēmptis aliquot areis extra urbem Craco.ad occidentem , amplum &
spaciosum construxit cœmiterium,ad sepulturam parochianorum Sancti Stephani, & a-
liorū quorūcunq; illic sepeliri uolentium.Ecclesiam , quoq; in eodem cœmiterio intra ro-
bora muratam , in titulum & uenerationem Petri & Pauli apostolorum erexit. Et lectorē
missarum in eadem ordinauit. Et ut in nocte tempore necessitatis ingruētis confessiones
in lingua Alemannica & Polonica audiret instituit. Ante fores Ecclesię præfatæ ad partē
meridionalem,prout uiuens mandauerat,sepultus est.

Sigismundus.

Anno prædicto die Mercurij,tertia mensis Octobris,Illustrissimus est Sigismundus de
Cracouia in Hūgariam exiuit, & germano suo maiori natu Budæ Vvladislao rege Hun-
gariæ & Bohemiæ commansit.

CAPVT LXXIX. LIB. IIII.

Portētum Cracouiæ genitum.

ANno Domini 1499.die Mercurij,quinta mensis Iunij,natus est uitulus in Kazi-
ria Cracouiæ inter Iudæos,cum duob. capitibus, unum caput antrorsum ut so-
let naturaliter produci.Aliud in postremo in loco caudæ.Ipsa uerò cauda in me-
dio dorsi excreuit,pedes septem in latere dextro habuit,in sinistro nullum.Cæte
ra membra completa fuēre in suis locis ad modum duorum gemellorum complicatorum
ante & post. Expositumq; fuit tentum & inspectum hoc monstrum , aliquot diebus ante
portam Gliṅyana alias glebeam.

Turcarum immanitas.

Eodem anno bella gerentibus summa potentia Turcis cum Venetis in mari Aegeo &
Adriatico , submissi octo millia Turcarum per latera maris in Guriciam & Feriolam in-
trauerūt,& iuxta mare,& fluuium Mincinum depopulati sunt.Præcipuè inter Teruisium
& sanctum Danielem,usque ad montana occidentis, receptamq; prædam absque ulla re-
sistentia abduxerūt. Sed & peregrinos ad Iubilęum pergentes,aliquos interceperunt,nō-
nullos uerò excruciatos occiderunt. Nos quoque ad Iubilæum Romam transeuntes, &
ī proximo existentes,continuimus nos in Villaco in fine dierum Octobris,donec Turcę
abscesserunt.

Insignis Iubilæus Romæ.

Anno Domini 1500.Iubilæus annus centesimus sub Alexandro Papa sexto , toto an-
no Romæ durauit et peragebatur:Confluebatq; multitudo hominum pro capescēdis in-
dulgentijs ex toto orbe Christianorū.Eo ipso anno supra solitum regni Polonię messis an
te festum Ioannis Baptistæ fuit.Fuerunt namq; uer,& æstas satis calida. Canicula autem à
principio ad Iacobi pluuiosa ac frigida,& reliquum tempus serenum & calidum fuit.
Eodem

Modon insula à Turca uastata.

Eodem anno Turca insulam & ciuitatem Modon,duodecima mēsis Augusti obsedit,ex-
pugnauitq; & eam sub Venetis uigesimaquarta eiusdem mensis recepit.Muros demoliē-
do,omnes mares occidendo,mulieres uerò & impuberes abducendo . Anno præexpres-
sato,in mēse Septembri,multi Moraui & Poloni in Lithuaniam,aliarumq; nationum ho-

Polonorū, Morauorum , Lithuanorum: in Moschum cons egressus.

mines militares in fraternitatem pro Lithuanis contra ducem Moschouiæ ibant ære,et au
ro Alexandri ducis magni Lithuaniæ conducti,quibus miles & Baro, Thesaurariusq; ma
gni ducatus Lithuaniæ nomine dicti magniducis stipem, & literas Posnaniæ dabat.Nāq;
gener contra socerum suum , de illatis iniurijs se uindicaturus,præsertim, quòd circa illa
tempora idē Moschus de ducatibus Lithuaniæ abstraxerat,et sibi appropriauerat septua-
ginta miliaria in longitudine, & tantundem in latitudine . Quumq; cōuenissent supremū

Detrimentum Vilnens.

rectorem exercitus stipendiariorum , Rex Ioānem Polak constituit,quia uerò stipendiarij
negligenter conueniebant , itaq; propter eorum morosum trāsitum hyeme tum præmen-
te,Rex soluendum præcepit:binum itaq; damnum Lithuanis exinde prouenit . Vnum ex
hoste duce Ivvan Moschouiæ : alterum ex propriorum stipendiariorum depopulatione,
& de rapina suorum de more ipsorum uiuentium.

Sigismundus ducatum Glogouiæ poßidet.

Anno prædicto 1500.Illustrissimus dux Sigismundus , Kazimiri tertij regis Poloniæ
natus,ducatū Clogouień.per germanos suos , per reges Vvladislaum Hungariæ & Bo-
hemiæ conferentem,per Ioannem Albertū cedentem,atq; resignantem obtinuit. Et eo-
dem anno Ioannes Thurzo coadiutor Vratislauiensis factus fuit.

Legatio imperatoris Tartarorum ob pacem.

Anno Domini 1501.die Saturni,nona Ianuarij , nūcij imperatoris Turcarum Baizeti
de Cracouia discesserunt ferè integro anno commorati,& per regem Albertum in Craco-
uia seruati.Post quorum discessum Oratores Szachmetczar imperatoris Tartarorum Za
uolhensium,tertia die,quia undecima Ianuarij superuenerunt , & perpetuam amicitiam,
ligam atq; societatem interpositis iuramentis concluserunt , rege Alberto cum suis opti-
matibus,sic & oratoribus ducis magni Lithuaniæ Alexandri præsentibus , super sacra E-
uangelia deponentibus , & iurantibus . Legatis uerò Tartarorum Zauolhensium supra
frameas iurantibus,ritu eorum,& aquam abintionis gladiorum, atq; framearum epotan-
tibus,atq; uerba talia adijcientibus.Quicunque pacta, ligam , & fraternitatem uiolauerit,
aut contra eam uiolandam insurrexerit , uel aliquidpiam intentauerit , à frameis inciden-
dus,occidendusq; pereat,& tanquam aqua defluat,atq; euanescat . Misit itaq; rex Alber-

Alberti regis legatio rursus.

tus Christophorum Teslik,& Alexander dux magnus Lithuaniæ alterum propriū nun-
cium , ambos Tartarorum sermonem callentes,& intelligentes . Qui in mense Septem-

Duplicē Tartari pugnam ineunt.

bri præfati anni 1501.rege Alberto iam defuncto atq; sepulto, Tartaros Zauolhenses cū
imperatore eorum in terras Lithuaniæ prope Kiovv induxerunt,& locauerunt , & statim
Tartaros Przecopenses(contra hos siquidem adducti fuerunt)occurrentes , & castrame-
tationem prohibentes strauerunt. Sicq; in hyemem plurimam , rigidamq; perdurantes in
campestribus commanserunt.

Vratislauiensis episcopatus resignatio.

Anno eodē 1501.Ioannes Roth Episcopus Vvratislauień. episcopatū Friderico filio
ducis Kazimiri Tefsineń.maiori natu tamē minorenni resignauit. Ideo contra eum Capi-
tulū Vvratislauień.quæstum iri,in Budam Vvladislao regi per relationem Doctoris Os-
valdi Stravvbinger,plebani ad Sanctam Mariam Magdalenā, & Sigismundi Gussin-
ger Canonicorum Vvratislauień. misit. Et rex Vvladislaus factum noń admisit,quinimò
prohibuit, prima mensis Septembris,anno 1501.

CAPVT LXXX. LIB. IIII.

Vladislaus Hūgariæ rex ad regnum Poloniæ postulatur.

DVm in conuentionibus particularibus , de substituendo altero rege Poloni tra-
ctarent , antequam negotium generale diffiniretur , miserunt, Petro Kmitha de
Visnycza regni Poloniæ Marschalco instigante , Petrum Miskovvski Palati-
num Lancicień.cum Nicolao Vvroblovvski Canonico Craco.in Budā ad Vv-
ladislaum Hungariæ & Bohemiæ regem,postulatum ire,ut regnū Poloniæ uacans , tan-
quam prior natu acceptare dignaretur. Qui annuit ac suscepit,& ad amicos,literas gratu-
latorias præsertim ad Maximilianum Romanorum,& ad Ludouicum Francię reges scri-
psit,quòd Deus optimus maximus,ultra regna Hungariæ & Bohemiæ, ad solium pater-

Pyotrkow locus eligendi reges.

num ipsum euexisset.Post quod in cōuentione uniuersali Piotrkouień. ubi ius , mosq; est
reges non priuatim in conuenticulis eligendos,quæ errores,& seditiones plerūq; gignūt,
ueluti ex illis instigāte Marschalco summissis secutæ fuissent, quoniam iam tunc parū ab-
fuit,quin iterum fraternum bellum fuisset excitatū pro regno hoc paterno ac fraterno , ac
pro magno ducatu Lithuaniæ,ad quod Alexander aspirabat , nisi per Elizabeth reginam

 genitri-

genitricem ſuam fuiſſet prohibitus: Ideoq; cum uniuerſi regnicolæ ad quos pertinet deli-
berarent, non ſolùm pro eligendo rege, ſed primũ de modo utraq; Dominia iſta ab Chri-
ſti fidelibus defendendi, & de eorundem unionis integratione, ſicut tempore aui patrui,
& patris modernorum principum, ſcilicet præmortui Alberti, & Alexandri inducta, & fir
mata erant. Cuncti ſanè conſultũ putarũt, ſi ob hoc gentes uires, & opes utriuſq; Dominij
adunarentur. Quapropter Alexandro magno duce Lithuaniæ iſtud per Albertum Tabor
Epiſcopum Vilneñ. Ioannem Zabrzezinski Marſchalcum magnũ ducatus illius, & Ni-
colaum Radiuil Pincernam Lithuaniæ ſuos conſiliarios coram uniuerſo cœtu electionis
proponẽte, & Friderico eius germano Archiepiſcopo Gnezneñ. & Epiſcopo Craco. Car
dinali præſidente, aſsiſtenteq; eidem in præſidẽtia Creslao de Curoſuanki Epiſcopo Vv-
ladislauieñ. & regni Poloniæ Cancellario, Alexander Magnus dux Lithuaniæ non unius
aut certorum tantummodo eligentium uoto, ſed cõmuni omnium clamore rex erat decla
ratus unione, & defenſione omniũ cõmoditati, de Vvladislao rege, & quocunq; alio ſpe-
randæ præualente. Celerrimo itaq; ac uelociſsimo nuncio ſuper hoc rex Vvladislaus cer-
tificatus, maxima cum feſtinatione Dromedarios & curſores reuocatum ire, & intercipe-
re ſuas literas regibus deſtinatas miſit. Iuſſumq; eſt ut ante præſentationẽ, exhibitionemq;
literarum nuncij præuenti reuocarentur. Et quum Poloni multas ſuper hoc rationes ele-
ctionis Alexandri, regi Vvladislao ſcripſerunt, non moleſtè tulit, ſed gratulabundus com
mendat uterq; Dominio patrimoniorũ ſuorum prudenter prouiſum ſic eſſe. Factis ergo
articulis in Piotrkovv cum prædictis magni ducis Lithuaniæ oratoribus, Alberto Epiſco
po Vilneñ. & Ioanne Zabrzeſynski Marſchalco Lithuaniæ, ſuper inuiſceratione, & perpe
tua unione ducatus Lithuaniæ cum regno Poloniæ, ut ex utriſq; foret unum regnũ & una
gens, & in ipſis unus rex, unumq; ius. Quod in antea in introniſatione ducum, & regum
ſemper attentatum, & repetitum fuit, uix autem cuſtoditũ. Vt igitur deinceps inuiolabili-
ter cuſtodiretur, & ſempiternè firmaretur, ad acceptandum iuramẽta ducis Lithuaniæ A-
lexandri, & Dominorum Lithuaniæ, ex Polonia in Lithuaniam, Andreas Roſa Archiepi-
ſcopus Leopolieñ. Ioannes Lubranski epiſcopus Poſnanieñ. Andreas de Szamotuli Pa-
latinus Poſnanieñ. Ioannes Szram Tharnovvczik Palatinus Lublineñ. & cæteri cum eis
miſsi fuerunt. Suſcepit aũt dux Alexander cum ſuis Lithuanis omnia iuramenta, obliga-
tiones, & inſcriptiones per Polonos inductas, & requiſitas. Et ex Lithuania procedens,
per Radom, Iſlza Szidlovv, Visliczam, & Proſzouicze tranſiuit. In Iſlza uerò epiſcopa-
li Cracouieñ. Eccleſiæ, ſigillum annullare ad officium Cancellariæ regni dedit, ſub quo ex
tunc negociorum publicorũ expeditio fieret, donec ſigilla non extarent, ac donec die Lu-
næ uigeſima Nouembris aliàs feria ſecunda in uigilia Andreæ, cum notabili apparatu Po
lonico & Lithuanico, in numero quatuordecim centorũ militum Cracouiam ingreſſus,
in regiam caſtri Cracouieñ. eſt perductus. Ad quem die Martis, ſeptima Decembris, Le-
gati Szachmetczar imperatoris Tartarorum Zauolhenſium uenerunt, illum in ciuitati-
bus & caſtris commorari dicentes. Ipſos uerò Tartaros intenſiſsimo frigore & inedia in
campis ſterilibus conſumi, requirebantq; ut celerrimè accingeret ſe, & cum eis pariter in
hoſtes, ſecundum prius concluſa, egrederetur. Et accepto reſponſo, quòd peracta coro-
natione, ſuſceptoq; regno poſtulata proſequeretur, & ad bellandum exiret, ad ſuos redie-
runt. Dux uerò Alexander tertia Dominica aduentus Domini, quæ fuit duodecima men
ſis Decembris, in regem Poloniæ, in eccleſia Cathedrali Cracouien. hora decima ſepti-
ma, per Fridericum germanum ſuum, aſsiſtentibus ei Andrea Roſa Archiepiſcopo Leo-
polieñ. Creslao Cuyauieñ. & Cancellario regni, Ioanne Lubranski Poſnanieñ. Vincen-
tio Przerapski Ploceñ. Luca de Thorun Varmieñ. Epiſcopis, & pluribus abbatibus infu
latis. Præſentibus inſuper & inſpectantibus Elizabeth regina Poloniæ genitrice regis,
Conrado Mazouiæ de regno Poloniæ. Item principe Moſaiczi, Michaële Glinski, Geor
gio Grodzinski de magno ducatu Lithuaniæ ducibus, & maxima copia plebis ac nun-
ciorum, inunctus & coronatus eſt. Deinde prandijs Prælatos, Duces, Barones, & uni-
uerſitatem Cracouienſ. refecit, haſtiludijs & ſolatijs interpoſitis. Aduenerunt tandem
ad regem Alexandrum Illuſtriſsimus dux Sigiſmundus ex Hungaria frater eius die Sa-
turni, decimaoctaua menſis Decembris, Ioannes Baduarius Orator Venetorum, ad
commendandum ſeſe Alexandro regi nouiter introniſato. Et Helena coniunx regis A-
lexandri, filia Ivvan ducis Moſchouiæ, quæ ſolenniter per Cracouiam in arcem regiã, die
Veneris, quarta Februarij, in medio horæ uigeſimæprimæ inducta eſt. Cõſtitutoq; de cõ-
ſilio totius ſenatus regni Friderico Cardinali & germano in gubernatorẽ regni Poloniæ,
rex

Alexander in regem eligitur.

Cautelæ circa electionem.

Legati ex Polonia in Lithuaniam.

Sigillum annulare Cancellariæ regni datum.

Alexandri aduentus.

Alexandri coronatio.

Sigiſmũdi aduentus.

rex Alexander in Lithuaniam die Martis, tertia Maij, hora tredecima, & fuit dies inuen-
tionis Sanctæ Crucis exiuit. Quem Creslaus Cancellarius ſenectute, uti ſe excuſabat, gra
uatus. Matthias autem de Drzeuicza præpoſitus Scarbimirieñ. & Vicecancellarius regni
ægra corporis laborans ualetudine, non erant ſecuti, quamobrem ſenatu regni promo-
uente, Ioannes de Lasko Canonicus Cracouieñ. de Cancellario Curiæ epiſcopalis Creſ-
lai Epiſcopi Vladislauieñ. in ſecretarium regium uices Cancellarij, & Vicecancellarij ab-
ſentium apud regem geſturus, creatus, & inſtitutus erat, ſigillo annulari per regem manui
ſuæ impoſito, & iuramento corporali per eum in manibus præfati Friderici, & aliorum
prælatorum regni in præſentia regis, quod ſenatores regni iurare conſueuerunt, præſtito.
Et quum omnia pacata uiderentur, Tartari Przecopeñ. prope feſtum Sancti Michaëlis
propter negligentiam præfectorum, crudeliter gladio, igne, & occiſione Ruſsiam & di-
ſtrictum Sandomiriæ uaſtauerunt. Exuſſerunt Rzeſſovv, Iaroslavv, Radimno, Bels, Dau
nicza, Kunovv, Lagovv, & magnam Oppatovv, quoniam hucuſq; Cometes præcedens
girabat. Depellentesq; innumerabilem prædam, in aquis ultra quam mille homines tra-
natando Iſtulam ſuffocarunt. Fertur autem Tartaros numero triginta millium, ſed ut eo-
rum mos eſt in ſtadia diuidi per quatuor aut circiter millia diuiſim ſparſis fuiſſe, & uſq; ad
magnam Oppatovv regni Poloniæ perueniſſe. Dux inſuper Moskouiæ Ivvan eodem
tempore per filium ſuum Demetrium, caſtrum Smolensko obſidebat, quod gentes regis
Alexandri ſtrenuè defenderunt. Verum plurima negligebantur per præfatum Alexan-
drum & ægrè defenſa erant.

Alexandri in Lithuaniã reditus.

Ioannes de Lasko Secretario creatus.

Tartarorũ uaſtatio in Ruſsia.

Smolensko caſtrum obſeſſum.

CAPVT LXXXI. LIB. IIII.

ANno autem ſequenti, ſcilicet 1503. Friderico Cardinali longa ægritudine malę
Franczoſæ fatigato, & in Martio defuncto, rex Alexander in Aprili circa Domi-
nicam Palmarum in Lithuania cum ſuis, duci Ivvan Moſchouiæ tenere inuiola-
biliter pacem ſex annis iurauit. Et econtra dux Moſchouiæ pari uiciſsitudine cu
ſtodire, & ſeruare pacem duci magno Lithuaniæ Alexandro, & ipſius Boyarijs iurauit.
Rediensq; ex Lithuania rex Alexander conuocationem in Lublin, pro die Apoſtolorum
Simonis & Iudæ, pro metis & reſiſtentia opponenda Stephano Palatino Valachiæ, qui
diſtrictum Pokucze ſub montibus Hungariæ temerè inuadens occupare nitebatur, atq;
pro defenſa à Tartaris tenuit. In eadem conuentione Ioannes de Lasko ſecretarius regis
creatus, & pronunciatus eſt Cancellarius regni Poloniæ. Stipendiarij autem ære com-
muni conducti, & in Ruſsia poſiti, pro defenſa ab incurſu Barbarorum, in Poloniam re-
deuntes, uillas ſpiritualium Epiſcopi Cracouieñ. Abbatis Andrzeiouieñ. Præpoſiti Mie-
chouieñ. & cæterorum expilarunt, & uaſtauerunt. Nec contributio ſpiritualium libera-
bat, quoniam rector gregis aberat. Rege Alexandro in Pruſsiam de conſilio conſiliariorũ
tam Poloniæ, quam Pruſsiæ terrarum ſecedente.

Anno quoq; Domini 1505. die Saturni, undecima menſis Ianuarij, Rex Alexander de
Cracouia in Brzeſczie Ruthenicum, ad tenendum conuentionem Lithuanorum & Ru-
thenorum exiuit, quam ibidem cum prælatis, & Baronibus, alijsq; optimatibus illius du-
catus celebrauit, perſonaliter, ſed ſeorſum uenientibus Alberto Tabor Epiſcopo Vilneñ.
Ioanne Zabrzezinski palatino Troceñ. Item duobus alijs æquè magnificis, ſcilicet Sta-
nislao Zarnouiecz Capitaneo Samagitiæ, & Stanislao Kyska in Piotrouitz Capitaneo,
exercituum magni ducatus Lithuaniæ Campiductore generali, ſed ad conſilium regis, &
magni ducis uenire abſtinentibus ob ſuſpectas inſidias uitæ eorum apud regem & ma-
gnum ducẽ in caſtro ipſo Brzeſteñ. per Michaëlem ducem Glinski ſumminiſtratas: quip
pe qui occulto pectore ſeditioſum quiddam pro imperio & gubernatione eiuſdem duca-
tus geſtare conſueuerat, quod ipſi Domini cõtra eum affirmarunt, ſuadebat, muſsitabatq;
apud aures regias diu, noctuq; ad iſtorum Dominorum ſibi publicè, & priuatim reſiſten-
tium uitæ, honoris, & officiorũ priuationem, actumq; fuiſſet de illis, niſi tunc à ſummo
uitæ honoris, & officiorũ periculo euiciſſet illos Ioãnes de Lasko Cancellarius regni, Ioã-
ne de Oſzyvviãcim Theologo Canonico Cracouien. confeſſore regio ſibi in hoc pietatis
opere ingenuè aſsiſtẽte, contra inſultũ regis, & magni ducis deliberationẽ, quã rex ad uo-
ta ducis Michaëlis non diffidebatur pectori ſuo regio hærentem, ac contra Michaëlis i-
pſius temeritatem propoſita ſibi ſtrenuè auctoritate regni Poloniæ, cuius Cancellarius
eſſet, proteſtabatur, quia à rege diſcedere in regnũ mallet, quàm iſti errori ſeditioſo inter-
eſſe. Quo quidem Cancellario inſtante temperatũ erat ab exitioſo illo proceſſu, tantum-
modò

Pax facta inter Alexandrũ & ducem Moſcouiæ.

Conuentio in Lublin.

Conuentio in Brzeſczie.

Michaël Glinſky magnũ ducatum Lithuaniæ affectat.

modò Ioanni Zabrzezinski palatinatus Troceñ.adimebatur, ad quem Nicolaus Radiuil non iure priuationis,sed cuiusdam maleuolentiæ, & eo ipso Ioãne Zabrzezinki istud paruipendente suffectus erat, qui tamen Zabrzezinski cum ipsis alijs hac donati erant gratia,ut & in regno,& in isto magno ducatu curarẽt interim Maiestatem regiam sibi efficere reconciliatam,quod Domini ipsi conscij innocentiæ,& integritatis suę existentes se facturos obtulerunt.Ibidem aduenit Szachmetczar imperator Tartarorũ Zauolhensiũ, quem rex Alexander ad unum milliare in obuiũ illi pomposè exeundo, honorificè suscepit,& tractauit.Is Szachmetczar in illa horridæ frigiditatis hyeme,qua regem Alexandrũ ad bellandum requisierat, ab imperatore Przecopeñ. Mendligero, contra quem fuit adductus,profligatus(uxore Zauolhensis & maiori parte exercitus eius horrente frigus,miseriam,& defectum uictualium,imperatori Przecopeñ.Mendligero adhærẽte) solus ipse Szachmet Zauolhensis cum trecentis equis,ad Bialogrod Valachiæ fugit,ad Turcã pro subsidio transiturus. Vt autem certa relatione didicit imperatorem Turcarum Baizetum commisisse Capitaneo Bialogrodensi,ut Szachmetczar detineretur,ac incarceraretur,& in Bizantiñ. ad Cæsarem mitteretur uinctus, Szachmetczar celeriter de campis Bialogrod se arripiens, fugit & non substitit, donec prope Kiovv peruenit, & illic resedit. Hunc Capitaneus Kiouieñ. circumdando, coëgit in Vilnam Lithuaniæ transire. Quo longo tempore, mora & expectatione afflicto, fugere pluries ad Tartariam tentauit, tamen consequutus reducebatur, & custodiebatur, donec regi Alexandro in Brzesczie adduceretur. Cui rex, quamuis se hilarem exhibuerit, tamen nonnihil ægrè tulit, quòd secus fecerit, quam debuerit fecisse, nihilominus fraternè eum prosecutus Poloniam secum illum ad conuentionem Radomieñ.abduxit,ut liberiùs accusationem in eum transferret. Rex autem in Poloniam ad conuentionem Radomieñ.transiens,præfatum Cæsarem Zauolhensem secùm adduxit. Et primum locato eo in Noua ciuitate Mazouiæ, accersiuit tandem ipsum,& in quadam uilla iuxta Radom posuit. Hic Szachmetczar personaliter in concilio regis Radomieñ.constitutus,tum lamentabiliter, tũ rationabiliter, tum etiam audacter regi Alexandro,& eius consilio exposuit,et imputauit,quòd propter eos,& ligam eorum tam exercitum,quam omnia sua perdidisset. Agerent itaq; quòd libertate donaretur,& sua per eosdem ueluti confratres rehaberet. Aliter Deus iustus iudex,coram quo cum rege Alexandro æquo pede, certissimè cõstitui asserebat, iudicabit causam nostram in condemnationem Alexandri uiolatoris iuramenti,& promissorum.Hæc Barbarus. Responsum tamen accepit nomine utriusq; Domini prolatum, quia neq; Deum, neque homines accusare debeat,sed solus ipse sibi & tam præmortuo Alberto regi, quam regnanti Alexandro reus,uel maximè fuerit. Inprimis quia initam cum ipsis regibus confœderationem non seruauerit, quippe cum in fide promissa cum gente sua tota permitteretur in campis magni ducatus consistere, ipse fœderis immemor nonnihil hostiliter circa Kyouiam cõtra magnum ducem attentare non erubuit,& tandem,quod dictum est,gentem perdiderit, hostemq; regni & magni ducatus sua gente auxerit, cum tamen pius princeps magnus dux hoc illi patienter ferre,& ad propositam actionem bellicam eum seruare uoluit,& hortatus est,ut à Kiouieñ.districtibus,ac à uicinitate Tartarorum Tauricanorum uersus Starodub in fines Moskorum soluisset,secessissetq; procul ab eo loco,unde periculum illi indubitanter immineret, ne incautè circumuentus gentem perderet suam, quod Cæsar faciundum respuit,& tantos in gente, familiaq; sua motus per quandam immodestiam excitaret, ut uxorem, & multos ex suis ad defectionem impelleret, qui quod supradixeram dum conscius negare, & se iustificare haud potuerat, petijt se nihilominus ad recuperationem suæ Tartariæ iuuandum,cumq; de modo recuperationis mutuo deliberaretur præsumebat faciliter futurũ, si eius frater permitteretur ad Tartaros Nohayskie progredi,qui fratres Cæsares illorum Tartarorum sibi in auxilium educeret, qui ut nõ inconsolatus esset bene sperare, & expectare iubetur,donec gentes ad bellandũ ordinarentur. Ille inspecta multitudine hominum,& isti inquit, cur non bellarent. Responsum est, non sicut in Tartarijs Christianos omnes passim bella obire,attamẽ ut gratus & acceptus apud Cõsiliarios utriusq; Dominij esse uideretur tam Poloni,quam Lithuani,quorũ tunc cum rege ex Lithuania in Radom non pauci uenerant,promiserunt Cæsarem cum gente armata Polonorum, Lithuanorum, & Tartarorum magnum ducatũ incolentium ad recuperandam suam Tartariam uersus Tauricanum Cæsarem expediendum, à quo Tauricano credidit ipse Szachmetczar suos ad se redituros Tartaros quamprimum pileum suum inspectare possent,quã in spem per Szachmetczar declaratã. Rex cum Consiliarijs

utriusq;

Cæsarum Tartaricorũ intestinum bellũ.

Mandatum Turcæ.

Conuentio Radomien.

Cæsar Tartarorum fidefragus.

utriusq; Dominij Kozack, Soltan germanum Czaris eiusdem expediuerunt, & libertate donarunt ad Tartarias Nohayskye ultra fluuium Volham iturum, quo Cæsar Szachmetczar adeò exhilaratus erat, ut ibidem plurimùm se lætatum, consolatumq; diceret, semperq; in fide absque suspicione perfugij se mansurum promitteret, expectaturus absq; dolore,& mœstitia reditum,responsumq; fraternum, & ita optimè in hac Radomieñ.conuentione contentatum se professus erat. Germanus autem Cæsaris Kozack Soltan ad fines Lithuaniæ deductus, trans Volham faustè peruenit, & ei commissa fideliter ordinauit. Interim rex Alexander contra grassatores,raptores, & deprædatores in conuentione Radomieñ. agens,iussit quandam mulierem nobilem Russinovvska nuncupatam, in ocreis,& calcaribus(quoniam fur erat equestris, multos nobiles in illis locis spolians & domos diruens) suspendere. Alios uerò raptores, de quibus erant Ossuchovvski & Missovvski decollare iussit. Item reconciliationem Dominorum Lithuaniæ ut dictum,sine causa infamatorum consiliarij regni Poloniæ curabant cum rege Alexandro componere. Cumq; causam criminationis exquirerent, Dux Michaël nomine regis obijciebat illis inobedientiam, quia rege mandante, quòd Georgius Illinytz castrolyda cessisset in personam Droszdza Rutheni,illi prohibuerunt castro cedẽdum. Sed qui Droszdzam factionis Michaëlinæ consciũ clam assererent,quia Michaëlis consanguineus esset,cessionemq; eiusmodi ex ea causa ad Regiæ Maiestatis in Lithuaniam ex regno aduentum suspendendam putarunt, clam apud regem ibidem in Radom obtinuerunt, ut ad uota, & intercessiones consiliariorum Poloniæ rex promitteret, quamprimum Lithuaniam rediret,admittere illos in suam pristinam gratiam regiam: Consiliarij autem Poloniæ de hac maiestatis regiæ benignitate erant contenti,non indignum putantes rem in Lithuaniã reijci, tanquã propter auctoritatem illius reipublicæ, quia tanquam domesticum Lithuanię negocium esset. Igitur Lithuani post Dominicam Trinitatis discesserunt.In eadem conuentione Minores Poloni oblationem fertonum admiserunt: Maiores uerò denegarunt. Dehinc rex Alexander soluens habenas (consulentibus medicis, quoniam paraliticus erat) ad Cracouiam transiens. Szachmetczar cum Lithuanis in magnum ducatum Lithuaniæ misit in Troki honestè & liberè ad suum usque in Lithuaniam reditum seruandum, quatenus rex secum Lithuaniæ fœliciter conueniens, pro ipsius expeditione in Radom deliberata consuluisset. Interim tamen cum Cæsar libertate in Troki frueretur, octuaginta nuncij seu Tartari de Tartarijs Nohayskie sese à Cæsaribus, quorum multi illis Tartarijs imperare consueuerunt ad eundem Szachmetczar in Nohay ad Cæsares illos, tanquam fratres & Commilitones reducendum missos asserentes Vilnam ueniunt, permissi ad Cæsarem alloquendum liberè ei conuersantur. Interim etiam dum unà cum Cęsare omnibus necessarijs uictus,& uestium per Lithuaniæ consiliarios prouiderentur, Szachmetczar cum suis omnibus pro quibuscunq;,equos & iumenta ad insedendum habere potuit, ex Troky insalutatis consiliarijs Lithuaniæ clam fugæ se committit, oblitus promissorum omnium pro ipso,& per ipsum in Radom consultorum,& iureiurando roboratorum. Sed per Lithuanos insecutus compræhensus, & in Troky reductus erat, ad regis ex regno reditum custodiendus. Sub id etiam tempus dum rex in regno immoratur, adueniunt Vilnam ad consiliarios Lithuaniæ oratores Mendligeri Cæsaris Przecopeñ. seu Tauricani commissa Cæsaris referunt, ut si saperent Cæsarem Szachmetczar captiuarent, quemadmodum patruo ipsius Mendligeri prisci,& antiquiores Lithuanorum fecerũt, quod si facerent eis pacem,& adiutoria sempiterna promitteret,quæ melius præstaret ipsis tanquam propinquitate,& adiacentia loci iunctus, quam imperator Zauolhensis remotus. Crediderunt Lithuani uerbis Menligeri satis dolosis,& nunquam uerificatis, responderuntq; oratoribus eius optata isthic ad Regiæ Maiestatis noticiam reijcienda.

Alexãder grassatores intercepit.

Contributio fertonum decreta.

CAPVT LXXXII. LIB. IIII.

NVnc ad regem redeamus. Ex Radom rex Alexander in Cracouiam diuertens Dominica decem millium militum,quæ fuit dies uigesimasecunda Iunij, hora decimaoctaua eam intrauit:& subsequuti sunt Oratores Bogdan Palatini Valachiæ,qui in Radom aduenerant,& Elizabeth uirginem ultimo natam,sororem regum in matrimoniũ suo principi postularunt, quod ut faciliùs assequeretur districtus,iunctos Russię Valachię Czessibiesczi,& Thieszmienicza,quos pater eius ui, & armis occupauerat,regi Alexandro reddidit.Sed uirgine penitùs dissentiente,& q; esset homo alterius ritus,ac monoculos obijciente,infecta re incõsolati abscesserũt.Reginaq; Po-

loniæ

Reditus Alexandri de Radom.

Oratores Palatini Valachiæ.

Ioniæ Elizabeth,regum & uirginis genitrice,penultima Augusti moriente, ſpem cõiugij
protraxit,& abſtulit:excuſationemꝗ propter lugubritatem opportunè intulit.

Conuentus in Lublin.

Tandem rex in Kalendis Octobris è Cracouia peramplius eam non uiſurus,hora deci-
manona exiuit,& conuentionem in Lublin in menſe Ianuario anno Domini 1506. cele-

Morſus in ſpirituales.

brauit.In qua primum diſſenſio ſuborta fuit ſæcularium aduerſus ſpirituales,ut ſcilicet iu-
xta regem ſpirituales non ambas partes eius cingentes, ſed tantummodo in dextra parte
ſederent. Et quòd ſpirituales ad bella irent,& maiores expeditiones(quia plura, quàm ſæ-
culares poſsiderent) facerent & expedirent. Quibus ſedatis & ſpiritualibus in ſuo ueteri
præſidentiæ,& libertatũ iure cõſeruatis,pro defenſione regni nouam monetam mediorũ
groſſorum cudere conſtituerunt.Et quòd ſtipendiarij conducerentur,in Ruſsiamꝗ mitte
rentur,tunc rex ex Lublin,in Lithuaniã circa Gregorij perrexit: initoꝗ Vilnæ cõſilio pro
Szachmetczar,& pro illis octoginta ad eum ex Nohay miſsis,qui illum, ut rebatur, ad fu
gam ſollicitarunt,reuocauit Vilnam ex Troky Cæſar, in tentorijsꝗ ſub cuſtodia cum Tar
taris & ſuis,& illis Nohayſczy ſtetit, celebratoꝗ maturè conſilio de non obſeruato iura-
mento,& de inſidijs magno ducatui circa Kyovv ſtructis accuſatus, tandem de unanimi
Lithuanorum,& Ruthenorũ conſilio per Michaëlem Glynski cum aulicis Lithuanis ag-
greſſus,iuſſus eſt in Kovvno deportari,ſeruandus ibi, tamdiu quouſꝗ Kozak Soltan au-
xilia illi ex Nohay adduceret,reliqui diuiſim in curijs,& uicis deſignati ad id ſeruandi. Et

Tartari Ruſsiã Lithuaniamꝗ uaſtant.

Tartari Przecopeñ.circa feſta Paſchæ Ruſsiam & Lithuaniam ingreſsi, tyrannide terribi-
li uſi,domos & aceruos cum frumentis exurebant,homines & pecora, quæ abducere nõ
ualebant,ſecabant,utꝗ certificatores referebant,ſuper prædicta ferè infinitum populum,
quia centum millia abduxerant.Et quum uix quinꝗ millia Tartarorũ fuerunt, cuiꝗ Tar-
taro uigintiquinꝗ homines ſorte ceſſerunt. Illiſꝗ diebus erat quidam deceptor prope op

Ficti medici defraudatio.

pidum Ilkuſz in uilla Balin, ab euentu propheta Balinski agnominatus. Is quum eſſet
Polonus in Hungaria,& Septemcaſtreñ.terris empyricam medicinam exercens,& ut ſæ-
pè plures occidens, in præfatam Balin perueniens, Græcum genere & lingua ſe aſſere-
bat, & peritiſsimum medicum. Ad quem ex uniuerſo regno, præcipuè tamen ciues ex
Cracouia plures confluebant, & in ædibus ipſius uillanis iacentes, remedijs ac incanta-
tionibus utebantur, fiducia & promiſsis pleni.Ex ditioribus non niſi centum aureos exi-
gens,propter ꝙ à certis medicis Centurio uel Centenarius, à mercede centum ducatorũ

Medicus Balinsky ad regẽ accerſitus.

nuncupabatur. Hunc itaꝗ ex fama multorum rex Alexander languidus, & paraliticus
reſciens,ad ſeſe curandum accerſijt,qui nullatenus acquieuit, nec ire uoluit, niſi prius tre-
centis aureis pro uia ſubarrhatus,& equis optimis cum curru & equitibus deducentibus
prouiſus. Et ferè totam apothecam ex apothecario regio ſecum recipiens, iuxta Craco-
uiam per Cleparz (non enim in Cracouiam unquam deſcendebat) ad regem Alexan-
drum in Lithuaniam perrexit,in caſtro Vilneñ.(cedentibus non tamen empyrico conſen-
tientibus, ſed ad uotum, & imperium Michaëlis Glinski,ſecus facere nõ audentibus me-
dicis regijs) ex ſtuba grandi facto balneo iuſſu empyrici, uapores ex coctione herbarum

Prodigioſa eius medicina.

producens, regem ad ſudandum deſuper locabat: ad bibendumꝗ uinum, & maluati-
cum ei in balneo, & mox exeunti balneum porrigebat, quæ in paralyſi apud omnes me-
dicos ſuſpectiſsima ſunt. Et quum rex debilitatus, uiribusꝗ deſtitutus in peſſundatio-
nem ac deſperationem deductus erat, Matthias de Blonie regius phyſicus Ioannem de
Lasko Cancellarium ſollicitat, curaret auctoritate ſua & regni, regem de manu pſeudo-
medici eruendum, alioqui rex ſubitò cum ſudoribus ſpiritum exhalaret. Qui Cancella-
rius dum contra empyricum inuehit, Michaël Glinski ne regis impediatur cura, eum de-
fendit, quouſꝗ conuocatis & perſuaſis per Cancellarium conſiliarijs decernitur capien-
dus ad arbitrium fratris regij ducis Sigiſmundi,qui pro corrupta fratris regis uitæ ſanita-

Medicus in carceres deijcitur.

te faceret cum inſano medico iudicium demeritum. Captus pſeudomedicus, in carceres
deijcit,Michaël tamen Glynski de ipſius miſsione,& fuga inſimulatus,qui medicus clam
de carcere quomodocunꝗ dimiſſus per Pruſsiam ad monaſterium ſanctimonialium in
Svvierzyniecz ante Cracouiam perueniens,uxorem ſuam filiam Balinski cum propheta
prædicto commorare,ob infamationem & deluſionem eius recuſantẽ, requirebat ac repe
tebat,& ea non rehabita, in Teſsin ſe tranſtulit. Deinde in Rupellam Kazimiriæ ſancti
Stanislai,ad monaſterium æremitarum ſancti Pauli declinauit,& clam permanſit. Quem
Laurentius Miedzilesky,Notarius Cancellarię regis,qui olim in cura eius fuit, reperiens,
cum ſocietate ſua prophetam Balinski traxit, & in carceribus loci ordinarij, in curia epi-
ſcopali concluſit. Inde ne moreretur dimiſſus euaſit: & poſtea interiecto longiuſculo
tempo-

tẽpore,Alchimiã & Philoſophiã denuò in Cracouia clãdeſtinè practicare cœpit:quũꝗ in
ambabus tã Alchimia, ꝙ Philoſophia defeciſſet, & notatus fuiſſet: acceptis in mutuũ ab
aliquibus ciuibus pluribus ducatis,nocturno tẽpore fugit,nec uſꝗ cõparuit.Et quũ tales
ſeductores pluries apparuerunt,noſtri tñ homines uanitatibus oblectati,uſꝗ in hos dies

Tartarorum in Lithuaniam ſubita irruptio.

cauti eſſe nolunt. Circa feſtum S.Laurentij dum rex maleualens Vilnæ decũbit, Tarta-
rorũ uiginti quatuor aut ſex millia nũciant̃,nõ ſolùm in Lithuaniã,ſed directè uerſus Vil-
nam ꝓgredi.Quorũ trãſitu rex cõmotus,tametſi languidus Conſiliarios uocat, cõſultat,
& cõtra Tartaros expeditionẽ decernit.Cui cum Michaël nomine procerũ reſponderet,
abſꝗ rege nequaꝗ ituros,Matthias Blonye Phyſicus regius obſecrat ne rex moueat̃,quẽ
pręſagit hoc ipſo ſolo æſtiui tẽporis trãſitu,citius ad ſuũ, ꝙ hoſtiũ interitũ perducendũ.Vi
cit tñ pertinax Michaëlis reſpõſio ut rex ipſe animo, quãuis debili tñ audacter declararet
ſe cõtra Tartaros iturũ,ꝓuenitꝗ in quadriga uectus ad caſtrũ Lyda, cui appropinquabãt
Tartari,Helena Magna dux & cõiunx,ſequuta erat regẽ,ꝗa uidit moribũdũ.Cũꝗ ſpecula
tores regẽ auiſatũ facerẽt de triginta millibus Tartarorũ Kloczko uerſus euntiũ,in quib.
Cezarelli eſſent aliquot.Rex nimiũ moleſtię cõcepit,ꝙ equo inſidere nequiret,exinde ſu-

Alexander in morbum incidit.

bito morbũ incidit,à ꝗ ſuffragio medici excitat̃,& Stanislao Kyska Cãpiductori genera-
li exercitũ cõmittit,qui obuiã Tartaris iret.Cum Kyska uniuerſi Barones,& Michaël miſ-
ſi.Ad cuſtodiã uerò corporis regij Albertus Vilneñ.Epiſcopus,Ioañes Zabrzezinski cũ
Ioañe de Lasko Cancellario deputati.Qui cũ ſup iſtis extremis mutuò deliberarẽt euen-
tibus,cõmuni cõſenſu ſtatuunt Sigiſmundũ ducẽ,regis fratrẽ, Glogouiæ agentẽ uocan-

Dux Sigiſmundus in Lithuaniam uocatur.

dum.Suggerũt etiã Michaëli,ꝙ & ipſe literas pro duce ipſo ſcribat, ut quantotius Lithua
niã aduenire acceleret,ſiue eñ uiuet,ſiue moriet̃ rex,& ſimiliter ſiue uincẽtur Tartari ſiue
non,putarũt neceſſariũ de ijs ducem,tanꝗ futurũ regis ſucceſſorẽ, & hæredẽ auiſandum.
Interim Kyska quadã ægritudine incepit laborare,adeò ut uix equũ aſcẽderet.Tartari aũt
à Kloczko uerſus Lydã nunciãtur appropinquare,relictis ultra Kloczko impedimentis,
& biſſaccis eorũ in uno certo delecto ſecuriori loco,& parte ſuorũ minus ualentiũ pro tu-
tamẽto cũ his remanẽte,numeratis circiter uiginti millibus delectorũ pugnatorũ Tarta-
rorũ.Interim etiã medicus regius de Blonije Cancellarium auiſatum facit, ꝓcuraret pro-
uidendam regis animæ ſalutẽ,ſic in exercitu Kyska ęgrotatus ad exercitũ dirigendum Mi
chaëlem ſubſtituit,ſibiꝗ,& Baronib.per eũ prius ordinatos, exercitus cõmendat ęgrè ua

Alexander uiatico ſalutis prouidetur.

lens,In Lyda aũt Cancellarius,inito cũ aſſeſſoribus regis cuſtodiæ conſilio, regẽ Euchari-
ſtiæ ſacramẽto ꝓcurat,cõuocatis Helena Magna duce, & his ipſis aſſeſſoribus,ac Cancel
lariæ Lithuanæ Secretarijs.Theſauros regis de ſcrinijs curruũ, ac ab Helena magna duce
recipi, & corã rege ſecerni,ſup eiſꝗ,& ſepultura ultimã à rege exquirit,& cõſcribit uolũta
tẽ,ꝗ ſigillatã ad aduentũ fratris regij,ducis Sigiſmundi una cũ ſupellectili regia,quæ in au
ro,argẽto,gẽmis monilibus,anulis,& ueſtibus ad cẽtum millia,aut circa ęſtimabat̃, ꝓcu-
rat ſeruãdam.Et cum tanꝗ uolatiles frequẽtes ab exercitu regis nũcij aduenirẽt nuncian-
tes,ꝙ nec mora ſecuritati regiæ cõſulatur,quia temerè Tartari ſe opponãt, & uerſus Lydã
pergere cõtendant.Corpus regiũ uix ſpiritũ retinẽs cõſilio medici in pheretra ponitur, &
inter equos alternatim ꝑ duos pheretrũ portãtes ducturæ Nobiliũ Polonorũ duorũ Nico
lai de Roſzoczycze,qui demũ Caſtellanus Bijechouieñ.creatur, & Ioañis de Sobothka
eiuſdem Cancellarij conſanguineorũ cõmittitur, qui aurigarũ uices geſſere,eorũꝗ ductu
& aſsiſtentiũ cura,rex iam moriturus,Helena cõiuge comitãte diu,noctuꝗ Vilnam defer
tur.Cuius cuſtodijs diurnis,atꝗ nocturnis fratres minores adhibẽtur.Moxꝗ nuncij adue
niunt uictos Tartaros nunciant.Rex tametſi iam tunc uſu dictionis abuteretur,audita tñ
relatione uictoriæ,eliquat lachrymas,oculos ad Deum leuat,& manu ægrè ualente tanꝗ
gratulatus aſtantibus ueſtes grabatũ regis regẽtes remouet,& aſtãtibus manu leuatas do
nat,cuius munificẽtia & liberalitas uniuerſos aſtãtes religioſorũ, & aniliũ conditionũ ad

Alexander Deo Spiritum reddit.

cõlachrymãdum & eiulandum concitat.Deinde mox rex Deo Spiritũ reddit, & patrimo
niũ magni ducatus ſuo ꝑiculo inter agonizãdum ab hoſtibus defenſum ſucceſſori reliqt
integrũ.Cuius corpus debita reuerẽtia cõditum,uſꝗ ad Sigiſmũdi ducis aduẽtum adſer-
uatum eſt,Congreſsi aũt cum Lithuanis erãt Tartarorũ quindecim millia circa Kloczko
per Lithuanos uictorioſiſsimè fuſa,cæſaꝗ,paucis de curia regis ex Vilna aduenientib.Po

Tartari à Lithuanis cæſi.

lonis,quorũ Sandiuogiũ de Czarnkovv Baronem palatini Poſnanieñ.filium, cũ cæteris
familiarib.Cancellarius ductorẽ præfecerat,qui licet certamine ſe nõ imiſcuerãt, quia tar-
diuſculè uenerãt:armis tñ fulgẽtes in monticulo ꝓpe lacũ & paludem pugnæ per Tarta-
ros uiſi,nõ parũ hoſtibus timoris,& Lithuanis animi præbuẽre: quippe ut illos inſpecta-

rent

rent Tartari, qui tũ ꝑ palude cum Lithuanis certabãt,putãtes à Polonis,quos per habitũ
& equites nouerãt,noua,magnaq; Lithuanis præſidia aduẽtaſſe, fugæ ſe committebant,
quos Lithuani inſequentes ſtrauerũt, ut ueluti in meſſe manipuli per aliquot millia iace-
rent corpora occiſorũ,quorũ Lithuani nũnullos uinctos, equorũ uerò circiter duodecim
millia ex ipſo cõflictu retulerunt.Duo uerò Cæſareoli ſeu filij Cæſaris, ad paludes & loca
limoſa fugiẽtes,noctis obſcuritate ſaluati euaſerũt. Præfata aũt uictoria nõ Campiductо-
ri Kyska,aut duci Michaëli Glynski,uel eorũ,ſed Dei ſolius prouidẽtiæ,& regis fœlicitati
attribuebatur,qui dum cũ morte & terreno hoſte ſimul luctaret, deuicto hoſte,per mortẽ
uictor uictus erat. Sub eodẽ tẽpore puta die Saturni,octaua mẽſis Augusti. Stella crini-

Cometes notabilis.

ta,nigra nũcupata de natura Saturni,circa polum ſupra ſeptiſtellium apparuit: altera no-
cte inter prædictas ſeptẽ ſtellas,quæ currus dicunt̃,tandẽ ſub eis alijs noctibus, continuò
declinãs ꝑ Cancrũ,Leonẽ,& Virginẽ,uſq; prope horizontẽ Septẽtrionis inclinata, in ui-
gilia aſſumptionis Mariæ diſparuit.Et rex quoq; Alexander,quia Cometes ille per horo-

Signa mortis Alexandri.

ſcopũ eius trãſiit.Itẽ quia globus igneus clariſsimus eo tẽpore ſupra turrim prætorij Cra-
couieñ.in una noctiũ de ſupiorib. uelociſsimè deſcẽdit, obitũ principis loci ſignificans.

Alexander Vilnæ moritur & ſepelitur.

Obijt aũt mortẽ Vilnæ,die Mercurij,quæ eſt decima nona Augusti,noctis ſequentis hora
quarta.Sepultus in Eccleſia Vilneñ.in ſacello iuxta germanũ ſuum ducem Kazimirum,
die Dominica,undecima menſis Octobris.Delegerat qdem & ipſe ſibi locũ ſepulturæ,&
per legitimũ teſtamẽti tenorẽ inſcripſerat Cracouiæ in Cathedrali Eccleſia,ꝑ qua re Can-
cellarius adueniente Sigiſmũdo duce cõcionabat̃,publicè obſecrãdo ducem, & Cõſilia-
rios Lithuaniæ,ꝗ ultimæ uoluntati regis nõ præiudicarent,ſed eum permitterẽt cum re-
gis funere ad regnũ redire,tñ quia ſuſpicio de Michaële uehemens erat, quod cũ funus de
Lithuania educeretur,idq; ſequerẽtur dux Sigiſmũdus frater,& Barones ſumã darẽt com
moditas Michaëli Vilnam cum caſtris occupandi.Idcirco decreuerunt uoluntati ultimæ
regis derogatum iri,& appoſitus eſt uicinus corpori beati Kazimiri germani præmortui.
Et quò audentius decernunt uoluntati ultimæ derogandum,frater dux & Conſiliarij Li-
thuaniæ,eò magis ipſi Cancellario regis promittunt honorificẽtia tumuli, & anniuerſa-
riorũ fundatione memoriã regis teſtatã facere.Iſte unicus rex Polonorũ in Lithuania tu-
mulatus quieſcit. Fuit aũt rex Alexander mediocris ſtaturæ faciei aliquantulum oblon

Deſcriptio morum Alexandri.

gæ,oſſoſus,neruoſus.& uiribus corporis præditus,ſed uiribus animæ diminutus. Nam
inter oẽs fratres ſuos,minus benè diſcernebat. Et in perſuaſionibus ac rationibus oppo-
ſitis,quid ſequendum,eligendumq; foret,raro dijudicabat, unde ſæpenumerò taciturni-
tate,plura interrogata,propoſitáue abſoluebat.In bellis fortunæ nõ omninò exps, primũ
qdem ꝑ expeditionẽ cõtra Moſchos, ductore ſuorũ Lithuanorũ fidelium exiſtẽte Bohe-
mo Czyernyn Moſchos tunc uirib.& multitudine ſupantes cum paucis Lithuanis & ſti-
pẽdiarijs deuicit.Itẽ in auxiliũ fraternũ Alberti regis cõtra Turcas ꝑ Valachiã expeditio-
nẽ facientis,ueniẽs dum in cãpis Podoliæ cum Tartaris ſecum cõfligere declinãtibus cõ-
ſiſteret,caſtrum Braczlavv erexit,& pennẽ ſuorum magnorũ opum memoriã cõſtituit,tã
regno Poloniæ,ꝗ magno ducatui Lithuaniæ,in eo ipſo caſtro tutamen & ſingulare con-
tra Tartaros propugnaculum.In ultimo uerò mortis articulo, ſicut ſupraſcripſerã, moriẽs
hoſtes uictorioſè profligauit.Sub principatu eius crebræ incurſiones, ſed nõ inultæ fue-
runt:adeò tñ pius,liberalis,& æris, auriq; cupidus erat, ut quicquid peterẽt,libẽs tribue-
bat,& nõ prius eſſet ſollicitus numorum habẽdorum,niſi prius ſe offerret indigẽs,aut ſup
plicãs,cui ſubueniẽdum foret,aut ipſa neceſsitas urgeret.Curiã tenuit copioſam,dilectio-
ribuſq; plura donabat,adeò liberaliter,ut eorũ gratia nõnulla bona oppignoraret, & nõ-
nunq; thezaurum exhauriret,ꝗ pro ſtatus ſui tẽporali ꝓuiſione ex prouẽtib.regijs cõge-

Sigiſmundus in Lithuaniam uocatur.

rebat.Haſtiludiorũ milites & magiſtros ꝗ plures, cãtores quoq; & fiſtulatores habuit.Et
quia cõiunx ipſius Helena de Moſchouia ſchiſmatica,prolem ædiderat nullã. Igitur ſicut
dux Sigiſmũdus de loco cãpeſtralium ſtationum, & de loco expeditionis cõtra Tartaros
factæ ex Lyda de moribundo rege auiſatus erat,ſic eo uita functo,prælati & Barones Li-
thuaniæ pro ipſo duce Sigiſmundo germano regis defuncti,feſtinè in Glogouiam Sleſiæ
miſerunt,erat enim dux Oppauiæ,maioriſq; Glogouiæ, & Capitaneus ſupremùs utriuſq;
Sleſiæ,qui properè per Poſnaniam & Mazouiam procedens,in Lithuaniam deuenit. Et
prius per ducem Michaëlem Glynsky,ſe de inſimulata ſeditione,hoc ipſo occurſu purgã-
tem cum fautorib. ſuis inuitatus & exceptus eſt. Demum per alios dominos Lithuanos

Aduentus eius ad funebralem pompam.

ſalutatus,uſq; in Vilnam perductus eſt.Vbi reperto fratre mortuo rege Alexandro, ſubſti-
tit,& uſq; in diẽ ſepulturæ ꝑmanſit.Pro qua per eundem aduenientẽ ducẽ adoptata erant
phere-

pheretra præcioſè tecta triginta unum.Equi axaminro,adamaſco,& cæteris pręcioſis te-
cti,triginta duo.Vexilla octo,& quatuor equites ſingillatim haſtã, gladium, & ueſtes re-
gis ferentes.Commẽdatus eſt ergo ſepulturæ,die qua ſupra,quũ expleſſet ætatis ſuæ an-
nos quadraginta quinq;,& dies quatuordecim.Regni uerò Poloniæ annis quatuor cõ-
pletis,mẽſibus octo,& diebus octo.Magni ducatus aũt Lithuaniæ annis quatuordecim,
& quaſi duobus menſibus. Poſt prædicta eodem anno 1506,die Martis, uigeſima O-
ctobris,quæ fuit translationis Sancti Adalberti, Illuſtriſsimus dux Sigiſmundus in ma-
gnum ducem Lithuaniæ, hora ſedecima, cum ſolennitate magna, & ſubiectorum eius,
etiam ducis Michaëlis Glynsky iuramentis,ſublimatus eſt.

Sigiſmundus in magnum ducẽ Lithuaniæ electus.

CAPVT LXXXIII. LIB. IIII.

Iuriſpatronatus permutatio.

ANno Domini 1502 in conuentione Korczyn, feria tertia infra octauas corpo-
ris Chriſti,Alexander rex Poloniæ, de conſenſu expreſſo conſiliariorum regni,
ad petitionem Reuerẽdi patris dñi Creslai de Kurozuanki Epiſcopi Vvladiſ-
lauieñ.& regni Poloniæ Cancellarij,ac Ioañis de Lasko Decani Vvladislauieñ.
facientes cõpenſationẽ pro iure,quod Capitulum Eccleſiæ Vvladislauieñ.ad præpoſitu-
rã ſancti Michaëlis in caſtro Cracouieñ.per dotationem de mẽſa epiſcopatus Vvladisla-
uieñ.& deinde per incorporationẽ apoſtolicã habuit,Capitulo Vvladislauieñ.facta. Iuſ-
patronatus parochialis in Gambin diocœſis Poſnanieñ.quæ de iurepatronatus regis Po
loniæ exiſtebat,donatione perpetua & irreuocabili,Eccleſiæ Vvladislauieñ.donauit, Li-
teras deſuper nouas ſub ſigillo ſuo decernendo.Quam donationem Ioannes Lubransky
epiſcopus Poſnanieñ.auctoritate ordinaria cõfirmando, eandẽ eccleſiã Capitulo Vvla-
dislauieñ.incorporauit,cõfirmatione apoſtolica ſubſequuta. Eodẽ anno in mẽſe Iulio
Turcas obſidentes caſtrũ Iaicza,Hungari ꝓfligauerunt & repulerunt,uerum cum multis
ſuis deſideratis & occiſis. Item eclipſis Solis,decẽ punctorum ſup 16 gradu Libræ, eo-

Eclipſis Solis.

dem anno in Kalendis Octobris fuit,ut Mathematici teſtati ſunt abũdantiæ boni ſignifi
catiua,quoniã Venus principalis ſignificatrix eius fuit. Anno quo ſupra 1502 Sereniſ-
ſimus Vvladislaus Hungariæ & Bohemiæ rex accepit in coniugẽ uirginẽ Annam de re-

Anna ex Francia Vuladislao regi Hũgariæ nupta.

gno Franciæ,quæ per Italiã & Venetias in Hungariam ante feſtũ ſancti Michaëlis intro-
ducta.Coronata fuit ipſo die ſancti Michaëlis,& fuit dies Iouis uigeſimanona Septẽbris,
in Alba regali. Deinde Budam adducta, nuptiæ more regio die Iouis,ſexta Octobris cũ
plurib.triumphis & ſolatijs celebrabrãtur.Eiſdẽ tẽporibus ex cõmiſſo Hungarorum, in-
trauerunt Turciam Petrus Palatinus Tranſſyluanieñ.Ioza,& Ioañes aliàs Hanzlyg olim
regis Matthiæ naturalis filius.& Bodoñ.ciuitatẽ habentẽ emporiũ exuſſerũt,oppidaq; ac
uillas uicinas,& ſine offenſa redierunt. Anno Domini 1503,die Martis,quartadecima

Fridericus Cardinalis mortuus.

menſis Martij, aliàs poſt Dominicã Reminiſcere,feria tertia in nocte ſequenti, Illuſtriſsi-
mus ac Reuerendiſsimus dñs Fridericus Cardinalis pręsbyter ſanctę Romanę eccleſię in
ſeptẽ Folijs,primasq; Gnezneñ.& Epiſcopus Craco.in curia epiſcopali Cracouiæ,uitã tẽ
poralẽ morte cõſumauit & finiuit.Cauſa fuit reſolutio uirtutũ,ex ꝑnicioſo morbo Galli-
co,cũ inobſeruatione regiminis : bibit ſiquidẽ ultra modũ & mẽſuram fortia potagia,&
ut ſæpe nocte,ſpreta philoſophorũ doctrina & obedientia.Extinctus eſt & Marianus Suf
fraganeus eius Craco.Dominica Reminiſcere poſt occaſum ſolis.Signum præbens mor-
tis dñi Cardinalis, ut ſicut in uita, ita & in morte illi fideliter famularetur ac præcederet.

Mariani ſuffraganei ſui obitus.

Fuit Marianus genere Slauus de Hungaria religioſus ordinis ſancti Dominici, Theolo-
gus acutus,lingua facundus, plura genera linguarum callens, & expeditè pronuncians,
Latinum,Slauonicum,Polonicum,Alemannicum,& Hungaricum. Traditus aũt fuit ſe-
pulturæ dñs Fridericus Cardinalis,die Mercurij,quinta Aprilis, & fuit poſt Dominicam
Iudica,in ſcalis ante maius altare eccleſię Cathedralis Craco.ſub crate tumulatus. Extant
ac eminent ſecti lapides in præfatis ſcalis pro ſempiterna memoria eleuati.Hic Fridericus
Cardinalis fuit proceræ & altæ ſtaturæ,ſecundum collum procliuus & inclinatus. Hic cũ

Friderici Cardinalis ſtatura.

matre ſua Elizabeth regina Poloniæ,tabernaculum & incluſorium teſtæ ſancti Stanislai
patroni noſtri glorioſi,de puro auro,unionibus,& lapidibus præcioſis circumdatum or-
dinauit.Cuius ualor & ſumma pręcij cum labore cõpẽſando, atq; cõputando ad ſeptem
millia & medium millenariũ aureorum ſe extendit,& hoc uulgariter mediuſoctauus mil-
lenarius uocitatur.Hic in diebus ſuis clerum non patiebatur,nec permittebat à nobilibus
opprimi,requieſcat ergo in pace.Eodem menſe Aprili,& eiuſdem anni, die Mercurij poſt
Dominicam Iudica ante meridiem, & fuit quinta menſis Aprilis,in qua Fridericus Cardi

nalis

Creslaus episcopus Vuladislauieñ. mortuus.

nalis erat tumulatus, Creslaus de Kurosuanky, Episcopus Vuladislauienſ. ac regni Polo-
niæ Cancellarius diem clausit extremum in conuentione Piotrkouienſ. sepulturamq; in
sua ecclesia accepit. Año præexpresso 1503, Mansionarij sanctæ Crucis in sacello Hie-
rusalem, foris oppidum Svveidnicz in quartali cinerum instituti sunt. Anno præfato

Mansionarij in Sweidnicz instituti.

1503 continuabatur cultura montanarum Thatri in cupro & argento, quam anno præ-
terito inchoauerant post oppidum Nouifori tribus milliaribus, & non fuit æqua sors fa-
ctorum cum domino, quoniam rex Alexāder plura millia aureorum impendebat. Facto-
res autem paucis redditibus datis, spe regem & promissis, non lucro implebant.

Anna Vuladislai Hungariæ regis filia.

Anno quo supra, die dominica, uigesimatertia Iulij, quæ fuit Sancti Apollinaris mar-
tyris, nata est regi Hungariæ & Bohemiæ filia primogenita, hora medij horalogij septi-
ma, ascendente tertia facie uirginis. Quæ fonte baptismatis renata, nomine matris suæ
Anna est nuncupata. Eodem anno die Saturni, uigesimaoctaua Octobris quæ fuit Si-

Conradus Mazouiæ dux mortuus.

monis & Iudæ Apostolorum. Conradus dux Mazouiæ & dominus Varszouiæ, finem
rebus suis imponens mortuus est. Et rex Alexander iure deuolutionis & feudi, ducatum
eius & Varszouiam possedit. Qui denuò magnis personis instigantibus, Stanislao & Io-
anni filiolis in feudum locauit. Quemadmodum idem rex Alexander, oppidum Sambor
cum districtu, quod rex Albertus legitimè pro se & regno à domina Odrovvazovva lite-
ras sufficientes non habente receperat, instantibus pro ea quibusdam magnis uiris, & af-
ferentibus non omninò iustè ademptum liberaliter restituit.

CAPVT LXXXIIII. LIB. IIII.

Iurispatronatus impetratio.

ANno Domini 1504 feria quinta ante Dominicā Lætare, in cōuentione genera-
li Piotrkouienſ. Alexander rex Poloniæ, ad petitionē Domini Matthiæ Drze-
uiczky Præpositi Scarbimirienſ. & Vicecancellarij regni, Iuspatronatus ecclesię
parochialis in Brudzeuicze, diocœsis Gneznenſ. ad regem Poloniæ pertinēs,
eo respectu & ad illum effectum, ut mansionariæ in oppido Drzeuicza ex fructibus utri-
usq; ecclesiā, uidelicet in Drzeuicza & Brudzeuicze erigerentur, de consensu consiliari-
orum regis purè & liberè donatione perpetua & irreuocabili donauit. Quam donatio-
nem Andreas Rosa Archiepiscopus Gneznenſ. auctoritate ordinaria confirmando, ac
Ecclesiam prædictam in Brudzeuicze parochialem, ecclesiæ in Drzeuicza parochiali au-
ctoritate ordinaria uniendo, annectendo, ac incorporando. Mansionarios ad decantan-
dum, matutinum, missas, uesperas, & horas de beata uirgine perpetuis temporibus e-
rexit, literas desuper nouas concedendo. Eodem anno in fine dierum Martij & in A-

Stephani Valachiæ Palatini interitus.

prili diluuia fluminum propter exuber ntes pluuias cum frigore fuerunt. Anno quo
supra quingen. quarto supra millesimum die Martis, secunda Iulij, Stephanus Valachiæ
Palatinus, bellis, ætate & podagra attritus, fato absumptus in æternam clausit lumina,

Gesta eius celebria.

noctem post ortum solis una hora. Hic fuit à natura prędítus, fortuna, astutia, & pluribus
uictorijs. Hic Matthiam regem Hungarię in oppido Bayne bello superatum, & tribus sa-
gittis non lętaliter in dorso uulneratum, de Moldauia eiecit. Hic Mahumetum imperato-
rem Turcarum cum centum uiginti millibus in Valachia parua manu (mirabile dictu) fu-
dit, & cum ignominia expulit. Hic deniq; Ioannem Albertum regem Poloniæ post pa-
cta, & firmatam secum pacem ad terras sui regni ex Valachia exercitus suos sub fide sibi
data ducentem, usque ad extrema suæ prouinciæ telis, & armis persequutus est. Hic Tar-
taros Zauolhenses & Przecopenſ. sæpenumerò strauit, & faustè repulit. O uirum trium-
phalem & uictoriosum de omnibus regibus uicinis gloriosè triumphantem. O fœlicem
hominem, pleraq; omnia munera fortunę pleno cornu tenentem. Quodq; alijs natura
per partes donauit, quibusdam prudentiam cum astu, quibusdam heroicas uirtutes &
iustitiam omnium uirtutum præclarissimam. Nonnullis uerò de hostibus uictoriam,
huic cuncta simul largita est, & concessit, ut esset in omnibus, iustus, prouidus, astutus, &
de omni impetitore, uir uictoriosus. Non immeritò inter heroas in nostra ætate compu-
tandus, successit ei in principatu Valachię Bogdan unicus filius, uno oculo orbus.

Kazimiriæ exustio.

Eodem anno die Iouis, uigesimasecunda mensis Augusti, Kazimiria Cracouienſ. à cir-
culo usq; ad muros ciuitatis partis meridionalis, pręsente rege Alexandro & magnificis
in castro Cracouienſ. post meridiem usq; in noctem arsit, & totam partem meridionalem
ciuitatis, & turres supra murum præcipuè portam magnam uersus montem sancti Be-

Bohemi à Maximiliano uicti.

nedicti consumpsit. Anno quo supra in mense Septembri. Quinq; millia Bohemorū
in Bauaria pro Pfaltzgraff seu Palatino Rheni, contra Maximilianum regem Romanorū ad

ad bellandum procedentia, per eundem Romanorum regem conflicta sunt, suntq; de eis
occisi bismille & centum. Septingenti uerò capti, cæteri uerò dispersi. Item eodem anno

Croaciæ uastatio.

in medio dierum usualium Nouembris, Turcæ in Croacia unum castrum uastauerunt, &
mille personas abduxerunt, nouitas huiusce rei uenit in Budam in crastino sanctæ Eliza
beth, me illîc præsente & cōmmorante. Præfato anno Domini 1504 Ciues Vvratisla-

Notarij Vuratislauienſ. cum sacerdote capti.

uienſ. nomine Havvnoldi Capitanei Vvratislauienſ. sacerdotem notarijs consistorij Vv-
ratislauienſ. captiuauerunt. Causa fuit quia nocturno tempore aperuerant portulam ad
suburbium & exiuerunt ad Summum Ecclesiæ Cathedralis. Officialis itaq; interdictum

Controuersia spiritualium & sæcularium prælatorum.

in ciuitate Vvratislauiensi posuit, & concertatio ac controuersia inter Prælatos, clerumq;
longo tempore fuit. Duces autem Slesiæ in consilio congregati, noluerunt locum dare
spiritualibus consedendi in medio eorum, nec protectionem, neq; amicam cōuersationē
eis exhibuerunt. Anno Domini 1505, die Lunæ, decimanona mensis Maij, hora uigesi-

Grando notabilis.

masecunda. Grando magnæ quantitatis, maioris quàm oua columbarum, cum crepitu,
fremitu, & sonitu maximo, cum horrēdissimis tonitruis, terribilibusq; fulminibus descen
dit, & frondes ac tecta perfregit, turrimq; Lubranka nuncupatam in castro Cracouien. ful
men percussit, cum abruptione tegularum & muri eiusdem turris. Eodem anno ad finē
dierum usualium Augusti, Tartari Przecopeñ. Minsko ac loca ei uicina spoliarunt, & ma

Elizabeth regina mortua.

gnam prædam abegerunt. Anno præfato 1505, die Saturni, trigesima mensis Augusti,
Elizabeth regina Poloniæ mater plurium regum, fato absumpta est. Sepulturæ demanda
ta, Dominica in die Matthæi Apostoli & Euangelistę, quę fuit uigesimaprima mensis Se-

Exequiarum præsentes.

ptembris, in sarcophago proprio per eam dum uiueret constructo, in sinistra parte sacelli
Sanctæ Crucis ecclesiæ Cathedralis Cracouienſ. Præsentibus ac sepulturam decorantib.
Alexandro rege Poloniæ, & magno duce Lithuaniæ. Item Sigismūdo Oppauienſ. & ma
ioris Glogouiæ duce, filijs eius. Item Andrea Rosa Gneznenſ. Archiepiscopo, Ioanne Ko
narski Cracouienſ. Ioanne Lubranski Posnanienſ. ac Matthia Drzeuiczki Przemislieñ.
episcopis. Hæc pręclarissima Elizabeth, fuit ex Cæsareo, regioq; sanguine progenita. Et
quod mirabile dictu uidetur, fuit filia regis, uxor regis, soror regis, mater regis, imò pluriū
regum, quod in multis seculis uix, & perrarò accidit. Nec ulla filiarum eius æqualem fœli-
citatem usq; in hanc diem est assequuta. Et ut sententiam Plinij de fœlicitate fœminarum
extendam, ante retro, dextrorsum, sinistrorsum, in situ & sua positione regibus est circū-
septa. Fuit nāq; filia regis, quia nata Alberti ducis Austrię, Hunga. Bohe. & Romanorum
regis. Fuit uxor Kazimiri tertij Polonię regis fœliciter eius coniugium sortita. Soror regis

Proles sua.

Ladislai Hunga. & Bohe. regis in Praga extincti. Mater regum, serenissimorū dominorū
nostrorum, Vvladislai Hunga. & Bohe. regis defuncti. Ioannis Alberti, & Alexādri. Item
Sigismundi fœliciter regnātis, Polonię regum. O fœlicem Elizabeth tot regibus undiq;
septam. O fœlicem Elizabeth copiosa prole refertam, quia, ut præmissum est, de Kazimi-
ro tertio, marito ipsius, sex mares & septem puellas genuit. E quibus filijs, fuerunt quatu-
or reges coronati, & quintus Cardinalis pręsbyter Romanæ ecclesię. Sextus uerò phthisi
suffocatus interijt, sed inter sanctos ubi prodigijs corruscat relatus. Hæc Elizabeth sacellū
Sanctæ Crucis de petra secta, ad dextram partem in introitu Ecclesiæ Cathedralis Craco-
uieñ. proprijs impensis fabricauit. Et in ea octo pręsbyteros & nonum clericum, officium
de sancta Cruce, matutinum, missas, & omnes horas quotidie cantātes dotauit. Domūq;
muratam ex opposito eiusdem sacelli pro præfatis pręsbyteris ad commanendum emit
& ordinauit. Hæc eadē Elizabeth Mansionarios octo in ecclesia sancti Michaëlis Arch-

Fundatio eius.

angeli castri Cracouienſ. instituit, & stipendiauit. Domum pro eisdem ligneā, iuxta scho-
lam sub turri cōparando & relinquendo. Cuius Elizabeth amore filiali permotus Alber-
tus rex sibi, & pro habitatione commodiori sua domum ex opposito porticus meridiona
lis Ecclesiæ Cathedralis, iuxta domum Vicariorum eiusdem Ecclesię perpetuorum, à fun
damentis erexit, ædificauit, & compleuit. Et moriens, in manibus filiæ ultimo genitæ Eli-
zabeth ad disponendum de ea testamentaliter reliquit. Pręterea eadem regina Elizabeth
cortinas pro ornamēto parietū chori supra subsellia, ecclesię Cathedrali donauit: & uexil
la cum crucibus argēteis deauratis, eidem largita est. Alia quoq; pia opera fecit, præcipuè
linthea, casulas, & quæ suis elaborauit, aut texuit ornamenta manibus, Ecclesiis

Pia eiusce opera.

tribuit. Et quia pietas ad omnia ualet. Pietas illius ualuit ei, &
ualet ad obtinenda beneficia diuina
temporibus æuiternis.

CAPVT LXXXV. LIB. IIII.

Vuratislauiēs. erigere uniuersitatē machinati sunt.

EOdem anno in æstate, Ciues Vvratislauiens. instigatione Havvnoldi Capitanei, & Gregorij Notarij Vvratisla. animati, Gymnasiū generale omnium bonarum disciplinarum, quod Vniuersitas Vvratislauiens. diceretur, erigere conati sunt. Et super hoc Vvladislai regis Hunga. & Bohe. consensum, auxilia, literas erectionis, Iurispatronatus omnium præbendarum ecclesiæ Collegiatæ. S. Crucis de collatione regia, donationem, & literarum promotorialium, tam regis, quā reginæ Hunga. ac Episcopi Vvratislauiens. ad Iulium papam secundum, expeditionem obtinuerunt, & multo ære Budæ in Cancellaria regis soluerunt. Quibus cū literis & promotionibus, tria millia aureorum Romam, pro expediendis bullis papæ & confirmatione destinarūt.

Vniuersitas Cracouiens. restitit.

Vniuersitas aūt Cracoui. euigilans, ad sedem apostolicam, Dominica post omnium Sanctorum, quæ fuit secunda Nouembris, literas Alexandri regis Poloniæ, cassatorias & rationes confutatorias per doctores conceptas, misit, quibus Iulius papa secundus acquiescens, erectionem Vniuersitatis Vvratislauiens. inhibuit.

Vuratislauiēs. iterant frustra ti.

Et quum putarent homines dormire, post duos annos Vvratislauiens. iterum apud sedem Apostolicam enixiùs ac occultè, p Vniuersitatis erectione laborare cœperunt. Sed eadem qua prius difficultate perculsi, deciderūt atq; repulsam passi sunt. Anno quo supra, æstas nubium pluuiosa fuit, ab Aprili ad Septemtrionem inclusiuè ferè quotidie pluens.

Iwan Vasilouicz dux Moschouiæ mortuus.

Anno præexpresso in fine dierum usualiū mensis Nouembris, Ivvan Vassilouicz, quod sonat Ioannes Basilij, dux Moskouiæ, finē rebus suis per mortem imposuit extremā. Hic fuit princeps frugi & utilis suis terris. Nam excussit iugum Tartarorum & sua prudētia ac fastiuitate, quibus prius tributum soluit, soluere sibi subiugatos coëgit.

Bellicositas eiusdem.

Terras Scythiæ Asiaticæ, longissimè ad orientē & Septētrionē porrectas, diuersarum nationum & linguarum, bellis cōpescuit, & sub iugum obedientiæ misit. Sed & Nouogrod ciuitatē maximam atq; opulentissimam tanq; per Kazimirum regem Poloniæ tertium, neglectam occupauit, & sibi appropriauit, quę tamē respublica fuit auctoritate, & nomine cōmunitatis suę moderata ante istam occupationem, interdū magnū ducē Lithuaniæ, interdum alios recognoscens. Vicinasq; gentes Svvetię ac Liuoniæ armis idem Basilius Moschus lacessiuit. Ducatus aūt Lithuaniæ septuaginta milliaria in longitudine, & tantundem in latitudine cum nonnullis castellis seu munitionibus ligneis occupauit, & possedit.

Sobrietatis auctor. Proles sua.

In Moschouia ebrietates & potagia inebriantia prohibuit, & aboleuit. Reliquit quinq; filios, primum Vassil Ivvanouicz, qđ sonat Basilius Ioañis: Alterum Iurgi Ivvanouicz, & sonat Georgius Ioannis: Tertium Demetriū: quartum ducē Szemyen. quintum ducem Andreā. Assignauerat aūt iste Ivvan dux Moschouiæ successorem & hæredem post se, Demetrium nepotem suum, quem postea saniori usus consilio in carcerem detrusit, & in carcere tenens, filium suum maiorem natu Vassil Ivvanouicz in ducem Moschouię sublimauit, qui usq; in hanc diem in solio paterno residet, atq; principatu.

Iuspatronatus ecclesiæ Costinens. Vuladisla. impetratum.

Anno eodem 1505 feria secunda in uigilia Matthiæ Apostoli, in conuentione generali Lublinens. rex Poloniæ Alexander accipiens ex narratione Ioañis de Lasko Decani Vvladisla. regni Poloniæ Cancellarij, q; fructus, redditus, & prouētus Vicariorum Ecclesiæ Cathedralis Vvladislauiens. sint pauci & exiles, ut deuotiùs, diligētiusq; in dicta Ecclesia domino Deo inseruirent, Iuspatronatus ecclesiæ parochialis in Gostinyn diocœsis Plocen̄. quæ de iurepatronatus regis Poloniæ extitit, de consilio & cōsensu consiliariorū regni, præfatis Vicarijs & Collegio ipsorum, purè, liberè, ac donatione perpetua & irreuocabili contulit. Quā donationē Erasmus Czolek Episcopus Plocen̄. auctoritate ordinaria cōfirmauit.

Largitas Alexandri.

Alij quoq; de regno Poloniæ uidentes fontes largitatis in concessione petitorum apertos, Abbaciam Thinicen̄. Præposituram Miechouiens. Item & Abbaciā Szuleouien̄. cum cæteris beneficijs Cancellariæ, & Vicecancellariæ regni. Item Archiepiscopatui Leopolien̄. & Episcopatibus Russiæ, annumerare & inuiscerare instantes, laborarunt. Verū enimuerò quia monachi non ad regem, sed ad Sanctā Romanam sedem prouocarunt & miserunt, pretermissis monasterijs, alia beneficia regię donationis acceptarunt. Ecclesiam quoq; parochialē in Biala episcopatui Chelmen̄. Russię, ecclesiam in Mszonovv Posnanien̄. & altare in Nachelnicza Pręposituræ Lancicię iunxerunt, & perpetua regis donatione incorporauerunt.

Ioannes Thurzo in Vuratislauiens. Episcopum consecratur.

Año Dñi 1506 Dominica Lætare, & fuit uigesimasecunda mensis Martij Ioañes de familia Thurzonum, senior natu, munus cōsecrationis in Episcopū Vvratislauien̄. percepit. Ex Reuerendiss. patrib. & Do-

mi-

minis Stanislao Thurzone germano suo iuniori, Pontifice Olomuncen̄. & Ioanne Pop. fratre ordinis minorum de obseruantia, olim Episcopo Varadiensi, & Olomuncen̄. Deinde die Mercurij uigesimaquinta Martij, quæ est annunciationis Mariæ, præfatus Ioannes Thurzo Vvratisla. antistes, sic ut pręmissum est nouiter consecratus, primam missam in Ecclesia Sancti Ioannis Vvratislauiensi Cathedrali, cum indulgentijs à sede Apostolica omnibus præsentibus confessis, & contritis à culpa & pœna concessis, cecinit. Et magnus concursus principum atq; Baronum fuit, prandium quoq; pro eis oppiparè & lautè constructum exhibitum est.

Indulgentiæ primitiarum suarum.

Hoc anno 1506 Lithuani pluribus incursionibns Tartarorum agitati & uexati, Vilnam ciuitatem eorum capitalem muro circumdare cœperunt. Non totam in toto ambitu, sed quantum uidebatur muro compræhenderunt & cinxerunt, reliquum pro suburbijs sine muro dimiserunt.

Anno præfato die Mercurij, quæ fuit Kalendarum Iulij, primus filius, sed proles secunda Serenissimo Vvladislao Hungariæ & Bohemiæ regi, parum ante meridiem natus est. Qui in baptismo Lodouicus est nominatus.

Ludouici natiuitas.

Anna uerò regina Hungariæ genitrice huius Ludouici ex partu debilitata, Dominica in die Sanctæ Annæ, quæ fuit 26. Iulij hora uesperarum uita functa extincta est.

Anna eius mater mortua.

Eodem anno die Saturni. 15. mensis Augusti, quæ fuit assumptionis Mariæ uirginis, in nocte sequenti, oppidum Miechovv cum conuentu, monasterio, & Ecclesia insigni plumbo tecta, igne in toto conflagratum perijt, plaga Dei fuit ista.

Miechow oppidum exustū.

Valachi pulsi.

Anno quo supra, circa festum Michaëlis Exercitus stipendiariorum Polonorum, quasi quatuor millium, sexingentos Valachos de territorio Russiæ prope fluuium Nyestr per eos in antea occupato & possesso eiecit. Post aliquot autem hebdomadas, ingenui adolescentes, & bello uiuida uirtus, duo filij Strusz, ab exercitu Polonorum separati, cū suis quinquaginta equitibus, in multos Valachos gloriæ cupidi irruerunt, & à multitudine fusi atq; prostrati sunt.

Filij Strusz bello extincti.

Sczasny aliàs fœlix unus ex filijs Strusz in loco duelli occisus est: alter Georgius Struszouicz captus, coram Palatino Bogdano decapitatus est. Et post eum alij decollati sunt, isti, Iacobus Zamboreczki Stanislaus Strelenski, Girzik familiaris Strussonū, Stanislaus Drab, Derasinski, Mirek, Iacob familiaris Zamboreczki, Thomas familiaris Kozuchovvski.

Strenui Poloni occisi.

In crastino huiusmodi conflictus Strussonum, exercitus Polonorum Valachos prostrauit, & mortem Strussonum ultus est, qui uixissent vtinam reip. strenuè ualituri. Interfectus est eo prælio Capitaneus de Choczin. Copacz uerò ductor exercitus Valachi fuga dilapsus, saluus euasit.

Nicolaus dux Rathiboriens. mortuus.

Eodem anno die Martis tertia mensis Nouembris, hora septima noctis præcedentis, Nicolaus senior natu dux Rathiborien̄. qui filiam Sbignei de Thanczin in uxorem matrimonialiter acceperat fato interceptus & mortuus est. Is ægritudine pressus, & iamiam moribundus Cracouiam ad medendum ei adductus, sine profectu medicinarum uitam finiuit. Et reductus, sepulturam in Rathiboria accepit. Post quem germanus ipsius dux Ioannes sequutus eum, breui mortuus est. Tertius Valentinus nomine, gibbo & struma uiciatus, tamen discretione & uirtute præstans, tanquam superstes, amborum possessionem legitimè percæpit.

Ioannes quoq; frater eius.

FINIS CHRONICORVM MATTHIÆ DE MIEchouia, de Polonorum regum rebus gestis.

IODOCVS LVDOVICVS DECIVS DE VETVSTATIBVS Polonorum. Lib.

SERENISSIMO AC INVICTISSIMO PRINCIPI, AC DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO DEI GRATIA

Sarmatiæ ac Poloniæ Regi, magno Lithuaniæ Duci, Rußiæ, Prußiæq;, &c.
Domino, ac hæredi Iodocus Ludouicus Decius eius Maie-
statis Secretarius, longam sanitatem ac fœlix
in tranquillitate imperium
optat.

AD hæc tua Inclytissime princeps tēpora, quatuor libros historiæ, & annaliū regni Poloniæ excellentissimi Dñi Matthiæ Miechouień. artiū & medicinæ doctoris, à sacris, Cracouiensisq; Canonici, uiri tum optimi, tum in patriam gloriam studiosissimi in lucē dedi: Quibus & tua Maiestas, & cādidus lector facilè cognoscet, quantū laboris susceperit, me quidē iudice, non sine piculo assumptā prouinciā esse crediderim, eo q, in tanta rerum magnitudine uarij sint casus, præsertim quum hi sequēdi sint, qui aut nihil, aut parū, ac id ipsum quoq; mutilum, posteris tradidêre. Etenī in prima hominū ętate, uix illis tāta sollicitudo, raraq; hæc cura fuisse creditur, ut rerū ab se gestarū memoriā quæq; gens ad posteros literarū monumētis perferret. Hinc factum certo constat, multa egregia gentiū facinora clara, perenniq; memoria digna, scriptorum penuria in æternam, gemendamq; obliuionis noctem abijsse. Populorumq; potissimum martialium, & eorum, qui initio ab expeditioris linguæ iactabundus Barbari sunt appellati, his manibus, corpore & sanguine, totis deniq; uiribus agere, facereq; impensius, quā dicere lubuit, illis expedita lingua, ut sæpè minus etiā clara facta, sermonis cultu adornare, sua extollere, aliena semp pessundare placuit, ut qui non armis, lingua tñ essent uictores, & si quando uicti, magis fessi pugnando cessisse, quàm in apertam fugam acti crederentur, effecêre. Hinc Græcorū gesta, atq; Italorum facta toto orbe memoranda, literis cōmendata. Verum (si licet dicere) aliquanto minora, quàm fama feruntur credenda. Hinc Hispaniarum atq; Gallorum, & his proximæ, Germanorum res tanto sunt & uetustiores atq; clariores, quò citius linguæ facundiam armis iunxêre. Vbi enim & illud compertum, in armis uim, & potestatem, in literis uerò laudem & gloriam consistere. Facilè factum est, ut qui Martia uirtute Italis aut æquales essent, aut superiores etiam lingua expeditiori sumpta illos ingenio quoq; uincerēt. Hincq; euenit, ut qui totius orbis imperiū non tam ui, aut armis, quàm arte, & consilio, paulò antè possedisse perhibentur, apud Germanos literarum studijs paulisper crescentibus, aliena mittere, suaq; tueri, & tandem simul cum imperij dignitate, externis colla submittere sint coacti. At initio diuersis dissimile studium fuit, quisq; sua arte contentus, cupiditate, & inuidia nihil dominante, satis cuiq; sua placebant. Postquam uerò (Salustio teste) libido dominandi hominū mentes inuasit, uaria quoq; studia repta sunt. Eorum qui in altū uel fato, uel ingenio agebantur, summa ars credita, nationes atq; populos subigere, classem parare, terra, mariq; imperium augere, uicissim quibus sua chara, urbes muro cingere, mœnia erigere, certis instrumētis hostem remouere studebant: quò sæpius fœliciter gesto, in hostium castra excurrere: uarijs artibus molestare, atq; libertatem suam aut uendicare, aut conseruare statuerunt. hinc urbem, urbi: nationē populis iungere, & reges sibi constituere placuit, qui miro omniū consensu leges dicerent, domi, forisq;, pace & bello imperium summum haberent. Sub his gentes & populi aliquādiu militantes in regna & imperia uarijs nominibus ascitis creuêre. Verum enimuerò Poloni populus maximus, suis his sedibus ab initio contentus, nec unquam pulsus, quo tempore, aut quibus ducibus intrauerit, in opinione magis receptum, quàm certa traditione cognitum crediderim. His tamen egregia facinora, nūquam defuêre. Sed dolenda scriptorū penuria, cuius supra memini, clara illorum facta obscurauit. Necesse itaq; fuit ex multis fragmentis congerere, quod nostram ætatem præcessit, & hinc laboris facere periculum. Cæterùm quia à plerisq; uel sentētia, uel stylo dissentiendum erat, quod omnia ad usum patriæ essent citanda, atq; scribenda, periculi metus auctus esse uidebatur. Quum uerò alterutrum uiolandum esset, uicit amor patriæ, & ab optimo uiro prouincia assumpta est, non quæstus, aut ambitionis gratia, sed studio patriæ, ut abscōditum diu, in lucem daret, simul ut his, qui ad hoc nati magis crederentur, uel exemplum, uel argumentum præstaret, illud tamen fecisse comperi, quod sua sponte neminem læderet, & quantum historiæ fides permitteret, de rebus benè uel malè sentiret. Hęc omnia quantulacunq; sint, de illius ingenio & labore, meis uerò impēsis nata, Inclyte Princeps tibi, uti ab initio in Epistola mea præfatus sum, debentur. Et tua Maiestas pro sua Clemētia suscipere nō dedignetur. Iam uero quando ad tua uentum est tempora, quibus tua Maiestas, quod faustum ac bonum sit, fœliciter huius solij apicem conscendit, Regniq; ac imperij habenas beatis, & auspicijs, & consilijs susce-

Ex incuria literarum, res gesta plerorūq; ingloriæ.

Polonorum origo incerta.

Domini Michouiens. candor.

suscepit: Ego uerò sub regni tui initio, Deo uel fato uolente, in hoc regnum ex Germania, mea patria, intraui, moxq; in fidelissimi tuæ Maiestatis clyentis, Magnifici Ioannis Boneri Landani famulatum assumptus sum. Statui igitur ab eo tempore, quo & Polonia te optimū sibi principē & regem præfecit, illaq; & tua Maiestas clementer me susceperitis, annalium, temporumq; tuorum historiam meo marte conscribere, simul eam in ipsa fœtura in lucem dare, me, atq; hoc quicquid est, tibi Principi Clementissimo nuncupatū offerre: haud nescius quod laborem meis maiorem uiribus susceperim, occurrunt enim in ipso scribendi initio, non uulgaria argumēta, quæ me (nisi summa in hoc regnum obseruantia ad nullū recusandum laborem mouerer) ab incepto meritò deterrerent, omnium primum, quod hæc meam professionem & facundiam exuperāt, foretq; hominis alioqui doctioris me, officium. Huic proximum est, quod uix omnibus per me satis fiet, atq; ut in apertum, altiusq; res euadunt, ita multorum iudicijs exposita omnia cernuntur, ea, quæ sibi quisq; uel suo iudicio tribuit, uel facilia putat, æquo fert animo, atq; æternis laudibus exornat: At si quid contra opinionem, uel uerissimum scripseris, hoc ut supra captum, uiresq; cuiuspiam ita protinus falsum quoq; habetur. Præterea ubi de bonorum uirtute atq; gloria agitur, ut gratiæ, uel odij stimulus est, eleuatur: quū uerò de malorum uitijs & sceleribus est sermo, pleriq; supra quam credibile est, & prudentes decet, in bilem efferuntur. Addit hæc nostra corrupta ætas, cui omne alienum ludibrio est, & sua cuiq; maxima uidētur, non paruum ab incœpto terrorem. Verum dum rerum gestarum omnium gentium scriptores cōsidero, nōnihil consolationis accedit, quod passim doctissimi etiā ab his calamitatibus nō fuêre exempti. Pro me quidem satisfactū putabo candido (si quē nactus fuero) lectori, qui dum nihil in historia pin de, ac fidem spectādum esse meminerit, nō facūdiæ ornatū, & uerborū fucum, subsultantesúe orationes, uel Liuianum requiret liquorē. Quod ad humanū est iudiciū, nihil ad me pertinere uidetur, quid singuli sentiant, aut credant. Dum eñ uolunt uniuscuiusq; iudiciū esse integrū, fit ut per licentiā singula corripiātur. Cæterū de maiorū uirtute, uel uicijs nō uideo, qd maximè cuiq; alienæ res gloriæ, uel indignitatis addant. Frustrà eñ uitiosus & in omni scelere uersatus maiorū suorū imagines recitabit, & per ambitionē de pereñi eorū gloria sibi gratulabitur, quos talē ab se genuisse pœnitet. Sed & hoc parū cuiusq; gloriā inficiet si maiores sui à recti tramite diuulsi, in æternā labē præcipites acti sunt, modo illius uirtus, & nobilitas ita refulgeat, ut potius maiorū gloriā augeat, quam partā aliquādo ab illis turpiter cōmaculet, atq; demum is sit nobilior, qui uirtutis studiosior, & ad colendam iustitiā feruētior. Cōtra qui uicijs delibuti, uirtute carētes, alienæ laudis æmuli, extra bonorū fines, cū nulla memoria agātur. Postremò neq; mordax ætas me ab incepto deterret, quæ, ut est in oēs licentiosior, ita mihi facilior erit omnis euētus, tantoq; mihi plus ueniæ debebitur, quominus illa (his calamitatibus adacta ineuitabile sequēs fatū) ambitionē suā sistere potest. Sed iam ad institutū redeo Optime Princeps, Scripsi igitur temporū tuorum historias, quæ ut perfectiùs emitterentur, hūc seruare ordinē placuit, ut à primordio regni adusq; aui tui tēpora, qui primus ex alta, inclytaq; maiorū tuorum familia, Poloniæ sceptra gessit, quædam obiter quæ in Domini Miechouiens. Chronica (quod ad rem pertinere non uiderentur) prætermissa, tamen scitu non iniucunda referrē, intereaq; à primo Polonorum principe singulos qui imperium apud Polonos habuisse traduntur, paucis recenserem, idq; totum uno libro absoluere uisum est. Ab auo uerò tuo ad tua ipsius tēpora maiorum tuorū quædam gesta, quasi per Catalogū altero libro enarrare placuit. Postremò ab eo die quo tu fœliciter sceptra Poloniæ suscepisti, in annum salutis humani generis, M. D. XVI. omnia quæ memoratu digna apud te, atq; exteras quoq; nationes regnis tuis uicinas acta sunt, Tertio libro cōpræhendere uolui: hosq; libros hisce characteribus excusos meo matre similiter, & ære in lucem dedi, tuæq; Maiestati Inclytissime Rex hunc meū laborem nuncupaui, uel illud à maiorib. sumens exemplum, qui lucubrationes suas dignissimis quibusque uiris solebant nominatim dicatas emittere, ut si quando scriptorum auctoritas ab æmulorū, & inuidiæ morsibus nō redimeret, eorum saltem, quibus nuncupassent, uel uirtute, uel auctoritate liberarentur. Quare ego tibi, qui summa regni sceptra tenes, atq; uirtute, iusticia, clementia, benignitate, humanitate, liberalitate, domi, forisq;, pace ac bello cuncta gubernas, hanc meam (quantulacunq; est) assumptam & utcumq; perfectam una mecum nuncupatam offero prouinciam. Nemini enim conuenientius, quā tuæ clarissimę Maiestati dedicari potuit, ut enim Deus, Opt. Max. te in regno summam auctoritatem, & ipsum imperium gerere uoluit, ita etiam cunctas uirtutes, heroicasq; dotes, quantum in humano potuit fieri corpore, in te uno peculiari quodam munere collocauit. Facilè igitur tuæ maiestatis auctoritate meus labor ab omni æmulorum molestia erit securus. Iam superest ut receptui canam, & tuæ Maiestati immaturum quidem fœtum offeram. Quæ ut omnia solet clementer suscipere, hos annales simul, & eorum scriptorem deditissimum Maiestatis tuæ clientulum non dedignetur. Faxit Deus ut te regnante aurea (quod sedulò anniteris) redeant sęcula, regnaq; sint te imperante beata, constituatq; te idem multorum regum parentem, ac Regnis tuis, & nobis fortunatum ualentem, ac incolumem conseruet fœliciter.

Materia operis.

Difficultates operis.

Ordo rerum.

Primi libri materia.

II. Libri mat.

III. libri mat.

Nuncupatio laboris.

Sigismundi regis Encomiū.

PHILIPPVS GVNDELIVS PATAVIENSIS, IVRECONSVLTVS ET POETA LECTORI, DE OPERE IODOCI LVdouici Decij.

EN tibi Sarmatiæ Lector primordia gentis,
Atq; Iagelliados clara trophæa domos.
Vſque SIGISMVNDI congeſta in tempora Regis
Quo nihil hæc uno ſæcula maius habent.
Seu uelis in magnis uictricia robora bellis,
Seu mage tranquillæ munia pacis ames.
Saltem ſimplicitas & amandi gratia ueri,
Hic tibi ſit blando charior eloquio.
Inuenies cultis non aſpernanda Camœnis,
Inuenies certa prodita cuncta fide.
Sarmata, Teutho, Getes, Scytha, Vandalus, acer Alaunus,
Et quos præterea iunctior Vrſa uidet.
Maſcula queis tribuit per mille pericula uirtus
Terrarum dominis impoſuiſſe iugum:
Hic fuerint omnes aliqua tibi parte legendi,
Ne modo digna odio Barbara uerba putes.
Magna tibi ex alijs poliendæ copia linguæ,
Verum hæc unde queas diſcere, nullus erit.
Namq; leges Latijs non inferiora triumphis,
Quin etiam Grais anteferenda leges.
Verba petant alij, ſed nos mage facta iuuabunt,
Illa leueis Danaos res trahat, iſta uiros.
Compenſet tenuem rerum uis ardua uænam,
Narrari ſaltem, non cupit illa coli.
Tu modo tu DECIVM lector dulciſsime noſtrum
Ne facti maneat gratia nulla caue.
Cui fuerit laboris per tanta negotia curæ,
Qui laudem ueterum commoda noſtra iuuet.
Audacis ueniam, quanquam petit ipſe laboris
Iudice me meritæ præmia ludis habet.

IODO-

IODOCI LVDOVICI DECII, DE VETVSTATIBVS POLONORVM LIBER I.

Rinceps & rector humani generis, rerumq; omnium Deus, initio pulcherrimam illam mundi machinam, ut conſtanti mortalium penè omnium conſenſu crediturè nihilo fabricauit: eamq; poſt primi parentis lapſum, hominibus colendam præbuit atque ſubiecit. Quæ uerò tunc regna, aut quis uiuendi fuerit uſus, nullis ab Ethnicis unquam certis traditum literis. Sacri codices unam ætatem ab Adam hominum primo parente ad Noë illius tempora connumerant, eamq; annis 1242. id eſt, generationibus decem completam fuiſſe memorię tradunt. Noë uerò (qui & Ianus) temporibus, famoſa aquarum clades mundum deleuit, nemoq; præterquam Ianus ipſe & filij tres Sem, Cham, & Iaphet cum uxoribus ſunt ſeruati. Ceſſantibus verò aquis, ſeruatrix arca in uertice Gordiei, ſeu ut ſacræ literæ habent Armeniæ altiſsimis montibus inuecta quieuit. Hinc conſtat atq; facili probatur negocio, ſecundæ ætatis ab eo loco eſſe initium, ideoq; & antiquitate, & dignitate principij cæteris meritò præferri, neceſſe enim eſt ab octo his hominibus uniuerſum genus humanum eſſe ſeminatum. Breui itaq; coaluerunt, & primis Armeniæ ſedibus repletis, nouas inquirere operæpretium fuit, hinc orbis totus colonijs & habitatoribus repletus, ut uetuſtiſsimis traditum eſt litteris. Verùm non eſt in animo orbis ſitum atq; gentium omnium origenes indagare. Poſtquam uerò paucis docuero orbem in tres partes, Aſiam, Aphricam (quæ & Libya) Europamq; diuiſam, noſtramq; Poloniam Sarmatiæ Europæ prouinciam oſtendero, operam dabo ut ſitum eius, limitesq; deſcribam, deinde ad gentis illius originem, cæteris omnibus intermiſsis, ſtylum conuertam.

Prima ætas mundi. *Cataclyſmus.* *Secunda ætas.*

Mundum igitur in tres partes diſcretum eſſe antiquorum traditione apparet, nec in harum rerum approbatione immorandum uidetur. Quandoquidem docti omnes, in hoc pari uoto conuenerunt. De Europa igitur meum erit inſtitutum. Quæ (ſi poëtarũ fabulis fides eſt) ab Europa Agenoris Libyæ, ſed & Syriæ regis filia, quam à Ioue in Taurum mutato è Syria raptam, & Cretam aduectam referunt, nominatam prodiderunt. In huius deſcriptione nullũ negocium uidetur contrahendũ. Fecit hoc Ptolemæus Geographiæ princeps, & pleriq; alij doctrina inſigniti, quibus iam temporum uſu fides adhibita eſt. Cæterùm Sarmatia Europæa reſtat hoc loco deſcribenda, de qua quam ueriſsimè & breuiter potero abſoluam. Eam igitur princeps Ptolemæus lib. 3. cap. 5. ita depinxit. Sarmatia Europæa à Septentrione oceano Sarmatico terminatur, iuxta ſinum Venedicum, & partem terræ incognitæ. Ab occaſu terminatur Viſtula fluuio & parte, & Germaniæ, quæ eſt inter caput ipſius & montes Sarmatarum, præterea à montibus ipſis. A` meridie autem Iazigis Metanaſtis. Ab Auſtrali fine Sarmaticorum montium, uſq; Carpathi montis principium. Præterea cõtinuè per Daciam uſq; ad Boriſthenis fluminis hoſtia, & hinc Pontico littore, & linea quæ inde fert per littora ponti, uſque ad Carcinitum fluuium. Ab oriente ambitur Iſthmo à fluuio Carcinito & per Bicem paludem, & latere paludis Meotidis uſque ad Tanaim fluuium. Præterea ipſo fluuio Tanai à parte quę à fontibus eſt Tanais amnis ad incognitam terram meridionalis partis, uſque ad prędictum finem. Hæc Ptolemæi ſunt, obmiſsis gradibus paralellis, cæteriſque deſcriptionibus. Famoſa tamen flumina non abs re uidet ex Ptolemæo adſcribere, quæ Sarmatiam præterfluunt ex uetuſtiori tabula hæc ſunt, Viſtula qui & Vandalus, & Iſtula, & Iuſtula uario, ſcilicet nomine apud ueteres reperit. Hic ex pedibus quaſi montium Sarmatiæ naſcitur, in mare Sarmaticum ſeu Balteũ, qui & ſinus Codanus labitur, hodie etiã eo nomine vocatur. Chronus autem fluuius poſt Iſtulæ oſtia Germanicum quoque mare (quod inde forte Chronium veteribus) ingreditur, Nyemen hodie vocatus. Rubon fluuius in ducatu Lithuaniæ naſcitur, & præfatum mare ingreditur. Hinc Ternutis & Cherſinus fluuij prædicto mari ſe miſcentes ex Riphęis montibus Ptolemæo naſcuntur, habet Boryſthenem qui hodie Dnyepr, Hypanin qui hodie Bug, Tyrã qui Dnyeſter vocant, reliqua non magnæ famæ cenſentur. Hæc apud Ptolemæum libro 3. cap. 5. & octaua Europæ tabula, ſimiliter in moderniori Poloniæ & Sarmatiæ tabula, & in domini Miechouieñ. Chronicis li. 1. ca. 2. latiùs videre poterit lector. Pari modo de mõtibus cenſendũ quos Ptolemæus eiſdẽ locis

Orbis diuiſio. *Europa.* *Sarmatia Europæa.* *Sarmatiæ termini.* *Flumina Sarmatiæ.* *Viſtula flu.* *Chronus flu.* *Rubon.*

memo-

Montes Sarmatici.

memorat,isti sunt,Sarmatici & Carpathi montes qui ad Hungariam se extendunt, Ama-
doci,Alauni,Venedici,Riphæiq; montes.Hæc utcunque paucis recitata uerbis,uel ideo,
quia non lubuit uetusta nomina,& plerunq; nunc incognita adferre, uel etiam quod hoc
quantulumcunque sit ad meum institutum satis uisum est: præsertim quod in maiorum
traditionibus fusiùs explicentur.Superest ut Sarmatiæ, & Poloniæ fines, qui nostra æta-
te sunt describam.Illudq; in regnum unum connumerabo, quod à maioribus pace & bel

Poloniæ limites hodierni.

li iure quæsitum,Sarmatiq;, Poloniæq; Rex in imperio habet, illud his limitibus termi-
natur: montibus Sarmaticis, & ad fontem Vistulæ per Silesiam ad Oderam fluuium ad-
usque Marchiam Brandenburgens. per Pomeraniam ad littus Germanici maris, per la-
tus dehinc Septemtrionale per Samagitas ad fluuij Rubonis fontes & Hostia, Lithua-
niam ambit ad orientem usque ad Magnum Moschouiæ ducatum, ab ipso Germanico
mari, ad Alexandri & Cæsaris aras, usque ad pontum Euxinum ab eius littore redeun-
do, per Daciam id est, Valachos Iazigas Metanastas,id est,transsyluanos & Hungaros,
à meridie ad ipsos Sarmatiæ montes (qui hodie Scepusienses uocantur) per latus meri-
dionale dirimitur.Hæc modernior & uera Sarmatiæ,& Poloniæ descriptio habetur.Nul
lus totis finibus includitur populus,qui Poloniæ regibus, aut hospitij, aut belli iure non
esset submissus. Iam satis constat Poloniæ Reges,tam in Sarmatia, quàm in Germaniæ
parte habere imperium,estq; in animo mox gentis originem describere.

Poloni unde.

Poloni siquidem unde dicti sint non alijs apparet traditionibus, quam ut Miechoui-
ens.noster perhibet ex uulgari Pole (quod planiciem seu campum sonat) nomine, quum
itaque Polonia uasta,nemorosaq; sit,paucis montibus intrinsecus adornata, placuit for-
tè hoc nomine terram quondam appellari. Verum diu de habitatoribus, quo tempore,
quibus ducibus intrauerint,quasúe sedes reliquerint, uaria usq; opinio tenet. Dominus
Miechouiens.lib.1.cap.1.gentis originem describens ex maioribus traditam,affirmatio-
nem sequitur,quòd si hic repeterem frustrà conatus impenderem.

Sarmatiæ gentes.

Ptolemæus lib.3.cap.5.Sarmatiam gentes maximas tenere perhibet,hos numerat po-
pulos. Venedos per totum Venedicum sinum, hodie forte Prutenos,Liuones,Sama-
gitas, supra Daciam Peucinos,Basternos,per totam Meotin Iaziges,Roxolanos, Hama
xobios,Alaunos,hodie isti Rutheni in communi Podolitæ, Luceoriens. Kiouiens. & Li-
thuani creduntur.Eos tamen quos olim Alaunos dixêre,nostra ætate, eum tractum puta
uerim,qui Volyniæ,paulò antè Volhaniæ mutatis aliquibus literis quondam Alauni di-
cti sunt,hodie insigniora loca Ostrovv,& Luczko habet.

Gothialauni. Gotti.

Hinc Gothialaunos ortum habuisse credendum. Quum Gothi quos olim Sarma-
tæ Polovvczos barbaro uocabulo appellauêre, ea loca habuerint, quæ à tergo Russiæ
inter Tanaim & Meotidem uergunt, quibus hodie Tartari insident. Gothi uerò à
Latinis Getæ olim appellati, his gentibus iuncti Gothialaunos cõstituêre, hi sæpius Po-
lonis,atque Ruthenis molesti fuêre,gens hodie quoque armis ferox, & contra Tartari-
cos insultus præsidio est.Penes uerò Istulam seu Iustulam pauciores gentes affirmat.Sub
Venedibus Gitthones,à quibus Getas existimo,hodie sub magistro Prussiæ (ubi Sam-
biens.ecclesia) crediderim.Post Phinni,post Sulanes,post Phrungundiones, has gentes,
hodie Cholmens.Cuiauiens.& ducatum Mazouiæ credere placet. Ad caput Vistulæ A-
uarini Ombrones sub his,post Auartophracti,post Burgies, & alij populi apud Ptole. li-
bro 3.cap.5.conscripti. Hodie ad caput & fontem Vistulæ ducatus est Teschinens.Inde
ducatus Auschvvincziniens.Satoriens.post Cracoui.districtus,inde Visliciens.Sandomi
riens. qui olim populi priscis nominibus appellati, hodie in districtus per uniuersum re-
gnũ sunt conuersi.Hinc totidem Palatinatus,& Prouinciæ quot fortè Ptolemæus popu
los annumerat esse creduntur. Ad montes igitur Carpathos ad Daciam uersus Arsietæ,
Saboci,Pengitæ,Biessi ponũtur, ut apud Ptolemæũ legĩt.Reliqui uerò à Cracouia sub
montibus Carpathis, hodie Sandecens.Biecens.Sanocens.Belsens.Crosnens.Premisliens.
Iaroslauiens.existimo ex ducibus seu uictoribus sic appellatos. Hactenus de situ Sarma-
tiæ placuit commentari.De his plura scire cupientes legant Ptolemæum,Melam,Strabo-
nem,Solinum,Orosium,& ex modernis multos,quibus satiati candidi lectoris esto iudi-
cium.Hoc in loco ad gentis primæuæ originem stylum dirigere operæ precium erit, qui-
bus temporibus,itemq; ducibus ingressa sit perquirere.

Poloni, Bohemiq; eiusdem originis.

Polonorum,Bohemorumq; ut unus est loquendi usus,ita uno initio fundatos & mul-
tiplicatos maiorum est sententia.Qui suam originem post confusionem linguarum apud
Babylonicæ turris extructionem ita posteris referunt. Quando linguarum confusio hu-
manas

Ortus Polonorum. Slaui.

manas cogitationes euertit, Slauos parentes suos, quorum ipsi prolem se contendunt,
extructioni interfuisse, qui relicta Assyria per Asiam in Europam profecti. Ea loca, quæ
nunc Bulgarorũ, Seruiorum,Dalmatarũ,Croatum,Bosnensiumq; sunt occupasse.Exin-
de Lecho,Zechio atq; Russo,ducibusq;,ad Danubij ripas Zechios, id est, Bohemos lo-
casse, de principis nomine Zechos uulgari uocabulo appellatos.Conformẽ de Lechitis
rationem ab ipso primo principe Lechio,qui in planicie consederant, quam Pole.i.cam-
pos dixêre,inde Poloniam initium sumpsisse perhibent, id astruentes ex eo,quòd linguę
commercium hæ gentes in hanc diem habeant,atq; ita omnium gentium,qui Slauonica

Sclaui ... cuntur.

utuntur lingua Slauos parentes fuisse asserunt. Moderni omnes Sclauos(Italos sequen-
tes)gentem falsò appellãt,non dicam inuidia,sed uocabuli ignorantia:Slaua enim uerbũ
apud gentem significat,hinc ab ipso primordio uerbosi crediti.Sed Slaui apud Italos em-

Slauonica lingua.

ptitij serui sunt, nulla unquam ratione maximæ huic genti comparandi. Nulla enim in
terris lingua, quã Slauorum maior est,qua hodie utuntur Bulgari,Seruij,Dalmatæ,Cro-
ati,Bosni,Bohemi,Poloni, Vindi, Rutheni,Lithuani, Moschi,maximi populi ad ignota
usq; loca.Hanc fermè originem Dominus Miechouien.affirmat.

Aeneas Syluius Polonis iniquus.

Verùm Aeneas Syluius opinionem eam recitat, atq; uehementer irridet, Hebræis
exceptis,nullam unquam gentem origines suas tam altis initijs reddidisse, apud scripto-
res,quibus fides danda sit,legisse asserit, homo sua ætate,ut dignitate summus,ita doctri-
na,& eruditione clarus: uerùm Polonis,plusquam Pontificem decebat, infestus. Qui si
unicum Berosum Chaldæum legisset,potuit & ipse aliam ferre sententiam:nec tamen in-
ficias eo,quin hunc ortum Polonos non habuisse credam.Sed nihilo plus ad eius descri-
ptionem mouebor,qui de Bohemis scripturus incipit: Nugis omissis ad ea,quæ memo-

Zechius Croatinus.

rabilia traduntur,festinare calamum,& subdit, Zechius Croatinus haud obscuris paren-
tibus ortus,gentem Bohemicam condidit, qui homicidio domi perpetrato iudicium,ul-
tionemq; fugiens in eam regionem uenit, cui nunc Bohemia nomen est, hic nemo mire-
tur,si & à nostris hæc irrideantur.Zechium homicidam domi metu ultionis pulsum,nec
sua tueri ualentem,tantam exilij ne dicam sceleris sociam colluuiem armare potuisse,qui
bus priscos habitatores pelleret, atq; perpetuas sibi conderet sedes. Facilè enim apparet,
si illa regna ante horum ingressum hominibus culta fuêre, parua manu id fieri non potu-
isse,quod Germani nullo etiam negocio sedibus suis pulsi fuissent. Constat igitur hanc
gentis non esse originem:atq; nunc alios recitare lubet.

Saruch.

Qui Bohemos Saruch tẽporibus annis duobus septuagintis septuaginta post mun-
di ortum mare ratibus traiecisse,Bohemo duce, qui Babylonis extructioni affuisse perhi-
betur, atq; ad Danubij ripas sedes locasse,terram ex nomine ducis Bohemiam uocatam
tradiderunt,sed de his alias. In eam calamus festinat opinionem,quæ Polonos ex Scytha
rum gente originem traxisse perhibet, & his quidem, qui Mauricij principis temporibus
mutatis sedibus apud Cimerium Bosphorum consedêre, bipartiti dehinc ad Septentrio-
nem pars una ad dextram deflexit,quæ & ipsa in duos populos scissa,quorum alij Bohe-
mi, alij Poloni creduntur. Hæc iam opinio mox supra præfatam elidere facilè potest,si
Mauritij principis tempora ad Babylonicæ turris extructionem conferre uolueris,repe-
ries multas Mauricij ætates interesse.At quum hæc seipsam quoq; impugnet scriptorum
auctoritate, uel hac sola ratione, quod Ptolemæus princeps Geographiæ Mauritium
præcessit,qui in suis tabulis eo loco Bemos magnam gentem ponit.Esse nõ potest,quod
Mauricij temporibus Poloni, uel Bohemi originẽ suam,uel nouas sedes habuerint. Ha-
ctenus illorum assertiones adduxi, quorum traditio non satis mihi probata uidetur. Iam
eorum subdam opinionem, qui tempore,uel dignitate,uel etiam peritia magis mihi prę-
cellere uidentur.

A' BEROSO Chaldæo literis mandatum est,post uniuersalem aquarum cladem
octo duntaxat homines esse seruatos: eosq; humanum genus uniuersum seminasse,hæc
sacræ quoq; literæ testantur. Primas hominum sedes in montibus Armeniæ fuisse,Bero-

Gordiei.

sus illis nomen addit Gordiei,eò quòd Armenia plures montes habeat,ut apud Ptolem.
lib.5.cap.13.& in tertia Asię tabula est uidere.Quum autem Armenia,& non Aegyptus

Lis de antiquitate Scytharũ, & Aegyptiorum.

hominum primos parentes ab initio excepit, Scythicæ, Aegyptiæq; de antiquitate liti
hinc finem crediderim,nec placet Aegyptios post aquarum cladem ętate Scythis antefer
ri. Verùm si de regnorum principijs negocium erit. Assyriorum omnium primûm non
negauerim,hæc enim & Berosus testatur, cuius uerba iam adducere statui,libro is primo
ait.Ob hæc igitur anno salutis humanę ab aquis primordio sumpto,nostri maiores innu-
meros scripserunt, nos uerò tædiosum illorum sermonem abbreuiaturi referemus origi-
nes, & tempora,& reges eorum duntaxat regnorum, quæ nunc magna habentur. In A-
sia quidem omnium celsissimum Babylonicũ, in Aphrica Aegyptium, & Lybicum,quæ

unum primò fuerunt, & sub uno narrabimus. Postremò in Europa quatuor nostri enu-
merant Celtiberum, Celte, Kytim, quod illæ gentes Italicum appellant, & Tuysconum,
quod à Rheno fluuio per Sarmatas in Pontum finit. Addunt quidam etiam quintum lo-
nicum dictum, hæc ille. Hinc apparent Sarmatum, Tuysconumq; regnorum tempora,
& alta initia, quæ etsi Aeneas non uiderit, præterquam Hebræis ulli genti attribui, pa-
rùm refert.

Concordat Cornelius Tacitus, apud Germanos Tuysconem carminibus celebrari,
Ioannesq; Viterbien. his accedit. Iam initiò constat Sarmatum, Tuysconumq;, ut unum
fuisse principem, & conditorem, ita unum in multa tempora fuisse regnum. Postea Bero-
sus lib. 4. scribit anno 131 à Salute ab aquis prima omnium gentium, & ciuitatum fun-
data est à Saturno Babylonico nostro urbs, & gens nostra Babylonica, & infrà, ab exor-
dio huius Ianus pater misit in Aegyptum cum colonijs Cham, in Libyam Tritonem, in
Aphricam Iapetum, in Asiam Orientalem misit Gangem, cum aliquot ex filijs Comeri
galli, & parùm pòst subdit: In Europa regem Sarmatię fecit Tuysconem à Tanai ad Rhe-
num, iunctiq; sunt illi omnes filij Istri, & Mese cum fratribus suis ab Adula monte usq; in
Mesembriam ponticam. Hæc ille. Iam hinc liquet Sarmatum, Teuthonum seu Tuysco-
num, Germanorumq; ab ipso Iano, siue seruatrice archa altum initium sumere, utcunq;
ab Aenea hęc opinio derideatur. Sub Tuyscone igitur gens ingressa ex Armenia per Scy-
thiam in Europam, Sarmatiamq; sedes posuit: neq; eos per mare ratibus traiectos, ut ple-
risq; placet, affirmo. Eò quod prima hominum ætas non creditur mari potiùs, quàm terrę
se cum paruulis, uxoribusúe commisisse, adde etiam nauigādi, tum imperitiam, & ipsum
in humanis pectoribus post aquarum cladem pauorem, terra autem uenisse putandum
est, primumq; Sarmaticas sedes colonis impleuisse, atq; ut paulisper creuêre in immen-
sum aucti, ita in ulteriora loca ducti ad Rhenum usq; propagati sunt. Cæterùm longo æ-
uo omnes hæ gentes unius principis paruêre imperio, quod Berosus eorum Reges enu-
merans testatur, ubi libro quinto statim in principio inquit, ut suprà diximus. Anno à Sa-
lute humani generis ab aquis, cētesimo, tricesimo primo, cœpit Regnum Babylonicū sub
nostro Saturno patre Iouis Beli, qui imperauit annis 56. Anno huius decimo Comerus
Gallus posuit colonias suas in regno, quod pòst Italia dictum est, & regionem à suo no-
mine cognominauit, docuitq; illos legē, & iustitiam. Anno eius xij Iubal condidit Celti-
beros, & paulò pòst Samotes. Anno Nimbroti 15 Oceanus ad Ninum Aegypti cōsedit.
Anno 18 eiusdem Babylonici Regis Gogus Sabæam Arabiam Fœlicem cum Sabo suo
patre puer tenuit, & Triton Libyam, & Iapetus priscus Atalaa Aphricā. Cur Aethiopiā,
& Getulus Getuliam. Anno eiusdem 25 Tuyscon Sarmatas maximos populos funda-
uit, & paulò pòst à Mosco principe coloniarum Moscos in Asia simul & in Europa fun-
datos. Hinc iterum apparet huius gentis antiquum nomen, pauloq; infrà Babylonicum
initium ponendum. Iam subdit Berosus inferiùs anno huius Nini quarto, Tuyscon Gy-
gas Sarmatas legibus format apud Rhenum. Quampulchrè apparet Sarmatas ad Tana-
im usq; priùs legibus formatos, ea ratione, quod tempus illûc aduentus præcesserit, qui-
bus sic legibus edoctis ultra Tuysconi sedes quærere placuit, & ita ad Rhenū usq; simul
& in Bohemiam, & alia loca uenit, nihilominùs priores sedes nō relinquens. Hac ratione
saluatur Blondi opinio, qua ostenditur, Slauos (ut appellat) ex regionibus trans Danu-
bium in Istriam uenisse, non tamen prioribus relictis sedibus, sed eorum reliquias Bohe-
mos, & Polonos asserit, quam etiam opinionem refellere non est in animo, licet Bergo-
men. in suis supplementis, & alij multi, contrariam opinionem adducant, à Bohemo, qui
ex Babylonica confusione uenerit, Italiam, Alemanniamq; penetrans, ultra Danubium
consederit, terram ex suo nomine Bohemiam esse uocatam.

Sarmatæ, & Tuyscones.
Tuyscon.
Ingressus in hæc loca Sarmatarum.
Comerus Gallus.
Iubal.
Tuyscon fundauit Sarmatas.
Mosci unde.
Blondi opinio

HACTENVS quod de Regni Sarmatiæ situ atq; gentis origine, & ingressu apud
alios legēdo comperi huic operi inserere uisum est. Eos iam principes annumerare restat,
qui Sarmatis imperarunt, quousq; ad Rhenum regnarūt. Sexto itaq; anno Semiramidis
apud Rheni Sarmatas regnauit Mannus filius Tuysconis, sub Zameio Ninias. Quinto
Babyloniæ rege apud Tuyscones regnauit Ingheuon. Sub septimo Baby. rege Atalio im-
perauit Hermion uir ferox armis huic successit. Sub Baleo Xerxe octauo Assyriorum re-
ge, Marsus, huic sub decimo Assyriorum rege Belocho, successit Gambruus uir ferocis a-
nimi: cui sub Baleoxi. Assyriorum rege successit Sueuus. Iterum sub xij. Altada Assyrio-
rum rege imperauit Vandalus (à quo fortè Vandali, seu Vendi dicuntur.) Successit huic
sub xiij. rege Assyriorum Mamito Teuthanes (à quo Teuthones.) Huic sub xiiij Assyrio-
rum rege Mancaleo successit Hercules Alemannus, à quo Alemanni creduntur. Tantū
in Beroso reperitur de his, quorum Imperium in Sarmatas, & Tuyscones fuit. Continua-
uit Berosus usq; ad Ascadem 18 Assyriorum regem, sed nihil ampliùs de horum succes-
sione

Successio Regum Sarmat. ex Beroso.

sione meminit, qui uel Sarmatis, uel Teuthonibus imperauêre, seu leges dixêre. Beroso
successit Manethon, qui nihil quoq; de his gentibus induxit, huius fortè ratio dabitur ita
factum esse, quod sub Hercule Alemanno, à quo Alemanni creduntur, iam populi in im-
mensum aucti creuêre, nec tum placuisse tot populos unius nutu subesse, atq; colla sub-
mittere. Hinc in plures populos scissos, & à ducibus nomina indita esse crediderim. Sicq;
à Lechio Lechitas, à Zechio Zechos, seu Bohemo Bohemos, Alemanno Alemannos,
Teuthone Teuthones appellatos. Adde quod ijsdem temporibus Deus optimus maxi-
mus (qui rerum necessitatibus, quæ ad orbis uniuersi pertinent, opulentiā nunquam de-
fuit) ingenijs, moribus, potētia, uiribusq; humanū genus auxit, atq; tunc orbis uniuersus
fortè in tres famosas diuisus est partes, Asiam, Europam, Aphricamq;, quanquā antehàc
factum id constat. Nihilominùs tamen Europa sicut cæteræ orbis partes, & ipsa in plura
regna scissa creditur, & hac ratione Sarmatæ, Teuthonesq; diuisi populi diuisos habuêre
principes atq; reges. Præterea, & in seipsa Sarmatia diuisa in plures populos scissa fuit, de
quibus suprà facta est mentio, nec operæpreciū erit ea repetere, quæ iam absolui, & apud
auctores, quos adduxi, fusiùs continentur. Cæterùm egregia, & memorabilia facta, his
quoq; gentibus nunquā defuêre tam Sarmatis, quàm Teuthonibus. Sed hæc fortunę in-
iuria deflenda citiùs, quàm reparanda, quod his gentibus, quorū clara uirtus in armis sem
per fuit, quibusq; facere, quàm dicere, aut scribere honestius erat, perpetuæ laudes in oc-
culto fuêre. De situ, & origine, & principibus gētis hucusq;, quibus cognoscitur antiqui-
tate nulli regnorum cedere.

Apparet etiam originis iure Sarmatas, & Teuthones germanitate coniunctos unius
olim fuisse Imperij, atq; pro temporum ac principū conditione à se prouincias denomina-
tas esse, hinc fortè Vandalos, Vindos, Sueuos, Lechitas, Zechios, Alemannos, Teutho-
nes, uocatos, omnes tamen uno ortos initiò constat. Atq; ideò naturali quodam instin-
ctu Germani ultrò ad Polonos suæ originis solùm uenêre, sua etiam sponte illorum pa-
ruêre imperio. Quod uerò lingua fuerit in his gentibus discreta nemo miretur: hodie e-
nim in plerisq; locis Germanica est lingua, ubi quondā Italica ultra Danubium, uel Gal-
lica ultra Rhenum fuit, eoq; uentum est, ut plerunq; priscis populis, & eorum linguis sint
infestissimi, id quod nulla magis ratione credendum, quàm quod Teuthones priscis co-
lonis pulsis suas posuêre sedes, hæc inter Teuthones, & Polonos ratio nunquam fuit, qui
non alternis pulsi, sed fœcunda natura progeniti, in tot aucti creuêre populos, hinc ab ini
tio semper Germanos hoc regnum summis honoribus extulit. Si quod bellum gerendū
fuit, totum pro Imperij dignitate, aut dominandi libidine, aut etiam pro acceptis iniurijs,
& non pro linguarum excidio factum est, ita semper Poloniæ reges in suis regnis Polo-
nis atq; Germanis imperauerunt. Hacq; pace, his studijs, & his deniq; artibus imperium
eorum creuit atq; auctum est: at malignus ille omnium malorum sator hanc pacem auer-
tere aggressus, ut multa & uaria, ita magna & periculosissima seminat dissidia. Quæ si
non in regni iacturam inclinarent, silentio transmittenda forent. Verùm quum omne re-
gnum in se diuisum desolabitur, humani generis redemptore testante, necesse erit initijs
obstare, ne parua mala magnas ferant calamitates, interim tantò facilùs ferenda, quantò
à leuioribus res tentatur, ut enim pessimus quisq; inops uirtutum, & apud suos gloria ca
rens, uoluntate, non ratione ducitur, ita aliorum periculo clarus fieri cupit: hinc instabile
uulgus (bonus tamen nullus) factiones quærit, non quod regni decorem, patrias sedes
extollere, aut certè laudem quærant, sed ut inuidiæ conceptam sitim, cum suoipsius ma-
lo, & periculo expleant. Hæc quoq; tantò fœliciora atque tutiora erunt, quò feruentiùs,
seueriusq; princeps, & senatus omnis in has factiones iam pridem animaduerterunt: o-
mnes enim malę factiones orbis terrarum malos semper habuêre authores, bonusq; nul
lus unquam his acquieuit.

Sarmatæ, & Teuthones iuncti olim.

Hactenus de imminentibus malis satis dictum censeo. Res gestæ domi, forisq; pace,
uel bello à gentis primordio ad Lechi tempora, uel ueriùs ad Christianæ fidei susceptio-
nem nō satis constant, neq; enim apud maiores scribendi munus, uel posteris famā suam
immortalem reddere studium fuit, hinc euenit, quod nullarum, uel paucarum urbium i-
nitia, uel conditores habeantur, quo tempore etiam in regnò dignitates, districtus,
prouincię diuisę sint, ęquè nescitur. Eas urbes, quas Ptolomęus ponit nostris incognitas
certum est, modernas etiā ueteribus non omninò pares esse apparet, ideoq; utrasq; annu-
merare neglexi, cū in ipsis tabulis antiquis, & modernis contineantur, idq; quod à maio-
ribus nostris posteris non est relictum è propria sententia addere nō placuit. Neq; de his
principibus, quorū in Domini Miechouien. Chronica fit mētio, tempus perdā, eā paucis
absoluens, donec in ea tempora ueniā, quibus maiorum quædā gesta egregia scripturus
sum, quę foris bello acta, atq; parta sunt. Iam me ad primęuos Polonię duces conuertam,

qui partiti iam regnum dominandi uim atq; poteſtatem ſunt adepti. Hos tamen quia Dominus Miechouien. ſatis deſcripſit, paruo negocio expediam.

Lechius. A' LECHIO igitur primo Polonorum principe, cùm ſingulare adhuc regnum ob tinerent, Dominus Miechouien. exorditur: is mox in Sarmatiæ ſimul, & Germaniæ par te imperauit. Sedes ſuas Gneznam, Ptolemæo Limiſſaleum dictum, poſuit: Gentem pa ce pluſquam armis ſibi cōciliauit: agriculturam coluit: populis urbes, & loca aſsignauit. Imperij illius neq; principium, neq; finis certò habetur. Ab hoc Lecho, quondam Lechi- *Lechitæ.* tæ gens appellabatur, apud quaſdam nationes in hanc ætatem uocabulo manente. Eo mortuo traduntur (opinione potiùs, quàm certa ſcientia) filij ſibi in regno ſucceſsiſſe, pa trio, auitoq; nomine Lechos quoq; appellatos. De qua re nullæ reperiuntur certæ tradi- *Ruſs.* tiones. Sunt qui Lechi fratrem Ruſs, Ruſsios ſeu Ruthenos, uel Roxolanos fundaſſe, à ſuoq; nomine uocaſſe dicant. Lechio, filioq; & nepotibus ſucceſsêre iudices, ſeu princi- *XII Palatini.* pes Palatini duodecim, qui apud Sarmatas, Germanosq; leges dixêre. Quantū enim ul tra Viſtulam amnem Polonis, ſeu Sarmatis ſemper paruit, tantùm in Germania Imperij retinuêre. Nec paruum ſanè hoc quondā fuiſſe conſtat, quum & Buckouietz (quod Lu beck uocant) & Maydburgium: omnes deniq; Vendi, & tota Marchia, Sileſia, Luſatia, & *Regni fines ueteres.* Meckelburgen. ducatus cū reliquis apud Miechouien. annumeratis regni fines fuerint, quæ partim antiquitùs belli, partim dotalicij iure in Teuthonū manus, & ditionē abiêre.

Præterea quædam nouiſsimis temporibus ad Bohemos, & Hungaros defecêre, ita Sarmatum in Germania Imperium diminutum eſt, quod uerò ad hæc tempora Sarmatæ ultra Viſtulam amnem tenent, Germaniæ quidem magnæ aſcribitur, ſed Polonorum pa ret Imperio. His itaq; legibus atq; ducibus domi, foriſq; pace, uel bello res omnes rege- bantur, donec apud hos (ſicuti Romanæ Reip. initio per decemuiros euenit) dominandi poteſtas in licentiam atq; libidinem uerſa eſt, hinc populus, qui dulcem libertatem ſecta batur, ad unius Imperium animum conuertit, hominem ad omne periculum inuictum Cracum nomine ducem præfecit, & regem conſtituit. Nam hoc nomine ſicuti omnium gentium initio mos erat, ita & apud Sarmatas, Polonosq; Imperij primùm fuit. In his ſi cui ludere uidear æquo fero animo, is modò naturæ ordinem omnibus gentibus ean- dem dediſſe legem, eaq; Polonis licuiſſe, quæ toto orbe communia fuêre, meminerit.

Cracouia condita. CRACVS annis fermè quadringentis ante Chriſtum fuiſſe perhibetur, qui ſum- ptis regni faſcibus breui domi rebus compoſitis, foris quoq; hoſtiū uim prohibuit, Gal- los regna ſua impetentes uicit, Cracouiam de ſuo nomine regiam perpetuam ſedem fun dauit: aucta famæ gloria apud Bohemos imperauit. Hunc Aeneas Syluius ſecundo loco apud Bohemos imperaſſe memorat: hiſq; traditionibus apparet. Ex Polonis Bohemo- rum quoq; eſſe principium, quorum iam altum initium ſuprà citaui, oſtenditq; hoc & na turæ ratio, & populorum olim germana conſuetudo. Cracus uerò fœlicibus annis con- *Craci liberi.* ſumptus ſuprema ætate mortuus, Cracum, Lechnumq; filios, & Vandam filiam reliquit. Sunt qui Cracum Romanum dixêre, ideoq; molem ſuper humatum corpus extructam, *Crac. tumulus* Romuli ſepulchri (niſi quod è terra eſt) ſimilem, monticulus in noſtram ætatem apparet, mons diui Benedicti appellatus, propter ſacellum illi hoc in loco ſacrum. Verùm Polono rum uetuſtates hanc refellunt opinionem, eò quòd Cracus humili loco ad regni faſtigi- um ſit aſſumptus.

CRACO iure ordinis, & gentis aſſenſu, Cracus iunior (niſi iniquè præuentus à fra tre, necatusq; fuiſſet) ſuccedere debuit, at Lechus regni cupiditate uictus fratrē interemit, *Lechus fratricida.* idq; à fera actum commentus. A' populo ipſe ultrò in imperium adſcitus, pauloq; pòſt prodito facinore omnibus exoſus, regno pulſus eſt, cæterùm contabuiſſe, & regni, uiteq; ſimul triſtem ac meritis dignum finem habuiſſe, apud nonnullos legitur.

Vanda. VANDA Craci filia forma, & uirtutibus clara, uirilem animum induens, regni ha- benas ſuſcipere non dubitauit. Hæc apud Polonos quarto loco regnauit, pace domi, bel loq; foris inſignis. Traditur literis à Ritthogaro, ſeu (ut alij uolunt) Lothogaro Teutho- num principe ob formam, pulchritudinemq; in matrimonium petitam, belloq; ob eam rem temperatam eſſe, quod quum fœliciter geſsiſſet, hoſteſq; prohibuiſſet, pudicitiam ſuam dijs (in Viſtulæ amnem præcipiti caſu ſe mergendo) pro inſigni uictoria libaſſe, mil le paſsibus infra Craco. exanime corpus repertum, terræ datum, parentiſq; exemplo mo les terrę impoſita fertur, hodie circa Mogilam, cœnobium diui Bernhardi inſtitutum pro- feſſum apparet. Hinc Viſtulæ amnem diuæ Reginæ præcipitatione gens ex eius conta- *Vandali unde.* ctu ſacrum putauit, ex ſuoq; nomine Vandalum appellauit: hinc Vandalos oriundos ue- tuſtas Polonorum habet, eouſq; hoc nomine uocatos colonos, donec dimiſsis ſedibus in Gallias, Hiſpaniasq; migrarunt, de quo mihi infrà dicetur. Vanda iam quaſi ad Deos relata, Craci familia, & Imperium ceſſauit.

EXTIN-

EXTINCTA igitur CRACI familia eo tempore Polonis (ſicuti omnibus fer- *Alterum xij. uirorū imperiū.* mè gentibus eſſe ſolet) nouarum rerum ſtudium fuit, atque ideò ad duodecim uiros futu rum certè malum denuò animum uerterunt. Centum fermè annis ſub horū ſecundo im- perio uixiſſe traduntur. Sed cùm nihil æquè moleſtum ſit, quàm in Imperio habere ſociū, hinc factum creditur, ut uniuſcuiuſq; libido creſceret, Regnumq; tot haberet inuaſores, quot pari iure id impetere potuêre: hinc factiones creuiſſe, hinc diuina, humanaq; uiola- ta eſſe creduntur, dumq; regnum ciuilibus diſsidijs laceſsitur, ultrò ſe hoſtilibus quoq; manibus exponit. Ea ætate regnum Poloniæ miſerabile uiſum eſt, dum multi, qui illius cuperent imperium, qui defenderent, nulli fuêre. Populus tandem & magiſtratus pericu lis ſuis prudentes ad regium decus conuerſi, hominū militia famoſum, ingenioq; aſtutū, *Premislaus.* Premiſlaum nomine accerſerunt, atq; totius rei ſummam illi cōmittunt. Hîc probè mihi Poloni à fratrum ſuorum moribus non uidentur aberraſſe. Cornelius enim Tacitus de Germanorū moribus habet, gentis fuiſſe ſemper uſum Regem ex nobilitate, ducē ex uir- tute ſumere. Hos dum proſperè Poloni mores ſequuntur, unius hominis ingenio graſ- *Premislaus, idemq; Lesko primus.* ſantes Marcomannos ad extremum uicêre, illiſq; ultrò bellum intulêre, quorum paulò ante uim uniuerſi prohibere nō potuerunt. His fœliciter geſtis Poloni Premiſlaum non inuiti in Regem ſuſceperunt, huicq; Leskonis nomen indidêre.

LESKO igitur primus, uir ingenio, armiſq; potens, uirtutibus clarus, his initijs in ducem præfectus, quibus nobilitas ſibi (qua iuſto iure in Regem aſſumptus eſt) acceſsit. Regnauit apud Polonos quinto loco. Fama erat, hunc Magni Alexandri exercitum de- leuiſſe: at quia uerè Polonorum uetuſtates hoc non habent, & ab omnibus Alexandri hi- ſtoriam ſcribentibus alienum eſt, illud pro fabula hucuſq; celebratum crediderim.

Lesko II. LESKONE mortuo, ſucceſsit Lesko ſecundus non hęreditatis neq; electionis iu- re, ſed ioco regnum cōſecutus, idq; equorum curſu factum aſſeritur, ſiquidē alter Leſch- zek deceptione uſus oxigonibus terræ fixis currentium equos læſerat, ſoluſq; nota uia ad poſitam columnam illæſus primus omnium peruenerat, & rex ſalutatus indubiè fuiſ- ſet, niſi comperto dolo interim Lesko pedes prior ante alios columnam amplexatus eſ- ſet, fraudis author morti traditus: Lesko pedibus ſuis auxiliatus in regium decus euectus eſt, regnauitq; ſex to loco, humili genere natus, ſui initij, originiſq; ſemper memor. Sunt qui hunc à Caroli magni Romanorum Imperatoris filio bello cęſum ſcribāt, id nullo mo do eſſe poterit. Nam etſi Carolus magnus bellum intulerit, id tamen ſupra ſeptingentos uiginti annos eſſe non poteſt. Quum uerò Lesko ſecundus ignota quaſi ætate, & fermè tamen circa natiuitatem Chriſti regnârit, ſeipſam hęc aſſertio excludit.

Lesko III. HVIC ſucceſsit unicus filius LESKO III. regnauit is ſeptimo loco apud Polonos, uir heroicis uirtutibus clarus, Reip. domi pace præfuit, foris Pannonibus cōtra Gręcos, Italosq; auxiliarias copias miſit. Genuit legitimum filium unū Pompilium: ex concubi- nis uerò naturales uiginti, qui his nominibus appellati ſunt, Boleslaus, Kazimirus, Vula- diſlaus, Vuradislaus, Otto, Baruinus, Przibislaus, Premislaus, Iaxa, Semianus, Semoni- *Filij Leskonis.* tus, Semomislaus, Bogdalus, Spitzigutus, Spitzmerus, Sbigneus, Sobeslaus, Viſsimi- rus, Czeſsimirus, & Vislaus. Mortuus uerò Monarchiam Pompilio, cæteris reliquas pro uincias, aſsignauit, prima omnium regni, ut periculoſa, ita deteſtabilis iactura, huius rei ſeriem apud D. Miechouien. lib. 1. cap. 9. lector inueniet.

Pompilius primus. POMPILIVS igitur primus à uulgo Popyel nominatus regni habenis (abſum- pto) patre ſuſceptis, nihil poſteris memorabile unquā geſsit, regnauit octauo loco apud Polonos, uita excedens Pompilium unicum filium ætate puerum reliquit.

Pompilius secundus. ASSVMPTVS igitur POMPILIVS II. in regē nono loco regnauit. Apud hūc Imperij faſces, & maieſtas cæterùm negocia reip. domi, foriſq; apud Patruos remanſerūt, donec pauliſper adultus coniugem regni ſociam aſciuit, cuius pernicioſis aſſentiens per- ſuaſionibus uiginti patruos ueneno homo peſsimus extinxit, paulò poſt ſceleris mulctā cum coniuge, & liberis exoluens à muribus uoratus perhibetur, horrenda pœna com- penſatum: in Pompilio itaq; ſecundo regia ſtirps finem accepit.

Piastus. POMPILIO uerò morte uitæ moribus digna conſumpto. Poloni Piaſtū obſcurę fortis hominem, ætate maturū regem præfecerunt, idq; miraculo paulò pòſt, quā diui Io- annes, & Paulus Romani martyrij palmam meruerunt, factū adſtruitur, hoc in loco tem- *Temporum ratio.* porū ratio in mentē ſubit, de qua nonnihil inferre, tandemq; ſub iudice litē relinquere ſta tui. Suprà enim Craci temporum memini, eaq; fermè annis quadringētis ante natiuitatē Chriſti Ieſu fuiſſe (cæteros ſequens) aſſerui, ab ea ętate in Piaſti tempora anni nihil minùs, quàm ſeptingēti, ſexaginta tres colliguntur. Sub Iuliano nanq;, qui anno ab orbe redem- pto 363 imperauit: hi martyres paſsi, anteà miraculum hoc uix feciſſe creduntur. Adde ſi multò pòſt contigerit, quā paſsi ad ſuperos relati fuerunt, uti paulò infrà mihi dicendum

erit.

erit. A' Craci uerò temporibus eo excluso ad Pyasti tempora, si reges annumerentur, non nisi septem fuisse, colliguntur. Ex his annis centum fermè in duodecim uiros distribuuntur anni, reliquos in septem Reges numerare necessum est, atq; ita nonnihil erroris in historia comperitur, sed tantò plus illud erit, quantò seriùs Pyasti in regnum assumptio perhibetur, iamq; ad iudicem hæc referre lubet. Nunc uerò paulò suprà Pyasti ætatem Sarmatum, Polonorumq; gesta mihi scribenda uidentur, quæ apud exteros scriptores memoriæ prodita sunt: maiorum uerò Sarmatarum incuria literis non mandata. Cùm autem hic labor à me hac sola ratione susceptus sit, ut ea Polonicis historijs adscriberē, quæ ab alijs intermissa (maximè tamen ad rem pertinere uiderentur.) operæprecium erit hîc Gothorum (de quibus plerisq; in locis dicendum erit) initia perstringere. Altiùs fortè hoc erat sumendum, sed dum in Polonorum historijs hucusq;, neq; à mundi exordio, neq; orbe redempto anni adnumerantur, locus dubius sumendus omninò erat, eamq; rationem ab æmulorum morsibus me eripere putaui.

De Gothorum origine obiter.

Gothi uerò aliquibus ex Scythia Europæa oriundi creduntur, alij altiùs eorum sumunt initia, ut Asiaticis; quàm Europæis malint originis solùm adscribere. Non desunt item, & illi magnam scriptorum manum etiam ex ipsis Gothis ortos, citantes, qui gentē hanc ex Scandia insula, alijs Scanzia, alijs Scandanauia, seu Scandauia appellata ortam autument, idq; multis astruere uidentur argumentis. Hos Abbas Vrspergensis sequutus in historia Gothorum multis uerbis eundem genti ortum esse demonstrare nititur, adducitq; quibus principibus inde colluuies illa egressa, in Sarmatico solo consederit, licet Sarmaticum nomen nusquam scribat, ea tamen recitat loca, quæ Sarmatiæ finibus intercluduntur. Sed hinc quasi è seminario quodam nationum, seu gentium officina uarias gentes egressas asserit Danos, Dacos, Herulos, Rugos, Turcilingos, Vandalos, Vuilinos, qui & Longobardi, & postea Burgundiones secundū eum dicti, multasq; barbaras nationes. Ex eisdem etiam Gothos, qui & Getæ dicuntur, cum rege Berich egressos adscribit, tandemq; tot gentiū, populorumq; initia leui negotio deridet, tribus nauibus aduectos barbaros docet, unamq; in Vistulę insula remoratam Gepidarum gentem constituisse affirmat: hoc homo agens Scytharum, Sarmatarum, Vandalorum, Hunnorum, Amazonum, Gothorum, & nescio quarum nō gentium origines ex Scanzia insula, quasi seruatrice humani generis archa sumant, frugiferam insulam sua sponte homines procreantem, at iam multi docti huic sententiæ accedunt, maximè Danorū plerique, qui omnia Gothorum in orbe terrarum bella ex se gesta gloriantur. Præterea dum Vrspergensis hęc studiosiùs exequitur paulò infrà. Per eosq; etiam Vandalos expugnatos, & suis uictorijs applicatos, quos paulò antè inde egressos asseruit, adscripsit. Hæc in suis Chronicis clariùs lector inueniet. Ego uerò uirum optimum, utpotè alios secutum, nulla omninò culpa maculare uolo, omniumq; opiniones ad iudices referre placet, uerùm in eius & corū, quos sequutus est sententiam accedere non lubet, neq; tamen inficias eo gentem ex Scandia insula tribus nauibus aduectam, rigidum horrescens cœlum, sed harum sedium non primos cultores, neq; habitatores expulsos crediderim, potiùs Sarmatię uastis insedisse campis, ibiq; spontè primo sine bello multiplicatos creuisse, hinc postquam coaluerunt sedes mutantes Scythis, Asiaticis, Europæisq; & uarijs gentibus bella intulisse, nō tamen eam paucam manum adeò breui auctam, nisi uicinarum nationum, & gentium commixtione, qui illos hospitio susceperunt, ita pro temporum uarietate, & sedes, & nomina accepisse, Getas, Gothos, Dacosq; appellatos esse, id tamen non primis initijs factum constabit, sed regnis ubiq; crescentibus, à Latinisq;, Græcisq;, qui harum gentium, uel inuiti arma senserunt, pro uoto nomina indita credendum, sed etiam hac ratione, sicut cæteros populos à regibus, ducibus, uel trophæis, & deuictis populis appellatos credere quis poterit. Vndecumq; autem orta gens illa fuerit, parùm adferre refert, quum sub cœlo gens nulla sit, quæ Gothorum gestis iustius gloriari queat, quā hi populi, qui in Sarmatico solo constituti sunt, ubi Githones ad Venedicum sinum, Getę, & Daci ad meridionalem plagam, Gothi adusq; paludes Meotides, & in his locis, quibus hodie Tartari insident habitasse memoriæ traduntur. Nunc uerò, quia omnium scriptorum literis (quibus ulla fides est) testatur.

Scādia insula.

Vrspergensis lapsus.

Gothos in Sarmatiæ solo supra omnium Romanarum rerum scriptorum ætates consedisse, nihil ad me pertinere uidebitur, si quis huius gentis originem in ipsam archam, & Euæ usq; uterum referet, quod & ego de meis maioribus adferre possum, qui ad Adam usq; homines, & non lapides fuêre. Satis ad meum erit institutū, Gothos Sarmatię Europęæ fuisse populos, atq; ex his sedibus in omnes contra Romanum imperium expeditiones excurrisse. Quibus uerò ab initio militauerint ducibus, omitto, reperitur hoc apud scriptores rerum Gothicarum: hinc ego sumpturus sum initium, quando iam cum Romano im-

no Imperio primùm manus conseruêre, licet etiam antè in externas nationes multa gessisse bella perhibeantur, seriùs etiam eorum ciuilia in Sarmatia cū Roxolanis bella in Polonorum uetustatibus adducuntur, id hac ratione contigit, quod priscorum facta scriptorum inopia sunt abolita.

Gothi igitur Sarmatiæ populi in campis à tergo Russiæ multis ætatibus consederunt Polouutzy barbaro uocabulo sunt appellati. Cuius ego uocabuli uim, seu rationē (nisi camporum seu planiciei uenatores fuero interpretatus) penitùs ignoro, ludere nonnullis uidebor, sed quum sint priscę uetustatis scriptores, qui Gothos, Getas, Dacos, Vandalosq;, unam dicant gentem, atq; semper Sarmatas appellatos, nonnisi nominibus inter se discretos, cæterùm in omnibus conuenire. Satis constat, quod idem Gothi non ex seipsis, sed mixti cum his populis in omnes excursiones tantam hominum multitudinem coëgerunt, cæterûm imperio, seu fama apud eos manente, hoc infrà de Vandalis quoq; dicendum ueniet.

Gothi idem & Polouutzy.

Qui Gothicas res scripserunt multos fuisse constat, inprimis Procopius Cęsariensis Græcus Gothica, Vandalorumq; bella literis mandauit. Erat enim ipse in Belisarij castris medicus dum illi cum his gentibus in Aphrica prouincia belli data est. Paulus Orosius, Guido deinde Rauennas, Blondus homo doctus, Leonhardus Aretinus, Abbas Vrspergensis, sed ex ipsis Gothis oriundus Ablauius (quem ego fateor me non legisse) alij etiam multi ex modernioribus Gothicas res longis sermonibus prosequuti, Marcus Antonius Sabellicus Liuianæ elegantiæ imitator. Volaterranus homo omni sęculo dignus, Bergomensis, & Naucierus homo in historia multæ fidei, apud quos facilè lector desyderium suum explebit. Ego uerò obiter nonnihil earum rerum, quasi libare uolui, eò quòd ad Sarmaticas res permaximè pertinere mihi uiderentur.

Rerum Gothicarū scriptores

Gothi itaq; Augusti temporibus res Romanas inuadere non dubitarunt, à Lucullo ex Mysia pulsi traduntur. Miserunt deinde ad Augustum in Hispanijs agentem legatos pacem petitum, hanc facilè obtinuerunt, eò quòd eorum eruptiones Reip. magna incommoda adferrent, paceq; data Istri limites transcendere sunt uetiti. Violatis deinde paulò post finibus Romanis bella intulerunt. Eam iniuriam Romani duo duces Oppius Sabinus, & Cornelius Fuscus ulciscendā missi, ambo unus post alium cum exercitu, & legionibus ab illis cæsi sunt. Hæc Suetonius in Domiciani uita paucis uerbis infert, dicens de Gothis, Dacisq; post uaria prælia duplicem triumphum egit. De Sarmatis lauream modò Capitolino Ioui retulit. Hæc Sueto. Antonius Sabellicus uir multæ eloquentiæ altiùs hæc resumens, quum Domiciani tempora percenset, asserit. Sunt & Sarmatæ bello petiti ob legionem unam cum legato ab his subita defectione cæsam, de his Capitolino Ioui laurea relata est. Hæc Sabellicus commemorat, quasi diu antea Sarmatæ Romanis pressi armis, ab eorum fide cæsa legione defecerint. Hanc lectionem si saluare oportebit, constabit omninò Gothos Sarmatiæ fuisse populos, quum interim non legatur, aliud Sarmatis cum Romanis belli fuisse negocium. Sed Orosius homo eruditione, & fide clarus huius rei lib. 7. cap. 7. mentionem faciens, hæc uerba de Domiciano adscripsit: Bellum aduersùs Germanos, & Dacos gessit pari reip. pernicie, quū & in urbe ipse senatum, populumq; laniaret, & foris malè circumactum exercitū assidua hostes cęde cōficeret. Nam quanta fuerint Diurpanei Dacorū regis cum Fusco duce prælia, quantæq; Romanorum clades longo textu euoluerem, nisi Cornelius Tacitus, qui hanc historiam diligentissimè contexuit de reticendo interfectorum numero, & Salustium Crispum, & alios authores quamplurimos sanxisse dixisset, & infrà. Domitianus tamen prauissima elatus iactantia sub nomine superatorum hostium de extinctis legionibus triumphauit. Hæc Orosius, quibus apparet, quantam Romano nomini gloriam expugnati Sarmatæ tribuerint. Hæc circa humanæ salutis annum 82 contigêre: Traiano deinde principe Romanis finibus pulsi, in propriasq; sedes coacti traduntur, nonaginta fermè annis post Antonius Caracalla ad Parthos ducturus exercitum, dum suspicione hos parùm quietos censeret aliquot prælijs uicisse scribitur. Antonius item Verus Orosio lib. 7. cap. 9. testante cum his gentibus bellum gessisse hisce uerbis perhibetur. Nam cùm insurrexissent gentes immanitate barbaræ, multitudine innumerabiles, hoc est, Marcomanni Quallij (secundùm alios Squadi) Vandali, Sarmatæ, Sueui, & omnis penè Germania, & in Quallorum, usq; fines progressus exercitus, circumuentusq; ab hostibus propter aquarū penuriam potiùs sitis, quàm hostium periculum sustineret. Ad inuocationem nominis Christi (quā subitò magnæ fidei constantia quidē milites effusi in preces palā fecerant) tanta uis pluuiæ effusa est, ut Romanos quidē largissimè, ac sine iniuria refecerit. Barbaros autem crebris fulminū ictibus perterritos, præsertim cū plurimi eorum occiderentur, in fugam coëgerit, quorū terga Romani usq; ad internicionem cædentes gloriosissimā uictoriam,

Rex Gothorū & Sarmatarū nonnullæ.

Augusti tempora.

Domiciani.

Traiani.

Antonij Caracallæ.

Antonij Veri.

Legio Christiana Ceraunobolos.

& omnibus penè antiquorum titulis præferendam, rudi, paruoq; militum numero, sed potentissimo Christi auxilio reportarunt, hactenus Orosius, atq; hic Sarmatę, & Germani nonnihil societatis habuisse cognoscuntur, dum non tam Romanis fugati armis, quã diuina manu uictu traduntur, quod equidem mirari non opportet: diuinæ etenim Maiestatis uis, & imperiũ nulla unquã arte, industria, uel potẽtia ab humana imbecillitate euitari potuit, quod enim semel adeò constitutũ est, illud ut ineuitabile omni æuo implebitur.

Gordiani. Gordiani posthàc temporibus Gothi bello petiti atq; leuibus prælijs repressi sunt.

Philippi. Quies deinde ad Philippi tempora (qui primus Christianorum Romæ rerum potitus perhibetur) Gothis fuit. Pleriq; ferocissimarum gentium Gothorum ductu (nam nõ Gothi soli, sed Daci, & reliqui Sarmatarum populi in hanc, aliasq; eruptiones Gothis accessêre) imperij finibus transcensis, & inuasis trecentis armatorum millibus Thraciam, Mysiamq; uarijs, multisq; cladibus afflixerunt. His à Philippo cum exercitu Decius obiectus, aliquot uictus prælijs, infecto bello reuersus est. *Decij.* Philippo paulò pòst cum filio, Decij fraude extincto dolo ipse Imperator factus, eos motus reliquit intactos. Hæc sub annis ab orbe redempto 253 contigêre. *Galli, & Volusiani.* Decio sublato Gallus cum Volusiano Remp. tutandã suscepit, fœdus eorum ætate cum Gothis renouatũ, & hinc ad Valerianam Persicam captiuitatẽ in pace cessatum est. *Valeriani. Galieni.* Dum itaq; Romana Respub. post eam infœlicẽ Valerianam captiuitatẽ Galieni desidia, & ignauia à triginta tyrannis inuasa multis incommodis afficeretur, simul multarum ferocissimarum gentium animi in Imperij fines inuehuntur. Germani penetratis alpibus Italiam Rauennam usq; uastarunt, Alemanni Gallias igne, ferroq; uexarunt. Sarmatæ ruptis Pannoniæ finibus eam prouinciam populati sunt. Tum Gothi cum alijs ferocissimis Sarmatarum populis Asiam inuaserunt, classe Bithyniam uastauerunt, Nicomediam prope modum extinxerunt. Macedoniam quoq; armis tentauerunt, pari calamitate Thracia affecta. Dum uerò in Achaiam progrediuntur, à Macharino prælio uicti feruntur. Alia harum gentium pars maxima, quæ (ut iam narratur) Asiam inuaserant, illud famosum ab Amazonibus conditum Dianæ templum direptum incendunt, pulcherrimaq; prouincia uastata, ultra uim suam extensuri à Claudio penè ad internecionem cæsi sunt, trecentis enim millibus uel cæsis, uel captis, duo millia nauium, aut mersæ, aut in potestatem redactæ sunt. *Claudij.* Atq; hæc circa annũ ab orbe redempto 270 sic se habuerunt.

Aureliani. Aliquot deinde annis Gothis suo malo compulsi quieuerunt, donec resumptis uiribus Romanis bella intulerunt, ab Aureliano, Canabo rege amisso, & quinq; millibus cęsis, ultra Danubium repressi, ex hac pugna quædam bellicosæ fœminæ in triumpho actę à uulgo falso Amazones creditæ sunt, & hæc circa annum Salutis 275.

Constantini. Tricesimo post hanc afflictionem anno, quum iterum Romanis finibus arma inferrent, à Flauio Constantino innumeros quoq; uictos, literis traditum est, atq; hęc circa annum salutis 309. tum tot perculsi malis Romanum fœdus renouarunt: annis fermè septuaginta inuiolata fide Rempubl. reliquerunt intactam.

Valentiniani. Valentiniani uerò temporibus Sarmatæ ruptis Romanis finibus in Pannoniam inuehuntur: hanc iniuriam Valentinianus circa annum Salutis 377. uindicaturus cum exercitu ad Brigionem oppidum ueniens subita sanguinis effusione relicta Sarmatis libera uastandi licentia mortuus est. *Valentis, & Gratiani.* Postquam uerò Valens Orientis imperium obtinuit, & Gratianus Romæ rerum potitus est.

Hunnorum eruptio. Ea ætate fato res omnes Imperij inclinatæ, tunc ex Septentrione clades multò maxima Italiæ imminebat. Hunni namq; gens Scythica antea inaccessis interclusa montibus Gothos subitò adorta suis expulit sedibus. At quã ambiguis ambulat fortuna passibus: res enim hinc humanas taxare liquet, nihil omni sæculo ullo fortunæ applausu tam altè euectum, uel etiam nouerca sorte humili loco depressum, quin hîc meliora sperare, illic spe excidere res tempora, fortunaq; ferant. Quod equidem hinc apparet, Gothi paulò antè supra quinq; ætates in hanc diem Romanis, atq; alijs gentibus formidabiles, mutata paulisper fortuna, ceu ludibrium expositi, proprijs sunt pulsi sedibus, suas iam tueri nõ ualentes, qui alienas libidine bellorum sæpiùs inuaserant. Pulsi itaq; his Sarmatis, qui nuper Pannoniam inuaserant iuncti, Istrum transiuêre. Valens itaq; ad eos motus missos hos sine fœdere ad fluminis ripam etiam non ademptis armis magno Imperij malo constituit, eosq; Arrianis dogmatibus, quibus ipse deceptus periclitabatur, per huius sectæ Episcopos edocuit. Sed quum aliquandiu Romanorum ducum auaritiam, & calamitatem suam simul, & famẽ sustinuissent, increpati tandem Romanum præsidiũ adorti, simul cum ducibus Lupicino, & Maximo interfecerunt, excussoq; metu Mysiam, Thraciamq; armis subigunt, tributumq; imperãt, & iam his fœlicissimis successibus Gothorũ res auctæ atq; Romanis formidolosæ esse cœperunt. Tum de Gothico motu nuncij Valentem urgere

urgere cœperunt, & ipse magno exercitu Antiochiam relinquens, in Thraciam tendit: Gothi uerò uenienti occursum, & pugnam non detrectant. Prælio cum eo ferociter congressi Romano equitatu fuso, legionibus circumseptis, nudatasq; facili negotio soluerunt atq; fugarunt. *Valentis interitus.* Valens saucius uiuus in hostium manus ueniens, igni traditus est, iusto Dei iudicio, ut qui alios à ueri luminis cognitione auertit, ipse igne ultrò succensus erroris hostia oberretur, tetra, fœdaq; fuga reliquus exercitus dispersus est. Gothi & hoc successu in spem maioris fortunę arrecti Byzantium urbẽ obsidione cingunt, quę salubri consilio defensa est. Hęc sub anno salutis humanæ 381 acciderũt Romanis mala, Valente à Gothis interfecto, *Gratiani, & Valentiniani fratrũ tẽpora.* Gratianus Imperator cũ Valentiniano fratre rem Romanã tutandam suscepit, fecit quoq; Gratianus Theodosium ex Hispanijs accersitum Imperij sociũ, Orientisq; illi negotia commisit. Is in Gothos profectus aliquibus eos prælijs afflixit. Ad hunc Athalaricus Gothorũ rex (icto priùs necessariò magis, quàm Romanis optato fœdere) Byzantium accessit: à quo benignè acceptus Athalaricus, *Athalaricus.* postquam magnificentissimũ urbis splendorẽ miratus, morbũ incidit, paulò pòst uita accessit. Quem Theodosius honorificentissimo apparatu in exequijs extulit: Gothi Theodosij uirtutem mirati simul ac rege priuati in Romanam fidem accesserunt, stipendia Theodosio facientes, hos pleręq; ferocissimæ atq; Romanæ alioqui fortunæ infestæ nationes sequuti, Byzantium ad Theodosium legatos, aut pacem petitum, aut fœdera innouatum miserunt. Atq; hac fœderis lege sub stipendio Gothi annis fermè uiginti & quinq; non modò res Romanas nõ turbarunt, sed & eorum auxilijs ampliarunt, donec Stiliconis perfidia (enecatis priùs à Gildone Theodosij filijs) iniquo cõsilio respublica turbata est, atq; Gothi apud Byzantium stipendio, & commeatu priuati.

Honorij, et Archadij res cum Gothis gestæ. Anno 407 Salutis humanæ, Honorij, & Archadij octauo, Gothi noua re moti, Thraciam penetrantes Pannoniam inuadunt, Alaricum uirum fortem Regem constituunt, *Alaricus.* cui paulò pòst Radagasus cum ducẽtis millibus partim Gothorum reliquijs ad Danubij ripas relictis, iunctis simul Dacis atq; Sarmatis adiũctus est. Hij mox Thracia, Pannonia, Illyricoq;, & ea Italiæ parte contermina uastatis igne, ferro, & teterrima cæde omnia, neq; sexus, neq; ætatis habentes rationem diripiunt. Ingens deinde multitudo cõmeatus inopia pressa bipartito exercitus ductu scissa est. *Rhadagasus uictus.* Rhadagasus Apœninum transiens paulò pòst Vldino & Saru ducibus, qui Hunnorum, Gothorumq; ingenti ui adiuti, qui fortè cũ Theodosio in Gallia militarant, in angustias deiectus, interceptis undiq; commeatibus fame confectus post res amissas paucis comitantibus fugam inijt, & in ipsa cęsus est. *Alarici cædes.* Alaricus apud Rauennam, multò postquam Rhadagasus interfectus, & ipse à Stilicone consilio magis, quàm uiribus prælio uictus est. *Stiliconis rebellio.* Verùm Stilico partam penè uictoriam, aliò uertit, ex usu ratus, si barbaris manentibus ipse ultrò imperij maiestatem sibi uendicare posset, Alaricus hæc sentiens. Honorio per legatos nunciat, atq; eam Galliæ partem postulauit, cui Vandali, Sueui, Alaniq; iamdudũ imminerent. Honorius annuit, atq; Stiliconi, ut Gothos pacificos in Galliam dimittat, imperauit: dum autẽ ille pareret, fœdusq; inieciſſet, nihilominùs in abeuntes Saulem Hebręorũ ducem cum ualida Iudęorum manu immisit, qui opportunitatẽ nactus primo motu fœdam stragẽ in Gothos fecit. Verũ dies illa Christianis (quibus Gothi nuper ex fide accesserant, atq; feruentissimi eius religionis cultores erãt) sacra erat, quare Gothi metu religionis perculsi aliquandiu Iudęorũ ferrum sustinuerunt, donec Regis iussu arma rapta, atq; impetu facto Hebręi disiecti, cęsi & fugati sunt. Sed & paulò pòst Honorio imperante Stilico cũ Eucherio filio ceditur. Quo fortissimo duce sublato Italiam populati. Romam urbem, orbis caput obsidione cingunt, eam aliquãdiu fame, ferroq; uexarunt, donec utrumq; malũ extremam calamitatẽ adigeret, armisq; atq; inedia confecta Roma domina gentium, à qua omnia olim capta, à Gothis ipsa capitur. *Vrbs Rom. capta.*

Anno humanæ salutis 412. ab urbe uerò cõdita per Romulũ condita 1164 à sacrorum direptione Halarici regis iussu temperatũ, in reliquã urbem triduò sęuitũ est. Gothi triduò quum urbe potiti sunt, inde in Campaniam, Lucaniã, Bruriosq; digressi eas regiones populati sunt. Halaricoq; rege mortuo Ataulphum substituerunt, sub cuius Imperio paulò pòst Barbari regressi urbem denuò, miserè etiam Rege eorum inuito diripuêre, tamen ab incendio cessatum est. *Ataulphus. Placida.* Placida Honorij sorore (quam Ataulphus post urbem direptam matrimonio sibi iunxerat) id efficiente, atq; ita de Gothorum in Italiam eruptione, & Romanæ urbis direptione se res habuêre.

HACTENVS de Gothorum origine, externarumq; gentium inuasione scribere placuit, eò quòd ad Sarmaticas res maximè pertineãt, quę apud exteras nationes proles atq; semen eorum fecerint: quando uerò hucusq; uentũ est, quod Roma orbis caput Gothorum metu, fame, uel ferro adacta, ut barbarorum ferret iugum, significatum sit, atq; hi demum

demùm relicta urbe alias quoq; nationes populati ſunt, longa deniq; ætate parentibus,
aut cæſis, aut naturæ lege ſublatis, proles iam nihil, niſi Gothicum nomen ſeruauerit, cæ-
terùm in Italicos, Hiſpanicos, uel Aphricanos mores abierit, non uidetur ex uſu fore eo-
rùm ultrò geſta retexere, quum hæc apud eos, quos ſuprà memini, qui Gothicas res po-
ſteris reliquêre fuſiùs tradita legantur. Satis mihi hîc uiſum eſt, eam gloriam, ſi quã Gothi
belli iure adepti: ſed & illud malum, quod uaſtata Italia atq; urbe direpta Gothi intulêre
Sarmatis quoq;, & Dacis deberi, eamq; poſteris relictam eſſe audaciam, ut ab omni tyran
nide antiquitatis ſuæ maieſtatẽ, & libertatem uindicent. Præterea, quæ à Gothis, uel Ita-
lia, uel Aphrica geſta ſunt, id à pleriſque fuſiùs traditur. Procopius quarto libro hiſtoriæ
hæc breuiter abſoluit, alij alios ſequuti multa ſcripsêre, mihi hîc metam ponere, atq; aliò
ſtylum uertere placuit.

DVM hæc Romanis mala à Gothis contigerunt, eodem fermè tempore Gallia à
Vandalis gente ferocis armis petita, de qua hic nonnihil referre operæpretium erit, eò
quod & gens illa ex Sarmatiæ finibus egreſſa in externis regnis multa egregia edidit fa-

De Vandalis quædam.

cinora. Vandali igitur priſcis Vandali, & Vandali dicti gens ferox, & ipſa Sarmatica, ma-

Vandali unde.

ioribus Sarmatis ab ipſo flumine (qui Vandæ reginæ merſione ſacratus ex nomine ſuſce-
pti hoſpitis Vandalus dictus perhibetur) Vandali appellati. Horum partes ſunt Burgio-

Burgũdiones.

nes, poſtea Burgundiones, quibuſdam ſunt ſcriptoribus, fortè non omninò improba-
to argumento. Nam & ille fluuius Germaniæ atque Sarmatiæ fines nunc conſtituens,
olim unius populi in utraque ripa imperio paruit, ut nuper adſcripſi: ſed & hodie ab eius
quaſi fonte ad uſque oſtia, quibus in mare Baltheum exoneratur, ex utraque ripa Polo-
norum ſubeſt imperio, ita olim Vandalus dictus, in utraque ripa à Vandalis habitatus
eſt, atque hinc in Sarmatia, & Germania Vandali (ſicuti nunc Poloni) fuêre. Hi quoque
Sueuis, Alaniſq; comitantibus Gallias inuasêre, à Stilicone ſollicitati paucis antea an-
nis, quàm urbs à Gothis eſſet capta.

Alani qui.

Qui uerò Vandali fuerint iam ſecundùm pleroſq; ſuprà narratur, aliorum tamen ſen
tentiam infrà deſcripturus ſum. De Alanis nunc ſermo erit, hi pleriſq; Scythæ dicuntur,
Plinio uerò lib. 4. cap. 12. inter Sarmaticas gentes connumerantur. Sunt qui origine Scy
thas perhibeant, ſed eum Vandalis cohabitaſſe aſſerant, undecunq; autem fuerint, con-
ſtat cum Gothis olim atque Vandalis commilitium feciſſe, & ipſos Gothos, Vandaloſq;

Gothialani.

Sarmatiæ populos, uti ſupra narratur extitiſſe. Quare uerò inde Gothialani perhiberen-
tur, ſi non uno ſolo geniti eſſent, non clarè habeo, ſcio eſſe, quibus in externis nationibus
illis hoc nomen inditum fuiſſe uidetur. Ego huius rei quomodò Gothialanos conſti-

Er. Stellæ opinio.

tos putauerim nuper rationem dedi. Eraſmus Stella homo doctus in Boruſsiæ antiqui-
tatibus eius rei cæteros ſecutus meminit. Verùm neque eam refellere, neque aliam a-
ſtruere opinionem eſt in animo. Sed & hoc non erit à fide alienum, ſi quis Alaunos, ſi-
tumquè eorum diligentiûs perquiret, comperiet Gethis ſeu Dacis, & Roxolanis pro-
ximos fuiſſe, & ſi pro eo fides eſt cum Getis, qui Gothi, ſeu Daci creduntur, & Sarma-

Germaniæ populi.

tis unam fuiſſe gentẽ: nam ſi Sarmatiæ Ptolemaica deſcriptio locum habet, conſtat omnes
hos populos in Sarmatia conſediſſe, neq; tunc aliter fuiſſe diſcretos, quàm hodie Auſtra-
les, Baioarij, Atheſien. Heluetij, Alſatij, Rinen. Sueui, Franci, Saxones, & reliqui maximi
populi, qui uno uocabulo Germani, Teuthones, ſeu Alemanni uocantur, & cum unifor-
mi lingua commercium habeant, ſciſsi uidẽtur, qui etſi in plures regulos, & principes po
tentiſsimos diuiſi, ad unius tamen imperium dominãdi maieſtatem referunt, ita ea quoq;
ætate fuiſſe non ab re credere erit. Sicq; & nationũ commixtione Getas, Dacos, Gothos,
Viſigothos, Oſtrogothos, Gothialaunoſq; conſtitutos, qui ſimul iunctis uiribus nihilo-
minus Sarmatiæ populi exiſtentes, tot hominum millia conſtituêre, ut ijs freti potentijs,
relictis ſedibus externas petierint gentes: hinc credendum foret, poſtquam ſub Gotho-
rum imperio hæ gentes, quę Ponto, & Tanaitis proximiores fuêre in Traciam, Macedo-
niamq; migrarunt, eorum fœlicibus ſucceſsibus Alaunos, Vandaloſq; qui ad Germa-
niæ partem primi fuêre, in ſpem maioris fortunę arrectos patrio ſolo relicto Germaniam
petijſſe, ut infrà mihi dicendum ueniet. Sunt qui referãt Conſtantini Magni temporibus
à Gothis Vandalos manu ualida petitos, & Rege Gebrichio Vandalos cum Viſsimaro
duce ſedibus pulſis ab ipſo Conſtantino in Pannoniam ſeruato priſco nomine locatos
eſſe, ibi luſtris plus octo in Romanorũ in fide manſiſſe. Verùm & ibi metu Gothorum pa
rũ ſibi tutum rati piraticam apud Oceanũ annis aliquot egiſſe uitam, hinc quoq; priſcis
ſedibus patrijs repetitis, donec ad Stiliconis dominia fuerint euocati literis tradunt. Bur-

Burgundiones

gundiones uerò, qui horũ pars perhibẽtur ad fontẽ quaſi Viſtulę amnis, qui & Vandalus
dictus, Ptolemęo Burgiones dicũtur, mutata poſtea dictione Burgũdiones ſunt appella-
ti. Procopius uerò Græcus lib. 3. hiſtoriarum ita refert. Vandali interea circa Męotin con-
ſiden-

ſidentes ubi fame preſsi ſunt, in Germanos, qui nunc Franci dicuntur, ſimulq; Rhenum
fluuium traiecerunt, in ſocietatem Alanos, Gothicum & ipſum genus adſciſcentes, inde
poſtea duce Gogidiſco in Hiſpaniam penetrauêre. Hactenus Procopius. Cui ſi fides eſt
narranti, qui & ipſe in Vandalico bello cum Belliſario fuit, ſtatim cognoſcitur, & Vanda-

Vandali, Gothi, & Daci ſunt Sarmatæ.

los, & Gothos, & Dacos unam fuiſſe Sarmatiæ gentem. Quod & ipſe paulò ſuperiùs eo-
dem libro his uerbis teſtatur: Gothicæ gentes quidẽ multæ, & aliæ priùs fuêre, quã nunc:
omnium autem maximæ, & potiſsimę Gothi, & Vandali, & Viſigothi, & Gepedes iam
dudum & Sarmatæ, & Melanchlæni appellati. Sunt & qui Gothicas gentes has uocent,
qui omnes nominibus quidem inter ſe differunt, cæteris conueniunt, & paulò infrà: Et
ut mihi ſanè uidetur ex una omnes gente procreati, nomina poſtea ab eorum ducibus ua
ria ſortiti, de his legatur Procopius, qui omnia fuſiùs ſcripſit. Iam ſatis ſuperiùs proba-
tum mihi uidetur, Vandalos, Alanos, ſiue Alaunos, Burgioneſq; Sarmatiæ fuiſſe popu-
los. Supereſt, ut ea, quæ patrias ſedes egreſsi, ætate, qua adhuc Vandali crediti ſunt, bello

Res geſtæ Vandalorum.

geſsêre, paucis adſcribam: Vandali itaq; Burgundij ſimul cum Alanis à Stilicone euoca-
ti, ſub Modigillo patre, & Gandarico ducibus annis fermè duodecim ante captam à Go-
this urbem quadringentis, uel ſecundùm aliquos trecentis hominum millibus domo e-
greſsi, per Germaniam euntes primùm in Sueuorum gratiam Francos, Germaniæ gen-
tem (qui ſeptimo Archadij, & Honorij anno relictis ſedibus Rhenũ tranſgreſsi in Treue-
ris Leucis, atq; hiſce confinibus conſederant) ex Gallia pulſos, in partem unde digreſsi
fuerãt, redire coëgerunt, ipſiſq; ſic Gallia populanda relicta eſt. Burgiones uerò, ſeu Bur-
gundij locorum amœnitate pellecti ſimul, & figendę ſedis cupidi Heduorum, Lingonũ,
Veſunciorum, & Cabilonen. terras ſibi uendicarũt. Ea prouincia nouorum colonorum

Burgũdiorum origo.

cultu expôſt Burgũdia uocata eſt, reliqui deinde multis exanthlatis laboribus Pyrenęos
penetrantes Hiſpaniam tranſiuêre, Bethicam, quæ Vandalia poſtea dicta fuit, occupaue-
runt, Hiſpali capta Gandaricus, quum templum uiolare ſtatuiſſet, ſubita morte interijt.
Huic Genſericus ſucceſsit, qui Honorio iubente Hiſpania per Gothos expellendus erat,
quod dum Gothi facere maturarent: Vandali interim à Bonifacio principe in Aphricam
euocati, nacti occaſionem Aphricam, & Carthaginem ſubiugarunt, uictoq; Bonifacio,

Gandarici interitus.

& Aſpare ante omnia Hipponem obſident, in ea obſidione diuus Auguſtinus ſeptimo
menſe ad ſuperos relatus eſt. Genſericus domita Aphrica, in Etruria multa bella intulit:

Genſericus.

tandem Romam ueniens ab Eudoxia uocatus, Maximi tyrannidem repreſsit, eo lapidi-
bus obtruncato. Eudoxiam, & filiam Eudociam cum Placida ſecum in Aphricam adue-
hens, ſibiipſi matrem, filiam uerò Honoricho, ſeu Honoroſico, natu maiori, Placidam O-
libio matrimonio iunxit, hic à Procopio Gizericus appellatur, imperauit annis 48. mo-

Honorichus.

riens Honorichum (ut Procopius habet) alij Honorificum ſcribũt, ſucceſſorem reliquit:
hic ſæuiſsimus, & Chriſtianæ fidei ſceleſtiſsimus perſequutor, poſtquam annis octo Van
dalis præfuit, morbo miſerè extinctus eſt: eiq; Guntabundus ſucceſsit, Genſerici ex Gon

Guntabundus.

zane nepos, præfuit annis 26. moriens Ilderichum ex Eudocia, & Honoricho natum hæ-
redem reliquit, iureiurandoq; obſtrictum adegit, ne unquam Chriſtianis foret amicus.
Mortuo uerò Gundabundo Ilderichus periurus, ſed pijſsimo facinore omnes in exilium

Ilderichus.

Chriſtianos relegatos reuocauit. Hæc Volaterranus ex maiorũ traditione aſſeruit. Sunt
qui Gundabundo Traſamundum ſucceſsiſſe aiunt, atq; eundem fuiſſe Guntabundi fi-

Traſamundus.

lium, qui tanta rabie orthodoxos, & Chriſti cultum perſequutus fuerit. Ilderichum (ut ſu-
pra ſcriptum eſt) eo iuramento adegit. Verùm Procopius lib. 3. de bello Vandalico tradit
Guntabundo Imperij ſui anno xij mortuo. Traſamundum fratrem ſucceſsiſſe hiſce uer-
bis hæc adſcripſit. Honoricho extincto Guntabundus Genzonis fratris filius ſucceſsit,
qui propior genere Gizerichũ attingebat, cum Aphris plurimis decertauit prælijs, Chri-
ſtianos mutatione ſuorum ſupplicijs etiam maioribus afflixit. Exceſsit morbo, anno Re-
gni xij. poſt quem frater Traſamundus rem ſuſcepit, uir indole ſapientiæ maxima, tum a-
nimi magnitudine omnes maiores antecedens, Chriſtianos non pœnis corporis aut ſup
plicijs ueluti illi, ſed præmijs ac honoribus omnibus ad deſerendam fidem inuitauit. Hęc
Procopius: cuius traditio magis placet, uel ex eo, quod beatus Fulgẽtius nonnulla noſtrę
fidei myſteria ad Traſamundum ipſo poſtulante religioſiſsimè pariter ac doctiſsimè ex-
cuſsit: hîc igitur non ſatis conſtat, quare D. Volaterranus Traſamundũ regem prætere-
it, quum tamen & ipſe fortè Procopium Latinitate donârit, & ſuam ex eodem, ut ego, ha
beat aſſertionem. Traſamundus 27 annorũ rex multa ab Aphris incommoda paſſus de-
ceſsit. Cui Ilderichus Honorichi filius ſucceſsit, uir ſuis, & Chriſtianis æquè mitis, homo
ad arma, bellaq; minùs idoneus. Quem Gilmirus primùm cuſtodiæ, uinculiſq; tradidit:

Gilmirus.

deinde ipſe Imperij habenas ſuſcepit, regnauit annis quinq;, cũ quo & Vandalorũ Impe
rium, & regnũ in Aphrica finitum eſt. Hæc apud Procopium duobus abſoluuntur libris.

Hic

Hîc etiam rerum Vandalicarum ego fines ponam, quando iam Sarmatæ eſſe deſierunt.
At ſi quis & Gothorum, Vandalorum, Burgundionum, Alanorumq; egregia facinora, &
uarios ſucceſſus, item eorum in Thracia, Macedonia, Græcia, Aphrica, Hiſpania, Sardi-
nia, Sicilia, Italia, Galliaq; militiam imperium, & regnum ſcire deſiderat, quotq; uicibus
urbem Romam orbis terrarum principem, & caput cœperint, incenderint atq; uaſtârint,
legatos eos, quos ſupra ad teſtimonia, ante omnes Vrſpergen. Abbatem, qui hiſtoriam
ſuam à Nino Aſſyriorum rege ad Fridericum ſecundum, ſuaq; ætate Imperij maieſtatem
gerentem conſcripſit, legat Marcum Antonium Sabellicum Liuianæ eloquentiæ ſecta-
torem diligentem, & Nauclerum Germanum ſingularis in hiſtoria fidei hominem, com-
periet profectò temporum ſupputatione nullam unquam gentem in tam paucis annis
tam egregia, audaciaq; aggreſſam facinora, ſi ita Deo uiſum fuiſſet, ut hæ gentes aliquan-
tò in Chriſtianos mitiores apparuiſſent, potuiſſent profectò apud eorũ poſteros res geſtę
dignis ſemper prçconijs adornari, iuuat tamen & hoc egregiam gentis attollere laudem,
quod ſemel recepta fide feruentiſsimi fuerint cultores. Quod reliquum in Italia bellum
fuit non pro fide, ſed pro imperio geſtum eſt, atque hoc modo Gothorum, aliarumq; gen-
tium nomen in Italia finem habuit, non tam extinctis Gothis in Italia, aut Vandalis in A-
phrica, quàm locorum amœnitate captis, & ſucceſſu temporum in Italos, Aphroſq; mu-
tatis, & ita Deus Italiæ oram, & urbem ipſam, quæ omnibus manus quondam iniecerat,
omnibus ultrò diripiendam expoſuit. Nec certò conſtabit, quare Gothorum etiam ex-
tincto nomine maximè de antiquitate illis nobiſcum certare placeat, quum ſi quis origi-
nes maiorum ſuorum paulò altiùs repetat, eſſe poſsit, ut magis Gothico, aut Vandalico, po-
tiùs, quàm in ipſa Italia Italico ſanguine ſe procreatũ intelligat, atq; ita ſe Sarmatis affinem
tiùs, quàm alienum genere declarabit. Hęc hactenus mihi adferre ex uſu uiſum eſt: iamq;
unde digreſſus ſum, meus repedabit ſtylus.

Vrſpergenſis. M. Antonius. Sabellicus. Nauclerus.

PIASTVS REGNI habenis ſuſceptis, omni ætate pacem coluit, decimo apud
Polonos loco regnauit: mortuus ætatis ſuæ anno 120.

SEMOVITVM unicum filium hæredem reliquit: ab eo itaq; tota fermè ſtirps re-
gia Polonorum, principumq; Sileſiæ atq; Maſouiæ propagata cõſtabit. Semouitus mor-
tuo patre rebus præficitur, undecimo loco regnauit. Is dum ſub patris Imperio ſtrenuè
militaret inter optimos milites numeratus eſt. Adſecutus uerò regnum armis & uirtute,
domi, foriſq; præfuit, immatura morte non ſine mœrore ſuorum præuentus eſt. Sub hu-
ius Imperio, de Cyrillo, & Methodio Slauorum Apoſtolis nonnihil traditur, idq; ſub Ar-
nolpho Romanorum Imperatore. Quùm uerò Arnolphus anno ſalutis 894. Romanis
rebus præfuerit, non uideo quo pacto id eueniat, quod à Craco. iterum ad Semouitum
in decimo loco regnantem anni 1294 tam citò currant: ego uerò ſcriptorum penuriæ id
adſcribere, quàm aliquid diffinire malui.

Cyrillus, & Methodius.

Carolus etiã magnus primus ex Germanis, anno Salutis 801. Imperator Auguſtus
factus, qui 93 quaſi annis ante Arnolphũ res Romanas tutandas ſuſcepit, uaria bella cũ
Vindis, Slauiſq; geſsiſſe perhibetur. Verùm Sarmatas populos aggreſſum, non credide-
rim, ſed ea duntaxat loca, quæ circa Lubecum atq; Roſtockium ſunt, debellaſſe, couſq; e-
nim quondam Polonorum, Vandalorumq; regnum fuiſſe conſtat: quare & ſi hæ regio-
nes armis Teuthonicis ceſſerint, nihilominùs in hanc ætatem per omnem illam oram re-
liquiæ Vandalorum atq; Polonorum, qui hodie Vindi appellantur, extant, Polonorum
lingua, ſed corrupta utentes. Carolus uerò Sarmatas non penetrauit, ſed huius fortè Sla-
uonici, ſeu potiùs Vandalici belli occaſionem Saxonibus deuictis Carolo ſumptam cre-
diderim, quibus quũ Vandali tunc uicini fuerint aliquod fortê belli negotium inde con-
tractum eſt. Sed hæc ad ætatem Poloniæ principum non poterint conferri quando cer-
to, quibus temporibus ſemper eius ætatis Polonorum principes imperia ſuſceperint,
uel humanis exceſſerint, neſcitur.

Carolo Magno quid rei cũ Sarmatis fuerit.

SEMOVITO ſucceſsit filius Leſko ætate puer, adultus uerò nihil egregium e-
didit, intermiſit paterna bella, quæ ad Baltheum mare Semouitus cœperat, mortuus æta-
te grandæuus, regnauit duodecimo loco apud Polonos.

Leſko.

HVIC SEMOMISLAVS filius ſucceſsit, qui tertio decimo loco regnauit an-
nis Piaſti confectus, & ipſe mortuus, unicum filium Mieſkonem reliquit.

Semomiſlaus.

ASSVMPTVS igitur ad regni ſolium Mieſko, regnauit quartodecimo loco a-
pud Polonos, anno ab orbe redempto 963. Is cæcus natus atq; diuinitùs fuiſſe illumina-
tus fertur. Primam ætatem uirtutibus adornauit, mox factus adultior, per licentiam in
uitia ruit. Quibus paulò pòſt relictis Chriſtianam fidem Mietzlai nomen ſimul & con-
iugem Dambrouukam Bohemam ſuſcepit, quam ſemel cum omni gente aſſumptã per-
petuè magno Chriſtianæ Reipubl. commodo protegebat. Gneznen. Cracouien. Vula-
dislaui-

Mieſko.

dislauieñ. Vuratislauiñ. Poſnanieñ. Ploceñ. Culmenſem, Caminicenſem & Lubucẽſem,
eccleſias Epiſcopalibus honoribus inſigniuit, reliqua uerò quæ Chriſtianus geſsit apud
D. Miechouieñ. lib. 2. cap. 1. traduntur. Atq; hic diuinæ maieſtatis præſcientiæ & ordina-
tionis uim, uel ineuitabile fatum mirari non oportet, quod enim ſemel cõſtitutum fuerit,
nulla unquam humana poterit euitari arte, ita & Mietzlaus ſine luminibus natus, mox di-
uinitus illuſtratus, paulòpòſt uicijs uitam proſtituens atque denuo reuocatus, ſacri laticis
aſperſione lotus, cum regno fidem uerum lumen adeptus, reliquam ætatem ita geſsit,
ut cum Deo beatis ſedibus regnum habere merito credatur. Hæc Polonis ſub Othone
Imperatore ſecundo contigêre. Anno Chriſti quo ſupra memini, fermè 982. Quibus ue-
rò Sarmatiæ & Polonorum regna ante Chriſtianæ fidei profeſsionem fuerint erroribus
irretiti, cæterarum gentiũ cultu cognoſcitur, habeturq; apud D. Miechouieñ. lib. 2. cap. 2.

Rerum Mietzlai uarietas.

MIECZLAO primo Chriſtianorum apud Polonos principe humanis abſum-
pto, rebus Boleſlaus Chabri, quod magnus aut famoſus interpretatur, ex Dambrowka
Bohema natus in paternum, auitumq; regnum aſſumptus. Princeps heroicis uirtutibus
clarus, nulli unquàm imperatorum militari diſciplina ſecundus. Is dum lege ſucceſsionis
regnum ſuſcepiſſet, ab Othone tertio Gnezne regiam accepit coronam, Poloniæ domi-
nia (quæ iam antea regnum iure quidem gentium erant.) Chriſtiano ſe conformans ritu le-
gitimum atq; Catholicum effecit regnum. Primum omnium inuicta arma omnibus uici-
nis populis intulit, uarios triumphos egit, & uictricia ſigna regno reduxit, Bohemos ſæpe
domitos ſubigauit, Morauiam expugnauit, uniuerſam Sarmatiam ob regulorum plura-
litatem ciuilibus diſsidijs implicatam ferro ad pacem reſtituit, Ruſsiam totam Sarmatiæ
prouinciam ſubegit, ducibus aut captis, aut inito fœdere ſuſceptis in fidẽ, Saxonibus atq;
Marchię plura bella intulit, Prutenos barbaros uicit & Polonos ſubiecit, Hungaros Ruſ-
ſiam ingreſſos aliquot prælijs eiecit. Columnas ferreas in quatuor mundi partibus uicto-
riæ ſuæ ſigna & Polonici regni fines poſuit. Hinc forte in eum locum Cęſaris & Alexãdri
aræ poſitæ apud Boriſthenem creduntur, ubi Boleſlaus magnus uictoriarum ſuarum po-
ſuit monumenta, ſed nõ ſum neſcius Alexãdri atq; Cæſaris aras à Ptolomæo priſcisq; ſcri-
ptoribus Boleſlaum multis ætatibus antecedentibus adſcriptas, id parum ad me pertine-
re uidetur, neq; enim Alexander Magnus, neq; Cęſar in his locis ubi eorum ponuntur arę
unquã fuêre. Boleſlaus ætatis 58. Salutis 1005. regni 25. anno, humanis exceſsit, regna-
uit apud Polonos primo Chriſtianorum regum loco, in ordine uerò regũ ab initio quin-
tuſdecimus Poznaniæ conditus.

Boleſlaus Chabri.

Coronæ collatio.

Columnæ Boleſlai.

HVIC Mietzlaus ſecundus filius ſucceſsit per electionem. Sub huius regimine plu-
res prouinciæ paternis armis Polonis ſubmiſſæ defecerunt. Eius quoq; ętate Marchiona-
tus Brandenburgeñ. initia ſumpſiſſe aliquibus perhibetur, ego quid ſentiam nõ ſatis ſcio,
quũ iam antea Germani imperium uirtutibus meruerint, atq; Romanorum regis eligẽdi
poteſtas penes ſeptem dũtaxat principes remanſerit, qui ab omnibus ſcriptoribus ita nu-
merantur. Maguntinenſis archipræſul Cancellarij, ſeu ut Sabellico placet, ſcribæ Germa-
niæ nomen ſortitus, Decanus principum electorum. Agrippinenſis eam dignitatem
per Italiam nactus, Treuerenſis eo honore apud Galliam inſignitus. Extra uerò ſacra Prin-
cipes quatuor, Rheni inclytus Palatinus Dapiferi, ſeu ut Sabellicus uult, ſcutiferi munus
obit. Saxoniæ dux enſem defert, hunc Mariſchalcum appellãt. Brandenburgeñ. Marchio
Quæſtoris officium, ut Sabellico & Blondo uiſum agit, Camerarium hunc uocant: & Bo-
hemiæ rex pincernæ munus agit. Hęc tum ſecundum aliquos 1002. firmata ſunt. Quan-
quàm non deſint qui magnis argumentis ante illa tempora hæc facta eſſe contendant, ut-
cunque tamen res ſe habent, uidetur Marchionatus ille tunc initia non ſumpſiſſe uel hoc
unico argumento, quod nõ tam citò nouus princeps ad ſummas imperij dignitates fuiſ-
ſet euectus. Iam boni lectoris iudicium eſto. Mietzlaus anno ſalutis 1034. die 15. Martij,
regni nono uita exceſsit, Kazimirum filium unicum reliquit. Atq; hic non apparet quem
Nauclerus generatione 35. ſecundi operis ſequutus dum hæc uerba inferret. In principio
regni Conradi dux Polonię Boleſlaus, cuius regnum Henricus Imperator Romanorum
tributarium fecit, abſq; Conradi requiſitione nomẽ ſibi regium impoſuit, erat ſanè uir ſtre-
nuus & potens. Morte autem præuentus Miſikonem reliquit, qui mox defuncto patre,
fratrem ſuum rebellioni acquieſcere nolentem, à patria expulit, qui ad Conradum regem
confugit, iratus Conradus præmiſſo Othone cum magno Teuthonicorum exercitu, ſta-
tim ipſe maximo robore militum ſecutus eſt, ac omnia intra Poloniam armis miſcebat. Mi-
ſiko uidens ſe nulla ratione poſſe reſiſtere, relicta Polonia ad Vdalricum ducem Bohemię
hoſtem imperij confugit. Vdalricus uerò ſperans ſe Imperatoris gratiam quam amiſerat
recuperaturum, Polonorum ducem, quem exulem & ſupplicem ſuſceperat, tradere Con-
rado ſtatuit, atq; hoc illi per ſecretum nuncium intimauit, ſed Imperator uir magnanimus

Mietzlaus II.

Marchionatus Brandeburgenſis.

Principes electores.

Quorundam uariæ opiniones.

Naucleri opinio.

illius detestatus perfidiam oblationem proditoriam contempsit,& Misikonem alibi salu-
tem quærere admonuit,qui Imperatoris miratus bonitatē, clam relicta Bohemia ad pro-
pria remeauit,atq; reiectis regni insignib. quæ pater assumpserat,modico comitatu con-
tentus ad Imp. Conradū ultro accessit, atq; eius uoluntati se subijciens coronā humiliter
Imperatori resignauit,ac ab eo tempore Polonia Romano imperio prius ab Henrico tri-
butaria facta permansit.Hactenus Nauclerus.Cuius assertio (optimi hominis uenia dixe
rim) ut apud nullos (quos equidē uiderim) inuenitur scriptores,ita à ueritate comperitur
aliena.Annales Polonorum qui in aduersis & secundis rebus(& si rudes)uerè tamen con
scripti apparent. Nam etsi Vincentium in speculo historiali sequutus fuerit,atq; alios o-
mnes qui paucis hoc uerbis adscribunt,comperiet Henricum secundum reges gentilium
in interiora Germania cōmorantes qui dicebantur Vindi tributarios fecisse. Deinde de
Conrado secūdo est legere,qui anno quinto regni sui rebellātes Slauos perdomuit. Hinc
de Henrico tertio infertur,quod Vindelicos populos Sueuos cōterminos subegit, qui in
eam ætatem fortunam adorasse traduntur.Hæc apud Vincentium. Quibus apparet Van
dilos ad sinum Balthei maris commorantes uictos esse,cum quibus Carolo Magno ante
aliquot lustra belli negociū erat.Verum de Sueuis nostro æuo hoc non erit intelligendū,
qui tunc non fortunam,sed unum Deum adorauerunt.Polonia uerò Sarmatiȩ prouincia
à nullo uncq; Conrado uel Henrico uicta,uel tributaria facta est.Boleslaus item omni secu
lo dignus princeps non ambitione,aut temerè coronam assumpsit,sed ab Othone Gnez-
ne,ut paulòantè mihi narratur,non sine regni summa laude regijs decoratus est insigni-
bus,nec ipse uncq; tributarius factus,qui suo imperio tot populos adiecerat. Moriens reli-
quit Mieskonē,seu Mietzlaum aut Misiconem, ut à Nauclero traditur, unicum filiū sub
quo nihil egregiè factū legitur.Bohemia illi erepta non ab Vdalrico sed Brzetislao Vdal-
rici filio,ut D.Miechouieñ.lib.2.cap.11.tradit.Esto quod Vdalricus fuerit, num is impe-
rij hostis erat,qui ab Aenea apud Cæsarē enutriendus à patre datus fuisse perhibetur? qui
imperij hostis & amicus esse non potuit,qui etiam locum inter Principes electores ex pa-
cto obtineret,Aeneȩ quocq; traditio eius rei nullam facit mentionem,sed cum Miesko bel
lorum aliam sumunt occasionem,quæ nonnihil cum annalibus Polonorum concordat,li
cet Bohemiæ ducis excæcatio sub Boleslao & nō Mietzlao facta legatur. Boleslaus itaq;
armis & uirtutibus clarus imperatoria auctoritate regiam coronam acceptauit, quam o-
mnes maiores sui iure gentium accipere potuerunt,si modo quis meminerit eam Sarma-
tis fuisse antiquitus legem, quæ Aegyptijs, Macedonibus, seu Persis, Medis,aut Græcis,
alijsq; gentibus fuit, qui reges salutati, quibusq; omne imperij nomen suscipere licuit,
quod consilijs atq; armis defendere possint. Sed uana est hæc uerbosa disputatio, Bo-
leslaus dum regiam ab Othone coronam susciperet,non modo tributarius non factus,sed et
ab imperij obedientia absolutus legitur,neq; regium diadema à Misicone filio abiectum,
sed in illud tempus,quo D.Stanislaus martyrij palmam(ab iniquo rege sectus)meruit,ma
gna regni laude custoditum est. De fratre uerò ducum Poloniæ, in cuius gratia Conra-
dus secundus cum Polonis bellum suscepit infra scribendum ueniet.

Kazimirus Mietzlai filius.

AD MIETZLAVM redeo,qui secundo loco Christianorum regum, ab initio
uerò sextusdecimus regnauit,qui mortuus,ut supra narratur,Kazimirum unicum filium
ætate puerum reliquit.Hunc mater in Alemanniam secum abduxit. Hic sanè postea Pa-
risijs in liberalibus studijs edoctus,postea in Cluniaco monachus factus est. Polonia in-
terim à diuersis nationibus armis petita,simul & domesticis odijs atq; belli cladibus mul-
tis affecta fuit,donec senatui uisum est Kazimirum rebus præficere, missis in Cluniacum,
& ad Romanum Pontificem legatis.Kazimirus reductus in paternum regnū assumptus
& coronatus est.Regni res per eum restitutæ,Prutenicq; bello uicti sunt. Mortuus salutis
anno 1058. die 28. Nouemb. regni 18. Poznaniæ patri appositus, regnauit tertio loco
rex Christianus,ab initio uerò decimus & septimus.

Boleslaus.

RELIQVIT moriens tres filios, quorū Boleslaus natu maior postea regnum ad-
eptus,audax & efferus dictus:Is dum regnum adeptus esset armis protaui uirtutes æqua-
uit,Bohemiam,Morauiamq; uastauit,Prutenos domuit,Belam Hungariæ regē restituit,
Roxolanis plurima bella rebellantibus intulit, tandem regio nomine in Tyrannum uer-
so,monitus à D.Stanislao,effero animo in præsulem concitatus,in D. Michaëlis facello,
quod illi Kazimiriæ in rupe hodie sacrum est,proprijs manibus euectus,gladio cęsum,ad
superos interq; diuos annumerandum transmisit.Gregorius septimus,facinore ad se per-
lato,regem exautorauit,regnum ab illius obedientia absoluit,anathema imposuit. Polo-
niam ille exiens,in Hungariam uenit,paulòpòst ratione adempta,in syluis à canibus mise-
rè laceratus fertur perijsse.Traditur tamen ab aliquibus in eo Cœnobio quod ad lacū in-
ter Feltkirchen & Villacū Carinthiæ oppidum situm est pœnituisse,inq; eo facello quod
in saxo

D. Stanislai martyrium.

in saxo ad laci hostia eminet tumulatum esse.Pari affirmatione extra oppidum Oenipon-
tē,aliàs Inspruck,in monasterio Viltha degisse traditur,sed in his locis huius rei forte nul-
la apparent indicia,quomodocunq; miser perijt,constat iusta ultione regno pulsum esse.
Regnauit quarto loco Christianus rex,facinora à nullo uncq; ethnico Sarmatarū principe
commissa in se admisit,ab initio uerò 18.annumeratur,regno exutus anno salutis 1079.

Defectio regni.

Vuladislaus Hermannus monarcha.

HINC iam Poloniæ sceptra Pontificio interdicto cessarunt,atq; regnum in Monar
chiam abijt.Cui senatus assensu,Vuladislaus cognomento Hermannus Boleslai germa-
nus præficitur:is uirtutibus multis regno præfuit,fratrem haud secutus. Remp. domi con
silio,foris armis uictricibus composuit,cōiuges duas,primam Bohemam, secundam Ale
mannam Henrici 3.Imperatoris filiam habuit.Hinc iterum apparet Henrico 3. cum Sar-
maticis Polonis nullam fuisse simultatem, sed quodcunq; negocium habuerit cum Sla-
uis illi fuisse. Vuladislaus monarcha primus, sed ab eo qui rebus ab initio præfuit deci-
musnonus,uita excessit anno salutis 1102.die 4.Iunij in ecclesia Plocensi sepultus.

Boleslaus Crziwousti.

IS BOLESLAVM Crziwousti oris retorti filium reliquit, qui Sarmatiæ & Po-
loniæ monarchiam secundo loco suscepit,eorum tamen qui rerum ab initio potiti uigesi-
mus. Hic unicus Poloniæ princeps nunquàm sine honoris præfatione nominandus,o-
mnem maiorum suorum gloriam exuperauit:regni rebus domi pace firmatis,cum tot po
pulis bella gessit,quot uicinos regnum suū habuit.Belæ Hungariæ regi contra Andream
auxiliatus,copias Cęsareas Andreȩ gratia missas prælio uicit,omnibus Alemannis captis
aut cæsis,maxima liberalitate & humanitate usus in eos,in quos fortuna ex pugna serua-
uerat.Anno ab his gestis altero,cum Henrico 4.feliciter bellum gessit, inito fœdere, Im-
peratorem Bambergæ adijt,affinitatem asciuit.Iam denuò dicere non habeo quare gene-
ratione 37.secundi uoluminis Nauclerus ab Henrico 5.Polonos tributarios factos asse-
rat,quum hoc Polonorum historiæ non habeant,nec etiam apud alios scriptores reperia-
tur,sed ab Henrico ob iniuriam nuper in Hungaria acceptam bello fuisse petitos constat,
quod tamen infeliciter gessit.Bohemis plurimis prælijs superior fuit,Pomeranos penè ad
internetionem deleuit.Cum Lothario Imperatore item Bambergȩ conuenit.Roxolanos
à sua fide deficientes maximis uictorijs attriuit.At dum fortuna omne eius consilium iu-
uaret,egregium dedit suæ perfidiæ exemplum,docuitq; nihil in humanis rebus unquàm
firmum inueniri,cui non aliquando aduersa atq; plurimum mœsta misceantur. Vltima
itaq; in Roxolanos expeditione proditus magis quàm uictus succubuit, deinceps fortu-
nam semper accusans, uiribus corporis nunquàm resumptis uitæ suæ anno 54.principa-
tus 36.Salutis 1139.humanis excessit,in Ploceñ.ecclesia ad patrem appositus.

Altera Naucleri assertio.

Vuladislaus.

RELIQVIT filios quinq;,Vuladislaum,Boleslaum,Crispum,Mietzlaum, Hen-
ricum & Kazimirum,his regnum periculosè diuisit. Monarchia apud Vuladislaum natu
maiorem remansit,hic rerum tertio loco inter monarchas potitus, ab initio autem regni
uigesimus primus.Coniugis stultæ sequens consilium,in exilium pulsus moritur.

Boleslaus Crispus.

BOLESLAVS Crispus fratrum assensu rerum potitus,incidit hoc in annum salu
tis 1146. Cum hoc Boleslao Conrado tertio Imperatori negocium fuit pro restituendo
fratre,quod non armis primo tentatum est.Quum enim per Sarmatiam Conradus 1147.
in Græciam exercitum duceret,hæc res in quæstionem ueniens ad Imperatoris reditū est
reiecta. Verum dum Conradus re infeliciter gesta redijsset,id negotium & pace,& bello
ab Imperatore tentatum,re tamē infecta discessum est. Tandem à Friderico primo iterum
pro eadem restitutione tentata res est bello,postremo inito fœdere & affinitate cum Im-
peratore facta.Poloniæ duces Vuladislaum in Cęsaris gratiam assumere assenserunt.Ve-
rum antequàm reditum pararet morte præuetus nihilominus in exilio uita excessit.Hinc
forte error nascitur quod Conradus secundus eam sit restitutionem contra Boleslaum co
natus,sed ætatis ratio hæc non admittit. Cæterùm quum Henrici quarti bellica in Polo-
niam expeditio apud Germanicarum rerum scriptores non reperiatur,& tamē uel legio-
nes illius in Hungaria à Polonicis auxilijs captæ,uel cæsæ apud exteros scriptores legan-
tur.Henrici item quinti Polonici motus apud Nauclerum inueniantur,quæ apud Polo-
nos literis non traduntur,an hæc historiæ inopia an complacendi studio acceperint non
habeo dicere.Constat tamen Henricum quartum anno salutis 1109. in quem annū eius
in Poloniam motus incidisse adscribuntur,in humanis non fuisse, quum anno 1106. se-
ptimo Idus Augusti apud Leodium uita excessisse legatur,hacq; ratione historiȩ nota er-
roris accedet,quam hominum iudicijs diffiniendam relinquere placet. Boleslaus itaque
monarcha quartus,& eorum qui ab initio præfuêre uigesimus secundus, principatus an-
no 24.Salutis 1173.pridie Kal.Octob.obijt,Cracouiæ repositus.

Error temporis.

SVCCESSIT huic fratrum assensu Mietzlaus quinto loco, ab initio uigesimus
tertius,hic dominandi auctoritatem in tyrannidem uertit.

Kazimirus.

EOQVE pulſo Kazimirus frater ſexto loco rem tutandam ſuſcepit,ab initio uige
ſimus quartus,hic homo iuſtus & pius ſub anno ſalutis 1194.die 5.Maij ſubito mortuus,
Cracouiæ ſepultus eſt.

Lesko albus.

KAZIMIRO ſucceſsit ſenatus auctoritate euectus Lesko albus Kazimiri,filius
ætate puer,ſeptimo loco monarcha habitus,ab initio uigeſimus quintus: huic uaria bel-
lorum fortuna cum Mietzlao patruo pro monarchia fuit, quo tandem humanis abſum-
pto,ipſe à Suantepelco Pomeraniæ præfecto crudeliter cæſus. Corpus eius Cracouiam
relatum eſt.Inciderunt hæc in annum ſalutis 1227.diem 14.Nouemb.Leskone albo cæ
ſo,aliquandiu pro monarchia certatum,& in illud tempus reſp.uarijs motibus donec Bo
leslaus pudicus(de quo infra dicendum erit)adultus præficeretur afflicta eſt.

Cædes Leskonis.

QVVM uerò ſub Leskone albo Cruciferi,hoc eſt,fratres hoſpitalis B.Mariæ uirgi
nis domus Teuthonicorum in Hierusalem primitus Sarmatiæ ſolum ingreſsi perhibean-
tur,hoc loco ex uſu fore uidetur,eorum initia altiùs repetere,tum quia huius profeſsionis
uiri nobiles,ob inſtitutionis pietatem & egregia facinora celebrè in orbe nomen conſe-
quuti ſint.Primis initijs Polonorum fines ingreſsi, Chriſtianæ reip.ſtrenuè militantes,à
ſenatu atq; populo Polonico in maximo pretio habiti ſunt,tum etiã quod aucta fortuna
atq; paulisper ex fœlicitate ocio creſcente,ſimulq; opibus inualeſcentibus mutatis inſtitu
tionis animis,bellis ut maximis ita periculoſis, ruptis finibus Polonis negotia fecerunt.
Hic igitur ordo ſicut reliqui tres,pietatis cauſa etiam Hieroſolymis initia ſumpſiſſe fertur.
Creſcentibus enim paulisper apud Hieroſolymam Chriſtianorum rebus. Ordo militum
ſepulchri Dominici primũ initia accepit,huic firmatis iam rebus.Sancti Ioannis (qui nũc
Rhodiani uocantur) omnium in orbe fortiſsimi milites ſucceſſerunt.Poſt hunc Templa-
riorum initia ſumpſit,quo ſub Clemente quinto extincto,uiſum eſt in extincti locum ite-
rum tertium addere.A quodam uerò pietatis uiro genere Teuthonico Hieroſolymis ha-
bitante, ad opus pauperum Teuthonorum peregrinorum Xenodochium extructum,
oratoriumq; D.Virgini ſacrum adiectum eſt.Quibuſdam deinde Teuthonibus habitan-
tibus,atq; abdicato ſæculo bona ſua conferentibus pietatis munus paulisper auctum cre-
uit,qui ſic iuncti militum templi uiuendi normam ſuſceptam ita cuſtodiebãt,ne unquàm
ſuſceptæ nuper hoſpitalitatis pietatem intermitterent. Quo facto quum Chriſtianorum
exercitus anno ab orbe redempto 1191.apud Accã, alio nomine Ptolemaida ciuitatem
caſtra poſuiſſet,quidam Premenſes & Lubecenſes ciues ex nauium uelis hoſpitali facto
pauperibus eleemoſynas & officia præſtiterunt,auxilio Friderici Sueuiæ ducis cooperan
te.Henrico Rom.rege à Celeſtino Papa ordinem hunc ſub titulo hoſpitalis B.Mariæ uir-
ginis domus Teuthonicorum in Hierusalem confirmari,prærogatiuisq; donari obtinue
runt.Hi deferunt chlamidem albam,nigra inſerta ſimplici cruce,horas Canonicas ex ora-
tione Dominica complentes,Barbam nutriunt omnes,exceptis qui diuinis præſunt,& ſa
cris ſeruiunt.Fruſtra igitur qui nobilitatis nomen profitentur, plebeorum uirtuti inuidi,
omne egregrium atq; immortalitate dignum facinus à ſe initiatum poſteris referunt.Sed
utinam qui unius laticis aſperſione Chriſto renati ſunt,omnia pro fide parta memoranda
facinora(uti initio fuit)communia haberent,omnibusq; eſſet nobilior qui uirtutibus re-
ſplenderet clarior,atq; ita demum uirtuti honos redderetur:non tot urbes,tot deniq; pro-
uinciæ,nationes & populi Chriſtianorum manibus erepti cernerentur, uel tanta ſegnitia
perculſi hucusq; ſtertentes obdormiremus. Hæc miſſa faciens redeo. Eo anno,hoc eſt
1191.(licet Ordinis hiſtoriæ 1190.habeant,hoc forte parum fidei noſtræ cõtrarium erit)
Primus ordinis generalis Magiſter frater Henricus Vualpolt rei militaris peritus apud
Accam annis 10.pręfuit,mortuus,atq; ibidem ſepultus eſt.Huic per electionem ſucceſsit
frater Otho de Cripin 1200.præfuit in hoſpitali apud Accam annis ſex, ibidẽ mortuus &
ſepultus.Huic tertius Magiſter frater Hermannus Barth ſucceſsit 1206.ſedit annis 4.ibi-
dem obijt & ſepelitur.Quartus in ordine electus frater Hermannus de Saltza 1210.pręe
fuit annis 30.Hic principum dignitatẽ ab Honorio atq; Friderico ſecũdo meruit omnes
& maiores ordinis prærogatiuas obtinuit.Ordo ſub eius magiſtratu ita auctus creuit,ut
in Romania, Alemannia, Armenia, Polonia, Hungaria, Liuonia & Pruſsia ampliſsimas
poſſeſsiones obtineret,ditatus regum opibus par eſſe cœpit. Anno magiſtratus 30.apud
Barletũ mortuus & ſepultus eſt.Sub huius igitur primi in ordine principis regimine Con
radus Mazouiæ dux feritate & uarijs Pruſſorum afflictionibus attritus,Criſtini Culmen
ſis Epiſcopi ex ordine Ciſtercien.conſilium ſequutus hunc ordinem euocauit,ipſosq; fra
tres in caſtro Dobrzin locauit.Hermannus uerò Magiſter ordinis fratrem Conradum de
Landtſperg reliquit.Hæc primi ordinis mihi referuntur initia.Licet nõ ſim neſcius Aeneã
Syluium,& qui eum ſequuntur aliter habere. Friderici ſecũdi temporibus poſt Ptolemai-
dis amiſsionem fratres in Germaniam redijſſe,Pruſsiamq; ab Imperatore,& poſtulaſſe,&
bullis

Origo fratrũ Teuthonici ordinis.

Ordo militum ſepulchri Dominici.

Ordo fratrum S.Ioannis & Templarij.

Habitus fratrum Teuthonicorum.

Primus Magiſter ordinis.

2.Magiſter.

3.Magiſter.

4.Magiſter.

Primus Princeps.

Fratrum Teuthonicorum in hæc loca aduentus.

bullis aureis firmatam obtinuiſſe referunt.Verum nõ placet aliquid negotij hic mihi con
trahere.Quando Nauclerus hanc aſſertionem ut uerè erroneam generatione 41.ſecundi
uoluminis diligenter elidit.Hoc tamen mihi ex uetuſto exemplari nuper ex Pruſsia con-
quiſito in Alemannico uulgari quondã per ordinis fratrem exſcripto traditur, quod pau-
lò antè aſſerui,& hoc quod mox ſubijcio,ſub Magiſtro Hermanno hæc geſta eſſe. Poſt
quem quintus Magiſter,qui & in ordine Magiſtrorũ nonus adnumeratur,frater Burgar-
dus de Suadm,anno ſalutis 1283.apud Accam electus,rebus annis ſeptẽ præfuit,ibidem
mortuus & ſepultus.Quæ ſi ita ſunt ut ordinis hiſtorię tradunt,eſſe non poteſt quod poſt
Ptolemaidis amiſsionem à Friderico Pruſsiam ordo petierit, quũ Fridericus anno 1250.
humanis exceſſerit,& Ptolemais 1290.adhuc in manibus Chriſtianorũ fuerit.Hic res mi
litum S.Mariæ monent(quando ſupra memini Hermannum de Saltza quartum in ordi-
ne Magiſtrum,ut eorum mihi adſcribunt hiſtoriæ principum honores meruiſſe,ordinem
ſub eius magiſtratu plurimũ auctum fuiſſe,anno uerò magiſtratus triceſimo uita functũ.
apud Barletum conditum eſſe)totius Germaniæ ſummam mirari incuriam: nec ſatis intel
ligo qua rè effectũ ſit,ut res ordinis in Apulia olim ſplendidiſsimas,ita neglexerint. Ego
enim quum in Apuliam ueniſſem,huius rei gratia ſtudioſius apud Barletũ uetera Germa
norum monumenta contemplatus ſum,eo loco,cæterisq; plurimis, ut apud Mamfredo-
niam prope montem Garganum,ad S.(ut uocant)Leonhardum.Pręterea in ipſis Apuliæ
campis,prædium extat,hodie turris Alemannorum appellatum,hæc omnia ſicuti cæteris
in locis,non modo in Apulia,uerumetiam per Romaniam & Italiã totam,Germani olim
ſtrenuè militantes magnificè cõdiderunt:hodie ne ueſtigium quidem religionis apparet.
Qua de re minus ueniet admirãdum,ſi hæc quondam periculoſa reipub.Chriſtianę bella,
ab ordine in Polonicum & Sarmatiæ populũ ſuſcepta,Italicis patribus fuerint grata,inte-
rim enim ordinis res inclinatæ ad ſummas peruenerũt neceſsitates,quo facilius nõ modo
Apulia,ſed & tota Italia eijcerentur hi milites,atq; quicquid olim Germanorum ſanguine
atq; opibus partum eſt,tandem in Italorum poteſtatem omni intermiſſo inſtituto priſtino
abijt. Quid igitur Germani mei in utramq; ſtertitis aurem? Quid in ſterilibus Sarmatiæ
quæritis campis affluentis Apuliæ amœnas negligentes delitias? Corruerunt ędificia ma
ioribus noſtris magnificè condita,perijt inſtitutum priſtinum & religio ueſtra,manent ni
hilominus redditus ut uocant.Euigilate,ſumite animũ,extat unica S. Leonhardi abbatia
(ſic enim eum locum illis appellare placet)quæ quondam uobis nouem millia aureorum
numorum pendebat,hodie bis mille Aegidio ex patrum Cardineo ordine pendet. Reli-
quum Rex Germanus habet,tanto facilius recuperandũ quo magis ille & tenetur & ſtu-
det Germanorum augere gloriam. O dolenda,& nunquàm ſatis comploranda iactura,
non contenta Italia quod omne aurum à Germanis uarijs ſtudijs emulgeat & ſedulos ha-
beat obſeruatores,quin hoc afflictis addat malum,ut quod maiorum ſanguine & opibus
partum eſt,uiolenter eripiat, atque ultro eijciat,ſic Romæ redditibus ereptis manet Teu-
thonicorum militum domus. Sic dum Germani unicam in ſublaco tenerẽt memoriam,
nuper ſub boni ſpecie D.Pauli extra urbem monachis illud Cœnobium unitum, quo fa-
cilius omnia uorarẽt,qui aliàs plus decies & octo millia ducatorum annis ſingulis in pro-
uentibus habent.Hoc ſtudentes ne ullum Germanis in Italia ius maneat,neue minimum
quod contribuant aliquando recipiatur,hæc placuit hîc inferre. Vos euigilate Germani,
ſunt his plura atq; maiora,ueſtrum erit aut ſemper à maiorum ueſtigijs degenerare,aut ali
quando ſumpto animo, ſi non eorum gloriam ſuperare, æquare ſaltem & conſeruare.
Hucusq; de ordinis primæuis initijs inferre placuit,nunc ad incœptum calamum dirigo.
LESKONE albo iniquè cæſo,poſtquàm ab Henrico cum barba & Conrado mul
tis prælijs certatum eſt.Poſtremum Boleslaus pudicus rebus præficitur,octauo loco mo-
narchiæ,ab initio uigeſimus ſextus,pręfuit annis 37.homo uirtutibus adornatus. Sub cu
ius tamen imperio Polonia uarijs incommodis et bellis maximis,tum gentilium,tũ etiam
ciuilibus diſsidijs uexata eſt.Obijt anno ſalutis 1279.die 7.Decemb. apud D.Frãciſcum
ſepultus.Dum igitur Boleslaus princeps remp.adminiſtraret, ſal in locis ſubterraneis re-
pertum traditur.In eo loco cui hodie Bochnia nomen eſt,idq; diuæ Kunegundis meritis
factum memoriæ tradunt.Dum enim beata princeps Belam Hungariæ regem parentem
ſuum adijſſet,& aliquãdiu per regnum ducta,in eum locum qui Marmarus ſeu Maromus
appellatur ueniſſet,parentem pro ſalis cauerna exoraſſe perhibetur,annuit parens, filiæq;
ex pluribus unam tribuit,illa rapto à digito annulo,cauernæ quam delegerat arrham im-
miſit,factum dum forte ridiculum,paulò uerò pòſt dum illa in regnũ redijſſet,in eo quem
dixi uico caſu ſal repertum,primisq; initijs lapidum more extractum eſt, in quorum uno
annulus D.Kunegundis nuper Hungarico ſolo proiectus repertus eſt: res memoria di-
gna,quam quum Hungari initio deriderent,in hanc tamen usq; ætatem cum Polonis di-

5.Magiſter.

S.Leonhardi abbatia.

Boleslaus pudicus.

Sal repertũ ad Bochniam.

uino utuntur munere, quodq; semel repertũ durat, & multis effossum cauernis perpetuas diuitias ostendit. Inciderunt hæc in annum ab orbe redempto millesimum supra ducentesimum quinquagesimum primum. Est locus in plano, pauculis sed à longe, nec saxosis septus collibus, cui oppidum superædificatum, eo tribus in locis à luce quadrangularia foramina centum triginta cubitorum ad ima in profundum ducunt, itur dehinc centum & ultra cubitis in plano meatu, ubi secũdum est ad ima nonaginta cubitorum foramen: iterumq; post planum meatum ad usq; tertium totidem cubitorum per descẽsum foramen, reliquum iter per scalas interiectis tamen multis per planum meatibus, in diuersas cauernas non eadem profunditate sitas tendit, ibi sal ingentium saxorum specie excisum execatur, dehinc in æqualia frusta, quæ bancos appellant operarij, funibusq; extrahuntur. Per primum itaq; quod à luce est foramen in furibus penduli homines dimittuntur, reliquum iter per scalas descendenti emetiendum est. Totus tamen descensus unius perficitur horæ spacio, descẽditur atq; laboratur sæpe cum periculo, itur itaq; perpetua spe in profundum per fodinas, nec unquàm D. uirginis Kunegundis meritis efficientibus, thesauri reperti finis apparet. Aqua (nisi quæ desuper à luce penetrat) nusquàm reperitur, utcunq; ab extra aëris intemperies in montibus eadem qualitas habetur. Hoc spectaculum inter orbis spectacula digne connumerandum, uir omni laude dignus Ioachimus Vadianus, doctor & poëta, de quo libro tertio mihi dicendum ueniet superiori anno uidit atque miratus est. Ego quoq; non parum sæpe meis sum pedibus emensus, his paucis enarratis ad institutũ ordinem redire opportet.

Cauernæ fodinæ Bochniens.

Henricus cum barba.

BOLESLAO VERO pudico Henricus cum barba Poloniæ & Silesiæ princeps nono loco secundum aliquos res tutandas suscepit, eorum qui ab initio præfuerunt uigesimus septimns, princeps heroicis uirtutibus clarus. Dominus Miechouieñ. huncnõ annumerat, forte non sine argumento, eo quòd remp. duntaxat alterius nomine tutatus sit. Ponitur statim ipso anno quo Boleslaus pudicus uita excessit, Lesko niger in nonum locum. Mihi uerò non ab re uisum Henrico cum istis qui interregni rebus præfuerunt, ob uarios motus & multa egregia facinora locum adscribere.

Lesko niger.

ANNO uerò quo Boleslaus pudicus uitam cum morte mutauit. Fertur Lesko niger ad remp. regendam assumptus, qui decimo loco præfuit interregno existente, eorum qui ab initio fuêre uigesimus octauus. Dum is remp. moderari cœpisset, multorum animi in eam euecti uarijs motibus ubiq; laboratum est. Bellum grauissimũ cum Conrado Mazouiæ principe & socijs gessit, quo multis incommodis affectus est. Tandem Teuthonicorum Cracouiensiũ opera, arce in fide seruata, ex Hungaria collectis copijs Conradum, & qui eum secuti acie uno prælio uicit, atq; sic rerum potitus Germanos ob fidem innocentissimè seruatam prærogatiuis extulit, hinc Magistratus urbis & alia insignia solis Teuthonicis perpetuo iure concessit. Tanto Teuthones prosequutus affectu, ut habitu atque moribus se illis conformare non dubitaret. Vir profecto magni consilij, qui dum maximo populo prçesset, hanc tamen titulis suis laudem addere uoluit, quod Teuthonicis, Germanicisq; populis ultrò se accedentibus imperaret. Ab eo tempore Sarmatiæ principes atq; reges Germanorum fidem in precio habere cœperũt, hincq; in totum fermè regnum iura Teuthonica introducta, atque in hanc ætatem innocentissimè custodita sunt. Germani gens in Europa clarissima, pro cuius imperio multo certatum sanguine, nullo unquàm populo tam se sua sponte coniunxit, miro id fato fieri constat. Nam ut dulcius uideatur primæuæ originis solum repetere, quam externis nationibus subesse, id forte Sarmatiæ regibus non postrema gloria tot Germanicis populis imperare, eosq; humanitate uincere, qui armis semper inuicti fuêre. Lesko igitur anno salutis 1289. die Septemb. ultima humanis excessit, Cracouiæ apud sanctissimæ Trinitatis ædem digno conditus honore.

Teuthonũ Cracouiens. fides & priuilegia.

Boleslaus Mazouiæ dux.

SVCCESSIT LESKONI nigro Boleslaus Mazouiæ dux Senatus assensu, paulisper rerum potitus monarchia pulsus est, præfuit undecimo loco, ab initio uigesimus nonus.

Henricus probus.

HVIC successit Henricus dux Silesiæ & Poloniæ, cognomento Probus, cui pro monarchia uarij cum Vuladislao cubitali motus, hinc inde sæpius uictores rerum potiti, tandem Henricus superior in ipso monarchatu ueneno forte extinctus Vuratislauiæ moritur sub anno salutis 1290. die 22. Augusti, apud S. Crucem sepultus. Is rebus duodecimo loco præfuit, & eorum qui ab initio fuêre tricesimus.

Vuladislaus Cubitalis.

HENRICO extincto, tertiodecimo loco successit Vuladislaus Cubitalis, eorum qui ab initio fuêre tricesimus primus, sed in ipsis initijs pulsus.

Przemislaus Maioris Poloniæ dux.

PRZEMISLAVS Maioris Poloniæ dux rem tutandam suscepit quartodecimo loco, & eorum qui ab initio fuêre tricesimus secundus, & hic quoque mox in ipsis initijs pulsus.

Venceslaus Bohemus.

VENCESLAVS Bohemus quintodecimo loco eorum qui interregno præfuere, ab initio uerò tricesimus tertius rebus præfuit, hic uarijs euentibus cũ Vuladislao Cubitali bella gessit. Eo itaque rebus præfecto, Senatui atq; populo ad unius regni maiestatem remp. reducere uisum fuit, factis comitijs, Przemislaum ducem regio honore decorarunt. Hic princeps clarus & uirtutibus relucens remp. uotis omnium assequutus, magnam initio de se spem promittens. Sed dum in omni hominum uita nihil non amaritudine admixtum reperiatur, Sarmatiæ populus regis sui fructu breui potitus est, dum enim apud Rogozno comitia agit eodem anno postquàm mensibus septem præfuit à Marchionibus Brandeburgeñ. in gratiam forte Venceslai Bohemi miserè cæsus est, præfuit cessante interregno primo loco, eorum tamen qui ab initio præfuêre tricesimus quartus.

Przemislaus rex.

Przemislaus interitus.

Vuladislaus Cubitalis iterum.

SVBLATO PRZEMISLAO senatus consulto de rege substituendo apud Poznaniam sub anno 1269. in Aprili comitia habita. Vuladislausq; Cubitalis multis comprobatus argumentis coronandus decretus est. Verum dum certis prostitueretur uitijs, & coronationem differret, conceptamq; de se spem non præstaret, abrogata electione rerum non potitus est.

Venceslaus Bohemus.

SVB anno Salutis 1300. apud Poznaniam nouis habitis comitijs Venceslaus Bohemus suffectus, & Gneznæ coronatus est. Sarmatarum remp. post inter regnum secundo loco habuit, ab initio tricesimus quintus præfuit, pace uel bello rebus Polonicis compositis in Bohemiam redijt. Sub anno salutis 1305. die 25. Iunij extremum clausit diem Pragæ sepultus.

Venceslaus 2.

HVIC naturæ ordine Venceslaus tertius successisset, uerum dum is in Sarmatiam iter maturaret in Olomuncz seu Iulimonte necæ præuentus miserè interijt, qui quum rerum habenas non susceperit à me in principum ordinem non adnumeratur.

Vladislaus Cubitalis tertio.

SVBLATIS ex Bohemia assumptis regibus Vuladislaus Cubitalis iterum rem tutandam suscepit, non tamen regium fastigium assequutus, nisi post multa pro patria bella & uarios partos triumphos, senatusconsulto sub anno salutis 1320. die 18. Ianuarij Cracouieñ. Regiam maiestatem & regni diadema suscepit, præfuit post inter regnum tertio loco, ab initio tricesimus sextus. Post hæc Vuladislaus rerum gestarum laude clarus, multa atq; maxima pro regno gessit bella, confectus ætate anno salutis 1333. quarta Martij Cracouiæ supremum clausit diem, & in templo maiori humatus est. Sub huius regis temporibus uniuersa fermè Silesia ad Bohemos defecisse traditur. Vuladislao Cubitali morte consumpto apud Cracouieñ. comitia de nouo rege substituendo habita.

Kazimirus Magnus.

SVB anno itaq; 1333. die 25. Aprilis senatus consulto Kazimirus, postea Magnus cognominatus, Vuladislai Cubitalis filius, Cracouiæ reip. præfectus, & in regem coronatus est: hic princeps pace domi consilio magnus, bello foris maximus præfuit, tot clara gesta peregit quot unquàm Sarmatiæ princeps facere potuit, tot in regno ædificia extulit, atq; à fundamentis extruxit, quot uix à successoribus Poloniæ regibus in Sigismundi primi tempora ne ruerent seruari potuerunt. Multis redimitus uirtutibus pace atq; bello clarus fuit. Verum cum humana imbecilla conditio nunquàm sine incommodo uiuat, atq; nihil ex omni parte reperiatur beatum: ita & hic clarissimus princeps non sine uitijs uitam egit, atq; nonnihil heroicas dotes luxuria & incontinentiæ malo obumbrauit.

Sub anno ab orbe redempto 1370. die quinta Nouembris Cracouiæ ultimum clausit diem, præfuit post inter regnum quarto loco, eorum uerò qui ab initio præfuêre tricesimus septimus.

Ludouicus rex Hungariæ.

HVIC ex condicto Ludouicus Kazimiri ex sorore nepos, Hungariæ rex, successit corona atq; rerum eo anno, die 17. Nouemb. apud Cracouieñ. potitus, remp. quinto loco post inter regnum, & eorum qui ab initio tricesimus octauus suscepit. Is præfuit apud Sarmatas annis duodecim. Sub anno salutis humanæ 1382. die 13. Septemb. apud Tirnauam mortuus, in Albam regalem relatus est.

Heduigis.

HVIC HEDVIGIS filia Senatus, plebisq; scitu successit, quæ primis initijs Vuilhelmo Austriæ principi senatus assensu nupsit, sed is antequàm res tutandas suscepisset, & thalamum fuisset ingressus, regina inuita repulsus est. Præfuit Heduigis uirgo post inter regnum sexto, eorum qui ab initio fuêre tricesimo nono loco, atq; ita à primordio gentium ad inclytæ uirginis ætatem Sarmatarum & Polonorum se res habuêre.

IODOCI LVDOVICI DECII, DE IAGELLONVM FAMILIA, LIB. II.

PRAEFATIO.

SARMATICARVM gentium originem & uetustates quæ domi pace, ac
foris bello gesserint, quotq; principes ab initio præfuerint, uno iã libro ex-
posui. Hic sicuti cæteris in rebus nimia uetustas negotium obscurat: sed mali
huius initium antea mihi dictum, uel quod magno temporum interuallo res
memoriæ omninò exciderunt, uel quod nullæ, aut raræ ab initio literæ fuê-
re, quibus (unico uidelicet fideli uetustatis & memoriæ subsidio) gestarum
rerum series traditur. Equidem non sum nescius uix omnibus, aut certè pau-
cis meam placituram assertionem, at quum omnium fermè disciplinarum genus uarijs, & ut se-
pè dubijs obijciatur disceptationibus, esse forte poterit, ut si cominus fuero aggressus, mea e-
tiam opinio non improbis argumentis fulciatur. Cum enim eos potissimum sequutus sim,
quorum mihi traditio temporum interuallo firmata perhibetur, negotium erit eosdem una
mecũ euertere, aut ea quæ maiorũ traditionibus asserui non lacerata conniuentibus oculis acci
pere. Iam quod secũdo libro explicare statui calamus efficere festinat. Tu Lector optimè, Vale.

Transgreßio.

HEDVIGIS princeps, uirgo & Sarmatici populi regina, quemad
modum primi mihi libri finem effecit, ita ab ea secundi quoq; li
bri initium sumere ex usu erit, tum quod priscorum principum
atq; regum genus in ea rebus præesse desijt, tum etiam quod ea
præfecta rebus, externa sed longè clarissima Iagellonum ex Li-
thuanis accita familia simul & res tutandas, & Christi fidem su-
scepit. Quando uerò susceptus labor non parum dehinc in Li-
thuanicis rebus negotium habet, operæpretium erit nonnihil
eius principatus facere mentionem. Primo itaq; libro non leui-
bus argumẽtis, hanc (sicuti alias gentes in eo solo existẽtes) Sar-
matiæ esse nationem exponere uolui, nõ ab re tamẽ hic uisum est, anteq; narrandi initia fa
ciã, nominis atq; gentis reddere originẽ. Lithuanicũ uerò nouũ & Latinis scriptoribus in-

Lithuaniæ descriptio.

cognitũ nomen est, qua aũt ętate ea prouincia id nominis sortita sit, longo temporũ inter-
uallo non apparet. Aeneas Syluius qui in ea re non parũ sudauit, totũ negotium ita expo-
nit, ut loci illius sitũ magis quã gentis originem aut priscę uetustatis nomen ostendere ui-
deatur. Dũ enim curiosius nouissimè gentis ante susceptã fidem ritus & mores ab Hiero-
nymo quodã acceptos prosequitur, nullibi docet quo prisco nomine ea gens fuerit appel
lata, hic sicuti in plerisq; alijs traditionib. ingẽs eum Neotericorũ manus sequuta est. Sunt
quibus Lithuani simul cũ Prutenis Phinni tradãtur. Ego Phinnos (si Ptolemęo fides) Pru
tenos non negauerim, uerũ Lithuanos nõ crediderim, quùm alios in ea regione populos
Ptol. depinxerit, qui omnes mihi hodie Lithuani uidentũ. Dubius meus erit plerisq; sermo
multos in Lithuania populos tradẽs. At illi si Lithuaniã tot populorũ altricem reliqua Po
lonia maiorẽ meminerint, facilè non minus olim quoq; populi Lithuaniã fuisse seruatricẽ
intelligẽt. Omnis itaq; Lithuanis culta regio harũ olim gentiũ qui Ptole. ita dicũtur fuisse

Quæ olim in Lithuania gentes.

uidetur, Galindæ, Bodini, Genini, Sudini, Cariones, Amaxobij, Stabani, Sargacij, Sturni,
Vibiones, Nasci & Asubi. Hi populi omnes olim eo situ depingũtur, quem hac Lithuani
ætate cõpręhenderũt. Lithuania uerò hodie his limitib. ambitur. Statim post Vmbrones,

Limites Lithuaniæ hodie.

id est, Lublineñ. Palatinatũ, ad latus Septentrionale ad Mazouiã usq; Venedicos montes
& Phinnos, id est, Prutenos protenditur. Hi aliquibus Borussi creduntur, altius enim hu-
ius gentis originem repetentes inueniemus eum populum qui Ptolemæo ad Riphæos

Borußi qui.

montes in ijsdẽ sedibus, quas hodie Europæi Moschi fortè occupauerunt, Borussios uo-
cari. Hos, sedibus ob rigidum cœlum soliq; infœlicitatem permutatis, in eam oram quæ
nũc Prussia est, uenisse tradunt, atq; inde priscis pulsis colonis regionẽ quasi armis partam
ex suo nomine uocasse perhibent. Hanc opinionem Erasmus Stella homo literis eruditus
in Borussiæ uetustatibus sequutus hinc gentis & Borussiæ originem sumit argumentum
sine controuersia non improbum. Verum & illi ad Borussiæ oram aliqui populi adnume
rantur, quos ego Lithuanorum moderniori situi uel limitibus adscripsi, quanq; illud ego
non impugno. Esse enim potest ut Borussię limites olim plures (quam hodie habet) popu
los continerent, multis tamen ab hinc ætatibus potentiorum nutu aliud imperium atque
nomen (ut crebro factum constat) sortitos esse. Hac tamen ætate Lithuania cum Prutenis
à Septentrione ad usq; Samagitas contigua, Samagitis uerò ad Septentrionis oceanum
conterminis Lithuaniam pertinentibus ad usque Liuoniam, & dehinc ad magni Mo-
schi principatum extenditur, quem ab oriente habet. A' meridie uerò Roxolanos redeun
do ad Polonos, quos ab occidente habet ad usq; iterum Ombrones, his finibus ambitur.
Sarmatiæ

Sarmatiæ fermè quarta pars apparet. Quibus ego limitibus supra commemoratos olim
populos habitasse non ab re crediderim. Mihi uerò non constat, quare Aeneas Syluius
Massagetas post Prussiam habitare in suis descriptionibus asseruit, nomen his finib. nun-
quàm commune. Massagetas enim, qui & Amazones aliquibus sunt in Scythis Asiaticis

Massagetæ ubi.

fuisse constat, Ptolemæo uerò in eum locum nunquàm adscribuntur. Satisfactum credo
Lithuaniæ, Samagitiæq; (quæ unius imperio parent) fines his limitibus exposuisse. Si cui
aliter tradendum uisum fuerit, parum ad me pertinere uidetur, quum modò Lithuaniam,

Lithuani unde dicti.

Samagitiamq; Sarmatiæ populos, atq; iampridem nouum hoc uocabulum sumpsisse ad-
mittat. Superest & noui nominis, quod & ipsum in opinione esse uidetur indagare initiũ.
Lithuani itaq; aliquibus à Lituo, quod cornu significat, certis rationibus dici creduntur,
horum opinio perinde ac anilis habita irridetur. Sunt alij qui Italos eam regionem ingres-
sos patrio iam solo Italia, & genti Italię nomen indidisse perhibent. Verum posteris L lite-
ra adhibita Lithaliam, atq; Lithalos, fuisse appellatos, maiori dehinc ætate addita uicinio-
ribus populis uocabulo magis corrupto Lithuanos atque Lithuaniam uocatos esse affir-
mant. Hanc dominus Miechouieñ. assertionem lib. 4. cap. 39. expeditius scribit. Postre-
mò aliorũ opinione traditur. Lithuanos olim ex Borussiæ finibus Lithalano duce egres-

Lithalanus dux.

sos, priscas sedes olim uacuas relictas impleuisse, quondã Alani relictis sedibus illis in Bo-
russię fines migrasse dicũtur. Cùm uerò Lithalanus priscas sedes repetijsse tradatur, & eas
quidem unde olim Alani fuerint egressi apparet Lithuanos hodie quoque eam habere
oram quam olim Alani occupauerant. Ego uerò Alanos magis ad Ruthenos pertine-
re affirmarem. Sed & hoc esse potest, quod illa regio Ruthenis à Lithuanis olim bello
quæsita sit. Hanc assertionem Erasmus Stella pulchris rationibus affirmauit. Ego in tan-
ta rerum mutatione & post tot temporum interualla non planè habeo quid dicam,
rem (ut est) in opinione relinquo. Lithuania, Samagitiaq; Sarmatiæ regibus parent, præ-
scriptis finibus terminantur, gens quidem nunc Catholica, olim uarijs, ridendisq; ad-
dicta religionibus quibus ad Iagellonis usque tempora delituit. Ex hac regione atque his
populis Ludouico morte sublato. Vuilhelmoq; duce Austriæ pulso, Polonis rex & He-
duigi regni socius assumptus est. Quum uerò ex ea familia in hanc ætatem Poloniæ, Hun
gariæ, Bohemiæq; regnis plures reges nati sunt, ac plerisque clarissimis principibus in-
clytæ uirgines per connubia iunctæ tradantur. Ex usu mihi uisum est libro uno eam fami-
liam describere.

VERVM antequàm in hac genealogia regum singulorum quædam gesta descri-

Stirps Iagellonum.

bam, uniuersam prius stirpem paucis subijcere placuit. Erat apud Lithuanos princeps Ol

Olgerdus.

gerdus nomine, qui post multa bellorum pericula apud suos sublatis sex fratribus uniuer
sam fermè rempub. tutatus est. Hic etsi uti constat maioribus non caruit, tamen mihi is po
tissimum (ne ad humani generis primæua initia ad quorundam exemplum omnia referre
oporteat) dicendi & familiæ faciet principium. Olgerdus itaque apud Lithuanos rebus
præfuit, habuit filios una matre genitos duodecim, omnium natu maior Iagello, Skirgel-

Olgerdi filij.

lo, Swittrigello, Borczisch, Koributh, Vigunth, Korigal, Harimunt, Langwin, Lubarth, An
dreas, & Buthaws, qui etsi temporum successu multiplicati fuerint, cæteri tamen uno Ia-
gellone (ex cuius renibus hæc principum propago surrexit) dempto, prætermittendi à
me erunt. Iagello itaque quatuor uxorum maritus fuit, quarum prima Heduigis Ludo

Iagello.

uici Hungariæ & Poloniæ regis filia, ex qua unicam habuit filiam Elizabeth Bonifa-
ciam. Secundam Annam Ciliæ comitis filiam, ex qua unicam filiam Heduigin nomine

Vxores Iagellonis.

suscepit. Tertiam Elizabeth ex familia Pilecensium. Quarta Sophia Græci ritus fœmi-
na, sacro prius fonte lota quàm regium thalamum ascenderet. Ex hac quarta coniuge su-
scepit Vuladislaum, Kazimirum primum, Kazimirum secundum. Verum mihi ne ad
generalem huius familiæ descriptionem deueniam, in animo est, pro ætatis & principij
ordine, singulorum facere potius obiter mentionem, eo quòd generalis illa demonstratio
in arbore quam depinxi continetur. Festinat itaque stylus ut singulorum quædam me-
moratu digna, heroicaq; facinora tradat, non tamen aliter quam obiter, uti ab initio polli-
citus sum. Eò quòd hæc omnia apud dominum Miechouiensem reperiantur, cuius histo
riæ hic liber index fermè censebitur, iam uerò ad institutum pergit sermo. Olgerdus itaq;
Lithuanię princeps rerum inter suos potitus sex habuit (ut supra mihi dictum fuit) fratres.

Olgerdi res gestæ.

Princeps quidem ethnicus, sed militari disciplina clarus, multa cum ordine Sanctæ Ma-
riæ domus Teuthonicorum bella uario euentu gessit. Quæ etsi Christianis gentilis & bar
barus intulit: ueniam nihilominus habent, armorum enim & pro imperio belli studia ad
religionem non pertinent, eum si quidem deorum cultum quem dijs patrijs ex maiorum
traditione præstitum constat, ut quisquis accepit, ita uel extrema adactus calamitate tuta-
tur. Cum deniq; ea gens uarijs delyraret religionibus, sui quoq; ritus summi uisi sibi sunt,
Olgerdus

Olgerdus uerò (sicuti cæterarum quoqꝫ gentium mos est) & pro dijs patrijs & imperij au
gmento susceptum bellum ita gessit, ut patriæ studium admonuit. Cuius si quis egregia
facta scire uoluerit, ponat de fidei cultu disceptationem, & reliquò in belli ordine ducis
optimi officium comperiet. Absumptus est anno humanæ salutis 1381.

Iagello filius.

IAGELLONEM natu maiorem in principatu successorem reliquit, hic paternis
uestigijs inhærens, suscepta cũ finitimis populis bella prosequutus, barbarico, Ethnicoqꝫ
animo tàm Polonos quàm Prutenos, & Roxolanos uaria belli sorte molestauit. Verum
quæ ethnicus bella gessit, quum alibi habeantur, nec ad institutum ex usu ueniant, expo-
nere nõ est in animo. Ad ea properare iubet quæ ad reipub. habenas tutandas assumptus
rex gesserit enarrare. Pulso itaqꝫ Vuilhelmo Austriaco quod ad remp. integrè conseruan-
dam illi haud satis uirium esset. Legati Iagellonis Heduigim Ludouici natam suo principi
consortem postulauêre, is ad reip. commoda facultates omnes ult:ò obtulit, cæterũ & Ca
tholicam fidem cum populis quibus præfuit sponte suscipere, & reliqua quę regno ex usu
forent extremis etiam periculis pollicitus est. Senatus rem ad reginæ matrem reiecit, mis-
sis quidem legatis de rebus domi quoqꝫ consultum est. Hinc duplici commodo permoti,
ad eos maximè pertinere decretum si ex oriente sumpto rege, patriã ab eruptione tot po-

Iagello christianus Vuladislaus cognominatus.

pulorum redemissent, sicqꝫ etiam Christiani nominis inimicam manum ad ecclesiæ unita-
tem ab erroribus auerterent. Firmata res, atqꝫ Iagello sacri quidem laticis aspersione lotus
ad regnum admissus, Vuladislai nomen sortitus est. Sed & fratres fidem edocti ex aqua
Christo sunt renati.

Lithuani, Samagitæqꝫ conuersi.

Hæc in annum ab orbe redempto 1386. inciderunt. Sarmatiæ sceptris obtentis re-
busqꝫ domi pacatis simul cum regina Lithuaniam ingressus, cum populũ, Samagitasqꝫ
uota Polonis reddens ad fidei Catholicæ lumen conuertit, ea enim gens à prima homi-
num origine idolatrijs dedita excæcatis animis uarijs & ridiculis, erroneisqꝫ opinionibus
obumbrata in hanc ætatem ueri luminis iubar ignorauit.

Anno ab orbe redempto 1387. cum maximo reipub. Christianæ bono priscis abie-
ctis uanitatibus ad ecclesiæ Romanæ obedientiam optimi principis authoritate inducta,
Vilneñ. & Medniceñ. Episcopatus fundauit. Varios deinde cum fratrib. tumultus habuit.

Heduigis decessus.

Anno uerò salutis 1399. die 12. Iulij, Heduigis regina Poloniæ Vuladislai prima con
sors uita excessit, ex ea paulò antea 12. Iunij filiam Elizabeth Bonifaciam susceperat, quæ tri
duo tantum superuiuens mortua est. Heduigi uerò ex humanis absumpta, Vuladislaus
nonnihil Polonorum fidem quod à repub. rejci timeret suspectam habere cœpit. Verum

2. Vxor Vuladislai.

ea gens quæ semel datam fidem nulla unquàm calamitate adacta uiolauit. Vuladislao
consolato Senatus decreto ad secundum induxit connubium. Vilhelmi itaqꝫ Cilię comi-
tis filia magni Kazimiri neptis eius thalamo 1400. adducta est, quæ & ipsa regni ex Kazi

Gymnasium Cracouiens. institutum.

miro hæres anno postea 1402. in reginam coronata fuit. Eo etiam anno generale Gym-
nasium à Vuladislao ex olim Heduigis reginæ testamento iampridem à Kazimiro cœ-
ptum, Cracouiæ optimis initijs firmatum est, uario disciplinarum genere in hanc æta-
tem clarum.

Teuthonici ordinis bellum.

Ab eo quoqꝫ tempore ordo fratrum Teuthonicorum iampridem in Lithuaniam Sa-
magitiamqꝫ cœpta bella confecturus prisco more in Lithuaniam uarias fecit eruptiones,
accessit ordini fratrum ducum Lithuaniæ dissidium. Vuladislao atqꝫ Vitovvdo patriam
tueri negotium fuit, quibus rempub. tutantibus cum ordine bellum contrahendum fuit.
Quod tum semel paruis initijs & uarijs fortunæ euentibus cœptũ tàm ex Polonia quàm
Lithuania, non sine rerum discrimine ad annum usque 1410. gestum est, tanta audacia
utrinqꝫ pro alieno imperio pugnatum, quantum suum cuiqꝫ retinere negotium fuit, Po-
lonis ut iampridem belli iure, & quædam contra ius gentium amissa Sarmatiæ imperio
redderent. Ordini ut semel parta tutaretur, & dominandi maiestatem ampliaret studium
fuit, sed dispar belli initium periculosum uictoriæ euentum præbuit, uarijs dehinc indu-
ciarum & pacis præstitis conditionibus. Res publico marte decernenda fuit. Poloni uni-

Moles belli.

uersis Sarmatiæ populis ad hoc bellum negotium fecerunt. Ex socijs quoqꝫ & mercena-
rijs militibus auxilia parauerunt. Est & ad hoc bellum Tartarorum imperator accitus.
Prutenicus uerò Magister Germaniæ nobilitatem aduocauit. Præterea Liuonię, & socio-
rum auxilia quæsiuit. Cæterùm mercenario quoqꝫ milite exercitum ampliauit, & reliqua
domestica arma supra uires adhibuit. Vtrinqꝫ hoc ordine maximo parato exercitu mul-
tarum gentium populi, ut quisqꝫ, uel gratiæ, uel odij stimulo tactus, rebus benè uel malè
fauentes, suis singuli fortunam, felicemqꝫ uictoriam precati sunt.

Anno itaqꝫ ab orbe redempto supra millesimum quadringentesimum decimo, uterqꝫ
exercitus die 15. Iulij, quæ diuorum Apostolorum migratione dicata est, in loco prope
Tannenbergk & Grinvvalt castra posuit, nullum tũc ducum ante memorabilem pugnam
colloquium

colloquium fuit. Conradus itaqꝫ de Iungingen ordinis tunc generalis Magister, orto iam

Conradus de Iungingen Magister ordinis.

sole ex castris militem prælij cupidus eduxit. Oratione quidem rebus atqꝫ periculo accom
modata exercitum cohortatus, hac suprema pugna belli finem uictori nõ modo in Prus-
sos, sed & in Polonos imperium adesse docuit. Ad hæc recentibus uictorijs & rerum ab se
gestarum memoria militibus animum auxit. Contra hostem numero superiorem, uerum
inermem, barbarum, multarum gentium colluuiem, non unius linguæ, & non eandem o-
mnibus militandi causam esse exponit, atqꝫ ita credendum hoc in loco nihil quod uel bo-
ni imperatoris, ducisúe, uel militis optimi officium erat, neglectum fuisse. Instruit dehinc

Aciei Teuthō. instructio.

omnium primos Cataphractatos, hastatosqꝫ & mercenarios milites, ut ad primum terro-
rem inermes Lithuanos, Tartarosqꝫ turbarent. Aciem deinde secundam ex ueteranis or-
dinis militibus, & his in quibus negotij uel belli summa spes esset aliquali interuallo reli-
cto locauit. Postremam autem ex auxiliarijs copijs, sociorumqꝫ militibus aciem cõclusit.
Hæcqꝫ omnia mira & incredibili animi magnitudine hostium congressum exoptans per
cohortes & manipulos sub uno ac quinquaginta militaribus signis distinxit. Sarmatiæ
uerò rex Vuladislaus postqꝫ primo diluculo à Dambrovvno, in eum locum quem supra
adscripsi duobus millibus passuum castra mouisset, uniuersum sisti iubet exercitũ, & inter
ipsa rubeta ad id paratis sacerdotibus duplicatum Deo offerri iussit sacrificiũ, eo locò nisi
missarum ut appellant, orationisqꝫ finis esset, nullo pauore uel nuncio moueri potuit. A

Polonorum acies.

ducibus interim acies instructæ, Lithuani, Tartari atqꝫ Rutheni in dextrum cornu locati,
ijs Alexãder Vuitovvdus Lithuaniæ dux præfectus est. Poloni omnes, auxiliaresqꝫ & mer
cenariorum militum copiæ sinistrum sortitæ. Sed & per cohortes & manipulos locorum
interuallo distinctos, ad quinquaginta Poloni. Lithuani uerò & auxiliarij Tartari sub
quadraginta militaribus signis instructi traduntur. Ita uterqꝫ exercitus alter alterius aspe-
ctu, ut unumquemqꝫ spes uictoriæ aut periculi metus occupauit, ita attonitus uel animo
forti congressum præstolabatur. Sarmatiæ quidem exercitus & gentium ferocitate supe-
rior contra armorum usu, & linguarum disparitate, quod in rebus bellicis sæpe summum
discrimen est inferior. Mariani ordinis item exercitus ut numero inferior, ita equorum ar-
morumqꝫ & machinarum copia instructior apparuit. Nullum omninò in utrisque castris
hominum genus, quod non pugnæ auidum, duces militum, militesqꝫ ducũ animos spe-
ctabant. Dum hæc aguntur. Vuladislaus orationi deditus, multis internuntijs, & per Ale
xandrum ipsum ad supremum certamen euocatus est. Sunt qui perhibent interim Lithua
nos & socios congressos, atqꝫ in fugam uersos fuisse, quo clamore ex fuga ad regem perla
to, tandem armatum pugnæ accessisse. Verum neqꝫ Sarmatarũ, neqꝫ Ordinis historiæ hęc
referunt. Magister uerò moræ impatiens, Caduceatoribus missis Regi & Alexãdro duos
enses misit, cohortatus ut syluis relictis, prælij copiam facerent. Enses à Rege bono omine
suscepti, belli euentus Deo cõmissus est. Finitis tandem diuinis officijs, Rex ad pugnam
armis accinctus in collem propinquum, unde uterqꝫ exercitus cõspici poterat uectus est,
uisis autem quę ex usu uidebantur rex ad suos redijt, admonitisqꝫ militibus, ut pro patria,
sacris, ædibus, coniugibus atqꝫ pignoribus, pro libertate atqꝫ gloria audacter pugnarent.
Hoc unico prælio rem omnem belli finitam, uictori nihil ultra deficere, totam Prussiam
mercedem fore docuit. Hæc nunc Lithuanis, Samagitisqꝫ, nunc Polonis atqꝫ auxiliarijs
militibus mutato sermonis usu, ut quemqꝫ intelligere cognouit, læto etiam animo quasi
in manibus uictoria foret dicebat. Tum multarum gentium animi, donec tubæ classicum
canerent in se inuicem euecti, spe uictoriæ atqꝫ periculi metu adacti, pro summa gloria cer
tare contendunt, ignari quibus Deo placeat uictoriam fauere, & subitò utrinqꝫ tubæ cor-

Pugna acerrima.

nuaqꝫ cecinere, datis signis. Germani mox cum Lithuanis & socijs pugnæ initia fecerunt,
sinistrum uerò cornu quod Polonis commissum, paucula interiecta mora, in Germano-
rum exercitum inductum est, & quum maximè infensis animis omni parte concursum,
clamores multo maximi editi, horribilis sonus & fragor, ut in uarijs populis non eadem
pugnandi consuetudo ita non eisdem, sed disparibus militiæ disciplinis funestum Germa
nis, sed fœlix Polonis prælium initia cœpit. Pugnatum est confertissimis signis aliquãdiu
ancipiti marte. Sarmatæ non tàm feriebant audacter qꝫ constanter uulnera suscipiebant,
donec dextrum cornu quod Lithuani & Tartari occupabãt Germanorum audacem per-
tinaciam ferre non posset, strage multò maxima in suos ædita pedem primum referre, de-
inde in apertam fugam abire coacti sunt, Alexander dum suorum fugã frustra cohiberet,
ad Polonorum aciem sese conuertit. Ruthenico iunctus militi qui tribus signis pugna-
bat, prælium à nouo cũ Polonis instaurabat, fugato uerò atqꝫ nudato dextro cornu omne
apud regem ipsum & Polonos erat periculum, utrinqꝫ diu intrepidè atqꝫ pertinaciter pu-
gnatum est, donec & perculsis terror additus, ex Polonorum acie Bohemi, Morauiqꝫ, qui
stipendio militabant, duce Szarnovvskeo Bohemo prælio excesserunt. Nihilo duplicato
malo

malo perterriti Poloni aciebus à nouo instructis ferocissimis animis in confertissimos hostes inuehuntur, iamq; in longa prælij mora summum discrimen esse cœpit. Quum Germani pugnando fessi remissius instabant. Subitò itaq; cohors noua per manipulos in Polonorum aciem, & eum locum ubi periculi summa erat inducta, & ex integro nouũ ubiq; prælium ortum est, quippe quum utrinq; ad ueros milites, qui & armorum genere & usu militiæ pares erant peruentum esset. Marianis militibus uictoriæ summa spes, quod iam Lithuanos & Tartaros iam mercenarios milites fugauerant, hinc quod ex prælij usu necesse erat, & dux, & exercitus intrepidè effecerunt, contra Polonis nõ minor partæ uictoriæ fiducia quod strage multo maxima Germani milites diminuti, fortunaq; seruati & superstites remissius certarent, Vuladislaus ducis & militis optimi obibat officium, remotis in postremum locum saucijs, & cõfertis aciebus nouũ ubiq; præliũ instaurauit. Quumq; ad septimam horam dubio marte pertinaciter utrinq; pugnatũ esset, Germani cæsi, fusiq; undiq; Poloni numero superiores hostes circumsistere ubique fundere cœperunt, hinc in apertam fugam Mariani milites acti, Sarmatis cruenta quidem uictoria cessit. Fugientes Germanos Poloni persequuti. Verum dum certaminis locum hominũ strages, & armorum uis ingens sanguinisq; tabes maxima compleuisset, & prope periculosius corporum aceruos transire quam hostem persequi foret, hinc pleriq; seruati, hostium castra direpta sunt, uini copia reperta. Rex ne fatigati milites potantes periculum facerent, uasa omnia confringere iussit. Eo prælio ceciderunt hostium 50000. ut Polonorum habent historiæ: in quibus ex ordine Conradus de Iungingen, qui tunc Magistratum gessit: cæterum uiri nobiles & Commendatores fermè sexcenti periêre. Duo duces capti, Kazimirus Stetineñ. & Conradus albus Olesniceñ. Præterea omnium nationum qui fratribus auxiliati sunt milites capti. Altera die singuli seorsum præsentati fuêre. Ex auxiliarijs Australes, Bauari, Sueui, Francones, Rhenenses, Frisienses, Vuestphali, Lusaceñ. Pomerani, Saxones & Misnenses. Ex mercenarijs militibus Bohemi, Slesitæ & Moraui numero sanè plurimi. Sociorum uerò Liuonitæ & Culmenses, demum ipsius ordinis fratres adducti fuêre, milites Sarmatarum iuramento obstricti dimissi. Duces & ordinis fratres in custodia seruati. Sarmatarum quoq; & sociorum obscuræ turbæ ingens uis cæsa est. Duces uerò uel quibus auctoritas in regno erat paucos cæsos referunt, atq; ita se summi prælij negocium cum Prutenis habuit. Prouincia fermè tota fortunam sequuta uictori se dedit, præter Mariemburgum & quædam alia. Pugnatum est & posthac ubi Polonis uictoria cessit, uario deinde euentu res gestę, in annum 1411. quo inter regem & Alexandrum fratrem pacis conditiones ordini datæ, resq; firmatæ sunt. Eo quoq; anno die quæ D. Catharinæ sacra est, Vuladislaus ex Neopolomitio tribus millibus passuum Cracouiam ingressus, signa militaria, & quod ad triumphum attineret, ad D. Stanislai tumulum obtulit. Ridebam ego facetam in proximis Sigismundi regis nuptijs mihi iniectam à Marchiano milite quæstionem: Is enim cum me Germanum cognouisset, uarios Polonorum mores à me scrutatus est, ferè omnia illi placuêre, præter domorum humilia ædificia, & hoc, summi quandoq; odij causam futurã fore astruebat, quod in templis uidisset, Marianorum olim cæsorum militum crines atq; barbas certis hastis ad D. Stanislai tumulum affixas apparere. Verum ego quòd Tartarorum signa essent & caudæ, quæ Turcarum, Tartarorumq; imperatorum atq; ducum equorum collis affigũtur ex partis uictorijs, sicuti cæterarum gentium signa affixa fuisse, ut res habent, docui, & animo à me pacato dimisi. Iam ego nihil gestorum Vuladislai describam, postquàm hanc supremam cunctisq; sæculis memorandã pugnam hic adscripsi, Vuladislaus ad alia calamus progreditur.

3. Vxor Vuladislai è domo Pilecens.

Anna regina mortua unica Heduigi filia relicta, Vuladislaus anno salutis 1416. tertiam accepit cõiugem Elizabeth ex Pilecensium clara quidem familia, sed ætate spes prolis adempta, quæ res ut senatui atq; plebi luctum fecit, ita mors illius quæ in annum salutis 1419. incidit omnium animos lætificauit. Ea mortua Vuladislaus ad quartum connubium per Senatum cohortatus, quum ex regni atq; omnium commodo uideretur ex optimo principe bonum suscipere hæredem.

4. Coniunx Vuladislai.

Igitur sub anno 1422. Sophiam Kiouieñ. ducis filiam, Alexandri ducis neptem, in regni sociam baptismate lotam suscepit, ex ea itaq; anno 1423. ultima Octobris, filium primogenitum, deinde Vuladislaum paterno nomine appellatum suscepit.

Vuladislaus primogenitus. *Casimirus II.* *Casimirus III.*

Anno dehinc 1426. die 16. Maij, Kazimirum secundo genitũ paulòpòst mortuum, & anno salutis 1427. die penult. Nouemb. Kazimirum natu tertium ex eadem genitum suscepit: huius fœcunditatem Alexander Vitoldus & si neptis esset magno dolore tulit, tanta erat dominandi libido, ut cum is à Vuladislai prole sibi, suisq; posteris Lithuaniæ dominia successionis iure præripi cerneret, non dubitaret etiam multis execrationibus nepti maledicere. Vuladislaus ætate, rerumq; gestarum gloria plenus uitam senex finiuit, in templo arcis Cracouieñ. sepultus est. Mors eius incidit in annum Domini 1434. Princeps

Excessus Vuladislai.

Princeps heroicis uirtutibus summè clarus, cuius egregia gesta Dominus Miechouieñ. luculenter narrauit, regnauit apud Polonos post interregnum septimo, & eorum qui ab initio quadragesimo loco.

Vuladislaus Iunior.

VVLADISLAO humanis absumpto Vvladislaus Iunior, natu maior, Senatus assensu puer ad regni solium eodem anno mense Iulio assumptus est, hic donec adoleuit, regnum ex Senatus sententia administrauit, primis initijs paternæ laudis spem pollicitus, infœlici omine ad Hungariæ regnum postulatus est, quod non sine difficultate atq; negocio, & inuitis Polonis adeptus. Anno salutis 1443 contra Amurathem Turcarum imperatorem exercitum duxit, unoq; prælio fœliciter pugnauit, ex ea uictoria nominis atq; fortunæ fama aucta, omnium fermè gentium persuasionibus ad secundam in Turcas expeditionem animatus est. Quam dum inuitis Sarmatis pararet, Imperator Turcarũ missis legatis, pacisq; cõditionibus expositis in decennium fœdus inijt, quod paulò post à Turca quidem ratum, ab Vvladislao Iuliani Cardinalis suasu contra ius gentium uiolatum, & secunda in Turcas expeditio effectum sortita est, in ea apud Varnam pugnans ab Amurathe Anno 1444 acie uictus nusquam amplius in terris uiuus, neq; mortuus apparuit, imperauit Sarmatis & Polonis octauo post interregnum, ab initio quadragesimoprimo loco. Huius ego optimi principis prima ætate egregia facinora, in Hungarię regnum euectionem, uariosq; rerum sub eo euentus multis uerbis expedirem, nisi dominus Miechouieñ. omnia quæ domi atq; foris gessit diligenter absoluisset. Ac ad hæc Philippus Callimachus Geminianus uir magni consilij, apud Sarmatiæ reges in precio habitus, Vvladislai historiam suo stylo cõscripsisset, ea nuper apud Augustam Vindelicorum excusa in lucem prodijt. In qua lector eius regis inter spem & metum periculum atq; gloriã, multamq; in humanis rebus fallentis fortunæ mutationem esse intelliget. Hæc duo (& meritò) narrationis mihi ordinem turbarunt.

Infœlix Vuladisl. in Turcam expeditio. *Clades Varnens.* *P. Callimachi historia.*

Cazimirus rex.

AD DIVOS VVLADISLAO assumpto, erant qui regnum Poloniæ Brandeburgeñ. Marchioni deferrent. Qui princeps uirtutibus clarus delatum sibi regnum spreuit, ac ad Kazimirum illud iusto iure pertinere docuit. Verum Senatus cùm Vvladislai interitum cognosceret comitia egit, uarijs datis hinc inde sententijs Vvladislai Iagellonis studium, & rerum gestarum memoria simul, & periculi moles uicêre. Kazimirus igitur omnium assensu in regem postulatus est, quum uerò apud Lithuanos moram faceret, denuò comitijs apud Piotrkouiam habitis in diebus Martij Boleslaus Mazouiæ princeps in regem electus est. Hæc dum Kazimiro palàm fiunt electioni nuper de se factæ consensit, properéq; in Poloniam uenit.

Elizabeth uxor Casimiri. *Irenici error.*

Anno salutis 1447 die 25 Iunij regium diadema Cracouiæ maiorum more suscepit. Is in regni sociam Inclytam Elizabeth uirginem olim Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis ac ducis Austriæ filiam, Ladislai Hungarię & Bohemiæ regis sororem asciuit. Erroneum itaq; est Francisci Irenici comẽtum, qui in Genealogia ducum Austriæ ponit, Alberti huius filiam Elizabeth, ducis Saxoniæ fuisse uxorem. Inciderunt hæc in annum salutis 1454. Huic Kazimiro cum ordine Teuthonicorum annis fermè quatuordecim sæpiùs alternante fortuna uaria bella fuêre, donec illos longa belli mora conturbasset, & uniuersam Prussiam, quę hodie Polonis paret adeptus est. Magistrum, ordinẽq; Sarmatum ditioni ex pacto subiecit. In supremo rerum discrimine ordo pacem necessariam cum Kazimiro fecit, cuius series ab alijs traditur.

Cazimiri soboles.

KAZimirus hanc inclytam suscepit ex Elizabeth unica consorte prolem.

Vvladislaum natu maiorem	Anno 1456 die prima Martij.
Kasimirum natu secundum prolem 3	Anno 1458 die tertia Octobris.
Ioañem Albertum tertium natu prolem 4	Anno 1460 die 27 Decembr.
Alexandrum natu quartum prolem 5	Anno 1461 die 5 Augusti

Hic mihi non satis constat si non deuio incedo itinere, eò quod à proximo partu ad 5. Augusti non nisi ducenti uiginti dies intermedij sint.

Sigismundum natu quintum prolem 8	Anno 1467 die prima Ianuarij.
Federicum sextum natu prolem 9	Anno 1468 die 27 Aprilis.
Heduigim filiam primam prolem 2	Anno 1457 die 27 Septembris.
Sophiam filiam secundam prolem 6	Anno 1464 die 6 Maij.
Elizabeth filiam tertiam prolem 7	Anno 1465 die 9 Maij.
Elizabeth filiam quartam prolem 10	Anno 1472 die 13 Maij.

Annam filiam quintam prolem undecimam Anno 1476 die 12 Martij.
Barbaram filiam sextam prolem duodecimam Anno 1478 die 15 Iulij.
Elizabeth filiam septimam prolem tredeci. Anno die 13 Nouembris.

Hæc generalis Kazimiri atq; Elizabeth fœcundorum parentum inclyta proles, quæ & ipsa multiplicata in fœcundam, illustremq; creuit progeniem. Kazimirus his relictis hæredibus, atq; successoribus, princeps uirtutibus redimitus pace domi, & foris bello clarus postquam Sarmatis & Polonis 45 annis imperasset, uitam cum morte commutauit, eius ad superos migratio in annum ab orbe redempto 1492 diem septimam Iunij in Lithuania incidit. Cracouiam deinde relatus, & honore regio reconditus est. Regnauit apud Polonos post interregnum nono & eorum, qui ab initio quadragesimo secundo loco.

Bergomatis errores.

Iam negocium postulat Iacobi Philippi Bergomensis explodere errores, qui ex prima Vvladislai Iagellonis coniuge, eo quod matrimonium illud haud fuerit legitimum nullam susceptam prolem asserit, sed quod ex secunda sene ac nonagenaria Latislaum & Kazimirum duos susceperit filios, hic sibi quod parum filiorum nominibus quos Latislaum, & Kazimirum appellat erratum sit culpa forte nulla est pro Vvladislao Latislaum adscribere, quum hæc sibi (ut externa nomina) parum fuerint cognita. Verum quod Nonagenaria peperit non constat nouissimis his ætatibus exhaustis iam hominum uiribus unquam contigisse. At quum Bergomeñ. sublectum aliunde sit, Vvladislaum annosam habuisse coniugem ex ea prolem hanc suscepisse illi persuasum crediderim. Tu uerò mecum bene sentias lector, secundam Vvladislai consortem Comitis Ciliæ Annam fuisse uirginem, annosam uerò tertiam, ex qua ut antiquitate frigescente nullam suscepit prolē. Quartam deinde Græci ritus Sophiam in quarto gradu sibi iunctam asciuisse. Ex ea itaq; tres filios sustulit, quorum primus Vvladislaus: secundus & tertius uterq; Kazimirus appellati sunt. Absumpto uerò Vvladislao primo, Vvladislaus iunior in Poloniæ regnum successit, ad Hungariæ quoq; sceptra euocatus in Varnens. pugna occubuit, Bohemis uerò ut Bergomeñ. li. 2. tradit, nunquam imperauit, hæc tibi cognita esse uolui.

Ioannes Albertus Rex Pol.

AD SVPEROS Kazimiro principe, tum uirtutibus, tum rerum gestarum memoria clarissimo relato, Comitia Senatus consulto apud Piotrkouiam habita, Ioannes Albertus ad remp. tutandam in regem assumptus est. Fuêre tunc qui (antequam uniuersorum animi in Albertum eueherentur) Sigismundi principis res intrepidè tuerentur. At regina quod ad remp. attinet fideliter persuasit, & de Sigismundo cœptum mitigauit, ita Albertus rerum sine discrimine potitus est. Ad cuius gesta antequam calamum dirigam, locus postulare uidetur Vvladislai natu maioris percensere memoriam. Vvladislaus Kazimiri primogenitus, mortuo Georgio Bohemorum rege hæretico, ad Bohemiæ regni solium euocatus, coronam obtinuit. Incidit hoc in annum Salutis 1471. Ab eo tempore ad mortem Matthiæ regis Hungariæ, quæ in annum salutis 1490 die 5 mensis Aprilis incidit Vvladislaus Bohemis imperauit. Ab initio dum adolescēs uix in regnum assumptus uanitates execrādas, nuperq; admissos cultus, atq; religionum præstigia, uel abrogare nō ualet, uel nō curat, sub eius regno hoc malū adeò multiplicatū est, ut passim longo usu & ex senatu, & ex plebeis nō desint, qui erroneā doctrinā pro religione optima proh dolor tueant̄. Hoc in loco si permissū esset, nō nihil ex usu rei adscribi posset, ac dum uel ex professione, uel officij ordine nō sit calamū cōsultus refrenare statui. Vnū lubet omninò addere, me quintūdecimū ætatis annū in Morauia agēte uir sacrarū literarū apprimè doctus Georgius Kolerius, diui Dominici sectator, & Bohemiæ tunc (ut uocant illi) Prouincialis, in doctorum uirorū cœtu hæc contristato retulit animo. Dum fuissem (inquit) proximis annis Romam accinctus, res fidei & conditiones ad summi Romani præsulis obedientiā redeūdi ab his, qui in repub. Bohemiæ præsunt, mihi certis conditionib. creditæ fuêre. Legatione quasi usus, summa spe Romam ingressus, Oliueriū Hostieñ. ex patrum ordine conueni, creditam prouinciam publicaui, futurum esse si Pontifex summus, patrum assensu, Bohemos ad Ecclesiæ unitatem, non ademptis nuper per uim abactis Ecclesiæ bonis, susciperet, ut abiectis uanis erroribus, uniuersum Bohemiæ regnum, ad uerum fidei cultum ac religionem, maximo reip. Christianę cōmodo rediret, docui: tum quoq; probis argumentis Bohemiæ admissionem Romanæ Ecclesiæ ex usu fore exposui. Oliuerius ad Pontificem & patres rem detulit. Fuêre tūc, sicuti in cæteris rebus, uti diuersi animi ita dispares sententiæ, non defuêre ex patribus & ipse Pontifex, qui rem haud aspernandā rati, suscipiēdos putarēt, pro tēporaneo bono non tot animas perdendas, quū enim parē-

Vuladislaus rex Bohemiæ.

Matthiæ Regis Hungariæ mors.

Bohemica [illegible]

Georgius Colerius.

tibus

tibus absumptis p lineas hæreditatis in uarias abijssent manus, difficulter restitutionē fieri posse, quinetiā breui futurū esse ut pietate religionis permoti Ecclesias sua sponte restituerent. Contra fuêre qui nulla re persuaderi poterant, quin pertinaciter atq; intrepidè negociū inficiarentur. Verum esse admisere pro nullo unq; bono animas fore perdēdas. At quū hac in re uniuersæ reip. Christianæ integritas dependeret, considerandū esse quod de Bohemis nūc decernerēt, proximè de alijs quoq; gētibus futurū fore, quæ ab his sumpto exēplo, rē ecclesiæ spe futuræ ueniæ inuaderēt, tūc quoq; ex Germanis principibus Rheni, qui res monasteriorū contra æquitatē turbarent, nuper ad Pontificē à uiolatis delati sunt, atq; ita ne per licentiā ecclesia omniū manibus impunè exposita foret, sine restitutione suscipiendos non esse. Vicit proh dolor horū sententia, & postulatio sine spe reiecta est. Hęc ego quasi puer à doctissimo uiro accepi. Sed res sumi Senatus iudicio subiecta esto, Bohemia inclytū regnum, quod hominū proceritate ac numero, armorū usu, diuitiarū copia & splendore, rerūq; omnium abundantia, nulli unquā cessit regno, quondā negligentia, ambitione, & superbia cleri (ut illi astruunt) à fide lapsum, in sacerdotes negociū sumpsit, exutosq; rebus ultro regno expulit, his cōditionibus tunc assumi non potuit, quod assumptum, in hanc ætatem, ritè religionem obseruantibus, multa plura pietate, & obseruantia religionis indubiæ contulisset. Ea enim gens in Deum, sacra templa, & patriæ ornamenta, semper fuit intenta, quāquā nunc quoque futurū spero Bohemos in tutanda republica Christiana, quū necessitas adegerit, non postremos fore, qui multis antea ætatibus pro fide catholica intrepidè militarunt. Hæc hactenus adscribere placuit.

Maximiliani R. in Hungariam motus.

Mortuo Hungariæ rege Matthia Senatus Hungariæ reginæ Beatrici fidem fecisse perhibetur futurū regem non nisi ex assensu suo suscipere. Tum uerò Maximilianus Romanorū rex regnū, ex pacto cum patre assumpto postulat: Remq; armis primis initijs prosperè tentauit, potuissetque ille si Beatricis connubiū placuisset regnū tunc citra controuersiam obtinere: Verum dum ille Ioannis Galeacij Mediolani ducis sororē, quæ nuper Ioanni Duci Matthiæ regis filio in manus Ioannis Vvaradiensis Episcopi, postea monachi certis conditionibus desponsata erat, postulasset, Beatricis etiā mores asperna retur, re infecta discessit. Animatus ab eo est Ioannes Albertus Kazimiri tertio natus, ut regnū armis impeteret, missurū se illi suppetias promisit, hæc postea in rebus Ioannis Alberti dicentur. Interim anteaquā Maximilianus armis regnū inuasisset, Ioannes Vvaradiens. Episcopus Vvladislaū Beatricis iussu ad regnū sollicitauit, qui Posoniū ueniens Maximiliani copijs impar redire statuit. Ferebatur tunc Georgiū ducē Bauariæ Vvladislai affinē, aut Maximilianū ad reditū persuasisse, aut in Vvladislai gratiam Germanicū exercitū, cuius ipse summus erat imperator, rege inuito reduxisse. Verùm magis apparet affluentia prædæ exercitū pergere recusasse, quā Georgij ducis perfidia effectū esse. Alba em regali capta, ingentiqúe præda è direptione militari manu ablata, contra Maximiliani edictū postulatis etiā deinceps ad suppliciū quibusdā dilapsum exercitū certò credendū est. Vtcunque factum Maximilianus redijt, & Vvladislaus reginæ assensu sub spe futuri connubij admissus est, quo tamen illa postea frustrata regno excessit. Romæ tētentauit, sed pecunijs pacata in patria sua mortua est. Regnū consequutus Vvladislaus Hungaris atque Bohemis pace magis, quā bello imperauit, sine regni consorte usque in annū 1502 diem 29 Septembris res tutatus. Eo die Anna illustris uirgo ex Gallia adducta, in reginā coronata est, deinceps rempublicā utriusque regni pace tutatus, in annū ab orbe redempto 1516 diē Iouis 13 mensis Martij reipublic. Hungariæ præfuit, Budæ eo die mortuus, Bohemis annis 44. mensibus octo, Hungaris uerò annis uiginti sex imperauit. Princeps omni ætate pacē diligens, Ludouicū unicū filium Hungariæ, & Bohemiæ eo uiuente coronatū regem, de quo nunc infra scribendum erit: Vnicam etiam filiam Annam uirginem in Maximiliani Cæs. tutela tunc apud Oenipontem agentem, reliquit. Sed de ea quoq; suo loco sermo erit.

Vuladislaus R. Hungariæ.

Volaterrani error.

Operæ precium hoc in loco erit Volaterrani assertionem (ne ita ad posteros erronea pergat) explodere, qui in Geographia sua capite de Bohemia circa finem hæc uerba adscripsit. Hoc extincto (uidelicet Ladislao Alberti Romanorum Hungariæ & Bohemiæ regis filio,) pars Kazimirum Kazimiri Poloniæ regis filium iure affinitatis, quod sororē suam Georgius duxerat, pars uerò Matthiam Pannoniæ regem legerunt. Tandem Georgium Pogebratium regno præfecêre. Et parùm infra post Georgij mortem, ad Vvladislaum Kazimiri fratrem, Poloniæ regem, res Bohemica peruenit, deinde ad Ioannem Albertum, postremò ad Alexandrum, qui dum hæc proderem uiuebat. Et de Bohemis

quidem satis.Infra item in capite de rebus Polonicis absoluens res Vvladislai Iagellonis
hæc inseruit.Ex secundo matrimonio duos genuit liberos Vvladislaum & Kazimirum,
quorũ Vvladislaus maior natu patri defuncto succeſsit. Is ille,qui post ad Pannoniæ re-
gnum uocatus est,qui in clade Varnensi,una cum Iuliano Cæsarino legato, contra Amu
rathem Turcam pugnans extinctus est.Kazimirus alter frater, qui Lithuaniam ex hære-
ditate acceperat,Poloniæ fratri succeſsit.Is demum habuit liberos,Vvladislaum,qui Po-
loniæ rex,ac post Matthiæ regis mortem à Pannonijs accersitus est. Kazimirum de quo
mox dicam,Ioannem Albertum,qui Bohemiæ,Poloniæq; succeſsit,Alexandrum qui Li
thuaniam primò,postremò Ioanne Alberto nuper defuncto utrũq; regnum obtinuit.Ha
ctenus uerba Volaterrani sunt.Tu lector optime,animo sedato hos libris tuis pellas erro
res,atq; ego,ut res ipsa habet(fidem modo mihi facias oro)te admonebo.Ex secundo ma
trimonio Vvladislaũ prolem habuisse asserere ueniam habet:nam Bergomatem sequu-
tus hæc tradidit.Ego eam assertionem suo loco nuper repreſsi, sequitur Ladislao extin-
cto & cætera,apud Bohemos Georgius Pogebratius mox succeſsit,nemine etiã ad re-
gnum postulato,Matthias enim ut apud omnes est scriptores apud Georgium in uincu
lis erat,Kazimirus nullus postulari potuit.Nam si de Kazimiro Vvladislai Iagellonis fi-
lio uelit intelligi,esse non potest,quia is nullam sororem unquam habuit, itaq; Georgius
eam ducere non potuit.Si autem Cazimirum Cazimiri filium Volaterranus intelligit,u-
ti adscribit,ita se res non habent.Nam Ladislao extincto Cazimirus Cazimiri tertia pro-
les in rerum natura nondum fuit,ita nec sororem habere, nec ad regnũ postulari potuit,

Ladislai Hungariæ & Bohemiæ Regis mors.

Incidit enim Ladislai mors apud Pragam sub anno 1457 in diebus Nouembris,Cazimi
rus uerò Cazimiri filius sub anno 1458 die 3 Octobr.natus est,ut supra adscripsi. Ergo
hæc extra ueritatem sic narrantur.Subdit:Post Georgij mortẽ ad Vvladislaum Cazimi-
ri fratrem Poloniæ regem,res Bohemica peruenit.Si hoc de Vvladislao rege Poloniæ a-
pud Varnam uicto uelit intelligi,error magnus comperitur,Varnensis enim clades post-
quam Vvladislaus in terris uisus non est,in annum ab orbe redempto 1444 incidit. At
Georgij mors post hæc anno 1471 sequuta.Hæc itaq; ad Vvladislaum hunc minimè p-
tinent.Nunc item si de Vvladislao Cazimiri fratre(qui Cazimiri filius erat)intelligi ma-
uult,pari ratione esse non potest,is enim Poloniæ sceptra nunquam obtinuit. Est is qui-
dem ad res Bohemicas anno 1471 assumptus, sed in paternum regnum nunquam eue-
ctus.Subdit infra,deinde ad Ioañem Albertum,postremò ad Alexandrum, qui dum hęc
proderem uiuebat:quam aliena sint hæc,tu lector ex te ipso accipere uales, si Vvladislaũ
in annum 1516 superstitem fuisse,Albertũ uerò 1501 die 17 Iunij, & Alexandrũ 1507
die 19 Augusti (uti infra adscribetur) E`uita sublatos esse memineris, ea lege Bohemiæ
regnum uiuente Vvladislao obtinere non potuisse,adde quòd in recenti hominum me-
moria est,neq; hunc,neq; illum res Bohemorum unquam habuisse.Superstes quidẽ Vv-
ladislaus erat dum dominus Volaterranus Geographiam suam exscriberet, sed in Pãno-
niæ & Bohemiæ regnis,Alexander uerò in Poloniæ solio regnauit. Hæc dum candidus
lector percipiet,totam de Poloniæ rebus assertionem,quæ ad Bohemicam succeſsionem
pertinet,per se mox erroneam iudicabit,atq; excludet.Hęc magni atq; docti hominis ue-
nia,non liuore adductus inserui, ne dum apud diuersos diuersa lectio reperiatur,lector
dubijs irretitus opinionibus periclitetur.

Ludouicus rex Hungariæ.

LVDOVICVS Vvladislai ex Anna coniuge Galla anno Salutis 1506 die prima
Iulij quæ dies Mercurij erat paruo interuallo ante meridiem natus,uiuente adhuc patre,
in ipsis quasi cunabulis,sub anno 1508, die 4 Iunij,apud Albam regalem, per Thomam
Archiepiscopum Strigoniens.Cardinalem,coronatus & rex salutatus est.

Año deinde 1509,die undecima Martij,apud Pragam Senatus & populi assensu,dia-
demate per Stanislaum & Ioannem fratres Thurzones Olomucens. & Vvratislauiens.
Episcopos imposito,Bohemiæ regnum obtinuit, ab eo tempore ad annum 1516 quo
parentis mors incidit res apud patrem manserunt.

Viennens. Conuentus.

Ludouico uerò sub anno 1515 diebus Iulij,in Cæsaris & regum Viennæ conuentu,
Maria Philippi Hispaniarum,&c.Regis archiducis Austriæ filia,natu ultima,in matrimo
nium est tradita,quæ tamen ad utriusq; adultam ætatem apud Cæsarem tutanda reman-
sit:mortuo Vvladislao Ludouicus utriusq; regni rerum potitus in hanc ætatem fœliciter
præfuit,puer à cunabulis heroicum principem pollicitus, optimis disciplinis instructus,
uariarum nationum linguas in prima iam ætate expeditè loquitur, corde magnanimus,
corpore agilis,& ingenio docilis. Eum regem pollicetur, qui collapsas regni res breui &
posſit,

posſit,& uelit restituere,huic Maria soror Caroli mense Iunio 1521 aduecta fuit in Hun-
gariam,nuptiales tamen epulæ & eius coronatio tum propter ætatem utriusq; cum etiam
propter Turcarum in Hungariam maximam eruptionem tunc non potuêre sortiri effe-
ctum.Ego ne externarum gentium negocia agere uidear,res Ludouici, sicut omnium a-
liorum parcius describere uolui,satis enim mihi uisum est,quod ex Poloniæ regibus Lu-
douicum prognatum docui,facturus identidem de cæteris,qui ex Poloniæ regib. egreſ-
si,in alienam nationem abiêre,fœlix atq; faustum illi Deus Opti. Maximusq; initium tri-
buat,ut sumpto animo Tyrannos pellat,regnum inclytum restituat, pace domi res tuea-
tur,& maiorum fortiſsimorum regum exemplo foris bello Christianę reipublicę hostem
intrepidè arceat,hactenus de Ludouico.

Anna Lud. Re. soror.

ANNA reginula Vvladislai regis prima proles sub anno 1503, die 23 Iunij nata,
pudiciſsimis moribus,sublata etiam matre in annum 1515 educata est.Eo autem anno
Viennam à patre ducta,Maximiliano Cæsari (ut alterum ex nepotibus maritum sortire-
tur) sub tutela relicta,in Oenipontem posthac cum Maria fratris futura consorte, ducta:
uirgo supra quàm humanum est,omnium hominum animos spe euehebat,ut uirgo Se-
natus atq; populi decreto,ab initio in Germaniam aduentus,qui fœlix atq; haustus sit,in
hanc ætatem,non nisi imperatrix fuerit appellata,uirtutes singulari formositate decorãs,
& formositatem optimis redimens uirtutibus,his dotibus beata,etiam si humili loco na
ta fuisset:summum orbis terrarum principem habere consortem omnium ore digna cen-
setur, hæc in Oeniponte simul cum Maria Caroli sorore adseruata fuit usque in annum
1521. Eo anno Ferdinando Caroli fratre nupta est,nuptijs in Lincio oppido supra Ana-
sum modica quidem pompa celebratis.

Kazimirus dux.

IAm ad Kazimirum ducem calamus pergit.Hic princeps omnibus uirtutibus redimi
tus,nihil in uita plusquam iustitiam,æquitatem,& continentiam coluit,uirginitatis mu-
nus ad mortem usq; custodiuit.Cæterùm ita se in omnibus rebus gesſit,ut eo uiuente ap-
pareret,quod sublato clariſsimis miraculis comprobatum est. Obijt in Lithuania,apud
Vvilnam conditus,anno salutis 1483 in Februario migrans ad Deum, in beatorum nu-
merum relatus est,claruit in hanc ætatem multis miraculis. Eximium profectò huius in-
clytæ familiæ decus,quum principum,heroumq; copia alioqui sit aucta, etiam ex ea non
desint,qui apud Deum,Optimum,Maximum,uel ex officio fraternæ charitatis, uel pa-
triæ studio res tueantur.

Ad Ioan. Albertum redit.

NVNC AD IOANNEM ALBERTum, qui patre sublato regnũ adeptus
est redeundum erit.Hic uiuente patre legiones in Hungariam, euocante Maximiliano,
regni flagrante cupiditate permotus duxit: uerum dum Maximilianus suppetias non fer
ret,qui alibi Hungaris se negocium facturum(ut Ioannes Albertus sine negocio rebus si
nem facere posset) pollicitus,his neglectis Albertus res cunctanter egit,quo cognito ab
Hungaris qui iam Vvladislaum susceperant,cum quo etiam Albertus conuenerat,re ta-
men infecta discesserat,collectis copijs,Ioan.Albertum duce Stephano Scepusię Comite
adiêre,quos si ille initio algoribus & inedia confectos inuasisset, sine negocio ad unum
delere potuisset,at dum dato ocio uires per multos dies resumerent,interimq; Poloni lon
ga mora fesſi,& bellum ex nullo usu fastidirent,apud Apperiasium oppidum pugnatum
est,ubi & si Albertus ducis ac militis optimi gesserit officium,ad extremum tamen fermè
ultimus fugientes suos sequutus,equo prius multis uulneribus confosso uictus est:Hun
gariamq; sic exiuit,mortuo deinde Cazimiro patre ad regnum uti supra narratur assum-
ptus,Princeps singularis sapientiæ,audaciæ multæ,sed apud quem fortuna nullas posuis
set sedes.Expeditionem unam in Valachos infœliciter fecit, de qua & alijs gestis eius a-
pud D.Miechouiens.regnauit post interregnum decimo,& eorum qui ab initio 43 lo-
co,in Prussia sub anno 1501 die 17 Iunij apud Thoruniam apoplexia mortuus, Craco-
uiam relatus in tumulo pietate matris extructo requiescit.Dum hic remp. Sarmatiæ tue-
retur.Regnum uarijs cladibus afflictum est, uti in eius uita apud dominum Miechoui-
ens.est legere.

IOANNE ALBERTO extincto,succeſsit illi Senatus assensu,& naturæ ordine
Alexander germanus: qui patre Cazimiro absumpto à Lithuanis mox apud Vilnam in
Magnum Lithuaniæ ducem præfectus est.Quando uerò huius dignitatis apicem ac mu
nus accepit,hæc uerba à Lithauer,eiusdem ducatus Marschalco,omnium procerum ius-
su,ac consensu,stricto ense dicta fuisse mihi relatum est.Accipe princeps clariſsime, quem
nobis ducem præfecimus ensem, & integrũ in nos imperium atq; Lithuanis præesse me-

 mineris,

Verba Lithauer in inaugurando duce Lithuaniæ.

mineris, quod si animus tibi fuerit strenuus, erit hic ducatus singulis Europæ, imperijs,
Regnis, seu principatibus comparandus, modo tu ambabus manibus nobis præesse stu-
deas, altera frameam, altera gratiam semper gestans, hoc est, malefacta seueritate & iusti-
tia coërceas: uirtutes uerò clementia persoluas, atq; demũ uotis omniũ rogatus, nos non
Italico, Bohemico, seu Germanico more, sed uero Lithuanico, & Vitovvdi exẽplo guber
nes. Quòd si feceris singulis certè Regibus cõparandus eris: sin uerò ab eo instituto dis-
cesseris, & tui, & nostri interitus tu ipse causam præstabis. Hisq; dictis nudum, quem ma-
nu gestabat ensem Alexandro porrexit, quo suscepto Lithuanis ad regni Poloniæ susce-
ptionem, ac deinceps ad mortem utrobiq; pace, quã bello clarior præfuit, utinam huius
orationis semper extitisset memor, cuius series in hanc ætatem recitata ualeret, constat enĩ
tam Polonicis, quam Sarmaticis populis maiorum more belli flagrantis animi studium
nondum esse extinctum, hodieq; innumeros esse quibus ad omne periculum animus est
inuictus, atq; utinam esset, qui tam ducem præstaret, quã sunt qui inuictos milites agũt.
Præfuit Alexander Lithuanis usq; ad Alberti mortem, quo sublato ad regni diadema po
stulatus, Anno 1501 die 12 Decembris Cracouiæ coronatus est. Consors tamen à Polo
nis quia Ruthena esset ad coronationem nunquam admissa, tanto ardore res fidei à Polo
nis tunc custodita fuit. Imperauit Sarmatis ad annum 1507 diem decimamnonam Au-
gusti, quo uita excessit, Lithuaniæ apud Vilnam ibidem diuo Kazimiro fratri appositus.
Regnauit post interregnum undecimus & ab initio quadragesimus quartus. Hunc Sigis
mundus quintus Cazimiri filius, & octaua proles iam sequitur. Verùm quoniã liber ter-
tius suis annis totus adscribetur, nullum hoc in loco mihi negocium faciet. Properãdum
erit ut Federici rebus paucis enarratis ad filias quoq; Cazimiri stylum conuertam.

Fridericus Cardinalis.

FEDERICVS Cazimiri sextus filius, & nona proles, in anno 1468 Aprilis 27 na-
tus, Bonis literis est erudiendus traditus, huic pater sub ãno 1488 die 13 Aprilis, Episco
patum Cracouiensem contulit, deinde Archiepiscopatum Gneznens. adeptus, & ab Ale
xandro sexto Pontifice Romano anno 1493 die uigesima Septembr. patrum Cardinio
collegio adscriptus est. His titulis & honoribus insignitus, uixit ad annum salutis 1503
diem 14 Martij, in quam mors eius incidit. Ita se res Federici habuêre.

Hedugis Ducissæ Bauariæ soboles.

HEDVIGIS prima Cazimiri filia secunda proles Georgio duci Bauariæ cogno-
mento diuiti nupsit, cui genuit duas filias Margaretham, quæ uirginitatem suam Deo uo
uit in cœnobio Altenhanovv primum diui Dominici sectam professa, deinde Bauaricis
motibus 1503 permota alibi deducta, hodie apud Neuburgum fortè Christo in eadem
professione militat. Elizabeth altera filia ante annum 1500 Ruperto Philippi Palatini
Rheni electoris filio, Georgij ex sorore nepoti nupsit, uti nõ satis religiosum matrimoni-
um ita infœlici exitu finitum. Rupertus enim uigesimum quintum annum uix adeptus,
Anno 1503 postquam Alberto Bauariæ duci bello magna negocia fecisset, immatura
morte extinctus est, incerto quidem morbo, & ipsa coniunx paulò pòst ex uita migrauit,
dubia utriusq; mortis opinio tenebat, medicis dysenteriã, amicis uenenum credentibus,
uulgus à iusta Dei ira (quod apud Ethingum diuæ Virginis & alibi. S. Leonhardi tem-
pla bonis omnibus Georgius exuisset, & Rupertus illos thezauros in belli usum con-
uertisset) sumptam pœnam astruebat. Ego in hac rerum uarietate non habeo dicere sen-
tentiam. Ruperto ex Elizabeth duo sunt filij superstites relicti, Philippus & Otto Heinri-
cus, qui Cæsaris Maximiliani decreto Neuburgium, atq; Rhein Bauariæ oppida, cum a-
lijs rebus sortiti hodie cum hæc scriberem principes uirtutibus clari. Natus erat & alter
Ruperto filius, nomine patris appellatus, quasi in ipsis cunabilis excessit, atque sic Hedui
gis stirps aucta est.

Rupertus Co. Palatinus Rheni.

Philippus dux Otto Heinricus.

Sophia Marchionis Brãd. uxor.

SOPHIA Secunda filia & sexta Cazimiri proles Federico Marchioni Brandebur-
gens. matrimonio copulata est, principi sua ætate heroicis uirtutibus, & rebus gestis pace,
ac bello apud Germanos clarissimo, qui dum hæc adscriberem à Cazimiro filio rebus
nuper exutus, ob phrænetici morbi tabem custodia adseruatur. Sophia ante annos se-
ptem uita sublata, hos Federico reliquit liberos. Cazimirum, Georgium, Albertum Ioan-
nem, Federicum, Gvvilhelmum, Ioannem Albertum, & Gumbertum, & filias Margari-
tham, Elizabeth, Sophiam, Annam, & Barbaram.

Sophiæ soboles.

Cazimirus Marchio Brandeb.

CAZIMIRVS inter Federici natos primus, ab ineunte ætate militarib. disciplinis
instructus, iuuenis ad res magnas flagrantis animi, ipsa adolescẽtia Norinbergeñ. copias
ad id repentè accinctus, prælio fudit: cum quib. postea in amicitiam redijt. Hic parẽtis in-
hærens uestigijs, Maximilianũ Cæsarẽ uarijs obsequijs (domi rebus neglectis) coluit. Pa-

trem dum phrænetico laborare morbo diceretur, custodiæ tradidit, remp. ipse tutandam
suscepit. Huic sub anno salutis 1518 in diebus Iulij Susanna Alberti Bauariæ ducis ex so
rore Maximiliani Cæsaris filia in Augusta Vindelicorũ matrimonio copulata est, ex qua
iam filiam unam suscepit. Maximiliano dehinc Anno salutis 1519 mortuo, Caroli Hispa
niarum regis archiducis Austriæ res, pro uiribus tutatus est, quo absente in Romanorum
regem electo in Germania cum alijs Caroli præfectus est. Anno eodem Norinbergensi-
bus, ut uectigalia augeret negocium fecit, illi uerò (ut solent) remp. suam intrepide tutati
perturbarunt consilium, quod tandem in nihilum redactum, disparuit.

Georgius Marchio Brande.

GEORGIVS natu secundus & hic militia insignis, tyro Pannoniam ad Vvladis-
laum regem auunculum ingressus, in eo regno adoleuit: Ioanneq; Matthiæ regis natura-
li filio uita sublato, relictam coniugem Comitis Modrussieñ. Bernardini de Frangepani-
bus filiam uxorem assumpsit, qua item mortua uniuersa, quæ illi paruêre, Regis atq; sena-
tus munificentia assequutus est. Apud Vvladislaum in Annum salutis 1516 permansit.
Vvladislao mortuo apud Ludouicum regem in hos dies cũ maximo Ludouici commo-
do perseuerauit. Inuitus hoc in loco Francisci Irenici lapsum expono. Qui Albertũ Fede-
rici primogenitũ, Cazimirũ secundo loco, Georgiũ uerò tertiũ ordine, & fratrũ Teutho-
nicorũ in Prussia magistratum obtinere adscribit, reliquos tacet. Hic te admoneo Lector
Cazimirum primo natũ esse, Georgiũ huic succedere, Albertũ uerò fratrũ in Prussia Ma-
gistratũ obtinere. Hæc si nõ in Frãcisci ætatẽ incidissent ex longo temporũ interuallo sum
pta, ueniam haberẽt, sed & in hac re Irenicus culpa uacaret, si non tam excelso animo Ab-
batem, Tritemium uno loco lapsum ipse impeteret. Quid si uicissim ego (pace bene do-
cti hominis dixerim) Irenicum plus triginta uno locis claudicare (ne errare dicam) expo
nerem? At humanum hoc est, & mihi ipsi fortè futurum, aliorum festucam cernere, & ꝓ-
priam nescire trabem, à longo interuallo errare plus ueniam habet. Verum quæ supra ho-
minum memoriam ab authore suorum temporum ignaro narrantur, fidem non habent,
itaq; ignoscendum illi quod in rebus supra multas ætates gestis errauit, quum quæ hodie
ad manum sunt non perfectè cognouerit.

Francisci Irenici lapsus.

Albertus Magister Prussiæ.

ALBERTus tertius Federici filius, fratrum Teuthonicorum in Prussia magistratũ
obtinet. Is hoc in loco nullum mihi faciet negocium, quod operæprecium erit non nihil
suarum rerum libro tertio in Sigismundi gestis adscribere. Euectus est hic ad ordinis ma-
gisterium Regis atq; senatus Poloniæ assensu, tenuit utrinq; spes pacis nationum tunc a-
nimos, sed in hanc tamen ætatem futuri periculi initia quæruntur, de quo posthac mihi
scribendum ueniet.

Ioannes Marchio Brand.

IOANNES quartus Federici filius, princeps omni dignus laude, Carolũ in Hispa-
nias comitatus, mortuo Ferdinando Rege Arragonũ, relictam illius coniugem obtinuit
uxorem. Hac ætate apud Carolum in obsequijs ipse manet.

FEDERicus quintus filius præposituram Herbipoleñ. obtinet.

GVILHELMVS dum hæc scriberem apud Albertum fratrem in Prussia agebat.

IOañes Albertus & GVMbertus iuuenes adhuc annis, statura uerò ac moribus prin
cipes omnium excellentissimi, hac ætate apud Romanum agunt Pontificem inter eius
Camerarios (ut illi uocant) adnumerati.

Guilhelmus. Federicus. Ioã. Albertus. Gumpertus.

MARgaretha filia prima apud Cazimirum fratrem agit.

ELIzabeth secunda morte absumpta, Marchioni Badeñ. nupserat.

SOphia inter filias tertia sub anno 1518 Federico Legniceñ. duci, qui nuꝑ Elizabeth
Sigismundi sororem habuit in uxorem, Romani pontificis indulto nupsit.

ANNA quarta Federici filia. Eodem anno Vvladislao Cazimiri Thessineñ. ducis fi-
lio matrimonio accessit, utrumq; connubium nuper in Sigismundi cum BOna nuptijs
conclusum fuit, & paulò pòst ut pactum fuerat, finem accepit.

BARbara in hanc diem apud Cazimirum agit.

ELIZABETH INTER FILIAS CAZimiri regis tertia uirgo ante adultam
ætatem humanis excessit.

Ea quoq; lege Elizabeth quarto loco inter filias nata absumpta est.

Elizabeth III. & IIII. puellæ impuberes mortuæ.

Anna Pomeraniæ Ducissa.

ANNA AVTEM quintum filiarum locum occupans Boguslao Pomeraniæ prin
cipi sociata erat. Hic necesse foret intermisso negotio ad unius hominis laudem descen-
dere, nisi me quod Germanicis rebus uti nunc alienis non plus iusto uacandum esse tem
pus admoneret.

Boguslai Pome. ducis encomium.

BOGVSlai etiam laudes non paucis stringendæ literis ab incœpto deterrerent.

Interim unum hoc his inſerere lubet, hunc principem, uti ſua ætate multos Regulos ingenio atq; corporis præſtantia, ita & animi magnitudine ſummis adactum periculis uiciſſe. Satius unius erit perpetuæ memoriæ dignæ meminiſſe laudis. Nam dum hic princeps (uti heroibus mos eſt) ex patria Hieroſolymam ſe recepiſſet, & Venetiarum urbem trireme prætergreſſus, à Barbaris marino prælio turbatus eſſet, ſocijs (uti qui marinam pugnã perhorreſcerent) trepidantibus, rerum ſe ducem fecit. Excelſo animo, inuicta manu Barbarorum naues repreſsit, ſe, ſociosq; non modò periculi metu ſubtraxit, uerum etiam memoriam ad poſteros maximè longam tranſmiſit, ſemiexuſtam triremem in alteram prægrauatam partem marinis fluctibus reducens ſaluauit. Cuius rei memoriam in hanc ætatem Veneta urbs, cum maxima principis gloria retinet. Huic Anna cõiunx acceſsit, hãcq; prolem ſupra annos circiter ſexdecim moriens Georgium, Cazimirũ, Bernam filios, Annam, Sophiam & Elizabeth filias reliquit. Georgius natu maior ante años fermè ſex Philippi olim Rheni Palatini filiam, Ludouici principis, qui hodie res tutatur ſororem Aemiliam, duxit uxorem. Ex ea accepit Boguslaum filium in cunabulis mortuum, Philippum & Margaretham utramq; prolem ſuperſtitem habet. Cazimirus uigeſimum quartũ forte agens annum tertio abhinc anno defunctus eſt. Bernas princeps iuuenis literarũ ſtudio flagrans hanc ætatem literis addixit. Anna filia Georgio Bregenſ. Sophia Holſteñ. ducibus nupſerunt, Elizabeth uirgo immatura ætate uita ſublata eſt, atq; hæc Annæ in Pomerania proles habetur.

Einſdem uirtus in pugna nauali.

Barbara Ducissa Saxoniæ.

Barbara Cazimiri ſexta filia duodecima uerò proles año ſalutis 1496 in diebus Octobris Georgio Saxoniæ duci nupſit, ex qua is hanc ſuſcepit prolem, Chriſtophorum Ioannem ſub 1498, die 24 Iulij, hora quaſi ſeptima poſt meridiem natũ, Chriſtophorum, anno 1501 die 25 Februarij genitum, Federicum anno 1504 in Martio natum. Annam Agnetam, Margaritham, Chriſtinam, & Magdalenam. Chriſtophorus primogenitus, itẽ Chriſtophorus tertio natus humanis ſublati. Ioannes uerò princeps à teneris unguiculis bonis literis inſtitutus ſub Iacobo Emſer erudito præceptore ſupra, quàm hodie principibus mos eſt doctus euaſit. Huic Guilhelmi Haſsiæ Landtgrauij filia nupſit. Princeps, qui Germaniæ decus hodie pollicetur. Federicus autem apud parentes cum hæc ſcriberem degebat.

Barbaræ ſoboles.

ANNA Agnes Margaretha iam primum humanis uirgines exceſſerunt. Chriſtina atq; Magdalena uirgines dum hæc ſcribo apud parentes agunt. Sarmatiæ itaq; & Poloniæ regis filia Barbara eſt, & non de Bohemia uti Irenicus aſtruit, ſic ſe Barbaræ in Saxonia ſobolis res hactenus habuêre.

Elizabeth Ducissa Legnicẽ.

ELIZABETH filia ſeptima Cazimiri uerò ultima proles anno 1515 in Nouẽbri Federico Legnitio duci nupſit, año deinde 1517 filiam Heduigim enixa, qua paulò poſt è uita ſublata, & ipſa mortem opetijt. Hæc de Elizabeth adſcribuntur. Ad omnẽ uerò Kazimiri prolem cognoſcendam, quæ ſub breui narratione expoſui hæc ſatis erunt. Nam uniuerſa (uſq; ad Sigiſmundum regẽ atq; Barbarã Saxoniæ ducis Georgij conſortem) è uita migrauit. Fœlix beataq; ſoboles, quæ hac hominum ętate nulli regum neq; principum tam fœcunda atq; inclyta à Deo Optimo Maximo data eſt, uiris ſupra corporis proceritatem, quæ ſingulis ſpecioſa fuit, ad res diuerſiſsimas ſtrenuè agẽdas, nunquam ingenium defuit. In pace plus etiam, quàm oportet iuſti atq; humani. Bello, cõſilijs, uiribus, & armis ualuêre, Latinis literis (ut quondam ſummis ducibus mos erat, ſed hac ætate apud principes non eſt in uſu) in uniuerſum eruditi, qđ ſupremæ uirtutis munus eſt nihil ſupra Chriſtianæ religionis pietatem unquam coluerunt. Tum fœmineus ſexus, plusquam fragilis illa ſuſtinet natura uirtutibus redimitus, externis nationibus gratus, maritis fidem ſeruauit, multa prole clariſsimos principes fecit parentes. Hactenus ab Olgerdi temporibus in hanc ætatem Iagellonum ſoboles in multas poſtea augenda ſtirpes, ita mihi fuit enarrata.

Prolis uniuerſæ fœlicitatis.

IODOCI LVDOVICI DECII, DE SIGISMVNDI REGIS TEMporibus. Lib.

AD INVICTISSIMVM, ATQVE CLARISSIMVM PRINCIPEM SIGISMVNDVM SARMATIAE, POLOniæq; Regem, Magnum Lithuaniæ Ducem, Ruſsiæ, Pruſsiæq;, &c. Dominum, hæredemq;, Iodoci Ludouici Decij eiuſdem Maieſtatis Secretarij in hiſtoriam temporum ſuorum, Præfatio.

Rerum primordio, ad Aui tui (Rex inclyte) tempora, Sarmatarum uetuſtates obiter, uti ab initio pollicitus ſum, uno libro expoſui, inibi mihi cũ multis longo iam uſu probatis diſſentire negotium poſtulauit, quum autem eouſq; hominum ſtudia pertingant, ut opinionibus fermè tota uetuſtas ſubiaceat, datur hæc uenia antiquitati, ut quaſi impunè permiſcere poſsit omnia, hinc quot ſcriptores unquam fuêre, tot forte ſententiæ ad poſteros tranſmiſſæ cernuntur. Dum enim unicuiq; ſua ſtudia maximè placẽt, ſinguli quęcunq; arte gloriam quærunt & diſcretis per controuerſias ingenijs uariæ opiniones in apertũ actæ prodidêre. Mihi quidem, qui uetuſtiſsimos ſum ſequutus, eadem quæ multis uenia debetur, quod quæ ad res Sarmaticas magis pertinere uiſa ſunt, exſcripſi, idq; non temerè, ſed rationibus ſuffultus feci. Ab Aui uerò tui initijs ad tua fœlicia ſceptra, maiorum tuorum ſobolem, atque ſtirpem unico etiam libro enarraui, res quod in recẽti eſſet memoria, & ab alijs conſcripta, ſicut facilioris negotij, ita minoris periculi fuit. Iam ſupereſt ut tertio loco tuorum temporum hiſtoriam (uti in operis præfatione teſtatus ſum) ſingulari libro perſcribam. Ea res à priori labore tantum abeſt, ut (ſi bene conſuluiſſe uideor) nihil cum eo habeat commune. Nam quod ſupra ætatem erat noſtram, ab alijs exſcriptum in opus redactum tradidi. Cæterùm ubi opinionibus certatum, pro me quod uel uiſum, uel ab his quos ſequutus ſum acceptum eſt, inſerui, ſententiam nihilominus apud iudicem reliqui. At alia nunc in parte operis, alia neceſsitas urget. Nam facilitatem, & rerum geſtarum præſentem memoriam, metus atq; ingentis periculi difficultates uicere, ubi hiſtoriæ fides ueritati accedendum monet, eorum ſæpè, qui in alto agunt cum periculo mentionem facere opus exigit, quæ conſilij, uel belli augent gloriam gratè ſuſcipiuntur, quàm principis atq; bonorum egregia laus dignis extollitur præconijs, hoc totũ inuidiæ morſibus ſubijcitur. Ea lege inter Scyllã & Charybdim nihil tutum nauiganti relictũ. Illic ueritas (ſi periculi metus adegerit) uiolanda, hic adulationis nota (ſi æmulis uiſum fuerit) incurrenda eſt. Quum itaq; eò peruentum ſit, ut neq; conſilium, neq; remedium liberet, nihil plus, quàm ueritas, atq; hiſtoriæ fides ſeruanda erunt. Cæterum inter ſpem gloriæ & periculi metum nullum facere diſcrimen, ſatis gloriæ accedit, ſi nemine ex me ipſo læſo planam fuero ſequutus ueritatem, ſi cui negocium fecero, tua Maieſtas Iudex eſto. Ego ad hoc me parabo, ut quæ ingenia, qui mores, quæúe ſtudia te in regnum aſſumpto fuerint, demum quæ diſciplina, quæ uirtutes, quæúe militiæ & armorum gloria, iam te rebus præfecto in hoc regnum inuectæ ſint, pauciſsimis quidem uerbis exponam. Prærerea ubi uiciorum immenſitas adegerit, operæprecium erit, ut non liuore actus, ſed rebus ſic poſtulantibus dicendi ordinem, uel inuitus perturbem. Poſtremò quod ad me pertinebit ſi non (uti rerum ſcriptoribus mos eſt) altum fecero dicendi initium, uel facundo ornatu, uel ſermonis cultu rem deinceps reddam decoram, ueniam facili negocio ſpero adepturum, tum quòd ueritatem, atq; fidem (primas in hiſtoria partes) pro mea uirili ſim ſequutus, tum etiam quod utcunq; ſtylo facili intelligibili tamen ſcripſi. Hæc dum tua Maieſtas non dedignetur nullius mortalium odium pertimeſcendum erit. Hinc intrepidus tua clariſsima princeps tempora aggredior, uotisq; omnibus precor, ut Deus Opt. Max. tua augeat imperia, regnisq; te uiuente pacis reddat fœlicitatem.

Diuerſarum in autoribus ſententiarum ratio.

Tertij libri materia.

SIGISMVNDI REGIS TEMPORA.

ARMATIAE Europeæ ſitum atque populos illius finibus interclusos, partim eo libro, quem de Sarmatarũ uetuſtatibus adſcripſi, expoſui, reliquum qđ ex uſu nõ uiſum, quia ab alijs traditur, uolens prætergreſſus ſum. Iam in SIGISmundi temporibus Annus ab orbe redempto ſeptimus ſupra Milleſimum, quingenteſimum dicendi faciet initium, quo in loco, operæprecium erit, quis tunc in regno Magiſtratuum fuerit ordo, referre, eò quòd res poſtulare uidentur, locorum deinceps atque eorum, qui rebus præfuêre crebrò meminiſſe. Regnum Sarmatiæ, quod poſterior ætas Poloniam appellauit, hodie Sarmatiam totam, partemq; Germaniæ habet, hoc ſicuti cæteris regnis mos eſt, in uarios populos, atque prouincias, ſeu (ut hodie uocant) diſtrictus ſeparatum eſt. Quando uerò hæc noua ſint indita nomina, non planè mihi conſtat, ab inſignioribus locis denominationes fieri certò apparet. Vniuerſum regnum in has prouincias diſcretum cernitur. Poloniam minorem, quæ ad caput Viſtulæ & circa eſt, nobilemq; habet Cracouiam urbem. Maiorem uerò Poloniam quæ Gneznam, Poznaniamq; inſigniora habet loca, deinde Pruſsiæ dominium, & Pomeraniæ partem. Hæcq; omnia ultra Viſtulæ amnem in Germania ſunt, præter Pruſsiam cuius maior pars Sarmatiæ ſolum occupat.

Regni Poloniæ diſtrictus.

Ducatus Mazouiæ.

Apud Poloniam maiorem ducatus eſt Mazouiæ, regibus Poloniæ feudalis, hos Lithuani attingunt, & apud Lithuanos ad Septentrionem Samagitæ ſunt, non Maſſagetæ, ut Aeneas uoluit. Lithuania à meridie Ruſsiam habet, uſque ad Daciæ fines, quos Valachos appellant, ab his quoque ad minoris Poloniæ fines Rutheni ſunt, Podolia Ruſſiæ eſt prouincia, atq; hæc potiora prouinciarum uocabula. Quæ etſi apud Latinos in uſu non habentur, à me tamen propter faciliorem rerum cognitionem non immutabuntur. Nunc feſtinat ſermo ut priuata loca cum diſtrictibus enarret, quiq; aſſumpto Sigiſmundo rege magiſtratibus præfuerint exponat. Sed anteaquam ad regni Sæculares ſtatus (ut nominant) perueniam, negocium exigit à ſpiritualibus facere initia.

Epiſcopatus Poloniæ.

Toto igitur regno hac ætate hi ſunt Epiſcopatus. Gneznenſ. Archiepiſcopatus in Polonia maiori primas regni tenet, huic præfuit Andreas Roſa. Proximus huic Archiepiſcopatus Leopolienſ. in Ruſsia, quem Bernhardinus Vilczek obtinebat. Tertius eſt in eo ordine Cracouienſ. Epiſcopatus minoris Poloniæ, cui Ioannes Conarius præfuit. Hunc ſequitur quarto loco Vvladislauienſ. Epiſcopatus Cuiauiæ prouinciæ, eum Vincentius Przerambski poſsidebat. Poznanień. Epiſcopatus maioris Poloniæ quintum ſeruat locũ, licet ſint qui alternatim Vvladislauień. ac Poznanień. dignitatem mutent, hunc Ioannes Lubrantius regebat. Sextus Plocen. eſt Epiſcopatus Mazouiæ, quem Eraſmus Sczolek Cracouień. habuit. Przemislień. Epiſcopatus in Ruſsia ſeptimo loco adnumerat, hunc Matthias Dreuicius Vicecancellarius regni gubernabat. Chelmeń. prouinciæ etiam Ruſſiæ Epiſcopatus octauus eſt, cui Nicolaus Coſczieletius præſidebat. Nono loco Cameniceń. prouinciæ eiuſdem Epiſcopatus adnumeratur. Hunc Iacobus Buſſaczky tenuit, Luceorień. decimo loco eſt eiuſdem prouinciæ, quem Albertus Radiuili regebat. Vndecimus eiuſdē prouinciæ Kyouienſ. eſt Epiſcopatus huic Matthias Radiuili præfuit. Vvarmień. Epiſcopatus Pruſsiæ nũc Polonis paret, hũc Lucas Thorunień. poſſedit. Culmenſis Pruſsiæ etiam Epiſcopatus, hũc Ioannes Crapytz habuit. In Lithuania uerò duo ſunt Epiſcopatus uterq; à Iagellone hoc eſt Vvladislao rege erectus. Vilneń. prior hunc Albertus Tabor tenuit. Alter Medniceń. prouinciæ, Samagitiæ, præfectus quem habuit. Hæc de Epiſcopatibus ſic ſe habuêre.

Religiones in regno Poloniæ.

Tota Polonia maior atq; minor ſimul Lithuania cum Samagitia & fermè tota Ruſsia Romanam ſequuntur Eccleſiam, niſi quod apud Lithuanos pars quædam Tartarorum inſidet, propriam habens ſectam, regibus tamen hi quoque obediunt, nec ex raptu uiuere ſolent. Cæterùm apud Roxolanos & Podolitas ſunt Rutheni, qui Græcam habent fidem, à qua tamen nonnihil ſunt diſcreti, & ita ut Bohemi à Romana Eccleſia ſeparati, partim occupant Armeni, ſed multò plus perfida gens Iudæorum incolit, atque hæc religionis loca, & fidei cultus erant, quibus ſic obiter enarratis, ad ſæcularium conditiones

pro-

properandum erit. Primarum itaq; dignitatum nomina Palatinatus atq; Caſtellanorum ſunt præeminentiæ. Priores ſunt Palatini, Caſtellano Cracouienſ. dempto, quondam propter nepharium Palatini facinus prælato. Inter omnes Cracouienſ. poſt regiam maieſtatem primum obtinet locum, cui tunc Spytko de Iaroslavv præfuit, hanc dignitatem ſequuntur iam Palatini omnes, dehinc Caſtellani, quorum toto in regno multi ſunt, neque ex uſu quod hic adſcribantur, quod externis nationibus ad hiſtoriam nihil addant, incolis uerò regni in ſtatutis iam pridem editis reperiantur. Eorum tamen meminiſſe forte iuuabit qui inter alios primi exiſtant, & qui in hoc regno locum quem apud Germanos principes obtinent, Palatini Cracouienſ. ac Poznanienſ. hic maioris, ille minoris Poloniæ primi in dignitate, inter ſe tamen dignitatis alternam habent (dum ſimul ſunt) commutationem. Cracouienſ. palatinatum Ioannes de Tharnovv habuit. Poznanienſ. Andreas de Schamotuli tenuit. Suprema Sarmatiæ officia hæc ſunt. Cancellariatus magnus regni quem Ioannes de Lasko tunc obtinebat. Vicecancellariatus eo tempore Matthias Dreuicius Epiſcopus Premislień. Marſchalcus Stanislaus de Chodecz, Theſaurarius Iacobus de Schydlovviecz. Præfecturæ dehinc, quas Capitaneatus hæc appellat ætas, innumeræ (ut ita dicam) in quis treis inſigniores habentur. Maioris Poloniæ præfectura generalis, quam eo tempore Ioannes Zaramba de Kalinoua adminiſtrabat, Minoris Poloniæ cui Nicolaus de Camieniecz præfuit, & Leopolień. Capitaneatus Ruſsiæ eſt eum Stanislaus de Chodecz habuit, Scepuſień. ultra Carpathos montes in Pannonico ſolo Polonorum imperio parens, quem tunc Ioannes Iordan tutatus eſt. Reliquas præfecturas ſeu (ut uocant) Capitaneatus non multum uidetur ex uſu his inſerere, tum quod omnibus, fermè cognitæ, tum etiam quod hiſtoriæ parum addere uidentur. Iam utriuſque ſtatus Sarmatici regni ſupremas conditiones & nomina adſcripſi. Hæc omnia nulla acquirũtur ſucceſsione, ſed ut ſingula regio dependent arbitratu, ita ex illius gratia obtinentur, atq; in benemeritos reipu. conferuntur. Nunc ſupereſt paucis quoq; adſcribere, quib. moribus, quibuſue ſtudijs Poloniæ regnum ad regium ſolium Sigiſmundo euecto laborauerit, & quam ſtatim eo rebus præfecto in uniuerſum fermè uariatũ ſit exponere. Sub Caſimiri primo initio, Poloni longo bellorum uſu priſcum robur, animumq; adepti nihil plus quã militiæ diſciplinam ſequuti ſunt. Verum dum ille ſucceſſu annorum domi pace frueretur, pauliſper ocium irrepſit, tum quoq; fœlicia fuêre omnia, & ipſam mox fœlicitatem pediſſequa ſuperbia ſequuta, hinc libido & mollicies pulſis militiæ ſtudijs hominum animos effœminatis uitijs ſubiugarunt. Alberto mox rebus potito aduerſa fortuna ſæpius certatum neq; ſub Alexandri imperio belli uirtus recuperata eſt, atq; ita maximus corporis ornatus, maxima uirtus haberi cœpit, alios in epulis, comeſſationũ & uentris indulgentia uicit, alios libido atq; luxus præcipites egit.

Dignitatum Poloniæ ordo.

Palatini Cracouienſ. & Poznanienſ. ſumma officia.

Capitaneus.

Rerum Polonicarum mutationes.

Poſtremò ueſtis non modò mollis, ſed fœminea longa, rara plicis, uerum precioſa, parthicam formam habens. Pellibus quoque & mollibus & precioſis uſi, caligas uel nunq;, uel raro deferentes, crines pluſquam uiros decet longos atq; tortos ferre mos erat, cæterũ hæc tanta uicia ingens uirtus æquabat. Summa religionis & in promiſsis fides. Nobilibus, Patricijs atq; plebi literarum ſtudia ex æquo chara. Rarò apud Sarmatas ſeu Polonos genere nobilis repertus, qui non quatuor uel trium nationum linguam nouiſſet, Latinam uerò omnes. Idq; inde ſumptum crediderim, quod uulgaribus literis uel ſcripturis nihil memoriæ mandatum eſt. Regni Cancellaria (ut uocant) Latinis literis omnia expediuit, atq; ita factum ut paſsim docti omnes euaderent, habent præterea Poloni cum Italis plus cæteris nationibus linguæ inflexionem communem, ut Latinarum dictionum ſonum litius ad Italicum accẽtum, quadam gratia ac dulcedine inflectere queãt. Ea re Polonia omnium fermè gentium ſtudia uiciſſe uiſa fuit, quum rarus eſſet qui præter uulgare ſuum Latinas literas non haberet, deinde Germanicum, Hungaricum & vt ſępè Italicum idiomata neſciret, taceo quòd Lithuanicum atq; Ruthenicum plerũq; in uſu fuit, his moribus atq; ſtudijs regnum ad Sigiſmundum perueniſſe conſtat. Ad quem nunc ſtylus dirigendus eſt. Eius prima ætate (quod hic facturum ſecundo libro pollicitus ſum) enarrata deinceps ad regni res me conuertam.

Literarum Latinarum familiare Polonis ſtudium.

SIGISMVNDVS igitur Kazimiri quintus filius, & octaua proles, Anno ſalutis 1467 die prima Ianuarij natus, poſtquã cunabula egreſſus Latinis literis erudiendus optimo præceptori traditus eſt, creuitq; in literarum ſtudijs, ut hodie non Latinas ſolùm literas, & uariarum ſcientiarum cognitionem habeat, ſed doctè pariter & eleganter ubi negocium poſtulat rerũ ſeriem exponat. Ea quoq; ætate Germanico linguagio inſtructus

Sigiſmundi Regis à puero inſtitutio.

eſt,

est,quod ita callet ut fermè nescias Polonum ne,an Germanum magis iudices. Verùm
hæc non Sigismundo solum,sed illi cum omnibus Kazimiri filijs fuêre communia. Pri-
mam ætatem supergressus, patre Kazimiro mortuo, atq; à Lithuanis Alexandro in du-
cem assumpto.Sigismundus Ioannis Alberti pro paterno regno competitor, sed Eliza-
beth reginæ parentis adhortationibus expugnatus,Alberto cessit, qui Sigismūdum quò
ad uixit summo honore atq; integerrimo amore prosequutus est. Paulò post Anno salu-
tis Humanæ 1498 die 3 mensis Octobris,per Vvladislaum Hungariæ regem in Panno
niam euocatus Cracouiam exiuit fraterno beneficio Glogouień.atq; Opauień.ducatus
obtinuit,hac tamen lege,si unquam ad regni Poloniæ solium euectus foret,Glogouiens.
ducatus ad Vvladislaum liberè rediret,Opauień.pecunijs posset à Sigismundo ad Sile-
siæ principatum redimi,hæc adeptus,simulq; ea,quæ ex Polonia quotannis soluebant,
Sigismundus,dum Alexander etiam rebus præesset,apud Glogouiam sua forte conten-
tus agebat.Tum quoq; illi Vvladislaus frater supremam Silesiæ præfecturam commisit,
in qua ita se iustum principem gessit,ut paulò pòst quā illam suscepisset,latrunculis,quo-
rum tum(ut solet)maxima copia fuit,nihil tutum relinqueretur. Qui dum nullibi salutē
reperissent,ad extremam uindictam accincti,certis carminibus principis nimiam accusa-
bant sæueritatem,præfuit Sigismundus Glogouiensibus usq; ad regni assumptionem,ac
ita dominatus est,ut bonis omnib.charus, malis importabile semper flagellum esset.Si-
gismundus uerò corpore procerus,ingentis staturæ,ut animo, ita membris fortissimus,
subfusci crines,supercilia magna, oculi aspectu minaces, genæ rubedine naturali niten-
tes,totaq; facies ueneranda,& nihil quod ad humanæ formositatis fœlicitatem pertine-
ret solers natura neglexit.

Gesta Sigismundi in præfectura Silesiæ.

Forma habitusq; corporis Sigismundi.

Animus uerò ab ineunte ætate in Deum,sacraq; religiosus,in maiores obseruantiæ stu
diosus, in subditos pius & clemens, in egenos misericors, iustitiæ & æquitati ita addi-
ctus, ut nullis unquam consilijs à recti tramite potuerit diuelli, promissi ita tenax,ut su-
pra fidem altius nihil duceret: Inediæ atque algoris patiens, quum conditionis occasio
esset,militia quoque insignis,tota uita summa abstinentia usus, comessationes, potatio-
nesq; supra quàm naturæ necessitas postularet in seipsum nunquam admisit,in alijs ad
indignationem execratus est.Vinum,ceruisiam,medonemq; à teneris unguiculis nun-
quam gustauerat,donec Federici Marchionis Brandeburgeń.affinis precibus uictus, ui-
num parum sumeret,deinde medicorum cōsilio atq; iussu uteretur,nunquam tamen nisi
prandens,cœnansq; paucissimo, & eo minimè forti utitur,reliquā sitim aqua cruda sem-
per sedare,& extinguere solet: ijs uirtutibus semper redimitus in hunc locum euectus
est.Glogouień.ducatū adeptus,monetam nouam grossos excudere iussit,qui in una par
te Aquilam,in alia ducatus Lithuaniæ habent insignia. Solitus erat singulis fermè annis
fratres reges uisitare.

Temperantia Sigismundi.

Quum uerò anno 1506 pro sua consuetudiue Alexandrum in Lithuania agentem a-
dire uellet,in itinere regem ægrotare illi nunciatum est,maturabat ille iter,dumq; duode-
cim millibus passuum adhuc à rege distaret uita excessisse percepit, quo nuncio accepto
nihilominus locum mortis Alexandri (salubri capto consilio)adijt,fama erat, si Sigismū-
dus tam subitò non uenisset,de rebus Lithuanicis ex quorundam factionibus propè de-
sperandum fuisse,uerum dum & Senatus & populus suum principem uidissent, Iagello-
nis memoria & Sigismundi uirtus omne periculum uicêre: abiectis itaq; factionibus Si-
gismundus mox Lithuanicis rebus 26 Octobris eodem anno præfectus est, & spes tunc
summa pro consequendo paterno regno accessit.Hoc modo Sigismundi res se habuêre
in ea tempora,quibus Sarmatiæ sceptra parente Kazimiro,Ioanne Alberto, & Alexādro
fratribus prædecessoribus uita sublatis, fœliciter (quod Deus faxit) obtinuit,atq; nūc de
regni rebus eo in regem assumpto,dicendi mox initium sum facturus.

Sigismundus Lithuaniæ rebus præfectus.

Alexandro in Lithuania apud Vilnam 19 Augusti 1506 morte extincto,Senatus a-
pud Piotrkouiam comitia pro regis electione habuit.Quumq; uniuersæ Sarmatiæ Con-
cilium frequens conuenisset, die octaua Decembris, factis eo die diuæ Virginis conce-
ptionis sacris officijs,omnium uotis à Deo Optimo Maximo princeps qui reip.statu fœ-
liciter præesset postulatus,paulò postquā sacra officia ritè peracta essent, totius Senatus
assensu Sigismundus Kazimiri quintus filius,Magni ducatus Lithuaniæ, Glogouiæ, O-
pauiæq; dux,& totius Silesiæ sumus præfectus Sarmatiæ, Poloniæq; rex assumptus,&
declaratus est.Eam forte electionem triplicato mysterio effectum sortitam prodidêre.Pri
mo loco quòd Vvladislaus Hungariæ,Bohemiæq; rex Osualdum Karlacium ad Polo-
niæ

Sigismundus ad regnum Poloniæ eligitur.

niæ Senatum legatum miserat,& Sigismundo primogeniti ius cessit, summoq; desyderio
pro eius assumptione laborauit, huic accessit, quòd Lithuaniæ ducatus Sigismundo iam
assumpto,à regno Poloniæ(alio præfecto rege)discretus abiret. Postremum & inter hæc
maximum Kazimiri memoria, & presens Sigismundi uirtus,summaq; iustitia in contem-
plationem sui Senatum admonuêre. Præfecto iam atq; publicato Sigismundo, legati in
Lithuaniā missi fuêre.Vincentius Przerambsky Vvladislauień.Ioānes Lubrantius Poz-
nanień.& Matthias Dreuitius Premislień.& regni Vicecancellarius Episcopi, Andreas
de Schamotuli Poznanień, Ioannes de Tharnovv Belseń.Palatini,& Ioannes de Lasko
Regni Cancellarius,qui Sigismundum apud Mielnick oppidum reperientes, ad regnum
postulauêre.Ingens interim Cracouiæ ac toto regno lætitia hominum animos inuasit,u-
biq; Deo uota publica, laudesq; persolutæ, hinc domi paci, foris uictoriæ spes maxima
tenebat.Sigismundus nihil moratus Poloniam ingressus Cracouiā uigesima Ianuarij sub
āno Salutis 1507.instructissimo,pulcherrimoq; apparatu maiori hominū parte Lithuani
co ritu instructa uenit.Vniuersus populus incredibili applausu, ignibus,machinis, uarijs-
que cærimonijs gratulationem suam ostentantibus, nouum regem suscepit, hisq; auspi-
cijs Sigismundus(cuius nomen & apud externas gentes clarum erat) circa horam uigesi-
mam secundam Cracouiam intrauit,in arcem ductus est.

Ordinatis demum singulis ad coronationem regis ex usu necessarijs, Sigismundus in
diui Venceslai arcis Cracouień.templo sacramento eucharistiæ salutari religiosè accepto,
ritè cerimonijs peractis in regem Sarmatiæ, atque Poloniæ unctus & coronatus est.
Coronationis munus Andreas Roza Archiepiscopus Gneznensis exequutus est,huic
assistebant Ioannes Conarius Cracouień. & Matthias Dreuitius Premisliensis Episco-
pi,ob differentiam inter Cuiauiensem, & Poznaniensem Episcopos,ób eam rem exi-
stentem. Adfuêre item Bernhardinus Vilczeck Leopoliensis Archipræsul, Vincentius
Przeraptius Vvladislauień.Ioannes Lubrantius Poznanień. Erasmus Vitellius Plocen.
Lucas de Thorunia Vvarmiensis.Et Ioānes Amicinus Laodicensis et Suffraganeus Cra-
couień.Episcopi.Ad hoc plerique ex Abbatibus infulatis affuêre.Hanc coronationem Vv-
ladislai Hūgariæ & Bohemiæ Regis fratris germani legatus Stephanus Theletzki hone
stauit.Præterea ex ducibus,magnatibusq; Lithuaniæ plurimi fuêre.Insignior cæteris Mi-
chaël Helinskeus fuit, cuius apud Alexandrum summa autoritas, etiam usque ad inui-
diam non sine reip.incommodo creuerat.

Coronatio Sigismundi.

Hæc Sigismundi coronatio sub annum ab orbe redempto 1507.diem 24.Ianuarij in-
cidit.Sacris expletis,deinde conuiuijs publicis nonnihil temporis principum more indul
tum est.Sequēti uerò die induuijs Regalibus indutus, Coronamq; in capite gestās præla
tis status utriusq; comitatus, & optimatibus eques in urbem ex arce descendit, illicq; in
suggesto ut moris est thronum Regium representante erecto consedit, & Homagium(ut
uocant) à Magistratu ciuitatis Craco.ac claues urbis cum debito iuramento accepit, ubi
& uniuersus populus digitis erectis suo regi fidelitatem iurauit. Quibus tandem finitis,
& his quibus ad reipu.consilia nihil interesset dimissis: Rex atq; Senatus ad labentis iam
antea reip.statum animos conuertunt.Comitijs publicis mox apud Cracouiam indictis,
studium summum erat,ut res negligentia præcipitatę domi pace restituerentur.Cæterùm
si quod bellum assumendum foret, quibus suppetijs exhausto publico ærario id aggre-
diendum consultum fuit. Ea conuentione Sigismundus prærogatiuas maiorum regum
Sarmatiæ,atq; Poloniæ per edictum confirmauit,certasq; leges statuit, hæc cum in regni
statutis habeantur, necessitas his ascribere non postulauit, hinc exactiones impositæ.
Regij atque nobilium rustici Iugeratim per grossos duodecim. Ciues solitam semialte-
ram exactionem.Nobiles tribuni(aliàs Sculteti)Ciues in ærario publico, & hi qui contra
ctus in uim redemptionis habent,hisq; similes censuum quartam partem. Spirituales con
tributiones uetusto more, Episcopi decimæ octauam partem,exoluerent. Ex his quoque
comitijs monetæ cusio continuata publico decreto fuit, paulò post Stephanus Telecz-
ky Vvladislai Hungariæ regis legatus,regis,Senatusq; decreto in Daciam aliàs Valachiā
missus,ut duorum regum nomine pacis conditiones ferret. In Hungariam oratores missi
confœderandorum regnorum causa Episcopus Poznanień.Marsalcus regni, Cancella-
rius regni & Christophorus de Schydlovviecz.Reliqua hoc anno in Sarmatia atq; Polo-
nia pacata fuêre.Rerum quoq; Prutenicarum tranquillus status erat.

Homagium Cracouiens.

Exactiones.

RES VERO LITHVANIAE ingens negocium contraxit, tuncq; Moschici
in hanc ætatem perseuerantis belli initia suscepta fuêre,quod quum & maximum,& peri-
culosissi-

Origo bellorū Moschicorum

Michaël Helinskeus dux.

culosissimum sit, operęprecium erit altius eius initia referre. Michaël Helinskeus dux ap-
pellatus, homo ut animo audax, ita ingenio sagax ac corpore robustus, ad omne pericu-
lum promptus. Apud Germanos annis plus duodecim militauit, ingeniumq; uires exer-
cuit. Apud Alexādrum deinde summam fortunam adeptus, sed ea abusus, per felicitatem
in ambitionem præceps ruit. Primum paucis gratus, deinde largitionibus amicos, quæsi-
uit, boni fermè omnes (& ipse Sigismundus princeps) suspecti. Postremò Alexandro æ-
groto in Lithuaniæ principatum succedere ambitio fuit. Hæc ita se habuisse insimulatus
est Helinskeus. Constat tamen postquam Sigismundus ingressus erat Lithuaniam om-
nium primum fuisse, qui cum omnibus amicis illi obuiam egressus pedibus eius prostra-
tus Magni ducatus Lithuaniæ principem salutaret, addebant illi apud Alexandrum par-
tæ opes animum immodicum. Hæc dum Sigismundus consilia aduentu in Lithuaniam
præuenerat, Helinskei res apertè inclinatę sunt, eamq; tunc Helinskeus mortalibus com-
munem expertus est fortunam, ut felicibus temporibus amicos plurimos haberet, tum
uerò fortuna parumper nutante nullus foret. Helinskei itaq; insimulata factio Ioanne Sa-
bresiskeo Marsalco Magniducatus Lithuaniæ auctore (ut fama erat) in apertum prodijs,
hanc Helinskeus molestiam, summam ratus iniuriam. Sabresinskeo apud regem nego-
cium fecit. Rex in re difficili consilio capto, ut ex re erat non putabat festinandum, atque
ita Helinskeus (ut illi uisum) iniuria affectus summo conatu apud regem ut decerneret,
quid ea in controuersia iustum esset postulauit, tantoq; importunius rem tentauit, quo
plus illud inter opibus pollentes maturius agendum cognouit. Hinc 27. mensis Martij
ad Vvladislaum Hungariæ, Bohemiæq; regem Budam properauit, ubi dum spe frustra-
tus esset, parum moratus in Lithuaniam, acceptis tamen à rege literis, quo minus dilatio
rerum famæ atq; honori suo dedecus esset futurum, redijt. Interim uerò Basilius magnus

Basilius magnus Moschorum dux.

Moschorum dux exercitum triginta millibus passuũ Smolentzko prætergressus Lithua-
niæ induxit. Rex dum hæc ex nuncijs cognouit, domi pace rebus compositis, Crac. 24.
Maij egressus, in Lithuaniam celeriter peruenit, contractisq; undiq; copijs, Basilio quam
primum obuiare statuit. Moschus ubi regium exercitũ aduenire persensit, simulq; Tar-
taros Tauricos, id est, Przecopień. Lithuanis auxilia ferre cognouerat, exercitum non ui-
so hoste domum reduxit. Lithuani Gzycovv à Moschis recuperarũt, certisq; Moschorum
oppidis populatis. Sigismundus cum hostes pugnæ copiam subtraherẽt, & commeatuum
inopia simul & caloris cruciatu exercitus molestaretur, Vilnam regressus. Cæsar item Tau
ricus, qui octuaginta hominum millia in exercitu habuisse fama perhibetur, paulòpòst in
Tauricam infecta re digressus est. Sigismundus comitijs nouis apud Cracouiam indictis
ex Lithuania accelerauit. Cracouiam 24. Ianuarij sub anno 1508. ingressus est. Hic igitur
Sarmatiæ rerum status sub anno salutis 1507. adscribitur.

Ann. 1508.

ANNVS 1508. hoc modo initia atq; finem sumpsit, Rege in ipsis anni initijs comi-
tia agente de Sarmatiæ rebus consilium fuit, quæ domi pace omnes tranquillæ ad anni fi-
nem mansêre. Cæterùm nouum regem noua, ubiq; difficultas urgebat: Ærária tam pri-
uata, quàm publica undiq; exhausta fuêre. Regia paßim bona impignorata. Bohemiæ,
Germaniæ, atq; Poloniæ milites, qui apud Ioannem Albertum, atq; Alexandrum stipen-
dia meruerant summo conatu solutionem postulauêre, hic Regius honor fidem seruandã
mouit, illic ærarij atq; reip. difficultas præmebãt. At Deus qui humanis rebus semper præ

Ioannes Bonerus.

sens, in summo rerum discrimine uniuersam præbuit opulentiam. Rex itaq; Ioannis Bo-
neri Germani uiri optimi, & Sigismundi rebus à duodecim tunc fermè annis summa dex
teritate ac studio præfecti, facultatib. atq; consilio usus, ex monetaria (ut uocant) officina
quam Bonerus argento prouidebat, simul & aliunde pecunijs collectis incredibili breui-
tate rempublicam propemodum lapsam restituit. Primis, initijs bona multa pignore ob-

Redempta per Sigismundum Rex.

stricta soluto ære redemit. Comitatum Scepusień. ex manibus Ioannis Iordan duodecim
millibus aureorum liberauit. Ducatum Ausvvincień. & salinas Russiæ à Paulo Nigro
Cracouiensi Ciue quatuordecim millibus aureorum exemit, Proschouium oppidum à
Georgij Lang hæredibus nouem millibus aureis liberauit. Nieschouień. arcem ex mani-
bus Stanislai Cosczielecij nouem millibus redemit: Item paulòpòst inter Cracouień. ur-
bis mœnia uaria officia ad Magni procuratoris arcis Cracouień. præfecturam pertinen-
tia præsertim molendina, custodiam piscium, macella & quædam alia plus duodecim mil
libus persoluit. Salinas Cracouień. censibus plurimũ grauatas in magna pecuniarũ sum-
ma diminuit, quibus tũc in initio regni Ioanne Iordan mortuo Andream de Cosczielecz
præfecit. Ilkusiensis plũbi orboram à Seuerino Bethmano quinq; florenorũ millibus exe-
mit,

præterea Siradiam quinq; millibus, Gostiniam duobus millibus, Miedzerzecz duo
bus millibus trecentis. Radomiam tribus millibus, Sochaczouiam septem millibus, Pio-
trkouiam mille ducentis. Drobobytz quinq; millibus, Rabstinensem arcem mille quin-
gentis, Arcem Ritter mille. Lublinense teloneum mille quadringentis, Slochouiensem
arcem quatuor millibus, Tucholam undecim millibus, Sandetz quatuor millibus, Iuni-
vvladislauiã quinq; millibus, teloneum & pontale Thoruniense decem millibus flore-
norum ex diuersorum manibus eruit, atq; hæc omnia in ipsis fermè regni initijs cum alijs
multis regio ærario adiecit. Germanis, Bohemisq; & Polonis militibus, breui deinceps
tempore pro Ioanne Alberto, Alexandroq; fratribus plus ducenta millia aureorum exol-
uit. Postremò arcem Cracouiensem undiq; ruinosam, ueluti sede regia indignam in parte,
quæ ad occidentem est à fundamentis nouis erigere, ornareq; ædificijs cœpit, hisq; consi-
lijs usus, ubiq; rebus in meliori statu positis, ad quartum diem Maij Craco. consedit, quo
die Cracouiam egressus Lithuanico bello operam dare cœpit. Sed hæc infrà in rebus Li-
thuanicis adscribentur.

Inquisitio in quendam Iudæum.

Die 5. Aprilis Iudæus, qui cum cæteris complicibus sacramentum Eucharistiæ deho-
nestauerat, cæteraq; nepharia facinora perpetrauerat, Cracouiæ in Diuæ uirginis æde fre-
quenti doctorum cœtu præsente in scalam erectam statutus. Nicolaus uerò diui Domi-
nici institutum professus, sacrarum literarum doctor, & hæreticæ prauitatis (ut illis dicere-
mos est) inquisitor, Iudæi facinora arguebat, atque palàm fecit. Ego tunc Polonicæ linguę
ignarus actum non potui, nisi ex relatione intelligere. Iudæus postquam summo conatu,
atq; intrepidè se tueretur, tandem nolens conuictus, sæculari potestati traditus, atq; igni
combustus est.

Pestilentia.

Dieb. uerò Maij Cracouiæ, atq; alijs locis pestis contra Astrologorũ opiniones sęuire cœ
pit, durauitq; ad dies Decembris, ea multi mortalium Cracouiæ absumpti fuêre.

Eodem mense die decimaseptima in maiori Xiasznicze pręposìtura, & quatuor Man-
sionarij ex parochiali ibidem ecclesia Abbatis, conuentusqúe Tinicensis patronorum as-
sensu Nicolao de Coprzivvnicza rem promouente, & Ioãne Conario Episcopo Craco.
confirmante erecta, & fundata est. In Iulio uerò quod suspitio de Tartarorum esset eru-

Victoria de Tartaris.

ptione in regis absentia ex Senatus decreto Ioannes Camienetius, tunc Leopoliensis Ca-
stellanus, & Buscensis præfectus adiunctis illi quingentis equitibus ære publico condu-
ctis in Podoliam ad tuenda confinia missus est, qui die 23. illius mensis Miedzibosium
perueniens Tartaros clam in Volhynensem prouinciam erupisse comperit, uix tribus ho-
ris illic militibus, equisq; refectis, ascitis Braczlauień. & Viniceń. pręfectis, ad hoc prouin-
ciæ Nobilibus, ac populi Podoliæ suppetijs acceptis: Itinere quod uiam nigram uocant,
ad Vvoronovv Hrodisco eodem die peruenit, eo in loco Tartarorum copias prædam ho
minum, pecorumq; iam abigentes, numero supra duo millia equitum existentes animosè
inuadit, atq; uiriliter pugnãdo strenuè fudit, omnem recuperauit prædam, copiasq; saluas
in Miedzibosium triumphans reduxit. Nihil deinceps maximè memoria dignũ apud Po
lonos accidit, regis absentia atq; pestis sæuicia simul efficiente.

Ioannis Turzonis mors.

Sub Octobre uerò die decima Ioannes Thurzo de Betlemualua apud Nouam Ciuita-
tem Hungariæ febribus correptus supremum clausit diem. Vir cum honoris præfatione
semper nominandus, natione Hungarus, genere nobilis, sed dudum uaria fortuna uexa-
tus, illud idem Polonicũ atq; Germanicũ uulgare, expeditè sciens, literis Latinis haud uul
gariter doctus, ab initio in Polonia fortuna adiutus. Auro, argentoq; utrumq; regnũ ma-
gnis cõmodis ampliauit, nomen suũ apud exteras gentes adminiculo maximæ industriæ
clarum atq; perenni laude celebratum fecit, & cum famatissimis Europæ mercatoribus
Fuggaris in Augusta Vindelicorum per connubia societatem iunxit, pleraq; ingenia, ua-
riasq; item artes ad auri, argenti, cupriq; fodinas eius industria magno quæsitas ęre ad po-
steros transmisit, mortuus ad Leuczouium oppidum relatus, in maiorum tumulo adser-

Ioan. Turzonis soboles.

uatus est. Moriens hos filios insignes duabus uxoribus genitos reliquit. Primo matrimo-
nio Ioannem Vvratislauień. Stanislaum Olomucẽsem Episcopos, Georgium Comitem
Camerarium montium Hungariæ. Qui uiuente patre affinitatem cum Fuggaris iunxe-
rat, patre absumpto totam prouinciam & negotium patris suscepit, uir magni ingenij, La
tina, Germanica, Polonica, Hungaricaq; lingua, peritus, ad omnia patris cœpta natus, ue-
rum aduersa ualitudine ut plurimũ infœlix, qui aliquantò postea uel sanitatis gratia, uel u-
xore urgente in Augustam Vindelicorũ concessit, nunquã integrè conualuit ad 19 Mar-
tij 1521. diem clausit extremum, pręter eos Alexium quoq;, & Ioannẽ secundo matrimo-

nio genitos reliquit. Atq; hic hoc año utriusq; Poloniȩ status erat. Res uerò Prussiȩ in anni finem quietæ fuêre. Iam igitur ad res Lithuanicas calamus remeabit.

Michaëlis Helinskei facinus.

Reuerso itaq; ex Lithuania hyberno tempore ad comitia Cracouieñ. Rege Sigismundo, ut paulò supra abscribitur, interim Michaël Helinskeus in Lithuania remanens, undique socijs, et auxilijs quæsitis, postquam res sibi non ex sententia cessisset, in pessimum facinus animatus est, Ioannem Zabrzezinsky magni ducatus Lithuaniæ Mareschalcũ suũ (ut rebatur) delatorem apud Grodno in hac parte Chroni fluuij, nihil hostis arma suspecta habẽtem, sub prima noctis uigilia inuasit, raptumq; per suos satellites ex lecto nudum per cubiculi limen extraxit, tum Turca cædis ministro capite plecti iussit, immensum, uiolentumq; scelus, sed non tam magnum, quin quæsita apud principem gratia ueniam habuisset, si modo hanc initio quæsijsset, quum uerò ob patrati sceleris magnitudinem & ne cati amicorum instantiam. Regem tam facilis remissio non deceret. Helinskeus desperatis rebus ad maximi belli initia animum conuertit, tumultuarios illicò motus excitauit, aliquot ex optimatibus magniducatus complices, & primum fratrem Basilium Helinskeũ ducem rebellionis socium asciuit: Qui certis castellis traditis fratris partes sequutus est. His uerò malis non satiatus Michaël, summo conatu Lithuaniæ, Russiæq; patricios conciliare sibi operam impendit, hic munera polliceri, illic spem dubiæ uictoriæ, & prædæ ostentare pergebat. At nondum satis sibi uirium esse ratus, ad Basilium Moschorum ducem

Michaël noui motus Moschici concitator.

thesauris priùs, fratre & amicis in Moschouiam perductis confugit. A`Basilio facilè auxilia, qui non modo inuadere, sed & uniuersum magnum ducatum subiugare (ut illi uisum est) posse crederet impetrauit. Fuêre tũc ex Ruthenis atq; Lithuanis, qui rebus Helinskei fauerent, atq; non inuiti si tempus datum fuisset, huic conspirationi accessissent. Sigismun-

Firleium.

dus his cognitis, initijs obstare decreuit. Firleium cum exercitu militis mercenarij sine cunctatione expediuit. Et Polonicis rebus domi pacificatis Cracouiam 4. Maij ipso die diui Floriani egressus, in Lithuaniam celeriter, peruenit. Helinskeus uerò interim Regias arces dolo occupatas muniuit. Prȩterea Moschi auxilijs alias expugnare aggressus, Minskam arcem obsidione cingens, frustrà conatus, pro maioribus auxilijs Basilium Moschorum ducem sollicitauit, qui sexaginta hominum millia (ut fertur) proprijs tamen ducibus Michaëli iunxit. At Sigismundus Rex Brescium ueniens exercitum percensuit, in quo mercenarij milites Poloni fermè quinq; millia & præterea aulici regij erant, Lithuanorum uis ingens, Ruthenorum & Tartarorum auxilia exercitum circa Nouogrodeck ampliarunt, atque ita Sigismundus Michaëli, Moscouiticisque copijs belli desyderium extincturus, uersus Minskeam arcem obuius processit. Michaël regio aduentu cognito territus, obsidionem arcis Minsko soluit, cum Moschis, quos in auxilijs primis secum habuit, uersus Borisovv se contulit. Quem rex prius circa Minsko exercitu toto recensito & ordinato, fugientem apud Orscham citra Borysthenem, ubi iam reliquus Moschorum exercitus ex sexaginta armatorum millibus, Daniele Szenija, et Iacobo Zacharino ducibus peruenerat insequutus est. Duces uerò Michaëlis fuga & regio aduentu cognitis, mox exercitum reducere statuerunt, Borysthenem non sine incommodo superarunt. Exercitum superato Borysthene ad mille fermè passus in nemore ultra collocauerunt, interim fluminis transitum custodia forti munientes. Postquam uerò regius exercitus, qui armis splendens & ordinibus benè dispositus erat, in ea loca uenerat, quibus Moschi Borysthenem transeuntes fugerant, castra illic posita sunt. Dies enim ille diuæ Margarethæ uirgini sacra fuit: mox equitum, peditumq; aliquot centena bino uado, longo quidem à se interuallo distantibus flumen superarunt, hostes dum uno in loco Regios inuado impedire conãtur, interim equites, qui iam superato flumine, totum exercitum hostium turbare cœperant, plures interemerunt, spoliaq; non aspernanda rapiunt, ab ipsis cibis hostes magnanimiter deturbant, tum proximiori uado decertantes à Regijs quoque profligantur.

Pugna ad Boristhenem.

Rex cum pugnæ initia iam data conspiceret, equo conscenso, ad fluminis ripam suis animum additurus, uelociter peruenit. Interea tamen quia Sol occideret inclinata die crepusculum rem dirimere coëgit. Quare rex consultè suis receptui signum dedit, ipse uerò ad castra pransurus reuersus est. Præ tertiam noctis horam omnib. priùs cõstitutis uigilijs in castra pransurus reuersus est. Præcepit tum rex ut nocte tota milites in armis quiescerent, quo in diluculo citiùs hostem inuadere possent. Michaël uerò qui supremam uictoriam, hoc in bello experiri properabat, magno animo ad uniuersale certamen cum rege Sigismundo socios animabat, facilem certamq; uictoriam, si res ex eius consilio gereretur promittens. Duces uerò uel quod aliter à Basilio mandatum esset, uel quod militum suorum uirtuti (quod credibilius est) diffiderent,

fiderent, pugnam detrectant, ita timore perculsi, in eius noctis medio exercitum per nemoria inuia, perq; paludes periculum imminens fugientes, non sine magno incommodo impedimẽtis, multisq; equis relictis, plus quindecim leucarum spacio à regio exercitu abduxerunt. Quos Michaël Helinskeus rebus desperatis, necessariò sequutus, usque ad Staradub celeri cursu ne à regijs ex insidijs impeteretur peruenit. Ea uerò quæ uel ad hominum, uel equorum usum essent relinquenda, in nihilum redacta fuêre. Rex autem tum quod armis suorum impedientibus, tum etiam quod itineris modicum esset periculum, exercitum ab Orscha uersus Schmolenskeam arcem duxit.

Fuga Moschorum.

Erant cũ rege in ea expeditione ex Polonicis Consiliarijs Reuerendi D. Matthias Dreuitius Episcopus Premislieñ. Vicecancellarius regni Poloniæ, Ioannes de Lasko tunc Cãcellarius regni, paulòpòst Archiepiscopatus Gnezneñ. coadiutor factus, Nicolaus de Dambrovvytza Lublineñ. tunc Castellanus, & Christophorus de Schydlouijetz, tunc subdapifer Cracouieñ. regiæ curiæ Thesaurarius, & pleriq; alij regni Poloniæ proceres.

Expeditionis Regiæ Comites.

Rex uerò cum exercitu saluus ad primam Augusti diem ad Smolenskeam arcem peruenit, & in suburbio castra posuit. Tum consilio cum magnatibus & belli ducibus capto, Rex Constantinum ducem & Nicolaum Firleium exercitui præfecit. Capto itaque hostis fines inuadendi consilio, ex re uisum fuit exercitum in Moscouiam ijs ducibus summittere: Regem uerò interea apud Smolensko mansurum postulantibus rebus, quæ ex usu forent exercitui ordinare. Hæc dum tardiùs succedunt ex magnatibus duo inter se dissentiunt, maximè ea res non modò effectum concepti consilij tardauit, uerùm etiam expeditionem non sine incommodo hosti patefecit. Hostis quod ex re maximè sua esset, syluas ac nemora arborum demolitione ingenti celeritate clausit, ac Drohobiceñ. arcem quod eam tueri posse dubitaret igne absumpsit. Effectũ hac re est quod toto exercitui hostium fines inuadere non liceret. Verùm nihilominus Regij milites uarijs factis eruptionibus plurima abegere spolia. Missus est item à rege Kiska cum Polonicis, ac Lithuanicis copijs uersus Vozniam Moschorum arcem, hic celeriter, quæ circa eam arcem essent ferro, flammaq; absumpsit. Hæc dux Moschorum intelligens, periculum auertere cupiens, mox militibus suis cõgregatis regijs copijs occurrere iussit, quibus per exploratores ad Kyskam perlatis, qui numero se longè hostibus inferiorem cognoscens regi e uestigio nunciauit. Rex ne in tanto periculo suis deesset, non paruam manum Nicolao Firleio duce, submisit. Is diutiùs quam res tanta postularet in syluis immorari coactus, Kyskonis spem interturbauit. Qui nihilominus hostium custodiam, & qui in excubijs essent aliquot particularibus prælijs uicit, qui fugientes suis magnam Polonorum, Lithuanorumq; uim adesse nunciant, sicq; hostium copiæ solo Polonorum nomine territæ & euictæ simili fuga salutem quæsiuêre. Pariter & regijs fermè contigit, cum hostium fugitiui numerosum Moschorum exercitũ propè adesse nũciarent, & Kyska supremam fortunam omnium suorum periculo tentare recusaret, atque nullo internuncio de auxilijs spem acciperet, & ipse inter uictorem, & fugientem quodam modo medius, ad tria millia passuum exercitum reduxit. Moschus uerò suorum infœlici successu cognito, quod suorum plerique desyderati essent, & longè, lateq; regij milites ferro, flammaq; uastarent, hyemis quoque mox futuram incommoditatem considerans, caduceatore misso belli inducias à rege expostulauit. Stantibusq; inducijs oratores mittendos, qui de pace tractarent, & conditiones secùm dicerent, affectauit. At rex qui rebus uniuersis, quæ ad reip. ampliationem spectarent nunquam deesse uoluit, & ipse periculum perpendebat, quod hostis pugnæ copiam detrectaret, quod suorum uirtus contra ligna, & paludes frustrà exercenda, ac contenenda non uideretur. Item hyberna prope tempora adessent, quod res Polonicȩ regis aduentum non parum postularent, & postremò quod tantus exercitus magno sumptu frustrà fatigaretur. Basilij petitis annuit: Ad hoc iter Ioannem Sophiam Ruthenum à secretis notarium rex submisit. Hunc quoque Ioannes Syluius Siculus Amatus Geographus, & orator insignis Græcæ & Latinæ linguæ peritissimus regionis uisendæ causa comitatus est. Secuti sunt & pleriq; ex mercatoribus mercandi gratia. Sophia dum ad Basilium uenisset, facilè inducias & pacem cum metuente bellum confecit. Res itaque hoc modo conclusæ fuêre: ut stantibus inducijs Basilius ad regem oratores mitteret, qui pacẽ his conditionib. cum rege perpetuo duraturam firmarẽt, ut arces iampridem Michaëli Helinskeo parentes, aut nuper in deditionem acceptæ Lithuanis redderentur. Helinskeus rebus omnibus apud Lithuanos exutus apud Basilium exularet: captiui hinc inde dimitterentur. Dimissi tunc fuêre ex magnatibus Lithuaniæ uiri insignes diuturna captiuitate apud Moschum con-

Drohobytz exusta.

Kyska circa Vozniam prædas agit.

Ioannes Sophia.

Ioan. Syluius Siculus.

Conditiones pacis.

sumpti Lithaur,Gregorius aliàs Hrehor Bartoslauitz,et plerique alij.A `Muscho item le-
gati,qui arces iuxta firmatam pacem restituerent,Helinskij fratres.& coniuges, amicosq;
Moscouiam perferrent missi,Helinskei frater Basilius, & coniunx illius mœrentes abdu-
cti fuêre.Præterea plærisq; Moschouia carceri adsimilis suspecta fuit, qui fuga sibi consu-
lere maluerunt,ad arcem Odrusko fermè ducenti uenerunt, inter hos Ostaphi miles insi-
gnis,& Vlricus Schelndorff Helinskij quæstor fuêre,ex eo loco Ostaphi accepta fide pu-
blica in castra regia peruenit,reliqui obtenta uenia ad regem alij,alij ad Constantinum O-
strovvskeum ducem,aliosque uenère.Quos quidem articulos paulòpôst Basilius per le-
gatos ratificare data fide promiserat. Hæc regi per Sophiam nunciata fuêre. Qui & post-
quam rex Vilnam peruenisset,supra adscriptis conditionibus cum Moscorum duce Basi-
lio pactis redijt. Regi uerò ex usu uisum erat pacis conditionibus acceptare, quod bello
non sine periculo,dubiè etiam obtinendum esset,exercitum propter hyemem iam instan-
tem dimisit.Redijt igitur pars exercitus Vilnam,alia item pars Constantinum ducem uer-
sus Voliniam comitata.Sub illud tempus Tartarorum eruptio in ducatum Lithuaniæ fa-
cta,quorum partem Constantinus dux contriuit. Aliam item partem Polusz miles Ru-
thenus insignis prostrauit, Lucas uerò Morauus ducentorum peditum præfectus in ter-
tiam Tartarorum aciem casu incidit. Verum cum aut fugiendo,aut pugnando morien-
dum esset,placuit magnum imparibus quidem uiribus conserere. Iunctis igitur celeriter
ut tanta res postulabat curribus propugnaculum fecit,& ad amnem qui Sluskeam arcem
præterfluit,pugnam cum Barbaris suscepit, in qua non numero,sed industria superior fa-
ctus est,Tartari abiecta prçda,fuga dilapsi sunt,quos dũ pedites insequi non possent,equi
tes ex Sluskea arce erumpẽtes adsequuti in locis paludinosis nonnullos suppressêre, reli-
qui fuga sunt saluati,atq; sic Lithuania tunc à Moschorum ac Thartarorum inuasione li-
berata est. Rex deinde Vilnam die 12.Nouẽbris peruenit, ibi parum refectis equis Deo
Opti.Max.gratiæ prouincia habitæ,tum inter hilaritatem ac quietem optimus quisq; pro
uirtute sua in hoc bello præstita remuneratus est,tãdem in Poloniam comitia ad anni iam
initium statuta acturus accelerauit.Hic Lithuaniæ atq; demum uniuersæ Sarmatiæ status
sub anno salutis 1508.fuisse perhibetur.

Tartarorum in Lithuaniam eruptio.
Lucæ Moraui pugna.

Ann. 1509.
Bellum Valachicum.

PACEM cum Basilio Regis,Senatusq; Lithuaniæ assensu firmatam, & sequenti an-
no ut infra adscribitur,à Basilio per legatos roboratam, bellum Daciç seu Valachicum cõ-
sequutum est. Ante huius initia,comitia de more apud Piotrkouiam celebrata sunt.Qui-
bus expletis,Rex 19 Aprilis Cracouiam uenit.Iam inde uisum fuit consortem,regniq; so-
ciam querere,ne eo absumpto,externorum manibus regnum submitteretur. Missi itaque
legati fuêre qui ducis Mekelburgẽ.filiam Annã uirginem postularent,Ioannes Lubran-
tius Poznanieñ.Episcopus,Ioannes de Lasko supremus regni Cãcellarius, et Gnezneñ.
coadiutor. Christophorus Scydlouitius regni Camerarius. Hi cùm ad hoc iter accincti,
Cracouiam in diebus Iunij egressi essent,subitò negocium interceptum est,uel quod De-
us Opti. Max. hoc connubium regno Poloniæ infœlix futurum impediret, uel quod fa-
ctionibus bello Valachico excitato Rex aliò conuersus,prætermisso matrimonio paulò-
pôst alibi inducendus speraretur. Certò tamen constat, nullam mutationis consilij cau-
sam accessisse,quam ut insperatum ita periculosum bellum.

Stradomiæ cõflagratio.

Parum antequam hæc fierent die 22.Martij Stradomia inter Cracouieñ.portam & Vi-
stulæ pontem igne absumpta erat, diuorum Heduigis,Agnetis,atq; Bernhardini templis
relictis,reliqua ex utraq; parte fermè omnia incendio periêre:summo etiã labore ipsa urbs
Cracouia est à periculo liberata. Hijs hoc modo se habentibus, circa Iulij mensis initium
nunciatum est Regi,Bogdanum Valachiæ Palatinum,contra ius gentium, rupto fœde-
re,& obedientiæ iugo abiecto, Russiam,Podoliamq; exercitu magno ingressum, cædi-
bus,flammisq; omnia explere.Hic nuncius regis animum à futuro(ut supra narratur) con-
nubio contrahendo reuocauit.Igitur Regis atq; Senatus edicto arma sumpta, milites sti-
pendijs addicti, suscepti, & omnia ad belli necessitatem celeriter parata sunt: pecuniæ ad
hoc bellum necessariæ ex aliquibus Cracouieñ.ciuibus spontanea uoluntate collectæ.

Expeditio in Valachos.

His Ioannes Boner & fidem fecit,& partem multò maximam ex suis, amicorumq; facul-
tatibus,ne respublica detrimentum haberet,adiunxit. Rex igitur iterum iam domi rebus
compositis, altera post festum diui Iacobi, die quæ 26.Iulij Cracouiam exiuit, per Boch-
niam, atq; deinde recto itinere Leopolim peruenit, interim Vvladislaus rex Pannoniæ
fratrẽ ab incæpto nitebatur auertere, uel qđ superiorib.periculis Alberti regis temporib.
acceptis admonitus esset,uel quod depopulata Dacia Hungaris, atque Polonis Turcam
hostem

hostem difficiliorem uicinum putaret. Quid horum fuerit non habeo dicere, constat ta-
men Sigismundum fratris consilio non annuisse,sed neque bello(tum proditionis, atque
cladis qua Ioannes Albertus affectus fuerat memor, tum etiam desiderium cupidine ui-
ctoriæ flagrantis animi expleturus) abstinuisse. Antequam Rex exercitũ parasset,& Leo-
polim applicuisset,Bogdanus Daciæ Palatinus flammis,ferroq; loca,nec natura, nec arte
munita,sed & plerumq; hominibus deserta absumpsit. Arcem Halicieñ. frustra tentauit.
Exercitum dehinc Leopolim duxit,& prædam potius egit,quàm quod obsidione cinge-
ret,à longinquo machinas locauit, atque globos supernè iniecit,accepta uerò non modi-
ca suorum iactura, tertia qua uenerat de obsidione soluta,exercitum ad propria(eo quod
Sigismundum cum exercitu iam aduentare didicerat) reducere cœpit. Prædam ingen-
tem,uasa aurea,argẽteaq; ex templorum suppellectili, multas etiam æreas Campanas ab-
duxit. Rohatin oppidum per deditionem accepit,& incendit,hæredibus ac populo illius
secum abacto. Sigismundus paulò pôst Leopoli exercitum percensuit, dum rebus febri-
bus correptus adesse nequiret. Nicolaum Camienecium Cracouieñ.Palatinum, & præ-
fectum exercituum regni ducem generalem legionibus præfecit. Deo Opti.Max.diuoq;
Stanislao patrio sancto,ut hoc bellum sibi, & Polonico populo fœlix, ac faustum ex usu
esset,uota fecit, quæ postea adsecutus uictoriam summa fide, ut mihi suo loco dicendum
erit persoluit. Nicolaus Camienecius susceptam prouinciam excelso, lætoq; animo per-
fecit,superato Tyra amne Daciam ingressus consimili uicissitudine igne,ferro, cædibusq;
Valachiam molestauit.Fuêre etiam in eo exercitu milites mercenarij ex Bohemis & Ger-
manis,qui sub Sczirneo Bohemo,duce militabant. Multas ciuitates ac uillas, item curias
ac prædia in cineres redegit, in quibus insigniores fuêre Czarnovvcze, Dorohiin, Bo-
thuszanij,Scepanovvscze,& Choczim.Dum uerò ad longum & per transuersum quæq;
uastata essent, atque ad Sczocauiam Palatini sedem peruentum,frustrà res tentaretur,ne-
que pugnæ copia appareret,Palatino syluis ac nemoribus se occultante,Nicolaus Camie
necius exercitũ reduxit,in eo ingressu atq; reditu passim uiri,fœminæ,impuberes, senesq;
& ipsa pecora,quæ ad usum nõ essent cæsa,necataq; fuêre.Hac clade Vvladislaus ab Hun
garis ne persuasus,an à Bogdano sollicitatus,non satis constat, legatos ad Sigismundum
submisit,qui dictis conditionibus pacem conficerent.

Bogdanus Valachiæ Vaiuoda.

Valachiæ uastatio.

Pugna ad Tyram.

Dum ea in re legati operam impendunt, & regius exercitus ad Tyram amnem redu-
ctus,iamq; tranatandum esset, & regnicolarum exercitus amnem superasset, mercenario
milite,& aulicis regijs remanẽtibus,quibus Thvvorovvsky miles strenuus præfuit, mox
in insidijs Palatini copiæ apparuêre. Regij imperculsis animis,ut negocium postulauit a-
ciebus instructis,pugnam parant,quam nec hostes detrectant,utrinq; igitur copijs ad cer
tamen inductis,Palatini exercitus, qui & numero inferior erat, fugatus atque partim ca-
ptus est. Capti fuêre in eo prælio ex magnatibus Palatini multi, ex quibus quinquagin-
ta decollati fuêre. Supplicium hoc ideo sumptum, quod olim Stephanus palatinus hu-
ius palatini parens mercenarios Polonicos milites in Trebovvla captos, postea in Pod-
hajcze miserè securi percussisset, quorum tumulum cum Nicolaus Camienecius uidis-
set,lachrymans ulturum se hanc iniuriam ac miseram mortem uouisse fertur. Triginta fer-
mè captiui insignes Leopolim ducti,inter quos fuêre Matthias Logofeth minor. Hic ha-
buit officium ex cõparatione Vicecancellariatus,Humyenieck Kyerza. Magnus dispen-
sator Petryka & Dobrosteph. De hostium uerò cæsorum numero non satis constat. In-
cidit hæc pugna in diui Francisci diem, quarta Octobris, qui deinceps perpetuò Polo-
nis festiuus est institutus. Fuêre in Palatini Bogdani exercitu primores Daciæ & nobili-
tatis robur, ad hoc Turcarum duo millia equitum fuisse fama fuit. Redijt tandem in Po-
doliam exercitus, postquam Daciam uiginti fermè diebus uarijs cladibus affecerat. Ab
eo uerò die quo regij Daciam ingressi ad pugnæ iam supra memoratæ diem nullo nun-
cio rex successus suorum cognouerat. Atque ita in Dacia seu Valachia rebus per exerci-
tum gestis, hyeme tunc instante,& Vvladislao Hungariæ rege pacem sollicitante,exerci-
tus dimissus est. Legati Hungarici Osvvaldus Karlaczkeus & Barlam Bornomisseus
collega pacem his conditionibus firmarunt, ut abacta præda redderetur, & damna illata
rependerentur. Hæcq; per Palatini legatos ad regem submittendos confirmarentur. At-
que hic Valachici tunc belli finis fuit,& Sigismundus in Poloniam reuersus est.

Festũ D. Francisci institutũ.

Pacis conditiones.

Iac. Schydlouitius Quæstor mortuus.

Interea dum rex apud Leopolim egit,Iacobus Schydlouitius Sãdomirieñ.Castellanus
regni Poloniæ Quæstor uita excessit,à fratribus in maiorũ sepulchro repositus fuit. Huic
Andreas Coszcelecius in quæstura successit.

Eo autem anno, Tauricus Cæsar Tartaros Nohaijsceos inuasit, qui raptis armis Tartaros Przecopieñ. seu Tauricos prælio uicerunt, cæsiq; fuêre duo Cæsaris nepotes.

Terræ motus.

Terræ motus eo anno maximus fuit. Apud Constantinopolim Baizetus Turcarũ imperator metu nutantium ædificiorum perulsus, relictis mœnibus, sub tentorijs uixit. Per regnum Bosnæ atque Dalmatiam usq; in Italiam hic terræmotus durauit, apud Cremonam & alibi uidi magnorum ædificiorum ruinas.

Maximiliani Regis Legatio.

Hoc etiam Anno die 23 Decembris, Maximiliani Romanorum regis legati Cracouiã uenêre, Vitus de Furst, & Ioannes Kuchenmeyster legum doctores, relationem Vitus Latinè, eleganterq; fecit, postulatum est ea legatione ut comitia pro festo Ioãnis Baptistæ apud Poznaniam indicerentur, ubi missis alijs legatis & nuncijs res Prutenicæ per salubria consilia ad concordiam reuocarentur. His auditis, in quartumq; mensem retentis, conuentus in Maximiliani gratiam indictus fuit, atque suo tempore illuc uentum & actum est, hæc decimi anni narratio postea tradit. His iam enarratis ad res Lithuanicas stylus conuertendus erit.

Fœdus Moschorum.

BASILIVS IGITVR Moschorum princeps ut pacis expleret cõditiones in Lithuaniam misit legatos, qui Vilnam die decimaoctaua Ianuarij trecentis equitibus comitati ingressi sunt, pacem his conditionibus, sicuti Anno 1508. per Sophiam regium ad Basilium legatum firmatum erat, iuramentis hinc inde præstitis, perennibus diebus duraturam confirmauerunt. Captiui omnes uinculis liberati, Moschi supra quinquaginta legatis traditi fuêre. Præterea literis res roborata est, & legati cum honore dimissi. Fuêre itê tunc aliqui ducis Michaëlis factionis cõplices, die 19 Ianuarij custodiæ traditi, inter quos insigniores hij fuêre. Gastoldus ducatus Lithuaniæ quæstor, Michaël Koniwszequæstoris germanus, & Michaëlis ducis gener, cum quibusdam alijs aulicis Lithuanis, qui genere clari essent, in magnatum ædibus liberali custodia adseruati, obscuræ sortis in Trocensem arcem ducti sunt. Eo Anno in Octobre Basilius Moschorum princeps Plescouiã

Plescouia amissa.

ciuitatem magnam, & arcem per deditionem accepit, eadem urbe patricijs, & sacerdotibus Græcis prius blanditijs euocatis, & seruatis, dehinc uulgus facilè illi assentit, in eam diem campana magna adseruabatur, qua tumultus excitaretur, simul & plebei conuocarentur: hac dimissa atq; in Moschouiam accepta sine gladio rerum illic potitus est. Hæc apud Lithuanos, atq; Moschos Anno salutis 1509. sic se habuêre, & uniuersæ quidem Sarmatiæ statum huius anni hoc modo se habuisse constat.

Ann. 1510.

ANNVS uerò salutis 1510. Sarmatiæ regi multorum Principum legatis insignis, atque memorabilis iam nunc initia sumit. Maximiliani legatis apud Cracouiam præstolantibus, die 6. Ianuarij Iacobus Piso uir doctus à Iulio secundo Pontifice Max. ad Sigismundum legatus missus, Cracouiam uenit. Huius legationis summa fuit, quod Romanus Pontifex totius fermè Europæ principes ad pacem reuocasset, ac ea arma, quæ iam

Rom. Pontificis legatio.

pridem in domesticam cladem sumpta essent ad Christianæ Reipub. hostem ferre statuisset. Quare & Sigismundum per fidem adhortatus, ut domi consilio rebus pacatis, copias Vvladislao iungeret, atque ex Hungariæ, Bohemiæ, Poloniæq; regnis legionibus proprijs in Thraciam bellum mouerent. Hic aliquandiu Cracouiæ cõmoratus. Negotium uerò hoc magnum atque periculosum ad proxima Petrkouiensia comitia reiectum est, dum Pontificis atque Maximiliani oratores in diuę Virginis æde eo loco, quem urbis cõ-

Cæsarianorum & Pontificiorum oratorum contentio.

sules inter diuina occupant conuenissent. Pontificis legatus per Vitum primo loco pulsus est, dum postea de hac re argueretur Romano Cæsari primum honorem deberi, respondit. Iam tunc comitia apud Petrkouiam habita, oratorum postulationes ad Senatum delatæ, Maximiliani oratores cum promisso conuentionis futuræ apud Poznaniam, postquam quatuor mensibus retenti fuissent, honorificè donati à rege dimissi sunt. Ad Vvlatislaum uerò Hungariæ regem legati missi, qui communicato consilio, super bellica expeditione in Thraciam, ut deinde Pontifici responderetur. Legationis munus Ioannes de Lasko regni Cancellarius & Gnezneñ. coadiutor, & Nicolaus Firleius Palatinus Lublineñ. subierunt. Rege cum Senatu apud Petrkouiam agente, quarta Februarij 1510. Danorum, seu Daciæ Regis legatus Cracouiam uenit. Hic à Ioanne Bonero

Danica legatio.

cum alijs legatis ad regis aduentum præstolari iussus. Auditus deinde, Danorum regis filio inclytam Elizabeth Sigismundi sororem uirginem in coniugem postulauit. Illa dum maris pericula metueret, atq; apud parentũ ossa iucundius manere duceret matrimoniũ recusauit. Legatus uerò honorificè donatus, & dimissus est. Paulò postquã ille ingressus est urbem

urbem Cracouieñ. die 16. Februarij, Osvvaldus Karlackeus cum collega regis Pannonię legati, qui nuper inter regem, & Palatinum Daciæ pacem firmauerãt, Cracouiam ingres-

Tumultus pacatus.

si, ut cum Bogdani legatis conditiones pacis cõfirmarent. In ipso ingressu Ioannis Boneri præsentia ingens periculum auersum fuit. Nam dum Karlackeus in hospitium illi consignatum ingressus esset, domus illi contigua, quæ Mazouiæ ducum est, & tũc ab Althofio incoleretur ab illo expetebatur. Dum uerò hospes reniteretur, conuocata familia admoto trunco portã ui infringere conatus est, Althofius metu periculi perculsus uiolentię iniuriã exclamauit, mox uulgo accurrente, parum interfuit, quin lugendum facinus patratũ fuisset. Ioannes Bonerus casu Reipub. negocijs postulantibus, paulò antè prætorium ascenderat: is re cognita, festinanter tumultui se immiscens periculum auertit.

Legatio Turcica.

Decima dehinc mensis Martij Baizeti Turcarum Cæsaris legatus Cracouiã uenit. Huius legationis summa fuit. Postquam Sigismundo Regi munera Turcarum imperatoris obtulit Baizeti nomine, quod in paternum ac auitum regnum euectus esset congratulatus est, optans ut hæc sceptra diu gestaret, ac reipublicæ fœliciter in nominis sui gloriam præesset. Cupiens cum eo fœdus (quod cum parente ac fratribus Polonici populi regibus obseruasset) firmare. Post hunc Bogdani Palatini Valachiæ legati, uti in pacis condi-

Valachica legatio.

tionibus cautum fuerat 12. Martij uenerunt, hi uerò quando magis necessarium uideretur primum auditi, die quarta postquã aduenerant regem adierunt, deferebant tunc templorum abactam suppellectilem, & ea quæ præda ex Russia, aurea, argenteaq; receperãt: Manu missi sunt item hæredes Rhohatin oppidi, item populi districtus illius, & hij quoq; Palatini proceres, qui ex proxima pugna capti Leopoli tenti fuerant, confirmata pace simul cum Vvladislai legatis dimissi, per Hungariam in Daciã redierunt, eadem prius, quæ

Varij legati.

cum Polonis pace confirmata. Tredecima dehinc mensis Maij à Vvladislao Hungariæ rege Cracouiam uenit Præpositus Alberegalis legatus, Bogdanus item Palatinus Valachiæ legatum misit, cuius legationis summa de Thraciæ rebus erat. Venit paulò pôst Cracouiam legatus Basilij ducis Moschorum de rebus adhuc Lithuanię, & Moschouię actutus. Hunc Taurici Cæsaris legati sequuti fœdus cum Kazimiro antiquitus seruatũ renouare postulantes.

Andreæ Archiepiscopi Gnezneñs. mors.

Eo anno die 20. Aprilis Andreas Roza Archiepiscopus Gnezneñ. morte absumptus est, huic Ioannes Laskeus regni supremus Cancellarius, & regis assensu iampridẽ coadiutor successit, die dehinc 23. Maij per regem confirmatus est.

Poznaniensis Conuentus.

His iam proximè accessit Poznaniæ pro diui Ioannis die institutus conuentus. Conuenêre itaq; Maximiliani Romanorũ regis & imperij legati Abbas Fuldensis, & Comes de Mansfeldt cum alijs collegis. Vvladislai Hungariæ & Bohemiæ regis legatus, Ioannes Thurzo Episcopus Vvratislauieñ. A' Sigismũdo rege atq; Senatu submissi fuêre Ioannes Laskeus Archiepiscopus Gnezneñ. & regni Poloniæ primas. Vincentius Przeramspki Vvladislauieñ. Ioannes Lubrantius Poznanieñ. & Lucas Vvarmieñ. Episcopi.

Rerum Prutenicarum tractatio.

Andreas Samotuleius Pozna. Gardzina Calisieñ. Palatini, Lucas de Gorka Poznani. Pampovvskeus Mariemburgeñ. præfecti. A' magistro Prussiæ & Friderico Saxoniæ duce, & ordine legati fuêre Iobus Episcopus Pomesanieñ. & alij ordinis Cõmendatores collegæ. His itaq; conuenientibus aliquandiu dubia spe consultum fuit, donec tandem infecta re discessum est. Negocij summa, legatorum ordinis, & sociorum fuit, ut Prussia tota

Prutenorum postulata.

simul & Pomerania ordini restituerentur. Item ut ab Homagio à Polonis liberarentur. Tertio loco ut expeditiones bellicas cum Polonis nõ subirent. Postremò ut Poloni ad ordinem non assumerentur. Ad hoc ultimum facilè assensum Poloni præbuêre: reliqua à Polonico senatu ut indigna uisa sunt, ita penitùs reiecta fuêre. Non solum hæc Polonis summo iure possessa seruanda fore, uerumetiam ab ipso ordinis præfecto seu Magistro secundum fœderis supra duas ætates seruati uim, homagium postularunt. Quod dum nec ordini acceptum esset, induciæ quibus magister super homagio non molestaretur petitæ fuêre. Sed nec hac spe consolati, legati infectis, ut supra narratur rebus, ad propria rediêre. Ad hoc regnum Iulius secundus Romanus Pontifex Achillem de Grassis lega-

Achilles de Grassis.

tum submiserat, qui aut itineris longinquitate, aut quia tardiùs prouinciam suscepisset tem neglexit, nihilominus Cracouia ad Sigismundum regem peruenit, urbem in principio mensis Augusti ingressus, paulò pôst à rege & senatu auditus est. Is dum prouinciam ad quam delegatus esset neglectam uideret, totius legationis summam Iacobi Pisonis negocium fecit, summo conatu ut regem cum fratre Vvladislao in Turcas animaret laborauit. At dum Rex & Senatus eam expeditionem nihil firmitatis habere censerent, non

ex re-

Turcicæ expeditionis consultatio.

ex regni usu fore cum Turca negotium facere decretum est. Accessit ad hoc quod iampridem Turcarum imperator Sarmatis pacis iuramentum transmiserat, contra ius gentiũ esse uisum, si Poloni etiam Ethnico principi fidem uiolarent, sed hoc quoq; ingens periculum fuisset Turcarum arma ab alienis bellis auocare, & in propria uiscera conuertere. Vbi si uictoriam Deus fauisset, omnium principum epistolis summè, eleganterq; congratulatum fuisset, sed & summi præsulis benedictio Apostolica non defuisset (hæc quondã Vvladislao ante Varnensem pugnam acciderunt) uerum si armis res inferior fuisset, serò auxilia à Romano Pontifice quærenda, qui ea ætate totam Italiam bellis, periculisq; commiscebat atque hinc forte supremum auxilium fore, si Sarmaticæ res deperditæ apud Romanos lugerentur. Hæc dum in Senatu fortè altius repetita fuêre Turcis fœdus seruatum est, atq; Achilles à rege honoratus, donatusq;, in fine Septembris Poloniam excessit, paulò post à Iulio Cardinei ordinis patribus adscriptus Regnũ Poloniæ in hanc diem tutandum suscepit. Hæc Poznanieñ. conuentus summa fuit.

Tauricorum in Nohaisceos Tar. expeditio.

Interea dum hæc apud Polonos aguntur Taurici Tartari pristinæ cladis memores arma corripiunt, atq; Cæsarem Nohaijsczeum inuadunt, unoq; prælio uicerunt, præda abacta in propria redierunt. Eo prælio tantam fœminarũ, puerorumq; uim abegisse feruntur, ut ex Nohaisceis essent, qui sponte eos sequuti societatem, & hospitia susciperent.

Incendium salinarum Veliciens.

Apud Cracouiam in Velicieñ. oppido, in cauerna montium salinarum homo nequam laborator montanus exeundo ignem ipsis cauernis iniecerat, quo exuscitato montes fumo atq; fœtore repleti, pleriq; ex laboratoribus dum fumo impedirentur aberrantes in ipsis cauernis, aut colla fregêre, aut suffocati sunt. Andreas Coscielecius salinarũ tunc præfectus, metu perculsus, periculo se ingenti exposuit. Dum enim ex obscuris etiam nemo esset, qui descendere uellet, ipse accinctus, ut rem saluaret descendit. Eum comitatus est Seuerinus Bethmanus Consul Cracouieñ. fermè nonagenarius, homo ueneranda canicie montium magister, qui Andream iam fumo delapsum in montis summa profunditate seruauit, nihilominus utriusq; postea industria ignis extinctus, & mõtes in maximo discrimine positi amborum diligenti opera seruati sunt.

Legatus Valachicus.

Deinde septima Nouembris Bogdani Palatini legatus Cracouiam uenit, huius legationis summa fuit, ut rex auxilia contra Tauricos Tartaros illi summitteret, utq; ad Basilium Moschorum ducem legatum per Sarmatiam transmittere possit, hæc ut mox promissa, ita seruata fuêre, legatusq; dimissus est. Legato Bogdani uix dum expedito Imbremus Turcarum imperatoris legatus 24. Nouembris Cracouiam uenit, hic auditus Regis iuramentum ad seruandam unius anni pacem postulauit, hoc nuper Turcarum imperator coram Andrea Scarzeovvskeo regio notario fecerat, & hoc mox obtentum, legatus muneratus dimissus est.

Turcicus orator.

Res quædam Prussicæ.

Hic annus Prussiæ rebus nihil memorabile addit: hoc uno narrando, apud Marchionatum Misniæ Fridericum Saxoniæ ducem, Magistrum ordinis, & Madeburgeñ. Coadiutorem morte extinctum esse. Hic post Ioannem de Tyffeñ apud Leopolim in regni subsidijs mortuum, ad ordinis magistratum Ioannis Alberti assensu assumptus fuit: sed Homagium prestare recusans, dum res quasi supremam necessitatem attigisset, Prussiam exiuit, atq; in Misnia mortuus est. Huic per electionẽ Albertus Friderici Brandeburgeñ. Marchionis ex Sigismundi sorore filius successit, de quo infra scribendum ueniet.

Tauricorum Tartaro. in Lithuani. ac Valachiam excursio.

Res quoque Lithuanicæ ad ultimum anni tempus quietæ fuêre, in quo Taurici Tartari ducatum illum ingressi, usq; Vilnam, & dehinc duodecim millibus passuum grassati ingentem hominum pecorumq; uim, nemine prohibente abegerunt. His fœlicibus successibus animati, in Daciam eruptionem fecerunt. Daciam autem multis locis uarijs cladibus affecerunt, ingenti præda collecta ad Przecopiam redire conati, ea eruptione supra septuaginta millia hominum, atq; pecorum abacta fama feruntur. Dum autem ad Tyræ amnis ripam uenissent, metu Dacorum sequentium territi, tumultuosiùs flumine tranato Pethikereus Cæsaris filius cum aliquot Tartarorum millibus, & multis captiuis ab aquis absorptus est. Interea Copacius Palatini militiæ præfectus paucis collectis militibus Tartaros eo in loco abeuntes adsequutus est. Prælium pertinacius, quam prudẽtius incœpit, hostibus circũseptus uiriliter pugnans occisus est. Cecidêre Valachi plus septingẽti, fuêre item per fugam circiter trecenti seruati, atq; ita Tartari magis aquis, quam hostibus afflicti ad propria redierunt.

Iubilei indulgentiæ.

Hoc anno in Quadragesima Iulius secundus Rom. Pontifex Iubilei gratiam pro fabrica Basilicæ S. Petri Romę in Poloniam destinauit. Ea res initio nõ successerat, ne uerò fru-

strà ten-

strà tentata esset, Reip. duæ, & Pontifici una pecuniarum summæ partes, seu tertiæ admissæ, duæ partes integræ in Reip. defensionẽ contra Tartaros erogatæ, tertiam Fuggari mercatores summi Pontificis iussu perceperunt, cessit in hanc gratiam summa non modica. At magis fortè Polonicis rebus ex usu erat, arces in confinibus gentilium pro Reip. Christianæ defensione extruere, quàm pecunias Romam mittere, & ut diui Petri templum (postea nunquam ædificandum fortè) dirueretur occasionem præbêre. Hoc mihi certo constat supra partem, quæ reipublicæ cessit, sumptus maximos esse factos, atq; annis singulis ærarium in eum usum exhauriri. Hic Anno ab orbe redempto decimo supra millesimum quingentesimum rerum status fuit.

Annus 1511.

ANNO sequenti 1511. hæc memorabilia adscribentur. In ipsius fermè anni initijs apud Peterkouiam comitia pro Februario de more habita sunt, in his ad ærarium publicũ tum ex spiritualibus, tum etiã ex sæcularibus exactiones uariæ decretę fuêre. Sed & Senatus monetariã officinã claudere, & à labore cessare uoluit, eò quod moneta argentea crescête charius aurei redimendi essent, estq; postea pro festo Pentecostes cessatum. In his comitijs Anna dux & tutrix Mazouiæ cum duobus filijs Mazouiæ ducibus Stanislao ac Ioanne regem adijt, & regis, Senatusq; permissione Visznen. prouinciam Mazouiæ uicinam, ex manibus Ioannis de Lazko Archiepiscopi tutoris rerum quondam affinis sui Glinka duodecim florenorum millibus redimere obtinuit.

Comitia Peterkouiens.

Contentio de Silesitico homagio.

Interea dum rex apud Peterkouiam ageret, Vvladislaus pater & Ludouicus filius Hungariæ & Boëmiæ reges, qui Vvratislauiam die 29. Ianuarij ingressi fuerant, totum tempus in homagijs à Silesitanis suscipiendis absumpsêre. Hungaricus senatus ut Hungariæ regibus præstandum contendebat. Bohemis uerò nihil odiosius esse uidebatur, qui Bohemorum regi hoc munus deberi certabat. Hinc & principes Silesiæ & Senatus Vvratislauiensium inter spem, metumq; diu ancipites, neutrũ fecêre. Rex ita infectis rebus cum filio die 15 Martij Vvratislauiam excessit.

Emporium Vratislauiens.

Eo anno Silesia plurimis latrocinijs, atq; deprędationibus afflicta fuit. Vvladislaus uerò apud Vvratislauiã agens, Senatus, populiq; Vvratislauieñ. ex orationibus uictus Emporium, quod à priscis principibus obtinuisse astruebant, renouauit. Miris animis Senatus in eam rem euectus erat, sed nec uulgus nouarum rerum studiosum malam spem præbuit. Fuit hæc nouitas eo anno diebus Aprilis in ferijs, seu (ut uocant) nundinis quadragesimalibus apud Francofordiam ad Mœnum, me tunc coram audiente, & deinceps per totam Germaniam publicata, fuêre multi, qui Vvratislauiensibus benè sperandũ censerent, uel hoc ex proprio commodo, ut rem priuatam augerent, uel ex concepto in Vvratislauieñ. liuore, quod illorum opes paucis circumactis annis ampliatæ, suspectęq; essent, uel etiam quod Sarmatis hæc res nonnihil incõmodi adferre uisa, in supremum despectũ fieret, his itaq; firmitatibus Vvratislauieñ. suffulti, emporiũ publicarunt. Cuius hæc summa fuit, ut nec Poloni, nec Germani Vvratislauiam mercandi gratia præterirent, sed ea urbs utriusq; gentis mertium limites faceret, hæc ut firmiora essent Ioachimus Brandeburgeñ. Marchio à Vvratislauieñ. negotio adscitus apud Francofordiam oppidum, ad Guttalum amnem, quem Oderam uocant situm cõsimile emporium erexit, ut undiq; uijs interclusis Poloni summa merciũ necessitate rebus assentire cogerentur. Hæc res inter Vvratislauieñ. & Marchionem pignore sedecim millium aureorũ (ut fama erat) firmata fuit. Vvladislaus nonnihil paterni regni oblitus, ab his, quibus omnia uenalia sunt, inductus, certis literarum munimentis in omnibus regnis ac principatibus suis emporium obseruandum præcepit. Interea dum hæc Vvratislauieñ. summo studio agerent, Sigismundus rex Senatus cõsulto per uniuersum Sarmatiæ regnum cõmertia cum Vvratislauieñ. prohibuit. Vvratislauieñ. item ab ingressu in Poloniam fines interclusi, atq; hæc summa seueritate custodita fuêre. Vvratislauieñ. qui negocium maximis pecuniarum summis confecerant, hinc operis & impensæ iacturam, hinc quoq; Reipublicæ interitum, si Polonorum cõmercia intercepta essent cognouerũt, sed nec ultimũ periculum animos auocauit, quin in quartum annum maximis sumptibus rem tuerentur. Verùm dum hæc Poloni mercatores cognoscerent, per Bohemiæ regnum iter fecêre, quod item Poloniæ regno etiã nũc, si itinerum securitas adseruaretur, multò maximè expediret. Laboratũ est apud Bohemos miris modis ut Polonos interciperent, & Vvratislauieñ. priuilegia rata haberent. Bohemi uerò Sigismundi gratia, & priuato cõmodo permoti, Polonos per uniuersum regnũ tutã dos suscepêre. Hæc emporij initia fuêre, cuius finis anno quintodecimo adscribetur.

Comitijs apud Peterkouiam peractis, Sigismundus Cracouiã redijt, inde secũda Maij

egred-

egreſſus Breſcium oppidum Lithuaniæ peruenit,ſed rerum illic geſtarum ſeriem in rebus
Lithuanicis adſcripturus ſum. Rebus uti ex uſu uiſum eſt apud Breſcium cõpoſitis,in Po
loniam rediȷt,triceſimaq́ȝ die Octobris Cracouiam intrauit.

De Regio matrimonio conſultatio.

Interea dum rex apud Lithuanos ageret, Heduigis dux Teſzneñ.relicta quondam Ste
phani Scepuſiæ Comitis conſors,priuatis conſilȷs de futuro cõnubio agere cœpit. Dum
rex Cracouiam ingreſſus eſſet,paulò pòſt Kazimirus Teſzneñ.dux frater Heduigis ſimul
cum Vuladislai legato Michaël Hanel archipresbytero Budeñ.ad regem uenit,eo iam tẽ-
pore apud Sigiſmundum de matrimonio cum Barbara uirgine Stephani Comitis filia
conſultum & cõcluſum fuit,tandem ad ultimos Nouembris dies in uulgus res delata eſt,
non defuêre qui maximis præconȷs hoc matrimonium extollerent,& uti fœlix futurum
ſuſcipiendum perſuaderent. Fuêre item, qui hoc conſilium uti iniquum, & non ex Reip.
commodo futurum deteſtarentur, & ut quiſq́ȝ affectus negocio erat, ita conſilium ſuſce-
pit. Cæterùm conſtat fœlix,fauſtum,omniq́ȝ ex parte beatum fuiſſe matrimonium, ſi non
immatura morte,& uirilis prolis defectu infœlicem ſortitum fuiſſet euentum. Atq́ȝ hinc
Maximiliani Romani Cæſaris odȷ initiũ cœpit,quod tantò acceptius Polonis erat, quan-
tò ex iam propè hoſte, Deus Optimus Max.qui hominum mentes ſemper dirigit, paulò
pòſt maiorem fecerit amicum. Eo firmato certis conditionibus matrimonio, legati cum
muneribus dimiſſi fuêre. Quod ad hoc matrimonium ſupereſt, Annus duodecimus ſu-
pra Milleſimum & Quingenteſimum excipiet. Res item Prutenicæ pace atq́ȝ tranquilli-
tate hoc anno adminiſtratæ fuêre. Verum externum,ſed egregiũ facinus ad res forte Sar-
maticas minimè pertinens apud Gdanum menſe Auguſto patratum fuit, his rebus, quia
tam propè cõmiſſum,non ab re immiſcendum.

Lubecum.

Eſt ad Balthei maris ſinum Lubecum imperȷ Romani opibus, armisq́ȝ pollens oppi-
dum. Hoc à Polonorum quondam maioribus (ut uetuſtates eorum habent) conditum
Buccouecium fuit appellatum, ſupra ſeptingentos fortè annos ea prouincia Caroli Ma-
gni armis ſubacta eſſe perhibetur,utcunq́ȝ Lubecum conditum credatur. Conſtat imperȷ
urbem eſſe,atq́ȝ cum Danorum regibus multa,uariaq́ȝ bella habuiſſe,uetuſtę horum cum
rege ſimultates,hoc quoq́ȝ anno renouatæ fuêre. Lubecenſes excelſis animis regem ſum-
ptis armis,uarȷs,multisq́ȝ cladibus affecêre, toto negocio in marinũ bellum uerſo, res cò
peruenit,ut Holandiæ nautæ Gdanum,pro diui Dominici die,qui feriarum tempus illûc
inducit,hoc mare quod Lubeceñ.atq́ȝ Danorum regi commune eſt,nauigarẽt. Fama fuit
Lubeceñ.hos ne regium ſinum attingerent monuiſſe, & omnes qui regem adirent com-
munes fore hoſtes docuiſſe.Verùm rex nautas nihil metuendum eſſe animauit,atq́ȝ ita Lu
beceñ.uis ab Holandis deriſa fuit. Lubecenſes impigrè tum claſſem parant,quam conſtat
uigintiquinque triremes nõ exceſsiſſe,has bonis refertas militibus,additis ad hunc uſum
neceſſarȷs Iulio menſe in altum dimiſêre. Ventum eſt dehinc ſecundis uelis fermè medio
Auguſto ad Haël Poloniæ regis oppidum,hic iam Holandiæ naues multò Fuggarorum
Germaniæ mercatorum cupro,alȷsq́ȝ aliorum mercibus onuſtæ fuêre,nihil niſi aëris tran
quillitatem atq́ȝ Danorum regis ſuppetias expectantes.

Lubecenſium facinus.

Tum Lubeceñ.ſecundo habito uento ſummo mane ſopitos Holandos in ſumma peri-
culi ſecuritate repentino tumultu perterritos inuadũt. Prima itaq́ȝ eruptione Holandi re-
gis ſuppetias rati, dehinc clamore excitato hoſtibus cognitis, uniuerſæ naues fuga ſibi
conſulere ſtatuerunt, atque ita quatuor fermè millibus paſſuum ad Gdanenſem portum
naues in alto diſperſæ: mox Lubecenſibus ſine negocio uictoria ceſsit, in ea fuga naues
plus quadraginta aut igne abſumptæ,aut merſæ fuêre. Captæ ſunt item (ut fama eſt) ſexa-
ginta octo naues. Reliquæ eleuatis uelis,uel per altum euaſerunt, aut Gdaneñ. portum
non ſine incommodo attigerunt. Tantum Lubeceñ. ex fugientibus nauibus capere li-
cuit,quantum lubuit,& commodè ducere potuerunt. Rebus itaq́ȝ fœliciter geſtis Lube-
cum ſumma ciuium congratulatione ingenti parta præda ſalui peruenêre. Acceptæ fuêre
plurimæ merces,multò maxima tum pars Fuggarorum fuit, cuprum per Iſtulam amnem
ratibus paulò antè ex Cracouia dimiſſum.Hoc ſucceſſu Cracouiam delato,Sigiſmundus
rex Lubeceñ. epiſtola pro reſtitutione Fuggaricarum mercium admonuit. Suſcepit hanc
rem Maximilianus Romanorum imperator. Miſsi item fuêre ad Lubeceñ.ſenatum & po
pulum legati,ſummo ſtudio longo tempore negocium actum eſt, ad extremum Fugga-
ris pars cupri reſtituta fuit,ſed nec hoc ſine magna iactura, à pleriſq́ȝ ſub certa ſumma tra-
ditur. Ego uel ex Fuggarorum familia paucisſimis cognitum fuiſſe crediderim. Hic fer-
mè Poloniæ ſtatus fuit.

Tartarorum in Valachiam eruptio.

Ruſsia hoc anno atq́ȝ Podolia à Tartarorũ eruptionibus libera fuit, quod fœdus pro-
ximè apud Breſceum Lithuaniæ oppidũ cum rege(ut mox infrà in Lithuanicis rebus ad-
ſcripturus ſum)renouandum foret. Cæterùm gens fera, raptu uiuere ſolita, nihil minus,
quàm pacem ferre poteſt,contractis copȷs plus triginta millibus equitum Daciam inua-
ſit.Bogdanus mox collecto ex ſuis exercitu his obuium ſe facere cõſtituit,iunctæ ſunt illi
Sarmaticæ auxiliares copiæ Stanislao Lanczkroneo, & Tworowkeo ducibus quatuor
millibus equitum, acceſsit item illi Hungarorum ſubſidium ſupra octingentos uelites.
His Bogdanus ſtipendia merentes ex Thracia leuis armaturę milites aſciuit,uniuerſo ex-
ercitu celeriter congregato,ſpes ingens uictoriæ tenebat. Interea dum Nohaicei Tartari
Tauricos in Daciam erupiſſe cognouiſſent,ſumptis feſtinanter armis in Tauricam perue
nêre,cæde multa patrata,res celeriter Tauricis delata eſt. Relictis itaq́ȝ externis rebus, ad
propria tuenda animus euectus eſt:& ſic alieno periculo Dacia ingẽti clade liberata fuit.
Verum antequàm Taurici domum redȷſſent hoſtes patrato damno dilapſi ſunt.

Caffa per Salembum intercepta.

Dum extra fines digreſſus ſum licebit forte hoc loco Turcarum ſucceſſus referre, cir-
cumactus tunc annus erat,quo Salembus Baizeti filius Caffam olim Ianuenſium urbem
patris imperio ereptam in deditionem acceperat,his in parentem non ſatiatus malis, hoc
anno Albam(quam Bialogrod uocãt)Kiliamq́ȝ intercepit. Quum uerò Sophi Perſarum
imperator multis,uarȷsq́ȝ uictorȷs contra Baizetum hoc anno triumphaſſet,eumq́ȝ ſu-
premis ſæpè prælȷs uiciſſet, Baizetus relicta Conſtantinopolis ſede Adrianopolim mi-
grauit.Quo cognito Salembus in patrem arma ſumpſit, cognouit quoq́ȝ hæc Baizetus,
contractisq́ȝ legionibus,filȷ exercitum excepit.Poſt uiolentam pugnam Baizeto uicto-
ria ceſsit,& Salembus cum Taurici imperatoris filio,paucisq́ȝ militibus fuga ſeruatus eſt.

Salembi cum Baizeto patre bellum.

Baizeti mors.

Ahmatus Salembi frater.

Paulò pòſt anno 1512.patris aſſenſu,Salembus imperium & Turcarum rempub.tu-
tandam ſuſcepit.Baizetus natiuum ſolum Hamandatum oppidũ delegit: ubi altera die,
qua aduectus morte extinctus eſt.Quo iam morte ſublato,Salembo Ahmatus frater pro
imperio negotium fecit,collecto ingenti exercitu,adſcitis etiam Perſarum imperatoris au
xiliarȷs copȷs,fortunam uniuerſali prælio commiſit.Poſt funeſtam pugnam uictoria Sa
lembo ceſsit,qui captum fratrem nulla pietate commotus ſecuri percuſsit. Sunt tamẽ qui
ſtrangulatum eſſe perhibeant,atq́ȝ ita poſt multas credulitates imperium adeptus eſt.Fer-
tur ante hãc pugnam Vuladislai Hungariæ regis legatum audiuiſſe, cui dum reſponſum
præſtolaretur,Salembus hæc uerba dixiſſe traditur:Nullo egere reſponſo, iam præſentis
fortunæ ſucceſſus expectandos,ex euentu ſatis poſtea reſponſum fore.Sed parta uictoria
nihilominus legatum retinuit,atq́ȝ in uniuerſas de hinc expeditiones deduxit, nec dimiſ-
ſus,niſi poſt totã ſubactam Syriam,anno 1519.in Iulio ad Ludouicũ redȷt. Ex ea quoq́ȝ
uictoria Salembi,ex necato fratre nepos ſeruatus in Perſiam peruenit, huic Sophi filiã in
matrimonium tradidiſſe perhibetur.Hic poſtea Salembum multimodis cladibus ſemper
uictor moleſtauit.

Laskowskeus Turcicus orator.

Hac parta uictoria Salembus Laskowskeum genere Sarmatam,ex
Moſziskeo oppido Ruſsiæ aduocato(ut uocant)natum,ad Sigiſmundũ regem legatum
ſubmiſit,qui relicta Chriſtiana fide,ad Mahumeti errores abierat,hic breuiſsima oratione
Turcarũ lingua per interpretem in hæc uerba loquutus eſt: Salembus Turcarum nouus
imperator pacem eam tecum Sigiſmunde rex, quam auus & pater eius ſeruarunt uult te-
nere.Inciderunt hæc in annum ſalutis 1512.ad dies Iulȷ. Is paulò pòſt abſolutus, in fine
menſis Auguſti Cracouiã egreſſus eſt.Hic duorũ fermè annorum Turcarũ ſucceſſus fuit.

Fœdus Tartaricum.

NVNC ad res Lithuanicas,illisq́ȝ uicinas ſtylus uertendus eſt.Rex dum Breſceum
(ut ſupra narratur) peruenit, mox uotis Poloniæ, Lithuaniæq́ue ſenatus aſſentiens,eos
qui ſuperiori anno cuſtodiæ propter Helinskei factiones traditæ fuerant, ademptis uin-
culis in priſtinam gratiam ſuſcepit. Dein Mendligeri Taurici imperatoris legati ali-
quandiu expectati, is filium atque nepotem obſides ex pacto ſubmittere. Singulis item
annis contra regni Sarmatiæ hoſtes arma ſuſcipere debuit. Tum rex Sigiſmundus illi ui-
ciſsim annuatim quindecim aureorum millia pro ſtipendio perſoluere aſſentit,huius me-
dium Polonia,reliquum Lithuania adnumerarent.Hęc aliquandiu hoc pacto ſoluta fuê-
re.Verum Mendligerus fidei oblitus,nec obſides miſit, ſed Daciæ Palatinũ Polonis feu-
dalem(uti ſupra narratur)magno exercitu inuaſit:qua eruptione non ſatiatus ingentes co
pias in Baſilȷ Moſchorum principis ducatum induxit, eumq́ȝ incredibili clade ingenti
abacta præda afflixit.Hicq́ȝ iam rerum geſtarum anni undecimi ſupra milleſimum, quin-
genteſimum finis fuit.

Mendligeri perfidia.

Anno 1512.

Legati pro Barbara regina.

Annus dehinc duodecimus ſupra milleſimum,quingenteſimum,Sigiſmundi nuptȷs
celebris fuit, in ipſisq́ȝ anni initȷs apud Cracouiam comitium regis iuſſu indictum eſt.
Fuêre item ad Barbaram regiam ſponſam legati deſignati, Ioannes Lubrantius Pozna-
nienſis Epiſcopus,Chriſtophorus Schidlouicius Caſtellanus Sandomirienſis, & Lucas

de Gorka Poznanień.& maioris Poloniæ Capitaneus: hi ſplendido ornatu Poloniam egreſsi,per Sileſiam,Morauiamq; Tranczinum uenêre. Noua ſuſcepta ſponſa in Poloniam iter diuerterunt.Hanc Heduigis genitrix,Ioannes frater, Kazimirus dux Teſſneń. auunculus uſq; Cracouiam octingentis equis comitati fuêre,confecto itaq; itinere, quinta Februarij apud Morauicum pagum nocturna habuit,ſummo dehinc mane feria ſexta, & idem ſexta Februarij, Sigiſmundus inſtructiſsimis copijs comitatus,ſponſæ nouæ(uehiculo uectus quod niues maximæ,& intenſum frigus eſſet) obuiam egreſſus eſt, comitati fuêre Sigiſmundum pleriq; ex aduenis legatis,atq; oratoribus.Inter hos Ioannes Staphileus auditor Rotæ,legatus Apoſtolicus,uir excellentis ingenij atq; doctrinę,qui mecum poſtea familiariter ſæpius multa commentabatur. Elizabeth uirgo Sigiſmundi ſoror,ſuo quoque uehiculo uecta:Anna dux tutrix Mazouiæ:Alia item magnatum honeſtæ,illuſtresq; fœminæ.Fuêre tunc tentoria apud Lobſouium ad Septentrionem fixa, terra item rubro panno conſtrata,hoc in loco rex ſponſam nouam expectabat. Pauló poſtquàm illuc peruentum eſſet, Georgium Bregenſem ducem,ad regias nuptias euocatum, ſeptuaginta equitibus armis,undiq; ſplendentibus comitatum, rex hilari uultu excepit.

Occurſus Regis.

Regis comitatus.

Exceptio Barbaræ.

Tandem in multum diem regia ſponſa curru à Vuladislao Hungariæ rege ad hoc miſſo ad regem uecta fuit:dumq; illa ex curru in terram proſiliret per pannum ad hoc ſtratum regi obuiam uenit. Excepta fuit uulgari primum oratione per Ioannem Laskeum Archipræſulem Gnezneń.hac expleta, Ioannes Staphileus Apoſtolicus legatus eleganti Latina oratione huic matrimonio uotis omnibus fœlicitatem, beatumq; euentum precatus eſt.Rex exceptam ſponſam uehiculo aſſumpſit, atq; inde in urbem Cracouień. deducta eſt.Patrum Gymnaſij Cracouień.collegium apud Cleopardiam Barbaram ſponſam regiam breuiuſcula oratione excepit, Senatus, Populusq; Cracouień. omni ueneratione ac honore hunc ingreſſum honeſtauit. In arcem quæ urbi imminet inclinato iam die ſponſa peruenit,atq; ibidē per Matthiā Dreuitium Epiſcopum Premiſlienſem excepta, hincq; in aulam ad hæc decoratā introducta.

Coronatio Barbaræ reginæ.

Poſtridie Dominico in Septuageſima, quæ octaua Februarij erat,maiorum more in Diui Vuenceslai æde Barbara uirgo in reginam Poloniæ coronata fuit,munus conſecrationis Ioannes Laskeus Archiepiſcopus Gneznenſis exequutus eſt,adfuêre his cærimonijs Bernhardinus Archiepiſcopus Leopolień. Ioannes Lubrantius Poznanień.Eraſmus Vitellius Ploceń. Lucas Vuarmień. Matthias Dreuitius Premiſlienſis,Nicolaus Coſcieletius Chelmeń.Ioannes Amicinus Laodiceń. Cracouień.Suffraganeus Epiſcopi.

Præſentes in coronatione.

Præterea Abbates de more uetuſto his rebus adeſſe ſoliti,fuêre item ad huius coronationis maieſtatem ampliandam,ſummi Pontificis legatus,Ioannes Staphilæus Iuriſperitus uir inſignis, Vuladislai Hungariæ & Bohemię legati,Ioannes Thurzo Vuratislauień. Epiſcopus, Ambroſius Szarkanus Hungarus Collega.Iobus Epiſcopus Pomezanień.ordinis Sanctæ Mariæ domus Teuthonicorū cum collega ex Pruſsijs.Georgius dux Bregeń.Bartholomæus dux Sileſiæ,Anna dux Mazouiæ cum filio,dux relicta Ratiboriæ,horum quoque legati huic coronationi interfuêre. Thomæ Cardinalis Epiſcopi Strigonień.Patriarchæ Conſtantinopolitani duo, Georgij Quinqueeccleſień.duo, Epiſcopi Coloceń. unus, Epiſc. Vuaradień.duo,Epiſcopi Olomuceń.duo,Georgij ducis Saxoniæ,Ioannes de Schonbergk unus,Federici Marchionis Brandeburgenſis duo, Decanus de Anſpachio, & Philippus de Feltſch miles,Palatini Hungariæ duo,Palatini Daciæ unus,& pleriq; alij.Sacris ritè peractis conuiuijs tempora ſolita data fuêre,hincq; ſuis diebus haſtarum ludi militiæ exercitia choreæ, & id genus lætitiæ fuit.

Ordo præmiorum uictoriæ.

Ioannes Rechemberger I.

Ioannes Rechemberger Sleſianus apud Sigiſmundum ueteranus miles haſtarum ludo præmium uictoriæ primo loco adſequutus eſt. Secundo loco Ioannes Tarlo Polonus ſtrenuus miles,hoſpitibus rerum omnium neceſsitas regia liberalitate præſtita fuit.Lætitia autem omnium applauſu expleta, ſummi Pontificis regum atque principum legati & oratores ſummis honoribus uenerati muneribus dotati ſunt,& dimiſsi.Barbaræ mater Heduigis,Ioannes frater & Kazimirus auunculus cum Vuladislao filio ſpeciali humanitate atq; liberalitate longius adſeruati,tandem ad propria rediêre,magnates item regni utriuſq; ſtatus & ſexus aulici etiam regij omnes à rege ſinguli munerati fuêre, hæc primi Sigiſmundi connubij,Barbaræq; coronationis ſeries,iamq; tunc Sarmatis regina eſſe cœpit.

Barbaræ reginæ laus.

Aucta hinc fortuna Polonis dum illa principis pluſquàm cuiquàm credibile uoluntatibus ſemper acceſsit,pariq; clementia quod toto regno intercluditur uera Heſter pietate ſumma tutata eſt,uirtutibus omnibus redimita,ſpecie formoſa,uitæ ſanctimonia atque religionis culta clara,his uirtutibus hoc ſummum adiecit monimentum, ut hos quibus præeſſe Deo Opt.Max.fortunaq; fauente conceſſum fuerat,non metu,terroreq; ſupprimeret,ſed pietatis,clementiæquê beneficijs in contemplationem ſui priſcis abiectis moribus patrijs uirtuoſis ritibus ſe conformans totis animis eueheret,iuſta, ſed non

non nimia ſeueritate importabilis,clemēs ſed nuſquàm uitijs patrocinata,per omnes fortunæ caſus innocentiſsima uita ad extremos uſq; dies uenit. Initio(ut ſupra narratur)hoc matrimonium pleriſque domi,foriſq; odioſum fuit,paulòpòſt uti frugi ita omnibus gratum eſſe cœpit. Hactonus de Barbara regina parciſsimè, ueriſsimè tamen pauca adſcribere uolui.

Rerum iam Prutenicarum nullum erit negotium donec anni quintidecimi ſupra millesimum,quingenteſimum,narrationem ſuſcepero,illicquè ſub compendio quæ interea abſumpto Federico Pruſsiæ Magiſtro ad illud tempus geſta ſunt,enarrabo. Iam interim quæ apud Ruthenos hoc anno geſta fuêre hoc loco referre negotium poſtulat.

Tartarorum in Rußiam expeditio.

Poſtquàm Barbaræ reginæ coronationis munus expletum eſt,hincquè legati dimiſsi, paulòpòſt Regi atq; Senatui Taurici Cæſaris,id eſt,Przecopeń. legiones plures 25000. equitum Ruſsiam,Podoliamq; inuaſiſſe nunciatum fuit.Tum incredibili celeritate afflictam rempub.liberauit,miſſus mox aulicis ad mercenarium militem ante hac his neceſsitatibus adſeruatum,præterea plerique ex patricijs maiorum more intrepidè res tutandas ſuſcepêre,hi quantum fieri poterat magnis itineribus ad Barbaros hoſtes feſtinabant. Interea dum aulici & nobiles in itineris procinctu eſſent ſeruilium copiæ Stanislao Lanskroneo Camieneceń.arcis præfecto duce Tartaricas copias ad 23.Aprilis diem apud Bielkam particulari prælio uicêre,ex ea pugna Barbari qui Polonorum manus inciderant,ad unum necati fuêre,atq; his ſucceſsibus Polonica res fœlicitate primum,deinde ſpe certæ uictoriæ conſolata, Omnium dehinc copiæ in unum coguntur ad 23.Aprilis diem haud longè à Viſnouicio caſtra diſcretis locis poſuêre.Ad primam itaq; noctis uigiliam Stanislaus Lanskroneus qui hoſtium exercitum percenſendo periculum fecerat Sarmaticis caſtris quæ apud hoſtes fierent nunciauit:Ineunt duces conſilium, atq; paulòpòſt ille mutatis equis ad hoſtium explorationem reuerſus,milites ſeq;, equosq; reficere iuſsit,ut eo Lanskroneo,demum redeunte,ad pugnam miles paratus foret. Redijt ad tertiam uigiliam Lanskroneus,& hoſtes iam ſine metu quieſcere docuit.Tum uniuerſus exercitus lætis iam animis ad perſequendum hoſtem pronus apparuit.Lithuanorum uerò copiæ Polonis adiunctæ uix ſex millia equitum fuiſſe perhibētur,cæterum toto exercitu nemo qui non excelſo animo uictoriam manu conſequi,aut pro patria mori uellet. In ipſo itineris procinctu circa ultimam noctis uigiliam inter duces uaria belli, pugnæquè ratio habita.

Ducum Polonorum altercatio.

Conſtantinus uir nulli ſua ætate duci ſecūdus,ſibi,ſuiſq; prelij initia deſyderabat,hoſtem hunc longo uſu cognoſcenti hoc munus deberi,ne dum inſueti milites, pugnæ mala facerent initia,reliquam ſpem deſperatam efficerent.Contra Poloni quibus uictoriæ ſpes animos obſederat,ſimul coëundum fore rati,neq; ex uſu eſſe exiguum exercitum in multas cohortes ſecernere,magis reipub.cōmodo fore,ſi æquo marte prælium inirent, paribusq; honoribus quam Deus dare uellet uictoriam obtinerent. Verum flagrans Conſtantini animos Polonorum conſilijs non acceſsit,ſed Polonos patricios maximè qui cupiditate gloriæ euecti, partim apud Germanos, partim alias nationes, quibus animus quidem ingens,audaxq; ad alios bellorum uſus eſſet,fuiſſe expoſuit,alio hoſte aliam militiæ diſciplinam,aliud belli ſtudium expetere.Interea dum altercationibus nihilominus exercitus iter continuaret.Primo diluculo hoſtem adeſſe nunciatum eſt, atq; ita præſens tam periculum pro honore,litem diremit,inſtructæ dehinc acies celeriter fuêre.

Aciei inſtructio.

Conſtantinus cum Lithuanis dextrum cornu ſortitus,Poloni ſiniſtrum tutandum ſuſcepêre. Polonicus exercitus Nicolao Camienecio Cracouień.Palatino,uiro ad ultimum uitæ diem armis,belliq; ſtudijs claro traditus eſt. Acies media ex nobilibus,patricijs atq; ueteranis militibus ordinata,ante hanc cohortes, ſub ſuis ſingulæ ducibus conſtitutæ fuêre,hoc modo hoſtem per occaſionem inuadere ſtatuerunt. Conſtantinus ſpe fruſtratus copias ſuas in multam partem à Polonorum aciebus collibus pauculis è conſpectu ſitis abducit,præter ſpem mox hoſtes agminibus in Conſtantinianos milites ſuo more tripudiantes erumpunt,repentina audacia Cōſtantinianis terrorem incutere molientes,ſuſceptum eſt utrinq; magna ſpe uictoriæ certamen,mixtiſq; iam cohortibus cum Barbaris, uiſum erat Conſtantino,ut paulò à ſuis ſecedens,alio loco Polonorum acies in hoſtes induceret,atque ita Polonicis aciebus uix dum iunctus erat,quum clamor à tergo ortus Lithuanos Barbarorum inſultus atq; pertinacem pugnam, telorumq; ingentem uim non ferre, nūc fugam inire,perculſusq; Conſtantinus,Polonos ſuis ſubuenire hortatur, negotium Alberto Sampolenskeo & Bernhardo Potoczkeo ſtrenuis militibus creditum, qui una cohorte leuis armaturæ ad Conſtantinianos peruenêre.

Pugna atrox.

Conſtantinus quoque ſuos fugientes ſiſtit,atque cum Polonis denuò in hoſtes irruit, ſubitò mutata fortuna,qui paulò antè fugere cœperant,iam intrepidis animis hoſtem fugere coëgerunt. Tartari ſuorum clade & fuga cognita ſuppetias laborantibus miſerè,atq; paucis ad prędæ,captiuorumq; cuſtodiam

custodiam relictis uniuersi ad pugnam accelerant. Verum ne totum negotium in dex-
trum cornu inueheretur, Poloni iam acies in hostes immisêre, missæ sunt primum cohor-
tes quatuor quæ in medijs hostibus septæ non apparuêre, deinde alia post aliam submis-
sa, media acies tandem in hostes ducta in uniuersalem pugnam res peruenit. Hinc magna
audacia utrinq; certatum, quumq; prȩlium iam undiq; mixtum esset, Polonorum cohors
una hostes confertissimos penetrans, præsidium ad captiuos relictum deturbauit, uincu-
lisq; primũ paucis captiuis ademptis paulisper alter alterius opera solutus, uniuersi com-
pedibus liberati fuêre: qui paulò antè uincti leuatis in cœlum manibus supplices suis uo-
tis omnibus à Deo uictoriam precati sunt, arreptisq; securibus, atque cæteris in prædam
abactis rebus prælium (ex captiuis mox milites facti) instaurant, iamq; Barbari, neq; uiri-
bus, neq; fortunæ fidentes inclinatis undiq; rebus fugere cœperunt, qui tandem à Polo-
nis, Sarmatisq; passim persecuti atq; cæsi fuêre: multò maiorem tamen cladem accepturi,
si non tam citò per campos effusi plerunq; per fugam dilapsi atq; seruati essent. Læta igi-
tur, paucoq; cruore parta uictoria Sarmatis cessit. De cȩsorum hostium numero non pla-
Victoria Polonorum insignis.
nè mihi constat, quum nec hoc ex his qui aduerso pectore hostium tela suscepêre cogno-
scere potuerim, uaria de numero opinio erat, hoc uerissimum mihi narratur, ex hostibus
quorum à captiuis uiginti quinq; millia fuisse perhibentur, multo minorem partem dila-
psam esse. Sarmatis ea pugna tantò maiorem lætitiam addidit, quo leuiori negotio parta
uideretur. Dum ex toto exercitu uix centum interempti, cæterum pleriq; telis uulnerati
essent, seruata est omnis præda captiui plus sedecim millia omnis sexus & ætatis, uinculis
soluti in patriam reducti. Præterea Tartarorum equi supra decem millia capti fuêre. Inci-
dit hæc memorabilis pugna in diem D. Vitalis ad 28. Aprilis circa Lopuszna. Fuerunt in
ea expeditione Nicolaus de Camieniecz Palatinus & præfectus Cracouień. exercitus
Polonici dux generalis, Ioannes Odrouasz de Sprowa, Otho de Chodez Palatinus Po-
doliæ, Stanislaus de Chodecz regni Poloniæ Marschalcus & Leopolis præfectus, Mar-
tinus de Kamieniecz, Ioannes Amor de Tharnowa, Stanislaus Lanczkoronsky, Ioan-
nes Schwirczowsky, Ioannes ac Nicolaus Pilecij, Petrus & Stanislaus Kmithæ uiri insi-
gnes & strenui, & alij multi Poloniæ strenui milites, quibus semper pro tuenda patria in-
uictus animus erat, fuerunt item auxilia ex præclaris Lithuaniæ ducibus, Constantinus
de Ostrogo nulli non duci sua ætate comparandus. Andreas de Sbaras & Michaël cum
filijs de Vuisnijowiecz cum plerisq; alijs copijs, præter hos ingens numerus nobilium,
clarorumq; militum fuit, horum omnium nomina recensêre negotium non postulat, fuê-
re ea in pugna pleriq; mercatorij ordinis, qui sua sponte negotium susceperunt, inter hos
mihi notior Ioannes Schutz Cracouień. ciuis uir audax atq; strenuus. Hæc supremæ ui-
ctoriæ series est, quamuis etiam Barbari cum Russiam, Vuoliniamq; inuaderent, & Bel-
sen. Leopolień. Buscenq; terras depopularentur, & usq; in Crasnystaw Lublineń. terram
prædam agerent, amplius bis sex particularibus prælijs à Polonico milite fusi sunt, & su-
perati. Hac uictoria cum uinctis Barbaris ad regem perlata, Deo Opt. Max. patrijsq; san-
ctis laudes habitæ fuêre, captiui compedibus ædificijs Cracouień. arcis admoti, in perpe-
tuam seruitutem traditi sunt, ex ea pugna mirabile dictu quam citò Polonorum animi,
moresq; mutati. Narratum est quibus studijs Sigismundus rex Sarmatiam & Poloniam
susceperit hoc loco non ab re uidetur referre, quibus uirtutibus sub eius imperio hacte-
nus creuêrit, abiectis nuper lõgis, strictisq; uestibus, nouum uestium usum suscepêre, cri-
nes item longo usu tortos, post Valachicam pugnam abijci cœptos tunc communi stu-
Mutatio habitus & morum.
dio abhorruêre, potationes, commessationesq; hactenus obseruatas continentius gesse-
runt. Ebrietatem, principis exemplo execrare plerunq; inualuit, sobrietati honos ingens
habebatur, atq; ita paruo temporum interuallo Sarmaticarum rerum, rituumque summa
uariatio fuit, ab his initijs omnes fermè uirtutes hactenus auctæ magis, magisq; creuêre,
atq; hinc multorum populorum animi in Polonicarum rerum contemplationem euecti
Legatio Tartarica.
sunt. Posteaquàm Tartarorũ legiones fœliciter superatæ sunt paulò pòst in diebus Maij
Taurici Cæsaris legatus ad regẽ Cracouiam peruenit, ut fœdus anno superiori cœptum
renouaret, utq; Rex his fidem haberet Dyalaldinum Mendligeri imperatoris nepotem
Dyalaldini obsidis interitus.
obsidem Vilnam uenisse exposuit, his ita facto cognitis, fœdus cũ Tartaris obseruatum.
Dyalaldinus uerò non uiso rege in pueritia agens apud Vilnam sub anno 1513. In Fe-
bruario febribus correptus interijt. Tartari autem penes quos nullum ius integrum nul-
laûe religio sancta, fœdus sæpè numero uiolarunt, an quia Dyalaldinus apud Lithuanos
interijsset, an quia inconstantia fidei effecerint, non habeo dicere, constat tamen nihil un-
quàm cum illis firmatum postea obseruatum fuisse. Sigismũdus ad finem Octobris Cra-
couiæ permansit, pro D. Martini festo Peterkouiam ad indicta comitia peruenit, quibus
conclusis simul cum regina Poznaniam peruenit, positis hoc anno Peterkouień. arcis
initijs

initijs quæ posthac in anno 1519. ad integrum completa fuit. Sub eo anno Sigismundus
Operá quædã Sigis. Regis.
cœpta ędificia arcis Cracouień. singulari studio continuauit, in D. Stanislai sacello, quod
in rupella appellatur, monumenta posuit, Friderico Cardinali olim Germano æreum fie-
ri fecit tumulum, uotumq; Deo ac D. Stanislao patrio sancto de fœlicibus belli Valachi-
ci successibus factum, uti eo loco narratur, Imagines argẽteas multis aureorum millibus
comparatas ad D. Stanislai tumulum erectas expleuit: quæ hodie ab omnibus cernun-
tur in opere, industria ac artificio singulari ab Alberto Glim Nurenbergæ facto. Interea
quod annis superioribus apud Poznaniam frustrà in rebus Prutenicis laboratum esset,
Maximiliani cum Moschis fœdus.
atq; Romano Cæsari paulòpòst ex Sigismundi nuptijs negotium contractum uideretur.
Maximilianus cum Basilio duce Moschorum fœdera iunxit, parum mihi cognitum est, si
unquàm Maximilianus à Christiano principe longius recesserit, quàm dum ethnicorum
res contra Christianissimum principem tutandas susciperet. Ab eo namq; anno Basilius
contra ius gentium fœderibus, finibusq; ruptis, Lithuaniam crebris, uarijsq; eruptioni-
bus Michaële duce afflixit, sæpius Smolenceam arcem infœliciter obsidione cinxit, atq;
ita aliquandiu Basilij exercitus tanto liberius in Lithuania grassatus, quanto plus factio-
nibus prouinciam implicatam, sperandum illi fuerat, hoc modo se Lithuanorum res an-
no 1512. habuêre.

Anno 1513.
ANNVM 1513. ab orbe redempto Sigismundus Poznaniæ cum regina Barbara
excœpit, illic domestica, intestinaq; quædam pacata fuêre. Eo anno uigesimaquinta die
Martij feria sexta magna ante quartamdecimam horam Barbara regina prolem primam
apud Poznaniam enixa fuit, quæ in baptismatis fonte, quando hoc nomen apud Polo-
nos familiare esset, Heduigis appellata est. Ex eo loco paulò antè Ioannes Laskeus archi-
Heduigis prima proles Barbaræ.
præsul Gnezneń. regni Poloniæ primas ad Iulium Pontificem legatus designatus erat.
Is confectis domi negotijs, Cracouiam properauit, ibidem quæ ad itineris usum forent
comparatis Cracouiam initio Aprilis exiuit, summa legationis tum fuit, ut ad concilium
Lateraneń. nuper à Iulio institutum, regio nomine orator iret, tum etiam res Prutenicas
Ioannis archiepiscopi Gneznens. legatio ad Pontificem.
paulisper apud Romanum Pontificem infectas tutandas susciperet. Eò uerò in ipso iti-
neris procinctu existente Cracouiam nunciatum est. Iulium Romanum Põtificem apud
S. Petrum in urbe die 21. Februarij morte extinctũ, pauloq; pòst undecima Martij Leo-
nem decimum legitimè illi suffectum esse, mutato itaq; legationis titulo nihilominus Ro-
manum iter continuauit, in ipso itinere apud Pontem, uulgò Brugk, Styriæ oppidum Sta-
nislaus Ostrorogeus Calisień. Castellanus collega archiepiscopum consequutus est, atq;
deinceps simul Venetam urbem ingressi, à Venetiarum principe Leonardo Lauredano,
Senatu, populoq; humaniter excepti fuêre. Ioannes Laskeus postridie in Senatum Ve-
netum admissus extemporariam, sed luculentam habuit orationem. Summa huius fuit.
Oratio archiepiscopi Gneznens. in Senatu Veneto.
Sigismundum præsenti Venetorum calamitati, & quod tanta cæde Christianus sanguis
profunderetur condolere, omni uoto atq; animo quæ ad pacem communem atque eius
reipub. amplitudinem pertinerent, quantum in se foret non inuitus effecturum. Cæte-
rum quod pro Veneta repub. ex usu per eum accidere uideretur, apud Romanum Pon-
tificem, Maximilianumq; Imperatorem totis uiribus se laboraturum, ut respub. Christia-
norum iam supra quatuor annos in Italia afflicta, pristinæ tranquillitati restitueretur, de-
mumq; communi omnium uoto in Christiani nominis hostem arma sumerentur. His fer-
mè uerbis pro Sigismundo ad Senatum Ioannes Laskeus usus est. Quæ tum Principi,
tum Senatui quantum gestu percipere potui (interfui enim) grata fuêre: an uerò animo
ea res fuerit quod nihil legatis (præter quæ publico consessu pro eius rei commendatio-
ne dicta fuêre) commissum erat, non habeo dicere, habita oratione Ioannes Laskeus ut
est uir ingenij magni cum Leonardo principe quædam incidenter, familiariusq; locutus
est, negotio uerò sic postulante, Ioannes Laskeus Sarmatiæ regnum multas, uariasq; ab
hostibus Barbaris eruptiones sustinere, reliquis nationibus contra gentilium insultus mu-
rum esse, atq; periculis maximis ingentem molẽ humeris sustentare exposuit. Tum Lau-
redanus rem Venetam extollens respondit, reipub. Venetæ maxima semper fuisse bella,
nihilominus inuicto animo, summis periculis consilio domi, forisq; prospere semper re-
bus præfuisse, fore quoq; ut etiam hoc bellum fœlicem finem sortiretur.
Laskeus uerò intercœpta oratione, facetum hoc sed serium allocutus, colloquium
Laskei responsum graue.
dissoluit. Longe (inquit) Serenissime Princeps dissimile Venetis atq; Polonis belli stu-
dium hactenus fuit, dum illi pro gloria, pro rerum amplitudine, & plerunque pro domi-
nandi libidine euocati belli sibi negotia contraxêre. Hij contrà multo suorum sanguine
pro repub. Christiana Barbarorum eruptiones excipere, atque cæteris nationibus præsi-
dium esse coguntur, summam hinc fœlicitatem existimantes, si non transcensis finibus
alienis sua tueri liceat. Postridie iterum ad Senatum uentum est, de rebusq; priuatis non-

nihil actum & legati expediti Romam festinarunt. Postquàm urbem ingressi de moreq;
uires ex longo itinere refectæ fuêre. Ioannes Laskeus apud Pontificem Leonem & pa-
trum Collegium orationem longam & reip. Christianæ necessariam habuit, quæ postea
excusa circumlata est, atq; utinam ita patrum animos accendisset, ut syncero animo & ue
hementi studio dicta fuit. Postquàm Gneznen̄. archipræsul legationis munus expleuit,
collega Ostrorogeus dimissus in Hispanias secessit, atq; inde in Poloniam nō multo post
reuersus est. Interea Ioannes Laskeus in Lateranen̄. consilio multo tempore commansit.
Eo loco res Prutenica nonnihil apud Pontificem ab ordine frustra tentata erat. Sed pau-
lò inferius rebus Prutenicis hæc adscribere placebit. Hæc Ioannis Archiepiscopi Gnez-
nen̄ legationis summa fuit. Sigismundo interim apud Posznaniam agente, res Lithuani-
cæ Moschorum pertinacibus eruptionibus affligi cœptæ, atq; ita in apertum bellum fer-
mè omnia inclinata fuêre.

Helena Alexādri uidua moritur. *Conflagratio arcis Vilnens.*

Apud Lithuanos Helena Alexandri regis relicta, morte absumpta est: quę in annum
1513. diem Ianuarij 29. incidit. Deinde Vilnen̄. arx nouis, ornatisq; (sed ligneis) structu-
ris paulòantè erecta subitò incendio 21. Februarij conflagrauit, hęc futuri belli fermè au-
spicia fuêre.

Paulòpòst Basilius Moschorum princeps apud Maximilianum pro regia corona per
legatos sollicitauit, auxilia cōtra Sarmatas ex nouis socijs quæsiuit, totis uiribus plerosq;
ad defectionē pellexit, tū Helincei ingenio Schleinicz genere nobilis Miszneñ. ad Ger-
maniæ oram submissus, ut uel milites, uel socios huic bello asciret. Fuêre item ex plebeis
qui his factionibus adhærerent, ex quibus Lata Cracouien̄. ciuis natione Bohemus, ca-
ptus à rege Cracouiam missus atq; capite plexus est.

Conuentus Radomiens.

Apud Prusios atq; Liuones res non ab re suspectæ uidebātur, his malis initijs Sigis-
mundus excitatus, Polonis apud Radomiam pro Iunij diebus conuentum indixit, coue-
nit Senatus omnis cum Sigismundo apud Radomiam oppidum, his comitijs Polonica
resp. domi pace atq; tranquillitate firmata fuit. Tanto maior pacis fiducia atq; à metu bel-
lorum animus liberior erat, quantò cum Taurico Cæsare fœdus nuper susceptum rem-
publicam ab eruptionibus tutiorem efficere uidebatur. Expletis his comitijs, Sigismun-
dus in Lithuaniā secessit, Laurentius Miskowskeus uir militari disciplina insignis uarijs
iniurijs à Ianussio principe Sathoriensi duce affectus, ad regem Radomiam peruenit sup-
plex à rege omni uoto iustitiam precatus, Res ad reditum in Poloniam reiecta. Duci ut
ab iniuria interim abstineret perscriptum, at cū regis discessum ille cognouit, ad pristinam
molestiam reuersus, aquam quæ certis alueis Laurentij piscinas incurrebat abduxit. Tum
Laurentius facinus maximū aggressus, ducem uenationi intentū adijt, dumq; duo simul
longius à familiaribus abscederent, uerbis (ut Laurentius memorat) supplicibus ut ab in-
iuria abstineret admonuit. Sed dum dux his maiora inferre minaretur, arrepto mucrone
Laurentius ducem per latus utrunq; inter scapulas sibi belli finem facturum dicēs trans-
fixit. Princeps Ianussius in terram mox ex equo delapsus, antequàm sui adessent expira-
uit, & Laurentius per loca cognita sequentium manus euasit. Cessit ex fœdere Sathorien-
sis ducatus ab eo tempore regibus Poloniæ, Laurentius uerò neq; hac morte pacem ade-
ptus, sed pro ea re aliquandiu uarijs periculis laborauit, donec ad extremum in bello Mo-
schouitico, anno Salutis 1514. in Lithuania magna audacia fretus, egregium in hostibus
facinus perpetraret, ex eo à ducibus, bellíq; præfectis supplicantibus regi recōciliatus est.
Inciderunt hæc in annum 1513. diem 17. Septembris. Postquàm Sigismundus ut paulò
suprà narratur Lithuaniam ingressus est. Conuenit deinde primo apud Melnick oppidū,
paulòpòst Vilnen̄. urbem Lithuanicus Senatus, atq; futuri belli euentum consilio præui-
dit, uarijs modis pax frustra quæsita est, hostis uerò dum nouorum sociorū promissis alli-
tur, animum singulari studio ad nouum bellum inuexit, ac pluribus in locis fortunam ex-
pertus nonnullis mœnibus frustrà oppugnatis, ingenti suorum cæde obsidiones ubique
soluit. Quo cognito Sigismundus apud Lithuanos existens Taurico Cæsari ex fœdere
stipendium persoluit, & iam propè imminenti bello asciuit. Grassantem hostem aliquot
particularibus prælijs fœliciter uicit, & hoc anno ab omni conatu auertit, hisq; consilijs
anni 1513. apud Sarmatas rerum gestarum finis erat.

Laurentius Miskowskeus *Cædes ducis Sathoriens.*

Anno 1514.

Iam mox bello, uictoriæq; insignis quartus decimus annus Sigismundum apud Li-
thuanos excœpit, in ipsisq; anni initijs consilia belli uaria fuêre, exactiones quæstoribus
commissæ, militesq; ad stipendium suscepti, omnis item Lithuania belli rumoribus replé-
ta, Contra Basilius haud segniter exercitum ingentem in Lithuaniam induxit, lōgè, latéq;
Lithuaniam spolijs, incendijsq; uastauit, Smolenceam inuictam arcem obsidione cinxit.
Fertur in ea obsidione machinas bellicas (quas bombardas uulgus appellat) plus trecen-
tas habuisse. Hoc loco parum omisso negotio contra nostri sæculi corruptos mores & flu

Smolentiæ obsidio.

xam

xam hominum fidem exclamare liceat. Proh pudor eò res nostra ætate deuenit, ut per li-
centiam agantur omnia, Basilius princeps Moschorum dux, Christianæ reip. hostis, con-
tra Sigismundum Sarmatiæ & Polonię regem bellum suscepturus, neq; uiribus neq; con
silio (quantumuis opibus pollens) satis fidens, apud Christianos summos principes faci-
noris alimenta: quū nec usu, nec arte tāto principi bello satisfacere posset, ultro Italorum,
Germanorumq; ingentem numerum obtinuit, qui fidei ac religionis cultu neglecto Bar
baricam rabiem ultro in Christianorum uastationē flagrantissimis animis incensam eue-
hunt, factis multis, uarijsq; belli machinis & instrumentis, corporibus etiam proprijs his
facinoribus inseruiunt, adde quod pessimū hominū genus uarijs ingenijs atq; artibus in-
struunt atq; edocent. Sic quondā Turcarum gens formidabilis, hominibus pessimis, (&
quod dicere abhorreo) Christianis opibus ualentibus inuidię atq; odij gratia adiuta, mul
tis deinde prouincijs remp. Christianā, proh dolor, exuit, hincq; ingeniū natum apparet,
ut quū neq; uires, neq; consiliū, quo libido dominandi expleatur adsit: extremis artib. eth
nicorū auxilia quærantur, qui dū eos à quibus euocantur, & in quos inuehendū est iuxta
amant, fit ut labefactis iam utrinq; uiribus, sæpè uterq; ab hoste cōficiatur. His artib. hisq;
studijs Sigismundus princeps, Poloniæ rex, totius Christianæ reip. murus & antesigna-
nus iampridem aggressus erat, atq; hinc ex bello mox bellum seminatum est. Deus Opt.
Max. labentem iam ecclesiā suscipiat. Mihi uerò in tanto negotio altius referre nō licebit.

In instructores Barbarorum contra Christianos.

Basilius dum frustra arcem oppugnaret obsidionem soluit, itaq; exercitum hincinde
circumagens, frustrà laborans, denuò arcem Smolenceam obsedit: summa dehinc ui ni-
hil quod ad tantæ arcis expugnationem ex usu fore uidebatur intactū reliquit. Sed dum
crebriter frustra anniteretur, multaq; iam millia ex admotis legionibus cæsa essent, inter
spem & metum dubius ancipiti consilio aliquandiu deliberaret, ad finem Iulij mensis ob-
sidionem soluere statuit. Michaël uerò Helinsceus factionibus nuper seminatis fidens,
Basilij intercœpit consilium. Postremò dum qui Sigismundo fidem seruarunt, subsidia
diu frustra sperassent, quumq; factionis numerus inualesceret, facilè regia res inclinata in
apertam proditionem peruenit.

Altera Smolenceæ arcis obsidio. *Proditio Smolenciæ.*

Smolencea maxima ac inexpugnabilis arx, postquàm supra centum annos in Lithua
norum manibus fuisset, tricesima Iulij mēsis die, Basilio duci Moschorum, postquàm per
biennium sæpius tentata est, à præsidio prodita fuit. Hanc Michaël Helinskeus suscepit,
eamq; altera die Basilius ingressus, primū Ruthenico ritu in templo summo orauit, post-
quàm sacrificia fecit, totam arcem omni auro, argento, gemmis, margaritis, præciosisq; o-
mnibus spoliauit, prædam ingentem in Moschouiam dimisit. Smolencea arx maxima, &
nulla ui inexpugnabilis, in extremis fermè Sarmatię finibus, ad Boristhenem amnem sita
Moschorum olim ditionis, à Vitowdo expugnata fuit, duabus fermè ætatibus in Lithua-
norum manibus permansit, tanto ingenio ac labore firmata, ut nullis unq; missilibus læ-
deretur, id non murorū munimēto, sed propugnaculis ingentis magnitudinis ex querci-
nis lignis, terra, lapidibusúe repletis & circumactis septa, ac undiq; munita est: ab una par
te Boristhenē amnem habet, cætera inaccessis, palustribusq; locis satis tuta sunt, prætereà
commeatus uis ingens, militum quoq; tantæ arci necessariæ cohortes fuêre. Hęc Sigismun
dum ne primis initijs obstaret auerterunt, sed dum & uiribus, & necessarijs omnibus satis
fideret proditionē cauere non ualuit. Hanc Basilius tanto suorū cruore exemit, ut facilius
nouam erigere arcem potuisset. Basilius hac iam secūda fœlicitate euocatus, omnia fermè
præsidia exuit, atq; exercitū ingentem coēgit, uiribus cōfidens relicto (quod satis uisum)
secum in Smolencea arce præsidio, præfectis ducibus exercitum ex octuaginta millibus
equitum Lithuaniæ immisit. Duces uerò Moschi instructis aciebus (ut in tanto negotio
operęprecium est) recta uia quę ab Smolensco Vilnam dirigit exercitum duxêre. Basilius
cognito ex proditorib. regio aduentu, militū item paucitate, per nuncios ducibus signifi-
cat, ut regium exercitum excipiant, atq; supremam belli fortunā uno prælio experiantur,
ex facili negotio fieri ratus, quod à tāta hominū multitudine regius exercitus circūactus,
pecorum more in Moschouiæ principatū pellatur. His consilijs Basilij exercitus intume-
scens, ingenti clade paulòpòst adfectus est. Interea dum hęc apud Smolenceam arcem fie
rent, Sigismundus apud Vilnā agens ex nuncijs rem cognouit, exercitū ex Lithuanis, Po
lonis & mercenarijs militibus paulòantè conscriptum pręmisit, quem mox ipse sequutus
est. Interim Piso uir insignis, Leonis Romani Pontificis legatus, Vilnā Iulio mense appu-
lit. Is à Pontifice ingens & supra uires negotiū acceperat, cuius hæc summa fuit: Vt Sigis-
mundū belli studijs auocaret, deinde hoc idē apud Basiliū ageret, repertis utrinq; condi-
tionibus noua fœdera firmaret. Piso rem summo studio tentauit, sed in ipso statim initio
pacis spes per armorum strepitum sublata. Sigismundus Leonis de se studiū grato animo
suscepit, sed dum secundis iam successibus hostem flagranti animo motū nihil auidius ac

Munitio Smolenciæ. *Moschorum in Lithuaniam eruptio.*

bellum expetere cognouit, omne periculum facilè spreuit, pacem unica armorum, ac bel-
li uia quærere decreuit, instructoq; exercitu, paulominùs triginta millibus electissimis,
tum equitibus, tum peditibus, hosti obuiam uenit, læto hoc negotium animo assumpsit,
tantoq; facilior belli residui euentus sperabatur, quantò minus Moschorum res sine He-
linskei ingenio ualeret. Nam Michaël Helinskeus occulto Vuladislai Hungariæ & Bo-
hemiæ regis consilio Sigismundo reconciliatus fuerat: quumq; consilium his, quibus fi-
deret apperuisset, Basilio res prodita est, & Michaël uinculis iniectus, in Moschouiam du-
ctus. Preterea Nobilis Trepko nuncius qui rem ad Helinskeum retulit captus, atq; mul-
tis supplicijs affectus tandem dimissus est, fama fuit, ueru ligneo igni admotum, à Barba-
ris assatum fuisse, ita Michaëlis consilium intercœptum, qui si ad Sigismundum redijsset,
belli cuius initium fuit, finis esse quoq; poterat. Non defuêre qui Michaëlis captiuitatem
grato animo acciperent, tum quod homini non fiderent, tum etiam quod gloriam paulò
pòst partæ uictoriæ illi omnium ore cessisse suspicarentur. Hæc autem extrema tanti ho-
minis iniqua fortuna fuit: siue quod proditione insimulatus, siue quod reipsa culpa non
uacaret, parum constat, sed quum magno conatu, & uario ingenio, externis armis totam
fermè Lithuaniam turbauerit, & omnibus uiribus ultionem quæsierit, tandem forte non
sine æmulorum scitu, & applausu uinculis iniectus, pro speratæ uictoriæ gloria, non nisi
carceris, compedumq; afflictionem, munus adeptus est. Non defuerunt qui hanc cum Si-
gismundo reconciliationem ab ęmulis, à quibus & prius Sigismundo accusatus erat, Mo-
scho quoq; delatam crederent: quod non modo Michaëlis reditus, sed & aliorum apud
principem fauor illis suspectus esset, constat enim omni sæculo dignum uirum & ducem
Constantinum Ostrowskeum simili studio ab æmulis impetitum. Quem tamen uita in-
nocentissime acta, ac uulnera pro repub. Christiana suscepta facilè à suspitione liberarũt.
Huius uiri dignæ laudes mihi, si studiosius exequi uellem, uel solæ iustũ facerent librum.
Verum quod Sigismundo in regem assumpto fuerit, ubiq; suis locis adscripsi. Supra tem-
pus illud ab eo gesta ad historiam meam non pertinere uisa sunt, sed iam ad meum institu-
tum redeo. Inciderunt hæc ante Kalendas Septembris.

Ducis Michaelis cum rege reconciliationis studium.

Prælia particularia.

Interea Basilij exercitus, ducis sui iussu, Regijs castris per pauca interualla castra ad-
mouit, & ad Berisinam amnem peruenit. Sigismundus haud negligenter aliquot cohor-
tes præmisit, qui eodem amne superato, hostem terrore machinarum bellicarũ irritarunt,
uarijsq; tentatis fortunis, ad 27. Augusti diem, particulari certamine uicerunt. Paulòpòst
ad Kal. Septemb. simili fortuna à regijs pugnatum fuit, ex utrisq; uictorijs, qui insignes ca-
pti, ad regem deducti, hisq; initijs milites reliqui belli euentum fœliciter auspicati, uotis
omnibus in hostem inuehebantur. Rex Sigismundus relictis ad sui custodiã quatuor mil-
libus, reliquum exercitum hostes insequendos submisit, ipse apud Borisouam castra po-
suit. Tum Basilij exercitus summus dux ex usu ratus, si legiones omnes abduceret, & re-
gios postquàm abiret in pugnæ sibi commodum locum euocaret. Consilium factum se-
quitur, ducitur exercitus ad Boristhenis amnem, regij hostiũ recessum fugæ simillimum
rati, magnis itineribus toto exercitu machinis æneis omnibus hostẽ sequuti sunt, his per
exploratores ab hostibus cognitis, operæprecium uisum est, celerius Boristhenẽ amnem
tranatare, atq; ita Sarmatis ne flumen superarent negotium facere, nec frustrà consilium
fuisset, si tàm strenuè rem facto firmassent, quàm sapienter cõsuluêre. Regius exercitus dũ
hostem ultra Boristhenem traiecisse intelligeret, illico quod in tanto negotio ad rem per-
tinet, effecit, mox uado quæsito copias traijcere destinabat, at dum Boristhenes nullibi q;
in hostium fermè aspectu permeabilis appareret. Data dehinc inde loquendi fide, Duces
ad fluminis ripam conuenisse traduntur, Sarmatæ ut sine metu hostium flumen tranatas-
sent postulasse, uelle dein hosti pugnandi copiam facere, hostes ambigua fide rem confe-
cerunt. Cæterum flagrans cupidine belli Polonorum animus, omnia uirtute peruia face-
re, uel ingenti periculo destinabat, relictis eo loco aliquot leuis armaturæ millibus, reli-
quos exercitus ad penultimam noctis uigiliam, alibi ingenio atq; arte ratibus, trabibusq;
connexis, quasi ponte facto, pedites omnes atq; tormenta, & machinas bellicas traiece-
runt. Equestris ordo suo more acie seruata, quasi signo dato amnem insilijt, eumq; uno so-
lum ab aquis absorpto dempto, omnes fœliciter superarunt. Fama est Basilij ducibus hęc
non incognita fuisse, sed pertinaciter hanc opportunitatẽ neglexisse, iusto fortè Dei iudi-
cio, ut qui elatis animis Sigismũdi exercitus paucitatẽ cõtemnerent, paulòpòst Dariano
exemplo, multi à paucis superati, fœdissima fuga, salutẽ frustrà quærerẽt. Primo itaq; dilu-
culo, amne iam superato, regij duces acies instruxêre, uniuersum exercitum per cohortes
atq; manipulos discernunt, Lithuani omnes equites fermè sedecim millia, sub Constanti-
no principe Ostrowskeo duce fuêre. Poloni uerò qui sua sponte regem summo principis
amore euocati, sequuti, simul cũ stipendia merẽtibus, sub Ioan. Swirczowskeo militabãt.
Fuêrę

Boristhenem qua uirtute traiecerint nostri.

Fuêre in eo bello ex Polonis insignes Patricij, familię Pilecentium, Kmythonum, Tanci-
nensium, ac ex maiori Polonia pleriq;, patriæ ac regis studio euecti, fuêre deinde pedites
ex usu locati, atque ab hostibus reficiendis aut mutandis aciebus: temporis interuallum
admissum, idq; non tàm ex metu, quàm summo contemptu ab hoste admissum constat.

Ordinatis iam Christianorum aciebus, milites flagranti desyderio pugnã expectant,
idq; tam excelsis animis, ac si partam iam manibus tenerent uictoriam, hostium exercitus
uti multus atq; innumerus, ita dissimili usu instructus. Fuêre in eo exercitu maxima duo
mala, Regijs uerò non postrema uictorię spes, primum quod bellicas machinas ob itine-
ris interuallum & pergendi celeritatem posthabuissent, secundo loco quòd equites cata-
phractarij multi & ipsis militibus armorum uis ingens, ita undiq; præter consuetudinem
ferrati armorum insuetudo periculum haud modicum fecit, hostilis exercitus multas co-
hortes ante ualidam, mediamq; aciem locauit, designati item fuêre qui regios à tergo in-
uaderent, & in hostium frontem impellerent, ut septis undiq; regijs militibus gregũ mo-
re sine etiam clade, omne Sarmaticum robur abigerent, aliquot horarum spacium inter-
medium erat, antea quàm utrinq; manus consererentur ad tertiam fermè diei horã, signis
iam datis, duces quo cohortes imprimis, deinde ualida acies dirigenda foret assignant.

Moschorum copiæ.

Pugna nobilis.

Verum hostes astu Christianorum consilium peruertunt, ad sinistrũ ipsi cornu per locum
pauculò colle dumetis obsitum cohortem inducunt, his cognitis qui eo loco rebus præ-
fecti erant, clamore citato lætis animis in hostem pertinaciter erumpunt. Tum iam cœpta
pugna omni loco horribili strepitu inualuit, hinc tubarum clangor, hinc equorum hinni-
tus, militum animosus clamor, machinarum, pixidumq; metuendus fragor & tonitruus,
hominum animos inuasere, atque ita Sarmatæ supremis uiribus negotium suscepere, ho-
stes ubiq; confertissimos magna ui deijciunt, laborantibus, ubiq; subueniunt, fessis remo-
tis recentes inducunt, quumq; & armorum usu, & militiæ disciplina Sarmatæ, ubiq; supe-
riores esse cœpissent, & inter pugnandum dies inclinata esset. Tum utrinq; summa ui pro
uictoria certatum est, uelitum tum maximus usus fuit, qui manualibus pixidibus multa
incommoda in hostium exercitu effecerunt, ad extremum hostium antesignani, & primę
cohortes Sarmatarum pertinacem pugnã nec ferre, nec septi extremis, ualidisq; suorum
aciebus à tergo effugere poterant, urgentibus interim à fronte magna ui Polonis, hosti-
bus item à tergo reprimentibus, quæ mediæ fuêrę legiones, per transuersum campis effu-
se fœdam iam fugam inierunt, hisq; elapsis Sarmatarum acies uno eodemq; impetu, me-
diam hostium aciem inuadunt, hinc tremor ex suorum fuga hostibus, ac mox Sarmata-
rum pugnax manus molesta accessit, iamq; postremò hostium acies ac cohortes & alæ
fusis per campum iam effusis conspectis, fuga passim elapsæ & facili iam negotio nudata
undiq; hostium media acies in fugam acta est. Aperta itaq; hostium fuga per omnes cam-
pos effusa. Sequitur Sarmata fortunã, tum ingens clades in hostibus patrata est, & in ipsa
fuga innumeri cæsi, nemo à persequentibus seruatus, nisi qui fuga elapsi, aut nemorum
densitate tecti Sarmatarum manus euaderent, ad extremũ postquàm quatuor fermè mil-
liaribus per omnes campos hostes insequerentur, amica hostibus nox rem diremit. Sar-
matę media nocte partim altero primum die ad castra reuersi, hostium castra magnis opi-
bus referta in prædam direpta sunt, Duces exercitus summi decem Barones, & Satrapæ
decem & septem, ex Basilij uerò consiliarijs, primoribus, & his qui officijs publicis apud
Tyrannum præfuêre simul cum nobilibus supra duo millia capti, obscurę conditionis mi-
litibus non computatis, pręterea signa militaria multa accepta: eo pręlio ex hostibus mul-
ti cæsi, multiq; capti fuêre. Sunt qui ad quadraginta millia occisorum percenseant, sunt
item qui paulò plus triginta millibus supputent, mihi in re tanta nullum est negotium, ni-
hilq; placet affirmare, satis esse uidetur uicisse Sarmatas, eousq; hostes cæsos quousq; re-
gijs sequi non fuerit difficile. Certo ex octuaginta millibus hostium exercitum fuisse con-
stat, sed ex captiuis qui à uictoribus Ioanni Bonero uiro de Polonica repub. optimè meri-
to submissi fuêre, hoc mihi narratur, exercitus multo minorem medietatem Sarmatarum
manus euasisse. Ex regio exercitu insignes, fortissimiq; Barones quatuor, cæterùm paulò
plus quadringẽti cæsi, uulnerati uerò multi fuêre. Regius exercitus postquàm Deo Opt.
Max. (ex cuius clementi dono uictoria cesserat) gratias egisset, Regi captiuos insignes cũ
signis militaribus submisit. Incidit hæc multis sæculis memoranda pugna, in annũ 1514.
diem Deiparæ uirginis Natalem. Sarmatis populis omni æuo celebrandam, anno à
quo Sigismundus Sarmaticam rempub. tutandam susceperat septimo. Sigismundus po-
steaquàm ex nuntijs uictoriã cognouisset, ac paulò pòst captiuos adductos conspexisset,
milites adseruatos recentes quatuor fermè millia ad exercitum submisit, iussitq; duces for-
tunam ac uictoriam sequi. Rex cum omnibus insignioribus captiuis Vilnam trium-
phum agens, ad ultimos Septembris dies ingressus, omnibus deinde templis laudes atq;
gratiæ

Fuga Moschi.

Captiui insignes & præda.

Dies uictoriæ.

gratiæ omnium uotis Deo Opt.Max.habitæ. Hæc memorabilis uictoriæ summa fuit. Sed mihi uidetur hæc ipsa per Barbaræ reginæ fortunam Lithuanis accessisse, quum paulò postquàm illa cum Sigismundo rerum potita esset,Polonis læta,fœlixq; cesserit uictoria,Lithuanis fœlici Barbaræ aduentu operæprecium erat,similem à Deo Opt.Max.fortunam impetrare,ut qui sub uno imperio degerent,nouæ reginæ beneficio,consimili fortuna redderentur fœlices. Rex ex castris mox apud Borisouo Leoni decimo Romano Pontifici uictoriam significauit.Præterea captiuos Barbaros,plerosq; Christianis principibus submisit.Missus est item legatus ad summum Pontificem Nicolaus Vuolskeus insignis miles,cui quatuordecim nobiles Moschi uictoriæ testes ad Pontificem additi, hos in fine Decembris per Cracouiam Vuolskeus Morauiam,deinde Viennam Austrię perduxit,cuius tunc ego itineris comes eram. Verum quum Viennam saluis rebus peruentum esset,ex amicis iter omne in Italiam interclusum accepimus.Cæsareus Senatus ut tutum esset iter requisitus tanto negotio se exonerās ad Maximilianum Cæsarem eundum censebat,itum est deinde ad Oenipontem Oeni uallis oppidum,sed antequàm illuc uentum esset,apud Hall oppidum ad Oeni fluminis ripā situm, Vuolskeo iter interceptum, ille à Cæsare Maximiliano postridie ad finem Ianuarij sine iniuria dimissus, sed Moschis uincula adempta,paulòpòst haud parum honorati à Cæsare in Asiam per Lubeckum remissi fuêre,iure ea res in Pontificis Romani atq; Sarmatiæ regis cōtemptum facta fuisse uisa est.Vter autem eorum maiorem acceperit iniuriā,non habeo dicere, Vadianus meus apud Pompo.Melam huius rei obiter facit mentionem: eò quòd nouum illorum ritum, atq; externam religionem,uti apud Viennam cognouerat,uidisse placuit. Dum hæc fierent, Basilius suorū clade cognita,metu perculsus,paucissimis comitatus, Smolenceam arcem exiuit,celeriq; cursu in Moschouiam peruenit,fama erat,ut nouum exercitum conscriberet,mihi uerò narratur,Basilium omni desperatum fortuna,id fecisse.Regius autem exercitus à certaminis loco ad Smolenskeam arcem castra mouit,multis quidē id factum incommodis constat.Nam ex longo interuallo atq; uiarum iniquitate,ingens equorum numerus interijt,multæ item quadrigæ (nam supra sedecim millia in exercitu fuisse constat)equis aut mortuis,aut omninò periclitatis,in ipso itinere relictę fuêre.Smolencea arx quæ natura,ac arte munita est(quod machinæ & instrumenta ad hunc usum in exercitu non essent,simul quod hyems & temporum ratio,ut ea regio naturam habet, inualuisset) frustrà tentata,desideratis aliquot ex regio exercitu.Postremò obsidio soluta est, & milites ad hyberna dimissi fuêre.Hæc ultima huius anni expeditio,cum tanta fuit molestia,ut & equos,& homines multò plures absumpserit,quam etiam in ipsa pugna periêre. Mihi uerò tantæ perfidię nulla constat ratio,sed hoc unicum bellorum apparet incendiū,quod iam plerunq; in Lithuanicis oris,Ruthenica religio inualuerit. Nam cum Ruthenis,qui sub rege agunt,religio cum Moschis sit per omnia communis, ad defectionem nihil deest,sed principis tyrannis,& quod opibus nemo diues est,nisi quē uelit princeps, & quousq; uelit,demum ut neq; præstiti iuramenti fides sit,obstat. Vuladislaus Iagello qui ex ea familia primus apud Sarmatas regnauit, Christianæ fidei & religionis primus summusq; plantator,ab initio Orthodoxam fidem tota Sarmatia sanctè religioseq; tutatus est.Ruthenorum secta ligneis templis sua semper perfecit sacra; hoc deinceps sanctè custoditum semper fuit.Sed hac ætate Ruthenorū paucis patrocinantibus inualuere,iamq; sumptu magno templa lapidibus in sectæ ratificationem extruuntur. Hæc me eo anno paulò antea quàm apud Boristhenem pugnatum esset Vilnæ uidere contigit. Præfecti sunt item summis,priuatisq; officijs eius sectæ homines:eo facilè fieri potest,ut religionis obseruantia,& amore pleriq; Moschum quàm regem malint imperatorem.

Captiui à Cæs. dimißi.

Smolenceæ arcis tentatio.

Tyrannis principis Moschorum.

Vuladislai Iagellonis pietas

Mendligerus Thauricus Cæsar qui ex stipendio nuper accepto regi ad hoc bellum accedere debuit uafro usus ingenio non longè à regijs castris legiones suas, hoc est, Ordam locauit,eo loco belli,pugnæq; supremæ euentum præstolaturus. Sarmatis uerò interim uanis spebus auxilia pollicitus,tandem quum regi uictoria cessit,& ipse regiam fortunam sequutus,totum exercitum in Moschouiam duxit,eamquē oram tanta cæde affecit,ut supra hominum memoriam similis præda ex Asia non credatur abacta. His cladibus Basilius mitior factus,qui nuper tam certam sibi uictoriam persuasit, ut etiam ad duces literis (quid post partam uictoriam de rege fieri uelit) mandare non dubitârit: sed Deus Optimus Maximus & principis Sigismundi fortuna, mutato hostis consilio,rem alio fine beatam fecêre.Piso tandem infecta re honoratus & dimissus est. Ioannes Laskeus postquàm faustum,fœlixq; hoc nuntium in urbe acceperat,rem ad Pontificem, Patrumq; Senatum retulit. Patrum Senatus publicas orationes pro Sigismundi uictoria Deo Opt.Max.fieri decreuit,fuêre tunc Romæ,& hi quidem quos minimè decet, qui simultatis gratia rem quantum ex se erat perderent,uicit tamen religio, habitæquē sunt in

templis

Mendligeri Taurici dolus.

Tauricorum in Moschouiā irruptio.

Supplicationes Romæ decretæ.

templis laudes,& belli series longa,luculentaq; oratione à Camillo Porcario homine literis claro celebrata fuit.Hæc Moschici belli,rerumq; Lithuanicarum eius anni fermè summa est.Igitur expositis breuiter quæ apud Lithuanos,Sarmatiæ maximos populos, periculoso Moschico bello,iam circumacto anno,gesta fuêre,operæpretium erit ad Polonorum res diuertere,atq; sub his externa quædam adferre,nō quod aliarum gentiū res mihi maximè negotia faciant,sed quia ad eorū quę subscripturus sum,usum pertinere uideantr.

Anno 1514.ab orbe redempto pacem Romani Cæsaris cum Polonis excepit. Ea res quando ex insperato quasi accesserit altius eius initia non ab re perscribenda erunt. Diuæ memoriæ Fridericus Romanus Imp.eius nominis tertius,quondā ex fœdere Hungarici regni ius sublato Matthia sortitus fuerat,idq; iam per succesionem ad Maximilianum deuolutū erat,uaria dehinc tum consilia,tum fœdera intermedia fuêre: donec Deus Opt.Max.Vuladislao Hungarię ac Bohemiæ regi prolem largitus esset,hinc uisum Maximiliano affinitatibus rem firmandam fore.Actum est in ea re aliquandiu priuatis consilijs.Legatis tandem adhibitis Ioannes olim Vuaradiensis & Olomucensis Episcopus, cūius apud Matthiam , uel ob singulare ingeniū,uel ita fato uolente summa auctoritas fuerat,qui tunc mundi abiectis uanitatibus Diui Francisci sectam(quam de obseruantia uocāt)professus.Eam prouinciam Iulij etiam Romani Pontificis iussu adsequutus, facturus perpetuum inter Reges fœdus,anno 1507.Constantiam (ubi Cæsar comitium indixerat)inde Oenipontem oppidum ipsum Cæsarem sequutus est.Ea legatione fœdus,quod reipub.Hungaricę profuturum erat,summo studio confecit. Iacta fuêre tunc etiam pro repub. Christiana salubria fundamenta.Ad eam rem optimi duces accesserant,Bernhardinus S.Crucis Cardinalis,Hierosolymitanus Patriarcha,Iulij Pontificis Rom. legatus, uir magnæ,sacræq; doctrinæ,Ioannes Vuaradieñ.Vuladislai legatus,hic quamuis obscuro loco apud Morauos Proscanno oppido,plebeis item parentibus natus fuerat,ita tamē adultus,literarum studijs & optimo ingenio præditus, apud Matthiam Huniadē creuerat,ut primum locum apud Senatum Pannonicum obtineret, & Mattheus Lang Augustæ natus,simile fatū consequutus,paruis initijs per omnes dignitates penetrans,ad Cardineum ordinem sub Iulio adscriptus,tandem Saltzburgeñ.archiepiscopatum opibus in Germania primū,mortuo etiam Maximiliano adsequutus est.Tres uiri ut dignitate summi,ita naturæ dotibus suffulti,apud tres summos in Europa principes, summam authoritatem etiam usq; ad inuidiam adepti. Præcipuis consilijs regnorum res semper tutati fuêre.His itaq; ducibus communi reipub.proculdubio consultum fuisset, nisi & Iulium ingens in Italia bellum,quod proh dolor,fremens concœperat,& Cęsarem à Venetis accepta iniuria auertisset.Ioannes Vuaradieñ. postquàm ad futuram Cæsaris nepotum cum Vuladislai natis affinitatem,quæ ad negotium pertinere uidebantur,effecerat, suæ sectæ cœnobij apud Schwacium Oeniuallis oppidum Cæsaris assensu inuito Brixineñ. Episcopo diebus Septembris initia fecit,deinde ad Vuladislaum regem remissus est: cuius itineris comes ego quoque fueram. Saluæ dehinc res fuêre,non tamen in effectum ductæ,eo quod Cæsar grauissimo bello retentus fuerat,& quod utrinq; Cęsaris nepotibus,& Vuladislai natis ætas non accesserat,& quod Cæsar postremò in Sigismundum omni noxa uacantem odium susceperat. Accesit his quòd in Pannonico , Bohemicoq; senatu non deessent,qui amicitiam cum Cæsare suscipiendam uti iniquam,& ex nullo usu futuram censerent. Actum est totis istis intermedijs annis à Cæsare ad Vuladislaum per legatos,donec Maximiliano uisum fuit,res summo iam uinculo firmari oportere.Missi sunt ad Vuladislaum eo anno insignes legati,qui rem postularent, Vuladislaus contra sine Sigismundi fratris assensu rem detrectauit.Estq; ea res ad Maximilianum delata,non licere cum eo fœdus,amicitiamq; & affinitates iungere,qui fratrem odio & alieno bello persequeretur. His cognitis Maximilianus magis ex suorum usu ratus,Sigismundo Poloniæ regi reconciliari,quàm innoxium principem in aliorum gratiam , contra etiam Cæsaream dignitatem,odijs,bellisq; molestari. Accessêre huic negotio uiri consilij maximi Christophorus Schidlouicius Sandomirieñ. tunc Castellanus,Sigismūdi ad Vuladislaum fratrem legatus,Ioannes Cuspinianus doctor,Cæsaris consiliarius,urbis Vienneñ. præfectus,ad eam etiam submissus.Hi dum Budæ conuenissent,summo conatu uterq; egit,ut alterius principem ad pacis,fœderisq; conditiones induceret,negotium aliquandiu intermissum est, noua & fœda molestia id efficiente.Nam dum Thomas Cardinalis Strigonieñ. Constantinopolis Patriarcha nuper à Leone summo Pontifice(quod Catholicis quondam commune erat)crucem conferendam suscepisset,ut ea signati milites contra Turcas in Thraciam ducerentur,sperabatur ea res Pannoniæ regnis maximo cōmodo accedere.Verum dum uel inconsultè,uel negligenter initiata esset,summum,detestabileq; periculum fuit, conuenit sub facinorosis ducibus pessima hominum plebeiorū,rusticorumq; colluuies.

Coacto

Pacis inter Cæsarem & Poloniæ regem causæ.

Mattheus Card. Saltzburgensis.

Concordia media.

Christophorus Schidlouicius. Ioannes Cuspinianus.

Tumultus Crucigerorum in Hungaria.

Coacto itaque exercitu in Thraciam, non modo obmissum iter, sed pessimum in hominum memoria facinus susceptum est. Fuit primum in animo omne nobilitatis & patriciorum nomen deperdere, deinde episcopatibus omnibus deletis, unum archipræsulatum relinquere, incredibile dictu, quàm cito mala hominum pestis irrepsit, insurrexêre pessimi quiq;, si qui prius pietatis studio rem susceperunt, horum facilè temeraria manu inualescente ad facinora animus mutatus fuit. Tum ingens manus ex omni Pannonia (nouarum etenim rerum studiosum est uulgus) collecta, hos sibi duces constituit Georgium Siculum ex populis, qui mox ad Methanastes sunt, & Seckli uulgo uocantur, homo antea militiæ laudibus, præclarisq; item facinoribus insignis, cui cum æs deficeret, facilè apud hos imperium consequutus est, Laurentium deinde sacerdotem & Michaëlem monachum imperij socios asciuit, hac scelerata manu, multo maiorem Pannoniæ partem, crudeli, fœdaq; strage impleuit, tot uicijs exercitus prouolutus erat, quot fortelibido uias demonstrauerat, tribus fermè mensibus ingenti Pannoniæ malo exercitus circumactus est. Eaq; sæuitia plus sexaginta hominum millia cæsa perhibentur, pudet referre quam praua facinora hoc malum hominum genus perpetrauit, cæsi fuêre, & palis infixi uiri insignes, imprimis Episcopus Senadiensis, ex nobilitate fermè sexingenti, qui passim ad palos seu gladium rapti fuêre, matronæ, uirginesq; nobiles ad libidinem prostitutæ, cæterum sine ætatis discrimine crudeliter multi necati, pari ferocitate in Christos Domini usi sunt. Ecclesias (ut aiunt) templa quæq; prophana uel sancta, superis, inferisq; non parcendo diruerunt, & ignibus absumpserunt. At paucis externum hoc negotium absoluendum est, quum magis ad Pannonicarum rerum scriptores pertineat, mihi, si uniuersa facinora narranda, tempus uiresq; deficerent, ad extremum Ioannis comitis Scepusiensis Palatini Transyluanieñ. Barbaræ Poloniæ reginæ fratris ductu, scelerata manu apud Temisuarum medio Iulio superata fuit. Hic crudelibus quoq; mortibus antesignanos & facinoris authores extinxit. Georgium colluuiei regem militum suorum dentibus antea discerptum, ferreo, ignitoq; diademate coronatum, capite truncauit, & quatuor in partes corpus distractum, caput ad sceleris socios apud Vuaradinum & Pesthium oppida submisit, qui pari deinde strage affecti fuêre.

Georgius Siculus.

Afflicti in hoc tumultu.

Supplicia ducum factionis.

Comitium Budæ.

Hoc deleto malo comitia apud Budam Vuladislaus suis indixit. Visum hinc fuit Romano Cæsari (qui paulò antè si Hungaris ex usu uideretur auxilia contra plebeorum eruptiones promiserat) ut ad hæc comitia legatum submitteret. Tum quod labanti reipub. Hungaricæ subueniretur, cum etiam (quod uerisimilius est) optatis finem tandem sortiretur, habitum est itaque diebus Nouembris apud Budam comitium. Adhoc Cuspinianus à Cæsare Romano Christophorus Schidlouicius à Sarmatiæ & Poloniæ rege legati fuêre. Quumq; legatorum animi utrinque in spem pacis erigerentur, ex re uidebatur paulò pòst reges omnes ad Februarij uenturi anni finem apud Posonium in unum coire. Cuspinianus magno desyderio hanc prouinciam suscepit, qui celeri item cursu ad Cæsarem apud Oenipontem degentem peruenit, neque Cæsar negotium infecit, sed mutato tempore dies ad mediam Quadragesimæ anni 1515. reiectus, atque hoc per Cuspinianum Budam regibus renunciatum est, interea Christophorus pari studio apud Sigismundum egit. Sigismundus qui nihil unquàm æquè ac pacem amauit, lubens negotium suscepit, parauitq; mox ex Lithuania in Poloniam aduētum. Positis itaq; in arces prǽsidijs, militibusq; in hyberna locatis, Sigismundus cum regina Barbara in Poloniam diuertit, atq; hoc modo annus 1514. apud Sarmatas finem habuit.

Anno 1515.

Conuentus Vien. præparamenta.

ANNVS dehinc ab orbe redempto 1515. Sigismundum apud Cracouiam cum Barbara regina excœpit, iamq; statim Sigismūdus cum Senatu de regum conuentu egit, fuêre tunc in utrisq; regnis, qui hoc iter regum detestarentur, an priuato hoc commodo, an quod Maximiliano non fidendum putarent, fecerint, non satis habeo. Constat autem in comitijs Cracouiæ in Februario habitis, Polonicum Senatum omni uoto in eam expeditionem accessisse. ipsis uerò comitijs de regni rebus consultum fuit. Hoc etiam tempore Reuerendiss. D. Matthias Dreuitius Cancellariatus officiū, ad quod Reuerendissimo domino Ioanne Lasko in Archiepiscopatū euecto successerat, in regias manus resignauit, quod iam ad Episcopatum Vuladislauieñ. euectus esset, qui secundum regni statuta hoc officium habere non potest. Successit huic Magnificus Christophorus de Schidlowietz, antehac Vicecancellarius, cui uicissim in eo officio Petrus Thomicius Episcopus Premislieñ. successit. Domi Sarmatiæ rebus Ioannes Conarius Cracouieñ. præsul, Nicolaus Caminicius Cracouieñ. Palatinus Polonici exercitus dux, cum reliquis ad hoc munus designatis, præfecti sunt. Cæterum multi ex primis tàm Episcopis, quàm Patricijs Regem sequi iussi. Hæc dum Rex parat, nuntium adfertur, Cęsarem nonnisi ad diem (quam Lætare mediæ Quadragesimæ dicunt) futurum. Rex acceptis literis cum his qui ex Senatu

Senatu sunt re communicata animum nihilo mutauit. Magno quidem studio ex Pannonia laboratum fuit, ut uel conuentus periret, uel Budæ indiceretur. Sed nec hanc temporis moram Sigismundus molestè ferebat. Tum interim Ladislaus Sternbergius Regni Bohemiæ Cancellarius uir insignis Cracouiam ad Sigismundum legatus ita uolenti principi animum eundi adiecit, hortatus est miro studio, ne quauis ratione iter interciperet. Sigismundus eo remisso paulò pòst ad quintum diem Martij Cracouiam exiturus erat, comitatus equitibus fermè M.D. præter eos, qui in quadrigis & ad onera ferenda designati fuerant. Susceperunt hoc iter cum rege Sarmatię insigniores, quos ut uno labore rem absoluerem, infrà cum alijs aliarum nationum principibus, qui huic conuentui interfuêre adscribere magis placuit. His itaq; comitatus rex iturus erat, quū Matthias Miechouieñ. Medicinæ doctor, & astrorum præscientia (si his certa fides esse debet) nulli sua ætate secundus, Regem frustra iter suscepisse significauit, accessit statim Miechouieñ. uaticinio nouus nuncius, Cæsarem Matthæum Sancti angeli Cardinalem, Episcopum Gurceñ. ad reges designasse. Fuêre qui infra dignitatem Regiam putarent ad alium quàm Cæsarem eundum. Audiui ego ex Regio ore se Cæsari semel datam fidem inuiolabiliter (etiam si infimos quosq; submitteret) seruaturum, eundum fore quò Deus, & fortuna ostenderet, nam nihil minus regium esse, quàm datam uiolare fidem. Miechouieñ. regia accepta constantia, & ipse sententiam non mutauit. Per Ioannem Bonerum & regi charum, & sibi intimum rogatus, ut pridie respondit: Regem non uisurum Cæsarem, nisi ad medios Iulij mensis dies, usq; expectare non grauetur, ea res postea ita euenit. Rex uerò nec his rebus quò minùs iret deterritus, iter die 5 Martij ut supra scribitur, incœpit, continuatis itineribus ad Tirnam oppidū peruenit, illicq; ab Episcopo Quinqueecclesieñ. & Georgio Marchione Brandenburgeñ. utriusq; regis nepote exceptus, Posoniū deductus est. Sigismundo Posonium uenienti Vvladislaus frater cum filio Ludouico obuiā uenit, eumq; humaniter non sine lachrymis excepêre.

Matthiæ Miechouien. uaticinium.

Conuentio Posonij.

Cæterùm Posonium ingressus, paulò pòst Strigonieñ. Cardinalis, cæteriq; ex Pannonico Senatu secuti fuêre, actum est deinde inter Reges de regnorum Hungariæ, Polonię, & Bohemiæ commodo. Interim magno desiderio expectatus Maximilianus, aduentum in multos dies differebat, uel quod uarijs, & maximis auocaretur negocijs, uel quod cum desiderio diu expectatus maiori ueneratione exciperetur, uti Fruticeni amicissimi uiri erat sententia, uel etiam regum constantiam cognosceret, interimq; cōmeatus, cæteraq; omnia quæ ad tantorum principum susceptionem pertinerent subordinaret. Ego in ea re neq; affirmare quippiam, nec reprobare ausim. Sed nec hunc celeberrimum conuentum singillatim describere susceptum postulat negocium, quum hoc Cuspinianus Vienneñ. præfectus, Richardus item Bartholinus uiri doctissimi tanto studio effecerint, ut neq; ad eius rei seriem addi, nec minui quicquā ualeat. Ego uerò historię seriem scripturus, ita agā, ut nec breuitate sterilis, nec dicendi copia prolixus nimiū, idemq; fastidiosus uidear. Quū itaq; Cæsar Romanus aduentum suum regibus diu subtraheret, actum est aliquādiu per legatos. In primis ad reges à Gurczensi missi fuêre, Marquardus de Stein, Ioannes Moraxus, Cuspinianus & Vvolfgangus Hamerlus, paulò pòst ipse Cardinalis Gurceñ. Posonium ad reges peruenit, comitatus pristinis oratoribus, simul Laurentio Saurer Vicedomino Austriæ & Gabriele Vogt, habitus est illi à regibus tribus, maximus (ut par fuit) honor. Cerimoniæ item maximæ fuêre, acta sunt & priuatim, & publicè pro principum unitate multa. Verum dum reges nihil æquè ac Cæsarem uidere cuperent, factis, datisq; hinc inde pacis fœderis ac affinitatis conditionibus, ut regibus coëuntibus faciliùs omnia firmarentur. Cardinalis Gurceñ. à regibus honoratus, atq; muneratus die 12. Aprilis ex Posonio soluit. Postquam Viennam peruenit, Cæsareos consiliarios Gvvilhelmum de Rogendorff & Laurentium Saurer Vicedominū Austriæ ad Imperatorē submisit, illi longū hoc iter usq; in Augustam mira celeritate quatuor diebus confecerunt.

Acta cum Gurcensi.

Caroli Ducis Munsterbergen. interitus.

Incendium Posoniens.

Intereà uerò dum Cardinalis apud reges Posonij esset, Bartholomæus Minsterburgeñ. dux, à Cæsare ad reges submissus, in Danubij fluctibus, non sine aliquorum mœrore interijt. Paulò pòst item quàm Cardinalis Viennam ingressus esset, pridie Kalend. Maias, subito igne Posonij fermè medietas absumpta fuit. In eo igne Vvlatislai regia, suorum incuria absumpta est, Sigismundi uerò Poloniæ regis ædes summo suorum studio seruatæ fuêre. Latum est & oppidanis à Polonis auxilium, ut quod reliquum esset eorū opera seruaretur. Rediêre post longam moram ad Cęsarem à Cardinale missi legati. Visum deinde Cardinali altero ad reges itinere, aut tædiosam moram leuem facere, aut cœptis iam pri-

dem negocijs maius addere robur, ad undecimũ diẽ Maij ex Viẽna ad reges ꝑ Danubiũ
naui dimissus est, hominis aduẽtus regibus gratus, Tum noua statim consilia aliquót ha-
bita diebus, ad 20. Maij diem, conditiones tam fœderis, quàm matrimonij regum, lega-
torumq́ manibus subscriptæ in ipso consilio publicatæ fuêre. Nam à duobus regibus,
duobus item Cardinalibus duntaxat rebus finis datus perhibetur. Interea dum hæc apud

Ioann. Co. Scepusiens. infortunium.

Posonium aguntur, triste nuncium Pannonico regi allatum est, Ioannem Scepusiæ Comi
tem, Transyluaniæ Palatinum transcensis hostium Turcarum finibus bellum intulisse, eo-
que haud prosperè gesto, ab hostibus superatum, castrisq́ exutum fuisse, ea quoq́ fama ad
reginam Poloniæ uenit, quæ fratris in fortunio summo mœrore afficiebatur. Postquam

Legati è Posonio ad Cæsarem.

hæc Cardinali apud reges ex sententia accesserant, ex Posonio ad Cæsarem soluit. Quem
multis exantlatis laboribus, atq́ consilijs ad hoc iter sua (ut est uir maxima prudentia) in-
dustria accinxit. Missi fuêre item post Cardinalem regum ad Cæsarem nuncij. Hierony-
mus Balbus Italus, & Bretislaus de Schvvyhavv Bohemus, Nicolaus Cæculus Hun-
garus, & Petrus Kmitha Polonus, quondam ob singularem, & incomparabilem uirtu-
tem, Cæsari dum in aula eius esset summè charus, hos ultimos Cæsar magna aduentus sui
spe, cum literis humanissimis ad reges subitò remisit. Eos ipsos sequutus decima Iulij die

Legati alteri ad Cæs. excipiendum.

Viennam uenit. Aduentu Cæsareo cognito à regibus, legati missi fuêre, qui Cæsarem
Regum, Reginulæq́ nomine exciperent. A rege Pannoniæ, & Bohemiæ fuêre, Georgius
Quinqueecclesieñ. Episcopus Pãnon. Ladislaus de Sternbergk Bohemus eius regni sum
mus Cancellarius, Moises de Buslai uir insignis aulæ regiæ præfectus. A Poloniæ uerò
rege Ioãnes Lubrãcius Posnanieñ. Episcopus, Lucas de Gorka Maioris Poloniæ genera-
lis præfectus, Christophorus Schydlouicius regni summus Cãcellarius, submissi sunt un-
decima Iulij die legati ad Cæsarem, & Senatum tunc ex principus frequentem admissi.
Georgius Episcopus uerba fecit, quæ uel negocium, uel Cæsarea dignitas postularet, o-
ratione finita Cæsaris nomine Petrus Mota Hispanus uir summi consilij eleganti grata,
concinnaq́ breuitate respondit, altera die regum legati à Cæsare dimissi ad reges rediêre.

Oratores Cæs. ad Reges.

Misit dehinc Cæsar legatos qui Reges suo quoque nomine exciperent. Ad Vvladislaum
& Ludouicum, Christophorum Archiepiscopum Premensem ex Brunsvviczeñ. familia
insigni, Kasimirum Brandeburgeñ. Marchionem regum nepotem, Vvilhelmum de Ro-
gendorff, & Cuspinianum, hi quartadecima Iulij legationis munus exequuti, Reges Vi-
ennam summo studio euocabant. Ad Sigismundum uerò Gvvilhelmum Bauariæ ducem
Cæsareum ex germana sorore nepotem, Christophorum Labaceñ. Episcopum, Baltha-
sarem Præpositum Valkircheñ. & Moraxium Bohemum misit. Datis inde coëundi fi-
nibus in Hamburgum & Pontem seu Bruggum oppida. Cæsar quindecima Iulij ex Vien
na ad reges soluit, tam equitibus, quàm peditibus plusquã cuiq́ credibile decoriter com-
positis stipatus. Sequenti die 16. Iulij, quum Cæsar utrisque regibus per Cuspinianum
prius conueniẽdi locum, exceptionisq́ modum, ne uel ipse, atq́ Vvladislaus lecticis, qui-
bus uidebantur exilire, uel Sigismundus, & Ludouicus ab equis interim prosilire, uel etiã
Anna Reginula è quadriga descendere cogerentur dedisset. Ita rebus compositis, piro in

Congressus Regum.

finibus locata, Sigismũdus ex Hamburgo, Vvladislaus cum liberis ex Brugg nocturnis,
priores ad designatos fines uenêre. Posterior Cæsar in eam planiciem ex iugo dumetis a-
liquandiu antea obumbratus lectica uectus descendit. Meum non postulat institutum
hoc loco multarum tunc gentium mores, uel splendorem referre, constat enim, quamque
nationem suo more, ut in tantorum principum, populorumq́ conspectu famam, gloriãq́
augeret, supremam imposuisse operam. Germani armis, & belli apparatu (uti aliàs solent)
facilè omnes uicêre: contra Sarmatæ Poloni Pannones, & Bohemi gentium, rituumq́ ua-
rietate, & equorum numero miro, item uestium precio ac splendore anteibant. Fuêre e-

Apparatus singulorum.

nim in eo comitatu multarum gentium populi, atq́ consuetudines, Pannones, Rasciani,
Siculi seu Cęculi, Sarmatæ, Poloni, Roxolani, Daci, Tartari, Lithuani, Moschi, Turci, Bo-
hemi, Morauí, Slesitæ & Pruteni. Cæterùm in tot populis, atq́ linguis unus fermè animus
ab initio fuit. Sigismundus itaque prior, paulòpòst Vvladislaus, & postremò Maximilia-
nus Cæsar suis comitatus ad pirum accessêre, missi fuêre aliqui hinc inde legati, in ipsa sta-
tim planicie, anteaquam ad mutuum congressum peruentum esset. Iamq́ magna fide u-
trinq́ pacatis animis Cæsar ad reges lectica uectus substitit. Ludouicus primo loco Cęsa-

Excipiendi alternis ordo & modus.

rem uti patrem ac Dominum salutauit. Secundo loco Anna reginula succesit, inde tertio
Vvladislaus apud Cæsarem uerba fecit. Postremò Cæsar Sigismundum humanissimè
excepit, fertùrq́ his uerbis loquutus fuisse. Hæc est dies quam fecit dominus lætemur &
exulte-

exultemus in ea. Ad hæc mox Sigismundus Latinis uerbis (ut singularis est eruditionis)
respondisse perhibetur. Serenissime Cæsar utinam hic conuentus noster, sit fœlix ac fau-
stus nobis, subditis nostris, & toti reipublicæ Christianæ. Expleto salutandi munere in-
teruallo pauculo facto, præclarissimi cuiusque nationis principes, & Cæsaris, & regum
dextras complexi sunt. Interea Cæsar Romanus reges Viennam intrare per Gurceñ. hor-
tabatur. Disputatum est in ea re aliquandiu, quum Pãnonicus Senatus iter hoc non pro-
baret. Verum Sigismundus è Cardinali ad hoc quoque iter Cæsareo nomine rogatus, ut-
que fratrem cum liberis induceret postulatus est, Sigismundus hisce uerbis ad Cardina-

Consultatio an Viennam eundum.

lem usus est. Ego relicto Poloniæ regno patrio solo, ut sacram Cæsaream Maiestatem ui-
derem, hûc perueni, quare non solum Viennam, sed (si sua maiestas iusserit) quocunq́ lu-
buerit sequi libenter uolo, quandoquidem aliam de sua maiestate fidem nunquam habui,
quam de integerrimo principe consanguineo, & maiori honorãdo sperare liceret, fratrem
cum liberis mecum sum ducturus, qui uelint nos sequantur. Hæcq́ ad Cæsarem iussit re-
ferre: fertur & suis loquutus esse, se in Cæsarea fide nihil dubitaturum, ire decreuisse quo
fortuna persuaderet, qui uellent illum sequerentur: sed facilè Sigismundi uirtus hæc per-
suasit. Solet plerunq́ fieri ut homines ex seipsis aliorum uirtutes metiantur, ita dum Sigis-
mundus constantis, integræq́ fidei existat, læui negocio Cæsareum animum, ex cuius san
guine ortum duxit, suis uoluntatibus parem cognouit. Gratum fuit hoc nuncium Cæsa-
ri, suntq́ qui hæc uerba Cæsarem locutum testantur, nunquam tantę fidei Poloniæ regem
pœnitentiã habiturum, futurum esse, ut eam synceritatem illi pari beneuolẽtia persoluere
possit & uelit. Tum Sigismundi cognita sententia, ab uniuersis assensum, hicq́ cõuentus
mox solutus, non nisi altera die Viennam peruentum est. Sæpiùs autem interim Miecho-
uiensis uaticinium, cuius iampridem mentio facta, memoriæ incidit, reges Cæsarem ante
sexdecimum Iulij diem non uisuros. Eo namq́ die ex nocturnis Cæsare cum regibus con

Vienna.

uenietibus Viennã iter cœptum, eamq́ urbem, cuius Germania in ædificijs continuis pa-
rem non habet ingressi, Cæsareo iussu mira celebritate, & summis honoribus omnium sta
tuum ordinibus ultrò obuiam prodeuntibus sunt excepti, Cæsar uerò postquam tantos
hospites dignè susceperat, summa utrinq́ liberalitate fouit.

Postquam ad decimam nonam eius mensis diem peruentum est Cęsar & Reges, & ho-
rum omnium consiliarij ad Cæsaris arcem conuenêre, explosis his, qui superuacanei cre-
debantur. Cæsar Maximilianus Latina oratione orsus reges longo etiam tempore adlo-

Maximiliani Cæsar. ad reges oratio.

quutus, eius orationis summa hæc fuisse perhibetur, ut inprimis moram aduentus sui hu-
manissimis uerbis excusaret, deinde omnia, quæ ad pacem communem atq́ futuram affi-
nitatem uidebantur necessaria adferret, postremo loco ad expeditionem in Turcas belli-
cam hortari cępit, & quam flagrantissimo animo annis plus uiginti eam fortunam, & tem
porum commoditatem à Deo Optimo Maximo dari postulauerit, luculentis uerbis ex-
posuit, hisce immiscens, quam sæpè per Ludouicum undecimum, Carolum octauum, &
Ludouicum duodecimum Gallorum reges, aliasq́ externas nationes bellis grauissimis
ab animi instituto sit auocatus. Iam uerò quum à Deo Opt. Max. occasio rei benè gerẽdæ
sit oblata, his iam rebus se non defuturum, si modo regum, principumq́ Christianorum
animi in eam egregiam expeditionem consentirent, operæprecium fore, ut quum Deo,
fatoq́ uolente ipse, Cæsar tot populorum Reges, Pontificis uerò, aliorumq́ regum legati
adsint, omnium animos inuicta spe, his duntaxat rebus sanctis accommodari. In hanc fer-
mè sententiam Cæsar orationem absoluit. Responsum est regum nomine Cęsari à Strigo-
nieñ. Cardinale, Gurceñ. dehinc plura uerba Cæsaris iussu fecit, ita ille dies consilijs abso-
lutus fuisse traditur.

Ad uigesimum secundum Iulij diem, quæ diuæ Mariæ Magdalenæ sacra est, Cęsar cum
Regibus, & reginulis ad diui Stephani insigne templum, cum summi Põtificis, Regumq́
legatis, & omnibus principibus conuenêre, ritè diuinis officijs peractis, Maximilianus
Cæsareo habitu, & Maiestate amictus, in theatrum ad hoc erectum spectaculum conscẽ-

Contractus initi.

dit, & regibus cinctus Annam Hungariæ regis filiam, per Strigonieñ. Cardinalem matri-
monio sibi, uel alteri ex nepotibus ritè assumsit, corona imposita reginam salutauit. Pari
lege Ludouico regi Maria Philippi regis filia nupsit. Creati fuêre paulòpòst aliquot à re-

Annæ Reg. coronatio.

gibus milites, dataq́ à Cardinale benedictione, sacrisq́ ritè peractis ad prandium itum est.
Sequentes dies regijs epulis, hastatorũ ludis, torneamentis, hisq́ similibus absumpti fuê-
re. Reges item & trium regnorum Senatus à Cæsare liberaliter uarijs donis munerati fuê-
re. Sigismundus uicissim Cæsarem, & eos, qui uel ex charis, uel ex secretis erant liberaliter

 munerí-

muneribus honeſtauit.Hæc omnia perpetuæ memorię digna tāto ſtudio,tantaq; fide ſupra quam dici poteſt,geſta ſunt,ut calamus ad ea ſcribenda deficiat, ſunt tamē ſingula ab his,quorum pridem feci mentionem diligenter, atque ſumma fide perſcripta,ego paucis quod reliquum erit abſoluturus ad res Polonicas reuertar.

Publicatio fœderum.

His itaque hoc ordine compoſitis, Cæſaris cum regibus fœdus die 28.Iulij Cuſpiniano dicentę publicatum fuit, in ea tamen publicatione nihil quod à ſecretis decretum fuit, memoratū eſt.Paulòpòſt pridie Kaleñ.Auguſti reges tres Cæſarem in Nouam ciuitatem, quæ octo millibus paſſuum à Vienna diſtat ſequuti,eo loco uenationibus,alijſq; animum recreantibus rebus dies fermè tres abſumpti.

Valedictio Regum.

Tandem Cæſare,regibuſq; & Cardinalibus in unum coēuntibus pluſculum temporis priuato conſilio abſumptum fuit,quo abſoluto,Cæſar Romanus cui in orbe ſua ætate rebus geſtis nemo anteibat,tribus regibus Vvladislao Sigiſmundo,& Ludouico quos nūquam deinceps uiſurus erat, non ſine lachrymis, utrobiq; fuſis ſupremum dixit Vale.Anna,Mariaq; iam filiabus obſeruatis dimiſit. Tertia Auguſti Sigiſmundus fratrem, nepotemq; pari obſeruatione ualedixit,ipſe Viennam reuerſus eſt,ſummiſq; denuò honoribus exceptus,reditum in regnum parabat.At ſubita Danubij inundatione rupto pōte ad ſextum Auguſti diem remoratus fuit,ea tandem die,ualedictis prius, & ſalutatis quarta eius menſis die Anna,Mariaq; reginulis in regnum ſuum iter agreſſus eſt. Hæc conuentus huius ſumma eſt.Qui Cæſaris liberalitate habitus ſummo amore obſeruatus ſine(quum tot populi fuerint)aliquo ſtrepitu ſolutus erat.

Qui Viennæ conuenerint reges. Antiſtites. Germani principes. Comites. Proceres. Ex Hungaria & Bohemia. Optimates. Polonici Primores.

Fuêre in hoc cunctis ſęculis memorando conuentu Maximilianus Romanorum imperator,Vvladislaus cum Ludouico filio Hungariæ,&Bohemiæ, Sigiſmundus Poloniæ Reges,Thomas S.Martini in montibus Cardidinalis,Archiepiſcopus Strigonieñ.Cōſtātinopolitanus Patriarcha,Matthęus Sancti angeli Cardinalis,Epiſcopus Gurczeñ.Coadiutor Salisburgeñ.Leonis ſummi Pontificis legatus Epiſcopus Feltrenſis.Petrus Vrrea Hiſpaniarum,Ropertus Angliæ,&c.regum legati.Præterea ex Cæſareanis iſti fuêre. Archiepiſcopus Bremeñ.ex Ducib.Brun[illegible]czeñ. Ioannes Ratiſponeñ.Palatinus Rheni.Vigilæus Patauieñ.Chriſtophorus La[illegible]aceñ.Bertholdus Chyemeñ.& Georgius Vieñ.Epiſcopi.Ex Ducibus Vvilhelmus et Ludouicus fratres Bauariæ duces.Caſimirus Brandeburgeñ. Marchio.Albertus Mechelburgeñ.Vlricus Vvirtenburgeñ.duces, Bertholdus Princeps de Heñenbergk. Georgius de Montfort. Carolus de Oeting. Georgius de Schaunberg. Ioannes & Vdalricus de Hardegk. Comites inſignes. Ex Satrapis, proceribuſq;, & aulicis plurimi, quos adſcribere negocium non poſtulat. Ex Pannonia,& Bohemia fuêre præter Cardinalem Archiepiſcopus Coloceñ.Georgius Quinquecclesieñ.Stanislaus Olomūczeñ.Ladislaus Vacieñ. & Michaël Bozneñ. epiſcopi. Georgius Brandeburgeñ. Marchio. Carolus Munſterburgeñ. dux.Ioannes Comes de Canyſcha.Ladislaus de Sternberg regni Bohemiæ Cancellarius. Præter hos quamplurimi inſignes tam Hungari,quam Bohemi fuêre. Ex Polonico uerò Senatu erant Matthias Dreuicius Vvladislauieñ. Ioannes Lubrancius Poznanieñ. Petrus Thomicius Premislieñ.Epiſcopi. Chriſtophorus de Schydlouicz Cracouieñ.& regni cancellarius. Nicolaus Firleus Sandomirieñ. Nicolaus Raduilius Vilneñ.Andreas Tanczinus Lublineñ.Georgius Mariemburgeñ.Palatini. Lucas de Gorka Caſtellanus Poznanieñ.& maioris Polonię prȩfectus.Nicolaus Schydlouicius Sandomirieñ.Stanislaus Oſtrorogeus Kaliſieñ.Andreas Coſchielecius Voniceñ.& regni quæſtor. Caſtellani Stanislaus Halicius magnus regni Marſchalcus. Ioannes Pilecius Lublineñ.præfectus, Ioannes Tarnouieñ.dominus,fuêre item ex Lithuanis atq; Pruſsis plurimi in negocijs cū ordine neceſsitatem aſſumpti. Cæterùm ex uniuerſa Polonia multa nobilitas in eam expeditionem aſſumpta fuit.

Viri eruditione clari.

Decorarūt hūc quoq; conuentū uiri doctiſsimi, nā præter eos, quos Vienneñ.Gymnaſiū(quod in uniuerſa Europa nulli ſecundū eſt) eruditiſsimos habet.Acceſſerunt Petrus Mota ſacrarū literarū profeſſor,homo tū conſilio,tum eloquentia clarus,Ioannes Cuſpinianus Vienneñ.præfectus,Ioannes de Banniſsis,Iacob.Spiegelus, Ioānes Renner, Paulus Oberſter.I.V. Doctor, Ioannes Stabius,Sebaſtianus Sperantius, Richardus Bartholinus,Georgius Tannſteter Collimitius,Ioachimus Vadianus,Gaſpar Vrſinus,Philippus Gūdelius uiri tres mihi amiciſsimi, Cæſariani oēs.Hieronymus Balbus,Ioānes Dātiſcus,& pleriq; alij in re literaria inſignes.Hęc aliūdè accepi.Reliquū forte nō ab re his inſerere licebit,qđ uel ex his,quibus res magis cognitas fuiſſe cōſtat accepi.

Altiùs ſupra narratum eſt,quibus ex cauſis Maximilianus Romanus imperator, in Sigiſmundum principem negocium aſſumpſerit, paulòpòſt aſſcriptum eſt,quibus item occaſioni-

caſionibus res aliò uerſæ meliorem induerint conditionē.Iam poſtremò quæ hoc cōuentu publicè acta fuêre annumeranť: quædam uerò priuata hoc cōuentu firmata fuêre,quę ego quantū licebit his mox ſubſcribam.

Acta in hoc cōuentu.

Conuenientibus igitur Romano Cæſare,Hungariæ,Bohemiæ & Poloniæ tribus potentiſsimis regibus, poſitis primo loco ſimultatibus, atq; odijs,fœdus perpetuum miro omniū conſenſu factum,ſucceſsit fœderi noua inter reges,atq; alterna affinitas, qua utrinq; dotium onere regna liberarentur, res ſanè reipub. utiliſsima.Suſcepta tertio loco à Cæſarea Celſitudine Polonica res in curā,fœdus cū Moſcho ſchiſmatico nuper pactū,uel à Cæſare reuocandū, uel per legatos inter Sarmatiæ regem,& Moſchorum Tyrannū honeſtis conditionib.pax firmanda eſſet,fratrū Teuthonicorum in Pruſsia magiſter,per Cæſarem quoq; ut Poloniæ regno infra certū tempus debitum prȩſtaret inducendus,uel deſerendus omninò,utrinq; hoſtes cōmunes eſſe, tēpore dehinc idoneo in Turcas expeditio decreta, Regibus, ut firmiora eſſent omnia, & ut citiùs,faciliuſq; ꝑ republica cōtra Turcas aſſumereť expeditio,de fœdere & pace inter Cæſarem & Senatū, populumq; Venetū agere uiſum eſt. Deſignati fuêre ad hoc negociū ex Pannonico Senatu legati.Poſtea quod ex ærario comeatus non daretur remorati.

Tentatio fœderum inter Cæſ. & Venetos.

Polonici ad Cæſarem legati.

Poloniæ uerò rex Matthiā Dreuiciū Vvladislauieñ. præſulem, & Raphaëlem Leſchnicium ex Senatu ad hanc prouinciam legauit,iunctus eſt illis Ioannes Dantiſcus à ſecretis regijs, iureconſultus ac poëta. Hij paulòpòſt ad Venetum Senatum bis ſubmiſsi, uel quod conditiones pacis importabiles uiderentur,uel quod Veneti belli finem potiùs expectare uellēt(quod citiùs crediderim)infectis negocijs ad Cęſarem, deinde in Poloniam poſtquam ſatis diu his rebus præfuiſſent, redierunt. Relictus eſt apud Cæſarem Ioannes Dantiſcus, qui poſtea aliquot uicibus apud Venetum Senatum Cæſareo nomine uerba habuit,ſed quum nec ille proficeret,diu apud Cæſarem retentus, uix uno circumacto anno,ad Sigiſmundum dimiſſus eſt.Emporium etiam Vvratislauieñ.extinctum,et in Poſonieñ.conuentu deletum fuit,negociandi hincinde iterum libera poteſtas data eſt.

Emporium Vratislauięſe ſublatum.

Tartarorum in Ruſsiam eruptio.

Interea dum Sigiſmundus apud Poſonium in expectatione Cæſaris ageret, apud Polonos acta referre,hîc negocium poſtulat.Sigiſmundo enim regnum egreſſo,paulòpòſt Tartaros in Ruſsiam erupiſſe nūciatum fuit.Indictum eſt à regni magnatibus, & his, qui domi in hos uſus relicti fuerant apud Cracouiam conſilium, præſidioq; ordinato, ſeptingenti equites in Podoliam miſsi fuêre,quibus ut in Trebovvla cōgregarentur commiſſum fuit, tardius uerò mandatis parentibus, & uix ad medium congregatis, ſubito impetu in ipſo Trebovvlio oppido à duobus Barbarorum millibus nihil tale ſuſpicantes, & adhuc dormientes 13.Martij inuaſi. Ioannes uerò Tvvorovvsky omni ſeculo ob militiæ diſciplinam laudandus miles,tunc copiarum præfectus inopinato periculo nihil territus,milites ad arma congregat, qui imperio parentes, incredibili audacia Scythas oppido eiecerunt.Barbari conſilio mox capto oppidum circumdabāt, atque hinc incendium parant, quò facilius militem mercenarium cuius paucitatem cognouerant,ad unum præhenderent. Præfectus re cognita, quod paucum haberet militem, & quod in oppido nulla fermè defenſionis ſpes eſſet, per pontem duobus tantum deſideratis ex oppido militem abduxit.Pro eo deinde ponte tota die dimicatum,à Tartaris nihil factum eſt,qui ſic uotis non potiti abière.Poloni uerò milites ſub arcem Buczaſz ducti,atq; ibi congregati,Scythas ad Medzyboſium uſq; perſequuti, uerum hoſtes iam uiſa oportunitate in manipulos diſperſi tribus itineribus fuga dilapſi ſunt.

Nicolai Pala. Craco.mors.

Paulòpòſt Nicolaus Camienecius Cracouieñ Palatinus & præfectus. Polonici quoq; exercitus dux ſummus 18.Aprilis extremum clauſit diem,hac nouitate ad regem perlata pro dignitatibus ſummo ſtudio,uarijs modis etiam Cęſareo ſuffragio apud Sigiſmūdum laboratum fuit.Obtinuit tādem Chriſtophorus Schydlouicius regni Cancellarius ſupremus(præter patriam conſuetudinem,quod ſimul Cancellarius eſſet manſurus)in Cæſaris gratiam. Palatinatum & præfecturam Cracouieñ.in ea re tum rex,& ſenatus,cum etiam populus Polonicus,quod uir dignus,conſilio ſyncerus, fide integer,& apud omnes gratus eſſet,lubenter & non immeritò Cæſari gratificati. Qua re Andream Coſczielecium uirum ſummum, quum Cracouieñ.præfecturæ competitor eſſet, ita mœrore confectum fama erat,ut ea cauſa,& quod nuper filij interitus ſibi nūciatus fuiſſet, paulòpòſt in ægritudinem lapſus,medicis non proficientibus,mortem oppetijſſe credatur.

Altera filia Anna nata.

Barbara regina ſecunda Iulij die prȩcedentis noctis prolem ſecundam enixa,filiam quę poſtea baptiſmatis fonte lota Annæ nomen accepit,genuit, fuêre qui ingrato animo hoc ferrent. Rex uerò inuicti animi homo,qui nullis unquam fortunę etiam caſibus mouetur,læto animo, &

hoc donum Dei asserens, idq; grata mente suscepit. Totum hoc tempus aquarum inun-
dationibus molestiam adferebat. Tartari à suo proposito auocati, legatos Cracouiam mi-
serunt, qui in Kazimiria regis aduentum expectabant. Reliqua Sarmatiæ negocia domi,
forisq; eo tempore tuta fuisse constat.

Sigismundus uerò sexta Augusti die Viennam egressus, magnis itineribus in regnum
festinabat. Est eo itinere à Stanislao Olomuceñ. præsule eundo in Kremsirio, ac in reditu
apud Vvischouiam summis exceptus honoribus, simul cum magnatib. liberaliter & ma-
gnificè habitus. Deinde in Olomuncz omnibus ciuitatis ordinibus effusis summa uene-
ratione exceptus, pari officio ac rex eorum habitus est, ea enim ciuitas pręter ædificiorum
formositatem humanissimum habet populum. Sigismūdus deinde ad 19. Augusti diem
Cracouiam ingressus, Barbaram Reginam ex proximo puerperio non integrè sanam re-
perit. Consilio dehinc uario habito, hi qui ex itinere longo defatigati, remissi fuêre. An-
dreas Cosczielecius ærarij præfectus, quum ex Vienna rex rediret subita ægritudine cor-
reptus, ad Icinum oppidum uectus, eo loco testamentum composuit, indeq; Cracouiam
allatus 6. Septembris die mortem obijt, idq; uel ex mœrore post filij mortem concepto,
uel quod frustrà de certis dignitatibus consequendis factum credebatur, quicquid est,
cōstat tamen dysenteria eum extinctum esse, homo regijs commodis natus, omnium pri-
mus, qui salinarias officinas restituit, & in meliorem formam omnes prædecessores supe-
rans renouauit: tantæq; fuit industriæ ut omnia fermè uectigalia, tam ad ærarium publi-
cum, quam ad priuatam rem regiam pertinentia solus magna integritatę, et singulari fidei
cōstātia administraret. Eo sublato Nicolaus Schydlouicius. Quæsturę officium adeptus,
Scepusieñ. uerò Sathorieñ. & Auschvvinceñ. ducatuum præfecturas: magnæ item Craco
uieñ. procurationis officium Nicolaus Iordan obtinuit. Salinarum præfecturam Ioannes
Boner Rege omninò uiolente, & Senatu persuadente, obtinebat, homo & regi charus, &
reip. summè necessarius de utrisq; ob singularem uirtutis et fidei integritatem optimè me-
ritus, hic non parum sępè suis, amicorūq; opibus Reipu. subuenit: res regias summa dex-
teritate tutatus, in omnes omnium fermè ordinum publicas seu priuatas personas singu-
larib. beneficijs benemeritus, ita regni rebus affectus, ut sua quæq; negligeret, et Reipub.
se accommodaret. Huius ingenio Andreas Coszielecius salinarū ordinem restituit, quas
ipse postquam illius nomine administrasset, ut supra narraui adeptus, longè quam unquā
antea fuêre melius instituit, ac maiore commodo administrauit. Eo quoq; mense, Ioannes
Thurzo Vvratislauieñ. Episcopus à Federico Legnicio duce Cracouiam legatus, ut ma-
trimonium inter eum, & Elizabeth Sigismundi sororem nuper, dum reges Posonij fuêre,
initiatum perficeret. Ea res dum paulò antè, ut retuli, firmata esset, facilè obtenta, non mul-
tò pòst, ut infra adscripturus sum, finem accepit.

Olomuntium.

Andreæ Cosczielecij mors.

Successio officiorum quorundam.

Proci Friderici pro Elizabet.

Legatus perfectis rebus ad Fridericum principem in ultimis Septembris diebus expe-
ditus redijt. Interea ex magna fortè undiq; aquarum inundatione, cæterisq; malis humo-
ribus aër infectus ex contagioso & pestilenti morbo, pleriq; apud Cracouiam insigniores
etiam absumpti fuêre. Sed & Barbara regina Sigismundi cōsors subita ægritudine prę-
cipitata morte extincta est. Varias de illius morte opiniones fuisse apparet, fuère qui apo-
plexia tactam crederent, non defuêre etiam, qui culpam in medicum retorquerent, illud
non inficias eo, neque hoc improbo, mihi tamen constat partus seu puerperij (ut aiunt) le-
gibus non seruatis, neque post purgationis tempus ad mortis usque diem integrè restitu-
tam fuisse. Incidit clementissimæ reginæ mors in annum tunc currentem M.D.XV. diem
secundam Octobris, quæ ab omnibus ordinibus tanto maiore luctu, atq; mœrore deplo-
rata est, quanto maiore fortuna Polonia ea regnante à Deo Optimo Max. prædita fuit.
Funus eius sumptibus maximis et splendido obsequio celebratum. Corpus uerò in eo sa-
cello, quod postea Sigismundus rex disfractum, suę, Barbaræq; memorię magno sumptu
ac cultu à fundamentis nouis extruxit, tumulatum est. Barbaræ uerò uirtutes atq; laudes
tot fuêre, ut si tantæ reginæ clarissimas dotes referre oporteret, mortali exutam corpore
ad diuorum mox consortia assumptam fuisse credere operæprecium erit. Nam ut corpo-
ris dotes & ingenuos, humanosq; mores (quibus summè dotata fuerat) oratione non per-
censeam, constat nullam unquam in tam alto loco egisse fœminam, quæ in religionem &
sancta tam pia, in subditos tam clemens, in egenos tam misericors, in omnes deniq; ordi-
nes & hominum status tam benigna, & placida semper fuerit, neminem unquam lædere,
ab iniuria omnes tueri: regni ritibus, ac moribus se cōformare, noxijs sæpè principem pla-
catum reddere, & quod uel maximè contra hominum, qui in alto agunt, mores est, su-
perbiro

Pestis Cracouiæ.

Barbaræ Reginæ mors.

Barbaræ Reginæ Encomiū.

perbire nunquam. Sed summa in humilitate plusquam reginam oporteat uiuere, totam
deniq; uitam per omnes fortunæ casus innocenter, sancteq; peregit, ut ex hominum con-
sortio sublatæ diuorum merito beatæ debeantur sedes. Hac re effectum est, ut sicuti uita
sanctior, omnibusq; charior & gratior, ita illius immatura, lugubrisq; mors, omnibus fue-
rit acerbior, atq; tristior. Hæc ex minimis Barbaræ uirtutibus adscribere placuit, dabit illa
mitis parcê de se spero loquenti ueniam, quæ uiuēs nulla ambitione unquā iactata, uel su-
perbia tumescens irata fuit. Hæc Barbaræ mortis summa est, quæ ad diuos relata Polono-
rum patrocinium hactenus assumpsit.

Paulòpòstquā illa absumpta fuit, Stanislaus Iaroczki eius aulæ præfectus subito item
morbo prostratus, decima Octobris die noctis sequentis extinctus est. Barbara itaq; mor-
tua, & rebus Lithuanicis sic postulantibus, Sigismundus in Lithuaniam iter parabat: Po-
lonicisq; rebus domi ut tempus postulabat compositis, ordinatis item, quæ ad Elizabeth
sororis expeditionem pertinebant, sexta Nouembris die Sigismundus cum Heduigi, &
Anna liberis, ac Elizabeth sorore Cracouiam egressus. Sandomiriam cum liberis ipse pe-
tit, illa Legnicium ad Fridericum ducem spōsum profecta est, paulò pòst nuptiarum festa
peregit. Dabit iam mihi Polonicus lector loco ueniam, quod his intermissis rebus parum
alio, quam assumptum postulat negocium stylum conuertam.

Stanislaus Iaroczki moritur.

Dum nuper cōtagione ut suprà narratur multi absumerētur mortales, Seuerinus Beth-
manus iuuenis nobilis omnibus, item redimitus uirtutibus in ipso flore contra parentum
spem, ea sæuicia nona Octobris extinctus est, hanc mortem Seuerinus pater, adeò pertur-
bato animo tulit, ut postquam Sophiam filiam Seuerino Bonero insigni iuueni matrimo
nio ad 23. Octobris diem tradidisset, ipse ad 28. eius mēsis diem uitam cum morte nimio
mœrore confectus, mutaret, confecit mœstum etiam animum in tanto uiro annorum nu-
merus, qui 95. fermè ętatis anno ex hac uita migrauit, inter ciues tota Sarmatia opibus in-
signior, iamq; in alio parum digredior ab incepto.

Seuerini Bethmani iunioris mors.

EST in Heluetiorum ultimis finibus clarum atq; insigne Vvissenburgium oppidum
quod hac ætate apud Alsaciam describunt, ad Vogesi montis radices situ amœnum con-
ditum, collibus undiq; humilibus clausum, nemoribus uarijs arborum generibus ad oc-
cidentem fœlix, tellus cœli benignitate frugifera, oppidum ab omni parte natura, atq; de-
inde humana firmatum industria, Lutherus amnis, cuius fontes in ipsis montibus paulò
altiùs septem millibus passuum ad oppido surgūt, penetratis iam montibus per medium
interluitur, qui ubi sub oppidi mœnibus elabitur, stricto alueo duobus millibus passuum
præcipiti cursu in Rheni fluuium uno ostio exoneratur. Loci tanta est uetustas, ut etiam
apud nullos rerum scriptores eius origo reperiatur. Sed dum annis ab hinc octingentis,
nonagintaquinq;, Dagobertus Gallorum rex, postquam ob patratam in sancta loca ty-
rannidem, ad diuinum raptus tribunal, à diuis pro commisso scelere accusatus, flagellisq;
cæsus, & ad diui Dionysij preces restitutus esset, in eo loco quem diu antea Vvissenbur-
gium appellatum suis literis declarat, insigne ac regale monasteriū infinitis extruxit sum-
ptibus, Monachis diui Benedicti profitentibus sectam, tradidit. Addidit regalibus his æ-
dificijs agrum copiosum atq; fertilem, oppidum ipsum & circum loca, quæ Gallorum tūc
parebant imperio assignauit, oppida præterea, uillas, arces, uectigalia, immunitates, & iu-
ra pleraq; cōtulit, ab omni item regum, principumq; iugo exemit. Tanta etiam postea hu-
ius cœnobij Maiestas fuit, ut Marchionem Badeñ. & ex Reneñ. Palatinatu plerosq; habe-
ret feudales, perfectis rebus omnibus, quę Dagoberto ad tantam rem uidebantur ex usu,
coronam ex auro, argentoq; (ut fertur) mixtam, decem octo cubitorum per transuersum
circuli latam, ornatissimo tēplo appendit. Hęc item quę regali munificentia fratribus assi
gnauerat, literarū munimentis perpetuis temporib. seruanda firmauit. Dagoberti literę, q
bus diuinā in se iustā testatur iram, quibus item cęnobij agrum finibus intercluderet in eo
loco habentur, quarum exemplum (nisi omninò extraneum uideretur) his adscriberem,
dehinc res fratrum supra annos septingentos gloria atque opibus in immensum creuêre.
Tum Vvendelinus quondam Abbas oppidum muro quadrato saxo cinxit, turribus, pro-
pugnaculisq;, aggere, uallo, fossis & pomerijs muniuit. Ita paucis temporibus oppidum
natura alioqui munitum humana industria auxit, ut potentissimo principi paulòpòst bel
li studio non cederet. Sed quum fermè omnia Vvissenburgeñ. Abbati fœliciter accessêre,
extra oppidum in monasterij fines arces, templaq; magnis sumptibus constructa sunt, ap-
parent hodie magnorum ædificiorum ruinæ, ab oriente 300. passibus diui Remigij arx
munita, hac ætate in Abbatis manibus, à meridie 100. passibus diui Pantaleonis insigne

Vvissenburgiū oppidum describitur.

Fundatio monasterij Vvissenburgensis.

Vvissenburgens. cœnobij opes.

Vvendelinus Abbas.

templum, quondam per Fridericum Rheni Palatinum, dum res Philippi nepotis tutan-
das susceperat uiolatum, postea ne in oppidi periculum extaret, ex aliqua parte deiectum,
ad occasum 500. pasibus diui Germani templum fuit, olim etiam propter hostium me-
tum solo æquatum, à Septentrione 500. pasibus diui Pauli arx fuit pulcherrima quam
maiorum nostrorum ætas pari metu demolita est. Aliæ item arces atq; oppida in horũ ma
nibus fuisse constat, fortisima omnium Barbenstina arx fuit, ante meam ætatem ingenio
pro Troten nobili Palatini Rheni Marschalco intercepta, reliqua plurima tam arces,
quàm oppida in feudum collocata à monasterio alienata sunt. Quando uerò ex fœlicita-
te, & opibus plerumq; surgit superbia, eamq; mox ambitio, auaritia, & multa malarum ar-
tium studia comitentur. Factum est ut cum religio optima in dominandi libidinem uer-
teretur, abiectis plebeis pleriq; ex patritio ordine non religionem, sed monasterij opes as-
sumpserint, hi dum præfecti rebus essent, sacra officia cultum atque religionem in alios re-
torquebant, ipsi dominandi libidini intenti ocio marcescere, suis quisque auxilia præsta-
re, atq; hinc finitimorum principum odia conflare, periculum atq; ingens negocium face-
re studium fuit. Hinc Vvissenburgum oppidum mœnibus fortisimis natura, arteq; nul-

Vvissenburgũ inter imperij urbes.

li in Imperio secũdum Romano Cæsari, & imperio Abbatis assensu populi item miro de-
syderio accesit, perpetuis temporibus à monasterio disiunctum est. His tandem artibus
ad Friderici Philippi Rheni Palatini patrui tempora monasterij rebus, qui ubiq; opes di-
straherent præfecti sunt. Fridericus sub boni specie eam uitam corripere intentus mutata

Friderici Palatini in Vvissenburgens. uiolentia.

religione, eiectis his, qui Diui Benedicti institutum, quanquã superbè sequerentur. Præ-
posituram (ut uocant) efficere satagebat, eam rem dum frustrà sæpe tentasset belli fecit ne-
gocium, quod à Vvissenburgeñ. quibus Friderici institutum suspectum erat, cum mona-
sterio simul susceptum est, leuibusq; belli studijs aliquandiu afflicti in apertum bellum
tandem peruentum est. Interea fuêre apud Fridericum Palatinum, qui maximè ad oppidi
obsidionem hortarentur, leui negocio eius deditionem posse efficere rati, atque ita prin-
ceps optimus accenso animo, uel ut institutum expleret, uel ut nobile oppidum ab impe-
rio receptum subigeret. Vvissenburgeñ. (non nunciato bello) obsidione cinxit, & tribus
fermè mensibus uarijs belli artibus, machinis, ignibus supernè iactatis, misilibus atq; tor
mentis frustrà molestauit, donec dux exercitus cohortem unam (quæ ex oppido eos qui
ligna inciderent, atq; proiecta in flumen in oppidanorũ usum defluitarent, tutandos mis-
sa fuerat) explorans à uelitib. cognitus, fugiensq; à Vvissenburg. captus est, qui hunc du-
cebant facilè per cognita loca Vvissenburgeñ. manus euaserunt. Dux paulò pòst pacem
atq; fœdus inter Fridericum & Vvissenburgeñ. confecit. Magna crudelitate Friderici mi-
lites in ea obsidione usi. Diui Pantaleonis templum uiolatum stabulum publicum fece-
runt: uineta securibus inciderunt: frugiferas undique arbores adempta cortice denuda-
runt, & quicquid ad hominis accederet usum insatiabili animo absumpserũt. Hoc malum
Friderico ignorante & exercitus duce intercepto factum certo constat, quum enim Fride
rico pro restituenda religione belli negocium assumptum credatur, esse non poterit, ut eo
permittente hæc fuerit admissa crudelitas. Cæterùm oppidum, Diuorum Sergij & Bac-
chi, quorum corpora illic requiescunt præsidio, quod ab omni incommodo fermè serua-
tum est, tutatum perhibent.

Expleto iam ad paruum interuallum bello, Comitibus, magnatibus, atque nobilibus,
qui tunc monasterio præfuerant, plerumq; absumptis, nihilominus in Palatini gratiam

Philippus Palatinus Rheni.

ex plebeis ueram religionem obseruantes introducti fuêre, atque ita dominandi libidi-
ne extincta, uerus Dei cultus crescere cœpit, donec iterum Philippus patruo absumpto
res susciperet. Is dum multam haberet prolem, dum item nobilitas sub eo magnam habe-
ret licentiam, ut res Vvissenburgeñ. quas ipse ex officio ab imperio tutandas susceperat,

Henricus Abbas.

denuò à quibusdam molestarentur, non ignorans assensit. Henricus Abbas per Ioannem
Troteñ. quasi belli ducem Philippi aulæ Marschalcum miris artibus afflictus, donec Ro-
mam ire compulsus, Alexandri sexti temporibus Philippum Palatinum, & Ioannem
Troteñ. cum uniuersis complicibus anathemate in septimum fermè annum persequu-
tus est. Statuit inde in Germaniam redire, sed fato apud Florentiam decesit. Succes-

Vvilhemus Abbas.

sit huic Vvilhelmus Abbas, qui & ipse Romam profectus ad Iulij secundi tempora per-
mansit. Philippus uerò à Iulio censuris sæpiùs innodatus satisfactionem recusauit. Ve-
rum quũ anno ab orbe redempto M.D.III. Bauaricis motibus tota fermè Germania ar-
ma sumpsisset multorũ principũ, populorũq; animi in Philippũ euecti armis undiq; laces-
situs est. Tũ primũ Vvissenburg. Abbas inclinatis ubiq; Philippi rebus, cõditionib. nõ tã hone-

honestis, quàm necessarijs cum Philippo per Ludouicum Spirensem episcopum recon-
ciliatus est. Soluitq; Philippus Abbati quindecim millia nummûm aureorum, quum su-
pra centum millia aureorum Monasteriũ, & Vvissenburgeñ. in hoc bellum perdidissent.
Itaque restituta est pax Vvissenburgeñ. postquam annis plus centum sæpiùs perturbati,
tunc uerò annis fermè quadraginta continuis molestijs afflicti fuissent. Fuêre item aliæ
cõditiones inter Philippum & Vvissenburgeñ. quę & si mihi cognitæ sint, quũ tamen ad
institutum meum non pertineant, prudens omisi. Post Bauaricos motus Philippo mœ-
rore (ut suspicantur) sublato. Illustr. Ludouicus filius nunquam sine honoris præfatione

Ludouicus Palatinus.

nominandus in Palatinatu succesit. Hic in nullo patrem sequutus, optimũ se principem
primis initijs gesit. Vvissenburgeñ. atq; Landanos, reliquaq; oppida, quæ patris assensu
sæpè molestata fuêre, singulari gratia prosequutus est, in hanc ætatem tantam de se spem
præbuit, ut facilè appareat, per eum quandoq; restitui posse religionem, & diuinum cul-
tum, à maioribus perturbatum & extinctum. Faxit Deus Optimus Max. ut opibus cre-
scat, & cœptis uirtutibus domi, forisq; pace sub statera iustitię cuncta diu, sancteq; guber-
net. Iam ego longa, tædiosaq; narratione digressus, stylum reflecto, ut ea, quæ animus in-
stituit, describam. Stantibus apud Vvissenburgeñ. his longis, periculosisq; bellis, fuêre
qui domi, aut ocio torpescerent, aut honestis studijs priuati patriam fastidirent, hincq; fa-
ctum, quod multi egregij iuuenes in externas nationes migrauerint. Alij in Galliam quæ
propior est, alij in Italiam, pleriq; in Sicambros transiêre, multò maior pars in Poloniã con
cesit, atq; ita à centum fermè annis Polonia, potisimumq; Cracouia Vvissenburgeñ. do

Vvissenburgẽs. pleriq; Cracouiæ consedêre.

micilium fuit, mihi tamen non constat, qui primi in hoc regnum ingresi sedes hîc quęsie-
rint. Constat uerò annis ab hinc octuaginta circumactis Reinfredum uirum nobilem ex
Vvissenburgo ortum, propter belli metum relicta patria Poloniam ingressum apud Cra-
couiam sedes locasse. Hic Polonica assumpta coniuge, paulò postquã res firmauerat, Se-
uerinum Bethmanum genere quoq; nobilem in Poloniam deduxit. Reinfredus uerò ab-

Reinfredus. Seuerinus Bethman. Schilling.

sumptus testamento Seuerino coniugem reliquit, qua assumpta apud Cracouiam omnes
honores, magistratusq; assequutus est, paulò pòst Federicus Ioannes Iodocus, & Nico-
laus Schillingi Vvissenburgeñ. Cracouiam inducti fuêre, qui item paulò pòst Christo-
phorum, Petrum, & Federicum Hersteinos ex matre germanos 4. Ioannem Heluigum
nepotem item Vvissenburgeñ. euocarunt. Hos sequutus est Ioannes Bethmanus Seueri-
ni ex fratre nepos, & aliquantò postea Erasmus ac Vendelinus huius fratres, & ipsi Vvis-
senburgeñ. hos iterum Iacobus Vetter sequutus, post hunc Iodocus, & Iacobus Ludouici
Decij fratres, post hos Fridericus, & Balthasar Smalczij fratres. Postremò Ioannes Lem-
bock, & multi alij adolescentes egregij hoc regnũ ingresi sunt, atq; ita in hanc ętatẽ Vvis-
senburgeñ. Polonia patria habita est. Fuêre præterea multi, qui aliquanto tempore uel li-
terarum, uel mercium gratia cõmorati in patriam redirent, eos ego frustra annumerarem,
cum has sedes non susceperint. Euocatus est item à Vvissenburgeñ. in hoc regnum uir

Ioannes Bonerus Landanus.

insignis Ioannes Bonerus Landanus, qui primis initijs ex mercatura opibus auctus, & a-
pud diuæ memoriæ Kazimirum, Ioannem Albertum, & Alexandrum Poloniæ reges in
precio habitus est. Postquam uerò Inuictisimus Sigismundus princeps res tutandas su-
scepit, tanto studio remp. sæpiùs sustinuit, ut haud infimum meriti, gratiæq; locum apud
regem assequeretur, authoritasq; illius usque ad inuidiam, malæ hominum ætatis uitio,
creuerit, Bonerus Iacobum & Federicum, Andreamq; fratres Poloniæ induxit. Huius e-
go uiri summas laudes nisi me æmulorum inuidia deterreret, meritò percensere͂, uerum ne
adulationis nota (quod 14. fermè annis illi addictus fuerim) culparer, alio loco perscriben
das adseruare interim placuit. Habes iam lector sub cõpendio quot Vvissenburgeñ. Sar-
matiam ingresi sint, si modo eorũ familias, quib. in Polonia auctæ sunt, referre liceret, co-
gnosceres haud paruã Craco. sobolẽ Vvissenburgeñ. sanguine prognatã esse. Reinfredus,
Seuerinus Bethmanus, Federicus & Nicolaus Schilling uiri ex Senatu apud Cracouiam
decesserunt, Iodocus Schillingus, Ioãnes item Heluigus Cracouiæ quoq; mortui. Ioãnes
Schillingus apud Posnaniã absumptus est. Christophorus Hersteinus apud Cassouiã ui-
ta excesit. Petrus itẽ frater in Hungaria mortuus, reliqui adhuc quousq; Deo placuerit su-
persunt. Hæc de Vvissenburgensiũ ingressu paucis adferre placuit, tu optime lector quod
patriæ nostræ tam effusam fecerim mentionẽ, ueniã præbe. Iam ad institutum redeo.

Posteaquam Rex Cracouiam 6. Nouembris die egressus, Sandomiriam peruenit, posi-
tisq; in ordine rebus, designato item pro natis nouo loco, ad Lithuanos ipse concesit,
Bresciumq; oppidum perueniens, aliquandiu moratus est.

Redijt

Gneznens. Archiepiscopi legati nati.

Rediit hoc tẽpore ex Romana urbe Reuerẽdiss. archipræsul Gneznẽ. Ioãnes de Lasko, qui inter alia à Leone Romano Pontifice obtẽta Archiepiscopis Gneznẽ. legationẽ in suam prouinciam perpetuò duraturam obtinuit, ut deinceps legati nati Archiepiscopi Gneznẽ. haberentur, atq; ita Sarmatiæ rerum Anno M. D. X V. finis fuit.

De rebus Prutenicis quædã.

SVPEREST ut res Prutenicas, uti suprà pollicitus sum, in huius anni finem adscribam. Constat itaq; post ultimum renouatum fœdus seu (ut uocant) perpetuam pacem utrinq; pace, ac tranquillitate fines non ruptis fœderibus tutatos esse, atq; ita paulisper tam ordinis, quàm Sarmatarum res semper creuisse donec eo bello quod Ioannes Albertus in Daciam seu Valachiam infœliciter gessit, Ioannes de Tieffen magister Prussiæ morte extinctus esset, cui Fridericus Saxoniæ dux in magistratu successit. Erat utrinque eo sublato magna pacis spes, sed quum Fridericus pro homagio (ut uocant) sæpius frustra euocatus fuisset, ad extremum Prussia non prẹstito homagio excessit, paulò pòst magistratum cum uita simul M.D.X. uti supra narratum est finiuit. Fuêre tũc in ordine uiri Germani (quos Commendatores appellant) consilio præstantes, qui nullum dehinc ex principibus deligendum putarent, ne uana auxilij spe à suis illecti, ordini cum Sarmatiæ regibus negocia cõtraherent, ne item principum more regales, & importabiles sumptus facerent. Sanum profectò consilium, primisq; conforme institutis, uicit tamen aliorum manus, & Albertus Friderici Marchionis Brandenburgẽ. filius ad magistratum assumptus est. Ea res plerisque optima uisa, tum quod ex alta, magnaq; familia princeps esset, qui aliquando (uti ordinis institutum est) arma in Christianæ reip. hostes sumere posset, cum etiam quod ex Poloniæ regibus secundùm maternum genus natus esset, id ad futuram pacem plurimi ex usu rati, nunciata fuit ea res Sigismundo regi primum anno M. D. X I. in Nouembre ex Prussia, paulò pòst in diebus Iulij, Anni M. D. X I I. Friderico patri, atque Alberto filio assensum est, tam à rege quàm Senatu, conditionibus, quibus olim fœdus atq; pax firmata fuisset, nõ interruptis. Indicta fuêre paulò pòst comitia pro diebus Nouembr. apud Peterkouiam, ubi de his quoq; rebus consultum est.

Ioãnes de Tieffen Magister Prussiæ.

Fridericus Saxoniæ dux Magister Prussiæ.

Albertus Marchio Brandeburgensis Magister Prussiæ.

Pacta inter Magistrum & Regem Poloniæ.

Interfuit his comitijs Casimirus Friderici filius Alberti Magistri frater, res uerò omnes inter Polonos, & ordinem, uti ex utriusq; commodo uidebatur, honestis conditionibus firmatæ fuêre. Varij intermedij erant articuli, non multum ex usu omnium facere hoc loco memoriam. Suprema hæc summa fuit. Admittendum fore in magistratum Albertum, qui Prussiam ingressus, maiorum more homagia præstare deberet, Polonos dehinc ad ordinem non suscipiendos, Magistro atq; ordini apud Roxolanos, & Podolitas certam prouinciam perpetuò dandam ubi pro ordinis instituto, Christianæ fidei hostes excipere possent, quum sancti, fœlicisq; belli huius apud Prussios (undiq; uicinis Christianis) copia his temporibus non sit. Duo millia item aureorum nummum quotannis à Polonis, quò faciliùs fortè militiæ institutum prosequi ualeret, Magistro assignanda fore. Has cum cæteris conditionibus Casimirus frater, Magistri, ordinisq; nomine suscepit, Sigismundo honoribus summis affectus, muneratus dimissus est. Ad Albertum fratrem Anno 1513. Prussiam ingressus, aliquantisper ibi moratus per Mariemburgum oppidum ab arce subductus, per pontem Istulam superauit. Gdanensisq; mœnia præterequitans, domum rediit. Interea quum Sigismundus apud Lithuanos ageret (uti paulò antè cœptum fuerat) Albertus pro homagio postulatus per Cazimirum susceptas conditiones reiecit, minimè id sibi absq; Germaniæ, Italiæq; magistrorum assensu suscipere licuisse, exponens, atq; ita res omnes palam infectæ.

Principia defectionis Prutenicæ.

Laboratum est interea summo conatu tum apud Leonem Pontificem Romanum, tum etiam apud Maximilianũ Cæsarem, libelli item duo famosi contra Sarmatas uulgari Germanico incerto auctore scripti, & Friderico uiuente sparsi iterum circumagi cœpêre, tria mox magnæ defectionis indicia apparuêre. Primo loco ut Romanus Pontifex reiectis pacis perpetuæ conditionibus denuò decerneret. Secundo loco ut Cæsareum auxilium his rebus accedere posset. Tertio, ut Germanicæ nobilitatis animi exacerbarentur quæsitum est. Primùm à Ioanne Laskeo Archiepiscopo Gneznẽ. Romæ apud Pontificem, & patrum collegium biennio sustinebatur. Secundum apud Maximilianũ tanto studio sollicitatum, effecit, ut etiam cum Moscho fœdus in huius rei gratiam susceperit, atq; ea ex re Basilius persuasus, ruptis fœderibus nuper cum Sigismũdo factis, trãscensis finibus nouũ Lithuanis bellum intulit. Quo fraude ac dolo Smolenceam arcem intercepit, ac paulò pòst apud Boristhenem (uti supra narratur) summo certamine uictus, & castris exutus est. Verum postquã Maximilianus de rebus meliùs edoctus esset, ex iam ꝓpẽ hoste summus factus

factus amicus est. Tertium apud Germaniæ nobilitatem (quam potissimum inflammare studium fuerat) nihil efficere potuit, tum quod rei difficultatem altiùs fortè repetebant, cùm etiam quod integritas atq; uirtus eorum aliter monuêre, igitur infecta undiq; re, ad illud tempus quo Cæsar Romanus Hungariæ, Bohemiæ, ac Poloniæ reges conuenerũt. Ita actum fuit uti supra paucis adscriptũ apparet. Postquã uerò Sigismũdus domũ rediit, nouisq; molestijs, tum ex Barbaræ morte, tum etiam nouis motibus affectus, & postremò ad anni finem Lithuaniam ingressus, Prutenicæ res ferè per obliuionem neglectæ fuêre. Interea Ioannes Laskeus urbem quoq; egressus est, & totũ negocium hoc anno ex omni parte sub silentio delituit. Hæc iam Anni M. D. XV. summa est.

Ann. 1516.

ANNVS iam dehinc post orbem redemptum M. D. X V I. uti uarijs rebus mixtus, ita confusus, mixteq; omninò referendus erit, eius mox initia Sigismundum apud Lithuanos excepêre, atque inde mox Balthasar Oderus à Maximiliano Cæsare ad hoc munus legatus, in Moschouiam Basilium principem adiit. Sed dum is aliud præter spem & opinionem nuncium Basilio adferret: sed & Maximiliani Cæsaris alter orator cum pristinis adhuc mandatis perseueraret, Balthasar à primo legato qui ex primo fœdere à Cæsare cũ Moscho erat apud Basilium pro exploratore accusatus, parum interfuit, qui iniquè illi accidisset, adseruatus à Basilio Balthasar fuit, usq; ad dies Aprilis, tandemq; infectis negocijs rediit. Maximilianus per hunc atque quos postea submisit, apud Basilium summa cura egit, ut pacem inter Sarmatas ac Moschos nuper perturbatam restitueret, uel fœdus per inducias conficeret. Basilius uerò Cæsarem quod eum desereret accusauit, neq; facili negocio ab instituto reuocari potuit, ad quod nuper tanta cura inflãmatus fuerat, Sigismundus in Cæsaris gratiam aliquantisper bellum distulit, sed quum pro Lithuania armis duntaxat pax quærenda uidebatur, & ex longo bello plurimum attritis rebus Tauricus Cæsar ad hoc negocium ex debito suo, ex usu accedebat, qui mox ad ueris initia in Moschos eruptionem parare iussus fuit.

Lithuanica quædam.

Interea rebus etiam apud Pannones inclinantibus, Ioãnes Karnkovvskeus in Februarij principio eo legatus est, sed paulò pòst die tredecima Martij ante Lucanũ Vvladislaus Pannonum, Bohemorumq; rex Sigismundi frater, cõfectis iam annis sexaginta moritur. Ludouicum filium antea ad utrumq; regnum assumptum, & coronatum reliquit. Fuêre dehinc plurimæ etiã apud Hungaros factiones, atq; suo quisq; (uti fit dum princeps puer est) consilio usus in remp. aduertit, horribile est referre, quam citò regnum illud nulli in orbe secundum, opibus, armisq; potens, splendorem suum exuerit, atq; ex nuper domestica, & paulò pòst etiam à Turcis accepta clade, uix dum respirans, uarijs intricatum fuerit factionibus. Missi fuêre in ea re ad Maximilianum Cæsarem à Sigismundo nuncij, ut Ludouici rebus maturè consuleretur, nec Maximilianus grauissimo etiam bello implicitus eam opportunitatem neglexit. Ante uenit tamen Sigismundo absente Poloniẹ Senatus, & Ioannem Laskeum Archiepiscopum Gneznẽ. & Christophorum Schydlouicium Palatinum Cracouiẽ. comperta mox Vvladislai morte, in Hungariam submisit, qui cum Cæsareis legatis & Pannonico Senatu Ludouici rebus, quantum temporum conditio postularet, summa sollicitudine atque cura (uti iussi fuerant) consuluerunt, & ita firmatis paulisper rebus, domum redierunt, in eundem postea usum ad Bohemiæ Senatum Andreas Thanczinus Palatinus Lublinẽ. uir ingenij excellentis ad dies Nouembris submissus est. Qui dum apud Pragam summis honoribus exceptus esset, atq; Cæsareanos aliquandiu frustrà expectasset legatos, infectis rebus redire coactus est. Maximilianus interea, quamuis Italicis bellis detineretur, memor tamen Viennensis fœderis, quod tunc literarum apicibus firmatum erat, de Sarmaticis rebus sollicitus, legatos nouos ad Basilium designat, Sigismundum de Erberstein & Petrum Moraxium, uerum ad prouinciam tardius accincti, non nisi in anni fine (ut infrà dicetur) rebus principia fecêre: intereaq; nihil de Moschicis rebus tentatum est. Mox ad Iunij mensis initia, Tauricus Cæsar, qui nuper ex pacto, ut suprà adscripsi, eruptionem in Moschos assumpserat, arma parabat, nunciatum est, per exploratores in Roxolanos & Podolitas statim futurum. Verum dum hæc fama frustrà sæpè uenisset, atque Tauricus Cæsar Sarmatis iure fœderis obstrictus esset, minimè futurum à plerisque creditum, quod suscepta arma Tartarorum in Roxolanos conuerterentur. Quumq; duces & rerum (Sigismundo absente) præfecti cunctanter in eam rem animaduerterent, & hostium nihilominùs aduentus Podolitis nũciaret, Martinus Camienecius Podoliæ Palatinus uir maiorib. suis dignus prouinciã suã ingressus, Podolitũ arma euocauit, sub exilib. copijs Stanislao Lanskroneo, Tvvorouicioq; Camie-

Vvladislai Regis Hungariæ mors.

Legati Polonici ad Hungariam.

Orator ad Bohemiam.

Legati Cæsarei ad Moschum.

Tartarica in Russiam eruptio.

Camienecen̄.arcis præfectis in Podolia iunctus est,nec dum satis hostium animus explo-
ratus fuit,dum Iulio mense Tartarus hostis sub quatuor ducibus, quos Barbari Cæsareo-
los appellant.Russiam exutam præsidio irrumpunt, feruntur in eo exercitu Barbarorum
supra triginta millia fuisse, hostes penetrata Russia haud longè à Busthio oppido castra
posuêre. Deinde uti Barbaris mos est, per cohortes destinatas uniuersam prouinciam i-
gne,ferroq; uastarunt, hominum, pecorumq; prædam egerunt,ut omnes dato die ad ca-
stra semper cum spolijs redirent. His eruptionibus plerosq; districtus, & oppida in cine-
res uerterunt,superato Tyra amne ad Hunnorum usque montes spolia legerunt. Exustæ
sunt hac eruptione uillæ Pannonum imperio subiectæ,quod in hominum memoria acci-
disse non constat. Cæterùm hostes tanta in Christianos crudelitate usi, quanta uictoribus
Barbaris placuit. Homines,pecoraq; iuxta abegerunt, matronas, puellasq; nobiles ad li-
bidinem ac uoluptatem rapuerunt,feruntur supra quinquaginta millia hominū tunc ab-
acta,prĕter eos,quos tenera ętas,atq; annosa senectus,ad iter haud idoneos fecerat, ex his
in frusta concisi,alij capite truncati,præterea pleriq; inter fugiendum exanimes relicti fuê-
re. O' infortunata hominum ætas, & primum postquā fœlix Barbara absumpta malum.
O' misera tanto Christianorum sanguine respersa clades, quibus postea adsimiles quoq;
fuisse constabit,sed ô Sarmatiæ regnum Reipub.Christianæ murus,fossa,uallum, & pro-
pugnaculum truculentissimis undiq; expositum hostibus,quod dum tantam sęuitiā, atq;
impetum humeris sustines,non desunt tamen, qui iniquis factionibus tuum perpetuum
quærant exitiū,atq; ultrò infestissimos in te hostes Reipub.Christianæ inuehant.Sed hæc
aliâs effusiùs,quàm magis licebit deplorabimus. Interea dum hæc ab hostibus Barbaris
magna sæuitia undique aguntur, Sigismundus rex apud Lithuanos Moschicis curis an-
xiē intentus, Senatui rempublicam tuendam assignauit, Christophorus Schidlouicius
Cracouiensis Palatinus res reipublicæ diligenti studio suscepit, apud Proscanum dele-
ctum conuocat nobiles summo studio, ut arma contra hostem sumerent cohortatus, ius-
sus est suo exemplo alios euocare, aut ære publico militem comparare, dum uerò neu-
trum ex usu uideretur, infecta re Cracouiam redijt, fuêre ex patricijs quibus reipub. ma-
lum auertere cura erat,congestis(sed serò) copijs ad Buscium oppidum,paruaq; manu ho-
stium uim sustinuerunt. Nam dum onusti præda in reditu essent,supra gentis morem Bu-
scij expugnationem parant, an quod paludes quibus oppidum munitum insidet æstiuo
calore exiccatæ essent, an quod ad omne nephas licentia fuerat parum cōstat, sunt tamen
suburbijs incensis prohibiti. Altero postquam oppugnare cœperant die, omni congesta
præda,digressi sunt ad quadraginta millia passuum igne,ferroq; omnibus absumptis, eos
magnificus Nicolaus Firleus,Regni exercitus generalis præfectus,cum proceribus Rus-
siæ ac Podoliæ ad Vuisnovvicz usq; persequutus,sed ob paucitatem militum rem dimit-
tere coactus est. Quum uerò ex Lithuania (quod maximè sperabatur) nullum præsidiū
adesset, nec etiam ex Polonis exercitus sperandus foret,eo loco hostis intactus abijt. Mar-
tinus uerò Caminicius cum paucis copijs,quas supra iunxisse docui, & mercenario mili-
te ex Medzybose educto hostium cohortem apud Treboslium fœliciter pugnando supe-
rauit,& spolijs exuit. Item apud Podocium aliam cohortem 500 equitum ad unū fudit,
sed eo loco ingens ab hostibus sæuitia patrata. Quum enim Barbari Sarmatarum copias
cognouissent,atq; de rerum summa desperassent,conuersi in miseras puellas,& innocuos
infantes,quos in prædam abegerant,in quibus fugæ nulla spes esset,irrumpunt, crudeli-
terq; cædunt,atque enecant. Præterea apud Vuisnouicium ducenti fermè hostium, præ-
ter gentis consuetudinem armis instructi superati,atq; cæsi sunt. Hæc (dum hostes per li-
centiam uagarentur) contigêre. Interea ex Buscio oppido reliquæ copiæ Nicolao Firleio
duce Martino iunctæ uix supra duo millia equitum constituunt, hostes uerò in ipsorum
aspectu prædam agentes in planos iam campos excurrerant,dum Polonicus miles longè
impar numero pugnam non suscepit, ita omnis illa hominum, prædæq; multitudo aba-
cta est.Fuêre matronæ,puellæq; nobiles,atq; innuptæ plurimæ,quadrigis panno tectis a-
uectę.Viri uerò,ut ex insperato hostium manus inciderant,ita uinculis colligati pecorum
more pellebantur. Hanc Sarmatiæ regnum iacturam per Iulium atque Augustum men-
ses accepit,docuit tunc rerum euentus in mora esse periculum,quod enim initio facili ne-
gocio auerti potuisset,paucorum negligētia, principe absente, ignominiam pariter & ia-
cturam reip.peperit. Iam hinc Tartarorum frequentes eruptiones, iterum initia sumpse-
runt,quæ fortè tam negligentia in tuendis rebus,quàm populi peccatis merentibus,iusta
Dei ira,quę ad sui uindictam tardiùs graditur,permissa creduntur.Nam postquam nuper
res ali-

Calamitas à Tartaris illata.

Busciū à Tartaris tentatū.

Caminicij uirtus.

Sæuitia Barbarorum.

Causæ tot in Poloniam Barbaricarū excursionum.

res aliquātulum fœliciores esse cœperāt,in Deum,ac religionē timor refriguit, nō modò
diuina aliqb.neglecta,sed etiā Dei,religionisq; hostes fouere in usu fuit.Hoc tēpore (qđ
iam antea cæptū) Iudæi magis in præcio habiti,uix teloneū,aut uectigal ullū, cui nō prę-
fecti,aut quod saltē inuadere non caperēt,passim ea in re Iudæis Christiani submissi, uix
etiam ex magnatibus,& ipsis reipublicæ primorib. aliquis,qui rem domesticā per Iudæū
non curaret,Iudæis in Christianos imperiū permitteret,atq; citiùs, q̃ Christianos ab iniu
ria,uel simulata eriperet.Rectè itaq; quod Deus quondā Hebræis minatus est, in hos cō-
uenit,quia uidelicet Dei ac crucis hostes cōtra legem diuinam, ac canonū sanctiones fo-
uerēt,& ipsi hostib.suis expositi præda in direptionē fierēt. Sic quoq; Armenis ius sum-
mum erat,circūuagabātur quidā per uniuersum regnū mercādi gratia(sic eñ titulus fuit)
qui non ignorantib.ijs,qui rebus præfuêre,arma hostib. aduehere studebāt. De Ruthe-
nis profectò nō habeo dicere,quādo illi non longè à fide nostra recedant,licet cærimoni-
is longissimè,sed æquabiliùs ferēdi,quod utiq; parū interest,quin omninò nobiscū senti-
ant,in ipsis tamē fidei articulis fermè nobiscū cōueniunt. Præterea in seipsam res publica
diuidi cœpit,atq; iam Barbara è uita sublata,breui oēm fermè decoris speciē exuit. Irre-
psit hoc malum pedetentim,atq; utinā non coalescendo in regni ruinā ante maturū fœtū
interiret,ne sic in seipso diuiso humani generis seruatoris uaticinio in desolationē cogere
tur abire,hoc eñ in multis rebuspublicis cōpertū est,quādo malum pœna digna nō mul-
ctatū,uirtus & benemerita nō remunerata,sed passim ut quęq; libido tenuit ad uicia, &
terū inuasionē licētia creuit,mox ex splēdidissima specie turbata induta facie, in præceps
cuncta ruere cœperunt:ad usq; lachrymas hęc ingemiscēs adscribo,ita tamē se res habuê-
re,atq; in hāc diē creuêre.Eo malo,& quod pestifera sæuitia fortius, q̃ āno superiore irre-
pserat,regnū adeò perturbatū fuit,ut reipublicæ nuper subleuata species plurimū inclina
ret.Verū externis mira hæc uidenť,tanta licētia Barbaros ut sæpè in hoc regnū,quod etiā
natura locorū facilem habet,accessum excurrere,quicūq; existant qui Sarmatarū,pprio e-
tiam malo,& reipub.irrecuperabili iactura rident incōmoda,animū statim satiabūt, si cre
bras Barbarorū ex Thracia,Asia,Aphricaq; in eos populos,atq; nationes,quæ natura lo-
corū,ac arte simul etiā armorū usu,& regnorū excellentia antecedere se æstimant. Memi-
nerint eruptiones,ac eas duntaxat clades,quas in hominum ætate Pannoniæ,Dalmatiæ,
Croatiæq; regna susceperint,pręterea per Illyricū splēdida Venetorū respub.passa est,sed
etiā populi qui ad Germanos pertinēt,in principatib.Carniolæ, atq; Charinthiæ experti
sunt.Taceo qđ paulò pòst q̃ hæc Sarmatis cōtigerūt Mauri,parua manu, per mare Tyr-
rhenū uecti,apud ciuitatē ueterē spolia legerūt,ac parū abfuit (uti fama erat) quin Leonē
Pontificē Romanū paulò antè digressum intercępissent.Quid in ipsa Apulia sæpiùs no-
stra ætate accidisse cōperiť,& nouissimis dieb.in Hispaniarū regnis Barbarorū eruptioni
bus patratū cōstat:qui Carolo maximorū in Europa regnorū rege pręsente,per oceanum
occidentalem,exigua classe aduecti,per licentiā impunè spolia abegerūt.Non deesset ani
mus summas reipub.Christianæ calamitates referre,sed quū ad nostrū institutū non per-
tineant,missas eas faciā:libuit tamen externarū nationū afflictiones adnumerare, quò fa-
cilius Sarmatica mala ferant.Si etem populis,gentib.ac regnis natura, arteq; munitis,ar-
mis,militibus,ac opibus pollentib.hæc accidunt,multominùs mirandū quod Sarmata-
rū regnū,omni ex parte hostib.permeabile expositū tot cladib.afficitur,quas tamē ,pprijs
uirib.Deo auctore aliquādo auerteret,si non ab his, quos minimè decet,& Christianæ pi
etatis uinculum meritò cohiberet,ultrò iniustè impeterenť. Euagatus parū ab instituto,
redeo.Tartari quū impunè fermè prædam abegissent,superato Boristhene,præda in Tau
ricum pauca manu missa,secundam parabāt eruptionē.Sigismundus Tauricū imperato-
rem pro patrato scelere,& rupto fœdere appellat,qui missis legatis facinus excusat, in ef-
frænatā iuuentutē rem oēm reiecit,antiqua fœdera renouare cupiebat,ultrò arma in Mo-
schos & proprijs militibus hoc bellum suscipere obtulit. Verū quū frustrà cū perfido ho-
ste quodcūq; fœdus susciperet,nec etiā abacta pręda restitui sperareť,res ad Poloniæ Se-
natū reiecta est.Interea egregiū facinus pauci milites Sarmatæ susceperūt, sine ducū iussu,
transcensis Turcarū finib.apud Bialagrodeñ.urbem,magnā uim ouiū ex multis millibus
abegerūt,hos Turcæ insequuti particulari certamine adierunt. Sarmatæ quum nulla uia
nisi quam ferro,manuq; aperirent effugere possent,excusso metu,intrepidè hostiū incur-
sionē exceperūt,& dum utrinq; aliquādiu, Turcæ pro præda,Sarmatæ pro uita, prædaq;
simul pugnassent,cęsis aliquot hostib.præda cū uictoria Sarmatis cessit. Dum hæc apud
Roxolanos & Podolitas agerenť,Basilius Moschus legiones nouas Lithuaniæ immisit,

Iudæorum nimia dignatio.

Armeni.

Rutheni.

Regnicolarum discordia.

Incursiones in cæteras terras.

Militum quorundam Polonorum facinus.

uerum nihil memorabile geſtũ,nec ad iuſtum etiam certamen uentũ eſt.Tauricus interea Cæſar,uel quod ociũ fera gens ferre nõ poterat,uel quod patratũ nuꝑ cõtra ius gentium facinus excuſare uellet,oẽm euentũ non ſine gloria,quod uictori ſpolia,prędãq; ingentẽ, & à Sarmatis ex fœdere belli præmiũ deberi,uicto etiã pro adſeruatæ fidei integritate patrati facinoris ueniã non poſſe negari exiſtimabat. Exercitũ ex octuaginta equitũ millib. (ut fama erat) collegit,inſpataq; eruptione Baſilij fines trãſcẽdit. Baſilius ſubito motu perterritus,legiones ex Lithuania reducere iubet,uti res poſtulant:graſſantẽ iam ubiq; hoſtẽ ꝓhibere ſtatuit,mira celeritate exercitũ parat,eundemq; Taurico Cæſari obuiã ſubmiſit. Tartari coactã prædam abigere,& reditũ parare iam ſtatuerunt,quũ Baſilij exercitus pugnæ copiã expoſtularet.Tartari & adeptæ nuꝑ ex Podolitis ſecũdæ fortunæ memores, & Moſchorũ apud Boriſthenẽ acceptæ cladis audaciores,cominus cõgreſsi,pugnã ſuſcipiũt,quũq; in ſupremũ diſcrimen dimicatio ꝑueniſſet,Moſchi fuga per cãpos effuſi, Tartaris uictoriã cum præda reliquêre.Ea pugna Moſchorũ plus uiginti millia cecidiſſe mihi narrat̃,præterea tãta hominũ multitudo abacta,ut tumida Baſilij mẽs ad pacis conditiones paratior,ꝙ ante ſit effecta. Quot ex Tartaris cæſi fuerint,mihi minimè conſtat,quum ea gens nihil poſteritati literis cõmendare ſoleat,nec etiã de ſeipſa quidq; referat. Secũda hac fortuna Taurici Tartari euecti,iam mox iterum etiã poſt excuſatũ facinus,apud Hercinij nemoris ſaltus,quẽ Sarmatæ nigrã ſyluã appellant exercitũ locauit,ut accepto ſecũdi itineris fœlici auſpicio irrumperẽt. Habent em̃ Barbari in ſtellis atq; lunæ motu uniuſcuiuſq; ſortis indicia.Cæterùm quãdo religionis ſacerdotibus ex uſu uiſum, eruptiões parãt,mox in ipſo itinere,primùm obuiũ barba ruffum interimunt,ereptũ cor igni ad hoc paratũ inijciunt,aſtant tunc religionis primores,& cordis quoſdã ſaltus, ſudoresq; ſuſpiciũt,ex his aruſpicũ more ſecundam fortunam pollicẽtur,uerùm ſi cor unico ſaltu extra ignẽ proſiliret,mali ominis,& infortunati itineris apud Barbaros eſt indiciũ,hiſq; ſemper auſpicijs,rebus ſuis benè uel malè futurũ pollicẽtur.Quũ uerò hoſtes in eo loco eruptionẽ parare Senatui nũciant̃,decretũ eſt regni uires (ne priſtini mali exẽplo reſꝑub. damnũ patiat̃) excitare,hoſtiũq; incurſionẽ armis excipere.In eum effectũ, Chriſtophorus Schidlouicius Craco.Palatinus ſyncero ſtudio apud Myleciũ cõuentũ indixit, ibi Senatus cõſulto mille equites priori in Podolia prę́ſidio addere, & ut expeditio publica reuocet̃,decretum eſt,illud ad hoſtiũ terrorẽ ſatis uiriũ,uel nominis habere, iſtud ex reipub.uſu multò maximè utile uiſum eſt.Solet em̃ in publicis expeditionib.plerũq; amicus exercitus,ꝙ hoſtium legiones moleſtior amicis eſſe,hoc modo firmatis, pauliſꝑ rebus ab armis tutũ fuit.Eo locò iam parta tranquillitate apud Lithuanos Moſchica arma nihilominùs expectabant̃,ſed & apud Samagitas Pruſſorũ irruptio fama nũciata tumultum fecit. Sed quũ præfectus Samagitiæ arma celeriter corriperet, fruſtrà eruptio tentata omiſſa eſt. Hac æſtate apud Mazouitas quũ fœminæ imperiũ faſtidirẽt,tumultus inter nobiles excitatus eſt.Huius ſumma fuit occaſio ſumpta,quod Stanislaũ natu maiorẽ,Conradi olim Mazouiæ ducis filium,ad rempub.ſuſcipiẽdum poſtularẽt, & quod fœminæ iugũ (quæ alieno conſilio uſa prouinciã multa pecunia exueret) quaſi intollerabile abijcerẽt. Quũq; fruſtrà laborarẽt,Stanislaum,Ianuſsiũq; duces cũ matre, & his qui ex cõſilio erant in Mackovv arce concluſos adorti,ui eripere nitebãtur.In eo tumultu parum interfuit, quin Stanislaus natu maior Mazouiæ dux ex arcu ſagitta iacta,fuiſſet interẽptus, ita quẽ præficere tota nobilitas auidè cupiebat,iniquo fato nolens etiã penè extinxiſſet, hic tumultus paulò pòſt per Ioannẽ Laskeum archipræſulem Gneznẽ.pacatus, ad futura comitia reiectus erat. Interim uerò nobilib. quibus Salevvskei cõſilium plurimũ ſuſpectũ fuit, comitia apud Vvarſchouiã indicta.Quod quũ Anna dux,& tutrix cognoſceret,edicto Vvarſchouien.ne nobilitatẽ admitterẽt præcepit.Verum nobiles cognito cõſilio, immiſsis qui partem ſuã ſequerẽtur,ſummo mane ciuibus ignorãtibus,perfractis portis ingreſsi,habitiſq; & expletis comitijs,nulla facta moleſtia, Vvarſchouiã exceſſerunt,hæc in proximis comitijs,quæ Senatus abſente rege apud Peterkouiã ſub anni 1517.initijs celebrauit, utrinq; expoſita,miſsi fuerãt in eo negocio legati,Stanislaus Oſtrorog Caſtellanus Caliſiẽ.Palatinus Rauẽ.& alij qui Stanislaũ iam adultũ rebus præficerẽt, nouũ conſiliũ adderent, & alia,quæ ex uſu reip.illius uiderent̃,ordinarent.Edictæ fuêre cõditiones, & utrinq; acceptæ,ſed paulò pòſtq; legati abijſſent, Senatus nobiles, & populus ſua ſpe fruſtrati, ad priſtina cõſilia redierũt omnia,hæcq; apud Mazouitas ex ſedecimo ãno ad decimũ ſeptimũ initia ſeditionis facta conſtant. Hoc tẽpore Leo decimus Pontifex Romanus Iubilei gratiã in Poloniã dedit,cuius quarta pars in reſtaurationẽ arcis Camienecẽ. triũ uerò reli-

Taurici Cæſ. in Moſchos excurſio.

Cædes Moſchorum.

Sortes Tartarorum & aruſpicina.

Tumultus Mazoviticus.

Comitia Vvarchouiana.

Iubilæi indulgentiæ.

reliquarũ partiũ directa medietas,una in reipu.cõtra infideles defenſionẽ, altera in reſtaurationẽ Eccleſiæ Gneznẽ.Archiepiſcopo ceſsit.In eam uerò gratiã, & quæ annis duob. poſtea data eſt,hominũ deuotione,uel frigeſcẽte,uel de indulgẽtijs & uenijs iam remiſsionis ſentire incipiẽte,parũ pecuniarũ acceſsit. Albertus Fontinus natiõe Italus profeſsionis Franciſcanæ nuꝑ in Poloniã legatus, atq; fratrib. præfectus eſt, uir ſingulari doctrina,& uitæ ſanctimonia conſpicuus.Is dum apud Cracouiã fratrũ licentiã,ſę́uerius,quam uellent cohiberet,facta à fratrib.conſpiratione quinta Septẽbris nocte, dormiẽs reſeratis portis inuaſus,nudus lecto extractus,curru forte inijciẽdus,atq; in Bohemiam euehẽdus (ut fama habuit) mutata ſentẽtia cõcionatoris manib.miſerè perfracta ceruice iugulat̃, ꝓ religione uitã dedit,ſceleris auctores fuga dilapſi, decẽ poſtridie Ioañis Conarij Cracouiẽ.præſulis ſum̃a cura,uno cõcionatore dẽpto oẽs capti atq; uinculis iniecti ſunt, miſsi ad Lipouiciũ quod caſtellũ ſacerdotũ carcer eſt,& res ad ſedẽ apoſtolicã data. O`facinus in hominũ memoria peſsimũ, & cui in hoc regno poſt diui Stanislai necẽ ſimile patratũ nõ ſit,homo,qui præter quod optimos mores inſtitueret,quod uitæ ſanctimoniã induceret,& quod iam pridem labefactatã religionẽ reſtitueret,nemini iniuriatus, ꝓ tanto beneficio peſsimã tulit mortẽ,& à fratrib.ſed minorib.rectè ſic appellatis,ut euentu rerũ geſtarũ nomẽ ad poſteros perferrẽt.O`peſsimũ hominũ genus, quod neq; per uitæ inſtitutionẽ,neq; ꝑ facinoris immẽſum pondus,ab inſtituto malo animũ auocare potuit, malos ego appello,neq; boni poterint recẽſere, qui tales ꝑpetuè negabũt habuiſſe fratres. Poſtq; ad ſedem Apoſtolicã res data eſſet,Sigiſmũdus in ea re ſum̃a cura egit,ne tantũ facinus ſine mulcta præteriret,ad pontificẽ literas dedit. Deinde uerò Anno 1517, Pontificis Romani mandatũ Cracouiã peruenit.In dieb.Februarij quatuor ſceleris cõplices per loci ordinarios ſacris de more exuti,duo ex eiſdem capite trũcati,reliqui ꝑpetuis carceribus addicti fuêre, nõ multò pòſt cõcionator apud Bardeouã,in Bohemia Vvilhelmi Bernſtini oppido cũ eius aſſenſu captus,& Cracouiã adductus, q̃ntadecima Maij ſacris exutus, capite quoq; die 12.Iunij plexus eſt.Qui uerò perpetuis carceribus addicti nuper fuerãt, ruptis poſtridie uinculis, quibus apud Epiſcopũ Cracouiẽ.detinebant̃,ad unum fuga ſaluati ſunt. An conſilio, ac fortuna,an cuſtodibus admittentibus non habeo dicere,tamẽ immẽſum ſcelus in primis autorib.nihilominus grauiſsima mortis pœna uindicatum eſt, ſed ad narrationis ſeriẽ de rebus anni M.D.XVI. redeundũ eſt. Eo anno die ſextadecima Octobris,Frãciſcus Italus architectus inſignis,Gallico morbo antea multis annis correptus,morte extinctus eſt.Hic quicquid Italici operis in Cracou.arce in eũ diẽ perfectũ fuerat,per totũ latus quod urbẽ reſpicit,& hoc quod diui Vvenceslai tẽplum ambit, ſuo ingenio ad integrũ perfecit.Hæc ꝑ æſtatẽ apud Polonos, Roxolanoſq; geſta. MAXIMILIANVS Romanorũ Cæſar,& fœderis memor,& Sigiſmũdi amore incitatus,iam de ſecũdo matrimonio ſollicitare cœpit,ſub æſtate Brzeuslaũ de Svvyavv Bohemũ à ſuo conſilio ad Sigiſmũdum in Lithuaniã uſq; legatũ miſit,per eundẽ, quid de Sigiſmũdi matrimonio fieri deſideraret expoſuit,obtulit itẽ duplex connubiũ utrũq; tanto rege dignũ, & quod Sigiſmũdus deligeret confecturũ ſe ultrò obtulit. Verũ dum Sigiſmundus belli urgentib.curis detineret̃,& recẽs ſimul ex Barbaræ reginæ paulò pòſt fratris Vvladislai morte uulnus ſauciũ animũ à matrimonij conditionib.longo tẽpore auocaret. Alterũ ex oblatis Maximiliani,Sigiſmũdiq; aſſenſu alio uerſum eſt.Cæterùm poſtq; Maximilianus mox poſt Balthaſari Oderij ex Moſchouia reditũ,Sigiſmũdum de Erberſtein & Petrum Mraxiũ denuò in Moſchouiã legatos uti ſupra narrat̃ deſignauerat, Sigiſmũdus ægritudine(uti fama habuit) præuentus iter intercepit.Sigiſmũdus uerò rex ex legatorũ aduẽtu oẽm rei bene gerẽdæ occaſionẽ intermiſit,quũq; diu fruſtrà ſperarent̃, miſsis crebriter hinc inde literis,Petrus Mraxius in fine Octobris Cracouiã peruenit.Verũ quũ nec apud eum legationis inſtructiones eſſent,Sigiſmũdum ꝑ totũ mẽſem Nouembrẽ apud Cracouiã expectauit,quũ & hoc fruſtra eueniſſet,in initio Decẽbris,Viennã non ſine Sarmatarũ ſtomacho diſceſsit,breui reditũ pollicitus,ſed anteq; collega ad hoc iter ſe accingeret, morte præuentus,breui malo,diuturno itineri & ingenti negocio ſe ſubtraxit. Paulò ſupra quam hæc facta,apud Pruſsios,qui Polonorum imperio parent,tumultus inter nobiles,ac Gdanẽ.ſimul,& plebẽ ortus,qui Sigiſmundo iubente, per Matthiã Dreuicium Vvladislauiẽ.prę́ſulem,in ipſis initijs placidiſsimo hominis ingenio mox extinctus eſt. Ad finem itẽ mẽſis Nouẽbris Tartari,qui apud Hercinios ſaltus conſediſſe (ſupra narrãtur) accepto auſpicio quatuor exercitibus Ruſsiã ingreſsi,aut quod præda nuꝑ abacta animauerat,aut quod peſtis ſæuicia (ut tradit̃) ex cãpis pellerent̃,adacti. Primus Camini-

Albertus Fontinus Minoritanus à fratribus occiſus.

Supplicium fratrum.

Franciſcus Architectus.

Maximilianus imper. auſpex nuptiarum.

Legati Cæſ. ad Moſchos.

Tumultus Pruthenicus.

Excurſio Tartarorum in Ruſsiam.

cium, secundus Lithauitium, tertius Medzibozium, ultimus Sincouieñ. districtus inuadunt, Sarmatarum duces, qui rebus nuper præfecti sunt, cum militibus, qui ex Miletio conuentu suscepti fuerant, & nobilitate, quam patriæ malum armauerat, hostibus intrepidè occurrunt, Stanislaus Lanskroneus Camieneceñ. arcis præfectus, Miedzibozium, Lithauitiumq; districtus tutandos suscepit, bino congressu hostes omni præda exuit, atque fœliciter superauit, captis item ex primoribus aliquot. In horum hostium recessu, illustris Romani ducis, Constantini nepos eos inuadit, sed quum auidiùs pugnans in hostium medio esset infœlici sorte equus, quo uehebatur cecidit, ipse ab hostibus in frusta concisus est. Septima uerò Decembris usq; sub Medzibosium Quadringenti Tartari uenerũt, his milites mercenarij, qui eò loci tunc erãt Paulo Pharurey duce occurrerunt, atq; apud Radzymycze uillam uiriliter pugnantes tertia fermè noctis hora superarũt. Sequenti aũt die apud Synckovv, Saczygnijovvskeus mercenarij militis præfectus, homo ad omne periculum inuictus, & dux, & miles omni sæculo dignus: mille Tartarorum equites adsequutus, flagranti animo gloriæ immortalis cupidus, impari numero congressus est, cuius furentem manum hostes aliquantum ferentes, paulò pòst & ducis, & militum inuicta manus hostibus terrorem & nullam præterquam fuga quæsitam salutem ostendit, fusi igitur ac cæsi sunt barbari, capti item nonnulli, aliqui fuga ad futura mala seruati, & dilapsi sunt. Atq; hic anni M.D.XVI. supra adscripti finis est.

Romanis cædes.

Victoria apud Medzybosiũ.

Victoria duce Saczygniowskeo.

AVTOR AD LECTOREM.

HACTENVS Lector candide Sigismundi inclyti Regis tempora, Inuictissimiq; populi Polonici sub eius imperio res gestas, per compendium scribere, atq; eius rei metam facere, placuit. Reuocãt enim ab instituto meo, tria potissimùm. Primum quod uiuentium res non satis tutè publicantur, ubi si gloriæ aliquid dederis adulationis nota est: si contrà uitio uerteris crimen hic quoq; periculũ ingens est. In sũma ueritatis studium, & in hac potissimũ ætate ubiq; & ab omnib. (uerè malis) impetitur. Huic secundũ est, quòd nonnisi de transactis rebus integrũ est iudicium. Postremo loco, quia decimus septimus annus noui matrimonij facit initia, noua ac inclyta Regina ex Arragonũ regum, Mediolaniq; ducum familijs clara, deinceps uel mihi, uel alteri ad hoc magis nato quarti, seu noui libri faciat quoq; initia. Præterea ille añus Moschi belli narrationẽ faciet, dehinc decimus octauus, Reginæ coronatione insignis erit, decimus nonus uerò Prutenici belli initium constituet, cuius inducias quadriennales uigesimus primus excipiet. Quarum omnium ego seriẽ consultè reliqui incontextam, posthac (si uiuere dabitur) tibi lector ea perfecta aliquando daturus in lucem. Ego quidem si uerè candidum nactus fuero lectorem, facilè ueniam habiturus sum, si me subinde & ubiq; de meipso monentem intelliget. Verum si cui domi, uel foris ex me negocium fecerim, tu lector iudicium in omnibus facito, tamen mortalium omnium res uarijs periculis, atque casibus subiectas, & quum tot fermè sensus, quot hominum capita existant, difficulter ab uno, quod omnibus sapiat emanare posse memineris. Vale.

Ancipitia scriptorum.

Summa annorum aliquot post 1516.

FINIS IODOCI LVDOVICI DECII LIB.
de Sigismundi temporibus.

COMPEND.

COMPENDIVM CHRONICORVM POLONIAE SECVNDVM SERIEM ET SVCCESSIONES OMNIVM PRINCIPVM, REGVMQVE

gentis, à Lecho primo Duce, Authoreq; Polonorum, usq; ad Regem Henricum Valesium ordine seruato.

AVTORE ALEXANDRO GVAGNINO VERONENSI.

LECHVS PRIMVS DVX ET Autor Polonorum.

X hâc gente bellicosa Slauonica, siue Sarmatica, cuius deductionem copiosè descripsimus, duo Illustres, magnanimiq; Principes ortum duxerunt, quorum unus Cechus, alter Lechus appellaẽ, fratres germani hi exanthlatis, superatisq; multis & difficilimis laboribus, miserisq; bellicis temporibus illis turbulentis, in Illyrico & Dalmatia, domesticæ seditionis (quæ ex pace compositis bellis oriebatur) pertæsi, uegetiora, nobilioraq; nacti ingenia, uiuendi in aliam rationem elegerunt, cum exercitibusq; suis à castris suæ tribus Slauonicæ, ciuili bello dissidente, ex Croatia Illyrici regione sese subduxerunt. Occidentem uersus in Germaniæ ditiones contendentes, Regiones sitas inter fluuios celeberrimos Albim & Veseram occupauerunt, ciuitatemq; cum arce munitam in ripa Veseræ condiderunt, cui nomen Bremiæ indiderunt, ut significarent se in ea onus miseriæ deposuisse, Bremiæ enim Slauis, onus sonat, & hucusque hæc ciuitas Bremen à Germanis appellatur, illique multa & præclara bella cum Germanis de sedibus decertantes gesserunt, multæque ciuitates & arces terrore eorum perculsæ, libenter se illis dediderũt. Atque ita Cechus ad Danubium & Albim fluuios in Bohemia antiqua Germanorum Colonia, quæ nunc Bohemia dicitur, primũ domiciliũ habuit, incolis regionis prioribus partim expulsis, partim inter suos connumeratis. Deinde Austriã, Lussatiã, Morauiã, Misnã ditioni suæ subegit. Lechus verò frater suus magnanimus Heros ulterius cũ suo exercitu, año quo Diuina potestas humana in specie ad salutẽ nostrã cœlitus sese demisit 550. pcessit, inuestigandi, eligendiq; pro sui arbitrio causa sedes cultiores, primoq; ab occidente in septentrionẽ plagã se cõferens, hos in cãpos, ubi nunc Polonia, peruenit, ad Vistulamq; fluuium, vnde Vandali Sarmatica gens surrexerat, cõsedit: ibiq; cum suis requieuit. Deinde à Vistula ad Oderam vsq; fluuiũ orientẽ & septẽtrionẽ uersus, oẽs has prouincias, ubi nunc est Silesia, Marchionatus Brandeburgẽsis, Prussia, Mekelburga, Pomerania, Holsatia, Saxoniaq; armis imperio suo subegit, quibusdã incolis earũ partim cæsis, partim expulsis, cæteris uerò in gratiam susceptis. Cùm igitur imperiũ suum strenuo Marte sic dilataret, Regulus quidam Germanorũ Lechum ad duellum euocauit, ut secũ de Imperio ferro decertaret, cui id fortuna obtulerit. In primoq; cõgressu Lechus Germanum trucidauit, Regnumq; illius cum omnibus maritimis regionibus, quæ nunc Pomeraniæ nomen retinẽt Marte cõcedente occupauit. Pacato itaq; Imperio suo, deserta Poloniæ peragrans, loca munitiora ciuitatibus, arcibusq; erigendis idonea circumlustrabat, forteq; reperit locum inter lacus paludesq; lutosas natura & oportunitate loci munitum, ubi primam omnium Poloniæ ciuitatem, & arcem fundauit, quam Gneznam à nidificantium multitudine Aquilarum appellauit. Nidus eñ auiũ Slauis Gniazdo dicitur. Ariolorũq; & Aruspicũ cõsilio Aquilam albam cum expansis ad volandum alis pro insigni, Stẽmateq; patrio sibi elegit, qua in uexillis, cæterisq; signis bellicis utebatur, & ab hoc tẽpore hoc celebre Stẽma à regibus Poloniæ gestatur. Itaq; à Lecho primo Duce, authoreq; Polonorũ Poloni, à Ruthenis cæterisq; Slauis Lechitæ, Bohemi uerò à Czecho, Czechi appellantur. Hoc uerò nomen quo Poloni uocantur, à Regionis planicie, campisq; quos incolunt apertis retinent. Campus enim ut diximus pole significat. Multis itaq; præclaris gestis exactis, rebusq; in Polonia omnibus rectè constitutis, extremum diem fœliciter clausit.

Lechus & Cechus fratres germani.

Lechus cũ Cecho fratre in Germaniæ ditionibus Bremen ædificãt.

Cechus in Bohemia cõsedit.

Lechus primus Polonorũ Dux et autor.

Quidam de tẽpore aduentus eorũ dubitãt.

Imperij Lechij promotio.

Lechus Regulum Germaniæ duello uicit.

Gnezna prima Poloniæ ciuitas.

Insigne Polonorum Regũ Aquila alba.

Poloni unde dicti.

Post mortem Lechij nihil certi de legitimis hæredibus successoribusq; eius reperitur, magnaq; hac de re Historiographorum Polonorum lis est, sed hic testamento moriens legauerat, ut aliquem dignum uirum ex sua gēte de patria & rebus bellicis bene meritum, summæ rerum præficerent, cui in omnibus obtemperarent.

VISIMIRVS ex nepotibus Lechij, Princeps Polonorum cùm ad Danorum fines usq; imperium suum extenderat, & ob uicinitatem à rege eorum Syuardo uarijs excursionibus infestaretur, undecunq; potuit auxilia coëgit, nauesq; adornauit, & armato milite compleuit, ex quibus unam ingentem fabricasse dicitur, cuius solo aspectu Dani perterriti fuêre. Nauali itaq; prælio fortuna auspicante, Syuardum Regem cum ingenti classe Danorum occurrentē strenuè fudit, fugauitq;, & ad interiora terræ hostes persequēs has insulas in Dania, Rugiam, Hemeriam, Feondiam, Salendiamq; occupauit, plurimasq; ciuitates & castra in eis Polonorū præsidijs munita extruxit, ubi ad hęc usq; tēpora hæ oēs ciuitates nomina à Polonis Slauonico idiomate indita retinēt, ut pote Vvismer, à Vvisimiro, Lubeca urbs opulentissima & populosa, Danczik siue Gedanum ciuitas celeberrima ad mare Germanicum à Polonis contra Danorum excursiones arcendas imprimis condita. Prædictum itaq; Danorum Regem filio eius in obsidem sumpto, Vvisimirus uectigalem sibi efficiens, & rebus in Dania rectè dispositis, multimodis spolijs onustus classem in Poloniam reduxit. Hocq; primo nauali prælio Poloni quasi quodam tyrocinio instructi cum inimicis nauali prælio bella gerere animosiores effecti sunt. Tandem aliquot annis exactis, Syuardus Polonorum iugum ægrè ferens, conspiratione cum Holsatis, Sueuis, Danisq; aduersus Polonos facta, exercitum numerosum contra eos eduxit, sed secundò maiori clade cum tota suorum manu in Scania à Polonis prostratus est. Ipse uerò pernici fuga elapsus mœrore & dolore ob amissum exercitum, deploratumque rerum suarum casum consumptus, spiritum exhalauit. Vvisimirus uerò magnam Daniæ partem imperio suo subegit. Postea multis præclaris gestis editis, finibusq; Imperij Polonici prolatis absq; posteritate decessit.

Poloni Danos nauali prælio superant, insulasq; eorum occupant.

Ciuitates à Polonis fundatæ.

Dani iterum à Polonis prosternuntur.

Syuardus moritur.

DVODECIM PALATINI.

CVm itaque tota domus Lechij decessit, Poloni libertatem strenuè afferentes, neminemq; extraneorum Principum sibi imperare patientes, duodecim Palatinos (ut dicitur) uiros præcipuos ex sua gente solenni conuentu Gneznæ celebrato, ad Rempublicam gubernandam subornant, quam uiginti annis administrabant. Sed multis & diuersis imperantibus discordiæ & ambitionis impulsu, bellis ciuilibus, cladibusq; mutuis & intestinis sese afficiebant. Finitimæ uerò gentes præcipuè Germani discordia Polonorum considerata rebellare cœperunt, iugoq; excusso suas prouincias ab eis occupatas recuperauerunt. Hoc detrimentum & diminutionē imperij sui Poloni ex pluralitate gubernatorum animaduertentes Comitijs generalibus celebratis, ad Cracum quendam siue Crocum uirum tunc temporis insignem de genere Cechij oriundum, sceptra deferunt.

Multorum imperiū damnosum.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

CRacus nepos Cechij Bohemorū Principis, ad Imperij Polonici fasces communibus omnium suffragijs euectus, finitimas gentes iam Polonis rebellantes, iugumq; excutientes coërcuit, finesq; Regni ab omni insultu hostium tutauit, Gallorum copias prostrauit, quę Hungaria deuastata in Poloniam excurrebāt. Tandem pacato armis imperio, deserta loca, solitudinesq; agricolis adornauit, ciuitatē celebrem cum arce in scopulo Vanel dicto ad Vistulam fluuium condidit, quam à suo nomine Cracouiam appellauit. In hoc autem scopulo Draco ingens tunc temporis delitescebat, qui sordido suo anhelitu cum esuriret, de antro prorepens multos uelut peste quadam inficiebat, per ciuitatemq; & loca circumiacentia grassando, omnia obuia deuorabat. Quam ob causam incolæ ciuitatis ordine tria iumenta per diem ei ad antrum offerre cogebantur. Cracus igitur Princeps suorum deploratum statū uidens, cùm iā omnibus iumentis expilarentur pellem uituli excoriati, sulphure, nitro, pice infarcire iussit. Quod ubi hora consueta ad antrum Draconis opponeretur, bestia prorepens, famelica, iumentum putans, uenaculum illud deglutijt. Cumq; in eo illa materia igne sulphureo accedente accensa esset, de antro sese proripiens in Vistula aquam tamdiu sorbebat, quousq; medio creparetur. Cracus tandem Princeps rebus imperij rectè dispositis, Cracoq; & Lecho filijs, filiaq; Vanda relictis è uita sublatus est.

Cracouia Poloniæ metropolis à Craco fundatur.

Draco in Cracouia.

Draco artificiosè peremptus.

IVstis Craco gentili ritu persolutis Poloni conuentu celebrato, Cracum secundum, natu maiorem Craci filium, in solium paternum substituunt, sed Lechus frater iunior ambitione tumens, inuidensq; illi imperium, inter uenandum cum occidit, dixitque falso lachrymas addens, eum equi lapsu, dum temerè persequitur feram, dilaniatum, strangulatumq; esse atq; hac arte callidus imperium assecutus est: sed paulò post dolo in lucem prodeunte Regno pulsus, fugatusq; est.

Lechus fratrē Cracum trucidat.

VANDA VIRAGO.

ANno à nato Christo 730. Vanda filia Craci in ordine Ducum Poloniæ quarta, unica, legitimaque hæres Regni, omnium acclamatione ad Imperij fasces euehitur. Hæc summa prudentia, & rara fortitudine Rempublicam (uirginalem, cœlibemque uitam ducens) strenuè gubernabat, non aliter atque illa Pentesilea, Ortigiaque. Erat autem formosa & pulcherrima nimis, ut pulchritudine sua plurimos Principes ad se alliceret, & ueluti hamo pisces caperet, unde Vanda vel Venda quæ dictio Slauis Hamum quo pisces capiuntur sonat, appellata est. Ritagoras igitur Princeps Germanorum uirtute illius, prudentia, atque pulchritudine commotus, Procos ad illam destinauit, solicitans ut sibi nuberet, illa uerò obstinatè connubium repugnando Procos uacuos sæpius dimisit. Quapropter Ritagoras putans se ab ea contemptum, Poloniæ bellum indixit, terroreq; & ui ad coniugium eam cogi sperabat. Illa è contra impauida celeriter undecunque auxilijs coactis, eum in conflictu bis capitali & cruenta clade fudit: ipse autem pernici fuga elapsus, præ pudore quod virginis manu fusus, fugatusque fuerit, nolens testem sui dedecoris Solem amplius esse, gladio proprio sese interemit. Vanda uerò memorabili uictoria Polonis relicta, prout Dijs uirginitatem deuouerat, uolens uoti compos esse de Ponte in Vistulam sese præcipitauit, sicq; aquis obruta interijt. Cadauer illius repertum est in ostijs Dlubnæ vbi Vistulam influit, atq; in scopulo uno milliari à Cracouia in Mogila gentili ritu sepulta est.

Vanda Ritagoram Germanorum Principē fudit.

Vanda in Vistulam de Ponte triumphans desilijt.

Demum post Vandam nullo successore legitimo existente, iterum duodecim Palatinos, ut unusquisque Prouinciæ suæ præesset, Poloni elegerunt, unde magnum detrimentum, diminutioque Regni. uelut & prius subsecuta sunt. Quæ enim in inimicos arma essent conuertenda, in se conuertebant: ambitioneque flagrantes, mutuis cladibus inter se dissidebant, qua de causa Marcomanni, Hunni, & Germani, Poloniam vndique angustabant.

Duodecim Palatini iterum.

PREMISLAVS SIVE LESCO PRIMVS.

ANno uirginei partus 750. ex his bisenis Palatinis intestina bella mutuò mouentibus, unus Premislaus Lesko, non sua, sed patriæ commoda quærebat. Cumq; Morauì Poloniam uastarent, ille pro tempore coacto, instructoq; exercitu, hostes iam spolijs & exuuijs onustos ad sua reuertentes, insecutus est: in quos ad montē, ut dicitur, Caluum, ubi nunc templum sanctæ Crucis conditum est, sublatis nemoribus castrametatos impetum fecit: statimq; se in abdita Syluarum cum suis subduxit. Hostes uero armis arreptis, in ea loca ubi Lesco eis se apparuerat uenientes neminem inuenerunt, perterritumq; exercitum Polonorū fugere credētes ad sua castra reuersi sunt. Cumq; iam tutissimè omnia agerent Bacho indulgentes, Premislaus nacta occasione ex abditis Syluarum cum suo exercitu, intempestiua noctē inopinatos, somnoq; oppressos Morauos, magna ui, à fronte, & à tergo inuasit: omnesq; ad unum cruento prælio funditus trucidata, spolia, captiuosq; recuperauit. Qua insigni uictoria clarus, omnium suffragijs, spreta pluralitate gubernatorum, Regni habenis præficitur, multisq; egregiè gestis editis, ruinisq; patriæ magna uirtute restauratis, absq; posteris è uiuis decessit.

Premislaus Morauios prostrauit.

LESCO SECVNDVS.

ANno à Christo nobis cœlitus misso 780. Premislao Lescone absq; posteris decedente, de electione Monarchæ uoces communes, & sententiæ Senatorum discrepabant: communique omnium consensu, post multas litigationes, hunc modum eligendi Principis constituerūt: columnā ante Cracouiā statuerūt, desuperq; Diadema & Sceptrū Regale posuerūt, ac palā omnib. & singulis preconis ,pclamatione notū fecerūt, ut quicunq; à flumine Pradnik dicto, equi sui celeriori cursu ad columnā subordinatā cæteros anteuerteret, Monarcha designaret. Quidam igit iuuenis infimæ familiæ, sed astutus & callidus, re diligēter cōsiderata, clauos ferreos in uia qua currendū erat occultè

Modus electionis certare equis.

Equorum cursu de Imperio decertatur.

infixit,terraq; occuluit,præsignita sibi ad currendum uia.Inter currendum autem equi o-
mnium ferro subordinato saucij substiterunt,nemoq; ad columnam ex illa multitudine,
solummodò ille peruenit:& sic Principatu dolo acquisito,potitus est. Sed occulta fraus
illicò innotuit.Paulò enim post duo iuuenes ex plebe ludentes Symbolo iacto, per illa lo
ca cursu pedestri à fluuio Pradnik ad columnam prædictam decertabant, ambabusq; sau
tijs effectis unus leuius claudicans primus columnam attigit, socius uerò suus clauos in
terra considerans brauium ei denegabat:causamq; ad Senatum detulit:ubi patefacta est:
peruersa astutia Lescij:qui dolo supradicto,ad Regni fasces euectus erat. Omnes igitur
nobiles & magnates de iniuria coram senatu expostulantes. Lesconem solio deiectũ tra-
ctu equorum membratim dilaniari,dilacerariq; fecerunt. Ille uerò qui ludendo pedester
ad columnam uenerat,Lesco secundus appellatus,communi omnium acclamatione Re-
gno præponitur.Hic quamuis plebeius esset,attamen talem se præbuit, ac si Regali or-
tus esset prosapia: idq; totis diebus uitæ suæ diligenter obseruabat, quod ornamentis Re
gijs solenniter induturus,uestes quas olim ex uili lana gerebat,desuper indueret: pro mo
numento prioris uitæ id habens:utq; fortunam instabilem, quæ sursum eleuatos ad ima
deijcit,eluderet.Quam consuetudinem multi Principes Polonorum solenniter obserua-
bant.Tandem Lesco plurimis Heroicis gestis exactis, filioq; huius nominis tertio reli-
cto,uitam cum morte commutauit.

Dolus Lescij. *Dolus aperitur.* *Præmium fraudis.* *Lesco plebeius ad Regnũ euehitur.* *Mos Lescij.*

LESCO TERTIVS.

FVnebribus exequijs Lesconi gentiliter persolutis,Lesco filius eius, huius nomi-
nis tertius in ordine Principum Poloniæ septimus, Monarcha salutatur. Hic à
moribus paternis minimè degenerauit, omnes finitimos hostes sedauit. Impe-
rijque sui fines in pace & securitate cicurauit. Postea otij impatiens, Hungaris,
Saxonibusque, aduersus Carolum Magnum Romanorum Imperatorem auxilia suppe-
ditabat. Tandem Anno Domini 801. cum Bohemis,Pomeranis,Prutenisque à Ca-
rolo in Silesia cruento prælio ad Oderam fluuium prostratus est. Cui filius Popilius ex
legitimo thoro natus (uiginti enim illegitimos natos ex concubinis, Pomeraniæ Duces
generat) successit.

POPELVS PRIMVS.

POpelus huius nominis primus Lescij tertij filius,qui à Germanis Osserich dice-
batur: patre decedente,Regni habenas regendas suscepit,Anno Domini 815.
Hic à uirtute paterna degenerauit:in urbe Cracouiensi sede spreta,eam in Gnez-
nam, demum in Crusphiciam transtulit: ibique arcem in lacu Goplo condidit.
Nil amplius de eo scribendum restat:cum nulla egregia gesta memoriæ digna ediderit,
semper enim libidinibus,delicijsq; indulgebat. Hac uerò execrandi particula sæpissime
utebatur,dicens:O`utinam à muribus corroderer, quod quamuis non ipsi,sed filio eius
prout inferius dicetur,contigit.

Sedis translatio. *Arx Goplo.* *Mos execrandi sese Popeli.*

POPELVS SECVNDVS.

ANno salutiferi virginis partus 830. Popelus secundus, patri in regno succe-
dens, à moribus eius libidinosis minimè degenerauit: postpositisque negocijs
Reipub.uanis otijs,choreisque, & delicijs domesticis indulsit. Insuper non ille
sed uxor eius, quam insano amore prosequebatur, pro sui peruerso arbitrio im
perabat. Quapropter Magnates & Equites regni,eum ut hominem nihili Sardanapa-
lum Poloniæ appellantes spreuerunt.Popelus uerò re considerata, ueritus ne Polonia-
liquem ex Patruis suis in locum suum substituerent: uxoris astuto consilio infirmitatem
simulauit: Patruosque omnes qui uiginti numero erant. Principes Pomeraniæ accersi-
uit,& decumbens in lecto,obnixè ab eis rogauit,ut unum filium suum ex duobus, Re-
gno se decedente præficerent,quod libenter Patrui se facturos spoponderunt, si magna-
tes regni consenserint,Regina uerò intereà poculum cum ueneno mixto adornauit, &
vnicuique bibendum pro sanitate Regis obtulit. Egressi illi à Rege, maxima corrosio-
ne ex ueneno hausto excruciati,omnes pariter expirauerunt. Regina autem cum lætitia
dixit: Deos in eos quod malum Regi Domino suo machinati fuerint, iustè animad-
uertisse. Ideò cadauera eorum inhumata quasi perfidorum, in lacum Goplo reginæ ius-
su, proiecta sunt. Statimque Deus iustus uindex & ultor nefandi homicidij, murum

Astuta simulatio infirmitatis. *Grãde,turpeq; facinus.* *Mira,iustaq; uindicta diuina.*

uim numerosam,dictuq; horrendam,ex illis cadaueribus mira quadam metamorphosi,
excitauit,quæ Regem in arce lautè conuiuantẽ,vxoremq; & filios eius cum terribili stre-
pitu vndiq; inuaserunt:& neq; armis,neq; igne,se arceri passæ sunt. Rex metu inauditi in-
usitatiq; periculi perturbatus,in arcem quæ est hucusq; in lacu Goplo, iuxta Crusphiciã
oppidum,cum uxore & filijs profugit:mures verò adhuc plures terram & aquas coope-
rientes,cum horridis sibilis eum persequebantur: Nautæ præsens præ oculis exitium ui-
dentes, timentes ne in medio lacus nauem corroderent, ad ripam otiùs appropinquan-
tes,aufugerunt.Popilius quoq; in turrim natura loci munitam, & aquis oportunè circũ-
fluam cum suis se recepit:ubi cum uxore & liberis à muribus corrosus,consumptusq; est,
ut ne monumentum quidem eorum relictum fuerit.

Ex cadaueribus mures. *Popelus à muribus cum uxore & liberis corroditur.*

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

ANno incarnationis Diuinæ 842. Popilio secundo à muribus portentosè absum-
pto, multæ controuersiæ in Crusphiciensi conuentu de electione Principis exor
tæ sunt.Erat autem tunc temporis in Crusphicia Pyastus quidam uir simplex,uir
tute tamen & pietate præstans.Huic eodem conuentus tempore filius natus est,
cui ad nomen solenniter gentili ritu imponendum, melis mulsati duo uasa præparauit,
propter conuiuas tractandos,porcumque mactauit. Interdum aiunt ad eum duos uiros
ignotos uenisse peregrino habitu (quos Paulum & Ioannem Martyres Romanos ferũt
esse:) Hi in palatium vbi electio celebrabatur non sunt admissi,à Pyasto uerò humaniter
hospitio excepti fuère, infantemque natum gentili more subraserunt,nomenque ei Se-
mouiti imposuerunt,& tandem discesserunt.Tunc temporis autem in Crusphicia ob ma
gnum confluxum populi ad Comitia Electionis plurimi commeatus,pabulique penu-
tia laborantes, ad Pyastum ut sibi aliquid pro victu venderet,veniebant,qui singulis gra
tis necessaria suppeditabat,quantum cuique opus fuerat, carnis autem Suillæ & mellis,
panisque copia, apud eum non deficiebat: nam incrementa omnium rerum à Deo co-
piosissimo largitore & remuneratore illi procedebant.Omnes igitur manum Diuinam
cum Pyasto esse uidentes,communibus suffragijs & uocibus,Monarcham eum salutant,
Regnumq; oblatum quamuis agresti familia natus, strenuè cum summa fortitudine,&
dexteritate uiginti annis gubernauit.Postea 120. annis ætatis suæ exactis, relicto filio Se
mouito extremum diem clausit.Ex huius sanguine Duces,Regesq; Polonorũ ad Ludo-
uicum Hungarum usq;,genus duxerunt.

Hospitalitas larga remuneratur. *Pyastus Ruricola regni fasces obtinet.*

SEMOVITVS.

ANno humanæ redemptionis 895. Semouitus patri gentili ritu iustis persolutis
ad regni fasces euehitur.Hic insigni prudentia,fortitudineq;, & prouidentia, po-
pulum sibi commissum regebat, omnesque hostes à finibus Imperij sui sæpissi-
mè fugabat, Hungaros, Bohemos, Cassubios, Pomeranosque ad tributum si-
bi pendendum compulit,multisq; præclaris gestis editis,quatuor in regno dun-
taxat annis exactis. Patria in pace relicta, immatura morte peremptus est, relicto fi-
lio Lescone quarto.

Virtus Semouiti.

LESCO QVARTVS.

ANno uirginei partus 902.Lesco quartus patri Semouito iuuenili ætate, in princi
patu successit,sub tutoribusq; ad annos cõpetentes erat. Postea Imperium à pa-
tre pacificatũ relictũ, in pace à nemine lacessitus regebat,patrijs & auitis uirtuti-
bus correspondens,relictoq; filio Semomislao immatura ætate è uiuis decessit.

SEMOMISLBVS.

ANno à Christo nato 921.Semomislaus patre è uiuis decedẽte regni habenis præ
ficit.Hic etiã ex auitis morib.minimè degenerauit, filiũ uix in senectute & ipsum
cæcum obtinuit; cumq; in Gneznam Primates & Equites regni ad subradendũ
nomẽq; imponendũ filio gentili ritu cõuocaret, Miescone eum appellârunt.Po-
stea cõuiuio indulgentib. in primo mẽse accubitu,nunciatũ est patri,filiũ cęcũ uisum rece
pisse,omnibusq; cõuiuis attonitis,cũ claris aptisq; oculis infans affertur. Cumq; Rex ab
ariolis sciscitaretur quid hoc sibi uelit? responderũt, sicut hic infans gratia Deorũ est illu-
minatus,sic per eum Polonia in breui illuminabitur,quod & factum est.Tandem Semo-
mislaus finibus Imperij in pace relictis uitam cum morte transmutauit.

Semomislao filius cæcus nascitur, qui postea illuminatur figuram illuminandæ Poloniæ per Euangelium præsagiens.

MIESCO

MIESCO PRIMVS.

ANno Domini 962. Miesco qui erat cæcus natu, patri ex more funebribus exequijs peractis. communi omnium acclamatione in Monarcham Poloniæ eligitur. Hîc concubinas septem habuit, nullam tamen ex illis fœcundauit, quamobrem maximo mœrore discruciabatur. Quapropter frequenter à quibusdam Christianis solicitabatur, ut Christo cum sua gente nomina daret, si uelit charam sobolem à Deo obtinere. Christianorum itaq; persuasionibus adductus, Procos ad Regem Bohemiæ Boleslaum, qui fratrem germanum diuum Venceslaum nepharié occiderat destinauit, matrimonium filiæ eius expetens, cui rei Boleslaus libenter annuit, hac conditione si sacrum Baptisma cum suis susciperet. Miesco itaq; cum uniuersa gente sua alacriter Baptisatus est Anno Domini 965. Miesconisq; priori nomine immutato, Mieczslaus appellatus est, quasi gladio nomen acquirens clarum. Mandauitq; confestim omnibus & singulis suo imperio subiacentibus, die septima Martij, idola omnia uanorum Deorum comminuere, demolire, igneq; consumere. Nam antea quaslibet uanas creaturas Solem, Lunam, Auram, quam Pogvvisd appellabant, cultu diuino prosequebantur. Præterea Iouem quem illi Iessam, Plutonem quem Lacton, siue Lactonem, Cererē quam Niam, cuius templum Gnezn ę celeberrimum erat, Venerem quam Marzanam, & Dianam quam Zieuoniam gentili lingua appellabant, Lęlum quoque & Poletum Romanis Castorem & Polucem appellatos, pro dijs colebant. Et adhuc in compotationibus illa gens nomine eorum utitur. Lęlum Poletum uociferantes. Solebant autem uiri, mulieres, iuuenes, & senes horum Deorum, diebus festis ad lusus & choreas pariter conuenire, maximè uerò 25. die Maij, & 25. Iunij. Quam congregationem populi Stado, id est, agmen appellabant, quod adhuc apud Ruthenos & Lithuanos passim in villis obseruari uidetur. Post dominicam enim conductus Paschæ ad Diui usq; Ioannis Baptistæ festum mulieres & uirgines diebus festis ad choreas turmatim conuenire solent. Ladonemq; canentes, & Lado Lado frequētius ingeminatis, manib. cōplaudētes in gyrum choreas ducunt. In Silesia quoq; confini Poloniæ 17. die Martij quo uidelicet tempore hæc idola demolita sunt, pueri in vilis & oppidis ex more recepto simulachrū quoddam, ad similitudinem mulieris conficiunt, oppidoq; turmatim egressi quandam cantionem ingeminantes simulachrum illud de Ponte in flumen præcipitant. Expurgata itaq; ab idolis Polonia Mieczslaus Princeps, ad euidentius signum Christianitatis instituit, ut infra officium Missæ dum Euangelium prælegeretur, singuli uirorum ad medium gladij è uaginis depromerent, quo se testarentur propter Euangeliū Christi ad mortem usq; decertare paratos esse. Multas Ecclesias, parœcias & Episcopatus fundauit, copiosisq; prouentibus ditauit. Ex uxore Bohema Dambrovvka dicta, filium Boleslaum Chabri suscepit, quæ post partum paulò post decessit, Gneznæ sepulta est, alteram uerò Mieczslaus in matrimonium accepit, Iuditham filiam Iessæ Principis Hungarorum, quæ ei filium Mieczslaū genuit. Tandem multis Christianitatis monumentis in Polonia relictis è uiuis fœliciter migrauit. Destinauerat quoque legatos ad summum Pontificem Benedictum, Diadema Regium ab eo postulans, quod illi denegatum est, suspicabantur enim nondum eum perfectum Christianum esse.

Poloni fidem Christi amplexantur.

Idola demoliuntur.

Ritus Religionis gentilis Polonorum.

Mos Polonorū antiquus infra lectionē Euangelij.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIAE.

ANno à Christo nato 999. Boleslaus huius nominis primus ab Heroicis gestis Chabri appellatus, Meczslai filius natu primus, cōmuni omniū acclamatione. in fasces Regni euehitur. Corpus diui Alberti Episcopi Pragensis, ex Prussia in Gneznam magno cū labore honorificè transtulit, quē gentiles Pruthenī, iuxta Sauū fluuiū propè oppidum maritimū Feschaus, salutifera pabula animæ ferentē, crudeliter occiderūt, ad cuius busta Gneznæ plurima miracula, uirtute diuina edita sunt. Eodē tēpore Otto tertius, Romanorum Imperator, acerba infirmitate præssus, iamq; animā agens, audiens tanta miracula ad sepulchrum diui Alberti in Polonia fieri, uoto uouit se busta illius, si de infirmitate leuaretur, accessurum, atque statim post uotum promissum, sanitatem integram diuina benignitate recepit. Cumq; uota persoluturus religiosis Imperator ad Poznaniam urbem maioris Poloniæ appropinquaret, Poleslaus splendido equitatu nobilium & magnatum Poloniæ cinctus, obuiam ei processit, honoremq; ut Cæsari hospiti exhibens, uarij coloris pannos præciosos, sericeos quoque, & id genus alios in uia per septē milliaria Polonica, à Poznania in Gneznā usq; sternere fecit, & ultro

citroq;

Diui Alberti corpus è Prussia in Gneznā transfertur.

Otto Imperator ex uoto diuo Alberto facto sanatur.

Otto Imperator in Poloniā uenit.

citroq; data salute, illa insigniter strata uia vterque manibus iunctis, multa inter se conferentes, pedestri itinere ad Gneznam usque peruenerunt. Ingressus itaque deuotus Imperator limina templi, pronus prouolutus ad sepulchrum diui Alberti, ardenti corde Deo omnipotenti, quod mirabilis sit in sanctis suis, gratias agit, uotoq; persoluit. Tandem honorificētissime, sumptuosissimeq; per aliquot dies, à Boleslao tractatus, multisq; & splendidis muneribus ab eo donatus est, quibus hospitalitatis officijs Otto in se exhibitis consideratis, Boleslaum eodem in templo Gneznæ Imperiali diademate solenniter coronauit, eumq; Regem Poloniæ declarauit, & in æternum authoritate Imperiali confirmauit, ab omnibusq; tributis & obsequijs Romanis Imperatoribus pendendis, posteros eius omnes in Regno sibi succedentes immunes fecit. Deinde in digressu quo euidentius uinculum societatis inter se conciperent, Otto Imperator Boleslao nouo Regi lanceam Sancti Mauricij, clauumq; de cruce Christi donauit. Boleslaus verò uicissim illi brachiū Sancti Adalberti pro munere hospitalitatis dedit, quod Romæ in templo diui Bartholomæi Imperator posuit. Insuper uinculo consanguinitatis sibi iuncti sunt. Otto enim neptē suā, filiam Palatini Rheni nomine Rischam, in matrimonium locauit. Tandem Imperatorem ad sua reuertentem Boleslaus cum insigni pompa, splendidoq; equitum & magnatū Poloniæ agmine, ad terminos usq; Regni sui honorificè deduxit.

Boleslaus Cæsar splendidè & lautè honorem exhibet.

Otto Boleslaū Poloniæ Regē creat, suoq; Diademate coronat.

Hic primus Rex Poloniæ omnia, summa cum prouidentia & fortitudine administrauit, supra modumq; bellicosus extitit. Marte enim fœlici omnes finitimos hostes frequenter strauit. Regnaq; eorum sæpius, nullo repugnante, peruastauit, Bohemiæ Regem Boleslaum cum innumeroso exercitu fudit, Regnumq; eius, nullo repugnāte infestis armis uastauit, & ipsum captum execare fecit. Iaroslaum quoq; Ducem præcipuum Russiæ validissimo exercitu fretum insidiosè, contra se procedentem memorabili, cruentaq; clade, prostrauit, Kiouiam urbem Russiæ Metropolim cœpit, indeq; thesauros ingentes asportauit, & omnes principes Russiæ tributarios sibi effecit. Prutenos, Saxones, Cassubiosq;, & Pomeranos debellauit, cum Ruthenis ad fluuium usq; Tyram, & Boristhenem fines suos posuit, cum Prutenis, Cassubijsq;, & Saxonibus ad fluuium Albim, usque ad mare Germanicum siue Balticum Imperij sui terminos constituit, Herculemq; imitatus, ad perpetuam rei memoriam columnas æreas illic collocauit. Sicq; Imperio suo amplissimè dilatato delicto Miescone filio è uiuis decessit.

Boleslaus, Bohemos, Russos, Prutenos & Pomeranos sternit.

Boleslaus fines Imperij sui prolatat.

MIESCO SECVNDVS.

ANno virginei partus 1025. Miesco secundus, patre defuncto, ad Regni habenas moderandas euehitur. Hic ex moribus patrijs degenerat: postpositisque negocijs reipublicæ coniugis consilio utebatur, & Imperium à patre amplissimum relictum, suis libidinibus diminuit, debilitauit, laboresq; patrios perdidit. Tandem ab omnib. spretus: infirmitate correptus, relicto Cazimiro filio, è uiuis decessit. Mortuo igitur Miescone, multæ controuersiæ circa electionem principis exortæ sunt. Quidam enim ad Cazimirum filium eius sceptra deferenda uolebant: cæteri uerò timentes ne mores paternos peruersos sequeretur, huic sententiæ acerrimè repugnabant. Tandem Regina Miesconis Regis relicta, uidens se à Polonis spretam, ad fratrem Cæsarem in Saxoniam accepto Cazimiro filio, Coronaq; Regni & ingentibus thesauris Regalibus sublatis: profecta est. Interim filium Cazimirū studendi gratia Parisios misit: ubi tandem in Monasteriū Cluniacense ingressus, Sacris initiatus est. Poloni verò multis annis hærede legitimo orbati, cum sui & Reipublicæ ingenti detrimēto, in Gallia eum quærere coacti sunt: qui eis multis de causis denegabatur ab Abbate Monasterij. Tandem uix magno cum labore impensisq; Polonorū, per Benedictū nonum Pontificē à professione absolutus est, pœnitētia Polonis indicta, pro eo quod Dn̄m suū, hæredēq; legitimū expulerint, ut ab una quaq; persona quotannis obulum unū Romano Pontifici penderent, quod uocatur debitum Sancti Petri. Item ut singuli uiri crines supra aures tonderent. Deinde ut præcipuis festis diebus linteo albo pro cingulo uterentur.

Miesco degeneratur.

Regina cum filio Cazimiro exulat.

Debitum S. Petri.

CAZIMIRVS PRIMVS.

ANno Dñi 1041. CAZIMIRVS huius nominis primus, ë Monasterio acceptus, Miesconis secūdi filius, tertius Rex Poloniæ, Gneznæ cōmuni omniū applausu sacro Diademate coronat̃. Hîc primū in latrones, deprædatoresq; q̃ tūc tēporis in Regno passim latrocinabant̃ animaduertit. Demū Regiōes tributarias à

Regno

Caſimirus Maſlaum cum Prutenis bello uicit. Maſouiæ denominatio.

Regno deficientes ad iugum priſtinum redegit. Maslaum Ducem Maſouiæ bello furentem inteſtino, cum Prutenis & Piecingis conſpirantem, ad Viſtulam fluuiū cruento prælio proſtrauit, iuxta Ploczko ciuitatem. Tandem Maslaus exercitum coëgit: ſed iterum à Cazimiro funditus fuſus, deſperatis ſuis rebus ad Prutenos profugit, ubi uarijs tormentis examinatus laqueo uitam finiuit. Ab hoc Maslao Maſouia appellata eſt. Poſtea Cazimirus pacato undique Regno, relictiſque tribus filijs, Boleslao, Vvladislao, Mieſcone, & filia Suuatochna, extremum diem fœliciter clauſit. Monaſterium in Tyniec eius Regulæ quam ipſæ olim profitebatur, regalibus, ſumptuoſiſsimisq; immunitatibus & bonis opimis fundatum dotauit.

BOLESLAVS AVDAX.

ANno ſalutiferi uirginei partus 1068. Cazimiro Boleslaus filius ab heroico animo Audax appellatus, communibus omnium ſuffragijs, Rex declaratur. Huic ſtatim Vvratislaus Bohemiæ Rex bellum indixit: infeſtisq; armis in Sileſiam uaſtaturus excurrit. Boleslaus re comperta, armato milite cinctus, celeriter contra eum contendit: cuius aduentu Vvratislaus perterritus, relictis caſtris terga pudenda dedit. Boleslaus uerò eum in meditulium Bohemiæ perſequens, eam vndiq; peruaſtauit: ſpolijsq; multimodis onuſtus, ad ſua nullo repugnante reuerſus eſt.

Boleslaus Bohemiam uaſtat.

Poſtea Anno ſequenti, Boleslaus ualidioribus copijs coactis, Morauiam, Bohemiámq; iterum infeſtis armis peruaſtauit: donec eum Vvratislaus Bohemiæ Rex, maius periculū timens recōciliauit. Perdomitis igitur ab una parte Bohemis, & Morauis, à Prutenis tandem & Pomeranis infeſtatur: quos Boleslaus ad fluuium Oſſa undique circumuentos, ad internecionem proſtrauit, & deleuit: Pomeraniamq;, & plurimas munitiones Pruſsię ditioni ſuæ ſubegit: & ipſos Prutenos ſub iugum cōpulit, Anno Dñi 1059. Intereà Bela hæres Regni Hungariæ, ad Boleslaum exulans profugit: auxilium contra fratrem Andreā (à quo Regno pulſus erat) implorans. Boleslaus itaq; infeſtis armis in Hungariam cum Bela contendit: Henricíq; Imperatoris copias, Bohemosq; & Teutones, partes Andreæ defendentes profligauit: ubi & ipſe Andreas Rex interemptus eſt. Sicq; Bela auxilio Boleslai ad Regnum peruenit. Boleslaus uerò Rex in Poloniam reuerſus, unicam hæredem Ducum Ruſsiæ, Viſeslauam nomine, in matrimonium accepit: iureq; dotis Ducatus quoſdā Ruſsiæ acquiſiuit. Kiouiam quoq; Metropolim Ruſsię ui cœpit, ubi hybernū tēpus tranſegit, uniuerſamq; Ruſsiam terrore ſuo cōpleuit, & cōcuſsit, adeò ut cōplures duces (parum ſe tutos in Ruſsia putātes) fugam in Græciam adornauerint, ciuitates oēs oppidaq; & munitiones plurimæ, ultrò ſe ei dediderunt. Poſtea Præmisliam ciuitatem celebrem, unam ex Ducatibus Ruſsiæ expugnauit, & exuſsit, ſed arcem propter exundationem fluuiorū, capere non potuit: quæ ei poſtea certis ſub cōditionibus dedita eſt. Tandem in Hungariam cum exercitu profectus, inimicitias inter Belæ heredes, & Salomonē Hungariæ Regem cōpoſuit: exindè rectà in Ruſsiam reuerſus, Volodimiriā & Chelmiā ciuitates cum ſuis prouincijs occupauit: poſtea totū Ducatum Volhiniæ cœpit. Inde rectà in Kiouiam exercitum duxit, ubi Svvatoslaum Principem Ruſsiæ cum ingentib. copijs ſibi inſidiantem cruento prælio profligauit, fugauitq;, ac omnes uires Ruſſorū proſus debilitauit, multumq; temporis in Kiouia tranſegit, ubi in delicias, libidinesq; uenereos, & cætera uitia prolapſus eſt. Poſtea ſeptennio in caſtris exacto in Poloniam reuerſus, Diuum Stanislaum Epiſcopum Cracouienſem occidit, membratimq; diſſecare fecit: cuius poſtea corpus Diuina prouidentia inſimul compactum, coactumq;, & honorificè ſepultum, multis miraculis claret, prout latius in Polonorum Chronicis patet. Conſcius itaq; Boleslaus perpetrati facinoris pœnitentia adactus, cum filio Mieczslao Regno relicto in ignotas regiones profectus eſt: ubi in habitu peregrino uitam clauſit. Filius uerò Mieczslaus poſtea in patriam reuerſus eſt.

Iterum Bohemiam infeſtat. Pruteni cū Pomeranis uicti uectigales Boleslao fiunt. Boleslaus in Hungaria triumphat. Ruſsiam uacat Kiouiamq; capit. Præmislia dedita. Hungariam petit. Volhiniā expugnat. Swatoslaum fugat, funditq;. Epiſcopū Cracouiæ Diuum Stanislaum occidit. Boleslaus exulat uoluntarie.

VVLADISLAVS HERMANNVS.

ANno à Chriſto nato 1082. Vvladislaus Hermannus fratri Boleslao in Regno ſucceſsit. Hic ex Iudita Vvratislai Regis Bohemorum filia, filium Boleslaum tertium ſuſcepit, Krzivvouſti ab ore recuruo appellatum. Ex ſecunda uerò vxore, Henrici 4. Romanorum Imperatoris filia, tres filias produxit: multas Eccleſias, Monaſteriaq; conſtruxit & ditauit. Pruſſos, Pomeranosq; rebelles cruento prælio penes fluuium Drvvancza profligauit, ad deditionemq; coëgit. Intereà Bratislaus, Bohemorum Princeps uidens Regem bello in Pruſsia occupatum, magna damna Poloniæ intulit. Rex itaque Sieczíechum Palatinum Cracouienſem cum filio ſuo Boleslao nouem annos habente, cōtra hoſtes deſtinauit, quos una cum principe Bratislao ſtrenuè fuderunt: & Morauiam undique ferro, & igne uaſtantes peragrarunt: ſpolijsq; multis onuſti, in pace ad Regem reuerſi ſunt. Tandem nunciatum eſt Hermāno regi, Pomeranos fœdifragos Miedzirzecze arcem munitiſsimam in finibus Saxoniæ intercepiſſe. Boleslaus igitur duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis ſolicitat, ut ſibi copias propter recuperandam arcem committeret, cuius audaciæ, prouidentiæ, animoſitatiq; Rex admirans, legionē unam cum certis rectoribus illi commiſit: cætero exercitui Sieczíechum Palatinum Cracouienſem præfecit. Arcem itaque obſeſſam fortiter oppugnarunt: ſed quia in loco natura munitiſsimo ſita erat: ideò incaſſum laborabant. Qua de cauſa Dux exercitus obſidionem ſoluere ſuadebat: ſed Boleslaus Regius filius à propoſito eum retraxit, & militibus confirmatis domos & tuguriola circa arcem, hyemis tempore imminente, erigere iuſsit, ut uideretur arcem ſe per hyemem oppugnare uelle. Qua re conſpecta, Pomerani obſeſsi ad Boleslaum cum muneribus ſupplices ueniunt, ſe & ſua ei offerentes. Quos ille liberos dimittens, arcem recuperat: prudentiaq; ſua omnia damna à Pomeranis illata reſarcijt: ad patremq; ingenti cūm præda, ouans reuertitur. Poſtea Hermānus ſenio confectus, multis fortibus, præclarisq; geſtis exactis, uitam cum morte fœliciter commutauit.

Pruſſos Hermannus & Pomeranos docuit.

Bohemia à Polonis uaſtatur. Miedzirzecze intercepta. Aſtutia oppugnationis. Miedzirzecze à Polonis recuperatur prudētia Boleslai.

BOLESLAVS KRZIVOVSTI.

ANno Domini 1103. Boleslaus Krziuouſti ab ore recuruo ſiue retorto (quod ex morbo contraxerat) appellatus, patre è uiuis ſublato, communi omnium applauſu: Regni habenis præficitur. Hunc Zbigneuius Monachus, frater illegitimus ſceptra ſibi inuidens, in primis laceſsiuit: Boriuoiumq; Bohemiæ Regem, & Suatopolkum Ducem Morauiæ, contra eum commouit: quos Boleslaus egregiè per Zelislaum Ducem exercitus ſui profligauit. Anno deinde ſequenti ualidioribus copijs coactis, in Morauiam excurrit: quam nullo repugnante, ferro, & igne, peruaſtauit. Tertiò Boleslaus exercitum in Bohemiam & Morauiam duxit: dumq; agrum hoſtilem undiq; armis & flamma peragraret, Bohemi ex inſidijs in loco arctiſsimo in eum impreſsionem fecerunt. Rex uerò ſtrenui militis & Imperatoris officium agens, unum ex hoſtibus primus gladio interemit. Derſniak quoque Eques Polonus, ſecundum haſta transfixit. Cæteri Poloni animoſiores effecti, Bohemos fugientes inſigni clade profligârunt. Tandem Boleslaus Pomeraniam armato milite aggreſſus, eam undique peruaſtauit: plurimisq; oppidis & munitionibus occupatis, ſpolijs onuſtus, ad ſuos reuerſus eſt. Accidit autē dùm, poſt hanc inſignem uictoriam, in feſto dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebrâret, recreationis gratia, centum duntaxat equitibus cinctus, uenatum proceſsit: ubi in tria millia Pomeranorum inſidiantium incidit, in quos ipſe Rex ueluti Leo rugiens, primam impreſsionem fecit: tribusq; interfectis, ſuos animoſiores reddidit. Quidam uerò Pomeranus in ipſum regem collimans, equum ſub eo transfixit: attamen à perſequendis hoſtibus equo altero nacto, haud deſtitit: donec multo cum labore à tanta obſtinata audacia uix retractus fuerit: uictorq; ad ſuos conuiuantes, profligatis hoſtibus redijt. Interea Boriuogius Rex Bohemiæ exulans ad eum uenit, auxilium contra Svvatopolkum nepotem ſuum implorans, quem Boleslaus in Regnum reduxit, Bohemiamq; peruaſtauit. Tandem in Pomeraniā expeditionem adornauit, qua undiq; peruaſtata, Bielgradum arcem munitiſsimam cum ciuitate, & multitudine Pomeranorum, expugnauit: cæteræ autem ciuitates & munitiones, utpotè Camenecia, Golimberg, Vielim, Czarnkouia, libenter ſeſe ei dedidêrūt. Poſtea Boleslaus irritatus Bohemiam deuaſtauit: Zbigneuiumq; & Gueuonirum Pomeraniæ Duces rebelles, & fœdifragos, fudit, cœpitq;.

Zbigneuius Monachus. Zelislaus Bohemos, Morauosq; profligauit. Boleslaus Morauiam Bohemiamq; uaſtat. Bohemi profligantur. Pomerania uaſtatur à Boleslao. Boleslaus ſtrenuè dimicat. Bohemus auxiliū impetrat. Expeditio Boleslai in Pomeraniam.

Henricus 4. Romanorum Imperator, Boleslao ob damna Bohemis ſępiſsimè illata infenſus, coniunctis uiribus cum Svvatopolko Rege Bohemiæ, ualidiſsimas copias contrà eum in Sileſiam duxit, Lubuſaq; ciuitate expugnata, Glogouiam urbem Glogouienſis Ducatus ſedem, acerrimè fruſtrà tamen oppugnauit: magna & crudeli ſtrage in militibus accepta. Boleslaus quoque ualida Polonorum manu ſtipatus, cōtra Imperatorem & Bohemos proceſsit: & in exercitu ſuo proclamari fecit, ut quicunq; ſe talem uirum præbuerit, qui Svvatopolkum Bohemię Regem occiderit, ille dono inſigni in ſempiternum cum poſteris ſuis remuneraretur. Vnus igitur Bohemus in Caſtris Polonicis militans conditionem datam accepit, explorataq; habens Caſtra Bohemorum ad tentorium uſque

Hēricus 4. Cæſar in Boleslaū arma extollit. Boleslaus repugnat. Cōditiones dātur à Boleslao, Quis Bohemiæ Regem occiderit.

Regium peruenit,& horribiliter in uocem prorupit dicens, Fuge,fuge ô Rex.Multitudo enim Polonorum nos undiq; inuasit,Regem itaq; ex tentorio prosilientem lancea transfixit,& ad Polonos frustra insecutus aufugit,ac munera promissa,Stemmaq; Oxa dictum Securim uidelicet accepit,& in magnam familiam Polonię excreuit.Henricus tamen Imperator magna damna Polonis in Silesia exercuit,quę cum Boleslaus ad amicitiam iustis conditionibus perducere non posset, armato Polonorum milite accinctus,in aurora impetum in Cęsarianos fecit,distantia unius miliaris à Vvratislauia urbe Silesiæ, sicq; ad uesperam usq; acriter decertabant.Boleslaus autem cum fortiori agmine Polonorum & Silesianorum in acies Cæsarianas à latere irruit, totumq; exercitum dispersit, fugauit & ad internitionem prostrauit, ut ipse Imperator fuga sibi consulens uno duntaxat seruo comitatus uix euaserit. Poloni uerò spolijs,exuuijsq; occisorum ditati uictoriæ palmam obtinuerunt, adhuc locus in quo conflictus erat Polonicè, Psie pole,id est,caninus campus appellatur: nam illic multitudo canum ad cadauera humana confluxerat, ut multo tempore uix prætereuntes tuti transire posint. Tandem anno sequenti Henricus Imperator expeditionem Romam uersus obuiam summo Pontifici adornabat, timensq; ne Boleslaus se absente prouincias suas uastaret, legatos ad eum destinauit, rogans eum sub certis conditionibus habita dignitate Imperatorio,ut ad se Bambergum ueniret, promittens illum huius conditionis nequaquam pœnituisse. Vbi Boleslaus ueniens Imperatori omnia obsequia ad quæ præstanda attrahebatur, in perpetuum renunciauit, abdixitq; & consanguinitatis uinculo (ut fit inter pacificantes Principes) sibi iuncti sunt. Boleslaus enim sororem Imperatoris Adchleydam nomine Vvladislaus uerò filius eius Christinam filiam eiusdem Imperatoris in matrimonium accepit, sicq; pace composita captiuos utrinq; restituerunt.

Bohemiæ Rex occiditur. *Arma Oxa.* *Acre & memorabile certamen Boleslai cum Henrico Cæsare.* *Henricus Cæsar funditur & fugatur.* *Psie pole. Poloni triumphant.* *Henricus cum Boleslao amicitiam inire optat.*

Anno deinde Christi 1113.Pomerani & Pruteni postposito iuramento inopinatè in Masouiæ Ducatum excurrerunt,Regionemq; totam infestis armis peruastauerunt, sed eius oræ præfectus hostes cum spolijs reuertentes inopinatè aggressus, omnes trucidauit & spolia abegit.Hac perfidia Pomeranorum Boleslaus exacerbatus,instructis copijs cōtra eos processit,Nakloq; arcem in qua erant 10000.Pomeranorum graui obsidione cinxit,sed obsessi ad quindecim dies inducias impetrauerunt, hac conditione ut si intra concessum tempus nullum auxilium à suis haberent.Intereà uerò nunciatur Boleslao,Pomeranorum & Prutenorum quinquaginta millia in subsidium obsessis clāculum per syluas aduentare. Quorum castra Boleslaus explorata habens, à fronte & à tergo in eos impetum fecit, omnesq; inopinatos funditùs prostrauit, quorum 4000.cæsa sunt,cæteri capti & fugati. Naklocenses uerò se & arcem cum ciuitatibus Regni ultrò dediderunt. Postea Pomerani cum Prutenis uires magnas insimul coniunxerunt, omnes tamen à Boleslao uelut à leone fortissimo iugulati, Princepsq; eorum perpetuis carceribus mācipatus est. Rex itaq; rebus in Pomerania & Prussia rectè constitutis, expeditionem in Daniam Regionem transmarinam nauali classe adornauit, Anno Domini 1124.unde thesauros ingentes abstulit,regnum uerò ultro oblatum respuit,& thesaurariū Regni Danici cum tota familia in Poloniam transtulit, cuius posteri hucusq; in Polonia,& Prussia celebres restant.Duniniq; à Dania uocantur.Boleslaū itaq; è Dania in Poloniam reuertentem principes Russiæ seditiosi bello appetierunt,& quo magis eum irritarēt,Principem Haliciensem consanguineum Regis expulerunt. Quos Boleslaus egregiè ultus est, Præmisliensemq; Ducem cum ingenti exercitu prostrauit,ubi tres Duces Russiæ in conflictu occubuerunt.Postea Iaropolhi Ducis Kiouiæ consilio astuto omnes Principes Russiæ aduersus Boleslaum Regem conspirauerunt, utq; eum facilius sub prætextu amicitiæ obruere possent.Legatos ad eum destinauerūt,obstringētes se omnes tributarios, ac subditos Poloniæ Regno fore, utq; Ducem Haliciensem in locum pristinum reduceret optabant. Rex igitur nihil mali suspicans expeditionem in Russiam paruis copijs cinctus adornauit,cunq; ad Haliciam ciuitatem appropinquaret, ecce Principes Russiæ cum auxiliarijs copijs Hungarorum, quasi congratulantes ei ex insidijs eruperunt, Regemq; undiquaq; circundederunt.Rex autem astutiam Ruthenorum considerans,milites suos qui pauci erant,ad resistendum hosti fœdifrago fœcunda oratione confirmauit. Sed Palatinus Cracouiensis admonitione regia minimè motus cum præcipua ala equitum,cui præfectus erat,inter primum tumultum aufugit.Rex uerò rem aliter non posse fieri uidens,strenui militis & Imperatoris officium agens, primo cum suæ aulæ equitatu Hungaros aggressus est, quos strenuè repræssit & prostrauit, uiribusq; resumptis cum ualidis Ruthenorum

Pruteni & Pomerani fœdifragi trucidātur. *Naklo obsidetur.* *Pomerani uincuntur.* *Iterum Pomerani sternuntur.* *Boleslaus in Daniam nauigat.* *Ruteni in Boleslaum concitantur.* *Insidiæ Boleslao parantur.* *Boleslaus circumuenitur.* *Palatinus fugit cōflictum.* *Boleslaus strenuè sese defendit.*

copijs

copijs manus acriter conseruit, iamq; Ruthenorum acies inclinabantur, dum recentes legiones auxiliares ualidiores.Polonos undiq; circundederunt, uiresq; eorum perfregerūt, equus sub Rege ipso confossus ut intestina ex eo profluxerint, alium tamen Eques ei suppeditauit,sicq; uix à suis ad fugiendum compulsus illęsus euasit. Quapropter mœstus animo angebatur,non tam Ruthenorum fœdifragorum insidias, sed Palatini Cracouiensis perfidiam turpissimam execrans, cui pelliceum Leporinum, & colum instrumentum quo mulieres fuso fila ducunt, liniq; fasciculum, & cordam misit,indicans eum Lepori in fugiendo similem esse, & quod indignus sit uir, sed mulier haberi:resq; muliebres & non uiriles potius tractare, suspendiq; dignum. Palatinus itaq; ille,in desperatione adactus,in campanili oratorij sui fune campanæ sese suspendit,cuius nomen propter posterorum dedecorem in Chronicis reticetur, ab hocq; tempore Castellanus Cracouiensis, Palatinum autoritate dignitateq; antecellit.Boleslaus autem quotidiè aduersam fortunam execrando tristitia consumptus,sumptis Sacrosanctis Sacramentis extremum diem clausit,annos ætatis suæ 54.Regno 36.annos præfuit,in Ecclesia Cathedrali Plocensi sepultus. Porrò nullus Rex Poloniæ ad hæc usq; tempora illo fœlicior bellicosiorq; extitit. Omnes enim Reges & Monarchæ finitimi undiq; in eum irruebant: ille uerò eos strenuè casu non uariante fidem propugnabat, & Regna eorum secundum arbitrium suum militis strenui & Imperatoris mœnia obiens peragrabat.Conflictus cum hostibus principales & memorabiles ac publicos 47.commisit, exceptis congressibus excursionibusq; paruis, qui sæpissimè eueniebant,excepto quoq; hoc ultimo certamine,quod cum eo Rutheni astutè commiserant,ex quo ille non secus atq; ille Hector Troianus, Hannibalq; Carthaginensis suo Marte sese strenuè defendēs,aciesq; hostium instructas fortitudine,dispergens euasit.Adhuc uitæ superstes filijs suis Imperium disposuit, Vvladislao natu maiori Cracouiensem, Siradiensem,Silesiæq; & Pomeraniæ Ducatus legauit. Boleslao Crispo Masouiam,Dobriniā Cuiauiāq; Mieslao Gnesnēsem,Posnaniensem, Calisiensemq;.Henrico uerò Lubliensem, Casimiriensemq; tractum testamento ordinauit. Casimiro autem omnium iuniori quicquā reliquit.Admonentibusq; se de eius sorte Senatoribus,respondit:An ignoratis,inquit,quod in curru quatuor rotæ currentes necesse habent,ut aliquis eis insideret, quod & factum est,ut inferius dicetur.

Donum Palatino profugo à Boleslao dignum mittitur. *Castellanus Palatino Cracouiensi dignior titulo.* *47. conflictus Boleslaus uictor habijt.*

VVLADISLAVS SECVNDVS.

Anno Domini 1140.Vvladislaus secundus, Boleslao patri in Regno successit. Hic ex moribus patrijs degenerauit: uxorisq; impulsu sorte sua non contentus,fratres suos Ducatibus exuendos proposuit,eosq; bello appetijt, auxiliaribus copijs à principe Russiæ acceptis. Henricus itaq;,Boleslaus & Crispus, cum Mieczlao in arcem Posnaniensem fratris metu sese receperunt: quos Vvladislaus oblitus fraternæ charitatis, grauiter obsedit. Iamq; obsessi penuria uictus coacti, deditionem moliebantur:sed ueteranorum militum persuasione confirmati,aleam belli tentare proposuerunt: nactaq; occasione, cum hostes choreis temulenti indulgerent,intempesta nocte ex arce cum ingenti uociferatione unusquisq; facem accensam manibus gestando eruperunt:castraq; hostium incenderunt: & ipsos hostes ferro protriuerunt. Vvladislaus uix turpi fuga elapsus est:quem fratres uictores Cracouiam usq; insequuti sunt. Sed postea in Germaniam ad cognatos uxoris suæ aufugit: quem postea uxor cum filijs secuta est.Sicq; proprio uiuere non contentus,alienis inhians,sua amisit.

Vvladislaus degener. *Vvladislaus fratres oppugnans ipse fugatur regnoq; exuitur.*

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

Anno Domini 1146.Boleslaus Crispus,à capillis cōtortis dictus,fratre Vvladislao seditioso expulso,habenas regni suscepit. A Conrado Imperatore frequenter sollicitabatur,ut aliquam regionem exulanti fratri concederet, quod ille strenuè repugnabat,qua de causa Imperator in Silesiam exercitum duxit: sed pluribus damnis à Polonis affectus,re infecta discessit. Eadem de causa cum Friderico Barbarossa Imperatore Boleslaus bella gessit.Inimicitijsq; utrinq; compositis, Vvladislaum fratrem ex Germania reuocatum,in gratiam accepit: qui postquam aduenit, in Ploczko ciuitate non sine ueneni suspicione spiritum exhalauit. Tandem anno Domini 1164. Rex cum fratribus triplici exercitu instructus, in Prussiam descendit, quam ferro & igne latè peruastauit,ad Christianismum Prutenos sollicitans,donec se baptisari spoponderent:sed

Cum Conrado Imperatore et Friderico Barbarossa belligeratur. *Vvladislaus in Poloniam reuertitur.* *Pruteni à Boleslao oppugnantur.*

demum baptiſmo ſpreto, contra Polonos in Maſouiam excurrerunt: contra quos denuò Boleſlaus cum fratribus exercitum duxit. Intereà uerò, ad Polonos duo Pruteni, ſub prę-textu exulum aſtutè defecerunt, qui ſe totius Pruſsiæ ſitum exploratiſsimê noſſe affirma-bant: ideò eos Poloni, Duces belli ſibi delegerũt: qui exercitum perfidè inter denſiſsimas paluſtroſaſq; ſyluas induxerunt, ubi in palude quadã ceſpite uiridanti contecta, tanquam muſcæ in pice hæſerunt: ut nec ulterius progredi, nec retrogredi potuerint. Pruteni autem ex inſidijs prorepentes: Polonos ingenti clade affecerunt, ubi Henricus Lublinenſis, & Sendomirienſis Dux, frater Boleſlai ſtrenuè dimicando occubuit. Princeps uerò Boleſ-laus in Poloniam reuerſus eſt. Qui poſtea multis geſtis ſtrenuè peractis, extremum diem clauſit. Anno Domini 1171. ætatis ſuæ 29. in arcis Eccleſiæ templo Cracouiæ ſepultus.

Profugi è Pruſſia frauduléti.

Profugis non credendum. Poloni fudun-tur.

MIECZSLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

ANno Domini 1174. Mieczslaus ſenex, fratri Boleſlao Criſpo in Monarchia ſucceſsit. Hic rapax, crudelis, ſeuerusq; in ſubditos extitit, & tyrannidem ingen-tem exercuit: quapropter ab omnibus diris execrationibus maledicebatur. Epi-ſcopus itaq; Cracouienſis Gedeon nomine, eum cæteris Senatoribus conſilium occultè inijt, de Caſimiro in locum eius ſubſtituendo: & nacta occaſione temporis, cum Mieczslaus Rex in maiorem Poloniam diſceſsiſſet, ad Caſimirum fratrem eius iuniorem, quamuis inuitum, ſceptra detulerunt.

Mieczlaus Tyrannus Regno exuitur.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

ANno ſalutiferi uirginei partus 1104. Caſimirus facinus fratris aboleuit, in comi-tijſq; generalibus Lancitię celebratis, omnes qui erant cauſa inteſtinæ diſſentio-nis dignis ſupplicijs affecit. Fratrẽ poſtea Mieczslaum in gratiam accepit, Gne-ſnenſemq; tractum & Poſnanienſem ei conceſsit. Tandem Pruteni & Pomera-rani Caſimiri regis clementia conſiderata, ultro ſe ei obtulerũt. Interea uerò Lithuaniæ ci-uitas Breſtia, à Polonis defecit. Eò itaq; Rex cum exercitu profectus, ciuitatem cum arce cœpit: eoſq; qui erant cauſa defectionis, dignis ſupplicijs affecit. Inde rectà in Ruſsiã pro-fectus, Seuoldum & Volodimirum Duces rebelles, cruento prælio fudit. Rege autem in Ruſsia militante, Mieczslaus ſenex priorẽ dignitatem affectans, Cracouia potitus eſt, ar-cem capere nõ potuit, ciuitate uerò ſuis præſidijs firmata, ad comparandum maiorem ex-ercitum, profectus eſt. Caſimirus autem ex Ruſsia exercitum reducens, Cracouiam liben-ter intromiſſus, de ſeditionis ſeminatoribus, dignas accepit pœnas. Poſteà non oblitus cę-dis Henrici fratris cladiſq; Polonorum, in Pruſsiam exercitum duxit: quam undiq; armis peragrauit, Prutenoſq; & Pomeranos tributarios ſibi effecit: Cracouiamq; reuerſus, anno Domini 1194. extremum diem clauſit: non ſine ueneni ſuſpicione. Eius & cura & impen-ſis, corpus ſancti Floriani Roma Cracouiam allatum eſt: anno Domini 1184.

LESCO QVARTVS.

IVſtis Caſimiro perſolutis, Leſco filius eius à crinibus Albus cognominatus, ab omni-bus Rex ſalutatur: Anno Domini 1194. Mieczslaus tamen ſenex, patruus eius Mo-narchiam regebat: pro qua poſtea, uario Marte cum eo Leſco bella geſsit. Tandem co-mitia Generalia in Zueyman ciuitate celebrauit, ad quæ plurimi Magnates, & Prin-cipes Poloniæ conuenerunt, ubi citatus eſt mandato Regio Suatopolus, Capitaneus Po-meraniæ, qui tributum 10000. marcarum argenti per aliquot annos iuxta pacta Regi nõ pendebat. Qui occaſione per exploratores nacta, armata manu ad ciuitatem prædictam inopinatè accelerauit, diuerſoriaq; obruens, qui ſe defendere uolebant, interfecit. Regi ſta-tim tumultus cauſa qui in balneo tunc temporis erat, ſignificatur. Ex balneo itaq; exiliẽs, cum paucis famulis equis conſcenſis, aufugit. Suantopolus uerò eum inſequutus, ut fœ-difragus, & nequiſsimus, ſine ulla dignitatis ratione trucidauit. Henricum quoq; Vra-tiſlauiæ principem, lætali uulnere affecit, & plures alios trucidauit: Anno Domini 1227. Cadauer Leſconis per ſuos relatum, in Baſilica Cracouienſi cum maximo luctu terræ mandatum eſt.

Leſco cum Mieczslao patruo de Monarchia certat.

Leſco nefariè occiditur à Pomerano fœdifrago.

BOLES-

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

ANno Domini 1243. Boleſlaus Pudicus, patri crudeliter occiſo, in regimine ſuc cedit. Eo regnante multa mala Poloniam præmebant: id uerò ob principũ plu-ralitatem, qui tunc temporis 24. erant. Quod malum tandem peius redintegra-tum eſt. Tartarorũ enim 100000. in Poloniam, Ruſsiamq; populabundi uenien tes, utramq; regionem crudeliter uaſtabant: ciuitatibus, uilliſq; ſuccenſis captiuos educe-bant. Rex igitur Boleſlaus cum Henrico Duce maioris Poloniæ, cæteriſq; principibus contra Tartaros unanimiter progreſsi, prælium cum eis acre commiſerunt. Iamq; Tartari inclinabãtur: ſed quidam Vexillifer Tartarorũ, cum uexillo, in quo erat ſcripta litera Græ-ca tali modo, X, proceſsit, ſuperius uerò in cuſpide haſtę, erat caput quoddam terribile in-fixum, arte magica confectum, ore fumum, uaporemq; ſordidum in Polonos euomens: quo uelut peſte quadam infecti, & incantationum ui faſcinati, uires amiſerunt. Sicq; fun-ditus à Tartaris nõ ſecus, atq; à grandinibus frumenta, proſtrati ſunt. Cupientesq; Barba-ri numerũ occiſorũ perueſtigare, auriculam unicuiq; dextram amputãtes, nouẽ ſaccos ma gnos eis impleuerunt, ubi diminuta eſt multitudo principũ Poloniæ, Sileſiæ, atq; Ruſsiæ. Tunc temporis Tartari totam ferè Ruſsiam, & Poloniam, Hungariæq; & Germanię par-tem, flamma ferroq; peruaſtauerunt, terroreq; inaudito omnia compleuerunt.

Tartari in Polonia crudeliter graſſantur.

Poloni cũ Tartaris dimicant.

Incantationis uis.

Poloni à Tartaris funduntur.

Auricularum nouẽ ſacci implentur.

Anno Do. 1269. uiſus eſt in cœlo exercitus equeſtris, inter ſe acerrimè confligens.

Eodem anno mulier quædam Nobilis, in terra Cracouienſi triginta ſex pueros uno partu edidit.

Eodem anno in Caliſsia ciuitate uitulus duo capita, ſeptemq; pedes habens enixus eſt, cuius cadauer nec à canibus, nec auibus comeſtum, permanſit.

Miracula, Monſtraq; in Polonia.

Boleſlaus poſtea Rex exactis in regno 37. annis, è uiuis deceſsit, abſq; prole: cœlibem enim uitam (unde Pudicus appellatus eſt) duxiſſe fertur.

LESCO SEXTVS NIGER.

ANno Domini 1297. Leſco niger Dux Siradienſis, mortuo fratre Boleſlao Pu-dico, habenis Regni præficitur. Quẽ ſtatim pericula inſecuta ſunt. Tartari enim ualidis copijs Ruſsiam, & Poloniam iterum crudeliter peruaſtauerunt.

Tartari Poloniam uaſtant.

Tandem Anno Domini 1280. Leſco Rex meliori fortuna uſus, Leonem prin cipem Ruſsiæ ſuperbum, cum ingenti exercitu Tartarorum & Ruſſorum cruenta clade proſtrauit, Ruſsiæq; prouincias fugato hoſte: infeſtis armis peruaſtauit, ex quibus multis trucidatis, ſex millia captiuorum abduxit.

Leſco Niger Leonem Ruſſiæ ducem proſtrauit.

Poſtea anno à Chriſto nato 1282. Lithuani in terram Lublinenſem ualida manu ex-currerunt: ingentemq; captiuitatem hominum eduxerunt: quos Leſco collectis unde-cunque pro tempore copijs perſequutus, ad Nemen & Narevv fluuios inſecutos, cla-de cruenta proſtrauit, captiuoſq; liberauit. Cæſa ſunt tunc temporis 14000. Lithuano-rum infidelium.

Lithuanorum 14000. ceduntur.

Demum añ Domini 1285. Lithuani collectis maioribus copijs, per abdita ſyluarum in Lucouienſem tractum excurrerũt: quos Leſco ſimilimodo aſſecutos fudit, & fugauit, ſpoliaq; & captiuos ademit. Tandem multis geſtis ſtrenuè editis è uiuis deceſsit: Craco-uiæ terræ mandatus eſt.

Iterum Lithuani funduntur.

HENRICVS PROBVS.

ANno à Chriſto nato 1290. Henricus Probus Dux Vratislauiæ, Leſconi Nigro in regimine ſucceſsit. Epiſcopus quoq; Cracouienſis cum cæteris proceribus, Boleſ-laum, Maſouiæ Ducem ad regnum uocauerant: ſed ab Henrico eiectus eſt. Tan-dem Vladislaus Cubitalis (ad quem etiam Monarchia iure naturali competebat) Dux Siradienſis, adiunctis ſibi in auxilium maioris Poloniæ equitibus, cum Henrico de regno acriter contendebat, exercitumq; eius cruenta clade in Sileſia ad Sieuieram ciuita-tem, proſtrauit: ubi Ducis Glogouienſis filium, & Sprotauiæ principem occidit. Vnuſ-quiſque eodem tempore ex Sileſijs inſignem uictoriam reportauit: & uictor Cracouiam ultrò deditam occupauit. Sed Henricus denuò ad expugnandam Cracouiam, exercitum duxit: quem Teutones ciues clandeſtino noctu in ciuitatem immiſerunt: adeò ut Vladiſ-laus uix cucula monaſtica indutus, effugerit. Et ſic Henricus regno potitus eſt. Sed pau-lò poſt, anno in regimine non exacto, è uiuis deceſsit: non ſine ueneni ſuſpicione: Vratiſ-lauiæ terræ mandatus.

Diſcordia principũ Poloniæ de Monarchia.

Cracouia bis capitur.

PREMISLAVS SECVNDVS.

ANno Domini 1295. Premislaus princeps maioris Poloniæ & Pomeraniæ, regni habenis præficitur. Hic omnibus principibus finitimis terrorem incusserat: ideò Marchiones Brandēburgenses, impulsu regis Bohemiæ Vvenceslai, nacta occasione, cum Rex ipse die S. Dorotheæ cum suis conuiuaret, ex improuiso in eum irruerunt: multisq; uulneribus affectum (quamuis sese strenuè cum suis aulicis defenderet) occiderunt. Septem tantum menses regno præfuit.

Premislais Rex occiditur.

VVENCESLAVS BOHEMIAE REX.

ANno uirginei partus 1300. Vvladislaus Rex Bohemiæ ad regnum Poloniæ uocatur. Cum Vvladislao Cubitali de regno acriter cōtēdebat, omnesq; possessiones & arces ei ademit, quibus non Polonos sed Bohemos pręfecit. Vvladislaus uerò omnibus spoliatus (ad quē Monarchia iustè cōpetebat:) in Hungariā exulans perrexit, inde Romam petijt. Demùm Roma in Hungariā reuersus, sumptis ab Hungaris auxiliaribus copijs, uarijs excursionib. Bohemos in Polonia infestabat. Postea Pelcen, Visliciam, & Lelouiā arces occupauit. Tandem post nebulam (ut dicitur) Phœbo illucescente, Vvenceslao Bohemo è uiuis sublato, Vvladislaus Cubitalis regno multis ab annis expectato potitur. Hic Vvēceslaus Bohemus, primus monetā argenteā, grossos uidelicet Bohemicos, in Poloniam intulit: qui adhuc in usu Cracouiæ passim habentur. Primò uerò frustulis quibusdā argenti, pellibusq; Aspreolorum, & cæterarū rerum transmutatione, necessaria comparabant. Eo quoq; regnante, Cracouia muro cincta est.

Peregrinatio Vvladislai exulis.

Vvladislaus regno potitur.

Argentea moneta in Polonia.

VVLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETEK.

ANno Domini 1306. Vvladislaus Cubitalis, post multa pericula perpessa, frequentibusq; repulsis exantlatis, Monarcham Poloniæ se gerere cœpit. Hic eodem anno, collecto exercitu, contra Henricum Ducem Glogouiæ, in Silesiam processit: quam flamma, ferroq; nullo repugnante peruastauit. Posteà anno Domini 1320. Vvladislaus præfatus Dux, in uerum Regem & Monarcham Poloniæ coronatur cum Heduigi consorte sua: ab eoq; tempore Ecclesia Cracouiensis iure coronandi Poloniæ Reges primum dotata, & priuilegiata est. Primò enim in loco minimè tuto Gneznæ coronabantur. Demum anno Domini 1326. ualidioribus copijs ex Lithuanis, Ruthenis, & Polonis conscriptis, Rex Vvladislaus, cædem fratris Præmislai ulturus, in prouincias Marchionum Brandenburgensium infestis armis excurrit: omniaq; ab Odera fluuio & à Brandeburga, Francfordiam usque in latitudinem & longitudinem igne, & gladio peruastauit: multisq; spolijs onustus, cum sex millibus captiuorum, ad sua in pace reuersus est. Cùm Crucigeris Prussiensibus, plurima bella gessit. Posteà cum præfati Crucigeri iniustè in Polonia grassarentur: eorum iniuria Rex prouocatus, exercitum in Prussiam duxit. Cum ualidissimisq; Teuthonicis copijs, anno Domini 1331. Mense Septembri, ingenti armorum fragore acerrimè conflixit, ac primas acies Polono milite protriuit, fugauit & dispersit. Posteà uiribus recentes phalanges Teuthonicorum (quibus præerant Commendatores Ruffer de Plauno Comes, & Ottho magnus de Brunsdorff) contrà Polonos processerunt, bellumq; redintegrauerunt: omnes tamen à Polonis prostrati sunt. Cæsa sunt in eo conflictu 4000. Crucigerorum Prussiensium, cum plurimis Commendatoribus. Posteà Vvladislaus Cubitalis infirmitate correptus, extremum diem uitæ Cracouiæ clausit, anno Domini 1333.

Vvladislaus Silesiam uastat.

Cracouia pro Coronatione regum delecta.

In Marchiam uastabundus contendit.

Cum Crucigeris acre certamen.

Crucigeri prostrantur.

CASIMIRVS MAGNVS.

ANno Domini 1333. Casimirus Magnus, patri iustis persolutis, Rex communi omnium acclamatione salutatur. Regnum oblatum ex omni parte in primis pacificatur: in seditiososq;, & passim latrocinantes animaduertit. Posteà anno Domini 1339. Ludouicum nepotem ex sorore, Caroli regis Hungariæ filium, successorem post se in regno Poloniæ assignauit, & declarauit, constituitq;. Tandem 1340. Casimirus armata manu in Russiam progressus Leopolim regionis Metropolim cœpit: unde thesauros ingentes asportauit. Deinde ad Volodimiriam contendit: qua expugnata, Cracouiam triumphans exercitum reduxit. Denuò in Russiam ualidioribus copijs cinctus descendit: hasq; prouincias, cum ciuitatibus ad deditionem cōpulit, Premisliam, Haliciam, Leopolim, Sanociam, Lucouiam, Volodimiriam, Lubaczouiam, Treblouiam, Tustaniam, & complures alias, quæ hucusque à regno Poloniæ nō separantur.

Casimirus Leopolim cœpit. Volodimiriam expugnauit.

Casimirus Russiæ prouincias tributarias reddidit, subiugauitq;.

Tertiò Casimirus anno Domini 1349. exercitum in Russiam duxit, arcesq; quas nōdum possederat, suæ ditioni subegit.

Posteà anno Domini 1363. Casimirus Rex Carolo 4. Romanorum Imperatori, Neptim suam Elisabetham, Ducis Stolpensis filiam in matrimonium dedit: ad nuptiarumq; solennia ipse Carolus Imperator, Ludouicus quoq; Hungarię, Petrus Cypriæ, Sigismundus Daniæ Reges, Ottho Bauariæ, Semouitus Masouiæ, Boleslaus Suidniciæ, Vladislaus Opoliæ Duces, satis splendido apparatu Cracouiam conuenerunt, absolutoq; nuptiarum cōuiuio, quidam ciuis Cracouiensis, Vierinok nomine, à Rheno oriundus, Thesaurarius regius, hos omnes reges, & principes cum Imperatore, lautissimo conuiuio aliquot diebus excepit: muneraq; insignia singulis obtulit.

Ad nuptiarum solēnia tres reges Imperator, & multi Principes à Casimiro inuitantur.

Anno tandē Domini 1370. Casimirus Rex, iuxta Przedboriam ciuitatem, inter uenandum, ceruum insequens, equo succumbente pedem fregit: à quo uulnere spiritum exalauit Cracouiæ: ibidemq; sepultus. Hic omnes ferè ciuitates & arces, in Polonia muro cinxit: plurimasq; arces & Basilicas condidit. Legibus quoq; tam Equestribus, quàm ciuilibus patriam locupletauit: quæ hucusq; uigent: & omnes Reges antecessores suos, summa dexteritate in promouendis thesauris & prouentibus regni superauit: ideò Magnus iure appellatus est.

Casimirus à pedis fractura mortuus.

Casimirus bonus paterfamilias.

LVDOVICVS HVNGARVS.

DEcedente Casimiro Magno absq; hærede masculino legitimo, Ludouicus Rex Hungariæ nepos eius, anno Domini 1370. Sacrum diadema Polonicum suscepit. Eo in Polonia regnante nihil memoria dignum gerebatur: sed homicidia, latrociniaq; passim exercebantur, propter absentiam illius. Qui uerò de iniuria sibi illata in Hūgariam ad Regem proficiscebantur. Hi à rege ad reginam: à regina uerò ad factores regios, & à factoribus ad gubernatores in Poloniam cum literis relegabātur, plurimisq; iniurijs, & angustijs Polonia tunc temporis premebatur.

Hungarus Poloniæ Rex creatur.

Posteà anno Domini 1381. Ludouicus filiam suam Mariam, Sigismundo Marchioni Caroli quarti Romanorum Imperatoris regis Bohemiæ filio, desponsauit, regemq; Poloniæ post se futurum declarauit. Qui in Poloniam armata manu ueniēs: quasdam rebelles puniuit: rectaq; contrà Masouiæ Ducem exercitum duxit, qui etiam sceptra iure propinquitatis affectabat. Masouia itaq; flamma & ferro peruastata Posnaniam Maioris Poloniæ Metropolim profectus, ab omnibus honorificè pro Monarcha agnoscitur. Interea uerò Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rex è uiuis decedens: Albæ regiæ sepelitur, anno à Christo nato 1382. Regno Polonię 12. annis præfuit. Poloni itaq; Ludouici regis morte audita: consilium clandestinum inierunt, ut Sigismundo relicto pro hærede regni, Ludouici regis filiam ad se reciperent: eamq; in matrimonium tali Principi, qui Rempub. rectè gubernaret: ab hostibusq; uindicaret locarent. Regina itaq; Hungariæ Ludouici coniunx, filiam Heduigim in Poloniam misit, quæ honorificentissimè à Polonis proceribus accepta, Sacro diademate solenniter Cracouiæ ex more coronata est.

Sigismundus Caroli filius regnum Poloniæ obtinere tētat.

Poloni Sigismundo spreto pro hærede regni filiam Ludouici accipiunt.

Anno igitur Domini 1385. Iagielo magnus Dux Lithuaniæ certior factus de Heduigis reginæ ex Hungaria in Poloniam aduentu: pulchritudine, moribusq; eius honestis commotus: oratores ad eam fratres suos, Skiergielonem, & Borissum cum per amplis muneribus destinauit: coniugium, regnumq; dotale expetens, promittens secū uniuersa gente sua baptisaturum: omnesq; ciuitates & arces cum suis prouincijs, quas Lithuani à regno abstraxerunt: & etiam captiuos liberaturum: insuper etiam Magnum ducatum Lithuaniæ cum regno Polonię uniturum, & incorporaturum, Silesiam, Prussiam, Pomeraniam, armis recuperaturum, thesaurosq; omnes in usum regni Poloniæ conuersurum, omnia deniq; quæ ad amplitudinem Reipub. Polonię, & ad incrementum totius Christianitatis spectarent, acturum, curaturumq;. Hæc legatio Lithuanorum, grata, periucundaq; Polonis erat: sed regina eam detractabat: à barbari enim matrimonio abhorrebat. Nam adhuc patre uiuente, Vvilhelmo Austriæ Duci desponsata erat: ideò illum priorem sponsum ardenti animo complectebatur. Qua de causa oratores Polonorum legationē Iagielonis Lithuani, ad reginam Helisabetham in Hungariam detulerunt: quæ in omnibus se contentam esse respondit: quidcunque boni proceres regni constituerint. Legati igitur Polonorum in Lithuaniam profecti, ut Iagielonem in Poloniam cum promissis muneribus, Heduigi reginæ maritum, adduxerunt. Interea uerò Vvilhelmus Austriæ Dux, certior rerum Polonicarum factus, Cracouiam splendido aulicorum equitatu stipatus cum

Iagielo Lithuanus, Heduigim Poloniæ hæredem cum Regno sub conditionibus petit.

Oratores in Lithuaniam pro Iagielone.

Vvilhelmus Austriacus Cracouiam uenit.

ingentibus muneribus, ad præcipiendum matrimonium uenit, à reginaq; alacriter acce-
ptus, multa conuiuia quotidiè alterutrum celebrabant, choreisq; honestè tamen & mode
stè indulgebant: qua de causa proceres Poloni Vvilhelmum Austriacum apud reginam
uidentes acceptum, gratumq; hospitem, & propensam utriusque erga se uoluntatem ani-
maduertentes, in arcem eum deducunt: cum regina desiderato matrimonio copulāt. Sed
Iagielonem aduenisse audientes Vvilhelmum ex arce propellunt: portasq; post eum ob-
serant. Cuius expulsionem Regina animo ægreferens, suis manibus seras portæ frange-
re, & contundere cœpit: optatis cum eo nuptijs in ciuitate fruitura. Sed per Consiliarios
longa dissuasione à proposito retracta est. Vvilhelmus uerò uidens sibi proceres Poloniꝫ
apertè & obstinatè aduersari: de aduentuq; Iagielonis audiens, è Cracouia cum suis (re-
lictis thesauris) clandestinè discessit.

Vvilhelmus Austriæ Dux, Cracouia eijcitur.

IAGIELO SIVE VLADISLAVS LITHVANVS.

ANno à Christo nato 1386. Iagielo Magnus Dux Lithuaniæ (cuius Geneologia
in Lithuaniæ descriptione latius patet,) cum fratribus suis Borisso, Suidrigielone,
& Vitoldo, Cracouiam satis splendidè 12. Februarij uenit: ubi ab omnibus ingē-
ti cum lętitia acceptus & in arcem honorificè deductus est. Itaq; 14. die Februarij,
cum fratribus in fide Christiana instructus, sacro Baptismi fonte abluitur, & Vla-
dislaus appellatur. Eadem die Baptismo absoluto matrimoniū cum Regina Heduigi cō-
traxit, Magnumq; Ducatum Lithuaniæ, Samogitiæ, Russiæ, sicut promiserat regno Po-
loniæ incorporauit, uniuit, diplomatibusq;, & iureiurando confirmauit. Tandem hebdo-
mada elapsa in Regem Poloniæ solenniter constituitur, & sacro Diademate coronatur.
Posteà nuptiarum solēnis peractis, Iagielo cum Regina in maiorem Poloniam sub Qua-
dragesimæ tempore profectus est, propter pacificandas seditiones, quæ per Domaratum
Capitaneum Generalem maioris Poloniæ, & Vincentiū Palatinum, excitabantur. Re-
bus itaq; in Polonia maiori compositis, in Lithuaniam expeditionem adornauit: nolens
eam amplius cultui idolorum & dæmonum uacari: in Comitatu suo magnam Procerū,
& Equitum Poloniæ cateruam habens. Archiepiscopus quoq; Gnesnensis, plurimisq;
Ecclesiasticorū, & Semouitus Masouiæ, Conradusq; Olensniciæ Duces eum secuti sunt.
Vilnæq; solenniter conuentu indicto, sub initium Quadragesimæ, de uano idolorum
cultu aboliendo tractare cœperunt, sicque illa gens barbara Lithuaniæ, & Samogitiæ
sacro Baptismi fonte lauata est. Porrò turmatim stantes aqua lustrali (nomine unicuique
turmæ, Stanislai uel Petri, &c. imposito) aspergebantur, prout latiùs in descriptione Li-
thuaniæ patet.

Lithuanus in regnum Poloniæ acceptus.
Lithuania Poloniæ adiūcta.
Expeditio in Lithuaniam Iagielonis.
Lithuaniæ & Samogitia ad fidem Christi conuertitur.

Rebus in Lithuania pius Rex rectè dispositis, Vitoldum patruelem summæ rerū præ-
fecit, in Poloniamq; reuersus recta in Silesiam exercitum duxit, arcesq; & ciuitates sub V-
ladislao Duce Opoliensi rebelli cœpit: Krzepice, Bobolicze, Olstin, Brzeznice, Ostrese-
uo, & Grabouo dictas, Boleslauiecz arx septem annis obsidebatur, quam postea Oska
Ducissa uidua, penuria cōmeatus coacta Regi subdidit. Dux igitur Opoliensis reliquas
arces quadraginta millibus florenorum, uidens se eas non posse defendere: Crucigeris
Prussiensibus uendidit, quas illi suis præsidijs munierunt: sed Rex destinato exercitu cæ-
teras arces ditioni suæ subegit.

Iagielo arces in Silesia recuperat.
Opoliensis Dux arces uendit.

Moritur anno Domini 1399. Heduigis Regina, de cuius uitæ sanctimonia testantur
annales Polonorum. Posteà anno 1400. Regi, Ciliciensis Comitis de Hungaria filia An-
na Cracouiam allata est.

Heduigis moritur.

Tandem anno Domini 1410. Rex armatis copijs cinctus contra Prussienses Crucige-
ros profectus, superato Vistula fluuio ad Ciernienskо oppidum castra metatus est, ubi e-
tiam Vitoldus patruelis Regius cum suis Lithuanis & Tartaris uenit. Semouitus quoq;
& Ianusius Masouiæ Duces, suas cohortes adduxerunt, uiribus itaq; coniunctis castra ad
Tanebrigum & Grimoaldum oppida mouerunt. Interea uerò Rege officium missæ ma-
nè in tentorio audiente, duo nuncij alterutrū sese anteuertentes uenerunt, nunciantes iam
iam imminere sibi Prutenos. Attamen Rex pius à Diuino officio quin prius absoluere-
tur discedere noluit: quo absoluto militem in acies celeriter instruxit, quinquagintaq; ue-
xilla Polonorum ordine suo distribuit. Vitoldus similiter copias suas contrà hostem re-
ctè direxit, quadragintaq; uexilla Lithuanorum iusto ordine disposuit: quibus Tartaro-
rum manum ingentem adiunxit. Interea uerò Magister Crucigerorum Prussiensium, Vl-
ricus Iungingen illudens Regi duos gladios euaginatos, totidemq; clipeos ei dono misit,
dicens:

Expeditio contra Prußienses Crucigeros.
Iagielonis deuotio.
Superbia Crucigerorum.

dicens: Quid remoraris prælium ô Rex, si tibi desunt gladij: en tibi unum, fratrique tuo
Vitoldo alterum mitto: si uerò campum ad ordinandum exercitum arctum habes, ego
tibi suo cedam. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens ingemuit, dicens:
Quamuis armis omni generis abundo: attamen hoc munus per quod mihi signum ui-
ctoriæ (Deo fauente) datur, libenti animo accipiam, his dictis, signa utrinque canuntur,
inde maximo clamore infestis signis cōcurritur, Tartari & Lithuani arcubus & sagittis as-
sueti, creberrimo telorum iactu æthera obumbrant, à Teuthonibus tamen in primo con-
flictu fugati sunt, in quorum locum Poloni armis & uiribus recentes, cum ingenti sonitu,
armorumq; fragore successerunt, Pruthenasq; acies perfregerunt, & undiq; circumdatas,
ad intermissionem funditus prostrauerunt. In hoc conflictu Magister Crucigerorū Prus-
siensium, Vlricus cum suis Cōmendatoribus (quos Syluius 300. recenset) occubuit: Du-
ces quoq; Stetinensis & Olesniciensis capti, cum multis alijs præcipuis Germanis Equi-
tibus. Cæsa sunt tunc temporis 50000. Prutenorū, Teuthonicorū. Syluius uerò 40000.
testatur. Ingentes exuuias ex castris Prutenorum Poloni tulerunt: uictoriamq; insignem
obtinuerunt, & uexilla hostium præcipua 50. ad perpetuam rei memoriam Cracouiæ in
Basilica arcis posuerunt.

Humilitas Iagielonis.
Certamen acre initur.
Magister Crucigerorum cæsus, omnisq; exercitus suus profligatus.
Ordinis Commendatores erant quasi Palatini prouincijs commendatis præsidentes.

Denuò Crucigeri auxiliares copias ex Saxonia, & à Sigismundo Romanorum Rege
corraserunt, quibus Poloni pro temporis necessitate exercitu conscripto occurrerunt: ma
nuq; cum eis conseruerunt. Interea quidam Eques Polonus Ioannes Missai exercitum
Crucigerorum strenuè dimicando, ad uexillum usque principale pertransiuit. Vexillife-
roq; trucidato uexillum arripuit, & post tergum sibi infixit, ad suosq; acies disuerberans
incolumis redijt. Crucigeri itaq; Vexillo orbati, ordinibus solutis, terga uerterunt, quos
Poloni insequentes per agros & syluas pallantes passim trucidabant, in quo conflictu
10000. Teuthonicorum cæsa sunt.

Poloni triumphant.
Alius cōflictus Polonorum cū Crucigeris.
Poloni palmā uictoriæ è Crucigeris obtinent.

Eodem anno Hungarorum copias duodecim uexilla habentes, in Poloniam excurren
tes, Poloni fuderunt. Postea anno Domini 1414. Rex cum Vitoldo ingentem in Prussiā
exercitum Polonorum & Lithuanorū: (quod Crucigeri promissis non starent) duxit, plu
rimasq; ciuitates & munitiones expugnauit. Militibus aūt & Equitibus Lithuanorum in
bello benè meritis insignia, Stemmataq; nobilitatis Poloniꝫ pro donarijs distribuit.

Poloni Hungaros trucidant.
Poloni cum Lithuanis Prussiam diripiūt.
Lithuani insignia nobilitatis Polonorū accipiunt.

Tandem anno Domini 1432. Rex Iagielo senio confectus multis gestis strenuè edi-
tis, Vvladislao & Casimiro hæredibus relictis uitam cum morte fœliciter commutauit.
Cracouiæ in Basilica arcis sub marmoreo sacrophago ubi sua imago expressa est, ter-
ræ mandatur.

Iagielo moritur.

VVLADISLAVS QVINTVS.

IAgielone Vvladislao è uiuis decedente, Vvladislaus filius eius, anno Domini 1434.
habenas Regni moderandas suscepit. Tandem anno 1437. Sigismundo Imperatore
Romanorum, Rege Hungariæ & Bohemię fatis concedente, Vvladislaus, Hungarię
procerum assiduis precibus, ad Regnum Hungariæ suscipiendum uocatus est. Itaq;
anno 1440. in eo profectus Budæ coronatur.

Polonus Hungariæ Rex coronatur.

Anno Domini 1443. Vvladislaus expeditionem bellicam contra Turcas suscepit, ar-
cesq; in Rascia ab eis occupatis recuperauit. Audiens tandem Turcas contra se processis-
se: Ioannem Huniadem Palatinum Transsyluaniæ, cum armatis copijs Polonorū & Hun
garorum aduersus eos destinauit, qui absque rumore in Turcas irruens omnes funditus
prostrauit & dispersit 4000. captiuorum & nouem uexilla abduxit, omnesq; Sclauoni-
cas prouincias Macedoniam usque, Hungari cum Polonis peragrarunt. Turcarum uerò
Imperator exercitum propter Romaniam & Macedoniam defendendam in montibus
collocauit. Bassa itaque Turcicus numeroso exercitu fretus, uictoriam sperans cum Polo-
nis & Hungaris conflixit, sed spe frustratus cum Turcarum uiribus ingenti clade à Chri-
stianis prostratus est: adeò ut Turcarum Imperator Amurates ad Regem Vvladislaum le
gatos pro pace impetranda mittere cogeretur, omnes possessiones, arces & ciuitates in
Rascia occupatas restituendo, quibus restitutis ad decem annos fœdus utrinq; iecerunt,
& iureiurando confirmârunt. Interea uerò Iulianus Cardinalis, Legatus Apostolicus ad
Regem uenit: multisq; & uarijs persuasionibus hoc fœdus irritum fecit, Regemq; summi
pontificis potestate à iuramento, quo se Turcis obstrinxerat, absoluit: utq; expeditionem
aduersus Turcam Christiani nominis hostem cum uniuersitate Christianorum suscipe-
ret, persuasit.

Vvladislaus arces Rasciæ recuperat à Turcis.
Vvladislaus Turcas profligat.
Turcæ profligantur.
Turca pacem petit.
Papa fœdus frangere suadet.

Anno

Vvladislaus cõtra Turcas.

Hungari & Poloni cum Rege suo à Turcis ob fœdus fractum profligati.

Anno igitur 1444. armatis copijs Rex contra Turcarum Imperatorem Amurhatem processit. Amurhates uerò re comperta inconstantiæ, leuitatiq; Christianorum admirabatur: quod Dei sui nomen floccipenderent, exercitu itaq; ualidissimo ex Asia cõscripto, ad Varnam paludem iuxta littus ponti Euxini, prælium acre cum Christianis cõmisit, quos undiq; circundatos cruenta clade prostrauit, ubi & Rex inclitus strenui militis, & Imperatoris officium adimplens occubuit, cum multitudine Polonorum, quæ clades ingentis mœroris planctusq; toto orbi Christiano causa extitit.

Præfuit Vvladislaus Poloniæ Regno decem, Hungariȩ uerò quatuor annis. Anno uerò ætatis suæ uigesimo primo, ad Varnam à Turcis occisus est, consilio summi Pontificis parens, qui eum ad frangendum fœdus barbaro hosti impulerat.

CASIMIRVS QVARTVS.

ANno humanæ redẽptionis 1447. Casimirus Magnus Dux Lithuaniæ, fratri Vvladislao Poloniæ & Hungariæ Regi, à Turcis perempto in regimine succedit.

Homagium Palatini Valachiæ.

Valachi funduntur.

Prussi à Crucigeris ad Regẽ Poloniæ deficiunt.

Tyrannis Crucigerorum.

Expeditio in Prussiam.

Anno Domini 1448. Petrus Valachiȩ Palatinus in uerba Regis iurauit: tributumq; debitum & obedientiam se præstiturum obstrinxit, quem Bochdamus frater ex illegitimo toro natos dominatu propulsare nitebatur: sed ipse à Polonis cũ exercitu pulsus, fugatusq; & trucidatus est. Tandem año Do. 1454. legati à Nobilibus, ciuibusq; Prutenorum uenientes, Regi sese in clientelam & patrociniũ subijcientes uenerant. Crucigeri enim intollerabili onere adinuenticijsq; eos exactionibus præmebant, uxores à uiris, uirginesq; teneras ui tollebant, possessiones, iumenta colonis abstrahebant, uulgum in seruitutem redigentes, eorum opera uelut iumentorum in acribus, mœnibusq; erigendis utebantur, quos Rex certo tributo indicto in clientelam suscepit, & sicut pro temporis breuitate potuit, exercitu conscripto, in Prussiam contrà Ludouicum Crucigerorum Magistrum infestis armis contendit. Ludouicus quoquȩ ingentem exercitum Teuthonicum opposuit, prælium itaque ad ciuitatem Choynicze atrox oboritur. Primam alam Crucigerorum Poloni perfregerunt: funditusq; profligauerunt, & Balthazarem Ducem Zeganensem occiderunt, Bernardumq; Stumbarg Ducem exercitus cœperunt: ubi uerò ad unam cohortem Polonorum malè ordinatam peruentum est. Poloni Prutenorũ uim sustinere non ualentes, solutis ordinibus terga uerterunt, quos Rex frustrà tamen ut cõuerterentur admonebat: parumq; abfuit quin ipse hostium manus effugerit, multi Poloni cæsi, 300. uerò captiuorum abducti sunt.

Dux Zeganensis occisus.

Clades Polonorum à Crucigeris.

Rex Prussiam uastat.

Marienburga Polonis uenditur.

Crucigeri funditus profligati.

Rex tandem nouis copijs conscriptis Prussiam infestis armis aggreditur, plurimasq; munitiones & ciuitates expugnauit, & occupauit. Prussiæ autem Magister non habens unde stipendium suis militibus persolueret, Marienburgam arcem prȩstantissimam eis in potestatem dedit, quousq; illis stipendium persolueretur. Qui arcem Casimiro Regi pro summa 476000. florenorũ: año Do. 1457. uendiderũt, eamq; cum omnibus tormentis, instrumẽtisq; bellicis dediderũt. Postea Magister Prussiæ iniuriã à rege sibi illatam ulturus, quasdam munitiones Regis in Prussia expugnauit: qua de causa Rex armata manu egressus, Crucigeros cum ualidis copijs cruenta clade ad internitionẽ prostrauit: ipse uerò Ludouicus Magister uix elapsus est: sicq; Poloni (quamuis magna cum difficultate) omnibus arcibus Crucigeros exuerunt.

Pax cum Crucigeris.

Pomerania recuperata.

Tandem anno Domini 1466. Casimirus Rex ciuitate, arceq; Choynici ui expugnata, concordiam fœdusq; perpetuum, suffragijs multorum Principum adductus, cum Magistro Prussiæ & ordine Teuthonico inijt. Ab hocq; tempore Pomeraniæ Ducatus, Michlouiensis quoq; & Culmensis terra, Regno Poloniæ adiuncta est, pro quibus Poloni 180. annis, armis cum Crucigeris decertabant.

Casimirus moritur.

Casimiri proles.

Tandem año Domini 1490. Casimirus Rex multis egregijs gestis exactis, uitam cum morte fœliciter Grodnæ in Lithuania commutauit, filios sex Vvladislaum, Casimirum, Albertum, Sigismundum, Fridericum, Alexandrum: filias uerò septem, Heduigim, Sophiam, Annam, Barbaram, Elisabetham, &c. genuit. Vvladislaus post mortem Matthiæ communibus Hungarorum suffragijs, in Regnum Hungariæ euehitur, qui etiã postea Regnum Bohemiæ in tutelam suscepit. Albertus uerò patri in solio successit, Alexander Magnum Ducatum Lithuaniæ, Sigismundus Glogouiæ, forte acceperunt. Fridericus Episcopatum Cracouiensem & Posnaniensem accepit, postea inter Romanos patres Cardinales scilicet connumeratus.

IOAN-

IOANNES ALBERTVS.

Legati Venetorum.

Oratores Turcarum inducias petunt.

ANno à Christo nato 1492. Casimiro Rege è uiuis ad superos cõmigrante, Ioannes Albertus filius in locum eius substituitur: sacroq; Diademate solenniter insignitur. Ad quem oratores Venetorum uenerũt: cuncta prospera, fortunamq; contra hostem Christianum propitiam illi exoptantes. Posteà Turcarum legati inducias petentes uenerunt: cum quibus Rex fœdus ad certum tempus pepigit.

Conuentus Alberti regis cũ Vladislao Rege Hungariæ fratre contra Turcam.

Turca inducias petit.

Expeditio Alberti contra Turcarum Imperatorem infœlix.

Signa aduersa.

Tandem 1494. Albertus Rex cum fratre Vladislao Bohemiæ & Hungariæ Rege, in Liuocza conuentum habuit: consultantes quomodo coniunctis uiribus, cædem crudelissimam Vladislai patrui sui, ulciscere possint: propositumq; constitutum nemini reuelabant. Sed Turcarum Imperator omnium exploratissimus erat: qua de causa legatum magnum ad Regem Albertum propter confirmandum fœdus destinauit. Interea uerò Stephanus Palatinus Valachiæ, ut feudalis, à Rege auxilium contra Turcas implorauit: qua de causa Rex apertam occasionem ulciscendi barbari hostis nactus, ingentem ualidissimumq; exercitum ex Polonis, Lithuanis, Masouitis, Ruthenis, Prutenisq; & Silesijs conscripsit: expeditionemq; in Moldauiam contra Turcas celeriter adornauit. Vbi statim signa aduersæ fortunæ apparuerunt. Equus enim generosus in quodam paruo torrente, iuxta Leopolim Russiæ Rege succubuit: pauculoq; aquæ obrutus est. Leopoliæ etiam Eques quidam Polonus Sropski dictus: insanȩ mentis clamabat dicens: Nostri in suum malum proficiscuntur. Fulmen quoque quendam Equitem in tentorio cum duodecim equis interemit. Palatinus autem Moldauiæ Regi commeatum, pabuliq; necessaria & uniuerso exercitui, se suppeditaturum promisit. Rex itaque falsis eius promissis fidem adhibens, ubi in Valachiam exercitum induxit, ad Palatinum, ut promissis staret: contra Turcasq; expeditionem secum adornaret, misit. Ille uerò perfidus respondit: Caueat sibi Rex à Turcis, uel ab alijs, quod ausus sit in ditiones meas, me inscio uenire. Rex uerò secũdò & tertiò eum admonuit, ut promissa persolueret: sed Palatinus hæc flocci pendebat: qua de causa Poloni iniustè exacerbati arma quæ in Turcas parauerant in suos conuerterunt. Soczauamq; Valachiæ Metropolim obsederunt: quam grãdioribus machinis bellicis admotis oppugnarunt. Sed Vvladislaus Rex Hungariæ in Regem fratrẽ suum, & Palatinum inimicitias per legatos composuit. Fœdere itaque alterutrum firmato: Rex infirmitate, partim ex aduersa fortuna: partim ex nimijs curis correptus, in Poloniam cum uniuerso exercitu reuertitur. Cumq; in meditullium syluæ amplissimȩ (quȩ Bukouia, à faginis arboribus dicitur,) penetrarent: ubi arbores succisæ erant, Stephanus Palatinus Valachiæ fœdifragus: contra ius diuinum & humanum, à fronte & à tergo armata manu in Regis copias irruit, ingentiq; & cruenta clade Polonos inopinatos oppressit, captiuorũq; multitudinem abduxit. Inter quos insigniores erant, Nicolaus Palatinus Russiæ, Gabriel Comes à Tenczin, Ioannes Zbigneuius Capitanei Mariemburgensis filius, & alij complures qui sanguine suo uitam Regis redimerunt. Vbi adhuc signa huius cladis infœlicis ossa, uidelicet albentia in hac sylua ipsemet uidi, cum Magnificus Dominus à Lasko: Palatinus Siradiæ, Despotam Heraclidem in occupãda Valachia iuuaret, in cuius castris ego peditum præfectus fui: anno Domini 1562. Sed ad rem redeo.

Perfidia Palatini Valachiæ.

Arma in Turcas parata in Valachos conuertuntur.

Valachus Polonos fœdere fracto sternit.

Calor insuetus.

Anno Domini 1493. Mense Ianuario, & Februario tantus calor, quod in illis regionibus mirum est, in Polonia extiterat, ut pomeria florerent, aues nidificarent: graminaq; pulcherrimè uirescerẽt. Postea mense Martio tanta frigora subsequuta sunt, ut hæc omnia gelu arrefacta marcescerint.

Monstra natá in Polonia.

Anno sequenti iuxta Cracouiam in uilla Czarna dicta, mulier quædam puerum cum Leporino collo, & auribus peperit: qui ore aperto hiabat. Non multũ post, altera mulier serpentem cum puero edidit: qui serpens puerum ad intestina usq; corrosit.

Aliud monstrum.

Tertium monstrum inter iudæos natum.

Anno Domini 1499. Cracouiæ Iudæa mulier uitulum bicipitem peperit, qui unũ caput in cauda, aliud uerò in principio habebat: cauda uerò in tergo sita erat, pedes septem in dextro latere: in sinistro uerò nullum habebat: multo tempore extra Cracouiã hoc mõstrum, ut ab hominibus uideretur expositum erat.

Ioannis Alberti Regis mors.

Anno Domini 1501. Albertus Rex Cracouia in Prussiam profectus, Toruniæ apoplexia correptus extremum diem clausit. Aetatis suæ 41. anno. Regnauit octo annis totidemq; Mensibus.

ALEXAN-

ALEXANDER.

Perfidia Valachorum ulciſcitur. *Tartarorum à Lithuanis fuſa 20000.* *Alexander moritur.*

ANno à Chriſto nato 1501. Alexander Magnus Dux Lithuaniæ, fratri Alberto in regimine ſucceſsit. Poſtea anno Domini 1506. expeditionem in Valachiam adornauit, multasq; arces ad Tyram fluuium ſitas ſub Valachis expugnauit. Eodem anno in Lithuaniam profectus, Vilnæ infirmitate correptus eſt. Interea uerò Tartarorum 20000. populabundi in Lithuaniam excurrerunt: contra quos Rex Stanislaus Kiskam Lithuanũ cum armata manu deſtinauit: ipſeq; ſua perſona ſemiuiuus ferè exercitum ſequutus eſt, recenſitisq; copijs in Lida arce remanſit. Lithuani igitur inopinatè in Tartaros ſecuros, ad Kleczo oppidum ingenti impetu irruerunt, quos ad unum cruenta clade fuderunt, & ſpolia, captiuosq; abegerunt. Quæ uictoria cum Regi iam iam animam agenti nunciaretur: ille quamuis beneficio linguæ priuatus, manus tamen in altum extollens, ſuſpiransq; cum lachrymis Deo gratias egit, omnibusq; circumſtantibus manum porrigens, ad ſuperos commigrauit: anno ætatis ſuæ 45. Vilnæ ubi & ſepultus quieſcit: quatuor annis, & menſibus octo Poloniæ regni ſceptra tenebat. Magno uerò Ducatui Lithuaniæ 14. annis præfuit.

SIGISMVNDVS PRIMVS.

Moſchouia deprædatur.

ANno Domini 1507. Curato ſumptuoſè funere Alexandri Regis, Sigiſmundus frater eius Dux Glogouiæ, & Opauiæ Capitaneus Generalis, Magnus Dux Lithuaniæ regni gubernacula ſuſcepit. Hic lapſam ferè Rempub. Polonam humeris ſuis erexit, qua rectè conſtituta, & undique pacata aduerſus Moſchouiæ Principem Baſilium armatas copias duxit, Tartaris Præcopenſibus in auxilium ſibi acceptis: arcesq; plurimas expugnauit, & ſuorum præſidijs muniuit.

Tartari profligati.

Eodem anno Tartari in prouincias Ruſsiæ excurrerunt, contra quos Caſtellanus Leopolienſis, cum quingẽtis equitibus Polonorũ profectus, gentem barbaram auſpice Deo inopinatè oppreſsit, & profligauit, ſpoliaq; abegit.

Valachus Poloniam infeſtat. *Poloni ulciſcũtur, Valachos egregiè.* *Valachi ceduntur à Polonis.*

Anno 1509. Palatinus Valachiæ fœdifragus in Ruſsiam armata manu excurrit: Leopolimq; ſpoliauit unde theſauros plurimos abſtulit, Rohatiniam arcem deditione cœpit, de Polonorumq; contra ſe expeditione audiens in Valachiam aufugit: quem Poloni inſequuti, damna in Valachia ferro & igne nullo obſtante: (ipſe enim Palatinus in abditis ſyluarum latitabat) maxima intulerunt. Hasq; munitiones, Dorochiniam, Sczepanouicze, Czarnouicze, Botuſaniam, Chocimiam cœperunt, Soczauã Metropolim regionis grauiter oppugnarunt: ſed re infecta multimodis ſpolijs onuſti, uniuerſa regione peruaſtata, ad ſua reuertuntur. Cumq; Tyram ſiue Neſtrum fluuium traijcerent, Valachij nacta occaſione è ſyluis ad pugnandum inſtructi erumpunt, cum quibus equitatus aulæ Regiæ qui adhuc in hoſtili ripa remanſerant: manus acriter commiſerunt, à tergoq; hoſtium aliquot cohortibus Polonorum clandeſtino tranſmiſsis omnem exercitum Valachiorum fuderunt.

Tartari in Ruſsia graſſantur. *Poloni triumphãtur de Tartaris.*

Poſtea anno Domini 1512. Tartari Præcopenſes ſtipendiarij Regis, in 24000. equitũ in Ruſsiam excurrerunt, ad Viſniouiciumq; in Podolia caſtrametati ſunt, ad quorum uim reprimendam Poloni & Lithuani expeditionẽ ſuſceperunt: certamenq; acre cum eis commiſerunt, & dum una ala Polonorum ad caſtra hoſtium, ubi captiui Polonorũ, Lithuanorumq; erant, penetrârunt: captiuos ſoluentes, ad arma excitarunt. Statim igitur captiui ſoluti à tergo, illi à fronte in Tartarorum ordines ſolutos irruerunt: quos paruo negocio fuderunt, & celebrem uictoriam impari Marte obtinuerunt.

Expeditio Regis cõtra Moſchorum Ducem Conſtantinum Oſtrouſki. *Andreas Celadin.*

Anno 1514. Sigiſmundus Rex audiens Smolensko arcem munitiſsimam in ditione Lithuanorum à Moſchouię Duce Baſilio captam, exercitum ad ulciſcendum hoſtem duxit. Moſchus uerò 8000. equitum contra Regem deſtinauit: Polonorum aũt, & Lithuanorum copiæ 35000. non excedebant. Conſtantinus itaque Oſtrovvski Dux, exercitus ſtrato ponte pedites ultra Boriſthenem iuxta Orsham oppidum transfert. Equitatus uerò Auguſtum uallum ſub ipſo caſtro Orshæ ſuperat. Mox ubi dimidia pars exercitus Boriſthenem tranſiret, nunciatur Ioanni Andreæ Celadin cui ſumma rerum à Moſcho commiſſa erat, ut hanc exercitus partem inuaderet. At ille reſpondit: ſi partem hanc exercitus oppreſſerimus, quid poſtea faciemus: cùm cęteri metu perculſi terga uertent, expectemus tantiſper dum totus exercitus transferatur: tantæ enim ſunt uires noſtrę, ut circumuentos hoſtes Moſchouiam, uſq; uelut iumenta agere poſsimus. Tandem quod unicum reſtat to

Certamen acre cum Moſchouitis.

tam occupemus Lithuaniam, ſigna itaq; utrinq; canuntur, Moſchouitæ primi in Lithuanos impetum faciunt: illi haud timidi ſtrenuè reſiſtunt. Poſtremò maxima ui certatur, Lithuani ſtudio cedentes ad collem ubi tormenta collocata erant: ea in Moſchos inſequentes exonerãt: extremamq; aciem eorum in ſubſidijs collocatã feriunt, turbant, dirimuntq;: hoc nouo belli genere Moſchi perterriti terga uertunt, quos Lithuani cum Polonis conuerſi omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, confodiunt, cæduntq;, bellum ſola nox diremit. Eſt inter Orsham & Dubrounam, fluuius Cropiuna dictus: in cuius dubijs & altis ripis Mochi fugientes, tot ſubmerſi, ut curſus fluminis impediretur. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ pręfecti, & Cõſiliarij, qui ad Regem miſsi ſunt. Ioannes uerò Celadin ſupremus Dux exercitus cum duobus præcipuis uiris, Vilnę in compedibus ferreis detinebatur. Cæſa ſunt tunc temporis Moſchorum 42000. capti 2000. exceptis ijs qui in fuga aquis obruti ſunt. Ex Polonis & Lithuanis 300. duntaxat occubuêre, ab hoc tempore Moſchouiæ Dux campeſtre prælium non audet Regi Poloniæ opponere. Moſchouię Principes accepta ſuorum clade, Smolensko continuò relinquens in Moſchouiam fugit, Lithuanicus uerò exercitus Smolensko obſedit: ſed eam capere non potuit, benè enim firmatam Moſchus reliquerat: tribuſq; alijs caſtris citra Smolensko occupatis, quibuſdam peruaſtatis præda onuſti ad ſua reuerſi ſunt.

Moſchouitæ crudeliter profliguntur. *Numerus Moſchorum occiſorum.* *Moſchus fugit.* *Smolensko obſidetur.*

Conuentus Regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore.

Anno Domini 1515. Menſe Iulio, Sigiſmundus Poloniæ, & Vvladislaus Hungarię, Bohemiæq; Reges, fratres germani, cum Maximiliano Imperatore Viennæ Auſtriæ conuentum inſigni, ſplendidoq; apparatu habuerunt.

Bona Ducis Mediolani filia Sigiſmundo nupta.

Tandem anno Domini 1518. Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolanenſis filia, Sigiſmũdo Regi, Cracouiam allata eſt: cui Epiſcopi, Magnates, Equiteſq; Polonorum, inſigni ac ſplendido apparatu obuiam proceſſerunt. Hæc anno Domini 1520. filium Sigiſmundum Auguſtum Cracouiæ in abſentia Regis peperit.

Magiſter Pruſſiæ ordinis Teutonici Regis iugũ ſubit.

Anno 1525. Albertus Marchio Brandenburgenſis, Magiſter in Pruſsia ordinis Teuthonici, poſt plurima bella & ſimultates cum Polonis ſuſceptas, uidens fruſtra contrà ſtimulum calcitrare, Regni Poloniæ Sigiſmundo iuramentum Cracouiæ ſolenniter præſtitit, habituq; ordinis abiecto in Ducem ſæcularem Pruſsiæ creatus eſt.

Maſouia Polono regi ceſſit.

Poſtea anno Domini 1526. decedentibus immaturè ætate Stanislao & Ioanne Ducibus Maſouiæ: Ducatus Maſouiæ Regi Poloniæ ceſsit.

Sigiſmundus Auguſtus coronatur.

Anno Domini 1530. Sigiſmundus ſecundus Auguſtus patre uiuente ſacro Diademate ſolenniter Cracouiæ coronatur, decem duntaxat ætatis ſuæ annos habens.

Valachus Poloniam infeſtat. *Acer conflictus.* *Poloni Valachos profligant.*

Anno 1531. Petrilo Palatinus Valachiæ infeſtis armis in Pokuciam irruit, Snijatinq; & Coloniam cum adiacentibus pagis exuſsit. Rex itaque ſex millibus militum pro ſtipendio conſcriptis, Ioannem de Tarnouia Comitem eis præfecit, contra Valachioſq; deſtinauit. Poloni igitur ad Obertinam caſtra metati ſunt, in loco munitiſsimo. Petrilo uerò Palatinus Valachiæ cum quinquaginta millibus Valachiorum, & Turcarum atq; Hungarorum in colle editiori ſeſe apparuit: tormentaq; bellica aliquot in Polonos direxit: nihil tamen effecit. Poſtea utrinq; tormenta exonerantur, plurimoſq; Valachiorum Poloni globis, glandibuſq; ferreis trucidant. Inde infeſtis armis maximo clamore utrinq; cõcurrunt, gladijs, lanceis, omniq; telorum genere res geritur. Poloni fortudine, Valachij multitudine ſuperabãt. Poſtea Poloni tormenta, bombardaſq; in Valachos exonerant: exercitumq; eorum fudunt, diſsipant, & undique affligunt. Sicq; Valachij ordinibus ſolutis terga uertunt, quos Poloni omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, cædunt, turbant, trucidantq;. Itaque omnis generis rerum copia ex caſtris eorum onuſti, quinquaginta maioribus tormentis ablatis, milleq; captiuis inſignioribus abductis, ad Regem reuerſi ſunt cum inſigni uictoria.

Tres ſoles.

Anno Domini 1532. in Morauia ſupra Olomunciam tres ſoles apparuerunt.

Moſchouitæ Lithuaniam uaſtant. *Poloni in Moſchouiam cõtendunt.*

Anno 1535. Ouczina tutor, Gubernatorq; moderni Ducis Moſchouiæ, ualida manu in Lithuaniam excurrit, quam igne et ferro peruaſtauit, quindecim milliaribus à Vilna reuerſus eſt. Rex itaq; Polonię milites ſtipendiarios, uoluntarioſq;, quibus Ioannem de Tarnou præfecit, in Moſchouiam deſtinauit, cum quibus Lithuani uires ſuas coniunxerunt, fineſq; hoſtiles ingreſsi arcẽ Homel expugnarunt, ſuiſq; præſidijs munierũt. Inde recta ad Starodub arcem munitiſsimam, in qua Ovvczina, Suyski, & Koluczovv, cæteriq; Proceres Moſchorum erant, contendunt: eamq; grauiter tormentis bellicis adactis oppugnant. Moſcouitę quoque quorum numeroſa multitudo in arce fuit ſtrenuè ſeſe defendunt. Arx ex roboribus ædificata, terraq; & lapidibus propugnacula, & parietes impletæ erant: ideò

tormenta in cassum exonerabantur. Postea pulueribus, bombardarijs suppositis, arcem intenderunt:thesaurosq; ingentes quibusdam flamma absumptis asportauerũt. Ovvczina Gubernator totius Moschouiæ, Suijski, Koluczovv, cæteriq; Magnates & proceres Moschouiæ capti sunt. Vvlgi uerò multitudo exercitũ Regiũ numero 60000. superabat: qua de causa Ioannes Comes de Tarnovv, supremus Dux exercitus, omnes senes, plebeios, & parum idoneos decolari iussit, iuuenibus, nobilibusq; & uirginibus relictis.

Starodub capta.

Anno Domini 1548. Sigismundus Rex multis gestis præclaris summa cum laude strenuè editis, imperioq; in pace relicto, & Reipub. rebus rectè dispositis, uitam cum morte fœliciter commutauit, ipso die solenni Paschæ ætatis suæ 81. annos, menses duos, & dies septem peregit, Cracouiæ in Basilica arcis honorificè 26. die Iulij sepultus.

Sigismundus moritur.

Martinus Bielski Polonus, qui annales Polonorũ uulgari lingua conscripsit: facit mentionem, in principio imperij huius Sigismundi primi: Nobilem quendam Iacobum Melstinski, prætorem de Brezinij ciuitate, ex leuitate quadam animi, seu potius desperatione, nomen, autoritatemq; Christi sibi asciuisse, Petrumq; Zatorski ciuem Cracouiensem, ceterosq; sibi similes latrones duodecim, secundum numerum Apostolorum elegisse: singulisq; nomina Apostolorum imposuisse: se uerò Iesum Christum appellasse. Qui per uillas ubiq; ambulantes: prodigia, morionum, et præstigiatorum more exercebant: sycophãtasq; alios, & latrones uelut mortuos subornantes suscitabant: pisces in paludes lutosas primo impositos, ubi nunquam eos nasci posibile erat, in nomine Christi sui manibus capiebant: panes in fornaces imponebant: in nomine Christi cum illic ante non essent, depromebant: cum ingenti simplicis uulgi admiratione. Quodam tempore ad Cestochouiam Monasterium diuæ uirginis imagine celebre, prædictus Christus cum suis Apostolis ubi adhuc ignotus erat uenit, cumq; illic aliquot diebus morarētur, unum ex suis quasi absessum à dæmone subornauerunt: cuius opera uictum acquirebant, cum sua coquina carerent: ille enim quasi dæmophoretus per hospitia, diuersoriaq; ambulans, carnes de coquinis rapiebat, in suosq; proijciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebant. Illic autem ingens erat confluxus populi tunc temporis ad diuæ uirginis imaginem, quæ ibi perinde, ut apud nos in Loreto miraculis celebris est. Prædicti itaq; sycophantæ, illum obsessum suum, ad altare diuæ uirginis ducũt: duplici ueste ad id studio præparata indutum, in cuius intercapedinem necessaria imponere posit: lapillos uerò intra indusium à corpore ei imposuerunt, cumq; ad altare deduceretur, ille è manibus ducentium furibundus, sese proripiens, in altare oblationibus pecuniarijs onustũ irruit, pecuniasq; de altare rapiens in uestis duplicatæ intercapedinem eas imponebat. Monachus uerò ab altari diuino officio intermisso aufugit: cæteri Monachi stupidi accurrentes cingulum illius resoluunt, putantes eum pecuniam intra indusium posuisse: sed lapilli duntaxat quos ante studio imposuerat, in terram exciderunt: pecunia uerò in ueste publicata remansit. Monachi igitur mœsti pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorcismos, orationesq; supra lapillos sine intermisione fundunt: ut deinde in pristinam formam transformarentur: sed cum lapilli immutati in sua forma perseuerarent, Monachus librum Agendam (ut dicitur) indignabundus in terram proiecit dicens: adhuc talem dæmonem nunquam experti sumus: abite cum eo ad omnes dæmones. Hoc latrocinio prędicti sycophãtæ perpetrato, cum illa pecunia recta in Silesiam uicinam Poloniæ perrexerũt, simplicem uulgum suis præstigiationibus seducentes, ubi ad quandam matronam nobilem, in quodam pago diuertentes, dicũt ad illam Christus te cum suis Apostolis uisitat ô mulier, ideò te offer illi, et saluabitur anima tua. Illa uerò uirum domi non adesse, in cuius absentia id sibi non licere, respondit. Cui Apostoli dixerunt: Habes' ne mappas uel telam ad sacrificandum: mulier uerò ligaturam telæ illis obtulit. Qui dixerunt, hanc nobiscum accipiemus, Christusq; tibi benedicet, ut tibi linum abundantius crescat, ostende aliam si habes telam: quam cum similiter accipere uolebant, mulier dixit: non dabo uobis hanc: maritum enim timeo. Illi autem frustulum fomitis cum igne in telam inuoluentes mulieri reddiderunt: quam illa nihil suspicans in cistam reposuit. Itaq; cista à tela, à cista uerò domus accensa in flammã abijt. Vir igitur illius uxoris reuersus domũ, conflagrantem inueniēs: causam sciscitatur, cui uxor se malè Christum cum suis Apostolis tractasse respondit: ideò hanc plagam iniustè in se permisisse. Vir autem ira excandescens, latro hic inquit nequissimus, & non Christus fuit. Ideò cum uicinis malefactores persequitur, quos in quadam uilla insequuti sunt. Ille itaq; Pseudochristus re animaduersa ad illum qui uocabatur Petrus dixit: Petre iam mea pasio, calixq; quem bibiturus sum appropinquat. Cui Petrus: Et mihi ut uideo

Melstinski se Christum fore finxit.

Latrocinium insigne.

Exorcismi supra lapillos.

Aliud latrocinium Pseudochristi.

uideo Domine imminet. Christus uerò dixit: Petre ego aliter nõ possum, nisi per fenestrã hinc euadere. Ad quem Petrus: Et ego te quò ad uiuam non derelinquam Domine, sed quocunq; tu fugieris, sequar te. Sicq; ille Christus per fenestram, Petro sequente aufugit: cæteri quoq; Apostoli qua potuerunt euaserunt. Quos uillani una cum suo Christo insecutos, & undique circumuentos baculis, fustibusq; prȩustis cædunt, dicentes. Prophetisa nobis Christe cum tuis Apostolis, qua in sylua hij baculi creuerint. Sicq; plagis emendati uitam suam pœnitentiam agētes, postea emendarunt, dicentes: Difficile est nobis Christi pasionem, Apostolorumq; tormenta subire.

Fugi Pseudochristi.

Pseudochristus cum Apostolis baculatur.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS.

Anno salutiferi uirginis partus 1548. iustis Sigismundo primo honorificè sumptuoseq; persolutis, Sigismundus Augustus, filius eius Magnus Dux Lithuaniȩ: Regni habenas moderandas suscepit, quas summa cum prudentia & fortitudine in pace gubernauit.

Sigismundus 2. Augustus.

Hic anno Domini 1543. Ferdinandi Romanorum Hungariæq;, & Bohemiæ Regis filiam Helisabetam, matrimonio sibi copulauit, quȩ Cracouiã honorificè allata est. Postea immatura ȩtate & sine prole año Domini 1545. decimaqnta Iunij è uiuis decesit.

Prima uxor Augusti.

Deinde Barbaram Lithuanam ex domo Radiuilorum, quæ ante Gastoldo Lithuano nupta fuerat, duxit. Inuita matre Regina Bona, Proceribusq; Poloniæ repugnantibus, hocq; matrimonium indignè ferentibus, & parum abfuit quin rebellio eorum cœpta in perniciosam seditionem abijsset. Hȩc quoq; non multo post è uiuis sublata est sterilis: non sine ueneni suspitione, quam Rex Cracouia, Vilnam usq; Metropolim Lithuaniæ deduxit, ibidemq; in Basilica arcis diuo Stanislao sacrata, honorificè tumulauit.

Secunda uxor.

Hac mortua ad redintegrandam cum Ferdinando amicitiam, et affinitatem conuersus, alteram filiam eius Catherinam, quam Franciscus Dux Mantuæ uiduam reliquerat, germanam sororem Helisabetæ duxit. Nuptiarum solennia celebrata sunt Cracouiæ 31. Iulij anno Domini 1553. quam postea sterilitate causata repudiauit: Maximilianoq; fratri Romanorum Imperatori Germaniam honorificè remisit.

3. uxor.

Tandem anno Domini 1553. iustisimum bellum aduersus Guilhelmũ Furstemberk, Magistrum Liuoniæ ordinis Teutonici suscepit: centenisq; millibus equitum & peditum electorum, tam Polonorum quam Lithuanorum, Rutenorumq; accinctus, in Liuoniam sua persona contendit. Sed Liuoniæ Magister difficilè contra stimulum calcitrare uidens, supplex pacem efflagitat, præliumq; deprecatur, & se cum uniuerso ordine, & tota ditione in fidem & clientelam Regis submittit, prout latiùs in Liuoniæ descriptione patet.

Augustus contra Liuones contendit.

Tandem Princeps Moschouiæ anno Do. 1558. hæreditarij cuiusdam iuris & denegati tributi prætextu numeroso cum exercitu in Derptensem Liuoniæ prouinciam excurrit, Derptamq; ciuitatem Episcopalem cum arce cœpit, ac plures munitiones temporis successu expugnauit. Itaq; Sigismundus Augustus Rex, Liuones feudales & clientes suos strenuè propugnando bellum (pio dolore stimulante) cum Moschouiæ Magno Duce suscepit, quod uario Marte tam in Liuonia, quàm in Rusia alba, diu durauit, & in hũc diem fœdere intercedente perseuerat.

Bellum cum Moschorum Duce.

Anno Domini 1562. sub tempore Carnispriuij Februarij 23. die, Ioannes Basiliades, Magnus Dux Moschouiæ, trecētenis millibus armatorum coadunatis in sua persona Poloczkam dura oppugnatione cœpit, unde thesauros dictu incredibiles, captiuorumq; octuaginta millia quibusdam cæsis, in Moschouiam abduxit. Iudæos uerò omnes baptismum abhorrentes, aquis Dvvinæ fluuij submergere fecit. Solummodò Polonos stipendiarios remuneratos, liberos dimisit.

Dux Moschouiæ Poloczkã capit.

Postea anno Domini 1564. Magnus Dux Moschouiȩ, detentis oratoribus Lithuanorum, diutiùs in Moschouia, exercitum celeriter conscripsit, quem absolutis oratoribus in Lithuaniam populabundum destinauit. Hic exercitus in duas partes diuisus unus à Smolensko Duce Srebrnij, alter à Poloczka Duce Soiski cõtendebat, qui in campis Czasnicensibus ad Vlam fluuium castrametatus est. Nicolaus uerò Radiuil Palatinus Vilnensis, Dux exercitus Lithuaniæ supremus, et Gregorius Chodkievvicz. Campiductor, rem certam ab exploratoribus de illis tenentes, parua manu hostes aggrediuntur, securosq; & inopinatos cædunt, trucidant, confodiunt, fugantq;: qui per syluas & agros paludes, partim à colonis cæsi, partim aquis submersi sunt, quorum triginta millia occisa esse compertum est. Ibidem Petrus Soiski supremus Dux exercitus Moschouitici uulneratus fuga euadens,

Moschouitæ fudunttur.

Soiski occiſus.

uadens, à Ruſtico ſecuri (cum magno dolore Lithuanorum, quod uiuus non caperetur) occiditur, Vilnam delatus honorificè in Ruthenorum Baſilica ſepelitur. Alius uerò exercitus, qui à Smolensko ad Orsham cum Duce Srebrnij contendebat, audita ſuorum cruenta, infœlicíq; clade, metu pterriti, omni bellica ipſaq; copioſiſsimo ſuppellectili abiecta, in pedes ſeſe coniecerunt, turpiq; fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt.

Sbreny fugatur.

Anno Domini 1564. ipſo feſto diuæ Margaretæ, Magnificus Dominus Stanislaus Pacz Archidapifer Sacræ Regiæ Maieſtatis Magni Ducatus Lithuaniæ, ac locum tenens tunc temporis Palatinus Viteblienſis, collecto ex Viteblienſi Palatinatu exercitu, adiuncta curia ſua, & duobus centurionibus, alijſq; cohortibus, quibus præfecerat Duces, Iſidorum Signiferum Viteblienſem, & Ioannem Snieporod tenutarium Viteblienſem, hi in armatura leui duorum millium, contra hoſtem Moſchum, qui tunc temporis arcem Iezeriſcza tredecim millibus armatorum grauiter oppugnabat, proceſſerunt, manuſq; acriter conſeruerunt, & hoſtium perrupta acie tormenta obtinuerũt: ulterioremq; exercitum qui fugam cœperat, inſequuntur, trucidant, uerberant, confodiunt, nonnullos captiuant: octoq; millia Moſchorum cæſa, cæteri armis abiectis quoquo potuerunt fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt: Noſtri uerò omnem ſupellectilem bellicam, & uniuerſa hoſtium arma, tormentumq; magnum: tela ignea, uexilla, bombardas, & id genus alia abſtulerunt, & ipſi Dei benignitate ſani & incolumes ſpolijs onuſti paucis in conflictu deſideratis, ad Vvitepskã redierũt. Georgiũ aũt Tovvmak Dux exercitus hoſtilis uix euaſit, qui poſteà uiribus reſumptis, eandẽ arcẽ Iezeiriſcza acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit.

Moſchouitæ ſternuntur.

Poſtea aliquot annis uario Marte utrinq; certatum eſt, magnis & paruis congreſsibus, arces quoq; alterutrum tentatę & Dux Romanus Sangusko Campiductor exercitus Lithuanici uires Moſchorũ debilitauit: paruaq; manu magnas copias hoſtiles ſæpius fudit. Suſſam & Vlam arces Moſchouiticas ſæpius tentauit.

Dux Romanus.

Anno Domini 1567. 16. Septembris, noſtrates ex Vvitebsza in Sitno lacu Moſchorũ trecentos occiderunt, bombardas 120. pulueris, globorumq; multitudinem, & ſpolia abſtulerunt. Eodem anno, pedites noſtri ex Vitebska 12. Decembris, ſub arce Vvieliſſ multos Moſchos proſtrauerunt, cęteri ex ijs fugientes in Duna fluuio ſubmerſi ſunt. Duo nobiles Alexius Simiczovv, & Bachdanus Hreori cum multis alijs captiui abducti.

Sitno lacus.

Moſchouitæ cæſi.

Tandem anno Domini 1568. Sigiſmũdus Auguſtus Rex, conſcripto ualidiſsimo exercitu, ipſoq; electiſsimo pluſquam centum millium cum tormentis, & omni ſuppellectili bellica ſufficienti ſumptuoſaq;, in Moſchouiam ſua perſona tendere propoſuerat, ad Radoskovvicześq; à Vvilna 24. milliaribus progreſſus, ibidẽ caſtrametatus, aliquot hebdomadis tranſactis, re infecta exercitus parte dimiſſa, ipſe Grodnam reuerſus eſt. Stipendiariorum militum, equitum, & peditum copias, cum tormentis magnis muralibus, ad Vlam arcem Moſchorum expugnandam deſtinauit, quibus Illuſtrem Dominum Ioãnem Chodkievvicz, Capitaneum Generalem Samogitiæ, uirum militię peritum, & in bellis de Carolo quinto optimè meritum præfecit: ſed quamuis arcem grauiter ſtrenueq; oppugnarent, auxilio obſeſsis adueniente, re infecta obſidionem ſoluere coacti ſunt, quam poſtea Dux Romanus Sãgusko inopinata irruptione cœpit & exuſsit, anno Domini 1568. 28. die Septembris. Hoſtium maior pars cæſa, cæteri combuſti, quidam in Cuna & Vla fluuijs, qui eam præterfluunt fugientes naufragio perierunt: pauci captiui abducti, ex noſtris aliqui uulnerati, ſpolia magna, exuuias, pecuniæ argenteæ multitudinem, & tormenta aliquot abſtulerunt, & cætera multa inſtrumenta bellica. Victus maior pars combuſta, arcem ipſam noſtri occupauerunt, quam & nunc ſuis præſidijs tenent, attamen longè à priori ſtructura, (ut eam Moſchouitæ firmauerant) differentem. Hanc nos anno Domini 1564. cum eam in primis Moſchouitæ ædificare cœperunt obſideramus, nihil tamen neſcio cuius cauſa (alter iudicet) effecimus, quamuis in ſtrenua peditũ oppugnatione quidquam defuerit. Ibi Nicolaus Venetianus Rotmagiſter peditum in Leplo, glandæ bombardæ ictus ſtrenuè officium ſuum adimplens hebdomada elapſa in Vitebſca occubuit. Ego quoq; cum peditibus Rotæ meæ tormenta defendens, undiq; hoſtili manu ex arce erumpente circundatus, uim impetuoſam ſuſtinere non ualens, uix de manibus ferè hoſtium armata manu euaſi.

Expeditio in Raskouice Regia.

Vla obſeſſa

Vla capta.

Venetianus occiſus.

Eodem anno 1568. noſtri pedites Viteblienſes nocturna irruptione inopinata iuxta Veliſiam arcem Moſchouiticam ciuitatem exuſſerunt, hoſtiumq; 300. occiderunt, et ſpolia magna abegerunt. Ianuarij 5. die.

Vielis exuſtio.

Poſtea 17. Ianuarij, ijdem pedites noſtri ſub arce Moſchouitica Vſvviat, ciuitatẽ ſeptis penetratis, perfractiſq; exuſſerũt, multis occiſis bombardas & ſpolia exuuiaſq; multas abſtulerunt, parum abfuit, quin arcem ipſam caperent.

Vſuuiat direpta.

Eodem tempore Ianuarij 18. Birula cum ſuis peditibus (qui uulgo Kozacy dicuntur) id eſt, qui hoſtem furtiuè et inopinatè adoriri ſolent, Italicè Corſari, Germanicè Freibiteri dicuntur, qui in mari latrocinantur, ſed Ruthenis huiuſmodi Kozacy dicuntur, qui uias hoſtium circumſident, & furtiuè, inopinateq; interdũ decem Kozacy pręducti ad centum Moſchos ex inſidijs irruunt, inopinatoſq; trucidant, ex Moſcouiæ terra à Ducatu Biela magnis ſpolijs onuſtus, cum captiuorum multitudine Vitebskam redijt.

Kozacy.
Cæſari.
Freibiteri.

Tandem 28. Ianuarij noſtrates pedites ex Vitebska & Suraſa arcibus, cũ equitibus Domini Palatini Viteblienſis Paczi, Vileſiam circũuſſerunt, erumpentes hoſtes ex arce cum Rotmagiſtro eorum Poluiato occiderunt. Aulicos quoq; Magni Ducis pręcipuos triginta, cum trecentis equitibus ad præſidium arcis ferendum eadem nocte uenientes, inopinatos in ciuitate fuderunt, cæteris fuga dilapſis nondum enim in arcem quod intempeſtiuè uenerint, intromiſsi erãt, Ioannem Michaëlis Holouinum inſignem uirum, Magni ducis Pincernam captiuum multis ſpolijs onuſti Vitebskam abduxerunt,

Vielis exuſta.

Captiui inſignes.

Eodem anno 27. Maij die, in feſto Aſcenſionis Domini, noſtrates ex Moſchouia cum magnis ſpolijs & exuuijs uenerunt. Rotmagiſtrũ cum uxore & ſeptem nobiles, cum multis alijs captiuos adduxerunt.

Eodem tempore 29. Auguſti Viteblienſes noſtri, ciuitatem ſub arce Vſvviat exuſſerunt, captiuiſq; & exuuijs onuſti, Vitebskam redierunt. Huiuſmodi autem excurſiones innumeras noſtri pedites Viteblienſes cum maximo damno hoſtili quotidiè, dies, noctesq; exercebant, propter ſuam utilitatem, uidelicet, ſpolia enim magna referebant. Arcium reliquarum finitimarum excurſiones taceo, niſi huius mentionem facio cuius ipſe præſidia egi.

Vſuuiat exuſta.

Anno ſupradicto 1568. Septembris 29. die in feſto Diui Michaëlis Archangeli noctu diem ueneris præcedente, Moſchouitarum cum Tartaris Nahaicenſis Hordæ, ſex millia numero, ſub Vitebskam uenerunt, quibus præerant tres Palatini præcipui, Seremiet, Bafilius Buturlin, & Hreori Szoborovv, duobus diebus ſub arce exactis, ciuitate in duobus locis ſuccenſa nocte tertia ſequente diſceſſerunt.

Tartari Nahaicenſes cum Seremiet Vitebskam oppugnant.

Poſtea per legatos, oratoreſq; generales, Magnus Dux Moſchouiæ & Rex Poloniæ, fœdus ad tres annos utrinq; percuſſerunt. Legati noſtri anno Domini 1571. Vorſouiam ad Regem ex Moſchouia fœdere confirmato redierunt, ex Polonia Palatinus Ino Vvladislauienſis, ex Lithuania Caſtellanus Samogitiæ.

In hoc fœdere anõ Do. 1572. Sereniſsimus, Inuictiſsimuſq; Rex Poloniæ Sigiſmũdus Auguſtus, Magnus Dux Lithuanię, Ruſsiæ, Pruſsię, Maſouiæ, Samogitię, Liuoniæ, &c. Dominus & hæres, pacis in tota uita ſua amantiſsimus, uereq; Chriſtianiſmus appellandus obdormiuit in Chriſto, Iulij 18. die Knyſsiniæ, in confinibus Lithuaniæ, & Podlaſsię, Maſouiæq;. Interregnum per integrum annum pacificum, & Diuina ferè protectione communitum, contra ſpem omnium, nullo finitimorum hoſtium ne quidam muſsitante durauit.

Sigiſmundus Auguſtus Rex moritur.

Interregna Regni Poloniæ fuère nouem à Lecho primo authore & propagatore gentis, ab anno Domini, ut quibuſdam placet 550. uſq; ad hunc annum currentem 1572. in quo naturæ debitũ perſoluit prædictus Inuictiſsimus Princeps Sigiſmũdus Auguſtus.

Primum interregnum poſt Lechij deficiẽtem progeniem in Polonia extitit, cui poſtea incerto tempore Viſimirus, ſecundum quoſdam, Viſimiro autem Cracus ſucceſsit.

Secundum interregnum poſt Vandam Craci filiam, quæ dijs uirginitatem deuouens, uicto tribus cruentis prælijs, Ritagora Duce Germanorum, in Viſtulam ſeſe pręcipitauit, poſtquam duodecim Palatini prouincias diſtributas rexerunt.

Tertium interregnum cum equorum curſu Præmislao ſterili decedente, de Principatu decertarent, dum Leſconi infimæ familiæ iuueni Sceptrum obueniret.

Quartum interregnum poſt Popelum ſecundum, Cruſphiciæ à muribus deuoratum, quando Piaſtus ille Cruſphicienſis ciuis, & agricola ſimplex, ſed probitate pollens, communi omnium conſenſu Monarcha deſignatus eſt.

Quintum interregnum poſt Mieczlaum ſiue Mieſconem 2. quando Rixa uxor ſua Senatus conſenſu, Imperium aliquod annis, cum detrimento Regni adminiſtrauit, quæ poſtea ob ſuam peruerſitatem à Polonis iuſtè in Saxoniam ad fratrem Imperatorem Romanorum, cum Caſimiro hærede innocuo excluſa eſt.

Sextum interregnum post Præmislaum occisum ab Othone Lango, & Marchionibus Brandenburgensibus, quando Venceslaum Bohemorum Regem, ad sceptra regenda uocauerunt.

Septimū interregnum post Casimirū Magnum Vvladislai Lokietkonis filium, quando Ludouico Hungariæ Regni obtulerunt.

Octauum interregnum post Ludouicum Hūgariæ & Poloniæ Regem, qando Iagelonem Lithuanum, ad Reginæ Heduigis filiæ Ludouici connubium uocauerunt, cui & Regnum obtulerūt. Huius posteritas ad hoc usq; nonum modernum interregnum durauit. Sed ad rem undè digressus sum redeo.

Conuentus de electione Regis. Varijs in legationibus.

Año eodem 1572. statim post mortem Regis multi conuentus particulares, nobilium & procerum Regni, Magniq; Ducatus Lithuaniæ celebrati sunt, de pacificandis finibus tam Podoliæ à Tartaris, quàm Lithuaniæ, Russiæq; à Moschouitis, & de electione Regis tractantes. Subindè multi legati & oratores, tam à summo Pontifice, Imperatoreq; Romanorum Maximiliano, quàm à Rege Franciæ & fratre suo Henrico Andegauensium, et Borboniorum Duce, à Rege Suetiæ, alijsq; Monarchis, Ducibus, & Principibus circumiacentibus adueniebant. Omnia tamen in pace Diuina protegente clementia, cōtra spem omnium agebantur.

Tartari prostrati.

Tandem año Domini 1573. in Sabbato magno Paschæ præcedente Tartarorum mille octingenti, cum Ducibus Baca & Sieoza, in Podoliam sub Baram arcem excurrerunt, uicisq; aliquod & prædijs circumiacentibus succensis, cum spolijs reuertentes ab aulicis & seruitoribus Buczacij Capitanei Camienecensis, inopinata irruptione trucidantur, confodiuntur, & spolijs abiectis cæteri in fugam conuertuntur.

Electio Regis.

Electio incœpta est celebrari extra Vistulam orientem uersus apud Varsouiam in tentorio magno 7. Aprilis die, ubi omnis Senatus Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ de eligendo nouo rege consultabant. Intereà Machmet Bassa supremus cōstantinopoli, literas intercessorias per oratorem suum ad Senatū destinauit, intercedēdo nomine Imperatoris sui pro Henrico Andegauensiū, Borboniorū Duce Regis Gallię fratre, in Regem eligendo, multis cōditionibus utilibus Regno proposuit. Hic legatus retentus erat à Buczacio Capitaneo Camienecēsi, tandiu donec innotesceretur Senatui. Venit itaq; Varsouiam 12. Maij, auditus 17. absolutus. 21. Postea ab ipso Imperatore Sultano Zelim orator Achmet Czaus fuenit, Imperatoris sui gratiā, amicitiam & beneuolentiā omnem Senatui denuncians, rogando, synceriterq; optando, quatenus aliquē ex suis dignum uirū, in Regem eligere dignarentur, ex hijs præcipuos proposuit. Iacobū Vchanski Archipresulē Gnesnensem, Primatem regni, Ioannē Fierlei de Dambrouicza Palatinū Cracouiēsem, regni Marschalcum, Georgiū Iazlovvieczki Palatinum Russiæ, Nicolaū Mieleczki Palatinum Podoliæ, quod si id facere tenuerint, obnixè rogauit, ut huiusmodi Regē ab extraneis quęrerent, qui fœdus et amicitiam cum Imperatoribus Turcarū & Tartarorū auxiliares copias, ad quemuis hostem eorum si oporteret reprimendum. Pro quo beneuolēti auxilio Senatores ei gratias egerunt: dicētes, sibi benignitate Diuina ad quemlibet hostem propulsandum uires proprias sufficere, huiusmodiq; auxilijs minimè egere.

Orator à Bassa Turcarum.

Orator Imperatoris Turcarum:

Legatio Turcica.

Itaq; post multas consultationes, Henricum Andegauēsium, Borboniorumq; Ducem, eligendum censuerunt, aliquot Palatinatibus, Cracouiæ uidelicet, Sandomiriæ, & Podoliæ non consentientibus, priusquam sententiæ de religione in suo statu concluderentur, & iura, ac leges cum immunitatibus nobilium rectè cōstituerentur: sed in eundem Regem in quem cæteri consentiebant.

Archiepiscopus itaq; Gnesnensis, Primas regni, Henricum prędictum Andegauensiū Ducem, Regem electum esse denunciauit. Quamobrē commoti sunt Domini Marschalci, & cæteri ordines ad quos hoc officium pertinebat, multiq; re incōtinuata, domos suas repetere proposuerant. Postea diuina affulgente gratia, dissidijs utrinq; compositis, insimul conuenerunt. Maijq; 13. & 14. diebus, pacta & conditiones ad libertatem, immunitates, leges & iura regni, Magniq; Ducatus Lithuanię, cum Legatis Frācicis Henrici Ducis statuerunt. Quæ omnia iuramento solenniter (cuius formam Episcopus Cracouiensis tradebat) prædicti legari confirmauerunt, & firmiter tenenda, administranda, augendaq; semper à Duce suo, Rege futuro promiserunt. His solenniter peractis, omnes & singuli, tam Poloni quàm Lithuani unanimiter concordibus uocibus, & suffragijs electum & cōfirmatum Regem Poloniæ, Magnumq; Ducem Lithuaniæ, &c. supranominatum Ducem Andegauensium Henricum Caroli Regis Galliæ fratrem, denunciauerunt, solenni-

terq; confirmauerunt. Quem Ioannes Fierlei de Dambrouicza Palatinus Cracouiensis, Marschalcus Regni Poloniæ, & Ioānes Chodkievvicz, Capitaneus Samogitię, Marschalcus Generalis Magni Ducatus Lithuaniæ Lithuanis, proclamauerunt. Sicq; rebus omnibus cōclusis, Varschouiæ in Ecclesiam Diui Ioannis, tam Catholici quàm Euangelici cōuenerunt: concordibusq; uocibus unanimiter, Te Deum laudamus, & alia secundum ritum Ecclesiæ Romanæ decantauerunt: bombardas & tormenta grandia, ad lætitiam exprimendam explodentes.

Legati in Galliam.

Consilio nondum dimisso tabulæ electionis confectæ sunt. Ad eas in Galliam perferendas, & salutandū Regem Electum delecti tam à Senatu Poloniæ, & Lithuaniæ, quàm ab Equestri ordine, tredecim oratores magno nati loco, & singularis prudentiæ uiri. Legationis Principem locum obtinebat Adamus Conarski Episcopus Posnaniæ, eius collegę Albertus à Lasko Palatinus Syradiensis: Ioannes Comes à Tenczin Castellanus Voinicensis: Ioannes Tomiczki cum Nicolao filio, Gneznensis Castellanus, Andreas Comes à Gorka: Ioannes Herbortus Castellanus Sanocensis Stanislaus Criski Castellanus Raciaznensis: Nicolaus Christophorus Dux in Olika & Niesvviez, Ioannes Zamoiski Belsensis Præfectus: Ioannes Zborovvski Odalanouiensis: Nicolaus Fierlei Casimiriensis: Alexander Prunski Palatinides Kiouiensis: petita quidem facultate nondū tamen impetrata per Germaniā transeundi accelerantes in Galliam salui peruenerunt. Parisijs 14. Calendas Septembris fœliciter appulerunt, nullo suorū in itinere relicto, quorum præter legationis Principes & complures nobilissimos adolescētes, in comitatu erant amplius ducenti quinquaginta: omnesq; à Rege Carolo & suis procuratorib. comiter qua cum decebat reuerentia suscepti, omnibus officijs blandè hospitalitatis tractabantur.

Henrici regis Parisijs discessus.

Conclusionibus autem & conditionibus ultro citroq; alterutrùm absolutis & compositis, frequentibus cōuiuijs lautissimè apparatis interuenientibus, Rex electus Henricus omnibus rebus ad tantum iter comparatis, Parisijs ualedixit 4. Calen. Octobris. Abeuntē uniuersa Gallica nobilitas, ciuium omnium turmæ faustis ominibus sunt prosequuti.

Itinera Henrici Regis.

Rex Carolus proposuerat cum uniuerso comitatu ad ultimos regni fines cum fratre amantissimo progredi, nec prius diuelli, quàm ad Germaniæ limites uentum esset: uerùm in ipso itinere morbo correptus propositum mutare coactus est: animo & corpore fratris discessum ægrè ferens. Rex electus, fratre Carolo amantissimo infirmo relicto, à Catalonorum finibus Nansium peruenit: ubi à Duce Lotharingę Sororio, cum omni comitatu, lautissimo hospitalitatis apparatu exceptus est. Tunc temporis uerò duplex gaudium accidit: nam Claudia coniunx Ducis filiam recens enixa erat: cui in sacrosancto Baptismo, Posnaniensem Episcopum, & collegas, Christiano ritu sponsores esse uoluit.

Henrici regis in Germaniā ingressus.

Postea ualedictione Sororio data, Henricus ad Imperiū citato cursu pergens Blamontum peruenit, ubi cum Catharina charissima matre, & Francisco Duce Alenconiorum fratre dilectissimo, cum Margaritaq; sorore amantissima, & alijs proceribus Galliæ ultimo amplexus est. Eum in Poloniam usq; sedis Romanæ nuncius, Episcopus Montisregalis, & magna nobilitatis Gallicæ caterua, Duces & Comites, magnoq; in illis regionibus natali loco uiri sexcenti ferè, cum suo comitatu Gallico, præter Polonos secuti sunt. Germaniæ Principes Blamontum usq; regi obuiam uenerunt, utpotè Christophorus Friderici Comitis Palatini filius, Princeps Paruæpetræ cum Ludouico fratre, per quos uelut itineris duces Rex Tabernas oppidum deducitur, ubi ab Episcopo Argentorati susceptus est incredibili hospitalitatis officio, cū uniuerso comitatu. A' Tabernis per Nemetes & Vangiones ad Rhenum fluuium celeberrimum uenit, quo superato ad Fridericum Comitem Heidelbergæ agentem diuertit, qui etiam Regem & insperatum hospitem, summa hospitalitate prosecutus est. Transito postea Rheno ad Vangiones reuertitur, & Moguntiā peruenit, à cuius urbis Antistite cum sexcentis equitibus Germanis, honorificè exceptus est: Rhenoq; fluuio tertiò superato, Francofordiam ad Mœnum sitam contendit, ubi etiam à ciuibus summa cum obseruantia tractatus fuit. Francfordia mouēs Fuldam oppidum in uigilia Natalis Domini peruenit, ubi festis trāsactis, Vahicum appulit, ubi etiam à Vilhelmo Landgrauio cum tribus equitum Teuthonicorum millibus occurrente, maximo hospitalitatis honore susceptus est. Postea superatis Visurgi & Albi fluuijs in Saxoniam intrauit, ibiq; à Casimiro Saxoniæ Principis genero, cum duobus millibus equitum, nobilitatis Saxonicæ armatorum salutatus est, et ad fines ipsos regionis honorificè perductus.

In Saxoniam ingressus.

Ingressus Marchiam.

Locris postea à Legato Maximiliani Imperatoris mille quingētis equitibus cincto susceptus, & salutatus ad Marchiæ Brandeburgensis Principis Poloniæ Vasalli, fines perdu-

ctus, à cuius quoq; aulicis nullo officio hoſpitalitatis prætermiſſo honorificentiſſimè exceptus Francfordiam Oderæ fluuio qui Polonię fines cum Germanis dirimit contiguam perducitur. Poloni itaq; fines ſuos ultra Oderam iam læti conſiderantes, Deo omnipotenti uota perſoluebant. Rex etiam Henricus Imperatori, omnibuſq; Germanię Principibus, per quorum regiones iter habebat, pro fide publicè data, & ſincerè conſeruata gratias immenſas per facundū oratorem, ſuoq; ore proprio confirmatas egit. Tandē fœliciter Miedzirzece oppidum Polonicū peruenerunt, ubi maximo cum gaudio à Nobilitate gentis Poloniæ, proceribuſq; & magnatibus ſummo apparatu pōpis, copijſq; inſtructiſsimis ſuſceptus eſt. Poſt hoc in maioris Polonię Metropolim Poſnaniā honorificentiſsimè deductus, magnificentiſsimeq; acceptus plures dies in ea tranſegit, et Cracouiā contendens, ad ſepulturā Sigiſmundi Auguſti prædeceſſoris ſolenniter honeſtandā, Albertum Marſchalcum Franciæ, Comitē Radeſiarum præmiſit. Quæ tunc temporis ante aduentū ſuū ſolito more peragebatur, ea nunc nobis breuiter deſcribenda uidentur: nam cum de Sereniſsimi & potētiſsimi Regis Diui Sigiſmundi Auguſti uitæ curriculo, rebuſq; feliciter geſtis, tum placida & beata ex hac mundi colluuiæ emigratione, interregniq; fœliciſsima tranquillitate, multa ſuperius cōmemorata ſint, id unū re humaniſsime Lector, deſiderare amplius & uelle exiſtimaui, qua is funeris pompa, et honore ad ſepulturam latus, quoq; ſplendore, qua magnificentia, iuſta ei facta eſſent, de qua re, quoniā ea quoq; ut reliqua, honorificentiſsima ipſi meritò contigerunt, quàm potero paucis dicam.

Ingreſſus in Poloniam.

Cùm enim iam annos 50. exegiſſet, & arduis curis, ijſq; frequentibus regni debilitatus, & lenta morbi diuturni tabe confectus eſſet, integris planè uniuerſis, & immotis animi ſenſibus, de ærumnoſa hac uita, obitu ſanè per quam trāquillo, & pio diſceſsiſſet, Knyſinię quo ſe Varſouia Lithuaniam inuiſurus contulerat. De Knyſinia poſtea Tikocinam arcem quam ipſe ædificauerat munitiſsimam, duobus milliaribus diſtantem, funus deductum, tandem Tarſouiam uno quaſi āno exacto, Varſouia Cracouiam cum magna Senatorum pompa, Regina ſorore ſequente, deducitur ad ſepulturam, cùm iam fœlix aduentus Regis electi Miedzirzeciam nunciaretur, ante Cracouiā aduectum, Pradnik Curia depoſitum, triduoq; exacto, omnibus pro iuſtis perſoluendis tāto Principe dignis præparatis 15. Februarij die Omnes Senatores, & Epiſcopi, ac Equites qui ad id funus cohoneſtandum & expectationem futuri regis undiquaque confluxerant, lugubri ueſtiti habitu, ad Sereniſſimam Reginulam Annam Infantem, prudentiſsimam, pijſsimamq; & honoratiſsimam uirginem, in arcem omnes ſeſe conferunt. Similiter matronę Illuſtres tetris uelamentis capita obuolutę confluunt, quæ Principem mœſtam, atq; adeò exanimatam largifluiſq; cōfectam lachrymis, amanter & diligenter conſolabantur. Hæc dum fierent, interim æreæ campanæ, in ædibus ſacris urbis omnibus, & circumquaq; in pagis uicinis paræcialibus, nuſpiam ceſſabant, quibus & urbs ipſa, & omnis circumuicinia latè perſonuit: ſic omnes Senatores Reginulam Pradnik uſq; proſequuntur. Inde funus plumbeo loculo depoſitum ſerico uiloſo nigro obductum, Stemmatibus & Inſignijs regni ornatum octo equis abſolutæ nigredinis deducitur, aulicis circumquaq; ſerici uiloſi tegumenta longè per terram errantia tenentibus. Sequebatur uerò longè honeſtiſsimus Illuſtrium & ornatiſsimorum uirorū comitatus, quibus omnibus unus habitus atratus & lugubris erat. In his Nobiliſsimi, grauiſsimiq; uiri Legati externorum Principum, Archiepiſcopuſq; & Epiſcopi cum Abbatibus conſpiciebantur. Infans mœſtiſsima à Legato ſummi Pontificis & Venetorum oratore pedetentim deducebatur.

Hinc 32. pheretra ſerico uiloſo, & pannis aureis, holoſericoq; præcioſè tecta præferuntur cum Inſignijs Regijs. Equi 33. ſimiliter omnis generis ſericei coloris tecti uelamine, utrunq; latus armis regni ornati deducuntur. Demum ſingularum Prouinciarū uexilliferi, uexilla terreſtria, armati equites inſidentes generoſi præferunt.

Primo uexillum nigrū aulæ regiæ, aquila alba coronata cū expanſis ad uolandum alis in campo rubeo præferebatꝰ: aquilā uerò omnia inſignia Prouinciarū regni cingebant:

Poſtea Magni Ducatus Lithuaniæ uexillum rubeum equo currenti cum equite armato gladium ſupra caput tenenti, ex alia parte quatuor columnis inſigniebatur, in campo rubeo. Poſtea uexillum Goncza dictum cruce duplici in campo laſurino inſignitum.

Cracouienſis terræ uexillum rubeum, aquila alba ſimiliter inſignitum.

Sendomirienſis terræ uexillum rubeum inſigniter, clipeo ſiue ſcuto diuiſo, in una medietate lineas tres rubeas, & tres albas, in altera campum laſurini coloris cum tribus ordinibus ſtellarum portante.

Kaliſ-

Kaliſsienſis terræ uexillum capite biſontis inter cornua coronam auream geſtante, per naresq; circulum aureum habente, in campo more ſcachorum diſtincto albo & rubro inſignitur.

Poſnanienſis terra aquilam albam ſimplicem in campo rubeo geſtat.

Siradienſis terra leonis rubei & aquilæ nigræ medietate, corona inſigniti.

Cuiauienſis leonis nigri, & aquilæ rubeæ coronatorum medietate.

Lancicienſis aquilæ albæ & leonis nigri coronatorum medietate.

Rauenſis terræ uexillum aquila nigra R, in pectore aureum geſtante inſignitur. Similiter Plocenſis litera P, in pectore ad differentiam ornata.

Belzenſis Griſone albo in campo rubeo inſignitur.

Lublinenſis terra Ceruum in collo coronatum geſtat in campo rubeo.

Podolienſis terræ uexillum, Sole radianti in campo albo.

Leopolienſis, Leone petram aſcendente in campo laſurino.

Premislienſis aquila aurea bicipiti coronata in campo laſurino.

Chelmenſis urſo inter tres arbores gradienti in campo glauco.

Dobrinenſis capite humano coronato ex corona cornubus eminentibus.

Vielunenſis agno Dei cum uexillo cruce inſignito, & calice, in campo rubeo.

Sadecenſis ſcuto diuiſo, in cuius medietate, tres lineæ rubeæ & glaucæ, in altera nouem ſtellas in campo rubeo geſtat.

Liuenſis aquilæ rubeæ & urſi albi medietate coronati.

Drohicinenſis Stemmate Magni Ducatus Lithuaniæ, ex alia parte aquila alba inſignitur in campo rubeo.

Kiouienſis ſancto Georgio draconem lancea feriente in campo laſurino, ex alia parte urſo albo in campo uiridi ornatur.

Ducatus Pruſsiæ aquila nigra, ex alis manu armata cum gladio prominente, uexillum rubeum ornabatur.

Ducatus Sileſiæ Griſone albo in campo rubeo uexillum inſignitur.

Palatinatus Valachiæ uexillum capite biſontis inter cornua ſtella & latere dextro luna defectuoſa ornatum, cum circulo per nares tranſducto, in campo cœleſtino.

Zatorienſis Ducatus uexillum cœleſtini coloris, aquila alba literam Z, in pectore ornata inſignitum.

Oſvviecimenſis aquila nigra O, literam in pectore ornata in campo Lazurino.

Maſouiæ Ducatus aquila alba cum Ducali pileo in campo Rubeo.

Slupcenſis Ducatus Griſone rubeo in campo albo, uexillum inſignitur. Similiter Pomeraniæ Ducatus ijſdem armis utitur.

Ante funus Regium Magnificus Dominus N, Maczieivvski integra armatura cum equo tam affabrè facta, ſubtiliſsimeq;, tum argento, tū coloribus diſtincta, ut omniū oculos in admirationem conuerteret armatus, in manu gladium auratum punctura ad latus conuerſum geſtabat. Hunc ſequebatur armiger atra ueſte circundatus haſta cuſpide in terram conuerſo cum uexillo, ſcutoq; à lęua cum inſignijs Regijs armatus. Enſifer quoque Regni gladium punctura conuerſum ad latus præferebat. Tum pomum typum mundi repræſentans, ſceptrum, corona aurea à Senatoribus, quibus id competebat, portabantur. Legati autem ſingularum prouinciarum antecedebant. Poſt Nobilitatem ſuccedebat urbis Senatus & populus longo ordine. Omnes quoq; proceſsiones omnium Eccleſiarum præibant, longo, honoratiſsimoq; & præcedentium & comitantium agmine. Ex ludis, deinde literarijs pueri de more antecedebant cum cantoribus lugubres cantiones decantantes, hos almæ uniuerſitatis doctores, & magiſtri, omniſq; ſtudioſorum ordo inſequebatur. Hinc pluſquam 4. millia obſcuro, & triſti habitu ueſtiti uulgus, cum funalibus & candelis undique collucentibus ibat. Vbi iam in arcem uentum eſt, in ædem cathedralem, quæ undiquaq; defixis cereis collucentibus ardebat, funus honorificentiſsimè deponitur, regalibus ſupra impoſitis. Exinde finitis cantionibus uſitatis & ſolēnibus, orationem funebrem habuit Abbas Magilenſis, pietate & doctrina uenerabilis, poſtea cōuenientiſsimis, decētiſsimiſq; cæremonijs exequiarum abſolutis, in tumulum maiorum ſuorū deponitur. Poſtera die in omnibus Eccleſijs Epiſcopi omnes ſacra celebrabant, ad omnes ſanctos, ad ſanctum Franciſcum, apud ſanctam Annam, Stephanū, Marcum, apud ſanctā & indiuiduam Trinitatem, & in arce apud Diuum Stanislaum. Vexilliferi quoq; ſinguli cum ſuis uexillis, & turba uulgus cum cæteris eadem ut prius proceſsione cum equis totidem

tidem,& pheretris prædictis urbem luſtrabāt,eques quoq; ad funeris pheretrū catafractus undique caſsidem pro plumis cæreis ardentibus circumuolutus, equo delabitur, haſta confracta,& gladio proiecto,cumq; cantaretur Agnus Dei,Cancellarius, & Vicecancellarius ſigilla Regis mortui confregerunt:cæteri autem Senatores ſua ſceptra poſuerunt in altari. Ciues quoque urbis ſuas exequias funebres in Eccleſia parochiali apud ſanctam Mariam celebrabant.

DE CELEBERRIMO INGRESSV CRACOVIAM, ET CORONATIONE PRÆCLARISSIMA HENRICI VALESII, *Potentißimi & Inuictißimi Poloniæ Regis.*

ANno quo Diuina poteſtas humana in ſpecie ſalutis noſtræ reſtaurādę gratia cœlitus ſeſe demiſit 1574. curato ſolēniter ſumptuoſo funere Diui Sigiſmundi Augusti,& depoſitis atris,lugubribusq; ueſtimentis,& pullis integumētis, omnes ordines regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ, Ruſsiæ, Maſouiæ,ac cæterarū regionū Sarmatiæ,in noui regis deſideratiſsimum aſpectum anhelantes, tædioq; uiſendi illius expectatiſsimi uultus,non ſecus ac patres in lymbo ardentes, animos affectionatiſsimos ad honores illius adiecerunt,nullisq; ſumptibus quāuis profuſiſsimis ad cohoneſtandum tantum Principem pepercerunt.Longum eſſet hic referre incredibilem, inæſtimabilemq; ueſtituū apparatū,quibus inter ſe cum pōpoſi Poloni,tum Magnifici & profuſi Lithuani,& uinci impatientes cum Maſouitis Rutheni, magnificētiſsimis ſumptibus contertabant,& quiſq; quibus potuit quam maximo ſumptu cōparatis, ſuum præ cæteris in Regem affectum oſtētare nitebatur.Hij aureis,iſti argenteis, illi holoſericeis, alij polymitis,alij planis,alij uilloſis,tum infectis purpura,& tinctis murice & cocco, tū Attalica, Semiramidaq; textura,& Phrygio opere elaboratis, inſertisq; cum unionibus uariarū gemmarum lapillis,reſplendebant.Equi omnib.tales,quales Vergilius Turno fuiſſe deſcribit, & Homerus ad Troiam narrat ueniſſe Menonis, Euripidesq; Rheſi Thracum Principis. Ea erat pomparum ſolennitas,cui nihil adijci ad gloriæ magnitudinem potuiſſet. Cracouia quoq; urbs Regni caput & Metropolis nihil ad tanti Principis aduentum expectatiſsimum omiſit,non ſumptibus,non continuis laboribus quicquam pepercit,quid referam publicos,priuatosq; apparatus,quacunq; ingreſſurus erat,Rex expurgatę plateę, frondibusq; abiectum,ac pinearū ſemper uirentium exornatæ, parietes peripetaſmatibus auro purpuraq; diſtinctis,& hinc longè pendentibus,in arce ubiq; radiabant, affixa longis trabib.in palatijs aurea balthea,tum aurea & argentea uaſa inſtar ſcalarū per gradus expoſita,crebris repercuſsi Solis radijs fulgurabant,illa quoq; olim pulverib. ſqualentia ob diuturnam Regis mortui abſentiam inaurata pauimenta,aurea lacunaria optimè exterſa, excuſſa,& expolita reſplendebant.Plebs quoq; paſsim portas, ac feneſtras uirentibus ſertis coronabat,alij ad nocturna lumina funabula parabant,alij lignorū ſtrues cōgerebant, tormenta bellica in uallo & propugnaculis arcis,& urbis diſponebātur,nullus aut ætate, aut ualetudine tam imbecillis,qui otio detineretur,qui non aliquid ad publicum gaudiū pariter lætitia,diligētiaq;,aut excogitaret,aut operaretur. Cumq; iam omnia apprimè & pluſquā perfectè apparata optatam diem expectarent.Rex electus ad Balicias ſeſquimilliari à Cracouia diſtantem uillam Palatini Cracouienſis hæreditariam aduenit, innumerata Gallorum,& Polonorū multitudine ſtipatus:ibi noctem ineffabili ſua & omniū cum lætitia fœliciter tranſegit. Die uerò illa optatiſsima,& niueo calculo ſignanda illuceſcente,quæ erat 18. Februarij. Cum diſcurſu triumphali Nobilium turmæ plateas urbis complent, tātaq; hilaritudine cuncta gaudebant,& ſerena facie geſtiebant,ut præter peculiarem morem, etiam equi & canes,& quæq; domeſtica hominibus animalia,iucundis geſtibus, uocibuſque exultare ſentirentur,canoræq; auiculæ ſuauiſsimos concentus, ultra conſuetum adſonarent, exultantiumq; uocibus ipſum cœlum reboaret,Phœbus pater, qui caput ſuum atris olim (ob Regem mortuū mœrorem exprimens) nubibus,occaluerat,obſcura caligine pariter cū hominib.diſiecta,igniuomis radijs corruſcans,propriæq; lucis candore reſplendens gratiſsimus apparuit.Interq; & poſt coronationem aliquot hebdomadis aſsiduè lætus permanſit,ut nō bruma:ſed uer ipſum appareret.Antequā ſe aūt è Balicijs Rex mouiſſet,de repentè undarum uiolenter altis de montib. cadentium in ſpeciem effuſa Senatorū, equitū,populi,& totius uulgi, utriuſq; ſexus inæſtimabilis multitudo, in occurſum eius, magnifico ornatu,ſpectabiles,Xerxisq; exercitū referētes,omnes campos extra urbē,oēs montes,colles, aggeres, omnes uias,ac uillarum tecta, & ſumma arborum oppleuerunt, denſiſsimisq; turbarum globis, principi ſuo quam longiſsimè obuiam procedere geſtiebant.

Primus autem Senatorum Archiepiſcopus Gneſnenſis Hungarico habitu ducentos haſtatos equites fulgentes,holoſerico auro intertexto, produxit, quos ipſe inſequitur rubea rheda, quam ſex equi ſerico rubeo ornati trahebant, uectus in qua cum eo Epiſcopi Poſnanienſis,Adamus Conarski, & Plocenſis,Petrus Miſcovvski ſedebant. Crux autem præferebatur. Hos Leopolienſis Archiepiſcopus Stanislaus Slomovvski, cum Camenecenſi Epiſcopo,ſubſequuntur,qui etiam ſplendenti equitatu,roboreq; militum magnum triumpho ſupplementum addiderūt.Cracouienſis Epiſcopus Franciſcus Craſsinſki,proximus fuit,quem Italico ornatu ducenti equites,holoſerico ueſtiti,marturibus ſubducto & argento affabrè depicto,aureis torquibus inſigniti,præcedebant. Eius ueſtigijs Cuiauienſis Stanislaus Carncovvski cum Chelmenſi Epiſcopo, & Lancicienſi Palatino uiris & equis illuſtres inſiſtebant. Caſtellanus Cracouienſis Hungarico ornatu, primus poſt Epiſcopos,ducentos haſtatos equites auro, & argento conſpicuos,clipeisq; & uexillis fulgentes produxit. Hinc Palatini ſumma grauitate inſignes procedunt, quorum primus Cracouienſis,cum fratre Sandomirienſi Capitaneo generali,trecentos uiros,auro argento iuxta, ac equos Hungarico more, & Scythico ſupra modum exornatos producūt. Sandomirienſis quoq; Palatinus,cum fratre Enſifero regni,ducentis quinquaginta equitibus tam ad pompam,quam ad pugnā perfectè inſtructis holoſerico auro & argento fulgenti Hungarico more pariter cum equis ueſtitis comitati prodeunt. Hos Oſvviecimenſis,Breſinenſisq; Caſtellani ſubſequuntur,qui numero & apparatu hoc triumphale cumulabant agmen. Tandem Caliſsienſis Palatinus Hunnorum habitu inſtructam turmam clenodijs,monilibusq; corruſcantem,& equis auro ornatis ſuperbam ducebat. Hunc lumen patriæ, & firmum uirtutum omnium propugnaculum Albertus à Lasko Palatinus Siradienſis uiſendo apparatu, cum quadringentis equitibus Hungarico & centum Scythico more inſtructis procedit, qui omnium conſenſu facilè tulit,in hoc triumpho partes priores,tanta enim cura ſuas apparauerat turmas,ut neq; uirum alio equo, neq; equum alio uiro indigere diceres.Poſtea Podoliæ Palatinus huic triumphi agmini 150.equitibus armatis decora quaſi addidit corollaria.Deniq; Lithuaniæ & Ruſsiæ proceres permiſcui, ſumptuoſè & profuſè pompoſi,acies tam ad bellū quam triumphū inſtructas producunt. Quorū primus Nicolaus Georgius Radiuilus Dux,Palatinus Vilnenſis, decoris Patriæ, & Senatoris eruditi,ac ſolertis pleneq; Diuini ingenij equitatus, Polonorū adæquat laudem. Hunc Caſtellanus Trocenſis decenter tam uiris quàm equis inſtructus comitatur. Hinc Ioānes Chodkieuicius Samogitiæ Generalis Capitaneus,&c. bello ac pace clariſsimus,& ad res magnas gerendas natus procedit. Deinde eiuſdem Ducatus Theſaurarius ſuppremus,& Minſcenſis Caſtellanus equis & uiris auro corruſcātibus ſuperbi ſequunt̄. Poſtea Nicolaus Chriſtophorus Radiuilus Dux, Curiæ Marſchalcus, Italico eoq; ſumptuoſiſsimo equitatu cinctus. Tandem exercitū Campiductor, Inciſor, Dapifer, Pocillator,hij Hungarico,illi Italico,iſti Scythico,Moſchouiticoq; habitu & ornatu ſupbè inſtructi inſequūtur,& alij innumeri quos recēſere longū eſſet.Dies me deficeret,ſi ordine perſequar ſingulos,qui uiri, qui Heroës, qui Duces, ad illam celebritatē cohoneſtandā undiq; confluxerunt. Apparebat Lithuanorum equitatum tria millia ſuperare, holoſerico, gemmis,unionibus,corruſcantem. Poſt Lithuanos proceres Dux Conſtantinus, Kiouiæ Palatinus cum duobus filijs,uno Italico,altero Moſchouitico habitu ornato,pręcedentibus trecentis equitibus ſuperbè auro & argento rigentibus ſtipatus occurrebat.Braslauienſis quoq; Palatinus Vvolinios ſuos Scythico more pulcherrimè & ſumptuoſiſsimè ueſtitos ducentos produxit,pharetris,& arcubus auro corruſcantibus. Tandem Culmenſis, Mariemburgēſis,& Pomeraniæ Palatini Germanico ritu ſuperbas producūt acies. Dulſcius quoq; Pruthenus 36.equites loricis indutos & auro fulgētes adiunxit, eiſdem. Hinc Comites à Tecin,Ioannes Vvoinicenſis,& Andreas Belzenſis Caſtellani, familia antiqua,& rebus inſigniter geſtis illuſtres,250.Hungarico more haſtatos equites, clipeis, uexillisq; ac ueſtibus & equis auro micantibus,educunt.Eos Herbortones,ingenio & prudentia,librisq; à ſe editis clari,cum ducentis.Camenecenſis,Sauichvvoſtenſisq; Caſtellani cū centum quinquaginta equitibus cincti. Andreas Vvapovvski cum centum, & Biecenſis ac Radomienſis cum octuaginta benè armatis egrediūtur.Poſt hos Stanislaus Comes Tarnovv Caſtellanus Cechouienſis 200. equitibus, clipeis, haſtisq;, & uexillis auro redimitis,marice tincta cocco & marturibus ſubducta ueſtitis, cum tormentis duorum curuum affabrè inſtructis progreditur.

Caſtellani quoq; cæteri quos ſigillatim numerare infiniti laboris eſſet, benè in acies inſtructi,

ſtructi,& ad triumphum cohoneſtandũ tanti Principis conuenientes,ſubſequuntur. Can
cellarius quoq; cum Theſaurario Regni Hieronymo Buzinski omni uirtute & patriæ a-
more Senatores uenerãdi,ſuas copias inſigniter adornatas præſentãt: Poſt hos Marſchal-
cus Curiæ,Andreas Opalinski undiquaq; uirtutibus abſolutus uir,cum 75. equitib. Ita-
lico more egregiè exornatis. Deinde ultimum agmen claudebant Capitanei,ciuitatumq;
& officiorum regiorum præfecti,qui etiam ſuas in acies pompoſè inſtructi ingentẽ exer-
citum exprimebant,aliorumq; aut adæquabant,aut ſuperabant laudem,& uereor ne tan-
torum illuſtrium uirorum ſplendore captus obuias imprudens alios prætercam,alios ue-
rò abſq; diſcrimine ponam. Lublinenſis uerò Palatinus Macieovvski cum filio, & nepo-
tibus inſigni uirtute pręſtantibus 200.equitibus cum uulturinis alijs & clipeis,ac uexillis
Hungaricè terribilibus. Hos Dzialini,Secignieuiorũ,Camieneciorum,Ociefcij, Coſcie-
lecij,Tomicij Caſtellani Gneſnenſis cum filio,Padnieuij,Barſi,Bonaronũ,Miſcouij,Dro-
ieuij,Leſniovvolij,Staskouij,Nemſtę,Reiorum cum Oloribus integris coronatis & lilijs
in pectore ſuper clipeos ad ſimilitudinem candidarum aquilarũ inſignitis,Noſcouij, Bel-
zenſis præfecti Zamoiſcij,alijq; innumerabiles & inæſtimabiles equitum exercitus,ut ita
dicam, omnibus portis,& ſuburbiorum latebris ſeſe effundebant. Aulici quoque Regis
mortui officia ſua minimè neglexerunt, equi quoque ſingulorum Senatorum, & equi-
tum ducticij,magnam triumpho præbebant amplitudinẽ,Cubicularij etiam Regis mor-
tui,hi Italica,illi Hungarica ſpecie auro & argento,ueſteq; prætexta fulgidi, cæteros clau-
debant,quibus nihil neque dici,neque fingi ſpecioſius poteſt. Poſt Senatorum & equi-
tum turmas,ciues cum plebe,ſubſequebantur,quorum equites Germanico habitu erant
120.pedites 4000.adæquabant,omnes fulgidis armaturis ſplendidi , ac diſcolori ueſtitu
& uexillis ſecundum opificum contubernia , corruſcantes , ſimiliter Cleparianæ, Caſimi-
rianæ,& Stradomianæ gentes. Exercitu omni per hunc modum diſpoſito,iuxta Lobzo-
vvium & Bronouice uicos ciuitatis. Rex ſuis Gallis,Guaſconibus,& magna noſtrorum
turba ſtipatus aduenit,tormenta autem ubique horribiliter interdum exploduntur,& ta-
ratantara,taratantara acriter reſonant,ibi Epiſcopus Plocenſis Miſcouius facunda & Ci-
ceroniana oratione,Regem omnium ordinum nomine ſalutauit.Bibracus poſtea Regio
nomine affabiliter ad omnia reſpondit. Dehinc ciues Caſimirienſes,Cracouienſes, & Cle
pardienſes , eum ſalute humiliter impertiunt , qui etiam placida , & optimè ſpei plena re-
ſponſa retulerunt. Abſolutis ſalutationibus, Rex ſingulos exercitus , agmina conſtricta,
oculis perluſtrat auidè , quæ tanta erant hominum benè armata congeries , ut pleriq; uſu
rerum bellicarum periti, eandem etiam ualido hoſti opponi potuiſſe affirmarent, tormen
torum magiſtri & ſclopetarij tonitrua crebra iterant,reſonant,& concutitur ſonitu æther.
Tandem Rex circiter primam noctis horam urbem ardentibus facibus reſplendentem di
ui Floriani portã ingreditur,albo equo & ſublimi altitudine illuſtri magnificentiſſimè epi
phiato,phaleratoq; auro undiq; refulgente uectus,cui inſidens altior omnib.eminebat,ut
à cunctis conſpiceretur.Conſules aũt urbis umbellam aureã uſq; in arcem ſuper illum por
tauerunt,ueſte nigra pellibus panterinis ſuffulta indutus erat,Vaſcones ſclopetarij 40. &
Heluetij cum Alabardis 60.duobus cũ tympano & fiſtulo præeuntib. latera eius munie-
bant,quibus holoſericæ uirides ueſtes , croceo colore diſtinctæ erant, in primo loco circa
Regẽ Niuernenſis,& Dumeneius Duces,Marchio Elbenſis,Duca de Gvviſa,alij primo-
res Galli,& aulici Regij,ſinguli honoris cauſa inter binos Palatinos deducebãtur, ſeque-
bantur & anteibant tympaniſtarum,tibicinum,cornicum,multitudo,ſinguli ſuũ taratan-
tara reſonãtes.Succedebant quoq; diuerſorũ principũ,& populorũ,oratores & legati, po
pulus promiſcuus per uarias turmas & cuneos egrediens Regẽ ſuũ uidere geſtiens,quo il
le procedebat ferebatur, omnes ſui ordinis & decoris obliti quem fors cuiq; locũ obtuliſ-
ſet,occupabat.Conſcendũt alij tecta,& ſummis pendent tegulis,alij trabibus inſident,alij
columnis implexi,alij muris hærent,omnes feneſtræ,omnes rimulæ ſuis ſpectatoribus re-
fertæ,perforati parietes , diruptæ maceries , quo oculos ſuos tam expectati Regis ſpecta-
ctaculo populus expleret,nullus locus non occupatus,ne ijs quidem qui non niſi ruino-
ſum & periculoſum caperet ueſtigium.Cũm ad forum fuiſſet peruentum, tandem omniũ
aures tubarum clangore,& ſclopetariorum,bombardariorumq; tonitribus obſurduerãt:
in ipſo autem Caſtrenſis portæ ueſtibulo , arcus affabrè extructus erat triumphalis, ta-
petis exornatus aureis, in quo tibicines officium ſuum ſtrenuè adimplebant,in ſummita-
te uerò turris aquila alba ſubtiliter & artificioſè facta lilijs in pectore inſignita , in omnes
partes quo Rex ibat circumuoluebatur,ſtridentibus alis,& capitis inflexione,ac quodam
ſtrepitu

ſtrepitu lætitiam quaſi præ ſe ferens. Cumq; Rex arcẽ ingrederetur,ſclopetæ omnes,tum
& maiores machinæ tanto ſtrepitu,fulgoreq; exonerabantur , ac ſi Iupiter ipſe quicquid
uſpiam,in theſauris ſuis fulminum,tonitruumq; concluſum habuerit,id totum pariter,ſi-
mulq; nunc cœlo demiſiſſet,tum uerò genere tympanorum , tybiarum, tubarumq; ſonis
nubes perſtrepebant.Arcem ingreſſus ubi etiam ſupra,aquila affabrè facta alis applaude
bat,in Eccleſia D.Stanislai Cathedrali,à Canonicis ſalutatur,& poſtquàm Te Deum lau
damus,ſuaui melodia decantaretur,ad Reginalem Maieſtatem recta deducitur,ubi ultro
citroq; data ſalute in palatium auro ſplendidum cœnaturus,& acquieturus pergit.Poſtri
diè uerò Rex in Senatuſconſultum ueniens per Bibracum Cancellariũ priuatum , omni-
bus ordinibus Regni gratias egit:quod ſibi integrum atq; floridum tantum Regnum di
uinitus adminiſtrandum præſtiterint,Deumq; omnipotentem precatur,ut is ipſis, atque
adeò toti Reipub. Chriſtianæ ſit ſalutaris,polliceturq; daturum ſe ſedulò operam,ut con-
ceptæ de ſe apud illos opinioni cumulatæ ſatisfaciat , & ut coronatio properaretur obſe-
crabat. Ad hæc ſequenti die Sandiuoius Carncouius Refferendarius Regni Maieſtatem
Regiam à Nobilitate affabili oratione ſalutauit,in qua & Reipub.incolumitatem,& Re-
giam dignitatem ſufficienter deduxit, explanauitq; , ut omnibus ſatisfactum uideretur.
Regio quoq; nomine ſimiliter reſpõſum eſt,omnibus eum ſatisfacere,& ſalua omnia ſibi
concredita conſeruare uelle,& non tantummodo literis approbare,uerumetiam ſangui-
ne obſignare paratum eſſe. Eadem die Sole occidente cum magna Epiſcoporum cater-
ua,& Legato ſummi Pontificis in rupeculam Caſimiriæ,Diui Stanislai (ubi occiſus fuit)
ædem,Polonorum patroni,deducitur,ubi Deo deuotiſsimè ſupplicauit,& ſacris de more
exoſculatis in arcem redijt. Quam uiſitationem S.Stanislai in Rupella omnes Reges an-
te Coronationem obire debiti ſunt,ex more recepto.

ORDO QVALITER SERENISSIMVS REX POLONIAE IVXTA VETERVM CONSVETVDINEM CORONATVR, ET QVAE SOlennitas & cæremoniæ circa id ſeruari ſint ſolitæ.

MPRIMIS congregantur Epiſcopi & Conſiliarij Regni, alij Officiales, item Abbates infulati, ad minus ex Diocœſi Cracouienſi, qui omnes conuenire tenentur pro die ſtatuto coronationis.

Rex itaq; electus parabit ſe ut dignè accedat menſam Diuinã Corpus Chriſti ſumpturus in die Coronationis, unde ieiunio, eleemoſyna, & confeſsione expiabit peccata ſua. Sequenti autem die quæ erit Dominica, qua Rex eſt benedicendus. Archiepiſcopus & Suffraganei, Abbates infulati, alijq; Prælati omnes conueniunt mane in Cathedralem Eccleſiam, omnes amicti ſtolis, piuialibus, mitris, infulis, ſuperpilicijs , & id genere ſacerdotalium. Senatores quoq; omnes, & equeſtris ordo cõgregatur, quibus ſic peractis, proceſsione ordinata per magiſtrum cæremoniarum, cum turribulo & aqua benedicta, alijsq; Epiſcopalibus de Eccleſia in Palatium eunt, ſchola cum Sacerdotibus & Abbatibus ad ſcalas Palatij remanentibus, ſoli Epiſcopi cum Archiepiſcopo palatium aſcendunt, ad deducendum Principem in Eccleſiam Cathedralẽ, qui antea induitur per ſupremum regni Marſchalcum, uel per Magiſtrum cęremoniarum ſandalijs, tunica, chirotecis, alba, dalmetica, & pallio, ſiue capa, quem ſic ornatum & inter Barones, primoresque Regni ſtantem, Archiepiſcopus aqua benedicta aſpergit, poſt hoc collectam dicit:

Deus humilium inſtitutor, qui nos Sancti ſpiritus illuſtratione conſolaris, prætende ſuper hunc famulum tuum Henricum Gratiam tuam, ut per eum tuum in nobis adeſſe ſentiamus aduentum.

Hinc Rex in Ecclesiam per Cracouiensem & Cuiauiensem Episcopos dea
ducitur, à dextra, leuaq; appræhensa, præferentibus Castellano Cracouiensi
coronam, Palatino sceptrum, Vilnensi item Palatino pomum aureum, & An
drea à Zborouu gladium euaginatum, Episcopi cum Archiepiscopo cruce
præcedente, Abbates infulati, & cæteri principes suo ordine quilibet succe-
debant, similiter Duces Franciæ, & externorum Principum legati. Regalia
supradicta à Senatoribus qui ea portabant, accepta in altare deposita sunt,
Rex in solio sistitur, ante quem Archiepiscopus certas orationes pronũciat.

Antequam autem Rex coronaretur, orta est magna controuersia, ratione
Confœderationis, inter quosdam Catholicorum, & Euangelicos sub inter-
regno factæ, Episcopis eandẽ, uti diuinis pariter, ac Ecclesiasticis contrariam
legibus, ipsisq; inuitis, & reclamantibus factam, improbantibus, Euangeli-
cis contra, propter rerum suarum securitatem, omnino firmam haberi cõten-
dentibus, sed postea omnis illa contentio, inuento medio Deo uolente seda-
ta fuit, & pace facta unus Episcoporum dicit subsequentem Orationem.

OMnipotens sempiterne Deus, cœlestium ac terrestrium moderator, qui famulum
tuum ad Regni fastigium, dignitatemq; dignatus es prouehere, concede quæsu-
mus ut à cunctis aduersitatibus liberatus, & Ecclesiasticæ pacis dono muniatur, & ad
æternæ pacis gaudium, te donante peruenire mereatur, per Christum Dominum no-
strum, Amen.

Finita oratione admonet diligenter Regem, de fide, de pietate in Deum,
& de alijs uirtutibus Regijs dicens:

Cùm hodie per manus nostras, optime Princeps, qui Christi Saluatoris nostri uices
in hac re fungimur, quamuis indigni sacram unctionem, & Regni insignia sis susceptu-
rus, bene est, ut te prius de onere, ad quod destinaris aliquantulum moneamus. Regiam
hodie suscipis dignitatem, & regendi fideles populos tibi commissos curam sumis: præ-
clarum sanè inter mortales locum, sed discriminis, laboris, atq; anxietatis plenum, uerum
si consideraueris, quod omnis potestas à Domino Deo est, per quem regnant Reges, &
legum conditores iusta decernunt, quodq; de grege tibi commisso, ipsi Deo rationẽ red-
diturus, primum pietatem seruabis, Dominum Deum tuum tota mente, ac puro corde co-
les, Christianam Religionem ac fidem Catholicam, quam ab incunabulis professus es, ad
finem usq; inuiolatam retinebis, eamq; contra omnes aduersantes, pro uiribus defendes.
Ecclesiarum Prælatis ac reliquis sacerdotibus, condignam reuerentiam exhibebis, Eccle-
siasticam libertatem non conculcabis, iustitiam sine qua nulla societas diu consistere po-
test, erga omnes inconcussè administrabis, bonis prẹmia noxijs debitas pœnas imponen-
do, uiduas, pupillos, pauperes, ac debiles, ab omni oppressione defendens, omnibus te
adeuntibus benignum, mansuetum, atq; affabilem pro Regia tua dignitate præbebis, &
ita te geres, ut non ad tuam, sed ad totius populi utilitatem regnare, præmiumq; benefa-
ctorum tuorum, non in terris, sed in cœlo expectare uidearis, quod ipse tibi præstare di-
gnetur, qui uiuit & regnat Deus in sæcula sæculorum.

Absoluta oratione interrogat illum Episcopus his uerbis:

Vis fidem sanctam, à Catholicis uiris traditam tenere, & operibus iustis
seruire? R. Volo. Vis Ecclesijs, Ecclesiarumq; ministris tutor & defen
sor esse? R. Volo. Vis Regnum à Deo tibi commissum, secundùm iu
stitiam Patrum tenere, regere, & defendere? R. Volo. Et inquantùm
Diuino fultus suffragio, ac solatio omnium fidelium suorum ualuero, ita me
fideliter per omnia acturum esse promitto.

Finita interrogatione, Rex coram Archiepiscopo genu flexus capite ad-
aperto, dicit in hæc uerba: Ego Henricus, Deo annuente futurus Rex Po-
lonorum, profiteor & promitto coram Deo, & Angelis eius, deinceps le-
gem & iustitiam, & pacem Ecclesiæ Dei, populoq; mihi subiecto, pro posse
& nosse,

& nosse, facere atq; seruare, saluo condigno misericordiæ Dei respectu, sicut
in consilio fidelium meorum, melius potero inuenire. Pontificibus quoq; ec
clesiarum Dei, condignum & canonicum honorem exhibere, atq; ea quæ ab
Imperatoribus & Regibus Ecclesiẹ collata & reddita sunt, inuiolabiliter ob-
seruare: Abbatibus, Comitibus, & Vasallis meis congruum honorem, secun
dum consilium fidelium meorum præstare.

Post hoc, utramq; manum ponit supra Euangelia dicens: Sic me Deus
adiuuet, & hæc sancta Euangelia.

Postea dicit Archiepiscopus Collectam.

OMnipotens sempiterne Deus, Creator omnium, Imperator Angelorũ, Rex regum,
& Dominus dominantium, qui Abraham fidelem seruum tuũ de hostibus trium-
phare fecisti, Moysi & Iosue populo tuo prælatis, uictoriam multiplicem tribuisti, humi-
lemq; Dauid seruum tuum Regni fastigio sublimasti, & Salomonem sapientiæ pacisque
ineffabili munere ditasti, respice quæsumus Domine, ad preces humilitatis nostræ: & su-
per hunc famulum tuum Henricum, quem supplici deuotione ueneramur, & in Regem
eligimus, Benedictionum tuarum dono multiplica, eumq; dextera potentiæ tuæ, semper
hic & undiq; circumda: quatenus prædicti Abrahæ fidelitate, Moysi mansuetudine fre-
tus, Iosue fortitudine fultus, Dauid humilitate exaltatus, Salomonis sapientia decoratus,
tibi in omnibus complaceat, & per tramitẽ iustitiæ inoffenso gressu semper incedat. Tuæ
quoq; protectionis galea munitus, & scuto insuperabili iugiter protectus, armisq; cœle-
stibus circumdatus, optabilem de hostibus Crucis Christi uictoriam fideliter obtineat, &
triumphum fœliciter capiat, terroremq; suæ potentiæ illis inferat, & pacem sibi militanti-
bus lætanter reportet, per Christum Dominum nostrum, qui uirtute crucis tartara destru
xit, Regnoq; Diaboli superato, ad cœlos uictor ascendit: in quo potestas omnis, Regniq;
consistit uictoria: qui est gloria humilium, & uita, salusq; populorum: qui tecum uiuit &
regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum, Amen.

ALIA ORATIO.

TE inuocamus Domine, Sancte Pater Omnipotens sempiterne Deus, ut hunc famũ
lum tuum Henricum, quem tuæ Diuinæ dispensationis prouidentia in primordio
plasmatum, usq; ad hunc præsentem diem iuuenili flore lætantem crescere cõcesisti: eum
tuæ pietatis dono ditatum, plenumq; gratia & ueritate, de die in diem coram Deo & ho-
minibus ad meliora semper proficere facias: ut summi regiminis solium gratia supernæ
largitatis gaudens suscipiat, & misericordiæ tuæ muro, ab hostium aduersitate undique
munitus plebem sibi commissam cum pace propitiationis, & uirtute uictoriæ fœliciter
regere mereatur, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Post hæc Archiepiscopus genua flectit, & Rex in faciem prouoluitur: Can
tores autem canunt, choro respondente, & cum cantant hunc uersum: Et ob-
sequium seruitutis nostræ tibi rationabile facias. R. Te rogamus audi
nos. Archiepiscopus stans ad Regem prouolutum, cum cruce dicit: Et
hunc electum in Regem: Coronandum, benedicere digneris. R. Te roga-
mus audi nos. Iterum canit: Et hunc electum in Regem Coronandum be-
nedicere & consecrare digneris. R. Te rogamus audi nos.

Post hoc Episcopi omnes cũ Abbatibus genua flectentes, lætaniam pro-
sequuntur supra Regem prouolutum, quam cum finierint, Archiepiscopus
Orationem Dominicam exorditur: Pater noster, &c. Et ne nos inducas in
tentationem. R. Sed libera nos à malo. V. Saluum fac seruum tuum
Domine. R. Deus meus sperantem in te. V. Esto ei Domine turris
fortitudinis. R. A` facie inimici. V. Domine exaudi orationem
meam. R. Et clamor meus ad te ueniat. V. Dominus uobiscum.
R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEVS qui populis tuis uirtute conſulis, & amore dominaris, da famulo tuo Henrico ſapientiæ ſpiritum, cum regimine diſciplinę, ut tibi toto corde deuotus, in Regni regimine maneat ſemper idoneus, tuoq; munere ipſius temporibus, ſecuritas Eccleſiæ dirigatur, & in tranquillitate deuotio Chriſtiana permaneat, ut in operibus ſuis bonis perſeuerans, ad æternum Regnum te duce peruenire ualeat, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Benedic Domine hunc Regem Henricum, qui Regna omnia moderaris à ſeculo, & tali eum benedictione glorifica, ut Dauidicæ teneat benedictionis & ſublimitatis Sceptrum, & glorificatus in eius protinus rapiatur merita, da ei tuo ſpiramine cum manſuetudine, ita regere populum tuum, ſicut feciſti Salomonem tuum continere regnum pacificum, ſit tibi ſemper cum timore ſubditus, tibiq; militet cum quiete, ſit tuo clipeo protectus, cum proceribus, & ubiq; tua gratia uictor exiſtat, honorifica eum præ cunctis Regibus gentium, ut fœliciter populis tuis dominetur, & fœliciter eum nationes adoret, uiuat inter gentium cateruas magnificus, ſit in iudicijs æquitatis ſingularis, locupletet eum tua per diues dextera, frugiferam obtineat Patriam, & eius liberis tribuas profuturam, Protela ei prolixitatem uitæ, & in diebus eius oriatur iuſtitia, à te robuſtum teneat regiminis ſolium, & cum iucunditate & iuſtitia, æterno glorietur in regno, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Poſtea Archiepiſcopus ſedet, Rex uerò genua ante eum prouolutus, Dalmatica & piuiali exuitur. Archiepiſcopus autem intincto police dextro in oleo ſacro ungit illi dextram à palma, ad cubitum, & inter ſcatulas, & in brachio dextro, dicens:

Vngo te in Regem ex oleo ſanctificato, in Nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, Amen.

Pax tecum. R. Et cum Spiritu tuo.

ORATIO.

VNgo te in Regem ex oleo ſanctificato Spiritus Sancti gratia humilitatis noſtræ officio in te copioſa deſcendat, ut ſicut manibus noſtris indignis, oleo materiali pingueſcis exterius ablutus, ita eius inuiſibili unctione delibutus, impinguari merearis interius, eius quoq; perfectiſsima ſpirituali unctione ſemper imbutus, & illicita declinare tota mente diſcas ſeu ualeas, & utilia animæ tuę, iugiter cogitare, optare, atq; operari queas, auxiliante Domino Ieſu Chriſto, qui tecum uiuit & regnat, Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui à Patre oleo exultationis unctus eſt, præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſanctæ unctionis infuſionem Spiritus Paraclyti, ſuper te Benedictionem infundat, eundemq; uſque ad interiora cordis tui penetrare faciat. Quatenus hoc uiſibili & tractabili oleo dona inuiſibilia percipere, & temporali Regno, iuſtis moderationibus executo, æternaliter corregnare ei merearis, qui ſolus ſine peccato Rex Regum, uiuit & gloriatur, cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti, Deus per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

OREMVS.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui Azachiel ſuper Syriam, & Iehu ſuper Iſrael per Heliam, Dauidem quoq; & Saulem per Samuelem Prophetam in Reges inungi feciſti, tribue quæſumus, manibus noſtris opem tuæ benedictionis, & huic famulo tuo Henrico, quem hodie licet indignis in ſacro ungimine delingimus, dignam delibutionis huius efficatiam, & uirtutem concede. Conſtitue Domine principatum ſuper humerum eius, ut ſit fortis, iuſtus, prouidus, & indefeſſus Regni huius, & populi tui gubernator, infidelium expugnator, iuſtitiæ cultor, meritorum remunerator, Eccleſiæ tuæ ſanctæ, & fidei Chriſtianæ defenſor ad decus, & laudē tui nominis glorioſi, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Chriſte perunge hunc Regem in regimen, qui unxiſti Sacerdotes & Prophetas, Reges & Martyres, qui per fidem uicerunt Regna, operati ſunt iuſtitiam, atq; adepti ſunt repromiſsiones, tua ſanctiſsima unctio ſuper caput eius defluat, atq; ad interiora deſcendat, & cordis illius intima penetret, & promiſsionibus, quas adepti ſunt uictorioſiſsimi Reges, gratia tua, dignus efficiatur, quatenus in præſenti ſæculo fœliciter regnet, & ad eorum

eorum conſortium in cœleſti regno perueniat, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecum uiuit & regnat, &c. Vnctus eſt oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis & uirtute ſanctæ crucis poteſtates aëreas debellauit, tartara deſtruxit, Regnum Diaboli ſuperauit, & ad cœlos uictor aſcendit, in cuius manu uictoria uirtus & poteſtas conſiſtunt, & tecum uiuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Deus qui es iuſtorum gloria, & miſericordia peccatorum, qui miſiſti filium tuum, ut pretioſiſsimo ſanguine ſuo genus humanum redimeret, qui conteris bella, & es propugnator in te ſperantium, & ſub cuius arbitrio omnium Regnorum continetur poteſtas, te humiliter deprecamur, ut præſentem famulū tuum Henricum in tua miſericordia confidentem, in præſenti regali ſede benedicas, eiq; protinus adeſſe digneris, & qui tua expetit protectione defendi, omnibus ſit hoſtibus fortior, fac eum Domine beatum, & uictorem de inimicis ſuis. Corona eum corona iuſtitiæ & pietatis, ut ex toto corde, & tota mente in te credens, tibi deſeruiat, ſanctam tuam Eccleſiam defendat & ſublimet, populumq; à te commiſſum iuſtè regat, nullum ius inſidiantibus malis iniuſtitiam uertat. Accende Domine cor eius ad amorem gratiæ tuæ, per hoc unctionis oleum, unde unxiſti Reges & Prophetas, quatenus iuſtitiam diligens, per tramitem iuſtitiæ familiariter populum ducens, poſt peracta & diſpoſita in regalia excellentia annorum curricula, ad te peruenire mereatur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Proſpice Omnipotens Deus ſerenis optatibus hunc glorioſum Regem Henricum, & ſicut benedixiſti Abraham, Iſaac & Iacob, ſic illum larga benedictionis ſpiritualis gratia, cum omni plenitudine potentiæ irrigare, atq; perfundere, dignare, tribue ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, uini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris, longa per tempora, ut illo regnante ſit ſanitas corporum in Patria, & pax inuiolata in Regno, & dignitas glorioſa Regalis Palatij, maximo ſplendore Regiæ poteſtatis omnium oculis fulgeat, luce clariſsima clareſcat, atq; ſplendore, quaſi ſplendidiſsimo fulgore maximo perfuſus lumine uideatur. Tribue ei Omnipotens Deus, ut ſit fortiſsimus protector Patriæ, & conſolator Eccleſiarum atque cœnobiorum ſanctorum, maxima cum pietate munificentiæ, atq; ſit fortiſsimus Regū, triumphator hoſtium, ad opprimendos rebelles & paganos nationes, ſitq; ſuis inimicis ſatis terribilis, præ maxima fortitudine regalis potentiæ. Optimatibus quoq; & præcelſis proceribus, ac fidelibus ſui Regni ſit magnificus, & amabilis ac pius, ut ab omnibus timeatur & diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per ſucceſsiones temporum, futurorum egrediantur, qui Regnum hoc ualeant regere totum, & pòſt glorioſa tempora, atq; fœlicia præſentis uitæ gaudia æterna in perpetua benedictione habere mereantur. Quod ipſe præſtare dignetur qui uiuit & regnat in ſæcula ſæculorum, Amen.

Poſtea Epiſcopus aliquis, cotum manu geſtans, inuncta loca detergit, dicens:

Deus Rex Regum, & Dominus Dominantium, per quem Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, dignare propitius Benedicere hoc Regale ornamentum, & præſta ut famulus tuus Rex noſter Henricus, qui illud portaturus eſt, ornamento bonorum morum, & ſanctorum actionum, in conſpectu tuo fulgeat, & poſt temporalem uitam æternam gloriam, quæ temporis non habeat finem, ſine fine poſsideat, per Dominum &c.

Demum induit Regem piuiali, & Dalmatica, dicens:

Accipe pallium, quatuor initijs formatum, per quod intelligas quatuor mundi partes, diuinæ poteſtati eſſe ſubiectas, nec quenquam poſſe fœliciter regere in terris niſi ſibi poteſtas fuerit collata de cœlis.

His abſolutis Archiepiſcopus manus abluit, & depoſita infula dicit Confeſsionem. Rex uerò deductus in ſolium orat, & poſt Alleluia in Miſſa, orationes pro Rege aliquis Epiſcoporum dicit. Poſtea Regi genu flexo, Archiepiſcopus gladium porrigit, dicens:

Accipe gladium deſuper Altari ſumptum per noſtras manus licet indignas, uice tamen, & authoritate ſanctorum Apoſtolorum conſecratum, regaliter tibi conceſſum, noſtroq; benedictionis officio, in defenſionem ſanctæ Dei Eccleſiæ, diuinitus ordinatum, ad uindictam malefactorum, laudem uerò bonorum, & memor eſto eius, de quo Pſalmiſta prophetauit, dicens: Accingere gladio tuo, ſuper femur tuum potentiſsimè, ut in hoc

per eandem uim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis, potenter deſtruas. Et ſanctam Dei Eccleſiam, eiusq; fideles propugnes, atq; protegas, neq; minus ſub fide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes execres, ac diſperdas, uiduas atq; pupillos clementer adiuues, & defendas, deſolata reſtaures, reſtaurata conſerues, ulciſcaris iniuſta, confirmes benè diſpoſita. Quatenus in hoc agendo uirtutum triumpho, glorioſus, iuſtitiæq; cultor egregius, cum mundi Saluatore, cuius typum geris, in nomine eius, ſine fine regnare merearis, qui cum Deo Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, uiuit & regnat, Deus per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Ibidem ulterius in Miſſa proceditur, & accingens illi gladium Archiepiſcopus, dicit:

Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſsime, & attende, quod ſancti, non in gladio, ſed per fidem uicerunt Regna.

Poſtea ei Diadema imponens, dicit:

Accipe Coronam Regni, quæ licet ab indignis, Epiſcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quam ſanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas ſignificare, & per hanc re participem miniſterij noſtri, non ignores ita ut ſicut nos in interioribus, paſtores, rectoresq; animarum intelligimur, ita & tu contra omnes aduerſitates Eccleſiæ Chriſti defenſor aſsiſtas, Regniq; tibi à Deo dati, & per officium noſtræ benedictionis in uice Apoſtolorum, omniumq; ſanctorum regimini tuo commiſsi, utilis executor, perſpicuusq; regnator ſemper appareas, ut inter glorioſos athletas uirtutũ gemmis ornatus, & præmio ſempiternæ fœlicitatis coronatus, cum redemptore & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto, cuius nomen, uicemq; geſtare crederis, ſine fine glorieris, qui uiuit & imperat Deus cum Patre & Spiritu Sancto in ſæcula ſæculorum.

Demum pomum typum mundi referens in ſiniſtram, & ſceptrum in dextram ei dedit, dicens:

Accipe uirgam uirtutis atq; ueritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes uiam docere, lapſis manum porrigere, diſperdere ſuperbos, & releuare humiles, & apperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui de ſemetipſo ait: Ego ſum oſtium, per me ſi quis introierit ſaluabitur, qui eſt clauis Dauid, & ſceptrum Domus Iſraël, qui apperit, & nemo claudit: claudit & nemo apperit, ſitq; tibi author, qui eduxit uinctum de domo carceris, ſedentem in tenebris, & umbra mortis, ut in omnibus ſequi eum merearis, de quo Dauid Propheta cecinit: Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, uirga æquitatis, uirga regni tui, & imitando ipſum diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem, qui propterea unxit te Deus: Deus tuus ad exemplum illius, quem ante ſæcula unxerat oleo exultationis, quæ participibus ſuis, Ieſum Chriſtũ Dominum noſtrum, qui cum eo uiuit, & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

Inter offertorium, Rex panem & uinum in altare offert, Pacemq; (ut dicitur) exoſculat, & ſacroſanctum corpus diuinum accipit. Poſt hoc gladius ei diſcinditur. Abſoluto ſacro in thronum medio templo ordinatũ deducitur, ubi ab Archiepiſc. intronifatur, & gubernaculis Regni præficitur, dicente:

Sede & retine à modo locum tibi à Deo delegatum, per authoritatem Omnipotentis Dei, & per præſentem traditionem noſtram omnium, ſcilicet Epiſcoporum, cęterorumq; Dei ſeruorum, & quanto clerum ſacris altaribus propinquiorem aſpicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem, impendere memineris, quatenus Mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis, in hoc Regni Solio confirmet, & in Regno æterno ſecum regnare faciat, Ieſus Chriſtus Dominus noſter, Rex Regũ, & Dominus dominantium, qui cum Patre & Spiritu Sancto uiuit & regnat Deus, per omnia ſęcula ſęculorum.

Tandem Archiepiſcopus exorditur, Tę Deum laudamus, quo abſoluto, ſtans à dextris Regis, dicit: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. R. Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te ueniat. V. Dominus uobiſcum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS:

OREMVS.

DEVS qui uictrices Moyſi manus, in oratione firmaſti, qui quamuis ætate langueſceret infatigabili, ſanctitate pugnabat, ut dũ Amalech iniquus uincitur, dum prophanus nationum populus ſubiugatur, exterminatis alienigenis, hæreditati tuæ poſſeſſio copioſa ſeruiret, opus manuum tuarum à noſtræ orationis exauditione confirma: habemus & nos apud te Sancte Pater Dominum Saluatorem, qui pro nobis manus ſuas extendit in cruce, per quem etiam precamur altiſsime, ut tua potentia ſuffragante, uniuerſorum hoſtium, frangatur impietas, populusq; tuus ceſſanti formidine, te ſolum timere condiſcat, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. R. Amen.

OREMVS.

DEVS inenarrabilis author mundi, conditor generis humani, confirmator Regni, qui ex lumbis fidelis amici tui, Patriarchæ noſtri, Abrahæ prælegiſti Regem ſæculis profuturum, tu præſentem inſignem Regem hunc, cum exercitu ſuo, per interceſsionem omnium ſanctorum uberi benedictione locupletã, & in Solium Regni firma, ſtabilitate connecte, uiſita eum per interuentum omnium Sanctorum, ſicut uiſitaſti Moyſem in rubo, Ioſue in caſtris, Gedeonem in agro, Samuelem crinitum in templo, & illa eum promiſsione, & ſyderea benedictione, ac ſapientiæ tuæ rore perfundere digneris, quàm Dauid in Pſalterio, Salomon filius eius te remunerante percœpit de cœlo. Sis ei contra acies inimicorum lorica in aduerſis, galea in proſperis, ſapientia in protectione, clypeus ſempiternus, & præſta ut gentes illi teneant fidem. Proceres atq; optimates ſui habeãt pacem, diligant charitatem, abſtineant à captiuitate, loquantur iuſtitiam, cuſtodiant ueritatem, & ita populus iſte pullulet, coalitus benedictione Trinitatis, ut ſemper maneant tripudiantes, armis gaudentes & in pace uictores, per Chriſtũ Dominum noſtrum, Amen.

Tunc Rex accepto in manus ſacro gladio, aliquos tum nobiles, tum conſiliares uiros, habita cæremoniæ dignitate, ad equeſtris ordinis dignitatẽ præcinctos prouexit. His peractis Rex in palatium deducitur, cibum capeſſurus ubi inſtructis menſis, accumbebat ſummum tronum ipſe, ac deinde per ordinem cæteri principes ſuas menſas accumbunt, tunc primores Barones & Senatores loca ſua occupant, Marſchalcis, cæterisq; officiarijs munia Regalia obeuntibus, Dapiferis, Architriclinijsq; præeuntibus cum ſuis ſcipionibus, argenteis caniſtris panem, & auratis patinis uaria tuceta, leucophaga, frictellas, tortas, & quicquid præclarum ars apetitia exquiſitiſsimas, ſumptuoſiſsimasq; per ordinem epulas copioſè apponunt, aſſa, elixa, iuſculenta, frixa, paſtillia, promulſidaria, pultaria, cruſtulenta, aliaq; lautiſsimorum eduliorũ genera ſapidiſsimis ſuccorum, multijugis condimentis ſuffuſa, quæ L. Luculli Romani menſas ſuperabant. Tandem die Lunæ ſequenti ijſdem quibus antea inſignia pręferentibus, in forum ſumma cum celeritate deducta, à ciuibus in edito ſolio ad id pulcherrimè iuxta prętorium facto, iuſiurandũ & argenti ingentia, peramplaq; munera accepit. Ibi etiã aſſumens in manũ aureum pomum, tum euaginatũ gladium aliquod ſtrenuos & benemeritos uiros equeſtri ordini aſciuit, ac aurata militia cõdonauit. His peractis ad Andreæ Zborouij nuptias pedes, omnibus plateis & tectorũ ſummitatibus, multitudine oppletis, iuit. Peracto prandio haſtiludia Rege inſpiciente exercebantur extra muros, ibidem & poſtera die Sacra Regia Maieſtas liberaliſsimè tractabatur. Samuel autem Zborouuski qui ad coronationem neglexerat uenire, centum uiginti equites ſumptuoſiſsimo ornatu Hungarico ei oſtenderat. Plurimi poſtea dies in audiendis gratulantium Principum externorum legationibus, & in quibuſdam cauſis decidendis tranſacti ſunt. Atq; hanc ueram Coronationis auguſtiſsimi Poloniæ Principis deſcriptionem, Lector candide, boni conſule, Vale, & nos redama.

DEDVCTIO ET ORIGO CELEBERRIMAE GENTIS LITHVANORVM, probabilis: hactenus à nemine Historicorum Latinorum explanata.

AVTHORE ALEXANDRO GVAGNINO VERONENSI.

Lithuaniæ populi.

PTOLEMAEVS ille uniuersi orbis Geographus curiosissimus,
his in regionibus,quæ hodie à Lithuanis coluntur, & quæ eo-
rum ditioni utpote Russia,Podolia,Volhinia,Podlassia,Samo
gitiaq; subsunt,hos populos colonias suas, (quorum hodie ne
uestigium quidem apparet)antiquitus habuêre recenset,Galin
dos, Bodinos, Geninos, Sudinos, Cariones,Amaxobios,Sta-
banos,Sturnos, Nascios,Asubios, Vuibiones, Ombrones,in-
ter Lublinam & Brestiam,Sargatiosq;. Quos omnes ex Cym-
bris,Gotisq;,& Sarmatis ortum sumpsisse idem Ptolemęus as-
serit. Sarmatorum autem deductio cū latius à nobis descripta

Cymbri unde prognati.

pateat,Cymbrorum nomen,& successiones mihi explanandæ uidentur. Cymbros itaq;
à Gomero nepote Nohæ ex maximo natu filio Iapheto ortos esse,nomenq; ab eo per tot
sæcula paululum immutatum trahere consentiens omnium Historicorū opinio est.Hæc
posteritas Iapheti,cum maiorem orbis terrarum partem in Europa, Asiaq; minori occu-
pauerit,quod ipsi cum Etymon nominis dilationem significantis, tum fausta Nohæ pa-
rentis imprecatio portendebant, pars eorum à Gomero orti,ad Bosphorum Cymerum
Mæothidis paludibus proximum,(qui de illis Cymmerius est appellatus)ultra fontes Ta

Tanais fluuius

nais fluuij,ubi in Ducatu Rhesanensi Moschouiæ Principi subiecto oritur,sedes suas ha-
buerūt.Postea successu temporis,quod haud difficile illis fuit, per regiones propinquas,
Russiam,Lithuaniam,Liuoniam & Borussiam,nunc Prussiam appellatā,& Cymbricam

Cymbrorum patria.

Chersonesum, ubi Sweci, Dani,Holandi progressi, toto eo littore se passim diffunden-
tes latè dominati sunt,& castrato paululū nomine,literaq; interiecta Cymbri nuncupati.
Quando uerò & qua occasione hæc migratio cōtigerit:quoniam nulla gentis ab eo tem
pore monumenta extant,ex quibus id constare possit,ignotum est. Cæterùm fuerūt sem-
per Cymbri gens bellicosa,strenua,manu prompta,id enim res ab ipsis fortissimè, auda-
cissimæq; gestæ testantur.His namq; colonijs Septentrionalibus relictis in numero tre-
centorum millium,per Germanorum regiones in Heluetiam, Galliamq; imprimis pene-

Cymbri Galliā & Hispaniam ingreßi.

trarunt,deinde Hispanias populabundi uastauerunt.Inde annū circiter 110. ante natum
Christum in Italiam excurrerunt,quam uastabundi passim deprędarunt,Romanorumq;
Consulem Papyrium Carbonem,cum uniuerso exercitu fuderunt.Postea ab eisdē M.Iu-
nius Syluanus,& ipse Consul cōtracta infœliciter pugna superat. Aurelius deinde Scau-

Cymbrorum in Italia bella.

rus Consulis legatus amissis copijs Romanis,in manus eorum uiuus perueniens, à Bolo
Rege Cymbrorum occiditur.Id Tacito affirmante actum est,anno 640.post urbem con-
ditam. Tandem Romani maioribus copijs collectis in aditu Alpiū contra Cymbros exer
citum opponunt,fusi tamen & ad internitionē prostrati, ubi C. Manlius in pugna interfe
ctus occubuit.Octuaginta uerò millia Romanorum militum cæsa. Q.Seruilius Cæpio

Infœlix cum Cymbris Romanorum conflictus, eorum strages.

Imperator exercitus,ex conflictu funesto uix cum denis elapsus,Romā tantę cladis nun-
cius perueniens,bonis omnibus publicatis,ex decreto Senatus,quod temeritate sua exer
citū perdiderit,iugulatur.Aiunt Romanos uno in prælio maiori clade & detrimento un-
quam affectos esse,quamobrē suspensis metu animis,de exitu imperij sui magnopere so-
liciti,præsentiq; rerum suarum periculo uehementer conturbati,cum hostes initium, ubi
minitantes propediem aduentare nunciarentur. Caium Marium ex Lybia,ubi Iugurtam
deuicerat,Ducem bellicosissimum & fortunatum uocauerūt,duobusq; annis ab illa cla-
de Romanorum elapsis. Marius Cymbrorum & Teuthonum ad aquas Sextias cruento

Marius Cymbros fudit.

prælio ducenta millia fudit,tantaq; fertur cæsorum multitudo, ut Massilienses congestis
defunctorum ossibus uineas eisdem obsepserint,sanguineq; humano agri, quasi stercore
multo pinguescentes uberrimi,feracissimiq; redditi sint.Itaque Cymbri attenuati nume-
ro & uiribus,sed animo minimè fracti,in unum conglobati, Q. Catuli Proconsulis exer-
citum in fugam uerterūt,ad fluuiumq; Athesin castrametati sunt.Quò Marius summa ce-
leritate aduolans,cōiunctis copijs suis cum exercitu Catuli, inito prælio 29.die Iulij cen-

Cymbri ex Italia.

tū quadraginta millia Cymbrorū occidit.Qua clade ad extrema redacti Italia egressi, pa-
trias oras utpote Daniam,Prussiam,Suetiam,Liuoniam,Lithuaniāq; petierūt,ex quibus

illi

Illi qui Lithuaniam occupauerant Gepidę nuncupati fuêre.Hac uerò in Regione ubi Sa
mogitia,Aeneas Syluius Massagetas,gentem Plinio,celebrem consedisse testatur.Lithua
norum uerò gentem,qui antiquitus Gepidi uocabantur ex Gothis oriundam. Erasmus
Stella pulchris rationibus affirmat cum Duce Litalano,siue Lituuone Vedenuti Prussiæ
Regis filio, anno Domini 573. in has regiones uicinas patris imperio,quas olim Alani

Lithuani à Cymbris orti.

incolebant,uenisse, Lithuaniæq; nomen à sui denominatione eiusdem indidisse.Samogi
tiam uerò à fratre eiusdem Lithuonis Saimone principe appellatam,idem Erasmus Stella
in Prussia historia testatur,quæ tunc temporis longè in Prussiam & Liuoniam usq; exten
debatur. Similiter Lotialos,siue Lotuuonos,qui nunc Liuones post Germanorū ingres

Lithuaniæ, Samogitiæ & Liuoniæ denominatio.

sum Latinis dicuntur,ab eodem Lituuone cum Lituuania pariter nomen traxisse. Hæ au
tem gentes,utpote Pruteni,Polouuci,Samogitæ,Gepidæ,Lithuani, Liuones, Curlandi,
Iatuuingi siue Iaziges & Iaczuuingi appellati,ut unū idioma,ita eosdem mores, consue-
tudines,legesq; & bellorum expeditiones in Christianos concordi Marte, semper habe-
bant,nisi singulæ singulis principibus,finibusq; certis dirimebantur. Iaczuuingi autem

Iaczwingi siue Iasiges gens crudelis.

fuerunt populi crudelissimi,in finibus Lithuaniæ iuxtà Masouiam, ubi hodie Podlassia
colonias suas habebant,qui in bello non referebant pedem,quin uincerent,aut uinceren
tur:ideò bellis assiduis interierunt,reliqui eorum in Lithuanos, Russos, & Masouitas ob
uicinitatem abierunt.Opinantur alij Lithuanos,à Lithuo quod cornu uenatorium signi-

Lithuaniæ à Lithuo.

ficat,dictos esse,quorum opinio,ut anilis & stulta iure ab omnibus irridetur.Matthias au
tē Miechouiensis, & Dlugosus Polonicæ historiæ indagatores,ac annales Ruthenorum
testantur.Italos Duce Palemone,uel ob tyrannidem Neronis, uel promeritum exilium,

Itali Lithuaniæ gētis propagatores.

aut ab Attila Hunnorū Reges crudelissimas Patriæ uastationes fugientes, has regiones,
longa nauigatione superata , ex sinu maris Baltici, quod Prussiam, Samogitiam,Liuo-
niamq; alluit,per Nemnam fluuium Cronone Ptolomæo dictum, classe ingressos fuisse,
quòd & ipsa gens Lithuanica strenuè asserit. Quamplures enim dictiones Latinæ, & Ita-
licæ idiomati eorum intermixtæ habentur. Aiuntq; hunc Palemonem (quem ipsum no-
men Latinum,Italumq; esse prodit)cum certa comitiua ex nobilibus propinquitate iun-
ctis collecta,quorum præcipuos,Vrsinos,Columnas,Iulianos,Cæsarianos,Gastaldos re-

Vulgus Lithuanorum ex Gotis, nobiles ex Italis orti.

censent,Lithuaniæ nobilibus familijs & stemmatibus principia dedisse, uulgum uerò Li
thuanorum utpotè colonos,& agrestes ex Gotis natos asserūt,in hancq; sententiam plu-
rimi Polonicæ & Germanicæ,ac Russorum historiæ scriptores astipulantur, quorum iu-
dicio & authoritati,nos quoq; acquiescentes cum eisdem sentire uolumus.

Hic itaq; Polemon ob innatam industriam,à gente barbara Princeps salutatus, eam

Polemon Italus primus dux Lithuanorum.

coram nomine Patriæ suę Italię(præposito articulo Italis in fœminini generis nominibus
efferendis consueto) *La Italia appellasse* creditur,quæ postea longo temporis successu Italicis
moribus,idiomateq; in barbariem populi cōmutatis,Lithuania dicta est. Quidam etiam
eosdem Italos à littore maris Baltici,quod Prussiam,Liuoniam,ac Lithuaniæ,Samogitię

Lithuania ab Italia cognominata.

extrema alluit,eò quod ibi prius consederint,Lithuaniam cognominasse putant. Succe-
dente postea Palemoni quodam ex eadem gente Principe,Itali recens Latinorū nomen
non modò deposuerūt:sed ignaram quoq; & peregrinam eorum incolarum linguarum,

Lithuania à littore.

apud quos principatum arripuerant addiscentes,in suam cooptarūt, uiuendiq; normam
& modum cum eiusdem barbaribus susceperunt.Cæterū hæc gens Lithuana longo tem

Lithuani olim obscuri, Rußis tributarij.

pore à sui imperij primordijs,obscura fuit,Ruthenorumq; iugo subiecta,ut Princeps Kio
uiensis Russiæ quondam Monarcha,ab eis periomata,suberaq; ob egestatem & soli steri
litatem,in signum tantummodo subiectionis exigeret: Donec Mendolphus siue Men-
dog,& Vuitenen,Gediminusq; Duces Illustres Heroica Magnanimitate illa innata, du-
dumq; segnitia rei militaris oppressa excitata,rebellionem contra Ruthenos, ab anteces-
soribus suis inseptam continentes , unus post alium in Lithuaniæ imperio succedentes,

Lithuani iugū Ruthenorum excutiunt.

Russiæ Principibus partim strenuo marte,partim astu frequentius aggressis, & quasi de-
bellatis,sensim adeò uiribus creuerunt,ut iugo Rutenis omnibus iniecto, etiam ad tribu
ta sibi pendenda eos compellerent,quæ pluribus ab annis Ruthenis ipsi pendebant, ac
pro periomatibus & subere aurum, argentumq; exigunt. Nunc Lithuanorum successus
& seriem à primis principatus incrementis,secundum Ruthenorū opiniones aggrediar,
à tribus fratribus Palemonis nepotibus,initio sumpto.

ORDO, GENEALOGIAQVE DVCVM Lithuaniæ.

Palemonis nepotes.

PAlemoni ex Romanis Patritijs genus suū dicenti, fatisq; in Lithuania multis pe-
riculis exantlatis commigranti,tres nepotes(quos Rutheni filios eiusdem cōtra
ueritatem Historiæ legitimos scribunt)in imperio Lithuanico successerunt,Bor-
cus,Cunossus & Spera nominati.

Borcusq;

Borcus.

Borcusq; arce ad Iuriam fluuium ubi in Crononem siue Nemnam exoneratur, in Samogitia erecta, à sui nominis & fluuij composita denominatione, eam Iurborg, quæ hucusq; durat, appellauit, imperiumq; in Samogitas exercuit.

Cunos. Kunossow arx.

Cunos uerò ulterius procedens eadem in Regione castrum Kunossouu fundauit, à suo nomine appellatum, ad quod regio subiacens pertineret.

Spera. Kiernus. Gybut. Kiernow arx, & sedes Magni Ducatus Lithuaniæ. Lithuania à Litus tuba.

Spera quoque Vilkomir arce ad fluenta Suuentæ ædificata, ibidem dominari cœpit. Tandem Borco & Spera fatis concedentibus, Cunos in utriusq; partes successit, duosq; filios Kiernum & Gybutũ procreauit. Mortuo Kunosso, Kiernus filius in Lithuania principatu ex utraq; ripa Vuiliæ fluuij arrepto, Kiernouu arcem Ducatus sedem erexit. Hunc Lithuaniam à littore & tuba siue lituo cornuuenatorio, appellasse Rutheni, & ipsa gens Lithuanica nulla certa, probabiliq; ratione fulti autumant. Gybutus etiã Kiernouuij germanus Samogitiæ habenis præfuit, manuq; coniuncta cum Kierno Russiam apud Braslauu & Poloczko longè, lateq; uastauerunt. Cumq; exuuijs onusti reuerterentur, Samogitiam à Liuonibus uicinis spoliatam inuenerunt, quam ulciscentes Liuoniam uicissim igne, & armis, uastatam diripuerunt.

Ziuibundus Dux Lithuaniæ. Muntwil Samogitiæ Dux. Vikint.

Kierno è uiuis decedente, Ziuibundus filius in Lithuania succedit, Gybuto uerò in Samogitia Muntuuil, hi quoque fraterna syncerit ate sese prosequentes, pacificè gentium suarum habenis præfuerunt. Russiæ principibus tributa persoluentes, periomata uidelicet ad balnea & conturnos de subere more gentis contextos. Muntuuilo deinde parcis uocantibus, non diu regnanti, Vikint filius in Samogitiæ principatum euectus est.

Batti Russiam uastauit. Grodno ædificata. Podlassiam ab Erdiuilo occupata. Eixis. Gransis. Campa.

Interea uerò cum Batti Tartarorum imperator, Russiam magna ex parte deuastasset, potentiamq; Ducum eius diminuisset, & debilitasset, Ziuibundus Lithuaniæ Dux nacta occasione ad iugum Ruthenorum excutiendum, & libertatem uindicandam, fratris Vikinti Erdziuuilũ filium in Russiam infestãdam armata manu destinauit. Itaq; Erdziuuil tranato Vilia fluuio, Nouogrodek arcem & ciuitatem Ruthenorũ occupauit, ibidemq; sedem Ducatus sui posuit. Vlteriusq; castra mouendo ad Nemnam fluuium, scopulo, natura loci munitissimo reperto, castrum quod Grodno appellatur ibidem erexit. Tandem in Podlassiam cum exercitu penetrans Brzestiam, Mielnicum, Drohicinũ per Batti Tartarorum desolatas arces Ruthenorum occupauit, muniuitq;, & omnem eam oram suam in ditionem paruo negotio redegit. In Lithuania uerò benè meritis exercitus ductoribus prouincias, unicuiq; pro sua dignitate, distribuit. Eixio ex quo Douoinorum familia creuit, Regionem hanc ubi ab eo nunc Eixiski oppidum nuncupatur. Granso ubi Gransiski. Campæ uerò ex quo Gastaldorum nomen in Lithuania Osmianam dedit.

Lithuania proceres. Erdiuilus Tartaros sternit. Mingailo dux Lithuaniæ.

Erdziuil igitur uiribus in Russia & Lithuania auctis, Tartarorum Zauuolhensium Regem Kurdassum nomine cum suis copijs Ruthenorum regiones ex consuetudine deprædantem apud Mozeram oppidũ, in fluuio Okuniouuka dicto prostrauit, fugauitq;. Multis gestis Heroicis exactis factis concessit. Mingailum uerò & Algimuntum filios imperij successores reliquit. Algimuntus Samogitiæ præfuit: Mingailo uerò Polocensibus Ruthenis liberè absq; iugo cuiusquam uiuẽtibus bellum intulit, quibus apud Grodzecz arcem eorundem quam exussit debellatis, Poloczkam cœpit, imperiumq; in Polocenses, ac Nouogrodenses latissimè exercuit. Ginuilo, & Skirmunto filijs, patriæ dominis relictis, è uiuis decessit.

Skirmunt. Ginuil.

Skirmunt itaq; persolutis patri funebribus exequijs, Nouogrodecensium & Lithuanorum habenas moderauit. Ginuil uerò Poloczkam iure naturali deuolutam administrauit, qui ducta in matrimonium Maria Twerensium Ducis filia baptizatus est, atque Georgius cognominatus, cum Pskouiensibus & Smolenscijs acerrimum bellum pro patria gessit, Borisso filio in Polocensi Ducatu relicto, spiritum exhalauit.

Boris. Borissow fundata. Basilius Rechwold. Poroskauia Polockiæ Ducissa.

Boris ex more patri iustis persolutis, Poloczkam summa cum dexteritate moderauit, Basilicam sub titulo Sanctæ Sophię in arce de lateribus coctis pulcherrimè sumptuoseq; erexit. Item aliam Saluatoris Iesu Christi, qui Spes Ruthenis dicitur, & monasterium uirginum medium miliari à Poloczka, (ubi modernus Dux Moschouiæ in oppugnatione Poloscæ, domicilium suum habuit) Borissiq; & Hlebi diuorum Ruthenici ritus Ecclesias instaurauit ac dotauit. Borissowo arcem & oppidum ad Beresinam fluuium, à sui nomine appellatam fundauit, ad quam usq; Magnus Dux Moschouiæ fines suos pertinere contendit. Borisso decedenti Basilius Rechwold filius in Polocensi principatu successit, qui ætatis plenus ad superos migrauit, relicta filia Poroskauia, & Hlebo filio. Hlebus paucis annis in Poloczka exactis satis ccõessit. Poroskauia uerò soror sua cœlibem, uirginalemq; uitam ducens, in monasterio Ruthenici ritus uixit, postea deuotionis causa cum quibusdam monachis Græcis, Romã petijt, ibidemq; mortua, ob uitæ sanctimoniã canonisata & Catalogo sanctorum scripta, Paraxidisq; Latinis secundũ Ruthenorum opinionem

opinionem appellata. Nunc à Polocensibus Ducibus ad Lithuaniæ Principes redeo.

Skiermunt Ruthenos prostrauit.

Skiermunt filius Mingaili, & frater Ginuili, Lithuaniæ habenas uiriliter moderans, Mscislaum Ducem Lucensium cum copijs Russorum sibi occurrentẽ prostrauit, arcesq; Pinskam, & Turouuiam eisdẽ eripuit. Postea Balaklaium Tartarorum Zauuolhensium Regem apud Keidanouu Russiam uastantem, cum uniuerso exercitu fudit, fugauitq;.

Tandem Russiæ principibus bellum intulit, eò quod illum Lithuania pellere niterentur. Mortisq; successu copijs Russorum debellatis, Mozeram, Cernihouiam, Karasouiam arces cum suis prouincijs expugnauit, imperioq; suo subiugauit, ac tribus filijs, Stroinato, Lauborto, & Pissimonto in hæreditatem concessit.

Giedrus.

Kukouoitus patruus Skiermunti in Lithuanię & Samogitię principatu multis annis exactis, naturæ debitum soluit. Giedrusso uerò genero, qui filiam suam Poiatam matrimonio copulauerat, principatum cõmisit, qui Lithuaniæ & Samogitiæ habenis summa cum dexteritatę administrans moritur, Ringolto filio relicto.

Ringolt Principes Russiæ sternit.

Ringolt patri funebribus exequijs more gentilį persolutis, Lithuaniæ & Samogitiæ præficitur. In hunc principes Russiæ inuidia ducti, ob tributa non persoluta exacerbati conspirauerunt, quatenus Ducatu paterno exueretur. Itaq; exercitibus conscriptis, in Lithuaniam ualida manu cum Tartarorum auxiliaribus copijs excurrunt, quibus Ringolt uiribus Lithuanicis & Samogitiæ accinctus occurrit, actiq; commisso prælio ad Nemnam fluuium iuxta Mohilnam, Tartarorum sex millia, Ruthenorumq; ingentes copias prostrauit. In quo conflictu ex Ducibus Russiæ, Demetrius Drucensis, Suuetoslaus Kiouiensis, Leoq; Vuolodimerensis occubuerunt. Ringoltus hac uictoria & alijs multis clarus humanis excessit, cui Mindog filius in Principatu successit, anno Domini 1340.

Mendog coronatur, baptisatur.

Mendog siue Mindog Dux Lithuaniæ, Samogitiæq;, communibus suorum acclamationibus creatus, cum Prussiensibus Crucigeris & Liuoniensibus multa præclara bella gessit, Smolenskam & Vuolhiniæ Duces imperio suo post uarios conflictus subiecit. Boleslaum Pudicum Regem Poloniæ 1243. anno à Christo nato, Danielemq; Russiæ Monarcham & Regem coronatum 1246. sæpius excursorijs pugnis, cruenta cum clade Christianorum molestauit, Masouiam, Dobriniam, Cuiauiam, igne, ferroq;, multis spolijs onustus frequenter peragrauit. Postea anno Domini 1252. à Cruciferis Prussiæ, Liuoniæq; inductus, fidem Christianam cum nonnullis Lithuanis & Prutenis suscepit, deditq; literas Cruciferis Prussiæ (Magistro Henrico de Zalcza in ordine tunc temporis quarto præsidente) quibus astruit, & recognoscit, se ab illis multipliciter honoratum & adiutum, & ideò terras suæ ditionis, uidelicet Samogitarum, Iaczuuingorum, Curouuiensium, Vueizensium, & totam terram Lithuaniæ perpetua & irreuocabili donatione, ipsis donasse & inscripsisse. Consilioq; fratrum Cruciferorum Prussiæ nuncios suos, nuncijs Magistri & Cruciferorum adiunctos, ad Innocentium Papam quartum misit, profitens se puritatem Christianam suscepisse, & Coronam super Lithuanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius Papa fratrem Heindenricum olim prouincialem Poloniæ, & Episcopum Armacanum, cum alijs Episcopis de Riga Liuoniæ misit, qui Mendognem in Regem Lithuaniæ inunxerunt, sub eodem tamen anno, cum omnibus baptisatis ad pristinos idolatriæ feces, prioribus peiores redijt, siue dolore & pœnitentia amissarum terrarum, quas Cruciferis inscripserat, siue alia causa commotus. Postea anno Domini 1260. Mendog, siue Mendolphus Princeps Lithuaniæ ordinatione Crucigerorum Regem se gerens ex Lithuanis, Prutenis, Iaczuuingis, Samogitijsq; triginta millium exercitu coadunato, Masouiæ oram crudelissimè depopulatus est, castrum Ploczko cum ciuitate exussit, deinde Prussiam inuadens, Cruciferis tantummodo castra tuentibus, ciuitates quas Cruciferi extruxerant, flamma & excisione deleuit, omnesq; Christianos illic repertos trucidauit, opimisq; spolijs onustus in Lithuaniam redijt. Item eodem anno Magistro & Cruciferis Prussiæ, erigentibus castrum Carsouuin, in monte Sancti Georgij, à Lithuanis & Prutenis barbaris prostrati sunt, ubi Henricus de Horshusen Magister Liuoniæ, & Henricus Marschalcus Prussiæ cum multis alijs occubuerunt. Lithuani autem castrum Carsouuin & Heizburg, maceratis fame defensoribus conquisiuerunt, ad castrum deinde Konigsperg obsidione promota à Crucigeris repulsi sunt.

Masouia uastata. Prussia Mendog uastatur.

Masouiæ clades, ubi Semouitus obtruncatur.

Tandem Mendog ualido collecto exercitu cum Suuarnone Prussiæ principe, anno 1262. in Masouiam irrupit, ubi in uigilia S. Ioan. Baptistæ Semouitum Ducem Masouiæ incautum in curia Iasdouu cum filio Conrado, & alijs militibus, occupauerunt. Suuarno Dux Russiæ Semouitum ipsum crudeliter decolauit. Conradũ uerò filium ipsius, Mendog, & Lithuani conseruauerunt, & eodẽ anno ab eis redemptus est. Lithuani itaq; & Rutheni uniuersa Masouię ora & Cuiauię parte peruastata, cum immensa præda hominũ & pecorũ, succensis oppidis & uillis in suas terras redierũt. Sequẽte deinde anno, Luthuani

& Ruthení

& Rutheni non contenti prima deuastatione in Masouiam iterũ remearunt, & in ea propter desolationem nihil reperientes, Castellaniam Louiciensem ad Archiepiscopũ Gnesnensem pertinentem, igne & multiplicibus prædis consumpserunt: neminéq; defensionem opponente, in terras suas superbiendo discesserunt.

Louicz exusta.

Tandem Deus misericors Polonis, Masouitisq; Christianis propiciaturus, dissensiones ciuiles, inter Ruthenos & Lithuanos immisit. Nam Mendolphum, aliàs Mendog Regem Lithuanorum, nepos eius Stroinat cum Dowmanto genero eiusdem, Principatum Lithuanicum ambiens, quiescentem obtrũcat, & duos filios eius, Ruklam, & Rzepikassam, sicq; principatum arripuit, anno 1263. in quo & fratrem Towciuilum Polocensium Ducem ambitione commotus trucidauit. Vuoisalk autem Monachus tonsus Ruthenicum ritum primo professus, filius Mendolphi, patri occiso parentando Stroinatum exprobando illi, nephariam cædem, anno Domini 1264. occidit. Itaq; Vuoisalk monachus Ducem Lithuanorum se gerere cœpit, Poloniamq;, & Masouiam, ac Cruciferos crebris irruptionibus infestauit.

Mendog cum filijs occisus à Stroinate.

Towciuilus trucidatur.

Stroinat obtruncatur.

Anno autem Domini 1267. præditus Vuoisalk propter simultates & odia pro terris Rusiæ, quas sibi appropriare nitebatur, in Vurowsko monasterio Ruthenorum S. Michaëlis circumuentus à Leone Duce Rusiæ, qui & Leopolim fundauit, filio Danielis olim regis Rusiæ, occisus est.

Voisalk iugulatur.

Sublatis per huiusmodi seditiones Ducibus Lithuaniç, Vtenus, siue Vcienus, ex principum Lithuaniæ prosapia familia Kitaurorum communi omnium acclamatione in Magnum Lithuaniæ, Samogitiæq; Ducem substituitur, qui pluribus bellis cum Ruthenis, Cruciferisq; Prussiæ exantlatis Swintoroho filio relicto è uiuis decessit.

Vtenus.

Swintorohus paucis annis in Imperio exactis, Reipublicæ tamen negotijs optimè communitis, constitutisq;, ex hac luce commigrauit, cui Germontus filius succedens, & ipse non multo tempore imperans, relictis Trabuso & Aligino filijs, in fata concessit. Trahus Magni Ducatus Lithuaniæ, Samogitiæ, & quibusdam regionibus Rusiæ iure hereditario ad se deuolutis imperans, bello & pace clarus oppidum à suo nomine cum castro hucusq; Trahy appellatum, condidit, & quinq; filios legitimos, Narimũdum, Dowmantum, Holsanum, Giedrutum, Troidenum, procreauit, pluribusq; egregijs gestis exactis, fatis interceptus est.

Swintorohus.

Germontus.

Trahus.

Persolutis gentiliter patri funebribus exequijs, eiusdem in magno Ducatu Narimuntus natu maior filius successit, sedemq; suam de Nouogrodek Kiernouã transtulit. Dowmant uerò Vcianam castrum cum suo districtu tenuit. Giedrotus siue Giedrus, arcem ad lacum quendam, à suo nomine Giedrote appellatam, condidit, in qua sedem sui principatus habuit, ex eo ad hęc usq; tempora innumerabilis progenies extat propagata, Ducum Giedrocensium titulo gaudentes, ac pro Ducibus sese gerentes, & à Vuilna Lithuaniæ Metropoli, quatuor miliaribus intercipiendo, in Lithuaniam usq; ditiones eorum extenduntur per 26. miliaria Polonica, plurimiq; eorum pauperrimi uix colonorum conditionem adæquantes, cæteris Dominis inseruientes nihilominus tamen titulo Ducum sese priuari permittunt, atq; aliter appellati ægrè ferunt: uerè enim ex Ducum Lithuaniæ prosapia, genus suum ducunt, & armis Ducatus Lithuaniæ antiquis, quas à Romanis importatas, ferunt, Kijtauro uidelicet secundum illorum opinionem utuntur. Sed ad rem redeo. Holsam quartus Trabussi filius ultra fluuium Viliam uersus orientem procedendo, & Korablam amnem arcem sui Ducatus sedem, à sui denominatione Holsany appellatam cõdidit. Horum Ducum Holsanensium Paulus Episcopus Vilnensis moderni, uerè Reuerendissimi Domini Valeriani Episcopi antecessor familiam terminauit. Ducatus uerò ipse in ditionem regis cessit. Quintus Troidenus Iatwingorum, ubi nunc Podlassia & Doinowiorum principatum ultra sibi oblatum accepit, ubi Rayrodam arcem hucusq; manentem condidit, ad Biebram fluuium.

Sedes de Nouogrodek in Kiernouam translata.

Duces Giedrocenses.

His quatuor fratribus, Narimuntus secundum prærogatiuam natiuitatis, in Magno Ducatu præpositus, cõiunctis eorum uiribus Poloniam, Rusiam, Masouiamq; & Prussiam infestabant, Crucigeros quoq; sæpius, tàm Liuonienses, quàm Prussienses oppugnabant. Postea Narimuntus cum Dowmanto fratre bellum ciuile, quod sibi uxorem rapuerat, mouit. Vczianaq; quo se Dowmantus receperat obsessa, uxorem recuperauit, & arcem cõquisiuit. Dowmantum uerò Ducatu exuit, fugauitq;, qui Pskouam fugiens in principatum à Pskouiensibus promotus est, quorum armis Polocenses Ruthenos Poloczka conquisita, suam in ditionem subiugauit.

Porrò Ruthenorum annales Narimuntum Magnum Ducem Lithuaniç primum authorem Stemmatis, siue insignij Lithuanici, uiri uidelicet armatiæ quo insidentis albo, gladium extensum super caput tenentis, in modum persequentis fugientes, unde uulgariter

Insignia Lithuaniæ.

gariter Pogonia dicitur. Fatis tandem obtemperatis, Narimunto, Troidenus frater in Magno Ducatu Lithuaniæ & Samogitię successit, qui rebus omnibus imperij bene compositis, finibusqúe ab incursu Ruthenorum & Crucifigerorum undique tutatis summo cum terrore finitimis gentibus principatum gubernauit, filius uerò suus Rimuntus, quem ex Mazouiæ Ducis filia susceperat baptizatus, Monasticam uitam ex præscripto Ruthenorum professus est.

Troidenus Lithuaniæ Princeps.

Postea anno Domini 1278. Troidenus coadunatis Lithuanorum, & Prutenorum Barbarorum copijs, quæ 30. millia pugnatorum excedebant, eas trifariam diuisit, vnam partem in Mazouiam, duas uerò in terram Culmensem contra Crucigeros destinauit, maximaq; parte Prussiæ ditionis Crucigerorum peruastata, castris Burgelavv, Lubavv, Chelm, expugnatis maximam captiuitatem hominum, & iumentorum in Lithuaniam abduxit. Eodem anno terra Cuiauiensis circa oppidum Kovvale, & Lanciciensis ciuitas à Lithuanis, subita incursione spoliata est. Postea Dovvmantus Pskouiensium, & Polocensium Princeps, Troidenum natu minorum fratrẽ, Magno Ducatui Lithuaco dominari ægrè ferens, tres rusticos subordinauit, præcio corruptos, qui eum de balneo euntem incautum obtruncarũt. Dovvmantus itaq; copijs conscriptis ualidissimo cum exercitu, ad Lithuaniam occupãdam progressus, à Rimunto filio Troideni ex monacho principe facto, uiribus Lithuanicis profligatur, trucidaturq;, qui eius sanguine parenti victoriosè parentauit. Facta in Kiernovva conuentione omne ius hæreditarium in Magno Ducatu abdicauit, sæculariq; principatu spreto, uitam monasticam continuare delegit. Vitenẽ. uerò Samogitam de familia Kitaurorum ex Romanis Principibus oriundum, uirum strenuum & magnanimum, in Magnum Ducem Lithuaniæ constituit: quamuis enim superessent Patrueles sui duo, Giedrocensis, & Holsanẽsis Duces, ad quos magnus Ducatus iure hæreditario pertineret, sed quod erant puerili ætate, ad imperium minus habili, ideò principatum ad eos deferri disuasit, dicens: patruum suum Narimuntum fœlicis memoriæ arma siue insigne Magni Ducatus sibi fabricasse, uirum armatũ cum gladio equo insidentem, ideò oportere, vt princeps, armis bellicosis, strenuè corresponderet.

Prussiam Troidenus uastat.

Troidenus trucidatus.

VITENES PRINCEPS LITHVANIAE.

Anno quo verbum Diuinum salutiferum, humana in carne, mundo cœlitus apparuit 1279. Vithenes communi omnium suffragio, Princeps salutatus in Lithuania, & magnæ parti Rusiæ latè imperauit, frequenterq; bella cum Polonis finitimis, Rusiæq; Ducibus gessit.

Annoq; Domini 1282. cum Lithuanis & Iaczvvingis 24. die Septembris in terram Lublinensem deuenit, & 15. diebus eam uastando, magnam prædam in Lithuaniam referebat. Lesko autem niger Rex Poloniæ, Lublini ex uisione angelica consolatus, ad persequendos barbaros animatus est, quos cum parua manu Polonorum militum inter Narevv, & Nemen consequutos, securè agentes, facilè prostrauit, ad decemq; millia barbarorum trucidauit, & spolia abegit, ac in signum uictoriæ Lublini Ecclesiã parochialem sub titulo sancti Michaëlis Archangeli fundauit.

Lithuani profligantur.

Anno Domini 1286. Pelusia unus ex Ducibus Lithuaniæ suas iniurias in Lithuanos ulturus, ad Albertum de Missen, Commendatorem in Konigsberg, secretò confugiens, uiginti uiros militares Teutonicos armatos sibi dari petijt, quorum principales erat Martinus de Golin, & Conradus Tvvil Crucigeri, cum his ad locum ubi principes Lithuaniæ conuiuabant perueniens, nocte incautos oppressit, 70. principales Lithuanos dormientes, plurimamqúe multitudinem utriusque sexus trucidauit, sponsum & sponsam, cum matronis & uirginibus, spolijs, clenodijs, unionibusqúe onustus in Konigsberg deduxit.

Lithuani in nuptijs trucidantur.

Anno Domini 1287. Lithuani, Pruteni, & Samogitæ, furtiuo & silenti agmine, in terram Dobrzinensem uenientes, principalem ciuitatem Dobrzin, die Dominico, ciuibus sacris occupatis compræhenderunt, & trucidatis senibus atq; lactantibus cæteros, spoliatis uillis & oppidis, in miseram seruitutem abduxerunt.

Dobrizensis terra uastatur.

Anno Domini 1289. Exercitus Lithuanorum, in numero octo millium armatorum, in terram Sambiensem Prussiæ, descendens, flammis, cædibus, & spolijs eam uastauit, & exuuijs onustus in propria redijt, Cruciferi decernere cum hostib. non audentes, 50. duntaxat Lithuanos interceperunt.

Prussia uastatur.

Anno Domini 1291. Lithuaniam Cruciferi Prussienses, uastauerunt, multisqúe oc-

Lithuania uastatur.

cisis septingentos captiuos abduxerunt.Postea & Mederabe castrum Lithuanicũ,Com-
mendator de Konigsberg conquisiuit.Magister quoque Prussiæ Memer, cum forti ex-
ercitu Lithuaniam aggressus,duos districtus,Pastonovv, & Gerssovv in cinerem rede-
git,& cum multa præda captiuorum reuersus est.Paucis post diebus Vvitenes Lithuano

Cuiauia uastatur.

rum Dux terram Cuiauiæ hostiliter ingressus, cædibus & spolijs, circa ciuitatem Brze-
scie patratis,hominum & rerum prædam ingentem secum abduxit, & licet Vvladislaus
Loktek & Cazimirus,Cuiauiæ,& Lanciciæ Duces,cum militibus suis, Magister quoq;
Prussiæ Meinhardus tempestiuè eos fuissent insequuti,re tamen nulla memorabili edita,
omnes abiêre retrorsum.

Lithuania uastatur.

Anno Domini 1293.Conradus Stange Commendator de Ragneta circa festum S.Ia-
cobi castrum Mindege in Lithuania expugnauit, & magnam multitudinem Lithuano-
rum,pluribus cæsis in Prussiam abduxit.Vvitenes autem cum multitudine Lithuanorũ,
& Rutenorum,Prussiam 80. diebus uastauit.

Prußia uastatur.

Postea anno Domini 1294. cum mille octingentis equitibus,per syluas & nemora,si-
lenti agmine Vvitenen,in terram Lanciciensem post festum Pentecostes ingressus,primũ
in Ecclesiã collegiatã Lanciciensem impetũ fecit,& frequentiã populi,quæ illuc confluxe
rat trucidauit,alios uerò captiuauit,prælatos,canonicos,& sacerdotes in seruitutem acce
pit:uestes sacras,& uasa dirripuit,& qui supra Ecclesiã cõfugerant, domibus Ecclesiã cir-
cumstantib.accẽsis suffocauit.Ad rura deinde & uicos discurrẽdo,magnã prædam abige

Cazimirus à Lithuanis occisus.

bat,redeuntemq; Cazimirus Dux Lanciciensis,cum militib.suis prope Sohaczovv,ciui
tatem,in uilla Troianovv cõsequutum,impari marte prælium cum eo cõmisit,ubi à mul-
titudine Lithuanorum confossus,strenuè dimicando occubuit. Peracto prælio cuilibet
Lithuano 20.Christiani Poloni in sortem cesserunt.

Lithuania uastatur.

Anno Domini 1294.Meinhardus Prussiæ Magister, binos districtus Lithuanorum
Pastovv & Gierschovv uastauit.Eodem quoq; tempore Commendator de Ragneta Li-
thuanorum castrum Kymel conquisiuit,& succendit.

Prußia uastatur.

Anno Domini 1296. Vvitenen.ingressus terram Culmensem, & districtum Colubi-
ensem spolijs,& cædibus eas afflixit,deinde in Liuoniam uastatrices,suas copias duxit,e-
amq; igne & ferro protriuit.

Anno Domini 1298. Lithuani oppidum Strasburg in Culinensi terra uastauerunt,
quos Cruciferi assequentes,partem prædæ abegerunt.

Postea anno Dñi 1299.sexcenti Lithuani Prussiã igne & ferro ꝑtriuerũt. Natangiãq;
districtum deprædati 300.captiuauerunt Teutones,plurimos uerò occiderunt.

Vuitenes à Gedimino obtruncatur.

Hic Vuitenes habuit magistrum stabuli, Gediminum nomine, uirum ambitiosum
& excelsi animi, qui imperium ambigens prædictum Vuitenem Dominum suum na-
cta occasione temporis obtruncauit, statimqúe magno Ducatu, & uxore Domini oc-
cisi (quæ etiam in necem mariti consenserat) potitus est,atque hunc exitum Vuitenes ha
buit. Chronica uerò Ruthenorum hunc Gediminum legitimum filium Vuitenis testan
tur, & legitimè eundem patri successisse, sed cæteri historici probabiliores ab eorum
sententia discrepant.

GEDIMINVS MAGNVS DVX LITHVANIAE.

ANno à Christo nato 1300.Gediminus imperio industriosè inter suos arrepto, la-
tè illud propagauit,nonnulla parte Russiæ partim ui & armis, partim pactis oc-
cupata.Dum autem Lithuaniæ habenas strenuè Gediminus gubernaret, à Ru-
tenisq; & Polonis fines suos fœlici marte pacaret,Crucigeri,Prussienses, & Liuo

Samogitia à Crucigeris occupatur.

nienses armata manu,& conscriptis ex Germania ualidis copijs, Samogitiam hostiliter
ingressi,quæq; obuia uastauerunt,Kunossovv arcem obsederunt,machinis eam quatien
tes,quam uiolenti irruptione cœperunt,& Gastaldum Campiductorem Lithuaniæ in ea
captiuauerunt,uniuersamq; terram Samogitiæ occupauerunt.Sequente anno Gedimi-
nus ad ulciscendas iniurias sibi illatas,in inuasa & uiolenter occupata Samogitia, Lithua
norum copijs conscriptis,& Russiæ principum auxilijs,ac Tartarorum accinctus,contra
Prussienses,Crucigeros & Lithuanienses expeditionem egit,& ordinatis vtrinque acie-
bus à mane usque ad meridiem durissimo Marte,ad Okmienam fluuium pugnauerunt,
donec Samagitarum exercitus,in ipso furore belli à Crucigeris ad Lithuanos deficiens,
Gedimini uires augerent, qui fortiter ordinem Teutonicorum dirupit, copiasqúe eo-
rum in fugam uertit, plerique ergo Alemañorum,cum suis commendatoribus interfecti
alij

alij in fuga capti,Gedimino præsentati sunt,quã uictoriam prosperè nactam persequẽs,
in Prussiam contendit,duobusq; castris Ragneta & Cilza conquisitis, ciuitatibus & uil-
lis circumquaq; ferro,& igne deuastatis,magna spolia in Lithuaniam triumphator abdu

Victoria Gedimini.

xit,& Samogitiam totam recuperauit,præsidijs & incastellationibus Crucigerorum era
dicatis.Hoc bello fœliciter continuato,anno Domini 1304. in Russiæ Principes expe-
ditionem parabat,Volodimirum Ducem Volhiniæ,cum exercitu Russorum trucidauit,
Volodimiriamq; cœpit. Postea contra Leonem Lucensem Ducem armata manu con-
tendit,quo fugato Luczkum occupauit,& totam Volhiniam in suam ditionem redegit,
Brestiam exercitum reducens ibidem hibernauit.Tandem otij pertęsus maioribus copi-
is conscriptis,contta Kiouiæ Principem Stanislavvlum processit,Vvruczaiumq;,& Zi-

Gediminus Principes Russiæ profligat.

tomiram,castra expugnauit,ipsum Stanislavvlum Kiouiæ,& cæteros Principes Russiæ,
Leo Lucensem,Romanum Branscensem,Olham Præslauiensem, coniunctis uiribus sibi
occurrentes,fœlici Marte profligauit, ubi Leo Lucensis,& Olha Præslauiensis occubue

Kiouia Principatum cum suis adhærentib. occupat.

runt, Stanislavvlus uerò Kiouiensis cum Romano Branscensi, fuga saluti consulentes
Branskam fugerunt. Gediminus autem uictoria hac elatus, Bialygrodek, postea Kiouiã
ipsam tunc temporis Russiæ Metropolim,Cerkassos,Kaniovviam,Putvvilam sexaginta
milliaria ultra Kiouiam,Slepovvrotum,Branskum,Pereslauiam fauente Marte, partim
ui,partim deditione expugnauit,& totius ferè Russiæ,Seueriæ, & Volhiniæ Princeps fa-
cili negotio factus,in Lithuaniam triumphantia castra reduxit.

Postea Gediminus de Kiernovva ad uenandas feras causa solatij,quinq; miliaribus ul-
tra Viliam fluuium emensis,nacto loco natura & opportunitate apprimè munito, arcem

Stare Troki erecta in Sedẽ Ducis Lithuaniæ.

ibidem erexit in lacu,ciuitatemq; eidem adiecit,quam uocauit Troki,in eam Sedem Ma-
gni Ducatus de Kiernovva transtulit.Postea anno Domini 1305.Orientem uersus cau-
sa uenationis exercendæ progressus,in quatuor milliaribus,ubi Vilna Vilię fluuio cõmi-

Caluus mons.

scet,plurimas feras nactus est,ibidemq; in monte Krzyvvagora tunc tẽporis dicto, q mo
do Turzagoria,uel Lissa,id est,calua uocatur,Vrum feram grandem, sua manu trucida-
uit,uenationeq; lassatus,uespera imminente in eo monte pernoctauit,dormiẽsq; per som
nium uidit,lupum ferreum rugientem,in cuius uentre alij centum lupi rugiebant,exper-
gefactus somnium aulicis & stipatotib.exponit,quod uarijs uariè exponentibns, Lezd-
zieiko,sacerdos suus gentilis (quẽ dicũt in nido Aquilæ repertũ) qui etiã auguria,& futu

Somnium Gedimini de Lupo ferreo.

ra præsagire solebat,huius somnij arcana exposuit,Lupum ferreũ rugientẽ,urbẽ fortẽ,in-
signẽ,& celebrẽ significare,lupos uerò in eo rugiẽtes,multitudinẽ populorum portẽde-

Vilna condita.

re.Qua de causa Gedimino Principi suasit ciuitatẽ & arcẽ ibidem erigendã,& ideò Lezd
zieiko sacerdos plurimis beneficijs,ob singularem uirtutum excellentiam auctus Radi-

Lezdzieiko ex quo Radiuilones.

vvil,quasi consiliarius Vilnæ ædificandæ,uocatus est,de cuius familia præstantissimi Hę
roes semper fluunt,qui belli pacisq; munia,maxima animi ingenijq; ui præclarè in Reipu
blicæ Christianæ emolumentum obeunt. Itaq; Gediminus persuasione Lezdzieikonis

Vilna condita.

ductus,illico arces duas,unã in monte excelso,alteram in planicie inferiorem erigere mu-
niréq; fecit,ciuitatem etiam populosam ædificare iuxta mandauit,quam Vilnam à Vilna
fluuio præterlabente appellauit, & sedem suam de Troki in eam transtulit,ac fœliciter
principatus finibus prolatatis imperauit.

Anno à Christo nato 1306.audientes Lithuani,dissidia in regno Poloniæ,per nemo-
ra,& inuia,in terras maioris Poloniæ,irripuerunt,& oppida Kalis & Stauissino, uillasq;
in uicinijs eorum exusserunt,deprædarunt,senes,& impuberes trucidarunt,pluraq; mil-
lia promiscui sexus, in Lithuaniam abduxerunt. Eodem anno Henricus de Pleczko
Saxo, Magister Prussiæ, castrum Gartin in Samogitia præsidio Lithuanorum muni-

Polonia maior à Lithuanis uastatur.

tum, sub tempore nebulæ apertum, cum Teuthonicis inopinatè cœpit, & omnes Li-
thuanos trucidauit. Multis demum peregrinis,ex Germania in Prussiam aduenienti-
bus aliud bellum Lithuanis illatum est, & districtu Karssovvin spoliato, in Prussiã cum
captiuis redierunt.

Siradia à Lithuanis uastata.

Anno Domini 1307.Lithuani in die S.Galli,terras Syradiæ & Kalissiensem subito ir-
rupentes, plurimam rapientes prædam, cædeq; & igne plurima loca uastantes, concito
gressu in Lithuaniam redierunt.

Lithuani Prussiam,Crucigeri Lithuaniam uastant.

Anno Dñi 1308.Olgerdus filius Gedimini cum Lithuanis Prussiam ingressus eam
ferro,& igne protriuit,prædamq; ingentem abduxit.Hanc autem sibi Lithuani, & Pru-
theni,Crucigeri uicissitudinem sæpissimè alterutrum reddebant.

Anno quoq; 1311.idem Olgerdus cum omnibus suis copijs,terras Prussię sub carnis

priuio ingressus, p̄ cædes & flam̄as magnam partem terræ in familiam, & desolationem redegit, in Lithuaniam cum quingētis captiuis reuersus, dijs suis libamina obtulit, quam cladem Cruciferi ulciscentes, uicissim terram Samogitiæ uastauerunt. Lithuani quoq; similiter eorum Regiones deprædauerunt.

Prußia uastatur.

Anno Domini 1315. Samagitæ numeroso exercitu, Ragnetam cinxerant, & cum longum tempus in obsidendo castro non expugnato consumpserant, conculcatis segetibus & omnibus in circuitu uastatis, in Samagitiam redierunt. Olgerdus autem Samagitarū cœptum continuans cum frequenti exercitu, castrum Trismemel obsidione uallauit, pie-ctioneq; machinarum 17. diebus, expugnabat. Ducentos milites ab Henrico Magistro Prussiæ missos, ad obsessos ingredi contendentes, ad unum oēs profligauit. Anno Dñi 1320. Henricus Marschalcus Prussiæ, cum benè instructo exercitu Lithuaniam uastauit circa Vorniani, interim uerò Lithuani, & Samagitæ, nihil ea uastatione deterriti, angustias unius saltus, quem Crucigeri in redeundo transituri erant, occupant, & arboribus magnis succisis uias obstruunt, insidias parandas, dumq; Marschalcus cum exercitu ignarus insidiarum, syluam ingrederetur, à Lithuanis & ipse, & exercitus uniuersus omnes ad unum trucidantur.

Lithuania uastatur.

Crucigeri profligantur.

Dobrzin uastata.

Eodem anno Lithuani terram Dobrzinensem inopinatè excursione uastauerunt, & Dobrzin ciuitate exusta cum præda, ad sua reuersi sunt.

Liuonia uastata.

Anno Dñi 1322. Lithuani Derptēsem Episcopatū in Liuonia uastauerunt, & quinq; millia captiuorū abduxerūt. Eodem anno hyemis tēpore Dauid Capitaneus de Gartin Lithuanus, frigore non torpēs, ad Raualiam usq; Liuoniam uastauit. Ecclesias incendit, & sacra uasa recepit, & sex milia captiuorum cum ingentibus spolijs de Germanis, in Lithuaniam abduxit.

Prußiæ castra expugnantur.

Henricus de Capiow profligatur Masouia uastatur.

Deinde sub eodē hyeme Lithuani & Samagitæ ciuitatē Memel, & tria Castra in eius uicinio expugnauerunt, post hæc, districtum Vilovv in Prussia adeuntes, strage magna edita, Commendatorē de Capiovv, cum exercitu Teutonicorū occurrentem, occiderunt. Mazouiam quoq; Dauid de Gartin, multis uillis & oppidis succensis, uastauit.

Polowsko exusta.

Anno Domini 1323. Lithuani clandestinis itineribus, in Dobrzinensem terram Poloniæ, subito irrumpentes, ipsam ciuitatem exusserunt, & captiuorum nouem millia eduxerunt.

Liuonia uastatur.

David Capitaneus de Gartin, anno Dñi 1324. Mazouiam circa Polovvsko, iussu Gedimini, deuastauit, & centum triginta uillis exustis, trigintaq; Ecclesijs parochialibus deuastatis, quatuor millia captiuorum in Lithuaniā deduxit. Alius quoq; exercitus Lithuanorum in Liuoniam descēdens, eam pluribus in locis deuastauit. Sequēti aūt año 1325. Anna filia Gedimini Principis Lithuanorū, in coniugē Duci Cazimiro, filio Vvladislai Regis Poloniæ, cum omniū captiuorū ex regionib. Polonorū, per Lithuanos receptorū redditione, pro dotalibus data, & pax Polonis charissima & desiderabilis, per hanc affinitatem à Lithuanis data est.

Filia Gedimini Cazimiro filio Regis Poloniæ nupta.

Pax Polonorū cū Lithuanis.

Gediminus occiditur.

Gediminus postea in oppugnatione castri Fridburg, quod Crucigeri in Samogitia erexerant, à quodam Crucifero sagitandi perito, sagita ignea per dorsum transfixus est, à quo uulnere spiritum exhalauit.

Gedimini proles.

Hic Princeps septem filios ex vxore Vithenenis, domini sui occisi, suscepit, Montiuidum, siue Moniuidum, Narimundum, Olgerdum, Iauunutum, Keijstutum, Koriatum, & Lubarum, filias item aliquot, ex quibus unam Casimiro Regi Poloniæ datam diximus. Imperium uiuens inter filios diuisit, ut Muniuido natu maiori Kiernouia & Slonimum, ciuitates cum suis prouincijs. Narimundo Pinskum cum suo tractu de Russis, uel bello partum, uel pactis quibusdam acquisitū. Olgerdo Krevvo, Keijstuto Troki, Koriato Nouogrodek ciuitas cum suo territorio. Iauunuto uerò (quem pater impensius diligebat) Vilna Metropolis Lithuaniæ, & summa rerum obuenit. Lubartus Vvolodimiriensem Ducatum Russiæ obtinuit. Nam cum Russam vxorem Vvolodimiriensium Ducis filiam duxisset, ac socero hęres factus esset, nullam inter fratres sortem accepit. Ex his Olgerdus & Keystutus coniunctissimè inter se uixere, & uegetiora nacti ingenia molestè tulerunt penes Iauunutum nihili hominem principatum esse. Itaq; hi duo decedente è uiuis patre Gedimino, Iauunuti de Vilna eijciendi, & principatu exuendi, consilium inierunt, diemq; certam conatus perficiendi inter se constituerunt. Habebat etiam Olgerdus in Russia Vitepscensem Ducatum cum unicam eius oræ principis filiam uxorem duxisset. Itaque cum eò profectus esset, non uenit ad constitutam cum Keystuto diem. Key-

Sortes exdiuisæ Ducum Lithuaniæ.

Iauunutus Gedimino patri in Magno Ducatu succeßit.

stutus

stutus uerò ut uoti compos foret, cum armatis copijs inopinatè Vilnam adueniēs, arcem utramq; occupauit, Iauunutus autem inter primum tumultum elapsus in sylua à Keystutanis perquisitus, captus & Vilnam adductus, in uinculaq; à fratre coniectus est, paulò pòst Olgerdus ex Russia aduenit. Ibi præclarum inter coniunctissimos fratres de Magno Ducatu suscipiendo, certamen extitit, Keystutus enim Olgerdo uelut natu maiori illud concedebat, Olgerdus uicissim Keystutum sibi eum habere iubebat, quē ei fortuna, uirtusq; obtulisset. Tandem sic inter eos euenit, ut Iauunuti portionem æqua lance diuiderent. Vilna tamen cum principatu penes Olgerdum maneret, neuter alterius ditionem inuaderet, sed uterq; alterius bona perinde ac sua curaret, si quid uel bello, uel quauis alia ratione deinceps uteruis acquisiuisset, ex æquo ut inter se partirentur. Atq; his conditionibus fœdus inter se iecerunt, & iureiurādo utrinq; confirmarunt. Iauunuto uerò Zaslauiensem Ducatum in Russia, fraterna misericordia concesserunt.

Vilna capitur à Keystuto.

OLGERDVS PRINCEPS LITHVANIAE.

OLgerdus Principatu sub Iauunuto, per Keystutum potitus, plurima bella cum Liuoniensibus & Prussiensibus Cruciferis finitimis, uario Marte gessit.

Anno à Christo nato 1327. Olgerdus Lithuanorum, Rutenorumq; copijs conscriptis Prussiam hostiliter ingressus eā crudeliter uastauit, Crucigeris decernere cum eo, non audientibus, pluribusq; munitionibus expugnatis, exercitum præda onustum in Lithuaniam reduxit, de Teutonibus captiuis trucidatis Gedimino patri nuper occiso à Crucigeris parentauit. Marchiam quoq; nouā, eodem año silenti agmine, adortus Francofordiam usq; & omnem oram circa Odram fluuium, depopulatus est.

Olgerdus patrem in Crucigeros ulciscitur.

Marchia uastatur.

Tartarorum Regulos fratres Germanos Kutlubachum, Kaczbeium, & Dmeitrum, p̄fligauit, Podoliaq; eiecit.

Tartari ex Podolia eiecti.

Postea Dux Moschouiæ Demetrius Ivvanovvicz potentia sua elatus, promisit se armata manu, uno mense elapso ditiones illius uastaturum, & Olgerdum in Vilna, cum gladio & igne sub Paschalis tempore uisitaturum. Olgerdus autem tunc temporis Vitebskæ agens fomitem accensum, illi misit. Moschouiæ antequam extinguatur adfuturus, arcique eius hastam illisurus. Confestim ergo collecto exercitu in Moschouiam breui itinere contendit, qua obsessa inopinatè tyrannum compulit, ad se exire, ibi pacis conditionibus ex uoto firmatis, hastam ipsemet quemadmodum promiserat, ad arcem fregit, finibusq; Lithuaniæ ultra Mozaiskum sex milliaribus ex una parte promotis à Moschouia urbe duodecim milliaribus, ex alia ad Vhram fluuium, in Lithuaniam triumphator rediijt. Vniuersam ferè Russiam ditioni suæ subiugauit, cuius Principibus olim Lithuani tributa soluere cogebantur.

Olgerdus in Moschouia triumphat.

Suscepit autem ex Maria uxore Thvverensium Ducis filia, duodecim filios, Iagielonē (qui postea ad Regnum Poloniæ uocatus erat) Skiergelonem, Borisum, Coributum, Vigūdum, Korigelonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Butauum. Ex his omnibus Iagielonem natu maiorem dilexit pater, quod is & effigie, & uirtutibus, uigoreq; animi expressius, patrem referebat, huncq; successorem sibi in magno Ducatu annuente fratre Keystuto designauit. Keystutus quoq; sex filios habuit, Vitoldum, Patricium, Totiuilum, Sigismundum, Voydatum, atque Dovvgotum. Vitoldum uerò præ cæteris impensius diligebat, ingenio enim, animoq; excelso pollebat, eumq; successorem sibi designauit. Inter hos duos Iagielonem scilicet, & Vitoldum patrueles summa erat animorum, & uoluntatum coniunctio.

Filij Olgerdi.

Keystuti filij.

IAGIELO PRINCEPS LITHVANORVM.

ANno Domini 1381. Olgerdo è uiuis decedente, Iagielo paterno principatu fauente Keystuto patruo potitus est. Multa bella uario euentu cum Ruthenis, Polonisq; & Crucigeris Liuoniensibus, ac Prussiensibus gessit. Erat apud eum Voijdilo quidam rusticanæ & obscurę familię homo, callidus & uafricia pollēs, qui cum primum pistrinam apud Olgerdum exercuisset, & industriam suam Principi p̄basset, cubicularius, ac deinde pocilator fauente fortuna ei factus est, fuitq; postea intimus secretarius Olgerdi quo aduixit, neq; Iagielo quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit, quin sororem ei suam in matrimoniū collocauit, quæ res non leuiter Keystutum patruum Iagielonis offendit. Id ubi animaduertit Voydilo ueritus ne ei authoritatis honoris & gratiæ periculum adiret, apud Iagielonem, Keystutum, per contumeliam

Voidilo ex rustico, Principis gener.

Peruersum Voidilonis cōsilium.

criminari cœpit,eoq; consilijs suis iuuenē principem adduxit,ut is clam fœdus cum Cru
cigeris Prussiensib. aduersus patruū iniret.De eo fœdere Keystutus Hosterodēsis Com-
mēdatoris Crucigeri (qui filiā eius Ioanī Mazouię Duci nuptā baptisarat) ꝑditione cer-
tior factus est,tamē Vitoldo filio Iagielonis patruelis causam diluente quieuit, donec Ia-
gielo bellū cōtra Polocēses Rutenos,quib.Keystuti filius Andreas Harbati præfuit,su-

Keystutus Magnus Dux Lithuaniæ.

scepit,quo ei etiā Magister Liuoniensiū auxilia ferebat.Interea uerò Keystutus sublata o-
mni dubitatione,armata manu Vilnā inuasit,eamq; in potestatē suam redegit, filioq; Vi-
toldo accersito (nam ille arma contra patruelem charum non sumpserat) deprælensa fœ-

Vilna capitur à Keystuto.

derum cum Prussiensibus Iagielonis munimenta ei ostendit, sed ab eo tamen exoratus
Vilnam solummodò ademit Iagieloni. Kreuam uerò paternam & Vitepskam mater-

Voidilo suspenditur.

nam sortem retinere eum passus est. Voidilonem autem perfidiosè inter se inimicitias
seminantem,laqueo uitam finire fecit.Paulò pôst, dum Keystutus Nouogrodiam Seue-

Vilna recuperatur à Iagielone.

riensem in Russia oppugnat,Coributum rebellem perdomando.Iagielo non modo Vil-
na per proditionem potitus est,uerumetiam Troki arcem oppugnatam deditione occu-

Troki capta.

pauit, deinde contra se uterque comparauerunt exercitus,Keystutus è Samogitis & Ru

Bellum Iagielonis cum Keystuto.

tenis, Iagielo uerò è Prussis & Liuonibus Crucigeris, ille ut recuperaret Trokos, hic ut
defenderet. Sed cùm in conspectum uenissent antequam infestis signis concurrerent,
Iagielo per fratrem Skergelonem,Keystutum,& Vitoldum filium eius sub specie collo-

Keystutus in uinculis trucidatur.

quij ad se uocatos, cœpit, Keystutumque cathenis uinctum, Kreuam missum in carce-
re suffocare ordinauit. Vitoldum uerò Patruelem Vilnæ in custodia diutius detinuit,
neque Lithuanorum procerum, neque Magistri Prussiensium, Crucigerorum, neque

Vitoldus incarceratus.

fratrum & patruum deprecationibus, liberari potuit. Posteà Kreuam missus & morti
destinatus, nocte quadam uxoris misericordia, doloque liberatus est: nam ea cum libe-
ram habuerit adeundi ad eam potestatem,commutato cum una de duabus pedissequis

Vitoldus è uinculis aufugit.

habitu, ueste muliebri indutum eduxit: imberbis enim erat, emissus ille in Mazouiam
ad Ioannem Ducem affinem suum, atque inde in Prussiam ad Crucigeros confugit, à

Vitoldus cum Crucigeris Lithuaniam uastat.

quibus obiurgatus, primum quod aduerso demum tempore suo societatem ipsorum ex
peteret, deinde benignè recreatus & benè sperare iussus est. Statimque Crucigeri cum
Samogitis, qui Vitoldo immensè fauebant, impetum in Lithuaniam fecerunt, Troki-
que arcem expugnauerunt, & præsidijs impositis munierunt: sed eos posteà illinc, re-
uersus ex Russia eiecit. Tandem Iagielo Vitoldum ex Prussia per internuncios reuoca-

Vitoldus ex Prussia reuocatur.

uit, Grodnensemque tractum, Brestiam, Drohicinum,Mielnikum, Bielsko, Surasum,
Cameneciam & Vvolkovvisko oppida,cum suis territorijs concessit, fidemque & ob-
sequium eius sibi conciliauit,ita,ut is ne legatos quidem quoquam se inscio mitteret. Li-
thuanorum annales, etiam Volhiniam,& Podoliam Ducatus Russiæ, Vitoldo tūc da-
tam à Iagielone esse testantur. Paulò pôst hærede legitimo Polonorum Regnum post

Iagielo ad Regnum Poloniæ uocatur.

Ludouicum Hungarorum,deficiente,Iagielo ex Magno Ducatu Lithuaniæ, à Polonis
ad regnum certis sub conditionibus (prout latiùs in descriptione regum Poloniæ pa-
tet) uocatus est: cum fratribusque & patruelibus Cracouiæ (quæ est Poloniæ Metropo
lis.) Anno Domini 1386. decimaquarta Februarij sacro fonte ablutus, & fidei Christia-
næ præceptis incitatus est, eademque die solenni ritu cum Heduigi unica regni hærede

Iagielo Baptisatus & coronatus.

Hungariæ Regis Ludouici, & Poloniæ filia,matrimonium contraxit. Indultumq; est
conuiuijs choreis,& lusibus Cracouiæ complures dies,per quos dies Magister Crucige-
rorum,Prussiensium,Conradus Zelner,Lithuanorum Ducibus uacuam uidens(omnes

Zelner Magister Prussiæ Lithuaniam uastat.

enim in Poloniam cum Iagielone discesserant)hostiliter eam duplici agmine, coniunctis
uiribus cum Magistro Liuoniæ aggressus est:quam longè,lateq; ferro, & igne depopula
uit, Lucomliam arcem in Russia ui cœpit, & Andream Iagielonis fratrem apud Russos
religionem Christianam professum(quo authore expeditio illa suscepta erat) cum præsi-
dio in ea reliquit, cui se quoque Polocenses, Rutheni dediderunt. Sub idem tempus

Swatoslaus Russiā uastat.

Svvatoslaus,Smolensciorum Dux in Russia cum Vitebskum,& Orsha,arces depopula
uit,& Mscislauiam ui cœpit.Iagielo in Polonia re audita,confestim Skiergelonem,& Vi

Iagielo arces recuperat.

toldum cum Polonis uoluntarijs,& Lithuanis,in Lithuaniam misit, qui festinantes cum
Crucigerorum exercitum Lithuania discessisse comperissent,Lucomliam arcem recepe-

Swatoslaus occiditur.

runt, inde Msczislauim profecti, paruo negocio omnem eam oram,in potestatem suam
redegerunt, Svvatoslaumque qui eam occuparat, occiderunt. Poloczkam etiam recu-

Andreas incarceratur.

perarunt, de authoribusq; defectionis, pœnas sumpserunt. Andreas autem Dux Re-
gis frater,cuius authoritate hæc agebantur captus,integro triennio in arce Dheczinensi

Poloniæ squalido carcere detentus,postea suffragijs Vitoldi patruelis,& cæterorum fra-
trum liberatus est.Nunc quomodo fidei Christianæ præceptis gens Lithuanica cum suis
Ducibus initiata & sacro Baptismo fonte lauata fuerit, pauca quæ ad rem pertinent no-
bis dicenda restant.

DE PRISCA RELIGIONE LITHVANORVM.

AD Iagielonis Vvladislai Regis Poloniæ ex Ducibus Lithuaniæ tempora, de quo
in Polonorū Regum descriptione copiosius diximus,tota gēs Lithuanica,& Sa-
magitica priscæ multorū Deorum,seu potius Dæmonū superstitioni dedita erat.

Ignis Lithuanorum idolū.

Imprimisq; ignem (quem sua lingua Znicz,ut rem sacram appellabant)cultu di-
uino prosequebantur,eumq; in celebrioribus locis,atq; oppidis perpetuum obseruabāt,
& sacerdotes cum ministris ad hoc munus obeundum adhibebant,quod si in curia mini

Fulmen idolū.

strorum ignis extingueretur capite plectebantur.Huiusque modi ignis Vilnæ Metropo-
li Lithuaniæ in arcis medio (ubi nunc Basilica duo Stanislao dicata,erecta est) perpetuo
asseruabatur.Fulmen quoq; quod Perunum Slauonica lingua appellabant, pro Deo co
lebant. Lucos præterea & eximias,procerasque arbores, in syluis singuli sacrosanctas

Arbores uenerabantur.

habebant,easq; cultu latriæ uenerabātur,ita ut uiolare eas ferro,iniuriaue aliqua nephas
esset, quod si Lithuanus eiusdem fidei perpetraret, ut uidelicet aliquam arborem,uel i-
gnem quolibet modo dehonestaret, statim uel Dæmonum uiolentia interibant,uel mē-

Sol colebatur.

bro aliquo arrepti priuabantur. Solem forte nubibus obscuratum credebant sibi succen
seri,ideo sese illi quo placaretur, deuouebant. Viperas item atque serpentes Deos esse

Serpentum cultus.

credebant, eisq; cultum præcipuum exhibebant, & singuli patresfamiliâs, ciues, colo-
ni,& nobiles singulos,serpentes domi asseruare solebant, quos pro penatibus, & lari-
bus familiaribus adorabant,lacq; & gallos gallinaceos, eis immolabant, eratq; inauspica
tum & exitiabile toti familiæ,quempiam ex eis violasse, dehonorasseue,aut domi non fo
uisse,tales enim,uel bonis omnibus priuabantur,uel crudeliter lacerati interibāt.Erat au-
tem apud eos,quottannis solenne sacrificium,sub initium mēsis Octobris post collectas

Solennes epulæ.

fruges,ad quod frequentes,cum uxoribus & liberis,seruisq;,conueniebāt: ac toto triduo
opiparè epulabantur,de ijs quæ Dijs ad offerendum mactarant.Quod & nunc in Sama-
gitia,Lithuania & quibusdam locis Russiæ,ab agrestibus obseruatur, prout inferius suo

Victimæ.

loco dicetur.Ex bellis reuertentes manubias & unum aliquē de captiuis præcipuū, & in-
signem uirum uictimæ loco igni consecrabant.Corpora mortuorum cum pretiosissima

Sepultura.

suppellectili,qua uiui maximè utebantur,cum equis, armis, & duobus uenatorijs canib.
falconeq; cremabant,seruum etiam fideliorem uiuum cum domino mortuo,pręcipuè ue
rò magno uiro,cremare solebant, amicosq; serui, & consanguineos, pro hac re maximè

Serui cremabantur.

donabant.Ad busta propinquorum lacte melle mulsato,& ceruisia parentabant, chore-
asque ibidem ducere solebant tubas inflantes,& tympanas percutientes. Hic mos adhuc
hodie in partibus Samagitiæ confinibus Curlandiæ ab agrestibus quibusdam obserua-
tur.Quos omnes errores & uanas superstitiones.Iagielo postquam cum Hedvvigi hære
de Regni Poloniæ, unica ut supra in serie Regum Poloniæ patet, matrimonium con-
traxit, abstulit, sedauit, & Christianum nomen Lithuanis Baptismi lauacro ablutis,indi
dit.Rebus enim in Polonia rectè constitutis,uolens ne Lithuania patria sua ulterius Dæ
monum cultui uacaret, Comitia generalia Vilnæ Lithuaniæ Metropoli,anno Domini
1387.ad initium quadragenarij ieiunij indixit, ad quas ingenti procerum & equitum
Polonorum caterua stipatus,una cum Regina in Lithuaniam se contulit,Archiepiscopū

Iagielonis in Lithuaniam ad Baptisandā gentem expeditio.

Gneznensem,& multos sacerdotes,ac pios homines,secum duxit. Semouitus quoq; &
Ioannes Mazouiæ,Conradusq; Olesniciæ,Duces, eū cōmitati sunt.Cōuenerunt quoq;
Vilnam,Skergelo Trocensium,Vitoldus Grodnensium, Volodimirus Kiouiensium,&
Koributus Nouogrodensium Duces, fratres Principis, & infinita equitum,plebisque
multitudo.Ibi de religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cul-
tu falsorum Deorum,& omni superstitione diligenter actum,ipso Rege, maximam ei rei
operam nauante,non solum hortando,& præmijs alliciendo, sed etiam docendo, cum
Polonici sacerdotes linguæ gentilis ignari essent.Porro gens barbara maiorum suorum,
religiones ægrè relinquebat, sed cum mandato Regis ignis sacer extinctus,templum,

Idola Lithuanorum demolita.

araq; eius,vnde oracula à sacerdote edebantur,euersum esset Vilnę,ubi nunc diui Stanis-
lai templum, necatiq; serpentes, & succisi luci, arboresq; sacræ,absq; cuiusquam læsione
Lithuani admirantes,stupidique dicebant, quomodo Dij nostri istis peruersis Polonis

Chriſtianis,hanc iniuriam diſsimulant,ſeq; lædi ſceleſtis manibus ſinunt, quod ſi hoc ali-
quis noſtrum perpetraret,confeſtim ira Deorum interiret.Sed cum Poloni præter opini-
onem barbarorum,Idola euerterēt, tum uerò Lithuani uanitate ſua agnita,alacriores,ad
Principum ſuorum religionem facti ſunt, plurimam ex his multitudinem Rex aduectis
ex Polonia pannis laneis albis,ad Baptiſmum perduxit. Porrò cum immenſi laboris eſ-
ſet,ſingulos ſacro fonte tingere,nobilioribus tantum hic honor tributus eſt: reliquum ue
rò uulgus turmatim diſtributum,aqua ſacra à ſacerdotibus aſpergebatur, unumq; nomē
ſingulis turmis,tam uirorum,quàm mulierum,in nomine patris & Filij,& Spiritusſancti,
inditum erat,atq; una die triginta millia barbarorum baptiſati ſunt, exceptis nobiliorib.
& illis qui ante ſacro fonte,in Polonia lauati erant,atque ab eo tempore Lithuani in fide
Chriſti permanent.

Lithuani Baptizantur.

SKERGELO PRINCEPS LITHVANIAE.

IAgielo rex Poloniæ poſt baptiſatam gentem patriā in Poloniam reuerſus,Skergelo-
nem fratrem pro ſe,Magno Ducatu Lithuaniæ inueſtiuit. Vitoldus uerò excelſi ani-
mi uir,indignum ducebat deteriori,& nihili uiro ſubeſſe, ideò Grodna, & Brzeſtea ar
cibus ſuis,ualido præſidio firmatis,in Mazouiam ad Ioannem Ducem generum ſu-
um,cum uxore Anna, profugit, indeq; in Pruſsiam ad Crucigeros contendit,à quibus
humaniter acceptus eſt,quod ij per eum facilè ſe Lithuania, & Samogitia potituros eſſe
ſperarent. Itaq; Vitoldus Pruſsienſium,& Liuonienſium Crucigerorum armis Lithua-
niam uexauit,ſed cum ſibi fidem ſuſpectam Crucigerorum uideret, fratrem Iagielonem
Regem Poloniæ,per inter nuntios reconciliauit, & accepta ab eo ſpe adipiſcendi Magni
Ducatus Lithuanici,inſcientibus Crucigeris in Lithuaniam,ueſtitus habitu Crucigero-
rum profugit,& ut aliquo cum munere ab hoſtibus reuerteretur, tres arces Crucigerorū
Samogitis confines,Iurgenburgum,Mergenburgum, & Neginhaſun, forte cum uelut
ſocius & amicus intromitteretur,cœpit,& exuſsit,præfectosq; cum pręſidiarijs militibus
Crucigerorum partim trucidauit,partim in ſeruitutem abduxit.Cum autem ſpem à regē
datam de Magno Ducatu diutius differri uideret,conſilium cœpit Vilnæ,per proditionē
capiendæ,hoc modo:rumores ſparſit quaſi ſorori nuptiarum ſolennia Vilnæ facturus eſ-
ſet, currusq; centum ingentes præparauit, quos armato & delecto milite compleuit, &
deſuper ſtramine texit, eosq; quaſi carnes, & conuiuij neceſſaria, in arcem Vilnenſem du
xit, verum fraude intempeſtiuè detecta, ad arcem non eſt admiſſus. Sicq; ſpe fruſtratus,
in Pruſsiā reconſiliatis ſibi deinde per internuncios Crucigeris profugit, indeq; biennio
cum auxilijs eorum Lithuaniam infeſtauit. Poſtea anno Domini 1390. Iagielo Rex ē
Polonia ad reprimendas incurſiones Vitoldi in Lithuaniā, armata manu venit, Camene
ciam cępit, Grodnoq; arcem ad Nemmem fluuiū ſitam Vitoldi pręſidijs munitam, poſt
quinquageſimum diem obſidionis cœpit, Vitoldo ſuis varijs technis, fruſtra tamen,cum
Crucigeris auxilia ferente. Eodē anno matureſcentibus ſegetibus, triplici agmine Cru-
cigeri in Lithuaniam deſcenderunt, Vitoldi vindicandi, reſtituendiq; prætextu : re vera
autem vt Lithuanam ſibi ſubiugarent, vnum agmen Vitoldus ducebat, alterum Magi-
ſter Liuonienſium Crucigerorum, tertium ipſe Dux belli Magiſter Pruſsienſium Conra
dus Valerodus, hoſtiliterq; regionem vaſtabāt, Troki oppidum igni cremarunt, hinc
Vilnam, caſtra mota, arx verò Vilnenſis inferior, vix obſeſſa, à proditoribus Ruſsis &
Lithuanis ſuccenſa eſt, è quo incendio cum ſeſe Corigelo frater Regis & patruelis Vitol-
di ſubduceret,ab hoſtibus captus & capite plexus eſt.Cętera multitudo in ea arce,partim
igne,partim ferro hoſtili cæſa eſt,quatuordecimq; millia hominū ibi periêre aiunt. Supe-
riorem arcem Poloni cum Nicolao Moſcorouio præfecto tenebant, nec aut clade ſuorū,
& conflagratione arcis inferioris,aut minis hoſtium,& oſtentatione capitis Corigelonis,
ac ne acerrima quidem oppugnatione,quāuis pars muri maior deiecta erat,ad deditionē
cōpelli poterāt, loca deiecti muri ad extremum corigijs pecudū (fimo,terraq; deficiente)
laxè prætēdebāt,& ſic tormentorū ictus illudebāt,deniq; corporibus ſuis aditū hoſtibus
irrūpere conantibus obſtruebāt.Skergelo quoq; Regius frater cū ſuis Lithuanis, & Ruſ-
ſis erumpens magnis cladibus hoſtes debilitabat.Demum Octobris diebus Pruſsienſes
Crucigeri cum Vitoldo ingenti ſtrage in Lithuania ædita ab obſidione diſceſſerūt, Aeſta
te ſequenti rurſus Vitoldus cum Crucigeris exercitū ad Vilnā duxit,q; fruſtra reſiſtentib.
ſtrenuè Polonis aliquot diebus obſidens, re infecta reliquit. Et ne quicq; agere uideren-
tur

Vitoldus in Moſchouiam fugit poſtea ad Crucigeros.

Vitoldus à Crucigeris fugit.

Vitoldus aſtu Vilnam capere tentat.

Vitoldus ad Pruſsiam fugit.

Iagielo Vitoldo obſtat.

Crucigeri in Lithuaniam tendunt.

Lithuania uaſtatur.

Vilna obſidetur,capiturq;.

Polonorum ſtrenua repugnatio.

Crucigeri iterum Lithuaniam inuadunt.

tur Crucigeri, reuertentes Vilcomeriam & Nouogrodum caſtra ui cœperunt,interfe-
ctisq; præſidijs Skergelonis exuſſerunt. Deinde alijs duabus excurſionibus Crucigeri
eadem æſtate Lithuaniam depopulati ſunt,apud Covvnamq; tres munitiones extruxe-
runt Menuerderum,Metenburgum,& Riteuerderum,unamq; Vitoldo conceſſerunt,re-
liquas uerò duas ſuis præſidijs munierunt, ex quibus circumiacentem Regionem infe-
ſtabant. Tandem Iagielo Rex Poloniæ Lithuanorum calamitatis pertæſus,Henricum
Semouiti Mazouiæ Ducis filium,ad Vitoldum in Pruſsiam,ut cum eo clandeſtino de pa
ce ageret,& in Lithuaniæ Magnum Ducatum reuocaret, deſtinauit, Hocq; modo inter
Regem & Vitoldum de pace conuenit, cum Rex ei Magnum Ducatū Lithuaniæ, poſt
habitis fratribus germanis ſuperſtitibus pollicitus eſſet.Vitoldus itaq; rebus ſuis cum Ia-
gielone patruele,ex animi ſententia compoſitis, Crucigeros atq; Germanos mercatores
Riteuerdero caſtro ſecum commorantes inopinatos comprænhendit,incenſaq; arce, uin-
ctos in Lithuaniam abduxit, abeuntem,Crucigeri relictis duobus caſtris, perſequuti,ſed
paruo negocio fuſi proſtratiq; ſunt,& caſtella à Vitoldo ui capta & exuſta. Veniens au-
tem Vilnam Vitoldus cum captiuis & ingenti præda parta de Crucigeris, honorificè à
Iagielone Rege clementerq; ſuſceptus eſt.

Lithuania iterum uaſtatur.

Vitoldus à Crucigeris fugit, damno illato.

VITOLDVS MAGNVS DVX LITHVANIAE.

VItoldus reuocatus ex Pruſsia, anno Domini 1392. à Iagielone patruele Re-
ge Poloniæ, apud Lithuanos atque Ruthenos, ſummæ rerum præfectus &
Magno Ducatu ſolenniter inueſtitus eſt, iureiurandoq;, & literis conſigna-
tis,ſe in fide Regi Poloniæ ſemper futurum ſpopondit.
Poſtea Svvidrigelo & Skergelo indignè tulerunt, quod Germani fratres Vitoldo
patrueli à Rege poſthabiti eſſent, bellaq; inteſtina aduerſus Vitoldum commouerunt.
Sed Svvidrigelo cum minus animi & uirium haberet,ad Crucigeros in Pruſsiam profu-
git,& Lithuaniam cum eis vltro in Vitoldum incitatis, crebris populationibus diuexa-
uit,Suraſumq;,Gartenam,& Stramelam arces Crucigeri in Lithuania cœperunt. Skier-
gelo uerò maiore animo & opibus præditus,armatis copijs ex ſuis corraſis,collectisq; cū
Vitoldo ad inimicitias deuenit.Quorum malorum ſedandorum cauſa, Rex Iagielo rur-
ſus in Lithuaniam uenit,Skergelonemq; adiecto ei Cremenēſi,Starodubēſi, & Trocenſi
tractu placauit.Poſtea Coributus Vitoldo fratri rebellans ab eodem in conflictu uictus
eſt. Tandem Vitoldus Orsham arcem Ruſsiæ, iuſſu Regis expugnauit, Vitebskumq;
per deditionem ſub Svvidrigelone recepit,deinde Duces Odrucenſes,& Princeps Smo
lenſcenſis Ruſsi ad Vitoldum in Vitebskum ſupplices uenerunt,& omnes ſe in poteſta-
tate eius ſemper fore ſpoponderunt.Poſtea Vitoldus Zithomiriam,& Kiouiam Metro-
polim Ruſsiæ in poteſtatem ſuam redegit,expulſoq; Volodimiro Duce Ruſſo Skierge-
loni fratri eam ſicuti promiſit,tradidit.Skiergelo tandem ultra Kiouiā Circaſſos,& Svvi-
nigrodum arces ad Boriſthenem ſitas cœpit,nec multo poſt ipſe Skiergelo ad uenationē
profectus à Monacho quodam Ruſſo,Humeno Metropolitæ uicario ad uillam inuita-
tus,uenenato poculo intoxicatus de medio ſublatus eſt.Kiouiæq; in Cauernis ſubterra-
neis quæ Petzari dicuntur ſepultus.Sunt autem Petzari ſpecus uaſtiſsimus,apud Kioui-
am, illuſtrium Ducum Ruſsiæ ſepultura clarus. Deinde Vitoldus Kiouienſibus præ-
fecit Ducem quendam Olgemundi filium. Rheſanenſem autem Ducatum Ruſsiæ
per Simonem Ducem quendam , magna ex parte uaſtauit. Smolenskum deinde ipſe
contendit,& Glebum Ducem eius oræ iugum excutientem expulit, & alium Smolen-
ſcijs præfecit,eoq; ad Vitoldum Baſilius Dux Moſchouiæ,inuitatus uenit,poſtea hono-
rificè,& liberaliter dimiſſus.Tandem Vitoldus per legatum ſuum Algerdum, Ducē exer
citus,Tartaros profligauit,tresq; eorum Duces trucidauit.
Deinde Coriati filium Podoliæ Ducem rebellantem, Theodorum nomine Vitoldus
fudit ipſumq; cœpit,& Bratislauiam,Cameneciam,Smotriciam,Scalam,Ceruonigrodū,
& omnem Podoliam in poteſtatem ſuam redegit,quàm poſtea Regi Poloniæ Iagieloni
conceſsit.Intereà uerò Crucigeri Pruſsienſes,incitante Svvidrigelone, qui ad eos profu-
gerat,Lithuaniam crebris incurſionibus longè lateq; uexarunt. Caſtella quædam expu-
gnarunt,Vilnamq; caput gentis tentauerunt,à qua re infecta diſceſſerunt. Lithuani uerò
cum Polonis ſimiliter in Pruſsiam excurrerunt,damnaq; Crucigeris,tanta quanta illi in
Lithuania intulerunt.
Poſtea Vitoldus,anno Domini 1396. Expeditionem in Tartaros adornauit,ac tri-
bum

Suidrigelo fugit ad Crucigeros.

Lithuania uaſtatur.

Skiergelo contra Vitoldum bellum mouit.

Vitoldus Coributum uicit.

Vitoldus Vitebskam, Orsham, & Kiouiā capit.

Skiergelo ueneno moritur.

Reſanenſium Ducatum Vitoldus expugnat.

Vitoldus Tartaros fudit.

Vitoldus Podoliæ Ducem ſternit.

Crucigeri Lithuaniam uaſtant.

Vitoldus Tartaros profligat, & in Lithuaniam eos collocat.

bum unam, quàm illi Hordam uocant, cum liberis abegit, exercitu eorum profligato,
partemque captiuorum Regi, & proceribus Polonis dono misit, reliquos in medio Li-
thuaniæ ſupra Vaccam amnem, duobus milliaribus à Vilna, agris attributis, collocauit,
qui illic manent uſque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamiliâs & uirtutis
priſcæ, armorumque non immemores, ritus parrios Machometicæ ſuperſtitionis ſer-
uant, & liberi legibus ſuis uiuentes, & exæquo cum Lithuanis, Regis Poloniæ, Magni
Ducis Lithuaniæ, imperium cognoſcunt, vexillumq; proprium, Arabicis literis inſcri-
ptum, quo in bello utuntur habent.

Vitoldi expeditio in Tartaros.

In ſequẽti deinde anno Vitoldus fruſtra diſſuadentib. Iagielone Rege, & Regina, alte-
ram expeditionẽ maiorib. copijs, in Tartaros fecit, ad quã permulti illuſtres de Polonica,
& Germanica Nobilitate uiri glorię cupidi profecti ſunt. Fuerunt autem in ea expeditio-
ne de Polonis maximè inſignes & Principes uiri. Recenſitis itaq; apud Kiouiam Vitol-
dus copijs, bonæ ſpei plenus longo itinere, Tartarorum campeſtria inuaſit, tunc tẽporis
apud Tartaros, Tamerlane in Scytia magna regnante, hnmili quidem loco nato, uerũ ſci-
entia rei militaris, fortunæ beneficio, eo potentiæ prouectus erat, ut duodecies centena
millia hominum haberet in exercitu, ac Turcis profligatis Imperatorem eorum Baiaze-
tum (qui tunc temporis Conſtantinopolim obſidebat) captum in ferrea cauea, aureis ca-
thenis uinctum per totam Aſiam circumuehebant, cæſa ſunt tunc temporis Turcarum
200. millia. Anno Dñi 1397. Hiberiã deniq; hic Tamerlanes, Albaniam, Armeniam, Per-
ſiam, Meſopotamiã, Aſiã, & Aegyptũ, incredibili celeritate uaſtauit, & occupauit, orbemq;
terrarũ ſui nominis, terrore impleuerat. Iamq; tranſmiſsis Sula, & Pſola fluminib. ad Cam-
peſtria Tartariæ, Vitoldus cum ſuis, nullo repugnante, peruenerat, cum Aedigam unum
ex Ducibus Tartarorum potentiſsimum, Tamerlanis legatũ cum innumerabilibus co-
pijs, obuiam habuit. Vbi ad cdnflictum uenit, Tartari uicerunt, non incruenta tamen ui-
ctoria, quod niſi multitudine abundaſſent, uirtute Vitoldianorum ſuperati fuiſſent, ceci-
dere ibi inſignes uiri, ex his fuere Iagielonis Regis fratres, Andreas, & Demetrius, Cori-
butus, & alij nouem Duces Lithuani, & Ruſsi pauci uiui capti. Vitoldus cum Svvidrige-
lone patruele, Oſtrorogoq;, & Samotulio Polonis, pernici fuga euaſerunt, Melſtinius Po-
lonus: cum fuga ſaluus eſſe poſſet, inter confertiſsimos hoſtes ſeſe coniecit, ſtrenueq; di-
micando, honeſtiſsimè occumbere maluit.

Vitoldiani profligantur.

Vitoldus Smolenſcam capit.

Tandem anno Domini 1403. Vitoldus Magnus Dux Lithuaniæ, cum Smolenſcijs
rurſus rebellibus, bellum geſsit, fretusq; Polonorum auxilijs arcem Smolenskam, in quã
ciues, & nobiliores vxores, liberos opesq; ſuas contulerant, poſt diutinam oppugnatio-
nem, ui cœpit: magnasq; opes in ea repertas partim Iagieloni Regi in Poloniam tranſmi-
ſit, partim militibus, ut quiſq; meritus erat diſtribuit, cæteras arces deditione accepit, &
principatum in prouinciæ formam redegit.

Vitoldus Liuones ulciſcitur.

Deinde Crucigeri Liuonienſes, in Lithuaniam excurrerunt, quos Vitoldus cum præ-
da reuertentes, ueſtigijs clam inſecutus, cum ij domos diuerſè abijſſent, Regionem illorũ
uiciſsim longè lateq; uaſtauit, pagos & uicos incendit, oppidum cum arce munitũ à Ger-
manis Dunemburgum appellatum, ad Dvvinam fluuium cũdtum, ui cœpit, quibus in-
cenſis in Lithuaniam, ſe cum ingẽti præda recepit. Nec multo poſt rurſus Lithuania hinc
à Pruſsienſibus, illinc à Liuonienſibus Crucigeris, Svvidrigelonis profugi, opera perua-
ſtata eſt. Tandem Iagielo Rex, & Vitoldus, patriæ afflictæ uicem miſerati, Svvidrigelonẽ
fratrem exulem è Pruſsia euocauerunt, Podoliæq; Ducatum in poſſeſsionem ei con-
ceſſerunt. Poſtea Svvidrigelo hac liberalitate Regia minimè ſanatus, homo ambitio-
ſus & peruerſus, non habens receptaculum apud Pruſsienſes Crucigeros: (nam certis
ſub conditionibus, propinquos Regis exules, ex Lithuania ſuſcipere, nequaquam Pruſ-
ſienſes ſeſe obſtrinxerãt) ad Moſchouiæ Ducem Baſilium profugit, arcibus quas in Ruſ-
ſia tenebat ſuccenſis. Eodẽ año 1406. Vitoldus pace nacta cũ Crucigeris, tranſmiſſo Hu-
gra flumine, primam expeditionem in Moſchos adornauit, à genero Duce gentis iniuriã
ꝓuocatus, peruaſtataq; longè lateq; Moſchouitica regione, præda onuſtus, in Lithuaniã
redijt. Poſtea maiori ui in id bellum, anno vno intermiſſo ſeſe expediuit, fretus maioribus
auxilijs Polonorum, & Crucigerorum, & uſque ad Occam fluuium permagnum, Mo-
ſchouia deuaſtata, populabundus peruenit, quominus autem fluuium trãſmitteret, Svvi-
drigelonis patruelis nuper profugi (qui Moſchouitis operam ſuam nauabat) armis pro-
hibitus eſt: Impetrauit tandem à Vitoldo, Baſilius Moſchouiæ Dux pacem, æquis ſub
conditionibus.

Lithuania à Crucigeris uaſtatur.

Suidrigelo ad Moſchouiam fugit.

Vitoldus Moſchouiam uaſtat.

Dum

Vitoldus Pruſsiam uaſtat.

Dum hæc aguntur Sigiſmundus Coributus Vitoldi frater, nihil de indutijs cum Cru-
cigeris Pruſsienſibus compertum habẽs, abſente Vitoldo cum Lithuanis in Pruſsiam ex-
curſionem fecit, & tribus oppidis, plurimiſq; pagis direptis, & ſuccenſis ingentem prædã
aſportauit. Quos ut Crucigeri ulciſcerentur, nullam excuſationem ignorantiæ admitten-
tes, ſimili modo in Lithuaniam per auias ſolitudines excurrerunt, in Vvolkouisko oppi-
dum improuiſè impetum fecerunt, quo ſuccenſo multitudinem hominum, qui ad rem di-
uinam, feſto die conuenerant, captiuam abduxerunt. Vitoldus uerò cum ſeptem miliari-
bus ab eo loco abeſſet, raptim in interiores ſyluas cum uxore ſeſe abdidit, donec hoſtes
diſceſsiſſe cognouit, nunquam enim hoſtibus regiones ſuas uaſtantibus, occurrere auſus
erat, ſed illis diſcedentibus uiciſsim regiones eorum uaſtabat.

Crucigeri Lithuaniam uaſtant.

Vitoldus latet.

Deinde Vitoldus, anno Domini 1415. conducto ingenti exercitu de Polonia,
contra Pskouienſes Ruſſos expeditionem fecit, qui pacem magna ui, auri, & argenti
redemerunt.

Vitoldus Nouogrodenſes capti.

Poſtea Nouogrodenſibus Ruſsis liberè uiuentibus, Pskouienſium uicinis bellum in-
tulit, quibus etiam ſupplicibus, & ingentia dona afferentibus pacem dedit.

Sigiſmundus Imper. cum Vitoldo gratiam inijt, & Diadema ei pollicetur.

Tandem Sigiſmundus Romanorum Rex, inimicitias inter Iagielonem Regem Polo-
niæ, & Vitoldum diſſeminaturus, ſocietatem cum Vitoldo ſecreto inijt. Diademaq; Re-
gium, in iniuriam Polonorum ei dare pollicitus eſt, cupiebat id Vitoldus homo ambitio-
ſus, & ingentis animi, ſed ei obnixè Iagielo frater cum Polonis, ne uoti compos foret ob-
luctabatur, denegabatq;, unde uariæ controuerſiæ utrinq; interceſſerunt. Poſtea à Sigiſ-
mundo Rege Romanorum Draco aureus affabrè factus, pignus ſocietatis, per legatos
ei allatus eſt, expetitumq; ab eo iuſiurandum de ſocietate utrinq; ſeruanda. Sed Vitoldus
Dracone pro hoſpitali munere accepto, iuſiurandum nullum dedit, nec tamen à cepto de
ambitione Diadematis Regij deſtitit, legatiq; Regis Romanorum de eo afferendo, certũ
tempus præſcripſerunt, ad decimum ſextum Calendas Septembris. Hoc ubi Rex Polo-
niæ, Iagielo reſcijt Ioanni Czarnkouio Subcamerario Poznanienſi, uiro impigro, nego-
tium dedit, ut ad confinia Poloniæ, & Saxoniæ, legatos Romanorum Regis, & Vitoldi,
ultrò citroq; comeantes obſeruaret, interciperetq;. Statimq; Baptiſtam Cigalam Italum
iuriſconſultum Genuenſem, & Sigiſmundum Rotum Germanum à Cæſare ad Vitoldũ
proficiſcentes intercepit, excuſſosq; inconſultè dimiſit. Literas uerò ab eis ablatas ad Re-
gem attulit. Miſsi autem ij erant, ut Vitoldo dubitationem omnem eximerẽt, Diademaq;
ad tempus allatum iri, ab alijs legatis promitterent. Prætereà ut confederationes & ſocie-
tatem Pruſsienſium, atq; Liuonienſium Crucigerorum, Hungarorumq;, & Germanorũ,
cum Lithuanis aduerſus Polonos confirmarent.

Legati à Cæſaris intercipiuntur.

His cognitis Poloni nemine iubente, quaſi ſublatis ſignis, armata manu apud Tura-
goram inſederunt, pro Patriæ tranquillitate & honore ad extremum Oceanum Germa-
nicum, decernere parati. Iam legati cum Diademate, Pruſsiæ appropinquabãt per quam
profecturi erant, cum didicerunt à Polonis uias obſideri, & non auſi periculo ſeſe cõmit-
tere, cum duos Menſes fruſtra expectaſſent, ad Cæſarẽ in Hungariã reuerſi ſunt. Nec mul-
to poſt Vitoldus voto fruſtratus ex angore animi, Anno Dñi 1430. Menſe Septembri in
Troki ciuitate ſpiritum exhalauit, cũ octuageſimũ annũ exceſsiſſet. Princeps impiger &
vegeto ingenio, abſtemius in omni uita nihil præter aquam bibere ſolitus, in uictu tẽpe-
rans, temporis perparcus, ita ut ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret. Cæterũ
in Venerem procliuior, confecto enim fœliciſsimè bello ſemper ſolebat relictis copijs in
hoſtico, domum tranſmutatis equis, ad uxorem otius præcurrere. In externos liberalis e-
rat, ſuos uerò metu magis quam beneficio, in officio continebat. Statura fuit mediocri,
gracili corpore, radere barbam & genas ſolitus.

Vitoldus moritur.

Vitoldi mores.

SVVIDRIGELO PRINCEPS LITHVANIAE.

Poloni magnã Podoliæ partẽ occupant.

IVſtis Vitoldo, Vilnæ in arce perſolutis, Iagielo Rex Poloniæ, Svvidrigelonem
fratrem germanum, patruelem Vitoldi, hominem nihili, & ebrioſum, ſummæ
rerum apud Lithuanos præfecit. Poloni uerò primores, patriæ utilitati conſu-
lentes, re animaduerſa Daugertum Palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitol-
di nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloqui-
um cœperunt, arcemque Kameneciam, Smotriciam, Skalam, & Ceruonigrodum
occuparunt, & magnam partem Podoliæ facilè in poteſtatem ſuam redegerunt, ne
in ditione Lithuanorum deinceps eſſet. Vbi factum hoc reſciuit Svvidrigelo, homo
violentus

uiolentus & in iracundiam præceps,beneficiorum Regis fratris oblitus,in eum (tunc tẽporis exequias funebres Vitoldi celebrantem Vilnæ) fremere,maledictiſq; laceſſere, Iamq; uincula & necẽ Regi,Poloniſq; qui cum eo aderant minitare,cœpit : ita vt Poloni, die,nocteq; circa Regem excubare cogerẽtur.Rex uerò ſiue quod ſibi metuebat,ſiue qđ Svvidrigelonis incrementis impẽſius fauebat,Podoliam ei reſtituere aſſenſus eſt, eaq; de re Tarlonem in Podoliam cũ literis & mandatis miſit,qui eã Michaëli Babæ Ruſſo,Svvidrigelonis nomine recipiẽdam & obtinendã traderet.Andreas uerò Tencinius,& Nicolaus Dreuicius,iuuenes ex Nobilitate Polonica , qui annulum Signatorium habebant, amore Patriæ ducti, literas ad Michaëlem Buczacium,qui Cameneciam Podoliæ obtinebat,ſcripſerunt,Regem extrema neceſsitate adactum, Podolia Svvidrigeloni cedere, nunciantes,ſed ut non modo,non parceret mãdatis Regijs , uerum Tarlonem & Babam pariter comprehenderet.Eas literas quoniam palam ferri nequibant (Svvidrigelo enim omnes iter in Poloniam capeſcentes excutiebat) cæra obuoluerunt, & contexerunt,ut ſpeciem & ſimilitudinemqúe cerei præ ſe ferrent. Tarloniqúe legato dederunt , ut is cùm primum Cameneciam ueniſſet, cæreum illum Buczacio redderet, atque hæc uerba adderet, ut ſi errare ille nollet,ex eo cæreo una cum Magiſtratu urbano,lumen quæreret.Quæ omnia Tarlo iuuenis omnium rerum ignarus,bona fide perfecit, Buczacius præfectus cæreum acceptum refringit, literaſq; inuenit. Tarlonem legatum & Babam comprǽhendit, in arceſqúe Podoliæ intromiſsionem non admiſit. Poloni quoque caſum Regis ſui animaduertentes , exercitum ſine mora conſcripſerunt. Svvidrigelo autem Polonos,arma parare ad ui[n]dicandum Regem audiens,confeſtim eum ſibi reconciliatum,auroq; & argento liberaliter donatum liberum dimiſit.Tandem Svvidrigelo exercitum in Podoliam duxit,cui Iagielo Rex:cum armatis copijs Polonorum, anno Domini 1431. ad diem S.Margaretæ apud Luczkum ciuitatem occurrit,excurſorijs pugnis utrinq; collatis,fœdus,ad purificationis diuæ Mariæ feſtum inierunt. Interea uerò Palatinus Vvalachiæ tributarius Polonorũ, infeſtis armis in Poloniam deſcendit,cuius exercitum Poloni & Podoliani diſsipatum,& per agros,ſyluaſq; pallantem,cruenta clade proſtrauerunt.Poſtea Rex Iagielo in Svvidrigelonem fratrem ſeditioſum,& ad ſanam mentem redire nolentem,Lithuanos concitauit,Sigiſmundumq; patruelem, Vitoldi fratrem Germanum,Starodubenſem Ducem,ad inuadendum principatum Lithuanię animauit.Statimq; proceres Lithuaniæ cognita uoluntate Regis , cum Sigiſmũdo aduerſus Svvidrigelonem Ducem ſuum,ob nimiam crudelitatem conſpirauerunt,in eumq; apud Oſmanam,tunc temporis agentem,impetum fecerunt,qui de inſidijs à Ioanne Muniuido præmonitus,pernici fuga in Ruſsiam euaſit,ideoq; poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Crucigeris,Lithuaniam uexauit.

Iagielo rex cũ Polonis in periculis.

Lumen ex cæreo quæritur.

Vvalachi funduntur.

SIGISMVNDVS PRINCEPS LITHVANIAE.

ANno Domini 1432. Sigiſmundus Keyſtuti principis Lithuaniæ filius,Dux Starodubenſis , in Ruſsia , Regis Iagielonis patruelis , beneficentia & fauore Lithuaniæ procerũ,expulſo iuſta de cauſa Svvidrigelone ſeditioſo, rerum in Lithuania potitur,& Magno Ducatu ſolenniter in uerba Regis Iagielonis & procerum Poloniæ,Lithuaniæq; iurans inueſtiť. Ideò tertio Magni Ducatus Lithuaniæ cum Regno Poloniæ unio,incorporatioq; celebrata eſt.

Eodem anno Rex Poloniæ Iagielo, ultima menſis Maij uitam cum morte fœliciter commutauit,cui Vvladislaus filius in Regno,anno Domini 1434. ſucceſsit, qui poſtea Rex Hungariæ creatus eſt, quo ex Polonia in Hungariam , anno Domini 1440. ad ſuſcipiendum Regnum diſcedente,Czartorienſis Dux Ruſſus, Sigiſmundum Magnum Ducem Lithuaniæ,doloſè,perfidioſeq; necauit Troki.Atq; poſt hunc Magnus Ducatus Lithuaniæ ad ſecundo genitos Regnum Poloniæ translatus eſt. Quapropter proceres Poloniæ cũ ducib.Mazouiæ Cazimirũ hæredem regni Poloniæ,Iagielonis Regis filiũ, in Magnũ Ducatũ Lithuaniæ duxerunt, quem Lithuani cum ingenti lætitia,ſuſceptum, comunibus ſuffragijs,ſumæ rerũ apud ſe præfecerunt.Qui poſtea Vvladislao fratri, anno Domini 1447.in regno ſucceſsit. Magno uerò Ducatu Lithuaniæ Alexander filius eius ardentibus ſuffragijs Lithuanorum præpoſitus eſt.

Iagielo rex moritur.

Sigiſmundus Dux occiditur.

Cazimirus Magnus Dux Lithuaniæ.

ALEXANDER PRINCEPS LITHVANIAE.

ALexander Iagielonis nepos, Caſimiri Regis Poloniæ filius, Magno Ducatu Lithuaniæ potitus,apud Ioãnem Magnum Ducem Moſchouiæ,filiam Helenam, in matrimonium accepit, in ſponſalibuſq; concluſum erat, ut templum Ruthenico ritu,in caſtro Vilnenſi deſtinato loco,exædificaretur, eiq; certæ matronę,ac uirgines eiuſdem ritus iungerentur . Quæ cum aliquanto tempore negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum, & triplici exercitu inſtructo, contra eum progreditur,primum , uerſus prouinciam Seueram,in meridiem, ſecundum uerò,in occidentem contra Toropiec & Biela inſtituit,tertium in medio, uerſus Drohobus & Smolensko collocat, ab ijs exercitum in ſubditis retinet , quo ei maximè, contra quem Lithuanos pugnaturos animaduerteret,ſuccurrere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendam Vvedraſch,uterq; exercitus conueniſſet,Lithuani Duce Conſtantino Oſtroski, maxima procerum & nobilium frequentia ſepto,ex quibuſdam captiuis,numerum hoſtium ac Ducũ quoq; cum cognouiſſent,magnam ſpem profligandi hoſtem concipiunt, porrò cum fluuiolus conflictum impediret,ab utriſq; tranſitus ſeu uadum quæritur . Primi autẽ Moſchi aliquot,ſuperata ripa,Lithuanos ad pugnam laceſſunt,atq; illi haud timidi reſiſtunt,eoſq; inſequuntur,fugant, ultraq; fluuiolum pellunt, mox utrinq; acies cõmituntur,præliumq; atrox oritur.Intereà dum utrinque eodem ardore animorum, acriter certarent,exercitus Moſchorũ in inſidijs collocatus,eo latere in medios hoſtes inducitur, Lithuani metu perculſi dilabuntur.Imperator exercitus,unà cum pleriſq; capitur,reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt,ſe & arces Drohobus,Toropiec,& Biela pariter ſeſe dederunt, exercitus uerò,qui meridiem uerſus proceſſerat,cui præerat Machmetemin Tartarus Rex Cazanẽſis, forte Bransko,ciuitatis præfectũ cõprehendit,Branskoq; ciuitate potitur.Paulòpoſt duo Germani fratres , Seueriæ Principes , Semetcici dicti, alioqui Ducibus Lithuaniæ obedientes, imperio Moſchorum Principis ſe tradunt, ſic unico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſchus,quæ Vitoldus Magnus Dux Lithuaniæ,multis ãnis, maximiſq; laboribus, obtinuerat . Porrò Moſchorum Dux cum hiſce captiuis Lithuanis crudelius egit, Conſtantinumq; Ducem exercitus præfectum, crudeliſsimis uinculis pollicitationibuſq; ſollicitabat,ut relicto Domino naturali,ſibi ſeruiret, qui cum aliam ſpem elabendi non haberet,cõditionem oblatam accepit,in uerbaq; Moſchorum Principis iurauit.Et quamuis prædia,poſſeſsioneſq; ampliſsimas,pro ſtatus ſui conditione habebat attributas,à Principeq; ſummo amore proſequeretur , tamen aliquot ibi annis exactis , nacta occaſione,per inuias ſyluas , in Lithuaniam cum ingentibus theſauris profugit. Qui poſtea,anno Domini 1514.cum exercitu Polonorum et Lithuanorum ſtrenui militis,& imperatoris officium adimplens, ſub Sigiſmundo Rege Poloniæ, octuaginta millia Moſchorum ſtrauit, prout ſuperius,in geſtis Sigiſmundi Regis Poloniæ patet.Sed ad rem redeo.

Moſchus in Alexandrum Lithuaniæ Ducem inſurgit.

Lithuani funduntur.

Arces à Moſchis capiuntur.

Duces Seueriæ Moſcho ſe dedunt.

Octuaginta millia Moſchorum cæſa.

Alexander magnus Dux Lithuaniæ,poſtea decedente Ioanne Alberto fratre, Poloniæ Rex creatus,liberatione captiuorum, contentus cum ſocero Moſchorum Principe Ioanne ad ſex annos fœdus iniit, anno Domini 1503.Poſtea ãno Domini 1506.Vilnæ mortuus eſt,ibidemq; ſepultus, ætatis ſuę 45.annos habens.Præfuit Magno Ducatu Lithuaniæ 14.annis Regnum Poloniæ 4.annis & 8.mẽſibus adminiſtrabat,huic in Magno Ducatu Lithuaniæ, & Regno Poloniæ Sigiſmundus frater Germanus,huius nominis primus ſucceſsit.

Alexander moritur.

FINIS.

VITAE AC SVCCESSIONES SINGVLORVM PRINCIPVM, REGVMQVE POLONIAE, CARMINE ELEGIACO olim descriptae, à Clemente Ianitio.

LECHVS PRIMVS DVX ET AVTHOR POLONORVM.

QVae modò Sarmatia est, quondam deserta fuerunt
Inuia, post magnas Deucalionis aquas.
Primus in hae Lechus populum deduxit agrestem,
De patria pulsus seditione domo:
Dalmata uir, Pharijs claro patre natus in agris,
Quos rapidus curuis Crupa pererrat aquis.
Colle super pulchro properatae moenia Gneznae
Struxit, & à nidis nomen habere dedit.
Omine permotus: multas ibi namq; uidebat
Per uicinum aquilas nidificasse nemus.
Exule patre sumus, sed plurima Regna per Orbem
Principia exulibus dant sua, Roma notho.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

Eluctata iugo multorum patria, CRACVM
Praefecit rebus laeta lubensq; suis
Finibus hic pepulit Gallos, qui nostra ruebant
In rura, exustae post mala Pannoniae.
Inuitus regni tenuit quoque Sceptra Bohemi,
Et rexit geminum, carus utriq;, solum.
Tunc habitasse Draco fertur sub rupe Vaneli,
Dirus uicini depopulator agri.
Sulphure farcit ouem CRACVS, monstro obijcit: illo
Interijt ingens bellua uicta cibo.
Conditur à CRACO CRACOVIA: fabula Grachi
Friuola Romani iam mihi, quaeso, tace.

VANDA VIRAGO.

Connubij ob crebram Virgo formosa repulsam
Teuthonici bello VANDA petita Ducis.
Hosti congreditur: uincit. Magno ille pudore
Incumbit gladio, se peremitq; suo.
At uictrix: mea uirginitas sit uictima uobis
O' superi, per quos est mihi sospes, ait.
Rotogari effugi thalamos: sic fata, sub alti
Se fluuij rapidas praecipitauit aquas:
Bactra Semiramidem, Tomyrin Scythaq; ornet, utriq;
Quàm meus anteferat laude POLONVS habet.
Aequentur Regnis, aequentur Marte, licebit,
Aequari VANDAE quae, rogo, morte potest?

PREMISLAVS SIVE LESCO PRIMVS.

Restituit patriae magna uirtute ruinam
LESCO suae, miris usus in hoste dolis.
Sub nemore hostis erat: Lesco sub nocte silenti
Appendi galeas per nemus omne iubet.
Sol oritur, galeas accendit: id obuius hostis
In nemus, instructi Militis arma putans.
Nil reperit: species quia Lesco remouerat illas,
Sic nostros Morauis terga dedisse putat,
Castra mero celebrat, belli securus: in antris.
Lesco uenit tenebris: Castra sopita capit.
Aeternumq; hosti dat somnum: longa Polonis
Otia: finitimis foedera, iura, metum.

LESCO SECVNDVS.

Attulit huic Regnum uariorum cursus equorum,
Et praeter morem, Sors occulata suum,
Dignus erat Regno, quamuis patre natus agresti
Rusticus, & modici iustus arator agri.
Non bello quàm pace minor: mireris in illo
Hoc, qui nulla unquam nouerat arma, uiro.
Ante oculos uoluit monumentum uile prioris
Fortunae sagulum, semper habere suos,
Et tamen illius non legerat ille poëta,
Sarmatico dignum carmen in Orbe legi.
Fortunam reuerenter habe, quicunq; repente
Diues ab exili progrediêre loco.

LESCO TERTIVS.

Quàm fuerit belli cupidus, quàm Martis amicus
Iste, uel hoc signo discere quisq; potest:
Cùm sub eo Patriae pax arma quieta teneret,
Bellandi fieret, nullaq; caussa domi:
Impatiens otij, Graicos contrà, atq; Latinos,
Pannonibus toties auxiliaris erat.
Viginti genitor uaria de matre nothorum:
Infamat quantum tanta libido uirum?
Saepè, licet magna, post multa trophaea legantur
Et Cypriae studijs incubuisse Diuos
Quod si defendi exemplo non possit Achillis
Lesco, & Alexandri, Mars quoq; moechus erat.

POPELVS PRIMVS.

An ne tibi lectum tantum, lasciue, reliquit,
Non etiam clypeos, armaq; dura pater?
Et Veneri tantùm iussit seruire? Gradiuo
Non etiam, ô noster Sardanapale, suo?
Quandoquidem in fratrum tam multa gente tuorum,
Legitima solus coniuge natus eras.
Successisse etiam patrijs te laudibus aequum
Non tantùm uitijs, imperioq; fuit.
At genitore tuo faelicior, ipse fuisti
Hac in tam rari parte POPELE bonis
Quòd tibi tu similem genuisti: quiq; putaret
A' cuculo cuculum degenerare nefas.

POPELVS SECVNDVS.

Dum timet hic Regno pelli, uir inutilis, & cum
Coniuge consultat, quid malè tutus agat.
Vim morbi simulat; patruos accersit, & illis
(Viginti fuerant) toxica mixta dedit.
Orta cadaueribus uis murum erupit: & illum,
Vxorem, natos, undiq; dente petit:
Dilaniat, frustra medios fugiebat in ignes,
Frustra in Goplaeas perfidus hospes aquas.
Discite iustitiam, qui propter lucra paratas
Fert is, & exertas ad scelus omne manus.
Est Deus, est scelerum uindicta, est poena malorum,
Vnde putes minimè posse uenire, uenit.

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

O' Priscos hominum mores, ô nescia fastus
Simplicitas, ingens ô probitas, & amor.
Non puduit proceres homini dare Sceptra Polonos
Qui modò cultor agri Crusphiciensis erat.
Ob solas uirtutis opes, uirtutis honorem,
Qua uir in exigua floruit ille casa.
Hoc orti de fonte Duces, Regesq; Poloni
Durauêre dies, ad Ludouice tuos.
Compita Crusphiciae ueterum, nostro estis in orbe
Euentu gemini nobilitata Ducis.
Regnum ruricolae deferri: à mure uorari
Regem: res aeque prodigiosa fuit.

SEMOVITVS.

Sic & Alexander iuuenis uix illa suarum
Ingressus rerum limina magna, perijt:
Vt SEMOVITE peris, patriaeq; relinquis acerbos
Marores, iustam mortuus ante diem.

Ense

Ense tuo eiecti de nostro turpiter agro
Vltra Carpathium, Pannones usq; iugum.
Tota tibi soluit Pomerania uicta tributum.
Fluctibus & nostris accola quisquis erat.
Quatuor annorum sunt, haec omnia, quid si
Non abrupta tibi tam citò uita foret?
Quamuis, quantumuis modicae sub tempore uitae
Maxima qui gessit, uixit abundè diu.

LESCO QVARTVS.

Quam pater inuictis Semouitus fecerat armis
Pacem, Sauromatis, attuleratq; suis.
Filius est illam miro complexus amore,
Et uitae summam fouit ad usq; diem:
Vir cuius mores nemo reprahendere possit,
Aut nisi quem pugnae classica bella iuuant.
Sed cur bella geras, frueris qui pace? quid optes,
Contentus proprio qui potes esse, meum?
Gloria ad arma uocat multos, laudumq; cupido,
Spes praedae multos diues ad arma uocat.
Vtraq; bellandi causa iniustissima: solam
Quae pacem quaerunt, praelia, iusta uoca.

SEMOMISLAVS.

Vltimus iste fuit nostrorum ex ordine Regum,
Ignari falsos qui coluêre Deos.
Huic peperit Coniunx oculorum luce carentem
Haeredem: sterilis cùm foret ante diu.
Mos erat infanti, uitae ut compleuerat annum,
Ludere, quod uellet nomen habere pater.
Ergò dies uenit simul illa, recepit ocellos,
Ostentum dubia plebe stupente, puer.
Res ea signabat, discussa nocte POLONOS
Visuros lucis lumina uera nouae:
Visuros illo CHRISTVM sub rege negemus,
Quòd bona praestituat, quaeq; futura DEVS.

MIESCO PRIMVS.

Christe, sub hoc ad nos uenisti Principe, ab hoste
Possessas Stygio commiseratus oues.
Cesserunt idola tibi: Mars, Laeda, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iupiter, Aura, Venus.
Foemina te nobis ostendit prima, Bohemo
Sanguine: prima crucem nos docuitq; tuam.
Sic tu prima quidem nobis es caussa salutis,
Ipse DEVS, mulier, caussa secunda fuit.
Illa tuo tingi & Mesconem fonte maritum
Fecit: terra suum est tota secuta Ducem.
Plurima tunc data sunt tibi templa, nouemq; Cathedrae,
Et, quas sacrifici dilapidamus, opes.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIAE.

Vici, deuictos cepi cum Rege Bohemos,
Subieci Morauos, Saxoniosq; mihi.
Cassubios, populosq; freti cis littora nostri,
Et Prussos, dubia, teq; Ruthene, fide.
Imperij fines positis ex aere columnis
Signaui, Herculeum sic imitatus opus.
Nec mihi templa minus curae, quam castra, fuerunt:
Hac quoq; laude patri cedere nolo meo.
Regia ab egregio sortitus Stemmata Othone
Sum Gneznae (Gneznae tunc meus hospes erat)
Quae quicunq; fac sis hoc dignus honore,
Quo tunc, magno iudice, dignus eram.

MIESCO SECVNDVS.

Degener, imbellis, gula, crapula, sordibus uxor
Vxoris totus foemina, lurco nihil.
Hic erat: uxor erat, Rex, Princeps, omnia, nostrum
Asperius quouis angue perosa genus,
Teuthonibus tantùm aequa suis: quam credis ab illa
Tractata est miseris terra Polona modis?
Tunc Boleslai nobis periêre labores,
Ruperunt nostrum Regna subacta iugum.
Vt rapuit tantùm mors fausta phrenitide Regem,
Pellitur è Regno, Rixa fugitq; suo.
Dant poenas scelerum: furor hunc, dolor abstulit illam
At longo fato dignus uterq; fuit.

CAZIMIRVS PRIMVS.

Innocuus cum matre puer CASIMIRVS eodem
Exilio, matris crimine, pulsus erat.
Cluniaci placuit sibi uita monastica: seruus
Quàm cuiusquam hominis, maluit esse Dei:
Nos sumus interea sine Principe, subdita cunctis
Terra, dolor fuerit, quae numerare malis.
Reddimus eiecto Regnum, multa ille reuersus
Restituit melior uix patre, dignus auo.
Maslaum domuit ciuili Marte furentem,
In reliquos mansit pax sibi grata dies.
Quòd Deus innocuis adsit, quòd corruat insons,
Maiori ut surgat laude: uidere potes.

BOLESLAVS AVDAX.

Quàm bello magnus, quam magnis strenuus ausis
Boleslaus erat, tam truculentus erat.
Vastauit Morauos, Hunnos, te Russe, Bohemos,
Vastauit Patriae nec minus arua suae.
Cuncta libidinibus complebat, cuncta rapinis,
Cuncta ignominijs sanguine, cuncta metu.
Pontificem secuit frustratim recta monentem:
Vrbis Pontificem, maximè Crace, tuae.
O' scelus, ô portentum, ô nostri infamia Regni,
Non tibi sacrilegae tunc cecidêre manus?
Vnde, & ubi perijt, ne iam dubitate Poloni,
Raptum sub Stygijs obruit orcus aquis.

VVLADISLAVS HERMANNVS.

Plurima rescidit fratris decreta Tyranni
Hermannus Latio par pietate Numae.
Hunc spurius uetitis uexauit filius armis,
Sed pius arma tulit pro pietate Deus.
Vincitur impietas Gopleae ad stagna paludis,
Induit inq; feras debita uincla manus.
Dic, qui multa legis, quot dignos laude, piosq;
Legeris, historiae per genus omne nothos?
Telogonus, qui pisce patrem obtruncauit Vlyssem,
De turpi Circes natus amore fuit.
Proditor Aeneas patriae est: ne crede Maroni:
Romulus occisor fratris: uterq; nothus.

BOLESLAVS KRZIVOVSTI.

Hic quinquaginta pugnauit praelia, signis
Collatis, casu non uariante fidem.
Pugnauit quoties, toties & uicit: eorum
Nomina quos uicit, quod breue claudat opus?
Caesaris Henrici magnas fudisse cohortes,
Sat sibi, si deessent caetera, laudis erat.
Moerore interijt: quòd prorsus inermis ab hoste
Foedifragro uictus, fraude, doloq; semel.
I, modò Pompeij numera mihi Roma, triumphos,
Nos Boleslai praelia: maior uter?
Pompeium Caesar bello prostrauit aperto:
Fraus potuit nostrum uincere sola Ducem.

VVLADISLAVS SECVNDVS.

Quatuor in natos Regnum diuiserat aequis
Partibus, egregia cum ratione, Pater.
Ladislae tibi cessit Cracouia natu
Maximè: auaritia maximè, Marte nihil.

Fratribus eiectis, solus dum queris habere
Omnia, possessis pelleris ipse bonis,
Coniuge cumq; tua, quæ rem tibi sua sit, iniquam,
Victus in externam profugis exul humum.
Ignorata tibi fuit alea? discere in illa,
Contentus proprio uiuere quisq; potest.
Namq; aliena petens perdit sua lusor, & aurum
Dum cupit, amisso flens abit ære domum

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

Dum cogit Prussos ad Christi dogma Polonos,
Amisso euertit milite Crispus opes.
Transfuga ducebat nostros malefidus, iniquum
Transgressos Ossam pertrahit inq; locum,
In conuestitum uiridanti cespite cœnum,
(A' tergo in Syluis abditus hostis erat)
Insilit: inclusos cœno suffocat in illo.
Vix pauci incolumes se eripuêre fuga
Mens generosa dolo, quia nil agit, ipsa malignis
Oportuna dolis, insidijsq; capi est.
Et quia metitur proprijs uirtutibus omnes,
Est in perniciem credula sæpè suam

MIECZLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

Sæpe dies oritur nitida face, nec tamen illi
Credideris: subitò nubilus esse potest
Grandine messores lapidare: tonitribus Orbem
Concutere: & rapidis frangere fulminibus.
Ecce senex noster, Regni cum cœpit habenas,
Vir bonus, & placidi fratris imago fuit.
Mox sobole ingenti, generis affinibus, auro
Inflatus: cœptam destitit ire uiam.
Nil illo peius, nil & crudelius illo,
(Audace excepto) Patria nostra tulit.
Sed tamen est pulsus: Nunquam impunita Tyrannis
Sarmaticis feritas scilicet ulla fuit.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

Tractus ad imperium precibus, lachrymisq; suorum
Imperij fractas surgere fecit opes.
Percussit scelerum fratris iusto ense ministros,
Sacrificis pacem, ruricolisq; dedit.
Qui modò calcati sub direptore iacebant,
Inq; suis rebus nil habuêre sui.
Intulit in patriam corpus, Roma usq; petitum,
Diui qui floris nobile nomen habet.
Mista dedit Domino scelerati aconita ministri,
Inter solennes perfida dextra dapes.
Trusit & in subitum, Patria plangente, sepulchrum,
Delicias hominum, deliciasq; Deum.

LESCO QVARTVS.

Cum sene beuaui patruo, sed an impius iste
Sit facto, iusti discutitote uiri.
Esset uter rerum Dominus, certauimus: at me
Id uelle in patriam, nudus adegit amor.
Ne paterer regnare lupum, maiore petentem,
A' quo pulsus erat, cum feritate gregem.
Dum labor: inuadit Pomeranus balnea, inermem,
Dat non speratæ, meq;, meosq; neci.
Quanto igitur rerum Dominis securius æuum
(Quod quidam scripsit) cernite pauper agit?
Tempora sunt, loca sunt quæuis metuenda potenti,
Quod uiuit, totum est cura, pericla, metus.

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

Tartaricus furor, in cineres regnante Pudico,
Sarmatiæ totas penè redegit opes:
In flammas abijt Cracouia: quicquid & agris,
Porrigitur ripas, Odera, ad usq; tuas.
Fuerat ad Ingros Princeps, quia uiribus impar
Ad confligendum cum subito hoste fuit:
Stanislae tuos cineres tellure leuauit:
Et sacrum in fastis fecit habere locum.
Coniuge consenuit cum uirgine, Virgo Maritus:
Addictus studijs, casta Diana, tuis.
Bochnenses reperit thesauros primus: & inde
Sarcijt à diris damna recepta Getis.

LESCO SEXTVS NIGER.

Quanta locustarum, quo nos hæc scripsimus anno,
Appulit in nostros agmina, uentus, agros:
Agmina tanta ferunt in nos uenisse Getarum
Sub Nigro, & primum congeminasse malum.
Tis cessit solis, alioqui semper in hoste
Cum quocunq; inijt prælia uictor erat.
Arma Ruthenorum, ductore superba Leone
Et magna, exigua contudit ille manu.
Obtriuit quoties Lithuanum & Iazigas (hoc iam
Interijt nostro funditus ense genus.)
Multa in Christicolas nil laudum habitura fuerunt.
Bella: lacessitus sed quia uicit, habent.

HENRICVS PROBVS.

Teutonibus solis claues permiserat urbis,
Qua regni titulum possidet una, Niger:
Illi Silesium furtim sub nocte silenti
Mœnibus accipiunt, cui studuêre, Ducem:
Nobilium contra, contra decreta Senatus,
Nam cui legitimè Sceptra darentur, erat.
Perfida pars uicit: regnat Probus, exulat hæres,
Sed res parta dolo non diuturna fuit.
Silesij Henricum dubio rapuêre ueneno:
Quòd factis alter, nemine & alter erat.
Qui fraudem in uita coluit, rem fraude parauit,
Qua perijt: dignus fraude perire fuit.

PREMISLAVS SECVNDVS.

Ob scelus Audacis, raptum Diadema Polonis,
Retulit istius gloria, luxq; Viri.
Magnus erat, tantum peperit qui primus honorem
Nobis: Munus & hic qui reuocauit, erat.
Splendidus, antiquis certans Heroibus omni
Virtute, in summo quam decet esse uiro.
Cæditur insidijs, celebrans solenne Lijci,
Inuidiam uirtus dat sibi, & illa necem.
Et cautè, & timidè, Genio seruite potentes:
Exitio multis lux Genialis erat,
Hac Cyrus interijt: Macedo: interijtq; Philippus,
Hac est Argolicis, Troia cremata rogis.

VENCESLAVS BOHEMIÆ REX.

Ad Venceslai usq; dies, Auguste, Bohemi,
Scortea Sauromatis tota Moneta fuit.
Nummus erat pellis, detracta animantibus illis,
Quas Aspergillos patria nostra uocat.
Hoc ego dum cuidam narro, qui strangulat amplo
Arcas argento, semper egenus ait:
Ergò putrescebant tunc nummi? O' dura priorum
Tempora: tunc nasci res miseranda fuit.
Gratia magna Deo, quòd homo sum natus in isto
Seculo: cùm pelles non nisi sutor habet.
Quod si quando Deus mala uult sæcla illa reuerti,
Tunc ego tunc, superi, mortuus esse precor.

VVLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETAK.

Corpore paruus eram, cubito uix altior uno:
Sed tamen in paruo corpore magnus eram.
Non ego Prussorumq;, Bohemorumq; cruorem
Iactabo, cladem nec Gedimine tuam:
Fortunam uici, cum qua mihi bella fuerunt,
Vt niger è terris triste uolârat iter.
Ter cecidi Regno: per te Ramnusia semper,
Post lapsum erexi maius ad arma caput.
Corde uir is opus est magno, non corpore: magnum
Qui strauit Goliam, nônne pusillus erat?
Ingentem paruus Poliphœmum uicit Vlysses.
Sed tamen ille hominem: tam graue numen ego?

CASIMIRVS MAGNVS.

Nil hoc splendius, nil magnificentius uno est,
Quodcunque illius respiciatur opus.
Legibus armauit patriam, placidumq; sub illo
Libertas ad nos protulit alma caput.
Oppida tot cinxit muris, quot penè per omne
Hoc Regnum muris oppida cincta uides.
Tres simul hospitio excepit cum Cæsare Reges,
Cùm tibi dat neptem, Carole quarte, suam.
Rex ingens opibus, bello, pietate: quid illum,
Quid premis infami Cypria sola nota?
Hunc dici Magnum, est iniuria magna Poloni,
Iure suum nomen, Maximus, esse potest.

LVDOVICVS HVNGARVS.

Non quia uir fuerit, nequaquam Ludouicus, & ultor
Crudelis nostras non benè rexit opes.
Sed quia Pannoniæ, dum plus amat arua paternæ:
Linquebat sæuis istud ouile lupis.
Qui nouit quid agant famuli, si longius absit
(Præsertim fuerit qui minus asper) herus.
Hic uidet ærumnas, quas multa absentia ueri
Pastoris nostrum tum cumulabat auis.
Illo Rege quidem Leges creuêre: sed illo
Rege tamen, robur non habuêre suum.
Lex nisi tutores habeat, contra arma potentum:
Est quod ara Neolus sub trabe nectit opus.

IAGIELO SIVE VVLADISLAVS LITHVANVS.

Hic gentilis erat Lithuanus de stirpe Iagello,
Vir bonus, & tantas inter honestus opes
Mox est cœlesti Princeps Baptismate tinctus,
Quem subitò est Dominum gens imitata suum.
Hinc dotale capit pulchra cum coniuge Regnum,
Et tribuit Litauis signa Polona suis.
Rege sub hoc memorem suscepit Prussia cladem,
Sæpius & rigidus concidit ense Gethes.
Quàm multa in Regno struxit delubra Polono,
Monstrat Gymnasium sat puto Croca tuum.
Et linquens gnatos ex iusta coniuge natos,
Lucida fulgentis scandit astra poli,

VVLADISLAVS QVINTVS.

Ladislae tibi Regale Polonia Sceptrum
Contulit, ob proprij splendida facta Patris.
Hinc quoq; & Vngaricus defert Diadema Senatus,
Et quæ sunt lati iugera multa soli.
Egregia uerò tu præditus indole regnas.
Ac regis imperio subdita regna tuo.

Nec piguit Macedum fines uastare remotos,
Nominis ut feret gloria nota tui.
Donec inire petit tecum trux fœdera Turca,
Quod facis: at latius frangere Papa iubet.
Cui tu dum pares: te ad Varnam Marte paludem
Fudit Amurhates: & tua castra capit.

CASIMIRVS QVARTVS.

Post fratrem Casimirus adest, quem Turca peremit,
Sarmaticas iustus qui regit ultor opes.
Eripit & captas Marianis fratribus Vrbes,
Aetherea terribili discutiente modo.
Hoc Duce Sacrificij magnas sensêre repulsas,
Hic ubi Castaliam Vistula uoluit aquam.
Hinc repetit Mariæ non ui, sed munere Castrum,
Prussiaci quod tunc incoluêre Duces.
Hunc quoq; Choynitium multis licet inde peremptis
Sensit, & illius quæ ditionis erant.
Ducentem reliquæ fœlicia tempora uitæ,
Fata grauem nobis eripuêre Ducem.

IOANNES ALBERTVS.

Ducis Ioannes Alberte binominis agmen
Sarmaticum matre id perfidente tua.
Instaurasq; nouo, sed frustrà Marte tumultum,
Vlturus Patrui funera mœsta sui.
Nam Dacus uariat primo quod dixerat ore,
Te contra Turcam uelle iuuare ferum.
Instruit horrendos te contra perfidus hostes,
Et fudit populos Marte iuuante tuos.
Vnde nemus nostris patuli memorabile fagi,
Dum sol syderico tramite currit, erit.
Sic igitur multis non faustis obrutus actis,
Te rapuit iuuenem Parca seuera Ducem.

ALEXANDER.

Multa laborati hoc recinunt de Rege libelli,
Quàm duri promptus Martis ad arma fuit.
Nil illum morbi, nil frigora sæua mouebant,
Vt non inceptum perficeretur opus.
Sæpius insano compressit Iazigas arcu,
Et dedit horrendæ millia multa neci.
Indigna ulciscens sæui periuria Mosci,
Illius constans abstulit ultor opes.
Nec tantùm bello studuit, sed legibus æquis,
Subiectam patiens est moderatus humum.
Illa ducis laus est certò uerissima magni,
Qui sacra, qui Iustum cum pietate colit.

SIGISMVNDVS PRIMVS.

Cum iurârat atrox deuicto Glinscius hoste.
Suspectam, pulsa suspicione, fidem.
Qui caperet Regni post mortem fratris habenas,
Tota Sigismundum terra Polona cupit.
Hoc, qui Magnatum tunc nemo tenatior æqui,
Maior consilijs, & pietate foret.
Dos Regum decorabat cum clementia, solus
Deq; Iagelona stirpe superstes erat.
Prostrauit fretum numeroso milite Moschum,
Millia quo bello bis cecidêre decem.
Quantus amor populoq; suo, externisq; Monarchis.
Tantus erat Turcis, & tibi Theuto tremor.

MARTINI CROMERI DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBRI XXX.

AD SIGISMVNDVM AVGVSTVM, INCLYTVM REGEM POLONORVM, MAGNVM DVCEM LITHVA-*norum, Russorum, Prussorum, Masouiorum, & Samagitarum dominum & hæredem, totius Operis Procemium.*

Petrus Gamratus, archiepiscopus Gnesnensis, & episcopus Cracouiensis.

VM PETRVS GAMRATVS, archiepiscopus Gnesnensis, idemq; Cracouiensis episcopus, uir consilio promptus, gratia populari, & autoritate, quam partim liberalitate & beneficentia singulari, partim egregio in parentes tuos, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex inclyte, & in Rempub. Polonã studio collegerat, florentissimus, honestum ac luculentum præsidium ad uitam degendam, & ocium literarium mihi parauisset, post mortem eius retuli me totum protinus ad ea studia, quibus ab ineunte ætate delectatus eram, quæq; ne in ipso quidem aulicæ uitæ cursu penitus deserueram. Tunc autem longè liberior & expeditior, non habui satis, mihi ipsi (quod aiunt) & Musis canere: sed cœpi circumspicere, quónam modo fructum studiorum meorum ad publicam plurimorum utilitatem referrem. Perpendebam cum animo meo, non solum quid à nostris quidem hominibus potissimum expeteretur, ab externis uerò cupidè, & cum nonnulla Polonici nominis fama acceptum iri uideretur: sed etiam quid à me, hac ingenij, doctrinæ, iudicijq; tenuitate & angustia præstari utcunq; posset. Occurrit mihi in primis historia nostræ gentis, quæ tractata quidem est ante nos cùm à Vincentio Cadlubco, episcopo Cracouiensi, & Gallo quodam monacho ante trecentos annos: tum ab Ioanne Dlugosso, & Matthia Miechouiensi, & alijs quibusdam anonymis longè posterius: tum uerò nostra ferè ætate ab Iosto Ludouico Decio, & Bernardo Vapouio, Cantore Cracouiensi: uerùm ita tractata, ut homines partim accuratius, partim emunctius & elegantius aliquid requirerent. Qua de re memineram, Rex optime, quem sermonem Vilnæ mecum familiariter habuisses, prius quàm ad regni gubernacula accessisses: cum eò non modò ab illo ipso Petro Gamrato, patrono meo, uerùm etiam à parentibus tuis præclarissimis ablegatus, ad te uenissem. Tenebam etiam, quam ego spem honestissimi desiderij tui explendi tibi ostendissem: cum indicassem, datum quidem esse à patre tuo, rege sanctissimo & sapientissimo, negocium uiro in primis docto ac pio, & eloquentia, iudicioq; singulari, Stanislao Hosio, præceptori meo, qui nunc opera tua Varmiensis episcopus est, ut historiam Bernardi Vapouij, quam is aliquanto antè mortuus, imperfectã & rudiusculam reliquerat, recognosceret atq; expoliret: sed eum negare, id à se, alijs grauioribus negocijs occupato, commodè præstari posse: & maioris autem negocij uideri, alienis scriptis limã admouere, quàm proprio Marte opus detexere. Hoc igitur magis de conscribenda Historia cogitare cœpi, quæ & originem ueram, & res gestas gentis nostræ complecteretur. Et intelligebã equidem, quid res tanta requireret. Sed cum neq; Hosius, neque quisquam alius laborem illum susciperet, suscepi ego: non tam uirium mearum, & ingenij, eloquentiæq; fiducia, quàm ne præclaro tuo, multorumq; præterea nostratium hominum desiderio, & publicæ utilitati deessem. Verùm in prosequendo opere, plus quàm credideram initio, difficultatis reperi. Neque hoc dico, quòd uiri clarissimi, & cùm alijs præclaris uirtutibus, tum integritate & honestate uitæ, humanitate, elegantia, lenitate & mansuetudine ornatissimi, Samuelis Maceouij, episcopi Cracouiensis, & cancellarij Poloniæ, uoluntate primùm: deinde tua quoq;, SIGISMVNDE AVGVSTE, Rex benignissime, autoritate, ad scriptionem, aliaq; aulica negocia, & ad longa ac frequentia itinera tecum, legationesq; pro te obeundas, ab instituto opere identidem reuocatus sum: non has, inquam, remoras mihi obiectas esse queror, quanquam hæ quoque diutius me ab absoluendo opere inchoato distrahebant: sed illud magis, quòd in tot seculorum historia, quem certum ducem sequerer, non habebam. Animaduertebam Vapouium, Decium, & Miechouiensem, Dlugossum potissimùm secutos esse: illum uerò non magnopere uersatum in externis historijs, quæ Polonica scribenti magno adminiculo esse poterant: nonnunquam perplexum esse, nec perpetuò sibi constare, nec rationem temporum tenere: & πλέω πάρεργα τῶν ἔργων, ut Græcis est in prouerbio, persecutum esse: & operi imperfecto immortuum, ad recognoscendum id nihil temporis habuisse. Neque tamen magis repræhensione dignum iudicabam ob id, quòd non omnia præstitisset, quàm laude, quòd primus maximo labore, & indefesso studio glaciem, quod dicitur, perfregisset. Quamuis enim scripsisset ante eum Vincentius, & quidam alij, quemadmodum superiùs attigi, sed concisè admodum, nonnulla etiam fabulis, ut mihi uidetur, quàm historiæ propiora. Itaque coactus sum externas ueterum iuxtà ac recentiorum historias, uicinarumque gentium annales conquirere, & peruigili cura euoluere. Nec tamen in eo posita erant omnia. Multa à scriptoribus partim ignoratione rerum externarum peruerti, aut omitti, partim

Occasiones scribendæ historiæ.

Polonicarum rerum scriptores.

Sigism. Aug. regis sermo de historia.

Stanislaus Hosius, episcopus Varmiensis.

Autoris consilium.

Impedimenta.

Samuel Maceouius, episcopus Cracouiensis, & cãcellarius Poloniæ.

maleuolentia & inuidentia, uel assentandi suaque extollendi studio deprauari solere, non ignoramus. Sic autem æstuanti, tu mihi, SIGISMVNDE AVGVSTE, licet aliud agens, succurristi: idque ultro: siue uiris omni ingenij, prudentiæ, dexteritatis, fidei, uirtutisq; laude cumulatissimis, & erga me propensissimis, Ioanne Ocessio affini meo, Cancellario, & Ioãne Prerembio Procancellario, consultoribus: dum mihi archiuium tuum Cracouiense recognoscendi, & in certum ordinem redigendi prouinciam mandasti. Ibi enim reperi non pauca publica literarum monumenta, quæ magnam lucem Historiæ nostræ attulerunt, quemadmodum suis locis planum fiet. Iure igitur optimo hoc opus nostrum tu tibi quasi proprium uendicabis, quòd & incitator atque autor quodammodo ad id suscipiendum initiò mihi fuisti: & in eo perficiendo, non solum fauore tuo, uerùm etiam archiuio aperiendo, magnoperè me adiuuisti. Non ornabit fortassis, augebit quidem certè hic liber bibliothecam tuam, quam omni genere librorum instructissimam, exornandæ arci Vilnensi, splendidè & magnificè à patre quidem tuo inchoatæ, abs te uerò exædificatæ, quasi colophonem addidisti. Cognosces tamen hic incunabula, incrementa & conuersiones Reipublicæ nostræ, & regni tui. Cognosces non solùm Polonorum & Lithuanorum tuorum, sed etiam aliorum quorundam finitimorum populorum origines, & successus uarios. Cognosces quasi in speculo imaginem rerum præsentium, & quem quæque consilia nostrorum hominum atque regum exitum habuerint: ita ut quamuis absque eo abundes consilio & ingenio, rectius tamen è præteritis præsentium moderandorum rationem inire posse uidearis. Et scitus est ille poëtæ cuiusdam uersiculus:

Fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

Cognosces denique res gestas bello & pace clarissimas proaui, aui, cæterorumq; maiorum tuorum, in gloriam tuam redundantes. Quibus non inferiora sunt, quæ pater tuus diuus SIGISMVNDVS Rex gessit, quæque abs te etiam expectantur. Sed ea nos segregauimus, siue ipsi alio rursus opere prosecuturi, siue (quod malumus) alijs uegetiori ingenio, uberiore doctrina & eloquentia præditis relicturi. nam ad alia nos iam uocat institutum uitæ nostræ. Nihil autem hic auribus hominum nostrorum dedimus, nihil domesticorum malorum dissimulauimus, neque alienas res gestas data opera eleuauimus: sed ueritatem, quæ prima est historiæ uirtus, ubique potissimùm sumus consectati. Ita uerò stylum temperauimus, ut Latinè quidem, quoad à nobis præstari potuit, scriberemus, & succinctè: intelligi tamen cùm ab alijs, tum à nostris hominibus, etiam qui leuiter literis tincti essent, non difficulter possemus. Quo factum est, ut nonnunquam uerbis minus puris uti necesse fuerit, dum lectorum captui seruimus. Cæterùm locorum & hominum barbara nomina, exemplo ueterum Græcorum, & Latinorum scriptorum, inflexímus ita, ut Romanum quidem sonum, & quasi ciuitatem acciperent: indolem tamen suam genuinam, quoad fieri posset, retinerent, quo agnosci à peritis linguæ Polonicæ & Slauicę absque negocio possent. Totum autem opus triginta libris distinximus. Ac primis quidem decem originem, & prima quasi incunabula gentis, sub barbaris & idololatris ducibus: deinde florem iuuentæ sub Christianis regibus: morbum denique & καχεξίαν quasi ægrotantis Reipublicæ sub pluribus ac dissidentibus inter se principibus post sublatum regnum, persecuti sumus. Medios à restituto regno orsi, ad exitum Vuladislai Iagellonis, proaui tui, Rex, detexuimus. Extremos uerò cæteris quatuor regibus, usque ad SIGISMVNDVM patrem tuum, dedimus. Operæprecium autem facturi uidebamur, si gentis nostræ originem, non admodum celebrem, neque multis cognitam, initiò diligentius persequeremur, uerumque in profundo latens erueremus: in quo multum sanè elaborauimus. Cæterùm assecutíne id simus, an minus assecuti, æqui & candidi lectoris erit iudicium: alijs quidem duntaxat acriori ingenio, maioriq; siue usu & cognitione rerum, siue felicitate præditis, ad peruestigandum & inueniendum uerum, uiam aperuimus. Quòd si cui morosulo, repræhendendis claris, receptisq; scriptorib. plusculum indulsisse uidebimur, cogitabit is, modicè & uerecundè, ac non nisi necessariò id à nobis factum esse: cum uerum inueniri, & animis aliquo fortasse præiudicio præoccupatis insigi non facilè posse uideretur, nisi falsa aut incerta refellerentur. Sed iam ad rem ipsam tuis, Rex inclyte, auspicijs aggrediamur.

Ioannes Ocessius Cancellarius.

Ioannes Prerembius Procancellarius.

Archiuium regium ab autore in ordinem redactum.

Vilnensis arx, & bibliotheca regia.

Fructus legendæ huius historiæ.

Veritas huius historiæ.

Styli attemperatio.

Barbarorum nominum inflexio.

Operis distinctio.

Origo gentis Polonæ exquisita.

Aliorum scriptorum reprehensio modesta.

MARTINI CROMERI, DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER PRIMVS.

De Slauorum nomine & populis. CAPVT I. LIB. I.

Procop. de bello Goth. — Fl. Blond. ab incl. Imp. — Slauorum res gestæ.

PRimùm omnium constat, Polonos Slauicam gentem esse: Slauorum autem siue Slauinorum nomen ante Iustiniani Imperatoris tempora incognitũ fuit Græcis & Latinis scriptoribus. Primus, quod equidem sciam, Procopius Cæsariensis de bello Gotico huius imperatoris scribens, eorum meminit. Tametsi Fl. Blondus Foroliuiensis, qui ante centum annos historiã ab inclinatione Romani imperij conscripsit, Arcadij & Honorij tempora prosequẽs, Slauorum mentionem facit. Postea uerò sicij nomen & fines suos armis propagarunt, ut Mœsiam, siue Mysiam, Daciam, Pannonias, Dardaniam, Liburniam, Dalmatiam, Illyricum, Istriam, & nonnullas alias in Septentrionem uergentes prouincias Romanis Imperatoribus eriperent: Macedoniam, Thraciam, Epirum, Gręciam, & Italiam uexarent: Romanumq; imperium, diuo Gregorio & Iornande Alano testibus, prorsus uastarent atq; debilitarẽt: ne Germaniæ quidem parcerent. Ad eam deniq; amplitudinem peruenêre, ut propè dimidiam Europę, nonnullam etiam Asiæ partem occuparint.

Greg. in epist. — Iornã. de regn. & temp. succeßion. — Slauorum populi. — Vitich. de reb. gest. Sax.

In ea natione maximæ & fortissimæ gentes etiam nunc censentur: nempe Russi, quos Ruthenos pleriq; uocant, Volynij, Moschi, Bulgari, Rasciani, Serbi, Bosnenses, Carni, Croatæ, & ij qui Dalmatiam, Illyricum, Istriam, Vngariæq; montana tenent, Slauorumq; seu Slauinorum nomẽ peculiariter retinent: itemq; accolæ sinus Venedici, & Oceani Germanici, Sala & Albi tenus: quorum reliquiæ hodieq; à Germanis Vindæ seu Vendi uocantur, olim uarijs distincti nominibus ac populis, ut est uidere apud Vitichindum Saxonẽ: deniq; Boëmi, Lusacij, Moraui, Cassubij, Pomerani, Masouij, Silesij, & ipsi, de quibus hæc nobis instituta est historia, Poloni. Cunctæ enim hæ gentes, quamuis dialectis aliquantum uariantibus, eadem tamen lingua Slauica, nec ualde diuersis moribus utuntur, licet autem tam uarijs appellationibus distinctæ sint, cunctæ tamen commune Slauorum nomen agnoscunt. Quo fit, ut & originem cunctis communem & eandem esse necesse sit. Operæprecium ergo facturi esse uidemur, si primùm uniuersè Slauorũ originem perquiramus. Ita namq; faciliùs deinde, quinam homines Poloni sint, ubi habitent, unde & quando exorti sint, inuestigabimus.

De Origine Slauorum tres opiniones. CAP. II. LIB. I.

Origines gentium obscuræ, & antiquitatẽ affectantes. — Romanorum origo. — Persarum. — Thracum. — Atheniensiũ. — Aegyptiorũ. — Itali Aborigines. — Hebræorum. — Arabum. — Saracenorum. — Gallorum. — Hispanorum. — Ios. antiq. Iud. lib. 1. cap. 11. — Beros. antiq. lib. 4. & 5. — Germanorum origo. — Cor. Tacit. de situ & mor. Germa. — Beros. antiq. lib. 4. & 5.

NOn inusitatum est, ut maximæ & nobilissimę quæq; gentes, cum obscuros ortus habeant, & ex paruis initijs creuerint, uetustate tamen originis, & generis nobilitate seu uera, seu ficta duntaxat, sese uenditent, authoresq; & conditores suos uel cœlo à fabulosorum Deorũ stirpe deuocent, uel ab ipso usq; orbis terrarum diluuio, & ex arca Noe memoriter repetant. Ita Romanos, è pastorum & fugitiuorum colluuie ad summam potentiam & claritatem euectos, Romuli sui pœnituit, nisi genus eius atq; suum ad Martem & Venerem deos referrent. Ita Persæ Persea Iouis filium, Thraces Martem, generis sui authorem iactarunt. Athenienses αὐτόχθονας, hoc est, indigenas se esse uoluerunt: itemq; Aegyptij, argumento animalium, quæ secundum Nili inundationes in limo imperfectis etiam membris reperiuntur, iam & prisci Itali Aborigines ex eo sese dixêre, quasi iam inde ab initio & origine mũdi ibi extitissent. Hebræi porrò, apud quos ut antiquissima, ita certissima est historia, ab Abrahamo, clarissimo & constantissimo ueri Dei cultore, ortos se esse memorant: eiusq; stirpem non modo à diluuio, sed ab ipso usq; orbe terrarum condito repetunt. Ad eundem Arabes quoq;, & Saraceni, originẽ suam referunt: Galli ad Comerum siue Gomerũ, Iberes siue Hispani ad Iobelum seu Tubal, Iapeti filios, Noe nepotes: Iosepho Hebræo, & Beroso Chaldæo, scriptoribus peruetustis authoribus. Germani siue Teuthones, à Tuiscone prisci Iani, quem eundem Noam esse uolunt, & Araxæ filio orsi, Mañum, Ingæuonem, Hermionem, Marsum, Gambriuiũ, Suæuum, Vandalum, Teuthonem, Alemannum, & alios deinceps reges & progenitores suos, Corn. Tacito & eodem Beroso authoribus, longo ordine recensent. Sic Hunni &

Hunorum & Vngarorum. — Slauorum origo.

Vngari, magnitudine rerum gestarum Attilæ sui non contenti, ab Hunore usq; & Magore Nemroti, siue Nini primi Assyriorum regis filijs, perpetua successione (uerane an falsa, non disputo) originem suam deducunt. Sic deniq;, ut ad rem ueniamus, Slauorum genus ab ipso usq; Iapeto Noe filio repetunt ij, qui Polonorum & Boëmorum annales conscripserunt. Ex Iapeto quidem Iauanum ortum esse: ex hoc Philaram: ex eo porrò Alanum: inde Anchisen: inde Aeneam: inde Ascaniã: ex eo Pamphilum: hinc Reasilinã: hinc Alanũ secundum, qui primus ex Asia in Europam commigrârit. Eum uerò quatuor habuisse filios: ex his natu maximũ Vandalum, Vistulæ flumini, & Polonis nomen dedisse, ut Vandali dicerentur. Hunc deniq; multos liberos suscepisse, qui quartam partem Europæ occupauerint: & Polonorum, Russorum, Cassubiorum, Suetiorum, Bohemorum, Morauorum, Slauorum, Dalmatarum, Pannonum, Bosnensium, Croatarum, Bulgarorumq; regna condiderint: atq; hic subsistunt, quasi aut Phedriæ, ac Thrasones è comœdijs, aut Capeti, Tyberiniq; ex historijs eis defuerint, aut comminisci plura ipsi arbitratu suo non potuerint.

Alia opinio.

Alij uerò ridiculam fabulositatem, nulla neq; authoritate, neq; probabilitate nixã, auersati, longam quidem stirpis enumerationem prætermittunt: ab ijsdem tamen Iapeto & Iauano, sed per Helisam filium, harum gentium genus deriuant: illam rationem secuti, quòd Slauos, Dalmatas & Illyrios esse opinantur, qui retineant etiamnum ferè ea loca, in quibus hæ gentes ab initio, cum à turri Babylonica in uniuersum orbem terrarum coloniæ deducerentur, cum Ionibus, Aeolibus, Hellenibus siue Græcis, ac cætera Helisæ & Iauani siue Ionis posteritate consedisse, à suprà memoratis autoribus Iosepho & Beroso memorantur. Adduntq; Iauani quoq; siue Ionis nomen ei rei argumento esse, quo Slaui etiam nunc multum utantur, Ianum & Iuanum appellantes. In hac autem sententia fuêre Ioãnes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis, & alij quidam nostrates: tametsi Miechouiensis uariat in eo libro, quem de Sarmatijs scriptum reliquit: è Bohemis Venceslaus Hagecus, & qui ab eo recensentur Brybislaus & Cosmas Bohemi, Ioannes Merignola archiepiscopus Florentinus, & Philippus Callimachus Itali.

Io. Dlugossus. — Matth. Miech. — Vencesl. Hag. — Tertia opinio. — Vindæ, seu Vendi. — Vindelici. — Germanorum res gestæ illustres.

Alij porrò, cùm animaduerterent nationem Slauorum Vindos, seu Vendos à Germanis appellari: eamq; gentem antiquitùs hæc loca, quę nunc Poloni, Silesij, Marchiani Brandeburgenses, Cassubij, & Pomerani, sinus Codani siue Bathici, marisq; Sarmatici accolæ tenẽt, antiquitùs ad Chersonesum usque Cymbricam tenuisse ex ueteribus historicis & geographis recognoscerent, eosdem esse existimarunt Slauos ac Vandalos, quos ipsi Vindas seu Vendos, Latini uerò historici & geographi Vinidas, Venedos, & Venetos: & ab eis Venedicum sinum Balthicum appellant. Nec scio an Vindelicos etiam, qui Bohemis uicini sunt, non magna Bauariæ portione interiecta: cuius gentis caput, Augusta Vindelicorum etiam nunc dicitur. Tametsi sunt, qui diuersos à Vandalis Vindelicos esse uelint. Cumq; Germani homines (nam hi ferè sunt in hac sententia) iure suo, ut mihi quidem uidetur, Vandalos sibi uendicarent, crediderunt ad amplitudinem & gloriam nationis suæ pertinere, si cùm ea Gallias per Francos & Gotos, Britanniam per Saxonas, Hispanias & Africam per Gotos atq; Vandalos, Italiam primùm per Cymbros, deinde per eosdem Gotos, Vandalos, & per Langobardos, Pãnonias item, & alias orientis regiones & gentes nobilissimas per eosdem partim uexasset, partim domuisset, subiugasset, ac tenuisset, ne Vandaliæ ac Bohemiæ antiquissima possessione à barbara & obscura gente Slauorum, quæ ne ipsa quidem certam originem suam edere posset, depulsa esse uideretur. Iam huic ita præiudicatæ opinioni nõ solum necesse, uerùm etiam facilè erat cætera attexere, quæ de Vandalorum origine ex Beroso colliguntur: nempe Vandalum gentis conditorem à Tuiscone, prisci illius Noe filio, post diluuium orbis terrarum nato, quemadmodum nos etiam superius attigimus, duxisse originem: eumq; ipsum Tuisconem à Tanai ad Rhenum usq; regnasse. Deniq; & illud: è Bohemia & Polonia ac Vandalia, Slauos, in Dalmatiam & Illyricum progressos esse.

Crant. in Vãd. — Dlugoss. — Matth. Miech. — Bonf. de orig. & reb. gest. Vngar. — Iornandes.

Hanc opinionẽ adstruxit in primis Albertus Crantius, qui patrum nostrorum memoria Vandaliam cõscripsit, & in eo opere cunctas res gestas Polonorum, Bohemorum, ac cæterorum Slauorũ Vandalis, atq; ita Germanis suis honorificè attribuit. Idem sensêre Ioannes Dlugossus, & Matthias Miechouiensis alicubi, & cõplures alij recentiores. Antonius quoq; Bonfinius in eo opere, quod in gratiã regis Matthiæ scripsit de origine & rebus gestis Vngarorum, licet non figat ferè uestigium; non uidetur tamen ab illis in hac parte dissentire. Nec defuit eis è uetustioribus author, quem sequerentur, Iornandes Alanus: qui in eo libro, quem scripsit de rebus Geticis, Slauos, siue Slauinos Vandalorum gentem esse, asserere ipsis uidetur.

Superiores opiniones falsas esse. CAP. III. LIB. I.

SEd horum nihil nos probamus: nec id temerè, aut leuibus argumentis adducti,
quemadmodum statim demonstrabimus. Et illam quidem fabulosam genealo-
giam, quam primo loco posuimus, pluribus, quàm suprà fecimus, refellere operæ-
precium non est. Contra reliquas duas opiniones, quæ quamuis diuersæ, eodem
tamen ferè argumento locorum, quę Slaui incolunt, nituntur, illud communiter dici po-
test: Non esse necesse, Slauos eosdem esse siue cum Dalmatis & Illyrijs, siue cum Vandalis:
propterea, quòd eorum loca incoluerunt, atque etiamnum incolunt: sicut neque Vandalis cō-
munis fuit origo cum Pœnis, Mauritanis, & Afris: neque Gallis, Gotis, & Lāgobardis cum
Italis: neque Frācis cum Gallis: neque Hebræis siue Israëlitis cum Chananæis, quamuis Van-
dali Africam: Galli, Goti, Langobardi, Italiam, alij post alios: Franci Gallias: Hebręi Cha-
nanitidem, pulsis uel deletis uetustioribus habitatoribus, tenuerint. Pannoniam quoque o-
lim Galli, deinde Goti, Sarmatæ, Vandali, Langobardi, Hunni, Slaui, & Vngari, inuicem
sibi succedentes, inuaserunt. Nec tamen omnes hi populi ijdem sunt, aut eandem habent
originem, nisi fortè illam omnium gentium communem à Noa, uel Adamo etiam, si quis
altius uelit repetere. Non semper sanè eædem gentes easdem sedes tenent, neque tenuêre:
uerùm aliæ subinde ab alijs pelluntur suis sedibus, aut etiam delentur. Nonnunquam ul-
trò in alias regiones commigrant, aliqua uel commoditate inuitatæ, uel necessitate ada-
ctæ: quemadmodum cùm de his, quas modò enumerauimus, tum de Tyrijs, Phocęsibus,
Lacedęmonijs, Arcadibus, Troianis, & alijs compluribus uetusti & graues historici lite-
ris prodidere: ita ut quod uniuersè à Comico seruo dictum est, Omnium rerum uicissitu-
dinem esse, de hac etiam commigratione populorum, regnorumque mutatione uerum sit.
Sed in alijs quidem gentibus facilius id probari ac demonstrari potest, siue quòd ex ipsæ
à literis & humanitate non abhorruerunt, siue quòd ipsæ quidem barbaræ, uicinos tamen
habuerunt excultos literis, quibus neque ocium ac studium ad perquirendum, neque facul-
tas ac diligentia ad conscribendum non modò uicinarum, sed etiam remotarum gentium
res gestas & origines defuit. Poloni & Slaui omnes literas & literatos contempserunt, ac
ne ocio quidem ad studia doctrinæ & humanitatis abundarunt, cum barbari inter barba-
ros consedissent: & continētia cum finitimis bella gererent. Cumque prius obscuri & igno-
biles in uasta barbararum gentium colluuie latuissent, ijs temporibus extiterunt, quibus
Romani atque Græci, apud quos literarum atque doctrinæ studia semper in primis floruere,
barbaricis Parthorum, Gotorum, Vandalorum, Alanorum, Langobardorum, Saraceno-
rum, Hunnorum, & ad extremum ipsorum Slauorum armis implicati, diuexati, & penè
deleti, doctrina quoque & eloquentia propemodum exciderunt: & domesticis perpetuis
malis atque calamitatibus impediti, ne ocium quidem ad perquirendum, et literis mandan-
dum origines & res præclarè gestas externorum, eorum præsertim quos meritò oderant,
habuerunt. Itaque cùm omnis illorum temporum historia perplexa & incerta est, tum Sla-
uorum in primis: qui ad faciendum res memoratu dignas, quàm ad memorādum prom-
ptiores, & magis appositi, ne gloriæ quidem ualdè cupidi fuêre. Quo factum est, ut non
modò nihil de rebus gestis & origine sua comminiscerentur: quemadmodum Gothi for-
tassis, & solent multi alij: sed ne tenerent quidem memoria, aut posteris suis uicissim quasi
per manus traderēt, si quid ueri, certique à maioribus suis accepissent. Vixdum sexcenti aut
septingenti duntaxat anni sunt, ex quo Sclauica gens literas unà cum religione Christia-
na amplexa est: nec magnopere sanè unquam earum studium postea coluit, satisque habuit
unusquisque sensa animi sui alteri absenti literis utcunque aperire, præteritorum iuxtà ac fu-
turorum neutiquam curiosus. Sed nos ita adhuc egimus, ut ostenderemus duntaxat, non
esse necesse, eandem esse nationem & gentem Slauorum cum Dalmatis, Illyrijs, atque Van-
dalis, deinceps ergo, prorsus non eandem esse, demonstremus, si possumus, & quidem di-
stinctè, prius de Dalmatis & Illyrijs, mox de Vandalis.

Gentium mutationes & migrationes.

Pannoniæ habitatores.

Terent. in Eunucho.

Cur obscura Slauorum origo.

Poloni & Slaui alieni à literis.

Quibus temporibus effloruerint. Romani & Græci à barbaris euersi.

Slauorum ingenium.

Slaui quando literas acceperunt.

Slauos non esse Dalmatas, neque Illyrios. CAP. IIII. LIB. I.

MVlta de Dalmatis & Illyrijs peruetusti Græci & Latini scriptores memoriæ
prodidêre. Nam & Macedones & Romani olim cum eis bella gesserunt. Ap-
pianus quidem Alexandrinus etiam peculiarem de his librum conscripsit, cui
nomen dedit Illyrico. In quo originem harum gentium, quamuis diuersam à
Beroso, persequitur. Sed hoc nihil ad rem nostram. Cōmemorat aūt is, itemque Ptolemæus
in Geo-

Dalmatæ & Illyrij.

Appiani Illyricus.

Ptol. Geog. li. 2. cap, 17.

graphia, & alij scriptores ante, & post eum, urbes earum gētium, ut Segestam, Del-
minium, Salonem, Promonam, Terponum, Metulium, Scardonam, Iaderam: fluuios, ut
Naronem, & Saum, siue Sauum: populos, ut Scordiscos, Triballos, Liburnos, Dardanos,
Atintanos: quorum nominum etymologia nihil commune habet cum lingua Slauorum,
sicut habet eorum quæ posterius ab ipsis Slauis indita, hodieque in usu sunt: nempe Iaiza,
Zagrabia, Cluz, Camennygrad, Belogradum, Nouogradum, Cremen, Otocum, Iabla-
nez, Gurca, Lipa, urbes & arces. Reca & Dobra fluuij. Craina regio, siue territorium. Vn-
de apparet, nouam gentem post tempora Ptolemæi & Appiani in illis oris consedisse, ue-
teribus habitatoribus uel pulsis, uel subactis, & pedetentim extirpatis, quæ noua nomina
locis dederit, longè diuersa à ueteribus. Iam uerò quæ ratio excogitari potest, cur populi
ipsi, qui prius Dalmatæ & Illyrij dicti sunt, posterius Slaui, & regio Slauonia dici cœperit,
si ab initio Slaui eam tenuêre? Sed hę quamuis graues, coniecturę tamen sunt. Quid si de-
monstramus, quo tempore primùm Slaui Dalmatiam & Illyricum, uelut alienas sedes, ar-
mis inuaserint & occuparint? Nullus opinor dubitationi locus relinqueretur. Ad hoc au-
tem demonstrandum non utemur Alberti Crantij, qui quidem & ipse pro nobis facit in
hac parte, uel cuiusquam recentioris scriptoris testimonio: sed Procopij Cæsariensis, qui
Iustiniano imperatori à commentarijs, & Belisario nonnullarum expeditionum comes
fuit: qui eorum quę ipsius tempore, & sub oculis penè ipsius acciderunt, certissimus testis
esse potest: nec est causa, cur in gratiam aut odium cuiusquam finxisse uideatur. Is igitur
de bello Gothorū libro primo sic scribit: Martinus interea, Valētinianusque ad Belisarium
peruenere, milites mille ac sexcentos ductātes, quorū pars maxima Huni erāt, Slauini, An
tæque, qui trans Istrum fluuium, nec procul ab eius ripis incolunt loca. Libro autem tertio
sic: Magnæ nuper Slauinorum hominum manus Istrum fluuium traijcientes, & eius re-
gionis loca depopulati, Romanorum uim maximam cœperant. Et mox: Sed Childibius
posthac adeò terrori barbaris fuit, ut per triennij spacium, & quamdiu eo præfecturę mu-
nere hic fungebatur, barbarorum nemini unquam id flumen licuerit Romanos inuaden-
di de causa pertransire: quin potius in alteram continentis partem Romani Childibio du-
ce, ac sæpe transuecti, barbarorum uim maximam trucidarant, & in seruitutem abduxe-
rant. Nec multo pòst de ijsdem Slauinis, & consanguineis eorum Antis memorans: Affa-
timque, inquit, terras habent, ut qui in ulteriore Istri fluminis ripa incolunt partem. Trans I-
strum, qui idem Danubius est, Slauinos tunc incoluisse scribit. Cōstat autem Dalmatiam
& Illyricum cis Istrum esse Romanis & Constantinopolitanis. Aliquanto uerò pòst, eo-
dem libro idem Procopius ita scribit: Per id tempus Slauinorum exercitus flumine Istro
traiecto, Illyrios omnes adusque Epidamnum malis ingentibus affecêre, partim hos truci-
dando, & partim sine ullo ętatis discrimine in seruitutem, quos licuit, abigendo: & eorum
bonis direptis desæuiebant. Ad hæc & præsidia illis in locis non pauca, & quidem pręua-
lida occuparunt. Hic manifestè apparet, diuersos tunc fuisse à Slauis Illyrios. Certè ipsi se-
se tam immaniter non infestarunt, nec ea præsidia occuparunt, quæ prius ditione tenebāt.
Prosequitur ibidem idem author multa bella, & nonnulla pręlia à copijs ac ducibus Iusti-
niani cum Slauis, cùm alibi, tum in Dalmatia minus prosperè gesta: memoratque eos non
incursantium, & prædas agētium in morem ea loca infestasse, uerùm perinde ac domi hy-
berna habere iam tum cœpisse, nihil hostile reformidantes. Atque hæc fermè Procopius
de Slauis. Nam quæ idem scribit de moribus eius gētis, inferius loco suo referemus. Gre-
gorius uerò cognomento Magnus eius nominis primus pontifex maximus, qui aliquan
to pòst Iustiniani tempora Mauritio imperante, post sexcentesimum annum à Christo na-
to, ecclesiæ præfuit, ita scribit ad Episcopos Istriæ: Equidem de Slauorum gente, quæ uo-
bis imminet, & affligor uehementer, & turbor. Affligor in his, quæ in uobis iam patior:
conturbor, quia per Istriæ aditum iam in Italiam intrare cœperunt. Addamus iam his &
Blondum, recentiorem quidem, sed diligentem antiquitatis indagatorem. Is ergo uerbis
diui Gregorij, quæ nos modò retulimus, descriptis, hæc addit: Quanquam uerò Grego-
rius plura de hac Slauorum in Istriam irruptione non scribat, tamen nos compertum ha-
bemus, eam gentem, quam ultra Danubium sedes habere, & socerum, filiumque Mauritij
illis oppositos fuisse diximus, tunc primùm oram Adriatici sinus dextri litoris occupasse,
& ita habitationem in ea continuasse, ut quicquid prius Istria & Dalmatia dicebatur, ad
tempora usque nostra dicatur Slauonia. Sequenti autem libro, Phocæ, qui Mauricio suc-
cessit in imperio, tempora persequens, ita scribit: Per id etiam tempus imperio Constanti-
nopolitano tumultibus illis in Africa & Asia agitato, Slaui, quos ostendimus in Dalma-
tiæ &

Dalmaticarum urbium, populorum, et fluminum uetusta nomina.

Noua nomina diuersa à ueteribus.

Mutatarum gentium in Dalmatia & Illyrico argumentum.

Slaui & Slauonia.

Slaui quando Dalmatiam et Illyricum occuparint.

Albert. Crant.

Procopius Cæsariensis.

Proc. de bello Got. lib. 1.

Ibid. lib. 3.

Ister. Danubius.

Greg. ad Episcopos Istriæ.

Blon. ab incli. Imp. lib. 8. primæ Decadis.

tiæ & Istriæ ora consedisse, quæcunq; propinquis in regionibus imperio parentia inuaserunt, & militibus, quos Phocas præsidio imposuerat, subita irruptione occisis, omnem Dalmatiæ & Illyrici Adriatico adiacentis, prouinciã subegerunt. Hinc igitur satis iam cõstat, ni fallor, serò Slauos in Dalmatia & Illyrico consedisse: nec esse eos Dalmatas, aut Illyrios: atq; ita ne accõmodari quidẽ eis posse ea, quę de illarum gentiũ origine literis & memoriæ ꝓdita sunt. Iã igiť ad Vãdalos quoq;, quos Procopius Vãdilos uocat, trãseamus.

Quod Slaui Vandali non sint. CAP V. LIB. I.

AC tenuisse quidem Slauos, atq; adeò nunc etiam tenere eas sedes, in quibus olim Vandali habitasse commemorantur, dubium non est, ueterum & recentiorum scripta euoluenti. Nec de ijs modò locis hoc dictum uolumus, quæ ad utramq; ripam Vistulæ Odra tenus, & secundum Oceanum Germanicum usq; ad Cymbricam Chersonesum, nunc à Polonis, Silesijs, Cassubijs, Pomeranis, Masouijs, Prussis, & Vindis tenentur, olim Vandalis, & Venetis seu Vinidis habitata esse constat: uerum etiam de alijs quibusdam, quæ Vandalis attributa sunt. Nam & Procopius, cuius dudum mentionem fecimus, à Mœotide palude Vandalos, quos ipse Vandilos uocat, prodijsse, indeq; fame pulsos in Francos Germanos impetum fecisse, scriptum reliquit in eo libro, quem peculiarem de bello Vandilico conscripsit: & Iornandes, eiusdem ferè temporis scriptor, in libro de rebus Geticis memoriæ prodidit, eos quodam tempore ea loca tenuisse, quæ ab oriente quidem Gothos, quos tunc in Dacia habitasse scribit, ab occidente Marcomannos, à Septentrione Hermũdulos, à meridie uerò Istrum siue Danubium finitimum habuerint. At Slauini quoq;, & Russi, quemadmodum inferius ostendemus, circa Mæotim incoluêre. Tametsi modò quoq; ad eam usque paludem ferè Moschorum imperium protenditur. Ad Septentrionalem etiam Istri partem à Dacis, qui nunc Valachi sunt, & Moldaui, & Transyluani, ad Bohemiam usque, quam Strabo Buiemum uocat, Marobudi Marcomannorum regis regiam, etiam nunc Rasciani, Serbi, Bosnenses, ac cæteri Slaui habitant, olim liberi ac domini, deinde ab Vngaris ferè regnati, ad extremùm partim patrum nostrorũ, partim nostra etiam memoria, à Turcis subacti. Fatemur hæc ita esse. Nec tamen hinc necessariò colligitur, hos populos eosdem esse cum Vandalis: sicut ne cum Dalmatis quidem & Illyrijs, quemadmodum superius ratiocinati sumus, nihilq; prohibet, diuersis temporibus diuersas gentes ijsdem in locis habitasse: ac uno etiam tempore amplam aliquam regionem, qualis est Italia, Sarmatia, uel Asia minor, non ab uno uniusúe nationis populo teneri. Constat autem & Mæotidis oram longè & latè patêre: & quòd ea nauibus adita, notior esset Græcis & Romanis: interiora uerò Sarmatarum incognita, propter barbariem, eos loca remotioria etiam à Mæotide, de quibus auditu aliquid acceperant, ad Mæotim sita esse existimauisse, & cùm Vandalis, tum Roxanis atque Slauis attribuisse. Et inter Dacas autem, Marcomannos, Hermundulos, siue Hermunduros, & Istrum, permagna locorum intercapedo est. Denique tractum eum, qui secundùm Vistulam, & mare Germanicum, Vandalis & Vinidis, seu Venetis attribuitur, multarum gentiũ capacem esse, dubiũ non est. Facilè autem est, cùm è suprà memoratis Iornande & Procopio, tum ex alijs etiam scriptoribus deprehendere, quid de diuersis hisce Vandalorum sedibus (nam de Vinidis posterius dicetur) sentire debeamus: nempe eos à Mæotide profectos uersus occidentem solem, ad Vistulam in extrema ora Germaniæ consedisse, & cùm alios Germanos, ut quique proximi erant, tum Francos bello uexasse. Deinde uerò ad meliores sedes in Pannoniam, indeq; in Galliam, Hispaniam, & Africam denique commigrasse. Perinfirmæ igitur coniecturæ sunt, quibus isti adstruere nituntur, Slauos eandem esse nationem cum Vandalis & Germanis omninò. Nam quod quidam ridiculè, cum Vandalos à Vandalo fluuio, qui nunc Vistula est, dictos esse uelint, hunc à Vanda Polonorum regina nomen accepisse existimant. Nonnulli porrò opinantur, quòd Vandali Slauica lingua dicantur, quasi Vendali, quæ uox est cohortantium se, ut ulterius porrò ire pergant, eiusmodi ineptias ne refellere quidem libet. Nos quidem certioribus longè argumentis Polonos & Slauos Vandalos non esse probabimus. Primùm enim mores his gentibus diuersi sunt. Ac Vandalos quidem sub regibus semper fuisse, & mollissimos atque delicatissimos esse, testis est Procopius. Idem uerò Slauinos Antasq; uitam duriorem, & incultam, neglectamq; ducere, & sordibus sese ingurgitare, & incondita quædam tuguria longo ab inuicem interuallo habitare, & singulos domicilij locum sæpe mutare, indeq; Sporos à Græcis cognominatos esse: nec ab uno aliquo

cos

Vandalorum sedes, eædemq; Slauorum.
Slauorum sedes.
Procop. de bello Vandil.
Iorn. de rebus Geticis.
Moschici imperij terminus ad Mæotin ferè.
Strabo geograph. lib. 7.
Slauorum populi à Turcis subacti.
Diuersi populi etiam in una regione habitantes.
Vandali unde, & quò progreßi.
Vandalus fluuius.
Vendali falsa etymologia Vandalorum.
A' diuersitate morum.
Proc. de bello Vandal. Idem de bello Got. li. 3.

eos regi, sed plebea, communiq; libertate uiuere, memorat. Deinde lingua penitus diuersa utuntur Slaui omnes, ab ea qua Vandali usi sunt. Constat sanè inter omnes, Vandalos Gotorum & Germanorum gentem fuisse, eademq; lingua cum eos usos fuisse. Testes sunt eius rei Eutropius, Paulus Diaconus, Procopius, & his omnibus antiquior Cor. Tacitus: neq; negat Crantius. Quin citat is etiam ex Metodio martyre epistolam Vandalorum ad Constantinum imperatorem, Germanos se esse profitentium. Quod Irenicus quoq; facit. His adstipulantur ducum ac regum eius gentis nomina, quæ Germanicam originem atque etymologiã redolent: qualia sunt Gensericus, Hunericus, Gildericus, Sigericus, quasi ex anserum, gallorum gallinaceorum, auri, & uictoriæ opulentia deriuata: Itemq; Trasamundus, Gutamundus, Sigismundus, & alia eiusdem modi: quorũ similia etiam alia Gothi habuerunt, & partim Burgundiones, qui & ipsi inter Vandalos numerantur: partim ij, qui nunc peculiariter Germani siue Teuthones appellantur, adhuc retinent. Slauicum uero uocabulum ne unum quidem mihi quisquam ex omni Vandalorum historia protulerit: nisi fortè illa apud Crantium, Lubecæ, Rostochij, Vismariæ, Stargardi, seu Starogradi, urbium nomina: quę nos à Slauis post migrationem Vandalorum indita esse, suo loco indicabimus. Satis ne igitur argumenti est, Slauos, qui nihil penituscommune habent cum lingua Germanica, nisi fortè ex uicinitate & commertijs mutuatum, Vandalos non esse? Qui enim, aut unde mutarent linguam ij præsertim, qui uetustissimas Germaniæ, quam Vistula secundum Plinium, Ptolemæum, Pomponium Melam, Iornandem, & authores terminat, sedes non reliquerunt? Hic hæret omninò Crantius, & qui eum sequũtur. Franciscus uerò Irenicus ui ueritatis uictus, manus dat: quamuis ut uidetur, repugnãte Iornande. Verum de Iornande statim, si prius refutauerimus illud Crantij argumentum, quo is adstruit, Slauos Vandalos esse, quòd à Germanis etiam nunc Vendi seu Vindæ uocantur eius linguæ & generis homines. Non est certum inusitatum, populos, qui aliunde aliò cõmigrarint, cùm à locis & regionibus nomina assumere, tum eorum populorum, quibus successerint, nominib. appellari. Nec lõgè huius rei exẽpla petemus. Cõstat certè, Prussiã ab alijs, quàm nunc populis olim habitatã esse, qui siue Prussi, siue Borussi, siue Borusci secundum Stellam dicti sunt: quorum extant adhuc reliquiæ quædam in uicis atq; pagis tractus Varmiensis, & Sambiensis, lingua utentes Lithuanicæ nõ absimili. Quodam autem tempore partim à Polonis, partim à Teuthonibus Marianæ militiæ adscriptis subactam & occupatam, in hoc usq; tempus à Germanis & Polonis habitari, deletis ferè ueteribus illis Prussis: nihilo tamen minus hi quoq; Poloni & Germani Prussorum nomen retinẽt. Quis aũt nescit, Gallias, Gallis siue migratione, siue bello exoneratos, quodam tempore Francis Germanis cessisse? & tamen hos etiam à Latinis Gallos appellari? Sic Troiani cũ Aenea profecti, in Latinorũ & Italorũ: Gothi & Alani, qui corruptè Catalani nũc uocantur, in Hispanorũ: Zechi Slaui in Bohemorum, Germanorũ, quemadmodum postea demonstrabitur, nomen transierunt. Eadem igitur ratione credibile est, Slauos, eos qui priscorum Venedorũ secundum Ptolemæũ, seu Venetorũ & Vinidarum secundum Iornandem, sedes occuparint, Vendos seu Vindas à finitimis Germanis appellari non desijsse. Indeq; propter linguæ & originis cognationem cæteris quoq; Slauis accõmodatam, hactenus manere. Nisi fortè diuersos esse uelimus à Vandalis Venetos, seu Venedas, seu Venedos, siue Vinidas: qua de re nunc disputabimus.

An Venedi, Seu Veneti, & Vinidæ, ijdem sint cum Vandalis. CAP. VI. LIB. I.

COrnelius quidẽ Tacitus dubitat, Germanis'ne an Sarmatis Venedos ascribat: & quamuis ad extremum eò magis inclinet, ut inter Germanos eos referat, infirmis tamen argumentis, id confirmat. Ptolemæus Venedas uult esse gentem Sarmaticam. Vandalos autem Germanos esse, iam satis, opinor, demonstratum est. Iornãdes uerò apertius etiam alios omninò esse à Vãdalis Venetos & Vinidas innuit. Cum enim Vandalos, à Gebericho rege Gothorum profligatos, & ad paucitatem redactos, migrasse ex suis sedibus, & à Constantino magno Imperatore in Pannonia nouas sedes impetrasse, narrasset, unde postea in Gallias, Hispanias, & Africam commigrarunt, mox Ermanarici, qui aliquanto post Geberichum apud Gothos regnauit, mentionem faciens, in Venetos eum arma mouisse, & quamuis abundante multitudine, uictos tamen, & subactos eos esse memorat: statimq; adijcit: Eos ab una stirpe exortos, tria tunc nomina reddidisse: id est, Venetorum, Antarum, Slauorum. Qui quamuis, inquit, nũc ita facienti-

Linguæ diuersitas.
Vandali Germani sunt.
Eutro. hist. li. 10. & 14.
Paul. li. 1. ca. 1. de gestis Lãg.
Proc. de bello Vand.
Tacitus de situ et mor. Germ.
Alb. Crant. li. 1. Vandaliæ.
Iren. Germ. exegesi li. 1. c. 33.
Vandalica dura nomina.
Burgundiones Vandali sunt.
Venedicarum urbium nomina.
Germaniæ finis olim Vistula.
Plin. nat. hist.
Ptol Geogr.
Mela Geogr.
Iorn. de rebus Get.
Iren. Germ. exegesi li. 1. c. 13.
Crantius.
Vindæ seu Vẽdi. Slaui.
Populorum appellationes.
Prußi prisci.
Erasm.
Stella de Boruscis.
Prußiam qui homines inhabitent.
Franci Galli appellantur.
Cathalani.
Zechi Bohemi.
Slaui cur Vindæ appellẽtur.
Tacit. de situ & mor. Ger.
Venedæ an Germani sint.
Ptol. Geogr. lib. 3. cap. 5.
Iornand. de rebus Getor.
Vandalorũ migratio in Pannoniam.
Venedi à Gotis uicti.

 bus pec-

Dacia.

bus peccatis nostris,ubiq; desæuiant,tamē tunc omnes Ermanarici imperijs seruiêre. Hęc ibi Iornādes. Aliquanto autem antè his uerbis scribit: Introrsus illi (Gepidarum genti sci-licet) Dacia est, ad coronæ speciem arduis alpibus emunita: iuxta quorum sinistrum latus quod in Aquilonem uergit, & ab ortu Vistulæ fluminis per immensa spacia uenit, Vini-darum natio populosa consedit: quorum nomina licet nūc per uarias familias & loca mu-tentur, principaliter tamen Slauini & Antes nominantur. Hic meum diligenter perpen-dant ij, qui Venetos & Vinidas eosdem cum Vādalis esse autumant, uerba scriptoris hu-ius de rebus sui temporis & sibi notis scribentis. Profectò si is eosdem esse uellet Venetos cum Vandalis, non temerè mutasset nomina: ut illicò post factam Vandalorum mentio-nem, Venetos, ac non Vandalos, ab Ermanarico bello petitos esse, memoraret. Nec mihi quisquàm obijciat, in Venetis quoq; idem eum fecisse, ut Venetos appellaret, cum prius Vinidas dixisset: quos eosdem esse dubium non est, ipsomet etiam authore attestante. Ma-ior est enim cognatio nominū in Venetis & Vinidis, quâm in his utrisq;, & Vandalis. Vel nunc etiam Germani, partim Vendos, partim Vindos, siue Vindas dicunt. Deinde tam Vinidis, quàm Venetis, Slauinos adiunxit. Vandalis non adiūxit, quorum paulò ante Ve-netos mentionē fecerat: cum rationi magis consentaneū fuerit, in prima mentione genus eius explicare. Præterea in Aquilonem secundum Alpes, hoc est, Carpathum montem, à fontibus Vistulæ, Venetis, siue Vinidis sedes attribuit, hoc est, in Sarmatia: Vandalos au-tem ad eam partem Vistulæ, quæ Germanis citerior est, habitasse, isti ipsi affirmant. Iam il-lud longè etiam efficacius argumētum est, nō esse eosdem Vinidas & Venetos cum Van-dalis, quòd post deuictos, & ad paucitatem redactos, pulsosq; suis sedibus Vandalos, Ve-netos multitudine abundātes, ab ijsdem Gothis infestatos & subiugatos esse scribit. Illud uerò longè efficacissimum, quòd Venetos atq; Slauinos, Antasq;, quos in Boream ad Vi-stulam, Danastrum & Danubiū flumina, Musianum lacum, qui fortè Mysianus est, & ma-re Ponticum commorari, paulò antè dixerat, ubiq; desæuire suo tempore queritur: cum Vandali longe antè Pannonia non pulsi, sed à Stilicone euocati, in Gallias & Hispanias populariter migrassent, atq; adeò illis etiam regionibus relictis, in Africa Iustiniani armis attriti, afflicti, ac deleti essent: quod quidem tum Paulo Diacono, tum hoc ipso Iornande et Procopio, oculatis ferè testibus, confirmare possumus. Congruunt cum his ea quæ supe-rius de puincijs Romani imperij ab hac gente afflictis, ex diuo Gregorio & Flauio Blon-do descripsimus. Ex his igitur satis, ut arbitror, liquet, Venetos & Vinidas, quos Germa-ni Vendos, seu Vindas uocant, diuersos esse à Vandalis. Atq; hinc apparet error Alberti Crantij, Francisci Irenici, & aliorum, qui in eo quòd Slauos cum Vandalis eandem esse gentem affirmant, Iornandis authoritatem sequi sibi uidentur: cum tamē is, quemadmo-dum nos modò ostendimus non cum Vandalis, sed cum Vinidis, seu Venetis, Slauorum gentem coniungat.

Slauini & Antes.

Vindarum sedes.

Vandalorum è Pannonia migratio.

Vandali deleti.

Paul. Diac. de gest. Lang. lib. 1. c. 17.

Iorn. de reb. Geth. & de reg. ac temp. success.

Procop. de bello Vandil.

Slaui cur Venedi uocati.

Quòd Slaui Germani non sint. CAP VII. LIB. I.

QVòd si quis cum Tacito Venedos quoq; inter Germanos referre contendat, non magnopere pugnabimus: dūmodo is meminerit, fieri potuisse, quod sæpè alijs gentib. usu uenerit, ut Slaui, quos lingua, moresq; arguant Germanos non esse, Venedorum Germanorum nomine iam tum Iornandis tempore etiā appellarentur, cum eorum sedes occupassent: sicut etiam nunc à Germanis ap-pellantur. Nam quod Crantius ex usu Germanicæ linguæ non infrequenti apud Bohe-mos, addam ego, & apud Polonos, & è Germanicis concionibus colligit, eos Germani-cam gētem esse, eadem ratione colligat licebit, Italos uel Latinos eos esse. Nam hæ quoq; linguæ in usu esse cœpere apud Polonos præsertim. Hispanis quoq; & Italis nostra tem-pestate, ijs præsertim qui uel militarunt, uel negociati sunt in Germania non insolens est usus linguæ Germanicæ. Ne Latinæ quidem olim fuit Græcis, cum Romanis parêrent. Ergóne ijdem erunt aut Gręci cū Romanis, aut Itali, & Hispani, cū Germanis? Non rectè hic ratiocinatur Crantius. Quòd si Slaui Germani sunt, uel ex Germanis orti, eadēq; olim lingua usi. Vnde igit̃ Slauicę linguę usus apud eos inoleuit? quę ut à Germanica, sic ab o-mni finitimorū, atq; adeò quorumuis aliorū populorū, de quib. auditu aut literis aliquid accepimus, lingua penitùs diuersa est. Quid quòd apud Bulgaros, Russos, atq; Moschos, qui & ipsi Slaui sunt, uel nullus omninò, uel certè rarissimus est Germanicæ linguæ usus? Fateatur ergo necesse est Crantius alterutrum, uel non extirpatos penitùs olim esse à Sla-uis Germanos & Vandalos, uel certè posterius ab ijs colonias è Germania deductas esse,

Germanicæ linguæ usus apud Bohemos & Polonos.

Slauica lingua diuersa ab omnibus alijs.

Germani in Polonia et Bohemia quādo.

agre-

agrestium præsertim & opificum omnis generis, cum ipsi ferē militiæ uacarēt. Quod nos à Polonis quodam tempore factum esse suo loco ostendemus. Iam, ne ex illo quidem Be-rosi testimonio, quo is Tuisconem Germanorū omnium conditorem à Tanai ad Rhenū, usq; regnasse, & ab eo Sarmatas maximos populos conditos esse asserit, satis rectè cōpro-batur Slauos Germanos esse. Nam ut illibata sit fides & authoritas Berosi, ut etiā demus Slauos uel Sarmatas esse, uel omninò cū Tuiscone in Europā profectos, in his oris, quas nunc incolūt, inter Tanaim & Rhenū consedisse, certè nō statim consequetur, eos Tuisco-nis posteritatem esse. Neq; enim necesse est, populos alicui regi subiectos, uel ab eo condi-tos, ab eodē etiam procreatos, aut eadē dūtaxat cum illo stirpe ortos esse. Quin cernere est nō modò in priscis annalibus, uerùm etiā nostro tēpore multas gentes, externi generis re-gibus parêre. Legimus etiā nonnullorū populorū colonias ab externis ducibus deductas esse. Quid? q; Sarmatiā Berosus ab ortu solis Tanai fluuio, ob occasu Rheno terminat, Sar-matæ uerò Græcorū, & Latinorū scriptorū testimonio multū terrarū ultra Tanaim tenēt, nescio an plus quàm citra Tanaim, & quidā antiquitùs, ita ut hinc progressi esse uidean-tur potius, quàm hinc illuc: cum et solum hic sit uberius, & cœlū mitius, & propinquior sit Asiatica, quàm Europea Sarmatia Babylonię, unde in totū orbē terrarū coloniæ deductæ sunt. An nō licebit credere uel interpretē perperā nobis reddidisse scriptoris Chaldæi sen-tentiā, cum in diuersis linguis, diuersis nonnunq̃ nominibus & flumina, & loca, & gentes appellētur, uel ipsum etiā authorē de rebus tam procul à se remotis hallucinari potuisse, et aut ignorasse fines harū gētiū, aut Sarmatarū nomine Germanos pariter & Sarmatas cō-plexū esse? sicuti Sarmatis quoq; nōnulli uicissim Germanorū nomē accōmodāt: Scytha-rum uerò nomē usq;quaq; trāsire in Sarmatas atq; Germanos, testis est C. Plinius. Sarma-tæ quidē certè Germani nō sunt, q̃d ex hoc ipso Plinio, Corn. Tacito, Strabone, & Ptole-mæo rectê colligimus, neq; ex Tuiscone progeniti, quāuis secundū Berosum à Tuiscone conditi, quippe qui à Sarmate, quem Moses & Iosephus Asarmotē uocant, Istri siue Iecta-ni filio, & ipso ex Noa, sed per Semū filiū descendente, nomen & genus duxerint. Nō igi-tur Vandali, neq; Germani omninò sunt Poloni, Bohemi, ac cæteri Slaui. Vnde aūt Slaui ducant originē, aut unde, et quādo in has oras, quas nūc tenent, aduenerint, utinā tam fa-cile esset uerū inuenire, quàm falsa refellere. Conemur tamen etiā illud, quantū possumus, ut si minus inueniamus, uiam certè ad inueniendum post nos quæsituris uel muniamus, uel indicemus.

Beros. lib. 4. & 5.

Slauos non esse ortos à Tuiscone.

Sarmatiæ fines secundum Berosum.

De Berosi testimonio iudicium.

Scytharum appellatio.

Plin. nat. hist. lib. 4. cap. 12.

Sarmatarum origo.

Genes. 10.

Ioseph. ant. li. 1. cap. 14.

Vnde Slaui & Slauini appellentur. CAP. VIII. LIB. I.

AC nomen quidem Slauorum, & Slauinorum ante Procopij, & Iornandis histo-riam, & Iustiniani Imperatoris tempora, nusquam neq; apud Latinos, neq; apud Græcos scriptores adhuc inuenimus, quemadmodum initio scripsimus. Nam Alberto Crantio, & Saxoni Grammatico, nisi uetustiores authores proferant, fidem in hac parte nō habemus. Neq; uerò loci ullius in terris neq; hominis cuiusquā pri-sci nomen apud ueteres, uel geographos, uel historicos adhuc reperimus, hæc unde gens, siue natio uerisimiliter denominata esse uideatur. Slauoniā enim à Slauis, non hos ab illa appellationem accepisse, satis opinor constat ex his, quę suprà memorata sunt. Slauorum autē etymologiam, uel à Slouo, quod uerbum, & sermonem, uel à Slaua, quod famam, siue gloriā genti significat, omnes deriuant, nemo, quod sciam, aliūde: ita ut cum ipsi se Slo-uacos & Slouanos, quasi uerbosos, ut uult Crantius, siue Slauacos, & Slauanos, quasi ce-lebres dicerent, à Latinis Slaui, & Slauini dicti sint. Propius autem uero est, eos à celebri-tate & gloria potius, quàm à uerbositate, quæ in uituperio est, nomen sibi sumpsisse, cum res magnas, & præclaras, contra Romanū imperium, & finitimos quosq; gererent. Et cō-uenit sanè, cum hac etymologia, quod nō Sloui, aut Slouini, uerùm Slaui, & Slauini à La-tinis appellantur. Corrigendus uerò, hic est error eorum, qui eos Sclauos, siue Sclauinos uocant: qui quidē etiam in pleraq; Procopij, & Iornādis, & Blondi exemplaria irrepsit, ab Italis, nisi fallor, quòd ij dū mollius loqui student, sæpe i, pro l, proferunt, ut pro flatu, fiato, pro placet, piace: sic pro Slauo, Siauo. Nihil autem ferè interest apud eos in enuncian-do, siue quis dicat Siauum, siue Sciauum, c litera interserta. Inde fortassis imperiti cum La-tinè loqui uellent, uel scribere, non Slauum reddidêre, sed Sclauum: quo nomine nunc quemlibet seruum appellant Itali, cùm alij, tum Adriatici maris accolæ, ex nomine gentis, cum qua multa bella gessêre: quemadmodum Romani olim Getas & Syros. Sed ad insti-tutum reuertamur.

Slauorum nomen quando clarere cœperit.

Slaui à Slouo uel Slaua dicti.

Slauos perperam dici.

Sclaui apud Italos qui uocentur.

Vnde Slauorum gentes prodierint, ratiocinatio. CAP. IX. LIB. I.

Slauorum populi.
Moraui unde nomen habeant.
Marcomanni.
Ptol.li.2.ca.11.
Tacit.de situ et mor.Germ. et annal.lib.2.
L.Fl.Epi.li.4.
Bohemi, qui et unde appellati.
Strabo Geog. lib.7.
Zechi.
Albert.Crant. lib.1.& 2. Vand.
Saxo in Dania.Cassubij.
Polon.nomen ante Christum natum non extitisse.
Moschi.Ptol. li.5.cap 9.& 13.
lib.eod.cap.6.
Plin.nat.hist. li.5.ca.27.
Ibid.li.6.cap. 9.& 10.
Strabo.lib.11. Geogra.
Ioseph.ant.li. 1.cap.11.
Genes.10.
Moschi unde, & quando appellari cœpit.

CVm igitur Slauorum nomen tam sit recens, nec à loco, uel conditore gentis deriuatum esse appareat, uideamus num inter eos populos, qui Slauorum nomine censentur, eademq; lingua utuntur, quisquã sit, qui uetustius nomen habeat: ut inde cæterorum omnium examina prodijsse, & cùm singulos noua nomina, tum uniuersos communem Slauorum appellationem accepisse demonstremus. Ac Polonorum quidem, Zechorum, Silesiorum, Pomeranorum, Bosnensium, Croatarum, siue Caruatorum, Rascianorum, Dulebianorum, Dreslanorum, Traslanorum, Volyniorum, Podoliorum, Palucorum, Pouazanorum, Masouiorũ, Vilzorum, Velataborum, Lusicorum, qui nunc Lusacij uocantur, Lunchinorum, Licauicorum, & si qua sunt præterea nomina, etiam recentiora sunt. Recens est & Morauorũ, siue à Marotho rege, qui longè post Attilæ tempora fuit: siue à Moraua flumine, Olomuciũ urbem primariam præterlabente id inditum est. Marcomanni enim, qui loca illa & uicinam Bohemiam, deletis Boijs, Gallica gente, quæ regioni nomen dedit, prius tenuêre, Germani fuêre: Ptolemæo, Cornelio Tacito, & L.Floro testibus. Vnde & illud apparet, quòd priscorum Bohemorum gens, licet uetustior sit, quippe cuius & Ptolemæus, & Tacitus, atq; etiam Strabo meminerint, Gallica tamen fuerit initiò: deinde, quæ eam deleuit, cum esset Germanica, & ipsa Bohemorum appellationem retinuerit: quam postremò Zechi quoq; Slaui in hanc usq; diem retinent, cum longe pòst in ea regione domicilium fixissent. Quuãqam ipsi se Zechos appellant, & à cæteris Slauis ita uocantur. Nam quod scribit Crantius, è Bohemia & Pannonia Slauos profectos, in Illyrico ac Dalmatia consedisse: non probat nobis, cum neminem è uetustioribus huius sententiæ authorẽ habeat. Sicut ne illud quidem, quod authore Saxone Grammatico prodidit, Cassubios, & ipsos gẽtem Slauicam, ante Christum natum extitisse: & quæ nunc teneant loca, tenuisse. Nam et Saxo ille non multo uetustior est ipso Crantio: & cum de re procul à memoria sua remota nullo authore scribat, non maiorem & ipse meretur fidem. Itaq; ne illud quidem recipimus, quòd Saxo idem, uetustiora Christo nato tempora persequens, etiam Poloniæ facit mẽtionem. Modocas equidem populos in Sarmatia Asiatica apud Ptolemæũ, Moschicos, siue Moschios mõtes in Cappadocia, siue Armenia, apud eundem Ptolemæum, & C.Plinium reperio. Moschenos etiam populos, & Moschorum tractum, idem Plinius commemorat. Strabo quoq; Moschos populos Colchis finitimos esse scribit. Iosephus uerò Hebræus Moschinos populos, Cappadocas postea dictos, à Mosochim, siue Mosoch Iapeti filio, ut est in Genesi apud Moysen, oriundos esse, scriptum reliquit. Et Modocarum quidẽ nomen minus, Moschenorum uerò, seu Moschinorum, siue Moschorum, admodũ conuenit ijs populis, qui nunc in Europea pariter & Asiatica Sarmatia longè, lateq; imperantes, Slauica lingua utuntur, & Moschi Latinè, Moschouitæ, Germanicè, Slauicè uerò Mosqua appellantur. Et à multis quidem seculis ij sedes illas tenent, quod eorum ipsorum annales testificãtur: sed hoc nomen Moschorum non ita pridem usurpare cœperunt, nec uniuersè primùm. Sed unus de multis populis, à flumine & arce Mosqua, ita dici cœptus est, ex eo ferè tempore, quo post diuisum in multos principatus Russorum eius regionis imperium, Ioannes quidam dux Danielis filius, (quemadmodum uir grauis ac diligens, Sigismundus Herbersteinus, regis Ferdinandi consiliarius, in Moschouia sua, ex eius gentis annalibus compertum, nuper memoriæ prodidit) ei territorio præfuit, & instaurata arce, quæ modica & obscura antè fuerat, sedem ibi suam cõstituit. Cuius posteri cum subactis proximis quibusq; eiusdem nationis atq; linguę principibus, principatum suum longè lateq; dilatassent, tum demum cæteri quoq; Russorum populi longè maiores, antiquiores, & nobiliores, quàm Moschi ad eam diem fuerant, nempe Vuladimirienses, Nouogrodenses, Iaroslauienses, Tiuerenses, Mosaiscenses, Susdali, Piskouenses, Rezanenses, Seuerienses, & alij, ut quiq; deuicti sunt, in Moschorum nomen abiêre: sic tamen, ut cuncti pariter Russorum nomen libenter etiamnum agnoscant. Itaq; olim Kiouiensis metropolites, & nunc Moschicus etiam, Rusiæ metropolites cùm ab alijs, tum à patriarcha Constantinopolitano uocatur: & ipse hunc titulum, uelut ampliorem, & augustiorem, quàm Moschouiæ, usurpat: & uerò ipsi quoq; Moschorum principes non tam Moschorum, quàm Rusiæ totius dominatum in inscriptionibus, quanquam falso, sibi arrogant. Vnde liquet, nec antiquũ esse Moschorum nomen: & Russorum partem, ac unum quendam populum eos esse, ab arce & oppido, quod maximis terrarum spacijs à priscorum illorum Moschorum siue Moschinorum tractu abest, non ita pridem appellationẽ mutuatos. Ab his igitur, Slauorum origo de-

Russorum septentrionaliũ populi, qui Moschorum principi parent.
Metropolitæ in Rußia duo.
Moschorum principes Russiæ totius dominatum sibi arrogant.
Bulgari.

go deduci non potest. Bulgaros cum Slauinis coniungit Iornandes, cum ab his pariter, & Antis, atq; Slauinis Romanum imperium uexari scribit. Attribuit autem eis alibi sedes in Europa supra mare Ponticum. Huic adstipulatur Blondus, qui Danubij accolas eos esse prodidit. Pomponius autem Lætus memorat, Anastasium Imperatorem duxisse longum murum à mari ad Selibriam, ne incursiones Mysorum, Bulgarorum, & Scytharum Constantiopolitanis obesse possent. Verùm aliunde eos in illa loca uenisse, Blondus idẽ testis est, nimirum è Scythia. Scythiæ uerò nomine Sarmatiam complexus est. Constat enim, in Sarmatia Asiatica Bulgarorum antiquas sedes esse: ad Rha, seu Volgam fluuium. Ac Ptolemæus quidem horum non meminit: Sergorum uerò meminit, Sarmatiã Asiaticam describens. Constat autem, hos quoq; à recentioribus in Europa, inter Slauorum populos numerari: nec eos modò qui Bulgaris & Rascijs proximi consedere, uerùm etiam eos qui Saxoniam & proxima Albi loca tenuere, & à quibusdam Sorabi dicti sunt: quo fit, ut non incredibile sit, eos ex Asia in Europam uenisse. Sed ij siue Serbi, siue Bulgari, quota pars sunt Slauorum? Profectò non est credibile, unum aliquem tam exiguũ populum ex angusto terræ, angulo profectum, tam paruo tempore tantas uires & incrementa sumpsisse, ut dimidiam ferè totius Europæ partem occuparit, impleretq;. Deinde si è Bulgaris prognati sunt Slaui, Serbi Slaui non erunt: si ex his illi non erunt: sin ex utrisq;, profectò ambobus communis origo & commune aliquod esse debet. Nec id Slauorũ est, quippe quod sit recentius.

Iorn.de succes. regn.
Idem de reb. Get.
Blond. Dec.1. lib.9.
Pomp.lib.2. hist.
Blond.ibidem.
Bulgarorum sedes.
Ptol.lib.5.c.9.
Serbi slaui, & sedes eorum.

Vera Slauorum origo. CAP X. LIB. I.

RVssorum nomẽ latißimè patet in Sarmatia, quemadmodum dudum indicauimus. Complectitur enim ferè quicquid terrarum est inter sinum Venedicũ, Liuoniam, Suetiam, Oceanum glacialem, Rha, siue Volgam, Mæotim, mare Ponticum, Sarmaticos montes, Poloniam, Lithuaniam, & Samagitiã. Sed non perinde celebre aut antiquũ uidetur esse id nomen: ne illis quidem ipsis scriptoribus, qui primi Slauorum & Bulgarorum mentionem fecêre, fortasse notum. Extant etiam eius gentis annales, uerum non supra septingentos annos à nostra hac ætate. Nam Ruthenorum uetusta gens in Gallia Aquitanica, nõ est eadem cum Rusis. Quo fit, ut nos cum Russorum meminimus, nunquam eos Ruthenorum nomine appellemus, quemadmodum fecerunt cùm alij pleriq; ante nos, tum Saxo Grammaticus, qui Ruthenos Rusiæ siue Rusciæ populos uocat, cum eisq; Danos & Sueonas seu Suetios finitimos multa bella etiam longe antè Christum natum gesisse memorat. Minimè uerò mirum est, primùm, nullos extare annales apud gentem barbaram, quę post susceptam demum religionem Christianam uix literis, à Bulgaris suis paulo antè ad imitationem Græcarum inuentis, uti cœpit; & modicè utitur. Deinde incognitam fuisse Græcis & Latinis eam gentẽ, sicut alias quoque septentrionales, quas cõmuni uocabulo, uel Sarmatas, uel Scythas appellauêre, cum propter lõga terrarum interualla, incultas regiones, ferosq; & barbaros earum mores, nihil cum eis haberent commercij. Tametsi Roxanorum, siue Roxolanorum nomen, quod Russorum uel Rusianorum nomini, non ualde dissimile est, non est incognitum ueteribus. Nam & Ptolemæus, & C.Plinius Roxolanos populos in Sarmatia ad latus Mæotidis collocat, & Corn. Tacitus Otthonis Syluij, qui octauus post C.Cæsarem apud Romanos imperauit, tempora persequens, ita de eis scribit: Conuersis ad ciuile bellũ animis, externa sine cura habebantur. Eò audentius Roxolani Sarmatica gens priore hyeme cæsis duabus cohortibus, magna spe ad Mœsiam irruperant. Strabo autem ita: Roxani uerò magis ad Aquilonem spectantes, inter Tanaim, & Boristhenem campestria pascuntur. Et paulo pòst: Num qui uerò supra Roxanos habitent, ignotum est nobis. Roxani quidem aduersus Mythridatis Eupatoris ductores belligerarunt. Hic mihi consideret uelim diligens lector, eas sedes ab his tam uetustis, grauibusq; scriptoribus attribui Roxolanis, siue Roxonis, quas Rusi in hanc diem retinent: eosq; iam tum Otthone imperante Mœsiam finitimam infestare cœpisse: ita ut uerisimile sit ab ijsdem posterius, debilitatis partim Gothorum, Hunnorum, Vandalorum, Alanorum, & Langobardorum: partim Parthorum, Persarum, & Saracenorũ incursionib. atq; bellis Romani imperij uiribus, non solùm eam ipsam Mœsiam, uerùm etiã Daciã, Pannoniã, Dardaniã, Liburniã, Illyricũ, Dalmatiã, & Istriã subactas & habitatas: Thraciã, Macedoniã, & Græciã diuexatas, & ad extremũ Græcam linguã penitus corruptã esse: rebusq; tam feliciter gestis, eos Slauorũ, siue Slauinorũ nomẽ à gloria sibi sumpsisse. Eadem autẽ facilitate aliã ipsorũ quasi examina ad occidentẽ solem progredi, & omnem eam Germaniæ partem, quæ à Vistula ad Salam & Albim, seu Visur-

Rußiæ fines.
Russorum nomen.
Russorum annales.
Rutheni non ijdem cum Rußis.
Rußicæ literæ.
Roxani, seu Roxolani.
Roxanorum sedes.
Ptol.lib.3.cap.5. Plin.lib.4. cap.12. Tacit. annal.lib.17.
Strabo lib.7. Geogr.
Slauos è Rußia prodijsse.
Slaui unde dicti.
Poloni & Bohemi unde uenerint.

Poloni & Bohemi unde uenerint.
Roxani ijdem qui Ruſsi.

Viſurgim uſq; inter Carpathũ montẽ, Danubiũ, & Oceanũ Germanicũ protẽditur, occupare, et in ditionẽ ſuam redigere potuiſſe, cũ ea populis exhauſta & uacua eſſet. Gothorũ, Vandalorũ, Alanorum, Burgundionũ, & Langobardorũ continentibus bellis, & in alias ſedes migrationibus: eaſq; gentes mox imperijs diſtinctas, diuerſis etiam nominibus appellatas eſſe, ita ut partim à ducibus, partim à ſitu locorũ, partim à priorib. incolis, deniq; à ſtudijs, habitu, uel euentu aliquo noua nomina ſumerent. Solos autem eos, qui in natali ſuo ſolo manſerunt, antiquum Roxanorũ nomen retinuiſſe: cuius facilis eſt flexus in Ruſſianos, & Ruſſos. Nam & inter X literam, & geminum ſſ, in enũciando permagna eſt cognatio cùm apud ueteres, tum apud recentiores, Italos præſertim: & Roſsiam pro Ruſsia etiamnunc proferunt & ſcribunt Græci: quod nos in diplomate quodam antiquo patriarchæ Conſtantinopolitani Vilnæ ante aliquot annos uidimus.

Authores ſuprà memoratæ ſententiæ. CAP. XI. LIB. I.

Bern. Vapouius. Bonfinius. Fl. Blondus.
Vandali unde dicti. Slaui.
Poloni & Bohemi.

IN hac autem ſententia fuit ante nos Bernardus Vapouius, qui noſtra memoria Polonorum res geſtas ab initio ad ſua uſq; tempora ſtylo perſecutus, imperfectum opus reliquit. Nec diuerſum ſenſiſſe uidetur Antonius Bonfinius in Vngarica hiſtoria, ꝗuis non ſatis ſibi conſtet. Vterq; autem Blondum Foroliuienſem ſecutus eſſe uidetur: qui libro primo primæ Decadis hiſtoriarum, de Vandalis & Burgundionibus mentionem faciens, ita memoriæ prodidit: Facta autẽ eſt poſtmodum alia in dictis gentibus mutatio. Siquidem Vandali à fluuio regionis ſic dicti, pauló pòſt, quàm illi, quos Stilico concitauit, patria erant profecti, ſe Slauos dixère, à nomine gentis, quæ à Boſphoro Cimmerio in Tanaim fluuium habitare ſolita, ſe contulit in ſedes Vandalorum, Burgundionũq; patria profectorum. Nec tamen diu tenuere hi populi eam Slauorum nominationem: ſed cum eorum pars Mauritij Imperatoris temporibus in Dalmatiam, Illyricumq; emigraſſet, qui manſerunt domi, pauló pòſt mutarunt nomina, & partim ſe Polonos, partim Bohemos nominauêre. Et libro octauo de illa Slauorũ in Dalmatiam & Iſtriam inuaſione ſcribens, ita prodidit: Nec tamen omnis illa gens reliquit primas ad Danubium ſedes: quin ijdem mutato nomine magnam obtinent partem illius regionis. Siquidem locutionis ſimilitudo ac penè proprietas oſtendit, eos qui nunc Poloni & Bohemi dicũtur, ex Slauorum reliquijs fuiſſe. Incoluerãt autem prius, ut ſuprà docuimus, ea loca Vandali: quos credendum eſt, quando ad inuadendas Romanorum prouincias ſunt profecti, partem gentis in patria reliquiſſe. Quare Slaui pauló pòſt ſuperuenientes, ita locutiones commiſcuere, ut ex utraq; tertiam effecerint, quæ pro regionis & ducũ diuerſitate partim Bohemica, partim Polonica poſtmodum ſit dicta. Sunt etiam certiores proximis in regionibus Slauorum reliquiæ apud Saxones, quorum coloni maiori ex parte puram habent, qua Dalmatæ utuntur, Slauonicam locutionem. Hactenus Blondus. Perplexè quidem & uariè, ut qui de rebus à ſua memoria, aſpectuq; & cognitione remotis & alienis ſcribebat: illud tamen non obſcurè oſtendit, Slauos Vandalos non eſſe, Vandalorum tamen nomine fuiſſe appellatos: & quo tempore, undeúe ij primùm in Vãdaliam, Saxoniam & Germaniã, Dalmatiamq; & Illyricum aduenerint, nempe à Cimmerio Boſphoro ac Tanai, quæ loca geographi omnes Roxanis, ſiue Roxolanis & Sarmatis attribuunt. Nec omninò diſſentit ab his Iornandes. Is enim cum Slauinos & Antas, & uniuerſam Vinidarum nationem ad ſiniſtrum latus Sarmaticorum montium ab exortu Viſtulę in Aquilonem per immenſa ſpacia conſediſſe memoraſſet, quod nos quoq; ſuſperius retulimus, addit: Slauinos quidem ab exortu Viſtulæ uſq; ad Danaſtrum commorari, & paludes, ſyluaſq; pro ciuitatibus habere: Antas uerò, fortiſsimos eorum, qui ad Ponticum mare curuantur, à Danubio uſq; ad Danaſtrum extendi. Siue autem Danaſter is eſt, quem etiam nunc accolæ Ruſsi & Valachi Neſtrum, ſiue Dneſtrum uocant, et multi Tyran antiquis dictum eſſe uolunt: ſiue Boriſthenes, ut ipſe Iornandes uelle uidetur: dubium non eſt, eam oram ferè Ruſsia, Sarmatia quidem certè, contineri. Et tamen de Slauinis & Antis tantum hic ille ſcribit. Nihil autem prohibet, alios eiuſdem linguæ & nationis populos ulterius ad Aquilonem habitaſſe, aut etiam illos ipſos inde ad meridiem & mitiores, fertilioreſq; oras non modò in Mœſiam, & ad Danubium, ſed longè ultra etiam, ſicut nos iam oſtendimus, progreſſos eſſe. Ruſsis igitur Slauorum omnium originem nos quoq; cum his ſcriptoribus libenter acceptam referimus.

Slauos Vandalos dictos eſſe.
Iorn. de rebus Get.
Danaſter fluuius.

Ruſſorum denominatio & Origo. CAP. XII. LIB. I.

Ezech. cap. 38. & 39.
Euſ. Demonſt. euang. lib. 9.
Hiero. in Eze.
Ros.

QVòd ſi quis porrò quærat, quo tempore primùm Ruſsi Sarmatiã habitare cœperint, unde eò uenerint, & unde nomẽ acceperint: ingenuè fateor, me, quamuis diligenter inueſtigantem, neſcire tamen. Reperio quidem apud Ezechielẽ prophetam fieri mentionem principis Ros, Moſoch, atq; Tubal: ſic enim legũt Euſebius Cæſarienſis, Theodocion, Symmachus, & Septuaginta interpretes. Nam diuus Hieronymus ambigit, propriúm ne gentis alicuius nomen ſit Ros, an caput eo loci ſignificet: ſicut etiã habet uulgaris editio Latina. Ac de Tubale quidem, & Moſocho, iam nobis dictum eſt. Ros, ſi gentis nomen eſt & ipſum, Ruſsis affine eſſe uidetur. Verùm Euſebius idem, eam gentẽ Romanos uult eſſe. Hieronymus, quæ ſit, non inuenit. Non incognitũ autem iam tũc fuit nomen Roxanorũ Græcis & Latinis, ſicuti ſuprà diximus. Quo fit, ut nõ auſim Ruſſorum, ſeu Roxanorũ originem ab illo Roſſo, ſiue Ròs deducere: præſertim cum neq; apud Beroſum, neq; apud Ioſephũ, neq; apud Moyſen in priſcis genealogijs de eo quicquam reperiã. Ruſsi ſeu Ruſsiæ oppidi antiqui in ditione Nouogrodenſi mentionem facit uir grauis ac diligẽs, Sigiſmundus Herberſteinus, in deſcriptione Moſchouiæ: nec inuſitatũ eſt, ab ignobilibus etiam oppidis populos denominari, qui cum obſcuri fuiſſent initio, poſtea uirtute & armis nomẽ ſuum unà cum imperio propagarunt: ſicut nos de Moſchis dudum oſtendimus. Et adſtipulari uidetur huic opinioni, id quod in annalibus Ruſſorum legitur, dominatum Ruſſorum apud Nouogrodum magnam, Bialoiezorum ſiue Album lacum, & Isborſcum initium ſumpſiſſe à Rurico, Sineo ac Trubore Varãjs fratrib. Quod ſi quis hoc non probat, uel altiorem etiam gentis originem requirit, nihil opinor prohibet credere, Polonos ac cæteros omnes Slauos Sarmatas eſſe: præſertim cum conſtet iam, Bulgaros, Serbos & Roxanos Sarmatiæ gentes eſſe, indeq; egreſſos populos quodam tempore, nouas ſedes occupaſſe in Germania & Romano imperio, & Slauos, ſiue Slauinos ſeſe dixiſſe: demonſtrari aũt non poſsit, unde aut quo tempore populi illi in Sarmatiã aduenerint, & priſcos illos Sarmatas (ſi qui modò alij fuerunt) inde pepulerint, uel deleuerint: ſicut de Gothis atq; Tartaris poteſt, quorum illi quidem tenuerunt aliquando, hi uerò etiam nunc tenent, partem aliquantam Sarmatię. Nam de Pruſsis, Liuonibus & Lithuanis, & ipſis Sarmatiæ populis, poſtea ſuo loco dicemus. Quod ſi cui non ſatis adhuc probamus, Polonos ac Slauos omnes Sarmatas eſſe, non magnopere pugnabimus: modò illud certum teneat, eos populos, qui Slauica lingua & natione cenſentur, partim in Sarmatia ſedes habere antiquitùs, partim inde profectos, ꝑ magnam Europæ partẽ ſeſe diffudiſſe. Atq; hæc nos de origine Slauorũ in uniuerſum attuliſſe ſufficiat. Si quis exquiſitius ac certius ꝗcquã attulerit, nõ modò nõ moleſtè feremus, uerùm ſequemur etiã. Nunc certè prolixiores eſſe nolumus in diſceptãdis & explicandis ijs, quæ ueteres ſcriptores uariè de Sarmatarũ gente memoriæ prodiderunt. Quin Slauos etiam miſſos faciemus, & ad inſtitutam Polonorum hiſtoriam propius accedemus.

Ruſsia oppidũ uetuſtum.
Sigiſm. Herberſt. in Moſchouia.
Ruſſorũ principatus initiũ.
Poloni & Slaui omnes Sarmatæ ſunt.
Gothi & Scythæ in Sarmatia.

De ſitu Poloniæ, & nomine gentis. CAP. XIII. LIB. I.

Poloni qui.
Poloni unde dicti.
Polachi.
Lachi.
Lengel.
Zechus & Lechus fratres principes.

IGitur Slauorum ij populi, qui ad Sarmaticos montes, ſiue Carpathum, & in extrema ora Sarmatiæ, quà Germaniæ Viſtula flumine interlabente coniungitur, & inde porrò uerſus occidentem ſolem ad Odram fluuium (ſiue is Viadrus, ſiue Guttalus eſt ueteribus) atq; adeò ad Bohemiam uſq;, & Albim, quà is relicta Bohemia in mare decurrit, ut uolunt noſtrates ferè, & ad extremam Sarmatici maris oram conſederunt, Polaci, ſiue Polane, à uicinis eiuſdem linguæ populis, atq; inde Poloni à Latinè loquentibus dicti ſunt: regio uerò Polonia. Duplex autem nominis huius ratio aſsignatur. Vel enim à Pole, quod & planiciem, & uenationem Slauis ſignificat, Polanos & Polacos appellari uolunt: propterea quòd & planam ferè, apertamq; regionem ij tenent, & apprimè tenentur uenandi ſtudio: uel à conditore ac primo duce gentis Lecho ſiue Lacho, Polacos, quaſi Polachos, hoc eſt, poſteritatem Lachi, dici autumant. Cui rationi ac denominationi adſtipulatur illud, quòd Ruſsi & Moſchi, nec ſcio an alij quoque Slaui, præter Bohemos, non Polanos, neque Polacos, uerùm Lachos eos in hanc uſque diem uocant. Nec multum ab hac diuerſa eſſe uidetur ratio nominis Vngarici, qui Polonos Lengel, quaſi Lechel, ut mihi quidem uidetur, hoc eſt, à Lecho conditos, appellant. Conuenit certè inter omnes, Zechum & Lechum, ſiue Lachum, germanos fratres, hunc quidem apud Polonos, illum uerò apud Bohemos primùm regnaſſe. Quamuis enim Vincentius

Cadlubicus,nullam horum mentionem fecerit: Lechitas tamen Polonos uocat,à Lecho proculdubio. Aliundéne autem ij cum suis populis in has oras cõmigrauerint,an ipsi alibi nati,ad cognatas gentes,antiquitùs ea loca tenentes, accesserint: an uerò & ipsi siue in Polonia,siue in Bohemia nati,quodam tempore gentiũ harum regna,priuati cum essent, inuaserint,aut oblata susceperint:deinde si aliunde uenerunt, undenam, & quo tempore, non perinde conuenit.Qua de re nos,expositis breuiter aliorũ sententijs,quid sentiamus, subijciemus:de Polonis præsertim,dè quibus hoc nobis opus instituitur.

Vnde,& quo tempore Poloni in has oras uenerint. CAP. XIIII. LIB. I.

Crant. Vand. lib. 2. Idem lib. 2.

QVi Slauos,Vandalos & Germanos esse uolunt,non habent necesse affirmare, Polonos cum suo duce aliunde in has oras,quas nunc incolunt,post uetustam illam Tuisconis migrationem uenisse,si modò cõstare sibi uolunt.Itaq; Albertus Crantius asseuerat,Slauos regionẽ suam ab omni memoria ad Sarmaticos cãpos tenuisse:& cũ angustæ eis essent sedes in Polonia,Morauia, Bohemia, & Rusia,nouas in Pannonia à Cõstantino magno Imperatore eos impetrasse:indeq; imperante Mauritio,in Dalmatiam & Illyricum profectos esse.Verùm huius opinionis fundamentum iam conuulsum est:cõstitit q; , Polonos atq; Slauos Vandalis successisse in his locis,ubi nunc est Polonia. Quocirca refellere nunc eam operæprecium non est.Alij uerò aliunde omninò Polonos & Bohemos uenisse,pro cõperto habent: & quidem cõplures è Croatia profectos esse cõsentiunt.

Lechi & Zechi peregrinatio. Vnde. Quare. Quò.

Lechum enim & Zechum fratres,principes uiros,apud Crapinam & Psaros degentes,cum pertæsi essent dissidiorum & bellorum ciuilium, coadunata suorum hominũ & aliorum uoluntariorum manu,ad quærendas nouas sedes è patria uersus occidentẽ solem per syluas,montesq; iter habuisse: donec ad Albim flumẽ, & Bohemiam uenerint.Ibi Zechum soli bonitate delectatum, cum parte multitudinis in incultis locis cõsedisse:Lechũ uerò cũ cæteris ad Aquilonẽ ire perrexisse,eumq; tractũ qui Silesiã & maiorẽ Poloniã cõplectitur,& ipsum habitatorib.uacuũ tenuisse.In hac sẽtẽtia fuerunt Aeneas Syluius Senẽsis, & ferè Bohemi,Poloniq; Chronographi.

Matth. Miech. de dupl. Sarm. & Chron. lib. 1. Aen. Syl. in hist. Bohem. Anonymos. Russus Lechi frater, uel nepos.

Quanquã Ioãnes Dlugossus,& Matthias Miechouiensis,nostri,non satis cõstanter & cõueniẽter id asseuerare possunt,ut qui ipsi & Polonos Vandalos,Germanosq; esse uolũt. Adijcit præter cæteros Aeneas Syluius,Zechũ cædis perpetratæ iudiciũ fugisse,eiq; fratrem Lechũ fugæ comitẽ adhæsisse. Vnus est,quod sciam,inter nostrates,atq; is Anonymos, cuius mihi copiã fecere nuper Cracouiæ sodales Dominicani:qui suprà memoratos fratres, ac tertiũ cũ his Russum nõ è Croatia,sed è Pannonia ꝓfectos,Bohemiã,Poloniã & Rusiã occupasse scribit.Nam alij Russum hunc,nõ fratrẽ,sed nepotẽ Lechi fuisse uolunt:sed falso,ut nos iã ostendimus.

Quando. Vincentius.

Porrò quo tẽpore id factũ sit,nõ satis cõuenit inter oẽs,nostrates ferè nõ multò post Oecumenicũ diluuiũ opinãtur:quippe qui fratres illos partim filios,partim nepotes,partim pronepotes,aut nõ remotã certè posteritatẽ Iauani et Noe fuisse memorẽt. Vincentius,licet migrationis huius nullã faciat mentionẽ, antiquissimã tamẽ Lechitarũ gẽtẽ (sic enim Polonos nõnunquã uocat) esse ostendit,cum eos cum Gallis (quo tẽpore ij sese ꝑ Europã & Asiã diffuderunt)& cum Alexandro Magno rege Macedonũ bella gessisse, Craco & Lesco,qui post Cracum lõgè regnauit,ducibus,prodiderit.

Aeneas Syluius. Venceslaus Hagecus.

Aeneas Syluius nullum tempus huic migrationi adscribit. Venceslaus Hagecus, imperante Constantino tertio,post IESVM CHRISTVM Deum & hominem natum anno sexcẽtesimo quadragesimo quarto,à creatione uerò mundi quinquies millesimo,octingẽtesimo quadragesimo tertio,fundamenta regni Bohemici à Zecho iacta esse scriptum reliquit. Hæc ferè de Polonorum & Bohemorum origine & aduentu à recentioribus memorantur.nam apud ueteres nihil de ijs reperio.

Refutatio superiorum opinionum. CAP. XV. LIB. I.

Zechũ & Lechum longè post diluuium fuisse.

SEd nobis horũ nihil satisfacit. Primùm ẽm fabulę illæ,nẽpe Zechũ & Lechũ filios aut nepotes Iauani,aut certè è ꝓpinqua posteritate eius, & Noe ꝓgenitos,nõ multò post diluuiũ è Croatia,siue Pãnonia in Bohemiã & Poloniã cõmigrasse, ipsæ se refellunt:& facilè ex ijs quę nos de Slauis superiùs attulimus,refellunt. Neq; enim de prosapia eorũ à ueterib. Græcis & Latinis,ac ne ab ipsis quidẽ Slauis quicquã memoriæ proditũ est:ac neq; de rebus gestis Polonorũ,aut Bohemorũ,aut Slauorũ,aut Vandalorũ omninò (quos quidã ex his eosdẽ cũ Slauis esse uolũt) siue cõtra Alexandrũ Magnũ, siue contra priscos Gallos:quãuis pleraq; omnia de Gallis iuxtà ac de Alexandro ueteres historici cùm Latini,tũ Græci diligenter persecuti sint. Neq; ante Iustiniani tẽpora Slauica gens Croatiã,aut Dalmatiã,aut Slauoniã tenuit,sicut nos iam demõstrauimus: ac ne Pannoniam

Slaui quo tempore occupauerint eas, quas nunc tenent, sedes. Pan. Pannonum etymologia falsa.

noniam quidem,q; anonymus ille de Pani,quo uerbo Slauica lingua dominus uocatur,regis nomine dictã esse fabulatur. Multo minus aũt hanc Germaniæ partẽ,qua nunc Polonia ferè,Silesia,Morauia,Bohemia,Lusacia,& Pomerania continet. Quòd si contendant pertinacius,habitasse quidẽ lõgè antè,& iam inde à diluuio,has gẽtes in his locis post Lechum & Zechũ cõditores,uerùm alijs nominib.appellatas fuisse:cur quæso tam serò priscorum conditorum nomina accepêre? Sin aũt affirmant, tenuisse quidem eas antiquitùs hasce sedes,uerùm lõgè pòst,Lechum & Zechum,eiusdem linguæ homines peregrè aduenientes apud eas regnasse,& tum primùm noua nomina eis indidisse:de Zechis quidẽ non penitus absurdè dici id posset:de Polacis etiam fortassis,si à principe, ac non à planicie seu uenatione id nomen habent. Sed Polanorum & Polonorum denominatio à campis certè,quàm à Lecho,rectiùs deducitur.Est'ne autem credibile,externos duces,exules præsertim,ab his gentibus quodam tempore non dico expetitos, sed ea dignatione habitos esse,ut abiectis priorib.nominib.suis,ab ijs ipsæ dominari se paterẽtur? Subactas quidem,nec ipsi huius opinionis authores dictitant.

Germani fuêre olim, ubi nunc Poloni sunt. Polonos & Bohemos non è Croatia uenisse.

Nos uerò satis euidẽter ostendimus, ad Constantini certè primi tempora Poloniam à Germanis habitatam fuisse:nec esse Germanos eos populos,qui nunc Bohemiam & Poloniam tenent. Iam qui post sexcentesimum demũ à Christo nato annum Polonos & Bohemos cum suis authoribus è Croatia profectos,in his locis cõsedisse uolunt: aliquid illi quidem afferunt,in quo non iniuria quisquã acquiescere posse uideatur. Iam enim tunc illustre erat nomen Slauorum, & iam aliquanto prius ij sedes in Illyrico,Dalmatia,& Croatia fixerãt, & numero ac uiribus abundabãt, ut in alias quoq; terras deducere colonias potuerint, uerùm tria sunt, quæ nos ab hac sententia reuocant. Primũ,ratio migrationis. Nã si Zechus patrati homicidij iudiciũ fugitans,ut uult Syluius,sedes mutabat,quid causæ erat,cur Lechus frater insons eũ sequeretur: cui manenti in patria,fratris fuga bono futura fuerat,propter accessionem fortunarum ab illo relictarum? Aut si is tantopere dilexit fratrem,ut omnem fortunam cum eo subeundã sibi esse duceret,uel conscius admissi sceleris pœnam & ipse metuebat: quid multitudo illa tanta,quanta ad occupanda duo perampla regna suffecit,nõ potuit ea tam charos principes suos iudicio,supplicioq; eripere? Quomodo autem ea cum uxoribus,paruulis liberis,& omni supellectili fugã,ad quam celeritate opus est,expediebat? Deinde siue patratũ facinus,siue intestina dissidia migrandi è patria causam eis prębebant, siue commodiores atq; patentiores sedes ij quærebãt,quæ ratio fuit tam longinquæ,& incertæ peregrinationis per auios montes atq; syluas suscipiendæ? Cur non potius petiêre Macedoniã, aut Epirum & Acarnaniam,aut Italiam,finitimas & nõ incognitas sibi,tum cœli clementia pariter & ubertate soli,& omni cultu agrorum,urbiumq; præstantes regiones?

Populi à Septẽtrione uersus meridiem ferè migrant.

Et sanè usitatius est,gentes à Septentrione ad meridiem,uelut è rigidis ad temperatiora, ex incultis ad cultiora loca migrare. Exemplo sunt Galli,Cymbri,Gothi,Vandali,Langobardi,Scythę, Hũni,Normanni,Circassi, Turcæ deniq;. Aut si æstuantibus fortè Boreæ flatus adlubescebat, cur non in Pannonia,uel Bauaria,& ipsis cultis ac fertilibus terris, per quarum alterutram iter facere necesse habuerunt,substitêre? Quòd si lacessere bello horum locorum populos nolebant,quî scire poterant,si porrò uersus occidentem solem, uel septentrionẽ ire pergerent,inculta & habitatoribus uacua loca se reperturos esse? aut si id alicunde cognouerant,cogitare certè secum poterant,ea nõ futura fuisse inculta & uacua,si excoli cura & industria humana posse putarentur.

Poloni ante Mauritium Imp. Crant. lib. 1. Vand. Blon. Dec. 1. lib. 1. & 8. Iorn de reb. Get.

Postremò ut hasce coniecturas, tametsi graues, mittamus,certis profectò authoribus demonstrare possumus,ante illud tempus quod suprà memorauimus,& ante Constantinũ tertiũ Imperatorem,atq; adeò ante Mauritium etiam,Slauorũ gentem hæc loca tenuisse,quæ nunc Poloni tenent. Non utemur autem ad id probandum neq; Alberti Crantij,neq; Fl. Blondi testimonio, qui Slauos, quemadmodum etiam retulimus,ex his oris in Dalmatiam,Illyricũ,& Croatiã, Mauritij temporibus, qui Constantinum tertium propè quinquaginta annis præcessit, profectos esse asserunt. Certior nobis testis erit Iornãdes,qui cum ante Mauritij tempora historiã sui tẽporis scripserit,Slauorum & Slauinorum mentionem faciens,ad sinistrum latus Sarmaticorũ montium,& ad Vistulam fluuiũ,qui nunc Poloniã interluit,habitare eos memorat. Per quę tẽpora Dalmatiam,Illyricum,& Istriã infestatas quidem,sed nondum habitatas fuisse à Slauis,ex hoc ipso Iornande,diuo Gregorio,& Procopio cõprobatur.

Procop. de bello Got. lib. 2.

Procopius quoq; memorat,Iustiniano regnante Erulos à Longobardis deuictos, partim in Illyrico consedisse: partim cum Istrũ flumẽ haudquaquã traijcere statuissent,Slauinorũ gentẽ prætereũdo, cũ in loca deserta euasissẽt,ad Harmos primùm,deinde ad Dacas, hinc ad Oceanũ ꝑuenisse,

eoq;

eoq; traiecto in Thule insula constitisse. Vnde apparet, Illyricum quidem tunc adhuc Sla-
uinos nō tenuisse: tenuisse autē ea loca, quæ Eruli ab Istro, qua is Illyrico proximus est, per
Daciam (quæ eadem Dania est) ad Oceanum ac Thulen uersus Septentrionē proficiscen
tes, præterire necesse habuerunt. Non igitur probabile est, è Croatia tunc Lechum & Ze-
chum cum Slauis in Bohemiam & Poloniam uenisse. Ac ne ex Pannonia quidem: quip-
pe quā ante Valentis imperiū à Vandalis, mox à Gothis, deinde usq; ad Martianū impera
torem ab Hunnis habitatā: post Attilæ uerò mortē à Gothis, siue Ostrogothis recuperatā
esse, ex his ipsis Procopio et Iornāde cōstat. Deinde uerò circa Iustiniani tēpora à Lāgobar
dis subactam, & post quadraginta duos annos ab his ipsis, in Italiā populariter cōmigran
tibus, sub pacto Hunnis relictā esse, ex Paulo Diacono notum est: quod quidē paulo ante
Mauritij tempora factū esse, dubiū nō est: quo tēpore Slauos iam ad Vistulā habitasse, pau
lò antè ostendimus. Manifestum est igitur, neq; è Croatia, neq; e Pannonia tūc, aut etiam
prius eos populariter uenisse in hanc orā: multò minùs posterius. Quanquā enim regna-
uere postea Slaui in Pānonia, subiugatis, ut reor, Hunnis, qui pauci post Attilā ibi remāse-
rant, usq; ad Suaten, siue Suatibolugū, siue Suatoplugum Marothi filium, qui post septin-
gentesimum quadragesimum annum à Christo nato, uel ut alij uolūt, longè posterius, ab
Hunnis, uel Vngaris ex Asia tunc uenientibus deuictus, fugiens Danubij uorticibus hau
stus perijt: sed iam tunc longe antè habitata fuit à Slauis Polonia. Quin istum ipsum siue
Suaten, siue Suatoplugum nonnulli scriptores Polonum, nōnulli Morauū fuisse memo-
rant: Slauum quidem uel ipsa etymologia prodit. Cæterum ne Blōdo quidem & Crantio
assentimur in eo, quòd è Polonia & Bohemia Slauos in Dalmatiā & Illyricum uenisse uo
lunt. Potest enim probari è Procopio & Sabellico, Thraciam & Macedoniam, uelut uici-
niores, ab ijs prius, quàm Illyricum & Istriam, uexatas esse. E' Polonia uerò & Bohemia
proficiscentibus hæ regiones prius sese offerunt, quàm illæ: nonnullaq; prætereà superius
à nobis commemorata sunt, & statim commemorabuntur, quę ad refellendam illam opi-
nionem ualde accommodata sunt, si sit operæprecium. Atque hęc aduersus suprà memo-
ratas opiniones dicta sunto.

Poloni non è Pannonia.

Iornan. ibidē Paul. de gest. Langobard. lib. 1. & 2.

Slaui regnauerunt in Pannonia.

Bonf. Vngar. Dec. 1. lib. 9.

Suatoplugus.

Slaui unde in Dalmatiam uenerint.

Proc. lib. 3. de bello Goth. Sabell. Ennead. 8. lib. 4.

De Lecho & Polonis, unde & quando extiterint, probabilior sententia.

CAP. XVI. LIB. I.

QVid igitur certius, aut probabilius duntaxat nos afferimus? Illud nimirū, quòd
cum ostensum sit superius, è Russia & Sarmatia Slauos in Mœsiam, Daciamq;
ac Pannoniam secundum citeriorem Danubij ripam penetrasse: inde uerò nō
ante Iustiniani Imperatoris tempora, in Thraciam, Macedoniam, Dalmatiam,
& Illyricum inundasse: & aliquanto pòst demū, nempe circa Mauritij & Pho
cæ tempora, in ijs oris certum domicilium fixisse, ante quod tempus iam eadem gens ad
Sarmaticos montes & fontes Vistulę, ubi nunc est Polonia, habitabat: aliquanto prius au
tem Vandalos ex ijs locis in Pannoniam, atq; inde mox in Gallias, Hispanias, & Africam
commigrasse: consentaneum, ac propè necessarium est, tunc, uel certè paulò posterius cir-
ca Attilæ tempora, eos populos, qui nunc Poloni & Bohemi dicuntur, progressos è Rus-
sia & Sarmatia, itidem atq; illos alios Slauos, uacuas, aut certè infrequentes Vandalorum
sedes occupasse, indeq; porrò in interiorem Germaniā & Bohemiam arma protulisse. Et
sanè minore longè negocio, citiusq; hâc secūdum dextrum latus Carpathi montis ad in-
teriorem Germaniam, uacuam aut certè semiuacuam tunc, sicuti modò diximus, ij pene-
trare potuerunt, è patria sua profecti, quàm in Slauoniam ac Dalmatiam, longius à se di-
stantes, & Romanorum imperatorum armis defensatas. In hac sententia fuit ante nos Ber
nardus Vapouius: tametsi neq; tam firmis argumentis, neq; tam multis aut tam certis testi
monijs usus. Idem Blondus quoq; sensisse uidetur. Antonius uerò Sabellicus disertè scri-
bit, Slauos à Cimmerio Bosphoro bipartitò digressos, partem unam ad dextram defle-
xisse septentrionem uersus, scissamque in duos populos, Bohemos & Polonos: alteram
transmisso Istro, secundum Sauum amnem ad Dalmatiam usq; sedes tenuisse, nihil muta-
to nomine. Hæc nos de Polonorum & Bohemorum origine & aduētu ad has terras, gra-
uibus argumentis & authoribus, ratione temporum & locorum consentiente compro-
bamus. Siue autem ij Lecho & Zecho ducibus initio è Sarmatia profecti, hæc gesserunt,
siue cum initiò nullo aut uno duntaxat imperio regerentur, successu temporis, longè la-
teq; propagato imperio, hi duo principes regnum inter se partiti sunt: alterum Polonis,
alterum Bohemis nomen dedisse, dubitandum non est. Neque enim fabulosum om-
ninò habendum est id, quod diuturno non tantum horum ipsorum populorum, sed
cunctæ

Polonos & Bohemos è Russia profectos esse.

Bern. Vap. lib. 1. hist. Polo. Blon. Dec. 1. lib. 1. Sabell. Ennea. 8. lib. 2.

Bohemi & Poloni à ducibus nomina accepère.

cunctæ Slauicæ nationis consensu celebratur, Lechum & Zechum principes hisce Sla-
uorum populis præfuisse, & nomina indidisse. Vapouius quidem etiam certum tempus
edidit, quo hæc acta sint: nempe circa annum Christi quingentesimum quinquagesimū.
Cuius rei penes authorem fides esto. Illud uerò, quod de aduentu Slauorū è Croatia uul-
gò & ipsum circumfertur, credibile est à sciolo quopiam, rationem temporum & historiæ
ueteris non satis tenente, assutum esse: cum is aduenas esse in his oris Polonos & Bohe-
mos persuasum haberet, nec unde huc uenissent inueniret, nesciuisse tamen id uideri nol-
let. Eum uerò locum ab eo potissimùm electum esse, unde cum hi populi commune Sla-
uorum nomen acceperint, originem quoq; duxisse probabiliter uideri possent. Nisi fortè
existimandum est, has gentes non ab uno aliquo homine regi, sed ab antiquo plebeia cō-
muniq; libertate uiuere solitas, teste Procopio: cum longè antè in his sedibus cōsedissent,
quodam tempore uel utilitate, uel necessitate adductas, peregrinos reges, sed eiusdem ta-
men secum linguæ, è Croatia acciuisse, oblatosúe ultrò accepisse. Quod credere, uel non
credere, per nos liberum cuiq; esto. Nos explicata, quoad fieri potuit, origine Polono-
rum, iam ad res gestas eorum aggrediamur, à Lecho sumentes initium, quando de uetu-
stioribus gentis temporibus nihil exploratum habemus.

Lechus & Zecus quando in has oras uenerint.

550. annus à Christo nato.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER SECVNDVS.

LECHVS.

LECHVS igitur omni illa, quam siue armis, siue imperio tan-
tum occuparat, regione quàm latissima, ad colendum & habi-
tandum multitudini suorum distributa, arces & castella oppor-
tunis locis muniuit: ipse in una ex ijs domicilium fixit, quā sex-
to à Varta flumine milliario, uersus Septentrionem in patentis-
sima planicie, ex rudi & non dolata materia inter lacus & palu-
des, ad necessitatem magis & qualequale receptaculum, quàm
ad splendorem atq; delicias extruxit, eiq; oppidū adiunxit, quo
esset tamen aliqua hominum circum principem frequentia: &
Gnesno, seu Gnesnæ nomen ipsi imposuit, à nido, quem Gnas-
do uocamus, paulùm deflexo uocabulo: siue quòd eo sibi loco arx illa futura esset, quo
nidus auibus, per apertam aëra uagantibus: siue quòd aquilarum nidum ibi reperisset, in-
deq; insigne boni auspicij acceptum, mansisse & manere successoribus eius principibus
Polonorū existimatur, alba aquila, erecta, expansis alis. Sic igitur fundato regno Lechus
partim Gnesnæ manendo, partim obeundo regnum, ius dabat populo æquabile, non ex
præscripto legum, quæ nullæ erant: sed ex arbitrio suo, hoc est, ex æquo & bono: imperio,
quod credere par est, moderato utens, magis ut patris charitatē quàm Domini seueritatē
obtineret, in eos qui fidem, ductumq; suū secuti essent. Nec enim facilè liber & ferox popu
lus asperum, superbum, stolidum & impotentem tyrannum, aut initiò secutus esset, aut po
stea pertulisset. Reditus tūc & agros peculiares nullos habebat princeps: sed ei cuncti se-
minabant & metebant, deq; omnium rerum prouentu fructibus ipsis uectigal pendebāt.
Nam numus tūc incognitus erat apud Polonos: sed permutatione rerū, quod cuiq; opus
erat, sibi comparabant. Quam diu uerò Lechus regnauerit, quid præclari bello, paceq;
gesserit, quosq; liberos reliquerit, nihil comperti habemus. Aliquandiu quidem posteri
eius post eum regnasse feruntur, ita ut natu maximus principatum, cæteris libenter con-
cedentibus, obtineret: sed quínam hi, quotq; sibi inuicem successerint, donec stirps omnis
deficeret, non liquet. Bernardus Vapouius, nescio quem authorē secutus, uult, Lechū ali-
quoties cum Germanis, secūdis prelijs dimicasse, ac de regulo quodam singulari certami-
ne uicto & interfecto opima spolia retulisse: multas munitiones partim ui, partim per de-
ditionem cœpisse, & ad Vesseram seu Visurgim usq; imperiū protulisse, & in eius fluminis
ripa urbem condidisse, eiq; propter onus perpetui præsidij Brzemie siue Bremę nomē im
posuisse: posteritatē uerò eius centū quinquaginta fermè annis regnasse in Polonia, nem-
pe ad septingentesimum ferè annum à Christo nato: multaq; bella gessisse cum Germa-
nis, & alijs finitimis gentibus. Nam ea quæ sequuntur, è Saxone Grāmatico, & Alberto
Crantio paulùm immutata sumpsisse uidetur: nempe, maris quoq; fortunā Polonos tunc
feliciter tentauisse. Instructa enim classe, traiectoq; sinu Codano, siue Balthico, Rugiam,
Fœoniam,

Varta fluuius.

Gnesna condita.

Gnasdo.

Aquila alba, Polonorū principum insigne.

Lechi studia.

Imperium placidum.

Principis reditus.

Pecunia incognita.

Bern. Vapouius.

Lechi res gestæ.

Brema urbs cōdita.

Brzemie.

Lechi posteri quamdiu regnarint.

Saxo in Dania lib. 8.

Cránt. in Van.
Dani à Polonis bello petiti & uicti.
Syuardus rex Danorum uictus à Vissimiro.
Vissmiria quæ nũc Vissimaria.
Dantiscum, siue Gdanum.

Fœoniam, & alias quasdam insulas de Danis Polonos tunc cœpisse, & cum ea gente ua-
rio marte terrestribus & naualibus prælijs dimicasse. Ad extremum duce Vissimiro, uno
de Lechi posteris, Syuardum Danorum regem nauali pugna insigni ab ijs profligatum,
pulsumq;, precario regni partem sub annuo tributo recepisse, concessa Polonis Iutia, Sca-
niaq;: filias uerò eius duas captiuas, alteram Noruegijs, alteram Germanis uenditas: filiũ
autem Iarmericum in obsidis loco asseruatum esse. Inde Vissimirum principem captiuis
abundantem, duas urbes maritimas citra mare condidisse: & ex his alteram Vissimiriam
de suo nomine, alteram Dantiscum, siue Gdanum, à Danis deuictis, eoq; deductis appel-
lasse: quæ parua, obscuraq; aliquandiu, ad eum splendorem postea peruenit, ut sit celeber-
rimum, & non solum Septentrionis & occidentis, uerùm totius ferè orbis terrarũ copio-
sissimum, & omni genere mercium refertissimũ emporium, portu ac tribus oppidis per-
munitum. Addit idem Vapouius, Syuardum postea seruitutis impatiẽtem, Vissimiro re-
bellasse, & in pugna occubuisse: filium uerò Iarmericũ aliquantò pòst è custodia elapsum,
nouos motus in Dania concitasse: uerùm eos à Polonis tunc sedatos esse. Quo tempore
autem Dani iugum Polonorum penitus excusserint, non memorat Vapouius.

DVODECIM DVCES, SEV PALATINI.

CVm autem stirps Lechi defecisset, Poloni comitijs de cõstituenda repub. Gnes-
næ habitis, ad neminem unum principatum deferunt: uel quòd in pari multo-
rum dignitate uariarent sententiæ, uel quòd monarchiæ ad tyrannidem (ut sunt
res humanæ in deterius mutabiles) declinantis pertæsi iam essent, duodecim ue-
rò ex omni procerũ numero, potentes & spectatos in primis uiros, deligũt, qui siue nouo
tunc populi placito, siue usitato etiã sub principibus instituto, suę quisq; regioni, diuisa in
totidem regiones tota Polonia, præessent: & Voieuodæ, hoc est, duces belli & copiarum,
uernacula lingua dicerentur. His reipub. in pace iuxtà ac in bello summam in commune
mandant. Et rectè quidem illi initio, eq; repub. initum magistratum gessere, legesq; pau-
cissimas & simplicissimas, ut rude illud ferebat seculum, non in libris, neq; in tabulis, sed
in animis hominũ atq; in usu, perinde atq; Lycurgus apud Lacedæmonios quondam, in-
cidêre: quæ instituta uerius, quàm leges dixerimus. Sed pòst aliquãto ad ambitionẽ uersi,
dum ex suo quisq; nutu omnia geri uult, & rem priuatã, potentiamq; suam augere studet,
assentari multitudini, eiusq; licetiam alere, suos quisq; per fas, nefasq; defendere & euehe-
re, terrori esse ijs quos beneuolentia sibi adiungere non posset: inde contentiones, simul-
tates, & factiones deniq; è studijs partium exortę: inde edicta & imperia ipsorũ uulgo ne-
gligi cœpta, rempub. ab unius imperio ad paucorum dominatum dudum traductam, nec
multo pòst eò redactam, ut rex iam sibi quisq; & lex esset, penè funditus euerterunt. Qui-
bus rebus cõmoti finitimi populi, Polonorũ uim atq; potentiam dudum ueriti, & exper-
ti etiam: celatum bene ad eam diem timore odium atq; dolorem in apertum proferendũ,
& armis uindicandum, nomenq; Polonum delendum, uel affligendum certè sibi esse exi-
stimarunt, tam luculenta occasione sese offerente. Quamdiu uerò horum duodecim ducũ
imperium durauerit, nihil comperti habemus. Mansit quidem deinceps etiam sub princi-
pibus & regibus, manetq; in hanc diem is siue honor, siue magistratus: uerùm aliquãtum
restricta potestate & iurisdictione, & ab ijs qui Latinè loqui uolunt, Palatini usurpantur:
quo nomine à nobis quoq; deinceps appellabuntur, habentq; ij principem secundum e-
piscopos in senatu regio locum. Cum autem nõ ijdem perpetuò fines Poloniæ fuerint,
sed accisi aliquãdo, rursusq; prolati sint, ne regionum quidem eadem distinctio, nec idem
Voieuodarum siue Palatinorum numerus mansit.

Voieuodæ.
Ambitio rerũ pub. pestis.
Palatinorum dignitas.

CRACVS.

Cracus qui & cuias fuerit, et quo tempore.

PErtæsi igitur malorum Poloni, quæ sub duodecim Palatinorum imperio agmi-
natim ipsis incubuerant, ad unius principatum respexêre, & aliquid de gustata li-
bertate ipsi sibi detrahere, quàm perire prorsus malebant. Itaque conuentu apud
Gnesnam acto, post longam consultationem una omnes sententia ad Cracũ prin-
cipatum deferunt: quem nostrates quidem perperam Gracchum appellant, Romanumq;
exulem fuisse, & supra quadringentesimum, uel ut alij uolunt, quingentesimum annum
ante Christum natum apud Polonos regnasse, fabulantur. Quo quidem tempore, necdũ
Polonorum gens extiterat: & incognitũ, ni fallor, adhuc erat apud Romanos Gracchorũ
nomen. Ac ne ijs quidem temporibus, in quæ nos hunc Cracum conijcimus, aliquem de
Graccho-

Grachorum familia superfuisse, in Romana historia reperimus. Verisimilius est igitur,
quod etiam Dlugossus sentit, Polonos Polonorum potius, quàm externum sibi regem
creasse. Ac Vapouius quidem circa septingentesimum annum à Christo nato id factum
esse uult: Hagecus uerò paulò posterius, fingitq; idem Lechi filium Cracum siue Cro-
cum hunc fuisse. Verùm is neq; hoc, neque itẽ alia multa nobis probat. Siue aũt Cracus
unus de Voieuodis fuit, siue non, domicilium quidem habebat apud Vistulam, tertio-
decimo milliario à fontibus eius fluminis: uir cùm amicitijs, copijs & facultatibus potẽs,
tum prudentia, animi magnitudine, & iusticiæ atq; integritatis opinione apud omnes
gratiosus, ita ut solus rectè dilabentem rempublic. sustinere & recreare posse uideretur. Is
multum diuq; reluctatus, eo quòd perdifficilè esse uideret rempub. partim ciuium licen-
tia & intestinis dissidijs perturbatam, partim externis bellis quassatam restituere & refi-
cere: tandem precibus & contentione multitudinis, & charitate patriæ uictus, reipublic.
curam suscepit: hostes alios fœderibus, alios armis à ceruicibus patriæ remouit. In his
Gallos, ut uolunt nostrates pleriq; omnes per Pannoniam sese magnis copijs in Poloni-
am infundentes profligat, atq; depellit. Vnde uerò hi Galli uenerint in has oras, inuestiga
re difficile est. Nam Scordisci ac Taurisci Gallorũ populi, qui Mœsis mixti, ut author est
Strabo, multo antè ad Istrum consederãt, iam à Romanis primùm, deinde à Gothis, &
mox ab Hunnis deleti erant. Boij quoq;, & ipsi Gallica gens, qui Bohemiæ, quemadmo-
dum superiore libro indicauimus, nomen dedêre, multo antè iam à Marcomannis Ger-
manis, & hi porrò à Zechis Polonorum consanguineis, uel pulsi, uel subacti erant. Nec
per Pannoniam certè ijs Polonos adoriri necesse fuisset: nisi fortè eos Bohemia pulsos, in
Morauia uel extremis finibus Pannoniæ consedisse, & inde in Poloniam inuasisse existi
mandum est: aut certè credendum est, eos Francos fuisse orientales, quorum regnum Au
strasiam & Bauariam complexum, ad Vngariam usq; pertinuisse fertur: apud quos per ea
tempora Pipinum, Caroli magni proauum, dominatum esse, Blondus & Sabellicus me-
moriæ prodidêre. Illud autem fortasse nostris errandi occasionem præbuit, quòd ea
gens, cum Gallias subegisset & insedisset, priscorum Gallorum nomine etiam nunc à La
tinis appelletur. Sed quicunq; tandem ij fuêre populi, qui tunc Poloniam bello uexaue-
runt, eos Cracus repressisse memoratur. Vincentius etiam in Carinthiam eum expeditio-
nem fecisse uult, antè susceptum principatum: indeq; reuertentem, cum persuasisset Polo
nis, ut sub unius principatu, quàm sine principe uiuere mallent, omnium consensu princi
pem factum esse. Deinde uerò Cracus pacatis foris rebus, domi licentiam & audaciam
perditorum coërcuit: iudices priuatarum controuersiarum per loca constituit: urbem in
læua Vistulæ ripa in loca domicilij sui condidit, ac de nomine suo Cracouiam appellauit:
eiq; arcem in colle Vauelo, Vistula eum ab oppido tunc dirimente, fœlicibus auspicijs su-
perædificauit: quam regni caput, Gnezna relicta, fecit. Quæ quidem urbs è paruis illius
seculi initijs successu temporum ad eam, quam uidemus, amplitudinem & splendorem,
principum posteriorum habitatione & fauore peruenit, ut mœnium ac turrium firmitu-
dine, ædificiorum publicorum iuxtà ac priuatorum magnificentia, copia rerum quæ non
modò ad sobrium uictum, cultumq; corporis, uerùm etiam ad luxum & uoluptatem re-
quiruntur: deniq; urbanitate & elegantia ciuium & incolarum, cum Germanicis & Itali-
cis urbibus certet: inter totius autem Septentrionis, nedum Poloniæ, urbes facilè princi-
patum teneat. Fertur etiam, immanem beluam, quam Holophagum uocãt, in antro mon
tis, cui arx Cracouiensis superimposita est, cubile habentem, & uiciniam omnem deuo-
randis pecudibus, iumentis & hominibus uastantem, à Craco astu interẽptam esse, cum
corpora illi obijcienda, pice, sulfure & fomite succenso infarciri iussisset, & ignis conce-
ptus uiscera beluæ torruisset: quod nescio an fabulosum sit. Antrum quidem in hanc us-
que diem extat saxo exeso profundum, quod specum Draconis uocant: quod tamen
etiam natura sic extitisse potuit. Celebri Craci fama moti consanguinei Polonorum Ze-
chi siue Bohemi, ipsi quoq; ultrò principem sibi eũ asciuerunt, uti Dlugosso & Vapouio
placet. Tametsi Aeneas Syluius, & Hagecus, nõ hũc, sed aliũ Cracũ siue Crocũ tũc apud
Bohemos regnasse uolunt, & Cracouiã siue Crocoueciam arcem in Bohemia cõdidisse:
morientemq; eo ferè tẽpore, quo noster regnare cœpit, tres filias reliquisse: è quibus una
Libussa saga paternum regnum susceperit, assumpto sibi in societatem thori & principa-
tus Præmislo rustico homine, quem missi ad hoc equites in ferrea tabula, hoc est, in uome
re prandentem repererant: eorumq; posteritatẽ longa & perpetua successione per mul-
ta secula Bohemis præfuisse. Verùm ad nostra reuertamur. Cracus cum permultum tem-

700. ann. post Christum natum.
Cracus inuitus regnum suscepit.
Franci à Craco repulsi.
Franci orientales.
Pipinus Caroli Magni proauus.
Blondus.
Sabellicus.
Cracus expeditionem fecit in Carinthiam.
Pacis studia.
Cracouia condita.
Regia Cracouiam translata.
Cracouiæ laus.
Holophagus à Craco extinctus.
Cracus an & apud Bohemos regnarit.
Cracouia in Bohemia.
Libussa cum Præmislo Bohemorum principe.
Craci monumentum.

pus bene & fœliciter regnasset, obijt, & è conspectu Cracouiæ ultra Vistulam in monte Lassotino, aggesto instar montis tumulo, quemadmodum mandauerat ipse, sepultus est: extatq; in hunc usque diem is tumulus, haud procul à delubro, quod diui Benedicti nomine appellatur.

LECHVS SECVNDVS.

Lechi parricidiũ & pœna.

CVRATO Craci funere, filius eius natu minor Lechus, maiorem cui Craco nomen erat, per speciem uenationis in syluas eductum, incautum occultè interemit: ac fortuito casu eum perijsse mentitus, simulatis lachrymis atque luctu honorificè sepelit: principatumqúe sceleratè appetitum, qui maiori natu debebatur, sublato illo suscipit. Verùm aliquanto pòst patefacto scelere, principatu deiectus, & in exilium actus est. Alij dolore & conscientia patrati parricidij, cum dijs hominibusq; exosus esset, domi eum contabuisse, nullis relictis liberis, aiunt. Vincentius uiuente adhuc patre parricidium ab eo patratum, sed mortuo demum patre, & iam ipso regnante, scelus patefactum esse, memorat.

Vincentius.

VENDA.

TAM gratam autem, atque iucundam sui memoriam Cracus princeps apud Polonos reliquerat, ut utroque filio eius, quemadmodum iam commemorauimus, orbati, Vendæ filiæ superstiti, uirgini, principatum mandarent: ea spe ducti, quòd præstantem aliquem & inclytum principem de externis regibus, aut principibus, coniugio Vendæ inuitatum, habituros se esse existimarent. Erat Venda uenustissima puella, ita ut meritò uendæ, hoc est, hami nomen ipsi inditum esse uideretur: quòd quasi pisces hamo, specie eius contemplantes caperentur. Nec sanè fefellisset Polonos opinio, nisi per Vendam stetisset. Nam Ritigerus (Ritogarum ferè nostri uocant) illustris & potens ea tempestate in Teuthonibus finitimis siue Germanis, apud quos in usu etiamnum Rutigeri seu Ritigeri nomen, princeps, missis oratoribus coniugium eius petiuit. At illa excelsi & minimè muliebris animi uirago, facundaq; iuxtà ac prudens, negare se cuiquam nupturam: principem, quàm principis uxorem esse malle. Indignè repulsam illam Ritigerus ferre: orare iterum atque iterum, & minas adijcere. Vbi frustra se omnia tentare uidet, coacto ingenti exercitu, armis negatum coniugium, atque principatum contemptu muliebris imperij persequi statuit. Nec segnius Venda cum expeditis suorum copijs aduenienti hosti ad fines regni sui occurrit. Miscere rursus Ritigerus preces atq; minas. Exprobrare illa armato importunam libidinem. Renunciant oratores duci suo eximiam puellæ pulchritudinem & sapientiam, & animũ ad belli dimicationem quàm ad nuptias paratiorem, adhæc permagnas & instructissimas armatorum copias. Quibus auditis, labascere Teuthonum animi: monere & orare ducem suum, ne sese, exercitumq; suum, propter intempestiuum amorem, atq; cupiditatem suam, tam turpiter conijciat in periculum. Inglorium esse uiro cum fœmina certamen, etiamsi exploratam habeat uictoriam. Ni desinat, relicturos se eum, domumq; signis conuersis reuersuros. Ille ubi omnibus tentatis, obstinatos suorum animos, & à prælij dimicatione alienos esse uidet, cùm amoris impatientia, tum ignominiæ conscientia, quòd à muliere sine ullo prælio uictus esse uideretur, mortem sibi consciuit. Teuthones consensu à nostris prodita sunt. Quæ'nam autem illa gens Teuthonum fuerit, nihil comperti habemus. Marcomannos siue Morauos, uel Saxonas certè fuisse, suspicari nihil fortassis prohibet. Hagecus Prussos fuisse scribit. Lætata hoc successu Venda, ouans Cracouiam inuehitur: mactatisq; quamplurimis uictimis, ad extremum ipsa dijs patrijs solenni ritu sese deuouet, ac de ponte in profluentem Vistulæ, ne quis aduersus casus felicitatem eius contaminaret, proijcit. Proceres inuentum cadauer eius, uno ab urbe milliario editiore loco è conspectu urbis, supra amnem Dlubniam sepeliunt, aggesto, itidem ut patri, tumulo. Indeqúe subiacens pagus Mogilæ, hoc est, tumuli nomen adeptus, adhuc retinet.

Vendæ etymologia.

Ritigerus dux Vendæ coniugium ambit.

Teuthonicum bellum.

Ritigeri interitus.

Vendæ uirilis animus, & mors.

Dlubina flumen.

Mogila.

DVODE-

DVODECIM PALATINI ITERVM.

POST Vendæ obitum, cùm nemo regiæ stirpis superesset, commutata rursus reipublic. forma, à duodecim ducibus, uel Palatinis, iterum Polonia cuncta militiæ, domiq; administrata esse fertur aliquandiu: donec ex huiuscemodi euentu, rursus ad unum principatus delatus est. Vincentius memorat, Alexandrum magnum regem Macedonum legatos misisse ad Polonos, qui tributum ab ea gente exigerent: eos cum Poloni uiuos excoriassent, cutesq; auro pariter & herbis infartas ipsi remisissent, Alexandrum indignatum, permagnas copias in Poloniam immisisse: à quibus cum ea crudeliter uexaretur, uastareturq;, Poloniq; sua defensuri occurrissent, & aliquoties profligati animos desponderent, hominem quendam plebeium & aurificem, Præmislum nomine, coadunata aliquanta manu uoluntariorum militum, huiusmodi arte hostem circumuenisse. Nempe galeas & clipeos eum è tenerioribus arborum corticibus, & quauis alia materia magno numero fabricari curasse, eaqúe partim felle, partim litargyrio extrinsecus illita, noctu è conspectu hostilium castrorum in extrema sylua truncis arborum, arbustis & ramis terræ infixis imposuisse, uel appendisse, ad exorientem solem obuersa, ita ut repercussu radiorum solis armati exercitus speciem eminus inspectantibus exhiberent. Id conspicatos hostes, paucos tumultuariè correptis armis, contemptu sæpe uicti, fugatiq; à se hostis, quasi ad certam prædam procurrisse: & quoniam nostri interea galeas & clipeos summouerant, siue combusserant, fugere creditos esse: ibi illos, cum longius in syluas fugientes, Polonos persequi instituissent, in præparatas à Præmislo insidias præcipitatos, & concisos esse. Polonos deinde cæsorum armis indutos, ad castra hostilia contendisse, & pro socijs atque commilitonibus habitos, in imparatos & necopinantes impetum fecisse, magnamq; stragem edidisse: ad extremum re animaduersa, hostes in fugam sese effudisse, omni rerum copia referta castra nostris diripienda reliquisse, & inglorios Polonia excessisse. Ita quidem ferè Vincentius. Verùm Dlugosso id non probat. Itaque non Alexandrum, quem nos quoque multis seculis hæc tempora præcessisse superius attigimus, sed Pannonas & Morauos is ab hoc Præmislo, hoc ipso quem modò retulimus euentu, atq; etiam stratagemate profligatos & eiectos esse refert: præter quòd is uult, exercitum hostilem, cum Polonos, qui sese ostentarant, non reperisset, ad castra reuersum esse, securumq; genio liberiùs indulsisse: Præmislum deinde crapula, somnoq; stratos, prima noctis uigilia è syluis prouolantem, adortum esse. Sed uerisimilius futurum erat, si galeis illis & clypeis de nocte suspensis, relictisq; ibidem paucis hominibus, qui sub exortum solis clamore sublato, tubarumq; ac tympanorum sonitu, & galearum, clypeorumq; illorum assimulatorum agitatione, exercitus aduentantis speciem hostibus præberent. Præmislus cum reliquis copijs diuersa parte in castra hostium impetum fecisset, eosq; ancipiti periculo perterrefactos in fugam uertisset. Sed utut gesta res est, illud quidem conuenit, arte ac dolo hostes illos à Præmislo deuictos & pulsos esse. Quí'nam autem hostes illi fuerint, Dlugosso quàm Vincentio libentius assentimur: nisi quod non explicat is, quínam ij Pannones fuerint. Nos, Vngaros, qui è Sarmatia Asiatica, ut superiori libro indicauimus, egressi, Pannoniam tunc iterum occuparant, fuisse existimamus: eisq; Morauos, utpote uictorib. uictos, militasse. In illa quidem tempora Præmisli huius principatus incidere uidetur: nempe pòst septingentesimum & quinquagesimum, uel sexagesimum annum à Christo nato.

Alexandri Macedonis bellũ cum Polonis fabulosum.

Præmislus aurifex magni animi.

Stratagema.

Pannones & Moraui à Polonis pulsi.

Vngari è Sarmatia Asiatica uenientes Pannoniam occuparunt. 760. ann.

PRAEMISLVS, SIVE LESCVS PRIMVS.

OB tam præclarum igitur facinus atque meritum in rempublic. Præmislus omnium acclamationibus princeps renunciatur: & blandum Lesci nomen, gratiosum apud Polonos, ob Lechi conditoris memoriã, oblatum accipit. Quanquam Vincentius Lesticum, ab astu uult appellatum fuisse. Post susceptum principatum, nullum Lesci huius insigne factum, quod ad laudem, uel uituperium pertineat, memoratur: nisi quòd in pace, una illa uictoria sibi, suisq; parta, moderatum in suos gessit principatum. Nec ausus est quisquam eo uiuente Poloniæ fines infestare. Quamdiu uerò regnauerit, ubi, quaq; morte absumptus sit, non constat. Liberos quidem post se nullos reliquisse fertur.

Lestici etymon.

LESCVS SECVNDVS.

PRAEMISLO, siue Lesco eius nominis primo uita defuncto, exoritur noua de principatu contentio. Cumq; nullus appareret neque modus, neque finis, multis ambientibus, neque quoquam eorum alium sibi præferri patiente, placuit rem fortunæ committere: indictoque ad certam diem maculosorum equorum cursu, qui primus ad metam peruenisset, eius dominus ut princeps esset cunctæ Poloniæ. Figitur meta apud Prandinicum amnem, in aperta planicie ad septentrionalem plagam Cracouiæ. Status curriculo dies adest: effunditur ad spectaculum ingens hominum multitudo, uaria studia: sollicita omnium, quem det euentum fortuna, expectatio. Consident delecti iudices & munerarij, dant signum certaminis. Ibi Lescus quispiam, procerũ & cõpetitorũ unus, cũ stadiũ uafro consilio stratis clàm in sabulo ferreis hexagonis, siue stylis cæcis, quibus currentium equorum pedes læderentur, impediuisset, ipse obliquo & minimè impedito tramite primus, cæterorum equis in cursu offendentibus ac cespitantibus, ad metam peruenit. Munierat is etiam equi sui calces ferreis soleis, ut ne offenderet in stylis, si fortè cum impetu currens in eos incidisset, cum omnes omnium aliorum equi de more illius temporis soleas nullas haberent. Rei prorsus ignaris & miraculo attonitis omnibus, & iam uictorem atq; principem diuinitùs sibi oblatum Lescum conclamantibus, techna deprehenditur. Protrahitur Lescus in medium: conuincitur: damnatur: concerpitur. Notarant commentum illud impediti curriculi, duo quidam iuuenes tenues & obscuri. Cum em̃ nemine etiã dũ præsente, in stadio illo pedestri cursu fortè certarent, ioco principatum inter se pacti, offendunt in stylis: subsistunt: inuestigant rem curiosius: notant tramitem stylis uacuum. Eorum alter, equitibus à carceribus procurrentibus, procurrit & ipse pedester noto iam sibi tramite, omnibus effuso risu eum prosequentibus. Omnium uerò equis, cum ad stylos uentum esset, ita ut par erat, cespitantibus, iuuenis ille pedester primus post doli fabricatorem ad metam peruenit. Eum igitur, Lesco interfecto, principem populus omnis salutat: & ne quid ad authoritatem ac maiestatem ipsi desit, Lescus commutato nomine appellatur. Atque is cum tam insperato euentu rei mirabundus atque dubitabundus principatum suscepisset, sedulò dedit operam, ne tanto munere indignus iudicaretur: nec modò represit finitimorum uim & incursiones, sed quibusdam etiam populis ultrò bellum intulit. Quantum uerò ocij dabatur ipsi à bellis & serijs reipublic. negocijs, in exercenda militari uirtute atque disciplina ferè consumere: uarios ludos & certamina equitibus pariter & peditibus indicere: certantibus & ampla, & honorifica præmia proponere: ipse arbiter atq; iudex præsidere, & pro meritis quenq; collaudare. Fuit autem in hospites splendidus & munificus: in suos cùm uirtute aliqua præstantes, tum egestate pressos liberalis: ita ut egere ipse mallet, quàm tristem aliquem à se dimittere: adeuntibus facilis & comis: eorum qui potentiorũ ui & iniurijs premebantur, acer uindex. In uictu cultuq; corporis singulari parsimonia: rudibus & crassis pannis aulæorum loco utens: nisi si quando in publico dare aliquid splendori atq; maiestati principatus, maximè propter externos homines, cogebatur. Quin ibi quoque crassos pannos, quibus ante adeptum principatum usus esset, ob oculos poni sibi iubebat, quibus admoneretur assiduò fortunæ suæ pristinæ, & unde ad tantum honoris fastigium euectus esset. Quod non absimile est illi, quod de Agathocle Siculorum tyrãno memoratur: quem, quòd figulo patre natus esset, fictilia inter aurea uasa apponere in mensa solitum esse ferunt. Ab ebrietate uerò Lescus maiorem in modum abhorrebat, quòd pecudis quàm hominis similiorem esse ebrium hominem iudicaret. His moribus & hac moderatione animi quamdiu, quibusq; rerum successibus regnauerit, & quomodo uita defunctus sit, itidem atq; alia illius temporis, incertum est: nisi fortè ad hunc Lescum pertinere existimandum est id, quod Dlugossus Martinum Gallum memoriæ prodidisse refert, Lechum, seu Lechonem, ut scribit ille, principem, in prælio cum Carolo, Caroli magni imperatoris Rom. filio notho, quem pater contra Polonos & Bohemos, Saxoniam bello uexantes cum exercitu miserat, occubuisse: idque actum esse anno quarto uel quinto post octingentesimum à Christo seruatore nostro nato, translato iam ad Francos & Germanos occidentis imperio. Quanquam Blondus Foroliuiensis, & Sabellicus, Leonem Bohemorum ducem ab hoc Carolo interfectum esse scribunt. Sed nullum per ea tempora Leonẽ apud Bohemos regnasse comperio: ne Lechonem quidem. Apud Polonos Lescus regnauit: quem Gallus, & H.Mutius Lechonem, cæteri Leonem uocant. Facilis est autem Le-

Prandinicus fluuius.
Cursus equorũ de principatu.
Styli cæci.
Lescus arte uictor, deprehensa fraude trucidatur.
Principatum obscurus homo fortuitu adeptus est.
Lesci studia in pace & in bello.
Certamina militaria.
Mores.
Pristinæ fortunæ memoria.
Agathocles Siculorum tyrãnus.
Sobrietas.
Lesci mors.
Mart. Gallus.
Caroli Magni bellum cum Polonis.
804. ann.
Imperium ad Francos trãslatum.
Blond. Dec. 2. lib. 1.
Sabell.
H. Mutius de Germ. lib. 9.

chonis

chonis in Leonem commutatio. Tametsi nihil uetat credere, Polonis pariter & Bohemis eum præfuisse. Tam Dlugossus autem cum suo Gallico, quàm Blondus & Sabellicus, Carolum eo bello Poloniæ fines depopulatum, repressis modò hostibus, citò ad patrem reuertisse, memorant. Eginhartus, qui Caroli Magni uitam conscripsit, eumque dominum ac nutritorem suum appellat, Polonorum quidem nusquam meminit: sed omnes barbaras ac feras nationes, quæ intra Rhenum ac Vistulam fluuios, Oceanumque & Danubium positæ, lingua quidem penè similes, moribus uerò atq; habitu ualde dissimiles, Germaniam incolunt, ita perdomuisse Carolum scribit, ut eas tributarias effecerit. Sabellicus uerò Slauorum, Polonorum & Bohemorum legatos Aquisgranum cum amplissimis muneribus ad hunc ipsum Carolum uenisse refert, ut pax sibi cum Gallis (quos equidem Francos fuisse crediderim) incolumis maneret. Verùm de his sententiam nostram statim aperiemus.

Eginhartus in uita Caroli magni.
Sabell. Ennea. 8. lib. 9.

LESCVS TERTIVS.

LESCO huic è rebus humanis sublato, unicus filius, eiusdem nominis, successit, non degener à paternis uirtutibus: qui ita se gessit in principatu bello paceq;, ut patrem non adæquare modò, sed superare etiam uideretur. Multa hic cum finitimis, qui nouitate & humilitate generis eius despecta, nouos ciebant motus, bella gessit: eosq; uel perdomuit, uel ad officium reuocauit: Slauis consanguineis Polonorum, Pannoniam tunc imperio tenentibus, ut uult Dlugossus, & cum orientis atque occidentis imperatoribus bellum gerentibus, rogatus, auxilio affuit aliquoties, collatisq; signis cum utroq; hoste prospere dimicauit. Nec tamen is memorat, qui nam hi fuerint imperatores. Fabulosius etiam id est, quod scribit Vincentius, C. Iulium Cæsarem tribus prælijs ab hoc Lesco superatum, sororem suam Iuliam in matrimoniũ ei collocasse: Crassum item Romanum cum exercitu ab eo deletum esse. Magis consentaneum est rationi temporum, Lescum superiorem quidem, Vngaris & Slauis promiscuè Pannonias tunc incolentibus cõtra Carolum Magnum, paulò antè quàm Imperatoris Romani titulum, Pontificis maximi beneficio, adeptus est, octo annis in Pannonia bellum gerentem præsto fuisse, & nonnunquam bene rem gessisse: ad extremum uerò debellatis Vngaris propter latam illis opem, uel infestatam, ut uult Blondus, Saxoniam à Carolo, Caroli eiusdem filio, bello petitum: commissoq; prælio interfectum esse: Albiq; & Salæ fluuijs, quod idem Blondus memorat, imposita præsidia. Tum demum autem illud accidisse, quod è Sabellico superius memorauimus, ut filius interfecti, de quo nunc agimus, legationem Aquisgranum ad Carolum patrem de pace mitteret: & quidem cum muneribus: eaque munera tributi nomine ab Eginharto, Carolum suum ornante, appellata esse. Posterius quidem certè hoc bellum contra Bohemos siue Polonos, quàm illud contra Pannonios & Vngaros, à Carolo Magno gestum esse, ab ijs qui res gestas eius quoquo modo attigerunt, memoratur: ante Carolum uerò trecentis plus minus annis uacauit occidentis imperium. Orientis quidem imperatores, nullum per hæc tempora bellum in Pannonia gessisse reperio. Cum Bulgaris gesserunt Imperatores orientis & occidentis, & antè & post etiam, sed in Thracia: ac non inferentes, sed illatum depellentes. Quanquam Nicephorum imperatorem in Mœsia contra Bulgaros bellum gerentem, uictum, & interfectum esse huius Caroli tempore, reperio. Sed Bulgaria quoq; & Mœsia longissimè tunc aberat à finibus Poloniæ, partim Vngaris, partim Russis & Valachis, siue Moldauis magna terrarum intercapedine interiectis, ita ut difficulter eò auxiliares copiæ à Polonis transmitti potuerint. Verùm penes lectorem esto horum iudicium. Suscepit autem Lescus hic liberos mares, ex legitima quidem uxore Popielum: è concubinis uerò Boleslaum, Cazimirum, Vvladislaum, Vvratislaum, Otam, Baruinum siue Barnimum, Pribislaum, Præmislum, Iaxam, Semianum, Zemouitum, Zemomyslum, Bogdalum, Spicigneuum, Spicimirum, Sbigneum, Sobeslaum, Vissimirum, Cessimirum, & Vislaum. Ex his Popielum in spem principatus liberaliter educatum, successorem sibi uiuens designauit: cæteris sacramento, ut Popielo pareant, adactis, occidentalem & maritimam oram omnem inter Albim & Habelam fluuios, quemadmodum Dlugossus prodidit, ad Oceanum & Germaniam spectantem, inter eos partitus est. Tametsi Habela qui sit, compertum non habemus. Nisi fortè is est Bola, è lacu quodam in Vistulam ab occidente influens, qui ducatum Stolpensem, nisi fallor, à Pomerania regia quadamtenus diuidit. Et Boleslao quidem natu maximo, Baruino siue Barnimo, atq; Bogdalo Pomerania, quasi tu

Poloni cum imperatoribus Rom. bella gessere.
Vincentius.
Caroli Magni bellum contra Polonos.
Legatio Polonorum ad Carolũ Magnũ.
Imperiũ occidentis quãdiu uacauerit.
Bulgarorũ bella cum imperatoribus.
Nicephorus imp. à Bulgaris occisus.
Sabell. Ennea. 8. lib. 9.
Bulgariæ situs.
Lesci filij.
Lescus successorem sibi designauit Popielum filium.
Poloniæ diuisio.

Pomerania. Cassubia. Serbia. Rugia. Ditiuonia, siue Lusaria. Sgorelecia, siue Brandenburgensis. Magdeburgũ urbs. Dalemburgũ. Vismaria. Brema. Luneburgum. Lubeca. Bachiborum. Zuerinum. Mechelburgũ. Vrbes Polonicæ, seu Venedicæ. Alb. Crant. Poloniæ occidentalis fines, quando & à quibus accisi. Eginhartus in uita Caroli. Blond. Dec. 2. lib. 1. Bonf. Dec. 1. li. 9. hist. Vng. Vitich. de gest. Sax. li. 1. & 2. Crant. in Vandal. H. Mut. de Germ. Slauicæ linguæ usus.

maritimam dicas, obtigit: Cazimiro & Vvladislao Cassubia: Iaxæ & Semiano Serbia siue Sorabia: Vvratislao Rama siue Rugia, ut uult Bernhardus Vapouius: Pribislao, Cessimiro, & Otæ Ditiuonia, quæ nunc à nostris Lusaria, ab alijs Lusitia dicitur: Præmislo, Zemouito, & Zemomislo ea quæ nunc Marchia Brandenburgensis, à metropoli Brandeburgo, quæ à nostris Sgorelecia uocata fuit. Reliquis reliqua eius oræ. In quibus Vislaus Mezibozum arcem, quam nunc Meideburgum siue Magdeburgum uocant: Sobeslaus Dale, quod Dalemburgum: Vissimirus in litore Oceani Vissimiriam, quæ antiquum nomen in Vismariam à Teuthonibus deflexum retinet, condiderunt. Quanquam de Vismaria uariat Vapouius: nunc enim ab hoc Vissimiro, nunc à quodam eiusdem nominis, de Lechi posteris, multo antè uult eam esse conditam, ut nos quoque in Lecho indicauimus. Alias præterea complures & oppida ijdem duces, posteriq; eorum ædificarunt, & uernaculis suis uocabulis appellarunt. De quibus sunt Brema, ut uult Dlugossus, in confinio Frisiorum & Vestualorum (tametsi Vapouius à Lecho primo eam conditam esse prodidit:) Luna, quàm Germani Luneburgum uocant, à resplendentia: Bucouicia, quæ à Germanis Lubeca uocatur, apud Slauos uerò accolas antiquum nomen etiamnum retinet: tametsi Lubecæ quoq; nomen Slauicam etymologiam redolet. Bacchiborum: Zuerinum: Lubouia siue Lucouia, Germani Mechelburgum à Mikelo conditore: eiusq; oræ duces Mechelburgenses, nonnulli Magnopolenses, ineptè composito uocabulo dicunt. item Rostocum, Verla, Suanouũ, Ostrouũ, Cessinũ, Marlouum, Bolelum, Trebessouũ, Ciasni, Volynessum: addit Crantius Vinetam & Iulinum, quæ omnes fuêre Polonorum coloniæ. Et subactæ quidem atq; possessæ sunt regiones illæ posteriori tempore à Francis, Saxonibus, Turingis, Frisijs, Vestualis, & Holandis, Teuthonum populis, siue per conniuentiã, siue per ignauiam posteriorum principum Poloniæ, siue per conniuentiã, quemadmodum cum duces earum, Lesci huius nepotes ab imperio principum Poloniæ, quemadmodum mentionem fecicemus inferius, desciuissent. Quanquam Eginhardus, cuius dudum mentionem fecimus, iam inde à Carolo Magno Slauos Viulsos siue Velatabos, australe litus sinus Codani siue maris Germanici tenentes, una expeditione ita contusos ac domitos esse perhibet, ut deinceps imperata facere non renuerent. Verùm idem paulò pòst scribit, Salam fluuium Turingos à Sorabis, qui & ipsi Slaui erant, diuidêre. Blondus addit, & Bonfinius, eo ipso tempore Albi & Salæ fluuijs præsidia contra Sorbienses Slauos (sic ille Serbos uel Sorabos uocat) Carolo, Caroli huius Magni filio, uiuente patre imposita esse. Vitichindus quoq; longè recentior, bella quædam cum Slauis eius oræ à Francis, Turingis & Saxonibus gesta commemorat: itemq; Crantius & H. Mutius, ita ut ij à Carolo Magno debellari cœpti, longè pòst partim à successoribus eius imperatoribus & regibus, partim ab alijs ducibus & populis Germanorum paulatim subacti esse uideantur. Pagos quidem atq; uicos complures Slaui in tractu illo maritimo etiamnum colunt, communi cum Polonis lingua, quamuis Teuthonicæ admixtione corrupta, utentes. Sed ad institutum reuertamur. Lescus igitur cum ita inter filios imperium diuisisset, uita pariter atque principatu defunctus est.

POPIELVS SENIOR.

Popieli ingenium. Regia rursus translata. Crusuicia. Cracouiæ situs.

SVSCEPIT destinatum à patre principatum Popielus, proceribus pariter atque fratribus assentientibus, patris, auiq; dissimilis, ignauus atq; timidus. Itaq; nihil is præclari in principatu gessisse memoratur. Regiam quidem & domicilium suum Cracouia Gneznam primùm retulit, indeq; non pòst Crusuiciam: cum eam arcẽ in planicie ad lacum Goplum, & inter paludes, in ea ora quæ Cuiauia dicitur, ipse condidit & transtulit: uel quod montanæ regionis, in qua sita est Cracouia, pertæsus, apertis campis delectaretur: uel quòd ab Vngaris & Russis ferocibus populis longiùs, à fratribus uerò propius abesse, tutius sibi fore existimaret. Iuuenili adhuc ætate, cum aliquot annos regnasset, in morbum incidit: & priusquam fratres fratrem uisitaturi, aduenirent, obijt. Fertur autem subinde solitus esse murium deuorationem sibi suisq; imprecari: quo malo filius eius, ut mox dicemus, absumptus est.

POPIELVS IVNIOR.

Tutores principis. Iuuenilia studia & cõsilia.

PERACTO soleñi ritu Popieli funere, filius eius eiusdem nominis impubes etiamtum, principatui concordi patruorum, procerumq; uoluntate inauguratur, omnibus subiectionem ipsi interposito iureiurando promittentibus. Pupilli tutela, reiq; publicæ administratio, delectis aliquot de numero patruorum, qui maximè idonei uidebantur, mandatur. In regia ij sedulò & ad latus principis esse: causas & controuersias cognoscere ac disceptare: nec ulla in parte deesse reipub. quoad princeps ipse per se publica munera obire posset, siue adeò donec regi se illorum consilijs passus est. Nam cũ pubertatẽ attigisset, quæ maximè lubrica & ꝓcliuis ad licentiã, uoluptatesq; ętas est, suo iam arbitratu uiuere: patruorũ monita aspernari: cũ æqualib. consilia capere: cõuiuia, compotationesq; largiores cum ijsdem frequentare: in lustris, & in choreis, lusibus & amplexibus puellarum pernoctare: deinde crapulæ, stupriqúe plenus ad multam diem stertere, rempublicam. iudicia & querimonias hominum negligere: ad res agendas ineptus, ingenio nullo, stipes, caudexqúe: indeqúe omnibus iam erat despicabilis, ita ut

Chostek.

Chostek, uulgò per contemptum appellaretur, cum dissolutos & perditos mores eius deformis facies, rarus in capite & in barba pilus, quales ferè lasciui sunt, magis etiam deformaret. Capiunt patrui cum alijs proceribus consilium, quónam mòdo tam dissoluta illa principis sui uita, tamq; profligata licentia refrenaretur: uxorem ei dant eleganti forma puellam, Teuthonici principis cuiusdam filiam. Et uidebatur sanè mulier auara & ambitiosa mariti uitam ad meliorem frugem reductura, torporemq; ignauo excussura. Sed res aliter cecidit: nimirum, ut nihil ille de flagitijs & nequitia sua remitteret: quibus uerò uitijs antea caruisset, uxoris consuetudine ea sibi adiungeret. Nam & auarior factus, decreta honores atque magistratus uendebat: & cum uirtute ac dignitate non posset, quotidianorum peccatorum suorum sibi conscius, fastu & crudelitate principatum sibi stabilire: & metui à suis uolebat, cum amari non mereretur. Atq; hæc omnia uxore & impellente, & sequestra faciebat. Quæ degustata semel dominatus atq; lucri dulcedine, despectaq; uiri inertia, muliebri astu imperium omne ad se transtulerat: maximè cum duobus filijs Lecho & Popielo aucta, mollem uiri animum amore sui penitus adstrictum teneret, & firmum, perpetuumq; apud Polonos dominatum suum fore, sibi persuaderet. Vnus obstabat scrupulus, patruorum uiri sui gratia, & authoritas apud multitudinem, integritate uitæ, grauitate morum & prudentia collecta. Hos metuebat: hos iam blandius admonentes, iam liberius obiurgantes oderat: horum tacitam etiã conscientiã pertimescebat. Itaque uiros eos quàm maximè potest suspectos & inuisos, confictis etiam criminibus, reddit: persuadet, illis uiuis & incolumibus, principatum ipsi certum, firmũqúe esse non posse. Quem si retinere ipse uellet, & liberis suis relinquere, tolleret patruos de medio. Si ipse animi satis ad id facinus non haberet, sibi mandaret eam prouinciam: illos armis atque uiribus, se dolis instructiorem esse. Confecturam se negocium sine ulla populi offensione, siue adeò suspicione. Quibus dictis, facilè ægrum atque timidum uiri animum in deteriorem partem impulit. Initur necandorum illorum ratio. Grauem & periculosum morbum princeps simulat. Patruos neci destinatos acciri eius nomine uxor iubet: conueniunt sine mora: circumstant mœsti ægrotum principem: consolantur. Ille morbi magnitudinem gemitu assimulabat: adesse uitæ suæ finem, diuinitùs sibi indicatum: uxorem paruosqúe filios illorum tutelæ, fideiqúe etiam atque etiam commendabat. Completur muliebribus eiulatibus, planctibus & lamentis regia: parantur funebres exequiæ, ipso iubente principe. Absumpto in his die, cum iam ad occasum sol tenderet, princeps patruos quasi moribundus iam dimissurus, nomine quenq; blandè compellat, & in signum amoris & beneuolentiæ suæ erga ipsos, circumferri medicatũ poculum, paratũ ad eam rem, iubet: prægustare se simulat: cæterũ spumã tantũ à medio extantẽ halitu difflat, potũ ne extremis quidem labijs attingit. Cùm omnes bibissent ordine, fingit somno se premi, & uelle quiescere. Discedunt illi, reuerenter salutato principe. Conceptum præcordijs uenenum uitalia membra occupat. Nec mora, de statu mentis dimoti, & furentes maximo cum cruciatu cadunt & exanimantur. Ibi mulier re statim ꝑ exploratores nunciata, cadauera insepulta proijci mandat. Insidiatos eos uitę necessarij & bene merentis principis: iusta & euidenti deorum immortalium uindicta percussos, repentè perijsse diuulgat. Quanquam autem liuores corporum, & effusa ruptis præcordijs uiscera, manifestum ueneni indiciũ faciebant, nemo tamẽ indignũ optimorũ princi-

Auaritia & tyrannis. Muliebris improbitas. Muliebre consilium atrox. Popielus patruos & proceres ueneno extinxit.

Popielus cum uxore & liberis miserè à muribus absumptus periit.

pum interitum apertè deplorare ausus est, metu tyranni non amplius morbum mortemq́;
simulantis. Sed non sinit inulta esse diu diuinum numen scelera. Nam ex cadaueribus pu
trefactis enati mures inusitatæ magnitudinis, impium parricidam cum scelerata uxore at
que liberis fugientem quoquò uersus per aquam, flammamq́; persequuntur: nec claustra
prosunt, aut abigentium satellitum præsidia. Ad extremum diffugientibus omnibus, ab-
sumptis prius filijs, deinde uxore, postremus ipse infelix miserabiliter lenta morte consu
mitur in arce Crusuicia. Ita non cassæ ceciderunt patris eius imprecationes. In hoc tem-
pus incidere uidetur id, quod H. Mutius in annum Christi 823 confert: nempe duos fra-
tres, quos in Saxonia Polonici siue Slauici generis fuisse constat, cum de principatu pa-
terno contenderent, Francofordiam ad Ludouicum Pium imperatorem, Caroli Magni
filium uenisse: eoqúe authore principatum natu minori, concedente maiore, attributum
esse, cum eum magis gens illa per legatos expeteret.

823. ann. H. Mutius de Germ. lib. 10. Ludouicus pius Imperator.

INTERREGNVM.

Comitia de rege Crusuiciæ.

Polonia tumultuatur.

EXTINCTO, ut iam diximus, Popielo cum uxore & liberis, conuenit ma-
gna procerum multitudo Crusuiciam, ad creandum nouum principem. Agitata
re aliquandiu, eò quòd uaria essent hominum studia, & ambitiosi quidã magnas
post se traherent factiones, infecta tandem disceditur. Ac dum nemo alteri paret, & iu-
neque cedit, in summa omnium licentia, cædes & latrocinia passim exercebantur, Germani præ-
stis interdũ prælijs inter dissidentes concurrebatur. Nec finitimæ gentes, Germani præ-
sertim, occasionẽ impunè uel proferendorũ finium suorũ, uel prædas agendi prætermit-
tunt: diuexatur miserè Polonia. Indicũt iterũ primores comitia, cõsultatur diu frustra. Nã
non modò non remittũtur, sed intendũtur etiã studia partiũ. Non desunt sibi interfectorũ
Popieli senioris filiorũ filij, quasi hęreditariũ principatũ poscẽtes. Verũ ij quasi nothi, ex
nothis certè orti, & indigni qui bene natis imperẽt, repellũtur. Iam tanta multitudo, quan
tã illuc partim ultrò, partim à potẽtiorib. euocatũ cõuenisse credibile est, caritate annonæ
atq; penuria premebat̃. Neq; apparebat tñ, quorsum tanta contentio euaderet, qq; comi
tiorũ exitus futurus esset: cum ecce insperata salus, diuinitùs, si modò non fabulosum est
quod memoratur, afflictæ Poloniæ oblata est. Erat Crusuiciæ oppidanus, Piastus nomi-
ne, Cassisconis filius, statura infra mediocrem, crassis atq; robustis artubus, mediam æta-
tem supergressus, agello modico colendo & mellificio uitam sustentans, homo simplex
& iustus, & beneficus tamen in egenos, atq; hospitalis pro modo facultatum suarum. Is
ex uxore à suis moribus non aliena, cui Repichæ nomen erat, unicum filium susceperat:
eiq́;, uiuente adhuc Popielo, primam comam gentili ritu tonsurus, & nomen impositu-
rus, amicos ad eam ceremoniam atq; conuiuium porco mactato, & aquæ mulsæ uase in-
fuso, inuitarat. Priusquam stata dies adesset, forte obtulerunt ei sese ignoti duo homines
habitu peregrino: quos ille, cum regia excluderentur, comiter inuitatos, hilarè domum su-
am introduxit: instruxit mensam, apposuit affatim ex his, quę ad futurum conuiuium pręparauerat.

Piasti genus et conditio.

Tonsura primæ comæ.

Miraculum.

parauerat. Ibi res mira & stupenda accidit. Accreuit porcina, redundauit ex uase mulsa:
excepit Piastus, uasis admonitu hospitum conquisitis. Iisdemq; authoribus nõ ciues mo-
dò, uerùm etiam principem ipsum (ut tunc minimè fastuosi ac delicati erant principes) cũ
omni comitatu destinato conuiuio accepit. Eisdem igitur hospitibus sub tempus comi-
tiorum reuenientibus, & iubentibus, Piastus ex tenui pœnu, cellaq́; sua conuentũ illum
omnem penuria laborantem, augescente rerum earum, quæ promebantur copia refecit.
Quo miraculo animaduerso, uulgatoq́;, una uoce omnes Piastum non humanis suffragi-
is, sed diuino iudicio principẽ sibi dari cõclamant. Fit domũ eius cõcursus orantiũ, & ob-
secrantium, labenti reipubl. ut succurrat. Recusat ille. Tandem hospitibus illis suis autho-
ribus assensus, ita ut erat ueste & peronibus ex tiliæ cortice textis indutus, in regiam à pri
moribus deducitur. Hospites illi perfuncti officio suo disparuerunt. Existimantur autem
ij fuisse angeli Dei, beneficentiam & hospitalitatem etiam in alieno à uera religione remu
nerantis. Neque id magnopere mirabitur, quisquis de Abimelech rege in Genesi, ac de
Cornelio centurione in Actis Apostolorum, non omninò dissimilia legerit. Alij uolunt,
eos Ioannem & Paulum, quos Iulianus imperator ob Christi nomen & magnas faculta-
tes in usus egentium expensas ante aliquot secula necauerat, fuisse: itaq; percontanti
Piasto nomina sua edidisse, quemadmodum
Dlugossus memorat.

Beneficentiæ remuneratio.

Ioannes & Paulus martyres.

PIASTVS.

PIASTVS.

Piasti beneficentia.

INAVGVRATVS principatui Piastus, non mutauit cum statu uitæ animum.
Quin auctus copijs, multum ad pristinam suam beneficentiam atque benignitatem
adiecit: uxore non modò non dehortante, uerùm adiuuante etiam. Conquierunt
autem sub eius principatu, hostium incursiones: cessarunt & intestina dissidia, cæ-
des & latrocinia, reuerentia magis boni & uigilantis principis, quàm armis, seueritate &
supplicijs: præsertim quòd eum dijs curæ esse, & ipsorum non obscuro iudicio in illa rei-
public. specula collocatum, certò sibi persuaderent. Nihil enim æquè ualet ad religandos
atq; denunciandos hominum animos, & ad moderandas, stabiliendasq́; respublic. quàm
religio: quæ pietate & integritate principis maximè excitatur, & continetur. Nam prin-
cipum diligentiam & animaduersionem multi frustrantur sæpè: legum etiam uincula
uel perrumpunt, uel declinant: diuini uerò numinis nemo est qui se uel prouidentiam
fallere, uel uindictam effugere posse credat. Hoc ergo præsidio Piastus & bonis charus,
& malis reuerendus, & finitimis uenerabilis erat: eodem longam principum, regumqúe
Poloniæ posteritatem permulta secula usque ad Cazimirum secundum, qui Magni co-
gnomen adeptus est, propagauit. Cuius etiam nunc quædam, licet tenues, extant reli-
quiæ, in Alberto duce Cessinensium in Silesia, & Anna filia Conradi ducis Mazouiæ:
quæ non ita pridem cum Stanislao Odrouanzo Palatino Russiæ, iuuene nobilissimo,
nupta fuit, eiq; filiam peperit: quam nuper Ioannes comes Tarnouius, Castellanus Craco
uiensis, uir non solum genere illustris, sed etiam peritia rei militaris & rebus bello gestis
domi, forisq́; clarissimus, ætate, consilio ac dignitate facilè princeps senatus Polonici, uni
cofilio suo Ioanni despondit. Nihil autem ad felicitatem Piasto defuisset, si liberos inter-
fectorum à Popielo ducum, qui prælatum sibi in principatu hominem plebeium atque
humilem dolebant, & parêre ei dedignabantur, ad officium & parendi necessitatem re-
duxisset. Qui ex eo tempore non modò alieni à repub. Polona, sed hostes etiam Polonis,
progenitoribus suis, nonnunquam fuerunt. Abominatus uerò Crusuiciam Piastus, ne-
fario scelere diroq; interitu Popieli contaminatam, Gneznam prisci Lechi regiam, domi-
cilium suum transtulit: cumqúe per multos annos sapienter, clementerq́; regnasset, senex
admodum mortuus est, annum agens centesimum & uicesimum. Per hæc sanè tempora
tres fratres Varaij, Ruricus, Sineus, & Trubor, dominari apud Russos septentrionales cœ
pisse memorantur, partiti inter se principatum, quemadmodum libro primo ex ipsorum
annalibus retulimus: nempe circiter annum 6370. à creatione mundi, secundum suppu-
tationem ipsorum: qui nobis uidetur esse à Christo nato 861. Apud Australes uerò, tres
item, nempe Kius, Saïecus, & Choreuus, cum sorore Libeda, quatuor principatus fundas
se, ac de suis nominibus appellasse feruntur, aliquanto antè, ut uidetur. Quorum stirps
cum defecisset, post mortem Rurici, Ascoltum ac Dyrum, Kiouiam urbem à Kio condi-
tam, occupasse, & per Pontum inuectos, nauali bello Constantinopolitanum imperium
uexare adortos, naufragium fecisse. Deinde Olgum, cui Ruricus, ueluti propinquo, u-
nici filij sui Igori tutelam moriens mandauerat, interfectis illis, Kiouiensem principatum
Igoro adiunxisse, & cum Græcis bellum gessisse: & cum amplissima dona ab ijs accepis-
set, reduxisse exercitum Kiouiam, ibiqúe serpentis seu uiperæ morsu extinctũ esse. Man-
sit autem deinceps Imperij Russici sedes Kioui. Circa hæc eadem tempora scribit H. Mu-
tius, Ludouicum cognomento Balbum regem Germaniæ, Ludouici Pij imperatoris fi-
lium, Caroli Magni nepotem, aduersus Slauos, gentem irrequietam, & rapinis intentam,
in Germania bellum gessisse, uictisq́; pacem certis conditionibus dedisse: principem au-
tem eorum luminibus priuasse, ut homo ferox inutilis ad ciendos motus redderetur.
Hunc aliquem de Popieli posteris fuisse oportet. Mutius quidem nomen eius non edi-
dit. Paulus uerò Constantinus Phrygio, Rasliz eum uocat. Sed ad institutum no-
strum reuertamur.

Religio efficax ad regendam rempub.

Piasti posteritas.

Stanislaus Odrouanzus, Pal. Russiæ. Ioannes Tarnouius.

Regia Gneznam rursus translata.

Piasti ætas.

Russiæ principatuum initiũ.

6370. annus mundi secundum Russos. 861. ann.

Kiouia cõdita.

Russorum bellũ cũ Græcis.

Olgus.

Igorus.

Kiouia sedes Russici imperij.

H. Mut. lib. 11. Ludouicus Baldus rex German.

Germ. bellum cum Popieli nepotibus.

Rasliz dux excæcatus.

ZEMOVITVS.

SVCCESSIT Piasto unicus filius Zemouitus, cuius uicaria opa uiuẽs adhuc &
senio cõfectus pater in bellis & grauissimis qb. negocijs magno omniũ fauore &
bñuolẽtia usus erat: uir impiger, & ad rẽ militarẽ factus ęstus iuxtà ac frigoris, labo
ris & inedię patiẽs: somni parcissimus: uictu, cultuq; corporis non multũ à grega-
rijs

Principis uirtutes.

rijs militibus differens: alieni abstinens: de suo munificus: facilitate & liberalitate, militum, procerumq; studia & uoluntates tenere solitus: in animaduertendo, si quando necesse erat, lenis: noctu excubias ipse per se crebrò obibat. His artibus atque studijs summam sibi hominum suorum charitatem comparauerat, Principatum post patrem adeptus, constituta primùm disciplina militari, creatoqúe magistro militiæ, & ordinum ductoribus, ex ijs quos maximè dignos & idoneos nouerat, ad recuperanda ea quæ Vngari, Moraui & Germani sub Popieli principatu inuaserant: neque ad eam diem recuperata erant, totum se conuertit: easqúe res ex animi ferè sui sententia confecit, eo quidem minore negocio, quòd eæ tunc gentes inter se belligerabant. Moraui enim bello exagitati à Ludouico Balbo rege Germaniæ, post mortem eius, Suatoplugo rege, qui primus cum ea gente Christo nomen dedit, ductore, Germaniam uehementer afflixerant. Contra quos Arnolphus Imperator, idemqúe successor Ludouici in regno Germaniæ, Vngaros in auxilium euocauit: qui profligatis Morauis, & rege eorum interfecto, cum sibi merita stipendia ab imperatore non exoluerentur, magnis deinde & ipsi cladibus Germaniam affecêre. Sic igitur distentis Morauis, Vngaris atque Germanis, facile fuit Zemouito ab ijs sua recuperare, ac plura etiam, de Morauis præsertim, capere, & regno suo adijcere: cum Suatoplugus, quemadmodum Venceslaus Hagecus memoriæ prodidit, filium Suatoboium, è sorore Arnolphi susceptum, iuuenem admodum reliquisset: atque is ob impietatem in Deum, & acerbitatem in sanctum Episcopum Methodium, Christianæ religionis in Slauorum natione propagatorem, afflictus, & suis exosus, in solitudinem & auias syluas sese subduxisset. Vbi etiam pœnitentia anteactæ uitæ compluribus annis religiosè peracta, uitam finiuit: & moriens demum, tribus instituti eiusdem socijs, quínam esset, indicauit. Et in eo Morauorum regnum finem accepit, à Germanis, Vngaris, Bohemis & Polonis discerptum. Sic igitur prosperè ab ea parte rebus gestis, Zemouitus à Prussis quoque, quæ ij superiori tempore de Polonis cœperant, bello repetiuit. Ad extremum Pomeranorum & Cassubiorum, & Vinidarum, siue Slauorum ducibus, Popieli senioris nèpotibus & posteris, qui à patre suo defecerant, bellum infert: quod quidem illi, locorum difficultatibus magis quàm uiribus freti, diutius extraxerunt: domitiqúe essent ad extremum, nisi Zemouitus rebus humanis, Gneznæ moriens, exemptus esset, altero & tricesimo principatus sui anno.

Moraui Germaniam uexarunt.
Moraui Christiani facti.
Arnolphus imperator.
Vngari Morauiam, ac deinde Germaniam infestarunt.
Morauia diuexata.
Suatoboius, Morauorum rex Monachus factus.
Morauorum regni finis.
Zemouitus de Prußis sua recuperauit.
Pomeranis & Cassubijs illatum bellum à Zemouito.

LESCVS QVARTVS.

MAGNO tam boni, tamq; bene merentis de republic. principis desiderio ducti proceres, filium eius unicum, cui Lesco nomen erat, in principatu ipsi surrogant adolescentulum, eiqúe custodes & moderatores consiliorum primores aliquot adiungunt. Quorum incuria & ignauia bellum aduersus Pomeranos, Slauos, & Cassubios à Zemouito susceptum, & nonnullo iam successu prospero gestum, intermissum est. Quod ne ipse quidem Lescus postea cum adoleuisset, unquam prosecutus est, quietis & ocij, quàm bellicæ gloriæ amantior: contentus eo, quem à patre per manus acceperat, principatu. Quin & ipse, & filius eius Zemomislus, de quo mox dicemus, habuit eos derelictui, cum Germanis bellum gerentes. Itaq; uehementer ij tunc diuexati sunt, & attriti, queadmodũ Vitichindus memorat, ab Henrico Cæsare, siue rege Germanorũ, qui Cõrado successit: & nõnulli ex ijs cũ deditionẽ fecissent, tributarij facti, Zorelicia siue Brãdeburgum & Grona urbes captę. Cumq; paulò pòst quidam ex eis rebellassent, apud Lunchinos urbem maritimam ab exercitu & legatis eiusdem regis ad internecionem profligati sunt, ita ut ad ducenta millia hominum eo prælio perijsse putarentur. Bohemi quidem duce Venceslao, uiro pio & sancto, in fide regis Henrici permanserunt, donec Boleslaus, interfecto per summum scelus fratre Venceslao, dominatum inuasit, & Ottoni eius nominis primo Cæsari, Henrici filio, semel atq; iterum rebellauit, & Germanos magna strage uicit, Bohemiaq; eiecit. Sed & ipse tandem bello fractus, & Brandeburgum cum omni regione Slauorum citra Odram, proditione Tugumiri ducis pecunia corrupti, in potestatem Cæsaris reuenit. Nec ita tamẽ gens ea quieuit, & Germanorum iugum pertulit, quin subinde eis negociũ facesseret. Lesco certè Polonorũ principi, & Zemomyslo filio nihil horũ curæ fuit. Tametsi Venceslaus Hagecus, subegisse Lescum hunc Pomeranos, & Polonis adiunxisse scribit. Et fieri sanè potuit, diuisa in tot principatus ea gente, ut alij cum Germanis bellum gererent, alij subigerentur à Polonis. Principatum

Consilij regij moderatores ignaui.
Vitich. Saxo. lib. 1.
Henricus Cæsar.
Poloni occidẽtales debellati à Germanis.
Brandeburgũ & Grona à Germanis capta.
Bohemi tributarij Cæsarib.
S. Venceslaus.
Otto Cæsar.
Vitich. lib. 2. & 3.
Brandeburgũ produtione receptum à Germanis.
Pomerani à Polonis subacti.

quidem, iustè, continenter & clementer, magna ciuium beneuolentia complures annos gessit Lescus, ut uult Dlugossus: qui eum senem obijsse, & adultum filium reliquisse, scribit. Quod si uerum est, pauciores ergo Zemouitus regnauit, aut multo ante nongentesimum uicesimum primum, ut idem uult, regnare cœpit. Nos quidem potius desiisse eum tunc regnare credimus: nisi Hagecum sequi malumus, qui Zemouitum anno Christi nongentesimo sexto uult obijsse, cum uiginti annos regnasset: aut nostrum quendam anonymum, qui Lescum hunc anno 913 post Christum natum obijsse, & Zemomyslum filium ei successisse memorat. Alioquin non quadrabit ratio temporum ad posteriorem supputationem, quæ certior est apud nos ex eo tempore, quo Polonia religionem Christianam suscepit.

Lesci moderatio.
Temporum ratio.
921. ann.
906.
913. ann.

ZEMOMYSLVS.

SVCCESSIT Lesco patri Zemomyslus, probus & ipse, lenis, beneficus, hospitalis, & quietis amans, quas uirtutes quasi hæreditarias à maioribus suis habebat. Sed non alia re nobilior, quàm filio. Nam cum aliquot annis, nullos ex uxore susciperet liberos, nascitur ei tandem filius: sed cæcus. Quæ res ipsi breui gaudio delibuto, maioris mœsticiæ causa fuit, præsertim cum uxor uno illo partu edito, parere desijsset. Septimum annum puer attigerat, quo prima coma pueris gentili ritu attonderi, & nomen imponi solebat. Adsunt ad celebritatem frequentes proceres, epulantur cum principe mœsto, & sortem suam, orbitatis non ita multum dissimilem, deplorante: mœsti & ipsi, & principis uicem dolentes: cum ecce insperata omnibus affulsit lætitia. Puer absque ulla medicorum, aut cuiusquam omnino ope, lucem aspexit. Nec mora, uidentem mater exultans ad patrem in conuiuium adducit. Conuiuæ miraculo attoniti, effuso gaudio principibus, sibi & reipublic. tantum bonum diuinitùs oblatum certatim gratulantur: festum diem largioribus inuitationibus, concentibus, plausibus, choreis, acclamationibus, & omni iucunditate instaurant. Puero, Miezislao, quasi qui gladio gloriam sibi pariturus sit, nomen inditum, ut uult Dlugossus: is postea à matre & pedissequis blandius, ut fit, Mesco uocitatus est. Vincentius eum cæcum adhuc, cum tonderetur, ex tumultu atque turbatione ominosè Miescam appellatum, idqúe nomen postea boni ominis gratia in Miecislaum in baptismo commutatum esse scribit. Zemomyslus peracto conuiuio, splendidè remuneratis ac dimissis proceribus, diuinos & ariolos de filij successibus, & quid portenderet, quòd is cæcus natus, tanto interuallo uidere cœpisset, sciscitatur. Respondent illi, Poloniam eius principatu illustratam iri. Accuratè igitur puer, & ut principe dignum est, iussu patris educatus est. Quamdiu uerò Zemomyslus regnauerit, non constat sibi Dlugossus, qui octo tantum annorum principatum ei tribuit: & ad Piasti tamen proaui ætatem, perducto ad maturitatem filio, peruenisse eum, & anno Christi nongentesimo sexagesimoquarto obijsse scribit. Venceslaus, supra quadraginta annos uult eum regnasse. Sed iam hic liber unà cum Zemomysli, qui mortuus Gneznæ sepultus est, principatu finem habeat. Alterius initium à mutata religione, quemadmodum par est, faciemus, pauca prius de prisca Polonorum & Slauorum religione præfati.

Zemomysli uirtutes.
Mesco cæcus natus.
Miraculum.
Miezislai etymologia.
Miessca.
Arioli.
964. ann.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GE-
STIS POLONORVM, LI-
BER TERTIVS.

DE RELIGIONIBVS PRISCORVM PO-
lonorum & Slauorum, & religione Christiana ab ijs ſuſcepta.

Religiones falſæ.

OTVS quidem penè orbis terrarum iam inde ab initio propemodum humani generis, poſt maximum illud uniuerſæ terræ diluuium, fallacium dæmonum fraude inductus, ueram unius ueri Dei religionem, impio multorum & falſorū deorum cultu & ſuperſtitione commutauerat: mortuos homines primùm propter merita & beneficia accepta: deinde impios dæmonas, ementitis miraculis & prodigijs, hominum oculis atq; mentibus ſeſe inſinuantes: poſtea ſolem, lunam, & eximia quæq; naturæ, Deiq; opera ueneratus: deinde uerò mutis etiam animantibus, feris, beluis, atq; ſerpentibus, cepis atq; allijs, & ad extremum, nullum exitum inueniente inſania, ſculptis, fictis, pictisq; humana arte ſimulachris, diuinum honorem impertitus. Verùm eas tenebras tetras & horribiles, IESV CHRISTI Dei, hominisq; benignitas, poſt multa ſecula quaſi lux clariſsima cœlitùs affulgens, diſpulit: dimiſsis quoquò uerſus certis hominibus, omnium, præter uitæ integritatem, miraculorumq; & inſpiratæ diuinitùs doctrinæ efficaciam, egenis: qui genus humanum dęmonum fallacia peſſundatum, ab errore ad ueritatem, à ſcelere ad innocentiam, à nequitia ad ſanctimoniam, deniq; à falſorum deorum innumerabili multitudine, & abominandis ritibus, ad unius ueri Dei agnitionem, & rectam, ſanctamq; religionem reducerent. Sed enim à Slauis, cæterisq; Septentrionalis plagæ populis diutiùs, quàm ab alijs gentibus, inueterata illa de multis dijs opinio & ſuperſtitio retenta eſt, cum propter barbariem & feritatem, ut equidem exiſtimo, difficilis ad eos externis hominibus eſſet aditus: nec uerò multū homines militiæ & bellis dediti, de religione diſquirerent. Colebant itaq; pro dijs Poloni, & cæteræ Slauici nominis gentes, præcipuè Iouē, Martē, Plutonē, Cererem, Venerem, Dianam: quos Ieſſam, Ladum ſiue Ladonem, Niam, Marzanā, Ziziliiam, Zieuanam ſiue Zieuoniam, uocabant. De his eadem quæ cæteri homines ferè ſentiebāt: his delubra, lucosq; dedicabant: his ſimulachra & ſacerdotes conſecrabant: his libabant, his imolabant: his feſtos dies epulis, choreis, plauſibus, cantibus, luſibusq; uarijs indulgentes, agebant. Quem ritum feſtorum dierum Dlugoſſus uſq; ad ſuam tempeſtatem, aliquot poſt ſuſceptam religionem Chriſtianam ſeculis perduraſſe memorat. Solitos enim uiros & mulieres, ſenes & iuuenes, ad luſus & choreas pariter conuenire ijs diebus, quos nos Pentecoſten uocamus: eumq; cœtum, Stado, quaſi gregem uel armentum appellatum eſſe. Nec ſcio an hoc ſit, quod Ruſsi & Lithuani, præſertim in pagis, adhuc retinent, dum Ladonem choreas ducentes, & manibus complodentes, ingeminant. Fuiſſe uerò Gneznæ ſanctiſsimum Niæ ſiue Plutonis templum, idem Dlugoſſus refert. Adhæc autem Ziuie, quaſi tu dicas uitalis (aura nimirum) Pogoda, hoc eſt, ſerenum, ſiue temperies: Pochuiſt, quam Miechouiēſis auram, nos intemperiem interpretamur (indequè Pochuiſcel à Mazouijs adhuc cœli intemperies dicitur) Polonis dij fuêrę. Sunt qui his addunt Lelum & Polelum, quos in conuiuijs & compotationibus appellari adhuc audimus, eosq; Caſtorem & Pollucem eſſe autumant. Pior unum autem, hoc eſt, fulmen, & Stribum, & Chorſum, & Mocoslum Ruſsi peculiariter coluêre, ut proditum eſt eorū annalib. In hoc igitur errore & uana ſuperſtitione hęc natio diu perſtitit. Primi Slauorum Bulgari, Nicolao eius nominis primo Pontifice maximo, poſt annum Chriſti octingenteſimum ſexageſimū: hinc minus q̃ triginta annis interiectis, pximi his Raſcij, Serbi, Boſnenſes, Croatæ, Dalmatæ, Illyrici, Suatoplugo ſiue Sueropilo, ut eſt apud Blondum, regnante, religionem Chriſtianam, cultumq; ciuiliorem à uicinis Græcis & Italis accepêrunt. Venceslaus Bohemus Suatoplugum hunc apud Morauos, Velegradi domicilium habentem regnaſſe, & cum ea gente Chriſto nomen dediſſe, eiusq; opera Boriuoium Bohemorum

Gradus impietatis.

Christiana religio.
Ieſus Chriſtus.
Apoſtoli.

Slaui diutiùs falſas religiones retinuerunt.
Polonorum & Slauorum dij falſi.

Ludi priſci in Polonia.

Stado.

Niæ templum Gneznæ.

Pochuiſcel.

Ruſſorum dij.

Bulgari Christiani facti. 860. ann.
Raſcij, Serbi, Boſnenſes, etc.
Suatoplugus.
Moraui.
Velegradum.

morum ducem & ipſum Chriſtianum factum eſſe, et uxorem Ludimilam gentemq; ſuam in eandem ſententiam adduxiſſe, circa annum Chriſti nongenteſimum, memorat. Dlugoſſus uerò tres duces Slauorum, Roſcislaum, Suatopolcum, et Cocelum à Gręcis Chriſtianæ religionis leges accepiſſe uult circa octingenteſimum annum, imperantibus in oriente quidem Michaële, in occidente uerò Arnolpho, qui pediculari morbo perijt. Nos Blondum & Sabellicum, utpotè diligentiores, & qui magis ſibi conſtant, quàm Dlugoſſum in ſupputatione horum temporum ſequi malumus. Pręclaram autem his populis noua religione imbuendis operam nauarunt Methodius & Cyrillus epiſcopi: à quibus & illud perfectum eſt, aſſentiente pontifice maximo, ut Slauis ſua lingua in ſacris uti liceret. Aliquanto pòſt Ruſsi, imperantibus apud Græcos Baſilio & Conſtantino fratribus, Ioannis Zemiſcæ filijs, poſt nongenteſimum octogeſimum annum à Chriſto nato, hoc eſt, 6497. ab orbe condito, ut ipſorum annales habent, publicè ad eandem religionem acceſſerunt, cum Volodimirus dux eorum Suentoslai, ſiue ut alijs placet, Stoslai è concubina filius, ſororem imperatorum in matrimonium, & magiſtros religionis Græcos accepiſſet: ac Metropoliten quidem Kiouiæ, Archiepiſcopum uerò Nouogrodi, in alijs autem urbibus epiſcopos, à Conſtantinopolitano patriarcha ſacris initiatos, collocaſſet. Itaque ergo Græcos ritus ex eo tempore Ruſsi mordicus retinent. Tametſi Olga ſiue Helena Volodimiri huius auia aliquanto antè, poſt Igori mariti ſui mortem profecta Conſtantinopolim, Zemiſce imperāte Chriſtiana facta erat. Lambertus Schaffnaburgenſis, qui ante quingentos ferè annos chronicon rerum Germanicarum annotauit, ſcribit, anno Chriſti nati 960. Ruſciæ gentis legationem ad regem Ottonem primum ueniſſe, orātem, ut ſibi epiſcopus aliquis, qui religionem Chriſtianam apud ſe docendo propagaret, mitteretur: miſſumq; eſſe Adalbertum, qui uix manus eorū effugerit. Sed hallucinatur Lambertus. Venceslaus Hagecus, à Bohemis cum epiſcopum nominatim expetitum fuiſſe memorat, ſed iam longè antè Chriſtianis. Et adijt is quidem Vngariam & Poloniam, quemadmodum & nos ſuo loco attingemus: uerùm & aliquanto poſterius, quàm uult Lambertus, & poſt ſuſceptam ab ijs populis religionem Chriſtianam, Ruſsiam nunquā adijt. Pruſsiam adijt quidem, ſed nō expetitus: neq; manus eius gentis effugit, quod nos inferius narrabimus. Certiora ſunt, quæ Ruſsi ipſi de ſe memoriæ prodidêre, qui Volodimirum adhuc impio dæmonum cultui deditum, miſiſſe exploratores ad nonnullas gentes ferunt, cognoſcendarum religionum gratia: Chriſtianamq; ipſi in primis apud Græcos & Conſtantinopolitanos placuiſſe. Aliquanto autem ante Poloni Miezislao authore, & ipſi Chriſto nomina dedêre. Quod quomodo & quando factum ſit, omiſsis ijs quæ ſuperius attigimus, eum ipſius Miezislai principatu pariter proſequemur.

Boriuoius & Ludimila 900. ann.

Methodius & Cyrillus epiſcopi.
Slauicæ linguæ uſus in ſacris.
Ruſsi.
Ioannes Zemiſces imp.
Conſtantinop. 980. ann.
6497. mundi annus ſecundum Ruſſos.
Ruſsi Græcorum ſectam amplectuntur.
Olga.
Lāb. Schaffnaburgenſis error.
960.
Adalbertus epiſcopus.

Poloni Chriſtiani.

MIEZISLAVS.

PEracto Gneſnæ ſolenni ceremonia Zemomysli funere, Miezislaus filius principatum ſuſcepit: & iuſtè quidem adminiſtrabat, ſed tamen infra ſpem omnium diuinorumq; uaticinia, quorum ſuperiori libro meminimus: ex quibus præclarum quiddam & eximium Poloni de ipſo ſibi uulgò pollicebantur. Vxores ſeptem barbarico more duxit: ijſq; & libidini ſuæ liberius indulgens, nullos ſuſcipiebat liberos. Erant iam tunc inter Polonos nonnulli, qui peregrè reuertentes à Bohemis & Morauis, religionem Chriſtianam domum referebant. Erant & externi partim in miniſterio & comitatu principis, partim mercaturam in Polonia exercētes, partim etiam in receſsibus ſyluarum & ſolitudinum, quo liberius cultui diuino uacarent, degentes, Chriſtiani nō paucicantibus, poſteritatem deniq; & felicitatem principi, ſi eam religionem amplecteretur, pollicentibus, Miezislaus priores uxores dimittit, Dambrouucamq; Chriſtianam, Boleslai primi Bohemorum ducis filiam uirginem, de conſilij ſententia nouo matrimonio ſibi iūgit. Libet autem hic Dambroſcæ huius ac Bohemorum ducum genus paulò altius repetere. Pręmislus ruſticus Bohemorum princeps, Nezamislum filium è Lebuſſa ſuſceptum, ſucceſſorem reliquit: huic Mnata filius ſucceſsit: hunc porrò Voien filius, quem Aeneas Syluius Vorcium uocat, excepit: poſt hunc filij Creſomyslaus & Vvratislaus principatum inter ſe partiti ſunt, ita ut Creſomyslo Viſſegradenſis, Vvratislao Lucēſis ſiue Zatecenſis cederet. Huic Vvlaſtislaus, illi Neclan, filij ſucceſſere. Neclan porrò, uicto & interfecto Vvlatislao patruele, & filio eius Zbislao puero, Turingi curatoris fraude ſublato, principatum Bohemorum redintegrauit, hūc Hoſtiuitus filius excepit: cuius filius Bo

Vxores ſeptē.
Chriſtianiſmi occaſio apud Polonos.

Dambrouuca Bohema Miezislai uxor.
Bohemorum ducum propago.

riuoius, primus Bohemorum principũ, cum uxore Ludimila, quemadmodum superius
attigimus,religionem Christianam in Bohemia fundauit: priuatamq; uitam secutus Spi-
tigneuo filio natu maiori, deinde eo breui sine liberis uita defuncto, Vvratislao minori
principatum concessit. Hic autem è Dragomira uxore impia, & à Christiana religione a-
liena Vẽceslaum & Boleslaum filios suscepit: quorum hunc mater, illum auia, suis utraq;
moribus conuenienter cum educasset, patre mortuo sic ij diuisêre dominatum,ut Austra-
lem oram ad Albim usq; Venceslaus,inde porrò septẽtrionalem Boleslaus obtineret.Sed
crudelis & impius Boleslaus,pio,sanctoq; fratre per dolum interempto,redintegrauit rur
sus principatum:& ex Brena uxore Boleslaum filium,et hanc istam,de qua nunc agimus,
Dambrouucam suscepit. Quæ posteaquam Gnesnam splendido comitatu aduecta est,
Miesca siue Miezlaus princeps,baptismo, ut conuenerat,ritu Christianorum initiatur,&
subsequẽtib.diebus nuptias magna celebritate peragit,año Christi nõgentesimo sexage-
simo quinto,deinde Bohemos,q̃ nouam nuptã deduxerant, honorificè habitos,& splen-
didè donatos,remisit. Mox totum sese ad propagandam per omnem principatum suum
religionem,hortante & adiuuante uxore,conuertit. Basilicas nouem diuersis locis ædifi-
cat,easq; suppellectili omnis generis preciosa ornat, censibus & possessionibus locuple-
tat,& in diœceses distributas,duas quidem ex his Archiepiscopis,nempe Gnesnensem &
Cracouiensem:reliquas uerò,hoc est,Posnaniensem,Smorogouiensem, quæ postea Bici-
nensis,ac demum Vvratislauiensis dicta est:Crusuiciensem,quæ Vvladislauiam successu
temporis translata est,Plocensem,Culmensem, Lubussensem, & Camenensem,singulis
episcopis attribuit: ijsq; decimas omnis generis frugum, de suis iuxtà ac nobilitatis ple-
bisq; agris edicto perpetuo adscribit, ita quidem, ut eæ decimæ post messem ab ijs qui
dant,ad constitutum locum comportentur. Quãquam annonymus quidam uetustus re-
rum Polonicarum annotator, uerius quàm scriptor, Cracouiæ quoq; initiò non Archie-
piscopum,sed episcopum uult esse cõstitutum:deinde uerò Aaronem abbatem Tinecen-
sem à Benedicto papa nono primum Archiepiscopum Cracouiensem renunciatum esse:
eam uerò prærogatiuam successorem eius proximum,Lampertum Zulam,neglexisse. De
Culmensi quoq; episcopa Dlugosso non assentior. Longè posterius enim eam conditam
esse,ac de Plocensi quasi deductam, certa extant monumenta literarum cùm alibi, tum in
archiuio regio Cracouiensi,quemadmodum suo loco indicabimus. Nisi fortè initio qui-
dem à Miezislao conditam,posterius uerò à Prussis subacta ea regione deletam,ac dein-
de à Conrado Masouiorum duce denuò resuscitatam potius, quàm conditam fuisse,exi-
stimare uolumus. Vtut est, tunc quidem primùm episcopæ & basilicæ in Polonia condi-
tæ,& solenni ceremonia dedicatæ sunt.His autem rebus perficiendis Aegidius Cardina-
lis episcopus Tusculanus,Ioannis tertijdecimi Põtificis Max.qui per illud ipsum tempus
Leoni octauo successerat,legatus præfuit: qui primos Archiepiscopos & Episcopos Ita-
lici,nec scio an quosdam Gallici & Germanici generis fecit, cum nostri rudes adhuc essẽt,
& nouitij. Additi sunt & inferiores sacerdotes,qui partim socij & consiliarij,partim admi-
nistri essent Episcoporum, quos uulgò Prælatos & Cannonicos, & plebanos,siue paro-
chos,seu rectius parœcos dicimus:quibus etiam possessiones à principe, & locupletiori-
bus quibusq;, ac certæ decimæ ab Episcopis attributæ sunt: templaq; in oppidis & pagis
permulta,studio pietatis certantibus inter se cunctis,extructa. Horum itaq; opera studio
atq; diligentia religio Christiana celeriter magna cœpit incrementa in Polonia, præsertim
cum alij muneribus & honoribus à pio principe ditionem suam omnẽ eius rei gratia cir-
cumeunte,allicerentur:alij minis adigerentur:deorum simulachra ubiq; in oppidis atque
uillis confringerentur,comburerenturq;:& uani priscę superstitionis ritus atq; ceremonię
abolerentur à magistratibus edicto regio,constituta ad eam rem publicè peragendam se-
ptima die Martij. Repræsentari autem eius rei memoriam etiam sua ætate Dlugossus te-
statur,quòd in pagis quibusdam simulachra Marzanæ & Zieuoniæ contis præfixa,(uel
ut nos è maioribus natu didicimus,trahis imposita)cum querulo & lugubri cantu uulgò
in pompa gestari,& in paludem uel in flumen abijci soleant, ea die,quæ est quarta Domi-
nica Quadragesimæ. Dum in his totus est Miezislaus, nascitur ei filius ex uxore Dam-
brouuaca, anno Christi nongentesimo sexagesimoseptimo, ut uult Dlugossus:eiq; apud
sacrum fontem aui materni Boleslai,qui per idipsum tempus è uiuis excesserat,nomen im
ponitur. Adulto deinde, pater uiuens adhuc uxorem accepit Iuditham, Geisæ siue Iessæ
Vngarorum principis affinis sui filiam,ex priore uxore susceptam. Nam ea mortua, soro-
rem ei suam Adleidam Miezislaus in matrimoniũ collocarat: à qua persuasus Geisa, cum
Vngaris

Boriuoius dux Bohemorum primus Christianam religionem fundauit in Bohemia.
Diuersæ educationis diuersi fructus.
Venceslaus s. à fratre occisus.
Dambrouucæ parentes.
Miezislaus fit Christianus.
965.ann.
Religionis propagandæ cura.
Episcopæ & Basilicæ primæ in Polonia.
Decimæ episcopis attributæ.
Cracouiæ Archiepiscopus.
Culmensis episcopa quando condita sit.
Legatus Pontificis Max.
Episcopi Itali in Polonia.
Sacerdotes inferiores.
Parœci.
Religionis propagandæ studium in Miezislao.
Simulachrorum demersio.
Boleslaus natus 967.an.
Boleslai uxor Iuditha.
Adleida Miezislai filia.

Vngaris suis Christianam & ipse religionem quinto post Polonos anno suscepit, quem-
admodum Dlugossus & Vapouius memorant. Vngari annales nullam Adleidæ huius,
aut omninò alterius uxoris Geisæ,mentionem faciunt:sed eum Christianum iam antè fa-
ctum,Vngaros ad suscipiendam religionem eãdem adduxisse,& ex Ascolta Giulæ Tran-
syluanorum ducis filia Stephanum filium,& hæredem reliquisse. Quãdam autem certam
eius temporis historiam Vngari non habent, nec satis sibi constat etiam in temporum ra-
tione Bonfinius: nos tamen litem hanc non dirimemus.Illud quidem constat, uel eodem
tempore,uel certè paulò posterius Vngaros quàm Polonos, populariter cum suis princi-
pibus Christo nomina dedisse, Stephanumq; Geisæ filium à diuo Voicecho siue Adal-
berto (de quo paulò pôst plura narrabimus) primis Christianorũ mysterijs initiatum, uel
certè confirmatum esse,anno post CHRISTVM natum nongentesimo nonagesimo.
Anno 974,narrat Dlugossus acrem & niuosam hyemem à principio Nouembris usque
ad æquinoctium uernum in Polonia perdurasse. Tertio autem año pôst, Dambrouucam
rebus humanis exemptam esse, quæ serto & corona redimita incedere, nec unquam ue-
lare caput solita sit. Pijs autem & quietis consilijs ferè principatum suum Miezislaus an-
nis triginta quinq; administrauit:præter, quòd cum Volodimiro Russorũ duce, ditiones
suas inuadente, necessarium bellum gessit, successu quidem uario, iam huc, iam illuc in-
clinante uictoria, euentu uerò non satis prospero. Nam Præmisliam, Ceruenũ,& aliquot
prærerea arces & oppida à Volodimiro capta amisit. Quo planior autem decurrat histo-
ria,non abs re fuerit,Volodimiri genus paucis repetere:à quo Kiouiensiũ, ac totius Rus-
siæ duces,cum quibus multa bella nostri gesserunt,orti sunt. Iorus, siue Igor Rurici filius,
Kiouiæ ac Nouogrodi principatũ obtinens,multa cum Græcis Imperatoribus bella pro-
spero euẽtu gessit:ictoq; cum eis fœdere,à Dreflianis populis(qui nescio an Bulgari sint)
cum grauibus tributis eos premeret, Corostani interfectus est. Quanquam Luitprandus
Ingerum Russorum regem(sic enim ille eum appellat)cum ingenti classe uenientem à Ro
mano imperatore,Constantinopolitano nauali prælio uictum,et magna strage repulsum
esse prodidit. Post Iori mortem circa annum Christi 950.uxor eius Olga uidua principa-
tum aliquandiu administrauit:Dreflianosq; dolo ulta,Stoslao filio,cum adoleuisset, prin
cipatum tradidit:et Constantinopolim profecta,Ioanne Zemisce impetrante,religionem
Christianam suscepit.Stoslaus uerò,nequicquam suadente matre,ut ipse Christianus fie-
ret,in impietate perseuerans,septuaginta arces secundum Danubium cępisse fertur:reuo-
catusq; à matre Pecinigos(quos Vapouius Peucinos,eius oræ,qua Danubius in Põtum
influit,populos esse uult)ditionem suam infestantes,et Kiouiam obsidentes,represit.Sed
ab his deinde,cum eis uicissim bellum inferret,cæsus est. Viuens autem principatum in-
ter filios Iaropolcum & Olgum,ex iusta uxore natos,partitus erat:Volodimirum porrò è
Malussa concubina susceptum, Nouogrodensibus petentibus principem dederat. Sed
non diuturna mansit concordia inter fratres. Post mortem enim patris, & annum Christi
971.Iaropolcus Kiouiensium dux Olgo fratri Pereaslauicensium duci bellum intulit,in-
citante Suenceldo, qui principem gratiæ honoris locum apud Iaropolcum obtinebat,
quòd filium eius Olgus interfecerat: Olgoq; suorum perfidia perempto, dominatum e-
ius in potestatem suam redegit. Nec multo pôst ipse quoque Iaropolcus à Volodimiro
per speciem colloquij euocatus,similem exitum habuit. Volodimirus uerò paterno prin-
cipatu omni potitus, finitimos Bulgaros, Croatas, Viaticos,Dulepios, & Iazygas,quos
Iazuuingos nostri uocant subegit,ac tributarios sibi fecit. Cum Piecinigis quoq; prospe-
ro Marte bella gessit.Imperatoribus Cõstantinopolitanis Corsunum urbem Ponti,quam
Chersonesam uocat Sabellicus, eripuit: ductaq; in matrimonium Anna sorore imperato-
rum Basilij & Constantini,& religione Christiana suscepta,reddidit. Quibus successibus
elatus, proximas Polonorum ditiones adortus est,& quas dudum memorauimus muni-
tiones, anno Christi nongentesimo octuagesimo quinto, de ipsis cæpit, quemadmodũ
Dlugossus scriptum reliquit. Russorum annales nullam cuiusquam expeditionis Volo-
dimiri huius contra Polonos mentionem faciunt. Venceslaus autem Hagecus memorat,
Miezislaum, uiuente adhuc Boleslao pio Bohemorum duce, Dambroscæ fratre, anno
Christi 994. crebris incursionibus Bohemiam tunc infestasse, cum Volodimirus illas
munitiones Polonorum,in potestatem suam redegit. Cõtra quẽ cũ Miezislaus, Bohemis
omissis,duxisset exercitum,& bello illo Rusico distineretur, Boleslaum magnas Bohe-
morum copias duce Crasata Suchoradio in Poloniam immisisse, & cùm alias munitio-
tiones,tum Cracouiam expugnasse,& præsidijs muniuisse:sexto demum anno pôst, cum

Vngari Christiani facti.
Bonfinius.
Stephanus Geisæ regis Vng. filius.
974.ann.
hyems aspera.
Dambrouuca mortua.
Russicum bellum.
Præmislia amissa.
Russorum principum stirps. Igorus.
Dreflani.
Corostanum.
Luitpran. rerum per Europam gest. lib. 5. c. 6.
950. ann. Olga uidua Constantinopoli facta Christiana.
Stoslaus.
Pecinigi.
Iaropolcus.
Olgus.
Volodimirus dux.
971.ann.
Volodimiri res gestæ, & uxor.
Sabel. Ennead. 9. lib. 2.
Russi Polonorum fines infestarunt.
985.ann.
Hageci error.
Bohemicum bellum.

Boleslao pio Bohemorũ principi extincto, filius Boleslaus tertius in principatu successisset, à Miezislao et Boleslao filio eas recuperatas esse, eiectis & ad internecionẽ cęsis Bohemis. Sed uiderit Hagecus, quem secutus sit authorem in eo, quod Miezislaum, mitem & quietis amantem principem, nulla iniuria prouocatum, cum affine suo Boleslao bellum gessisse uult. Nostrorum quidem nemo quicquam eiusmodi memorię prodidit.

Vitich. de gest. Sax. lib. 3.

Vitichindus uerò etiam adiutum esse à Boleslao socero Misicam ducem (sic fortassis ille Miesconem appellat) Ottonis imperatoris amicum contra Vigimannum, & cõcitatos ab eo Vuloinos Slauos, indicat. Nisi fortè alius à Miezislao nostro hic est Misica, unus fortè de posteris Popieli: quem Vitichindus Licicauicorum Slauorum ducem siue regem appellat: qui potuit & ipse gener esse Boleslai Bohemi, sed fratis potius, quàm patris Dambroscæ, si diligentiorem temporum, quibus hæc gesta esse uult Vitichindus, rationem ineamus.

Bohemicum bellum.

Scribit quidem Dlugossus noster, et Vapouius, Miezislaum unà cum filio suo Boleslao fecisse expeditionem in Bohemiam, sed post Russicum illud bellum, & post mortem Boleslai pij, in gratiam filij ipsius pupilli: cui & ipsi Boleslao nomen fuit: cuius imperiũ proceres Bohemi proteruè contemnebant, & bona principis inter se diripiebant.

Praga expugnata.

Idq; bellum magna celeritate ab eo confectum esse, Praga metropoli, quæ sola ipsi ueniẽti portas clauserat, expugnata, præsidioq; militum aduersus rebellionem procerum in ea relicto. Venceslaus Cracouiam à Miezislao & Boleslao Polonorum principibus expugnatam & receptam falso affirmat: & quidem anno post Christũ natum 1000. nempe altero post Miezislai mortem. Aeneas uerò Syluius eam ipsam urbem per fraudem à Mescone Polonorum principe Bohemis ereptam esse refert: qua de re nos paulò inferiùs in Boleslao sententiam nostram exponemus. Nunc de Russico & Bohemico Miezislai bello hæc dicta sufficiant.

Diadema regium à Pontifice Max. petitum.

Cęterùm quo augustiorem posteris suis principatum relinqueret Miezislaus, hortante senatu, Lampertum Cracouiensem Archiepiscopum siue episcopum, uirum doctum & eloquẽtem, oratorem mittit ad Benedictum eius nominis septimum Pontificem maximum, ut regium diadema sibi mitteret, regemq; Polonorum se & posteros suos esse iuberet.

Vngarici regni principiũ.

Quo tempore etiam Stephanus Geisæ filius, post defunctum patrem Vngariæ princeps, eadem de re suum miserat. Atque ille quidem impetrauit: quanquã Vngari uulgò crediderũt, ab angelo cœlitùs ei diadema esse impositũ.

Polonorum mores antiqui.

Nostro negatum est, uel quòd de morte eius nunciatum esset, uel quòd differre eam rem Pontifex diuino oraculo iuberetur: eò quòd Poloni uenationibus, rapinis ac cædibus mutuis dediti, duri & immanes, contumeliosi & asperi aduersus tenuiores atq; subditos, minus castè religionẽ colere dicerentur.

Miezislai regni & uitæ finis.

999. ann.

Regnauit Miezislaus annis triginta quinq; ferè: mortuus uerò uicesimosecundo post uxorem lectissimam & pientissimam fœminam defunctam, & nono post natum sibi nepotem Miezislaum anno. Posnaniæ honorificè sepultus est eo anno, qui fuit à Christo nato nongentesimus nonagesimusnonus.

Mos distringẽdi gladium, dum Euangelium recitatur.

Non uidetur silẽtio prætereundum esse, quod sub hoc principe mos inoleuit apud Polonos, ut homines equestris ordinis in templis, dum sacerdos apud altare pronunciat unde recitaturus sit Euangelium, gladios mediotenus stringerent, quasi profitentes Euangelij & religionis defensionem. Choro autem respondente, Gloria tibi Domine: rursus reconderent. Diuq; hic mos mansit in Polonia.

Donaiecius fluuius.

Donaiec.

Opatouec.

Benedictus & Suiradus monachi.

Fuerunt etiam hoc tempore in solitudine apud Donaiecium fluuium, qui è finibus Vngariæ profluens, Vistulæ apud Opatouecium oppidum miscetur, duo monachi sanctimonia uitę celebres: quorum Benedictus ab Vngaris, quòd Christum profiteretur, cęsus: Suiradus post uitam durissimè exactam, in monasterio Mõtis ferrei in Vngaria, quo ambo commigrarant, sua morte absumptus est.

BOLESLAVS PRIMVS REX, COGNOmento Chrobry.

Boleslai uirtutes.

SVscepit paternum principatum Boleslaus, summa Polonorum omnium uoluntate: quippe quos non indoles tantum eius egregia, sed specimen etiam uirtutis, nec uulgare, nec unum uiuẽte patre ab eo editum, spe optima impleret. Nam præter ingenij prompti & perspicacis, ad omnia cum decoro atq; dignitate sese accommodantis, acrimoniam, præter studium laudis, rerumq; & hominum militarium singulare, præter animi deniq; magnitudinem summo principe dignam, elucebat in eo rara modestia, uerecundia, comitas, suauitas morum grauitate temperata: nullum intemperans dictum aut factum, sordes nullæ, sed cum delectu ac iudicio paulatim sese proferens liberalitas, & cæteræ mitiores uirtutes, quæ magnopere adolescentiam commendant. Nec sanè spem

Boleslai merita erga Poloniam.

spem & opinionem hominum fefellit. Hic enim princeps, Polonorum nomẽ regia dignitate, externorum principum necessitudinibus, & clarissimis rebus gestis uehementer illustrauit: militarem disciplinam auxit, regni fines longè, lateq; propagauit: religionem stabiliuit, & augustiorem reddidit: deniq; feros & agrestes homines ad ciuiliorem aliquanto uitæ cultum redegit. Quæ priusquam explicemus, operæprecium est paulum ab instituto cursu deflectere: quo maiorem sequenti historiæ lucem afferamus.

Voicechus siue Adalbertus episcopus, uir sanctus.

Bohemorum mores.

ERAT apud Bohemos secundus ordine Pragensis episcopus Voicechus, qui Adalbertus ab externis appellatus est, uir nobilis, & sanctimonia uitæ, pietatisq; studio clarus. Is Bohemicę pertinaciæ in retinendo impio idolorum cultu, & feritatis, iniustitiæ, rapinarum, & neutiquã conuenientium Christianæ professioni morum pertæsus, cum crebris admonitionibus, acribusq; obiurgationibus nihil proficeret apud populũ, atq; adeò multos etiam infestos sibi reddidisset,

Adalberti iter in Vngariam.

Romam primùm, ac deinde impetrato à Põtifice Max. commeatu, tentatis tamen iterum, an resipiscerent, Bohemis, in Vngariam Razino siue Gaudentio fratre, & uiris aliquot religiosis comitantibus, profectus erat: ibiq; annum & amplius commoratus, Geisa principe cum uxore fauentibus, Vngaros religione Christiana, non ita pridem, nec uniuersè adhuc suscepta, per interpretem acuratius imbuit: Stephanum regis filium uel baptizauit, ut uolunt quidam, uel baptisatũ iam antè confirmauit.

Adalb. in Poloniam aduẽtus.

Robertus primus Archiepiscopus Gnesnensis.

Inde Poloniam ire perrexit. Acceptus honorificè à primoribus, & cætera multitudine, ab ipso Miezislao duce, eandem Polonis, quam Vngaris, nauauit operam, cùm Cracouiæ & in itinere, quà ueniebat, tum Gnesnæ in primis: & eò quidem maiore studio & alacritate, quòd linguæ & sanguinis cognatio Bohemis suis cum Polonis intercederet. Mortuo uerò illis dieb. Roberto primo Gnesnẽsi Archiepiscopo, Adalbertus magnis principis precibus exoratus, quẽadmodum uolunt nostrates, sufficitur.

Adalberti in Prussiam iter.

Gaudentius archiepiscopus.

Adelberti cædes.

Sed non multo interiecto tempore, uiso nocturno diuinitùs admonitus, iam inde ab initio susceptam ad Prussos, de quibus paulò pòst dicemus, peregrinationem, ægrè dimittentibus eum principibus, persequitur: relicto pro se Gaudentio, siue Razino fratre Archiepiscopo. Ibi dum religionem Christianam magna cum difficultate & patiẽtia disseminat, à gente barbara & immani, dæmonum & idolorũ sacrificulis cum antistite instigantibus, ueneranda mysteria peragens prope oppidũ, quod Fisshausum Germani postea dixêre, ad litus Oceani à barbaris confossus interficitur, die uicesimatertia mensis Aprilis, anno Christi nongẽtesimo nonagesimoseptimo.

997. ann.

Miraculum.

Cuius corpus postea Boleslaus dux, patre iam mortuo, dilata in aliud tempus ultione, à Prussis redemit: & minimo quidẽ, propterea ꝙ appenso in statera, perexiguũ ipsi pondus, diuina, ut creditũ est, uirtute efficiente, inesset. Tantũ enim argenti, siue auri, ut alij uolunt, barbari pacti erant, quantũ corporis ponderi responderet.

Adalberti corpus Gnesnam translatum.

Miracula.

Deductum solenni pompa primùm in Tremesnẽsi monasterio collocauit: nec multo pòst ad Gnesnẽsem basilicã transtulit. Nec mora, cœpit locus monumentũ inclyti martyris CHRISTI plurimis & salutiferis humano generi clarere miraculis.

Ottonis imperatoris aduentus in Poloniã.

Crant. lib. 2. cap. 36. Vand.

Hac igitur fama motus Otto Ruffus, tertius eius nominis (quamuis Crantius secundum fuisse uelit) imperator. Rom. ab Italica siue expeditione, siue peregrinatione reuertens, cum permagno & splendido comitatu pacatus in Poloniam ad sepulchrum noui martyris uenit, siue exoluendi uoti, ꝙ graui morbo implicatus uouerat, gratia, siue expiandi sceleris causa, quo comitem quendam insontem, calumnia libidinosæ uxoris suę incitatus, pro adultero indicta causa interfici iusserat. Et erant inter se cum Boleslao Polonorum principe paterni amici.

Boleslai splendor & munificentia.

Regni Polonici initium.

Acceptus est à Boleslao, habitusq; unà cum suis omnibus plusquam regali magnificentia & liberalitate, & cùm alijs amplissimis donis, tum abaco & instrumento mensæ omni aureo & argenteo, quod triduo nouum semper promebatur, auleisq; & uestibus preciosis donatus. Volens aũt tam splendido hospiti & amico principi parem referre gratiã, collocutus cum consilio, quod secum in comitatu habebat, regem eum appellat, sociumq; & amicũ Rom. Imperij: à tributa & omni iurisdictione Imperatorũ immunem. Ac diadema suum, Gaudentio archiepiscopo solennes cæremonias peragẽte, ipsi imponit: eumq; honorem sempiternũ ipsi et posteris ipsius, in Polonia regnaturis esse iubet.

Clauus sacer. D. Mauritij. lancea.

His adiungit hospitale munus: unũ de clauis, quibus CHRISTVS Dominus & Deus noster cruci affixus esse dicitur, & lanceam D. Mauritij: quæ in basilica Cracouiẽsi, ubi sedes est episcopi, adhuc uisuntur, uicissim autem brachium diui Adalberti à nouo rege accepit: quod Romæ in insula apud diui Bartholomæi ędem ab eo postea depositum esse fertur.

Rixa Miezislao despõsata.

Et quo arctior, firmiorq; esset inter ipsos & posteros ipsorum necessitudo, Rixã Hezois Erenfridi comitis Palatini Rheni filiã, è sorore sua Machtildi susceptam, Miecislao regis filio, puero duodecimum annum agenti, despondet im-

perator. Quæ paruula apportata in Poloniã, & à socru educata, duodecimo demum año
pôst, adulta adulto Miezislao nupsit. Annus autem, quo hæc acta sunt, & Boleslaus rex
appellatus est, millesimus primus à CHRISTO seruatore nostro nato fuit. His ita pera-
ctis, Otto Romam rursus ad sedandos nouos motus contendit: ijsq; compositis, sequenti
anno cum Gregorio eius nominis quinto Põtifice max. propinquo suo, cui Bruno prius
nomen fuerat, constituit, ut penes certos Germaniæ principes semper deinceps libera ele-
ctio Rom. regis siue Cæsaris esset: nimirum tres Archiepiscopos, Moguntinensem, Colo-
niensem, ac Treuerensem: comitẽ Palatinum Rheni, ducem Saxonię, & Marchionẽ Bran-
deburgensem. Quibus postea rex Bohemię septimus à Rudolpho imperatore adiunctus
est, qui paribus illorum suffragijs, controuersiam dirimeret: nec tamen prius is qui electus
esset, imperator appellaretur, quàm à Pontifice Max. confirmaretur, & ritu solenni unge-
retur atq; coronaretur. Cõrado autem Sueuo imperante, quemadmodũ scribit Blondus,
illud quoq; his institutis additum est, ut imperator designatus, priusquam Romæ à Pon-
tifice confirmaretur, siue inaugurareretur, Modoeciæ primùm palea, deinde Mediolani fer-
ro coronaretur. Posterius deniq; Aquisgrani fieri cœptum est id, quod Modoeciæ prius
fiebat. Nõ multo pôst Otto, cum ex Italia in Germaniã reuerteretur, ueneno, ut creditum
est, extinctus, Henricũ Bauarorum ducẽ nouo instituto electum, successorẽ accepit, anno
Christi 1003. Boleslaus aũt nouus rex, cũ Volodimiro duce Russiæ, non recuperatis ijs,
quę is patri ipsius ademerat, pacẽ fecit: ad Bohemicũ bellum spectans, ne pluribus eodem
tempore bellis implicaretur. Nam Boleslaus Bohemorũ dux, ferox iuuenis, & futuri inco-
gitans, de quo superius in Miecislao mentionem fecimus, improbo quorundam procerũ
suorũ consilio adductus, ꝙ ij non permissos se à Miecislao, Bohemiã pro libidine sua ue-
xare dolerent: Poloniæ fines circum Closcum oppidũ ferro & igni, prædisq; agendis ua-
stabat. Mittit ad eum Polonus legationem res repetitum, cognationi, ætatiq; illius aliquid
remittens: componitur pax. Eam non multo pôst Bohemus, repetita in Poloniam incur-
sione, rupit. Ibi rex læsam iterum patientiam suam indignatus, & grauib. suorum iniurijs
& querelis irritatus, tumultuaria manu Bohemum persequitur: quem cum intra regni sui
fines non esset assecutus, auctis copijs Bohemiam longè, lateq; populatus est: oppida
& arces partim ui expugnauit, partim in deditionem accepit: Pragam metropolim, et Vis-
segradum arcem, quò se dux Boleslaus cum Iaromiro filio receperat, biennio obsessam,
fame ad deditionem compulit, fautoribus & adiutoribus ad omnia usus Cochano, & cæ-
teris Rauitis, seu Versouicijs, principe tunc inter Bohemos familia: cuius stemma gentili-
tium est, puella urso insidens. Ducem Boleslaum, ne nouos posset ciere motus, Bohemo-
rum suasu oculis priuauit: Iaromirum filiũ eius, Rauitis in custodiam asseruandũ tradi-
dit. Ipse, cum præfectos, qui nomine suo Bohemiam administrarẽt, partim de suis, partim
de Bohemis, quos fideles sibi expertus erat, constituisset, præsidijsq; opportuna loca fir-
masset, uictorem reduxit exercitũ: Vdelricũ alterũ Boleslai filiũ, ab Hẽrico imperatore af-
fini suo, qui tunc bello Gallico ualde distinebatur, petenti sibi deditum, cum in custodia
habuisset aliquandiu, non modo liberum, sed etiam equis, uestimentis, satellitibus, & uia-
tico lautè instructũ, domũ remisit, motus lachrymis & pollicitationibus cognati adole-
scentis: & quòd sanctè is deieraret, semper se in potestate regis Poloniæ futurum. Vereba-
tur etiam rex, ne si Rauitę uel fidem erga se mutarent, uel populi consensum reformidarẽt,
Iaromirus, cui propter ætatem paternus principatus debebatur, ex ipsorum custodia ela-
beretur, & nouos cieret motus. Hũc ergo alterum beneficio suo sibi obligatũ, ac dominã-
di cupidum, illi obijciebat. Is posteaquam ad suos peruenit, principatum suscipit, regi Po-
lono obnoxium ac tributarium: fratrem Iaromirum excæcat, quo minus eum metuat. Ita
de hoc Bohemico bello Dlugossus, Miechouiensis, & Vapouius, nostri memoriæ prodi-
dêre. Aeneas Syluius, qui postea fuit Pontifex Max. assumpto Pij secundi nomine, ali-
quanto aliter hæc refert. Scribit is, à Mescone Cracouiam Boleslao tertio duci Bohemorũ
per fraudem ereptam: ipsum deinde per inducias, post bellum utrinq; gestum, & agros ua-
status, factas, eôdem ad colloquium euocatum, non seruata fide captum, et luminibus or-
batum: comitatum eius, exceptis Rauitis, quos ille Vrsouicenses, ab ursa fortassis, uocat,
trucidatum: Bohemiam uastatam, et in ditionẽ Polonorum redactam: excepta arce Visse-
gradensi, quam Iaromirus non filius, sed frater, ut ipse uult, ducis, è manibus Rauitarum,
necare eum uolentium, populi concursu liberatus, retinuerit. Vdelricum postea tertium
fratrem, re cognita, ab Henrico Imperatore dimissum, Bohemiam omnem deiectis Polo-
norum præsidijs recuperasse, & Iaromiro fratri oculos eruisse: filium Prædislaum, quem ille de-

1001. ann.
Otto Imperator Romã profectus.
Imperij Romani electores.
Blon. Dec. 2. lib. 3.
Imperij diademata.
Ottonis mors.
Henricus imperator primus. 1003. an.
Bohemicum bellum.
Bohemia subacta à Polonis.
Praga et Vissegradum regi Polono dedita.
Boleslaus Bohemus excæcatus.
Vdelricus dux Bohemiæ, Polono regi tributarius.
Bohemi regi Polono tributarij.
Iaromirus dux excæcatus à fratre.
Aeneæ Syluij error.
Prædislaus Vdelrici filius.

ille deprauatè Bizetislaum uocat, (nisi fortè typographi hic error est, quòd secundam lite-
ram i pro r posuit) ex Bozena rustica uxore suscepisse, eumq; adultum Iutham Otthonis
Russi imperatoris filiam rapuisse: eam bellum inter patrem & socerũ atq; uirum, propter
se exuscitatum, interuentu suo sustulisse. Tametsi Venceslaus Hagecus eam Otthonis, nõ
imperatoris, uerùm Comitis Bauari filiam fuisse uult. Hæc fermè, tametsi non ijsdem uer-
bis, Aeneas Syluius: uir magnus quidem ille, & in magnis rebus uersatus, sed uel Polonis
ob negatã episcopã Varmiensem, ut aiunt, nimio plus iniquus: uel à Bohemis malè edo-
ctus, cum quib. in aula Friderici tertij Imperatoris, qui tunc Ladislai pueri Bohemorũ re-
gis, ꝓpinqui sui tutor erat, familiariter uixit. Obseruare is certè aliquanto diligentius con-
uenientiam rerum atq; temporum debuit, si scriptis suis fidem derogare noluit. Primùm
enim confundit Aeneas hanc expeditionem Polonorum in Bohemiam cum superiori, cu-
ius nos in Miezislao meminimus: & nullã facit Boleslai Poloni, clarissimi principis men-
tionem. Nostri eas distinguunt, diserteq; utriusq; causas produnt: nec ullum à Miezislao,
siue Mescone, bellum contra Boleslaum affinem susceptum, sed principatum ei puero sta-
tim post mortem patris uindicatum memorant: & quidem eo ipso anno, quo Miezislaus
quoq; mortuus est. Porrò à Boleslao rege susceptũ quidem esse bellum cõtra illum ipsum
Boleslaum, sed prouocato iniuria. Et sanè, ut demus Syluio, quamuis contradicente Ha-
geco, longè pôst quàm Boleslaus Bohemus in principatu patri successit, Miezislaum no-
strum obijsse: tamq; cupidum eum fuisse, ut affini principatum per scelus eriperet, haud ita
pridem suscepta, ac tam sanctè, quàm ostendimus, culta religione Christiana, est ne credi-
bile, eum ab obsidione Vissegradensi re infecta, dimissaq; è manibus uictoria, discessurũ,
& Iaromiro renouandi belli, atq; eripiendæ sibi tanto studio, labore & sumptu petitæ Bo-
hemiæ opportunitatem relicturũ fuisse? Non conueniunt cum tanta cupiditate, tanta in-
cogitantia & ignauia. Iam Cracouia in Polonico solo, quod Syluius non uidit, à Polono
condita, & minimũ quadraginta milliarib. Germanicis à finibus Bohemicæ ditionis tunc
remota, quî eripi Bohemis potuit, quam illi imperio nunquã obtinuerunt, nec sanè potue-
runt, nisi pariter interiacentem partem Poloniæ permagnam, quæ postea Silesia dicta est,
aut Morauiam etiam finitimam obtinuissent? At Silesia quomodo aut quando Polonis
adempta sit, nusquam ille ostendit: nos alibi ostendemus. Tunc aũt eam in Polonorũ di-
tione fuisse, iam liquere debet ex eo, quòd Smogorouiensem siue Vvratislauiensem eccle-
siam, ac diœcesim, quæ Silesiam ferè omnem complectitur, ab isto ipso Miezislao, quem
Aeneas Mesconem uocat, constitutam esse constat. Morauiæ uerò permagnam partem à
Polonis subactam fuisse, Arnolpho Romanis imperante (qui sunt sexaginta plus minus
anni ante Mesconis tempora) ipse etiam Syluius testatur, & nos superius memorauimus.
Bohemi uerò posterius in ea pedem posuêre, uel ipso Hageco teste: qui hæc nõ uidit, cum
Syluium sequeretur. Quanquam illud tamen animaduertit, non potuisse hæc geri à Mie-
zislao siue Mescone, præsertim quod ad excæcationẽ Boleslai tertij Bohemi attinet: pro-
inde ipse Boleslao Miezislai filio id attribuit. De Iaromiro quoq;, & Vdelrico, & Prædis-
lao dissentit idem à Syluio: propterea quòd ille temporũ rationem ita confundit, ut ipse se
paulo pôst refellat. Cum enim & ipse Vdelricum iuuenẽ etiã tum ab Henrico imperatore,
cuius tempora in Mesconis principatum nusquam incidunt, dimissum, ac non Polonorũ
regi, quemadmodum superius nos diximus, condonatũ esse sentiat: mox Prædislaum V-
delrici filiũ, Otthonis imperatoris filiam uxorem sibi rapuisse, eamq; cõtumeliã Otthonẽ
bello persecutum esse uult. At enim, non Ottho Henrico, sed Henricus Otthoni defun-
cto, & quidem priusquam nasceretur Prædislaus, in imperio successit. Fratres quidem
Boleslai huius Bohemi fuisse Iaromirum & Vdelricum, ac non filios, ut uult Dlugossus
noster, atq; etiã Hagecus, non difficulter Syluio concesserimus. Nam cũ pauciores quàm
decem anni, inter superius illud Miezislai, & alterum hoc Boleslai filij eius bellum, secun-
dum eundem Dlugossum, intercesserint, nõ est uerisimile, Boleslaum Bohemũ, iuuenem
etiam tum, hoc bello adultos iam filios habere potuisse. Tametsi Hagecus aliter sentit de
ætate illius, inconstanter quidem & inconuenienter, ut nobis uidetur: de Vlderico autem
fabulosè etiam, sicut pleraq; alia. Quem diuinitùs liberatum è carcere Henrici Cæsaris, &
in Bohemiam delatum, subulci opera cum paucis adiutoribus, Pragam, pulso ignomi-
niosè Boleslao rege Polono, exercituq; eius cõciso, recepisse scribit. Idem aliquanto pôst
memorat, Boleslaum, cum bellum contra Vdelricum & Bohemos instauraret, graui mor-
bo à cœpta expeditione retractum esse: resumptis autem uiribus, mox prosecutum inter-
missam expeditionẽ, Closcum obsedisse: inde uerò, coorta in exercitu eius dira peste, quasi

Aeneas Syluius cur Polonis iniquior.
Polonorum expeditiones in Bohemiam.
Cracouia an fuerit in ditione Bohemorũ.
Silesia pars Poloniæ.
Morauiæ magna pars subacta à Polonis.
De Vdelrico duce fabulæ.

diuinitùs admonitum,in gloriam ab inauspicato bello reuertisse: uno autem anno intermisso,Morauis eum bellum intulisse,totamq; Morauiam peruastasse: nec potuisse ab Vngaris inde depelli,ac ne à Bohemis quidem,cum ij Morauis amicis suppetias iuissent. Ac Morauici quidem belli etiam Vincentius ac Dlugossus,& alij nostri mentionem faciunt, uoluntq; illam quoq; gentem tunc tributariam regi Polono factam esse:Bohemici uerò istius alterius,nemo.

Morau Polono regi tributarij facti.

Et sanè leuiusculus in eo,sicut in plerisq;, uidetur esse Hagecus. Hæc nos,nō quòd dissimulandum nobis esse in historia domesticum aliquod scelus aut crimē existimemus,neq; contentionis studio,sed ueritatis uindicandę gratia ab instituto digressi,disputauimus.De quibus liberum lectori iudicium relictum esto. Vincentius quidem noster,& qui post eum,ante Dlugossum,Polonorū res gestas literis mandarunt, breuiter, subactos esse ab hoc Boleslao Bohemos & Morauos,ac tributarios factos,prodidêre. Vtrumq; autem bellum,Bohemicum scilicet ac Morauicum,intra quintum annum post susceptum regnum ab eo confectum est.

1008. ann. Rußicum bellum.

Deinde anno Christi 1008.quemadmodum Dlugosso placet,Russicum bellum eum excepit,maiore apparatu,ac prolixius, sed nō minus prospero euentu gestum.

Volodimiri filij.

Russiæ principatum amplissimum Volodimirus uiuens inter duodecim filios partitus erat,& Visseslao natu maximo Nouogrodum, Isaslao Pultuscū (nisi fortè Poloscum legendum est)Stopolco Turouiam,nescio an Tuuerā potius,Iaromiro Rostouiā.Nec multo pòst,cum Visseslaus obijsset,translato Nouogrodū Iaroslao,Rostouiā Barislo,Glebo Muromū,Stoslao Dereuos,Vvsieuolodo Vvlodimiriā, Mescislao Torocanum,Stanislao Smolenscum,Plescouiam Sudislao, Volyniam Posuisdo attribuerat.

Russorum bella ciuilia.

Verùm ij partitione paterna nō contenti,post mortem patris mutuò inter se principatus inuadebant,bellumq; ciuile concitabant.

Stopolci fuga in Poloniam.

Gleb. & Boriß. sancti apud Russos.

Ex his Stopolcus,siue Suentopelcus,qui cognita morte patris Kiouiam occuparat, duobus fratrib. Glebo & Borislo, quos Russi in diuorum numerum postea retulerunt,dolo occisis,ab Iaroslao tertio fratre,cæsorum necē ulciscente,superatus, & Kiouiensi principatu eiectus, in Poloniam ad Boleslaum regem confugit.

Boleslai regis expeditio in Rußiam.

Eius rogatu suscepit impigrè Boleslaus expeditionem aduersus Russos,cùm ut exulem supplicem reduceret, tum ut ea quæ pater suus Miecislaus amiserat, recuperaret, & regni sui fines cum gloria longius proferret.Ingressus fines Russiæ,obiter obuia quęq; populatur,incendit,diripit,arcibus oppugnandis abstinet,quæ tamen per paucæ munitę erant.

Septentrionales populi carent urbibus munitis.

Nam pagis,uicis,& oppidis ferè,nulla arte munitis,Russi,itidem atq; Poloni, & omnes ferè Septentrionales gentes,antiquitùs habitāt.

Bob fluuius Hipanis.

Iamq; ad Lucensem siue Volyniensem oram rex cum infesto exercitu peruenerat. Ibi occurrit ei ad Bogum fluuium, quem Hipanim esse uolunt,Iaroslaus cum expeditis suorum copijs, & magnis Varaiorum atq; Pecinigorum auxilijs:quarum gentium memoria quoq; iam extincta est.

Rußi profligati à rege.

Prior rex maledicto Bludi Palatini Russi,Iaroslao charissimi irritatus, copias suas celeriter armatas fluuium traijcit,hostes subita re tumultuantes,& instruenda acie impeditos adortus,magna strage,quamuis acriter repugnantes,profligat:castra opulenta diripit:Iaroslaum fugientē persequitur,

Kiouia per deditionem accepta.

quem ubi suis diffisum,in remotiores paludes sese recepisse accepit,Kiouiam, insignem ea tempestate urbem,cuius amplitudinem & splendorem ingentes ruinę adhuc testantur,non longi temporis obsidione & fame,propter infinitam hominum multitudinem,quæ undiq; eò confugerat,adactā,per deditionem accepit:intactamq; thesauro tantum principis in donatiua militum & in sumptus belli ablato, Stopolco restituit.Distributo in hyberna exercitu,ipse Kiouiæ cum paruo præsidio stabiliendi Stopolco principatus gratia,hyemare statuit.

Iaroslaus bellum renouans, iterum superatur.

Quo explorato, Iaroslaus raptim coacto exercitu, Boleslaum securum & inopinantem opprimere conatus est. Sed re per exploratores regi nunciata, nō modò frustratur,sed magna iterum occidione superatus, Nouogrodum, quæ urbs in ditione eius,patris instituto erat,profugit.

Nouogroda duo in Rußia.

Aliud autē hoc est Nouogrodum in ditione Seueriensi,ab illo,quod magnum uocatur: quod quidem ad occidētem solem & Liuoniam uergens,longissimè abest à Kiouia. Nouogrodenses, ut erant potentes & opulenti, ducem suum ulteriorem fugam,abiecta spe omni,meditantem,recreant,confirmant, stipendio,militibusq; ad instaurandum bellum iuuant.

Kiouia direpta.

Dum hæc fiunt,Kiouienses pertæsi impendiorum,tamq; diuturnæ moræ regis apud se, milites Polonos nihil tale metuētes per omnē occasionē clàm excipere ac trucidare,siue iubente,siue cōniuēte Stopolco. Hac iniuria cōmotus Boleslaus,cum nihil amicè monendo proficeret,in prædā dat Kiouiā, militibus indignantib.

Columnæ Boleslai in Borifthene.

Arcem receptam de potestate ducis,& alia quædam loca opportuna præsidijs munit,ipse cum reliquo exercitu, primoribus Russis compluribus,atq; duabus filiabus Volodimiri ducis in loco obsidum deductis,quarum unam Prædislauā,ut habēt annales

annales ipsorum,per uim stuprauerat,primò uere uictor in Poloniam reuertitur, cum tres columnas ferreas permagnas fixisset in Boristhene seu Nepro, quà Zula fluuius influit, ad memoriam uictoriæ sempiternam.

Rußi tertium profligantur.

Discedentem Iaroslaus cum ualido exercitu, apud Nouogrodum comparato,ad Bogum consequitur: sed tamen uictorem,quamuis incompositè reuertentem,ac dilabentem iam exercitum adoriri non ausus,bene gerendæ rei occasionem,clam subsequens,captabat. Cuius aduentu ab exploratoribus cognito, rex, reuocatis celeriter,quos potuit,militibus,pauca apud eos cōcionatus est, quibus eos fiducia superiorum uictoriarum ad delendas reliquias bis uicti hostis inflāmaret: simul periculi imminentis & ignominiæ admoneret,si pugnam detrectarent, aut adeò trepidarent, & cùm præteritas uictorias sibi eripi,tum patriam cædibus & incendijs fœdari,uxores,liberos & parentes suos charissimos in seruitutē & in contumeliam abripi paterentur. His dictis incensos,& ad mortem,si quid durius accidat,pro patria,pro libertate,& pro gloria nuper parta,paratos,in hostem ducit. Ille Polonorum paucitate contempta, acriter initiò manus cōserit.Sed urgentib.nostris,regeq; & imperatoris,& militis officium faciente,pelluntur Russi.Magna in prælio, maior multo in fuga cædes editur, ita ut Bogus sanguine cæsorum rubuisse dicatur. Viui multi in potestatē uenêre,capta impedimenta, relata complura signa militaria:dux hostium abiectis ducalibus insignibus, mutatisq; equis euasit.

Rußica historia.

Russorū annales nullam neq; secundi,neq; tertij huius prælij mentionem faciunt.Sed post discessum regis,Iaroslaum contra Stopolcum arma resumpsisse memorant:eum uerò Pecinigorum auxilium implorasse:cōmissoq; prælio prope eum locum, ubi Borissus interfectus erat,totum diem dubio Marte dimicatum esse:ad extremum,Stopolcū uictum in Poloniam profugisse,& in solitudine quadam inter Poloniam & Bohemiam hiatu terrę haustum perijsse. Verùm hæc etiam post tertiam uictoriam,& posteaquā Boleslaus rex Russia excessit,accidere potuerunt.

Donaria ex manubijs Deo dicata.

Ille quidem uictor in regnum suum reuectus, uota Deo persoluit: templa complura,sed Gnesnæ in primis,hostium spolijs ditauit,ornauitq;: proceres & milites eos,quorum uirtus maximè præclaro aliquo facto perspecta erat,pro meritis collaudatos,honoribus & præmijs affecit.

Chrobri.

Chrobri,hoc est,acris appellationem,propter excellentem uirtutem & animi magnitudinem à Russis tributam,accepit:

Chrobersum arx condita.

indeq; nouam arcem uno à Vislicia milliario conditam, Chrobersum nuncupauit: usus Chabrum Boleslaum pro Chrobro dici obtinuit.

Secechouiense monasterium conditum.

Monasterium Secechouiēse supra Vistulam in tractu Sendomiriensi Benedictinis sodalibus construxit,conferente patrimonij sui partē Secechò Palatino Cracouiensi,& magistro militiæ Polonæ ex gente Topororum,à quo monasteriū id nomen accepit.

Lysecense monasterium.

Emericus sanctus Stephani regis Vngar. filius.

Cōstruxerat etiam idem rex ijsdem monachis paulo ante Russicum bellum,aliud monasterium in monte Lysezo,siue Caluo, orante & hortante Emerico Stephani regis Vngarię filio,uiro sancto & casto,qui lubens cū Boleslao propinquo uitam degebat in Polonia.

Crucis Christi portio in monte Caluo.

Atq; is portionem crucis CHRISTI, quā Cōstantinopolitanus imperator patri eius Stephano magni muneris loco miserat, quaq; ipse pro amuleto utebatur,in eo loco reposuit, ubi in hanc usq; diem salutaria hominibus eduntur miracula.

Sex eremitæ martyres.

Cazimiria maioris Poloniæ.

Hoc tempore,atq; adeò ante Russicum bellum,quemadmodum Dlugosso placet, sex uiri religione & sanctimonia uitæ insignes,duram & incultam uitam degebant in solitudine maioris Poloniæ,ubi nūc est Cazimiria oppidū, ex his quinq; à cōsceleratis quibusdam,crudeliter excarnificati,pridie Idus Nouemb.interfecti sunt: sextus, qui tunc abfuerat,aliquanto pòst sua morte uitā finiuit.

Romualdus abbas sanctus.

Cum diuo Adalberto eos ex Italia in Poloniā uenisse,Hagecus existimat:Dlugossus uerò,duos ex his Boleslao regi postulāti,à Romualdo Camaldulēsi abbate sancto missos esse,his deinde reliquos quatuor nostrates in societatem uitæ sese adiunxisse,scribit. Causa autē sceleris fuit, aurū, quod latrones à Boleslao rege ipsis donatū esse cognouerāt,sed repudiatum,remissumq; ab ipsis nesciebant.

Miraculum.

Ferū; tuguria eorū ab ijsdem latronib.incensa nō arsisse: ipsos cum exitum syluæ non inuenirēt, regis iussu cōpræhensos,& ad martyrū tumulū alligatos,ut acerbissimū famis supplicium expenderent,diuinitùs cadentibus ultrò uinculis solutos esse:cum pœnitentia patrati sceleris ducti,ad Dei clementiā,& eorū quos dudū necarant,patrociniū cōfugissent.

Turcarum incrementa.

Ierosolyma capta an. 1012.

Per hæc eadem tempora Turcæ Scythica gens,subacta Cappadocia,Bitynia & Armenia, imperiū in Asiam,Syriamq; protulerunt,& Ierosolymā urbem anno Christi 1012. cœperunt. Deinde uerò ex paruis,pudendisq; initijs,ad tantam,quantā nunc cernimus,magnitudinem imperium suum successu temporum perduxerunt, Christianis imperatorib. & principib. inter se belligerantibus, & ad restinguendum cōmune quasi incendiū nō cōcurrentibus.

Confecto,ut iam diximus,Russico bello,Boleslaus rex, ne sui diuturno ocio torpescerēt,

& ut

& ut ea quæ Poloniæ maiorum suorū negligentia adempta erant, recuperaret, eo ipso an-
no cuius modò mentionem fecimus, Saxonib. bellum intulit. Saxones enim Henrico pri-
mo Saxone rege, & filio eius Otthone primo eius nominis Imperatore Rom. regnātibus
in Germania, plerāq; omnē eam Poloniæ oram, quam Lescum tertium inter uiginti filios
partitum esse suprà narrauimus, partim armis, partim proditione Tugumiri ducis, ditioni
suæ subiecerant, quēadmodum superius exposuimus. In hos ergo duxit Boleslaus, & sub
signis progreditur, sperans hostes ad dimicationē prælij uenturos esse. Quæ postquā eum
opinio fefellit (nam hostes in auias syluas ad impeditas paludes sese abdiderāt) lōgè lateq;
excurrit, rapidi torrentis in modū obuia quęq; sternens & euertens, ita ut Meideburgum,
siue Magdeburgū, Misna, Hiltenseimū, Mechelburgum, insignia oppida, exitiali illa quasi
inundatione & incendio Polonorū consumerentur. Quæ Henricus Bauarus imperator,
de quo superius mentionē fecimus, aliquanto pòst à Gallicis & Italicis bellis, quib. tūc im-
peditus abfuerat, reuersus, instaurauit. Porrò qui Polonici seu Slauici erant nominis, cer-
tatim Boleslao, partim propter cognationē lingue & sanguinis, partim clementia & libe-
ralitate eius inuitati, partim etiā metu adacti, sese dedebāt. Ita is hostico uexato, uastatoq;,
cum nusquā in aciem prodirent hostes, & sua quoq; auertendorū nostrorū causa ipsi exu-
rerent, omnē illā orā latissimam, quæ olim à Slauis, & Polonis possessa fuerat, usq; ad Al-
bim & Salam fluuios, & Chersonesum Cimbricam, quæ nunc Dania siue Dacia est, ma-
gna celeritate in suam potestatem redegit. Principibus Slauis, qui adhuc supererāt, Saxo-
num dominatu liberatis, nullum tributum imposuit. Ac cætera quidem eos sui iuris esse
passus est: sed sacramento tantum in sua & successorum suorū regum Poloniæ uerba ade-
git & obstrinxit, & ad suscipiendam religionē Christianā, quam propagare quoquo uer-
sus in primis studebat, adduxit: tametsi Henrici Bauari imperatoris armis eos Christianos
factos esse, apud Bonfinium, Vngaricarū rerum scriptorē, & alios quosdam historicos re-
perio: uultq; idem Bonfinius, Bohemos quoq; & Polonos uniuersè ab eodē imperatore
armis ad professionem Christi adductos esse. Verùm facilè id ratio temporū refutat, cum
utramq; gentē longè ante hunc imperatorem, religionem Christianā suscepisse constet. Il-
le enim anno Christi millesimo ac tertio imperare cœpit. Posuit autem Boleslaus rex itidē
in ripa Salæ tres colūnas ferreas, uictoriæ suę monimentū, & regni Poloniæ limites. Ven-
ceslaus Hagecus, nescio quo authore, scripsit, Boleslaū prædabundum crebras excursio-
nes in Marchiam Brandenburgensem & Saxoniam fecisse: cumq; legatis Henrici impera-
toris ab instituto eum reuocantibus superbius respondisset, imparatorē cū magnis copijs
ingressum in Poloniam, haud longè à Cracouia abfuisse. Ibiq; duobus prælijs uictorē Bo-
leslaum, dum pertinacius fugientes Germanos persequitur, captū, Henricoq; traditū, in-
genti pecunia sese redemisse. Verum uiderit ille, ne imprudēs his Henrico & Boleslao ac-
commodarit, quæ de alijs memoriæ prodita sunt à nostris: & quidem affingens nonnihil,
ne dicam multa, de suo, quæ nos suo loco attingemus. Aliorū quidem quotquot de Hen-
rico hoc literis aliquid mandarunt, nemo quicquā eiusmodi de eo scriptum reliquit, quod
ego sciā, præter Lampertū Schaffnaburgensem: qui tamē Henricū bis d[illegible]isse modò exer-
citum contra Polonos memorat, nimirū anno Christi 1015. & iterū anno 1017. nisi fortè
hûc detorquendū esse duxit id Hagecus, quod apud H. Mutiū uel aliū quempiā Germa-
num scriptorem legerat: Henricum hunc exercitū duxisse in Bohemos & Slauos, & cum
his sæpius cōgressum, semper uictorem discessisse, admodū exiguā suorū iacturā passum.
Eos uerò prælio præter alia maiore postremò uictos pacem petiuisse, & iugum admisisse.
Subiugatis autem Bohemis, & eorum principe Boleslao, quem ille Bodislaū deprauatè
uocat, apud illos iura & leges in rebus p̄fanis ac sacris ordinasse. Hæc ipsis ferè Mutij uer-
bis relata, uiderit ęquus lector, an ad Boleslaū nostrū & Polonos pertineant: nos ad curri-
culum nostrum reuertamur. Non multo tempore post hoc bellum quieti dato, aliā rursus
expeditionem Boleslaus rex in Prussos suscepit, indignā diui Adalberti, necem ulturus,
& illam quoq; gentem suo adiecturus imperio. Fuerit aūt operæ precium hic paulò altius
eius gentis originē ac mores repetere. Inter multas Sarmatiæ Europeæ gentes Borusci à
Ptolemæo in geographia ad Septentrionē ualdè remoti ponuntur in ea ora, quam nunc
Liuones & Moschi, ut opinor, obtinent, ultra Cherniscū amnem, Rhyphæis uicini. Eos e-
go aliquo tempore ad meridiem & occidentem progressos, magnam Sarmatię partē, quę
ab oriente Russis & Moschis cōiungitur, à meridie nemoribus & Hercinio saltu claudi-
tur: & omnem illum tractum qui secundum Venedici, siue Balthei & Codani sinus litus,
usq; ad Vistulā & Ossam fluuios pertinet, tenuisse: & Borussos siue Prussos, deflexo paulū
nomine,

Saxonicū bellum.
Saxonia uastata à Polonis.
Magdeburgū.
Misna.
Hiltèseimum.
Mechelburgū.
Henricus Bauarus imperator.
Vindarum seu Slauorum deditio.
Chersonesus Cimbrica Dania.
Vindæ religionem Christianam suscepere.
Bonf. Dec. 2. lib. 1.
Poloni & Bohemi ante Hēricum imperatorem Christiani fuêre.
Boleslai columnæ in Sala.
Hagecus.
Falsa quædam de Boleslao Chrobro.
Lampert. in hist. Germ.
H. Mut. lib. 14. Germ.
Prussicum bellum.
Prussorum origo.
Borusci.

nomine, dictos esse, cum Erasmo Stella crediderim. Quibus finibus nūc Liuones, Lithua-
ni, Samagitæ, & Prussi uetus nomen retinentes, continentur, gentes imperijs quidem &
reipub. ratione nunc distinctæ, sed eadem penè inter se lingua uulgò adhuc utentes, Sla-
uicæ prorsus dissimili, sed quæ non paucas habeat admixtas Latinas uoces, corruptas fe-
rè, & magis Italica uel Hispanica nota signatas quam Latina. Quanquam Teuthones &
Germani in eam oram quæ maritima est, & Prussia ac Liuonia nunc uocatur, deuictam,
colonias posteriori tēpore deduxerunt: quod suo loco attingemus. Hinc usitatior iam est
apud eas gentes lingua Germanica, quam uetus illa & uernacula, pręsertim in urbibus &
oppidis: quemadmodum & apud Lithuanos usuuenit, ut propter uicinitatem commer-
ciaq; Russorum, & colonias etiā deductas, multum utantur sermone Russico. Nam quod
Dlugossus à Prussia Bithyniæ rege originem illius gētis deducit, fabulosum est omninò,
nec refutatione indiget. Quidā Borussos, quasi Russis finitimos, à Germanis lingua uer-
nacula dictos esse existimant: uerène an falso, nō disputo. Quando autem & quónam mo-
do Latina lingua cum uernacula Prussorum, Lithuanorum, Liuonumq; sese miscuerit, di-
cere non habemus. Erasmus quidem Stella Prussiam Romanis armis tētatā magis, quàm
uictā esse, memorat, Pliniumq; authorē citat: quo fit, ut cū imperio Latina lingua eò perue-
nire non potuerit. Dlugossus uerò scribit, ciuili bello, quod inter Cæsarem & Pompeium
gestum est, manum quandam Romanorum deserta Italia, in ijs oris consedisse, urbemq;
condidisse, & Romoue de Romæ nomine dixisse, eamq; diu metropolim gentis fuisse.
Quod si uera est Dlugosi sententia, suspicari quis posset (si quis tamen locus est suspicio-
ni in Historia) eam Romanorum manū, duce Libone aliquo, ad ea litora Venedici sinus,
quę ad exorientem Solem spectant, & Russis finitima sunt, uel ui tempestatum appulsam
esse: uel certo cursu Cæsarum tyrannorum sæuitiam fugiētem, secessisse, & Liuonum siue
Liuoniorum appellationē à Libone accepisse. Deinde propagatis finibus alios, Lithua-
nos, magis iam corrupto uocabulo dictos esse, alios uetus Prussorum nomen retinuisse.
Quanquam autem Pomeraniæ quoq; magna pars, & Culmensis, ac Michalouiensis ora,
posteaquam eodem cum Prussis iure uti cœperunt, & in ditionem Teuthonum Crucige-
rorum, uti pòst dicetur, cōcesserunt, Prussiæ nomine censeri cœperunt, atq; ita nos quoq;
nōnunquam posterius utemur eo nomine: reuera tamen, ac propriè Prussia ea est, quæ est
inter Vistulam, Deruanciam, Ossam & Nemenum fluuios, & sinum maris suprà memo-
ratum: & à Lithuanis atq; Masouijs, densis ac palustribus syluis dirimitur. Nemenum au-
tem eum esse uolunt, qui à ueteribus geographis Chronus appellatur, Germani Memelā
uocant: qui in finibus Russiæ, quæ Podlassensis dicatur, ortus, Lithuaniamq; & Samagi-
tiam emensus, in sinum Venedicum, qua is extremam Prussiam & Liuoniam alluit, sese
exonerat. Fuit autem antiquitùs gens Prussorum fera & bibax, lac equinum in delicijs ha-
bens, ante mellis cum aqua despumationem cognitam. Vxores quot cuiq; libuisset duce-
re ius, fasq; erat, easq; pro ancillis habere: hypocaustorum siue balneorum usu penè quo-
tidiano lassitudinem, labore uel intemperantia & ebrietate contractam, depellere, indeq;
excalfacta corpora frigidæ aquæ immergere aut abluere, etiamnum hyberno quoq; tem-
pore solent. Corpora defunctorū cum preciosissima quaq; & charissima uestium, equorū
& armorū supellectili cremabant: manibus interfecti cæde humana parentabant. Solem,
lunam, bestias, serpentes, aues, aquam, ignem, & nescio quid non pro Dijs colebant. Cri-
ue autem uocabant sacrorū antistitem. His ergo Boleslaus rex bellum intulit, & per Cul-
mensem tractum, qui Polonicæ ditionis erat, hostiles terras ingressus, agros uastat: Razi-
num, Romoue & Balgam arces, nullo negocio capit & incendit: uicos & pagos diripit.
Oppida enim pauca, eaq; ferè natura locorum, non arte, manuq; munita, tunc Prussi habe-
bant: sed in syluas atq; paludes ad primum aduentum hostilis exercitus sese occuluerant.
Ex quibus cum regionem suam uastari longè, lateq; prospicerent, supplices pacem à rege
petunt, & impetrant: tributum pendunt, & pensuros se deinceps quotannis promittunt.
Dimittit ibi rex, qui barbaram gentem rationem & ritus Christianæ religionis docerent.
Ipse uictor recedens, in Ossa flumine ferream columnam ponit, mille passibus à Rogosno
oppido. Vnde uicina uilla Slupi, hoc est, columnæ nomen accepit. Biennium ab eo bello
quieuit Boleslaus, quo tempore multa quæ ad religionis maiestatem, & ad rempub. belli
domiq; administrandam pertinere uidebantur, sapienter constituit. Interim optatam pacē
Iaroslaus dux Russorum turbauit. Is enim, dum Boleslaus alijs bellis, quæ modò cōme-
morauimus, distinetur, Kiouiensem principatum, Stopolco fratre uno, quemamodum su-
prà indicauimus, siue duobus, secundum Dlugossum, secundis prælijs uicto, & dum ad
Boleslaum

Erasm. Stella.
Prussi, Lithuani, Liuones & Samagitæ, eadem ferè lingua utuntur.
Germanicæ linguæ usus in Prussia.
Russicæ in Lithuania.
Prussi unde dicti.
Latina uerba apud Prussos.
Romoue urbs in Prussia.
Liuonij.
Prussiæ nomine etiam Pomerania & Culmēsis quādoq; accipitur.
Prussiæ fines.
Ossa fluuius.
Deruancia.
Nemenus, siue Chronus, siue Chronis flu.
Mores Prussorum.
Balnea Prussorum et Lithuanorum.
Prussorum exequiæ.
Dij.
Criue antistes Prussorum.
Culmensis tractus Polonicæ ditionis.
Prussi munitionibus caruere olim.
Prussi tributarij Polonorum regi.
Columna Boleslai in Ossa.
Rogosnum oppidum.
Iaroslaus Russorum dux.
Kiouiensis principatus à Iaroslao occupatus.

Boleslaum refugit in itinere mortuo, denuò inuaserat: Nouogrodensem etiam à Prædis-
lao, Isaslai fratris filio sibi ademptum receperat: Rededam Cosarorũ ducem singulari cer-
tamine uictum interfecerat, gentemq; illam tributariam sibi fecerat: & quamuis à Miecis-
lao fratre superatus, & Kiouiensi principatu exutus esset, tamẽ fratris eiusdem benignitate
& misericordia restitutus erat, quemadmodum à nostris memoriæ proditum est. Nam
Russorum annales hoc loco Kiouiæ captæ & restitutæ nullam faciunt mentionem. Illud
modò memorant: post atrox prælium inter fratres commissum, Mescislaum partitum esse
cum Iaroslao principatum Russiæ, ita ut ei quicquid cis Neprum est concederet, ipse Se-

Rußicum bellum.

ueriensi ditione ultra Neprum contentus. His igitur constitutis rebus, cum fratre Iaros-
laus bellum aduersus Boleslaum regem magno apparatu renouabat. Rex non rumori-
bus modò, sed crebris atq; certis præfectorũ suorum, & præsidij, quod in Russia reliquerat,
nuncijs excitus, cõtra hostem cum exercitu proficiscitur. Ducebat & Iaroslaus ingen-
tes copias, in Poloniam inuasurus. Veniunt in conspectum apud Bogum amnem exerci-
tus. Decreuerat eo die Boleslaus prælio nõ dimicare, ob reuerẽtiam diei Dominici, simul
ut hostium copias & cõsilia prius cognosceret. Sed magnam in bellis uim fortuna habet,
paruisq; interdum momentis permagna fit rerum atq; consiliorum mutatio: ut tunc acci-

Prælium.

dit. Nam pugna inter paucos primũ lixas & aurigas, dum adaquant equos, apud flumen,
quod castra dirimebat, orta, mox pluribus utrinq; concurrentibus incaluit, eminus res sa-
gittis & iaculis, & cominus etiam ab audacioribus nonnullis in flumine gerebatur: cum
Polonicus exercitus omnis celeriter armatus fluuium tranat. Committitur acre prælium:
cedere loco hostes, nostri magis instare: ibi dux hostiũ à suis impulsus, fuga saluti suę con-

Boleslai uictoria de Rußis.

suluit. Tunc effuso cursu omnes passim ex acie diffugiũt. Magna strage cum in prelio tum
in fuga cõcisis atq; debilitatis hostibus, rex pacem dedit supplicibus, tributum modicum
imposuit: captiuos omnes, quos uel hoc, uel superiori bello cœperat, uel obsidiũ loco ha-

1018. ann.

buerat, liberaliter dimisit. Hoc bellum anno post Christum natum 1018. confectum est,

Falsa causa belli Rußici.

ut uult Dlugossus. Non assentior autem ijs, qui siue alterum hoc bellum Russicum, siue
prius etiam, à Boleslao propter negatum sororis Iaroslai coniugium, quam postea in con
cubinæ loco ipsi fuisse aiunt, susceptum esse autumant. Nam ut faciamus, principem tam
temperantem, ut non melius populis & gentibus, quam suis cupiditatibus dominaretur,
prouecta iam ætate, tot rebus gestis clarissimis, tãtum libidini indulsisse, ut bello uxorem
sibi quærẽdam existimaret: quid causæ erat, cur eam aliunde peteret, negatamq; bello per-
sequeretur, quam domi ipse obsidis loco, ut diximus superius, habebat? aut partam bello
cur uiduus pro concubina, ac nõ pro iusta uxore haberet, cuius amore tantum exarsisset,
& in qua ipsa nulla hærebat culpa, quòd à fratre tradita non esset? Sed mitto disputationẽ:
pace per circuitum parta, auctoq; & propagato in omnes partes cum laude atq; gloria im-

Boleslai studia in pace.

perio, Boleslaus rex reliquum uitæ tempus quieti & constituendæ domi reipub. dabat,

Consiliarij duodecim.

duodecim utens cõsiliarijs, quos è tota Polonia probatissimos, & annis, iudicioq; graues
delegerat: quos etiam quoties animum remittere uolebat, unà cum uxoribus ipsorũ men-
sæ suæ & conuiuio adhibebat, iudicia exercebat: tenuiores, dum litis finẽ expectant, sum-
ptu, mensaq; sua subleuabat. Fertur autem quadraginta mensas, exceptis minoribus alijs,

Comitas regis.

quotidie apud eum solitas esse instrui, ad quas accumbere uolentibus licuerit. In itinere si
quem rusticum hominem, aut alioqui pannosum conspexisset, accersebat ad se ultrò: &
euocatum quid à se uellet, percõctabatur. Quòd si is de potentioris iniuria querebatur,
num illum qui accusabatur, causa cognita, placidè obiurgabat: ac in posterum ne quid e-
tum illum qui accusabatur, causa cognita, placidè obiurgabat: ac in posterum ne quid è pau-
iusmodi committeret interminatus, satis facere iniuriam passo iubebat, si quis autẽ è pau-
peribus causam ipse suam agere nesciebat, ei causidicũ attribuebat, mercede de suo data.

Polonorũ ius atq; studia.

Quanquam simplicissimũ tunc ius erat apud Polonos, & non summo iure disceptaban-
tur, sed ex æquo & bono, aut armis nõnunquam & singulari certamine dirimebantur pri-
uatorum controuersiæ. Pluris erat fortis uir, quàm disertus causidicus: mentiri, fallere, ca-
lumniari, alienum appetere, iniquam litem alere, turpe & infame ducebatur. Hinc maius,
ac solum ferè, existebat in hominibus illis laudis & bellicę rei studium. Hoc rex comitate,

Iudithæ reginæ clementia.

clemẽtia & liberalitate sua alebat, hoc moderata seueritate uindicabat: Iuditha regina, fœ-
mina lectissima, quæ sub alterius belli Russici tempus extincta est, mariti iram & seuerita-
tem leniente, & sontium supplicia deprecante. Cuius clemẽtiæ illud in primis exemplum
prædicatur, quòd nobiles quosdam adolescentes ob latrocinium damnatos à rege, occul
tè seruari insciente rege iussit: aliquanto pòst captato tempore, & iniecta eorum quasi ne-
catorum mentione, ubi regem ad misericordiam flexum uidit, supplex cum nõnullis pro-
ceribus

Religio Boleslai.

ceribus adolescentum illorum mortem deprecata est. Nulla autem in re Boleslaus erat se-

Sacerdotibus honos habitus.

uerior, quàm in cõtemptu religionis templorum profanatione, & sacerdotum iniurijs at-
que contumelijs uindicandis: ad quæ facinora, cum pleriq; equestris ordinis homines par
tim pristinæ impietatis consuetudine, partim licentia militari incitati ferrentur, & decima-
rum quoque onus detrectarent, sacerdotesq; pulsarent, in authores quidem pœna capitis
animaduertit: cæteros partim uerberibus, partim uerbis atq; minis castigauit: episcopos
& sacerdotes ipse magnopere colebat, & ab omnibus coli uolebat. Nec sedebat stante aut
ueniente Episcopo, nisi et ille assedisset. Ab hoc etiam rege, ipso statim initio regni, descri-

Militandi ratio.

pta est equitibus Polonis militandi ratio per regiones atque tractus, quos nostri uulgò
Palatinatus ac districtus uocant: ita ut ex præscripto certũ numerum armatorum, quilibet
Palatinus è ditione sua, ad expeditionem à rege indictam educeret. Oppidanis quoque
pedites & currus onusti commeatu, ad numerum imperati sunt. Sed hæc abusu arbitraria
postea facta sunt, magno reipubl. detrimento: de quo nos alibi uberius scripsimus. Equo-

Cursus publici, siue subuectiones.

rum quoq; dispositio & subuectio oppidis iniuncta, per quam celerrimè regi, si quid co-
gnitu dignum aut necessarium usquam in regno extitisset, nũciaretur, & rex uicissim quæ
uellet iuberet, huius regis est institutum. Quod quidem abusu nostri temporis, ualde o-

Arcium munitio.

nerosum est oppidanis. Muniuit is etiam arces plerasq; in finibus regni, quo receptus es-

Præfecturæ & reditus earum.

set equitibus iuxtà atque agricolis ad subitos uicinarum gentium motus, & unde furta &
latrocinia domestica, excursiones, prædationesq; finitimorum reprimerentur, domi inter
ciues pax & tranquillitas præstaretur: ijsq; arcibus prefectos cum modicis militum præsi-
dijs imposuit, & certos pagos adscripsit, qui & excubias nocturnas per uices seruarent, &
materiam ad reficiendas, cum opus esset, eas arces comportarent, et certam siliginis atque
auenæ mensuram in cellam arcis & alimentum præsidij hostiatim quotannis præberent.

Strosza.

Indeq; id uectigal Strosza, hoc est, custodia, eo quòd custodibus expensum ferretur, di-

Ecclesiastici ordinis immunitas.

ctum est. Ceterum hominibus ecclesiasticis omnium onerum, laborum & pensionum re-
gi & reipubl. præstandarum, immunitatem sempiterno iure concessit. Ipse rex crebrò ar-

Regis peragratio regno salutaris.

ces & prefecturas, atq; omne penè regnum obibat, ut superstitiones, ritusq; priscæ religio-
nis, si qui adhuc usquam extarent, penitus extirparet, ac de iniurijs atq; controuersijs om-
nium cognosceret, & quid quoque loco opus esset præsens mandaret: dicere solitus, mal-

Præclarè dictum.

le se gallina uescentem, salutem atque tranquillitatem suorum tueri, quàm delicijs indul-
gentem, pati ut quisquam uexaretur, aut opprimeretur. Pecuniam cõtemnebat, omniaq;

Liberalitas.

ad decus religionis, salutem reipub. ornamentum templorum, & præmia bene meren-
tium de republ. conferebat. Cum autem annis pariter atque laboribus, & contentione a-

Successor designatus.

nimi confectum atq; debilitatum se esse animaduerteret, indictis Gnesnam comitijs, Mie-
cislaum filium successorem sibi summo totius conuentus consensu designauit, eumq; de-

Iudicia filio mandata.

inceps iudicijs pro se præfecit: cætera per se ipse administrauit. Nec multo pòst inmor-
bum incidit: quem ubi mensium aliquot spacio inualescere, mortemq; appropinqua-
re sibi sensit, sacris mysterijs ritu Christianorum procurari minimè neglexit. Primores sa-
cri pariter ac militaris ordinis Posnaniam, ubi decumbebat, ad se conuocauit. His manda-

Pia cohortatio.

ta dat, de concordia inter ipsos & beneuolentia erga posteritatem suam retinenda. Seor-
sum filio cùm de rebus priuatis, tum ut senatoribus suis honorẽ habeat: ab omnibus ama-
ri magis, quàm metui studeat: pietatem erga Deum, uirtutem, iustitiam, benignitatemq;

Prædictio futurorum.

in omnes colat: ocium & uoluptates tanquam pestem fugiat. Ad extremum, multa coram
omnibus de futuro statu & motibus reipubl. & posterorum suorum successibus quasi di-

Boleslai mors.

uinitus, prædixisse fertur, quę rerum euentus postea comprobarit. His actis, dictisq;, sum-

Aetas.

mo omnium dolore atq; mœrore moritur: et Posnaniæ moderata, quemadmodum uiuus

1025. ann.

præceperat, põpa sepelitur, cum annos uigintiquinq; regnasset, uixisset octo & quinqua-

Conradus Sueuus imperator electus.

ginta. Fuitq; is annus post Christum natum millesimus uicesimusquintus. Per quod tem-
pus Conradus Sueuus Henrico Imperatori mortuo à principib. electoribus successor da

Habitudo corporis Boleslai.

tus est. Fuit autem Boleslaus statura mediocrem non excedẽte, oris & corporis totius ha-
bitu elegãti, & ad modestiam composito, capillo denso, crispo, nigroq;: uictu, cultuq; cor-
poris non neglecto, neq; nimis tamẽ exquisito. Eius morte uniuersa Polonia, optimè me-

Luctus publicus.

renti rege orbata, annum totum in luctu fuit, ita ut neq; conuiuia ulla, neq; choreæ cele-
brarẽtur, neq; cultoribus uestibus quisquam nobilium uirorum aut fœminarum sese ue-

Vngarica bella.

stiret. Scribit Vincẽtius, frequenter Vngaros ab hoc rege superatos, & usq; ad Danubium
subactos esse. Mihi nõ fit uerisimile, aliquid ei hostilitatis cũ Vngaris intercessisse, regnan
te tum apud eos Stephano, cum quo magna necessitudine coniunctus erat. Et iam dixi-

mus, Emericum Stephani filium libenter in Polonia cum Boleslao uictitasse: dicemusq; posterius, eiusdem Stephani fratres patrueles fuga in Polonia salutem sibi quæsiuisse. Nisi fortè Stephano regi propinquo aduersus Cupan cognatum, res nouantem in Vngaria, præstò fuisse existimandus est.

MIEZISLAVS SECVNDVS REX.

CVrato Boleslai primi regis funere, Miezislaus filius triginta quinq; annos natus, destinatum iam prius regnum init, frequenti procerũ & nobilium conuentu, quid ad exequias regias conuenerant. His stipatus Gnesnam uenit, ibiq; diadema regium ipsi & Rixæ uxori eius, Hippolytus archiepiscopus Gnesnensis cum alijs episcopis solẽni ceremonia imposuit ea die, quæ Christianis Pentecoste dicitur. Inde dies aliquot festis epulis et conuiuijs dantur: sparguntur in uulgus missilia: apparantur & in egenos atq; mendicos piæ uiscerationes. Aestate sequenti rex in Russos facit expeditionem. Nam ij Boleslai regis morte nunciata, Iaroslao & Mescislao ducibus rebellauerant: quas oras rex ille ditionis suæ fecerat, eas armis infestabant: Ceruenum, & alias arces, & præsidia Polonorum oppugnabant: abactosq; ex Polonia agrestes complures, ad Porsum amnem non procul à Kiouia collocarunt, ut agros ob assidua bella cultoribus exinanitos colerent. Hos primo aduentu Miezislaus repressit: & multos ex Russis primores comprehensos, in arces suas custodiendos distribuit: sed Iaroslaum tamen ducem ad officium non reuocauit. Quin monarchę is titulum, qui apud Russos Iedinouuladecz dicitur, postea Mescislao fratre defuncto usurpauit. Ex Russia reuertens Miezislaus, plerasq; Poloniæ regiones obit, cùm iuris dicendi, tum uisendi gratia: filium Cazimirum septennem literas docere curat. Bohemicum bellum uix suscepit, & nulla cum laude gessit. Cuius hæc fuit causa. Obtinebat Bohemiæ principatum Vdelricus, cuius in Boleslao superius meminimus. Is morte Boleslai confirmatus, & Prędislao filio, impigro et feroci iuuene, fretus, tributum, quod Boleslao quotannis pependerat, Miezislao negauit: nec eo contentus, regia pręsidia per filium (nam ipse cæcus erat, & iurisiurandi religione teneri se simulabat) undiq; deturbauit & interfecit: Morauiam, quæ tunc in Polonorum ditione erat, inuasit: oppida aliquot cum arcibus obsessa & oppugnata, nemine opem ferente, in deditionem accepit: quorum autoritatem secuta Morauia cuncta, breui tempore in potestatem Bohemi uenit, Polonis uel eiectis, uel trucidatis. Qua de re non fuit necesse Hageco citare autores Critium & Callimachum, quorũ neuter de temporibus illis quicquam scriptum reliquit. His itaq; rebus motus rex Miezislaus, & magnis populi clamorib. & conuicijs uix tandem impulsus, & sibi iam, regnoq; timens, è Russia reuersus, in Morauiã duxit exercitum: & oppidum quidem nullum oppugnatione tẽtauit: quippe quæ Bohemorum pręsidijs tenerentur, & per se etiam oppidani conscientia deditionis atq; defectionis, obstinatè ea defensuri esse uiderentur: sed agris tantũ & suburbanis uastatis, magnaq; hominum, pecudum & iumentorum pręda abacta, domum reuersus, dimisit exercitum. Bohemorum exemplum secuti, qui trans Odram erant duces, & præfecti regij, in ijs regionibus quas Boleslaus rex de Saxonibus uindicarat, molliciem & ipsi, ignauiamq; regis contemnunt: imperium detrectant: uectigalia regia, impendens à uicinis bellum causificantes, pro se usurpant: cũ uicinis Teuthonibus clam fœdera, amicitias & affinitates iungunt: postremò ubi inulta hæc esse uident, in apertam rebellionem erumpunt: & partim nouos ipsi sibi dominatus constituunt, partim Romano imperio socios & uectigales sese faciũt: idq; uel conscientia defectionis, & metu regis Poloni: uel ut Germanici scriptores prodidêre, ui & armis Conradi subacti. Nam quod ijdem scribunt, & sequitur Bonfinius, Boleslaum regium titulum, imperante adhuc Henrico usurpantẽ, tributumq; negantem, à Conrado multis grauibus prælijs superatum & subactum esse, Meschonemq; filium eius aliquanto pòst eadem molientem eiectum: & fratrem eius Ottonem, qui à Mescone pulsus fuerat, restitutum: Mesconem uerò profugum ad Bohemos, ab Vdelrico quidem penè proditum, Conradi uerò clementiam, & magnanimitatem expertum, eius fidei sese commisisse: principatum cum fratre partitum, regia dignitate se abdicasse, contentum principis nomine: Poloniam imperatori tributariã mansisse: longè in eo aberrasse à uero uidentur. Nam neq; Conradus imperium uiuente Boleslao adeptus est: neq; Boleslaus præter Miezislaum siue Mesconem alium filium habuit: neque diadema regium ille ipse Boleslaus temerè usurpauit, sed ab Ottone tertio imperatore ultrò oblatum accepit, atq; posteris suis reliquit: neq; Conradus, compluribus alijs externis pariter ac ciuilibus bellis distentus,

Coronatio Miezislai.
Rußicum bellum.
Iedinouuladecz monarcha.
Bohemicum bellum.
Morauiam Poloni amisêre.
Morauiam populatus est Miezislaus.
Vindarum defectio.
Otto Frising. Naucler. Tubing. H. Mutius. Bonfinius.
Falsa de Boleslao & Miezislao.

stentus, ocium ad persequendos bello Polonos habuit: neq; uerò Polonos principes cuiquam omnino imperatori Romano unquam tributarios fuisse, isti uetustioribus & fide dignis testimonijs aut argumentis docere possunt. Sed cum partẽ aliquam Poloniæ Germani, ut superius meminimus, seu per deditionẽ: seu ui cæpissent, uniuersam se Poloniam subiugasse iactarũt. Hoc unus aliquis ab alijs auditum, uel ne auditum quidem fortasis, postea literis mandauit, & cæteri secuti sunt. Gallus quidam, qui non ita multo pòst hæc tempora Boleslai tertij & superiorum regum Poloniæ res gestas tribus libris complexus est, nullam neq; de fratre Mesconis, neq; de ulla Conradi huius Imperatoris expeditione in Poloniam facit mentionem: ac ne Lampertus quidem Saffnaburgensis, aut Hermannus Contractus, quamuis propinquiores etiam illis temporibus, nec indiligentes eorum quæ ad gloriam Germanicæ nationis pertinebant. Hermannus quidem Luiticos, quos eosdem Vilsos à Crantio uocari uideo, Slauos scilicet, citra & ultra Panim fluuium habitantes, non prætertijt, quos cum Virbinam castellum in confinio Saxoniæ intercepissent, à Conrado deuictos, & uectigales factos esse memorat. Ab illa autem defectione ducum et præfectorum regiorum, Lubecensis respub. abrogato posteriori tempore unius dominatu, opibus creuit. Hinc Holsatiæ comites, hinc Mechelburgenses, siue Magnopolenses, Rugij Pomerani, & nonnulli alij eius oræ duces, originem habuêre, hinc Marchionum Brandeburgensium ditio exorta, magna cæpit incrementa: quanquam Lubussensem & Camenensem diœceses posteriori tempore detractas esse Polonis, argumento est pensio nummi S. Petri, de qua paulò inferius dicemus: quæ ijs tantum, qui tunc Poloniæ finibus, regnoq; continebantur, imposita est, quam Lubussensis quidem diœcesis adhuc pendit. Camenensi uerò posterius singulari sedis Apostolicæ indulgentia, ob liberatum legatum Apostolicum, remissa est. Cæterùm ex eo tempore nunquam illa loca, quæ tunc sese abalienarunt, in ditionem Polonorum reuenêre: præter Pomeranos, quibus, cum ducem sibi potentem quendam & factiosum inter ipsos creassent, intulit bellum Miezislaus, habens secum in exercitu Andream, Belam & Leuentam, Vngaros, Ladislai calui filios, Stephani regis fratres patrueles: qui, cum Petrus eiusdem regis sororis filius regnum Vngarorum Stephano moriente inuasisset, in Poloniam confugerant. Cum his igitur & magnis suorũ copijs cum ingressus esset Miezislaus in Pomeraniã, occurrit illi cum armatis Pomeranus, & in aciem suos educit necessitate magis, ne qua suos defectionis & noui dominatus ipsius pœnitentia subiret, quàm aliqua suarum uirium fiducia. Quanquam nonnullam etiam bene gerendę rei spem ignauia Miezislai regis ipsi dabat: Concurritur infestis armis, hinc ira stimulante, illinc conscientia defectionis spem ueniæ præcidente: ad extremum inclinata acie, fundũtur Pomerani, & in potestatem regis ueniunt: autores defectionis capitali pœna afficiuntur, cæteræ multitudini parcitur. Nam dux in prælio occubuit. Nonnulli à Bela eum singulari certamine uictum & interfectũ esse uolunt. Præclara quidem certè eo pręlio uirtus atq; opera Belę enituit. Itaq; generũ eum sibi rex filiæ matrimonio adoptauit: Pomeraniam ipsi in dotem dedit. Cætera neglexit, nec unquam ad recuperãda quæ amiserat, animum adiecit. Verùm torpori ac desidiæ se dedit, ac uoluptatibus ijs quæ gustu, tactuq; percipiuntur. Aliarum etiam, præter uxorem, mulierum consuetudine usus esse dicitur. Vxori tamen, mulieri auaræ & importunæ, ita fuit obnoxius, ut eius maximè nutu & arbitrio regnum administraret. Quæ quidem deinceps, cum rex amentia correptus, sui compos non esset, dominatum omnem regium ad se trãstulit: quo maius etiam hominum in se & in regem odium cõcitauit. Moritur haud ita multò pòst ex morbo illo Miezislaus, anno Christi 1034. & Posnaniæ sepelitur: homo tardus & hebes, leuitate iuuenili, & iuuenum atq; uxoris consilia plerunq; sectatus, quibus rebus factum est, ut suis atq; externis hostibus pariter atq; socijs esset contemptui: sic ut in se uerum esse comprobaret id, quod Græcis est in Prouerbio, Heroum filios noxas esse. Regnauit autem annis ferè nouem, uixit quadraginta quatuor. Sunt qui eum in colloquio quodam insidijs exceptum à Bohemis, gigendo inutilem redditum, & mox mente captum, non diu patri mortuo superstitem fuisse uolunt.

Poloni nunquam fuêre tributarij Ro. imperio.
Gallus anonymus Polonicarum rerum scriptor.
Lamp. Saffnaburg. de reb. gestis Germ.
Herm. Contractus in supplemento Chron.
Luitici seu Vilsi à Conrado Cæsare uectigales facti.
Lubecensis respubl.
Holsatiæ comites. Mechelburgens. Rugiæ et Pomeraniæ duces.
Marchia Brandeburgensis.
Lubussensis et Camenẽsis diœceses olim in Polonia.
Pomeranicum bellum.
Andreas, Bela & Leuenta, duces Vngari in Poloniam profugi.
Pomerani uicti & recepti.
Bela gener regis Poloniæ, et Pomeraniæ dux.
Vitia Miezislai.
Muliebre imperium.
Miezislaus amentia correptus.
Ann. 1034.
Miezislaus captus, & exectus à Bohemis.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVARTVS.

INTERREGNVM.

Terræ tremor insolens in Polonia.

Cazimiri ætas.

VNICVM reliquit post se Miezislaus rex superstitem filium, Cazimirum: sub cuius ortum tremor terræ acciderat. Quod ita rarum & insolens est in Polonia, regione mediterranea, ut magni prodigij loco habeatur, quoties accidit: & tunc quoque habitum sit. Is igitur Cazimirus, siue iam uicesimum annum, ut placet Dlugosso, attigerat: siue paruulus puer adhuc erat, ut uult Gallus, nondum regiam dignitatem & reipubl. curam sustinere posse uidebatur. Itaq; ex uniuersi conuentus, qui Gnesnam ea de re conuocatus erat, sententia, differtur noui regis coronatio. Interim penes Rixam reginam pueri matrem regia potestas relinquitur: qua abusa mulier, pia alioqui & religiosa, quemadmodum uideri uolebat, cæterum audax & auara: uarijs & grauibus exactionibus, uiuo marito institutis, rusticanos homines tam regios, quàm nobilitatis, magis ac magis premebat: nouas rationes cogendæ pecuniæ exquirebat: Polonos despicatui habebat: Teuthonas suos in consilium adhibebat, hos ad honores & magistratus euehebat: hos diuitijs & possessionibus augebat, etiamsi nullum industriæ & uirtutis specimen præ se ferrent.

Rixa regnum administrat.

Nouæ exactiones, & contemptus gentis.

Indignè hæc ferre nostri: orare reginam, ut quorum armis atque sanguine regnum defenderetur, & ad tantam amplitudinem, quanta regnante Boleslao fuit, perductum esset, eorum maiorem, quàm externorum, quamq; suæ cupiditatis, rationem duceret. Multa Polonos principibus suis ultrò concedere & indulgere, asperioris dominatus insuetos esse: externis hominibus, in quibus aliquid modò ingenij uirtutisq; sit, maiorem, quàm gens ulla habeat, honorem habere: sed posthaberi se omninò in patria sua, dignisq; indignos præferri non oportere.

Polonorum obsequium erga principes suos.

Pol. humanitas erga externos.

Turbãtur res in Polonia.

Cæterùm ubi uident, orando apud reginam se nihil proficere, fremebant inter se uulgò, atque adeò palàm etiam loquebantur: non ferendum esse uiris tam graue & contumeliosum externæ mulieris imperium. Contemnebant uicissim potentiores iussa reginæ, & regias possessiones atque reditus nonnulli inuadebant: atque ut inter quosque simultates & clandestina odia antè id tempus fuerant, tunc in apertam hostilitatem erumpebant: comparabantur factiones, & omnia dissidijs atque seditionibus plena erant.

Rixa profugit è Polonia.

Regina uerita, ne in tanta licentia, & irritatis in se hominum animis, maius aliquod malum in se redundaret, consilium fugæ cum filio atque Teuthonibus suis clàm init: regium fiscum, in quo cùm preciosæ res multæ, tum duo diademata Regis & Reginæ erant, compilat, regno excedens, in Saxoniam se contulit: ab imperatore Conrado, oblatis ei magnis muneribus, & inter ea duabus coronis è Polonia asportatis, Salefeldũ, uti uult Vapouius, seu Magdeburgum, & Brunsuicam oppida cum suis territorijs uel emit, uel dono accepit.

Salefeldum Rixæ emptum.

Cazimirus in Vngariam.

Cazimirum uolunt nonnulli non cum matre pulsum esse, uerùm aliquanto pôst, cum ij qui maternæ eius fugæ autores fuerant, magnasq; clientelas & factiones comparauerant, ab eo sibi metuerent, siue adeò impotentius agerent: ipsum quoque solum uertisse, & in Vngariam ad Stephanum regem propinquum profugisse.

Stephanus Vngar. rex cũ Emerico filio in diuos relatus. 1036. ann.

Deinde post Stephani mortem, qui anno Christi 1036. obijt, & cum Emerico filio in numerum diuorum relatus est, à successore & sororis eius filio Petro cõmeatu & comitatu instructum, ad matrem in Saxoniam missum esse: nec Bohemis proditum, qui simulatione misericordiæ eum deposcebant, ulturi in eo clades ab auo acceptas: & in posterum ut sine metu essent, sibi prospecturi. Quam enim Vincentius præterea refert nescio cuius opinionem, quasi Cazimirus hic paruulus post matris in puerperio mortem, clam nouerca, quæ ut necaretur infans, apud uirũ instabat, in monasterio quodam educatus sit: mortuoq; patre cum res reginæ odio turbatæ essent, proditus ab eo, à quo educabatur, ad paternum regnum uocatus sit: eam inquam opinionem, ne refellere quidem pluribus libet, apertè enim ijs refellitur, quæ statim exponemus.

Cazimirus monachus fit.

Profectus est autem Cazimirus Lutetiam, uoluntate matris, ut ingenium honestis disciplinis excoleret: inde post aliquot annos uisa obiter Italia, & Romualdo abbate sancto, Cluniaci in Benedictinorum monachorum sodalitatem se dedit, monasticam uitam professus.

Poloniæ status turbatissimus.

Reginæ & regij filij discessu, quasi limphatico furore Polonia cuncta exagitatur. Miscentur omnia cædibus mutuis:

latrocinijs

latrocinijs uiæ publicę infestantur: incenduntur pagi atq; oppida: tumultuatur: collatisq; signis inter ciues atq; proceres concurritur: ut quisq; audacissimus est, ita maximam perditorum hominum manum cogit, aliena inuadit, ueteres possessores possessionibus deturbat: trucidantur passim diuites et locupletes patresfamiliâs, liberi eorum eliduntur, cęsorum coniugijs atque bonis interfectores per uim potiuntur: stuprantur honestæ uirgines, & matresfamiliâs.

Rusticorum tumultus contra dominos.

Vis illata sacris, & ministris sacrorũ.

In tanta uastitate atq; confusione, agrestes quoq; à laboribus & agricultura feriati, in patronos ac dominos suos insurgunt: in nobilitatis excidium conspirant: ueteres nonnullorum iniurias & oppressiones, concepto in omnes odio, omni crudelitate summaq; acerbitate ulciscuntur. Neq; ministris sacrorum, ac ne ipsis quidem templis, aris atq; sacris parcitur: & in pristinam barbariem atq; impietatem Polonia, abiecto ueri Dei cultu, relapsura esse uidebatur. In latebras sese abdebant proceres & episcopi. Eratq; miserabilis ubiq; rerum facies. Nihil usquam tutum: nihil cuiusquam proprium: nemo mali exors erat.

Maslaus tyrannus.

Masouia.

Per hoc tempus Maslaus, qui & Masos dictus est, qui pocillator regis Miezislai fuerat, uir potens & audax, dominatũ inter suos in tractu Plocensi arripuit: confluenteq; ad eum undiq; magna hominum, partim ui & armis exercitatorum, partim potentiorum uim & iniurias declinantium, multitudine, permagna potentia auctus est, & Masossiæ, siue Masouiæ nomen ei oræ, quam dominatu complexus est, dedit. Ad hęc domestica mala accedebant hostiles incursiones: erumpebant deuota deuictarum dudum gentium in Polonos odia.

Russi uastant Septentrionalem oram Poloniæ.

Hinc Iaroslaus Russiæ dux terrestribus & naualibus copijs secundo Bugo uiciniam omnem, quæ nunc Polessia siue Podlassia est, & à Russis atq; Lithuanis tenetur, usq; ad eam oram, quam Masouia pôst ea tempora finibus suis complexa est, infestauit.

Prædislaus dux Bohemorum meridionalem & occidentalem.

Vratislauia.

Posnania.

Gnesna incensa.

Gnesna capta ac direpta.

Illinc Prędislaus Bohemus quum post Vdelrici patris mortem, Iaromiro cęco patruo concedente, principatum suscepisset, cum ualido exercitu ferro et igni Silesiam, quæ sic posterius dicta est, & maiorem Poloniam quàm longissimè populatus est: Vuratislauiam, Posnaniam, aliaq; minora oppida complura diripuit et incendit, nulli neque sexui neq; ętati hominum pepercit, nec à templis impias & sacrilegas manus abstinuit (nam de Cracouia Syluio & Hageco non assentimur, refellitq; eos locorũ ratio) Gnesnam metropolim nec manu munitam, et habitatoribus, defensoribusq; uacuam primo impetu cępit: ad basilicam eius oppidi spoliandam, ubi iussu ipsius uenêre milites, aliquoties irrumpere conati, subitò cæcitate & lęthargo diuinitùs percutiuntur.

Miraculum.

Episcopi impietas.

Erat in castris Prædislai, Seuerus Pragensis episcopus. Is miraculo attonitis omnibus, & spoliationẽ templi in religionem uertentibus, persuasit, nõ ob id quod putabant omnes, sed propter nefanda flagitia & enormia scelera Bohemorum, cæcitatem illam & obliuionem ipsis accidisse: triduanoq; ieiuno diuinam iram placandam esse censuit. Quo expleto Bohemi liberè iam episcopo authore templum ingrediuntur: aurum & argentum omne, uestes sacras & omnem basilicæ suppellectilem, quæ erat munificentia superiorum principum satis ampla, tollunt:

Quinq; eremitarum & Gaudentij corpora asportata à Bohemis.

S. Adalberti corpus occultatum.

1038. ann.

itemq; quinq; eremitarum, de quibus in Boleslao meminimus, corpora, quæ illuc à pio rege translata erant, auferunt. Gaudentij corpus, pro Adalberti corpore à ministris templi pio mendacio indicatum, etiam tollunt. Nam Adalberti corpus ijdem ministri in adito templi clàm defoderant. Quamuis Bohemi eius reliquias habere se iactent. Hæc omnia Pragam asportauit Prædislaus, & in basilica Pragensi reposuit: præter Christini, unius de quinq; illis eremitis, corpus, quod Olomucensibus cõcessit. Atq; hæc año Christi 1038. acciderunt: Hagecum enim multa temerè de hoc bello nugãtem, non sequimur.

Romæ litigatũ cum Bohemorum duce de spoliatione templorum.

Nec unquam postea Prædislaus, quę iure belli cæperat, Polonis restituit: quamuis postulatus ea de re apud Pontificem Max. à Stephano archiepiscopo Gnesnensi, qui Polonus Polono Bozentæ successerat. Grauioribus etiam fortasse incommodis ferox Bohemus Poloniam tunc affecisset, ni metus domestici belli, à Conrado quidem imperatore intentati, ab Henrico autem filio & successore Conradi illati, eum repressisset.

Conradus imperator Poloniam uexauit.

Henricus filius Conradi successor in imperio.

Conradum quoque imperatorem Rixæ reginæ precibus & muneribus adductum, ad uexandos & infestandos Polonorum fines exercitum misisse, Dlugossus memorat: sed eum non multum progressum, nec magnis damnis illatis, citò domum uertisse: uel quòd inuitus imperator to se bello cum Polonis implicabat, & reginæ tamen utcunq; satis esse faciendum putabat: uel quòd ad sedandos motus Burgundicos & Italicos, & Bohemicum fortassis bellum, auocabatur. Nec multo pôst uitam is cum morte cõmutauit, Henrico filio, sicut modò attigimus, Imperij successore relicto: quem longè ante mortem, Cæsarem, siue regem Rom. ipse de principum electorum sententia designarat. Nec tamen huius belli Polonis à Conrado tunc illati, quisquam omnino, præter Dlugossum, mentionem fecit. Cæterùm

Pomerani Poloniam infeſta runt.
Procerum Polonorum prudentia.
Comitia & cõſultatio de republ.

Pomeranos quoq; defectores Poloniam tunc diuexaſſe, Gallus innuit. His tam ſæuis tem peſtatibus totos penè ſex años iactati ac fatigati Poloni, & acerbiora etiam, extremumq; tam florentis dudum regni naufragium metuentes, ut maximè quiſq; conſilio, dignitate & authoritate pollebat, remittunt nonnihil de inteſtinis diſsidijs, condonant ſibi mutuò priuatas offenſas, de republica cogitationem ſuſcipiunt, req; per internũcios inter ſe communicata, comitia Gneſnam indicunt: ibi de ſumma reip. conſultatur. Et inter omnes quidem conueniebat, rempub. niſi ad unum rurſus deferatur principatus, ſaluam eſſe nõ poſſe: quem' nam uerò potiſsimum deligant, uariabant ſententiæ: nonnulli reuocandum eſſe Cazimirum, optimè de ipſis meriti Boleslai regis nepotem, cenſebant: alij negabãt, quòd metuendum eſſe dicerent, ne is paternam ignauiam & maternam auaritiam imitatus, uniuerſa perderet: neúe memor iniuriæ, crudelis ultor & acerbus tyrannus in ipſos exiſteret. Sed cum de proceribus atq; ciuibus neminem deligi placeret, externi uerò principes ij qui erant finitimi, partim hoſtes eſſent, partim impares tanto oneri iudicarentur, partim etiam domeſticis malis atq; diſſenſionibus laborarent: uicit tandem ea ſententia, quæ Cazimi-

Cazimirus reuocatur.

rum, ubi ubi ſit, quærendũ, placandum, & reducendum eſſe cenſebat. Iuuenem eſſe, & facie liberali, nec ſanè crudelis patris filium: facilè ueniam daturum, culpam deprecantibus: indolem uerò eius omnia meliora, quàm de patre, matreq;, polliceri: ad hęc autem, calamitate & exilio non ad ocium & nequitiam, ſed ad induſtriam & modeſtiam eruditum eſſe. Oratores delecti primores uiri ad reuocandum eum, luculento uiatico & amplis muneribus publicè contributis inſtructi, ad Rixam in Saxoniam proficiſcũtur: ei dona dant: quo in ſtatu ſit res Polona, ad quidúe ipſi ueniant, ſupplici & miſerabili oratione exponunt. Illa implacabilis mulier, aſpernari preces: exprobare eiectionem ſuam: inſultare malis miſerorum: negare filium poſtulata ipſorum facturum eſſe, ipſorum ſcelere eò redactum, ut calamitatis tædio, exilijq; pudore, in Gallias ſecederet, Cluniaciq; monaſticæ uitæ ſeſe addiceret. Hoc accepto à regina reſponſo, oratores Cluniacum rectà contendunt: inueniũt Cazimirum mutato nomine Carolum, nõ modò profeſſum religionem, ſed iam Diaconum. Deprecantur culpam exilij ipſius, quæ tamen penes reginam ferè fuerit: orant, reſpi-

Cazimirus Diaconus.
Cazimiri modeſtia.

ciat afflictam & penè euerſam patriam: ſuſcipiat paternum, & auitum regnum ab extremo interitu uindicandum: in eo ſolo ſpem Polonorum ſitam eſſe. Quaſi decidant, fundi-tùs ſe periſſe. Reſpondet ille modeſtè obortis lachrymis: Exilium ſuum non ipſis, uerùm arcano Dei iudicio, & nonnulli fortaſsis parentum ſuorum culpę ſe imputare: caſum dul-ciſsimæ patriæ, quam ſui maiores florentiſsimam reliquiſſent, miſerari: & adiutam eam omni ope & conſilio uelle, ſi integrum id ſibi ſit. Nec ignorare, maioris eſſe pietatis & meriti, publica adminiſtrantem multorum ſaluti conſulere, quum priuatum, & in ſolo loco concluſum, innocentiam uitæ ſuæ tueri. Sed alieni iam ſe iuris factum eſſe: datam ſemel Deo, atq; ijs quorum ſe poteſtati ultrò ſubieciſſet, fidem fallere non poſſe. Mœſti hoc reſponſo legati, ac de ſpe propemodum deiecti, omnia tamen tentanda ſibi eſſe exiſtimant. Abbatem monaſterij adeunt: eadem illa orant: muneribus animum eius mollire conantur. Ab eo ad Pontificem Max. reijciũtur. Ne eum quidem itineris laborem & moleſtiam defugerunt: Romam è Gallijs profecti, magna diligentia, importuniſq; precibus tandem

Oratores Poloni Romã profecti.
Votum relaxatur Cazimiro.
Polonis iniuncta onera à Põtifice Max.
Numus S. Petri.

à Pontifice maximo Benedicto, eius nominis nono, uel à Clemente ſecundo, ut alij uolunt, impetrant, ut Cazimirus monachus & Diaconus, profeſsionis et ſacramenti religione ſolutus, ad regnum maiorum ſuorum redeat, uxorem ducat, liberos procreet. Pro hoc Polonis, quò beneficium ſedis Apoſtolicæ agnoſcant, iniunctum, primùm ut de ſingulis capitibus, exceptis nobilibus ſiue equitibus, & qui ſacris addicti ſunt, quotãnis obolus u-nus in lucernam perpetuò in æde diui Petri Romæ arſuram pendatur: qui etiamnum ſancti Petri numus dicitur: tametſi Dlugoſſus, regnante apud Polonos Vvladiſlao Lo[c]tico ad hanc rationem uult redactam eſſe penſionem illam, cum prius tres oboli & cribrum auenæ de unaquaq; familia penſitatum eſſet. Deinde præſcriptum eſt, ut omnes Poloni rotunda in morem monachorum tonſura capillorum utantur, nec ultra auriculas ritu barbarico quiſquam omninò comam promittat: tum feſtis ſolennibus, dum ſacra peragũtur, ut ſinguli equites faſciam lineam candidam in modum ſtolæ, qua in ſacris utuntur ſacerdotes atq; diaconi, è collo ſuſpenſam ferant. Suſcipiunt non grauatim præcepta & leges Pontificis oratores, & Poloniam omnem ad ſeruanda hæc obſtringunt. His rebus è ſententia confectis, curriculo Cluniacum repetunt cum mandatis pontificijs: atq; inde porrò læti Cazimirum reducentes, ad Rixam, ita uolente ipſo, diuertunt. Ea fruſtra reditionem filio diſſuadere conata, ſalutataq;, ad Henricum deinde imperatorem adeũt, orant, ut dia-

demata, quæ Rixa è Polonia ſublata Conrado patri ipſius donarat, propinquo regi reddat, eumq; auitum ſocium & amicum Rom. Imperij tuendum ac defendendum ſuſcipiat: Bohemum ducem ab inferendo Polonis bello cohibeat: & ad reddenda, quæ ſuperiori tempore abſtulerat, cogat. Non difficilem ſe in ijs quæ petebantur, Henricus præbuit. Nam & coronas reddidit, & ſexcentorum equitum præſidium Cazimiro deducendo addidit: & de Bohemo, cum quo bellum tunc gerebat, curæ ſibi fore promiſit. Igitur auctus comitatu Cazimirus, & plenus bonæ ſpei, ſalutato Imperatore, in Poloniam contendit. Cum autem Poloniæ fines attigiſſet, effuſa obuiam hominum omnis generis, ætatis, atq; ſexus ingens multitudo, officij gratia, læta ac tripudians regem ſuum tantopere expetitum, quaſi præſens quoddam numen, atque ſalutem ſuam, fauſtis ominationibus & acclamationibus, gaudioq; profluentibus ubertim lachrymis, excipit: reducem gratulatur: certatim omnes præteritorum ueniam & obliuionem ſupplices petunt. Ille lachrymans & ipſe, comiter omnes conſolatus, ſuſpicione culpæ, metuq; ſupplicij liberat. Quicquid factum ſit, non ſine diuino nutu factum, prò ſuis fortaſſe & maiorum ſuorum meritis. Adeſſe iam ſe, quem alio uitæ generi deditum, & in eo acquieſcentem, tanto ſtudio expetiſſent, & reuocaſſent: ſalutem omnibus, ac non perniciem cuiquam afferentem, confidere autem ſe uiciſsim, ipſos omni fide atque beneuolentia complexuros ſe eſſe, boni ac uigilantis principis officio fungentem. Ita denſiſsimis, læticiaq; exultantibus hominum cateruis præcedentibus & ſubſequentibus, Gneſnam honorificentiſsimè deducitur, ſeptimo poſteaquàm exceſſerat anno.

Henrici imperatoris animus erga Cazimirum.
Cazimiri reditus.
Cazimiri comitas & pietas.

CAZIMIRVS PRIMVS REX.

1041. ann.

REſtitutus igitur paterno regno Cazimirus, uiceſimum ſextum annum agens, & ſumma omnium ordinum gratulatione, læticiaq; Gneſnæ de more inunctus & coronatus, legatis externorum principũ gratulantibus, celebritatemq; illam cohoneſtãtibus, benignè & ſapienter reſpondit, eoſq; liberaliter donatos dimiſit, mox ad reipubl. uulnera ſananda animũ adiecit: pacem publicam inter ciues grauibus edictis ſanxit, & quoniam ex tanta rerum perturbatione, obducendam potius afflictæ reipubl. cicatricem, quàm acerbis quæſtionibus & iudicijs uulnus refricandum eſſe exiſtimabat, uetus Athenienſium exemplum imitatus, præteritorũ quidem obliuionem edicit, reſtitutis modò in ſuas poſſeſsiones ijs quibus per uim ablatas eſſe conſtabat: in poſterum uerò eis qui ſe ui, cæde, latrocinio non abſtinuiſſent, omnem ſpem ueniæ præcidit: in paucos contumaciores, qui à conſuetis rapinis ægrè recedebant, ad terrorem cæterorum, nõ ſine moderatione tamen, animaduertit. Rebus domi maxima ex parte bene conſtitutis, ad externa circumſpicit: & ut debilitatas regni uires externis auxilijs confirmaret, ſimulq; ut poſteritati ſuæ conſuleret, ampliſsimi ſenatus ſuaſu atq; rogatu cum Iaroslao Ruſſorum principe fœdus & affinitatem init: ſorore eius Maria, cuius mater Conſtantinopolitanorum imperatorum, ſicut ſuprà memorauimus, ſoror fuerat, uxore cum ampla dote ducta: quam ingenti pompa Cracouiam aduectam iuxtà ac exceptam, Gneſnã deduxit: Græcorum ſchiſma abdicantem, eccleſiæ catholicæ reconciliauit: Reginam ſolenni ceremonia fecit, & pro Maria Dobrogneuam appellauit. Iaroſlaum affinem iure omni, quod pater, auusq; ſuus in Ruſsia habuêre, donauit: ſocietatem tantum, & auxilia contra quoſuis hoſtes pactus. Quibus auxilijs, itemq; ſexcentis Germanis equitibus, quos præſidij ſui cauſa ex Germania ſecum adduxerat, fretus, inſequenti æſtate Maſouios infeſto exercitu adoritur. Nec ſegnius Maslaus tyrannus, non parua ſuorum manu raptim coacta, aduenienti regi occurrit: nec mora, pugnæ copiam facit: Pruſſorum, quos in ſocietatem belli aſciuerat, auxilijs non expectatis. Fit acre prælium, hinc iuſta ira, illinc ueniç deſperatione pugnante, franguntur tandem, funduntur q; Maſouiorum acies: dant manus uictori regi. Dux ipſe & author belli Maslaus, nihil ſibi tutũ fore inter ſuos ratus, ad Pruſſos fugit: ab his ſimul & à uicinis Slonenſibus & Iazygibus, ſiue Iazuingis facilè non modò auxilia, ſed ualidos exercitus contra regem impetrat, quòd ipſorum rem agi diceret. Non quieturum enim eſſe regem ſe uicto, quin ipſis quoq; arma inferret: & non tantum tributum quod pendere deſijſſent exacturum, uerum etiam graues pœnas rebellionis de ipſis ſumpturum eſſe. Tuerentur libertatem, in quam ſe aſſeruiſſent: cogitarent, non eas iam Polonorum uires eſſe, quæ Boleslai regno floruiſſent, quibusq; ipſi debellati eſſent: magnam uim hominum partim externis bellis, partim inteſtinis cædibus exhauſtam eſſe: qui ſuperſint, quiq; maximè bellicoſi ſint, eos ferè ſecũ ſentire: & partim apertè id ꝓfiteri,

Conſilium ſalubre in rebus turbatis.
ἀμνηστία.
Fœdus & affinitas cũ Ruſsis.
Dobrogneua regina.
Ruſſorum ſchiſmate abdicato, coronatur.
Ruſsiæ ius Iaroslao duci donatum.
Maſouienſe bellum.
Maslaus uictus reparat exercitum.

partim clàm consilia communicare: in regem non optimè animatos esse, quippe qui ocio
& superstitioni in monasterio imbibitæ deditus, militaribus hominib. minus indulgeret.
Se quidem cum paucis non tam iusto prælio superatum, quàm inopinantem oppressum,
non incruentam tamẽ hosti uictoriam reliquisse: ipsos tantis pollere copijs, ut Poloniam
omnem nullo negocio possent subigere, afflictam præsertim atq; laceram, ut tunc esset, ad
hæc, ipse etiam de suo ingentibus pollicitis eos onerat: nec difficulter homines barbaros
ad societatem prædæ magis, quàm belli, quemadmodũ uideri uolebat, allicit. Iazuingos
autem & Slonenses, siue Slomenses, Prussici tractus populos fuisse, Dlugossus indicat.
Siue autem ijdem fuerunt Iazuingi cum Iazygibus Metanastis, quorum extant adhuc re-
liquiæ quædam ad Tibiscum fluuium in Vngaria, nomen antiquum retinentes, & quo-
dam tempore ad Septentrionem in mediam Sarmatiam progressi colonias deduxerunt,
siue diuersi prorsus ab illis, inter Poloniam quidem, Russiam atq; Prussiam medij, in extre
ma ora Lithuaniæ habitasse, & acerrimi ac bellicosissimi fuisse memorantur: donec à uici-
nis attriti, & ad extremum deleti sunt. Quanquam ferũtur adhuc tenues quædam eorum
reliquiæ superesse in Lithuania & Russia. Hi ergo cum Prussis pariter ad inuadendam Po
loniam exciti, publico consensu belli totius administrationem Maslao mandant. Per id
tempus Cazimiro regi Boleslaus filius natus est. Aestate insequenti Maslaus cum ingen
tibus barbarorum copijs in fines Masouiæ ingressus, facilè eam recepit: carebat enim præ-
sidijs & munitionibus. Nec multo pòst Cazimirus de aduẽtu hostium certior factus, ad-
est & ipse, auctis numero & robore militum superioris anni copijs. Venientem apud Vi-
stulam Maslaus spei & animorum plenus, operitur: conferuntur propemodum castra ca-
stris. Rex ubi copias hostium suis longè maiores uidit, concidere animo: pœnitere præsen
tis fortunæ atq; regni: pristinam monasticæ uitæ quietem atq; tranquillitatem animo re-
quirere. His curis atq; cogitationibus fatigatum sopor opprimit. Ibi per uisum diuinitùs
recreatus & confirmatus, postero die pro concione militibus uisum exponit, & repletos
fiducia diuini auxilij, alacres in aciem educit. Nec hostes pugnam detractarunt, canunt
signa: clamor utrinque attollitur. Nusquam deest suis, regis prouidentia & adhortatio, ut
duce Deo certam uictoriam amplectantur. Et ferunt, conspectum esse in aëre iuuenem au
gusta specie corporis, ueste candida, candido equo insidentem, & in hostiles turmas ue-
xillum inferentem. Nec mora, terga uertunt barbari: instant acrius nostri fugientibus: fit
strages maxima. In eo prælio cæsa feruntur hostium quindecim millia, capta duo millia:
ex nostris pauci saucij, pauciores desiderati sunt. Rex inter primos hostem fugiẽtem per-
sequens, uociferando, cædendoq; lassus, & cruore respersus, semianimis propemodum à
gregario quodam milite in castra relatus est: quem postea militaribus affecit præmijs, &
in equestrem ordinem retulit. Cæterùm Maslaus ex fuga perpetuo cursu in Prussiam cõ-
tendit. Ibi à barbaris cognito euentu prælij excarnificatus, in crucem actus est: insultanti-
bus, ut alta teneret, qui alta petiuisset. Sic mali consilij author, malè perijt. Ab hoc prælio
Masouia penitus in ditionem regis reuenit: nomen tamen semel acceptum in hanc diem
retinet, quamuis mutatis deinde finibus. Prussi clade suorum permoti, & ueriti ne statim
sibi Cazimirus uictricia signa inferret, missis legatis culpam rebellionis deprecantur: Re-
gi se & sua subijciunt: tributa debita persoluunt, ac deinceps quotannis soluturos se esse
recipiunt. Ita pax eis data est, & captiui dimissi. Rex altero filio Vvladislao auctus est. In-
terim autem dum hæc geruntur in Polonia, Henricus imperator, cum meditatum etiam à
patre bellum Bohemis intulisset, superbo Prædislai ducis responso, de reddendis Polono
regi munitionibus, magis etiam fortassis irritatus, principio quidem rem non satis pro-
sperè gessit: sed altero año repetita maioribus uiribus in Bohemiam expeditione, uictum,
fractumq; Prædislaum grauiter mulctauit, & iureiurando in sua uerba adactum, quas de
Polonis cœperat, uel ipse in finibus Poloniæ munierat munitiones, Cazimiro reddere
coëgit: concessaq; ipsi Morauia, tributum auxit, ita ut quingentas libras, siue ut uulgo uo
cant marcas argenti, ac centum uiginti boues dux Bohemus deinceps Romano imperio
quotannis penderet. Atq; hoc illud est, quod Aeneas Syluius, & alij nõnulli historici scri-
bunt, ab hoc Henrico Bohemorum ducem domitum esse, quòd is iniussu suo Poloniam
uastasset. Neq; enim existimandum est, Poloniam tunc in ditione Romanorum impera-
torum fuisse. Nam quod addit Syluius, Silesiam Bohemis ab imperatore, imposito tribu-
to traditam esse: de Morauia id rectius accipitur. Silesiam enim etiam tunc in Polonorum
ditione mansisse, uel S.Petri numus, cuius dudum mentionem fecimus, argumento est.
Nam eum Silesij quoque, itidem ac cęteri omnes, qui tunc in regno Polono censebantur,
etiam

Iazuingi & Slomenses populi.
Prußicum bellum.
Boleslaus Cazimiro natus 1043.
Cazimiri pœnitentia.
Visum.
Prußi & Iazyges profligati à Polonis.
Cazimiri labor in prælio.
Maslai interitus.
Vvladislaus nascitur.
Bohemi ab Hẽrico imp. uicti, ac denuò tributarij facti.
Morauia Bohemis ceßit.
Bohemorum tributum.
Silesia in Polonorum ditione mansit.

etiam nunc pendunt: & aliquãto pòst, ut nos inferius ostendemus, ea regio Silesia dici cœ
pta est. Adde quòd posterius Cazimirus rex Polonorum, cuius tempora nunc prosequi-
mur, Smogorouiensem siue Bicinensem cathedram et episcopam Vvratislauiam, propter
Odræ fluuij commoditatem transtulit: quę urbs in umbilico Silesię sita est. Rectius igitur
Silesiæ munitiones Polonis tunc à Bohemo iussu Henrici redditas esse crediderimus. Pa-
cato per circuitum regno, Cazimirus memor pristinæ conditionis, & uitæ monasticæ, ui-
ctoriamq; cõtra Maslaum atq; barbaros diuino beneficio acceptã referens, Cluniacũ, ubi
monachus fuerat, legationem cum amplis muneribus mittit, benignitatẽ erga se Dei prę-
dicat: sodalitati uniuersæ se suosq; commendat: aliquot monachos ad se mitti postulat,
qui sectæ illius quasi colonias quasdam in Poloniam deducant: mittũtur duodecim. His
partim Tineciam arcem uno à Cracouia milliario supra Vistulam, cum centum amplius
pagis: partim Lubensum oppidum ad Odram situm, cum compluribus itidem pagis &
prouentibus alijs attribuit: domicilia monachis extruxit, atq; templa, eaq; perampla sup-
pellectili ad cultum diuinum apta ornauit. Fuit autem primus abbas Tinecensis Aaron
Gallus: cuius integritas, pietas, & industria Cluniaci adhuc Cazimiro perspecta erat. Atq;
is deinde Rachelino, sexto archiepiscopo siue episcopo Cracouiẽsi uita defuncto, à sacro
eius basilicæ collegio postulatus septimus succesit, regis fauore et cõmẽdatione adiutus:
decimas, quæ ex bonis Tinecensis monasterij Archiepiscopo Cracouiensi præbebantur,
Abbati & monasterio iure sempiterno addixit & adscripsit: diœcesim psalmodijs & pre-
cationibus ijs, quæ Graduum uulgo dicũtur, onerauit. Multa item alia Cazimirus rex fe-
cit & instituit, quæ ad religionis & reipubl. instauratiõẽ pertinere existimabat: pace per-
petua, pòst Maslaicum bellum fatigatam superioris temporis malis Poloniam, mirum in
modum recreauit: eoq; instauratoris pacifici cognomentum meruit. Henrico imperatori
bellum in Polonos paranti, quòd auxilia contra Petrum regem, propinquum ipsius An-
dreæ, & Leuentæ Vngaris misisse dicerentur, missis legatis, & refutatis Bohemorum, qui
imperatorem in Polonos irritabant, calumnijs, satisfecit: & contra Vngaros ipsi, Petri ne-
cem ulciscenti, auxilia postea misit. Vngari enim pulso Petro, Abam, siue Ouonem, cum
quo soror diui Stephani regis nupta erat, regem sibi creauerant. Atq; is ob receptũ ab im-
peratore Petrum, æmulum suum, Austriam & Bauariam infestârat. Quare irritatus Hen-
ricus, defunctus bello Bohemico, in Vngariam semel atq; iterum exercitum duxerat, quo
Petrum in regnum restitueret. Sed resistentibus Vngaris, re infecta recesserat. Deinde ue-
rò accitus ab Vngaris, quibus Abas ob crudelitatem & contemptum nobilitatis exosum
se reddiderat, Petrum profligato & interfecto Aba restituerat. Sed cum is quoq; impoten
ter dominaretur, ac Teuthonas, Italosq; Vngaris non modò in consuetudine uitæ, sed e-
tiam in honoribus mandandis anteponeret, Vngari Andream, & Leuentã, Ladislai Cal-
ui filios, apud Russos tunc pòst Miezislai Poloni regis mortem exulantes, clàm acciuêre:
& regnum ad Andream, Leuenta cõcedente, detulêre, ea conditione, ut sibi, abiecta Chri-
stiana religione, extirpatisq; sacerdotibus & externis omnibus, pristinam & Scythicã im-
pietatem publicè resumere liceret. Quod ubi factum est, Petrus fuga sibi cõsuluit: sed
retractus & excæcatus, paulò pòst angore animi perijt. Andreas regno potitus, edi-
ctum suum de religione abrogauit, capitaliq; pœna sanxit cultum religionis Christia-
næ. Nec tamen ea re Henricum imperatorem placauit: quin is Bohemorum & Polono-
rum auxilijs accitis, denuò contra Vngaros expeditionem faceret, ut Petri regis mor-
tem ulcisceretur, & Vngariam Romano imperio uectigalem redderet. Ad hoc igitur
bellum Cazimirus auxilia ipsi misit. Verùm id bellum æquis conditionibus diremptum
est, ut mox in Boleslao referemus. Scribit Bonfinius, & uetustior quidam Vngaricarum
rerum scriptor, quem in plerisq; sequitur Bonfinius, Andream hunc Bohemiam, Poloniã
& Austriam tribus continuis annis infestasse, & uectigales sibi reddidisse: irritatum, ut ui-
detur, ob missa contra se imperatori auxilia. Cæterorum nemo ullam huius rei mentionẽ
facit. Hagecus uerò memorat, Latrunculos è Polonia, ducibus Versouijs siue Rauitis
Bohemis circum Closcum infestasse: & multos ex his à Cazimiro rege captos, & suspen-
dio necatos esse, Prædislao Bohemorum duce postulante: atque ita pacem inter Bohe-
mos & Polonos redintegratam, nequicquam dissuadentibus Prædislai filijs: Vvratisla-
uiamq; & alias urbes Polonis à Prædislao redditas, ea lege, ut Bohemorum principi certũ
tributum quotannis inde penderent. Sed hoc quoque inconuenienter & obliuiosè ille,
ut cætera ferè. Quomodo enim ad Closcum prius Poloni excurrissent, Bohemis Vv-
ratislauiam & cæteras intermedias munitiones tenentibus? Syluius quidem, ex quo
pleraq;

Vvratislauia urbs.
Benedictini monachi Cluniaco acciti in Poloniam.
Tinecense monasterium.
Lubensense.
Aaron archiepiscopus Cracouiensis.
Graduum preces in Cracouiensi diœcesi.
Cazimirus instaurator pacificus.
Vngaricæ res.
Petrus rex Vngarorum.
Abas rex Vng.
Andreas rex Vngariæ.
Vngari à religione Christiana defecêre.
Petri regis mors.
Andreas religionem Christianam apud Vngaros reuocauit.
Henricus imperator bellũ infert Vngaris.
Polonorũ auxilia contra Vngaros.
Bonf. rerum Vngar. Dec. 2. lib. 2.
Bohemorum cum Polonis pacificatio.

pleraq; sumpsit Hagecus, Bohemorum principi tributum id ab Henrico imperatore impositum esse uult: sed is quoq; re ipsa, quemadmodum superius attigimus, facilè refellitur. Nos cætera de Cazimiro persequamur. Suscepit autem is ex Dobrogneua uxore liberos, mares quidem quatuor, Boleslaum, Vvladislaum, Miesconem & Otthonem: fœminam uerò unam, Suentochnā. Ex his Ottho puer admodum, uiuo patre: Miesco adultior iam, octauo post patrem anno, rebus humanis exempti sunt. Cum autem Cazimirus decimumoctauum regnaret annum, incidit in grauem morbum: quo mensem unum afflictus, ubi finem uitæ suæ adesse sensit, proceribus liberos commendat, & sacramentis ritè procuratus, religiosè, tranquilloq; animo, quarto Calendas Decembris, extremum uitæ clausit diem: & magno omnium mœrore Posnaniæ sepultus est, anno post Christum natum 1058. Mortem eius cometes portenderat. Fuit autem Cazimirus procera statura, forma liberali, bona & uegeta corporis habitudine, capillo denso, promissa barba, cōptus & elegans: literis mediocriter eruditus, primus quidem inter reges Poloniæ: in pupillos & uiduas clemens & beneficus: in Ecclesiasticos homines in primis propenso animo: erga omnes comis, lenis & benignus: deniq; in omnibus rebus agendis Dei timorem maximè ob oculos habere solitus. Hic rex sedem episcopi, quæ primùm Smogorouiæ, deinde Bicinæ fuit, Vvratislauiam transtulit: insula urbi uicina ad confluentem Odræ & Olauæ fluuiorum sita, Episcopo & collegio sacerdotum attributa.

Cazimiri regis liberi. *Cazimiri mors.* *1058. ann.* *Cazimiri effigies & mores.* *Vvratislauiensis basilica.*

BOLESLAVS SECVNDVS REX.

CONuentu apud Gnesnam acto, summa omnium uoluntate ad Boleslaum Cazimiri filium natu maximum, solenni cerimonia regnū & diadema defertur, cùm quod ætati is honor habendus esse existimaretur: tum quòd is adolescentulus etiam tum singulari industria, liberalitate, animi magnitudine, laudis atq; gloriæ studio prędítus, ad res maximas gerendas factus, & regno dignissimus esse uideretur. Ad eum primis tribus annis tres illustres exules cum confugissent, magnam ei materiam sequentium bellorum præbuerunt. Ii uerò fuerunt, Izaslaus princeps Kiouiensium, Iaroslai Dobrogneuæ reginæ fratris filius: Bela dux Vngariæ, Andreæ regis frater, quorum superiùs meminimus: & Iaromirus, Prædislai Bohemorum principis filius. De quibus omnibus, quo res fiat dilucidior, ab instituto digredientes, paulò altiùs repetemus. Ac primùm de Izaslao. Iaroslaus monarcha, de quo plura suprà scripsimus, inter quinq; filios Izaslaū, Suentoslaum, siue Stoslaum, Vvseuolodum, Igorum siue Gregoriū (ut habent Dlugossus & Vapouius) & Viceslaum siue Visseslaum, Russiæ principatus moriens partitus erat. Sextus enim Volodimirus, uiuente adhuc ille obierat. Ex his Izaslaus cui Kiouia, & Vvseuolodus cui Pereaslauia obtigerat, Visseslaum Polocensium ducē cum duobus filijs, post patris mortem dolo captū, in uincula coniecerant. Per id tempus Polouuzi, barbara gens, Russis ab oriente sole & meridie cōfines, quos nostrates quidam Gothos, Vngarici uerò scriptores (nescio an rectè) Cunos & Cumanos esse uolunt, Tanai transmisso, in Vvseuolodi ditionem impetum fecerant: eumq; unà cum Izaslao fratre & Russorum copijs sibi obuiam progressum, bis magna strage profligarant: Russiam longè, lateq; uastabant, & ingenti terrore extremi excidij cunctos impleuerant. Ibi Russica nobilitas uinctum Visseslaum dimitti sibi poposcit. Cumq; id negatum esset, ipsa eum per uim atq; tumultum inuitis ducibus suis liberauit, & cum eo arcem Kiouiēsem inuasit, ac ducem eum sibi pro Izaslao constituit. Izaslaus diffisus rebus suis, in Poloniam ad propinquum regem confugit. Ita Dlugossus & Vapouius. Russorum annales nullam faciunt Visseslai capti & liberati, mentionem: nec ab eo, sed à Stoslao Cernechouiensium, & Vvsseuolodo Pereaslauiensium ducibus, Izaslaum Kiouia eiectum esse uolunt, paulò pòst, quàm tres ij Smolenscensem principatum à morte Igori inter se partiti erant. Ac ne Boleslai quidem & Polonici belli meminerunt: sed Stoslaum cum Izaslao in gratiam redijsse, Kiouiamq; ipsi reddidisse memorant: atque adeò pleraq; omnia, quæ Poloni in Russia præclarè gesserunt, subticent. In Vngaria uerò, Andreas rex prouecta iam ætate, post Leuentæ fratris mortem, alterum fratrem Belam, cum filijs è Polonia & Pomerania euocauerat, ut quem exilij socium habuisset, secundarum quoq; rerum participem faceret: & cum eo sic Vngariam partitus erat, ut ipse quidem duas partes regni cum titulo regio, Bela uerò tertiam ac ducis nomen obtineret. Postea bello petitus Andreas ab Henrico Imperatore, quemadmodum dudum memorauimus, pace facta, filiam Henrici uxorem, siue filio Solomoni è Russa uxore suscepto acceperat, siue ipse duxerat, & Solomonem filium ex ea susce-

Boleslai secundi indoles. *Bellorum seminarium.* *Russiæ principatuum partitio.* *Fratrum dissidium.* *Polouuzi Russiam uastant.* *Gothi.* *Cumani.* *Visseslaus è carcere liberatus.* *Izaslai fuga in Poloniam.* *Russicorum annalium fides de Polonorum rebus gestis.* *Bela uocatus à fratre in Vngariam.* *Vngariæ ducatus.* *Solomon Andreæ regis filius.*

sceperat (uariant enim scriptores) & eum ipsum filium, paruulum adhuc, socero contendente, successorem sibi destinarat, regemq; uiuus nuncuparat. Igitur indignè ferens Bela puerum sibi seni prælatū esse, initiò quidem dissimulauit: mox collectis clam sarcinis, cum uxore, tribus filijs, & familia in Poloniam ad affinem regem se recepit, ueritus ne quid durius in se frater statueret. Subolfecerat enim, eum sibi insidiari. Porrò in Bohemia Prædislaus princeps ex Iuditha uxore quinq; filios susceperat, Spitigneum, Vvratislaum, Othonem, Conradum & Iaromyrum. Moriens Spitigneum natu maximum successorem sibi fecerat: Iaromyrum natu minimum sacerdotio destinarat: tribus autem reliquis Morauiam attribuerat. Eo mortuo, cum Spitigneus impotenter dominatū gerere cœpisset, Germanos & externos omnes, & in his matrē suā Iudithā excedere Bohemia iussisset, primoresq; nobilitatis Morauicæ euocatos ad se pręhēdisset, & ꝑ arces custodiēdos distribuisset, Vvratislaus fratris acerbitatē timens, relicta uxore in Vngariā ad Andreā regem profugerat. Vxore deinde mortua, alterā, Andreę regis filiā, ultro oblatā exul duxerat. Id cū cōperisset Spitigneus, ueritus ne ille soceri auxilio fretus, bellū sibi inferret, ultrà eum reuocarat: nec multò pòst supremū uitę clausit diē. Vvratislaus à Bohemis ad suscipiendū principatū accitus, Morauiā Otthoni & Cōrado fratrib. totā cōcesserat: Iaromyrū, itidē ac Spitigneus, exortē patrimonij fecerat, ꝑsuaseratq; ipsi episcopæ spe iniecta, ut sacris initiaret. Is igit cū iam esset Diaconus, pœnitētia ductus, mutata sentētia & uestitu, in Poloniā & ipse, apud Boleslaū regē militaturus, & rebus suis cōmodius cōsulturus, paruo comitatu se cōtulit. Nūc iam ad institutū nostrū reuertamur. Vvratislaus ergo ꝓmolestē ferens, receptū ex fuga fratri suo Iaromyro in Polonia patêre, ueritusq; ne quid ille noui cōtra se Polonorū fauore auxilijs fretus moliret, cū infesto exercitu in fines Polonię ingressus est: Silesiam ferè omnē, quæ necdū hoc nomen acceperat, populatus, igni, ferroq; uastauit: quo nūcio ad se perlato, celerit Boleslaus cū tumultuaria manu hosti occurrit, & inopinantē in sylua quadam assecutus, reficere corpora, & iumēta suos festinatione defatigatos iubet, postera die hostē aggressurus. Bohemus regis aduētu cognito, neq; dimicare cū Polonis, quorū uires non nosset, quosq; locorū peritia adiuuaret, tutū sibi esse ducebat: & manere eū diutiùs in eo loco, penuria rerū omniū nō sinebat: tū aūt uerebat, ne succisiōe arborū, uel ab agrestib. receptu ꝓhiberetur, itaq; fugæ cōsiliū cœpit: à rege fallendi causa colloquiū in posterū diē petijt, quasi de admissis satisfacturus, & secūda noctis uigilia relictis impedimētis, & paucis infirmis, maioribusq; ignibus, quo facilius excubias nostrorū frustraret, accensis, silentiò suos eduxit, & festinus fugā arripuit. Insequēti die Boleslaus, ubi hostē effugisse animaduertit, dolore atq; ira percitus, aliquot dies eū ꝑsecutus est, nec tn̄ asseq potuit: sed extremos tantū agminis debiliores atq; lassos, excepit. Nec mora, in Morauorū fines diuertēs, uillas, uicos & oppida incendit, multosq; mortales, nihil eiusmodi metuentes, in agris oppressit, & magnā prædam abegit & abduxit. In sequentē uerò annū maius bellū parabat. Quod ubi Vvratislaus cōperit, cùm hostiles uires, tū suorū proditionē, & fratrum insidias metuens, de pace ꝑ cōmunes amicos agit: & ꝙ aliò spectabat Boleslaus, facilè impetrat, his quidē legibus, ut dāna nostris illata sarciat: sororē Boleslai Suentochnā, quā Suantauā Bohemi uocarunt, tertiā uxorē ducat: alterā enim anno superiore defunctā amiserat. Suentochna ad spōsum nō multo pòst à primorib. Bohemis accita ac deducta, et nuptię magno splendore celebratę. Iaromyrus aūt Poloni regis & reliquorū fratrū opera in gratiā cū Vvratislao redijt. & Pragēsis, deinde uerò etiā Olomucēsis episcopus nō sine iniuria alterius factus est. Per id tēpus Aaroni archiepiscopo uita defuncto, cū sedes ob discordiā sacri collegij toto biennio uacua fuisset, tandē Lāpertus cognomento Zula Polonus successor electus est. Nec tamen is palliū de more à Pontifice Max. petiuit. Inde igitur in posterū Cracouia archiepiscopum habere desijt. Per idem tempus Prussi contēnentes Boleslai regis adolescentiā, & quòd eum Bohemico bello distineri sciebant, rebellarunt: Pomeraniā finitimam transmisso flumine Vistula repētina excursione populantur: arcē Grodecū, quò se cum præda recipiant, muniunt, inde crebro in adiacentes oras Poloniæ, nemine prohibente, grassant. In eos igit Boleslaus, pace cū Bohemis facta, duxit exercitū: Grodecū oppugnare adorit, uerùm difficultate expugnādi eius deterritus, eo ꝙ natura munitus esset locus, egregieq; à Prussis defenderet, soluit obsidionē, in qua plusculū tēporis frustra consumpserat: fremensq;, quòd syluis & paludib. & munitione illa sese tenerēt hostes, nec ullā pugnandi copiam facerent, & se aliò festinantem distinerēt, arte sibi domandos esse, quos aperto marte nō posset, existimauit: reducere se exercitū simulat: cæterùm in insidijs latebat. Prussi abijsse hostē rati, è latebris prodeunt, & in Poloniā excursionem facere parant.

Quod

Belæ fuga in Poloniam. *Bohemicæ res.* *Prædislai filij.* *Spitignei acerbitas.* *Vvratislai fuga in Vngariam.* *Morauiæ Marchiones.* *Iaromyri diaconi fuga in Poloniam.* *Bohemicum bellum.* *Bohemorum fuga.* *Morauia à Polonis uastata.* *Pax affinitate sancitur inter Bohemos & Polonos.* *Lāpertus Zula episcopus Cracouiensis.* *Prussicum bellum.* *Grodecum arx.*

Quod cum Boleslaus ab exploratoribus accepisset, ducit in hostem alacer. Priusquam ad hostem ueniretur, transmittendus erat Ossa fluuius, qui Poloniam à Prussia dirimit, hunc primi armati incunctanter ingressi, pondere armorũ, & altitudine aquarũ, quæ imbribus tunc forte excreuerant, absorpti sunt. Cæteri exuti armis & loricis, quæ magni ponderis fiebant antiquitùs, minori periculo tranarũt: hostesq; secutos, & nihil tale suspicantes opprimunt: & ingenti strage concisos, in potestatem suam redigunt. Gallus in Pomeranico bello id usu uenisse narrat: nec fluminis nomen prodit. Ex illo autem tempore Poloni grauioribus armis & loricis minus utuntur. Prussicum bellum excepit Vngarica expeditio. nam Boleslaus rex Belæ exulis, & uxoris eius amitæ suæ, precibus fatigatus, & perfugientium ad eos Vngarorum multitudine, clandestinisq; nonnullorum procerũ, fidem & studia sua Belæ deferentium, legationibus motus, neq; prætermittendam sibi esse tam luculentam gloriæ comparandæ occasionem iudicãs, reducere propinquos instituit: ac tribus agminibus, Belam in comitatu suo ducens (uxor & liberi in Polonia manserant) Vngariam ingreditur. Venientibus adiungunt se complures Vngari, ita ut quartum ex ipsis agmen conficeretur. Nec segnius Andreas rex hosti aduentanti ad Tibiscum, siue Cissam amnem, qui è Sarmaticis montibus ortus, in Danubium influit, occurrit: magnas Vngarorum copias, maioraq; Germanorum & Bohemorum auxilia ducens. Cùm enim bellum contra se à Bela & Polonis parari intelligeret, miserat Solomonem filium in Germaniam. Regnabat tunc apud Germanos post mortem Henrici patris Henricus puer, eius nominis inter Cæsares quidem quartus, inter imperatores uerò tertius, cum Agnete matre: quæ siue socrus, siue auia Solomonis erat. Ab his igitur Solomon non contemnenda auxilia, ducibus Guilhelmo et Botho acceperat: à Bohemis item alia, quibus Vvratislaus ipse princeps præerat. His ergo uiribus fretus, transmisso Tibisco acies instruit: neq; nostri pugnam detrectarunt. Concurritur infestis signis, & aliquot horis dubio marte & incerto euentu pugnatur. Ad extremum cedunt loco Andreæ copiæ. Ibi Vngari qui cum Andrea rege erant, premi suos, nostros urgere conspicati, ad Belæ partes transeunt: nec diutius Germani & Bohemi, deserti ac proditi ab Vngaris, impetum Polonorum pariter & Vngarorum sustinuêre. In fuga oppressi sunt multi, capti item non pauci, & in his Vvratislaus princeps, & Germanorum duces. Vapouius pro Vvratislao Conradum fratrem eius, Marchionem Morauiæ, Bohemicis auxilijs præfuisse, & captum esse, excæcatumq; à Boleslao scribit. Rex Andreas longius fugiens, tandem ad portas Mosonienses comprehensus ab Vngaris, & malè tractatus in sylua Boconiensi, uitam finiuit. Magna eo prælio Boleslai uirtus & solertia extitit. Post uictoriam Boleslaus Belam Albæ Regię in sede regia collocauit: uictorem exercitum præmijs ab eo & Vngaris affectum, domum reduxit. Deinde procerum suorum suasu uxorem duxit, præstanti forma uirginem, Visseslaũ Russorum principis cuiusdam filiam unicam, ad quam hæreditas paterna pertinebat. Tantisper autem quieuit Boleslaus à bello Vngarico, & à nuptijs, quantum sat erat ad apparatum belli Russici, ad quod summo studio & omni cogitatione incumbebat. Paratis omnibus, coadunatoq; ad constitutum locum omni exercitu, in hanc sententiam apud milites in concione uerba fecisse memoratur. Non ignoratis milites, complusculos iam annos Izaslaum cognatum nostrum, principatu suo paterno iniustè pulsum, apud nos exulare: eiq; restituendo nos hanc operam dare existimatis. Nec sanè fallimini. Debemus hoc propinquitati: debemus humanitati. Quin ita hoc natura cõparatum est, ut afflictæ principum fortunæ, principes quamuis alienos maximè ad misericordiam moueant. Sed nobis hic nos etiam serimus milites. Scitis quantum nobis imperium, quàm amplam gloriã maiores nostri reliquerunt, & ut alios prætercam, Boleslaus quidem proauus meus imperium hoc nostrum Boristhene, Albi & Sala fluuijs, Sarmaticis montibus, & Germanico Oceano: gloriam uerò nominis Poloni ijsdem penè, quibus orbis terrarum clauditur, finibus terminauit. Nunc quanto nostro cum dedecore & imperium hoc accisum, & gloria obnubilata sit, quis nescit? Equidem uix teneo lachrymas, quod ad patrẽ, auumq; meũ hæc infamia in primis attinet. Tametsi patrem uestra excusat iniuria, & afflictæ nimiũ interregno uires. Auo ueniam, nisi sim ipse ignauissimus, dare non possum. Verùm enimuerò eam labem à genere nostro detergere, Russiam regno huic rursus adijcere, columnisq; Boleslai (quem ego ut nomine refero, ita & factis referre cupio) imperium nostrum terminare, mihi in animo est. Quod uobis placere debet, milites, nisi fortè à uirtute maiorum uestrorum degenerauistis. Atque maiores quidem nostri gentem hanc, sibi prius incognitam, adierunt, uexarunt, debellarunt. Nos iugum excutientem, & quidem domesti-

corum

Prußi uicti à Boleslao rege.
Armatura leuior Polonorum.
Vngaricũ bellum.
Tibiscus fl.
Henricus quartus Imp. Rom.
Prælium.
Boleslai uictoria de Vngaris. Germ. & Bohem.
Vngari ad Belam transeunt.
Bohem. dux captus.
Andreæ regis fuga & mors.
Vxor Boleslai.
Rußicum bellum.
Oratio Boleslai regis ad milites.

corum nostrorum malorum, non suarum uirium fiducia, non ulciscemur? non ad officiũ reuocabimus? Nisi forte ubertas soli illius admiranda, hominũ ingens opulentia, & ex rerum copia ortus luxus, atq; mollicies, ab hoc bello uos deterrent milites. At ego nobiscum hæc omnia, contra ipsos facere iudico. Quin ista ipsa in primis ad spem luculentæ prædæ nos inuitant. Plura dicere parantem, clamore interpellant uniuersi: duceret quò uellet, bono omine: se impigrè secuturos, & imperata facturos esse. Hinc magnam pecuniæ uim inter milites, ut quenque superioribus bellis meritum esse nouerat, aut usui sibi deinceps fore sperabat, distribuit. Sic animatis & optima spe impletis militibus, instructa acie triplici, Russiam ingreditur: propterea quòd credebat hostes mox ad prælij dimicationem uenturos esse. Et aderat quidem ad Bialogrodum Visseslaus dux, cum non contemnendis Russorum, Piecinigorum & Varaiorum copijs: uerùm explorata nostrorum multitudine atque apparatu, Poloscum paucis conscijs fuga contendit. Exercitus quoque, cognita sui ducis fuga, nulla interposita mora diffugit. Trepidare tota Russia, Kiouienses deditionem facere uelle, ni metuant iratum Izaslaum, quem principatu eiecissent: implorare Stoslai & Vusseuolodi opem: ni adsint, exusturos se esse urbem, & in Græciam cum coniugibus atque liberis migraturos. Bono eos animo Stoslaus & Vusseuolodus esse iubent. Ipsi legatos ad Izaslaum fratrem mittunt, orant ut parcat ciuibus atque patriæ, dimittat exercitum, Kiouiam recipiat supplicem: Visseslaum Polosco sese continentem, non iam de uictoria aut Kiouia, uerùm de sua salute esse solicitum. Neminem præterea ipsi aduersaturum. Quod si dolorem exilij ex animo delere non posset, ipse de sontibus supplicium arbitratu suo sumeret, Polonis patriam utcunq; de se meritam, in seruitutem atq; prædã ne daret. Cogitaret quàm bene olim Stopolco successisset, ꝙ exul per eosdem Polonos restitutus esset. Ad hæc Izaslaus de Boleslai sententia nihil aliud, quàm periculum se facturum esse, quàm uerè illa de Kiouiensibus dicerentur, quaq; ij uoluntate in se essent, respondit. Mouet Boleslaus exercitum propius Kiouiam, & Mescislaum Izaslai filium cum expeditis aliquot turmis ad urbem præmittit. Is intromissus, cum opportuna loca præsidio occupasset, authores seditionis, paterniq; exilij septuaginta comprehensos partim necat, partim excæcat. Patri & Boleslao regi pacatas esse res Kiouiæ renunciat. Contenderunt ij tamen, eo pacato agmine. Venientibus tota ciuitas ad septimum milliarium obuiam effusa esse dicitur. Dies ea fuit secunda Maij. Rex restituto in paternum principatum Izaslao, partem exercitus cum eo contra Visseslaum misit. Atque is fuga elapso Visseslao, nulla mora Polosco potitus est, filiumque Mescislaum, & non multo pòst eo mortuo, alterum Suentopelcum, siue, ut Russi habent, Stopolcum Michaëlem, cum præsidio ibi reliquit: ipse cum Polonis Kiouiam reuertitur. Rex distributo in æstiua, ac deinde in hyberna exercitu, ipse cum delectis æstatem atque hyemem illam Kiouiæ peregit, amœnitate loci ac delicijs urbis, & mulierum uenustate, teneritudine & lepore admirando captus. Præbuit autem Izaslaus uniuerso exercitui per omne id tempus alimenta & uestes, insuper & regem perquàm honorificè & exercitum pro meritis remuneratus est. Exacta hyeme maturè Boleslaus ex hybernis mouit, & in Præmisliensem tractum, iniuria ne prouocatus, an quòd ea paterna esset uxoris suæ hæreditas, an uerò sola proferendi regni cupiditate ductus, non constat, ac minoribus quidem oppidis, quæ erant in itinere, primo aduentu potitus est: cæterùm Præmislia à Septentrionali quidem latere, quà ipse ueniebat, Sano fluuio, qui è Sarmaticis montibus haud ita longè à Tibisci fontibus oritur, ab reliquis uerò fossis & aggeribus munita erat, & à magna prçterea multitudine hominum urbanorũ simul & agrestium, atq; nobilium, qui ex agris eò se cum familijs & facultatibus suis receperant, defendebatur. Ad hæc ab uno latere arx oppido imminebat, in edito loco sita, & ualidis mœnibus, turribusq; expugnatu, ut illa ferebant tempora, perdifficilis. Rex igitur cum fluuium, nequicquam prohibentibus Russis, uado satis alto transisset, oppidum summa ui oppugnat: nec segnius defendunt Russi, & crebris eruptionibus, abundante multitudine, nostros oppugnationi intentos adoriuntur: sed reprimuntur, magnaq; cæde in oppidum repelluntur. Postremò uim nostrorum diutiùs sustinere se posse diffisi, deserto oppido, in arcem se receperunt. Rex oppidum summa rerum omnium copia diuitijsq; refertum, quartò posteaquam oppugnare cœpit, die captum, in prædam dat militibus. Arcem, quia difficilis esse uidebatur eius expugnatio, propter multitudinem defensorum, neq; contrucidari suos uolebat, corona obsedit, sperans fame, sitiq; breui se eam sedendo in potestatẽ suã redacturum esse: equites, peditesq; quoquo uersus pabulatũ dimit-

Rußiæ ubertas & opulentia.
Liberalitas Boleslai in milites.
Visseslai fuga.
Russorum ducum legatio ad fratrem Izaslaum.
Kiouiæ deditio.
Poloscum redactum in potestatem.
Kiouienses illecebræ.
Fœminarum uenustas.
Præmisliense bellum.
Præmisliæ situs.
Sanus fluuius.
Præmisliense oppidum in prædam datum.
Arx obsessa.

tit, commeatum quãplurimum in castra comportare, uillarum incendijs abstinere iubet. Ipse dispositis custodijs obseruabat, ne quid ad obsessos importaretur, néue ij libera è flumine aquatione uterentur. Nullas enim arx intus perennes habebat aquas. In magna difficultate, obstinatis tamen animis, obsessi obsidionem sustinebant: donec fame, sitiq́; enectis iumentis, & peste in homines grassante, deditionem extremo æstatis tempore fecerunt, uitam, & quæ singuli uno onere secum efferre possent, pacti. Rex arcem deditam quantum potest reficit & adornat, in eaq́; hyemem sequentem commoratus est, exercitu in hyberna distributo. Fuit hic annus à Christo nato millesimus sexagesimus nonus. Eo tempore, cum Bela rex Vngariæ tertio regni sui anno cameræ ruina in uilla quadam afflictus, paulò pòst obiuisset, Solomon Andreæ filius ab Henrico quarto imperatore affini suo in Vngariam ualidis copijs reducebatur: quo cognito, Geisa, Vvladislaus & Lampertus Belæ filij, nihil præsidij sibi in fluxa Vngarorum suorum fide fore rati, ex Vngaria in Poloniam excesserant: & Cracouiam rectà contendentes, à Vvladislao regis fratre & regina comiter & benignè accepti sunt, Rege tunc apud Præmisliam cum exercitu moram trahente. Cumq́; hybernaturus is esse in Russia referretur, Geisa relictis Cracouiæ fratribus, illuc ad eum uenit, opem eius implorans. Quem Boleslaus comiter consolatus, cogitare ipse secum, ac deinde cum senatu consultare, quid faceret: propinquósne exules atque supplices, intermisso Russico bello, reduceret, an hoc prius conficeret. Ac consilium quidem in eam ferè inclinabat sententiam, ut Russiam prius pacandam domandamqúe, & alienam rem suæ posthabendam esse censeret. Cæterùm regi placuit, non esse differendam expeditionem in Vngariam, donec Solomon regnum suum stabiliret, Germanorumqúe auxilia accerseret. Igitur æstate proxima, cum iam maturescerent segetes, Boleslaus rex relicto Præmisliæ, quantum satis esset, præsidio, in Vngariam cum reliquo exercitu & Belæ filijs, superatis montibus, qui Poloniam & Russiam ab Vngaria diuidunt, contendit. Confluxit statim ad ipsos non paruus Vngarorum numerus. Solomon rex, ubi de aduentu hostium cognouit, Buda regia urbe relicta, Mosonum (arx ea erat munitissima) se recepit, eò quòd inops ab externis auxilijs, parum præsidij sibi contra patrueles in Vngarorum suorum uiribus atque fide esse existimaret. Ibi episcopi medios sese interponunt: Belæ filios orant, ne se patriæ parricidio contaminent: pacem deinde eos & Solomonem, non abnuente Boleslao, qui ad intermissum Russicum bellum festinabat, componunt his conditionibus, ut Belæ filij regium honorem cum duabus partibus regni Solomoni permittant, ipsi tertia, ducumqúe nomine contenti sint. His rebus magna omnium læticia confectis, Boleslaum cum exercitu, datis de publico amplissimis muneribus, dimittunt. Reuertens autem Præmisliam Boleslaus, reperit Izaslaum principatu Kiouiensi iterum à fratribus prætextu controuersorum finium illato bello eiectum. Itaq́; æstate quæ consecuta est, in Volyniensium fines infestum duxit exercitum. Regio tunc erat diues, & omnium rerum propter fertilitatem agri abundans, & oppidis, castellisq́; frequens, quæ pleraq́; omnia partim ui capta, partim dedita, citò in potestatem regis uenêre. Arces tres præcipuæ, Luscum, Vvladimiria & Chelma, e materia quidẽ limoqúe, ut pleræq́; oẽs harum regionum, constructæ, sed benè munitæ, ualidis Russorum præsidijs tenebantur. Ex his ad Luscum primùm castra ponit, arcem ut capere nititur: ubi sæpiùs res tentata non successit, animi dubius deliberat, quid faciat. Et ad Kiouiam quidem prono animo ferebatur: itaque iudicabat, ea recepta facilè cæteras eius oræ munitiones deditionem facturas esse: uerùm relinquere post se hostem integrũ, & cæteris Russis horum exemplo animos ad resistendum addere, neque consultum, neque tutum fore arbitrabatur. Itaque obsidendo ad deditionem adigere, quos expugnare non poterat, statuit. Obsessi sex propemodum menses, uim & obsidionem cum sustinuissent, ad extremum freti benignitate regis, pactiqúe liberum cum rebus suis discessum, arcem dedunt. Ibi Gregorius, siue Igorus dux, qui oram illam ditione tenebat, diffisus munitioni reliquarum arcium, missis primùm legatis, deinde ipsemet ueniens, imperata se facturum promisit, obsides dedit, pacem impetrauit. Anno sequenti ad Kiouiam mouit castra Boleslaus: obuium sese ipsi offert Vvsseuolodus cum ualido exercitu, è suis iuxtà ac fraternis ditionibus collecto. Nam Stoslao fratre mortuo, principatum eius sibi adiunxerat: & ij qui Lusci, Vvladimiriæ & Chelmæ in præsidijs fuerant, dimissi, ad eum ferè sese receperant: eoqúe inuitum multa suadendo & orando impulerant, ut prælio cum nostris de summa rei decerneret. Rex quod in primis cupiebat adeptus, acies contrà instruit: milites paucis cohortatur, ut optatam conficiendi il-

lius

Præmisliensis arcis deditio. *1069. ann.* *Belæ regis Vng. interitus.* *Solomon reductus in Vngariam.* *Belæ filiorum fuga in Poloniam.* *Vngarica expeditio.* *Solomon rex in tutum se recipit.* *Pax inter Solomonem & Belæ filios.* *Solomon regnat in Vngaria.* *Rußicum bellum instauratum.* *Volynia in potestatem Boleslai uenit.* *Luscum obsessum ac deditũ.* *Igorus dux regi se dedit.* *1074.* *Vusseuolodus dux.* *Oratio regis ad milites.*

lius belli occasionem, ab hoste præter spem sibi oblatam, elabi è manibus ne sinerent: & extremum illum eius conatum desperatione magis, quàm spe uincendi susceptum, fortiter retunderent: eundem esse, qui prius ad manus uenire nunquam ausus esset: & ex ijs militibus ferè collectum, qui uicti prius, ac uel fuga elapsi, uel deditione facta dimissi à se essent. Si ipsi uiri esse pergerent, penitùs debellatum iri ea uictoria, nec nisi præmia belli, & ea quidem amplissima, ipsis reliqua fore. Quòd si quid eos paululum fefellisset, cogitarent in hostico se esse: ne eos quidem quieturos, quos pacatos à tergo reliquissent, ut sunt Russorum ingenia mobilia. Adniterentur, ne fortuitu, sed sua uirtute atque fortitudine superiores, uictorias adepti esse uiderentur. His dictis, & clamore, crepituqúe armorum alacritatem significante uniuerso exercitu, canere signa iubet. Cohortatur & Vvsseuolodus suos, fortiter ut pro patria, pro liberis, pro coniugibus, pro parentibus, pro aris & focis, pro libertate denique dimicarent: ex eius prælij euentu uel lætiora omnia deinceps, si uicissent: uel si, quod absit, uicti essent, duram seruitutem, summamq́; miseriam expectarent. Congrediuntur infestis armis & animis instructuræ acies: incalescit pugna, & magis quisq́; ut hostem feriat, quàm ut ictum ipse declinet, dat operam. Adsunt ubiq́; suis duces. Iamq́; premi & conturbari poloni cœperant in dextro cornu, hostium clamore, fugere nostros uociferantium, magis etiam consternati: cum Boleslaus laborantibus subsidium submisit, & non modò pugnam restituit, uerùm etiam hostilem aciem perfregit, & conuertit. Perturbatis ordinibus, fugiunt Russi: Vvsseuolodus, ubi aliquamdiu suos nequicquam reuocauit, in fugam se & ipse coniecit. Ita plena, nec incruenta tamen uictoria nostris obtigit. Multi nanque saucij in castra relati, mille propemodum desiderati sunt. Boleslaus aliquantum recreato ab ea pugna exercitu, ad Kiouiam contendit: quam cum primo impetu capere non potuisset, opportuno loco castra metatus, oppugnauit urbẽ iterũ: atq́; iterũ sed nullo opæ precio, imò uerò nõ minimo suo detrimẽto. Nam etsi locus neque situ, neque opere admodum munitus erat, sed tamen acriter cùm ab urbana multitudine, tum ab ijs qui è prælio dudum fuga elapsi eò se receperant, defendebatur: nec à uiris modò, sed à mulieribus etiam atque pueris, nostri mœnia subeuntes eminus, atque è superiore loco iaculis omnis generis uulnerabantur. Omissa igitur oppugnatione, obsidione urbem, multitudine hominum abundantem, premere statuit, dispositisqúe in omnes partes custodijs, commeatu oppidanos prohibet. Quod quidem facilè fuit, longum prospectum quoquo uersus præbente planicie, in qua Kiouia sita est. Nec multo pòst cum angustiore annona uti cœpere obsessi: ueritiq́;, ne extrema pati cogerentur, & ad extremum in potestatem hostium uenirent, culpam & necessitatem deprecati, urbem dedunt. Boleslaus ingrediens in portam urbis ferro intecta, gladium uibrauit, quod proauum item suum fecisse acceperat: oppidanorum autem facultates atque corpora capitali edicto à militum ui atque iniurijs & rapinis tutatus est. Qua clementia eius, & animi moderatione moti oppidani, ingentia dona ultrò ipsi accumularũt. Ea rex pleraq́; omnia inter milites uirtutis ergò collaudatos, pro meritis cuiusq́; distribuit. Pacata omni Russia, uectigalia magna non solùm pecuniæ, sed & omnium rerum ad uictum cultumq́; corporis pertinentium, instituit. Izaslaum summæ rerum præposuit. Is porrò filios suos, Stopolcum quidem Polocensibus & Nouogrodensibus, Vvladimirum Smolenscijs, Iaropolcum uerò Vissegradensibus præfecit. Rex quo magis imperiũ suum in Russia stabiliret, & quo diutius notis iam sibi antea Kiouiæ delitijs atq́; uoluptatibus perfrueretur, hyemem illam ibi mansit. Ibi robur nostrorum hominum illecebris opulentæ, luxuriosæ, & Græcorum cõmercijs corruptæ ciuitatis, ut Pœnorum olim apud Capuam, elanguit, ac disciplina militaris licentia dissoluta, & ille uictor multarum gentium exercitus, deuictæ urbis lasciuia, libidinibus & flagitijs uictus est: ita ut ei uinci magis propemodum, quam uincere expediuerit. Etenim plurimorum, maximorumqúe malorum, quæ Poloniam postea implicarunt, hæc uictoria causa & origo fuit. Nam dum illi Kiouiæ nulla se nequitia & libidine, quamuis fœda, & sibi inusitata prius, abstinent, uxores eorum & filiæ domi relictæ, non ferentes tam diuturnã uirorum absentiam (iam enim septimum fortè annum in Russia & Vngaria militantes domibus aberant) tum autem libidinibus eorum quæ crebris nuncijs ad ipsas perferebantur, & iniurijs irritatæ, flagitijs uicissim uiros & propinquos suos pleræque ulciscuntur: nonnullarum etiam pudor & constantia partim blanditijs & falsa extinctorum uirorum persuasione corrumpitur, partim ui expugnatur, iusta diuini numinis uindicta atque permissu. Libet hic præclarum muliebris pudicitiæ exemplum referre. Margaritha Nicolai Zembocij comitis

Russorum leuitas. *Prælium.* *Victoria Boleslai de Russis.* *Kiouia oppugnata.* *Kiouia deditur Boleslao.* *Moderatio Boleslai.* *Rußia Polonis uectigalis facta.* *Deliciæ uicere uictorem.* *Polonorum fœminarum petulantia.* *Margarithæ Zembociæ pudicitia.*

uxor,pudicitiæ ſuæ metuens, graſſante paſsim impunè flagitioſorum iuuenum licentia,
in turri templi Zembocinenſis,uno à Proſſouia milliario cum duabus ſororibus ꝑ mul-
tum tempus latuit,familia per funem alimenta ipſi ſubminiſtrante.Hæc ubi uiris in hyber
na renunciata ſunt,fremere multi ad quos illa pertinebant,& indignari,cõmeatumqꝫ do-
mos uiſendi à rege petere.Sed uel non admiſsi ad regẽ,uel ſuperbius repulſam paſsi,clàm
pauci primùm ſeſe ſubduxere,deinde plures paucorum exemplum ſecuti, ipſi quoque di
ſceſſerunt,ita ut pauci cum rege remanerent.Raptim is quoqꝫ cum reliquis conſequitur,
ueritus,ne Ruſsi mutatis animis, deſpectaqꝫ Polonorum paucitate,opprimendi ſui con-
ſilium inirent.Poſteaquam peruenit Cracouiam,concœptam animo in deſertores iram,
in apertum profert: à quibus fugæ initium ortum erat, eos capitali pœna afficit: in cæte-
ros autem bonorum confiſcatione,aut diuturno carcere animaduertit.Sæuit & in mulie
res,quæ culpæ affines eſſe uidebantur,quibusqꝫ miſericordia & indulgentia uirorum pe
percerat, & quidem inaudito modo. Abſtractis enim,& abiectis infantibus,quos è ſtu-
pris & adulterijs enixæ erãt,catulos ad ubera earũ admouiſſe dicitur. Adhæc uulgus atqꝫ
plebem nouis & grauibus exactionibus premebat. Ius non dicebat,nec iniurias tenuio-
rũ uindicabat: impeditus conſuetis uoluptatibus, fœdisqꝫ & abominandis libidinibus,
de quibus nihil remittebat.Quin Chriſtina, nobili fœmina,à Meſcislao marito abducta,
palàm per adulteriũ abutebatᷓ.His cõmotus,ita ut decuit,Stanislaus Cracouienſis epiſco
pus,uir pius & nobilis de Pruſſorum, quam uocant, familia, cognomento Scepano-
uius, qui Lamperto defuncto paulò antè ſuffectus erat: uidensqꝫ iniurias & exempla
regiorum flagitiorum ad multos pertinere,regem adit, & ſemotis arbitris blandè admo-
net,orat & obſecrat,ut illis moribus & corruptelis finem ſtatuat, ne quod grande malum
ſibi,ſuisqꝫ & uniuerſæ Poloniæ accerſat.Peccata per ſe maxima,longè tamen maiora eſſe
in rege,quàm in priuato homine:cũ ea quoqꝫ quæ in alijs leuia ſint,in eo qui loco & ho-
nore eminet,grauiſsima eſſe uideantur:propterea quòd ultrò hominum ſeſe oculis inge-
rant,& plurimos ſecum malo exemplo in præceps detrahant.Quo ſublimior ſit & fortu-
natior,hoc maiore uitæ puritate & innocentia eum niti, Deiqꝫ beneficentiam agnoſcere
oportere.Ni faceret,metueret,ne diuina ultione de ſummo gradu in imum deturbaretur,
neu deniqꝫ falſas & momentaneas uoluptates diris,ſempiternisqꝫ cruciatibus commuta-
ret.Hæc dicta rex iniquiori animo pati:& ira, odioqꝫ inflãmatus, conuicijs & maledictis
ſanctiſsimum antiſtitem inceſſere:quærere quo pacto authoritatẽ eius eleuaret,linguæqꝫ
libertatem comprimeret:neqꝫ tamen quicquam eiuſcemodi in uita & moribus Stanislai,
quod opportunum eſſet crimini aut reprehenſioni,comperiebat. Emerat fortè illo trien-
nio Stanislaus pagum Petrauinum in tractu Lublinenſi, à Petrico quodam equite Po-
lono. Atqui is Petricus accepto precio iam obierat:nec ſatis tamẽ Stanislaus propter per
petuum bellum & iuſticium, actorum publicorum monumentis de iure ſuo ſibi cauerat.
Eius rei Boleslaus ab aſſentatoribus ſubmonitus,Petrici agnatos ſubornat, qui de inter-
uerſa hæreditate ſua legitima Stanislaum in ius uocent, auxilium ſuum ipſis pollicetur.Il
li tum authoritate regis,tum inſperati compendij ſpe adducti,iuſſa faciunt.Fortè tunc iu-
dicia,quæ noſtri uulgò colloquia & generales terminos uocant,in pratis inter Solezum,
& illud ipſum Petrauinum in papilionibus,ut moris erat antiquitùs, à rege exercebãtur.
Comparet Stanislaus citatus:emiſſe ſe pagum,& ſoluiſſe precium affirmat: teſtes eius rei
nonnullos citat. Qui cum à rege deterriti,teſtimonij dictionem ſubterfugerent: ibi Sta-
nislaus non tam pagi retinendi,quã criminis depellendi cauſa anxius,tandem facinus ag
greditur,humanas uires atqꝫ cogitationes,fidemqꝫ excedens. Tridui dilatione à rege im-
petrata, Petrauinum contendit: ibi peracto cum ſacerdotibus & alijs pijs hominibus,
quos in comitatu habebat,ieiunio, Deiqꝫ ope peruigili oratione & perpetuis lachrymis
implorata,detectum Petrici putre cadauer, pedo, quo utuntur epiſcopi, tangit: magnaqꝫ
fiducia exurgere Petricum à mortuis in nomine Dei patris & filij, & Spiritus ſancti iu-
bet.Nec mora,attollit ille ſeſe,quaſi è ſomno expergefactus, & à Stanislao per manũ de-
ductus,ad tribunal regium ſiſtitur.Rei miraculo rege & omnibus qui aderant obſtupefa
ctis,Petricus, uendidiſſe ſe pagum,& precium omne accepiſſe fatetur. Regem, ac deinde
propinquos quod iniuſtè innocenti & ſancto epiſcopo negocium faceſſant,liberè obiur
gat.Ita ingratis & inuito rege uincit cauſam Stanislaus.A`tribunali diſcedens,optionem
dat Petrico,reuerti ne ad ſepulchrum,an diutiùs uita hac frui malit. Aeternam ille,cœle-
ſtemqꝫ malle,à qua non longiùs abeſſet,ſi exiguum id quicquid eſſet reliquum ſupplicij,
quo anteactæ uitæ ſuæ maculas eluere adhuc deberet,oratu ipſius ſibi remitteretur. His
dictis,

Boleslai receptus è Rußia fugæ ſimilis.

Boleslai ſæuitia & ſcelera.

Boleslai regis adulterium.

Stanislai Cracouiẽſis epiſcopi officium, et animi magnitudo.

Principũ exẽpla illuſtria.

Boleslai pervicacia.

Calumniæ occaſio.

De Petrauino lis intenta epiſcopo.

Colloquia generalia in papilionibus.

Petricus mortuus à Stanislao reſuſcitatus.

dictis,& annuente poſtulatis eius epiſcopo,ſepulchrum ſubiens, animam iterum exhala
uit.Non deterruit ea res Boleslaum regem, à contaminatis moribus & libidinib. Quin is
iterum atqꝫ iterũ monitus,& acrius obiurgatus ab eodẽ Stanislao, adhibitis etiam ſecun-
dum præceptũ CHRISTI grauib. aliquot uiris, furere, cædeqꝫ minari ipſi cœpit.Nec
ſegnius Stanislaus,ubi nõ reſipiſcere regem animaduertit,graui anathemate eũ percellit:
uetat ſacra fieri tota urbe,quò ille de teſtatione & conuicio populi,qui ſacris arcebatur,ad
ſaniorem mentem reuocaretur.Ipſe per pontem Viſtulæ foràs ad diui Michaëlis ædem,in
rupe prærupta ſupra Viſtulam è conſpectu arcis ſitam,ad faciendam rem diuinam clàm
cum paucis ſacerdotibus commeabat.Quod ubi Boleslaus, à ſuis certior factus,cogno-
uit,quadam die correptis armis amens cum compluribus aſſeclis & ſatellitibus eò con-
tendit.Præmittit,qui Stanislaum ſacris operantem ad deſtinatam necem ab ipſis altari-
bus abſtrahant.qui introgreſsi erant,ſubito & inſolito fulgore perculſi,ſupini cadunt:in-
de manib.pedibusqꝫ reptãtes ſeſe proripiũt.Submittit rex alios iterũ atqꝫ iterum: idem &
ijs,quod primis,accidit.Ille moræ impatiens,& furore percitus,increpita ſatellitum igna-
uia & formidine, ipſe ſtricto enſe in templum irrumpit, lethaliqꝫ ictu ſacroſanctũ epiſco-
pum in uerticem ferit,ita ut cadens cerebro parietem proximum aſpergeret. Ibi ſatellites
cohortati ſeſe mutuò, corpus humi procumbens templo extractum, minutatim conci-
dunt,morem gerentes furori regio,& in ſubiectis pratis,canibus & uolucribus laniandũ
diſijciunt. Erant autem ij ſatellites equeſtribus & honeſtis quatuor ferè familijs, quæ in
hodiernum diem in Polonia durant,orti: nempe Stremenij, Srenauij, Drucinij, & Ia-
ſtrembecij. Dies,quo hæc patrata ſunt,fuit octauus Maij,anno Chriſti milleſimo,ſeptua
geſimo nono: cum Stanislaus uix triennium epiſcopus fuiſſet. Rege cum conſceleratis
ſatellitibus poſt perpetratum parricidium abeunte,quatuor aquilæ inuſitatæ magnitudi
nis apparuiſſe feruntur,circum eum locum uolitãtes,corpusqꝫ ſanctum à laniatu canum
& rapacium auium defendentes toto biduo:donec moti ea re pij quidam ſacerdotes, re-
ſumptis animis,membra diſiecta collegerunt, & ſuo ordine compoſuerunt, quæ eueſti-
giò mirandum in modum coaluiſſe dicuntur.Ita corpus integrum pro foribus ędis illius,
ubi martyr Dei cæſus eſt,in urna uenerabundi condiderunt: quòd decimo pòſt anno in
arcem Cracouienſem illatum,in medio baſilicæ reconditum eſt.Quin & lucernæ permul
tæ in aëre ſupra eum locum ubi diſiectum erat corpus Stanislai, nocte proxima, quæ cæ-
dem conſecuta eſt,ardere à nonnullis uiſæ eſſe memorantur.Fertur etiam pijs quibuſdam
hominibus diuinitùs reuelatum eſſe,regnum Polonũ inſequenti tempore in multas par-
tes diſcerptum iri,quemadmodum corpus Stanislai ſectum fuiſſet:itaqꝫ per multum tem
pus manſurum. Hæc ubi Romæ nunciata ſunt,Pontifex Max.Gregorius eius nominis
ſeptimus,atrocitate rei commotus, toti Poloniæ ſacris interdixit, Boleslaum diris deuo-
uit,regnumqꝫ ipſi ſolenni ritu abrogauit. In poſterum quoque,ne quem epiſcopi regem
iniuſſu ſuo ungerent & coronarent,edixit. Qui uerò ſocij ſceleris regi fuiſſent, eos ſimul
& poſteros eorum uſqꝫ ad quartam propaginem, à ſacerdotij & omnium magiſtratuum
eccleſiaſticorum functionibus & emolumentis alienos eſſe iuſsit. Nihilominus tamen
annum & amplius Boleslaus poſtea regnauit,ſed inuiſus omnibus,& externis etiam con
temptibilis: ita ut iam Ruſſorũ principes ab eo ſubacti, imperium eius detrectarent.Con
ſpirarunt deinde in necem eius nobiles & proceres nonnulli: qua conſpiratione detecta,
ueritus ne ad plures etiam ea pertineret, in Vngariam cum filio Meſcone & paucis comi-
tibus fugit. Regnabat tunc in Vngaria poſt Solomonem eiectum, & Geiſam mortuum,
Ladislaus Geiſæ frater: quos ambos à Boleslao reductos in Vngariã fuiſſe,ſuperius nar-
rauimus. Ab eo Boleslaus exul ſanè quàm comiter & honorificè acceptus eſt: manſitqꝫ
apud eum aliquandiu.Verùm exagitante eum in dies magis ac magis patrati ſceleris con
ſcientia, acerbo & infatigabili ſceleratorũ carnifice, amentia correptus, mortem ſibi ipſe
conſciuit, anno poſt Chriſtum natum milleſimo,octogeſimo primo: qui quidem æſtu
& ſiccitate inſignis fuit.Alij uolunt, eum in uenatione concito equo efferatiore, in auias
ſyluas delatum eſſe, canibus conſequentibus: excuſſumqꝫ, ab ijs diſcerptum, ac deuo-
ratum. Sunt qui uelint, eum clam omnibus errabundum inter Alpes ad monaſterium
quoddam, ſiue id ad Oenipontem, ſiue ad Villacum ſitum ſit (utrumque enim memo-
ratur) perueniſſe,ibiqꝫ latentem quiſnam eſſet,poſt multos labores in coquinę miniſterio
ultro & pœnitentia cõmiſsi paricidij ſuſceptos & exhauſtos,uitam finiuiſſe. Sed Miecho
uienſis ſcribit,quærentẽ ſe in illis locis,nihil eiuſcemodi cõperire potuiſſe.Fuerat autẽ fu-
turus hic rex clariſsimus & feliciſsimus,ſi fortunã perpetuò cœptis ſuis adſpirantem fer-
re didi-

Rex diris deuotus ab epiſcopo.

Interdictorum ratio.

Stanislai cædes.

1079.ann.

Aquilæ defendunt corpus ſanctum.

Corpus diſſectum ac diſiectum coaluit.

Polonici regni diſſectio.

Poloniæ ſacris & regio nomine interdictũ à Pont.Max.

Interfectores qua pœna affecti.

Boleslai fuga.

Ladislaus rex Vngariæ.

Boleslai interitus.

1081.ann.

Libidinem & iracundiam domare difficile.
Lãp. Schaffnaburgen. error.

re didicisset. Verùm secundis rebus elatus & insolens, animo suo minus quàm oportuit moderatus est. Et sanè libidini & iracundiæ moderari longè est cùm difficilius, tum præclarius: quàm gentibus & nationibus, quamuis feris atq; barbaris, imperare. Mirari satis nequeo, à Lãperto Schaffnaburgensi qui per hæc tempora uixit, & res gestas Germanorum conscripsit, memoriæ proditum esse, quòd anno Christi millesimo septuagesimo septimo, dux Polonorum, qui per multos annos regibus Teuthonicis tributarius fuisset, cuiusq; regnum iam olim Teuthonum uirtute subactum, atq; in prouinciam redactum fuisset, repentè in superbiam elatus, regiam dignitatem, regiumq; nomen sibi usurpauerit, diadema imposuerit, atq; ipso die natalis Domini à quindecim episcopis in regem sit consecratus. Atqui plus septuaginta añis ante hoc tempus Polonia regem cum habuisset, & quidem Ottonis Ruffi Germani Imperatoris beneficio, per hoc tẽpus habere desijt. Iam uerò quindecim episcopos Poloniam, non modò tunc, sed nunquam omninò habuisse, rei euidentia falsum esse conuincitur. Construxit autem Boleslaus uiuens, ac ditauit, Mogilnense monasterium, in eoq; Benedictinos collocauit. Audacis & liberalis cognomentum, uiuo inditum, mortuus etiam retinuit. Regnauit autem annos fermè duos & uiginti, cum sextum decimum annum nondum egressus regnare cœpisset. Sed iam Cazimiri, & Boleslai filij regno, librum hunc terminemus. Quintum à sublato regno, auspicaturi, duobusq; principibus finituri, quorum filius patris, atq; adeò superiorum ferè omnium principum claritatem, rerum gestarum magnitudine & gloria sua obscurauit.

Mogilnense monasterium.
Boleslaus audax & liberalis.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER QVINTVS.

VVLADISLAVS PRIMVS PRINCEPS.

Rußi populantur fines Poloniæ.

EXACTO rege Boleslao, priusquam ex motu illo sese recolligeret respub. Rusi incunctanter arripuêre eam nouandarum rerum occasionem: & coacto è suis & auxiliaribus Polovuzorũ militibus exercitu, Polonas ditiones duce Basilio Roscislai filio, ferro & igni depopulati sunt, & cum magna præda ad sua se incolumes recepêre. Quo incõmodo permoti proceres, ueriti ne quo grauiore etiam casu rursus interregnũ illud rẽpub. affligeret, comitijs habitis, ad Vvladislaũ Boleslai fratrẽ, quẽ Hermannũ etiã uocarunt, qui unus supererat, regnũ deferunt. Et suscepit is quidem principatum: sed tamẽ regẽ se appellari passus non est, uel quòd inunctus & coronatus solenni regum ritu, Pont.Max. interdicto, nõ esset: uel q reuersurũ aliqñ Boleslaũ, regnũq; repetiturũ existimaret. Principis uerò & hæredis regni Poloni nomẽ sibi sumpsit: uir prudẽs quidem, & uirtute præditus, uerũ ad quietẽ & ociũ, q ad bellũ ppensior, & humanitatis atq; religionis amantior, q gloriæ. Initio statim principatus sui Poloniã commotam nonnihil, magna dexteritate pacauit, latrocinijsq; purgauit. Ad Pont.Max. de tollendo interdicto, quo Polonia uniuersa ob necẽ Stanislai episcopi obnoxia, sacris se abstinebat, oratorẽ misit, uirũ eruditũ & eloquentẽ, Lampertũ, equestri apud Polonos ortum familia, canonicũ Cracouiensem, quẽ Pontifex diuo Stanislao successorem dedit, & sublato interdicto episcopum remisit. Vxorẽ deinde Vvladislaus duxit de amplissimi consilij sententia, Iudithã Vvratislai Bohemorũ principis filiam, ex Adleida Andreæ Vngarorum regis filia susceptã. Mesconem, siue Miecislaũ Boleslai fratris filium, cum cæteris exulibus ex Vngaria reuocauit, fortunę eius misertus: aut ueritus fortasse, ne quando is ope Vngarorum, apud quos ob indolem gratiosus esse dicebatur, paternum regnũ repeteret. nam pater eius iam perierat. Reuersum in filij loco dilexit. Atque is cum egregia indole, uirtute & comitate sua paruo tempore animos multitudinis mirum in modum sibi deuinxisset, & optima spe omnes impleret, sexto, posteaq; redijt, anno, immaturam mortem obijt, nullis relictis liberis, & magnum sui desiderium apud oẽs reliquit. Creditumq; est vulgò, ueneno sublatum à paternæ eius fugæ authoribus, ueritis, ne qñ eos, iniuriæ memor, ulcisceret: Vvladislao principe & patruo si non iu-

Vuladislaus Hermannus dictus.
Vuladislaus regem se dici noluit.
Hæres regni Polonorum.
Interdicti relaxatio.
Lampertus episcopus Cracouiensis.
Vxor Vuladislai principis.
Miesco Boleslai filius extinctus.

ben-

bente, cõniuente quidem certè: ne se aut liberos suos, populari gratia fretus, regno eijceret. Volunt nonnulli, quẽadmodum refert Dlugossus, non tunc perijsse Miecislaum hũc, sed altero demũ post Vvladislai mortem anno, uenenato poculo, unà cum Eudoxia uxore Russa Stopolci ducis sorore, Izaslai filia, de medio sublatũ esse, cum Crusuiciensem tractum cõplures annos obtinuisset. Affirmatq; idem Dlugossus, uidisse se diploma eius authenticum, quo is donationẽ paternam Mogilnensi monasterio confirmauit. Sed uiderit Dlugossus, ne alius ille sit Miezislaus, nempe Boleslai tertij filius, cuius diploma illud fuerit. Vngarorum historiæ memorant, circa illud tempus, quo Miecislaum à patruo reuocatũ esse diximus, regẽ suũ Ladislaũ Polonis bellũ fecisse, q ij cum Rusis & Cunis, quos nostri Polouuzos uocant, cõspirasse cõtra se dicerent. Cũq; eos insigni & cruento prælio profligasset, Cracouiã urbẽ tribus mensib. obsedisse, & fame oppidanos ad deditionẽ adegisse: deinde deditiõe facta, ius omne cũ urbe Polonis restituisse, admonitis ne deinceps amicitiã cũ Vngaris pridẽ constitutã uiolarẽt. Hæc an uera sint nescio. Nostri quidẽ, eius belli nusquã meminerũt. Qđ si q tandẽ Ladislaus expeditionẽ per hęc tẽpora in Poloniã fecit, credibile est Miecislai reducẽdi causa, quis nullam eius illi faciant mẽtionẽ, eam esse susceptã, lætioreq; Polonorũ euentu confectã, Miecislao cum patruo æquis conditionib. reconciliato. Nam cũ Rusis & Cunis non uideo quid cõmune tunc Poloni habuerint, ut pariter contra Vngaros arma sumerẽt. Rusi quidẽ post exactũ regno Boleslaũ, hostiliter etiã uexarant Poloniã: & ipsi uerò uehementer per illa ipsa tempora ab ipsis Polouuzis diuexabantur. Nec facilè crediderim, Vuladislaũ nouũ principẽ nondum benè constitutis domi rebus suis externo, & non necessario bello sese implicasse. Neq; uerò intelligo, cur Ladislaus Vngarus dubiã Martis aleam cum Polonis subijsset, ac tam diuturnæ obsidionis laborẽ hausisset, si culpã omnem uictis & obsessis remissurus, captamq; urbẽ hostibus liberã omninò & iure optimo cõdonaturus erat. Sed omittamus Vngaros. Iam autem Vvladislaus princeps habebat liberos, cum Miezislaus hic mortuus est, Sbigneũ nothũ, ante initũ principatũ è concubina susceptũ: & Boleslaũ legitimũ in principatu ex Iuditha uxore, cum aliquot annis sterilis ea fuisset, diuinitùs, quẽadmodũ creditum est, in gratiam sancti abbatis Aegidij datum. Cum enim orbitate sua principes coniuges maiorẽ in modum angerentur, & Iuditha religiosissima fœmina assiduis precibus, ieiunijs, & eleemosynis in egenos liberaliter erogandis de prole Deum assiduò fatigaret, omniaq; tẽtaret eius rei gratia, admonita à Lãperto episcopo Cracouiensi, mittit unà cũ uiro in eandẽ sententiã adducto, oratores in Narbonensem prouinciam, ad monasterium diui Aegidij, ubi corpus sancti illius uiri mortui conditum erat. Vbi eò peruenerunt oratores, dedicant templo diui amplissima aurea & argentea donaria, quæ secum attulerant: Abbati præterea & monachis non contemnenda dant munera principum suorum nomine: exponunt quid ueniant, quid'ue postulent. Indicitur monachis tridui ieiunium: oratur Deus, ut intuitu grati serui sui Aegidij, masculam prolem concedat pijs principibus. Triduo illo reuelatur per uisum seni cuidam & pio monacho, impetratum esse, quod tanto studio petitum esset. Dimittuntur cum spe certa oratores: reuersi repeniunt Iuditham grauidam: quæ postea maturo partu puerum edidit, cui Boleslao nomen inditum est. Iuditha post quartum mensem à partu, extremum clausit diem, fœmina pietati in primis & beneficentiæ dedita: quæ & ipsa facultates suas, mundumq; muliebrem penè omnem in usus pauperum, & ad cultum templorum uiua elargita est: & à marito impetrauit, ut Croppensem siue Pabianicensem comitatum collegio sacerdotum Cracouiensis basilicæ, Lagouiense territorium Crusuiciensi seu Vvladislauiensi episcopo, Xansnicensia uerò bona Tinecensi monasterio sempiterno iure donaret. Non multò post etiam Dobrogneua, Vvladislai principis mater, senex uita defuncta est. Duxit deinde alteram uxorem Vvladislaus, suasu Ladislai regis Vngarorum, Sophiam uiduã, Henrici quarti imperatoris sororem, quæ Solomonis uxor fuerat, honestè & honorificè post mortem uiri à Ladislao rege sancto, pioq; habitam: ex eaq; tres filias suscepit, quamuis ea cum Solomone nullos habuisset liberos. Quanquam Bonfinius eam ex aliorum sententia in Agmondensi monasterio, post Solomonis mortem siue exilium, obijsse memorat. Per hæc tẽpora Rusi, cognita Mesconis & uxoris eius morte, in libertatem sese rursus asseruêre: munitiones, quæ Polonorum præsidijs tenebantur, recepêre: militibus Polonis partim pecunia & largitione corruptis, partim ui eiectis, partim longa obsidione ac desperatione nequicquam petiti & expectati à principe suo auxilij deditionem facere coactis. Defecêre & Prusi & Pomerani. Hos Vvladislaus, dilatis in aliud tempus Rusis,

Cuni seu Cumani Polouuci.
Sbigneus nothus Vuladislai filius.
Boleslaus filius legitimus diuinitùs per diuum Aegidiũ impetratus.
Aegidij abbatis sepulchrũ.
Iudithæ mors.
Pabianicensis comitatus ecclesiæ Cracouiensi donatus.
Lagouiẽse territorium Vuladislauiensi.
Xansnice Tinecẽsi monasterio.
Dobrogneua mortua
Vuladislai uxor altera.
Ladislaus rex Vngarorum sanctus.
Rußi in libertatem sese asseruere.
Pomeranicum & Prußicum bellum.

bello

bello persecutus,& Pomeranorum fines depopulatus est, arcesq; & munitiones aliquot
primo aduentu recepit. Nec sibi defuêre Pomerani:sed cum Prussis pariter coniunctis ui
ribus,magno impetu Polonorum castra die quintodecimo mensis Augusti adoriuntur.
Nolebat eo die Vvladislaus cum hoste manus conserere:habebat eum honorem Virgini
matri,cuius assumptionem dies ille anniuersaria celebritate repræsentabat. Verùm laces-
situs,& iusta penè necessitate adductus,educit suos in aciem. Atrox prælium in magnam
diei partem,utriusq; dubio euentu pro uictoria contendentibus,committitur. Incipiunt
deinde pedem referre hostes: nostri cohortati se inuicem, instare cedentibus,nec mora,il
li effuso cursu diuersi diffugiunt:quos nostri ira elati longiùs persequuntur,magnamq; in
fugientibus stragem faciunt:qua fusi,fractiq;, principis potestati,& clementiæ sese,suaq;
omnia permiserunt. Facilè dedit ille ueniam uictis & supplicibus, arces tamen & muni-
tiones opportunas,quæ illis rebellandi ansam dare possent,in potestatem suam redactas,
partim præsidijs firmauit, partim demolitus est. Nec diu quieuêre Prusi & Pomerani,
sed præfectis à Vuladislao sibi datis,partim dolo necatis, partim pulsis,rebellant iterum.
Quam rebellionem Vvladislaus ut in primo statim ortu opprimeret,tumultuarijs copijs
coactis , media hyeme magnis itineribus ad fines Prussorum & Pomeranorum peruenit.
Quos ubi munitionibus sese tuentes,aut in syluas atque paludes abditos pugnandi co-
piam non facere animaduertit,partitus exercitum cum Sececho palatino Cracouiensi,&
magistro militiæ,hostiles terras crudelem in modum uastauit ac depopulatus est. Reuer-
tenti,apud Drenum,quam arcem Naclus amnis circumfluit,nunciatur, hostes subsequi,
nec longiùs quinque milliarijs abesse:statuerant enim ij nostros nec opinantes,animad-
uersa ac despecta eorum paucitate,magna ui adoriri:& magna celeritate sese undiq; con
uolantes collegerant. Debilitabat principis animum,hostium multitudo: sed cedere non
tam iustis hostibus,quàm fugitiuis & contumacibus seruis , turpe sibi Poloni milites &
infame ducebant:barbarorum rabiem,ni mox reprimatur,efferatam,in tergis cedentium
hæsuram,& Poloniæ uicissim infesta arma,facesq; illaturã. Dictis in cõsilio castrensi sen-
tentijs,uicit ea quæ censebat,occumbendum potius honestè,si ita sors tulisset, quàm per
summam turpitudinem concedendam esse ultrò sæpiùs à se uictis uictoriam. Itaq; cõuer
sis signis pugnam flagitant. Vbi in cõspectum uentũ est,magna uociferatione, magnoq;
impetu nostri in hostem feruntur. Concurritur utrinq; infestis,& obstinatis ad uincen-
dum,aut moriendũ animis. Nostri peritia rei militaris hostiũ uim sustinebãt:illi cõtra ab-
undante multitudine integros in sauciorum ac defatigatorum locum submittebant. Pu-
gnatum est à mane usq; ad uesperam,neutrò inclinante uictoria: nisi quòd nocte præliũ
dirimente,aduersarij pro uictis,nemine tamen persequente,discessêre. Tantus autem erat
ardor utrinq; in militibus,ut perpauci uiui caperentur,sed omnes aduersis pectorib. uul-
nera,mortemq; exciperent. Dies,quo hæc acta sunt, fuit pridie eius diei Dominicæ,quæ
Christianis Palmarum nomine celebris est. Postero die dilapsis hostibus, consultant no-
stri quid porrò faciant,instent' ne perculsis & perterritis,nec ullum dent respirandi & col-
ligẽdi sese spaciũ:an potius abacta & ablata præda,quæ ingens erat,domi sese prius exo-
nerent:& mox aucto mercenenarijs militib.q è Bohemia & Vngaria expectabant,exer-
citu,cõmodiore anni tẽpore, maiore ui hostẽ adorianť: neq; pauci multos in solo ipsorũ
inuadentes,sæpiùs fortunã periclitenť. Huic sentẽtiæ facilè oẽs assensi sunt,& mouebat il
lud quoq; plurimos,quòd sacrũ Paschæ tempus pro foribus aderat, quo Christianos im-
pensius cultui diuino uacare oporteret. Itaq; diuersi ex hostico discedunt. Nec ita multo
pòst recreatis ab illa hyberna expeditione iumentis,auctisq; tum domestico, tum exter-
no milite copijs,Vvladislaus princeps Pomeraniam ingressus,hostem quærit: quo nus-
quã in apertũ prodeunte,uastat iterũ agros,pagosq; & oppida quàm acerbissimè. Dein-
de Naclum arcem in primis munitam,quę receptaculum erat Pomeranis, ad excursiones
in Poloniam faciendas ualde opportunum,cum primo impetu capere non potuisset, eò
quòd ualido teneretur præsidio, operibus circumuallare instituit, ut obsessorum eru-
ptiones reprimeret. Vbi res mira & prodigij similis accidit:nocturnis temporibus lucen-
te luna , crebrò uisebantur ab excubitoribus nostris, quasi armatorum hostium aci-
es , ex apertis campis ad statiua nostrorum adequitantes & incursantes : quas no-
stri exciti,raptimqúe correptis armis,satis habebant à fossis castrorum propellere,ueriti
nocturnas insidias. Cum id sæpiùs accideret , indignari nostri, inquietari sese , nec
usquam in apertum certamen prodire hostes : itaque nocte quadam , cum itidem ho-
stes adesse nunciarentur, fremebundi agminatim è castris sese proripuêre, diffugien-
tesq;

Pomerani & Prußi uicti, uictori Polono sese subdunt.
Pomeranorũ & Prussorum rebellio.
Pomeranicum bellũ alterum.
Drenum arx. Naclus fluuius.
Præliũ anceps.
In Pomeraniã expeditio tertia Vuladislai.
Nakel.
Naclum arx obsessa.
Spectra nocturna.

tesq; casso labore longiùs persecuti sunt. Obsessi tumultu nostrorum exaudito, & excur-
sione è castris animaduersa,erumpunt subitò,& ignem in opera atq; tuguria militum stra
mine, arundineqúe contecta inijciunt : quo celeriter pluribus in locis sese diffundente,
paucis qui in castris manserant defendentibus,facile opera cum magna castrorum parte
conflagrarunt. Nocturnas umbras illas fuisse autumant, quæ hostilis exercitus speciem
ostentantes , Polonos ita diuino permissu exagitarunt:propterea quòd solenne omni-
bus Christianis quadraginta dierum ieiunium,priore expeditione, promiscuo ac teme-
rario esu carnis & lactariorum,moribus & institutis Ecclesiæ catholicæ contemptis , te-
merauerant. Hoc incommodo accepto nostri,quod hyems,quæ citiùs & asperius regio-
nes illas affligit,iam instabat, tuguriaq; amiserant, sine quibus uim & iniuriam hyberni
cœli perferre non potuissent,simul quòd terrores illos nocturnos in religionem uerterãt,
re infecta ab oppugnatione Nacli,iussu regis domos discedunt. Insequenti æstate rursus
in eosdem Pomeranos,& mox in Prussos,infestis animis impetum faciunt:regionesq; eo
rum,quæ quidem cultæ erant,quoquo uersus quàm crudelissimè uastant,nulli neque se-
xui,neque ætati hominũ parcunt. His igitur,fatigati fractiquè malis hostes,publico con-
silio deditionem fecerunt,misericordiam principis supplices implorarunt. Ille populari-
ter adesse iussos,grauiter castigat,authores rebellionis edere imperat, & in eos supplicio
capitis animaduertit : cæteram multitudinem metu soluit,& iusiurandum conceptis uer
bis dare sibi iubet. Ita perdomiti Prusi & Pomerani,ad tempus quieuerunt. Secutum
est Bohemicum bellum , quod ut temerè excitatum , ita citò , neque graui admodum e-
xitu , consopitum est. Vvratislaum Bohemorum principem Henricus quartus impera-
tor,de consilij sententia Maguntiæ regem appellauerat,anno post Christum natũ 1087:
eiq; & posteris eius Poloniam omnem,in qua uterq; ne tantillum quidem habebat, quan
tum uestigio calcare posset,attribuerat. Vvratislao, ac deinde Conrado item Vvratislai
fratre,qui post fratrem regnum susceperat,intra paucos menses uita defunctis, Prædisla-
us Vvratislai filius ex Vngaria, ubi iustam patris iram fugiens exulabat, reuocatus suc-
cesserat. Neque is tamen , ac neque Conradus , neque succedentium pòst principum
quisquam , usque ad Vvladislaum , regium nomen usurpauit. Is ergo Prædislao im-
memor necessitudinum,quæ ipsi cum Vvladislao intercedebant, siue persequendi ima-
ginarij illius iuris causa,& spe occupandi aliquid de Polonis,siue prædæ cupiditate, Po-
loniæ fines cum infesto exercitu inuaserat,Vvladislao principe Pomeranico & Prussico
bello,quod modò exposuimus,implicato : omnemq; eam oram , quæ ab Albi fluuio,&
Grezo siue Gradezo,ut uocat Hagecus,arce,quæ tunc in Polonorũ ditione erat,quẽad
modum uult Ioannes Dlugossus,usq; ad Odram amnem pertinet,copiosam tunc diutur
na pace,& abundantem,incendijs & populatione diuexauerat. Hanc iniuriam ulturus
Vvladislaus, quoniam tunc per anni tempus commodè bellum gerere non poterat,pro-
ximè consecuta æstate,qui fuit annus à Christo nato 1094,exercitum in Morauiã, Con-
radi principatu in unius principis ditionem cum Bohemia redactam , mittit, eiqúe Sece-
chum Palatinum Cracouiensem , præstantem in re militari uirum, præficit. Ipse enim ad-
uersa ualetudine,& pedum dolore proficisci ad eam expeditionem prohibebatur: nec ta-
men uolebat institutum bellum differre. Mandata cum dabat Sececho proficiscenti Vv-
ladislaus , aderat fortè Boleslaus filius , nonum tunc agens annum : attentoqúe animo
omnia hauriebat, & in leonini catuli morem , qui teneris etiamdum unguibus,laniatu
tamen iam gaudet , generosum pueri pectus belli,gloriæqúe cupiditate impendio exar-
descebat:neque diutiùs animo conceptam flammam ferens, genua patris amplexus , &
collo eius implicatus,uix magnis precibus,osculis & blanditijs eum exorat,ut cum Sece
cho ad id bellum mittatur. Sececho pueri cura mandatur. Vbi ad exercitum uentum est,
puer singula quæ fiebant curiosiùs obseruare, uersari inter ordines, omnibus arride-
re, æstum,imbremqúe pati , uigilare, humi cubare , uigilias cum Sececho obequitare , a-
liaqúe multa præter ætatem facere , ferreqúe : ita ut indoles illa , studiumqúe pueri , futu-
ram eius magnitudinem non obscurè portenderet. Vastata igni,ferroq; aliquò usque Mo
rauia,& paucis hostium turmis,quæ sese nostris tulerant obuias,aliquot prælijs profliga
tis (munitionum enim oppugnatione abstinere Vuladislaus iusserat) reduxit cum Bo-
leslao copias Secechus,præda onustas. Hagecus more suo fingit, Vuladislaum illa tam
acri Prædislai in ditionem suam inuasione consternatum,statim auertendi belli causa ora
tores ad eum cum tributo duorum annorum misisse,deincepsq; perpetuò se & posteros
suos Bohemorum principibus uectigales fore promisisse , atque ita pacem impetrasse.
Homo

Castra Polonorum incensa.
Ieiunium Quadragesimæ temeratum.
Obsidio Nacli relicta.
In Pomeraniã quarta expeditio.
Pomeranorum & Prussorum deditio.
Bohemicum bellum.
Bohemiæ rex primus. Vuratislaus. 1087.ann.
Conradus dux Bohem.
Prædislaus Poloniam infestauit.
Odra fluuius.
1094.ann.
Morauia Bohemiæ rursus iuncta.
Secechus pal. Cracouien.
Boleslai pueri indoles generosa.

Homo ridiculus, cui pueriliter & leuiter tanquam inter aniculas garrire studium est. Nec
tamen memorat is, quomodo aut quando tributum illud ante id tempus Vvladislao
fuerit impositum, quod quasi debitum etiam superiori anno, dependisse eum scribit. Re-
uertente è Morauia Sececho & Boleslao, magna fuit inter patrem & filium gratulatio.

Pomeranica expeditio. Miezirzecz.

Nec diu tamen à bello feriati sunt. Nam cùm arcem Medirezum à Pomeranis quibusdã
priuato consilio interceptã esse, ex eaq; latrocinia in subiectas oras, & quicunq; eò iter fa-
cerent, exerceri nunciatũ esset: difficulter quidem, sed tamen impetrat rursus à patre Boles
laus, ut sibi cum exercitu ad recuperandum Medirezũ, & coërcendos prædones ire lice-
at. Summa tamen rerũ, & administratio belli, ipseq; adeò tyrũculus Boleslaus, Secechi cu
ræ fideiq; committitur. Nec mora, operibus à castris ad arcem ductis, quatit murum ari-
es: cuius non exigua ruina cum paucos defensores partim oppressisset, partim debilitas-
set, mutilassetq;: cæteri diffisi rebus suis, & liberam cum singulis equis & sarcinis ambiti-
onem pacti, arcem dediderunt. Recepta & refecta arce, dimissoq; exercitu, Secechus &
& Boleslaus intra dies non ita multos ad Vvladislaum ouantes reuertuntur. Felix admo

Medirezum receptum.

dum sibi esse Vvladislaus tali filio uidebatur: sed fortuna, quæ nihil ex omni parte bea-
tum, nihilq; stabile in rebus humanis esse sinit, felicitatem eius nonnulla ex parte conta-
minauit. Valebat plurimùm apud eum gratia & authoritate Secechus, idq; nonnullo suo
merito: magnamq; potentiam sibi compararat, ita ut ex eius ferè nutu respubl. omnis &
princeps ipse pendere uideretur. Magnam ea res ipsi apud nobilitatem Polonam inuidi-
am conciliauerat, maius ipse sibi in dies odium, intolerabili fastu suo & immoderato do-
minatu conflabat. Itaq; complures ab eo bonis exuti, proscripti, aut aliqua insigni iniuria
uel contumelia affecti: multi item potentiam & importunitatem eius reformidantes, aut
necessarios afflictos secuti, solum uerterant. Quibus omnibus apud Bohemos tutus erat
receptus, Prædislao principe comiter & benignè eos recolligente. Quos ex crebris ser-
monibus & querelis, ubi irarum aduersus Secechum, & ipsum adeò Vvladislaum (quod
tantum is Sececho indulgeret) plenos esse, & patria ægrè carere animaduertit, odium suũ
in Polonos conceptum exatiare, damnaq; ab eis accepta alieno periculo ultum ire cupi-
ens, facilè ægros animos eò, quò ferebantur ipsi sua sponte, impellit: nempe ut armis pa-
triam repetant: auxilia pollicetur: ducem quoq; satis, ut uidebatur, opportunum ad eam
rem ipsis edit, Sbigneum Vvladislai principis filium nothum: quem pater literis à puero
utcunq; imbutum, propter nouercale odium (& ueritus, ne quid is postea negocij Boles-
lao, quem pòst ex iusta uxore susceptum in spem principatus alebat, facesseret) in Saxoniã
relegarat, & monasticæ uitæ addixerat. Eum igitur è monasterio extractum, ducem sibi
exules Poloni adsciscunt, & Vvratislauiam cum eo & cum auxilijs Bohemorum & uo-
luntarijs Saxonibus contendunt. Obtinebat præfecturam Vvratislauiensem Magnus,
comes illustris & spectatæ probitatis, cui simultas etiam nonnulla cum Sececho interces-
serat. Ad eum præmittunt exules legationem, recipi se & Sbigneum principis filium po-
stulantes: nolle se patriæ bellum facere, neq; principi optimo & mitissimo. Parentum, con
iugum, liberorum, tectorum ac domorum suarum, ipsius deniq; patriæ aspectu iucundis
simo diutiùs carere non posse: unde non ob aliqđ scelus suũ, neq; iusta principis indigna-
tione, sed per summam Secechi iniuriã, & impotentẽ superbiam eiecti essent. Ipsum quo-
que Magnum, multò præstantiorem, dignioremq; Sececho uirum, scire se tamen haud pe
nitùs expertẽ esse illius iniuriæ. Ne pateret se in auxilio cõsenescere: néue ipse deterioris
dominatũ ferret, suaq; patiẽtia aleret. Miseraret uel Sbigneũ principis filiũ, qui Secechi o-
pa suasuq; ab oculis patris auulsus, & in monasteriũ, quasi in carcerem quendam ęrumno
sum, retrusus esset. Cauendum esse, ne homo ambitiosus eadem audacia alterum quo-
que principis filium circumueniat, dominatumq; Poloniæ, non expectata etiam Vvla-
dislai morte, inuadat. Frangendis Secechi conatibus atq; potentiæ neminem aptiorem
fore, quàm principis filium, iuuenem magni animi, consilijq;, & Sececho infestum. Eum
igitur Magnus necessariò illo ipsius tempore beneficio suo sibi deuinciret, per quem eũ
locum adipisci posset, quem tunc Secechus obtineret. Quieturos se cũ illo esse Vvratisla-
uiæ, quo facilius è ꝓpinquo reuocationẽ à benigno & clementi principe impetrare pos-
sent, & reuocati accurrerent. Hac legatorum postulatione, iusta in speciem, & honesta, a-
liquantum permotus Magnus: tamen ne quid imprudens contra fidem & officium suũ
faceret, conuentu Vvratislauiensis territorij, ciuitatisq; celeriter conuocato, rogat ea de
re sententias. Exosum erat uulgò Secechi nomen: miserabantur exulum gentiliũ pleriq;,
& necessariorum suorum: miserabantur Sbignei: audierant magna esse principem erga
suos

Secechi Palatini potentia & acerbitas, occasio rerum nouandarum.

Prædislai Bohemorum ducis odium in Polonos.

Sbigneus nothus Principis filius monachus.

Sbigneus dux exulium.

Exules Poloniam repetũt.

Magnus præfectus Vuratislauiensis.

suos indulgentia: non oportere sese inter patrem & filium medios interponere. Alioqui
hunc offensuros: ab illo autem paruam uel nullam gratiã inituros. Tum autem uereban-
tur, ne hostes eos in agris experirentur, quos hospites & amicos recusarent. Ita de conuen
tus sententia, Magnus exulibus aduenientibus portas urbis aperit: Sbigneum honorifi-
cè in arcem deducit, omniaq; ad uictum abundè ipsi suppeditat. Quæ cum ad Vvladislaũ
principem perlata essent, commotus animo maiorem in modum, mittit certos homines,
qui Magnũ & Vvratislauiẽses suis uerbis castigẽt, fideiq;, & officij admoneant, eoq; prę-
textu ociosè & accuratè rem omnem & consilia exulum cognoscant. Responsum est à
Vvratislauiensibus, eos nõ hostem, sed filium principis recepisse: putasseq; gratum id fo-
re principi, à cuius fide non recessissent, neq; auelli se à quoquam omninò passuri essent.
De exulibus aũt orare, ut optimus princeps, calamitosos homines clemẽtia sua, redituq;
in patriã dignaretur, néue desperatione salutis ad duriora consilia capessenda eos coge-
ret. De Secechi crudelitate eos queri: eum ne plus pateretur posse, quàm ipse sibi sumat
princeps: ne omnium uoluntates propter unum hominem, qui dominatum omnem ad
se transtulisset, pergat offendere. Hæc missi, principi referunt. His addunt, parum se ab-
fuisse, ut lapidarentur à conuentu, cum Secechum purgare uellent. Non cessandum sibi
ratus Vvladislaus, neque patientia sua confirmandum uires & ausa exulũ, raptim quan-
tas potest copias cogit: cum ijs ipse, quamuis infirmus, proficiscitur. Nam Secechum
quò minus mitteret, uerebatur, ne plus incommodi eius odio & inuidia acciperet. Porrò
Boleslaus tener adhuc erat, necdum aptus administrando bello: & metuebat pater, ne is
à fratre, cuius ambitio & audacia iam sese ipsa prodebat, insidijs appeteret. Itaq; reliquit
eum Cracouiæ cum Voislao, quem puero custodem & curatorem, & quasi magistrũ de-
derat. Vbi de principis aduentu Vvratislauienses certiores facti sunt, uniuersa multitu-
do nobilium pariter & oppidanorum, obuiam sese ipsi effudit cum Ziroslao episcopo,
ueniam errati petens. Resalutata comiter pro tempore multitudine, princeps patentem
urbem & arcem ingreditur. Deinde aduocata concione, clementer obiurgatis omnibus,
culpam remisit: cæterùm Magnũ à præfectura amouit, & pro eo Voislaum Boleslai pæ-
dagogum absentem illis præfecit. Pridie quàm Vvratislauiam adueniret Vvladislaus,
Sbigneus cum suis inde profugerat, & Crusuiciam contendit, frequentem adhuc ea tem-
pestate & copiosam urbem. Eum igitur Vvladislaus, pauculos dies cõmoratus Vvratis-
lauiæ, persecutus est: ueritus ne ille uicinorum Pomeranorum, ad nouãdas res procliuiũ,
auxilijs sese confirmaret. Nec eum opinio fefellit. Cognito enim aduentu & consilio Sbi-
gnei, magna mox uis Pomeranorum, atq; etiam Prussorum, ad eum confluxit: quorum
ille suasu atq; fiducia hostilem prorsus animum aduersus patrem induit. Veniẽti, cum se-
ptem aciebus instructis ad marginem Gopli lacus, qui Crusuiciam in insulæ modum am
bit, occurrit. Nec mora, expedit & Vvladislaus ordines: canunt utrinq; signa: concurrunt
infestæ acies: acrius multo pugnabant ipsi exules, utpote in suo periculo, quàm auxiliarij.
Ibi sors gentiles etiam, necessarios, agnatos & fratres inter ipsos commisit, ut manus inter
se consererent, ita ut necesse erat in ciuili bello accidere: cædunturq;. Ad extremum acrius
instantibus ijs qui cum Vvladislao sentiebant, fusi aduersarij, maxima pars in lacum com
pelluntur: ibique uel à persequentibus trucidantur, uel aquis merguntur. Magna ea
strages fuisse memoratur, ita ut aqua eius lacus cruore & cadaueribus infecta, usibus ho
minum & iumentorum aliquandiu post apta non esset. E Vvladislai exercitu non ita
multi desiderati sunt: uulnerati fuêre plurimi. Sbigneus fuga in urbem relapsus, uiuus
in potestatem patris uenit. Vrbs, quòd receptum ipsi præbuisset, militi in prædam con-
cessa: & ex eo tempore in eam, quæ etiam nunc cernitur, solitudinem redacta est. Dimisit
deinde Vvladislaus exercitum, Sbigneumq; in custodiam Sececho dedit: ipse in Mazo-
uiam inde diuertit. Vnde cum Gneznam ad basilicæ dedicationem à Martino archie-
piscopo inuitatus, cum multis proceribus, & aliquot episcopis uenisset, eorum precibus
expugnatus, ueniam Sbigneo dedit, filium agnouit, & liberaliter apud se deinceps ha-
buit: nec ita multo pòst cum Boleslao legitimo filio, pessimo exemplo, & magno reipub.
malo, honore eum exæquauit, & quibus finibus uterque post se principatum obtineret
designauit. Cui rei dissensio ipsorum occasionẽ dedit. Nam quo tempore basilica Gnez
nensis dedicabatur, Pomerani Santocum arcem penè interceperant. Re enim cum pau-
cis proditionis conscijs constituta, noctu intromissi, cæteros arcis custodes dormientes
trucidare parabant. Verùm terrore diuinitùs, ut creditum est, quasi equitis armati cum
strepitu & impetu in ipsos incurrentis oblato, perculsi, dum pauidi & locorum ignari
in te-

Sbigneus Vuratislauiam occupat.

Vuratislauiensis conuentus postulata à principe.

Vuladislai expeditio contra exules.

Voislaus pædagogus principis.

Vuratislauiensibus uenia data à principe.

Magnus præfectura amotus.

Sbignei fuga.

Prælium inter patrẽ & filiũ.

Goplum lacus.

Sbigneus captus.

Crusuicia direpta.

Sbigneus in gratiam receptus & Boleslao exæquatus.

Pomerani Santocum adorti repelluntur.

Dissidium Sbignei cum Boleslao.

in tenebris discursant, à custodibus strepitu atq; trepidatione excitis concisi sunt. Hoc facinus ulturus Vuladislaus, ambos filios cum exercitu in Pomeranos misit. Qui cum dissidere cœpissent, nulla re memorabili gesta, citò ad patrem reuerterunt. Hac igitur dissensione ipsorũ motus pater, ac ueritus ne magis in dies inter eos odia gliscerent, certos principatus fines utriq; descripsit. Cæterùm interea dum Vuladislaus Sbigneum Crusuiciam

Bohemi Silesiã inuadunt.

persecutus erat, Prædislaus Bohemorũ dux, ad oẽm occasionem, qua Polonis noceret, attentus, simul ut exulibus promissum præstaret, cũ tumultuaria suorum manu raptim in eã oram, quæ ad Nyssam fluuium est, prædabundus excursionem fecit: Bardum arcẽ defensoribus uacuam, ut in pace, nullo negocio cœpit, & exussit. Aliam ipse in rupe quadã eminenti & undique prærupta, loco opportuno celeriter construxit, & Cameneciam appellauit: relictoq́ue ibi aliquanto præsidio, cum reliquis copijs domum se recepit. Verùm hoc antè, quàm Sbigneus in gratiam à patre reciperetur, acciderat. Tertio autem anno pòst fama uulgatur, Bohemum clàm comparare exercitum, ut ex improuiso Poloniam inuadat. Contendit statim Boleslaus uoluntate patris, cum expedita suorum manu, quam ex tempore cogere poterat, ad tutandos fines, & uim Bohemi propulsandam: non expectandum sibi esse ratus, dum aliquo prius ille incommodo Poloniam afficeret. Adueniens nullum tumultum, nullum metum reperit ad suos, qui Bohemis & Morauis erant finitimi. Missi exploratores, pacata esse omnia apud Bohemos referunt. Ibi rumor à paucis, ex inuidia ńe confictus, an ex uero timore ortus nescio: mox tota peruasit castra: unoquoque, ut fit, addente aliquid ijs quæ ab alijs acceperat: nimirum, famam illam de motu Bohemorum à Sececho sparsam esse, ut conflato adolescentis temeritate bello, periculo ipsum obijceret, aut à patre duntaxat seiungeret: ipse interim liberius potentiam suam stabiliret, omniaq; ad inuadendum principatũ, & ad exitiũ absentis Boleslai cõpararet. Erat enim Secechus homo callidus, præpotens, & factiosus: magnas habebat clientelas: cum multis proceribus necessitudine & affinitate sese implicauerat: complures propinquos & gentiles suos ad multos honorum gradus euexerat: præfecturas regias plerasq; per suos, & per se ipse administrabat. Is porrò erat fastus & ambitio hominis, & sublatus secundis rebus, & nonnullis in rempubl. meritis animus, ut rem uerisimilem faceret, eum in præsenti illo rerum suarum statu acquieturum non esse: neque æquo animo laturum, ut minus ualeret gratia apud iuuenes, quàm apud patrem: quos animaduerteret suo merito non optimè in se animis affectos esse. Augebat suspicionem & illud, quod Voislaus Boleslao de more ad expeditionem illam comes non iuerat. Nam & is Secechi cognatus erat. Extollunt apud Boleslaum in immensum omnia ij, quorum animos uel iniuria aliqua, uel nimia potentia Secechi offenderat, & quibus priores cum Sbigneo conatus non malè ceciderant, quiq́; crescere ipsi aliena inuidia uolebant. Et facilè ambitiosi adolescentis in eum iram exacuunt. Fremitur totis castris: indignum esse facinus, ab uno sic omnes ludificari. Non ferendum esse diutius impotentem eius dominatum, & intentas in capita principum suorum insidias. Placet acciri Sbigneum, quem sciebant Sececho ob relegationem & custodiam infensum esse. Aduolat ille: initur societas inter adolescentes aduersus Secechum, dato & accepto inuicem iureiurando: patrem aut exorandum sibi esse statuunt, aut terrore exercitus cogendum, ut Secechum à se, & ab administratione reipubl. penitùs amoueat. Vvratislauiam in primis in potestatem suam redigunt, propterea quòd Voislaum præfectum eius urbis cum Sececho sentire credebant. Ibi dum cætera comparant, uenientem fortè Voislaum, rerum omnium ignarum, urbis aditu prohibent. Miranti, & causam sciscitanti, proditio & insidiæ obijciuntur. Purgare crimen cupiens, non auditur. Repulsus, ad Vvladislaum in Mazouiam magnis itineribus contendit. Degebat is tunc apud Zarnoueciam, uicum ignobilem. Nec multo pòst aduenti castra metant̃. Missis legati sunt Boleslaus & Sbigneus cum copijs suis: haud longè à uico castra metant̃. Missis legatis, constantẽ fidem & pietatẽ suam erga patrem plurimis uerbis, & iureiurando asseuerant: inuidiosam & intolerabilem omnibus Polonis Secechi potentiam, maximo cum contemptu & dedecore principis coniunctam, & ad principatum iam adspirantem, atq; adeò grassantem exaggerant: insidias sibi ab eo comparatas, & manifestè à se deprehensas esse. Orant, ne inultum scelus illud, & læsam maiestatem suam esse patiatur. Per omnia se patrem indulgentissimum debito honore & obseruantia prosecuturos esse, eiusq́; dicto audientes fore. Cæterùm salutem suam, dignitatemq́; ipsius minimè neglecturos, & ingratum atq; sceleratum Secechum uel inuito patre persecuturos: idem secum sentire uniuersam Poloniã, paucis necessarijs malefici illius exceptis. Videret ergo pater, utrúmne uni

Nyssa fluuius. Bardum captũ & incensum. Camenicia arx in Silesia. Rumor falsus Bohemicæ excursionis. Secechi inuidia. Secechi opes & ingenium. Conspiratio contra Secechum. Voislaus præfectura amotus. Zarnouecia. Legatio filiorum ad patrẽ principem.

malefico, ui se incantamentis dementasset, immoderatius indulgendo, plurimorum animos offendere: an unum illum Deo, hominibusq; exosum, à se & a superbo dominatu amouendo, cunctorum beneuolentiam retinere malit. Aderant episcopi aliquot & proceres è uicinoribus locis, qui ad primum noui illius motus nuncium, ad principem euocati accurrerant. Ab ijs persuasum est principi, ut filiorum postulata faceret potius, quàm uim & furorem multitudinis unà cum Sececho experiretur. Restitui postea Secechum in suum locum, & iuuenibus reconciliari posse, ubi irę eorum paulùm resedissent. Itaq; dat fidem princeps filijs, facturum se de Sececho, quod postulassent. Adeunt ipsi ad patrem adolescentes inermes, & læti euentu illo consilij sui: uenerabundi patrem salutant, & ueniã cœpti sui non tam temerarij, quam necessarij, ut ipsis uidebatur, supplices petunt. Facilè indulget pater, & mox in amplexus eorum ruit. Secechus conspectum eorum declinans, discessit ad arcem suam Secechouiam, fossis atq; propugnaculis bene munitã. Id ubi adolescentes cognouerunt, statuunt eum persequi: neq; quieturi esse: nisi aut sublato illo, aut è Polonia pulso, uidebant̃. Non poterat id pati Vvladislaus. Itaq; nocte intẽpesta clàm, traiecta nauigio Vistula, trib. tãtum ministris comitatus, ad Secechũ contendit pręsentia sua periculum à capite ipsius, quẽadmodum credebat, depulsurus. Nec eum spes fefellit. Cognito namq; patris consilio, adolescentes mutant consilium: partitiq́; inter se copias ad ditiones à patre sibi destinatas uterq; proficiscuntur: arces capitales, eiectis Secechi partium præfectis & custodibus, in potestatem suam redacturi. Et Boleslaus quidem facilè, & nemine repugnante, Cracouia, Sendomiria, Siradia, & alijs quibusdam suæ ditionis munitionibus potitus est. Sbigneus à Plosco repulsus, Boleslai opem implorat. Nec moratur ille: iunctis uiribus Ploscum obsidetur. Interea Martino Gnesnensi archiepiscopo, sene optimo, interueniente & adnitente, pax iterum inter patrem & filios Secechi exilio sancita est: qui in Russiam exulatum abijt, & quamuis longo post tempore placato Boleslao ab exilio redierit, nunquam tamen ad pristinum dignitatis atq; potentiæ gradum peruenit. Arces quas occuparat Boleslaus, patri reddidit. Pertęsi quietis Pomerani, & commodam rerum nouandarum occasionem ciuili Polonorum bello oblatam sibi esse rati, Santocum arcẽ nostris ad reprimendos ipsorũ motus ualde opportunã, per fraudem intercipere conati sunt: ubi dolus non processit, ac ne aperta quidem uis, alteram & ipsi arcem è regione illius, quæ à nostris defendebatur, magna celeritate excitarunt: unde nostros commeatu & pabulatione prohibeant, & ipsi liberius in Poloniã incursiones faciant. Quod publicòne consilio, an priuato quorundam latrocinio factum sit, incertum est. Valida certè ea fuisse manus memoratur. In eos mittit Sbigneum Vvladislaus, cum iusto exercitu. Verùm is difficultate expugnandæ hostilis munitionis deterritus, re infecta recessit. Indignè id tulit Boleslaus, excelsi animi adolescens: & mox cum expeditis copijs profectus, ad hostem peruenit. Pomerani superioris temporis successu feroces, impetum in Polonos ex arce faciunt. Quos fusos Boleslaus in arcem compellit: parumq; abfuit quin cum fugientibus simul irrumperet. Repressi Pomerani, & qui dudum nostros obsidebant, uicissim obsessi, desperatis rebus, incensaq; munitione sua, sub obscuræ noctis silentio diffugêre. Celebris iam erat Boleslai fama apud exteros. Cuius admiratione ductus Prædislaus Bohemorum princeps auũculus ipsius conspectum eius expetebat: fecit ille satis desiderio eius, & à Santoco rectà ad eum profectus est. Nec minuit famam ueniẽs: paucosq; dies apud auunculum commoratus, maiore beneuolentia & charitate eum sibi deuinxit: & Camenecia arce, quam supra Nyssam amnem à Prædislao munitam esse, superius memorauimus, ab eo donatus, magnisq́; præterea muneribus ornatus, quæ tamen ille pleraque omnia mox inter milites distribuit, in Poloniam ad patrem reuertit. Qui alendam sibi esse laude & honore præcocem adolescentis uirtutẽ existimans, baltheo militari quatuordecim annos natum cingere statuit. Conuocati primores utriusque ordinis, Ploscum ad præstitutam diem conueniunt. Interim nunciatur, Pomeranos iterum summa ui Santocum oppugnare: nec diutius nostri, qui erant in præsidio, hostiles impetus sustinere posse dicebantur. Ibi Boleslaus cum equitibus, quos ad manum tunc habere poterat, nequicquam retinentibus patre & proceribus, celeriter ad ferendam Santoco opem excurrit. Et facto tota nocte itinere, primo diluculo in hostes, securos ab ea parte, irruit: inermes ac dormientes uel contrucidat, uel capit: pauci ex magno exercitu fuga elapsi sunt. Ita summa celeritate confecto bello, uictor cum longo captiuorum agmine, magnisq; spolijs, Ploscum ad intermissam celebritatem reuertens, ingenti læticia patrem, omnesq́; perfudit. Et mox solenni ceremonia ipse primùm, deinde complures nobiles iuuenes, qui uirtutis aliquod

Boleslaus & Sbigneus ueniam à patre petunt. Secechouia arx. Secechi gratia apud Vvladislaum. Ploscum obsessum à Sbigneo. Secechus in exilium pellitur. Pomerani à Boleslao adolescentulo uicti. Boleslaus in Bohemiam profectus. Camenecia arx in Silesia Polonus donata. Pomerani iterum profligati à Boleslao. Baltheo militari donatur Boleslaus.

specimen ediderant, baltheis militaribus à Vvladislao principe donati sunt. Insequenti an-
no Rusſi ducibus Vvladimiro Nouogrodenſium, Dauide Olecho Pereaslauienſiũ, Vo-
lodoro Premislienſium, principibus, & Iaroslao Iaropelci filio, cum ualido exercitu Polo-
niæ fines inuaſere, & ad Viſtulam usq; excurſionibus longè lateq; factis, ingentem præ-
dam & magnum captiuorum numerum abigebãt. Hos Boleslaus tantiſper dum raptim
copias cogit moratus, iam extra Poloniæ fines uno agmine euntes, & nihil hoſtile à tergo
metuentes conſecutus, nocte intempeſta, dum feſsi potiq; dormiunt, ſublato ad terrorem
hoſtium clamore adoritur. Nec magni erat negocij, quamuis longè paucioribus, re ſubita
trepidantes ſuperare. Ad fugam ſpectabant omnes, reſiſtebat nemo: nec tamen fugæ con-
ſilium explicabant, ueriti, ne ſubducentibus aſpectum hoſtium tenebris, in inſidias ſeſe
præcipirarent. Impeditos cædunt noſtri. Neque captiui ceſſant: ſed ſciſsis ruptiſq; uincu-
lis obuios quoſque uel obtruncant, uel iiſdem quæ ipſi dudum geſtarant, uinculis con-
ſtringunt. Ita longè maiore, quàm pro numero noſtrorum, ſtrage fuſi Ruſsi, temeritatis &
perfidiæ ſuæ pœnas dedere. Duces tamen noctis præſidio cum paucis effugêre. Sequen-
ti anno, qui fuit à Chriſto nato milleſimus centeſimus & ſecundus, Vvladislaus morbo
& angore confectus obijt, pridie Nonas Iunij: cum uiginti regnaſſet annos, uixiſſet pro-
pemodum quinquaginta nouem. Scribit Dlugoſſus, opinari nonnullos, qui ante ſe ſcri-
pſerint, eum à Sbigneo filio dolo interemptum eſſe. Vtcunque eſt, procuratus quidem
certe eſt ante mortem ſacris myſterijs, à Martino archiepiſcopo Chriſtiano ritu: & ſolenni
pompa ab ambobus filijs, & magna procerum atq; nobilitatis frequentia in baſilica Plo-
cenſi ſepultus. Mortem uerò eius nõ eodem modo tulere filij. Nam Boleslaus quidẽ mœ-
rori ac luctui totum ſe dedit: Sbigneus uerò omnibus rebus poſthabitis, theſauro manus
iniecit, totum ſibi uendicans: propterea quòd is in arce Plocenſi, quæ ipſi erat deſtinata,
eſſet reconditus. Tandem epiſcopis et proceribus medios ſeſe interponentibus, conuenit,
ut æqualem uterq; partem acciperet.

Ruſſorum excurſio in Poloniam. *Ruſsi ſuperantur à Boleslao.* *1102. ann.* *Vvladislai principis mors.* *De theſauro controuerſia fratrum.*

BOLESLAVS TERTIVS COGNOMENTO Criuouſtus.

PErſolutis Vvladislao principi iuſtis, nihil eorum mutatum eſt, quæ is uiuens de
principatu conſtituerat. Conceſsit enim Boleslaus Sbigneo fratri Maſouiã atq;
Cuiauiam, & Lencicienſem tractum: cætera ipſe cum ſummo imperio obtinuit.
Nam quod Dlugoſſus maiorem Poloniam, hoc eſt, Poſnanienſem & Caliſsien-
ſem tractum, Sbigneo adiungit, mihi nõ admodum ueriſimile fit, Vvladislaum maiorem
portionem, & ipſam Poloniæ totius uetuſtam metropolim Gneſnam, quæ in maiore Po-
lonia eſt, notho potius quàm legitimo filio attribuiſſe. Nec ſanè quicquam negocij Boles-
lao prius, quam in ſuam poteſtatem paternum omnem principatum redegit, cum Pome-
ranis atq; Pruſsis, quod paulò pòſt exponemus, fuiſſet: ſi maior Polonia cum Cuiauia &
Maſouia, quæ oræ populos illos à cætera Polonia diſiũgũt, in Sbignei ſortẽ ceſsiſſet. Tã-
to aútem patris deſiderio Boleslaus tenebatur, ut diu ſanè lachrymis & fletibus non tem-
peraret, geſtabatq; de collo ſuſpenſam in pectus auream laminam, in qua nomen & ima-
go patris inſculpta erat, qua ſubinde memoriam eius ſibi refricaret, & quicquid uel face-
ret, uel loqueretur, ſic ageret, quaſi inſpiciente omnia, & exaudiente patre, ita ut ſumma in
iuuene exiſteret modeſtia & uerecundia. Exacto luctu annuo, ſuadente & orante ſenatu
uxorem duxit, Sbislauam Suentopelci ſiue Stopolci Michaëlis (ſic eum Ruſſorum anna-
les uocant) Kiouienſium principis filiam: non ſine indulgentia tamen Pontificis maximi,
ne propter intercedentem cognationem inceſtæ eſſent eæ nuptiæ. Fuit enim Suentopel-
cus hic Izaslai filius: is porrò Iaroslai: cuius ſoror germana eodem patre Vvladimiro, ſed
alia tñ matre orta Dobrogneua, paterna Boleslai huius auia fuit. Eas nuptias Sbigneus
non modò non cohoneſtauit, ſed penê defœdauit & interturbauit, ſi euentus conatui re-
ſpondiſſet. Etenim improba mens, malus animus, cum fraternæ gloriæ inuideret, atq; ad
uniuerſum principatum adſpiraret, moliebatur fratri exitium. Boriuoius Vvratislai filius
Vngara matre, è Suentochna Polona uxore, tunc in Bohemis poſt Prædislaum fratrem, per-
natum, ſuorumq; fraude occiſum, principatum tenebat. Ad eum ſe cõtulit Sbigneus, per-
ſuaſit precibus & pecunia, ut ſub nuptiarum tempus in Boleslai ditionem inuaderet. Ad
Grezum iam Bohemi peruenerant, cum ſubitò murmure & fremitu caſtra complẽtur, ad
iniuſtum ſe bellum & contra cognatos & confœderatos duci: minimè neceſſaria expedi-
tione: nec minoribus propemodum, quàm in quos eant Polonos, incommodis ſe ab aua-
ro prin-

Poloniæ diuiſio. *Boleslai mores.* *Boleslai uxor.* *Sbignei improbitas.* *Boriuoius Bohemorũ dux.* *Bohemorum contra Polonos expeditio.*

ro principe ſuo confici Boriuoius ubi uidet alienos eſſe ab illo bello Bohemorum ſuorum
animos, reduxit exercitum. Ita conatus ille primus, ſumptuſq; Sbignei tũc incaſſum ceci-
dit, niſi quòd in ſequentem annũ bellum tamen conflatum eſt. Nam Boleslaus incurſione
illa Bohemorum ſuperiori año facta prouocatus, primo uere coëgit exercitum, eũq; mox
duce Zelislao miſit in Morauiã. Nam ipſe ne unà proficiſceretur, magnis precibus à pro-
ceribus & noua nupta exoratus eſt. Iamq; Zelislaus peruaſtata tripartito agmine Mora-
uia, ingenti prẹda onuſtum reducebat exercitum, cum certior fit, Suentopelcũ Morauorũ
ducem cum magnis copijs à tergo uenientem, non longius duobus miliarijs à ſe abeſſe. I-
taq; præmiſsis impedimentis atq; captiuis, ſigna cõuertit, & inſtructa acie manus cũ hoſte
conſerit. Pugnatũ æquo marte aliquãdiu, plurimũq; humani ſanguinis utrinq; fuſum eſt,
ducibus ubiq; præliũ inſtaurantibus. Ad extremũ neutrò inclinante uictoria, utriq; mœſti
& pro uictis ſe gerentes: illi quidem in Morauiã, noſtri uerò cum præda incolumes in Po-
loniam ſeſe recepere. In eo prælio Zelislaus, dum ducis pariter atq; militis officio fungitꝰ,
dextrã amiſit. Quem Boleslaus princeps, collaudatum pro meritis & uirtute, aurea manu
donauit. Nec longa quiete data militibus, iterum eadem æſtate Boleslaus ipſe tranſmiſsis
montibus atq; ſyluis, quibus Morauia à Polonia uerſus occidentẽ ſolẽ diſiungitur, incur-
ſionem in Morauiam fecit: exuſtiſq; nemine reſiſtẽte, plurimis uicis atq; pagis, aliquãto tñ
minorem prædã, quàm Zelislaus reuexit: propterea quòd agreſtes à Sbigneo, ut creditũ
eſt, de aduentu Boleslai certiores facti, in uaſtas ſyluas cum gregibus & armentis ſeſe oc-
culuerant. Reuertente & ouante ex Morauis Boleslao, legatus Pontificis maximi Gual-
tho epiſcopus Beluacenſis in Poloniam uenit, adhibitaq; ſcelerum ac flagitiorum indagi-
ne & correctione, fauente & adiuuante principe, duos epiſcopos Gneſnẽſis prouinciẹ ſe-
dibus ſuis eiecit. Qui uerò ij fuerint, non liquet: niſi quòd Dlugoſſus alterum ex ijs Cias-
laum fuiſſe ſuſpicatur, qui Cracouienſem ſedẽ permittẽte Boleslao, ſine authoritate Pon-
tificis Max. uſurpauerat. Geminata eſt aũt Boleslao uictoriæ Morauicæ lætitia nato filio
Vvladislao. Quanq̃ contaminabant eã lætitiã Sbignei nõ obſcuræ machinationes, à quo
exciti eſſe Bohemi, ſollicitati Pomerani dicebãtur: & rem credibilem faciebat, ꝙ ipſe cum
ſuis copijs ad Bohemicam expeditionem non adfuiſſet. Diſsimulabat tamẽ Boleslaus, &
patientia ſanare fratrem uolebat. Cæterũ Pomeranos è Polonia prædas agentes coërcere,
& inſigniter ulciſci cupiens, æſtate ſequenti in Bohemos expeditionem ſimulat. Ad Glo-
gouiam conuenire equites iubet. Inde conuerſo itinere, per denſas ſyluas ſeptimis caſtris,
ad Colbergũ, frequens & opulentũ ea tempeſtate oppidũ, peruenit: & nocte quidẽ in ſyl-
uis quieti data, inſequentis diei diluculo, uadato amne, qui oppidũ præterfluit, & maiore
copiarũ parte ad ſubitos hoſtiũ impetus, ſi fortè eos aduẽtus ſuus nõ fefelliſſet, ſuſtinẽdos
relicta, cũ reliquis oppidũ improuiſò adortus eſt. Iamq; portas oppidi effregerat, cũ facto
ab oppidanis concurſu, recipere ſe coactus eſt: ueritus, ne ſui pauci à multis, in quibus &
pueri & mulieres bonam de domibus atq; tectis operã nauare poſſent, opprimerẽtur. Ple-
riq; enim è noſtris prẹdæ cupidiores, ad ſuburbana diripienda diſcurrerãt. Primo tumultu
dux hoſtiũ, qui in eo tũc oppido cõmoratus erat, in fugã ſe eiecit. Boleslaus caſtigatis ijs,
quorum importuna auaritia factum erat, ne oppidũ primo impetu caperetur, maiore de-
inde ui & omnibus copijs oppugnationẽ aggreſſus: ubi caſſò labore & uulnerib. confici
ſuos ab oppidanis ſtrenuè mœnia defendentibus animaduertit, direptis et incenſis ſubur-
banis, in Poloniã cum prẹda reuerſus eſt. Pauciſq; diebus quieti datis, cum iiſdẽ copijs in-
expectatus in Pomeraniam rurſus inuadit: Suatoborum maritimæ oræ ducem, ſocium &
conſanguineum ſuum liberaturus. Nam is propter iniuſtum & crudelem dominatum ca-
ptus à ſuis, in uincula couiectus erat. Itaq; præmiſsis, qui Suatoborum repeterent, ipſe nõ
magno interiecto ſpacio cum exercitu ſubſequitur. Pomerani repentino hoſtiũ aduentu
territi, Suatoborum dimittunt, & in Boleslai caſtra perducunt. Boleslaus Suatoboro ad-
monito officij ſui, & non optimẹ erga ſe ante eum diem fidei, ſtatim reduxit exercitum. In-
ſequenti anno rurſus, miſſa cum Scarbimiro magiſtro militum, quem comitem palatij uo-
cat Vincentius, aliquanta manu, Pomeraniam, nemine prohibẽte, depopulatus eſt. Nam
ipſe cum prædatoribus illis profectus non eſt. Haud longè tamen à Ppmeranorum finib.
aberat. Reuertens è Pomerania Scarbimirus, ad principem contendit, ab equite quodam
familiari ſuo ad nuptias pariter atq; dedicationem templi inuitatũ. Aduenieus maiore læ-
titia explet conuiuiũ. Inde princeps hilarior, uenatũ ſe in ſyluã cũ centũ, nõ amplius, equi-
tibus è conuiuio proripuit. ibi in Pomeranos, qui tũc fortè raptim in Poloniam incurſio-
nem fecerãt, ſua damna cõpenſaturi, cum incidiſſet: fugere turpe ratus, manus cum hoſte,

Poloni infeſtãt Morauiam. *Suentopelcus Morauorum dux.* *Zelislaus uirtutis ergò donatus aurea manu.* *Morauia iterũ uaſtatur à Boleslao.* *Legatus Pontificis Max.* *Epiſcopi duo depoſiti.* *Vvladislaus filius Boleslao natus.* *In Pomeraniã expeditio Boleslai.* *Colbergum.* *In Pomeranos altera expeditio.* *Suatoborus Pomeranorum dux.* *Pomerania rurſus uaſtatur.* *Boleslai periculum & fortitudo.*

quamuis lōgē impar, conseruit. Magnaq; in eis strage edita, dum iterū atq; iterū perrūpit
hostile agmen, deficiēte ex uulneribus equo ipsius, & uno de comitib. equū ipsi suppedi-
tante, uix cū triginta suis, int̄ quos & Scarbimirus erat, saluus euasit: Pomeranis in stupo-
rem uersis, & persequi abeūtes nō ausis, & mox ad suos puenit: q rē cognita, correptis ar-
mis ē cōuiuio ad ferendā principi suo periclitanti opē accurrebāt. Pomerani sinē mora, o-
missa instituta incursione, q̄ male adhuc ipsis ceciderat, curriculo domos sese recepêre. Fe-
runt̄ aūt fuisse ad tria millia. Sic temeritatis principis, prosperū tn̄ euentū habuit. In ea pu-

Scarbimirus oculo priuatus.

gna Scarbimirus ualde cōsauciatus, dextrū etiā oculū amisit. Implet mox fama huius præ-
lij atq; periculi principis omnē Poloniā, multa (ut fit) ueris affingēs. Cōcurrunt ad uisendū

Senatus principem obiurgat.

primores: obiurgant principē periculosæ temeritatis: orāt, in posterū ne sese, remq; pub. in
tantū discrimen pcipitet. Ille contrà, reprehensionē facti sui, q iam infectū fieri nequeat, in
aliud tēpus, si ipsis uideat̄, differendā esse censet: hostē uerò, si uicē suam, cæsorūq; fratrum
doleant, secū statim ulciscantur. Annuunt omnes, et mox domos ad arma capiēda dilapsi,
quantū quisq; copiarū ex tempore contrahere poterat, contrahunt. Accientur ex fœdere
Russorum auxilia: conducuntur etiam ex Vngaris mercenarij milites. Nunciatur interim

Suentopelcus siue Suatoplugus Bohemorum dux.

Boleslao, Suentopelcū Bohemorū principē cum ualida equitum, peditumq; manu expe-
ditionem parare in Poloniā. Erat aūt is Suentopelcus, quē & Conradū dici reperio, Otto-
nis Morauorū ducis, cuius suprà meminimus, filius: qui pulso Boriuoio patruele, Bohe-

Germanici motus.

morū principatum illis diebus inuaserat. Atq; id eò liberiùs faciebat, q magni erāt motus
in Germania, bellumq; ciuile primùm inter Henricū eius nominis quartum Cæsarem, &

Henricus quartus et quintus, et Rudolphus, Cæsares.

Rudolphum ducem Sueuorum, Henrico uiuenti à principib. Electoribus suffectū: dein-
de Rudolpho extincto, inter eundem Henricum, & filium eius Henricum, quē pater ipse
imperij consortem & regem Germaniæ fecerat. Is igitur Suentopelcus siue suopte inge-
nio, siue ob receptum ē fuga Boriuoiū Polonis infensus, siue adeò à Sbigneo subornatus,
incursionem in Boleslai ditionē, dum ille Pomeranico bello distinetur, facturus esse dice-
batur. Distrahebatur ancipiti consilio Boleslaus, Pomeranósne prius ulcisceretur, an Bo-
hemorum excursionem reprimeret. Hic salus multorum agebatur: illuc iustus dolor & ira
pectus generosum impellebat, ueritum ne crescerent hostibus animi patientia sua. Tandē
aduenientibus Russis & Vngaris, utrumq; bellum persequi statuit, & Scarbimirū quidem
cum parte copiarum in Pomeranos mittit: ipse cum reliquis ad saltum Herciniū, qui Bo-
hemiā terminat, Bohemis obuiā ire pergit. Verùm ij cognito Boleslai occursu, quieuerūt:

Pomerania uastata à Polonis.

nec eos tūc sibi lacessendos Boleslaus existimauit. Scarbimirus uastatis, ut mandatū erat,
Pomeranorum finibus, nemine obuiā prodeunte, exercitū præda onustū reduxit. Mentio
facta Vngarorū admonet nos, ut ne prętereamus, id quod in ipsorū annalibus reperimus.

Almus rex Vngarorum à Polonis reductus, 1106. ann.

Tradunt ij, Almum Geisæ regis filium, propter metum Colomanni fratris, cui Almus re-
gnum, à Vualadislao patruo sibi delatū, ultrò concesserat, profugum, hoc anno, qui fuit à
Christo nato 1106. à Polonis in Vngariam reductum, & cum fratre pacificatum, non ten-
tata dubia Martis alea, Polonorum auxilia dimisisse. Nostri nullam per hæc tempora Po-
lonorū in Vngariā expeditionē cōmemorant: cæterùm ipsos ab Vngaris contra Pomera-

Suētoslaua Boleslai filia.

nos adiutos esse referūt. Nobis controuersiā hanc dirimere nō libet. Hoc etiā āno Boles-
laus filia Suētoslaua auctus est: & cū Sbigneo fratre opera Suētopelci siue Stopolci Kio-

Pomeranicum bellum.

uiensiū principis, ad quē Sbigneus profugerat, in gratiā redijt. Sequēti āno maiore ui Po-
meranis bellū fecit. Iam ij malorū pertæsi, & assiduis agrorū suorū uastationibus fracti, ad
deditionē animis inclinabant, soli Bialogradēses, ciuitas ea fuit Pomeranorū in primis di-
ues & populosa, ferociores, cæteros quoq; à proposito auerterūt. Itaq; in eos omnem belli
molē cōfert: sed prius tn̄ missis cū legato duob. scutis, animos eorū tentat, albū ne, in quo
pax, rubrū, in quo bellū excidiūq; significabat̄, mallēt. Superbius illi respōsum dedêre, am

Bialogradum Pomeraniæ captum.

bob. scutis acceptis: Sāguine Polonorū se sibi candidā uictoriā paraturos. Itaq; Boleslaus
admotis ad mœnia Bialogradi castris, actis uineis, & turribus celeriter excitatis, summa
ope urbem expugnare nititur: quatit murum aries: ipse princeps periculi immemor, inter
primos uersari, nec deterreri multitudine telorum hostilium, aut suorum circa se cadētium
miserabili interitu, quin ad portam urbis excindendam suis præiret. Depelluntur tandem
summa nostrorum ui è propugnaculis hostes, nostriq; liberius effractis portis, cæsisq; uel
summotis qui in introitu urbis repugnabant, in urbem signa inferunt. Tunc demum Bia-
logradenses abiectis armis, clementiam uictoris supplices implorant. Parci iubet inermi-

Clemētia Boleslai.

bus Boleslaus: & receptui signo dato, ab excidio & direptione urbis abstinere milites iu-
bet: euocatoq; & castigato magistratu urbis & omni multitudine, dat ueniam uictis. Hac
uictoria

Vrbium Pomeranicarum deditio.

uictoria & uictoriæ moderatione accepta, Colberga, Camenū, Vielenū, Cosminū, & ali-
quot prętereà oppida Pomeranorū, in potestatē Boleslai uenêre. Zarnicouū excitatis tur

Zarnicouum à Boleslao in potestatem redactum.

ribus maiore ui oppugnatum, dum Boleslaus ad Bohemię fines excurrit, ad extremū sub
autumnum reuertēte eo, per deditionē receptū, & Gneuomiro, qui eius oppidi dominus
fuerat, redditū est: cū is religionē Christianā, à qua alieni adhuc erāt Pomerani, à Boleslao

Gneuomirus Zarnicoui dominus Christianus factus.

de sacro fonte leuatus, suscepisset, & in Boleslai, successorumq; eius principū Polonię uer-
ba iurasset: Quod autē de excursione Boleslai ad Bohemorū fines attigimus, ita se habuit.

In Silesiam excursio Boleslai.

Cozle arx supra Odrā sita, ad reprimēdas Bohemorū siue Morauorū incursiones perop-
portuna, conflagrauerat. Suspicabatur Boleslaus dolo Bohemorum incendium id con-
flatū esse: eosq; mox locum denuò munituros, & præsidio firmaturos, ni ipse anteuerteret.
Nec tamen eum, quem in Pomeraniam duxerat exercitum, longo itinere & labore bel-

Cozle arx exusta & instaurata.

li defatigatum, nondum confecto eo bello, deducere, & nouo labore conficere uolebat.
Itaque Sbigneum fratrem auxilia, cum quibus ad instaurandam arcem Cozle iret, popo-
scit. At ille nō modo nō fecit postulata, uerumetiam legatis fratris superbo & pleno con-

Sbignei contumacia.

tumelię respōso oneratis, uix manus abstinuit. Permolestè id tulit, ut par erat, Boleslaus. I-
taq; cū paucis uoluntarijs, summa celeritate cōfecto itinere, restaurata arce Cozle, ac mox

Sbignei doli.

recepto Zarnicouo, q hyems iā instabat, dimisit exercitū. In Poloniā reuersus, ad amplissi
mum senatū de iniurijs, contumelijs & perfidia Sbignei refert. Constabat, eū aduersus cō-
mune placitum (quod inter fratres iureiurādo interposito cōuenerat, ut neuter sine altero
fœdus cum quoq̄ percuteret, & alterius hostē, suum uterq; duceret) cū Pomeranis fœde-
ratū esse: his crebros nūcios & munera mittere, uicissimq; ab eis accipere: captiuos, si qui
fortè de eius ditione capti essent, ei cōdonari. Proferebāt̄ testimonia, & literę eius interce-
ptæ, ad Bohemos & Pomeranos scriptę, quib. eæ gētes aduersus Boleslaū solicitabant̄, ac
doli in caput Boleslai cōciñati aut meditati aperiebant̄. Certatim quisq; in senatu partim
hæc exaggerāt, partim alia præterea, quæ acceperāt, aut cōpererant, proferunt. Cēsent o-
mnes nō esse ferendū diutius monstrū illud, sed armis persequendū: & aut tollendū de me
dio, aut certè pellendū hostē publicū, q eo sit capitalior, q sub specie societatis & amicitiæ
fallat. His cognitis Sbigneus, diffisus rebus suis, maluit ad clemētiā & misericordiā fratris,
q summā esse in eo nouerat, cōfugere: q uitiū & armorū eius uniuersę Polonię consensu
nitentium, in se periculum facere: præsertim cum suorum animos alienos à se esse intelli-
geret, & in Bohemis atq; Pomeranis parū iam spei reponeret. Etenim Boleslaus cum Bo
hemis quidem pacem fecerat, Pomeranos uerò fregerat: & distinebantur ij tunc, ut uide-

Clementia Boleslai erga malè merentem fratrem.

tur, Saxonum, Danorumq; bellis. Itaq; Sbigneus per Balduinum Cracouiensem episco-
pum, & Iaroslaum Russorum ducem, ut uult Gallus, ueniam, & Masouiam, cætera ditio-
ne sua Boleslao concessa, impetrauit, & in potestate illius semper se fore sanctè promisit.
Hoc tempore Pomeranorum manus, siue ea prædabunda fortè incursionem fecerat, siue

Spicimirius uicus à Pomeranis direptus.

intētis in unum insidijs ad rem certam uenerat, Spicimirū uicū improuiso inuasit. Secesse-
rat eò tunc cum paruo comitatu Martinus Archiepiscopus Gnesnensis, prius & ueneran-
dus senex. Atq; is ad primū tumultū & aduētum, hostilē, timore subministrāte cōsiliū atq;
uires, inter cōtignationē tēpli abscōsus latuit: ministri uerò & comites eius, dilapsi partim

Archidiaconus Gnesnen. captus à Pomeranis.

euaserūt, partim in fuga ab hostib. capti sunt, inter quos erat Archidiaconus Gnesnēsis, eū
Pomerani, q & sacerdos, & splēdidè uestitus, & magna oris dignitate præditus esset, Ar-
chiepiscopum esse rati, spoliato raptim tēplo, secū abduxerūt. Ferunt, Pomeranos omnes,

Sacrilegij pœna.

quicūq; Archidiaconū & sacra tēpli uasa attigissent, domū reuersos, cū liberis, cōiugibus,
propinquis, atq; domesticis familijs, uel comitiali morbo correptos ad parietes & saxa se-
se allisisse, uel in amentiā uersos partim mutuis cædibus cōcidisse, partim dētib. & ungui-
bus in seipsos sæuijsse. Hoc malo igit̄ perculsi, causaq; mali notata, Archidiaconū cū sacris
uasis, et omni instrumento templi Spicimiriensis conquisito, domum remiserunt. Hæc ita

Pomerani religionem Christianam suscepêre.

diuinitùs ad preces pij, sanctiq; Archiepiscopi accidisse existimant̄. Addunt Dlugossus &
Vincentius, ex eo tempore Pomeranos religionem Christianā suscepisse. His adstipulan-
tur Albertus Crant. qui et ipse Pomeranos Boleslai huius principis opera Christianos fa-
ctos esse scribit: tametsi paulò posterius. Longè quidem antè ij cum cæteris eius oræ Sla-
uis, quos Vandalos uocat Crantius, Christo nomina dederāt, partim Germanorum, par-
tim Polonorum armis adacti: sed rursus ad pristinam impietatem semel atq; iterum desci-

Henrici quinti Imper. expeditio in Vngariā.

uerant. Post hæc Bohemicum, et ex eo Teuthonicum bellum exarsit in Polonia, ex huius-
modi causa. Henrico quarto Imperatore capto, & in carcerem coniecto, ac deinde angore
animi cōfecto, liberè iam Henricus filius eius tenebat habenas imperij: inferebatq; is bel-

lum Vngaris, ob uexatos & uiolatos milites, q ex uniuerso orbe Christiano ad Asiaticam
contra Saracenos & Turcas expeditionẽ, & recuperandã Hierosolymã per Vngariã pro-
ficiscebantur, & Almũ Colomanni regis fratrẽ exulẽ reducebat. Ad quod bellũ Bohemos
etiã, utpote tributarios Rom. imperij, secum in exercitu ducebat. Hac tãti belli mole terri-
tus Vngarorũ rex Colomannus, Geisæ filius, q Ladislao patruo in regnũ successerat, à Bo
leslao colloquiũ petijt. Loco, dieq; cõstituto, cõueniũt principes in Scepusiensi territorio:
societatẽ inter se ineunt: cõmunes amicos, cõmunes hostes sibi fore ꝓmittũt: fœdus, quo
firmũ, perenneq; sit, noua affinitate sanciunt: Colomannus enim Iudithã Boleslai filiã, Ste
phano filio suo natu maiori despondit: Scepusiense territoriũ, quod Polonicæ ditionis e-
rat, in dotẽ datũ, ex eo tẽpore in Vngarorũ potestatẽ uenit. Veniebat iam Henricus impe-
rator cum ualido exercitu contra Vngaros, Almũ Colomanni regis fratrem natu minorẽ
secũ ducens. Idq; factũ esse quinq; annis antè, q̃ Bonfinius supputat, multis authorib. & ar
gumentis docere possumus. Ibi Boleslaus Vngaris, quemadmodũ cõuenerat, auxilia mit
tit: ipse cũ non contẽnendis alijs copijs in Bohemiã inuadit, Boriuoiũ & Sobeslaũ Suen-
topelci Bohemorũ principis fratres patrueles, Colomãni regis sororis filios exules in co-
mitatu suo habẽs. Tametsi Vẽceslaus Hagecus uelle uidet, nõ interfuisse huic expeditio-
ni Boleslaũ. Suentopelcus Henricũ ad Vngaricũ bellũ cum auxiliarib. copijs sequẽs, Va-
sconi & Mutinæ procerib. summã rerũ Bohemicarũ cõmendauerat. Hi igitur Boleslao fi-
nes Bohemiæ ingredienti, cũ aliquãta suorũ manu occurrũt: initoq; prẹlio profligati, Pra-
gam se receperunt. Polonus uastata magna parte Bohemiæ, oppidisq; aliquot captis atq;
direptis, incolumẽ & ingẽti præda ditatum reduxit exercitũ. Suentopelcus de domestico
periculo certior factus, ęgrè impetrato ab Imperatore fremẽte, & Polonis iam tũc minan-
te, cõmeatu, raptim cum suis in Bohemiã reuertit: cumq; Polonos tũc ulcisci procliuè ipsi
non esset, in suos iram cõuertit, quasi eorũ cõniuẽtia & proditione Bohemia uastata esset.
Et Vasco quidẽ alter de ijs, quib. princeps abiens imperium mandarat, in collegã culpã o-
mnẽ trãsferebat. Res uerisimilis esse uisa est, eò ꝙ Mutina gente Rauita siue Versouius, in
Polonos semper propensa, erat. Itaq; is cum duob. filijs, & alijs nõnullis primorib. Raui-
tis, & paruulis eorũ filijs, iussu principis indicta causa capitali supplicio affectus est. Reli-
qui ex ea familia fuga elapsi, in Poloniã cõmigrarũt. In Vngaria nihil præclari gestum est à
nostris: sed rebus cum Cæsare & Almo fratre amicè compositis, dimisit Colomãnnus au-
xilia. Reuertentẽ aũt à Bohemica expeditione Boleslaũ, duæ res aduersæ & molestæ ex-
cepêre. Nam Sbislaua uxor eius uitã cum morte cõmutarat: Pomerani aũt Vsce arcẽ Gne-
uomiro Zarnicouiensi domino uel authore, uel adiutore, per deditionẽ interceperãt, de-
ceptis qui in præsidio fuerãt, cũ falsum de Boleslai morte rumorẽ cõfinxissent, quasi is ui-
ctus à Bohemis, captusq;, & Henrico Cęsari traditus esset. Itaq; omnib. rebus posthabitis
Boleslaus, à Bohemica expeditione maximis itineribus rectà in Pomeraniã cũ paucis ex-
peditis militibus contendit, reliquo exercitu dimisso, ut præda Bohemica exoneratus, ad
Pomeranorũ fines sibi occurreret. Nec tamẽ expectauit, dum is exercitus conueniret: sed
cum paucis illis, ita ut uenerat rapida excursione, cædibus hominũ & incendijs uillarũ, ho
stium fines uastauit: non quo sic ulcisceretur eorũ iniurias, sed magis ut incolumẽ se esse, et
mox iustas pœnas de perfidis exacturum, ipsis ostenderet. Posteaquam uniuersus cõue-
nit exercitus, Velenum oppugnat. Nam id quoque recepto Gneuomiro defecerat: nec ita
magno, ut Vsce, præsidio tenebatur. Iam autem hyems aduentabat. Erat in exercitu cum
fratre Sbigneus: sed cum hostibus, qui aliquanta manu coacta, opportunitatem inuaden
dorum nostrorum obseruabant, sentiebat, eosq; clàm per internuncios de omnibus rebus
& consilijs fratris certiores faciebat, & prodendi, perdendiq; eius occasionem quærebat.
Nocte quadã castris clàm egressus, persuadet Pomeranis, ut se duce castra Polonorũ ado-
riantur: perfacilè esse, quamuis paucis multos inopinantes opprimere. Sequũtur Pome-
rani. Agebat fortè in statione & excubijs Boleslaus, quod quidem crebrò facere solebat,
is re animaduersa, hostes cum tumultu & strepitu in castra irrumpentes, cum ijs qui in sta-
tione erant à tergo adoritur: suos in castris subita re perculsos, uoce sublata animat: conci-
dunt animis hostes, in insidias præcipitatos se esse rati: conciduntur & capiuntur utrinq;:
pauci tegentibus eos tenebris effugiunt. Captus est & Sbigneus, detractaq; galea agni-
tus, & ad Boleslaum adductus, in sequentem diem asseruatus est. Orto die, refert rem Bo-
leslaus ad castrense consilium. Ibi alius alio acerbiorem in Sbigneum dicit sententiã. Sed
omnium acerbissimam Secechus palatinus Cracouiensis, qui iam ab exilio reuerterat. Is
grauissimè in genus, mores, ingratitudinẽ, impietatẽ & perfidiã Sbignei inuectus, exag-
geratis,

Boleslai cũ Colomanno rege fœdus & affinitas.

Scepusium in dotem datum Vngaris.

Bohemia uexatur à Polonis.

Rauitarum excidium in Bohemia, & in Poloniam migratio.

Pomerani Vsce arcem intercepêre.

Pomeranicum bellum.

Velenum oppugnatum.

Sbignei perfidia.

Pomerani funduntur à Boleslao.

Sbigneus exceptus.

Iudicium de Sbigneo.

geratis, quæ is in patrẽ indulgentissimũ, quæ in fratrem mansuetissimum, quæ in patriam
optimè merentem peccasset, nullo non supplicio dignum, & unguib. atq; dentibus, si fer-
rum desit, populariter laniandum ac discerpendum esse pronũciauit: Boleslaum etiam de
nimia & perniciosa ipsi, totiq; reipub. facilitate & clementia obiurgauit. Productus, & cau
sam dicere iussus Sbigneus, cum se non explicaret, & re manifesta redargueret, non morte
tamen, quemadmodũ censebant omnes, sed exilio à mitissimo fratre damnatus, in Bohe-
miam abijt. Velenenses uigilijs, defendendæq; arcis labore assiduo fatigati, & desperato
suorum auxilio, arcem apertis portis dedunt. Introgressi milites, crebris Pomeranorũ de-
fectionib. & immedicabili perfidia cõmoti, in omne genus hominũ nullo neq; sexus, neq;
ætatis, neq; ordinis discrimine desæuierunt: nequicquã reuocante Boleslao, & uictis par-
ci iubente. Gneuomirus ad principem uiuus adductus, cõminuto fustibus capite, iustas
perfidiæ pœnas dedit. Boleslaus cum per hyemem iam nihil rectè geri posset, reduxit, di-
misitq; exercitum. Gallus per hyemem etiam Prussos adortũ eum esse memorat, concre-
tis glacie lacubus & paludibus, quibus ea regio impedita, difficilem præbet aditum alijs
temporibus: per uastatisq; ferro & igni agris, magnam hominum & pecudum prædam
abegisse, nemine obsistente, aut pugnæ copiam faciente. Sequẽti anno, qui fuit post Chri-
stum natum 1109. Germanicũ bellũ exarsit: breue quidẽ illud, sed prospero successu, ma-
gnaq; gloria Polonorũ & Boleslai principis gestũ. Cuius hæc fuit causa. Adiutos à Polo-
nis Vngaros, & uexatos, retractosq; è suis castris Bohemos, ipse per se indignè ferẽs Hen
ricus Cæsar, magis etiam à Bohemis cõtra Polonos incitabaẽ. Sollicitabaẽ & à Sbigneo
exule magnis pollicitationibus, eaq; spe implebaẽ, ut ꝑ Sbigneũ Poloniã omnẽ nullo ne-
gocio in potestatẽ suã redacturũ se esse crederet. Affirmabat enĩ Sbigneus, primo eius ad-
uentu, certatim ad se Polonos defecturos esse. Igitur initio æstatis, quæ Vngaricũ bellum
cõsecuta est, cũ maximis copijs atq; uirib. totius Germaniæ & Bohemiæ Poloniã, qua Sa-
xonib. atq; Thuringis cõfinis est, & nũc Marchiæ Brãdẽburgẽsis ac Silesiæ nomẽ habet,
ingrediẽ: Lubus arcẽ & oppidũ, quæ sedes episcopi etiã nũc est in prouincia Gnesnensis
Archiepiscopi, capit (tametsi negant quidã) & Magdeburgensi Archiepiscopo donat. By-
thomiã deinde, nõ hanc quæ in Oppoliensi tractu est, tentat: sed à Polonis audacter ex op
pido erũpentibus repulsus, spei suæ & Sbignei pollicitis nõ respondere euentũ, iniquius
tulit, & omissa atq; in aliud tẽpus reseruata Bythomia, ad interiora contendit: Recenũ re-
cepit: inde ad Glogouiã duxit. Iam eò Boleslaus partẽ copiarũ præmiserat, quæ hostẽ trã-
situ Odræ fluuij prohiberẽt, dum ipse Russorũ & Vngarorũ auxilia expectat. Verùm Cę-
sar nouo inuento uado, haud ita procul à Glogouia transducit exercitum ad nonum Cal.
Septemb. peneq; nostros ultra Odram statiua habentes oppressit: paucos quidem milites
in agris uagantes, & magnam agrestium, pecudumq; prædam cœpit. Reliqua militũ ma-
nus partim in oppidum sese recepit, partim fuga dissipata est. Magna ui oppugnatur op-
pidum, frequens quidem ea tẽpestate, sed non munitissimum. Oppidani ueriti, ne capto ꝑ
uim oppido, extrema quæq; ab irato hoste paterentur, quinq; dierũ inducias petunt, quib.
nisi succursum sibi esset, deditionẽ promittunt, obsides dant primorũ ciuiũ liberos: ad Bo-
leslaum principem mittunt, quanto in discrimine sit oppidũ, & quid cum hoste constitue-
rint exponunt: orant, celeriter sibi ut opem ferat. Collaudat ille eorum consiliũ: affuturum
se esse maturè pollicetur. Quod ni affuerit ad cõstitutũ cũ hoste tempus, sustinere eos por-
rò impetum hostilem iubet. Ni faciant, deleturũ se esse eos post discessum Cæsaris iurat.
Malint ergo paucorum obsidum iacturam facere, quàm uniuersi perire. Valuit apud Glo
gouiẽses plus fides & authoritas principis, quàm priuata pietas. Itaq; biduo, quod de in-
ducijs erat reliquum, ad sustinendam uim hostium omni ope sese cõparant, turres & mœ-
nia quassata & labefactata reficiunt, lapidũ & aliorũ telorum maximã uim in turres con-
gerunt. Adueniente quinta die, imperator promissam deditionem poscit: ubi mutatos op
pidanorum animos uidet, iratus corona oppugnat oppidũ, obsides pallijs alligari, & ad
mœnia obuerti iubet, ut dum suis oppidanorũ misericordia parcit, facilius & liberius mi-
lites mœnia subeant. Sunt aũt pallia asseres cõpacti, qui milites mœnibus succedentes te-
gunt, & à missilib. defendũt. Sed nihilo minus oppidani omne telorũ genus in suos iuxtà
ac in hostes cõgerũt: qui propius ad mœnia accesserant, aut scalis admotis muros iam scã-
debant, eos contis deturbant, lapidib. obruunt, pice & aqua feruẽti perfundunt, præcipi-
tesq; agunt. Cæsar hostium siue pertinaciam, siue constantiã admiratus, & suorũ uulnera
& pericula miseratus, receptui canere iussit. Sic eo die & succedentibus aliquot deinceps,
frustra tentata expugnatio est. Nec uoluit postea Cęsar suos periculo obijcere. Permultos

Sbigneus exilio mulctatus.

Velenum direptum.

Gneuomirus fuste comminuto capite interfectus.

In Prussiam excursio Polonorum.

1109. ann.

Germanicum bellum.

Lubus arx capta à Cæsare, & Archiepiscopo Magdeburgen. donata.

Bythomia oppugnata.

Recenũ oppidum.

Glogouia oppugnata & fortiter defensa.

Glogouiensiũ fides & cõstantia.

Pallia.

enim fortes uiros,Bauaros,Saxonas,& Bohemos una illa oppugnatione amiserat.Ac Ba
uarorũ quidẽ & Saxonũ funera honorificè domos remisit, Bohemi uerò ad Glogouiã in
Belli gerendi ratio.
cãpis tumulati sunt.Nõ recessit tamẽ ab obsidione Glogouiæ Cæsar.Iam Boleslaus expe
ctata auxilia acceperat, ualidasq; de suo milite copias habebat : itaq; ꝓpius hostẽ accedit:
nec tñ pugnãdi copiã,quãuis flagitantib.suis,faciebat:sed è latebris & insidijs hostilẽ exer
citũ carpebat,pabulatores excipiebat,noctu subducendæ alui causa castris egressos truci-
dabat:sæpius intẽpesta nocte cũ clamore & clãgore turbarũ hostiũ castris adequitabat,ex
cubias aut opprimebat,aut è stationib.depellebat : interdiu quoq; nõnũquã prãdẽtes aut
quiescẽtes tumultuariè adoriri,ꝑsequẽti hosti cedere,recipientẽ sese rursus ꝑsequi,celerita
te equorũ suorũ,& hostiliũ tarditate,grauiq; armatura fretus. Itaq; neq; oppugnãdi oppi-
dũ,neq; reficiẽdi se,neq; quiescẽdi spaciũ hosti dabat.Exurebat etiã circũiacẽtes uillas,ob-
sidebat itinera,ita ut integras legiones pabulatũ mittere hostes, & lõgius petere cõmeatũ
necesse haberẽt:sæpeq; reuertentib.præda excutiebat.Celebre his rebus erat Boleslai no-
men inter hostes,totaq; castra laudes & uirtutes eius,cõpositis etiã ad id carminib.ꝑsona-
bãt:ita ut Cæsar capitali pœna,ne id fieret,sancire cogeret,ueritus ne ea res formidine atq;
desperatione animos militũ suorum deijceret.Angebat aũt ancipiti malo,obsesso q̃ obsi-
dẽti similior. Et infectis quidẽ rebus ab obsidione discedere turpe, manere aũt diutius in
loco,periculosum ducebat:ne nõ mutantẽ castra exercitũ & pestis,& fames,& peruigilia,
ꝓpter crebros nostrorũ insultus cõficerent.Tandẽ ui expugnare oppidũ statuit. Cęterum
Suentopelcũ cũ Bohemis ad sustinendos nostrorũ impetus,ne se oppugnationi urbis in-
tento,castra sua caperẽt,obijcit.Et impediebãt nõnihil Bohemi nostrorũ conatus, tum in
Suentopelcus Bohemus dolo interfectus.
statione illa,tum aliâs. Verùm Suentopelci mors nõ parũ adiumenti nostris attulit, aduer
sariorum uerò animos deiecit. Occidit aũt eum Ioãnes Cistes, eques Bohemus exul, siue
Boleslai cõsilio,& præmio percussori ꝓposito adductus,(nam & hoc fert) siue ꝓprij exi-
lij,cæsorumq; propinquorũ Rauitarũ dolore stimulatus.Certè patrata cęde,fuga,nequic-
quã ꝑsequentib.Bohemis & Germanis,pernici equo elapsus,magnis præmijs à Boleslao
affectus est.Perculit is casus uehemẽter Cęsarẽ,& omnẽ eius exercitũ. Itaq; tumultuatũ in
castris,ac tota nocte in armis uigilatũ est,ne qd maius noctu nostri aggrederent. Neq; ẽm
in uno illo tã audaci facinore cõquietura esse Polonorũ audacia uidebat. Postero die cõ-
ploratione circa cadauer facta,Cæsar ut Bohemorũ studia & uoluntates retineret,ꝑmittit
eis,ut principẽ ipsi sibi, quẽ uelint, eligãt. Illi Henrico & Venceslao Suentopelci filijs, &
Vvladislao eiusdẽ fratre patruele,quẽ prius Suentopelco successorẽ interposito iureiuran
Ottho dux Bohemis datus.
do designarãt,præteritis,Otthonẽ eiusdẽ Suentopelci fratrẽ germanũ Morauię Marchio-
nem absentẽ regnare iusserunt:à Cęsare missionẽ flagitarunt,deducendi funeris gratia: &
q; uerebant,ne Boriuoius & Sobeslaus exules,qui uel authores,uel certè cõscij necis fra-
ternæ esse credebant,principatũ inuaderẽt. Ac ne Vvladislaus quidẽ tã insigni iniuria af-
Vvladislaus principatũ apud Bohemos occupat.
fectus,quieturus esse existimabat.Et ita sanè accidit. Ad primum enim nuncium fraternę
mortis,principatũ is occupauit.Aegerrimè Bohemorũ discessionẽ tulit Cæsar: maluit ta-
men hoc ipsis concedere,q̃ ut ij nequicquã aduersante se,irritatis animis discederent. Bo-
Legatio Boleslai ad Cæsarẽ.
leslaus ratus Cæsarem non satis auspicati belli iam pertæsum, simul q; hyems instabat, fa-
ciliorem,placidioremq; fore,legatos ad eum de pace misit. Edit ille pacis conditiones, ut
Henrici Cæsaris arrogãtia.
Sbigneus in principatum suum restituatur, & ut Poloni tributarij sint Romano impera-
tori. Duræ uidebantur nostris hæ conditiones,neq; existimabant principẽ eas accepturũ
esse. Ibi Henricus Cæsar ambitiosè admodum & arroganter, ostendens legatis thesaurũ,
quem ingentẽ habebat: Hic,inquit,Polonos perdomabit. Erat legationis princeps Scar-
Habdancorum familiæ origo.
bicus comes ex ea gente, quæ insigne habet lineas iunctas in modum duorum trigono-
rũ ęqualiũ,acutos angulos habentiũ,quorum bases sursum uersus pateant:uel,ut planius
ac rudius dicam,in modum VV literæ geminæ maiusculæ . Is igitur Scarbicus stultã Cæ-
saris iactantiam notans, annulo, quem digito gestabat, in thesaurum proiecto : Aurum,
inquit, adijciamus auro . Id scomma intellectum Cæsar, gratias agendo elusit, Habdank,
inquiens lingua Germanica, quod est, gratias ago. Inde familiæ id nomen mansit, ut
Habdanci dicantur. Ex qua familia Michaël comes Lubenense monasterium in maiore
Polonia paulò pòst construxit atq; dotauit. Hæc eo libentius commemoramus, quòd ex
Ioannes Choinius episcopus Cracouiensis, & Cãcellarius Poloniæ.
hac familia fuit Ioannes Choinius episcopus Cracouiensis, & Cancellarius Poloniæ, uir
clarissimus, admirabili ingenio, excelso animo, maximo consilio, eruditione & iurispe-
ritia non uulgari, rara celeritate ac dexteritate in rebus agendis præditus, in uictu, cul-
tuq; corporis elegans & moderatus, temporis parcissimus, constantia uerò, integritate &
liber-

libertate in defendenda iusticia & iniustitia oppugnanda singulari: quibus rebus cum po
tentes & factiosos quosdam offendisset, eorum obtrectationib.minus gratiosus fuit apud
multitudinem,quàm esse debuit. Cæterùm regi Sigismundo,cuius iudicium diuinũ erat,
ita fuit charus,ut inuidi quidam & inimici,plus quam filium eum diligi ab illo, dictitarẽt.
Atq; is uiueret adhuc fortasse,si chariora sua cõmoda,quàm uirtutẽ & rempub.habuisset.
Cæterùm ante octo annos immaturã mortem obijt,maximo nostro dolore.Etenim nõ in
clientis,sed in alumni atq; filij loco nos dilexit,ac de ornamentis nostris sedulò cogitabat.
Sed unde deflleximus,reuertamur.Reuersi ad Boleslaũ legati,mãdata Cæsaris referũt,mi-
rari ille cõfidentiã Cæsaris,& iniquitatẽ cõditionũ,quasi uictor uictis leges imponeret, ac
nõ dubia adhuc esset Martis alea.Itaq; quã nõ impetrabat pacẽ,ui & armis extorquere ꝑ-
git,ac maioribus q̃ prius dãnis & incõmodis hostẽ afficit,minus aptũ ꝑ se,abductis Bohe
morũ auxilijs,ad nostrorũ insultus diurnos atq; nocturnos reprimendos:nec ullã ei dat li-
centiã oppu-gnãdi,pabulãdi,cõmeatus petẽdi,atq; adeò è castris prodeũdi facultatẽ.His malis fatiga-
ti Germani,maioraq; metuentes,aliò trãsferre bellũ statuũt,ut loci mutatione & aura me-
liore,& pabulatione, cõmeatuq; laxiore uterent.Simul aũt elicere se nostros ad decernen
dum de summa rei uniuersis copijs aliqua occasione posse sperabãt.Soluta igitur Glogo-
uiæ obsidione,ad interiora Poloniæ & Vvratislauiã urbẽ instructa acie contendunt. Inua
dit à tergo,carpitq; extremos hostium Boleslaus,turbat ordines,impedit iter:nec sustineri
nostrorũ impetus à paucis poterat, uulnerabãt hostes hastis cominus,eminus sagittis:cũ
illi cõuersis signis ad præliũ se expedirent,nostri diuersi refugiebant, rursusq; ex interual-
lo,iter prosequentes adoriebant.Orabant principẽ nostri pleni fiduciæ, tota ut acie cũ hõ
ste dimicaret:satis sibi esse animorũ,satis uiriũ ad apertũ certamen:defungi se cupere semel
totius belli labore:indignũ esse,uastari agros suos, expugnari arces & oppida se intuẽtib.
Quietos esse iubet Boleslaus,& ad omnia paratos:sibi curæ fore,quid facto opus sit.Cæ-
sar magno cum labore & cæde suorũ,ægrè in conspectũ Vvratislauiæ uenit.Est circũ Vv-
ratislauiam latè patens planicies:Boleslao locus uisus est peropportunus ad dimicationẽ
prælij,& nostris propter leuẽ armaturã & pernicitatẽ equorũ, equitumq; multitudinem,
quàm hostibus,cõmodior. Itaq; paucis milites cohortatus, adesse tempus, quod dudum
Boleslai cohortatio.
flagitassent: meminissent pollicitationẽ suarũ:cogitarent in eo prælio imperiũ,salutẽ & li-
bertatem patriæ uerti:uiri,& maiorib.suis digni esse pergerẽt:uastatos agros,incensas uil-
las,capta oppidã,in seruitutẽ redactos agricolas,ulciscerẽtur: gloriã deniq; maiorũ suorũ,
imperatore orbis terrarũ deuicto,illustrarẽt.Deinde maiore, quàm aliâs, ui hostes à tergo
& ab laterib.lacessit. Cõuertunt illi acies more solito,nostros repulsuri.Non iam refugie-
Prelium Polonorum cũ Germanis.
bant nostri:sed celeriter ad signa & ordines ita ut iussi erant,concurrentes, præter opinio-
nem hostiũ,pugnandi copiam fecêre. Præliũ fermè exoriente sole initũ, durauit usq; ad
meridiem. Et inclinabat quidem ad hostes uictoria: reprimebãtur nostri equites graui il-
lorum armatura,nec densas peditum phalanges perrumpere poterant, sed quasi in murũ
incurrebant,maiore suo quàm hostium detrimento : iamq; audacius illi uicissim signa in-
ferebant,nutabãt Poloni: uerùm Boleslaus omnia sollicitè prouidens, ubicunq; deteriori
loco rem suorũ esse animaduertebat,accurrebat,& hortando,orando, subsidiarias cohor-
tes submittẽdo,instaurabat pugnam . Ad extremũ cohortes aliquot Silesiorũ, facto cu-
neo ab aperto latere curriculo in hostiles acies inuehi iussit.Quod ubi factum est,celeriter
inuadentib.nostris in auersos & inopinantes,perturbari cœpere hostium ordines. Nostri
alacriores,mutua significatione & clamore sese cohortati, instare utrinq; trepidantib. nec
spaciũ colligẽdi sese dare.Acrius tamẽ adhuc à fronte nostrorũ impetũ sustinebant hostes:
Boleslai de Hẽrico Cæsare uictoria.
sed ubi suos à tergo cedere nostris urgentib.respexêre,in fugam sese omnes conijciunt, in
Henrici Cæsãris fuga.
primisq; Cęsar ipse,nequicquã reuocare fugientes conatus.Iamq; non in ancipiti dimica-
tione,sed in cæde fugiẽtium & impedientiũ sese,nostri uersabant.Plurimi mortales inter-
fecti sunt,permulti uiui in potestatẽ uenêre:atq; ij honestè & liberaliter iussu Boleslai habi
ti & asseruati sunt. Multi etiam ex nostris ceciderunt: longè plures (ut in nudis, aut certè le
ui armatura tectis euenire necesse erat) uulnerati sunt . Campus,ubi pugnatũ erat, plenus
cadauerũ,acerbũ & miserabile spectaculũ exhibebat.Ac nostri quidem cõquisiti & sepul-
ti sunt. Germani uerò insepulti, canibus & uolucribus esca iacuêre. Inde cum eò tanta uis
canum conuenisset, ut difficilem trãsitum præberet paucis iter facientibus, Caninus cam-
Caninus campus.
pus à Polonis atq; Germanis locus ille dictus est:et in hodiernum usq; diem utraq; lingua
nomen hoc,is qui ibi est uicus,retinet. Abest aũt uno à Vvratislauia milliario. H.Mutius
longè diuersum ab hoc exitũ,diuersamq; item causam huius belli memoriæ prodidit. Sic
enim

enim is ſcribit:Poſt comitia illa Aquiſgranen.ſequenti anno iterũ Francofordiæ cõueniũt principes & imperator,deliberantq; de bello ſuſcipiendo contra Polonos: qui tributũ im peratori debitũ dare recuſabant,regemq; ſibi elegerant,ipſiq; coronã impoſuerant: qui tũ imperatoris erat ſummus contemptus.Quare cõſcripto exercitu,in eos proficiſcitur.Rex ante imperatoris aduentũ in caſtris eſt:pugnatur aliquoties multo utrorũq; ſanguine: ad extremũ uerò uicit imperator,milite Germano fretus,& potentia ſua. Polonis igitur in fi- dem receptis,tributoq; ueteri aucto ꝓpter belli expenſas,reuertitĩ in patriã.Hactenus Mu tius:neq; cum Gallo illius tẽporis ſcriptore,neq; cum ratione temporũ cõgruenter. Neq; enim tunc regẽ ſibi crearũt Poloni:ſed ante eentũ annos creatũ,paulo ante illud tẽpus ha- bere deſierunt.Sed nos cætera perſequamur.Boleslaus tam inſigni,tametſi nõ incruenta, uictoria triumphãs,ꝙ hyems iam aderat,dimiſit exercitũ ſuum, auxiliares uerò Ruſſos & Vngaros pro meritis remuneratus,in hybernia diſtribuit.Clarius uerò quàm antehac, ea uictoria Boleslai & Polonorũ nomen apud Germanos factũ eſt. Itaq; cũ Henricus Cæſar acceptã à Polonis apud Caninum cãpum cladem ulciſci inſequenti æſtate pararet, minus alacres militum animos ad eam expeditionẽ habuit:& res Italicę præterea eum ab illa co- gitatione auertebant.Verebatur aũt,ne ſe in Italiã profecto, Poloni uicinã ſibi Germaniã infeſtis armis inuaderent.Ad hæc ſciebat,multos nobiles & egregios tribunos militũ,cen turiones,turmarũ & alarum præfectos,quorum præclara opera in illa Italica expeditione uti poſſet,captiuos à Polonis detineri,& pacẽ quidem cum Boleslao facere cupiebat: ſed offerre eam ultrò,quã dudũ à ſe petitã negarat,turpe ſibi ducebat. Tãdẽ cõmunes amicos ſubornauit,qui Boleslao perſuaderent,ut ipſe eam à Cęſare peteret:ac de uoluntate ipſius illi prolixè pollicerentĩ.Vicit animũ ſuum Boleslaus,ut ipſe ad Cæſarem Babenbergã,op- pidum id eſt Franconiæ,ſplendido apparatu & comitatu proficiſceretur. Aduenieus co- miter & honorificè acceptus eſt à Cæſare.Ibi multis inter ſe ſermonibus habitis, & cauſis offenſarum & inimicitiarũ diſcuſsis atq; ſublatis,pacẽ inter ſe fecerunt æquis conditionib. Renouantur uetera primi Boleslai cum Otthone tertio Imperatore fœdera, nouaq; affini tate ſempiterna amicitia inter ipſos principes & poſteros ipſorũ ſancitĩ & ſtabilitur. Nam Boleslaus Henrici ſororem Adleidã uxorẽ duxit,& filio ſuo Vvladislao impuberi adhuc Chriſtinã eiuſdem Cæſaris filiã paruulã deſpondit: captiuos omnes Cæſari liberaliter re- miſit,& ab eo uiciſsim oppida capta ſuperiore bello recepit: peractiſq; magna celebritate & ſumma omniũ lætitia nuptijs,datis & acceptis ultro citroq; magnis munerib.aucto no bilibus Germanis,nouas nuptas deducentibus, comitatu, Boleslaus in Poloniã reuertit. Tametſi Radeuicus Phryſingenſis in eo libro,quem de rebus geſtis Friderici imperatoris ſcripſit,Gertrudim Leopoldi Marchionis Auſtriæ filiam,Henrici Cæſaris neptẽ,Vvladiſ- lao uxorem fuiſſe memorat.Poſt Germanicũ bellũ,quod dudum expoſuimus,Boriuoius oblatam Suentopelci fratris interitu,& Otthonis atq; Vvladislai de Bohemiæ principatu cõtentione,occaſionẽ nõ prętermittẽdã ſibi eſſe ratus,quin principatũ, unde à Suentopel co eiectus fuerat,repeteret,impetrat à Boleslao Polono auxilia:& cõfluentib.certatim ad eum procerib.& equitibus,paruo negocio Pragã Viſſegradũ caput Bohemiæ,in ſuã rede git poteſtatẽ. Sed euocatus à Cæſare ad cognitionẽ ac diſceptationẽ cauſæ pariter cũ Vv- ladislao fratre,qui impar uirib.Cæſaris opẽ implorarat,in uincula coniectus eſt: Vvladiſ- laus uerò Bohemorum princeps declaratus. Moleſtè aũt ferẽs Boriuoij circũſcriptionem Boleslaus Polonorum princeps, motuſq; Sobeslai fratris eius, qui apud ſe adhuc exula- bat,precibus, inſequenti anno, cum Henricus Cæſar Romam ad ſuſcipiendum diadema imperatorium profectus eſſet,in Bohemos duxit exercitum. Præmiſsis autem legatis, po ſtulat à Vvladislao miſsionem Boriuoij,& ut ſe arbitro cõſtitui de principatu inter fratres patiatur. Recuſat Vvladislaus,& ad arcendam uim Boleslai ſeſe comparat. Itaq; deſpera- ta pacificatione noſter Bohemiæ oram eam quæ cis Albim eſt,ferro & incendijs uaſtauit: Bohemumq; ſua defendentem,commiſſo ad Cidlinam amnem prælio,profligatum, in fu gam uertit:& mox cum magna præda & ſpolijs hoſtium,propter anni tempus in Poloniã ſeſe recepit. Ad octauum enim Idus Octobris prælium factum erat.Hagecus Polonos ui ctos,& præda parta exutos, Sobeslaumq; humero ſaucium Bohemia raptim exceſsiſſe ſcribit. Sed neq; Vvladislaus ſecundis rebus ſuis tam facilę ſe ad reconciliandum ſibi, re- uocandumq; Sobeslaũ fratrẽ adduci paſſus eſſet: neq; Boleslaus aduerſo prælio debilita- tus,Pruſſos & Pomeranos mox bello perſecutus eſſet.Excurrerant ij prædabundi in Ma- ſouiam, uaſtatiſq; raptim agris & pagis permultis, celeriter ſe cum præda domũ recipie- bãt.Præerat tunc Maſouiæ Magnus comes,quem à Vvradislauienſi præfectura amotum fuiſſe,

Boleslaus princeps ad Cæſarẽ profectus pacẽ petit.

Pax & affinitas inter Henricum quintum Cæſarem, & Boleslaum Polonorum principem.

Bohemicum bellum, & Boriuoij reductio.

Boriuoius à Cæſare captus.

III. ann. Boleslai expeditio in Bohemiam.

Boleslai uictoria de Bohemis.

Pomeranorum & Pruſſorum excurſio in Maſouiam.

fuiſſe,ſuperius in Vvladislao expoſuimus. Is tumultuaria manu facta, reuertentes barba- ros perſecutus,& prima luce inopinantes,& poſt populationis laborẽ,largioreſq; ex prę- da epulas altum dormientes adortus, ad internecionem omnem illam hoſtilem manum deleuit,nullo de ſuis deſiderato. Hoſtes autem ſexcenti interfecti ſunt, capti mille ducen- ti. Cæteri qui in proximas ſyluas effugerãt, ſequentibus aliquot diebus ab agreſtibus ex- cepti ac trucidati ſunt. Quin à mulieribus quoq; duabus fraga legentibus unus captus,& reuinctis poſt tergum manibus adductus eſſe memoratur. Atq; hæc uictoria de barbaris, Simoni epiſcopo Plocenſi, pietate & ſanctimonia uitæ uenerando ſeni refertur accepta, quòd is & animauerit noſtros in hoſtem,& pugnantibus ijs Dei opem implorare nõ ceſ- ſauerit: Moyſen populi Dei ducem imitatus,cuius precibus & extenſionę manuum, ma- gis quàm armis atq; uiribus Amalechitas profligatos eſſe, ſacris Hebræorum literis pro- ditum eſt.Non ſatis autem pœnarum Pomeranos atq; Pruſſos dediſſe ratus Boleslaus,æ- ſtate ſequenti expeditionem in Pomeraniam ſuis indixit, cõuenit exercitus ad Cruſuiciã, iamq; moueri caſtra debebant:ecce clara die,inſpectante omni exercitu,apparuit in culmi ne baſilicæ Cruſuicienſis formoſus iuuenis, candida ueſte refulgens: cunctiſq; ſtupenti- bus deſilijt,& ante ſigna progreſſus eſt. Ibi uniuerſus exercitus lætus, eueſtigio motis ca- ſtris,diuinitùs oblatum ducem ſequitur, inſignem uictoriam ex hoſte barbaro ſibi polli- cens.Vbi ad Naclum Pomeranorũ tunc urbem facilè principem, natura loci manuq; mu nitam,uentum eſt,iuuenis ille malum aureum, quod manu geſtabat, aduerſus oppidum proiecit,ſubitoq; diſparuit. Noſtri alacres partim ſcalis admotis muros ſcandere,partim portas refringere ſumma ui cõtendunt: parumq; abfuit, quin oppidum eo die caperetur. Sed plenior & illuſtrior ipſis de perfido hoſte uictoria debebatur.Oppidani prima oppu- gnatione perculſi,quindecim dierum inducias à Bolęslao impetrant,ea lege, ut ni ſibi in- terea ſuccurſum eſſet,dederent ſeſe:circum ſuos dimittunt, qui de periculo urbis certiores eos faciant,& auxilium petant.Iam ingentes Pomeranorum & Pruſſorum copiæ conue- nerant,ac de ratione belli gerendi inter ſe conſultabant: fit fremitus totis caſtris ad primũ nuncium Naclenſium. Deinde inito conſilio,reſpondent Naclenſibus,in tempore ſe affu turos,opemq; obſeſsis laturos. Quanquam autem quadraginta, uel ut uult Dlugoſſus, quinquaginta millium armatorum numerum excedebant, non auſi tamen aperto Marte cum noſtris,quorum uirtutem ſæpe experti erant,cõgredi,ex inſidijs eos aggredi ſtatuũt. Amotiſq; equis,ne eorum hinnitu proderentur,& quo maiore fiducia,exæquato inter o- mnes periculo dimicarent,per ſyluas, quæ à ſtatiuis eorum ad Naclum uſq; pertinebant, ſilenti agmine iter faciunt,ut incautos & inopinantes noſtros opprimerent.Nec ſanè ina- nis eorum conatus fuiſſet,ſi ſtatim ex itinere caſtra Polonorũ adorti eſſent.Dies erat Lau- rentio martyri ſacra: noſtri nihil de hoſtibus ſuſpicati,& quòd inducię cum oppidanis ad- huc durabant,inermes diuinæ rei uacabãt,& iam ſacris peractis diuerſi diſcedebant, cum ſubitò cõſpicantur hoſtes,agmina è uicinis ſyluis explicantes. Conclamatur ad arma: tu- multu ac trepidatione caſtra complentur.Perturbabat omnes non tam multitudo hoſtiũ, quàm quòd in puncto temporis omnia prouidenda & facienda erant. Sed hoſtium cun- ctatio noſtris colligendi ſeſe,arma capiendi, & ordines explicandi ſpacium dedit. Nam poſteaquam illi conſpectos ſe à noſtris animaduertere,de prima ſpe deiecti, locum caſtris cœperunt,frontem & latera ſudibus præuſtis & haſtis tranſuerſis in modum ſepis munie runt. Boleslaus metu hoſtium animaduerſo,paucis pro tempore milites cohortatus,in a- ciem educit,loco ſe continebant hoſtes: & difficilis atq; periculoſa noſtris futura erat pu- gna,quòd & ſepes quibus impeditus erat ad hoſtẽ aditus,conuellendi,& foſſæ tranſeun- dæ,& denſa illorum iacula ſagittæq; declinandæ erant. Animaduertit fortè Boleslaus nu da eſſe terga hoſtium,nec impeditum ea parte acceſſum. Itaq; Scarbimiro magiſtro mili- tiæ negocium dat,ut cum ipſe hoſtem à fronte adortus in ſe conuerterit, ille cum parte co- piarum facto circuitu,à tergo in auerſos impetum faciat. Quod ubi factum eſt, clamore cædeq; à tergo orta,impelluntur ab extremis primi. Summa fit inter hoſtes trepidatio & confuſio,perculſis inſtat etiam à fronte Boleslaus,perrũpit impedimenta. Hoſtes utrinq; circumuenti,& uallo illo ſuo ac ſepe impediti,fugam non explicabant. Itaq; in medio ma xima ſtrage conciſi ſunt,ita ut cæſorum nũmerus ad uiginti ſeptem millia perueniſſe dica- tur: lacubus etiam & paludibus multi hauſti eſſe memorantur: capti fuêre bis mille. Ca- dauera comportata,& humo,ne tetro odore aërem inficerent,operta,tumulum inſtar col lis effecere:quem Dlugoſſus ad ſua tempora extitiſſe ſcribit,monimentum tantę uictorię. Naclenſes deſperatis rebus ſuis,deditionem fecêre,eorumq; factum ſex alia oppida ſecu- ta ſunt.

Pomerani profligati à Magno comite.

Simon epiſcopus Plocenſis pius.

In Pomeraniã expeditio Boleslai.

Naclum obſidetur.

Pomeranorum exercitus.

Pomeranorum caſtra expugnata.

Boleslai de Pomeranis & Pruſsis inſignis uictoria.

Captiuorũ numerus.

Naclũ per deditionem receptũ à Polonis.

ta ſunt. Quibus omnibus Boleslaus Suentopelcum, unum de proceribus & conſiliarijs
ſuis præfecit, de Gryphonum ſiue Gryphium familia, hominem non tam opibus aut na-
talium ſplendore, quàm uirtute & ſcientia rei militaris clarum. Exarſit deinde rurſus Bo-
hemicum bellum, à Boleslao quietis & ocij impatiente conflatum. Cuius prætextus fuit
Sobeslai exulis reſtitutio. Reuocauerat quidem eum Vvladislaus frater poſt Polonicum
bellum, cuius dudum fecimus mentionem, & in gratiam cum eo redierat, Zatecenſemq;
tractum ipſi attribuerat, Suatauę matris precibus & lachrymis uictus: & uim Boleslai, cui
Cæſare abſente impar erat, metuens. Verùm Sobeslaus aliquanto pòſt, cùm non ſatis
placatum & beneuolum fratris animum erga ſe animaduerteret, & à Vaſcone primo &
intimo conſiliario incitari eum in ſe, ſiue certo indicio, ſiue falſa æmulorum delatione (ut
refertæ ſunt æmulationibus, ſuſpicionibus, obtrectationibus & calumnijs aulę principũ)
didiciſſet, per inſidias eum interfecit: & fratrem ob id facinus iratum fugiens, in itinere ab
Ekenbergo Cæſareo arcis Domini præfecto dolo captus, in cuſtodia aſſeruatus eſt. Vn-
de, cum negligẽtius aſſeruaretur, poſt unum menſem elapſus, in Poloniam euaſit. Huius
ergo rogatu Boleslaus Polonorum princeps, bellum in Bohemos iterum ſuſcepit. Præ-
miſit autem legatos ad Vvladislaum, poſtulans, ultrò ut cum Sobeslao fratre in gratiam
rediret, principatumq; partiretur: cui reſpondit Vvladislaus: Non eiectum à ſe eſſe Sobeſ-
laum, neq; ulla iniuria affectum: ſed ipſum ingratum, & immemorem benignitatis ſuæ, fi-
deliſsimum conſiliarium ſuum indignè interfeciſſe, & conſcientia ſceleris profugiſſe. Exu-
lare etiam apud ſe Sbigneum Boleslai fratrem: eum ſi Boleslaus in partem principatus à
patre attributum reſtituat, neq; ſe recuſaturum de Sobeslao. Boleslaus cum nihil impe-
traſſet, Bohemiam cum infeſto exercitu ingreditur, obuia quæq; uaſtat & exurit: nequic-
quam, ne id faceret, orante Sobeslao. Prodit obuiam cum ſuis copijs Vvladislaus, ſua de-
fenſurus. Cibina amnis duos exercitus dirimebat, non tam altitudine aquarum, quàm q
limoſum ſolum habet, uadatu difficilis. Dat optionem Bohemo Polonus, ut uel ipſe, per-
mittente ſe, amnem traijciat, uel ſe tranſire patiatur. Neutrum Bohemus accepit. Fortè nu-
bila dies & procellæ, tempeſtatesq; ualidæ proſpectum ademerant: ibi Boleslaus paucis
ad ſeruanda caſtra, & qui clamore atq; ſtrepitu hoſtem à ſuſpicione auerterent, relictis, re-
liquum exercitum ſecundum amnem progreſſus aliquãtum ſilenti agmine traducit, haud
ita longè ab eo loco, ubi Cibina in Albim influit. Curſuq; ad hoſtilia caſtra contendens,
uacua ea reperit. Etenim Bohemi, cum tranſmiſiſſe amnem Polonos perſenſiſſent, raptim
abierant. Vaſtati deinde ſunt à noſtris ultra Cibinam apri: Cloſcum oppidum incenſum,
& in prædã datũ militib. Deficiente porrò, quemadmodum ſcribit Dlugoſſus, cõmeatu,
reduxit Boleslaus alio itinere exercitum, neq; tamen populationes intermiſit. Vbi ad ſyl-
uas, quæ Bohemiam in modum coronæ ambiunt, peruentum eſt, nocte intempeſta cla-
mor ab uno temerè ortus, tumultu ac trepidatione, quaſi adeſſent hoſtes, caſtra cõpleuit.
Verùm is tumultus ſtatim, procurrente in medium Boleslao, qui tunc fortè uigilans in pa-
pilione ſuo precationi uacabat, ſedatus eſt. Poſtero die ab exploratoribus cognitum eſt,
Bohemos ſyluas inſediſſe. Itaq; re diuina facta, procuratoq; ſacris myſterijs exercitu à ſacer-
dotibus Boleslaus graui ac diſerta oratione milites ad cauendas inſidias, & ad refutandũ
hoſtium impetum, ſi quem in ſe reuertentes, locorum opportunitate, non uiribus freti fa-
cerent, animauit. Primam & extremam aciem, ac latera quoq;, robore militum cõmuniti
in medio captiuos, impedimenta, ac infirmos milites collocat. Ita quadrato agmine pro-
greditur. Etiam ferè ad exitum ſyluæ peruenerat, cum ſubitò hoſtes dato ſigno è latebris
proſiliunt, & quàm tumultuoſiſsimè undiq; in Polonos inuadunt. Suſtinent noſtri impe-
tum inuadentium, ſaluis & integris ordinibus. In primis Boleslaus dux hoſtem, qui fortè
ante alios pugnã ciebat, manu ſua peremit, huic proximũ Derslaus pocillator: horũ exẽ-
plo incenſus ardor cæterorum militũ, Bohemorũ uim ea parte primùm repreſsit. Nec mi-
nore alacritate alijs quoq; locis noſtri, non iam ſuſtinebant hoſtem, ſed referre pedem co-
gebant: præſertim cum Boleslaum bene rem gerere intellexiſſent. Ibi ſignum dat receptui
ſuis Vvladislaus: aderant enim unà cum Sbigneo. Nec noſtri eos ſeſe recipientes initiò
perſecuti ſunt, ueriti ne in inſidias præcipitarentur. Vallis enim, denſitate arborum obſcu-
ra, & inſidijs apta, in quam Bohemi refugiebant, ſuſpicionem noſtris faciebat, ex compo-
ſito ſimulari fugam. Verùm ubi ueram illam eſſe fugam cognouêre, fugientes aliquouſq;
perſecuti, extremos tamen non paucos hoſtium partim cœperunt, partim trucidarunt: re-
petitaq; e ueſtigiò in Bohemiam excurſione, quemadmodum Dlugoſſus memoriæ pro-
didit, incolumes cum ingenti præda in Poloniam reuerterunt. Hagecus Cloſcum modò
à So-

Bohemicum bellum.

Sobeslaus captus & elapſus.

Cibina fluuius.

Bohemorum fuga.

Cloſcum exuſtum.

Bohemi repreſsi à Polonis.

Sobeslao incenſum ac direptum hoc anno, qui fuit à Chriſto natô 1114. memorat: nihil
præterea. Magni per hæc tempora fuêre motus in Italia & Germania. quib diſtentus Cæ-
ſar, ad res Bohemicas animum aduertere non potuit. Etenim Henricus Romam ueniens,
Paſchalem pontif. Max. et aliquot purpuratos ſeu Cardinales, ut uocant, ſacerdotes cępit,
& abductos in cuſtodia habuit: cumq; hoc modo diadema imperatorium, & alia quædã
à põtifice extorſiſſet, diris ab eo deuotus eſt poſtea: quę res pleroſq; oẽs Germanorũ prin-
cipes ab Henrico alienauit, ita ut inteſtino bello Germania Saxonibus authoribus exagi-
taretur, & ſacra iuxtà ac prophana uexarentur. Ipſe uerò Henricus pulſo Paſchali, alium
Romanis inuitis dedit pontificem: eoq; celeriter extincto, alium ei ſuffecit, cum Paſchali
mortuo Gelaſius eius nominis ſecundus à purpuratorum ſacerdotum collegio, ipſo in-
conſulto, ſucceſſor electus eſſet. Sequenti anno cum parari rurſus in ſe à Polonis expedi-
tionem Vvladislaus Bohemus accepiſſet, fractus animo, de pace legationem ad Boleslaũ
mittit, Sobeslao fratri partem principatus, & obliuionem ſuperiorum offenſarum promit-
tit: conſtitutoq; loco ac tempore, conueniunt principes apud Nyſſam fluuium: ibi pax in-
ter fratres, & Ottonem Marchionem Morauiæ patruelem, quem Vvladislaus paulò antè
è carcere dimiſerat, authore Polono certis conditionibus atq; iureiurando utrinque dato,
redintegrata eſt: Sobeslao Gradecenſis tractus cum quinq; caſtellis in Bohemia, in Mo-
rauia uerò Olomucenſis, cuius domini Vdelricus et Litoldus, Cõradi filij, per illud ipſum
tempus extincti, & continuatis funeribus elati erant, à Vvladislao fratre conceſſus: datiſq;
& acceptis ultrò citroq; muneribus, & conuentu ſoluto, principes diuerſi diſceſſêre. Nec
tamen quieuit illo anno Boleslaus: uerùm hyberno tempore cũ expeditis copijs Pruſsiam
ingreſſus, uicos, pagos, & oppida, lõgè, lateq; extenta populatione, ferro & igni uaſtauit,
& nuſquam prodeunte ad dimicationem hoſte magnam prædam abegit: captiuos, quo-
rum ingens erat numerus, ad colendos agros in Polonia per diuerſa loca diſtribuit: Ex-
tantq; etiamnum nonnulli pagi, qui ex eo tempore Pruſſorum nomen retinent. Sbigneus
reliqua ſpe, quam habebat in Bohemorum & Pomeranorum armis, penitus abiecta, cum
hos quidem debellatos à Boleslao accepiſſet, cum illis autem pacem factam eſſe ſciret, Cæ-
ſaris uerò affinitate potentiorem etiam Boleslaum eſſe iudicaret, fratris clemẽtiam & mi-
ſericordiam ſupplici legatione rurſus tentat. Agnoſcit ac deprecatur culpam: fratris fidei
atq; poteſtati totum ſeſe permittit: orat ne inops, egenſq; in exilio uitam finire cogatur, ut
paululùm quid ſibi in patria præ manu detur, unde uitã ſuſtentare poſsit: quicquid id fue-
rit, eo ſe contentum: & fratri, quem ipſi Deus & uirtus ipſius dominum conſtituiſſet, ob-
ſequentem ſemper fore. Emollijt, fregitq; hæc legatio Boleslai animũ, pronum ſuapte na-
tura ad miſericordiam: reuocatur Sbigneus, nequicquam reclamantibus proceribus. Ve-
niens, nihil de faſtu & uanitate ſua remiſit: ſed quem legati ſupplicem ad pedes fratris pro-
ſtraturum ſe eſſe polliciti fuerant, is cum tubis atq; tympanis incedens, præferri ſibi ſtrictũ
gladium de more principum iuſsit. Diſsimulauit id quidẽ Boleslaus, & comẽ ſe fratri prę-
buit: ſed tamen cœpit mox animum eius ſubire facti pœnitẽtia, quòd inſanabile cernebat
ingenium Sbignei. Alebant eum igniculum in pectore Boleslai conceptum proceres, qui
Sbigneo infenſi erant, & multis uerbis atq; ſuſpicionibus odium eius inflãmabant. Nun-
quam eſſe quieturum illum: eoq; reditum impetraſſe, ut quẽ aperta ui fruſtra tentatis mul-
tis, tollere de medio nequiuiſſet, dolo circũueniret. Anteuerti oportere ſcelus eius, ſi ſibi,
liberiſq; ſuis Boleslaus conſultum uellet. His dictis eò perpellunt principem mitiſsimum,
ut de nece fratris quibuſdam mandaret. Faciunt illi iuſſa: iurgio de induſtria agreſsi Sbi-
gneum, fruſtrà implorantem fratris opem, interfecerunt. Quidam non interfectum, ſed o-
culis orbatum eſſe, nec ita multo pòſt animi dolore uita eum deceſsiſſe memorant. Vehe-
menter quidem Boleslaum admiſsi facinoris, contaminatæq; una illa labe exiſtimationis
ſuæ pœnituit: multiſq; poſtea lachrymis, eleemoſynis et laboribus peregrinationum ultro
ſusceptarum id ſcelus eluit, quemadmodum inferius exponemus. Non multò autem in-
teriecto tempore, poſt patratum in Sbigneum facinus illud, Scarbimirum quoque palati-
num Cracouienſem cæpit: in carcerem compegit, excæcauit: ſenatu mouit, & abdicare ſe
quoq; magiſtratu coëgit: propterea quod is elatus rebus ſecũdis, & bellis aliquot ſuo du-
ctu proſperè geſtis, omnia ſibi arrogaret, ac de principis laude, uirtuteq; detraheret: eumq;
propinquorum, neceſſariorum, & beneficiariorum ſuorum multitudine, & gratia popula-
ri fretus, cõtemneret, cõuicijs & maledictis inceſſeret, & iam in apertam rebellionem eua-
ſurus eſſe uideretur. Erat autem uir magni ingenij, lingua, manuq; promptus, & factioſus,
Scarbimirus. Cuius autem gentis fuerit, nõ reperio. Atq; ex eo tempore deinceps Caſtel-

1114. ann.

Germaniæ motus.

Paſchalis pontifex cum Cardinalibus captus à Cæſare.

Saxones rebellant Henrico Cæſari.

Bohem. & Polo. principum conuentus.

Pax inter Bohemos principes.

Pruſsicum bellum.

Sbigneus fratris miſericordiam implorat & impetrat.

Sbignei faſtus.

Sbignei cædes.

Scarbimirus Palatinus Cracouienſis excæcatus & magiſtratu motus propter arrogantiam.

lano Cracouiensi, qui longè inferior fuerat, prior in senatu locus datus est. Hoc tempore Maurus episcopus Cracouiẽsis, patria Romanus, mortuus, Radossum Polonum successorem accepit. Hoc etiam anno, qui fuit à Christo nato 1117. Boriuoius Bohemus, Henrico imperatore ab Italica expeditione reuertente, è custodia dimissus, Boleslai opera & arbitrio cum Vvladislao fratre reconciliatus est: partemq; principatus Bohemici ab Albi fluuio ad meridiem uergentem, ut scribit Dlugossus, secundum Hagecum autem septentrionalem, in ditionem accepit. Nec diu tamen firma fratrum gratia stetit, assentatoribus improbis, ut fit, alterum alteri suspectum & inuisum reddẽtibus. Itaq; non multo pòst Boriuoius à Vvladislao sibi metuens, solum uertit: & ad Polonos primùm, inde mox ad Vngaros se cõtulit, ibiq; diem uitæ clausit extremum. Per hæc tempora memorat Bonfinius, Stephanum regem Vngarorum, qui aliquanto ante Colomanno patri mortuo successerat, exercitum in Poloniam immisisse, propterea quòd Poloni ipsi, patriq; ipsius sępe iniurij fuissent, & latrocinijs atque incendijs fines Vngariæ uiolassent: eumq; exercitum longè lateq; grassatum, cũcta ferro & igni uastasse, & abacta ingenti præda domum redijsse. Cuius rei præter Bonfinium nemo facit mentionem. Cum Bohemis quidem ac duce eorum Vvladislao Stephanum fortuito prælio commissum esse, quod idem Bonfinius subiũgit, Hagecus quoq; ac Dlugossus noster prodidêre, euentu tamen diuerso. Sequenti anõ Boleslaus pacatis domi rebus, statuerat Prussos & Pomeranos, fractos iam atq; debellatos magna ex parte, ad extremum perdomare. Verùm imbres anni illius perpetui, & ingens aquarum uis, atque inundatio, quę neq; seri agros, neque meti passa est: neq; id in Polonia modò, sed in uicinis quoq; regionibus, quiescere eum coëgêre. Præcesserat autem eos imbres tale prodigium, quòd cœlũ totas tres horas post occasum solis ardere uisum est. Per quod tempus Martinus archiepiscopus Gnesnensis, uenerandus senex, mortuus, successorem sacri collegij suffragijs accepit Iacobum Znenensem municipem. Venit hoc anno in Poloniam Iaroslaus Vvladimiriensium dux, Sbislauę reginę frater, Vvlodimiri patrui, qui Kiouiensem principatum post mortẽ Stopolci fratris occuparat, insidias fugiens. Acceptus à Boleslao comiter & humanè, quadriennio cum eo mansit, dum Prusico & Pomeranico bello Boleslaus defungitur: quod quidem sequenti anno persecutus est, sedatis uentis atq; tempestatibus, quæ post imbres superioris anni coortę, uehementes ac diuturnæ fuêre. Extremam autem uastitatem timentes Prussi & Pomerani, iuuẽtutem omnem, opificumq;, & agrestium multudinem armarunt, & Boleslao cum exercitu aduenienti occurrerunt, ultimam prælij fortunam tentaturi, & uiam ipsi ad interiora ditionum suarum corporibus suis præclusuri. Nec noster cunctatus est, quin mox cum hoste, quamuis numerosiore, manus consereret. Pugnatum à primis est marte dubio: ibi enim robur omne exercitus sui hostes collocarãt. Vbi cedere ij loco cœpêre, immittit Boleslaus perculsis nouas aliquot cohortes, quæ mox totam aciem conuertêre. Primis enim partim cęsis, partim perturbatis, reliqua multitudo imbellis in fugam effusa est. Parci iussit Boleslaus fugientibus, ne regio cultoribus prorsus uacua redderet̃. Itaq; multo plures capti, quàm cæsi: reliqui flore omni iuuentutis amisso, cum oppidis & munitionib. & rebus suis omnibus Boleslao sese dedidêre. Restabat Suentopelcus Nacli præfectus, cuius mentionem superius fecimus: qui dominandi cupiditate ductus, minus erat dicto audiẽs Boleslao, & cum Pomeranis hostibus Polonorum societatem iniuerat. Hic perfidiæ suæ sibi conscius cum ueniam desperaret, obstinatius in rebellione permanebat, Naclumq; armis propugnaculis, & commeatu bene munierat. Motis igitur castris Boleslaus Naclum obsidere cœpit, ad sextum Idus Septemb. Tenebat principis animum Suentopelcus per internũcios, culpam deprecabat̃, pecuniam & obsides pollicebatur. Sed surda hæc aure Boleslaus accipiebat, eo quòd pessimi exempli facinus nolebat impunitum relinquere: et uulnere, sagittę iactu, ê mœnibus accepto iritatus erat. Sed cum paratiores quàm initiò crediderat, ad perferendam obsidionem hostes, oppugnationem autem oppidi, eo præsertim anni tempore, perdifficilem esse animaduerteret: fremeret uerò exercitus, ne hyberno quidem tempore militiæ uacationẽ sibi cõcedi, nec solũ hostib. uerùm etiã cũ frigore, procellis, & niuib. se cõflictari: tandẽ negatã diu ueniã dat Suẽtopelco & Naclensibus: pecuniã & obsides imperat: fuitq; inter obsides Suentopelci filius. His peractis, dimittit Boleslaus exercitum circa Calend. Ianuarij. Verùm æstate proxima, noua Suentopelci & Naclensium defectione permotus, nõ iam cum totis Polonię uiribus, sed cum euocatis haud ita multis raptim in Pomeraniam contendit. Iam enim domiti pleriq; omnes reliqui Pomerani erant, neque cum Suentopelco sentiebant. Adueniens Vissegradũ, arcem & oppidum, quod à Suentopel-

ci præ-

Castellanus Cracouiensis Palatino prælatus.
Radossus episcopus Cracouiensis.
1117. ann.
Boriuoius Bohemus exul restitutus, & rursum profugus.
Vngarorum excursio in Poloniam.
1118. ann.
Inundatio aquarum et tempestates.
Iacobus archiepiscopus Gnesnensis.
Iaroslaus Russorum dux ad Polonos confugit cum uxore & liberis.
Pomeranicum bellum.
Boleslai uictoria.
Suentopelcus rebellis Boleslao.
Suentopelci deditio, & noua rebellio.
Vissegradum captum.

ci præsidio tenebatur, sextodecimo die expugnat & capit: & octo dies ibi, ut ægrotos & saucios reficeret, commoratus, ad Naclum duxit. In itinere quædam oppida primo impetu cœpit. Naclum post superioris anni obsidionem melius etiam munitum, & commeatu refertum erat, & Suentopelci præsentia & industria magnum momentum oppidanis ad resistendum principi afferebat. Itaq; plus ibi negocij, quàm putarat, reperit Boleslaus: eoq; maiore studio & conatu ad expugnationẽ eius cœpit intendere. Turres oppidi mœnibus altiores excitauit, expletisq; fossis ad oppidum admouit, defensoresq; mœnium balistis, catapultis, & scorpionib. è propugnaculis summouebat. Nec segnius oppidani uim nostrorum sustinebant, & uel de superioribus locis saxis, aqua & pice feruẽti eos qui propius successerant, propellebant: uel apertis portis in eos, operibus & materiæ comportandæ intentos, erumpebant. Et quidem non sine magno operæprecio. Obseruata enim nostrorum negligentia, & uenti opportunitate, coniectaq; magna ui sarmẽtorum, butyri, picis, laridi & olei, ter turres nostrorum excusserunt: cum Boleslaus prioribus conflagratis, maxima celeritate nouas subinde excitaret. Quartæ tamen acerrimê defensæ ab incendio, & maiore militum contentione promotæ, nequicquam prohibentibus hostibus, mœnibus adhæsêre. Inde nostri cominus hastis atque gladijs rem gerentes, oppidanos è propugnaculis deiecêre, & ipsi in oppidũ transcendere cœpêre. Obstinatè tamen hostes ad eum locum conglobati resistebant, neq; consistere nostros in mœnibus patiebãtur. Pacem deinde à Boleslao postulant, ut excedere ipsis oppido & facultates suas omnes efferre liceret. Vbi id negatũ est, inducias aliquot dierum petunt: cum ne eæ quidem cõcederentur, tandem desperatis rebus, uitam modò pacti, oppidum & Suentopelcum ducem dedunt: quem Boleslaus mox perpetuo carceri mancipauit. Naclo recepto, cuncta Pomerania, ut uult Dlugossus, in potestatem Polonorum uenit: religionemq; Christianam bis antè susceptam, et bis rursus repudiatam, cum Varcislao duce, tũc demum authore Boleslao Polonorum principe, sicut ab Alberto Crantio memoriæ proditũ est, tertiùm recepit, & hucusq; retinet. Boleslaus pacata omni Pomerania, dimissoq; exercitu reuersus in Poloniam, sequenti anno nuptias Vvladislao filio, cum Christina Henrici Imperatoris filia, qui tũc demum ambo puberes facti erant, maximo apparatu fecit, quibus Stephanus rex Vngariæ Boleslai gener, cum magno procerum Vngarorum comitatu, & Russorũ quidam duces interfuêre. Interfuit & Boriuoius Bohemus: itemq; Iaroslaus Vvladimiriensium dux, affinis Boleslai, uterq; fuga salutem sibi quærens, quemadmodum paulo antè memorauimus. Exacto autem post eas nuptias anõ, Adleida Boleslai uxor, post decem annorum sterilitatem filium Cazimirum peperit. Eodem quoq; annò Volodor Prȩmisliẽsium dux, cum sæpe latrocinantium in morem prædas è Polonia ageret, nec desisteret, admonitus à nostris apud Vyssokie profligatus, captus, & ad Boleslaum adductus, uicies mille põdo, siue marcis argenti sese redemit. Fuit etiam eodem anno magna caritas annonæ, arefactis segetibus perpetuo trium mensium uernorum æstu & siccitate. Insequenti anno Vvladislaus Bohemorum & Sobeslaus Morauorum duces, fratres germani, ad iurgia, testatasq; rursus uenêre inimicitias, cùm propter alias causas, tum propter Boriuoium tertium fratrem exulem, quinetiam coactis utrinq; copijs prælium inter se commisêre. In quo uictus Sobeslaus, ad Cæsarem: atq; inde, cum nihil æqui ibi impetraret, ad Boleslaum in Poloniam rursus confugit. Et comiter quidem eum tunc Boleslaus accepit, & consolatus est: sed auxilium tamen distulit, propter Russicam expeditionem, quam Iaroslai affinis sui exulis causa susceperat. Quam cum prosequeretur, coniunxit se cum eo apud Præmisliam Colomannus dux, Stephani Vngarorum regis frater, qui & ipse cum non contemnendis copijs, reducendi Iaroslai causa ueniebat: itemq; Volodor & Basilius Præmisliẽsium duces, & Vvladimirus alteris cuiusdam Volodori filius. Itaq; communibus armis & cõsilijs à Polonis, Vngaris, & Russis illud bellum gerebatur. Breuiq; Belzum, Ciruenum & Vvladimiria arces, & quædam aliæ ignobiles munitiones uel expugnatæ, uel deditæ, in potestatem Iaroslai uenêre. Inde ad Kiouiam Russorum metropolim itum est. Præcedebat autem Iaroslaus exercitum, cum septem millibus equitum ab Vngaris & Polonis attributorum. Qui ubi Kiouiæ propinquauit, obuium habuit ex urbe hostilem exercitum pedestrem, cumquo conserta pugna superior esse uidebatur: sed summisêre suis oppidani subsidium: itaq; instauratum est prælium: Iaroslaus dum inter primos pugnam ciet, confosso ab hostibus equo, in terram excussus est. Acre circa eum certamen fit, hinc Kiouiẽsibus opprimere, inde Polonis & Vngaris eripere eum satagentibus. Cedunt tandem Russi, & in urbem se recipiunt. Iaroslaus saucius relatus, paucis diebus mortuus est. Nihilo tamẽ mi-

Naclum oppugnatum & captum.
Machinæ, incensæ à Naclẽsibus.
Suentopelcus in carcere perijt.
Pomerania citerior subacta à Polonis, & Christiana facta.
Vvladislai ducis Polo. cum Christina Henrici imperatoris filia nuptiæ.
1122. ann.
Cazimirus filius Boleslao natus.
Volodor Præmisliensiũ dux captus, ac dimissus.
Annonæ caritas.
Sobeslai Bohemi fuga in Poloniam.
Russicum bellum.
Belzum.
Ciruenum.
Vvladimiria dedita.
Iaroslaus Russus interfectus.

Rußis pax data.

nus Vngarus & Polonus Kiouiam obſidere pergunt. Sed non multò pòſt re infecta diſceſſêre, pace data Kiouienſibus: orantibus Rußis, qui in caſtris noſtrorum militabant, & Andrea præfecto arcis Kiouienſis. Nam princeps ipſe Vvladimirus iam inde ab initio in ulteriorem Rußiam ſe receperat, neq; mœnibus neq; fidei Kiouienſium ſeſe credens. Aliquãto aliter hæc Vngarorum habent hiſtoriæ. Bezen eæ uocant principem, cui hęc opera à Stephano rege, qui nullum fratrem habuerit, nauata ſit: nec ullam in ea noſtrorum expeditione mentionem faciunt. Suos, occiſo (quemadmodum & nos expoſuimus) eo qui reducebatur, murmure, ac tumultu contra regem concitato, quòd magna ſtrage primo illo prælio fuſi eſſent, & cum periculo expugnare metropolim Ruſſorum iuberentur, conuerſis ſubitò ſignis nec ulla re cum conſtituta, in Vngariam reuertiſſe memorant. Poloniam quoq; iterum ab eodem rege per legatos uexatam uaſtatamq; narrant. Quod nobis non admodum fit uериſimile, propterea quòd neceßitudo et affinitas Stephani cum Boleslao, nihil hoſtile de ipſis inter ipſos opinari ſinit. Et ut fuerit tam ferus, & immemor non ſolum humanitatis, uerùm etiam neceßitudinum Stephanus, quàm fuiſſe fertur: Boleslaus quidem noſter tam ignauus & patiens non fuit, ut impunè ſua uexari pateretur, præſertim cũ alijs bellis tunc non diſtineretur: ita ut ſequenti añо, qui fuit poſt Chriſtum 1124. nouam in Danos expeditionem ſuſceperit. Eſt autem Dania, ſiue Dacia (nam & ita appellatur) ea regio, quæ Cherſoneſum Cimbricã, & adiacentes in ſinu Baltheo ſeu Venedico inſulas, ultra mare uerò magnam partem alterius Cherſoneſi maximæ, & ueteribus Coſmographis incognitæ, quæ ad Moſchiam ſiue Moſchouiam anguſtis faucibus continenti iuncta eſt, complectitur: nam reliquum eiuſdem Cherſoneſi, Suetiam & Noruegiam, duo ampla regna continet, illuſtrata nuper Olai Gothi, archiepiſcopi Vpſalenſis (quem nos Romæ nuper, cum legatione apud Paulum tertium pontif. Max. Sigiſmundi ſenioris regis nomine fungeremur, cognouimus) deſcriptione: à quo etiam Gothicam hiſtoriam fratris eius Ioannis, qui & ipſe Vpſalenſis archiepiſcopus, poſt diuturnum exilium Romæ mortuus eſt, expectamus. Sed ad inſtitutum reuertamur. Cauſa uerò expeditionis Danicę Boleslao fuit, Petrus, clara & illuſtri apud Danos ortus familia: qui cum ſe iuuenis in aulam Boleslai, quæ tunc longè florebat apud exteros gloria rei bellicæ, contuliſſet, magna ingenij dexteritate, induſtria, uirtute, officio & ſuauitate morum, adhęc commendatione regis Danorum, citò ſe in gratiã & amicitiam Boleslai inſinuauit, ita ut poſtea multis, magniſq; poſſeßionibus & in primis comitatu Scrinnẽſi, & uxore illuſtri è genere ducum Rußiæ, quæ Sbislauam priorem Boleslai coniugem cognatione attingebat, ab eo cohoneſtaretur. Perdidicerat autem linguam Polonicam, & ita ſe ad mores Polonorum accommodabat, ut nemo tãta illa bona externo homini inuideret. Paẗ uerò eius Guilelmus, cui Suetoslao nomen noſtri dedêre, facilè princeps erat procerum Daniæ, & plurimnm ualebat gratia apud Henricum regem Danorum, præfectus ab eo maximis quibuſq; regni negocijs. Cum autem regem Abelus frater occidiſſet, regnumq; inuaſiſſet, habebat in poteſtate ſua theſaurum regium ingentem pater Petri. Certiorem is filium facit rerum Danicarum: admonet, ut cum aliquanto præſidio militum ueniens, theſaurum illum auferat, potius quàm ut is ad manus crudeliſsimi parricidæ, & inuiſi omnib. ſuis tyranni perueniat. Refert ea de re ad Boleslaum principem. Pollicetur is non grauatim opem ſuam, cùm ut homini de ſe bene merenti gratificaretur, tum ꝙ ea expeditione & opes Poloniæ augere, & nominis ſui gloriam trans mare etiam, & ad extremos Septentriones proferre & propagare cupiebat. Itaq; claſſe apud Gdanum Pomeraniæ maritimũ oppidum, ad tranſportandum exercitum inſtructa, diſtributoq; in milites donatiuo, cum primùm per anni tempus rectè potuit, naues conſcendit: & commoda tempeſtate uſus, improuiſus in primo littore Daniæ, ad quod claßis appulerat, nemine prohibente copias expoſuit: dimiſsiſq; citius, cum proceres & nobiliores Danos nũcijs, per familiares & miniſtros Petri ac patris eius, omnium Danorum uoluntates facile ſibi adiunxit: cum profiteretur ſe ulciſcendi parricidæ tyranni, & uindicandæ libertatis Danorum cauſa aduenіſſe. Tyrannus deſertus à ſuis, profugit. Boleslaus facilè potitus omni Dania, munitiones Danis reddidit: regem, eos quem uelint, creare ſibi iuſsit. Confectis & conſtitutis rebus omnibus theſaurum omnem Petri cognationem ſecum auexit: & ſecũda nauigatione uſus, paucis diebus in Poloniam reuerſus eſt. Fertur autem ſucceſſu temporis hic Petrus 77. templa diuerſis in locis in Polonia de ſecto lapide extruxiſſe ac dotaſſe, quorum plæraq; adhuc extant: itemq; duo monaſteria, ijs qui ſe Pręmonſtratenſes uocant, qui tunc primùm extiterunt: alterum quidem puellis in Vvladislauienſi diœceſi, in Chalino pago, quod poſtea Strelnum tranſtulit: alterum

1124. ann. *Daniæ deſcriptio.* *Olaus & Ioannes Magni, fratres, Archiepiſcopi Vpſalenſes.* *Petrus Duninus.* *In Daniam Boleslai expeditio, & ſucceſſus eius.* *Petri Dunini opera.* *Præmonſtratẽſes monachi.*

rum uerò uiris, in ſuburbanis Vvratislauienſibus, titulo ſancti Vincentij, quod Vvratiſlauienſes noſtra memoria prætextu metus Turcarum demoliti ſunt. Florent adhuc in Polonia huius ipſius Petri poſteri, cygno in rubro ſcuto inſigni utentes, indeq; Labẽciorum nomen habet ea familia. Interim dum Boleslaus Danicam expeditionem obit, Volodor Præmisliẽſium dux, cum abeſſe eum comperiſſet, immemor fœderũ & iuriſiurandi, quod Boleslao Kiouiæ dederat, miſſo Volodimiro filio cum exercitu, uicinam ſibi Poloniam præſidio uacuam, cædibus & incendijs uaſtauit, uſq; ad Biezzum oppidum, ingentemq; pecudum iumentorum & hominum prædam abegit. Itaq; reuerſus à Danica expeditione Boleslaus, & hyeme illa quieti militum data, inſequẽti æſtate bellum Volodoro fecit. Aduenienti occurrit impigrè Volodor, cum non contemnendis ſuorum copijs, & aliorum Ruſſorum principum auxilijs, uaſtitatem ſuarum ditionum prohibiturus. Cui fecit mox Boleslaus pugnandi copiam, nec ille detrectauit, conſerũtur manus: ſed uix primum noſtrorum impetum Rußi ſuſtinuêre: mox in fugam acti, nequicquam reuocante Volodoro, diuerſi dilapſi ſunt: caſtra fugientium à noſtris direpta. Cecidêre de Rußis in eo pręlio, & in fuga multi fortes & inſignes uiri: inter quos præſtabant, Nauorotnicus & Sazithnicus. Dux Volodor Haliciam fugit, ibi uires reparaturus. Poſt uictoriam Boleslaus libentius hoſtiles regiones diuexauit ac depopulatus eſt, uicemq; Rußis cum fœnore reddidit: citoq; deduxit exercitum, nulla munitionũ expugnatione tẽtata propter urgentẽ hyemẽ, quæ ſæuiſsima ac diuturna eo anno fuit. Cracouia urbs eo anno penitus conflagrauit: incertum, fortuitóne incẽdio, an à Bohemis clàm ſubornato, propter receptum Sobeslaum exulẽ: cui Bohemiam eodem añо repetẽti (propterea quòd Vvladislaũ fratrẽ rerũ Bohemicarũ tũc potientẽ, periculoſe ægrotare acceperat) Boleslaus pecuniã & milites liberaliẗ ſuppeditauit. Et redintegrata quidẽ pax eſt inter fratres Suatana matre interueniente. Verùm paucis illis dieb. Vvladislaus extremũ clauſit diem: eiq; Sobeslaus in principatu procerum & populi fauore ſucceſsit. Quod moleſtè ferens Otto Marchio Morauiæ, cum ipſe Sobeslai uiribus impar eſſet, Lotharij Cęſaris, qui Henrico quinto paulo antè uita defuncto ſucceſſor deſignatus erat, opem implorauit. Ac dedit quidem Lotharius Saxonibus ſuis negociũ inſequenti anno, ut eum in Bohemorũ principatũ inducerent: uerùm is exercitus apud Chlumeciũ oppidũ Bohemiæ, à Sobeslao profligatus eſt. Vbi Otto etiã cecidit: Sobeslaus uerò cum Cæſare, cui grauius tunc à Conrado Sueuorũ duce, Hẽrici defuncti ſororis filio, & ipſo ad imperiũ adſpirante, bellũ imminebat, in gratiã redijt, & impotentius dominari Bohemis cœpit. Fratrũ em̃ filios, & proceres nonnullos in carcerẽ coniecit. Hoc ipſo aũt anno Volodor Ruſſorũ Præmislienſiũ dux, in medio belli apparatu uita deceſsit. Verùm filij eius Volodimirus & Rocislaus, exercitum à patre cogi cœptum, nihilominus ad uaſtandos Polonorum fines immiſerũt: ſed is pauculis pagis ad Vislocam flumen exuſtis, citò ſe domum recepit: non plus habens animorum, quàm ſui duces, qui ad eam expeditionẽ ꝑfecti non erant. Quieuit à bellis eo anno & conſequentib. aliquot Boleslaus princeps, cũ pleræq; oẽs finitimæ gẽtes partim externis alijs, partim ciuilib. bellis diſtinerentũ. Etenim Stephanus Vngarorũ rex cũ Græcis & affine ſuo Cõſtãtinopolitano impatore bellũ gerebat. Apud Ruſſos Volodimirus & Rotislaus Volodori ducis filij belligerantes inter ſe, uires eius gẽtis diſtrahebãt. Ne apud Bohemos quidẽ quietæ res erant, quemadmodum dudum memorauimus. In Germania uerò & Italia Conradus Sueuus cum fratre Friderico contra Lotharium Cæſarem arma ſumpſerãt, donec uicti ab eo, Bernardi Clareuallenſis Abbatis, doctrina, pietate & ſanctimonia uitę clari, opera ipſi reconciliati ſunt. Rogerius aũt Normannus, Innocentio eius nominis ſecundo pontifice Max. Roma pulſo, utriuſq; Siciliæ regis titulum primus uſurpauit. Quietem igitur nactus Boleslaus, ad religionem cultumq; diuinum animum adiecit. Nam baſilicam Cracouiẽſem, humilẽ etiamtum & neglectã, in auguſtiorẽ formam redegit, excitatis altius muris eius, ac duabus turribus ad latera adiunctis: ſuppellectilẽ quoq; eius ueſte precioſa, auroq; & argento facto maiorẽ in modũ auxit. Quin et collegiũ ſacerdotũ ſiue canonicorũ eius baſilicæ, uiginti ad ueterẽ numerum adiectis, amplificauit, eiſq; certos pagos & poſſeßiones ipſe, Radoſſus uerò epiſcopus decimas attribuit: permiſit autem pius princeps epiſcopo ius omne cõferendi ea ſacerdotia, ipſius arbitratu. Auctus eſt deinde filio ſui nominis Boleslaus: cui quidem poſtea Criſpo, à capillorũ figura, cognomẽtũ fuit. Año Chriſti 1128. memorat Dlugoſſus, Boleslaũ filio ſuo filiã regis Danię cum ampla dote uxorẽ accepiſſe. Sed quínam is filius fuerit, ille non meminit, nec nos cõijcere poſſumus. Nã Vvladislaus quidẽ natu maximus è Sbislaua ſuſceptus, habebat Chriſtinã uxorẽ ſuperſtitem. Cazimi-

Vvratislauienſes monaſteriũ S. Vincentij demoliti. *Labencia familia.* *Rußicum bellum.* *Biezz oppidum.* *Rußi uicti à Polonis.* *Cracouia conflagrauit.* *Sobeslaus Bohe. princeps.* *Lotharius Cæſar.* *1126. ann.* *Saxones profligati à Bohemis.* *Sobeslai crudelitas.* *Ruſſorum excurſio in Poloniam.* *Vngari regis cum imperatore Cõſtãt. bellum.* *Ruſſorum ducum inteſtinũ diſsidium.* *Conradi Sueui bellum contra Cæſarẽ Lotharium.* *Siciliæ utriuſq; primus rex Rogerius.* *Cracouiẽſis baſilica à Boleslao exornata.* *Canonicatus uiginti Cracouiæ additi à Boleslao.* *Boleslaus Criſpus natus.* *1128. ann.* *Danorum regis affinitas cũ Boleslao.*

rus aũt uix ſeptimũ tunc annum attigerat. Saxo quidem Danicæ hiſtoriæ ſcriptor, quem
ſequitur Albertus Crantius, memoriæ prodidit, Boleslaũ Polonorum principẽ Magno
Nicolai regis Danorum filio, filiam ſuam per internuncios deſponſam in matrimonium
collocaſſe, eamq; cum exercitu et claſſe inſtructa in Pomeraniam deduxiſſe: eodem Nico-

Iulinum Pomeraniæ expugnatum.

laum regem & ipſum naualibus copijs inſtructum, occurriſſe: cōiunctiſq; copijs Iulinum
urbem inſignem & uetuſtam eos expugnaſſe, & Varcislao duci Pomeranorum commu-
ni hoſti pacem petenti dediſſe: inde Nicolaum ſponſam filij ſecum deduxiſſe. In Daniam

Boleslaus pœnas de ſe ipſe ſumit interfecti fratris.

uerò expeditionis Boleslai neuter facit mẽtionem. Poſt hæc Boleslaus, quamuis magnis
in ornatum templorum, & in alimenta ſacerdotum atq; egenorum impendijs atq; dona-
tionibus, iugiq; precatione & lachrymis, & aſpero, tenuiq; uictu & cultu corporis, cilicio
pro ueſte utens, & cinere ſeſe aſpergens, ægrotorumq; mendicorum pedes ſubinde mani-
bus ſuis abluens, admiſſum in Sbigneũ fratrẽ facinus ſeduló expiaret, cum alijs ſatisface-
ret, tamen ipſe ſibi non ſatisfaciebat, niſi & laborem longe, moleſtæq; peregrinationis ad-
ijceret. Itaq; ſolenne Chriſtianis quadraginta dierum ieiunium, pane tantum & aqua gu-
ſtandis, cilicium indutus cum exegiſſet, paucis ſacerdotibus et alijs pijs hominibus comi-

Peregrinatio Boleslai in Narbonenſem prouinciam.

tatus, ad Aegidij tutelaris diui ſui ſepulchrũ, peregrinationem priuati habitu ſuſcepit, atq;
id iter magna ex parte nudis pedibus confecit, nullũ templũ, nullũ monaſterium, nullum
egentium domicilium, neminem deniq; ſacerdotem aut mendicum præteriens, quin libe-
ralitatis & munificentiæ quippiam in eum depromeret. Quindecim dies apud diui ſepul-
chrum ieiunijs & ſupplicationibus uacans, commoratus, cum in Poloniam reuertiſſet, &

In Vngariam.

reliquum illius anni tempus quieti dediſſet, uere proximo in Vngariam ad diui Stephani
ſepulchrum alteram peregrinationem inſtituit: eaq; religioſe & pedeſtri item itinere obi-
ta, & quidem non ſine moleſtia, propterea quòd ſplendidè & honorificè contra animi ſui
ſententiam, à Stephano rege, genero ſuo, & à primoribus Vngaris acciperetur ac deduce-

Gneſnam.

S. Adalberti reliquiæ è latebris erutæ.

retur. Gneſnam etiam adijt, ad diui Adalberti reliquias, paulo antè Iacobi Archiepiſcopi
opera in propatulum prolatas è latebris, in quibus diu poſt captum & uaſtatum à Bohe-
mis, exulante Cazimiro rege, id oppidum, paucis conſcijs delituerant: & octoginta pon-

Donarium Boleslai templo Gneſnen.

do auri & multas gẽmas in urnam diui contulit. His peractis, non ita multo poſt Cazimi-
rum filiũ immatura morte defunctũ amiſit, Verùm eum mœrorẽ uiri, mox uxor alio filio
edito mitigauit, cui Miezislao nomen inditum: ſeniſq; cognomen poſtea puero, propter

Miezislaus filius Boleslao natus.

grauitatẽ morũ & prudentiã, additũ eſt. Alium item ſequenti anõ enixa eſt, qui aui mater-
ni & auunculi Cæſarũ nomine, Henricus appellatus eſt. Quo quidẽ anõ Boleslaus expe-
ditionẽ in Vngariã fecit, ut nepotes ſuos, quemadmodum Dlugoſſus memorat, Stepha-

1132. ann.

Henricus Boleslai filius.

ni regis filios, exules cum matre reduceret. Nam obierat Stephanus rex anno ſuperiori, &
Vngari Belã cæcũ, quẽ Colomannus rex patruus unà cum Almo patre excæcauerat, regẽ
ſibi, præteritis Stephani liberis, creauerant. Ii ergò paterno regno fruſtrati, & uitę prętere-

In Vngariam expeditio Boleslai.

ſuæ à nouo rege, q̄uis propinquo, metuentes, in Poloniã ad Boleslaũ auum confugerãt.
Motus eorũ precibus & calamitate Boleslaus, cum ualido exercitu, & euocatis ex fœdere
Ruſſorũ auxilijs, in Vngariã contendit. Occurrit ei in Scepuſienſi territorio, cum magnis

Bela cæcus rex Vngarorum.

Albertus Marchio Auſtriæ.

Vngarorũ & Auſtriorũ copijs, Albertus, Marchio ſuperioris Pannoniæ, ſiue Auſtrię, cum
quo ſoror Belæ regis nupta erat. Cōmittitur durũ præliũ. Tandẽ uirtute & conſtantia no-
ſtrorũ, ac ducis ſolerti diligentia, in fugã aguntur aduerſarij: nec longius eos fugiẽtes noſtri

Sileſiam depopulantur Bohemi.

perſecuti ſunt. Ita enim à principe præceptũ erat. Duxit deinde ad Budã metropolim Bo-
leslaus: ſed in itinere certior fit, Sobeslaũ Bohemũ in gratiã Vngarorũ, excurſionẽ in Poló-
niã feciſſe, & Vvratislauiẽſem tractũ ferro & igni uaſtare. Aduocato caſtrenſi cōſilio, con-

Boleslaus ex Vngaria in Sileſiam cum exercitu contendit.

ſulitur in mediũ, quid facto opus ſit: uicitq; ea ſententia, quę propria defendẽda potius, q̃
aliena appetenda eſſe cenſebat. Itaq; intermiſſo in præſens Vngarico bello, Boleslaus ma-
gnis itineribus aduerſus Bohemũ ſua inuadentẽ rectà per Morauiã cōtendit. Verùm Bo-
hemus cognito Boleslai aduentu, domũ ſe cũ præda raptim recepit: nec anni tempus ſpa-
cium noſtris dabat, ingratũ & perfidũ hoſtem ulciſcendi. Quocirca dimiſit tũc exercitum

Boleslaus iterum in Vngariam ducit exercitum.

Boleslaus. Cæterùm ęſtate quæ cōſecuta eſt, parantẽ eum in Bohemos arma, magnis pre
cibus expugnant exules Vngari, qui ad Stephani liberorum partes multi indies perfugie-
bãt, ut cœptam potius in Vngariam expeditionem proſequeretur. Itaq; Vvratislauien-
ſi conuentu & comitatu omni præſidio ad tutandos fines ſuos aduerſus uim Bohemo-

Sileſia iterum uexata è Bohemis.

rum relicto, cum reliquis copijs & auxiliaribus Ruſsis Vngariam ingreditur, & nemine
magnopere reſiſtente, atq; adeò compluribus Vngaris cum eo ſe cōiungentibus, ad Viſ-
ſegradũ, quò Bela ſe receperat, contendit. Interim cognoſcit, Bohemos maiore ui Sileſiam

rurſus,

rurſus, cedentibus ſuis, qui relicti erant in pręſidio, nec ſuſtinere uim hoſtium ualentibus,
crudeliter diuexare. Itaq; omiſsis iterum Vngaris, tranſmiſsiſq; celeriter montibus atque
ſyluis, qui Morauiam ab Vngaria diſterminant, magnam Morauię partem, ut par pari re-

Morauia uaſtatur à Polonis.

ferret, depopulatus eſt: uaſtatiſq; agris, & abacta ingenti præda, in Poloniam reuertit, nec
deinceps reductionem nepotum & Vngarorum exulum tentauit, ne maiorem quàm pro
uiribus belli molem in ſe attraheret: eò quòd accepiſſet, Lotharium imperatorem magnis
precibus & muneribus à Bela rege inuitatum, opem ſuam illi promiſiſſe. Aliter hæc ab

Vngarorum hiſtoria.

Vngaricarum rerum ſcriptoribus narrantur. Negant illi Stephanum regem ullos liberos
reliquiſſe, nec Polonæ uxoris eius mentionem ullam faciunt: ſed Borichum ex Ruſſa Co-
lomanni regis uxore natum, ſiue is uerè Colomanni filius fuerit, ſiue ex adulterio ſuſce-
ptus, pro Colomanni filio ſit habitus: eum inquam, poſt Stephani mortem à Polono-
rum & Ruſſorum principibus adiutum, quaſi hæreditarium regnum Vngarorum armis
repetiuiſſe. Nec tamen Polonos atque Ruſſos eo bello ad prælij dimicationem ueniſſe.
Sed amica Belæ regis legatione & poſtulatione motos, deſerto Boricho, uti notho, po-
pulariter domos reuertiſſe. Paucos uoluntarios, qui cum Boricho manſerant, ab aduer-
ſarijs profligatos, & in his fratrem comitis Cracouienſis (ſic enim illi habent) captum eſſe.
Horum utrum uerius ſit, legentium eſto iudicium. Inſequenti anno Boleslaus iniurias
Bohemorum quàm cumulatiſsimè ultum ire cupiens, ualidis ſuorum, & auxiliariorum

1134. ann.

Bohemicum bellum.

Ruſſorum copijs Bohemiam longè, lateq; uſq; ad Albim flumẽ, ferro & incendijs omnia
miſcens, peragrauit. Nam Bohemus, quamuis iuſtum & ipſe haberet exercitum, nuſquã
tamen cum noſtris aperto marte congredi auſus eſt. Verùm ex inſidijs in pabulatores Po-
lonos, & quicunque ab uniuerſo exercitu caſtriſq; prædabundi excurrerant, impetum fa-
ciebat, interim occaſionem benè gerendæ rei captans. Itaq; noſter agris, uicis & oppidis
hoſtilibus fœdè uaſtatis, cum ad pugnam elicere hoſtem non poſſet, ingenti præda onu-
ſtum exercitum reduxit atq; dimiſit. Nec multò poſt Bohemus citato agmine eam Polo-

Sileſiam depopulantur Bohemi.

niæ ſiue Sileſiæ oram, quæ ad Odram eſt, aliquantiſper depopulatus, raptim ſe inde do-
mum recepit: ueritus, ne Boleslaus reuocato quem dimiſerat exercitu, reditum ſuum im-
pediret. Hoc tempore Ruſsi cœpêre nouas res moliri, eò, quòd moleſtè ferrent, aſsiduo ſi-
bi milites & auxilia imperari: & ea fortaſsis opinione elati, quaſi ſine ſe Poloni gerere bel-

Ruſſorũ à Polonis defectio.

la non poſſent. Author eius conſilij Iaropelcus Vvladimiri filius, Kiouienſium princeps
erat, qui in conuentu cæterorum principum Ruſsiæ, huiuſcemodi orationẽ habuiſſe per-
hibetur. Quàm dura conditione Polonorum principi ſeruiamus, Principes, nō eſt neceſ-

Iaropelci oratio ad Ruſſos ſuos.

ſe pluribus uerbis exponere. nam ut uos, qui ad imperandum alijs, non ad parendum nati
eſtis, præteream: multitudini quidem certè noſtrorum hominũ, quæ ſeruituti aſſueta, ſine
alieno dominatu rectè uitam degere non poteſt, tamen quàm acerbus ſit iſtius ſeruitutis
ſenſus uidetis. Quis autem omninò tam patiens eſt, ut & graue tributum pendere, & in a-

Seruitutis incommoda.

lieno ſolo procul à patria, nullo ſuo cōpendio, alieno iuſſu, ductuq; perpetuò militare, &
apertis periculis obijci ſe, aliumq; expertẽ periculi laborũ & uulnerũ ſuorum præmia tol-
lere, æquo animo ferat? Sed fuerit hoc maiorum noſtrorũ, qui pernicioſa ambitione & in-
teſtinis diſsidijs hoc malũ ſibi accerſiuerunt, & florentiſsimũ imperiũ fœda ſeruitute com
mutarunt, nullum ne nos queremus eius mali exitum? Ego uerò honeſtè mori, q̃ turpiter
ſeruire malim, principes: ideq; de uobis iudico. Subdiderũt colla iugo maiores noſtri, ſuis

Ruſsi quomodo ſubacti à Polonis.

magis quàm Polonorũ armis uicti, cũ ciuili & parricidiali bello mutuò ſe afflixiſſent, &
alij contra alios Polonorũ opẽ, ſuo iuxtà ac aduerſariorũ malo, imploraſſent: hoſtes exper
ti, quos in auxiliũ aduocarant. Nos coniuncti & concordes id iugum non excutiemus?

Ruſſorum uires.

Quaſi uerò non magis nos, quàm Bohemi & Vngari, atq; adeò ipſi impotentes domini
noſtri Poloni, multitudine & uirib, abundemus. Quòd ſi benè ij rem gerunt aduerſus Vn-
garos & Bohemos, noſtrum id eſt totũ: noſtris illi uirib. ualent, nō ſuis: noſtra iuuẽtus pri-
mos et acerrimos hoſtiũ impetus ſuſtinet, illi ſibi cauẽt poſt principia. Quod ſi ullũ unquã
fuit tempus, quo aſſerere nos nullo negocio in libertatẽ poſſemus, nunc certè id nobis for-
tuna, ſiue adeò Deus, qui ſanctius et rectius à nobis quàm ab illis colitur, obtulit, cum Po-
loni maximis duobus bellis Vngarico & Bohemico diſtinentur: quorum neutri ſanè pa-

Occaſio recuperandæ libertatis.

res erunt, ſi noſtra ipſis auxilia detrahamus, tantum abeſt, ut noſtra præterea arma ſuſti-
neant. Egó uerò, principes, non tam ad certam libertatem, quàm ad uictoriam & am-
pliſsimum imperium uos uoco, ſi uiri eſſe pergitis. Illi nobis ſeruierint, nobiſq; militaue-
rint, quæ nos dudum ipſis præſtitimus, ſi uos uolueritis. Et habemus ſanè cùm ad omnia
obſequentem, tum odio duræ ſeruitutis & Polonici nominis inflammatã multitudinem,

Videte modò, ne studium illi uestrum ductusq; defuisse uideatur. Assensi sunt omnes Ia-
ropelco: obstringunt sese mutuo iureiurando. Consultatur de apparatu, & de initio belli
faciendi. Placuit tandem, celari ac dissimulari id consilium ad tempus, dum quæ opportu
na ac necessaria essent ad tantum bellum cõparantur. Permanauit fortè ea res, ut sunt Rus-
sorum fluxa & infida ingenia, ad Boleslaum: conturbabat eum illa alieno suo tẽpore con
stituta rebellio: quòd ad duo maxima bella tertium non minus, nec scio an maius, ipsi ac-
cedebat. Conuocat senatum: exponit de intempestiua Russorum defectione: dicũtur sen-
tentiæ, ibi inter alios proceres Petrus Vvlostouicius, comes Xansensis, uir magni ingenij
& consilij, in eam sententiam uerba fecit, ut diceret non maximo negocio nascentẽ rebel-
lionẽ opprimi posse, si caput eius rebellionis Iaropelcus amputetur. Id arte facilius esse fa-
ctu, quàm apertis armis: nec dedecere, si dolo perfidia uindicetur, ad eamq; rem operã suã
pollicetur: cætera quietos esse iubet. Inde paucis fidis comitibus, neq; tamen consilij con-
scijs, assumptis, in Rusſiam ad Iaropelcum proficiscitur. Exilium & fugam simulat, Bole-
lai crudelitatem in se & graues iniurias incusat: fugæ perfugium, tutumq; latibulum à Ia-
ropelco, de cuius humanitate & uirtute multa audiuerit, petit: addit multa de impotentia
& sæuitia Boleslai in omne genus hominum, quibus rebus suis exosus factus sit. Pergra-
tus fuit aduentus Petri Iaropelco, pergrata oratio: gaudebat diuinitùs sibi oblatum cõsi-
lij sui adstipulatorem & adiutorem: multa de Boleslao, & statu rerum Polonicarum quę-
rit, nonnihil etiam de defectione sua significat. Accommodabat Petrus responsa sua ad il-
lius uoluntatem, approbabat consilium. Quibus rebus fidem sibi adstruxit apud eum, &
in intimam eius familiaritatem sese insinuauit. Itaq; Iaropelcus communicato cum cæte-
ris principibus cõsilio, maturare rebellionem statuit. Rus fortè secesserat cum paruo comi
tatu: secutus erat & Petrus: qui obseruata bene gerendæ rei occasione, Iaropelcũ cum pau
cis prandentem, signo dato comitib. suis, cõpræhendit, constringit: & equo impositũ cele
riter, dispositis prius per loca equis & nauibus, auehit, & incolumis ad Boleslaum perdu-
xit. Collaudauit fidem, studium & operã Petri Boleslaus, & peramplis eum munerib, or-
nauit, Iaropelcũ uerò custodię tradidit. Vnde intra uertentẽ annũ, maximo auri & argenti
pondere à Basilisco, siue Vasilco, fratris sui filio redẽptus, ad principatũ suum data Boles-
lao fide reuersus est: in qua tamen fallenda, patrio indulsit ingenio. Nam cum aperta ui im
parem se esse Boleslao cerneret, ad dolos animum conuertit, ut par pari referret. Vngarum
quempiam, hominem non ignobilem, cæterũ uafrum atq; callidũ, subornauit, qui pro per
fuga ob defensas Stephani liberorũ partes, ad Boleslaũ delatus, captata occasione, uel ui-
tam eius peteret, uel insigni aliqua clade Polonos afficeret. Qui quidem industria sua &
eloquentia, & bene assimulatis ad tempus officijs, ita se in amicitiã creduli principis breui
tempore insinuauit, ut ad consilia, quæ habebantur de repub. adhiberetur, ac præfectura
Vislicienſi donaretur. Cum sedatos penitus Rusſicos motus Boleslaus existimaret, ma-
iore apparatu ad Bohemicum bellum sese accingebat. Hoc agentem, legati Lotharij Cæ-
saris Rom. cõueniunt: postulant, ut iudicio siue arbitrio Cæsaris potius quàm armis, cum
Bohemo de iniurijs disceptet: illum Cæsaris esse tributarium: à Cæsare ad æqua omnia co
actum iri, si legatos ad Cęsarem cum summa potestate Boleslaus mitteret: aut si ipse eò p-
ficisci dignaretur, quod quidem futurum esset Cæsari gratissimũ. Hoc eo faciebat Lotha-
rius, q in Italiam festinabat, nec uolebat Bohemum Polonico bello distineri, quo minus
auxilia ex fœdere sibi mitteret. Proficiscitur Boleslaus ipse Bambergam ad Cæsarem per-
quàm splendido comitatu. Venerat eodem & Bohemus. Tentatur pax inter dissidentes
principes: quæ cum coire non posset, tamen ne magis irritatis animis discederent, triũ an-
norum inducias, instante maximè & orante Cæsare, inter se paciscuntur. Quæ priusquam
finitæ sunt, pax perpetua inter Polonos & Bohemos, sed post Haliciensem demum cladẽ,
de qua paulo inferius dicemus, interuenientib. utriusq; gentis proceribus firmata est. Nu
gatur hic more suo Venceslaus Hagecus, dum hæc non multò aliter enarrat. Cæterùm
H. Mutius magis ociosum, q̃ tunc fuit, fingit Lotharium. Non tam comiter enim, neq; p le
gatos eum egisse cũ Polonis, sed bellum in eos cõparasse: idq; non ut Bohemis cõmoda-
ret, sed q rebellabant Poloni, tributumq; Rom. Imperatori debitũ à duodecim annis nõ
pendebant. Eos uerò bellum timentes, ducem suum cum magnis muneribus imperatori
obuiã misisse: atq; eum in Saxonia occurrentẽ, ad Lothariũ admissum nõ esse, nisi prius tri
buta debita solueret, & iusiurandũ daret, se Romano imperatori deinceps dicto audientẽ
fore. Id utrunq; cum ille fecisset, magnaq; insuper dona dedisset, pacem ei datã esse. Huius
aũt narrationis penes authorem fides esto. Multũ sanè interfuit Lotharij, huiuscemodi ru
mores

Russorum ingenium.
Petri Vvlostouicij consiliũ.
Petri Vvlostouicij audax facinus.
Iaropelcus captus, ac dimissus.
Vngarus perfugã se simulat.
Vngarus præfectus Vislicienſis.
Lotharij Cæsaris legatio ad Boleslaum.
Boleslaus ad Lothariũ Cæsarẽ profectus.
Polonorum cũ Bohemis induciæ.
Hagecus.

mores tunc in uulgus spargi. Ac noster quoq; Dlugossus scribit, Lothariũ à Boleslao tri-
butũ Pomeraniæ Rugiæq; nomine, tanquã ad Romanũ imperiũ pertinentiũ, poposcisse:
uerùm illum negasse, quòd eas suas prouincias esse affirmaret. Ita constitutis rebus cũ Cæ
sare, ad Italicam expeditionẽ, pontificemq; reducendum, ac diadema imperiale ab eo acci
piendum spectante & festinante, Boleslaus in Poloniã reuertit. Dum autem is hac de cau
sa abest à Polonia, Vngarus ille, cuius dudum meminimus, cõmodã proditionis occasio-
nem nactus, celeri nuncio Iaropelcum euocat: ad sextum Idus Februarij ad Visliciã ades-
se cum expeditis copijs iubet. Est autem Vislicia oppidum nono à Cracouia milliario, in
rupe, quam Nidæ amnis restagnatio insulam facit, situm: ad quod non nisi per aggerem,
nec eum latissimũ, & pontes sublicios aditus est. Eratq; tunc temporis frequens & popu-
losum id oppidũ, quanq; ne nũc quidẽ desertũ est. Eò igitur Vngarus, de aduẽtu Russorũ
certior factus, cõmigrare uiciniã oẽm cũ liberis, uxorib. & facultatib. suis iubet. Libentẽ fa-
cit iussa plebs pariter & nobilitas, ut se suaq; loco munito ab hostium armis defendat. Ad-
sunt ad condictum tempus Rusſi: intromittuntur ab Vngaro clàm in oppidum intempe-
sta nocte: ingentem uulgi, nullo neq; sexus neq; ætatis discrimine aut misericordia, cędem
edunt: oppidum succẽdunt: nobiliores ac ditiores cum reliqua præda, pecudum in modũ
cursim abigunt. Proditori Iaropelcus princeps præmij loco linguã præcidit, oculos effo-
dit, genitalia membra abscidit. Sic ille perfidus dignã sceleris sui mercedem tulit. Oderunt
enim ferè proditorem principes atq; reges, quãuis proditionẽ ament. Reuersus aũt è Ger
mania Boleslaus, cum de Vislicienſi excidio, & Iaropelci perfidia didicisset, ingentes ad-
uersus Iaropelcũ & Russos iras concipit: cumq; primùm per anni tempus res geri potuê-
re, non modò ex nobilitate, uerùm etiã ex oppidanis & agrestibus magnũ cõparauit exer
citum: & Rusſiã fremens, perinde ac leenæ uel ursæ rapto fœtu solent, ingreditur. Cũ autẽ
nemo ipsi prodiret obuiã (nam Iaropelcus peccati simul & uiriũ suarũ sibi cõscius, procul
in paludes atq; syluas sese abdiderat) Vvladimirienſi regione omni & proximis quibusq;
crudelissimè uastatis, afflictis, & exustis, cũ ingenti præda reuertit in Poloniã. Irritatus ma
gis q̃ fractus ea suorum clade & calamitate Iaropelcus, & cæteri Russorum principes, de
ratione belli cum Polonis gerendi consultabant: & in eam ueniebãt sententiã, ut dolis ag-
grederentur eos, quibus uirtute pares non essent. Fortè fortuna optatam eis occasionem
obtulit. Etenim cum comperissent Iaroslaum Haliciensiũ ducem cum Polonis sentire, &
ab eo consilia sua prodi, principatu eum eiecêre. Itaq; in Poloniã is ad Boleslaũ confugit.
Nec ambigebant Rusſi, eum à Polonis reductũ, & se ultum iri: anteuertẽdos & fallendos
sibi eos esse iudicant, ut pacato agmine tanquã in tranquillis rebus ueniẽtes, ex improui-
so opprimerent potiùs, quàm aperta ui non sine periculo graue bellum repellerent. Hali-
cienses subornant, ut simulato principis sui desiderio, à Boleslao petant, ut eũ primo quo-
que tempore reducat: affirmẽt, pœnitere Russos, quòd eũ eiecissent: quippe qui offensum
Boleslaũ uehementer metuant: quieturosq; eos esse, & culpã deprecaturos. Faciunt iussã
Halicienses: eadem penẽ confirmant nobiles quidã Vngari, Haliciensib. finitimi, ab ijsdẽ
principibus ad astruendam & perficiendã institutã fraudem cõducti & summissi. Habuit
dictis fidem Boleslaus, ut erat natura credulus & apertus. Itaq; iusto quidem, sed minori
tamen, q̃ pro belli magnitudine & clandestino apparatu Russorum, exercitu, Iaroslaũ re-
ducit, nihil hostile suspicatus. Appropinquanti Haliciæ, quod oppidũ ad radices Sarma-
ticorum montium, Vngariam à Rusſia diuidentium, situm, salinas habet, primę Vngaro-
rum turbæ instructæ gratulabundæ occurrunt: & præteruectæ nostros, extremũ agmen
claudunt: subsecuti deinde Halicienses, idem & ipsi faciunt. Suspecta ea res esse Boleslao
cœpit. Accitoq; Vvseborio palatino Cracouienſi, & magistro militiæ, suspicionẽ suã cum
eo cõmunicat. Dum hæc illi inter se conferunt, ac de euitando periculo & insidijs consul-
tant, ecce apparent procul à fronte instructę Russorum acies, quas Iaropelcus citato cursũ
ducebat. Sublata erat omnis dubitatio. Præcipitatũ se in insidias, & in medio hostiũ con-
clusum Boleslaus uidebat: & quanquã longè imparem se numero hostium animaduerte-
bat, tamen qui semper solitus esset uincere, satius esse ducebat, honestè occumbere, quàm
fugiendo uictoriã ultrò hosti concedere. Itaq; instructis pro tempore cõtra utrunq; hostẽ
aciebus, & paucis cohortatus milites, signo dato primus in imminẽtem à fronte hostẽ im-
petum facit, concurrunt infestæ acies: extollitur ad cœlos clamor uirorũ, clãgor tubarum,
& armorum strepitus. Contendunt nostri de salute, Rusſi de uictoria. Iamq; nostrorũ res,
ueterani exercitus uirtute & peritia, meliore loco esse incipiebat: ea maximè parte, qua Bo
leslaus militis pariter & imperatoris officio fungebatur, magnamq; in hostibus stragem
edebat:

Vislicia oppidum.
Vislicia direpta à Rusſis, & incensa.
Proditionis præmium.
Rusſicum bellum.
Vvladimirienſis ora uastata.
Iaroslai Haliciensiũ ducis fuga ad Polonos.
Russorũ fraus.
Boleslaus credulus.
Haliciæ situs.
Russorum cum Polonis prælium.
Boleslai uirtus.

edebat:cum subitò perturbatis ordinibus,& fugæ initio à palatino quodam, cuius nomē
Palatini fuga.
non memoratur,orto,sequentib.eum qui proximi steterant, magna pars exercitus Polo-
nici in fugā cōiecta est.Pugnabat nihilo minus cum paucis, & ijs quidem partim saucijs,
partim lassis,Boleslaus:& cum fugere turpe sibi duceret,nolebat tamē inultus mortē op-
petere.Forte equus cui insidebat,multis uulnerib.confectus atq; debilitatus concidit. Ibi
Gregarij militis præclarum facinus.
miles quidā gregarius,obscurus,& originarius,ut ait Vincentius ,subleuatum eum equo
suo imposuit,& ut patriæ magis quàm gloriæ suæ rationem duceret,fugaq; melioribus se
rebus seruaret,orauit.Sic ille tunc quadragies septies uictor princeps (tot eñ secūdis p̄lijs
Boleslai uictoriæ.
dimicasse memorat) nobilissimi uiri fuga proditus,gregarij militis opera presenti se mor-
ti eripuit.Reuersus in Poloniā,palatino quidem illi fugæ principi leporis pellē,colū,& fu-
Fugæ merces.
sum dono misit,meticulositatē eius & muliebrē animū notans , qua ignominia ille ad uo-
Virtutis præmium.
luntariū suspēdiū adactus est:militē uerò salutis suæ authorē(nam & is fortè saluus è præ-
lio euaserat)insignib.nobilitatis,luculenta pecunia & possessionib. remuneratus, etiā ad
Boleslai excelsus animus.
honores amplos & magistratus euexit,posteritatemq; eius omnē nobilitauit. Deinde fi-
scum suū in redemptionē captiuorū,qui permulti erāt,effudit.Nec tamē oēs redimi potuē-
re:multi barbaris uenditi,in fœda seruitute consenuerunt. Et uehementer quidē angebat
animo Boleslaus,ut solent ij,qui perpetuò secūdis reb.usi, aduerso aliquo casu affligūtur:
pudebatq;,& pigebat eum sui ipsius,quòd tantæ illius cladis culpā in se agnoscebat, quip-
Polonorum fœdus cum Bohemis.
pe qui credulus nimium & incircumspectus fuisset.Sed tamē de labe illa delenda, & ulci-
scendis perfidis Russis,atq; Vngaris,sedulò etiam atq; etiam cogitabat.Et quo liberius id
faceret,cum Sobeslao Bohemorū principe Closci cōuentū egit, pacemq; fecit, arbitris u-
triusq; populi procerib.Pudore aūt ac dolore stimulantibus , conspectū hominū & collo-
quia uitabat.Quæ res ei maturauit mortē.Nam ex mœrore illo & anxietate animi,in lan-
guorem corporis & morbū incidit:qui sensim ingrauescens,omnē medicinā renuentē, to-
to anno lecto affixum,magnopere debilitauit. Nec angorē ac morbū eius natus filius Ca-
Cazimirus filius Boleslao natus.
zimirus leuauit.Vbi mortem appropinquare sibi sensit, conuocatis proceribus, qui offi-
cij causa undiq; conuenerant,& quatuor filijs adstantibus , de concordia apud eos uerba
Polonia diuisa inter Boleslai filios.
fecit:partitusq; omnia quæ tunc erant Polonicæ ditionis,inter quatuor filios, principatū
& summā rerum penes Vvladislaum natu maximū constituit,cæteros eius authoritatem
sequi iussit.In partitione quintū filium,qui superiori anno natus erat,præterierat. Id eū p-
ceres obliuione fecisse existimabant. Itaq; admonent , ut ne illum exortem patrimonij re-
Vaticiniū Boleslai.
linquat. Respondit princeps: Iam illi quoq; portionem suam esse designatā . Admirantib.
cunctis: Non aduertitis, inquit, in curru inter quatuor rotas quintā esse eam partem cur-
rus,cui homines insident,& onera imponunt, quæ quidem à rotis sustentatur atq; porta-
tur.Eum igitur locum inter quatuor fratres quintus obtinebit,illisq; suo tēpore succedet.
Diuinitus ne id quod futurum erat,præsciuerit, an ut solent homines ferè instante morte
alienati mente diuinare, an uerò discerpere in plures partes principatum noluerit, dicere
Boleslai mors.
non habemus.Nec ita multò pòst sacris Christianorum mysterijs ritè procuratus, uita ex-
Anni uitæ & regni Boleslai.
cessit,maximo totius Poloniæ desiderio : cum regnasset post patrē annos triginta sex, ui-
xisset quinquaginta tres.Funus Ploscum solenni pompa elatum,& iuxta patrem conditū
est.Fuit autem Boleslaus hic,habitudine corporis satis firma, uegeta, & laborum patiētē,
Boleslai figura,& ingeniū, & studia.
colore fusco,statura mediocri:os ei carbunculus morbus ab ineunte adolescentia distorse-
rat,atq; inde Criuousti cognomentum habuit.Animo uerò excelso fuit,& periculorū cō-
temptore:iusti & æqui obseruantissimus:ad iram,gratiā,misericordiam ex æquo pronus:
ad credendum perfacilis,quæ res ei multarum aduersitatum , & ad extremum exitij causa
fuit. Ad beneficentiam & liberalitatem cùm in omnes, tum præsertim in eos, qui in remi-
litari præstabant,promptus:modestia & clementia singulari:laudis & gloriæ cupidus: pa-
cis artium non penitus expers,uerùm belli studijs longè præstantior:ad quæ à teneris, qđ
aiunt,unguiculis toto animo ferebatur . Hinc omnem ferè principatū suum bella geren-
do exegit:miles strenuus & audax:dux prouidus,solers, animosus & fœlix, excepto ulti-
1139.ann.
mo illo Haliciensi prælio.Obijt autem anno Christi nati 1139.cum eum Lotharius impe-
Lotharij imp. mors.
rator uno anno anteuertisset:cui Germanorum principes Conradum ducem Sueuorum,
Conradus Cæsar.
cuius mentionē superius fecimus,suffecêre. Sed nos exitu Boleslai Criuousti claudamus
hunc librum : sequentes quinq; , secto ac discerpto monstrosè in plures principatus
imperio , bellisq; ciuilibus dicaturi . Ex his autem proximus , Bo-
leslai filiorum res gestas comple-
ctetur.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEXTVS.

VVLADISLAVS SECVNDVS, PRINCEPS.

MOrtuo Boleslao, torpor quidam animos hominum occupauit,
futurorum malorum omine,propter sectionem regni,quam te-
stamento Boleslai nuncupatam,filij eius flagitabant.Videbant
enim omnes, se, qui dudum sub unius imperio florentes & for-
Principatus multorū perniciosus reip.
midabiles cunctis in circuitu uicinis populis fuissent, deinceps
discerptis uiribus atq; studijs , quorūuis iniuriæ fore obnoxios.
Neq; enim diu concordiam inter fratres , constitutionemq; pa-
ternam ualere posse,cum infida ferè sit omnis regni societas:ne-
que contentos illos fore suis sortibus,degustata semel regnandi
dulcedine:sed iniustè aliena inuadentes , & uim atq; iniuriā ui-
cissim propulsantes,ciuilibus & parricidialibus armis inter se cōcursuros esse : quibus ne-
cesse esset tam amplam ac florentem dudum rempub. euerti.Itaque aliquandiu triste silen
tium omnes tenuêre,promiscueq; à fratribus imperabatur , donec ij diuersa iubendo per-
turbare omnia cœpêre. Tum demum conuentu apud Cracouiam acto,cum flagitatio fra
Comitia Craconiæ.
trum,studiaq; & factiones comparatæ , ad unum deferri uniuersam rerum summam non
paterentur , nec rectius quicquam in mentem cuiquam ueniret : necessariò Boleslai con-
stitutio approbatur,ut iuuenes certis ac definitis à patre finibus dominarentur : principa-
tus uerò & summa belli , pacisq; authoritas penes natu maximum esset. Partitione regni
Diuisio regni Polonici.
secundum descriptionem patris facta,Vvladislao quidem natu maximo Cracouiēsis , Si-
radiensis & Lenciciensis tractus,itemq; Silesia obtigêre:Boleslao,qui Crispus appellatus
est,Masouia & Cuiauia,Culmensisq;,ac Dobrinēsis tractus: Miezislao Gnesnensis, Pos-
naniensis , Calissiensis & Pomerania : Henrico Sendomiriensis atq; Lublinensis. Cazi-
Vvladislao summa rerum permissa.
mirus uerò infans exors,quēadmodū pater uoluerat, à Vvladislao curandus atq; educan
dus susceptus est. Ita ad suas quisq; ditiones & quasi satrapias discessêre, ut Vvladislaū ta-
men principem agnoscerent,eiusq; maiestatē comiter cōseruarent: qui iam sextum ac tri-
1140.ann.
cesimum agebat annum. Nam hæc anno Christi 1140.acta sunt. Extincto uictore ac ter-
rore gentiū Boleslao Criuousto,mutataq;,uti diximus,forma reipubl.nō diu uicinorū ar-
ma quieuêre. Primus omniū Sobeslaus Bohemorū dux , immemor fœderū,quæ cum eo
principe & uniuersa Polonia iurisiurandi religione interposita dudum icerat, nondū exa-
Silesia uexata à Bohemis.
cto à morte Boleslai anno,Silesiam infesto exercitu longè , lateq; populatus est:nec ea prę
da,quamuis magna,contentus,ad subigendā omnem eam oram animum adiecit : & quo
facilius id faciat,locum opportunū apud uicum Coscenū inter lacus,& paludes munitio-
ne & pręsidio firmare adoritur. Sed molientē uindicta diuina , iusta uiolati fœderis & iu-
Sobeslaus Bohemus extinctus.
risiurandi ultione perculit.Nam ualida febre correptus,incœpto desistere coactus est : re-
latusq; Pragam,non multo pòst,inualescente morte,extinctus est.Ita bellum exoriens re-
pentè inter initia,unius morte sedatū est . Neq; enim Vvladislaus , Vvladislai regis filius,
Vvladislaus Bohemorum princeps.
qui Sobeslao patruo,filijs eius præteritis,apud Bohemos in principatu successit, & bello
uacare potuit,domesticis motibus prohibitus: nec noster acceptas iniurias , uastationēq;
Vvladislai Polonorum principis ambitio.
ditionis suæ ulcisci perrexit,ad inferendam , quàm ad propulsandam iniuriam magis spe-
ctans,& inuadendis alienis potius,quàm suis defendendis inhians , propterea quòd mo-
lestè ferret accisum & mutilatum principatum , sibiq; erepta esse duceret ea,quæ fratribus
patris uoluntate,cunctæq; Poloniæ consensu cesserant.Aegrum sua sponte eius animum
Christinæ ingenium & mores.
uxor Christina,superba,auara & ambitiosa mulier, & quæ Polonos omnes in porcorum
loco habebat:nec eos ad ministeriū,ac uix ad conspectum suū admittebat , Germanis suis
impendiò delectata,magis etiam inflammauit, quòd eum præter mores,iuraq; gentiū ad
quartam modò partem principatus detrusum esse dictitaret, qui in uniuersum principa-
Christinæ maritum in fratres incitat.
tum patri,utpotè natu maximus , succedere debuisset: se Cæsaris filiam , Cæsaris neptem,
ex inclyta familia,cum amplissima dote in spem uniuersi principatus ipsi nupsisse:nūc ue-
rò ad exiguam sortem cum liberis cōmunibus redigi , qui quidem post patris mortem ad
egestatem indignam suo genere,& ipsorū ordine, redituri essent. Quòd si ille uir esse per-
geret , nec à moribus & uirtute paterna degeneraret, breui se uisuram esse domi totum
regnum.

regnum. Patrem eius non tulisse unum fratrem participē imperij: ipsum tres ferre? Quar-
tum quoque, ubi adoleuerit, si sapiat, portionem suam repetiturum esse. Summum illud
ius & authoritatem monarchiæ umbratilem esse: neminem ipsi obsecundaturum. Quid si
quis reliquorum fratrum ad summum illum principatum adspiret? Quid si omnes inter se
contra unū conspirent? Tunc uerò nullam ipsi fore spem salutis, nisi in fuga & exilio. Præ-
stare ergo anteuertere, quàm anteuerti. Hæc eadē identidem iterando, querendo, lachry-
mando, fremendo & obiurgando, tandem ad maturandum impium facinus uirum impu-
lit. Sed ut sub honesto prætextu latêre scelus: & quo facilius uel adiuuante, uel certè non

Vladislai principis oratio in senatu.

aduersante multitudine suorum, cogitata perficeret, senatum conuocat: quæritur, perni-
ciosam & exitialem esse reipub. partitionem principatus à patre suo institutam, propter-
ea quòd multitudo principum cùm hostes ad inuadendum audaciores, tum ciues ad re-
sistendum infirmiores redderet, cuius rei aliquem iam gustum paruo temporis spacio i-
psi fecissent, uexati impunè à Bohemis: qui non modò commouere se, dum penes unum
patrem suum fuit imperium, ausi non essent, uerùmetiam pacis conditiones ab eo acce-
pissent. Neq; uerò diu quietam esse posse ab intestinis discordijs atq; ciuilibus bellis eam
rempub. quæ à plurib. exæquato dominatu, non certis legibus, sed arbitrio cuiusq; guber-
netur. Nec diu maiestatem unius cuiuspiam ab ijs conseruari solere, qui non modò gene-
re, sed uiribus etiam & potentia uni illi pares se esse sentirēt. Exemplo esse recenti penè ho-
minum memoria Sbigneū, qui licet genere impar, tamē ꝙ pater eum fratri ex iusta uxore
suscepto exæquasset, tantis malis, cladibusq; rempub. inuoluerit, ut eam euersurus omni-
nò fuerit, nisi iusta fratris indignatio aliquando tamē eum de medio sustulisset. Bohemos
quoq; & Russos uicinos suos nullam aliam ob causam ciuilibus bellis inter se ad excidiū
penè collidi, quàm ꝙ in multos partita sint eorum imperia. Quocirca uellent, iuberent, ut
penes unum se, quem primogeniti prærogatiua cæteris fratribus prætulisset, uerè esset re-
gnū. Attributurum se esse fratrib. aut definitos è fisco suo reditus, aut uerò agros nōnullos
& territoria, in quib. illi uitam honestè sustentare queant, nec tamen calcitrandi materiam
aut occasionē habeant. Multo esse præstabilius, paucos quosdam incōmodo ac detrimen-

Christina in senatu.

to affici, quàm uniuersos perire. His addit Christina (aderat enim in senatu, quo minus li-
berè eius intuitu sententię dicerentur) cùm alia quæ uidebantur, tum, sic in sua Germania,

Primogenitorum ius apud multas gentes.

sic apud alias gentes, quæ cultu uitæ, ingenijs, & sapientia præcellerent, morib. atq; legib.
receptum esse, ut maximus natu in bona paterna succedat, cæteris fratribus paululum ali-
quid præ manibus det, unde uiuant: hac spe se Vvladislao nuptui datam esse. Deinde sen-

Libertas senatus Polonici.

tentias rogati senatores, cum stupefacti rei nouitate aliquandiu silentium tenuissent, tan-
dem omnes, paucis à Christina subornatis exceptis, impium & crudele principis consiliū
detestari: orare, monere, ne patris ultimam uoluntatem irritam faciat, ne uniuersę Polonię
consensum aspernetur, ne leges naturæ labefaciat. Valde esse dissimile, quod de Sbigneo
commemoratū sit: illum nothum fuisse, nec ullo more aut iure in partē principatus admit-
ti debuisse: hos legitima uxore, & quidem Cæsaris filia ortos, exortes paterni dominatus
fieri rectè non posse. Illum improbum, impudentē, & iam inde ab initio in patrem impiū,
extitisse: hos liberalib. ingenijs, honestissimè educatos, summo esse pudore & modestia:
æquissimisq; animis ferre, & laturos porrò esse maxima natu fratris principatū. Magis au-
tem consultum esse reip. si plurium ea consilijs & armis cōiunctis defendatur, quàm si ex
unius iudicio & propugnatione dependeat. Non posse commodè unum omnia prospi-
cere, nec ad omnes regni partes suis opem ferētem pariter accurrere, nec omnia per se mu-
nia principatus obire. Quòd si uicaria cuiusquam opera utendum sit, magis fidum, ma-

Vxorum suasiones efficaces.

gisq; beneuolentem esse fratri fratrem, quàm extraneum. His & alijs dictis propemodum
ad sanitatem reuocata erat mens principis, nisi uiolentior uxoris amor, nocturnæq; eius
persuasiones & blanditiæ, quæ plurimū apud uxorios uiros ualent, tantoq; pestilentiores

Vladislaus princeps pecuniam fratribus imperat.

sunt, quantò plus potest is quē superant, præcipitem eum egissent. Deliberato scelere, tri-
butum siue subsidium pecuniarium fratribus & fraternis ditionibus primùm imperat, ut
eorū tentaret patientiā: & si renuerēt, iustū haberet belli ipsis inferēdi prætextū. Vbi paritū

Vladislaus fratrum possessiones inuadit.

est, deinceps ad intercipienda quæ eorū ditionis essent, animū cōuertit, nec tn̄ Polonorū,
quib. iā suspectus & exosus esse cœperat, quosq; alienos à cupiditate sua esse nouerat, mi-
nisterio & militia uti ad eā rē ausus est: sed Russorū, cū qb. materno genere cōiūgebat, au-
xilia clam acciet, cū his apertè iam in fraternas ditiones grassat: edicit, ne cuiq; Poloni, prę-
se, obediant: cōtumaces aut uinculis, aut uerberib. coërcet, aut bonis mulctat. Nonnullas
iam fratrū munitiones & oppida cum pagis adiacentibus, partim per Russos occupârat,
partim

partim in deditionem acceperat, ad florentiorem fortunam uel metu, uel (ut est uulgus
fere nouarum rerum, nouorumq; dominorū auidum) defluentibus passim hominibus.
Ibi iuuenes impio fratris proposito perspecto, quid faciant porro cum suis consultant.
Animaduertunt à bello ciuili animos populariū suorum abhorrere: nec ipsi satis animo-
rum ad uim fratris propulsandam habebant, propterea ꝙ & uiribus minus ualebant, &
quantum cuiq; fidendum esset nesciebant. Itaq; ad misericordiam procerum confugiūt,
paternorum meritorum, paternæ uoluntatis, publiciq; omnium ordinū cōsensus de par-
tiendo imperio ipsos admonēt, ipsorum fidei & protectioni se, suaq; commendant. Ad

Boleslai filij deprecātur fratris iniuriam.

fratrem etiam proficiscuntur: & quoniam caput illorum cōsiliorum Christinam glotem
suam esse senserant, ad mulieris pedes sese prosternunt: clementiam eius suplices implo-
rant. Verùm ea surdis auribus lęuirorum preces accipiebat, & salutem reip. quæ omni ne-
cessitudini pręponenda esset, causificabatur. Cōmouit ea res multos ex primoribus, cùm

Procerum alienatio à Vuladislao.

iuuenum misericordia, tū metu exorientis tyrannidis: cuius argumentū erat, ꝙ Vuladis-
laus externum militem in suos immittebat: tū aūt auarę, importunæq; mulieris odio, quę
præter hanc in fratres mariti sui inclementiā, nouis etiam exactionibus animos multorū

Exactiones nouæ institutæ.

offenderat. Etenim ea, cùm alia quædam auarè & crudeliter instituerat, tum uerò illud
excogitauit, ut homines oppidani & rusticani statis & solennibus ferijs hon[illegible]aria quæ-

Honoraria.

dam munera, nempe pullos gallinaceos, anseres, oua, mel, auenam, porcos, triticum
in cellam principis inferrent. Quod cum semel atq; iterum ac tertium in gratiam princi-
pis non inuiti fecissent, lege uiri, ut id perpetuum deinceps esset, sanciuit. Itaq; impen-
sius iam & apertius nonnulli iuuenibus fauebant. In primis autem Vuseboribus palati-
nus Sendomiriensis, & magister militię, & Petrus Danus comes Scrinensis, quorum ille
nonnunquam Russos ex insidijs paruis prælijs fundebat, Petrus uerò monendo & ob-
iurgando principem ab instituto auocabat: quæ res ei, si non exitiosa, calamitosa quidem
certè fuit. Nam Vuladislaus, ut omnibus de rebus cum uxore cōmunicabat, ita de Petri

Petrus Danus dolo Christinæ petitus.

quoque consilio ac studio ipsi narrauit. Excanduit subitò in hominem iracunda mulier,
alioqui etiam ipsi infensa, ex huiusmodi causa. Venatum fortè Vuladislaus princeps &
Petrus hic in remotas syluas ierant: ibi totum diem inuestigandis & persequendis feris
defatigati, ad uesperum ad focum constructa è cespite mensa, cum se pane & ferina carne,
& aqua fontana utcunq; refecissent, & humi stratis penulis cubituri essent, Vuladislaus
domesticarum lautitiarum, & mollium stratorum recordatus, ioco Petrum appellans:
Mollius inquit, nunc Petre uxor tua cum Abbate Scrinensi siue Suleouiēsi cubat, quàm

Iocus perniciosus.

nos. Petrus contrà, ut iocum ioco retunderet: Fortasse, inquit, & tua cum Dobesso. E-
rat autem Dobessus iuuenis ex equestri ordine non inelegans, quo familiarius Cristina

Dobessus de adulterio reginæ suspectus.

utebatur, ita ut mussitaretur uulgò, eum cum illa clàm consueuisse. Tetigit id dictū prin-
cipis animum, & sermonibus quidem tunc, iocisq; finem fecit: uultu uerò ne postea qui-
dem satis dissimulauit siue dolorem, siue sollicitudinem: incertum, liberiori'ne dicto
Petri offensus, an de crimine uxoris ex uerbis Petri, & superioris temporis coniecturis,
quas nō tam scrupulosè ad eam diem notarat, suspiciones colligens. Christina ubi tristio-
rem cogitabundumq; præter morem uirū reuersum animaduertit, sciscitatur causam, dis-
simulat aliquandiu Vuladislaus: ad extremum uictus blanditijs & importunitate uxoris,
detegit ei uulnus animi sui. Inde grauiores ea in Petrum iras concœperat, occasionemq;
ulciscendi eius quærebat: quam cum fortuna percommodam attulisse uideretur, in eo ꝙ
Petrus apertè cupiditati principis aduersabatur, ibi uerò instare uiolenta mulier apud ma-
ritum noctesq; diesq;, ut Petrus de medio tolleretur. Eo uiuo, nunquam animi compo-

Petri Dani opes & præfecturæ.

tem futurum Vuladislaum. Erat enim uir ingenti spiritu Petrus, summaq; potentia præ-
ditus: quippe qui præter priuatas opes & facultates amplíss. Calissiensem, Crusuicien-
semq; tractum omnem, Boleslai Criuousti nomine, administrasset. Subornat tandē Do-
bessum Christina, partim probri infamia irritatū, partim pollicitatione bonorum Petri il-
lectum, ut eum quouis modo uel caperet, uel interficeret. Non est tamen ausus Dobes-
sus hominem aperta ui aggredi: sed obseruabat tempus, quo per fraudē eum incautum
opprimeret. Fortè Petrus nuptias filiæ, quam Iaxę Serborum siue Vinidarum duci in ma-
trimonium collocabat, Vuratislauiæ insigni pompa atq; celebritate apparabat: eò se Do-
bessus quoq; magno comitatu cōfert, securumq; & nihil eiusmodi suspicantem Petrum,
solum fortè conspicatus, dum ministri circa apparandas nuptias, & hospites comiter acci-
piendos satagunt, correptū, celeriter paratis & dispositis ad hoc equis asportat, & ad prin-
cipem adducit. Diu, quid eo faceret Vuladislaus, animi dubius fuit. Reuerebatur homi-
nis dignitatem, gratiamq; popularem: reminiscebatur, quo is honore apud patrem suum

 fuisset.

fuisset. Contrà suggerebat Christina, si incolumis Petrus dimittatur, acerbiorem eum capitalemq; hostem fore principi, iniuria illa exacerbatum. Vbi cunctari uirum uidet, minatur se ab eo discessuram, ubi impunè probro prostitutę pudicitiæ afficeretur. Vicit tandem, perfecitq;, ut indicta causa lingua Petro pręcideretur, atq; oculi effoderentur. Sic ei, & sæpè multis, liberior cum principe iocus malè cessit. Vixit tamen post eam calamitatem Petrus quinq; annos. Mortuus apud Vuratislauiam in sancti Vincentij, quod templum & monasterium ipse condiderat, honorificè sepultus est. Vnde fit mihi uerisimile, Vuratislauiensem etiam præfecturam eum tenuisse. Ferunt nonnulli, quemadmodum Dlugosus memorat, ei postea propter pietatē, qua summa erat, uisum, & sermonis usum diuinitùs restitutum fuisse. Per hæc tempora Bela cæco Vngarorum rege uita defuncto, Geisa filius eius de quatuor natu maximus, regno paterno suscepto, Henricum Austriorum ducem cum totius ferè Germaniæ auxilijs Vngariam inuadentem, cruento pręlio superauit. Petro tam crudeliter, quemadmodum dictū est, excarnificato, minus ausi sunt cæteri proceres uoluntati tyranni aduersari: creuerunt tamen omnium in eum odia, quæ secundò fortunæ flatu occultata, postea afflictis rebus eius in apertum erupere. Minus autem dissimulanter is iam agere, & fratres ditionibus ipsorum pellere, magnis Russorum fretus auxilijs, quibus Suatoslaus, Vuseuolodi Kiouiensium principis filius, Izaslaus Dauidis, & Vuselodimirus Haliciensium duces præfuere. Iamq; Henricum Sendomiria, & Boleslaum Plosco, omniq; Masouia propulerat. Restabat Miezislaus, ad quem cæteri fratres confugerant. Ad eos igitur Vuladislaus in maiorem Poloniā cum exercitu magnis itineribus contendit, in celeritate plenam uictoriæ spem reponens. Veniens Posnaniam, quæ ipsi portas clauserat, cum primo impetu capere non potuisset, obsidione cinxit. Vastabant interim Russi agros liberioribus excursionibus, exurebant uicos & pagos, captiuos uiros ac mulieres in seruitutem abducebant, diripiebant fana, uimq; honestis puellis ac matronis inferebant, ne à pueris quidem abstinebant. Viuebat adhuc Iacobus archiepiscopus Gnesnensis, plebeius quidē, sed uenerabilis & pius senex, excelsiq; animi. Is igitur cupiditatem & crudelitatem Vuladislai perosus, & cùm optimi principis Boleslai Criuousti filiorum, tum patriæ indignam & calamitosam sortem miseratus, sacro pontificum cultu & infula, quo augustiorem speciem principi exhiberet, indutus, & carpento in castra, & usq; ad ipsum Vuladislai tentorium inuectus, comiter principem nefarij cœpti admonet: negat esse boni principis, patriam, à qua in lucem editus, indulgenter educatus, & ad summum honorem euectus sit, externis armis hostilem in modum impetere, uexare, ac diripere: negat esse Christiani hominis, fratres coniunctissimos & obsequentissimos, quos tuendos susceperit, oppugnare: & non modò attributis à patre & uniuersa repub. ditionibus exuere, sed uitam etiam & sanguinem eorum sitire. Desisteret ergo cœptis: moderaretur diræ & insatiabili cupiditati suæ: & cū optimis fratribus in gratiam rediret: præstare, ut eorū fideli ope & opera, aduersus quosuis externos hostes uteretur, quàm ut infidis & sitientibus Poloni sanguinis Russorum armis illos iret perditū, & quasi in sua ipse uiscera sæuiret. Si homines non uereretur, at Deum metueret, acerrimum scelerum omnium, & maximè uiolatæ humanæ coniunctionis & societatis ultorem. Non commouit hæc Archiepiscopi oratio, quamuis grauis & prudens, Vuladislaum, neq; ab instituto deterruit. Quod cum uir diuinus animaduerteret, quasi numine afflatus, è sella assurgens: Quando, inquit, humana simul ac diuina iura superbè contēnis, & paterna mea monita obstinatè respuis, Dei omnipotentis, cuius uices gero, authoritate, sacris & Christianorum hominum societate tibi interdico, caputq; tuum & omnium adiutorum & asseclarum tuorum diris deuoueo. Deinde multa in eum & in exercitum eius execratus, recedebat. Fortè dum imprudentius auriga carpentum conuertit, in columnam, quæ tentorium principis sustentabat, extremo axe impingens, mota loco columna, tentorium solo prostrauit. Mali ominis ea res cunctis uisa est. Tenuit tamen iram Vuladislaus, nec acerbius quicquam in Archiepiscopum aut fecit, aut dixit: ita ut mirarentur omnes patientiam eius. Commouerat nonnullos dè proceribus, qui in castris Vuladislai erant, Iacobi archiepiscopi authoritas & execratio. Itaq; deducere & ipsi à proposito principem instituêre, sed nullo operæprecio. Nam is diligentius etiam omnia ad expugnationem Posnaniæ administrare perrexit. Tamen cum nullus hostilis subesset metus, nec magnopere è paruo oppido eruptio timeretur, securius agebant Russi, quàm ratio castrorum exigit: & uel ad prædas agendas quoquouersus discurrebant, uel genialibus epulis & compotationibus, ludisq; & lusibus indulgebant, uel his rebus grauati & fatigati altum stertebant: in stationibus rari, necij

Petri Dani calamitas.

Miraculum.

Geisa rex Vngarorum Austrios uicit.

Vuladislaus princeps fratres uiolat cum Russis.

Ciuile bellum inter fratres.

Posnania obsessa.

Iacobus Archiepiscopus principē obiurgat, ac diris deuouet.

Omen malum.

Castrensis negligentia.

nec ij sotis sobrij excubabant. Delitescebant in abdito Boleslaus, Miezislaus & Henricus, cum modico militum præsidio, occasionem bene gerendæ rei captantes: ij postea quàm uel ex transfugis, uel è captiuis per insidias, dum incautius pabulantur, exceptis, certò didicere de negligentia & securitate aduersariorum, silenti agmine ad castra propius accedunt. Oppidani è turribus procul suos conspicati, nec ignari quid in subiectis oppido castris ageretur, proposito uexillo signum dant suis faciendi in hostem impetus tempestiui. Animaduertere id uexillum præter morem extensum Russorum duces, qui tunc fortè cum Vuladislao conuiuabantur: rogant, quid'nam rei sit, & quid sibi uelit uexillum illud? Respondet Vuladislaus, deditionis esse signum. parcendum esse Russi censent supplicibus: negat Vuladislaus ullum fore ijs qui tam obstinatè obsidionem sustinuissent, misericordiæ locum. Nec multo pòst, exauditur ab extremis castris ingens clamor atque strepitus, iam intra uallum, & in cæde uersantium hostium. Erumpunt eodem tempore & oppidani, & turribus ac cæteris operibus, tugurijsq; militum, è stipula stramentisq; factis, celeriter ignem subijciunt. Fit trepidatio & discursatio totis castris, perculsis re subita & inopinata omnibus: nec quid agerent, aut quò se uerterent, ac ne fugæ quidem consilium explicantibus. Nec à uero abhorret, diuinitùs formidinem illam tanto exercitui meritò iniectam fuisse. Nec fuit, qui se uictoribus opponeret, fusis nullo negocio, qui ad primum tumultum pauci & inordinati occurrerant. Nam cæteri uel ad ducum tentoria, uel ad corripienda arma, uel ad sternendos equos, uel ad efferenda quæ quisq; charissima habebat, festinabant, uel attoniti deniq; amentium more huc atq; illuc discursabant. Ad extremum grassante latè undique ferro & incendio, effundunt sese castris, qua quisque exitum inueniebat. Fugientes partim trucidantur ab equitibus, partim in Vartham & Glorunam fluuios, qui non ita procul à castris erant, compulsi merguntur. Vuladislaus cum Russis ducibus, & paucis quibusdam euadens, effuso cursu Cracouiam contendit. Inde quoque Russi non multum morati, nudi penè & inermes, & omnium rerum egeni domos sese recepêre. Direpta sunt copiosa & opulenta Vuladislai Russorumq; castra. Dlugossus aliquanto aliter hæc exponit. Ait enim, Boleslaum, Miezislaum & Henricum, primo Vuladislai aduentu Posnaniæ se cum paruo præsidio tenuisse, diuturnamq; obsidionem in magna commeatus inopia tolerasse: & clementiam atq; misericordiam fratris per internuncios implorasse. Cum autem is inexorabilem se ipsis præberet, nec aliter ueniam daret nisi sese & sua omnia ei dederent, dura hæc, ita ut erant sanè uisa esse iuuenibus: & in magna salutis desperatione, decreuisse eos, honestè mori potius, quàm crudelis uictoris, & apud quem nihil sancti esset, fidei sese committere. Erupisse deinde aliquoties ex oppido, & nonnulla strage in hostibus edita, repulsos tamen esse. Deinde cum quieuissent aliquandiu, quasi abiecta iam erumpendi cogitatione, & securiores negligētioresq; reddidissent eos qui in stationibus & ad opera excubabant, captato tempore, armatisq; omnibus, qui arma ferre poterant in ciuitate, erupisse in inopinantes, eo proposito, ut aut uincerent, aut non inulti occumberēt: & clarissima illa uictoria, de qua iam diximus, potitos esse. Annus quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato millesimus centesimus quadragesimus quintus. Parsum est autem ciuibus iussu iuuenū, quoad in summa illa perturbatione & confusione fieri potuit. Magna fit statim ea uictoria rerum commutatio. Defluebant omnes passim à uicto ad uictores, & augebant eorum exercitum: arces & munitiones interceptæ, in fidem & potestatem pristinorum dominorum ultrò redibant. Non contenti autem uictores iuuenes eo, quòd fratrem se oppugnantem profligassent, suaq; omnia recuperassent, exterminare eum etiā uicissim proprijs ditionibus, & principatu eijcere instituunt, rati nunquam eum ad sanitatem & modestiam rediturum esse: uerùm Russorum auxilijs fretum, bellum renouaturum. Itaque æstate sequenti, cum eo quem ad manum habebant exercitu, ualidiori iam aliquanto, quàm fuerat initio, Cracouiam contendunt. Quod cum Vuladislao nunciatum esset, diffisus munitioni arcis, suorúmque studijs & uoluntatibus, & fratrum desperata misericordia, quippe quos ipse supplices nulla misericordia dignatus esset, relicta Cracouiæ uxore ac tribus filijs, per Silesiam in Germaniam profugit, Conradi tertij Cæsaris, uxoris suæ sobrini, opem imploraturus. Cracouienses cum primùm adueniente Boleslao, Miezislao & Henrico portas clausissent, cognita principis longiore fuga, & consensu totius Poloniæ, aperuêre: nec multo pòst arx etiam deditur. In qua recipienda, summa animorum moderatione iuuenes usi sunt. Liberos & uxorem Vuladislai, quamuis infestam sibi, & quæ origo malorū illorum fuerat, ab omni iniuria & contumelia iratorū

Vuladislaus uincitur & fugatur.

Dlugossus.

1145. ann.

Defectio Polonorum à Vuladislao.

Vuladislaus principatu pulsus.

Cracouia in potestatem fratrum iuniorū uenit.

Moderatio iuuenum uictorum.

militum atq; procerum defenderunt: & cum omni supellectili in Germaniam, aut quò
uellent, additis præsidij causa, qui abeuntes deducerent, dimiserunt. Sic infelix Vuladis-
laus, qui suasu uxoris iniustè aliena concupiuerat, sua iustè amisit: & qui in amplissima
fortuna, principatusq; prærogatiua non acquieuerat, in exilio cum mala consultrice u-
xore miser contabuit: quemadmodum inferiùs exponemus. Obtinuit autem princi-
patum Poloniæ Vuladislaus, non totos septem annos. Sub ipsum principatus eius i-
nitium Ianicus, qui postea Vuratislauiensis episcopus, ac deinde archiepiscopus Gnes
nensis fuit, Ianislaus'que dictus est, & Clemens, fratres germani, equestri Gryphium

Andreouiense monasteriū.

siue Gryffonum, ut uulgò uocant, familia orti, monasterium Andreouiense condi-
derunt: eiq; oppidum ipsum Andreouum, & septem pagos de bonis suis attribue-
runt, atque in eo Cisterciensis sectæ monachos, à Bernardo abbate sancto conditos,
è Morimundensi Burgundiæ monasterio euocatos, collocarunt. Imposuerunt autem

Androuiensis monasterij tributum.

conditores illi tributum perenne oppidanis, addictis monasterio: ut corda cæsarum
pecudum, & paucula haleca sibi posteris'que suis memoriæ sempiternæ gratia pende-
rent. Verùm id tributum postea Abbas nescio qui redemit. Addiderunt etiam Rados
sus & Gedeon episcopi Cracouienses, decimas quasdam eidem monasterio: itemq; Ia-
nicus, posteaquam Gnesnensis archiepiscopus factus est, non modò decimis, uerùm e-
tiam duodecim pagis ad superiores adiectis, id locupletauit,

BOLESLAVS CRISPVS.

EXacto cum uxore & liberis Vuladislao principe, concordi fatrum iuxtà ac
procerum, nobilitatisq; sententia ad Boleslaum, qui Vuladislao natu proxi-
mus erat, principatus & summa rerum defertur, & quæcunque in ditione
Vuladislai fuerant: Cazimirus etiam natu minimus frater, eius curæ commen-

Boleslai Crispi benignitas.

datus est. Et moderatè is, clementerq; regnauit: fratres magna beneuolentia & cha-
ritate complexus, beneficentia etiam & liberalitate maiorem in modum sibi deuinxit.
Nonnulla enim bona & possessiones, quæ ipsius iuris fuerant, ipsis ultro donauit &
edixit: eoq; summa ij fide, summoq; studio uicissim eum defenderunt, nihil neque
Russorum, neque Bohemorum, neque Germanorum & Conradi Cæsaris minis deter-

Vuladislai exulis solicitudo.

riti, aut precibus emolliti. Nam instabat Vuladislaus assiduò, tum apud Vuladis-
laum ducem Bohemorum, ad quem ea de re adierat, tum apud Cæsarem, ut eorum
uel authoritate in paternum principatum restitueretur, uel armis reduceretur. Solli-
citabat & Russos legationibus. Verùm hi nondum se satis è clade Posnaniensi refocil-
larant, & nolebant consentientem Poloniam iritare, à cuius exigua quadam parte ui-

Conradi Cæs. & Ludouici Gall. regis expeditio in Syriam.

cti, profligatiq; nuper essent. Cæsar uerò & Bohemus prolixè promittebant: uerùm hic
domesticis motibus, ille Asiatica expeditione, impediti, præstare commodè promis-
sa non potuêre. Rebus enim Normanorum in Syria Saracenorum, Turcarumq; ui
inclinatis, Edessaq; nobili & uetusta urbe Mesopotamiæ, quæ tunc à Gallis tenebatur,
expugnata, & magno terrore Christianis in Asia militantibus iniecto, Cæsar & rex
Gallorum Ludouicus cum compluribus principibus uiris & episcopis à Bernardo Ab-

Bernardus abbas Claræuallis.

bate Claræuallis concitati, expeditionem in Syriam susceperunt. Ne tamen Vula-
dislai causam penitus deseruisse uideretur Cæsar misit legationem ad Boleslaum, cæ-

Cōradi Cæsaris legatio ad Polonos.

terosq; fratres, ut Vuladislao ademptas ditiones & principatum sua sponte redderent,
potius quàm arma sua experirentur. Neque enim se rectè & affini, & calamitoso ac

Boleslai Crispi responsum.

supplici principi deesse posse. Cui legationi Boleslaus princeps de sententia fratrum
& procerum ita respondit: Nulla à se, fratribusq; suis iniuria affectum esse Vuladislaum,
se nequicquam deprecantes impio bello ab eo petitos, & attributis à patre & ab uniuer
sa rep. ditionibus & principatibus iam penè exutos, cum pacem tamen nullis æquis
conditionibus impetrare possent, uitam defendisse suam: illumq; omnis diuini & hu-
mani iuris uiolatorem, fratres insontes & obsequentissimos eijcientem, intolerabi-
lem in liberos populos dominatum usurpantem, non tam ipsorum uiribus, quàm di-
uina ultione euidenter perculsum: fugientem'que, magno uniuersæ Poloniæ consen
su sempiterno exilio damnatum esse. Recipere eum talem, tamq; iustè consensu pu-
blico pulsum, neque sibi tutum esse, neque Polonis expedire. Ne ergo Cæsar id à se
postularet, neue ab inuitis extorquere pergeret, quod sine periculo, & sine magno

Principis officium.

malo reipublicæ facere non possent. Esse quidem tanti principis atque Cæsaris, affli-
ctis subuenire: sed ijs demum, qui immeritò afflicti essent. Cæterùm ad uim & iniuriam
facendam

faciendam, nemini opem eius patere debere: quippe qui ab innocētia contra scelus, ab
officio contra improbitatem, à modestia contra audaciam, à iustitia contra iniustitiam, de
niq; à pietate contra parricidium stare debeat. Esse Vuladislaum affinem Cæsaris, se uerò
cognatos etiam: auxilium se ab eo sperare, non bellum expectare, cuius nullam, neque
dedissent, neque daturi essent occasionem. Habere se illi eum honorem, quem & co-
gnato & maximo principi haberi par esset: libenterq; in alijs rebus authoritati eius ob-
obsecundaturos, in una illa re id fieri non posse. Libentius se cum quouis capitali ho-
ste, quàm cum illo tali fratre in gratiam redituros esse: & quiduis potius passuros, quàm
commissuros, ut suo sibi iumento, quod dicitur, malam rem adsciuisse, & rempub. quæ
in fidem suam confugerit, prodidisse uiderentur. Fregit ea respōsio Conradi animum,
ita ut multum de studio suo in Vuladislaum deinceps remitteret, præsertim quòd ad ex-
peditionem Asiaticam totus spectabat, quamuis à proceribus suis & Bohemo, quos se-
dulò unà cum liberis & uxore prensabat Vuladislaus, in Polonos incitaretur. Porrò

Remense concilium.

in concilio Remensi, quod Eugenius tertius pontifex max. initio pontificatus sui coe-
gerat, Henricus Bauarorum dux, Christinæ propinquus, de principibus & episcopis
Polonorum per legatos questus est, quòd illi quidem fratrem, hi uerò dominum suum
contra fidem & iusiurandum paterno principatu pepulissent. Sed quid effecerit, non

Conradi Cæsaris expeditio in Asiam.

comperio. Conradus uerò Cæsar expeditionem illam suam cùm maturasset, per Polo-
niam, quemadmodum scribit Dlugossus, statuit iter facere: quòd & compendiosior ea
uia esset, & minus periculorum haberet: simul ꝙ non diffideret, se Vuladislaum cum fra

Bohemorum principes in Asiam militatū profecti.

tribus coràm reconciliaturum esse. Et acceptus quidem est à Boleslao, cæterisq; fratri-
bus perquàm honorificè & liberaliter, unà cum Vuladislao Bohemorum principe, &
& fratribus eius Henrico & Spicigneuo, omniq; Germanorum & Bohemorum exerci
tu, & usque ad pontum Euxinum deductus: cæterum de reconciliatione nihil tunc a-
liud impetrauit, nisi ꝙ pollicitus est Boleslaus cum fratribus, se, cùm reuertisset ab illa
expeditione Cæsar, quæ is uellet, facturum esse. Multi uerò uoluntarij è Polonis mili-
tiæ illi nomina dedere, & cum Cæsare profecti sunt. Alij, per Vngariam eum non satis
composito agmine profectum esse in Thraciam, uolunt. Vincentius uerò crebrioribus
legationib. eum de restitutione Vuladislai cum Polonis egisse memorat. Sub hyemem

1147 ann. Russicū bellū.

eiusdem anni, duxit Boleslaus cum Henrico fratre exercitum in Russiam, Izaslai Kio-
uiensium principis, cōspiratione cæterorum principum principatu eiecti, precibus &
muneribus inuitatus: castrisq; apud Cemerinum positis, totam hyemē ibi consumpsit:
& nulla re memorabili gesta, propter ignauiam Izaslai, & non satis certam fidem Russo-
rum, in Poloniam redijt. Izaslaus uerò post discessionem auxiliorum, Lusci obsessus ab
hostibus, pacem tandem ab eis impetrauit. Per hoc tempus Iacobus Archiepiscopus

Ianislaus Archiepiscopus.

Gnesnensis mortuus, Ianicum siue Ianislaum, cuius paulò antè mentionē fecimus, è Vu
ratislauiensi episcopa euocatum. Boleslai principis studio adiutum, successorem acce-

Vuratislauiensis basilica, & ritus eius.

pit: huic uerò Valterus equestri Zadoreorum ortus familia, successit: qui basilicā Vura
tislauiensem, ligneam ad id tempus, muro exædificauit, ritusq; Lugdunensis basilicæ
in eam induxit. Anno uno interiecto, reuersus ab Asiatica expeditione Conradus, cum

1149. ann. Conradi Cæs. expeditio in Poloniam.

non multum ibi operæprecij fecisset, magnamq; copiarum suarum partem partim Tur-
cico prælio, partim dolo Emanuelis Constantinopolitani imperatoris amisisset, bellum
Polonis intulit, ut per uim Vuladislaum exulem in principatum restitueret: cum Boles
laus, cæteriq; fratres promissorum admoniti, tergiuersarentur, ꝙ dicerent, Vuladislao
reducto, se nouos motus, noua pericula, summamq; reip. perturbationem reformida-

Polonorum cū Germanis belli gerendi ratio.

re. Verùm id bellum in speciem ingens & formidabile, Boleslai principis humanitas
& sapientia inter ipsa initia restinxit. Nam ut Cæsar cum ualidis Germanorum, Bohe-
morum & Morauorum copijs Poloniæ fines attigit, non destitit. Boleslaus cum expe-
ditis turmis, quas de suis tumultuariè coëgerat, omnibus locis opportunis hostilia iti-
nera, pabulationes, frumentationes & aquationes ex insidijs obseruare, & in incautos
hostes impetum facere, interdumq; totum exercitum reficientem se, aut quiescentem, su
bito tumultu, & ad castra adequitantis exercitus ostētatione exagitare & perterrefacere.
Illis uerò ad arma conclamantibus, ad impedita loca raptim se cum suis recipiebat, nec
unquam rem fortunæ & uniuersæ dimicationi committebat. Cum autē ad Odram sub-
stitisset, & castra metatus esset Cæsar, eo quòd aquæ eius fluminis tunc fortè excreue-
rant, & nostri ulteriores ripas obseruantes, difficilem traiectionem ipsi effecerant: simul
autem è Germania noui quidam motus ipsi afferebantur, quib. ad rerum domesticarum
curam reuocabatur: accepta fide Boleslaus in castra ad eum uenit, factaq; publica au-

Boleslaus ad

 dientia,

Cæsarem in castra uenit, & bellū sustulit.

dientia, Vuladislai fratris facinora & peccata omnia, in se ac cæteros fratres, & in omnes ordines reip. Polonæ luculenta oratione exposuit: necessariam expulsionem, iustamq; restituendi eius recusationem suam & uniuersæ reip. excusauit: necessitudinem suam cum Conrado maiorem, quàm Vuladislai commemorauit: studia & officia sua nonnulla in Cæsarem & Germanos modestè refricauit: ne cognatum & Christianum sanguinem sitirent, neu se ad extrema adigerent, orauit. Munera etiam non contemnenda Cæsari & nonnullis principibus, maximeq; ijs quos gratia plurimùm ualere apud Cæsarem didicerat, priuatim misit. Ita poscente Boleslao, suadentibus primoribus, ad sua defendenda festinantibus militibus, ipso Cæsare ductum iri diutius opinione sua bellum animaduertente, & ad componendas res domesticas festinante, bellum illud statim solutum est: demissusq; postridie exercitus, nequicquam reclamante Vuladislao exule: & item Bohemorum principe, non tam exulis rem agente, quàm Polonis inimico. Hagecus hic nescio quid de Tartaris & Saracenis unà cum Russis à Vuladislao exule contra Polonos ductis, & à Boleslao uictis, pulsisq;: qui utriq; populi procul tunc aberant à Polonia.

Boleslai & Miezislai uxores.

Pace cum Cæsare facta, aut uerius bello in aliud tempus dilato, Boleslaus & Miezislaus uxores duxere sorores germanas, Vuseuolodimiri Haliciensium principis filias: Boleslaus quidem Anastasiam, Miezislaus uerò Eudoxiam. uerùm is, hac non ita multò pòst mortua, nondum exacto à primis nuptijs biennio, aliam duxit, Gertrudim Geisæ regis Vngarorum sororem, Belæ cæci filiam.

Henricus dux ad Hierosolymitanam militiā profectus.

Cæterùm Henricus cœlibem uitam secutus, ad Hierosolymitanam militiam cum non contemnendo comitatu profectus est, principatu suo Boleslai fratris fidei ac tutelæ commendato: cumq; totum annum ibi commoratus, non uulgare uirtutis suæ specimē aduersus barbaros Sarracenos edidisset, sospes reuersus est.

Templarij in Poloniam deducti.

Reuertens autem, in Zagosce pago ad Nidam amnem parœciam ac domicilium Templariorum sodalitati, quæ tunc bonam in bello Asiatico Christianis nauabat operam, condidit & luculentis reditibus instruxit.

Iaxa Gryphius.

Canonici sepulchri Christi.

Miechouiense cœnobium.

Cum hoc Henrico crediderim profectum Iaxam, nobilem & locupletem equitem de familia Gryphium, ut fama est: qui cum in Asia aliquandiu militasset, reuertens, unum de canonicis sepulchri Christi domini nostri, diui Augustini instituto uiuentibus, & geminam crucem rubram in toga insigne professionis suæ gestantibus, secum deduxit, eamq; sodalitatem in Polonia propagauit, condito templo ac domicilio in pago suo Mechouo, quod nunc oppidum est, quinto à Cracouia milliario: eoq;, & duobus item pagis sodalitati attributo: cui etiam Gedeon episcopus Cracouiensis decimas quasdam posterius adiunxit.

Zuerinecense cœnobium.

Condidit idem Iaxa, dotauitq; etiam monasterium uirginibus professionis Præmonstratensis, ut uocant, in suburbano suo Cracouiensi, quod Zuerinecium, quasi tu dicas uiuarium, dicitur. Impetrauit autem utriq; loco subiectis hominibus à Boleslao Crispo principe, omnium onerum, munerum atq; pensionum, quæ ad principem ac rem. pertinerent, sempiternam immunitatem. Sed ad institutum reuertamur. Vuladislaus exul, quamuis desiderio & spe sua frustratus iterum atque iterum, pergebat tamen molestus esse Cæsari de reductione sua: & commouebat quidem Cæsarem, cùm assidua flagitatione & querimonia, tum aspectu ipso miserabili, ac tanta fortunæ commutatione: pudor etiam cum indignatione mixtus, Cæsarem stimulabat, q; contemni & postulata, & minas suas, nec promissa præstari à Polonis principibus, maiestate sua indignum iudicaret. Sed tamen exulem reducere non potuit, partim aduersa ualetudine ac diuturno morbo impeditus, partim etiam proprijs & necessarijs negocijs, & nonnulla imperij perturbatione distentus.

Vuladislaus exul infestat Poloniam.

Nemcium & Grotheciū arces in Silesia constructæ, & Polonorū principi deditæ.

Verùm quo leuius interea Vuladislaus ferret exilium, possessiones quasdam ei dedit utendas fruendas, unde se & uxorem, liberosq; sustentaret: adiungit exiguas equitū, peditumq; copias, cum quibus ille crebris excursionibus Vuratislauiensem tractum & uiciniam illam omnem, extructis in confinio duabus arcibus Nemcio & Grothecio, quo se tutò recipiebat, infestauit. Non tulit hoc Boleslaus. Nam coacto exercitu, ad prædatores illos persequendos, & arces euertendas profectus est. Id ubi cognouit Vuladislaus, munitis præsidio militum arcibus, in Germaniam se recepit, siue, metu siue auxiliorum petendorum gratia. Qui in præsidijs relicti erant Germani siue Bohemi, sustinuerunt aliquandiu impetum & obsidionem Polonorum: tandem deficiente annona, & morbis inualescentibus, ac desperatis auxilijs, deditionem fecere.

1153 ann.

Conradus Cæsar mortuus.

Fridericus Barbarossa Cæsar.

Nec ita multo pòst, nempe anno Christi nati 1153. Conradus Cæsar mortuus, antequam imperatoris diadema adeptus esset, solicitudine & metu grauis belli nostros liberauit. Quieuitq; tunc Polonia annis aliquot, donec Fridericus cognomento Barbarossa, Friderici Sueuorum ducis filius, qui

Conrado

Conrado patruo in imperio successit, petendo imperiali diademate, pacandisq;, seu potius turbandis rebus Italiæ & Galliæ Cisalpinæ, quæ nunc Langobardia dicitur, ac pontificibus maximis arbitratu suo creandis atq; deijciendis, occupatus fuit. Reuersum autem in Germaniam, & conuentum totius Germaniæ agentem Virceburgi, siue Herbipoli, supplex adit Vuladislaus, orat de reductione sua: & quo magis eum ad misericordiam flecteret, tres filios iuuenes pedibus propinqui imperatoris admouit. Idem pro eo petijt Vuladislaus princeps Bohemorum, fastum Polonorum & contemptionem Cæsareæ maiestatis & authoritatis exagerans: idem pleriq; Germanorū principes atq; duces, quibus iam Vuladislaus exul diuturna consuetudine familiaris factus erat, quosq; ea de re prehensauerat. Quanquam autem rebellarant imperatori Mediolanenses cum socijs suis, tamen exoratus Fridericus, priorem in Polonos expeditionem de amplissimi senatus sententia decreuit.

Legatio Friderici imperatoris ad Polonos.

Ac legatos quidem statim ex illis comitijs ad Boleslaum principem & fratres eius misit, qui ipsis, nisi reciperent Vuladislaum, aut nisi ipsi tributum, quod fortassè pollicebatur Vuladislaus, imperatori Romano penderent, bellum denunciant: ipse uerò hyemem illam in apparatu belli consumpsit. Reuersi Cracouia legati, non dissimile eius, quod Conrado olim datum erat, responsum retulerunt: cuius ea uis erat, ut quiduis potius passuri Poloni principes, qui ea de re Cracouiam ad Boleslaum conuenerant, quàm aut tam immanem ac turbulentum fratrem recepturi, aut tributum cuiquam daturi esse uiderentur.

1158 ann.

Friderici imp. expeditio in Poloniam.

Itaque æstate anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1158, Fridericus imperator cum maximis Germanorum omnium atque Bohemorum copijs, per Saxoniam in Polonorum fines ingreditur, & ad undecimum Calendas Septembris Odram amnem nemine prohibente uado transiuit. Nam Poloni principes, etsi non contemnendam & ipsi manum habebant, nusquam tamen ausi sunt apertè eum tanto ac tam ualido exercitui opponere: sed munera inter se copiasq; partiti, quòd equitatu abundarent, & leui armatura uterentur, partim in prædatores & pabulatores ex insidijs uim faciebant: partim uillas & oppida sua, quà iter facturum esse imperatorem suspicabantur, ipsi comburebant: partim etiam munitiones deijciebant, ita ut neque progredi rectè imperator propter pabuli & commeatus inopiam, neque uestigium ponere firmo aliquo & munito loco posset.

Bythomia & Glogouia exustæ ab ipsis Polonis.

Eo nostrorū incendio tunc Bythomia, cuius etiam superius mentio facta est, atque Glogouia, non obscura oppida conflagrarunt. Erat in magna difficultate res Germanorum: quippe quibus neque frumentum, neque pecudes ad uescendum, neque uinum aut cereuisia ad bibendum suppetebat, omnia itinera nostris obsidentibus. Itaque intestinorum dolore laborari uulgò cœptum, quo morbo multi mortales absumpti sunt: iamq; non mussitabant milites, sed apertis conuicijs & maledictis imperatorem incessabant, quòd ab eo ad inauspicatum bellum ob rem alienam educti essent.

Friderici consultatio.

Quibus rebus permotus Fridericus, simul quòd res Italicæ discessu eius turbatæ, eum ad se reuocabant, de reducendo exercitu cogitare cœpit: uerùm metuebat, si nulla pace facta retrocederet, ut satis tutò id facere posset: quod non dubitabat nostros terga reuertentium pressuros, & aliquam Germaniæ oram dimisso à se exercitu uicissim inuasuros ac deuastaturos esse: sin pacis mentionem prior fecisset, pro uicto se habitum atque contemptum iri: utrumque autem non ex dignitate imperatoria fore. Etenim ex æquo turpe & ignominiosum est, eum qui bellum alteri intulerit, aut pacem ultro offerre, aut rebus infectis retrocedere. Eum sensum imperatoris cum probè calleret Bohemorum princeps, siue iussus, siue pertæsus & ipse belli, agit cum Polonis, ut de pace ad imperatorem mittant, aut ipsi ueniant: sperare se, ac recipere, æquis conditionibus eam iri compositam. Placabiliorem enim ipsis Fridericum se reddidisse.

Pax inter imperatorem & Polonos.

Silesia Vuladislao attributa.

Polonorum auxilia imperatori ad Italicum bellum.

Miezislai tertia uxor filia sororis Friderici imp.

Amplectuntur nostri eius consilium, petita acceptaq; fide, ad hostem proficiscuntur: ibi multis ultro, citroq; habitis sermonibus, pax tandem his legibus constituitur, ut Vuladislaus ad Silesiæ dominatum modò restituatur, cæteris se abstineat: & ut Boleslaus unà cum fratribus trecentos hastatos equites Friderico in auxilium ad Mediolanense, siue Langobardicum bellum mittat. Et quò firmior hæc pax sit, Adleidam imperatoris sororis filiam Miecislaus tertiam uxorem ducit. Nam alteram, quæ fuit Vngara, haud ita multo antè amiserat, susceptis ex ea duobus filijs, Ottone & Stephano. Quanquam quod ad restitutionem Vuladislai attinet, perplexus est Dlugossus. Nam cum restitutionem illam, quam postea Fridericus uelut sanctè promissam, mortuo Vuladislao liberis eius efflagitauit, in pactis fuisse memorasset, paulò pòst subijcit, Boleslaū recepisse imperatori, se ad natalem Christi Dei nostri Magdeburgum uenturū esse, & Polonis, Bohemisq; disceptatorib. & arbitris de expulsione

Tt 4 & resti

Radeuicus historicus.

& restitutione Vuladislai fratris, usurum: quod tamen non præstiterit. Paulò aliter de hoc bello Radeuicus in supplemēto eius libri, quem Otto episcopus Frisingensis, illius temporis, de gestis huius Friderici imperatoris conscripsit, memoriæ prodidit. Et causam quidem belli eandem, quam nos exposuimus, fuisse memorat: successum uerò & exitum aliquanto diuersum. Ait enim posteaquàm imperator in Poloniam (arte scilicet & natura permunitam) penetrauit, & Odram flumen copias trāsduxit, Polonos, quamuis magna haberent Russorum, Parthorum, Prussorum & Pomeranorum auxilia, in fuga tamen spem uitæ constituisse: ac desperatione adductos, non certo consilio, munitiones, oppida, pagosq; suos uastasse. Ad extremum autem peruastata ab hostibus Vuratislauiensi & Posnaniensi ora, Boleslaum ducem supplicem, & imperata se facturum recipientem, prouolutum ad pedes imperatoris, ueniam impetrasse, cum iusiurandum dedisset non ad contumeliam Rom. imperij fratrem à se, suisq; pulsum esse: promisisset-que imperatori, præter auxilia ad bellum Italicum, duo millia marcarum, principib. mille, aulico eius comitatui ducentas marcas argenti: Augustæ uerò, siue imperatrici uiginti marcas auri, & obsides Cazimirum fratrē cum alijs quibusdam nobilibus dedisset. De Vuladislai uerò iniuria rem ad arbitriū Bohemorum & Polonorum Magdeburgum, ut nos quoq; è Dlugosso retulimus, reiectam esse. Neq; tamen stetisse ulla ex parte promissis & iureiurando Boleslaum. Tributi Radeuicus hic nullam facit mentionem: quod neque imperator exigere, si prius pensitatum esset, neq; Radeuicus commemorare, si tunc exactum esset, omisisset. Pace facta cum Polonis, deduxit imperator exercitum, & anno sequenti expeditionem in Italiam prosecutus est, Bohemorum & Polonorum auxilijs adiutus. In ipso autem procinctu Vuladislao Bohemorū principi Ratisponæ diadema imposuit, regemq; eum appellauit: quo nomine post Vuratislaum sexaginta annis amplius nemo principum Bohemorum usus erat. Fames deinde Poloniam afflixit, frumēto belli tempore partim non demesso, partim ab hostibus consumpto, partim uerò à nostris, quemadmodum diximus, corrupto. Mortua est eo anno Anastasia Boleslai Crispi uxor, ex dolore partus, cum Lescum alterum filium peperisset: nam bienno ante Boleslaum pepererat. Duxit postea Boleslaus alteram uxorem Helenā, Roscislai Præmisliensium principis filiam, suasu fratrum, cum ad Adleidæ Miezislai uxoris puerperium conuenissent. Apparabat iam Vuladislaus reditum in patriam, opera & beneficio Friderici imperatoris impetratum, post tredecim annorum exilium. Verùm in ipso apparatu extinctus, & Aldenburgij in Holsacia, quæ urbs à Slauis condita, Starigradum olim dicta fuit, sepultus est: ita ut non irrita ceciderit Iacobi archiepiscopi deuotio, nec potuerint humani conatus diuinam sententiam, & iustam fratrum, & patriæ uiolatoris ultionem immutare. Tametsi proditum est à nonnullis, ut refert Dlugossus, eum ad constitutum cum fratribus colloquium uenientem, Plodeci clàm ueneno sublatum esse. Vixit autem Vuladislaus quinquaginta quinq;, præfuit Polonis non totos sex annos. Liberos reliquit masculos tres, Boleslaum, Miezislaum & Conradum, cui Lansconogo, propter gracilitatem crurum, cognomen fuit: quem quidem Conradus imperator Fuldensi abbati educandum dederat. Christina uero Vuladislai uxor, Aldenburgi in exilio consenuit, & uitam cum morte commutauit. Nam filij non ausi absente imperatore Silesiæ principatum ex fœdere patri promissum repetere, quarto demū anno post mortem patris, nempe anno post Christum natum 1163 instante precibus atq; minis apud Boleslaum Friderico, cum is ab Italica expeditione capto, euersoq; Mediolano reuertisset, reuocati, Silesiam omnem, quæ continentibus syluis à reliqua Polonia dirimitur, usq; ad Bohemorū Saxonumq;, fines in ditionē suam acceperunt, ea quidē lege, ut maiestatem summi principis Polonorum comiter conseruarent, neûe patris tyrannidem imitarentur. Silesiæ uerò nomen à confluxu multorum populorum inditum esse uidetur, siue tunc, siue aliquanto prius, nempe posteaquam Sbigneus nothus Vuladislai primi principis filius, cum Bohemis & Saxonibus eam oram inuasit, ita ut Silesij, siue Slezaci, quasi conuenæ dicantur lingua Slauica. Eam igitur partem Poloniæ Vuladislai mortui filij ex pacto obtinuerunt. Atq; hinc ferè omnes Silesiorum duces propagati sunt. Vt autem omnis dissidiorum materia inter fratres deinceps tolleretur, patrui inter eos ditiones partiti sunt, ita ut Boleslao, qui Procerus siue Altus cognominatus est, Vuratislauiensis tractus: Miezislao Ratiboriensis & Oppoliensis, Conrado uerò Glogouiensis & Crosnensis obtingeret. Ex his Miezislaus insano mulierculæ cuiusdam amore captus, Opauiam ipsi sempiterno iure donauit. Fuit autem restitutio illa Vuladislai filiorum curæ Friderico imperatori, cûm ob misericordiam cognatorum exulum, & ut perficeret,

Vuladislaus rex Bohemorum factus.
Fames in Polonia.
Boleslai Crispi filij.
Boleslaus alteram uxorem duxit.
Vuladislai mors.
Plodecz. Vuladislai filij.
Christinæ mors.
1163 ann. Mediolanum euersum.
Silesiæ ducum origo.
Silesiæ fines & nomen.
Slezaci.
Silesiæ diuisio.
Oppauia donata amicæ.

Boleslai proceri uirtus.

ceret, quod se authore cœptum atque constitutum fuerat: tum in primis Boleslai ex ijs natu maximi gratia, qui præclarum uirtutis suæ speciem in exercitu ipsius apud Mediolanum ediderat. Nam cùm eques quispiam uasto corpore & gigantea statura Mediolano prodiens, identidem Cæsarianos contumeliosis uerbis ad singulare certamen prouocare, nec prodiret quisquam, prodijt hic Boleslaus inconsulto imperatore, & inscijs omnibus, non ferens uniuersi exercitus ignominiam: cumq; infestis hastis concurrissent, effuso ad spectaculum omni exercitu, obsessis quoque mœnibus prospectantibus, & utrisque euentum pugnæ expectantibus, primo impetu deiecit noster hostem, humiq; prostratum celeriter de equo desiliens confecit, & cum opimis spolijs uictor in castra reuersus est, acclamante & applaudente uniuerso exercitu, & Boleslai uirtutem ad sidera efferente. Ex eo autem tempore magno in honore iuuenem apud se imperator habuit: & cùm alia amoris sui documenta ei præbuit, tum in restitutionis eius, fratrumq; curam maiore studio, sicut iam commemorauimus, confecto Mediolanensi bello incubuit. Restitutis Vuladislai filijs, sublatoque omni metu belli, Boleslaus Crispus princeps Polonorum, ex fratrum & fratris filiorum, consilij que totius sententia, Prussis, qui iam inde à Boleslai Criuousti morte à fide principum Poloniæ, & à religione Christiana desciuerant, bellum fecit: transductoq; Ossam amnem exercitu, tripartito agmine ad interiora ipsorum penetrauit: ferro & incendijs omnia miscens, & magnas prædas agens. Ea uastatione moti Prussorum primores, cum uires suas impares tanto bello sustinendo esse animaduerterent, quippe qui non plus decem millibus peditum, & sexdecim equitum facere possent, pacem supplices à Boleslao petunt, imperata se facturos pollicentur. Negat is pacem se eis daturum, ni stulta & uana multorum deorū superstitione sese abdicent, & Christianam religionem populariter recipiant. Durius hoc Prussis uidebatur: sed tamen præsentibus iuxtà ac impendentibus malis adacti, accipiunt conditionem: demoliuntur fana & simulacra falsorum deorum: uni uero Deo, quem nos colimus, deiecta aut desolata pridem instaurant: liberos post desertam religionem sibi natos, ritu Christianorum initiant. Et quo celerius religio Christiana in tota Prussia coalescat, tributum quidem exiguum Boleslaus genti imposuit: edixit autem, Quicunque ad certum tempus Christiani facti non essent, ut in seruitutem abducerentur, & sub hasta uenundarentur. Et certatim quidem omnes nomina dabant Christo, sed magis deuitandi præsentis periculi metu, quàm ex animo: & lingua quidem iurat, quemadmodum inquit poëta quidam, mens iniurata manet. Itaq; ergo deducto exercitu, & amoto metu, citò ad ingenium redîere. Neque enim firmā atque stabilem sedem habere potest religio, ui & metu expressa: quæ, quamlibet foris necessitati seruiat, intus quidem in animo liberrima est. Vixdum circumacto anno, Prussi in pristinum errorem apertè relabuntur: ritus Christianos explodunt: sacerdotes, cæterosq; qui constantius Christianam religionem retinebant, ejciunt: templa profanant. Veriti autem, ne extrema quæque pro his quæ patrarant paterentur, ad Boleslaum principem legatos mittunt cum donis magni precij: profitentur se in fide eius permanere, cæteraq; omnia iussa eius facturos esse, religionis modo Christianæ necessitatem ut sibi remitteret: multitudinem patrias & auitas religiones neutiquam uelle aut posse abijcere, & omnia prius malle perpeti, quàm ab inueteratis tempore & consuetudine ritibus ad nouos transire. Leuius quàm par erat Christiano principi, uiolatam & neglectam ab ipsis religionem Boleslaus ferre uisus est, cum ij de fide erga ipsum sua nihil mutarent. Itaque sic tunc legatos eorum dimisit, ut factum eorum approbasse uideretur, pluris faciēs suam quàm Dei maiestatem: siue adeò muneribus, quæ sapientum quoque mentibus caliginem offundunt, delinitus. neque cogitabat non habere modum, neque finem, temeritatem, cui semel habenæ impunitate relaxatæ sint. Offendunt autem plerunq; homines in eo, quod causæ Dei præposuerint: ut tunc accidit. Nam Prussi uidentes impunè sibi cessisse prima ausa, sublatis animis haud ita multo pòst exactores principis propellunt: faq; manu ualida è promiscua hominum multitudine, Culmensem tractū & Masouiam necopinantibus nostris ingressi, crudeliter uastarunt ac diripuerunt, ingentesq; pecudum & hominum prædas abegerunt. Qua de re certior factus Boleslaus, nihil sibi fecit reliqui ad celeritatem: quin cum paucis, quos circum se habebat, & quos proficiscens sibi adiungere potuit, militibus, auxilio suis accurreret. Sed iam barbari abierant, nec eos longius ille cum paucis cursu defatigatis persequi ausus est. Verùm fremens, & sibi ipse ob superiorem conniuentiam displicens, tunc quidē ditionis suæ fines qualiquali

præsidio

Prussicum bellum.
Prussi religionem Christianam recipiūt, & mox rursus abijciunt.
Religionis contemptus non negligendus principibus.
Prussorum defectio & excursio in Culmensem & Masouiam.

1167 ann.
Polonorũ expeditio contrà Prussos.

præsidio aduersus repentinas barbarorum excursiones muniuit: cæterùm anno sequen-
ti, qui fuit post Christum natum 1167, maiore ui & apparatu expeditionem in eos fecit.
Aderant & fratres cum instructis suorum copijs. Barbari sceleris & perfidiæ suæ sibi
conscij, desperabant ueniam, nec satis uirium ad sustinendos Polonos habere se iu-
dicabant. itaque in remotas syluas & inuias paludes se cum gregibus & armentis ab-
dunt: nihilominus exquirunt, quomodo nostros dolis & insidijs circumueniant. E-
rant apud Boleslaum in castris Prussi quatuor perfugæ, non ignobiles, qui sic iam
probarant fidem suam Boleslao, ut ijs ducibus & consultoribus in expeditione illa ma-
ximè uteretur: erant enim periti regionum, & rerum Prussicarum. Eos Prussi clàm
per certos homines, qui & ipsi transfugas se simularant, magnis donis, maioribus pro-
missis, ad proditionem pellexerunt. tempus & ratio proditionis constituitur. Ma-
gnam iam Prussiæ partem nostri depopulati, ad syluestria quædam, palustria, & uli-
ginosa loca peruenerant, quæ in speciem herbida & compascua, limosos abscessus &
uoragines occultabant: circum hæc, uti conuenerat, latebat Prussorum exercitus. I-
bi transfugæ magnum numerum pecoris ad ea loca compulsum esse, magnamꝗ mul-
titudinem hominum cum rebus & facultatibus suis se recepisse affirmant, persuadent-
ꝗ principi, ne prædam illam contemnat. Vbi primum agmen, quod Henricus Sen-
domiriensis dux Boleslai frater ducebat, ægrè aliquantum progressum est, dictitanti-
bus transfugis perbreuem esse eam difficultatem: ibi signo dato subitò Prussi pedites
undique è latebris prosiliunt, & sagittas ac omnis generis tela eminus in impeditos con-
ijciunt. nostri neque progredi iam, aut consistere ex aduerso hostium neque regredi
poterant, terra abscedente, & equites ac pedites armatos deuorante: & à fronte quidem
& ab lateribus acriter instabant hostes, à tergo uerò nostri extremi primorũ receptum
implicabant, ita ut nihil omnino uirtuti loci esset, neꝗ submitti subsidia laborantibus
possent: quin ut quisꝗ suis opem laturus, aut hostem exultantem in cæde ulturus pro-
currerat, ita & ipse se, & illos quibus succurrebat, magis etiam impediebat. Eratꝗ mi-
serabile spectaculum, cum nostri sine ordinibus progressi, & inopinato hostium occur-
su aut impulsi, aut perterrefacti, terga uertebant, seꝗ inuicem proterebant & procul-
cabant. Multi ibi mortales cæsi, longè plures uoraginibus absorpti sunt. Pauci per cæ-
terorum corpora salui ad extremum agmen, quod firmiori loco substiterat, sese recepe-
re. Ibi Henricus dux inter primos pugnans, fortiter occubuit: ibi omne penè robur Po-
lonorum afflictum atꝗ debilitatum est. Reliquas copias Boleslaus princeps cum Mie-
zislao fratre nihil cunctati in Poloniam tumultuariè reduxere, ne Henrici quidem fratris
corpore recepto, aut perquisito. Prussi mortuorum spolijs potiti, dijs ea suis, quib. ui-
ctoriam illam acceptam referebant, cõsecrarunt. Sub finem eiusdem anni edixit comitia
Cracouiam Boleslaus cùm alijs de rebus, tum de Sendomiriensi atꝗ Lublinensi ditione,
Henrico sine liberis extincto, quid fieri oporteret. Post longam consultationem placuit,
ut Cazimiro minimo de filijs Boleslai Criuousti, qui ad eam usꝗ diem exors patrimo-
nij fuerat, principatus ille mandaretur. tametsi Sendomiriensis urbs cum territorio & a-
lijs quibusdam proximis oppidis, consentiente Cazimiro, Boleslao Crispo concessa
est, quoad uiueret, quò commodius onera principatus posset sustinere. Nec multo pòst
duxit Cazimirus uxorem, Helenam Vuseuolodi Belzensium ducis filiam. Displicue-
rat id, quod factum erat de Sendomiriensi ac Lublinensi ditione, filijs Vuladislai: existi-
mabantꝗ ij, partem eius aliquam post patrui mortem agnationis iure ad se pertinere. Et
iam antè alienioribus erant animis à Boleslao patruo, ꝙ is munitiones quasdam in Sile-
sia, cũ eam ipsis traderet, in potestate sua retinuisset. Residebant etiam in animis eorũ iræ
ueteres, & dolor exilij, ereptiꝗ summi principatus, & Cracouiensis ditionis, quæ utraꝗ
hæreditario iure secundum patrem sibi arrogabant. Hæc omnia percõmodam repeten-
di occasionem oblatam sibi esse arbitrabantur, quòd inuisum esse offensione illa & rema-
lè atꝗ inconsideratè gesta imperium nomenꝗ Boleslai proceribus ac equitibus plerisꝗ
animaduertebant. Fortassè non deerant etiam, qui eos in spem recuperandi illa uel o-
mnia, uel pleraꝗ, clàm uocarent, & operam studiumꝗ suum pollicerentur. Itaꝗ apertè
querebãtur de iniurijs Boleslai principis: arma bellumꝗ ciuile non dissimulanter para-
bant: è Germania auxilia & mercenarios milites accersebant. Id ubi Boleslaus cognouit,
uirium suarum & offensionis popularis sibi conscius, ac ueritus ne latius incendium il-
lud diffunderetur, neu certa finitimarum gentium fiducia rem illam iuuenes incepta-
rent, per proceres & consiliarios communes de componendis rebus agit, ijsdemꝗ arbi-
tris de summo quidẽ principatu, ac de Cracouiensi, itemꝗ Sendomiriensi & Lublinensi
ditione

Proditio Prussorum.
Poloni profligati à Prussis.
Henricus dux interfectus.
Cazimirus Sẽdomiriensium dux creatur.
Cazimiri uxor.
Silesiorum duces in Boleslaum principẽ concitantur.

ditione postulata filiorum fratris modestè refutauit, ꝙ Cracouiensem ditionem cum sum-
mo principatu totius Poloniæ consensu coniunctam esse diceret: principatum autem iu-
stè eiecto patre eorum, summa omnium uoluntate ad se delatum, & alioqui illo è uiuis
sublato, ad se qui illi esset natu proximus, nõ immeritò attinere. Porrò Sendomiriensem
ac Lublinensem ditionem rectè fratri Cazimiro datam, quem non oporteret exortẽ esse
patrimonij. Et eam fuisse mentem patris, ut is cæteris fratribus absꝗ liberis decedentib.
succederet. De Sendomiriensi nonnihil se uoluntate eius detraxisse, quo rectius onera
ac dignitatem principatus sustineret. Idem se fecisse in Silesia, cùm fratribus cæteris, tum
senatu uniuerso assentiente. Sed tamen liberaliter se eis remittere & condonare, quæ
ad eam usque diem in Silesia retinuisset, quo maiorem in se patrui benignitatem agno-
scerent. Quo iuniores illi essent, hoc impensius se, qui senior & usu rerum peritior sit,
rebus eorum consulere æquum esse, ne temeritate sua, aut prauis aliorum consilijs se-
ducti, eant præcipites. Ita deliniti iuuenes Boleslai commoditate & facilitate, proce-
rumꝗ persuasione conquieuerunt, & nascens etiamdum perniciosum bellum sup-
pressum est. Non cessarunt tamen seditiosi quidàm è Cracouiensi ditione homines
equestris ordinis res nouare. Etenim conspiratione facta, cuius capita fuère, Iaxa, cu-
ius superius mentionem fecimus, & Suentoslaus, potentes & factiosi homines, ad
Cazimirum Sendomiriensem ac Lublinensem ducem, ætate & gratia populari floren-
tem, summum principatum deferebant: Boleslaum perosi, quod ignauum & imbel-
lem, & ineptiorem ad obeunda principatus munera esse dicerent: simul ut Miezislao,
qui ætatis beneficio Boleslao succedere debebat, uiam præcluderent, de quo non
optimè sentiebant. Et egit quidem ipsis gratias Cazimirus de studio ac iudicio: cæ-
terum principatum delatum modestè recusauit, quòd negaret suum esse, fratri maiori
& optimè de se merito principatum eripere, quem omni ope defensum & adiutum ire
deberet. Illos quoque non æquum facere, qui tot annos clementi & moderato illius
imperio usi, ad extremum quasi uetulum canem eum expellerent: & quidem benè me-
rentem, & æquitate animi prudentiaꝗ sua potius, quàm armis exorientia bella amo-
lientem. Nam cladem Prussicam, qua maximè offenderentur, non tam temeritate e-
ius, quàm diuino permissu acceptam esse. Neminem neque tam felicem esse, neque
tam omnibus horis sapere, quin offendat aliquando: perturbari etiam interdum diui-
nitùs consilia principum, & benè consulta malè cadere, propter peccata populi. Quòd
si deterius etiam aliquantò principatum administrasset, quàm administrarit Boleslaus,
ferri tamen eum conueniret, propter patris Boleslai optimi & maximi principis me-
moriam: in quem ingratissimi futuri essent, si progeniem eius, tolerabiliter tamen
imperantem, de principatu, quem ille maiorem in modum auxisset, ornassetꝗ, de-
ijcerent. Se quidem non modò non fore socium eius consilij & periurij, uerùm etiam
summo conatu fratri coniunctissimo & beneficentissimo opitulaturum esse. Ita rur-
sus gliscens ciuile dissidium Cazimiri grauitate & constantia sopitum est. Præerat
tunc quartum decimum annum Plocensi ecclesiæ episcopus Vernerus, equestri Ro-
sarum familia, integritate & sanctimonia uitæ clarus, & eleganter eruditus: ei per uim
& iniuriam Bolesta uir potens & uiolentus, ex ea familia ortus, quæ soleam equi
cum cruce altrinsecus superposita insigne gerit. Carscum pagum adimebat. Erat
autem is castellanus Viznensis, & oram illam Prussis finitimam pro Boleslao Crispo
administrabat. Eum igitur comiter & blandè Vernerus per se & per amicos orat &
admonet, ne uim faciat ecclesiæ Vbi nihil proficit, in ius uocat: causam obtinet: in
possessionem reponitur. Molestissimè id ferebat Bolesta, multaꝗ maledicta in man-
suetum episcopum ingerebat, & necem ei machinari cœpit. Erat ei non modica
cum uicinis Prussis consuetudo: qui cum non pauci fortè ad eum uel ius petituri, uel
compotaturi conuenissent, acceptos lautè, & benè potos, promissis etiam oneratos,
noctu ad obtruncandum Vernerum, qui tunc fortè ad Biscupice uillam suam uene-
rat, cum Benasso fratre suo germano misit. Peragunt illi iussa: effractisꝗ portis, in
cubiculo dormientem episcopum cum fratre Benedicto, monacho Benedictensis se-
ctæ, trucidant. Delituerat per eum tumultum sub lecto episcopi puer cubicularius:
is igitur authores sceleris prodidit. Re cognita, archiepiscopus Gnesnensis Petrus,
familia Szenauius, qui Ianico non multò antè successerat, de consilio & uoluntate
cæterorum episcoporum toti prouinciæ suæ sacris interdixit. Motus & atrocitate fa-
cinoris, & interdicto Archiepiscopi Boleslaus princeps, comprehendi Bolestam, &
ex uinculis causam dicere apud se, condemnatumꝗ in foro Gnesnensi, ubi hæc
agebantur

Cracouiẽsis ditio principatui addicta.
Pacificatio inter cognatos duces.
Cracouiẽsis nobilitatis motus contra Boleslaũ principẽ.
Cazimiri moderatio & sapientia.
Vernerus episcopus Plocensis Bolestæ fraude occisus. Bolesta familia.
Petrus archiepiscopus Gnesnensis.
Interdictum archiepiscopi.
Bolesta parricida uiuus exustus.

agebantur extructo rogo cremari iussit. Benassus uero post patratum illud scelus nus-
quam postea comparuit: creditumque est uulgò, eum terræ hiatu absorptum, meritum
sancto episcopo supplicium expendisse. Verneri corpus Ploscum delatum, honorifi-
cè sepultum est. Nec ita multo pòst uarijs & salutiferis hominum generi miraculis cœ-
pit sepulchrum eius celebrari. cui Lupus gente Gozembius custos eius ipsius basilicę
successit. Aliquot deinde annis quibus uixit Boleslaus Crispus, quietæ fuerunt res
in Polonia, neque memoratu dignum quicquam gestum est. Postea moritur Boles-
laus, & Cracouiæ sepelitur, anno Christi 1173, cum principatum Poloniæ annos 27.
tenuisset, uixisset sex & quadraginta, relicto uno filio Lesco, cui posterius Albi cogno-
men inditum est. Nam maior natu Boleslaus paulò ante patrem obierat. Moriens
tutelam filij Cazimiro fratri commendauit, eumque hæredem filio substituit. Supelle-
ctilem autem omnem inter eundem fratrem, filium & uxorem partitus est. Quo qui-
dem anno etiam Stephanus tertius Geisæ filius Vngarorum rex uita excessit, conti-
nuato ferè funere cum duobus patruis Ladislao & Stephano, qui alter post alterum
infeliciter regnum eius inuaserant. Huic autem frater germanus Bela tertius successit.
Porrò sequenti anno cum Vuladislaus rex Bohemorum senio confectus, Fridericum
filium natu maximum inconsulto Friderico imperatore pro se regnum administrare ius-
sisset, successorem ab imperatore accepit Sobeslaum, Sobeslai filium, patruelem su-
um, quem aliquandiu in uinculis asseruarat. A quo cum sibi metueret, solum uertit
cum uxore & liberis, & intra quartum mensem in Germania diem clausit supremum.
Sobeslaus autem regio nomine abstinens, principatū paucos annos gessit: ac totus
tunc ferè orbis Christianus mutuis bellis collidebatur. Veneti quidem cum Vngaris
& orientis imperatore Emanuele de Dalmatiæ dominatu decertabant. Idem autem
Emanuel ab Alexandro pontif. max. non ignarus inimicitiarum eius cum Friderico
Barbarossa, magnis pollicitationibus ac donis occidentis imperium ambiebat. In An-
glia Henricus rex Thomam Canthuariensem archiepiscopum, uirum sanctum, liber-
tatem & immunitatem ecclesiasticam defendentem, cum occidisset, à filio regno pelle-
batur. Porrò Fridericus Imp. Langobardiam & Italiam uexabat, Germaniæque motus
ab Henrico Saxonum duce concitatos compescebat. Verùm nos à nostris ne longius
recedamus. Ante obitum Boleslai Crispi, Gedeon gente Gryphius, post Matthæum,
hominem gulosum & helluonem, qui Roberto, uiro bono, pioque, Radosci successori
successerat, episcopus Cracouiensis factus est: & ab Archiepiscopo Gnesnensi Petro,
ut tunc moris erat, assentiente Boleslao, confirmatus. Qui postea Kelce oppidum in
remotis syluis condidit, in eoque templum secto lapide exædificauit, & collegium sa-
cerdotum primariorum, quos Prælatos & canonicos uocant, iuxtà ac uicariorum ibi
instituit, cum eis pagos ac decimas attribuisset. De Matthæo uerò illud memoratur,
eum Boleslai principis nuncium, subsidium in sumptus belli postulantem, ad latri-
nam duxisse, & spurcè ibi facultates suas reconditas esse dictitasse. Per eadem ferè
tempora Crusuiciensis cathedra Vuladislauiam translata est ab Honoldo Italo, eius
oræ episcopo.

Miracula ad Verneri sepulchrum. Lupus episcopus Plocensis. Boleslai mors. 1173. ann. Lescus Boleslai filius. Stephanus rex Vng. mortuus. Bela rex Vng. Vuladislaus rex Boemorū regno motus. Sobeslaus dux Boemis datus ab imperatore. Veneti cum Vngaris & Græcis bellū gerūt. Emanuel ambit occidentale imperium. Thomæ Canthuariē. archiepiscopi cædes. Angliæ rex regno pulsus. Friderici imp. acta. Gedeon episcopus Cracouiensis. Episcoporū cōfirmatio ab Archiepiscopo. Kelcense oppidū & collegiū à Gedeone episcopo cōditū. Matthæi episcopi Cracouien. ingluuies. Vuladislauiam translata sedes episcopi.

MIEZISLAVS SENEX.

BOleslai Crispi funebribus exequijs peractis, conuentus Cracouiæ à fratribus
eius, fratrisque Vuladislai filijs, & proceribus cunctis, de creando nouo prin-
cipe instituitur. Et quanquam omnis eius oræ, quæ minor Polonia dicitur,
procerum & equitum studia in Cazimirum inclinabant: uicit tamen maior
pars, quæ Miezislaum, qui maiori Poloniæ & Pomeraniæ præerat, utpotè natu ma-
iorem, nequaquam prætereundum esse censebat. Verùm is, qui puer ob grauita-
tem morum & prudentiam, senis cognomen adeptus erat, suscepto principatu, pro-
uecta iam ætate, spes hominum fefellit. Nam consultore malo Henrico Ketlicio utens,
initiò statim aspero, & auaro dominatu, hominum uoluntates offendit: noua one-
ra, noua uectigalia, & uarias exactiones equitibus iuxtà ac plebeis imponens: &
leuibus de causis, uelut ob cæsum ursum aut ceruum, captam ue dorcam, bono-
rum confiscatione mulctans. Solius enim tunc principis erant in Polonia omnes ubi-
que uenationes. Ad hæc, præfectos etiam suos & ministros aulicos in possessiones
& facultates aliorum grassari aut iubebat, aut certè permittebat: neque afflictorum que-
rimonias audiebat, sed eos inclementioribus dictis à conspectu suo repellebat.
Iudicia

Miezislaus mutauit mores. Miezislai asper dominatus. Venationes principis erāt in Polonia.

Iudicia & alia munera publica quæstuosè mandabat: ita ut mirum non esset, plura peccari
ab huiusmodi magistratibus, quàm ab ipso principe. Vendebant enim liberè, quæ ipsi e-
merant. Audiebantur uulgò suspiria, gemitus, & querelæ calamitosorum hominum: qui-
bus permotus Gedeon Cracouiensis episcopus, uir magni animi & constantiæ, Miezis-
laum semotis arbitris adit: mixtisque cum grauitate blanditijs, orat & admonet placidè &
benignè, more maiorum ut regnet: contentusque usitatis uectigalibus, & operis hominū,
ne quid præterea à libero populo exigat, abhorrere enim uehementer animos populariū
à nouis oneribus, quamuis leuibus. Magistratus ritè atque ordine dignis hominibus man-
det, neu quid iniustè aut crudeliter ab eis fieri patiatur. Eius enim periculo omnes eius ui-
carios & ministros peccare: commemorabat nonnulla exempla domestica, uetustiora &
recentia, quibus eum ab instituto deterrebat. Sed nihil planè profecit, nisi quòd infensum
eum sibi reddidit, & ita dimissus est, ut sua curaret: illa ad ipsum nihil pertinere. Addiditque
princeps: non ad cuiusquam præscriptum, sed suo arbitratu se gesturum esse principatum.
Tam superbè & procaciter reiectus Gedeon, haud remisit tamen sollicitudinē subuenien-
di afflictæ patriæ, atque emendandi tyranni. Cum autem apertis monitis suis præclusum es-
se aditum ad aures eius intelligeret, callidè comminiscitur, quomodo suo eum sibi iudicio
reuincat, mulierem subornat, quæ sordido & miserabili habitu assumpto, ubi in conspe-
ctum principis uenit, lamentabili uoce & eiulatu ementito opem eius implorat. Motus e-
ius lachrymis & importuno clamore Miezislaus, accitā quid queratur, quidúe sibi uelit,
rogat. Ibi illa: gregem se ouium numerosum habuisse, & filio commendasse, illum porrò
mediastinis pascendum commisisse: eorum negligētia gregem à lupis dilaniatum, seque ad
extremam inopiam inde redactam esse: rogare, ut cuius culpa damnū datum esset, ab eo
præstaretur. Citati mediastini, qui pariter subornati uenerant, negant sua negligentia da-
mnum datum esse: uerùm adolescentis, qui priuignus, non filius esset eius mulieris, culpa.
Eum enim uenationi deditum, feros canes alere: qui soluti, partim ipsi gregem laniarint,
partim disiectum ac dissipatum lupis in prædam dederint, eum igitur damnum præstare
oportere: se neque canes abigere, neque dispersis ouibus succurrere potuisse. Aderat & ado-
lescens, crimenque in mediastinos referebat: se præsidio gregi canes alere: neque tamen satis
illorum dicta refellebat. Cognita causa Miezislaus, cum nonnihil cogitasset, condemnat
matri siue nouercæ adolescentem damni infecti. Approbant, qui tum aderant senatores,
principis iudicium, ibi tum Gedeon: Iustè, inquit, & sapienter iudicasti, princeps inclyte.
Adolescens certè maternæ calamitatis & laniati gregis culpam sustinet, quippe qui eius-
modi canes apud regem habuerit: & relaxarit: qui non modò præsidio gregi aduersus lu-
pos non fuerunt, uerùm ipsi uel concerpserunt, uel certè dissiparunt, quo magis luporum
morsibus esset obnoxius. Verùm tunc demum iusti & ueri iudicis functus eris officio, si
iudicatum ipse facias: & quæ in alios statuis, primus ipse in te præstes. In te ipse nunc iustā
tulisti sententiam: te ipse condemnasti. Tu filius es huius amplissimæ & florentissimę du-
dum reipub. Sed tu te priuignū eius dici mauis. Tametsi non tam tua culpa hæc est, quàm
aliorum. Te illa in lucem editum, ac tenerè educatum, ad hoc honoris fastigium extulit:
tibi gregem suum, seque ipsam curandam atque tuendam commendauit. Tu porrò gregem
eum numarijs iudicibus & magistratibus tradis: tu feros canes, hoc est, acerbos & crude-
les exactores & pręfectos facultatibus & sanguine innocentium hominum saginas: quo-
rum cæca cupiditate & asperitate fit, tenuiores ut à potētioribus, perinde quasi à lupis im-
punè diripiantur & opprimantur. Hæc damna omnia ac incōmoda reipublicæ tibi præ-
standa sunt, quemadmodum ipse iudicasti, si nō humano, at diuino quidem certè iudicio:
quod nemo, quamuis magnus, quamuis potēs, quamuis sapiens recusare potest, aut effu-
gere. Quanquam autem te uolente ac iubente ista fieri, uita abs te antè acta, cuius meritò
senis cognomen iam inde à puero meruisti, credere uetat, in te tamen omnis culpa hæret,
tu mali occasionem das, dum canes illos tuos nō coërces, dum lupos non persequeris, dū
denique precio magistratus addicis. Resipisce igitur, & miseram sordidatamque matrem, affli-
ctam rempublicam, quam florentem accepisti, respice: ne eas perditum, quam seruare de-
bes. Si præstare præterita non uis, aut non potes, at in posterum ne quid loci querelis ho-
minum relinquas. Ita autem existimato, per me tibi nunc uniuersam rempublicam ad ge-
nua tua accidentem supplicare. Quod si preces eius repudias, illa quidem fortasse diuini-
tus salutem & præsidium nacta fuerit: at tu ultorem Deum experiêre, seueriorem fortasse,
quàm cognominis tuus Miezislaus rex, quàm Boleslaus eius nominis secūdus, maiores
tui, quàm Vuladislaus frater: quàm denique omnes, quicunque usquam auarè & crudeliter

Magistratuum peccata. Gedeon episcopus corripit principem. Miezislai contumacia. Sapiens commentum. Gedeonis oratio liberior ad principem. Numarij iudices.

dominati sunt: quandoquidem eorum exemplis & exitu non commoueris. Incensus hac oratione episcopi Miezislaus, fremens è senatu sese proripuit: multa Gedeoni, multa cæteris senatoribus, qui Gedeonis dicta approbare uidebantur, minitans: & plusculum iræ & odio suo indulgens, grauior etiam deinceps hominibus esse pergit. Fortè is in maiorem Poloniam proficiscebatur: eam occasionem nacti primores, cum auctam etiam esse remonendo acerbitatem principis uiderent, & minas atq; sæuitiam eius cum animis suis reputarent, conueniunt certo loco, & secretò inter se de salute sua & reipublicæ consultant. Princeps Gedeon, amouendum esse principatu Miezislaum, tam præfractum & impotenter dominantem, censet. Eius sententiam sequuntur cæteri: sed unus omnes premebat scrupulus, quem ei successorem darent. Ibi Stephanus palatinus Cracouiensis, Cazimirum Sendomiriensium ducem nominat: grauitatem eius, humanitatem, facilitatem, iustitiam, solertiam, uigilantiam, & animi moderationem prædicat, iudicium ac diligentiam in mandandis iudicijs & magistratibus, liberalitatem in remunerandis rectè factis, seueritatem in puniendis sceleribus & flagitijs etiam suorum ministrorum, in primis laudat. Quàm sit fratri dissimilis, uel uno facto eius posse recognosci. Accidisse aliquando, ut cum aulico quodam suo equite, Ioanne Conario, alea luderet animi oblectandi gratia. Incensum utrunque uincendi studio, in profundam noctem ludum produxisse: pertæsos deinde ludi & uigiliarum, uno iactu summam reliqui lusisse: uincentemq; Cazimirum, & quod lucratus erat argentum non modicum auferentem, palma manus in faciem à Conario ictum esse: illumq; noctis beneficio elapsum, postridie inuentum, & ad Cazimirum adductum. Clamantibus autem cunctis, eum capitis pœnam commeruisse, qui principis maiestatem imminuisset: Minimè gentium, inquit Cazimirus, eum occidi oportere, qui dolore grandis iacturæ incogitans deliquisset: & cum fortunam, à qua damno affectus erat, ulcisci non posset, in se fortunæ alumnum commotus esset: se magis in culpa esse, qui conditionis suæ ac dignitatis oblitus, eum ad ludendum prouocasset. Non modò igitur se illum absoluere, uerùm etiam gratias ipsi agere, quòd se ictu illo admonuisset, ne quid indignum principe in se admitteret, neu se ludo, aut ulli rei leui ac inhonestæ deinceps daret. Sic igitur illum principem, seueriorem in sese quàm in alios iudicem, homini à quo læsus erat, omnium iudicijs damnato, indulsisse. Quin & argentum omne quod ludo quæsierat, ipsi reddidisse. Ad eum igitur deferendum esse principatum: eum iure & more Miezislao succedere debere: eum fama uirtutum suarum & gratia plurimùm ualere apud omnes ordines, ita ut ei nihil negocij futurum sit: uim Miezislai, si is principatum repetat, repellere. Si recuset, consensu suo & authoritate reip. cuius ipsi personam sustineant, uel inuitum cogendum esse, ut causam publicam suscipiat. Huic sententiæ cum omnes assensi essent, indidem ad Cazimirum rectà contenderunt: eum recusantem, & pietatem suam, ætatisq; fraternæ prærogatiuam causantem, & repudiatum à se prius eundem principatum commemorantem, excipiunt illi & refellunt: quòd dicerent, longè diuersam esse rationem huius temporis à superiori: quòd tunc quidem priuatorum quorundam consilio & conspiratione delatum principatum non sine iusta suggillatione uiolati officij in optimè de se meritum, & iustè imperantem fratrem Boleslaum, accepturus fuerit. Nunc uerò Miezislai mores atque tyrannidem publicè perosis omnibus, neque diutius tolerare ualentibus, à publico eum consilio rogari & flagitari, ut afflictæ & oppressæ patriæ subueniat. Si persistat recusando, uideat, ne ingratus & impius in patriam iudicetur, néue ea aliunde opem sibi petere necesse habeat. His atque alijs dictis uix tandem eum, ut postulatis suis annueret, impulerunt. Sic Miezislaus cum non multum supra quatuor annos asperè & impotenter dominatus esset, absens principatu deiectus est, anno post Christum natum 1177. Quo quidem anno cum Alexander tertius Pontifex Max. Friderici imperatoris uim metuens, ad Venetos confugisset, & Ottho imperatoris filius cum classe pontificem repetens, à Venetis uictus & captus esset, pax Italiæ reddita est. In Asia uerò Emanuel Orientis imperator in prælio quodam captus à Turcis, mox ex pacto dimissus, paulò pòst obijt, Alexium filium puerum adhuc hæredem relinquens. Quem cum breui Andronicus, tutor à patre datus, extinxisset, imperium uacans occupauit. Ad nostra reuertamur.

Miezislai contumacia. *Procerum de principe consultatio.* *Cazimiri Sendomiriẽsiũ ducis laus.* *Iustitiæ & moderationis insigne exemplum.* *Cazimirus reluctãs ad principatum uocatur.* *Miezislaus quandiu principatum obtinuerit.* *1177. ann.* *Alexander papa tertius fugit ad Venetos.* *Otho Fri. imp. filius captus.* *Emanuel Const. imperator captus & mortuus.*

CAZIMIRVS.

Cazimirus igitur ad ineundum principatum, redigendumq; in suam ditionem Cracouiensem tractum qui principatui peculiariter attributus erat, paruo comitatu profectus est: ne non accitus, sed uelut inuasor alieni, uenire uideretur. Venienti magna cum lætitia & gratulatione obuiam prodijt ingens omnis generis atq; ordinis multitudo, liberatorem & seruatorem eum salutans. Cracouiensis quoque urbis atq; arcis portę ei apertę sunt, & breui nemine aduersante rerum potitus est. Certior autẽ de exclusione sua factus Miezislaus, cum intelligeret summo totius conuentus Cracouiensis consensu Cazimirum fratrem receptum esse, & ita se comparare, ut nihil domesticas ipsius uires atq; potentiam reformidaret, ad externa sibi auxilia confugiendum existimauit. Habebat magnas cum finitimis principibus necessitudines, plerasque affinitatibus constitutas. Nam generi eius erant Sobeslaus Bohemorum princeps, Saxonum item atque Lotariorum siue Lotoringorum duces, quemadmodum uult Dlugossus. Ac apud Saxonas quidem Henricum, cuius mentionem superius fecimus, tunc dominatum esse, eundemq; Norico præfuisse reperio. De Lotoringo uerò nihil constat: nec eum, aut quenquam alium præter hos duos Miezislao generum tunc fuisse Vincentius memorat, quorum is opem implorarit. Hi uerò rogati, nihil tunc opis socero attulerunt, partim domesticis dissensionibus atque bellis, partim auxilijs imperatori mittendis in Italiam & Asiam, quemadmodum Dlugossus scribit, impediti. Sobeslaus quidem Bohemus à Friderico Vvladislai defuncti regis filio graui bello premebatur: à quo etiam ad extremum uictus, & principatu eiectus est. Saxonum uerò dux Henricus cum Fridericum imperatorem in Langobardia bellum gerentẽ deseruisset, et Germanos in eum concitaret, absens in comitijs Germanorum damnatus ab imperatore, dominatu ferè omni exutus est: ut scribit H. Mutius. Nam Asiatica expeditio posterius à Friderico comparata est. Deiectum autem de spe externorum auxiliorum Miezislaum, ac de recuperãdo principatu sollicitum, grauior etiam casus perculit. Otto enim filius eius natu maximus, procerum quorundam fauore & ope fretus, maiorem etiam Poloniam, quæ in fide Miezislai adhuc erat, occupatis nõnullis arcibus & munitionibus, ipsi eripuit, missisq; ad Cazimirum legatis, in potestate eius fore se, & imperata facturum recepit: iratus patri, quòd is præcipua quæq; ditionis suæ natu minoribus filijs, è tertia uxore susceptis, destinabat. Lubens hoc accepit Cazimirus, & potiri paternę ditionis Ottonem facile passus est: Gnesnam modò, propter ueterem loci dignitatem, quippe quæ metropolis Poloniæ fuisset, in potestatem suam redegit. Exemplum Ottonis Pomerani quoq; proceres secuti sunt, & in Cazimiri fidem se contulerunt. Atq; is citeriori quidem Pomeraniæ, cuius Gdanum, siue Dantiscum caput est, Samborium comitem Ziræ, quem Lesco puero fratris filio curatorem dederat, filium, ut uult Vincentius: ulteriori uerò, quæ Slupensis, & corrupto nomine Stolpensis dicitur, Boguslaum siue ducem siue comitem gente Gryphium præfecit. Quorum uterque posteriori tempore non pro præfecto, sed pro domino atq; principe gerere se cœpit, conciliatis sibi popularium & uicinorum studijs. Quanquam perplexi hic sunt nostri scriptores, quod ad res Pomeranicas attinet. Nam qui hîc Pomeraniam omnem à Miezislao ad Cazimirum deficientem, duobus præfectis gubernandam mandatam esse scribunt, ijdem alibi ante hæc tempora Sobeslaum, & filios eius Mesciugum & Samborium duces Pomeranorum memorant: Boguslaum etiam â Criuousto Boleslao Pomeranis & Cassubijs ducem datum esse testantur. Ad hæc Boguslaum patrem & filium duces maritimæ oræ, generos Miezislai: Pomeranorum uerò et Rugianorum ducum filias cum eiusdem Miezislai filijs nuptas fuisse prodũt. Posterius autem Lescum principem, Pomeranorum precibus exoratum, quòd ij quererentur nimis longè se à principe, Cracouiæ ferè degente, ius petere Suentopelco Mesciugi ducis filio præfecturam Pomeraniæ cum summa potestate mandasse, & Gdanensem Suecensemq; palatinos ei parêre iussisse: atq; eum ipsum deniq; Suentopelcum principatum Pomeraniæ arripuisse. Nos hanc difficultatem sic explicabimus. Pomeraniæ nomen longè lateq; patuit, atq; etiam nũc patet, in eo tractu, qui est secundum mare Sarmaticum, unde etiam nomen habet. Eam à suis ducibus longè ante hæc tempora gubernatam fuisse, testes sunt Saxo Grammaticus Danicæ historiæ scriptor, & Albertus Crantius, & nos etiam superius aliquoties indicauimus. È quibus Varcislaum, de Popeli fortasse posteris ortum, Boleslai Criuousti opera cum gente sua ad religionem Christianam conuersum fuisse illi memorant. Nos etiam è Dlugosso et Vincentio ma-

Miezislai conatus ad recuperandũ principatum. *Miezislai affines.* *Bohemici motus.* *Sobeslaus principatu eiectus.* *Henricus Saxo dominatu pulsus.* *Miezislaus senex ab Ottone filio pulsus.* *Gnesna Cazimiro conceditur.* *Pomerani à Miezislao ad Cazimirum deficiunt.* *Pomeraniæ præfecti.* *Gdanensis & Suecensis palatini.* *Pomeraniæ descriptio, & nomen.* *Pomeraniæ ulterioris duces.*

tio magnam Pomeraniæ partem ab eodem Boleslao detractam : reliquæ Boguslaum
(Varcislai illius, ni fallimur, filium) ducem datum, seu uerius relictum esse retulimus. Hic
autem Boguslaus cum à Friderico incitatus Danos bello prouocasset, ut scribit Crãtius,
ab eis uictus fractusq́, Vologostum, Iulinum, Osnam, Camenum urbes, & alia nonnulla
minora oppida à Danis capta, amisit. Cætera, ut uidetur, retinuit, cum se ad Polonorum
opes contulisset: in quorum fide & clientela metu Danorum deinceps etiam mansit. Atq́
hæc est Pomerania Slupensis, siue Stolpensis, à Polonis remotior. Citerior uerò à Boles-
lao Criuousto subacta, à præfectis eius, ac deinde filij eius Miezislai cognomento senis
administrata, cum ad Cazimirum, uti dudum ostendimus, defecisset, ab eo Samborium
satrapam siue præfectum accepit: qui & ipse postea pro principe se gessit, & Oliuense mo-
nasterium uno ab urbe Gdano milliario Cisterciensibus monachis condidit. Lescus dein-
de Cazimiri huius filius, Poloniæ principatum adeptus, Suentopelcum Mesciugi (siue is
Samborij frater, siue alioqui præpotens in ea gente uir fuit) filium oræ illi præfecit: ad quẽ
ij Pomerani, qui à Danis subacti erant, defecerunt: quo successu ille auctus & elatus, con-
temptis Polonorum uiribus & imperio, principatum arripuit, aut certè à patruo patreq́
suo, dissimulanter tamen, usurpatum, apertè & ex professo sibi uendicare & gerere cœpit,
& ad posteros transmisit. Fieri autem potest, ut librariorum errore, Mesciugi & Samborij
pater Sobeslaus pro Ziroslao, qui idem est Zira, apud Vincentiũ ac Dlugossum legatur.
Nec inusitatum est Dlugosso temporum rationem peruertere, et nonnullos non suis titu-
lis appellare: quod hic quoq́ accidere ei potuit: nempe ut ante hæc tempora ducum nomi-
nibus appellauerit eos qui posterius ea usurparunt: et generos affinesq́ Miezislai uocarit,
qui postea facti sunt, uel etiam nunquam fuerunt. Vincentius quidem Mesciugum dun-
taxat quæstorem & generũ fuisse Miezislai memorat. Recuperauêre deinde Poloni ma-
gnam Pomeraniæ citerioris partem, id quod suo loco narrabitur. Vlteriorem uerò partim
cùm ab alijs uicinis, tum à Marchionibus Brandenburgensibus accisam, partim citerioris
detrimentis auctam, duces etiamnum retinent: sed stirpis Germanicæ, & Romano impe-
ratori obnoxij. Tametsi ijdẽ Bythouiæ arcis, & Lemburgi urbis nomine beneficiarij sunt,
& clientes regum Polonorum. Sed nos ad historiam cursum reflectamus. Pulsus & ex-
clusus omni suo dominatu Miezislaus, Ratiboriam cum uxore & liberis se recepit. Inde
ad Fridericum imperatorẽ affinẽ suum profectus, cum nequicquã opem eius implorasset,
propterea quòd is & Italicis rebus distinebatur, et in Asiam expeditionem parabat: reuer-
sus & omni auxilio destitutus, ad fratris misericordiã per internuncios confugit: nec sanè
durũ se & inexorabilẽ Cazimirus fratri calamitoso, & supplici, & sumo principatu sese ab-
dicanti, suamq́ modò portionem petenti, præbuit. Indignum enim iudicabat, fratrem ni-
hil malè unquam de se meritum, filij scelere omnibus fortunis exutum, exulare & egere:
commouebat etiam eum ingens illa in fratre fortunæ mutatio, et inconstans humanarum
rerum conditio. Itaq́ ad senatum de reuocando Miezislao, & ad dominatum suum resti-
tuendo refert. Grauiter cunctus senatus, et non obscuro murmure eam orationem princi-
pis excepit: petitoq́ seorsum ab ipso colloquendi & consultandi spacio, obiurgat princi-
pem, quòd priuatum officium publicæ saluti atq́ trãquillitati anteferret, præsentemq́ pe-
stem optimè de se merenti patriæ, ac sibi ipsi quoq́ uellet accersere. Illum nunquam con-
quieturum, neq́ ullam recuperandi summi principatus occasionem prætermissurum esse:
nihil de moribus & crudelitate sua mutaturũ, eiectionis suæ recordatione. Desineret itaq́
restitutionis illius mentionem facere, aut ipse quoq́ sibi ab infensa Miezislao multitudine
caueret. Hoc responso senatus deterritus Cazimirus gratias agere singulis de tam con-
stanti erga se uoluntate, neq́ quicquam deinceps apertè de reuocando Miezislao moue-
re: clàm tamen, uincente misericordia & pietate, impensius ipsi fauere, & ut sibi aliqua ra-
tione prospiceret, monere: non aduersante se id facturum esse. Habebat Miezislaus filiam
nuptam cum Mesciugo, cuius mentionem paulo antê fecimus, siue is oræ maritimę prin-
ceps fuit, ut uult Dlugossus: siue satrapa et quæstor Miezislai in Pomerania, quemadmo-
dum Vincentius prodidit, qui eum Miezislao in illa demum aduersa ipsius fortuna gene-
rum factum esse indicat. Florebat autem is opibus & gratia populari inter Pomeranos. E-
ius igitur opera reconciliatis sibi Pomeranis, & collecta aliquanta manu, inopinantibus
omnibus Gnesnam intercepit: nec mora, complures alias munitiones partim ui, partim
per deditionem recepit, non ignaro, uerum conniuente Cazimiro. Quibus rebus conster-
natus Otto, petita & impetrata uenia, patris potestati sese omniaq́ permisit. Sic Miezis-
laus post biennium rursus omni dominatu suo à patre attributo potitus est. Cazimirus
uerò

Varcislaus dux Pomer. Christianus.
Boguslaus dux Pomeranorũ à Danis uictus.
Boguslaus in clientela Polonorum.
Stolpensis.
Pomeraniæ citerioris ducum origo.
Samborius satrapa.
Oliuense monasterium cõditum.
Suentopelcus præfectus Pomeran. principatum arripuit.
Dlugoßi incuria.
Mesciugus quæstor & gener Miezislai.
Pomerania ditionis Polonicæ.
Pomeraniæ fines mutati.
Pomeraniæ duces clientes imperat. è Polon.
Miezislai exilium.
Cazimiri pietas.
Senatus principi aduersatur.
Miezislaus Pomeranorum ope ditionem suam recuperat.
Otto Miezislao patri recõciliatus.

uerò initio statim principatus sui uectigalia illa & labores, cæteraq́ onera, quibus institu-
endis & exigẽdis Miezislaus offenderat, sustulit: iudicia correxit: magistratuũ licentiam
coërcuit, infinitamq́ potestatẽ circumscripsit: calumniatores uel exilio mulctauit, uel inu-
sta fronte aut facie notauit. Ad maiora deinde animũ intẽdit. Inoleuerat superiorum prin-
cipum negligentia & conniuentia, prauus, & barbarus mos apud proceres & equites Po-
lonos, ut iter facientes, quotiescunq́ & ubicunque collibitum esset, agros atq́ prata agre-
stium & oppidanorum depascerentur, ac non modò pabulum, sed etiam uictum omnem
ipsis imperarent, siue adeò ipsi effractis horreis atq́ cellis per uim auferrent: neq́ contenti
quantum libuisset absumpsisse, reliquum etiam maliciose profundebant, dissipabant, &
corrũpebant, iumenta è pascuis & stabulis, atq́ etiam iuncta curribus & aratris, utẽda, uel
potius ad cursum abutẽda abducebãt: eaq́ uel defatigata & enecta dimittebãt, uel si fortè
placuissent, retinebant, & usurpabãt. Ad hæc in possessiones & facultates morientiũ epi-
scoporum, ac cæterorum sacerdotum inuadebant, easq́ crudeliter diripiebant. Quin &
præfecti principis idem faciebant, & principis horrea, prædia, fiscumq́ bonis cultus diui-
ni ministris & egentibus addictis, augebant. Hæc quamuis iniqua, iniusta, crudelia, et im-
pia, quamuis acerba miseris hominibus & intolerabilia: tamen quia longa consuetudine
inueterauerant, legisq́ uim propemodum obtinebant, & à proceribus, quibus erant u-
tilia, defendebantur, perdifficilè erat abrogare. Sed tamen anno Christi 1180. comitijs
apud Lenciciam habitis, omni cura studioq́ contendit & perfecit Cazimirus, & legẽ per-
tulit, qua barbari illi, & indigni Christiano populo mores & abusus omninò sublati sunt.
Ac ne quando resumerentur, octo episcopi, qui in ijs comitijs aderant, de synodi eam ob
rem institutæ sententia, graui anathemate, audiente et assentiente uniuerso conuentu exe-
crati sunt, dirisq́ deuouerunt, quicunque in posterum agricolæ cuipiam pabulum, an-
nonam, obsonium iumentumúe ui aut arte aliqua, præterquam ad hostium aduentum
denunciandũ rapuisset, rapiúe iussisset: item qui in bona episcoporũ & sacerdotũ deciden
tium inuasisset, aut inuasorem recepisset, adiuuisset, defendisset, quocunque is tandem
esset genere, honore ac dignitate etiam summa, præditus. Fuêre episcopi qui hæc decre-
uerunt, Zdislaus archiepiscopus Gnesnensis, qui non multo antè Petro defuncto succes-
serat, Gedeon Cracouiensis episcopus, Ziroslaus Vvratislauiensis, Onoldus Vvladisla-
uiensis, Cherubim Posnaniensis, Lupus Plocensis, Conradus Camenensis, Gaudentius
Lubussensis. Interfuerunt etiam ijs comitijs Otto Posnaniensis, Boleslaus Vvratislauien-
sis, & Lescus Masouiensis, duces. Deinde legati ex eo cõuentu ad pontificem maximum,
de confirmando salutari illo & pio decreto simul & constitutione missi, facilè quod pete-
bant, ab Alexandro tertio impetrarunt. Domesticos quoq́ motus quosdam per ea tem-
pora excitatos, optimus princeps placidè & sine bello cõposuit, ita ut nulla non pars reip.
curata, ac melius quàm dudũ cõstituta esse uideretur. Obtinebant Silesiæ dominatũ certis
ac distinctis finibus Vvladislai filij, quẽadmodũ superius exposuimus, ex his Miezislaus
sorte sua non contẽtus, Vvratislauiã Boleslao ademerat: uerùm Cazimirus inter eos pacẽ
fecit, & Boleslao quidem Vvratislauiã restituit, Miezislao uerò, quò æquiori animo con-
quiesceret, Osuencimense territoriũ de suo largitus est: filiumq́ tunc ei natum, è sacro fon-
te suscepit, ac de suo nomine Cazimirum appellauit. Nam quod Dlugossus etiam Bytho-
niense territorium Miezislao tunc à Cazimiro donatum esse scribit, non placet. Iam indè
enim ab initio ille id adeptus erat, sicuti nos ex eiusdem Dlugosi sententia suprà memo-
rauimus. Subdit idem Dlugossus, Brestensem, Drohicinensem, Vvladimiriensem & Præ-
misliensem orã omnẽ, quæ non parua est pars Rusię, tunc à Cazimiro in potestatẽ reda-
ctam esse. Ac Brestensem quidem, cum à Polonis defecisset, à Cazimiro mox receptam es-
se, etiam Vincentius, quo uiuente hæc acta sunt, memoriæ prodidit: de cæteris nullam fa-
cit mentionem. Verùm Drohicinensem non incredibile est pariter in potestatem Polono-
rum uenisse, quippe quæ Brestensi proxima sit: Præmisliẽsem, necessarium etiam, si ad ho-
stes reciderat. Neq́ enim penetrare ad Haliciam cum exercitu Cazimirus potuit, ut statim
exponemus, nisi per Pręmisliensem terram. Cæterùm Vvladimiriensem tractum, Belzen-
si & Chelmensi, qui intermedij sunt, saluis & intactis receptum, aut adeò aditum esse, mi-
nus uerisimile est. Nisi fortè posterius uictis prælio Rußis, Vvladimiriẽsium dux Roma-
nus in fidem Polonorum se cum suis tradidit. Adfuit quidem Cazimiri filio Lesco, quod
suo loco indicabitur, ex fœdere euocatus. Addit Dlugossus, Cazimirum Breste oppido
intra duodecimum, posteaquam id oppugnare cœpit, diem, potitum esse: authores defe-
ctionis, capitis pœna affecisse: arcem supra oppidũ extruxisse, eiq́ præsidium imposuisse:

Vv 3 atque

Cazimiri studia digna principe.
Barbara procerum immanitas lege abrogata.
Ecclesiastica bona uexata.
1180. ann.
Comitia Lenciciæ.
Synodus Lenciciæ.
Execratio uim facientium bonis ecclesiasticis, & agrestium.
Episcopi Poloni.
Zdislaus archiepiscopus.
Silesiorum duces reconciliati.
Osuencimense territoriũ Silesiæ additum.
Rußiæ pars recuperata Polonis.
Breste Lithuanicum receptũ à Polonis.

1182. ann.
Haliciense bellum.
Polonorum fremitus.

atque hæc anno Christi 1182. acta esse. Inde porrò ad Haliciam duxisse exercitum, Mescislaum ducem quasi nothum à fratribus pulsum, reducentem. Molestè ferebant eam expeditionem plerique proceres, fortassis recordatione cladis apud illud oppidum Criuousto Boleslao regnante acceptæ: mussitabantq;, se ad externū & iniustum bellum pro notho contra iustos duces & hæredes, procul domo educi. Hæc ad Cazimirum cum perferrentur, dissimulauit, & in proposito perstitit. Ad Haliciam uentum erat, cum nunciatur, Vvseuolodum Belzensium, & Volodimirum Haliciensium ducem, Mescislai exulis fratrem cum magnis copijs, ac cæterorum Russorum auxilijs appropinquare. Tunc uerò apertè nostri fremere in principem, & in Nicolaum palatinum Cracouiensem, ductorem exercitus, uelut authorem illius expeditionis: queri, se planè prodi hostibus.

Russi magis & sagis dediti.
Cazimiri oratio ad milites.

Contrà Russi alacres, & pleni bonæ spei ex responsis sagarum, magorum & aruspicum, quibus ea gens, quamuis Christiana, apprimè dedita est, prospera omnia suis pollicentium, conuitijs nostros lacessebant. Nihil his commotus Cazimirus, paucis pro tempore milites ad prælium capessendum cohortatur: eosdem esse hostes, quos ipsi cùm aliàs sæpenumero, tum superioribus aliquot annis apud Posnaniam, fratribus suis ducibus, pauci multos uicissent atque profligassent: alacritatem illam inconsultæ temeritatis, conuicia uerò mulierositatis esse argumentum. Ipsi qui se uiros semper, quàm mulieres esse maluissent, manu ferroq; maledicas linguas ulciscerentur: seq; indignos esse illis maledictis, dignos maioribus suis Russiæ domitoribus ostenderent: & manibus partim patrum, partim propinquorum suorum, qui ijs ipsis in locis, non uirtute, sed dolo ac proditione uicti cecidissent, sanguine perfidorum hostium parentarent. His animatos in aciem educit: ac sinistro quidem cornu Palatinum Cracouiensem præficit, ipse uerò dextrum administrat: nec mora, signis canere iussis, pugnandi potestatem facit, explicant & Russi suas acies: concurritur infestis animis, ac durum prælium committitur. Premebantur nostri in sinistro cornu à sagittarijs, nec iam satis seruabant ordines. Ibi Cazimirus re intellecta, subsidium suis laborantibus submittit: siue adeò ipse satagens, ut scribit Vincentius, magno uitæ suæ periculo succurrit, & inclinatam aciem uix restituit. Reprimuntur deinde feroces Russi, & mox commutata fortuna, pedem referre incipiunt. Instant nostri acrius turbatis ac trepidantibus: & cohortati sese mutuò, in fugam eos conijciunt. Quo animaduerso cæteri, qui dextrum nostrorum cornu adhuc sustinebant, terga uertunt & ipsi: persequuntur nostri: maiorem longè in fugientibus, quàm dudum in resistentibus, stragem edunt: permultos uiuos capiunt: duces hostium commutandis equis euasêre. Deinde reuersi nostri, castra opulenta diripiunt: Halicienses mox deditionem fecêre. Quibus Cazimirus Mescislaum ducē præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd semper in fide & clientela principum Poloniæ futurus esset. Aliquanto aliter hæc prodit Vincentius. Nempe statim post receptum Breste Cazimirum de aduentu hostium certiorem factum, dissipatis suis, cum parua manu ferociter & animosè in multos & instructos impetum fecisse, & per hostilem aciem cum uictrice aquila penetrasse. Id conspicatos cæteros Polonos, & ipsos perturbatis hostibus institisse: atque ita parta uictoria, fugatisq; hostium ducibus, Cazimirum ad Haliciam contendisse, eiusq; dominatum Mescislao sororis suæ filio tradidisse.

Cazimiri uictoria de Russis.
Mescislaus in Haliciensem principatū restitutus, in fide & clietela Polonorum principum se fore promittit.

Miezislaus Masouia & Cuiauia potitur.

Dum hæc in Russia geruntur, Miezislaus senex, iam antè ad omnem recuperandi summi principatus occasionem intentus, & multa sæpè apud suos de Cazimiro fratre questus, conatusq; clàm procerum animos ab eo alienare, ac sibi adiungere, tunc uerò absente Cazimiro magis etiam curam atque cogitationem suam omnem in id studium intendit: Lescum Boleslai fratris filium blanditijs captabat, Ziramq; comitem, qui curator Lesco à Cazimiro datus, Masouiam atque Cuiauiam omnem, & Lesci consilia gubernabat, muneribus & ingentibus promissis, & fallacibus dictis induxit, ut ipse à Lesco, qui lento morbo consumebatur, hæres scriberetur, tutorq; reiecto Cazimiro nuncuparetur. Videbat enim permultum rebus atque uiribus suis accessurum esse, si Masouiam & Cuiauiam sibi adiunxisset. Et expugnata quidem est adolescentis constantia, curatoris persuasione, quòd is uerebatur, ne paulò pòst à curatione illa Miezislai authoritate amoueretur. Asseuerabat enim Miezislaus, conuenisse sibi secretò cum Cazimiro fratre, ut pro interuerso principatu ius succedendi Lesco haberet. Igitur cum à Russica expeditione Masouij & Cuiauij reuertissent, iurant omnes in uerba Miezislai, iubente Lesco. Id cum accepisset Cazimirus, nihil temerè & præcipitanter agere, uerùm tacitus apud se, quid nam facto opus esset, cogitare. A' ciuili quidem bello uehementer abhorrebat: insultare ipsi plerique proceres, quòd intempestiua lenitate sua & misericordia

Zira curator Lesci.
Miezislaus hæres à Lesco, tutorq; scriptus.
Cazimiri lenitas & mansuetudo.

ricordia eò redactus esset, ut hostem experiretur, cui ipse impensius indulsisset, quemq; meritò pulsum exulem pati nequiuisset. Ferebat tamen hæc æquo animo Cazimirus, & quàuis ratione, quàm armis, fratrem, & alterius fratris filium sanare, & ius suum recuperare malebat. Et citò sanè mansuetudini & lenitati eius fortuna respondit. Nam ut Miezislaus curationem Lesci, ac dominatus eius administrationem inijt, amouit ueteres præfectos & magistratus in Masouia & Cuiauia, nouosq; arbitratu suo instituit, ac pro domino, non pro curatore gerere se cœpit. Molestè ferebat Lescus, negligi se, uiuentemque dominatu suo penè excludi: Zira uerò authoritate sua excidisse se, & ad extremùm contemptum spretumque iri animaduertebat. Vtrunque pœnitebat præcipitis consilij, quo se ab optimo & benignissimo principe Cazimiro alienassent, & ultimam patris uoluntatem temerè immutassent. Ad hæc, quò magis insignem illam iniuriam dissimulabat Cazimirus, hoc magis iram & potentiam eius reformidabant. Itaque optimum factu rati, malè consulta emendare, ad Cazimirum cum primoribus Masouijs & Cuiauijs proficiscuntur. Fatentur peccatum: excusant imprudenter uerius, quàm maliciosè factum: deceptos se esse, & in fraudem inductos à Miezislao, quòd ei credidissent affirmanti, ita sibi cum Cazimiro constitutum esse, ut ipse Lesco hæres esset, procidunt: errati ueniam petunt: orant, & obsecrant lachrymantes, ut se in gratiam fidemq; recipiat: deierant fore se deinceps semper in potestate eius, & Miezislaum cum magistratibus eius propulsaturos. Ignoscit Cazimirus supplicibus, comiter prius castigatis: & quòd resipuissent, collaudatis, inde Lescum amplexatus, exosculatus, & ampliter muneratus, flens dimittit, & ad recipienda sua reuerti iubet. Atque ita ille fecit: & uix biennium postea uixit. Cum autem diuturno ac perpetuo morbo exhaustus, destitui se uiribus & uitali uigore sentiret, Cazimirum ad se accersijt, & se uiuente Masouiæ & Cuiauiæ possessionem adire iussit, ne quid postea Miezislaus turbaret. Mortuus, Plosci à Cazimiro honorificè sepultus est. Ex eo tempore Masouia semper, Cuiauia etiam aliquandiu deinceps in ditione Cazimiri, & posterorum eius permansit. Aegrè successionem illam Cazimiri tulit Miezislaus, quòd diceret, iure se quoque è semisse fratris filio hæredem esse. Sed tamen gratiam & potentiam Cazimiri reueritus, quieuit. Anno deinde post Christum natum millesimo centesimo octogesimo quinto, bellum Russicum, & ex eo natum Vngaricum, Cazimirum excepit, ex huiusmodi causa. Mescislaus ad Haliciensem principatum à Cazimiro, quemadmodum superius exposuimus, reductus, uix exactò triennio propter impotentem dominatum, & quòd Polonos milites circum se præsidij causa habebat, in eosq; erat propensior, parum fidei suis habens, ueneno sublatus est: & reuocatus Volodimirus ex Vngaria, quò se ex aduerso illo Haliciensi prælio receperat. Atque is quòd audierat Romanum Vvladimiriensium ducem, fratris sui filium, à Cazimiro Polonorum principe missum Haliciam contendere, commeatum, auxilia & reductionem à Bela rege Vngarorum petijt. Sed non modò non impetrauit, uerùm etiam in uincula coniectus est: missusque celeriter cum non contemnenda manu à Bela Andreas filius, qui Haliciam in ditionem suam redigeret. Venienti Andreæ magno cum plausu Halicienses portas arcis aperiunt, rati Volodimiri eum, non suam rem agere, præsertim affirmante illo, Volodimirum ponè se sequi. Occupata arce, profitetur id quod erat, non Volodomiro, sed sibi se dominatum quæsiuisse. Deinde iurare omnes in uerba sua cogit. Renuentes, aut cunctantes modò, capit: cæteros arce excludit, magistratibus amouet, ac per suos Vngaros omnia administrat. Cæterùm Volodimirus tam apertè circumscriptus à Bela, cum biennium ferè in custodia asseruatus esset, corruptis custodibus effugit, ijsdemq; ducibus atque comitibus Haliciam peruenit: sed arce tamen potiri non potuit, tenentibus eam ac defendentibus Vngaris. Confluxêre mox ad eum Russi, cum quibus uiciniam omnem latrocinijs infestare cœpit, ingẽtesq; prædas hominum, pecudum & iumentorum etiam è Præmisliensi tractu, qui tunc in ditione Cazimiri & Polonorum erat, egit. Non tulit id Cazimirus: uerùm misso cum expeditis copijs Nicolao Cracouiensi palatino, prædatores illos persecutus, in remotiores syluas ac montes, quibus Polonia & Russia ab Vngaria disiungitur, propulit. Cum autem in angusto res suas positas esse Volodimirus secum perpenderet, iamq; non tam de recuperanda Halicia, quàm de salute sua cogeretur esse sollicitus, damnabat ipse consilium suum, quòd Russos atque Polonos, à quibus auxilium sperare debuerat, parui compendij causa in se prouocasset. Respicere deinde ad Cazimiri clementiam cœpit: ad quem cum petita per internuncios fide uenisset, facilè non modò ueniam, sed etiam

Lesci pœnitentia.
Cazimirus Masouiā & Cuiauiā redigit in potestate suā.
Lescus mortuus.
1185. ann.
Mescislaus dux Haliciensiū ueneno sublatus à suis.
Volodimirus à Bela rege Vngar. captus.
Vngari Haliciam interuertunt.
Volodimirus elapsus principatum Haliciensem repetit.
Cazimirus Russos latrocinantes reprimit.

auxilium impetrauit, dato iureiurando, se in fide & potestate Polonorum semper fore.
Mittitur ad eum reducendum cum ualido exercitu Nicolaus palatinus, mirantibus cun-
ctis tantam in Cazimiro uel facilitatem, uel lenitatem animi, atque temeritatem, quòd ho-
stem adiutum iret: amicumq; regem, & quidem potentissimum bello lacesseret. Verùm
Cazimirus non tam misericordia exulis & supplicis Volodimiri commouebatur, quàm
quòd sibi surreptam esse Haliciensem ditionem, per iniuriam atque fraudem, doleret: cu-
ius recuperandæ primam occasionem Rusßis ipsis, qui Vngarorum dominatum iam o-
derant, inuitantibus & fauentibus, non amittendum sibi esse iudicabat. Coniungunt se
cum nostris Rusßi, pariterq; corona Haliciam obsident: fossisq; & castellis circũmuniunt,
ne quid ad obsessos importaretur, quos nouerant breui difficili annona usuros esse. Ala-
cres initiò obsidionem, atque omnia incommoda ferebant Vngari, qui arcem tueban-
tur, quòd propediem Belam regem cum magnis copijs ad liberandũ filiũ affore sperabãt.
Sed cum is moraretur, nec iam alimenta obsessis suppeterent, deditionem fecêre, pacti
cum Nicolao palatino, ut ipsis unà cum rebus suis saluis discedere liceret: excedentibus
adiunxit Palatinus præsidium militum usque ad fines Vngariæ, ne quid hostile pateren-
tur. Arx & dominatus Volodimiro tradita sunt. Magnam ea uictoria & restitutione Vo-
lodimiri laudem atque gloriam apud exteras gentes, & maximè apud Russos Cazimi-
rus adeptus est: quod quem Bela hospitem uiolarat, ipse hostem, deuicto ac eiecto maxi-
mi regis filio, in paterna sede collocasset. Hoc anno, qui fuit à natali Christi 1188. Hiero-
solyma à Saladino & Saracenis capta sunt, post octauum & octogesimũ annum, postea-
quam in Christianorum potestatem redacta fuerant. Eam ob rem Clemens tertius Pon-
tif. Max. de recuperanda ea urbe sollicitus, cum omnem, quòd dicitur, moueret lapidem,
Poloniæ quoque totius ecclesijs, episcopis & sacerdotibus decimam, misso ad id legato,
imperauit. At Bela rex non ferens contumeliam oppugnati, obsessi & eiecti filij, ereptæq;
Haliciæ, querebatur uiolata à Cazimiro fœdera, quæ Vngari cum Polonis ex multo tem-
pore sanxissent, & ad illud usque tempus seruassent: et iustum quidem in Polonos bellum
maiore ui moliebatur. Tunc autem misso, quem ad manum habebat, exercitu, Poloniæ
fines depopulatus est. Idem fecerunt nostri uicissim in Vngaria: uastabantur utrinque a-
gri, exurebantur uillæ, diripiebantur uici & oppida, miseri agricolæ & mercatores in ser-
uitutem abducebantur, greges & armenta abigebantur. Grauiter id ferre nostri, fremere
contra principem, uiolatam ab eo cum Vngaris pacem & amicitiam, exuscitatumq; mi-
nimè necessarium bellum perfidi hostis gratia, quem non adiutum ac restitutum, sed sup-
plicio, propter temeritatem uexatamq; Poloniam, affectum esse oportuerit. Ne Vngaris
quidem bellum illud placebat. Et destinebantur ij tunc bello Dalmatico cum Venetis ge-
rendo. Quod tamen ipsum quoque Clementis Pontificis Max. opera duorum annorum
inducijs interceptum est. Concitabat enim tunc is pontifex omnes Christianos principes
atque ciuitates ad recuperanda Hierosolyma, ferendamq; rebus Christianorum in Asia
afflictis opem: effecitq;, ut Veneti & Pisani classes suas in Asiam mitterent: Fridericus ue-
rò imperator, Philippus Gallorum, Guilhelmus Siciliæ, & Ricardus Anglorum reges,
Ottho dux Burgundiæ, & plurimi præterea principes uiri & episcopi, ipsi per se cum ma-
gnis copijs eò proficiscerentur. Sed ea quoque expeditione non multum operæprecij fa-
ctum est. Nam plurimi mortales de exercitu Christiano morbis, peste, fameq; absumpti
sunt, multi à barbaris trucidati. Fridericus uerò in Armenia minore, dum se in flumine
quodam abluit, ui & fluminis & uortice correptus, extinctus est anno Christi millesimo
centesimo nonagesimo. Porrò Gallus cum Anglo, & Veneti cum Pisanis ex eo tempo-
re postea diuturnis & grauibus bellis inter se conflictati sunt. Sed unde digressi sumus,
reuertamur. Igitur Vngaris iuxtà ac Polonis à mutuo bello abhorrentibus, agitur de pa-
ce per proceres utriusque gentis. Quæ cum difficilius coiret, quòd utrique ab alteris in-
iuria se affectos esse asseuerarent, tandem triennes induciæ fiunt, ut interim de pace pero-
cium constitueretur. Collegerat permultum odij Cazimirus apud plerosque proceres at-
que equites illa Volodimiri restitutione, & bello Vngarico. Igitur cum is fortè in Rus-
siam controuersiarum quarundam de finibus inter Vvseuolodum Belsensium, & Roma-
num Vvladimiriensium duces componendarum causa profectus esset, celeriter conspira-
runt contra eum proceres. Miezislaum accersunt ad recipiendum amissum pridem prin-
cipatum: & quo magis studia populi in eum inclinent, fingunt Cazimirum in Rusßia ue-
neno extinctum esse. Accurrit properè Miezislaus, recipitur à proceribus, præfectis, &
cætera multitudine. Cracouiam uenienti, portæ urbis aperiuntur: arcis uerò aditu arcetur
à Ful-

Volodimirus à Cazimiro reducitur.
Halicia obsessa à Volodimiro.
Vngari Halicia eijciuntur à Polonis.
1188. ann. Hierosolyma à Saracenis capta.
Decima imperata ecclesiastis à pontifice.
Vngaricum bellum.
Vngari cũ Venetis de Dalmatia bellum gerunt.
Christianorũ expeditio in Syriam.
Friderici imp. mors.
1190. ann.
Gallorum cum Anglis, & Venetorum cũ Pisanis belli origo.
Induciæ cũ Vngaris.
Miezislaus senex à minoribus Polonis ad principatum reuocatur.
Cracouia arx clauditur Miezislao.

à Fulcone episcopo & Nicolao palatino fratribus, familia Vulpijs, qui à conspiratione il-
la alieni, firmo eam militum & clientum suorum præsidio tenebant. Nec mora, aliam ex
aduerso illius arcem in oppido excitauit Miezislaus, è materia duroq; robore. Bochnæ i-
tem aliam, de quarum munitionibus aduersariorum & Cazimiri conatus reprimeret, ac
ipse uicissim rebelles impeteret. At Cazimirus certior factus de defectione suorũ, auxilia
Volodimiro, Romano & Vvseuolodo imperat, ipsosq; duces proficisci secum iubet: præ-
terea quantum potest, uoluntariorum & mercenariorum militum cogit. Cum his copijs
Cracouiam contendit: coniungit se cum eo Nicolaus palatinus, cum non contemnenda
manu. Miezislaus, ubi appropinquare Cazimirum cum ualido exercitu cognouit, Bo-
leslaum filium cum Henrico Ketlicio, qui ipsi cùm aliorum consiliorum, tum repetendi
principatum semper author fuerat, in præsidio nouæ arcis relinquit: ipse in maiorem Po-
loniam, maioris exercitus comparandi causa, magnis itineribus contendit. Verùm ante-
quam ille ueniret suis suppetias, Cazimirus summa ope adnisus, nouam arcem uel expu-
gnauit (nam uariè traditur) uel per deditionem accepit & exussit. Fratris quidem filio &
plerisq; omnibus aduersæ partis militibus non modò uitã & libertatem concessit, uerùm
etiam ampla munera largitus est: qua indulgentia & clementia sua ita sibi cùm omnium,
tum in primis Miezislai fratris animũ deuinxit, ut nunquam is deinceps, quoad uixit Ca-
zimirus, de repetendo principatu cogitarit. Cæterùm Ketlicius, cum culpam illius belli
solus sustineret, supplicioq; destinatum se esse intelligeret, in penetralia primarij templi,
quod Trinitatis appellatur, Cracouiæ sese abdiderat. Sed Rusßis uictoriæ fiducia & inna-
ta auaritia ad diripiendum templum irruentibus, in turbam se immiscuit, ut ignotus effu-
geret. Verùm tumultu Russorum, interuentu Cazimiri sedato, defensoq; thesauro templi,
Ketlicius in turba agnitus et comprehensus, Romano duci à Cazimiro traditus est in exi-
lium deportandus. Rusßi præmijs affecti domos remissi sunt. Cum Vngaris deinde certa
pax constituta, siue adeò innouata est, & principum ipsorum congressu apud antiquum
pagum in Scepusiensi territorio confirmata, ea lege, ut obliteratis utrinq; iniurijs, & con-
donatis inuicem offensis rex Vngarorum Haliciensi ditione & Rusßia omni se abstineret:
communes amicos, communesq; hostes Vngari et Poloni haberent: ad extremum proce-
res & principes ipsi donis inter se certarunt, conuentumq; amicè soluerunt. Pacatis domi
rebus, Cazimirus Prussis ijs quos Polesßianos uocant, sicut scribit Vincentius, bellum in-
tulit, ut cladem sub Boleslao Crispo acceptam, fratrisq; Henrici mortem ulcisceretur, &
gentem barbaram atque rebellem domaret. Secuti sunt ipsum ad eam expeditionem Bo-
leslaus Miezislai, Boleslaus altus, & Miezislaus Vvladislai, fratrũ filij. Vbi ad fines bar-
barorum uentum est, cautius exercitum ducere Cazimirus, instructaq; acie & exploratis
itineribus progredi, pabulatum et frumentatum non nisi cum armatorum presidio mitte-
re: omnia deniq; circumspicere, ne quid detrimẽti per insidias à uafro hoste acciperet. Nec
sanè cassa fuit ea cura atq; diligentia Obseruabant enim nostros ex insidijs barbari, ad o-
mnem occasionem benè gerendę rei attenti. Sed in irritum ipsis cadebant omnes conatus
atq; doli. Nostri quacunq; proficiscebantur, incendijs atq; cædibus omnia uastabant, nec
ulli ætati aut sexui parcebant, iusta ira & memoria cæsorum suorum animos omnium ex-
timulante. Quibus malis uicti Prussi, pacem supplices à Cazimiro petiuerunt: parci reli-
quijs suis flagitarunt: superiorum annorum tributa persoluerunt: imperata omnia in po-
sterum se facturos sanctè promiserunt, obsides centum dederunt primorum filios: capti-
uos Polonos dimiserunt: signa superiori bello de nostris capta reddiderunt. Nam ad reli-
gionem Christianam, quam abiecerant, reduci se passi nõ sunt. His legibus pacem impe-
trarunt. Deducto è Prussia exercitu, bellis omnibus uel armis, uel benignitate, sapientia
& felicitate Cazimiri extinctis, pacis artibus, hoc est, arcibus & oppidis instaurandis, mo-
ribusq; & legibus ciuium emendandis, reliquum ætatis tempus Cazimirus transmittere
cogitabat: & magnam sibi uirtutis & sapientiæ opinionem apud exteros iuxtà atq; suos
conciliauerat: ita ut felix, & admirabilis, & omnibus suis charus, deinceps regnaturus esse
uideretur, cum subitus eum casus humi prostrauit. Impetrarat à pontifice maximo Lucio,
eius nominis tertio, reliquias Floriani martyris: easq; ab Aegidio Mutinensi episcopo alla-
tas, ad septimum milliarium à Cracouia cum ingenti omnis generis hominum caterua, &
solenni sacerdotum pompa obuiã progressus, reuerenter exceperat: & in suburbano Cra-
couiæ Septentrionali, quod pòst in formã oppidi redactũ, Clepария nũc dicitur, extructo
magnifico templo, collocarat: idq; templum splendida suppellectili, dotauerat, & collegiũ
sacerdotum canonicorum in eo instituerat, attributo ijs censu luculento, tum de sua tum
de Ge-

Cracouia arx clauditur Miezislao.
Cazimirus principatum recuperat Russorum auxilio.
Clementia Cazimiri.
H. Ketlicius malus consultor in exilium missus.
Pax & congressus regis Vngari cum duce Polono.
Vngari Rusßiæ dominatu sese abdicarunt.
Prussicum bellum.
Prussis pax data.
D. Floriani martyris reliquiæ Cracouiã apportatæ.
Clepariẽse oppidum, templũ et collegium sacrum.

de Gedeonis episcopi beneficentia: peculiariter autem Præposito maximam partem redituum parœciæ diui Michaëlis Rupensis detractam, addixerat, & summa ueneratione nouum hospitem & patronum prosequebatur. Fortè dies martyris memoriæ sacra, quæ ad quartum Nonas Maij anniuersaria instituta est, aduenerat. Ibi Cazimirus totum eum diem rei diuinæ in æde diui, & piæ in egenos & afflictos largitioni dedit.

Cazimiri pietas.

Quod ferè omnibus festis diebus facere consueuerat: neq; temerè eos lusibus & conuiuijs contaminabat. Insequenti die grande conuiuium instruxit: proceres omnes, qui tunc aderant, inuitauit. Feruente conuiuio, exhilaratis conuiuis, & multa de præteritis bellis atque periculis inter se conferentibus, & principis res gestas & felicitatem celebrantibus, ipse nonnulla de immortalitate animi, atque cœlitum beatitudine non inepta, in medium proposuit. Erat enim ab ineunte pueritia non pessimè educatus & institutus. Deinde hausto mediocri poculo, subitò concidit, & paucis horis animam exhalauit.

Cazimiri mors.

Subitúsne morbus eum inuaserit, an uenenum à muliercula, in quam deperibat, præparatum hauserit, incertum est, nam & hoc sermone hominum diuulgatum est. Nec sanè immunis & incorruptus ab illicitis amoribus & adulterijs, de quibus etiam aliquando à Fulcone episcopo admonitus & obiurgatus sit, uixisse fertur.

Mores & studia.

Fulco episcopus Cracouiensis.

Cæterà moderatus, candidus, frugi & abstinens, seuerus iuxtà atque clemens, bello paceq; clarus, & laude dignus princeps. In fratres uerò & fratrum filios ita pius & indulgens, ut multa detrimenta, incommoda & pericula, eorum gratia subiret. Diuini cultus perquàm studiosus, multa ad ornatum templorum contulit. Monasterium Suleouiense in Gnesnensi diœcesi, Cisterciensi sodalitati, antequam summum principatum adeptus esset, in uilla Ruslai comitis, qui decedens absque liberis, Christum hæredem instituerat, ad Pilciam amnem condidit & locupletauit: cui monasterio postea Petrus archiepiscopus etiam complures decimas eius rogatu adiecit. In principatu uerò & Floriano martyri ædem atque collegium, ut iam cōmemorauimus, instituit, & Copriunicense monasterium eidem Cisterciensi sodalitati excitauit.

Suleouiense monasterium.

Copriunicēse.

Quod amplius etiam deinde nobiles Bogorij & Habdanci locupletarunt, principis exemplum secuti. Fit enim plerunque, ut ad principis sui studia cæteri homines libenter sese accommodent. Itaque sub Cazimiri principatu etiam alij alia quædam monasteria condidêre, uelut Gedeon Cracouiensis episcopus Vanchocense in sua diœcesi ijsdem Cisterciensibus: Vitus uerò Plocensis episcopus, gente Ianinus, Buscense in Cracouiensi diœcesi, Vitouiense in Gnesnensi, & Plocense, partim uiris, partim puellis Præmonstratensis sectæ. Oliuense quoque Cisterciensibus item monachis, in Vvladislauiensi diœcesi, eodem tempore à Samborio conditum esse, nos è Dlugosso superius retulimus.

Vanchocense.

Buscense.

Vitouiense.

Plocense.

Oliuense.

Regnauit autem Cazimirus annos septemdecim propemodum, uixit sex & quinquaginta. Reliquitq; duos filios impuberes, Lescum, cui albo, à colore capillorum, cognomen fuit: & Conradum: & filiam Adleidam, quæ septimodecimo post patrem anno mortua est, cum castè religioseq; uixisset. Nam Boleslaum puerum admodum, uiperæ morsu extinctum, uiuens Cazimirus amisit. Fuit autem is annus, quo mortuus est Cazimirus, post Christum natum millesimus centesimus nonagesimus quartus. Quarto uerò post mortem die in basilica Cracouiensi, sepultus est, magna uxoris, filiorū, & omnium ordinum comploratione.

Liberi Cazimiri.

1194. ann.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEPTIMVS.

LESCVS ALBVS CVM HELENA MATRE.

Vnebribus iustis Cazimiro peractis, non existimarunt proceres cessandum sibi esse, quin primo quoq; tempore nouum principem crearent, ne qui nouus motus domi forisúe, præbente occasionem interregno, excitaretur. Itaq; Cracouiæ ut frequentes proceres iuxtà ac equites ad funus Cazimiri conuenerant, comitia instituunt. Ibi dies aliquot uarijs studijs atq; sententijs certatum est.

Comitia Cracouiæ de creando principe.

Et Fulco quidē episcopus Cracouiensis, qui Gedeoni successit, ob memoriam Cazimiri meritorum, censebat ad filium eius Lescum natu maiorem deferendum esse principatū, & quidem priusquàm Miezislaus senex aut Vvladislai filij moliri aliquid possent. Negabat enim omninò ex re atq; dignitate Cracouiensis & Sendomiriensis cōuentus fore, aliunde principem sibi adsciscere. Atq; huic sententiæ Nicolaus palatinus Cracouiensis, Fulconis frater, & magna pars conuentus adstipulabatur. Alij contrà, stultum & periculosum esse affirmabant, puero tanti imperij habenas committere: cauendum esse, ne hæreditarium principatum facerent, quem liberis suffragijs, cui uellent, mandare more maiorum possent. Quod si ualere quicquam deberet sanguis & successio, Miezislaum senem unum de filijs Boleslai Criuousti superesse: ei deberi principatum, cæteris fratribus extinctis, iure & more gentium. Sin crudelitatem eius pristinā & impotentem dominatum perhorrescerēt, esse proximos gradu Silesiæ duces, Vvladislai principis, qui maximus liberorum Criuousti fuerit, filios. Ex his Miezislaum Oppoliensium & Ratiboriensium ducem, & uicinum sibi esse, & armis prudentiaq; multū ualere: eum, si princeps renunciatus sit, & Miezislai senis conatus, quem uerisimile sit non esse quieturum, reprimere, & tributarios principes atq; populos, si qui fortè ad res nouas adspirent, in officio posse continere. Quanquam autem non est proditum, quinam huius sententiæ author fuerit, non iniquis tamen auribus ea accepta est: uicissetq; adeò, ni Fulco eam refellisset, quòd diceret, referendam esse hancce gratiam optimo principi Cazimiro, ne eius filij posthabeantur. Potentiores autem eos esse paternis meritis, clientelis, amicitijs, atq; domi natu hæreditario, quam utrunq; Miezislaum. Nam quòd ætatem eorum & infirmitatem consilij quis caussificetur, nihil esse. Esse iam pubertati propinquum Lescum: nec obstare quicquam, quin ei, dum adolescit, curatores & moderatores consiliorum de senatu dentur. His grauiter & copiosè dictis, assentiuntur tandem Fulconi omnes, & Lescum Cazimiri filium natu maiorem, principem renunciant.

Lescus Albus princeps creatur.

Sed interim dum is adolescit, penes matrem eius Helenam imperium omne, & summi principis authoritatem esse iubent: ea quidem lege, ne quid illa sine consilio episcopi & palatini Cracouiensis, qui curatores puero & gubernatores principatus dati sunt, faceret.

Curatores principis.

Ibi Nicolaus palatinus facta audientia, gratias agit cunctis de gratitudine erga defunctum principem suum, ac de studio erga filium eius Lescum, primusq; in uerba eius iurat: & quoniam se cum fratre curatorē eius esse uoluissent, eiuscemodi iusiurandum ab omnibus exigit, mobilitatem & leuitatem multitudinis, & quorundam propensa in Miezislaos senem & Oppoliensem studia suspecta habens.

Iusiurandū in uerba principis.

Nec mora iurant cuncti, semper se Lesco principi fideles & obsequentes fore. Hæc ubi Miezislao seni ita ut acta erant, nunciata sunt, excanduit maiorem in modum, nō modò quòd præteritus esset, sed quòd temporis etiam puncto exclusus, ne adesse sibi in comitijs posset. Itaq; comparare ipse arma ad persequendam iniuriam: & suos, atq; etiam Silesios irritare, quòd ad creandum communem principem, quem communi totius Poloniæ iudicio eligi & creari oporteret, neq; uocati, neq; expectati essent.

Miezislaus iterum ad principatū adspirat.

Facile autem persuasit Silesiorum ducibus, ut secum consilia armaq; in communi causa coniungerent, quippe quos idem stimularet dolor, surrepti quasi per fraudem principatus, quem ad se maximos natu Criuousti Boleslai nepotes, magis quàm ad Lescum puerum, eius quem Boleslaus pater exortem & exhæredem esse uoluisset, filium, pertinere asserebant, & in cuius adipiscendi

scendi spem nonnullam Miezislaus Oppoliensis iam uenerat. A'Mesciugo quoq; genero, Pomeranorum siue duce siue satrapa, auxilia Miezislaus senex corrogauit: & è suis quantum potuit maximum exercitum coëgit, & magna celeritate Cracouiam contendit, sperans terrore solo exercitus, absq; ulla prælii dimicatione se aduersarios & principatum ipsum in potestatem suam redacturum esse.

Bellum ciuile inter Polonos.

Sed eum spes fefellit. Nam Cracouiensis palatinus cognito hostili aduentu, non contemnendas & ipse copias ex omnibus regionibus, quæ in ditione Cazimiri fuerant, collegit, & Romanus Vvladimiriensium siue Luscensium dux euocatus, non paruam Russorum manum in auxilium Lesci adduxit.

Mosgaua fl.

Iam in Cracouiensis oræ fines Miezislaus senex inuaserat, & apud Mosgauam amnem septimo à Cracouia milliario statiua habebat, cum hostes adesse prius, ppemodũ uidit, quàm audiuit. Nondum ei Silesiorum auxilia conuenerant: id cum scirent aduersarij, anteuertendum sibi esse prælio existimarunt, dum pares hostibus esse possent, quibus uniuersis, si se coniungerent, impares futuri erant.

Prælium ad Mosgauam.

Itaq; instruunt acies, & pugnandi copiam faciũt. Nihil cunctatus Miezislaus, educit & ipse suos: concurritur infestis animis: magno ardore utrinq; pugnatur: cerneres miserabile spectaculum, notorum, amicorum, affinium, gentilium, propinquorum, atq; fratrum, deuoto odio, nullaq; misericordia aut respectu pietatis inter se confligentium: cadebant multi utrinq;: nemo referebat pedem: & magis ferire hostem, quàm declinare ictum omnes studebant.

Boleslaus Miezislai filius occisus.
Romanus Vladimiriensium dux uulneratus.
Miezislaus uulneratus.

Boleslaus Miezislai senis filius inter primos fortiter pugnans, in cõspectu patris hasta traiectus occubuit. Romanus pluribus uulnerib. acceptis, Russis suis partim cæsis, partim disiectis, prælio excessit semianimis. Miezislaus ipse sauciatus, cum sese quinam esset detracta casside prodidisset, & supplex uitam peteret, seruatus, & ex acie clàm eductus, fuga sibi consuluit. Tunc demum maiores Poloni ad paucos redacti, amissis ducibus (nam & Miezislaum cecidisse putabant) pugnandi pertinaciam remisêre. Nec minores cedentibus institêre, lassi & ipsi, debilitatiq; uehementer, & quòd satis sibi esse ducebant in funesto ciuiliq; bello, belli authores sustulisse. Et ipsi enim credebant Miezislaum in acie inter confertos milites præliantem perisse. Ita ex acie quasi ex composito utrinq; discessum est, cum dubio ferè marte à mane usq; ad uesperam propemodum pugnatũ esset. Nec multò pòst, Lescianis cæsos recognoscentibus, & spolia legentibus, superuenêre Miezislaus Oppoliensium & Ratiboriensium dux, & Iaroslaus Boleslai alti Vvratislauiensium ducis filius, cum recentibus copijs: ad quos se recollegêre dispersi exercitus maiorum Polonorum & Pomeranorum reliquiæ: fixisq; signis quasi uictores, haud longè à loco certaminis consedêre, cum ij qui ex aduerso erant, perterriti atq; diffugientes, pugnandi copiam facturi non esse uiderentur.

Prælium renouatur.

Sed non tulerunt ij intempestiuam Silesiorum exultationem cum ignominia sua coniunctam: uerùm celeriter à Gouoricio gente Rauita, palatino Sendomiriensi, cuius agmen in subsidijs superiori prælio collocatum, erat integrius, recollecti, & in ordines redacti, in aciem processêre. Nec Silesij feroces pugnam detrectarunt. Certatum est collatis signis, ab his quidem, ut rem sua mora perditam restituerent: ab illis uerò, ut uictoriam partam retinerent.

Gouoricius palatinus captus.
Silesij uincũt.

Cum ingens utrinq; cædes fieret, Gouoricius ab hostibus captus est. Quo facto minores Poloni perturbati terga uertêre: sed nox tamen fugientes texit. Postero die Silesij, cum Miezislaum senem saucium lectica domum referri cognouissent, & à maioribus Polonis atq; Pomeranis ducem suum sequentibus deseri se uiderent, nec usq; adeò fractos profligatosq; minores Polonos esse animaduerterent, quin ij recollectis animis atq; uiribus prelium instaurare, aut alioqui negocium facessere uictoribus paucis, & non incruenta uictoria usis, domi præsertim possent, trophæis erectis, & abductis captiuis non paucis ex nobilitate, domum reuerterunt.

Fulconis episcopi studium.

Erat Fulco siue Pelca episcopus in uilla sua Dersanzina, uariosq; de exitu prælij rumores accipiebat: & quanquam non erant secundæ res Lescianorũ, tristiores tamen etiam aliquanto, ut fit ferè, afferebantur. Itaq; anxius & pendens animi, misso uno de sacerdotibus administris suis ad locum prælij, qui duobus tantum aberat milliaribus, rem omnem certò cognoscit: & quòd uerebatur, ne Miezislaus senex reparato exercitu mox ad expugnandam Cracouiam & occupandum principatum rediret, conscenso equo Romanum Vvladimiriensium ducem fugientem curriculo insequitur: quem cum nocte altera cõsecutus esset, orat, ut memor beneficiorum Cazimiri, liberos eius in rebus maximè dubijs ne deserat. Excusat ille debilitatẽ suam è uulneribus, & partim cæsos, partim dissipatos suos: nec retineri se ullis precibus passus est.

Fulconis consilium.

Inde reuertens Fulco, cum fratrem suum Nicolaum palatinum ex fuga non contemnendas copias collegisse, & persequi hostes, acceptamq; ignominiam detergere uelle accepisset, ad eum se contulit, & ut Craco-

Cracouiam potius aliasq; arces opportunas præsidijs muniret, persuasit: dubiam esse Martis aleam, hostes diuersos abijsse: metuendum esse, ne, dum alteros insequeretur, alteri ipsum à tergo adorirentur, aut sanè uacuas defensoribus munitiones inuaderent: deinde parum esse animorum & roboris in militibus, aduerso prælio dudum perculsis: tum autem incertum esse, quantum sit fidei in singulis præfectis arcium, atq; etiam in oppidanis. Solere plerunq; homines aduersis principum suorum rebus nutare, atq; adeò mutare fidem. Hæc ubi ambobus iuxtà placuêre, distributis in cæteras munitiones pro necessitate & ratione locorum militibus, ipsi cum maiore parte Cracouiam tenuêre, ubi uxor & liberi Cazimiri sese continebant. Quieuêre tamen permultum tempus tam Silesij, quàm Miezislaus senex, cùm quòd non satis prosperè primi conatus ipsis cessarant, tum quòd Cracouiensibus & socijs eorum, quamuis malè affectis Mosgauiensi prælio, neque animos, neque uires, neque constantiam ad defendendum Lesci principatum deesse intelligebant.

Legatus pontificis Max. uenit in Poloniã.

Dum in hoc statu est respubl. Polona, uenit in Poloniam Petrus diaconus Cardinalis, cognomento Capuanus, legatus à pontifice maximo Cælestino eius nominis tertio: habitisq; synodis cum alia quædam, quæ aduersa religioni Christianæ & constitutionibus ecclesiasticis in sacro pariter & profano ordine inoleuerant, correxit: tum sacerdotibus imperauit, ut concubinas & uxores, quibus tunc passim liberè utebantur, à se abdicarent.

Sacerdotibus uxores ademptæ.
Legati apostolici periculum in Bohemia.

Quod Poloni quidem non grauatè amplexi sunt. In Bohemia uerò cum idem legatus hoc ipsum ageret, parum abfuit, quin à sacerdotibus occideretur. Non adscripsissemus de uxoribus, cum non ignoremus longè antè decretis synodorum & pontificum in toto Occidente matrimonio interdictum fuisse presbyteris, diaconis, & hypodiaconis: nisi à Dlugosso, uiro graui, memoriæ proditũ esset: nisiq; Lampertus Schaffnaburgensis, uir pius, idem à Gregorio, eius nominis septimo pontifice maximo, ante centum annos ætate sua in Germania tentatum esse scriberet: & eodem quidem ferè successu, quo in Bohemia Dlugossus memorat. Constituit idem legatus, ut profani homines publicè in templis matrimonio coniungerentur. Annus, quo hæc acta sunt, fuit 1197, à Christo nato.

1197. ann.
Haliciensium dux Volodimirus mortuus.

Insequenti anno Volodimirus Haliciensium dux mortuus, nouæ expeditioni occasionem Polonis præbuit. Ambiebant dominatum Haliciensium nonnulli Russorum duces: & in his facilè princeps Romanus dux Vvladimiriensium, suo quodam iure sibi eum deposcebat, quòd & Volodimiri fratris filius esset, & benemeritum de Polonis & Lesco principe ciuili illo bello se esse diceret. Poloni cupiebant Haliciam in formam prouinciæ redigere. Sed eos respectus ciuilis belli nondum extincti mouebat, ut eam Romano traderent, tributo constituto, quod ille Polonorum principi quotannis penderet. Verebantur enim, ne si nulli eam Russorum concessissent, omnes eos penitùs à se alienarent. Quãquam autem non satis consultum esse uidebatur reip. Polonæ, Romani potentiam, quæ non minima iam tum erat in Russis, accessione illa Haliciæ magis etiam augere: tamen offendere eum repulsa, alieno suo tempore, minus tutum iudicabant: quippe qui repulsam passus, non modò auxilia negaturus, uerùm etiam ultrò bellum nostris illaturus esse uideretur.

Haliciensis principatus Romano duci concessus.
Lesci principis indoles.

Itaq; decreuit frequens senatus, ut Romanum Nicolaus palatinus cum exercitu in Haliciensem principatum induceret. Abhorrebant enim à Romano Halicienses, crudelitatem eius ueriti. Ibi Lescus orare, ut sibi cum exercitu illò proficisci liceret. Pertæsum se iam esse mollis & ociosæ uitæ, quam hactenus inter cœtus muliebres apud matrem exegisset. Cupere se deinceps armatum inter armatos uiros uersari, & quæ principis essent munera, usu condiscere. Si adhuc nequiret alium, tamen eum se usum in exercitu præstiturum, quem signa sua præstarent. Quod si non impetraret, tamen uel cum uno comite se castra secuturum esse. Itaq; approbante senatu, & indolem dignam principe, & neutiquam degenerem à maioribus ipsius certatim extollente, cũ exercitu proficiscitur, palatini Cracouiensis custodiæ commendatus.

Russi à Lesco profligati.

Vbi in Haliciensem agrum uentum est, occurrunt Halicienses armati & instructi: præsenserant enim, Romano se addictum iri. Excipiunt Poloni eorum impetum, & minimo negocio eos in fugam conijciunt. Pulsi fusiq;, ueniam petunt, auri & argenti, gemmarum, uestium & equorum magnam uim Lesco pollicentur, si ipse eos in ditione sua teneat, nec Romanum ipsis dominum imponat. Posteaquam id non impetrarunt, imperata omnia se facturos promiserunt: portas arcis aperuerunt: iussiq; Romano sacramentum publicè dixerunt.

Romanus dux iurat in uerba Lesci.

Is porrò Lesco & Poloniæ principibus fidẽ suam obstrinxit: Haliciensibus autem iustè & clementer se dominaturum esse sanctè promisit: quod tamen postea non præstitit. His peractis, dimissoq; exercitu, Lescus Cracouiam redijt.

MIEZISLAVS SENEX ITERVM.

Culauia subacta à Miezislao sene.

Dissensio palatinorum.

Gouoricij fuga.

Miezislai conatus.

MIEZISLAVS uerò senex, quamuis post Mosgauiense prælium ad malè tentata prius arma esset segnior, animo tamen haudquaquam conquiescebat: neque cogitationem recuperandi iniustè prærepti sibi, quemadmodum ipse existimabat, principatus deponebat. Sed cum aperta ui peruenire se ad eum posse diffideret, ad dolos conuersus est. Ac primùm quidem Cuiauiensem oram, quæ in potestate Cazimiri liberorum erat, ditioni suæ finitimam, fraudem quarto postquam apud Mosgauam malè pugnauerat anno intercepit. Quod facinus eius cum armis uindicatum non esset, propter ætatem puerorum, atque dissensionem palatinorum Cracouiensis & Sendomiriensis, quæ ab æmulatione & obtrectatione orta, eò usque progressa est, ut Gouoricius solum uertere cogeretur, maiora deinde moliri Miezislaus cœpit. Episcopum Cracouiensem, & palatinum fratrem eius, donis & ingentibus pollicitationibus ad proditionem sollicitat. Quod ubi non succesit, muliebrem sexum credulum, atque deceptioni propter infirmitatem consilij obnoxium, blandis dolis adoritur. Ad Helenam Lesci matrem, penes quam tunc erat summa rerum, allegat: negat Lescum ritè principem creatum esse, neque se inuito certum stabilemqúe principatum obtinere posse: quem ipse bis sibi præreptum, omni ratione repetiturus atque uindicaturus esset. Non deesse sibi consilia, non uires domesticas, non auxilia externa: Lescum uerò puerum esse, curatores eius inuidia laborare, bonam nobilitatis partem clàm secum sentire, senatum in duas factiones diuisum inter se dissidere. Hæc omnia pro se, & contra puerum facere. Nuper id adeò rem ipsam declarasse, cum Cuiauiensem terram impunè occupasset. Verùm si sibi ea principatum concedat, redditurum se esse filijs eius Cuiauiam, cincturumqúe ipsos militari baltheo, & in filiorum locum adoptaturum, certosqúe sibi successores in principatum ipsos designaturum. Et sanè senem se esse, nec diu uiuere & regnare posse: interim dum Lescus aptus fieret principatui, rectiùs atq; conuenientiùs eum à se, qui tamen de regia stirpe, & patruus Lesci esset, quàm ab alienis ac seruis suis administrari. Dedignaturos esse Polonos equites atq; proceres ęqualium suorum dominatum, quo illi ad stabiliendam potentiam suam abutantur: se uerò & cæteros duces minimè laturos inferioris ordinis hominum imperium: atque ita principatum Lesci unà cum ditionibus paternis in discrimen uenturum esse. Eius rei non obscurum argumentum esse Gouoricij cum Nicolao dissensionem: quem, quamuis in præsens potentiori Nicolao cesserit, credibile sit, non esse quieturum, cùm familiæ & factionis suæ uiribus, tum Bohemorum, ad quos confugerit, & à quibus comiter acceptus sit, auxilijs fretum. Hæc omnia authoritate sua si princeps factus sit, sedatum pacatumq; iri, tranquillumq; & florentem principatum maturè se esse Lesco relicturum. His inducta & persuasa credula mulier, nequicquam aduersantibus curatoribus, ac cęteris proceribus, annuit Miezislai postulatis, modò ut is iurisiurandi religione promissa stabiliat. Quod ille cum se facturum recepisset, cōdicta die, quæ diui Bartholomæi memoriæ consecrata est, Cracouiam cum splendido procerū suorum comitatu ueniens, haud grauatim fecit. Iurarunt & proceres utriusque partis, se ea omnia, quemadmodum pacta conuenta essent, rata firmaqúe habituros esse. Episcopi uerò, authore Henrico archiepiscopo Gneznensi, qui Zdislao defuncto, Miezislai contentione, non liberis suffragijs successerat, diris caput eius deuouerunt, quisquis aliquis aliquid eorum non seruasset. Ita rursus Miezislaus principatu potitus est. Helena uerò cum filijs Sendomiriam commigrauit. Nec multo pòst Gouoricius amicorum literis reuocatus, quòd iam nihil commune cum Nicolao habiturus esset, è Bohemia redijt. Hoc anno, qui fuit à Christo nato 1200, ad quintum Nonarum Maij, terræmotus uehemens meridiano tempore excitatus, aliquot diebus cōsequentib. p multa ædificia in Polonia, & in uicinia eius cōquassauit. Quæ res inaudita propemodū in his regionib. prodigij loco habita est. Eodem anō, Constātinopoli à Gallis & Venetis capta, imperator Constantinopolitanus Alexius pulsus, Haliciā ad Romanū cōfugit: cui cum Alexius puer à uictorib. suffectus, & paulò pòst interfectus à suis esset, Balduinus Gallus successit, Orientemq; sublato schismate Rō. ecclesiæ recōciliauit & subdidit. In Asia uerò Christianorū res id per tēpus in deterius lapsæ, nec multo pòst euersę sunt. Quin Betica etiā siue Granata à Saracenis subacta est. Anglia & Hibernia insulę Rom. pontif. uectigales factæ sunt. In Germania uerò Henricus imperator Friderici filius & successor, cum regnū Sici-

Miezislai iusiurandum.

Henricus archiepiscopus Gneznensis.

Miezislaus principatum recuperauit.

1200. ann.

Terræ motus.

Constantinopolis à Gallis & Venetis capta.

Orientales cōiuncti cum Romana ecclesia.

Granata à Saracenis subacta.

Anglia & Hibernia Romano pont. uectigales.

liæ uxoris Constantiæ nomine recepisset, ac Fridericum filium trimulum Cæsarem siue regem Romanorum renunciasset, moriens longam litem & controuersiam de imperio reliquit. Philippus enim dux Sueuorum, patruus ac tutor pueri Cæsaris, non pro tutore, sed pro Cæsare se gessit, inunctusq; & coronatus est ritu solenni Maguntiæ. Id uerò molestè ferentes nonnulli principes, æmulum ei excitarunt Ottonem Saxonum ducem: quem Innocentius tertius Pontifex Maximus Philippo diris deuoto confirmauit. Inde studijs partium crescentibus, Germania intestino bello aliquandiu collisa est: donec Philippo interfecto, & Ottone defuncto, Fridericus iam adultus imperio suscepto, pacem restituit. Ab hoc autem Philippo Præmislus, siue Ottocarus Bohemorum princeps regium diadema, à proximis principibus bello ciuili distentis neglectum, suscepit, & successoribus suis reliquit. In Vngaria uerò per idem tempus Emericus post Belæ patris mortem, cum paruo tempore nec sine impedimento Andreæ fratris regnasset, Ladislaum filium, & eo statim extincto, Andream successorem reliquit. Sed ad nostra redeamus. Annum totum nequicquam Helena Miezislaum senem literis atq; legationibus crebris de promissis admonuerat, nunc occupationes publicas, nunc aduersam ualetudinem causantem: ad extremum ipsa eum Cracouiæ adit, eadem illa quæ in pactis conuenerant, coràm orat & flagitat. Blandis ille eam uerbis & pollicitationibus ducebat. Instare illa importunius, fidemq; datam requirere, & iurisiurandi religionem uiolatam queri. Ibi ille nihil iam dissimulans: iniquis pactis & iureiurando, contra ius gentium atq; ipsius naturæ exacto, se non teneri: habere se iure gentium & naturæ certos & suos hæredes, filios ex iusta uxore susceptos, & quidem iam adultos atq; maturos principatui: eos pactis ullis aut priuilegio à successione sibi debita excludi nefas esse: & adultis filijs præteritis, alienis pueris tantum principatum tradi non oportere. Ita dimissa atq; reiecta Helena, ingenti animi sui dolore damnare ipsa credulitatem suam & præceps consilium: serò procerum dicta & consulta, quibus in tempore non obtemperasset, probare. Neque tamen sollicitudinem pro filijs remisit. Reuersa Sendomiriam, dimissis circum proceres Cracouiēses, quorū prius cōsilia contēpserat, & apud quos gratam Cazimiri mariti sui memoriam residere iudicabat, literis atq; nuncijs, de iniuria & perfidia Miezislai queritur: eorum fidem implorat: Cazimiri merita publicè priuatimqúe extantia commemorat: liberorum eius pupillorum solicitudinem, & indignam deiectionem Miezislai fraude & sua stulticia factam deplorat: quæ à se malè consulta essent, ab eis corrigi petit, quippe qui iureiurando suo se inauspicatis illis pactis cum Miezislao staturos esse promisissent. Promissa etiam non leuia addit: adhæc odium Miezislai exaggerat. Et offenderat is iam sanè non leuiter animos procerum atque equitum, propterea quòd nonnullos possessionibus certis & antiquis deturbarat, easqúe possessiones suis quibusdam è maiore Polonia asseclis & ministris donarat: & quòd eisdem magistratus mandabat, indigenas præteriens.

Henricus Imperator Rom.

Germanici motus.

Fridericus secundus Cæsar.

Præmislus. Ottocarus rex Bohemorum.

Emericus rex Vngarorum.

Ladislaus & Andreas reges Vng.

Miezislaus promissa non seruat.

Helena pro filijs solicita.

Miezislai odium.

LESCVS ALBVS CVM HELENA

matre iterum.

Lescus Cracouia potitur.

Bythomia retenta à Miezislao.

Boleslaus Vuratislauiensium dux mortuus.

Henricus Barbatus.

Lubense monasterium.

Daporta mala.

ITAQVE quasi sublato signo plerique omnes proceres Cracouienses in Miezislaum conspirarunt: quorum princeps Nicolaus palatinus Cracouiensis, idoneam absente tunc fortè Miezislao occasionem nactus, Cracouiam occupauit, Helenamqúe cum Lesco filio celeriter accersitos intromisit. Reliquas deinde arces atque munitiones Cracouiensis ditionis nullo negocio recepit, cedentibus ultrò, qui eas pro Miezislao tenebant, cum totius Cracouiensis conuentus consensum & conspirationem uiderent. Bythomia modò, ut ait Dlugossus, in potestate Miezislai mansit: quam arcem ille duodecimo à Cracouia milliario, in confinio Silesiorum, iam inde ab initio in eiusmodi casus mœnibus & præsidio munierat. Sed quomodo ea in potestatem eius uenerit, cum in Oppoliensis ducis ditione prius fuisset, non reperio. Inde postea excursiones crebræ in subiectos agros pagosqúe factæ sunt. Hoc anno Boleslaus procerus, siue altus, Vvladislai filius, dux Vvratislauiensium, amissis intra breue spacium temporis quatuor filijs mortuus, solum Henricum Barbatum hæredem reliquit. Hic pro Benedictinis monachis Cistercienses in Lubensi monasterio collocauit, de Portensi monasterio euocatos: qui delicatorum malorum genus, quæ etiamnum Deportà siue daporta uocantur, in Polonia propagarunt. Filius uerò eius de quatuor natu maxi-

Nyssa episcopæ Vuratislauiensi donata.

mus,Iaroslaus,episcopus Vvratislauiensis,Nyssam urbem cum territorio à patre sibi da-
tam, Vvratislauiensi episcopæ sempiterno iure adiũxit. Tertium deiectus principatu Mie
zislaus,non destitit tamen rursus ad eum adspirare:nec eum conatus fefellit, & quidem
ijsdem, quibus prius artibus grassantem. Bello enim repetere amissum principatum,
perdifficile sibi esse ducebat. Sed Helenam iterum blanditijs atque dolis aggreditur: af-
firmat,non per se stetisse,quò minus pactis satisfaceret: uerùm per proceres Cracouien-
ses,& in primis per Nicolaum Palatinum. Eos non siuisse se promissa implere:eamq; eie-
ctionis suæ causam esse, quòd obnixius contra eorum sententiam filios Cazimiri fratris
adoptare pertenderet. Se paratum esse fidem suam liberare,& absque ulla procrastinatio-
ne Cuiauiensem tractum ipsi & filijs eius reddirurum. De cæteris quoq; quæ in pactis es-
sent,quibus illa uellet modis & monimentis cauturum esse. Quibus cum eam emolliuis-
set, monet ut clam proceribus omnia faciat: Nicolaum autem ante omnia à se amoueat
& releget,si sibi,liberisq́ue suis bene consultum uelit: illum seditiosum esse hominem, &
pro libidine sua principes instituere ac destituere,ut ipse alieno nomine dominetur. Pro-
bè enim intelligebat Miezislaus, unum illum, cuius authoritatem reliquus conuentus
Cracouiensis sequebatur, sibi ad recuperandum principatum obstare. Nec difficulter
persuasit mulieri omnia timenti,& omnia credenti. Nec deerant inuidi quidam & male-
uoli, qui muliebrem animum in Nicolaum magis ac magis irritarent. Fit enim ferè, ut
rectè geri summi magistratus absque offensione multorum non possint. Tametsi ipsis
quoque secundis rebus,atque etiam rectè factis necessarius propemodum comes est in-
uidia. Neque Gouoricium tantam ulciscendi inimici occasionem neglexisse credibile
est. Factus autem certior de mulieris consilio Nicolaus, adit ad Helenam & filios eius,
merita sua & studium in illos cõmemorat:orat,ne se,famam, caputq; suum æmulis & ini-
micis suis prodãt:quos quidẽ inimicos cœpisset,dũ ipsis fidelis esse studet,dũq;caput suũ
pro eorũ salute & imperio multis periculis obijcit. Non priuato cuiusq; odio se oppugna
ri,sed uelut obstantem uafris Miezislai conatibus,& Cazimiri optimi ac de se bene meri-
ti principis filiorum partes enixius defendentẽ,summa cum contumelia remoueri:ꝓpte-
rea quòd se incolumi circumscribi illi,& à principatu excludi non possent. Sic canes à lu-
pis peti,quo liberius in gregem, aut in pecudes desæuiant: ni resipiscerent,in ipsorum ca
pita citò hoc malum esse redundaturum. Vbi uidet non commoueri precibus suis implacabilem
mulierem, Posnaniam ad Miezislaum,quamuis infensum sibi hostem, conten-
dit,saluti & incolumitati suæ prospecturus: simul & inimicos, ingratamq; mulierem ul-
turus. Non ferunt contumeliam magni & illustres uiri: sæpeq; irritati, impotentia ani-
mi ad multa se indigna impelluntur, atque adeò in perniciem patriæ nonnunquam fe-
runtur præcipites. Existimabat autem,non ingratam Miezislao transitionem suam fore
Nicolaus: quippe qui sciret,quantum in se uno momenti esset ad assequendum & obti-
nendum principatum. Nec eum spes fefellit. Ab eo igitur ueniam præteritarum offensa-
rum petit,& in posterum ei studium suum defert:qua fide erga Cazimirum & liberos e-
ius eousq; fuisset,eadem se erga ipsum fore: quantumq; dudum obfuisset,tantum breui
profuturum. Accepit eum comiter & honorificè Miezislaus,benigneq; & liberaliter ha
bitum,& magnis promissis oneratum,dimisit. Ac per eum nullo negocio Cracouiensem
òmnem regionem in ditionem suam redegit. Tanta erat authoritate & gratia apud om-
nes ordines Nicolaus.

Helena à Miezislao decepta.

Nicolaus Palatinus Cracouiensis obex conatuũ Miezislai.

Nicolaus palatinus ad Miezislaum transijt.

Cracouiensem principatum Nicolaus palatinus reddit Miezislao.

MIEZISLAVS SENEX TERTIVS.

Miezislaus pactorum immemor.

ATQVE inde iam apertè profiteri Helenæ Miezislaus,se pactis & iureiurando
non teneri,quòd non ipsius concessione aut ex pacto,sed Nicolai opera principa
tum adeptus esset. Nec satis habuit, non reddere fratris filijs Cuiauiensem tractũ:
quin & Visliciense territorium,& tria præterea castella de Sendomiriensi ditione
ipsis ademit:sua illa esse,& ad principatum pertinere asseuerans. Hæc agentẽ, ac de red-
integratione uniuersi principatus atque regni Poloni cogitantem, mors inopinata op-
pressit,septuagesimum tertium uitæ annum agentem,anno Christi 1202. Sepultus est
Calissiæ in templo Pauli apostoli memoriæ dicato,quod ipse condiderat, & collegio sa-
cerdotum canonicorũ instituto ornauerat. Verùm oppido,temploq; in alium locũ postea
translato,sepulchrũ eius sub diuo relictũ est. Contulit aũt is & alibi non parũ ad amplifi-
candũ cultũ diuinũ. Nam Landense & Vangrouecẽse monasteria iam inde à pulso fratre
Vvla-

Miezislai mors. 1202. ann.

Calissiense collegiũ conditũ.

Landense & Vangrouecense monasteria Teuthonibus attributa.

Vvladislao condidit,& locupletauit: & in ambobus Teuthonas Cisterciensis sodalita-
tis ex monasterio ueteris montis tertio à Colonia milliario deductos,collocauit: edicto-
q́ue perpetuo sanxit,ut non nisi Colonienses ad ea monasteria cooptarentur & reciperen
tur,propterea quòd honorificè à Coloniensibus habitus esset, cum eò adolescens religi-
onis causa uenisset. Extruit etiam Ptochodochium, siue hospitale,ut uocant,recipien-
dis & sustentandis egenis Poznaniæ apud diui Michaëlis, & compluribus pagis dota-
uit,eiusq; curam hospitalarijs fratribus Hierosolymitanis mandauit. Cosciolense quoq;
monasterium Benedictorum in suburbano Calissiensi, eius opus esse Dlugossus scribit:
itemq; Lubense,ad Odram amnem in diœcesi Vvratislauiensi. Tametsi quod ad Coscio-
lense attinet, non conuenit ratio temporis. Nam octauo demum anno post Miezislai
mortem conditum id esse memorat. Nisi fortè uiuente eo inchoatum, tunc demum à li-
beris eius perfectum, uel ex testamento ædificatum est. De Lubensi autem uariat idem
scriptor:quod ex ijs quæ superiùs commemorata sunt,deprehendi potest. Sed Lubinen-
se opinor dicere uoluit,supra Vartam flumen in diœcesi Poznaniensi situm. Reliquit au-
tem Miezislaus senex hæredes,Ottonem & Vvladislaum filios : nam cæteri iam obie-
rant. Quin & Otto non ita multo pòst patrem secutus est, relicto Vvladislao item filio
impubere: cui sputatori postea,propter crebræ sputationis uicium,cognomen fuit. Cu-
ius tutelam Vvladislaus patruus,qui Magnus, & Lasconogus etiam à gracilitate crurum
dictus est,aliquandiu gessit.

Hospitale Posnaniense.

Cosciolense monasterium.

Lubinense monasterium.

Miezislai senis filij.

Vuladislaus Sputator.

VVLADISLAVS LASCONOGVS.

MIEZISLAVS sene defuncto,in Lescũ album rursus uniuersi ferè cõuen
tus Cracoui. studia prona erãt:negabãtq; locũ esse creãdo principi, uiuẽte Le
sco,qui iustus princeps esset omniũ suffragijs creatus, sed fraude,doloq; Mie-
zislai bis principatu sũmotus esset. Eius aũt principatũ diuino quoq; iudicio
cõprobatum esse,inuasore Miezislao iusta numinis uindicta tam citò de medio sublato.
Aduersabatur huic sententiæ Nicolaus palatinus,cum Fulcone fratre episcopo, quorum
magna tũc erat authoritas & potentia, propter splendorem familiæ,magnasq; necessitu
dines & clientelas,ita ut perdifficile esset in conuentu quippiam ijs inuitis statuere. Erat
autem Nicolaus infensus Helenæ Lesci matri,ob superiorem iniuriam. Adhæc sciebat
Gouoricium,cum quo capitales gerebat inimicitias, principem in consilio atq; in amici-
tia Lesci & Helenæ locum obtinere. Cessere tamen & ipsi consentienti multitudini: illud
uerò peruicere,ut ea demum lege Lescus principatum reciperet, si Gouoriciũ relegaret.
Missi ad Lescum legati,mandata conuentus exponunt. Dubius animi Lescus,ob adiectã
de Gouoricio conditionem,quid faceret,deliberabat. Stultum, aut certè damnosum esse
uidebatur,principatum ultrò oblatum † refutare: & subesse alteri malle, omnibus præes-
se cum posset. Sed eijcere per summam iniuriam charum sibi,fidumq; consiliarium, ac de
se bene merentem nolebat:indignumq; iudicabat,tã duras & iniustas leges sibi dici. Cun
ctantem Gouoricius ultrò hortatur,ne sua causa tanta commoda negligat. Malè uerò si-
bi,suisq; posteris Lescum consulturum esse, si propter se unum seniculum,& pauculos,
atq; eos incertos dies uitæ suæ,in aliam familiam transferri principatũ sinat. Libenter se,ꝓ
eius commodis atq; honore in exilium abiturum,pro quo uitam quoq; ponere deberet,
atq; cuperet. Felix ac sempiterna posteritatis memoria gloriosum exilium illud suum fo-
re,susceptum pro dignitate & amplitudine optimi principis. Commouit Lescum ea Go-
uoricij oratio,& insignis beneuolentia cum animi magnitudine coniuncta:in eam qui-
dem partem,ut is illicò negaret,tanti se facere principatum,ut eius adipiscendi gratia tam
fidum consiliarium proderet,immerentemq; magistratu simul & patria eijceret. Principa
tu quidem duplici nomine ad se pertinere,quòd & hæres Cazimiri esset, & à conuen-
tu pridem electus & expetitus,nunq; se eo abdicasset. Verùm tyrañicam illam uocem:Si
ius uiolandum sit,regnandi causa uiolandum esse, non placere sibi,qui iusto & legitimo
imperio suos regere,à patre & à maioribus suis didicisset. Proinde alium sibi Cracouien-
ses proceres istis legibus quærerent:se in paterna ditione sua acquieturum esse potius, ꝙ
per scelus principatu potiturum. Et cum his mandatis legatos dimisit mœstos, & palati-
ni sui fastũ,arrogantiam,& impotentem iracundiam detestantes. Cognita Lesci senten-
tia,denuò cõsultatur in conuentu Cracouiensi de principatu. Displicebat multis iniqui-
tas & acerbitas decreti superioris de relegãdo Gouoricio:admirabantur Lesci uirtutem,

Comitia de creando principe.

Nicolai palatini Cracouiensis implacabilis iracundia.

† forte recusare.

Gouoricij palatini Sendomiriensis pietas in principem.

Lesci albi iustitia, & animi magnitudo.

& excelsum uerecque regium spiritum, qui carere principatu mallet, quàm insontem consiliarium iniuria afficere. Nicolao succensebant: neque tamen mutare decretum illud poterant, refragante eo, & responsum Lesci quasi superbum, & plenum cōtemptus cauillante. Nam quo clariùs dederat Lescus propensæ in Gouoricium uoluntatis documentum, eo magis potentiam eius Nicolaus reformidabat: contendebatque summo studio, ut cuiuis potius quàm Lesco principatus mandaretur: perfecitque tandem, ut Vvladislaus Lasconogus Miezislai senis filius, quasi iustus hæres absens princeps renunciaretur. Missi ad eum legati, uix, ut oblatum principatum susciperet, ei persuaserunt: nec aliter tamen, quàm si Lescus eum omninò refutasset. Verebatur enim eius potentiam, memineratque patrem suum semel atque iterum in gratiam eius à Cracouiensibus uel deiectum, uel eiectū. Itaque ad Lescum mittit: postulata Cracouiensis conuentus, & quid ipse responderit, exponit: negat se prorsus quippiam aduersus sententiam Lesci facturum, ad quem longè antè delatum esse principatum sciret, quemque inimicum capere nollet: nec se tam cupidum esse, ut principatus causa ius sanguinis uiolaret. Respondet Lescus: ea lege, quæ sibi à Cracouiensibus proceribus diceretur, principatum se accipere noluisse, nolleque: nec aduersus animi sui sententiam facturum esse Vvladislaum, si eum delatum accipiat. Hoc ubi responsum à Lesco Vvladislaus accepit, tum demum postulatis Cracouiensium legatorum annuit, & Cracouiam profectus principatum iniit: magnaque facilitate, humanitate & iusticia, atque liberalitate etiam, studia & uoluntates hominum adiungere sibi cœpit. At Romanus Vuladimiriensium & Haliciensium dux immemor iurisiurandi sui, inaudita crudelitate nobilitatem ferè omnem Haliciensem, nullo non supplicij genere usus, extirpauerat: dictum illud subinde usurpans, Melle neminem, nisi interfectis apibus, securè uesci posse. Interfectorum autem & proscriptorum, ac metu tyrannidis diffugientium bona confiscarat, magnasque diuitias conflarat: unde potens effectus, finitimis quoque ducibus erat formidabilis, ita ut nonnullos faceret sibi tributarios, & alios eijceret, alios institueret. His rebus elatus, ubi Lescum principatu excidisse accepit, contemnere animi eius angustiam, ut ipse interpretabatur, & ætatem: maioraque moliri cœpit. Ac primùm clandestinis excursionibus in Lesci ditionem suæ finitimam, deinde negociatorum Polonorum, in Russia rationes habentium, direptione, patientiam Lesci tentauit. Deinde legatis eius amicè res repetentibus, durius ac superbiùs respondit, ac Lublinensem tractum ultrò à Lesco & Conrado poposcit mercedis nomine, ob stipendia facta aduersus Miezislaum, & ob detrimenta in prælio Mosgauiensi accepta. Sed cum postulata eius Lescus & Conradus refutassent, quòd dicerent, desertori, & ei qui ex acie profugisset, nihil se debere: accensus ira, apertè iam Lublinensem oram latrocinio & populatione agrorum infestabat. Cohibebant uerò Sendomirienses liberiores eius excursiones, & ex eius ditionibus uicissim prædas agebant. Maiore deinde ui Romanus bellum gerere instituit: coactoque ualido exercitu, non modò Poloniam omnem animo & spe complexus, uerùm etiam Latinorum literis atque religioni (sic enim Russi nos, qui rectè in religione Christiana sentimus, & principatum Romani pontificis agnoscimus, appellant) exitium superbè minitans, Poloniæ fines ingreditur, ac Lublinensem arcem toto mense obsedit. Sed certior factus, Lescum & Conradum copias contra se comparare, soluta obsidione ad eos magna fiducia uirium suarum ad interiora Poloniæ cōtendit, immaniter & cōtumeliosè in omnem sexum, ætatem, statūque, & maximè in sacerdotes, atque etiam in innoxia tecta sæuiens: legatos Polonorum æqua omnia pollicentes, cuius legationis princeps erat Vitus Plocensis episcopus (nam de Fulcone Dlugosso non assentior, quippe qui alienus tunc esset à Lesco) cum incerto responso dimittit. Transmissoque partim nauibus, partim uado flumine Vistula, apud Zauichostum oppidum in ripa Vistulæ castra locat, altero à Sendomiria milliario. Ibi cognoscit nostros appropinquare: neque tamen credebat pugnandi copiam facturos esse. Vbi se opinione sua falsum esse, & Polonos instructis aciebus adesse uidet, consternari ac trepidare cœpit, quòd imparato sibi præter opinionem dimicandum esset. Neque rectè explicare ordines poterat, nostris perpetuo cursu & magna cum uociferatione irruentibus, cum ira & indignitas belli à socio ac tributario duce, ac de quo Lescus optimè esset meritus, illati, animos ipsis suppeditaret. Præerat aūt nostris Cristinus comes, gente Gosdouius, cuius lilium insigne est, palatinus Plocēsis, uir acer, & rei militaris peritus. Nam Lescus & Conradus adolescentes aberant de consilij sententia, cum aliquanta manu præsidij causa, à longè euentum prælij expectantes, ut si qui durior casus

Vuladislaus Lasconogus princeps creatur.

Vuladislai æquitas & modestia.

Romani Vuladimiriensiū ducis tyrannis & superbia.

Prouerbium.

Rußicum bellum.

Minæ Romani.

Lublini obsidio.

Prælium apud Zauichostum.

Cristinus comes palatinus Plocensis.

Gosdouia familia.

casus exercitum afflixisset, recipere se commodè ad tutiora loca possent. Romanus uerò in acie inter primos uersabatur, boni ac strenui ducis fungens officio, ne manus quidem à nostris abstinens. Feruente aliquandiu pugna, & multis utrinque cadentibus, cum nostris ira, uirtusque suffragarentur, hostes uerò abundarent multitudine, & dux ipse cohortatione eos animaret, debilitatos confirmaret, & pedem referre incipientes sisteret, conspicati id nostri, globo facto impetum in eum faciunt. Nec segnius ille resistit, donec strage suorum, confossoque multis uulneribus equo, fugæ præsidium mandare coactus est, equam effœtam nactus: qua uectus cum Vistulam iam tranasset, immixtus multitudini suorum fugientium, à Polonis instantibus in turba interfectus est. Exercitus autem hostilis partim pugnās, partim fugiēs, ad internecionem ferè deletus est. Nam Poloni longiùs, & propè Vvladimiriam usque, ut uult Dlugossus, fugientes persecuti sunt. Multi in agris & in syluis latitantes, à rusticis hominibus conquisiti ac trucidati: multo maxima pars flumine demersa perijt, fugam præcipitans, & in angusto uado se impediens, & ruinam faciente ripa ulteriori pressa pondere multitudinis, quæ in prima fugiens tranato flumine conuersa & conglobata constiterat. Reuertentes nostri, castra copiosa & opulenta diripuēre. Cadauer Romani repertum, Sendomiriæ iusto honore tumularunt. Verùm postea id effossum Lescus, Russis flagitantib. & captiuos omnes dimittentibus, ac mille pondo argenti appendentibus, reddidit, ut Vvladimiriæ in sepulchro maiorum suorum sepeliretur. Fertur autem Romanis expeditionem illam in Poloniam facturus, missis muneribus petiuisse à Vuladimiriensi episcopo, quem Russi Vvladicā uocant, ut se, exercitūque suū solenni precatiōe & omine, siue benedictione, ut uulgò dicimus, dignaret. Qd' cùm ille recusasset, affirmans nefas esse, Christianos Christianis iniustum bellum inferentes eo honore dignari: indignatum Romanum, mortem ei minatum esse, cum ex eo bello uictor domum reuertisset. Illum uerò constanter respondisse, se mortem pro ueritate neutiquam reformidare: nescire aūt Romanum, an ex eo bello reuersurus sit. Vnde postea episcopus ille sanctitatis opinionem apud uulgus nactus est, quasi diuinitùs futurum belli euentum præsciuisset. Fertur itentidem Romanum nocte ea, quam prælium consecutum est, somniasse: magnam multitudinem passerum à longè minori numero achantidum ab ea parte, quæ ad Sendomiriam uergit, aduolantium, dilaniatam esse. Idque somnium, cum amicis manè narraret, senioribus atque prudentioribus triste & mali ominis uisum esse. Fuit autem hic dies, quo apud Zauichostum pugnatum est, ad tertium decimum Calendas Iulij: annus uerò post Christum natum 1205. Et quoniam dies ille Geruasio & Prothasio Christi martyribus dicatus est, aram eis postea Lescus in basilica Cracouiensi dicauit. Sed eius aræ prouentus uberes, uehementer accisos esse successu temporum, Dlugossus memorat. Per hoc tempus Lithuani, gens fera, syluestris & obscura, Russorum agros prædis agendis infestare cœpêre. A` quibus cruento prælio uicti, subera, restes & fasces frondeos, quibus ea gens in balneis sudorem prouocare solet, tributi nomine deinceps pendere iussi sunt. Apud Liuones uerò, cùm Meinardus episcopus, & post eum Albertus, Christianam religionem paulò antè propagare cœpissent: Albertus alter, quò facilius barbariem inde extirparet, ordinem siue societatem, quæ militiæ Christi dicta est, instituit, ac tertiam partem redituum Rigensis episcopæ ipsi attribuit.

Romani fuga & interitus.

Rußi profligati.

Episcopi integritas.

Vuladica episcopus apud Russos.

Somnium.

1205. ann.

Lithuani à Rußis uicti, et uectigales facti.

Liuones ad religionem Christianam adducti.

Ordo militiæ Christi in Liuonia.

LESCVS ALBVS TERTIVM.

MAGNAM è Russica uictoria uirtutis & felicitatis opinionē Lescus apud suos pariter atque exteros cōsecutus est, eoque maius sui desideriū in animis Cracouiensis cōuentus accēdit. Sūmis eum laudibus passim oēs efferebāt, Vvladislaumque suum præ eo contēnebant. Parū etiā utriusque merita inter se comparabant. Et reiectum à se temerè & iniustè optimi principis Cazimiri optimum filium dolebant. Fortè autem per id tempus, nondum circumacto anno à Zauichostensi prælio, Nicolaus Palatinus Cracouiensis uita defunctus est. Itaque summoto iam eo obice, qui solus Lesco ad principatū obstiterat, sūmo consensu cōspirant, ut excluso Vvladislao, Lescū ueluti iustum principē accersant. Acto conuentu, cui & Fulco episcopus interfuit, legatos cum decreto ad Lescū mittunt. Nec ille, cū uniuersi conuentus cōsensum uideret, cunctatus est, quin postulatis eorū annueret: ueniensque, Cracouiā, & omnes quæ ad principatum pertinebant munitiones, nemine repugnante, in potestatem suam redigeret. Nam Vvladislaus, uir modestus & quietis amans, cognito consensu conuentus, cessit,

Lescus ad principatum reuocatur.

Vuladislai Lasconogi modestia.

& Poznaniam se recepit, nec ulla re postea Lesco molestus fuit. Annus autem quo hæc
1206. ann. acta sunt, fuit post Christum natum 1206. Insequenti anno Fulco quoque, siue Pel-
Cracouiensis episcopi prærogatiua. ca, Cracouiensis episcopus, Palatini frater uita excessit: qui sibi, & successoribus suis
prærogatiuam loci & suffragij secundum Archiepiscopum in Gneznensi prouincia, ab
Innocentio tertio Pontifice Max. impetrauit. Successit autem ei magister Vincentius,
Vincentius Cadlubcus episcopus Cracouiens. cognomento Cadlubcus, præpositus Sendomiriensis, gente Roseus, uir doctus, ut
tunc ferebant tempora, & pius: qui primus Polonorum, historiam gentis suæ conscri-
psit: liberis collegij sacri suffragijs creatus & expetitus, quamuis ipse in eo collegio non
Episcopi libera electio. esset. Perfecerat enim id collegium per Ioannem archidiaconum, ut libera sibi deinceps
esset electio episcopi, in quam se principes peruerso more etiam tunc ingerebant. In Rus
sia deinde Lescus princeps per legatos res quasdam uario marte gessit, siue excursioni-
bus eius gentis in Poloniam prouocatus, siue ad ferendam Colomanno Vngarorum re-
gis filio opem inuitatus, siue utrunque. Neque enim constat hic sibi Dlugossus: & Vn-
garorum annales totum id bellum prætererunt: ne Vincentius quidem attigit. Sic au-
Russorum duces multi ac dissidẽtes inter se. tem, secundum Dlugossum, res habuit. Post Romani mortem, Russorum ducibus, qui
in magnum iam numerum excreuerant, dissidentib. inter se, & alijs alios pellentibus, de
bilioribusq; contra potentiorem aliquem, patronum atq; defensorem sibi accersentibus,
Colomannus Haliciæ rex factus. cum à Polonico nomine propter proximam superioris temporis cladem abhorrerẽt, Co
lomannus, Andreæ regis Vngarorum filius, Haliciensem principatum adeptus est, à Rus
sis expertus. Veniens autem Haliciam cum magnis copijs, ab episcopis, quos in comita-
tu suo habebat, solenni pompa inunctus, coronatus, & rex Galatiæ siue Haliciæ appella-
tus est: quod iam inde ab initio de sentẽtia Andreæ patris constitutum erat. Inscientib. aũt
Russis hæc acta sunt. Itaq; confestim eorum animos à Colomanno alienarunt, sic ut non
diuturna illi esset principatus illius & regni possessio. Non multo enim pòst, cum ille pa-
cata omnia sibi esse crederet, partemq; exercitus in Vngariam remisisset, conspirant con-
Mescislaus Dux. tra eum Russi, authore Mescislao. Mescislai illius opinor, qui à Cazimiro principe redu-
ctus, Haliciensiũ Dux fuit, filio uiro forti & magnanimo, ita ut & ipse Chrobri cognomẽ-
tum adeptus sit: qui ante aduentũ Colomãni Haliciẽsem dominatũ sibi uẽdicabat. Is igit
Colomannus Halicia pellitur. ex Russis & Polouucis ualida manu facta, Colomãnum ejcit cũ suis omnib. Inter quos
Vincentius, Cracouiẽsis episcopus, & Iuo Sauli Comitis filius, gente Odrouãsius, Cãcel-
larius Poloniæ, qui postea fuit Cracouiensis episcopus, fuisse memorantur. Nos, quid ibi
Colomannus coronatus ab episcopo Cracouiensi. duo isti tunc egerint, aut cur potissimum à Cracouiensi episcopo Colomannus unctus,
ac regio diademate cinctus sit, non intelligimus. Neq; credimus tam patientes, ne dicam
ignauos, tunc fuisse Polonos, ut nõ modò præripi sibi Haliciensem dominatũ, quẽ armis
suũ fecerant, ab Vngaro paterentur, uerumetiã cõsilio ad id ipsi, auxilioq; suo accõmoda
rent. Itaq; existimamus, Colomannũ nõ à Russis expetitũ esse: sed uxore ducta Salomea,
Colomanni uxor Salomea. Lesci soror. Lesci Albi sorore, Haliciensem dominatum controuersum in dotem, concedentibus Po-
lonis: accepisse: eoq; nouam nuptam ab episcopo Cracouiensi, & à Cancellario ad consti
tutum locum deducta, & possessionem Haliciæ Colomanno traditam esse. Quod cum
displiceret Russis, externi dominatus insolentibus, & ueritis ne cum principe religionẽ
pariter, cuius tenacissimi sunt, mutare cogerentur, libenter eos cum Mescislao, qui Hali-
ciam iure hæreditario repetebat, aduersus Vngaros & Polonos cõspirasse. Nec nobis fit
uerisimile, Colomannum Galatiæ, siue Haliciæ potius, quàm Russiæ principem atq; re-
gem se dici passurum fuisse, si Russorũ consensu atq; decreto cõmuni accitus fuisset. Lon-
gè enim clarius atq; splendidius Russiæ totius, quàm unius ciuitatis Haliciæ, nomẽ erat.
Nec planè dissentit ab hac nostra sententia Dlugossus. Mox enim post eiectionem Colo
manni, subdit, eodem anno Salomeã ipsi nupsisse. Quàm aptè uerò cum strage ac turpi fu
Polonorum auxilia Colomanno contra Russos missa. ga cohæreant nuptiæ, Dlugossus uiderit. Sed ut ut est, sequenti quidem anno Lescus Co-
lomanno cum exercitu Haliciam repetenti, non contemnenda misit auxilia. Colligebat
& Mescislaus ingentes copias. Coniungebant enim se cum eo Volodimirus Rurici, Ro-
scislaus Dauidis, & alter Roscislaus Mescislai, Ducum filij. Educebat & ualida Polouu-
ciorũ auxilia: q ꝓpriũ etiã dolorẽ interfecti supiori ãno Ducis sui ulcisci in Vngaris cupie
bãt. Primo aduẽtu recepere Vngari & Poloni Haliciã: cõmunitaq; diligẽtius arce, & Co-
lomãno cũ uxore & imbelli multitudine in ea relicto, hostib. aduentantib. obuiã ꝓgressi,
Russorum uictoria de Polonis et Vngaris. præliũ cõmiserunt. Nec difficulter Poloni, qui dextrum tenebant cornu, Russos loco mo
uerunt, fugientesque longius persecuti sunt. Quin in altero cornu iam ad Vngaros in-
clinabat uictoria: ibi Mescislaus cum Polouucijs eos à tergo adortus, facilè securos dissi-
pauit,

pauit, & magna strage profligauit. Maiorem etiam in Polonis sine ordine reuertentibus
stragem edidit, cum uexillum eorum captum erexisset. Accurrentes enim ad id, à Polo-
uucijs pariter & Russis conuersis excipiebantur & trucidabantur. Ita totus ferè ille ex-
ercitus ad internecionem deletus est. Colomannus autem à uictoribus in arce diu ob- *Colomannus captus cum uxore.*
sessus, tandem fame & siti adactus, deditionem fecit, & annum ferè totum unà cum uxo-
re Salomea in custodia asseruatus est à Mescislao. Deinde Andrea patre satagente per le-
gatos, dimissus est: cõuenitq; inter regẽ & Mescislaũ, ut Maria Mescislai filia, Belæ filio e- *Colomannus Haliciam recuperauit.*
ius natu maiori nuberet: post trienniũ aũt Mescislaus Haliciã Colomãno redderet. Quod
cũ ille fecisset, nõ multo pòst Colomãnus à Daniele Romani filio rursus exactus, & à pa-
tre longè pòst, ab Asiatica, ut uidet, expeditione reuerso, restitutus; cũ uix trienniũ paca-
tum regnũ obtinuisset, incertũ uenenóne an morbo extinctus, uacuã Haliciæ possessio- *Vngari Halicia exciderunt.*
nẽ, & belli materiã Russis reliquit. Ex eo tẽpore Vngari reges Russia prorsus exciderunt:
nihilo tamen minus Galatiæ & Lodomeriæ (Vvladimiriã fortassis corruptè sic uocãtes) *Galatiæ & Lodomeriæ regnum cur Vngari sibi uendicant?*
reges deinceps appellari uoluerũt. Elati uictoria illa tam insigni Russi, adiunctis etiam
Lithuanis, crebris excursionibus Poloniam uexarunt & afflixerunt. Quare motus Le-
scus, Sulislaum Castellanum Sendomiriensem cum expeditis copijs ad uastandum ui-
cissim Russiam misit. Cui cùm occurrissent Russi, magna clade profligati sunt: cęsi multi, *Russi à Polonis profligati.*
capti non pauciores: inter quos quinq; fuêre duces, Suentoslaus Mescislai, eius opinor
qui cum Vvseuolodo Romani patre & uiro sororis suæ de Vvladimiriensi principatu bel *Russorum duces capti.*
lũ gessit, filius: Georgius, Iaroslaus, Volodimirus, & Constãtinus: qui ad Lescũ adducti,
& ab eo aliquãdiu in uinculis habiti, postea dimissi sunt. Poloni uerò magnã prædam tũc
è Russia retulerunt. Fuit aũt hic annus à Christo nato 1211. Quo cometes decẽ & octo *1211. ann. Cometes.*
diebus mensis Maij coma in orientem obuersa apparuit, futurorũ malorum, quæ statim
Sarmatiam utranq; afflixerũt, prodigiũ. Aliquãdiu postea tacito quasi consensu pax fuit *Pax inter Polonos & Russos.*
inter Polonos atq; Russos. Cuius & illa non minima causa fuit, quòd Russi anno sequen
ti nouũ, dirũq; hostem nacti sunt, qui uires eorũ deinceps penitùs attriuit, & multas alias
Christiani orbis gentes magnis & acerbis calamitatibus atq; cladibus inuoluit, ac penè
funditùs euertit. Tattari enim, siue, ut usus obtinuit, Tartari, Scythica gens, siue à multitu *Tattari seu Tartari.*
dine nomen habens cum antè ultra Caspium mare, & intra Imaum montem ad orien-
tem solẽ obscuri, ignotiq; Græcis iuxtà ac Latinis habitassent, circa ãnum Christi 1202.
uel ut alij uolunt, 1188. finibus suis egressi, deuicto & interfecto Indorum rege, cui serui-
erant, Asiam penè omnem uictores longè, lateq; peruagati, & Rha siue Volga flumine
transmisso, ad occidentem progressi, uicinis Russorum Polouucijs, quos nonnulli recen-
tiores Gothos, nõnulli Chunos siue Cumanos esse uolunt, cãpestria ad Tanaim & Męo
tim paludem loca habitãtibus indeq; ut nostra fert opinio, finitimorũ Russorũ lingua nõ
ualde diuersum à Polonis nomẽ sortitis, bellũ intulerũt. Quãuis aũt perpetui Russorũ ho-
stes essent Polouucij, necessitate tñ adacti opem eorũ implorarunt. Nec defuêre Russi ro *Polouucij.*
gantibus in communi periculo. Quin legatos Tartarorum monentes, ne sese eo bello im
plicarent, contra ius gentium interemêre. Commisso prælio uictores Tartari magna stra- *Polouucij & Russi à Tartaris uicti.*
ge Polouucios & Russos fudêre & fugauêre. Fugiẽtes aũt Russos, ipsi etiã Polouucij ex-
cepêre, & spoliatos trucidauêre. Munitiones dein Polouuciorum expugnatæ: ipsi deleti,
& omnis illa circa Tanaim & Mæotim ora cum Taurica Chersoneso à Tartaris habitari *Tartarorum sedes.*
cœpta. Deinde Russi debellati & subacti sunt, ita ut non modò tributa ipsis pẽderent, & *Russi Tartaris uectigales.*
iussa facerẽt, sed etiã seruis antè suis Lithuanis prædę essent. Quod suo fortassis loco attin
gemus. Nunc nostra ꝓsequamur. Nullum deinde Lescus quoad uixit bellũ gessit, pace & *Lescus studia pacis amplexus.*
ocio impẽsius delectatus. In pace uerò iustè, clemẽter, & moderatè principatũ administra
uit: ædificia partim collapsa instaurauit, partim noua excitauit. Obibat aũt cũctas regiões
ditioni suæ subiectas, causasq; & controuersias hominũ omnib. in locis ipse per se cogno *Iudicia principis.*
scebat & iudicabat: insontes, & maximè in sycophãtas siue calũniatores animaduertebat *Calumniatores coerciti.*
oppressos potentiorum iniurijs uindicabat. In Pomeraniam uerò cùm uenisset, atq; eadẽ
illa quæ alibi ageret, rogatus à Pomeranis quòd lõgiùs ij se ius à principe nõ sine magno
incõmodo atq; impẽdio petere quererent, queãdmodũ Suẽtopelcũ superius attigimus, *Pomeraniæ præfectus Suentopelcus.*
uniuersę Pomeranię pręfecit, & amplissimã potestatẽ atq; iurisdictionẽ etiã in Palatinos,
qui tunc duo erãt, nẽpe Gdanensis & Suecẽsis, & in cęteros magistratus ipsi cõcessit. De *Pomeraniæ uectigal.*
reditibus aũt totius Pomeraniæ mille pondo siue marcas argenti quotannis fisco princi-
pis Polonorũ ut penderet constituit, & iureiurãdo in sua, posterorumq; suorũ principum
Poloniæ uerba eum adegit. Quam tamen ille fidem non diu seruauit, quemadmodũ po-
sterius

sterius exponemus.Mazouiam uerò & Cuiauiam Lescus de consilij conuentusq; sen-
tentia Conrado fratri minori in sortem patrimonij concessit, comitijs eam potissimū ob
rem Sendomiriæ habitis.Deinde duodetrigesimū agens annū, rogatu procerum uxorē
duxit Grimislauam Iaroslai unius de Russorum ducibus,quē captiuū habuerat, filiā,an-
no Christi 1220.Ex qua anno sequēti Boleslaū filiū, qui postea Pudicus appellatus est,
suscepit,in arce Corcinensi æditum:deinde filiam Salomeam.Neq; memorabile quicquā
prĕterea est in principatu Lesci huius quāuis diuturno,præter mortē eius:quam priusquā
persequamur,nonnulla quæ regnante eo acciderunt in Polonia, nō indigna memoratu,
breuiter exponemus. Henricus Barbatus dux Vvratislauiensiū ex Heduigi uxore, filia
Bertholdi ducis Morauiæ et Carinthiæ,fœmina lectissima,Henricum & Conradum, cui
Crispo cognomen fuit,filios habebat.Et maiorem quidem mater, minorem pater plus di-
ligebat.Sed tamen partitus inter eos dominatum pater,uxoris suasu minori quidem Lu-
saciam & Lubussensem tractum, Henrico uerò maiori reliqua omnia cum Vvratislauia
assignauerat.In qua partitione cū Conradus non acquiesceret, bellum fratri fecit, neq;
dissuadentib. ac deprecantibus parentib.Nec Henricus iunior sibi defuit. Sed coacto &
ipse tumultuariè exercitu,obuiam fratri ꝓdijt.Pugna cōmissa in loco cui nomē Studni-
cia,inter Legniciā & Goltibergā,Henricus uictor extitit. Cōradus cū se ex fuga Glogo-
uiā ad patrē recepisset,salutē cōsecutus est. Verū non ita multò pòst, in Tarnauiensi saltu
uenationi uacans,& ferā agitās,lapso equo ceruices fregit. Fert aūt Heduigis diuinitùs fi-
lij interitū præsciuisse.Tam eñ religiosa & pia fuit ea mulier,& sanctimonia uitæ præstās,
ut prophetico spiritu à Deo dignaretur. Huius rogatu Henricus Barbatus Trebnicense
monasterium tertio à Vvratislauia milliario maximis sumptibus exædificauit, & puellis
Cisterciensis sectæ attribuit.Addixit autē Heduigis, indulgente uiro, illi monasterio op-
pidum ipsum Trebniciam,& complures pagos suos dotales, ita ut in mille hominū ali-
menta reditus eius suffecturi esse uiderent. Qđ exēplum secutus Nicolaus Henrichoui-
us,uir nobilis & locuples,qui Henrico Barbato à secretis fuit, & ipse patrimoniū suū om-
ne Cisterciensibus monachis,assentiente Henrico Barbato,donauit:extructoq; eis mona-
sterio in pago suo Henrichouo,ipse quoq; ibi religionem professus,uitā ꝑegit. Tantū ue-
rò tūc pacatis rebus uigebat in Polonis religionis amplificādæ studiū,ut eo potissimū in-
ter se certarēt.Nam & Miezislaus Vvladislai filius dux Oppoliensis & Ratiboriensis Ri-
bnicense monasteriū Præmonstratēsis sectæ puellis condidit ac donauit: quod postea fi-
lius eius Cazimirus,quē unicū reliquit,Zarnouāsum transtulit:& Vincentius Cracouiē-
sis episcopus,cum basilicæ Cracouiensi,cuius supellex uniuersa,tacto de cœlo ærario cō-
flagrarat,multa cōtulisset,decimasq; nonnullas collegio eiusdem basilicæ in distributio-
nes quotidianas,& in lucernam,quę perpetua in templo arderet,addixisset,episcopatu se
abdicauit,nequicquā aduersante principe,ac dissuadēte collegio sacerdotū:& in Andro-
uiensi monasterio reliquos qnq; uitæ años religiosè exegit, cū 10.añis episcopus fuisset.
Huic uerò Vincentio qui successit,Iuo Sauli filius,cuius etiā superius mentionē fecimus,
Romam profectus,ac Dominici Calaguritnia,qui tunc nouę sectæ & sodalitatis,quam à
studio concionandi Prædicatorum uocant, autor florebat, doctrinam uitamq; admira-
tus,Iacium siue Iacinctum gentilem suum de territorio Oppoliensi,canonicum Cracoui-
ensem (qui post mortem multis annis propter sanctimoniā uitæ actæ & miracula, in nu-
merum diuorum relatus est) atq; tres alios de comitibus suis, à Dominico institutum ui-
tæ illius edoctos atq; professos,Cracouiam secum reduxit,nouæq; sodalitati primariū in
urbe Cracouiensi templum,quod Trinitatis nomine appellatur,attribuit,& copiosam su-
pellectilem templo dicauit,uictum uestitumq; sodalibus suppeditauit: Parœciā uerò in-
de in templum uirgini matri Dei Mariæ dicatum,ob id tunc à se constructum, transtulit.
Complura deinde eidem sodalitati cœnobia in Polonia cōdita sunt. Quin Kiouiā quoq;
& Haliciam ea paulò pòst colonias suas deduxit.Sed non potuit eā diu ferre Kiouiæ dux
Volodimirus,ueritus ne ab ea Russi sui à schismate & ritibus Græcorum abstraherentur.
Idem Iuo Cacicense etiam monasterium Cisterciensibus monachis condidit: nec multò
pòst Mogilam supra Vistulam uno à Cracouia milliario,locum à Vendæ reginæ tumulo
dictum id transtulit,& magnificè locupletauit.Præterea egenis, & morbo ac senio debi-
litatis ptochodochium,siue hospitale,ut uulgò uocant,suburbano suo Cracouiēsi,Pran-
dinico dicto exædificauit,pagosq; ac decimas quasdam in alimenta attribuit, eiusq; ho-
spitalis curam & administrationem hospitalarijs fratribus,qui se de Saxia uocant,manda-
uit.Posterius autem incommoditatem loci,ab urbe & frequentia hominum remoti, cum
animo

Lescus fratri Mazouia & Cuiauia cessit.
Grimislaua Lesci uxor.
1220. ann. Boleslaus Pudicus.
Henricus Barbatus diuidit principatum inter filios.
Lusacia et Lubussensis in ditione Polonorum.
Bellum inter fratres.
Conradi interitus.
Heduigis sanctimonia.
Trebnicense monasterium conditum.
Trebnicensis prouentus.
Henrichouiense monasteriū.
Ribnicense monasterium.
Cracouiensi basilicæ supellex & decimæ à Vincentio episcopo donatæ.
Vincentius abdicauit se episcopatu.
Iuo episcopus Cracouiensis.
Dominicanorum sodalium secta Cracouiā inducta.
Iacinctus in diuos relatus.
S. Trinitatis monasterium.
S. Mariæ templum Cracouiæ.
Mogilnense monasterium.
Hospitalarij.

animo suo ꝑpendens,Cracouiā id trāstulit,extructis nouis ædibus atq; tēplo qđ Spiritui
sancto dedicauit.Quo tēpore etiā parœciā uicinā,sanctæ Crucis dictā,in urbe,& alteram
in pago suo Biscupicensi, altero ab urbe milliario,illis ipsis hospitalarijs iure sempiterno
addixit.Sēdomiriȩ quoq; idē episcopus Dominicanis fratrib.siue prædicatorib.monaste-
riū erexit. Tametsi uariat Dlugossus.Nā & ab Adleida Lesci sorore monasteriū illud con-
ditum esse, alibi memorat. Quæ tñ aliquāto ante inuectā eā sectā in Poloniā,ut ipse uult,
obijt.Nisi fortè pecuniā eius testamēto relictā, Iuonē in ædificationē monasterij impen-
disse existimandū est,ita ut ambo,hic opa,illa sumptu cōditores illius monasterij fuisse ui-
deant.Idem Iuo etiā Mestouiense atq; Dlubnense monasteriū,& Dersansnēsem , Vvauu-
rinzicensem,Dalessicensem,& S.Pauli apud Sendomiriā parœcias condidit. Iam Henri-
cus Archiepiscopus Gneznēsis,Theodorici ducis Bernensis ex Eudoxia Polona, filius,
bonā & ipse in hoc pietatis stadio nauauit operā. Perfecit eñ diligentia & autoritate sua,
ut principis atq; omnium ducū procerūq; Polonorum cōsensu,& uniuersi cōuentus con-
stitutione,sacer & ecclesiasticus ordo omnis cum adscriptitijs etiā & subditis suis ab om-
nium profanorū iudicum etiā ducum,atq; ipsius summi principis iurisdictione prorsus li-
ber esset,ita ut ne per exceptionem ullam quidem, aut reconuentionē pertrahi ad ullum
profanum,siue laicū,ut uocant,forum possent.Eamq; cōstitutionē Pont.Max. & sedis a-
postolicæ autoritate cōfirmauit.Sacerdotes uerò oēs ex decreto synodi à se conuocatæ,
uxores & concubinas,quas retinebant adhuc pleriq; post edictum legati pontificij, abdi-
care coëgit, iureiurando ab eis exacto.Hic etiam obtinuit à sede apostolica Archiepisco-
pis Gneznensibus perpetuæ legationis munus.Mortuus deinde est anno Christi 1219.
cum decē & nouē annis ecclesiæ illi præfuisset.Cui Vincētius successit.Biennio pòst dēsi
atq; cōtinentes per totā æstatē imbres,ingenti aquarū inūdatione uehemēter Poloniam
afflixêre,plurimos pagos atq; uicos euertêre atq; abripuêre.Segetes hybernas uastauêre,
uernā sementē fieri passi non sunt.Consecuta mox est hyems acris & horrida.Inde fames
& pestis,postea totū trienniū sæuientes,maximā uim pecudū, iumentorū,atq; hominum
absumpsêre.In his tātis malis,Iuonis episcopi beneficētia egentibus passim exposita,per-
multis saluti fuit.Et sanè mirū est tūc longè minores , q̄ nunc sunt teditus episcopæ, suffe-
cisse tā pio & benefico episcopo in tot tantosq; sumptus,in cultū diuinū & subleuationē
egentiū,ut par fuit,collatos.Verum diuinæ benignitatis fuit,ut liberaliter seminanti uber
messis proueniret:moderati uerò ac temperantis episcopi, ut paruo contentus, dispensa-
torē,non dñm se esse meminisset.Sed institutū nostrū urgeamus. Mazouiæ, Cuiauiæ,ac
Dobrini dominatū Lescus Cōrado fratri quēadmodū iam antè diximus,cōcesserat. Sed
quoniā is iuuenis admodū erat,& ocio,desidiæ,uoluptatibusq; deditus, Cristini palatini
Plocensis,grauissimi & clarissimi uiri,cuius etiam superius meminimus,nutu & arbitrio
pleraq; omnia administrabat.Et rectè is sanè se gerere,domi scelera seuerè coërcere,foris
Prussis,& Lithuanis finitimis formidabilis esse,ita ut uulgò iam ab exteris magnus Ma-
zouiæ palatinus uocitaretur.Inuidére ipsi eam gloriam atq; authoritatem multi, atq; in
his Ioannes Zapha,Scholasticus Plocensis,& Cancellarius ducis,cæteris impensius.Ita-
que is sedulò Cristino apud Conradum obtrectabat,& inuidiam odiumq; omni ratione
conflabat.Admonebat crebrò Conradum Cristinus officij sui:& cum remissiorem & ne-
quiorem indies fieri animaduerteret,in frequenti quoque senatu fortè acrius obiurgarat.
Eam igitur occasionem exoptatam æmuli eius cupidè arripuêre, iratumqúe sua sponte
Cristino Conradum,magis etiam irritarunt, multis falsis criminibus in eum confictis,&
in primis quòd is ad dominatum Mazouiæ aspiraret, & Conradi uitæ insidiaretur. His
incitatus Conradus,Cristinum in uincula coniecit, deinde excæcauit, postremò necauit,
& liberos eius proscripsit:optimè merentem pessimè remuneratus. Verùm non nouum
neque inusitatum hoc est apud Principes,apud quos plus ferè loci est perditis palponib.
& assentatoribus,atq; calumniatoribus,quàm recta monentibus. Verùm non impunè
id scelus Conradus abstulit.Nam ubi sublatum de medio Cristinum,quem Deum uoca-
bant,Prussi accepêre,resumptis animis in ditionem Conradi incursarūt: & Chelmēsis q-
dem siue Culmēsis tractus magnā partē,palatini eius loci, cū is puellæ cuiusdā Prussæ a-
more captus esset,proditione in potestatē suam redegerunt.In Mazouiā uerò progressi,
maximis eam affecêre incōmodis, ferro & igni longè lateq; grassantes, ita ut Ploscū etiā
oppidū,Mazouiæ caput,exurerēt.Nā basilica Plocēsis in arce sita iam antè fortuito cōfla-
grarat incendio,quo supellex basilicæ sanè quàm splendida absumpta est. Ad quæ in-
commoda illud etiam accessit Mazouiæ,quòd cathedra Plocensis post mortem Goslai,
bien-

S. Spiritus ptochodochium Cracouiæ.
S. Crucis parœcia.
Sendomiriense monasterium Domin.
Mestouiense & Dlubnense monasteria.
Parœciæ quædam.
Henrici Archiepiscopi opera.
Ecclesiastici ordinis exemptio à iurisdictione iudicum profanorum.
Sacerdotibus uxores ademptæ.
Legatio nata.
Vincentius archiepiscopus.
Inundatio, fames, & pestis in Polonia.
Iuonis episcopi beneficentia.
Conradi nequitia.
Inuidia & calumnia in aulis principum regnant.
Cristini palatini cædes.
Prussi Chelmensem tractum in potestatem suam redegêre, & Mazouiam uastauêre.
Ploscum incensum à Prussis.
Plocensis episcopatus biennium uacauit.

Cruce signati in Prussos immißi.

biennium episcopo caruit, cum plures pariter à collegio electi essent. Quibus malis adactus Conradus, cum Prussorum excursionibus cohibendis per se ipse par non esset, Cruce signatos in auxilium contra barbaros Christiani monachi sectæ Cisterciensis opera undequaq; euocauit. Inter quos facilè principes erant Henricus dux Silesiæ, Vvratislauiensisq;, & Lubussensis episcopi, & multi è nobilitate Polonica. Quorum ope cũ Chelmensem siue Culmẽsem & Lubauiensem tractũ in potestatẽ suã redegisset, Christianũ ibi primum episcopũ constituit, quo per eum barbari ad religionem Christianã adducerentur, eiq; & successoribus eius episcopis Prusiæ siue Culmensibus, partem tractus Chelmensis, in quo fuerunt arces, Grudentum, Vapscum, Coprinum, Villisazum, Colnum, Ruch, Rissinum, profundum Turnum, Pinũ, & Plochum, cũ omnib. uillis & prædijs, ac centũ p̃terea pagis iure sempiterno donauit. De cęteris uerò agris, quos ipse retinebat, decimã omnium frugum ipsi addixit. Adiecit etiam Gedeon Episcopus Plocensis assentiente toto collegio sacerdotum Tarnouiam, quæ fortasis Torunia est, & Papouiam, cum omnibus item pagis ac prædijs adiunctis, itemq; ius omne ecclesiasticum, quod habebat in ditione Chelmensi. Id adeò anno Christi 1222. Actum est, uti uidere est ex diplomate à Conrado & Gedeone suprà memoratis, pariterq; à Lesco Poloniæ, & Henrico Silesiæ ducibus, Vincentio Archiepiscopo Gneznensi, Cracouiensi, Poznaniensi, Vvratislauiensi, Lubussensi, & Cuiauiensi episcopis consignato. Cuius exemplum extat in archiuio regio. Vnde licet colligere, Archiepiscopum quoq; ac cæteros episcopos Conrado contra barbaros adfuisse. Nec tamen ab illo Cruce signato exercitu perdomari Prusi potuerunt. Itaq; inito consilio, & missa ad Albertum Archiepiscopum Rigensem legatione, sodales siue fratres militiam Christi professos, qui rubrum ensem cum cruce in pallio insutum gestant, è Liuonia euocauit: eisq; Dobrinensem tractum inter Camenizam & Culmenizam riuos attribuit, ut sibi contra Prussos præstò essent. Verùm ij quoq; uno prælio, quod biduo durasse memoratur, obtriti à Prusis ac deleti sunt, ita ut quinq; soli euaderent: qui & ipsi, Dobrino repudiato, in Liuoniam sese receperunt. Dum hæc ita geruntur, Lesco principi nouus hostis exortus est, ex huiuscemodi causa. Suppetias is Conrado fratri contra Prussos siue miserat, siue ipse iuerat. In eo exercitu & bello Ioannes Clementis filius, gente Gryphius, equestri, nec sanè obscuro loco natus, & nonnulli alij, quorum nomina non memorantur, cum aliter, quàm ipsis & genere eorum dignum erat, se gessissent, cæteriq; fuga eorum proditi occubuissent, reuersi, ignominia notati, & magistratibus amoti sunt à Lesco, Iuonis episcopi & Hostasij Comitis, Odrouansiorum, aduersæ factionis, suasu & consilio. Permolestè tulit eam notam familiæ suæ inustam Marcus Palatinus Cracouiensis (Nam Gryphius & ipse erat.) Itemq; Andreas magister & canonicus Cracouiensis, suprà memorati Ioannis frater. Itaq; cum clàm contrà principem cum cæteris suæ factionis conspirassent, Marcus Palatinus ad Henricum Barbatum profectus, persuasit homini, ut ad principatum, iure optimo ad se pertinentem, quippe qui natu maximus tunc esset in familia Criuousti Boleslai monarchæ, sibi uendicandum adspiraret: operam ad id studiumqúe suum, & maximè partis procerum equitumqúe Cracouiensis conuentus, quibus exosus sit Lesci dominatus, prolixè ipsi deferens, ita ut eum nullo negocio uoti compotẽ fore affirmaret. Henricus, ut est ingenium hominum, quod opes, honores, & eminẽtiam attinet, insatiabile, & facilè sperat creditq; quod optat, passus est sibi persuaderi ab homine, quem illustri familia ortum, ac summo honore fungentem, gratia & authoritate plurimum ualere in conuentu Cracouiensi nouerat. Itaque facta de suis manu satis ualida, spei plenus, frustra reclamante uxore Heduigi, Cracouiã contendit. Neq; Lescum molimina Marci, & apparatus Henrici ducis fefellere. Itaq; exercitum quantum potest maximum contrà comparat, & à Conrado fratre auxilia accersit. Iam ad Dlubnam amnem uno à Cracouia milliario Henricus cum suis copijs perueneerat, cum de apparatu & exercitu Lesci, maiore quàm suo, cognoscit: & maiorem longè q̃ Marcus pollicitabatur, difficultatem adipiscendi principatus reperit. Nec ausus rem prælij periculo committere, propter non obscurum pauorem suorum, ad Lescum misit, tempus locumq;, & modum colloquij petens. Non abnuit Lescus, pacis & ipse amans. Conuenitur utrinq; pari numero procerum & stipatorum, erecto inter castra tentorio. Aderat autem & Conradus. Ibi multis ultrò citroq; sermonibus habitis, tandem Iuonis episcopi opera maximè, pax componitur inter Duces. Henricus iure suo, si quod haberet ad principatum, sese abdicat. Vtriq; uerò, nunquam se alterorum bonis & possesionibus inhiaturos, sed commoda honoremq; alterorum inuicẽ curaturos defensurosq; esse paciscuntur.

Christianus episcopus Culmensis.

Culmensis episcopi bona & reditus.

Tarnouia in Culmensi.

Papouia.

1222. ann.

Liuonienses milites Christi contra Prussos euocati.

Dobrinensis tractus.

Liuoniẽses milites deleti à Prußis.

Ioannes Gryphius ignominia notatus.

Henricus Barbatus ad interuertendum principatum concitatur.

Henrici Barbati expeditio in Cracouiensem principatum.

Dlubna fl.

Pax & fœdus inter cognatos principes.

Deinde inuitatus Cracouiam à Lesco Henricus, octo dies splendidè & honorificè acceptus atq; habitus, qui hostis uenerat, amicissimus discessit. De Marco Palatino nihil memoriæ proditum est, quid factum sit. Sed uerisimile est, ei Lescum Henrici opera reconciliatum esse. Nam post Lesci mortem, in eo conuentu, qui de eligendo principe nouo habitus est, interfuit, & uxori, filioq; Lesci non defuit. Eodem tempore maior quoq; Polonia non immunis fuit ab intestinis disidijs, & ciuilibus bellis. Nam Vvladislaus, Ottonis filius, cui Sputatori cognomen fuit, nõdum egressus ex ephœbis, æqualium suorum suasu & consilio, dimitti ex tutela à patruo Vvladislao magno, sine Lasconogo, & partiri cum eo dominatum flagitabat. Cum non impetraret, coacta clàm aliquanta manu, Calissiam arcem intercepit. Qua de re certior factus Lasconogus, celeriter cum tumultuarijs copijs nobilium iuxtà ac rusticanorum accurrit: arcem obsidet, non instructam ad longam obsidionem perferendam. Quintumdecimum diem iam durabat obsidio, cùm commeatus obsessos deficere cœpit. Quocirca qui in præsidio erant, uitam & incolumitatem pacti, arcem Lasconogo dedidere. Porrò Vvladislaus Sputator, per noctem cum septem tãtum comitibus effugit, & ad Lescum Principem Cracouiam, deinde in Vngariã se recepit: & ab Andrea rege humanè & benignè acceptus, nouem fermè ãnos apud eum metu patrui exulauit. Sed hæc aliquantò antè acciderant. Post hæc Vvladislaus, idem Sputator, societate et affinitate clàm per internuncios cum Suentopelco Pomeraniæ prefecto inita, quòd filiam eius Helingam siue Helenam uxorem ducebat, monachi habitu clàm in Poloniam redijt: & Suentopelci ope Vsce arcem cum duorum fluminum Notesi & Guidæ allapsu & ambitu, tum manu quoq; munitissimam intercepit, indeq; subiectas ac uicinas oras uexare cœpit: prædia patrui, & Mogilnense monasterium diripuit: complures nobiles, qui cum Lasconogo sentiebant, interfecit: Alberto et Laurentio, Ioannis filijs, non obscuris iuuenibus, inprimis adiutoribus utens. Hæc ubi accepit Lasconogus, ualidum ex omni dominatu suo conscribit exercitum: arcem Vsce, cum difficilis esset expugnatu, obsidione cingit, castella pluribus in locis extruit: unde dispositi in stationibus milites, obseruarẽt ne quid ad obsessos importaretur, neúe iterum Vvladislaus Sputator manus suas effugeret. Vineas, turres, & alia opera ad mœnia agit, & machinis murum nequicquam quatit. Vbi hac non proficit, diuturna obsidione & fame ad deditionem obsessos adigere statuit. Cumq; ad medium mensis Iulij à primo uere duraret obsidio, nec obsesi è munitione prodirent, negligentius omnia cœpêre agi in exercitu. Rari, atq; ij inermes ferè, atq; ebrij quoq;, in stationibus apparêre. In castris etiam pauci ac dissoluti obuersari. Hoc animaduerso, hi qui obsidebãtur, alere etiam ipsi data opera simulato metu obsidentium negligentiam. Die quadam cum infrequẽtes admodum stationes & infrequentia castra superne conspexisset Vvladislaus Sputator, celeriter instructis in arce ordinibus, cohortatusq; paucis milites, apertis portis erumpit: deiectaq; nullo negocio statione hostium, ad castra curriculo contendit. Ibi permagnam in inermibus, & inopinata re perturbatis stragem ædidit, donec Lasconogus retractis & animatis suis, globoq; facto, in cæde exultantes represit, & in arcem compulit. Multos ibi nobiles & fortes milites, & Palatinum Posnaniensem Dobrogostium Lasconogus amisit. Quo incommodo consternatus, postero die obsidionem soluit. Discedentem Sputator magna iam fiducia suarum uirium secutus est, & multi ad eum à Lasconogo, accepta fama prælij, quæ deteriorem etiam quàm erat rem Lasconogi fecerat, deficiebant. Posnania quoq; & Calissia primaria oppida non grauatè sese ei uenienti dedidêre. His tam secundis generi sui rebus Suentopelcus Pomeranorum præfectus, cum alioqui magnis opibus & facultatibus terra, mariq; partis, & gratia populari tumeret, insolentior factus, à Lesco Principe magnopere contendit, ut se Ducis siue Principis Pomeraniæ nomine & honore dignaretur, et sempiternum id sibi posterisq; suis esse iuberet, ut ij tamen summo Polonorum Principi obtemperarent. Concessisse id auum eius Criuoustum Boleslaũ in inferiore Pomerania & Cassubia Boguslao gentili suo. Refutauit postulata Suentopelci Lescus. Qua repulsa ille accensus, ad defectionem spectare cœpit: neq; pẽsionem annuam de more Lesco misit. Lescus igitur cum consilium eius nõ modò hominum sermonibus, uerùm etiam re ipsa deprehendisset, communicato cum Henrico Barbato consilio, Gansauam, quæ uilla est Tremesnensis monasterij prope Znenam in maiore Polonia sita, uniuersæ Poloniæ comitia ad tertium Idus Nouembris, quæ dies diui Martini sancti episcopi memoriæ dicata est, indicit, quasi de republica, ac de componendis intestinis Ducum maioris Poloniæ disidijs. Re uera autem, ut Suentopelcum prætextu comitiorum euocatum, sine armis et bello opprimeret. Subolfecit id Suentopelcus,

Vvladislaus Sputator Calißiam intercepit.

Vsce arx à Vvladislao Sputatore intercepta.

Notesus fl.

Guida fl.

Vsce arcis obsidio.

Dobrogostius Pal. Posn. occisus.

Vvladislaus Lasconogus uictus.

Vvladislaus Sputator maiorem Poloniam occupat.

Suentopelci præfecti Pomeraniæ ambitio.

Suentopelci defectio.

Comitia apud Gansauam.

topelcus, & ultrò in Principem insidias intendit unà cum Vvladislao genero, quòd eius quoq; iuxtà ac suam rem agi, nec minus illius quàm suo periculo comitia illa institui diceret, & ad spem summi principatus adipiscendi eum incitaret. Conuenêre ad præstitutum locum atque diem Lescus princeps, Henricus Barbatus, Conradus, Vvladislai duo, Lasconogus & Sputator Duces, Archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vvratislauiensis, Vvladislauiensis, Posnaniensis, & Lubussensis episcopi, & electus nuper Plocēsis, magnusq; procerum numerus. Porrò Suētopelcus nectebat moras: missisq; subinde per speciem excusandæ suæ moræ hominibus, statum omnem comitiorum cognoscebat, & occasionem peragendi cogitati facinoris captabat. Cum triduo de pace inter Vvladislaos actum atq; tractatū esset, ac Suentopelci aduentus requireretur, propterea quod totius conuentus sententię eò inclinabant, ut ipse Pomerani maioribus Polonis de damnis ac detrimentis cum Sputatore illatis satisfacerent, quartaq; dies curādis corporibus data esset, ad balneum se Lescus & Henricus contulêre. Ibi Suentopelcus cum expedita suorum manu adest: propè enim delituerat, & opportunitatem rei peragendæ didicerat: & in diuersoria ac tentoria proxima irrumpēs, obuios quosq;, rei nouitate attonitos, facilè aut remouet, aut obtruncat: Lescum quærit: ad balneum, ubi eum esse acceperat, contendit. Interim exaudito tumultu certior factus Lescus de hostili aduentu Suentopelci, exilit: & equum nactus, cum paucis fugere cœpit. Fugientem Suentopelcus cum plerisq; suis persequitur: illum unum se potissimum petere, in uno illo capite omnia sibi posita esse dictitans. Vbi effugere Lescus insequentium & prementium se manus non potuit, conuerso equo, & re-

Lescus interfectus à Suentopelco.

uocatis fugæ comitibus cum aliquandiu multis & bene armatis nudus penê cum paucis restitisset, fortiter dimicans apud Marcincouum pagum occubuit. At qui ad perscrutandum in balneo Principem descenderant, in Henricum, qui ætate grauis fugam desperauerat, impetum faciunt. Sed eum aliquot uulneribus debilitatum, prostratumq;, Peregrinus Veisemburgius unus de aulico ipsius comitatu, corporis sui obiectu protexit: confossusq; & concisus deficiente uita super iacentis domini sui corpus se proiecit. Percussores rati utrumq; exanimem, discessêre, & recolligendi sui spacium Henrico concessêre: qui raptim, furtimq; Vvratislauiam lectica delatus à suis, haud ita multo pòst sanitati pristinę restitutus, & posteros Peregrini liberatoris sui magnis muneribus & honoribus prosecutus est. Annus quo hæc acta sunt, fuit à Christo nato 1226, secundum Vincentium, uel ut uult Dlugossus 1227. Ex eo tempore Suentopelcus pro duce ac domino Pomeranię gerere se cœpit.

Henricus Barbatus à Peregrino Veisemburgio protectus & seruatus.

1227. ann.

Suentopelcus dux Pomeraniæ citerioris.

Lesci uerò corpus Cracouiam elatum, in basilica magna omnium comploratione sepultum est. Regnauit autem Lescus à morte patris annos trigintatres propemodum, cum puer admodum ad principatum euectus esset. Sed in his triginta tribus annis Miezislaus quidem duos ferè, Vvladislaus uerò filius eius tres annos, quibus summoto Lesco principatum obtinuêre, sibi uendicant. Per hoc tempus Prussis Masouiam uehementer uexantibus & uastantibus, inops consilij Conradus dux, habito conuentu suorum, tandem Christiano episcopo suggerente & suadente, fratres siue sodales Teuthonicos, & ipsos piam contra barbaros militiam sub titulo S. Mariæ professos, qui paulò antè à Saracenis è Syria eiecti fuerant, per eum ipsum Christianum Roma acciuit: Chelmensemq; tractum, & quicquid terræ est inter Vistulam, Mocram, atq; Deruanciam flumina, eis tradidit: his legibus, ut contra Prussos sedulò & summis uiribus bellum gererent. Vbi uerò eos domuissent, Chelmensem quidem ditionem redderent: cætera uerò quæcunq; de barbaris cæpissent, arbitrio bonorum uirorum ex æquo secum, seu cum posteris suis partirentur: Polonis ne quam uim aut iniuriam facerent, neúe hostes eorum receptarent, aut ullo fauore prosequerentur: contra barbaros autem, & à religione Christiana alienos, ut ipsis, cum opus fuerit, præstò essent. Si quid horum transgrederentur, pœnæ, quæ contra ingratus est ex iure gentium, subiacerent, hoc est, beneficia accepta amitterent. Hęc ita inter Conradum & suprà memoratos frates Cruciferos, quorum tunc Hermannus de Salza summus magister erat (sic illi ducē suum appellant) cōuenêre, & à Gregorio nono pontifice max. approbata est, confirmata sunt. Quæ nos è libro uetusto Germanica lingua scripto, qui in arce Lubauiensi asseruatur, uiri pietate iuxtà ac doctrina & integritate summa præditi Stanislai Hosij dudum Culmensis, nunc iam Varmiensis episcopi beneficio eruta & subministrata bona fide hic inseruimus. Nam pacta ipsa publicis literarum monumentis consignata, partim iniuria temporum & negligentia nostrorum amissa, partim fortassis etiam studio Cruciferorum periêre. Friderici quidem secundi Imperatoris diploma sub bulla aurea diligentius ijdem Cruciferi asseruarunt: quo ille confirmauit ipsis posses-

Teuthonicorum S. Mariæ ordo.

Chelmensis tractus Teuthonibus concessus iure hospitij.

Pacta Conradi cum Teuthonibus fratribus.

Hermannus de Salza primus Magister Teuthon. in Prußia.

Stanislaus Hosius episcopus Varmiensis.

Friderici secūdi Imperatoris diploma.

sionem terræ Culmensis, & quicquid ij de Prussis postea cęperint, itemq; ditionem quam eis Conradus dux Masouiæ deinceps adhuc donaturus esset, inter Prussiam & nouam Marchiam: quasi uerò imperium aliquod atq; iurisdictionem Imperator in illis oris haberet, aut habuisset unquā. Ac ditionem quidem illam, quę est inter Prussiam & nouam Marchiam, siue ea Cuiauia, siue Pomerania est, Conradus eis non donauit. Cæterùm Dobrinum, quod Culmensem tractum & Masouiam attingit, iure hæreditario eis, filijs & uxore assentientibus, concessit. Vxor autem eius fuit Agaphia Russa, siue ea est Agapia, siue Agatia potius. Etenim Russi θ Græcum, hoc est th, quasi ph siue f pronunciant, ut est uidere in Theodoro, quem illi Phedorum dicunt, & alijs similibus. Offcam nostri uocarunt: quæ filia fuit Suentoslai ducis, cuius mentionem superiùs fecimus.

Dobrinum donatum Cruciferis.

θ quomodo Rußi pronuncient.

Adiecit etiā militibus illis Cruciferis, Gūtherus episcopus Plocensis Gedeoni paulò antè mortuo suffectus, uillam cum insula magna in eo ipso territorio, itemq; decimas ad episcopam suam pertinentes: uerum ex ijs modò agris quos Germani agricolæ colerent. Quin & collegium Vvladislauiense ius suum omne in uilla Vissin eis concessit, accepta à duce Conrado compensatione. Atq; hæc ferè suprà memorato anno Christi 1228. acta sunt. Libet autem hîc adscribere nomina & ordinem testium, quibus præsentibus supra ripam Vistulæ ex aduerso Plosci hæc confecta, ac diploma consignatum est. Michaël episcopus Cuiauiensis: Mikul Archidiaconus, magister Ioannes Dobroslaus, magister Petrus Canonici Plocensis ecclesiæ, Gothardus Cancellarius: Gregorius subcancellarius: Ioānes Abbas beati Alberti Plocensis: Venceslaus abbas, Gerardus prępositus, Petrus prior Zeruenensis ecclesiæ: Bogussa palatinus Masouiæ: Comes Arnoldus, Cethegus iudex, Abraham pincerna, Martinus dapifer, Vitus Castellanus de Plonsk, Matthæus Castellanus de Raciass, Seguta dapifer, Barta subcamerarius Adalbertus Castellanus antiquæ Vvladislauiæ.

Cruciferis donata.

1228. ann.

Biennio porrò interiecto Nessouiam arcem cum tribus pagis in ditione Cuiauiensi Conradus ipsis addidit: Christianus uerò episcopus omnia, quæ ab eodem Conrado in tractu Chelmensi acceperat, pręter ducentos aratores, & quinq; pręedia eis cōcessit, modiū tritici, & alterū siliginis de singulis aratris in omni agro Chelmēsi sibi & posteris suis episcopis quotannis dari pactus. Paulò aliter hæc à Dlugosso memoriæ prodita sunt: sed nos uetusta scripta ac diplomata, q̃ post Dlugossum nostra memoria archiuiū regiū è Prussia relata sunt, secuti sumus. Ita Cruciferi Teuthones fixis primùm Dobrini domicilijs, Cōrado Landisbergio, duce quem Hermañus de Salza ipsis præfecit, magistrumq; appellauit, Masouiorum & Polonorum defendendorum, & Prussiæ barbaris eripiendæ prouinciam suscepêre, & mox primam in terra Culmensi munitionem in ripa Vistulæ excitarunt, eamq; Fogelsangum dixêre. Inde uerò Masouijs adiuuantibus, & uoluntarijs multis undiq; pietatis ergò accurrentibus, barbarorum excursiones reprimere, & ipsorum agros, pagosq; uicissim infestare cœperunt. Toruniam deinde & Quizinum, quod ipsi Mariēuerderum uocauêre, & Elbingam arces & urbes nō ignobiles paucis annis in ripa Vistulæ munierunt. Rogouiam uerò quòd Rogosnum est, nisi fallimur, & Culmam, & alias quasdam à barbaris munitas siue interceptas in potestatem suam redegerunt, & paruo tempore magna in illis oris incremēta fecerunt.

Nessouia Cruciferis donata.

Culmensis episcopus sua donauit Teuthonibus Cruciferis.

Fogelsang castellum.

Torunia.

Quizinus seu Marieueder.

Elbing.

Rogosno.

Cuma siue. Chelm.

Per hoc ipsum uerò tempus Fridericus Imperator sublatis æmulis, pòst uexatam Italiam, uix adactus à Gregorio nono pontifice maximo expeditionem in Syriam suscepit. Sed nihil memorabile ibi gessit: nisi quòd Hierosolyma à Sultano ex pacto recepit, regemq; eius urbis ritu solenni appellari se curauit. Mox reuersum Italici motus excepêre: quos ille quidem placidè composuit. Sed Hierosolyma non multo pòst amisit. Titulum tamen eius regni etiam posteri & successores eius retinuêre. Sed nos ad nostra.

Friderici 2. Imp. expeditio in Syriam.

Frider. Imp. rex Hierosolymorum.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER OCTAVVS.

BOLESLAVS PVDICVS.

Monarchia elanguit.

Vllam quidem propemodum uim & authoritatem Lesci Albi principatus inter cœteros duces Polonorum habuit, nec ferè is in quenquam, nisi in suæ ditionis homines, perinde atq; cæteri illi potestatem suam exercebat, suáne id ignauia & angustia animi, an illorum contumacia, an uerò utroq;, non disputamus. Cæterùm post mortem eius, maior etiam confusio & perturbatio consecuta est, ita ut uix aliquod summi principatus, et cōmunis reipublicæ uestigium in Polonia extaret. Nam cum Boleslaus Lesci filius puer admodum esset, necdum aptus administrando per se principatui, excludi eum quidē à principatu non placuit, sed de eius tutela ac de summa rerū nihil constitui publico consilio potuit, cū proceres inter se dissentirent, & nonnulli Conrado, Lesci fratri, fauerent, & iure patruum pupilli tutorem esse debere asseuerarēt: alij uerò, quorum multo maxima pars erat, unà cum Grimislaua Boleslai matre, & Marco Cracouiensi, atq; Pacoslao Sendomiriēsi palatinis, profligatos Conradi mores perosi, atq; sæuitiam reformidantes, ad Henricum Barbatum ducem Vvratislauiensium tutelam pueri, & administrationē principatus deferrent. Neq; uerò illi liberis comitiorum suffragijs rem permisere, sed armis ac per uim, quasi oblatam fortuitu prædam, dominatum pro se uterq; usurpare aggresi sunt. Itaq; comparatis uterq; magnis uiribus, in Cracouiensem ditionē inuasere. Et arcem quidem Cracouiensem Grimislaua cum liberis obtinebat: Henricus uerò maiore quàm Conradus celeritate usus, & procerum fauore fretus, duas ex tempore munitiones nouas excitauit, alteram prope Scalam oppidum in colle, quem Prandinicus amnis alluit, alteram ad Meziboslum: easq; ualidis militum præsidijs munierat, ut inde aduersariorum conatus retunderet, tractumq; illum omnem in potestate sua teneret, nec facilè intercludi à sua ditione posset. Porrò Conradus re cum Teuthonicis Cruciferis, uti modò exposuimus, constituta, omnia sibi in eo posita esse existimabat, si nouas munitiones & præsidia Henrici deijceret, quòd eorum fiducia Cracouienses sibi resisterent: itaq; ad Scalensem munitionem oppugnandam contendit. Occurrit ei Henricus: durum prælium committitur. In quo multis utrinq; cadentibus, Præmislus quoq; Conradi filius inter primos pugnans interficitur. Quo aduerso casu fractus Conradus, receptui canere iussit, & pro uicto abijt. Nec multò pòst ad alteram munitionem duxit, quasi mutaturus cum loco fortunam, & acceptam ignominiam deleturus. Verùm ibi quoq;, cum eum Henricus consecutus esset, apud Vurocirisum pagum, eodem quo prius ac deteriore etiam euētu pugnauit. Profligatus autem in syluas & montes proximos, inde uerò in Masouiam ad redintegrandum exercitum se recepit. Henricus uerò debellatum iam credens, & quòd hyems instabat, ut tempori agricolæ sementem facere possent, dimisit exercitum. Ipse uerò sine ullo metu cum paucis comitibus in Cracouiensi tractu uersabatur. De quo certior factus Conradus à sui studiosis, improuisus cum expedita manu aduolat: Henricumq; in Spitcouicensi uilla diuinæ rei uacantem capit, & in Masouiam asportat. Hoc posteaquam accepit Henrici filius Henricus, raptim quātum potest maximum conscribit exercitum ad liberandum patrem. At Heduigis pia, quæ ab initio futuri, ut credibile est, præscia, uiri consilium illud de principatu adipiscendo non probarat, tunc quoq; dubios euētus belli secum reputans, & sanguinis Christiani atq; cognati profusionem, quæq; bellum consequi solent calamitates, & nefanda scelera perhorrescens, iuncto curru in Masouiam ad Conradum, expeditionem filij anteuertens, excurrit, & oriens detestandi atq; parricidalis belli incendium sapientia sua restinxit. Eius enim precibus atq; suasu motus & placatus Conradus, Henricum & cæteros captiuos omnes dimisit: duasq; neptes Henrici ex Henrico filio, filijs suis Cazimiro & Boleslao uxores despondit. Henricus autem tutela Boleslai & administratione principatus, iureiurando interposito se abdicauit. Exinde Conradus nec quicquam renitente Grimislaua Boleslai nomine principatum apud minores Polonos administrare cœpit. Per quod tempus Præmislus siue Ottocarus rex Bohemorum uita defunctus, Vēceslaum filium, quem uiuens designauerat, ac diademate cinxerat, successorem reliquit. Nec in maiore Polonia quietæ

De tutela Boleslai & administratione principatus controuersia.

Bellum ciuile inter Henricum & Conradum duces.

Præmislus Conradi filius occisus.

Conradus bis uictus ab Henrico.

Henricus Barbatus captus à Conrado.

Heduigis Henricum uirum liberat, & pacem inter cognatos duces componit.

Affinitas inter Masouios & Silesios duces.

Vēceslaus rex Bohem.

tes per

tes per id tempus fuêre. Nam Vvladislaus Lasconogus post solutam illam Vscensis arcis obsidionem, de qua superius meminimus, similemq; fugę receptum, coadunatis nouis copijs, et uicinorum auxilijs, recuperare amissa, & ulcisci fratris filium statuit. Nec ille quamuis inferior tunc uiribus, quippe qui soceri auxilia dimisisset, ad resistendū patruo segnior occurrit: & superioris temporis successu confisus, temerè magis quàm animose pugnandi copiam fecit: commissoq; prælio fusus, uiuus in patrui potestatem uenit. Verùm aliquanto pòst, custodum fauore elapsus, ad Suentopelcum socerum profugit. Quem non modò armis atq; copijs instruxit Suentopelcus, uerùm etiam ipse prosecutus est. Ad primum autem aduentum eorum Lasconogus suis diffisus, quos propensiores in Sputatorē esse animaduertebat, non tentata belli fortuna (tametsi superatum prælio nonnulli uolūt) cessit, & Ratiboriam ad Cazimirum ducem se recepit. Vbi cum in quartum annum exulasset, multiq; è maiore Polonia, quos uel Sputatoris tædiū cœperat, uel æs alienum, scelerisúe conscientia, & iudiciorum metus premebat, ad eum conuenissent, aut per internuncios sua ei studia significassent, magna spe rursus ad recuperandum dominatum aspirare cœpit. Sed eum fortuna in ipso cursu destituit. Facta enim aliquāta manu, Gnesnam, cum ea uenienti portas clausisset, oppugnare adortus est, sperans non illos modò oppidanos, sed & plerosq; alios, atq; etiam nobilitatem ad se defecturam. Verùm ubi frustra duos mēses in obsidione Gnesnę contriuit, neq; quisquam omninò per id tempus ad eum desciuit, & Vvladislaum Sputatorem cum Suentopelco & magnis copijs aduentare nunciatū est, soluta obsidione mœstus abijt: nec multo pòst mœrore confectus, Srodæ uitā cum morte commutauit, & in Lubinēsi monasterio, uel, ut alij uolunt, Ratiboriæ sepultus est, uir propter libidines & fœdos mores suis exosus. Hic autem Vvladislaus Slupensem ditionem in Pomerania incuria sua, uel sanè domestico bello implicatus amisit, ab Euardo Danorum rege, qui maternum genus ad principes Poloniæ referebat, ui subiugatam. Ita quidem Dlugossus inconuenienter, ut uidetur, ijs quæ alibi scripsit. Nos uerò quid ex alijs scriptoribus ea de re acceperimus, superiùs in Cazimiro attigimus. Cæterùm per hoc tempus illa ipsa Pomeraniæ pars superbam & iniustam externi regis dominationem indignè ferens, ad Suētopelcum Pomeranorum dominum siue ducem defecit. Nullos autem Vvladislaus hic reliquit liberos. Itaq; eius morte uniuersa maior Polonia in ditionē Vvladislai Sputatoris recidit. Reperio tñ Boleslaum Lesci filiū à Vvladislao (sed Lasconogóne an Sputatore, incertū est) año Christi 1228. adoptatum esse. Cuius adoptionis diploma sub ipsius Vvladislai signo ac titulo extat in basilica Cracouiensi. Sputator uerò Dei benignitati successus suos acceptos referens, ut aliquod grati animi documentum in propagando cultu diuino ederet, Olobocense monasterium Cistercensibus uirginibus condidit, et locupletauit. Quanq̃ Virbenta quoq; eques Clementis filius nonnihil contulit. Donauit item hic ipse Vvladislaus, quemadmodū Dlugossus memorat, ecclesias Gnesnensem & Posnaniensem, & oppida, pagosq; earum: etiam quos in posterum ecclesiæ illæ acquisituræ essent, uacatione omniū laborum atq; munerū, & immunitate pensionum, quæ principibus, ducibusúe præstātur: ad hęc ab omni quorumuis profanorum iudicum, præfectorum, palatinorum, atq; adeò ipsorum principum iurisdictione omnes, quicunq; in ditione illarum ecclesiarū essent, liberauit. Quanquā hoc prius iam in uniuersa Polonia Henrici Archiepiscopi opera in conuentu effectum esse diximus. Fecit etiam idem Vvladislaus potestatem Archiepiscopo Gnesnensi, & episcopo Posnaniensi, monetam cudendi, & uenandi in syluis atq; bonis suarū ecclesiarum, q̃d antea nemini præter principē licebat. Crobiam quoq; amplum & locupletem pagum, Sulcouam prius dictum, nūc oppidum Posnaniensi episcopo donauit. Quę quidem largitiones, inuidiam ipsi, iniustus uerò et superbus dominatus, odium etiam apud plerosq; omnes proceres conflarunt, ita ut in eius expulsionem coniurarent: & Henrico Barbato, quem propter Gansauiensem proditionem & uulnera hostem Vvladislao esse senserant, accito, se, dominatumq; omnē dederent. Nec ausus est Vvladislaus Henrico cum ualido exercitu uenienti sese opponere, diffisus uiribus suis, & uoluntatibus militum. Sed Bnino atq; Sremo arcibus, quòd non satis munitæ essent, crematis, Gnesna uerò firmo præsidio munita, ad Suentopelcum socerum confugit. Henricus uerò munitionibus plerisq; omnibus atq; oppidis facilè potitus, Bninum quoq; & Sremum refecit, & præsidia opportunis locis imposuit, eisq; Boriuoium nepotē suum ex filia Adleida Dipoldi Marchionis Morauiæ filium præfecit. Ipse reliquas copias domū reduxit, domesticóne aliquo bello reuocatus, an uindicandæ tutelæ Boleslai pueri, & administrationis principatus gratia, non constat. Vindicauit quidem certè utrumq;

Vvladislaus Sputator pellitur.

Vlad. Lascōnogus eijcitur.

Gnesna obsessa.

Vlad. Lasconogi mors.

Pomerania Slupensis siue Stolpensis amissa, & à Suētopelco recepta.

Boleslaus Pudicus à Vvladislao adoptatus.

Olobocense monasterium.

Gnesnensis & Posnaniensis ecclesiarū immunitas et prærogatiuæ.

Monetæ cudendæ & uenandi ius.

Crobia episcopo Posnan. donata.

Polonia maior ad Henricum Barbatum defecit.

Bninum & Sremum arces incensæ & refectæ.

Boriuoius nepos Henrici ducis.

priusquam

Poloniæ minoris motus.

Iuo episcopus ad pontificem profectus.

Absolutio à iureiurando.

priusquam ad subiuganda reliqua, quæ in fide Vvladislai perstiterant, reuerteretur. Nam ut Conradus dux Masouiæ, concedente & abdicante se Henrico, quemadmodum superius narrauimus, pro tutore & principe gerere se cœpit, Iuo episcopus Cracouiensis, siue Henrici uoluntate, siue sua sponte, & metu, odioq; Conradi, cui aduersatus erat sedulò, profectus ad Pontificē Max. Gregorium eius nominis nonū, cum quo adolescens in Academia Parisiensi coniunctè & familiariter uixerat, acceptusq; ab eo Perusij honorificè, relaxationem per uim exacti iurisiurandi Henrico impetrarat. Et proximus iam erat pubertati Boleslaus, & à Conrado patruo alienus, in Henricū prono studio pariter cum matre ferebatur, siue adeò sui iam iuris esse cupiebat.

Boleslaus Pudicus captus à Conrado, & elapsus.

Cirscum arx.

Prussia uastata à Masouijs & Cruciferis.

Hæc ubi nō obscuris indicijs atq; signis intellexit, Conradus, Boleslaū unà cum matre ꝓ speciē colloquij euocatū capit: Cirscumq;, quę arx est in Masouia, asportat, ac de necando puero cogitabat. Deinde mutata sentētia, suasu Vvladislai Sputatoris, & Marci Palatini Cracouiensis opera, in Secechouiense monasterium, quod in tractu Sendomiriensi supra Vistulā situ est, eos transtulit, & asseruari iussit. Ipse uerò cum nonnullis ducib. finitimis & cū nouis hospitib. ac defensorib. Cruciferis expeditionē in Prussiā fecit, hostilemq; regionē longè & latè igni, ferroq; uastauit. Dū aūt Conradus eo bello distinet, interim Boleslaus cū Grimislaua matre, opera Abbatis Nicolai Franci, partim corruptis, partim inebriatis & sopitis custodibus, intēpestæ noctis silentio dispositis clâm equis effugit: Zauichostoq; & Sendomiria potitus, nō ausus est tamen usquā in sua ditione consistere, ꝓpterea ꝙ præcipuis arcib. Conradus Masouios suos præfecerat: sed in Silesiā ad Henricū profectus est. Venientem humanissimè, ut par erat, Henricus accepit, & consolatus est: cōparabatq; exercitū, quo eum reduceret, Cōradumq; eijceret.

Cracouiensis nobilitas aliena à Conrado.

At Cracouiensis conuentus pleriq; oēs ordines, cognita Boleslai fuga, & apparatu Henrici, nō obscurè illis fauere, & in Cōradū cōspirare. Erat in Sendomiriensi ditione Boleslaus Conradi filius, siue à patre, ad Prussicū bellum proficiscente, cum imperio, ne quid fortè se absente nouaretur, relictus, siue tūc primùm, accepto de fuga Boleslai Pudici (iam enim sic eum appellemus, quò dilucidior fiat historia) ac de motu Sēdomiriensiū atq; Cracouiensiū nuncio, aduolarat: nihil enim de eo certi habemus.

Boleslai Masouij crudelitas.

Is igitur facta manu suorum, crudeliter in eos, quos aduersæ factionis esse didicerat, imò uerò promiscuè, nulloq; amici & inimici discrimine, cædibus & incendijs debacchabatur: & Vislicię belli sede cōstituta, in Cracouiensem oram populabundus excurrebat. Porrò aduersarij Vislicense territoriū uicissim infestabant.

Henrici Barbati expeditio in minorem Pol.

Venit tandem cum ualido exercitu Henricus, Boleslaū Pudicum secum ducens: ac decedentibus metu Masouijs, magno omnium ordinum consensu atq; alacritate susceptus est: & Cracouiensem, Sendomiriensem, atq; Lublinensem oram omnē facilè in suā redegit potestatem.

Henricus principatum obtinet.

Scala Præginensis arx.

Et quoniam per magnos sumptus fecerat, paternus autē Boleslai thesaurus à Conrado direptus erat, Cracouiensem quidē ditionē unà cū principatu summo, permittēte Boleslao, Hēricus sibi retinuit, Sendomiriēsem uerò atq; Lublinensem ei cōcessit. Cū aūt is nō satis tutò se in uicinia Cōradi esse existimaret, Scalā Præginensem arcē cum suo territorio, in Cracouiensi tractu, ab Henrico, ubi cū matre uitā degeret, impetrauit, & quinquenniū fermè ibi usq; ad Henrici obitū exegit.

1234. ann.

Ploscū à Marchione Misnēsi interceptum & recuperatum.

Atq; eo quidē āno, qui fuit post Christum natum 1234. Conradus à Prussica expeditione reuertens, satis habuit exortū domi inopinatū bellum propulsare. Siquidē Misnēsis Marchio, cū ipse quoq; piæ aduersus barbaros Russos militiæ nomen dedisset, Ploscum arcē Conradi interceperat, incertum cupiditaténe ductus, an iniuria prouocatus. Sed eum Conradus cum filijs mox eiecit, multis de exercitu eius cæsis, multisq; cum basilica in quam confugerant, crematis.

Conradi expeditio in Cracouiensem oram.

Insequenti uerò æstate, anno Christi 1235. Conradus in Henricum arma mouit: & proceres Cracouienses atq; Sendomiriēses necquicquā ad defectionem sollicitauit. Cum autē omnes à se alienos esse animaduerteret, admouens exercitū propius Cracouiā, Scarbimiriense & Prandocinense templa, & monasterium Andreouiense communiuit, præsidijsq; firmauit.

Cracouia obsidetur.

Deinde Cracouiam oppugnare adortus, in radice montis cui arx imposita est, & ad mœnia urbis castra metatus est: templumq; diui Andreæ, quod tunc suburbanum erat, castelli loco communiuit, primus Polonorum ausus Deo consecrata templa impijs armis profanare. Habebat quidem Henricus magnas copias, sed tamen uniuersæ dimicationis discrimini rem non committebat, facilius & minori incommodo bellum ducendo debellari posse Conradum existimans, propterea quòd sibi domi bellum gerenti rerum omnium copia suppetebat. Hostibus cum longius frumentari & pabulari, aut domo supportare commeatum non sine periculo necesse esset, dispositæ ab Henrico turmæ ex insidijs in pabulatores & frumentatores impetū faciebāt. Qui uerò in præsidio Craco-

Conradus reb. infectis discessit.

Cracouiæ erant, omnes oppugnantiū conatus frustrabantur. Itaq; Conradus his difficultatibus implicatus, uastatis agris, incensis pagis & uillis, nō modico etiam uicissim detrimento accepto, in Masouiam redit. Neq; tamen præsidia de quatuor, quibus diximus, locis deduxit. Verùm ea pòst Hēricus, extructis & munitis è regione castellis, in angustum redegit. Illud uerò quod in templo diui Andreæ erat, longa obsidione ad deditionē cōpulit, & aduersarios incolumes decedere permisit.

Pax inter duces.

Agi deinde à procerib. de pace cœptū, cōuentumq; ut Henricus iuxtà atq; Conradus tutela & principatus gubernatione se abdicarent, ac Boleslai Pudici, qui iam pubescebat, arbitrio permitterēt, utrū ipse sibi curatorē sumeret, cuius consilijs in administrando principatu niterer̃. Facta potestate euestigio is patruo præterito, Henricū sibi delegit. Molestè id tulit Conradus, uerùm tamen præsidia ex pacto deduxit. Et desponsas pridē filijs suis Henrici neptes, Cōstantiā quidē natu maiori Boleslao, Gertrudim uerò Cazimiro uxores accepit, partitus inter eos, ac tertium Zemouitum, dominatū suum, quibus quisq; finib. post se dominaretur, ne quid dissidij se defuncto inter eos oriretur. Ipse uerò quoad uixit, nihilominus omnia administrauit.

Cazimiri Oppoliensis mors & filij.

Hoc tēpore Cazimirus dux Oppoliensium & Raboriensium, Miezislai filius, uita excessit, & Miezislaum atq; Vvladislaum filios ex Venceslaua uxore susceptos reliquit. Quorū Miezislaus cùm Iudithā Conradi Masouij filiā uxorē duxisset, sine liberis decedens, fratrē habuit successorem.

Bela quartus rex Vngariæ.

In Vngaria uerò Bela eius nominis quartus, Andreæ patri in regno successit.

Henrici Barbati acta.

Leges malæ abrogatæ ab Hērico.

Opatouia Lubussensi episcopo donata.

Borcum & Cazimiria eidem donata.

Facta pace cum Conrado Henricus, quāuis principis ac ducis Cracouiensis & Sendomiriensis titulo abstineret, tamē suo nutu eas regiones gubernabat, & magnā redituū partē nō inuito Boleslao accipiebat, ut sumptus in bellum factos cōpensaret. Et rectè, utiliterq; multa de consilij sententia constituit: leges quasdam improbas & pestilentes, quæ auxiliares, uirginales, & uiduales dicebantur, sustulit: meliores nonnullas sanxit: ecclesiarū immunitates confirmauit, Magistratus bonis & industrijs uiris mandauit: in maleficos & calumniatores seuerè animaduertit. Opatouiam uerò oppidum cum sexdecim pagis, amotis inde Templarijs, in quorū ditione fuerat, Lubussensi episcopo iure sempiterno adiunxit & addixit, assentiente Boleslao. Quin & in Silesia Borcum oppidum & territorium, & in maiore Polonia postea Cazimiriā cum quatuordecim pagis atq; decimis eidem episcopo donauit. Quod quidem ille miseratione episcopi fecisse uideri potest, propterea quòd ei Landigrauius nescio quis aliquanto prius arcem Lubussensem cum oppido intercepisset, quemadmodū Dlugossus memorat. Idem autem nō multò pòst prodit, à Villebrando Magdeburgensi Archiepiscopo eam ipsam munitionem expugnatā esse, propterea quòd is ab Henrico quarto Imperatore Romano, olim cum Criuousto Boleslao bellū gerente eam captam, & ecclesiæ suæ donatā esse diceret. Verùm ab Henrico Pio postea, cum is patri Barbato successisset, recuperatā esse. Quæ quidem nō satis inter se congruunt, nisi hanc Archiepiscopi Magdeburgensis inuasionem in Lubussum ad superius tēpus retrahamus, eandemq; esse putemus cum illa Lādigrauiana, qui Archiepiscopo eam munitionē quæsiuisse, uel sibi quæsitam illi ex pacto tradere potuit: aut uerò post priorem illam interuersionem, ab Henrico Barbato recuperatam fuisse existimemus, & pro ea Henricū illa, quæ dudum cōmemorauimus, episcopo Lubussensi in compensationem dedisse, statimq; eam rursus amisisse. Nunc quidem oppidum id, est in ditione Marchionis Brandeburgensis. Fieri autem potuit uel librariorum, uel ipsius Dlugosi errore, ut Landigrauium scriberet pro Marchione, quem Germani Margrauium uocant. Cęterùm illud longè etiam inconuenientius, quod idem Dlugossus uigintisex annis ante illa Landigrauij tempora Boleslaum huius Henrici filium prodigum & luxu perditum Marchioni Brandeburgensi illud ipsum territorum uendidisse, et ex eo tempore à Polonia alienatū fuisse scribit. Quo quidē tempore necdum Henricus patri successerat, nec scio an iam tum uxorem habuerit. Quin unicum is filium reliquit moriens, Henricum, non Boleslaum. Sed non unū hoc est Dlugosi peccatum, in huius temporis historia. Sic enim ferè, homo alioqui diligens, hic omnia confudit & implicauit, ut in ueritate & ordine rerum explicando Delio, quod in prouerbio dicitur, natatore opus sit. Nisi fortè librariorum ea culpa est. Verùm de Lubussi alienatione nos inferius, ex eodem Dlugosso, suo loco referemus. Nunc ad curriculum reuertamur: si pauca prius de Iuone episcopo prætermissa resumpserimus.

Laurētius episcopus rosarū odore extinctus.

Is igitur cum in cōtentionem de loco cum Laurentio Vvratislauiensi episcopo (qui postea ex rosarum odore decessit) in synodo prouinciali uenisset, nec ei quamuis probanti prærogatiuā suam sedis Apostolicæ diplomate Vvratislauiensis cederet, profectus iterū ad Pontificē Max. quo tempore Conradus dux Masouię principatum administrare cœpit, quemadmodum

superius attigimus, metropoliticam dignitatem Cracouiensi ecclesiæ, quam Lampertus Zula episcopus ante centum quinquaginta annos negligentia sua amiserat, recuperauit. Verùm cum Romam religionis ergo Perusio profectus esset, reuertens æstate media, æstu & itineris labore cōfectus, in morbū incidit: ex quo non multò post prope Mutinā decessit, cum duodecim annis episcopus fuisset. Cuius corpus postea Cracouiā à Dominicanis fratrib. relatū, & in ipsorū templo conditū est. Nec postea curæ fuit successorib. eius episcopis, ut metropoliticū honorē resumerent. Vacauit aūt eo mortuo cathedra Cracouiensis biennio, propterea q̃ Vislaus Coscelecius canonicus, gente Zabauius, & magister Andreas Gryphius Scholasticus, Marci palatini Cracouiensis filius, qui cū Iuone in Italiā profectus erat, de ea litigarent, hic quidē prouisione Pōtificis Max. ille uerò legitima electione nixus. Ad extremū peruicit Henricus Barbatus, ut Vislao eā pontifex adiudicaret, Andreas uerò postea post Petrum Plocensis episcopus factus est. In interregno aūt illo, ut ita dicamus, basilica Cracouiensis fortuito incendio in turri, quæ ex testamento Iuonis plumbo tegebatur, excitato cōflagrauit. Quā Vislaus postea instaurauit, & alterā turrim excitauit. Nūc iam ad maiorē Poloniā reuertamur. Dum Henricus de tutela Boleslai & principatu cum Conrado belligeratur, Boriuoius qui cum præsidijs in maiore Polonia relictus erat, cœpit abuti potestate sua. Etenim cum fines bonorū episcopi & ecclesiæ Posnaniensis inuaderet, nec alijs iniurijs abstineret, ac Paulus episcopus Posnaniensis ex condicto Sremum ad eum uenisset, ut cæterorum hominum arbitrio ijs de rebus cum eo transigeret, captus ab eo, & in uinculis habitus est. Verùm non impunè ei cessit uiolasse sacrosanctā episcopi maiestatē. Nam & episcopus cum fortè euasisset, è cœtu Christianorū eum eiecit, & Vuladislaus cū prædatoria manu, qua agros aduersariorū & oppida uexabat, noctu à custodibus in arcē Sremensem intromissus, ipsum cum Sendiuoio nobili & potenti equite, multisq; alijs militibus, qui ad primum tumultum non diffugerant, obtruncauit: arcemq; ne receptaculum deinceps hostibus suis esset, exussit. Tametsi Dlugossus uelle uidetur, alium ab illo, cuius superius mentionem fecimus, hunc fuisse Boriuoium, Polonū, equestri familia ortum. Henricus cognitis ijs, quæ in maiore Polonia gerebantur, à Cracouiensib. rebus eò conuersus, ut Vuladislaum reprimeret, neq; ullam ei munitionem, ex qua bellū renouare posset, reliquam faceret, exercitum conscribit: & ad Gnesnam, quæ adhuc Vuladislai præsidio tenebatur, ducit. Materia ferè & roboribus arx Gnesnēsis munita erat antiquitùs, sed egregiè tamen à militibus Vuladislai defendebatur: multiq; oppugnantium, cum sub mœnia successissent, saxis atq; alijs telis, aut contis etiam supernè icti cadebant. Erumpendo item sæpius obsessi obsidentes magnis incōmodis afficiebant, ita ut iam segnius munia sua obirent, & machinæ quædam ad expugnationem excitatæ (quas tamen bombardas fuisse, quæ posteriùs inuentæ sunt, credere non libet) suōne uitio collapsæ, an hostium ui disiectæ, ruinam fecēre. Quibus incommodis permotus Henricus, & ad Silesicæ suæ ditionis res componendas reuocatus, soluit obsidionem: & ad extremas ditionis suæ Silesicæ oras contendens, in itinere apud Crosnam grauiter ægrotare cœpit: nec multò pòst, ritè sacris mysterijs procuratus, diem clausit extremum anno Christi 1 2 3 8. Cuius corpus ad Trebniciensē monasteriū ab Henrico filio, cui Pio cognomen datū est, relatū, honorificē sepultum est. Nam Heduigis uxor in illo ipso monasterio degens, neq; ægrotū uisere, neq; mortui funus deducere, aut obuiā ei prodire uoluit, ne quo rerum humanarū commercio animus eius à diuinis auocaretur. Quin etiam cæteris, uiris iuxtà ac mulieribus plāgentibus & lamentantibus, sola moderatè coniunctissimi mariti mortem tulit: impium esse, uoluntati diuinæ aduersari, dictitans. Ac ne uiuentem quidem illum sæpè adijt, nisi fortè ut egenis, & iniuria affectis opitularetur. Cōmuni enim cōsensu totos ferè triginta annos disiuncti & continentes uixēre. Ex quo tēpore Henricus barbā promisit, atq; inde Barbatus uocitatus est. Sub illud tēpus stupēda, nec tamen inaudita prius, res in Cuiauia accidisse memoratur. Miezislaus enim siue Miesco, Cōradi ducis filius, cui, p̃pter capitis intemperiē Cossisco cognomen fuit, cui pater Cuiauiā cōcesserat, cū inopū, pupillorū & uiduarū bona iniustè diriperet, indeq; quodā tēpore conuiuiū multis inuitatis præberet, ab ingēti multitudine muriū inuasus: & frustrà naui fugiens, murib. fugientē etiam per aquas persequētibus miserabiliter perijsse dicitur: exemplo futurus posteris, ne se rapinis, iniurijs, & sanguine miserorum hominū saginent. Defuncto Henrico Barbato, adspirare rursus Vuladislaus ad amissum dominatum cœpit. Sed abhorrentibus ab eo uoluntatibus omnium præter paucos, & Henrico Henrici Barbati filio fauentibus, fidemq; suam obligātibus, mœrore ac dolore animi in grauē morbum incidit, cum apud socerū esset in Pome-

Cracouiensi episcopo metropolitica dignitas reddita, nec tamen retenta.
Iuonis episcopi Cracouiensis mors.
De Cracouiensi episcopatu lis.
Vislaus episcopus Cracouiensis.
Cracouiensis basilica arsit.
Poloniæ maioris motus.
Boriuoij impotentia & cædes.
Paulus episcopus Posnaniensis captus.
Vuladislaus Sputator Sremensem arcem recepit.
Henrici Barb. expeditio in maiorem Poloniam.
Gnesna oppugnata, nec tamen expugnata.
Henrici Barbati mors. 1238. ann.
Heduigis res humanas despexit.
Henrici Barbati cum Heduigi uxore continentia.
Henricus quare Barbatus dictus est.
Miesco Cuiauiæ dux inuisus à muribus absumptus.
Vuladislaus Sputator mortuus.
Vuladislai filij.

Pomerania, & paucis diebus moritur, relictis Præmislo & Boleslao, qui postea Pius dictus est filijs. Corpus eius Posnaniā relatum permittente Henrico Pio, in basilica (nam ita mandarat moriens) sepultū est. Post eius mortē Naclensis & Vscēsis arx cū territorijs suis in fide filiorū eius permansēre. Gnesna uerò deditione facta in potestatem Henrici uenit. Cæterùm Conradus Masouiæ dux Henrici morte rursus in spem Boleslai Pudici fratris filij opprimendi erectus, uexare ditiones eius clandestinis latrocinijs, ac mox etiā apertis excursionibus cœpit. Ad cuius conatus reprimendos, Boleslaus, ut externa quoq; auxilia sibi adiungeret, ad Belam quartū Vngarorū regē legatos misit: cuius legationis principes fuēre Clemens Clementouius Castellanus, & Ianussius palatinus Cracouiensis: noua cū eo fœdera icit, siue adeò antiqua firmauit: filiā eius Kingā, quæ & Cunegundis dicta est, anno Christi 1 2 3 9. uxorē duxit, puellā moribus & sanctimonia uitæ nobilē. Dos ei quadraginta milliū marcarū fuit. Tali aūt coniuge beatus Boleslaus, tamen primis nuptiarum diebus eam non attigit. Inde confirmata postea cōsensu mutuo religione, ambo perpetuò uouēre continentiā. Hinc Boleslao Pudico cognomen inditū. Post hæc aūt fœdera & nuptias, Conradus Boleslaum bello lacessere ausus non est. Verùm Bydgostiā arcē in Cuiauia, quæ ciuili illo inter ipsum & Henricū bello uigente, à Suentopelco Pomeranorū domino intercepta erat, in potestatē suā redegit. Nec tamen quieuit Suentopelcus, quin postea tumultuaria excursione Inouuladislauiā oppidū, cōpluresq; pagos circumcirca ferro et igni depopulatus est. Porrò à Prussis quietior iam erat Cōradus. Nam ij Cruciferorū & uoluntariorū quorundā Teuthonū, atq; etiā Pomeranorū armis fracti, & in angustias redacti erant. Cæterùm domi nō ita tranquillas res habuit. Atq; id quicquid erat mali, sua sibi temeritate & furore præcipiti, falsa suspicione inflāmato, accersiuit. Profectus erat Cazimirus filius eius Vuratislauiā, ut sponsam & affines suos uiseret: captusq; consuetudine eius, diutius ibi, nequicquā reuocante patre, cōmoratus est. Suspecta res eā Cōrado, ut est ferè suspicax & sollicita tyrannis, esse cœpit, uerito ne quod filius cum Henrico socero (uiuebat em̃ adhuc) contra se & cæteros fratres consiliū iniret. Neq; enim adhuc Henrico, quamuis reconciliato, ac duplici affinitate secum cōiuncto, fidebat. Erat cū Cazimiro Ioannes Zapla, iuris peritus, Vuladislauiensis & Plocensis Scholasticus, atq; ducalis Cācellarius, custos & moderator adolescenti à patre datus. Eum igit Cōradus, quasi consciū siue adeò authorem consiliorū filij, literis reuocauit, captumq; causa nō cognita in carcerē coniecit, ac mox quæstionibus subiectum, eodem furore in patibulū egit. Cuius cadauer cum Dominicani fratres (quos Plocū Cōradus antè aliquot annos, condito eis monasterio induxerat) deposuissent, & Christiano ritu funus deducerent, Agathia Conradi uxor, mariti furori suffragata, ereptum & in plaustro duobus bubus contumeliæ causa uectum, noua furca ad id ex tempore ad ædem atq; monasterium Dominicanorum ex aduerso basilicæ erecta, iterum appendi iussit. Nec tamen deterriti sunt fratres Dominicani, quin iterū id deponerent, atq; honorificè sepelirent. In quo quidem euidenter diuina iustitia apparuit, scelesta & sacrilega tyranni manu ad ultionem patrati prius à Ioanne illo sceleris usa, propterea quòd is iniustæ & nefariæ Christini palatini necis autor, aut sanè incentor fuerat. Et sanè huiusmodi ferè sunt susurronum ac delatorum quibus aulæ & aures principū patent, exitus. Hoc uerò Conradi facinus, & patratum in sacerdotem Dei parricidiū, Andreas Plocensis episcopus, Marci palatini Cracouiensis filius, uindicare ausus non est, ne quid & ipse à tyranno pateretur. Cæterùm Petrus Archiepiscopus Gnesnensis, cuius genus & familia non memoratur re cognita, maiore animo uniuersæ Plocensi diœcesi sacris interdixit. Quamobrē excanduit quidē primū Cōradus, uerū pòst ad se reuersus, agnouit culpā, & Lenciciā ad Archiepiscopū, ut ille iusserat, uenit: de admisso scelere Archiepiscopi arbitratu satisfecit: Louiciā uillā, cū circūiacentibus syluis sanè q̃ uastis, Archiepiscopo Gnesnensi sempiterno iure donauit, ea quidem lege, ut is Plocensis Canonicus semper esset, & libram siue marcā auri duci Masouiæ eorum bonorū nomine quotannis penderet. Vuladislauiensi item et Plocensi ecclesijs idem Cōradus multa largitus est, atq; ita archiepiscopus interdictū suū relaxauit, & Conradus dux ab delegatis Pont. Max. Gregorij I X. episcopo Vuratislauiensi, & Scholastico Cracouiensi, à crimine absolutus est, cum ea quæ Archiepiscopo, & Vuladislauiensi atq; Plocensi episcopis receperat ac donarat, unà cum filijs suis confirmasset. Id adeò 1 2 4 0. Christi anno actum est. Circa hæc tempora Boleslaus Pudicus, matris precibus adductus, cœnobiū Cracouiæ fratrib. diui Francisci Assisinatis nouo tunc instituto uiuentib. Praga accitis, condidit: itemq; Pompo secūdus magister Cruciferorū in arce noua Torunensi: nec ita multo antè Theodorus palatinus Cracouiensis,

Henricus Gnesna potitus.
Conradus uexat terrā Sendomiriensem.
Boleslai fœdus & affinitas cū Bela Vngarorum rege. 1239. ann.
Cunegundis uxor Boleslai Pudici.
Coniuges continentes.
Boleslaus unde uocatus sit Pudicus.
Bydgostia intercepta & recepta.
Suentopelcus Cuiauiam populatur.
Prussorum uires fractæ à Teuthonicis.
Ioannes Zapla Scholasticus Plocensis à Cōrado suspēsus.
Calumniæ pœna.
Interdictū Archiepiscopi in Plocensi diœcesi.
Conradi pœnitentia.
Louicia Archiepiscopo donata.
Archiepiscopus Gnesnensis Canonicus Plocensis. 1240. ann.
Franciscani sodales.
Pompo secundus magister Cruciferorū in Prussia.

uiensis, gente Gryphius, qui Cedro uulgò appellatus est, in pago Sciricio, monasteriũ Ci-
Scirciense monasterium. stercienslib. monachis excitauit & locupletauit: quod in Ludimiro hæreditario pago suo
sub Carpatho monte prius ædificauerat: uerùm transferre coactus est, quòd locus ille in
confinio Vngarorum situs, infestus esset latrocinijs, cuius monasterij reditus Vislaus &
Prondota episcopi Cracouienses attributis decimis quibusdam auxerũt. Bronisius etiam
comes gente Venauius, cuius insigne est caput bisontis, in pago suo hæreditario Gosci-
Paradisi monasterium. couo in Posnaniensi diœcesi ijsdem Cisterciensibus monasterium cõdidit, quod Paradi-
si nomine tunc dici cœptum, etiam nunc eam appellationem retinet. Nec ita multo antè
Bresceense monastarium. Brescense etiam monasterium supra Vistulam, quinto à Cracouia milliario Præmonstra-
tensibus monachis ab Iuone episcopo Cracouiensi conditum possessionibus ac decimis
dotatum est. Consecutum est deinde tempus, quo Polonia cuncta, dudum intestinis mo-
tibus atq; ciuilibus bellis exagitata, ferarũ etiam, barbararumq; gentium quasi inundatio-
Tartari Poloniam uastant. ne quadam noua miserabiliter diuexata & afflicta est. Tartari nanq; Rusia, quemadmo-
dum suo loco narrauimus, peruastata, & maxima ex parte subiugata, anno Christi 1240.
Zauichostum incensum. Lublinensem oram in Polonia Rusiæ finitimam magno impetu inuaserũt: exustaq; arce
Lublinensi, omnem illam regionẽ usq; ad Vistulam longè, lateq; depopulati, Zauichostũ
Sendomiria expugnata. etiam arcem in ripa Vistulæ sitam incenderũt: indeq; in Rusiam reuersi, deposita tuto lo-
co præda, quã ingentẽ abegerant & asportarant, curriculo in Poloniã hyberno tẽpore re-
Copriuunicięse monasteriũ direptum. uersi sunt: trãsmissoq; Vistula flumine glacie cõcreto, Sendomiriã expugnauêre: Copriuu-
niciense monasterium diripuêre: utrobiq; præter ciues magnam agrestium & nobilium
Tartari ad Scarbimiriam usq; prædas agendo progressi. multitudinem, quæ illuc cõfugerat, unà cum monachis interfecêre: progressiq; longius,
nemine prohibente, per Visliciam Scarbimiriam usq;, quod oppidũ septem milliarijs ab-
est à Cracouia, peruenêre. Inde uerò in capite quadragesimæ anni sequentis omnis gene-
ris præda onusti, ingentem etiam hominum utriusque sexus forma & ætate florentium,
multitudinem, loris adstrictam in morem pecudum præ se agentes reuertebantur. Con-
tinebat se Boleslaus princeps Cracouiæ simul cum matre, nusquam ausus tantæ hostium
multitudini sese opponere. Cæterùm Vvlodimirus palatinus Cracouiẽsis coacta aliquan-
Poloni apud Turscũ à Tartaris funduntur. ta manu, insecutus abeuntes, apud Turscum pagum, uno à Polanecio oppido milliario,
statiua habentes, ex improuiso adortus est, & magnam in perturbatis & inopinata re per-
territis, initio stragem edidit. Verùm postea Tartari animaduersa nostrorum paucitate, fa-
cilè multi paucos & multa cæde fatigatos, superarunt: & cæsis nonnullis, reliquos in fu-
gam uerterunt. Neq; tamen longius insequi fugientes ausi sunt, ueriti ne in insidias præci-
pitarent. Interim aũt dũ pugnabãt Tartari, captiui discissis uinculis in ꝓximas syluas effu-
Captiui Tartarorum elapsi. gerũt. Porrò Tartari sua strage perculsi, metuentesq; ne maiorib. nostrorũ copijs opprime-
rentur, raptim atq; tumultuariè sese recipientes, & saucios, & ęgrotos abijcientes, ꝓpe Se-
cechouũ in magna sylua, quæ Stremech dicit, aliquot dieb. delituêre, ut insequentes falle-
Tartari iterũ bipartito agmine totam Poloniam peruastant. rent. Inde postea in Rusiã rediêre. Nec multo post auctis maiorẽ in modũ copijs, irarũ ple-
ni in Poloniã reuertêre. Et cum apud Sendomiriã biduo statiua habuissent, quo plura po-
pulationib. cõplecterent, bifariã diuisi sunt. Ac pars quidẽ Lonciciensem & Cuiauiensem
oram duce Kaidano uastarunt: cum reliquo uerò exercitu Battus summus eorum dux &
imperator Sendomiriensem tractum, uersus Camionã fluuium & Isilzam arcem & oppi-
Battus dux Tartarorum. dum episcopi Cracouiensis infestauit. Vnde & Batti uiam haud longè ab eo oppido nun-
Battiuia. cupari Dlugossus memorat. Tametsi Bonfinius de rebus Vngaricis, Battũ per id tempus
Peta Tart. dux. cũ longè maximis copijs in Vngariã expeditionẽ fecisse scribit, Petam uerò ab eo cũ parte
exercitus missum, ex Rusia, in Poloniam excurrisse, ac deinde per Silesiam & Morauiam
Vngaria cum finitimis prouincijs trienio uastata à Tartaris. in Vngariam ad Battum uenisse. Satis quidem constat, Tartaros Batto & Caidano ducib.
per idem tempus Vngariam omnem cum finitimis Rascia, Bosna, Croatia, & Bulgaria, to-
to triennio cædib. & incendijs deuastasse, Bela rege profligato, & in Dalmatiã fugato. At
proceres & equites Cracouienses, & Sendomirienses, non ferentes charissimam patriã, se
inspectantibus, tam crudeliter uastari: parentes, uxores, & liberos suos dulcissimos, omni
genere contumeliæ affectos, uel miserabiliter trucidari, uel in fœdam seruitutem abduci,
uillas atq; penateis incendi, religiones sanctissimas atque templa Dei Opt. Max. cædibus
& libidinibus & sanguine sacerdotum pollui: Christi Iesu Dei & hominis corpus cœliti-
Polonorũ clades apud Chmelicum à Tartaris accepta. bus uenerandum, impuris barbarorum pedibus conculcari. Hæc inquam non ferentes,
simul autem conflictu Turscensi animati, facta manu Tartaris apud Chmelicum pagum
non longè à Sidlouo oppido occurrunt, eo quidem proposito, ut uel corporib. suis uiam
ipsis ad ulteriora obstruerent. Tartari ubi de aduentu Polonorũ cognouerunt, duas acies
instruunt:

Instruunt: quarum altera magno cum clamore in nostris aduenientes procurrens, ut mos
est genti, prælium commisit. Altera in subsidijs erat, ut laborantibus suis ferret opem. No-
stri, quòd pauci erant, simplicẽ aciem instruxerant, & omnes pariter pugnam capessebant.
Et læuum quidem cornu Cracouienses cum Vvlodimiro palatino & Clemente Castel-
lano Cracouiensi tenebant. In dextro autem Pacoslaus palatinus, & Iacobus Ratiborij fi-
lius Castellanus, Sendomiriensibus suis præerant. Pugnatum est horis aliquot acriter: ad
extremum tartari multis fortibus uiris amissis, cedentes ad subsidiariam aciem sese rece-
pere, nostris alacriter instantibus, & debellatum esse credentibus. Ibi uerò denuò instaura-
tur prælium. Tartari integri & recentes fessis & saucijs succedunt, nostri primo successu
freti, extremum conatum faciunt, ut aut plena uictoria potiantur, aut uerò honestè pro pa-
tria mortem oppetant. Tandem amissis ducibus & fortissimis quibusq; militibus ad pau-
cos redacti, terga dedere: & itinerum notitia, syluisq; tecti, euasêre. Ceciderunt eo prælio
inter cæteros maximè nobiles & præstãtes, Christinus Sulcouicius, Albertus Stẽpocius,
Nicolaus Vitouius, Zementa, Grãbina, & Sulislaus. Factum est autem hoc prælium de-
cimaoctaua die Martij. Continebat se per id tempus Boleslaus Pudicus cum Grimislaua *Boleslai Pudici fuga.*
matre & Kinga uxore in arce Cracouiensi. Sed accepto nuncio de clade suorum, in Vnga-
riam cum familia & suppellectili, raptim collectis sarcinis, ad socerum profugit, nihil tuti
Cracouiæ & in tota Polonia à barbarorum furore sibi ducens. Sed cum Vngariam quoq;
maior etiam uis eorundem barbarorum infestaret, ad fines Poloniæ se recepit, & in Pieni- *Pienina arx.*
na arce supra Donaiecium fluuium, haud longè ab oppido Sandecia sub Carpatho mon-
te sita, aliquandiu commoratus est. Principis exemplo plurimi mortales, ditiores præser-
tim, partim in Vngariam, partim in Germaniã diffugerunt. Tenuiores uerò in syluas, mõ-
tes, & paludes sese abdiderunt. Porrò Tartari post Chmelicensem uictoriam ad Cracouiã
contenderunt, quòd eam urbem caput Poloniæ ac domicilium principis esse didicerant:
& cum uacuam defensoribus reperissent, flammis in tecta sæuierunt. Templum tamen di- *Cracouia incensa à Tartaris.*
ui Andreæ duabus turribus munitum, quod etiam tum extra oppidum erat, egeni ac de-
biles, qui in id se receperant, interfectis supernè compluribus barbaris, qui propiùs acces- *S. Andreæ templum defensum.*
serant, defenderunt. Neq; enim immorari Tartari in expugnatione templi uoluerunt, ne
quid spacij darent alijs ad colligendum sese, aut fugiendum. Sed in Silesiam ingressi, cum
disiectos Odræ pontes reperissent, compactis ex tempore ratibus, apud Ratiboriam flu- *Silesia à Tartaris uastata.*
men traiecerunt. Seruabat ripam ulteriorem Miezislaus, dux Ratiboriensium, Cazimiri
filius, cum parua manu. Is igitur in eos qui primi amnem transmiserant, facto impetu, ma-
gnam in eis stragẽ edidit: sed reliquo exercitu celeriter nauigando pariter & natando (ua-
lent enim ea re ipsi iuxtà ac equi ipsorum) superueniente cessit, & Legniciam ad Henri-
cum Pium, Barbati filium, qui ibi cogebat exercitum, se recepit, & cum eo se coniunxit.
Tartari uerò continuato cursu ad Vvratislauiam, quòd oppidum orę illius primarium es- *Vvratislauia incensa.*
se acceperant, festinarunt. Verùm id incensum repererunt. Oppidani namq; cognito ad-
uentu barbarorum, munitioni oppidi diffisi, suppellectili sua, frumẽto, & commeatu cæ-
tero in arcem comportato, id reliquerant: milites uerò qui in pręsidio arcis erant, uacuum,
ne hostibus prædæ uel receptaculo esset, incenderant. Quam ob rem indignati Tartari, ar- *Tartari ab arce Vvratislauiensi refugerũt.*
cem obsederunt. Sed frustrà consumptis diebus aliquot, cum obsessi ad longiorem etiam
obsidionem perferendam non imparati esse uiderentur, irrito cœpto inde similes fugien- *Miraculum.*
tibus abierunt, diuino, ut postea compertum est, ostento perterriti: quod fuit huiusmodi.
Ceslaus unus de comitibus Iuonis episcopi Cracouiensis Romæ diui Dominici uitæ in-
stitutum professus, præerat conuentui Vvratislauiensi apud diui Adalberti. Et ad primũ
tumultum cum cæteris sodalibus in arcem confugerat. Eo igitur iugibus precibus & la-
chrymis Dei misericordiam, & præsentis periculi depulsionem implorante, ecce columna
ignea cœlitùs apparuit, & statiua Tartarorum, omneq; territoriũ ingenti atq; terribili ful-
gore collustrauit. Hoc miraculo barbari perterrefacti, nihil cunctati, obsidionem solue-
runt: & Legniciam, ubi Henricum ducem cum magnis copijs & auxilijs esse cognouerãt,
contenderunt, auctis uiribus suorum aduentu, quos in Lenciciensem & Cuiauiensem tra-
ctum excursionem fecisse superiùs memorauimus. A' quibus etiam Vitouiense monaste- *Vitouiense monasterium direptum.*
rium in tractu Siradiensi direptum, & monachæ omnes, præter tres quæ in syluam profu-
gerant, interfectæ sunt. Vnde postea quæ superfuêre Busco eum locum commutarunt, & *Buscense monasterium.*
monachi eiusdem sectæ locum illum incolere cœperunt. At Henricus aduentu hostium
cognito, obuiam eis progreditur, procurato sacris mysterijs exercitu, eo quidem animo,
ut aut uinceret, aut fortiter pro aris atq; focis, aut pro populo suo dimicans occumberet,
non

non modò non deterrente,sed etiam atq; etiam hortante matre Heduigi, quæ futuri præ-
scia,tamen diuinæ uoluntati repugnare nefas esse ducebat. Quinq; autem agminib.exer-

Henrici exercitus.

citus eius constabat.In primo erant cruce signati ex uarijs gentibus summi pontificis au-
toritate & cohortatione post cladem superioris anni collecti: cum quibus ordinati erant
fossores ex metallis Goltibergensibus. Cui agmini præerat Boleslaus Dipoldi Marchio-
nis Morauiæ filius. In secundo erant maiores Poloni & Cracouienses nōnulli, quos qui-
dem ducebat Sulislaus Vvlodimiri palatini Cracouiensis frater. In tertio erat Miezislaus
dux Ratiboriensis & Oppoliensis cum suis copijs. Quartum tenebat Pompo Magister
Prussiæ,cum suis Cruciferis. In extremo erat ipse Henricus, cum flore militiæ Silesicæ &
Polonicæ,& mercenarijs externis. Totidem Tartari fecerunt. Est sub Legnicia planicies

Prælium cum Tartaris apud Legniciam. Tartari fugiendo pugnant.

spaciosa ad Nyslam amnem,quæ bonus campus dicitur. In ea igitur concurrunt acies,pri
miq; cruce signati(nam id ab Henrico impetrarant)pugnam ineunt,& primos barbarorū
præcursores facile fundunt.Verum illis siue pulsis,siue de industria cedentibus(etenim fu
giendo pugnare genti maximè usitatum est)primum illud agmen crucesignatorum,pro-
ductum longius à suis, & à multitudine barbarorum circundatum, denso imbre sagitta-

Sagittæ Tartarorum penetrant loricas & thoraces atq; galeas.

rum obruitur,ita ut pauci inde euaderent: magna siquidem ex parte nudi erant. Tametsi
ne loricæ quidem,aut thoraces,aut galeæ satis uim Tartaricarum sagittarum sustinent.Ibi
& Boleslaus dux inter primos pugnans cecidit.Succedit alterum agmen ex duobus iun-
ctum,cui dux Oppoliensis & Sulislaus præerant. Atq; id facto impetu in hostes in cæde
primorum exultantes,magnam stragem edidit,cum balistarij contra sagittarios corū con
stitissent. Quod animaduertentes Tartari,duo item agmina suis laborantibus succursura

Stratagema Tartarorum. Silesiorum & Polonorum fuga.

submittunt.Neq; tamen segnius nostri pugnam cient,donec quispiam de exercitu Tarta-
rorum eques ab latere nostris ex improuiso apparens, Polonica lingua,ut fugerēt identi-
dem uociferatus,eos conturbauit,& in fugam cōuertit,orto fugæ initio à Miezislao Op-
poliensi,qui uocem illam amici esse,saluti suorum consulentis, quasi iam reliqua agmina
à barbaris deleta essent,credidit. Ibi Henricus nihil suorum strage,fugaq; deterritus,extre
mo agmine cum Cruciferis coniuncto fugientes insequētium Tartarorum impetum ex-
cipit: instauratoq; prælio, Tartaros uicissim premit. Succurrit & Battus,siue Petasius,ue-
hementer debilitatis. Certatur utrinq; totis uirib.pro uictoria: exæquataq; rursus aliquan
diu pugna,tandem Henrici res uirtute militum,meliore loco esse cœperant. Ibi Tartari fu
gam neutiquam simulatam capessunt. Instant nostri fugientibus. Erat in extremo illo a-

Tartari uincunt Polonos magicæ artis præsidio.

gmine inter alia signa uexillum insigne,cuius pictura X Græci elementi figuram præ se fe
rebat: in cuspide uerò imago erat tetra,nigraq; capitis humani barbati. Id igitur uexillum
cum signifer uehemētius quateret, fumum atq; nebulam densissimam & fœtidissimā ex-
halabat. Ea nebula non modò aspectum barbarorum nostris adimebat, uerùm etiā odo-
re teterrimo eos enecabat: totumq; adeò exercitum nostrorū nouitate & miraculo rei stu-

Tartari magica arte multū utuntur.

pefactum perturbauit. Incantationibus id quibusdam Tartari effecerāt. Quibus iuxtà ac
ariolationibus atq; diuinationibus cæteris cum aliàs,tum in bello plurimum utuntur: Ex
humanis etiam extis de futuris euentibus coniectare soliti. Tunc uerò barbari ubi nostros
trepidare senserunt,cohortati sese inuicem,impressionem in eos faciunt: perturbatisq; or-

Pompo magister Cruciferorum Prussiensium occisus. Henrici fuga & cædes.

dinibus magnam cædem faciunt:in qua Pompo Magister Cruciferorum cum fortissimis
quibusq; suorum occubuit. Diffugiunt cæteri ex acie,præter eos qui circum ducem erant.
Nam is turpe ratus fugere,non inultus mori uolebat. Ad extremum tamen,cum aliquan-
diu fortiter pugnans hostium uim sustinuisset, persuaderi sibi passus est, ut se melioribus
rebus seruaret: perruptisq; hostilibus cuneis, quatuor tantum comitantibus,nempe Su-
lislao,de quo superiùs,Clemente palatino Glogouiensi, Conrado Conradi, & Ioanne I-
uani filijs,nobilibus & fortissimis uiris,iam periculum euasurus esse uidebatur, cum subi-
tò fortuna conatum eius destituit. Equus enim cui insidebat, multis uulneribus in prælio
acceptis,debilitatus concidit. Et quanquam Ioannes alium ipsi,à cubiculario eius petitū,
subministrarat,tamē dum insequentes & obuios barbaros ferro summouet, & in premen
tem se maximè Tartarum sublato brachio gladium uibrat,ab alio quodam hasta sub ascel
la ictus,moribundus de equo defluxit. Ibi barbari inconditum clamorem attollunt, dedu
ctumq; per manus Henricum ad alterum balistę iactum,capite plectunt,& cadauer nudū
detractis armis & uestimentis relinquūt. Tres quoq; illi,qui eum fugiētem comitati sunt,
pugnantes cecidêre. Nam Ioannes imposito in alium equum duce, ferro per medios ho-

Poloni Ioānis fortitudo.

stes uiam sibi atq; duci patefaciens,saucius cum duobus ministris uix euasit. Quem cum
nouem Tartari pertinacius ad unum milliarium persequerētur, nactus Lusmanniū quen-
dam.

dam,& ipsum cum duobus fugientem, conuersus, & eius ope fretus,octo de persequen-
tibus se Tartaris peremit,nonum captiuum abduxit. Tantus autem eo prælio interfecto-

Stragis magnitudo.

rum Christianorum numerus fuit,ut singulis singulæ auriculæ à Tartaris pręcisæ, nouem
ingentes saccos explerent. Inter quos inprimis clari Poloni fuêre, Stephanus Virbenius
cum Andrea filio,Clemens Pelcinicius Andreæ filius,Thomas Piotricouicius, & Petrus
Kuza. Henrici caput hastæ infixum Tartari ad arcem Legniciensem (nam oppidū nostri

Legnicia arx defensa.

iam antè cremarant)accedentes prætulerunt,deditionemq; eos qui in præsidio cum libe-
ris Henrici erant, poscebant. Quam cum negarent illi,uastatis per circumitum uillis atq;
pagis, recesserunt ad Othmuchouū:ubi cum quindecim diebus statiua habuissent, Rati-
boriensem oram repetita excursione uastarunt: ibiq; octo dies commorati, in Morauiam

Tartari Morauiam infestarunt.

inuadunt. Quam cum nemine prohibente & Venceslao rege in Bohemia delitescente,
amplius uno mense usq; ad Austriæ & Bohemiæ fines crudeliter diu exauissent, in Vnga-
riam superatis montibus atq; syluis peruenerunt. At Henrici corpus post discessionem

Henrici cadauer inuentum.

Tartarorū,inter cadauera,sex digitorum in læuo pede argumento, Anna uxore indicante
inuentum: cum alijs nonnullis nobilioribus Vvratislauiam deductum, & in sancti Iaco-
bi,quod monasterium Franciscanis ipse inchoauerat,Anna uero uxor postea consumma-
uit,honorificè sepultum est.Cæterùm Heduigis mater,quæ monasterij Trebniciēsis mu-

Heduigis constantia.

nitioni diffisa,Crosnam unà cum grege monacharum & Anna nuru, sub aduentum bar-
barorum se receperat,nihil nuncio cladis & interfecti filij cōmota est. Quin monachas &
nurum lamentantes & pectora plangentes comiter consolata,minimè deiecto uultu gra-
tias egit Deo,quòd eius munere talem filium peperisset, cuius ipsa uiuētis pietatem sum-
mam in se experta semper esset,quiq; ad extremum pro religione et populo suo uitam ala-
cer proiecisset. Fertur autem cum Henricus exercitum Legnicia contra Tartaros educe-

Omen infaustum.

ret,saxum grande è culmine templi uirgini Christi matri dicati ante pedes eius decidisse,
ita ut parum abfuerit quin eum extingueret. Quæ res infausti ominis uulgo iudicata est.
Henrico Pio cæso,Boleslao Pudico nusquam comparēte,oppidis,uicis, atq; pagis ad ua-
stitatem redactis,nobilitas Cracouiensis & Sendomiriensis deteriora etiam timens,quòd
sine principe & magistratibus esset, inito consilio, Boleslao Caluo Henrici Pij filio natu

Boleslaus Caluus ad principatū uocatur. Clemens de Ruscia palatinus Cracouiensis.

maximo principatum detulit. Atq; is princeps factus,statim magistratus creauit: plerique
enim tempestate illa Tartarica desiderati erant, Clementemq; de Ruscia Sulislai filiū,gen-
te Gryphium, Cracouiensem palatinum fecit. Quòd cum accepisset Conradus dux Ma-
souiæ,permolestè tulit, alienum sibi Cazimiri principis filio, Lesci albi fratri in principatu
prælatum esse.Itaq; colloquium à Suentopelco Pomeranorum duce petijt,fœdus cum eo
percussit,auxiliaq; ab eo contra Boleslaum Caluum impetrauit. Nam ipse Suentopelcus
negauit ad id bellum se posse proficisci, alijs curis & occupationibus distentum, de qui-
bus paulò inferius memorabimus.Interim autem dum Conradus in apparatu belli occu-

Tartari Poloniam populantur,& Cracouiam diripiūt.

patus est, Tartari ex Vngaria per Scepusiensem tractū excursione facta in Poloniam,Cra-
couiam inexpectati aduolarunt:direptaq; urbe,et maiore quàm prius cæde hominum fa-
cta,cum ingenti præda in Vngariam per Osuencimēse territorium citi reuersi, atq; ibi tres
annos commorati sunt.Cōradus uerò dux omnibus ad bellum ritè comparatis, accitisq;

Conradus Masouiorum dux principatum inuadit.

Pomeranorum auxilijs,in Sendomiriensem,ac deinde in Cracouiēsem tractum duxit ex-
ercitum:& facilè munitiones omnes,opera Zegotæ gente Toporij, eiusq; familię & clien
tium,dedentibus sese ultrò omnibus,in suam redegit potestatem. Cæterùm Clemens pa-
latinus Cracouiensis,& alij qui cū Boleslao sentiebant,cū impares essent conatib.Conra-
di reprimendis, Scalensem arcem ualido præsidio tenuerunt. Nec eos Conradus oppu-
gnare tūc adortus est:sed Cracouiam ueniens,arcem muniuit: constitutisq; rebus, in Ma-
souiam redijt. Aduenit mox Boleslaus Caluus cum exercitu suo, & Germanis mercede
conductis, recuperaturus ereptum principatum. Cum autem Cracouiensem arcem ex-

Scala arx Conrado dedita. Conradus asperiori dominatu Cracouienses à se alienat.

pugnare niteretur, re cognita, superuenit iterum Conradus cum maioribus copijs:cum
quibus Boleslaus Caluus congredi nō ausus, in Silesiam se recepit.At Conradus Scalam
admouit exercitum.Nec mora, Clemens palatinus destitutum se ope Boleslai cernēs,pe-
tita,impetrataq; à Conrado uenia,arcem ei dedidit. Potitus iam omni principatu Conra-
dus,cum belli sumptibus exhaustus esset, grauia mox uectigalia & exactiones non mo-
dò oppidanis & agrestibus,uerùm etiam equestri & sacerdotali ordini imposuit: ac ne o-
cio ad res nouandas inuitarentur,in reficiendis ueteribus, & extruendis nouis munitioni

Fames in Polonia.

bus acerbè uulgus exercere cœpit.Quę post tantas clades atq; calamitates à Tartaris illa-
tas,famemq; grauem,cum pergrauia & intolerabilia omnibus uiderētur, magnū odium

Conrado conflarunt. Redierat is fortè in Masouiam. Ibi proceres Cracouienses clàm de eijciendo ipso consilia ineunt: nonnullos conscios, qui Boleslaum Pudicum perquirerent, dimittunt. Atque is de uoluntate & studio suorum certior factus, reditum parabat, ac de Vngaris auxiliarem manum cogebat. Porrò Conradus cum alienatos esse à se Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus animos accepisset, ac de consilio reuocandi Boleslai Pudici & eijciendi sui persensisset, properè accurrit cum non contemnendo comitatu suorum: dissimulatoq; consilio, comitia apud Scarbimiriam indixit. Ad quæ cum frequentes proceres & equites conuenissent, capiuntur quidam ex eis nobiliores, qui contra Conradum sentire uidebantur, & in Masouiam uincti abducuntur. Cæterùm Clemens palatinus cautior, et aduentum Conradi celerem, comitiaq; illa æstate media præter morem indicta, suspecta habens, cum Sulcone & Theodoro fratribus & alijs nonnullis ad Boleslaum Pudicum, qui in Pienina arce in Vngariæ finibus ad eum diem latuerat, profugit. Nec sanè multo pòst prima die mensis Augusti, illi qui in Masouiam abducti erant, fractis compedibus, in tempesta nocte cum euasissent, omnem suorum multitudinem palàm contra Conradum concitabāt. Eorum reditu cognito, Clemēs palatinus confestim aduolat: & facta manu, coniunctisq; uiribus, Cracouiam in potestatem suam redigunt, eiecto Conradi præsidio. Subsequitur Boleslaus Pudicus cum uxore. Cui uenienti ingens multitudo hominum omnis ordinis, ętatis, atque sexus exultans atq; gratulabunda obuiam sese effudit. Et mox proceres authore ac principe Prendota episcopo Cracouiensi, gente Odrouanso, cognomento Bialassouio, qui nuper Vislao Coscelecio defuncto successerat, nouum iusiurandum principi dicunt. Quo consensu permoti, qui arces & munitiones pro Conrado tenebant, Boleslao eas reddiderunt. Factus autem certior Conradus de defectione minorum Polonorum, ac de reditu Boleslai Pudici, magnis itineribus Cracouiam accurrit: cumq; uideret Boleslaum Cracouiensis arcis munitione (neque enim spacium cogendi exercitus habuit) sese cum præsidio continere, obsidere eum cœpit: & quòd longius ductam iri obsidionem, neq; satis uirium se ad bellum in hostico gerendum habere sentiebat, templis D. Andreæ, & D. Georgij, quod ex aduerso arcis in eodem colle situm est, sed tunc extra munitionem arcis erat, castellorum loco uallis atq; fossis cōmunitis, cōmendataq; cura exercitus & obsidionis Boguthę equiti Cracouiēsi, q cū ipso sentiebat, in Masouiā, ut mox maiores copias abduceret, recessit. Nec mora Boguthę mutata fide, de templis prę sidia deduxit, obsidionēq; soluit. At Conradus conscripto maiore exercitu, accitis etiam in auxilium Præmislo Posnaniensi, & Miezislao Oppoliensi ducibus, Lithuanisq; item & Iazygibus siue Iasuingis barbaris, tractum Sendomiriensem populabūdus ingreditur. Ac de Lithuanis quidem, quinam sint, superius memorauimus: Iazyges uerò siue Iasuingi eiusdem cum Lithuanis lingue, ut uolunt nonnulli, eorūdemq; morū & religionū fuêre, & ad Austrū finitimas Polonię syluas incoluêre. Quę regio à nostris Polesse siue Podlesse, quasi subsyluana uocatur: alij Podlasse, quasi Lachis, hoc est, Polonis finitimam dici uolūt, cuius caput est Drohicinum oppidum. Gens bellicosa admodum contemptrixq; mortis: uerum pugnandi cupiditate et pertinacia ad paucos redacta, ac deinde deleta est à nostris, quemadmodum inferius exponemus. Fuerunt etiā Dacis & Pannonib finitimi Iazyges Metanastæ. Nescio an ijdem cum his: & an illinc huc, an uerò hinc illud aliquādo cōmigrârint. Hos igitur populos Conradus dux tūc contra Boleslaū exciuit. Nec Boleslaus comittendū sibi esse existimauit, quin sua defenderet. Itaque magna celeritate quantū potest exercitū comparauit, in quo erāt & Vngari: & ad Suchodolum pagū Cōrado occurrens, quis esset uiribus longè inferior, tñ pugnādi copiā fecit. Et fauit sanè iustiori causæ Deus, hominumq; preces pro Boleslao passim supplicantium exaudiuit. Commisso enim prælio, numerosus ille Conradi exercitus cum ducibus suis à Boleslao fusus, & in fugam actus est. Victorq; uictoria moderatè usus, neq; fugiētes longius persecutus est: & saucios benignè recreauit, & captiuos dimisit. Cuius quidē moderationis fructum mox consecutus est. Etenim statim reliqui de nobilitate Sendomiriensi, qui Conradi partes ad eam diem pertinacius tutati erāt, unà cum munitionibus quas obtinebant, in potestatem Boleslai uenêre. Conradus uerò, qui Prendotæ episcopo Cracouiensi extrema quæq; dudum comminatus erat, quòd ipso authore eiectum se esse non ignorabat, turpiter uictus, in Masouiam se cum Cazimiro filio, cæteris domos suas dilapsis, recepit. Boleslaus recuperatis omnibus quæ absens amiserat, Cracouiam reuertens, ingenti omnium gratulatione exceptus est. Nec in maiore Polonia post Tartaricum bellum quietæ res fuêre. Nam post interfectum Henricum Pium à Tartaris, cum Boleslaus

Calu[us]

Boleslaus Pudicus reuocatur.

Comitia Scarbimiriæ.

Cracouienses proceres & equites capti à Conrado, & elapsi.

Boleslai Pudici reditus.

Prendota episcopus Cracouiensis.

Boleslaus Pudicus principatum recuperat.

Cracouiensis arcis obsidio.

Boguthæ defectio.

Conradus bellum infert Boleslao.

Iazyges siue Iasuingi quinam fuerint.

Polesse seu Podlesse, siue Podlasse.

Drohicinum.

Iazyges Metanastæ.

Prelium apud Suchodolum.

Boleslai uictoria & moderatio.

Conradi fuga.

Caluus filius eius natu maximus dominatum suscepisset, grauis nobilitati & cęterę multitudini esse cœpit, atque externos indigenis, Teuthonas Polonis, & quidem infimos optimatibus præferebat: in hos perparcus & restrictus, in illos munificus & liberalis, ita ut honores quoque & magistratus eis mandaret: et quòd sine modo familiaritate eorum delectaretur, in consilium quoque eos adhibebat. Malè hæc res Polonorum proceres habebat. Itaque quęsti inter se de fastu ducis, & contemptione sui, celeriter contra eum, authoribus Bogundo palatino Posnaniensi, Cecundo Gnesnensi, Thoma Posnaniensi Castellanis, & Domaratho iudice, conspirarunt: & conuētu apud Posnaniam facto, Præmislum & Boleslaum Vuladislai Sputatoris filios bonæ indolis iuuenes, accient: abdicatoq; Boleslao Caluo, duces eos sibi constituunt. Commorabantur autem ij in arce Vscensi, quam de patrimonio solam habebant reliquam. Naclum enim Suentopelcus auus maternus eis per fraudem ademerat. Venientibus ijs traduntur arces & munitiones, una excepta, cui Præmentæ nomen. Cuius præfectus in fide Boleslai Calui perstabat. Quam tamen haud ita multo pòst nobilitas expugnauit. Tulit eam iniuriam & contumeliam non iniquissimo animo Boleslaus Caluus, suadente auia Heduigi, quæ & antea maritum, & posterius filium ab eo dominatu frustrà auocauerat, & tūc nepoti, ne iniustè iustis hęredibus olim ereptum retineret, aut repeteret, persuasit. Quin is posteriori tempore affinitatem etiam cum Præmislo contraxit, collocata ei in matrimonio sorore sua Elizabetha una de quinq;. Verùm id post mortem Heduigis actum est. Vix enim uno anno ea postea uixit. Nam altero post maritū obijt, qui fuit à Christo nato 1243. septimo Idus Octobris. Corpus eius, quod croceum dum uixit, propter rationem uictus duram atque tenuem, assiduaq; ieiunia, fuerat, post mortem insolito splendore, coruscasse fertur, Deo perhibente testimonium sanctimoniæ & pietati eius. Quāquam tertio demum & uicesimo anno pòst, à Clemente pontifice maximo in numerum sanctorum, examinato bene ac diligenter negocio relata est. Sepulta est autem Trebniciæ. Cruciferi quoque Teuthones eodem tempore, hoc est pòst Tartaricam illam inundationem, cum Pomponi apud Legniciam interfecto Henricum de Vida magistrum suffecissent, non modò Prussiam bello quæsitam, sed etiam ea quæ initiò à Conrado duce acceperant, penè amiserunt Suentopelci fraude, & mox aperto bello. Nam cum ij inuitati à Conrado contra Prussos cum barbaris bellum uaria fortuna gessissent, nunc uictores, nunc uicti, & arces atque oppida quædam ipsi condidissent, quædam de hostibus cepissent, atq; ex his nōnulla rursus amisissent, & quodam tempore ui barbarorum magna strage uicti, cæsiq;, in arctum redacti essent, ad extremum tamen multis Germaniæ principibus opem ferentibus magna ex parte Prussos debellatos domuerunt, & ad recipiendam religionem Christianā adegerūt. His eorum successibus inuidens Suentopelcus, simul autem sibi ac dominatui suo metuēs, Prussos clàm partim ad bellum, partim ad defectionem atq; rebellionem sollicitauit: & quo magis eos sibi obnoxios, & Cruciferis infestos & irreconciliabiles hostes redderet, persuasit ijs, qui Christiani iam facti erāt, ut religionem Christianam, quam inuiti susceperant, rursus abijcerent: Germanosq; & Polonos omnes, qui uel negociabantur apud ipsos, uel etiam domicilia in Prussia fixerant, constituta certa die trucidarent. Quæ cùm illi impigrè peregissent, munitionesq; omnes, præter Balgam & Elbingam, interfectis ubiq; præfectis, & pręsidijs, in potestatem suam redigissent, Suentopelcum belli ducem creant, eiq; parituros se esse recipiunt. Accepit lubens delatum imperium Suentopelcus, confestimq; obsessis terrestribus iuxtà ac fluuialibus, quicunq; Crucifericarum essent partium, siue in Prussiam proficiscerentur, siue inde fugerent, excipiebat & necabat: coactisq; celeriter Prussorū atq; Pomeranorum suorum copijs, Culmensem tractum omnem ferro & igni uastauit, ubi ad quatuor millia hominū partim occidit, partim captiua abduxit. Nec integrum quicquam in eo tractu, præter Toruniam, Culmam, siue Chelmam, & Razinum, arces quibus potiri non potuit, reliquit. Neq; eum authoritas Guilelmi episcopi Mutinensis, legati apostolici, ab incœpto deterruit. Qui quidem legatus Prussiā tunc in diœceses & episcopas, nempe Varmiensem, Zambiensem & Pomezaniensem distinxit, quemadmodum uult Dlugossus, tametsi nondum eæ regiones penitùs à Cruciferis subactæ erant. Fungebatur tūc apud Cruciferos magistratu, quem illi Marsalcum uocant, Ditrichus siue Theodoricus. Is igitur conuocato consilio, consultat quid facto opus sit. Incōsultum ac temerarium uidebatur, in prælij dimicationem cum Suentopelco uenire, cuius uires Prussis & Pomeranis coniunctis maiores erant, quàm ut à se tunc sustineri possent. Itaq; placuit omnibus, ut munitiones suas defenderēt, et per omnem occasionem Suentopelci ditiones uicissim in-

Zz 2 festarent.

Boleslaus Caluus propter propensionem in externos exosus suis.

Maiorum Polonorum defectio à Boleslao Caluo.

Bogumilus pal. Posnan.

Vuladislai Sputatoris filij.

Naclum à Suentopelco interuersum.

Præmenta arx expugnata.

Boleslaus Caluus æquo animo tulit se eiectum è maiore Polonia.

Heduigis sanctæ mors.

1243. ann.

Heduigis in diuos relata.

Suentopelci bellum contra Cruciferos Prussienses.

Cruciferorum res gestæ in Prussia.

Prussorum defectio à religione & Cruciferis.

Balga & Elbinga munitiones retentæ à Cruciferis.

Suentopelcus à Prussis bello præficitur.

Razinum arx.

Prussiæ episcopæ.

festarent: Zartauicia arx erat in Pomerania, Cruciferorum ditioni finitima arte & præsidio bene munita, ubi thesaurus erat Suentopelci. Eam igitur Ditrichus nocte quadam, quæ est ante pridie nonas Decembris, cum uigintiquatuor armatis, admotis scalis, custodibus partim interfectis, partim captis, intercepit thesaurum, in quo diuę Barbarę illiusue Antiochenæ, cuius celebre est nomen apud Christianos, an alterius cuiuspiam, incertum est, corpus erat, asportauit, arcemq; accito & imposito pręsidio suo muniuit. Aduolat cum expedito agmine Suentopelcus, tentataq; nequicquam expugnatione, & parte copiarum ad obsidionem relicta, cum reliquis in Cruciferorum ditionem excursionem fecit. Occurrit ei Ditrichus cum Cazimiro duce Cuiauiæ & Lenciciæ, Conradi filio, quem Ditrichus haud falso coniiciens euenturum, id quod euenit, in auxilium acciuerat. Conseruntur manus, uincitur & fugatur Suentopelcus. Neque contenti uictores præsenti uictoria, in Pomeraniam etiam inuadunt. Coniunxit se cum eis Pręmislus dux maioris Poloniæ precibus Cruciferorum euocatus. Quam quidem expeditionem eò lubentius suscepit, ut suam quoque iniuriam in Suentopelco auo materno ulcisceretur. Nec satis habuerunt agros, uicos, atq; pagos populari, Vissegradum etiam urbem expugnarunt. Deind emotis ad Naclum castris, arcem per deditionem recipiunt, & Præmislo reddūt. Quibus incommodis motus Suentopelcus, extremaq; metuens, pacem cum Cruciferis Guilelmi legati apostolici opera facit, datis obsidibus Mesciugo siue Mestuino filio, Veiado comite, & Vimaro Burgrabio, primariis uiris. Captiui utrinq; dimissi ex pacto. Zartauiciam uerò ut Suentopelco redderent Cruciferi, adduci nequiuêre. Itaque minus diuturna pax ea fuit. Etenim Suentopelcus non multo pôst uiolato fœdere, uocatisq; in auxilium Prussis, Culmensem religionem ingressus, crudeliter eam uastauit. Non tulêre Cruciferi eam uastationem, & cum prohibere non possent, reuertentem tamen hostem adoriri, & prædam excutere studebant. Sed erat inter eos dissensio. Ditrichus enim antiquus Marsalcus, cum suas uires impares hostilibus esse iudicaret, loci opportunitatem, quo hostem inuaderet, quærebat: uolebatq;, ut apud Reusinam paludem, quæ Prussis & Pomeranis transeunda erat, in extremos impetum facerent, cum primi in transeunda palude impediti essent: cui prudentiores facile assentiebantur. Improbabat hoc cōsilium nouus Marsalcus Berlinus, utpote ferocior & minus usu rerum peritus, quòd diceret, prædam sibi abactā, ereptumq; iri, si extremum agmen inuaderent. Vicit huius sententia. Quare aperto campo ultra Ossam, reuertens hostes consecuti, pugnam ineunt, non detrectante Suentopelco, qui paucitatem eorum contemnebat. Nec magno negocio superantur, & ad internecionem cæduntur, ita ut uix uiginti ex eo numero euaderent. Quin & alterum agmen in auxilium suis superueniens, facilè profligatur. Suētopelcus geminata uictoria lætus, cum ingenti præda domum reuersus est. Subornat deinde Remcam aduocatum & nonnullos alios oppidanos Culmenses magnis pollicitationibus illectos, ut obsides suos, qui in arce Culmensi asseruabantur, solutos sibi remittant. Sed prodito consilio, proditores in arcem intromissi non sunt. Obsides uerò noctu clàm Zartauiciam deportati sunt, quæ arx firmo tenebatur præsidio Cruciferorum. Animaduertens autem Suentopelcus dolos suos non procedere, subornat qui Culmense & Zartauicense oppida incenderent. Ipse uerò cum Prussis in Cuiauiam excursionem facit, eamq; longè lateq; ferro & incendiis depopulatur, iratus Cazimiro duci, quòd is cum Cruciferis contra se uenisset. Neq; authoritate legati apostolici, ac ne interdicto quidem ab instituto dimotus est. Quin iritatus magis, cunctæ Poloniæ minari cœpit. Excitataq; arce, quam Zantir appellauit, supra Vistulam in tractu Culmensi, seu uerius Pomesaniensi, quo loco post quadraginta ferè annos Marieburgum à cruciferis conditum est, nauigationes & commercia Polonorum cum Cruciferis prohibebat, nauesq; diripiebat. Quibus malis fracti Cruciferi, de pace cum Suentopelco per Samborium fratrem eius agunt. Zartauiciam reddere promittunt. Verùm ille filium quoq; obsidem remitti sibi poscebat. Facilè intelligebant Cruciferi, quàm infirma & incerta ea pax futura erat, si filium Suentopelco remisissent. Itaq; in Pannoniam superiorem, quæ iam Austria dicitur, eum relegarunt, & Friderico duci adseruandum commendarunt. At Suentopelcus priore non contentus, alteram quoque arcem, cui Suece nomen est, in ripa Vistulæ citeriore ubi uerticosissimus amnis est, ædificat, frustrà prohibentibus Cruciferis, & aliam arcem Puterborgum ex aduerso ædificare orsis. Nam à cœpto postea destitêre. Cæterùm auxiliis Friderici ducis Austriæ, & aliorum quorundam Teuthonum, & aduentu Cazimiri ducis Cuiauiæ, auctis copiis, in Pomeraniam excursionem faciunt: in qua nouem dies morati, reuertentes ingentē prædam abigebant, cum eos Suentopelcus

Zartauicia arx à Cruciferis intercepta.
Cruciferorum uictoria.
Præmislus dux maioris Poloniæ.
Vissegradum captum à Cruciferis.
Naclum ereptum, & Præmislo redditum.
Pax inter Suētopelcum & Cruciferos.
Suentopelcus Culmensem oram iterum uastat.
Consilium senile & iuuenile.
Cruciferi uicti à Suētopelco.
Cuiauia uastatur.
Zantir arx condita.
Suece arx condita.
Puterborgum arx.

pelcus accitis properè Prussis (nam ipse cum suis adoriri eos ausus non est) impetum facit. Et auxiliares quidem qui cum pręda antecedebant, hostium uim non sustinentes, funduntur, fugunturq;. Extremum quoque agmen Cazimiri & Cruciferorum perturbari iam à Suentopelco cœperat. Sed Martinus Crusuiciensis signifer cohortatione sua pugnam restituit. Cumq; neutra pars referret pedem, pars Austriorum è primo agmine retrò ad suos se recipiens, fortè fortuna in Pomeranos cum suis dimicantes incidit, hostesq; auersos adorta, cum anceps illis esset dimicatio, in fugam uertit. Adueniens autem Opisso Abbas Messanensis ab Innocentio quarto pontifice Max. Gregorii noni successore legatus, pacem inter Suentopelcum, & Cazimirum, & Cruciferos redintegrauit, exacto à Suentopelco iureiurando, quòd nihil deinceps commune cum Prussis habiturus esset. Quibus factis, ab interdicto Guilelmi prioris legati eum absoluit. Sed iam missis Cruciferis & Pomeranis ad Boleslaum nostrum reuertamur. Conradus dux Masouiæ pôst Suchodolensem cladem, de ulciscendo Boleslao Pudico sedulò cogitabat. Et cum imparem se eius uiribus uideret, Lithuanos & Iazygas finitimos in eum concitauit. Qui rapidi torrentis in morem in Sendomiriensem oram sibi proximam tunc usq; ad Vistulam inundarunt, & magnam pecudum, iumentorum atq; hominum prædam è Lucouiensi & Secechouiensi territorio abigebant. Nec aberat Conradus cum suis, cęde & incendiis in obuia quæq; sæuiens. Coëgit & Boleslaus exercitum, quantum angustia temporis patiebatur, querelis & lachrymis suorum fatigatus, & aduersus Conradum duxit, sua defensurus, & illatum bellum propulsaturus. Commissaq; apud Iarosinum pagum pugna, uincitur: & multis cæsis, captisq; fugit ex acie. Ingens inde trepidatio Sendomiriēsem nobilitatem inuasit. Quocirca metu constricta & pręsenti periculo, desperato Boleslai principis auxilio, Conrado sese dedidit. Et parci quidem tunc iussit Conradus cæteris omnibus. Solas episcopi Cracouiensis possessiones, quòd is in Boleslai fide permanebat, crudeliter diripuit, & incendit. Atq; ea calamitate Kelcense, Cunouiense, atq; Tarzecense, quod nunc Bozentinense dicitur, territoria in tractu Sendomiriensi tunc afflicta sunt. Nam Secechouiense barbari iam deuastarant. Hac iniuria commotus Prendota episcopus, Conradum uelut inuasorem ecclesiasticorum bonorum, incendiarium, & sacrilegum autoritate sua pontificia publicè anathemate atq; diris deuouit. Quam rem Fulco siue Pelca, Archiepiscopus Gnesnensis, cum uniuersa synodo ea de causa conuocata, comprobauit. Muniuit aūt Conradus arces quasdā in Sendomiriensi tractu. Verùm eas non ita multo pôst Boleslaus, deiectis eius præsidiis, recepit, cum Conradus cursim in Masouiam, excursione Prussorum excitus discessisset. Barbari enim siue à Suentopelco incitati, siue sua sponte ob negatam mercedem nauatæ dudum in Polonia contra Boleslaum, ut uult Dlugossus, operæ indignati, siue adeò iusto Dei Opt. Max. iudicio mala in authorem conuertente, in Masouiam ipso absente excursionem fecerant, ad Cechanouiam usq; oppidum progressi. Quāquam non impune illud eis cessit facinus. Nam à Cechonouia reuerti cum ingenti præda incipientibus ad tertium Idus Iulii Masouii, Lenciciensesq; equites iuxtà atque agrestes manu facta occurrerunt: & prælio inito, nongentis cæsis, captis ducentis, reliquos excussa præda in fugam præcipites egerunt. Exustum est autē Ploscum oppidum, habitatoribus, uacuum, quòd ii sub aduentum hostium in arcem cōfugerant. Sed eáne, an anteriore quadam barbarorum excursione, non liquet. Nec diu moratus Conradus, repulsis barbaris, expeditionem aduersus Boleslaum renouauit unà cum Cazimiro filio, & Miezislao genero, duce Oppoliensi: & in Cracouiensem oram duxit exercitum. Continebat se Boleslaus in arce Cracouiensi, non ausus iterum prælio rem committere. Itaque eregione arcis Conradus castra metatus est, quo loco Rudaua amnis Vistulę miscetur: eumq; locum fossis, aggeribus, castellisq; muniuit. Et quòd obsidio longior fore uidebatur, uno à Cracouia miliario supra Vistulam nouā arcem munit in eo colle, in quo monasterium Tinecense situm est. Aliam item apud Lelouiam oppidum, decimo à Cracouia milliario. Et hanc quidem Miezislao commēdauit, illam uerò suo firmauit præsidio. His actis in Masouiam reuertit. Post cuius discessum Boleslaus Tinecensem arcem in suam redegit potestatem. Quo cognito, ii quoque qui in castris ad Cracouiam relicti erant, decessêre, ueriti ne & ipsi expugnarentur. Et paucis diebus illis Miezislao mortuo, Lelouiēsis quoque arx Boleslao dedita est. Ita paruo negocio omnes Conradi conatus, labores, atque sumptus in irritum tunc reciderunt. Nec ita multo pôst Conradus extremum uitæ clausit diem, relictis tribus filiis superstitibus, Boleslao, Cazimiro, & Zemouito, āno Christi nati 1247. Cum autem Boleslaus paucis diebus patrem secutus esset, Cazimirus non acquiescens in Lenciciensi

Pomerani uicti à Cruciferis.
Legatus pontificis Opisso Abbas.
Lithuanorum & Iazygum excursio in Poloniam.
Boleslaus Pudicus uictus fugatusq; à Cōrado & Barbaris.
Sendomiriensis nobilitas Conrado sese dedit.
Episcopi Cracouiensis possessiones uastatæ à Conrado.
Conradus anathemate ictus.
Prussi Masouiam uexarūt.
Prussi profligati à Masouiis.
Ploscum incensum.
Conradi expeditio contrà Boleslaum Pudicum.
Cracouia obsidetur.
Rudaua fl.
Tinecēsis arx.
Lelouia.
Tinecensis & Lelouiensis arces recuperatæ.
Miezislaus Oppoliensis obiit.
Conradus Masouiorum dux obiit.
1247. ann.
Boleslaus Cōradi filius mortuus.

cicienfi & Cuiauienfi dominatu, quem ipsi uiuens pater attribuerat, Siradiam, Spicimi-
rum, & Rofpram arces inuafit, & fratrem cum uxore Gertrudi captum in uincula conie-
cit. Boleslaus uerò Pudicus à morte Conradi pacem nactus, collapsa & uastata bello in-
ftaurare, deprauataq; corrigere inftituit, magnáq; manfuetudinis, & probitatis laudem e-
tiam apud exteros adeptus eft. Qui ftatus rerum huius oræ hoc fuit admirabilior, quòd
non modò cætera Polonia, uerùm tota penè Europa bellis tunc ardebat. Ac in Vngaria
quidem Bela rex pofteaquam Tartari exceflerunt, nihil antiquius habuit, quàm recolle-
ctis afflicti regni uiribus Fridericum Auftriorum ducem ulcifci, propterea quòd is fibi
fub tempeftate illa Tartarica tria territoria, & argenti, auriq; permultum, uiolento pacto
extorfiflet, Vngariamq; nihilo mitior Tartaris populatus eflet. Commiffoq; prælio Fri-
dericus occifus eft. In Bohemia uerò Præmislus Venceslaum patrem regno fpoliauit.
Sed mox captus ab eo, ac dimiffus, in Morauiam illo iubente concefsit. Porrò Fridericus
Imperator Italiam infeftabat, factionefq; Guelforum & Gibellinorum, fumpto à Pifis ini-
tio, in fingulis ferè urbibus tunc excitatæ, diu poftea ipfam exercuerunt & afflixerunt.
Cumq; Innocentius pontifex Fridericum à cœpto reuocare non poffet, coacto Lugduni
concilio, imperium ei diris deuoto abrogauit: Germanofq; principes concitàuit, ut Hen-
ricum Lantgrauium Turingiæ, diuæ Elizabethæ filium fucceflorem ei abfenti crearent,
quamuis ipfe Fridericus, poft Henricum filium captum et mortuum, Conradum alterum
filium fuccefforem fibi deftinaffet, regemq; Romanorum appellaflet. Cum autem Henri-
cus apud Vlmam interfectus eflet, Guilelmum Holandiæ comitem ijdem principes re-
gem appellarunt. Nec multo pòft Fridericus quoque profligato à pontificijs exercitu, &
Entio filio capto, in Apulia perijt, anno Chrifti 1250. Sed mittamus externa. Nec in
maiore Polonia & Silefia quietæ res tunc fuêre. Belli uerò principium illud fuit Silefia.
Henricus Pius dux Silefiæ à Tartaris interfectus, ex Anna uxore Ottocari primi regis Bo
hemorum filia, quatuor reliquit filios, Boleslaum cognomento Caluum, Henricum,
Conradum, & Vvladislaum. Ex his duo poftremi & natu minimi ab Heduigi auia facer-
dotio deftinati, & in Italiam mifsi, literis nauabant operam & Conrado quidem Bamber-
genfis epifcopa, Vvladislao uerò Salisburgenfis Archiepifcopa promiffa erat. Itaque reli-
qui duo fratres de Annæ matris & confilij fententia dominatum paternum in Silefia inter
fe partiti funt, ita ut Boleslao, cui Caluo cognomen fuit, Vvratislauienfis, Henrico uerò
Legnicienfis tractus forte obtingeret: & ne duo illi minores omninò exhæredes effent,
Conradus quidem Henrico in Legnicienfi, Vvladislaus uerò in Vvratislauienfi Boles-
lao confors accederet. Verùm paulò pòft Boleslaus cupiditate ductus, quòd Legnicien-
fem portionem meliorem effe iudicaret, Conradumq; fratrem, qui in ea confors Henrico
factus erat, iam hypodiaconum, portionem fuam petiturum non effe exiftimaret, repu-
diato Vvratislauienfi dominatu, Legnicienfem ufurpauit Henrico uerò Vvratislauien-
fem concefsit. Atque hic fomes poftea ciuilium & paricidialium bellorum inter ipfos fuit,
quemadmodum fuo loco exponemus. Tunc autem Boleslaus Caluus pœnitentia du-
ctus, quòd maioris Poloniæ dominatum à Præmislo & Boleslao Vvladislai Sputatoris
filijs præripi fibi, fuadente auia, paffus effet, ad recuperandum eum adfpirare cœpit, ar-
cemq; nouam Copaniciam fupra Odram in finibus ditionis Præmisli muniebat. Iam e-
nim Prçmislus quoque cum fratre dominatum partitus erat: & Califsienfem quidem tra-
ctum à Profnia amne ad Præmentum arcem. & inde ad Vartam fluuium, & Mofinam ar-
cem, & Sepnum paludem fratri concefferat, Pofnanienfem uerò & Gnefnenfem ipfe ob-
tinebat. Ad eam igitur munitionem prohibendam Præmislus & Boleslaus fratres co-
pias comparabant. Sed proceribus utriufq; partis interuenientibus, pax inter affines du-
ces conftituta eft, his quidem legibus, ut Præmislus Boleslao Caluo Santocum, Medire-
zum, & Sbanfinum, quam arcem non ita pridem condiderat, daret. Ille uerò nouam mu-
nitionem demoliretur. Nec multo pòft Barnimus Caffubiorum & Slauorum dux, fiue is
Samborio, fiue Boguslao, fiue aliunde ortus fuit, Santocum fibi uendicare, & cum exer-
citu oppugnare adortus eft. Et facilè quidem paucis arcem defendentibus expugnaffet,
ni properè ei Prçmislus fuccurriflet. Nec mora Boleslaus quoq; Caluus ad ferendam fuis
opem accurrit. Quorum amborum uires metuens Barnimus, ab obfidione recefsit. Bo-
leslaus autem ut Præmislo gratiam referret, Santocum ei reddidit. Sub idem tempus Ca-
zimirus dux Lencicienfis atq; Cuiauienfis, ut cum alterius iniuria, dominatum fuum am-
plificaret, Landenfe territorium in tractu Califsienfi inuafit, monafteriumq; eiufdem no-
minis, fupra Vartam fluuium fitum prçfidio firmauit. Verùm id Boleslaus dux Califsien-
fis de-

Boleslai Pudici ftudium.
Vngaria uexata ab Auftrijs.
Fridericus Auftriæ dux occifus.
Italiæ ftatus.
Guelfi & Gibellini.
Friderico abrogatum imperium in concilio.
Germaniæ motus.
Henricus Cæfar.
Conradus Cæfar.
Friderici Imperatoris mors.
Guilelmus Cæfar.
Entius Friderici F. captus.
1250. ann.
Henrici Pij filij.
Silefiæ principatuum diuifio.
Difsidium inter fratres.
Copanicia arx
Poloniæ maioris diuifio.
Pax inter maiores Polonos & Silefios.
Sbanfinũ arx condita.
Barnimus Caffubiorum dux.
Santocum oppugnatum.
Santocum maiori Poloniæ adiunctum.
Landenfe monafterium captum, & receptum.

fis deiecto Cazimiri præfidio mox recepit: difiectifq; propugnaculis, monachis reftituit.
Porrò Cazimirus, qui aliena appetiuerat, nõ modicum fuorum detrimentum tunc acce-
pit. Suentopelcus enim quietis impatiens, uiolatis fœderibus, quæ cum Cazimiro & Cru-
ciferis icerat, cùm fubitò cum Prufsis in Cruciferorum ditionem irrupiflet, multofq; mor-
tales apud Golubum incautos opprefsiflet, in Cuiauiam quoq; impetum fecit, quo lucu-
lentiore præda barbaros fibi deuinciret, fuorumq; inopiã releuaret. Anguftiore enim an-
nona Pomerani iuxtà atq; Cruciferi tunc utebantur. Itaq; magna clade Cuiauiam affecit:
plurimifq; interfectis hominibus, abfq; ullo fexus ac ætatis difcrimine, incenfis uillis atq;
pagis, permagnã prædam afportauit. Quanquam ea præda à Cruciferis excuffa eft, eam
Suentopelcus reuertens ex itinere, munitionem, quam tunc illi eregione Chriftiborgi
arcis muniebant, expugnare adortus, commiffoq; prælio fuperatus eflet. Nihilo tamen
magis conquieuit Suentopelcus, fed reparato exercitu mox ad Chriftiborgum redijt:
cumq; præmifsi ab eo præcurfores à decurrentibus ex arce Cruciferis reiecti, tumultuo-
fius ad reliquum agmen fe reciperent, exercitum omnem in fugam conuerterunt. In qua
dum fe mutuo præcipites in Viftulam impellunt, multi de exercitu Suentopelci periêre.
Freti autem hoc fucceflu Cruciferi, uicifsim Pomeraniam excurfione facta, maiorẽ in mo-
dum uaftauerunt. In Prufsiam quoque ij, qui Balgæ & Elbingæ in præfidijs erant, popu-
labundi excurrêre. Sed cum præda onufti reuerterentur, in infidias à barbaris præparatas
incidêre, ubi cùm propter iniquitatem loci, & circumfuforum barbarorum multitudinem
neque recipiendi fe facultas, neque ex æquo pugnandi copia eflet, hoftibus fefe, fruftra
diffuadentibus Magiftro & Marfalco dedidêre, & ad unum omnes trucidati funt. Qua
clade uehementer eorum uires attritæ funt: fed recreatæ non multò pòft Germanorum
principum auxilijs, atque ita recreatæ, ut non modò reprimerent feroces & exultantes
barbaros, uerùm etiam perdomarent magna ex parte, ufque adeò, ut quinque conuen-
tus, nimirum Pomezanus, Erminius fiue Varmienfis, Pogezanus, Barthinus, & Nacta-
ginus fubacti, religionem Chriftianam reciperent. Suentopelcus quoque cum iam fe-
nio confectus eflet, his Cruciferorum fuccefsibus, & authoritate Iacobi Leodienfis Ar-
chidiaconi legati apoftolici adductus, pacem cum eis fecit. Venerat autem tunc is lega-
tus ab Innocentio Pontifice Maximo, cùm ad res Polonicas componendas, tum ut pon-
tifici à Friderico Imperatore uehementer exagitato & afflicto aliquid fubfidij corrogaret
& corraderet. Itaque conuocata Vvratislauiam epifcoporũ fynodo, impetrauit, ut quin-
ta pars redituũ ecclefiafticorum ex tota Polonia in triennium ei decerneretur. Relaxauit
autem tunc Polonis partem ieiunij eius, quod eft folenne cunctis Chriftianis ante pafcha.
Nam cum id totis nouem hebdomadis ueteri fummorum pontificum inftituto uulgò fer
uarent, indulfit, ut eflet deinceps hebdomadarum fex & dimidiæ. Per eadem tempora
Silefia, Boleslao Caluo authore & incentore, ciuilibus bellis ardebat. Nam cum Con-
radus refutato facerdotio à Boleslao fratre, præter fpem eius, portionem Legnicienfis do
minatus fibi deftinatam, repeteret, Vvladislaus uerò Archiepifcopus factus, partem
fuam in Vvratislauienfi non peteret, Boleslaus ad Vvratislauienfem, quem prius con-
tempferat, redire uelle cœpit. Negante Henrico, exercitum coëgit, è Germania merce-
narium militem acciuit. Vvratislauienfem Hẽrici fratris ditionem armis atq; flammis in-
feftauit. Neimarco oppido cum templo & hominibus incenfo, Vvratislauiam contendit.
Nouis tũc mœnibus Vvratislauia muniebatur, & iure Teuthonico ciuitas inftituebatur.
Et tamen trimeftrem Boleslai obfidionem fuftinuit, obfidentefq; crebris eruptionib. exa-
gitatos, re infecta difcedere coëgit, cum Henricus impar fraternis uiribus ad prælij dimica
tionem prodire non eflet aufus. Redijt mox Boleslaus cum maiorib. copijs, & fruftra ten-
tata iterum Vvratislauiæ expugnatione, uaftatis longè, lateq; agris atq; pagis, cum muni-
tiones Henrici præfidijs tenerentur ac defenderentur, reduxit exercitũ triftior, quòd dua-
bus expeditionibus fumptuofis, nullum tantis fumptibus dignũ operæ precium feciflet.
Sed tamen tertiam deinde adiecit. Et cum nè ea quidem ex ipfius animi fententia cefsiflet,
nec haberet unde ftipendia debita mercenarijs militibus diffolueret, infeftare ij latrocinijs
deditionem eius cœpere: inde odiffe eum iam fui ac deferere. Qua re adactus, fupellectilẽ
oẽm fuam in ftipendia militũ diftraxit: & cũ ne ita quidẽ eis fatisfaceret, arces eis quafdã et
poffefsiones hypothecæ nomine habẽdas dedit. Deniq; Lubuffenfe territoriũ, Brãdẽbur
gẽfib. Marchionib. Ioãni & Otthoni oppignerauit. Atq; ex eo tẽpore, id in Saxonũ pote-
ftatẽ uenit. Cũ aũt Boleslaus inops, egẽfq; & fuis exofus, nec fatis cõpos mẽtis oberraret,
ab Henrici militib. exceptus, & Vvratislauiã adductus fratris benignitate & mifericordia

Suentopelcus Culmenfem & Cuiauiam infe ftat.
Golubum.
Suentopelcus bis uictus à Cruciferis Prußienfibus.
Pomerania uaftata à Cruciferis.
Cruciferi ad internecionem profligati à Prußis.
Prufforum cõuentus fiue regiones à Cruciferis fubactæ et Chriftianæ factæ.
Pax inter Pomeranos & Cruciferos.
Legatus pontificius Iacobus Leodienfis Archidiaconus.
Synodus Vvratislauiæ.
Subfidiũ pontifici ab epifcopis Poloniæ decretum.
Ieiunij quadragefimalis moderatio.
Silefici motus & bellum inter fratres.
Neimarcum.
Vvratislauia munita, & iure Teuthonico dotata.
Boleslaus exofus fuis ob iniurias & mente captus.
Lubuffenfe territorium Marchionibus oppigneratum.
Boleslaus captus à fratre et dimiffus.

statim dimissus est. Nec illa tamen lenitate & mansuetudine fraterna, cupiditas & feritas Boleslai uicta est. Quin is Legniciam reuersus, noua aduersus fratres consilia cum animo suo & cum externis militibus (cum suos à se alieniores esse animaduerteret) agitabat. Neque Conrado portionem ipsius, quemadmodum receperat nuper Vuratislauiæ, reddebat: & cum pecunia indigeret, Zithauiam & Gerliciam oppida suis quibusdam hominibus oppigneravit. Hinconem Mirsonis Castellani Crosnensis filium, quòd magnas pater eius facultates habebat, ut pecunia multaret, cepit. Quibus rebus magis etiam alienatis ab ipso animis omnium, Crosnense territorium & arx cum alijs finitimis ad Conradum ab eo defecit. Sed cum is comparari sibi à Boleslao fratre insidias comperisset, neque satis uirium ad resistendum ei se habere, ac in Henrico quoque parum spei sibi reliquum esse cerneret, ad Præmislum Posnaniensem & Calissiensem supplex confugit. Quem benignè accepit Præmislus, & bene sperare iusso, sororem suam Salomeam ipsi despondit: & nuptijs Posnaniæ celebratis, Thomam Castellanū Posnaniensem, & Thomislaum pincernam cum filio, gente Nalencios, quos in uincula quasi contra se conspirassent, coniecerat, Archiepiscopo Gnesnensi, episcopo Posnaniensi, & alijs proceribus, qui ad nuptias conuenerant, rogantibus, dimisit. Reuera autem illi ea re animū Præmisli offendisse existimabantur, quòd factum eius improbabant, cum is absque consilij sententia Gnesnensem tractum Boleslao fratri pro Calissiensi adempto dedisset. Post nuptias autem illas, Præmislus mox ad Henricum & Boleslaum legationem misit, postulans ut ij Conrado fratri iustam partem patrimonij concederent. At Henricus quidem negauit à se repetendam esse Conradi portionem, sed à Boleslao, & cum eo acturum se ea de re pollicitus est. Boleslaus uerò durius respondit: Conradum sacris initiatum, iure omni patrimonij repetendi excidisse. Quo circa Præmislus cum exercitu suo fratrisq; Boleslai, Legniciensem tractū ingreditur, Conradum secum ducens, & magna celeritate arcem Bythomiam siue in ueterib. ruinis, siue alio quodam opportuno loco supra Odram non procul à Glogouia excitauit: & turribus, aggeribus, fossisq; muniuit, turmasq; aliquot & cohortes Conrado attribuit, cum quibus ille finitimas oras Boleslao Caluo subiectas tamdiu uexaret, quoad ius suum ab ipso consequeretur. Et paucis quidem diebus debellatum erat, si ad extremum fortuna Conradi cœptis respondisset. Nam Boleslaus Caluus dum incautius fortè aduersariorum copias & nouam munitionem speculatur, compræhensus ab aduersarijs in statione excubias agentibus & in custodia à Conrado habitus, ad quamuis iniquas conditiones adduci potuit, nisi corruptis custodibus euasisset. Dum autem Præmislus cū fratre Boleslao Silesico bello occupatus abest, Barnimus Cassubiorum & inferioris Pomeraniæ dux arcem Drenum quam Germani Dresnam uocant, noctu sopitis custodibus intercepit. Sed eam Præmislus post unum mensem expugnatā recepit, hostesq; in præsidio repertos captiuos abduxit. Sbansinum quoq; tunc à latrunculis è Lubussensi arce excurrentibus interceptum, idem Præmislus paruo negocio recuperauit. Nam cum ij fortè in gregem quendam incidissent, eumq; abigere uellent, pastor gregis direptionem deprecatus, prēmij loco indicauit eis proximam arcem, Sbansinū ea erat, quæ à tribus tātum habitaretur, & à succedentibus sibi quotidie per uices uicinis rusticis custodiretur, facilè eos capere posse, si rusticano cultu quasi ad custodiam uenientes, ianitores fallerent. Itaq; introgressi, ianitores cōstrinxerunt, & arce potiti sunt. Qua de re cum Præmislus nocte sequenti certior factus esset, postero die aulico tantum comitatu suo stipatus, cæteris sequi iussis, festinus ad Sbansinum accurrit: & ostentata specie obsidionis, ad deditionem adegit prædones illos, uitam tantum pactos. Redegit autem hîc ipse Præmislus tunc in suam potestatem Rudense, seu Velunense territorium, quod cum ad maiorem Poloniam pertineret, Miezislaus dux Oppoliensis & Ratiborīēsis interceperat, quo tempore Henricus Barbatus maioris Poloniæ dominatum, pulso Vuladislao, Præmisli & Boleslai patre, inuasit. Ad quod recuperandum Præmislus huiusmodi occasione usus est. Miezislao sine liberis defuncto, Vuladislaus frater germanus legitimus hæres fuit. Is cum uxori Miezislai Iudithæ Conradi ducis Masouiorum filiæ dotem quingentarum marcarum argenti, & alterum tantum quod contra dotem uulgo, elegantiores uerò donationem propter nuptias uocant, de more atq; iure exoluere deberet, nec haberet pecuniam, pactus est cum fratre & curatore eius Cazimiro, ut loco illius pecuniæ Rudense territorium ipsi daret, cuius possessionē non satis certam, firmamq; sibi esse intelligebat. Traditioni certa dicta est dies. Quod cùm rescisset Præmislus, anteuertens Cazimirū, arcem Rudensem (unde iam Vuladislaus præsidium deduxerat, relicto cum aliquot comitibus præfecto,

Zithauia. Gerlicia.

Crosnenses ad Conradum defecêre.

Salomea Conradi uxor. Nalencij in uincula coniecti.

Conradus portionem patrimonij bello repetit.

Bythomia condita uel instaurata.

Boleslaus Caluus iterum captus & elapsus.

Drenum siue Dresna arx intercepta à Cassubijs, & recuperata.

Sbansinum interceptum & receptum.

Rudense seu Velunense territorium receptum à Præmislo.

Vuladislaus dux Oppoliensium.

qui eam Cazimirò traderet) occupauit. Quo cognito, nobilitas omnis ultro in fidem & potestatem eius uenit. Nec multo pòst aduenêre, qui à Cazimiro ad accipiendam possessionem missi erant: sed cum didicissent à Præmislo Rudam teneri, re infecta recessêre. Neque Vuladislaus postea ea de re aduersus Præmislum quicquam tentauit. Pecuniam uerò Henrico duci Vuratislauiensium, qui Iuditham posterius uxorem duxit, numerauit. Alio quoq; incommodo idem Vuladislaus paulò antè affectus est à Brunone Olomucensi episcopo. Nam is inimicitias gerens cum Vuladislao, oppidum Ratiboriense armata manu aggressus, cum templis & monasterijs exussit. Ab arce, siue repulsus, siue tribus millibus marcarum à Vuladislao acceptis (nam & hoc fertur) placatus recessit.

Ratiboria incensa ab episcopo Olomucensi.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER NONVS.

Aeterùm in minore Polonia cum pacatum iam principatū Boleslaus Pudicus obtineret, anno Christi 1252. salis metalla apud Bochnam pagum, quod iam oppidum est, quinto à Cracouia milliario inuenta sunt. Vnde uberes principi reditus accessêre. Kingę uerò siue Cunegundis uxoris Boleslai pietati & sanctimoniæ beneficium id, non modò Polonis, uerùm etiam finitimis populis perutile acceptū refertur. Excinditur autem id etiam nunc altissimis & latè sub terra patentibus puteis, supernè egesta humo solidum, duritie lapidea, molesq; ingentes trochleis, uel equorum, uel hominum opera circumactis extrahuntur, pleræq; crystalli penè in modum pellucidæ. Quin ex eo quoq; columnæ miræ magnitudinis excisę specus cauos, & contignationes eorum, atq; oppidum ipsum super ædificatum, uillasq; sustentant. Aqua item è puteis illis hausta, in sal candidum excoquitur. Cum hoc metallo, simul alius quoque thesaurus ingens & incomparabilis extitit Cracouiæ. Nam diuus Stanislaus martyr Christi, & episcopus quōdam Cracouiensis, satagente Boleslao principe, & episcopo Cracouiensi Prendota, ab Innocentio quarto Pontifice Maximo de amplissimi collegij sententia, re diligentissimè iterum atq; iterum examinata, in numerum sanctorum relatus est, centesimo demum & quinto ac septuagesimo anno post mortem, qui fuit post Christi natalem 1253. In qua re perficienda cum non minima difficultas esset, propter tantam temporum intercapedinem & uetustatem, uno atq; altero miraculo diuinitùs edito, sublata est omnis dubitatio. Primùm enim Reginaldus Hostiensis episcopus, uir grauissimus & summa in collegio Cardinalium authoritate præditus, qui maximè huic negocio aduersabatur, subito, grauissimoq; morbo correptus, & aliquot dies, noctesq; afflictus, nocte quadam in lecto uigilans, uirū quendam augusta specie, cultu pontificali perquàm splendido sibi adstantē, nomenq; suum & morbi illius causam edentem, cum uidisset, audissetq;, impetrata uenia è uestigio sanitati restitutus est: eodemq; puncto temporis ad pontificem cunctis rei miraculo stupentibus profectus, uisum ei suum, ac tam subitam ualetudinis mutationem ordine enarrauit. Nempe Stanislaum episcopum sibi paulò antè apparuisse, & ab eo clementer obiurgatū se esse, quòd unus maximè ipsi aduersaretur, morbumq; suum subitò depulsum esse, cum de sententia decessurum se esse polliceretur. Itaq; orare atq; hortari pontificem, ut sublata omni cōperendinatione, sanctum episcopum in album martyrum adscribat. Quo euidenti miraculo permotus pontifex Innocentius, rem tamdiu cōperendinatā tandem ad sextū Idus Septembris, Assisij in basilica diui Francisci memoriæ dicata solenni ceremonia peragere statuit. Qua die illucescente cum ipsemet sacris operaretur, ecce in basilicam infertur adolescens nuper mortuus, caterua propinquorum & amicorum magno eiulatu funus prosequente. Ibi pontifex humi postratus Deum orat, ut iuueni illo ad uitam reuocando sanctitatem sui martyris Stanislai luculentius declararet. Vix pauca elocutus erat, cum uiuus atque sanus exurrexit qui erat mortuus, quasi de somno expergefactus. Sacris atque ceremonijs omnibus ritè peractis, ipse pontifex è superiore loco pro concione grauem & luculentum sermonem habuit de uita ac meritis Stanislai: eiusq; memoriæ diem anniuersarium ad octauum Idus Maij, quo die cæsus est, dicauit. Deinde anno sequenti Prendota episcopus Cracouiensis, sacri corporis eius reliquias solenni pompa de sepulchrò leuauit,

1252. ann. Salinæ Bochnenses.

D. Stanislaus martyr in diuorum numerum relatus. 1253. ann.

Miraculum.

Miraculum.

leuauit,& hominum uenerationi exposuit. Interfuêre uerò ei celebritati Archiepiscopus & episcopi Poloniæ quicunq; per ualetudinem potuêre, itemq; Gerardus Russorum, & Vitus Lithuanorum episcopi. Nam & hi ad religionem Christianam iam accedebant, & illi ad societatem ecclesiæ catholicæ sese adiunxerant, quod utrumq; mox plenius exponemus. Adfuêre & cum Boleslao Pudico Præmislus Posnaniensiũ, Cazimirus Lenciciensium atq; Cuiauiensium, Zemouitus Mazouiorum, & Vvladislaus Oppoliensium duces, & Opisso iterum legatus apostolicus: præterea sacerdotum, abbatum, monachorum, nobilium, & promiscui uulgi non modò ex Polonia, sed etiam è Silesia, Morauia, Bohemia, & Vngaria tanta multitudo, ut urbs non exigua eam nõ caperet, sed in campis ea sub diuo gregatim diuersari cogeretur. Præcessit autem anno uno celebritatem illam, ingens aquarum inundatio, in tota ferè Polonia, ex perpetuis imbribus, ab Aprili mense usque ad uicesimam quintam Iulij delapsis, ita ut campi, agri, syluæq;, nauigabiles essent. In Masouia uerò præterea Lithuani Visnensem oram uastarunt. Tertio deinde anno Lublinensem quoque tractum depopulati sunt, & arcem ligneam etiam tunc incenderunt. Erat autem tunc Lithuanorum dux Mendocus siue Mindacus, qui Cruciferorum armis debilitatus, & in angustum redactus, anno Christi 1252. religioni Christianæ initiari cum suis assensus est, & Samagitensem, Veisensem, Curouiensem: & Iazygum siue Polessensem tractum donaturum se esse Cruciferis promiserat, ut imminenti ab ipsis exitio sese eriperet. Quorum opera regium etiam nomen adeptus est à summo pontifice, & à Rigensi Archiepiscopo, atque Culmensi episcopo, solenni ritu diademate cinctus. Verùm non multò pòst stabilitis rebus suis, neque Cruciferis promissa præstitit, & religionem abiecit, & pòst ex alijs, ex finitimis Christianorum regionibus prædas agebat, ut tunc è Lublinensi, quemadmodum suis locis exponemus. Fortè autem tunc aberat Boleslaus Pudicus, expeditione Morauica occupatus, cuius expeditionis hæc fuit causa. Post interfectum Austriæ ducem Fridericum, Prẽmislus, siue Otthocarus, Venceslai Lusci regis Bohemorum frater, uel, ut quibusdam placet, filius, Austria potitus erat, ducta in matrimonium sorore Friderici Margarita iam anu, quæ prius cum Henrico Friderici Imperatoris filio, nupta erat, ac Styriam quoque idem Otthocarus sibi adiunxerat, quod eò facilius fuit factu, quòd imperium in Germania tunc uacabat post mortem Friderici, Conrado filio eius, & Guilelmo comite Holandiæ, qui de imperio certabant, intra breue spacium temporis extinctis. Huic igitur Otthocaro cum Bela rex Vngarorum bellum facere uellet, & uirium ad id non satis haberet, Boleslaum generum Cracouiensium principem in auxilium euocauit. Nec ita multò antè, Venceslaus rex, post Miezislai Ratiboriensium & Oppoliensium ducis mortẽ, cum is nullos reliquisset liberos, Opauiam occuparat, & Nicolao filio suo notho tradiderat. Quocirca Boleslaus, ut in gratiam soceri manum Bohemorum distineret, Opauiamq; Polonis rursus adiũgeret, in Opauiensem oram, & in Morauiã cum exercitu ingressus, ferro & incendijs eam longè, lateq; uastauit, magnamq; prædam abegit, nec tamen Opauia potitus est. Ne Bela quidem operæprecij quicquam fecit. Quin à Morauis fusus fugatusq; esse fertur. Venceslaus Hagecus & superiora aliquãto aliter narrat, & huius belli, & excursionis Polonicę in Morauiam nullam prorsus facit mentionem. Nugatur autem de auxilijs à Venceslai rege missis Cracouiã contra Tartaros, ac de morte Boleslai principis, & quòd principatus Poloniæ ad Vvladislaum, & mox eo defuncto ad Præmislum Venceslai regis filios delatus, uerum à Præmislo repudiatus sit. Sed nos Hagecum animo suo indulgere sinamus. Hac igitur expeditione Morauica occupato Boleslao, liberior fuit excursio Lithuanis in Poloniam. Venceslaus quidẽ rex per illud tempus mortuus apud Bohemos, Præmislum filium siue fratrem, qui & ipse Otthocarus dictus est, successorem accepit, cum quo Bela pacem fecit. In Silesia uerò Conradus Henrici Pij filius ditiones fratrum ex arce Bythomiensi armis infestabat, quem quo expeditius adiuuaret Præmislus socer, dux maioris Polonię, cum Boleslao fratre, quem iniuria, quẽadmodum superius commemorauimus, affectum, in carcerem etiam quasi insidiatorem coniecerat, in gratiã à Fulcone Archiepiscopo reductus est, ac denuò dominatũ cum eo, conuentu apud Gezum, partitus, Gnesnã, Calissiam, Rudam seu Velunũ, Pysdros, Srodam, Pninum, Biechouiam, Gezum, & Pobiediscos ei concessit, Posnaniam cum cæteris munitionibus ac territorijs ipse retinuit. His ita transactis, in Vvratislauiensem regionem duxit exercitũ, & omnem eam oram, quæ circa est Olesniciam, Syzouum Trebniciam & Cerequiciam oppida usq; ad Vidauam amnẽ, uno à Vvratislauia milliario, deinde & ultra Odrã uadato flumine depopulatus est, propterea quòd Henricus dux Vvratislauiensis

Russorum episcopus catholicus.
Lithuanorum episcopus primus.
Legatus Apostolicus in Polonia Opisso iterum.
Inundatio.
Lithuanorum excursio in Masoniam & Poloniam.
Lublinẽsis arx incensa.
Lithuani religionem Christianam accipiunt, & abijciunt.
Mindacus Lithuaniæ rex creatus.
Morauicum bellum.
Venceslaus Luscus rex Bohem.
Austria & Styria in ditione Bohemorum.
Bela rex Vngariæ Austrijs bellum infert.
Opauia à Bohemis occupata.
Opauiensis tractus uexatus à Polono.
Hageci nugæ.
Vẽceslaus rex Bohem. mortuus.
Otthocarus regnat apud Bohemos.
Præmislus cũ fratre redit in gratiam.
Fulco archiepiscopus.
Poloniæ maioris noua diuisio.
Præmislus dux Silesiam infestat.

sis neq; ipse partem patrimonij Conrado reddebat, neq; ad repetendã eam à Boleslao fratre opem ei ferebat. Ad hæc, non soluebat Præmislo quinquaginta pondo siue marcas argenti, de quibus pro redemptione cuiusdam Germani captiui fide iusserat. Templis tamẽ & monasterijs, & possessionibus eorum atq; hominib. ecclesiasticis omninò manus abstinuêre milites, edicto Præmisli. Erat tunc Vvratislauiæ Opisso legatus summi pontificis, existimabatq; contumeliã fieri sedi Apostolicę, quòd se præsente, & penè inspectante Vvratislauiensem oram Prẽmislus infestaret. Itaq; sacris ipsi & omnibus qui sub ditione eius erant, interdixit. Sed mox postulante Præmislo interdictum illud abrogauit, ueritus ne ad summum pontificem deferretur, quòd intemperanter fines legationis transgressus esset. Pax deinde & concordia inter Silesios fratres, episcopi Vvratislauiensis & aliorũ procerum interuentu componitur: & Glogouiensis dominatus Conrado à Boleslao Caluo, quanquam inuito, conceditur: Conradus obsides & captiuos dimittit. Alijs item, qui prius ex pacto dimissi erant, æstimationes capitum remittit. Mendocus dux Lithuanorum abiecta religione Christiana, quam simulatè ad tempus susceperat, infestior indies Christianis uicinis erat. Coactoq; è suis Lithuanis, pariter atque Prussis idem sentientibus, ualido exercitu, in quo triginta millia armatorum censebantur, Masouiam omnem crudelissimè uastauit, pagos & oppida quàmplurima, & caput gentis Plocensem arcem defensoribus uacuam, incendit: & ingenti hominum, pecudum, & iumentorũ præda domum remissa, in Cruciferorũ ditionem eodem furore inuasit: & ea peragrata, exustaq;, homines quidem captos immanitate barbarica trucidauit, cæteram uerò prædam permagnam abegit. Cruciferi non ausi obuiam prodire tantæ multitudini, munitionibus tunc sese cõtinuêre. Postea uerò anno Christi 1255. aduenientibus Otthocaro duce Bohemorum, nec dum enim diadema regium susceperat, Marchionibus Brandenburgensi, & Morauiæ, duce Austriæ, Pragensi, Olomucensi, & Ermeliensi, (qui fortè Varmiensis fuit, quẽ etiamnum Teuthones à ditione siue diœcesi Ermelandensem uocant) episcopis cum magnis copijs, magnaq; item multitudine crucis militiam professa, aucti uiribus & animis, uicissim Prussis bellum inferunt, & illis ad prælij dimicationem nusquam prodeuntibus, ferro, & igni in obuia quæq; desæuiunt. Quibus malis adacti hi qui Samensem siue Sambiensem regionem incolebant, barbari, in potestatem Cruciferorum uenêre, & religionẽ Christianam suscepêre. Et ne facilè ij rursus deficerent, duas ibi arces Cruciferi cum socijs condidêre, præsidijsq; firmauêre. Quarum altera ad Preglam fluuium & sinum maris Balthei sita, Kynixberga lingua Germanica, quasi Regius mons, altera Brunsberga, quæ aliquandiu postea fuit sedes episcopi Varmiensis, appellata est. Hæc quidem ob honorem & memoriam Brunonis episcopi Pragensis, siue Olomucensis, ut uult Hagecus, illa uerò Otthocari regis Bohemorũ: quæ postea tribus oppidis peramplis ac splendidis adiunctis, & portu maris amplificata, Magistrorum quodam tẽpore fuit, nunc ducis est domicilium. Cum autem Otthocari huius & Kynixbergæ mentio facta sit, operæ preciũ est Aeneæ Syluij errorem, quem nõnulli alij scriptores secuti sunt, redarguere: qui Otthocarum hunc omnes eas regiones, quæ inter Bohemiam & mare Baltheum sunt, imperio suo subiecisse, deuictisq; Tartaris Kynixbergam arcem & oppidum in Prussia condidisse scribit. Quæ ipsi ne de se Bohemi, gens gloriosa, finxerint, an Aeneas gratiam à rege eorum, apud quem legatione functus est, inire uoluerit, non constat. Rem quidem ipsam ab Aeneæ narratione diuersam, quemadmodum se habuerit, series historiæ nostræ & cõsquentium cum præcedentibus consensus, euidenter ostendit, ita ut plurib. hic uerbis triplicem Aeneæ errorẽ, nempe de superatis ab Otthocaro in Prussia Tartaris, qui eò tunc non peruenêre, ac de subactis intermedijs populis, nẽpe Silesijs & Polonis, uel Saxonibus & Pomeranis, & quòd suum ille omninò aliquod in Prussia bellum gesserit, suisq; uiribus confecerit, eo arguere necesse non sit. Aut dicat Aeneas, quomodo & quando Bohemi rursus Prussiam, & interiacentes illas prouincias amiserint. Conditum est etiam eodem ferè tempore Brandeburgum in eadem Prussia, in memoriã Marchionis Brandeburgensis. Et tamen Marchiones sibi Prussiam eam ob rem non uendicarunt. Sed nos ad institutum reuertamur. Pacem fecerat cum Cruciferis Suentopelcus Pomeranorum dux, ut superiùs narratum est. Sed quietis impatiens, nouum excitauit bellum. Etenim misso clàm cum expedita manu filio, quem obsidem pace facta à Prussis receperat. Naclum arcẽ Præmisli nepotis sui, cõscio & adiuuante uno de custodibus, pecunia corrupto, noctu iterum intercepit. Quod ubi Præmislo nunciatum est, quantum potest cogit exercitum. Mittunt ei auxilia duces alij Polonorum tanquam ad restingendum commune incendium. Boles-

laus

Premisli religio.
Lithuanorum excursio in Masouiam & Prussiam.
Plocensis arx incensa.
1255. ann.
Bohemorũ ducis & aliorum Christianorũ expeditio in Prussiam.
Ermela olim Varmia.
Sambiensis terra subacta à Cruciferis, & ad religionem Christianã adacta.
Pregla fluuius.
Kynixberga arx condita.
Brunsberga.
Regius mons.
Aeneæ Syluij error de Otthocaro.
Brandeburgum in Prussia conditum.
Suentopelcus Naclum intercepit.
Nacli obsidio.

laus quidem Pudicus mille armatorum, Zemouitus autem dux Masouiæ octingentorũ.
Porrò Boleslaus Præmisli frater, & Cazimirus dux Siradiæ, Lēciciæ, & Cuiauiæ ipsi suas
copias ad eam expeditionem adduxêre. Cum his igitur ad Naclum contendit Præmis-

Noua arx è regione Nacli.

lus. Et cum arx situ, arteq; munitissima egregiè à Pomeranis defenderetur, ac difficilis es-
set eius expugnatio, aliam è regione eius ad occidentem solem summa celeritate excita-
uit, eiq; importato copioso comeatu præsidium imposuit, quantum sufficiebat ad uexan-
dos & quasi in obsidione continendos hostes, qui in præsidio antiquæ arcis erant. Quo
facto, dimisit reliquum exercitum. Fiebant autem crebræ utrinq; ex arcibus eruptiones
& conflictus marte uario. Alteram deinde Præmislus cum Boleslao fratre & Cazimiro
fecit expeditionem in Pomeranos: & omissa Nacli expugnatione, noctu silenti agmine

Racianzum incensum. Racianzũ triplex.

ad Racianzum arcem Pomeraniæ, aliam à Cuiauiensi, ut uidetur, & Masouiensi, in
quam se magna multitudo Pomeranorum cum facultatibus suis propter bellum contu-
lerat, contendit: eamq; antelucano tempore adueniens, quamuis expergefactis ad pri-
mum tumultum custodibus, uerùm inopinata re perculsis, & quasi capta iam arce discur-
santibus, ac de propugnaculis sese præcipitantibus, incendio consumpsit. Post cuius di-
scessum Suentopelcus cum exercitu non contemnendo, hostibus ex noua arce obsistere
non ausis, in Naclum perrupit, & cõmeatu importato, suos laborantes uictus inopia, con

Noua arx frustra oppugnata.

firmauit. Deinde omnem conatum ad nouam arcem uel capiendam uel euertendam con
uertit. Primumq;, quo minore suorum periculo quod uolebat, efficeret, sarmenta & pin-
guia ligna in fossas, quibus arx munita erat, cõportari iubet, ut ea strue incensa arcem cre-
maret. Magna ui lignorum multo labore à militibus coaceruata, cum ij plura etiã è remo-
tioribus syluis petitum iuissent, erumpunt præsidiarij: subiectoq; igni, id quod iam cõpor
tatum erat materiæ, sine ullo arcis periculo cõburunt. Hoc primo conatu frustratus Suen
topelcus, ui arcem expugnare nititur: factaq; è clipeis testudine, milites eius siccas fossas
transgrediũtur, & sub ipsa propugnacula subeunt: atq; alij ignẽ subijciunt, alij ascijs & se-
curibus ligneos arcis parietes perrumpere conãtur. Sed saxis & magnis molibus supernè
deiectis, iaculisq; uehementius afflicti, amissis uiginti, compluribus uulneratis, irrito cœ-
pto recesserunt. Nec tamen destitit Suentopelcus ab incœpto. Sed cum aperta ui noua ar
ce potiri non posset, ad dolos se cõuertit. Reducto enim domum exercitu, auctoq; statim
reuertitur, nec longè ab arce in conualle quadam in insidijs considit: suis in antiqua arce

Poloni funduntur à Suentopelco.

noctu per fidum internuncium, quid fieri uelit, præcipit. Orta luce Pomerani ex antiqua
arce, quemadmodum iussi erant, decurrunt, & aduersarios ad pugnam prouocant. Non
detrectant illi. Pomerani inito prælio fugam simulant. Instant Poloni fugientibus, ita
in insidias præcipitantur. Nec tamen inulti cadunt. Quibus ad unum partim cæsis, par-
tim captis, Suentopelcus uictoriæ signa præ se ferens, ad nouam arcem accedit, deditio-
nem postulat. Respondent ij, qui erant in præsidio: Plures in arce superesse, qui de fraudu-
lentis uictoribus pœnas expetituri essent. Videns autem Suentopelcus omnes suos co-
natus in irritum recidere, difficulterq; se Naclum retinere posse, ad pacem cum Præmislo

Pax inter Suentopelcum & Præmislum. Xyna oppidũ.

faciendam inclinari animo cœpit. Nec difficulter ea, Popone uno de Cruciferis, qui Suen
topelcum & Præmislum materno sanguine attingebat, interueniente coiuit. Conuen-
tu enim apud Xynam acto, Suentopelcus, per sententiam Poponis ex compromisso la-
tam, Præmislo Naclum reddidit: Præmislus uerò Suentopelco pro impendijs & Racian
zi demolitione quingentas marcas argenti, certis pensionibus exoluturum se esse, nouem
obsidibus nobilibus datis, cauit: & exoluit postea. Captiui utrinque dimissi. Pax per-
petua mutuo iureiurando firmata est, ita ut neuter alterius ditionem unquam inuaderet.

Præmisli mors & laudes.

Nec toto ab ea pace facta anno circumacto, Præmislus triginta sex annos natus, pridie
nonas Iunij immatura morte extinctus, & Posnaniæ sepultus est. Mitissimus sui tempo-
ris princeps, & supra ætatem prudens: iusticia autem & animi moderatione in iudican-

Sobrietas & animi moderatio. Pietas & religio principis.

do tanta, ut eius iudicium uictus atq; uictor ex æquo probarent. Ebrium aut iratum eum
nemo uidit. Vsque adeò uerò addictus fuit religioni & cultui diuino, ut per tempus qua-
dragenarij ieiunij cilicina ueste super nudum corpus, & uino diluto admodum, aut insi-
pidiore ceruisia uteretur. Nocturnis temporibus, cum dormire putabatur, prolixæ pre-
cationi uacabat. Porrò qua die cœnam Christi ultimã anniuersario ritu recolimus & re-
præsentamus, duodecim pauperũ pedes reuerenter abluere, extersosq; deosculari, & pau-

Ouanscēse monasterium conditum.

peres ipsos uestire quotannis solitus est. Ouanscense monasterium Cisterciensis sectæ
puellis ad Vartham fluuium condidit. Srodicense uerò Dominicanorũ Posnaniam tran-
stulit. Gnesnense etiam Xenodochium, siue hospitale sepulchri Christi militib. cõtulit &
commen-

commendauit, & præposito Miechouensi subiecit. Præter multas autem alias pias lar-
gitiones, Gneznensi quidem ecclesiæ Cirnelinum pagum, Poznaniensi uerò Bucum do
nauit, non sine inuidia & offensione procerum. Plurimis uerò alijs laudibus eum cumu-

Basco annalium scriptor. Præmisli liberi. Præmislus posthumus natus. 1257. ann. Iacicus monachus sanctus.

lari à Bascone annalium scriptore, Custode Poznaniensi, Dlugossus memorat. Sed eius
Basconis scripta nos non uidimus. Reliquit autem Præmislus quatuor filias, Constanti-
am, Veronicam, Oscam siue Agathiam, & Euphemiam, ex Elizabetha uxore susceptas,
& filium posthumum post quartum mensem natum. Cui paternum nomen inditum est.
Eodem anno qui fuit post Christum natum 1257. Iacicus siue Iacinctus diui Dominici
institutum uitæ professus, post exhaustos multos labores in Polonia & Russia pro reli-
gione Christiana, de exilio huius uitæ in cœlestem domum commigrauit, ad decimum-
octauum Calendas Septembris. Non omninò tunc Silesia ab intestinis motibus immu-

Boleslai Calui facinus impium. Vuratislauiensis episcopus in uincula coniectus. Vulai arx. Boleslaus Caluus excommunicatus.

nis erat. Etenim Boleslaus Caluus cùm dolore amissæ Glogouiæ percitus, tum bello su-
periore exhaustus, ut iram simul & cupiditatem suam expleret, facinus aggressus est im-
pium & sacrilegum. In episcopum enim Vvratislauiensem Thomam templum Gorcen-
se dedicantem, & Bogusalum præpositum, & Heccardum canonicum cum Teuthoni-
bus satellitibus suis manus iniecit, captosq; ad subuculam usq; exspoliauit, & in arcem
Vulai, atq; inde Legniciam deportauit. Poscebat aũt eos decem millia marcarũ. Quæ cũ
non darent, coniecit eos in tetrum carcerem, constrictos compedib. Quare cognita Ful-
co Archiepiscopus Gneznensis, Leniciam synodum conuocauit, ac de synodi sententia
Boleslaum Caluum diris deuouit. Vvratislauiensi uerò omni diœcesi sacris interdixit.
Deinde (cum nihilo magis dimitteret captos Boleslaus) pontificem Max. Alexandrum
quartum certiorem ea de re fecit: & quid porrò fieri oporteret, rogauit. Rescripsit ille Ar-
chiepiscopo, ut Poloniam omnem ad arma contra Boleslaum sumenda Crucis prædica
tione unà cum cæteris episcopis concitaret. In eandem sententiam Magdeburgensi quo-

Decimæ manipulares in pecuniarias commutatæ in Vuratislauiensi diœcesi.

que Archiepiscopo de concitandis Germanis scripsit. Sed interim Thomas pertæsus
diri carceris, duobus millibus marcarum, & commutatione decimarum manipularium
in pecuniarias per totam diœcesim suã, unà cũ præposito & canonico se redemit. Cõscijs
fratrib. Henrico & Cõrado Boleslaũ hæc patrasse creditũ est, ꝓpterea ꝙ illis quoq; com-
modo pactum illud de commutandis decimis fuit. Retinuerunтq; mordicus tam ipsi,
quàm posteri eorum id, quod tunc ab episcopo per uim expressum est. Neque uerò uno
illo scelere Boleslaus contentus fuit. Nam Præmislo, cuius ope Conradus gener niteba-
tur, mortuo, Conradum quoque fratrem per fraudem capere, & bonis dudum datis, ex

Boleslaus Caluus à fratre captus. 1258. ann. Terræ motus. Cazimiri ducis cupiditas et scelera. Zemouitus frater captus. Siradia prærepta. Landense territorium inuasum. Racianzum captum. Lelouia intercepta. Lelouia arx munita. Varcislaus Cassubiorum dux. Cuiauia infestata à maioribus Polonis.

uerè adortus est. Sed hoc non itidem successit. Certior enim factus Conradus de in-
sidijs fratris, cum Legniciam ab eo dolosè ad conuiuium uocaretur, cum expedita ma-
nu profectus est: & reliquis in sylua propinqua Legniciæ latêre iussis, cum paucis ex-
peditioribus ueniens, à Boleslao simulati officij causa obuiam prodeunte in arcem de-
ducitur. Vbi conspicit loca superiora ab armatis teneri, anteuertit meditatum fratris fa-
cinus, captumque eum, metu perculsis omnibus, asportauit, & in custodia habitum ali-
quandiu, atque ea, quam ab episcopo Vvratislauiẽsi emunxerat, pecunia mulctatum, po
stea dimisit. Sic Boleslaus laqueo, quem alteri tetenderat, ipse se implicauit. Anno sequen
ti qui fuit 1258. à Christo nato, terræ motus uehemens Poloniam concussit, & animos
hominum propter raritatem rei, non metu tantum, uerùm etiam religione impleuit uelut
magnorum malorum, quæ mox consecuta sunt, prodigium. Nam & ciuilibus bellis
mox agitata, & barbarorum excursionibus afflicta est. Ciuilium bellorum Cazimirus
dux Siradiensis, Lenciciensis & Cuiauiensis causa fuit. Cuius inexplebilis cupiditas eò
usq; progressa est, ut Zemouito fratre in uincula coniecto, quemadmodum superiùs me-
morauimus, Siradiensem tractum, cuius hæreditas secundum Boleslaum fratrem iure ad
utrumq; peruenire debebat, solus occuparet: Landense territorium, unde prius à Boles-
lao Pio duce Calissiensi depulsus erat, iterum inuaderet: itemq; Racianzum episcopo
Vvladislauiẽsi auferret, ꝙ tñ pòst reddidit, cum ei litem intendisset episcopus. Lelouien-
se uerò territorium Boleslao Pudico adimeret, munita arce in colle supra oppidum.
His igitur de causis primus omnium Boleslaus Pius Calissiensium dux in eum arma
sumpsit, inita societate cum Varcislao Boguslai filio, Cassubiorum & Stolpensium Po-
meranorum duce, quòd is Suentopelco, cuius tunc gener Cazimirus factus erat, pro-
pter iniurias quasdam infensus esset. Obtinebat Boleslaus etiam Poznaniensem domina
tum, utpotè tutor liberorũ fratris defuncti. Itaq; conscripto ex omni maiore Polonia ma-
gno exercitu, coniunctisq; cũ Varcislao uiribus, Cuiauiam uastabundus ingreditur. In-

ouuladislauiam arcem cum primo impetu capere nequiuisset, obsidione cinxit. Non ha-
bebat Cazimirus exercitum, & Inouuladislauiæ, cæterisq; munitionibus suis metuebat.
Itaque consilium ex re capit. Legatione ad Boleslaum missa bellum deprecatur. Landen-
se territorium redditurum se ipsi esse promittit, arcemq; quam in eo præsidij causa cõmu-
nierat, demoliturum. Secutus fidem eius Boleslaus, obsidionem soluit, exercitumq; di-
misit. Sed Cazimirus non modò non præstitit Boleslao quæ receperat, uerùm etiam Ca
lissiensem tractum uicissim insequenti anno populatus est, cum de clade Varcislai cui Bo
leslaus ex fœdere auxilia miserat, in Pomerania, cognouisset. Proficiscebatur tunc Boles-
laus Calissia Poznaniam, cum de excursione Cazimiri nuncium accepit. Nec mora, cum
solo comitatu suo aulico reuertens, triginta tantum equitibus in itinere collectis, & agre-
stibus, quos hostes damno affecerãt, sequentibus, in sylua, cui Soleciæ nomen est, non p-
cul ab Opatouico Archiepiscopi pago, hostilem exercitum cõsequitur, & magno animo
impetum in eum facit: extremisq; perturbatis, & primos impellentibus, & omnibus ma-
iores multo quàm erant insequentium se copias (propterea quòd sylua longiorem pro-
spectum adimebat, clamantium uerò sonitum ampliorem reddebat) esse credentib. uni-
uersum agmen in fugam agit, prædam excutit, & cùm alios quosdã ex hostibus, tũ Marti
nũ Cuiauiẽsem palatinũ sauciũ, captiuos abducit. Nec tñ clade hac affectus Cazimirus ac
qeuit. Sed nõ ita multo pòst, Hercaboldũ Gneznẽsem, nisi fortè mẽdose Gneznẽsis pro
Poznaniẽsi apud Dlugossum scriptus est, Nicolaũ Calissiẽsem palatinos, Simonẽ sacer-
dotẽ Hercaboldi fratrẽ, & alios nõnullos ex nobilitate, p speciẽ colloquij euocatos, cœpit
ut captiuorũ cõmutatione palatinũ suũ recuparet. Deinde Pacossum oppidũ, quod in Bo
leslai ditione erat, capit, & arcẽ in eo munit. Indeq; Calissiẽsem orã liberius infestabat. Ibi
tũc Boleslaus Pudicus, & Zemouitus Cazimiri frater, ut & Boleslao Pio subuenirẽt, &
suo quoq; nomine Cazimirũ ulciscerent, coniunctis cũ Boleslao Pio uirib. Lenciciẽsem
tractum crudeliter uastant, arcem ædificant, & commeatu copioso implent, ac Zemoui-
to commendant. Fractus hisce incommodis, metuq; maiorum Cazimirus, inducias duo
rum mensium petit, æqua omnia se esse facturum promittit iureiurando dato. Sed elusis
ducibus, amotoq; præsenti periculo, nõ seruauit fidem. Itaq; insequẽti anno Boleslaus Pi
us in Cuiauiam duxit exercitũ. Deprecante uerò Cazimiro, non prius deduxit, quàm il-
le arce Landensi & Pacosso præsidia deduceret. Quod quidem Cazimirus extrema penè
adactus necessitate fecit, cũ alio quodam infortunio maximo multatus esset. Nam duo fi
lij eius, Lescus, cui Nigro cognomẽ fuit, & Zemomyslus, è priore matrimonio suscepti,
ueneno, ut aiebãt, à nouerca appetiti, ut uerò credere par est, iusta Dei uindicta incitati, Si
radiẽsem atq; Lẽciciẽsem ditionẽ absente patre, procerib. cũ omni nobilitate fauentib. oc-
cuparunt: & Lescus quidem Siradiensem, Zemomyslus uerò Lenciciensem obtinuit. Ita
qui aliena iniustè appetebat, sua turpiter amisit. Atq; hi tunc sanè ciuiles motus in Polo-
nia, inter propinquos, agnatos, fratres, parẽtes, atq; liberos extiterunt. Dum aũt hi sic in-
ter se bellum gerunt, ecce Tartarorum ingens uis Nogaio & Celebuga ducibus in Polo-
niam sese per Russiam mense Decembri effudit, Russis ipsis adiutorib. atq; ductorib. nec
scimus an authoribus etiam, ut Cazimiro gratificarentur. Flumina tunc iam glacie con-
creta erant. Itaque summa celeritate usi, & Lublinensem oram, quam à Lithuanis uastatã
superiori tempore, Daniel Russorum rex arce Lublinensi intercepta, ac turri rotunda præ
sidioq; firmata usurparat, prætergressi, in Sendomiriensem impetum faciunt, & plurimos
mortales incautos opprimunt, monasteriũ Zauichostense, quod Boleslaus Pudicus nu-
per condiderat, & uiginti quinq; pagis dotatum puellis diui Francisci, siue diuæ Claræ,
quod perinde est, uitæ institutum professis attribuerat, diripiunt, itemq; id quod in Lysse-
cio siue Caluo monte situm est. Sendomiriense oppidum incendunt, arcem nullo respirã-
di spacio defensoribus dato die, nocteq; oppugnant: uerùm nullo operæ precio. Nam à
multis ea gnauiter defendebatur. Pleraque enim omnis uicina nobilitas, & oppidani at-
que agrestes multi cum uxorib. liberis & fortunis suis ad primum aduentum hostium eò
confugerant. Ibi Russorum duces Leo & Romanus Danielis filij, & Basiliscus frater, qui
in castris Tartarorum erãt, primùm per internũcios, deinde per se ipsi cum Petro de Crem
pa præfecto arcis agunt, ut si se, arcemq; seruatum ire uelit, ad Tartarorum duces in castra
ueniat: & imperata se facturum professus, paruo se arcemq;, & omnem multitudinẽ redi-
mat: fidem dant, nihil in ea re fore periculi. Se hæc ita cõfecturos esse. Credidit præfectus,
Russos Christiani sanguinis misericordia commotos, quemadmodum præ se ferebant,
illa suadere & recipere. Confirmabant autem promissa sua, impetratis aliquot dierũ indu
cijs.

Inouuladislauia obsessa. *Calissiensis regio uexatur.* *Boleslai audacia & uictoria.* *Mart. palatinus Cuiauiensis captus.* *Palatini Poznan. & Caliss. capti.* *Pacossum oppidum captum.* *Lenciciensis munita & Zemouito tradita.* *Landa & Pacossum Boleslao Pio reddita.* *Cazimirus à filijs Siradia & Lencidia pulsus.* *Tartari uastant Poloniam.* *Lublinũ à Russis interceptũ & turri munitum.* *Zauichostense monasterium conditum, & mox direptũ, Sendomiria incensa.* *Russorum dolus.*

cijs. Itaq; præfectus cum Sbigne fratre & primoribus ex nobilitate ad castra hostiũ quẽad
modum conuenerat, proficiscitur. Duces barbarorum, ut erat edoctus à Russis, adorat:
de salute sua & arcis supplex agit. Barbari, ut sunt fallacissimi, fideiq; expertes, in suppli-
ces impetum faciunt, spoliatos & uerberatos immaniter obtruncant. Et confestim subla-
to clamore effuso cursu in arcem, nihil tunc eiusmodi expectantibus defensoribus, in-
uehuntur, & in cæde hominum, omnibus perterritis, & latebras quærentibus promiscuẽ
grassantur. Matronas tantum & puellas formosiores ad contumeliam & explendam libi
dinem (ut est gens libidinosissima) adseruarunt. Defessi autem cædendo, reliquum uul-
gus hominum gregatim in Vistulam impulerunt. Tanta uerò cædes in arce tunc facta
esse dicitur, ut sanguis cæsorum ad Vistulam usque deflueret. Incensa arce barbari nul-
la mora interiecta uersus Cracouiam Russis ducibus itineris contendunt, & urbem de-
fensoribus uacuam incendunt, ualetudinarios & mendicos trucidant. Nam Boleslaus
princeps accepto nuncio de capta Sendomiria, in Vngariam cum uxorẽ (mater enim an-
no superiore mortua erat) profugerat. Cætera hominum multitudo partim in syluas sese
abdiderat, partim munitionibus arcium sese defendebat: & Cracouiẽsem quidem arcem
Clemens palatinus tutatus est. Tartari uerò cædibus & incẽdijs usq; ad Bythomiã in Op
poliensi tractu impunè prouecti, post alterum siue adeò tertium mensem præda onusti
in Russiam reuerterunt. Annus autem quo hæc gesta sunt fuit post Christũ natũ 1260.
Tametsi Dlugossus etiã præcedenti añо de eadẽ Tartarorũ excursione, & strage Sendo-
miriẽsi memorat. Nisi fortè bis tunc Tartari in Poloniam excurrerunt. Quod quidẽ inde
mihi fit credibile, quòd priorem illam sub brumam, initio mensis Decembris factam esse
scribit idem. Nam ea qua Sendomiria capta est, æstatis initio accidisse constat ex eo, quòd
in hodiernum usque diem strages illa quasi martyrum Christi, anniuersaria celebritate po
stridie Calend. Iunij. Sendomiriæ magno populi concursu recolitur, magna Alexandri
quarti pontificis Maxim. indulgentia cumulata ac dedicata. Per hæc tempora Michaël
Palæologus imperium Constantinopolitanum pulsis Gallis cum Balduino imperato-
re post annos quinquaginta octo, uel ut alij uolunt, tres & sexaginta, Græcis restituit: nec
multo pòst in Lugdunensi concilio concordiam inter Græcos & Latinos tredecies scis-
sam & refectam, redintegrauit. Siculum uerò & Neapolitanum regna, quæ post Frideri-
ci Imperatoris mortem Manfredus filius eius nothus inuaserat, Clemens quartus Pontif.
Max. Carolo Ludouici regis Francorum fratri addixit. à quo Manfredus, & mox alio prę
lio Corradinus Friderici è Conrado filio nepos interfectus est. Tartarorum autem duces
quidam in Asia religionem Christianam susceperunt, & magnas res in Syria & Persia so
cijs Armenorum regibus contra Saracenos & Aegyptios aliquandiu gesserunt. E' qui-
bus unus Cassanus successoribus suis Persarum regibus nomen dedit. Quod autem Rus
sorum regis mentionem dudum fecimus, ita se res habuit. Post mortem Colomanni Vn-
gari Haliciensium regis, Daniel Romani ducis filius aduersæ factionis ducibus uel do-
mitis, uel in suam sententiam adductis, magnam sibi potentiam & monarchiam ferè in
Russis Australibus usurpabat. Et quo maiorem sibi authoritatem compararet, legatione
ad Opissonem legatum apostolicum in Poloniam missa, cum promitteret se cum uniuer-
sa gente sua ad Romanæ & catholicæ ecclesiæ societatem siue unitatem accessurum, &
Christianas regiones aduersus Tartaros, qui iam ingentem formidinem omnibus princi
pibus Christianis incusserant, defensurum, nomen ac diadema regium sibi & posteris su-
is, necquicquam dissuadente Opissoni Prendota episcopo Cracouiensi, & nonnullis ali-
is, impetrauit. Verùm consecutus id quod concupierat, fidem & iurisiurandi religionem
uiolauit: & in pristinum errorem relapsus, nõ modò non defendit à barbaris Christianos,
uerùm etiam cum Tartaris, ut iam diximus, pariter infestauit, mox etiam cum Lithuanis.
Nam cum eis Suarnonem sororis filium cum magna manu ad populandam, uastandãq;
Mazouiam misit. Qui celeritate usi, Zemouitum ducem cum Conrado & filio, & aulico
comitatu in Iassousco prædio securè rusticantem cœpêre, & supellectilem eòrum omnem
diripuére. Et Zemouitum quidem Suarno barbarica crudelitate interfecit, Conradũ ue-
rò Mindacus, cui cesserat, seruauit, & pecunia redemptum postea dimisit. Tunc autẽ his
patratis, Mazouiam penè oẽm duce orbã Rusi cum Lithuanis populabũdi peragrarũt.
Non tulere Mazouij, duces suos circũuentos esse, & patriã uastari. Itaq; facto agmine eq-
tes pariter & agrestes, hostibus obuiã prodeunt: & quamuis longè impares uiribus, tamẽ
indignatione animos ministrãte, apud Dlugoseldũ pagũ impetũ in eos faciũt. Et magnã
quidem in eis stragem edunt. Sed ad extremum abundante hostium multitudine supe-

Adoratio principis apud Tartaros. *Sendomiriensis præfectus à Tartaris occisus.* *Sendomiriensis arx capta et incensa.* *Strages insignis.* *Tartari libidinosi.* *Cracouia iterum incensa à Tartaris.* *Boleslai fuga in Vngariam.* *Arx defensa.* *1260. ann.* *Martyrum dies Sendomiriæ.* *Constantinopolitanum imperium Græcis restitutum.* *Græci cum Latinis coniuncti.* *Siculum et Neapolitanum regna ad Gallos translata.* *Manfredus & Corradinus occisi.* *Tartari Christiani.* *Persarum reges à Cassano Tartaro originem & nomẽ habent.* *Daniel rex Russorum.* *Russorum perfidia.* *Suarno dux Russ.* *Zemouitus Mazouiorum dux interfectus.* *Conradus redemptus.* *Mazouia uastata à Russis.* *Mazouij uicti.*

rantur,& fugam capessunt.Hac elati uictoria barbari,Cuiauiæ quoque magnam partem
depopulati,incensis multis pagis & oppidis,ingentem prædam abegêre. Miseratus au-
tem acerbam illam cladem Mazouiæ Boleslaus dux Calissiensis, & precibus Gertrudis
Zemouiti uxoris exoratus,uenit cum exercitu in Mazouiam, copiosum commeatũ &
fabros secum ducens:releuataq; populi calamitate & inopia,& arce Plocensi, quæ ab ho
stib.exusta fuerat,refecta,& bene munita,& uiduæ, liberisq; eius Boleslao & Cõrado tra
dita,discessit.Reuertunt deinde æstate sequẽti Lithuani in Mazouiã:& nõ respõdẽte eo-
rũ cupiditati atq; spei pda,longiùs pgressi,Louiciẽse territoriũ, qđ Archiepiscopo Gnez
nensi à Conrado primo Mazouiorũ duce donatum esse memorauimus,ferro & incendi-
is uastarunt.Graues autem iam admodum non modò Mazouiæ , sed & Boleslai Pudici
ditionibus Lithuani esse cœperant,ni diuinitùs auxilium affulsisset. Intestini enim eorum
motus respirandi spacium nostris dederunt.Etenim Mindacus Lithuanorũ dux à Stroi-
nato fratris filio per insidias dormiens cum filijs interfectus est, & Stroinatus dominatu
potitus.Nec pacatior is futurus erat,aut mitior in Christianos.Mox enim initio principa
tus sui Mazouiam circa Ciruinum depopulatus est:captaq; Orsimouia arce,mares qdem
puberes trucidauit,impuberes uerò cremauit,porrò fœminas cũ cætera pda captiuas ab-
duxit.Sed citò scelerũ suorũ pœnas dedit.Nam à Voisalco Mindaci interfecti filio super-
stite,qui monasticæ uitæ institutum apud Russos professus erat, & à Theophilo eiusdem
Mindaci consobrino uenationi uacans captus,excruciatus, atque necatus est. Nec ita
multo pòst Voisalcus Lithuanorum dominatu potitus,à Leone Danielis Russorum re-
gis filio per dolum interfectus est. Dum hæc ita turbantur in Lithuania, non putauit
Boleslaus Pudicus prætermittendam sibi esse illam occasionem, quin Iazygas finitimos
& infestos ditionibus suis ulcisceretur.Itaq; duxit in eos exercitum, & quidem composi-
to agmine,instructaq; acie incedebat.Neq; enim dubitabat eos, ut erat gentis ad morien
dum iuxtà ac uincendum pertinacia,ad pugnam,quamuis iniquam sibi occursuros esse,
neque passuros,ut se inspectãtibus regio sua uastaretur. Nec sanè opinione sua falsus est.
Nam ut Boleslaus fines eorum ingressus est ad uicesimam secundam diem mensis Iunij,
adest mox omnis multitudo Barbarorum Conato duce ad depellendum bellum parata:
& uix præuisa à speculatoribus nostris,illucescente sole ad statiua nostrorum magna ala-
critate contendit. Educit suos Boleslaus in aciem,concurritur infestis animis:cumq; ali-
quot horis marte dubio pugnatum esset,tandem superante nostrorum multitudine, ad
paucos rediguntur barbari,ducemq; inter primos pugnam cientem amittunt : nihilo ta-
men magis pedem referunt.Ita fortiter dimicantes ad internecionem usq; cæsi sunt,adeò,
ut ex eo tempore nomen quoq; Iazygum penè deletum sit. Regione eorum deinde poti-
tus Boleslaus,exiguas gentis reliquias Christianam religionem suscipere capitali pœna
in contumaces sancita,coëgit:& ne regio uasta & inculta maneret, colonias eò deduxit.
Ab Vrbano autem quarto pontifice Maximo impetrauit mandatum ad Archiepiscopũ
Gneznensem,ut nouum genti præficeret episcopum,cuius exemplũ extat apud Dlugos
sum.Atq; is est,ni fallor,Lucensis,siue Luceoriensis episcopus, cuius ea est etiamnũc diœ
cesis,tunc uel aliquanto pòst à pontifice creatus.Annus hic fuit post Christũ natũ 1264.
quo pòst cometæ trimestrem apparitionem pestis acerba in pecora & pecudes in Polo-
nia grassata est.In Prussia uerò Cruciferi aduersa fortuna usi, penè deleti sunt à barbaris.
Magistrum quidem Helmericum,qui Conrado Landigrauio Turingiæ successerat, cum
Theodorico Marsalco in prælio quodam amiserunt.Insequenti anno Russi duce Suarno
ne magna ui,in Sendomiriensem oram populabundi inuasere.Sed à proceribus Sendo-
miriensibus cum nobilitate & agrestibus præter opinionem occurrentibus, & impetũ in
palantes facientibus,insigni clade profligati:& cæsis,captisq; multis, & præda omni ex-
cussa,in turpẽ fugã acti sunt. Irritatus autem uehemẽtiùs quàm solebat Boleslaus excur-
sionibus Russorum, eas pariter & Zemouiti cædem ultum ire cupiens,anno sequenti ex
peditionem in Russiam suis indicit:ad Ropciciam oppidum conuenire omnes iussi. Sũ-
ma rerũ & administratio belli Petro palatino Cracouiensi commissa.Nam Boleslaus ipse
ad eam expeditionem profectus non est.Verùm precationibus & supplicationib. cũ Kin
ga uxore uacans,exercitus sui curam & protectionem Deo cõmendabat. Petrus uerò su
scepto exercitu,hostilem regionem ingressus,prudenter & accuratè omnia agere, instru-
ctis ordinibus cautè progredi, speculatores quoquo uersus dimittere,castris loca oppor
tuna capere,excubias in omnes partes seruare,neque pabulatores , frumentatores , & li-
gnatores absq; firmo armatorum præsidio castris emittere, non ignorans cum uafro ho-
ste

Cuiauia uexata à barbaris.
Plocensis arx instaurata.
Louiciense territorium uastatum à Lithuanis.
Mindacus Lithuanorum rex interfectus.
Orsimouia arx.
Stroinatus trucidatus.
Voisalcus Lit. dux interfectus.
Iazyges à Boleslao Pudico uicti ac penè deleti.
Conath' dux Iazygum interfectus.
Iazygum reliquiæ ad religionem Christianam adactæ.
Lucensis episcopa.
1264. ann.
Pestis in Polonia.
Cruciferi afflicti à Prußis.
Russorum excursio in Poloniam.
Rußi pulsi.
Rußicum bellum.
Ropcicia oppidum.
Exercitus ducendi ratio.

ste sibi rem esse. Nihil autem nisi de castrensis consilij, & maximè Ioannis Sendomirien-
sis palatini sententia faciebat.Non multum in hosticum progressis Polonis apud Pietã,
hoc loco nomen est,occurrit Suarno dux (nam Daniel rex haud multo antè erat mortu-
us) ingentes Russorum & Tartarorum in auxilium euocatorum copias ducens: nec lon-
gè à nostris castra metatus est.Et eo quidem die quieuêre nostri. Sequenti uerò, qui erat
decimus nonus Iunij,quòd eo die prosperè contra eosdem Russos apud Zauichostũ an-
te cõplures annos dimicatũ erat,educit suos in aciem Petrus,diei illius,uictoriæq; admo-
nitos.Nec detrectat pugnã Suarno.Eminus primũ Poloni balistis,hostes arcubus pugna
bãt.Sed quoniã eo pugnãdi genere meliore loco erat res hostiũ, expeditiori genere armo
rũ,plures de Polonis uulnerantiũ,magno mox impetu Poloni in hostiles acies inuehun-
tur,& cominus hastis atq; gladijs rem gerunt. Nec mora, superiore loco nostrorũ res esse
cœpit.Referunt pedem hostes,instant nostri.Nitebatur restituere pugnam Suarno. Sed
cum nihil ageret,in fugam se conijcit.Hic uerò uniuersa acies hostium cõuertitur, & mu
tuo sese impellit & impedit.Cædunt nostri terga fugientium, & plurimos abiectis armis
uiuos capiunt,& plena potiuntur uictoria.Direptisq; opulentis castris,& agris maiorem
in modum uastatis,uictores in Poloniam reuertuntur.Itaq; uerò uires & animi Russorũ
ea clade fracti sunt,ut permultis deinceps ãnis nihil hostile cõtra Polonos molirent. Por
rò Boleslaus abundè contentus repressisse ea uictoria feroces Russos, ipse quoque quie-
uit, benignus & mitis princeps. Cuius cum uxore precibus à Deo impetrata illa ui-
ctoria existimata est,magis quàm humanis uiribus parta, de tanta scilicet hostium mul-
titudine,ut quadruplo ea nostros excederet.Quin & illud memoratur,oranti Kingæ ad-
stitisse duos candidatos,& futurum belli euentum prædixisse.Atque ij Geruasius & Pro
tasius,quorum memoriæ dicata erat dies illa,qua pugnatum est,fuisse crediti sunt. Vasta-
ta est hoc anno rursus à Lithuanis & Prussis Mazouia,Boleslao & Cõrado ducibus mu-
nitiones tantum defendentibus.Sub idem tempus Boleslaus dux Calissiensis cum Con
rado Marchione Brandeburgensi de Santoco bellum,quanquam incruentum,gessit.Cu
ius originem perplexè Dlugossus attigit.Nam cum Boleslaũ Conrado Marchioni Con
stantiam Præmisli fratris filiam despondisse,& Santocum in dotem dedisse memorasset,
quinto pòst anno scribit idem,Santocum à Polonis negligentius custoditum, à Saxoni-
bus interceptum esse,& Conrado traditum.Atq; id molestè ferentem Boleslaum, exerci-
tum duxisse ad recuperandam arcem.Sed intercedentibus utrinq; proceribus, conuenis-
se inter duces,ut Boleslaus Santocum,Conradus uerò Drenum,ne prædonibus, & pu-
blicæ pacis turbatoribus essent receptui,demolirent.Duplex hic peccatũ est. Nam si San
tocum in dotẽ datũ fuit Conrado prius, quomodo postea uel ab eodem interceptum,uel
à Boleslao qui dederat,armis repetitum est? Deinde quid in Drenum Conradus iuris ha-
buit,quod antè aliquot annos in potestate Præmisli Boleslai fratris, fuisse,& ab eo recu-
peratum esse,cum à Cassubiorum duce interceptum fuisset,idem Dlugossus scribit? Nos
in ea re quid sequamur,non habemus.Non stetit autem pactis Boleslaus. Sed cum exer-
citu , fabrisq; reuertens,magna celeritate castellum intra ambitum ruinarum arcis Santo
censis muniuit,commeatum importauit,& præsidium imposuit.Quo cognito Marchio,
post perfectam munitionem atq; discessum Boleslai,cum exercitu aduenit, arcem acriter
oppugnat. Et facilè uoti compos factus esset,quòd propugnacula recens excitata infir-
miora erant,quàm ut sustinere uim oppugnantium diutius possent, ni citò Boleslaus sa-
luti suorum,qui in præsidio erant,consulens , missa ad Conradum legatione,seruaturũ se
esse pacta recepisset.Nec mora,deducto præsidio demolitus est arcem. Ita tũc bellũ illud
inter initia restinctũ est. Fatale hoc tẽpus ducibus Polonicæ nationis fuit.Primùm enim
Henricus tertius Vuratislaui.dux ueneno,ut creditum est, extinctus est, relictis Henrico
filio,& Heduigi filia impuberib.Quorũ tutelam Vuladisla.patruus Archiepiscopus Sa-
lisburgensis paucis ãnis,quibus superstes fuit,gessit. Deinde Salomea Haliciensis regi-
na,Boleslai Pudici soror,cũ post mortẽ Colomanni uiri integra in Zauichostensi mona-
sterio,deinde in Scalensi(nam eò id Boleslaus transtulerat) sanctè, pieq; uitã exegisset,na
tu iam grandior defuncta est,& funus Cracouiam ad diui Francisci illatũ. Fertur aũt cor-
pus eius multis diebus post mortem seruatũ,suauẽ odorẽ spirasse, & oleum sudasse, quo
inuncti ægroti conualuerint.Iisdem diebus Cazimirus quoq; Cuiauiensis & Lencicien
sis dux obijt,qui moriens Lescum filium , cui Nigro cognomen fuit,Siradiensem ditio-
nem retinere passus est,ut ab eo fuerat occupata. Reliquas uerò Zemomyslo Lesci ger-
mano,cui Suentopelci filiam Salomeã desponderat cum tribus alijs , nempe Cazimiro,

Danielis regis mors.
Rußi & Tartari profligati à Polonis.
Suarnonis fuga.
Precum piarũ efficacia.
Mazouia à Lithuanis & Prußis uastata.
Brandeburgense bellum.
Cõradus Marchio Brandenburgensium.
Santocum & Drenum arces dirutæ.
Drzen.
Hẽricus Vuratislauiensium dux obijt.
Vuladislaus Archiepiscopus Salisburgensis.
Salomea Haliciensis regina mortua uirgo sancta.
Scalense monasterium Zauichosto translatum.
Cazimirus Cuiauiensium dux mortuus.
Cazimiri filij.
Lescus Niger Siradensium dux.

Vuladislaus cur Locticus uocatus.

Vuladislao cui Loctico, quasi cubitali propter breuem staturam cognomen fuit, & Ze-
mouito ex altero matrimonio susceptis, partiēdos reliqt. Et Cazimiro quidē Lenciciēsis
obtigit. Cuiauiensem uerò Zemomyslus & Vuladislaus inter se diuisêre, ita ut Zemo-
myslo Vvladislaui. Vvladislao Brestensis tractus cederet. Dobrinensem uerò Zemoui-
tus obtinuit. Quā uel promisso tenus accepant, ac nō re ipsa obtinuerāt Cruciferi, uel cer-
tè reddiderant Cazimiro post longas cōtrouersias: quas extitisse inter eos argumēto sunt
arbitria & cōpromissa, quæ extēt in archiuo regio. Diploma quidem Cazimiri huius an-
no Christi 1233 editum, Culmensis tantummodo terræ concessionem à Conrado patre
factam Cruciferis approbat. Condidit autem Cazimirus hic, pater inquam, monasterium
Dominicanis in Breste oppido. Suentopelcus etiam Pomeranorum citeriorum dux eo-
dē anno mortuus est ætate decrepita. Reliquit aūt quatuor filios Mestuinum siue Mesciu-
gum, Varcislaum, Samborium, & Ratiborium. Quibus moriens præcepit, ut à bello Cru-
ciferis inferendo, quoad possent, abstinerent: Polonos uerò duces omni ratione & bene-
uolentia sibi deuincirent. Quorū illi præceptorū immemores, magnis se postea calamita-
tibus implicarunt. Per idem tempus Clemente eius nominis quarto, pontifice sancto &
religioso uita defuncto, trib. ferè annis sedes Romana uacauit, propter ambitionē ac dis-
sidium Cardinalium. Porrò Zemomyslus Cazimiri filius, Vuladislauiensem dominatū
adeptus, despicatui suos habere cœpit: cum Cruciferis, apud quos ab ineunte ætate edu-
catus erat, familiarius uiuere, eorū arbitratu omnia agere, & consilijs niti. Quibus rebus
offensa nobilitas, mussitare primùm, deinde apertius fremere: ad extremum, eo non mu-
tante mores, ad Boleslaum Calissiensium ducem defecit. Qui iam Bydgostia supra Ber-
dam fluuium sita, Theodorici Prussi proditione, qui post susceptam religionem Chri-
stianam à Cazimiro Zemomysli patre ei arci præfectus fuit, potitus erat. Cum autem
spe præmij frustratus esset proditor, à famulo, sicut ipse iusserat, interfectus, proditionis
pœnam exoluit. Exorauit postea Boleslaum Zemomyslus, ut sua sibi redderet, dona-
to ei territorio Crusuiciēsi, placataq; nobilitate, quòd reciperet, nihil sibi commune dein-
ceps fore cum Cruciferis. Dissidium autem illud Zemomysli cum suis, ansam dedit Li-
thuanis, ut Cuiauiam popularentur. Quod sanè fieri non potuit, nisi percursa prius Ma-
zouia. Hoc anno, qui fuit à Christo 1269. longa inter Plocensem & Culmensem episco-
pos controuersia, arbitrio episcopi Vvladislauiensis & Magistri Cruciferorū, sublata est,
ita ut Culmensis pagum Orechouum, ac trecenta iugera inculti adhuc agri in territorio
Lubauiensi daret Plocensi episcopo, pro decimis & possessionibus, quas ille sibi in Cul-
mensi diœcesi, præter eas, quas ipsi donarat, uendicabat. Eodem autem anno bellum in-
ter Boleslaum ducem Calissiensem, & Saxonas, siue Marchiones Brādeburgenses, recru-
duit, ex huiusmodi causa. Otto Marchio, Conradi frater, cupiens Santocense territoriū in
potestatem suam redigere, arcem Sulentiam inter Lubussum & Medireciam, comportata
celeriter domo materia, extruxit: & argilla altrinsecus, ne incendio esset obnoxia, cōtexit.
Id ubi Boleslaus accepit, ratus id quod erat, non de nihilo arcem illam in confinibus Po-
loniæ munitam esse, tamē quia in suo solo eam Otto munierat, oppugnatione quidē eius
abstinuit, ne prior fœdus rupisse argueret. Cæterùm Medireciam ipse uicissim fossis & li-
gneis propugnaculis munire cœpit. Necdum perfecta erat munitio, cùm Otto cum expe
dita manu aduolans, oppidum diripit, & incendit: arce tentata potiri non potuit. Certior
earum rerum factus Boleslaus, hostem discedentem cum expeditis, quos ad manum su-
bitò habere potuit, persequitur: & cum consequi eum intra fines suæ ditionis non pos-
set, Lubussense territorium per circuitum uastauit: deinde ad Sulentiā arcem expugnan-
dam reuertitur. Nec mora, milites, facta è scutis & clypeis testudine, munitionem sube-
unt: dimotaq; securibus argilla, ignem subijciunt. Qui subministratis alimentis mox ar-
cem omnem, necquicquam restinguere conantibus Saxonibus, corripuit, & cum præsi-
diarijs pariter absumpsit. Pauci cum Sabello præfecto arcis flammis sese eripientes, ui-
ui in potestatem nostrorum uenêre. Ad extremum nostri restincto igne prædam am-
bustam diripuêre. Ita tunc Boleslaus Ottonem ultus, reduxit exercitum. Sequentis
autem anni initio, cum Boleslaus Calissiensis Cracouiam, ut uiseret Boleslaum Pudicū,
profectus esset, non prætermisit eam occasionem Otto: sed magna celeritate usus, quam-
uis hyberno tempore, Santocensem arcem ligneis propugnaculis, uallis, fossis, commea-
tu, & præsidio muniuit. Reuertens autem Boleslaus, ubi pacta cum Conrado inita ex
professo temerata esse comperit, ipse quoq; Drenum instaurauit, & intra octauum diem
munitionem perfecit, impositoq; præsidio discessit. Sed aliquanto pòst, cùm nostri negli-
gen-

Cazimirus Lenciciēsium, Zemomyslus Vuladislauiensium. Vuladislaus Brestensium. Zemouitus Dobrinensiū.

Suentopelci ducis Pomeranorum obitus.

Suentopelci filij.

Suentopelci præceptum.

Apostolica sedes uacauit tribus annis.

Zemomyslus exosus suis.

Bydgostia Boleslao Calissiensi trādita.

Berda fl.

Boleslai cum Zemomyslo transactio.

1269. ann.

Culmensis episcopi cum Plocensi transactio.

Brandeburgense bellum.

Otto Marchio Brandeburgensis.

Sulentia arx condita.

Medirecia arx munita.

Sulentia expugnata & incensa.

Santocum restauratum.

Drenum refectum & à Saxonibus interceptum.

gentius, ut solent, arcem custodirent, à Santocensi præsidio noctu ea intercepta, & Otto-
ni tradita est. Multa eo anno portenta & prodigia in Polonia extiterunt. In Cracouiensi
quidem regione honesta quædam matrona Margarita Virboslai comitis uxor triginta
sex pueros uiuos uno partu edidit, uicesima die mensis Ianuarij. Sexta uerò die Decem-
bris crepusculo nouus & insignis splendor, in figuram crucis efformatus, cœlitùs nō mo
dò urbem, sed omnem circumcirca regionem illustrauit. Calissiæ intra octauam diem na-
talis Christi natus est uitulus cum duobus caninis capitibus, atq; dentibus, & septem pe-
dibus uitulinis: capitum autem maius quidem in loco suo, minus uerò ad caudam situm
erat. Ab eius cadauere canes atq; uolucres abhorruêre. In Silesia uerò apud Michalouū
pagum, & inter Odram, & Nyssam fluuios, triduo sanguine pluisse dicitur. Præcedente
quoq; anno ferebantur uisæ esse in aëre armatorum acies inter se concurrere. Aestas eius
anni tota ferè continentibus pluuijs, & insolita aquarum inundatione non modò segeti-
bus, uerùm etiam pecudibus & iumentis, pagisq; & oppidis, plurimum incommodi attu
lit. Hæc cum ingentem terrorem animis hominum incussissent, supplicationibus & sacri-
ficijs publicè procurata sunt. Consecuta sunt autem cùm externa quædam aduersa no-
stris bella, tum domestici motus. Quæ ordine exponemus. Insequenti anno, qui erat pòst
Christum 1271. Boleslaus Calissiensis Santoci occupatione atq; Dreni ereptione irri-
tatus, coactis magnis copijs, & auxilijs Cuiauiensium & Zemomysli adiutus, bellum fe-
cit Marchionibus Brandeburgensibus: & cum illi ad prælij dimicationem non descende
rent munitionib. sese defendētes, uastato Santocensi agro, ad Soldinū duxit: & scalis ad-
motis oppidū cœpit, diripuit, & incēdit, magnāq; prædam abegit. Reuersus Crusuicien-
se territoriū Zemomyslo pro nauata opera reddidit, arcem demolitus. At in Silesia Boles
laus Caluus Conradum fratrem parum abfuit quin caperet, in Boleslauice oppido secu-
rum. Sed tñ effugit is, de hostili aduentu fratris in ipso articulo factus certior. Oppido au-
tem Boleslaus potitus est. Duxit autem Conradus uxorem alteram, priore defuncta, Bri-
gittam Theodorici Miznensis Marchionis filiam: quæ cum Conradino Friderici impera
toris nepote prius nupta fuerat: cum qua non multo post, Crosnam, Greifensteinū, & Pri
num oppida, quæ ei dotalia constituerat, amisit. Nam cum pòst mortem eius dotem non
redderet, pater Brigittæ possessionem eorum bonorum adijt, & Magdeburgensi Archie-
piscopo ea decem millibus marcarum uendidit. Sequenti deinde anno, bellū quod à Bo-
leslao Calissiensi cum Brandeburgensibus Marchionibus gerebatur, in Pomeraniā trās-
latum est ex huiusmodi causa. Post Suentopelci mortem, bellum ciuile inter filios eius
Mesciugum & Varcislaum exortū erat. In eo cum firmiores essent partes Mesciugi, Var-
cislaus è carcere fratris elapsus, Conradi Marchionis Brandeburgēsis opem implorauit,
iustam remunerationem pollicitus. Accepit conditionem Conradus. Cùm autem pigno
ris loco Gdanum ei tradidisset Varcislaus, paucis diebus illis in ipso apparatu belli mor-
tem obijt. Repetit à Conrado Gdanum Mesciugus: negat ille se redditurum, ni sibi sum-
ptus in bellum facti, quos permagno æstimabat, exoluantur. Magna tunc sanè erat poten
tia Marchionum, ut est etiamnum, ita ut longè imparē uiribus se illis esse Mesciugus non
ignoraret. Venit autem ipsi in mentem belli, quòd Boleslaus Calissiensis cum ijsdē Mar-
chionibus gerebat. Itaque missa legatione non difficulter impetrat à Boleslao, ut secum
aduersus cōmunes hostes arma cōiungat. Duxit ergo in Pomeraniā exercitū Boleslaus:
& iunctis cum Mesciugo copijs, ad Gdanensem admouit. Nam ea capta, nihil negocij
futurum erat in potiundo oppido. Tentata deditione, & pulsata machinis arce nullo
operepretio, nona deinde die factis testudinibus ex asseribus, Poloni audacius succedūt
sub ipsa mœnia & propugnacula, præsertim cum defensores à sagittarijs eminus uulne-
rarentur: & alij quidem conuellunt & rescindunt munitionem, utpote ligneam: ignem
alij subijciunt, alij scalis admotis mœnia scandunt: & quamuis supernè cum pice & aqua
feruēti perfunderentur, tum saxis, & alijs telis obruerentur, sed tamen pertinacius urgen
tes oppugnationem, ad extremum, cum hostibus tela deficerent, ui irrumpunt: & ira, o-
dioq; inflammati, magnam cædem exercent in Saxonibus, & arce potiuntur. Nonnulli
hostium in editiorem turrim euaserant: uerùm ij quoq; cum arcem à nostris tenere conspi
carentur, uitam tantum pacti, proiectis armis sese dedidêre: qui compedibus uincti in ser
uitutem abducti sunt. Arce capta, mox oppidani deditionē fecêre. E quib. paucos quos-
dam, qui impensius fauerant Saxonibus, uita & bonis mulctauit Mesciugus: in quibus e-
rant præcipua, Arnoldus & Iacobus. De quorum bonis duos pagos Scrobotouum & Vi
tominū Vuladislauiensi episcopo donauit. Boleslaū uerò honorificè habitū & remunera

Portenta & prodigia.

Pueri 36. uno partu editi.

Monstrum.

Inundatio insolida.

1271. ann.

Brandeburgense bellum.

Soldinum captum & incensum.

Crusuiciense territorium Zemomyslo redditum diruta arce.

Boleslauice oppidum à Conrado duce captum.

Crosna, Greifensteinum, et Prinum à Polonis alienata.

Przin.

Dissidium inter Suentopelci filios.

Gdanum in pignus datum Marchioni Brandeburgensi.

Bellum contra Marchionem in Pomerania.

Gdanensis arx expugnatur.

Oppidum deditum.

tum cum exercitu dimisit. Qui domum reuersus, quatuor mensium spacio militibus ad quietem dato, rursus contra Marchiones expeditionem fecit, eiq; expeditioni Præmislũ iuuenem fratris filium, sextumdecimum annum agentem, præfecit, adiunctis quorũ consilio faceret omnia, Predipelco palatino Poznaniensi, & Ioañe Castellano Calisiensi, grauibus & prudẽtib. uiris, & ꝑitis rei militaris. Dreno ꝑterito, uastat̃ longè, lateq; hostilis regio, quæ cis Odram est, Strelce arx haud ita pridem à Conrado condita, expugnat̃, diripitur, & exuritur. Sæuitur in homines, agros atq; tecta: nonnullis tamen deprecante Præmislo uita conceditur. Abigitur ingens præda. Cum qua reuertens Præmislus, cum apud Velenum exercitũ dimitteret, cognoscit, Drenum arcem paruo hostiũ præsidio teneri: Cassubiosq;, qui in castris eius militarant, domum abeuntes nauigio, primam portã arcis incendisse. Reuocatis igitur ex itinere militibus, ad Drenum contendit: & Saxonibus deditionem facientibus arcem recepit, præsidioq; cõmuniuit. Dedititios uerò liberos dimisit, datis qui eos deducerent, ne quam uim à nostris paterentur. Hæc tunc rudimenta militiæ Præmisli fuêre. Sex deinde totis annis utrinq; ab armis cessatum est, pacé ne facta, an induciis, an pertæsis belli ducibus conquiescentibus, nihil compertum habemus. Interea uerò minor Polonia quasi uicissitudine quadam bellis ardere cœpit, authore & incentore Paulo episcopo Cracouiensi, gente Polucosio, Iasci siue Ioannis comitis Premencouii filio, qui cum canonicus Cracouiensis & Boleslai Pudici Secretarius siue Cancellarius esset, Prendotæ mortuo, à collegio sacerdotum electus, successit. Is enim suæ dignitatis immemor, cum totus uoluptatibus, uenationi, & libidini deditus, & subditis suis grauis, aduersus principem uerò Boleslaum contumax esset, nec precibus & monitis neq; collegii sui, neq; principis flecteretur, & præterea monacha quadam de Scalensi monasterio educta pro concubina abuteretur, in Cunouiensi prædio degens, ab Otta & Zegota iuuenibus, equestri Topororũ familia ortis, captus, & Siradiam deportatus, à Lesco Nigro in honesta custodia mensem unum seruatus erat, Boleslai Pudici, quemadmodum exitus omni rei comprobauit, uel iussu, uel ꝑmissu. Sed cũ Ioães Archiepiscopus Gneznensis omnis prouinciæ suæ sacris eam ob rem interdixisset, cõuiciis & maledictis populi exagitatus Boleslaus, dimitti eum iusserat: & in gratiam cum eo redierat, cum ducenta pondo argenti ipsi appendisset. Nec tamen conquiescebat Paulus: uerùm in hoc erat totus, ut Boleslaum ulcisceretur, & cum Lithuanis barbaris affinitates & amicitias iungebat. Domi quoque factiosorum hominum animos in principem concitabat, in primis uerò eorum qui cum sua turpiter prodegissent, & ad inopiam redacti, aut etiam ære alieno oppressi essent, alienis inhiabant, aut qui ob latrocinia & alia scelera pœnas metuebant, siue adeò multati iam erant, aut etiam qui in pace cupiditatibus suis minus commodè satisfaciebãt. Ferè enim eiuscemodi homines res nouas cupiunt, ducemq; fortuitu oblatum cupidè sequuntur. Incensis autem complurium animis, nec occasio cogitata perficiendi defuit. Erant inter Præmislum siue Ottocharum regem Bohemorum & Boleslaum Pudicum inimicitiæ, propter surreptam Polonis à Bohemo Opauiam, & propter adiutũ à Boleslao Belam regem Vngarorum contra Bohemos. Ac fecerat quidem Ottocharo pacem Bela paulò ante mortem suam, cum in Morauia malè rem gessisset. Sed Stephanus filius eius suscepto paterno regno, bellum redintegrauit. Quod ut maiore ui gereret, ad Boleslaum affinẽ Cracouiã uenerat, & cũ eo fœdus paternũ renouarat. Mox cũ ꝑ Vngaros, tũ ꝑ Chunos siue Cumanos magnis incõmodis Bohemos affecit. Quib. adductus Bohemus, ut Polonorũ auxilia Vngaro detraheret, cũ Boleslao Pudico de Opauia transigere statuit. Nec abhorrebat à pace Boleslaus. Igit̃ anno Christi, 1273. ad cõstitutũ tẽpus Opauiã is profectus erat, & cum Bohemo cõuentũ agebat. Hoc tẽpus nacti coniurati, quo plerique proceres Boleslao fauentes cum ipso simul aberant, maturant defectionem illam aduersus Boleslaum, offensionis causam pretexentes, ꝙ is se insciis, nec de conuentus sententia, Lescum Nigrum (hoc enim cognomen habuit) ducem Siradiensem propinquum suum, hæredem nuncupasset. Erant & aliæ quædam causæ, quæ bonos etiam uiros non paucos infensiores Boleslao reddiderant: nimirum quòd is indulgẽtia aut negligentia quadam, calumnias in iudiciis regnare patiebatur, quibus implicati simpliciores, multi graues multas expendere cogebantur, multi patrimoniis exuebantur. Neq; uerò usq;quaq; incorruptus iudex ferebatur esse Boleslaus. Ad hæc aũt onerosus erat nobilitati, propter crebras uenationes, eo quòd & canes principis alere, & equos atque subuectiones ipsi præbere omnibus passim, quacunque iter faciebat, necesse erat. His igitur de causis plures infensi erant Boleslao, sperabantq; mutatione principis defunctum se iri malis illis. Itaque conuen-

In Marchiam Polonorum expeditio.
Præmisli ducis Poznaniensiũ tyrocinium.
Strelce arx cõdita & mox capta & incensa.
Drenum receptum.
Pauli episcopi Cracouiensis contaminata uita & improbitas.
Paulus episcopus captus, & Siradiã asportatus.
Interdictum Archiepiscopi.
Paulus episcopus dimissus.
Pauli episcopi conatus improbi.
Conspiratio minorum Polonorum contra principem.
Nouarum rerũ cupidi quinam esse soleant.
Stephanus 4. post Belam patrem apud Vngaros regnat, & Bohemis bellum facit.
1273. ann.
Boleslai Pudici conuentus cum rege Bohem.
Lescus Niger hæres nuncupatus à Boleslao Pudico.
Iudiciorum prauitas & corruptela.
Boleslai Pudici prauitas in iudiciis.
Nobilitatis onera.

conuenticulo habito, Paulo authore ad Vvladislaum ducem Oppoliensium mittunt, principatumque ei deferunt. Animaduertebat quidem Vvladislaus difficulter se tunc uiuente Boleslao Pudico principatu potiri posse. Sed quoniam senex iam erat Boleslaus, nec ullus habebat liberos, & alienas esse sciebat à Lesco multorum uoluntates, uel in posterum utile id sibi fore iudicabat, si tunc oblatum principatum non refutaret. Itaq; cõuentum illum omnem ad se Oppoliam uenire iubet, ut ibi ea res iureiurando & literarum monumẽtis cõfirmaret̃. Faciunt illi iussa, & frequẽtes Oppoliam proficiscũtur. Nihil horũ latebat Boleslaũ. Soluto igitur cõuentu Opauiensi rebus infectis, & induciis tantũ in uiginti annos cum Præmislo factis, festinus ad sedanda domestica mala reuertit̃, & ꝓficiscentes Oppoliam aduersarios incõpositos & inopinantes, cũ aulico suo ꝓcerũq; comitatu apud Bogucinũ pagũ altera die Iunii mẽsis adorit̃. Nec illis animus ad defendendum sese defuit. Committitur atrox pugna, nemine referẽte pedem. Ad extremũ Boleslao cessit uictoria, sed non incruenta tamen. Plurimi ibi mortales, exceptis ferè aduerso pectore uulneribus, utrinq; cecidêre, sed multo plures tñ ex aduersariis Boleslai. Pauci fuga ad Oppoliensem ducem euasere. Bona cæsorum & profugorũ partim confiscata, partim inter uictores distributa sunt. Oppressa cõiuratione siue adeò bello ciuili, paucis diebus Lithuani in Lublinensem oram excursionem fecêre, magnamq; prædã auexêre, nemine ꝓhibente. Nam uires minoris Poloniæ Bogucinensi illo prælio uehemẽter attritæ erãt. Creditum est aũt, à Paulo episcopo barbaros etiam tunc excitos esse, ut cęsorũ apud Bogucinum sanguini parentaret. Tantam autem eius audaciam, tamq; sceleratum animum diuina clementia paululum tũc repressit nouo & inusitato modo. Nam cum Cracouiæ apud Dominicanos fratres commoraretur, quadã die cœlitus increpitus esse fertur, huiusmodi uerbis: Ve tibi Paule episcope: Melius tecum actum esset, si natus non fuisses. Atq; hãc uocem à septuaginta hominibus tunc eum circumstantibus auditam esse. Monachus etiam quispiam per quietem uidisse dicitur, lupum erectis prioribus pedibus contra eum humana uoce exclamantem: Ve tibi Paule episcope, quoniam cœpisti, & occidisti. Hoc quoq; cum ille renunciante monacho accepisset, expauefactus, fertur scelera sua maiorẽ in modũ deplorasse. Dumq; solus in cubiculo fletibus indulget, rursus talibus dictis compellatum esse memorant: Ne timeas Paule episcope: Age quod lubet, septimo deinde anno morieris. Atq; eum respõdisse: Optimè secũ acturam esse Diuinã misericordiam, si sibi septem annorum spacium ad expianda præterita peccata concederet. Has quoq; uoces ab iis qui ad fores cubiculi obseruabant, exauditas esse. Credibile est autem, Satanæ eas fuisse, primùm desperationem, deinde securitatem illi & maiorem licentiam ingerentis. Refrenauit tamen ille aliquatenus audaciam suam quãdiu uixit Boleslaus. Nec tñ inulta Lithuanis excursio illa fuit. Nã dũ illi Lublinẽsem orã populantur, Polessiensis eorum ditio & Prussia uicissim à Mazouiis & Cuiauiis uastata est. Resumpserãt eñ uires tunc Prussi cum Lithuanis coniuncti, magna strage profligatis aliquoties Cruciferis, & munitionibus eorum quibusdam expugnatis, & solo æquatis. Boleslaus uerò Pudicus iratus Vvladislao duci Oppoliensium, quòd suis nouas res molientibus fauisset, exercitu conscripto, accersitisq; à Boleslao Calisiensi & Siradiensi ducibus auxiliis, Oppoliensem & Ratiboriensem oram omnem infesto agmine depopulatus est, ita ut suburbana quoq; primorum oppidorum exureret. Nec tamen elicere ad pugnam Vuladislaum potuit. Sed carpsit is tamen ex insidiis hostes palantes & prædas agentes, nec paruis affecit incommodis. Maius utrinq; in sequentem annum bellum parabatur: contrahebantur auxilia: mercenariis stipendia pronunciabantur. Sed gliscens bellum Boleslai Calisiensis opera consopitum est. Nihil autem illo & proximo deinde anno memorabile usquam in Polonia gestum est, præter contracta & conciliata quædam ducum matrimonia. Nam Præmislus iunior dux Poznaniensis sextumdecimum annum iam egressus, uxorem duxit Lucardem Henrici, siue, ut alii uolunt, Nicolai Slauorum ducis filiam, neptem Barnimi Scecinensiũ ducis ex filia, suadẽte Boleslao patruo, q nullos adhuc susceꝑat liberos ex Iolẽta siue Helena Belæ regis Vngarorũ filia, sorore Kingę. Boleslaus uerò Caluus priore cõiuge mortua, alterã duxit Adleidã Samborii ducis Pomeranorũ filiã. Sed ea deinde uiri contumelia ꝓpter pellicẽ offensa, pedes ad paternã domũ rediit. Porrò Lescũ Siradiensem cũ Griffina sua Roscislai Bulgarorũ siue Russorũ, ut uult alicubi Dlugossus, ducis filia, Boleslaus Pudicus Siradiã ꝓfectus, in gratiã reduxit: cũ illa accusata publicè uiri frigiditate, detractaq; uita matronali, totos quatuor años sese ab eo seiũxisset. Duo uerò portẽta illo biennio in Cracouiensi territorio extitisse memorantur. Puer quispiam dentatus eo-

dem

Poloni minores ad Vuladislaum ducẽ Oppoliensium deficiunt.
Polonorum cum Bohemis induciæ.
Boleslai Pudici uictoria cõtra defectores.
Lithuani Lublinensem orã populantur.
Paulus episcopus diuinitùs admonitus.
Polessiensis terra & Prussia uastata à Mazouiis & Cuiauiis.
Silesicum bellum.
Præmisli Poznaniensium ducis nuptiæ.
Boleslai Calui nuptiæ.
Griffina Lesci Nigri uxor.
Portenta.

dē q̃ natus est die, distinctè & articulatè locutus est, donec religioni Christianæ initiatus,
Vaticinium infantis.
& dētes, & sermonis usum amisit. Alius uerò semestris in urbe Cracoui. ꝓlocutus Tarta-
ros aduēturos, & Polonorū capita ꝑcisuros esse ꝑdixit, rogatusq;, diuinitùs id se scire, & si
bi q̃q; illud malū impēdere, respōdit. Qđ pòst duodecimū annū euenit, quēadmodū suo
Rapacis & iniusti hominis supplicium.
loco exponemus. Non libet aūt & miraculū silētio præterire, qđ illo tēpore multis testib.
accidit. Homo quidam splendidus equestris ordinis, sed uiolentus & rapax, & suis iuxtà
ac alienis grauis, cum grauiter ægrotaret, admonitus crebrò à religiosis quibusdam uiris,
ut ad Dei clementiam confugiens, animæ suæ saluti cōsuleret: negauit sibi ueniæ locum
relictum esse. Iam enim diuino iudicio traditum se esse dæmonum potestati. Nec mora, au
diuntur à circumstantibus uehementium uerberum & percusionum strepitus. Apparēt
in corpore ægroti fœdi liuores atq; uibices, ita ut oēs obstupescerēt. Inter hæc ille infelix
nullam uocem, nullumq; gemitum edens, ter infelicem animam exhalauit. Hic orsus sup
plicia, quæ deinde apud inferos æternum expenderet: ut esset exemplo ijs qui ex aliorum
1276. ann.
Ladislaus rex Vngarorum.
incommodis student sua commoda parare. Annus tunc agebatur 1276. quo Ladislaus
cognomento Chunus, apud Vngaros post Stephani patris mortem regnare cœpit: &
Rudolfus Cæsar bellum infert Bohemis.
cùm Bohemis infensior etiam patre esset, cum Rudolfo Cæsare, qui post diuturnam dis-
sensionem principum electorum ante tres annos ad imperium euectus erat, contra Ot-
tocarum regem societatem belli inijt. Repetebat enim Rudolfus ab Ottocaro Austriam,
Styriam, Carinthiam, Carniolam, forum Iulij, & portum Naonis, quòd eas terras secun-
dum Fridericum & Vlricum duces iure feudi, ut uocant, ad Imperium deuolutas esse di-
Silesici motus.
ceret. Post id tempus Silesia rursus intestinis dissidijs exagitari cœpit, materiam submini-
strante inuidia. Grauiter ferebant & duces, & proceres, Crosnam, Prinum, & Greifenstei
num, Conradi culpa in externorum iurisdictionem recidisse. Sed neque Conradus ipse,
neq; frater eius Boleslaus, oberati ambo, redimere oppignerata poterāt. Nam decē millia
numûm aureorum Archiepiscopo Magdeburgensi exoluenda erant. Abundabat aūt pe
cunia Henricus Vvratislauiēsis Henrici tertij fratris eorū filius, quę eo puero à curatorib.
ex ampliori dominatu collecta erat. Itaq; suasu procerum suorū redemit is territoria illa.
Inuidia.
Quæ res inuidiam ipsi conflauit apud patruos. Acerbior tamē erat Boleslaus. Et cū Hen
Crosna etiam redempta ab Henrico Vuratislauiensi.
ricum circumuenire decreuisset, misit ad eum legationē sub specie repetēdæ portionis hę
reditariæ, secundū mortē Vvladislai fratris, qui Archiepiscopus Magdeburgensis fuerat,
reuera aūt sollicitandorum quorundam Vvratislauiensium procerum causa, quos patrem
Henricus quartus dux Vuratislauiensis captus à Boleslao patruo.
Henrici, atq; patruum Vvladislaum ueneno sustuluisse erat suspicio. Dissimulato aūt do-
lo, cum ad oēm occasionem attentus esset, rusticantem fortè Henricum in uilla sua Ielce,
& nihil tale metuentem, missis satellitibus cœpit, & in arcem Lehen deportatū, asseruari
diligenter iussit, donec aliquid ab eo uiolentis pactis extorqueret. Charus erat suis Henri
cus, propter probitatē, à qua etiā cognomē adeptus est, itaq; eum deinceps nos iam appel
Lehen arx.
Henricus Probus.
labimus. Quocirca de liberādo eo consilia ineunt, exercitū cōparant: à cæteris etiā ducib.
Boleslao Pudico, Cracouiensi & Sendomiriensi, Boleslao Calissiensi, Præmislo Pozna-
Silesiorum intestinum bellum.
niensi, & Vvladislao Oppoliensi, indignitate rei motis, magna auxilia impetrant. Displi-
cebat & Conrado Glogouiensi Boleslai fratris facinus in alterius fratris filium perpetra-
tū. Itaq; misit & ipse Vvratislauiensibus auxilia contra fratrem. Verùm Boleslaus explora
ta Vvratislauiensiū apparatu, magna celeritate Saxonas, Misnios, Bauaros, atq; Sueuos
mercede conduxit, & prior in Vvratislauiensem oram impetum fecit. Educunt & Vvra-
tislauiēses suas copias, & obuiā Boleslao ꝓdeunt. Inter Scorolciū & Procianū in planicie
Boleslai Calui fuga.
cōgressi exercitus, magno ardore cōmittunt prælium. Et neutris referentibus pedem ali-
quandiu, tandem Boleslaus Caluus conspecta suorum & cæsorum strage, & pugnantiū
Henrici filij fortitudo.
paucitate, uno tantum comitatus milite, clàm se ex acie subduxit. At filius eius Henricus,
de tribus natu maximus, maiore animo, boni imꝑatoris fungēs officio, nutātes suos cōfir
Præmislus dux Posnaniēsium captus.
mabat, laborātib. succurrebat. Et nō modò instaurauit prœliū, sed etiā uictor magnā in ho
stibus stragē edidit. Quæ eo maior fuit, quo ꝑtinaciùs utrinq; pugnatū est. Captus est in
eo ꝑlio Prēmislus dux Poznanien. Clade hac ꝑculsi Vvratislaui. Ottochari siue Prēmis-
Crosna Marchioni Brandeburgensi oppignerata.
li Bohemorū regis opē implorant. Et cum ante hac Crosnense territorium Ioanni Brande
burgensi Marchioni, hypothecæ nomine ꝓ quatuor millib. marcarum tradidissent, ne Bo
leslaū Caluū aduersum se adiuuaret, tūc porrò Closcū dant Ottocharo, ut afflictis Henri-
Closcum Bohemorum regi traditum.
ci rebus subueniret, cꝑ & armis ille tunc multum ualebat, & authoritate apud sororis filiū
Boleslaū Caluū meritò ualere debebat. Dant aūt ea lege, ut id post obitum Ottochari in
Henrici ducis sui potestatem recideret. Itaq; Ottocharus cū ademptas sibi à Rudolfo Cæ
sare

Pax iniqua in Silesia.
sare ditiones, quarum superiùs mentionem fecimus, bello repetere necesse haberet, fe-
cit pacem inter Boleslaum & Henricum. Sed iniquis Henrico conditionibus, nem-
pe, ut is Boleslao patruo, Stregomum, Nouum forum, Strozam, Greifenbergam, Pninū,
& Gesuindidorfum, oppida ea sunt, iure sempiterno daret. Accepit tamen eas conditio-
Crosna redempta.
nes Henricus, ut se & Præmislum uinculis liberaret. Cum autem euasisset, recuperauit à
Marchionę Crosnā, numeratis ei sex millibus marcarū. Nā duo millia is Henrici causa fal-
so expēsa referebat. Cœpit uerò Hēricus & in carcerē cōpegit suos nōnullos ex equestri
Prußi & Lithuani Mazouiam Culmensem, Cuiauiensem tractum uastante.
ordine, cꝑ cū Boleslao sensisse dicerent. Eodē āno Lithuani cū Prussis ꝑuastata Mazouia,
Culmēsiq; & Cuiauiēsi tractu, Lenciciēsem quoq; crudeliter depopulati, ingentē prædā
abegerūt, in qua ad quadraginta millia hominū fuisse memorant. Tūc quoq; ꝓdigiū cir-
cū Cracouiā apparuit. Etem nocte media, in qua initiū noui āni est, cœlū clara & nō inu-
sitada luce ad breue tēpus resplēduit, principis mortē, qđ re postea cōprobatū est, porten-
Prodigium.
Spectrum.
dens. Memorat aūt & spectrū quoddā tunc in eodē Cracouiēsi tractu apparuisse. Lacum
enim quendam peramplū infestatione dæmonū piscationib. & usibus hominū exemptū fu
isse. Ad eum hyberna glacie concretū uicinos cū sacerdotib. uexilla, cruces, & reliqas sa-
cras, quibus uis dæmonū propulsaret, ferentib. piscādi gratia, cōuenisse. Immisso aūt reti,
primo qdē tractu, contēdentib. piscatorib. tres pisciculos, altero nihil nisi rete conuolutū,
tertio deniq; monstrū horrēdum caprino capite, & in speciē ignis ardētib. oculis extractū
Brandeburgense bellum.
esse. Territis autem ac diffugientibus cunctis, spectrum illud sub glaciem sese immersisse,
ac toto lacu discursans, terribilem strepitum ac sonitum edidisse: afflatosq; ab eo nonnul-
Marchio Brandeburgensis uictus à Polonis.
los homines, fœda ulcera retulisse. Resumpsit æstate sequēti Boleslaus Calissiēsis cū Præ
mislo fratris filio expeditionem aduersus Marchiones Brandeburgenses ob Santocū, au
ctus Pomeranorum auxilijs. Vastanti autē ei hostilem regionem cis Odram, occurrit Ot
Boleslaus Pius dux Calißiensium obijt.
to Longus Marchio, Ottonis tertij filius, cum non contemnendis Saxonū copijs, & alijs
quibusdam auxiliarib. apud Soldinum. Cōmissoq; prælio, facilè fundit, fugatq;, utpote
uiribus inferior, ac deinde intra munitiones arciū se cōtinuit. Boleslaus uerò oēm orā cis
Dupinū, Nesluſſum & Boleslauecia arces conditæ.
Odram uictor peruagatus ac depopulatus, dimisit exercitū. Et intra anni decursum febri
extinctus est, tribus filiabus relictis, quarum tutelam Præmislo mandauit. Condidit hic
uiuens tres arces, Dupinum, Neslussum, & Boleslaueciam in territorio Velunensi. Con-
1279. anni.
didit & monasterium Gneznæ puellis diui Francisci, seu diuæ Claræ institutum ꝓfessis.
Boleslai Pudici mors.
Consecutus est autem sub finem eiusdem anni, qui fuit 1279 ad quartum Idus Decem-
bris, Boleslaus Pudicus dux Cracouiēsis & Sendomiriēsis: & Cracouiæ apud diui Fran-
D. Francisci cœnobium.
cisci, quod monasteriū ipse cōdiderat, sepultus est: benignus & religiosus princeps, & in
egentes, cultumq; Dei, ac ministros eius munificus. Cuius illa extant in Cracoui. episco-
Cracouiensis ecclesiæ ac diœcesεos immunitas & prærogatiuæ.
pū, & ecclesiā, memorabilia beneficia, diplomatibus eius consignata, qb. cūctos sacri ordi
nis homines, eorumq; adscriptitios omni prorsus onere seruitutis atq; pensionis duci de-
bitæ, etiam telonij, liberauit: & ab omni suorum iudicum & magistratuum, suaq; ipsius iu
risdictione exemit. Episcopum autem omninò ducali iure in bonis suis esse iussit, modò
ut semel quotānis principē hospitio accipet, subuectiōesq; ipsi ut pręberet, qn̄ ipsi usuue-
Crizanouicense monasteriū.
niret ꝑ episcopalia prædia iter facere. Ad hęc fecit potestatē singulis prælatis, ut uocāt, &
canonicis basilicæ Cracoui. senos ex nobilitate, aut duodenos è plebe, quos uellēt ab ex-
Cœnobium D. Marci.
peditione bellica eximēdi, ministerij sui causa: inferiorū uerò ecclesiarū collegijs dimidiū
eius numeri. Condidit etiā ac dotauit Crizanouicēse monasteriū supra Nidam amnē Prę
Cracoui. urbs iure Teuthonico uti cœpit.
monstratensib. uirginib. Cracouiæ itē apud sancti Marci, ei sectæ mēdicantiū, quæ uocat
de Pœnitētia beatorū martyrum. Ciuitatem uerò Cracouiēsem iure Saxonico, siue Mag-
Boleslai Pudici ætas.
deburgensi, quod etiā Sredense & Teuthonicum uocāt, quo pleraq; oppida & uici, & pa
giutunt in Polonia, stabiliuit. Regnauit aūt Boleslaus hic, seu uixit potius post mortē pa
Kinga princeps cum sorore Iolenta monasticam uitā amplexa.
tris, quinquaginta duos ānos. Mortem eius Kinga uxor, uirgo etiam tū, moderatè tulit.
Quin gratias egit Deo, quòd se coniugij uinculo tandem liberasset. Ac mox unà cum so-
rore Iolenta, quæ post mortem mariti Boleslai Calissiensis ad eam se contulerat, distractis
& in usus egenorum distributis cunctis facultatibus suis, diui Francisci religioni & insti-
Sandecense monasterium.
tuto uitæ sese addixit: & ueterem Sandeciam, necquicquam refragrātib. & renitentib. ꝓ-
ceribus commigrauit, ibiq; reliquum tempus uitæ in monasterio à se & uiro suo cōdito,
Boleslaus Caluus seu Rogatca Legnicien. dux obijt.
peregit. Non multo autem ante hos duos Boleslaos, tertius quoque Boleslaus Legnici-
ensium dux, cognomento Caluus & Rogatca, è uiuis excessit, Henrico, Boleslao, & Ber-
nardo filijs, & quatuor filiab. relictis. Quo tempore etiam Ottocharus Bohemorū rex in
Austria commissa cum Rudolfo Cæsare & Ladislao rege Vngarorum pugna, proditio-

ne

Rudolfus Cæsar. Ottocarus secundus Bohemorum rex occisus in prælio. Venceslaus rex Bohemorum. Closcum Silesijs redditum. Austriæ ducum & archiducum origo. Carolus V. Imperator. Ferdinandus Cesar & Rex.

ne suorum occubuit. Successit autẽ ipsi in Regno Venceslaus filius, quinq;, aut certè non
plus octo annos natus. Tutelam pueri Otto Marchio Brandenburgensis, Bohemis gra-
uis, administrauit. Tunc igitur Henricus Vvratislauiensium in Silesia dux, Closcum iure
suo recepit. Rudolfus Albertum filium Augustæ Vindelicorum, in conuentu princi-
pum Austriæ, Styriæ, Carinthiæ & Carniolæ ducem appellauit. A quo originem duxe-
runt ij, qui deinceps illis regionibus præfuêre usq; ad nostra tempora, & Carolum Quin-
tum Imperatorem, Hispanorum, Siculorum, Neapolitanorumq; regem, ac Ferdinãdum
Cæsarem, seu regem Romanorum, Vngarorum, & Bohemorum, fratres germanos, & li-
beros eorum inclytos.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DECIMVS.

LESCVS NIGER.

Leo Russorum dux.

SVCCESSIT Boleslao Pudico in principatu Cracouien-
sium & Sendomiriensium Lescus Niger, ex fratre ipsius patru-
ele ortus, quem ipse sibi Boleslaus successorem designarat, qui-
que siue uiuente adhuc illo, siue iam mortuo Cracouiã cũ uxo-
re aduolarat, & funeri patris adoptiui iusta persoluerat. Nec tũc
sanè quispiam ipsi aduersatus est, bello à Rußis ingruente, cu-
ius metus locum atq; spacium nouãdis rebus non dabat. Nam
Leo princeps in Russorum ducibus, Danielis filius, post Boles-
lai mortem media hyeme, in Lublinensem orã cum ingenti Rus-
sorum, Tartarorum, & Lithuanorum exercitu inuaserat: eaque
peruastata, Sendomiriensem quoque tractum ferro & igni infestabat. Sed eum Varsius
Cracouiensis Castellanus, & palatini duo, nempe Petrus Cracouiensis, & Ioannes Sen-
domiriensis, represserunt, cum ei se apud Goslice pagum altero à Sendomiria milliario
cum parua manu temerè quidem, sed tamen euentu prospero opposuissent. Commisso
enim prælio tertia die Februarij, cum nostri magno animo impetum in Russos fecissent,
cæsis primis, magna trepidatio cæteros inuasit, sic ut abiectis armis terga uerterent, & au-
xiliares barbaros secum inuoluerent. Qui tamen, quod fugiendo pugnare consueuerũt,
represso gradu restituerunt nostris paululum. Sed mox & ipsi, deserti à Rußis, instanti-
bus nostris in ueram fugam acti sunt. Fugientes longiùs persecuti nostri, magnam stragẽ
edidêre. Cæsa feruntur eo prælio hostium ad octo millia, capta duo, militaribus signis se-
ptem nostri uictores potiti sunt. Cætera multitudo amissa præda euasit. Non contentus
autem ea uictoria Lescus, intra paucos dies maiores coëgit copias, ita ut ad triginta equi-
tum, peditum uerò duo millia peruenirent, & in Rußiam duxit, ut Leonem ulcisceretur:
qui nondum resumpto è superiori clade animo, in penitiora Rußiæ sese recepit. Quocir-
ca impunè Lescus hostilem regionem ad Leopolim usque, quæ arx cum oppido ab isto
ipso Leone condita esse & nomen sumpsisse uidetur, peruagatus, direptis, exustisq; mul-
tis pagis & oppidis, & arcibus nonnullis, quæ negligentiùs seruatæ ac defensæ erant, ca-
ptis & euersis, ingentem prædam abegit, in qua ad quatuor millia hominum fuisse, cæsa
uerò ad quinque millia feruntur. Sequenti deinde anno, qui fuit 1281. Lescus contra
Vvratislauiensem ducem Henricum quartum, qui Probus dictus, re postea longè à pro-
bitate abfuit, expeditionem instituit ex huiusmodi causa. Henricus is, quem dico, Boles-
lai Calui patrui fraude per iniuriam bonis quibusdam, quemadmodum superiùs dictum
est, mulctatus, induxerat & ipse in animum suum facinus Probi cognomento neutiquam
conueniens. Nam Præmislum maioris Poloniæ, Henricum Legniciensem Boleslai Cal-
ui, & Henricum Glogouiensem Conradi filium, duces, ad conuentum & colloquium,
quasi de re communi Bariciam, qui pagus in ditione eius erat, euocatos cœperat, & Vv-
ratislauiam deportatos asseruabat, ut aliquid uicissim ab eis iniustis pactis emungeret.
Indignè id ferre Lescus, qui uocatus & ipse unà cum cæteris ducibus Polonorum, tamen
incertum qua excusatione usus, non uenerat. Ac Præmisli maximè uicẽ dolens, cum cre-

Russorum cũ Tartaris & Lithuanis excursio in Poloniam. Rußi cum barbaris superati à Polonis. Rußia uastata à Polonis. Leopolis à Leone condita. Lwow. 1281. ann. Henricus Probus nomine, non re. Duces tres dolo capti ab Henrico Probo. Lescus bellum infert Henrico Vuratislauiensium duci.

bris

bris literis atq; legationibus nihil ęqui ab Henrico impetraret, armis illum uindicare de-
creuit, orantibus maioribus Polonis, & auxilia pariter cum Mesciugo Pomerano polli-
centibus. Itaque coadunato exercitu, & auxiliaribus illis maioribus Polonis & Pome-
ranis ad condictum locum conuenientibus, triplici agmine Vvratislauiensem Henrici di-
tionem aggressus, acerbè eam diuexauit, usque ad Vvratislauiensia suburbana, maiori-
bus Polonis maximè ob captum ducem suum in agrestes & oppidanos culpæ expertes,
& in innoxia tecta sæuientibus. Nec tamen aut his malis, aut lachrymis & conuicijs suo-
rum Henricus commotus est, ut uel propulsaret illatum bellum, & miserabilem suę ditio-
nis uastationem prohiberet: uel captos duces dimitteret, ac se, suosq; præsentibus calami-
tatibus liberaret. Sed in arce Vvratislauiensi se continebat. Peruastata omni ora Vvratis-
lauiensi, & abacta ingenti præda Lescus auxiliares dimisit, & suas copias domum redu-
xit. Capti uerò duces pertæsi uinculorum eius, in cuius potestate erant, arbitratu se rede-
mêre. Ac Præmislus quidem Rudense seu Velunense territorium ipsi concessit. Legni-
ciensis uerò & Glogouiensis quinquennio se ipsi cum triginta hastatis, militaturos esse
dato iureiurando receperunt, obsidibusq; cauerunt. Per idem tempus, Siculi trucidatis
una hora per omnes urbes ex composito Gallis omnibus, à Carolo ad Petrum Arrago-
nensem defecerunt, & Gallum regem Hispano commutarunt. Quod multorum dein-
ceps bellorum inter duas has gentes & Italos seminarium fuit. Prußi uerò Cruciferorum
ditionem uehementer afflixerunt: & longè, lateq; ferro & igni grassati, Christiburgum,
Clementiam, Zantirum, Marieuerderum siue Guizinum, & Grudentum arces de ipsis
cœperunt, ac diruerunt. Insequenti anno Lithuani cum Iazygum reliquijs subita excur-
sione Lublinensem regionem tripartito agmine crudeliter depopulati sunt. Iura tunc de
more Lescus reddebat Cracouiæ, cum de barbarorum excursione certior factus est. Nec
mora, omißis rebus omnibus, arma corripere his qui circũ se, quiq; in itinere erant equi-
tibus, & se sequi iußis, magnis itineribus in Lublinensem oram peruenit. Sed hostes iam
præda onusti recesserant. Itaque angebatur animi, quòd sibi hostem ulcisci, suosq;, qui ca-
ptiui abducebantur, uindicare procliue non esset. Neq; enim cum parua manu longè ma-
iorem hostium multitudinem per ignotos sibi, illis uerò notißimos syluarũ & paludum
tramites abeuntes persequi audebat. In hoc æstu animi cum eum ex labore itineris & in-
somnia fatigatum sopor inuasisset, expergefactus deinde postero die lætus, ab Archange
lo Dei Michaële in somnis confirmatum se, & sponsione certæ uictoriæ persequi barba-
ros iussum esse, pro concione exposuit. Quo sermone animatis militibus & impedimen-
tis cum cõmeatu ponè se sequi iußis, ipse cum expeditis arma tantum & aliquot dierum
cibaria ferentibus recentibus abeuntium hostium uestigijs insistit, & inter Naruã & Ne-
menum flumina tertiadecima die Octobris eos consequitur. Neq; enim belli præda im-
pediti celerius iter facere potuêre. Perculsi sunt inopinato Polonorum aduentu barbari,
quòd neq; paucos, neq; imbelles, atq; timidos tam longè persecuturos se fuisse suspicaban
tur. Sed tamen arma citò expediunt, authoribus maximè Iazygibus, qui summa erant au-
dacia. Inuehuntur in eos nostri una & simplici acie, quòd & locus syluis cinctus, angu-
stus, & exiguæ copiæ, quippe quæ sex millia equitum uix continerent, diducere manum
in plures acies nõ sinebant. Non segniter & illi primos nostrorum impetus excepêre. Sed
in pugnam intentos captiui suorũ signa conspicati, fortuitu oblatis telis à tergo adoriun-
tur. Inermes quoq; & fœminæ clamore sublato suos animabant, & hostibus terrorem in-
cutiebant. Quin & canes, quos secum ducebãt barbari, & qui dudum lætiore ululatu ad-
uenientibus nostris gratulari uisi erant, sæuis morsibus barbaros ipsos impetebant. Itaq;
ancipiti malo perturbati, effusa fuga proximas syluas petunt. Instat fugientibus Lescus:
instant & captiui mutuo sese cohortantes, dolore & ira extimulante. Nox tandem perse-
quendi finem fecit. In eo prælio reliquiæ Iazygum, qui pertinacius nostris restiterant, & à
suscepta religione defecerant, penitus extinctæ sunt. De Lithuanis quoque, qui quatuor-
decim millia bellatorum expleuisse dicebantur, non multi sanè euaserunt. Complures e-
nim qui effugerant, partim pudore, partim timore suorum mortem sibi consciuêre. De no
stris, quod mirum cuique ac diuini numinis opus uideri debet, ne unus quidem desidera-
tus est. Lescus recuperata omni prędа, & cumulata etiam hostium cæsorum spolijs, uictor
in Poloniam reuersus, Lublini templum, monimentũ uictoriæ suæ condidit: ac diui Mi-
chaëlis, quem in somnis uictoriam sibi pollicentem uiderat, memoriæ dedicauit. Pace per
circuitum ab externis hostibus parta, ciuiles motus Lescum exceperunt. Sendomiriensis
enim conuentus Ioanne palatino & Christino Castellano eius oræ authoribus, cum qui-

Velunensis terra Hẽrico Vvratislauiensiũ duci concessa. Sicilia à Gallo ad Hispanum defecit. Siculæ uespere. Prußi multa de Cruciferis cœperunt. Lithuanorum excursio in Lublinẽsem orã. Somnium. Narua fl. Lesci Nigri insignis de Lithuanis & Iazygibus uictoria. Iazygum reliquiæ deletæ. Sendomiriensium defectio à Lesco.

Conradi ducis Masouij fuga.

bus & Paulus episcopus Cracouiensis sentire dicebatur, ab eo defecit: & Conrado Masouię duci accito, sese, munitionesq; suas subdidit: nec uinci beneficijs & secundis rebus Lesci potuit, ut concoeptum in eum iam inde ab initio odium deponeret. Verùm Lescus hoc sic abire passus non est. Nam coacto tumultuariè exercitu de Cracouiensi ditione & aulico suo comitatu, in Sendomiriensem oram cōtra Conradum profectus est. At ille de aduētu Lesci certior factus, cum se nō satis crederet Sendomiriensibus, & paruam ipse manū secum adduxisset, in Masouiam celeriter se recepit, promittens confestim se cum maioribus copijs reuersurum.

Lesci benignitas & moderatio.

At Lescus magna animi moderatione & mansuetudine usus, proceres authores defectionis destitutos à Conrado, facilè sibi reconciliauit: per quos cōuentum omnem unà cum munitionibus in potestatem suam redegit, gliscensq; ciuile bellum sapienter oppresit.

Fames in Polonia.

Laboratum est fame eo & sequenti anno in Polonia, usque adeò, ut multi de plebe cum uxoribus & liberis præsens malum euitaturi, in Vngariam atq; Russiam commigrarent. Sed utrobique pro salute acerbiori calamitate gentium illarum immanitate & perfidia operti sunt. A' Russis quidem tributi nomine Tartaris in seruitutem traditi, ab Vngaris uerò, Cumanis barbaris uenundati.

Legatus pontificium in Poloniam & Prussiam.

Ladislai Vngarorum regis nequitia, improbitas & interitus.

Per hoc tempus Philippus episcopus Firmanus legatus pontificis ex Vngaria uenit Cracouiam. Humaniùs acceptus à Polonis, quàm ab Vngaris, à quorū regę Ladislao in uincula coniectus erat, propterea quòd eum ob adulteria & Cumanas pellices post leniores admonitiones diris deuouerat. Sed ipse quoque rex pòst ab Vngaris suis in honesta custodia asseruatus aliquandiu, ad extremum à Cumanis, quorum consuetudinem & mores amplexus erat, interfectus occidit. E' Polonia uerò legatus in Prussiam contendit, & controuersiam inter Mesciugum Pomeranorum ducem & Cruciferos diremit.

Pomerani duces Cruciferis sua donarunt.

Etenim Varcislaus Mesciugi frater, cum se ad Cruciferos contulisset, eorum institutum amplexus, patrimonium suum ipsis donarat. Eius exemplum secuti alij duo fratres, & ipsi bona sua eisdem Cruciferis addixerunt, honestum uictum quoad uiuerent, ab eis cum familia sua pacti. Ac donationes quidem illas legatus rescidit.

Gneuense territorium donatum Cruciferis.

Gneua arx cōdita.

Cæterùm Mesciugum induxit, ut Gneuense siue Meuense territorium ipse donaret Cruciferis. In quo mox illi arcem condiderunt, præsidioq; firmarunt, Puterburgum demoliti.

1283. ann.

Lithuani Sendomiriensem agrum uastāt.

Sequēti anno mense Octobri rursus Lithuani per Lucouiense territorium in Sendomiriensem tractum improuisi excurrerunt, & magnis incommodis atque calamitatibus multos pagos & oppida affecerunt, nemine resistente. Namq; nobilitas in arces proximas diffugerat. Exercebat tunc Lescus Cracouiæ iudicia, quæ colloquia nostri uocant. Quamprimum uerò de barbarorum excursione cognouit, correptis celeriter armis cum ijs qui aderant, ex equestri ordine, cæterisq; sine mora sequi iussis, nocturnis pariter ac diurnis itineribus hostem persequitur. Sendomiriensis autem conuentus nobilitatem simul & rusticanos homines, præmissis ueredarijs de aduentu suo certiores facit, & occurrere sibi curriculo iubet.

Lesci oratio ad milites.

Concurrentibus omnibus, ubi haud longè se ab hostibus abesse sensit, aduocatis in concionem militibus, graui oratione eos in hostem animat, ut uiri esse pergerent, & coniugibus ac liberis dulcissimis, propinquis, necessarijs, atque etiam agricolis suis, qui in fœdam seruitutem à barbaris abducebantur, subuenirent. Cæsos senes atque paruos pueros, uastatos agros, incensas uillas, pagos & oppida, direpta fana, uiolata sacra grauiter ulciscerentur, & insignem suam, patriæq; communis ignominiam, uel cum uitæ suæ discrimine uindicarent. Honestissimum esse pro patria, & pro aris & focis dimicantem occumbere. Gloriæ quàm uitæ bonos, fortesq; uiros cupidiores esse debere. Non prouenire autem magnam atque solidam gloriam sine magnis periculis. Neque tamē eò se hæc dicere, quòd de uirtute & alacritate eorum dubitaret, aut quòd periculosum admodum illud cum barbaris certamen fore crederet. Eosdem enim esse, quos anno superiori intra ipsorum iam fines penè ad internecionem nullo de suis amisso profligassent, quiq; furtis modò & clandestinis latrocinijs uicinos infestare soliti, uirtute & arte bellica nihil ualerent. Irent ergo alacres, cæsisq; suis eorum sanguine parentarent, & captiuos opem suam lachrymis & eiulatibus implorantes, liberarent. Et quo meliore spe & fiducia diuini auxilij, Dei contemptorem hostem adorirentur, confessione eos peccata expiare, & sacrosancta eucharistia cōmunire se iubet. Atque ipse princeps sanè quàm religiosè hoc fecit. Præsensêre aduentum Polonorum barbari, & anni superioris fortunam reformidantes, in proximas syluas in Lucouiensi territorio sese subducunt, atque ibi de salute sua consultant.

Lithuanorum consultatio.

Syluis sese diu tegere non poterant. Prædam & impedimenta relinquere nolebant, nec adeò tutum sibi receptum esse animaduertebant, eò quòd experti iam nostrorum audaciam, etiam in intimam Lithuaniam persecuturos se eos esse certò sibi

sibi persuaderent. Nec in armis magnam spem habebant. Sed tamen hoc sibi tentandum extrema penè adducti necessitate constituunt. Itaque relictis in sylua cum paruo imbecillium & ægrotorum præsidio sarcinis, captiuisq; arctius colligatis, ne sibi rursus à tergo negocium facerent, magno impetu & cum clamore incondito in nostros feruntur.

Lithuani iterū uicti à Lesco.

Perturbauit nonnihil nostros primus eorum aspectus, propterea quòd præter omnem expectationem ad se contendere eos uidebant, quos fugere crediderant, & quòd multitudine ij superabant. Sed tamen cohortante duce, & instruente acies, citò animos resumpsêre. Duas autem is incursantibus hostibus acies obiecit, quarum alteri Zegota Cracouiensis, alteri Ioannes Sendomiriensis palatinus præerat. Ipse in omnes partes oculos & totum corpus circumferre, ac sollicitè circumspicere, quid quaque in parte gereretur, & sicubi laborantes suos conspiceret, ut mox subsidia summitteret. Nec diu primus ille barbarorum impetus uiguit. Sed uirtute nostrorum, quasi firmo muro obiecto, statim refractus est. Primi qui cum Cracouiensi palatino concurrerant, quod in eius acie aulicus Lesci comitatus ordinatus erat, repressi, ad fugam spectare cœperunt. Quo animaduerso, cæteri quoque conuersi syluas petiuerunt. Inde porrò continuato cursu quoquo uersum diffugerunt. Poloni deposita in syluis præda potiti sunt, & captiuos relaxarunt. Quibus adiuuantibus per aliquot dies deinceps barbaros quicunque in sylua delituerant conquisitos trucidarunt. Reuertentesq; magna omnis generis hominum occurrentium lætitia excepti sunt.

Paulus episcopus turbator iterum captus.

In Paulum episcopum Lescus Lithuanicarum illarum excursionum, atque item defectionis Sendomiriensis conuentus culpā conferebat. Habebat enim Paulus magnas necessitudines & clientelas in tractu Sendomiriensi, & cum barbaris amicitias & affinitates coniunxerat. Lesco uerò iam inde ab initio propter captiuitatem suam infensus erat, ita ut non incredibile esset cùm nobilitatem Sendomiriensem ab eo concitatam fuisse, tum barbaros in Poloniam euocatos, quo magis Lescum inuisum apud omnes, suis quenque damnis & publica indignitate acuente redderet. Itaque captus is est iterum à satellitibus Lesci, & Siradiam deportatus.

Derzanzina episcopo Cracouiensium donata.

Dimissusq; deinde maiorem immunitatem bonorum suorum ecclesiasticorum, & in Derzanzina pago quicquid ad ducem pertinebat, Castellano & Palatino, Decanoq; & Scholastico Cracouiensi arbitris à Lesco accepit. Nam tria millia pondo argenti, quæ & ipsa soluere Lescus debuerat, ei remisit. Extat ea de re diploma Lesci in basilica Cracouiensi.

Lucardis Præmisli uxor iugulata.

Insignis est hic ipse annus & alio nefario facinore. Etenim Lucardis Præmisli ducis maioris Poloniæ uxor à pedissequis suis iugulata est. Nec expers huius culpæ Præmislus, quòd ne quæstionem quidem de scelere habuisset, nec pœnas exegisset, habitus, & uulgari carmine notatus est: quod carmen sua ætate Dlugossus uulgo cantari solitum esse memorat. In quo oratio fœminæ illius repræsentetur orantis maritum pro amore coniugali & honore, quem illi semper habuisset, ne uitam sibi adimat, sed ut uel una subucula tectam in domum paternam se remittat. Causa uerò huius parricidij Præmislo ea fuisse fertur, quòd nullos ex ea susciperet liberos. Quasi uerò id in arbitrio sit cuiusquam, ac non diuinitus concedantur liberi. Sed non inultum id scelus tulit Præmislus. Quamuis enim alteram uxorem duxisset non multo posterius Rixam Suetiæ regis filiam, tamen ne ex ea quidem mares liberos reliquit. Quin etiam alijs aduersitatibus fuit obnoxius.

Calißia Henrico Vvratislauiensiū duci prodita.

Insequenti enim anno Henricus dux Vvratislauiensium Calissiensem arcem proditione Sandiuoij præfecti traditam ipsi eripuit. Oppidum enim paulò antè fortuito incendio conflagrarat. Erat hic Sandiuoius Ioannis palatini Posnaniensis filius iratus Præmislo, quòd ab eo in mandandis magistratibus & honoribus præteriretur. Nisus est quidem Præmislus arcem ui & armis in potestatem suam redigere, sed repulsus à præsidio Henrici, proceribus intercedentibus cum Henrico pacificatus est, ea conditione, ut pro Calissiensi arce Olobocense territorium Henrico daret, & arcem ei suis sumptibus in eo exædificaret.

Olobocū à Polonis recuperatum.

Quam arcem tertio post anno maiores Poloni ui expugnatam in Præmisli potestatem redegerunt.

Henricus Probus ad dolos factus.

Neque eam tunc Henricus armis uindicauit, sed dolos uersabat in pectore. Ad quos ita factus erat, ut ne à sacris quidem rebus & sacerdotibus manus abstineret, dum nimia opum cupiditate flagrat. Quas tamē iusta diuini numinis uindicta postea alienis cū suo hærede careret, reliquit.

Vvratislauiensis episcopi & ecclesiæ bona ac decimæ usurpatæ ab Hērico duce.

Atq; ut prætermittamus, quod Calissiensis arcis proditorem Ioannem cum Beniamino nescio quo equite in carcere aliquamdiu tenuit, qui minus etiam dignum facto suo præmium tulêre. Illud quidem certè detestabile eius facinus silentio prætereundum non est, quod in ecclesiam Vvratislauiensem, & in episcopum eius Thomam secundum, Thomę illius, quem Boleslaus Caluus in uinculis habuerat, sororis filium, patrauit.

Othmuchouia arx.

Etenim permagnā uim pecuniæ ipſi, & uniuerſo ordini eccleſiaſtico eius diœceſeos præter ius & morem in bellum, neſcio an illud, quod cum Præmiſlo de Caliſsienſi dominatu gerere uolebat, imperauit. Quæ cum non daretur, arcem epiſcopi Othmuchouiam, & Nyſſam oppidum, ac deinde cætera omnia epiſcopo & ſacri ordinis bona inuaſit, mox & decimas omnes uſurpauit. Nec ea reddere epiſcopo per honeſtos & graues oratores, ac poſtea per ſe ipſum flagitanti uoluit, ſuperbeq; inſuper & minaciter reſpondit.

Iacobus Suinca Archiepiſcopus Gneſnenſis non per electionem.

Erat tunc Archiepiſcopus Gneſnenſis Iacobus gente & cognomēto Suinca, Ioanni defuncto poſt undecim annorum uacationem & plurium competitorum partim obitum, partim reiectionem, crebramq; pontificum maximorum mutationem, fauore Martini quarti pontificis, electione collegij Gneſnenſis poſthabita, ſucceſſor datus.

Interdictum ac diræ Archiepiſcopi cum ſynodo in Henricum.

Is igitur ſynodo Lenciciæ coacta, de eius ſententia Henricum ducem communione Chriſtiani populi unà cum ſocijs & fautoribus ſceleris, & ſacrilegij ſui excluſit: Vvratislauienſi uerò ciuitati & omnibus locis, quæ in ditione Henrici erant, ſacris inter dixit.

Franciſcani ſodales interdictum contempſêre.

Cui decreto paritum eſt ab omnibus, prȩter Franciſcanos fratres pluris facientes emolumenta ſua & fauorem ducis, quàm diſciplinam eccleſiaſticam. Quæ res maioris pertinaciæ & crudelitatis Henrico cauſa fuit.

Epiſcopus cū ſacerdotib. eiectus è Vvratislauiēſi diœceſi.

Irritatus enim, epiſcopum & ſacerdotes omnes ditionibus ſuis eiecit. Qui quocumque in Poloniam commigrarant, humanè & benignè recipiebantur.

Lugdunenſe concilium.

Epiſcopus autem cum in concilio Lugdunenſi de ui & iniuria Henrici nequicquā quæſtus eſſet, propterea quòd Henricus iam prius aures concilij falſis criminationibus per legatos occuparat, reuerſus & mœrens, Ratiboriam ſe contulit.

Cazimirus dux Ratiborienſium.

Vbi à Cazimiro duce Vvladislai filio perbenignè & honorificè acceptus atque habitus eſt. Quo factum eſt, ut æquiore animo exilium illud ſuum in quintum uſque annum ferret. Verùm ne ita quidem tyranni crudelitatē exatiauit. Nam is & nobiles quoſdam, bonoſq; uiros de ſuis, à quibus repræhenſus erat de ſcelere, trucidauit, & cum Cazimiro literis & legationibus expoſtulauit, quod inimico ſuo receptum præberet, minaſq; adiecit, ni eum pelleret.

Ratiboria & Cazimirus dux bello petitus ob receptū epiſcopi & ſacerdotum exulum.

Quæ cum à Cazimiro contemnerentur, coëgit exercitum, & Ratiboriam obſidione cinxit. Nam Cazimirus uiribus eius impar, arcis munitione ſe continebat. Cum aliquot dies duraret obſidio, murmurare contra epiſcopū & cæteros ſacerdotes ȩxules plebs à uictu imparata, & præſertim ij, quorum bona in agris atque uillis diripiebantur, & qui ea formidabant, quæ uictis, captiſq; urbibus, ab irato hoſte euenire ſolent.

Thomas epiſcopus Vvratislauienſ. ad hoſtē ſacrato ueſtitu egreſſus, iram eius fregit.

Qua re cognita, epiſcopus collocutus cum ſuis, Indignum eſſe, ait, ut ſua paucorum exulum cauſa, bene merita de ſe ciuitas periculum ſubeat, aut ullo prorſus afficiatur incommodo ac detrimento. Præſtare, ut ipſi ſoli uel capitibus ſuis iram tyrāni exatient, quam ut tot inſontes & bene merentes hoſpites ſuos eodem ſecum exitio inuoluant. Induit deinde ſacras & pontificales ueſtes, nōnulloſq; de ſacerdotibus quemadmodum ad ſacra peragenda ſolent, indui iubet, ita ſpectabilis cum uenerando illo cœtu urbe egreſſus, ad hoſtilia caſtra profectus eſt.

Henrici ducis cum Thoma epiſcopo tranſactio.

Venientes à longè conſpicatus Henricus, attonitus & quaſi numine afflatus de papilione exilijt: & obuiam procurrens, ad pedes epiſcopi ſeſe abiecit, & culpam ſupplex deprecatus eſt: auguſtius quiddam humana ſpecie in uultu epiſcopi contēplatus. Benignè eum humo epiſcopus attollit, amplexatur, & exoſculatur non ſine lachrymis, certamq; ueniam, ſi eum factorum pœniteat, pollicetur. Deinde in proximam ædiculam diuo Nicolao dedicatam pariter ingrediuntur.

Ratiboriæ collegium ſacerdotum inſtitutum.

Ibi ſemotis arbitris inter ſe in gratiam redeunt, cum Henricus redderet quæcunque epiſcopo, eccleſijs & uniuerſo ordini ſacro ademerat, & pro perceptis emolumentis ſatisfacturum ſe eſſe, ad hæc ampla munera & immunitates eccleſiæ largiturum, & reciperet. Quibus peractis ſoluit obſidionem, & ab Archiepiſcopo uinculo excommunicationis liberatus, interdictumq; ſublatum eſt. Vt autem referret gratiam pro hoſpitalitate Cazimiro Thomas epiſcopus, collegium ſacerdotum in arce Ratiborienſi inſtituit, eiq; decimas quaſdam de ſuo attribuit.

S. Crucis templum & collegium ſacerdotum Vvratislauiæ.

Porrò Henricus poſteriori tempore templum ſanctæ Crucis in inſula Vvratislauienſi è regione baſilicæ condidit, & collegium ſacerdotum, datis de ſuo luculentis reditibus, inſtituit.

Vvratislauiæ donatio refutata ab epiſcopo.

Quin etiam cum ex uxore Otthonis Longi, Marchionis Brandeburgenſium filia, nullos liberos ſuſciperet, Vvratislauiam ipſam cum omni territorio eccleſiæ & epiſcopo Vvratislauiēſi ſempiterno iure donabat, niſi epiſcopus eam donationem abnuiſſet.

Polonia minor ad Conradum Maſouium à Leſco deficit.

Dum hæc ita gerūtur in Sileſia, nec in minore Polonia quietæ res fuêre, turbante maximè Paulo epiſcopo Cracouienſi, & omnium odia in Leſcum ducem, quo captiuitatem ſuam ulciſceretur, inflammante. Quod malum eouſq; progreſſum eſt, ut iam non priuata paucorum conſpiratione, ſed publico procerum atq; nobilitatis conſilio Conradus Cirnenſium Maſouiorū dux ad ſuſcipiendum principatum accer-

ſeretur.

ſeretur. Cui cum exercitu uenienti Varſius Caſtellanus, & Zegota palatinus Cracouienſis, Ioannes Sendomirienſis palatinus, & Chriſtinus Caſtellanus cum Paulo epiſcopo & maxima nobilitatis multitudine ad Sendomiriam obuiam progreſsi ſunt, & in uerba eius iurarunt. Itaque ille nullo negocio Cracouienſi & Sendomirienſi dominatu omni tunc potitus eſt. Sola reſtabat Cracouia, in qua ſe Leſcus cum uxore continebat. Nec tamen explicabat rationem, quomodo eam in tanta contra ſe omnium cōſpiratione retineret. Nam & ij qui ei fauebant, quiq; in comitatu eius aulico fuerant, ab eo ſe ſubducebant, ueriti ne ſibi fraudi eſſet, à publico uniuerſi conuentus conſilio diſſentire.

Cracouia in fide Leſci permanſit.

Deſertus ab omnibus, ad Cracouienſis ciuitatis, cuius ſtudia nō aliena eſſe à ſe animaduertebat, miſericordiam confugit. Eius fidei atq; tutelæ Cracouienſem arcem commendauit. Ipſe cum uxore, uel ut alij uolunt, uxore Cracouiæ relicta, in Vngariam ad Ladislaum regem profugit. Suſcipiunt arcis defenſionem Cracouienſes ciues. Et quoniam difficulter ſe arcem & urbem pariter tutari poſſe exiſtimabant, cùm quòd humiles erant urbis muri, nec bene inſtructi propugnaculis, tum quod diſtracta multitudo imbecillior futura erat ad ſuſtinendam uim aduerſariorum, qui iam appropinquare cum Conrado dicebantur, relicta urbe cōmigrant in arcem cum uxoribus, liberis, & facultatibus ſuis. Cognita Cracouienſium ciuium uoluntate proceres, mittunt ad eos quorum gratia & authoritate deduci eos de ſententia poſſe credebant, & non modò impunitatem illius cœpti, ſed etiā maiora à Conrado, quàm à Leſco præmia ipſis pollicentur, ſi cōſenſum uniuerſi conuentus ſecuti, Conrado ſeſe & arcem dedant: ſin recuſent, minas adijciunt.

Cracouienſiū ciuium fides & conſtantia.

Nihil neq; blanditijs deliniti, neq; minis territi Cracouienſes ciues, reſpondent legationi procerum: Non licere ſibi fidem & iuſiurandum Leſco ſemel datum uiolare. Re integra in conſilium illud ſe non eſſe adhibitos: ne nunc quidem ad id acceſſuros, cum eius rationē probabilem reddere non poſſent: Scirent proceres quid agerent, ſe omnia chariſsima & uitam ipſam prius amittere, quàm fidem frangere decreuiſſe. Quæ cum Conrado & proceribus renunciata eſſent, irritati & multum frementes, ad Cracouiam caſtra admouent. Cumq; per difficilem ſibi eſſe intelligerent arcis & armis, & commeatu bene munitæ expugnationem, urbem uacuam incendunt, ut uel ſic ciuium ſiue pertinaciam, ſiue conſtantiam præſenti priuatorum cuiuſq; malorum aſpectu frangerent. Sed nihilo tamen ſegnius illi arcem defendebant.

Tartari Vngariam uaſtarūt.

Conradus uincitur à Leſco & fugatur.

Raba fl.

Quānquam autem uaſtarant paulò antè Tartari Tranſyluaniam & Vngariā uſq; ad Peſtum totos tres menſes, tamen impetrauit Leſcus à Ladislao rege non contemnenda Vngarorum & Cumanorum auxilia, & cum ijs iam aduentabat, eo quidem celerius, ut arci Cracouienſi ſubueniret. Id ubi didicit Conradus, occurrit ei cum exercitu, & collatis ſignis apud Bogucicepagum ad Rabā flumen uincitur: diſsipatoq; longè maiori quàm Leſcus habebat exercitu, in Maſouiam uſque profugit, ueritus ne alienatis à ſe aduerſo prælio uoluntatib. eorum à quibus accitus erat, in poteſtatem Leſci uenirent. Sic euentus tunc oſtendit, uter iuſtius arma ſumpſiſſet.

Cracouiæ urbis regimen Teuthonibus mandatum.

Leſcus cultu Teuthonico uſus.

Leſcus moderatè utens uictoria, captiuos omnes dimiſit, proceribus culpam deprecantibus ueniam dedit: deinde Cracouiam ueniens, Vngaros & Cumanos liberaliter remuneratos remiſit: Cracouienſibus ciuibus gratias egit, urbem fortius muniuit, eiuſq; regimen Teuthonibus ſolis, qui fidem ipſi præclarè ſeruaſſent, proprium deinceps attribuit. Quod ad noſtra uſque tempora durauit. Habitu quoque & cultu corporis cum eis conformato, quanti eos faceret, oſtendit.

1285. ann.

Maſouij Ruſſiam, Ruſſi Maſouiam populantur.

Hæc anno poſt Chriſtum natum 1285. geſta ſunt. Quo etiam Boleslaus Maſouiorum Plocenſium dux, Conradi frater, Ruſſiam, ſiue adeò quæ Ruſſi in tractu Lublinenſi & Poleſſienſi de Polonis capta tenebant, repentina excurſione populatus, cum præda onuſtus domum reuertiſſet, mox idem incommodum à Ruſſis accepta damna ulciſcentibus, in ditione ſua uiciſſim pertulit.

Goſtininum à Cazimiro ſurreptum.

Inſequenti uerò anno, Conradus frater eius Goſtinino, quod in ditione Vvladislai Lōctici erat, per fraudem potitus eſt. Cum enim nonnullos de ſuis eò prodendæ arcis cauſa ſubmiſiſſet, Lithuanos deinde euocauit. Quibus ex improuiſo aduenientibus, ij qui ſubornati erāt, arcem prodiderunt. Captam illi ac direptā Conrado conceſſerunt, plus ſexcentis hominibus ibi partim necatis, partim captis. Quos cum reliqua præda abegerunt.

Ploſcū à Vvladislao interceptum.

Pax inter Lencicienſes & Plocenſes.

Non tulit eam iniuriam Vvladislaus. Verùm tumultuaria manu facta, ſilenti agmine ad Ploſcū contendit, nocteq; aggreſſus arcem uigilibus cæſis, facilè fit uoti compos. Deinde procerum utriuſque partis opera pax fit inter duces, redditis mutuo, quas interceperant, arcibus damniſq; Vvladislao perſolutis. Nec tamen impunè abijt, Maſouijs alienæ rei manus admouiſſe.

Lithuania Maſouiam uexāt.

Eodem enim anno ab ijſdem Lithuanis quos in Goſtininenſe territoriū immiſerant,

graui

graui excursione uexati sunt, & Sochassauia, Ploscumq; arces negligentius custoditæ, captæ & exustæ. Prusiam tunc nouo uermium genere per æstatem infestatam fuisse ferunt, qui caudis cancrorum præditi, quoscunq; aculeo pupugissent, intra tertiũ diem extinguebant. Hoc etiam anno Bernardus dux Legnicensium, Boleslai Calui filius obijt. Sequẽti uerò Lescus dissimulato proposito per speciem Lithuanici belli Conrado bellum intulit. Vastarant Lithuani cum Prussis Dobrinensem tractũ, qui in ditione Zemouiti erat: Dobrinumq; oppidum, magna hominũ strage edita, cum inexpectati die Dominico, uacante diuino cultui multitudine, irrupissent, diripuerant & incenderant. Fratris igitur iniuriã ulcisci se uelle cùm simulasset Lescus, comparato cùm de suis, tum de uoluntarijs cruce signatis non paruo exercitu, in Masouiam deflexo itinere, obuia quæque ferro & igni nemine resistente uastauit, & cum ingenti præda domum reuersus est. Atque ex eo tempore prior illa fortuna ab eo recessit, & secundæ res aduersis commutata sunt, sunt, ne impunè ferret Deum, & homines fefellisse, & prætextu pietatis iræ suæ impensius indulsisse. Itaque & tunc licet nemine persequente complures tamen de suis in traiectu fluminum amisit, & mox ad finem eiusdem anni cunctæ eius ditiones longè, lateq; à Tartaris peruastatę sunt, & ipse fuga in Vngariam consulere sibi coactus est. Nam Tartari fame domestica stimulati per Russos, & cum Russis, primùm in Lublinensem oram & in Masouiam delati, locustarum in modum eas regiones cædibus & incendijs nusquam abstinentes depopulati sunt. Inde porrò diuertentes, Sendomiriensem tractum, & nonnullam partem Siradiensis eadem crudelitate peruagati, frustrà tentata Sendomiriæ expugnatione, Lysecensis monasterij, quod S. Crucis dicitur, direptione suasu Russorum penitus abstinuerunt, & ad Cracouiam pridie natalis Christi populabundi peruenerunt. In cuius oppugnatione cum nonnullos fortes uiros amisissent, & Lescum ducem cum uxore & primoribus in Vngariam profugisse didicissent, maiore licentia, & furore in pagos & oppida usque ad Capathum montem debacchati, Sandecense tamen monasterium, pauore, ut creditum est, diuinitus immisso, non attigerunt. Quanquam aberat inde tum Kinga. Nam cum duabus sororibus, Iolenta, & Constantia, quæ Danielis Russorum regis uxor fuerat, & cum uniuerso cœtu monacharum, quæ ad septuaginta fuêre, ad hæc cum magna sacerdotum & equestrium hominum caterua in Pieninam arcem, natura loci munitissimam, ac unum tantum, & eum quidem perangustum aditum habẽtem, sese receperat. Tandem satiati cædibus atq; præda barbari, in Russiam reuerterũt. Tantam autem hominum prædam tunc abegisse dicuntur è Polonia, ut cum eam apud Vvladimiriam recognoscerent, & partirentur inter se, unum & uiginti millia innuptarum puellarum censa esse dicantur. Eas enim libidinis causa seruant maximè. Prouectiores tum uiros, tum mulieres, itemq; paruos pueros immaniter trucidant. Ne Russi quidem quamuis socij ac tributarij prorsus expertes malorum à barbaris tunc fuêre. Nam barbari excessuri è Russia, ut est maliciosum genus hominum, & incantationum atque ueneficiorum gnarum, aquas omnes infecerunt, exectis captiuorum cæsorum cordibus, & præsentissimo ueneno imbutis, & ueribus subter aquas defixis. Vnde plurimi mortales postea ex aquæ uenenatæ usu immedicabilibus morbis correpti, miserabiliter extincti sunt, cum serius mali causa animaduersa esset. Nihil acerbius ille cuncti dominatus sui status atque uastitas animum Lesci emollijt. Quin is reuersus ex Vngaria in sequentem æstatem expeditionem contra Conradum ducem Masouiæ rursus parare cœpit. Sed cum segniores ad eam esse cerneret Cracouienses & Sendomirienses, Matthæo Siradiensi palatino mandat, ut ipse cum Siradiensibus, qui minus calamitatis à Tartaris pertulerant, in Masouiam populabundus excurrat. Fecit iussa palatinus. Et iam permultis uicis, pagisq; uastatis præda onustus reuertebatur, cum eum Conradus, qui ditionem suam siue ob imbecillitatem uirium, siue ex industria uastari passus erat, cum ualida equitum & rusticanorum manu occultis itineribus secutus, uicesimaquinta die Iunij in finibus Masouiæ adipiscitur: & securum incautumq; exercitum ex improuiso adortus, non leui strage fudit ac dissipauit. Palatinus cum paucis fortiter dimicans, occumbere quàm fugere maluit. Præda omni Conradus potitus est. At Lescus his aduersis rebus & sugillationibus hominum afflictus, ex mœrore & angore animi in morbum incidit, quo sensim tabescens ultima demum die Septembris anni sequentis, qui fuit post Christum natum 1289. uitam cum morte commutauit, & in templo S. Trinitatis apud sodales Dominicanos honorificè sepultus est, bonus & moderatus princeps, & felix, si extrema cum primis contexuisset. Quod tamen impro-

Sochassouia et Ploscum arces incensæ.
In Prußia uermes uenenosi.
Bernardus Legnici dux obijt.
Dobrinum à Prußis incensum.
Masouia Cirnensis à Lesco uastata.
Tartari Poloniam uastant cum Rußis.
Lysecense monasterium intactum.
Cracouia tentata à Tartaris.
Sandecẽse monasterium intactum.
Pienina arx.
Tartarorum præda.
Puellarum captiuarum numerus.
Rußis socijs etiam nocuêre Tartari.
Tartari maliciosi.
Masouia Cirnensis uastatur à Siradiensib.
Siradienses fusi & præda exuti à Masouijs.
Matthæus palatinus Siradiensis occubuit.
Lesci nigri mors. 1289. ann.

bitati & perfidiæ procerum magis, quàm ipsi imputandum est. Donauit hic episcopo Cracouiensi iure sempiterno decimam de omnibus metallis in cuiuscunque solo essent intra ipsius diœcesim. Præcessit autem Lescum Zemomyslus frater dux Vvladislauiensium non toto biennio, relictis tribus filijs, Lesco, Præmislo, & Cazimiro, de Salomea filia Suentopelci susceptis. Tametsi Dlugossus nullos eum liberos reliquisse memorat. Hoc anno Cazimirus Oppoliensium dux Henrici fortè Vvratislauiensium ducis uim & arma timens, Venceslao Bohemorũ principi & successoribus eius sese cum dominatu & liberis suis subdidit. Quod Henricus quoque Vvratislauiensis aliquãto prius uiuente adhuc Otthocaro rege fecisse memoratur. Quãquam hic, cum nullos liberos reliquisset, non Bohemorum principem, sed cognatum hæredem habuit.

Decima ex metallis episcopo Cracouiensi donata.
Zemomysli ducis Vvladislauiensis mors & filij.
Oppoliensis principatus addictus principi Bohemorum.
Vvratislauiensis item.

INTERREGNVM.

TEmpus quod Lesci Nigri mortem consecutum est, usq; ad resumptum atq; renouatum à Præmislo duce maioris Poloniæ regnum, interregnũ nobis appellare uisum est, propterea quòd Cracouiensem dominatũ, penes quem summus Poloniæ principatus post exactũ regem Boleslaum secundum, & intermissum regnum per multos annos manserat, nemo tunc unus obtinuit. Tametsi enim ad extremum Boleslaus Pudicus & Lescus Niger, imo & albus ferè Boleslai pater, duces Cracouienses nihil omninò sibi authoritatis & iurisdictionis in cęterorũ ducum ditionibus uendicauerunt. Nos tamen quo minus perturbata esset series historiæ, eos quoq; in principũ siue monarcharum ordinem redegimus. Deinceps uerò pluribus de Cracouiensi dominatu contendentibus, cum penes neminem unum summa rerum esset, interregnũ id tempus uocare collibuit, quod iam prosequimur. Lesco Nigro sine liberis uita defuncto, Cracouiensis, Sendomiriensis atque Siradiensis dominatus in medio erant, quos alius iure agnationis sibi uendicabat, alius gratia populari ambiebat, alius ui & potentia usurpabat. Primum omnium Vvladislaus Locticus Lesci mortui frater, eodem patre, sed alia matre prognatus, Siradiensem dominatum, seiungentem sese à reliquis, & ultrò se ipsi subdentem occupauit. Ad cæteros quoque adspirabat. Verùm Cracouiensis, & Sendomiriensis conuentus proceres ac equites, comitijs apud Sendomiriam habitis, Paulo episcopo authore & suasore, Boleslaum ducem Plocensem Conradi fratrem principem creauêre, posthabito Conrado, cui se bis antea uiuente Lesco subiecerant, propterea quòd is remissius & ignauius tunc agere uisus, oblatum sibi principatũ non retinuisset, & quòd ipsi postea cum Lesco ditionẽ eius uastassent, ueriti ne memor esset acceptæ iniuriæ. Accitus igitur Boleslaus, possessionem principatus adit, Cracouiamq; solenni pompa deducitur. Nec multò pòst Henricus dux Vvratislauiensiũ omissa Bohemia, ad cuius principatum procerum quorundam conspiratione cõtra Venceslaum inita inuitabatur, à Cracouiensibus ciuibus clàm accersitus, cum iusto exercitu aduenit. Venienti ciues, in quibus lanij maximè ualebant, portas urbis, quemadmodum conuenerat, aperuêre. Ibi Boleslaus noua & inopinata re perculsus, quippe qui spe quieti principatus potiundi cum non maximo, & ad celebritatem & splendorem, quàm ad bellum instructiore comitatu uenerat, ex arce Cracouiensi se proripuit: & necquicquam retinẽtibus proceribus, qui copias ad eijciendum Henricum cogebant, iratus in Masouiam redijt, dictitans, se non ad bellum, sed ad pacatum principatum suscipiendum, accersitum uenisse. Post discessum Boleslai, arx quoque Cracouiensis Henrico à Sulcone Medirecio, cui Boleslaus eam commendarat, dedita est. Ibi tum proceres capto ex tempore & re præsenti consilio, legationem ad Henricum mittunt, leges quasdam ipsi, si apud se dominari uellet, præscribunt. Quas cùm ille accepisset, princeps renunciatus est. Nec tamen diuturna ei possessio principatus fuit. Vvladislaus enim Locticus iam Siradiensis dux, indignum ducens, alienum fratri suo Lesco successorem in principatu quæsitum esse, exercitum cogit: à maioribus Polonis & Pomeranis auxilia impetrat. Cazimirus quoque frater dux Lencicìensis & Conradus ac Boleslaus Masouij cum suis per se ipsi eum adiuuabant. Quibus omnibus copijs coadunatis, Cracouiam primo Vere contendit, ad deijciendum Henrici præsidium. Redierat Henricus in Silesiam, relicto Cracouiæ præsidio. Factus autem certior de consilio & apparatu bellico Vvladislai, cùm ipse ægrotaret, Henricum Legnicìensem Boleslai, & Præmislum Sprotauiensem Conrado filios patrueles suos, & Boleslaum Oppoliensium ducem cum expeditis copijs Cracouiam mittit. Quorum aduentu cognito Vvladis-

Vvladislaus Locticus Siradiensem dominatũ occupauit.
Boleslaus Plocensis accictur ad principatũ.
Henricus Vvratislauiẽsis Cracouia potitus.
Boleslaus deseruit principatum.
Henricus principatum adeptus.
Vvladislaus Locticus principatum bello petit.
Silesiorum expeditio contra Vvladislaum.

laus, ad Seuerum oppidum, quod nunc est in ditione Cracouiensis episcopi, ad quartum Cal. Martias eis occurrit: & prælio commisso, multis utrinque cadentibus, ad extremum Vvladislao cessit uictoria. Præmislus Conradi Glogouiensis ducis filius, adolescens admodum interfectus, Boleslaus Oppoliensis saucius captus est. Duobus item alijs certaminibus apud Scalam Suetnicium Vvladislaus Silesios fudisse fertur. Victor Cracouiam profectus, cum proceres & equites plerique omnes in fidem eius uenirent, apertis portis receptus, omnium consensu & acclamatione princeps renunciatus est. Sed hic item non diu possessionem principatus retinuit. Henricus enim Vvratislauiensis, non deiectus Seueriensi clade, præsertim quòd ciues nonnulli Cracouienses clanculum spem eius alerent, nouum rursum exercitum Cracouiam cum Henrico Legniciensi (ipse enim adhuc decumbebat ægrotus) transmittit. Qui latenter profectus, & nihil ad celeritatem sibi reliqui faciens, cum nocte intempesta ad Cracouiam accessisset, in urbem à conscijs recipitur. Clamore sublato à Silesijs, ut fieri solet capta urbe, tumultuatur tota ciuitas. Nox atque tenebræ incerta omnia & longè quàm erant formidabiliora reddebant. Erat in urbe cum præsidio Vvladislaus, uerùm inopinato tumultu perterritus, cum neque numerum, neque genus hostium exploratum haberet, proditionemq́; metuēs, ad Franciscanos sodales se recepisset, ubi suos passim per uicos & plateas cædi, & se quæri didicit, sumpto monachi habitu, de muro à Franciscanis demissus euasit. Qui uerò partium eius fuerant in urbe, reperti ab aduersarijs partim necati, partim capti sunt, & bona eorum direpta. Cuius calamitatis ne Paulus quidem episcopus expers fuit, quod impensius Vvladislao fauisset. Deinde in agros & uillas procerum & equitum, qui defectionis ad Vvladislaum capita fuisse existimabantur, ferro & igni sæuitum est. Quibus malis adacti cæteri certatim in potestatem Henrici redierunt. Henricus constitutis utcunque rebus Cracouiæ, & ualido præsidio imposito, episcopo ac cæteris captiuis dimissis, properè in Silesiam reuersus est, quòd Henricum Vvratislauiensem ueneno, à suis, ut creditum est, propinato, animam agere, siue adeò mortuum iam esse accepisset. Veniens autem Vvratislauiam post mortem Henrici, multorum ciuium & procerum ac militum fauore, urbe & arce, ac dominatu denique omni Vvratislauiensi potitus est, elapso per fugam Conrado patruo Glogouiensium duce, quem defunctus dux testamento hæredem in eo dominatu instituerat. Nam Cracouiensem & Sendomiriensem ditionem, cum ipse nullos liberos relinqueret, Præmislo duci maioris Poloniæ legauit. Quem per idem tempus Mesciugus etiam Pomeranorum dux, cum uxorem quidem habuisset, sed monacha quadam pro concubina abusus fuisset, fratribus siue iam extinctis, siue iusta uindicta præteritis, successorem sibi designauit, & mox Pomeranos in uerba eius adegit, & intra quartum annum mortuus, uacuam ipse Pomeraniæ possessionem reliquit. Morte atque testamento Henrici cognito, urbs & arx Cracouiensis Præmislo seruatur. Sendomiriensem uerò dominatum Vvladislaus retinebat, ac de recuperando etiam Cracouiensi cogitabat, cum noua & inopinata res obiecta, rationes eius omnes conturbauit. Etenim Gryphina Lesci Nigri uxor, siue pertæsa belli ciuilis, siue ne dotalibus bonis à uictore eijceretur uerita, missis clàm legatis ad Venceslaum Otthocari & Kunegundis sororis suæ filium, Bohemorum ducem, donauit ei Cracouiensem & Sendomiriensem dominatum: quem sibi à Lesco marito donatum esse, confictis diplomatis affirmabat. Non refutauit quamuis cassam & inanem donationem Venceslaus, cupidus proferendi imperij: quippe qui etiam superiori anno, Nicolaum fratrem suum nothum, per iniuriam Opauiensi dominatu eiecisset. Itaque anno sequenti, qui fuit post Christum natum millesimo ducentesimo nonagesimoprimo, cum ipse motibus quibusdam domesticis, & morte soceri Rudolphi Cæsaris impediretur, Tobiam Pragensem episcopum cum exercitu in Poloniam adeundę possessionis gratia misit. Poterat Præmislus Cracouiam defendere ac retinere, sed quia cum Vvladislao quoque rem sibi fore uidebat, ne duplici bello pariter sese implicaret, & ut exorientem Vvladislai potentiam, quam suspectam habere cœperat, ualidiori hoste ipsi obiecto, reprimeret, deducto præsidio suo, Cracouiam Bohemis tradit. Hinc omnis tractus Cracouiensis in potestatem eorum uenit. Ad Sendomiriensem deinde animos adijciunt: ac Vislicia primùm per deditionem potiuntur, deinde Oblecomum arcem prope Vistulam situm ui capiunt. Sendomiriam uerò oppugnare adorti, à Vvladislao cæsis, captisq́; compluribus, & plurimis uulneratis, ignominiosè repulsi sunt. Itaque inde reuertentes, relicto

Seuerum oppidum.
Vvladislaus uicit Silesios.
Vvladislaus princeps renūciatus.
Cracouia proditione recepta ab Hērico.
Vvladislaus Cracouia pulsus.
Paulus episcopus captus.
Henrico principatus recuperatus.
Henrici mors.
Henricus Legnicensis Vvratislauia potitus.
Henrici Vvratisl. testamentum.
Præmislus successionibus fortunatus.
Pomerania Præmislo donata.
Cracouia Præmislo seruata.
Gryphina donat principatum Venceslao Bohemo.
Opauia Bohemo quæsita.
1291. ann.
Bohemorū expeditio in Poloniam.
Cracouia in potestatem Bohemorum uenit.
Vislicia potiti Bohemi.
Oblecomum arx.
Bohemi repulsi à Sēdomiria.

relicto ad tutandas munitiones & maximè Cracouiam forti præsidio, & abducta secum Gryphina, ne sentētiam suam de donatione mutaret, in Bohemiam se receperunt. Ibi Vvladislaus, re apud Sendomiriam feliciter gesta erectus, munitiones aduersariorum armis aggreditur, & expugnat. Visliciam deiecto hostium præsidio recipit. Inde ad Cracouiam progressus, omnem circumcirca regionem, utq; adeò suburbana etiam ipsa uastat ac diripit. Nec tantum animorum & uirium habebant Bohemi & nostri qui cum eis sentiebant, ut liberiores Vvladislai excursiones reprimerent. Itaq; in Bohemiam ad Vēceslaum mittunt, ut sibi subueniat. Mittit ille eis rursus Tobiam episcopum mediocri manu, ut eos utcunq; confirmaret, & uel inducijs cum Vvladislao bellum suspēderet, si cohibere eum nequiret. Sed is cum neque uiribus Vvladislao parem se esse cerneret, neq; ferocem & indomitum animum eius flecteret, mox in Bohemiam rebus infectis redijt. Cum autem uexare Cracouiensem oram Vvladislaus non intermitteret, crebris suorum nuncijs & querelis excitus Venceslaus, ipse per se insequenti anno expeditionem in Poloniam fecit et Ottonem Longum Brandeburgensem marchionem, tutorem aliquando suum, in auxilium cum Saxonibus euocauit. Hi ergò præpotentes duces iunctis copijs per Oppoliensem tractum, post medium mensem Augustum Cracouiam aduenerunt: & accepti honorificentissimè, aliquot septimanis ibi de ratione belli cum Vvladislao gerendi consultarunt, cum ille quiesceret interim, & hostium consilia captaret. Tandem in Siradiensem eius ditionem impetum faciūt, eamq́; liberiore excursione depopulantur. Habebat quidem exercitum Vvladislaus, sed nusquam tamen ad uniuersæ rei dimicationem ueniebat: uerum ex insidijs uexabat hostes, & sæpe quiescentes & corpora curantes, quàm tumultuosissimè ad castra obequitans exagitabat, pabulatores & frumētatores & lignatores è latebris subitò prosiliens excipiebat, ita ut ij postea nusquam è castris absq; forti equitum peditumq; præsidio, prodire auderent, & in castris excubias nocturnas duplicarēt. Ita eis terrorem Vvladislaus incusserat. Quare non diu morati, oppido Siradiensi exusto, arce uerò in palustri loco sita, ne tentata quidem, Cracouiam, atq; inde mox domos suas reuerterūt gloriabundi, quasi magnum operæprecium fecissent, quòd pagos aliquot & oppidum, neq; manu, neq; situ munitum incendissent. Nec ita multò antè Lithuani, duce Vithene per syluas Masouiæ conniuente Boleslao duce profecti, in Cuiauiam impetum fecerant: ac Brestense territoriū depopulati, magnā prędā abegerant. Annus hic 1292. post Christū natum insignis est etiam morte Kingę siue Kunegundis uxoris Boleslai Pudici, sanctæ & religiosæ fœminæ. Quæ nullius unquam uiri experta concubitum, post mariti mortem, distributis in usus egenorum & in cultum diuinum omnibus facultatibus suis, in Sandecensi monasterio plus duodecim annis, duram exegit uitam. Sanctimonia uerò eius multis & stupendis miraculis cùm ab ea uiuente, tum post mortem ad sepulchrum eius editis diuinitùs comprobata fuisse, à Dlugosso memoratur. Sanctam fœminam improbus episcopus Cracouiensis Paulus consecutus est: qui cùm alijs studijs minimè dignis episcopo, tum uenationi sic fuit deditus, ut uenatorem quòd feram imprudens è cassibus repulerat, uenabulo transfigeret. Accepit autem successorem Procopium præpositum Sendomiriensem, & canonicum Cracouiensem, quem Dlugossus Russum de gente Cuflorum, & Gryphinæ propinquum, ac Lesci Nigri cancellarium fuisse memorat. At in Silesia per eadem tempora, Conradus dux Glogouiensis, bellum aduersus Henricum Lenciciensem animo uersabat, ob interuersum Vvratislauiēsem dominatum. Et cum imparem se illi esse uiribus intelligeret, incautum dolis circumuenire studebat, & clandestinis nocturnisq; incursationibus & latrocinijs ditiones eius uexabat. Deinde fratrem germanum Henrici Boleslaum Suidniciensium ducem, felicitati fratris inuidentem, in societatem belli asciuit. Videns autem Henricus bellum à Conrado patruo contra se magno studio comparari, cum non paruam Vvratislauiensis conuentus partem illi fauere non esset nescius, ad eundem fratrem Boleslaum mittit oratum, ut arma secum aduersus Conradum coniungat: ignarus pactorum, quæ ille prius cum Cōrado pepegisset. Causificatur Boleslaus tenuitatem facultatum suarum. Tandem acceptis ab Henrico duobus territorijs, Iauoriensi & Stregomensi, iusiurandum dat, se ipsi non defuturum. Vbi tempus expeditionis faciendæ aduenit, admonitus pacti ab Henrico Boleslaus, moras nectere, & nunc hoc, nunc illud causari. Dat ei rursus Henricus tria oppida, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinum. Nihilo tamen ille magis fidem promissis præstitit. Porrò Conradus cum animaduertisset, non optima fide secum agere Boleslaum, à quo sperarat dolo captum iri Henricum,

Vislicia recepta à Vvladislao.
Vvladislaus Cracouiensem oram infestat.
Pragensis episcopus cum exercitu iterum in Poloniam uenit.
Venceslai Bohemorū principis expeditio in Poloniā cum Marchione Brandeburgensi, Siradiensis tractus diuexatur.
Siradia oppidum exustum.
Lithuani Cuiauiā populati.
1292. ann.
Kunegundis principis mors.
Castitas.
Religio.
Pauli episcopi mors & homicidium.
Procopius episcopus Cracouiensis.
Silesici motus.
Iauoria, Stregomum, Reichembachum, Frankensteinum, & Strelinum duci Suidniciensi donata.

cum, quemadmodum conuenerat, Luticum unum de familiaribus & consiliarijs Henrici, gente Habdancum, donis & promissis ad proditionem heri induxit. Erat hic Luticus in intimis Henrici, & magnis ab eo beneficijs affectus: sed patrem eius Pacoslaum, gratia & fauore principis insolescentem, Henricus capite plecti iusserat, quòd is homicidij reus, crimen, frustra dissuadente ipso iudice, gloriabundus fateretur. Lenierat tamen eum Lutici dolorem Henricus postea, collatis in eum plurimis & magnis beneficijs. Et ille iure cæsum patrem professus, iureiurando dato. Persuaserat Henrico, ne quid ob eam rem de fide sua dubitaret. Hæc non ignota Conrado erat. Itaq; cum faces Lutici animo subderet, ac male curatum uulnus refricaret, effecit, ut plus apud eum ualeret uetus dolor, quàm tot recentia beneficia. Fortè in balneo ad Odram haud longè ab arce Vvratislauiensi corpus curabat Henricus, aduolat eò Luticus cum armatis, Henricumq; præmonitum quidem de aduentu suo, sed nihil tale suspicãtem, nudum è balneo extrahit, & uilli palliolo tectum atq; equo impositum, continuato nocte dieq; cursu Sanduoithum, quod in ditione Conradi erat, asportat. Inde uinctus Glogouiam perductus, in angustum uas ferreum concluditur, in quo erant parua foramina, alterum quo cibum sumeret, alterum quo aluum purgaret. In quo sex totos mẽses asseruatus, neq; sedere, neq; iacere poterat. Ad extremum eò redactus est, ut iam tabescente corpore, sanies & uermes de scapulis et femoribus eius scaturirent. His malis uictus tandem, numeratis Conrado trigintamillibus marcarum pecuniæ, datisq; Namislouiensi, Berothouiensi, Cruciborgensi, Bicinensi, Cuncestatensi, Rosembergensi, Hainouiensi, & Boleslauiensi territorijs dimittitur. Nec tamen postea conualuit Henricus. Verùm tertio deinde anno lento morbo consumptus est, quintus eius nominis Vvratislauiensium dux, relictis tribus filijs, Boleslao, Henrico & Vvladislao. Quorum tutelam non prius Boleslaus patruus suscipere uoluit orante patre, quàm cum Sobota arx sibi data esset. In minore autem Polonia posteaquam Venceslaus Bohemus uastata, quemadmodum exposuimus, Siradiensi ora recessit, ut cum Adolpho Cæsare, qui Rodolpho successerat, affinitatem contraheret, Vvladislaus Locticus rursum subiectam illi ditionem Cracouiensem infestabat, & magnis incommodis præsidiarios Bohemos uastationem agrorum prohibere uolẽtes afficiebat. Verùm Tartarica rabies Sendomiriensem oram crudeliter depopulata, uires eius debilitauit. Hoc adeò 1293. anno accidit. Insequenti uerò, Vithenen Lithuanorum dux, quamuis magna strage paulò antè in Prussia fusus à Cruciferis, & uix fuga elapsus, cum mille octingentis equitibus clàm per Masouiam traductis, ex inopinato Lenciciensem tractum inuasit. Oppidum Lenciciense atq; templum propter celebritatem quampiam plenum hominibus diripuit, & incendit, agrosq; uastauit. Reuertentem cum præda Cazimirus dux Loctici frater cum tumultuaria manu prope Sochassouiam oppidum, uadato Bsura amne, consecutus est, collatisq; signis magnam in barbaris stragem edidit. Sed ad extremũ in confertissimos hostes audacius prouectus & interfectus, uictoriam hosti cõcessit. Nam ducis casu conspecto, cæteri terga uertêre. Tantam uerô prædam hominum abduxêre tunc barbari, ut uiginti capita singulis cederent. Successit autem Cazimiro sine liberis defuncto in Lenciciensi dominatu Vvladislaus frater. Eodem anno Cõradus dux Mosouiæ Cirnensis morte absumptus, cum nullos haberet liberos, Boleslaum fratrem hæredem reliquit. Nec multo pòst Cruciferi Viznam arcem in Masouia expugnarunt & exusserunt, quòd ea receptaculum esset Lithuanis, excursiones in ipsorum ditiones & in Poloniam facientibus, cum Boleslaus crebrò à Cruciferis, ne id fieri pateretur, frustra esset admonitus. Magnus enim ei fuit cum Lithuanis usus, ita ut uxorem quoq; inde haberet Troideni ducis filiam. Sed hic iam decimo libro finis esto. Vndecimi uerò initium à resumpto regno nobis petatur.

Pacoslaus cædem fassus plectitur, quamuis gratiosus apud ducem.
Luticus Pacoslai filius, Henricum dominũ suum, dolo capit.
Crudelitatis exemplum.
Transactio.
Glogouiensi duci addita.
Henrici Vvratislauiensium & Legniciensium ducis mors, et liberi.
Boleslai immanitas.
Sobota arx.
Adolphus Cæsar Vvladislaus Locticus infestat Cracouiensem oram.
Tartari Sendomiriensem tractum depopulati.
1293. ann.
Vithenen dux Lithuanorum uastat Lenciciensem tractum.
Lencicia incensa.
Bsura fl.
Cazimirus dux Lenciciensium in prælio cæsus.
Lenciciensis dominatus Vvladislao accreuit.
Conradus Masouiorum dux obijt. Vizna à Cruciferis exusta.
Boleslai Masouij uxor Lithuana.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VNDECIMVS.

PRAEMISLVS REX.

Ertæsi malorũ Poloni proceres, quæ Poloniã discerpto in multos principatus regno miserãdum in modum afflixerant, respicere ad regnum & unius dominatum cœpêre. Cui rei tempus etiam ipsum optatam occasionem afferebat. Etenim Præmislus Præmisli primi filius posthumus, uir acer & ad res magnas gerendas factus, maiorem Poloniam omnem solus obtinebat. In Marchia Brandeburgensi & in Pomerania præclarum uirtutis specimen superiori tempore dederat. Pomeraniæ accessione auctus, Henriciq; Vvratislauiensis testamento Cracouiensibus & Sendomiriensibus princeps nũcupatus erat. His opibus fretus, facilè sperabatur Præmislus & externa bella à Poloniæ ceruicibus depulsurus esse, & cæteros duces ad officium reducturus, & cum dignitate regium nomen laturus. Et iam Cracouiẽsis conuentus animi à Bohemo alieniores facti erant. Erat autem magno & excelso animo Pręmislus, regnumq; ducentis quindecim annis apud Polonos intermissum non modò non aspernabatur, sed appetebat etiam & ambiebat. Igitur anno Christi 1295. indictis Gnesnam, uetustam totius Polonię metropolim, comitijs, Pręmislus rex creatur tricesimum octauum annum agens, & mox uicesimasexta die Iunij solenni ritu inunctus, diadema regium ab Iacobo Suinca Archiepiscopo Gnesnensi accepit, adstantibus Ioanne Cerbesso Posnaniensi, Ioanne Romca Vvratislauiensi, Goslao Plocensi, & Conrado Lubussensi episcopis. Nam Procopius Cracouiẽsis, uel iam erat mortuus, uel certè ægrotabat. Vislaus autem Vvladislauiensis incertum qua de causa abfuit. Porro Culmensis à Cruciferis priùs in ordinem redactus erat, tunc autem, ut nihil prorsus commune cum Polonis haberent, à Gnesnensi Archiepiscopo abstractus, Rigensi subiectus est. Conuentus autem uniuersus, qui erat frequentissimus atq; celeberrimus, cum Palatinis & Castellanis, gratulans fausta omnia nouo regi acclamauit, & festis epulis ludisq; indulsit. Suscepto regno Præmislus mox cogitationes suas omnes eò cœpit intendere, ut Poloniam uniuersam pacaret, & in concordiam pristinam unumq; corpus redigeret. Ac primùm omniũ, offensos ob præsumptum à se regnum cæterorum ducum animos blandis & modestis legationibus demulcere, & ad restinguenda mutua odia, ac dissidia intestina componẽda cohortari instituit. Deinde externis bellis sedandis, tollendisq; manum admouit, quò facilius laxatæ exhaustæq; suorũ uires reficerentur & coalescerent. Et quoniam Cruciferorum Prussiensium uicinitatem suspectam habebat, & moliri eos iam nonnihil de adipiscẽdo Gdano, quod ipsi propter portus commoditatem ultramarina commercia fructuosius multò quàm tunc erat, fieri à se posse intelligebant, quin potius ad Pomeraniæ totius dominatum aspirare senserat, munire Gdanum orsus est. Tam præclaros autem conatus eius mors immatura præcîdit septimo uel octauo regni suscepti mense. Mortis eius authores Marchiones Brandeburgenses fuisse existimantur. Qui ueteribus odijs incitati, & potentiam uicini & inimici principis, noui regni & Pomeraniæ accessione auctam ueriti, ac de Santocensi territorio, quod Polonis pridem surripuerant, metuentes, cum eum per dolum de medio tollere statuissent, locum atq; tempus ad peragendum facinus idoneum nacti sunt, cum ille fessum reipubl. curis atq; negocijs animũ apud Rogosnum Polonicum in uicinia Marchiæ Brandeburgensis relaxaret, quòd continentes ei loco syluæ iucundas uenationes præbebant, tempore etiam ad id inuitante, quo uulgo, more ex prisca, uti arbitror, Liberalium seu Bacchanalium superstitione deducto, maiore licentia genio indulgetur. Vt igitur eum ibi securum & incautum opprimerẽt, Otto Longus elector Marchio, cum Ottone altero, & Ioanne Conradi fratris filijs, ex Constantia Præmisli sorore susceptis, & ualida suorum manu nocturno itinere per syluas & auia profecti, diluculo eius diei, quo Christiani anniuersario ritu cinere capitibus aspergẽdo præteritorum flagitiorum abdicationem, & uitæ mutationem profitentur, armatis locum circumdant, rati omnibus qui circum regem erant longa uigilia & crapula pridiana sopitis, nihil sibi negocij

Præmisli opes.
Polonorum regnum quàm diu uacauerit.
1295. ann.
Præmislus rex creatus Gnesnæ.
Culmensis episcopus Rigensi Archiepiscopo subiectus.
Præmisli regis studia.
Cruciferorum uicinitas Polonis suspecta.
Gdanum munitur.
Præmislus insidijs Marchionum Brandenburgensium appetitus.
Rogosnum in Polonia. Est alterum in Culmensi.
Bacchanalia.
Cineris dies.

gocij fore in peragendo scelere. Expergefactus tamẽ primo tumultu Præmislus, nec subita & inopinata re consternatus, cum paucis qui euigilarant, in hostes ad se uenientes nesciens quínam, quamq; multi essent, insiluit: & multis strenui, fortisq; uiri operibus in eos editis, cum unus omnium telis cominus, eminusq; peteretur, obrutus cecidit. Ibi diffugiũt nostri. Attollunt semianimem regem Saxones, & equo imponunt, ut eum secum abducerent. Sed cum agitationem nullam ferre posse uideretur, pugionibus immaniter confossum reliquêre. Volunt nonnulli Zarembas quosdam & Nalencios, equestres eæ sunt apud Polonos familię, cædis Præmisli si non adiutores, conscios quidem certè fuisse, quòd seueriorem eum uindicem scelerum, & inhonestas parandæ ei rei familiaris rationes refrenantem ferre non possent. Mansisseq; patrati sceleris notam in his familijs, ut neq; rubris uestibus uti, neq; inter equestres homines in acie consistere eis liceret, usque ad id prelium, quo Cazimirus secundus rex cum Russis cõflixit. Corpus Præmisli Posnaniam relatum, in basilica cum maioribus eius cõditum est, creditur autem uxori peremptæ nece sua pœnas dedisse. Posteritatem quidem, ut concupierat, non reliquit, præter unicam filiam Rixam, nomine materno dictam, decem annos natam. Per idem ferè tempus Procopius episcopus Cracouiensis mortuus Ioannem Muscatam artium liberalium magistrum successorem accepit. Cõdidit autem Præmislus xenodochium siue hospitale in suburbano Calissiensi, Posnaniæ uerò cœnobium puellis sodalitij Dominicani. Porrò Cracouiensi episcopo decimam de dimidijs linis Cracouiensibus iure sempiterno donauit. Cui donationi postea Venceslaus Bohemus reliquũ adiecit. Auulserunt postea Marchiones Brãdeburgenses ab ecclesia Posnaniensi præposituтã, ut ita loquar, Sancensem, peramplũ sacerdotium. Cuius erat iurisdictio ordinaria intra Odrã, Inam, Drauam, Vartã, & Notessum amnes. Conferendæ autem eius potestas penes episcopum Posnaniensem fuit. Sed ereptam Marchiones Soldinensi ecclesiæ adiunxêre. Controuersia diu Romæ agitata, à duobus episcopis, tandem à tertio Ioanne cognomẽto Lozia neglecta est. Albertus Crantius etiã complura oppida tunc Polonis à Marchionibus Brandeburgensibus & Misnensibus adempta, indeq; nouam Marchiam uult esse cõstitutam. Nec abhorret à uero. Nam de Prussis ipsi non assentimur. Nisi forti Pomeranos Prussorum nomine appellauit.

Præmisli mors.

Zarembæ & Nalencij Præmisli interfectores.

Præmisli filia.

Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis.

Cracouiensi episcopo decima in salinis donata.

Præpositus Sãtocensis.

Noua Marchia.

VVLADISLAVS LOCTICVS REX

Designatus.

SVblato per dolum Præmislo rege, ad nonum Calendas Maij, qui dies diui Adalberti memoriæ apud Polonos dicatus est, proceres cum nobilitate & Pomeranis de nouo rege creando frequentes Posnaniam conuenerunt. Iniecta est à nonnullis Rixæ filiæ Præmisli mentio. Sed metus belli, quod à Marchionibus, atque etiam à Cruciferis impẽdere uidebatur, uiro forti & potenti potius, quàm imbelli puellæ regnum mãdare suadebat. Vvladislaus Locticus inter duces Polonos potissimùm idoneus uisus est, quippe qui & bellis compluribus gestis acer atque peritus rei militaris esset, & nõ parum roboris domesticis suis opibus ad teneras adhuc noui regni uires esset adiecturus, cum Siradiensem, Lencicięsem, & Sendomiriensem tractum omnem, & Cuiauiensis magnam partem ditione teneret, & Cuiauiensium ducum fratrum germanorum fauor et auxilia non defutura ipsi esse crederentur. Huc accedebat, quòd Heduigim Boleslai ducis Calissiensis filiam habebat, in matrimonio. Quare cum per eum maximè Polonia tot imperijs discerpta, rursus in unum corpus coalescere, dignitatemq; suam & amplitudinem pristinam recuperare, & aduersus finitimos defendere posse uideretur, magno consensu eum regem creant. Et in uerba noui regis omnes iurant. Venientiq; arcium & munitionum omnium possessio traditur. Distulit tamen is, incertum qua de causa, solennem regibus inunctionis & coronationis ritum: nec regis nomen, sed hęredis regni Polonici usurpauit. Profectus autem in Pomeraniam è maiore Polonia, susceptus est summo cum honore ab omnibus, etiam à Lesco Zemomysli fratris filio, qui mox à Præmisli morte Pomeraniam occupare nixus est, Gdanumq; iam tunc obtinebat. Hoc amoto, ne quid absente se turbaret, secumq; abducto Voislaum quendam Pomeranum nobilem Pomeraniæ præfecit. Sequenti deinde anno in minorem Poloniam se contulit, & Bohemorum præsidia, fautoresq; crebris excursionibus uexauit. Tametsi pręter munitiones, quas præsidijs Bohemi tenebant, haud ferè quisquam in fide ipsorum permanebat. Fauebat Silesij fermè Bohemis, & in cæteras oras Poloniæ iter eis præbebant. Vvladislaum uerò regem aspernabantur. Itaque in eos tunc expeditionem fecit Vvladislaus: Silesiamq; longè

& latè

Vvladislai Loctici potentia & rei militaris peritia.

Vvladislaus Locticus rex creatur.

Hæres regni Poloniæ.

Lescus Gdanũ occupauit.

Voislaus Pomeraniæ præfectus.

Silesijs bellum facit Vvladislaus rex.

& latè depopulatus, luculentam prædam, nemine prohibente, auexit. Siquidem dissidebant ipsi inter se Silesij. Boleslaus enim Suidniciensium dux suscepta tutela liberorum Henrici fratris ducis Vvratislauiensium & Legniciensium, moliebatur bellum aduersus Conradum patruum Glogouiensium ducem, quòd is Henricum fratrem suum fœdo, tetroq; carcere ad mortem adegisset, magnaq; parte bonorum mulctasset. Verùm gliscens bellum inter ipsa initia sopitum est inter agnatos, ueritos ne inter se belligerantes, tertio prædæ essent, cum Conradus duo territoria, Boleslauiense et Hainouiense ex pacto Boleslao reddidisset. Quorum Hainouiense quidem, Cozonouia arce munitum, postea filijs Henrici Boleslaus reddidit. Boleslauiense uerò retinuit, et in eo Clicedorfiam arcem condidit. Idemq; cum diuitijs abundaret, Bregam, Nemcium, Grotcouiã oppida muniuit. Et Vvratislauienses imperium suum detrectantes quodam tempore ostentata obsidione cò adegit, ut mœnium urbis altitudinem ad quatuor cubitos demolirẽtur: Bohemum quoque, bellum sibi minantem, ad Landishutam, intrepidè cum exercitu obuiam progressus, ab instituto deterruit. Nec diu pòst pacificationem illam cum Boleslao Conradus Glogouiensis superstes fuit: à quo collegium sacerdotum ope Thomæ episcopi Vvratislauiensis accedente Glogouiæ institutum est. Secutus est eum Boleslaus. Qui primus subditis & suis Henrici fratris filiorum, exactiones inauditas ante eum diem in Polonia imposuit, nobilitatemq; ex censu pro magnitudine possessionum et redituum descripto militare iussit, cum uiritim antea militaret. Reliquit autem filios Bernardum Suidniciensium, Henricum Iauoriensium, & Boleslaum Sambicensium siue Monsterbergensium duces. Conradus uerò Glogouiensis Henricum & Cõradum filios reliquit. Quorum Henricus quidem patri successit, Conradus uerò gibbosus Stinauiensis dux, præpositus Vvratislauiensis fuit. Vocatus autem ad Archiepiscopatum Salisburgensem, cum in itinere apud Viennam accepisset, ceruisiæ usum ibi non esse, repudiato Archiepiscopatu reuersus est. Homo stolidus, si nihil aliud eum mouit. Quasi uerò ne frumentum quidem ibi nasceretur, nec posset illuc tantopere concupitæ ceruisiæ coquendæ artifices deducere. Reuertẽs autem, à fratre compedibus uinctus est. Vnde suorum ui & ope liberatus, paruo tamen tempore uixit. Post mortem autem eius Henricus frater omni dominatu Glogouiensi potitus est. Per hoc demum tempus Venceslaus cum Iuditha uxore, quæ paulo pòst obijt, Pragæ ritu solenni regium diadema suscepit. At Vvladislaus Locticus post Silesitanam illam expeditionem in maiorem Poloniam cum copijs profectus, quieti se & ocio, uoluptatibusq; dedit. Quæ res ei perniciosa fuit. Etenim milites in bellis rapto uiuere assueti, nec in pace quidem ab iniurijs atq; uexationibus tenuiorũ, & ecclesiasticorum bonorum direptionibus, ingenuarumq; matronarum, & uirginum stupris sibi temperabant. Eam licentiam ille non modò non coërcebat, sed indulgentia magis etiam alebat. Cætera quoq; boni & uigilantis principis munera negligentius obibat, muliercularum amoribus irretitus, ita ut externi quoq; & finitimi Saxones plerasq; Poloniæ & Pomeraniæ oras impunè latrocinijs infestarent. Quibus de rebus cum frustrà admonitus & reprehensus esset aliquoties ab Andrea Posnaniẽsi episcopo, cumq; nihilo minus ecclesiastica bona uexarentur, episcopus toti diœcesi suæ sacris interdixit. Et quamuis satis fecerit episcopo Vvladislaus, tamen odium eius ita altè radices egit in animis hominum, ut conuentu apud Posnaniam habito, regnum ipsi, absenti tunc fortè, & in maiorem Poloniam profecto, post tertium annum abrogarent: Henricoq; Glogouiensi, qui id ambiebat, & alijs suæ stirpis ducibus præteritis, Venceslaum Bohemum regem crearent, quòd retineret is etiam tunc munitiones quasdam in tractu Cracouiensi, & nemo potentior hostis obijci Vvladislao posset. Id autem anno Christi nati 1300. factum est. Quo anno Romæ Iubileus imitatione Hebræorum à Bonifacio octauo pontifice Max. primùm institutus est. Per hæc tempora Lithuani cum reliquijs Prussorum assiduis excursionibus Cruciferos in Prussia & Liuonia affligebãt. Nihilo tamen magis ij insectandi suos episcopos, & in bona munitionesq; eorum inuadendi studium remiserunt. Itaq; et Fridericum Darbatensem episcopum eiecerunt, & Rigensem Archiepiscopum Ioannem patronum suum, quò facilius Rigam ipsi auferrent, in uincula coniecerunt. Per eadem tempora Ottomanus quispiam obscuro loco natus, apud Turcas dominatum arripuit, et res magnas gessit, ac posteris suis regnum & nomen reliquit.

Silesiorum ducum dissidia.

Cozonouia arx.

Clicedorfia arx.

Brega, Nemecium & Grotcouia oppida munita.

Vvratislauiensium contumacia coërcita.

Conradus Glogouiensis mortuus.

Glogouiense collegium.

Boleslaus Suidniciensis obijt.

Militandi ratio iusta.

Boleslai Suidniciensis filij.

Conradus Archiepiscopam Salisburgensem repudiauit propter ceruisiam.

Conradus captus à fratre, & mortuus.

Venceslai coronatio apud Bohemos.

Vvladislai incuria & ignauia.

Militum licentia.

Vvladislaus Locticus amoribus deditus.

Interdictum episcopi Posnaniensis.

Vẽceslaus rex Polonis expetitus.

1300. ann. Iubileus institutus.

Lithuani cum Prussis Cruciferis graues.

Cruciferi in Liuonia episcopis graues.

Ottomanus Turcarum rex primus.

VENCESLAVS BOHEMORVM REX,

Venceslaus Bohemus coronatur Gnesnæ, & Rixã Præmisli regis filiam uxorem ducit.

ACcitus igitur splendida legatione Venceslaus, adfuit sine mora, Gnesnæq; de more à Iacobo Archiepiscopo inunctus, ac regio diademate cinctus est: & mox Posnaniam profectus, procerum suasu duxit Rixam, quæ & Elizabetha dicta est, Præmisli regis defuncti filiam, quo magis eius coniugio regnum suum apud Polonos stabiliret. Deinde dimissis quoquouersum copijs cum Henrico siue Hincone Berca Dubio, omnia quæ dudum in ditione Vvladislai fuerant, in potestatem suam redigebat. Dum hæc ita geruntur, Rusi tempus aduenisse rati, quo tanquam in uacuam finitimæ sibi Poloniæ possessionem impunè possent inuadere, dum Vvladislaus desertus ferè à suis de retinendo siue adeò recuperando regno laborat, Venceslaus uerò nouus rex stabiliendo eo, & redigendis domi in potestatem suam ijs, qui imperium eius adhuc detrectabant, occupatus est, magnis copijs Sendomiriensem tractum infestarunt: & longè, lateq; peruagati, capta & incensa arce Corcinensi, quæ lignea etiam tunc erat, raptim cum ingenti præda domum se receperunt, prius ferè quàm ad Venceslaum regem de excursione eorum nuncius perferretur. Per idem ferè tempus Lithuani Dobrinum depopulati sunt. Malebat autem Venceslaus tunc Vvladislaum persequi, quàm Russos ulcisci. Verùm Vvladislaus cautus atque callidus, nusquam pedem figere, nemini se credere, omnes habere suspectos, in syluis & solis locis latitare, locumq; subinde mutare, famem cœliq; inclementiam patienter ferre, & clàm procerum animos pertentare. Quos ubi partim alienos à se esse, partim arma Bohemorum, & Poloniæ totius consensum metuere, decretumq; comitiorum præuaricari nolle animaduertit, & patrimonio quoque omni à Bohemo spoliatus est, abiecta spe recuperandi regni: & insidias aduersariorum declinans, in Vngariam profugit. Inde porrò Romam priuato habitu profectus, facinora sua duriore pœnitentia expiauit. Deinde reuersus in Vngariam, Amedæi palatini Vngariæ hospitio usus est annis aliquot, occasionem expectans, qua regnum ereptum repeteret. At Venceslaus rex subactis omnibus, quæ in Loctici ditione fuerant, Gostinium quoque & Ploscum adortus est: sed re infecta, agris tantùm uastatis, è Masouia sese recepit. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ ipsi causa uel inuadendæ Masouiæ, uel re infecta inde discedendi fuerit. Nisi fortè cum initio Masouij regem eum agnoscere noluissent, armis, belloq; territi, & in potestate eius fore se professi, eum placarunt. Constitutis autem rebus suis in Polonia, relictisq; præfectis Bohemis, penes quos rerum summa esset, in maiore quidem Polonia Nicolao duce Opauiensi, in maiore uerò Fricio Silesio, in Cuiauia uerò Tassa Vissemburgio, in Bohemiam redijt: siue quia prouiso sibi opus esse putabat, ne quid se absente Albertus dux Austriæ & nouus Cæsar uicto & interfecto Adolpho, turbaret in Bohemia uel Morauia, seu quia pestis Poloniam infestare cœperat, seu quia Vngari quoque post Andreæ cognomento Veneti, qui Ladislao successerat, mortem regem eum sibi expetebant. Quanquam enim miserat eis Bonifacius pontifex Carolum Martellum adolescentulum, Caroli Galli Siculorum regis filium ex Vngara matre natum, uiuente adhuc Andrea. Sed non omnes cum eo sentiebant. Multis displicebat exemplum, regem à Pontifice accipiendi. Nec tamen ipse Venceslaus delatum ab Vngaris regnum suscepit: sed filium suum Venceslaum duodecim annos natum eis regem dedit. Nec multo pòst repudiantem controuersum regnum, domum reduxit. Otto deinde dux Bauariæ ab ijsdem accitus, & coronatus, à Ladislao palatino Transyluaniæ captus est: nec dimissus, donec & ipse regno se abdicauit. Post id tempus Venceslaus in Poloniam nunquam aspexit. Fuerunt autem eo regnante quietæ res in tota Polonia, præter quòd minores Poloni, cùm uetusta Lublini ereptione, tum noua in Sendomiriensem oram excursione, de qua dudum diximus, irritati ultrò expeditionem aduersus Russos susceperunt. Cuius non ignari Rusi, magnum & ipsi coëgerunt exercitum, Lithuanorumq; ac Tartarorum auxilia sibi adiunxerũt, & apud Lublinum nostris aduenientibus occurrentes, pugnandi copiam fecêre, freti multitudine sua. Nec nostri quamuis longè pauciores pugnam detrectarunt, & summa ope adnixi, uictos hostes in fugam egerunt præcipites. Magna tunc ea strages Russorum & barbarorum fuit, fuissetq; maior, ni propinqua arx Lublinensis receptum eis præbuisset. Tametsi ne munitio quidem satis eos tutata est. Obsessi enim à nostris, cum eruptionem tentare ausi non essent, fame inualescente, ut

Vvladislaus bonis omnibus spoliatus.
Rußi Sendomiriẽsem agrum uastarunt.
Corcinẽsis arx incensa à Rußis.
Dobrinum uastatum.
Vuladislai Loctici fuga & peregrinatio.
Amedæus palatinus Vngariæ.
Costininum et Ploscum à Bohemis oppugnatur.
Bohemi Polonis præfecti.
Albertus Cæsar.
Pestis in Polonia.
Vngarorum reges.
Minorum Polonorum expeditio contra Russos.
Rußi cum Tartaris et Lithuanis uicti à Polonis.

te, ut fit in magna hominum multitudine, deditionem fecêre. Ita Lublinensis arx post septimum & quinquagesimum, nisi fallor, annum, posteaquam à Rusis capta erat, à nostris recuperata est. Condidit autem Venceslaus rex Sandeciam nouam, oppidum ad confluentem Donaiecij & Bialæ fluminum sub Carpatho monte, quem Crempacum opinor nostri uocant. Et erat quidem ager ille in ditione episcopi Cracouiensis. Verùm Venceslaus eum Biecensi arce & oppido, quod & ipsum in confinio Vngarorum situm, nomen Vngarico quàm Polonico similius habet, commutauit: parœciæ tamen conferendæ potestatem penes episcopum reliquit. Cuius monumentum extare Venceslai regis diploma, Dlugossus memorat. Nobis quidem id uidere non contigit. Sed Ladislai regis Vngarorum eiusdem temporis uidimus, quo is arcem & territorium Ploche prope Sandeciam episcopo Cracouiensi donauit. Cæpit deinde noua spes recuperandi regni affulgere Vvladislao, cum Polonis exosa iam esse inciperet Bohemorum superbia & auaritia, & Venceslaus Vngarico bello sese implicasse uideretur pro Venceslao filio. Harum rerum cum non ignarus esset Vvladislaus, arripuit oblatam occasionem: & Amedei hospitis ope adiutus, in Poloniam cum aliquanta manu Vngarorum contendit. Adueniens ex improuiso Pelciscam arcem, quæ in ditione ecclesię Cracouiensis tunc erat, Vislicię imminentem, occupat. Mox Bohemorum præsidium Vislicia, fauentibus ciuibus, deturbat. Deinde Leloujam arcem oppidum in suam redegit potestatem. Hinc iam omnis uicinia ui & metu adacta ad eum deficiebat, & copias eius augebat. Adiuuit autem & fortuna conatum eius. Nam non ita multo pòst Venceslaus, ut fortè Vngarorum perfidiam perosus, ex Vngaria filium repudiato regno reduxerat, Pragę morbo correptus, uel ueneno, ut existimatum, est appetitus, lenta tabe absumptus est, nono Cal. Iulij, anno Christi Iesu 1305. Eius morte cognita, res Vvladislai aliquanto meliore locò esse cœperunt. Nec magno is negocio agrestium ferè opera Sendomiriensem tractum omnem, deiectis undiq; Bohemorum præsidijs recepit. Tunc uerò primores cùm pleraq; omni nobilitate Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus fortunam secuti, cum Vvladislao se coniungunt, & ad subigendas Cracouiensis oræ munitiones, ducem eum sequuntur. Iam uerò & Ioannem Muscatam Cracouiensem episcopum Vvladislaus sibi reconciliauerat, cum ei Biecense territorium cum arce ab Vngaris auxiliaribus suis capta, redditurum se esse promisisset. Venienti cum exercitu, Cracouienses ciues Alberto aduocato authore portas urbis aperuêre. Nec mora, arcem quoque Bohemi dedidêre, cum tardius ipsis subueniret iunior Venceslaus, qui patri hæres in Bohemia successerat, & uictus atq; commeatus inopia longiorem obsidionem sustinere non possent. Fecit tandem anno sequenti Venceslaus iunior expeditionem in Poloniam regni paterni repetendi causa, cuius iam titulum usurparat. Sed antequam Poloniæ fines attingeret, Olomucij, quod primarium oppidum est Morauiæ, meridiano tempore in cubiculo quiescens interfectus est, à suisne, an subornatis ab Alberto Cæsare percussoribus, ne tum quidem in recenti scelere certò sciri potuit. Ex eo tempore Bohemi externos reges & principes habere cœperunt. Ac primùm quidem ad Henricum ducem Carinthiæ, cum quo Venceslai iunioris soror nupta erat, regnum detulerunt. Sed eum statim Albertus Cæsar expulit, & Rudolphum filium suum cum Rixa siue Elizabetha regina uidua matrimonio coniunxit, & principem eis dedit. Qui cùm paulò pòst Pragæ obijsset, Bohemi Henricum reuocarunt. Alterum filium Fridericum Albertus Cæsar eis inuitis præficere uolebat: sed in ipso apparatu belli à Ioanne Rudolphi fratris sui filio, interfectus est. Nec tamen Henrico diuturnus fuit principatus. Perosi enim hominis mores Bohemi, ab Alberti successore Henrico Cæsare eius nominis septimo, Ioannem filium Lucemburgensem comitem, Elizabethæ Venceslai regis iuniori sorori maritum, & sibi regem dari postularunt, & impetrarunt, et ritu solenni regnare iusserunt. Hæc omnia intra sextum annum peracta sunt post mortem Venceslai.

Lublinensis arx per deditionem recepta à Polonis.
Sandecia condita.
Sandecz.
Biala fl.
Crempak mõs.
Biecz arx & oppidum.
Ploche arx episcopo Cracouiensi donata.
Vuladislaus regnum repetit.
Pelcisca arx ecclesiæ Cracouiensis.
Vislicia.
Lelouia.
Vẽceslai regis mors.
1305. ann.
Biecz arx ab Vngaris capta.
Cracouiam recepit Vuladislaus.
Venceslai iunioris expeditio in Poloniam.
Olomucium oppidum.
Venceslaus interfectus.
Bohemorum regium stirps defecit.
Bohemorum principes post Venceslaum tertium.
Albertus Cæsar interfectus.
Henricus septimus Cæsar.
Ioannes rex Bohemorum.

VVLADISLAVS LOCTICVS ITERVM.

Bohemi Poloniā excessēre.

MOrte autem eius uulgata apud Polonos, tunc uerò Bohemi, qui iam antè alienatas esse à se Polonorum uoluntates persenserāt, sibi prospicere, ac de præsidijs undiq; decedere. Nostri uerò, quos ad eum diem metus Bohemorum continuerat, in potestatem Vvladislai ueniunt: & actis Cracouiæ comitijs, magno omnium conuentuum consensu Vvladislaus iterum rex creatur. Posnanienses modò & Calissienses aberant, quòd abhorrerent ab imperio Vvladislai, pristinorum flagitiorum & iniuriarum eius memores, & ueriti, ne is grauius in se animaduerteret, quòd eum prius eiecissent. Itaq; à cætera Polonia sese tunc ij segregarunt, atque Henrico duci Glogouiensi Conradi filio, quòd ex sorore Præmisli natus erat, subdiderunt. Quod quidem dissidium in causa fuit, quo minus tunc Vvladislaus coronaretur, cum diadema ac reliqua regni insignia Gnesnæ de more asseruarentur, & Archiepiscopus, sine quo non fit coronatio, in ditione Henrici esset. Tametsi uacua tunc fuit rursus annis aliquot sedes metropolitica post obitum Iacobi Suincæ Archiepiscopi, propter diuturnam Cardinalium dissensionem in creando pontifice Max. post Benedictum undecimum, qui Bonifacio octauo successerat, & quòd ad extremum Borislaus electus Archiepiscopus confirmatus tandem à Clemente quinto, qui Bonifacio successit, antequam Auinione discederet, extremum uitæ clausit diem. Cui pontifex Ianislaum Sulimæum dedit successorem. Fecit autem bellum Henrico Vvladislaus: uerùm illo nusquam in dimicationem prodeūte, ac munitiones modò defendente, uastatis per æstatem aduersariorum agris, uillis, & oppidis, in Pomeraniam cum nonnullis Polonorum proceribus, in quibus fuit & Kelcius Posnaniensis palatinus, descendit: & Gdani ab uniuerso Pomeranorum conuentu iusiurandum accepit, quòd in potestate eius futuri semper essent. Præfecit autem toti Pomeraniæ Præmislum & Cazimirū duces, Zemomysli fratris filios, Gdano excepto, quod pariter cum arce Bogusi iudicis Pomeraniæ fidei commendauit. Dum autem Vvladislaus Gdani commoratur, Lithuani silenti agmine per syluas progressi, in maiorem Poloniam excursionem fecēre, Calissiam & Stauissinum oppida incēdēre, & omnem circumcirca regionem uastauēre, & ingentem prædam dissimulantibus Masouijs & qui Vvladislao parebant, abegerūt. Eodem anno, qui fuit 1306. octaua die Maij, basilica Cracouiensis, & arx tota, quæ lignea tùnc erat, penitùs conflagrauit, cum ea parte urbis, quæ circum ædem omnium sanctorum est, fortuito incendio ardente carbo ardens uento delatus in tigno basilicæ plumbo tectæ inhæsisset. Sed basilica dirutis ueteribus muris, in eam quam nūc obtinet formam & amplitudinem post quatuordecimum annum reædificata est à Nankero episcopo Silesio nobili gente Oxio, qui Ioanni successit, conferente in eam rem pecuniam non modò collegio & episcopo, uerùm etiam uniuerso ordine ecclesiastico, qui est in diœcesi Cracouiensi. Ad hæc semestribus fructibus omnium sacerdotiorum, quęcunq; per illud tempus uacare contigit, in eum usum conuersis. Non diu uerò pacatam tenuit Pomeraniam Vvladislaus. Author nouorum motuū fuit Petrus Cancellarius Pomeraniæ, Suianciæ palatini Gdanensis filius, qui quantò plus possidebat, tantò maiore cupiditate & ambitione flagrabat: & cum repulsam à Vvladislao de quibusdam postulatis passus esset, consilium cæpit nefarium prodendæ Marchionibus Brandeburgensibus patriæ, patre si non impulsore, certè non inscio. Nec difficile hoc ipsi erat peragere, cùm & dignitas inter Pomeranos maxima esset eius familiæ, & nouē arces Petrus in sua potestate haberet. Sed proditis re nondum matura eius consilijs aduolat Vvladislaus, captumq; Petrum Cracouiam secum abduxit. In quem si minus lenis fuisset, minùs fortassis postea negocij cùm ipse, tum posteri ius habuissent. Sed erat in fatis, ut Polonia Cruciferorum armis exagitaretur. Dimisit enim eum non multò pòst Vvladislaus, à fratribus eius exoratus, cum ij se obsides fore pro fratre obtulissent. Atque ij quoq;, cum negligentius adseruarentur, breui euaserunt, & ad Petrum carceris ignominia & meditati sceleris infamia iritatum, sed de ipsorum tamen salute sollicitum peruenientes, omnem ei dubitationem sustulēre. Acciti Ioannes & Voldemarus tutor eius, Marchiones cum exercitu Pomeraniam ingressi sunt. Nec mora, plerasque omnes eius regionis munitiones partim per deditionem accepēre, partim expugnauēre, adiuuante Petro cum fratribus necessarijs, & clientibus. Ad Gdanum deinde castra admota sunt. Et oppidani quidem, cum magna iam ex parte Teuthones essent, & cum Teuthonibus plurima haberent commercia, Saxonibus portas urbis aperuerant. Arcem tenebat Bogussus iudex cum nobilitate Pomeranica, quæ se perfidia Petri

Maiores Poloni Henrico Glogouiensi sese subijciunt.

Metropoliticæ sedis uacatio.

Ianislaus Archiepiscopus Gnesnensis.

Vvladislaus Hērico duci bellum fecit.

Pomerani iurant in uerba Vvladislai.

Gdano præfectus Boguslaus.

Lithuani maiorem Poloniā uastant.

Calissia et Stauissinum oppida incensa. 1306. ann.

Cracouiensis arx et basilica arsit.

Nankerus episcopus Cracouiensis. Collecta seu contributio ad instaurationem templi Cracouiensis.

Pomerania Marchionibus prodita.

Palatinus Gdanensis.

Petrus Cancellarius Pomeraniæ proditor captus, & dimissus.

Gdanenses dedunt se Marchionibus.

Petri non contaminarat. Is igitur ueritus nè obsessi extremi pati cogerentur, nèue aut molestia diuturnæ obsidionis fracti, aut largitione corrupti, hosti arcem dederent, cum Nemira honestissimo equite maximis itineribus ad Vvladislaum, commendata alijs arce, excurrit: repertumq; Sendomiriæ, de statu rerum Pomeraniæ, ac de periculo Gdanensis arcis edocet, opemq; eius implorat. Pollicetur Vvladislaus, breui se eis affuturum esse auxilio. Sed quia tardiùs id fore iudicabat Bogussus, quàm præsens necessitas postulabat, si tunc primùm indici uniuersæ Poloniæ expeditio in Pomeraniam deberet, præsertim æstate iam declinante, suggerit Vvladislao, ut Cruciferorum Prussiensium opera ad defendendum arcem uteretur, tantisper dum ipse commodè bellum aduersus Saxonas comparare posset. Erant uicini Gdano Cruciferi, semperq; ferè in armis erant, & facultatibus abundabant. Ad hæc Polonorum se amicissimos, ita ut iure optimo esse debuerant, præ se ferebant. Itaque approbat Bogusi consilium Vvladislaus: extemploq; Bogussus ipse, cum regijs mandatis ad Magistrum Cruciferorum proficiscitur. Dato concilio commemorat Polonorum & maximè Vvladislai maiorum in Cruciferos beneficia: pro ijs unam illam gratiam postulat, ut arcem Gdanensem aduersus Saxonas defendendam suscipiant. Non immemorē, nec ingratum fore erga ipsos Vvladislaum. Prolixè illi omnia polliciti, constituerunt cum Bogusso, ut dimidiam arcem ipsi tenerent, & annum unum suis sumptibus defenderent, deinceps uerò post exactum annum quæcunque impendia facerent, ut ea Vvladislao expensa referrent: nec prius arcè decederent: quàm exoluta illa sibi essent. Damnorum uerò, si qua acciperent, nulla ratio duceretur. Erant pacta in speciem amica, dignamq; religione & professione hominum erga patronos gratitudinem ac pietatem præ se ferebant. His igitur conditionibus in arcem recepti, magnam uim commeatus secum importarunt. Ac munera, domiciliaq; cum Pomeranis, quemadmodum conuenerat, partiti, non habebant satis defendere munitionem, sed crebris eruptionibus hostem lacessebant, ita ut is in oppidum se recipere cogeretur, & ad extremum instante hyeme obsidionem solueret, relictoq; in oppido aliquanto præsidio discederet. Verùm id quoque non ita multo pòst expugnatum, & præsidium interfectum est, ac de authoribus defectionis sumptum supplicium. Et iam non magnoperè opus erat adiutoribus ac defensoribus Cruciferis: uerùm tamen alebant ij metum Pomeranorum, & subinde plures armati in arcem submittebantur. Cùm autem superiores iam se esse Pomeranis animaduerterent, ferociùs sese gerere, ac sæpè cum illis iurgari atque rixari. Ad extremum apertius totam sibi arcem uendicarunt, & primores nobilitatis Pomeranicæ, ipsumq; præfectum arcis Bogussum in carcerem compegerunt. Qua necessitate adductus Bogussus noua pacta cum ipsis iniuit, nimirum ut totam arcem ipsis concederet, ibi uerò eam Vvladislao ad primam eius postulationem deinde redderent, & cum is impensas belli eis exoluisset. Suspicabantur quidem Pomerani subesse dolum his pactis. Sed quid facerent? Vis eis & iniuria, atque adeò præsens exitium ante oculos obuersabatur. Itaq; cuncti arce excesserunt. Qua re ad Vvladislaum Cracouiam perlata, cœpit eum pœnitere consilij, de acciendis in auxilium contra Saxonas Cruciferis. Videbat enim se lupis, quod dicitur, oues commendasse: & nō sublatum, sed duplicatum sibi esse bellum, duosq; se pro uno hostes cæpisse. Ac tunc demum recordabatur, adhuc Præmislo regnante Cruciferos ad interuertendum Gdanum adspirasse. Nec multò dissimili cupiditate, quamuis dissimili arte, Michalouiensem ditionem, Culmensi ac Dobrinensi finitimam usurpasse. Acceperant eam hypothecæ nomine à Lesco duce Cuiauiæ ac domino Vissegradēsi (hoc enim titulo is in diplomate suo usus est) datis ei mutuo trecentis marcis Toruniensibus, quibus ille se in bello Vngarico à Venceslao Bohemorum rege captum redimebat. Conuenerat autem Cruciferis cum Lesco, ut si is intra triennium pecuniam illam non redderet, propria iure sempiterno Cruciferorum fieret ea ditio. Et offerebat quidem eis Lescus cum fratribus pecuniam intra constitutum tempus, nō acceptarunt tamen eam illi, degustata semel possessionis & utilitatis dulcedine, iam hoc, iam illud causificantes, donec aliquantò pòst Lescus necessitate adductus, acceptis insuper ab eis ducentis sexaginta duabus marcis, dominatu illo, & iure suo omni sese abdicauit. Hæc tunc secum de Cruciferis Vvladislaus reputabat. Nec tamen spem penitùs omnem de fide eorum abijciebat. Existimabat enim, quamuis literis, & legationibus nihil apud eos proficeret, tamen si ipse in colloquium cum eis ueniret, facilè authoritate sua ad æquas conditiones rem perduci posse. Alebant illi hanc spem eius blandis responsis, quo maiore ui ac diuturnitate temporis Gdani pos-

Bogussi fides.

Perniciosum consilium. Gdanensis arcis defensio cōmendata Cruciferis Prussiensibus.

Pacta Cruciferorum cum Bogusso de defendenda arce Gdanēsi.

Gdanum receptum.

Gdanensem arcem Cruciferi in suam redegerunt potestatem.

Bogussus cum præsidiarijs Pomeranis captus à Cruciferis.

Michalouiensem ditionem quomodo adepti sint Cruciferi.

Cruciferorum pacta cum duce Cuiauiæ.

sessionem sibi stabilirent. Tandem constituto loco atque tempore conueniunt rex, et Magister Cruciferorũ, Henricus apud pagũ Craiouice in tractu Cuiauiensi cum primoribus uterque suis.

Vvladislai cum Cruciferis expostulatio.

Ibi Vvladislaus exorsus, longa oratione cum Magistro de iniuria occupatae arcis, & eiectorum suorum expostulat: beneficia maiorum suorum in ordinem Cruciferorum commemorat, pro quibus aliter ij gratiam sibi referant, quàm gratis, bonisque uiris, & eximiam pietatem atque religionem habitu profitentibus, dignum sit. Atque ut ingrati, iniusti, atque impij esse uellent, fidem quidem certè uel unicum, uel maximum societatis humanae uinculum, & pacta conuenta, quae ne barbari quidem temere uiolarent, seruare eos debuisse.

Magistri Cruciferorum responsum.

Ad haec Magister nihil beneficiorum, & ingratitudinis, perfidiaeque exprobatione commotus, placidè & modestè respondet: Se, quicquid fecerit, bono Vvladislai fecisse. Metuentem enim, ne Pomeranorum insolentia, suorumque impatientia res in maius malum erumperet, excedere Pomeranos arce iussisse, quam retinere ipsi per se non possent. Paratum autem se esse eam reddere, si impẽdia sibi persoluerentur. Aequum eum Vvladislaus postulare affirmat, & edere impendiorum summam iubet. Ibi ille conceptum animo dolum detegit, ac centies mille marcas latorum grossorum (genus est Bo-

Lati grossi siue Pragenses.

hemici numismatis quarta parte nostratem grossum excedens) poscit. Negare Vvladislaus iustam esse eam aestimationem, bonorumque uirorum arbitrio in ea stare uelle. Recusare id magister, & quantum edidisset poscere. Ingens tunc ea summa fuit in magna annonae utilitate. Itaque re infecta, & irritatis magis animis, disceditur. Cruciferi omnem iam Pomeraniam animo complexi, maiore ui bellum comparabant. Augebat autem eis spem potiundae eius, quòd sciebant Vvladislaum ciuili aduersus Henricum bello de maioris Poloniae possessione distineri. Lithuanos quoque non modò aduersariorum, sed etiam

Lithuani Calissiensem & Siradiensem tractum uastant.

ipsius Vvladislai ditiones infestos. Nam excurrerant ij superiori tempore populabundi non modò in Calissiensem oram iterum, sed etiam in Siradiensem, quae in Vvladislai ditione erat. Ipsi uerò Cruciferi prosperiore fortuna contra Lithuanos bellum gerebant.

1310. ann.

Cruciferorum foedus cum Marchionibus.

Temporis igitur opportunitate sibi utendum rati, anno Christi 1310. magnas è Germanis suis copias conducunt, cum Marchionibus Brandeburgensibus foedus iciunt, ea lege ut ij retinerent, quicquid superiori bello in Pomerania occupassent: Gdanũ uerò, Dersauiam, & Suece, munitiones in ripa Vistulae sitas sibi bello quaerendas concederent. Et sanè facile est de alieno esse munificum.

Pomerania bello petita à Cruciferis.

Gdanenses nũdinae.

Deinde Cruciferi ad Gdanense oppidum, quod in potestate Vvladislai erat, & à Pomeranica nobilitate defendebatur, castra admouent, eo potissimum tempore, quo plurima eò multitudo hominum undique ad mercatum & anniuersarias nundinas confluxerat, hoc est primis Augusti mensis diebus. Idque eo maximè consilio fecêre, ut ex direptione opulenti oppidi, & mercatorum atque nobilitatis, quae facultates suas eò importarat, pecuniam in stipendia militum & in caeteros usus belli conquirerent. Defendebatur quidem oppidum strenuè, plurimumque negocij in expugnando eo habituri esse uidebantur Cruciferi, ni proditio interuenisset.

Gdanẽsis urbs prodita Cruciferis.

Etenim nocte quadam hostes à ciuibus quibusdam Teuthonici generis aperta porta intromissi, oppidum caeperunt, ingentemque caedem hominum omnis ordinis, aetatis, atque sexus ediderunt, ut eo crudelitatis exemplo reliquos à defensione caeterarum munitionum deterrerent.

Cruciferorum crudelitas.

Nec in ulla cuiuspiam munitionis expugnatione plus Polonici sanguinis effusum esse proditur ab ullis barbaris, quàm tunc à religiosis illis, & Polonorum beneficiarijs effusum sit. Gdano potiti, ad Dersauiam, quae Tysciouum appellatur à Polonis, ducunt exercitum: neque tamen interim populationibus & incendijs pagorum & uillarum, hominumque caedibus abstinent. Praeerat arci Cazimirus dux, cui cum Praemislo fratre Pomeraniam à Vvladislao commendatam fuisse, superius memorauimus. Is igitur de aduentu hostium factus certior, ad castra eorum cum Vincentio decano Gnesnensi proficiscitur, quòd non parua ei erat cum Cruciferis & Magistro consuetudo. Sperabat enim eos sua causa susceptum bellum deposituros esse, propterea quòd meminerat, prolixè eos sibi, fratrique suo de studio & beneuolentia sua polliceri.

Commendatores Cruciferorum.

Cazimirus dux supplex Cruciferis.

Admissus in conspectum Magistri & Commendatorum (nam sic ipsi uocant eos, qui rectius legati uel praefecti dicerentur) supplicis habitu, Magistri erga se, fratremque Praemislum beneuolentiam atque pollicitationes commemorat. Eius hortatu se administrationem Pomeraniae suscepisse. Nihil unquam hostile, sed bonam uicinitatem, & auxilium ab eo sperare iussos. Orat deinde, ut pollicitationum suarum & officij memor esse uelit, exercitumque deducat. Si quid ipse, fraterue suus, aut Pomeranorum quisquam, aut patruus denique suus Vvladislaus, in eum, uel in

uel in ordinẽ Cruciferorum deliquisset, cumulatè satisfacturos esse.

Magistri superbum & improbum responsum.

Superbè & improbè ei Magister respondit, fassus ea quae ille commemorarat: uerùm eò id se fecisse, quòd ipsos, quàm potentiorem quempiam uicinum habere mallet. Nunc se, quàm illos Pomeraniam obtinere malle. Sibi se esse amiciorem quàm ipsis. Verùm eam tamen se eis gratiam facere, ut eis praesidium deducere, & res suas saluas auferre liceat. Aut si id nollent, sese suaque defenderent. His dictis, mensam apponi iubet, inuitat hominem, comitesque eius comiter. Dum illi prandent, interim exercitus Crucifericus arcem obsidione cinxit. Peracto prandio, cum Cazimirus nihil aequi à Magistro impetraret, & in arcem cum suis reuerti uellet, uidet aditum obsessum ab hostibus. Mittit ad Magistrum qui eum admoneant, praeter officium & ius gentium id sibi factum uideri, quòd interim dum ipse de pace agit, arx obsessa sit, & ipse ab ea excludatur. Respondet Magister, errasse Cazimirum, qui existimârit, se cum tanto exercitu ad quietem, somnumque capiẽdum eò uenisse, ullumque tempus uacuũ à rebus gerendis intermissurum esse, donec Pomeraniam in suam redigat potestatem.

Dersouia dedita Cruciferis.

Si sibi ille auscultare uellet, arcem sibi, deducto praesidio, rebusque exportatis, traderet. Ibi Cazimirus cum sciret arcem nõ satis munitam esse aduersus tantam uim hostium, neque commeatu instructam, consilium coepit necessarium dedendae arcis: saluisque rebus & hominibus ad Praemislum fratrem in Succensem arcem se contulit.

Choinicia & Nouum oppida capta.

At Cruciferi Dersauia incensa, ulterius progressi, Choiniciam, Nouum, & alia quaedam ignobilia oppida partim per deditionem acceperunt, partim expugnata exusserunt.

Suece arx obsessa & oppugnata.

Deinde ad Suece castra mouerunt, quae una erat arx reliqua in Pomerania, natura, arteque bene munita, & ad ferendam longiorem obsidionem instructa, quòd in eam se Praemislus & Cazimirus duces, & Pomeranica nobilitas omnis, quae supererat, cum copijs & facultatibus suis contulisset. Quod cùm intelligerent Cruciferi, maiore cura ad expugnationem eius animos intendere coeperunt: excitatisque machinis aliquot, moenia arcis, quae lignea erant, quatere instituerunt. Ac duobus patibulis è regione arcis positis, exitium obsessis, ni arcem dederent, minabantur. Quò uerò maiorem terrorem eis incuterent, quotidie aliquot homines rusticanos captos appendebant.

Ziffridi Commendatoris mira immanitas.

Facilè autem omnes alios Ziffridus quispiam Commendator, optimus scilicet pietatis & humanitatis praeceptor (nam & hoc sibi nomen uendicant) crudelitate anteibat: qui quotidie compluribus funibus atque restibus in equum impositis, deuouebat non prius se sumpturum esse cibum, quàm omnes illos funes atque restes in suspendendis Polonis siue Pomeranis expendisset. Verùm hanc eius plus quàm barbaricam immanitatem iusta numinis uindicta diutius impunè grassari passa non est.

Ziffridi interitus.

Etenim quadam die cum ad focum adstaret, furijs derepentè exagitatus in ignem se proiecit, & sic infelix, qui permultos iniustè perdiderat, iustè perijt. Nihil tamen Cruciferorum illa crudelitas minaeque, eorum qui in praesidio erant animos à defendenda arce & obsidione perferenda retardabat.

Andreas Cedrouicius proditor.

Itaque Cruciferi cum animaduerterent sedendo se tempus terere, & aperta ui nihil proficere, ad dolos sese conuertunt. Andream Cedrouicium, quempiam de Pomeranis, gente Gryphium, auro corrumpunt, ut arcem sibi proderet. Is igitur nocte quadam chordis catapultarum, & balistarum, quibus nostri maximè hostium uim eminus reprimebant, succisis, ad Cruciferos transfugit: & quid egerit, exponit. Igitur postero die Cruciferi magna fiducia turres, quas excitarant, ad moenia arcis propiùs prouoluunt ab ea parte, quae interrupto fluminis ambitu liberiorẽ praebebat aditũ. Nostri cum summouere hostem, solito ferocius urgẽtem oppugnationẽ, uellent, reperiunt balistas & catapultas redditas esse inutiles. Re noua perculsi, tamen oblatis fortuitu telis extremũ conatũ faciũt: & partim contis moenia scandentes hostes detrudũt: partim saxis & molib. deiectis audaciùs succedentes obruũt, ita ut receptui canere Magister cogeretur. At nostri periculo illius diei admoniti, ac ueriti ne grauius in se à Cruciferis capta arce cõsuleretur, misso caduceatore menstruas inducias à Cruciferis impetrarũt, deditionem pacti, ni sibi intra id tempus subueniretur. Vvladislaum de omnib. rebus certiorem faciũt. Nisi celeriter opem sibi ferat, actum esse de se, ac de arce, docent.

Andreas Castellanus Rospirensis timidus.

At ille cum domi quietas res non haberet, Andream Rospirensem Castellanum cum aliquanta manu in auxiliũ Pomeranis proficisci iubet, ut bellũ modo duceret. Verùm is negligẽtius agẽs, neque ausus per hostilem exercitũ in arcem perrumpere priusquam conspexisset hostem, retrò abijt.

Suece deditur.

Finitis inducijs, cum nulla spes auxilij obsessis ostentaretur, post septuagesimum obsidionis diẽ excedũt arce Praemislus & Cazimirus duces cũ Bogumilo praefecto arcis, & Otthone Lexico Castellano, atque omni praesidio, armisque & facultatibus suis, & ad Vv-

Pomerania subacta à Cruciferis. *Maiores Poloni in fidem Vvladislai ueniunt.* *Posnanienses Henrici præsidium recipiunt.* *Silesiorum militum acerbitas.* *Silesij eiecti à Polonis.* *Posnaniensium pœna.*

ladislaum profecti, humanè ab eo recreati sunt. Ita tunc Suecensem arcem simul & omnē Pomeraniam Vvladislaus amisit, dum de maiore Polonia sibi adiungenda sollicitus est. Etenim cœperat iam maiores Polonos Henrici, tædium, quòd contemni se ab eo, & iura, institutaque maiorum suorum uiolari uiderent. Itaque conuentu Gnesnæ habito, deserto Henrico, in Vvladislai fidem & potestatem reuenerant. Quod cùm accepisset Henricus, Ioannem Bibersteinum comitem cum exercitu ad reuocandos ad officium Polonos misit. Cui uenienti Posnaniam, ciues, authore Premeco quodam, portas urbis aperuêre, præsidiumque munita basilica accepêre. A qua in prælatos & canonicos, domosque eorum in insula ad basilicam sitas, sæuitum est, quòd cum Vvladislao sentirent: & Nicolaus cognomento Samotula Achidiaconus Posnaniensis interfectus est. Ad cætera uerò subigenda pergenti Bibersteino, Dobrogostius Samotulius, cognomento Paruus, Thomislai palatini Posnaniensis iam defuncti filius, gente Nalencius, cum Polonis occurrit: initoque prælio multis utrinque cæsis, ad extremum uictoria potitus est. Inde præsidium Silesiorum Posnania eiectum: in ciues quòd Henrico fauerant, & occasionem malorum, quibus sacerdotes affecti sunt, præbuisse uidebantur, ea pœna sancita, ne liberi eorum in collegia basilicarum seu cathedrarum episcopalium cooptarentur, reciperentur ue. Nec

Henricus à Boleslao uictus et mortuus. *Henrici filij.* *Glogouiensis dominatus diuisio.* *Cazimirus filius Vvladislao natus.* *Fames in Polonia.* *Poloni regis conuentus cũ Cruciferis apud Breste.*

ita multò pòst Henricus domi à Boleslao duce Vvratislauiensium, Henrici quinti filio, bello lacessitus & profligatus, ex mœrore cùm ægrotasset, quinto Idus Decembris mortuus est, relictis quatuor filijs. Qui sic inter se partiti sunt patrimonium, ut Henrico Zeganensis, Conrado Olesnicensis, Ioanni Stinauiensis, Præmislo uerò nato minimo Glogouiensis dominatus cederet. Ad maiorem uerò Poloniam ij ne aspirauêre quidem. Atque ex eo tempore pacatam eam tenuit Vvladislaus. Suscepitque eodem anno Cazimirum filium ex Heduigi uxore, natum pridie Calend. Maij. Inopia quoque & fame, ex imbribus & inundatione aquarum orta, laboratum est, eo anno in Polonia, & nonnullis alijs regionibus. Subacta omni Pomerania, non deposuêre tamen sollicitudinem Cruciferi, ueriti ne bello à Polonis ea, constitutis domi rebus, repeteretur. Quocirca ut sibi possesionem eius stabilirent, colloquium à Vvladislao Magister Carolus, qui Henrico successerat, petiuit. Nec renuit Vvladislaus, sperans pactis aliquibus (quod malebat quàm armis) recuperare se à Cruciferis amissam Pomeraniam posse. Ibi Itaque anno sequenti præstituto die apud Breste Cuiauiense oppidum conueniunt. Magister grauiter à Vvladislao accusatus, paucis ad excusationem facti sui dictis, magnis precibus ab eo, proceribusqúe Polonis contendit, ut Pomeraniam sibi & ordini suo iure sempiterno concederent, certam auri, & argenti summam, & Nessouiam arcem cum Orlouo Murinouo pagis uicissim à se acciperent. Ad hæc quadraginta hastatorum auxilium ad quæuis bella Polonis contra quemuis hostem Cruciferorum stipendijs militatura, promittit. Addit etiam, peramplum monasterium, quibuscunque monachis uellet Vvladislaus, pro salute eius, maiorumqúe eius conditurum se esse. Quasi uerò fraude quæsitis, aut per uim raptis muneribus placetur Deus. Offensus hac oratione Magistri Vvladislaus, quòd irrideri etiam se ultrò ab eo existimabat, indignabundus

Pomeraniã emunt Cruciferi à Marchionibus Brandeburgensibus. *Riga erepta Archiepiscopo, & Cruciferis addicta.*

& minitabundus discessit. Magister uerò repulsam passus, ut aliquem tamen duntaxat in speciem iustum titulum sceleri suo prætexeret, à Marchionibus Brandeburgensibus Ioanne & patruo, tutoreqúe eius Voldemaro, decies millies marcis latorum grossorum eandem Pomeraniam, de cuius inuasione eos dudum depulerat, emit, eamqúe emptionem ab Henrico Cæsare sibi & ordini suo confirmari curauit. Nec dissimili parricidio Liuonienses quoque Cruciferi eodem ferè tempore Rigam urbem atque territorium Rigensi Archiepiscopo, à quo ante centum & quatuor, aut quinque annos simili de causa in Liuoniam inducti erant, per summam iniuriam eripuêre. Qua de re cum Romæ lis plus octoginta annis ducta esset, tandem Bonifacius nonus Rigam ordini Cruciferorum quindecim millibus aureorum acceptis addixit. Multa præterea nefaria utrique Cruciferi in Prussia & Liuonia, ac Lithuania quoque designabant, unde appareret eos delendæ potius, quàm propagandæ apud barbaros religionis Christianæ curam habere. Quæ literis, Clementis quinti Pontificis Max. quibus cognitionem earum rerum Ioanni Archiepiscopo Bremensi, & magistro Alberto canonico Rauennati delegauit, prolixè ac disertè descripta sunt. Quarum literarum exemplum extat apud Dlugossum. Per idem ferè tempus Templariorum ordo potens & ipse ac locuples, per uniuersum orbem Christianum quasi dato à pontifice signo è Viennensi concilio deletus est, ob

Cruciferorum facinora. *Templarij deleti.*

ob nefanda quædam scelera, & prauas de religione opiniones, bonaque eorum Rhodiensibus D. Ioannis militibus attributa. Sed nos nostra persequamur. Quo minus autem statim Prussienses Cruciferos Vvladislaus ulcisceretur, suaque ab his erepta recuperaret, ciuilibus quibusdam motibus, & Cracouiensis ciuitatis defectione impeditus est. Nam dum is cæteras Poloniæ regiones, à Cuiauiensi illo colloquio digressus, uisit, ciues Cracouienses, Alberto aduocato authore, Boleslao Oppoliensium duci sese subiecerunt, acceptumque in urbem receperunt: & ad capiendam arcem, quæ in fide Vvladislai permanebat, adiuuerunt. Sed cum ea neque dederetur, neque expugnari ab eo, qui ad rem certam uenerat, posset, aduocati domum in ipsis mœnibus urbis prope portam, quæ à diuo Nicolao nomen habet, eminentem, pro arce Boleslaus cum suis occupauit. Qua de re certior factus Vvladislaus, nihil sibi reliqui ad celeritatem fecit, quin manu facta ad eijciendum inuasorem contenderet. Legatos tamen ad Boleslaum præmisit, qui de tam insigni iniuria cum eo expostularent, monerentque eum, ut sua sponte excedere, quàm arma sua experiri mallet. Paruit monitis Vvladislai Boleslaus, cùm non ignoraret, eum cum magnis copijs subsequi, deductoque de domo aduocati præsidio, urbe excessit. Quem aduocatus & nonnulli alij ciues, qui defectionis capita fuerant, secuti, in Silesia deinceps & in Bohemia exulauerunt. Profugorum bona Vvladislaus adueniens in fiscum suum redegit. Aduocatiæ reditus peramplos è molis, macellis, atque tabernis ademit: primarios quosdam ciues, ut exemplo suo terrori deinceps alijs essent, diris supplicijs affecit, partim equis discerptos, partim rotis implicatos, partim in patibulum actos. Deinde turrim in porta D. Nicolai excitauit, præsidioque muniuit. Ciuitati uerò ius omne creandi senatus, & ex eo octonos in singulos annos eligendi, penes quos administratio urbanarum rerum esse solet, abstulit, & in palatinum transtulit, ut uel ita superbiam & rebellionem ciuium in posterum reprimeret. Insimulatus est etiam Ioannes Muscata episcopus Cracouiensis conscius fuisse illius defectionis: quod eò facilius creditum est, quòd esset Silesius. Itaque multis pòst incommodis affectus est à Vvladislao: captum quoque & in custodia seruatum referunt. Biecense quidem territorium ei non reddidit Vvladislaus, quē admodum promiserat. Atque ex eo tempore id in regum potestate mansit. Quin ad Miechouiensem quoque præpositum omnis culpæ expertem, serpsit pœnæ contagio. Nam Lentcouice pagum luculentum & uberem ei Vvladislaus ademit, propterea quòd eius usumfructum Albertus aduocatus præpositi frater habebat. Nec ita multò pòst Boleslaus Oppoliensis è uita excessit. Masouiæ quoque dux Boleslaus eodem anno, nempe millesimo tricentesimo decimo tertio, mortuus, Zemouitum & Troidenum filios è Lithuana uxore susceptos, & Venceslaum seu Vanconem è Bohema hæredes reliquit. Per idem tempus Henrico Imperatore ui ueneni in eucharistia dati extincto, principes electores per contentionem duos crearunt Cæsares, Fridericum Austrium, & Ludouicum Bauarum: qui Germaniam & Italiam aliquandiu ciuilibus bellis destinuerunt. Quieuit tunc annis aliquot, incertum qua de causa Vvladislaus, nec ad uindicandam Pomeraniã animum adiecit, nisi fortè fames in causa fuit, quę anno Christi millesimo tricentesimo decimo quinto, ac deinde anno uno interiecto, iterum duobus annis tam acerbè Poloniam omnem afflixit, ut nullo quamuis fœdo edulij genere, ac ne cadaueribus quidem humanis uulgo abstineretur: ac si Dlugosso credendum est, ut parentes in liberos, & hi uicissim in illos sæuirent. Quam famem, ut par erat, dira pestis consecuta est. At Cruciferi augescente in dies cupiditate, ut solet in ijs qui intercute morbo laborant, sitis, ne sacris quidem ac Deo dicatis bonis iniustas manus abstinuêre. Sed ut antea Culmensem ecclesiam occupârant, & à Gnesnensis Archiepiscopi iurisdictione abstractam, Rigensi subiecerant, ita tunc in Pomerania possesiones ac prædia ecclesiarum inuasêre, decimas è suis arationibus sacerdotibus omninò denegarunt: ex agricolarum uerò in pecuniarias pensiones commutarunt, & ita diminuerunt, ut ex manso siue laneo (modus hic est agri, quod Latinè opinor iugerum dicimus) quaterni tantum grossi penderentur. Quibus rebus factum est, ut derelictui haberentur, ac deinde malignè à Cruciferis supprimerentur multa sacerdotia. Iniquius hæc tulêre Archiepiscopus Gnesnensis, & Vvladislauiensis atque Posnaniensis, episcopi, qui decimas è Pomerania capiebant: itemqúe Ioannes Plocensis, cui etiam ex territorio Michalouiensi decima negabatur. Et cum hoc quidem Carolus Magister transegit ea lege, ut septem annis immune esset id territorium à pensione decimæ, post eos uerò nonaginta marcas Torunenses episcopus decimæ nomine quotannis acciperet. Cæteri uerò cum tenaciores essent iuris sui, Magi-

Cracouienses ciues ad Boleslaum Oppoliẽsem defecerũt. *Cracouienses ob defectionẽ puniti.* *Ioannes episcopus Cracouiensis captus.* *Boleslai Oppoliensis mors. 1313. ann.* *Fridericus & Ludouicus Cæsares.* *Cruciferorum iniquitas in ecclesiasticos.* *De Michalouiensibus decimis transactio.*

Magiſtrum, Commendatores, & cæteros Cruciferos publicè in templis execrabantur, &
locis quibuſdam ſacris interdixêre. Verùm contemnebant eam diſciplinam, religioſe
ſemper à bonis, pijsq; hominibus obſeruatam, Cruciferi, prætextu prouocationis ad Pon
tificem Max. Qua re adducti epiſcopi, communicato cum Vvladislao rege conſilio, Ge-
rardum Vvladislauienſem epiſcopum in cuius diœceſi eſt pleraque omnis Pomerania,
& Ioannem eius nominis uiceſimum ſecundum Pontificem Max. qui tunc demum poſt
duorum annorum, triumq; menſium uacationem Clementi quinto ſucceſſerat, miſerunt,
ut non modò de eccleſiaſticis bonis ac decimis, uerùm etiam de erepta per ſummam iniu-
riam Pomerania, regis & uniuerſæ Poloniæ nomine contra Cruciferos actionem inſti-
tueret: ſimul autem, ut Vvladislao diadema & nomen regium impetraret. Exiſtima-
bant enim inauſpicato id ſibi Præmislum iniuſſu pontificis aſſumpſiſſe, quòd non igno-
rarent interdictum eſſe ea re nomini Polono poſt cædem diui Stanislai. Non latuit con-
ſilium Polonorum Cruciferos, & ne id procederet, omni ope enitendum ſibi eſſe exiſti-
marunt. Itaque miſerunt & ipſi ad pontificem, qui noſtrorum conatibus obſiſterent, li-
temq; quantum poſſent ducerent. Regnabat tunc apud Bohemos Ioannes Henrici Im-
peratoris Romanorum filius, nec ſolum Bohemorum, ſed & Polonorum regis nomen
quaſi hæreditarium ſibi uendicabat. Quæ enim præterea nugatur Hagecus, de expe-
ditione eius in Poloniam, & pace uendita Vvladislao, ne libet quidem adſcribere. Eum
igitur etiam promiſsis & muneribus induxêre Cruciferi, ut Vvladislao negocium faceſ-
ſeret: & ne regnum ei decerneretur, ſumma ope apud pontificem intercederet. Ad quas
res perficiendas cum opus haberent grandi pecunia Cruciferi, tributum Pomeraniæ to-
ti imperarunt, binos groſſos in marcas, unde triginta millia marcarum redacta eſſe dicun-
tur. Ad hæc eiectas naufragio merces in mari, lege Rhodia uſurpare cœperunt. Qui-
bus rebus factum eſt, ut toto fermè quadriennio, nihil aliud impetraret Gerardus à pon-
tifice, quàm ut cognitio cauſæ inter Polonos & Cruciferos, Archiepiſcopo Gneſnenſi,
Poſnanienſi epiſcopo, & Abbati Mogilnenſi delegaretur. Quod uerò ad regnum atti-
net, ut non impediret pontifex, quo minus Poloni iure ſuo uterentur. (nam apertè Vvla-
dislao regnum decernere noluit, ne Ioannem, & ſocerum eius Philippum regem Franco-
rum offenderet.) ſecreto tamen uoluntatis ſuæ ſignificationem Gerardo dedit. Eamq;
Gerardus literis ſuis regi deſcripſit: ipſe uerò Auinione, ubi tunc degebat pontifex, man-
ſit, ſuam cum Cruciferis litem perſequens. Cum igitur ſententiam pontificis, non tam re-
ſcripto ipſius, quàm literis Gerardi perſpectam haberet Vvladislaus, atque proceres Po-
loni, comitijs Cracouiam indictis ad uiceſimam diem Ianuarij menſis, Vvladislaus cum
uxore Heduigi in baſilica Cracouienſi tunc primùm inſtaurata & conſummata, ab Ar-
chiepiſcopo & cæteris epiſcopis ritu ſolenni coronatur, anno Chriſti 1320. Atque ex eo
tempore ius coronandi reges atque ipſa regni inſignia Gneſna Cracouiam propter am-
plitudinem, ſplendoremq; urbis & plurimas, maximasq; commoditates translata ſunt.
Nec multò pôſt Vvladislaus rex Elizabetham filiam Carolo Vngarorum regi bis uiduo
in matrimonium collocauit, & Budam ad ſponſum cum ſplendido comitatu miſit. Inten-
dit deinde animum ad purgandam Poloniam furtis & latrocinijs, & ad perſequendam
litem contra Cruciferos. Verùm detrectarunt ij iudicium delegatorum, apud Breſce
Cuiauienſe ius dicentium. Sed tamen refutata appellatione, cum cauſam ſuam Vvladis-
laus plurimorum fide dignorum ſacri pariter & prophani ordinis hominum teſtimonijs
luculentè probaſſet, damnati ſunt: & Pomeraniam regi reddere, ac centum quinquagin-
ta millia marcarum pecuniæ pro perceptis fructibus, aliaq; triginta millia in litem expen-
ſa numerare iuſsi. Cum autem non parêrent rei iudicatæ, anathemate perculſi ſunt, ita
ut nuſquam ijs præſentibus ſacra fieri liceret. Per id autem tempus Lithuani impunè Do-
brinum rurſus & Maſouiam depopulati ſunt. Dum hæc ita geruntur in Polonia, & Po-
merania, Sileſia ciuilibus atque adeò parricidialibus ducum ſuorum bellis exagitata
& labefactata eſt: & ad extremum libertate partim uendita, partim per uim aut frau-
dem amiſſa, Bohemorum iugum accepit, magno reipublicæ Poloniæ detrimento,
nec minori ſuo malo ac dedecore. Author eorum malorum Boleslaus natu maximus
filiorum Henrici quinti ducis Vvratislauienſium & Legnicienſium fuit. Cuius auari-
tia maximum dedit Ioanni Bohemorum regi uel dolo interuertendæ, uel per uim ſubi-
gendæ Sileſiæ occaſionem. Cum enim adoleuiſſet hic ipſe, quem dico, Boleslaus, & amo-
to à tutela Boleslao patruo Suidnicienſium duce, per ſe ipſe paternum dominatum admi-
niſtraret, dilapidare paterna bona cœpit. Qua re offenſi cęteri fratres, cum & ipſi iam ado-
lescerent

Cruciferi excõmunicati. *Polonorum legatio ad Pontificem Max.* *Cathedra Petri plus duobus annis uacauit.* *Corona iterum petita Polonis à Pontifice.* *Ioãnes rex Bohemorum.* *Pomeranis tributum impoſitum.* *Lex Rhodia de mercib. naufragio eiectis.* *Iudices delegati à Pontifice inter Polonos & Cruciferos.* *Vvladislaus cũ uxore Cracouiæ coronatur.* *1320. ann.* *Regni inſignia Cracouiã tranſlata.* *Elizabetha Vvladislai regis filia Carolo regi Vngarorum nupſit.* *Cruciferi à delegatis apoſtolicis damnantur, & excommunicantur.* *Dobrinum uexatũ à Lithuanis.* *Sileſiorum ducum inteſtina bella.* *Sileſiæ à Bohemis interuerſæ cauſæ.* *Boleslaus Vvratislauienſiũ dux prodigus & auarus.*

lescerent, maturius patrimonij partitionem efflagitarũt. Tres partes pro numerò fratrum
factæ, Vvratislauienſis, Legnicienſis, & Bregenſis. Quæ cum inæquales eſſent, placuit
ut cui Bregenſis, quæ minima erat, ſors obtigiſſet, ei cæteri certam pecuniam annumera-
rent. Legnicienſis quidem triginta duo millia marcarum, Vvratislauienſis uerò octo &
quadraginta. Non tẽtata ſortitione, hanc ultrò Boleslaus accepit, illectus pecunia, qua in
ſumptus quotidianos indigebat. Reliquis uerò duobus ſortitis, Henrico quidem Vvra-
tislauienſis, Vvladislao uerò, qui iam hypodiaconus erat, Legnicienſis obuenit. Qui quũ
præſenti pecunia, quam fratri Boleslao ex pacto debebant, carerent, Henricus quidem à
ſuis hominibus mutuam accepit, & exoluit. Vvladislaus uerò Boleslao Legnicienſe ter-
ritorium cum oppido hypothecæ nomine tradidit. Quam ob rem cum tenui admodum
fortuna eſſet, malo uſus conſilio, uexare & ſuam, & Boleslai ditionem latrocinijs & popu
lationibus inſtituit, ut Boleslaum ad remittendam ſibi pecuniam, reddendamq; Legniciã
adigeret. At ille abundans uiribus, cum fratris conatus improbos aliquoties repreſsiſſet,
ad extremum eum cœpit, & in uincula cõiecit. Deinde proceribus interuenientibus cum
eo pacificatus eſt ea conditione, ut quingentas ei marcas quotannis ex omni ditione Le-
gnicienſi penderet. Quibus pactis, quamuis iureiurando firmatis, non diu ſtetit Vvladis-
laus: uerùm infeſtare rurſus latrocinijs cœpit Boleslai ditionem ex Horniſperga arce cu-
iuſdam equitis. Dumq; incautius prædas agit in Bregenſi ditione, à ruſticis captus cum
uiginti ſocijs, & ad Boleslaum ductus, iterum ab eo in carcerem coniectus eſt. Vbi cum
unum annum aſſeruaretur, in furorem actus eſt: dimiſſusq; poſtea miſericrodia fratris, e-
gens, uagusq;, nec ſatis compos mentis uixit: & in Maſouiam profectus, Boleslai eius o-
ræ ducis filiam uxorem duxit. Conrado deinde Oleſnicenſium duci bellum fecit Boleſ-
laus Bregenſis, quòd in eius ditione fermè erant oppida ea, quæ auus ipſius Conradus
dux Glogouienſium ab Henrico patre ſuo iniquis pactis, quemadmodum ſuprà memo-
rauimus, extorſerat. Cumq; regionem omnem Oleſnicenſem peruaſtaſſet, eò adegit Con
radum, ut is icto fœdere Namislouiam, Berolthouiam, Cruceburgum, Picem, & Cun-
ceſtadiam oppida ſibi traderet: uiciſsim autem ipſe ei Boleslaus, miſertus egeſtatis eius,
Volauiam & Lubenſium donauit. Neque tamen hæ tantæ acceſsiones inopiam Boleslai
releuarunt. Sed cùm omnia tanquam in barathrum aliquod, aut in pertuſum doliũ cade-
rent, homo ſumptuoſus ac prodigus tantum alienum æs contraxit, ut Nemcenſe territo-
rium Bernardo Suidnicenſium duci, Hainouiam uerò & Goltibergam Vvratislauienſi-
bus ciuibus oppigneraret. Aliud deinde cœpit parandarum opum conſilium. Nam ab
Henrico fratre, quòd is nullos maſculos haberet liberos, contendit, ut ſibi Vvratislauien-
ſem dominatum concederet, Legnicienſem uerò à ſe acciperet. Quod cum negatum eſ-
ſet, facilè æger ſua ſponte animus eius à Ioanne Bohemorum rege in deteriorem partem
impulſus eſt. Parebant iam Oppolienſium, Ratiborienſium, Ceſsinenſium & Bythomien
ſium duces Bohemis, à Venceslao rege blanditijs & muneribus allecti. Emerat & Clo-
ſcum Ioannes rex à Boleslao Zambicenſium ſiue Monſterbergenſium duce: unde cum
proximas Sileſiæ oras latrocinijs per ſuos infeſtaret, eò rem perduxit, ut Frankeſteinum
quoque à Nicolao filio Boleslai paruo emeret. Ad Glogouiam deinde cum animum ad-
ieciſſet, fauentibus ciuibus, magna iam ex parte Teuthonibus, neque Præmislum ducem
eorum uel blanditijs, uel precio ad ſe pellici, ac ne ui quidem perpelli poſſe animaduerte-
ret, ueneno eum ſuſtulerat. Cumq; ipſi Henricus & Ioannes fratres pariter ſucceſsiſſent,
& Conrado tertio fratri Stinauiã conceſsiſſent, paruo negocio rex à Ioanne, qui conſcius
fortaſsis necis fraternæ fuit, dimidium Glogouiæ pecunia numerata acceperat: & mox
corrupto Henrici præfecto, reliquum etiam in ſuam redegerat poteſtatem. Tametſi rece-
pit aliquantò pôſt paternam portionem Henricus, Henrici huius filius, à Carolo Ioannis
regis filio. Nam ipſe Henricus ſenior non diu calamitati illi ſuperſtes fuit. Hæc ergo cum
haberet iam in Sileſia Ioannes rex, totiusq; regionis ſibi adiungendæ magna cupiditate
flagraret, Boleslaiq; Bregenſis & Legnicienſis auaritiam atque egeſtatem ſuis fraudibus
maximè opportunam eſſe iudicaret, magnis donis atque pollicitationibus eum ad infe-
rendum Henrico Vvratislauienſium duci bellum perpulit. Quare clandeſtinis primùm
incurſionibus Boleslaus Vvratislauienſem oram, latrocinantium in morem, uexauit, de-
inde apertis uiribus infeſtare adortus eſt. Agebat hoc quidem rex, ut fratrum diſsidijs res
ſuas in Sileſia ſtabiliret, commiſſosq; inter ſe ut facilius opprimeret: aut uerò alteri feren-
do opem, & illum ſibi obnoxium faceret, & alterum ſubiugaret, ſed eum prima hæc ſpes
feſellit. Henricus enim cum fratris iniurias & populationes partim ferendo, partim ar-
cendo

Diuiſio dominatus inter fratres. *Bregenſiũ dux Boleslaus.* *Henricus Vvratislauienſis.* *Vvladislai latrocinia.* *Horniſperga arx.* *Vvladislaus Legnicienſis in carcerẽ coniectus à fratre.* *Bregenſium cum Oleſnicenſibus bellum.* *Boleslai prodigalitas.* *Oppolienſis, Ratiborienſis, Ceſsinenſis & Bythomienſis duces Bohemo ſubditi.* *Cloſcum à rege Bohemo emptum.* *Frankeſteinũ emptum à rege Bohemorũ.* *Præmislus Glogouienſis ueneno ſublatus.* *Glogouiã rex Bohemorum in ſuam redegit poteſtatẽ.* *Henricus Zeganenſis mortuus.* *Bellum inter fratres.* *Ioannis regis Bohemorum uafrum ingenium.*

cendo cohibere tamen satis non posset, ad Vvladislai regis Polonorum auxilium confugit, eiusq; fidei se ac dominatum suum omnem tradidit. Ac facilè quidem Vvladislaus Boleslai conatus fregit, metuq; proprij periculi eum compescuit. Quo facto, uir bonus Henricum sua sibi habere iussit, ut sorores nubiles elocaret. Id ubi cognouit Ioannes rex, qui iam de Vvratislauia propemodum desperarat, noua spe erectus, dolis sibi agendum esse duxit, Henricum per speciem arduorum & arcanorum negociorum ad se accitum, & perquàm honorificè acceptum, blanditijs, liberalitate, precio, ingentibus promissis, & odio denique inimici fratris tandem induxit, ut sibi Vvratislauiensi dominatu cederet: Closcumq;, quoad uiueret, utendum fruendum à se acciperet, adiutoribus ad eam rem Henrico persuadendam usus proceribus, & ciuibus Vvratislauiensibus, quorum consilijs Henricus utebatur, pecunia corruptis. Ita Vvratislauia potitus Ioannes, non multò pòst Hainouiense & Goltibergense territoria, quæ Vvratislauienses hypothecæ nomine à Boleslao duce possidebant, per iniuriam eis ademit, condignamq; nauatæ sibi ab ipsis in adipiscendo dominatu operæ gratiam retulit. Expostulauit cum eo de prærepta Vvratislauia Boleslaus: fœdusq; & iusiurandum, quod sibi mutuò dederant, ne quid alter contra alterum moliretur unquam, in memoriam reuocauit. Commemorauit etiam sua merita & beneficia, quòd eum difficillimo eius tempore eiectum à Bohemis omni ope adiuuisset. Sed ea expostulatione tantum profecit, ut Ioannes propinquiorem se sibi quàm illi esse responderet, atque ad eius quoque ditiones per fas atque nefas in potestatem suam redigendas animum adijceret. Ad quam rem non defuit ei, quasi diuina quadam uirgula oblata, occasio. Vvladislaus enim tertius Boleslai frater, quem exclusum Legnicensi dominatu, in Masouia uxorem duxisse, superiùs diximus, dissipata dote, reuertens in Silesiam, Legniciam Ioanni uendere se uelle ostendit: literasq; Legniciensium exhibuit, qua se illi ad Vvladislaum iure pertinere, & in potestate regis Bohemi libenter fore significabant. Deliberandi spacium Ioannes cœpit, interim Boleslaum ad se accersit, & quæ secum Vvladislaus egerit, ipsi exponit, & literas Legniciensium cõmonstrat. Addit deinde: Si Legniciam ipse retinere uelit, in sua & Bohemorum fide atq; clientela semper se fore profiteatur. Ni faciat, & Legniciã, & cætera omnia amissurũ. Quo metu perculsus ille, imperata fecit, eò redactus inopiæ, ut filios quoq; ad extremum Vvratislauiensibus mercatoribus oppigneraret. Sed cum uxorem, quæ regis Bohemi soror fuit, amisisset, & alteram bene dotatam Cracouia duxisset, releuatus aliquantulum, ipse quidem Bregam secessit: filijs uerò Venceslao & Ludouico Legnicensem dominatum, ingenti ære alieno grauatum concessit. Verùm pòst Legniciensis conuentus collata in cõmune pecunia omne id exoluit. Post hæc reliqui quoq; duces Silesiorum, nempe Glogouiensium, Zeganensium, Olesnicensium, Stinauiensium, & Falkembergensium, ultrò in ditionem Bohemorum concessêre: & partim timore potentiæ Ioannis, partim inuidia Vvladislai regis, libertatem suam Bohemis prodidêre. Miliziam uerò arcem episcopi Vvratislauiensis idem rex Ioannes per uim & fraudem interuertit. Quam ob rem diris aliquandiu pòst Nankerus episcopus & anathemate regem præsentem, senatumq; Vvratislauiensem regis adiutorem deuouit, & ipse cum omnib. presbyteris & monachis Vvratislauia excessit: nec tamen arcem recuperauit. Solus Bernardus Suidniciensium dux, gener Vvladislai regis, & post eum filius eius unicus Boleslaus in fide & societate Polonorum permansêre. Retinet etiamnum pleraq; omnis Silesia uestigium uetustæ originis suæ à Polonis deductæ, pensionem, quam S. Petri numum uocant, cuius in superioribus abundè meminimus. Quæ quidem per illa ipsa Silesicæ defectionis tempora eò redacta est, ut numus tantum æreus, quem obolum uocamus, in capita quotañis penderetur, cùm antea tres oboli & cribrum auenæ in singulas familias pendi soleret. Sed nos Silesios deinceps deseramus, nisi sicubi necesse erit propter lucem historiæ institutę: iamq; ad Vvladislaũ reuertamur: quẽ tot, tantæq; difficultates simul implicarant, ut singulis explicandis uix par esse posset. Nam sollicitum eum faciebat erepta à Cruciferis Pomerania, & auulsa à Bohemis Silesia: postremò crebræ Lithuanorũ in Poloniã excursiones, intendere eum animũ ad externa illa bella nõ sinebant. Itaq; incertus consilij deliberabat, quid faceret, & quò se primùm uerteret. Videbat Cruciferos non modò nõ acquiescere in Pomerania, sed Dobrinensi quoq; tractui inhiare, quem redactũ penè in solitudinẽ à Lithuanis, ipse nuper à Vvladislao duce Zemouiti fratris filio acceperat, cõcessa ei, quoad uiueret, Lẽcicia. Animaduertebat ita coniunctos esse cum Cruciferis Bohemos, ut ab eorũ societate auelli non possent, præsertim cum Silesia in ditionem suam redacta nuper inescati, in spem totius Poloniæ occupandæ p eos uenirent.

Vvratislauiensis dominatus regi Polonorũ deditus, & ab eo redditus.
Vvratislauia potitus est rex Bohemorum.
Perfidiæ pœna.
Hainouia & Goltiberga Vvratislauiensibus adempta.
Legniciensis dominatus in clientelem Bohemorum regis uenit.
Boleslaus dux filios oppignerauit.
Legnicienses æs alienum sui ducis dissoluerunt.
Silesij duces reliqui Bohemo sese subdidere.
Milizia arx episcopi intercepta à Bohemis.
Ioannes rex diris deuotus.
Nankerus episcopus Vvratislauia excessit.
Suidnicenses soli in fida Polonorum permansere.
S. Petri numus per Silesiam.
S. Petri numi ratio mutata.
Vvladislai regis Poloni difficultates & consultatio.
Dobrino rex Vvladislaus potitus.
Bohemorum cum Cruciferis societas.

Vterq; per se satis ualidus & potens hostis erat, nec tamen alter lacessi poterat quin cum utroq; dimicatio futura esset. Iam Saxones quoq; Brandeburgenses lingua & fœdere cũ Cruciferis cõiuncti, nõ defuturi ipsis esse uidebant, & alioqui imminebãt ipsi quoq; Polonię per omnem occasionem, & qua ui, qua fraude fines eius inuadebant. Intento autem in hæc bella regi, uel prodenda erat Polonia Lithuanorum populationibus, uel certè relinquendo ad excursiones eorum arcendas præsidio militum destinendæ, minuendæq; uires, quæ ne integræ quidem aduersus illos hostes admodum sufficiebant. Assiduis enim excursionibus iam has, iam illas oras Poloniæ, Lithuani uexabant. Ac per illud ipsum tempus etiam Poltouiam episcopi Plocensis oppidum, ac centum triginta pagos, in Mazouia diripuerant, & incenderant. Neq; uerò facilè ij domari poterãt, cum neq; foris dimicandi copiam facerent, sed rapta præda fugerẽt: & domi fluminũ obiectu, syluarumq; & paludum latebris, ac deniq; incultarum solitudinum uastitate tuti essent: ita ut si quis eis bellum inferret, ei non magis cum hoste fugaci & insidioso, quàm cum uiarũ difficultatibus, cum intemperie cœli, & cum fame conflictandum esset. Itaque quod erat reliquum, placuit tentare, si fortè eos mitigare ulla ratione & in societatem pertrahere posset. Ad quam rem perficiendam nonnullam ei spem faciebat, quòd communes sibi cum illis hostes Cruciferos esse nouerat. Assidua nãq; bella Cruciferi cum Lithuanis uaria fortuna gerebant. Quam sententiam cum frequens senatus comprobasset, mittuntur ad Gedeminum principem gentis, siue magnum ducem, quod nomen à Russis acceptum, à Lithuanis quoq; usurpari cœpit, legati, qui fœdus cum eo feriant, & filiam eius Cazimiro regis filio uxorem petant, nec dotem aliam ab egeno principe quàm captiuorum omnium Polonici generis missionem postulent. Non grauatè Gedeminus legatorum postulatis annuit: initaqúe cum Polonis societate, sine longa procrastinatione sponsam cum eis misit. Quæ ingentibus omnis conditionis sexus atq; ætatis captiuorum cateruis comitata, aduecta Cracouiam, religionemq; Christianam à Nankero episcopo edocta, & sacro lauacro initiata, Annæ nomen accepit, & ritu solenni Cazimiro sextumdecimum annum agenti nupsit anno Christi 1325. Atq; ex eo tempore pleraq; omnis Polonia, magna ex parte uastata & inculta superioribus bellis & populationibus barbarorũ, populosior & cultior esse cœpit, dimissis ac deductis quoquouersus agricolis, qui ex captiuitate redierant. Pace & societate cum Lithuanis constituta, maiore iam fiducia, studioqúe in Crucifericum bellum Vuladislaus rex cœpit incumbere, primũq; Mazouios & Saxonas Brandeburgenses, qui utrique fœderati erant Cruciferis, ab eorum societate auellere, ac proprij periculi intuitu, ne illis auxilia mitterent, deterrere instituit. Quocirca misso in Mazouiam exercitu è Cracouiensi & Sendomiriensi equitatu comparato, ferro & igni eam longèlateq; uastauit, & oppidum Plocense incendit. Sequenti deinde anno maioribus copijs coactis, per se ipse in Marchiam Brandeburgensem expeditionem fecit, magna Lithuanorum & Russorum auxilia secum habens. Et ad Francofordiam usq; cum infesto exercitu progressus, cum nemo contrà prodiret, munitionum quidem oppugnationibus abstinuit, populationes uerò in oẽs partes exerceri iussit. Incẽsisq; plurimis pagis atq; uicis, magnum captiuorum numerũ & cæterã prædã ingentem abegit. Crudelius in eo bello se gessere barbari, & magnã hostiũ cædẽ fecerũt, matronas atq; uirgines cõtumeliosè cõstuprarũt, delubra ac templa passim prophanarũt, diripuerunt, & incenderũt. Memorat autem fortè & præclarum monachæ cuiusdam facinus: quæ capta à Lithuano quopiam, cũ ad stuprum traheret, rogauit eũ ne sibi uim faceret: mercedis autem loco promisit, se eum edocturam esse, quî corpus eius uulnerari nullo unquã ferro posset. Quod cũ discere ille percuperet, iugulũ ei fortis puella præbuit, ut in se eius rei periculũ faceret. Credulus ille stricto gladio caput eius amputauit. Sic illa barbari libidinem elusit, stuprũq; turpe honesta morte euasit. Dimissi Lithuani, per Mazouiã prædabundi domum reuertêre. Non tulit aũt uastationem illã Lithuanorũ Andreas quidã eques Mazouius. Verùm maiore ira inflãmatus, facinus audax & memorabile aggressus est. Nam cum se inter Barbaros insinuasset, Dauidem præfectum Gartinensem, insignem inter Lithuanos uirum, in medijs castris ferro adortus obtruncauit, & inter tumultuantes fuga euasit. Sequenti item anno Lithuani in Marchiam excursionem fecêre: & cum cædibus & incendijs in obuia quæq; deseuissent, prędã raptim abegêre. Cruciferi uerò cũ Venceslao Mazouiorum duce facto impetu in Cuiauiam, Couale arcem cœperunt & incenderunt. Non putauit sibi diutiùs differendum esse bellum in Cruciferos Vuladislaus, qui ne pontificis quidem maximi authoritate, ut Pomeraniam sibi redderent, commouebant: quin etiam ueteres iniurias no-

Poltouia direpta & incensa. Poltowsco.
Lithuanorum domandorum difficultas.
Gedeminus magnus dux Lithuanorum.
Polonorum cũ Lithuanis fœdus.
Cazimirus Vuladislai regis filius Lithuanã uxorem duxit.
Dos Lithuanæ sponsæ.
1325. ann.
Poloni Mazouiam populãtur, & Ploscũ incendunt.
In Marchiam Brandeburgensem expeditio Vuladislai regis cum Lithuanis.
Francofordia ad Odram.
Lithuanorum crudelitas.
Monachæ facinus memorabile.
Lithuani Mazouiam uastant.
Andreæ audax facinus.
Lithuanorum Marchiam excursio.
Couale arx capta & incensa à Cruciferis.

uis cumulabant.Itaque in sequentem annum,qui fuit 1328. expeditionem toti Poloniæ in Cruciferos indicit.A`Carolo rege Vngarorum genero suo non contemnenda auxilia impetrat, à Lithuanis itē atq; Rußis finitimis. Cum quib.omnib.copijs hostiũ fines ingressus,Culmēsem tractũ oēm usq; ad Ossam amnē flammis, cædib.& populationib.p-uastauit:nec tamen elicere hostes in aciem è munitionibus,in quas se abdiderant, potuit. Munitionum uerò oppugnatione prorsus abstinuit,quòd & bene munitæ erant, & rudes tunc adhuc & imperiti oppugnationum Poloni erant: ut sunt ferè hæ gentes, quæ ad Septentrionem habitant. Dimisit deinde auxiliarios: suis uerò præcepit, ut Mazouiam infestarent. Quod cum factum esset, non multo pòst excurrerunt uicissim Cruciferi cum Mazouijs in Cuiauiam.Quò cum properè nostri accurrissent, collatis signis fundunt hostes:& Mazouij qdem cum duce suo Venceslao diffugerunt: Cruciferi uerò fortiter dimicātes,ad internecionē unà cum Comendatore Torunēsi cęsi sunt.Hoc anno Nankerus episcopus Cracoui.ad episcopum Vvratislaui. lite duorum competitorum per septē annos uacantem translatus,Cracouiæ successorem accepit Ioannem Grotũ Slupecium,Ioannis papæ authoritate ultrò datum,cũ quo adolescens Bononiæ familiaritatem contraxerat.Insequenti anno Ioānes rex Bohemorũ à Cruciferis in auxiliũ uocatus,cum grandi exercitu uere ineunte in Prussiam aduenit,& cum Cruciferis se cōiunxit.Arx inde Dobrinensis diu & acriter oppugnata & labefactata,deditionem tandem fecit,dedente præfecto Paulo Spicimirio, cognomento Ogono Palatino Lenciciensi:eiectisq; Polonis,Cruciferorum præsidio concedente Bohemo,munita est. Vexabāt tñ nostri carpebātq; hostilem exercitũ, & ex insidijs in pabulatores & p̄datores crebrò impetũ faciebāt:cōmeatũ quoq; qui Vistula supportabat,expugnatis nauib.intercipiebāt.Sed in uniuersę rei dimicationē,cũ essent longè impares,nō ueniebāt.Itaq; hostes motis ex Dobrino castris,trāsmissoq; Vistula flumine,Vuladislauiā oppidũ adorti,primo impetu cœperunt,& exusserunt.Et ab episcopi sacerdotumq; cæde abstinuêre. Cæterùm edixerunt eis,ne quod omninò ædificium ibi denuò excitarent.Cechocinense quoq; territoriũ, qđ in ditione episcopi erat,abstulére.Erat autem tunc episcopus Vvladislauiensis Matthias Golanzeuius,cognomento Paluca,Slauunici Castellani Naclensis filius, gente Topo rus,qui Gerardo Auinione mortuo à pontifice Max.suffectus fuit. De cuius prodigioso ortu illud memorat,Matrē eius duodecim filios uno partu edidisse:uerùm ex ijs unum illum uixisse,reliquis,mox ut nati erant,mortuis.Deinde in Mazouiam pariter ingreßi Bohemi & Cruciferi,eamq; crudeliter depopulantes, eò adegere ducem gentis,ut se Ioanni quasi iusto Polonorum regi subijceret.Quí nam uerò is dux fuerit, Dlugossus non memorat:sed Venceslaum fuisse indicant Ioannis regis literæ,quæ extant in archiuio regio: quibus ille testatur,Venceslaum à se Mazouiã,& pręsertim Plocensem, Vissegradensem, & Gostiniensem iure feudi,ut uocant,obtinere.Dum aũt iusti uideri,q̄ esse malunt Cruciferi,ne iniustè ac per uim Pomeraniam usurpasse dicerent,perfecerunt precib. atq; pretio apud Ioannē regem,ut sibi Pomeraniam iure sempiterno donaret.Cuius donationis exemplum est apud Dlugossum.Dobrinũ quoq; idem ipse Ioañes,quatuor millib. & octingentis sexagenis(sic enim appellat)Pragensibus eisdem Cruciferis se uēdidisse consignatis literis testatur,ea qdem lege,ut eos priuilegio pontificio à pēsione decimarum ex eo territorio liberet:nec aliter pacem faciat cum Vvladislao, qui se asserit regem Cracouiæ(ut eius uerbis utamur) quàm si is,itemq; Zemouiti fratris eius filius omni iure terræ Dobrinensis sese abdicârit.His peractis ingruente hyeme,reduxit Ioānes exercitũ, & stulta uanitate,de subactis & ad religionē adactis Barbaris triumphauit. Aestate uerò sequēti,maturescentib.segetib.conuenit rursus magnus Germanorũ & Bohemorum militum mercenariorũ numerus ad Cruciferos:& cōiunxerāt se cum eis Liuonienses quoq; iā inde ab initio.Cum qb.copijs illi facto impetu in finitimas oras Poloniæ, Vissegradũ Cuiauiense & Naclũ arces ui,sed non sine magna strage suorũ cœpe,& exussêre.Nā Radeouiā nostri cremarant,ne capta receptaculũ esset hostib.ad excursiones.Apud Raciāzũ episcopi arcē diutiùs morati sunt,& multos fortes uiros in oppugnatione eius arcis amiserũt, q̄ à multis ea nauiter defendebatur.Ad extremum tñ ea quoq; potiti sunt, adempto puteo, qui solus ijs qui in arce erant,aquam suppeditauerat.Itaq; ibi maiorem exercuêre crudelitatē in omne genus hominũ,ut uulnera sua,cædēq; suorũ ulciscerēt. Paucos de nobilitate cũ ira iam deferbuisset,uiuos seruarũt:in quib.erāt insignes,Suētoslaus frater episcopi, & Vincētius Castellanus Starogrodēsis.Quos oēs episcopus quadringentis marcis pecuniæ redemit.Adhæc ut bona sua recuperaret,pepigit idē cum Cruciferis, ut senos modò

Prußicũ bellũ. Culmensis regio uastata. Septentrionales populi expugnandarum munitionum imperiti. Cruciferi & Mazouij uicti à Polonis. Nankerus è Cracouiensi episcopa ad Vuratislauiensem transijt. Ioannes Grotus episcopus Cracouiensis. Ioannes Bohemorum rex in Prußiam cum exercitu uenit. Dobrinum deditum, & Cruciferis traditũ. Vuladislauia capta & incensa. Cechocinum episcopo Vuladislauiensi ablatum. Prodigiosus partus duodecim filiorum. Mazouia Plocensis in ditionem Bohemorum uenit. Pomerania Cruciferis donata à rege Bohemorum. Dobrinum uenditum. Ioannis regis uanitas. Cruciferorum cum Bohemis altera in Poloniam expeditio. Vissegradum & Naclum capta & incēsa. Radeouia incensa. Racianzum captum. De decimis Pomeranicis transactio.

grossos annuos in iugera decimæ nomine,tā ipse quàm sacerdotes eius omnes de Pomeraniensib.agris acciperent.Qua re uehementer accisi sunt reditus Vvladislauiensis episcopæ.Tandem ubi aduentare Vvladislaum regem cum magnis copijs, & Vngarorũ, Austriorum atq; Lithuanorũ auxilijs Cruciferi accepere,omissa oppugnatione alienorũ, ad sua defendenda redierunt. Posteaquā aũt hostium fines Vuladislaus attigit, exerceri longè lateq; populationes in tractu Culmensi iußit, nec ullũ crudelitatis genus ab iratis omissum est.In trāsmittēdo Deruancia aliquantũ difficultatis fuit. Nam uada eius fluminis ripasq; Cruciferi caudicib.ac sudib.per longũ spaciũ impedierāt: ipsiq; in ulteriore ripa castra metati,trāsire nostros prohibebant.Rex facta ibi aliquot dierũ mora, inuentoq; uado liberiore ad moletrinam Lubiciam,cùm animaduerteret,quò se cunq; ipse uerteret, hostem sibi occurrere,delectas aliquot turmas occultè prope id uadum reliquit:ipse cum cætero omni exercitu aduerso ab eo loco itinere,uersus Brodniciā ire pergit: consequunt hostes,nihil de fraude suspicati.Ibi nostri ut iußi erant,è latebris prorumpentes, uadum præsidio uacuum superant,fumoq; signũ dant suis.Quo uiso, rex citato agmine retro unde p̄fectus erat reuertitur,& fluuiũ traijcit.Grauiorib.utebant equis hostes, itaq; nō potuere tempori ad uadũ nostris occurrere,aduētantiumq; uim ij, qui primi de nostris trāsmiserant,fortiter sustinuere,donec omnis exercitus traiecit,& ad ordines redijt. Cruciferi inopinata re perculsi cessere nostris pugnādi copiā facientib. dilapsiq; in munitiones se se recepere.Ibi uerò nostri effusè agros,pagosq; hostiles uastarunt,uillas,uicos, & suburbana munitiorum oppidorum,qualia ferè sunt in eorum ditione,exusserũt. Deinde pręmissa in Poloniam præda omni,Dobrinensem orā ingreßi sunt:& arce Dobrinensi tentata,cum eam,egregiè tutantib.Cruciferis,capere non possent,re infecta redeuntes,quicqd erat reliquum in Culmensi tractu usq; ad Ossam amnem ferro & igni absumpsere.Prussia ultra Ossam,quæ iam Cruciferis parebat,erat reliqua. Quam cum nostri intactam dimissuri non esse uiderentur,tunc demum Magister cum primoribus Cruciferorum, qui Grudenti siue Gruzanzi erant, de pace uel inducijs cum Vuladislao rege agere cœperunt. Induciæ in annũ factæ,ea cōditione,ut Dobrinēsem arcē atq; tractũ & Bydgostiā Cruciferi Vuladislao mox redderēt.De Pomerania uerò Carolus Vngarorũ & Ioañes Bohemorũ reges arbitri capti.Quanquā Carolum tunc aduersus casus unà cum uxore & liberis penè perculit.Felicianus enim quispiam de Zaachorum familia stricto gladio in cœnaculo ipsum adortus,sed frustratus ictum,dextram modò eius leui ictu perstrinxit. Reginæ quatuor digitos dextræ manus amputauit.Filios uerò pædagogi accurrentes obiectu corporũ suorum,p̄texere.Mox parricida à Ioanne Patocio nobili iuuene prostratus, cōcursu satellitũ regiorũ mēbratim dissectus est.De causa sceleris uariāt authores. Nonnulli affectasse eum tyrannidē uolunt: alij stuprum Claræ sorori suæ à Cazimiro reginæ fratre,ipsa conscia & conciliatrice illatum,ulcisci eum uoluisse memorant. Nec ita multo pòst idem Carolus cum Bazarado Transalpinensium Valachorũ palatino temerè bellũ intulisset,ab eo per dolum profligatus,uix cum paucis effugit. Rebus ita cum Cruciferis constitutis,reduxit Vuladislaus exercitum,auxiliaq; dimisit.Liberati præsenti metu Cruciferi,minus iam pacem capere:nec Bohemũ ad arbitrandũ de Pomerania, sicut cōuenerat,adducere,cũ Carolus rogatu Vvladislai præstò esset.Paruo deinde momēto, ut fit,ad renouandũ in sequentē annũ,qui fuit 1331.bellũ impulsi sunt. Comitia Vuladislaus rex æstatis initio apud Chencinos habuit.In his cùm alia nōnulla de republ. salubriter de amplißimi consilij sententia constituit,tum q̄ graue sibi & periculosum bellũ cum Cruciferis impendere nō ignorabat,ætatēq; suā ingrauescentē,& uires magnis laborib.& aduersis rebus attritas & afflictas considerabat, Cazimirum filium unum & uiginti años natũ maiori Poloniæ toti præfecit,ut fama nominis eius non tam facilè se Bohemi & Saxones cōmouerent:ad hæc ut in tuto is esset,si quid sibi aduersi in Prussico bello accideret. Grauiter tulit Vincentius Samotulius siue Pomeranius (utroq; enim modo cognominatus est) palatinus Poznaniensis,gente Nalencius,præfecturā illam sibi ademptam esse,ignominiæ loco id ducens.Simul autem uerebatur,ne priuatas inuidia & odio populari conflagraret,cum non usq;quaq; rectè iusteq; magistratũ gesßisset: itaq; ira & metu peßimis consultoribus usus,clàm ad Magistrum Cruciferorum Marięburgũ profectus est. Et causis aduentus sui expositis,molienti sua sponte bellũ aduersus Polonos facilè persuasit, ut in maiorem Poloniam expeditas copias mitteret,quòd ibi non modò magna præda potiri,sed & munitiones plerasq; & Cazimirum regis filium sua suorumque,opera facilè in potestatem possent redigere.Præfecti copijs Theodoricus Aldenburgius Marsalcus, &

Vuladislai regis cum exercitu ingressus in Prußiam. Deruanza. Deruanciæ fluuij traiectus. Grudziandz. Induciæ inter Polonos & Cruciferos. Caroli Vngarorum regis periculum. Bazaradus Transalpinensium Voieuoda uicit Carolum regem Vngarorum. 1331. ann. Chencinensia comitia. Che. citiy. Cazimirus regis Vuladislai filius maiori Poloniæ præfectus. Vincentius Samotulius transfugit ad Cruciferos. Cruciferorum expeditio in maiorem Poloniam.

Otto Luterbergius,de ſententia Vincentij omnia facere iuſsi ſunt. Qui traiecta apud To
runiam Viſtula profecti,parum abfuit quin Breſte & Inouuladislauiam ex improuiſo ca
perent,ni citato curſu,armorumq; & uexillorum forma ꝓditi ab ipſis uſq; portis cōcurſu
noſtrorū cū ignominia ducētis amiſsis repulſi eſſent. Nec eis tūc uacabat oppugnationi
oppidorū inſiſtere,ad aliud lōgè maius facinus ꝓfectis.Cuius pagēdi ſpē oēm in celerita
te,noſtrorūq; ſecuritate ponebāt.Itaq; magnis & occultis itinerib.in maiorē Poloniā pue
niunt:& capta primo impetu,exuſtaq; Slupcia Poznanięſis epiſcopi oppido,continuato
itinere Pyſdros contendunt,in quo oppido Cazimirum eſſe didicerant:magnoq; impetu
adorti oppidum non munitum,facilè eo potiuntur. Sed euētus eorū ſpei non reſpondit.
Paulo eñ antè Cazimirus de aduentu hoſtiū factus certior,cum paucis comitib. oppido
ſe eiecerat, & in proximā ſyluā recepat.Quamobrem irati Cruciferi,ac dolore amiſſę prę
dæ,cuius cauſa maximè uenerant,incenſi,omni crudelitate in oppidanos deſæuierunt:di
reptumq; oppidum cum templis,& ſacris iuxtà prophanis rebus omnib.exuſſerūt. Dein
de uiciniam omnem cis & trans Vartā ferro & igni depopulati ſunt.Atq; inde cum ingēti
præda retrò unde uenerant abiere.Probauit ea expeditione Vincentius fidem ſuam Cru
ciferis.Itaq; & tūc honorificè pro nauata opera muneratus eſt,& maiorib.promiſsis one
ratus,in maiore precio deinceps apud eos eſſe cœpit,ſic ut eius arbitrio multa in eo bello
gererentur.Cum aūt maior militum numerus ex inferiore etiam Germania & è Liuonia
ad eos confluxiſſet,rurſus eadem æſtate uexare Poloniam, qua parte intacta adhuc eorū
populationibus erat,ſtatuunt:eò ſcilicet adacturi Polonos cladib.domeſticis, ut ſibi ius
omne in Pomerania,atq; aliquid etiā præterea lubētes concederent, pacemq; redimerēt.
Profecti igitur cōpoſito & pacato agmine per Cuiauiam,ꝙ eam reuertentes ſuę ditionis
facere deſtinabāt,in Lencicienſem tractum inſultum faciunt, arcem ui capiūt & incēdūt,
pagos & oppida crudeliter uaſtant.Deinde in Caliſsiēſem oram iter flectūt: qua omni ꝓ-
uaſtata,oppido tñ potiti non ſunt,nōn ſine cæde inde reiecti. Vbi cum quinq; dies cōmo
rati,Ioannē Bohemorū regem fruſtra expectaſſent, ꝓgreſsi longiùs populādo, Gneznā,
Znenā,Naclū,Srodam,Pobediſcos, Clecicū, Coſtrinū oppida, ac circumiacentes pagos
diripuerunt,& exuſſerunt,ne tēplis quidem & monaſterijs, ſacriſq; rebus ſacrilegas ma-
nus abſtinentes.Reliquias tamen diui Adalberti cupidè quæſitas, ſed occultatas à mini-
ſtris templi,non inuenere.Hagecus memorat,regem Bohemorum hoc anno primùm in
Langobardiam,mox aditis Gallijs contra Auſtrios magnis Vngarorum & Polonorum
auxilijs adiutos,proſpero ubiq; ſucceſſu expeditionem feciſſe: inde Lucemburgum & in
Gallias iterum profectum eſſe.Et quaſi hoc parum ſit, addit Ioannes Dubrauius epiſco-
pus Olomucenſis(cuius hiſtoriam Bohemicam latinè conſcriptā nunc primū cū hæc re-
cognoſceremus,editam uidimus)tertiam quoq; cōtra Fridericū Myſnenſem expeditionē
inter duas ſuperiores interiectam.Sed horū fides penes authores eſto.Nos ad Cruciferos
reuertamur.Qui deinde in Siradienſem tractum impetum fecerūt, & pari celeritate uni-
uerſam percurrentes,ferro & igni cuncta uaſtarunt.Quo incendio Siradia,Vneouia,Var
tha,Stauus,Schadecum oppida pleraq; cum arcibus conflagrarunt.Nec matronarum &
uirginū etiam Deo dicatarū pudori uſq; parſum eſt.In direptione aūt Siradięſis monaſte-
rij cum præſes ſodalitatis,quem Priorem uulgò uocant,Hermannum Elbingenſem com
mendatorem Elbingæ cognitum agnouiſſet,cędemq; innocentium hominum,qui eò cū
facultatib.ſuis cōfugerant,atq; direptionem monaſterij ſui ſupplex deprecaretur, Pruſsi-
co uerbo,Nepreſt,quod eſt,non intelligo,ab eo reiectus eſt. Quaſi non ſatis eſſet re ipſa
barbaro,niſi & lingua id profiteretur.Ad Caliſsiam deinde expugnanda reuertêre:ſed a-
miſsis nōnullis militibus,poſt paucos dies re infecta diſceſſere. Eſt enim permunitum id
oppidum,nō tam arte quidem, ꝙ ſitu & natura loci: nempe à Proſna flumine latiùs,ut in
magna planicie,reſtagnante ambitum.Hinc Coninenſe oppidum & territoriū uaſtarūt.
Porrò qui apud Nezamyslum lacum & Gluſsinum oppidum habitabāt,equeſtres pari-
ter & agreſtes,munito loco ſe cum uxoribus,liberis,& familijs,cum gregib. & armentis,
& cæteris facultatibus ſuis continebant:ductaq; foſſa ad ſeptem milliaria, & lacu in eam
immiſſo,aditum ad ſe hoſtib.præcluſerant.Qua re cognita Cruciferi, magnitudine præ-
dæ allecti,tria millia equitum ad expugnandū locum mittunt. Quibus uenientib. noſtri
cum paucis turmis à rege ad huiuſmodi caſum ſubmiſsis ad aggerē intrepidè occurrunt:
conſertoq; p̄lio,fuſos & impeditos ingenti ſtrage interficiūt, ita ut pauci admodū manus
noſtrorū,longè agiliorib.equis utentium,effugerēt: quin & alijs locis opportunis cos pa
lantes & liberiùs prædas agētes noſtri excipiebāt atq; trucidabāt. Neq; eñ lōgè Vvladiſ-
laus

Slupcia incenſa. — *Pyſdri capti et incenſi.* — *Cazimiri fuga.* — *Cruciferi in Poloniam rurſus.* — *Lencicienſis arx capta & incenſa.* — *Caliſsienſis tractus uaſtatus.* — *Gnezna, Zneua, Naclum, Sroda, Pobediſci, Clecicum, Coſtrinum oppida direpta, & incenſa.* — *Ioannis Dubraui epiſcopi Olomucenſis hiſtoria Bohemica.* — *Siradienſis tractus uaſtatus.* — *Siradia, Vneouia, Vartha, Stauus, & Schadecum arces & oppida incenſa.* — *Nepreſt.* — *Caliſsia defenſa.* — *Caliſsiæ ſitus.* — *Coninum uaſtatum.* — *Cruciferorum ſtrages apud Nezamyſlum lacum.*

laus rex cū nō contēnēdis ſuorū copijs aberat,ſed nuſq; certo loco figebat pedē,nec aude
bat p̄lio rē cōmittere:nō ignarus,quantū eſſet robur Germanicarū phalangū,& cataphra
ctorū equitū.Diſcruciabat aūt ſumoperè,uidēs patriā chariſsimā tam imaniter uaſtari, fla
grātes & fumātes circūquaq; pagos & oppida,& innumerabilē penè hominū omnis ge-
neris atq; ordinis multitudinē partim cęſam,partim captā.Augebat dolorē eius,ꝙ neq; o-
pē ullā reb.ſuis tā calamitoſis afferre,neq; hoſtē ulciſci ꝓcliue ſibi eſſe arbitrabat̄. Cū igit̄
inops conſilij,animū in oēs partes uerſaſſet,una tandem uia utriuſq; rei expediendæ ipſi
ſe oſtendit,nimirum,ut Vincentium ſibi recōliaret:eiuſq; proditione,uel circūueniret ho
ſtes,uel conſilia eorum perturbaret. Intelligebat enim quantum in eo momenti Cruci-
feri ponerent.Itaque ſecretò per internuncios eum hortatur,ut afflictæ ac penè ꝑditæ pa-
triæ miſereat̄,impunitatē admiſsi pollicēs.Addit alia,q̄ ad flectendū, pacandūq; eius ani
mum ualitura eſſe iudicabat:nec malè ipſi conſiliū hoc cecidit.Subijt enim animum Vin-
centij patrati ſceleris pœnitentia.Reputabat ſecum diligentius,quantā infamiæ ſempiter
næ notā nomini ſuo, familiæq; inuſtam ad poſteros eſſet trāſmiſſurus.Itaq; ꝓditionis me
moriā obliterare,& recēti beneficio priorē iniuriam obſcurare ſtatuit:cōſtitutoq; tēpore,
nocte quadam,per ſpeciem exploratoris è caſtris Cruciferorum egreſſus,ad regem uenit;
ueniam ſupplex petijt,& impetrauit.Deinde regem ad conſerendas cum hoſte manus a-
nimat.Docet in tanta multitudine plurimam eſſe fæcem hominum inermium & imbel-
lium.Si noſtri uiri eſſe pergerent, & in inopinantes impetum facerent,fore ut uel pertur
batos opprimerēt,uel certè fracta prima hoſtium acie,cęteri neq; uim noſtrorū ſuſtinerēt;
& in fuga ſe inuicem impedirent.Sibi uerò eas partes ſumit, ut hoſtē ab omni ſuſpicione
prælij auerſum fallat:ac deinde intentum in pugnā,à tergo cū ſuis adortus,noua re pertur
bet.His ita conſtitutis,in caſtra Cruciferorū reuertit̄,nihil à Polonis ꝑiculi ipſis eſſe renū-
ciat:regē pauidū & conſciū uirium ſuarū non diutius exercitū tenere,ut laceſſere eos ſta-
tuiſſe.Qđ ubi accepe Cruciferi,ſublata ſpe p̄lij,cum ſatis iā debacchati in Polonia eſſent,
& ingentem prædam uix traherent,ad hæc imbrib.& frigorib.autumnalib.urgerentur,re
uerti in Pruſsiam incipiunt.Et quoniam præda grauib.& impeditis,lentius progredi ne-
ceſſe erat,Ottonē Brundorfiū cōmendatorē magnū,& Ruſſum Plauiū cum expeditiori
parte copiarū ad expugnandū Breſte ex itinere p̄mittunt.Iam extremū agmē ad Bleuum
ſiue Ploſce pagū prope Radeouiā peruenerat,ubi latè patēs eſt planicies, ita ut opportu-
nior is locus ad præliū eſſet noſtris,equitatu maximè ualentib.ꝙ hoſti, cū ſubitò illuceſcē
te die ij,q extremas ſeruabāt excubias,renūciant in caſtra,Polonorū exercitū adeſſe. Non
creditū eſt narrātib.Vincētio maximè omnia ſibi exploratiora eſſe affirmāte, donec ſtrepi
tus aduentantiū,& hinnitus equorū exaudiri cœptus eſt:nam cōſpectū dēſa nebula adi-
mebat:& tñ non credebāt noſtros,quos penitùs cōtempſerāt, rem uniuerſæ dimicationi
cōmiſſuros:ſed abeuntiū modo iter ſolitis adequitationib. & particularib.certaminib.im
pedituros.Vbi uerò aciem ad dimicandū inſtructā cum ſignis adeſſe ſenſêre, tūc demum
tumultuari,& ad arma cōclamare primores:perturbari re noua cætera multitudo, cū uix
armādi ſe ſpaciū haberēt qui pridiana crapula & ebrietate grauati & ſopiti,claſsico exper
gefacti erant,& ſemiſomnes,quid' nam rei eſſet,alius alium percontarentur. Inſtructis tā-
dem utcunq; primis ordinib.in aciem ꝓdeunt:catheniſq; per baltheos primorum militū
immiſsis,ordines & phalangē colligāt,ne perrumpi & perturbari ab equitib.noſtris poſ-
ſet.Rex q̄a nebula caliginoſa incerta omnia reddiderat,parumper impetū ſuorū inhibuit,
dum ea reſideret:atq; interim milites graui oratione ad pugnā incitauit: quæ huiuſmodi
fuiſſe fert̄.Non uos latet,milites,cum quib.nobis hoſtib.res ſit,nēpe qui beneficiarij ſunt
maiorū noſtrorū,acciti in hęc loca,& liberaliter inuitati,ut eis auxilio eſsēt, cōtra uicinos
barbaros:nūc ij ingrati & impij ꝓ maximis beneficijs parricidialia arma in nos cōuertêre.
Pomeraniā nobis ſurripuêre uerius ꝙ eripuêre,itēq; Cuiauiam penè oēm:reliquę etiā in-
hiāt:neq; hoc ſatis illis eſt.Cernitis iam oēm ferè Poloniā crudeliter ab eis uaſtatā,popula
tos agros,incenſos pagos,euerſa oppida,aratores ueſtros ignominioſè necatos: parētes,
coniuges,liberoſq; ueſtros dulciſsimos uel cæſos,uel in fœdam & contumelioſam ſerui-
tutem abſtractos:quorū quidem ploratus & eiulatus miſerabiles exaudire poteſtis. Ad-
ſunt enim propè,& proditi fidem ueſtram incuſant: implorarent, ſi uos adeſſe intellige-
rent.Quid ego commemorem profanata ac direpta tēpla Dei Opt. Max. & monaſteria?
abreptas ab ipſis aris & adytis ad inceſta ſtupra monachas? reſperſa ſanguine innocenti-
um hominum & ſacerdotum,qui pro ueſtra ſalute & incolumitate huius regni ſacra facie
bant,ueneranda Chriſti Ieſu myſteria? Hæc uos pati poteſtis, milites? tam ferrei eſtis, ut

Phalanx & cataphracti Germanorum. — *Vincentius Samotulius redit in gratiam cum rege.* — *Ploſce pagus clade Cruciferorum nobilis.* — *Vvladiſlai regis ad milites concio.* — *Cruciferorum crudelitas & impietas.*

uos uestrarum coniugum,sororum,& filiarũ ad stupra truciũ Teuthonũ asseruatarũ non
misereat? Tam duri,ut non paruorũ liberorum & fratrum uestrorum misera conditione
commoueamini:quos Germani milites cauponib.lanijs,coquis, & meretricib.in intima
Germania in perpetuam seruitutem addicent? At sacra quidem tam indignè,& cõtume-
liosè attrectata ferre non debetis,acrius ac promptius pro his semper maiores uestri, quã
pro liberis & coniugib.nedum pro facultatib.suis dimicarunt.Quid uerò? Creditis con-
sceleratos hostes malis nostris iam satiatos,aut modũ ullum cupiditati & crudelitati suæ
posituros esse? Non facient profectò,nisi uos sedib.uestris omninò ꝓpulerint, aut sangui
nẽ uestrum ꝓrsus exsorbuerint,nomẽq; extirparint:nisi uos fugit gentis imanitas, huma

Germani olim humanis hostijs deos placarunt.

nis hostijs olim deos placare solitæ.Sed ne ego uirtuti uestræ diffidere uideor, q uos tam
diligenter in hostem tam trucem incitare instituerim:quasi uerò nõ per me steterit hacte-
nus,ne cum eo manus consereretis.Fateor equidẽ,ad hanc usq; diem obstitisse me sedu-
lò uobis prælium flagitantibus,& uel hostium, uel si ita sors tulisset, uestro ipsorum san-
guine patriæ flagrantis incendia restinguere cupientibus. Sed meliorib. rebus & minori
discrimini uos seruaui,milites.Neq; enim semper apto marte bella gerenda esse existimo.
Arte doloq; utendum,ubi impar sis uiribus.Plurimum etiam momenti habet temporum
& locorum opportunitas.Ita sæpè maximos hostium exercitus à pauciorib.nostris fusos,
ꝓfligatosq; reperiet,qui ueterũ reminisci uolet.Nunc ita nobis instructa,expeditaq; sunt
omnia,ut diuina iustitia,quæ proculdubio fauebit iustiori causæ,& uestra uirtute fretus,
confidam in manib.nos habere uictoriam,daturosq; nobis illicò perfidos & impios ho-
stes condignas scelerum & audaciæ suæ pœnas. Primùm em̃ certũ exploratũq; habeo,
multitudine eos nobis præstare,non uirib. Quanq; ne multitudine quidẽ iam superant.
Nuper em̃ florem ipsum & robur exercitus sui ad subigendam reliquam Cuiauiam præ-
miserunt.Fex ferè imbellis cum captiuis,sarcinis,& impedimentis mansit. Neq; par illis
nobiscum dimicatio est.Illi enim mercede conducti ferè,& alienum bellum belligerãtes,
& multorum scelerum sibi cõscij,minus studij,minusq; animorũ ad prælium afferẽt. Vos
pro ijs rebus quæcunq; sunt charissimæ,& pro patria ipsa iusta & pia arma sumpsistis.Tũ
autem securi hi dudum,& soluta omni disciplina militari,re noua & inexpectata contur-
bantur.Auditis enim clamorem illum dissonum & inæqualem,timoris argumentum.A-
spicitis cursitationem trepidationemq́ue ad signa concurrentium,imò ueriùs fugam cir-
cumspectantium.Postremò ita nobis constitutum est,ut eos in pugnam intentos, si mo-
dò primũ uestrum impetum sustinebunt,alius & inopinatus hostis à tergo inuadat.Vin-
centius is est palatinus quondam Poznaniensis,cuius ope & consilio in primis nituntur.
Is nãq; iustas iras uestras hostium capitib.placare,& nouis meritis priorem infamiam de-
lere decreuit. Agite ergo milites,impigri & alacres pugnã capessite, totq; millia captiuo
rum fratrum,liberûm,coniugum,& aratorũ etiam uestrorum uindicare:cæsos ulciscimi-
ni,fumantesq; adhuc pagos & uicos uestros inuiso cruore respergite,imperium & liber-
tatem uestram defendite:quæ utraq; in discrimen ueniunt, si quid fortè, quod omen De-
us auertat,titubaueritis. Deniq; Deum piorum adiutorem, & scelerum atq; flagitiorum
contaminatorumq; sacrorum suorum,& religionis sacrosanctæ ultorem inuocate. Hæc
elocutus,ubi alacres & incitatis animis pugnam poscentes aspexit, & iam nebula reside-

Prælium. Aulicorum acies.

re cœperat,canere signa iussit.Prima de quinq; aulicorum acies, quæ erat firmissima,ma-
gno impetu & infestis animis in hostes inuehitur.Excipiunt illi qui contrà constituerant
non impigrè.Deinde cæteræ acies concurrunt,præter subsidiarias.Pugnatur utrinq; sum
ma contentione,neq; quisq; pedem referebat,& magis quisq; ferire hostem q̃ ictũ decli-
nare studebat.Adest omnib.locis Vuladislaus suos animãs,& fessis integros summittẽs,

Vincentij Samotulij proditio. Cruciferi uincuntur.

ipse indefessus,q̃uis effœto & senili corpore. Feruescente aũt prælio , cũ Vincentius ad-
huc nusq; appareret,subuereri iam rex cœperat,ne quẽ is dolũ necteret. Circũspiciebãt &
milites memores promissorũ regis:cũ ille à tergo hostium sublato clamore cum suis impe
tum in extremos auersos,quẽadmodũ cõuenerat,fecit. Ibi uerò turbari illi noua re percul
si,primi quoq; exaudito pòst se clamore ac tumultu respicere, & sciscitari inter se, quidnã
id esset.Instant nostri acrius respectantibus & remissius pugnantibus. Nec mora,cæsis
ducibus,totas acies ancipiti prælio perterrefactas conuertunt. Fit longè maior fugien-
tium strages,q̃ quæ dudum pugnantium fuerat.Adeò nanq; dolori,iracundiæq; Poloni
indulgebant,ut neminem uiuum seruarent. Etiam plena uictoria potiti esse uidebant,
cum ecce longo interuallo,utpote discussis iam prorsus nebulis, nouas copias hostium
effuso cursu aduenire adspiciunt.Erant autem ij quos ad Breste capiendũ præmissos esse
dixi-

Pugna instaurata.

diximus:qui certiores facti de nostrorum aduentu,suppetias suis ueniebant.Ibi Vuladis-
laus captiuis aliquot nobilioribus cum præsidio retrò amandatis, & paucis cohortatus
milites,ne labori succumberent,neu sibi partam uictoriam eripi sinerent, mox in uenien-
tes impetum facit,ne quod eis clade suorum conterritis , & fugientium multitudine inter
ordines sese immiscente perturbatis,colligendi sese spacium daret. Nec par superiori præ-
lium illud fuit.Non enim uim nostrorum recẽti uictoria ferocium hostes sustinuêre. Itaq;
paruo negocio uertũtur in fugam.Nec tamen multi euadere potuêre, graui armatura &

Strages Teuthonum.

longo cursu defatigatis equis pariter & militib.alioqui etiã laboris impatientib. Cæsa fe-
runtur his duob.prælijs hostiũ supra uiginti millia.Tametsi Dlugossus quadraginta mil
lia refert:de nostris quingenti,uel ut apud alios reperio, triginta tantũ de promiscua mul-
titudine:ac duodecim de nobiliorib.cecidêre.Inter quos insignes fuêre,Zegota Moraui
tius Cracouiensis,Cristinus Ostrouius Prendotæ Castellani Cracouiensis filius Sendo-
miriensis,signiferi,& Iacobus Suinscius Castellanus Zarnouiensis. Tam paruo tam insi-
gnis uictoria nostris constitit.Castra hostium opulẽta capta ac direpta.Nostri captiui so-
luti,ubi ingens fuit inter fratres,coniuges,necessarios,parẽtes & liberos mutuo sibi quasi
postliminio redditos gratulatio.Dies quo hæc gesta sunt,fuit uicesimusseptimus Septẽ-
bris:qui dies trãslatis diui Stanislai ossibus festus est apud Polonos. Et quoniam ad ue-
sperum ferè pugnatum erat,reliquum diei illius , & mox sequens curandis & reficiendis
corporib.data est.Postero die cæsorum quẽ dixi numerus recognitus & spolia lecta sunt.
Ibi rex obequitans,fortè conspicatus est unum de suis,hominem equestris ordinis multis
uulneribus debilitatum,resupinato corpore iacentem, & ilia per uulnus effluentia mani-
bus cohibentem:conuersusq; ad comites,Quàm magnus hic est,inquit,huius uiri crucia

Vicinus malus.

tus.Respondit ille:Maiorem esse eius qui in eodẽ pago malũ uicinũ habeat,qualẽ ipse ex
pertus sit.Rex,contrà,Bono,inquit,animo es.Istoc ego te malo liberabo,si uixeris.Et sub
latus,curatusq;,totum pagũ amoto malo uicino regia munificẽtia adeptus est, insuper p̃-
clarũ uirtutis testimoniũ cõsecutus,ad posteros trãsmisit, ut stẽma eius familiæ,quæ tres
hastæ trãsuersæ sunt,Ielitorũ,hoc,est iliũ nomine appellet,cũ prius Kozlerogi ab hirci cor
nib.diceret.Fuit aũt is Florianus cognomẽto Sari.Vincẽtius palatinus ob nauatam bene
opã nõ modò impunitate donatus,uerùm etiã abrogata infamia, pristino honori restitu-
tus est.Sed nõ impunè tñ ei cessit hostes in patriã induxisse.Insequẽti em̃ anno conspira-
tione nonnullorũ eqtum,quos ira & dolor amissarũ rerũ charissimarũ in eum stimulabat,

Bohemorum expeditio in Poloniam.

interfectus est.Statuerat quidẽ Vvladislaus cursum illius uictoriæ mox ꝓsequi, sed eum
Bohemi cum Silesijs ab ea cogitatione auerterunt. Qui cũ primũ cladis sociorum nunciũ
acceperunt,rati Vvladislaum post uictoriam illam in Pomeraniam , & in Cruciferorum
ditionem ducturum esse exercitum,cum subitarijs copijs in maiorem Poloniam fecerunt
insultum,Poznaniamq; obsidere cœperunt,ut auerso rege Vvladislao Cruciferi respira-
re possent.Quod cùm accepisset Vvladislaus,mutato consilio,ad propulsandum nouum
bellum cum uniuerso exercitu contendit.Nec tamen hostem adeptus est. Nam is cogni-
to Vvladislai aduentu,in Silesiam præproperè se recepit. Nec eum tunc Vvladislaus p̃se
cutus est,quòd & hyems iam instabat, & quies danda erat militibus, ut uires in sequentẽ
æstatem refocillarent.Ferunt quidem de Bohemis & Silesijs apud Poznaniam cecidisse
supra septingentos,præter fossores:qui in cuniculis opus faciebant.Aliquanto aliter nar-

Ioannes Dubrauius.

rat hæc Ioannes Dubrauius:& quidem nullo,quod sciam,authore. Nempe Ioannem re-
gem à Prussis euocatum in Pomeraniam primũ duxisse exercitũ, ut ea quæ Polonus ibi
interceperat,Magistro restitueret.Quo facto,ad populandam Poloniã cum Prussis eum
contendisse,ut ulcisceretur incommoda à Polonis circum Opauiam uastatis agris nuper
data.Peruastatis aũt impunè circum Poznaniã agris , cũ nemo ipsi occurreret, Cracouiã
obsedisse:quasi nõ longiùs ea abesset à Poznania , q̃ Olomucia à Cremesirio,uel Vysco-
uia.Et q̃uis fame premeretur exercitus eius,nõ prius tamen discessisse ab obsidione, quã
rex Polonus quadraginta millibus nummûm aureorum inducias ab eo redemit. Sic Du
bràuius.Quæ quàm sint uerisimilia,cuiuis facilè est iudicare. Tentata est deinde pax in-
ter Vvladislaũ & Cruciferos,Carolo & Ioanne arbitris. Quæ tamẽ nõ cõuenit, Crucife-
ris Pomeraniã non reddentib.Et paucis pòst diebus ij,cum è Germania nouis copijs au-
cti essent,Cuiauiã quatuordecim dieb.ad finẽ Nouẽbris populabũdi infestarũt. Nec mul

Breste obsessum & deditum.

to pòst initio noui anni,nihil morati asperitatẽ hyemis,iterũ,sed maiore apparatu, in ean-
dem Cuiauiam ingressi,Breste oppidum obsederunt,rati fame se oppidanos ad dediti-
onẽ cõpulsuros.Sed cũ frustrà três ferè mẽses in obsidione insumpsissent, ea die, qua uni-

uersus Christianus orbis salutarem Christi Iesu mortem anniuersario ritu recolit, quę Pa-
rasceue dicitur, summa ui oppidum oppugnant. Nec segnius nostri defendunt. Verùm
quatriduano labore defatigati, tandem quinto die oppidum dedunt. Alij septimo obsi-
dionis die deditum esse id oppidum memorant, cum die cœnę Domini hostes id obside-
re cœpissent. Cruciferi imposito ibi præsidio, ad Inouuladislauiam castra mouerunt, eâq;

Inouuladisla-uia dedita.

mox dedentib. oppidanis acceptã, præsidio itẽ munierũt. Progresi ulterius Gnescouiam
arcem oppugnant. Erat in ea Cazimirus dux Vuladislai fratris filius. Is igitur pactus
cum hoste, ut sibi suisq; res suas asportare liceret, ipse inspectantib. & permittentib. Cru-
ciferis, arcem incendit: & cũ miserabile illo suo Cuiauiensis nobilitatis comitatu ad Vu-
ladislaum regem profectus est. Ignobiliora deinde oppida Cruciferi facilè in potestatem
suam redegêre. Pacossum arcem Albertus Coscelecius, quæ clara familia est, palatinus
Brestensis egregiè tutatus est, & non paruis incommodis hostes affecit. Vt autem Cuia-
uiæ ac Dobrinensis oræ pòssesionem sibi stabilirent Cruciferi, demoliti Breste uetus, mu

Breste nouum conditum.

nitiore id loco condiderunt: & arces quasdam in eo tractu cocto latere munierunt. Nam
Vuladislaus maturas segetes & Vngarorum auxilia expectauit. Quę cùm conuenissent,
per Mazouiam in Culmensem tractum infestum duxit exercitum. Et hostibus prælij su-
perioris euentu, pauidis & pugnam detrectantibus, uastare eorũ regionem longè, lateq;
cœpit. Excitus autem quoquouersus collucentibus pagorum, & uirorum suorum incen
dijs, cædibusq; agrestium Lutherus Magister decernere prælio cum rege cupiebat: ue-
rùm commendatores temeritatem eius reprehenderunt. Itaq; meliore consilio usus, cadu
ceatorem ad regem misit: & cum æquas pacis conditiones accepturum se esse reciperet,
facilè à credulo rege annuas inducias impetrauit. Quibus constitutis rex, ne nihil tantis

Polonorum expeditio in Silesiam.

copijs: sumptibusq; dignum egisse uideretur, utq; Silesios qui superiore anno Poloniæ
arma intentarant, ulcisceretur, in Silesiam copias duxit. Ac nemine pugnandi copiam fa-
ciente, quinquaginta & amplius munitiones hostiũ cœpit, & incendit. Costenum, quod

Costenum captum.

oppidum cum arce inter stagna & paludes situm, ualido hostium præsidio tenebatur,
obsidione cinxit. Irridebant obsidionem nostrorum ij qui erant in præsidio, fisi uiribus
suis, & situ arcis. Itaq; motus hac indignitate Cazimirus regis filius (aderat enim in exer-
citu) audacius cum ea manu, quam circum se habebat, ad mœnia progressus, ui expu-
gnare munitionem adortus est. Quod conspicatus reliquus exercitus, ducem secutus,
non prius oppugnare arcem destitit, quàm ea per uim potitus est. Quo facto, mox op-
pidani sese dedidêre. Sæuitum est autem in præsidiarios atrocius, quòd non pauci de
nostris in expugnatione ceciderant. Atq; ex eo tempore Costenum rursus in potestate
est Polonorum. Extremum id operum Vuladislai regis fuit. Reuersus enim ab eo bello
Cracouiam, donatisq; ac dimissis auxiliarijs, languere cœpit. Ac sensim inualescente mor
bo, ubi imminere mortem sibi sensit, ritu Christiano sacris mysterijs procurari se iussit, de-
inde admonitus à ꝓximis, Cazimirũ filiũ ꝓcerib. asidentib. languida uoce commenda-
uit, & ut eum post se regem crearent, rogauit. Ipsum uerò ad colendam iusticiam & cle-
mentiam in suos, & ad persequendos bello ingratos Cruciferos, recuperandaq; ea quæ
illi à regno suo abstraxerant, adhortatus est. Post hæc ad sextum Idus Martias anno Chri

1333. ann.

sti 1333. inter suorum lamentantium manus animam exhalauit, & in basilica Cracoui-
ensi ad læuam aræ maximæ sepultus est. Cuius extat monumentum. Fertur corpus eius
pluribus post mortem diebus insepultum, dum solennes exequiæ parantur, nihil putre-
dinis aut tetri odoris contraxisse. Regnauit autem ab eo tempore, quo diademate cin-
ctus est, annis tredecim & paulò amplius: princeps singulari patientia & mansuetudine
animi præstans, & adeuntibus perfacilis: statura perbreui: cæterùm manu promptus, uir-

Vuladislai uirtutes.

tute uerò tanta, & animi magnitudine usque ad decrepitam ætatem uaria fortuna
exercita, ut cùm maximis regibus rectè comparari posit. Ac eo qui-
dem magis, quo turbulentius & mutilatius re-
gnum accepit.

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER DVODECIMVS.

CAZIMIRVS SECVNDVS COGNOMENTO MAGNVS, REX.

IVSTIS funebribus Vuladislao ritè peractis, habita sunt co
mitia Cracouiæ de creando nouo rege. Introducti legati Caro
li regis Vngarorum, petierunt ut Cazimiro regnum post patrẽ
mandaretur, auxilia ipsi contra quemuis hostem pollicẽtes. Et
facilè ij quod postulabant impetrarunt, cũ alioqui etiam omni-
um procerum pariter & equitum uolũtates eodem inclinarẽt.

Comitia Cracouiæ.

Vngari oratores.

De uxore noui regis scrupulus iniectus est: negabat enim He-
duigis Cazimiri mater, se regina superstite eam coronari debe-
re: tamen exorata à filio cessit: atq; ut iniectum scrupulũ ꝓrsus
demeret, Sandeciam antiquam secedens, diui Francisci institu-
tum uitæ professa est. Itaq; Cazimirus unà cum Anna uxore uicesimaquinta die Aprilis,
in basilica Cracouiensi ab Ianislao archiepiscopo solenni ritu inunctus, diadema accepit.

Heduigis regina in monasterium secesit.

Cazimirus cũ uxore coronatur.

Datus est autem ei iuuenilium consiliorum moderator Iascus siue Ioãnes Melstinius Ca-
stellanus Cracouiensis, uir grauis & prudens, & amans reip. Et quoniam uidebat Cazi-
mirus omnem penè Poloniam Cruciferorum armis, atq; domesticis latrocinijs, quæ pa-
tre regnante impunitate increbuerant, attritam, domesticis malis prius quã externis ma-
nus admouit. Et cum Cruciferis quidem inducias fecit, per quas perpetua pax, suprà me-
moratis Vngarorum & Bohemorum regibus arbitris, componeretur. Adiectum in pa-

Ioannes Melstinius moderator regis.

Induciæ cum Cruciferis.

ctis, ut Magister Cruciferorum Breste oppidum Zemouito duci Mazouiorum Cirnen-
sium, aut Matthiæ Vuladislauiensi episcopo tenendum concederet, qui id pace firmata
Cazimiro traderent: sin minus coisset pax, Magistro redderent. uerùm in eo magister fidẽ
non seruauit: nihilo tamen minus mansere induciæ: quibus durantibus diligenter ubiq;
prædones & infestatores publicarum uiarũ perquisiti, exquisitisq; supplicijs affecti sunt,
Neq; quicquam præterea memorabile eo & sequenti anno in Polonia gestum est, nisi ꝙ
uicesimatertia die Aprilis intra annum à coronatione regis ingens nix decidit: quæ cum
quinq; dies durasset, prætet omnium expectationem, singularem fertilitatem agris attu-
lit. Insequenti uerò anno, qui fuit 1335. tanta uis locustarum peruagata est, ut uolantes so
lis aspectum hominibus adimerent: humi uerò stratæ equorum ungulas crassitudine su-
perarent: quæ depastæ maturescentes segetes, angustiorem annonam fecere. Nouembri
uerò mense eiusdem anni, pax inter Cazimirum & Cruciferos arbitrio Caroli & Ioannis
regum Vissegradi in Vngaria facta est, iniquior Cazimiro, quòd Ioannes homo callidus
atq; disertus satagens pro Cruciferis, Carolum in suam sententiam adduxisset, aduocati
magis ꝗ̃ arbitri functus officio: id quod deprehendere est ex eius ipsius literis ad Theo-
doricum Magistrum scriptis. Accepit tamen eam pacem Cazimirus, plus ꝗ̃ dignum erat
quietis & ocij cupidus.

Nix sub finem Aprilis.

1335. ann.

Locustæ.

Cazimirus rex in Vngariam profectus.

Pax inter Polonos & Cruciferos.

Fuit autem in conditionibus, ut Cruciferi Pomeraniã cõceden-
te rege retinerent, atq; etiam Nessouiensem arcem in Cuiauia supra Vistulam, nẽpe ut u-
traq; ripã & naulum in potestate sua haberent, eodem iure quo Culmensem atq; Torunẽ-
sem tractũ olim à maiorib. Cazimiri accepissent. Regi uerò Dobrinensem & Cuiauiã re-
linquerẽt, ne ea quidem portione exclusa, quæ ad Cazimirũ ducem Zemouiti filiũ perti-
nebat, regi redderent, ac decem millia florenorũ pro damnis datis annumerarẽt: etsi in de-
creto nulla fit mentio eius pecuniæ, sed ex diplomate pontificio, quo cognitio controuer
siarum inter regem & Magistrum certis iudicib. postea cum non starent pactis Cruciferi,
delegata est, apparet, id quoq; conuenisse. Profugis aũt utriusq; partis ut liceret ad posses
siones derelictas reuerti, uel uendere eas arbitratu suo. Impendia, damnaq; utrinq; cõpen
sata. Dubrauius cum Hageco memorãt, inter ipsos quoq; reges Polonũ & Bohemũ Vn-
gari arbitrio tunc pacta conuenisse: ut Polonus Bohemo ius omne in Silesia concederet:
Bohemus uerò ne regis Polonorum appellationem deinceps usurparet, ac ius tributi à
Polono rege exigendi ut remitteret, acceptis à Carolo quingentis libris auri puri puti.
Ac de his qdẽ conditionib. cõsentiunt: de illa uerò dissentiunt, ꝙ Dubrauius illud quoq;
cõuenisse scribit, ut Polonus Bohemo pecuniã debitã exolueret: Hagecus, cõtrà, uiginti

Pacta inter Bohemum & Polonum reges conuenta.

Bohemicorum scriptorum dissensio & temeritas.

millia

millia marcarum Polono à Bohemo numerata uult esse,ne quid iuris in Vvratislauiensi
ditione,& in omni Silesia & Oppoliensi sibi uendicaret. Addit idem societatem tunc ab
omnib.trib.regib.contra Ludouicum Cæsarem initam esse: quod Dubrauius prætermi-
sit:uultq; idem,& quidem solus,hæc omnia uiuente & præsente Loctico cõfecta esse. Ali
quid fortasis horum tunc actum est.Cæterùm Silesiam omnem tunc nõdum Bohemus
in ditionẽ suam redegerat.Tributum aũt illud unde aut qñ ipsi natum sit in Polonia,non
possunt ostendere isti,si ultima cum primis aptè & conueniẽter uolunt cõtexere.Sed inte

Cruciferi pactis conuentis cum Polono non steterunt.

grum sit suum cuiq; iudiciũ. Soluto cõuentu,non tñ reddebãt ex decreto & pacto Cuia-
uiam ac Dobrinensem Cruciferi Cazimiro, quamuis approbasset is sententiam regũ ex
compromisso latam,nisi etiam disertè unà cum senatu,nobilitate,& ciuitatibus, diploma
tis & iureiurando dato Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem tractum à se & à
posteris suis prorsus abdicaret.Quod cum ille ad senatũ & comitia retulisset,omnib.indi
gna res uisa,post tam iniquum arbitrium,nouas etiã durioresq; pacis leges ab hoste per-
inde atq; à uictore sibi ferri.Itaq; bellum malle,quam tam iniquam & ignominiosam pa-
cem.Cùm autem de ratione belli gerendi consultaretur,placuit non inferre bellum: sed si
inferatur,propulsare atq; ad Pont.Max.primo quoq; tempore de ui & iniurijs Crucifero

Legatus Cazimiri regis ad pontificem.

rum,ꝓpter religionẽ ad eius iurisdictionẽ pertinentium,referre.Legatus ad eam rẽ curan
dã missus Ioãnes Grotus Slupecius episcopus Cracoui.qui nequicq; inficientib.negotiũ
aduersarijs,magna cura ac diligẽtia tandem perfecit apud Benedictũ eius nominis duo-

Delegati Papæ de controuersijs Polonorum cum Cruciferis.

decimum Pontif.Max. ut is Galardum Titulensem præpositum,& Petrum Geruasium
Aniciensem canonicum legatos, & iudices ea de re in Poloniam & Prussiam mitteret:
qui Polono regi Cuiauiam ac Dobrinum reddi, & decem millia florenorum adiudicata
numerari à Cruciferis curarent:de cæteris uerò controuersijs cognoscerent. Cruciferi ue-

Ludouici Cæsaris interdictum.

rò ut prætextum aliquem iniuriæ,& neq; arbitrorum decreto,neq; põtificis mãdatis pa-
rendi haberent,perfecerunt apud Ludouicum Cæsarem, cui tunc neq; cum regibus neq;
cum pontifice conueniebat, ut is Magistro Theodorico Aldemburgio & uniuerso or-
dini grauissima pœna adiecta interdiceret, ne cuiusquam præcepto quicquã de ijs terris
quas ab imperio haberent,cuiq; concedant,néue apud ullos iudices de ijs disceptẽt,præ-
ter assensum suum.Cum aũt iudices à pontifice delegati Varsauiæ cognoscẽdæ causæ ali-
quãdiu operam dedissent,refutata friuola detrectatione & prouocatione Cruciferorũ,an

1339. ann. Decretum contra Cruciferos.

no Christi nati 1339 adiudicarunt Cazimiro & Polonis Pomeraniam, Cuiauiam, Do-
brinensem,Culmensem,& Michalouiensem ditionem.Cruciferos aũt ad centũ nonagin-
ta quatuor millia & quingẽtas marcas Polonicas pro damnis datis,itemq; ad mille sexcen
tas marcas impensarum nomine condemnarunt:ad hæc ut ij templa & monasteria in Po-

Cruciferi anathemate deuoti.

lonia,superiore bello direpta & exusta instaurarent.cumq; iudicata non facerent,anathe-
mate deuoti sunt,& sacris interdictum omnibus locis quæ in ditione eorum essent, & ad
quæ quispiam eorum peruenisset.Interim annis aliquot quietę res fuerunt in Polonia,ni-

Lithuani Mazouiam uastarunt.

si ꝙ Lithuani crebris excursionib.Mazouiam quãuis affinitate ducũ sibi coniunctã depo
pulati sunt:tametsi non oẽs illæ excursiones prosperè eis ciciderunt.nam anno 1337 cũ
direptis Cechanouia & Poltouia oppidis,cum copiosa pręda incomposito agmine,ut so

1337. ann. Lithuani Cechanouiam et Poltouiam diripuere.

lent,reuerterentur,ingruentib.ex inopinato Mazouijs, cum trepidi mutuò se in traiectu
Naruæ fluuij impellerent & impedirent,plurimos de suis partim cæsos,partim impetu &
altitudine fluminis absorptos,& prædam omnem amisere. Ne cõtra Cruciferos quidem
satis prospera fortuna tunc usi sunt.Libet autem insigne quoddã facinus eorũ cõmemo-

Narua fl. Lithuani fusi.

rare.Cum Cruciferi Germanorũ quorundã principũ auxilijs adiuti,agros eorũ infestarẽt,
& arcem Pullen obsedissent,Barbari qui erãt in ꝑsidio,desperatione retinendæ arcis indu

Lithuanorum facinus forte.

cti,pyram in medio accenderunt,& facultates,liberos,& uxores suas, ac seipsos ad extre-
mum in eam coniecerunt,ne uiui in potestatem hostiũ uenirent. Quid interim Cazimi-

Cazimiri regis studia.

rus rex egerit,non constat: credibile tamen est eum studia pacis, ad quæ factus erat, co-
luisse : arces & oppida muniuisse: leges partim nouas condidisse,partim ueteres emen-
dasse, iudiciorum rationem correxisse : huius enim regis ea sunt maximè opera in Po-
lonia : quæ certè uno & altero anno perfecta non sunt: sed hæc pluribus persequemur

Cazimirus successorem sibi designauit regem Vngariæ. 1339. ann.

inferius. Vnum quidem nunc est commemorandum, quod propriè huius temporis est:
quòd cum nullos ex Anna uxore mares liberos susciperet,præter unam filiam, successo-
rem sibi in regno designauit,indictis ad eam rem comitijs Cracouiã ad VIII diem Maij
anno Christi 1339. ubi re in consultationem senatus posita,quamuis alij Zemouitum,
alij Ianussium duces Mazouiorum,alij uerò Vuladislaum Oppoliensem mallent, quòd
omnes

omnes hi è uetusta regum Poloniæ prosapia oriundi essent: peruicit tamen Cazimirus,
ut omnium sententiæ in Carolum regem Vngarorum sororis suæ uirum,& filios eius in-
clinarent, refutatis aliorum qui dissenserant sententijs,quòd diceret,Silesios quidem de-
fectione ad Bohemos,indignos sese eo honore reddidisse: è Mazouijs autem nihil digni
tatis & amplitudinis regno accessurum esse,cum ij stipendiarij socij, & uasalli,ut uulgari
uerbo utamur,Polonorum sint. In neutris uerò satis fore uirium & præsidij contra ho-
stes. Porrò Caroli filios Ludouicum & Stephanum præclaræ indolis iuuenes, matre Po-
lona ortos,ac tanti regis filios amplificaturos esse regni maiestatem: nec ei defuturas esse

Cazimirus in Vngariã profectus.

Vngarorum opes,siue ad defendendos,siue ad proferendos fines Poloniæ. Re confecta
ex animi sententia, conuentuq; dimisso,mox Vissegradum in Vngariam ad Carolum se
contulit Cazimirus,cum splendido procerum & equitum comitatu.Ibi fœdera inter ui-

Fœdera inter Vngaros & Polonos.

cinos duos populos renouata & confirmata sunt,& pacta quædam cum rege & regijs fi-
lijs de sententia totius conuentus Polonici inita. Eodem autem anno Cazimirus uxo-

Anna regina musicis & lusibus dedita.

rem Annam amisit mulierem lusibus,& choreis suprà modum deditam, & musicos, qui
uoce,flatu,& pulsu canendo eam oblectarent,quocunq; iter faceret, circũducere secũ so-
lita.Sequentẽ annũ Russia meridionalis subacta, & in ꝓuinciæ formã redacta insignẽ fa

Russia Australis quando à Polonis defecit.

cit.Fuerat ea qdem olim in ditione regũ & principũ Polonorũ, queadmodũ superiorib.
libris exposuimus,Boleslaorum maximè armis subiugata:sed cũ suos tamen duces indul
gentia nostrorum haberet,pedetentim deinde iugum excussit eo potissimũ tẽpore quo
Polonica resp.multis imperijs discerpta,mox etiam ciuilib. atq; adeò parricidialib. bellis
concussa ac euersa propemodum,neq; spacium,neq; uires ad coërcẽdos rebelles Russos
habuit.Ad extremum paulò antè hæc tempora,in quib.nunc uersamur, cum mascula ꝓ-
genies Danielis regis liberorum,quorum summa erat in Russis authoritas & potentia,

Russia à Lithuanis occupata.

defecisset,Lubartus Gedemini,Lithuanorum ducis filius, cum Vuladimiriensium ducis
filiam uxorem duxisset,omni eo tractu Russiæ,qui Lithuanis finitimus est,Russis ducib.
quorum propter multitudinem atq; discordias extenuatæ erant uires, uel deuictis, uel in

Boleslaus Mazouius dux Russorum. Czirsk.

deditionem acceptis,potitus est.Nam cætera Russia,quæ ab Halicia & Leopoli in Polo-
niam uergit,in Boleslai,qui Troideni Cirnensium Mazouiorum ducis filius fuit,dediti-
onem cõcessit,ꝙ ei Maria Russa matre de genere ducũ Russorũ, edito, legitima secũdum
auũculos successio deberi uidereẽ.Nec tñ hic dominatus diuturnus ei mansit.Offensi eñ

Boleslaus ueneno extinctus.

Russi intemperantia eius,& sororum,uxorum,filiarũq; suarũ stupris,siue grauiorib. exa-
ctionibus,siue ob magistratus externis mandatos,seu deniq; propter diuersitatem religi-
onis siue rituum,ueneno eum de medio sustulêre.Quod ubi accepisset Cazimirus rex,ra

Cazimiri in Russiam expeditio.

tus uenisse tempus,quo Russiam maiorũ suorum negligentia amissam,facilè in potestatẽ
suam posset redigere,subitario exercitu de aulico suo,procerumq; suorum comitatu co-
adunato stipatus,mense Aprili magnis itinerib.in Russiã cõtendit:Leopolim caput gen-

Leopolis Cazimiro dedita et incensa.

tis circũsidit. Nec longum tẽpus intercessit, cum sese arcemq; superiorem & inferiorem,
atq; oppidum Russi dedidêre:illud unum pacti,ut retinere sibi ueteres religionis ritus li-
ceret.Ingens uis auri,& argenti,gemmarum,præciosarum uestium,& reliquæ supellecti-

Thesaurus Leopoli inuentus.

lis,uetusta Russorũ ducũ gaza,in ijs arcib.repta est:in qua insignes erãt,duæ cruces aureę
plurimis & ꝑciosis gẽmis distinctæ,quarũ altera portionẽ ligni,in quo Christus Iesus pe-
pẽdit, inclusam habuit:q̃ extat etiãnũ in Basilica Cracoui.iteq; duo diademata cum sella,
& ueste auro gemmisq; rigente.Quã gazam Cazimirus reuertens in Poloniã secũ aspor
tauit,& arces ipsas,utpote ligneas concremauit,ne earum fiducia Russi rebellarent, cum
ipse distrahere in præsidia earum copias suas exiguas, non satis tutũ sibi, esse existimaret.
Tantisper autem commoratus Cracouiæ, dum ex omni Polonia indicta expeditione uni

Russia à Polonis subacta.

uersali,copiæ ad certum locũ conueniunt,rursus cum ijs copijs ad subigendã reliq; Rus-
siã reuertit,instãte iam messe,nulloq; negotio Pręmislia,Sanoco,Halicia,Trebouulia,Lu
bassouia,Tustano,cæterisq; omnibus eius oræ munitionibus potitur,ita ut ad Cremene
ciam usque arma circumferret. Quam tamen penes Narimunthouicium in sequestro ad

Polonorum fœdera cum Lithuanis.

tempus esse passus est,ex pacto cum Iauunuta,Keystuto,Lubarto, ducib. Lithuanis affi-
nib.suis Gedemini filijs,& nepotib.eiusdẽ duob.Georgijs,Narimunthouicio & Coria-
thouicio,Olgerdi quoq; & Coriathi absentium nomine id ratum fore promittentib. ini-

Russia quæ in Lithuanorum ditione fuit.

to:Vvladimiriensem uerò,Lucensem,Belsensem,Chelmensem, & Brestẽsem ditiones ad
biennium intactas eis reliquit.Cauebat aũt Cazimirus ne sibi ad cætera impedimẽto es-
sent.Hoc aũt pactũ paulò pòst,Iauunuta sũmo principe & maximo natu inter filios Ge-
demini ab Olgerdo & Keystuto fratrib.capto ac deiecto, Olgerdus,qui illi in principatu
suc-

ſucceſsit, renouauit. Vbi recenſentur arces quas Lubartus in Volynia, quáſue Keyſtutus
in Poleſenſi, ſiue Podlaſſenſi tractu retinebant: additur etiam, quòd mutuam ſibi opem
rex & Lubartus ferre debebant. Si quid autem controuerſiæ inter ipſos exoriretur, ut ea
regis Vngari arbitrio decideretur. His ita geſtis rex conuentu Ruſſorum habito, in for-
mam prouinciæ Ruſsiam à ſe ſubactam redegit, Palatinos, Caſtellanos, præfectos, iudi-
ces, & alios magiſtratus Polonorum more inſtituit, Ruſſosq́ue eodem cum Polonis iure
eſſe iuſsit. Neque deinceps conſilio publico ea pars Ruſsiæ à Polonis deſciuit. Per hoc
tempus Lithuani rurſus Mazouiam depopulati ſunt. Ianislaus uerò Archiepiſcopus
Gneznenſis extrema ſenectute defunctus, ſucceſſorem accepit Iaroslaum Scotnicium,
gente Bogorium. Nankerus quoque Vvratislauienſis epiſcopus religioſiſsimus & con-
tinentiſsimæ uitæ, ueneno, ut creditum eſt, extinctus, Prædislaum Pogorelecium gente
Grimalium Bononiæ tunc ſtudijs doctrinæ uacantem ſucceſſorem accepit. Qui cum Io-
anne Bohemorum rege de iniurijs eccleſiæ Vuratislauienſis pontifice Max. arbitro trāſe-
git. Vvratislauienſem quoque ſenatum nudis pedibus, & capitibus, diſcinctumq́; & pal-
lijs depoſitis ad ſe uenientem, & ſatisfacientem deprecante Carolo Marchione Morauiæ
in gratiam recepit: arſitq́; non multo pòſt tota Vuratislauia. Reuerſus à Ruſsico bello Ca
zimirus, cum luctum annuum poſt mortem Heduigis matris expleuiſſet, uxorem alterā
duxit Adleidam, ſiue Heduigim, Henrici Heſſorum Landgrauij filiam cum dote duûm
millium ſexagenorum Pragenſium (ſic enim in pactis ſcriptum eſt) promiſſa. Quæ cum
eſſet deformior, mox eam deſpicatui habere cœpit, & concubinarum, quas pluribus in lo
cis alebat, amoribus & illecebris captus atque faſcinatus ſegregatam à ſe in Zarnouecen
ſem arcem relegauit, quo maiore licentia libidinibus indulgeret. Anno ſequenti ad funus
Caroli regis cohoneſtandum, conſolandamq́; ſororem in Vngariam profectus, mox ad
uoluptates & libidines ſuas redijt. Quæ quidem ſic animum eius emollierunt atq́; demen
tarunt, ut paternorum præceptorum dignitatisq́; ſuæ oblitus, iniquas pacis conditiones
à Cruciferis acciperet potius, quàm erepta ab his bello repeteret. Ad quod quidem ge-
rendum ſatis uirium præſertim acceſsione Ruſsiæ habere uidebatur. Lite enim cum eis
ad extremum perducta, quemadmodum ſuperiùs commemorauimus, cum ij diris deuo-
ti, nihil tamen authoritate Pontificia mouerentur, ut iudicata facerent, facilè Cazimirus
conceſsit petentibus, ut iure omni quodcunq́; ipſi à maioribus ſuis haberent in Pomera-
nia, Culmenſi, Michalouienſi ditione, ſeſe, poſterosq́; ſuos iureiurando interpoſito, & lite
rarum monumentis cōſignatis abdicaret: ac de ſigillo etiam, quo diplomata regia ſignā-
tur, Pomeraniæ nomen eraderet, quo Cuiauiam ac Dobrinenſem ditionem ab eis recipe
ret. Itaq́; conſtituto cum Magiſtro Cruciferorum cōgreſſu Inouuladislauiæ ad uiceſimā-
ſecundam diem menſis Iulij, comitia quoque ſuis indixit. Vbi abdicatio illa ſcriptis facta,
Caliſsiæ uerò non modò regis, uerumetiam Zemouiti Viſnenſium, Zemouiti Cirnenſiū,
& Boleslai Plocenſium Mazouiorum ducum, procerum quorundam Polonorū, & pri-
mariarū ciuitatum, nempe Cracouienſis, Poznanienſis, Sendomirienſis, Sandecenſis, Ca
liſsienſis, Vvladislauienſis, & Breſtenſis diplomatis conſignata eſt. Epiſcopi uerò neq́; ut
ſignarent, neque ut approbarent, adduci ulla ratione potuére. Quo robore animi utinam
rex ac cæteri proceres fuiſſent. Annus autem quo hæc acta ſunt, fuit 1343. Tam damno-
ſa pace facta, recuperataq́; Cuiauiæ ac Dobrini poſſeſsione, Cazimirus reliquo eiuſdem
æſtatis & autumni tempore, Henrico Zeganenſium duci magnis uiribus bellum intulit,
ueritus ne Ioannes Bohemorum rex ſuppetias ei ueniret. Cauſa belli fuit, ut recuperaret
Vuſchouenſe territorium, quod Teuthones Freiſtatenſe uocāt, ab Henrico duce Glogo-
uienſi huius Henrici auo interceptum, & à maiore Polonia auulſum. Vbi ad oppidum
uentum eſt, quaſſatis aliquot diebus, deiectisq́; muris, captum id eſt, nequicquam defen
dentibus Sileſiis. Quos capi rex iuſsit, & bona eorum militibus diripienda conceſsit: cæ-
terum oppidanis parſum eſt. Inde progreſſus, Stinauiam cœpit, ac diruit, agrumq́; circum
iacentem depopulatus eſt. Inde porrò ad Zeganum cum duceret exercitū, Henricus dux
ſupplici legatione ad eum miſſa, ac deinde in caſtra ipſe cum fratribus ſuis, Conrado, Ioan
ne, & Præmislo uenire iuſſus, pacem æquiſsimis legibus impetrauit, Vvſchouenſis tan-
tum territorij iure omni & uendicatione à ſe abdicata. Neq́; uerò ademit rex oppidanis
Vuſchouenſibus ius cudendæ monetæ, quod à duce acceperant. Ita bellum illud paucis
diebus ſolutum eſt. Collocauit autem eodem anno Cazimirus rex filiam ſuam Elizabe-
tham à priore uxore ſuſceptam, in matrimonium Boguslao duci ulterioris Pomeraniæ
ſiue Scecinenſium, quos Germani Stetinenſes uocant. Societatemq́; cum eo & fratribus
eius

Ruſsi exæquati cum Polonis iure & prærogatiuis.
Lithuani Mazouiam uaſtarunt.
Iaroslaus Archiepiſcopus Gneznenſis.
Nankerus epiſcopus obijt.
Vuratislauienſes ſupplices epiſcopo.
Vuratislauiæ incendium.
Cazimiri libidines.
Zarnouecia arx.
Carolus rex Vngarorum mortuus.
Cazimiri regis tranſactio cum Cruciferis.
1343. ann.
Cazimiri expeditio in Sileſiam.
Vuſchoua capta.
Stinauia diruta.
Pax cum Zeganenſi duce.
Vuſchouenſes habuerunt ius cudendæ monetæ.
Pomeranorum ducum fœdus cum Polono rege.

eius Barnimo & Varcislao inijt his legibus, ut mutuam ſibi opem ferrent contra quoſuis
hoſtes, nominatim autem contra Cruciferos, quoties opus eſſet, cum quadringentis ga-
leatis, eosq́; intra menſem ex quo eſſent admoniti mitterent, uel ipſi adducerent: ac in ſua
quidem ditione utriq́; auxiliaribus commeatum & pabulum ſuppeditarēt, in hoſtico au-
tem ſibi quiſq́; proſpiceret: munitiones ab hoſtibus recuperatæ ut redderentur ei, cui ad-
emptæ fuiſſent. Quæ uerò ad neutros prius pertinuiſſent, captæ inter ſocios diuiderētur:
aut dato alteri dimidio precio, ab altero retinerentur. Hoc tunc primum fœdus Pomera-
norum ducum cum Polonis fuit, non minus metu Cruciferorum, quàm affinitate conci-
liatum. Dos autem puellæ fuit uiginti millia ſexagenarum Pragenſium, præter cæteram
ſuppellectilem & paraphernam, peramplam ſanè, & ſplendidam. Viciſsim autem Boguſ-
laus duûm millium ſexagenarum prouentus annuos nouę nuptę promiſit. Nuptiæ Poſ-
naniæ ſub finem Februarij ſequentis anni magna pompa celebratæ ſunt. Quo quidem
anno magna uis locuſtarum ex Vngaria coorta, & mox ingentes Tartarorum copiæ in
Ruſsiam & Poloniam inundauêre à Daſcone, quē rex Præmisliæ præfecerat, & Daniele
Oſtrogio, & nōnullis alijs Ruſsis res nouas molientibus euocatæ. Nam ij nacti tempus,
quo rex Cazimirus longiſsimè aberat Cruciferorum colloquijs, Sileſico bello & filię nu-
ptijs occupatus, miſsis clam legatis, admonuêre Tartarorum principem ſiue Cęſarem, ne
tributariam ſibi Ruſsiam à Polonis occupari pateretur: non defuturam ipſi fidem ſuam,
operamq́; polliciti. Habebant autem ij inuiſum Polonorum imperium, cum quòd non li
benter ferè externis parent homines, tum quòd ſectæ, ritibusq́; ſuis, ne callidè ſenſim abo
lerentur, metuebant. Videbāt enim multos de ſuis ad noſtros ritus, & ad Romanam, ſiue
adeò catholicam eccleſiam ſe transferre, pluresq́; in dies honoribus & alijs pręmijs à rege
oſtentatis inuitari. Ab his igitur exciti Tartari & adiuti, obiter tranſcurſa Ruſsia, in Polo-
niam magna ui contendunt. De quorum aduentu cum tempori Cazimirus à ſuis è Ruſ-
ſia certior factus eſſet, coacto celeriter exercitu, in Sendomirienſem tractum obuiam eis
profectus, poſitis in ripa Viſtulæ ſtatiuis, tranſitu fluminis arcere eos ſatis habuit, non au-
ſus cum longè maioribus copijs manus cōſerere. Eminus modò hinc baliſtis, illinc arcu-
bus uelitatum eſt: in qua uelitatione, Albertus Palatinus Sendomirienſis, gente Habdan
cus, ſagitta ictus cecidit. Tartari fruſtrà tentato multis in locis tranſitu Viſtulæ, magno cū
tumultu populabundi, & ferro atq́; igni obuia quæq́; uaſtantes, per Lublinēſem tractum
retrò abiere. Nec arcem Lublinenſem aliquot diebus oppugnatam, expugnare potuêre.
Memorat Dlugoſſus hoc ipſo anno, Maſouios malè pugnaſſe apud Oleſniciam, ſiue El-
ſam, contra Sileſios. Sed quónam id bellum fuerit, aut inter quos, aut quam ob rem exci
tatum, non reperio. Nec ſanè Maſouij confines uſquam ſunt Sileſijs. Contra Lithuanos
quidem expeditionem Ioannes Bohemorum rex cum Carolo filio Marchione Morauię,
& Ludouicus Vngarorum hyberno huius anni tempore magnis uiribus, ſed ſucceſſu nō
ſatis pari apparatui, cum Cruciferis feciſſe memorantur. In ſequēti autem intulit Ioannes
bellum Polonię, Zeganenſi, ut uidetur bello, cuius paulò antè meminimus, prouocatus.
Ac tanto quidem ardore animi id fecit, ut cum ſenio, laboribusq́; confectus eſſet, ac alte-
rum quoq́; oculum iam amiſiſſet, tum deinde libenter ſe moriturum affirmaret, cum Cra-
couię muros manu uictrice palpaſſet. Sed eum ſpes ſua fefellit. Et uenit is quidem per O-
paulenſem, Ceſsinenſem, & Oſuencimenſem tractum in conſpectu Cracouię cum maxi-
mis Bohemorum, Sileſiorum, atque Teuthonum copijs, biduoq́; apud Cirinum pagum
Abbatis Mogilenſis caſtra habuit. Sed noſtris neq́; frumentari, neq́; pabulari liberè eum
ſinentibus, neq́; tamen pugnandi copiam facientibus ueritus, ne in anguſtum redigere-
tur, ſiue commeatu, ut ſcribit Aeneas Syluius, deficiente, ſiue metu Vngaricorū auxilio-
rum Poloni à Ludouico nouo rege, Caroli filio & ſucceſſore miſſorum, ut uult Antonius
Bonfinius, ſoluit obſidionem: bipartitoq́; agmine, quo plura populationibus cōplecte-
retur, exercitum reuerti iuſsit: ipſe cum paruo comitatu præceſsit. Et unum quidē agmen
uerſus Ilcuſſum, alterum autē uerſus Lelouiam abijt. Quod ubi didicêre noſtri ab explo-
ratoribus bipartitò, & ipſi hoſtes abeuntes concito curſu inſequūtur. Et hos quidē apud
Bialam pagū, illos uerò apud Pogoniam adepti, utroſq́; magno impetu à tergo adoriun-
tur, & re inopinata pauidos citò perturbant, & in fugam uertunt. Pauci famæ & honoris
amantes reſumptis animis inſultum noſtrorū pauliſper ſuſtinuêre. Verùm ij quoq́; paruo
negotio, utpote pauci & perturbatis ordinibus, fuſi, fugatiq́; ſunt. Cecidêre in utroq́; prę
lio & fuga de primoribus Bohemis, Zagiz Ptaſſek, & Alſo de Stramberk: captus Hinco
Dubius: multi præterea de inferioribus ordinibus cæſi, captiq́;. Captiui Cazimiri iuſſu
benignè curati ſunt: diu tamē captiuitatem pertulêre. Ioannes rex accepto à fugientibus
ſuis cladis nuntio, mœſtus in Bohemiam redijt. Noſtri cum uictoria non contemnendam
prædā reportarunt. Palma rei bene geſtæ Prendotæ Galcæ gente Odrouanſio data. Itaq́;

Dos regiæ filiæ.
Locuſtæ in Polonia.
Tartarorum excurſio in Ruſsiam & Poloniam.
Albertus Palatinus Sendomirienſis à Tartaris occiſus.
Maſouiorum cum Sileſijs bellum.
Lithuania uexata ab Vngaris, & Bohemis, & Cruciferis.
Ioannes Cæcus rex Bohe. bellum infert Polonis.
Cracouiæ obſidio.
Bohemi profligati à Polonis.
Prendotā Galcā.

magnis præmijs & militari baltheo à Cazimiro is affectus est. Topori uerò Hinconis nomen, ab Hincone Bohemo capto deinceps usurpare cœperunt. Annus quo hæc acta sunt, fuit post Christum natum 1345. Paulo aliter hæc narrat Hagecus. Vult enim ipse non regias copias à Polonis profligatas esse: uerùm alias quasdam, quas tunc proceres quidam Bohemi regi suo in auxiliũ adducebant. Excessisse tamen statim Ioannem è Polonia magno incommodo accepto. Causam autem belli huius uult idem præbuisse Polonos, propterea quòd Opauiensem tractũ priores infestassent, dum Bohemo, qui Suidniciensium ducem bello premebat, par pari referre student. Conatus est enim Ioannes rex Suidnicienſem ducem Boleslaum, Bernardi filium, qui unus inter duces Silesiorum cum Polonis adhuc sentiebat, subigere, oppugnauitque Suidniciam: sed repulsus, inde Landishutam cœpit: nec multò pòst rursus amisit, cum Boleslaus armatos curribus, prætextu mercium deuectos, eò clàm immisisset, præsidiumq; Bohemorum partim interfecisset, partim expulisset. Dlugossus, nisi fortè librarij hic error est, Suidniciensium duci posterius, quàm Polonis tunc bellum à Bohemis illatum esse uelle uidetur. Neutrum autem bellum persecutus est Ioannes, cùm stabiliendi Carolo filio imperij studio, tum morte prepeditus. Principes electores Clemente sexto Pont. Max. & Philippo Francorum rege adnitentibus, filium ipsius Carolum Morauiæ Marchionem, Ludouico Cæsari uiuente adhuc, sed podagrico, ac diris deuoto, per id tempus suffecerunt. Nec diu postea uixit Ioannes. Nam cum Philippo Francorum regi affini suo suppetias contra Anglos iuisset, inclinante ad Anglos uictoria, in aciem se produci iussit, ibiq; interfectus occubuit. Perfecit is apud Pont. Max. ut Pragæ deinceps esset Archiepiscopus, qui ius haberet coronandi regis. Successit autem Ioanni in regno Carolus filius Cæsar. Nec multò pòst Ludouicus quoq; Cæsar perijt. Quo imperante, in plerisque Italiæ urbibus noui tyranni extitêre. Qui postea Ducum & Marchionum titulis, indulgentibus Pontificibus, sese cohonestarunt. Per idem tempus Ludouicus rex Vngarorum exercitum, in quo multi Poloni militarunt, duxit in Italiam, ut Andreæ fratris, Neapolitanorum regis mortem ulcisceretur. Nam eum Ioanna uxor, eademq; cognata strangulauerat, & Philippum Tarentinũ principem, & ipsum cognatum, thori, regniq; consortem fecerat. Quibus exactis, Ludouicus regnum in suam potestatem redegit. Nec multò pòst, admittente Pont. Max. Ioanne id certo pacto restituit: illa uerò Auinionem urbem Narbonensis prouinciæ pontifici in loco mercedis iure sempiterno donauit: perfrictaq; semel fronte totam sese libidinibus dedidit. Interim in Polonia nihil memorabile gestum esse proditur, præter leges in comitijs Vislicienſibus scriptas: quibus Palatinorum & iudicum infinita potestas certis cancellis coërcita est, ut ne ex moribus aut è libidine sua, sed è scripto iure deinceps iudicarent. Certæ etiam mercedes eis & alijs ministris iudiciorum constitutæ sunt, ut ne quid præterea à litigantibus exigeretur, mulctæq; quas iudices arbitratu suo dicebant & exigebant, definitæ. Ad hæc sublatus mos barbarus, iusiurandi conceptis uerbis dandi, in quo si quis uerbo lapsus esset, atq; adeò titubasset, causa quauis iusta, cadebat. Nec illud sanè silentio prætereundum est, quod eodem anno apud Cracouiam accidit. Nam cum consceleratí quidam homines sacrilega cupiditate adducti, sanctissimum corpus Christi cum ferculo suo è templo omnium sanctorum memoriæ dicato suffurati essent, atq; id ferculum non aureum, ut crediderunt, sed æreum inauratum esse comperissent, apud Bubalum siue Bauolum pagum suburbanum, qui erat in ditione collegij basilicæ Cracouiensis, in cœnosam paludem id impiè & irreuerenter abiecerunt. Mox locus crebris ignibus atq; faculis dies, noctesq; aliquot perpetes collustratus est. Id miraculum cum ad episcopum perlatum esset, neque causa tamen eius pateret, post indictum triduanum ieiunium, episcopus eò cum solenni pompa sacerdotum, & supplicationibus profectus est, repertumque sanctissimum corpus ingenti cum ueneratione eò unde sublatum erat, retulit. In eo uerò loco, ubi id repertum est Cazimirus in sequenti anno augustum templum titulo Corporis Christi de coctis lateribus ædificauit: successuque temporis peramplum spacium muro complexus nouum oppidum condidit, & Cazimiriam de suo nomine appellauit. In quo oppido manasterium etiam aliud excitauit sodalitati monachorum, siue eremitarum Augustinensium. Mortuus est eodem anno, qui fuit post Christum natum 1347. Ioannes Grothus episcopus Cracouiensis. Qui præter uoluntatem Vuladislai regis Nankero ad Vuratislauiensem episcopum propter iram & contumeliam eiusdem regis transeunti, successor datus erat. Ei uerò Petrus Falcouius gente Doliuius à collegio surrogatus est. Qui cum regio nomine legationem obiret apud Pontificem Max. intra uertentem annum Auinione mortuus successorem accepit à Pontifice Bozentam Iancouium, gente Roseum, decanum Cracouiensem, qui comes ipsi fuit itineris. Fuit autem Grothus uir excelsi & cõstantis animi, ita ut Cazimirum regem nouum oppidum Socolnicos prope Scar-

An. 1345. — *Suidniciensiũ duci bellum illatum à Bohemis.* — *Landishuta amissa, & recuperata.* — *Carolus Cæsar & rex Bohemorum.* — *Ioan. Bohem. regis mors.* — *Pragensis Archiepiscopus.* — *Carolus rex Bohemorum.* — *Ludouici Cæsaris mors.* — *Italiæ tyranni.* — *Ludouici regis Vngarorũ expeditio in Italiam.* — *Ioanna regina Neapolitana scelesta & libidinosissima.* — *Regnum Neapolit. Ioannæ concessit Ludouicus.* — *Auinio donatus Rom. Pont.* — *Leges Cazimiri regis.* — *Iurisiurãdi barbarus mos sublatus.* — *Miraculum.* — *Bauolus pagus.* — *Cazimiria cũ templis condita.* — *An. 1347.* — *Petrus episc. Cracouiensis.* — *Bozenta episc. Cracouiensis.*

bimiriam condentem authoritate ecclesiastica, quemadmodum Dlugossus memorat, desistere à cœpto cogeret, propterea quòd futurum erat, ut eò oppido condito Scarbimiria quæ est in ditione præpositi Scarbimiriensis desereretur. Quin & patrocinium eiusdem præpositura, ut ita dicam, concedente rege, sibi & successoribus suis episcopis uendicauit. Sed paulò antè nostram memoriam uir clarissimus Erasmus Ciolcus episcopus Plocensis, id simul & cæterorum ferè omnium primorum in unaquaque ecclesia sacerdotiorum patrocinium indulgentia Leonis decimi Pont. Max. in regiam potestatem redegit. Anno deinde 1349. fecit Cazimirus rex expeditionem in Rusſiam, ut eam quoque partem eius, quam Lubartus & Keistutus usurpabant, regno suo adijceret. Magnaq; fœlicitate usus una æstate expugnatis, arcibus Lusco, Vuladimiria, Breste & Chelmo, ac cæteris in deditionem acceptis Valyniam omnem, Belzensemq;, & Brestensem tractum in potestatem suam redegit: Russos duces deditionem facientes retinere sua iussit, primarijs modo munitionibus Polonos præfecit. Et quo certior, quietiorq; ipsi esset Russiæ possessio, quoniam Vngarorum reges ad se eam pertinere antiquo iure, sicuti suprà memorauimus, contendebant, cum Ludouico rege eius gentis, assentiente etiam Stephano fratre Ludouici duce Slauoniæ ac Dalmatiæ transegit, & contra Cruciferos societatem inijt. Atque eundem Ludouicum certum sibi successorem in regno Polonorum designauit, si ipse sine masculis liberis decederet. Quòd si Ludouicus quoque nullos masculos liberos relinqueret, Ioannes Stephani fratres eius filius rex Polonorum esset. Misit autem tunc Ludouicus matrem suam in Poloniam, ut suo nomine iusiurandum à Polonis exigeret. Reuersus autem à Russica expeditione Cazimirus, & secundis rebus, laudibusque hominum insolescens, neque de libidinibus quicquam remisit, sed palam concubinas Oposni & Cressouiæ alebat: & cum à Bozenta episcopo Cracouiensi officij sui admoneretur, non modò non resipuit, sed etiam subiectos ipsi homines in territorio Sendomiriensi per Ottonem Pilecium, gente Toporum, palatinum & præfectum eius loci, indebitis tributis & laboribus uexauit. Porrò cum his de rebus episcopi Poloni Pontifici Maximo indicassent, isq; moneri eum suo nomine uellet, Martinus cognomento Barisca, unus de uicarijs basilicæ Cracouiensis, qui solus id facere ausus est, in profluentem Vistulæ demergi ab eo iussus est: uerùm non diu scelus id diuina maiestas inultum esse siuit: nam & rex diris deuotus est à Bozenta episcopo, & pestis acerba, quam epidemiam Græci uocant, quasi nos dicamus popularem, duobus illis annis Poloniam omnem peruasit: tanta ui grassata, ut pagos atque oppida hominibus uacua redderet. Ac initio quidem triduana febris ardens cum sputo sanguineo miseros mortales passim absumebat: deinde uerò in quintum prolata diem carbunculis & apostematibus enecabat. Quanquàm autem arcano id fiat Dei Optimi Max. iudicio, & ab hominum intelligentia abstruso, tamen non nouum, neque inusitatum est, pro principum peccatis, subiectam eis multitudinem pœnas expendere. Nec Poloniam solùm ea tunc uexauit, sed uniuersum ferè orbem terrarum peruagata est. Creditum autem est uulgo, eam à Iudæis infectis ueneno fontibus effectam esse. Itaque exquisitis supplicijs ij nullo neque sexus, neque ætatis discrimine, per Italiam, Germaniam, & Gallias affecti, & facultatibus spoliati sunt. Increbuêre tunc per uniuersum ferè Christianum orbem greges uirorum pariter ac mulierum nudis umbilico tenus corporibus obambulantium & flagellantium sese, diuinamque clementiam miserabilibus uocibus implorantium, uexillis præeuntibus. Itaque in Poloniam quoque ij tunc uenêre ex Vngaria. Sed cùm ea siue religio, siue superstitio à flagitijs & prauis dogmatibus non penitùs immunis esse deprehenderetur, pœnis coërcita & extincta est. Neque tamen hic tunc malorum finis Poloniæ fuit. Quin ubi pestis conquieuit, Lithuani ob ereptam siue præreptam Russiam irritati, quamuis graui bello à Cruciferis, qui magna tunc habebant Germanorum & Gallorum auxilia, præmerentur, tamen crebris excursionibus Sendomiriensem tractum penè omnem uastarunt, fusis, fugatisq; nostris, si qui fortè obijcere sese ipsis ausi sunt. Russiæ quoque eam partem, quam dudum Lubarto Cazimirus eripuerat, Russis fidem mutantibus, & præsidia Polonorum eijcientibus, in potestatem suam redegerunt. Vuladimiria, Chelma, Belzo, & Breste, quam arcem Cazimirus cocto latere munierat, per deditionem potiti. Vnde liberius finitimam oram Poloniæ populabantur. Habet enim Breste situm uersus Poloniam Bugo flumine nauigabili, & paludibus permunitum. Inde ad Leopolim excurrentes, cum utramque arcem nouis muris & præsidio Polonorum munitam esse cognouissent, non tentata oppugnatione, circumiacentem oram omnem ferro & igni fœdè uastarunt. His tot, tantisque detrimentis excitus tandem Cazimirus anno Christi millesimo, trecentesimo, quinquagesimo

Scarbimiriens. præpositura. — *Eras. Ciolcus episc. Plocensis.* — *An. 1349.* — *Russicum bellum.* — *Volynia, Belzensis, Chelmensis & Brestensis prouinciæ à Cazimiro rege subactæ.* — *Cazimiri trãsactio de Russia cum Vngaris.* — *Ludouicus rex Polonorum designatus.* — *Poloni iurarũt in uerba Ludouici regis.* — *Cazimiri flagitia & scelus in præsbyterum.* — *Oposnum.* — *Cressouiæ.* — *Mart. Barisca demersus iussu Cazimiri.* — *Cazimirus iterum excommunicatus ab episcopo.* — *Pestis in Polonia.* — *Iudæi trucidati.* — *Flagellantes sese.* — *Lithuani Sendomiriensem tractum uastarunt.* — *Russi à Polonis ad Lithuanos defecêre.* — *Belzo.* — *Bugus fluuius.* — *Leopolis munita à Cazimiro.* — *An. 1351.*

Rußicum bellum. *Lubartus dux captus & elapsus.*

gesimo primo, comparatis magnis copijs unà cum Ludouico Vngarorum rege in Rusſiam rursus expeditionem fecit, uictisque leui prælio Lithuanis, ac duce eorum Lubarto (quanquam uariat Dlugoſſus, & Keiſtutum hoc loco, non Lubartum nominat) capto, arcem, tractumque omnem Vuladimirienſem recepit, exercitumque dimiſit hyeme appetente ſiue adeò remittente, ut uult Bonfinius. Nam is hyeme congelatis paludibus lacubus & fluminibus, & non in Rusſia, ſed in Lithuania bellum hoc geſtum eſſe memorat. Lubartus autem, cum religionem Chriſtianam ſuſcepturum ſe eſſe unà cum cæteris fratribus deieraret, non ita multò pòſt è captiuitate euaſit. Verùm dimiſſus'ne à rege, an cum negligentius aſſeruaretur: cuſtodias fruſtratus, non ſatis liquet. Fidem certè ſefellit, fœduſque ictum ſtatim rupit. Vnde fit uerisſimile, dimiſſum eſſe icto fœdere, ut alibi Dlugoſſo placet. Ingreſſus autem cum tumultuaria manu in Rusſiam & Vuladimiriam ex improuiſo adortus, in ſuam poteſtatem redegit, direptámque incendit. Atque ita omnem illum tractum Rusſiæ dudum à Cazimiro ſibi ereptum, recuperauit. Haliciam quidem hic Dlugoſſus memorare uidetur pro Vuladimiria. Sed librarij fortaſsis id mendum eſt. Longisſimè enim abeſt Lithuanis Halicia, confinis Vngariæ & Valachiæ. Et repetitam quidem eſſe bello poſthac à Polonis Vuladimiriam, inferius idem Dlugoſſus refert. Quando uerò eam amiſerint, poſteaquàm ſemel ea tunc potiti ſunt, alibi non prodit.

Rußia à Lithuanis recepta.

Lithuani Sendomirienſem agrum populati ſunt. *Pſonca & Scecarouicius proditores.*

Infeſtarunt deinde ijdem Lithuani Sendomirienſem tractum uſque ad Zauichoſtum. Nec deerant de noſtris, qui ſe barbaris duces ad uaſtandam patriam præberent. Inter quos inſignes erant, Petrus Pſonca, gente Ianinus, & Otto Scecarouicius, de Topororum familia: qui locorum & rerum periti, clàm excurſiones Lithuanorum dirigebant, & noſtrorum conſilia ipſis prodebant, ac ſicubi cauendæ eſſent inſidiæ, aut uis noſtrorum, præmonebant. Fortè autem accidit, ut Petrus à barbaris, in interiorem Poloniam excurrere deſtinantibus ad exploranda uada Viſtulæ præmitteretur: inuentum autem uadum infixis in alueo fluuij prælongis ſtipitibus notauit, & renuntiatum Lithuanis redijt. Paulò pòſt cum piſcatores ad eum locum nauiculis aduecti, animaduertiſſent, id quod erat ſuſpicati, euulſos ſtipites non longè in profundiori & uorticoſo flumine infixerunt. Nocte intempeſta Lithuani, quo faciliùs noſtros fallerent, & incautos transflumen opprimerent, ad Viſtulam uenientes, ſecundum ſigna, monſtrante Petro, traijcere incipiunt, & non pauci qui primi agmine in flumen ſe præcipitauerant, eius altitudine & uorticibus abſorpti unà cum equis perierunt. Id ubi duces animaduertêre, dolum ſubeſſe rati, Petrum uti proditorem in ripa capite plexerunt: maioréſque inſidias ueriti, interdiu latitantes, nocturnis itineribus receſſerunt. Fertur autem poſtea lagello, cum eſſet rex factus, tàm Petri, quàm Ottonis bona propter proditionem illam confiſcaſſe. Ac Scecarouice quidem uix extremo tandem uitæ tempore magnis procerum precibus exoratus, Zaclicæ Tarloni Ottonis nepoti reddidiſſe. Criſſonouum uerò quod Petri fuiſſet, Lublinenſi præfecturæ adiunxiſſe.

Piſcatorum fraus. *Petrus Pſonca proditor iugulatus.* *Proditorum bona confiſcata.*

Tartari Podoliam populati. *Cazimirus abſolutus.* *Decima decimarū regi donata à pontifice.*

Tartari quoque per idem tempus ab Olgerdo euocati, Rusſiam inferiorem, quæ Podolia dicitur, quæ & ipſa in Cazimiri regis ditione iam erat, depopulati ſunt. His tot, tantiſque calamitatibus admonitus Cazimirus, tandem admiſſum in ſacerdote necando ſcelus lachrymis, & auſteriore uita expiare inſtituit, miſſóque Albrico Cancellario Dobrinenſi abſolutus, & ſocietati eccleſiaſticæ à Clemente ſexto Pontifice Maximo reconciliatus eſt. Simul autem impetrauit, ut ſibi decima decimarum ab uniuerſo ordine eccleſiaſtico totius Poloniæ quadriennio in ſubſidium aduerſus barbaros Lithuanos atque Tartaros conferretur: Itémque ne Vuratislauienſis eccleſia à Gneſnenſis Archiepiſcopi iuriſdictione abſtracta, Pragenſi, quemadmodum contendebat Carolus Imperator & rex Bohemorum, addiceretur. Reſtituit autem tunc Cazimirus eccleſiæ Cracouienſi immunitatem ademptam, cùm quæ ad adſcriptitios eorum & agreſtes pertinebat, tum quæ ad conuectionem & uenditionem decimarum, rapinaſque coërcendas: Adhæc poſſeſsiones & prædia Radlouienſia, Vſuenſia, cæteráque in regione ſubmontana, quæ per uim occupârat epiſcopo reddidit. Quarum rerum extant adhuc eius diplomata in baſilica Cracouienſi. Condidit etiam complura templa, partim cocto latere, partim ſecto, quadróque lapide, in quibus ſunt, Sendomirienſe, Viſlicenſe, Sidlouienſe, Stobinicenſe, Sagoſcenſe, & Gargouienſe. Multáque præterea ad placandam diuini numinis iram pia & præclara opera tunc ædidit. Extat in archiuio regio conſpiratio, ſiue confœderatio nobilitatis maioris Poloniæ contra quemlibet hominem, excepto rege, anno Chriſti milleſimo, tricenteſimo, quinquageſimo ſecundo, facta & conſcripta, atque uno & uiginti ſignis conſignata, à qua excluduntur furti & latrocinij publici rei. Promittunt autem ſe non prohibituros, quòminus pecudes & iumenta ſua pignerentur. Quòd ſi regem uel præfectum non exorauerint,

Eccleſiaſtica immunitas Cracouienſis diœceſeos. *Decimarū conuectio & uenditio.* *Radlouienſia & Vſuentia bona reddita epiſcopo.* *Tēpla à Cazimiro condita.* *Maiorū Polono. cōſpiratio.*

ſolituros quicquid id fuerit, propter quod pigneratio facta erit. Vnde autem nata ſit, & quid ſibi uoluerit, quóue pertinuerit ea conſpiratio non liquet, niſi quod iniurijs forte & aſperitate præfecti regij expreſſa eſſe uideri poteſt. Inde quietæ res domi, foriſque complures annos fuêre. Cæterùm Prusſiam Lithuani crebris excurſionibus infeſtarunt. Per quod tempus Polonia pacis artibus magna cura, ſtudióque regis effloruit, & non exigua ciuilitatis & elegantiæ incrementa accepit. Quæ priuſquam exponimus, libet rem miraculi loco habitam, quæ tunc in Polonia accidit, non præterire. Anno Chriſti milleſimo, tricenteſimo, quinquageſimo tertio, cum Martius, Aprilis, & Maius, ultra medium uerno ac penè æſtiuo calore ad calamos & ariſtas ſegetes perduxiſſent, coorto derepentè acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terram operuit, & in ſextum uſque diem durauit. Qua ſoluta poſtea cum corruptas eſſe ſegetes omnes exiſtimarent tanta præter ſpem ubertas frugum, quanta uix unquam aliàs, fuit. Anno deinde milleſimo, tricenteſimo, quingenteſimo quinto, miſsi ad Ludouicum regem Vngarorum legati nomine totius Poloniæ retulerunt diploma eius, quo is recipit, nunquam ſe, neque poſteros ſuos, ullum tributum aut exactionem, ulli ordini Polonorum, neque ſacro, neque profano imperaturos, neque iter facientes oneri cuiquàm omninò futuros. Præterea damna ac detrimenta in expeditionibus quæ fiunt ultra fines, accepta, omnibus exoluturos. Acceſsit eodem anno Maſouia ad ſocietatem cæteræ Poloniæ, & regiæ autoritati ſeſe ſubdidit. Quod ut planius fiat, paulò altiùs quædam de Maſouiorum ducibus repetenda, ac de profundis tenebris, quantum licebit, eruenda ſunt.

An. 1353. *Nix & gelu poſt medium Maium.*

An. 1355.

Maſoniorum ducum genealogia.

Conradus & Boleſlaus, de quibus in Boleſlao Pudico multa commemorauimus, Zemouiti ducis Maſouiorum filij fuêre. Ex his Conradus cum ſine liberis deceſsiſſet, Boleſlaum fratrem hæredem reliquit. Is porrò è Preiſlaua Ruſſa, ſiue Lithuana priore uxore duos filios Zemouitum & Troidenum, è Bohema uerò Vanconem ſiue Venceſlaum ſuſcepit. Hi poſt mortem patris Maſouiam ita inter ſe partiti ſunt, ut Zemouito Cirſcum, Raua, Liuum, Goſtininum: Troideno Varſauia, Sochaſſouia, Viskitki, Cechanouia, Nouigrodum, & Nouiduorum: Vanconi uerò Plocenſis tractus cederet. Ex his Zemouitus unicum ſui nominis filium ſucceſſorem reliquit, de quo mox plura dicemus. De Troideno Boleſlaus & Cazimirus nati ſunt: quorum Boleſlaus Rusſiæ principatum adeptus, quemadmodum ſuperius expoſuimus, ueneno extinctus eſt: Cazimirus uerò patri ſucceſsit. Porrò Vanconi unicus itidem filius Boleſlaus hæres fuit. Atque hi omnes ſocij, & ut ita dicam, feudatarij regis Cazimiri fuêre: quanquàm non comperio, ſua'ne ſponte regis autoritatem ſecuti, an ui ſubacti ſint. Illud quidem in pactis fuiſſe conſtat, ut ſi quis eorum nullos mares liberos reliquiſſet, ei rex hæres eſſet. Itaque cùm primus omnium Boleſlaus Plocenſis orbus uita deceſsiſſet, Cazimirus rex hæreditatem adijt, arcemque Plocenſem cocto latere muniuit: nec multò pòſt duobus millibus marcarum pecuniæ à Cazimiro duce mutuò acceptis, eam ipſam arcem hypothecæ nomine ipſi addixit. Neque tamen diu ſuperſtes is ipſe dux Cazimirus fuit. Anno enim milleſimo, tricenteſimo, quinquageſimo quarto, extremum uitæ clauſit diem, nullis & ipſe relictis liberis. Quocirca Cazimirus rex & Ploſcum, & ditionem eius omnem in ſuam redegit poteſtatem. Supererat Zemouitus, qui ſibi legitimam ſucceſsionem ſecundum fratres patrueles uendicabat. Veritus autem rex, ne is ad Bohemos, uel ad Cruciferos deficeret, fraternámque hæreditatem bello repeteret, ita cum eo conſtituit, ut ei totius Maſouiæ dominatum traderet, dummodo ille non hæreditario iure, ſed regia munificentia, & in feudum, ut uocant, ſe eum habere, regiſque maieſtatem ſe cum poſteris ſuis comiter conſeruaturum, & contra quoſuis hoſtes barbaros iuxta atque Chriſtianos auxilio ſemper Polonis affuturum, neque cum quoquàm fœdus ullum inconſulto rege ſanciturum, ſolenni ritu & iureiurando profiteretur. Cui rei dies dicta eſt Caliſsiæ ad ſextum Calend. Ianuarij, anno Chriſti milleſimo, trecenteſimo, quinquageſimo quinto. Itaque uenit eò ad regem ex condicto Zemouitus cum Nicolao Plocenſi epiſcopo, & magna caterua procerum & equitum Maſouiorum, & publicè uexillum ad pedes regis proiecit, & in uerba eius, poſterorumque regum Poloniæ iurauit. Ad hæc diplomate ſubiectionem ſuam teſtatus eſt: cuius diplomatis exemplum extat apud Dlugoſſum, ex archiuio regio deſcriptum. Quo illud etiam cautum eſt, ut illa duo millia à Cazimiro duce in mutuum accepta, rex nemini ſolueret: Plocenſem autem tractum omnem, quoad uiueret, retineret, ſecundum mortem regis in ditionem Zemouiti is unà cum Viſſegrado & Plonſco eodem iure quo cætera recideret. Quoniam autem Elizabetha Vanconis quondam uxor, tunc uerò uidua, pleraque mariti ſui bona dotis nomine retinebat, ita de ijs cum Zemouito rex tranſegit, ut poſt mortem uiduæ ea quidem quæ cis Viſtulam erant

Maſouiæ diuiſio.

Ploſcum munitum.

Pactum cum Venceſlai uxore.

Zemouito, ea uerò quæ ultra flumen, sibi primum, ac post suam demum mortem Zemouito cederent. Hæc tunc sic acta atque transacta sunt. Intercessêre tamen pôst inter hos principes nonnullæ bonorum commutationes. Facit quidem Dlugossus & alterius Zemouiti Viznensium ducis, qui anno millesimo, trecentesimo, quadragesimo quinto mortuus sit, mentionem: itemque Ianusſij ducis Masouiæ: sed undénam ij orti sint, aut quem hæredem Zemouitus hic reliquerit, quámue partem Masouiæ Ianusſius obtinuerit, quando mortuus sit, quem denique successorem habuerit, neque ille prodidit, neque ego inuenio: nisi fortè Zemouiti senioris filij hi fuêre, anticipatis temporibus à Dlugosso, quod in plerisque alijs etiam fecisse eum deprehendimus, in hunc locum coniecti. Verùm de his suis locis uidebimus: nunc ad Cazimirum regem reuertamur. Qui cum Poloniam atque Rusſiam partim bellis superioribus & excursionibus barbarorum, partim pestilentia exinanitam, minus cultam, minusqúe populosam esse cerneret, Teuthonici generis hominibus, siue accitis, siue ultrò uenientibus agros attribuit: quorum non exiguę reliquię in submontana & Vngaris finitima regione, & Rusſia in hodiernum usque diem manent, utentes lingua crassiore ac non disſimili ei qua in Silesia & Prusſia uulgò utuntur: eorum cura & opera Polonia frequentari & cultior esse pagis & oppidis cœpit. Sunt enim frugaliores ac diligentiores in re paranda ac tuenda quàm Poloni, & lautius habitant: ita ut facile etiamnum appareat per pagos & oppida iter facientibus, ubi illi, ubi'ue Poloni habitent: uidemusqûe ruere muros oppidorum quorundam ab illis, quod uel nomina testificantur, conditorum, posteaquàm à Polonis habitantur, & administrantur. Fuit autem in eos, Teuthonas inquam, & in cæteros oppidanos & agrestes propensior & indulgentior Cazimirus: nec eos grauioribus laboribus, uel exactionibus, aut ullis iniurijs præfectorum suorum, siue adeò procerum atque nobilitatis premi passus est, animaduertendo in eos, qui aliquid eiuscemodi ausi essent, ita ut uulgò rusticorum, siue plebeiorum rex uocaretur. Nec ipsos modò Teuthonas iure suo Saxonico, siue Magdeburgensi uti permisit: sed suis quoque Polonis id indulsit. Quoniam uerò ab ijs iudicijs ad Magdeburgense tribunal prouocabatur, non sine infamia Polonorum, & magno sumptu ac dispendio litigantium, sustulit eam prouocationem Cazimirus, & in arce Cracouiensi supremum, & prouinciale iudicium Teuthonicum constituit, ad quod prouocationes omnes ab inferioribus iudicibus ex tota Polonia minore fierent. Cui quidem iudicio præsidet peritus eius iuris aduocatus cum septem scabinis (sic enim appellari eum quæsitorem cum iudicibus usitatum est) quos magnus procurator arcis legit de certis oppidis atque pagis. Ab eo quoque iudicio ad regem est prouocatio: à quo extrema causæ cognitio binis sex oppidorum, siue ciuitatum decurionibus, seu consulibus, neutri litigantium suspectis, delegatur: à quibus non est prouocatio. Sunt autem eæ ciuitates, Cracouia, Sandecia, Bochna, Velicia, Cazimiria, & Ilcussum. Tametsi receptum est posterius, ut rex ipse etiam cum consilio de ijs prouocationibus quæ à supremo illo iudicio Cracouiensi fiunt, si uelit, cognoscat. Habent autem suprà memorati septem iudices cum quæsitore suo ab eodem Cazimiro immunitatem omnium onerum atque exactionum regiarum, neque iudicari à quoquàm nisi rege, aut peculiariter delegatis ab eo iudicibus possunt. Ita tunc Cazimirus populosiorem, cultiorémque externis colonis Poloniam reddidit: & ne ij cum indignitate sua ac totius reipublicæ ius aliunde petere necesse haberent, prouidit. Coërcuit etiam succrescentia rursus latrocinia, unius maximè splendidi & potentis uiri supplicio. Fuit is Matthias Borcouicius, ortus equestri Napiuonum familia: cuius insigne est, ceruus inter cornua lupum gestans, Palatinus Posnaniensis, uir impiger: qui cum prædones clàm receptaret, quos punire debuit, consuetudine turpis lucri captus, ducem se ipsis deinde præbuit. Quæ res cum ad regem crebris quærimonijs hominum perferretur, nec ille tamen quamuis admonitus & obiurgatus ab incœpto desisteret, captus est Calisſiæ, cum eò fortè ad regem uenisset: & in Ostinensem arcem deportatus, in tetro & obscuro carcere inedia uitam finiuit. Cuius mortem cum Ioannes frater ulcisci uelle diceretur, iussu regis interfectus est. Bona eorum, in quibus erant Cosminum & Zazia munitiones, confiscata sunt. Filius uerò Matthiæ profugus, cum ex Marchia Brandeburgensi in Polonos mercatores atque equites postea grassaretur, quodam tempore in oppido Rosrassouo ab agrestibus trucidatus, pœnas dedit. Fuêre, ut habet Dlugossus, qui existimarent causam tam diræ mortis Matthiæ Palatino fuisse, quòd de stupro reginæ insimulatus esset. Sed quæ'nam ea regina fuerit, Dlugossus non meminit. Secunda quidem Heduigis, cum quindecim annis in Zarnouecio castello quasi relegata, honestè tamen & lautè habita uixisset, ad extremum biennio ante hanc

Germani incolæ Poloniæ.

Plebeiorū rex.

Sex ciuitatum iudicium.

Heduigis reginæ mors.

hanc Palatini necem, à patre, nemine prohibente, domum reducta est, & paulopôst è uiuis excesſit. Nec diu cunctatus Cazimirus, tertiam duxit, Heduigim Henrici Glogouiensium ducis filiam. Post cuius nuptias anno sequēti, qui fuit millesimus, trecentesimus, quinquagesimus octauus, illud quod diximus supplicium de Palatino Posnaniensi sumptum esse Dlugossus memorat. Insequenti anno controuersiæ quædam de iure decimarum, de iurisdictione ecclesiasticorum iudicum, de uisitationibus & exactionibus archidiaconorum, præpositorum, & parœcorum, de nouis parœcijs instituendis, de moderatione immunitatis clericorum, ac de semestribus uacantium parœciarum reditibus, qui iam inde à Nauclero episcopo in instaurationem basilicæ Cracouiensis usurpabantur, inter Bozentam episcopum Cracouiensem, & nobilitatem Cracouiensis & Sendomiriensis conuentus exortæ, interueniente rege & Iaroslao cognomento Bogoria Gnesnensi Archiepiscopo, extinctæ sunt: & Lublinensis, Lucouiensis, ac Secechouiensis territorij homines, propter uastitatem ex Tartarorum & Lithuanorum crebris incursionibus, immunitate decimarum spacio triginta annorum donatæ. Statimqúe illis ipsis diebus Cazimirus ignominiosam fecit expeditionem in Valachiam. Quam priusquàm persequimur, explicanda est origo gentis, si quid modò certi è tantis tenebris eruere possumus. Dacia secundùm ueterem geographorum descriptionem, Tyra fluuio, quem nos Nestrum uocamus, ab ea Sarmatiæ parte, quæ nobis Rusſia & Podolia est, diuiditur: ab occidente sole Iazygas Metanastas finitimos habet: ab oriente Hierasso, quem Pruthum nunc dici opinòr, & Istro siue Danubio fluuijs ab inferiore Mœsia, quæ nunc Bulgaria est: à meridie uerò eodem Danubio à superiore Mœsia, quæ nunc Bosna & Seruia est, disiungitur. Ea post multa bella cum Romanis gesta, ad extremum à Traiano Imperatore, quemadmodum scribit Eutropius, subacta, & in formam prouinciæ redacta est. Cum autem bellis superioribus exhausta esset, infinitas hominum copias ex toto orbe Romano idem princeps ad agros, urbésque colendas eò transtulit. Sed tamen haud ita multò pôst, sub Galieno, ac deinde sub Aureliano Imperatoribus barbari eam uindicarunt. Deinde Gothi eam sub Gratiano principe possederunt. Ita ex illa colluuie Romanorum & barbarorum commercijs & connubijs commixtorum, Valachi orti, Daciam ueterem patriam etiamnum retinent, lingua noua ex ueteri sua barbara & Romana confusa ac corrupta utentes: tametsi Rusſicam quoque & Slauicam linguam in usu habent, siue propter uicinitatem & commercia, siue quòd à Slauis ea quoque gens, quemadmodum cæteræ in eodem tractu à Mæoti palude & Ponto usque ad Adriaticum mare pertinentes, subacta fuit. Gens dura, bellicosa, & fraudulenta. Vnde uerò & quando Valachi dici cœperint, non comperio. Vulgaris quidem est opinio, sed nullo ueteri authore nixa, à Flacco quopiam siue præfecto, siue domino eos nomen hoc accepisse, ut primum Flacci, mox corrupto à finitimis barbaris uocabulo Vulasſi & Valachi appellarentur. Polonorum quidem atque adeò Slauorum omnium lingua, non modò hi populi, uerumetiam omnes Italici generis Vulasſi & Vulosſi dicuntur: Quod ipsum etiam argumento est Italicam hanc gentem esse. Agros non magnopere colunt Valachi, sed armentis atque gregibus alendis ferè uictitant, eo quòd optimis pascuis abundet eorum regio. Inde fit fortasse, ut nostris aliquanto maiores oues & boues ibi nascantur: quorum maximam ac penè infinitam uim non modò finitimis Rusſis atque Vngaris, uerumetiam Polonis, Prusſis, Silesijs, Bohemis, Germanis, Slauis, Italis, Turcisqúe quotannis suppeditant. Religionem Christianam colunt, sed Græcorum ritu. Obscura & ignota penè usque ad hæc tempora, quæ nunc persequimur, ea gens fuit. Primumqúe hoc nomen in Vngarorum historia reperio tempore Caroli regis, qui anno Christi millesimo, trecentesimo, trigesimo, contra Bazaradum Valachorum regulum, quem illi Slauico nomine Voieuodam uocant, Latinè Palatinum dici usus obtinuit, bellum gesſit, eodem ferè quo Cazimirus noster euentu. Vocatur etiam Moldauia hæc ipsa regio, sed utrum à flumine, an aliunde, nondum satis compertum habemus. Posteriori quidem tempore gens una in duos dominatus secta, nominibus quoque distingui cœpit, sic ut ij qui ad orientem & septentrionem uergunt, & Podoliæ finitimi sunt, Valachorum nomen retineant: qui uerò meridionale Transyluaniæ latus attingunt, Multani à nostris, à cæteris uerò Transalpinenses, Moltaui & Valachi uocentur. Huic ergo genti huiusmodi de causa bellum fecit Cazimirus. Mortuo Stephano Voieuoda Valachorum, duo filij eius Stephanus & Petrus de principatu contendebant. Petro quamuis natu minori, tamen propter liberalem indolem & morum suauitatem plures fauebant. Et acceperat is etiam ab Vngaris auxilia. Itaque nullo negotio dominatum occupauit. Exclusus dominatu Stephanus, simul & insidias fratris metuens, in Poloniam cum

An. 1358.

Daciæ descriptio.

Eutropius.

Valachorum origo.

Valachorum studia.

Religio Valachorum.

Moldauia.

Valachicum bellum, eiusque causa.

nonnullis ſuæ factionis nobilibus Valachis ad Cazimirum regem profugit: & cum ſe in
poteſtate & clientela eius fore polliceretur, facilè ab eo impetrauit,ut ſe ad paternum do-
minatum ui & armis reduceret.Igitur Cazimirus conſcriptum è minore Polonia & Ruſ-
ſia exercitum non contemnendum,initio menſis Iulij in Valachiam cum legatis & Ste-
phano miſit. Nec malè Polonis ea ſuccedebat expeditio principiò. In uelitationibus e-
nim & particularibus certaminibus ferè ſuperiores euagebant. Petrus ubi ſe imparem
eſſe animaduertit Polonorum uiribus,ad dolum ſe conuertit.Et quò facilius incautos fal
leret,clàm per internuntios cum exulibus redit in gratiam. Superanda erat Polonis inte-
riorem Valachiam ingreſſuris ſylua denſa & impedita,quæ Ploniny à ſoli ſterilitate uoca-
tur.Eam igitur Petrus cum ſuis inſedit:& quà noſtri iter facturi erant,arbores ſuccidit, ita
ut truncis tamen utcunque hærerent.Vbi noſtri indaginem illam ingreſsi ſunt,ibi coorti
ex inſidijs Valachi,arbores ſuccisas ui impellunt,ab extremis orſi,ita ut cæteri mutuò ſeſe
impellerent. Qua ruina noſtri ſic obruti ſunt, ut qui obtriti & extincti non ſunt,uiui ta-
men ferè,debilitatis & colliſis membris,in hoſtium poteſtatem uenirent. Pauci de extre-
mo agmine ſalui euaſêre. Capta ſunt in eo conflictu tria uexilla magna,Cracouienſium,
Sendomirienſium,& Leopolienſium.Signa minora militaria ſeu gentil tia nouem,To-
pororum, Leliuiorum, Liſſorum, Rauiorum, Gryphiorum, Strenauiorum,Habdanco-
rum,Polucoſarum,& Stremeniorum. Cazimirus clade hac ad ſe perlata, mœſtus,ac de
proditione exulum quæſtus,de redimendis captiuis ad hoſtem miſit,& facilè impetrauit.
Fuerunt autem inter eos maximè inſignes Nauoius Tencinius,Andreæ Palatini Craco-
uienſis filius,& Sbigneus Oleſnicius,Sbignei eius,qui poſtea fuit epiſcopus Cracouien-
ſis & Cardinalis presbyter, auus. Cladem Valachicam alia non minor domeſtica poſt
unum annum conſecuta eſt è peſtilentia:quæ cum per populos latè ſerperet, Poloniam
quoq; ſex menſibus autumnalibus & hybernis afflixit,ita ut in oppidis atque pagis dimi
diam fermè partem hominum abſumeret. Cracouiæ quidem uiginti millia mortuorum
cenſa ſunt.Magis autem ea in nobiles & locupletes,quàm in uulgus graſſata eſt. Cruci-
feri uerò ope Ludouici Marchionis Brandeburgenſis, qui fuit filius Ludouici Cæſaris,
Lithuaniam tribus excurſionibus uehementer tunc afflixerunt,Keiſtutumq; ducem Ge
demini filium cœperunt.Sed is commutatione captiuorum liberatus eſt:nec multò pòſt
iterum ac tertium captus, cuſtodias fruſtratus euaſit. Anno ſequenti, qui fuit milleſimus,
tricenteſimus,ſexageſimus primus. Cazimirus rex miſsis Auinionem ad Vrbanum Pon
tificem Maximum,Innocentij ſucceſſorem,oratoribus impetrauit,ut in Ruſsia cathedra
metropolitica,Cracouiæ uerò Cazimiriæ noua Academia inſtitueretur : id quod Caro-
lus Imperator & rex Bohemorum Pragæ iam fecerat.Atque illud quidem perfectum eſt
eodem anno,primuſqúe Archiepiſcopus Leopolienſis fuit Criſtinus, homo equeſtris or
dinis,quanquam non memoratur cuius gentis fuerit, à Gneſnenſi Archiepiſcopo præ-
ſente rege conſecratus.Academiæ uerò cœptum opus, magna parte ædificiorum conſe-
quentibus annis magno ſumptu excitata, ad finem tamen tunc perductum non eſt, Ca-
zimiri morte intermiſſum. Inuidere ipſi fortaſsis fata hanc gloriam,ut integra ſolidaq;
Vuladiſlao Iagelloni maneret.Præterea repullulans rurſus inter epiſcopum Cracouien-
ſem & regem, ſacrumqúe & profanum ordinem controuerſia de iure decimarum & in-
terdictorum,eodem anno arbitrio Iaroslai archiepiſcopi Gneſnenſis,qui tunc fortè Cra-
couienſem diœceſim uiſitabat,ex compromiſſo ſedata eſt. Cuius decreti exemplum ex-
tat in cōditionibus regni & ſynodalibus uulgò editis. Hoc eodem anno Vuratiſlauia for
tuito incendio conflagrauit.Inſequens annus annonæ penuria & fame apud Polonos &
uicinos populos inſignis eſt.Ac ueris quidem tempore lætæ arriſerunt ſegetes.Iunio ue-
rò menſe tempeſtates & aquilones cum pluuijs coorti florem ſegetum decuſſere, & iam
coaleſcentia grana corrupêre:itaq; fame uulgò laboratum eſt: quod malum tamen regis
beneficentia & ſolertia non ſine magno reip.fructu mitigauit. Erat in regijs prædijs atq;
horreis ingens uis frumenti è ſuperiorum annorum ubertate reliqua. Id frumentum rex
externis quidem ac ditioribus ſuis iuſto precio uendi iuſsit:plebs uerò egena partim com
mutatione rerum frumentum accipiebat,partim opus faciendo merebat. Quo quidem
tempore complures arces & oppida muris,uallis atque foſsis munita ſunt: piſcinæ,agge-
res,& aquæductus multis in locis facti. Atque inter cætera alueus à Cracouia Bochnam
uſque per quinq; miliaria duci inſtitutus,quo deriuata ac immiſſa aqua ex Viſtula, ſal,li-
gna,& cęteræ merces ultrò,citroq; nauibus uel ratibus portarētur:uerùm is alueus perfe-
ctus non eſt.Redegit autem & pecuniam non modicam Cazimirus è frumēto uendito.
Quæ ſplendori eius anno ſequenti nō minimum ſuffragata eſt in nuptijs neptis, filiæ Bo
guslai ducis Scecinenſium:de quibus breuiter commemorabimus.Inimicitiæ erant inter
Carolum

Ploniny.

Peſtis.

Lithuania uaſtata à Cruciferis.

An. 1361.

Pragenſis Academia.

Archiepiſcopa in Ruſsia inſtituta.

Fames in Polonia.

Munitio artiũ & oppidorũ.

An. 1363.

Carolum Imperatorem & Bohemorum regem, & Ludouicum Vngarorum regem,qui
gener Caroli fuerat, leuibus quibuſdam iniurijs, ut fit inter uicinos populos,excitatæ,
ſed conuitio Caroli ſic auctæ,ut bellum utrinque magnis uiribus appareretur. Ludo-
uicus Cazimirum cum Ruſſorum ac Tartarorum auxilijs,& per eum Sigiſmundum Da
norum regem Boguslai propinquum in ſocietatem belli pertraxerat. Carolus Bohe-
miam,Morauiam & Germaniam omnem ad arma concitabat. Hoc ubi accepit Vrba-
nus Pontifex Maximus, de pace cum utriſque diligenter egit per legatum ſuum,Ioan-
nem quempiam ſodalem Franciſcanum,uirum prudentem & eloquentem : qui cum im-
pigrè iam ad Carolum,iam ad Ludouicum & Cazimirum recurreret, Carolumq; eò ad-
duxiſſet,ut is ſatisfacturum ſe eſſe aduerſarijs de conuitio reciperet,mitigatis ea re Ludo-
uici & Cazimiri animis,non modò pacem inter inimicos reges,uerumetiam affinitatem
confecit, nempe ut Carolus Imperator neptem Cazimiri regis, Elizabetham Boguslai
filiam,quartam uxorem duceret. Tertiam enim, Annam Bernardi Suidnicienſium du-
cis filiam,per quam Suidnicienſem dominatum ſibi & ſucceſſoribus ſuis Bohemorum
regibus quæſiuit,paulò antè morte ſublatam amiſerat, cùm Venceslaum filium ex ea ſu-
ſcepiſſet. Nuptijs dictus locus Cracouiæ ad Liberalia, quod Carniſpriuium uulgò uo-
cant. Conueniunt eò inuitati à Cazimiro reges, Ludouicus Vngarorum,Sigiſmundus
Gothorum,ſiue Danorum,& Petrus Cypriorum, Ponto & aduerſo Iſtro in Valachiam,
& inde terreſtri itinere per Ruſsiam Cracouiam aduectus: præterea duces Otto Baua-
rorum,Zemouitus Maſouiorum, Boleslaus Suidnicienſium, Bernardi defuncti frater,
Vuladiſlaus Oppolienſium,& Boguslaus cum ſponſa filia. Ad extremum uenit Ca-
rolus cum ſplendido comitatu. Cui uenienti omnes Principes atque Reges cum Ca-
zimiro Cracouia ad unum miliarium obuiam profecti ſunt, & non modicum ſpacium
pedibus progreſsi, quod idem facere Imperatorem cognouerant, amicè inter ſe conſa-
lutarunt. Cùm autem urbi appropinquaret Carolus,ſponſam cum patre & magna puel-
larum ac matronarum caterua obuiam habuit. Deductuſqúe cum ingenti pompa in ar-
ce,Cazimiro petente,diuertit:cæteris in urbe hoſpitia diſtributa. Omnes autem hi Prin-
cipes aduenientes in extremis Poloniæ finibus Cazimiri iuſſu comiter & perhuma-
nè accepti ac deducti,liberaliter & magnificentiſsimè habiti ſunt,durantibus uſque in ui-
ceſimum diem nuptijs & conuiuijs. Et cum abundè omnia ad nutum ſuppeditaren-
tur hoſpitibus regiorum procuratorum atque diſpenſatorum prouidentia, tamen ne
quid magnificentiæ deſideraretur, magna dolia in foro ſeu circo urbis collocata ſunt,
alia uini, alia auenæ plena, unde ſumerent quantum quiſque uellet. Præerant autem
procuratoribus ac diſpenſatoribus omnibus regijs Verincus Germanus, conſul Cra-
couienſis, quem Cazimirus propter ſingularem induſtriam atque dexteritatem in re-
bus agendis theſauro ſuo præfecerat, & omnium conſiliorum ſuorum non modò par-
ticipem, ſed moderatorem propemodum habebat. Is igitur cum eſſet ditiſsimus,non
habuit ſatis nuptias illas regio nomine quàm ſplendidiſsimè adminiſtrare, ſed ut ſua
quoque magnificentia Poloniæ ſplendorem adderet, Imperatori, Regibus, Ducibus,
& Proceribus eorum domi ſuæ conuiuium magnifico apparatu dedit, & ampla mune-
ra omnibus largitus eſt: in primis autem regi ſuo Cazimiro, ita ut quæ ei donauit,plus
quam centum millibus florenorum æſtimata eſſe dicantur. Nuptijs ritè peractis,& fœ-
dere ſempiterno inter Reges icto, & iureiurando firmato, & miſsis inter ſe ultrò, ci-
tróque ampliſsimis muneribus, domos quiſque ſuas diuerſi diſceſſerunt, ad fines uſ-
que regni à Polonis proceribus deducti. Dedit autem Cazimirus ſororis filiæ in do-
tem centum millia florenorum. Quoniam autem habebat Cazimirus uxorem, & ex ea
iam filiam unam atque alteram ſuſceperat,remiſit ei Ludouicus Rex Vngarorum ius ſuc
cedendi ea conditione, ſi quem is filium poſt ſe relinqueret Polonia. Infeſtata eſt etiam
deinde hoc ipſo anno peſte populari. Sequentis uerò anni hyems tam fuit aſpera &
niuoſa, ut feras quoque beſtias in ſyluis & uolucres extingueret. Adiecit deinde Ca-
zimirus animum ad recuperandam eam partem Ruſsiæ, quam ante tredecim aut qua-
tuordecim annos defectione Ruſſorum magis quàm ui Lithuanorum amiſerat: in-
dictaqúe toti Poloniæ expeditione, cum magnis copijs aduerſus Ruſſos & Lithua-
nos profectus eſt. Cùm autem Belzenſium fines primùm attigiſſet,uenit ad eum Geor-
gius dux eius oræ,& placato Rege imperata facere pollicitus, impetrauit ut ditionem il-
lam ſuam retineret. Itaque ibi nihil hoſtile noſtri fecêre.Quin & Chelmenſem ditionem
cum Chelma arce de Lithuanis captã Cazimirus ei adiecit:nam Lubarto petenti ueniam
dare noluit.In Volyniam deinde,ſiue Vuladimirienſem tractum exercitum promouit:&
cum nemo pugnandi copiam faceret,Luſcum,Valadimiriam & Oleſcum arces ui in de-
ditionem

Legatus Pontificius.

Pax & affinitas inter reges.

Nuptiarum apparatus.

Dos nepti à Cazimiro rege data.

Peſtis.

Hyems aſpera.

Ruſsicum bellum.

Georgius dux Belzenſium.

Chelma Ruſsica capta.

ditionem suam redegit: cæteras per deditionem accepit. Atque ita Lubarto eiecto, oram illam omnem subactam ac tributariam factam Alexandro duci Michaëlis Coriathi filio, Gedemini nepoti, addixit. Et quo facilius eum in fide & officio contineret, Luscum & Vuladimiriam ipse retinuit, præsidiaque ijs arcibus imposuit. Deinde successu temporis Vuladimiriam, cum lignea fuisset, lateritio muro muniuit. Et Alexander quidem in Cazimiri fide perstitit: Georgius uerò ambigua fide aliquoties postea rebellionem tentauit. Porrò Lithuani nunquàm deinde, quoad uixit Cazimirus, neque Russiam, neque Poloniam infestarunt, eo quòd satis habebant negotij cum Cruciferis, & quòd præsidia contra eos opportunis locis rex collocârat: Masouiam semel duce Keistuto impunè depopulati sunt, ad Poltouiam usque prouecti. Quo oppido direpto, incensoque, quippe quòd munitum non esset, arx quoque cum plurimis mortalibus, qui in eam se cum facultatibus suis receperant, conflagrauit, barbaris materiam incendio subijcientibus. Neque memorabile ullum Cazimiri regis factum post subactam Russiam quatuor illis annis, quibus postea uixit, memoratur, nisi quod cum Petro quoque Lubussensi episcopo, quem bonis quibusdam spoliarat, transegit, ea lege, ut episcopus Lubussensis bona, quæ antiquitùs intra fines regni Polonici iam inde à tempore Henrici barbati ducis habebat, retineret, regem autem dominum & patronum suum agnosceret: & quòd comites Dreni ipsi quoque cum ea ipsa arce & Santoco se in ditione Cazimiri & regum Polonorum antiquitùs esse, ac deinceps fore iurati professi sunt: itemque quòd idem rex magna parte Poloniæ peragrata: in Prussiam se contulit, cum pacato comitatu, uidendi Mariæburgi, aliarumque arcium & oppidorum, quæ Cruciferi frequentia & permunita & bene constituta habuêre, gratia, ut ad eorum exemplum Poloniam etiam magis cultam redderet. Vbi perhumanè & honorificè à Cruciferis quocunque adijt, acceptus est. Quin & inimicitias cum Carolo Imperatore suscepit, idque siue sua sponte & aliqua iniuria prouocatus, siue Ludouici regis Vngarorum gratia: qui hoc ipso tempore Carolo indixisse, & Morauiam infestasse memoratur. Extat quidem in Archiuio Cracouiensi fœdus & societas Cazimiri cum Ludouico anno Christi millesimo, tricentesimo, sexagesimo nono, disertè contra Carolum Imperatorem & Regem Bohemorum inita. Nec illud silentio prætereundum est, quòd per hoc tempus metalla Bythomiensia, plumbi cum argento intermixto feracia, euanuerunt, post interfectos crudeliter ab oppidanis publico consilio duos sacerdotes, Petrum parœcum oppidi, & Nicolaum, qui ipsi erat à sacris concionibus. Neque hac modò pœna Bythomienses facinus illud luerunt, sed etiā ab episcopo Cracouiensi interdicto perculsi, & honore omni priuati sunt, damnatique, ne qui ex posteritate eorum deinceps sacris initiarentur, aut ulla sacerdotia obtinerent. Sed ab interdicto & cæteris pœnis post biennium demum apud Pontificem Maximum permagno se redemerunt. Erat autem tunc episcopus Cracouiensis Florianus Morscius, gente lelitius, Castellani Sendomiriensis filius, post Bozentam, qui Bozentino arci & oppido nomen dedit, amissoque uisu obijt. Sub hoc ipsum tempus Boleslaus dux Suidnicensium & Iauoriensium mortuus, Carolum Imperatorem & Regem Bohemorum affinem suum ex pacto hæredem reliquit. Ita tunc Silesiæ quod reliquum fuerat, Bohemorum regno adiectum est. Sed iam Cazimiri mors stylum nostrum ad se reuocat. Anno igitur Christi millesimo, tricentesimo, septuagesimo, cum hyemem Cracouiæ Cazimirus exegisset, Vere appropinquante in maiorem Poloniam profectus, per æstatem ibi commoratus est. Deinde autumno inde discedens in Sendomiriensi tractu, & in Russia uenationibus hybernum tempus dare decreuerat: iamque Prædboriam, quod oppidum in Siradiensi tractu est, peruenerat, cum eum grauis casus afflixit. Fortè enim ad sextum Idus Septembris, qui dies Mariæ Dei matris natalis anniuersario & solenni ritu à Christianis celebratur, uenatum in proximas syluas, frustra dissuadentibus nonnullis pijs hominibus profectus erat: ubi dum cupidius ceruum fugientem impedito loco, & inter uepres persequitur, labente magno cum impetu equo quo uehebatur, uehementer homo senex & carnosus conquassatus est, ita ut febre exagitaretur. Relatus autem Prædboriam, & citò medicorum ope releuatus, Sendomiriam contendit. Vbi cum spretis medicorum præscriptis, intemperantius uiueret, & pyris, malisq; ac cæteris fructibus, quos locus ille producit eximios, sese ingurgitaret, balneisque nimium uteretur, in febrim recidit. Neque tamen tam acris ea fuit quin rheda uehi posset, medicis Cracouiam proficisci suadentibus, quòd ibi faciliorem esse medicationem dicerent. Itaque Sendomiria Chrobranos profectus, cum ex agitatione itineris grauiore æstu urgeretur, frigidam aquam præter sententiam medicorum bibit. Atque inde maiores flammas concepit. Quibus medicorum arte mitigatis, lectica in Copriuunicense monasterium

Luscū & Vuladimiria arces Polonorū præsidijs munitæ.
Vuladimiriæ muro constructio.
Masouia uexata à Lithuanis.
Poltouia incensa.
Cū Lubussensi episcopo transactio.
Comites Dreni & Santoci dedunt se regi Poloniæ.
Cazimirus rex in Prussiam profectus.
Cazimiri cum Ludouico fœdus cōtra Imp.
An. 1369.
Bythomiensiū metallorum interitus.
Bythomiensiū pœna ob interfectos sacerdotes.
Florianus episcopus Cracouiensis.
Bozentinum arx & oppidum.
An. 1370.
Prædboria.
Cazimiri casus.
Sendomiria fructuum optimorum ferax.
Chrobrani.

nasterium delatus succolantibus aulicis, octo dies ibi quieuit. Releuatusq; aliquantulum, iter institutum prosecutus est. Osseci autem cum alterius de medicis Matthæi permissu mulsam bibisset, rursum deterius habere cœpit: sed tamen Corcinum, atque inde post aliquot dies pridie Calendas Nouembris Cracouiam delatus, languebat magis. Quærit deinde ex medicis, num iam Cracouiam peruenissent, tacitè eos admonens promissorum, quibus ei Cracouiæ certam quodammodo sanitatē erant polliciti. Deinde eos rogat, ut uerè ac liberè sibi dicerent, an de uita sua desperarent. Sed ijs, ut fit, bonam spem ostentantibus, nihilominus cum destitui se uiribus animaduerteret, accito episcopo Cracouiensi Floriano, ac Vuladislao duce Oppoliensi sororis suæ nepote, quem Ludouicus rex Vngarorum illis ipsis diebus ad uisendum eum miserat, itemq; insignioribus nōnullis de cœtu sacro basilicæ Cracouiensis, ad hæc & aulicis ministris suis, in Christiana religione, uti Christianū decet mori se professus est, testamentumq; condidit, quo multa multis cùm satellitibus, tum nothis filijs suis, plurima Cazimiro Scecinēsium Pomeranorum duci, largitus est: quædam etiam Gnesnēsi & Posnaniensi basilicis: Cracouiensi uerò crucem illam insignem, quam Leopoli deportarat, cum inclusa portione ligni crucis Christi. Duabus uerò filiabus è tertia uxore susceptis, stragulam uestem omnem, ac dimidium aureæ, argenteæ, & gemmæ suppellectilis: reliquum autem eiusdem suppellectilis matri earum uxori suæ legauit: administrationemq; siue executionem testamenti Ioanni Strelcio, cognomento Suchyuilco, Decano Cracouiensi, & Cancellario regni commisit. His ritè peractis, sacris mysterijs de more procuratus Nonis Nouemb. uitā cum morte commutauit, ac tertia die pòst, in basilica Cracouiensi ad dextram aræ maximæ honorificè sepultus est, ubi extat adhuc eius monumentū cum imagine sculpta in marmore. Regnauit autem Cazimirus annos triginta septem, uixit sexaginta: pacis quàm belli artibus & operib. clarior: unde etiam Magni cognomentum solus hic inter Polonorum Principes, non tā uirtute bellica & uictorijs meruisse uidetur, quàm operibus magnificis, & plurimarū arcium & oppidorum munitione, & quòd omnium summorum pariter & infimorū hominum erga se beneuolentiam ijsdem quibus collegerat uirtutibus, hoc est, iustitia, facilitate, humanitate, elegantia & clementia, ad extremum retinuit: etenim ad gloriam quidē plus ualent bellicæ uirtutes. Præsens uerò hominum beneuolentia lenioribus his uirtutibus facilius comparatur. Magis illas ferè homines admirantur, sed has gratiore memoria prosequūtur. Tametsi bellicæ quoq; gloriæ non expers fuit cùm alibi, tum in Russia maximè: quam à maioribus suis amissam, maiore fœlicitate quàm sudore recuperauit. Hic Princeps inextricabiles iudiciorum laqueos resecuit: leges barbaras & iniquas, quoad tūc potuit, uel sustulit, uel correxit: adeuntibus facilis & comis: quærimonias etiam infimorum benignè & patienter audiuit: tenuiores à potentiorū ui & iniuria uindicauit, sic ut æquior plebi, quàm nobilitati esse uideretur: captos ab hostibus suos promiscuè redemit: ne cuiquam oneri esset, cauit: seueritate, ut medici solent ustionibus & sectionibus, non nisi necessariò usus est: Poloniam superiorum temporum bellis & alijs calamitatibus uastam & infrequentem, populosiorem reddidit, & ad meliorem cultum redegit, maximè indulgentia in agrestes, ac Teuthonum colonijs deducendis. Arcium uerò & oppidorum in Polonia, plerorumq; omnium munitiones, ac templa lateritia, eius sunt opera. Hic enim Cracouiensem arcem exornauit, cuius tamen exornationis uix iam ulla extant uestigia: Cazimiriam Vistula disiunctam à Cracouia, Veliciam Scauinam, Ilcussum, Bendinum, Leouiam, Sendomiriam, Visliciam, Sydlouiam, Radomiam, Oposnum, Vauelniciam, Lublinum, Calissiam, Pysdros, Stauissinum, Velunum, Coninu, Petricouiam, Lenciciam, Plocun, Inouulodum, Leopolim, Sanocum, Crosnam, Cichouum oppida & castellum mœnibus cinxit. Arces Posnaniensem, Calissiensem, Sendomiriensem, Lublinensem, Leopoliensem utramq;, Pysdrensem, Siradiensem, Velunensem, Lenciciensem, Colensem, Plocensem, Nepolomicensem, Sidlouiensem, Prædboriensem, Bresnicensem, Boleslauecensem, Ostressouiensem, Bremisliensem, Landiscoronensem, Bendinensem, Lelouiensem, Zorstinensem, Ocecēsem, Crepiciensem, Secechouiensem, Solecēsem, Zauichostensem, Corcinensem, Coninensem, Naclensem, Velenensem, Medirecēsem, Crusuiciensem, Zlotoriensem, Bydgostiensem, Lubassouiensem, Trebouuliēsem, Haliciensem, Tustanēsem, Oposnensem, Prissouiensem, Rauensem, & Vissegradēsem, uel denuò muniuit, uel uetustas refecit. Templa uerò præter ea quę suprà enumerauimus, Nepolomicense, Corcinense, Solecense, Oposnense, Lapsicense, & in arce Cracouiensi duo, quorum alterum S. Michaëlis, alterum S. Georgij nomine dedicatum est, è conspectu uerò eiusdem arcis Rupense Diui Stanislai cæde nobile, itemq; ptochodochium siue hospitale Stradomiense condidit. Præterea Corcini, Petricouiæ, Calissiæ, & Lenciciæ monasteria: quibus omnibus amplam & luculentam suppellectilem, ad cultum diuinum accommodam attribuit.

Mogilense

Vuladislaus dux Opoliensis.
Testamentum Cazimiri regis.
Cazimiri mors.
Aetas.
Magni cognomentum unde.
Cazimiri uirtutes & præclara facta.
Arces & oppida munita à Cazimiro Magno.
Templa à Cazimiro condita.

Mogilenſe quoq; monaſterium imperfectum conſummauit. Baſilicam etiam Cracouienſem exornauit. Eius etiam opus ſunt tabernæ mercatorum & propolarum in circo Cracouienſi. Fuit & uiuarium ſub arce Cracouienſi ad Viſtulam: cuius ueſtigia ſe uidiſſe Mathias Mechouienſis paulò antè noſtra tempora memorat. Zemouitum Maſouiorum ducem epiſcopo Poſnanienſi, ut decimas de noualibus agris reddi in ſua ditione iuberet, condemnauit. In ſumma, publica regis huius acta, & opera pleraque omnia laude digna ſunt: ac eo quidem magis, quòd diſsimilem habuit ſucceſſorem. Cæterùm domeſtica uita fuit impurior, in cibo, potuq; intemperans: in libidines uerò ita proiectus, ut præter greges concubinarum, cum quibus magis quàm cum iuſtis uxoribus conſueuerat, Bohemam quandam Rochicianam, captus eius pulchritudine, in loco iuſtæ uxoris haberet, promiſſa ei conceptis uerbis (cum aliter potiri ea non poſſet) fide matrimonij, interueniente Abbate Tinecenſi thyara ornato: quem mulier epiſcopum Cracouienſem eſſe credidit. Sed eam deinde cum caluam & ſcabioſam eſſe comperiſſet, eiecit, & Iudææ cuiuſdam Heſter conſuetudine uſus eſt, de qua Nemiram & Pelcam filios ſuſcepit. Nam filias natas, ut Iudaica religione permanerent, matri indulſit. Huius Heſter opera gens Iudaica magnas prærogatiuas in Polonia à rege adepta eſt, cùm nouas, tum quas ipſis olim Boleslaus dux Caliſsienſis in ſua ditione conceſſerat. Quin & periculi illius, quod Carolus rex Vngarorum cum uxore & duobus filijs à Feliciano intentatum adijt, Cazimiri huius libidinem in cauſa fuiſſe exiſtimant. Itaque iuſta pœna diuinitùs affectus eſſe uidetur Cazimirus, quòd nullos poſt ſe mares liberos reliquit. Quamuis autem tam libidinoſus ipſe eſſet, tamen continentes ſacerdotes ſingulari fauore proſecutus eſt. Quòd ſi induſtria, dexteritateq; etiam præditi eſſent, multum eis utebatur: & quamuis plebeij, & obſcuro loco nati eſſent, nobilibus eos non modò exæquabat, uerumetiam anteponebat. Curabat autem ut omnes ſacerdotes, quoad fieri poterat, ſacerdotia ſua per ſe ipſi præſentes adminiſtrarent. Statura procera fuit & corpulentus, capillo denſo & criſpo, promiſſa barba, uoce ſonora, ſed balbus aliquantulum. Cazimiro etiam regnante, ut ne pios homines ſuis laudibus defraudemus, Mathias Golanzeuius, gente Toporus, epiſcopus Vuladiſlauienſis, qui duos & quadraginta annos epiſcopi munere functus eſt, baſilicam Vuladiſlauienſem nouam condidit in oppido, cum prius ſub arce fuiſſet. Aliud item templum Vitalis martyris memoriæ dicatum in eodem oppido conſtruxit: arces Vuladiſlauienſem & Racianzum cocto latere muniuit. Deinde ſenio confectus, & uiſu orbatus, Sbiſlutho propinquo ſuo præpoſito Vuladislauienſem epiſcopam conceſsit. Quanquam poſtea pœnituit eum facti, cum non pro meritis ab illo tractaretur. Iaroslaus uerò Scotnicius, gente Bogorius, Archiepiſcopus Gneſnenſis permulta præclara monumenta reliquit, quæ aptius infrà recenſebuntur. Per hoc tempus Cruciferi Pruſsienſes atque Liuonienſes, & Lithuani mutuis populationibus, & munitionum euerſionibus, inter ſe certabant, nonnunquam etiam ad manus ueniebant, & quidem Marte uario. In Germania uerò Heluetiorum, ſiue Suitenſium ſocietas, ante ſeptuaginta ferè annos inſtituta, per iniurias principum, quibus ij ciuitates affligebant, magna cœpit incrementa. Sed iam librum hunc unà cum Cazimiri regno finiamus: ſequentesq; externi generis regibus dicemus.

Vitia Cazimiri.

Iudæorũ prærogatiuæ in Polonia unde ſint.

Effigies Cazimiri.

Vuladislauienſis baſilica noua.

Vulatislauia & Racianzum arces munitæ ab epiſcopo.

Heluetiorum incrementa.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TREDECIMVS.

PROOEMIVM.

PER nongentos aliquanto plures annos, quibus hiſtoria ab initio uſque ad mortem Cazimiri ſecundi Regis decucurrit, ſemper Polonia ſui generis Reges atq; Principes habuit, Venceslao Bohemo, de quo in ſuperiore libro pertractauimus, excepto. Qui quòd unus inter noſtrates interiectus eſt, nec diu apud Polonos regnauit, in numerum quodammodo à nobis redactus eſt, ne ſeriem narrationis interrumperemus. Deinceps uerò quod reliquum eſt temporis uſq; ad hoc tempus, quo hæc ſcribimus, cùm Cazimirus Rex moriens, quemadmodum ſuperius commemorauimus, nullos mares liberos reliquiſſet, exteri apud Polonos regnarũt, nempe Ludouicus Vngarus, & gener eius Vuladislaus Iagello Lithuanus cum ſua poſteritate, quæ in hunc uſq; diem durat atq; regnat. Quæ tempora dum perſequimur, nemo à nobis exactam eorum omnium, quæ ij Reges uſquam geſſerunt, rationem expectabit. Quanquam enim per Reges atque Principes hiſtoriam ducimus, tamen inſtituti noſtri eſt, non tam uitas Regum ipſorum atque Principum, quàm res geſtas Polonorum perſequi. Quocirca, quæ Ludouicus, de quo mox ſcribere aggrediar, ſiue in Vngaria, ſiue in Italia, ſiue uſquam aliâs geſsit, quæq; ij qui poſt eum in Polonia regnarunt, quæ quidem ad Polonicam hiſtoriam non pertinebunt, uix & obiter attingemus. Lithuanicas uerò res à tempore Iagellonis Regis, quòd coniunctæ erunt cum Polonicis, non ferè omittemus, niſi ſi quæ erunt, quæ minus ad nos pertinere uidebuntur. Hæc ſemel præfati, iam ſuſceptum opus à morte Cazimiri ſecundi Regis proſequamur.

Externi reges.

LVDOVICVS VNGARORVM ET Polonorum Rex.

CERTIOR factus de graui morbo, ac mox etiam de morte Cazimiri regis Zemouitus dux Maſouiorum à Ioanne filio, quẽ hac de cauſa miniſterio Regis addixerat, illicò Ploſcũ, Rauam, Viſſegradum, Goſtininum, & Sochaſſouiam arces in ſuam redegit poteſtatem, dedentibus eas ultrò præfectis, cũ quòd ſciebant ex pactis conuentis eas Zemouito deberi, tum quòd muneribus & pollicitationibus ab eo corrupti erant. In utraq; etiã Polonia & in Ruſsia, poſt uulgatam mortem Regis, noui quidam motus exciti ſunt à finitimis. Nam Haſſo ſiue Heſſus quiſpiam, Ottonis Marchionis Brandeburgenſis, qui fuit filius Ludouici Bauari Cæſaris, præfectus cùm didiciſſet proditione trium Saxonum, qui in præſidio Santoci erant, arcem eam à paucis cuſtodiri, & à commeatu imparatam eſſe, præfectumq; eius Sandiuoium Virium Caſtellanum Bninenſem abeſſe, cũ tumultuaria agreſtium ferè manu eò accurrit, arcemque oppugnatam acrius, tandem Sendiuoio Sleſsinio impigro iuuene, qui ceſſantibus Saxonibus proditoribus cum paucis ſuis arcem defendebat, uigilijs & labore confecto, per deditionem accepit. Ex alia uerò parte Lubartus Lithuanus cum Keiſtuto fratre & expeditis copijs Vuladimirienſem arcem in Volynia poſteaquàm primo impetu capere non potuit, circumſedit. Præerat arci Petraſsius Turſcius de tractu Lencicienſi. Is quamuis diutius obſidionem ſuſtinere potuiſſet, tamen Alexandro duce, cui Volynios parêre Cazimirus iuſſerat, Cracouiam profecto, cum nec unde quicquàm opis expectaret, ferocitate & minis Lithuanorum territus, arcem ligneam ueterem quam tuebatur, dedidit. Acceptam Lubartus ualido præſidio firmauit. Nouam uerò, quã Cazimirus duobus annis magna cura, ſumptuq; cocto latere muniuerat, neq; tamen conſummauerat, diruit, & ſolo æquauit. Inde in Lublinenſem atq; Sendomirienſem tractum excurſionem fecêre ijdem barbari, magnasq; prædas egêre. Ac inter alia Lyſſecenſe, ſiue Caluimontanum monaſterium diripuêre. Vnde cum inter aliam prædam portionem Crucis Chriſti auro incluſam aſportarent, & ad fines Poloniæ perueniſſent, memorabilis res accidit. Plauſtrum enim quo Crux cum cætera præda uehebatur, nulla ui, neque iumentorum, neque hominum loco moueri potuit: quin ſubitò concidebant exanimati homines, equi, & boues, quicunque id plauſtrum attigerant. Obſtupefacti re noua Lithuanorum duces, cum ex Ruſſo quopiam miraculi & cladis ſuæ cauſam

Zemouitus Maſouiorum dux munitiones quaſdam occupat.

Lithuanorum excurſio in Poloniam.

Miraculum.

cognouiſſent, mox crucem Chorabala quodam nobili captiuo,libertate donato,ad lo-
cum ſuum remiſerunt:ipſi cum reliqua præda domos ſuas ſalui peruenêre. Neque enim
erat qui noſtros in arma cogeret,ut fit ſoluta diſciplina omni morte principis. Nam Lu-
Ludouici regis cunctatio.
douicus rex Vngarorum,quem Cazimirus multò antè ſucceſſorem ſibi deſignârat, licet
mox de morte auunculi certior factus eſſet,tamen continuit ſeſe domi: & quorſum con-
ſilia Polonorum uergerent, expectabat. Verebatur enim, ne ij mutata ſententia alij re-
gnum mandarent. Erant enim ſuperſtites duæ filiæ Cazimiri. Erat & Cazimirus Sce-
cinenſium dux nepos ex filia. Erant etiam Cuianienſium & Maſouiorum duces,pro-
pinqui & neceſſarij. Matrem tamen ſuam Ludouicus Cazimiri regis ſororem celeriter
præmiſit.Nec ita multò pòſt uenerunt ad eum Viſſegradum è comitijs Polonorum ora-
tores,Florianus epiſcopus Cracouienſis,& Ioannes Strelcius Cancellarius Poloniæ, ro-
gantes ut primo quoque tempore in Poloniam ueniret,regnumque deſtinatum ſuſcipe-
ret,ac præſentia ſimul & impendentia pericula depelleret. Audita ille legatione aliquan-
diu,quid faceret,deliberauit. Cunctanti cum & noſtri orando, & Vngari proceres ſua-
Sapiens dictū.
dendo inſtarent,tandem reſpondit: Non ſatis intelligere, neque hos quid ſuadeant, ne-
que illos quid petant. E neutrorum enim id re fore, ſicuti ne duobus quidem gregibus
expediat,unum habere paſtorem.Satis & abundè eſſe negotij uni populo præeſſe. Duas
reſpub.uix ulla ratione ſine alterutrius,ſiue adeò utriuſque malo & incommodo ab uno
adminiſtrari poſſe. Ita tunc Ludouicus. Sed tandem uictus precibus oratorum annuit.
Bonfinius,audita morte Cazimiri auunculi,ſtatim eum,ingenti delectu habito, in Polo-
niam profectum eſſe,regnumque teſtamento legatum à proceribus & legatis populorum
petiuiſſe,& facilè impetraſſe ſcribit. Venientem proceres Poloni cum frequenti nobilita-
te,ad Sandeciam obuiam progreſsi,excepêre,& Cracouiam deduxêre.Ibi rurſus armatæ
ciuitatis occurſu honorificè conſalutatus eſt. Poſtero die rogatus publicè à Ioanne Can-
cellario, an teſtamentum Cazimiri regis ratum eſſe iuberet, præcipitanter aſſenſus eſt.
Sed admonitus ab his qui proximi de ſenatu aderant, multum detrimenti eam rem Po-
loniæ allaturam eſſe propter profuſas donationes & legatos Cazimiri, & quòd de fide
quoque ſcripturæ teſtamenti dubitaretur,ad ſenatum ea de re per Vuladiſlaum Oppo-
De legatis Cazimiri iudiciū.
lienſium ducem retulit. Senatus porrò,ne quem offenderet,cæteras quidem omnes do-
nationes ualere:de ea uerò qua Scecinenſi duci Siradienſis,Lencicienſis,quam poſt mor-
tem Zemouiti auunculi ſui Cazimirus recuperauerat,ac Dobrinenſis ditio, itemque ar-
ces Croſuicia, Bydgoſtia, Vulotouum, & Valcia cum ſuis territorijs donabantur,item-
que de ea quæ fiebat nothis filijs Cazimiri, apud terreſtres iudices, quos uocant,diſce-
Iudices delegati.
ptandum eſſe cenſuit. Itaque Pelca Zambrus iudex Sendomirienſis, & Vilcius Nabo-
rouius ſub iudex Cracouienſis,lecti iudices,re bene perpenſa, decreuerunt eas donatio-
nes irritas eſſe debere,quòd non de ſententia ſenatus factæ,ualde damnoſæ eſſent reipu-
blicæ. Cui decreto ſenatus rogatus à rege, ſubſcribere noluit. Et ſanè in utramque par-
tem res erat perdifficilis de Scecinenſium duce. Nam ſi is omnibus ijs quæ ſibi dona-
ta erant, potitus eſſet, permultum regi detractum eſſet: cauendúmque erat, ne fretus ea
potentia regnum inuaderet: ſin repulſam pateretur, bellum ab ipſo & à Carolo Impera-
tore,cum quo ſoror eius nupta erat, expectandum. Quocirca ita cum eo tranſegit Lu-
douicus,ut is in Dobrinenſi tantum ditione, & Bydgoſtia, Vulotouo, & Valcia acquie-
ſceret,cætera regi relinqueret. Quibus rebus tunc peractis, de coronatione rurſus no-
ui regis Archiepiſcopo & maioribus Polonis ſcrupulus iniectus eſt, quòd ij contende-
bant,ut ea Gneſnæ more ueteri fieret. Sed Ludouicus proximorum regum Vuladiſlai
Ludouicus rex Cracouiæ coronatur.
aui & Cazimiri auunculi exemplum in ea re ſecuturum ſe eſſe dixit. Quo reſponſo ſe-
datis maioribus Polonis, decimoſeptimo die Nouembris ab Iaroſlao Archiepiſcopo
Gneſnenſi, adſtantibus Floriano Cracouienſi, & Petro Lubuſſenſi epiſcopis in baſili-
ca Cracouienſi diadema ſolenni ritu accepit. Nec tamen deſiderium Cazimiri defun-
cti regis ex animis hominum rex nouus euulſit: imò plus etiam accendit, cum non mo-
dò diſsimilis eſſet Cazimiri,ſed ne adiri quidem à noſtris ſine interprete poſſet: quin res
Ludouicus ingratus Polonis
quoque Polonicas negligere ac parui facere uideretur,ac nôn modò non intenderet ani-
mum ad recuperanda ea quæ ſuperiori tempore à Polonia auulſa erant, uerumetiam e-
normem donationem adijceret, qua Vuladiſlao duci Oppolienſium, Vngariæ Palati-
no,Oſtreſſouienſem & Velunenſem tractum omnem,qui Rudenſis olim dictus eſt,item-
que Olſtinenſe,Crepicienſe,& Bobolicenſe territoria in tractu Cracouienſi,adhęc Brez-
nicienſe in Siradienſi ditione, donauit. Sed tamen tum ab hoc ipſo Vuladiſlao,tum à
Cazimiro Scecinenſi (quanquàm de Vuladiſlao uariat Dlugoſſus) ſolenne iuſiuran-
dum accepit, quòd perpetuò in poteſtate ipſius & regum Poloniæ deinceps futuri eſ-
ſent,& quòd illæ omnes eorum ditiones regno accreſcerent, ſi ij nullos mares liberos re-
linquerent.

linquerent. Exequias deinde magnificentiſsimas & ſumptuoſiſsimas auunculo mortuo
apparauit. Vbi permultum argenti facti baſilicæ Cracouienſi oblatum atque donatum
eſt,& infinita penè hominum multitudo lachrymis, planctu, & eiulatu ingens defuncti
regis deſiderium teſtata eſt,præſertim quòd cum eo ſucceſsionem regum ſuorum uetu-
ſtiſsimam à Piaſto uſque propagatam,extinctam eſſe cerneret,regnumque ad externum
regem perueniſſe,qui longè abfuturus eſſet. Quod cum Ludouicus animaduertiſſet, ue-
Cazimiri filiæ relegatæ & exhæredatæ.
ritus ne quam filiæ Cazimiri nouandarum rerum occaſionem Polonis darent,ablegauit
eas in Vngariam: & conſtituto ibi iudicio, perfecit ut non ex iuſta uxore natæ,atque ex-
hæredes pronunciarentur. Quod adeò ingrati hominis facinus,non ſine iuſta diuini nu-
minis uindicta factum eſſe uideri poteſt,ut filiæ Cazimiri, paternarum libidinum & ſtu-
pri,ingenuæ puellæ Feliciani filiæ oblati in eodem penè loco quo ille deliquerat, pœnas
luerent. Poſt hæc tamen Anna Vilelmo comiti Ciliæ, Heduigis Romero cuidam duci
nuptui tradita eſt. Vt uerò poſtulatis maiorum Polonorum ſatisfaceret Ludouicus, in
maiorem Poloniam poſt paucos dies profectus eſt,& biduum Gneſnæ commoratus,pa
ratum ſibi in baſilica Gneſnenſi ſolium aſcendere noluit, affirmans id neque ſibi,neque
Polonis decorum fore,ut coronationem Cracouię peractam quaſi in dubium reuocaret.
Vngarorum uiolentia.
Deinde Cracouiam reuerſus, cum animos Polonorum uexatione, uiolentia, & rapinis
Vngarorum offendiſſet, neque de recuperando Santoco & Vuladimiria conſilij quic-
quam iniuiſſet,mox in Vngariam redijt,Tranſalpinenſium Voieuodæ defectione exci-
tus, omni gubernatione Poloniæ matri commiſſa. Nec mora cum duobus exerciti-
bus Tranſalpinenſem Moldauiam ingreſſus,alterum quidem in ſyluis circumuentum ab
hoſtibus amiſit,cum altero uictor defectores in ſuam redegit poteſtatem: & ne tam faci-
lè ij deinceps rebellarent,Seuerinum oppidum inſtaurauit,præſidioque firmauit. Interim
Seuerinum.
Elizabetha mater eius in Polonia muliebri uſa conſilio,iuuenes & imperitos homines in
ſenatum allegit,compluréſque bonos & graues uiros magiſtratibus mouit, & nihili ho-
mines atque aſſentatores eis ſuffecit. Ac inter alios inprimis Prædiſlaus Goluchouius
Palatinus Caliſsienſis uir magnanimus & moderatus,præfectura maioris Poloniæ mo-
tus,eique Otto Pilecius ſucceſſor datus eſſe memoratur. Quam rem ægrè tulêre maiores
Poloni,& parêre Ottoni,quamuis & genere & uirtute præſtanti, detrectabant, propte-
rea quòd nullas is habebat poſſeſsiones in maiore Polonia, atque ita contra leges præfe-
cturam obtinebat. Sed tamen homo ſplendidus & liberalis, ut quemque de nobilitate
factioſiſsimum,& ſibi maximè aduerſarium eſſe nouerat, ita os eius comitate & munifi-
centia ſua primum obſtruxit: ſic aliquanto patientius deinde imperium eius ferri cœ-
ptum. Sed cum ora illa Poloniæ finitimorum latrocinijs infeſtaretur,neque Otto do-
meſticis opibus quas ibi nullas habebat, compeſcere ea poſſet, & nobilitas uulgo eius
odio militiam detrectaret,ceſsit inuidiæ,& præfectura ſe abdicauit. Cui Sendiuoius Su-
Peſtis.
binius indigena ſucceſſor datus eſt. Neque is tamen ſatis prædonum uim & furta coër-
Prodigium.
cuit. Peſtilens hic,itemque ſequens annus Polonis fuit. Prodigium etiam inſigne Poſ-
naniæ accidit. Baſilica enim cum adhærente ſibi turre dextra de cœlo tacta eſt, ita ut per-
rupto culmine & angulo turris,parua fiſſura facta in fornice,in ſacellum regium fulmen
penetraret: ac cæteris rebus intactis, ſolas Præmiſli regis & Rixæ uxoris eius imagines
confringeret. Inſequens annus nihil ferè memorabile habet,præter quædam de Iaroſ-
lao Archiepiſcopo, nempe quòd is Zemouitum Maſouiorum ducem eccleſiaſtico in-
terdicto perculit,eoque adegit, ut duorum pagorum donatione ipſi ſatisfaceret, pro eo
quòd Petraſsius Criſtini Palatini Plocenſis filius, bona eius eccleſiaſtica in Maſouia,iu-
bente uel certè conniuente Zemouito latrocinio infeſtaſſet, uexaſſetque. Nec multò
Iaroslaus cæcus abdicauit ſe archiepiſcopa.
pòſt ſenio confectus & oculis captus Iaroſlaus, cum ſupra triginta annos Archiepiſco-
pus fuiſſet,Nicolao Coſſutouio præpoſito Gneſnenſi propinquo ſuo Archiepiſcopam
concedere ſtatuerat. Sed cum is improuidè ſine regia commendatione & collegij Gneſ-
nenſis conſenſu Auinionem ad Gregorium undecimum Pontificem maximum ea de re
ſe contuliſſet,infecto negotio inanis redijt. Neque tamen Iaroſlaus dimittendæ Archie-
Ioan. archiepiſcopus Gneſnenſis.
piſcopæ cogitationem depoſuit, ſed Ioannem Suchyuilcum iuriſcanonici Doctorem,
cuius antea mentionem fecimus, ſororis filium ſucceſſorem ſibi legit: uerùm is quoque
pluſculum negotij in conficienda re habuit, palàm commendante, & clàm impedien-
te eius cauſam Ludouico apud Pontificem Maximum. Ad extremum tamen noua re-
gis commendatione & collegij approbatione adiutus,uoti compos factus eſt. Iaroſlaus
uerò Pomeranicis & Opatouicenſibus poſſeſsionibus ac decimis in ora Caliſsienſi in-
Iaroslai mors.
dulgentia Pontificis Maximi ad uſum ſuum retentis, in Landenſe monaſterium ſeceſ-
ſit, & biennium ferè ibi exegit. Deinde pertæſus monaſterij, Caliſsiam commigrauit,

ubi intra uertentem annum uita excesſit. Permultum hic Archiepiſcopam amplificauit,
& ornauit. Nam Louiciam, Opatouicum, Vneouiam, & Camenum arces condidit: au-
las archiepiſcopales Gneſnæ, Lenciciæ, Veluni, Caliſsiæ conſtruxit. Louicienſes reditus
primus ita auxit, ut cum antea cenſus duas marcas non excederet, tunc ad octingentas
perueniret. Aedificauit etiam templa Gneſnæ, Caliſsiæ, Curelouię, Opatoueci, & Vneo-
uiæ, ubi & collegium ſacerdotum inſtituit, & monaſterium Benedictinis condidit, ac Ti-
necenſis abbatis iuriſdictioni id ſubdidit. Dotauit idem nouam parœciam in oppido no-
uo Crepicienſi rogatu Cazimiri regis. Atque ob eam rem iuriſdictionem ſibi poſteriſ-
qúe ſuis Archiepiſcopis in ea parœcia, in Cracouienſi diœceſi ſita, uſurpauit, conniuen-
te Bozenta epiſcopo Cracouienſi, qui dotare eam noluit. Iſtiuarta enim amnis eo loci
Gneſnenſem & Cracouienſem diœceſes dirimit. Memoratur etiam de eo illud excelſi
animi facinus, quòd cum iuuenis adhuc Bononienſis Academię rector eſſet, tranſtulit in-
de Academiam ſua autoritate propter Britannum ſiue Anglum quędam ſcholaſticum à
magiſtratu urbis capite plexum: nec prius eam reſtituit, donec pro cæde Angli ſatisfa-
ctum eſt. Fertur autem Iaroslaus mandaſſe moriens, ut cadauer ſuum non oſtio, ſed per-
tuſo pariete in baſilicam ſepeliendum inferretur, quòd non ritè, neque ordine Archiepi-
ſcopum ſe factum eſſe diceret. Hæc de Iaroslao ſuffecerint, quæ omitti certè hic à nobis
non oportuit. Per hoc tempus Ludouicus rex cum Carolo Imperatore in gratiam rediſt,
ac filiam ſuam natu maiorem Mariam, filio eius Sigiſmundo, è quarta uxore ſuſcepto,
paruulo etiamnum deſpondit, & in aula ſua ipſum educauit. Pater uerò Marchiam Bran-
deburgenſem ab Ottone Ludouici filio ipſi emit. Cùm autem duas filias ex Elizabetha
Stephani Boſnenſium reguli filia ſuſceptas, duóque regna haberet Ludouicus, utrique
filiæ uiuens cupiebat proſpicere, ita ut altera apud Vngaros regnaret, apud Polonos al-
tera. Ac apud Vngaros quidem iam uni proſpexiſſe uidebatur: de altera autem ſollicito,
fortuna ſiue conſilium talem occaſionem obtulit. Poſcebat is Polonos uectigal, quod
regium & poradline, quaſi raſtrale dicitur, duodenos groſſos latos, & ſingulos modios
ſiliginis & auenæ in iugera ſiue laneos, quemadmodum antiquitùs pendi ſolitum erat.
Negabant proceres ſacri pariter & profani ordinis: quòd ab eo Poloniam immunem fa-
ctam eſſe liberalitate Cazimiri dicerent. Cumqúe ille admonitus à nonnullis, promiſſam
modò, non etiam datam eſſe à Cazimiro immunitatem illam argueret, ſolutum enim eſſe
id uectigal, quoad uixerit Cazimirus, tandem eò rem deduxit per internuntios, ut ſi al-
terutram de filiabus ſuis regnare deinceps apud ſe Poloni iuſſuros ſe eſſe reciperent, bi-
nos tantum groſſos quotannis deinceps in iugera penderent, quibus regem agnoſcerēt:
ab reliquis penſionibus & oneribus quæ regibus ac ducibus antiquitùs debebantur, cun-
cta nobilitas atque ſubiecti homines perpetuam uacationem & immunitatem haberent,
prȩterquàm ſi rex nouam arcem conderet, aut ueterem tempore belli reficeret, tunc ut no-
bilitatis ſubditi cum regijs opus facerent. Accepêre conditionem Poloni: atque inde in
hodiernum uſque tempus manet uectigal hoc ita imminutum regi: tametſi epiſcopi tunc
id ſuos agricolas péndere paſsi non ſunt, defendentes mordicus Boleslai Pudici & Cazi-
miri remiſsionem. Cuius quidem remiſsionis, Cracouienſi duntaxat eccleſiæ factæ, ex-
tant diplomata utriuſque principis in baſilica Cracouienſi. Monaſteriorum uerò adſcri-
ptitij, præfectis regijs exigentibus & conniuentibus epiſcopis aliquandiu totam ueteri
more péndere coacti ſunt. Illa quoque in pactis fuêre, ne rex magiſtratum ſiue honorem
ullum perpetuum ſupprimeret, neúe externo cuiquam conferret, ac ne præfecturam qui-
dem arcis cuiuſquàm aut oppidi, quæ iuriſdictionem adiunctam habeat, imò ne indige-
næ quidem illuſtri ducum genere orto. Hæc ita tunc conuenêre Caſſouiæ anno poſt
Chriſtum natum milleſimum, tricenteſimum, ſeptuageſimum quartum. Nunc iam no-
uos motus, quibus Polonia deinceps agitata eſt, perſequamur, paulò altiùs repetito prin-
cipio. Zemomyslus Vuladislai Loctici frater tres filios moriens reliquit: qui ſic patrimo-
nium inter ſe partiti ſunt, ut Præmislo Bydgoſtia cederet, Leſco Inouuladislauia, Cazimi-
ro Gneſcouia. Ex his ſolus Cazimirus liberos reliquit, Elizabetham & Vuladislaum, co-
gnomento Album. Atq; Elizabetham quidem cum Caroli regis Vngarorum uxor, Lo-
ctici filia educandam ſuſcepiſſet, Boſnenſium regi Stephano in matrimonium colloca-
uit, de qua Elizabetha item filia nata eſt, quæ ſecunda Ludouici regis uxor fuit. Vuladiſ-
laus uerò cum patri & Præmislo patruo, concedente rege Cazimiro ſucceſsiſſet, cauſam-
qúe de ui & alieno agro uſurpato quodam tempore apud eundem regem dicere iuſſus
eſſet, furore percitus temerè Bydgoſtiam repudiauit: nec eam pòſt ullis precibus recupe-
rare à Cazimiro potuit. Poſtea Gneuucouiam quoque, acceptis mille florenis, regi con-
ceſsit: & peregrè profectus, cum per multa loca peruagatus eſſet, tandem Ciſtercium ue-
niens,

Vneouienſe collegium.

Fines diœceſeon.

Marchia Brandeburgenſis à Carolo Imp. empta.

An. 1374.

Ludouici ſecunda uxor.

Gnewcouia empta.

niens, monachus factus eſt: nec multo pòſt mutato conſilio Diuione in Burgundia Be-
nedictinorum ſectæ ſeſe addixit: & complures annos ibi commoratus, & ſororis, Cazi-
miriq; regis liberalitate ſuſtentatus eſt. Cùm igitur proceres quoſdam de maioribus Po-
lonis nouarum rerum cupidos, pœnitere externi regis & abſentis, muliebriſqúe domina-
tionis cœpiſſet, communicato clam inter ſe conſilio, legationem ad acciendum Diuio-
ne Vuladislaum miſêre, quòd nemo eo propinquior Cazimiro & Vuladislao regibus
agnatus uiueret: ac facilè is, ut erat leuis, in ſpem & cupiditatem adipiſcendi regni addu-
ctus eſt. Quoniam autem diaconus iam erat, Auinionem ad Pontificem Maximum ob-
tinendæ indulgentiæ, ſiue diſpenſationis cauſa contendit, legatis Baſileæ ſe expectare
iuſsis. Et quamuis nihil à Pontifice impetraſſet, tamen Baſileam, atque inde legatorum
ſuaſu, dimiſsis eis in Vngariam diſsimulato propoſito ad affinem regem profectus eſt:
apud quem reginæ propinquæ ſuæ magnis precibus perfecit, ut ad Pontificem Maxi-
mum pro ſe legationem mitteret quo ſibi mutato ordine, & obiecta profeſsione, poſſeſ-
ſiones & principatum obtinere liceret: ſed repulſam etiam tum paſſus, clàm ſe cum qua-
tuor tantum comitibus ex Vngaria ſubduxit, & ueniens Inouuladislauiam arcem ex im-
prouiſo occupauit. Et mox oppidanos accitos in uerba ſua iurare iuſsit. Inde Gneuu-
couiam, eadem celeritate uſus, in poteſtatem ſuam redegit, Romliconem Zlotoriæ ar-
cis præfectum in agro fortè repertum cœpit, & Zlotoriam quoque eodem die per dedi-
tionem accepit, cum necem præfecto ſub arcem abducto minaretur, ni ea ſibi dedere-
tur. Ita tribus arcibus uno die potitus, cum uoluntarij multi ad eum concurrerent, ſum-
pta maiore fiducia poſtero die Sarleium arcem oppugnare adortus, tertio die in deditio-
nem accepit. Hæc ad Sendiuoium Subinium præfectum maioris Poloniæ cum perla-
ta eſſent, celeriter Ludouicum regem de ſtatu rerum Cuiauienſium certiorem facit: ſi-
mulqúe facta non contemnenda manu de nobilitate, ad reprimendos conatus Vula-
dislai contendit. Obſeſſa primum Inouuladislauia, cùm nihil eſſet ſpei in Vuladislao, de-
ditionem fecit. Qua re permotus Vuladislaus, ſimul & ab ijs qui cum eo ſe coniunxe-
rant, deſertus, reliquas quoque arces reddidit, promittente ei Sendiuoio clementiam &
munificentiam regis. Quia diutiùs expectata cum fruſtraretur, & inopia premere-
tur, rurſus eadem quæ prius moliri, ſuadentibus & incitantibus quibuſdam improbis, in-
ſtituit. Sed cum Sendiuoius præfectus conſilia eius ſenſiſſet, ratus, ita ut erat, Scripi-
nium ſororis ſuæ uirum, quem Zlotoriæ præfecerat, ſenem inertem & ebrioſum, inſi-
dijs eius maximè opportunum eſſe, amouêre eum à præfectura uolebat: uerùm ab eo
& ſorore ſua, ne id faceret, exoratus eſt. Ad hunc ergo fallendum ſubornat Vuladiſ-
laus piſcatores, qui eum allato Torunia uino inebriarent. Quod cum factum eſſet, ſo-
pito eo pariter & cuſtodibus, ut ferè ad exemplum heri familia ſeſe componit, nocte in-
tempeſta miſſa à Vuladislao manus, ſcalis admotis arcem, cuſtodes, præfectumqúe cœ-
pit: ſed Criſtinum propinqui poſtea mille florenis redemêre. Hinc rurſus magnus egen-
tium, ære alieno oppreſſorum, & facinoroſorum hominum concurſus ad Vuladislaum
factus eſt. Inter alios etiam Vlricus Bodcæ Drenij, qui ſuperiori tempore inopem Vula-
dislaum facultatibus ſuis ſuſtentauerat, filius, impiger iuuenis cum aliquanta peditum,
equitumqúe manu in auxilium eis ueniens, Racianzum arcem epiſcopi ex itinere ca-
pere nixus eſt: ſed repulſus ab ijs qui in arce erant, Gneuucouiam oppugnauit: & fauen-
tibus atque adiuuantibus oppidanis, arcem incendit, præfectumqúe arcis Gerardum
Sloneuium uiuum in poteſtatem ſuam redegit: quem Sendiuoius poſtea magno rede-
mit. Infeſtabat autem Vuladislaus ex arce Zlotorienſi maiorem Poloniam latrocinijs
uſque adeò ut Sendiuoius ſolus cum maioribus Polonis reprimere eum non poſſet. Ita-
que & Iaſcus Cmitha, gente Srenauius, præfectus Siradienſis, cum nobilitate Siradien-
ſi, ad reſtinguendum giſcens incendium profectus eſt. Verum eius currus, & impedi-
menta cum alia uia ſubſequerentur, à Vuladislao intercepta ſunt. Iaſcus tamen nihi-
lo ſegnius cum Bartholomæo Veiſemburgio præfecto Breſtenſi coniunctis copijs,
Vuladislao ad uexandos Inouuladislauienſes numeroſam magis quàm bellicoſam mul-
titudinem ducenti, apud Gneuucouiam occurrit, conſertóque prælio facilè eum fudit,
fugauitqúe. Nactus autem nauiculam Vuladislaus fugiens, Viſtulam traiecit, & in Zlo-
torienſem arcem ſe recepit. Et quamuis Sendiuoius præſidium militum in munitio-
ne Iaroslai Sluzeuij ad arcendas excurſiones eius collocaſſet, agebat ille tamen nihi-
lominus prædas ex uicinia. Quare maiore ui Sendiuoius contra eum bellum gerere in-
ſtituit, maioribus Polonis cunctis, & Cuiauijs ſumere arma iuſsis, accitóque etiam in au-
xilium Cazimiro Scecinenſium duce. Ab his copijs Vuladislaus in arce Zlotorienſi op-
pugnatus ac circumſeſſus aliquandiu, nō modò ſuſtinuit obſidionem, uerumetiam non
leuibus incommodis ac detrimentis obſidentes ſe afficiebat. Nocturno enim tempore,

Vuladislaus monachus acceſſitur ad regnum.

Vuladislai noui conatus.

Gnewcouia incenſa.

Iaſcus Zmitha.

Vuladislaus dux uictus.

expeditos milites ex arce nauigijs emittebat, qui præteruecti silentio castra obsidentium, non modò eos qui longius è castris egresſi erant excipiebant, uerumetiam extrema stationa infestabant: quin machinis etiam quibuſdam artificioſis oppugnationi intentos ex arce conuulnerabant, & ſummouebant: earum uerò machinarum opifices & administri erant duo molitores, quorum alter Zlotoriam Vuladislao prodiderat, alter, cui nomen Hanco, Breſtenſis moletrinæ hæres, captus ſuperiori tempore à Vuladislao. Cum autem hic ipſe Hanco exitum illius belli & obſidionis, quam diu ſuſtineri non poſſe propter commeatus penuriam uidebat, ſecum reputaret, metuens ne fraudi ſibi eſſet hoſtes patriæ iuuiſſe, conſilium cœpit prodendæ arcis: ſed re coniecturis quibuſdam depræhenſa, ſubiectus quæſtionibus rationem & ordinem omnem meditatæ proditionis aperuit. Quibus rebus exploratis, emiſit Vuladislaus Hanconis generum ad hoſtes cum mandatis Hanconis de proditione. Lætus ea re Sendiuoius, cum gloriam captæ arcis & confecti belli ſolus obtinere cuperet, Cazimirum quidem ducem, cæteróſque proceres conſilium ſuum celauit: ipſe uerò intempeſta nocte, quemadmodum conſtitutum erat, cum expedita ſuorum manu, ſine ullo ſtrepitu, ad arcem acceſsit: patefactáque porta cum iam uiginti ſex milites immiſiſſet, antequàm ipſe cum cæteris ingreſſus eſt, milites Vuladislai, qui hæc ſupernè clàm obſeruabant, celeriter cratem portæ impendentem deiecêre: cuius pondere & clauis prominentibus inſignes duo milites Poloni, Fridericus Vedelius, & Vſcenſis dominus oppreſsi ſunt. Nec mora, illuſtrata ignibus arce, uigintiſex illi qui primi ingreſsi erant, ſaxis & iaculis undique coniectis obruti ſunt. Ita in inſidias precipitatus Sendiuoius, tot fortibus uiris amiſsis, triſtis atque cõfuſus in caſtra redijt. Illuceſcente uerò die fremens ob acceptam ignominiam, totis uiribus arcem oppugnauit uſque ad ueſperam, nec tamen capere eam potuit. In ea oppugnatione Cazimirus Scecinenſium dux ſaxo per caſsidem ictus in capite, non diu poſtea uixit. Poſtero die cum Vuladislaus de retinenda arce deſperaſſet, crematis palàm ante arcem molitore ac genero eius, itémque ijs quorum opera arcem intercœperat, deditionem fecit: & ad regem in Vngariam miſſus, decem millia florenorum ab eo pro Gneuucouienſi territorio accepit. Ad hæc abbatia quadam luculenta in Vngaria donatus eſt. In qua aliquantiſper commoratus, Diuionem redijt, ibiqúe reſumpto monachi habitu uitam finiuit. At illi qui eum ad res nouandas in Polonia adiuuerant, partim uoluntarium ſibi ipſi exilium indixêre, partim carcere & bonorum confiſcatione damnati, pœnas dedêre. Aliquanto aliter Albertus Crantius hæc de Vuladislao duce, quem ipſe Album uocat, ac toti Poloniæ uult præfuiſſe, commemorat. Sed quorſum attinet omnes omnium opiniones perſequi? Pertæſa Polonicorum motuum Elizabetha Ludouici regis mater, excesſerat Polonia, & peramplos reditus in Dalmatia de Venetis dudum recepta, à filio acceperat: ſed non ita multo pòſt, pœnitentia ducta, indulgente eodem, in Poloniam redijt. Venienti cum magno & ſplendido comitatu proceres Poloni Cracouienſes & Sendomirienſes apud Sandeciam gratulabundi obuiam prodierunt: ſimulqúe renunciarunt, compertum ſe habere ab exploratoribus ſuis, Lithuanos de inuadenda, uaſtandáque Polonia conſilium iniuiſſe. At illa muliebri leuitate, quietos & ſecuros eos eſſe iuſsit: filium enim ſuum tam longis, grauibuſqúe manibus præditum eſſe, ut ad ſolum nomen eius non modò Lithuani, ſed & cunctæ in circuitu nationes contremiſcant. Nec mora, Lithuani cum ualida manu è Lithuania & Ruſsia coacta, ducibus Keiſtuto, Iagellone, Vitoudo, Lubarto, & Georgio, percurſo magnis & clandeſtinis itineribus, propter uaſtitatem Lublinenſi tractu, quicquid loci in Sendomirienſi tractu eſt inter Sanum & Viſtulam flumina, populabundi & uaſtabundi magna celeritate peruagati ſunt, ita ut permulti mortales de nobilioribus quoque & locupletioribus, uel in fuga, uel in domibus ſuis incautià barbaris opprimerentur. Itaque permagna ea barbarorum præda fuit: quam integram, nihil uſquàm hoſtile paſsi, abigêre. Per idem tamen tempus ipſi quoque à Cruciferis Pruſsienſibus domi ſuæ magno incommodo affecti ſunt, ſex territorijs Samogitiæ una atque altera excurſione peruaſtatis: neque tamen Elizabetha quicquam de luſibus & choreis, atque ſymphonia, quibus mulier octogenaria nimium indulgebat, clade illa mota, remiſit, donec eam præſentius aliud malum perculit. Vngari qui cum regina uenerant, domeſtica conſuetudine fœnum atque auenam, cum Cracouiam ſiue ad mercatum, ſiue ad priuatum cuiuſquàm uſum importaretur, paſsim diripiebant. Id Prædborius Brezius nobilis adoleſcens, ne ipſe quoque pateretur, familiam ſuam armatam ante domum ſuam, quæ ad portam urbis Cazimirienſem, ſiue Bochnenſem ſita erat, obſeruare iuſsit: ibi cum Vngari in fœnum quod aduehebatur, impetum facerent, Prædborij uerò miniſtri prohiberent, iurgium atque prælium inter Vngaros & Polonos ortum eſt. Quod cum concurſu utrinque ſuis opem ferentium atrocius fieret, miſſus à regina Iaſcus

Hanco proditionẽ molitus.

Vuladislai exitus.

Albertus Crantius.

Lithuanorum excurſio in Poloniam.

Samagitia uaſtata à Cruciferis.

Vngarorũ uiolentia & rapinæ.

Iaſcus Cmitha præfectus Cracouienſis, ad ſedandum tumultum, ſagitta Vngarica in turba in collum percuſſus, ex equo defluxit, & expirauit. Ibi neceſſarij & familiares eius furentes, facto undique concurſu in Vngaros coorti, magnam cædem fecêre: non eorum tantum qui ſe in tumultu illo obtulerant, ſed eorum quoque qui in hoſpitijs ac diuerſorijs inuenti ſunt. Centum ſexaginta Vngari eo die trucidati feruntur. Atque ij modò ſalui fuerunt qui in arcem effugere potuêre. Triduo deinde arx clauſa, & ab armatis obſeſſa fuit. Annus quo hæc acta ſunt, fuit poſt Chriſtum natum milleſimus, trecenteſimus, ſeptuageſimus ſextus. Paruo autem interiecto tempore, Elizabetha mœſta in Vngariam reuerſa eſt, Petro Cmitha Iaſci filio in ſolatium necis paternæ præfecto Lencicienſibus dato. Per hoc tempus Gregorius Pontifex, eius nominis undecimus, cum cathedram & curiam pontificiam poſt ſeptuageſimum annum Auinione Romam retuliſſet, accepiſſetqúe Turcas Amurathe primo duce, traiecto nauibus Genuenſium Helleſponto, plurimas Græcorum & Conſtantinopolitani Imperatoris, à quo contra rebelles Principes in auxilium ex Aſia prius euocati erant, urbes cœpiſſe, magnáque ſtrage Bulgaros, Serbos & Albanos profligaſſe, Italiæ metuens, undique ſubſidia corrogabat. Itaque & in Poloniam ea de re legatum miſit Nicolaum Maioricenſem epiſcopum, qui coacta Vneouiæ ſynodo epiſcoporum, uix illud impetrauit, ut bini groſsi de unius marcæ prouentu conferentur. Quoniam autem epiſcopus Vuratiſlauienſis Prædislaus Pogorelius paulò antè uita exceſſerat, relicta magna pecunia, præter contributionem redegit legatus ex illa hæreditate triginta millia aureorum: & inſuper octo millia annua pactus eſt Pontifici, donec aliquis Prædislao ſucceſſor daretur: cuius approbationem ob id Pontifex in ſeptimum annum diſtulit. Sequenti anno Ludouicus nouos præfectos in Polonia de ſententia matris inſtituit. In maiore quidem Polonia Domaratum Pirſchnicium, translato Cracouiam Sendiuoio Subino. In Cuiauia uerò amotis Bartholomæo Veiſemburgio, & Bartholomæo Socolouio, Petraſsium Malocham: propterea quòd hic quidem pluris quàm illi præfecturæ illius fructus redimeret, Domaratus uerò multis Vngaris in cæde ſuprà memorata ſaluti fuiſſet. Quoniam autem Ludouicus excurſionibus Lithuanorum in Poloniam, & Belzenſiũ ducis defectione motus, bellum contra eos parabat, datis Domarato ex Vngaria reuertenti mandatis ad epiſcopos & uniuerſum ordinem eccleſiaſticum totius Poloniæ, ſubſidium ab eis & ab eorum agricolis ad pium bellum contra barbaros hoſtes petiuit. Negatum eſt, ueritis epiſcopis ne munificentia illa ſua in morem, & mox inde in legem abiret. Nihilo tamen minus proſequi inſtitutum bellum perrexit Ludouicus: indictáque toti Poloniæ expeditione, & omnibus ad Sendomiriam conuenire iuſsis, ipſe cum non contemnenda Vngarorum manu tranſmiſsis Sarmaticis montibus, per Sanocum rectà Sendomiriam profectus eſt. Ibi conuentu habito, recenſitiſqúe copijs, cùm abundaret uiribus & multitudine, partem exercitus in qua erant Cracouienſes & Sendomirienſes cum Sendiuoio ad recipiendam Chelmam miſit: ipſe cum reliquo ad Belzum caſtra mouit. Ac Sendiuoius quidem intra octauum diem Chelma potitus, Grabouecíam quoque, & Grodlum, & Seuoloſſum munitiones cœpit: deinde ad regem, Belzum adhuc obſidentem, reuertit: erat enim arx ea natura loci permunita. Itaque fame rex præſidiarios ad deditionem compellere decreuerat. Venit interim in caſtra regis Keiſtutus dux Lithuanorum, ex hoſte pacificator factus, & his legibus pacem impetrauit, ut Georgius dux ſeſe, Belzumqúe regi redderet, ac Lithuani captiuos omnes Polonos redderent. Quæ cùm impleta eſſent, Ludouicus Georgij blanditijs & pollicitationibus delinitus, non modò Belzum ei reddidit, ſed etiam Lubaſſouiam, & centum marcas annuas in ſtipendium è ſalinis Bochnenſibus adiecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide atque clientela Polonorum ſemper futurus eſſet. Fortaſsis autem & illud adiumento fuit Georgio atque Lithuanis, quòd orto inter Vngaros & Polonos iurgio, ac Petro Safranecio nobili Polono in faciem ab Vngaro quopiam uulnerato, ad ſeditionem & cædem mutuam res ſpectare cœperat. Itaque Petri quidem dolorem rex donato ei territorio cum arce Peſcoua ſcala, mitigauit: exercitum uerò, ne quod maius malum iritatis utrinque animis excitaretur, ſtatim dimiſit. Septem uexilla tunc habuiſſe ſola Topororum familia fertur. Bis poſtea rurſus Ruſsiam à Lithuano duce uexatam eſſe, biſque eiectis barbaris à rege pacatam, Bonfinius memorat. Cum autem ipſi uber & fertile ſolum Ruſsiæ placuiſſet, & frequẽtari eam à catholicæ fidei cultoribus animaduerteret, miſſa Auinionem ad Gregoriũ eius nominis undecimum Pontificem Maximum legatione, effecit ut duæ ibi cathedræ epiſcopales, nimirum Præmisliæ & Vuladimiriæ, Haliciæ uerò archiepiſcopalis inſtituerentur. Ita qui quidem Dlugoſſus ſcribit. Sed ſi prius metropolis Leopoli conſtituta fuit, quemadmodum nos ſuperius ex eiuſdem Dlugoſsi ſententia prodidimus, epiſcopalem

Iaſcus Cmitha interfectus ab Vngaris.

An. 1376.

Turcæ Græciã inuaſerunt.

Præfecti Poloniæ.

Sanocum.

Chelma recepta.

Grabouecia.

Grodlum.

Seuoloſſum.

Belzum.

Iurgium inter Polonos et Vngaros.

Haliciæ constitutam esse oportet. Vna enim archiepiscopalis est in Russia, & ea quidem Leopoli. Ego initio Leopoli episcopalem cathedram regnante Cazimiro institutam fuisse dixerim. Neque enim Archiepiscopus usquam instituitur qui nullum in ditione seu prouincia sua episcopum habeat, sicut tunc in Russia nullus fuit: sed cum Ludouici opera plures episcopi fierent, metropolim Haliciæ constitutam esse, quæ postea Leopolim translata sit, episcopatu Cameneciam translato. Cæterum quoniam propensiore erat animo Ludouicus in Vngaros, quàm in Polonos, Vngaris adiungere Russiam instituit, Polonis à quibus subacta fuerat, ademptam. Obtinebat in ea nonnullas præfecturas & ampla territoria Vuladislaus dux Oppoliensium Ludouici beneficentia iure hęreditario donata, ita ut iam dux Russorum uulgò appellaretur, & ipse hunc titulum usurparet. Quo facilius igitur Ludouicus id quod cogitabat perficeret, dedit Vuladislao Dobrinensem ditionem atq; Bydgostiensem, quæ antiquitùs Vissegradensis uocata fuit, excepta Valcia & Slochouia territorijs, quæ nuper Cazimiri Scecinensium ducis morte ex pacto receperat: itemq; Inouuladislauiam, Gneuucouiam, Zlotoriam & Sarleium, quæ à Vuladislao Albo duce, quemadmodum dudum memorauimus, redemerat. Et ea quidem lege hæc ei dedit, ut sacramento adactus, in clientela, quod feudum uulgò uocant, regum Polonorum semper esset, & ad solos masculos hæredes ea transmitteret. Russicas autem præfecturas ab eo recepit, & Vngaris eas attribuit. Recenset autem Bonfinius Emericum Agriensem episcopum, Georgium Zudarem cum fratribus, deinde Emericum Bebecum, & Ioannem Zapolæum, qui Russiam Ludouici nomine cum imperio obtinuerint. Suspecta & molesta ea res de Russia Polonis fuit: sed mussantur ferè principum & potentium iniuriæ. Nec sanè tunc in promptu erat, quid ea re facerent absente rege, aut quomodo uoluntati eius refragarentur. Quin alia magis præsentia mala eos à sensu illius, quod in diem differebatur, auertebant. Increbuerant latrocinia: creuerat audacia perditorum & improborum hominum. Debilior prædæ erat potentiori: uis, non ius ualebat: iudicia uel silebant penitus, uel potentiorum iniuriæ contra tenuiores suffragabantur, propterea quòd nemo unus uindex legum, scelerumqúe ultor erat, quem cæteri omnes reuererentur. Hæc publica quidem mala, sed cum plurimorum priuato dolore coniuncta, tollerabilius illud uideri faciebant, quod ad neminem priuatim pertinebat. Itaque de præfecturis Russiæ patienter tunc latum: de domesticis uerò incommodis crebris literis atque nuntijs, & quærimonijs multorum cum rege actum. Quibus ille commotus, cum ipse non ueniret in Poloniam, quòd negarat auram Polonicam se ferre posse, Vuladislaum Oppoliensem pro se gubernatorem & uicarium misit. Et erat quidem id non ingratum plebi ac tenuioribus. Cæterum nobilitas cum proceribus duobus conuentibus, altero Visliciæ, altero uerò Gnesnæ actis, negarūt se homini externo, quem ipsi sibi principem non constituissent, parituros esse, propterea quòd id contra leges & instituta maiorum suorum esset. Atque cum his mandatis legati de primoribus è comitijs ad regem missi, facilè effecerunt ut is Vladislaum reuocaret. Verebatur enim, ne Poloni ea offensa ad res nouas incitarentur. Interim autem dum hæc ita fiunt, uectigal, quod rastrale superius appellauimus, & quod ad duos grossos à Ludouico redactum esse diximus, dimidium eius quod antiquitùs pendebatur, iussu regis ab ecclesiasticorum agrorum cultoribus exigi cœptum est, hoc est seni grossi, & singuli modij siliginis & auenæ in iugera, negantibus exactoribus regijs, gratiam illam quæ nobilitati facta sit, etiam ecclesijs & sacro ordini factam esse. Debere autem ecclesiasticos homines æqui, boniq; facere, quòd dimidium ferè eius uectigalis sibi, suisq; agriculis remittatur. Quod si recusent, integrum se ueteri more exacturos: ita enim se à rege in mandatis habere. Quocirca Ioannes Archiepiscopus Gnesnensis synodum Calissiam conuocauit, unde legati in Vngariam missi Florianus episcopus Cracouiensis, ac Dobrogostius decanus impetrarunt, ut eodem iure: quod ad illud uectigal attinet, cum nobilitatis bonis ecclesiarum bona censerentur. Hęc usque ad annum Christi millesimum, tricentesimum, septuagesimum octauum, octo annis regnante Ludouico in Polonia acta sunt, eo ferè ordine quo hîc à nobis conscripta sunt. Per quod tempus Lithuani & Cruciferi mutuis se excursionibus & cladibus uehementer afflixerunt: & Carolus Imperator extremo anni tempore uitam cum morte commutauit, cum aliquanto ante Venceslaum filium natu maiorem adolescentulum, regē Bohemis designasset, ac deinde, redemptis magno Principibus electoribus, Cęsarem fecisset. Hoc eodem aūt anno & sequentibus aliquot non usquequaq; tranquillæ res fuerūt in maiore Polonia. Quanquam publico consilio nullū bellum gestū est: sed priuatis consilijs & latrocinijs propemodū cùm à Polonis finitimi populi, tū ab illis Poloni infestati, & uis ui ultrò, citroquê propulsata est. Primùm enim Borcouij Pomerani homines equestris ordinis, Valcienses oppidanos ita uexarunt, ut cum oppidum id fortuito

Rußiam Ludouicus Vngaris attribuit.

Poloniæ mala ob absentiam regis.

Vuladislaus dux gubernator Poloniæ.

An. 1378. Cruciferorum cum Lithuanis bellum.

Borcouiorum latrocinium.

incendio conflagrasset, aliò ciues commigrare populariter uoluerint, ni Domaratus præfectus maioris Poloniæ cum expedita suorum manu ingressus in Pomeraniam Borcouios, peruastatis eorum prædijs, uicis atque pagis, coërcuisset. Deinde Sendiuoius Vitius, Castellanus Bninensis, gente Nalencius, ditionem Suatobori Scecinensium ducis, qui Cazimiro fratri germano (ex alia tamen matre) defuncto successerat, igni, ferroq; depopulatus est, adiutus ope Ioannis Zarnicouij, iudicis Posnaniensis fratris filij. Causa uerò hostilitatis denuntiatæ hæc fuit, quòd Sendiuoius Cazimiri duci cum Ottone Brandeburgensi Marchione bellum gerenti aliquandiu cum numerosa cohorte militauerat, nec ei Suatoborus Cazimiri hæres merita stipendia persoluebat. Suatoborus uerò uastatione agrorum suorum commotus, coacto de suis iusto exercitu, accitisq; Stargardensium & aliarum maritimarum ciuitatum auxilijs equestribus & pedestribus. Poloniæ fines ingressus ad arcem Zlopensem, quæ erat Ioannis Zarnicouij, castra metatus est. Postero die non ita multo post ortum solis, arcem ui capere adortus, usque ad uesperum casso labore suos defatigauit, nisi quòd non paucos fortes uiros aridas fossas sub testudine transgressos, & ascijs ac securibus munitionem perfringere conatos, saxis, telisqúe supernè obrutos, amisit. Induciæ deinde in posterum diem factæ interueniente Sulisio Vedelio, sepeliendorum interfectorum causa. Quibus sepultis Suatoborus pridiana clade deiectior ab obsidione discessit, bipartitóque agmine circumiacentes pagos exussit: nec multo pòst pacem cum Sendiuoio fecit, cum ei debitorum stipendiorum pariter ac damnorum nomine satisfecisset. Nec tamen diu frui optata pace Suatoborus potuit. Etenim anno sequēti, qui fuit millesimus, tricentesimus, octuagesimus, Ioannes Vedelius, cū à Ioanne Zarnicouio arcem ac territorium Zlopense hypothecę nomine utendū fruendum accepisset, facta de assectis suis ac de Zlopensibus, Tusnensibusq; aliquanta pedestri, equestriqúe manu, in Scecinensium fines excursionem fecit, ratus impunè id facinus sibi fore, propterea quòd sciebat Suatoborum alio bello cum Brandeburgensibus & alijs Pomeranis gerendo destineri. Sed eum spes fefellit. Reuertentem enim cum luculenta præda è Piricensi ora abacta Suatoborus cum expeditis copijs in finibus Poloniæ consecutus est. Et poterat quidem Vedelius cum suis in arcem Zlopensem propinquam euadere, sed cum prædam partam nollet amittere, nihil motus paucitate suorum, qui rustici ferè & oppidani erant, manus cum longe ualidiori hoste conseruit, pœnásque temeritatis dedit. Cecidêre in eo prælio de Polonis quadringenti quinquaginta, centum in propinquo lacu submersi periêre. Nec tamen Pomeranis incruenta cessit uictoria. Per hoc tempus, quod certè silentio prætereundum non est, machinam æneam, quam à sono terribili bombardam uocant, certissimo uitæ & uirtutis humanæ exitio, Germanus homo apud Venetos excogitauit. Insequens annus Elizabethæ senioris reginæ, matris Ludouici regis, & Zemouiti Masouiorum ducis morte insignis est. Ac Zemouitus quidem moriens, duos filios, Ioannem & Zemouitum è priore uxore Nicolai Opauiensium ducis filia susceptos hæredes reliquit, ita ut Ioanni Varsauiensis, Zemouito Plocensis ditio cederet. Ex altero autem matrimonio Zambicensium ducis filiæ Henricum filium & duas filias susceperat. Atque ex his alteram Vuladislao Oppoliensi, alteram uerò Cazimiro Scecinensi, ac deinde uiduam Henrico Bregensi Ludouici filio in matrimonium collocârat. Henricum uerò sacris initiatum, Plocensem & Lencicicensem præpositum fecerat. Et Lencicicensem quidem non sine ui & iniuria Pelcæ Garbouij, cui id sacerdotium Archiepiscopus Gnesnensis contulerat. Nam & possessiones eius sacerdotij manu armata inuasit, & Louiciam cum exercitu obsedit, nec prius soluit obsidionem, donec Pelca Henrico ius suum concessit. Porrò matrem huius Henrici Zemouitus, cum in eam deperiret, per satellites iugulauit, quòd adulterij insimularetur. Sed cum postea facti uehementer pœnituit, cum nihil certi de crimine eius comperisset, liberósque ex ea susceptos persimiles sibi esse cognouisset. Fuit autem Zemouitus hic liberalis, ne dicam prodigus, eóque grauior suis, dum crebris exactionibus exhaustum profuso sumptu ęrarium replere cogitur. Multa ab ineunte ætate ecclesijs largitus, prouectior factus, eas uexauit & afflixit. Atque ob id diris non semel deuotus & anathema perculsus. Cæterùm Ludouicus rex matre defuncta, cum assiduis & grauibus Polonorum quærelis fatigaretur, ut reipublicæ Polonæ constituendæ, iudiciorumqúe aliquam rationem iniret, Budam eis comitia indixit ad medium Quadragesimæ. Erat res noua, multaq; se cum ferebat incommoda, ac etiam periculo proceribus atq; nobilitati, & uniuersæ reip. ad exteras oras per tanta locorū interualla euocari, frequētes tamē proceres eò profecti sunt, frequētiores multò ex alijs ordinib. quos priuatæ iniuriæ, factaq; spes iudicij regij excitarat: Multa ibi, uariáque de administratione reipublicę absente rege, ac de summa iudiciorum

iactata.

Zlopum oppugnatum.

An. 1380. Vedelius infestat Pomeraniam.

Poloni à Pomeranis uicti.

Bombarda inuenta.

Zemouitus uxorem occidit.

Zemouiti mores.

Polonorum comitia Budæ.

iactata. Ad extremum de ſententia regis paucis approbantibus ſumma rerum Polonica-
rum, iudiciorumq; tribus nempe Zauiſſæ Curoſuancio, gente Roſeo, epiſcopo Craco-

Triumuiri in Polonia.

uienſi, qui non ita pridem Floriano mortuo ſucceſſerat, & Dobeslao Caſtellano Craco-
uienſi Zauiſſæ fratri germano, & Sendiuoio Subinio Palatino Caliſsienſi & præfecto
Cracouienſi mandata. Iudicia uerò nulla ibi exercuit Ludouicus, uerùm omnia ad uica-
rios illos ſuos, ſiue triumuiros (nihil enim uetat eos & hoc nomine appellare) reiecit. Ad
hæc autem fecit poteſtatem Zauiſſæ epiſcopo, omnium magiſtratuum & honorum qui-
cunque uacaturi eſſent, exceptis Caſtellania & palatinatu Cracouienſi, in Polonia con-
ferendorum. Ita conuentus ille ſolutus eſt, & calamitoſi homines ſpe iuris ſui obtinendi
fruſtrati, mœſti domos reuertêre. Porrò triumuiri illi propoſitis de iure dicendo edictis,
cum obire Poloniam à Cuiauia & maiore Polonia orſi cœpiſſent, noua, ſed tamen falſa
ſpe rurſus animos hominum erexerunt. Et audierunt ij quidem in compluribus oppidis
magno hominum concurſu quærimonias multorum: ſed nuſquam ius dixerunt, omni-
bus Caliſsiam ſe ſequi iuſsis, quòd eò Zauiſſam epiſcopum, ſine quo iudicare nolebant,
uenturum eſſe ſperabant. Nam is profectus non erat cum cæteris, ſed magiſtrum Ioan-
nem Naſsichouicium Archidiaconum Cracouienſem, & cancellarium ſuum pro ſe miſe-
rat. Hoc autem reſponſo accepto, omnis illa quærentium multitudo maledictis inceſſens
regem atque triumuiros, dilapſa eſt. Vexata ſunt eo anno in Polonia nonnullis in locis
bona eccleſiaſtica. Nam Vuladislaus quidem dux Oppolienſium uetuit in Dobrinenſi

Plocenſis epiſcopi iniuria.

tractu decimas dari Plocenſi epiſcopo. Inſuper de agricolis eiuſdem epiſcopi, quaternos
& uicenos groſſos in iugera ſeu laneos exegit. Sed anathemate perculſus à Dobeslao
epiſcopo, interueniente Ioanne Archiepiſcopo Gneſnenſi, & Sbiluto epiſcopo Vuladiſ-
lauienſi, in arce Zlotorienſi cum eo in gratiam redijt, ac de omnibus iniurijs ſatisfecit. In

Bartholomæi Chotelij latrocinium.

maiore uerò Polonia, cum Domaratus præfectus eius oræ, iuſſu regio expeditionem con-
tra Bartholomæum Chotelium ſiue Coſminium, uiciniam omnem latrocinijs ex Odala-
nouia arce ſua infeſtantem, feciſſet, crudeliter admodum uulgus equitum in bona Gneſ-
nenſis & Lubuſſenſis eccleſiarum debacchatum eſt: Bartholomæo uerò petenti pax da-

Odalanouia regi quæſita.

ta his conditionibus, ut regi arcem, territoriumq́ue omne traderet: æſtimationem uerò e-
ius, hoc eſt, decem & octo millia florenorum acciperet: deducta tamen inde ea pecunia,
quæ Gallis mercatoribus, quorum merces Bartholomæus diripuerat, numerari debuit.
Nec multò pòſt, Vneouia arx Archiepiſcopi Gneſnenſis, à Bernardo Garbouio interce-
pta eſt. Præerat ei arci Pelca Bernardi frater præpoſitus Curelouienſis, qui inuitatus ad
conuiuium à Petraſsio Malocha præfecto Lencicienſi & Cuiauienſi, rixa de uenationi-
bus quibuſdam cum Nicolao Caſtellano Lencicienſi excitata, ab eo interfectus eſt. Sed
ne Caſtellanus quidem fugiens, manus miniſtrorum Pelcæ euaſit. Cognita ergo cæde
fratris Bernardus, arcem occupauit: & quo paratior eſſet ad ſuſtinendam uim & obſidio-
nem, ſi qua alicunde afferretur, pecudes permultas mactatas in arcem importauit, homi-
num quantum potuit in ſocietatem adſciuit, & cum his theſaurum Archiepiſcopi diri-
puit. Nec prius arcem Archiepiſcopo reddidit, quàm impunitatem facti ſimul ac direpti
theſauri, Domarato præfecto maioris Poloniæ, Petraſsio Malocha, & quibuſdam alijs
proceribus interuenientibus pactus eſt. Receptam arcem Archiepiſcopus Petro & Ni-

An. 1382.

colao fratribus tenendam & adminiſtrandam commiſit. In ſequentem annum 1382. ali-

Zauiſſæ epiſcopi mors pudenda.

quot primorum epiſcoporum, & regis mors, ſubſecutiq́ue motus nobilem faciunt. Pri-
mùm enim pridie Idus Ianuarij Zauiſſa epiſcopus Cracouienſis in prædio ſuo Dobro-
uoda, ſeu repentino & uehementi morbo, ſeu de ſcala lapſus, cum aceruum fortè ad con-
ſtuprandam ruſticanam puellam aſcenderet (uariat enim fama) extinctus eſt. Cuius fu-
nus cum pompa militari à Dobeslao patre, & Creslao fratre Caſtellano Sendimirien-
ſi elatum eſſet, ferunt noctu in baſilica Cracouienſi, ubi ſepultus eſt, exauditos eſſe ſtrepi-
tus & hinnitus equorum diſcurſantium, dæmonumq; uoces uociferantium: Proficiſca-

Cracouienſis baſilicæ prærogatiua.

mur meretricatum. Et mirum eſt, ſed multorum ſermonibus celebratum, hoc ita ferè uſu
uenire in hac baſilica, nõ modò poſt funera nonnullorum clarorum hominum, ut aliqua
terriculamenta exiſtant, uerùmetiam ut principum, epiſcoporum, atque etiam prælato-
rum, ut ita dicam, & canonicorum propinquæ mortes ſignis quibuſdam prænuncien-
tur. Inſtituit autem hic epiſcopus in baſilica Cracouienſi collegium quoddam ſacerdo-
tum, quos manſionarios uulgò uocant: alioqui profanis negotijs, & uoluptatibus ma-
gis, quàm diuinis rebus addictus. Præfuit Cracouienſi eccleſiæ annis duobus & dimi-
dio. Succeſsit autem ei Ioannes Radlicius, regis medicus & cancellarius Poloniæ, Ludo-
uici regis fauore adiutus. Zauiſſam poſt alterũ menſem Nicolaus Curnicius Poſnanien-
ſis epiſc. ſecutus eſt: carcinomate morbo in genitalibus membris biennio, ac deinde febre
quartana

quartana & gutturis atque linguæ exulceratione tanta, ut uſum ſermonis amitteret, affli-
ctus & extinctus: homo garrulus, contentioſus, & amans litium. Et intra paucos dies Io-

Ioannis archiepiſcopi mors & mores.

annes quoque archiepiſcopus Gneſnenſis deceſsit: uir dexteritate ingenij, prudentiaq́ue
commendatior uulgo dum priuatus uixit, quàm in magiſtratu præcipiti iracundia, in ec-
cleſiaſticos homines dictis ac factis contumelioſus, nec ſatis acer defenſor & uindex ſuo-
rum. In agnatos plus æquo propenſus. Diripuerunt autem ij ſuppellectilem omnem &
facultates defuncti. Quin & bona Archiepiſcopalia uexauerunt, & Vneouiam uix tan-

Bozenta archiepiſcopus.

dem ſucceſſori eius Bozentæ, gente Seligio reddidêre. Porrò Zemouitus Plocenſium
dux cùm Archiepiſcopum defunctum eſſe uita accepiſſet, facta manu pagos Archiepi-
ſcopales populatus eſt, Louiciamq; obſedit. Legato autem Gneſnenſis collegij Andreæ
Ceretenſi epiſcopo, qui uicarius ſiue à ſuffragijs erat Archiepiſcopo, cauſas belli ſciſcitan-
ti, reſpondit, ad ſe pertinere, ut bona Archiepiſcopi, quæ à maioribus ſuis profecta eſſent,
obtineret dum cathedra illa uacat. Neque tamen id ſe poſtulaturum fuiſſe, ſi Louiciam
canonicus quiſpiam, ac non inimicus ſuus Derslaus Iuenius Caſtellanus Gneſnenſis te-
neret. Quo reſponſo accepto, maturauit collegium noui Archiepiſcopi electionem. Ele-
ctus eſt autem Dobrogoſtius Nouiduorius Iureconſultus, Cantor Gneſnenſis, ac Deca-
nus Cracouienſis, gente Nalencius: quo poſtulante ſoluit Zemouitus obſidionem. Sed
tamen Archiepiſcopam Dobrogoſtius tunc adeptus non eſt, aduerſante ipſi Ludouico
rege, quòd eum Zemouito, ut ſibi in regno Poloniæ ſuccederet, fauere Domarati præfe-
cti delatione accepiſſet. Cum autem Dobrogoſtius præter ſententiam regis Romam ad
Pontificem Maximum unà cum Nicolao Poſnanienſi epiſcopo deſignato profectus eſ-
ſet, Taruiſij uterque à Venetis, à Ludouico ſubornatis, captus eſt ac detentus aliquandiu.
Bozenta uerò Seligius, qui regius procurator Cracouiæ fuerat, ab Vrbano ſexto Ponti-
fice Maximi, qui Gregorio ſucceſsit, Archiepiſcopus renunciatus eſt. Poſnanienſis uerò
epiſcopus Ioannes, cognomento Cropiglo, Boleslai Oppolienſium ducis Vuladislai fra-

Schiſma in eccleſia.

tris filius, adoleſcens admodum factus eſt. In utroque perperam Vrbanus Ludouico re-
gi petenti gratificatus eſt, ut in ſchiſmate, quo tunc eccleſia Romana differebatur, fauo-
rem eius ſibi adiungeret, ſiue adeò retineret, & bene merenti gratiam referret. Miſerat e-
nim Ludouicus eo poſtulante Carolum fratris filium cum exercitu in Italiam, ut Ioan-
nam reginam Neapolitanam, cuius ſtudio æmulus Vrbano à Gallis Cardinalibus exci-
tatus erat, Clemens ſeptimus, ulciſceretur. Per idem tempus Ludouicus rex cùm langue-

Polonorum comitia in Scepuſio.

ſceret ac ſenſim uiribus deſtitui ſentiret, ut uiuens adhuc res filiarum ſtabiliret, indixit Po-
lonis comitia ſub finem Iulij Zuolenum, ſiue Zolium, quod oppidum eſt in Scepuſio.
Quò cum frequens ſenatus conueniſſet, ſucceſſores ſibi deſignat in regno Polonorum
Mariam filiam natu maiorem cum Sigiſmundo ſponſo eius, Marchione Brandeburgen-
ſi, Caroli Imperatoris & regis Bohemorum, ex Elizabetha nepte Cazimiri regis filio,
quartumdecimum annum tunc agente. In quorum uerba proceres Poloni iuſſu Ludo-
uici ſtatim iurarunt. Eundem'ne autem Sigiſmundum Vngaris & Polonis, an hunc qui-
dem Polonis propter uicinitatem Marchiæ Brandeburgenſis, Guilelmum uerò Auſtrio-
rum ducem Leopoldi filium, cui minorem natu filiam Heduigim uxorem deſtinarat, Vn-
garis propter ſimilem cauſam atque commoditatem regem dare uoluerit, non conſtat.
Soluto conuentu Zolienſi, profectus eſt Sigiſmundus in Poloniam cum primoribus,

Sigiſmundi aduentus in Poloniam.

& non contemnenda Vngarorum manu, ad ſedandos inteſtinos motus, & adeundam
uiuente adhuc ſocero poſſeſsionem. Veniens autem in maiorem Poloniam, Coſminum
arcem & oppidum, itemq́ue Nabyſsice & Coſminecium caſtella Bartholomæi Chotelij,
quòd is latrocinari non intermitteret, in poteſtatem ſuam redegit. Odalanouiam uerò cir
cumſedit. Nam eam Bartholomæus poſt priorem obſidionem ex pacto non tradiderat.
Deinde cum aliò feſtinaret Sigiſmundus, nouis pactis cum Bartholomæo initis, in Maſo
uiam cõtendit, ut Zemouitum ducem detrectantem, per uim ſacramento adigeret. Nam
Ioannes frater eius ultrò iam id fecerat. Itaque uaſtare ditionem Zemouiti Sigiſmundus
cœpit. Interim Ludouicus rex tertiadecima die Septembris. Tarnauiæ ſeu Tirnauiæ quo
conuentum Vngaris edixerat, uitam finiuit. Mortem eius cometes prænuntiauit. Quo
nuntio accepto Sigiſmundus omiſſo in præſens Zemouito, Poſnaniam ſe recepit, Ludo-
uici uerò funus Albam regiam, ubi regum Vngarorum ferè ſepultura eſt, ſolenni pompa
elatum eſt. Regnauit autem Ludouicus apud Polonos quidem duodecim annis, apud

Ludouici effigies et mores.

Vngaros uerò uno & quadraginta: uixit ſex & quinquaginta. Statura fuit mediocri,
prominentibus oculis atque labris, capillo, barbaq; criſpa, ſereno uultu, humeris parum
incuruis. Moribus uerò ita temperatis fuit, ut foris bella acriter & excelſo animo gereret,
domi placabilitate & iuſtitia pacem coleret: utrobique prudentia & animi moderatione
ſingulari eſſet: in cõtumaces ſeuerus, in ſupplices clemens: maleficio iuxtà ac beneficio ſu
perari

perari se non patiebatur: in doctos uiros fuit propensior. Nam & ipse studia bonarum literarum atque artium libenter coluit. Nec ferè quicquam inconsulta astrologia solitus erat auspicari. Pietatis atque religionis ita fuit obseruans, ut non in postremis duceret, Iudæos & Cumanos falsorum deorum cultores ad Christianam religionẽ adducere. Quod in Cumanis quidem assecutus est. Iudæis autem cum neque minis, neque præmijs propositis persuadere posset, omnes proscripsit. Plebis non minorem quàm nobilitatis curam gessit. Itaque nonnunquàm dissimulato habitu uicos & oppida perlustrauit, ut cognosceret quid de publicanis & exactoribus, iudicibus & magistratibus suis, ac de se denique uulgus hominum assentandi nescium sentiret, multaque ex huiusmodi sermonibus in se, suisque castigauit. Hic rex rebelles Vngaris, Bulgaros, Bosnenses, Serbos, Croatas, Transalpinosque ad officium reduxit: Valachiam cum Bogdano Palatino in clientelam accepit: Dalmatiam Venetis eripuit. In Italia nonnulla bella gessit, quibus negotijs distentus, non potuit tantam, quantam res postulabat, curam rebus Polonicis intendere.

Ludouici res gestæ.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVARTVSDECIMVS.

INTERREGNVM.

IVVLGATA morte Ludouici regis Vngari, qui Russiæ plerasque præfecturas, quemadmodum suprà memorauimus, ab eo obtinebant, Cremeneciam, Olescum, Grodlum, Lopatinum, & Sniatynum arces cum territorijs suis Lubarto Lucensium duci, magna ui auri & argenti ab eo accepta prodidêre. Atque ex eo ferè tempore Lithuani Volynensem oram sibi usurpare cœperunt. Nec tamen eam proditionem impunè tulêre Vngari. Etenim à regina Vngarorum Elizabetha sempiterna infamia notati, bonisquè mulctati, & partim capitali pœna, partim retro carcere dãnati sunt. At in Polonia, cum Sigismũdus Marchio rex iam esset designatus, nõ magna re magna facta est uoluntatum commutatio. Postularunt ab eo proceres cum frequenti nobilitate, ut Domaratum à præfectura maioris Poloniæ amoueret. Quod cùm negasset Sigismundus, omnis illa multitudo quę ad eum confluxerat, domos dilapsa est. Profectus cutem Posnania Gnesnam uenit: acceptusque à Bozanta nouo Archiepiscopo honorificè, solennes ibi exequias Ludouico regi peregit. Inde in Cuiauiam diuertit. Ibi denuò maiorum Polonorum legatione de amouendo Domarato solicitatus, cum durius & minaciter respondisset, sic animos eorum à se alienauit, ut mox conuentu apud Miloslauiam habito, legationem mitterẽt ad minores Polonos, ut ij conuentum secum pariter de statu Reipub. ac de nouo rege apud Radomscos agere uellent. Obsecundatum est. Lecti de proceribus atque nobilitate minoris Poloniæ constituto loco cum maioribus Polonis ad uicesimam quintã diem Nouemb. conuenêre, eoque inclinabant plurimorum sententiæ, ut Heduigim Ludouici natu minorem filiam Zemouito Masouiorum Varsauiensium duci uxorem cum regno darent. Tuebantur Sigismundi partes Bozenta archiepiscopus, ac Domaratus præfectus maioris Poloniæ. Itaque res ad contentionem & altercationẽ uenerat. Tandem ita decretũ est, ut memores pactorum cum Ludouico initorum, & iusiurandi sui essent, neque progeniem Ludouici à regno excluderent. Cæterum eum de generis Ludouici regem crearent, qui in Polonia præsens per seipse regnum administraturus esset. Quo quidem uerbo tacitè Sigismundus excludebatur. Altera deinde comitia minorum Polonorum Visliciæ ad sextam diem Decembris habita: quo uicissim legati maiorum Polonorum uenerunt. Venit & Sigismundus Marchio cum Bozenta Archiepiscopo ac Domarato præfecto, ne deesset causæ suæ. Aduenerunt autem & à regina Elizabetha oratores, Stephanus Agriensis, & Ioannes Canadiensis episcopi. Atque hi facta dicendi potestate, gratias egerunt Polonis, quòd fidem datam Ludouico de filiabus eius seruarent: idemquè deinceps etiam ut facere pergerent, hortati sunt. Deinde postularunt, ne sententiam præcipitarent, neu quem penitùs regem sibi sumerent, donec à regina matre de filiabus constitutum esset, utram in Vngaria, utram in Polonia regnare uellet. Cupidè hæc oratio à conuentu audita est, quòd cum decreto Radomscensis conuentus, & cum uoluntatibus omnium ferè congruebat. Itaque in eam sententiam itum est, placuitque alia comitia Siradiam ad uicesimamsextã diem Februarij

Russia ab Vngaris præfectis Lithuanis prodita. Lucensium.

Proditores pœnis affecti.

Miloslauia.

Comitia Visliciæ.

Februarij sequentis anni indici, & ibi certum à Regina responsum expectari, nec quicquam deprecante Sigismundo: qui utrumque fortassè Regnum obtinere cupiebat. Offenderat autem is Polonorum animos, tum propter Domaratum, tum quòd eijci Polonos cùm cibum sumpturus esset, patiebatur: & quod sacerdocium quoddam in Polonia, repudiatis procerum precibus, Bohemo contulerat. Quocirca repulsam passus, Vislicia discedens, Cracouiam diuertere uoluit. Sed eum Dobeslaus Curosuancius Castellanus Cracouiensis non intromisit, ueritus ne eam uel dolo, uel ui accitis mox ex Vngaria militibus in potestatem suam redigeret, indeque promissis, & largitionibus proceres, & nobilitatem corrumperet, & sibi adiungeret. Ita acceptus à Polonis, in Vngariam redijt. Sumptus tamen ei de publico suppeditati sunt, quoad per Poloniam iter fecit. Vbi in Vngariam uenit, reperit Mariam spõsam suam ab Vngaris iam, non Reginam, sed Regem renunciatam, & coronatam. Sed ibi quoque maiores etiam motus eum excepêre, alienata ab eo socrus uoluntate, siue ut ipsa cum filia arbitratu suo regnaret, seu qua alia iustiore de causa. Quæ res ipsum quidem & sponsam eius in extremum periculum adduxit, socrui uerò exitio fuit. Etenim cùm mulieres arbitratu Nicolai Garæ Palatini regnarent, eumque & necessarios eius, cæteris neglectis, ornarent, ac de alio Rege è Gallijs accersendo clàm consilio caperent, moti indignitate rei plerique proceres, Carolum Neapolitanum Regem, Ludouici defuncti Regis fratris filium ex Italia euocarunt. Cuius aduentu cognito Mariam ferunt cum Sigismundo nuptias accelerasse: excessisse tamen Sigismundum ex Vngaria in Bohemiam, metuentem Vngarorum insidias, quemadmodum scribit Bõfinius. Carolus uerò partim dolis, partim aperta ui Regnũ adeptus, haud multò pòst Reginæ senioris opera interfectus est. Quo facinore perpetrato, mulieres securæ omnium ad inferiores partes Regni, & uersùs Croatiam iter fecêre. Ibi Ioannes Horuatus præfectus Croatiæ, quem illi Banum uocant, Caroli, cui ipse studuerat, mortem ulturus, impetum in reginas fecit: trucidatisque palatino & Blasio Farcasso Caroli interfectore, ac cæteris dissipatis, Elizabetham quidem in profluentem demergi iussit, Mariam uerò aliquandiu asseruauit. Ad extremum Sigismundo Budam uenienti, & bellum contra se comparanti, eam remisit. Ita demùm eodem anno, quo Iagello apud Polonos, Sigismundus apud Vngaros regnare cœpit. Hæc de Vngaricarum rerum eius temporis statu paulò prolixiùs hîc persequi libuit, quò planior historia nobis decurrat. Ad quam iam reuertimur. Iniecta erat nonnulla spes Regni Polonici Zemouito Masauiorum Duci, quam Bartholomæus Chotelius siue Odalanouius homo audax, & factiosus auxit, cùm ad eum uenisset, operamque suam, & fidem ei pollicitus esset. Visum est autem, faciliùs eum uoti compotem fore, si quas munitiones Poloniæ in potestatem suam redegisset: itaque ad eam rem profectus Bartholomæus acceptis ab eo copijs, Calissiam arcem noctu intercipere conatus est. Et iam quispiam de militibus eius portam arcis terebra perforauerat, immissaque serra, capax hominis foramen faciebat: & alij murum ascendere nitebantur, cùm exauditus est à uicino pistore strepitus, excitique uigiles, saxis, alijsque telis fortuitu oblatis hostem ad irruptionem intentum supernè simul, & ex equo cominùs repulerunt. Inde reiectus Bartholomæus munitionem suam Cosminecium non ita pridem à Sigismundo Marchione captam, recepit. Choteciam item præsidio communiuit, & Prosna amne transmisso Cosminum contendtt. Verùm illinc à præsidio Domarati Præfecti repulsus, Parscum Michaëlis Thomassij munitionem octo diebus obsedit: eoquè dominum loci adegit, ut is deserto Domarato in partes suas transiret. Maiora autem in dies incrementa factio Bartholomæi capiebat, odio Domarati, quod ille (uerisne criminibus, an inuidia hominum, nescio) tantũ sibi uulgo conflârat, ut publico decreto nobilitas pleraquè omnis parêre ei detrectaret. Quin cũm is satisfacere in Visliciensibus comitijs, minoribus Polonis arbitris, uellet, responsum est: Non aliter satisfacturum esse, nisi si magistratu abierit. Auxit uerò maiorem in modum odium eius fama (ueráne, an falsa, incertum est) quòd in Saxonibus, Bohemis, & Cassubijs copias comparare diceretur, quibus aduersariorum contumaciam reprimeret, & uinculis, contumelijs, bonorum direptionibus, & alijs malis eos coërceret. Quæ consilia eius ut præuerteret nobilitas, authore ac Duce Vincentio de Cempa Palatino Posnaniensi arma sumpsit, Bartholomæumque cum Masouijs adiutoribus sibi adiunxit. Primumque medio Ianuario ad Pysdros itum, & oppidum post tertium diem in deditionem acceptum est. Arx deinde post triduum dedita, saluis dimissis, qui in præsidio eius fuerant, cum equis, armis, & facultatibus. Inde ad Calissiam castra mota sunt. Sendiuoius uerò Suiduua Castellanus Naclensis cum parte copiarum Posnaniam missus, ut esset præsidio illi oppido, ne quid hostile à Domarati præsidio, quod in arce cum Predipelco Stasseuio Medirecensi Castellano erat, pateretur. Miserant enim ij simul & alij quidã oppidani publicè legationem ad Vincentium

Sigismundi offensæ apud Polonos.

Sigismundus exclusus Cracouia.

Maria regio diademate coronata ab Vngaris.

Sigismundus ingratus etiam socrui.

Nicolaus Gara Palatinus Vng.

Carolus ab Vngaris ad regnũ uocatur.

Sigismundus excessit Vngaria.

Carol. rex Neap. & Vngar. interfectus.

Horuatus Banus Croatiæ.

Elizabethæ reginæ mors.

Maria in custodia asseruata.

Sigismundus quãdo adeptus regnum apud Vngaros.

Zemouitus Masouius ad regnũ adspirat.

Bartholomæi Chotelij conatus.

Calissia tentata.

Domarati odium.

Bellum ciuile Polonorum.

Vincẽtius Cempius palatinus Posnaniensis.

centium palatinum, quod in potestate eius futuri essent, si contra uim Domarati defen-
derentur. Aduenienti aute.n Calissiam Vincentio, oppidani portas oppidi aperuêre.
Arx à Domarati præsidio, cui Ioannes Lencosinius Lenciciensis Castellanus præerat,
tenebatur. Nam ipse Domaratus in Saxonas, Cassubios, & Pomeranos, exercitus com-
parandi causa, profectus erat. Obsessa est igitur arx Calissiensis, cùm esset expugnatu dif
ficilis, excursionesq; factæ in agros, & pagos aduersariorum. Dum autem obsidetur, ad-
uenit Conradus Olesnicensium dux cùm expedita manu, à Derslao Iuenio Castellano
Gnesnensi Domarati fratre in auxilium euocatus. Verùm ubi uidit aditum arcis à Vin-
centio interseptum esse, retulit pedem, & grauiter obiurgatus à Vincentio, domum re-
dijt. Cæterùm apud Posnaniam remissiùs cuncta fiebant. Nam Suiduua domum modò
quandam in oppido è regione arcis castelli loco munierat, ad prohibendas hostium in
oppidum eruptiones. Exteriore uerò porta, quæ in agrum uergit, ij qui in arce erant, li-
berioribus excursionibus aduersariorum, & Ecclesiastica bona depopulabantur. Porrò
Suuiduæ minùs liberæ erant, magisq; damnosæ excursiones. Nec alibi res quietiores
fuêre à factione Domarati: quæ Naclum, Labissinum, Pacossum, Medireciam, Sbansi-
num, Medichodiam, Velenum. & Keplouiam arces atque castella obtinebat, & ex his ui-
ciniam omnem armis infestabat. Erant autem in partibus Domarati insigniores Gri-
mala Olesnicius Costrinensis, Andreas Suiradouius Camenensis, Castellani, Virbenta
Smoguletius, Theodoricus Margoninius, propinqui & necessarij eius, præter eos, quos
paulò antè commemorauimus. Fuitq; miserabilis tunc facies maioris Poloniæ, cùm nul-
lus penè locus, nulla cuiusquam possessio, nemo neque uir, neque fœmina extra muni-
tiones, & præsidia utriusque partis uexationum, direptionum, & aliorum malorum, quæ
bellum secum trahit, exors esset. Nam quicunque ab alteris stetisset, alterorum iniuriæ e-
rat obnoxius. Ac ne mercatores quidem, & insontes agricolæ expertes illarum calamita-
tum erant. Ad hæc pestis popularis eo ipso anno Poloniam, sicut multas alias regiones
infestauit. Aduenit deinde Domaratus cum externo milite, bellum illatum depulsurus:
metatusq; castra in Piotricouice Suiduuæ prædio, Vuoroncos & Samotulios oppida di-
ripuit. Quæ cum Suiduua ab exploratoribus didicisset, Bartholomæum, & Sremensem
Castellanum cum suis copijs clàm acciuit, noctuq; cum his ad Domarati castra conten-
dit. Præmonitus quidem erat de aduentu Suiduuæ Domaratus. Verùm de Bartholo-
mæo, & Sremensi Castellano nihil suspicatus, contempto Suiduua, quem paruam ma-
num habere nouerat, quiescere suos iusserat. Illucescente uerò die quintadecima Februa-
rij hostes, ab his, qui in statione fuerant, magna celeritate adesse nunciantur. Trepidatur
totis castris, nec satis spacij ad expedienda arma, frenandosq; equos fuit. Neque uerò ca-
stra munita erant. Itaque Domaratus cum ijs, quos primùm ad manum habere poterat,
obuiam hosti progressus, non instructis ordinibus manus cum eo confert. Et paruo ne-
gocio dissipatis suis, in fugam actus est. Fugientes Suiduua longo est spacio persecutus.
Fortè Virbenta Smoguletius trans Vartam amnem cum centum hastatis equitibus, &
quingentis peditibus erat. Is igitur de aduentu hostium ad oppugnanda castra Domara-
ti noctu certior factus, in auxilium Domarati ueniebat. Cùm autem comperisset Doma-
ratum profligatum esse, nihil ea clade suorum deterritus, concito gradu aduersùs hostes
tetendit, palantesq; per agros, dum fugientibus instant, nactus, magnā in eis stragem e-
didit. Interim Suiduua cum paucis expeditioribus longiùs Domaratum persecutus, ui-
ctor captiuis, spolijsq; onustus reuertebatur. Cognitoq; statu suorum perturbato, nihil-
ominùs contra nouum hostem ire pergit. Sed conspecta cominùs multitudine conster-
natus, prospicere sibi quemque iubet. Ipse in Ostrorogum castellum Derslai Grocholę
Castellani Santocensis concitato equo profugit, & uix persequentium se Virbentæ ac
Domarati, qui iam sese ex fuga recollegerat, manus euasit. Magna utrinq; strages homi-
num, uariante fortuna fuit. Ostrorogum deinde Domaratus acriter usque ad uesperum
oppugnauit: sed cùm nouas hostium copias in auxilium Suiduuæ aduentare falsò acce-
pisset, soluit postero die obsidionem, & in Obornicos oppidum copias suas deduxit: in-
deq; quicquid loci inter Posnaniam, Bucum, Vuroncos oppida, & Vartam fluuium in-
teriacet, infestauit. Instabat iam tempus præstitutum comitijs. Quapropter Elizabetha
regina, ut in Vislicienſibus comitijs anni superioris conuenerat, flagitantibus Polonis
proceribus, ac pericula ciuilis belli denunciantibus, Vesprimiensem Episcopum cum a-
lijs duobus proceribus Vngaris misit Siradiam, qui Polonos de uoluntate sua certiores
facerent. Hi reginæ mandato proceres atque nobilitatem iurisiurandi Religione, quò se
Mariæ natu maiori Ludouici filiæ, & Sigismundo sponso eius obstrinxerant, primùm
soluerunt: deinde postularunt, ut Regnum ad Heduigim natu minorem decreto comi-
tiorum deferretur, sed ut ea tamen, ubi ad proximum Pascha in Poloniam deducta atq;
coronata

Cōradus Olesnicensiū dux.
Pestis.
Vuronci, & Samotuli oppida.
Chotelium.
Domaratus profligatus à Suidwa.
Suidwa uictus & fugatus à Smoguletio.
Ostrorogum castellum.
Oborniki oppidum.
Bucum.
Comitia Siradiæ.
Oratores Vngari ad comitia.
Poloni soluti religione iurisiurandi Mariæ & Sigismundo dati.

coronata esset, triennio deinceps propter teneram & immaturam Regno, utroq; ætatem
in Vngaria apud matrem educaretur. Re in consultationem posita, uariæ dictæ sunt sen
tentiæ: & aberat non contemnenda pars Senatus atque nobilitatis ex maiore Polonia,
ciuili bello distenta. Itaque placuit comitia ad uicesimam octauam diem Martij proro-
gari, & interim per legatos totius conuentus nomine de pace inter dissidentes agi. Lecti
ad eam rem Spitco Melstinius Cracouiensis, Sendiuoius Subinius Calissiensis palatini,
Nicolaus Bogoria Zauichostensis Castellanus, & Creslaus Sciucouius, uiri graues &
prudentes cum literis Elizabethæ reginæ ad eam rem conscriptis. Qui cùm ad Calissi-
am accessissent, imperarunt prefecto arcis Ioanni Lencosinio, ut sibi arcem traderet: nec
ille renuit. Quanquam non constat hic sibi Dlugossus. Nam aliquantò inferiùs post con
stitutas inducias, obsessam tamen esse nihilominùs Calissiā à factione Bartholomæi, quæ
eadē Vincentij palatini Posnaniensis fuit, memorat, nisi forte paruit legationi Vincētius,
non paruit autem Bartholomæus. Peruicit autem Vincentius, ut ea Ioannis Calissien. Ca
stellani fidei committeretur. Inde reuersi Cracouiensis & Calissiensis palatini, in Vnga-
riam ad Reginam profecti sunt: sed qua de causa non proditur. Reliqui uerò duo legati
Posnaniam profecti, aduocatis dissidij capitibus, & Radimi tantùm amnis interlapsu di-
remptis, inducias usque ad octauum Cal. Iulij, qui diui Ioannis Baptistæ natalis est, inter
eos confecerunt, ea lege, ut arces Domaratus in potestate sua retineret. Frequentes de-
inde proceres atque equites Siradiam ad constitutam diem conuenêre, & omnium pe-
nè sententiæ in Zemouitum Masouiorum Ducem inclinatæ erant, ut ei cum Heduigis
Ludouici Regis filiæ coniugio Regnum mandarent. Aduenerat etiam Vuladislaus
Dux Oppoliensium, cum quo Zemouiti soror nupta erat, non sine spe aliqua adipiscen
di Regni, propterea quòd propinquitate Cazimirum Regem attingeret. Is igitur Zemo
uiti fautoribus obnixè refragabatur: sed parùm abfuit, quin ab eis caperetur, ni primorū
Senatorum authoritas interuenisset. Fauebat & Bozenta Archiepiscopus Zemouito.
Atq; ei roganti, placerétne Regnum Zemouito mandari? magna acclamatione uniuer-
sus conuentus assentiebatur. Sed unus homo oratione sua mox omnium uoluntates
conuertit. Iascus is fuit, siue Ioannes Tencinius Voinicienſis Castellanus, Andreæ, qui
fuit palatinus Cracouiensis, filius: qui impetrato silentio, in hanc sententiam uerba fecis-
se dicitur: Non equidem consensum istum & iudicia uestra repræhendo, proceres, nec à
Zemouito alieno sum animo: sed uidete ne quam infamiæ labem nomini nostro Polo-
no aspergamus. Ego si integra ea nobis res esset, liberaq; prorsus suffragia, tamen de re
tanta consultantibus, ampliùs deliberandum esse censerēt. Periculosa est enim in re qua-
libet inconsulta festinatio: & præceps consilium ferè pœnitentia sequitur. Nunc uerò
cùm mortui Regis Ludouici filiæ fidem nostram obstrinxerimus, perpendite cum ani-
mis uestris diligentiùs, an ea præterita rectè nobis Regem creare possimus. Equidem
fallendi iurisiurandi nunquam uobis author ero. Quòd si quisquam est in hoc cœtu, qui
Religionem illam iurisiurandi, sanctissimum societatis humanę uinculum, paruipendat,
ab hoc mihi liberè dissentire liceat. Neque enim ego ita sum institutus, ut aut homines
fidem meam secutos mentiendo, aut Deum mentium inspectorē, quem uolens, sciensq;
iurisiurandi testem adhibui, peierando fallam. A' uobis quoque patres, & à genere no-
stro talem mentem, seu uerius amentiam, Deus ut auertat, precor. Quid igitur faciemus?
dicet aliquis. Ergóne Rege orbi, mutuis cædibus & intestinis bellis peribimus? Procul
hoc omen Deus auferat. Quid ergo? Dicam quod sentio. Differri ego hanc de creando
nouo Rege consultationem adhûc censeo. Adsunt hîc Oratores senioris Reginæ: quæ
mandata siue adeò postulata ad nos attulerint, non ignoratis. His igitur ita responden-
dum esse iudico. Non mutare uos id quod semel cum Ludouico Rege uestro iureiuran-
do dato constituistis. Liberatos autem à Sigismundi Marchionis fide, libenter in Hed-
uigi minore natu filia Ludouici fidem seruaturos esse. Sed quod Polonia tamdiu Rege
orba in maximo uersetur discrimine, petere uos etiā atq; etiam à regina seniore, ut Hedui
gim filiā primo quoq; tempore ad uos mittat, diadema ritu solenni susceptura, & nuptu-
ram uiro sibi, nobisq; grato, & cum eo Regno administraturam. Quod nisi illa ad proxi-
mè uenturam Pentecostē desiderio uestro satisfecerit, tum demùm testati, non per nos
stare, quò minus pacta conuenta cum Ludouico seruentur, siue Zemouitum, siue quem
alium uidebitur, Regem creabimus. Neque enim eousque cunctantem, ne dicam ludifi-
cantem nos reginam expectare debemus, dum funditùs interimus. Cunctis sententia
Ioannis placuit. Igitur in eam itum, ac decretum factum est. In quo illud adiectum est, ut
Heduigis adueniens, si regina esse uellet, reciperet se de consilio Polonorum nupturam,
& in Polonia cum uiro mansuram, & in summo studio annixuram esse, ut Velunensem,
Dobrinensemq; tractum, & in Russia quicquid Poloniæ detractum esset, recuperaret.

Comitia prorogantur.
Minorum Polonorum legatio ad maiores
Poloni Oratores ad reginā.
Siradiensia comitia.
Vuladislaus dux Oppoliensium ad regnū adspirat.
Ioannis Tencinij oratio.
Comitiorum decretum.

Et cùm hoc responso oratores Vngari dimissi sunt, solutusq; conuentus. Instante autem
Pentecoste, frequentes proceres atque equites Sandeciam, qua Heduigim reginam de-
signatam uenturam esse sperabant, honoris illius causa profecti sunt: sed illa ad constitu-
tum tempus non uenit. Cæterùm palatinus Calissiensis cum mandatis Elizabethæ ue-
niens, moram eius excusauit, quòd diceret, eam cupientem ipsorum uotis satisfacere, Cas
souiam usque peruenisse, inde porrò commodè progredi non potuisse, imbrium ui, & in-
undatione aquarum prohibitam. In hoc tamen eam esse, ut periculo se commissura sit po
tiùs, quàm Polonorum uoluntates offendat. Orare autem, quod sine incommodo ipso-

Poloni primores Cassouiam profecti.

rum fiat, ut ipsi Cassouiam ad se ueniant, & meliùs atq; certiùs præsentes cum præsente
omnibus de rebus constituant. Efficax fuit oratio palatini: quocirca cætera multitudine
domos reuersa, primores de Senatu, nempè Boleslaus Curosuancius Castellanus, Spit-
co Melstinius palatinus Cracouiensis, Iascus Tarnouius Sendomiriensis, Vincentius
Campius Posnaniensis, Sendiuoius Subinius Calissiensis palatini, ac Domaratus Ca-
stellanus Posnaniensis, & præfectus maioris Poloniæ, Cassouiam profecti sunt. Ibi anti-
quato quadantenus decreto comitiorũ Siradiensium, noua pacta cum regina inita sunt:
nimirum ut ad tertium Idus Nouembr. quæ dies diui Martini Episcopi memoriæ sacra
est, Heduigis in Poloniam ueniret, ac de sententia amplissimi consilij matrimonium ini-
ret. Quod si ea deinde nullis liberis relictis decederet, ut Maria soror cum sua posteritate
ipsi in Regno Polonorum hæres esset, uicissimq; idem ius esset Heduigi secundùm Ma-
riæ mortem in Vngaria. Ita sempiternum fœdus inter Vngaros, & Polonos sancitum.

Zemouitus dux Cracouiã non intromissus.

Interim Zemouitus dux ex actis Siradiensium comitiorum, & non obscuris plurimo-
rum procerum studijs in magnam spem adipiscendi Regni, & coniugij Heduigis ere-
ctus, cum quingentis suis equitibus Archiepiscopo ac Bartholomæo Cosminio comi-
tantibus Cracouiam contendit, eo consilio, ut Heduigim ex Vngaria uenientem, si pou-
ri coniugio eius aliter non posset, ui raperet. Nec eius aduentus in tam insigni comita-
tu latêre Cracouienses potuit. Quapropter in urbem intromissus non est, ueritis ciuibus
ne per uim eam occuparet: sed in ædibus præpositi diui Floriani, quas Bozenta Archie-
piscopus, cùm adhûc esset præpositus eius templi, ædificârat, diuertit: nec ibi diu persti-
tit. Nam cùm suspectum se esse Cracouiensibus intelligeret, ueritus ne qua in se eruptio
ex urbe fieret, postridie Corcinum, quæ etiam Noua ciuitas appellatur, se recepit. At-
que ibi quindecim dies Heduigis aduentum, ac deinde Cassouiensis conuentus exitum
præstolatus, in maiorem Poloniam præproperè abijt, ut maiorũ Polonorum studia pro-

Spitco Melstinius.

pensiora in se, quàm minorum retineret, augeretq;. Spitconi uerò Melstinio maximè in-
fensus, quòd aduersari eum sibi accepisset, oppidum eius Xianzum incendit. Creditum
est autem aduentum Heduigis propter insidias Zemouiti euitandas tamdiu prorogatũ
fuisse. Ille uerò posteaquam animaduertit, nihil se dolis proficere, ad apertam uim conuer
sus est: missoq; Abrahamo palatino Plocensi, & Creslao Dobeslai Crusuiciensis Castel-

Cuiauiam Zemouitus redegit in suam potestatem.

lani filio, cum expeditis copijs, plerasq; omnes Cuiauiæ munitiones in suam redegit po
testatem, Petrassio Malocha præfecto, & Castellano Brestensi, qui Crusuiciæ præerat, cu-
ius nomen non memoratur, fauentibus. Et quanquam ijs propter non obscura studia in
Zemouitum Stiborius Moscicius successor datus erat ab Elizabetha, serò tamen is ex
Vngaria uenit, occupatis iam à Zemouiti exercitu arcibus: à Brestensibus modò oppi-
danis crudelitatem Zemouiti formidantibus receptus est: sed non multò pòst excedere
oppido coactus, cùm à Masouijs circumsessus esset. Accepto per deditionẽ oppido, mul

Lencicia Zemouito dedita.

ti oppidani in carcerem coniecti, & bonis mulctati. Lencicia quoq; per eundem Petras-
sium prefectum in Zemouiti potestatem uenit. Igitur accessione Cuiauiæ & Lẽciciæ au-
ctus animo, uiribusq; Zemouitus apertè iam regnum sibi uendicare: indictisq; uniuer-
sæ Poloniæ comitijs, Siradiam ad quintamdecimam diem Iunij cædes, & incendia com-
minari his, qui dicto audientes non essent. Aduenêre Nicolaus Vuladislauiensis, & Sti
borius Plocensis Episcopi, & Bozenta Archiepiscopus cum aliquanta maiorum Polo-
norum caterua. Ibi Zemouitus ab Archiepiscopo rex renunciatur, acclamantibus, qui
aderant ex equestri ordine: coronabatur etiam, ni quidam graues uiri dissuasissent. Con-

Calissia obsessa à Zemouito.

uentu soluto, Zemouitus Calissiam cũ exercitu cõtendit, arcemq; cum oppido obsedit.
Ibi se cum eo coniunxit Conradus dux Olesnicensium cum trecentis hastatis aduenicns,
Odalanouiam mercedis loco, concedente Bartholomæo sibi pactus. Quin ipsi quoq;

Poloniæ maioris motus.

maiores Poloni per idem tempus rursus nouis motibus agitabantur. Nam Costrinensis,
& Camenensis Castellani, & Virbenta Smolugetius facta manu Znenã Archiepiscopi
oppidũ natura loci munitum capere conati sunt: sed oppidanis petentibus dierũ aliquot

Gembice direptum.

inducias, dum Archiepiscopũ dominum suum ea de re consulerent, concessêre. Atq; inte
rim Gembice oppidũ, quod in Zemouiti partibus erat, diripuêre. Bẽdemirus uerò Radi-
cius e-

Camenum interceptum.

ius eiusdem factionis homo Camenum oppidum, & arcem Archiepiscopi per deditio-
nem accepit, cùm Archiepiscopum à regina proscriptum, solum uertisse affirmaret. Por-
rò Archiepiscopus numeratis quadragintaquinq; marcis latorum grossorum, donatisq;
insuper decimis Palucensibus, Znenam liberauit. Quo facto eius irritati Abraham pala-
tinus Plocensis, & Slauecius uexillifer Masouiæ, qui Cuiauiam cũm præsidio tenebant,
Quecissouum oppidum eiusdem Archiepiscopi cum circumiacentibus pagis depopula
ti sunt. Et iustè fortassis hæc mala tunc in Archiepiscopũ ingruerunt, quòd & cathedram

Archiepiscopi iusta pœna.

illã, excluso alio, qui ritè electus erat, interuerterat, & pactorũ, decretorumq; comitialiũ
immemor, priuato consilio ad Zemouitũ defecerat. Neq; hic tamen malorũ finis ei fuit.
Nã Domaratus Castellanus Posnaniensis, qui iam præfectus maioris Poloniæ esse desie
rat, successore accepto Peregrino Vẽglessinio, Floriani Episcopi Cracouiẽsis fratris filio,
ex Vngaria reuersus, cum socero suo Alberto palatino Cuiauiensi, Grimala, & Virbenta
gentilibus Znenam ad eum uenit: callidoq; cõmento persuasit, ut Grimalæ, & Virben-
tæ Znenam ad tempus obtinendam concederet, quod eum ab Elizabetha regina, & Si-
gismundo genero eius hostem publicum iudicatum esse diceret, missosq; ab his ad sum-
mum Pontificem, qui amoueri eum ab Archiepiscopa peterent, quod cum Zemouito
sentiens perduellis, & iurisiurandi sui, fœderumq; publicorum preuaricator esset. Pactus
est tamen ab eis Bozenta Archiepiscopus, ut nihil hostile cuiquam facerent, neq; ullam
postea impendiorũ rationem ducerent. Per idem tempus Glogouiensium duces Henri-

Vuschouiense territoriũ uastatum.

cus, & frater eius rati commodam se nactos esse occasionem recuperandæ Vuschouæ in
interregno, dum maior Polonia ciuilibus bellis ardet, sumptis armis oppidum id ui cape
re adorti sunt: sed reiecti turpiter ab oppidanis, territorium omne populabundi peruagã-
ti sunt. Hos igitur ut reprimeret Peregrinus præfectus maioris Poloniæ, simulq; ut Ca-
lissiæ obsessæ opem ferret, delectum habere instituit: sed paucis conuenientibus, & no-
mina dantibus, nullum operæprecium fecit, bona tantùm Ecclesiæ Posnaniensis, & Lu-
binensis monasterij depopulatus est: ad hæc Thomislaum Vissotam cũ fratre, quod Po-
neciam Conrado Olesnicensium duci dedidissent, cœpit, & in uincula coniecit. Deindè
ad Poneciam profectus, arcem incensam à Silesijs præsidiarijs, aduentum eius non feren
tibus, instaurauit, non sine pressura & calamitate agrestium adscriptitiorũ Posnaniensi ec
clesiæ, qui circum Crobiam atq; Dolscum sunt. Alterum deinde delectum apud Vineci-
um Episcopi Posnaniensis pagum agere instituit. Ad quem frequentiores equites con-
ueniebant. Sed eum Bartholomæus Cosminius disturbauit, cùm ex inopinato impetum
in eos fecisset, oppressosq; armis & equis exuisset, ac nonnullos captiuos abduxisset. Hęc
cùm ad minores Polonos, apud quos quieta erant omnia, & in Vngariam perferrentur,

Comitia Cracouiæ.

minores quidem Poloni fratrum uicem doluêre, & indictis Cracouiam ad octauum Cal.
Augusti, qui dies diui Iacobi Apostoli memoriæ dicatus est, comitijs, exoratisq; Zemo-
uito duce, & Bozenta Archiepiscopo, ut ad ea comitia uenirent, de pace totius Poloniæ,

Induciæ.

& concordia ordinum cum eis diligenter egêre. Vix tandem inducias bimestres confe-
cêre. Tametsi perstitit nihilominùs in obsidione Calissiæ Bartholomæus, magnisq; in-

Cosminius turbator.

commodis circumiacentes pagos & oppida, contemptis inducijs, affecit, donec à Ze-
mouito ueniente abscedere & quiescere iussus est. In Cuiauia quoq; præfecti, & legati
Zemouiti aduersariorum bona nihilo seciùs uexabant. Porrò Elizabetha regina Ze-
mouito indignata, Sigismundum Marchionem generum suum atq; Demetrium Strigó
niensem Archiepiscopum cum duodecim millibus armatorũ in Poloniam misit, ad co-
ercendum Zemouitum & factionem eius, pacandamq; maiorem Poloniam. Transmis-
so autem Sigismũdus Carpatho monte, apud Sandeciam statiua habuit. Quò cùm pro-
ceres Cracouienses & Sendomirienses, siue ultrò, siue euocati ad eum conuenissent, dis-
ceptatum est, an Zemouito bellum inferri fas esset, quod alij negarent uiolandas esse in-
ducias, alij contrà iam ab ipso priore uiolatas esse contenderent. Vicitq; hęc posterior sen

Masouia uastatur.

tentia. Quapropter sumpsêre & ipsi cum Vngaris contra turbatorẽ publicæ pacis arma.
Per Radomiensem igitur oram pacato agmine in Masouiam pariter Poloni, & Vngari
duce Sigismundo ingressi sunt, & Zemouito nusquam faciente pugnandi copiam, ditio
nem eius omnem acerbè igni, ferroq; uastârunt. Cęterùm Ioannis fratris eius ditione ab-
stinuêre, propterea quòd is quiescebat, nec temerabat pacta cum Ludouico publicè de

Polonia turbatissima.

Regno inita. Per idẽ tempus Peregrinus Vẽglessinius præfectus maioris Polonię, fidu-
cia propinqui exercitus suarũ partium erectus, facta aliquãta manu cũ Vincentio palati-
no Posnaniensi, Derslao, Ostrorogo Santocẽsi, Sendiuoio Suiduua Naclẽsi Castellanis,
Arnoldo Valdouio, & nonnullis alijs, ad Gnesnã castra posuit, quòd Archiepiscopus cũ
Zemouito sentire uideretur. Sed repulsi ab oppido, in agrestes, & suburbana sęuierũt, ra-
ptaq; pręda Gnesnã profecti domos Archiepiscopi, & sacerdotũ diripuêre: Naclense ter-

 ritorium

ritorium, quod à Domarati factione tenebatur, uastauêre. Domaratiani autem uicissim,
cùm præter Lecnum oppidum prædas agerent, oppidanos ad excutiendam prædam ef-
fusos persecuti, oppidum id cœpêre, & incendêre. Porrò Drogrossius Chrobrius præfe-
ctus Siradiensis Volboriam arcem Episcopi Vuladislauiensis, conniuente Henrico ca-
nonico Vuladislauiensi, qui tunc ei post mortem Sbiluti episcopi præerat, intercepit, op-
pidanosq; & agrestes finitimos uexauit, ratus his malis eò se adacturum esse collegium
Vuladislauiense, ut fratri suo Nicolao episcopatum mandaret. Sed eum spes fefellit. Nam
Troiano præposito Posnaniensi, & canonico Vuladislauiensi is mandatus est. Tametsi
Vrbanus sextus Pontifex max. reiecta ea electione, Ioannem Cropidlonem Oppolien-
sis Ducis filium, de Posnaniensi episcopa translatum Vuladislauiensem fecit. Cæterùm
Sigismundus peruastata Masouia, in Cuiauiam duxit exercitum, & Breste undecim die-
bus obsedit. Induciæ deinde semestres cum Zemouito usq; ad Pascha factæ interuentu
Vuladislai Oppoliensium Ducis: à quo Domaratus, cùm studium suum, operamq; Si-
gismundo probare uellet, cum Saxonibus, & Pomeranis mercenarijs è Cuiauia prædas
agens, apud Inouuladislauiam non leue detrimentum acceperat, quod per ditionem e-
ius ipso inuito Cuiauiam infestasset. Interfuit autem illis pactis etiam Archiepiscopus, &
cùm è Sigismundo cognouisset, sed falsis terroribus à Domarato circumuentum esse, ut
Znenam necessariorum, & gentilium eius fidei cõmitteret, discedente Sigismundo, po-
poscit eos, ut eã sibi redderẽt. Negantibus autem illis, & impendiorum solutionẽ contra
pacta cõuenta reposcentibus, cõstituta re clàm cũ magistro ciuiũ & primoribus oppida-
nis adueniens, receptus est in oppidũ: & eiectis ui Saxonibus, Pomeranisq; præsidiarijs,
Iarandum decanũ Gnesnensem oppido præfecit. Dum hæc ita geruntur, turbanturq; in
Polonia, Lithuani occasionem benè gerendæ rei nacti, Iagellone Olgerdi filio Duce Ma-
souiam inuasêre, Drohicinum arcem, quam Ioannes dux Masouiorum Keistuto Duci so-
cero suo, ciuili bello occupato, non ita multò antè unà cum Melnico, Camenecia, & Su-
rasso interuerterat, obsidione uallauêre. Fortè tunc aberat præfectus arcis Sassinus magi-
ster curiæ, siue (ut uulgò dicunt) Marschalcus ducis. Hic igitur ubi de periculo arcis, in
qua nihil ipse præsidij reliquerat, accepit, cũ subitaria triginta hastatorum & sexaginta ba-
listariorum manu accurrens, & facto cuneo per medios hostes in arcem perrumpens, re-
ceptus est à suis. Qua eius audacia barbari de spe potiundæ arcis deiecti, abire parabant.
Interim Russi quidam, à quibus ora illa ferè habitatur, proditionem cum eis pacti, arcem
incenderunt, & per funes in stationes hostium sese demiserunt. Lithuani arcem flagran-
tem summa ui oppugnârunt, ne quod spacium nostris restinguendi incendij darent. Ita
plurimi mortales partim hausti incendio, partim hostilibus telis necati sunt. Præfectus ue-
rò cum paucis reliquis omni ope desperata, uiuus in potestatẽ hostium uenit. Turbaue-
rat Polonorum mentes Elizabetha regina, quòd Heduigim filiam ad constitutum tem-
pus ipsis non mittebat. Itaq; frustrà expectato Nouembri atq; Decembri mense, post i-
nitium noui anni 1384 Sendiuoius Subinius palatinus Calissiensis, & præfectus Cra-
couiensis, de sententia Episcopi, & aliorum procerum Cracouiensis conuentus, cum no-
bilissimorũ quorumq; adolescentum comitatu ad Elizabetham, Iaderam usq; Dalmatiæ
profectus est. Statum rerum Polonicarum, & postulata procerum diligẽter exposuit, mi-
nasq; precibus adiecit. Petebat autem ab ea, ut quamprimũ Heduigim ad breue tempus
in Poloniam mitteret, coronatam mox ipsi remissum iri pollicebatur, ut cùm ipsa esset, do-
nec adolesceret: obsidesq; ad eam rem nobilium filios, quos secũ adduxerat, dabat. Ne-
ctere moras Elizabetha, & aliam ex alia excusationẽ quærere, ambiguisq; responsis Sen-
diuoium ducere. Quibus rebus exacerbatus ille, iram non obscurè præ se ferre, uelleq; dis-
cedere. Quod ubi regina animaduertit, uerita ne is, in cuius potestate erat Cracouia, re-
uersus turbas cieret, Iascum siue Ioannẽ Tarnouium Castellanũ Sendomiriensem ad oc-
cupandam arcem Cracouiensem misit: Sendiuoium autẽ discedere uetuit. Non latebat
Sendiuoium reginæ cõsilium. Itaq; unũ de comitibus fidelẽ curriculo mittit Cracouiam,
qui Tarnouij aduẽtum anteuerteret, curaretq; ne arx ipsi dederetur, etiamsi ipse extrema
pateretur. Ipse uerò clàm sese Iadera euoluens, ferè intra uigintiquatuor horas sexaginta
milliaria benè longa, ut sunt Vngarica, crebrò mutando equos, emensus, Cracouiam lap-
sus peruenit, & proceres de omnibus rebus certiores facit. Indixerant Lelouiam comitia
minores Poloni ad secundã diem Martij: sed adueniente Sendiuoio, Radomscos ea trans-
tulêre, ut maiores quoq; Poloni ad ea, propinquitate loci inuitati uenirent, & in commu-
ne de Repub. consuleretur: & frequentes ij conuenêre, cùm de legatione & reditu Sen-
diuoij cognouissent. Vbi cùm multa de superbia & frustratione Elizabethæ, de sedandis
intestinis dissidijs, ac de nouo Rege creando, tractata essent, neq; tamen creatio noui Re-
gis malorũ finem allatura esse uideretur, propterea quod neq; foris pacẽ ob uiolata pacta
cum

Lecnum oppidũ incensum.

Lithuani Masouiam populantur.

Drohicinum incensum.

An. 1384.

Reginæ consilia.

Subinij celeritas.

Comitia Radomscis.

cum Ludouico inita, neq; domi quietem in tantis animorum atq; studiorum dissensioni-
bus habituros se esse iudicabant, ad extremum placuit, ut reginæ animum adhûc leuiore
legatione pertentarent, si fortè legati humilitas, quæ magnam offensionem & alienatio-
nem animorum significaret, pertinaciam reginæ frangeret: deinceps uerò ne quis omni-
nò ad eam neq; publicè, neq; priuatim proficisceretur. Statuta reginæ dies, octaua Maij,
ut Heduigim Cracouiæ tandẽ sisteret, si regnare eam in Polonia uellet: ni faceret, aliter si-
bi prouisuros esse. Hæc ut ita rata manerent, iureiurando mutuò se adstringunt. Missus cũ
his mandatis Predislaus Vauelius equestri familia non illustri, commouit reginam, ita ut
Sigismundum generum suum uiris, equis, armisq; instructum ad gubernandam Polo-
niam, tantisper dum adolescit Heduigis, mitteret. Quod ubi apud Polonos proceres per-
crebuit, indignati, ludibrio se esse fœminæ, eiusq; & Vngarorum arbitratu sibi præfectos,
atq; adeò dominos imponi, & Sigismundum peculiariter perosi, exercitum contrahunt,
& Sandeciam contendunt. Inde Lubouuliam, siue Liblium, quæ tunc Vngaricæ ditionis
erat, legationẽ ad Sigismundũ mittunt: monent, ne se inuitis in Poloniã ueniat. Si aliter fa-
ciat, pro hoste se eũ habituros esse. Itaq; repressit gradũ Sigismundus: sed illud uicissim im-
petrauit à Polonis, ut nõnulli de primorib. ad se uenirẽt, ac de rebus quibusdã secum con-
stituerent. Missi Spitcus Melstinius, Sendiuoius Subinius, & Ioannes Tarnouius: à qui-
bus illud modò impetrauit Sigismundus, ut aduentus Heduigis ad Pentecosten usq; ex-
pectaretur. Author exspectandi maximè Sendiuoius fuit, quòd ei Sigismundus recepe-
rat: liberaturum se esse nobiles illos adolescentes, qui post fugam ipsius Iaderæ detenti, &
in custodia asseruati erant: qui ferè propinqui erant Sendiuoij. Neq; tamen præstitit pro-
missa Sigismundus propter motus fortassis illos Vngaricos, quorum superiùs mentio-
nem fecimus. Interim rursus non quiescebat maior Polonia: certatumq; est mutuis cædi-
bus atq; captiuitatibus inter proceres & equites. Quin & castella quædam magna ui op-
pugnata: inter quæ Bythinum fuit Nicolai Lodij castellum, qui quòd in Domarati parti-
bus erat, obsessus in eo, & oppugnatus est à Vincentio palatino, Peregrino præfecto Pos-
naniensi, & Suiduua Castellano Naclensi. Verùm ij non paruis incommodis in oppu-
gnatione acceptis, re infecta discesserunt, pagos tamen adiacentes diripuerunt, & incen-
derunt. Induciæ deinde inter dissidentes factiones factæ. Quas cum Suiduua & Visslo-
ta Curnicius contemptu Domarati seruaturos se esse negarent, magnis incommodis à
Domarato affecti sunt, direptis eorum oppidis Cazimiro, & Samotulis cum adiunctis
pagis. At uerò Cracouienses & Sendomirienses proceres ad octauam diem Maij, quem-
admodum constituerant, conuentum rursus egêre apud Sandeciam, Heduigisq; aduen-
tum præstolabantur, sed cum ea non ueniret, placebat rursus Oratores mitti in Vnga-
riam, ni Prædislaus Vauelius dissuasisset, quòd diceret, aut se mendacij, aut conuentum
omnem leuitatis argutum iri, si cùm constituissent, & reginæ denunciassent, neminem se
deinceps neque publicè, neque priuatim ad eam proficisci passuros esse, nouam legatio-
nem mitterent, contemptumq; iri eam legationem. Ita placuit in commune, ut mittenda
legatione pariter & creando Rege ad tempus adhuc supersederent. Sendiuoius uerò
Subinius, cuius animum in primis angebat nobilium puerorum detentio, priuatim in
Vngariam profectus, perfecit tandem, ut Heduigis in Poloniam ueniret. Comitati sunt
eam Demetrius tituli sanctorum quatuor Coronator: presbyter Cardinalis, & Archiepi-
scopus Strigoniensis, & Ioannes Canadiensis Episcopus, & plures alij proceres Vnga-
ri. Ad cuius aduentus famam exciti Polonorum proceres cum frequenti nobilitate Cra-
couiam accurrêre: & qui tempori aduenerant, uenienti usque ad fines Vngariæ obuiam
profecti sunt. Deducta Cracouiam honorificè cùm perampla ac splendida aurea, & ar-
gentea, & stragulæ uestis supellectili, qualis decebat tanti Regis filiam, Idibus Octobris,
qui dies memoria diuæ Heduigis Legniciensis apud Polonos festus est, regina Poloniæ
renunciata, & à Bozenta Archiepiscopo solenni ritu inuncta, & coronata est, magna o-
mnium læticia, & fausta acclamatione: regniq; amplissimi administratio teneræ puel-
læ comissa. Lenitum erat in animis Polonorum Regis desiderium, propter suaues, & li-
berales mores Heduigis reginæ, cum uerecundia, modestia, prudentia, decentiq; suaui-
tate coniunctos: quarum uirtutum non uulgare condimentum erat forma corporis exi-
mia: Neque grauatim uiri muliebri imperio parituri esse uidebantur, nisi ad domesticas
procerum inter ipsos dissensiones sedandas, externorum bellorum impendentium me-
tus parùm authoritatis, & præsidij fore in puella iudicassent. Nec satis in tuto Regi-
næ pudor illa ætate, illaqúe forma, & necessaria cum uiris consuetudine sine coniugio
futurus erat. Ad hæc posteritati quoque prospiciendum erat. Itaque noua cura pro-
cerum animos incessit, de adiungendo nouæ Reginæ marito, qui Regiam dignitatem,
& molem rerum maximarum rectè sustinere posset. Destinârat quidem Ludouicus Rex

Senatusconsultum.

Poloniæ maioris motus.

Bythin castellũ oppugnatũ.

Induciæ.

Sandeciæ conuentus.

Heduigis mores, & forma.

De rege consultatio.

Vilelmus dux Austriæ.

adhûc uiuens generum sibi & successorem, siue in Vngaria, siue in Polonia, Vilelmum Austriorum ducem, & puerum admodum in aula sua educârat, promisso ei Heduigis filiæ matrimonio: sed non magnoperè placebat Polonis eum habere Regem, qui propter paternum principatum, longo spacio, & interiectu terrarum distantem à Polonia, longiùs aliquando à Regno absuturus esset: nec multum opis princeps tenui fortuna, & potentia domestica, Poloniæ in rebus dubijs afferre posset. Dum autem diutiùs de re tanta consultatur, commodum aduenerunt oratores ab Iagello magno duce Lithuanorum. Cuius genus explicandum nobis est priùs, quàm cætera prosequimur.

Gediminus.

Erat apud Vitenen magnum Lithuanorum ducem magister stabuli Gediminus, uir ambitiosus & excelsi animi, qui interfecto domino suo, dominatū inter suos arripuit, & latè propagauit, subacta magna parte Russiæ. Huic septem fuêre filij, Montiuidus, siue Moniuidus, Narimundus, Olgerdus, Iasnuta, Keistutus, Koriatus, & Lubartus: filię item aliquot, de quibus unam Cazimirus secundus Rex Polonorum uxorem duxit, quemadmodum superiùs exposuimus. Inter filios uiuens adhûc Gediminus dominatum partitus est in hunc modum, ut Montiuido Kernouia, & Sloninū, Narimundo Pinscum, Olgerdo, Creua, Keistuto Trocchi, Coriatho Nouogrodecum: Iasnutę uerò Vilna caput gentis obueniret. Nam Lubartus cùm Russam uxorem Vuladimiriensium ducis filiam, quemadmodum superiùs memorauimus, duxisset, ac socero hæres factus esset, nullā inter fratres sortem accepit.

Olgerdi, et Keistuti amicitia.

Ex his Olgerdus, & Keistutus coniunctissimè inter se uixêre, & uegetiora nacti ingenia, molestè tulerunt, penes Iasnutam nihili hominē principatum esse. Itaq; hi duo post mortē patris Iasnutæ Vilna ac de principatu deturbandi consilium cœpêre, diemq; patrandi sceleris inter se constituêre. Obuenerat etiā Olgerdo in Russia Vitepscensis dominatus, cùm unicam Ducis eius ore filiam uxorem accepisset. Itaq; cum eò profectus esset, non uenit ad constitutam cum Keistuto diem. Keistutus, ut constitutum erat, cū non contemnenda manu improuisò Vilnam adueniens, arcē utramq; occupauit: Iasnuta inter primū tumultum elapsus, in sylua à Keistutanis perquisitus, captus, & Vilnam reductus, in uincula à fratre coniectus est. Aduenit pauiò pôst Olgerdus.

Præclarū certamen.

Ibi prēclarū inter coniunctissimos fratres certamen fuit, de principatu non ambiendo, aut usurpando, sed recusando. Keistutus Olgerdo uelut natu maiori concedebat: Keistutum uicissim Olgerdus sibi eum habere iubebat, quem ei fortuna, uirtusq; sua obtulisset. Tandem sic inter eos conuenit, ut Iasnutæ portionem inter se partirentur, principatus tamen cū Vilna penes Olgerdū maneret: neuter alterius ditionē inuaderet: sed uterq; alterius cōmoda perindè ac sua curaret. Si quid seu bello, seu quauis alia ratione deinceps uteruis quęsiuisset ex æquo ut inter se partirentur. His conditionibus fœdus inter eos ictū, & iureiurando mutuò sancitū.

Zaslauiensis damnatus.

Iasnutæ uerò Zaslauiensis tractus in Russia fraterna misericordia datus. Potitus magno principatu Olgerdus, multa cum finitimis Cruciferis Prussiensibus atq; Liuoniensibus bello uario Marte gessit, quæ persequi hic nobis necesse non est.

Olgerdi uxor & filij.

Suscepit autem è Maria Russa uxore Thruuerensium ducis filia duodecim filios, Iagellonē, Skirgellonē, Suitrigellonem, Borussum, Coributhum. Viguntum, Corigellonem, Narimundum, Languinum, Lubartum, Andream, & Buthauum. Ex his omnibus Iagellonem natu maximū dilexit pater, quòd esset præclara indole, successoremq; sibi in principatu, annuente Keistuto, designauit. Habebat & Keistutus sex filios, Vitoudum, Patricium, Totiuilum, Sigismundum, Voidatum atq; Dougotum.

Vitoudus.

Sed Vitoudum & ipse successorem sibi præ cæteris designauit, quòd is & effigie, & uirtutibus, & uigore animi expressiùs patrem referebat. Inter hos duos Iagellonem, inquam, & Vitoudum patrueles, summa erat animorū, & uoluntatum coniunctio. Mortuo deinde Olgerdo, anno Christi 1381, Iagello paterno principatu, fauente Keistuto, potitus est. Erat apud eum gratiosus in primis Voidilo quispiam rusticanæ, & obscuræ sortis homo, callidus & impiger, qui cùm pistrinam apud Olgerdum exercuisset, & industriam suam probasset principi, cubicularius, ac deinde pocillator ei factus est, fuitq; in intimis Olgerdi, quoad is uixit. Neq; Iagello quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit: quin sororem ei suam in matrimonium collocauit. Quæ res non leuiter Keistutum offendit. Id ubi animaduertit Voidilo, ueritus, ne eius authoritate honoris & gratiæ periculum adiret apud principem affinem, criminari Keistutum apud Iagellonem instituit: eoq; consilijs suis iuuenem perpulit, ut is clàm fœdus cum Cruciferis Prussiensibus aduersus patruum iniret. De eo fœdere Keistutus, Osterrodensis cōmendatoris, qui filiam eius Ioanni Masouiorū duci nuptam de sacro fonte susceperat, proditione certior factus, tamen Vitoudo filio chari patruelis crimina diluente, quieuit, donec Iagello bellum contra Polocenses imperium suum detrectantes suscepit: quo cùm ei Magister Liuoniensium Cruciferorum suppetias uenisset,

Vilna à Keistuto intercepta.

tunc uerò sublata omni dubitatione Keistutus, contractis raptim copijs Vilnam inuasit, & in po-

& in potestatem suam redegit. Accitoq; Vitoudo filio (neque enim is arma contra amicum cœperat) deprǽhensa fœderum monumenta ostendit. Sed ab eo tamen exoratus, Vilnam modò cum summo principatu Iagelloni ademit. Cæterùm Creuam, & Vitepscū retinere eum passus est.

Voidilonis exitus.

Voidilonem uerò in crucem egit. Sed non multò pôst, dum Keistutus Coributum rebellem armis ad officium reducere nititur, siue ut Lithuanorum annales habent, Nouogrodecum Seueriense oppugnat.

Iagello Vilnam recuperauit.

Iagello non modò Vilnam proditione recepit, uerumetiam Trocchos oppugnatos per deditionem accepit. Deinde nouos uterque comparârunt exercitus: Keistutus è Samagitis ferè, Iagello è Prussis, & Liuonibus ille, ut recuperaret Trocchos, hic ut defenderet.

Keistutus captus, & in carcere necatus.

Sed cùm in conspectum uenissent, antequam infestis signis concurrerent, Iagello Keistutum, & Vitoudum per speciem colloquij seuocatos cœpit: & Keistutum quidem catenis uinctum, & Creuam missum in carcere necauit.

Vitoudus in custodia seruatus.

Vitoudus uerò Vilnæ in custodia diutiùs asseruatus, neq; Lithuanorū, neq; Magistri Prussiensium Cruciferorum, neq; fratrum, & patruorum deprecationibus liberari potuit. Postea Creuam missus, & morti destinatus uxoris misericordia, doloq; liberatus est.

Vitoudi uxoris amor coniugalis et uirtus.

Nam ea cùm liberam haberet commeandi ad uirum potestatem, nocte quadam commutato cum una de duabus pedissequis habitu, ueste muliebri indutum eduxit.

Vitoudi fuga in Prussiam.

Emissus ille, in Masouiam ad Ioannem ducem affinem suum, atq; inde in Prussiam ad Cruciferos confugit: à quibus obiurgatus primùm, quod aduerso demùm tempore suo societatem ipsorum expeteret, deinde benignè recreatus, & benè sperare iussus est: Iagello uerò dominatu pacato potitus. Quanquam enim fecerunt Cruciferi cū Samagitis, qui Vitoudo non obscurè fauebant, impetum in Lithuaniam, Trocchosq; munitionem expugnarunt. Sed mox inde eiecti à Iagellone è Russia reuerso, ad sua sese receperunt. Hæc altiùs repetere libuit, cū propter Iagellonis genus, tum ut lucem afferremus historiæ, quam deinceps de Lithuanicis, & Prussicis bellis, quatenus ad institutum nostrum pertinere uidebuntur, persequemur. Nunc ad intermissam seriem narrationis reuertamur.

Iagellonis legatio ad reginam, & Polonos proceres.

Ab hoc igitur Iagellone missi oratores, Skirgello & Borissus fratres Principis, & Hanulo præfectus Vilnensis, perampla munera Heduigi reginæ attulerunt: coniugiū eius, Regnumq; dotale Principi suo petiuerunt, multa, magnaq; pollicentes, quæ ad amplitudinem Reipub. Polonæ, & ad incrementum religionis Christianæ pertinere uidebantur. Non surdis auribus oratio illa à proceribus Polonis audita est. Cæterûm Heduigis abhorrebat à barbari matrimonio. Præpositæ oratoribus causæ, quā ob rem non impetrarent, quibus de rebus uenissent, nimirùm quod Christianæ cū barbaro nuptę esse non liceret, & quòd pacta iam quędam cū Vilelmo Austriorū duce matrimonio priùs intercessissent, adiecta ducentorū millium florenorum pactione, ni pactis conuentis statum esset.

Conditiones futuri matrimonij.

Ad hęc oratores responderunt: Quod ad religionem Christianam attineret, Iagellonē cum cæteris fratribus Christiana matre natum, iam inde ab ineunte ætate Christiana religione imbutū, non alienum ab ea gerere animum, quamuis eius mysterijs de more initiatus non sit. Sed quòd multis principibus uiris petentibus hactenus negauit, id eum Heduigi, & matrimonio eius daturum esse, ut se pariter & fratres, & gentem suam omnem Christianis mysterijs initiari sit curaturus. Illa uerò ducenta millia ipsum etiam præstaturum, & si necesse sit, exoluturum esse, thesaurosq; suos omnes, & maiorum suorum in Poloniam cōportaturum, & Lithuaniam Poloniæ adiuncturum, ut eodem deinceps cum ea Imperio censeatur. Permouebāt hæc magnoperè Polonorū animos. Magna uidebatur fore ad amplitudinem Regni Lithuaniæ accessio. Perutile non modò pacē, uerumetiam auxilium sibi eius gentis adiungere, cuius hostiles excursiones, quibus magna pars Poloniæ superiori tempore ad uastitatem redacta esset, perdifficulter cohiberētur: præclarum & gloriosum nomini Polono, si eius opera Lithuania religionē Christianam susciperet. Verùm tamen nihil præter senioris reginę sententiam his de rebus statuendum esse uisum est. Ad quam Heduigis etiam prouocabat, cùm aliter procerū postulationem rectè refutare nō posset.

Lithuani oratores in Vngariam profecti.

Itaq; ad Elizabetham oratores in Vngariam ire iussi: missiq; cum eis de conuentu Polonorum Nicolaus Bogoria Zauichostensis Castellanus, Vulodicus Ogrodenecius pincerna, siue subpincerna (ut uulgò uocāt) Cracouiensis, & Cristinus Ostrouius præfectus Cazimiriensis, optatum responsum retulêre. Respondit enim eis Elizabetha, si id Poloni ex re sua publica fore existimarent, nō remoturam se esse eorū commoda, neq; religionis Christianæ incrementa præcisuram.

Elizabetha regina interfecta.

Nec multò pôst in Croatiam cum altera filia tendēs, ab Horuato Bano de medio sublata est: quemadmodū superiùs memorauimus.

Polonorum legati ad Iagellonem.

Hoc responsum Elizabethæ cùm in Poloniam relatum esset, de uniuersi conuentus sententia (in quo tamen pauci aderant de maiore Polonia, siue quòd Zemouito ferê fauebant, siue quòd intestino bello destinebantur) Lithuani oratores dimissi, & Vulodicus atq; Cristinus suprà memorati, itemq; Petrus Safranecius, & Hincia Roscouicius legati ad Iagellonem

Conditio adiecta.

Reginæ pacta cum Zemouito Masouio.

lonem cum eis missi sunt, ut eum ad coniugium Heduigis, & regnum Polonorum uocarent, & secum adducerent, si is suprarnemoratas conditiones accepisset, & iureiurando suo stabilisset: una insuper adiecta, de recuperandis ijs, quæ in eum diem à iurisdictione Polonorum regum quomodocunq; exciderant. Cum Zemouito autem transegit regina his conditionibus, ut is munitiones in Polonia sub interregno captas redderet: ac pro ijs decem millia sexagenarum Pragensium ab ipsa acciperet: Cuiauiam autem hypothecæ nomine retineret, donec ea pecunia sibi numeraretur. Captiui utrinq; dimitterentur liberi. De iniurijs intra inducias ultrò, citroq; illatis, & acceptis, delecti utrinq; arbitri arbitrarentur. Pactum quod de Lencicia cum proceribus Polonis Zemouitus iniuerat, esset irritum. Deniq; Moglinense monasterium idem Zemouitus recuperaret, ac redderet.

Vilelmi Austrij aduentus Cracouiam.

Vilelmus arcis ingressu exclusus.

Heduigis reginæ amor erga Vilelmum.

Dum hæc ita fiunt, interim Vilelmus Austrius certior factus de statu rerum Polonicarū, ac de propensa Heduigis reginæ erga se uoluntate, siue eius ipsius nutu (ut creditum est) à Gneuosio Daleuicio gente Stregomio, Succamerario Cracouiensi (cui sese illa concredebat) ne ipse sibi deesset, admonitus, & adductus, cum splendido comitatu, & apparatu, magnisq; diuitijs Cracouiam inopinatus aduenit. Sed arcis ingressu Dobeslai Curosuancij Castellani Cracouiensis, & aliorum procerum authoritate prohibitus, in urbe diuertit. Conuenitq; cum eo identidem Heduigis regina in cœnobio diui Francisci luce clara, aulico suo uirorum, & puellarum comitatu stipata, & choreis indulsit. Quin fama etiam seu uera, seu falsa uulgatum est, eam consumandi cum illo matrimonij, priusquam Iagello ueniret, tanta cupiditate flagrasse, ut cùm ille thalamo eius, arceq; arceretur, ipsa portam arcis clausam effringere, & in urbe optatis nuptijs cum eo defungi tentârit, nisi Demetrius Goraius thesaurarius regni ei dissuasisset.

Gneuosij Daueliciј opes.

Intelligens autem Vilelmus aperte sibi Polonos proceres aduersari, simul de aduentu Iagellonis certior factus, post aliquantam moram clàm sese euoluit Cracouia, depositis apud Gneuosium thesauris, quos secum apportârat. Vnde Gneuosius postea multas, amplasq; possessiones sibi comparasse existimatus est: sed quæ tamen à liberis eius deinde turpiter distractæ ac dilapidatæ sint. Aduentabat iam cum fratribus Iagello, & cum magno comitatu Lithuanorum. Sed ei Heduigis nupturam se non esse præ se ferebat, Vilelmi amore capta: cui se à patre desponsam esse, eodemq; lecto paruulam cum paruulo cubuisse asseuerabat. Ab Iagellone uerò eò magis abhorrebat, quòd eum breui statura, deformem, & barbarum barbaris moribus esse accepisset. Negabant proceres, ualere id matrimonium, quod inter impuberes contractum esset. De Iagellone autem orabant reginam, ut maiorem Reipub. & sanctissimæ Religionis propagandæ, quàm suarum uoluptatum rationem duceret. Vbi emollitus est muliebris animus, cum multiplici persuasione, & precibus, tum relatione Zauissæ Olesnicij, qui ad contemplandam speciem, moresq; Iagellonis per speciem salutandi missus utraq; commodiora opinione in illo esse renunciaret, tum demum pauci proceres ei obuiam profecti sunt: in quibus principem locum Spitco Melstinius palatinus Cracouiensis obtinebat: qua re magnam is apud Iagellonem gratiam inijt: plures eum Cracouiæ cum regina expectârunt.

An. 1386.

Aduenit autē Cracouiam Iagello duodecima die Februarij anno Christi 1386. qui fuit quartus post Ludouici mortem, habens in comitatu suo cùm alios complures Duces atq; proceres Lithuanos atq; Russos, tum Borissum & Suitrigellonem fratres germanos, & Vitoudum patruelem. Iam enim eum sibi reconciliauerat, & è Prussia reuocârat, concesso ipsi Grodnensi dominatu, Breste, Drohicino, Melnico, Bielsco, Surasso, Camenecia, & Volcouisco oppidis atq; territorijs, pactus sibi fidem, & obsequium eius, ita ut is ne legatos quidem quoquam se inscio mitteret. Lithuanorū annales etiam Volyniam & Podoliam Vitoudo, tunc datam esse à Iagellone memorant. Sed certiora sunt, quæ nos ab ipso Vitoudo literis mandata, & consignata, in Archiuio regio uidimus. His igitur comitatus Iagello uenit. Adueniens, in thalamo Heduigim reginam, magna cum admiratione eximiæ formæ eius, salutauit: postridie uerò peramplа ei dona cum Vitoudo, Borisso, & Suitrigellone misit. Sed iam Iagellonis aduentus interregni, & quartidecimi libri finem nobis faciat.

DE ORI-

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER QVINTVSDECIMVS.

VVLADISLAVS IAGELLO REX.

Lithuanorum superstitiones.

Dij Lithuanorum.

DE origine & moribus Lithuanorum scripsimus in superioribus libris, quantùm quærendo inuestigare, & ex uetustatis situ eruere potuimus. Nunc de Religione pauca, quæ ad rem pertinent, nobis repetenda sunt, antequā Iagellonis Regnum stylo persequamur. Ad hæc usque tempora, quæ nunc persequimur, fuit gens Lithuanica priscæ multorum deorum, seu ueriùs dæmonum superstitioni dedita. Quin & ignē pro Deo colebat, & eum in celebrioribus locis atque oppidis perpetuum asseruabat. Fulmini quoque, quod Percunum uocabat, diuinum honorem tribuebat. Lucos & eximias quasdam arbores in syluis sacrosanctas habebat, ita ut uiolare eas ferro nefas esset, nec impunè erat tale quicquam ausis. Nam uiolentia dæmonum uel interibant subitò, uel membro aliquo capiebantur.

Serpentes pro dijs habiti.

Viperas item atque serpentes diuinitatis non exortes esse credebat, & alebantur ij, quasi lares quidam familiares in singulis domibus atque familijs, & lac eis libabatur, & galli gallinacei immolabantur. Eratque inauspicatum & exitiabile toti familiæ, quenquam ex his occidisse, aut uiolasse.

Sacrificium solenne.

Humanæ uictimæ.

Funerū ritus.

Erat autem apud eos quotannis solenne sacrificium sub initium mensis Octobris, post collectas fruges, ad quod frequentes cum uxoribus, & liberis, & seruitijs conueniebant, ac toto triduo epulabantur de his, quæ dijs mactârant & obtulerant. E bellis etiam reuertentes manubias, & unum aliquem de captiuis eximium uictimæ loco igni cremabant. Corpora mortuorum cum preciosissima supellectili, qua uiui maximè usi erant, & cum equis & armis cremabant, & ad busta propinquorum lacte, melle & mulso parentabant.

Iagello baptisatus, Vuladislai nomen accepit.

Lithuania Samagitia & pars Russiæ adiūcta Poloniæ.

Fideiussores & obsides.

Vuladislaus Iagello coronatur.

Corona Polonica in Vngariā asportata.

Lithuani, & Russi duces iurant in uerba regis, & reginæ.

Hos igitur errores, cæterasq; omnes superstitiones Iagello, priusquam cum Heduigi matrimonium iniret, unà cum fratribus & proceribus, atq; uniuerso comitatu suo, exceptis ijs, qui iam apud Russos initiati erant, abdicare iussus, quartadecima die mensis Februarij à Bozenta Archiepiscopo, & Ioanne Episcopo Cracouiensi sacro fonte ablutus, & Christiana Religione initiatus, Vuladislai nomen accepit, & mox matrimonium cum Regina solenni ritu contraxit: Lithuaniamq; omnem cum Samagitia, & ea parte Russiæ, quæ in ditione eius erat, Poloniæ iure sempiterno adiunxit, & in unum corpus redegit, iureiurando interposito. Ad hęc Vitoudus cum Michaële duce Zaslauiensi, & Lubarto, pro ipso his ipsis de rebus reginæ & proceribus Polonis fidem suam obstrinxêre, & obsidum loco fuêre. Quarto autem die post unctus ab Archiepiscopo diadema regium nouum suscepit. Nam uetus in Vngariam à Ludouico asportatum, nondum ad eam diem reportatum erat. Sequenti die in urbem solenni pompa deductus, & in foro posito solio collocatus, iusiurandū à Cracouiensibus, & alijs oppidanis de more accepit. Lithuani quoq; & Russi duces atq; proceres, qui tūc aderant, in uerba Regis & reginæ iurârunt: consignatisq; diplomatis in fide, & clientela ipsorum, & Regni Polonici se cum ditionibus suis deinceps semper fore promiserunt. Idem postea cæteri quoq; fecerunt: extantq; in archiuio regio eiusmodi diplomata sub titulis & signis Demetrij Coributhi Nouogrodensium Seuerianorum Ducis, & octo Ducum, procerumq; eiusdem ditionis pro Coributho fide iubentium: Skirgellonis, Alexandri, Vigunti Kernouiensis, Theodori Lubarti Lucensis, & Vuladimiriensis, Basilij Pinscensis, Volodimiri Kiouiensis, Simonis Languini filij, quem Rex Nouogrodo præfecit: Georgij Dougoti, Georgij & Andreæ Michaëlis filiorum, ducum: indultumq; est conuiuijs, choreis, & lusibus complures dies.

Cruciferi Lithuaniam populantur.

Lucōlia capta.

Andreas regis frater.

Polocensium deditio.

Per quos dies Magister Cruciferorum Prussiensium Conradus Celner spreta inuitatione Regis & reginæ, qua ad nuptias per Demetrium Goraium inuitatus erat, hostiliter in Lithuaniam, uacuam tunc Ducibus & militibus duplici agmine inuasit: & longè, lateq; eam depopulatus, Lucōliam arcem ui cœpit: & Andream Iagellonis fratrē apud Russos religionē Christianam professum, quo authore, & concitatore expeditionē illam in Lithuaniā susceperat, cū pręsidio in ea reliquit. Cui se Polocēses quoq; dediderūt. Russorū historia nō à Prussiensibus, uerū à Liuoniensibus Cruciferis Andream hunc adiutū esse memorāt: quod sanè probabilius est. Quandoquidem uiciniores ij sunt Polosco & Lucōliæ: extantq; in archiuio literæ induciarum, anno sequenti

sequenti inter Lithuanos & Liuones constitutarum, nisi fortè & hi, & illi operam Andreę nauarunt. Id quod inde non malè colligitur, quod noster Dlugossus memorat, Cruciferos duplici agmine Lithuaniam tunc infestasse. Eodem autem tempore ex composito Russorum Smolensciorũ dux Suetoslaus Lithuaniam & ipse circum Vitepscum, & Orsam uexauit, & Mescislauiam oppugnauit. Hæc ubi accepit Iagello, mox Skirgellonem & Vitoudum cum Lithuanis, & cum Polonis uoluntarijs in Lithuaniam misit, qui festinantes, cùm Cruciferorum exercitum Lithuania excessisse didicissent, Lucõliam partim trucidato, partim eiecto Andreę præsidio, receperunt. Inde ad Mescislauiam profecti, nihilo maiori negocio omnem eam oram in potestatem suam redegerunt, Suetoslaoq; interempto filium eius Georgium, iurare in uerba Vuladislai & Skirgellonis iussum, Smolenscijs præfecerunt. Poloscum quoq; recuperarunt, ac de authoribus defectionis pœnas sumpserunt. Dedit & Andreas dux postea temeritatis suæ pœnas, toto triennio in arce Chemcinensi squalore carceris confectus. Cæterùm Rex ipse Iagello, perfectis ritè solennibus regni mandati cærimonijs, ad pacandam maiorem Poloniam animũ intendit: profectusq; eò cum Heduigi regina, & magno comitatu armatorũ minorum Polonorũ, Posnaniæ Pascha sacrum peregit: & Grimaliorũ atq; Nalenciorum familias capitalibus odijs dissidentes, cum ducibus suis Domarato & Vincentio palatino, de quibus superiùs multa commemorauimus, in concordiam redegit. Bona Ecclesiastica à quibuscunq; per uim siue dolum occupata erant, iustis dominis restituit. Bartholomæum Cosminium prædonicam exercentem, & uenire ad se recusantem proscripsit: Odalanouiam uerò arcem in suam potestatem redegit: Ioannem Venetium, gente Plomenium, iudicem terrestrem, ut uocant, Posnaniensis conuentus, qui propter iniusta iudicia, & scelera perpetrata, cruenti dæmonis cognomentum meruit, confiscatione bonorum & carcere puniuit. Cùm autem Gnesnam uenisset Vuladislaus, & commeatum, seu stationem (ut uocãt uulgò) à collegio eius basilicæ petisset, nec impetrasset, fertur more barbarico pignerasse facultates adscriptitiorum Ecclesiæ: sed cùm eam ob rem sacris ciuitati interdictum esset à Nicolao Strosbergo præposito & uicario Archiepiscopi, Posnania orto, reprahensus à regina Vuladislaus, pignora capta reddi iussit. Ibi illa suspirans: Pignora quidem reddemus, inquit, agrestibus, cæterùm lachrymas quis eis reddet? Pium reginæ dictum, & sempiterna memoria dignum. Sic tunc res maioris Poloniæ perturbatas admodùm, placidè Vuladislaus composuit. Autumnus totus cum ęstate his rebus constituendis datus. Hyeme & subsequentis anni initium Vuladislaus nouus Rex ingenti procerum & equitum Polonorum caterua stipatus, unà cum regina in Lithuaniam se contulit: Archiepiscopum Gnesnensem, & multos sacerdotes ac pios homines secum duxit. Zemouitus etiam & Ioannes Masouiorum, & Conradus Olesnicensium Duces eum comitati sunt. Conuentu Vilnam indicto ad initium quadragenarij ieiunij, conuenerunt eò Skirgello Trocensium, Vitoudus Grodnensium, Volodomirus Kiouiensium, & Coributus Nouogrodensium, duces fratres Principis, & infinita equitum, plebisq; multitudo. Ibi de Religione Christiana populariter suscipienda, ac de exterminando cultu falsorum deorum, & omni superstitione, diligenter actum, ipso Rege maximam ei rei nauante operam, non solùm hortando, & orando, & præmijs inuitando, sed etiam docendo, cùm nostri sacerdotes linguæ imperiti essent, ipse autem Russicam callens, Polonos loquentes intelligeret. Aegrè gens barbara maiorũ suorum Religiones relinquebat. Sed cum iussu Regis sacer ignis extinctus, templũ, araq; eius diruta, & adytum, unde oracula à sacerdote edebantur, euersum Vilnæ esset, necatiq; serpentes, & succisi luci nulla cuiusquam læsione, quod præter opinionem barbarorum acciderat, tum uerò barbari uanitate sua agnita, alacriores ad Principum suorum Religionem facti, & aliquot diebus capita Religionis, quod Symbolum uocatur, & Orationem Dominicam, pio Rege nullum laborem subterfugiente, edocti, Christianis mysterijs de more initiati sunt. Sed cùm immensi laboris esset, singulos sacro fonte tingere, nobilioribus tantùm hic honor habitus: reliquum uerò uulgus turmatim distributum, aqua lustrali siue sacra à sacerdotibus conspersum est, unumq; nomen cuique turmæ tam uirorum, quàm mulierum inditum. Plurimam ex his multitudinem Rex aduectis è Polonia pannis, laneis & calceis uestiuit, cũ ad eum diem gens illa conficiendarum earùm rerum ignara esset, sed aduectitijs tantùm nobiliores uterentur: nam uulgus agreste peronibus magna ex parte etiam nunc utitur, & lineis uestibus, pelliceisq; tunc utebatur. Basilica deinde Vilnæ condita, & reditibus amplis atque sacerdocijs locupletata, ac diui Stanislai memoriæ à Bozenta Archiepiscopo consecrata est: institutusque in ea Episcopus, Andreas Vasilo Polonus, gente Iastrembicius, de Franciscanorum sodalitate: qui Elizabethæ Reginæ à confessionibus fuerat. Septem prætereà parœciæ à Rege constitutę, dotatæq;, Volcomiriensis, Missogolensis,

Smolensciorũ dux.
Suetoslaus Lithuaniam infestat.
Lucõlia recepta.
Smolensci à Lithuanis & Polonis subacti.
Poloscum receptum.
Andreas dux in carcerem compactus.
Vuladislaus rex in maiorẽ Poloniam profectus.
Grimalij et Nalencij reconciliati.
Ecclesijs bona sua reddita.
Barth. Cosminius proscriptus.
Odalanouia regi quæsita.
Iudex iniustus punitus.
Cõmeatus seu stationes ab ecclesiasticis regi negatæ.
Heduigis reginæ pietas.
Vuladislai regis cum regina profectio in Lithuaniam.
Lithuanorum conuentus.
Vuladislai Iagellonis studiũ propagandæ religionis Christianæ.
Ignis sacer extinctus, & luci succisi.
Vuladislaus rex Euangelistæ & catechistæ functus officio.
Baptisatio Lithuanorum.
Lithuanorum uestitus.

Nemencinensis, Mednicensis, Creuensis, Obolcensis, & Hainensis. His omnibus templis regina plurimam suppellectilem ad cultum diuinũ accommodam largita est. Remissa deinde regina in Poloniam, Vvladislaus rex totum annum propagandæ in Lithuania religioni Christianæ uacauit, plurimaq; loca per seipse obiuit. Dobrogostium uerò Posnaniensium episcopum ad Vrbanũ pontificem allegauit, eiq; se dicto audientem fore solẽni regum Christianorum more promisit. Deinde Vitepscum & Poloscum profectus, nouos motus sedauit, sumpto de seditiosis supplicio. Inde Vilnam reuersus, Skirgellonem fratrem pro se summæ rerum apud Lithuanos præfecit: legem condidit, ne Rusisis & catholicis matrimonium inter se cõtrahere liceret, nisi Russus uel Russa à suis ad nostros deficeret. Aliam item, qua bona ecclesiastica omni onere, labore, pensione, & iurisdictione principis & profanorum quorumuis liberauit. Sorori Alexandrę, Zemouito iuniori Masouio in matrimonium collocatæ, magno apparatu nuptias fecit. Radomiensem ditionẽ nouo affini in dotem promisit. Reuertens autem in Poloniã, per Russiam iter fecit, Creslaumq; Curosuancium Castellanum Sendomiriensem Lusco præfecit. Leopoli Petrum palatinum Moldauiæ siue Valachiæ cum proceribus ipsius solenni iureiurando adactos, in fidem & cliẽtelam, accepit, cum ij ab Vngaris sub interregno defecissent. Nec diu post discessum regis quietæ res fuerunt in Lithuania. Cum enim esset æmulatio inter Skirgellonem & Vitoudum, & indignum duceret Vitoudus, excelsi animi uir, deteriori parêre, nec respondere promissis suis & spei meritisq; eius Vvladislaum, nec ignoraret Skirgelloni homini feroci, & lingua, manuq; prompto, & qui per ebrietatem competitores suos plerumq; ferro peteret, uicissim se suspectum esse, metuens eius insidias, Grodno & Breste arcibus suis ualido præsidio firmatis, in Masouiam ad Ioannem ducem sororis suæ maritum cum Anna uxore profugit: inde ad Zemouitum eius fratrem se cõtulit. Sed cum ab utroq; malignius tractaretur, in Prussiam ad Cruciferos contendit À quibus comiter acceptus & habitus est, quod ij per eum facilè se Samagitia & Lithuania potituros esse sperarent. Commoratus autem ibi aliquandiu, administrationem rei familiaris & linguam Germanicam aliqua ex parte didicit. Interim Lithuania & Cruciferorum Prussiensium pariter & Liuoniẽsium armis uexata est: & in duas factiones, quarum altera Vitoudo, altera Skirgelloni fauebat, diuisa, intestinis dissidijs laborare cœpit. Veritus autem Vvladislaus rex, ne Vitoudus Vilna, quod caput gentis esse diximus, Russorum impensius ipsi fauentium proditione per inscitiam & ignauiam Skirgellonis potiretur, misit eò Nicolaum Moscorouium procancellarium Poloniæ cum mediocri militum Polonorum præsidio, & apparatu bellico, ut arcem utramq; tueretur. Icerat quidem Vitoudus fœdus, cum Cruciferis, & spe potiundę Lithuanię ab eis onerabatur: sed cum suspectam eorũ fidem, siue uana suspicione, siue cõiecturis quibusdam habere cœpisset, clàm sibi per internuncium, Vvladislaum regem, proditionem Russorum & Lithuanorum metuentem, reconciliauit: et accepta ab eo spe adipiscẽdi summi principatus, siue magni ducatus, ut uulgò dicunt, in Lithuaniam inscientibus Cruciferis reuertit, & in itinere tres arces Cruciferorum Samagitis confines, Iurgenburgum, Mergenburgum, & Nauanzum, cum uelut socius & amicus intromitteretur, cæpit & exussit, præfectis & præsidiarijs militibus Cruciferorum partim cæsis, partim in seruitutem abductis, ut aliquo tamen cum munere ab hostibus ad suos rediret. Cum autem spem sibi datam à rege diutius duci uideret, consilium cępit Vilnę per proditionem capiendæ. Verum fraude intempestiuè detecta, spe frustratus in Prussiam, reconciliatis sibi per literas & internuncios Cruciferis, sese recepit, indeq; biẽnio Lithuaniã cum auxilijs Cruciferorum infestauit. At in Polonia lites & simultates inter regem & reginam suspicionibus quibusdam ac susurronum delationibus excitatæ eousq; increuerãt, ut nõ longè essent à dissidio, ni se primores interposuissent. Conuenit tandem, ut delatores utrinq; ederentur. Editus Gneuossius Daleuitius succamerarius Cracouiensis, qui sanctissimã fœminam Heduigim reginam clàm apud maritum regem probri insimularat, quòd diceret, absente illo Guilelmum Austrium secretò Craconiam uenisse, & aliquot diebus cum regina consueuisse. Qua de re satisfecit regina regi iureiurando. Cæterum Gneuossium iudicium de infamia Vislicię in conuentu procerum institutum est. Ibi in accusatus, damnatusq; Gneuossius, cum non probasset quæ dixerat, nec dixisse se negare posset, ex decreto iudicij, mentitum se esse clara uoce & latratu subter scamnum edito professus est. Est autem ea grauissima apud Polonos & infamiæ plena mendacij retractatio, quæ fit publicè latratu canino adiuncto. Ita sublata omni suspicione, amor coniugalis est inter regem et reginam redintegratus. Per illud tempus cum

Hhh Bozenta

Heduigis reginæ pia munificentia.
Vitepscum & Polosco pacata.
Skirgello Lithuaniæ præfectus à rege.
Lex de matrimonio dispariũ in religione.
Ecclesiastica immunitas.
Alexandra regis soror cum Zemouito Masouio nupta.
Lusci præfectus Polonus.
Valachia in fidem regis Poloni uenit.
Lithuanorum ducum dissensio.
Vitoudi fuga in Masouiam, et mox in Prussiam.
Lithuania uexata à Prussis & Liuonijs.
Nicolaus Moscorouius cum exercitu in Lithuaniam missus.
Vitoudus regi reconciliatus, redit in Lithuaniam.
Cruciferorum arces à Vitoudo exustæ.
Vitoudus iterũ transit ad Cruciferos.
Lithuania à Vitoudo uexata.
Simultas inter regem & reginam.
Gneuossius Daleuitius infamia notatus.
Mendacis obtrectatoris pœna apud Polonos.

Ioannes Cropidlo Archiepiscopa excussus à rege, & Vladislauiensem episcopam amisit.

Bozenta Archiepiscopus Gnesnensis esset, mortuus, Ioannes Cropidlo, quemadmodum prius Posnaniensem, ac deinde Vvladislauiensem sedem inuaserat, Gnesnēsem etiam, neque suffragijs collegij, neq; regis commendatione adiutus, unius de duobus, qui de pontificatu maximo tunc cōtendebant, authoritate inuadere conatus est. Sed rege aduersante neq; Gnesnensem adeptus est, & Vvladislauiensi excidit, Henrico Legniciensi duce successore accepto. Cùm autem pertinacius de Archiepiscopa litigaret Cropidlo, captus à Sbigneo Brezio Marsalco regni, & omnibus facultatibus exutus, regisq; iussu dimissus, inopem uitam aliquot annis egit, donec Camenensis episcopus in Pomerania, ac deinde Henrico mortuo, & Nicolao Curouio successore eius ad Archiepiscopam translato, Vvladislauiensis iterum rege indulgente factus est. Bozentæ autem Dobrogostius Nouodworius episcopus Posnaniensis, qui Cropidloni Vvladislauiam translato successerat, uoluntate regis successor datus est. Fecit deinde Vvladislaus rex anno Christi 1390. expeditionem in Lithuaniam, ut gliscens inter Lithuanos & Russos studio partium dissidium reprimeret, Vitoudiq; potentiam frangeret, atq; excursiones arceret: cuius iuuandi gratia Cruciferi Prusienses exercitum in Germania & alijs exteris oris comparabant. Tenebantur Vitoudi præsidijs arces Breste, Camenecia Polessensis, & Grodnum, è quibus crebræ fiebant in finitimas oras excursiones. Eas igitur arces primum rex in potestatē suam redigere adortus, Breste intra decimum diem cæpit, & Hinciam Roscouicium equitem Polonum cum præsidio ibi collocauit. Inde cum Poloni milites impatientia frigoris (nam initio Februarij hæc agebantur) & pabuli, commeatusq; penuria misionem efflagitassent, cum aulico suo comitatu, & paucis uoluntarijs, qui nongentorum numerum non explebant, ad Cameneciam castra mouit, captamq; nullo negocio arcem Zindrami Mascouicij equitis Poloni fidei commēdauit. Inde porrò nihil paucitate suorum ac dubia Lithuanorum & Russorum fide deterritus, transmisso Nemeno fluuio, ad Grodnum castra metatus est. Ibi cōuenêre ad eum Skirgellonis, Volodimiri, & aliorum Lithuanorum ac Russorum ducum atq; procerum non contemnendæ copiæ. Coributhus uerò Nouogrodensium Seuerianorum dux, cum Rusis de religione sentiens, per seipse cum insigni equitatu in castra regis fratris uenit. His copijs Grodnum, cùm non facilè ui caperetur, obsessum est. Non latebant hæc Vitoudum: nec ignorabat is, Grodnēsis diuturnam obsidionem ferre non posse. Properè igitur cùm non parua Prussorum & Cruciferorum manu in auxilium suis aduenit, ac cis Nemenum à regione arcis castris positis, nouā arcem in aggesto de terra tumulo munire instituit. Verum nihil ea re obsessi releuabantur. Et iam infer or arx inspectante ipso expugnata erat. Igitur intromisso cæpto opere, Vitoudus ferream cathenam nauibus deuectam per flumen ad arcem deligauit, eaq; cōtinuatis nauibus in flumine pontem iunxit, quo facilius laborantibus suis subueniret, commeatum supportaret, ægros atq; saucios ad se transferret, & pro his recentes submitteret. Contra id opus regij milites ingentes piceas siue pinastros in ripa succisas, & in amnem deiectas secundo flumine implerunt, quę impetu rapidi amnis celeriter delathæ cathenam perruperunt, nauesq; nonnulas cum hominibus obluctantibus attriuerunt ac demerserunt. E quibus unus quispiam Germanus, in ulteriorem ripam ad regia castra frustra inclamantibus suis, ut in undis periret potius, quàm in hostium potestatem ueniret, enatauit. De quo rerum hostilium status omnis cognitus est. Insequenti autem nocte Vitoudus cum suis desperata defensione arcis, fugiēti similis discessit, & arx post quinquagesimum obsidionis diem in deditionem regis uenit. Nec sanè multo leuior ea obsidio obsidentibus quam obsessis fuit. Tanta enim rerū penuria presi sunt, ut uix ater ac de siligine pariter cum spicis molita factus panis (quali etiamnū uulgus Lithuanorum ferè utitur) militibus ad uescēdum suppeteret: equis uerò frondes arborum ac uetus palea de rusticanis tugurijs detracta, ac per quatuordecim miliaria petita pabuli loco esset. Ab ea Grodni deditione quid egerit Vvladislaus, non reperio. Nisi fortè tunc profectus in maiorem Poloniam, Varcislaum ducem Pomeranorum Scecinensium ritu solenni iuratum, in fidem & clientelam suam atq; regni, & in societatem contra Cruciferos Prusienses accepit. Extat enim in archiuio regio diploma Varcislai hoc anno cōscriptum, quo is profitetur se iusiurandum eo nomine regi & regno dedisse, idemq; Boguslaum fratrem facturum esse Pysdris, & pro tertio fratre Barnimo itidem promissurum esse promittit. Recipit etiam se Naclum regi esse redditurū, recepta ab eo Bydgostia. Extat & alterum diploma omnium horum trium fratrum biennio antè conscriptum & consignatum, quo ij redditam sibi esse à rege Bygdostiam testatum faciunt, certumq; modum auxiliorum & muniorum uti clientes patrono, regi pollicentur.

1390. ann. Vladislaus rex ducit in exercitum.

Breste captū.

Camenecia capta.

Grodnensis arx capta.

Obsidentium patientia.

Bydgostia cōcessa Pomeranis ducibus.

Quomodo autem Naclo potiti fuerint quod reddebant, & Bydiostia quam repetebant rursus amissam, nihil compertū habemus, nisi fortè in interregno ac ciuili bello maiorum Polonorum munitiones illas interceperant: aut Naclum quidem interceperant, Bydgostiam uerò post mortem Cazimiri itidem ducis Pomeranorum Scecinensium, siue fratris, siue propinqui sui iure succesionis sibi uendicabant. Superius enim memorauimus, eam inter alia ipsi à Cazimiro magno testamento legatam, & à Ludouico concessam, rursusq; post mortem eius recuperatā esse. Interea uero dum rex expeditione Lithuanica occupatus fuit, fertur Heduigis regina alterum de Polonis exercitum comparasse, & Iaroslauiam, Præmisliam, Grodecum, Haliciam, Trebouuliam, superiorem Leopolim, & alias quasdam arces in Rusia meridionali in potestatem suam redigisse, eiectis Silesijs & Vngaris, quorum fidei arces ille à Ludouico rege olim commendatæ erant. Maturescentibus autem segetibus cum Lancastro Hērici regis Anglorum filius, cum permagna Anglorum, Francorum, Theutonumq; uoluntariorum manu in Prusiam piæ contra barbaros militię opinione uenisset, triplici agmine in Lithuaniam itum est, Vitoudi uindicandi, restituendiq; prætextu, reuera autem ut Lithuaniam sibi Cruciferi subiugarent. Ducebat autem unum agmen Vitoudus, alterum Magister Liuoniensium Cruciferorum, tertium ipse dux belli Conradus Valerodus Magister Prusiensium. Apud Cauunum, quod oppidum in confluente Nemeni & Viliæ fluuiorum situm est, eæ copiæ conuenêre. Inde ad Trochos peruentum, & oppidum id crematum est. Hinc ad Vilnam castra mota Ibi regiæ hosti aduentanti occurrere, commissoq; prælio terga dedere, multis fortibus uiris amissis: inter quos clari maximè fuêre, duces Simon Iasnutæ, Hilebus Suetoslai filius, & Ioannes Leo. Deinde arx Vilnensis inferior, quam Curuam uocāt, uixdum obsessa, à proditoribus Rusis & Lithuanis succensa est. Ex quo incendio cum sese Corigello frater regis subduceret ab hostibus exceptus, & capite plexus est. Cætera multitudo omnis in ea arce partim absumpta incendio, partim ferro hostili crudeliter cęsa. Ad quatuordecim millia hominum ibi perijsse existimantur. Superiorem arcem Polonicum Nicolao Moscorouio præfecto tenebant, nec aut clade suorum, & conflagratione arcis, aut minis hostium et ostentatione capitis Corigellonis, ac ne acerrima quidem oppugnatione, qua pars muri non exigua deiecta erat, ad deditionem compelli poterāt. Veriti autem proditionem, ipsi inter se custodias ac cætera defendendæ arcis munia, submotis Rusis atq; Lithuanis, partiti sunt. Loca deiecti muri uel humo, fimoq; opplebant, uel corijs pecudum & iumentorum laxe prætendebant, & sic bombardarum ictus eludebant: deniq; corporibus suis hosti irrumpere conanti aditum obstruebant. Skirgello quoq; regius frater noctu ferè cum suis Lithuanis & Rusis erumpens, non paruis detrimentis atq; cladibus hostes afficiebat. Cum autem plus minus tres menses arx irrito labore obsessa, & oppugnata esset, primis demum Octobris diebus hostes magna non modò profanarum, sed & sacrarum ædium uastitate, & inermium hominum atq; infantium cæde perpetrata, ac obsidione discessêre. Non paucos tamē & ipsi fortes uiros in ea obsidione desiderauêre. In his fuit Algardus comes Hoensteinensis. De ducibus autem hinc Narimūdus Iagellonis, illinc Touiulus Vitoudi frater periêre: hic quidem bombarda ex arce ictus, ille uerò in singulari certamine uictus, captus & pedibus ex Vlmo iussu Vitoudi suspensus, & sagittariorum spiculis confectus. Depopulatus est deinde finitimam Prusiæ Samagitiam Vitoudus cum commendatore Ragnetensi, & præfecto Insterburgensi, quibus hoc negocij datum erat à Cruciferis. Porrò Vvladislaus rex opē laturus afflictæ patriæ, mense Nouembri cum magno apparatu armorum, commeatuq; copioso uenit in Lithuaniam, et nutantes, dubiosq; Russorum & Lithuanorum animos liberalitate & largitione maximè lanearum uestium, quarum permagnam uim secum apportarat, confirmauit. Et quoniam Nicolaus Moscorouius præfectura se abdicabat propter Skirgellonis superbiam & crudelitatē, hostiumq; potentiam, & Russorum atq; Lithuanorum fluxam fidem, Ioannem Olesnicium Polonum gente Dembnium, successorem rex ei dedit. Skirgellonem uerò ut Vilna amoueret, Kiouiensi oræ præfecit. Drohicinensem tractum cum Drohicino, Melnico, & Bielsco arcibus Ioanni seniori duci Masouiæ hæreditario iurę donauit, pactus ut is tractus, sicut ad Poloniam pertinebat, ita deinceps quoq; pertineret. Idem autem eius nomine dux regi præstaret quod alij duces in Lithuania præstent. Deinde hyeme rex in Poloniam reuertit. Cum Silesijs ducibus Henrico Glogouiensi atq; Stinauiensi, & Conrado secundo Olesnicensi & Cosensi inducias pepigit: ea conditione, ut ij Calisiā ad se uenirent, ac de controuersijs atq; damnis datis secum transigerent. Vnde apparet ipsis aliquid dissidij cum

Rusiæ munitiones receptæ ab Heduigi regina.

Cauunū oppidum.

Trochi incēsi.

Lithuani fusi à Cruciferis.

Vilnensis arx superior à Polonis defensa.

Narimundus & Touiulus duces interfecti.

Vvladislai expeditio in Lithuaniam.

Masouiorum duci donatus.

Cum Silesijs induciæ.

Vitoudus Vilnam rurſus oppugnat.

Polonis interceſsiſſe. De quo tamen nihil præterea compertum habemus. In Lithuaniam deinde milites in ſupplementum, commeatum, atq; arma Oleſſnicio tranſmiſit. Aeſtate ſequenti rurſus Vitoudus cum Cruciferis ad Vilnam duxit exercitum, ſpe proditionis ab ijs, quibus exoſus erat Skirgello, faciendæ inductus. Cognito uerò aduentu hoſtium Oleſſnicius præfectus, oppidum, ne receptaculo eſſet hoſtibus cremauit: ſeptiſq; de uiridi robore pluribus in locis extructis, aditum ad arces impediuit, & in uenientes hoſtes ad ædem Virginis matris, quam Franciſcani ſodales obtinent, impetum fecit: nulloq; de ſuis amiſſo in arcem ſe recepit. Animaduerſa noſtrorum audacia, deſperataq; ob amotum Skirgellonem proditione, Vitoudus & Cruciferi paucis diebus ſoluerunt obſidionem: & ne nihil egiſſe uiderentur, reuertẽtes, Vilcomiriam & Nouogrodecum caſtella ſupra Viliam fluuium à Skirgellone condita, ui cæpêre & incendêre, interfectis noſtrorum præſidijs.

Medniki & Velzani uici exuſti.

Duabus deinde alijs excurſionibus eadẽ æſtate, Lithuaniam populati, Mednicos & Velzanos in Samagitia exuſſêre. Hyeme uerò ad Cauunum, quod regio præſidio tenebatur prouecti, tres munitiones in circuitu excitarunt, Naugardum, Metemburgum, & Ritteruerderum. Et hæc quidem extrema Vitoudo cum ſuis cõceſſa. Reliquas uerò duas Cruciferi ſuis præſidijs firmarunt, & ex his ſubiectam oram infeſtarunt. Porrò Ioañes Oleſſnicius, ut hoſtium conatus reprimeret, Alexandrum Viguntum regis fratrem cum expeditis copijs ad expugnandas eas munitiones miſit. Et tentauit is quidem Ritteruerderum, ſed mox infecta re diſceſsit, cum propè abfuiſſet, quemadmodum poſtea cognitum eſt, ut id caperet.

Commeatus Lithuanis è Polonia ſuppeditatus.

Cæperat iam Vvladislaum eius belli ſatietas, propter Polonicas occupationes, quibus diſtinebatur, & magnitudinem ſumptuum. Cogebatur enim per omne id bellum frumento, larido, leguminibus & pecudibus ſubmittendis, non modò præſidiariorum, ſed & Lithuanorum ipſorum nobilium atq; popularium inopiam releuare, ne regionem hoſtilibus excurſionibus peruaſtatam, & alioqui in cultam ferè atq; ſterilem deſererent, & hoſtibus occupandam permitterent, néue ipſi ad eos deficerent. Itaq; Henricum Zemouiti Maſouij filium, qui Plocenſis epiſcopus poſt Stiborij mortem deſignatus erat, ſubornat, ut ad Vitoudum profectus clàm de pace ageret. Sublatus erat ueneno per eos dies Alexander Viguntus regis frater, qui propter induſtriam atq; dexteritatem in rebus agendis & mores minimè barbaros, regi charus fuerat, & Bydgoſtiam Inouladislauiamq; ab eo acceperat, & Vvladislai Oppolienſium ducis filiam uxorem duxerat, ſed nullos ex ea reliquerat liberos. De cuius morte Vitoudus uulgò inſimulatus eſt. Hoc igitur extincto, facilius de pace inter regem & Vitoudum conuenit, cum rex ei principatum ſiue magnum ducatum poſthabitis fratribus germanis ſuperſtitibus, pollicitus eſſet, cum quod illos ignauos & uenationibus modò atq; ebrietati deditos eſſe cerneret, tum ut ſe moleſtia belli Lithuanici, & metu inſidiarum Vitoudi liberaret.

Vitoudus regi reconciliatus.

Hac igitur conditione Henricus Vitoudum Vvladislao reconciliauit: & ipſe iam Hypodiaconus repudiato ſacerdotio, filiam Vitoudi Ringalam uxorẽ duxit. Sed paucis diebus ueneno extinctus, temerati uoti pœnas dedit. Qua re cognita, Bonifacius põtifex, cum Plocenſe collegium ſacerdotum alium ſibi epiſcopum eligere cunctaretur, Mamphiolum propinquum ſuum epiſcopum dedit Plocenſibus.

Iacobus Corſkeuius auditor palacij Apoſtolici.

Sed cum is poſſeſsionem epiſcopæ adipiſci non poſſet, aduerſantibus ducibus, ſacroq; & equeſtri ordine, Iacobum Corskeuium ſiue Curduanouium equitem Polonum, Iurecõſultum & auditorem palatij apoſtolici, in locum eius ſuffecit. Atq; hic quoq; ægrè receptus eſt. Vitoudus autem rebus ſuis cum Vvladislao ex animi ſui ſententia compoſitis. Cruciferos atq; Teuthonas mercatores in Ritteruerdero caſtello ſecum commorantes comprehendit, & incenſo caſtello uinctos in Lithuaniam ſecum abduxit. Abeuntem Cruciferi è reliquis duobus caſtellis perſecuti, & adorti paruo negocio fuſi, fugatiq; ſunt, & caſtella à Vitoudo ui capta, & exuſta.

Vitoudi reditus in Lithuaniam.

Veniẽs autem Vilnam Vitoudus cum captiuis, & non contemnẽda præda parta de Cruciferis, honorificè ab Oleſſnicio, quemadmodum rex iuſſerat, acceptus eſt. Quibus de rebus certior factus Vvladislaus, ad finem menſis Iulij properè in Lithuaniam profectus, apud Oſtrouum Vitoudum cum ſuo comitatu ſupplicem obuium habuit, clementer eum conſolatus, cum Skirgellone in gratiam reduxit, cum ei rex promitteret, ac diplomate etiam caueret ſe Vilnam, Vitepſcum, Mereciam, et Gartenum arces ipſo inſcio nemini traditurum eſſe.

Vitoudus iurat in uerba regis Polonorum. 1392. ann.

Vbi Vilnam uentum eſt, ibi rex Vitoudum amoto de præfectura Oleſſnicio, ſummæ rerum apud Lithuanos atq; Ruſſos præfecit, accepto ab eo iureiurando, quòd in fide & clientela Polonorum ſemper futurus eſſet. Hoc idem Anna uxor eius pro ſe & pro marito ſpopondit, & literis conſignatis cauit. Id adeò anno Chriſti 1392. actum eſt. Nec tamen datus Vitoudo principatus, pacem Lithuanis attulit.

Suitrigello ad Pruſſos tranſijt.

Nam Suitrigello & Skirgello indignè tulerũt, quòd germani fratres Vitoudo patrueli poſthabiti eſſent. Ac Suitrigello quidem cum minùs animi & uirium haberet, ad Cruciferos profugit: & Lithuaniã cum eis ultrò in Vitoudum incitatis, crebris populationibus diuexauit.

Lithuania uaſtatur à Cruciferis.

Per quod quidem tempus Suraſſum, Barthenam, & Stramelam arces Cruciferi de Lithuanis cæpêre. Skirgello uerò maiore animo & opibus præditus ex æmulatione & iurgijs ad teſtatas cũ Vitoudo inimicitias uenit. Quorum malorum ſedandorum cauſa rex rurſus cum regina anno ſequenti in Lithuaniã contendit, Skirgellonem adiecto ei Cremecenſi, Starodubenſi, & Starotrocenſi tractu, placauit. In poſterum ſi quid noui diſsidij inter eos ortum eſſet, conuenit ut reginæ arbitrio ſtaretur. Ita quidem Dlugoſſus, & poſt eum Miechouienſis. Verùm extant Vitoudi literæ, quibus is teſtatum facit, ſecum Skirgellone in gratiam redijſſe, & ſocietatẽ contra quemlibet, excepto rege Polonorum, iniuiſſe. Ac ſe quidem Kiouienſem dominatum armis quęrere, ipſiq; & hæredibus eius iure ſempiterno tradere debere: Vvladislaum uerò regem, ſe aſſentiente. Cremeneciam & Stoſcum eidem donaſſe, propterea quod is patrimonio in gratiam ſuam ceſsiſſet. Lithuanica hiſtoria hic Skirgellonis mentionem non facit.

Coributhus cũ uxore & liberis captus à Vitoudo.

Sed Coributhum fratrem eius, detrectantem imperium Vitoudi, comparato exercitu cum Vitoudo conflixiſſe: uictumq; Nouogrodecum, ubi uxorem & liberos habebat, fugiſſe, & cum his expugnata arce à Vitoudo captum eſſe. Atq; hinc nata eſſe uidetur ſponſio Alexandri Rezanenſium ducis pro Coributho regi facta, & literarum monumentis, quæ extant in archiuio regio, ſignata, cum eum rex è uinculis liberaſſet. Nec multo pòſt Andreas quoq; frater eius, qui Chencinis aſſeruabatur, dimiſſus eſt, Vitoudo & alijs quibuſdam ducibus interuenientibus, regiq; fideiubentibus pro ipſo.

Theodorus dux Seuerienſis iurat in uerba regis.

Theodorus uerò dux Vvladimirienſis (Lubartus is fuit, ni fallor) dominatum Seuerienſem tunc à rege accepit promittens conſignatis etiam literis, in fide & poteſtate regis ſemper ſe futurum eſſe. Ita conſtitutis rebus Lithuanicis, rex & regina in Poloniam reuertêre. Orſam deinde iuſſu regis à Vitoudo expugnatam eſſe, Lithuanica prodit hiſtoria, Vitepſcum uerò per deditionem receptum, eiecto Suitrigellone, qui Theodorum quendam aucupem oræ illi nuper à rege poſt mortem matris præfectum excluſerat, & per dolum interfecerat. Atque hæc fortaſſe Suitrigelloni cauſa ad Pruſſos fugiendi fuit.

Odruſcenſes & Smolenſcẽſes duces ſubditi Vitoudo.

Occurriſſe autem Vitoudo eam expeditionem facienti duces Odruſcenſes, Smolenſcenſem uerò Vitepſcum ueniſſe, & omnes profeſſos eſſe, ſe in poteſtate ipſius Vitoudi eſſe. Vere autem proximo eundem Vitoudum Zithomiriam & Kiouiam in poteſtatem ſuam redegiſſe: amotoq; Vvladimiro duce, Skirgelloni eam, ſicuti promiſerat, tradidiſſe: à Skirgellone uerò Cercaſſos & Suinigrodum munitiones captas eſſe. Nec multo pòſt ipſum ad uenationem profectum, à monacho quodam Ruſſo Metropolitæ uicario ad uillam inuitatum, uenenatoq; poculo de medio ſublatum, in Piezaris honorificè ſepultum eſſe. Sunt autem Piezari ſpecus uaſtiſsimus apud Kiouiam, illuſtrium Ruſſorum ſepultura nobilis. Dlugoſſus in arce Viſſegradenſi occiſum propter intolerabilem crudelitatem refert.

Rezania uaſtatur.

Proſequitur deinde Lithuanica hiſtoria, Vitoudum Kiouienſibus miſiſſe ducem Ioannem Olgemundi filium, Rezanenſem autem tractum per Simonem ducem magna ex parte uaſtaſſe. Ipſum uerò Smolenſcum contendiſſe, ac ducem eius oræ Glebum rebellantem amouiſſe, & alium Smolenſcijs præfeciſſe: eoq; ad Vitoudum ueniſſe Baſilium ducem Moſchorum, generum, & honorificè ac liberaliter acceptum eſſe, ac dimiſſum. Tartaros deinde è legato Vitoudi, Olgerdo duce profligatos, cæſis tribus eorum ducibus quibus Podolię tributum pendebat:

Podolia ſubacta à Vitoudo, & pars eius regi Polono uendita.

Theodorum autem Coriathi filium Podolię ducem imperium Vitoudi detrectantem uictum, captũq;, & Bratislauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Ceruonygrodum, & omnem Podoliam in poteſtatem redactam eſſe. Poſtea uerò Vitoudum Vvladislao regi petenti partem Podoliæ cum ſuprà memoratis arcibus conceſsiſſe, quadraginta millibus florenorum ab eo acceptis. Hæc ita bona fide è Lithuanica hiſtoria hîc retulimus. Tametſi quòd ad Podoliam & Cameneciam attinet, uel erraſſe, uel data opera ſeriem rei deprauaſſe uidetᷣ ſcriptor, quiſquis ille fuit.

Podoliam nõ à Vitoudo, ſed à Cazimiro rege ſubactam eſſe.

Primum enim ut demus Lithuanis, eam oram Podolię Tartarorum excurſionibus deſolatam, à Coriathi filijs occupatam, ab eiſdemq; arces ſuprà memoratas, excepta Bratislauia, munitas eſſe: uiciſſim illi nobis concedant oportet, id quod ſuperiùs expoſuimus, Ruſsiam meridionalem & Podoliam uſq; ad Cremeneciam à Cazimiro magno Polonorum rege ſubactam eſſe: idq; nos non leui coniectura collegimus, ſed pactis ipſorum ducum Lithuanorum, inter quos fuit Georgius unus de Coriathi filijs, Theodori huius frater, quem à Valachis ei oræ finitimis interfectum Lithuanica hiſtoria

memorat, cõprobauimus. Deinde cum ut quæq; ora ad regnum adiuncta est, ita eius oræ
palatinus in amplissimo senatu regio locũ tenet, Podoliæ palatinus Belsensem præcedit.
Iam aũt hoc tempore cuius res gestas nũc persequimur, Belsensis tractus, in ditione Polo-
norum erat: imò sequenti aut certè tertio anno pòst Zemouito Masouiorũ duci, à rege do
natus est. Ad hæc, sicut cæteræ Russiæ quæ in ditione Polonorũ regñ tunc erat, ita Podo-
liæ quoq; Vngaros rex Ludouicus præfecit, sicuti nos suprà memorauimus. Et extãt in ar
chiuio regio binæ literæ Theodori ducis Podoliæ ac domini de Muncatio, quæ arx est in
Vngaria, paulò pòst hæc tẽpora scriptæ, quibus testatũ facit, se cum Vvladislao rege Polo
norum transegisse, & cum Podolia ipsi se in fidem & clientelam tradidisse. Postremò extat
exemplum diplomatis ipsius Vvladislai regis sub titulo & signo Alberti Archiepiscopi
Gnesnensis, ex ipso exemplari descriptum, quo rex indicat, Camenecẽsem arcem ac terri-
torium Vitoudo & hæredibus eius in feudum, ut uocãt, à se dari, idq; anno Christi 1394.
factum esse. Quod quidem tempus cõgruit cum eo, quo scriptor ille eandem Camenecia
cum cæteris eius oræ arcibus Vitoudũ per uim cœpisse memorat. Quo fit, ut sit uerisimi-
lius, Vitoudum, cum partem Podoliæ eam, in qua est Zitomiria, & Cercasi, in potestatẽ
suam redegisset, Cameneciam quoq; de Vngaro duce partã, precario tamen à rege, ut quę
ad regnum pertineret, obtinuisse. Reliquum uerò eius oræ Vngarum indulgentia regis
deinceps quoq; retinuisse. Per hoc aũt tempus Cruciferi Prussienses incitãte Suitrigelio-
ne, Lithuaniam crebris excursionib. longè, lateq; uexarunt: munitiones etiã nõnullas ce-
perunt, & caput gentis Vilnam tentarunt, spe subornatæ per Russos monachos proditio-
nis & incendendarum arcium: sed cum ab uno ex ipsis detecta esset proditio, sumptumq;
de conscijs supplicium, Cruciferi re infecta recesserunt. Erant quidem ad manũ Lithuanis
non cõtemnenda Polonorum partim à rege missorum, partim uoluntariorum auxilia: sed
nusquam tamen ad uniuersam prælij dimicationem cum hoste uentum est. Satis habuêre
nostri ex insidijs hostiles uires carpere, nonnunquam etiam ipsi in hostilem agrum popu-
labundi excurrêre. Quo factũ est, ut non minus incõmodi acceperint Cruciferi, quàm in-
tulerint. Dum hæc ita geruntur in Lithuania, interea rex & regina studijs pacis occupati,
muros arcis Cracouiensis, qui humiles ad eam diem fuerant, altius excitarũt, præfectis ui-
gilum, quos Burgrabios uocant, stipendia auxerunt, & ut singulos equites sagittarios in
promptu semper haberent, iniunxerũt. In suburbano etiam Cracouiensi septentrionali, &
in ora Clepari oppidi, monasteriũ titulo S. Crucis inchoarunt, & in eo Slauos Benedicti-
næ sectæ Praga accitos, qui Slauica lingua sacris operarentur, collocarunt. Quanquã aũt
templum id atq; monasterium consumatum nõ est, morte Heduigis reginæ intermissum,
cantatum tamen ibi & sacra facta Slauica lingua usq; ad suam ætatem Dlugossus memo-
rat. Aliud item monasteriũ in eodem suburbano occiduo, titulo S. Marię in arena Carme-
litis sodalibus mendicantibus condidêre. Psaltarum quoq; siue psalteristarum collegiũ in
basilica Cracouiensi ijdem instituêre, attributo eis de salinis salario. Sub idem tẽpus Ioan-
ne cognomento Paruo episcopo Cracouiensi mortuo, successor à collegio designatus est
Setegius siue Secechus Chmielicius canonicus. Sed rege & regina postulantibus Bonifa
cius nonus Pontifex Max. Ioanne abrogato, Petrum Vissum iureconsultũ præpositũ Vv-
ladislauiensem & cancellarium reginę, equestri Brogorũ siue Aceruorũ familia ortum nõ
optimo consilio episcopum fecit. Sed luit is pòst ambitionis suę pœnam. Venit per eadem
tempora in Poloniam Sigismundus rex Vngarorum, uisendæ Heduigis reginæ causa. A'
qua dies aliquot Sandeciæ perhumanè habitus, & post longos tractatus de rebus publi-
cis & priuatis dimissus, in Vngariã reuertit. Id adeò post Mariæ reginæ, Sigismundi uxor,
Heduigis uerò soror fuerat, mortem factum esse, ratio temporum argumento est. Scribit
enim Antonius Bonfinius, Multum negocij Sigismundo Croatas, Bosnenses, Bulgaros,
Valachos, atque Transalpinos, mulieris & externi regis imperium aspernatos exhibuis-
se, armisq; ad officium reuocatos, cæteros quidem quieuisse, Stephanum uerò utriusque
Valachiæ palatinum denuò rebellasse. Interim autem dum eum bello persequitur Sigis-
mundus, Mariam reginam obijsse: eoq; cognito, Vvladislaum regem Polonorũ cum ua-
lido exercitu in Vngariam inuadere conatum esse, ut Heduigis uxoris nomine hæredita-
rium regnum in potestatem suam redigeret: sed occurrente sibi ad fines Poloniæ Ioanne
Canysa Strigoniensi archiepiscopo cum armata manu, cœpto destitisse. Extant etiam in
Archiuio regio diplomata fœderis cum Mircio Bessarabiæ siue Transalpinæ Moldauiæ
palatino fœderato regis Vngarorum à Vvladislao paulò antè hoc tempus icti: quo cau-
tum est, ne Vvladislaus inscio Mircio Vngarorum regi bellum inferat: inducias uerò aut
fœdus,

1394. ann.

Cruciferi uexant Lithuaniam.

Cracouiensis arx firmata. Burgrabij.

Electio episcopi abrogata.

Sigismundi regis Vngarorũ aduentus in Poloniam.

Vvladislaus rex conatus Vngariam inuadere.

Mircius Trãsalpinẽsis palatinus fœderatus Polonis.

fœdus, si quod reges inter se icerint, approbet. Inde fortassis ortum est illud colloquium
Sigismundi cum Heduigi non officij gratia, quemadmodum Dlugosso placet, sed de sta-
biliẽdo regno suo apud Vngaros. Quos ille sibi iam inde ab initio infensos, in Heduigim
uerò uti iustam hæredem Ludouici regis propensos esse non ignorabat, ut ea delinita &
assentiente tranquillius regnaret. Per idem tempus Henricus episcopus Vvladislauiensis
in fidem Vvladislai regis concessit. Vltróne autem, an ui adactus, non comperimus: ac
ne illud quidem, cur aut quando à rege defecerit: nisi quòd uerisimile est, cum Cuiauiam
rex & regina Zemouito Masouiorum duci hypothecæ nomine tradidissent, eum quoq;
cum Cuiauijs Zemouiti fidem secutum fuisse. Tametsi extant literæ Zemouiti quarto
demum anno pòst scriptæ, quibus is testatum facit: Decem millia sexagenarum, quarum
nomine Cuiuiam tenuerit, à rege & regina sibi soluta esse: nec tamen adijcit, reddat'ne, an
iam prius reddiderit Cuiauiam. Extant etiam Vvladislai Oppoliensium ducis literæ per
hæc tempora scriptæ: quibus ille Cuiauiæ quoque ducem se nominat, ita ut eam dotis
nomine in pignus accepisse à Zemouito uideri possit, habebat enim eius filiam Aga-
thiam in matrimonio, nisi fortè quòd Inouuladislauiense territorium habebat in Cuiauia,
Cuiauiæ ducem (ut faciunt uulgò principes) sese uocitabat. Fecit quidem per illud ipsum
tempus rex bellum huic Vvladislao: nec tamen reperio Cuiauiam obnoxiam fuisse eius
belli incommodis, præsertim cum in Dobrino id gereretur. Quin regi tunc aduersus Vv-
ladislaum Cuiauij militarunt. Causæ autẽ belli regi hæ fuisse memorantur, ut se religione
iurisiurandi, quod initio regni sui dederat de recuperandis ijs ditionib. quæ superiori tem
pore à Polonia auersę erant, exolueret, et illum detrectantẽ imperiũ suum coërceret: nam
neq; reddebat ille quæ prodiga Ludouici regis dona, quẽadmodũ suo loco exposuimus,
acceperat: neq; iusiurandũ dabat, se cum illis ditionibus in fide & potestate Polonorũ iure
feudi, ut uocant, semper fore: in quo rex acquieturus erat, quinetiã contẽptim atq; superbè
legatis regijs responderat, ac tumulis etiam cõplurib. excitatis ditiones illas suas ad Zitnũ
oppidũ ab reliqua Polonia disiunxerat. Ad hæc Inouuladislauiense, Vvladislauiẽse, Tus-
nense, atq; Tucholiense territoria rege inconsulto Heduigi filiæ, quæ cum Alexandro du-
ce nupta fuit, donarat. Magistro autem Conrado Valrodio atque ordini Cruciferorum
Prussiensium, primum Zlotoriam sex millibus sexcentis triginta duobus aureis Vngari-
cis, mox totam Dobrinensem terram quinquaginta millibus oppignerauerat. Quo faci-
lius autem eum incautum rex opprimeret, cum quinq; modò consiliarijs (quinam uerò hi
fuerint, non proditur) rem communicauit. Cum Zemouito iuniore Masouiorũ duce ge-
nero suo, & affine Vvladislai de quibusdam controuersijs, siue eę fuerunt de Cuiauia, siue
de dote sororis suæ, quod uerisimilius est, bona eius conditione assentiente regina transe-
git, & Belsensem, Lubassouiensem, Buscensem, Grabouicẽsem, Hrodlensem, Seuolossen-
sem, & Lopatinensem præfecturas iure sempiterno & in hæreditatem ei dedit, his legibus
ut eas non nisi regno Polonico subiectis hominibus uendere posset: expeditiones belli-
cas cum rege & Polonis obiret: nec bellum cuiquam rege inconsulto inferret. His ita pro-
uisis, & indicta toti Polonię expeditione, Christinum Ostrouiũ Castellanũ Sendomirien-
sem cum parte copiarum aduersus Dobrinum præmisit: siue ut Vvladislaum à suspicio-
ne propinquioris belli auerteret, siue ut duplici bello uires eius distineret: ipse cum reli-
quo exercitu, cum se Christinum subsequi simulasset, deflexo itinere ad Olstinum castra-
metatus, tertio die eam arcem expugnauit. Ad cæteras deinde arces, partitus cum Spitco-
ne Melstinio palatino Cracouiensi copias, aduentu Zemouiti & Ioannis ducum Maso-
uiorum auctas, properè discurrit, ne quod perterritis respirandi spaciũ daret, intra 7 diem
Crepicia, Velunum, Ostresouia, Breznicia, Bobolice, & Grabouia in deditionem acce-
pta. Zenstochouiense & Velunense suburbanum monasterium haud multo antè à Vvla-
dislao duce condita, unà cum possessionibus suis edicto pij regis intacta ab huius belli
clade mansêre. Reliqua erat una arx Boleslauecia loco arteq; munita supra Prosnam flu-
men sita. Quæ quia armis, præsidio, & commeatu, secundo flumine importatis abunda-
bat, septem annis obsidionem pertulit. At Christinus Castellanus Sendomiriensis, ut pri
mum Dobunensem orã attigit, adiunctis sibi Cuiauijs, Dobrouunicos arcẽ circumsedit.
Sed cùm accepisset Magistrũ Cruciferorũ Prussiensium Conradũ contra se cũ ualidis co-
pijs aduentare, soluit obsidionem. Ipse uerò Vvladislaus dux è Silesia regias ditiones la-
trocinantis in modum infestauit, mercatorũ Polonorũ ad Vvratislauienses nũdinas pro-
ficiscentiũ merces & facultates cum currib. diripuit. Confluebãt eñ ad eum etiã è Polonia
multi, partim qui suis bonis ꝓfusis, alienis inhiabant, partim qui rei capitalis damnati aut

Vvladislauiẽsis episcopus iurauit in uerba regis.

Vvladislaus dux Cuiauiæ.

Zitno oppidum.

Russiæ pars magna Zemouito Masouiorum duci data.

Olstinum expugnatum.

Zenstochouiẽse monasteriũ conditum.

Vvladislaus dux latrociniũ exercet.

proſcripti erant, aut conſcientia ſcelerum ſuorū profugerant. His igitur irritatus rex, in ditionem eius paternam cum exercitu impetum fecit, Caſtella quædam & oppida cœpit, agros, pagosq́ depopulatus eſt, & Oppoliam primarium eius oppidum cum duabus arcibus obſedit. Et implorauit quidem Vvladislaus dux Vẽceslai Cæſaris & regis Bohemorum opem, ſed non impetrauit, propterea quòd iecerat is paulò antè fœdus cum rege Polonorum, quo ſexcentorum haſtatorum, ac totidem baliſtariorum auxilia contra quemuis hoſtem, contra rebelles autem ſubditos ſocietatem principes hi ſibi inuicem promittebãt. Quanquam exceperat Venceslaus electiores imperij, Vvratislauienſem epiſcopum atq́ ciuitatem, ducesq́ Polonos & Sileſios Bohemorum clientes, uerum eatenus modò, ut neceſſe haberet contra eos Polono auxilia mittere. Sed reuera ignauia Cæſaris in cauſa fuit, quòd clienti opitulatus non eſt. Cùm igitur in illo nihil eſſet ſpei, Vvladislaus dux Conrado Oleſnicenſium, & Bernardo Nemodlienſium ſiue Falkenbergenſium ducibus fratre ſuo de precatoribus ad Vvladislaum regem, miſsis ut uult Dlugoſſus, pacem impetrauit his conditionibus, ut ablata mercatoribus bona reſtitueret, rex uerò Lublineciam & Strelce arces, & præterea neſcio quæ caſtella & oppida de ipſo capta, iure belli retineret: quæ mox Spitconi Melſtinio utenda fruenda dedit. Cæterùm extat in archiuio regio tranſactio Boleslai & Bernardi ducum Oppolienſium, & fratris ipſorum Ioãnis (Cropidlonis nimirum) epiſcopi Camenẽſis cum Vvladislao rege ſub Oppolia, defuncto interim, ut uidetur, Vvladislao, facta, & nouem ſignis ſignata, qua diſertè cauetur, ut illi ipſi duces Oppoliam, Glogouiam, minorem uidelicet, Strelce ac Domarazum arces, oppida ac territoria deinceps retinerent, ſicut Vvladislaus patruus ipſorum tenuiſſet: prouiderent autem ne quid nocumenti inde regi, Poloniæq́ inferretur: captiui utrinq́ ut redderentur: Boleslaueciæ, quæ à præſidio Vvladislai defuncti Agathiæ uxoris eius nomine tenebatur, ne quid commeatus, uel auxilij contra regem ſubmitterent: curarent autem ut arx ea nemini alij quàm regi Polon. dedatur: De Oleſno uerò & Lublinecia ne quid negocij faceſſerent Spitconi Melſtinio. Omnia tamen hæc ut ita fierent, ne quid iuri regis Bohemorum derogarent. Fide iuſſerunt autem ducibus pro ſupra memoratis, cuncta hæc rata firmaq́ fore, Venceslaus epiſcopus Vvratislauienſium, Ludouicus Bregenſium, Conradus Oleſnicenſium & Gozlenſium, & Præmislaus Opauienſium duces, promittentes cum rege ſe futuros eſſe contra illos, ſi quid fefellerint. Magiſtratus uerò urbani Oppoliæ, Glogouiæ, Strelce, & Crepiciæ promiſerunt ſe ſine ulla tergiuerſatione oppida illa ſuo regi certisq́ proceribus Polonis ab eo deſignatis dedituros eſſe, ſi ſuprà memorati duces ſui pactis non ſteterint. Hæc nos, quàm Dlugoſſum ſequi malumus. Oppignerauit autem poſtea Melſtinius Lublineciam, Oleſnum, & Gorzouum Præmislo duci Ceſsinenſium, & filijs eius Boleslao & Præmislo mille marcis Pragenſibus. Eiusq́ rei monimentum extãt literæ ab ijſdem ducibus conſignatæ. Dlugoſſus autem memoriæ prodidit, Vvladislaum regem ea bona reddidiſſe Bernardo ſupramemorato Oppolienſium duci, cum is Heduigim filiam Melſtinij uxorem duxiſſet, ac Boleslaueciam regi Vvladislai ducis defuncti uxor reddidiſſet. Hoc ipſo autem anno nempe 1396. Sigiſmundus rex Vngarorum cum Turcæ, duce Baiazete Amurathis filio, Thracibus, Græcis, & Macedonib. deuictis, Myſos, hoc eſt, Bulgaros & Raſcios uexarẽt & Vngaris abſtraherent, coadunato è uarijs gentibus Chriſtiani nominis ingenti exercitu, infeliciter pugnauit apud Nicopolim: elapſus tamen, traiecto naui Danubio Conſtantinopolim fuga delatus eſt, & inde aliquantò poſt Rhodum, ac deinde in Dalmatiam & Vngariam reuerſus. Interim autem Turcæ anno ſequenti Vngariæ prouincias fœdè populati ſunt, cumq́ Sigiſmundus rex perijſſe putaretur, Vvladus Beſſarabiæ palatinus & comes Seuerienſis cum ditione ſua in fidem & clientelam Vvladislai regis, Heduigisq́ reginæ Polonorum, ut hæredis Vngariæ ultrò conceſſit. Alij præcedenti anno funeſtum illud Chriſtianis prælium commiſſum eſſe prodidêre. Militauerunt autem in eo bello contra barbaros etiam Poloni uoluntarij, & nõnulli ex ijs fortiter dimicãtes occubuêre. In quibus nobiles in primis fuêre Baſilius Caſtellanus Viſegradenſis cũ Rolando filio, & Thomas Calſcius. Sciborius uerò Sciboricius gente Oſtoius fugiens cum rege & Vngaris cùm nauim ingredi nõ poſſet, inſequentibus Turcis, ita ut erat armatus, in Danubium ſe proiecit & enatauit, charusq́ poſtea Sigiſmundo regi fuit. Inſequenti anno Vvladislaus rex iratus Cruciferis Pruſſienſib. quòd ij uiolato fœdere arma contra ſe mouiſſent, Dobrinumq́ improbè interuertiſſent, ſimulq́ (& magis quidem fortaſſe) quòd Lithuaniam infeſtare nõ intermitterent, & magnam Samagitiæ partẽ occupaſſent, bello eos perſequi cogitabat. Sed abhorrebant ab eo bello procerum Polonorum

Oppoliẽſis tractus uaſtatus à rege Polonorum.

Lublinecia & Strelce in tractu Oppolienſi Spitconi donata.

Lublinecia & Oleſnum duci Ceßinenſium oppignerata.

1396. ann. Sigiſmundus rex Vngarorũ à Turcis profligatus apud Nicopolim.

Sciborius Polonus armatus Danubium tranauit.

Conſultatio de bello Cruciferis inferendo.

norum animi, quòd non ignorabant ſe uniuerſam Germaniam in ſe concitaturos eſſe. Itaque re in conſultationem poſita, cum maxima pars ſenatus quieta conſilia magis probaret, placuit ut conuentus cum Cruciferis ijs de rebus Inouuladislauiæ ageretur, ad eumq́ conuentum ut regina modò cum proceribus proficiſceretur: Verebantur enim, ne rex dolore acceptarum in Lithuania iniuriarũ exacerbatus, aſperiore aliquo dicto intempeſtiuũ bellum exuſcitaret. Neq́ tamen ſic æqui aliquid à Cruciferis impetrari potuit. Sed nectere ij moras & excuſationes, noſtrorumq́ patientiam eludere, ut ſibi diuturnitate temporis poſſeſsionem Dobrini firmarent. Ibi Heduigis reprehenſa eorum cùm præſenti auaritia & fœderis atq́ iuriſiurandi uiolatione, tum ſuperiorum temporum ingratitudine & impietate qua in patronos ſuos Polonos uſi erant, diſertè quaſi fatidico ore adiecit: Se quidem uiuente nihil eos aduerſi pro illis auſis paſſuros eſſe: poſt mortem uerò ſuam maximis incommodis atq́ cladibus ſuis illa omnia expiaturos. Ita tunc rebus infectis, neq́ certa pace, neq́ aperto bello Inouuladislauia diſceſſum eſt. Hoc autem anno Vitoudus expeditionem illam in Tartaros, cuius paulò antè Lithuanica hiſtoria mentionem fecimus, feciſſe memoratur, ac tribum unam Tartarorum, quam illi Ordam uocant, cum pueris & mulieribus abegiſſe, partemq́ captiuorum regi & proceribus Polonis dono miſiſſe. Reliquos in media Lithuania ſupra Vacam amnem prope Vilnam agris attributis collocauiſſe. Qui manent ibi uſque in hodiernum diem, boni ac diligentes patresfamiliâs & uirtutis priſcæ, armorumq́ non immemores. Ritus autem patrios Machometicæ ſuperſtitionis adhuc ſeruant. Tametſi negant ij ſe à Vitoudo ſubactos, uerùm ciuili bello domo pulſos, ſiue adeò in auxilium contra Cruciferos à Vitoudo euocatos, in Lithuaniam ultrò ueniſſe, & in eo quem incolunt loco à Vitoudo ſibi conceſſo domicilium fixiſſe. Cui rei argumento eſt illud, quòd ij in hanc uſque diem liberi legibus ſuis uiuũt, ex æquo cum Lithuanis magni ducis imperium agnoſcentes. Verùm utut eſt de ijs, uictorem quidem certè exercitum è Scythia tũc Vitoudus reduxit, aut recepit, ſi quidem per legatum id bellum geſsiſſe fertur. Ineſcatus autem hac uictoria & re benè geſta, annum quidem unum quieti & comparandis maioribus copijs dedit. Quo quidem anno Sigiſmundus rex Vngarorum Cracouiam, ſiue uiſendi regis & reginæ, ut uult Dlugoſſus, ſiue res ſuas ſtabiliẽdi cauſa, magis etiam alienatis ab eo poſt cladem illam Nicopolenſem Vngarorũ animis, & non obſcurè nouas res molientibus iterum ueniſſe fertur. Inſequenti uerò anno 1399. Vitoudus, necquicquam diſſuadentibus rege & regina, alteram expeditionẽ fecit in Tartaros: ad quam permulti de Polonica & Germanica nobilitate gloriæ cupidi nomina dedêre. Multi Heduigis reginæ, aduerſos eius expeditionis ſucceſſus prædicentis, authoritate de procinctu retracti ſunt. Fuerunt autẽ in ea expeditione de Polonis maximè inſignes Raphael Tarnouius Iaſconis ſiue Ioãnis Caſtellani Sendomirienſis filius, Sendiuoius, Oſtrorogus Dobrogoſtius, Samotulius, Ioannes Glouacius palatinus Maſouienſis, Ioãnes Dambrouius, Varſius Michouius, Socha Plocenſis palatinus, Thomas Verincus, & illuſtris in primis Spitco Melſtinius palatinus Cracouiẽſis, ac dominus inferioris Ruſsiæ ſiue Podoliæ, quã ei Vvladislaus rex ante duos annos fruſtrà reclamãte regina cũ procerib. donarat, ſiue adeò certo pacto obligarat, ea lege, ut accitus à rege ad quoduis bellũ cũ auxilijs præſtò eſſet. Recenſitis apud Kiouiã copijs Vitoudus bonæ ſpei plenus, Scythiã cum infeſto exercitu ingreditur. Imperabat tunc apud Tartaros Tamerlanes, humili quidem loco natus, uerùm ſcientia rei militaris & felicitate eò potentiæ prouectus, ut duodecies centena millia hominum haberet in exercitu: ac Turcis profligatis, imperatoreq́ eorũ Baiazete capto, & in ferrea cauea feræ in modũ ſecũ circũuectato, & Iberia, Albania, Armenia, Perſia, Meſopotamia, Aſia & Aegypto incredibili celeritate uaſtatis, orbem terrarũ terrore ſui nominis impleret. Iamq́ tranſmiſsis Sula & Pſola fluminib. ad campeſtria Tartariæ, & ad Vorſclam amnẽ Vitoudus nemine repugnante peruenerat, cũ Edigam unum inter duces Tartarorum potententiſsimum Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copijs obuiũ habuit. Ibi cõſternatis noſtrorũ animis, reginæ monita in mentẽ ueniebant. Itaq́ ſuadente maximè Spitcone, de pace cũ barbaris agi placuit: neq́ illi pacem aſpernabant. Verùm id maiorũ cõſiliũ quaſi timidũ ferociores pleriq́ cũ reprehenderẽt, re uniuerſæ dimicationis diſcrimini cõmiſſa, uicerũt barbari, nõ incruẽta quidẽ uictoria. Quod ni multitudinẽ abundaſſet, uirtute noſtrorũ ſuperati fuiſſent. Cecidêre de noſtris plurimi, nec inulti tamẽ. In his fratres regis, Andreas & Demetrius Coributhus, & alij nouem duces Lithuani & Ruſsi; pauci uiui capti. Vitoudus cũ Suitrigellone patruele, Oſtrorogo, & Samotulio, cum inclinari aciem ſuorum cerneret, pernici fuga euaſit. Melſtinius cum ſeu fuga, ſeu ducis hoſtiũ

indul-

Conuentus reginæ cum Cruciferis.

Heduigis reginæ uaticiniũ.

Tartari in Lithuania collocati.

1399. ann.

Contra Tartaros altera Vitoudi expeditio.

Tamerlanes princeps Tartarorum maximus.

Sula fl.

Pſola fl.

Vorſcla.

Melſtinij mors præclara.

indulgentia, cui uirtutem & prudentiam ſuam inter colloquendum de pace probarat, ſaluus eſſe poſſet, inter confertiſsimos hoſtes honeſtiſsimè occumbere maluit, quemadmodum ipſe optarat & prædixerat Paulo Zucouio ſiue Sciucouio timorem illi exprobranti: Sciucouius uerò ille dictis quàm factis fortior, Therſitæ in morem, primus propemodum fugam inijt. Nec diu Tamerlanes ei uictoriæ ſuperſtes fuit, eo ipſo anno extinctus. Porrò Tartari continuantes curſum uictoriæ, in Lithuaniam populabundi uſq; ad Luſcum excurrerunt. Kiouienſes tamen tribus millibus rublorum oppidum, agrumq; ſuum redemerunt. Continet autem in ſe rublus apud Lithuanos centum groſſos. Sub idem ferè tempus Heduigis regina filiam Elizabetham Bonifaciam primo partu enixa eſt, eiq; poſt tertium diem extinctæ nec ipſa diu ſuperſtes fuit, & in læua parte baſilicæ Cracouienſis antè aram maximam ſepulta eſt, elata magnificentiſsimo funere, multorum regum & ſummi pontificis Bonifacii noni ſplendidis legationibus celebrato. Tametſi non ad exequias, uerum ad leuandam de ſacro fonte prolē regiam, rege ipſo inuitante eæ miſſæ erant. Fuit autem Heduigis ſingulari pietate & ſanctimonia uitę prædita, ab omni faſtu, leuitate, & iracundia aliena. Ocij iuxtà ac alienorum à ſuo ſexu, atq; dignitate negociorum fugiens, tempus omne ſuum uel diuino cultui, uel lectioni eorum quæ ad pietatē, moresq; formandos pertinerent, uel deniq; audiendis, & leuandis uiduarum, pupillorum, & aliorum miſerabilium hominum quęrimonijs impertiebat. Facultates uerò ſuas, quas ampliſsimas è paterna domo ſecum aduexerat, liberaliter in uſus egentiū, in cultum diuinum, & in publicas utilitates expendebat. Ac præter ea quæ ſuperius commemorauimus, uiuens aras duas in baſilica Cracouienſi dotauit: Pragę uerò domū peramplā Lithuanis, qui honeſtis diſciplinis operā darent, ſiue emit, ſiue condidit, poſſeſsionesq; perāplas, unde eis ſumptus ſuppeditarentur, adiecit: quæ domus Reginæ uulgo dicta, Dlugoſsi temporibus hæreticorum furori intacta unà cum poſſeſsionibus ſuis fuit, ſed ad noſtram memoriam non permanſit. Moriens uerò quicquid habuit reliquum in ſuppellectili, partim egenis dilargiendū, partim ad excitandam Cracouiæ & conſummandam Academiā, quam Cazimirus magnus Cazimiriæ inchoauerat, legauit: nuncupatis executoribus ultimæ uoluntatis ſuæ, Petro epiſcopo, & Ioanne Tencinio Caſtellano Cracouienſi. Donauit etiā baſilicæ Cracouienſi ueſtem ad ſacra peragēda factam, margaritis & lapidibus precioſis diſtinctam: duo anni tempora, Quadrageſimam & aduentum Domini religioſa abſtinentia & ieiunio ſemper coluit. Delicias, pompas, & oſtentationem diuitiarum contempſit, ita ut cum propinqua partui, regali cultu atq; magnificentia exornare cubiculum regis abſentis literis iuberetur, reſpondiſſe ei feratur, ſe pompam omnem & inanem ſplendorem pridem abdicaſſe: nec inſciam eſſe, ſæpe mortem partui comitem eſſe. Tum autem rectiùs ſe uilitate & neglectu mundani faſtus diuinæ benignitati, quæ ſterilitatis probrum à ſe amouerit, reſponſuram eſſe. Feruntur autem ob ſanctitatem eius, miracula quædam ad tumulum eius poſtea fuiſſe edita.

Tamerlanis mors.

Tartari Rußiā uaſtarunt.

Rublus.

Heduigis reginæ mors & laudes.

Lithuanorum collegium Pragæ.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER SEDECIMVS.

VStis reginæ peractis, Vvladiſlaus rex mœſtiſsimus, ac de retinendo regno addubitans, quòd non ignorabat ſe externum uxoris nomine apud liberrimam gētem eò uſq; regnaſſe, in Ruſſiam ſeceſsit: cogitabatq; ultrò regno ſe abdicare, & ad paternū principatum reuerti potius, quàm ut ui, & armis ſumma cum ignominia pelleretur. Sed hæc eum cogitantem, primores Poloni placidè conſolati cōfirmarunt, cum ei ſtudia ſua in poſterum quoque detuliſſent. Quod ſi quam id ei dubitationem faceret, quòd alienus amiſſa uxore nihil iam hæreditarij iuris in regno haberet, oſtendebant ei malo remedium, quod ipſa etiam Heduigis regina moriens indicaſſe ferebatur, nimirū ut Annam Vilelmi Ciliciæ comitis filiā, cuius ſororem iam Sigiſmundus rex Vngarorum poſt Mariam in matrimonio habebat, ſecundam uxorem duceret. Eam enim iuſtam regni hæredem eſſe, propterea quòd Cazimiri regis neptis eſſet. Placuit conſilium Vvladiſlao. Quocirca miſsi oratores ad Hermannum patruum puellæ (nam pater iam obierat) Ioānes Obychouius Caſtellanus Sremenſis, Hincia

Vvladiſlaus cogitat regnum relinquere.

Secundæ nuptiæ Vvladiſlai.

Rogouius, & Ioannes Oſtrouicius, optata omnia retulēre, ſimulq; ſponſam ad ſedecimam diem Iulij menſis anni ſequentis Cracouiam adduxēre: & cùm ea nullius linguæ præter Germanicam gnara eſſet, octo menſes condiſcendæ linguæ Polonicæ operā dedit, priuſquam nuptiæ celebrarentur. Interea rex in Lithuaniam profectus, pacta & fœdera cum Vitoudo & Lithuanis, ſuo Polonorumq; nomine renouit: ubi promiſſum eſt, & literarum monumentis cautum, ut ſi Vitoudus ſine liberis decederet, in regis & regni Poloni poteſtatem reciderent omnia quęcunq; is poſſediſſet, unà cum magno ducatu: excepta dimidia parte Nouogrodeci, cum quatuor prædijs, quæ Sigiſmundo Vitoudi fratri cedere debeat: ea quidem lege, ut is tamen regi & regno ſit ſubiectus: exceptis etiam bonis dotalibus Annæ uxoris Vitoudi, quę poſt eius demum obitum ad regem atq; regnū redire deberent. Hæc adeò anno Chriſti 1401. acta eſſe, è literis ea de re tunc conſcriptis & conſignatis conſtat. Reuertens autem rex è Lithuania, quoniam à nuptijs propter deformitatem ſponſę abhorrebat, proceribus Polonis interuenientibus menſe Februario apud Biezum oppidum cum Cilienſibus proceribus conuentum habuit: nouisq; pactis initis, ſeu prioribus confirmatis, liberalibus diebus nuptias peregit: cui celebritati Anna reginæ mater, Cazimiri regis filia, & Vitoudus cum Anna uxore interfuēre. Coronationem uerò nouæ reginæ in ſequentem annum dilatam eſſe Miechouienſis refert. Per hæc fermè tempora Academia Cracouienſis ex teſtamento Heduigis reginæ, & cumulatiore liberalitate regis condita eſt: duæ domus ſiue collegia excitata, alterum philoſophis & theologis in platea, quæ Iudæorum tunc fuit, nunc diuæ Annæ nomine nuncupatur: alterum iureconſultis & medicis, quà ex urbe ad arcem itur. Accitiq; magiſtri & doctores omnis generis è Pragenſi Academia, cenſusq; his in perpetuum attributi à rege è ſalinis & telonio: & adiuncta omnia ſacerdotia apud diui Floriani, præter præpoſituram, ut uocant. Auctior deinceps ea ipſa Academia, & locupletior multorum & maximè doctorum ipſorum beneficentia reddita, magnoperè quodam tempore ſtudijs dialecticis, mathematicis, philoſophicis atque theologicis effloruit. Quietæ tunc res erant in Polonia, eoq; florebant pacis ſtudia. Non item alibi. Apud Bohemos quidem & Germanos Carolus Cæſar, qui ſe totum compotationibus, luſibus & nequitiæ dediderat, ita ut cum de arcis cuiuſdam ſuæ conflagratione nuncium accepiſſet, rogaſſe dicatur, Ancella uinaria incendio ſuperfuerit: ita contemptibilis fuit, ut primùm à Pragenſibus ciuibus caperetur, & aliquot menſibus aſſeruaretur: inde uerò cum euaſiſſet, iterum à proceribus quibuſdam, Sigiſmundo fratre conſcio, captus, Viennam cuſtodiendus deduceretur. Inde quoque cum elapſus eſſet, à principibus electoribus imperio amoueretur: & Robertum Palatinū Rheni, Bonifacio nono Pontifice Max. approbante, ſucceſſorem non inuitus acciperet. Infeſtata eſt etiam tunc ab Vngaris quidem Morauia: Bohemia uerò à Myſnenſibus & Morauijs Marchionibus, incitante Sigiſmundo: ne Vngaria quidem pacata fuit. Nam Sigiſmundus rex, dum fraterno regno inhiat, ſuum penè amiſit: captus quidem & ipſe eſt à ſuis Vngaris ob ſeueriorem in aduerſarios ſuos animaduerſionem, poſt Nicopolenſem cladem: & filijs Nicolai Garæ in cuſtodiam traditus, in arce Socloſſenſi aſſeruatus eſt. Ladiſlaus uerò rex Neapolitanus, Caroli interfecti filius, ad regnum euocatus: qui tamen è Dalmatia Neapolim reuerti neceſſe habuit, ſiue pulſus à Sigiſmundo, cum is è cuſtodia dimiſſus eſſet, ſiue ad comprimendos nouos motus eius gentis reuocatus. Iam & Galeatius Vicecomes, dux Mediolanenſium, totam fermè Italiam ad arma concitarat, & Florentini contra eum Robertum Cæſarem magna mercede & promiſsis in auxilium euocarāt. Verùm is re infecta ex Italia in Germaniam ſe recepit. Porrò tota reſpublica Chriſtiana duos tunc habebat pontifices iam inde ab Vrbano & Clemente. Nam Clementi Galli, & qui cum eis ſentiebant, Benedictum eius nominis tertiumdecimum natione Arragonenſem, Vrbano uerò Itali Bonifacium nonum: eoq; per hoc tempus defuncto, Innocentium ſeptimum, & huic mox Gregorium duodecimum ſuffecerunt. Hós alij principes & populi, illum alij ſequebantur. Ipſi pontifices ſe inuicem execrabantur, & pro ſchiſmaticis habebant, & ſtudia principum, multa indulgendo & conniuendo, ſibi comparabant: & tamen pro ſe uterq; concordiæ in eccleſia redintegrandæ, uel cum iactura pontificatus dignitatisq; ſuæ ſe ſtudere, iureiurando etiam interpoſito & chirographis, præ ſe ferebant. Ita tunc perturbatus erat omninò ſtatus Chriſtiani orbis. At in Polonia tranquilla ferè erant omnia: itaque per aliquot illos annos nihil in ea memorabile geſtum eſſe memoratur, præter quòd perduellium quorundam uias publicas infeſtantium latrocinia tūc Vvladiſlaus rex coërcuit, expugnata per aulicum ſuum comitatum Sorſteno arce in Morauia,

Rex in Lithuaniam profectus.

1401. ann.

Academia Cracouienſis condita.

Carolus imperator bis captus, & ab imperio amotus.

Sigiſmundus rex captus ab Vngaris.

Schiſma in eccleſia Chriſti.

Sorſtenum arx expugnata ab aulico Vvladiſlai comitatu.

Grotus Slupecius & Ioãnes Rogala latrocinantur.

uia, quæ illis receptaculo fuerat. Fuêre autem latronum illorum principes, Grotus Slupecius de Rauiorum familia, & Ioannes Rogala, quod etiam equeſtris familiæ nomen eſt, Caſtellanus Vvladislauienſis. Quorum hic quidem captus, multis annis carcerem pertulit, donec in Zauiſsij Nigri gratiam dimiſſus eſt: ille uerò euaſit, ſed arx eius Conari in tractu Sendomirienſi diruta eſt. Latrocinandi uerò occaſionem ei dederat prior proſcriptio, ob cædem Ioannis Oſſolinij Caſtellani Viſlicienſis, dum diſceptant inter ſe de limitibus agri præbendæ Sendomirienſis, quam filius Oſſolinij obtinebat, patratam. Vlricus uerò Dreni hæres, Vvladislai regis & regni poteſtati ſeſe ſubdidit, ea lege, ut ſi decederet ſine liberis, arx ea regi cederet, præfectiq; arcis deinceps etiam ipſo uiuente in uerba regis iurarent.

Chriſti corpus in pratis Poſnanien. repertum.

Per idem tempus apud Poſnaniam, cum diuinum Chriſti corpus in ſpecie panis (quemadmodum antiquiſsimo totius eccleſiæ Chriſtianę ritu & ipſius Chriſti & apoſtolorum eius inſtituto in templis publicè uulgò diſtribuitur) ab infelici quadam muliercula ore ſublatum, ut Iudæis ad ludibrium uenderetur, mutataq; ſententia in pratis ſuburbanis eius oppidi abiectum eſſet, miraculis quibuſdam inſignibus proditum eſt, & repertum. Itaq; templum in eo loco Vvladislaus rex condidit, & ſanctiſsimi corporis Chriſti titulo dedicauit. Tarnouiæ uerò collegium ſacerdotum Petrus epiſcopus Cracouienſis, Ioanne domino loci palatino Sendomirienſi petente, & redituum partem de ſuo conferente, inſtituit. Per hoc ipſum tẽpus Dobrogoſtius, ſiue Bonauentura Archiepiſcopus Gneſnenſis mortuus, ſucceſſorem accepit Nicolaum Curouium, gente Srenauium: qui Vvladislauienſem quoq; epiſcopam, unde transferebatur, fauente rege toto biennio ſimul retinuit.

1403. ann. Valachiæ palatini iurant in uerba regis.

Anno ſequenti, qui fuit à Chriſto nato 1403. Valachiæ palatinus Alexander, & mox Romanus Petri filius, cum è poteſtate & uinculis Suitrigellonis à rege liberatus eſſet, iurati unà cum conſiliarijs in uerba regis, in poteſtate eius atq; regni ſe eſſe, foreq; profeſsi ſunt: Romanus uerò etiam ſocietatem belli contra quoſuis hoſtes, Prusſis atq; Lithuanis propter locorum intercapedinem exceptis, promiſit. Boguslaum uerò Pomeranorũ ducem rex in aulam ſuam ſuſcepit, octingentarum marcarum ſtipendium ipſi pollicitus, ut quoties opus eſſet, cum centum haſtatis ſibi militaret. Porrò Vilelmus marchio Miſnenſis, fœdus & ſocietatem cum eodem rege pepigit: itemq; Vngari proceres cum Polonis: quo cautum eſt, ne alteri contra alteros regibus ſuis opitulentur. Ad regem quoq; Vvladislaũ ijdem pòſt de pace ac fœdere oratores cum certis mandatis miſêre: ſed an inter eos cõuenerit, non liquet. Ac ne illud quidem conſtat, quid his fœderibus cauſam præbuerit: niſi fortè odium Vngarorum, & perpetratum facinus in regem ſuum Sigiſmundum, ſed magno ſtudio Vvladislaus de liberando eo laboraſſe fertur, ita ut regnum quoq; à proceribus Vngaris ſibi oblatum contemneret: quin Sandeciam profectus eſt, ut propinquitate loci terrorem Vngaris obijceret. Euaſitq; tunc Sigiſmundus miſericordia nobilis matronæ, cuius filijs in cuſtodiam traditus erat.

Vvladislai regis ſtudium erga Sigiſmũdũ.

Non parum autem & Sciborius Sciboricius eques Polonus ipſi commodauit, propterea quòd armis Polonorum & Bohemorũ ſuperiores Vngariæ partes, Poloniæ & Morauię finitimas, in fide eius continuit, compluresq; aduerſariorum munitiones in ſuam poteſtatẽ redegit, & proceres quoſdam captos in uinculis habuit: & cum neruo belli, pecunia inquã, deficeretur, à Vvladislao rege decem millia marcarum Polonicarum accepit mutua: pro hisq; nouam Marchiam, quæ ſimul cum ueteri hæreditario iure ad Sigiſmundum pertinebat, ipſi oppignerauit. Cuius rei monumentum extat in archiuio. Quanquam tunc non niſi quatuor millia ei numerata ſunt: nec de reliqua pecunia poſtea numerata, neq; de poſſeſsione Marchiæ regi tradita, quicquam inuenio.

Smolenſciorũ dux profugus.

At Vitoudus magnus dux Lithuanorum, cum Smolenſcijs rurſus rebellibus bellum gerebat: fretusq; Polonorum auxilijs, arcem Smolenſcum, in quam ciues & nobiliores quiq; uxores, liberos & fortunas ſuas contulerant, aliquandiu obſeſſam & oppugnatam cœpit, magnasq; opes in ea repertas partim Vvladislao regi tranſmiſit, partim militibus, ut quiſq; meritus erat, dilargitus eſt. Cæteras uerò arces in deditionẽ accepit, & principatum omnem in formam prouinciæ redegit: dux in Vngariã profugit, & in miniſterio Sigiſmundi regis uitam finiuit. Cum Cruciferis quoque Pruſsienſibus & Liuonienſibus bellum paruo tempore intermiſſum, Suitrigellonis opera ipſi recruduerat. Nunquam is tamẽ hoſtibus ditionem ſuam infeſtantibus occurrere auſus eſt: uerùm Liuonienſes cum præda reuertentes, ueſtigijs clam ſecutus, cum ij diuerſi domos abijſſent, agros eorum uiciſsim longè, lateq; uaſtauit, pagos uicosq; incendit: ac Zuinam munitũ oppidum ui cœpit atq; diripuit: arcem uerò oppido imminentem in deditionem accepit, incenſisq; arce pariter & oppido, cum ingenti præda in Lithuaniam ſe recepit. Nec multò pòſt rurſus Lithuania

Zuina oppidũ & arx Liuoniæ à Vitoudo capta & incenſa.

Lithuania rurſus uexatur à Cruciferis.

thuania hinc è Pruſsienſibus, illinc à Liuonienſibns Cruciferis uehemẽter peruaſtata eſt, multiq; mortales in ſeruitutem abacti, quos Vitoudus permutatione captiuorum liberauit. Tandem Vvladislaus rex afflictę patrię uicem miſeratus, Suitrigellonem fratrem exulem è Pruſsia reuocauit, magno ære alieno, quod ibi contraxerat, exoluto. Ac ne quod ei cum Vitoudo noui diſsidij ſeminarium relinqueret, Podoliam ei quinq; millibus marcarum Pragẽſium à filijs Spitconis Melſtinij redemptam, conceſsit: itemq; Strium, Zidaſſouiam in Ruſsia, Sidlouiam, Stobniciam, atque Drugniam in Polonia: ad hæc mille quadringentas marcas annuas è ſalinis adiecit. Nec tamen ea liberalitas regis, animum Suitrigellonis ſanauit. Conuentum deinde rex cum Pruſsicis Cruciferis apud Racianzum epiſcopi Vvladislauienſis oppidum, ad Pentecoſten anni ſequentis habuit: ubi ſic de pace conuenit, ut rex quinquaginta millia (licet quadraginta ſint apud Dlugoſſum) florenorum Cruciferis exolueret, Dobrinumq; & Zlotoriam reciperet: uerùm ut ratas tamẽ Magiſtri donationes atq; largitiones haberet, & pacta à Cazimiro Magno cum eis cõuenta rata eſſe iuberet. Deinde ut Nouogrodi magni dominatus regi, Samagitia uerò Cruciferis cederet: ipſi uerò, ut omni iure quod habebant in Lithuania, ſeſe abdicarent: nec paterentur hoſtilem aliquem exercitum per ditiones ſuas in Lithuaniam tranſire, neq; ipſi per eam ſine permiſſu regis copias ſuas ducerent: neq; receptarent proſcriptos è Lithuania, ac ne profugos quidẽ propinquos regis: deniq; ut liberam mercaturã atq; ſocietatem haberent inter ſe Lithuani atq; Pruſsi. His aũt conditionibus implendis annuum tempus conſtitutũ.

Pax & pacta cum Cruciferis Pruſsienſibus.

Vvladislaus rex Toruniam profectus.

Sic neceſſaria magis, quàm ſpecioſa pace facta, Vvladislaus rex inuitatus à Magiſtro, Toruniã cum magna parte procerũ diuertit, triduoq; ibi manſit, ſplẽdidè & magnificè acceptus: per quos dies ſimulachro equeſtris pugnæ inter Theuthonas & noſtros edito, cũ ſuperiores illi ferè eſſent in eo genere, in quo ſunt exercitatiſsimi, ad extremũ tamẽ Dobeslaus Oleſſnicius unus de noſtris palmam & brabium obtinuit. Dum aũt Vvladislaus obequitans, ſitũ, munitionẽ, atq; ędificia urbis contẽplatur, ſordibus culinę à muliercula quapiam ſeu caſu, ſeu data opera perfuſus, mulierculæ morti ob id deſtinatę impunitatẽ impetrauit. Inde diſcedẽs in maiorẽ Poloniã diuertit, æſtateq; ibi exacta, & particularibus conuentib. habitis, qui tunc primùm haberi ꝑpter nouam rem cœperũt: Corcinũ, quò comitia toti Poloniæ ad undecimã diem Nouembris indixerat, uenit: perfecitq; precario, ut ſibi redimẽdi Dobrini cauſa, agraria contributio noua omniũ ordinũ cõſenſu extra ordinẽ decerneretur, nẽpe deni groſsi in iugera, ab agreſtib. tantũ et oppidanis culta. Ex qua contributione cũ ordinaria illa binorũ groſſorum, quã Raſtralẽ appellauimus, cõiuncta, ad centum millia marcarũ tunc redacta eſſe memorantur. At nunc quandò longè cultior atq; populoſior eſt Polonia, ne ad quadraginta quidem millia peruenit.

Agraria ſiue iugeralis contributio noua decreta.

Venceslai regis Bohemorum fortuna.

Vvratislauiam deinde rex ſplendido plus quàm quinq; millium equitum comitatu profectus eſt, cum Venceslao rege Bohemorum, illo poſtulante, congreſſurus. Animaduertebat enim Venceslaus, quamuis ſtupidus, cœnoq; uoluptatum penitùs immerſus, ſe de ſumma rerum periclitari. Bis captus, & ab imperio amotus erat: palàm ab eo Sigiſmundus frater, ut ſibi regno Bohemorum cederet, contendebat, & non obſcurè fauebant ei Bohemi proceres. In gratiam eius etiã dux Auſtriæ Morauiam infeſtare uidebatur. Quo igitur obuiam iret conatibus aduerſariorũ Venceslaus, & regnũ ſuũ ſtabiliret, regis Poloni amicitiã & ſocietatẽ certo fœdere ſibi adiungere ſatagebat. Itaq; aduenientẽ perhumanè, lauteq; accepit, nõ ſine admiratione opum eius: ita ut etiam Sbigneo Brezio cum ſexcentis equitibus antecedenti, regem in eo comitatu adeſſe ratus, extrà urbem obuiam prodijſſe dicatur.

Marſalci Poloni comitatus.

Acta inter Polonos & Bohemos.

Octo diebus de fœdere inter cõſiliarios regum tractatum eſt: et eò res propemodùm perducta erat, ut Bohemus Polono Sileſiam omnem redderet, Polonus illi uiciſsim cum quadringentis haſtatis equitibus, quoties opus eſſet, præſtò eſſet. Sed uel indigna res uiſa eſt Polonis proceribus, Bohemis eſſe obnoxios, uel certè Ioannes Smiritius conſilio & authoritate præſtans inter Bohemos ſuperueniẽs rem infecit. Dum hæc ita fiunt, nihilo tamen magis fida pax Polonis fuit à Cruciferis. Etenim cum expedita manu clàm in Maſouiam ingreſsi, Ioannem ducem Cirnenſium nihil hoſtile ſuſpicantem, in prædio quodam, ſiue apud Zlotoriam arcem, quam tunc ligneam ædificabat, cæpêre: & equo impoſitum, ac ſubter aluum equi pedes indignè colligatum, arce incenſa ſecum abduxêre: non multo pòſt tamen à rege de uiolato fœdere admoniti, dimiſerunt. Dimiſſus, paulò pòſt in eam curam diligenter incubuit, ut nouum prælatorum & canonicorum, & item uicariorum collegium in templo & parœcia Varſauienſi inſtitueretur. Et inſtitutum id eſt ab Alberto Iaſtrembecio Poſnanienſi epiſcopo, cum Ioañes dux luculentos reditus de bonis ſuis, ac de decimis à Plo-

Vrſauiæ collegium ſacerdotum inſtitutũ.

 cenſi

Gneuucouiensis conuentus cum Cruciferis.

censi episcopo permutatione quadam acquisitis, utriq; illi collegio, atq; parœcias aliquot & quædã alia sacerdotia, suppressis ueteribus titulis, addixisset. Anno à Racianzensi conuentu circumacto, alter conuentus Gneuucouiæ à rege & Cruciferis de perficienda pace inchoata habitus est. Ibi noua res à Cruciferis oblata, negocium omne infecit. Postulabãt ij, ut rex Pomeraniæ nomen in inscriptionibus & sigillis suis non usurparet, quemadmodum cum Cazimiro rege multo antè conuenerat. Negabat ille: cõsiliarijs dissuadẽtibus. Itaq; Cruciferis Dobrinum non reddentibus, infecta pace discessum est. Tametsi extant in archiuio regio literæ Conradi magistri, hoc ipso tempore scriptæ: quibus testatum facit, quinquaginta millia Vngaricorum florenorum pro Dobrino & Zlotoria sibi numerata esse.

Pecunia pro Dobrino numerata à rege.

Nec melior euentus fuit alterius conuentus cum Vitoudo in Lithuania. Sed tamen is cum ægrè se aduersus potentiam & uim Cruciferorum defenderet, mox deinde cessit ipsis Samagitia. Detrectabant Cruciferorum imperium Samagitæ, & nocturnis incursionibus atq; insidijs presidium eorum affligebant, Vitoudumq; obsecrabant, ne se immanibus Teuthonibus proderet. Sed uincebat utilitatem necessitas. Itaq; iussu principis obsides dedêre Cruciferis. Quò facilius uerò eos Cruciferi in officio continerent, tres arces in Samagitia condidêre. Duas supra Nauazam fluuium, tertiam uerò in confluente Nemini atq; Dubezę.

Samagitæ detrectarũt Cruciferorum dominatum.

Profugerat iterum in Prussiam Suitrigello, spe totius Lithuanię per Cruciferos potiundæ: sed Podoliã nihilominus presidijs suis tenebat. Itaq; conuentu Gneuucouiensi soluto, rex eò profectus, omnem eam cum arcibus in deditionem recepit, orto à Camenecia ciuitate initio: præfecturamq; eius oræ Petro Saffranecio Polono mandauit.

Podolia redacta in ditionẽ Polonorum.

Ab Alexandro Valachorũ Palatino, iam inde à duobus annis sibi addicto, & consiliarijs eius Cameneciã euocatis, solenne iusiurandũ, quod in fide et clientela sua, reginæ, ac filiorum, & regni Polonici permansuri essent, accepit, quanq; idem anno superiori Romanus Palatinus & ipse fecerat: cuius rei extant monumẽta in archiuio regio utriusq; diplomata: unde credibile fit, eos inter se de principatu contendisse. At in maiore Polonia Thomas Venglessinius Castellanus Sendomiriensis, & præfectus maioris Poloniæ, Drahimum arcem ab ijs, qui religiosam militiam diui Ioannis nomine profitentur, interceptam, quadriduo expugnauit: eiectoq; præsidio, in potestatẽ suam redegit.

Drahimũ arx recuperata à Polonis.

Vitoudus uerò pacẽ nactus à Cruciferis, eodẽ anno, qui fuit 1406. transmisso Vgra flumine, primam fecit in Moschos expeditionẽ, siue proferendorũ finiũ gratia, siue iniuria prouocatus à genero, duce gentis, Basilio. Parua & obscura initiò gẽs Russorũ fuêre Moschi, quemadmodũ primo libro indicauimus: sed iam tunc accessione finitimarũ gentiũ, partim successionib. iustis adiunctarũ, partim ui uel fraude subactarũ, nõ parua incrementa cœperant.

Moschi.

Nec tamen elici ad pugnã potuêre. Peruastata igitur longè, lateq; eorũ regione, Vitoudus præda onustus in Lithuaniam redijt. Fuerũt eius expeditionis socij Vitoudo cõplures de nobilitate Polonica, qui præda hostili magnopere ditati sunt. Maiore ui postea Vitoudus in id bellum, anno uno intermissum incubuit, fretus maioribus Polonorũ, quibus Sbigneus Brezius Marsalcus præfuit, & Cruciferorũ auxilijs: & usque ad Occam fluuium permagnũ populabundus peruenit.

Sbigneus Brezius dux copiarum Polonicarum.

Quo minus aũt fluuium transmitteret, Suitrigellonis patruelis armis prohibitus est. Nam is seu leuitate quadam ingenij, siue inuidentia stimulatus, Bransco & Starodubo arcibus, quæ in Seueria Vuladislai regis beneficentia obtinebat, incensis, ad Basilium hostem Vitoudi transfugerat, bonamq; illi nauabat operam, exercitum Vitoudi ex insidijs & iniquis locis lacessendo. Atq; hinc potest colligi, Suitrigellonem aut non ad Cruciferos profugisse paulò ante id tempus, sicuti nos dudũ è Dlugossi sententia narrauimus: aut certè ex formula fœderis cum Vitoudo icti ab eis exactum siue exclusum, cũ hostibus eius Moschis sese coniunxisse. Impetrauit tandem à Vitoudo pacem Basilius æquis conditionibus. Qua constituta, Vitoudus properè equos permutando, in Lithuaniã ad uxorẽ (ut erat in Venerẽ pronus) contendit. Exercitus uerò eius sine imperio & ordine ex Moschouia decedens, cum per uastata dudum à se, & ab ipsis etiam Moschis, loca iter faceret, fame afflictus: & magnis incõmodis propter cœli intemperiem in limoso solo affectus, et à Tartaris etiã, quos Moscus uelut cliens patronos in auxilium acciuerat, à tergo & ab laterib. incursantibus uehementer uexatus est.

Lithuanicus exercitus incommodo affectus.

Verùm ij tamen uirtute Polonorum atq; Cruciferorum, pedestri magis quàm equestri, prælio uicti pulsiq; sunt. Poloni amissis armis & equis reuertentes, liberalitate regis abundè recreati. Lithuanica historia nullam belli cuiusquam à Vitoudo contra Moscos suscepti mẽtionem facit: & quidem trãs Occã non Moschica, sed Rezanensis ditio est, quam à Vitoudo uastatã esse constat: quæ quamuis nunc Moschorũ duci pareat, tũc quidẽ suum adhuc habebat ducẽ, Olgũ nomine. Per

Rezania à Vitoudo uastata.

hoc tem-

hoc tempus Iacobus Cobilenius, gẽte Grimalius, Nicolaus Chrãstouius Stregomius, & Andreas Tencinius Toporus, de adulterio Annæ reginæ à rege insimulati sunt. Et Chrãstouius quidẽ solum uertit, Cobilenius uerò triennio in arce Leopoliensi in carcere asseruatus est: Tencinio, quod minus suspectus esset, nihil actum.

De stupro reginæ insimulati.

Obiurgatus aũt rex à senatu de nimia credulitate, & probro reginæ, iudiciũ in delatores instaurauit: ubi Clemens Moscorouius castellanus Vislicienſis & pfectus Cracouiẽsis delator editus publicè & solẽni ritu dicta sua reuocauit, & mendacij se ipse dãnauit. Per idẽ tempus Cracouię uulgò in Iudæos impetu concitatæ multitudinis, nequicq; prohibentib. Moschorouio pfecto, & Nicolao Lituos pcuratore arcis, sæuitũ est: direptæ & incẽsæ eorũ domus: serpsitq; p plateas aliquot, etiã in Christianorũ tecta, incendiũ.

Iudæi Cracouiæ direpti & contrucidati.

Quin & ædes diues Annæ, circũ q; tunc erant Iudæorũ domicilia, conflagrauit: Academia, quam collegiũ maius uocant, ægrè à studiosis iuuenibus defensa. Magnam aũt Christiani in Iudæorũ pueris, quib. parsum erat, educandis, & Christiana religione imbuendis, curã impendêre. Adulti quoq;, qui cædi superfuêre, pleriq; ultrò Christiani facti. Inuidia opũ fraude & usuris quæsitarum, & opibus aucta licentia, ac scelera, flagitiaq; impunita, ipsis cladis illius causę fuêre. Porrò in Lithuania post Moschicam illam expeditionem, qua res Lithuanorũ uehemẽter attritæ erant, Cruciferi nullum cupiditati suæ modum statuentes, nouas inimicitiarum atq; belli causas quærere, neq; iniurijs abstinere. Quibus rebus adductus rex Vuladislaus, cum ad pacẽ quamuis iniquam pronior, quàm ad iustum bellum esset, conuẽtum cum Vlrico Iuningo magistro Cruciferorum Prussiensiũ apud Cauunũ oppidũ egit.

Conuentus regis et magistri Cruciferorum apud Cauunũ.

Sed nihil æqui à feroci Teuthone, & ex mansuetudine aliena maiores spiritus sumẽte, impetrare potuit: amicè tamẽ missis ultrò, citroq; munerib. discessum est: Cruciferis bellũ, quod meditatũ nondum maturauerant, dissimulantibus. Nec diuturna tamen ea dissimulatio fuit. Nam ut reuertit rex in Poloniam, uiginti naues frumento onustas è Cuiauiensibus horreis suis secundo flumine Vistula ad mare misit, ut inde porrò aduerso Nemeno in Lithuaniam ducerẽtur, subuenturus genti suæ inopia ex malo prouentu frugũ tunc laboranti: eas naues Cruciferi intercepêre. Missi ad eos repetitum res legati, Nicolaus Curouius archiepiscopus Gnesnensis, Nicolaus Michalouius Sendomiriensis, Ianussius Tuliscouius Calissiensis, et Vincentius Granouius Naclẽsis Castellani, re infecta rediêre, causificantibus Cruciferis, arma ijs nauibus cõtra se barbaris supportata esse.

Polonorum legati ad Magistrum.

Mox & alterã iniuriã adiecêre. Etenim Lithuanos mercatores apud Ragnetã uiolarũt, & merces eorũ diripuerunt. Hac gemina iniuria irritatus Vitoudus, prior bello persequi Cruciferos adortus, Rumboldũ Marsalcũ clàm cum expeditis copijs in Samagitiã misit: præsidia Cruciferorũ, quę erant cum Michaële Cochmeistro pfecto siue aduocato nouæ Marchiæ, uel cæpit, uel interfecit, uel eiecit, & Samagitiam omnẽ iam inde ab initio à Cruciferorũ imperio abhorrentẽ in suã ditionẽ redegit. Venêre deinde año sequenti, q fuit 1409. post Christũ natum Obornicos ad regẽ legati Cruciferorum, questũ de erepta Samagitia, captisq; & cæsis ibi præsidijs suis: & cum bello sibi tantam iniuriam ulcisci necesse esset, propterea quòd res repetitæ à Vitoudo non redderentur, quęrebant ex rege, esset' ne illi opem laturus? Fluctuabat animo Vuladislaus, quid faceret: si deesset Vitoudo, Cruciferis eum atq; patriam suam planè prodebat: sin optitularetur, omnem difficilimi belli molem in se et Poloniam, commodiorem prędas agentibus & bellantibus, quam Samagitia est, attrahebat: & abhorrebãt ab eo bello Polonorum animi.

1409. ann. Cruciferorum legati ad regem.

Itaq; ad amplissimum consilium atq; comitia rem integram reiecit: neq; certi quicq; legatis tunc respondit. At illi elati superbia & impatientia, & protestati, non à se, uerùm à rege fœdera uiolari, minabundi discessêre. Comitia deinde rex Lenciciæ ad decimã septimam diem Iulij habuit. Inde, cum omnia prius experiri, quàm ad arma uenire, in cõmune placuisset, tres legati ad Magistrũ missi, ijdẽ q prius, ultimo excepto. Postulabant hi à Magistro, ut conuentu constituto amicè cũ rege de omnib. iniurijs trãsigeret. Regis' enim, nõ Vitoudi proprium & hæreditariũ esse dominatum Lithuaniæ.

Poloni oratores ad Cruciferos.

Excandescere Magister, & moram pati nolle, confestimq; arma se Lithuanię illaturum esse minari. Ibi archiepiscopus non ferens Magistri superbiam: Desinas, inquit, nos bello terrere. Si arma contra Lithuanos cæperis, uicissim arma nostra domi tuæ senties. Quod dictum in mandatis' ne archiepiscopus à rege acceperit, an bili percitus, inconsideratiùs protulerit, incertũ est: optatum quidẽ certè Magistro accidit. Quocirca statim is subiecit: Bene se rẽ habere, cùm sententiã regis teneat, caput se potius petiturum, q pedes: & culta magis, q inculta: agros uberes potius, quàm syluas & solitudines. Ita tũc legati impatiẽtia bellũ approperatũ est. Nec mora, dictis facta Magister adiecit. Dimissis enim legatis, ad mediũ Augusti mensis cũ exercitu

Archiepiscopi responsum animosius quàm consideratius.

Dobrinum captum & incensum.

Dobrinum magna ui oppugnatū, cæpit & incēdit. Polonos, qui arcem defendebant, unà cum prefecto arcis Iacobo Plominio capitali pœna affecit. Inde Ripinū & Lipnum oppida primo impetu capta uastauit, magnaq; in oppidanos & agrestes crudelitate debacchatus, ne teneræ quidē ætati & muliebri sexui pepercit. Inde motis ad Bobrounicos castris, arcē oppugnare orsus, in deditionē accepit: quāuis defendi ea diutiùs, arte, præsidio et cōmeatu munita, potuisset. Quare p̄fectus arcis Varcislaus Gotartouicius de Lissorū familia, fœdum carcerē postea regis imperio pertulit. Cæteri uerò equestris ordinis, qui in pręsidio fuerāt, infamia notati.

Plomycouius uirtute infamiam deleuit.

Tametsi ea infamia Bartholomęus, Plomycouius, unus de his, anno sequenti, cū multa fortis uiri opera in prælio Gruneualdensi edidisset, sese liberauit. Nunquā tamen postea satis compos rationis fuit, cum semel dolore infamiæ de statu mētis dimotus esset. Zlotoria deinde acriter oppugnata, post octauum diem in deditionem Cruciferorum uenit, cùm magna pars defensorum ictu balistarum & bombardarum interfecta esset: reliqui captiui abducti, cum de commutatione captiuorum postea cum Vitoudo conuenisset, tamen Cruciferorum perfidia, cùm ij suos recepissent, dimissi nō sunt. In Bydgostia expugnanda cum plusculum laboris sentirent, propterea quòd arx ea munitissima erat, per proditionem, corrupto præfecti uicario, quem Burgrabium uocant, ea potiti sunt. Quo cognito, præfectus arcis Thomas Venglessinius, qui etiam totius maioris Poloniæ præfectus erat, absens magno mœrore confectus, non ita multo pòst uita excessit, & successorem Vincētium Granouium castellanum Naclensem accepit.

Vincētius Granouius præfectus maioris Poloniæ.

Rex ubi hæc crebris, certisq; nuncijs accepit, minimè cessandum sibi ratus, expeditionem & ipse toti Poloniæ, Russiæ & Lithuanię contra Cruciferos indixit: minores Poloni cum Russis ad Volboriam, maiores ad Lenciciā conuenire iussi. Quod ubi factum est, recensito apud Radeouiam exercitu, ad Bydgostiam sub finē Septembris castra admouit, arcemq; obsedit. Ibi Magister, cùm retinere se eam posse diffideret, Conradum Olessnicensium ducē ad regē cum his mādatis misit, ut rex Venceslaū regem Bohemorū de Bydgostia secū pariter arbitrum caperet. Quanq; aūt hoc ille agebat, ut apparatū regium eluderet, non abnuebat tamen Vvladislaus, si non modò de Bydgostia, uerùm de cuncto Dobrinensi tractu, atq; adeò de omni controuersia, Magister illum sibi arbitrū ferret. Iam enim hyems appetebat, nec Vitoudus cum Lithuanis ueniebat: missoq; excusandi sui causa ad regem nuncio, inducias suadebat.

Bydgostia recepta à Polonis.

Dum cunctatur Magister cōditionem oblatam à rege accipere, Bydgostia post octauum diem à Polonis expugnata, & mox refecta, præsidioq; munita est. Magister ad Suece suos cōuenire iusserat: quod ubi rex cognouit, partem copiarum statim eò misit: pulsi, dissipatiq;, qui primi de hostibus conuenerant, & castris exuti. Interea interuenêre oratores regis Venceslai, Conradus senior dux Olessnicensium, & Ienco Vvratislauiensium ac Suidnicensium præfectus: bellumq;, inducijs utriusq; patris consensu, usq; ad uicesimā quartam diē sequentis anni constitutis, diremêre, ut interim Venceslaus de tota controuersia inter dissidētes arbitraretur. Quo nomine senatus regius uulgo malè audijt, quasi corruptus à Cruciferis, nō satis decoras sibi inducias cōfecisset. Ita tunc ab armis discessum est.

Lithuani Prussiam uastarūt, et tria oppida incenderunt.

1410. ann.

Netupa fl.

Quanquā Sigismūdus Coributus frater Vitoudi cum nihil adhuc de inducijs compertū haberet, è Lithuania excursionē fecit cū Lithuanis in Prussiā: ac trib. oppidis hostilibus, plurimisq; pagis direptis & incensis, magnā prædam reportauit. Quos ut ulciscerentur Cruciferi, qui excusationem ignorantiæ non accipiebant, mense Martio anni sequentis clàm per auias solitudines atq; syluas tacito agmine progressi, transmisso Netupa amne, & statione Lithuanorum apud Iascrum, prodente eam fumo, oppressa, in Volcouiscos improuisò impetum fecêre: multosq; mortales, qui ad rem diuinam festo die conuenerant, uico incenso, captiuos abduxêre.

Vitoudus in syluā sese abdidit.

Vitoudus uerò cum septem milliaribus ab eo loco abesset, ac de aduētu hostium certior factus esset, raptim in interiores syluas cum uxore sese abdidit, donec discessisse eos cognouit.

Concilium Pisanum.

Sub initium autem huius belli Prussici, concilium Pisis in Hetruria apertum est, extinguendi schismatis causa, quod supra quadraginta años, binis, ac interdū ternis de summo pōtificatu contendentibus, rēpublicā Christianam afflixit. Ad id concilium Petrus Vissus episcopus Cracouiēsis profectus est. Cęteri uerò episcopi Polonici, itemq; Academia Cracouiensis, collegium Plocensis basilicę, q̄ tunc episcopum habebat, & Abbas Tinecensis, legatos misêre. Sed nō modò nō oppressum, sed auctū etiā ibi schisma est, cum duobus, Angelo Corrario, qui Gregorius duodecimus, & Petro Lunensi, qui Benedictus tertiusdecimus appellatus est, nequicquam reiectis, tertius Petrus Cretensis de sodalitio Franciscano pontifex creatus esset, Alexandri quinti nomen adeptus. Causa reijciendi duos illos fuit, quòd ij, cum sanctè uterq; promisisset

sisset se abituros esse pontificatu, redintegrandæ ecclesiæ gratia: ubi id Cardinales postulassent, ludificabantur eos, qui fidem suam secuti essent, ac ne ueniebant quidem ad concilium. Secutus est aūt Vvladislaus rex concilij authoritatem, cum superiori tempore Gregorium pro pontifice habuisset: ac decanatus Cracouiensis, & præposituræ Gnesnensis conferendæ ius sempiternum ab eo accepisset.

Bohemici motus.

Per idem tempus Praga, ac mox tota Bohemia nouis motibus agitari, Ioanne Husso, & Hieronymo Pragēsi authoribus, cæpit: uicinasq; Morauiam, Silesiam, & Germaniam, ac Poloniā etiam partim pestifero nouæ hæreseos ueneno afflauit, partim cædibus & incendijs exercuit, & multis, magnisq; incommodis uehementer afflixit, ab ambitione & contētione scholastica orto initio: Rege Venceslao non modò non compescente, sed compendij sui causa alente etiam contentionem, cum dictitaret, anserem (hoc enium Husi cognomen apud Bohemos sonat) aurea sibi oua párere. Ac suppressit quidem utcunq; incendium id oriens Sbinco archiepiscopus, quoad uixit:

Episcoporum auaritia.

sed cū ipsi Albicus medicus, homo auarus successisset, nec multò pòst, emptā archiepiscopam auariori etiā Conrado Vestphalo uendidisset, atq; is muneris sui negligēs, pecuniam modò cùm ad ꝓpinquos ditandos, tū ad res suas dubias auarè corraderet, ac miserè comparceret, diffudit id sese longè lateq; fomentū subministrante dissidio pontificum, & crucis militia, q̄ iussu Ioānis uicesimi tertij pontificis contra Ladislaū regem Neapolitanū per totū orbē Christianū, uenia peccatorū omniū ꝓposita, cōcitabat̃. Grauit̃ enim edictū illud pontificiū, ac deinde uitia sacerdotū, Hussus, ut erat disertus, secūdo populo insectatus est: & hoc quasi gradu facto, mox cū sacrū ordinē inuisum uulgo reddidisset,

Ioannes Vicleffus hæresiarcha.

Ioannis Vicleffi Angli hęretici praua dogmata unà cum Hieronymo disseminare cœpit. Quorum successu inuitati Iacobellus & Petrus Mysnenses Germani, nōnihil et ipsi de suo ad ea dogmata adiecêre. Inde uires sumente multitudine, ducesq; improbos nacta, coitiones non modò cōtra magistratū Pragensem, sed etiā cōtra regē ipsum uulgò haberi, & res gladijs, nō uerbis geri, bonisq; ecclesiasticis manus admoueri cœptæ: mox omnia sūma & ima ꝑmixta, iuraq; humana ac diuina euersa, ita ut neq; Vēceslaus rex, amissis semel per incuriā et cōniuentiā habenis regni, subuenire ꝑditis reb. potuerit.

Sigismundus rex Vng. Bosnam recepit, et à Turcis iterum uictus est.

Ac ne Sigismūdus quidē frater eius, q post recuperatū de Turcis Bosnense regnū, & aduersam cum Cyriscelebe siue Calepino Baiazetis filio, siue Mahomete eiusdē nepote, in Golubecijs cāpis pugnā, Roberto Cæsari mortuo successit: aliquanto aūt post etiā regnū Bohemorū post Vēceslaum suscepit, multaq; cōsilio pariter & armis cōtra cōtumaces Bohemos nequicq; tentauit. Sed nos ad nostra redeamus. Reuersus à bello Prussico Vvladislaus ꝑ maiorē Poloniā, apud Nepolomiciā comitia habuit. His pactis, legatisq; ad Venceslaū regē, ad tractādū de pace cum Cruciferis, designatis, mox Breste Lithuanicū contēdit, & ibi cū Vitoudo de ratione totius belli gerēdi secretò, solo Nicolao Tramba p̄sente, cōstituit.

Rex in Lithuaniam.

Inde in Russiā diuertēs, uenationib. uacauit: confectāq; bisontiū, onagrorū atq; ceruorū magnā uim, et sale cōditā, secūdis fluminib. Narua & Vistula, Ploscū transmisit. Inde porrò sequētis āni, q fuit 1410. initio, ꝑ Chelmēsem, in Lublinēsem & Sēdomiriēsem tractū reuectus, nusq; uenatiōes intermisit.

1410. ann.

Inde cum eū Hermannus comes Ciliæ, frater patruelis Annæ reginę, uisisset ac de congressu cū Sigismundo Vngarorū rege instituēdo cōfecisset, Russia ac Podolia rursus cursim peragrata, post pascha Sādeciā pariter cū Vitoudo aduenit, quò iam cōplures proceres iussi cōuenerāt. Expectabat etiā Kesmarci Sigismundus. Nec tamē cōuenerūt reges.

Sigismundus cur fauit Cruciferis.

Sed missus à Vvladislao cum nōnullis procerib. Polonis ad Sigismūdū Vitoudus, de stabiliēdis cum eo in reliquos quatuor años inducijs, q̄ in sexdecim annos olim pactæ erant, id responsi accepit: si Vvladislaus bellū Cruciferis faceret, Sigismundū eis deesse nō posse. Etenim Roberto Cæsare ꝑ id tempus uita defuncto, adspirabat is ad Romanum imperiū (quod & consecutus est) quamobrē gratiam Germanorū principum, apud quos gratiosi erāt Cruciferi, aucupabat̃. Quin ipsi Cruciferi quadraginta millia numûm aureorū ei pro miserant, si Polonis bellū indixisset. Cæterùm ad pacem componendam operam suam regi pollicitus est Sigismundus.

Sigismundi regis Vngarorū artes.

Cum Vitoudo aūt secretos sermones absq; arbitris habuit, quib. eum ad se allicere, & à fide ac societate Vvladislai, spe regni Lithuanici iniecta, auocare conatus est. Verùm Vitoudus dolis Sigismūdi intellectis, insalutato eo discessit. Sed intra unum milliarium consecutus eum Sigismundus, honorificè, magnis donis muneratum, dimisit. Nec celauit is Vvladislaum de Sigismundi consilijs atq; artibus: quibus etsi tunc captus non est, postea tamen irretitus fuit, quemadmodum suo loco dicemus.

Monasterium Sandecense.

Condidit autem per hosce dies Vvladislaus rex Sandeciæ monasterium Præmonstratensibus, quos uocant, monachis, abbatiq; eius curam propinqui ptochodochij mandauit. Ad bel-

lum deinde Pruſsicum ſummo ſtudio cœpit incumbere, ſpe pacis, Cruciferorũ improbi-
tate & iniquitate Venceslai præciſa. Nam is cum arbitrium inter diſsidentes ex cõpromiſ-
ſo ad ſe delatum recepiſſet, ut erat homo nihili, & uoluptatibus atq; ebrietati totus immer
ſus: ne cognita quidem cauſa, de ſententia Iodoci Marchionis Morauiæ ita pronunciauit,
ut nullã prorſus neq; iuſtitię, neq; æquitatis rationem duceret: ad hæc ineptiſsimè quę ex-
tra controuerſiam erãt, adiungeret, ut Poloni non niſi ex occidentalibus oris regẽ ſibi de-
inceps peterẽt: Dobrinenſem aũt tractum, ut ipſe uno anno obtineret, atq; interim delibe-
raret, utri parti eum adiudicaret. Quæ ſentẽtia cum Germanica lingua à ſcriba recitari in-
ciperet, noſtri diſceſſêre, negantes ſe Germanicæ cõcioni ꝓpter linguæ imperitiã intereſſe
uelle. Erat aũt Iodocus infenſus Vvladislao, propterea ꝙ is ęmulũ ſuum Procopium con-
tra ſe armis adiuuiſſet. Deſperata igitur æqua pace Vvladislaus, dimiſsis in omnes partes
literis reſtibus alligatis, quæ ex eo reſtium nomen obtinent apud Polonos, expeditionem
cunctæ Poloniæ edixit. Ne quid aũt abſente ſe & in Pruſsicũ bellũ intento Sigiſmundus
turbaret, quemadmodũ præ ſe ferebat, Ioannẽ Scecociniũ caſtellanũ Lublinenſem, & prę-
fectum Sandecenſem, gente Odrouanzũ, cum omni Sciricienſis atq; Biecenſis oræ nobi-
litate ad tutandã illam oram ab Vngaris reliquit: Vitoudum & aulicũ ſuũ comitatũ, ut ſe
ad bellũ cõpararẽt dimiſit: militem mercenariũ cum ductoribus ordinũ atq; centurionib.
metandorũ caſtrorũ, & inſtruendarũ acierũ peritis è Bohemis atq; Morauis, de ſententia
Sbignei Brezij Marſalci (alijs aduerſantibus, & ſumptuũ magnitudinẽ, dubiamq; & infir-
mã externorũ militum fidẽ cauſificantib.) acciuit: cum Sbigneus diceret, uictorib. quidẽ il
lis uictos hoſtes ſtipendia penſuros eſſe: ſi uerò uicti fortè eſſent, pro cęſis, captisq; nõ fore
qui ea peterent: fidelem aũt operã eos nauaturos eſſe in cõſpectu eorũ, apud quos ſtipen-
dia facerent, dimicantes, & infamiã ignauiæ ſiue perfidiæ ex diſciplina militari meruẽtes.
Miſit tamẽ iterum Vvladislaus legationẽ ad Sigiſmundũ regẽ: eumq; & fœderũ, & pro-
miſsi de tentãda pace inter ſe & Cruciferos admonuit. Et prolixè quidẽ ille ꝓmiſit, ipſum
ſe ad Cruciferos ea de cauſa profecturũ eſſe: ſed mutata ſententia, Nicolaũ Garã Vngariæ,
& Sciborium Sciboricium Polonũ Tranſyluaniæ palatinos, & Georgiũ Kerſdorfum Sile
ſium legatos miſit in Pruſsiam, non tam pacis tractandæ, quàm quadraginta millium flo-
renorum à Cruciferis emungendorum cauſa. Benignèq; ij legati habiti à Vvladislao, et in
Pruſsiam uſq; eius iuſſu atq; ſumptib. deducti ſunt. Nihilo tamen magis remittebat is in-
ſtitutam expeditionem. Erant in aula & miniſterio Sigiſmundi cõplures Poloni equeſtris
ordinis, & in his nobiles in primis, Zauiſsius cognomento Niger, & Ioannes Farurcius
Garbouij fratres germani, gente Sulimæi, Thomas Calſcius Roſeus, Albertus Malſcius
Nalencius, Dobeslaus Puchala Venauius, Ioannes Broglouius Grimalius, & Scarbicus
Gorius Habdancus, q propter præclara merita ſua non contẽnendas facultates & poſſeſ-
ſiones in Vngaria, beneficentia eius regis adepti erãt. Qui oẽs ubi regẽ ſuũ Vvladislaum
ad Pruſsicũ bellum proficiſci, & Sigiſmundũ ad uiolandũ cum eo fœdus pronũ eſſe ſenſe-
runt, relictis poſſeſsionibus, & ingentib. Sigiſmundi pollicitationib. repudiatis, memora-
bili exẽplo Vvladislaũ ſecuti ſunt. Nec malè eis poſtea reſpondit Vvladislai gratitudo &
liberalitas. Proficiſcens aũt is ad bellum Pruſsicum, Nicolaum Curouium archiepiſcopũ
Gneſnenſem Cracouiæ cum imperio reliquit: & quacunq; iter faciebat, profuſa in egenos
largitione utebaẽ. Cum aũt Slupiã, quod oppidũ epiſcopi Vvladislauienſis ſub Lyſſecen-
ſi monaſterio ſitum eſt, perueniſſet, biduo ibi cõmoratus, diluculo ad ædẽ ſacrã, ligno cru
cis Chriſti celebrẽ, in excelſo monte poſitã, pedes aſcendebat, nec niſi ueſperi ad ſumendũ
cibum in oppidum deſcendebat, cum totum diem precationi flexis genibus in templo ua
caſſet. Iam induciæ cum Cruciferis expirarant: Poloniq; equites, quos rex de aulico comi-
tatu ſuo ad præſidium Inouuladislauiæ, Breſte & Bydgoſtiæ præmiſerat, initium belli fe-
cerant, incenſis cõpluribus pagis in ripa Viſtulæ, Magiſtro Cruciferorum cum legatis Si-
giſmundi non ſine perturbatione animi inſpectante. Sed furore eius mitigato, legati decẽ
dierum inducias, per quas de pace ageretur, rurſus confecerunt. Quę quidẽ induciæ, tam-
etſi nihil per eas de pace actum eſt, tamen ex re noſtrorum fuêre: quòd nondum copiæ ad
conſtitutum locum conuenerant. Cùm autem eæ apud Ciruenſcenſe monaſterium cõue-
niſſent, nauali ponte iuncto, qui multò antè ad eum uſum ingenioſè apud Cozinicios ſal
tus excogitatus & paratus erat, Viſtulam cum impedimentis, curribus & bõbardis tranſ-
miſêre, & in ulteriore ripa caſtra poſuêre. Eò Vitoudus cum Lithuanicis ac Tartaricis co-
pijs aduenit. Neq; uerò is ſuos tantũ Lithuanicos Tartaros adduxit, ſed Zauolgẽſes ſiue
Tranſuolganos etiam, quos per hyemẽ unà cum liberis & uxoribus eam ob rem ſuſtenta-
rat.

Venceslai regis Bohem. arbitriũ inter Polonos & Cruciferos.

Pruſsicum bellum.

Mercęnarij milites externi an utiles ſint.

Legati Sigiſmundi ad Cruciferos.

Archiepiſcopus gubernator Poloniæ.

Poloni uexant Pruſsiam.

Vitoudi exercitus.

rat. Exactis decem dierum inducijs, cum ne tentata quidem pax eſſet, Ioãnes Broglouius,
quem rex pręſidio Bydgoſtienſi præfecerat, cùm non contemnenda ſuorum manu noctu
in Succenſe territoriũ ingreſſus, inſidias opportuno loco poſuit: ipſe uerò poſtridie cum
paucis circũ arcẽ & oppidũ populabundus, hoſtes elicuit, & ſimulata fuga in inſidias in-
duxit: ubi à fronte & à tergo circũuenti, omnes ad unũ partim cęſi, partim capti ſunt. Quo
cognito, Cruciferi Henricum Plauenium cõmendatorem Succenſem cum præſidio tueri
oram illam iuſſerunt. Venerunt deinde in caſtra regis legati Sigiſmundi, & ꝑſpecta uolun
tate regis ad pacẽ ęquis conditionib. cõponendã inclinata, ad Cruciferos reuerterũt. Fue-
runt aũt conditiones à rege editæ, ut Cruciferi Dobrinenſem ditionem ſibi redderent, Sa-
magitia abſtinerent: de damnis uerò, ut Sigiſmundus arbitraretur. Nec eas tamẽ Cruciferi
accipiebant: indignũ rati, ab hoſte armato, ac ditiones ſuas infeſtante, cuiuſq; modi cõdi-
tiones accipere, quaſi uictoriam in manib. haberent. Cum aũt nihil reſponſi rex ab Vnga-
ricis legatis acciperet, miſit ad eos Petrum Corsbocum equitẽ, ut de Cruciferorũ ſentẽtia
certior fieret. Re in cõſultationẽ Cruciferorum à Magiſtro poſita, fremere omnes, & bellũ
ꝗ̃ pacem malle: unus ab omnib. cõmendator Meuenſis, comes Vendenſis, ãnis & uſu rerũ
prudentior, diſſentiebat, pacem ſuadens, & cõmunem eſſe Martem, dubiumq; euentũ bel
li dictitans. In quem Vernerus Tetinger Elbingenſis cõmendator grauius inuectus: Po-
teras, inquit, cum iſtoc animo domi manere, & ægrotorum fratrum curam gerere. At ille:
Ego, inquit, quæ recta & utilia iudico, in medium conſulo: ſed tamen ſi his aliter uidebiẽ,
ita me Deo propitio geram, ut genere meo dignũ eſt, tu uide, ne ſis dictis ferocior, quàm fa
ctis fortior. Intercepit rixam cõmèndatorum Sciborius, pacemq; enixius ſuadere cœpit.
Sed eum quoq; Magiſter increpuit: Polonus, inquiens, cum ſis Scibori, quæ in rem Polo-
norũ ſunt loqueris. Interim dum hęc fiunt, promouebat caſtra Vvladislaus, & quodã tem
pore ex cõpoſito hoſtium aduentũ nunciari iuſsit, ut in opinato tumultu negligentiam &
ſecuritatem ſuis excuteret. Cum autem ad Vecram amnem caſtra haberet (qui locus Ma-
ſouitice quidem ditionis erat, ſed eum tunc Cruciferi datis duci mutuò quinque millibus
marcarum Pragenſium, hypothecæ nomine obtinebant) ibi Lithuani atq; Tartari non ſe-
cus ac in hoſtes omnẽ crudelitatem, nulla neq; ſexus neq; ætatis miſeratione, exercuêre.
Qua de re grauiter repræhenſus rex à primoribus Polonorum, cum ſe ij cum omni nobi-
litate Polonica tam impia caſtra deſerturos eſſe minarentur, captiuos omnes ſolui iuſsit,
ac dimitti. Motis autem ex eo loco caſtris, cum primùm hoſtium fines attigit, expandit a-
cies in latè patenti planicie: acceptumq; manu ſua uexillum maximum, cuius inſigne eſt
alba aquila coronata hiante roſtro, & extenſis alis, explicat, ſuſpiransq; & lachrymabun-
dus ſonora uoce ita fatur: Deus Optime Maxime, non modò factorũ atq; dictorum, ſed
& cogitationum omnium cognitor, tu mihi teſtis es locupletiſsimus, me inuitum ad hoc
bellũ cũ Chriſtianis qualibus qualib. Chriſtianis tamen, gerendũ deſcendere, maximis &
intolerabilibus Cruciferorum iniurijs prouocatũ: & officio meo adductum, ut populos
abs te curæ & fidei meæ concreditos, de rapacibus & cruentis eorum manibus, & infan-
dis contumelijs uindicem. Tu noſti, conſilia pacis me nunquã defugiſſe, & uel iniqua pa-
ce iuſtum bellum redimere cupiuiſſe, ſi quem religioſi homines inſatiabili cupiditati, & ir-
religioſæ ſuperbiæ ſuæ modum ſtatuere uoluiſſent. Sed quando nihil apud eos manſuetu
dine & patientia, uix priuato homini, nedum principi conſentanea, proficio, tuæ iuſtitiæ
fiducia iuſta, piaq; arma ſumpſi, tuisq; auſpicijs uexillum hoc nunc explico. Tu quæſo iu-
ſtiori cauſæ faueto, & ſanguinem Chriſtianorum hominum, qui immaniter hactenus à
Cruciferis trucidati ſunt, quosq; hoc bellum utrinq; abſumet, ab illis qui bello cauſam de-
derũt, expetito. Hæc rex, collachrymante omni exercitu. Idem fecêre deinceps Vitoudus,
& Maſouij duces, & ꝓceres tam Poloni quàm Lithuani. Deinde Poloni abſterſis lachry-
mis, carmen patrium, ſiue Pæana Virgini matri Dei dicatum, cuius authorem diuum Ad-
albertum archiepiſcopum ferunt, cecinêre. His peractis, quæſitus eſt, cui ſumma admini-
ſtratio totius belli ſecundum regẽ cõmitteretur. Detrectantibus autem tantum onus, ma-
ximo cum periculo cõiunctum, Bohemis & Morauis, qui ſcientia rei militaris præſtare in
primis uidebantur, ad Zindramum Maſcouicium enſiferum, ut uulgò uocãt, Cracouien-
ſem, ortum ex ea familia, cuius inſigne ſol eſt, munus id defertur. Erat is quidẽ ſtatura par-
ua, ſed ingenti ſpiritu, & ingenio, ſolertiaq; nõ uulgari. Huic adiuncti cõſiliarij, Vitoudus,
Chriſtinus Oſtrouius caſtellanus Cracouienſis, Ioãnes Tarnouius Cracouienſis, Sendi-
uoius Oſtrorogus Poſnaniẽſis, Nicolaus Michalouius Sendomiriẽſis palatini, Nicolaus
Trãba ꝑpoſitus apud S. Floriani & ꝓcancellarius, Sbigneus Brezius marſalcus, & Petrus

Polonorũ prima de Cruciferis uictoria.

Pacis conditiones à Polonis propoſitæ.

Tetingeri ferocia.

Vecra fl.

Vvladislai regis oratio pia.

Bogarodiza Pæan. d. Adalberti.

Conſilium Caſtrenſe.

Saffranecius magister cubiculi,siue succamerarius,ut uocant,Cracouiensis.His constitu-
tis,ad Luterbergam hostile oppidum, quod iam nostri succenderant, castra mota. Ibi res

Luterberga oppidum.

horrenda accidit, ac barbarico duorum Lithuanorū supplicio disciplina militaris in exer-
citu sancita est. Dira ac detestanda scelera Lithuani atq; Tartari in excursionib.atq; popu-
lationibus pagorū nihilominus patrabant,matronas atq; uirgines constuprabant, infan-
tes dissecabant,templa cum sacris diripiebant: & quodam loco sanctissimū CHRISTI
IESV corpus,quod in templis de more apud Christianos asseruatur, de argēteo ferculo
profanè in terram abiecerant.Id ubi resciuêre nostri,fremêre cuncti:& ni plectantur sacri-

Polonorum pietas.

legi,militiam se deserturos esse,populariter minari. Hoc clamore & fremitu cōmotus rex,
authores sceleris perquiri iussit. Inuenti duo Lithuani,Vitoudi iussu ipsi sibi furcam exci-
tarunt,& suis uterq; manib.barbaro,sed patrio tamen more,sese suspenderunt,obiurgātes
sese mutuò,ne sua cunctatione iram principis in se magis accenderent:quasi is atrocius e-
tiam aliquid in eos posset statuere. Nec ferê tale quippiam postea designatum est, territis
cunctis duorū supplicio.A`Luterberga deinde ad Curetnicum,quod oppidum cum arce
superposita ad Rubicouū lacū est,haud procul à Deruācia flumine,castra mota. Vnde cū

Curetnicum oppidum.

pabulatū nōnulli de nostris excurrissent,quinquaginta equos hostiū, qui in flumine ada-
quabantur,sessorib.deiectis cœpêre:& cum his reuertentes,eminùs conspecti,cum speciē
hostiū aduentantiū præbuissent,tumultū in castris cōciuêre.Sed mox is resedit, errore co-
gnito. Quod ne deinceps accideret, edictū est publicè regis iussu, ne quis absq; cōmeatu
castris egrederetur,neúe in castris tuba uteret̃,præter unum regium tubicinem.In mouen-
dis autem castris hæc ratio instituta, ut ad primum regij tubicinis cantum cūcti sese arma-
rent:ad secundū,equos sternerent & frenarent:ad tertiū uerò,ut Marsalcū cum regio uexil-
lo minore præcedentē,cōpositi suo quisq; ordine sequerent̃. Omnia deniq; cautius & ac-

Edictū regiū ad disciplinam militarem pertinens.

curatius fieri cœpta,propterea q̃ haud procul castra habebāt Cruciferi, traiectu fluminis
nostros prohibituri,cuius utranq; ripam & alueum densis stipitibus & sudib.præfixis im-
pedierant.Quibus rebus cognitis rex,ne suos in extruendo ponte fatigaret,ac dimicatio-
ni obijceret,reflexo ad caput amnis per aspera & mōtosa loca itinere,p̃pe Zaldouiā oppi-
dum castra metatus est.Venit eò ad regem Fricius Reptius Silesius, cum mādatis legato-
rum Sigismundi regis:& quando frustrà de pace apud Cruciferos tentatū erat, bellū Vv-
ladislao Sigismundi nomine in secreta magistri militiæ & octo consiliariorū audientia li-
teris Sigismundi exhibitis,denūciauit. Soli aūt regi secretius in aurē insusurrauit, ne quid

Sigismundus rex bellum Polonis indicit.

ea denunciatione terreret̃: quadraginta enim milliū aureorū à Cruciferis emungēdorum
causa,eam factā esse,animauitq; eum,ut ne conserere manus cum Cruciferis, quorū uires
longè essent inferiores,reformidaret.Dimissus cū eo responso, quo Vvladislaus Sigismū-
do extremā pro cōplurib.maximisq; suis beneficijs ingratitudinē exprobrauit, & ultionē
diuinam in caput eius,qui prior fœdus rumpebat,imprecatus est.Vbi in castra Crucifero-
rū redijt Fricius,certiores eos fecit de castris regijs. Crediderāt em̄ ij Polonos atq; Lithua-
nos subito pauore perculsos,fuga dissipatos esse.Nec multò pòst ab exploratorib. nūcia-
tum est,Polonos Dambrouinum,quod Gilgemburgum Teuthones uocarūt, oppidum
frequens & opulentū,& lacu in orbem ferè circumfuso,& spisso muro munitū,expugnas-
se,direptumq; incendisse,& uersus Marieburgū iter intendere.Quo nuncio accepto Cru-

Dambrouuno oppidum direptum & incensum.

ciferi ira perciti,uociferari,indignissimū facinus:impunè ab his ditiones suas infestari,q̃b.
ipsi prius Pomeraniam atq; Dobrinum eripuissent,& quorū regionem ferro & igni quo-
dam tempore longè,lateq; peruastassent:nec ferēdum amplius, quin de summa rerū cum
Polonis primo quoq; tempore decernerent.Itaq; in hostem se duci flagitabāt: neq; Magi-
ster abnuit.Rex cum altero quoq; die apud Dambrouinum expugnatum statiua habuis-
set,captiuosq; omnes,exceptis Cruciferis religionē professis,benignè relaxasset, prædaq;
& cōmeatu copioso exercitum ditasset:tertia die,hoc est,quintadecima mensis Iulij, facto
duûm milliariū itinere,inter fruteta & nemora prope Gruneualdum & Tanebricū pagos
castra metatus est.Fuerat nox præcedens tempestatibus inquieta, sed apud Cruciferorū q̃
nostrorum castra longè inquietior,ita ut eorū tentoria disijceret:manè aūt ualidiores uen-
ti flare cœperant.Quam ob rem cum rex non facta re diuina,præter morē castra mouisset,
apud Gruneualdum demùm erecto tentorio rei diuinæ uacauit.Interim ei nunciat̃ ab ex-

Rex rei diuinæ uacare solitus.

ploratoribus,alio super alium accurrentibus,hostes adesse. Ad extremū ueniens ipse Vi-
toudus,nunciat hostes in cōspectu esse:ni maturetur,in imparatos impetum daturos: nec
tamen auelli rex ab altaribus,donec sacra peragerentur,potuit.Et fuit sanè res in periculo,
si hostes aciebus nostrorum nondum instructis,illicò signa intulissent. Sed ne id facerent,
diuinitùs,

diuinitùs,uti creditum est,impediti sunt:ueriti, ne quid fraudis & insidiarū nostri nemorū
opportunitate occultarent. Interea commodè à Zindramo & Vitoudo acies instructæ:
læuum cornu Poloni, dextrū Lithuani tenuêre. Quinquaginta fuêre signa Polonica,Li-

Signa Polonorum et Lithuanorum.

thuanica quadraginta. In prima acie robur totius exercitus & ueterani milites collocati.
Iamq; pugnæ signum à rege poscebatur:& singuli,bini, terniq; inter duas acies procurren-
tes,cum pari numero hostium manus conferebant:& rex iam peractis sacris armatus in a-
ciem prodierat,imbellemq; sacerdotum & scribarum turbam ad castra remittebat:cùm ex
hostili acie duo caduceatores progressi, quòd mādata ad regem à Magistro ferre se signi-
ficabant,intacti ad regem deducti sunt.Hortabantur autem ij regem Magistri nomine,ne
tam cunctanter & meticulosè pugnam iniret:& quo incunctatius id faceret,duos gladios
strictos & cruentos (quemadmodum carmen uulgare de prælio hoc compositum, quod

Gladij missi regi à Magistro.

in hanc usque diem extat, habet) ei & Vitoudo obtulêre, ut uel ijs aduersus Cruciferos u-
terentur. Ne quam uerò angustiarum ad explicandos ordines excusationem necterent,
néue inter nemora latitarent,concessurū ipsis esse Magistrum plus campestris spacij. Hæc
tam superba mandata dum caduceatores exponunt, interea Crucifericus exercitus, ut fi-
dem dictis eorum præstaret,non modico interuallo retrocessit. Rex (nam Vitoudus abe-
rat,Lithuanicam aciem obequitans)communicato cum his,quos circa se, quemadmodū

Regis modestū responsum.

diximus,habebat,consilio,placidè & modestè caduceatorib. respondit: Quamuis armo-
rum satis habeat in exercitu, accipere se tamen in Dei nomine gladios, contumeliæ causa
ab hoste missos:atq; ita accipere,ut omen uictoriæ,quam sibi armorum traditio portēdat.
Nunquam se quidem à pace abhorruisse: sed quando bellum mallent Cruciferi, & san-
guinem Christianum tantopere sitirent,sperare,mansuetudini suę & iustiori causę diuinū
auxilium affuturum,ac de illis condignas crudelitatis atq; superbiæ pœnas expetiturum.
Omnem autem eam rem unà cum electione campi,se diuinæ sapientiæ & iustitiæ cōmit-
tere.Accepti gladij,in ærario regio in hanc usq; diē asseruantur.Caduceatores aūt alter Si-
gismundi regis,alter Scecinensium ducis insignia præ se ferebant. Mox Vvladislaus pau-

Rex excessit ex acie.

cis pro tempore milites adhortatus, excedens ex acie (nam ita uisum erat proceribus atq;
consiliarijs, ut is aliquo loco cum delecta manu, quæ ipsi custodiæ & præsidij causa attri-
buta erat,extra discrimen prælij consisteret)canere signa iussit,simulq; exercitus omnis a-
lacer patrium pæana cecinit. Editiore loco Cruciferi constiterant,inde cum duas bombar-
das dato loco eiaculati essent,nec ullo tamen ferè detrimēto nostros affecissent, per decli-
ue cū infestis signis decurrit.Occurrêre & nostri aduenientibus:cōmissum utrinq; summa
ui præliū,ita ut fragor,sonitusq; armorū procul exaudiret̃.Iamq; ad unius fermè horæ spa-
ciū pugna durauerat,& neutro tamē inclinabat uictoria:ibi Cruciferi animaduertētes de-
bilius esse dextrū cornu nostrorū,in quo Lithuani,Russi,atq; Tartari,armis,equis & mul-
titudine Polonis aliquanto inferiores,turmatim instructi erāt,cum aliquot alarū subsidijs
maiorē in id impetū dedêre,eo cōsilio, ut eo pulso, totis uirib.læuum cornu,in quo perti-
nacius Poloni dimicabant,adorirentur.Nec uanus omninò conatus hic fuit.Statim enim
res nostrorū in ea parte deteriore loco esse cœpit,Lithuanis atq; Tartaris sensim pedē refe-

Lithuanorum fuga.

rentibus:& ad extremum, cum ad unius iugeri spacium tamen utcunq; hostium impetū
sustinuissent,in fugā nequicquā reuocante Vitoudo effusis. Nec ij sisti ullo modo potuê-
re:sed perpeti fuga pleriq; in Lithuaniā contendentes,actum esse de uniuerso exercitu re-
nunciarunt.Soli Smolenscij Russi,qui sub tribus signis in eodem cornu constiterant, fœ-
ditatē fugæ detestati,eximiæ uirtutis & fortitudinis laudem meruêre: & una turma peni-
tùs deleta,duæ reliquæ cum Polonis in læuo cornu sese coniunxêre. Alia ibi erat rerum fa-
cies:nostri enim acerrimè dimicantes,uexillum regium, cuius signifer fuit Martinus Vv-

Vexillum regium recuperatum.

rocimouicius,uexillifer Cracouiensis,ab hostibus deiectum,summa ui connixi recupera-
runt. Ibiq; primùm inclinari cœpit hostilis acies.Instabāt nostri perturbatis: & cōmodùm
leni pluuia delapsa,puluis,qui lōgiorem aspectum adimebat, resederat. Affuère quidem,
sed post tempus fermè,ij qui Lithuanos à dextro cornu pulsos longiùs persecuti erant: &
ni confusi iam fuissent suorum ordines,restituissent proculdubio pugnā. Verùm ij quoq;
& fatigati,& suorum peturbatione consternati,& sine ordinibus inuecti,nō diu Polono-
rum impetum sustinuêre.Erat extremū agmē Cruciferorū sub sexdecim signis, quod nō-
dum prælij fortunam tentauerat,in quo Magister & primores Cruciferorum erant. Id ubi
suorum fortunam cognouit,circumduci cœptum,ut ab latere nostros inuaderet. Fortè in
ea parte rex cum globo suo,& minori uexillo constiterat,euentum pugnæ expectans: ra-
tusq; in se aciem illam dirigi,Sbigneū Olesnicīū scribam in aciē ad suos misit, ut cohortes
aliquot

aliquot ſubſidiarias inde ſibi adduceret. Sed is reiectus à Nicolao Kelbaſſa gente Nalencio, negante id fieri cõmodè poſſe, ne ſpeciem fugientiũ exhiberent: & hoſtibus perculſis quidẽ, ſed nõ deuictis terga obijcerent: retulit, nullũ in acie cuiuſquã imperiũ exaudiri. Ibi rex cum experiri nihilominus fortunã prælij cuperet, retentus eſt ab his, quorũ fidei à toto exercitu cõmendatus erat: & uexillum minus, ne ex eo ibi eſſe agnoſceretur, occultatum. Interim Luſacius quidam Dipoldus Kikericius, miles ſtrenuus, totũ corpus armis tectus, ex hoſtili acie procurrens, regem & ipſum armis inſignẽ infeſta haſta petere uidebatur. In eum & rex uiciſsim haſtã direxerat: ſed Sbigneus Oleſſnicius inermis, cum ſemifracta haſta præcurrens, ut uel ſuo periculo regiũ periculũ auerteret, ab latere uibrata haſta de equo Dipoldum deiecit: deiectum rex haſta in frontem, reuoluta caſu caſside apertã, ferire ſatis habuit: ſed regij ſatellites eum interfecerunt. Præclarum & memorabile nobilis adoleſcentis facinus: quod rex poſtea magnis donis & epiſcopa Cracouienſi remuneratus eſt, cum ille ſacris initiari cogitãs, baltheum militarem abnuiſſet. Iam noſtri totam hoſtilem aciem, ſeu quæ initiò contra ſe conſtiterat, ſeu quæ actis in fugam Lithuanis poſteriùs acceſſerat, ingenti ſtrage fractam profligarant, cùm illum fortè cuneum ſub ſexdecim ſignis procul aſpexêre: & primùm quidem Lithuanos eſſe è fuga reuerſos credidêre: deinde cum error Dobeslai Oleſsnicij opera & audacia diſcuſſus eſſet, ſigna in eum cuneum à noſtris illata ſunt: & auctus is erat acceſsione non modica eorum, qui è profligata acie fuga eò delati erant. Sed eadem ibi fortuna fuit, uicti hoſtes non maximo negocio. Cæſis enim primoribus, qui primi pugnã inierant, facilè reliqua multitudo, cùm nihil iam ſpei opisq; uſquam cerneret, in fugam acta eſt. Fugientium terga noſtri prementes, eodem impetu caſtra iunctis carris atq; curribus munita cœperũt: & plurimos ibi mortales, ira nihil penſi faciente, contrucidarunt, ita ut inde torrens ſanguinis longiùs profluxiſſe memoret. Sed reuera uinum id fuit, ſanguine cæſorum tinctũ. Nam cum noſtri captis caſtris ad prædam uerſi eſſent, & magnam uini copiam, ut in opulentis ac delicatis caſtris, reperiſſent, auidius eo ſe, ut qui æſtu ac labore diuturno & uulneribus confecti impenſè ſitirent, iniurgitare cœperant. Qua re, ne à continuanda uictoria retraherentur, neu immoderatiore potatione morbum cõtraherent, diſſectis regio iuſſu uaſis, uinum inter cæſorum corpora profluens, ſpeciem ſanguinis præbuit. Neque uerò longiore fuga multi hoſtium euaſêre. Nam fugientes quoquo uerſus noſtri perſecuti ad aliquot milliaria, partim ceciderũt, partim captiuos abegerunt. Quodam autem loco paluſtri aliquot turmæ latitãtes, armorũ ſplendore proditæ, abiectis armis, pecudum in morem noſtris præ ſe agentibus, in caſtra compulſę ſunt: paucis, qui primùm reſiſtere auſi erant, interfectis. Cæſa feruntur hoſtium ea die quinquaginta millia, in quibus Magiſter & cõmendatores, paucis exceptis, fuêre: capta ad quadraginta millia, ſigna militaria relata unum & quinquaginta. Nec id mirum cuiquam uideri debet. Nam ad centum quadraginta millia hoſtium fuiſſe, autores habeo. Et ſanè omnis ferè Germania tũc autoribus Cruciferis in exitium Polonorũ cõſpirauerat. Sileſiorũ item & Slauorum, qui ad Oceanum Germanicum accolunt, duces, in cõſanguineorũ ac progenitorum ſuorum perniciem deuoti, armis Cruciferos uiriſq; iuuerũt. Ex his Conradus Albus Oleſſnicenſis, & Cazimirus Scecinenſis, qui ſoli per ſe ipſi cum auxilijs affuerãt, uiui capti: multi itẽ alij inſignes & illuſtres uiri: caſtra opulenta direpta. Ibi magna uis tædarum ad incendia Poloniæ, magna catenarũ ad uinciendos noſtros cõparatarum, malo dominorum ſuorũ reperta. Fertur autem à multis, ex utroq; exercitu per omne tempus prælij conſpectus eſſe in aëre uir uenerandus, pontificali habitu, dimicãtes noſtros cõfirmãs, hoſtibus uerò terrorem incutiens. Atq; is diuus Stanislaus epiſcopus Cracouienſis fuiſſe creditur. Quin & ea nocte, quæ prælium hoc præceſsit, oſtentum in cœlo circa lunam, euentum prelij portendens, multis teſtibus apparuiſſe memorant. Monachum enim cum rege aliquandiu depugnaſſe: & ad extremum, monachum uictum, ac cœlo deturbatum eſſe. Nec ſanè nouum & inuſitatum eſt, futuros maximarum rerum euentus oſtentis & prodigijs quibuſdam, ſiue cœleſtium conuerſionum efficientia, ſiue ſanctiſsimarum mentium, quos Angelos uocamus, ſiue impurorum demonum, caliginoſum hunc ac terrę uicinum aërem incolentium miniſterio, non ſine diuino tamen nutu, ęditis ſignificari. Et affuit ſanè Polonis non obſcurè diuinum numen in eo prælio. Nam præter Tartarorũ, Ruſſorum, Lithuanorum ſtragem, quæ non parua fuit, de nobiliorib. Polonis per pauci cecidêre: inter quos Iacubouius gente Roſeus, & Imbramus Zulicius gente Ceuinius, maximè inſignes fuêre. Nõnihil fortaſſe mométi ad uictoriã noſtris & Bohemi, Morauiq; mercenarij, ſed imprudentes, attulêre. Nam ij cum uno uexillo, cuius ſignifer fuit Ioãnes Zarnouius

Rex non permiſſus pugnã inire.

Cruciferi uicti à Polonis.

Caſtra capta.

Cæſorum & captiuorum numerus.

D. Stanislaus Polonis dimicantibus adfuit.

Oſtentum.

Iacubouius & Zulicius interfecti.

Bohemorum ſeceſsio.

Bohemus, ſiue metu, ſiue auro Cruciferorum corrupti ſub initium pugnæ ſeceſſerant. Conſpicatus autem eos in ſylua Nicolaus Tramba procancellarius, cum ex acie iuſſu regis in caſtra cum cætera imbelli turba reuerteretur, accurrit ad eos: & grauiter obiurgatos, in aciem redire compulit, in ductorem ſuum Zarnouium culpam omnem referentes. Qui quidem ita deinceps infamis fuit apud omnes ob id factum, ut ne uxor quidem coniugali thoro eum dignaretur. Hi ergo reuertentes in aciem, ſpeciem noui exercitus hoſtibus præbuêre, terroremq; addidêre. Dum aũt noſtri poſt uictoriã pertinacius hoſtes fugientes perſequuntur, rex cum impedimentis ſubſecutus, haud longè à loco prælij uerſus Marieburgũ fixit tentoria: & ad ueſperum ſuos cum ſpolijs & magna captiuorũ multitudine reuertentes, ingenti cum lætitia in caſtra recepit. Ibi defeſſa totius diei labore, æſtu & inedia corpora, cibo, potuq;, ac deinde ſomno curata ſunt: quo quidem factum eſt, ut complures ſaucij in loco certaminis neglecti, nocturni cœli, & pluuiæ pernoctis intẽperie afflicti extinguerentur. In ſequente die, ſacris in primis Deo ſolenni pompa peragendis, hymniſq; iuſſu regis uacatum eſt. Hinc cæſorum funerib. cura impenſa: collectaq; Magiſtri Vlrici & principũ Cruciferorũ, inter quos comes Vendenſis erat, qui ita ut prędixerat, fortiſſimè dimicans occubuerat, corpora, & curribus impoſita, Marieburgum tranſmiſſa ſunt à rege, mortem hoſtium ſimul & humanarũ rerũ uiciſsitudinẽ pijs ſuſpirijs & lachrymis proſequente. Relata deinde ad regẽ capta ſigna, & captiui omnes exhibiti, ac ſecundũ nationes diſtincti atq; deſcripti: ac cæteri quidem omnes ſponſione militari, ut ſe ad diem ſancti Martini Cracouiæ ſiſterent, à Sbigneo Marſalco, & Petro Saffranecio ſuccamerario Cracouienſi obligati, iuſſu regis domos dimiſsi ſunt, dato etiã pro cuiuſq; cõditione uiatico. Cazimirus uerò Scecinenſium, & Cõradus Oleſſnicenſium ducès, Chriſtophorus Kerſdorfius Sileſius, Venceslaus Dunius Bohemus, & quicũq; erãt de Cruciferorũ ordine, in Poloniã miſsi, per arces aſſeruandi diſtributi ſunt. De duobus modò, Marquardo Salisbachio cõmendatore Brandeburgenſi, & Sumbergio, nequicquã deprecante rege, à Vitoudo ſumptum ſupplicium: quòd ij in colloquio quodam prope Cauunum, matri eius probrum obieciſſent, & tunc captiui nihil de faſtu ſuo diminuiſſent.

Nicolaus Trãba.

Zarnouius Bohemus infamis.

Regis pietas, & humanitas.

Vitoudi ira.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVII.

Imiſſus autem in Poloniam ueredarius, cum nuncio uictoriæ & literis, ad archiepiſcopum, epiſcopos, ac præſides Academiæ, & ad ſenatum Cracouienſem à rege ſcriptis, celeriter cunctam Poloniam immenſa læticia repleuit. Quamobrem ſolennes ſupplicationes apud omnia templa habitę, dieſq; tam inſigni uictoria memorabilis, quo dimiſsio, ſiue diuiſio Apoſtolorum CHRISTI repræſentatur, inter feſtos relatus. Triduo uerò in ijſdẽ ſtatiuis noſtri manſêre, non optimo conſilio, & contra ſententiam eorum, qui magnum in re militari uſum habebant: quibus placebat, continuari curſum uictoriæ, neque ullum recolligendi ſeſe ſpacium dari hoſtibus: ſi mox ad Marieburgũ eatur, aut pars modò exercitus integrior præmittatur, paruo negocio arcem eam capi poſſe. Ea uerò capta, omnes Cruciferorum munitiones in poteſtatem regis & Polonorum uenturas eſſe. Et ſanè ita eueniſſet: perpauci enim eam arcem aſſeruabant: atque ij uictis & ad internecionem cæſis ſuis inopes animi & conſilij, partim de deſerenda arce, partim de ditione cogitabant: donec tertio die Henrici Plauenij, Suecenſis commendatoris, qui ad præſidium eius oræ relictus, prælio non interfuerat, aduentu confirmati ſunt. Adduxit autem is quinque millia hominum, ex omni uicinia collecta. Porrò legati Sigiſmundi regis cum de clade Cruciferorum, & nece Magiſtri Marieburgi cognouiſſent, acceptis Gdani reliquis uiginti millibus florenorum, quæ ibi eis Magiſter annumerari iuſſerat, ad regem ſuum reuerſi ſunt. Acceperant noſtri, qui ad præſidium oræ Pomeranis finitimæ cum Matthia Vanſoſsio, gente Toporo, palatino Caliſsienſi, & præfecto Naclenſi, relicti à rege erant, nonnihil incommodi à Michaële Cochmeiſtro, aduocato nouæ Marchiæ, tertio die ante Grunualdenſe prelium, cum in hoſticum populabundi excurriſſent: eiuſq; rei culpa in præfecto hæſit, qui noſtris acriter cum hoſte obuio dimicantibus, primus fugam inijt: ſed percõmodè accidit, quod

de ea

Diuiſionis Apoſtolorum feſtus dies.

Poloni neſciuere uti uictoria.

Henricus Plauenius Marieburgum præſidio firmauit.

Matthias Vanſoſsius pal. Caliſsienſis.

de ea clade poſt uictoriam demùm in caſtris regijs cognitum eſt. Debilitaſſet enim pro-
culdubio noſtrorum animos, ſi ante conflictum nunciata eſſet. Mouit deinde caſtra rex:
& cum oppida quædam cum arcibus, nempe Hoenſteinum, Morangum, Preiſmarcum,
Zirgonum in deditionem accepiſſet, repertamq; copioſam ſuppellectilem Cruciferorum
in milites diſtribuiſſet, ſeptimis demùm caſtris ad Marieburgum peruenit, & poſtridie op
pidum expugnauit: parumq; abfuit, quin eodem impetu arcem quoq; caperet, noſtris re-
fugientium è capto oppido terga prementib. Quoniam autem arx amplo & ſpacioſo am
bitu eſt, ueriti hoſtes, ne ſi undiq; ea eodem tẽpore oppugnaretur, diducti & rarefacti pau
ci ſufficere defenſioni non poſſent: pontem quo Nogatus, qui Viſtulæ pars eſt, iungebat,
exuſſerunt, ut ab ea duntaxat parte, qua flumen arcẽ alluit, ſecuri eſſent. Arx deinde, diſtri-
buto in terna caſtra exercitu, obſideri à noſtris cœpta: quorũ una Poloni in ſuperiore par-
te, altera Lithuani in inferiore, tertia uerò inter utroſq; interiecti ad meridiem Ruſsi & Po-
dolij obtinebant: bombardiſq; in omnia diſtributis, & nonnullis etiam in templo oppidi,
& alijs in ea parte ubi pons fuerat, trans flumen collocatis, undiq; quaſſata mœnia. Dum
hæc ita apud Marieburgum geruntur, pleraq; omnis nobilitas Pruſsica, Culmenſis & Po
meranica, cum quatuor epiſcopis, Culmenſi, Varmienſi, Pomeſanienſi, & Zambienſi, ul-
trò in poteſtatẽ regis uenit: arces quoq; & oppida in deditionẽ accepta, in primis Gdanũ,
Elbinga, Torunia, Chelma, Kynixberga, Suece, Gneua, Tyſciouũ ſiue Derſauia, Nouum,
Brodnicia, Brandeburgum, Copriuunũ ſiue Engelsberga, Grabinum, Venceslauũ, Golu
bia, Grudentũ, Allenburgũ, Oſterroda, Nidborgum, Zaldouia, Scithnũ, Curetnicũ, Bra-
thianum, Couale, Hamerſteinũ, Bythouia, Lemburgũ, Holandia, Piſcaria, Rogozinũ, Stu
ma, & Tucholia. Sed Elbingenſiũ maximè ſtudium in Ponos enituit: qui Vernerũ Tetin-
gerum cõmendatorẽ ſuum, hominem dictis quàm factis, quẽadmodũ cõmemorauimus,
ferociorẽ, ex arce, quò ſe ex prælio Grunetaldenſi turpi fuga receperat, eiecerunt, arcemq;
regi dediderũt. Eam uerò rex Ioannis Tarnouij palatini Cracouienſi fidei cõmendauit, re-
pertaq; ibi centũ uaſa partim aurea, partim argentea, & bona fide ab eo miſſa accepit. No-
bilitatem uerò oẽm & oppidanos, cùm in uerba ſua iuraſſent, ſuo ſibi iure utrumq; ordinẽ
uiuere permiſit. Ex his uerò arcibus atq; oppidis Kynixbergã & Holandiam Vitoudo du
ci, Oſterrodam & Nidborgum Ioanni, Zaldouiã & Scithnum Zemouito, Maſouiorũ du
cibus: Bythouiam uerò & Hamerſteinũ, itemq; Sipelbeinum, Fridelandiã, & Balgenbur-
gum, ac dimidium Slochouiæ, Boguslao Stolpenſium duci conceſsit. Cõiunxerat quidẽ
ſe Buguslaus hic anno ſuperiori cũ Cruciferis, prioris pacti cũ regẽ oblitus: uerùm pari le-
uitate ijs deſertis, poſt pugnã Gruneualdẽſem ad regẽ in caſtra uenit, & in fide atq; cliẽtela
eius, Polonorũq; ſe fore deinceps, ſuiſq; impẽdijs cõtra Cruciferos, et quẽuis aliũ hoſtẽ in-
fra fines maioris Poloniæ, extra uerò regijs ſtipẽdijs perinde atq; alij cliẽtes militaturũ eſ-
ſe, ſolẽni iureiurãdo interpoſito, cõſignatoq; diplomate, ꝑmiſit. Vngaros modò excipiẽs,
quatenus ij ab æquis cõditionib. pacis nõ abhorrerẽt. Ac de his omnib. etiã ſubditi ipſius
Pomerani, pro ipſo fideiuſſerunt regi. His igitur legibus addixit ei rex ea, quæ modò re-
cenſuimus. Quin & Cazimirum fratris eius filium dimiſit, cum ipſe Boguslaus cum ſuis,
eiusq; ſubditis, de ſiſtendo eo quò rex iuberet, fideiuſsiſſet. Cæteras uerò arces inter pro-
ceres & equites Polonos, ne Bohemis quidem præteritis, pro meritis cuiuſque diſtribuit.
Ciuitati uerò Gdanenſi dimidium omnium emolumentorum molæ farinariæ, agrumq;
unius milliarij ſpacio circum urbem: exceptis eccleſiaſticis & priuatorum hominum pro-
prijs bonis, & pratis ad arcem pertinentibus: aliaſq; item certas uillas, & liberã in mari pi-
ſcaturam per duo milliaria in parte orientali portus, deniq; parœciæ primariæ, ſcholẹq;, &
campanaturarum, ut uocant, patrocinium donauit. Reliquæ erãt arces Radinenſis, Gda-
nenſis, Plochouia, Suecenſis, Brandeburgenſis, Balga, Ragneta, & Troipeda ſiue Meme-
la, quæ hoſtium præſidijs tenebantur. Ex his Gdanenſis, ne quid aduerſi à noſtris patere-
tur pacto, de ditione cum primùm Marieburgo rex potitus eſſet, facienda, ſeſe liberauit.
Dum autem continuatur Marieburgi obſidio, quadam die obſeſsi, cùm negligentiùs
ſtationes à noſtris ſeruari animaduertiſſent, cum impetu erupêre: ſed mox concurrenti-
bus noſtris, non ſine ſtrage in arcem compulſi ſunt, quos noſtri temerè prouecti, uſque
ad murum arcis perſecuti ſunt. Erat is ab ea parte ictu bombardarum labefactus: ita-
que facilè eum hoſtes, in noſtros incautius ſuccedentes impulerunt, eaq; ruina non pau-
cos oppreſſerunt. Fuerunt in ea ſtatione ij, qui ſub Dobeslai Oleſſnicij, Cmithæ Viſni-
cij, & Gryphium uexillis militabant. Petijt deinde, & impetrauit Henricus Plauenius à
rege colloquiũ: adueniensq; in caſtra cum fratre & paucis Bohemis atq; Sileſijs ſupplicis
habitu,

Hoenſteinum, Morangum, Preiſmarcũ & Zirgonum oppida in deditionem accepta.

Pruſsia ferè omnis in deditionem accepta.

Elbingenſium ſtudium erga Polonos.

Buguslaus Pomeranorum Stolpenſium dux cum ſuis iurat in uerba regis Polonorum.

Gdanenſi ciuitati donata à rege.

Incommodum apud Marieburgum à Polonis acceptũ.

habitu, ita apud regem uerba feciſſe perhibetur. Deuicti abs te rex maximè grauiſsimo prę-
lio, & ad extremũ ferè deleti, nihil eſt qđ uel tua uictricia arma incuſemus, uel fortunæ ſuc
cenſeamus: penes nos ipſos huius cladis atq; omnium malorum, quæ cumulatè nunc in
nos inundarũt, culpa eſt. Nos iniuſtè tua appetiuimus, atq; diuexauimus: nos ſtultè man-
ſuetudinem & patientiam tuam contempſimus: nos deniq; te grauiter læſum, & tamen
æquiſsimas pacis leges ferentem, ſuperbè aſpernati ſumus. Itaq; iuſta diuini numinis uin-
dicta abs te, tuoq; inuicto exercitu perculſi & afflicti ſumus. Sed iam ſatis abundè pœna-
rum tibi Deoq; ultori dedimus, non modò exercitibus noſtris ad internecionem deletis,
uerùm etiam ducibus & authoribus horum malorum extinctis. Iam agnito errore & cul
pa noſtra, exiguæ miſerorũ Cruciferorũ reliquiæ ad tuam clementiam cõfugimus, ne ad
extremũ nos excindas. Eiuſdem eſt uirtutis, rex inclyte, Parcere ſubiectis, & debellare ſu-
perbos, nouimus te Chriſtianum principẽ eſſe: & clementię magis atq; bonitatis, quàm forti-
tudinis laudem expetere. Quanquam, quæ fortitudinis laus eſſe poteſt, ſi proſtratos atq;
iacentes proteras? Ne leones quidem, atq; urſi, id facere dicuntur. Quid tibi ſeu commo-
di, ſeu uoluptatis noſtrum afferet excidium? Multa, fateor, in te, tuoſq; Lithuanos atq; Po
lonos peccauimus. Verùm quo maior eſt culpa noſtra, hoc illuſtrior erit clementia tua.
Neque nos tamen tibi omnem uictoriæ fructum eripimus, neq; incolumitatem impudẽ-
ter petimus. Pomeraniam, Culmenſem & Michalouienſem tractum, & ſi quid aliud de
Polonis ſiue bello, ſiue qua alia ratione quæſiuimus & uſurpauimus, tibi ut habeas ꝑ nos
licebit. Pruſsiam modò, quam olim noſtri maiores, dum Mazouiam atq; Poloniã, illo pͣ-
mio inuitati defendunt, iuſtis armis & ſanguine ſuo barbaris eripuêre, nobis concedas, ꝑ
te ſalutarem CHRISTI IESV mortem, & ſanctiſsimæ matris eius Mariæ nomẽ, ſub
cuius ſignis militamus, petimus & obſecramus. Maiori tibi, tuiſq; Polonis & Lithuanis
uſui poſthac fuerimus in extremo illo terræ angulo relicti, quàm ex hiſce ſedibus noſtris
penitùs eiecti & exterminati. Variè hæc oratio Plauenij à conſilio regio excepta eſt. Fle-
xerat enim nonnullos ad miſericordiam, humanitatis atq; religionis intuitu, & ipſa ęqta-
te conditionum atq; poſtulatorum, perpendentes ſecum fortunæ inconſtantiam, & rerũ
humanarũ uarietatẽ: alij uerò ſecundis rebus elati, præſentiſq; fortunæ curſum proprium
ac perpetuum ſibi pollicentes, præſertim, ꝙ innata genti Teuthonicæ ſiue magnitudo a-
nimi, ſiue ſuperbia uerìſimile faciebat, nõ niſi ab extrema deſperatione tam demiſſam atq;
ſupplicem orationem profectam eſſe, incumbendum eſſe perculſis, extirpandumq; peni-
tùs ex illis oris germen improbum & inſatiabile: ne, quæ tunc neceſsitate cõcederet, mox
reſumptis uiribus per uim atq; fraudem uſitatam repeteret. Et uidebatur Marieburgum,
ubi tunc ſumma rerum erat, diurnam obſidionem tolerare non poſſe. Vicitq; hæc in ſena-
tu ſententia: in quam Sbigneus Brezius Marſalcus Plauenio reſpõdere à rege iuſſus, ac-
cipere eum à uictore conditiones pacis, non ipſum domo afferre, debuiſſe, dixit: aut ſi af-
ferret, non ea ſanè uictoribus eum concedere oportere, quæ ipſorũ & olim fuiſſent, & nũc
denuò iure belli atq; deditione facta eſſent: Marieburgum potiùs, & quæ alia in poteſtate
ſua haberet, dederet, ac tunc demum clementiam uictoris imploraret. Offenſus hoc re-
ſponſo Plauenius, cum aliud inſtanti non redderet: At ego, inqt, æquiſsimas uobis & ul-
trò expetẽdas conditiones attuliſſe me arbitrabar: ſed quando aliter uobis & regi ueſtro
uidetur, Marieburgum cæteraſq; munitiones, quas adhuc retinemus Cruciferi prius quã
ego dedam, extrema quæq; experiar: & reſpiciet iam nos, uti ſpero, deinceps magis pro-
pitius Deus, quandoquidem iram & offenſionẽ eius, ruptione fœderis, & ſuperbia no-
ſtra contractam, partim ſupplicijs noſtris, & mortibus eorũ, qui in hoc bello ceciderunt,
partim tam demiſſa & ſupplici hac petitione noſtra ſatis, ut opinor, expiauimus. Et cũ his
dictis, multa Deum rerũ omnium arbitrum & inſpectorem teſtatus, in arcem ſe recepit.
Neque irritæ fortaſsis eæ Plauenij preces Deo acciderunt. Nam ex eo tempore minus ꝓ-
ſperè noſtris res eſſe, retroq; relabi cœpêre. Paucis diebus, quibus hęc acta ſunt, ſtatio Ve-
lunenſium pulſa, bombardæ deiectæ, & alia quædam parua incõmoda accepta. Nec mul
to pòſt Hermannus Liuonienſium Cruciferorum Magiſter, clàm cum quingentis militi-
bus in Pruſsiam aduenit, occaſionem bene gerendæ rei captans: qua quidẽ nõ difficulter
per fraudẽ potitus eſt. Nã ut rex de aduentu eius cognouit, Vitoudum cũ ſuis, & cũ du-
odecim uexillis Polonorum contra eum miſit. In quem cum Vitoudus apud Paſſariam
amnem ultra Holandiam oppidum impetum facere uellet, ille ab armis ad dolos conuer
ſus, colloquio Vitoudi ſecretò impetrato, perſuaſit ei, ut ſuam potiùs, quàm Polonorum
rem ageret: ac Samagitarum, Sudorumq; oras pactis ſecum & cum Cruciferis initis ſibi

 paca-

Plauenij oratio ad regem.

Conſultatio Polonorum.

Plauenij reſponſum magnanimum.

Fortuna Polonorum mutata.

Hermanni Magiſtri callidum conſilium.

sibi pacaret atq; stabiliret. Itaq; eo authore Hermannus cætera manu apud Balgã & Brandeburgum relicta, cum quinquaginta equitibus ad regem in castra, atq; inde permittente rege in arcem obsessam, quasi sequester deditionis, uel arbiter pacis peruenit: Plauenium & obsessos confirmauit, cum eos de uoluntate Vitoudi certiores fecisset: ac de ratione prosequendi, si opus sit, belli, & amissa recuperandi, cum eis constituisset. Quibus peractis, pace infecta discesit. Inde iam auctus animo Plauenius, nullam facere pacis mẽtionem: à nostris uerò factam ita accipere, ut quas ipse prius conditiones tulerat, abnueret. Vitoudus uerò, & ipse misionem à rege flagitabat, & illum ad soluendam cœptam obsidionẽ inducebat: uerùm hoc tamen nõ persuasit, illud partim precibus, partim odio, multa causificando, post natalem demùm sanctisimæ Mariæ impetrauit. Mox & Mazouiorum duces indulgente rege discessêre. Interim dum hæc ita fiunt, parœcus Gdanensis, senex admodum, quasi molestias obsidionis diutius tolerare non posset, ex arce Marieburgensi nostris permittentibus, & nihil fraudis subesse suspicantibus, ætatiq; & sacerdotio honorem habentibus excesit, & inter supellectilem suam triginta millia aureorum numûm duplicium, siue nobilium, ut uulgò uocantur, ab Henrico Plauenio accepta secum exportauit: & inter Gdanensem, Slochouiensem, & Suecensem commendatores, ut ij mercenarium militem inde conducerent, distribuit. Sed lentius id erat, quàm ut sustineri posset tã diu obsidio: quæ difficilis iam atq; molesta esse Bohemis mercenarijs, propter frumẽti penuriam dysenteria uulgò afflictis, incipiebat. Itaq; ij priuato cõsilio per Ioannem Socolũ, Bohemum & ipsum, in castris regijs militantem, de ꝓdenda arce cũ rege cõstituerunt, incolumitatem & quadraginta millia florenorum pacti. Sed re ad senatum relata, turpe uisum nostris, auro & proditione hostilium munitionum potiri uictores dudum, & ferrum in manibus habentes. Ita reiecti Bohemi. Falso deinde rumore in castris regijs percrebuit, Sigismundum Cęsarem cum ualido exercitu in Poloniam inuasisse: quo commoti nostri misionem à rege flagitabant: & suadebant id regi complures proceres, in primis autem Andreas Tencinius castellanus Voinicienсis, non ferens pulchræ & iuuenculæ uxoris, quemadmodum Dlugossus memorat, desiderium. At uerò primores nobilitatis ciuitatumq; Prusicarum & Pomeranicarum, quæ post uictoriam Gruneualdensem ad regem defecerant, sedulò dissuadebãt, ac ne præcipuum illius uictoriæ fructum Marieburgi expugnationem omitteret, orabant. Ni faceret, omnia mox rursus Cruciferorum fore, quæ in potestatem eius dudum uenissent: excusantiq; regi inopiam pecuniæ in stipendiũ, suadebant ut tributũ sibi imperaret. Cùm ille in nouo imperio, nouis dedititijs oneri esse nollet, fuêre qui suaderent, ut arces atq; oppida earum regionum mercenarijs militibus debiti stipendij nomine pignori daret. Ne id quidem probauit, ueritus ne milites illi ciuibus graues essent: neu qua siue ab his, siue ab illis proditio fieret. Itaq; repudiatis salutaribus consilijs, quorum author præcipuus erat Nicolaus Tramba procancellarius, non modò uerbis, sed etiam lachrymis suadens, nequaquam cœpto desistẽdum esse, ad tertiũdecimũ Calendas Octobris incensis statiuis, & mediocri aulicorum comitum præsidio, cum Andrea Brochocio Stumi ad infestandam orã Marieburgẽsem relicto, ab obsidione discesũ est. Iucundũ id fuit spectaculũ obsesis: qui eò iam inopiæ redacti fuerãt, ut uix pauculos dies Henricus Plauenius ab eis impetrauerit, ne sese, arcemq; regi dederent: quòd diceret, exploratum se habere, soluturos esse obsidionem Polonos. Ni facerẽt ante quintumdecimum diem, tunc demum milites arbitratu suo arcem dederent. Quò minus autem lætus discessus ille, discedentibus nostris esset, non maxima res effecit: nempe quòd equus regius, qui dudum alacriter hinniens, terramq; scalpens ungula adstiterat, dum rex eum abiturus conscendit, subitò exanimatus concidit. Quæ res mali ominis uulgò est habita. Discedens autem rex, Radinum arcem permunitam, in qua obsidenda & oppugnanda pars exercitus à prælio Gruneualdensi frustra tempus triuerat, in deditionem accepit: cũ iam eam milites facto impetu, portaq; effracta ferè cœpissent. Quindecim ibi Cruciferi insignes reperti, & in Poloniam captiui abducti sunt: reliqua multitudo nihil aduersi passa, arx Ioannis Socoli Bohemi fidei commendata. Eoq; mox Toruniæ, quò regem secutus erat, ueneno à ciue quodam Torunensi extincto, Dobeslao Puchalæ & Alberto Malscio pariter rex curam eius mandauit. Socoli uerò paruos filios, propter merita patris, honestè & liberaliter educari Cracouiæ iusit. Non cessabat interim Henricus Plauenius, qui iam Magister Cruciferorum factus erat: sed undiq; contrahebat exercitum, acceptis mutuò in stipendium centum millibus florenorum à ciuitate Gdanensi, quæ iam rursus in fidem eius inclinauerat: totidemq;, & insuper quindecim millibus à Venceslao rege Bo-

Vitoudus è castris discesit.

Aurei nobiles siue duplices.

Andreæ Tencennij consilium.

Nicolai Trambæ consilia.

Socoli liberi regis impendijs educati.

hemorum, cum ei bona Chomentouiensia, quæ ordo Cruciferorum in Bohemia habebat, hypothecæ nomine tradidisset. Et quæ prima manus è uicinioribus oris conuenerat, ea Michaële Cochmeistro aduocato nouæ Marchiæ duce, Tucholiam arcem obsedit, nam oppidani primo aduentu hostium, deditionem fecerunt. Nessouiæ tunc rex erat, cũ hæc ad eum perlata sunt. Neq; is expediebat, quomodo cùm his, tum alijs suis, qui similẽ fortunam ab hostibus expectabant, succurreret, uastationemq; ditionis suæ prohiberet. Centum modò uel paulò plures hastatos de aulico suo comitatu, & ipsos necessariã missionem flagitantes, prece, precioq; adduxit, ut cum suis quisq; ministris, quibus merebat, Tucholiam præsidij causa proficiscerentur: quibus Petrus Mieziuecius, gente Staricouius, magister militiæ præfectus est, opportunè autem Sendiuoius Ostrorogius palatinus Poznaniensis, & Dobrogostius Samotulius castellanus, cum suis cohortibus & nonnullis maioribus Polonis, & Martinus Labisinius palatinus Brestensis, cum his sese coniunxêre. Atq; hæc manus omnis, seu quòd aditu Tucholiæ interclusa esset, seu qua alia de causa Coronouiæ (quod oppidum neque arte, neque natura munitum, haud longè abest à Tucholia) substitit. Cuiauiensem uerò atq; Dobrinensem nobilitatem rex Brodniciæ, Breste, Ripini & Nacli in præsidijs esse iusit, ad tuendas eas munitiones, arcendasq; hostium excursiones. Ipse Inouuladislauiæ cum exiguo comitatu mansit: & quidem damnans consilium suum de soluta obsidione Marieburgi, dimissoq; exercitu, cum alia super alia aduersa ipsi renunciarentur. Nam & Osterroda, Nideborgum & Zaldouia arces, per eos dies ab hostibus receptæ sunt: & Stanislaus Charbinouius Sulimæus, ac Nicolaus Synoues Stariconius, cum de præsidio Coronouiensi decesissent, aduenientes perterruerant regem, quòd dicerent præsidium in magno esse periculo, siue ut honestam causam turpi facto suo prætexerent, siue ut eius consilium opemqúe implorarent. Erant enim in propinquo iam satis magnæ uires hostium, cum Michaële Cochmeistro. Atq; ij quidem, ut de aduentu & paucitate nostrorum cognouerunt, paucis ad obsidionem Tucholiæ relictis, raptim tanquam ad certam prædam Coronouiam contenderũt, ut nostros nec opinantes opprimerent. Et sanè aspirare initio conatibus eorum fortuna uisa, tamen non ad extremum usq; respondit. Etenim cũ exploratores Polonos incautius progressos excœpissent, & ex his, callidè & constanter omnia eleuantibus, exiguã modò ꝑmiscuæ & impitæ multitudinis manũ Coronouiæ coaceruatã esse didicissent, con emptim, turbatisq; ordinibus ex eqs delapsi, latrocinantium in morẽ, impetum fecêre in oppidum. Nostri ubi adesse hostem sensêre, & fortè tunc prandebant, tumultuariè correptis armis ad monasteriũ in crepidine mõtis supra Berdã amnẽ sitũ, intrepidè sese recollegêre, celeriterq; aciem instruxêre. Qđ cum præter expectationem hostibus accidisset, curriculo ij sese ad equos suos recepêre, atq; his conscensis retrocessêre: idq; siue re inopinata perculsi, siue certo consilio, ut equites nostros à peditum auxilio longiùs abducerent. Nec sanè impigrè Poloni equites pugnæ auidi, recedentibus institêre, audacius adequitãdo, iaculando, & cominus etiam feriendo, remorantes agmen, donec pedites cõsequerentur. Vbi ad Lancicum, qui pagus monachorum Coronouiensium est, uno ab oppido milliario, non sine multis hostium uulneribus peruentũ est, substitêre Teuthones in colle quodam editiori, & ordines instruxêre. Ne Poloni quidem pugnandi moram fecêre. Erant ẽm utrinq; milites & numero, & uirtute, & scientia rei militaris ferè pares. Sed erat ascensus ad hostem ab ea parte qua Poloni constiterant, arduus atq; difficilis. Itaq; ne simul cũ hoste & cum iniquitate loci dimicarent, circumuecti, leniori & accliuiori ascensu aciẽ aduersus collem erexerunt. Prius uerò quàm signa canerent, Conradus Nemcius Silesius, de cohorte regis Sigismundi ex hostili agmine eques, in medium procurrit, aliquẽ de Polonis ad singulare certamẽ prouocãs. Incunctanter sese ipsi Ioannes Scicius, gente Doliuius, obtulit. Concursum infestis hastis: uictus atq; captus à Polono Silesius: non leue de euentu uniuersi prælij omen atq; præiudicium suis uterq; attulit. Confestimq; sublato utrinque clamore signa collata. Aliquamdiu pugna dubia fuit, nemine ex eo loco, quo primùm constiterat, referente pedem. Itaq; defatigatis militibus, quasi ex composito pugna utrinque intermissã, diuersi paulum retrocedunt, saucios summouent, uulnera alligant, commutant captiuos, sudorem sibi, equisq; ociosè abstergunt. Quin & pocula inter se misisse memorantur, ita ut colludentium, non infestis odijs concurrentium agmina uideri potuerint. Vbi aliquantisper respiratum est, signo dato redintegrant prælium, non minore quàm prius pertinacia. Vulnerãtur & cadunt utrinque multi: nec tamen in alterutram partem inclinat uictoria. Rursus ergo consensu quodam mutuo cessatur, & respiratur.

Tucholia arx obsessa à Cruciferis.

Petrus Mieziuecius.

Charbinouius & Nicolaus Synoues.

Berda fl.

Pugnæ intermißio semel atq; iterum.

Refocillatiſq́;,ſicut prius,uiribus, tertiò cōcurritur,obſtinatis utrinq; uel ad uincendum, uel ad moriendum animis.Ibi Ioannes Oſtrouicius,cognomento Naſsianus, gente Toporus,adacto equo uexilliferum hoſtilem obtruncat: uexillumq́;, quo uno totus eorum exercitus (itidem atq; noſter) utebatur,abripit. Qua re tandem hoſtium acies perturbari,

Cruciferi uincuntur à Polonis.

ac deteriore loco eſſe cœpit.Inſtitêre noſtri acrius trepidantibus. Ibi uerò illi,metu pudorem ſuperante,auerſi fugam capeſſunt. Premunt fugientium terga noſtri: nox tandem perſequendi finem fecit. Cæſa feruntur eo prælio hoſtium ad octo millia,captorum numerus non memoratur: non exiguus tamen fuit. Inſignior hæc uictoria ſuperiore illa Gruneualdenſi habita eſt, propterea quòd maiore contentione & labore parta eſt: & ꝙ ita ea uires atque animi Cruciferorum fracti ſunt,ut per multos annos poſteà nunquam auderent rem uniuerſæ dimicationi committere. Parta eſt autem,decima die Octobris. Sequenti die ſpolia à noſtris lecta,humatiq; qui ceciderant.Deinde motis caſtris,Bydgoſtiæ prædam inter ſe partiti,Inouuladislauiam ad regem, cum longo captiuorum ordine peruenêre. Ibi omnibus à rege gratiæ actæ: compluribus,quorum illuſtriora merita eſſe conſtabat, perampla munera data ſunt,captiuis uerò lautè inſtructa cœna: qua peracta, ſermonem apud eos rex de Cruciferorum ſuperbia & iniuſticia, ac de ſua manſuetudine & æquitate habuit: illosqúe, quòd iniquiori cauſæ fauiſſent, clementer obiurgauit. Deinde benignè conſolatos, & militari ſponſione, ut ſeſe certo loco ad præſtitutam diem ſiſterent, obligatos omnes dimiſit: excepto Michaële Cochmeiſtro duce

Michael Cochmeiſter captus.

exercitus, quem aliquamdiu poſtea in arce Chencinenſi in uinculis habuit. Nihil tamen conſternati animis ex ea clade ij, qui ad obſidionem Tucholiæ relicti erant, dolo etiam locum ex ea inuenêre.Subornatis enim transfugis Polonis, & qui inter ipſos Polonicæ linguæ gnari erant, & pro captiuis eos oſtentantes, magna ſtrage ſe deuiciſſe noſtros apud Coronouiam illis teſtificantibus mentiti, perſuaſerunt Ioanni Broglouio præfecto arcis atque præſidij,ut arcem ſibi dederet.Augebatur autem in dies Cruciferorum exercitus nouo milite mercenario, & à Tucholia in Poloniam excurſionem facturus eſſe uidebatur.Id ne accideret,celeri conſilio prouidendum ſibi, eſſe rex Vuladislaus exiſtimauit.Quocirca nouam expeditionem toti Poloniæ,excepta ea quæ minoris nomine cenſetur,atque Ruſsia,indixit.Nec ſegniter ea manus Bydgoſtiam, ut à rege imperatū erat,

Noua expeditio in Pruſſiam.

conuenit.Inde porrò eam cum cohorte regia coadunatam Petrus Saffranecius ſuccamerarius Cracouienſis,ſub ſignis duodecim ad Tucholiam duxit. Præmiſsisqúe ſexcentis baliſtarijs, qui prædas agendo, uaſtandoqúe ſubiectam Tucholiæ oram, hoſtem elicerent,ipſe cum reliquo exercitu opportuno loco in inſidijs ſubſtitit. Simulatq; conſpexêre equitatum Polonicum per agros palantem hoſtes,contēpta eius paucitate, cū ꝑtinacius eum fugam ſimulantē inſecuti eſſent,in paratas inſidias pręcipitati ſunt.Quas cū maturè animaduertiſſent,pedem retulêre.Ibi noſtri tardius,quàm res poſtularat ſigno dato,pauciores aduerſus plures coorti ex inſidijs,uſq; ad portas oppidi fugientes perſecuti ſunt: &

Cruciferi rurſus profligati à Polonis.

quoniam agilioribus equis utebātur,multos ex illis partim interfecêre,partim uiuos cœpêre: & caſtris hoſtium,quæ ante oppidum poſita erāt,uacuis potiti ſunt. Non pauci oppido,ne noſtri ſimul erumperent,excluſi,inconſideratè in undas ſeſe præcipitantes,merſi ſunt.Fuêre inter captiuos inſignes quinq; ductores ordinū, tres Bohemi, unus Sileſius, & unus Luſacius.Porrò Ioannes dux Monſterbergēſis, & Ebrardus epiſcopus Vircebur genſis,qui & ipſi uoluntarij in Caſtris Cruciferorum militabant,fuga euaſerunt. Quod ſi maturius noſtri ex inſidijs conſurrexiſſent,creditum eſt, & oppido, & arce eos potiri potuiſſe.Sed ſiue imperitia,ſiue inſidias, & ipſe metuens Saffranecius, tardius ſignum dederat.His ad uiceſimam octauam diem Octobris geſtis,captiuisq; ad regem miſsis, exercitus omnis,præter aulicam cohortem,mox iniuſſu regio domos dilapſus eſt, propter tempus anni cuius rei magis,quàm bello gerendo commodum. Captiuos rex, accepta ab eis,itidem atque ab alijs prius,ſponſione,dimiſit.His uerò cladibus permotus Plauenius Magiſter Cruciferorum, non auſus denuò fortunam aduerſus regem tentare, in interiorem Ruſsiam reliquias profligati exercitus deduxit: & Stumam arcem aliquamdiu ob-

Stuma per deditionem recepta à Cruciferis.

ſeſſam, in deditionem accepit: noſtris, qui in præſidio eius arcis erant, propter incendium turris, in qua tormenta & pulueres bellici fuerant, longiorem obſidionem ferre non ualentibus, & ut ſibi ſaluis rebus ſuis abire liceret,pactis. Eam deditionem Moranſgi quoque deditio ſecuta eſt.Inde ad Radinum caſtra mota, circumſeſſaqúe ea arx ſex ſeptimanis.Sed cum in ſpem Toruniæ,Gdaniq; in deditionem accipiendi Magiſter ueniſſet,ſoluta obſidione,ſaucijsq́; quorum non exiguus erat numerus,cum præſidio in oppido

do Radino relictis,ad recipiendas eas urbes profectus eſt.Quo diſcedente Poloni accitis celeriter his qui erant in præſidio Brodniciæ,impetum fecêre in oppidum. Expugnatūq;

Radinum oppidum receptum, & incenſum à Polonis.

paruo negocio,diripuêre & incendêre.Non parum aūt & ibi noſtros fortuna iuuit. Erat in porta oppidi,quæ ad arcem ſpectat,ſita bombarda,maxima: ea,cum hoſtes conferti aperta porta in noſtros fortè erupiſſent,à ſacerdote quodam temerè incenſa, non modicam in ſuis ſtragem edidit,de noſtris tres modò extinxit. Quo factum eſt, ut illi perculſi, dolumq́; ſubeſſe rati,abiectis armis uiui ferè in poteſtatem noſtrorum uenirent: temperatumq; eſt à cæde ſupplicum.Porrò Torunenſes & Gdanenſes aduentante Magiſtro cum exercitu,miſerunt ad regem,ut ſibi celeriter opem ferret, quòd ipſi per ſe oppida ſua defendere non poſſent.Sed cum præter opinionem eorum accidiſſet, ut rex tempori ſe illis affuturum eſſe promitteret,nec mora eò contenderet, rurſus ei legationem obuiam miſêre Gneuucouiam,ſe iam neceſsitate adactos,deditionem cum Magiſtro pactos eſſe. Itaq; rex dimiſsis contra ſententiam multorum legatis ſaluis,quod diceret teſtatum ſe cunctis facere uelle,non ſuam illis,ſed ſibi illorum fidem defuiſſe,Inouuladislauiā ſe recepit. Magiſter acceptis in deditionem Torunia & Gdano oppidis,arcem Torunenſem nequicq;

Torunenſis arx defenſa.

oppugnauit. Nam ea ſtrenuè à præſidio regio defenſa eſt. Rex Gneznam ad ſepulchrum diui Adalberti, & Poznaniam ad ædē ſanctiſsimi corporis Chriſti, uotorum quæ ante prælium Gruneualdenſe nuncuparat,exoluendorum cauſa profectus,equeſtrem ordinem totius illius tractus denuò ad expeditionem in Pomeraniam exciuit: eaq; manus, ductu Sendiuoij Oſtrorogij palatini Poznanienſis,Nouum oppidum ui cœpit, & exuſſit: Pomeraniamq; omnē,omiſſa arcium & oppidorum oppugnatione,longè, lateq́; ferro & igni uaſtauit.Dum hæc ita geruntur in Pruſsia & Pomerania,interea Sigiſmundus rex Vngarorum, ut Vuladislaū à Cruciferico bello auerteret, promiſsisq́;, ob quæ quadraginta millia florenorum à Cruciferis acceperat,ſatisfaceret,Sciborium Tranſyluaniēſem palatinum cum duodecim uexillis Bohemorum,Morauorum, & Auſtriorum (nam

Vngari noluerunt arma ſumere cum rege ſuo contra Polonos.

Vngari fœdera ſibi,cum Polonis conſtare cauſificati ſunt) miſit ad uaſtandam Poloniā: cum iam noſtri,qui ad præſidium eius oræ relicti à rege erant,hyeme ingruēte domos dilapſi eſſent.Sed celeriter tamen,ij ad primum nuncium concurrentes,hoſtem præda ex agro Sandecenſi capta grauem,abeuntem perſecuti ſunt: & non procul à Barteſa ſiue Bardeouia adepti,magnoq; impetu adorti profligarunt.Maior pars hoſtilis exercitus, uel cæſa,uel capta à longè paucioribus noſtris.Quanquam ne noſtris quidem incruēta fuit uictoria.Iamq́; ad fugam ſpectare cœperant,niſi Bohunek, Caſpar, & Dalibor, ductores ordinum,fugam inhibuiſſent,præliumq; reſtituiſſent.Fuerunt autem clari maximè in Polonico exercitu,Sciborius Agrienſis epiſcopus cum fratre, exules Vngari, Spitco Iaroslauius,Ioannes Scecocinius caſtellanus Lublinenſis, & Ioannes Valachus Chmelicius. Et uaſtauit ea manus deinceps repetitis excurſionib. finitimā Polonis Vngariā. Hæc de no-

Vngariæ fines uaſtati à Polonis.

uo ex Vngaria illato bello,ubi ad regē Inouuladislauiam reuerſum plata ſunt, ueritus ne quo grauiori incōmodo Sigiſmūdus Poloniā ſe abſente afficeret: ſimul aūt ꝙ permoleſta & ꝑdifficilis erat uiris,eqsq; hyberna militia,mittit ad Magiſtrū de inducijs. Cōſtituta colloquio dies Racianzi ad octauā diē Decēbris. Interea uerò noſtri penultima Nouēbris memorabili rurſus uictoria de Liuonijs potiti ſunt.Hermannus Magiſter Liuonienſium Cruciferorū,ualidū exercitū è Germania & Bohemia in Pruſsiam adduxerat, eoq́; apud Golubū relicto,ipſe cū paucis eqtib. Marieburgū,ut de ratione belli cū Pruſsienſib. Cruciferis cōſultaret,ꝓfectus erat.Id cū cōperiſſent noſtri,qui Ripini & Bobrouunicis in pręſidijs erāt, auſi facinus audax, ductore Dobeslao Puchala gente Venauio,ad hoſtē uiris, armisq; longè ſuperiorem contendêre: inſidijsq; apto loco diſpoſitis, pauci per agros palantes, & prædas agentes,ſub Golubo ſeſe oſtendêre. Quos hoſtes correptis armis auidius perſecuti, locum inſidiarum incautè præteruecti ſunt: ibi conſurgens Puchala,cū toto agmine à tergo eos adortus,perterritos & incompoſitè fugientes uſq; ad oppidum inſecutus eſt. Oppidani,ubi id animaduertêre, ueriti ne patentibus portis noſtri permixti ſuis fugientibus pariter in oppidum irrumperent,portas clauſerūt.Ita excluſi oppido hoſtes,cùm cæderentur paſsim in medio,proiectis armis ſupplices noſtris ſeſe dediderunt:

Captiuorum multitudo.

& quadruplo maior numerus captiuorum,quàm eorum qui eos cœperant, fuiſſe proditur: uerùm illi re inopinata perculſi, alium longè maiorem exercitum noſtrorum in ſyluis latuiſſe crediderant. Ripinum tandem captiui cum appulſi eſſent, ingenti cum dolore ac pudore errorem ſuum cognouerunt. Inde porrò Breſte ad regem tranſmiſsi, ſub militari ſponſione omnes dimiſsi ſunt: Curouienſibus modò, quòd fidei tenaces non

eſſent,

Induciæ menstruæ.

essent,& ijs qui religionem professi erant,retentis. Conuentus inter regem & Cruciferos habitus: uerũ in eo tamen de inducijs non conuenit. Posterius eæ menstruæ tantum per Petrum Saffranecium confectæ sunt. Quibus durantibus,rex properè in Poloniam excurrit,& apud Radossice oppidum cum regina cõgressus, excitisq; denuò ad expeditionem cunctis Polonis ad integrandum cum Cruciferis bellum , post noui anni initium reuertit. Vitoudus quoq; cũ Lithuanicis auxilijs Vuladislauiam ad eum uenit,eiusq; consilium de circumuallanda Torunia,ubi Magister & primores Cruciferorum erant,spe pacis iniecta mutauit:persuasitq;,ut in sylua quadam castra haberet.Interim de pace in insula Torunensi agi cœptum.Fortè accidit,ut induciæ expirarent, & consensu mutuo in longius tempus prorogarentur.Sed eius rei ignarus Ioannes Broglouius, præfectus Bydgostiensis præsidij,cum permagnum numerum equorum hostilium, apud Pappouiam esse didicisset,traiecta cũ quadraginta modò equitib. Vistula,& facto impetu ex improuiso in antemurale Papouiẽse,equos ibi stabulantes abegit,& antemurale incẽdit.Qua re Toruniam subitò nunciata,emissi sunt nõ pauci equites,qui eũ persequerentᷓ. Hoc animaduerso Broglouius,cæteris cũ equis captiuis præcedere ac tranare Vistulã iussis, ipse cũ duodecim modò equitibus persequentes se hostes sustinuit,non ausos sensim cedentem pertinacius seq,metu insidiarũ.Receptus deinde in naues paratas,nullo accepto incõmodo flumẽ traiecit.Pax deinde uictorib.q; uictis iniquior,instãte maximè Vitoudo, ꝓceribus uerò Polonis regis dissuadere non ausis,confecta est:cuius hæc potissima fuêre capita,ut Samagitiam Vitoudo & regi,quoad ij uiuerent,Cruciferi concederent, ducentaq; millia florenorum Pragensis pecuniæ intra annum uertentẽ tribus pensionibus numerarẽt: Zemouito aũt Mazouiorũ Duci Zascreuiense territorium redderet: rex Cruciferis, quæ de ipsis bello cœperat,remitteret:Dobrinum sibi haberet:captiui oẽs inuicem uti dimitterẽtur:de Dreno & Santoco,& alijs controuersijs, seni uiri utrinq; delecti arbitrarentur: q̃ si inter eos non conueniret,Pontificis maximi arbitrio staretur. Complexi sunt autem hoc fœdere rex quidem duces Stolpensium,& Mazouiorum : Magister uerò Sigismundum regem Vngarorum,si is uellet:interim autem ne ei Polonus bellum faceret. Hæc tam iniqua nostris pax,stipulatione utrinq; interposita , cũ Magister Henricus in castra regis uenisset,firmata est,& mox captiui omnes sponsione soluti. Munera deinde inter principes ultrò citroq; missa. Vitoudo autem ibi rex,inconsulto senatu Polono , Podoliæ dominatum,amoto à præfectura Petro Vulodico Charbinouicio , utendum fruendum concessit,non sine magno Polonorum incommodo & iniuria. Dimissoq; deinde exercitu,in Poloniam redijt:nec diu ibi moratus,in Russiam contendit,cùm Alexandro Palatino Valachorum,iam prius fœderato & cliente suo,nouam contra Sigismundum regem Vngarorum societatem inijt : Snatinumq; & Colomeiam, & omnem tractum Pocucensem,ipsi oppignerauit,acceptis ab eo mutuis mille rublis,siue siclis argenti. Eodemq; anno, Stephanus cum Alexandro siue extincto,siue pulso, in principatu successisset, missis ad regem quatuor oratoribus,in fide & clientela ipsius itidem , ut maiores sui fuissent , se fore: & ubi accitus ab eo fuerit,uenturũ, soleñeq; iusiurandũ daturũ: neq; repetiturũ unquam Pocuce,sed præsentem cum præsenti rege , arbitratu ipsius de eo transacturum esse promisit,quod quidem literarũ monumẽtis,quæ in archiuio extãt,satis cõstat. Vnde sanè colligitur,Pocuce uel non fuisse traditum Alexandro , uel certè mox receptum à rege,alioqui cur negaretur,Stephanus id repetiturus esse? Transactum autem esse de ea ditione,argumento est diploma regium,quo eam Alexandro obligauit: quod & ipsum extat in archiuio,redditum procul dubio à Valachis. Per idem tempus, opera Zauissij nigri , apud Vngarorum iuxtà ac Polonorum regem gratiosi,effectum est, ut primores Poloni & Vngari simul apud Nouam uillam conuentum de pace inter reges redintegranda agerent: sed ea non confecta , octo mensium inducias tantùm constituerunt, ea lege, ut Polonis cum Cruciferis pax rata maneret. Quòd si eam Poloni nouo bello rupissent, illæ quoque induciæ cum Sigismundo, & Vngaris irritæ forent:sin Cruciferi priores id facerent,Sigismundus sese deinceps ab amicitia,& societate eorum seiungeret. His ita compositis , rex per Chelmensem oram sub initium ueris in Lithuaniam secessit. Ad Ioannem uerò pontificem,qui Alexandro quinto mortuo successit,oratores misit,Andream Lascarem præpositum Vuladislauiensem , Martinum Vurocimouicium uexilliferum Cracouiensem, & Sbigneum Olesnicium secretarium suum,cum peramplis donis , nempe quatuor patinis,duobus crateribus magnis aureis,tribus uestibus sabellinis, & culcitra item ab altera parte è pantherarum,ab altera ex armelinorum pellibus consuta: obedientiam suam ipsi

Podolia Vitoudo concessa.

Stephani Palatini Valachiæ promissa.

Rex in Lithuaniã profectus.

Dona pontifici missa.

delaturos,postulaturosq;,ut Pontifex declararet,ipsum iustè bellum contra Cruciferos suscepisse,& quicquid rerum sacrarum è templis, Prussicis per id bellum ablatũ esset, rectè in Polonica templa distributum esse:deinde,ut ipsi crucis militiam contra Tartaros concederet. Ac cætera quidem imperata sunt:extremum hoc ne impetraretur, illud obstitit,quòd eiusdem modi militia, contra Ladislaum regem Neapolitanum,ab ipso Pontifice promulgabatur,& obstabant Polonis Sigismundi regis,& Cruciferorum oratores,ueriti fortassis,ne contra se rex uteretur illa militia. Sub id tempus, Iacobo Haliciensi archiepiscopo,& Alexandro Camenecensi episcopo mortuis,huic quidem Andreas nescio q̃s, illi uerò Nicolaus Tramba procãcellarius,rege petẽte à Ioãne XXIII, uno de tribus, de Pontificatu Max. contendentibus,successores dati sunt. Quanquam Nicolaus Tramba eodem ipso anno ad Gneznẽsem archiepiscopã,præter collegij Gneznẽsis uoluntatẽ, quod Albertũ Iastrembecium episcopũ Poznaniensem postularat,translatus est,secundũ mortem Nicolai Curouij archiepiscopi:qui cum in Russia regi, è Lithuania reuertenti, ab ipso euocatus occurreret,casu equi collisus & extinctus,iudicio regis, & Vitoudi sese subtraxit. Nam regina ei crimẽ intenderat,quasi ipsam de stupro sollicitasset. Reliquit aũt is permagnas diuitias,quas Petrus frater eius,cum alijs fratribus,& agnatis diripuit. Trãbæ uerò Ioannes Ressouius in Haliciensi successor datus : qui archiepiscopã illam posteà Leopolim transtulit. Venit deinde rex Cracouiam,pedibus religionis causa incedens:uexillaq; & signa militaria unum,& quinquaginta de Cruciferis capta , ad sempiternã tam insignis uictoriæ memoriam,in basilica suspendit,quæ in hanc usq; diem extant. Haud multo pòst inde discedens in Lithuaniã,partẽ hyemis in uenationib. exegit. Sequẽtis aũt anni,qui fuit 1412,initio,properè Cracouiã reuertit,de aduẽtu Hernesti ducis Austriacum certior factus,cũ quo affinitatem iunxit,collocata ei in matrimonium Cimbarca Zemouiti Mazouiorum ducis,& sororis suæ filia. Aduenerat, & Venetorum legatio,quingentorum hastatorum stipendium regi pollicens,si Sigismundo bellum facere pergeret. Iam erat creatus Cæsar Sigismundus. Facessebant aũt ei negotium Veneti in Dalmatia. Ipse uerò à Ioañe Pontifice in Italiã, & ad liberãdam de manu Ladislai regis , Neapolitani Romã,suscipiendumq; diadema imperiale,inuitatus, Foroiulianam Venetorũ ditionem infestabat. Auerti igitur eum Veneti , ac distineri bello Polonico uolebant:sed nihil impetrarunt. Cauebant enim proceres Poloni,ne uetusta cum Vngaris fœdera uiolarentur. Et cùm sensisset id agi à Venetis Sigismundus,misit & ipse legatos ad Vuladislaum regem, Brandam Cardinalem presbyterum,& Sciborium palatinũ Transsyluanorũ , de renouando fœdere,aut certè de cõuentu,& colloquio. Aegrè cõuentus ad certam diem, Lubouliam siue Liblium impetratus. Prior Anna regina eò profecta est, Barbarã sororẽ, quæ cũ Sigismũdo nupta erat,uisum. Rex deinde,qui Sandeciæ substiterat,secutus, Boleslao Mazouio,& Sigismundo Coributho fratre,& multis proceribus Polonis deducentib. Venienti Sigismũdus obuiam ꝓdijt,unà cum uxore,usq; ad iugũ montis. Atq; ibi septem diebus tentata nequicquam inter proceres regum pace,cùm discedere iam Vvladislaus uellet,ad secretũ colloquiũ semotis prorsus arbitris,à Sigismũdo inuitatus,blanditijs eius,& ingẽtib. pollicitationibus expugnatus,tandem homo minimè malus, in gratiam cum eo, pactis iureiurando mutuò firmatis,redijt. Erat autem in pactis,ut Sigismundus cum Vuladislao,& Vitoudo,duce contra quosuis hostes,& in primis ad extirpandos Cruciferos, arma coniungeret:ac Prussia quidem eiectis Cruciferis,inter reges pro portione copiarũ utriusq; ad id bellũ adductarũ diuideretur:Pomerania uerò , Culmensis & Michalouiensis,integrè Vuladislao Polonisq;,quorum fuissent olim,cederent. Porrò de Russia, Podolia & Valachia,quæ iuris Polonici,& tunc erant sine controuersia, & antiq̃tùs fuerant, ut nulla fieret mentio aut controuersia,quoad ambo uiuerẽt, & q̃nq; annis ꝓximis post obitum eius,qui prior de ipsis obijsset:Valachi duntaxat Sigismundo , cũ Turcis bellum gerenti,mãdato Vuladislai,ut essent auxilio,si ipsi Vuladislao,& Polonis tunc nõ militarẽt. Quòd si dicto audiẽtes non essent,ambo simul reges,eos bello ꝑsequerenᷓ, ditioneq; eorum subiugatam,certis finibus inter se partirenᷓ:tamen ut ea nihilominus sub cõditionẽ, suprà memoratam,quinq; annorum post mortẽ alterius caderet. De priuatis uerò hominum inter ipsos iniurijs,constitutum in posterum,ut Vngari Sandeciam, Poloni Liuociam siue Leiciam referrent:& quaterni utrinq; designati,omnium controuersiarum atque iniuriarum cognitores & iudices,qui animaduertẽdi in sontes potestatẽ haberent. Hæc ita tunc inter reges priuatim conuenêre. Publicè uerò,ne qua mentio Prussiæ, & Cruciferorum fieret,Sigismundi calliditate , & precibus perfectũ est: quòd is diceret, Minimè si-

Nicolaus Trãba Leopol. & Gneznensis archiepiscopus.

Rex in Lithuaniam iterum. 1412. ann.

Regum Pol. et Vng. conuentus Liblij.

De Russia & Valachia.

Sigismundi Cæsaris calliditas.

bi expedire,id palàm tunc fieri.Et erant fortè tunc apud eum Cruciferorum legati: quib-
seorsum prolixè omnia pollicebatur,ut aliquid rursus ab eis emungeret.Quo factum est,
ut caput illud de Prussia diplomatis à regibus, & proceribus eorum consignatis disertè
non insereret:sed in genere modò caueret,ut reges contra quosuis alterutrius hostes,ne-
mine prorsus excepto,fœderati inter se essent, ac ne assensu quidem alterius,hostibus &
rebellibus fauerent:quin uterq; alterius incommoda pro uiribus, præmonendo & omni
ope auerterent.Nec hoc solum perfecit Sigismundus:uerũetiam cum Vuladislaũ sub spe
cie uenationũ longiùs in Vngariam secum,necquicquam reclamantibus cõsiliarijs, & in
primis Ioanne Tarnouio palatino Cracouiensi,extraxisset, persuasit homini simplici &
credulo,ut se iudicem,& arbitratum propitium quidem, ut uideri uolebat, controuersiæ
cum Cruciferis per compromissum sumeret: promittens, idem facturos Cruciferos, &
iudicato parituros: ni facerent, uim suam experturos. Iam enim rursus Vuladislaus non
obscurè præ se ferebat inimicum contra eos animum: propterea quòd ij,primam pen-
sionem ex pacto Torunensi, ad præstitutam diem sibi,non soluissent. Cùm autem iudi-
cium id Sigismundus sanè,quàm libenter assentientibus,Cruciferis instituisset,uarias ne-
ctebat moras,ut cùm Vuladislaum spe pacis duceret,tum Cruciferos obnoxios haberet.
Tandem grauiores occupationes,& expeditionem contra Venetos caussificatus, cogni-
tionem causæ inter Vuladislaum, & Cruciferos,ne deseruisse uideretur, proceribus qui-
busdam Vngaris delegauit.Interim aduenêre legati Venetorum, quòd eis Vuladislaus
rogatu Sigismundi spem pacis æquissimis conditionibus conficiendæ fecisset.Ac ten-
tata quidem Vuladislao interueniente,sed non confecta pax est, propterea quòd nihil æ-
qui Veneti attulissent: nec reddebant Sigismundo ereptam Dalmatiam. Dum autẽ Vu-
ladislaus Budæ commoratur, uenit eò fortè ad eum splendida legatio Tartarorum,cum
muneribus,magna auxilia,sicubi opus esset,ei pollicens. Honorificentissima hæc erat ei
legatio apud exteros. Persuasit autem is legatis,ut eadem Sigismundo nunciarent. Quo
ille ferocior factus, Venetos territabat. Dimissis legatis, ludis ac deinde uenationibus
uacatum est,ubi cum Vuladislaus bubalinis caseis recentibus sese replesset, ac deinde ca-
lido balneo usus,in profluente Danubij diutius sese abluisset,febrim contraxit. Ab ea ue-
rò paucis diebus regiorum medicorum opera releuatus,& amplissimis muneribus à Si-
gismundo donatus,per Morauiam atque Cesinensem oram in Poloniam reuertit,quin-
to demum mense,posteaquàm Vngariam ingressus fuerat.Fuerunt autem præcipua do-
na,quæ à Sigismundo acceperat,corona,sceptrum,& pomum aurea,& Boleslai Chrobri
gladius,insignia regni,quę Elizabetha Ludouici regis mater in Vngariam asportauerat,
uerità ne Poloni mutata sententia alium sibi regem crearent.Ea rex Cracouiam ingredi-
ens,publicè sibi præferri iussit. Nec diu moratus Cracouiæ,per Sendomiriensem, Lubli-
nensem & Chelmensem tractum profectis, supra Bugum fluuium propè Rubessouum
oppidum cum Vitoudo de omnibus quæ in Vngaria egerat,communicauit. Venerat eò
ad exorandum regem Petrus Vissus episcopus Cracouiensis, magna necessariorum ca-
terua stipatus,quòd ab eo de Cracouiensi episcopa in Poznaniensem,quasi delirus & in-
utilis,Alberti Iastrembecij episcopi Poznaniensis & cancellarij regni ambitione rejicie-
batur: sed nihil impetrauit.Et aduersa is quidem usus est ualetudine, ex quo concilio Pi-
sano,& longiore ad sepulchrum CHRISTI peregrinatione reuerterat,stupore quodã
& lethargo afflictus: sed tamen de gradu mentis dimotus non erat.Facilè tamen in dissi-
dio pontificum rex quæ uolebat obtinuit.Non fuit tamen sine metu postea Iastrembe-
cius,propinquis Petri ad omnem occasionem intentis,qua eum de medio tollerent. Di-
misso deinde Vitoudo,Russiam rex obibat: quò cum legati Sigismũdi regis ad eum ue-
nissent,octoginta millia florenorum Pragensium ab eo mutua acceperunt, dato ei in pi-
gnus Scepusiensi tractu omni,arce modò excepta. Atq; ex eo tempore Scepusium in di-
tione Polonorum est usq; in hanc diem.A' Cruciferis autem ea pecunia sumpta est: qui-
bus Sigismundus eam mulctam irrogarat,quòd pactis in insula Torunensi cũ Vuladis-
lao initis non satisfecissent.Ita quidem habet Dlugossus. Verùm nos reperimus in archi-
uio literas Ioannis XXIII, Pontificis maximi,quibus is postulat à Vuladislao,ut proro-
get Cruciferis tempus soluendarum quinquaginta millia marcarum (quæ sunt octogin-
ta millia florenorum) quæ ij ex pacto debebant.Vnde nobis uerisimile fit, in pactis To-
runensibus de ea pecunia numeranda,Cruciferis cum rege conuenisse, licet literis pacto-
rum id insertum non sit.Quin extant testimonia Benedicti Macrini,cui Sigismundus de-
legarat arbitriũ,& in rẽ præsentẽ in Prussiã & Lithuaniam cũ miserat: qui testificatur Vu-
ladis-

Pacta publica Sigismundi cũ Vuladislao.

Dalmatiam Veneti Vngaris eripuêre.

Insignia regni Polonici reportata ex Vngaria.

Albertus Iastrembecius episcopus Cracouiensis per ambitionem factus.

Scepusium oppigneratum regi Polono.

ladislaum quidem & Vitoudum iudicatum fecisse,Cruciferos uerò minimè. Inde autem
apparet,Sigismundum iudicasse quidem tunc inter dissidentes: quid autem iudicarit,nõ
liquet,præter quòd Vuladislaus & Vitoudus parentes rei iudicatæ,tradidere Magistro
Cruciferorum diplomata super Samagitia:tametsi Heduigis regis filia testata est,se ei tra
ditioni aduersari.

Cruciferi non paruerunt decreto Cæsaris.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XVIII.

RVSSIA peragrata,in Poloniam rex reuertit: paucisq; die-
bus Nepolomiciæ exactis,in Lithuaniam rursus secessit, & hye
mem illam ibi exegit: quæ quidem prodigiosè calida fuisse me-
moratur,ita ut initio Februarij flores & olera in regione frigidis
sima existerent.Verno atq; æstiuo tempore Poloniam rursus fe
rè omnem peragrauit.Poznaniam autem cùm uenisset, Petrũ
episcopum in delubrum seuocauit: & in genua procumbens,
culpam ab eo deprecatus est,quòd eum sede Cracouiensi præ-
cipitanter eiecisset.Apud Grodlum deinde, supra Bugum am-
nem,Polonorum & Lithuanorum conuentum habuit. Ibi fœ-
dera inter has duas nationes renouata: concessumqúe ius nobilitatis Lithuanis ijs dunta
xat,qui ritus Ecclesiæ Romanæ & catholicæ seruarent,ijsdem ut insignibus, ijsdemqúe
prærogatiuis, quibus Polona nobilitas,uterentur: præterquam ut iussu magni ducis,ar-
ces conderent, uias publicas reficerent, tributaqúe solita penderent: senatum autem &
magistratus more Polonorum haberent: cæterùm honores & magistratus ne alienis ab
Ecclesiæ Romanæ institutis mandarentur: Ducem,quando usus postularet, non nisi de
sententia regis, & amplissimi consilij Polonorum, legerent: uicissimqúe Poloni, ut ne
inscijs & inconsultis duce & senatu Lithuanico regem sibi crearent: comitijs commu-
nibus quoties opus esset, ut ea Lublinum uel Parsouiam, uel aliàs quò uideretur,mu-
tuo consensu indicerentur: ordo item ecclesiasticus ut eodem iure, ijsdemqúe præro-
gatiuis, quibus in Polonia, uteretur. Hæc omnia proceres Lithuani,libertatem & prę-
rogatiuas nobilitatis adepti,approbarunt,& literarũ monumentis consignarunt. Soluto
conuentu,quia pestilens autumnus erat in Polonia,in Lithuaniam rex secessit. Inde por-
rò in Samagitiã profectus,gentem eam,quæ nondũ falsorũ deorum cultum penitùs abdi
carat,magno studio,magnaq; cura,extinctis sacris ignibus,succisis lucis, necatisq; serpen
tibus,& alijs sacris animalib.ad religionẽ Christianã conuertit,partim donis alliciens,par
tim autoritate & minis adigens:non modò pij regis,uerùm etiã doctoris & apostoli fun-
gens officio,suggerentibus sacerdotibus nostris,quæ diceret,quæ' ue faceret: cũ ipsi bar-
baros loquentes non intelligerent,nec ab eis uicissim intelligerentur. Populariter autem
Samagitæ tunc religionem Christianam susceperunt,per unum natu maximum apud re-
gem professi,se quos in eum diem deos coluissent,uelut infirmos & ignauos deserere: &
ei eius ius concedere,cuius numine illi à rege uicti & profligati essent. Cùm aũt nonnul-
li adhuc,si resuscitare ignẽ extinctũ è calidis fauillis post regis discessum possent,relapsuri
esse in pristinum errorẽ uiderent,& hęc inter se mussitarent,substitit ibi rex diutius quàm
statueret,locumq; ignis largiore aqua inundari iussit.Episcopum apud Mednicos, attri-
butis agris & reditibus,& parœcos duodecim (tot enim territorijs cõtinetur Samagitia)
ut ijdem tamen canonici Mednicenses essent,instituit.Quanquam hæc quarto demũ an-
no post à Ioanne archiepiscopo Leopoliensi,& Petro Vilnẽsi episcopo, consũmata sunt.
Tunc aũt rex,præfecto genti Kesgellone nobili Lithuano, & religionis curam in primis
in rudi populo gerere iusso,in Lithuaniam, atque inde porrò post anni sequentis,qui fuit
1414,initium,in Poloniã,& in Cuiauiã, ad constitutũ cum Cruciferis conuentum apud
Slonscum,cõtendit.Iam summum apud Cruciferos magistrum Michaël Cochmeister ge
rebat,amoto & in carcerem coniecto Henrico Plauenio, siue propter ꝓfusas largitiones,
siue propter inuidiam:siue q; à Michaële,ambitioso & feroci homine, quasi Polonis im-
pensius faueret, insimulatus esset. Quo comperto, Vlricus Henrici frater,cõmendator
Gdanensis,metuens & ipse sibi,clàm ad regem perfugit. Fugisset Henricus quoq; è cu-
stodia,

Hyems calida.

Lithuanis prærogatiuæ & leges datæ à rege.

Samagitia ad religionẽ Christianam conuersa.

Kesgello Samagitiæ præfectus.

1414.ann.

Cropidlo episcopus arcanū regis prodidit.

ſtodia,re clàm per internuntios cum rege compoſita, niſi eum Ioannes Cropidlo Vula-
diſlauienſis epiſcopus,cum quo fortè rex ea de re ſecretò communicarat, prodidiſſet. Pa
ce cum Cruciferis tentata,ſed non confecta,cauſa uerò tota à Strigonieſi archiepiſcopo,
ueluti delegato Sigiſmundi Cæſaris,iniquiſsimè diſceptata, cū Cruciferi iniurijs nullum
modum ſtatuerēt,mercatoresqꝫ Poznanieſes Gdani, direptis eorū mercib.crudeliter in-
terfeciſſent,& per ſubornatos homines multa oppida & pagos in Polonia incendiſſent,
latrocinantiūqꝫ in morē è Dobrineſi & Polonia finitima prædas agerēt:& captos homi-
nes,non modò plebeios,uerùm etiam equeſtres, in patibulum agerent: cumqꝫ ad extre-
mū ſub ſignis populabundi in Dobrinenſem excurriſſent,ac ſubitò pauore turbati diffu-
giſſent,nouam in eos expeditionem rex Polonis,Ruſsis, atqꝫ Lithuanis cunctis indixit.
Dum aūt bellum id adornatur,ipſe maiorem Poloniam percurrit.Fortè tunc Petrus Viſ-
ſus epiſcopus Poznanienſis,lento morbo cōfectus obijt. Quod ni obijſſet,reſtitutus fuiſ-

Albertus Iaſtrèbecius ægrè epiſcopam Cracouienſem retinuit.

ſet autoritate Conſtantienſis concilij ad Cracouienſem epiſcopam,Alberto deiecto: ſed
profuit Alberto mors eius,ut facilius à concilio,rege petente, ueniam impetraret. Etenim
tribus tunc de pontificatu maximo contendentibus,& Ioanne Huſſo turbas ciente in Bo
hemia,Sigiſmundus Cæſar magno ſtudio,labore & curſitationibus perfecit, ut conciliū
œcumenicū,conſenſu Chriſtianorū principum,& primorum eccleſiaſticorū, apud Con-
ſtantiam Germanorū aperiretur:quod quidem durauit in quartū annum. In eo cùm alia
multa reipub.Chriſtianæ ſalutaria cōſtituta ſunt,tum Huſſus hæreſiarcha condemnatus
& exuſtus,& poſt eum Hieronymus Pragenſis. Ad extremum aūt ſublato diſsidio,cum
tres illi pontificatu partim amoti eſſent,partim ultrò ipſi ſe abdicaſſent, Martinus eius no
minis quintus,pōtifex creatus eſt.Verùm hæc & externa ſunt,& poſterioris tēporis. Tūc
aūt,cum collegium Poznanienſe petiſſet à rege,ut ſibi epiſcopū arbitratu ſuo legere lice-
ret,non abnuit:ſolusqꝫ in conſilium ſacerdotū reuerēter ingreſſus, impetrauit,ut de qua-
tuor à ſe editis,inter quos etiam fuit Alexander ducis Mazouiæ filius,è ſorore ſua natus,
unus legeretur epiſcopus.Lectus eſt abſens,magno omnium conſenſu, Andreas Laſca-
ris Goslauicius,decanus Cracouienſis,& canonicus Poznanienſis,gente Goziembius:
qui tunc fortè legatus à rege cum tribus alijs,ad Sigiſmundum Cæſarem de cauſa Cruci-
ferica profectus erat.Aegrè tamen is decreto collegij cum uoluntate regia coniuncto aſ-
ſenſus eſt,uir bonus,& non ignarus,quantum onus in ſe ſuſciperet.Cuius ſimiles perpau
cos fortaſſe illa ætas habuit:noſtra unum,quod ſciam,habet,quo libentiùs tam rarum in-

Pruſsicum bellum.

tegritatis & modeſtiæ exemplum commemorauimus.Iam ingentes copiæ ex omni Po-
lonia,Ruſsia,Lithuania,& Mazouia,cum ſuis ducibus,Volboriam conuenerant.Tarta-
rorum etiam non contemnenda auxilia Vitoudus adduxerat. Erat & mercenariorum
militum ex Bohemis atqꝫ Sileſijs non exiguus numerus.Ad hæc,Sileſiorum duces, Bern
hardus Oppolienſis,Ioannes Ratiborienſis,Boleslaus Ceſsinenſis,Conradus Oleſnicen
ſis,Venceslaus Zeganenſis,Ioannes Lubinenſis,Conradus Albus Cozlenſis,& Vences

Lacicus Crauarius præfectus Morauiæ.

laus Opauienſis,auxerant exercitum regium.Quin & Lacicus Crauarius præfectus Mo
rauiæ, unum uexillū militū in auxiliū regi miſerat: ita ut tantus ille eſſet exercitus regius,
quātus nō modò ad Pruſsiā,ſed ad magnā orbis partē perdomandā poſſet ſufficere.Itaqꝫ
rex non moratus diutiùs,in terram hoſtilē eum duxit, inſtructum inſpectantibus legatis
hoſtium,qui ſiue auertendum bellum, ſiue ad ſpeculandum uires noſtrorum, uenerant.
Verùm non ita multum operæpretij cum tantis copijs factum eſt. Oppida modò & ca-
ſtella quædam ignobilia,partim ui expugnata,partim in deditionem accepta,partim ua-
cua dilapſis habitatoribus occupata,direpta & exuſta.Inter quæ fuēre Nidburgum, He-
enſteinum,Alleſteinum,Gutteſtadia,Zirgonum,Prabutha,ſiue Riſemburgum, Biſſouiſ
uerderum,& Cruciborgum.Nam ab Helsbergæ obſidione Ioānes Varmieſis epiſcopus,
cuius ea arx eſt,precib.regem auertit.Holandiæ obſidio, cū in longū extractum iri uide-
rēt,omiſſa eſt.Et nonnihil ibi incommodi Lithuani,cum incautius prædas agerēt, acce-
pēre,capti ab hoſtibus Butrim magiſter curiæ,ſiue Marſalcus Vitoudi,Mikita,& nonnul
li alij,peruaſtati tamen agri longè, lateqꝫ,nemine obuiam prodeunte.Cum autem Chel-
mæ ſiue Culmæ atqꝫ Toruniæ oppidorum dedendorum regi nonnulla ſpes facta eſſet,eò

Vafrum conſilium magiſtri.

moturus erat caſtra,ni eum Magiſter Cruciferorum uafro conſilio eluſum, aliò auertiſſet,
ſubornato homine cum literis,commendatoris Brodnicienſis nomine ad ſe conſictis: q-
bus perſcriptum erat,arcem Brodnicienſem à commeatu,tormētisqꝫ bellicis imparatam,
longiorem obſidionem ſuſtinere nō poſſe.Quæ literæ,capto & excuſſo tabellario,cū fidē
feciſſent noſtris,hoc perfecerūt,ut eius arcis potiundæ ſpe conatus meliores fruſtrarētur:
uiresqꝫ

uiresqꝫ noſtrorū nō hoſti magis,qꝫ ſibijpſis ꝓpter difficultatē annonæ graues,inerti obſi-
dione lāguidas & inutiles redderēt.Nam Brodnicia,præterquā qꝫ natura,arteqꝫ ꝑmunita

Brodnicia arte munita, fruſtra obſeſſa à Polonis.

eſt,ualido hoſtiū præſidio tenebat̄,& cōmeatu,armiſqꝫ abūdabat. In eius igit̄ obſidione
rex cū omni exercitu totū mēſem fruſtra cōſumpſit.Inde Vitoudus,necqꝫcqꝫ retinente re-
ge,non ſine animi eius offenſione diſceſsit.Etiam morbus uulgò in corpora militū ex pa
nis penuria graſſari cœpat.Continuabat tñ rex obſidionē: dimiſsiſqꝫ quoquo uerſus fru-
mētatorib.cū præſidio armatorū,frumentū in caſtra cōportabat. In eos cū quadā die ho-
ſtes,ad oēm occaſionē rei benè gerendæ intenti,impetū feciſſent,longè plures à paucio-
ribus fuſi,fugatiqꝫ ſunt,ſexaginta captis,ducentis deſideratis. Venit interim ad regē lega-
tus Pont.Max.Ioānis XXIII, Ioannes Lauſanēſis epiſcopus:q facilè impetrauit à rege,
deſidis & famelici belli (ſic em̄ uulgò appellatū,id eſt,poſtea)iam pertæſo,ut duorum an-
norū inducijs cum Cruciferis cōſtitutis,Conſtātienſis cōcilij iudicio cauſam & cōtrouer
ſiam ſuam oēm cum Cruciferis ꝑmitteret. Itaqꝫ rex dimiſſo exercitu reuerſus in Poloniā,
de amplißimi conſilij ſententia legatos ad concilium miſit, Nicolaum archiepiſcopum
Gneznenſem,Ioannem Vuladiſlauienſem,Iacobum Plocenſem epiſcopos, Andreā La-
ſcarem electum Poznanienſem,Ioannem Tuliſcouium Calliſsienſem caſtellanū, & Za-
uiſsium nigrū Garbouium,uirum clariſsimū.Pollicebat̄ autem Sigiſmundus,non deſu-
turum ſe ibi eſſe cauſæ regiæ contra Cruciferos:eiqꝫ uiciſsim rerum Vngaricarum curam
commendauit.Idemqꝫ fecit concilium illud,ſcriptis ea de re ad regem literis. Ac fecit qdē
Vuladiſlaus amici officium,nam cum Turcæ Vngariam infeſtarent, Boſnamqꝫ à Sigiſ-

Vuladiſlaus curam geßit Vngariæ, Sigiſmūdo abſente.

mundo prius recuperatam,ipſi iterum eriperent,fuſis,profligatiſqꝫ Vngaris,Vuladiſlaus
miſſa ad Turcas graui & minaci legatione,ſex annorum inducias inter eas gentes, capti-
uis Vngaris,ꝓcerib.liberatis,cōfecit:pacem quoqꝫ perpetuam cōfeciſſet,ni Pipo Floren-
tinus comes Themeſsienſis temerè omnia turbaſſet,capto pro exploratore Gregorio Ar
meno Vuladiſlai internūcio,qui Turcicæ legationi de pace uenieti tutū ad Vngaros ac-
ceſſum præſtructurus anteceſſerat.Proſperè tamen poſtea rē cōtra Turcas geſsit aliquo-
ties Nicolaus Petri Macedonis filius,abſente Sigiſmundo, eoſqꝫ Boſna expulit. Interea
Vuladiſlaus rex Lithuaniam,Poloniam, Ruſsiam continentibus ferè itineribus obiuit.
Et Sniathini cùm eſſet in Ruſsia ad Pentecoſten anni ſequētis 1415, uenit ad eum Ale-
xander palatinus Valachorum,permagna & ſplendida nobilitatis ſuæ caterua ſtipatus:
adoratoqꝫ publicè rege,& uexillo ad pedes eius proiecto,& dato conceptis uerbis iureiu
rādo,in fide & clientela eius atqꝫ Polonorū ſe fore ſemꝑ ꝓmiſit, & ꝑampla munera ei de-
dit,ab eoqꝫ uiciſsim accepit.Venit & ab Imperatore atqꝫ patriarcha Conſtantinopolita-
no legatio,frumentarium ſubſidium petens.Vehementer enim à Turcis infeſtabantur &
premebantur.Quorum princeps Mahometes recuperatis in Aſia ijs,quæ Tamerlanes a-
uo eius ademerat,impij ſedē Pruſa Adrianopolim trāſtulerat: & iā trāſalpinos Valachos
uexabat,iam Conſtantinopoli ac toti Græciæ ferox īminebat.Vuladiſlaus rex inopia la-
borantibus Conſtantinopolitanis liberaliter opitulatus,in Cacybeio portu maris Ponti-

Cacybeius portus in ditione Polonorum.

ci,qui in ditione Polonorū tunc erat,frumentum admenſus eſt: inde in Lithuaniam rur-
ſus diuertens,uiginti millia marcarum Pragenſiū,quadraginta ueſtes Sabellinas eximias,
centum equos,totidemqꝫ aureos pannos à Vitoudo dono accepit. Anno ſequenti cum
Annam reginam mortuā Cracouiæ ſepeliſſet,rurſus in Lithuaniā ꝓfectus, apud Velunā
Samagitiæ cum Cruciferis Pruſsienſibus pariter atqꝫ Liuonienſib. deregundis finib. Sa-
magitiæ,ac de pace perpetua conſtituenda conuentū egit:ſed Cruciferis intolerabili faſtu
tumentibus,neqꝫ ullam æqui & iniqui rationem ducentibus,re infecta diſceſſum eſt.Au-
gebat autem eis ſpiritus,ut creditum eſt,ſocietas cum Tartaris inita, qua eos ad uaſtādos
Ruſsiæ fines excitarant.Nec multo pòſt ingens uis barbarorum duce Ediga in Kiouien-
ſem tractū improuiſò effuſa,ferro,igniqꝫ omnia depopulata eſt.Vrbem quoqꝫ ipſam Kio-
uiam diripuit ac diruit.Atqꝫ ex eo tempore ea ſplendorem priſtinum nunqꝫ recuperauit,
arce quidem,ſumma ui oppugnata,potiri non potuit: & ingentem pecudum hominūqꝫ

Rex Elizabetham Pileciam uxorem tertiam duxit.

prædā abegit.Rex pro eo quod hoſtes bello perſequi debuit, Sanoci nuptias celebrauit,
indignas illa ætate,& nomine ac dignitate ſua,ducta in matrimonium Elizabetha Pile-
cia,Ottonis palatini quondam Sendomirienſis filia,uidua prouectæ iam ætatis & effœ-
ta:quippe quæ uirgo propter magnitudinē dotis à Morauo quodam rapta, eiqꝫ aliquan-
to pòſt ab alio quodā Morauo item erepta,& interfecto priori raptore, in loco iuſtæ uxo
ris habita: ad extremum Vincentio Granouio caſtellano Naclenſi gente Toporo,de-
ſpondente Spitcone Melſtinio propinquo,nupſerat: perqꝫ eam Granouius ſeſe in fami-
liam

liam Leliuiorum inseruit. Siue autem intempestiuo amore & consuetudine eius mulieris
captus, siue philtris etiam & magicis artibus dementatus Vuladislaus, eo se tam impari
matrimonio implicauit: magnam certè nomini suo infamiam non modò apud suos, uerū
etiam apud exteros aspersit: ita, ut Concilium quoque ea fama, traducētibus Cruciferis, im-
pleret. Huc accessit, quòd ritu Christianorum incestum id erat cōiugium, cum illa regi in
loco sororis esset, propterea quòd is à matre eius de sacro fonte leuatus erat. Sed instante

Elizabetha coronata.

rege, concilium legitimas esse iussit eas nuptias. Rex inde Cracouiam indicto conuentu,
reginamque eam ritu solenni fecit, neqcquā aduersantib. nonnullis procerib. & in primis
Sendiuoio Ostrorogio palatino Poznaniensi. Quoniā aūt ea ab archiepiscopo Leopo-
liensi Ioanne Ressouio coronata erat, ueritus Nicolaus archiepiscopus Gneznensis, qui
tunc in cōcilio Constantiensi ꝑpter splendorē gratiosus erat (ita ut summus pōtificatus ad
eū, si Dlugosso credimus, deferret, si eū suscipe uoluisset) ne sibi posterisque suis archiepi-
scopis Gneznensibus ea prærogatiua coronandi reges & reginas surriperetur, obtinuit
apud Conciliū, ut archiepiscopus Gneznensis deinceps Poloniæ primas haberetur: per-
fecit aūt idem cum collegis suis, ut Ioānes quispiam Falchembergius sodalis Dominica-
nus decreto Concilij in tetrū carcerē cōpingeret, quod subornatus à Cruciferis satyram siue
famosum libellum in Vuladislaum regem, & in omne Polonū nomen cōscripserat. Cum
uerò mitius cum eo postea Martinus, eius nominis quintus Pont. Max. cui Nicolai archi
episcopi fauor ad pontificatum nō parum suffragatus erat, ageret, rem nouam legati re-

Prouocatio à pontifice ad concilium futurum.

gis ausi, ad Basiliense concilium, quod in decimū annū indicebatur, prouocarunt. Verùm
satisfecit eis deinde pontifex, authoritate patrum adductus. Cæterùm libellus ille famo-
sus Lutetiæ archiepiscopo oblatus erat, cum eius urbis doctores & studiosos oēs lauto
conuiuio accepisset. Etenim Sigismundo Cæsari ad conciliandum cōcilio regē Arrago-
num, & ad pacificandum Francorū & Anglorū reges proficiscenti, comes itineris unà cū
Tulisconio & Zauissio de cōcilij sentētia datus erat. Prorogauit deinde Vuladislaus rex
inducias cum Cruciferis in aliud biennium, Cæsare & rege Francorum Carolo petentib.

1418. ann.

Et anno sequenti, qui fuit 1418, rursus apud Velunam Samagitiæ cum Cruciferis de pa-
ce conuentū egit, deductis secum primoribus Polonorū: unde cum re infecta discessisset,
dimisisque proceribus, ipse cum paucis apud Vigros, syluæ id nomen est, uenationi uaca-
ret, parum abfuit, quin in Rastemburgensis commendatoris insidias incideret. Sub idem
tempus Vitoudus amissa paulò antè Anna uxore, alteram duxit Iulianam uiduam, prio-
ris materteram. Atque id matrimonium incestum Ioannes Cropidlo episcopus Vuladisla-
uiensis, qui etiam regem fortè in Lithuaniam secutus erat, præter disciplinam ecclesiasti-
cā iunxit, cum Petrus Vilnensis, ut id faceret, nequaquam adduci posset. Ita plurima sibi
plerunque præter ius & æquū permittunt homines excelso loco nati. Insequenti anno cùm
rex in Poloniam reuertisset, uenêre ad eum duo legati Martini Pont. Max. Iacobus Cam-
plus Spoletanus, & Fernandus Hispanus Lucensis episcopi, de pace cum Cruciferis con
ficienda postulantes: qui comiter & liberaliter à rege habiti, cognita eius uoluntate, ad pa

Legatorum mala fides.

cem ꝑpensa, in Prussiam inde ad Cruciferos contenderunt. Quorū corrupti muneribus,
cum monumenta ad causam ipsorum pertinentia ijsdem ipsis exhibentibus inspexissent
ac descripsissent (ad quam fortè rem magis quàm ad pacem faciendā, Cruciferorum roga
tu atque sumptibus uenerant) regis causam incognitam temerè testimonio suo damnarūt.
Qua de re grauiter postea rex cum pontifice questus est. Ac fecit is deinde regi potesta-
tem producendi documenta causæ suę. Dimissis autem legatis pontificijs rex Cassouiam
profectus est, ad colloquium à Sigismundo Cæsare inuitatus: ibique blanditijs eius indu-
ctus, arbitrum eum tulit Cruciferis ex cōpromisso de cōtumelijs, damnis & iniurijs, quas
ab illis acceperat, reclamantib. quos secum duxerat procerib. & ad extremum, ut certa tū

Compromissum regis.

formula, certoque die id compromissum adstringeret suadentibus: quorum princeps fuit
Albertus episcopus Cracouiensis, idemque Cancellarius Poloniæ. Recusabant aūt id com
promissum Cruciferorū legati, qui tunc ibi aderāt, siue adeò recusare se ex cōposito simu-
labant: qua re Cæsar uehemēter, ut uideri uolebat, irritatus, arma se cum Vuladislao con-
tra eos coniuncturum iureiurando interposito pollicitabatur. Qua de causa remittere ei
Vuladislaus pecuniam quam mutuam dederat, Scepusiumque mox reddere cogitabat, ni
proceres, cum quib. ea de re communicarat, id ei dissuasissent. Soluto cōuentu Vuladis-
laus in Poloniā reuersus, magna cura bellū aduersus Cruciferos apparauit. Misit & Cęsar

Legati Cæsaris ad Vuladislaum.

episcopū Pathauiēsem impialem cācellariū, & Ioannē comitem de Herdek Cracouiam,
ut in speciem arma & cætera ad Prussicum bellum necessaria exercitui suo compararent.
Quibus

Quibus lautè à Rege sumptus suppeditati sunt. Sed ij cùm supra quadraginta dies Cra-
couiæ mansissent, ultrone an reuocati, incertum est, in Vngariam ad Cæsarem reuerte-
runt. Rediјt deinde ad Regem ex Vngaria Sbigneus Brezius Marschalcus, qui ad dedu-
cenda à Cæsare auxilia relictus erat, uanitate Cæsaris perspecta. Lactatus inanibus Cæ-
saris promissis Vuladislaus, tamen institutam in Prussiam expeditionē non remisit, ne le
gatione quidem eius motus, qua ille ab eo contendebat, ut in aliud tempus id bellum dif

Legatus Cæsaris.

ferretur. Iam copiæ omnes Volboriam conuenerant, indeque per Masouiam progressæ ad
fines hostium peruenerant, cùm uenit ad Regem in castra Bartholomæus Capra Archi-
episcopus Mediolanensis, legatus à Cæsare dirimendi eius belli causa. Et perfecit is qui-
dem rursus adiuuante maximè Vitoudo, & accedente Pontificis max. authoritate, duo-
rum annorum inducias, cùm compromissi sui Regem admonuisset, & aliud ei ex aduer-
so respondens ipse à Cruciferis attulisset. Pręfinita autem compromisso dies ad octauum
Idus Ianuarij, quam Epiphanias Christiani dicimus. Itaque irritus tantus ille conatus atque

Apparatus belli irritus.

apparatus belli fuit, non sine magno omnium fremitu, imprudentiam Regis in faciendo
compromisso incusantium. Verùm eam culpam Rex in Cancellarium reiecit: quamob-
rem magno is omnium odio deflagrauit. Cum Erico autem Daniæ, Suetiæ, & Norue-
giæ Rege, ac Duce Pomeraniæ, eiusque consiliarijs, publicè à Vuladislao, & Vitoudo in
castris tunc ictum est fœdus, & societas, cùm contra alios utriusque partis hostes, tum no-
minatim contra Cruciferos: ea lege, ut etiamsi quis principum ab eo fœdere uellet disce-
dere, subditi tamen ipsins eò nihilominùs tenerentur: ne tamen inscijs alteris alteri Cru-
ciferis, uel cuiquam omninò bellum inferrent. Excepti sunt autem à Vuladislao, & Vi-
toudo Sigismundus Cæsar, & Venceslaus Rex Bohemorum, propter priora cum ipsis
fœdera. Reuertens autē ex eo bello Vuladislaus, per Cuiauiam in maiorem Poloniam di
uertit: Posnania uerò Srodam proficiscentem aduersus casus perculit. Nam sub uesperū
è sereno subitò atris nubibus cœlum obductum est: inde inter crebra fulgura ac tonitrua
fulmen magno fragore decidens, quadrigas carpento, quo Rex uehebatur, iunctas, du-
osque stipatores regios, itemque Posnaniensis, & Sendomiriensis palatinorum, & nouem
alios regiorum comitum equos unà cum regio, cui cubicularius quidam hastam Regis
ferens insidebat, uno ictu interfecit: aurigæ, & sessoribus equorum nihil actum, nisi quòd
cubicularij uestis discerpta est. Rex cùm aliquandiu exanimatus iacuisset, tandem respi-

Rex exanimatus.

rauit, cæterà sospes, præter quòd surdaster paucos dies, & modico manus dextræ dolore
affectus fuit. Vulgò creditum est, propter incestum matrimonium diuinitùs eo terrore
correptum fuisse. Et sanè liberiùs tunc eum Sbigneus Olesnicius secretarius eo de crimi
ne obiurgauit. Per illud tempus Ediga princeps Tartarorum, missa legatione cum mu-
neribus ad Vitoudum, fœdus cum eo icit. Sub idem tempus, cùm uires sumeret hæresis
Vicleffi, & Husi in Bohemia, motusque magni cùm Pragæ, tum alibi cum summo con-

Bohemici motus.

temptu Regis existerent, & ad quadraginta millia oppidanorum pariter, & agrestium
cum mulieribus ac paruulis ad montem quendam coiuissent, magistratusque nouæ Pra-
gæ concursu populi trucidatus esset, anxio fuit animo Rex Venceslaus: & ira fortè in po
cillatorem suum percitus, cùm interficere eum suis manibus uellet, paralysi affectus con-
cidit, & paucis diebus postea uita excessit. Parabat fortè expeditionem in Turcas Sigis-
mundus Cæsar, cùm hæc ad eum perlata sunt. Obierat enim paulò antè Mahometes Im-
perator Turcarum: unde Sigismundo commoda occasio recuperandi ea, quæ Mahome
tes de Vngaris cœperat, & ulciscendi clades suas, oblata esse uidebatur. Cùm igitur di-
stracto esset animo, impetrato à Rege Polonorum colloquio, Sandeciam uenit. Ibi de Bo
hemicis rebus ac de Turcico bello consultatum. Suadebat Cæsari Vuladislaus, ut Bohe-

Sigismūdi bellum in Turcas.

miam ante omnia in potestatem suam redigeret, hæresimque sumentem uires opprimeret:
& ad hæc peragenda auxilia ipsi pollicebatur. Sed ille dum inconsultè & intempestiuè
Turcicum bellum Bohemiæ pacandæ præuertit, & Turcas, nullo operæprecio facto, ma
gis irritauit, non ausus cum exercitu Danubium transmittere, illis ulteriorem ripam te-

Vngaria uastata à Turcis.

nentibus, & Bohemię potitus non est. Ac Vngariam quidem atque Transyluaniam Tur
cæ, Baiazetis noui Imperatoris, qui patri Mahometo successit, ductu siue auspicijs, ma-
gnis affecêre incommodis. Bohemi uerò Bernam ad comitia euocati à Cæsare, paruerūt,
& in potestate eius fore se polliciti sunt: ac fecerunt etiam iussa Pragenses, qui tunc factio

Pragēsium potentia.

nibus, & hæreticorum consensu potentes erant, amoliti castella quædam contra arcem
erecta, catenasque & repagula, quibus plateas urbis impediuerant: amoti sunt etiam præ-
fecti, quos post Venceslai mortem arcibus regibus imposuerant. Sed cùm Sigismundus
Berna non in Bohemiam, sed Vuratislauiam iter deflexisset, ibique de seditiosis, qui magi-
stratum urbis necauerant, supplicium sumpsisset, Pragēses ueriti, ne sibi idem ausis idem
eueniret, cauere sibi impensiùs cœpère: Taboritas, promiscuam illam fecem hominū, quę

à castris nomen sumpsit, sibi adiunxêre portas urbis Regi uenienti clausêre, copiasq; e-
ius Germanis & Vngaris ualidas profligauêre, & castris exiêre: ubi plurimi de proceri-
bus, & nobilitate Bohemica, qui cum Rege sentiebant, cecidêre: ipse uerò Sigismundus
post susceptum in arce S. Venceslai regium diadema, fuga saluti suæ consuluit. Sed hæc
paulò posteriùs acta sunt. Illa priùs: Sigismundus Vuratislauiam se sequi legatos Polo-
norum & Cruciferorum iusserat, ut ibi inter eos de controuersijs arbitrium perageret.
Sed ipse ad extremam demùm compromisso præfinitam diem, post initium noui anni
eò uenit. Veritus igitur, ne die lapsa irritum esset compromissum, ut Cruciferis gratifica-
retur, causa non cognita neq; disceptata, sententiam ex scheda, quam in pera paratam ha-
bebat, iniquissimam, insertis quibusdam, quæ in controuersiam non uenerant, recitauit,
reclamantibus nequicquam nostris, & fidem, Religionemq; iudicis requirentibus. Fuê-
re autem Archiepiscopus Gnesnensis, Cracouiensis, Vuladislauiensis, Posnaniensis, &
Plocensis Episcopi: palatini, Cracouiensis, Posnaniensis, & Sendomiriensis, itemq; Cal-
lisiensis castellanus, Marschalcus Regni, & Zauissius niger: qui omnes duobus relictis
actutum discessêre, Cæsare nequicquam retinente: & errorem quidem agnoscente, sed
culpam in alios transferente, & moderationem decreti pollicente. Quam tamen legati
Cruciferorum fieri passi non sunt. Eò uerò spectabat potissimùm decretum illud Cæsa-
ris, ut abolito decreto delegatorum Apostolicorum, Caroli Vngarorum, & Ioannis Bo-
hemorũ Regis arbitrium, pactaq; apud Toruniam inter Polonum Regẽ, & Magistrum
conuenta, rata essent, quamuis ijs pactis iuxtà ac arbitrio priores Cruciferi non stetissent.
Additum nonnihil de Zlotoria, Iaseneciaq; arcibus, Lubicia moletrina, & finibus ditio-
num Crucifericarum cum Masouia, itemq; cum Samagitiæ parte, quæ Lithuanis relin-
quebatur: qui fines tantisper duraturi essent, quoad Rex, & Vitoudus uiuerent. Pœna aũ-
tem apposita est decem millium librarum, siue marcarum argenti. Hæc ubi celeriter ad
Vuladislaum, in Lithuania tunc uenationibus cum Vitoudo uacantem perlata sunt, do-
lore, & ira uterq; ad lachrymas usq; & ululatum exarsit. Mox communicato cum paucis
consilio, Rex curriculo Sbigneum Olesnicium ad Cæsarem misit, qui ei beneficia sua
plurima & maxima, & ipsius non modò ingratitudinẽ, & summam iniusticiam, uerùm e-
tiam perfidiam, & periurium exprobraret, seq; pariturum esse illi sentẽtiæ negaret. Quod
cùm Sbigneus in frequenti Episcoporum, & principum consensu grauissimis uerbis fe-
cisset, simulq; Nicolaus Cebulca subsecutus, Vitoudi nomine, cùm alia quædam acerbè
in Cæsarem dixisset, tum fœdus, & amicitiam olim cum eo constitutam repudiasset, ita
accenderunt Cæsarem, ut eos uiolato iure gentium in profluentem demergere uoluerit,
nisi eum, qui proximi assidebant Episcopi & Principes à tam præcipiti, & nefario consi-
lio auertissent: sine responso autem ij dimissi sunt. Nec ita multò post Cæsar missis duo-
bus legatis ad Regem, correcturũ se esse pollicitus est, quòd non maliciosè, uerùm impru-
denter Cruciferorum fraude circumscriptus deliquisset. Verùm ne in eo quidem seruauit
fidem, cùm Vuladislaus rursùm Episcopũ Cracouiensem, & Marschalcũ ea de re ad eum
misisset. Relata deinde re ad Senatum, parendùmne esset iniquissimo decreto Cæsaris,
an eo spreto inferendum bellum Cruciferis, placuit ad tempus quiescere, & expectare, ec-
quam priores Cruciferi, non parendo decreto Cæsaris, iustã belli occasionem darẽt. Nec
ea diu expectata est. Cùm enim Cruciferi duodecim millia, & quingẽtos aureos numos
regi decreto Cæsaris ad certam diem numerare deberent, nec satis auri parati haberent,
legati Regij Ioannes Coscelecius palatinus Vuladislauiensis, & Sbigneus Olesnicius
secretarius, argentum, quod in supplementum auri dabatur, non accipiebant: dieq; lapsa,
testati priores Cruciferos iudicatum non fecisse, discessêre. Quę res apprimè grata, & ex-
optata Regi, Polonisq;, atq; etiam Vitoudo accidit. Quietæ tamen aliquandiu postea res
fuêre inter Polonos, & Lithuanos atq; Cruciferos. Cæterùm domi in comitijs Lencici-
ensibus ad uicesimam quintam diem Iulij parùm abfuit res à perniciosa seditione. Insen-
sa erat Elizabetha Regina Alberto Episcopo Cracouiensi, cùm quòd is matrimonium
eius cum Rege in primis improbabat: tum quòd Ioanni filio eius, quem Vincentio Gra-
nouio pepererat, diploma de comitatu, quo is à Rege contra leges publicas ornatus e-
rat, non signabat. Cùm autem non ignoraret mulier, infiniti compromissi culpam à Re-
ge in Albertum Episcopum, Tulisconium castellanum Calissiensem, & Sbigneum Bre-
zium Marschalcum, quos etiam alienioribus credo à se animis esse sentiebat, reijci muli-
er uindictæ cupida, urgebat eam occasionem, Regemq; in eos assiduò incitabat: & ut
sunt efficaces ferè apud uiros mulierum suasiones atq; preces, quæ noctu, & in geniali
thoro adhibentur, propemodùm eò Regem pepulerat, ut Alberto indicta causa Cancel-
larij munus abrogaret: id quidem perfecit, ut in tres illos iudicium publicum in comitijs
instauraretur. Et mortua quidem est Regina ante diem comitiorum, publica omnium
ordinum,

Sigismundi fuga.

Oratores Poloni ad Cæsarem.

Sigismundi Cæsaris decretũ.

Sigismũdi Cæsaris præceps iracundia.

Cõsultatio Polonorum.

Comitia Lencicię turbulẽta.

Reginæ Elizabethæ mors omnibus grata.

ordinum, præterquam Regis ipsius, lætitia: quam splendidior uestitus omnium testatam
faciebat. Iudicium tamen nihilominùs in Episcopum, & cæteros duos, quos diximus, in-
stitutum est. Ibi cùm propinqui, & clientes Petri Visi Episcopi, ueteris iniurię memores,
frequentes Alberto insultarent, & Bartholomæus Vulodicus gente Sulimæus, cum quo
Petri fratris filia nupta erat, causam aduersus Albertum dicens, acerbiùs in eum inuehe-
retur: non tulerunt id Alberti fratres, propinqui, & clientes, quorum numerosa turba sti-
patus aduenerat: crescebat iniurijs, & conuicijs mutuis tumultus, & ab utrisq; ad arma su-
menda, acciendosq; socios ex arce in oppidum decurrebatur. Rex cum primoribus in
penitius cubiculum se subduxit. Quòd ni mox porta arcis clausa, & pons sublatus esset,
multum ibi sanguinis effusum esset. Repressa tandem est à primoribus gliscens seditio,
Rexq; conciliatus reis, maximè Ioannis Tarnouij palatini Cracouiensis opera, & indu-
stria. Consultatum deinde est de Repub. & in primis de Bohemis, an eos petentes Rex
in fidem suam reciperet. Nam ij uicto, pulsoq; Sigismundo, ad Vuladislaum regnum de-
ferre nunciabantur. Nondum tamen oratores eorum aduenerant. Re diligentiùs agita-
ta in Senatu, placuit, ut Rex regnum à Bohemis delatum ne reciperet, propter hæreses,
quæ uariè totam Bohemiam infecerant, & propter intestina gentis dissidia, factionesq;
diuersas, & quòd inimicus capiendus erat Sigismundus Cæsar, ad quem Regnum illud
iure pertinere uidebatur: nec apertè tamen id refutaret, sed ambiguos legatos dimitteret,
ut eo metu Sigismundus in officio contineretur. Soluto conuentu Lencicienss, uenêre
deinde Bohemorum legati: quibus quæstis de Sigismundi superbia, & acerbitate, Re-
gnumq; Vuladislao deferentibus, responsum est: Regem uicem eorũ dolere, ipsum quo-
que multis insignibus iniurijs à Sigismundo affectum, ut meritò Bohemis, pro tam pro-
pensis eorum in se studijs, auxilio aduersùs eum esse deberet: sed quoniam res magna es-
set ac difficilis, quàm postularent, nolle Regem quicquam de ea sine Vitoudi fratris con-
silio statuere. Hoc responso accepto, pars lugatorum in Lithuaniam ad Vitoudum pro-
fecta est: cæteris Nepolomiciæ manendi locus datus, sumptusq; suppeditati, ne in urbe
propter hæreticorum præsentiam supersederi sacris necesse esset. Indictis deinde rursus
comitijs Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris legati Bohemorũ (iam enim
& ij, qui ad Vitoudum iuerant, reuersi erant) præcisa apertè omni spe suscipiendi à Vula-
dislao Regni, dimissi sunt. Reuerterunt tamen ij post insequentis anni initium, repertoq;
Rege unà cum Vitoudo in Lithuania apud Mereciam, idem quod priùs postulârũt, ad-
ijcientes: sic eum faciliùs coniunctis Bohemorum & Polonorum uiribus, & Crucifero-
rum, & Sigismundi cõmunis hostis iniurias ulcisci posse: quod ni faceret, Bohemis sub-
actis, ne Poloniam quidem ab iniustis Sigismundi armis tutam fore. Quod ad Religio-
nem attineret, omnia se moribus & institutis Ecclesię Catholicæ remissuros esse, quatuor
capitibus exceptis. Quę ipsa à Sigismundo quoq; concedi sibi postulârant, sed repulsam
acceperant. Erant autem ea capita: ut sub specie panis, & uini Eucharistiam ipsis uulgò
accipere liceret: ut libera esset cuiuis uerbi Dei prędicatio: ut publica esset facinorum cor-
rectio: & ut prædia, cæteraq; bona Ecclesiastica, quæ Ecclesijs, & sacerdotibus eripuerãt,
ne redderent. Quòd si Vuladislaus Regnum illud abnueret, ut Vitoudus id susciperet.
Diu eos Vitoudus suspensos tenuit, ostentata nonnulla spe, uel Sigismundi ulciscendi
causa, se id non recusaturum. Tandemq; ad 18 Calendas Septembris Lublini certum eis
responsum Regis pariter ac Ducis nomine datum est, cuius ea fuit sententia: Licet ambo
grauiter à Sigismundo læsi sint, non esse tamen sibi in animo, improbitate cum eo certa-
re: scire se, Bohemiam Venceslai regnum hæreditario iure ad Sigismundum fratrem per-
tinere: meminisse fœderum, quę cum ipso sibi constent, quamuis non eadem fide utrinq;
seruentur: Religionem etiam sibi esse, apud hæreticos regnare. Honoris autem Bohemo-
rum gratia se omni ratione curaturos esse, ut eis Sigismundum, & Pontificem Max. & Ec-
clesiam Catholicam, à qua desciuissent, reconciliarent. Quòd si patiatur Sigismundus, a-
lium eos habere Regem, siue adeò non patiatur, modò ut illi in uiam rectę Religionis, &
ad societatem uniuersæ Ecclesiæ redire uelint Reipub. Christianæ causa alterutrum de i-
psis, si ita Pontifici Max. uideatur, non esse recusaturum, quin id Regnum suscipiat. Di-
missa cum his mandatis Bohemorum legatione, misit Rex legatos ad Sigismundum Cæ-
sarem Ioannem Tarnouium palatinum Cracouiensem, & Sbigneum Olesnicium secre-
tarium suum: qui commemoratis modestè superioribus Vuladislai in eum beneficijs, il-
liusque uicissim in Vuladislaum iniurijs, perstare tamen Vuladislaum in amicitia, nec
mutare fidem ostenderent: peterentq; ab illo, ut cum Bohemis in gratiam redire, Eccle-
siæq; reconciliare clementer eos uellet: si ille pateretur, utranq; rem Vuladislao curæ fo-
re: & uel armis, si aliter nequiret, eos ad officium reducturũ, & in ditionem eius, societa-
temq; Ecclesiæ Catholicæ redacturũ esse: modò ut postea uicissim Sigismũdus cum ipso

Iudicium in Episcopũ Crac. & alios duos proceres.

De regno Bohemico suscipiendo consultatio.

Responsum regis Bohemis datum.

Comitia Nepolomiciæ.

Responsum Bohemorum oratorib. datum.

Poloni oratores ad Sigismundum Cæsarem.

contra Cruciferos,secundùm pacta conuenta,tandem arma coniungeret. Eius autem rei
præstandæ pignus interim Silesia in potestate Vuladislai ut esset tantisper, quoad Sigis-
mundus fidem suam apud eum liberasset. Grata hæc fuit legatio Sigismundo, maioraq́;
is ultrò Vuladislao, quàm quæ postulabant legati, obtulit: nimirum coniugium unicę fi-
liæ suæ, cuius Vngaria, & Bohemia hæreditaria Regna futura essent: aut uerò Agathiæ
uiduæ, quę cum Venceslao Rege fratre suo nupta fuisset, si magis par coniugium ipsi pla-
ceret. Adhûc enim impubes erat filia Sigismundi: ei uerò uiduæ dotem fore Silesiam, &
centum millia florenorum. Hæc cùm legati à Cæsare ad Regem retulissent, missus est in-
de Sbigneus ad Vitoudum in Lithuaniam, ut cum eo rem omnem communicaret. Res
autem ipsa reiecta est, ad comitia Nepolomicensia. Inde Zauissius Niger de amplissimi
consilij sententia ad Sigismundum de Agathiæ matrimonio conficiendo missus, cū Cæ-
sarem in expeditione Bohemica occupatum sequeretur, eoq́; ab hæreticis profligato, in
proximum oppidum Goram cum multis alijs ex acie sese recepisset, oppido per prodi-
tionem ab hæreticis capto, in potestatem ipsorum uenit: Pragamq́; ductus, per longum
tempus in custodia habitus est. Et poterat quidem ante obsidionem oppidi euadere: sed
extrema quæq́; pati, quam socios suos, & milites Cæsaris deserere maluit. Eius igitur ca-
ptiuitas diuturna impedimēto fuit, quò minùs manitrimonium illud perficeretur. Dum
hæc fiunt, Vuladislaus Rex cum Friderico Marchione Brandenburgensi, qui cùm esset
Burggrauius Norembergensis, Marchiam à Sigismundo Cæsare dono acceperat, siue e-
merat, affinitatem iunxit, desponsa filio eius natu maximo Friderico, unica filia sua Hed-
uigi. Atq́; is cùm impubes etiam tum esset, in aula regia deinceps ab Helia Theologo de-
cano Sendomiriensi, & Petro Chelmio honesto equite, honestè & liberaliter educatus
est. Conuenerat enim inter affines, assentiente Senatu Polono (nam Cracouiæ hæc age-
bantur, quò Fridericus senior ea de re aduenerat) ut si Vuladislaus nullos mares liberos
susciperet, Regnum Poloniæ post eius mortem dotale Fridericus gener, etiamsi ante nu-
ptias moreretur sponsa, acciperet: Marchiamq́; paternam suam ditionem, quæ à Polonia
quondam abscissa esset, iure sempiterno, quemadmodum Dlugossus prodit (tametsi hoc
in pactis disertè scriptum non est) eidem rursus adiungeret. Si quas uerò alias filias Rex
relinqueret, eas Fridericus elocaret. Sin filium hæredem Rex relinqueret, centū millium
aureorum Vngaricorum puellæ dos esset, intra duos annos post consummatum matri-
monium exoluenda. Quæ tamen Heduigi defuncta ad Regem, & Regnum rediret, si
Fridericus ex ea nullos liberos suscepisset. Quod si Fridericus dote non accepta è uiuis
excederet, Heduigis tamen nihilominùs, quoad uiueret, in Marchia certorum prædio-
rum atq́; bonorum ducentis millibus aureorum æstimatorū usumfructum haberet. Pol-
licebatur autem Fridericus pater Vuladislao magna aduersus Cruciferos auxilia, quo-
ties opus esset. Sed ea cùm ex pacto paulò pòst posceretur, negauit in eum annum se mit-
tere posse: persuasitq́; Regi, ut in sequentem annum bellum Crucifericum differret, quòd
diceret, initurum se esse rationem, ut Cruciferi ultrò imperata Regis facerent, & uel culi-
narium eius currum ducerent. Accesit etiam, ni fallor, ad prorogandas inducias Ponti-
ficis Maximi authoritas, apud quem tunc causa inter Regem, & Cruciferos, Paulo Vula-
dimirio custode, & canonico Cracouiensi negocia Regis Romæ gerente, disceptabatur.
Et uenit quidem sequentis anni, qui fuit à Christo 1422. initio legatus Pontificis Anto-
nius Zenus iurisperitus, uir integer, & incorruptus, siue ad componendas res inter dissi-
dentes Polonos & Cruciferos, siue ad cognoscendam diligentiùs causam, & audienda
utriusq́; partis testimonia, describendaq́; monumenta: secutus autem is est Regem in Li-
thuaniam. Nam ibi tunc ille inconsulto Senatu Polonico quartas nuptias cum Zonca
Russa, cui Sophiæ postea nomen fuit, Andreæ Kiouiensium Ducis & sororis Vitoudi fi-
lia, celebrabat. Id uerò matrimonium sine dote Vitoudus, nequicquam aduersantibus
Polonis, qui cum Rege erant, conciliauit: usus illa occasione, quòd Zauissio
capto, nihil ad eam diem cum Cæsare con-
stitutum erat.

Sigismundi responsum, et pollicitationes.

Comitia Nepolomicię.

Friderico Marchioni Vuladislaus filiam despondet.

Friderici Marchionis ingentia promissa.

Paulus Vuladimirius.

Ann. 1422.

Quartam uxorem ducit Vuladislaus.

DE ORI

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XIX.

EVERTENTI è Lithuania Regi, legatus Ducis de Monte. cuius ditio ultra Rhenum Burgundiæ finitima erat, quemad-
modum scribit Dlugossus, occurrit, orans ut eum Ducem Rex
in fidem, & clientelam suam susciperet. Sed ei responsum est:
neque Regi, neque Duci eam rem, propter tantam loci inter e-
os intercapedinem, commodo esse posse. Cùm autem esset
Rex in Polonia, poposcit ordinem Ecclesiasticum quinque mil-
lia florenorum, quæ ei Pontifex Maximus exigenda conces-
serat. Verùm ea de synodi sententia negata sunt, ne quid eius-
cemodi in consuetudinem ueniret, & quòd nullum tunc Rex
bellum aduersus hæreticos Bohemos gerebat: nam in eum usum Pontifex eam exactio-
nem indulserat. Bellum deinde Regi cum Cruciferis præter omnem opinionem exar-
sit. Nauiter operam dabat causæ disceptandæ Zenus legatus: & iam finis induciarum
inter Regem & Cruciferos appetebat. Egit ergo legatus cum utriusque de prorogan-
dis inducijs: eoq́; rem perduxerat, neutris recusantibus, ut eæ conuenirent, ni fraus Cru-
ciferorum depræhensa esset. Offensus enim iniquitate Cæsaris Vitoudus, Sigismundum
Coributhum fratrem cùm non contemnendis Polonorum & Lithuanorum copijs, in
Bohemiam ad recipiendum ac defendendum aduersus eum gentis illius Regnum, haud
multò antè miserat, si non annuente, certè non aduersante Rege. Id cùm ægerrimè fer-
ret Cæsar, Cruciferos ad inferendum Polonis bellum incitabat: & ut faciliùs incautos
fallerent, suadebat ut inducias nō abnuerent: illa duntaxat conditione in pactis adiecta,
ut eatenus eæ firmæ essent, quatenùs ipsi quid aliud siue à Pontifice Maximo, siue à Cæ-
sare in mandatis non haberent. Ea de re cùm Cæsar aliquot hominibus habitu mendi-
corum ornatis literas ad Magistrum Cruciferorum perferendas dedisset, unæ ex his in-
ter uestes mendici apud Coninum fortè mortui inuentæ, dolum detexerunt. Itaque
cùm Cruciferi in inducijs Pontificis, siue Cæsaris authoritatem disertè exciperent, re in-
fecta, & arguta euidenter à nostris Cruciferorum fraude, irritatisq́; animis discessum est,
bellumq́; magna celeritate, & ingenti animorum ardore comparatum. Intra paucos dies
cunctæ copiæ è Polonia, Russia, & Lithuania, quò iussæ sunt, conuenêre. Interim au-
tem Zenus cùm cognitioni causæ apud Vuratislauiam insisteret, mandato Pontificis
importunitati Cęsaris concesso reuocatus est. Suspecta enim eius fides & integritas Cru-
ciferis esse cœperat. Ingressus autem Rex hostilem terram, composito agmine, perindè
ac si hostes in conspectu essent, incedebat, & habebant ij sanè supra triginta millia equi-
tum pariter atque peditum: commissuriq́; erant rem uniuersæ dimicationis discrimini,
ne uastari sua sub oculis suis paterentur: nisi Conradus Nemcius Silesius, uir scientia rei
militaris præstans, temeritatem eorum, qui cum tanto exercitu pauci dimicare uellent,
redarguisset. Erant enim supra centum millia bellatorum in castris regijs. Itaque Cru-
ciferi mutato consilio ad tuandas munitiones dilapsi sunt, relicta aliquāta manu ad pro-
hibendum nostris Deruanciæ amnis transitum. Sed ea facilè à nostris pulsa est, cæsis, ca-
ptisq́; compluribus, circum castella deinde & oppida nostri arma circumtulêre: Risem-
burgum, quod Vambreznum nostri uocant, ubi cathedra ac domicilium erat Culmen-
sis Episcopi, & Golubum, oppida cœpêre, diripuêre, & incendêre. Duæ Golubo arces
imminebant: ex his inferiorem præsidiarij milites Cruciferorum ipsi incenderunt, quò
faciliùs superiorem defenderent: & equos suos, ne prædę Polonis essent, interfecêre. Sed
superiore quoque Poloni, cùm machinis eam quassassent, per deditionem potiti sunt.
Præsidiarij omnes, qui supra quadringentos fuerunt, cum quindecim Cruciferis in uin-
cula coniecti. Ibi dum Rex castra habebat, uenit ad eum Corbauiensis Episcopus, lega-
tus à Cæsare, petens, ut Coributhum è Bohemia reuocaret, Cruciferos ne bello uexaret.
Si quid ij deliquissent, iure cum eis apud Cæsaris tribunal, cui illi subiecti essent, ageret:
quod si iniquitate sententiæ Cæsaris offenderetur, Cæsarem, si quid eiusmodi esset, cor-
recturum esse. Si qua alia iniuria læsum se esse à Cæsare arbitraretur, Polonis & Vngari-
cis proceribus rem disceptandam secundùm fœdera permitteret. Ad hæc sic ei respon-
sum est: quod ad Cruciferos attineret, Regem satis perspectam habere fidem, & æquita-
tem Cæsaris: pariturum tamen eum fuisse eius decreto iniquissimo, nisi Cruciferi prio-
res id contempsissent. Deinde prorogaturum quoque nihilominùs inducias cum eis

Dux de Monte nō susceptus à rege in clientelam.

Bellum Prussicum.

Sigismūdi Cæsaris conatus.

Antonij Zeni integritas.

Vambreznum olim sedes Episcopi Culmensis.

Legatio Cæsaris ad regem Vuladislaum.

fuisse, ni sublestam fraudem ex literis Cæsaris deprehendisset. Illud etiam quale esset, quod Cæsaris opera Antonij Zeni, legati Pontificij, incorrupti uiri iudicium intercœpisset. Itaque necesse Regi armis sua repetere, quando aliter non posset. Coributhum non Regis iussu in Bohemia cum exercitu esse. Intulit mox Vitoudus: à se eum illûc missum esse, ut Cæsaris iniurias, & uiolata fœdera ulcisceretur: futurumque ibi esse deinceps etiam ut intelligeret Cæsar, quos homines sub specie amicitiæ dolis falleret. Cum his responsis dimissus legatus.

Vitoudi responsum.

Non intermittebant interea nostri, populabundi hostiles agros longè, latèque dispersi infestare. Fortè quadringenti Valachi expediti (tot enim palatinus Regi in auxilium miserat) sub Mariæburgo prædas agebant. In eos Cruciferi magno numero ex arce effusi, impetum fecerunt. Valachi uenientium contra se hostium multitudine animaduersa, in proximam syluam se recipiunt, ex equis desiliunt, non insueto genere pugnandi pedestres inter condensas arbores sese defensuri. Descendunt & Germani hostes, ut latitantes, quemadmodum opinabantur, è latebris extraherent. Sed mox denso sagittarum imbre à Valachis obruti, cæsis, captisúe primis, fugam capessunt. In fuga quoque à persequentibus Valachis non paruam cladem accepêre. Victores Valachi cum præda, & captiuis in castra reuersi sunt.

Valachorum uictoria de Prussis.

Alia quoque non minori clade per idem tempus Cruciferi inter Orlouiam, & Murinouiam pagos profligati sunt ab Andrea Brochocio præfecto Brestensi, gente Ossorio, non magis uiro forti, quàm pio atque religioso. Erat is cum Matthia Labisinio Brestensi, & Ioanne Coscelecio Inouuladislauiensi, palatinis, & cum omni nobilitate Cuiauiensi, relictus à Rege ad præsidium eius oræ cum summo Imperio, ne quid à Cruciferis ibi moueretur. Indignati uerò palatini, sibi eum prælatum esse, domos cum clientibus suis per speciem comparandi commeatus recesserant. Perstitit in castris Brochocius, nihil ea discessione deterritus, diligentiusque seruabat excubias quoquouersus dispositas.

Andreas Brochocius.

Erant in præsidio Nessouiæ octingenti equites Cruciferorum: ij ut incautos Polonos opprimerent, silenti agmine circumuecti, à tergo, ubi nullas rebantur seruari excubias, noctu eos adorti sunt. Sed non fefellêre tamen. Et ultimas quidem excubias securas oppressêre: uerùm à secundis ad tertias, & inde in castra clamor perlatus, Brochocium cum summis exciuit. Armis raptim correptis, hosti septa castrorum conuellere iam incipienti intrepidè occursum est, commissoque prælio (& lucebat fortè Luna) cessit nostris uictoria: dissipati fuga hostes, cùm per ignota sibi loca, syluasque errarent, agrestibus prædæ fuêre per subsequentes dies. Magnusque fuit numerus captiuorum, in quibus commendatoris Torunensis uicarius, ac duodecim Cruciferi fuerunt. Nam commendator ipse fuga elapsus est.

Nessouienses præsidiarij fusi à Brochocio

Rex Golubensi arce potitus, ad Coualouiam, quam Germani *schonese* uocant, castra mouit: & in arcis illius oppugnatione nonnihil incommodi accepit. Nam oppidum ipsi Cruciferi succenderant. Captus cum paucis Dobrogostius Camenensis castellanus, per cuius incuriam Drahimum haud multò antè interceptum erat à Germanis militibus in Prussiam contendentibus. Tametsi intra paucos dies arx ea à nostris recuperata fuit, Pauli Venzici Germani opera: qui cùm esset inter præsidiarios hostium, Polonos clàm noctu cassibus uenatorijs in arcem sustulit: à quibus mox præsidium hostile deiectum est: Paulus perpetuo censu donatus à Rege in salinis Veliciensibus.

Coualouia Schonese.

Omissa Coualouiæ oppugnatione, ad Toruniam Rex duxit. Fortè didicerat ab exploratoribus, Cruciferos non contemnendas copias coëgisse: quanquam non habebant ij in animo, aperto prælio cum Rege manus conserere, sed occasionem, & opportunitatem benè rei gerendæ captabant. Contra hos ergo sexdecim Polonorum, totidemque Lithuanorum uexilla misit. Sed priusquam in conspectum uentum est, hostes aduentu nostrorum cognito, fuga dilapsi sunt. Rex cùm pestem grassari Toruniæ accepisset, contagionem metuens, mutato consilio, uastatis modò suburbanis, in Culmense territorium exercitum reduxit, ut id siue peruastaret, siue in potestatem suam redigeret. Intereà Cruciferi, & ipsi inauspicati belli pertæsi, & nobilitatis, oppidanorumque suorum clamoribus, & querimonijs defatigati, legatos ad eum de pace miserunt, non difficulter impetratum: pacis leges supra Ossam fluuium, & apud Melnum lacum in castris conscriptæ: inter quas erant præcipuè, ut Rex Galardi, & Petri iudicum à Pontifice Maximo delegatorum decretum: Magister uerò Cruciferorum, Prussiensium quidem Paulus, Liuoniensium uerò Sifridus, pacta Torunensia, & Sigismundi Cæsaris decreta duo ex compromisso lata repudiarent: Samagitiam, Sudos, Nessouiam, arce tamen ab ipsis diruta, & materia asportata, Rex haberet, itemque dimidium Vistulæ & Nauli apud Toruniam: Cruciferis uerò redderet, quicquid de ijs tunc cœpisset: præteritæ omnes iniuriæ obliterarentur. Quod si utriuis bellum renouare uellent, ut subditis eorum impunè liceret dominis suis nullam opem ferre. Pecuniam quoque certam Regi Cruciferi numerare debebant:

Cruciferi pacem petût à rege, & impetrant.

quanquam

quanquam hoc monumentis literarum mandatum non est. Hæc ita conuenta, Eberhardus quoque generalis Cruciferorum Magister literis suis comprobauit. Nec tamen rata fuêre. Nam discedente Rege, non impleuerunt Cruciferi promissa: ita iubente Cæsare.

Pax infecta iussu Cæsaris.

Vnde cùm irritatio animorum inter Principes maiores motus parturire uideretur, Vngarorum proceres conuentum cum nostris expetiuêre: nec difficulter impetrârunt, ut ad Kesmarcum oppidum delecti à Rege de sententia comitiorum secum conuenirent. Ibi constitutum, ut ad medium Quadragesimæ anni sequentis ipsi inter se Cæsar, & Rex conuenirent, & proceribus Vngaris, & Polonis arbitris, quemadmodum erat in fœdere, de iniurijs mutuis disceptarēt: Cruciferorum quoque legati cum luculentis mandatis, ut adessent. In eo uerò conuentu cùm Nicolaus Tramba Archiepiscopus Gnesnensis mortuus esset, successor ei Albertus Iastrembecius, quamuis reluctans, Rege authore datus est. Post eum uerò Sbigneus Olesnicius, aduersante primùm: deinde uerò fauente & adiuuante Vitoudo (nam in Lithuania tunc Rex erat) Cracouiensis Episcopus factus est.

Albertus Iastrēbecius Archiepiscopus Gnesnen.

Congressi deinde Cæsar, & Rex ad præstitutam diem apud Staresolum, cùm de iniurijs mutuis inter se audientibus proceribus expostulassent, pacem inter se renouârunt: Cruciferi quoque pacta conuenta apud Melnum lacum seruare iussi, dicto audientes fuerunt: & controuersa quædam pactorum conuentorum capita, ad mercaturam, & commercia pertinentia, conuentu cum Polonis apud Nessouiam instituto, explicârunt.

Pax renouata inter Cæsarem & Regem.

Reuocatus deinde est à Rege Coributhus è Bohemia, ubi non contemnendas uires habuerat, & authoritatem sibi apud Bohemos, præter Ziscæ factionem comparauerat: Pragensem ciuitatem lenitate cum sæueritate mixta in meliorem formam, quemadmodum inquit Aeneas Syluius, redegerat: arcemque munitissimam, cui Carlileno fuit nomen, sex totos Menses frustrà obsederat, & cum Sigismundi copijs leuibus prælijs aliquoties prosperè fermè dimicauerat. Reuersus inde, cùm Dobrinensem dominatum à Polonis non impetraret, solicitabat animos multorum ad res nouas. Qua re magnum sibi odium apud Regem, & proceres conflauit.

Coributhus è Bohemia reuocatus.

Missi deinde à Rege Sbigneus designatus Episcopus, Sendiuoius Ostrorogius palatinus, & Dobrogustius castellanus Posnaniensis, & Stanislaus Ciolcus procancellarius, ad regundos fines cum Cruciferis in Samagitiam, certis signis Samagitiam à Cruciferorum ditione diremerunt. Nihil întereà memorabile eo anno gestum, nisi quòd proceres cum nobilitate in comitijs Vartensibus, Rege absente, leges quasdam condidêre.

Comitia Varta absente Rege.

Insequenti autem anno, qui fuit millesimus, quadringentesimus, uigesimus quartus, duodecima die Februarij, Sophiæ reginæ diadema solenni ritu impositum est. Quam celebritatem præter Polonos, & Lithuanos proceres, Sigismundus Cæsar cum Barbara uxore, Ericus Rex Danorum, qui tunc fortè Hierosolyma Religionis ergò iter habebat: Branda Cardinalis cognomento Placentinus, legatus Pontif. Max. Iulianus Cæsarinus auditor cameræ Apostolicæ, qui postea Cardinalis fuit, Ludouicus Bauarorum, Zemouitus, Vuladislaus, Cazimirus, & Alexander fratres Masouiorum, Bernardus Oppoliensium, Boleslaus Cesinensium, Ioannes Ratiboriensium, Cazimirus Osuencimensium, Venceslaus Oppauiensiū, duo Conradi albus & niger Cozlensium, Venceslaus Zeganensium, Coributhus Vitoudi frater, Duces, itemque Elbingensis, & Torunensis commendatores, nomine Magistri Cruciferorum Pauli Rusdorfi, cohonestârunt.

Ann. 1424.

Legatus Apostolicus.

Vitoudus uenire noluit, nescio qua de causa infensior reginæ factus. Tentatum est in illo conuentu à Principibus, de Heduigi Regis filia Boguslao Duci Stolpensium, Cæsaris necessario, in matrimonium collocanda: cùm Vuladislaus non obscurè alienum à Friderico Marchione, cuius filio ea desponsa erat, animum præ se ferret, propterea quòd is auxilia nulla ex pacto ipsi ad bellum Crucifericum miserat. Sed nihil tamen ea de re impetratum est, dissuadentibus Regi proceribus, fidemque rebus omnibus potiorē ducentibus. Dissuasit & Vitoudus absens, apud quem tunc Fridericus iunior educabatur, cùm res tota ad eum à Rege reiecta esset, Cæsarque & Reges ad ipsum ea de re oratores allegassent. Accessit etiam Pontificis authoritas postea qui Fridericum è sua familia Columnensi originem ducere profitebatur.

Rex alienatus à Friderico Marchione.

Effectum autem est in eodem conuentu, adnitente maximè Cardinali, ut Rex Vuladislaus, Cæsari, præter uoluntarios, qui certatim crucis militiam à Pontifice promulgatam amplectebantur, quinque millia equitum ad bellum contra Bohemos hæreticos promitteret. Acta & alia nonnulla in secretis colloquijs. Post quintumdecimum tandem diem Reges & Principes liberalissimè, & magnificentissimè habiti, suas quisque domos discessêre. Vuladislaus Rex Visliciam profectus: ibi eum legatio Bohemorum conuenit, petens, ut quando ipse, Vitoudusque nollent, Coributhum sibi Regem mitteret. Probauerat enim is priore expeditione Bohemis industriam, uirtutem ac diligentiam suam. Non modò negatum, sed bellum quoque denunciatum Bohemis, ni hæresim abijcerent, & Romano

Bohemorum repulsa.

Coributhus ad Bohemos profectus.

Pontifici dicto audientes essent. Profectus est tamen iterum ad Bohemos Coributhus, Rege inscio, cum aliquanta facinorosorum, & obæratorum hominum manu, quæ ad eum confluxerat. Quamobrem suspicionem Cæsaris, multorumque præterea uitare Vuladislaus non potuit, quamuis promissa equitum auxilia Duce Petro Meziuezio Cæsari misisset. Quin ea quoque, cùm per Morauiam iter facerent, & suspecta se esse ijs, quibus suppetias ibant, haud obscurè animaduerterent, oppidisque excluderentur, uerita nec ubi opprimerentur, in Poloniam ab Olumucio reuertêre.

Vuladislaus filius Iagelloni natus.

Hoc anno natus est Vuladislao filius, pridie Calendas Nouembris, ingenti patris lætitia: & post quartum demùm Mensem Religioni Christianæ ritu solenni initiatus, Vuladislai nomen accepit. Adfuerunt autem ei cærimoniæ, Pontificis Maximi, Cæsaris, Venetorum, & Mediolanensium Ducum, & nonnullorum aliorum Principum à Rege inuitatorum legati, cum amplis donis puerperæ allatis. Vitoudus uerò argenteas cunas centum pondo puero misit. Remisit autem uicissim Vuladislaus omnibus munera. Aduenit postea legatus Pontificis Latinus Vrsinus Cardinalis Episcopus Hostiensis, afferens Regi dono unum de clauis, quibus CHRISTVS IESVS author Salutis nostræ cruci affixus fuit. Acceptus est summo cum honore ueniens Cracouiam, multitudine omni cum sacerdotibus, & monachis obuiam effusa: clauusque sacer, uoluntate Regis in Basilicam Cracouiensem illatus, ubi in hanc usque diem asseruatur.

Vuladislaus rex crus fregit.

Nihil prætereà memorabile gestum duobus illis annis, nisi quòd pestis Poloniam, & Lithuaniam peruagata est, ita ut Rex cum regina, & Vitoudo in syluis degere cogeretur: ubi cùm uacaret uenationi, casu crus fregit, in quo curando Menses aliquot Crasnistauiæ absumpsit.

An. 1426.

Anno uerò 1426. ad Pentecosten Lenciciæ comitia habita. Ad ea Rex per Masouiam proficiscens, Zemouitum seniorem Ducem in gratiam recepit, cùm is ipsi primùm per filios, deinde per se ipse satisfecisset de eo, quòd insimulatus erat, quasi in potestate Regis esse nollet. Cui quidem suspicioni Stanislaus Pauulouius Archidiaconus Plocensis occasionem dederat,

Synodus Lenciciæ.

cùm is fortè anno superiori in synodo Lenciciensi, in qua de uiginti millibus florenorum Regi Pontificis Maximi iussu ab ordine Ecclesiastico conferendis frustrà actum est, negasset mandatum illud Pontificium ad Plocensem diœcesim pertinere, quòd in ea ac in tota Masouia Rex nihil prorsùs iurisdictionis haberet. Atque id de sententia Ducis, cuius erat Cancellarius, & cuius authoritate non multò pòst Iacobo Episcopo mortuo, Plocensis Episcopus designatus erat, dixisse uidebatur.

Lubicensis moletrina.

In comitijs uerò Lencicien sibus permissum Cruciferis, importunissimè efflagitante Vitoudo, ut moletrinam Lubicensem, quam ex pactis conuentis demoliti erant, instaurarent. Missi ea de re legati ad Vitoudum, Sbigneus Episcopus Cracouiensis, Domaratus castellanus Biecensis, Petrus Saffranecius Succamerarius Cracouiensis, & Nicolaus Dreuicius scriba Regius, Ducem de temeritate promissi, & importunitate grauiter obiurgârunt. Præ se ferebat enim Vitoudus, nisi id precibus suis datum esset, se Dolangense territorium in Samagitia ad mare uergens, Cruciferis donaturum esse. Alia res magna in ijsdem comitijs à Rege tentata, sed non impetrata est: cùm is promissa eam ob rem in superioris anni comitijs Brestensibus, non præstaret. Promiserat autem, confirmaturum, & aucturum se nobilitatis libertatem, & prærogatiuas stationes Ecclesijs, & monasterijs remissurum, Cuiauienses autem auenæ pensione liberaturum, si filium suum anno superiore natum, Regem post se designarent: conueneratque, ut ijs de rebus Rex in proximis futuris comitijs, diplomatis in singulos tractus siue palatinatus datis, diligenter caueret.

Senatus regij factũ insigne.

Verùm is mutato, suasu Cæsaris, consilio, cùm negaret id se facturum esse, consurgens omnis Senatus, diploma suum, quo Regi de filio promittebat, à Sbigneo Episcopo, cuius fidei côcreditum fuerat, receptum, magno cum fremitu ac tumultu Rege inspectante concerpsit. Sic re infecta conuentus ille solutus est. Alia tamen uia Rex id, quod cupiebat, postea perfecit, cùm singulos Senatores priuatim, quemadmodum Cæsar monuerat, prensasset, & à singulis chirographa exegisset: itemque à ciuitatibus, & plerisque conuentibus nobilitatis, præsertim Rusiæ & Podoliæ. Perpauci de proceribus reperti, qui maiorem Reip. quàm priuatorum commodorum suorum, & gratię Regiæ rationem ducerent.

Cazimirus filius Vuladislao natus, & mortuus.

Natus autem est eo anno Regi alter filius Cazimirus, & intra annum uertentem mortuus. Porrò Vitoudus conducto è Polonia magno numero mercenariorum militum, fecit eodem anno expeditionem in Pscouenses Russos, liberos tûc, sed postea in ditionem Moschorum redactos. Nec ea expeditio satis prospera ei fuit initiò, quippe quæ nulla iusta de causa suscepta esset: perennibus ferè pluuijs madente humo, per se etiam uliginosa, ita ut neque progredi commodè exercitus, neque pabulari posset. Ad extremum tamen Pscouensis magna ui auri & argenti, infecti pariter, & signati, pacem redemerunt. Vuladislaus uerò per idem tempus de nobilitate Rusica suæ ditionis quinque millia equitũ, duce Ioanne Cobilenio,

gente

gente Grimalio, præfecto Sanocensi, in auxilium Sigismundo Cęsari contra Turcas misit.

Serethus fl.

Qui ad Brailouum usque (quod oppidum ad confluentem Serethi ac Danubij fluminum, in extremis Valachiæ, & Moldauiæ transalpinæ finibus fuit) longum iter emensi, duos menses in eo loco campestri unà cum Valachis (qui & ipsi ex fœdere iussu Regis præstò fuerunt) castra habuere, dum Cæsarem ultra constitutum tempus expectant. Vbi uerò non uenturum esse, Bohemicis rebus impeditum, intellexerunt: pacato agmine, quemadmodum profecti domo erant, reuertêre.

Rußi cõtumaces coerciti à Rege.

Detrectârant nonnulli de Rusis eam militiam, propterea quòd quinæ marcæ in hastas ex Ludouici Regis sanctione sibi non dabantur: eos Rex carcere diuturno coërcuit, & bonis mulctauit. Sed remisit pòst omnibus mulctam, rogatu procerum: Aduocatiam modò Crosnensem retinuit. Mortuus est eo anno Zemouitus Dux Masouiorum, relictis quatuor filijs, & quinque filiabus. Ac filij quidem sic inter se paternum dominatum partiti sunt, ut Zemouito Rauensis, Vuladislao Plocensis, Cazimiro Belzensis ditio cederet: quartus Alexander exors patrimonij, sacris initiatus, Archiepiscopus Tridentinus, & postea Cardinalis fuit.

Cimbarca Friderici tertij Cæsaris mater.

De filiabus uerò Cimbarca Ernesto Austriorum Duci nupsit, de qua Fridericus tertius Cæsar natus est: Eufemia Venceslao Cesinensium: Cunilia Boguslao Stolpensium Duci: quarta Offca, quæ eadem Agathia est, Michaëli Duci, qui Sigismundi, Vitoudi fratris filius fuit: quinta innupta obijt. Lascaris quoque Episcopus Posnaniensis eodem anno mortuus, longam, & perniciosam successoribus, Miroslao Nalencio iureconsulto ac datario Apostolico, & Stanislao Ciolco Poëtæ, Procancellario Regni, litem reliquit: cùm hic sacri collegij suffragijs, & Regis authoritate, ille Pontificis prouisione niteretur: & Miroslaus quidem consecratus, possessionem tamen bonorum adire inuito Rege non potuit. Stanislaus uerò omnia bona Episcopi in potestate sua habuit, quanquam non nisi post biennium Episcopus à Pontifice renunciatus, Miroslao uita defuncto.

Ioannes Saffranecius Episcopus Vuladislauiensis.

Lascarem haud multò pòst Ioannes Pella, Vuladislauiensis Episcopus, qui ante duos annos Ioanni Cropidloni successerat, secutus, Ioannem Saffranecium Decanum Cracouiensem, & Cancellarium Regis habuit successorem. Insequens annus nulla ferè alia re, quàm probro reginæ, memorabilis est. Eius uerò author Vitoudus fuit: qui siue odio reginæ, siue cupiditate Regni, quam apertiùs postea præ se tulit, stimulatus, seu denique rumoribus hominum uulgatis permotus, augente suspicionem in decrepita Regis ætate tertiò, quod instabat, reginæ puerperio, cum omnibus minimè mali Regis actionibus moderaretur, facilè credulum hominem, ut in pudicitiam reginæ inquireret, induxit.

De reginæ adulterio rei.

Captæ duæ puellæ, pedissequæ Regínę, Catharina, & Elizabetha sorores Sciucouiæ, quæ omnium esse conscię uidebantur, terrore tormentorũ adhibito, confessæ sunt de libidinibus reginę: sed uerène, an falsò, incertum est. Editi nominatim, cum quibus illa rem habere consueuisse diceretur, Hincia Rogouius, Petrus Curouius, Laurentius Zaremba, Petrus Crasca, Ioannes Conespolius, Petrus ac Dobeslaus Scecocinij. De quibus tres ultimi re intellecta profugerunt: reliqui indicta causa proceribus, qui cum Rege Grodlum (ubi hæc agebantur) à Vitoudo euocati uenerant, partim gratia, partim metu assentientibus, in carcerem coniecti, pedissequæ in Lithuaniam relegatæ, maritos ibi postea nactæ sunt. Regina non audita, plena mœroris ex tam insigni infamia, Cracouiam remissa est.

Ioan. Tarnouius palatinus Cracouien.

Remittebatur in Lithuaniam asseruanda in custodia, ni Poloni proceres, & in primis Ioannes Tarnouius Palatinus Cracouiensis, cuius magna tunc erat authoritas, dissuasisset. Is enim cùm id à Rege clàm agi ex apparatu curruum, & mox ipsius confesione cognouisset, percontatus est Regem, quid pueris ex ea natis facturus esset: cumque Rex secũ eos fore, & in spem Regni educatum iri, respondisset: Apagè, inquit Tarnouius: túne Reges nobis relinqueuis, quos ipse, dum matrem ipsorum probro afficis, pro tuis liberis non agnoscis? Cæterùm Senatus frequens eò rem perduxit, ut regina se suo ipsius, & septẽ honestarum & nobilium fœminarum iureiurando purgaret.

Reginæ purgatio.

Iurârunt cum ea Catharina Nicolai Michalouij Sendomiriensis palatini uxor: Cochna, quæ cum Iacobo Conespolio Siradiensi: Heduigis, quæ cum Ioanne Glouacio Masouiæ, palatinis: Anna, quæ cum Sbigneo Brezio marschalco: Clichna, quę cum Nauoio Mocriscio nupta fuerat: Helena Pauli Bogumilouicij iudicis uxor, & Helena Cotta uirgo. Iudicium deinde in Ioannẽ Strassũm à regina efflagitatum est, quòd is princeps hunc de ipsa rumorem apud Vitoudũ, & Germanos sparsisse diceretur: atque is neque confessus, neque conuictus, cum se etiam decreto Petri Vidauij iudicis Siradiensis, cui rex cognitionẽ eius causæ mandârat, iureiurando purgasset, & accusatores ad singulare certamen prouocaret, in carcerem tamen à Rege coniectus est Sendomiriæ: ubi parùm abfuit, quin fumo & uapore prunarum illatarũ enecaretur. Sed hoc posterius, mortuo demũ Vitoudo accidit. Tunc autem non multò pòst regina filiũ peperit, cui Andreæ Cazimiro nomen fuit. Erat Cracouiæ Henricus quispiam

Bohemus,

Vaticinium astrologicū de filijs regijs.

Bohemus, insignis Astrologus: hic infantem recens natum, longæuum, sed infœlicem fore, Poloniamq; multis ac magnis malis atque calamitatibus eo regnante afflictum iri, ex astris prædixit, fratrem uerò eius Vuladislaum, clarissimum atque uictoriosissimum futurum, & ni fata longiorem ei uitam inuiderent, multis gentibus imperaturum. Quæ utraque euentus postea comprobauit. Post hæc reginæ infamia conquieuit. Sed tamen res ea dissidij, quod deinceps inter Regem, & Vitoudum accidit, seminarium fuit: id uerò dissidium gliscens. Sigismundus Cæsar tertio deinde anno maleuolentia quadam ductus, maximè inflammauit. Cùm enim subolfecisset, subiratum esse Regi Vitoudum, conciliandum esse eum sibi existimauit, de cuius consilijs Regem totum pendere non ignorabat, ut uel committeret eos inter se, uel faciliùs ipse Regem simplicem circumscriberet. Itaq; colloquium utriusq; expetiuit: uerùm id, Turcico bello implicatus, in tertium annum distulit. Duxit autem exercitum in Turcas in sequenti anno, qui fuit à Christo nato, millesimus, quadringentesimus, uigesimus octauus: qui Golubeciam arcem, à Rascio quodam Turcis, cùm ipse emere eam nollet, paruo uenditam, armis recuperaret: siue adeò, quo belli Turcici prætextu cessationem suam à bello Bohemico Martino Pontifici max. id urgenti, quemadmodum scribit Dlugossus, excusaret. Sed priusquā ad congressum cum hostibus ueniret, retrò se, transmisso raptim Danubio cum magna parte exercitus, ad tutiora loca in Transyluaniam recepit: proditis hosti reliquis, quos naues capere non potuêre: in quibus fuit Zauissius Niger præfectus Scepusiensis, de Bohemorū captiuitate dimissus: qui submissum à Sigismundo lembum ascendere noluit, mauolens fortiter occumbere, quàm turpiter socijs proditis fugere. Quare adacto calcaribus equo, in confertissimos hostes irruit: & multis præclaris operibus editis, ad extremum conglobatis circa eum Turcis, uiuus captus, & cùm pro magno munere ad tyrannū uir robore corporis, oris, dignitate, & auratis armis insignis duceretur, controuersia inter duos barbaros orta, ab utro captus esset, ab imbecilliori defecto capite uitam finiuit: uir in omni uita belli, pacisq; artibus clarissimus, & sempiterna memoria dignus.

Vuladislaus Vitoudi consilijs nitebatur.

An. 1428.

Nouogrodenses pacem à Vitoudo redemerunt.

Per idem uerò tempus Vitoudus, Polonis militibus, quos multos circum se & præstantes habebat, partim uoluntarios, partim stipendio proposito euocatos, Nouogrodensibus Russis, libero populo, prætextu controuersorum finium bellum intulit: superataq; præter spem eorum difficultate itineris, cùm ad Oposcam castra haberet, supplicibus, & ingentia dona afferentibus pacem dedit. Fuerunt autem in ea expeditione de Polonis insignes in primis, Cazimirus Dux Masouiorum, Vincentius Samotulius castellanus Medirecensis Dux copiarum, Iacobus Cobylanius, Ioannes Cizouius, Mesciugus Scrinnius, Nicolaus Brezius, Zicus Cadlubius, Matthias Vlcius, Ioannes Sciecocinius, Ioannes Lopata Calinouius, Iacobus Precora Morauianius, Nicolaus Sepinius. Viguisse autem in primis in toto illo exercitu disciplina militaris memoratur, Vitoudi sæueritate sancita: præter quòd confecto bello, & tunc, & aliàs solebat is relictis copijs in hostico, domum uxoris, & uoluptatum desiderio præcurrere. Vnde cùm sine Duce, & ordine redirent Lithuani, impeditis locis nonnunquam incommodo afficiebantur. Sed unde digressi sumus, reuertamur. Ex illo igitur inauspicato bello Turcico reuersus Cæsar, Vuladislaum Regem incusare, quod is promissa sibi auxilia non misisset (quæ tamen ille superiori anno frustrà miserat) & maiori in eum odio exardescens, urgere consilium illud suum de adiungendo sibi Vitoudo: colloquiumq; efflagitare, nec difficulter id impetrauit. Dies dicta conuentui apud Luscum, ad sextam diem Ianuarij sequentis anni.

Masouij duces iurant in uerba regis Polonorum.

Interim filij Zemouiti Masouij, superiori anno defuncti, uenientes ad Regem Sendomiriam solenni ritu in uerba eius iurârunt. Et intra paucos dies Ioannes patruus eorum Dux Varsauiensium, uita excessit. Cùm autem conuenissent Luscum Cæsar cum Barbara uxore, Rex, & Vitoudus, actum est aperta fronte de mutuis offensis, ac de Valachis maximè. Postulabat Cæsar ex formula fœderis, ut Valachiam secum pariter subiugarent, & partirentur: propterea quòd nemini satis fidi essent Valachi, & quod sibi ad Turcicum bellum præstò non fuissent.

De Valachis cōtentio inter principes.

Negabat Vuladislaus id se facturum, passurumue esse: parêre enim sibi Valachos antiquitùs. Nam quòd suppetias Cæsari non uenissent, ipsius, non illorum esse culpam. Venisse enim unà cum Russis, & expectasse frustrà superiori anno. Et cessit quidem in ea re Vuladislao Cæsar: cæterùm secretò longè alia cum Vitoudo egit.

Sigismūdi Cæsaris secreta pacta cum Vitoudo.

Societatem enim cum eo iniit, ac diadema Regium ipsi pollicitus est, ut eum cum Vuladislao, Polonisque committeret. Non recusabat Vitoudus, homo ambitiosus, & ingentis spiritus: sed negabat, sibi inuito Vuladislao accipere licere. Itaque ad Vuladislaum callidè & blandè affectata à Cæsare, & uxore eius uia: perfectumq; est, ut is cohonestandę patrię gratia non abnueret, si Senatus Polonicus assentiretur. Ad Senatum uerò cùm res relata esset, & pręsens ipse Vitoudus hoc sibi concedi peteret, dicendisq;

dicendisq; sententijs, quò minùs liberè dicerentur, non optimo exemplo interesset, Princeps Albertus Iastrembecius Archiepiscopus Gnesnēsis, longis uerborum ambagibus usus, nihil tamen certi statuebat. Post hunc Sbigneus Olesnicius Cracouiensis Episcopus præfatus: Indiguisse rem tantam longiore deliberatione, grauissimis uerbis Vitoudi pręsentis consilium reprehendit: pactorum conuentorum quæque Rex, quæq; ipse cum Polonis sanctissimo iureiurando interposito olim firmassent, & quibus Lithuaniam Poloniæ adiunxissent, admonuit: turpem esse prudenti seni, & saturo gloriæ principi, intempestiuam illam ambitionem, quę magnas secum clades atque calamitates Lithuanis iuxta ac Polonis importatura esset: cogitaret, uenenatam esse illam offam, & exitiale munus, quod sibi à deuoto, & communi hoste Cæsare offerretur: non hoc illum agere, ut honorem ipsi habeat, sed ut dissidium inter eum, & Vuladislaum faciat: & quos coniunctos nullo incommodo possit afficere, disiunctis ac dissidentibus omne malorum genus inuehat: reputaret secum ingentia Polonorum, & Vuladislai beneficia, magis quàm recentes, & insidiosas Cęsaris pollicitationes: illum nunquam fideliter neque secum, neq; cum Vuladislao amicitiam coluisse, pacta conuenta toties irrita fecisse, sub specie beneuolentiæ, uel maximè semper nocuisse: à Polonis uerò Lithuanos omnium rerum egenos, & aduersus Cruciferos ægrè sese tuentes, in societatem receptos, & ad Regnum, posthabitis claris, & potentibus alijs principibus, uocatos: Polonorum armis atque sanguine inexplebilem Cruciferorum crudelitatem à ceruicibus eorū depulsam esse: ipsum à Vuladislao præ germanis fratribus principatum Lithuanorum adeptum, Regni etiam administrandi moderatorem ferè magis, quàm participem adhiberi: uafrum illud Cæsaris consilium multò antè sibi notum fuisse: sed non se credidisse, Vitoudum tanta prudentia præditum, unquam eo captum iri: rediret ad se, neque pateretur, tot res, tantasq; in eam diem à se præclarè gestas, & sempiternam sui nominis memoriam aliena fraude contaminari.

Sbignei sententia fortis.

Ioannes Tarnouius palatinus Cracouien.

Hęc elocutum Sbigneum Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis graui oratione, & ipse rem illam, & conatum Vitoudi exaggerauit. Hos frequens Senatus magno consensu secutus est. Itaque repulsam passus Vitoudus, iratus, fremensq; foràs se proripuit, minitans, quando sic ipsis uideretur, alia id se uia tamen assecuturum esse. Correptus deinde Rex à Senatu, quòd tam facilis atq; credulus, hostem suum in Regno in perniciem suam, reiq; publicæ Polonæ grassari pateretur: ni sibi caueret etiam atq; etiam, futurum esse, ut mellitis dolis eius caperetur. Nec mora proceres Lusco frequentes discedunt: quos Rex proxima nocte secutus est. Cæsar paucos dies cum Vitoudo commoratus, ueritusq;, ne quem in se dolum Poloni offensi intenderent, properè in Vngariam rediit.

Cæsaris discessus.

Venerat autem Luscum ad Regem, & ad Vitoudum Andreas Constantinopolitanus Theologus, de sodalitio Dominicano, magister palatij Apostolici, legatus Pontificis Max. postulans, ut uel pacatis consilijs, & pactionibus, uel armis Bohemos ad rectam Religionem, pacemq; reducerent: pergraues enim ij erant Cæsari, & uniuersæ Germaniæ: sæpè magnos exercitus profligârant: Silesiam, Misniam, Austriam, & cæteras finitimas regiones infestabant, & subigebant, ita ut Sigismundus Alberto genero suo Austriorum Duci Morauiam donaret, quò eam ab hæreticis uindicaret: Ziscam cæcum hostium Ducem, quem armis uincere non poterat, ingentibus promissis ad se pelliceret. Sed nihil tamen legatus propter dissidium Regis atq; Ducis impetrauit. Incitabant Vitoudum assentatores, quibus plenæ semper sunt principum aulæ, ut cœptam rem perageret. Itaq; misit is Gastoudum palatinum Vilnensem, & Rumoldum Marschalcum oratores ad Regem, & ad primores Polonos, qui frequentes Corcinum ad Regem de impediendis Vitoudi consilijs conuenerant. Fuit autem legatorum extrema oratio: Vitoudum siue uolentibus, siue nolētibus Polonis Regem fore.

Lithuani oratores ad Polonos.

Polonorum legatio ad Vituodum.

Ad eam legationem, qui responsum Vitoudo referrent, Sbigneus episcopus, & Nicolaus Michalouius palatinus Sendomiriensis de Senatu missi: cùm eum fœderum, & iurisiurandi sui, ac temerarij, perniciosiq; incœpti admonuissent: ac ni desisteret, Polonos armatos conatibus eius obuiam ituros asseuerarent, ille in Vuladislaum culpam reiecit, ab eo se detrectantem, ad id impulsum esse: non fore autem è dignitate sua, si rem semel institutam, leuiter remitteret. Nec sanè remisit per internuncios promissum à Cæsare diligentiùs exigere, incitantibus maximè Cruciferis, qui nullam incommodandi Polonis occasionem etiam in pace prætermittebant, fœdusq;, & societatem cum Vitoudo inibant.

Cruciferi inimici Polonis.

Id ubi apud Polonos increbuit (nam & literæ, & nuncij aliquot intercepti erant) conuenêre proceres ad Regem Sendomiriam ad natalem diuæ Mariæ (nam eum diem ibi Rex, sicut obitus, siue assumptionis eiusdem Visliciæ libenter peragebat) decreta iterum legatio ad Vitoudum: cuius principes fuêre Sbigneus Episcopus iterum, & Ioannes Tarnouius palatinus Cracouiensis. His datum in mandatis, ut si aliter animum Vitoudi à proposito deflectere nequeant,

Polonorum

Polonorum Regnum, concedente Vuladiſlao, ad eum deferrent, ut quando tam appetens eſſet Regni, ab amicis id potiùs, quàm ab hoſtibus acciperet. Cæterùm ſperarint ne beneficio illo oblato emollitum iri Vitoudum, quem aduerſando frangere non poterãt, an reuera id agebant, impendens à tanta illa conſpiratione exitium patriæ quoquo modo propulſare cupientes, certum non habeo. Vuladiſlaus quidem non tam altos, ſeu potiùs tumidos ſpiritus nactus, & priſtinum ingenij ſui, quantulumcunque id fuit, uigorem ætate magis ac magis in dies hebeſcentem, ac propemodùm iam extinctum, uiresq; defectas ſentiens, non grauatè Vitoudo longè uegetiori, ſolertioriq; Regnum concedebat, cuius iam ipſe ſatur, & penè pertæſus erat: & filios paruos, Regnoque adminiſtrando inutiles adhuc habebat: ad quos tamen id, Vitoudo nullos relinquente liberos, rediturum eſſe, haud ita multò pòſt intelligebat. Iam enim & Vitoudus octogeſimum annum non paulò exceſſerat. Hùc accedebat non aliena à Vitoudo, plerorumque procerum Polonorum uoluntas, munificentia eius conciliata. Ipſe quoque Vuladiſlaus, per multum tempus eius conſilijs maximè in omni re nixus, ita eius authoritatem indulgentia ſua apud Polonos auxerat, ut illum magis, quàm ſe reuererentur. Flexiſſet hæc talis oratio quamuis præfractum, & pertinacem Vitoudi animum, niſi proceres quidam Poloni priuata compendia publicæ rei præferentes, ut largitiones eius in ſe aſſentando magis augerent, clàm eum per internuncios hortati eſſent, ut perſiſteret in propoſito: de quibus etiam cognouerat, priuſquam legati aduenirent, quid ij afferrent. Itaque reſpondit is, nolle ſe eſſe tam impudentem, & impium, ut Vuladiſlaum Regno priuaret: cæterùm cœpto, per omnium gentium atque principum ora uulgato, & cuius author ſibi Vuladiſlaus fuerit, deſiſtere, turpe ſibi & indecorum uideri. Nihil ſe aduerſus Regem, & Polonos moliri, ſed ſi quod bellum ſibi ab eis inferatur, omni conatu propulſaturum. Dum autem aliquot dies ibi commorantur legati, allatus eſt Vitoudo à Cæſare draco affabrè factus, in pignus ſocietatis, expetitumq; iuſiurandum de ſeruanda ſocietate certis legibus. Ac draconem quidem pro hoſpitali munere, non pro pignore ſocietatis accipere ſe reſpondit: iuſiurandum uerò nullum dedit, reueritus legatos Regios, qui grauiter, & ſeuerè cum eo agebant: ac Sbigneus quidem longè, quàm collega liberiùs. Itaque illum ampliſsimis donis Vitoudus honorauit, ſiue quòd beneuolentiorem ſibi eſſe crederet, ſiue ut Sbigneo ægrè faceret: cum Sbigneo uerò expoſtulauit, quòd ſolus deſiderio ſuo aduerſaretur, Tarnouio collega non aduerſante. At Sbigneus perſpectã habens fidem & integritatem Tarnouij, reſpondit incunctanter, ſe quoque ipſi aſſenſurum eſſe, ſi Tarnouius aſſentiretur. Ita Vitoudum refellit uir excelſi animi, & raræ integritatis. Nec tamen cœpto deſtitit. Dum hæc ita fiunt, conſtituêre Poloni proceres cum Vngaris, ut certo loco, certoque die ſimul conuenirent, ac de reſarcienda Regum ſuorum amicitia toties interrupta inter ſe tractarent. Sed neque ad conſtitutam, neque ad comperendinatam diem Vngari affuerunt. Omnia uerò tentabat Rex, ut ne conſilium Cæſaris de coronando Vitoudo procederet. Itaque & ad Pontificem max. quæſtum ea de re miſit. Et fruſtrà is utrũq; miſsis literis ab inſtituto dehortatus eſt. Intelligens autẽ Vuladiſlaus, quorſum Cæſaris & Vitoudi conatus & molimina, & noua cũ Cruciferis Pruſsienſib. atq; Liuonienſibus fœdera inita ſpectarent, anno ſequẽti, qui fuit poſt Chriſtum natum milleſimus, quadringenteſimus, trigeſimus, comitijs Iedlinam (pagus hic eſt in tractu Lublinenſi, uenationibus tantùm nobilis) indictis, ut Polonorum uoluntates beneficijs ſuis ſibi, liberisq; ſuis obſtringeret, Regniq; ſucceſsionem alteri de filijs ſuis, utrum ipſe poſt ſe ediſſet, ſtabiliret, ueteres priorum Regum ac Principũ donationes, & immunitates confirmauit: permulta equeſtri ordini, nonnulla etiam Eccleſiaſtico, pauca oppidanæ, ruſticanæq; plebi indulſit, ac de penſionibus & oneribus remiſit, quę quidem his ferè capitibus continentur: honores, & Magiſtratus ſacri iuxtà ac profani, ut non niſi indigenis in ſuo cuique tractu mandentur, neque quicquam eorum cuipiam, priuſquam uacet, promittatur: arces, & præfecturæ, ne cuiquam Ducali genere orto, néue externo committantur: Eccleſiæ & monaſteria cum ſuis præſidibus, ut penſionum, quas ſtationes, ſiue procurationes uocant, immunitatem prorſus habeant: equites ut abſque ullo ſtipendio Regni fines per ſe ipſi defendant: ſi extra fines ad bellum proficiſci iubeantur, quinas marcas in haſtam ſtipendium accipiant: quod ſi fortè accepto eo, intra biennium non educantur, deinceps ut pro eo nihil debeant: ſi prælium intra fines commiſſum ſit, capti ut à Rege redimantur: extra fines uerò etiam damna ac detrimenta exoluantur: captiui hoſtes, ut eorum ſint ſerui, à quibus capti fuerint: monetam ne quam Rex, niſi de ſententia Senatus, cudat: equitum aratores, & adſcriptitij, ut immunes ſint ab omni frumenti iuxtà ac pecuniæ penſione, procuratione, ſubuectione, & alio quouis onere Regi præſtando, excepta raſtrali penſione, cuius iam anteà mentionẽ fecimus: & ab ea tamen ſculteti, ſiue

Vitoudi ætas.

Proditio in Senatu Polonico

Cæſaris legatio ad Vitoudum.

Legatio Vuladiſlai regis ad pontificem.

Ann. 1430.

De eccleſiarũ immunitate.

De captiuis.

De moneta.

teti ſiue aduocati, qui patroni ſunt pagorum, & oppidani, qui agros colunt, ut immunes ſint: itemq; hortulani, molitores, & caupones, qui exiguos agros colunt: equeſtrem hominem indicta cauſa ne liceat præhendere, aut ſupplicio afficere, excepta cauſa furti, incendij, homicidij uoluntarij, ſtupri uirginum, & matronarum, latrocinij, & his, qui uadimonium promittere nollent, aut non poſſent: bona item ne Rex cuiquam equiti abſque iudicij authoritate auferat: ad fines regundos recuperatores, quos commiſſarios uulgò uocant, qui in rem præſentem ueniant, ne cuiquam neget: de controuerſijs, ſi qui pendente lite, amicè inter ſe compoſuerint, ut ne mulctæ iudiciariæ ab eis exigantur: quæ uerò mulctæ à litigantibus debebuntur, ut ipſe eas Rex per ſe, uel per procuratores ſuos exigat, neque cuiquam exigendas donet: actuarij ſiuę notarij terreſtres, ut uocantur, ut ipſi per ſe adſint in omnibus iudicijs: nec uicarijs, niſi neceſſaria cauſa impediti, utantur: atque eos tamen, ut integræ famæ apud præſides iudicij edant: Ruſsi ut eodem penitùs iure ſint cum Polonis, auenæ modò penſione Vuladiſlao, quoad uixerit, ſalua: Cuiauij quoque, ac Dobrinenſes poſt decem annos deinceps, ut ab auenæ penſione immunes ſint. Hæc nunc à Rege conceſſa publicè, & literarum monumentis conſignata: receptumque ei uiciſsim de alterutro filio, uter aptior Regno adminiſtrando fore uideretur, Rege creando: & cùm adoleuerit, & prærogatiuas atque beneficia ſuperiorum Regum cunctis ordinibus publicè data confirmauerit, coronando. Obſtrinxit etiam uniuerſus conuentus ille fidem & honorem ſuum quiſque ſe pro hoſte habiturum, quiſquis communi illi placito aduerſari, aut turbas aliquas, tumultumq; in Regno ciere uellet, aut conſpiraret ulla de re, aut hæreticis denique & hæreſibus faueret. Atque hæc deinceps quoque ternis comitijs Poſnaniæ, Breſte, ac Dobrini paulò ante mortem Regis repetita ſunt à proceribus & nobilitate: quo demùm tempore diploma Regis ſuprà memoratum ſcriptum reperio. Miſsi deinde ex ijs comitijs legati ad Vitoudum Sbigneus Epiſcopus tertium, & Nicolaus Michalouius iterum, qui ei pro Rege ſatisfacerent. Quærebatur enim Vitoudus, traductum ſe eſſe ab eo apud Pontificem Maximum, & alios Principes Chriſtianos. Ad hæc ut fœderum eum admonerent iterum atque iterum, & ad ſanam mentem reducerent. Rebellionem enim moliens, nouo ſacramento Lithuaniam omnem adigebat, & arces finitimas Poloniæ muniebat. Sic eſt enim ambitio, ut modum prorſus neſciat, ſi ſemel ei habenas laxaueris. His reſponſum à Vitoudo datum, quæ ille præ ſe ferebat, non nouandarum, ſed ſtabiliendarum rerum ſuarum cauſa ea ſe facere, ne incautus ab hoſtibus opprimeretur, propterea quòd accepiſſet petiuiſſe à Rege Bohemos, ut ſe per Poloniam in Pruſsiam & Lithuaniam exercitum ducere pateretur: ac de eo ſe prętermorem à Rege celatum eſſe. Rex ubi nulla ratione Vitoudum de ſententia deduci poſſe animaduertit, ſimulq; maturari coronationem præſtituta ad decimum ſextum Calendas Septembris die didicit: negocium dat Ioanni Zarnicouio ſuccamerario Poſnanienſi, nobili & impigro homini, ut ad confinia Poloniæ & Saxoniæ, ubi poſſeſsiones ipſe luculentas habebat, obſeruaret, atque internuncios Cæſaris & Vitoudi per Pruſsiam ultrò, citroq; commeantes interciperet. Nec malè ſucceſsit Zarnicouio negocium. Etenim Baptiſtam Cigallam iureconſultum Genuenſem, & Sigiſmundum Rothum Sileſium, à Cæſare ad Vitoudum proficiſcentes cœpit, excuſſosq; inconſultè dimiſit: ſcriptutas ab eis ablatas ad Regem attulit. Miſsi autem ij erant, ut Vitoudo dubitationem omnem eximerent: dubitabat enim is, an Cæſar, ſiue ut uulgò loquuntur, Rex Romanorum, qui imperatorium diadema nondum adeptus eſt, poteſtatem habeat noui Regni inſtituendi: ſimulq; ut diplomata Cæſarea, quibus in Lithuania Regnum conſtituebatur, & Vitoudus Rex creabatur, ipſi afferrent, ac diadema ad tempus allatum iri ab alijs legatis promitterent. Habebant & alia quędam mandata, de fœderibus & ſocietate Pruſſienſium atq; Liuonienſium Cruciferorum aduerſus Polonos. His cognitis Rex, Zarnicouium ſplendidè pro meritis remuneratũ, & amplioribus pollicitationibus oneratũ, ad inſidendas diligentiùs uias remiſit. Propediem enim Germanorum, Vngarorum, & Bohemorũ legationes ſplendidæ, cum diademate à Cæſare ad Vitoudum profecturę erant. Sed cùm Zarnicouius aduerſa ualetudine præpeditus uacare ei rei non poſſet, nobilitas omnis maioris Poloniæ, Sendiuogio Oſtrorogio palatino & præfecto, Dobrogoſtio Samotulio caſtellano Poſnanienſi, & Iarando Bruzeuio palatino Vuladiſlauienſi Ducibus, nemine iubente, quaſi ſublato ſigno armata, ſyluas apud Turagoram inſedit, dimiſsis quoquouerſus ſtationibus, & exploratoribus, ut quocunque opus eſſet, etiam ad extremum Oceanum Germanicum, cuncta accurreret, uel cùm longè maioribus copijs pro patriæ tranquillitate, & honore decernere parata. Iam Francofordiam, quæ ſuprà Odram eſt, legati prætergreſsi erant, cùm obſideri uias omnes à Polonis acceperunt: & non auſi periculo ſeſe committere, cùm duos Menſes fruſtrà expectaſſent, ad Cæſarem

Nobiles quando capi poſſint.

Poloni Regis Vuladiſlai filium regem ſibi deſignant.

Legatio regis & Polonorum ad Vitoudum.

Ioannes Zarnicouius.

Legatio Cæſaris ad Vitoudum.

Maiorum Polonorum ſtudium.

Magistri Cruciferorum legatio ad Polonos

reuertêre. Non omisêre tamen Poloni longiorem custodiam: quæ cûm suspecta esset Cruciferis, suorum sibi consiliorum & conatuum conscijs, misit Paulus Rusdorfius Magister perquisitum ab ijs, hostésne eos an amicos ducere deberet: responsum est: nihil eius referre, si ipsi intra fines suos armati, rerum suarum curam habeant. Si bellum illaturi sint, indicturos id esse prius. Aegerrimè hæc tulit Vitoudus, ubi rescijt: sed tamen dolorem apud hospites ad celebritatem inuitatos, sedulò dissimulauit, & ad finem usque Septembris eos apud se retinuit. Fuerunt autem ij duo Magistri Cruciferorum, Prussiensium, & Liuoniensium, cum primoribus commendatoribus: Moschorum, Tuuerensium, & Odoiouiensium Russorum Duces, & Princeps Tartarorum. Fortè tunc Anthracem morbum, siue ex angore animi, seu qua alia ex causa, Vitoudus contraxit: neque tamen quicquam de ambitione sua detraxit. Cûm autem inuitis Vuladislao & Polonis uotis se compotem fieri posse desperaret, arte sibi tendandum esse duxit, quod aperta ui peragere non poterat. Sciebat Vuladislaum hominem non malum, haud difficulter exorari à se posse, si eum in Lithuaniam, cuius uisendæ desiderio teneri eum nouerat, extraxisset. Quòd si qui fortè proceres Poloni cum eo uenissent, eos quoque uel blandicijs deliniri, uel muneribus corrumpi, uel metu deniq; compesci posse. Itaque misso ad Vuladislaum legato, præterita excusat: iam se omnem de Regno cogitationem deposuisse ostentat: in Lithuaniam Regem ad uenationes inuitat. Cupiebat Rex ire in Lithuaniam: sed suspecta erat proceribus, qui cum eo Lublini tunc erant, Vitoudi inuitatio, tamque repentina mutatio: nouerant eius ingenium, nouerant ingentes spiritus, & coniunctam his pertinaciam: aliquid eum doli nectere suspicabantur: sed sanari rursus animum eius posse Regis præsentia, & sermonibus, non desperabant. Quare mittuntur cum Rege, cûm alij quidam proceres, tum Sbigneus Episcopus, cuius neq; prudentia facilè circumscribi, neq; integritas corrumpi, neque constantia frangi à Vitoudo posset: quemq; Vuladislaus uereretur, ut ne quid præter sententiam eius faceret. Non ignorabat hæc Vitoudus. Itaq; cùm Regem, & cæteros omnes, qui cum eo ueniebant ab extremis finibus Lithuaniæ, comiter & liberaliter acciperet, unum Sbigneum negligebat. Vbi Vilnam peruentum est, instabat Regi Vitoudus orando, ne sibi Regium diadema inuideret: negabat ille, licere id sibi concedere, Polonis reclamantibus: eaq; de causa Sbigneum sibi in Lithuaniam proficiscenti adiunctum esse comitem, ne quid præter sententiam eius faceret. Illum præhensandum, & quoquo modo expugnandum esse. Allegat Vitoudus ad Sbigneum, qui eum orent suo nomine, & ingentibus promissis onerent, ne solus honori suo aduersetur. Si dimoueri ille se de sententia non patiatur, ut existimationi tamen Vitoudi utcunq; consulat, & simulari momento temporis coronationem sinat. Accepta diadema statim se depositurum esse. Si pertinacior, ne hoc quidem concedat, pro hoste se illum habiturum esse, & manibus, pedibusq; adnixurum, ut de Episcopa deijciatur, quemadmodum Petrus Vissus anteà deiectus esset. Immotus ad hæc omnia Sbigneus, renunciari Vitoudo iussit: dignissimum eum sibi uideri Regio diademate, & summis quibusq; honoribus: uerùm saluis fœderibus, & iurisiurandi Religione assequi id eum nō posse. Quocirca suadere se, desineret id cupere, quod ei non honorem, quemadmodum ipse putet, sed dedecus & infamiam sempiternam pariturum: Poloniæ uerò & Lithuaniæ præsens exitium approperaturum esset. Ne erret, non honoris eius gratia id ei suadere Cæsarem, & Cruciferos, deuotos & sempiternos non magis Polonorum, quàm Lithuanorum hostes: sed ut duos coniunctissimos populos, qui coniuncti graues sibi essent, disiunctos, commissosq; inter se, intestinis atq; ciuilibus propemodum bellis debilitent atq; deleant: idq; Cæsarem uulgò iactare, dictitantem se os in medium duorum canum coniecisse, ob quod ij ad mutuum usq; interitum concertaturi sint. Poneret ergo Vitoudus modum inconsideratæ, & intempestiuæ ambitioni: non conuenire ætati, & prudentiæ eius, ut seniculus capulo proximus, nullos habens liberos, quibus Regnum relinquat, tam cupidè per fas & nefas ad id adspiret: se quidem neq; precibus emolliri, neq; largitione corrumpi, neq; minis deterreri posse, quò minùs in hoc cupiditati eius aduersetur. Pluris apud se esse fidem, uirtutem & charitatem patriæ, quàm fauorem, gratiam, & omnes thesauros Vitoudi. Mirari uerò se magnoperè, quod Petri Vissi, eiusq; deiectionis mentionem faceret, quam sine sua, Regisq; infamia commemorare non posset: neq; id se reformidare. Alia iam esse tempora, & minùs turbulenta, minusq; deprauata cæca plurium de Pontificatu maximo contendentium ambitione. Paratum autem se esse non honoris modò, uerùm etiam uitæ discrimen adire pro patria, quæ tantam illam rem suæ fidei credidisset: neq; falsurum esse unquam eius expectationem. Atque ita quidem Sbigneus, non sine magna ipsius Vitoudi admiratione. Inualescebat interim Vitoudi morbus, ita ut ipse desperatione uitæ suæ cogitationem omnem de Regno ab-

Inuitati à Vitoudo ad celebritatem coronationis.

Sbignei Olesnicij uirtus.

Vitoudi ad Sbigneum allegatio.

gno abijceret, & ad mortem, uti Christiano principe dignum est, obeundam sese componeret. Rex ubi animaduertit, uiuere eum diutiùs non posse, Sbigneum & cæteros Polonos proceres in Poloniam amandauit, quod intelligebat ijs præsentibus Suitrigellonem fratrem se Lithuanis Ducem, quemadmodum destinabat, præficere non posse. Discedens autem Sbigneus, cùm rogaretur ab Iuliana Vitoudi uxore, ut supellectilem suam, gazamq; inde asportaret, ac superstiti sibi seruaret: si quid autem humanitùs sibi accideret, ut eam ad cultum diuinum conuerteret, assensus non est. Vitoudus uerò, cùm se uiribus destitui sentiret, ritu Christiano sacris procuratus, & uerè Christianum se mori testatus: ueniam superiorum admissorum à Vuladislao petiuit, & Lithuanos ei commendauit, petens ut acta, donationesq; suas ne rescinderet: nec multò pòst apud Trocos spiritum exhalauit, cùm aliquanto octogesimum annum excessisset: princeps impiger, & uegeto ingenio: abstemius in omni uita, nihil præter aquam bibere solitus: in uictu temperans: temporis perparcus, ita ut supra mensam iudicaret, & responsa legatis daret: cæterùm in Venerem procliuior, in externos liberalis: suos uerò metu magis, quàm beneficentia in officio cōtinere solitus: statura fuit mediocri, gracili corpore, radere barbam, & genas solitus, qualem apud Trocos in templo depictum uidimus. Habebat autem in more, ut procuratores bonorum suorum rapinis ditatos excuteret, atque expilaret, rursusq; præficeret.

Rex Polonos à se amandat.

Vitoudi mors, mores & effigies.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XX.

OST mortem Vitoudi, suspensi animis Lithuanorum, & Russorum proceres, hærebant, quid'nam se fieret. Supererat Coributhus, Vitoudi frater: sed aberat, Bohemorum furori Ducem se præbens: nec ullum præclari ingenij specimen in Lithuania ediderat. Porrò Suitrigello Regis frater, qui Vitoudum metuens, ad Sigismundum Cæsarem aliquantò antè profugerat, & Vitoudo indulgente in Lithuaniam redierat, homo erat nihili, & ebriosus, & præcipitis iracundiæ, sed tamen liberalitate multorum sibi animos conciliârat: in primis autem Russi ei fauebant, propterea quòd à sua secta non alieno eum animo esse existimabant: sed tamen sensum Regis, penes quem rerum Lithuanicarum summa erat, non tenebant. Posteaquam uerò persenserunt, principatum Lithuaniæ clàm ab eo ad Suitrigellonem deferri, tunc uerò certatim omnes ad eum concurrere, studiaq; ei sua probare uelle, ita ut ingens circa Regem solitudo esset. Venit deinde Vilnam ad exequias Vitoudi Suitrigello, ingenti hominum turba stipatus: elatusq; fauore hominum, Vilnensem, Trocensem, & alias quasdam primarias arces occupauit, & pro duce gerere se absq; authoritate Regis cœpit. Deinde magis ac magis insolescens, assentatoribus frigidam, quod aiunt, suffundentibus, oblitus omnium beneficiorum Regis, fraternæq; necessitudinis, contumeliosius eum tractare: carceris, & exilij ueteris memoriam refricare: uenisse tempus dictitans, cùm ulcisci eum probè posset: Polonos, qui cum Rege erant, asperiùs appellare: internuncios, qui à Rege in Poloniam, quiúe ex Polonia ad Regem mittebantur, excutere, epistolasq; refringere: plus eius amentia atq; temeritate, quàm suo periculo Rex commouebatur, & quantum poterat, furorem eius & insolentiam lenitate, & comitate sua mitigabat. Placatiorq; is iam futurus esse uidebatur, cùm res noua oblata, denuò furorem eius accendit. Podolij primores, nimirum Paulus Episcopus Camenecensis, uir humili quidem loco natus, uerùm generosi spiritus, Risco Kerdeius, Theodoricus, Michaël & Mirsilo fratres Buzacij, & Crussina Galouius, cognita celeriter Vitoudi morte, Doigertum palatinum Vilnensem, qui Podoliam Vitoudi nomine administrabat, rerum omnium adhûc ignarum, euocatum ad colloquium, cœperant: arcemq; Cameneciam, Smotriciam, Scalam, & Ceruonigrodum occupârant, & omnem Podoliam facilè in potestatem suam redegerant, ut Regi eam & Polonis restituerent, & ne in ditione Lithuanorum ea deinceps esset. Id ubi factum resciuit Suitrigello, homo uiolentus & impotens, fremere in Regem, & maledictis eum, Polonosq; incessêre, palamq; uincula aut necem præsentibus intentare, ita ut excubare omnes die, noctuq; circum regiam necesse haberent. Et non deerat nostris, quamuis paucis, animus, non modò ad defendendum sese atq; Regem, sed etiam ad inuadendum ac trucidandum Suitrigellonem. Sed Rex siue, quòd sibi metuebat, siue quod Suitrigellonem impensè diligebat, seu denique

Suitrigellonis mores.

Suitrigello apud Lithuanos principatum arripuit.

Podoliorum præclarum facinus.

quòd Lithuaniæ, quàm Poloniæ incrementis & amplitudini impensiùs fauebat, inconsultis omnibus assensus est de Podolia Suitrigelloni, recipienti unà cum proceribus Lithuanis, Regi se eam bona fide redditurum esse, si de ea inter Polonos & Lithuanos non conuenerit, ac deinde ius suum persecuturum atq; repetiturũ: eaq; de re Zaclicam Tarlonem in Podoliam cũ literis & mandatis misit, qui eam Michaëli Babæ Russo, Suitrigellonis nomine recipiendam & obtinendã, traderet. Aegerrimè id ferebat iuuentus Polona, quæ in comitatu Regis erat: & in primis duo nobiles iuuenes, Andreas Tencinius, & Nicolaus Dreuicius, custos Sendomiriensis, cui Rex annulum suum signatorium, cancellario, & procancellario absentibus, commendârat. Igitur hi duo, ducti amore patriæ, scripsêre Michaëli Buzacio, qui Cameneciam obtinebat, Regem extrema necessitate adactum, Podolia Suitrigelloni cedere: sed si ipse communi patriæ simul & honori suo consultum uellet, non modò non parêret mandatis regijs, uerùm Zaclicam pariter, & Babam compræhẽderet. Eas literas, quoniam palàm ferri nequibant, Suitrigellone omnes excutiente, conuolutas, ceraq; contectas, ut speciem cerei præ se ferrent, Zaclicæ puero omnium inscio, paucula pecunia præ manu ei data, dedêre: ut is cùm primùm Cameneciam uenisset, cereum illum Buzacio præfecto redderet, atq; hæc uerba adderet, ut si errare ille nollet, ex eo cereo unà cum magistratu urbano lumen quæreret. Cùm autẽ puer bona fide omnia fecisset, miratus Buzacius, quid sibi cereus ille, & ambigua mandata uellent: non de nihilo tamen omnia illa esse suspicatus, refracta cera literas inuenit, Zaclicam & Babam in custodia habuit. Dum hæc ita fiunt in Lithuania, cognouêre tandem Poloni, referente Ioanne Olessnicio Marschalco, qui mille ciclos argenti, & alia quædam munera post reconciliationem à Suitrigellone Regi donata, in thesaurum Polonicum inferre iussus erat, quo in statu Regis sui res essent: & iure quidem optimo ei aduersa, quę accidissent, accidisse cuncta censebant: uerùm aliud tamen succensendi, & repræhendendi eius tempus fore rati, de liberando eo, seclusa omni mora, agendum sibi esse existimârunt. Grassabatur quidem tunc dira pestis in omnem ferè Poloniam, sed nihilo tamen segnius, comitijs Vartam ad sextam diem Decembris indictis, frequentes conuenerunt. Re diligentiùs in cõsilio agitata, expeditio in Lithuaniam decreta: edictumq;, ut ad medium Ianuarij apud Kianos, pagum supra Veprum amnem, armati omnes præstò essent: tentari tamen priùs legatione Suitrigellonis animum placuit. Ad eam obeundam designati Sbigneus Cracouiensis, & Ioannes Vuladislauiensis Episcopi: Sendiuoius Posnaniensis, & Ioannes Lichinius Brestensis, palatini, cùm Varsauiam usque progressi essent, mandato Regis, nunciantis liberum se iam esse, domos reuerterunt. Vt enim audiuit Suitrigello, quæ in Vartensibus comitijs acta ac decreta essent, liberum ac reconciliatum sibi Regem dimisit. Ne Pontifex quidem Maximus Martinus quintus prætermiserat, ad Sigismundum Cæsarem, & ad Suitrigellonem de liberando Vuladislao scribere, cùm detineri eum in Lithuania celeri nuncio accepisset. Eiusdem autem Vartensis conuentus decreto, cura Regiorum liberorum educandorum & instituendorum, magistro Vincentio Cotho Dembenio, custodi Gnesnensi, & Petro Ritercio equiti mandata est. Post insequentis anni principium Rex per Chelmensem tractum è Lithuania reuersus, Sendomiriæ comitia habuit. Ibi cùm de Suitrigellonis insolentia, siue amentia pleniùs cognitum esset uulgo, afferreturq;, etiam castella quædam in Podolia per illud tempus ab eius copijs intercepta, Smotriciam circumsessam (cuius tamen obsidio nostrorum uirtute non sine strage hostium soluta rursus erat) Trebouuliensem, & Leopoliensem oram excursionibus & populationibus diuexari, damnabant omnes præceps, & peruersum Regis consilium, & bellum aduersus Suitrigellonem flagitabant. Sed peruicit Rex, ut legatio priùs ad eum de repetendis rebus mitteretur. Missi Stanislaus Posnaniensis, & Ioannes Chelmensis, Episcopi: Sendiuoius Posnaniensis, & Ioannes Lichinius Brestensis, palatini: cum his mandatis, ut Suitrigello castella, quæ in Podolia cœpisset, redderet, Lusco & Volynia decederet, ad Regem ad certum diem ueniret, ab eoq; principatum Lithuaniæ certis legibus acciperet, quem perperam & contra fœdera inuasisset: aliter, necesse fore Polonis cum Rege ius suum armis persequi. Ferocius his responsum est à Suitrigellone. Nihil enim eorum, quæ postulabantur, faciebat: & asseuerabat, se quicquid egisset, ageretue, rectè & iure optimo egisse, & agere: quin etiam reliquam Podoliam à Rege repetebat. Hæc eadem mandata luculentiùs & acriùs postea per Basilium Ducem Russum, cognomento Crasni, apud Regem repetita. Intereà dum hæc fiunt, uenit ad Regem Coributhus, cum cæteris Bohemorum hæreticorum, qui post mortem Ziscæ cæci orphanos sese dixêre, Ducibus: qui Bohemia siue pulsi, siue ultrò excedentes, cùm Lusatiam diuexassent, Silesiam quoq;, belli sede Gliuiciæ posita, longè, lateq; uastabant: & oppida hostiliter diripiebant, & incendebãt, & in templa atq; monasteria, sacerdotesq; & monachos

Lithuanorum promißa.

Michaëlis Buzacij factum.

Polonorum procerum studium erga Regem.

Pontificis Maximi studiũ de liberando Vuladislao.

Comitia Sendomiriæ.

Legatio Polonorum ad Suitrigellonem.

Suitrigellonis ferox responsum.

monachos potissimùm barbarico furore debacchabantur, Ziscæ Ducis sui immanitatem secuti: qui quasi uiuens parùm insanisset, moriens cutem sibi detrahi, eamq; tympano induci iussit: fore pollicens, ut ad eius tympani sonum, animis conciderent ipsorum aduersarij. Cum his autem coniunxerat sese Coributhus, captus, & mox pulsus à Pragensibus, quemadmodum Hagecus memorat: & cum primoribus eorum ad Regem uenerat, accepta ab eo fide publica. Actum cum his de Religione: adhibiti Doctores Academiæ Cracouiensis, qui errores ipsorum disputando refelleret. Rex ipse simpliciore oratione usus, quanta rerum omnium perturbatio secuta apud eos ex mutata & perturbata Religione esset, commemorauit: ut florẽtissimum quondam Bohemorum Regnum ad interitum properaret, sublatis magistratibus, sacris iuxtà ac prophanis: euersis oppidis & munitionibus: cæsis, uel fuga dilapsis optimatibus: constupratis honestis matronis atq; uirginibus: coniugijs nobilissimarum fœminarum in agrestes homines, & ex infima fæce uulgatis: agris partim hostiliter uastatis, partim furore quodam ipsorum cultorum desertis: prophanatis, direptis, ac dirutis templis: abrogatis sanctissimis cæremonijs: sacrosancta Religione contaminata, ac tam uarijs, portentosis & abominandis opinionibus discerpta, ita ut nemini propemodùm cum altero conueniret: deniq; peruerso rerum omnium, atq; naturæ ipsius ordine: quæ omnia, ni maturè resipiscerent, præsens & extremum exitiũ consequi necesse esset: quòd si his rebus cõmmouerẽtur, pollicebatur se perfecturum, ut æquis conditionibus res eorũ componeret. Sed surdis auribus Bohemi hęc accepêre. Neq; enim facilè est, cum impetu ruentes semel in præceps in uiam reuocare. Quoad autẽ ij substitêre Cracouiæ, cessatũ est à sacris, interdicto Sbignei Episcopi, cõsecratumq; ab eo chrisma in Mogilẽsi monasterio. Itaq; propter solennes Paschæ dies, Cazimiriam Bohemi cũ Coributho à Rege eiecti sunt, fremẽtes in Episcopum: alia quoq; de causa ipsi infensi. Nam cùm paulò ante Lechnicẽse monasterium in finibus Vngarorũ diripuissent, Sbigneus facta de clientibus propinquis, & amicis subitaria manu, reuertentes persecutus erat: & paucos, qui agmen raptim sese recipiens cõsequi non poterant, excœperat. His ergo de causis Coributhus indignans, corã Rege cum Sbigneo iurgatus est: discedensq; Cracouia cum cæteris, nõ modò ipsi, sed Ecclesijs etiam ac diuo Stanislao sublata manu comminatus est. Verùm eæ minæ diuinitùs mox in irritũ cecidêre. Reuertẽtes enim, cũ Gliuiam à Conrado albo, Olessnicẽsium duce, per proditionẽ captam, direptam & incensam, suosq; magna strage cæsos reperissent, ad paucos redacti, & rerũ omnium egeni, in Bohemiam recessêre. Ab ijs autẽ & Poloni equites latrocinari cũ didicissent, quodam tempore Zenstochouiense monasterium, quod propter peculiarẽ Virginis matris cultũ, & frequẽtissimas nõ modò Polonorũ, sed etiam uicinorũ Vngarorum, Morauorum, Bohemorũ, Silesiorum, Saxonũ, Prussorum, atq; Lithuanorũ peregrinationes magnis diuitijs refertũ esse credebatur, diripuêre. Atq; ut patrati sacrilegij suspicionẽ à se in Bohemos hęreticos auerterẽt, imagini uirginis matris, quę uulgò magna Religione colitur, uulnus inflixêre. Sed minorẽ opinione prædam reperêre: meritasq; sacrilegij pœnas intra illũ ipsum annum expendêre. Fuerunt autẽ authores sceleris Iacobus Nadobni Rogouius, gẽte Zialossius, & Ioannes Curopatua gente Srenauius. Dimissis Bohemis cum Coributho, Vuladislaus Rex Biezũ profectus, bellum in Suitrigellonẽ parabat: eò uenit ad ipsum Ludouicus commẽdator Turonensis, legatus à magistro Cruciferorum, deferens eius operã ad componendas res inter dissidentes fratres. Ei gratiæ actæ, factaq; potestas, ut id ageret. Tametsi secretò aliud actum esse Dlugossus memorat, nempe postulasse Regẽ à magistro, ut Suitrigelloni faueret: seq; expeditionẽ faciente in Russiam, ut ipse Poloniam armis infestaret: citatq; idẽ non leues authores huius rumoris, qui mortuo demùm Rege diuulgatus latè manarit: quem nos unà cum ipso Dlugosso neq; affirmamus, neq; refellimus. Misit deinde rex Ioannẽ Brezium, Lutici filium scribam ad Suitrigellonem, ut eum ad saniorẽ mentem reuocaret. Sed eum Suitrigello excandescẽs, cõtra ius gentium uiolauit. Quare irritatus Rex, maturauit expeditionẽ: motisq; castris, ad Grodlum oppidum, supra Bugum amnẽ duodecim dies statiua habuit: & maiores Polonos tardiùs uenientes, & hostiliter penes in suos quacunq; iter faciebãt grassantes expectauit. Deinde Bugum amnẽ traiecit. Interim uulgus omne eius oræ cum iumentis, pecudibus, & facultatibus suis, in densas, palustresq; syluas sese abdidit. Aduenit & Suitrigello cum sex ferè millibus armatorum, arcemq; Lucẽsem armis cõmeatu, præsidioq; muniuit. Certatum est deinde leuibus aliquot prælijs cum hoste: in quibus omnibus nostri uel nullo, uel paruo incõmodo accepto, superiores erant. Senco dux Russus occisus, captiui non pauci ad Regẽ adducti, incensa Vuladimiria, peruastatũ Vuladimiriense territorium, quod Rex Theodoreto, siue Feudusconi duci Russo, fratris filio donauit: qui dux non multò pòst mortuus, Regẽ fecit hęredem. Non intermittebat tamẽ Rex Suitri-

Ziscæ cæci immanitas.

Regis oratio ad hæreticos.

Interdictum Cracouiæ propter hæreticos

Bohemi minaces profligati.

Cruciferorum legatio ad Regem Poloniæ.

Suitrigello legatum regium uiolauit.

Maiorum Polonorum licentia.

Suitrigello fœdus icit cum Cruciferis.

gellonem ad pacem inuitare. Sed nihil inde pacati referebatur. Sperabat enim ille, Re-
gem breui inde ad aliud bellum à Cruciferis, cum quibus fœdus icerat, reuocatū iri. Ad-
uenêre deinde maiores Poloni. Quibus grauiter de tarditate, & neglecta disciplina mili-
tari in itinere, obiurgatis, Rex cum omni exercitu Styrum fluuium, qui Luscum alluit, dif
ficili ac profundo uado transmisit, cùm Suitrigello pontem disiecisset, ulterioremq; ri-
pam frustrà seruasset. Videns autem Suitrigello se ualdè imparem esse tanto exercitui, in-
censo Lusco oppido, arce uerò Iurzæ Rusi fidei commendata, ne tentata quidem prælij
fortuna, fugam iniit. Ducem suum secutæ copiæ, diuersæ & ipsæ dilapsæ sunt: sed multi
mortales ex his in fuga à Polonis cæsi, captiq;. Inter captiuos insignes maximè fuêre,

Rumboldus et Gastaudus Lithuani capti.

Rumboldus Marschalcus Lithuaniæ, & Gastaudus. Quos Suitrigello deinde liberauit,
cùm spopōdisset Regi, eos Cracouiam, cùm Rex iussisset, uenturos esse. Creditus est au
tem & Suitrigello cecidisse, cùm uestis eius cruenta inter cętera spolia reperta esset. Ceci-
dêre tamen de Polonis quoq; nonnulli nobiles, & fortes uiri, dum incautiùs Tartaros,
qui in castris Suitrigellonis militabant, persequuntur. Alia quoq; per eosdem dies uicto-
ria de eodem hoste Belzensem tractum uexante Polonis parta est. Nam eò sex millia ho
minum Rex cum Cazimiro duce Masouiorum, & Ioanne Menzico Dambrouio Rus-
siæ, ad pręsidium suis miserat. A' quibus Olescum arx, cùm capi posset, tamen in potesta-

Olescum arx.

te Bogdani Rohatinij Rusi, qui ad Suitrigellonem nulla necessitate adactus perfuge-
rat, præfecturamq; eius arcis ab eo, confiscatis à Rege bonis suis adeptus erat, relicta est,
ea conditione, ut eam Regi redderet, cùm is Lusco potitus esset. Obsessa est deinde à to-
to exercitu arx Lucensis, & oppugnata etiam: sed remissè admodùm, atq; segniter, indul-
gentia quadā Regis, uti creditum est. Et cū pars muri à Polonis bombardarum ictu deie-
cta esset, frustrà tamen impetus factus est. Trium dierum induciæ, per quas de deditione
deliberarēt, obsessis datæ à Rege, frustrà dissuadētibus consiliarijs: per quos dies mœnia
& propugnaculá arcis refecta sunt: saxa & alia missilia cōgesta: & aqua importata, cuius
haustu à nostris arcebantur. Deinde iterū quoq; idem factum non sine murmure totius
exercitus. Fuêre tamen inter proceres, & consiliarios regios, qui noctu clàm cum obses-

Proditores in exercitu Polonico.

sis colloquia habere, & arma eis, commeatumq; suppeditare soliti esse dicerentur. Et
probri loco id obiectum est, postea Laurentio Zarembæ castellano Siradiensi, à Stanis-
lao Zuicla gente Labencio. At Suitrigello ridiculo magis, quàm callido, ut ipse existima
bat, commento nostros ab instituto deterrere aggressus, confictis literis nomine princi-
pis Tartarorum ad Regē, ut is Podoliā Suitrigelloni à se donatā, ei redderet. Cæterùm u-
bi id commentum sibi nō procedere animaduertit, legationem de pace ad Regē misit: si-
ue ex animo id agens, siue ducendi belli, & obsessis subueniendi causa simulās. Intellige-
bat enim, Polonos belli ob aduentantē hyemem, grassanteq; in equos luem pertęsos, do-
mos reuerti cupere: & ipse Tartarorum & Valachorū auxilia, cum quibus per hyemem
Russiam & Poloniam infestaret, expectabat. Conuênit, ut proceres utrinq; delecti certa
die de conditionibus pacis inter se tractarent. Interim dum hæc ita fiunt, arx regia Rath-

Rathnum proditione captū, & exustum.

num, prodentibus eam Russis defensoribus, ab hostibus capta & exusta est, Chelmen-
sisq; ora diuexata. Sed Ciolcus præfecti Chelmensis uicarius, siue Burggrauius, ut uo-
cant, cùm centum triginta nō ampliùs hominib. facto in securos animose impetu, ultus
est: ita ut trecentos ex ijs interficeret, quadraginta uiuos caperet. Ad Cremeneciam quo-
que eodem tempore benè res à nostris oram eam depopulantibus gesta est. Cùm enim
hostes in nostros, paucos consultò per agros palātes, ex arce decurrissent, excepti insidijs,
perpauci in arcem refugerunt, plurimis uel cæsis, uel captis. Continuabatur autem ab re-
liquo exercitu obsidio, & maioribus odijs, quàm uiribus inter obsidentes, & obsessos cer
tabatur. Lithuani, & qui cum eis sentiebāt Rusi, quoscunq; Polonici generis, & catholi-

Rußorum sæuitia.

ci ritus in arce repererent, exquisitis supplicijs in propugnaculis, ut inspectarent nostri,
necabant, & omne genus contumeliæ in nostros iactabant, fisi incantationibus, quibus
gens ea ualdè utitur, & magicis artibus: quarum professores Iudæi cùm alia quædā abo-

Rußi incantationib. dediti.

minanda faciebāt, tum captiuum quempiam Polonum elegāti forma infixo in iugulum
cultro mactârunt: haustumq; sanguinem, & intestina, uitaliaq; membra extracta, & in
minuta frusta concisa prunis imposuerunt & adoleuerunt: eoq; suffitu impias, & sacrile-
gas precationes adhibentes, omnes arcis angulos lustrârunt. Sæuiebant & Poloni uicis-
sim in Rusos quoscunq; cœperant, ut par pari referrent. Conueniebat iam de pace inter
proceres: sed eam Suitrigello approbare noluit, nisi Cruciferi quoq; & Valachi fœderati
& socij sui pacis eius legibus continerentur. Vtrosq; enim in societatem adsciuerat, eoq;
magnis muneribus illectos adduxerat, ut & Cruciferi uiolato fœdere Cuiauiā atq; Do-
brinum, & Valachi clientes Polonorum Podoliam, & Rusiam finitimā armis infestarēt.
Sed Valachos quidem cum ingenti præda è Snatinensi, Haliciensi, & Camenecensi agro
capta

Alexander palatinus Valachorum extinctus.

capta reuertentes Rusi regij Buzacijs fratribus ducibus è castris regijs curriculo profe
cti & consecuti, magna strage fuderunt, prædamq; excusserunt: Alexander quidem pala-
tinus, dux & author belli, fuga elapsus est: uerùm nō multò pòst, pœnitentia facti & mœ-
rore confectus obijt. Nec dissimili, sed pro numero tamen aliquātò minore clade Cruci-
feri quoq; Crainensem oram uastantes, affecti sunt ab agrestibus Cuiauijs ac Dobrinen-
sibus, Ioanne Iarogneuio gente Orlęio, Bartholomæo Vissemburgio Nalencio, ac Do-
brogostio Colinio equestris ordinis ducibus: cùm ij accepto domesticę calamitatis nun-
cio, præpeti cursu è castris domum contendissent. Neq; parsum est arma abijcientibus.

Cruciferi insignes capti.

Theodoricus modò Marschalcus Liuoniensis, & septem commendatores capti cū qua-
tuor uexillis: Cracouiamq; ad Regem missi, omnes præter Theodoricum in carcere ui
tam finierunt. De uniuerso autem agmine illo, in quo septingenti Liuonienses equites,
præter cæteram Curouiensium, Slochouiensiumq; equitum pariter & peditum manum,
fuêre, paucissimi equestres ferè euaserunt. Nam reliquus Cruciferorum exercitus per-
uastata longè, lateq; Cuiauiensi ac Dobrinensi ora, uiginti quatuor oppidis (in quibus
præcipua fuêre Inouuladislauia, Vuladislauia & Nessouia Toruniæ æmula) & plus mil-

Neßouiensis arx præsidio firmata.

le pagis direptis & incensis, & arce Nessouiensi præsidio munita, incolumis & præda o-
nustus domum reuerterat. Illos uberioris prædæ spes ab Iodoco Tocholiensi commen-
datore ostensa longiùs prouexerat. Et quidem non sine magno compendio, nisi id san
guine suo exoluissent. Nec mirùm cuiquam uideri debet, tantum detrimenti una illa
excursione acceptum esse: proposuerant enim Cruciferi præmia incēdiarijs, oppidorum
quidem ternas marcas, pagorum uerò singulas. Munitioribus autem oppidis, & arcē
Nessouiensi, proditione Nicolai Tumigralæ Secouij, quem Rex ad custodiam Cuiauiæ
reliquerat, potiti erant: Breste frustrà tentârunt. Cùm igitur de conditionibus pacis Re-

Induciæ cum Suitrigellone.

gicum Suitrigellone conueniret, inducijs interceptum est bellum, ita ut postridie Cal.
Februarij sequentis anni in conuentu Parsouiensi accuratiùs de pace tractaretur. Nec
mora, soluta est Lusci obsidio, dimissusq; exercitus. Ac tum demùm Cuiauienses illi,
quos dudum commemorauimus, & complures alij eiusdem oræ equites, cursu omnia
præuertentes, cum agrestibus coadunati, illam de Cruciferis uictoriam adepti sunt. Mi-
serant quidem Rex & Suitrigello pariter, inducijs sic inter se factis, legationem ad Cruci-
feros, ut ne Poloniam bello uexarent: sed tardiùs ea peruenit, cùm iam hostes satis in ho-
mines omnis ordinis atq; ætatis, & innocua tecta debacchati, prædà graues domum re-
uerterentur. Illud Crucifèrico illo bello animaduersum, uariè suspicandi hominibus an-

Masouiorum ditiones expertes incommodorum belli.

sam dedit, quòd Masouiorum fines intacti prorsus ab omni ui hostium fuerunt. Rex ue-
rò à Lusco discedens, in Chelmensi ora aliquandiu substitit: per quod tempus Rusi Vo-
lynienses nullum genus crudelitatis omiserunt in nostros: qui ibi post pacem factam, &
discessum, Regis cum mercibus omnis generis Lucensibus uenum expositis, siue alia
quauis de causa remanserant, aut antiquitùs domicilia fixerant. Templa etiam quæcun-
que Rusici ritus non essent, impiè & immaniter exusta & euersa sunt. E' Chelmensi de-
inde Rex Leopolim profectus est: quò cùm ingens Cuiauiensium ac Dobrinensium e-
quitum multitudo conflueret, opem & subsidium Regis afflictis, & perditis Cruciferi-
co bello rebus, suis ac suorum implorans, magna in cunctos ac profusa benignitate usus
est, nonnullos præsente pecunia subleuans, nonnullis uerò possessiones de suo largiens:
cumq; non illius modo, sed & cuncti superioris temporis immensis donationibus sese,
& ærarium suum exhausisset, superessentq; adhùc multi, quibus ipsis cum liberis & uxo-

Calamitosi immissi à rege in bona ecclesiastica.

ribus etiam subuento opus esset, Ecclesiastica bona illis dilargiri cœpit, ut per hyemem
duntaxat eorum usufructu sustentarentur. Perniciosi exempli res ea uisa antistibus. Itaq;
Albertus Archiepiscopus Gnesnensis, & Sbigneus Episcopus, cum primoribus Eccle-
siarum sacerdotibus properè ad Regem excurrerunt, tam iniustas donationes eius re-
pressuri. Et Archiepiscopus quidem submissiùs frustrà orabat Regem: Sbigneus ue-
rò maioris animi & constantiæ uir, grauiùs in eum inuectus est, cùm præterita eius pec-
cata commemorans, tum iniustas illas alienorum bonorum donationes reprahendens:
& ni cœpto desisteret, grauiore se in eum censura, & animaduersione usurum esse mini-
tans: excusantiq; necessitatem, & piam calamitosorum hominum commiserationem,
adiecit: nihil ea commiseratione & misericordia opus futurum fuisse, nisi ipse calamitatē
illam tam multis inuexisset: uulgò enim iactari, ab eo ipso Cruciferos quiescentes excita-
tos esse. Quod si id uerum non sit, non esse tamen ipsum culpæ expertē, propterea quòd
iustum aduersus ingratū & sceleratum fratrē bellum, quod paruo negocio debellari po-
tuerit, peruersa quadam indulgentia sua duxisset, commeatumq; & arma obsessis Lucen
sibus subministrasse diceretur: inducias quidē certè, per quas ille se recrearent, bis eis con
tra omnium sententiam concessisset. Ita tunc Sbigneus: quanquam nihil cuiquam Rex

in Cracouiensi diœcesi, præter quædam Miechouiensis monasterij, donârat: Sbigneum reueritus: atq; id ipse tum commemorabat: sed nihil tamen ea res animum Sbignei molijt, non tam suam, quàm publicam Ecclesiastici ordinis causam agentis. Reuersus deinde Rex est in Poloniam ad comitia, quæ Nepolomiciam ad undecimam diem Nouembris indixerat.

Heduigis Vuladislai Regis filia mortua.

Ibi Heduigim filiam Friderico iuniori Marchioni Brandenburgensi desponsam, immatura morte defunctam amisit. Creditum est uulgò, ueneno eam à nouerca sublatam esse, ne quo filijs suis impedimento ad Regnum adipiscendum esset: propterea quòd ea Cazimiri magni Regis, cuius grata etiam tum erat Polonos memoria, proneptis esset. Rex quoq; ipse æquiori, quàm par erat animo, mortem eius tulisse uisus est.

Ann. 1432.

Post initium uerò insequentis anni Lublinum Rex, magna procerum caterua stipatus, proceresq; omnes, excepto Alberto Archiepiscopo, Parsouiam ad conuentum cũ Suitrigellone agendum transmisit. Verùm ij cùm diu frustrà Suitrigellonem moras nectentem expectassent, re infecta discesserunt. Erat autẽ apud Suitrigellonem Ludouicus commendator Torunensis, qui hoc agebat sedulò Cruciferorum nomine, ne pax cum Polonis coiret. Rex de statu Reipub. ac de impendentibus undiq; periculis anxius, ad uicesimam tertiam diem Aprilis Siradiæ comitia habuit. Ibi Vuladislaus maior natu Regis filius Regni successor à patre designatus, totiusq; cõuentus suffragijs approbatus est. Constitutum est etiã, ut si plura simul bella ingruissent, cæteris omissis ad tempus, in id quod esset grauissimum, toto conatu, & cunctis uiribus incumberetur, ne diductæ multipliciter, & extenuatæ uires nulli rectẽ sustinẽdo satis essent.

Tumigrala, proditionis damnatus.

Nicolaus uerò Tumigrala proditionis, cuius superiùs meminimus, ibi damnatus est: quamuis necessitate, cùm nullas ad resistendum hosti uires haberet, eò adductus esse plerisq; uideretur. Vuzeleius is gente fuit, cuius insigne est latruncularia tabula. Nuptias deinde Rex Eniliæ Masouiorũ Ducis & sororis suæ filiæ, Boguslao Stolpensium Duci in matrimonium collocatæ, splendido apparatu fecit.

Bohemorũ hæreticorum oratores ad Regẽ. Basileense concilium.

Reuertentem in minorem Poloniam, Pabianiciæ, quod oppidũ cum omni territorio sacri collegij Cracouiensis basilicæ est, legati Bohemorum hæreticorum conuenerunt, auxilia contra Cruciferos pollicẽtes, & Coributho Regẽ reconciliantes: adhæc Basileensis cõcilij propensionẽ erga se nunciantes. Etenim indixerat eò Martinus Põtifex anno preterito conciliũ, eiq; suo nomine Iulianum Cardinalẽ diaconum prefecerat: cumq; interea uita defunctus, Eugenium eius nominis quartum successorẽ accepisset, nihilominûs patres, qui conuenerant, Sigismundo Cesare authore id prosecuti sunt, & cũ alia multa ad salutem Reipub. Christianæ pertinẽtia faciebant, & sanciebant, tum ad Bohemos Egræ conuentum agentes miserant oratores, qui eos blandè in uiam reuocarẽt, aut certè ad congressum, & colloquiũ amicè inuitarẽt, prolixè multa pollicẽtes. Hæc igitur tunc Polonorum Regi Bohemi nunciabant. Grata fuit ea legatio Regi & proceribus, bellũ in Cruciferos molientibus. Quare comiter & lautè legati habiti sunt, & assentientibus Archiepiscopo & Episcopis, qui tunc aderant ad sacrorum communionẽ admissi.

Interdictum sacris Cracouiæ propter Bohemos.

Perfuncti uerò legatione, cùm reuerterẽt, & Cracouiam contra præceptũ Regis exitinere diuertissent, cessatũ est à sacris mandato Episcopi licet absentis, adstipulante uniuerso cœtu sacerdotũ, & Theologorum, & iureconsultorũ, quos Vicarius Episcopi ea de re conuocârat. Contumeliosum id uisum Bohemis: regi uerò (qui tamẽ futurum id diuinauerat) & cæteris Episcopis permolestũ fuit, quod Sbigneus unus omnium acta ac decreta irrita faceret. Accendebant etiam magis iram Regis Ioannes Menzicus Dambrouius palatinus Russiæ, & Petrus Corcibocus, qui Bohemos honoris causa iussu Regis deduxerant. Itaq; excanduit is in Episcopũ, & uenienti ad se Visliciam, dextram beneuolẽtiæ symbolum, non porrexit: quin asperioribus etiam uerbis eum increpuit, & Petri Visi fortunam ei comminatus est.

Sbignei oratio ad Regem.

At ille imperterritus respondit: fauorẽ se, non offensam Regis meritũ arbitrari, quòd solus & salutis, & existimationis eius, quæ ab inimicis eius, & maximè Cruciferis, cũ aliàs, tum in Basileensi concilio proscinderetur, optima fide curã haberet: prouideretq; omni ratione, ne Rex meritò pro fautore hæreticorũ traducatur, & cùm de Religione agitur, neq; Regis, neq; cuiusquã omninò uultum atq; minas se reformidare, quin id faciat, quod rectũ esse intelligat. Authoritate Archiepiscopi, & cæterorũ Episcoporum nihil se in hac parte moueri, habentẽ adstipulatores diuini, humaniq; iuris professores. Petri Visi calamitatẽ desineret commemorare, quæ non tam innocenti Episcopo, quàm iniurioso Regi ignominiosa accidisset. Neq; uerò ea se terreri: paratum nõ modò quasuis contumelias pro religione, uerumetiam exilium atq; mortẽ subire. Cùm autẽ Rex subijceret: se quoq; diuini & humani iuris peritos diuersæ sententię authores habere, acciti primores Academiæ Cracouiensis, & cum his commissi Ioannes Saffranecius Vuladislauiensis, Ioannes Theologus Chelmensis, Episcopi: & Vuladislaus Oporouius pontificij iuris peritus, procancellarius Regis, qui postea Vuladislauiensis Episcopus fuit,

haud difficulter refutati sunt. Neq; tamen penitùs Regis ira in Sbigneum resedit: admonitusq; is est ab Ioanne Tarnouio palatino Cracouiensi, ut sibi diligẽter caueret: subornatos enim esse à Rege, qui eum de medio tollerent.

Sbignei magnus animus, contemnensq; periculi.

Et egit quidem gratias palatino Sbigneus: sed nihil tamen ea nocte, in quam sibi periculum comparatum esse acceperat, de consuetudine sua remisit. In eodem cubiculo, eodem lecto cubuit, nullam sibi custodiam adhibuit: nocteq; intempesta cum uno sacerdote, & puero lumen præferente, ad matutinas precationes ad templum adijt, neq; aduersi quicquã ei accidit, quòd Rex uel mutasset consilium, uel uanus ille terror fuisset. Nec multò pòst, sacerdotem hereticũ, qui ad Regẽ uenerat, idem Sbigneus eiecit, uir excelsi animi, & sempiterna posteritatis memoria dignus. Venit autem eòdem ad Regem illustris legatio Iani Cypriorum, Hierosolymorum & Armeniorum Regis, mediterraneo mari per Propontidẽ & Pontum Euxinum, atq; inde aduerso Danubio aduecta in Valachiam, & inde porrò terrestri itinere nõ sine magna difficultate in Russiam & Poloniã profecta. Eius legationis princeps Balduinus de Noris Marschalcus Cypri, donis Regi & reginæ oblatis, connubiũ Heduigis regiæ filiæ, Regis sui filio, ac ducenta millia aureorũ numûm ipsi Regi mutua petebat, bessemq;, hoc est, duas tertias partes Cypriorũ Regni hypothecæ nomine Vuladislao offerebat. Sed nihil impetratũ, quòd & Heduigis iam obierat, & pecuniã se rex habere, assiduis bellis exhaustũ, negauit.

Rex Lithuanos in Suitrigellonem concitat.

Misit deinde Vuladislaus Rex Laurentiũ Zarembam castellanum Siradiensem, legatũ in Lithuaniam admonendi in speciem, & sanandi Suitrigellonis causa: reuera autẽ, ut Lithuanorum procerum animos sua sponte iam à Suitrigellone, cùm propter crudelitatem eius, tum propter propensiorẽ erga Russos fauorem alienatos, magis etiam clàm in eum incitâret: Sigismundumq; Vitoudi fratrem germanum, Starodubensium Ducem ad inuadendum principatum Lithuanorum animaret. Neq; irritus hic conatus fuit. Cognita enim uoluntate Regis, Lithuani cum Sigismundo conspirantes, in Suitrigellonem, apud Ossmiànos tunc agentẽ, arma sumunt.

Suitrigellonis fuga.

Et euasit quidem Suitrigello fuga in Russiam, ab Ioanne Moniuido de insidijs præmonitus: cupideq; receptus est, cũ à cæteris Russis, tum à Smolenscijs: indeq; postea adiunctis sibi Liuoniensibus Lithuaniã uexauit. Vxorem uerò eius Russam, Tuuerensium ducis filiã Sigismundus cœpit, Lithuaniamq; omnẽ in potestatem suam redegit: deinde ad Regem misit oratum, uellet, iuberet, se principẽ esse Lithuaniæ. Missi in Lithuaniam septẽ de primoribus Polonorũ, conditiones Sigismundo tulerunt, ut iureiurando interposito reciperet, se in fide & clientela Regis, qui supremi ducis Lithuanię titulũ retineret, & Polonorũ, semper futurum: eosdem cũ eis amicos, hostesq; habiturũ, suisq; stipendijs eis militaturum: cum Suitrigellone & Cruciferis nullũ fœdus contra Regem & Polonos seruaturũ: Olescum, quod tũc ab exercitu regio obsidebatur, Grodlũ, Rathnum, Vetlios, Lopatinũ, & omnẽ Podoliã, quę in ditione Polonica fuisset, deinceps quoq; esse passurũ: diadema contra sententiam Polonorũ ne ultrò quidem oblatũ, à quoquam accepturũ: neminem, nisi Regẽ & liberos eius in principatu successorem relicturum: Michaëlem uerò filium, & reliquos hæredes suos legitimos in Trocensi tantũ dominatu & patrimonio sibi successuros, fidem & subiectionẽ Regi, Regnoq; profitentes atq; seruantes: ijs uerò, si absq; suis hæredibus decederent, Regem & Regnum hæredes fore:

Pacta Lithuanorum cum Polonis.

De Volynia.

Volyniam, quoad uiueret, sibi concessam & adiunctam, quemadmodum & Vitoudo concessa esset, se mortuo in ius ac ditionem Polonorum reuersuram esse. Hęc omnia Sigismundi ipsius, & filij Michaëlis, Senatusq; Lithuanici, & uniuersæ nobilitatis consensu approbata & accepta, & unis atq; alteris literarum monumentis cõsignata sunt.

Principatus insigne.

Quibus ritè peractis, Sbigneus Episcopus princeps legationis regię, gladiũ, principatus insigne, Sigismũdo Regis nomine publicè tradidit. Interfuit his omnibus Ludouicus cõmendator Torunensis, cũ tribus collegis à Paulo magistro Cruciferorũ ad ineundam nouã cum Sigismundo, posteaquã Suitrigello principatu eiectus erat, societatẽ missus. Atq; is enixè studuit infecta reddere, quęcũq; à Polonis procerib. agebantur: adiutorẽ ad id nactus Georgiũ Butrim Lithuanũ, hominẽ ingeniosum, & callidũ, quippe qui multas Christiani orbis regiones peragrasset.

Georgius Butrim.

Sed irriti tamen ij conatus fuêre: iussiq; Cruciferorum legati, uelut hostes, Lithuanię finibus statim excedere. Cõpositis rebus Lithuanicis, ad Podoliã pacandam rex animũ intendit. Et miserat quidẽ eò nonnihil copiarũ: sed hę in Olesci obsidione tẽpus terebant: & minores erant, quã ut Podoliã, cuius nõnihil munitiones adhûc Suitrigellonis præsidijs tenebãtur, subigere possẽt. Itaq; Leopolim profectus est, ut ex propinquo rectiùs è re nata rebus consuleret.

Lucensium priuilegium.

Ibi Lucensi cõuentui ad priores immunitates adiecit, ut nobilitatis subditi nonnisi aduenienti in id territoriũ, regi commeatũ & stationes præberent: templa Russorũ ne uastarentur, neq; cogeretur quisquã transire ad Religionem catholicã. Forte per eos dies Olescũ expugnatũ erat. Eas igitur uictrices copias, nouo supplemẽto auctas, ad

recipien-

recipiendas reliquas munitiones Podoliæ miſit. Nec magno eæ negocio in poteſtatem
Regis redactæ ſunt. Braslauiam uerò arcem, ne noſtri ea potirentur, Theodoretus, ſiue

Fedco dux Oſtrogius.

Fedco Oſtrogius Dux Ruſſus, partium Suitrigellonis, uir ſtrenuus & bellicoſus, unà cũ
oppido incendit. Habebat is quidem circa ſe non contemnendam manũ. Sed nuſquam
aperto Marte cum noſtris rem gerebat, nec ſe certo loco tenebat. Ex inſidijs uerò noſtros
laceſſens, ſæpè fuſus, fugatusq; erat. Cùm autẽ hominem in latè patentibus campis cum
expedito equitatu uagantem adipiſci & perdomare difficile eſſet, tempusq; anni hyber-
num bello gerendo minimè aptum eſſet, reuertebantur noſtri. Reuertentes Fedco occul
tus ſequebatur, opportunitatẽ & occaſionem rei benè gerendæ captans: & non minimũ
auxerat uires ſuas auxilijs Valachorum, Tartarorum, & Beſſerabũ, ita ut numero noſtros

Moraqua fl.

longè uinceret. Moraqua amnis eſt, qui in Neſtrum, ſiue Tyrã influit, limoſus & latè re-
ſtagnans, ac per ſylueſtria loca means. Et iam fragili glacie concretus erat. Ad eius uadũ,
quod uirgultis noſtri conſternebant, alio itinere præcurrens Fedco, occultus & ſyluis te-
ctus, cum exercitu in ulteriore ripa conſedit. Iam pars noſtrorũ anguſto tramite impedi-
tum locum tranſiuerat: ponè carri & impedimenta in medium recepta ſequebãtur: cùm

Polonorum cũ Ruſsis præliũ.

ſubitò ille magno cũ impetu, clamore, ac diſſono tubarum, tibiarũ, tympanorumq; cantu
& ſtrepitu inuectus, nec opinantes primos adoritur Trepidi noſtri re noua & inexpecta-
ta, cùm neq; ad extremum agmen receptus daretur, nec ab eo magna auxilij ſpes affulge
ret, tamen impetũ hoſtium utcunq; ſuſtinuêre. At qui in extremo agmine erant, ubi ſuo-
rum periculum animaduertêre, nihil cunctati, contempto omni periculo, partim per con
ſtratam uiam, euerſis, & in cœnũ deiectis carris, partim per infirmã etiam tum amnis re-
ſtagnantis glaciem ſuperata difficultate, auxilio ſuis iam laborantibus accurrerũt, & præ-
lium inſtaurârunt. Superabant tamen multitudine hoſtes, perturbatosq; noſtros, & ſine
ordine pugnantes premebãt, pars etiã quaſi parta iam uictoria ad diripiendos carros diſ-

Kemlicius inſtaurat pugnã.

currebat: deplorata res noſtrorũ erat, cũ ſubitò quaſi diuinitùs eis auxiliũ affulſit. Kemli-
cius quiſpiam, ſiue is Polonus, ſiue Sileſius, ut ex nomine licet conijcere, fuit, tribunus
militum cũ centum equitibus pabulatum præceſſerat. Is cũ ex clangore tubarũ, & frago-
re armorum pugnari eminùs cognouiſſet, inſtructa tumultuariè acie, ſublatoq; maximo
clamore in auerſos, & ad præliũ intentos hoſtes impetũ fecit. Qua re & illos uehemẽter
perturbauit, & noſtris animũ addidit. Redintegrato igitur prelio, à tergo pariter & à fron
te cæduntur: & qua fugæ patebat exitus, diſsipãtur. Fugientibus inſtitêre noſtri uſq; ad
mediam ferè noctẽ, quæ tunc ſubluſtris erat: & cùm neminẽ uiuum ſeruarent, magnã ho
minum ſtragem fecerunt, duodecimq; ſigna capta retulerũt: dux ipſe fuſa euaſit. De no-

Rumor celer.

ſtris non adeò multi deſiderati ſunt, & ij quidẽ ferè gregarij. Abeſt locus ille prælij à Leo-
poli non minùs 40 milliaribus benè longis, & tamen quo die hæc geſta ſunt, hoc eſt, ulti-
mo Nouembris, cùm Rex in templo, ubi tunc totos dies tranſigebat, diuinã opem ſedu-
lus imploraret, non ignarus cũ quàm grauibus & inſidioſis hoſtibus exercitui ſuo res eſ-
ſet, rumor de uictoria ſparſus totã urbem impleuit. Nec author eius rumoris inueniri po-
tuit, ita ut uana lætitia exultaſſe homines uiderẽtur. Poſtero die certo nuncio res omnis,
ut geſta erat, cognita eſt: gratięq; actæ Deo, ac dona à Rege miſſa militibus. Nec multò
pòſt cumulata eſt Regi ea lętitia, profligato à Sigiſmundo ducę apud Oſſmianos inſigni
ſtrage Suitrigellonis exercitu, è Ruſsis, Tartaris & Liuonienſibus collecto: de quo ad 10
millia cæſa, quatuor capta eſſe, relata ſunt. Suitrigello quidẽ pernici fuga crebro mutãdo
equos euaſit. Sigiſmundus monimentũ uictorię, templũ & collegium ſacerdotum apud

Oſſmianenſe collegium.

Oſſmianos poſtea inſtituit. Hac gemina uictoria rex lętus, Leopoli diſcedẽs, Cracouiam
ad comitia, ad natalẽ Chriſti indicta, uenit, & ouans pedibus urbẽ ingreſſus, apud cõplu
ra templa feſtas ſupplicationes obiuit, priuſquã arcem aſcenderet. In comitijs deinde de
Pruſsico bello agi cœptũ, resq; integra ad alia comitia, quæ ad ſecundã Dominicã Qua-
drageſimæ Sendomiriã indicebantur, reiecta. Eò porrò aduenerũt oratores è cõcilio Ba-

Baſilienſis concilij oratores ad Regem.

ſilienſi, quod Eugenius põtifex cũ ab initio approbaſſet, Bononiã transferebat, atq; adeò
diſſoluebat. Conciliũ contrà, abrogare pontificatũ Eugenio nitebatur. Quanquã obſta-
bat Sigiſmũdus Imperator, ut gratiã referret Eugenio, à quo Romæ paulò antè diadema
Imperatoriũ ritu ſolenni acceperat. Poſtulabat autẽ ea legatio, ut rex cũ omnibus ditioni
bus ſuis cõcilio aduerſus pontificẽ faueret, & ut uexandis bello Cruciferis ſuperſederet,
cõcilioq; cauſam illã omnẽ cognoſcendã & arbitrandã permitteret. Cui reſpõſum eſt: nõ
abhorrere à pace regẽ, ſi à Cruciferis ipſi ſatisfieret: porrò de his, quę prętereà oratores po

Sigiſmundus Imperator factus.

ſtulabãt, diligentiùs eum conſulturũ, ac deinde miſſurũ legatos ſuos ad concilium cum
certo reſponſo. Ita dimiſsi oratores concilij, in Pruſsiam ad Cruciferos, ut eos ad accipi-
endam conditionem pacis à rege oblatam adducerent, profecti ſunt. Cæterũ in comitijs
Sendomirienſibus de cogitatione, & apparatu belli nihil à noſtris remiſſum eſt. Tamet-
ſi geren-

ſi gerendi eius ratio non expediebatur, propterea quòd Rex ſenio confectus, & caligan
tibus oculis munia belli per ſe ipſe obire non poterat: & Lithuanorum, Ruſſorum atque
Valachorũ auxilia, cùm eæ gentes partim proprijs ac domeſticis bellis implicatæ eſſent,
partim à fide Regis deſciuiſſent, defutura erant. Itaq; tertia comitia armatorum ad diem
ſancti Ioannis Baptiſtæ natalem Colum indici, & Bohemorum hæreticorum auxilijs u-
tendum eſſe, quamuis refragantibus Epiſcopis, decretũ eſt. Nec ita multò pòſt, conuen-
tu inter noſtros atq; Cruciferos opera oratorum concilij de pace fruſtrà inſtituto, cùm
Cruciferi quindecim dies ultra condictũ expectati non uenirent, euocati Bohemi à Re-
ge, duce Zapcone præſtò fuêre: coniunctiq; cum maioribus Polonis, quibus Sendiuoi-

Noua Marchia ſubacta à Polonis.

us Oſtrorogius iuſſu Regis præerat, nouam Marchiam Cruciferorum Imperio ſubiectã,
crudeliter uaſtârunt: duodecimq; oppida munita partim ui, partim per deditionem cœ-
perunt: quę quidem omnia direpta ac diruta ſunt, Choſſno, quam Teuthones *Arnsbergam*
dixêre, excepto: quod quoniam erat munitiſsimũ, præſidio firmatum eſt, quò faciliùs o-

Liuonia à Lithuanis uaſtata.

mnis ea regio in fide regia contineretur. Per eoſdem ferè dies Sigiſmundus dux Lithua-
norum, coadunatis magnis copijs, duodecim dies Liuoniam depopulatus eſt, & ingen-
tem prædam inde aſportauit. In Ruſsia uerò, Riſco ſiue Gregorius Kerdeius Noſſum du
cem Ruſſum, Suitrigellonis partium, qui Luſcũ non ita pridem intercœperat, profligauit
atq; cœpit. Vbi ſtatuta armatorum comitiorum dies aduenit, frequens conuentus fuit,

Nicolaus Michalouius dux exercitus Pol.

ut Rex in Polonia ſubſiſteret: exercitui uerò uniuerſo, & ſummæ rerũ præfectus eſt Nico
laus Michalouius, gente Roſeus, caſtellanus & præfectus Cracouienſis. Huic Rex dedit
in mandatis, ut hoſtiles regiones longè, lateq; uaſtaret: munitionũ oppugnationibus ab-
ſtineret. Retinuit autẽ ſecum Rex nonnullos de Senatu graues & grandæuos uiros, cũ
quibus quacunq; de re ad ſe referretur, conſultaret. Colo profectus Michalouius cum e-
xercitu in Pomeraniam, non diu mandatorũ regiorum memor fuit. Iam maiores Poloni
cum Bohemis ſubacta omni noua Marchia, præter Landisbergã oppidum, in Pomera-

Choinicia obſeſſa à Polonis.

niam anteceſſerant, & Choiniciam obſidebant. Quoniam autem conſultiſsimũ uideba-
tur coniunctis copijs rem gerere, eò duxit reliquũ exercitũ Michalouius, facileq; perſua-
deri ſibi ab Oſtrorogio paſſus eſt, ut cœptã Choiniciæ obſidionem proſequeretur. Erat
autẽ oppidum benè munitũ, commeatu, præſidio, & omni apparatu belli inſtructiſsimũ.
Vbi in longius tempus obſidionẽ eius duci animaduerſum eſt, inſtitutus cuniculus, quo
ex improuiſo in oppidum irrumperetur. Verùm is non altè ductus, priuſquã perducere-
tur, ſubſidente ſabuloſo ſolo obrutus eſt. Tentata deinde ui & impetu oppugnatio, exic-
cata foſſa oppidum ambiente. Sed inde quoq; multis uulneribus acceptis, re infecta diſ-
ceſſum eſt: cũ primi Bohemi in tutũ ſe recepiſſent. Iam difficiliore annona, propter multi-
tudinẽ, & uias ab hoſtibus infeſſas, noſtri utebantur, & ex pabuli inopia plurimos equos

Pomerania uaſtatur.

amittebant. Itaq; ſerò regiorum mandatorũ recordati, cùm totos duos menſes in obſidio
ne Choiniciæ caſſo labore conſumpſiſſent, ea ſoluta, caſtra mouerunt, & in interiora Po-

Pelplinenſe monaſterium direptum.

meranię populabundi progreſsi ſunt: prętergreſsiq; nonnulla oppida, direpto Pelplinẽſi
monaſterio, magnificentiſsimè ædificato & opulento, ad Tizouiam, ſiue Derſauiam per
uenerunt. Præceſſerant & prætererant oppidũ Bohemi, qui primas ſtationes ſeruabant,
& loca metandis caſtris capiebant. Poloni uerò quò minùs in ſuburbana prædandi cau-
ſa diſcurrerẽt, cohiberi à Ducibus nequiuêre. Erat in oppido ualidũ hoſtium præſidium.
Nam ij quocunq; admoturos eſſe noſtros intelligebant, omnia præſidia ex propinquis
munitionibus deducta, noctu eò contrahebant. Id igitur præſidium occurrit noſtris ad

Derſauia incenſa.

extrema ſuburbana: ſed tamen quò minùs ea incenderentur, prohibere non potuit. Itaq;
latè uagante incendio, in oppidum ſe hoſtes receperunt. Nec mora, aduerſo ac uehemẽ-
ti uento flante, urbana quoq; ædificia flamma corripuit: nec ea reſtingui ullo cũ hoſtium
ipſorum, tum ad extremum etiam noſtrorum conatu potuit. Sic oppidum longè muni-
tius & opulentius, quàm Choinicia, quaſi fortuito incendio conflagrauit: prędà omnis,
præter eam, quæ in ſubterraneis cellis & fornicibus abſconſa erat, igne corrupta: captiuo
rum ſupra decem millia fuiſſe dicuntur. Ex his quicunq; Bohemici generis fuerũt, Zap-
co reuertens, ut ſibi condonarẽtur, impetrauit: traditos, grauiter, quod Teuthonibus con

Piratæ combuſti.

tra Polonos eiuſdem ſecum linguæ & originis militarent, corripuit, pyraq; ingenti extru
cta exuſsit. Eius exemplũ ſecutus Ioannes Straſſus Bialaſſouius, piratas in ergaſtulo con
cluſos, quorum non exiguus numerus inter præſidia Cruciferorum fuit, circumiecta pa
lea, & arida materia, ſuccendit. Et effregerunt ij quidem ergaſtulum ligneum: ſed cùm et
fugere uellent, aduerſis haſtis à noſtris excipiebantur, donec Michalouius ſuperueniens
cædem eorũ repreſsit, ignemq; reſtinxit. Matronis uerò & puellis captiuis iuſtus honor
habitus: adhibitaq; publicè cuſtodia, ne quid in eas cõtumelioſè à quoquã fieret: factaq;
diligenti conquiſitione, ne qua priuatim à quopiam occuleretur, omnes ad Villulam
deductæ,

deductæ,traiectæq; nauibus, liberè dimissæ sunt. Perhonorificum id fuit nostris apud i-
psos etiam hostes, omnesq; eis omnia bona precari: suis uerò,qui longè essent,fuissentq;
in populanda Polonia dissimiles,mala imprecari. Atque utinam in templis,monasterijs,
& rebus sacris nostri eadem abstinentia usi fuissent. Sed plus hîc ualuit ira, & dolor im-
manissimè direptorum à Cruciferis in Cuiauia templorum. Itaque Oliuense quoq; mo-
nasterium paulò pôst direptum, & incensum est. Inde ad Gdanum castra mota, quadri-
duoq; in conspectu eius urbis statiua habita: per quos dies omne id territorium perua-
statum,munitio portus lignea disiecta. Equites cùm ad mare uenissent,longius in salum
atq; fluctus, ludibundi, & gratulabundi sibi inuicem, quòd mare infestis armis attigis-
sent,procurrêre. Feruntur etiam Bohemi marinam aquam haustam,laguncilis domum
deportasse. Peruastata satis usq; ad mare Pomerania,reuertentes nostri alio itinere,Tu-
cholìensem & Iasenecensem oram uastabant.Cùm autem apud Iaseneciam statiua habe-
rent,de pace ab hostibus tractari cœptum est. Et Bohemi iam præcesserant,ut se in Po-
lonia reficerent. Dum colloquuntur inter se primores, pauci de nostris iuniores temerè
impetum in arcem fecêre:eosq; prægressos exercitus omnis,cùm esset sine imperio,qua-
si dato signo secutus est: capta momento arx,& direpta, & improbitate cuiusdam militis
incensa est. Captiui ad unum omnes trucidati,furore militum, ob interfectum in oppu-
gnatione Ioannem Leuinum Vilcinium, nemini parcente. Permolestè id factum,dum
de pace agitur,tulêre Cruciferi:sed nostris iniussu id suo,& tamen iure belli,neque pace,
neque inducijs adhûc constitutis, factum defendentibus, acceleratæ sunt induciæ trium
mensium. Interim autem ad Calend. Decemb.ut in conuentu Brestensi de conditioni-
bus pacis constitueretur. Captiui Cruciferorum nobiliores facta sponsione sistendi sese,
si de pace non conuenisset, dimissi: tenuiores & gregarij, uel commutati,uel binis flore-
nis redempti: nostri munitiones in noua Marchia quæsitas retinuêre: pacti nihil munire
interim,nec reficere.Mirum autem est,tum demùm Cruciferos de pace & inducijs quàm
diligentissimè egisse, cùm nostri peruastata omni Pomerania, ita ut soli quatuordecim
pagi inter lacus & paludes siti intacti relinquerentur, domum reuerteret. His peractis,e-
xercitus omnis accepta à Michalouio missione, suam quisq; domum dilapsus est. Sed
Bohemorum primores Pysdros ad Regem, ut erat ab eo præceptum, profecti,honorifi-
cè ab eo accepti & remunerati sunt. Neq; uerò labis quicquam tunc nostri ex eorum con
suetudine contraxêre,quin odisse magis eorum fœditatem & impietatem cognitam cœ-
pêre. Nouum etiam tunc fœdus Cazimirus Dux Pomeraniæ Scecinensis cum Rege i-
cit,ueteri,quemadmodum credere par est, uiolato: quo recepit sub fide & honore suo u-
nà cum primoribus suis, nullam opem se laturum esse Cruciferis aduersus Polonos:ne-
que passurum esse quenquam, qui contra eos arma sumpserit, perditionem suam transi-
re.Hoc fœdere icto,& Bohemis dimissis,Rex in Sendomiriensem tractum se recepit,de-
clinans pestem,quæ maiorem Poloniam inuaserat:qua quidem Ioannes Saffranecius E-
piscopus Vuladislauiensis absumptus, Vuladislaum Oporouium Decanum Craco-
uiensem, & Procancellarium Regni, Rege suffragante, successorem accepit. Cùm au-
tem Rex esset Prissouiæ, uenit ad eum Bohemus quispiam sacerdos hæreticus, à Chri-
stano Astrologo, nuncians ut mortem propè sibi imminentem caueret. Id cùm ille se-
motis arbitris ageret, Sbigneus Episcopus Cracouiensis ueritus, ne quid de Religione
hæreticus ille Regi suaderet, grauiter obiurgauit Regem, quòd neminem de consiliarijs
ad audientiam Bohemi adhibuisset. Et satisfecit quidem Rex Sbigneo,nihil Bohemum
neq; de Religione, neq; de Republica secum locutum esse: sed tamen coactus est, eum
primo quoq; tempore, instante Sbigneo, dimittere, propterea quòd spargebat is uulgò
praua dogmata. Non multò autem pôst cometes non obscurus, plus quàm unum men-
sem pernox, face ad Occidentem uersa apparuit: Regiæ mortis,ut uulgò tunc creditum
est,posteà euentus comprobauit, prænuncius. Nepolomiciæ iam Rex erat,quò comitia
ad diem diui Martini Episcopi memoriæ dicatum indixerat: eò uenit Helias Alexandri
palatini Valachiæ defuncti filius, à minore natu fratre Stephano dominatu paterno eie-
ctus,Regis opem implorans,& in fide,clientelaq; Regis & filiorũ eius ac Polonorum se
fore semper solenni iureiurando recipiens. Consecuta est eum & Stephani fratris lega-
tio cum splendidis donis, Lenciciam usque ad Regem sequens: & postulans,ut ipsi ma-
gis,quàm fratri omnibus inuiso, Rex faueret: fore & ipsum perpetuò in fide & clientela
Polonorum, quemadmodum pater, maioresq; ipsius fuissent. Offensam autem à patre
paulò ante mortem contractam,damnaq; data Podolijs,ut sibi Rex condonaret. Habe-
bat quidem Helias in matrimonio sororem germanam Sophiæ reginæ: sed tamen re in
consultationẽ Senatus posita, placuit, ut Stephanus, in quem studia gentis inclinassent,
dato iureiurando in uerba Regis & Regni Polonici, retineret Valachiam, tractumque
Sepinen-

Oliuense monasterium incensum.

Iaßeneßum arx capta, & incensa.

Poloni nõ corrupti consuetudine Bohemorum.

Pestis in maiore Polonia.

Prædictio mortis regiæ.

Helias palatinus Valachiæ iurat in uerba Regis.

Sepinensem cum Chocimo, Zezuno, & Chmelouia munitionibus à rege iure sempiter-
no reciperet. Heliæ uerò, quo magis Stephanus eius metu in officio contineretur, lucu-
lentæ possessiones à rege in Polonia datæ sunt. Sed cùm in his ille non acquiesceret,& ad
recuperandum dominatum paternum aspiraret, ex fuga retractus, Siradiæ deinceps sub
honesta custodia cum uxore & liberis uixit. Stephanus uerò, sicut conuenerat,Sozauiæ
solenne iusiurandum legatis regijs exigentibus dedit:promisitq; etiam se, cùm iussus fue-
rit,in Russiam uenturum, & iusiurandum illud coràm repetiturum esse: & ut gratiam re-
ferret regi,non ita multo pôst, Tartaros in ditiones Polonicas excursionem parantes re-
pressit:Braslauiam,quæ instaurata,ni fallor,erat, & Suitrigellonis præsidio tenebatur,in-
terceptam regi restituit. Ex ijsdem comitijs missi sunt proceres quidam in Cuiauiam ad
conuentum Brestensem agendum cum Cruciferis. Verùm ex eo conuentu infecta pace,
& iritatis animis, incertum qua de causa discessum est. Lenciciæ rex euentum illius con-
uentus expectabat:ubi rediêre ad eum legati è conuẽtu,de bello agi cœptum:uisumq; est,
non expectandam esse æstatem,sed quam primùm immittendum in terras hostiles exerci
tum. Expeditiora fore omnia concretis glacie fluminibus, atq; lacubus, quibus abundat
Prussia. Vna res difficultatem faciebat,quòd pecunia regi deerat in stipendium: & propè
abfuerat res à seditione superiore æstate apud Choiniciam, fremente uniuersa nobilitate
contra proceres, quòd ij bellum extra fines Poloniæ sine stipendio decreuissent: recepe-
rantq; illi,nunquam id se deinceps admissuros esse.Inuentus tandem modus est eius diffi-
cultatis explicandæ,ut Palatini suæ quisq; ditionis nobilitati de stipendio soluendo caue-
rent.Hæc ubi didicère Cruciferi,missis mox ad regem legatis,quas antea repudiarãt con-
ditiones,ultrò accepêre,in duodecim años pacti inducias. Adiectum, ut ad natalem Vir-
ginis matris diem sequente anno apud Slonscum de pace perpetua tractaretur. Ibi tunc
marsalcus Cruciferorum Liuoniẽsium ex pacto dimissus,siue adeò sponsione militari so-
lutus:dimissus enim erat,cum de sistẽdo eo,quum rex iussisset, Suitrigello quoq; cauisset,
ac Theodoricus Buzatius præfectus Camenecensis pro eo receptus. Captus hic à Fedi-
cone duce,Camenecensem agrũ & suburbana uastante,cum paucitate prædatorum con-
tẽpta,temerè in eos erupisset,& in paratas insidias incidisset,Magistroq; Liuoniẽsi petenti
à Suitrigellone,donatus erat.Neq; enim quiescebat Suitrigello cum Russis: sed cum ipse
per se auxilia Tartarorum & Liuonum habens,Lithuaniam, tum per Fediconem & Nos-
sum duces Russiam regiam æstate præterita Cruciferis incitãtibus infestârat, illa occasio-
ne usus,quòd nostri Prussico bello distinebanẽ,& quòd is Sigismundum ducem Lithua-
norum inuisum iam esse plerisq; Lithuanis acceperat. Et sumpserat Sigismundus paulò
antè supplicium capitis de Ioanne Moniuido palatino Trocensi, & Rumboldo summo
marsalco Lithuaniæ,authoribus conspirationis,quæ in eum cõparata esse dicebatur.Itaq;
liberè tunc Suitrigello Lithuaniam depopulatus est,Sigismundo habente quidem et ipso
exercitum,sed non satis ei fidente, propter necessarios & propinquos interfectorum pro-
cerum,opportunis modò locis exercitum hostilem is carpebat. Itaq; non multum operæ
precij tunc fecit Suitrigello, nisi quòd Vilnam, Trocos & Lidam, oppida immunita ex-
ussit. Breste Russicum per Fediconem & Nossum duces obsedit: nec difficulter eo poti-
tus esset, propter commeatus inopiam, dubiamq; Russorum fidem, nisi Masouios arma
iussu regis sumpsisse,& aduentare eò renunciatum esset. Tartaros quoq; magnis donis ad
uastandam eam oram Russiæ,quæ Sigismundo parebat,cõcitârat. Verùm ij cum aliquo-
usq; progressi,Sigismundum in clientela regis Polonorum esse accepissent,mutata statim
sententia,in Kiouiensem & Cirnechouiensem tractum, qui in Suitrigellonis ditione erat,
populabundi excurrerunt.Insequens annus 1434. Vvladislai regis morte insignis est.Ac
initio quidem eius anni in Lithuaniam is rogatu Sigismundi ducis profectus,Chrinchos
peruenit.Inde uerò stabilito Sigismundi principatu, magnisq; muneribus ab eo acceptis,
Corcinum, quæ & Noua ciuitas dicitur, uenit: & comitia ibi per tempus quadragenarij
ieiunij habuit.In quibus legati ad concilium Basileense designati sunt, qui & uniuersi re-
gni personam ibi sustinerent,& Sigismundi imperatoris, Cruciferorumq; obtrectationes
& falsas criminationes,quæ aduersùs Vvladislaum regem iactabãtur, refellerent,ac de u-
niuersa causa cum Cruciferis disceptarent. Fuerunt autem principes eius legationis, Sbi-
gneus Cracouiensis,Stanislaus Posnaniensis episcopi,Ioannes Conespolius cancellarius
regni,& Nicolaus Lassocius decanus Cracouiensis. Non putauit autem Sbigneus præ-
termittendam sibi occasionem castigandi regis, priusquam peregrè proficisceretur. Itaq;
in illo ipso cõsessu amplissimo grauissimis uerbis id egit,in hanc sententiam locutus:non

Sepinensis terra donata Valacho.

Braslauia regi restituta.

De stipendio soluendo nobilitati cautio.

Suitrigello infestus Lithuaniæ & Russiæ.

Tartari à Suitrigellone euocati, ipsius ditionem uastant.

1434. ann.

Rex in Lithuaniã profectus.

Sbigneus episcopus regem obiurgat.

recuſare ſe iniunctum legationis onus pro honore ac dignitate patriæ ſimul & regis: ſed
non poſſe tamen, quin regem quibuſdam de rebus pro officio ſuo, priuſquam proficiſca-
tur, admoneat. Vereri enim ſe, ut eum reuertens è cõcilio ſuperſtitem reperiat, quippe qui
tam grandis natu eſſet, & profligatis iam uiribus. Neſcire etiam, quónam pacto pleraſque
Imperatoris et Cruciferorum criminationes in ipſum diluat. Nam & ipſum ſe, et alios ple-
roſq; omnes in illo conſeſſu, animaduertere, in eo nonnulla reprehenſione digna. Multas

Vvladislai uitia.

quidem in eo, dignas bono principe uirtutes relucere: ſed non carere eum & uitijs, quibus
uirtutum illarum ſplendor obſcuretur: qualia ſint, quòd ipſo uel iubente, uel permittente
multis per iniuriam, aut certè ſummo quodam iure, & nimis exacta acerba interpretatio-
ne iuris bona adimantur: quòd oppreſsi à potentioribus non uindicentur: quòd calamito-
ſorum hominum cauſæ non audiantur atq; decidantur, ipſo in profundam noctem proli-
xioribus cœnis indulgente, ac deinde magnam diei partem inerti ſomno abſumẽte. In iti-
neribus etiam pergrauem eum eſſe eccleſiaſticis iuxtà ac equeſtribus hominibus, oppida-
niſq; & agricolis, propterea quòd aulicum ſuum comitatum à rapinis, ſtupris, & iniurijs
non cohibeat: ſubuectioneſq; & procurationes præter ius & æquum acerbè, & pignera-
tione iumentorum exigi patiatur. Ad hæc monetæ cudendæ fœminis eum poteſtatem fe-
ciſſe: eam uerò perleuem cudi, magno reip. detrimento. Superſtitiones uerò eius quaſdam
ex priſco dæmonum cultu retentas, quas ipſe quoque non ignoret, reticere ſe, pudore præ-
peditum. Egiſſe ſe his de rebus pleriſque omnibus cum ipſo primùm quidem ſemotis ar-
bitris: deinde paucos etiam arbitros adhibuiſſe: uerùm quando in eam uſque diem nihil
profeciſſet, in ampliſsimi conſilij conſeſſu id ſibi facere neceſſe fuiſſe: ut quem Dei timor in
officio non contineret, pudor hominum duntaxat emendaret. Quod ni hæc quoq; pro-
futura eſſent, acerbioribus deinde medicamentis ad ſanãdum eum uſurum eſſe: licere qui-
dem ſibi, non minus quàm alijs diſsimulando, uel etiam aſſentando gratiam eius aucu-
pari, ſed memorem ſe eſſe officij ſui, & nullo neque metu, neque gratia deſerturũ eſſe ſta-
tionem, in qua ſe Deus & rex ipſe, & ſenatorem & epiſcopum conſtituiſſet. Pluris ſe facere
incolumitatem patriæ, quàm omnia quæ uulgò concupiſcantur: & pro magnis regis in ſe
beneficijs, antiquiorem ſibi eſſe eius ſalutem, quàm præſentem & aſſentando quæſitam
gratiam: quæ tamen certa & ſtabilis eſſe non ſoleat. Nõ poterat ſe diutius rex tenere, quin
ſermonem eius interrumperet, ita fremens atq; lachrymans: intemperanter eum & arro-
ganter facere, qui cunctis alijs ſenatoribus cum Archiepiſcopo ipſo primate & modera-

Senatus Polonici cõſtantia.

tore conſilij tacentibus, unus tam acerbè in ſe inuehat. Ibi aſſurgens cunctus ſenatus, ean-
dem omnium eſſe ſententiam, & illam epiſcopi Cracouienſis orationem, ſuam eſſe pro-
feſſus eſt. Quo audito rex accenſus magis, è conſilio ſeſe proripuit, multa Sbigneo mini-
tans. Verùm citò ad ſe reuerſus, impenſius Sbigneum poſtea coluit, & corrigere ea quæ il-
le reprehẽderat, ſtuduit. Albertus uerò Archiepiſcopus, etiam gratias egit Sbigneo, quòd
maiore fiducia, quemadmodum diui Stanislai ſucceſſore dignum erat, regis peccata cor-
rigere aggreſſus eſſet. His ita actis, & conuentu ſoluto, rex Cracouiam profectus eſt, ut in-
de porrò in Ruſsiam proficiſceretur, iuſiurandum à Stephano palatino Valachorum
promiſſum ipſe coràm ritu ſolenni accepturus. Dum autem itineri ſe accingit, nun-

Bohemi profligati in finibus Vngariæ.

ciatum eſt Fridericum quempiam Ruſſum ducem exulem cum non contemnenda Bo-
hemorum manu arcem nouam prope Sorſtenum munire inſtituiſſe, unde in finitimos
Polonos & Vngaros latrocinium exerceret. Id ubi rex accepit, miſſo confeſtim au-
lico comitatu ſuo: manum illam diſsipauit: deinde iter inſtitutum ingreſſus, cum Gro-
decum (oppidi id nomen eſt in Ruſsia) perueniſſet, inter prandendum ualida febri cor-
reptus eſt: quam inde accidiſſe exiſtimatum eſt, quòd nocte præcedenti, quæ præter
tempus anni frigida fuit, in ſyluis diutiùs luſciniæ cantu ſeſe de more oblectans, cœli
intemperiem pertuliſſet. Vbi uitæ ſuæ finem adeſſe ſenſit, ſacris myſterijs procurari ſe iuſ-

Extrema acta Vvladislai regis.

ſit: offenſas omnibus remiſit, ſibiq; uiciſsim ab omnibus remitti petiuit: teſtamentum con-
didit: ſi quid cuiquam per iniuriam abſtuliſſet, reddi iuſsit. Filios proceribus præſentibus
atq; nobilitati commendauit: ac Vvladislaum quidem diligentius, nam eum tenerius di-
ligebat. Sbigneo uerò epiſcopo annulum nuptialem ab Heduigi regina, quo nihil cha-
rius ipſe in omni uita ſua habuerat, dono miſit, ueniam ſuperiorum omnium admiſ-
ſorum ab eo petens, & animam ſuam, liberoſq; ſuperſtites ei commendans. Deinde pri-

Liberalitas ſiue prodigalitas Iagellonis.

die Cal. Iunias, ſeptimodecimo die poſteaquam ægrotare cœperat, animam exhalauit, cum
regnaſſet annos duodequinquaginta, & tres ferè menſes. Nam quantum uixerit, nõ con-
ſtat, Vitoudo quidem natu maior fuit. Tãta autem fuit liberalitate & munificentia, ut non
modò

modò fiſcum exhauriret, uerùm etiam magnã partem regiarum poſſeſsionum etiam im-
merentibus, & maximè uenationum ac cæterarum uoluptatum ſuarum, quanquam non
inhoneſtarum, aſſeclis & miniſtris dilargiretur, ac tota interdum ſingulis hominibus do-
naret territoria: ſic ut quodam tempore Martinus quintus pontif. Max. prodigalitatem e-
ius inhibendam ſibi eſſe duceret, dato ad Archiepiſcopum Leopoliẽſem mandato, ut do-

Munitionum negligentia.

nationes eius reſcinderet. Arces & urbes neque nouas condidit, & uetuſtas neglexit, Ba-
ſilicas Chelmenſem atque Kiouienſem in Ruſsia inſtituit, & epiſcopis attribuit. Ex his ad
Chelmenſem Ioannem theologum ſodalitij Dominicani extulit: & in gratiam eius Lub-
linenſem tractum omnem à Cracouienſi diœceſi abſtrahere, & Chelmenſi adiungere co-
natus eſt: perficere tamen id, conſtanter aduerſante Sbigneo Cracouiẽſi epiſcopo, nequi-
uit. Monaſterium quoq; præter ea, quæ ſuperius commemorauimus, Lublini diuæ Brigi-
tæ nomine condidit: in Cazimirienſem uerò parœciam canonicos diui Auguſtini inſtitu-
tum profeſſos induxit: Gneſnenſe, Sendomirienſe, & Viſlicienſe templa Græca pictura
decorauit. Venationum ſine ullo modo auidus fuit: interfectaſq; feras maiores, & præſer-

Venationum ſtudium.

tim biſontes, in prælatos & canonicos, Academiæq; ac ciuitatis Cracouienſis præſides &
magiſtratus partiri ſolitus: in peregrinos hoſpitalis & munificus. Nullum quamuis exi-
guum munus aſpernabatur, nec eos qui donarant, irremuneratos dimittebat. Aliquid pe-
tentibus à ſe, ferè dimidium eius quod petiſſent largiebatur. Itaque duplum petebant, qui
ſimplum auferre cupiebant. Offenſarum immemor: ad ſupplicia de ſontibus ſumenda len-

Lenitas.

tus: aſſentatoribus ac delatoribus aurem libenter accommodabat: cultui diuino apprimè
deditus: ieiuniorum diebus pane & aqua ferè utebatur. Superſtitiones quaſdam ineunte
ætate imbibitas, ad extremum uſq; retinuit: in quibus illa fuit, quòd quotidie priuſquam
prodiret in publicum, ter ſeſe in gyrum uertebat, & ſtipulam ter confractam in terram ab-
ijciebat. Abſtemius in omni uita ſua, nec niſi aquæ potu uſus: cæterùm cibi appetentiſsi-
mus fuit, itemq; balnei, ſic ut alternis diebus eo uteretur: nonnulli quotidie uſum eſſe fe-

Cultus corporis.

runt. Cultu corporis neglecto, neq; alijs quàm agnellinis pellibus, & laneis ferè ueſtibus
uſus. A malis abhorruit, ut ne odorem quidẽ eorũ ferret. Statura fuit mediocri, facie ob-
longa, macra, & ad mentum contractiore: capite caluo, paruo & faſtigiato: oculis nigris,
paruis, & inſtabilibus: ceruice longa, uoce graui, citaq;. Corpus eius magna põpa Craco-
uiam relatum, & intra menſem in baſilica Cracouienſi magno procerum atque nobilita-
tis concurſu funus celebratum eſt. Extat eius ſepulchrum in media ferè baſilica ad dextrũ
latus, à Sigiſmundo rege nepote eius, paulo ante noſtram memoriam magnificè inſtaura-
tum. Ac de Iagellone quidem hæc nobis ſcripta ſunto. Deinceps de Vvladislao, eius filio
proſequemur.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXI.

VVLADISLAVS TERTIVS REX.

Maiores Poloni cũ Sbigneo epiſcopo Vvladislao regis defuncti filio regnũ decernũt.

IAm Sbigneus, cæteriq; legati ad concilium miſsi, Poſnaniã per-
uenerant, cum de morte Vvladislai regis nunciatum eſt. Hoc i-
gitur nuncio accepto conueniunt mox Poſnaniam ſequentes
proceres, & nobilitatis maioris Poloniæ, rogatu Sbignei: initoq;
conſilio, ex eius ſententia Vvladislao natu maiori, defuncti re-
gis filio regnum diſcernunt: eiq; ſolenni ritu inaugurando diem
ad tertium Cal. Iulij ſtatuunt: & ad Sigiſmundum magnum du-
cem Lithuanorum, ut ad eam celebritatem uel ipſe adeſſet, uel
legationem mitteret, oratores mittũt. Moleſte hoc maiorum Po
lonorum præiudicium minores Poloni tulêre: ſed tamẽ qui Sbi-
gneus epiſcopus Cracouienſes, homo ſuarum partium, autor eius fuerat, & ex repub. eſſe
maximè uidebatur, ne qua diſſenſio, neu qua mora in re tanta fieret, in eandem & ipſi ſen-
tentiam decretum fecerunt: dies modò ad octauum Cal. Auguſti prorogata eſt, quo ma-
iore ac ſplendidiore pompa omnia fierẽt. Erant in equeſtri ordine duo nobiles, factioſi, ac
turbulẽti iuuenes, Spitco Melſtinius, ac Derslaus Rituianius, Martini Lenciciẽſis palatini

Derslaus Rithuianius.

filius, agnatus Alberti archiepiſcopi Gneſnẽſis: quorũ hic quidem ingentem theſaurũ ab
archiepiſcopo, magno patruo ſuo, clàm paucis conſcijs (inter quos ipſe quoque fuit) de-

fossum, paulò antè effoderat, & Eufemiæ Boleslai ducis Masouiorum filiæ insano amo-
re captus, paruo tempore decoxerat: sed magnas tamen sibi prodigalitate sua clientelas
comparaurat, ille uerò patris, palatini quondam Cracouiensis, & maiorum suorum opi-
bus & imaginibus tumens, nullo neque honore, neque magistratu auctum se esse, indi-
gnè ferebat. Cum igitur uterque res nouare cuperet, & uterque magnas post se iuuentu-
tis cateruas traheret, conuentum Opatouiæ ad tertium Idus Iulias, communicato cum
suis consilio, instituêre. Ibi omnium una erat sententia: malè tantum regnum puero com-
mitti, cuius ætate, & regina mater, superba mulier, & primores ad dominatum abusuri es-
sent: aliter de repub. constitui oportere. Cōfirmabat autem id in primis Gouorcus Chro-
branius homo senex, multa ex ueteri memoria ad rem facientia commemorans. Reuer-
terat iam Sbigneus cum Conespolio cancellario, reuocatus ex itinere, reliquis duobus
legatis institutum iter Basileam prosequentibus. Ab eo igitur Sophia regina, non igna-
ra consiliorum Spiconis atque Derslai, impetrauit, ut Opatouiam proficisceretur: turbu-
lentaq; iuuenum consilia dissiparet. Non fuit gratus aduentus eius ijs qui conuenerant.
Sed tamen ille singulari patientia usus, & in consilium admissus, graui & prudenti oratio-
ne plurimis persuasit, ut abiecto nouandarum rerum studio, ne quid dissidij alienissimo
tempore in Polonia exuscitarent, præsertim quòd res iam integra non esset, Vvladislao
defuncti regis filio ante aliquot annos in Brestensibus, comitijs summo omnium con-
sensu rege iam designato. Ita conuentus ille re infecta, nequicquam frementibus seditio-
nis authoribus, solutus est. Nec tamen ij quieuerunt, nacti plures sententiæ suæ adstipu-
latores. In quibus præcipui fuerunt Abraham Sbanscius iudex Posnaniensis conuentus,
& Ioannes Strassus. Nam cùm frequentes undique proceres ac equites Cracouiam ad
præstitutam diem cōuenissent, iniectus est ab ijs scrupulus, quòd dicerent, nouum & inu-
sitatum esse, impuberi diadema imponi: in discrimen autem adduci libertatem & præro-
gatiuas equestris ordinis, magno labore & sanguine maiorum suorum partas, illa impu-
beris regis coronatione: neque enim rectè ab impubere iusiurandum dari posse. Quod si
id in aliud tempus differatur, difficulter exactū iri ab eo qui iam rerum potitus sit. Verùm
hic quoq; scrupulus è maioribus natu exemptus est, producto à Sbigneo codice è basilica
Cracouiensi, in quo effigies Cazimiri magni regis impubes depicta erat. Deiureiurando
autem regis, reiecta res ad pubertatem eius: interim autem placuit, ut Sophia mater, et pri-
mores sacri pariter & profani ordinis pro eo fide iuberent, nec eum prius ad gubernacula
regni admitterent, quàm iusiurandum ritè præstitisset. Conquieturi iam turbatores illi ui-
debant, cum in ipso coronationis articulo nouas cōciuerūt turbas, uociferātes, ne sibi inui-
tis paucorum conspiratione rex imponeretur. Inita denuò suffragia: nec ea tamen liberè
ferri poterant, factiosis illis altercando tēpus extrahentibus, præteriret dies, & interim ipsi
plures de nobilitate ad se pertraherent: ij porrò quibus magis placebant quieta consilia,
ut tædiò diuturnæ moræ domos dilaberentur. Quod ubi à primoribus animaduersum
est, Ioannes Olesnicius: cognomento Glouacius marsalcus è senatusconsulto pronun-
ciauit ad nobilitatem, ut quibus placeret Vvladislaum coronari, in dextram discederent:
qui aliter sentirent, in læuam. Id ubi factum est, una uoce omnes Vvladislaum regem esse
iusserunt, Melstinius uerò cum Sbanscio & Strasso, qui in editiorem locum contradictu-
ri cōscenderant, turpiter deturbati sunt. Non abstinuit tamen maledictis Melstinius, cùm
in alios, tum in Marsalcum. Verum ille rogatu procerum patienter ea tunc tulit, ne institu-
tum negocium impediretur. Nec mora, coronatio regis in basilica ritu solenni peracta
est, sole ad uesperum declinante: postridie in urbem descensum, ad recipiendum ab op-
pidanis & plebe iusiurandum. Nec tamen accendit tunc rex in præparatum sibi in fo-
ro solium, contentione orta inter episcopos ac duces Masouiorum, quòd proximum
regi locum utrique sibi uendicarent. Subsequentibus deinde diebus consultatum est à
proceribus, de ratione administrandæ reipub. Multorumq; sententiæ in Zemouitum
ducem Masouiorum inclinabant, ut is gubernator regni esset. Erat enim uir bonus, &
magno consilio. Sed uicit plurium sententia, metuentium ne is dominandi dulcedine
degustata, ambitione deprauatus, aliquid aduersus regem & rempub. moliretur: &
indignum uisum est, ad eum summam rerum Polonicarum deferre, qui in clientela Po-
lonorum esset. Itaque placuit, in singulis tractibus singulos prouisores, in Cracouien-
si uerò propter monetariam officinam duos, ex ijs qui summis in republ. honoribus
non fungerentur, constitui, qui quæstores regiorum redituum essent, & intra suos quis-
que fines negocia publica regio nomine administrarent, sed ne quid tamen noui in re-
publ.

Spitco Melstinius.

Gouorcus Chrobranius.

Abrahā Sbanscius.

Factiosi turbas cient.

Vvladislaus tertius rex coronatur.

Prouisores instituti in Polonia.

publ. nisi ex amplissimi consilij decreto statuerent: his quinquagenę marcę annuę in sum-
ptus constitutæ. Ibi etiam Russica & Podolica nobilitas, cùm Polonica, omni iure exæ-
quata est à nouo rege, non sine murmure multorum, qui remitti illa quoque Russis ægrè
ferebant, quòd necesse eis fuerat antiquitùs, quandocunque & quocunque rex iusserat,
sine ullo stipendio ad bellum proficisci: ad arces muniendas et reficiendas operas mittere:
de quolibet iugero culto duos auenæ, totidemq; siliginis modios, & quaternos grossos
quotannis regi pendêre. Verùm illud maximè permouit regem, quòd à patre suo illam
exæquationem promissam eis esse constabat. Incessit deinde cura consiliarijs constitu-
endæ reipubl. atque pacis. Multæ undique difficultates impendebant. Cùm Cruciferis
adhuc pendebant induciæ, necdum pax certa confecta erat. Sigismundus quoque im-
perator, ne quid ex inueterato in Polonos odio, uiolataq; sæpius cum Iagellone amici-
tia, contempta pueri ætate moueret, cauendum erat. Ad hæc Silesij post mortem regis,
finitimas sibi oras Nicolao Cotificio cognomento Sestrenecio duce latrocinijs infesta-
bant. Ne domi quidem usquequaque quietæ res erant, nouatoribus illis nobilitatem ad-
uersus ecclesiasticum ordinem, ob repressos conatus suos concitantibus, & ius deci-
mandi, censuræq; ecclesiasticæ, siue excommunicationis in controuersiam reuocanti-
bus. His de rebus omnibus in frequenti senatu actum. Et ad Sigismundum quidem
imperatorem missi legati, Conespolius cancellarius, & Olesnicius marsalcus, quo æ-
quioribus conditionibus pacem conficerent, coniugium duarum filiarum Alberti du-
cis Austriorum, generi imperatorij, nouo regi, fratriq; eius petere iussi sunt. Sed reiecta
res ab imperatore, ut prius dissidiorum causæ conuentu instituto summouerentur, eiq;
rei constituta dies ad Pentecosten insequentis anni. Quòd autem tunc nihil impetra-
tum est in causa fuit illud, quòd imperator tutelam regis, & gubernationem regni spe-
rabat & ambiebat: legatosq; largitione & pollicitatione frustrà tentarat, ut eum sibi ho-
norem publicè uel simulatè deferrent repudiaturo honestius, quàm diuulgarat. In eam
autem spem adduxisse eum ferebatur Ioannes Gamratus, præcursor ante legatos mis-
sus, qui cum his mandatis uenire legatos regios, à Petro Saffranecio palatino Cracouiēsi,
ei nunciarat. Cum Cruciferis conuentus actus apud Racianzum & Zlotoriam ad nata-
lem diuæ Mariæ: sed utrinque re infecta discessum, propterea quòd in expectatione erant
Cruciferi, quónam modo succederet Liuoniensibus, qui Samagitiam & Lithuaniam
cum Suitrigellone tūc bello infestabant: & iam nostri discedentes Breste Cuiauiense per-
uenerant, cùm eos commendator Osterodensis consecutus est, de pace postulans. Fefel-
lerat enim Cruciferos euētus Samagitici belli. Nam Liuonienses præda onusti è Samagi-
tia reuertentes, in sylua quadam succisis arboribus impediti à Samagitis, & circumuenti,
magnaq; strage profligati erant. Atq; id nostri quoq; eo ipso puncto temporis, quo com-
mendator aduenit, cognouerant. Prorogatus est tamen conuentus, et induciæ ad tertium
Nonas Maias insequentis anni. Cum Silesijs quoq; Benzini conuētus actus est, ipsis po-
stulantibus, propterea quòd Cristinus Cozeglouius castellanus Sandecensis damna pas-
sus à prędonibus Silesijs, cum fœnore ipsis uicem reddebat, & Gliuiciam oppidum in Si-
lesia interceperat. Renouata pax his conditionibus, ut Nicolaus Cotificius turbator pa-
cis unà cum socijs suis utrinque pelleretur: damna data, acceptaq; inuicem ut compensa-
rentur. Deinceps uerò, si quod latrocinium ab alterutris in alteros patraretur, ad id armis
persequendum ut præstò essent ij quoq; ipsi, à quorum parte id extitisset: nec diu tamen
hæc à Silesijs obseruata sunt ad ingenium redeuntibus. Podoliam uerò cum Suitrigello
infestaret, ac Theodoritum siue Fedconem Nesuissensem ducem cæpisset, repressus est à
nostris ducibus Vincentio Samotulio, & Michaële Buxacio: receptusq; & liberatus Fed-
co, Braslauiam & Cremeneciam regi dedidit, moxq; rursus concedente rege eas, quoad
uiueret retinendas recepit, cum se unà cum posteris suis, Sbarassum, Viniciam, Chmelni-
cum & Socoliciam retenturis, in fide & clientela eius & Polonorū fore solenni iureiuran-
do professus esset: pmisissetq;, non nisi iuratis in uerba regis atq; regni, præfecturas & cu-
stodiam illarū arcium se mandaturū esse. Porrò domi diutius res agitatæ inter sacrum &
profanū ordinem, conuentumq; sępius, neq; tamen conuenire quicquam inter partes po-
terat, Melstinio, Sbanscio & Strasso omnia turbantibus. Temperatum tamē est à ui, metu
interdicti ecclesiastici. Ad extremum pedetentim turba omnis cōquieuit, compluribus ex
ijs, qui signiferi erant illarum turbarum, iusto Dei iudicio, quemadmodum creditum est,
intra breue tempus extinctis: cæteris uerò religione & metu perculsis. Illud autem in con-
tentionem uenerat, quòd cupiebant profani ualere cōstitutionem Iaroslai archiepiscopi:

Russica et Podolica nobilitas exæquata cum Polonica.

Nicolaus Cotificius.

Sigismundus tutelam Vvladislai regis expetiuit.

Conuentus cum Cruciferis.

Cristinus Cozeglouius ultus est Silesios, & Gliuiciam cæpit.

Braslauia & Cremenecia et reliquæ munitiones Podoliæ regi deditæ.

Causæ dissidij inter ordines.

qua sanciebatur, ut qui agri ex illo tēpore coli cœpissent, ex ijs ne manipularis decima penderetur. Verùm ea constitutio per uim expressa esse ferebatur. Præterea, quem agrū quisq; eques, agresti & adscriptitio depulso, per se ipse coleret, ut inde parœco suo decimam penderet, quamuis alij prius ea pendi solita esset. Sed neutrum extortum: illud modò concessum equiti, ut quoscunque agros coleret, ex his canapale ne solueret, neq; conueheret suo curru decimam: neque delectum in ea sacerdos haberet, nisi data opera uiciosum frumentum ab equite relinqueretur.

Nobilitati prærogatiuæ concessæ à sacerdotibus.

Aliud quoque equitum minoris Poloniæ intestinum inter ipsos dissidium mortuò Spitcone palatino Sendomiriensi, de conferendis honoribus in conuentu Visliciensi diuersis partium studijs excitatum, sedatum est: cùm esset constitutum, ut uacantes honores ijs qui essent gradu proximi, conferrentur. Itaq; Ioannes Cizouius, qui castellanus Sendomiriensis erat, palatinus factus est. In eius uerò locum castellanus Lublinensis suffectus, & sic alijs alij deinceps successerunt: Biezensem uerò castellaniam Clemens Strelcius, cognomento Vantropca, alter de prouisoribus Cracouiensis tractus, nobilitatis suffragijs adeptus est. Verùm hæc duo extrema insequenti ferè anno, qui fuit à Christo nato 1435. acta sunt.

1435. ann. Cōuentus cum Cruciferis irritus.

Conuentus deinde rursus cum Cruciferis apud Breste Cuiauiense & Sluzouiam eodem planè, quo superiori anno, euentu actus est, Cruciferis itidem ex euentu Samagitici belli pendentibus, & nostrorum facilitate abutentibus, & ad octauum Idus Decembris conuentum & inducias prorogantibus. Inde Siradiæ comitia rex habuit. Ibi de dimittendo Helia Valacho petitum ab eius fautoribus, nec tamen impetratum. Sed tamen post paucos dies is, siue præfecti conniuentia, siue custodum neglīgētia euasit, & miscere Valachiam ciuili bello adortus est. Autumno uerò Suitrigellonis exercitus, cum auxiliaribus Cruciferis Liuoniensibus insigni strage in Lithuania à Polonis, duce Iacobo Cobilenio in auxilium Sigismundo duci, à rege missis, & Michaële Sigismundi magni ducis filio, ad Vilcomiriam profligatus est: multi mortales capti, multi cæsi: multi Suantæ fluuij undis, ubi commissum est prælium, extincti: ibi robur omne Liuoniensium cum magistro & marsalco concidit.

Sigismundi Roti fidefragi interitus.

Captus est in eo prælio Sigismundus Rotus Silesius, is qui à Cæsare ad Vitoudum proficiscens, à Ioanne Zarnicouio captus, & sub militari sponsione dimissus, fidem fregerat: itemq; Coributhus, qui paulò antè è Bohemia, ubi negligi iam se animaduerterat, per Prussiam cum auxiliaribus Bohemis & Silesijs reuersus, cum Suitrigellone se coniunxerat: uterq; in profluentem demersus. Tametsi de Coributho fama uariat: nam & ueneno in medicamentum infuso, à Sigismundo duce extinctum esse, uulgatū est. Suitrigello uerò cum paucis Russis effugit: sed ex eo tempore Smolenscum, Orsam, Poloscum, Vitepscum, & Russiam ferè omnem, uictoris fidem secutam, amisit.

Sigismundi Imperatoris legatio ad Vuladislaum regem.

Miserat interim, dum hæc in Lithuania geruntur, Sigismūdus Imperator legationem ad Vuladislaum regem, ut bellum inter cognatos duces dirimeret, non tam pacis cupidus, quàm quòd Suitrigellonis partibus, quē ipse uanis promissis ad id bellum concitarat, metueret. Ei legationi, priusquam de exitu belli Lithuanici cognitum esset, responsum est: libenter id facturū fuisse regem, si integrum esset: uerùm credere eum, illos collatis signis iam ferro inter se decreuisse. Vtrilibet autem cessisset uictoria, eum difficiliorem fore ad æquas conditiones pacis. Necdum legati discesserant, cum de uictoria Sigismundi allatum est. Quo minus post ea negocij fuit cum Cruciferis in conficienda pace perpetua, cùm ij fracti animis, duriores etiam conditiones acciperent. Insequēti demum anno, ad Pentecosten proceres Vngarorum & Polonorum apud Kesmarcum conuenerunt: sublatisq; dissidiorum causis, pacem inter reges suos fecerunt. Qua cōfecta, misit rursus Vuladislaus rex legationem ad Imperatorem, coniugiū neptiū eius sibi, fratriq; postulans. Nec ille abnuit, sed in aliud tēpus, quo esset bellicis curis & negocijs Bohemicis solutior, eam rem reiecit.

Bohemorū incommoda ex dissidio religionis.

Iam enim pertæsum erat Bohemos proceres, ciuesq; Pragenses malorum, quę ex dissidio domestico, ac Taboritarum & Orphanorum licentia magis ac magis in dies pullulabant. Inter quos desertores sacrificuli potissimùm prætextu religionis impotēter dominabantur, & in quos collibitum erat sæuiebant. Nam cum inter eos de religione & ritibus sacrorum non conueniret, ut fit, ubi semel à legib. & institutis maiorū priuata paucorū temeritate discessum est, alij in alios leuem, credulamq; multitudinem cōcitabant: ita ut plurimū sanguinis humani effunderetur, templa euerterentur, magistratus in urbibus & oppidis è profligatissimorū hominū libidine instituerētur ac destituerentur: quin ad supplicia quoq; raperētur, urbes deniq; & oppida diriperentur.

Sigismundi Imper. studiū pacandæ Bohemiæ.

Quæ cū explorata haberet Sigismundus, nihil curę, ac diligentię prætermittebat, quo eos qui quietis & ocij cupidiores esse uidebantur, sibi & Ecclesiæ catholicæ reconciliaret. Ad

Ad quam rem conficiendam concilij Basileensis ope & authoritate usus est. Ac indultus quidem est eis à concilio promiscuus usus Eucharistiæ, sub speciebus panis & uini, ubi is iam inoleuisset: ea tamen lege, ne diuersum usum improbarent, neu se ab Ecclesia catholica in cęteris ritibus, dogmatibusq; seiungerent.

Cōmuniō sub utraq; specie Bohemis concessa à cōcilio Basileensi.

Quibus rebus ita transactis, publicè ab ea gente Sigismundus per hoc ipsum ferè tempus, quod persequimur, rex appellatus est: ingressusq; Bohemiā, ad pacādas res animū intēdit, nec diu postea uixit. Neq; Vuladislaus, bis reiectus, urgere deinceps desideriū suum eo uiuēte perrexit. Porrò inter Valachos fratres dissidium tunc rex per legatos cōposuit, partitus inter eos dominatū, ita ut inferior & maritima ora, quam Bessarabiam uocant, in qua Bialogradum arx est, & Kilia, Stephano: superior uerò, hoc est occidentalis, & Russis uicinior, cum Sozauia metropoli, Heliæ cederet. Qui quidem Helias incunctanter Leopolim ueniens, in uerba regis pręsentis, & habitu regio præsidentis, unà cum proceribus suæ partis iurauit: uexilloq; ritu solenni ad pedes regis abiecto, in fide & clientela eius & omnium deinceps regum Poloniæ semper se fore, & contra quosuis hostes summa ope se ipsis affore professus est. Quo facto, rex eum subleuatum exosculatus est: proceribus uerò Valachis dextram dedit, tributumq; cētum equorum: totidem, siue ut uolunt alij, quadringentarum purpurarum, quadringentorum boum, ac ducentorum curruum Visonis siue Vsionis (piscis id prægrandis nomen est, cuius ferax est Danubius) in singulos annos imposuit (quanquam pisces, bouesq; muneris tantum loco tunc ab eo regem accepisse, nonnulli prodiderunt) Sepinensem uerò tractū, diplomaq; paternum, quo is tractus Stephano donabatur, ex pacto ab eo recepit in compensationem damnorum, quæ Alexander pater eius in Colomeiensi & Snatinensi præfecturis dederat.

Valachorum tributum.

Tametsi eo demum anno, quo Vuladislaus rex perijt, munitiones eius tractus Ioanni Cizouio castellano & præfecto Cracouiensi, & Petro Odrouanzo palatino & præfecto Russiæ, à Marilia siue Maria uxore Heliæ & præfecto Chocimensi traditas esse reperio. Porrò Haliciensis arcis usum Heliæ, quoad uiueret, rex concessit.

Haliciēsis arx Valacho cōcessa ad tempus.

Eius autem precibus adductus Vuladislaus, Ioannem Odrouāzum, Leopoliensem archiepiscopum esse, post Ioannem Ressouium paulò antè mortuum iussit, amoto Syluestro Sciechouio, qui iam paulo antè à collegio electus erat. Ostendebat & Stephanus, missa ad regem legatione cum amplissimis donis, & commemoratione studij, meritorumq; suorū erga ipsum recentium, simile iusiurandum, se uelle dare, cum diu id prius facere distulisset, sed nescio cur siue ipse distulit, siue reiectus est: nisi fortè satis esse uisum est, quòd is Heliæ fratri palatino fidem suam Bialogrodi obstrinxit. Sed post quartū demum annum & ipse & Helias frater iterum cum uniuerso senatu suo in uerba eiusdem regis iurauit.

Pax Brestensis & pacta cum Cruciferis.

Sub finem anni fœdus cum Cruciferis Prussiensibus & Liuoniensibus Breste Cuiauiensi ictum est à rege: quo cautum est fide & iureiurando principum, inter cætera, ut fœdus Cruciferorum cum Suitrigellone esset irritum: episcopis & Ecclesijs Polonicis bona sua ac decimæ in ditione Cruciferorum saluæ essent atq; liberæ, fructus uerò præteritorū duorū annorū interuersi, ad Pascha proximum ut eis à Cruciferis restituerētur. Episcopo uerò Vuladislauiensi mille ducenti aurei prò domo Gdanensi diruta soluerentur. Nouam Marchiam & Chosnum rex Cruciferis, ipsiq; uicissim Nessouiam ac dimidium traiectum Vistulę apud Toruniam regi redderent, & nouē millia florenorū & quingentos aureos numerarent: Iaseneciā retinerent nec fraudi esset cuiquā, à suis dominis ad hostes defecisse: finiū regundorū ratio certa præscripta: de controuersijs dirimendis conuenit, ut quotannis bini utrinque delecti arbitri certo loco conuenirent, sed ita, ut Polonos magister, Prussienses rex ederet: atque hæc pacta conuenta noui reges, magistri, atque duces intra annum uertentem à creatione sua, consiliarij uerò atque subditi decimo quoque anno solenni iureiurando coram legatis alterius partis approbarent: nobilitas atque ciuitates cauerent sibi inuicem, non fore se dicto audientes dominis suis, si ij contra hæc pacta uenire uellent: idq; impunè fore, principes ipsi suis quisque subditis intra certum tempus cauerent: quod quidem fecerunt postea. Fatalis autem annus ille fuit archiepiscopis. Nam & Albertus Iastrembecius Gnesnensis archiepiscopus eodem autumno uitam cum morte commutauit. Cui collegium illius ecclesiæ Vincentium Cotum Dembenium, gente Doliuium, custodem Gnesnensem, & pædagogum regium, successorem dedit: nequicquam aduersantibus proceribus & curatoribus regijs, qui Vuladislaum Vuladislauiensem episcopū, cum Sbigneus Cracouiensis renueret, sufficere Alberto uoluerant. Superiori autem anno Ioānes Lubenius cognomento Slezus Præmisliensis episcopus mortuus, Nicolaum Chranstouium gente Stregomiū, regis & procerū uoluntate, summoto Francisco Orecio decano

Nicolaus Chrāstouius episcopus Præmisliensis.

Leopoliensi & canonico Præmisliensi, qui à collegio electus erat, successorem accepit.
Sequens annus nulla re memorabilis est, nisi quòd cum Sigismundo Lithuanorum prin-
Suitrigello supplex, nõ potuit tamen cum Sigismundo reduci in gratiam.
cipe de Suitrigellone reconciliando per principes senatus, legatos à rege missos, frustrà a-
ctum est. Commouerat enim Suitrigello regem senatumq; Polonicum ad misericordiã,
supplici habitu adueniens, & Luscum, quod adhuc retinuerat, regi tradens: quod nõ mul-
tò pòst rex Sigismundo repetenti ex fœdere tradidit, ea lege, ut eo mortuo in ditionem re-
gis & Polonorum cum tota Volynia recideret. Daugerdus uerò cùm creatus esset pala-
tinus Vilnensis, iusiurandum dedit, se post Sigismundi magni ducis mortem, nõ nisi Vu-
ladislao & successoribus eius regibus Polonorum, arcem Vilnensem traditurum esse. In
1438. ann.
sequenti anno, qui fuit 1438. non usque adeò quietæ res fuêre domi, forisq;. Etenim Spit-
co Melstinius partim inueterato in Sbigneum episcopum, quod conatibus suis ad nouan-
das res intẽtis obstitisse, odio, partim etiam nouo, quod de hæresi Bohemica exagitaretur,
inflammatus, bona eius Vsseuensia Melstino arci propinqua, armata manu inuasit atq; di-
ripuit: castellum interceptum præsidio muniuit. Citatus à rege uelut publicæ pacis turba-
tor, in gratiam cum Sbigneo rediit, cùm ei communium amicorũ arbitrio satisfecisset: quę
tamen gratia diuturna non fuit. Ea uerò nisi fallor causa fuit utriusq; ordinis proceribus,
Comitia Corcini.
ut in comitiis Corcinensib. mense Aprili habitis, sanctè se obstringerent, pro perduelle ha-
bituros, quisquis iudicia contemneret, armisq; priuato consilio sumptis ius suum perse-
queretur: & quisquis hæresim ullam profiteretur, aut profitentes defenderet. Vbi etiã mi-
nores Poloni frequentes contra prouisores siue curatores regios conspirarunt, domina-
tus eorum pertæsi: siue adeò indignum esse rati, paribus parêre. Vix dum hoc malum con-
quieuerat, cum subitò aliud exortum est. Derslaus Rithuianius, auctus opibus & animo
ex direptis facultatibus pro patrui sui Alberti archiepiscopi superiori anno defuncti, uali-
dam peditum, equitumq; manum coëgit. Accitusq; ad regem, negauit se quicquam cõtra
Derslaus Rithuianius Zatoriam intercepit.
rempub. moliri. Dimissus, nocte quadam ad Zatoriam duxit, & scalis admotis oppidum
id cœpit, oppidanis nihil eiusmodi suspicantibus: deinde Osuencimensem tractum omnẽ
in ditionem suam redigere adortus est, & magnum uicinis Silesiorum ducibus terrorẽ in-
cussit: & iam Sigismundus Imperator, ac Vngarorum & Bohemorum rex ætate, labori-
bus, morboq; confectus obierat. Molestum tamen regi, senatuiq; fuit, quemadmodũ scri-
bit Dlugossus, uicinum & amicum principem, eamq; oram quæ promptuariũ quoddam
est Cracouiæ, à suis uexari. Nec tamẽ reuocari se Derslaus à cœpto passus est, donec, dum
incautius statiua habet, fusus, fugatusq; à Silesiis, regi Zatoriã tradidit, acceptis ab eo mil-
le marcis impendiorũ nomine. Rex uerò non prius eam Venceslao Osuencimensium du-
ci Cazimiri filio reddidit, donec is in fide & clientela regis Polonorũ se unà cum Præmis-
Beruald ũ accepit rex pro Zatoria.
lo & Ioanne fratribus impuberibus fore deinceps solenni iureiurando spopondit, & Ber-
ualdum castellum infame latrociniis ipsi concessit. Dederant autem ei rei causam duces i-
psi Silesii, qui cũ latè propagati patrimonia sua in tenues portiones diduxissent: neq; com-
modè & pro dignitate inde sustentare sese possent, rapto uiuere neutiquã turpe aut igno-
miniosum ducebant: & cum aliàs in mercatores, uiatoresq; grassabantur, tum post pacem
haud multo antè cum Polonis factam, Velunense territorium nouo latrocinio infestarãt:
Laurẽtius Zaremba Silesios ultus.
quanquam non impunè. Nam reuertentes à Laurentio Zaremba, cæteraq; Velunensi no-
bilitate præda omni exuti, trepidè domos dilapsi sunt. Sic ergo tunc Vvladislaus Silesios
ultus est. Quo fit, ut minus molestè factum illud Rithuianii tulisse uideatur. Bohemicum
deinde bellum exarsit, neq; spacio temporis diuturnum, neq; exitu funestum. Cuius hæc
fuit causa. Sigismundus Imperator moriens, cùm animaduertisset Barbaram uxorem suã,
de regno magis, quàm de uita sua sollicitam, cum primoribus Bohemorũ clandestina con-
silia conferre, Albertum generum suum, ducem Austriorum, Vngaris & Bohemis proce-
ribus diligenter commendauit: Barbara, quæ regna illa ad Vvladislaum regem Polonorũ
Barbara imperatrix capta.
dotalia afferre, quàm filiam reginam uidere malebat, capta Znoimæ, & cum funere mari-
ti in Vngariam ducta est. Neq; satis cõstat, an ita Sigismundus ipse iusserit. Post Sigismun-
di mortem nihilo minus Bohemi in duas factiones diuisi, partim Albertũ, quem Vngari
iam sibi regem creauerant & coronarant, partim Cazimirum Vvladislai regis fratrem ad
regnum inuitarunt. Acceptauit delatum regnũ Cazimirus, magna & saniore senatus Po-
lonici parte nequicquam dissuadente: cæterùm iunioribus & prouisoribus siue curatori-
Polonorum expeditio in Bohemiam.
bus regni, compendii sui causa, quemadmodum creditum est, in primis suadentibus. Itaq;
missi in Bohemiam ad adeundam possessionem regni, nomine Cazimiri Sendiuoius O-
strorogius Posnaniensis, & Ioannes Tencinius Sendomiriensis, palatini, cum non conte-
nendis

nendis copiis, uel ut habet Bonfinius, cum duobus tantũ millibus equitum, pacato agmi-
ne per Silesiam iter fecerunt, cum his sese non exiguus Bohemorũ numerus coniunxit, ita
ut ad quatuordecim millia essent in eo exercitu: uastabatq; is aduersariorũ agros. Præuer-
Albertus rex Bohemorum.
terat eos Pragam Albertus, iamq; solenni ritu diadema susceperat. Quin coëgerat etiã lon-
gè ualidiorem exercitum cùm de Bohemis & Vngaris, tum ex omni ferè Germania, cum
eo igitur, monitu suorũ obuiam hostibus prodiit. Cazimiriani ne iniquo loco cũ lõgè po-
tentiori hoste pugnare cogerent, ad Thaborum oppidũ fossis & carris castra cõmuniunt.
Nec Albertus castra oppugnare ausus, nõ longè & ipse castra sua metatus est. Crebris ex-
cursionibus & leuibus certaminibus haud leuia utrinq; damna accepta. Cum autem Ca-
zimiriani, quo tutiores essent ab ictibus bombardarum, quib. acriter petebantur, in oppi-
dum se recepissent, dimisit Albertus exercitum. Nam difficili & ipse pabulatione atq; an-
nona iam utebatur: & perdifficilis erat oppidi operib. præsidioq; permuniti oppugnatio.
Poloni re infecta Bohemia excesserunt.
Cazimiriani quoq;, nullo operæprecio facto, numis exhausti, & amissis equis Bohemia
excesserunt. Verum id priusquã Vvladislaus rex factum resciret, quoniã de periculo eorũ
certior factus erat, nihil deterritus minaci legatione Alberti, Poloniã omnẽ ad bellũ Bohe-
micum exciuit: & qua proximus patebat aditus, Cracouia proficiscenti, in Silesiam cũ in-
festo minorũ Polonorũ exercitu ingressus, longè, lateq; eam uastauit. Idem ab altera parte
maiores Poloni in inferiore Silesia fecêre. Causæ aũt uexandæ Silesiæ hæ fuerũt, quòd Si-
lesii partes Alberti sequebantur, & quòd latrociniis Poloniã infestare nõ intermittebant.
Ad hæc adulterina moneta cudenda & importanda, non parũ incõmodi Poloniæ affere-
Silesiorum pacta cum rege Polonorum et fratre eius Cazimiro.
bant. Itaq; ui, metuq; adacti, Venceslaus Opauiensium & Ratiboriẽsium, Boleslaus Glo-
gouiensiũ & Oppoliensiũ, Bernardus item & Ioãnes, & Nicolaus Oppoliensiũ Silesiorũ
duces, & nobilitas Bregensis, fœdus cũ Vvladislao & Cazimiro icerunt, Cazimirũq; ele-
ctũ regẽ Bohemorũ approbarunt, pollicẽtes tum demũ se in uerba eius iuraturos esse, ubi
is diademate à Bohemis redimitus esset: de falsa quoq; moneta inhibenda receperũt. Os-
uencimensiũ uerò duces, Venceslaus, Præmislus & Ioannes, primi omniũ spoponderũt,
se contra Cazimirum nemini affuturos esse. Quòd si aliorum Silesiorũ uoluntates in eum
inclinarent, se in uerba eius iuraturos esse. Hæc tunc acta in Silesia. Inde uerò in Bohemiã
rex progredi, & suis opem ferre parabat. Sed cum de statu rerum Bohemicarũ apud Opa-
uiam è palatino Sendomiriensi, è Bohemia reuertente, cognouisset, exercitũ dimisit, do-
mumq; rediit. Non fuerunt in ea expeditione Russi & Podolii, clade domestica, quã insi-
gnem eius æstatis initio à Tartaris acceperant, impediti: & ne qua maiore etiam absentes
Tartari Podoliam uastarũt, & Podolios profligarunt.
obruerentur, ueriti. Excurrerant enim Tartari populabundi in Podoliã, ingentemq; præ-
dam abigebant. Recedentes eos cum Podolii ualida manu facta persequerentur, in limo-
sam quandam paludem ex metu recipere se coëgerũt: ignariq; locorũ, adactis equis impe-
tum in eos fecerunt. Stabant cõtrà instructi Tartari æquiori loco, eminusq; imbrem sagit-
tarum in nostros, cum cœno conflictantes, iaculabantur. Ibi ancipiti malo perculsi primi,
extremis, ut retrocederent, sibiq; explicãdi sese ex illa difficultate locũ darent, significabãt.
At illi actum esse de suis rati, in fugam se prorsus coniecerunt. Nec Tartari occasioni defue-
runt. Obtritis enim primis, cæteros auersos obstinatè persecuti, magna strage profligarũt,
neminem uiuũ seruantes. Ibi pleraq; omnis nobilitas & firmamentũ Russię cum Michaë-
le Buzacio præfecto Podoliæ concidit, ita ut crebris deinceps excursionib. Tartari omnẽ
illam regionem absq; metu peruastarent. Non est autem prætereundum egregium fortis
Ioannis Vvlodici patientia.
uiri facinus, tolerantiæq; exemplum singulare, Ioannes Vvlodicus, gente Sulimæus, mul-
tis uulnerib. cõfectus, cùm inter cadauera iacens à uictorib. despoliaretur, ita cõpressit ui-
talem spiritum, ut cum barbarus caligas de pedib. eius non sine uulnere rescinderet, digi-
tumq; cũ annulo precideret, tamẽ nullã doloris atq; sensus significationẽ edidit, & incredi-
bili patientia uitam seruauit. Vidisse eum se postea cũ illis notis, Dlugossus memorat. Per
Albertus Cæsar.
illud tẽpus Albertus rex Cæsar à Germanis principib. appellatus est: quem honorẽ uix, ac
non nisi assentientibus Vngaris, quib. promiserat se eum non esse suscepturũ, suscepit. Bar-
bara uerò socrus cum ei cunctas possessiones, quas dotales in Vngaria, Bohemiaq; habe-
bat, concessisset, ac duodenûm millium aureorũ pensionem annuam ab eo accepisset, di-
missa ab eo ex Vngaria in Poloniam commigrauit, & à Vvladislao rege perhumanè atq;
honorificè accepta est: & Sendomiriensem arcem cũ præfectura & omnibus emolumen-
Barbaræ imperatricis nequitia.
tis ad utendum fruendum, & habitandum, quoad uiueret, accepit. In Bohemia tamẽ eam
nequiter, libidinosè, sine ulla religione & spe futuræ uitæ reliquum ætatis exegisse, uitaq;
defunctam, in arce Pragensi in sepulchris regum solenni pompa à Georgio Podiebracio
guber-

gubernatore conditam esse, Vngaricarum & Bohemicarum rerum scriptores memoriæ prodidêre.

Comitia Petricouiæ. Prouisores abrogati.

Eodem anno confirmatum est Vvladislao regnum in comitijs Petricouiensibus, mense Decembri habitis: amotiq; ab administratione curatores siue prouisores, cum rex iam quintumdecimum annum (qui apud nos finiendæ tutelæ legitimus est) attigisset, ac iusiurandum solenne dedisset. Sigismundo magno duci Lithuanorum, renouāti pacta conuenta cū Iagellone & Polonis, stabilitus principatus regio diplomate. Monetæ quoq; probandæ, qui præessent in singulis ciuitatibus, designati: ualde enim iactabatur numus. Verùm non diu id decretum ualuit, præterquàm in minore Polonia & Russia. Non conueniebat tunc inter Eugenium papam & concilium Basiliense. Ille enim concilium Ferrariam reuocabat: quò iam Ioannes Palæologus Imperator, & Iosephus patriarcha Cōstantinopolitanus cum compluribus Græcis episcopis ea ipsa de causa appulerant: concilium uerò pontificatum Eugenio abrogauerat, & alium pontificem creabat.

Oratores Eugenij & Basil. concilij ad Cæsarem & Polonos.

Et cōcilium tamē & pontifex per oratores de pace inter Cæsarem & regem Polonorum componenda diligenter egit: quo commodius sublato inter hos principes bello, Græcis atq; Vngaris subueniretur. Vtrisq; enim grauis erat rex Turcarum Amurathes: transalpinensem Valachiā uectigalem sibi fecerat. Ac per illud ipsum tempus Rasciam & Serbiam uectigales regum Vngarorum ditiones affligebat: Singidunū siue Sinderouiam, uel Smiderouiam, quemadmodum nostrates uocant, urbem in ripa Danubij non multo infra Belogradum, quam Nandor Albam appellant, sitam, obsidebat & oppugnabat. Nec succurrere socijs Cæsar commodè poterat, Polonico bello distentus. Non abhorrebat igitur is à pace. Ac ne Poloni quidem: iam enim refrixerant studia Bohemorum in Cazimirum: Silesij uerò Alberto marchione Brandeburgensi duce accepto à Cæsare, crebris populationibus, quemadmodum scribit Aeneas Syluius & Dubrauius, Poloniā uexabant: siue adeò, ut uult Bonfinius, uexare parabant.

Polonorum legatio ad Albertum Cæsarem.

Itaq; ex illis ipsis comitijs Petricouiensibus quatuor de primoribus Polonis legati missi ad Cæsarem Vvratislauiā, quò is uenerat è Bohemia, multis hinc inde iactatis, eò rem perducebant, ut potestas fieret Bohemis denuò, quem uellent regem creandi. Id eo lubentius faciebant nostri, quòd Cæsar secretò pollicitus esse dicebatur archiepiscopo principi legationis Polonicæ, daturum se Cazimiro Bohemiam in dotē cum filia natu minore. Nec tamen de pace conuenire ibi potuit, uariante Cæsare conditiones pacis, Teuthonum quorundam cōsilio & maleuolentia. nam ipse uir bonus erat, & pacis amans. Discedentes autem legati infecta pace, precibus legatorum pontificis atq; concilij ægrè reuocati sunt.

Induciæ Polonorū cum Cæsare. 1439. ann.

Namyslouiæ denuo tentatum de conditionibus pacis: neq; ibi tamen ea conuenit: induciæ modò quadrimestres, per quas commodius pax conficeretur, constitutæ. Atq; id anni millesimi, quadringentesimi, trigesimi noni principio actum est. Quo quidem anno pax foris fuit, domi turbæ quædam, siue nouandarum in religione rerum studio, siue ecclesiastici ordinis odio & inuidia, siue utroq; excitatæ, paucorum supplicio sedatæ sunt. Corcinum ex composito, quemadmodum uult Dlugossus, indicta erant comitia post pascha. Et iam rex, peragrata maiore Polonia, & parte Russiæ, eò uenerat: conueniebant & proceres, cum Spitco Melstinius, facta clàm non contemnenda manu equitum asseclarum, agrestibusq; suis armatis, apud Piascum maiorem pagum suæ ditionis, haud longè à Corcino, in oppidum improuisus irrupit: & impetu facto in diuersoria Vvladislai Vvladislauiensis episcopi, & Nicolai Lasocij decani Cracouiensis, summo mane quiescentibus adhuc omnibus ea diripuit. Idemq; de monasterio fecit, cum ibi Ioannem Conespolium cancellarium, & Ioannem Olessnicium marsalcum, qui ibi diuerterāt, non inuenisset. Commodum enim sese subduxerant, præmoniti à quibusdam Spitconis socijs, quòd eum infensum ipsis esse nouerāt, quippe qui conatibus eius antea restitissent. His patratis, ex oppido suos eduxit: & e regione oppidi, ubi Nida restagnans Vistulæ miscetur, castra curribus & fossis munire cœpit.

Spitco Melstinius interfectus, & perduellionis damnatus.

Sed priusquam ea perficeret, coadunati omnes qui circum regem erant, impetum in exercitum eius Hincia Rogouio, ac Dobeslao Scecocinio, inermes ferè in armatum fecerunt: commissoq; prælio, cum Spitconem ipsum inter primos pugnam cientem interfecissent, facilè cæteros in fugam egerunt. Nec multū ibi sanguinis fusum est: parci enim rex agrestibus, qui inuiti dominum secuti erant, iussit. Non pauci tamen in Nidam fluuium, quem à tergo habebant compulsi, submersi sunt: in Spitconem palpitantem adhuc iudicium institutū, damnatusq; perduellionis, triduo nudus & inhumatus in publico iacuit.

Rapstinū arx Spitconi adempta.

Rapstinum arx eius in ditionem regiā redacta: Melstinum uerò uxori eius deprecanti concessum. Quin & iudicium, decretumq; suū rex proceribus supplicantibus, ne quid factum eius posteris obesset, clementer abrogauit, quòd

amentia

amentia deliquisse diceretur.

Spitco cur Sbigneo fuerit infensus.

In Sbigneum uerò episcopū conatus illos suos maximè intendisse Spitco existimatus est, partim propter litem quandam priuatam ex affinitate ortam: partim etiam, quòd diris deuotus, & senatu abstinere iussus erat ab episcopo propter hæresim. Sed uim eius Sbigneus præmonitus, ad comitia non ueniendo, declinauit. Vulgo etiam creditum est, quemadmodū Dlugossus memorat, suasu & instinctu Sophiæ reginæ Spitconem facinus illud aggressum esse: sed in quem, aut quam ob rem id illa intenderit, coniectura assequi non possum. Non minores in maiore Polonia per idem tempus motus erant, Abrahamo Sbanscio concitante: fauebat & hic Bohemorum sectæ, Bohemosq; sacerdotes hæreticos domi suæ alebat, per quos uirus in populū spargeret: Orthodoxis uerò sacerdotibus, & episcopo Posnaniensi Stanislao Ciolco ita infestus fuerat, ut is Cracouiam commigrare cogeretur: eo uerò defuncto, & Andrea Bninio successore ei dato, magis etiam insaniebat Abrahamus.

Stanislaus episcopus Posnaniensis cessit Sbanscio.

Et percussit quidem eum anathemate Andreas episcopus: sed cùm ea uia nihil proficeret, ui coërcere nouatores adortus est. Coactos enim nongentos amplius equites de propinquis & clientibus suis, ad Sbansinum arcem duxit, dediq; sibi quinque Bohemos sacerdotes coëgit, quos instaurato Posnaniæ iudicio publicè cremauit: nec multò pòst Abrahamus ipse mœrore, ira & pudore confectus perijt. Sic incendium illud pestilens haud leuiter iam gliscens in maiore Polonia, uirtute episcopi restinctum est.

Nicolaus Losciuus electus Posnan. sed nō confirmatus.

Habuit autem hic Andreas in episcopa competitorem Nicolaum Lasocium decanum Cracouiensem: quem bona pars collegij Posnaniensis elegerat, & rex Eugenio Pontifici Max. commendarat: sed tamen Andream prætulit pontifex infensus Lasocio, quòd legatus regio nomine in Basileense concilio, cum ibi de abrogando ipsi pontificatu ageretur, fuisset. Hoc anno Stanislao Pauulouio episcopo Plocensi mortuo, Paulus Gizicius scholasticus Cracouiensis & canonicus Plocensis successit, confirmatus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi, propterea quòd de Eugenij Pontificis Max. à concilio deiecti authoritate dubitabatur. Eodem anno magna pars Cracouiæ gemino incendio conflagrauit. Superiori uerò Nicolaus Seraphinus præfectus salis, & nonnulli alij de senatu urbis, ob importatam adulterinam monetam, populari inuidia penè deflagrarunt: quod ni conspirationem hominum subodorati, in arcem properè fugissent, cæsi essent tumultu & concursu populi. Gliscentem seditionem Sbigneus episcopus repressit, coniectis reis senatoribus in carcerem, & post aliquot septimanas desidente ira hominum, dimissis.

Conuentus Vngarorum cum Polonis.

Ad Pentecosten eiusdem anni actum de pace inter proceres Polonos & Vngaros, neque tamen regibus ipsis absentibus quicquam confectum: reiecta res ad congressum ipsorum regum: qui antequam contingeret, Albertus Cæsar ab expeditione, quam in Turcas nullo operæprecio instituerat, reuertens, disenteria ex immoderato esu peponum contracta, uitam finiuit. Post cuius mortem Vngari recta secum ratione perpendentes in quantis essent periculis Turcico bello implicati, communicato cum defuncti Cæsaris & regis sui uxore Elizabetha consilio, ad Vvladislaum regem Polonorum regnum unà cum ipsius Elizabethæ coniugio detulerunt. Tametsi prægnans tunc erat Elizabetha: sed neque certum erat, marem ne paritura esset, neq; tutum, maturam regno ætatem pueri expectare.

Oratores Vngarorū in Poloniam.

Missi publicè ad acciendum Vvladislaum è Polonia, Ioannes Signiensis episcopus, Matco siue Matthias Taloncius, Dalmatiæ & Croatiæ præfectus, quem Banum illi uocant, Emericus Marcellus magister curiæ regiæ, Ioannes Peremæus maior, & Ladislaus Palocius, mense Februario insequentis anni cum splendido comitatu & legatis ciuitatum Cracouiam uenerunt, & postulata totius Vngariæ Vvladislao regi exposuerunt. Res in consultationem senatus posita: uariabant sententiæ senatorum, dissuadentibus multis, difficultatemq; duorum amplissimorum regnorum administrandorum, & Turcici belli magnitudinem exaggerantibus: alijs contra rem splendoris & gloriæ plenam nequaquam repudiandam esse censentibus, neq; prodendā barbaris cum florentissimo regno salutem & amplitudinem reipublicæ Christianæ, quæ illo quasi firmissimo quodam propugnaculo niteretur: & præstabilius autem, cōsultiusq; esse, Polonos Vngarorum armis atq; periculo contra Turcarum uim sese tueri, quàm illis proditis, & illo quasi intermedio pariete sublato, per se ipsos omnem maximi ac difficillimi belli molem sustinere.

Turcarum legatio ad Vvladislaum regem.

Pronior in eam partem erat Vvladislai animus, ut regno suo paterno cōtentus esse uellet, cùm propter illas, quas paulò antè exposuimus causas, tū quòd adolescens prouectæ mulieris coniugium fastidiebat. Sed tamen cessit plurium diuersum suadentium sententiæ, & Vngarorum precibus. Et aderat fortè Amurathis Turcarum domini siue imperatoris legatio, quæ uiuente adhuc Alberto Cæsare missa, fœdus & amici-

tiam

tiam tyranni, pecuniamq́, & centum millium armatorum auxilia Vvladislao contra Al-
bertum deferebat. De conditionibus deinde cum Vngaris tractatum. Cōueniebat iam le-
gatis, totius conuentus Vngarici & reginæ mandata disertè proferentibus, ut si Elizabe-
tha regina ex Alberto Cæsare masculum posthumum peperisset, eum Vvladislaus ad Bo-
hemorum regnum adipiscendum adiuuaret, Vngaricum ipse ad posteros suos transmit-
teret: quòd si nullos mares liberos relinqueret, tum demum ut Alberti posthumus in Vn-
garia ipsi succederet. Hæc dum ita constituuntur, interim aduolat ex Vngaria ueredarius
cum literis ad legatos, quibus scriptum erat, ut re infecta redirent, eo quòd regina filiū pe-
perisset. Verùm non putabant id legati ex dignitate suæ gentis fore: & habebant etiam in
eum euentum diserta mandata, ut etiamsi regina marem peperisset, nihilominus Vvladis-
lao regnum deferrent. Abiecerat eo nuncio rex omnem de suscipiendo eo regno cogita-
tionem: sed tamen uictus est legatorum perseuerantia. Tum demum Turcarum legatio-
ni, quæ aliquot menses Cracouiæ expectarat, responsum à rege datum est, regnum sibi ab
Vngaris delatum esse: quòd si Amurathes amicitiam suam expeteret, Vngariam ne infe-
staret, socijs Vngarorum Rascijs redderet quæ ademisset. Nam is post expugnatum Smi-
derouiam, alias etiam quasdam Rasciorum munitiones partim uiuente, partim defuncto
iam Alberto cœperat. His ita confectis, legati Vngarorum, duobus ad deducendum re-
gem relictis, cæteri in Vngariam reuerterunt: ac Perenæus quidem apud Sarissam arcem
suæ ditionis regem uenientem hospitio accepturus substitit: Matthias uerò & Emericus
ad reginam, dolorem & iram dissimulantem, contenderunt: eiusq́ iussu compræhensi, &
in uincula cum omni comitatu suo coniecti sunt. Id ubi Sendiuoius Ostrorogius palati-
nus Posnaniensis, & Ioannes Conespolius cancellarius Poloniæ, qui legati à Vvladislao
ad reginā missi erant, accepêre, omissa, Simonis Agriensis episcopi suasu, legatione, in Po-
loniam reuerterunt. Scindunt in duas partes Vngari, dum alij reginæ, alij Vvladislao stu-
dent. Nihil tamen hæc Vvladislaum mouebant, ut mutaret sententiam. Quin aliud quo-
que longè maius impedimentum fortuna ei obiecit. Nam per eos dies, quibus iter ador-
nabat in Vngariam, nuncium accepit è Lithuania, Sigismundum ducem Lithuanorum
auarè & crudeliter dominantem, conspiratione Iuani siue Ioannis Rusi ducis Zartorien-
sis, & aliorum quorundam Russorum & Lithuanorum procerum apud Trocos interfe-
ctum esse, permultorumq́, maximè Samagitarum studia in Michaëlem filium eius incli-
nare: Suitrigellonem uerò Luscum Russorum proditione rursus in potestatē suam rede-
gisse: magnos etiam thesauros Sigismundus reliquerat, eosq́ Ioānes interfector unà cum
Trocensi arce occuparat. Sic autem is Sigismundum ex insidijs adortus esse fertur. Vrsam
habebat Sigismundus cicurem, quam ad mensam & ad cubiculū familiariter admittebat.
Ea siue non uenerat illo eunte cubitū, siue de more emissa exiuerat, & à coniuratis alicubi
conclusa erat. Eius igitur unguiū strepitu ad ostium cubiculi assimulato, coniurati intro-
missi, ducem nihil tale suspicantem trucidarunt. Desiderabant nōnulli de primoribus Li-
thuanis regis præsentiam, & res ipsa flagitabat. Nihil tamen is de sua in Vngariam profe-
ctione mutabat, ne leuitate quadā aut metu, & angustia animi cœpto destitisse uideretur.
Cazimiro uerò fratri recipiendæ, parandæ & gubernandæ suo nomine Lithuaniæ nego-
cium dedit. Ingressurum autem iter post medium Aprilem, ingens aquarum inundatio,
soluta tunc primùm niue & glacie, remorata est. Asperrima enim præterita hyems fuerat,
magnaq́ niuium uis ante medium Nouembrē delapsa, ad illud usq́ tempus durarat. Neq́
uerò bene superiore æstate fruges prouenerāt, ita ut hominibus uulgò folijs atq́ tenerio-
ribus frondibus arborum, & radicibus herbarū uesci necesse esset. Pecudes uerò & iumē-
ta uetustis tuguriorū stramentis detractis ægrè sustentata: indeq́ magna uis morbi passim
grassabatur. Cuncta hæc agminatim concurrentia, ominosa uulgò habita, regem tamē mi-
nimè cōmouerunt. Itaq́ institutū iter adornans, in minore quidē Polonia & Russia Ioan-
nem Cizouium castellanum Cracouiēsem, in maiore uerò Albertum Malscium palatinū
Lencicienſem uicarios pro se reliquit: præfectos Cracouiensem, Posnaniensem & Podo-
liensem nescio qua de causa mutauit, & in Cracouiensi quidem præfectura illū ipsum Ci-
zouium Ioāni Pilecio, in Posnaniensi Creslaum Curozuanzium Stanislao Ostrorogio,
in Camenecensi uerò Theodoricum Buzacium Petro Polaco suffecit: porrò Scepusium
Sbigneo episcopo Cracouiensi, ut inde sibi debitum pro argento cælato, signatoq́, cuius
non modicum pondus regi mutuò dederat, deduceret, commendauit: Boleslao duci Ma-
souiorum præcepit, ne Drohicinensem tractum, quem post interfectum Sigismundū Li-
thuanorum ducem, ex fœdere uetusto, sed ab ipso Sigismundo renouato, occuparat, cui-
quam

Pacta Vvladislai regis cum Vngaris.

Turcicæ legationi responsum à rege datum.

Poloni oratores ad reginā.

Luscum à Suitrigellone interceptum.

Cazimirū rex Lithuaniæ pro se præficit.

Præfecti primarij mutati.

Drohicinensis tractus Lithuanis ademptus à Masouijs.

quam concederet. His peractis, & rebus omninò Polonis pro tempore constitutis, cum
magnificentissimo apparatu, & comitatu nobilitatis Polonæ splendidissimo, & iusti ex-
ercitus speciem præ se ferente, in Vngariam profectus est: præmissoq́ Simone Rosgonio
episcopo Agriensi, Vincentio Samotulio castellano Medirecensi, Ioanne Sēnenio, & An-
drea Tencinio, Budam in potestatem suam redegit. Quod quidem percommodè accidit:
paulò pòst enim Vlricus comes Ciliæ, reginæ Elizabethæ propinquus, cum quingentis
equitibus eandem ob causam à regina missus uenit: sed cognito quòd nostri arcem & ur-
bem tenerent, ad reginam se uacuus recepit. Illa uerò certior facta de omnibus, filiū suum
Ladislaum nōdum quadrimestrē, sublato de Alba regali diademate diui Stephani, à Dio-
nysio Zecho cardinali & archiepiscopo Strigoniensi, præsentibus et assentientibus Bene-
dicto Iaurinensi episcopo, Vlrico comite Ciliensi, Ladislao Gara ærarij præfecto, Nicolao
Fristacio, Stephano Rosgonio, & Thoma Zecho fratre archiepiscopi, coronari curauit.
Posteaquam Budam uenit Vvladislaus, magnaq́ nobilitatis & procerū (in quibus & ar-
chiepiscopus Strigoniensis, & Ladislaus Gara fide publica accepta fuêre) multitudo ad
eum conuenit, huiusmodi concionem per interpretem habuisse fertur. Alium ego, proce-
res & uiri Vngari, alium longè quàm uideo, regni huius statū me reperturum esse speraui.
Credebam enim summo omnium ordinum, hominumq́ consensu me accitum esse, ut uo-
bis uolentibus imperarem, Turcarumq́ arma ab Vngaria depellerem. Itaq́ omissis rebus
Lithuanicis, quæ meam præsentiam nunc maximè requirebant, desiderio uestro, & preci-
bus legatorum uestrorum satisfeci, & meum ad uos aduentum maturaui. At nunc adue-
nienti alia se mihi rerum facies offert. Non idem est sensus omniū: diuersa studia: habet int
uos non paucos nec obscuros fautores Alberti filius posthumus, & iam ab his diademate
redimitus est. Quid hinc aliud, quàm ciuile & penè parricidiale bellum inter uos prope-
diem expectandum est? Eius ego uobis author causaq́ esse nolo Vngari. Abundè regno
paterno contentus sum. Vos, me nihil obstante, quouis modo commodis uestris, & quie-
ti, salutiq́ publicę diligēter etiam atq́ etiam prospicite: mei uerò nullam ducite rationem.
Hæc elocuto rege, secedunt in consilium Vngari, admirantes regis modestiam, & excel-
sum animum. Deinde Laurentius Hedreuarus palatinus Vngariæ ex omnium sententia
gratias regi egit, quòd patris clarissimi & optimi regis uestigijs insistens religionem
Christianam defendere in primis studeret, quemadmodum ille propagare studuisset, plu-
risq́ publicam salutem, quàm suam amplitudinem, faceret: deinde orauit eum, ut susceptū
semel summa omnium cum lęticia & spe optima regnum ne repudiaret. Non falli eum,
quôd crediderit, publico omnium ordinum consensu id ad se delatum esse: permanere au-
tem illum consensum, optima atq́ etiam necessaria ratione nixum. Paucos siue muliebri
consilio seductos, siue dominandi alieno nomine cupidos, cum regina mutasse senten-
tiam, & alienissimum ab illo tempore de infante coronando consilium iniuisse: sed eorum
conatibus improbis se cunctos usq́ ad sanguinem obstaturos esse. Ne quam uerò ei dubi-
tationem relinquerent, statim cuncti in uerba eius iurarunt, orsi ab Dyonisio archiepisco-
po: sublatumq́ de more gentis in humeros Vvladislaū, acclamante populo, regem renun-
ciarunt. Vissegradum deinde itum est, ubi asseruari solebat diadema, quod diui Stephani
ferebatur: uerùm id regina inde clàm omnibus surripuerat. Quare parum abfuit, quin La-
dislaus Gara Banus, præfectus eius arcis & ærarij, tumultu concerperetur. Captus quidē
est: sed mox regis beneficio liberatus, cum is Poloniam statim rediturum se esse minaret,
ni sibi Ladislaus, qui fidem suam secutus eò uenerat, condonaretur: decretum autem est,
ut Vissegradensis arcis præfecturam deinceps non nisi Polonus obtineret. Itaq́ Vincen-
tio Samotulio Medirecensi castellano tūc ea mandata est. Regi uerò diadema de caluaria
S. Stephani detractum ad XVI Cal. Augusti solēni ritu apud Albam regiam ab archiepi-
scopo Strigoniēsi impositum. Accidit per eos dies facinus memorabile. Vngarus quispiā
obscurę sortis, indicauit magnam auri uim ab Elizabetha regina sibi obtrusam esse, ut Vv-
ladislaum regem uel ferro, uel ueneno de medio tolleret. Id siue uerum fuit indicium, siue
ementitum spe maioris muneris, Vvladislaus irremuneratum, prætermisit atq́ dissimula-
uit, ne quam Elizabethæ infamiam suscepti sceleris inureret: Vngari uerò indicem ignitis
forcipibus immaniter dilaniatū dissecuerunt. Coronatione ritè peracta, rex Polonos pro-
ceres, qui se in Vngariam deduxerant, dimisit. Ex his Sbigneus episcopus nouo Cardina-
lis presbyteri honore tam ab Eugenio pōtifice Max. quàm ab Amadeo Allobroge, quem
concilium Basileense, amoto Eugenio suffecerat, & Felicem quartum appellârat, auctus,
Cracouiam reuertens, magna omnium gratulatione exceptus est. Tametsi in itinere apud

Vvladislai profectio in Vngariam.

Ladislaus posthumus infans coronatur ab Vngaris.

Vvladislai regis oratio ad Vngaros.

Responsum ab Vngaris Vvladislao datum.

Vvladislaus ab Vngaris rex renunciatur et attollitur.

Vvladislai coronatio.

Amadeus dux à concilio Basileēsi Pōtifex Max. creatus.

Sbignei periculum apud Keueſſum.

Keueſſum oppidum in Vngaria non multum abfuit à periculo, iurgio & prælio inter oppidanos & familiam eius concitato. Nemo tamen de comitatu eius cæſus eſt, uulnerati complures. Oppidani uerò multorum ſanguine & nece, dimidijꝗ oppidi conflagratione, excitati temerè tumultus pœnas luerunt. Conuentum deinde minores Poloni bis apud Corcinum egerunt, & auxilia quinque millium equitum regi in Vngariam decreuerunt: in eorum uerò ſtipendia ut agricolæ duodenos groſſos in iugera penderent: ſculteti & equites, qui nullos haberent adſcriptitios, octonos & quadragenos, quæ marca apud nos dicitur. Cæterùm qui equites per ſe ipſi eam militiam obire uellent, ut & ipſi, & adſcriptitij eorum ab omni pēſione immunes eſſent. Fuit autem neceſſarium id ſubſidium propterea quòd Vngari apertius iam factiones alere cœperant, & partim regi, partim reginæ ſtudebant.

Vngarorum fluxa fides.

Et firmiores erant reginæ partes in ſuperiore Vngaria, Auſtriæ & Morauiæ finitima: cuius ciuitates pleræque omnes à Teuthonibus habitatæ, non contemnendo externi militis mercenarij præſidio, duce Ioanne Iſcra Bohemo, in fide reginæ continebantur: ab his aduerſariorum agri uexabantur, munitiones etiam partim expugnabantur, partim per proditionem intercipiebantur. Ab altera quoꝗ parte Ladislaus Gara, malè referens regi liberatori ſuo gratiam, temerato unà cum archiepiſcopo Strigonienſi iureiurando, multos in reginæ partes potentia & authoritate ſua pertraxerat, & ualidum exercitum contraxerat. Contra eum rex, non expectatis Polonorum auxilijs, aulicum ſuum comitatum Vngaris & Polonis conſtantem, & quos ad manus habuit Vngaros uoluntarios, Nicolao Friſtacio, ſiue Vilacho, ut habent alij, qui à regina ad regem defecerat, & Ioanne Huniade ducibus miſit: et certam ſibi uictoriam pollicentem, inſigni ſtrage profligauit.

Ladislaus Gara fuſus, fugatusꝗ, & à Cæſare captus.

Ladislaus tamen ipſe fuga euaſit: ſed non ita multò pôſt à Friderico Cæſare, qui Alberto patrueli à Germanis principibus ſucceſſor datus erat, captus, ſeptuaginta millibus florenorum ſeſe redemit, cū reginā ſecutus in Auſtriā ueniſſet. Captiuos autem omnes rex liberaliter dimiſit. Qua clemētia permagnā apud Vngaros gratiā inijt, Slauoniamꝗ & Croatiam, miſſo illuc Nicolao Laſocio decano Cracouienſi legato, ſine armis recepit. Friſtacium uerò & Huniadem ampliſsimis muneribus affecit. Et illum quidem Croatiæ Banum, hunc uerò Tranſyluaniæ Voieuodam ſiue palatinū fecit, deinde uerò etiam Themeſsienſi & Seuerinenſi præfectura auxit.

Ioannis Huniadis genus, honores, & res geſtæ.

Inde primùm Ioannis Huniadis, quem & Coruinum à uico in quo natus eſt, appellauêre quidam, nomen celebre eſſe cœpit: cum is antè clarus non fuiſſet, matre Græca, patre autem Valacho natus. Nonnulli eum à Sigiſmundo Cæſare genitum eſſe exiſtimarunt. Ab eo quidem Huniadum arcem in extrema Tranſyluaniæ ora, & inde cognomen ipſe accepit. Deinde uerò cum is nauiter rem gereret, Turcasꝗ Vngariam infeſtantes aliquoties magnis cladibus affeciſſet, etiam magiſter Vngaricæ militiæ factus eſt à Vuladislao. Dum ita diſsident inter ſe Vngari, ne Bohemi quidem quieti fuêre. Edictis enim Pragam noui regis creandi cauſa comitijs, cum interim Elizabetha Alberti Cæſaris uxor peperiſſet, ac de nato hærede regni Bohemos illuſtri legatione admonuiſſet, alij bene meritorum de ſe regum Alberti filium Sigiſmundi nepotem, Ioannis pronepotem prætereundum non eſſe cenſebant: alij ineptam regno adminiſtrando ętatem pueri, inteſtinaꝗ diſsidia cauſati, ad Albertum Bauarorum ducem regnum deferebant: quorum ſententia uincebat.

Albertus Bauarus regnum Bohemicum repudiauit.

Sed Albertus molem turbulenti regni auerſatus, & à Friderico Cæſare, ne Ladislao poſthumo paternum regnum prçriperet, prçmonitus, nō accepit oblatum regnum. Ad Fridericum Cæſarem deinde itum eſt, ut is regnum uel ipſe ſuſciperet, uel pro tutore duntaxat cognati infantis, quoad ille adoleſcat, adminiſtraret. Vtrunꝗ negauit: quòd neꝗ eum, quē omni ratione defenſum ire debeat, iniuria afficere ſibi conueniret, neꝗ tam negocioſum pauperꝗ regnum alieno nomine gerere uellet. Ad Ladislaum potius Bohemi hæreditarium regnum deferrent, & gubernatores ipſi ſibi legerent, penes quos foret ſumma rerum, quoad rex adoleſcat. Fecêre iuſſa Bohemi, deſignatoꝗ rege Ladislao, ad Meinardum & Ptaſconem primores ſummam adminiſtrandi regni detulerunt: quorū hic erat hæreticus, ille rectè de religione ſentiebat. Nec tamen ceſſabant domeſtica latrocinia. Non multo pôſt extincto Ptaſcone, conſpiratione idem ſentientiū,

Georgius Podiebradius dominatum apud Bohemos arripuit.

Georgius Podiebradius prætextu adminiſtrationis dominatum arripuit, Pragam gentis metropolim & Meinardum gubernatorem in poteſtatem ſuam redegit. Nec multo pôſt Meinardus extremum clauſit diem, non ſine ueneni ſuſpicione: uires ſumpſêre hæretici, authore Rochezana pſeudarchiepiſcopo. Hæc de Bohemicis rebus obiter hic modò cōmemoraſſe ſuffecerit. Dū ita res turbantur in Bohemia et Vngaria, Cazimirus regis frater cum pleriſꝗ primoribus minorum Polonorum, & ducib. Maſouiorum Cazimiro & Boleslao,

Cazimirus magnus dux à Lithuanis creatus eſt.

accepta de ærario regio pecunia, ſplēdido comitatu pro gubernatore in Lithuaniā profectus, Vilnæ dux magnus à Lithuanis renunciatus eſt, nequicquam reclamantibus Polonis, & fœdera, regiſꝗ aduerſam uoluntatē teſtantibus. Sed plus ualuit apud Lithuanos præſens metus. Verebātur enim, ne, ſi uicarius modò ducis eſſet Cazimirus, Michaël Sigiſmundi cæſi filius, Samagitarum & aliorum fautorum ſuorum ope principatum arriperet, pœnaſꝗ mortis paternę à ſe expeteret. Quin apud Ruſſos iam noui motus extiterant: et Smolenſcia plebs in primis tumultuata, ſumptis armis præfectos ſuos cum nobilitate profligarat & eiecerat, arcem in poteſtatem ſuam redegerat, & Georgium Meſciſlauienſium ducem, dominum ſibi adſciuerat. Sed Cazimirus nouus dux cum ſubitario exercitu, exuſto oppido, ingentiꝗ cęde hominum edita, arcem recuperauit. Hæc igitur cauſa ſiue prætextus fuit Lithuanis creandi ſibi magni ducis præter ſententiam regis, & contra pacta conuenta cum Polonis. Petiuit tamen à rege poſtea per legatos diligenter Cazimirus, ut factum Lithuanorum approbaret: ſed non modò non impetrauit, uerùm etiam uehementis eum iritauit, quòd neque exemplū regi placebat, & Michaëlem Cazimirus patrimonio omni exuerat: & Bielſcum, Melnicum, ac Drohicinum cum omni eo tractu Boleslao Maſouiorum duci eripiebat.

Michaël Sigiſmundi ducis filius, patrimonio ſpoliatus à Cazimiro.

Nam Boleslaus eas munitiones auo ſuo Ioanni ab Iagellone rege olim donatas, ſed à Vitoudo deinde ereptas, poſt Sigiſmundi demum obitum ex pacto occuparat. Inſequens annus nihil ferè memorabile habet, niſi quòd minorum, ac deinde maiorum etiam Polonorum & Ruſſorum auxilio partim, ex mercenarijs militibus, partim ex uoluntarijs collecta, ducibus Ioanne Tencinio palatino Cracouienſi, Ioanne Oleſſnicio caſtellano Sendomirienſi, Petro Odrouanzo palatino Ruſsię, Gregorio ſiue Riſcane Kerdeio palatino Podoliæ, Ioanne Sennenio præfecto Sendomirienſi, Derslao Rithuianio, Laurentio Zaremba caſtellano Siradienſi, Nicolao Scora iudice Poſnanienſis regionis, & nonnullis alijs uiris nobilibus, in Vngariam, nequicquam prohibente Iſcra, ad regem uenerunt.

Diuerſa fortuna regis Vuladislai in Vngaria.

Quorum opera, ductu Tencinij in ea quidem parte, quæ Auſtriæ finitima eſt, ſuperiores ferè partes regis fuerūt, Poſonienſis arx obſidione liberata: aliæ munitiones, quæ reginæ præſidijs tenebantur, partim per uim, partim per deditionem extrema adhuc hyeme receptæ ſunt: Vlricus comes Ciliæ captus: In ea uerò ora, quæ ad Poloniā uergit, diuerſa fortuna regis fuit, ita ut ab obſidione Caſſouiæ, re infecta, diſcędere Poloni cogerentur, Keſmarcum amitterent: Scepuſienſem etiam oram, quæ in ditione Polonorum eſt, & à Sbigneo epiſcopo tunc tenebatur, Iſcra infeſtaret, & Podolinū obſideret. Nec tamen eò rex arma conuertere ab Vngaris permiſſus eſt, ſiue propter graſſantem peſtem; ſiue quòd ij uererentur, ne pertæſus tam negocioſi ac turbulenti regni, in Poloniam, propinquitate loci inuitatus, ſeſe ſubduceret.

Peſtem Vuladislaus contempſit.

Peſtem tamen ita is contempſit, ut quamuis plurimi paſsim repentè conciderent, & in intimum quoque cubiculum eius contagio morbi peruaderet, nihilo tamen minùs uerſaretur in publico, regiaꝗ obiret munia. Apud Parſouiam uerò Poloni proceres cum Lithuanis conuentum egêre: fruſtraꝗ, Lithuanis rem inficientibus, concordiam inter Cazimirum regis fratrem, & Boleslaum Maſouiorum ducem, & Michaëlem Sigiſmundi ducis filium tentarūt.

Moſchicum bellum.

Per quod tempus Moſchorum dux, adiunctis ſibi Tartaris Caſanenſibus excurſionem fecit in Lithuaniam, Veſmenſemꝗ tractum ferro & igni depopulatus eſt: quem ut ulciſcerentur, Lithuani, ipſi quoque uiciſsim ditionem eius longè, lateꝗ uaſtarunt, & ingentem prædam abegerunt, Moſchoſꝗ ſe inſecutos commiſſo prçlio fuderūt, Cazimiro interim Smolenſci euentum belli expectante.

Ann. 1442.

Sequenti anno maiores Poloni facta manu Sileſiam finitimam depopulati ſunt: ac duo caſtella, Garſouum & Cecerinum expugnarunt & incenderūt, ulti crebra Sileſiorum latrocinia. Vexatum eſt tamen poſtea nihilominus territorium Velunenſe à Vvratiſlauienſibus, duce Haſenemero, ſiue Zaieſſo Auſtrio, Vieruſſotiumꝗ oppidū cum caſtello incenſum, ac dominus eius Vieruſſ captus.

Tartari uaſtarunt Podoliam & Ruſsiam.

Podoliam uerò atꝗ Ruſsiam, Leopolim uſꝗ, ingentia Tartarorum examina impunè ferro, igniꝗ uaſtarunt, & infinitam penè captiuorum multitudinem, cæteramꝗ prædam abegerunt. Reuertentes, Vindica Glinianorum præfectus cum parua manu inſecutus, magna ſtrage afflixit, multoſꝗ captiuos liberauit: ſed ad extremum hoſtium multitudine circumfuſus, honeſtiſsimam cum ſuis omnibus mortem oppetijt. Rex ubi de excurſione Tartarorum nuncium accepit, Polonos & Ruſſos proceres profuſè magis quàm liberaliter, non modò pecunia de reditibus Polonicis proueniente, uerùm etiam cenſibus, poſſeſsionibus, ac totis præfecturis, præter leges Polonorum, ſiue donatis, ſiue hypothecæ nomine addictis, atque etiam alienis bonis perperàm per imprudentiam attributis, remuneratos dimiſit.

Petrus Odrouanzus captus in Vngaria.

Ex his Petrus Odrouanzus

 palati-

palatinus Russiæ,& præfectus Leopoliensis,cum suis Russis properè reuertens, cum A-
griæ à Simone episcopo lautè acceptus esset, à Bohemis, qui Cassouiæ erant in præsidio,
summo diluculo duce Telepho in oppidum improuiso irruentibus, captus est,currusq; e-
ius direpti:sed Bohemos cum præda raptim sese recipientes, consecuti nostri pariter cum
comitatu episcopi, ad internecionem penè ceciderunt, suaq; omnia præter ipsum Odro-
uanzum recuperarunt. Nam eum Telephus in arcem quãdam propinquam præmiserat:
sed eum tamen præfectus arcis Iacobus Zuder regi condonauit: defectionisq; suæ impu-
nitatem,placato rege eo munere,impetrauit.Pauci hostium uiui in potestatem nostrorum
uenêre:inter quos fuit ipse Telephus.Hi omnes Simoni episcopo traditi, non multò pòst
ab eo,icto cum Iscra fœdere,& affinitate firmato,dimissi sunt. Sub idem ferè tempus,Ni-
colaus Zaica Brozouinciç,et Nicolaus Comorouius Podolini in Scepusio prçfecti,cum
parua manu noctu Aperiassum oppidum,quod modico Iscræ prçsidio tenebatur, admo-
tis scalis ingressi,raptim direptum incenderunt: quo properè cognito Iscra cum expeditis
equitibus eos abeuntes insecutus,facilè fusis uel cæsis,uel captis paucis,qui cum ducibus
hostem à longè conspectum temerè expectarunt, prædam ferè omnem recepit, Zaicam
& Comorouium duces cæpit:& ad Brozouiciam admotis castris,altera arce siue fortuito
incendio,siue subiecto à quopiam igni exusta,altera per deditionem potitus est. Quocir-
ca subsidiarias aliquot cohortes Sbigneus Cardinalis ad tenendum Scepusium mittere
ex Polonia coactus est. Aestatis huius initio duo legati pontificij in Vngariam ad regem
ijsdem de causis uenerũt.Ab Eugenio quidem Iulianus Cæsarinus Cardinalis,episcopus
Sabinensis:à Felice uerò & concilio Basileensi Alexander Zemouiti Masouiorum ducis,
& Alexandræ regiæ amitæ filius,patriarcha Aquileiensis,episcopus Tridentinus, & Car-
dinalis presbyter tituli S.Laurentij in Damaso non ita multo antè ab ipso Felice creatus.
Atq; hic quidem ut Felicis, ille uerò ut Eugenij authoritatem rex unà cum suis omnibus
sequeretur,postulauit. Iustior Eugenij causa Vngaris uisa est, quippe quæ Græcos etiam
& Armenos adstipulatores haberet, qui concilio Ferrariam ab eo conuocato, & propter
pestem Florentiã translato interfuêre.Adfuit & Isidorus Kiouiensis ac totius Russiæ me-
tropolites,cum ducentorum equitum comitatu.Polonis, quoniam Academia Cracoui-
ensis authoritatem concilij defendebat, & non modò Sbigneum Cracouiensem episco-
pum,sed etiam Vincentium archiepiscopum Gnesnensem Cardinalis presbyteri honore
ornarat Felix, tutius uisum neutrum, donec dissidium illud maneret, pro pontifice Max.
agnoscere.Egit deinde Iulianus cum rege & Vngaris de pace facienda cum regina Eliza-
betha.Quæ relicto in Austria, ac Friderici Cæsaris tutelæ commendato Ladislao pueru-
lo,cum sacro diademate, Strigonium redierat, quo Vngaros partes suas secutos in fide
contineret: egit & de suscipiendo bello contra Turcas. Et pax quidẽ cum regina secretis
conditionibus composita est, cum ad eam rex Iaurinum rogatu Iuliani uenisset, moresq;
& uirtutem suam,ac dignitatem oris ei probasset.Verùm ea pax, regina paucis diebus ex
dysenteria ac dolore matricis mortua,rursus infecta est,defendentibus nihilo segnius par-
tes Ladislai posthumi,seu uerius suam rem agentibus,& nullo amici,& inimici discrimine
omnia infestantibus ijs,qui in superiore Vngaria cum regina senserant. Iactatum est uul-
gò,reginam ueneno sublatam esse. Bonfinius quidem eam Budam ad regem uenisse, &
inde Iaurinum reuersam, post tertium diem torminibus uentris ingenti regis dolore ex-
tinctam esse,scriptum reliquit.Neque uerò in persuadendo bello Turcico plus difficulta-
tis sensit Iulianus, cum non tam utilitas inferre bellum barbaris,quàm necessitas illatum
ab ijs depellere,& amissa recuperare suaderet. Etenim Amurathes nõ ignarus Vngarico-
rum dissidiorum,ciuilisq; belli,infestabat reliquum Rasciæ, atq; Transyluaniam:Bielo-
gradum obsederat,& summa ui oppugnarat.Et quamuis Vuladislaus rex per Dobrogo-
stium Ostrorogium,et Lucam Gorcanum Polonos,oratores suos postulasset ab eo, ut ab
obsidione discederet,& pacem,fœdusq; dudum ultro expetitum secum sanciret:ille tamẽ
ferox, amandatis Smiderouiam oratoribus, continuauit obsidionem in septimum men-
sem. Nec nisi maxima suorum strage adactus, ab ea recessit. Ac ne tunc quidem demisit
spiritus:quin dimittens oratores regios,ijs demum legibus pacem se daturum esse respõ-
dit,si sibi reliquum Rasciæ & Bielogradum traderetur.Pollicebatur legatus regi & Vnga-
ris ad id bellum ingentia pontificis Max.& quorundam principum Christianorum auxi-
lia.Ad hæc autem Vngarorum spes per se ipse iam inde ab initio in Vuladislaum erectæ,
rebus ad eam diem aduersus eundem hostem auspicijs eius prosperè gestis, augebantur.
Nam præt id quod Amurathes à septimestri illa Bielogradi oppugnatione re infecta tur-
piter

Iacobus Zuder.

Poloni fusi ab Iscra.

Alexãder Masouius Cardinalis.

Pax inter regẽ & reginam in Vngaria.

Bielogradũ à Turcis frustra obsessum et oppugnatum.

piter discedere coactus erat,Ioannes Huniades regis huius auspicijs eosdẽ barbaros trib.
insignib.prçlijs,uno apud idẽ Bielogradũ,altero in Trãsyluaniã,tertio apud Vascapũ in fi-
nib. eiusdẽ Transyluaniç per illud ipsum tẽpus uicerat,& magnis cladibus affecerat,Mezi
tem Bassam ducem exercitus bellicosissimum cum filio interfecerat, Sciabadinum alterũ
Bassam trepidè fugere coëgerat.Commouebat etiam & regem et Vngaros Stephani siue
Georgij Despotæ Rasciæ,& Albaniæ misericordia, qui paucis illis annis utraq; ditione à
Turcis exutus, & filijs duobus captis, exectis,& excæcatis orbatus, regis beneficentia in
Vngaria sese sustentabat:& cùm publicè cunctis supplicabat,tum priuatim singulos pro-
ceres prehẽsabat,ut in suum dominatum restitueretur. Ad extremum superba Turcarum
tyrãni Amurathis legatio in illud fortè consultationis tempus coniecta, omnium animos
uehementer accendit: afferebat autem ea pacem uel inducias Vngaris, si tributum tyran
no,quem Cæsarem & illi uocant,quotannis penderent:aut Bielogradum, quod Nandor
Albam,& Albam Grçcam uocant,olim Taurunum fuisse existimatur,traderent.In quam
spem barbaros Matthias Taloncius Dalmatiæ & Croatiç Banus,illorum uires & felicita-
tem,ac perturbatum Vngariæ statum secum reputans,& grauiora metuẽs, adduxisse exi-
stimatus est.Itaq; procerum animis ad bellum inclinatis,comitia Budam ad Pentecosten,
anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1443.à rege indicuntur.Ibi bellum uno omnium
consensu decernitur. Mittuntur oratores ad Fridericum Cæsarem, & ad alios principes
Christianos,& ad Cruciferos Prussienses atque Liuonienses, nominatim in hostes Chri-
stiani nominis militiam professos, petitum auxilia ad tam piam ac toti Christianæ reipu-
blicæ salutarem expeditionem.Sed nihil usquam impetratum, præter duorum annorum
inducias à Cæsare Friderico.Pontifex quidem Eugenius piam Crucis militiam aduersus
barbaros per omnes nationes Christianas pronunciari iussit. Inde aliquantulus uolunta-
riorum militum,siue adeò promiscuç multitudinis numerus confectus est,quem Iulianus
legatus,cruce pro uexillo utens,duxit. Poloni regi suo non contemnenda auxilia misêre.
Per id tempus Nonis Iunij magnus terræmotus Vngariam, Bohemiam & Poloniam af-
flixit, quo multa ædificia & arces etiam quædam concussæ ac deiectæ sunt. Vicesimase-
cunda die mensis Iulij Buda castra mota sunt: transmissoq; apud Salsum lapidem Danu-
bio,ad hostiles terras peruentum.Capta & incensa in Rascia et Bulgaria non pauca igno-
bilia oppida,& cæterç munitiones:in his insignis in primis Sophia,quàm Sardicam non-
nulli antiquitùs fuisse uolunt. Vbi ad Morauam fluuium uentum est, cum didicisset rex
ab exploratoribus in propinquo esse hostium copias, Ioannem Huniadem cum decem
millibus expeditorum militum, in quibus Poloni erant,contra eos misit: qui cùm intem-
pestæ noctis silentio improuiso in statiua eorum impetum fecisset, magna strage ad inter-
necionem hostes profligauit. Cæsa feruntur ad triginta millia Turcarum, capta quatuor.
Bulgaria deinde pleraq; omnis,queãdmodũ Bonfinius memorat,partim per uim, partim
per deditionem,ob linguæ & stirpis cognationem,Polonorum opera potissimum,in po-
testatem regis redacta, ad fines Macedoniæ peruentum est. Altissimi & celebratissimi a-
pud poëtas & historicos,Græcos præsertim, montes Macedoniã atq; Thraciam à Mysis,
Dardanis,& Triballis,qui nunc Rasciani Seruij,Albani, & Bulgari sunt,separant, nec nisi
duob.locis peruij,altero ad pontũ Euxinũ,& in Thraciã uergẽte,altero in Macedoniã per
angusto ac difficilimo tramite,sed propiore à castris regijs:et insederat iam eum penè infi-
nita uis Turcarum, duce Carambeio, propinquo tyranni, præfecto Asiæ, quam Natho-
liam corrupto seu detruncato nomine nunc uocant, ab Amurathe ad prohibendum no-
stris transitum post primam illam cladem transmissa.Edixerat autem Amurathes Caram-
beio,prorsus ne manus cũ nostris consereret:cuius tamen ille edicti, animaduersa nostro-
rum paucitate, tenax non fuit. Sed nostris ad montes appropinquantibus, pridie natalis
Christi Dei nostri impetum fecit in regis exercitum:nec rex detrectauit pugnam:uictosq;
& fusos barbaros,duce ipso Carambeio capto,in montes cõpulit:& rupem in qua statiua
habebant,usque ad uesperũ summa ui frustra,& non sine suo incũmodo, ita ut ipse quoq;
licet armatus, aliquot sagittas aduerso pectore exciperet, oppugnauit. Ita quidem ferè
Dlugossus noster, & Philippus Callimachus. Antonius uerò Bonfinius aliter paulò hoc
prælium literis prodidit.Scribit enim,exercitum regis, cum prope claustra montium per-
uenisset,partim difficultate transitus deterritum,partim hyberni cœli inclementia & fame
confectum,missionem,nequicquã reclamante Huniade, ac deprecante Georgio Despo-
te,efflagitasse.Ac regem quidem cum omni alio exercitu conuersis signis reuertentẽ,uno
die præcessisse.Huniadem uerò cum expeditis lentiùs subsecutum, quò tutiorem transi-

Victoriæ tres de Turcis per Huniadem partæ.

Comitia Vngarorum Budæ. 1443.ann.

Terræmotus.

Turcæ ad Morauam profligati.

Montes Macedonici.

Turcæ iterum uicti.

Rex ictus in oppugnatione rupis.

tum regi præstaret:in eam manum Turcas impetum fecisse,& fusos,fugatosq; esse,priusq
rex cum ceteris copijs,opem suis ferens reuerteret.Venientem autem cum omni exercitu,
hostem fugientem ad montes insecutū esse.Ita Bonfinius:qui nescio an assentari Huniadi
in gratiam Matthiæ regis filij eius,cui suos illos de rebus gestis Vngarorū libros dicabat,
uoluerit.Vtcunq; res acta est, satis constat Polonos bonam operam in eo prælio regi na-
uasse,nō solum equites,uerùm etiam pedites,cum ij immixti equitibus,hostiliū equorum
inguina suffoderēt,equitibusq; ipsis crura præciderent.Post hanc uictoriam orabat regem
magnopere Georgius Despotes,ne reduceret exercitum,priusquam Rasciā & Albaniam
omnem receptam atq; pacatam sibi restitueret:ac cētum millia numûm aureorum dabat.

Fames in exercitu.

Sed uile est infame aurum, nec adduci ullo modo exercitus potuit, diutius ut illic mane-
ret,equis & hominibus uulgò fame tabescentibus.Quoniam autem ostētabant se à tergo
proficiscentibus Turcæ, ueritus rex insidias, aut uim ullam maiorem, quo expeditius a-
gmen duceret,arma quidem superflua uel de hostibus capta, uel à suis desideratis relicta,
in terram infodit:cætera uerò impedimenta,& hostium spolia, quæ oneri futura erant mi-
litibus,exussit,magnisq; itineribus Bielogradum peruenit. Ibi aliquot diebus refecto ex-
ercitu,cōtinuato itinere Budam attigit:& nudis pedibus urbem ingressus, signa hostium
in æde uirginis matris nomine dicata affixit. His in uniuersum orbem Christianum celeri
fama uulgatis, frequentes à plerisq; omnibus principibus & rebuspublicis,etiam à Con-
stantinopolitano Imperatore Ioanne Palęologo,legationes,tam insignem uictoriam regi
gratulabantur,& ad prosequendum incæptum bellum eum cohortabantur, pollicentes
auxilia.Nominatim autē pontifex Eugenius cum Venetis,Genuensibus,et Philippo du-
ce Burgundionum,classem ad prohibendū Turcis ex Asia transitum deferebant. At uerò

Polonorum consilium.

Poloni proceres missis publicè & priuatim legatis, uerè & ipsi gratulabantur tam felices
successus regi suo:obtestabantur autem eum,ut uno illo periculo defunctus,ne rursus dif-
ficilimi & lōginqui belli fortunam tentaret:sed in Poloniam ut primo quoq; tempore ue-
niret,ac benemerentis patriæ saluti atq; tranquillitati etiam atq; etiam consuleret.Nam &
Tartari crebris excursionibus Podoliam atq; Russiam infestabant: & Lithuani cum duce
suo Cazimiro bellum aduersus Boleslaum Masouium ob occupatum Drohicinēsem tra-

Silesiorum motus.

ctum apparabant, & uerò è Silesia magna belli moles conspiratione principum existere
uidebatur,ex huiusmodi principio.Sbigneus Cardinalis & episcopus Cracouiēsis,ut ec-
clesiam suam locupletaret,emerat à Venceslao Cessinensiū duce ditionem siue ducatum,
ut uocant, Seueriensem, sex millibus marcarum Pragensium: sed in adeunda possessione
difficultas ei à Nicolao Ratiboriensium duce obiecta est. Eum uerò dum nostri publicè
ea de re ductore Petro Saffranecio bello persequuntur, fortè cōtagio et incommoda belli
Boleslaum Oppoliensium ducem, qui extra noxam erat, attigerant. Is igitur à nostris res
repetebat:ni redderentur,bellum denunciabat: & adiuturi eum cæteri Silesiorum duces,
ut erant ferè cognati & affines inter se,uidebantur.Hæc igitur præsentia pariter & impen-
dentia mala ut rex aduētu suo sedaret & auerteret,Poloni magnoperè infestabant. Quòd
si is à Turcico bello tamen abduci non posset, certè ne quid se inconsultis de eo statueret,

Regis deliberatio.

Hoc optimi regis animum in diuersa distrahebant.Hinc dulcedo degustatæ gloriæ,et co-
hortationes maximorum Christiani orbis principum:illinc Polonorum,quibus quātum
deberet intelligebat,preces,& impendentia pericula, cogitationes eius differebant. Vicit
tamen causa Christiani orbis publica,instante maximè legato. Cæterùm rex ne Polonos
omninò despicatui ac derelictui habere uideretur,pollicetur ad Pentecosten se in Polonia
futurū,ac de amplissimi consilij sententia rempublicam constituturum esse. Vngaris uerò

Comitia Vngarorum Budæ.

ad diem S.Georgij Budam indixit comitia. Quò Iscra quoq; aduersæ factionis princeps
euocatus,data à rege fide aduenit.Nam Vngari proceres post reginę mortem omnes iam
in fide & potestate regis erāt.Ibi pactis cum Iscra factione Ladislai pueri inducijs, bellum
in Turcas summo omnium ordinum consensu decernitur: oppidanis atq; agrestibus pe-
cunia in sumptus belli, quia ærarium regium nullum erat, imperatur.Dant ultrò nomina
piæ militiæ Ioannes Vadiensis, & Simon Agriensis episcopi. Peractis comitijs regem in
Poloniam iter adornantem Vngari proceres summo studio atq; contentione retinuêre,

Boleslaus dux Oppoliensis mercatores Polonos diripuit.

ueriti,ne à Polonis, desiderium non ferentibus, rursus dimitteretur. Quæ res non paruo
Polonis constitit.Nam Boleslaus Oppoliensis posteaquā cognouit, regem Turcico bel-
lo implicatum,in Poloniam uenturum esse,maiore confidentia mercatores Cracouienses
ad nundinas Vratislauienses proficiscentes diripuit: atq; id damnum ad ducenta millia
aureorum numûm æstimatum est.Quæ res cum regi in Vngaria renunciata esset,quietos

esse iussit suos,quoad ipse à Turcico bello reuerteretur.Dum autem bellum id compara-

Turcæ pacem postulāt à Vuladislao.

tur, de pace à Turcis agi cœptū est cum Georgio Despota Rascię, & Ioāne Huniade,per
speciem redimendi Carambeij:pro quo quinquaginta millia numûm numerata sunt De-
spotæ.Quo uerò proniorem ad pacem redderet Huniadem Despotes,promisit ei cuncta,
quæ exul in Vngaria partim Sigismūdi & Alberti Cæsarum,partim Vvladislai regis mu-
nificentia nactus erat.Cupiebat autem pacem Amurathes propterea, quòd non ignora-
bat quanto consensu & quanta mole Christiani principes contra se bellum pararent,et sa-
tis iam anno superiore solius Vvladislai uires magno suo malo expertus erat:adhæc aliud
ei pergraue bellum in Asia à Carmanorum principe imminebat:in quod totis uiribus in-
cumbere,pace cum Vvladislao facta,cogitabat. Nec Vvladislaus,neq; Vngari ab hone-
sta & gloriæ plena pace abhorrebant:ex multo tempore petere à Turcis, ac non dare ipsis
pacem soliti: & nihil dum de classibus & naualibus socijs afferebatur. Segedinum igitur
profectus rex,non intermisso tamen apparatu belli, quo facilius hostem in suas conditio-

Induciæ decem annorū grauibus conditionibus Amurathi concessæ.

nes perduceret,oratores Amurathis ampla dona afferētes in augusto Vngarorum & Po-
lonorum consessu audiuit:pacemq; petentibus, siue adeò inducias decem annorum, de-
dit his legibus,ut Amurathes Golubeciam,Synderouiā siue Smiderouiam, Zarnouiam,
Crussoueciam,Couinum,Seuerinum,Nouobardum, ubi argenti metalla sunt, Sreberni-
cum,Ostrouiciam,Surinum,Cosnicum,Coperhanum, Procopiam, Lascoueciam,Zelo-
nigrodum arces,totamq; Rasciam,& eam partem Albaniæ,quæ in ditione Despotæ Ra-
sciæ fuisset,ac duos filios Despotæ captiuos redderet:ad eaq; implenda pauci dies consti-
tuti.Interim allatæ sunt literę Francisco cardinali Veneto procancellario & præfecto clas-
sis apostolicæ, & aliarum sociarum classium præfectis, itemq; ab Imperatore Constanti-
nopolitano,quibus nunciabatur,Amurathē omnes ferè copias suas in Asiam ad Carma-
nicum bellum traduxisse:mare socijs classibus teneri.Maturaret rex expeditionē:neq; oc-
casionē tam commodā,tamq; luculentā Græciæ liberandæ,& Europæ uindicandæ, elabi
sibi è manibus sineret.Pollicebantur aūt ij,se præstaturos esse, ne Turcæ in Europā rursus
traijcerent:Palæologus aūt terrestres etiam copias & societatē belli polliceri. His permo-
tus Iulianus cardinalis,qui pacem frustrà dudum dissuaserat,tūc uerò ad omissum bellum
summa cura atq; diligentia regē incitare: belli præmia longè ampliora q̄ pacis,in immen-
sum attollere:necessitate expressam pacem,quæ diuturna futura non esset, labefactare,ac
temporis causa simulatam dicere: argumento esse, quòd lapso iam tempore, tamen pro-
missa à barbaris non implerentur:q̄ si maximè nulla per eos mora in tradendo fieret,prio-
ra tamen cum pontifice,duce Burgundionum,Venetis & Genuensibus fœdera, & socie-

Absolutio à iuramento.

tatem pij belli initam magis ualere oportere. Quòd si qua religione rex teneretur, ne iu-
siurandum barbaris datum uiolaret,illo se eum metu, pontificis Max.authoritate prorsus
liberare.Hæc identidē agendo & inculcando tandē perpulit iuuenem,ut nouo sacramen-
to se cum proceribus ad prosequendum bellum Turcicum obstringeret, cedēte de priore
sententia etiam Huniade,Bulgarici regni promissione illecto. Non placebat hoc regis de
uiolandis pactis consilium Polonis proceribus, qui absq; eo quoq; regem illo bello tunc
implicari molestè ferebant,& pacis nuncio dudum exhilarati erāt.Itaq; cum primùm hæc
acceperunt,comitia Petricouiam ad uicesimamquintā diem Iulij indicunt, legationem ad

Mandata regis ad Polonos.

regem decernunt: sed eos ille anteuertit, misso ad conuentum Ioanne Cruscinio custode
Cracouiensi,qui referret,regi omninò constitutum esse Turcicum bellum persequi, iube-
retq; Polonos auxilio esse Boleslao Masouio aduersus Lithuanos & Cazimirū, si bellum
id æquis conditionibus dirimere non possent. Iam enim Cazimirus ad Drohicinū castra
posuerat.Habebat & Boleslaus exercitum, genere militum hostili non imparem: in quo
multi de Polonica nobilitate uoluntarij militabant:nec Michaël Sigismundi ducis & Bo-
leslai gener aberat,qui non parum momenti rebus soceri allaturus esse uidebatur,propte-
rea quòd complures de Lithuanico exercitu cum eo clàm sentire,cōmissoq; prælio transi-
turi esse ad eum dicebantur.Nec tamen Nicolaus Pouala succamerarius Sendomiriensis,

Decretū de iuuādis Masouijs contra Lithuanos.

& magister militię Masouiticæ fortunā prælij absente Boleslao experiri uolebat. Intererat
enim Boleslaus comitijs.Atq; ibi eo petente,è sententia regis decretum est, ut Lencicien-
ses,Cuiauij,ac Dobrinenses arma pro eo sumerent: præmissi tamen ad Cazimirum Vin-
centius archiepiscopus Gnesnensis,& Ioannes Olessnicius palatinus Sēdomiriensis, cum
pacem nequirent,inducias & controuersiæ totius reiectionem in aduentum regis confe-

Transactio.

cerunt.Sed mox ipsis inter se ducibus de re tota ita cōuenit,ut Boleslaus Cazimiro omnē
illam controuersam ditionē,excepto Vigrouiensi territorio,cōcederet, ac duodecim mil-

Cazimirus Vigros Masouijs eripuit.

lia florenorū Pragēsiū ab eo acciperet. Nec ad amussim tn̄ Cazimirus ea pacta cōuēta ser-
uauit: mox em̄ & Vigrouiēse territoriū Boleslao eripuit. Legati uerò, ꝗ ad regē designati
erāt, ubi de Gruscinio cognitū est, regē iā iter ingredi, reuocati sunt. Missę tn̄ publicè ad re-
gem illa ipsa de re literæ ꝑ ueredariū. At ille post mediū Septembr. Segedino castra mouit,
nō satis alacer, nec spe optima, propterea ꝙ uiolari à se fœdera & iurisiurādi religionē non
cogitare non poterat. Iam em̄ Turcæ & filios Despoto, & munitiones promissas reddide-
rant: & animaduertebat, ꝗ longè minores copias, quàm ꝓ magnitudine belli, & quàm su-
periore expeditione duxisset, duceret. Multi enim cùm ex Vngaris, tum ex alijs Christiani
orbis nationib. nō occurrebant, pacis cōuentione decepti: ad hæc de Polonis, qui circum
regē fuerant, multi, ꝙ eorū spei liberalitas regis minus respondebat, cōmeatu accepto dis-
cesserant. Cuius rei inuidiā Nicolaus Lasocius, qui fiscū regis administrabat, sustinuit. Di-
recto aūt in Bulgariā itinere, tertia die Nouembris rex cū omni exercitu apud Orsauā Da-
nubium traiecit. Erat cōsiliū regis, ut Callipolim ad oram Hellespōti sitam, ubi erat statio
classis Italicæ, rectà duceret, & ibi se cum maritimis copijs coniungeret. Atq; eò, si cōpen-
dioso maximè itinere peruenire uellet, per fines Macedoniæ & Adrianopolim proficisci
eum necesse erat. Quoniam autem iter illud difficillimum, quemadmodum superius com
memorauimus, per montes transitum habet, nec muniri paucitas exercitus proficiscentis
obiectu curruum inter angustias poterat, per Bulgariam planiori & flexo in læuam iti-
nere ad pontum Euxinum exercitus iter habuit, nec oppugnationi urbium & arcium in-
tendit, ut milites quàm integerrimi ad dimicationē essent. Ad Nicopolim, quæ metropo-
lis Bulgariæ est, quarto de tricesimo die cùm peruenisset, uenit ad regem Vvladus, qui &
Dracula, palatinus Transalpinæ Moldauiæ, ueniam petens, ꝙ necessariū cum Turcis fœ-
dus superiori tēpore icisset: uisaq; paucitate exercitus regij, in quo uix quindecim millia e-
quitum, pedites uerò longè pauciores, & ij ferè cruce signati erant, cū reditū regi persuade
re nequaquā posset, quatuor millib. suorum hominū duce filio exercitū eius auxit: ipse ue-
rò domū reuertens, duos equos pernicissimos, duosq; iuuenes uiarū peritos in aduersum
belli euentū ei dedit. Vbi ad fines Thraciæ multorū clarissimorū & admirabiliū signorum
atq; monumentorū, à uetustis Imperatorib. positorū, quæ barbari demoliti erant, uestigijs
etiā tum uisendæ peruentū est, proposuit rex edictū, ut milites à Christianorū templis ma-
nus abstinerent: itemq; ut Turcæ liberè & securè saluis rebus suis, munitionū pręsidijs de-
cederent, eiusq; edicti exempla per Turcas captiuos quoquo uersus dimisit: hinc deditæ
nonnullæ munitiones. Petressum uerò & Sumenum, quæ Pezechium & Sunium uocat
Bonfinius, cum non dederentur, una die summa ui expugnatæ sunt. Vbi præclarum in pri
mis eximiæ uirtutis specimē duo Poloni equites Ioānes Tarnouius, & Lescus Bobricius
(uel Vngaricorum annalium testimonio) edidêre, dum alter Sumeni portas, duobus uul-
neribus acceptis, refregit, alter Petresi murū primus ascendit. Interim Amurathem cum
quadraginta, uel ut Bernardus Vapouius scribit, centum, siue ut Paulus Iouius, octogin-
ta millibus Turcarum infra Callipolim paruis nauib. ex Asia traiecisse allatū est, siue con-
niuentib. Venetis & Genuensib. mercede corruptis, siue cū cōmeatus cōparādi causa ē cu
stodia decessissent. Nec tamen hic nuncius regem ab incœpto deterruit. Decima die No-
uembris, cum nostri ad Varnam, quam Dionysiopolim dixêre ueteres, oppidum mox cla
de sua nobile futurum, quod iam in deditionem receperāt, castra haberēt, post ortū solem
hostes adesse ab exploratoribus nunciatū est. Laborare ex apostemate pedis rex cœperat:
itaq; Huniades militibus præliū poscentibus, ita acies instruxit. Sub ipsis radicibus mon-
tium, qui ad Varnā terminantur, lacus sinui maris cōtinēs, uallem mille passuū latā in me-
dio inter se & mōtes relinquit: in ea igitur ualle arcuatā Huniades aciem direxit: ac dextrū
quidem cornu montibus continens, Despotæ, Transalpinis, Iuliano legato, Varadiensi &
Agriensi episcopis, & Franco Bano, adiuncto ijs Bobricio cū paucis Polonis, attribuit: si-
nistrum ipse sibi desumpsit: regē in media acie cum cæteris Polonis & Vngaris aulicis col
locauit: currus, qui magno pugnantibus munimēto ab lateribus & à tergo solent esse, nō
optimo cōsilio in extremo cum imbelli multitudine relicti sunt: propterea quòd intra eos
multorum ignauia facilè latêre diceretur. Ita instructa acie, ad duo millia passuū hostibus
obuiam itum est: deinde signis defixis, quæ tamen subdita tempestas in tranquillo coor-
ta concerpsit, ad tres horas hostes expectati. Apparuerunt ij pòst, ab extremis collibus
in dextrum cornu nostrorum inuehentes: nec eorum impetum nostri ab ea parte, equis
insuetum camelorum aspectum & odorem non ferentibus, Transalpinisq; illico dissipa-
tis, sustinuerunt: fusi, fugatiq; per montosa uersus Galatam ad decem ferè millia passuum.

Nicolai Lasocij tenacitas.

Vvladus siue Dracula palatinus Transalpinensis.

Petressum & Sumenum arces expugnatæ.

Acies Christianorum.

Conflictus apud Varnam.

Galata.

Meliore

Meliore uerò fortuna à rege & Huniade ab alia parte collata signa, & ad quatuor millia
passuū submoti non sine cæde barbari, instabili ferè genere pugnæ utentes. Inde ad opem
ferendam suis, qui reliqui in dextro cornu cum Iuliano & Franco Bano ægrè uim barba-
rorum sustinebant, rex reuertens, inde quoq; hostes in fugam egit, ita ut ij dissipati Thra-
ciam trepidatione implerent, quasi deletis iam omnibus suis copijs. At rex fuso, fugatoq;
iam omni equitatu Turcico, in Ianizerorum phalangem, in qua Amurathes ipse erat, & in
quam se Bassa Asiaticus ex fuga recipiebat, temerè cum paucis, ijsq; Polonis maximè, in-
uectus, cum ab Huniade, siue persequente adhuc hostem fugatum, ut Vngari & Turcæ i-
psi, siue fugiente cum dimidia parte exercitus, ut nostri prodidêre, nequicquam reuocare-
tur, pedem referre turpe, & se, generecq; suo indignum esse duxit: nec enim eius esse, qui bel
lum inferret, fugere. Itaq; cum magnā inter confertos hostes pugnans stragem faceret, at-
que Asiaticum Bassam, quemadmodum Bonfinius memorat, interfecisset, ad extremum
sub uesperum iam, equo ab Ianizeris confosso perijt, princeps longiore uita & immortali
gloria dignissimus. Aliquanto aliter Callimachus hoc prælium enarrat. Ac de instructa
quidem acie regia nō dissentit ferè ab ijs quę nos memorauimus, nisi quòd Huniadē cum
Valachis Transalpinis nullum sibi certum locum sumpsisse scribit, intētum ad subuenien-
dum, sicubi suos laborare conspexisset. Cæterum in conflictu memorat idem, eos qui in
dextro cornu erant Vngaros, denso sagittarum imbre à Turcis eminùs lacessitos, sub ijsse
temerè non seruatis ordinib. in aduersos colles: indeq; aucta hostiū multitudine depulsos
in uallē, cū aliquādiu dimicassent, tandē dissipatos esse: & episcopos quidē fugiētes perijs-
se, legatū uerò cum Despote & Francobano ad munitionem curruum sese recepisse, ibiq;
ancipiti pugna aliquandiu dimicatū esse: donec Lescus Bobricius, qui audendo, hortan-
doq;, uim hostium potissimum sustinuerat, multis uulnerib. confossus cecidit. Ibi uerò ce-
dentibus iam Vngaris, in currus impetū factum esse à Turcis. Id animaduertentē regem
cum Huniade accurrisse, hostemq; ferocem ad duo millia passuum submouisse. Reuersos
deinde diuersis locis pugnam suorum restituisse, & omnem barbarorū equitatū in fugam
egisse. Inde nostros ad prędam uersos, fortè in camelos onerarios incidisse: eorum aspectū
& odorem insuetū equos non tulisse, nec regi, aut retineri à sessoribus potuisse. Regem in
terim cum paucis equitibus ad Ianizerorum aciem peruenisse. Ibi cruentum fuisse præliū:
& iam Turcæ penitùs ad fugam spectabant, cum nostros partim camelorum occursu, par
tim falsa interfecti regis fama perturbatos conspexêre: ibi uerò cohortati sese mutuò Iani-
zeri instaurant præliū. Huniades uerò uisa suorum perturbatione & fuga, regem nequic-
quā inter cōfertissimos hostes pugnā cientem reuocare conatus est. Ad extremū is excus-
sus ab equo saucio, Ianizerorū telis obrutus est. Huniades cum regis occisi cadauer recu-
perare non posset, omnibus diffugientibus, ipse quoq; cum paucis Valachis meliori se for
tunæ seruauit. Ita ferè, quāuis pluribus uerbis, Callimachus. Nec barbari, equitatu destitu
ti, persequi fugientes Vngaros atq; Transalpinos, ac ne currus quidem & castra usq; ad ter
tium diem oppugnare ausi sunt. Nox enim pugnantes adhuc opprimens, incertam eis fe-
cerat uictoriam: & insidias autem timebant. Tertio demum die castra, immaniter trucida-
tis ægrotis & saucijs, direpta. Iulianus Cardinalis fugiens, à Transalpino nauiculatore, cū
per Danubium ueheretur, propter aurum quod secum ferebat, occisus, & in profluentem
nudus deiectus perijt. Callimachus in ualle quadam à latronibus spoliatum, & à Grego-
rio Sanocio prætercurrente conspectum, & cum exprobratione perfidiæ increpitū, perijs-
se scribit. De Polonis duo tantū ex eo prælio euasêre, Ioannes Ressouius, qui postea Cra-
couiensis episcopus: & Gregorius Sanocius, cuius modò meminimus, qui Leopoliensis
archiepiscopus fuit. Cecidêre autē insignes maximè duo fratres Tarnouij, Maior & Gra-
tus, & Martinus atq; Stanislaus, Zauissij Nigri filij. De omni exercitu, qui uiginti millia
pugnatorum non excessisse existimatur, uix quintam partem eo prælio desideratam esse,
& tamen uix tertiam euasisse, multo pluribus in cœno ac longa fuga absumptis: Turcarū
autem ad octoginta millia, ut uult Dlugossus noster: secundum Bonfinium autem supra
triginta millia (cum fuissent sexaginta) periêre. De captiuis Polonis Paulus Grabouius,
qui Chelmensis episcopus, Albertus Zichlinius, qui procancellarius regni, Ioannes Van-
tropca Strelcius, qui canonicus Cracouiensis, & præpositus apud S. Michaëlis, Andreas
Sennenius, Ioannes Borouinius, Martinus Choranzicius, & Petrus Lathossinius, postea
mirabiliter euaserunt. Duodecim uerò alij ingenui adolescentes Poloni Adrianopoli,
cum ab Amurathe ex omni captiuorum numero propter eximiam formam secreti, ut cir-
cumcisi pro catamythis & cinœdis essent, & in cubiculum tyranni deducti fuissent, in ne-
cem

Vvladislai uirtus & audacia.

Bassa Asiaticus à rege interfectus.

Turcarum timor post uictoriam.

Polonorum strages.

Polonorum captiuorum eximia uirtus.

cem eius coniurarunt:peregissentq; facinus præclarum, & omnibus seculis memorabile, nisi in ipso articulo à Bulgaro,quem unũ socium consilij adhibuerant,proditi essent. Atq; ij tamen,ubi rem palàm esse cognouerũt,ne tyranni siue libidini,siue crudelitati essent obnoxij,obditis ostio pessulis,armati inter se concurrerunt,& mutuis uulneribus fortiter ceciderunt.Accidit autẽ clades hæc anno à Christo nato millesimo quadringentesimo quadragesimoquarto. Regni uerò Vvladislai in Polonia quidẽ undecimo, in Vngaria uerò quinto,cum is uicesimum ætatis suæ annum uix dum egressus esset. Fuit autem Vvladislaus hic procera statura,facie fusca,sed honesta,ac dignitatis plena, capillis nigris, laboris & inediæ patientissimus,abstemius,iusticiæ & religionis cultor eximius:probitate, comitate & clementia etiam in hostes singulari,liberalitate propemodũ nimia: animi uerò magnitudine tanta,ut nihil humile cogitaret,nulla difficultate ab eo quod consultò instituerat,auelli se pateretur.Deniq; summa in eo fuerunt omnia,quæ maximos & optimos principes decent: Poloniæ quidem, totus in Turcicum bellum intentus, minorem quàm debuit curam gessit: eiusq; regni non modò ærarium in alienam rem exhausit, uerumetiam reditus profusis largitionibus extenuauit.Sed ne ob hæc minus grata esset apud Polonos eius memoria,consequentia tempora effecerunt.

1444.ann.

Vvladislai regis effigies,mores & studia.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM LIBER XXII.

INTERREGNVM.

Rumor incertus de rege.

POsteaquam in Polonia de clade regia incerto primùm rumore, deinde & sermonibus eorum qui fuga euaserant,percrebuit,ingens mœror atq; luctus mẽtes omnium peruasit. De rege ipso, uiueretńe,an cæsus esset,certum sciri non poterat.Non deerant tamen in Vngaria, qui euasisse eum, & uel Constantinopolim, uel Venetias,uel in Moldauiam, uel in Transalpinam peruenisse affirmarent: nõnulli etiam in Rascia siue in Albania cum exercitu incolumẽ esse dictitabant. Et quanquam uarietas suspecta esse poterat,credebatur tamen id quod maximè optabatur, donec residere sensim & languescere ea fama cœpit. Tũc uerò missi publicè in Thraciam, Græciam & Bulgariam Ioannes Ressouius, & Aegidius Suchodolius,perquisitum regem,nihil tamen explorati retulère. Dum autem hæc ita fiunt, Poloni proceres inducias annuas cum Bernardo & Boleslao ducibus Oppoliensium publicè pacti sunt Glogouiæ: quę argumento sunt,orto à latrocinijs mutuis initio,ne ab armis quidem temperatum esse. Conuenit autem,ut captiui utrinque data cautione dimitterentur: Polonis cum aliquo alio bellum gerentibus, ut liceret ex Oppoliensi agro commeatum petere:duces uerò illi ne cui aduersus eos opem ferrent,ńe ue suos homines ferre paterentur,ac ne transitum quidem præberent per ditionẽ suam latrunculis & hostibus Polonorum: si quid iniuriæ damnìue datum esset alteris ab alteris, de eo bini utrinque arbitri certis locis conuenirent,ac deciderent. De uniuersa autem controuersia, ut Vvladislai regis, si is reuersus esset,arbitrio staretur, si cum Polonis proceribus rem non composuissent: promittebant enim ob id uenturos se esse in Poloniam. Cum Vvratislauiensib.quoque & Namislouiensibus & Nouoforensibus tertio pòst anno decennes induciæ factæ ijsdem ferè conditionibus. Porrò Opauiensium,Ratiboriensium,Cessinensium, Osuencimensium,& Toscensium duces eo ipso anno Cracouiam cùm uenissent,pacem & concordiam cum regibus & regno Polonorum redintegrarunt. Vnde satis euidens est, non leues offensas tunc Polonis cum uniuersa Silesia intercessisse,ex quo tempore rex Vngaricis negocijs,& Turcico bello distentus erat:quæ tamen magna ex parte sopitæ sunt, incerto adhuc rumore de morte eius. Cæterùm ubi cognitum est, Vngaros alium sibi regem, Ladislaum posthumum Alberti Cæsaris filium, nondum quinquennem, creasse, Poloni quoque ad XXIII. diem Aprilis insequentis anni post amissum regem Siradiæ comitia sanè frequentia de rege creando habuère: atque ibi in Sbignei Cardinalis sententiam, quamuis aduersantibus nonnullis, qui expectandum adhuc censebant, decretum factum est, ut Cazimiro Vvladislai fratri regnum mandaretur. Facillimè & æquo animo fratrem fratri cessurum, si is uel post aliquot annos reuerteret. Missi legati quos episco-

Silesiorum cũ Polonis offensæ mutuæ compositæ.

Cazimirus à Polonis rex creatur.

episcopi ediderũt,ad Cazimirum in Lithuaniam,qui eum re tota suspensa,ad alia comitia, quæ Petricouiam ad XXIIII. diem mensis Augusti indicebantur, euocarent ad consultandum in commune,& constituendum de Republica Polona,rege orba. Et Polonorum quidem legatos ille absq; certo responso dimisit:suos uerò ad conuentũ Petricouiensem cum his mãdatis misit. Debilitatũ se ægritudine ex aduerso casu fratris, uenire eò nõ potuisse,& inopem esse consilij,præter,quòd immatura sibi ea de surrogando rege cõsultatio uideretur: se quidem,dum adhuc incerta essent omnia,neq; regnum,neq; administrationem ullam suscepturum esse. Videri aũt sibi,ut ij deinceps quoq; summæ rei præessent, quos Vvladislaus in Vngariam discedens,uicarios & gubernatores reliquisset. Non acquieuit in eo respõso cõuentus.Itaq; placuit, ut octo principes senatus ad Cazimirũ proficiscerentur,ac disertè ad regnum suscipiendum eum uocarent:si renueret,aut cũctaretur, alium sibi quæsituros esse. Neq; enim tutum sibi esse,neq; consultum reipublicæ, diutiùs principe carere. Perstabat in sententia Cazimirus, siue quòd de fratris uita nõ desperaret, siue quòd Lithuani proceres ęgrè eum à se dimitterent,libertatis,& lenis,ne dicã lenti imperij,dulcedine degustata:ac ueriti, ne absente eo Michaël Sigismundi filius dominatũ arriperet,interfectiq; patris pœnas à se expeteret:aut si cui alij principatus à Cazimiro mandatus esset,ne is profusas ipsius donationes in se retractaret: adhæc Luscum & Podoliam in suam ditionem redigere cupiebant.Id autem,si regnum susciperet Cazimirus,cõmodè fieri non posse iudicabant. Nec tamen Cazimirus regnũ penitùs repudiabat. Vbi per Lithuanos stare,quo minus Cazimirus tũc regnum delatum acciperet, animaduersum est, actum est cum eis diligẽter:sed nihil impetratum.Itaq; discedebant re infecta legati, testati sese, Polonumq; nomen omne functum esse officio suo,quod paternum,fraternumq́; regnum Cazimiro detulissent. Deinceps aliter sibi prospecturos esse. Regina Cazimiri mater,quæ ea de re in Lithuaniam legatos antecesserat,filium,ut saniore cõsilio uteretur, nequicquam obsecrabat: quem ubi obstinatum uidit,à legatis impetrauit,ut referre illi de re tanta ad Lithuanorum & Russorum conuentum liceret.Ad octauũ Idus Ianuarij sequentis anni,qui fuit post Christũ natum 1446.eum certũ responsum Polonis daturũ esse. Vbi tempus id aduenit,frequensq; nobilitas cum proceribus Petricouiã conuenit, uenêre sex legati à Cazimiro & Lithuanis,differri adhuc rem postulantes: quod ni fieret, bellũ comminantes,propterea quòd Cazimirus armis ius suũ persecuturus esset: quẽ tamẽ dicebãt in principatu Lithuanorũ acquiescentẽ,regnũ non appetere.Irritati hoc responso Poloni, alium regem creare sibi statuunt. Sed cùm ad rem uentũ est,pœnitentia nonnullorũ mentes subijt,metuentium ne graues inde motus existerent. Veniebat enim in mentem, Cruciferos,orto inter Polonos & Lithuanos dissidio,minimè defuturos esse occasioni uexandæ & infestandæ Poloniæ. Quare placuit rursus rem in tertiũ mensem differre, & interim adhuc Cazimiri animum pertẽtare. Missi ad id Prædiborius Conespolius Sendomiriensis,& Sciborius Sarleius Sciboricius Inouuladislauiensis castellani,qui authores compendinandi in senatu fuerant,nihilo æquius responsum retulerunt. Itaque ad uicesimamoctauam diem Martij,cum frequens senatus Petricouiam conuenisset,cunctusq́;,quo religiolius reipublicæ consuleret, sacris CHRISTI IESV mysterijs procuratus esset,inita de rege creando suffragia,ea tamẽ cõditione, ut Cazimiro etiam tum acceptandi regni locus relinqueretur: persuadebant enim sibi cõplures, mutaturũ eum esse sententiam,ubi intelligeret, alium regem creatum esse. Et episcoporum quidem sententiæ ferè in Fridericum marchionem Brandeburgensem, qui iam antè gener & successor Iagelloni regi destinatus fuerat,inclinabat: præter Paulum Gizicium Plocensem episcopum,qui ad alterutrum de ducibus Masouiorum Vvladislao & Boleslao,regnum deferebat: hunc secuti Ioannes Cizouius castellanus, Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, Lucas Gorcanus palatinus posnaniensis, & maior pars senatus, & pleraq; omnis nobilitas, Boleslaum regem edebant. Itaq; in hanc sententiam senatusconsultum factum, & Boleslaus à Vincentio archiepiscopo Gnesnensi rex renunciatus: designatiq́; quinq; de primoribus oratores ad eum,si Cazimirus ante Pentecosten mutatæ uoluntatis significationem nullam dedisset. Ibi Cazimirum,cum de his quæ Petricouiæ acta erãt, celeriter certior factus esset,pœnitere uehementer consilij sui cœpit:nec modò speratum regnum se amisisse dolebat,uerùm etiam de principatu Lithuanorum, ac de uita deniq; in periculum se uẽturum fore propediem augurabatur:non ignorabat,impigrum esse Boleslaum,et sibi merito suo inimicum:Michaelem uerò hostem itidem suum, generum eius esse: in eumq; rursus Lithuanorum & Samagitarũ studia inclinata esse,alienatis à se animis: quòd molestè ferrẽt,

Comitia Petricouiæ.

Lithuanorum consilium de retinendo Cazimiro.

Reginæ studiũ in eucbẽdo ad regnum filio.

1446.ann.

Comitia Petricouiæ.

Boleslaus Masouius rex à Polonis creatus est.

Cazimirũ pœnitet non suscepti regni.

Gastoudi

Gastoudi potẽtia & authoritas.

Gastoudi arbitratu sibi imperari: & meminerat aliquoties iam insidias à coniuratis capiti
suo & ferro, & ueneno comparatas esse, etiam ab his quos charissimos & intimos habue-
rat: in quibus Suesta quispiam Russus fuit, quẽ tantoperè dilexit Cazimirus, ut in eodem
cum eo lecto cubaret. Cogitabat ergo, si secundis rebus suis, septies tamẽ petitus, ægrè in-
sidias depulisset, quid futurum esset aduersis? Itaq; consultores suos, & ipsos per se pecca-
tum suum agnoscẽtes, reprehendebat: & ad matrem secretò misit, petens, ut erratum fuũ,
si quo modo posset, corrigeret. Nec segniter ea proceres atq; nobilitatẽ pro filio prehen-
sauit, multa largiendo, plura pollicendo. Nec difficulter minores Polonos induxit, ut cõ-
uentum apud Belzice agerent, indeq; Petrum Curouium castellanum Sandecensem ad
Cazimirum mitterent. Is ubi cupere eum iam regnum renunciauit, regem eum nobilitas,
quæ frequens Cracouiam conuenerat, renunciabat, reclamante Sbigneo, & nõnullis alijs

Sbignei graue consilium.

proceribus, qui leuitatem multitudinis reprehendebant, quòd nulla propria Cazimiri le-
gatione expectata, soli sine cæteris Polonis de re tanta statuerẽt. Itaq; reiecta res ad maio-
res Polonos: ad quos Ioannes Pelecius legationem sibi desumpsit. At illi Coli conuentu
acto, in Cazimirum ipsi quoq; rursus animos inclinant: & abrogata Boleslai electione, le-
gationem nouam ad Cazimirum decernunt, ut ad penultimam diem Septembris Parso-
uiæ, siue usquam alibi in finibus Lithuaniæ inter Breste & Parsouiam conuentum secum
ageret. Deinde & minores Poloni ad XVIII. Cal. Septemb. Corcini conuentum rursus
egerunt, & Colense decretum approbarunt. Erant enim complures de proceribus atq; no-
bilitate, qui amplas patris, fratrisq; Cazimiri profusa liberalitate possessiones nacti, uere-
bantur, ne Boleslaus, regnum adeptus, irritas eas faceret. Et fit ferè, ut priuatæ res publicis
præferantur. Conueniunt ergo frequentes proceres ad cõstitutam diem Parsouiam. Ca-

Cazimiri tergiuersatio.

zimirus uerò diu frustrà expectatus, & admonitus ut ueniret, negauit ullã se significatio-
nem uoluntatis suæ de suscipiendo regno, aut de conuentu pariter instituendo, dedidisse
Petro Curouio: sed matris & quorũdam Polonorũ procerũ sibi amicorũ precib. adductũ
se Breste uenisse. Si quid secũ fortè Poloni agere uellent, illuc ad se uenirẽt. Nimia tũc erat
nostrorũ hominũ patientia, & misera propemodũ conditio, qui barbaricũ fastum & ludi-
ficationem tam æquis animis ferrent. Et tamen miserunt ij sex de primorib. ad eum Breste:
nam uniuersos proficisci nõ placuit, ne qua ui ad iniqua pacta adigerentur. Dicebatur e-
nim Cazimirus nõ exiguã Lithuanorũ atq; etiam Tartarorum manũ secum habere. Eam

Cazimirus cõditiones fert Polonis.

uerò conditionẽ ille legatis tulit: non aliter se suscepturũ regnum, nisi Podolia, Luscum &
Olescum Lithuanis redderentur. Quam cum nostri non acciperent, & re infecta recedere
pararent, insusurrarunt nonnulli de nostris Cazimiro, in manu ei fore suscepto regno, ut
per se ipse faceret ea, quæ tũc aliunde postularet. Ita patrem eius Melstinio, ita Suitrigello-
ni, ita Vitoudo deniq; eas ipsas ditiones concessisse. Placuit Cazimiro consilium. Sic tan-
dem Polonorum desiderijs assensus est, & ad octauum demum Calend. Iulij sequẽtis an-
ni in Poloniam ad suscipiendum regnum uenturum se esse recepit. Per pulchrè autem re-
gni, ut ita dicam, crepundia auspicatus est, mox enim, quemadmodum Dlugossus memo
rat, Lomazos & Polubice à præfectura Parsouiensi & à Polonia abstraxit: ut iam tunc cre
dõ documentum daret, meritò sibi à Polonis supplicatum esse. Ita tunc discessum est. Nec

Pax cum Ratiboriensibus & Cessinensib. ducibus.

multo pòst Nicolaus & Venceslaus Ratiboriensium, & Boleslaus Cessinensium duces
aduenientes Cracouiam, pacem cum Polonis, reddita Sbigneo episcopo Cracouiensi Se-
uería, fecerũt. Per eadem tempora Ioannes Huniades in Vngaria magnas res gessit. Non
multo enim post Varnensem cladem, cum à Transalpinẽsi palatino Dracula, à quo ex ad-
uerso prælio fugiens captus erat, dimissus esset, coacta ualida armatorum manu, Turcas
Rasciam infestantes ad Sauum fluuium nocturno prælio profligauit: mox Vlricum Ciliæ
comitem, Croatiæ & Slauoniæ finitimæ, ut in interregno imminentem, peruastata ditio-
ne eius, ad deditionem compulit. Inde cum ad comitia Vngarorũ, quibus rex creatus est
Ladislaus puer, uenisset, omnium consensu prorex siue gubernator factus, Transalpinen-
sem Valachiam cum infesto exercitu ingressus est: uastatisq; agris, Draculam cum uno fi-
lio cœpit & interfecit, alterum uita & libertate donauit: regem à Friderico Cæsare, ubi edu
cabatur, bello repetijt: & Austriam, Styriam, Carinthiamq; uexauit: nec tamen peruicit, ut
Ladislaus Vngaris redderetur. Ac ne Bohemis quidem efflagitantibus is missus est. Itaq;

Georgius Podiebradius gubernator Bohemiæ.

ibi Georgij Podiebradij nutu & arbitrio cuncta gerebantur. Ita simili quodam fato
tria hæc regna tunc, ut aliàs nonnunquam, erant. Sed nos iam
Cazimiri regnum ordiamur.

CAZI-

CAZIMIRVS TERTIVS REX.

1447. ann.

IGITVR anno Christi 1447, Cazimirus insigni Lithuanorum & Russorum co
mitatu stipatus, uicesimaquinta die Iunij, quemadmodum conuenerat, uenit Craco-
uiam: insequenti die ritu solenni coronatus est: tertia de more castellano Cracouiensi
coronam, Palatino sceptrum, Poznaniensi uerò palatino pomum, & Sendomiriensi
gladium præferentibus, in forum urbis ad recipiendum ab oppidanis iurisiurandum de-
scendit. Ibi priusquam præparatum sibi solium ascenderet, controuersia inter episcopos
ac duces Mazouiorum Vuladislaum & Boleslaum (nam Cazimirus anno superiori
obierat) de loco, utri dextrum regis latus tenerent, orta, reuerti regem in arcem re infecta
coëgit. Cessêre tamen postea duces episcopis. Accidit autem res ominosa inter solennes
ceremonias. Nam cùm de pagis aliquot Tinecensi monasterio subiectis pecudes pigne-
ratæ ob negatam regi nouo inusitatam procurationem siue stationem essent, mulieres
rusticanæ pecudes suas secutæ, eiulatibus, & lamentis, non sine molestia, & fremitu o-

Mogilensis monasterij incendium.

mnium, templum impleuerunt. Monasterium quoq; Mogilense, quo die Cazimirus Polo-
niæ fines attigit, totum fortuitò incendio conflagrarat. Nec sanè fefellit omen: sensêre e-
nim pressuram ecclesiæ, & monasteria posteà hoc rege regnãte. Consultatum deinde est,
utrum de duobus rex pontificem Max. agnosceret: Felicem'ne, à quo oratores ea de re
aderant: an Nicolaum quintum, qui Eugenio mortuo nuper successerat, & literas ad re-
gem miserat. Hunc agnoscere placuit: missiq; ad eum legati, Vissota Gorcanus, præposi-
tus Poznaniensis, & Petrus Samotulius castellanus Callissiensis, impetrarunt regi de-
cem millia florenorum in subsidium contra Tartaros, quæ ordini ecclesiastico in Polonia
imperata sunt: itemq; facultatem conferendi nonaginta sacerdotia, quæcunq; in prouin
cia Gneznensi uacatura essent, & ad ius summi pontificis pertinerent. Petierant autem ij
regio nomine decimam decimæ, & ius omnium sacerdotiorum in tota Polonia confe-
rendorum, & pensionem siue denarium S. Petri. Sed ea negata sunt. Nec multo pòst Fe-
lix in gratiam Nicolai certis pactis interuenientibus, omni iure pontificatus se abdicauit,
& concilium Basiliense solutum est, cum acta eius Nicolaus approbasset. Peractis ritè
noui regni ceremonijs, dimissisqúe, & extra portam honoris causa deductis Lithuanis

Sigismundi Lithuani repulsa.

proceribus, rex Cazimirus in maiorem Poloniam comitante matre profectus est: & cũ
esset Calissiæ uenit ad eum Michaël Sigismundi Lithuanorum ducis filius, supplex &
prostratus ad pedes eius, reddi sibi paternam hæreditatem petens: nihil tamen æqui im-
petrauit. Poznaniam ubi rex aduenit, tota urbs fortuito incendio conflagrauit. Quam
calamitatem infelicium ciuium, rapacitas regij comitatus auxit. Sed rex insontes suppli-
cio capitis animaduertit. Lublinum quoque, Znena, Siradia, Bochnia, & Xianzum op-
pida eodem anno arserunt. Comitia deinde Petricouiæ ad diem diui Bartholomæi me-
moriæ sacrum habita: in quibus leges quasdam rex de amplissimi consilij sententia con-
didit: pacem & pacta conuenta Vuladislai fratris cum Cruciferis approbauit: missisq; ad
eos uicissim legatis, iusiurandum secundum ea ipsa pacta ab eis exegit, rogatus aũt à pro

Postulata Polonorum à rege negata.

ceribus, ne quid eorum quæ in Polonorum ditione essent aut fuissent, Lithuanis concede
ret: proficiscens in Lithuaniam, ut graues & prudentes uiros de Polonico senatu secum
duceret: Theodorico Buzacio præfecto Podoliæ, qui arces quasdam à Lithuanis inter-
ceptas recuperarat, ut ueniam daret: omnia de Lithuanorum, quos secum habebat, con-
silio negauit, & properè in Lithuaniam secessit. Quo quidem facto additi sunt animi im-
probis & sceleratis hominibus, ut furtis & latrocinijs non modò uias publicas, sed pagos
etiam ac domos equestrium hominum, & oppida infestarent, rege interim in Lithuania
uenationibus assiduis uacante, & neutiquam curante res Polonicas. Itaq; impunitate cre
uit licentia, adeò ut nostri quoq; non pauci, de nobilitate latrociniorum societatem, cum
Silesijs & Vngaris inirent, præfectis regijs, & senatoribus nonnullis, si non fauentibus,
certè conniuentibus. Multorum tunc mercatorum merces prope Grebouiam direptæ:
multi item pagi in ora, Velunensi direpti & incensi: Bendinum quoque in oppidum do-

1448. ann.

Comitia Lublini cum Lithuanis.

lo captum, & exustum. Sequenti anno sub finem Maij, comitia cum Lithuanis apud Lu-
blinum habita sunt. Postularunt Lithuani, ut sibi æquo iure fœdera cum Polonis essent,
utque caput illud, quo Lithuania Poloniæ Vuladislai Iagellonis diplomate adiungitur
& inseritur, de fœdere tolleretur: itemq;, ut Podolia, Olescum, Vetli, Lopatinum, & Grod
lum territoria, quæ præter ius sibi adempta esse asseuerabant, redderentur. Ad hæc, ut
commodè & placidè Poloni responderent, neq; Lithuanorum animos à se alienarẽt, rex

 pe-

Polonorum responsum.

petiuit. Re in consultationem posita, responsum est: Commodiorem uiam ad retinendos Lithuanorum animos non esse, quàm ut Lithuani, Rusiiq; omnes Polonorum, regno atque nomine, abrogato principatu suo, censeri se deinceps uelint. Quod cùm illi abnuerent, tunc demum ad postulata eis responsum est, primùm quod attineret ad fœdera, rectè ea à Vuladislao rege, & Vitoudo constituta ac descripta esse: nec esse, quod querantur de iniquitate fœderum Lithuani, quibus libertatem, nobilitatem, immunitates, & multa præterea præclara adepti essent: non licere autem Polonis quicquam de ijs mutare, ne penitùs ea labefacerent. Podoliam à Cazimiro magno rege, submotis Tartaris quæsitam, & Camenecia, Chaceno, Cecinis, Bacota, Mezibozo arcibus, & quibusdam alijs castellis munitam, à Ludouico deinde possessam, ad Iagellonem quoq; unà cum regno peruenisse: ab eo primùm Melstinio, deinde Suitrigelloni fratri, ad extremum Vitoudo ad tempus concessam esse: morte Vitoudi ad ius Polonorum redijsse, prouidente etiam ipso Vitoudo paulò antè obitum, & sacramento præfectos adigente, ut non nisi regi eam traderent: idq; ita factum esse. Nam de Olesco, Vetlis, Lopatino, Lusco, & Grodlo, extare etiam apud se diploma, Sigismundi magni ducis Lithuanorum, testatum facientis, ea ad Poloniam pertinere: superesse etiam inter ipsos, qui hæc ita se habere meminissent. Ita tunc responsum Lithuanis, conuentusq; solutus est. Venerat eò Baptista Camerinensis episcopus, legatus à Nicolao Pontifice Max. & auream rosam dono regi attulerat: sed Cracouia demum, rege eò reuerso, dimissus est. Nullum autem honorem ei Cracouiam uenienti Academiæ præsides habuêre, propterea quod affirmarent, nõ Nicolaum, sed Felicem iustum esse pontificem, quippe qui Eugenio ritè amoto, à concilio Basiliensi suffectus esset. Necdum enim de cessione Felicis increbuerat. Paucos dies Cracouiæ rex commoratus, cùm inducias cum Silesiorum ducib. in unum annum prorogasset, in Rusiã, profectus est, ad sedandos motus Moldauicos. Stephano & Heliæ fratrib. palatinis uita defunctis, huic quidẽ Romanus, illi uerò Petrus, filij in dominatu successerãt: ex his Petrus Ioannis Huniadis, qui Vngariam pro Ladislao rege gubernabat, ope fretus, Romanum eiecit: erat autem Romanus consobrinus Cazimiri regis: eiectus in Podoliam profugit. Hunc ergo reducere Cazimirus, & res inter dissidentes patrueles componere uolebat. In itinere autem certior fit, Romanum ueneno sublatum esse: itaque accelerauit iter, Russosq; Præmislienses. Leopolienses, Belsenses, Chelmenses, & Podolios arma sumere, & se sequi iussit. Sublato enim æmulo detrectabat Petrus iusiurandum in uerba regis, quod prius per legatos obtulerat: detrectabat enim Petrus imperiũ eius, Leopoli cùm esset rex, uenit ad eum matertera, Romani extincti mater, cum ducentis equitibus Valachis: ac equites quidem, fide eorum commendata, præsenti pecunia subleuauit: materteræ uerò Colomeiam concessit. Cameneciam deinde cum uenisset, ingenti Podoliorum lætitia, & liberalitate exceptus est. Inde legatos ad Petrum palatinum misit, Petrum Odrouanzum palatinum Rusiæ, & Prædiborium Conespolium castellanũ Sedomiriensem, & præfectum Præmisliensem, cũ his mandatis, ut ille ad se ueniret, atq; in uerba sua iuraret: Michaëlem uerò Sigismundi ducis filium profugum ut sibi traderet. Nam is cum insidiari capiti suo regem intelligeret, è Lithuania in Mazouiam ad socerum, inde in Prusiam: & cum ne ibi quidem tuto esse posset, in Silesiam, ad extremum in Valachiã profugerat. Et ad præstandum quidem iusiurandum uenturũ se esse Petrus, accepta à rege fide, recepit: Michaëlem uerò, qui ad se cõfugisset, ut proderet, neq; ex fide sua, neq; ex dignitate regis fore respondit: sed iussurũ se, deinceps ut finibus suis excederet. Itaq; ad Tartaros is deinde profugit. Non expectauit autem rex Petrum: sed missis ad eum quatuor legatis, Chocimi promissum iusiurandum absens ab eo consiliarijsq;, & nobilitate Moldauica accepit: quo disertè illud cauebatũ, irrita fore, esseq; fœdera, quæ Petrus & Valachi cũ quibusuis hominib. atq; principib. prius icissent: quib. uerbis Vngari potissimũ designabantũ: ipsum autẽ palatinum uẽturum, esse ad regem intra tres menses, posteaquam accitus fuerit, datumq; iusiurandum in uerba eius iteraturum: missis autem Chocimum legatis rex ipse propriè in Lithuaniam, ut tempori ad comitia, Nouogrodecensi adesset, se recepit. Venerat autem ad eum Tartarorum principis legatus Cameneciam, auxilia contra Petrum Valachum pollicens: eumq; rex cum secretis mandatis dimiserat. Vix autem in Lithuaniam ad constitutum locum uenerat, cum Tartari rapidi torrentis in modum in Podoliam populabundi sese diffuderunt, ferro & igni cuncta uastantes. Quos tamen Theodoricus Buzacius præfectus Podoliæ, cum expedita manu, angustis & impeditis in locis, palatos aliquoties adortus, non leuibus incommodis affecit, multosque captiuos

Luscum iuris Polonici.

Huniades gubernator Vngariæ.

Legatio Cazimiri regis ad palatinum Valachiæ.

Tartari Podoliam uastarunt.

uos liberauit. Reuertentes autem Tartari, à Iurza Russo siue Lithuano, ad Braslauiam comiter accepti sunt: unde aucta est suspicio, eos siue à rege, siue à Lithuanis subornatos, Podoliam uexauisse. Per hæc tempora Vincentio Cotto archiepiscopo Gneznensi mortuo, Vuladislaus Oporouius episcopus Vuladislauiensis, à maiore parte collegij in gratiã regis suffectus est. Ei uerò in Vuladislauiensi episcopa, Nicolaus Lasocius, à Nicolao Pontifice maximo, contra uoluntatem regis, qui Ioanni Gruscinio fauebat, successor datus est. Nec tamen possessionem bonorum, rege per præfectos prohibente, adeptus est Lasocius: anno autem sequenti, peste apud Camerinum ne uiuis sublatus, liberam Gruscinio episcopam reliquit: uir ingenio, solertia, doctrinaq; singulari, cuius etiã cõsilio Ioãnes Huniades multũ usus esse ferũ. Hoc ipso anno, Ioannes Huniades, cum accepisset Amurathem Turcarum principem, in Vngaros arma sumere decreuisse, ultro cum uigintiduobus millibus Vngarorum, & auxiliariorum obuiam hosti in Bulgariam, ad Schitnizam fluuium processit, adiunctis sibi in societatem belli palatino Transalpinensi, & Alexandro Albanensium principe, quem Turcæ Sanderbeccum appellarunt, qui ab Amurathe defecerat. Nam Georgius Rasciæ Despotes, cùm post Varnensem cladem dominatum suum Amurathis munere recuperasset, fidem datam barbaro seruauit. Nec tamen Alexander ad condictum locum, tempusqúe occurrit. Triduo ibi à mane usque ad uesperum infestis animis dimicatum est. Ad extremum superant hostium multitudine, defatigati Vngari succubuêre. Nec tamen Turcis incruenta cessit uictoria. Trigintaquatuor millia Barbarorum in ijs prælijs cecidisse feruntur, Christianorum uerò ferè octo millia. Huniades fuga saluti suæ consuluit: sed cum in Despotæ manus incidisset, ab eo detentus, ac deinde certo pacto dimissus est, dato pro se obside Ladislao filio: quem tamen paulò pòst comminatione belli repetitum recepit: Despotaq; contra Turcas, ditionem eius propter dimissum se infestantes, cum exercitu præstò fuit, & inopinato aduentu suo perterritos hostes in fugam egit. Nec diu postea uixit Amurathes: moriens Mahometi filio, quem uiuens successorem sibi designarat, imperium reliquit. Sed nos nostra repetamus. Insequenti anno, cum Michaël dux profugus Starodubum, Nouogrodum Seueriense, & nonnullas alias munitiones in Rusia Moschis finitima auxilio Tartarorum intercepisset, tumultuariasq; regis copias fudisset, maiore mole rex cõtra eũ arma mouit: eiectoqúe eo, munitiones interceptas recepit. Dum autem in Lithuania commoratur, Sophia regina, & Sbigneus cardinalis, missis in Vngariam Ioanne Zagorenio magistro curiæ reginæ, & Ioanne Dlugosso maiore canonico Cracouiensi legatis regio nomine, perniciosum inter Ioannem Huniadem, & Ioannem Iscram bellum, Polonis quoque propter uicinitatem (nam in Scepusiensi ora gerebatur) metuendum, pace inter eos facta, interceperunt. Decembri demum mense rex in Poloniam ad comitia Petricouiensiã reuertit: ubi magna exorta est inter proceres, de prærogatiua loci, & sententiæ dicendæ controuersia, propter Sbigneum episcopũ, cui à duobus pontificibus, prius cardinali presbytero designato, Nicolaus paulò antè insignia eius honoris miserat. Nam illo in senatum ueniente, Vuladislaus archiepiscopus, ne principem locum amitteret, cum omnibus maiorum Polonorum proceribus, qui & ipsi prærogatiuam illam, ad minorem Poloniam à se transferri nolebant, discessit. Volunt enim cardinalem etiam presbyterum, & diaconum maiore esse dignatione, quàm episcopum, & Archiepiscopum, atque etiam patriarcham. Rex nihilominùs cum his manserant, senatum habuit, Friderici Cæsaris legationem, pro Vuladislao Mazouiorum duce propinquo suo postulantem, ut rex eum Rauam atque Belsum, quæ rex reposcebat, secundum fratres, absque liberis defunctos, retinere pateretur, audiuit, & causam illam cum Vuladislao, in aliud tempus reiecit. Expostularunt grauiter cum rege maiores Poloni, de senatu se absentibus habito: & ut archiepiscopus principem, in senatu locum retineret, contenderunt. Sed negauit rex id sibi in manu esse: quando sic uisum sit Pontifici, authoritati eius stari oportere. Ad extremum, ne quo obstaculo controuersia illa esset reipubl. exoratus Sbigneus Petricouia discessit, archiepiscopo quoque discedente. Liberius deinde habita sunt consilia, de repub. quibus nonnulla salutaria statuebantur. Sed ea cuncta mox irrita fuêre, cum rex, proceribus petentibus solenne iusiurandum, quòd ritè, & secundum leges regnum administraturus esset: dare, & regum superiorũ acta, constitutiones, & beneficia quæuis publicè, & priuatim concessa, rata habere, ne quid Lithuanis suis detraheret, recusaret. Sequenti anno, nempe 1450, ueris initio conuentum rex egit Cracouiæ, cũ solis minoribus Polonis, de inquirendis, & cohibendis furtis, & latrocinijs, quæ impu-

Tartari comiter accepti à Lithuanis.

Vngarorum expeditio contra Turcas.

Huniades captus à Despote Rasciæ.

1449. ann.

Cardinalis dignitas.

Cardinalis & Archiepiscopus è comitijs discesserunt.

1450. ann.

Petrus Saffranecius de latrocinio suspectus.

nitate admodum inualuerant, etiam inter primos de nobilitate: nominatimq́; Petrus Saf-
francecius, uulgò magna infamia laborabat. Et placebat primoribus inquisitionem uul-
gò haberi. Verùm Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, cuius magna erat, apud
nobilitatẽ gratia, & authoritas, eam rẽ dissuasit, non ꝙ faueret is furib. & prædonib. sed ꝙ
agi quicq́;, & statui publicè cũ rege nollet, aduersus uniuersæ Poloniæ cõsensum. Conue-
nerat enim inter proceres superioribus comitijs, ne pro iusto rege Cazimirum haberent,
quoad is iusiurandum, quod à se petebatur, præstitisset. Reuera tamen nimium (ut fit)
nonnulli proceres sanguini suo, & necessarijs indulgebant, quo maiorem sibi potentiam
cõpararent. Itaq; soluto conuentu, creuit magis perditorum hominum licentia, & iam re-
gi quoq; ipsi Saffranecius insidias tendere dicebatur. Misit deinde rex Petrum Odrouan-
zum, & Prædiborium Conespolium, cum exercitu Russorum, & Podoliorum in Molda-
uiam, quæ nouis tunc rursus motibus agitabatur. Quid Petro palatino Valachorum fa-
ctum fuerit, non reperio. Sed tamen Bogdanus, qui se nothum Alexandri palatinum fili-
um esse præ se ferebat, dominatum apud Valachos, quasi hæreditario iure secundum fra-
tres legitimos, ad se pertinentem inuasit. Supererat adhuc paruus Heliæ filius Alexãder,
cum matre profugus: atque is reductus paulò antè fuerat iussu regis, à Ioanne Sennenio
Olesio, Bogdanusq́; eiectus. Sed cum Sennenius copias reduxisset, Bogdanus, qui in
montana se abdiderat, facta aliquanta manu latronum, & nouas res cupientium homi-
num, quibus eorum, qui cum Alexãdro sentiebant, bona pollicebatur, Alexandrum rur-
sus eiecerat. Ac deliberatum, quidem est in consilio regio, an rex Valachiam omnino su-
bigeret, atque in prouinciæ formam redigeret, attributis Alexandro puero bonis in Rus-
sia: sed res magnæ difficultatis uisa in feroci populo, & externi dominatus impatiente, &
propter Turcarum uicinitatem, qui Bulgariam & ulteriorem, Danubij ripam tenebant.
Consultius uisum, ut alienis uiribus, & alieno periculo, tam potentem à se arcerent. Ita-
que Odrouanzus, cum Conespolio, Valachis ipsis petentibus, & opitulantibus, redu-
cere iterum Alexandrum iussi sunt. Atque hi tripartito agmine, Valachiam ingressi
sunt: Alexander enim Valachos, Theodoricus Buzacius Podolios, quibus præfe-
ctus erat, cæteros uerò Russos Odrouanzus, & Conespolius ducebant. Bogdanus im-
parem se hosti animaduertens, in nemora sese cum suis abdidit. Ac de pace tamen cũ no-
stris, dolos nectens, ꝑ internũcios egit: impetrauitq́; ea lege, ut Alexandri nomine, donec
is ad quintumdecimum annum perueniret, Valachiæ præesset, regiq́; septuaginta millia,
quemadmodum Dlugossus scriptum reliquit (nam Bernhardus Vapouius, habet septẽ
millia modò) Turcicorum aureorum, equorum certum numerum, & pecorum greges
quotannis penderet. Pace facta reuertebantur nostri: ibi Bogdanus circumductis su-
is, syluam apud Crasne pagum, qua iter habebant nostri angusto, & impedito tramite,
insedit. Sed ea de re, edocti nostri à transfugis, & exploratoribus Burculabi, quo no-
mine præfectum arcis illi uocant, qui summa fide partes pueri tuebatur, curribus & im-
pedimentis, cum præsidio Valachorum duce Burculabo, & ala Podoliorum præmis-
sis, ipsi expediti prælij fortunam, æquo & iniquo loco tentare, ac honestè potius occum-
bere, quàm turpi, & fugæ simili receptu, perfido hosti incruentam uictoriam concedere,
statuunt. Complures tamen, de exercitu iniussu præfectorum, clàm se cum impedimen-
tis subduxerunt. Sexta die Septembris, Bogdanus cum expedito agmine apparuit:
nec nostri quamuis consternatis Valachis, qui cum Alexandro erant, pugnam detrecta-
runt. Equitatu nostri, peditatu hostis, pro loci opportunitate abundabat: sed eum ta-
men peditatum equitatu texerat. Equestri pugna conserta, & acriter inuehentibus no-
stris, hostes cedentes, & huc atque illuc dissipati, peditum aciem ostendêre. Nec eo se-
gnius tamen à nostris, quamuis iniquo genere pugnæ, dimicatum est. Fortissimi qui-
que de nostris, & qui in prima acie pugnam ciebant, cadebant: & iam inclinare cœpe-
rat tota acies, cum Burculabus certior factus de prælio, collocatis in tuto curribus, cum
præsidiaria illa sua manu adueniens, nostris animum addidit, hostium uerò ferociam,
& exultationem repressit, territosq́ue in fugam uertit. Ita nostri insperata, & cruenta
uictoria potiti sunt: multos enim fortes uiros amisêre: atque in his principes Odrouan-
zum palatinum, & Michaëlem Buzacium. Pugnatum est à mane usque ad uesperũ. Ho-
stes fuga dissipatos quadriduo Burculabus, in sylua conquisiuit. Bogdanus sospes Barlo-
tum, oppidi id nomen est, sese recepit. Nostri quamuis uictores, ualde tamen debilitati, &
maiorẽ ex amissis fortib. uiris dolorẽ, q̃ ex ꝓfligatis hostib. lætitiã capientes, satis tũc ha-
bebant domũ reuerti. Odrouanzum palatinum, Ioannes frater archiepiscopus Leopo-
lien-

Consultatio Polonorum de Valachia redigenda in formam prouinciæ.

Bogdani fraus.

Valachi fusi, fugatiq́;.

Barlotũ opp. Valachiæ.

liensis paucis diebus secutus est, mœrore confectus: cui Gregorius homo plebeius, è Sa-
noco oppido ortus, artium liberalium magister, cuius superius meminimus, successit.
Non multo pòst Tartari, ubi de strage Rusticæ nobilitatis accepêre, magno impetu in Po-
doliam atq; Russiam usq; ad Grodecum oppidũ, & fines Belsensium populabũdi excur-
rerunt: parumq; abfuit, quin Vuladislaum Mazouium, Belsensem dominatum secundũ
fratris mortem obtinentem, & uenationi tunc uacantẽ, caperent: abactaq́; ingenti homi-
num, pecudum & iumentorum prædã, incolumes ad sua se recepêre. Inde ingens mœror
atq; luctus, ac metus etiam geminato malo, non modò Podolios atq; Russos, uerùm oẽs
Polonos afflixit: cùm nemo esset, qui, si quid mali rursus ingruisset, succurreret, rege in Li-
thuania commorante, & conuentum cum Lithuanis de Podolia, & Lusco agente. Ne in
Cracouiensi quidem ora quietæ res fuêre per id tempus. Nam Præmislus dux Toscensiũ,
coacto exercitu Seueriam episcopi Cracouiensis arcem oppugnauit: reiectus uerò inde
cũ ignominia, tractũ illum oẽm diuexauit: sed cũ Sbigneus cardinalis coadunatis aliquã-
tis copijs ultus est usq; adeò, ut eum ad petendam pacẽ, & satisfaciendum de damnis da-
tis adigeret. Ad Pentecosten demum sequentis anni, rex Petricouiam ad comitia uenit:
ibi actum rursus de Sbigneo cardinali, ipso absente: nam eum rex, ne ueniret, rogarat, san-
citumq́;, ut is quidem principem in senatu locum obtineret: deinceps uerò, ne quis eum,
atq; legationis etiam apostolicæ perpetuæ honorem, rege & senatu inconsultis, peteret
aut usurparet. Cracouiam deinde rex ueniens, conuentum minorum Polonorum egit: ad
quem Lucas Gorcanus palatinus, & præfectus Poznaniensis, Nicolaus Scora castella-
nus Calissiensis, & Laurentius Zaremba castellanus Siradiensis, & præfectus Velunen-
sis, nomine omnium maiorum Polonorum adfuêre. Tentatum ibi rursus de purgan-
da Polonia latrocinijs: sed inquisitionem nobilitas pleraque abnuebat. Nec ea sanè
magnopere opus erat, si rex in eos modò, quorum publica erant scelera, animaduerte-
re, infamesq́ue latronum receptu munitiones Berualdum, & Velcinum in potestatem su-
am redigere uoluisset. Velcinum Gels Silesius, Berualdum Vulodicus Scrinius, unà cum
Catharina uxore latrocinans tenebat. Clausum est autem iter mercatoribus Polonis Vu-
ratislauiam, propter noua telonia in Silesia instituta. Interdictumq́ue externis mercato-
ribus, & præsertim Norembergensibus, Cracouiæ & aliorum oppidorum domicilijs,
propterea quòd nostris uictus, quærendi rationes præriperent: cum Boleslao uerò Op-
poliensium duce, rursus prorogatæ induciæ. Cæterùm cum rex iusiurandum solen-
ne posceretur, impetrauit ut ea res differretur tantisper, donec communis, cum Lithua-
nis conuentus ageretur: atque is Parsouiam ad penultimam diem Augusti indictus est.
Impetrauit etiam, habito denuò apud Corcinum minorum Polonorum conuentu, ut se-
ni grossi in iugera, pro necessarijs usibus reipublicæ conferrentur: eiusq́ue pecuniæ quæ-
stores atque dispensatores, Cracouiensis & Sendomiriensis palatini constituti. Ibi Sbi-
gneus arrepta occasione, grauiter regem increpuit, cùm de alijs quibusdam criminibus,
tum de Michaëlis Sigismundi ducis filij iniuria, & indigna supplicis repulsa: ob quæ mi-
nus ei prosperè caderent omnia. Cumq; eum de sententia non dimoueret, Deum testatus
est, eum reum fore omnium, quæcunq; hominibus ac ditionibus ipsius aduersa euentura
essent. In Russiam inde per Sendomiriam rex iter habuit. Venit ad eum Sendomiriam Da-
uid, Mustaphæ Amurathis Turcarum principis non ita pridem defuncti fratris filius: qui
pulsus olim à patruo, in Vngaria complures annos exulauerat, & religionem Christianã
susceperat: tunc autem cognita patrui morte, præreptum imperium repetere in animo ha-
bebat: & à Cazimiro petebat, ut sibi per eius ditiones transire liceret. Quod impetrauit
quidem ille, & splendida insuper munera à rege accepit: sed cum ad Istri ostia peruenis-
set, Machometemq́ue post Amurathem patrem, apud Turcas sine controuersia imperare
didicisset, per Poloniam in Vngariam redijt, & ibi consenuit. Samboriæ cùm esset
rex Cazimirus, legatio Sophiæ reginæ, & procerum Polonorum eum consecuta est, ro-
gans & admonens, ut ne Luscum à Polonia alienari pateretur. Nam Suitrigello, qui id
obtinebat, grauiter ægrotabat: idem contendebant, qui præsentes in regio comitatu e-
rant. Rex ad comitia Parsouiensia integram eam rem reiecit: & cupere se quidem Luscum
Polonis adiungere, affirmauit: sed prouidendum esse etiam atq; etiam, ne Lithuani ea re
alienarentur. Venit etiam eò Maria Heliæ defuncti Valachorum palatini uxor, cum Ale-
xandro filio, regis opem aduersus Bogdanum implorans. Reiecta res ad comitia proxi-
ma. Interim eos, & munitiones quas retinebant in Valachia, Andreas Odrouanzus præ-
fectus Leopoliensis tueri iussus est. Comitia deinde Parsouiæ habita. Ad quæ Lithuani

Gregorius Sanocius archiepiscopus Leopolien.

1451. ann. Comitia Petricouiæ.

Vuratislauiam ne proficiscantur cum mercibus mercatores Poloni.

Dauid Turca profugus.

Maria palatina Valachiæ.

Gastuodus. Lithuanorum postulata refutata.

non ueniebant,nisi fides publica ipsis data esset: uerùm ea negata est, ne quid fœderibus
derogaretur. Tandem rex obuiam eis egressus Lomasos usq;,secum eos adduxit. Gastou
dus tamen uenire renuit. Eadem autem quæ prius,Lithuanorum postulata in eo conuen
tu fuerunt,cùm de Podolia,Lusco,& cæteris,ad quæ Rathnum etiam accessit:tum corri-
gendis fœderibus,ꝙ ea se insciis,non sine contumelia sua,& obnoxiæ seruitutis testifica-
tione,conscripta essent. Itaq; in eandem quoq; sententiam eis,à Sbigneo cardinali cunctę
Poloniæ nomine responsum est:refutatumq; euidentissimè illud, quòd illi se insciis fœde
ra conscripta esse asseuerabant. Nam & Matthias Vilnensis episcopus, & alij proceres Li-
thuani negare non poterant,se ea posterius approbasse, & iureiurando suo confirmasse:
simulq; de Podolia,& cæteris quæ sibi uindicabant,professos esse, ad Polonorum ius ea
pertinere:sumerent tamen ijs de rebus, quos uellent, siue iudices,siue arbitros,uel regem
denique ipsum communem principem, ne quam querendi ansam, neu quod dissidij fo-
mentum relictum haberent. Verùm illi ne hanc quidem tam æquam conditionem acce-
perunt. Ne uerò irritatis animis discederetur, placuit in annum integram rem differri, ad
alia eodem in loco habenda comitia. Conuentu soluto rex in Lithuaniam, ad uenatio-

Legati in Valachiam.

nes secessit, rerum Valachicarum cura Ioãni Cizouio castellano, & præfecto Cracouiẽsi,
Petro Samotulio Poznaniensi, & Prædiborio Conespolio Sendomiriensi castellanis
mandata:Polonicis uerò,quasi derelictui habitis, nihil motus recenti complurium equi-
tum Velunensium cæde,à Ioanne Gels prædone in conflictu quodã patrata. Tametsi po
tuit rex habere nonnullam excusationem,pestis uitationem:quæ grauiter eo anno maio-
rem Poloniam afflixit. Minor enim ferè immunis ab ea fuit, quãuis magnus esset undiq;
Cracouiam hominum concursus,Iubilęi à Nicolao quinto Pont.Max. ad spacium unius
anni post peractũ Romanũ concessi gratia. Eum uerò ille Cracouiæ,Gneznæ,Leopoli,
& Vilnæ cõcesserat ea lege,ut quisq; dimidium eius,quod in itinere Romano impẽsurus
esse uideretur,in capsam reponeret:ex ea uerò pecunia,ut dimidium regi in sumptus bel-
li cõtra Tartaros gerendi cederet:de reliquo dimidio,dimidium Sophia regina in dotem
egentium puellarum auferret, reliquum uerò pontifici pro instaurandis Romæ templis
mitteretur. Sed cum grauis uulgò esset ea æstimatio,ad quartam redacta est. At illi,qui ad

Bogdanus Valachus interfectus.

componendas res Valachicas designati erãt,dum moliuntur,interea Bogdanus à Petro
Alexandri maioris notho filio (qui & ipse sibi ius in dominatu Valachiæ uendicabat, &
fœdus atque societatem,cum Alexandro iniuerat) ebrius per dolum interfectus est. Nec
multo pòst,ipsum quoque Alexandrum, idem ille Petrus rupto fœdere,de medio tollere
conatus est:fecissetq; adeò,ni se ille subduxisset. Reuersus autem cum præsidio Polono-
rum Alexander,nihil tamen propter hybernum tempus anni, & ꝙ Petrus in interiora se-
cesserat, agere potuit. Venit per id tempus,ad regem Philippi Burgundionum ducis le-
gatio,auxilia uel pecuniarium subsidium,ad bellum Syriacum, contra Soldanum Aegy-
pti,& Syriæ regem petens. Sed ei responsum est,regem satis negocij habere, ut Tartaro-
rum,qui & ipsi Barbari sint,uim à suis propulset:tantùm abesse,ut quietos lacessendos si-

Huniades ab Iscra uictus.

bi esse putet. In Vngaria uerò, per idem tempus Huniades gubernator Ioannem Iscram,
Cassouiam,& alias quasdam in ea ora munitiones obtinentem, & sibi dicto minus audi-
entem,cum insidijs frustrà appetisset,aperto bello adortus,monasterium, quod ille præ-
sidio munierat,obsidione cinxit:sed Iscra coadunato raptim de Bohemis, & Polonis qua
tuor millium armatorum exercitu, laborantibus suis, deditionemq; superbè recusanti,
Huniadi offerentib. succurrit: cõmisso aũt prælio,& obsessis tẽpestiuè erũpentib. uictus
& magna clade affectus est Huniades, cum sexdecim millibus Vngarorum. Anni se-

1452. ann. Luscum Lithuani occuparunt.

quentis, qui fuit 1452, mense Februario,Suitrigello dux moriens, Luscum Lithuanis,
ad hoc turmatim accurrentibus tradi mandauit,immemor & illorum maleficij, & Polo-
norum beneficij:cum illorum opera arcem illam,atq; ditionẽ amisisset, horũ uerò benefi-
cio recupasset,ac iureiurãdo sese, & ꝓfectos suos, nobilitatẽq; oẽm obstrinxisset,mortuo
se, non nisi Polonis parituros. Et eodẽ ferè tẽpore, Michaël Sigismũdi ducis filius, apud
Moschos exulans,ueneno opera Lithuanorũ procerũ, ut creditũ est uulgò, in poculum
infuso,extinctus est. Vtriusq; corpus Vilnam relatũ,honorificè à rege sepultum est. Hos
paucis diebus Petrus Chranstouius episcopus Præmisliensis præcessit. Magni inde
motus in Polonia extiterunt,fremebantq; uulgò in regem,tum ob Luscum ipso cõniuen
te,atq; adeò assentiente,ut creditum est,interuersum:tum ob episcopam Præmisliensem,
Nicolao Blascouicio,homini externo,nempe Silesio, delatam: habitaque sunt nonnul-

Legati Polonorum ad regẽ.

la eas ob res conuenticula, à minoribus Polonis maximè, atque Rusis. Inde Ioannes
Olessni-

Olessnicius palatinus Sendomiriẽsis,& Albertus Michouius castellanus, Zauichostẽsis
publicè,ad regẽ de Lusco,de Præmisliensi episcopa,ac de iureiurãdo exigẽdo allegati,ex
itinere reuocati sunt,cum castellanus Cracoui.rege uolente, & iubente Luscũ interceptũ

Polonorum conatus contra regis sui sententiam.

esse affirmasset,ne cõtẽptui esset illa legatio:decretũq;,ut minores Poloni, atq; Rusi Vu-
ladimiriam à Lithuanis,nuper exustam reficerent,pręsidioq; firmarent,& Luscũ quocũq;
modo possent,in potestatẽ suã redigerẽt. Sed irritũ tñ decretũ id fuit, metu offensæ regiæ:
& ꝙ negligunt̃ ferè,quæ à multis pariter,ac non uno aliquo curãda suscipiunt̃. Præceptũ
est aũt thesaurario,& salinarũ præfecto,ne qua arma Luscũ,cɋuis mãdante rege, mitterẽt:
qđ fortasse rex,Lithuanorũ quàm Polonorum,amãtior mãdarat. Hęc ubi regi renũciata
sunt,grauiter in Sbigneũ cardinalẽ,& palatinos Cracouiẽsem, atq; Sendomiriensem ex-
arsit:& assentatorib. nonnullis incitantibus,quæstum de ijs,ad maiorum Polonorũ con-
uentum misit,quasi illi regnum sibi abrogarent,& reditibus Polonicis interdicerẽt: à ꝓce
ribus petiuit,ut Sendomiriam, ad Pentecosten uindicandæ contumeliæ, & ignominiæ
suæ causa,ad se uenirent. Venêre Ioannes Vuladislauiensis episcopus, Lucas Gorcanus
Poznaniensis,Nicolaus Sarleius Brestensis,& Boguslaus Inouuladislauiensis palatini:
ac de minoribus Polonis aliquot nominatim euocati. Venerant & alij quidam non uo-
cati nominatim:sed ij,quòd fauere Sbigneo,in quem maximè regis ira efferbuerat, uide-

Primores minorum Pol. expostularunt cum rege.

bantur,à consilio excludebantur. Nec tamen rex uoti compos factus est:cum omnibus
cõstaret,illos quos rex accusabat,imeritò ac falso delatos esse. Vbi uenit Cracouiam,ue-
nerunt,& illi quadam die in consiliũ,& grauiter cum eo expostularunt, ꝙ assentatoribus
aures accõmodaret,ut se pro hostibus traduceret, atq; infamiæ notã sibi studeret inurere.
Paratos se esse purgare omni ratione ea,quæ sibi obijcerent̃. De corrigẽda quidem inuti-
li,atq; praua regni administratione,se pro officio suo egisse,& consilium captasse, necessa
rium magis,quàm utile reip. Si quid secus fiat, quàm rex uellet, penes ipsum eius rei cul-
pã esse,qui nec ipse peccata sua multa, magnaq; corrigeret, neq; salutaribus monitis obse
cundaret:ocio,uenationibus,epulisq; uacantẽ eum assiduò, neq; causas afflictorum ho-
minum cognoscere,neque de quiete, atque tranquillitate publica, cùm à barbaris hosti-
bus, tum à latronibus præstanda consilia inire: superiorum regum acta, constitutiones,
& prærogatiuas,suas cuique ordini benignè datas,non modò,non approbasse adhuc to
to quinquennio,sed labefactare, etiam per summam multorum iniuriam: creberrimis, &
grauissimis subuectionib. miseros oppidanos, & agrestes ad inopiam redigere:ab eccle
siasticis,& monasticis hominibus inusitatas pensiones siue stationes,& alimenta equorũ
exigere:nuper adeò externo homini,suis longè dignioribus præteritis, Præmisliensem
episcopam destinasse:Lithuanis totum sese dedere,Polonis neglectis: illos solos in cubi-
culum,& in familiarem uitæ consuetudinem admittere:cum illis seria iocosq; miscere: in
illorum usus, atq; amplitudinem Polonicum ærarium redituscq; exhaurire:illis deniq; Lu
scum,& Podoliam à Polonorum iure abstrahẽda permittere, atq; adeò fauorem,opemq;
suam ad id impertiri. His de rebus plerisq; crebrò eum à se,& priuatim,& publicè admo-

Sbignei episcopi grauitas & libertas in dicendo.

nitũ, dicebat Sbigneus,qui pro omnibus uerba faciebat,nec tamen emendatum. Itaque
deinceps abstinere, se uelle consilio regio, ne eius peccata approbare uideretur: sed ni-
hilo tamen magis ecclesiarum,monasteriorum,pupillorum,& uiduarum causis, uel cum
periculo uitæ suæ defuturũ. Subiecerunt Cracouiensis,& Sendomiriensis palatini,eandẽ
suam esse sententiam:& cum dicto omnes,de consilij loco excesserunt, cæteris cõsiliarijs,
qui aderant,tacitè eorum sententiam ferè approbantibus,sed rege irritato mutire non au
sis. Venerant ad regem,nonnulli duces uicini:aderant & aliorum legationes:pudebat re-
gem dare his audientiam,primoribus senatus in consilium non uenientibus. Itaq; actum
cum his est,utrinq; ut omnia,etiam de episcopa Præmisliensi, integra ad proxima comi-
tia,quæ Siradiam ad uicesimamquartam diem mensis Augusti indicebãtur, penderent.
Ita illis delinitis,auditæ ac dimissæ sunt legationes. Non multò pòst Tartari improuisa in
Podoliam excursione facta,propterea quòd stationes, & excubiæ à Theodorico Buza-
cio prætermissæ erant,permagnam prædam abegerunt,& Rouũ castellũ cœperũt. Rex in
maiorẽ Poloniã,& inde Nessouiã ꝓfectus, Ludouicũ Erlichausiũ Magistrum, cum epi-
scopis,& primoribus Cruciferorum,ad se uenientẽ,lautè & magnificè accepit,uicissimq;
ab ipso Toruniam inuitatus est. Interea Boleslaus dux Oppoliensiũ,non tam absentia re-
gis,quàm mutua eius,cum proceribus offensione,ac dissidio fretus,ualida militũ manu ẽ

Polonia à Silesijs uastata.

Bohemis,Morauis,& Silesijs conducta,bellum Poloniæ indixit: Seueriensem & Velu-
nensem tractum hostiliter uastauit. Id ubi rex cognouit,sumere arma Polonos iussit: sed

 nemo

nemo obtemperauit.Itaq; ipſe quidẽ Siradiã ad comitia cõtendit: aulicum uerò comitatum ſuum,ne tamen negligere prorſus res Polonicas uideretur, ad reprimendam uim hoſtium in oram Velunenſem miſit:ſed is nulla re memorabili patrata, nonnullis pẽſte, quæ in Silesia & finitima Polonia tunc graſſabatur,abſumptis,ad regem rediȷt. Et commodum Boleslaus de pace miſit.Igitur factæ ſunt,cum eo rurſus unius anni induciæ,interim ut de pace accuratius ageretur.In comitȷs uerò eadem cantilena, à Lithuanorum legatis ſuperbè,& non ſine minis repetita.Eiq; modeſtè à noſtris reſponſum eſt: cum rege de iureiurando,& confirmatione importunius actum:itaq; is in anguſtum redactus, cũ octo primoribus conſiliarȷs ſecretum conſilium habuit:& cum aſſeueraret, non poſſe tunc ſe ſine capitis ſui periculo,atq; defectione Lithuanorum,poſtulatis Polonorum ſatisfacere, annum unum impetrauit,ut interea Luſcum,& primarias Lithuaniæ munitiones, in poteſtatem ſuam redigeret,theſaurumq; Lithuanicum in Poloniam transferret.Tametſi admonebat Sendomirienſis palatinus Oleſſnicius,uidẽdum eſſe, ne rex Polonos uana ſpe, & pollicitatione lactaret:eoq; ſyngrapha ſiue diploma,quod ea de re fidem faceret,ab eo exactum,& regis ac omnium illorum ſignis obſignatum,archiepiſcopo aſſeruandũ concreditum eſt:atque ita conuentus ille ſolutus.Sub illud uerò tempus Tartari rurſus in Podoliam populabundi,uſq; ad Leopolim excurrerunt : & cum ſe recedere ſimulaſſent,reuerſi quater, eos qui ex latebris,ad meſſem prodierant circumuentos, in miſeram ſeruitutem abegerunt.Quocirca rex Ioannem Cizouium caſtellanum, & Ioannem Tencinium palatinum Cracouien.in Ruſsiam ad reprimendam, cum Ruſsis atq; Valachis efferatam rabiem barbarorum proficiſci iuſsit:ipſe in Lithuaniam, quamuis dira peſte afflictam, ad uenationes ſeceſsit.Sed dum noſtri ſeſe parant,Tartari præda onuſti diſceſſêre. Compertum eſt autem,à Lithuanis eos immiſſos fuiſſe. Mox enim ȷ Radiuilum Hoſticouitium, cum amplis muneribus,ad barbaros remunerandos miſerunt. Sed is cum fortè in id tempus,quo Sadachmetes Tartarorum dux, cum ſuis è Podolia reuerſus, ab Ecigere duce Tauricano profligatus eſt,incidiſſet,excuſſus & exutus à uictoribus, nudus dimiſſus eſt. Sadachmetes uerò fugiens,cum nouem filȷs,& familiaribus ſiue purpuratis,quos Murzas,& Vlanos illi uocant,in Lithuaniam,tanquã ad amicos, ſeſe recepit:ſed eum ſpes ſua fefellit.Nam captus à rege,& Lithuanis,& cum paulò pòſt Kiouiam fugiſſet, è fuga retractus,Cauunæ in cuſtodia uſq; ad mortem aſſeruatus eſt,ut ea re hoſtem eius Ecigerem in fide,& officio continerent. Neq; Cracouienſis ora,à belli cladibus tũc immunis fuit.Etenim Præmislus Toſcenſiũ,& Ioãnes Oſuẽcimenſiũ duces,coactis nongẽtis mercenarȷs, militibus equeſtribus atq; pedeſtribus,finitimam ſibi oram Poloniæ, impunè populãdo longè,lateq; peruagati ſunt,nacti occaſionem cõmodam,q̃ ſine ullo præſidio, tunc ea loca eſſent,proceribus cũ nobilitate ob ſæuientẽ Cracouię,& circũquaq; peſtem partim dilapſis,partim extinctis.Cauſa uerò belli fuit,bellum aliud inter Petrum Saffranecium, & Vlodicum Scrinnium,de Berualtho geſtum:cuius incomoda, ut à finibus ſuis duces illi propellerent,duo millia florenorũ Saffranecio promiſerant. Itaq; Saffranecius,cum ſua cauſa id bellum motũ eſſe intelligeret,è Maleſſo caſtello de illis capto,& Bendino, ditiones eorum cum centum equitibus totidemq; peditibus uiciſsim infeſtauit, uſqueadeò ut homines tributo,pacem uulgo redimere cogeret.Etiam duces etiã ipſos tædium eius belli cœperat,propterea q̃ ſtipendȷs exhauſti erãt.Quamobrẽ pacẽ à Saffranecio petiuerũt, & impetrarunt his legib.ut profiterentur,iniuſtè ſe Poloniæ bellum intuliſſe:captiuos dimitterent:& ſupra duo millia prius promiſſa,octingentos florenos ipſi ſoluerent. Ille uerò Maleſſum ſibi uiciſsim redderet.Atq; hæc quidem priuata ducum illorum, cum Saffranecio pacta conuenta fuerunt.Cum Præmislo uerò Toſcenſi induciæ in ſex menſes publicè factæ,propter hyberni cœli,quo hæc gerebantur,inclementiã. Nec tñ is fidem ſeruauit,namq; mercatores Cracouienſes Vuratislauia, cum mercibus reuertentes, haud multo pòſt diripuit.Per idem tẽpus,cum Fridericus Cæſar,altero diademate præter morẽ,ac tertio,de more unà cum noua nupta,Leonora regis Portugaliæ filia,Romæ à Nicolao pontifice,fauentib.cunctis Italis,coronatus, in Auſtriã reuertiſſet,neq; redderet Auſtrȷs, Vngaris & Bohemis,Ladislaum regem duodecim annos natum, quemadmodum in Italiam proficiſcens promiſerat,obſeſſus ab ȷs,Ciliæ comite Vlrico ductore, dimiſit eũ è tutela ſua,Auſtriaq; ceſsit.Nec multo pòſt miſsi ad Ladislaum in Bohemiã,à Cazimiro rege Polonorum legati,Nicolaus Sarleius Breſtenſis palatinus,ac Derslaus Rithuianius præfectus Sendomirienſis, Elizabethã ſororem eius petitum in matrimoniũ, optatũ reſponſum retulerunt:nec tamen pacta ſponſalia,tunc cõfecta ſunt,ſed reiectũ id Vvratislauiam,

Induciæ cum duce Oppolienſi.

Tartari Ruſſiam peruaſtarunt.

Tartarorum ciuile bellum.

Saffranecius Sileſiam infeſtauit.

Legatio Cazimiri ad Ladislaum regem Vngar. & Bohem.

quò Ladislaus è Bohemia ſeſe uenturum promittebat. Nec ſcio an legati Poloni non ad conciliandas regi ſuo nuptias,uerùm ad cohoneſtandam coronationem Ladislai miſsi,iniuſſu regio nuptiarum,& affinitatis mentionem fecerint,eoq; nihil tũc effectũ, & Ladislai regis,ac Vlrici comitis,cuius arbitrio rex adoleſcens cũcta gerebat,legatio paulò pòſt ad Cazimirum uenit,animum eius de nuptȷs exploratura,quẽadmodũ ſcribit Vapouius.Hoc anno,cũ Mahometes Turcarum princeps Carmanorum regem ſubegiſſet, turbatoq; fœdere,quod cũ Conſtantinopolitano Imperatore,conſtitutum habebat, in ora Propontidis ſumma celeritate arcẽ excitaſſet,claſſemq; armaſſet,qua Græcos quaſi obſeſſos teneret,ne libero mari uterent̃,Nicolaus pontifex Iſidorum metropoliten Kiouienſem,qui Cardinalis factus ab Eugenio,& à Ruſsis ſuis,quod ſe.cũ Latinis in concilio Florentino coniunxiſſet,pulſus,Romam reuerterat,legatum miſit Conſtantinopolim.Cum autem is metu Turcicæ claſsis penetrare,eò non poſſet,ad Alphonſi Arragonum, Siculorum & Neapolitanorum regis,& Venetorum opem confugit. Habebant ȷ tunc pariter claſſem inſtructam aduerſus Soldanum Aegypti. Ab ea igitur claſſe Iſidorus, Turcarum claſſe deuicta,ac diſiecta,ad Imperatorem Conſtantinopolim deductus eſt. Nihilo tamen minus Mahometes inſequenti anno eam urbem obſedit, & acriter oppugnauit,& poſt quinquageſimum obſidionis diem,Gerlucæ cuiuſdam Græci proditione cœpit, & Imperatorem Conſtantinum Palæologum fortiſsimè dimicantem, ad portam urbis interfecit:nec multo pòſt Gerlucæ,cùm cognouiſſet eũ ab Imperatore,quẽ ꝓdiderat, magnis beneficȷs affectum fuiſſe, iuſtam proditionis mercedem diro ſupplicio exoluit: ſedemq; imperȷ Conſtantinopoli poſuit. Sed ad curriculum reuocetur oratio. Eiuſdem anni initio pauci Tartari improuiſo in Lucenſem,& Oleſcenſem oram excurſionem fecerunt,& ad nouem millia captiuorum,ingentemqúe aliam prędam abegerunt: ȷdemque iterum ad Paſcha,aucti numero,Trebouulienſem agrum depopulati ſunt. Hos inſecuti Ioannes Laſcius Zincouienſis, Ioannes Nemez, quo nomine Poloni Germanum appellant, Latiſſouienſis, & Mathias Mezibozenſis præfecti, noctu in ſecuros ac ſopitos, perpauci in longè plures impetum fecerunt, & magna ſtrage eos profligarunt, prædamqúe omnem excuſſerunt. Trecenti cum è nocturno illo tumultu euaſiſſent, & paucitate noſtrorum animaduerſa ſeſe recollegiſſent,poſtero die denuò,cum noſtris manus conſeruêre. Sed ȷ quoque non reſumptis, prorſus ex trepidatione nócturna,ſuorumq; ſtrage animis, paruo negocio fuſi. Reliquias fuga diſsipatas Braslauienſes exceperunt, & partim trucidarunt, partim captiuas regi miſerunt, ita ut ne unus quidem euaſiſſe exiſtimetur. Per hoc tempus Alexander palatinus Moldauorum,cum paternum dominatum, adiuuantibus Polonis recuperaſſet, in fide regis atq; Polonorum ſemper ſe fore,iureiurando coràm legatis regȷs dato,& literis conſignatis,unà cum conſiliarȷs ſuis profeſſus eſt:& ſocietatem belli totis uiribus, contra Tartaros, & quoslibet alios hoſtes promiſit.Per idem tempus,Vuladislaus archiepiſcopus Gneznenſis,qui Oporouiam arcem muniuit,uita defunctus, Ioannem Sprouium, gente Odrouanzum, præpoſitum Sendomirienſem,canonicum Gneznenſem,& ſcribam regium accepit ſucceſſorem,cum plura ſuffragia,quàm Thomas Strempinius Theologus,in gratiã regis tuliſſet.Tametſi Vapouius ſcribit,Strempinio magis fauiſſe regem : ſed à ſenatu perſuaſum poſtea,Sprouium,uti digniorem,ipſi prætuliſſe.Archiepiſcopum Matthias Vilnenſis,& Paulus Camenecenſis epiſcopi paucis diebus ſecuti ſunt. Menſe Iunio rex apud Parzouiam,Polonorum ſimul,& Lithuanorum comitia habuit. Verùm ad ea tamen Lithuani proceres non adfuerunt,inſidias neſcio quas cauſificantes:legationem modò miſêre,quę uſitatam illam de corrigendis fœderibus,reddendaq; Podolia,& Volynia cantilenam occineret.Proferebant noſtri diplomata Iagellonis,Vitoudi & Suitrigellonis: & ſuis ipſorum argumentis Lithuanos refellebant, quòd ȷ dicerent oppigneratam, Vitoudo à Iagellone rege Volyniam,& Podoliam quadraginta millibus aureorum fuiſſe: uel inde enim liquidò conſtare, eas terras Polonici iuris eſſe,& mortuo Vitoudo, unà cum pecunia in ditionem Iagellonis legitima ſucceſsione recidiſſe. Ad extremum ferebant eis arbitros,ſiue regem,ſiue pontificem maximum,ſeu quem alium principem uellent. Tartarorum principem, ſiue Cæſarem illi edebant.Quod cum indecorum,atque etiam ridiculum eſſet,ita dimiſſa eſt legatio, ut intelligerent Lithuani, Polonos iuri ſuo nequaquam defuturos. Tentatum eſt à rege, & nonnullis conſiliarȷs,ut in aliud tempus res tota adhuc reȷceretur: ſed negatum eſt.Deinde auditæ legationes Vuladislai,& Boleslai Mazouiorum ducum,nobilitatis,& ciuitatum Pruſsicarum, & Magiſtri, totiuſq; ordinis Crucifero-

Ladislai regis et Vlrici comitis legatio ad Cazimirum.

Turcica claſſis diſiecta à Chriſtianis.

Laſcz.

Tartari ad internecionem cæſi à Ruſsis.

Oporouia arx.

Refelluntur Lithuanorum poſtulata.

Prußi regis opem implorāt contra Cruciferos.

ciferorū.Mazouij Ticocinum,& Gonianzum à Lithuanis intercepta,repetebant: Prussi aduersus iniurias,& impotentem dominatum Cruciferorum , opem regis implorabant. Cruciferi contrà,ne rex aduersus fœdera Prussis adesset, postulabant. Responsum est Prussis & Cruciferis,Regem ueluti Christianum principem, dissidia nolle alere: si eo arbitrio uti uellent,non recusaturū.Mazouijs durius rex incōsulto senatu, & nō sine cōminatione respōdit.Quocirca grauiter à Sbigneo Cardinali obiurgatus est : non esse regiū, asperioribus dictis,aut factis quenquam lædere:inter apes quoque regem aculeo carere: Mazouios duces,non modò non contumeliosè,sed honorificè acceptum oportuisse,qppe qui socij,& consanguinei Polonorum, & propinqui regis ipsius essent. Ad hæc, causam illam ad uniuersam Poloniam attinere.Non passuram eam, socijs atque adeò sibi iniuriam illam fieri.Approbarunt Sbignei dicta cæteri senatores, & gratias ei egerunt. Itaque moderatior deinde rex in legatos fuit. De iureiurando deinde, & confirmandis actis superiorum regum,& principum,cum eo Sbigneus idem publicè omnium nomine egit.

Lithuanorum contumacia aduersus regē.

Admonuit regem contemptus Lithuanici, cùm quòd uocati ab eo, ad comitia non uenirent,tum quòd alioqui etiam imperium eius non magni facerent, & omnia arbitratu suo agerent. Admonuit & periculorum atque insidiarum,quibus ab eis identidem appetitus esset.Contrà,Polonorum,studia,obedientiam , atque etiam nimiam penè patientiam exaggerauit: petiuitque , ut his uicissim , quàm illis propensiorem,ac magis propicium rex sese exhiberet: his quàm illis fidelioribus , atque beneuolentioribus consultoribus uteretur: illorum contumaciam his adiutoribus retunderet. Neque defectionem eorum se uigentibus, & incolumibus reformidaret, aut certè non impunitam speraret. Se uolentes,lubentesque ipsi dicto audientes esse: etiamsi fortuna paginam uerteret , se nihil de suis erga ipsum studijs maturos esse. Illos, qui secundis ipsius rebus tam insidi essent, quales futuros esse sperare deberet reflante fortuna? In hanc fermè sententiam cæteri, quoque omnes multa dixêre. Audiuit hæc rex subtristis, demisso capite, & crebra ex imo pectore trahens suspiria. Hæc ita quidem Dlugossus de Parsouiensibus comitijs memoriæ prodidit : idemque Ioannem Osuencimensium ducem superiori anno necessitate adductum, cum arx Osuencimensis à nostris oppugnaretur,Cracouiæ cum proceribus transactione facta , arcē certis conditionibus dedidisse memorat.

Osuencimensis dux Parsouiā profectus.

Sed extant in Archiuio regio pacta ipsius Ioannis, cum proceribus Polonis hoc demum,anno millesimo quadringentesimo,quinquagesimotertio , non Cracouiæ, sed Parsouiæ,& quidem absente rege conuenta:quibus ille recepit , arcem Osuencimensem,quæ tunc obsidebatur,se intra certos dies castellano, & præfecto Cracouiensi traditurum esse,& ad regem in Lithuaniam profecturum , ueniæ petendæ,dedendiq; sese ipsi gratia.Quod si repulsam ab eo passus fuerit,se ei mille,& octingentos aureos partim mutuò sibi datos,partim in stipendia militum,& bellum expensos,ad medium mensem Augustum exoluturum esse:ac tum demum, ut sibi arx sua redderetur , deinde rex, si uellet, iniuriam suam,suorumque persequeretur.Quod ni ad eā diem exolueret, post id tempus pro damnis quoque , deligendorum utrinque arbitrorum arbitrio regi satisfaceret, priusquam sibi arx redderetur. Quod si ipse è uiuis excederet, pacta hæc ad Venceslaum fratrem,Zatoriensium ducem,pertinerent. Quas conditiones rex approbauit, & Ioannem in gratiam recepit.

Comitia Petricouiæ.

Parsouia Petricouiam , ad alia comitia , ad diem natalem diui Ioannis baptistæ indicta,itum est. Ibi fortassis acta sunt ea cum rege, & à rege,quæ Dlugossus Parsouiæ acta esse prodidit. Ibi quidem prolata est, ab archiepiscopo regis promissio diplomate consignata , postulatumque à rege, ut ei promissioni tandem satisfaceret.Sumpta ad deliberandum die,respondit ille:non licere sibi aduersum priori iurijurando,quod Lithuanis dedisset,iusiurandum dare:daturum tamen, sed uti regem modò Polonorum,non etiam uti Lithuanorum principem. Captiosum,sicuti reuera erat, id iusiurandum uisum est. Itaque instare proceres unà cum Sophia regis matre,ut captione illa rex abstineret,& commendato cuipiam Lithuanorum principatu , Polonam rempub.per se ipse diligentius administraret:Lithuanos à suo contubernio amoueret : quatuor de primoribus Polonorum senatoribus,publicè designandos , semper in consilium adhiberet,ac de illorum sententia cuncta ageret ac decerneret : quæ uerò præter sententiam ipsorum acta,uel decreta forent,ut irrita essent:stationes,& subuectiones uti moderatius,& more antiquo exigeret.Ni hęc faceret,diutius nō esse expectaturos,quin sibi,reiq; suæ publicæ aliter prospicerent : dictisq; facta adiecerunt, ac data & accepta fide mutuò sese obstrinxerūt,neutiq; defuturos esse patriç reip. His tādē tā importunis postulatis atq;

Polonorum procerum confœderatio.

etiam

Iusiurandum regis Polonis datum.

etiam minis motus Cazimirus,iusiurandum,quale petebatur,dedit. Quo facto proceres cætera postulata remiserunt,siue adeò in aliud tempus reiecerunt, ueriti ne ægrotum regis animum exacerbarent,simul sperantes eum tempore sanatum iri:Præmislo Toscensi è senatus consulto induciæ in biennium concessæ: itemq; Bernhardo, Boleslao, & Nicolao Oppoliensibus ducibus.In nonum usque diem tunc durauêre comitia: quod quidem uelut nouum,& inusitatum Dlugossus memorat. Quomodo is nunc acciperet, cum in tertium,interdum in quartum,etiam mensem durant.Cazimirus rex Petricouiā discedens,paucosque dies Cracouiæ commoratus,in Lithuaniam secessit. Ratus autem Ioannes, dux Osuencimensium absente eo oblatam sibi esse occasionem recuperandi arcem Osuencimensem,quam tunc ab eo traditam,Ioannes Europatsa regio nomine obtinebat,facta manu subitaria,eā adortus est:sed repulsus à nostris cū ignominia , ruinas uetustæ arcis,cui Volco nomen fuit,refecit,indeq; latrocinio uexare Poloniā cœpit.

Volcū arx instaurata.

Quare exciti Poloni proceres,aulicos regis atq; suos comitatus,duce Ioanne Tencinio palatino Cracouiensi,ad obsidendam eam arcem miserunt:& facilè ea per uim potiti fuissent, nisi nobilium iuuenum , qui uoluntarij ad eam militiam conuenerant, ne quid in oppugnatione aduersi paterentur , ratio ducta esset. Interim pax data Ioanni petenti, ea conditione,ut accepto certo precio , de quo tunc conuenit, omni prorsus ditione Osuencimensi regi Polonisq; cederet.Sic tandem Osuencimensis regio longo, quasi postliminio in ditionem Polonorum redijt:nobilitasque omnis eius oræ, sequentis anni initio solenni iureiurando fidem suam regi,& regno obstrinxit. Quanquam ne postea quidem quieuit Ioannes,donec repetitis identidem pactis,auctoq; precio, post tertium annum ius omne suum regi concessit. Per hæc tempora maiores in Prussia motus à nobilitate,& oppidanis contra Cruciferos extiterunt, cum Imperator Fridericus, quem iudicem partes sibi sumpserant,illos non modò non uindicasset, ab intolerabilibus iniurijs Cruciferorum, uerùm etiam sexcentorum millium florenorum , multam eis irrogasset,ac magistro eos deniq; tanquam seruos addixisset. Itaq; illi magnitudine iniuriarum & contumeliarum permoti,conspiratione inter se facta,plerasque omnes munitiones, & oppida sex,& quinquaginta in potestatem suam,eiectis Cruciferis , redegerunt : missaq; ad regem splendida legatione ea omnia,seq;,& omnem Prussiam,Pomeraniam, Culmēsem, & Michalouiensem ei dedebant.Sendomiriæ ea legatio regem,è Lithuania reuertentem reperit:sed Cracouiæ Februario mense adesse iussa est. Nam rex ad nuptias, in illud tempus constitutas festinabat:quo etiam frequens senatus,quo inconsulto nihil de re tanta statuere poterat, conuenturus erat. Nona die Februarij,noua nupta Cracouiam splendido comitatu aduenit : à rege ipso una cum matre obuiam,ei profecto deducta. Dos ei centum millia aureorum numûm fuit promissa , ea conditione , ut ea penes regem remaneret, etiamsi illa sine liberis decessisset : nec tamen ea numerata est. Rex uerò ei loco muneris nuptialis prouentus annuos quinq; millium marcarum in salinis Bochnensibus, & Veliciensibus constituit.

Friderici Imperatoris arbitrium inter Prussos & Cruciferos.

Postridie contentio inter Archiepiscopum , & Sbigneum cardinalem fuit de nuptiali ceremonia,uter eius administer esse deberet: quòd ille Archiepiscopus & primas,hic cardinalis,& Cracouiensis episcopus,ubi hæc agebantur , esset. Re diu agitata, conuenit tandem,ut Ioanni Capistrano,eum honorem deferrent. Erat autem is, Italus non ignobilis de sodalitio Franciscanorū,qui se Obseruantes , & Bernhardinianos appellant , doctrina , facundia, & sanctimonia uitæ pollens , usqueadeò , ut multis miraculis eam comprobaret. Susceperat autem peregrinationem Bohemorum , maximè ad rectam religionem reducendorum gratia : & cum in ea re , apud Bohemos non multum profecisset, à Sbigneo cardinali accitus, anno superiori Cracouiam , effusa obuiam omni penè ciuitate,cum sacerdotibus,& episcopo,atq; ipso etiam rege & regina,aduenerat : & posita in foro,ac deinde hyberno tempore in æde, Virginis matris cathedra,quotidie per interpretem ad populum conciones habebat,& multos ægrotos diuina uirtute sanabat: authorq; fuit Sbigneo,ut cœnobium omnium primùm,in Polonia suo sodalitio , sub arce ad Australem portam urbis conderet.Huic ergo tunc datum est negocium,nouos coniuges ritu solenni coniungendi.Sed cū is neq; Polonicā, neq; Germanicā linguā calleret, ac Sbigneo muneris eius functionem adiudicaret,Sbigneus utriusq; linguæ peritus , cedente Archiepiscopo id peregit. Archiepiscopus uero sacris operatus , nouam reginam inunxit , ac diademate cinxit.Post hæc Prussorum legati,quorum princeps Ioannes Basenus erat,in senatum introducti,facta audiētia ꝓlixè exposuerunt,qua imꝓbitate,& quib. artibus Cruciferi Pomeraniam,& Michalouiēsem tractum olim Polonis interuenissent:

Contentio inter cardinalem & archiepiscopum.

Cœnobium Bernhardinis.

qua

qua crudelitate in Dobrinum, Cuiauiam, Mazouiam, cæteramq; Poloniam parētem si-
am ferro, & igni debacchati, in solitudinem ferè eas oras redigissent: quàm infidam incer-
tamq; pacem, cum Polonis colerent, semperqúe coluissent: deinde quàm acerbo, cru-
deli, contumelioso, & impotenti dominatu in se usi essent, atque etiam tum uterentur:
commemorabant eorum rapinas, stupra, & libidines in uxores, liberosq; suos è comple-
xibus maritorum atq; parentum abstractos: qđ si q contrà mutire ausus esset, in eos uer-
bera, uincula, & sexcenta tormentorum genera, capitis denique supplicia deprompta es-

Confœderatio Prussorum.

se. His tot ac tantis malis, ut occurrerent, se confœderationem quandam inter se fecisse: e-
am uerò à duobus Magistris, Paulo & Conrado approbatam & confirmatam, à Ludoui
co, qui tunc Cruciferis præerat, abrogari cœpisse, & Imperatoris Friderici opem contra
se, quasi rebelles subditos, imploratam esse: ad eum se legationem splendidam, purgan-
di sui, Cruciferorumqúe accusandorum causa, misisse: legatos suos per Morauiam iter fa-
cientes, à latrunculis, quos Cruciferi subornauissent, captos, & in uinculis aliquandiu as-

Prussi iudicem Fridericum imperatorem recusarunt.

seruatos, & ad extremum dimissos, ad imperatorem peruenisse. Ibi cum is ex compromis-
so iudicium instaurasset, nihil æqui se impetrare potuisse, eoqúe re adhuc integra iudicem
illum recusasse: nihilo tamen minus instantibus aduersarijs, & legatis principum Germa
norum, quos ij corrupissent, adiuuantibus, non modò abrogatum esse fœdus suum, ue-
rùm etiam sexcentorum millium florenorum multam sibi dictam esse: atque adeò infa-
mia se notatos, & libertate, priuilegijsqúe spoliatos, seruorum aut pecudum in morem
tam impotentibus dominis addictos esse, & ab ijs deinde trecentos morti destinatos. E-
am tyrannidem se diutius ferre non potuisse: sed sumptis armis, Cruciferos eorumq; ma-
gistratus & præsidia ex oppidis, urbibus, atque arcibus plerisque omnibus eiecisse, neq;
deinceps in potestate eorum fore. Scire autem se probè, à Polonia se, orasqúe illas à se cul
tas & habitatas, olim partim dolo, partim per uim ac per summam iniuriam auulsas fuis-
se: non ignorare, Cruciferos initiò Polonorum beneficio in illis oris consedisse. Ad illo-
rum igitur, qui & Cruciferorum patroni, & iusti domini sui essent, opem, se supplices con
fugere, eisqúe se suaqúe omnia dedêre: orare, ne se in extrema sua necessitate despicerent,
néue opprimi, & ad extremum excindi paterentur. Nihil autem esse, quòd Poloni uere-

Cruciferi fœdera cum Polonis uiolarunt.

rentur, ne ea re fœdera cum Cruciferis uiolarent. Iam ab illis prioribus uiolata, cum ciues
Chosnenses, propterea quòd ij, se urbēq; suam bello adacti Polonis dedidissent, contrà q̃
conuenerat, capitis supplicio affecissent, & noua fœdera cum Lithuanis aduersus Polo-
niam dudum icissent. Non uoluntate Cruciferos, neq; pacis colendę studio, sed ui à se ad-
actos, pacem cum Polonis fecisse, & in eam diem seruasse. Se enim cunctam superiorum
bellorum molem, dum illi Marieburgensis arcis mœnibus sese ferè continent, sustentasse:
defessos autem & exhaustos, ad pacē illos impulisse. Non aliena Polonos occupaturos,
uerũ sua recepturos esse, quæ ipsis sedes Apostolica aliquoties adiudicasset: spondere aũt
sibi fortunam regis, & Polonicæ gentis uirtutem, illa omnia è sententia sua ipsorumq; p-
cessura esse. Nec se sibi, defensoribusq; suis esse defuturos. Huiusmodi ferè fuit Prussorũ
oratio. Relata re ad senatum, uera esse quæ dicebantur à Prussis, omnes recognosce-

Cruciferi quomodo se gesserunt contra Polonos.

bant: meminerant multi, Cruciferos quater ictum cum Iagellone rege fœdus rupisse: &
ad extremum, ut Pontificis maximi & Basiliensis concilij authoritate id sibi facere liceret,
elaborasse: ciues Chosnenses, propterea quòd se regi in bello dediderant, contra pacta
& iusiurandum suum immaniter interfecisse: commercia cum Polonis capitali supplicio
Prussis interdixisse. Memorabãt seniores, eos cũ hostib. Polonorũ cõsilia & arma socia nõ
semel cõiunxisse, Polonisq; piũ aduersus Barbaros bellũ diuersa parte gerentibus, Polo-
niæ fines impiè & perfidè infestasse: nulla cum eis fœdera, nullam certam pacem esse.
Hæc tunc in senatu commemorabantur: sed tamen de acceptanda deditione uariabant
sententiæ: censebant multi: nonnulli, quorum princeps Sbigneus fuit, dissuadebant:
alij uerò ad comitia rem integram rejciebant: cuius sententiæ Tencinius palatinus Cra-

Cruciferi non desunt sibi.

couiensis author erat. Nec deerat suis ex altera parte Cruciferorum legatus, thesaura-
rius eius ordinis, qui ad cohonestandas regias nuptias missus, quinquaginta millia flo-
renorum ad corrumpendos proceres Polonos secum attulerat. Atque is cùm uni-
uersos publicè fœderum admonebat, tum priuatim singulos orando, & pollicendo pren
sabat. Ad extremum clientes ac uectigales regi, Polonisq; Magistrum atq; Cruciferos in
futurum omne tempus fore promittebat. Quocirca quindecim plus minus dies con-
sultando absumpti sunt. Legati Prussorum ubi comperendinari rem animaduertê-
re, contenderũt à rege, ne differret: alioqui se alios dominos & patronos sibi quæsituros
esse,

esse, qui obuijs, quod aiunt, ulnis tam luculentam conditionem accepturi essent. Appare-
batq; eos in Bohemiam ad Ladislaum regem profecturos esse: nam is cupere id se signifi-
cabat. Interim afferebatur è Prussia, nobilitatis & ciuitatum partes indies meliores fieri:

Cruciferorum res minùs prosperæ.

Magistrum & Cruciferos in angustũ redactos, Mariæburgi & Stumæ ferè munitionibus
sese tueri: Brodniciam arcem, ne in aduersariorum potestatem ueniret, Ioanni Coscelecio
Inouuladislauiensi palatino à commendatore siue præfecto traditam esse: nam oppidum
in fide Cruciferorum mansit. His igitur impulsi rex atq; proceres Poloni, ne tam luculen-
tam & insperatam occasionem recuperandi ea quæ maiores sui olim amiserant, uix un-
quam postea redituram, sibi elabi paterentur, deditionē Prussorum accepêre: tametsi præ
uidebant nonnulli motus bellorum, qui inde consecuturi, & Poloniam atq; Germaniam
inter ipsas collisuri essent: uerebãturq; quorsum tanta illa & inopinata prosperitas ad ex-
tremum euaderet. Thesaurarius ubi acceptam esse deditionem didicit, absq; mora Craco
uia discedens, in Silesiam, indeq; in Misniam & Saxoniam, mercenarios milites condu-
ctum contendit. Prius tamē aculeum, & ueluti seminarium quoddam intestini mali atq;
dissidij, quo distinerētur nostri, immisit, cum Petrum Saffranecium, hominem callidum,
audacem, & factiosum, & latronum, furum, atq; sicariorum, ut inquit Dlugossus, socium
& fautorem, donis, promissisq; clàm corrupisset, ut bello & latrocinio Poloniam, exagi-
taret. Et facilè id erat persuadere homini turbulento, & huiusmodi rebus assueto, & qui se
ob id regi, bonisq; omnibus inuisum esse intelligeret. Non latuit hoc regē atq; proceres:
uerùm nonnullis res uisa incredibilis: alij porrò dissimulando sanatũ iri insaniam eius iu-

Prussi iurant in uerba regis.

dicabant. Missi extemplò in Prussiam Andreas episcopus Posnaniensis, & Ioannes Co-
nespolius cancellarius Poloniæ; iusiurandum ab uniuersa nobilitate ac ciuitatibus conce
pta formula in uerba regis datum acceperũt: episcopi in aduentum regium dilati sunt: ar-
ces, quibus rex iusserat, traditæ. Quanquam Torunenses, Elbingenses, Gdanenses, & Ky

Arces à primarijs ciuitatibus Pruss. dirutæ.

nixbergenses, siue Regiomontani ciues, eas quæ urbibus suis imminebant, diruerãt: quæ
res neq; nostris, neq; Prussicæ ipsi nobilitati placuit: sed neq; aduersandi, neq; factũ repræ
hendendi tempus tunc erat. Per idem tempus Fridericus Marchio Brandenburgensis no
uam Marchiam, quę Cassubia fuit antiquitùs, detrectantem & ipsam Cruciferorum impe
rium, in deditionem accepit: missaq; ad regem legatione, ut cum bona eius uenia id esset,
petiuit, auxilia cõtra Cruciferos pollicens. Sed nihil certi responsum est, propterea quòd
Stolpensium quoq; Pomeranorum dux eam petebat, & suo quodam iure sibi uendica-
bat, & in clientela, & fide regis fore se unà cum ditionibus suis, duoq; millia equitum ad
quoduis bellum regi Polono adducturum, pollicebatur. Ne huic quidem certum respon
sum datum. Tametsi Vapouius, Marchionē occupatione Cassubiæ, quæ iuris fuisset Po-
lonici antiquitùs, abstinere iussum esse scribit: ni faceret, ui & armis depulsum inde iri. Vn
garorum quoq; & Bohemorum rex Ladislaus eam ditionem iure quodã suo repetebat.
Misit deinde rex legatos, ad Ladislaum quidem Nicolaum Chranstouium tribunũ Cra-
couiensem: ad Imperatorem uerò apud Ratisponam Germanorum comitia tunc haben-
tem, & ad Pont. Max. Ioannem Brezium Luteci filium iureconsultum, qui factum suum
defenderent, & Cruciferorum quærelas refellerent: ipse Breste Lithuanicum ad conuen-
tum Lithuanorum excurrit, & cum his constituit, ut Liuoniensiũ auxilia transitu in Prus-

Comitia Lenciciæ.

siam prohiberent: inde mox Lenciciam ad comitia ad Calend. Maias indicta contendit.
Ad quæ pauci de minoribus Polonis & Russis aduenêre. Decretum autem ibi est, ut rex
Toruniam se conferret, pacandæ Prussię causa: Cuiauios atq; Dobrinios, si opus esset, ad

Cruciferi obsessi à Prussis.

aulicum comitatum suum in auxilium Prussorũ, qui tunc Cruciferos Mariæburgi & Stu
mæ, & in Brodniciensi oppido, suo pariter & mercenario milite è Polonis & Bohemis col
lecto, obsidebant, adiungeret. Masouij uerò duces frustra iterum à rege & Lithuanis sua
ibidem repetiuerunt, quamuis omnes copias suas regi ad Prussicũ bellum pollicerentur.
In Prussiam deinde itum est, magna & splendida procerum caterua regem comitante. Ibi
Toruniæ, Elbingæ & Gdani iteratum publicè à proceribus, nobilitate, & ciuitatibus ritu
solenni iusiurandũ in uerba Cazimiri & successorem eius regum Polonorum, tribus pa-
latinis, in sua quoq; satrapia, præeuntibus. Episcopi quoque tres, nempe Arnoldus Cul-
mensis, Gaspar Pomesaniensis, & Nicolaus Sambiensis, cum suo quisq; sacerdotum col-
legiò, in uerba regis iurarunt: abiectoq;, regis permissu, cultu Cruciferico, ueterem habi-
tum D. Augustini regulam profitentium resumpserunt: quartus Franciscus Varmiensis
apud Cruciferos Mariæburgi erat: sed collegium tamen eius unà cũ cæteris iusiurandum

Ladislai Bohemiæ regis legatio ad Cazimirum.

dedit. Ladislai deinde regis legati Bohemi Ioannes Perstenius siue Rosembergius, &
Sdencus Costca (nam Chranstouius nihil certi retulerat) auditi, expostularunt cum rege,
quòd suo rege inconsulto, Prussorum deditionem secus quàm Cracouiæ in nuptijs pol-
licitus erat, accepisset: postularũtq; ut Pragam legatos mitteret cũ luculentis mandatis ad

constituendum de rebus Prussicis: quarum cura magnopere ad regem Bohemorũ perti-
neret, quòd & patronus Cruciferorum esset, & Prussiam omnem nuper interueniente Al-
berto Friderici marchionis Brandeburgensis fratre germano à Cruciferis in deditionem
accepisset. Interim autem, ut Cazimirus obsidiones institutas solueret, belloque Cruciferis
inferendo supersederet. Ridiculè superba & arrogãs nostris uisa est ea legatio, neque à miti
ac ciuili Ladislai ingenio profecta: id quod paulò pòst secreto ipsorum legatorum indi-
cio compertum est. Nam ij Georgium Podiebradium, penes quem tunc summa rerum
apud Bohemos erat, eius legationis authorem prodiderunt. Itaque ad eam nihil aliud re-
sponsum est, quàm Cazimirum nunquam recepisse Ladislao, quòd ipso inscio Prussos in
deditionem accepturus non esset. Ad cæteræ cum per suos legatos responsurum esse. Ita
dimissi Bohemi, nec permissi Mariæburgum ad Cruciferos ire. Ladislaus uerò cum è le-
gatis suis reuertentibus legationis suæ summam, responsumque Cazimiri cognouisset, Io-
annem Rabensteinum ad eum properè misit, priorem legationem corrigens, & pollicens,
non obstaturum se esse, quo minus ille omni Prussia potiretur. Grata hæc fuit legatio re-
gi, cunctisque: itaque missi in Bohemiam Ioannes Tencinius palatinus Cracouiensis, & Pe-
trus Samotulius castellanus Posnaniensis, ut uoluntatem illam Ladislai confirmarent.
At Cazimirus comitia Prussorum apud Grudentum habuit: ibi tributum siue exactio
certa in capita constituta est, unde emerita stipendia Bohemis mercenarijs, quos primo
motu Prussi acciuerant, & qui Mariæburgum etiam tum ignaui obsidebant, soluta sunt:
dimissique ij sunt, siue quòd ambiguæ fidei esse uiderentur, siue quòd nimio conducti es-
sent. Nam sex & uiginti floreni in tres menses equiti numerabantur. Id adeò necessitas
Prussis expresserat, ne militari præsidio nudi, à Cruciferis opprimerentur, & ut ij secum
potius contra Cruciferos, quàm cum illis contra se essent. Pro Bohemis uerò aulicũ suum
comitatum rex ad continuandam obsidionem Mariæburgi misit, præfecto ei Ioanne Sce
cocinio præfecto Lublinensi. Decretum est etiam, ut sedecim ex nobilitate & ciuitatibus
allecti, à consilijs regi essent, qui cum eo de repub. Prussica consultarent, summoque iudi-
cio præsiderent: itemque ut arces & munitiones episcoporum atque ecclesiarum, quoad bel-
lum duraret, in potestate nobilitatis essent. Hæc adiuncta ad illas prærogatiuas, quæ ini-
tio deditionis Cracouiæ ipsis à rege datæ erãt: quibus Prussi cum Polonis quasi in unum
corpus redacti sunt, nimirum ut eorum consiliarij cum Polonis pariter in comitijs de rep.
consultarent, ad honores & magistratus regni admitterentur, ius creandi regis pariter ha-
berent: cæterùm suo quisque iure, seu Culmensi mallent, seu Saxonico, seu Prussico, seu de-
nique Polonico, uiuerent: quæ bona quisque antiquitùs, siue priuatim, siue publicè obtinuis-
set, deinceps quoque retineret: telonia cuncta & portoria, nominatimque id, quod liberale,
seu Pfuntzol Teuthonicè dicebatur, quo bini oboli à marca exigebãtur, & pensio ea quæ
à Polonis principibus in Pomerania olim instituta, Narzas siue porcus uulgò uocaba-
tur, remissa & sublata: merces naufragio eiectæ, ijs quorum fuissent, aut legitimis eorum
hæredibus remissæ: nam eas antea Cruciferorum præsides iniustè sibi uendicabant: ho-
nores & magistratus publici, & præfecturæ arcium ne cuiquam externo secundum
usum & consuetudinem cæterarum regionum Poloniæ mandarentur: ius monetæ Toru-
niæ, Elbingæ, Kynixbergæ & Gdani cudendæ cum imagine & inscriptione regia, quoad
bellum duraret, in commune eis concessum. Finito uerò bello, ut Toruniæ modò & Gda-
ni regio nomine, sumptuque ea cuderetur: mercatoribus uerò potestas facta est, quoquo-
uersus in Poloniam cum mercibus proficiscendi, easque deponendi, & uænum exponen-
di ubicunque uellent. Ad extremum Ioannes Basenus, uicarius regis & gubernator, cum rex
abfuturus esset, constitutus: Gdanensi uerò ciuitati, cum ea splendidè & honorificè in pri-
mis regem cum omni comitatu ipsius accepisset, peculiariter census septingentarum mar-
carum remissus: moletrinæ omnes urbanæ, & insula minor adiacens, quàm Vistula mare,
& montes in medio concludunt & efficiunt, addicta & attributa: tredecim modò pagos,
ac duo prædia rex sibi excepit, & pro his omnibus annuam pensionem duûm millium
aureorum ciuitati, unde Cruciferis sexaginta aureorum millia quotannis prouenisse scri-
bit Vapouius, imposuit: itemque ut ea quotannis quatuor dierum sumptus sibi
unà cum omni comitatu suo aulico præberet: pro arce uerò diru-
ta, ut magnificum palatium regi in urbe, horreumque
siue granarium, & stabulum cocto la-
tere exædificaret.

Georgius Podiebradius.

Alia Ladislai legatio.

Legatio Cazimiri ad Ladislaum.

Consiliarij Prußici.

Pfuntzol sublatum.

Narzas.

Naufragæ merces.

Moneta.

Mercatura.

Gdanensi ciuitati concessa à rege.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS TERTIVS.

CONVENTV Grudentino soluto, Toruniam rex redijt, cum
quinque legatos è comitijs Ratisponensibus Pont. Max. Impera-
toris, principum electorum, Philippi Burgũdionum, Ludouici
Bauorum ducum, ac totius Germaniæ nomine ad se uenire co-
gnouisset: atque ij cùm ad regem in senatum introducti essent, pe-
tebãt à rege, ut Cruciferis data uenia, si quid deliquissent, Prus-
siam omnem redderet: atque ad bellum Turcis inferendum, recu-
perandamque Constantinopolim arma secum, & cũ cęteris Chri-
stianis principibus coniungeret. Imperatori & Germanis curæ
esse res Prussicas, & earum causa maximè eos alia comitia Fran-
cofordiam ad Mœnum ad tertiũ Calend. Octob. indixisse. Rex, quo diutiùs Germanos
bellum cõtra se molientes suspensos teneret, nihil aliud responsi legatis dedit, quàm suos
se legatos ad illa ipsa Francofordiensia comitia de rebus ijs missurum esse. Petebãt deinde
legati, ut sibi ad Magistrum Cruciferorum adire liceret, atque ut rex Mariæburgi, Stumę &
Brodnicię obsidionem solueret. Sed neutrum impetrarunt: Sabellinis tamen uestibus ho-
norificè munerati, dimissi sunt. Non multò pòst ij qui Stumæ in præsidio erant, fame inua-
lescente, ita ut quinquaginta de eis perirent, arcem regi cum apparatu bellico dediderũt,
uitam modò & res suas saluas pacti: & quinquaginta quidem ex ijs Mariæburgũ ad suos
se receperunt, macie, tabeque luridi, centum reliqui, in quibus erant quatuor Cruciferi, in ca-
stris regijs manserunt. Apud Mariæburgũ uerò cum obsessi in nostros erupissent, cruen-
ta pugna coorta, hostes magna strage in arcem compulsi sunt: ac longè maior ea fuisset, ni
hostes fugientes puluis texisset. Gdanenses uerò nauem pice, resina, sulfure, & eiusmodi
ignis alimentis plenam, in pontẽ Mariæburgensem secundo Nogato impulerunt: sed ma-
gno tamen conatu hostium, pons incendio correptus, seruatus est. Iam & ipsi inter se præ-
sidiarij milites, iurgio propter scortum concitato, intra arcem cõflixerunt, ducemque suum
interfecerũt. Non cessabat interim thesaurarius Cruciferorum in Germania: ne Magister
quidẽ Germanicus: atque is bona & reditus suos distraxit, ut socijs in Prussia laborantibus
celeriter opem ferret. Itaque ab his duobus octo millia mercenariorum militum, peditũ pa-
riter & equitum è Germanis, Bohemis & Silesijs conscripta, ac Baltassare & Rodolfo Ze-
ganensiũ ducibus, & Bernardo Sumbergio Bohemo ductoribus, per nouam Marchiam
in Prussiam missa sunt: & iam Plauenius Bohemus, Cruciferorum & ipse stipendia me-
rens, cũ mille equitibus à Choinicensibus in urbẽ receptus erat: magnaque Polonis dam-
na agros uastãdo intulisset, nisi Nicolaus Sarleius palatinus Vuladislauiensis, præfectus
Slochouiensis ac Tucholiensis, cum mille ducentis equitibus, & septingentis peditibus,
ferociam eius repressisset. Id ubi cùm amicorum admonitu, tum exploratorum relatione
à nostris cognitum est, rex maiores Polonos solos arma sumere, & ad Choiniciam pręstò
esse iussit. Adfuêre ferociores quàm armatiores, ac disciplinę militaris expertes, per suorũ
agros non secus quàm per hostiles, rapinis, incendijs, stupris & sacrilegijs debacchantes.
Venientibus ad Cerequiciam altero à Choinicia milliario rex occurrit: tumultuantesque,
ac de prærogatiuis & iuribus suis intempestiuè flagitantes, uix sedauit, & in septẽ turmas
distribuit: instructosque ad Choiniciam, quò hostes contendere nunciabantur, duxit. Sua-
debãt nonnulli proceres regi, ne cum in imperita illa & minimè obsequenti multitudine
hosti pugnandi copiam faceret: sed pateretur eum Choiniciam ingredi: ibi cũ facilè quasi
retibus & cassibus concludi, & commeatus inopia, fameque sine sanguine citò expugnari
posse: breui enim omnem eius arcis commeatum à tanta multitudine exhaustum iri: aut
si tandem committere prælio rem uellet, id quod maiores Poloni poscebant, aulicum co-
mitatum à Mariæburgi obsidione, aut uerò Ioannem Zarnicouium castellanũ Gnesnen-
sem, & Ioannem Vedelium cũ quinque millibus, quæ ad præsidium, nisi fallor, maioris Po-
loniæ reliquerat, acciret. Dissuadebat Ioannes Conespolius cancellarius de aulico comi-
tatu, ne obsidione remissa hostes releuarentur. Asseuerabãt maiores Poloni (quod fit ple-
rũque, ut quo quisque est imperitior, eo sit arrogantior) in se satis uirium esse, usque adeò, ut uel
aurigarum suorum flagellis hostes in fugam actum iri iactarent. Quocirca nõ grauatè eis
rex cessit, præsertim cum de paucitate hostium intellexisset: neque enim procul ij aberant.
Fortè autem speculatores utriusque partis in se mutuò inciderunt, cõmissoque prælio, nostri
non incruenta uictoria potiti sunt. Ad quartumdecimũ Calend. Octob. cum hostes ad-

Legationes Pont. & imp. ad Cazimirũ.

Responsum regis.

Stuma regi dedita.

Res gestæ apud Mariæburgum.

Res gestæ apud Choiniciam.

Plauenius.

Arrogantia cũ imperitia coniuncta.

uentare dicerentur, rex acies instruxit, easq; regendas atq; ducendas Lucę Gorcano Pos-
nanienſi, Stanislao Ostrorogio Calisienſi, Nicolao Sarleio Inouuladislauienſi palati-
nis, atq; Derslao Rithuianio castellano Rosperienſi, nobilibus quidem illis hominibus
& potentibus, uerùm in arte militari non magnum usum habentibus, commisit, cum id
ultro ipsi sibi depopoſciſſent. Sub uesperum tandem hostiles acies apparuêre. Abscessit
nostris prior illa alacritas & ferocitas cōspecto hoste, cœptumq; trepidare ab ijs qui nun-
quam armatas acies aspexerant. Duces Poloni ad iniquum locum & limosum, ubi equi
commodè circumagi non poterant, instructum exercitum deduxêre, & in confertos ho-
stium ordines impetum fecêre. Et fauit quidem initiò nostris fortuna: turbati primi ho-
stium ordines: Zeganēsium dux alter interfectus, Bernardus Sumbergius uiuus captus:
sed mox acrius connixi hostes, sparsos & sine ordine pugnantes nostros represserunt. Ibi
trepidari & concursari temerè à nostris cœptum est. Submittebant tamen duces laboran-
tibus subsidiarias cohortes, exæquátaq; erat pugna, cum subitò extremum agmē, in quo
rex erat nulla euidenti causa expauefactum, in fugam se coniecit, nequicquam retinente
& reuocante rege. Quo conspecto, ij quoq; qui in prima acie pugnàbant, fugientes suos
secuti sunt. Perseuerabat rex cum paucis instaurando pugnam. Quod nisi ui ab ijs, qui-
bus eius custodia mandata erat, abstractus esset, uiuus in hostium potestatē uenisset. Ho-
stes uictores, castris quoque opulentis, in quibus ad quatuor millia curruum fuêre, potiti
sunt: nec tàm grauis quàm ignominiosa ea clades nostris fuit. Vix sexaginta desiderati: in
quibus insignes fuêre Petrus Scecocinius procancellarius, Nicolaus Morscius uexillifer
Sendomirienſis, Ioannes Zauisſij Nigri filius præfectus Colensis, & Ioannes Rizinius:
capti trecenti triginta: inter quos nobilissimi Lucas Gorcanus, Nicolaus Sarleius, Ioan-
nes fœlix Tarnouius, Ioannes & Nicolaus Rithuianij, Aegidius Suchodolius, Ioannes
Melstinius, Sendiuoius Lezenscius, Petrus Stricouius, & Bartholomæus Ogrodenius
fuêre: sed in his complures erant, qui fugæ turpitudine secum reputata, cum euadere pos-
sent, siue adeò iam euasissent, reuersi hostibus sese dedidêre. Atq; ij Mariæburgum dedu-
cti, ac durius habiti, maxima pars interiêre. Mortuos ne sepultura quidem crudi & imma-
nes hostes dignati sunt: sed equis abstractos, in profluentē abiecêre. Eius uerò cladis cul-
pam, opinione hominum, ducum imperitia, qui neq; idoneum prælio locum cœpissent,
neque leuiorem equitatum ad turbandos & perrumpendos hostium ordines præmisis-
sent, neq; quicquam omninò præuidissent, sustinuit. Sed fortasse fletibus & eiulatibus sa-
cerdotum, monachorum, uiduarum, pupillorum, & agrestium, quorum facultatibus ma
iores Poloni ad id bellum proficiscentes, crudeles & sacrilegas manus adiecerant, id sup-
plicium expensum est. Sunt qui regijs facinoribus eam cladem acceptam referant: atq; id
postea Sendiuoio cuidam theologo, canonico Gnesnensi, homini pio & religioso, diui-
nitùs reuelatum esse, eumq; ad regem uenisse, & assurgere, stareq; iusso, dum Dei manda-
ta audit, semotis arbitris, magna Dei beneficia, & ipsius ingratitudinem, peccataq; expro-
brasse: & ni mutaret mentem, grauiora comminatum esse. Inuidia quidem fortunæ regiæ,
quæ suspecta erat multis, clade hac non maxima expiata est. Cruciferi obsessi, ubi de suo-
rum successu certiores facti sunt, nimia lætitia, quasi debellatum iam esset, exultauêre: so-
lus marsalcus uir prudens, tristior, uereri se dixit, ne plus illa uictoria uictoribus quàm ui-
ctis mali afferret. At Prussorum insigniores ciuitates, missis ad regem Nessouiam, quò se
receperat, legationibus, hortatæ sunt eum, ne uno illo aduerso casu frangeretur: reciperet
animum, & peccatum illud corrigeret. Se fidem semel datam nunquam mutaturos, & fa-
cultatibus atq; corporibus suis ipsi ad extremum usq; nō defuturos. Rex collaudatis eis,
respondit, irritatum se magis esse clade illa, quàm fractum: curaturum ne lætitia illa hosti-
bus diuturna esset. Soluit deinde obsidionē Mariæburgi, easq; copias accitas ad se in præ
sidia arcium ac ceterarum munitionum distribuit, præfectis ex aulico comitatu suo impo
sitis: propterea quòd Prussi minus diligenter eas seruabāt: & nuper adeò Struma & Preis-
marca oppida, contempta paucitate presidiariorum, qui Ioannis & Gabrielis Basenorum
familiares erant, ad hostes defecerant. Ad hæc Dersauia & Gneuum, quam Meuam Ger-
mani uocant, oppida in ripa Vistulæ sita, aduenienti à Choinicia exercitui Cruciferorum
ultro sese dedidêre. Id igitur malum ne latiùs serperet, ut sunt ferè mētes hominum secun-
dum flatum & reflatum fortunæ mutabiles, & arces rex, oppidaq; præsidijs muniuit, &
mercenarium militem è Silesia, Morauia & Bohemia acciuit: & uerò Poloniā reliquam,
Russis & Podolijs ad subitas Tartarorum excursiones reprimendas relictis, ad bellū exci-
uit. Instabat quidē hyems, ueruntamen impigrè paritū est. Tantus erat in animis omnium
ardor ignominiæ, quæ apud Choiniciam erat accepta, delendæ, ac retinendæ Prussiæ. At
Cruciferi gloriosi uniuersam Germaniam fama uictoriæ suę in immensum extollenda im
pleuerunt: Prussos uerò dimissis quoquo uersus nuntijs, uenia & impunitate proposita,
ut ad

Duces copiarum.

Prælium apud Choiniciam.

Polonorum fuga & clades.

Cæsi & capti nobiliores.

Cruciferorum immanitas.

Marsalci Cruciferorum prudentia.

Arces Prussicæ Polonis commissæ.

Polonorum expeditio in Prussiam.

ut ad se rursus à rege deficerent, sollicitabant: sed surdis hæc auribus canebant: nec præter
Sambiensem episcopum quisquam inuentus est, qui fidem illis haberet, atq; is porrò per-
benignè scilicet ab eis acceptus est. Mariæburgum enim uenientem cunctis facultatibus
priuatis pariter & ecclesiasticis, quas secum apportarat, Magister exuit: inde uerò, & ex
imaginibus, aliaq; supellectili sacra, aurea & argentea undiq; comportata & conflata, exi
guam quandam partem emeriti stipendij militibus cum iurgio ac tumultu efflagitātibus
soluit: de reliquo autem, quæ quadringenta millia florenorum erant, cum eis pactus est,
nisi ad liberales dies, quod Carnispriuium uulgò uocant, exolueret, Mariæburgum ac cæ
teras munitiones suas, captiuosq; in potestatem eorum traditurum se esse. Tametsi non
multum ij operæprecij fecêre, nescientes uti uictoria: receptis enim oppidis illis, quæ su-
perius commemorauimus, Mariæburgi desides multum temporis contriuerunt. Ne no-
stri quidem multo plus egerunt: nam cum omnes copiæ conuenissent, transmisso apud
Toruniam nauali ponte Vistula, ad Lassinum ductæ sunt, atque ibi in sylua uno milliario
ab eo oppido totum ferè mensem inertes statiua habuêre: duo tantum oppida, Prabuta,
quam Teuthones Bissouisuerderum uocarunt, & Nelcisalca, capta sunt. Interea qui ad
Bohemorum regem legati missi erant, reuerterunt, optata òmnia referentes. Hos paucis
diebus Bohemica Ladislai legatio secuta est, petens ut Cazimirus ad diem Nonarum
Decembrium, Vuratislauiam ueniret, & arctius cum Ladislao fœdus iceret: deinde con-
trouersiam quandam permagnam de finibus inter ipsum & marchiones Misnenses ex
compromisso dirimeret: postremò ut ipse quoque omisso bello cum Cruciferis, compro-
missum faceret, omnemq; causam Ladislao arbitrandam permitteret. Excusauit Cazimi-
rus, se ab incœpto bello abesse non posse: missurum tamen se primores de senatu. Missi
archiepiscopus Gnesnensis, castellanus Lublinensis, & Ioannes Brezius archidiaconus
Gnesnensis: tamen cōtrouersiam illam cum Marchionibus nō diremerūt, negantibus ijs,
se in alium quempiam, quàm in ipsum regem Polonorum compromissum fecisse. Dimi-
sit deinde rex nobilitatem, hyberni belli pertæsam, medio Ianuario sequentis anni, cum
ea duodenos grossos de singulis iugeribus in stipendium mercenariorum militū promi-
sisset, hoste non faciente pugnandi copiam. Rex quoq; ipse, præfectis, Culmensi quidem
Andrea Tencinio, Pomeraniæ uerò Petro Samotulio castellano Posnaniensi, inferiore
uerò Prussiæ Ioanne Colda Bohemo, & omni mercenario milite ijs pàrere iusso, in Polo-
niam discessit: atq; inde in Lithuaniam profectus, nouos quosdā motus à Gastoudo exci
tatos sedauit: & ut Lithuani socia cum Polonis arma aduersùs Cruciferos coniungerent,
quod detrectarant, perfecit: ibiq; ueris omne tempus exegit, & cùm aliorum principum
legationes audiuit, tum Tartarorum ducis Ezigeris fœderati, auxilia contra Cruciferos
pollicentis, & ut Podoliam atq; Volyniam seuiuente rex arcibus & oppidis contra impo
tentiam liberorum, gentisq; suæ muniret, suadentis: se enim senuisse, illos autem quietis
& otij impatientes esse. Per hoc tempus Sbigneus cardinalis & episcopus Cracouiensis,
cum Sendomirię Quadragesimam ferè omnem arctiore abstinentia peregisset, ac die Pal
marum nomine apud Christianos celebri publicè sacris operatus esset, sequenti uerò die
Conespolij cancellarij exequias peregisset, ex lassitudine morbum contraxit: cruoremq;
exputans præfocato anhelitu, postridie, quæ prima dies Aprilis erat, uitam cū morte com
mutauit, cum triginta duos annos episcopus fuisset, uixisset sex & sexaginta: uir magnus,
pupillorum & uiduarū patronus, in egenos liberalis, ecclesiæ uindex atq; defensor acerri
mus, reipub. studiosus, & constans aduocatus, minarum, periculorumq; cōtemptor. Hic
Sandeciæ nouę collegium sacerdotum cum prælatis instituit: facultates suas omnes ege-
nis & studiosis adolescentibus, ecclesijs item & monasterijs, propinquis præteritis, testa-
mento legauit. Successorem accepit Thomam Strempinium theologum, procancella-
rium, nō tam regis fauore, quàm uniuersi sacri collegij studio designatum. Quo quidem
die Cracouiæ plus quàm centum domus in Arcensi & Canonicorum plateis fortuito in-
cendio deflagrarunt. Arx non sine labore defensa est. Gnesnæ quoq; aliquoties de cœlo
tacta basilica, globusq; de fastigio deiectus. Quo tempore etiam Nicolao quinto Pont.
Max. mortuo, Sixtus quartus in pontificatu successit. Sbigneum septem ferè mensibus
præcessit Boleslaus dux Masouiorum, prudens, modestus, & religiosus princeps. Qui
quatuor filios, Conradum, Cazimirum, Boleslaum, & Ioannem, duasq; filias, Annam &
Sophiam, superstites reliquit. Nihil interim in Prussia memorabile gestum est, nisi quòd
leuibus aliquot prælijs certatū est: in quibus omnibus ferè nostri superiores fuêre. Zial-
douia oppidum, Slauici Humbouij Masouij, cuius fidei rex id commendârat, proditione
in potestatem hostium uenit. Sed non multò pòst Ioannes Colda id recuperauit, dire-
ptumq; incendit, intromissus ab oppidanis, cum habitum commendatoris Elbingensis
assimulasset: multosq; Cruciferorum milites ibi peremit. Duo item oppida Kynixber-

Ecclesiastica supellex conflata à Cruciferis.

Lassinum oppidum.

Ladislai regis legatio ad Cazimirum.

Iugerale tributum.

Sixtus quartus Papa.

Zialdouia Cruciferis dedita, et recuperata.

Kynixberga uetus & noua ad Cruciferos defecit.

gæ,uetus & noua urbs,in inferiore Pruſsia,Cruciferis portas aperuêre: tertium, cui Cni-
pouiæ nomen eſt,in fide Polonorum permanſit:atq; id hoſtes circumſedêre. Parum au-
tem abfuit,quin uetus quoq; Torunia,quò nouæ oppidanos dubię fidei Tencinius com
pulerat (duo enim ſunt oppida,muris,foſsiſq; diſtincta) per proditionem duorũ prima-
riorum ciuium,& parœci,atq; ſodalium Dominicanorum , in poteſtatem hoſtium ueni-
ret.Iamque eò Magiſter Bernardum Sumbergium , & quoſdam alios milites,quaſi aliud
acturos præmiſerat,& ipſe cum tribus millibus hominum armatorum ueniebat , cum ab
apparitore ciuitatis conſpiratio detecta eſt,ſumptumq; ſupplicium de proditoribus . Ita
Magiſter irrito cœpto reuertens , complures pagos circumcirca incendit. Hæc tunc in

Comitia Petricouiæ.

Pruſsia rege abſente acta. At rex rebus Lithuanicis compoſitis,Petricouiam ad comitia
menſe Maio uenit. Vbi cum Pruſſorum legatis inſtantibus,de Pruſsico bello conſulta-
retur,non uiſum eſt expeditionem publicam edicere, quòd pergrauis ea futura erat mul-
tis,ex hyberna ſuperiore magna moleſtia & incommodo afflictis, & quòd ſatis uirium
erat in mercenario milite aduerſus eas copias,quas tunc habebant hoſtes:ſed pecunia de-
erat,unde militi præterita ſimul & futura ſtipendia ſoluerentur. Quamobrem pigrius is
belli munera obibat,ac munitionibus ſeſe tueri ſatis habebat, neque obſeſſæ ab hoſtibus
Cnipouiæ ſubueniebat. De pecunia igitur paranda cũ ageretur, placuit, agreſtibus duo-
denûm groſſorum in iugera penſionem rurſus imponere. Verùm id alteris demum co-

Comitia iterũ. Reſtes ternæ.

mitijs,ad uiceſimam quartam diem Iulij indictis, ægrè perfectum eſt: ſimulq; decretum,
ut,ſi opus eſſet,ad unicos reſtes,hoc eſt,ad unicum regis mandatum , cum alioqui tribus
intra menſtrua ſpacia ſeſe cõſequentibus ex inſtituto & lege opus ſit,nobilitas omnis cer-
to loco præſtò eſſet ad bellum in Pruſsia proſequendum. Nihilo tamen minus ſegniter
bellum à rege adminiſtrabatur,maximè quòd ei mercenarij milites hoſtium ſpem iniece-
rant,ſi emerita apud Cruciferos ſtipendia ſibi ſolueret, dedendarum arcium & munitio-
num reliquarum:quas iam concedentibus ex pacto Cruciferis,in poteſtatem ſuam rede-

Legati miſsi in Pruſsiam.

gerant. Atque ea de re conficienda Ioannem epiſcopum Vuladislauienſem,& Ioannem
Rithuianium præfectum Sendomirienſem ad eos allegarat. Verùm tergiuerſabantur, &
extrahebant rem ij milites,qui erant Teuthonici generis. Continuabatur autem Cnipo-
uiæ obſidio , prouiderantque diligenter hoſtes , & oppidani reliquorum duorum oppi-

Prægola flu.

dorum,quæ ad eos defecerant,ne quid omninò ad obſeſſos importaretur:& alueum Prę
golæ fluminis,quod oppidum alluit,tignis & roboribus impediuerant. Rex ubi obſeſ-
ſos in extremo diſcrimine eſſe accepit,miſſa aliquanta pecunia militibus,iuſsit ut illicò la-
borantibus ſubuenirent:uerùm dum id fit,obſeſsi non ferentes longiorem moram,deſpe
rato omni auxilio,ſeſe dedidêre:uerùm Zeganenſium duci ſuperſtiti,nõ Magiſtro. Quo
ſucceſſu elati Teuthones milites,minus iam ſecum de deditione munitionum agi patie-

Cnipouiæ deditio.

bantur. Rex uerò amiſsione Cnipouiæ perturbatus,ueritusq; ne cæteræ ciuitates illius
exemplo à ſe deficerẽt(& ſanè de Gdano atq; Torunia rumor ſparſus erat)expeditionem
toti Poloniæ ſub autumnum edixit,& ad confirmandos Pruſſorum animos legationem
miſit.Nec illi mutabant fidem:nonnulloſq; primores ciues in oppidis , quos Crucifero-
rum partibus fauere perſenſerant,capitis ſupplicio affecêre : aliquot modò ignobilia op-

Polonorum expeditio in Pruſsiam.

pida in inferiore Pruſsia,Cnipouiæ exemplum ſecuta ſunt. Rati autem,hoſtes occaſioni
ſe deeſſe non oportere,ad Fridelandiam exercitum admouerunt. Præerat ei oppido Scu-
bela quiſpiam Bohemus cũ præſidio:is ubi aduentare hoſtes accepit, ſimulata negligen-
tia,ad ipſa uſque mœnia oppidi pertingere eos paſſus eſt:deinde ſubitò bombardis,quas
opportuno loco collocarat , in confertos iaculatus , magna clade, maiore uerò perturba-
tione eos affecit. Confeſtimq; in trepidantes cum ſuis erumpens,longè eos propulit,&
quingentos ex eis cecidit,centum uiuos cœpit. Cæterùm expeditio illa intempeſtiua,ne-
que cupidè ſuſcepta eſt à noſtris,& lentior multò fuit,quàm par erat. Adfuerunt quidem

Polonorum licentia.

nonnulli maturius : ſed dum cæteros expectant , magnam frumenti uim ex agris Cuia-
uienſibus raptam,in caſtra,quaſi ibi hybernaturi eſſent,conuexerunt : quam poſtea mo-
tis caſtris incenderunt.In itinere quoque quoquouerſus eccleſiaſticis & regijs bonis par-
ſum non eſt. Rex Breſte præceſſerat:quò cum proceres Poloni ad eum conueniſſent, fla-
gitantibus ſtipendium militibus,inita ratio eſt parandæ pecuniæ, neq; honeſta, neq; uti-
lis,ſacra eccleſiarum uaſa ac donaria conflandi,archiepiſcopo,& Vuladislauienſi,Poſna-
nienſiq; epiſcopis,aſſentientibus. Quod cum in tribus diœceſibus,quarum epiſcopi con
ſenſerant,factum eſſet,ſola ſex millia florenorum redacta ſunt. Nam è Cracouienſi nihil
ablatum eſt,non permittente epiſcopo. Cùm autem cunctæ copiæ conueniſſent,nauali
ponte apud Toruniam Viſtula traductę ſunt. Interea Fridericus Marchio Brandeburgen
ſis ad Magiſtrum Cruciferorum cũ quingentis cataphractis equitibus profectus, & com
plures dies ibi commoratus,relicto apud hoſtes equitatu,ad regem in caſtra uenit,petens
ut ſe

ut ſe arbitro rex cum Cruciferis pacẽ faceret. Id uerò non ex animo faciebat,ſed ut aptum
bello gerendo tempus eximeret. Vbi non abnuere regem ſenſit , reuerſus ad Cruciferos,
regi renunciari iuſsit,optimas,& ultro ipſi expetendas,meritiſq; eius maiores conditio-

Conuentus de pace apud Coſcelecium.

nes ſe allaturum eſſe:itaq; condicta ad Coſcelecium pagum die,miſsi à rege Ioannes epi-
ſcopus Vuladislauienſis,& cancellarius,Ioannes Tencinius Cracouienſis, Petrus Oppo
rouius Lencicienſis palatini,& Hincia Rogouius caſtellanus Siradienſis,uana fuiſſe Fri-
derici promiſſa repererunt. Poſtulabant enim Cruciferi,ut rex omni Pruſsia(quo nomi-
ne iam Pomeraniam quoq;,& Culmenſem,& Michalouienſem complectimur) ſibi dece
deret:tum demum,quocunq; uellet iudice ſecum diſceptaret. Increpitus à noſtris Fride-
ricus,quòd non bona fide cum rege ageret,ne tamen nihil egiſſe uideretur, pollicebatur,
Cruciferos Culmenſem & Michalouienſem regionem noſtris conceſſuros , ac impenſas
belli ſoluturos eſſe. Quas conditiones cum non acciperent noſtri,re infecta diſceſſum eſt,
ferocioribus factis Cruciferis quingentorum cataphractorum equitum acceſsione,quos
Fridericus diſcedens in caſtris ipſorum relinquebat. Itaq; intermiſſum ſpe pacis belli ſtu-

Laſsinum fruſtra obſeſſum à Polonis.

dium reſumptum. Eodemq; itinere quo ſuperiori anno,ad Laſsinum non optimo conſi-
lio caſtra mota ſunt. Prætergreſſus autem oppidum exercitus, non longo interuallo ad
obſidendum id reuertit. Spectabant ad deditionem oppidanorum animi : ſed quadrin
genti Cruciferorum equites præter caſtra noſtrorum,in quibus nulla erat militaris diſci-
plina,in oppidum ingreſsi,eos confirmarunt,ſtrenueq; oppidum defenderunt. Itaq; ob-
ſidione in Nouembrem menſem extracta,cum maiore penè obſidentes,quàm obſeſsi in-
opia præmerentur,neque commoda eſſet frumentatio & pabulatio tanto exercitui , dila-
pſis metu noſtrorum(qui nulla in eos iniuria ſe abſtinebant) agreſtibus,& frumento ma-
turè ante aduentum noſtrorum in munitiones conuecto , ſerò conſilium ſuum rex dam-
nauit:& niues autem pluuijs mixtæ,uentiq; acriores,equos & homines deſuetudine mi-
litiæ molliores affligebant. Igitur ſoluta obſidione , rex dimiſit exercitum, quarta fermè
parte equorum amiſſa,domuitionem flagitantem : ipſis quoque Pruſsis noſtrarum par-
tium,diſceſſu eius lætantibus. Neque enim minoribus, nec ſcio an maioribus etiam dam
nis incommodis ab eo,quàm ab hoſte , agri eorum affecti erant , ita ut ne tectis quidem
parceretur. Dum hæc ita geruntur in Pruſsia,latrunculi è Sileſia Ioanne & Cauuca Sue-
borpuijs fratribus Polonis,& Georgio Stoſſo Morauo ducibus , in agrum Ilcuſſenſem

Slauucouia incenſa.

& Slauucouienſem impetum fecerũt,raptaq; cùm alia præda,tum equis octoginta, quo-
rum opera in plumbi metallis aqua exhauriebatur : & Slauucouia propter iniuriã,quam

Cempnum arx capta & recepta.

Sueborouius à præfecto eius oppidi acceperat,incenſa,Velunenſem quoque agrum ue-
xarunt : & Cempnum arcem , natura loci munitam , agreſtium cenſum domino afferen-
tium habitu ingreſsi,cœperunt,& Virbentam loci dominum in Morauiam abduxerunt.
Sed arx poſtea obſeſſa diu à Velunenſi nobilitate, & cohorte archiepiſcopi, & epiſcopi
Poſnanienſis,latrunculis pacto excedentibus,recuperata eſt. Cauſa latrocinandi eis fuit,
emerita quidem in Pruſsia ſub rege ſtipendia : quæ cum non numerarentur ob inopiam
ærarij,illi ex profeſſo,quouis modo ea ſe à Polonis repetituros eſſe denunciarant, & ad
eos magnus egentium & perditorum hominum numerus ex omni uicinia confluebat.

Vuladislai ducis Plocenſis mors & liberi.

At in Maſouia Vuladislaus dux Plocenſis , hectica febre, quam illi generi hæreditariam
fuiſſe Dlugoſſus memorat,exinanitus , per eos dies uita exceſsit, Zemouito & Vuladiſ-
lao filijs pueris relictis. Ne Boleslai quidem alterius fratris,cuius paulò antè meminimus,
filij adulti,& gerendi rebus maturi erant. Itaq; Paulo Gizicio Plocenſi epiſcopo cunctæ
Maſouiæ adminiſtratio mandata publicè,quoad pueri adoleſcerent. Atq; is bene & cum
laude ſe geſsit:mores quoſdam,legeſq; barbaras exercẽdorum iudiciorum , pœnarumq;
exigendarum ſuſtulit,non ſine ſumptu ſuo. Rex dimiſſo exercitu,apud Grudentum cum
ſenatu de gerendo deinceps bello conſultauit. Et quoniam mercenario milite id geri pla-
cebat,nec ſuppetebat pecunia in ſtipendium,cenſebant pleriq; de iunioribus, pẽſionem
duodenûm groſſorum agricolis imponendam eſſe,ſuis quidem atq; nobilitatis ſimplam,
regijs uerò & eccleſiaſticis duplã:ad hæc ut eccleſiaſticus ordo dimidios reditus ſuos con
ferret. Atq; in eam ſententiam decretum factum, Cracouiæ & in alijs oppidis promulga-
tum eſt non ſine ſumma profanę tyrannidis infamia,& eccleſiaſtici ordinis iniuria,cui in-

Comitia Petricouiæ. An. 1456.

uito immunitas diuinis,humaniſq; legibus conceſſa eripiebatur. Tametſi retractatum id
decretum eſt in comitijs Petricouienſibus inſequentis anni,qui fuit 1456.principio,con
tendentibus epiſcopis:decretumq;,ut æſtate ſequenti publica in Pruſsiam expeditio ma
turè poſt Pentecoſten fieret. Nec tamẽ ea facta eſt,propter anguſtiam rei frumentariæ &
pabuli,ex magnis pluuijs & inundatione aquarum. Quin & ſuperioris anni expeditio
magna ex parte eam calamitatem inuexerat. Ad hæc autem nihil ea expeditione opus
eſſe uiſum eſt, propterea quòd debellatum iam eſſe uidebatur, cùm noſtri, quibus id

negotium mandatum erat, cum hostium militibus de dedendis munitionibus, & redden-
dis captiuis decidissent, septuagintaseptem florenos in singulos equites, dimidium in pe-
dites pacti, urgentibus maximè Prussis, ac dimidium eius pecuniæ pollicentibus. Qua de
causa rex ipse etiã in Prussiam excurrerat. Itaq; alteris comitijs ad sextum Idus Septemb.

Comitia iterũ.

Petricouiam indictis, de pecunia paranda à nostris consultatum est: nam in ærario regio
prorsus nulla erat: placuit uniuerso conuentui, ut rex pariter, & ecclesiasticus, equesterq;

Tributum ingens.

ordo uniuersus, dimidium annuorum censuum conferrent, ne honorum quidem & ma-
gistratuum fructibus exceptis: oppidani uerò, soli iuxtà ac mobilium bonorum æstima-
tione facta, ut binos grossos à marca penderent: agrestes uerò unum grossum in capita
marium & fœminarum: cæterùm equestres homines, qui nullos haberent agricolas &
adscriptitios, neq; census, uicenos quaternos grossos. Nec tamen Petricouiæ res ea confe-

Conuentus Coli & Corcini.

cta est: sed maiores quidem Poloni in Colensi, minores uerò in Corcinensi demum con-
uentu denuò instituto, decretum id approbarunt, lectis quæstoribus, qui eam pecuniam
ex repub. dispensarent. Cæterùm ecclesiastici ad synodum eam rem reiecerunt, ac pontifi-
ciæ modò siue usitatæ æstimationis dimidium contribuerunt. Quanquam Cracouiensis
episcopus ultro tres quartas, cæteri uerò episcopi iustas censuum pariter ac decimarum
pecuniariarum dimidias contulerunt. Cum autem ne hæc quidem suffectura essent, au-
rum insuper & argentum sacrum è Cracouiensi templo à rege importunè flagitatum, sed
constanter negatum est: placatusq; rex quinq; millibus florenorum, episcopi & sacri col-
legij fide à mercatoribus mutuò acceptis, ut rex ea postea solueret. Missi sunt etiam legati

Podolia munitur contra Lithuanos.

è comitijs Petricouiensibus in Podoliam, qui arces armis, commeatibus, & propugnacu-
lis munirent, & iusiurandum à præfectis earum exigerent: propterea quòd Lithuani mis-
sa ad regem legatione, Podoliam repetebãt, admonentes eum iusiurandi, quod sibi pro-
fecturus ad suscipiendum regnum dedisset: ni faceret, non toleraturos se esse diutius eam
iniuriam. Addebant autem eis animum Cruciferi fœderati. In Valachia uerò per id tem-
pus, Alexandro palatino ueneno sublato à suis. Petrus, cuius mentionem superius feci-
mus, populi fauore successit: missisq; ad regem oratoribus aliquoties, tandem à distento
tot simul curis & negotijs assensum impetrauit. Ita quidem Dlugossus de Petro hoc me-
morat: sed nos è monumentis literarum Russicarum, quæ extant in Archiuio regio, com-
perimus, anno 6963. ab orbe condito, qui est post Christum natum millesimo, quadrin-
gentesimo, quinquagesimo quinto, Petrum palatinum Valachorum in uerba regis iu-
rasse, Andrea Odrouanzo palatino Russiæ cum alijs quibusdam proceribus Polonis id
iusiurandum exigente & recipiente: & auxilia regi, regnoq; more maiorum suorum con-
tra quosuis hostes promisisse: matri uerò suæ Mariæ regis amitæ possessionem territorij
Seretslei Targensis confirmasse: usque ad aliam transactionem cum rege. Vnde apparet
alium hunc esse Petrum, Heliæ filium, Alexandri uerò tunc extincti fratrem. Indidem au-
tem comperimus hoc anno, hunc ipsum palatinum unà cum consiliarijs suis misisse ora-

Valachi tributarij Turcis facti.

torem ad principem Turcarum Mahometem, ut pacem ab eo duûm millium aureorum
tributo redimeret. Nam is post subactum Constantinopolitanum imperium uehemen-
ter uexabat Valachiam: & distinebantur tunc Poloni bello Prussico, ne socijs & clienti-
bus opem ferre possent. Nihil enim non agebant Cruciferi Teuthones, ut eam prouin-

Brathianum proditione captum.

ciam nuper amissam recuperarent: ac per illud ipsum tempus Brathianum arcem mun-
tissimam in Culmensi tractu, præsidiarijs militibus, Ioanne Tresca præfecto absente, cor-
ruptis interceperant: Brodniciam uerò clàm noctu intercipere conati, non latuerunt, &
non sine strage repulsi sunt: multisq; in locis leuibus certaminibus commissis, ubique in-
feriores fuêre. Porrò Torunensis plebs intemperantia, nisi fallor, nostrorum militum ir-
ritata, in Cruciferorum partes propensior, claues portarum urbis magistratibus suis sibi
aduersantibus, seditione coorta, ademit. Verùm Gdanenses accitis properè regijs mili-
tibus de proximis præsidijs, eum tumultum sedarunt, ducentis de primoribus plebis
compræhensis, & septuaginta ex his, qui capita seditionis fuerant, cæsis. Per idem tem-
pus magistratus urbis Cracouiensis Nicolaum Tursicum presbyterum, & Nicolaum
Gnoinium, & ipsum sacris initiatum, furti reos, captos, & quæstionibus examinatos, no-

Interdictum Cracouiæ.

ctu clàm capitali supplicio affecit. Quamobrem toti ciuitati sacris interdictum est, do-
nec episcopus à rege exoratus, trecentis florenis mulctæ nomine acceptis, id interdictum
sustulit. Inuaserant autem illi duo, alter quidam in scholastriam, alter uerò in canonica-
tum Cracouiensis ecclesiæ, quorum sacerdotiorum superstites erant possessores. Ne-
que rex necis eorum imperatæ suspicione caruit. Comitijs Petricouiensibus, quem-
admodum diximus, peractis, rex, auctus filio Vuladislao, nequicquam retinenti-
bus Polonis proceribus, & ut Prussicas res prius conficeret, flagitantibus, in Lithua-
niam ad sedandos motus ibi concitatos profectus est. Etenim Lithuani plerique ab-
sentia

sentia regis offensi, & Podoliæ cupiditate incensi, alium sibi principem creare constitue-
rant, Simonem Kiouiensium ducem, Olelconis filium. Eorum principes erant Gastou-
dus Simonis socer, Georgius dux Ostrogiensium Russus, & Alexander quispiam humi-
li loco natus, sed singulari regis gratia in sublime euectus. Nam Moniuidus cũ suis pro-

Moniuidus.

pinquis & gentilibus, & nonnullis alijs, regias partes tuebatur. Hos igitur motus rex in-
dulgentia & largitionibus suppressit magis in præsens, quàm sedauit. Culpa omnis in Ga-

Gastoudus.

stoudo hæsit, qui legationem illam ad regem cætero conuentu inscio conflarat: & tamen
impunè ei fuit. Gdani quoq; per id tempus promiscua multitudo tumultuata est, autho-
re Martino Coga, obscuro quidem, sed ingenioso & factioso homine, & Cruciferorum

Mart. Coga turbator.

rebus fauente. Causa seditionis fuit, quòd regij milites suburbana eius oppidi incende-
rant, & quòd rex in Lithuaniam secesserat: unde colligebatur, & iactabatur uulgò, ei res
Prussicas curæ non esse. Antiquis ergo magistratibus, quasi aduersarijs, amotis, nouos
creant. Dum autem gliscit seditio, Vlricus Ceruonca Bohemus præfectus præsidij Ma-
riæburgensis, data opera adueniens, longa & prudenti oratione in gratiam partes dissi-
dentes reduxit, & in fide regia continuit, ostendens, quantò magis expediret ei ciuitati à
Polonis stare, à quibus magis beneficijs & libertate donata esset, & sine quibus ægrè sese
sustentare posset, quàm superbis & crudelibus Cruciferis seruire. Misit deinde ad maio-
ris Poloniæ proceres, & ad regem, ostendens in quanto discrimine essent res Prussicæ, &
ut magis eas curæ haberent admonens. Atq; ex eo tempore regiarum partium studiosus
esse cœpit, magnaq; beneuolentia, cum nostri ad redimendas à militibus Cruciferorum
arces nondum satis parati essent, diem numerandæ pecuniæ prorogauit. Misêre deinde

Polonorum et Gdanensium legationes ad regem.

maiores Poloni palatinum Brestensem ad regem in Lithuaniam: misêre & Gdanenses,
orantes ut is quamprimùm ad componendas res Prussicas adueniret. Nec tamen quie-
scebat Coga, donec Ioannes Zarnicouius castellanus Gnesnensis, qui cum Calissiensi ca-
stellano, Vuladislauiensi episcopo pro gubernatore in Prussiam à maioribus Polonis
misso, adiunctus erat, Gdanum uenit. Cuius aduentu legitimus magistratus, authoribus
Reinaldo Niderhouio & Ioanne Lindauio, sumpta fiducia, capitale supplicium de Coga
sumpsit. Sic motus omnes cum eo conquieuerunt. Annus hic menstrua pernoctis co-

Cometes.

metæ apparitione insignis est: quam Turcica clades apud Nandor Albam, quæ Tauri-

Turcarum clades apud Bielogradum.

num olim dicta est, à Ioanne Huniade, & Ioanne Capistrano ducibus, quemadmodum
superius attigimus, irrogata, & Mahometi imperatoris turpis fuga consecuta est. Vbi
non ignobilis fuit sexcentorum Polonorum Capistranum secutorum opera. Nec ita
multo pòst Huniades & Capistranus uitam cum morte commutarunt. Insequenti anno

Huniadis et Capistrani mors. An. 1457.

Huniadis filius Ladislaus perduellionis insimulatus, cum Vlricum Ciliæ comitem insi-
diatorem suum interfecisset, capite pœnas luit. Matthias frater eius minor natu captus, &
Viennam à rege ductus: Ioannes item Varadinensis episcopus, & complures alij de pro-
ceribus Vngaris in uincula coniecti Mater Ladislai & Matthiæ, magnanima mulier, non

Mulieris magnus animus.

fletibus & lamentis indulsit: sed arma contra regem Ladislaum pro filijs sumpsit: maiusq;
facinus ira suadente ausura, ac Turcas in auxilium accitura erat, ni res interuentu aliorum
procerum composita fuisset: sed prius quàm Matthias ex pacto dimitteretur, Ladislaus

Ladislai mors

rex in ipso nuptiarum apparatu Pragæ obijt, siue ex repentino morbo, seu ueneno clàm à
Georgij Podiebradij uxore ministrato. Dira quidem tormina sensit moriens: & medici
Germani posteaquam Bohemia excesserunt, uulgarunt non obscura ueneni hausti signa
in ea apparuisse. Mortis causam ei fuisse existimant, Podiebradij partim ambitionem, par-
tim offensionem uel metum. Etenim non obscurè Ladislaus iniquior & infensior erat hæ-
reticis, eorumquè cœtus & sacerdotes, & in primis Rochezanam pseudarchiepiscopum
amicum Podiebradij aspernabatur. Et sanè adeptus est regnum post Ladislaum Geor-

Rochezana.

Georgius Podiebradius Bohemorum rex.

gius, Rochezanæ & factionis eius opera, posthabitis Friderico Imperatore, Sigismundo
& Alberto Austriorum Archiducibus è fœdere, Cazimiro rege Polonorum, & Vilelmo
duce Saxonum, iure hæreditario nominibus uxorum & liberorum suorum regnum id
petentibus. Vilelmus enim maiorem natu sororem Ladislai defuncti in matrimonio ha-
bebat. Nam Caroli regis Gallorum legatio, qui ingentibus pollicitationibus idem am-
biebat, non nisi post comitia publicè audita est: idq; astu Georgij factum. Vngari Mat-

Matthias rex Vnga. creatus et redemptus.

thiam Huniadem annos decemseptem natum, authore Michaële Saladino, siue Zilagio
(sic eum uocat Bonfinius) auunculo eius, qui cum quinq;, siue, ut uult Bonfinius, uiginti
millibus armatorum ad regia comitia uenerat, regem crearũt: & numeratis Podiebradio
quinquaginta millibus aureorum redemerũt. Extincto enim Ladislao, Georgius signa-
tis annulo regio literis celerrimè eum Vienna Pragam deduci curarat, magnum inde spe-
rans compendium: qua spe frustratus non est: quin & filiam suam ei despõdit, fœdusq; &
societatẽ cum eo inijt. Et Vngari aiũt, quemadmodum scribit Dlugossus noster, Friderici,
Cazimiri

Cazimiri & Caroli Galli postulata, non sibi, sed Vuladislao natu maiori Cazimiri filio regnum illud adstruentium repudiarunt: cui Carolus filiam suam, eam, ni fallor, quam Ladislao dudum desponderat, uxorem cum summa dote pollicebatur. Vexauit autem tunc pestis Vngariam, eiusque contagio etiam in finitimam Poloniam proserpsit. Sed hæc pleraque hoc quidem anno, quem nunc persequimur, inchoata, sequenti uerò peracta sunt. Sed ad nostra redeamus.

Pestis.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VIGESIMVS QVARTVS.

An. 1457.

Comitia Petricouiæ.

Carolus Danorum rex exul.

Mariæburgum &c. regi deduntur.

VERE autem nouo prioris illius anni, nempe 1457. rex Cazimirus, flagitantibus Prussis atque Polonis, è Lithuania in Poloniam ad Petricouiensia comitia uenit: atque inde ad Colensem maiorum Polonorum conuentum profectus, impetrauit à nobilitate eius oræ, ut, quoniam pecunia deerat in stipendiũ mercenariis militibus, ipsa Slochouiam, Suece ac Tucholiam arces Pomeraniæ tuendas susciperet: deinde in Prussiam, Gdanumque diuertit: ubi à Carolo Danorũ rege exule, pedibus extra urbem progresso, salutatus, & à Gdanensibus comiter & splendidè acceptus est: exolutaque militibus hostium conuenta pecunia, nempe quater centenis septuagintasex millibus florenorum, Mariæburgum, Gilauiam atque Dersauiam ab eis recepit. Migrantes inde milites cũ Magistro Cruciferorum & commendatoribus, rex tutò usque ad fines Poloniæ deduci iussit. Nam qui cæteras munitiones obtinebant, parte pecuniæ accepta, cum reliqua ad constitutum tempus sibi soluta non esset, in fide Cruciferorum authore Bernardo Sumbergio manserunt. Maximè uerò rex à Gdanensibus ad exoluendã eam pecuniam, triginta millibus denuò extra ordinẽ collatis, adiutus est. Nec studium Vlrici Ceruoncæ præfecti præsidii Mariæburgensis erga regem obscurum fuit, cuius authoritate milites fidem non mutarunt, quamuis ad præstitutam diem reliqua pecunia sibi non numeraretur. Itaque quinquagintasex millibus florenorum in Suece, Golubo, Preismarco, Coualouia, & Gneuo obligatis & oppigneratis, rex eum muneratus est: & mox in duarum ex his primarum præfecturarum possessionem eum misit: Mariæburgo quoque eum præfecit: ipse Bydgostiam se recepit. Obsidebatur nihilominus Gneuum à mercenariis militibus, & maioribus Polonis: iamque tãtum fames apud obsessos inualuerat, ut uix paucos dies obsidionem toleraturi esse uiderẽtur: sed nostri sine ulla disciplina militantes, nequicquam uetante ac deprecante magistro militiæ Prendota Lubessouio, domos dilapsi sunt, authore Ioanne Cromno Cotificio, corrupto ab hostibus. Atque ob eam rem is postea capite damnatus est à rege. Per eosdẽ dies malè à Dobrinensibus quadringentis ferè domi pugnatũ est contra octingentos hostes, qui ex Zialdouia excursionem fecerant. Atque ii uastata ora Dobrinensi, non cõtemnendam prædam abegêre. Apud Sipelbeinum quoque oppidum in inferiore Prussia, quod à Cruciferis obsessum erat, infœliciter nostri ab obsidione hostem depellere tentarunt. His igitur successibus erecti Cruciferi, ad recuperationem Mariæburgi adspirare cœperunt: & fauebant eis clâm complures oppidani, atque etiam equites, qui in arcis præsidio cum Ceruonca erant. Itaque constituta cum eis proditione, Bernardus Sumbergius cum expedita manu aduenienes noctu, in oppidum receptus est: præsidiariosque regios sine ullis excubiis per domos dispersos, & somno oppressos concidit: nonnulli tamen in tumultu nocturno in arcem euaserunt. Ceruonca tumultu oppidano excitus, hostem ad arcem concurrentem, lapidibus & omni telorum genere supernè repulit. Cum autem dies illuxisset, crebrę fiebant ex arce in oppidum globorum è bombardis proiectiones, ita ut nemo in propatulum impunè prodire posset. Sed in domibus ferè latitabant hostes, perfractisque parietibus inter se commeabant. Veriti autem, ne qua ex arce eruptio in se fieret, fossa & aggere ab arce oppidũ intersepserunt: quod cùm perfecissent, traiecto Nogato, in Zolauam siue insulam maiorem impetum fecerunt, ut eam depopularẽtur, aut in potestatem suam redigerent. Fortè eòdem Lubessouius cũ reliquiis dissipati exercitus, & auxiliis Gdanensium, Marięburgo succursurus, sub idem tempus aduenit, nauibus Gdano aduectus. Eius milites ubi nec opinantes in hostem longè ualidiorem, quippe qui octingentorũ numerum excederet, incidêre, metu perculsi, ad naues respectabant: sed Lubessouius stricto gladio pro hoste sibi futurum minitatus, quisquis ad fugam spectaret, fugã eorum inhibuit, & castra

Poloni dilapsi ab obsidione.

Dobrinenses fusi à Cruciferis.

Mariæburgi proditio instructa.

Lubessouii uirtus.

& castra secundum aggerem insulæ metatus est: ita ut à tergo aggere, à fronte uerò curruum obiectu tutus esset. Sumbergius despecta eorum paucitate, castra adoritur: defendunt illi acriter: cum ecce in ipso feruore pugnæ quadringenti armati Stargarta in auxilium nostris aduenêre. Instauratur prælium maiore ui, bisque pedem referre coacti hostes, tertiùm redintegrato prælio uicti, perpeti fuga Neutichum atque inde Mariæburgum se receperunt, octoginta de suis amissis, & Sumbergio duce uulnerato. Nihil tamen is de officio remisit: quin per illos ipsos dies Culma siue Chelmno oppido potitus est, proditione Bohemi cuiusdam: qui cum prius stipendia fecisset in castris regiis, uxorem opulentam in eo oppido duxerat. Gilauia quoque regio præsidio, quod pabulatum exierat, excluso, in potestatem Cruciferorum uenit. De hac tam uaria, & maiore ex parte aduersa fortuna nostrorum, cum regi renuntiatum esset, perfecit apud maiores Polonos, ut in centenas marcas annui census singulos hastatos equites mitterent: hastati autem unius nomine apud Polonos tres equites continentur: nempe hastatus unus grauioris armaturæ cum duobus balistariis: ciuitatibus pedibus imperati. Sex millia peditum pariter & equitum fuêre: eáque Mariæburgum ductore Sciburio Chelmio præfecto maioris Poloniæ, missa sunt. Atque is exercitus unà cum auxiliis Gdanensium & Elbingensium satis habuit hostes importando in oppidum commeatu prohibere: nec elici ad pugnam ab hostibus potuit, ne suburbanis quidem Toruniensibus incensis. Dum hæc ita geruntur in Prussia, ne Cracouiensis quidem ora quieta fuit. Cauuca & Ioannes Sueborouii fratres, cum ea quam coëgerant latronum manu, montem cui Zebrace nomen est prope Osuencimum, castello communierant: atque inde uiciniam omnem latrociniis uexabant. Pluribus autem indies tanquam in sentinam quandam confluentibus, in quibus & Ioannes erat, qui dux Osuencimensium fuit, alium quoque montem, qui Vapenna dicitur, prope Dopsice, itemque Mislouice oppidum communierunt: parumque abfuit, quin Osuencimum quoque in suam potestatem redigerent, octo de suis, qui capti in arce asseruabantur, summa turri potitis. Qui ut decederent, non ui, sed precio ducentorum aureorum perfectum est à præfecto arcis Ioanne Synouecio. Vix autem sub initium autumni minores Poloni edictis regiis exciti sunt, ut contra latrunculos illos arma sumerent. His uerò sumptis, amicos quidem afflixerunt, in ecclesiastici ordinis bona, fructusque, qua proficiscebantur, impetum facientes: hostibus uerò non nocuerunt, sed cum Mislouice aliquandiu obsedissent, facto frustra aduersus oppidum impetu, irrito cœpto turpiter & proteruè discesserunt, quadraginta nobilibus præter cæteram multitudinem amissis, centum sauciatis. Sexaginta millia bellatorum in iis castris censa esse Vapouius memorat. Rei malè gestæ culpa in proceres nonnullos, quasi cum hostibus sensissent, uulgò coniecta est. At ii uicissim contumaciam equitum, ac disciplinæ contemptum incusarunt. Nec mora, nostris ad sua dilapsis, Ioannes Osuencimensis Clobuscum oppidum diripuit & incendit. Quocirca aliam nostri defendendi sua rationem inire coacti sunt, partiris inter proceres muneribus: nempe ut Ioannes quidem Cizouius castellanus Cracouiensis Scauinæ, Ioannes Tencinius Ilcussi, Prædiborius uerò Conespolius castellanus Sendomiriensis Lelouiæ cum præsidiis essent: militibus stipendium de salinis constitutum rege inconsulto, duodeni grossi in hebdomadam. Ac ne Podolia quidem per idem tempus tumultus & incommodi exors fuit. Nam Tartari populabundi improuisò in eam oram incursionem fecère. In eos Bartholomæus Buzacius præfectus Podoliæ, cum Ioanne Lasscio succamerario, & inermi comitatu iter faciens, imprudens penè incidit: sed prior tamen eos ipse animaduertit. Duo erant eorum agmina: in maiore uulgus erat promiscuum, in minore eximii bellatores: uerùm nostri in maiore robur omne eius militiæ esse opinati, facto in id noctu impetu, quo terribiliora omnia hosti facerent, facilè id fuderunt & conciderunt. Tumultu exaudito, alterum agmen loco cessit. Postridie illud quoque adoriri nostris placuit, nocturna uictoria ferocibus, ratisque minus cum illo negotii sibi fore. Et sanè nõ malè ausus illi eis successissent, si incunctãter, quemadmodũ censebat Lasscius, in perturbatos impetum fecissent. Sed dum cunctãtur, Barbari paucitate eorum cognita, animos resumpserunt, & in orbem nostros trepidantes, & cõglobatos abundante multitudine circumuecti, in medio concluserunt, & ad internecionem profligarunt, non inultos tamen. Nec mora, uictores populatione omissa, ad sua se receperunt, ueriti ne ubi defatigatos, & ad paucos redactos, nouus & recens hostis inuaderet. At rex Cazimirus constitutis, quemadmodum diximus, rebus Prussicis, Petricouiam ad comitia ad uicesimamquartã diem Nouemb. indicta profectus est. Sed cum ibi nihil de republica ob infrequẽtiam senatus, ad reprimendam latronum uim intenti, constitutum esset, alii conuentus Coli & Corcini acti sunt: & in his decretum, ut iugeralis exactio duodenûm grossorum agrestibus imponeretur, unde satis fieret iis quib. emerita in Prussia stipendia soluta non erant: pręfectura Cracouiensis,

Polonorum uictoria de Sumbergio.

Maiorum Polonorum expeditio in Prussiam.

Sueborouiorum latrocinium.

Zebrace mõs.

Ecclesiastica bona uexata.

Clobuscum direptum & incensum.

Russorum anceps cum Tartaris pugna.

Comitia Petricouiæ.

Tributum iugerale.

Cracouiensis, amoto ob ingrauescentem ętatem Ioanne Cizouio, Nicolao Penansco Vitouicio mandata est, auctis reditibus, quo numerosiorem familiam, pacandarũ, & à latrociniјs purgãdarum uiarum causa posset alere. Satisfactũ deinde ijs qui latrocinio & bello emerita stipendia repetebant: castellaq; ab eis dedita, diruta regis uoluntate, ne deinceps etiam latrocinantium essent receptacula. Nobilitati uerò Osuencimensi latrunculorũ uexationibus afflictæ, à rege clementer subuentum est. Conuentu soluto, rex unà cum regina, uti solebat, in Lithuaniam secesѕit, indeq; ad Calendas Maias insequentis anni Petricouiam ad alia comitia rediјt: ubi cum de expeditione in Prusѕiam cõsultaretur, ac decerneretur, uenit Ioannes Iscra ex Vngaria, hortans regem, ut regno Vngarorum hæreditario uxoris suæ iure animũ adiјceret, neq; occupari id à Matthia homine nouo pateretur: operam ad id suam regi pollicens: & retinebat is adhuc munitiones quasdã in Vngaria. Cum autem intelligeret, Prusѕicum bellũ ei rei impedimento esse, componendi aut intercipiendi eius partes sibi sumpsit, rege pacem non abnuente. Ne Cruciferi quidem abhorrere à pace uidebantur: & sperabat Iscra facilius etiam fore negotium, quòd Bohemorum mercenariorum armis, quorum ductores ferè necessariј & familiares sui essent, tũc res Cruciferorum maximè nitebatur. Sed eum spes fefellit. Elati enim hybernis succesѕibus paulò secundioribus Cruciferi, iniqua postulabant. Quocirca præcisa spe pacis, uniuersæ regni copiæ regis edicto ad Gneuucouiam cõuenêre: inde Vistula nauali ponte transmisso, ad Papouiam castrametatæ sunt. Interceperant fraude eam arcem hostes, atq; inde Torunensem agrum uehementer inuestabãt: sed permunita erat, nec sine multorum periculo à nostris expugnari posse uidebatur. Cæterùm lixæ & calones atq; promiscuum uulgus temerè, & nemine iubente ad mœnia procurrens, mox omnem exercitũ incredibili expugnandæ arcis ardore & spe inflammauit. Itaq; facto impetu, portaq; effracta, cũ iam caperetur arx, hostes magnis clamoribus uictorum misericordiam implorarunt: exauditiq; à Petro Samotulio castellano Posnaniensi, penes quem summa in exercitu secundum regem potestas erat, minore porta à castris auersa emittebantur. Sed parum abfuit, quin ipse quoq; Samotulius ab irata multitudine uiolaretur, ob Sbigneũ Iauorium, Dobricium, atq; Daуidem Bohemum castrorum metatorẽ, in oppugnatione arcis interfectos. Fremitus quidem aduersus regem & proceres ingens fuit, cùm propter emissos hostes, tum quòd proceres nonnulli misѕis ministris cellas arcis commeatu & facultatibus refertas occuparãt. Quare subiecto igni à furente multitudine, arx tota cum omni copia & compluribus satellitibus procerum, qui pertinacius cellas defendebant, conflagrauit: muri deinde arcis, ne ab hoste instaurarentur, rege iubente diruti. Ac triduo ibi statiua habita sunt. Inde ad Culmam siue Chelmnũ mota castra. Nec tamẽ tentata est eius oppidi oppugnatio, quod amplum quidem & spaciosum est, & neq; arte, neq; natura munitum: sed eò undique hostium copiæ confluxerant. Ad Mariæburgum uerò itum est. Quod cũ Bernardus Sumbergius Culmæ intellexisset, nocturno itinere anteuertere eò nostros cũ expedita manu instituit: perfecissetq; id adeò, ni tota nocte errasset. Orto die, ubi se in nostros incidisse animaduertit, fuga sibi quemq; consulere iusѕit: disѕipatos persecuti nostri, nõ leui strage affecerunt, cęsis, captisq; multis. Sumbergius ipse euasit, quindecim milliarium itinere eo die confecto: facultatum tamen iacturam fecit. Ad Marięburgum deinde nostri castra posuêre: ac desides ibi tempus triuêre, ludificantibus eos spe pacis hostibus. Ad quam conficiendam Iscra sequestrum se interponebat. Per quos dies Nouum oppidum Pomeraniæ, dimisso Polonorum præsidio, quasi suis uiribus se tuiturũ esset, hostile accepit. E' diuturna uerò eodem in loco apud Mariæburgum mora (nam in duos menses extracta est obsidio) fœtore, & pabuli, uictusq; inopia regius exercitus afflictus est: ita ut octingenti homines, equorum autem septem millia, fame & peste interirent. Eam ob rem fremere multitudo, & facto agmine ad regis tentorium orare, ut ui se oppidum non munitisѕimum capere pateretur, aut uerò obsidionem solueret: cum utrunq; suasu procerum quorundam negaretur, negligentius omnes munera belli obibant: solutaq; disciplina, neq; custodias & excubias seruabant. Inde crescere hostibus audacia: ita ut ij erumpentes, leuibus incommodis nostros afficerẽt. Inde coorta maior indignatio, quàm hostium clamor, auro se redemisse, ne oppugnarentur, è mœnibus uociferantiũ, auxit. Et sanè depræhensi sunt nonnulli, noctu ad oppidum cum mandatis quorundam procerum cõmeantes. In primis autem Ioannes Bresius procancellarius eam infamiam uulgò sustinuit: & nisi fuga se subduxisset, uiolatus esset à concitata multitudine. Tandem inducię cum hostibus uiginti mensium confectę sunt, ea cõditione, ut intra id tempus octoni utrinq; arbitri pacis apud Culmam conuenirent: inter quos si non conueniret, ut Alberti ducis Austriæ summum esset arbitrium. Interim autem Mariæburgense oppidum Iscra sequester obtineret, ac utri parti id adiudicaretur traderet: aut si infecta pace discederetur, Cruciferis redderet. Dum autẽ hæc

Castella latronum diruta.

An. 1458. Petricouiæ comitia.

Polonorum expeditio in Prußiam.

Petrus Samotulius dux exercitus.

Papouia capta incensa, ac diruta.

Mariæburgũ oppidum obsessum.

Ioãnes Bresius de proditione suspectus.

hæc fiunt, uniuersa nobilitas moræ longioris impatiens, iniussu regio domos discesѕit, orto à Ioanne Ostrouicio, cognomento Nasѕiano, discedendi principio. Quocirca rex quoque suffecto in præfecturam Mariæburgensem pro Ceruonca Sciborio Chelmio, discedentem exercitum sequi coactus est, nequicquam retinentibus Prusѕis, & in primis Gdanensibus, qui ei in quatuor millia militum stipendium, si apud Mariæburgum manere uellet, pollicebantur, prospera fortuna usi eo anno in mercatura maritima, & magnopere ditati: sed uxoris desiderium ei fuit antiquius, ut ait Dlugossus: quæ quidem per eos dies ad quintum Nonas Octobris Cazimirum filium Cracouiæ peperit. Quamobrem eò contendit: ibiq; legatos Georgiј Podiebradiј noui regis Bohemorum audiuit, fœdus petentes, & ingentia auxilia cõtra Cruciferos, regniq; succesѕionem Cazimiro, quæ secundum Ladislaum hæreditario iure ad uxorem, liberosq; ipsius pertineret, pollicentes: Georgium procerum precibus uictum, regnum suscepisse, ne quis alius præriperet: eo defuncto ad iustos hæredes rediturum. His responsum est, regem fœdus & amicitiam cum Bohemis semper coluisse: cupere uerò, ut mutuum ab eis fieret: non commeruisse eum, ut cum liberis suis hæreditario regno excluderetur: atq; eam iniuriam eum ad eam usq; diem patienter tulisse. Quod si deinceps Bohemi officiјs & beneuolentia certare secum uellent, non ingratum eum experturos: Georgium non malè fecisse, facturumq́ue esse, si aliquam Cazimiri, liberorumq; eius rationem in suscipiendo regno duxisset, siq́ue legitimis hæredibus id relinqueret. Causa uerò tam modestæ & submissæ legationis Georgio fuit illa, quòd animaduertebat, nonnullos de Bohemis proceribus, itemq; Silesios & Lusacios, alienis à se animis esse, propterea quòd cum Rochezana ab ecclesia & religione catholica non obscurè dissentire uidebatur: & cum Morauiam obiret paulopòst sumptum ab Vngaris episcopis, quos Matthias rex miserat, diadema, Iglauia ciuitas portas ipsi clauserat. Eam cum ille cum ijs, quas ad manum habebat, copiјs obsedisset, Austriorum Archiduces Iglauiensibus præstò fuêre, & Morauiam infestauêre. Ibi Georgius maioribus copiјs accitis è Bohemia, cùm Iglauiæ obsidionem continuauit, tum Fridericum Imperatorem in arce Viennensi ab Alberto fratre & ciuibus Viennensibus obsessum liberauit. Quanquam hoc aliј posterius factum esse autumant. His igitur difficultatibus implicatus, ne maiore belli mole prægrauaretur, Cazimirum regem, qui persequi se uelle ius uxoris & liberorum suorum non obscurè præ se ferebat, tali legatione placandum atq; ductandum sibi esse existimauit. Comitia deinde ad medium Ianuariј sequenti anno Petricouiæ habita: ubi de pace ac de bello cum Cruciferis consultatum est. Increbuerat enim, Cruciferos his conditionibus pacem facere uelle, ut centum millia florenorum impensæ bellicæ nomine regi numerarent, uiginti millium tributum quotannis penderent, duo uexilla auxiliaria ad quoduis bellum mitterent, & ut singuli Magistri in regis uerba iurarent: Prusѕiam uerò cunctam sibi haberent, ijsdem finibus, quibus ante id bellum habuissent. Probabat magna pars senatus has conditiones: sed Prussorum legatio, commodùm aduenions, orabat regem atq; senatum, ne se in fidem susceptos, immanibus Cruciferis ad exquisitos cruciatus, & in teterrimam seruitutem proderet: Elbingæ se conuentum egisse, nouoq; fœdere sese inuicem obstrinxisse: extrema omnia pati malle prius, quàm in Cruciferorũ impotentium dominorum potestatem redirent. Erant & in senatu regio, qui censerent, non ex fide atq; dignitate regis & Polonicæ nationis fore, socios deserere: suaq; olim amissa, nuperq; recuperata, rursus prodere aut uendere. Non diuturnam pacem eo precio redimi: sed perpetuorum hostium uires refici, & opes augeri. Efficax fuit hæc oratio: decretumq́;, non esse deserendos prodendosúe Prussos. Verùm de ratione prosequendi belli, ad particulares conuentus reiectum est. Nobilitas enim Polona, præterita expeditione uehementer offensa, & pecuniarium subsidium negabat, & militiam in posterum detrectabat. Quam ne rex quidem probabat, propter nimiam atque perniciosam equitum licentiam. Interim rex in Lithuaniam cum regina excurrit: indeq; reuertens, ad Colensem maiorum Polonorum conuentum post initium æstatis adfuit: & ut expeditio in Prusѕiam pro modo facultatum decerneretur, à maioribus Polonis impetrauit: nempe, ut de centum marcarum censu annuo unus eques hastatus mitteretur: oppidani uerò regiј ut peditem suppeditarent. Difficiliores fuêre minores Poloni, & emendari prius quædam in rege & magistratibus flagitabant. Itaque pro hostibus ducti sunt à rege nonnulli, quorum instinctu hæc fieri uidebantur: sed tamen eorum pertinaciæ datum est, ut ad Calend. Septemb. Petricouiam rursus comitia uniuersæ Poloniæ indicerentur. Misѕi uerò octo de proceribus, quemadmodum cum Cruciferis conuenerat, in Prusѕiam, ad agendum de pace, re infecta redierunt, cum neq; illi Nessouiam uenirent neq; nostris Culmam ueniendi luculentam securitatem præstarent. Itaq; fecerunt maiores Poloni satis promisѕis suis, ut exercitum in Prusѕiam mitterent. Verùm nihil is ope-

Georgiј Bohemorũ regis legatio ad Cazimirum.

Iglauia obsessa à Georgio.

An. 1459. Comitia Petricouiæ.

Prussorum legatio.

Maiores Poloni expeditionẽ in Prußiam decreuerunt.

ræpreciȷ fecit:agros modò sociorum utcunq; tutatus est per æstatem: sub autumnum au-
tem domum non expectata missione remeauit. Per quod tempus mercenariȷ milites in
Cruciferi uicti. inferiore Prussia insignem de Cruciferis uictoriam retulerunt: nec multum abfuit, quin
Ludouicus Magister uiuus in potestatem eorum ueniret:præda ingens reperta, ita ut ui-
ceni aurei in milites diuiderentur. Igitur de pace rursus agi cœptum à Cruciferis. Per
quod tempus renouatis induciȷs, Lubauia Cruciferorum præsidium accepit, cum ad eam
diem in partibus regis fuisset. Ad Gneuum uerò complures naues frumentum & ligna
atque asseres è Polonia Gdanum portantes, ab hostibus interceptæ sunt. Quæ cum à re-
Magistri excusatio. ge repeterentur, respondit Magister, iniussu suo à militibus id factum esse, neque eos im-
perium suum exaudire:atque adeò paucis quoque arbitrium penes eos esse. Clementer
rex ageret, & ordinem Cruciferorum ne penitus iret perditum. Sub finem Augusti men-
sis uenit ad regem Lenciciam Vuratislauiensium & Namislouiensium legatio, deditio-
nem oppidorum suorum offerens, quòd sub imperio Georgiȷ regis Bohemorum hære-
tici cum cætera Silesia esse nollent. Commendata est eorum pietas & religio:sed aliter si-
bi prospicere iussi sunt, Cazimirum eos tueri non posse, Prussico bello implicatum: si pa-
cem cum Cruciferis fecerit, tunc demum recipi eos posse. Et sustinuerunt iȷ quidem ali-
quandiu bellum à Georgio illatum non infœliciter: sed pòst à legatis Pontificis Maximi
Aeneas Syluius Papa. Piȷ secundi, Aeneæ Syluiȷ prius dicti, qui per id tempus Calixto successerat, in eam credu
litatem adducti, quòd Georgius ab ecclesia catholica alienus futurus deinceps non esset,
trium annorum inducias cum eo fecerunt, ut interim sui iuris, deinde uerò, si is hæresim
abdicaret, dicto audientes ipsi essent:sed ut præfectum tamen ab eo ac cæteris deinde re-
Comitia Petricouiæ. gibus inuiti neminem acciperent. Comitia deinde Petricouiæ habita sunt. Ad quæ Cra-
couiensis tractus legati siue nuntiȷ uenire detrectarunt, nisi fides publica à rege sibi dare-
tur. Acceperant enim, regem aulicum suum, & procerum quorundam, quibus fidebat,
comitatum in armis esse iussisse. Nam erat is admonitus, consilia contra se ab illis inita
esse. Erat res noua & inaudita:sed tamen, ne qua maior turba & seditio exuscitaretur, da-
tum hoc illis est. Principes eius legationis erant Ioannes Rithuianius, præfectus Sendo-
miriensis, Ioannes Tarnouius, & Ioannes Melstinius. Impetrata uerò dicendi potestate
in frequenti consessu, Ioannes Rithuianius homo magno animo, & lingua promptus,
pro cæteris collegis & omni nobilitate in hanc sententiam ad regem uerba fecisse fertur:
Ingentem animis dolorem haurimus, rex illustrissime, quòd nos immerentes ac tibi ad-
dictissimos pro hostibus ducis, & armatum præsidium contra nos comparasti. Nemò est
nostrûm, atque adeò ex omni numero Polonæ nobilitatis, quem odisse aut metuere de-
beas:omnes te summo studio prosequimur, semperq; prosecuti sumus. Verùm dura ne-
cessitas, & impendens exitium nos impulit, comitia hæc abs te efflagitare:non quo ali-
quid contra te moliremur, sed ut saluti & incolumitati nostræ, liberorum nostrorum, &
longæ posteritati, simulq; dignitati reipub. nostræ calamitosæ tandem aliquando prospi
ceremus. Quod si roges, quid id mali, aut unde est? Vndénam censes? nisi unde minimè
sperabamus, & unde minimè decuit:abs te, inquam, tuisq; magistratibus, quorum etiam
Præfectorum regiorum iniuriæ. culpa omnis in te redundat. Tui præfecti non modò ius non reddunt petentibus uiduis
atq; pupillis, uerùm etiam per summam iniuriam & potentiam nos, fratresq; nostros op-
primunt, bonis indicta causa spoliant:uinculis, uulneribus, & omni cōtumelia afficiunt:
quemadmodum nuper post edicta hæc iam comitia Sigismundo Laticinio & Virben-
thæ Semnicio, ab Ioanne Curopathuua præfecto Chelmensi usu uenit. Atq; hæc tamen,
quòd priuata sunt, & ad singulos pertinent, leuiora ducimus: illa multo grauiora & acer-
biora, quę te cōniuente, imò uerò indulgente, Lithuani in nos designārt:nempe quòd Lu-
scū & omnē illam fertilē oram Russiæ nobis interceperūt:pagos nōnullos à Parsouiensi
territorio abstraxerunt:Podoliæ quasdā munitiones occuparūt, reliquis etiā imminent:
Masouiorū ducibus, sociȷs nostris, & clientibus tuis, duo territoria Gonianzum & Van-
grouecià eripuère. Hæc te authore facere eos necesse est. Non facerent sanè, aut certè non
impunè facerent, si alium regē haberemus. Tu eorum temeritatē & audaciam indulgēdo
alis, adeoq; prouexisti, ut non modò contra Cruciferos socia nobiscū arma ex fœdere, &
gratiam nòbis de uindicata sibi Samagitia referendo, non coniungant:sed superbè tuum
quoq; imperium iam detrectent. Nec tamē hęc te mouent, quo minus bonis & facultati-
bus huius regni tam ingratā Lithuaniam ornes & augeas. Quòd si merita utriusq; popu-
li recta ratione perpēdas, reperies iniustè & indignissimè hęc abs te fieri. Illi neq; tibi, neq;
Polonorū merita in familiā Iagellonicam. patri tuo unquam satis fideles fuêre:& cum iure uestro eis imperaretis, contra utrunq; nō
semel perniciosa cōsilia inière, ferro & ueneno uitam utriusq; appetiuêre. Nos uerò illum
quidē obscurum & ignotum, & angustè dominantem, ad amplissimum cōiugium & flo-
rentissimū regnum ultrò acciuimus, & in uniuersum terrarum orbē celebrē reddidimus:
Samagitiam

Samagitiam & magnam partem Lithuaniæ à Cruciferis ereptam, armis nostris atque san
guine restituimus:fratrem tuum Vuladislaum non tantum ad Polonicum, uerùm etiam
ad Vngaricum regnum fauore & impendiȷs atque opibus nostris euveximus. In te uerò
quales fuerimus, tu ipse testis es locupletissimus. Atq; ut alia prætercam, Prussicum qui-
dem bellum per tot annos in hanc usque diem & armis, & facultatibus nostris, nostro-
rumq;, pro te impigrè sustinuimus. Pro his meritis ista nobis abs te refertur gratia, ut Li-
Polonicæ opes in Lithuaniam exportatæ. thuanos exuuiȷs nostris uestitum & ornatum eas? Iam ne illa quidem leuia sunt incom-
Moneta. moda, quòd & ipse leuem monetam cudis, & adulterinam importari aliunde permittis:
Latrocinia. & furum, latronumq; examina impunè in nos & nostros grassari pateris. Quæ facilè tu,
quemadmodum debes, nobis quiescentibus, reprimeres, nisi regia bona & reditus per-
peràm dissipasses. Ad hæc procurationibus quoq; siue stationibus nimium onerosis nos
Stationes. & homines nostros uehementer exhauris:afflictos à potentioribus non modò non uin-
dicas, sed ne audis quidem quiritantes. Hæc & alia acerba immeritò abs te accidunt, rex
illustrissime, fratribus nostris, quos obsequentissimos & studiosissimos tui semper exper-
tus es. Ea ut tandem corrigas, mutesq;, summopere per nos abs te petunt. Refer hanc
gratiam benemerentibus: redde nobis, quæ Lithuani te indulgente ademerunt: mone-
ta leui cudenda absiste:adulterinam summoue:immoderatas stationes circumscribe. Ma
gistratuum impotentiam & petulantiam refrena, & uigilantiam excita, ut uias publicas,
regnumq; omne, pro debito suo, furtis & latrociniȷs purgent: Poloniæ commoda & or-
namenta ne minoris facias, quàm Lithuaniæ:fac denique patrem te, non uitricum nobis
præbeas. Quod si impetramus, nullus nobis labor, nulli sumptus pro tuis commodis, &
ad nutum tuum, graues erunt : ac ne sanguini quidem & uitæ nostræ pepercerimus. Sin
repulsam ferimus, nihil est quod extra ordinem à nobis expectes. Atque ita tibi persua-
deas, neq; nos in Prussia tibi sine legitimo stipendio militaturos esse, neq; pecuniæ quic-
quam collaturos, conferriúe passuros. Ita fermè Rithuianius. Modestè ad hæc à rege, cul-
pam à se remouente, responsum est: sed tamen re infecta, comitia soluta sunt, maioribus
quidem Polonis senum grossorum de iugero pensionem non abnuentibus, minorum
uerò legatis negantibus factam sibi esse potestatem à nobilitate, alicuius oneris suscipien
di. Itaque alia rursus comitia ad sextam diem Decembris eôdem edicta. Vbi cum regis,
Viginti uiri delecti reip. constituendæ causa. senatusq; placito uiginti de primoribus, qui de repub. consultarent, statuerentq;, delecti
essent, & rex correcturum se esse deinceps peccata à nobilitate sibi obiecta, & omnia in
quibus homines uulgò offenderent, recepisset, iugeralis duodenûm grossorum exactio
agricolis, & telonium omnium mercium omnibus quicunque lucrum sectarentur, in an-
num imposita:ab ecclesiastico uerò & equestri ordine octaua pars censuum promissa re-
gi in stipendia militantium in Prussia. Ibi etiam præfectura Mariæburgens. amoto nesciò
quam ob rem Sciborio Chelmio, duobus pariter Ioanni Coscelecio palatino Inouuadis-
lauiensi, & Prendothæ Lubessouio, à rege mandata est: fortassis ut alter territorio, rediti-
Iacobus Sennenius orator ad Pontificem. busq; regiȷs, alter præsidio militari præesset. Inde etiam Iacob. Sennenius Gnesnensis, &
Cracouiensis præpositus, orator ad nouum Pontificem Pium secundum à rege missus,
ut ei de more gratularetur, & in potestate eius regem fore profiteretur. Impetrauit autem
is, ut remitteret Pontifex Prussis diras atq; excōmunicationes, quibus eos ad parendum
Cruciferis adigebat. Petebat idem de transferendis ex Prussia in Tenedon insulam Cru-
ciferis:in quo eum omnium ferè Christianorū principum oratores diligenter adiuuabāt,
propterea quòd Mahometes Turcarum Imperator Corinthum, urbem Græciæ nobilis-
simam, & Lemnum atque Mitilenen insulas paulò antè cœperat: & Peloponneso Eu-
bϾq;, Imperatorum fratrum dissidio fretus, imminebat. Verùm id impetratum non est,
impensius indulgente Cruciferis & Germanis pontifice iam inde ex quo in aula & mini-
sterio Friderici Imperatoris fuerat. Quorum fortassis opera & odio in Polonos perfe-
ctum est, ut is nunquam de Polonis bene sentiret: quod è scriptis eius cuiq; depræhen-
dere licet. Ac ne de diris quidem & interdicto contra Prussos promulgato impetratum
tunc esse à Pontifice, ex iȷs apparet, quæ legatus eius Hieronymus Cretensis Archiepisco
pus postea gessit in Polonia & Vuratislauiæ, quæ suo loco exponemus : uerùm in legati
potius potestate positum fuisse, ut cum in rem præsentem uenisset, faceret quod maximè
Cruciferorum clades apud Passeneimum. ex re fore existimaret. Septembri uerò mense Cruciferi non contemnendam cladem ac-
ceperunt apud Passeneimum oppidum inferioris Prussiæ. Nam cum contra id quod in
induciȷs conuenerat, oppidanos eius oppidi regias partes secutos ad defectionem solli-
citarent, illi re cum præfecto præsidiȷ regiȷ Michaële, cognomento Sromothni, commu-
nicata, mitti sibi præsidium à Cruciferis postularunt. Missi quingenti equites cum ualido
peditatu. Ac cęteri quidem foris manere iussi, trecenti modò equites intromissi, ab arma-
tis nostris, quos Michaël ex aliȷs præsidiȷs ad eam rem deduxerat, facilè concisi sunt. Dolo

 animad-

animaduerso,reliquum agmen,cum suis in oppido clausis opitulari non posset, fuga sibi
consuluit. Vernum huius anni tempus uentorum uehementia,& aquarum è solutis niui-
bus & imbribus bimestri inundatione corruptis segetibus,non parum incōmodi ac detri
menti Polonis attulit. Sub finem anni Elizabetha regina Ioannem Albertum filium pe-
perit. Insequentis uerò anni initio conuentum Poloni cum Bohemis egerunt Bythomię,
Præmislio Cesinensium duce controuersiam de regno Bohemico inter reges compo-
nere,& offensiones inter Polonos & Silesios tollere studente. Sed tamen re infecta inde
discessum est,nisi quòd alius conuentus ad octauum Calend. Iulias in idem oppidū con-
dictus est:ad quem Bohemi nō adfuerunt,offensi multis oppidorum & uillarum suarum
incendijs,à Cazimiro rege & uxore eius,quemadmodū opinabantur, subornatis. Id ubi
accepit Cazimirus,non putauit sibi committendum esse,quin se,uxoremq; suā Georgio
expurgaret:non tam quòd inimicitias eius metueret,quæ tamē & ipsæ Prussico bello du
rante intempestiuæ accidebāt,quàm quòd se,uxoremq; suam pro incendiarijs uulgò tra-
duci permolestè ferret. Ac ea de causa Iacobum Dembenium castellanum Malogosten-
sem,& Albertū Gorscium legatos ad eum misit,qui se & uerbis,& prouocatione ad singu
lare certamen,militari,& quidem barbarico more purgarent. Qui cum iussa fecissent,nec
inueniretur quisquam,qui asseuerare sparsum illum de rege & regina rumorem auderet,
Georgius quoq; nunquā id se de tantis principibus credidisse affirmauit. Sic ei satisfactū
cum esset,peractus est intermissus conuentus:& pax,fœdus atq; amicitia inter reges cōsti
tuta,ea cōditione,ut neuter alterius hostes ulla ope adiuuaret:solus Pont. Max. religionis
causa à Cazimiro exceptus est. De Masouia quoq;,& pro ducibus eius orę,ne quid nego
tij Georgius ipsi facesseret. Adiectum,ut uno anno exacto, reges ipsi confirmandæ ami-
citiæ gratiæ apud Glogouiam congrederentur, & ibi de dote Elizabethæ reginæ non
exoluta inter se transigerent. Fuêre aūt ad eam rem missi à Cazimiro Stanislaus Ostroro-
gius Calissiensis palatinus, Ioan. Bresius Luteci filius, procancellarius, & Ioan. Dlugos-
sus canonicus Cracouiens. & custos Visliciensis. Creditum est autē opera Cruciferorum
& Bernardi Sumbergij submissos fuisse incendiarios illos Bohemiæ:sparsumq; uulgò ru
morem,quasi à rege & regina Polonorum ob interuersum hęreditarium regnum iratis id
factum esset. Idq; eò fecisse Cruciferos, quo facilius ipsi bellum cum Polonis haberent,si
eos Bohemico quoq; bello implicassent. Nihil enim intentatum ij relinquebant,quod ad
perniciem Polonorum pertinere existimarent. Nec abhorret à uero, Albertum Archidu-
cem,ut uulgato hoc uerbo nobis uti liceat, Austriorum,itemq; Ludouicum Bauarorū du
cem,& legatos Pont. Max. Hieronymum Cretensem Archiepisc. & Franciscum Toleta-
num Astigiensem Archidiaconū, Vuratislauiensibus Georgio regi reconciliandis operā
dantes,ab ijsdem Cruciferis subornatos,missis eiusdem anni initio ad Cazimirū legatio-
nibus arbitriū omnis inter ipsum & Cruciferos controuersiæ dirimendæ sibi poposcisse,
quo facilius eum spe pacis securum & incautum fallerent. Cazimirus autem Alberto,
qui primus ea de re miserat,non grauatè permisit,ut amicè, si posset, inter partes compo-
neret. Cæterùm de re uniuersa compromissum facere abnuit, ne illum pro amico inimi-
cum caperet,commemorans qua fide se Sigismundus Cæsar quondam in eiusdem modi
re gessisset:Ludouico & legatis pontificijs responsum,regem postulata eorum facturum
fuisse,nisi Albertus id arbitrium occupasset. Erant autem suspecti regi legati pontificij de
studio in partem aduersam, quòd hic quidem Cruciferorum causam Romæ prius egis-
set, ille uerò à mercatorio quæstu ad sacerdotium nuper translatus esset: fœdus tamen
ictum cum Bauaro, itemq; cum Conrado Albo Olesnicensium duce, cum quo dissidij
nonnihil, propter iniurias quasdam ultrò, citroq; illatas, Polonis intercesserat. His di-
missis,in Russiam Cazimirus nondum exacta hyeme iter instituit: id autem apparan-
ti nunciatur, Valciam arcem proditione Ioannis Vedelij præfecti, à Gasparo Nostiui-
cio & Cruciferis interceptam esse. Boriouium autem Scrinnium gente Labencium cum
non contemnenda manu è Ziuecia & Vrimonte, Turzagoram nostri uocant, Dopsi-
ce oppido impendente, subiectam oram latrocinio infestare. Et latrocinium quidem
Boriuorij rex per Nicolaum Pienianscum subcamerarium & præfectum Cracouiensem,
& Petrum Comorouium cum aulico suo comitatu,& Sciricienſi nobilitate missos,ex-
pugnato utroque eius præsidio, celeriter sustulit. Valciam uerò maiores Poloni recu-
perare iussi, obsederunt quidem arcem, sed non multo pòst ab obsidione re infecta re-
cesserunt. Rex in Russiam profectus, Ecigerem Tartarorum Imperatorem, & Ste-
phanum palatinum Valachorum per legatos auxilia contra hostes poposcit: pro-
missa utrobique alacriter. Peragrata uerò Russia, Breste supra Bugum amnem cum
Lithuanis conuentum egit: animos eorum ad occupandam armis, cum Poloni Prus-
sico & Bohemico, ut rebantur, bello distinerentur, Podoliam, procliues sanauit.
In Polo-

Ioan. Albertus filius Cazimiro natus.

An. 1460.

Cazimiri legatio ad Georgium Bohem. regem.

Masouia.

Cruciferorum artes.

Legati pontificij suspecti Polonis.

Ziuecia, Turzagora.

Lithuanorum comitia.

In Poloniam uerò reuertens Maio mense, Sendomiriæ cum minoribus Polonis, & mox
Lencicię cum maioribus conuentus egit. Consultatum de ratione belli gerendi cum Cru
ciferis, missusquê exercitus ad recuperandam Valciam:porrò cum monachis Lubinen-
sibus constitutum,ut ne abbatem nisi à rege approbatum,haberent. Inde adeò hic mos
inoleuit posterius in cæteris quoque monasterijs totius Poloniæ, ut noui abbates assen-
sum regis requirant. Per eosdem dies Mariæburgenses oppidani,quatuor ferè menses à
nostris obsessi, oppidum, quod propè iam aberat, ut cuniculis actis caperetur, Ioanni
Coscelecio præfecto arcis dediderunt. Recepto oppido,de tribus modò oppidanis,qui
defectionis authores fuisse dicebantur,capitale supplicium sumptum : milites præsidiarij
in uincula coniecti:cæteræ multitudini parsum est. Dum Valcia à nostris obsidetur, Ber-
nardus Sumbergius tria millia equitum, peditumq; Germanorum & Bohemorum per
marchiam Brandeburgensem Cruciferis in Prussiam adducere, & propè iam adesse, uel-
leq; Valciam primùm obsidione liberare,nunciatur. Ibi Iacobus Dembenius dux regia-
rum copiarum,ueritus ne se hostes utrinque,aduersum pariter & auersum adorirentur,so
luta obsidione,in æquiorem locum hosti aduentanti obuiam processit. Sed priusquam
is appropinquaret, milites Germani & Bohemi, cum Francofordiam ad Odram sitam
peruenissent,ac de deditione oppidi Mariæburgensis accepissent,domos dilapsi, ducem
cum quingentis modò militibus deseruêre. Cum his autem ille iter institutum prose-
quens,& nostrorum occursum obliquo tramite declinans,confectis unius diei. noctisq;
itinere duodecim milliaribus & centum equis, qui laborem tanti itineris non ferebant,
amissis,ad Choiniciam peruenit. Quo intellecto, ij qui in præsidio Valciæ fuerunt,no-
cte,arce incensa,eum secuti sunt. Atque is Gdanum contendens,munitionem Gdanen-
sium uno ab urbe milliario oppugnare adortus est,collocatis opportuno loco insidijs: ra
tus,id quod accidit,Gdanenses suis qui in præsidio erant,opem laturos. Itaque illi incom
posito agmine ruentes,in insidias præcipitati,& non contemnenda clade repulsi sunt,se-
xaginta amissis,ducentis captis,inter quos duo consulares fuêre. Nonnullam rebus Cru-
ciferorum accessionem aduentus Sumbergij,secundumq; illud prælium fecit. Mox enim
Golubum oppidum proditione in hostium potestatem redactum est: in quo non pau-
ci Dobrinenses equites unà cum facultatibus suis capti sunt: arcem Ceruoncā defendit.
Puscum item,quod rex Suetiæ exul tunc hypothecæ nomine,certam pecuniam Cazimi-
ro mutuatus,obtinebat,ab eisdem interceptum : Belaui oppidum toto anno obsessum:
Bartensteinenses oppidum suum dedidêre: Suecæ arx superior permunita in ripa Vistu-
læ,fraude ab hostibus intercepta est,quos ad centum usque captiuus quidam, qui ibi as-
seruabatur negligentius,cassibus in altum sustulerat: Dobrinensis ora ne uastaretur,ue-
ctigalis hosti facta. Porrò Ericus dux Scecinensium Pomeranorum propinquus & fœ-
deratus,atque socius regis,quem haud ita pridem rex, Calissiam ad se cùm uenisset,non
exiguis donis affecerat,nulla læsus iniuria, nulla ui adactus, uiolata fide & iureiurando,
Lemburgum oppidum, & Bythouiam arcem, fidei suæ commissa à rege,hostibus dedi-
dit,nequicquam deprecantibus Lemburgensibus uiris iuxtà ac mulieribus,pueris atque
puellis, & precium pro redimendis tredecim quibusdam captiuis (quam causam dedi-
tionis Ericus præ se ferebat) collata publicè pecunia pollicentibus. Neque nostris ta-
men penitus fortuna tergum obuertit : Quizinum & Varmia oppida quæ Mariæuer-
derum & Fraumbergam Germani uocant,ab his noctu intercepta ac direpta: unde tan-
ta præda miles ditatus est,ut ducenti floreni in capita cederent: duobus iustis prælijs ui-
cti,fusiq; hostes apud Paradisense monasterium, & compluribus amissis, in fugam acti.
Ita uaria nostrorum atque hostium fortuna eo anno bellatum est in Prussia. Septembri
mense excessit è uiuis Thomas Strempinius Cracouiensis episcopus, uir singulari me-
moria & pietate magna præditus: moriens utensilia quædam non parui precij basilicæ
Cracouiensi: Louiciensi uerò templo mille florenos pro instituendo collegio sacerdo-
tum,quos Mansionarios uulgò uocant,reliquit. Porrò librariam suppellectilem in Gnes-
nensem, Posnaniensem, Vneouiensem, & Louiciensem ecclesias, & in Academiam Cra-
couiensem partitus est. Eo mortuo tres de episcopa magno & reipublicæ incommodo,
& authoritatis ecclesiasticæ atque pontificiæ detrimento, & pernicioso ambitionis ex-
emplo aliquandiu contenderunt. Nam ubi dies electioni dicta aduenit, misit rex ad col-
legium sacerdotum,ad quod electio Episcopi iure & more antiquo pertinebat, ut Ioan-
nem Cruscinium Vuladislauiensem episcopum, Cancellarium regni, sibi optarent epi-
scopum. Sed tamen is in tanto numero tria modò præsentium, ac totidem absentium tu-
lit suffragia:reliqua duorum & uiginti,quibus antiquior fuit regis iussione libertas & re-
ligio,in Ioannem Bresium procancellarium regni concurrerunt. Verùm hic regijs minis
deterritus,electionem suam repudiauit, Vuladislauiensis episcopæ adipiscendæ spe ac-

Iacobus Dembenius dux exercitus.

Valcia incensa.

Golubū proditum Crucifer.is.

De Cracouiensi episcopa contentio.

Ioannes Cruscinius.

Ioannes Bresius.

[illegible] Senne[illegible]

cepta. Certa iam ſpe erat de Cracouienſi epiſcopa Ioannes Vuladislauienſis, cum Iaco-
bus Sennenius Dobeslai Palatini Sendomirienſis, & Sbignei cardinalis fratris filius,
Gneſnenſis & Cracouienſis præpoſitus, à Pontifice Maximo, apud quem ante annum
legatione regis nomine functus erat, epiſcopus Cracouienſis renunciatus eſt, cedenti-
bus nomine Thomæ Strempinij quibuſdam, quos ille paucis ante mortem diebus ad
peragendum id Romæ, inſcio rege procuratores nuncuparat. Id ubi rex accepit, fremere
in Sennenium, qui ſine ſua authoritate in regno ſuo Epiſcopus eſſe uellet: petentemqúe
per amicos & propinquos, magnos & nobiles uiros, non modò reijcere, uerùm etiam
proſcribere unà cum fautoribus & receptatoribus eius adortus eſt, epiſcopo Vuladisla-
uienſi, & Ioanni Breſio, itemqúe Ioannem Pilecio Cracouienſi, Luca Gorcano Poſna-
nienſi, Stanislao Oſtrorogio Caliſsienſi palatinis, & Ioanne Rithuianio marſalco regni,
incitantibus. Nec deerat ſibi Sennenius: nam & initiatus eſt ſacris epiſcopalibus à Gneſ-
nenſi, Cracouienſi, & Vuratislauienſi ſuffraganeis, quos uocant, epiſcopis in arce pater-
na Pinzouienſi: & à pontifice acerrimum & pœnale, ut uocant, mandatum, quo diris de-
uouebantur ij qui eum pro epiſcopo Cracouienſi non reciperent, impetrauit. Verùm ab
eo mandato uniuerſum ferè collegium Cracouienſis baſilicæ, regio iuſſu & minis indu-
ctum, ad pontificem ipſum, ſiue ad futurum uniuerſale concilium prouocauit: ſacris ta-
men ſinguli canonici abſtinuêre. Pauci quidam ex eo collegio, & omninò ex ordine ec-
cleſiaſtico pontificiam quàm regiam authoritatem antiquiorem ducentes, cum Iacobo
ſenſerunt: inter quos primarij fuêre, Demetrius Sennenius, Iacobi frater, Scarbimirienſis
præpoſitus, Dlugoſsi duo fratres, Derslaus Crizanouius, & Nicolaus canonici Craco-
uienſes: quibus ſacerdotiorum reditus à Nicolao Pienanſco ſuccamerario & præfecto
Cracouienſi, regis mandato adempti ſunt: itemqúe Pauli Glouenij decani, qui negotia
Sennenij Romæ gerebat. Hi, & item Georgius de Franciſcano ſodalitio ſuffraganeus

Cracouienſis Canonicorum exitus.

Cracouienſis, qui Sennenium conſecrârat, Cracouia abeſſe iuſsi: Crizanouius uerò do-
mo ab apparitoribus præfecti extractus, & per mediam urbem foras eductus eſt eo ue-
ſtitu, quo canonici in templo utuntur: nempe ueſte linea latiore, & palliolo cum cucullo
ex pellibus, quas hermellinas uulgò uocant, indutus. Qua re magnam in ſe populi ſpe-
ctantis commiſerationem, gemituſqꝫ de acerbitate regis commouit. Idem tres alijs infe-
rioris ordinis ſacerdotibus accidit, cultui diuino uacantibus. Reliquum collegium iure-
iurando à rege ipſo adactum, ne quem iniuſſu ſuo ad poſſeſsionem bonorum epiſcopa-
lium admitteret: quorum tamen bona pars cùm à Pienanſco præfecto Cracouienſi, &
alijs quibuſdam, tum à neceſſarijs Vuladislauienſis epiſcopi, regio uel iuſſu, uel permiſſu,
occupata tenebatur, Dlugoſsi domus Cracouiæ à Stanislao & Dobeslao Curoſuencijs,
epiſcopo Vuladislauienſis propinquis, rege inſpectante & approbante direpta. Nec mo

Stanislai Vantropcæ religio.

dò fieri talia rex tunc permittebat, ſed iubebat. Qua in parte ſingularis Stanislai Van-
tropcæ, gente Oxij, pietas & magnitudo animi ſilentio prætereunda non eſt: qui iuſſus
à rege in bona ſacerdotium ſuæ cupiditati aduerſantium inuadere, regem quàm Deum
offendere maluit. Sennenius ipſe obſideri in arce Pinzouienſi à rege iuſſus, Melſtini ſe
cum Ioanne Dlugoſſo ſeniore totum annum continuit, à domino arcis Ioanne Melſti-
nio receptus, nequicquam prohibente rege, ne perduellem ſuum & hoſtem publicum

Legatio regis ad Pont. Max.

ſeruaret. Ad pontificem uerò Ioannes Rithuianius præfectus Sendomirienſis & marſal-
cus regni, & Matthias Racianzius iuriſconſultus & canonicus Vuladislauienſis, rogatu
& ſumptu Vuladislauienſi epiſcopi miſsi, uehementer Sennenium, quaſi ambitus reum,
& ſeditioſum, & regi, populo, atque eccleſiaſtico ordini inuiſum, qui ui Thomam epiſco-
pum cedere ſibi coëgiſſet, epiſcopamqúe ui inuaſiſſet, in qua inuaſione propinquus eius
Andreas Tencinius magnus uir, & facilè princeps ſenatus Polonici, populi Cracouien-
ſis concurſu interfectus, & immaniter laniatus ſit, apud pontificem criminati ſunt: lite-
raſqꝫ Sennenij Mantua, cum legatione fungeretur, ad regem ſcriptas, quibus incuſare is
pontificem, quaſi plus æquo faueret Cruciferis, uidebatur, producebant, oblatis pontifi-
ci regio nomine magnis muneribus, & Friderici Imperatoris, ac Georgij Bohemorũ re-
gis, ad quos Romam proficiſcentes ea de re diuerterant, commendaticijs literis. Nihil ta-
men aliud à pontifice impetrarunt, quàm ut is Hieronymo archiepiſcopo Cretenſi lega-
to ſuo cauſam cognoſcendam delegaret, atque interea Sennenio epiſcopæ adminiſtra-
tione interdiceret. Neque æqui quicquam Hieronymus, uix tandem uno anno exacto
adueniens, pro Sennenio impetrare à rege potuit: ac ne Sennenius quidem ipſe, cum da-

Sennenij tranſactio de epiſcopa Cracouienſi.

ta fide cum triginta comitibus uenire permiſſus, ſupplex ad genua regis accidiſſet, ad mi-
ſericordiam eum flexit: aſſeuerante rege, regnum ſe prius amiſſurum, quàm epiſcopum il-
lum, aut quenquam omnino in ſuis ditionibus ſe inuito eſſe paſſurum. Ceſsit tandem
Sennenius pertinaciæ regis: & retenta nonnulla parte bonorum epiſcopalium, receptaqꝫ
à Ioanne

à Ioanne Gruſcinio pecunia, quam liti expenſam tulerat, hoc eſt, 4000. florenorum, epi-
ſcopa Cracouienſi ſe abdicauit, duobus annis ac dimidio, ex quo controuerſia illa orta
erat, prærerlapſis. Quo facto ij quoque qui cum eo ſenſerant, ad ſacerdotiorum ſuorum
uſumfructum reſtituti ſunt. Sed ad Pruſsicum bellum reuertamur. Cùm igitur Cruci-
feri aduentu Sumbergij, & aliquot oppidorum, quemadmodum ſuprà memorauimus,
acceſsione, non tàm uiribus quàm animis aucti, crebris excurſionibus regi ſubiectum
agrum popularentur, rex menſe Decembri Lenſiciam, atque inde initio noui anni, qui
fuit 1461. poſt Chriſtum natum, Breſte in Cuiauiam cum omni comitatu ſuo aulico ſe

An. 1461. Comitia Breſte Cuiauiæ.

contulit, ibiqúe Februario menſe comitia habuit: ueritus, ne ſi ea Petricouiæ, quemadmo
dum indixerat, haberet, maiores Poloni, qui in caſtris ad arcendos à ſuis hoſtium impe-
tus erant, dilaberentur. Sed cum infrequens admodum ſenatus eò conueniſſet, præſer-
tim ex minore Polonia, nulla re memorabili acta, per Radomiam in Lithuaniam profe-
ctus, ad ferias Paſchæ Vilnæ Lithuanorum comitia habuit. Inde repudiatis, ſeu uerius in
aliud tempus dilatis eius gentis poſtulatis, quibus flagitabatur, ut aut ipſe ſecum mane-

Lithuanorum comitia & poſtulata.

ret, aut Simonem Olelcouicium Kiouienſium principem in magni ducis loco ſibi præ-
ficeret, in Poloniam reuertens, Sendomiriam ſenatum conuocauit: paucisſimi affuêre:
itaque neque ibi quicquam ferè actum. Cracouiam deinde cùm excurriſſet, menſe Iu-
nio Inouuladislauiam ad Pruſsicum bellum proſequendum profectus eſt, nobilitate o-
mni totius Poloniæ eòdem conuenire iuſſa. Verùm ea medio demum Auguſto menſe
ægrè conuenit. Interim Cruciferi Sipelbeinum & Raſtemburgum, & Belauos oppida, &
Morangum arcem obſedêre. Neque rex obſeſsis opem tulit: ſed peiore uſus conſilio
quorundam procerum, qui à Cruciferis corrupti eſſe dicebantur, in Pomeraniam ſigna
conuertit, ut Fridenlandiam & Choiniciam reciperet, & Ericum Scecinenſium ducem
ulciſceretur. Iactarunt certè Cruciferi, ſe auro, non ferro effeciſſe, ne noſtri obſeſsis ſubue-
nirent. Cæterum præſidiarij milites, qui Sipelbeini erant, eruptione in obſidentes hoſtes

Cruciferorum clades apud Sipelbeinum.

facta, magna ſtrage eos repulerunt, caſtriſqúe eorum potiti ſunt. Porrò apud Raſtembur-
gum, ciuium Magiſter ſimulata proditione, parum abfuit quin Magiſtrum Crucifero-
rum in præparatas inſidias induceret: fraude à quodam de comitibus Magiſtri animad-
uerſa, & Magiſtro ciuium ante oppidum confoſſo, non modò eius oppidi, ſed & Moran-
gi obſidio ſoluta eſt. Ne noſtri quidem, qui in aliarum arcium & oppidorum præſidijs
erant, ceſſarunt: ſed cum Elbingenſibus ciuibus Ioanne Scalio Bohemo duce coaduna-
ti, & nauibus eorum per Habum lacum tranſportati in Sambiam, regionem eam ferro &
igni longè, lateqꝫ populati ſunt, & ingentem prædam inde aſportarunt: quippe qui inex-
pectati in oram ab ardore belli remotiorem irrupiſſent. Per quos dies Elizabetha regina

Alexander filius Cazimiro natus.

Cracouiæ quartum filium Alexandrum peperit. Paucis uerò diebus antè, Andreas Ten-
cinius, uir uetuſtate & claritate familiæ nobilis, Cracouiæ concurſu ac tumultu urbanæ
multitudinis in æde Diui Franciſci memoriæ dicata oppugnatus, effractiſqúe foribus in
adito ſeu ſacrario inuentus, immaniter trucidatus eſt: interfecti cadauer per mediam pla-
team, quæ fratrum dicitur, in forum contumelioſè tractum, luto oblitum, & pugionibus
cõfoſſum, ambuſtaqꝫ barba & capillis ludibrio habitum, & biduo in curia ciuitatis, quòd
prætorium uulgò uocant, aſſeruatum, tertia demum die amicis ad ſepulturam redditum
eſt: amici & miniſtri eius nocte, dieqꝫ inſequenti cum ſe in turri templo adiuncta ſtrenuè
defendiſſent, ad extremum uitam pacti in ciuium poteſtatem uenerunt, deductiqꝫ in cu-
riam tertia die, rèconciliati multitudini urbanæ incolumes dimiſsi ſunt: filius Andreæ
cum in furno apud uiduam quandam delituiſſet, noctu ex urbe ſaluus euaſit. Cauſam ue-
rò huic malo Andreas ipſe præbuit, cum fabrum armorum, quod arma ſibi ad bellũ pro-
ficiſcenti tempori non perfecerat, bis pulſaſſet. Potuit quidem euadere initio ſtatim co-
orientis tumultus, reginæ nuntio, ut ſe in arcem ſubduceret, admonitus niſi turpe duxiſ-
ſet, cedere furori concitatæ multitudinis. Et ſanxerat quidem regina Elizabetha octogin-
ta millium marcarum pœna in ſequentem diem ut quieſceretur, donec ipſa cauſam co-
gnoſceret: ſed uicit pœnæ metum ira, dolórque non tàm priuatæ iniuriæ, quàm publicæ,
ut opinabantur, contumeliæ. Hæc res in caſtra renunciata, cum leuius quàm pro atroci-
tate ſui ferri à rege uideretur, uehementi indignatione animos nobilitatis accendit, mi-
nus alacriter alioquin expeditionem illam obeuntis. Nam & infrequens erat exercitus,
& non niſi Derslaus Rithuianius palatinus Sendomirienſis, & Euſtachius Sprouius, Io-
annis archiepiſcopi Gneſnenſis frater, gentilitia uexilla erexerant: & uerò diſplicebat fe-
rè cunctis illa belli gerendi ratio, quòd ab hoſtibus auerſum in ſuos conuertebatur. Exci-

Ioan. Amor Tarnouius.

tatus ab omni exercitu Ioannes Amor Tarnouius caſtellanus Sandecenſis, graui oratio-
ne apud regem atrocitatem cædis Tencinianæ exaggerauit, excuſsitqꝫ regi, & ſenatui re-
gio lachrymas. Rex peracerbum ſibi eſſe illum Tencinij caſum teſtatus, cauſatuſqꝫ expe-

Petrus Samotulius & Ioan. Zaremba duces exercitus.

ditionem, quo minus tam atrox facinus tunc uindicare posset, nō inultum fore cum promisisset, non difficulter multitudinem mitigauit: & præfectus exercitui Petrus Samotulio castellano Posnaniensi, maiorisq; Poloniæ præfecto: & Ioanne Zaremba castellano Siradiensi, & præfecto Velunensi, Naclense territorium suæ ditionis, propterea quòd tributum hostibus penderet, acerbè uastauit. Deinde admotis ad Fridelandiam castris, oppidum septem dies obsessum, octauo cum oppugnare adortus esset, in deditionem accepit, facta abeundi cum rebus suis potestate hostium præsidio. Inde uersus Choiniciam progressus, ad mille passus ab oppido quindecim dies in statiuis nullo operæprecio consumpsit, nisi quòd per eos dies pars quędam exercitus adhibitis Tartaris Lithuanicis, qui circiter sexcenti erant, in ditionem Erici Scecinensium ducis populabunda excurrit, & uastatis igni quæ obuia & immunita fuêre, ingentem prædam auexit. Reuertentes nostros consecuti hostes, & maiore ui adorti, magna strage ab ijs profligati sunt. Captiui regi traditi, cætera præda militibus cessit.

Sophia Scecinensiũ dux regem exorauit.

Quo facto Sophia Erici uxor, mulier præstanti forma, & liberali ingenio, suauiquè eloquio prædita, cuius hæreditarius erat principatus Scecinensis, in castra regis supplicis habitu ueniens, regem marito suo placatum reddidit. Feruntq; Cazimirum, formam & prudentiam eius admiratum, pœnituisse aliquatenus, quòd eam olim non contemnendum principatum, & magnam uim auri ab auo Erico seniore rege Daniæ pro dote afferentem, uxorem non duxisset. Rege apud Choiniciam tamdiu statiua habente, fremere cuncta nobilitas, cùm quòd autumnalis cœli intemperies, mixtæq; niuibus pluuiæ uulgo permolestæ essent: tum quòd se frustrà tempus terente in Pomerania, Cruciferi in diuersa parte nauiter rem gererent, Morangumq;, Sipelbeinum, & Rastemburgum maioribus uiribus denuò obsiderent: exaudiebanturq; uulgò uoces puerorum, malum consilium regi acclamantium. Quare inito consilio, cum deinceps milite mercenario bellum illud geri placuisset, nobilitasq; omnis in stipendium duum millium militum, quæ mox in Prussiam contra hostes mitterentur, uicesimam redituum suorum annuorum partem (proceribus onus id recusantibus) contulisset, & in sequentem annum tributum duodenûm grossorum in iugera sciuisset, sub finem Septembris dimisit rex exercitum: idq; eo incunctantius fecit, quòd ad seditionem & ciuile bellum res uergere uidebatur, Maioribus Polonis in Petrum Samotulium præfectum, asperè & auarè gerentem magistratum, frementibus, illóque contra necessarios & clientelas armante.

Tributum decretum.

Rex reuertens, Bydgostiæ dies aliquot, dum mercenarium militem, dato ei duce Petro Dunino Prauucouio succamerario Sendomiriensi, in Prussiam transmittit, commoratus, acerbum de morte Sophiæ reginæ matris suæ nuntium accepit. Febrim ea ex melopeponibus contraxerat, & mox paralysi accedente extincta est, uno & quadraginta annis posteaquam Vuladislao regi nupserat, exactis, mulier religiosa, magnanima, sed iracunda: & cùm ad amplificandum cultum diuinum munifica, tum in luxum profusa: quo factum est, ut non modicum æs alienum relinqueret: quod moriens, ut filius dissolueret, mandauit. Extant ampla eius donaria, uestésque sacræ magni præcij in basilica Cracouiensi, & in delubro, quod magnificè à fundamentis excitatum, & omni apparatu sacrorum, collegioq; octo sacerdotum instructum, ac sanctissimæ Trinitati dicatum, basilicæ frontispicio adiunxit: in quo etiam sepulta est. Duninus accepto à rege exercitu, Suece arcem superiorem in Pomerania, aliquandiu à Bydgostiensi & Cuiauiensi nobilitate, & ab altera parte à Gdanensibus nauali apparatu obsessam, adueniens, in deditionem recepit.

Cruciferorum secundæ res.

At hostes ex discessione nostrorum aucti animis, Morangum, Sipelbeinum & Rastemburgum, itemq; Belauos toto anno obsessos in Prussia præfectis dedentibus in potestatem suam redegerunt, Dunino ob suorum paucitatem subuenire obsessis non auso.

Braunsbergenses Polonos eiecerunt.

Braunsbergenses eiecto regio præsidio cum Ioanne Scalio Bohemo præfecto, Paulum episcopum Varmiensem cum Cruciferis sentientem receperunt: & cum id Scalius intempestiua nocte recuperare conatus esset, parum abfuit, quin in hostium potestatem ueniret. Fridelandenses in inferiore Prussia idem conati, cum aliquoties à nostris, qui in præsidio relicti erant, non sine cædibus repressi essent, ad extremum hostibus clàm accitis primo diluculo portas urbis aperuêre, eorumquè ope præsidiarios incautos contrucidarunt.

Stargartha prodita Cruciferis.

Stargartha siue Starigrodum in Pomerania à tribus è magistratu urbano proditum. Ne Gdanum quidem ac Torunia extra periculum fuêre, studijs multitudinis propter prosperiores successus ad Cruciferos inclitantibus, & illis multos ad proditionem sollicitantibus cùm per alios, tum per duos quosdam Carthusios monachos de Paradisensi monasterio. Fuissetq; perfecta proditio, si ad constitutum cum proditoribus tempus Cruciferi adfuissent. Deprehensi proditores pœnas dedêre.

Brodnicia arx obsessa à Cruciferis.

Brodnicia quoque oppidum in Culmensi tractu, negligentius custoditum à Nicolao Coscelecio palatino Inouuladislauiensi, interceptum: arx uerò propugnaculis circumquaque extructis arctius obsessa est. In

In quam tamen modicum præsidium, cum non copioso item commeatu à Dunino submissum, ui per medias hostium stationes aliquot militibus desideratis perrupit. Quare diutius ea sustinuit obsidionem. At Cazimirus Bydgostia profectus in maiorem Poloniam, autumni tempus ibi consumpsit: inde Corcinum ad comitia, ad sextam diem Decembrem edicta, se contulit.

Comitia Corcini.

Ibi auditæ legationes Ecigeris Tartarorum principis, Georgij Bohemorum regis, & Friderici Marchionis Brandeburgensium. Tartari oblatis muneribus, pacem, amicitiam, societatem, & auxilia contra quosuis hostes regi pollicebantur, quamuis à Lithuanis se ad inuadendam Podoliam solicitari dicerent. Bohemi congressum cum suo rege Glogouiæ ad Calend. Maias, & arbitrium cunctæ controuersiæ, quæ Cazimiro esset cum Cruciferis, regi suo postulabant: quod Cruciferos quoque non abnuere dicebant. Brandeburgenses principem suum suspectum, quòd sentiret cum Cruciferis, purgabant, operamquè & ipsi suam ad componendas cum illis res pollicebantur. Tartaris actæ gratiæ, missaq; splendida dona. Bohemi absque certo responso dimissi, Cazimiro per suos legatos respondere pollicente.

Cazimiri legatio ad Georgiũ Bohemum.

Nec ita multò pòst Stanislaus Ostrorogius Calissiensis palatinus, & Ioãnes Tarnouius castellanus Sandecensis, ad Georgium missi cum his mandatis, ut ad diem Iduum Maij Glogouiæ maiori cum Cazimiro congrederetur: de pace cum Cruciferis faceret arbitratu suo, modò ne Pomeraniam, Culmensem & Michalouiensem ditiones Polonis abiudicaret. Brandeburgensi uerò exprobratæ iniuriæ, commemorataq; in ingratum Marchionem regia beneuolentia, quòd rex neque cum Ludouico Bauaro, neque cum Bohemis coniungere sese aduersus eum in animum induxisset: de pace cum Cruciferis, si se interponeret Marchio, non inuito rege facturum esse. Legatis dimissis, iudicium contra Cracouienses consules de cæde Andreæ Tencinij institutum est. Atque ij citati, cùm non sisterent sese, eo quòd beneficio Cazimiri secundi regis cautum sibi esse dicerent, ut non nisi Cracouiæ coram rege causam unquam dicerent, absentes ad capitalem pœnam, & octoginta millia marcarum damnati sunt.

An. 1462. Ius Polonicum de cæde.

Peractis comitijs, ad finem anni rex Cracouiam profectus est. Ibi insequentis anni initio, instauratum in arce in ciues Cracouienses iudicium iure Polonico, illis nequicquam ad Saxonicum, quo ciuitates Polonicæ ferè utuntur, prouocantibus: sera enim ea prouocatio siue exceptio tunc esse dicebatur, omissa priore iudicio Corcinensi. Pronunciata sententia contra ciues: sed nihil tunc actum ijs, qui fide regia sese stiterant. Cæterùm paucis diebus missi in urbem Nicolaus Scora Gaiouius Calissiensis castellanus, & Nicolaus Pienanscus præfectus Cracouiensis, quatuor è senatu urbano, totidem de plebe, & magistrum lictorum ad pœnam depoposcerunt: dediti: & iureiurando Ioannis Rabstinij siue Tencinij, interfecti Andreæ filij, secundum leges patrias rei peracti, sex tunc in arce, ne qui nouus motus existeret, si in urbe id fieret, capitibus plexi sunt: tres reliqui uita donati à Ioanne Rabstinio, in carcere plus quàm toto anno in arce Rabstinensi asseruati sunt, donec res cum Tencinijs transacta est. Iaroslao Sarleio uni de damnatis regina Elizabetha, quamuis domum ea de re ad Ioannem Rabstinium adiuisset, ueniam impetrare non potuit. Sic ira Tenciniæ familiæ exatiata est sanguine, quanquam non eorum penes quos culpa cædis fuit. Nam & Clemens armorum faber, qui multitudinem concitauit, & Ioannes Doisuon, qui Tencinium latitantem prodidit, fuga saluti suæ consuluêre. Sex item millia florenorum senatus Cracouiensis Ioanni castellano Cracouiensi fratri, & Ioanni filio defuncti Tencinij exoluit. Et ægrè quidem Derslai Rithuianij palatini Sendomiriensis, & Iacobi Dembenij thesaurarij regni, à rege ad componendam rem delegatorum, opera, & Iacobi Sennenij precibus eò res perducta est, Tencinijs dimidium multæ siue uadij à regina editi, hoc est, quadraginta millia, poscentibus.

Prussorum legatio ad regẽ.

Acriter interim obsidebatur Brodnicia à Cruciferis. Itaque missi ad regem ab equestri Prussorum ordine, & ciuitatibus oratores, Gabriel Baseuus palatinus Culmensis, Otto Machuicius, & duo senatores Gdanenses, Philippus Bisbouius & Ioannes Marpurgius, petiuerunt ab eo, ut Prussicarum rerum maiorem curam susciperet, arcemq; munitissimam & nobilissimam Brodniciam, quæ ægrè iam aliquot mensium obsidionem toleraret, ne in potestatem hostium uenire pateretur: permultum in una illa arce situm esse ad retinendam Prussiam, & confirmandos Prussorum animos.

Prussorum studium erga regem & liberalitas.

Cisa.

Consultissimè autem eum facturum esse, si quamprimùm in Prussiam ipse cum exercitu ueniret, ac Mariæburgi degeret: si pecunia careret, Prussos cisam siue accisam (tributum sic appellant) ac redituum suorum dimidium collaturos esse, atque adeò thesauros ipsorum, & fortunas omnes in potestate regis fore: si esset remissior, uideret ne ditiones amplissimas atque opulentas, magno labore & sudore, multo sanguine, & maximis impendijs de manibus cupidi & improbi hostis recuperatas, non sine summo dedecore rursus amitteret: seq; in fidem receptos, tetris & immanibus tyrannis proderet. Hac legatione motus Cazimirus, magnam partem aulici comi-

tatus

tatus sui, & quantum mercenariorum militum statim ad manum habere potuit, in Prussiam ad liberandam obsidione Brodniciam ad Duninum præmisit. Duninus quamuis auctus copijs, tamen obsessis non succurrebat, hostium uires reformidans: qui ad famam nostrorum aduenientium, omnes copias Brodniciam contraxerant, & oppidi munitione sese tuebantur. Itaque obsessi, cum diutius inopiam & famem ferre non possent, mense Februario uitam, resq; suas ut sibi auferre liceret pacti, arcem Cruciferis dediderunt.

Brodnicia arce potiti Cruciferi.

Per id tempus Zemouitus Masouiorum Plocensium, & Vuladislaus Rauensium atque Belsensium duces, Vuladislai filij, continuatis penè funeribus elati sunt, à Gothardo Ribenio castellano Sochazouiensi, gente Raduanio siue Virbouio, cui Ribnam pagum eripere uoluerant, ueneno, ut uulgò creditum est, de medio sublati. Et quoniam nullos ij liberos relinquebant, de successione inter cognatos eorum, & regem certatum est. Cognati legitimæ hæreditatis nomine pro se quisque defunctorum ditiones ad se trahebant. Erant autem fœminæ proximæ Catharina & Agathia siue Osca amitæ defunctorum: quarum Catharina Michalusconi Lithuano duci matrimonio iuncta, uidua tunc erat: Agathia cum Cessinensi duce nupta, Venceslaum & Præmislum filios moriens reliquerat, qui maternam hæreditatem petebant: petebat & Margarita soror patruelis defunctorum, Zemouiti filia, Conradi nigri Olessnicensium siue Cozlensium ducis uxor: iam & Conradus, Cazimirus, Boleslaus, & Ioannes Boleslai Varsauiensium ducis filij, quanquam remotiores, nimirum quarto gradu defunctos attingentes, tamen quia mares, ad se iure bona eorum pertinere asseuerabant. Rex uerò, quòd mortui duces nullos suos hæredes masculos reliquissent, iure feudi caduci ditiones illas sibi & regno suo uendicabat. Ac Belsenses quidem donatione Iagellonis haud ita pridem à regno auulsi, non difficulter Andrea Odrouanzo palatino Russiæ & præfecto Leopoliensi, & Ioanne Cutopatuua subcamerario Lublinensi & præfecto Chelmensi authoribus, in uerba regis iurarunt. Plocensis uerò conuentus priuato propriorum principum dominatu delectatus, authore Paulo episcopo Plocensi, regis imperium, præsertim cum Cazimirum non probaret, detrectabat. Et primùm quidem Catharinam, quam superius commemorauimus: deinde quòd ea mulier, & sterilis esset, Conradum de Varsauiensibus ducibus natu maximum, ducem sibi asciuit, attributis Catharinæ nonnullis possessionibus. Rauensis & Gostininensis cõuentus, Grotho Nouomescio authore, Catharinam cum non contemnenda manu ad se uenientem repulerunt.

Plocenses alieni à rege Poloniæ.

His auditis Rex Louiciam contendit, indéque Ioannem Vuladislauiensem, & Andream Posnaniensem episcopos, Lucam Posnaniensem, & Petrum Lenciciensem palatinos, & Ioannem Tarnouium castellanum Sandecensem, uiros primarios, oratores ad Plocenses misit: à quibus cum nihil aliud impetratum esset, Lenciciam, ex constituto cum Plocensibus, conuentum ad sextum Nonas Maias edixit. Eò cum pauci quidam de Plocensi conuentu, nec ij primores cum Barbara Boleslai quondam Varsauiensium ducis uxore tunc uidua conuenissent, re infecta discessum est. Itaque alia rex comitia Petricouiam ad tertium Idus Nouembris edixit, ad eaq; Paulum episcopum, ac cæteros Plocenses proceres, ni uim suam experiri uellent, nominatim adesse iussit. Interim autem, quoniam Rauam & Gostininum Catharina ui subigere aggressa erat, ab armis ut discederetur.

Legatio regis ad Plocensem conuentum.

Comitia Lenciciæ.

His actis rex Glogouiam ad constitutum cum Georgio Bohemorum rege congressum profectus est: quibus diebus Lencicia post discessum regium conflagrauit. Nec ita multo antè, Cracouia horrendo incendio in cœnobio Dominicanorum sodalium è fornace Alchymistica, quemadmodum uulgò iactatum est, orto arserat, ita ut dimidia ferè pars urbis ad meridiem & occidentem solem uergens absumeretur. Eius autem incendij culpa partim in acerbitatem regis aduersus Iacobum Sennenium, & cum eo sentientes sacerdotes, quorum decimas quoque rex diripi iusserat: partim in cædem Andreæ Tencinij in æde sacra irreligiosè patratam, uulgò relata est.

Lenciciæ & Cracouiæ incendium.

Glogouiam aduenienti Cazimiro, Georgius Bohemus, qui prior eò aduenerat, cum Vuratislauiensi & Olomucensi episcopis, & quatuor ducibus Silesiorum, splendido & ambitioso apparatu ad unum milliarium occurrit: uicêre tamen nostri magnificentia & multitudine, in sex turmas descripti. Salutatione mutua ex equis facta, Cazimirus in arcem deductus est: Georgius in curia urbana diuertit. Nouem deinde dies dati colloquijs: quibus fœdus, ante annum Bythomiæ ictum inter reges, confirmatum est: adiectum, ut id ad mortem utriusque esset stabile. De Osuencimo, Volco, Zatoria, Ziuecio, Seuero & Berualto munitionibus ac territorijs, Bohemus Polono ne facesseret negotium: Polonus uerò à Bohemo dotem Elizabethæ uxoris suæ nomine ut ne repeteret. De iniurijs mutuis & controuersijs delecti utrinque proceres, alternis uicibus in Polonia & Silesia certis locis conuenientes disceptarent. Proximus conuentus regum, si quis deinceps futurus esset, ut in Polonia ageretur. Ad extremum societas contra Tur-

Cazimiri & Georgij regũ conuentus Glogouiæ.

cas

cas inita, promissaq; auxilia mutua, utri bellum à barbaris illatum esset. De rebus Prussicis nihil actum, tergiuersantibus Cruciferis, successu belli & receptæ Brodniciæ elatis. Venit eò ad Cazimirum Ludouici ducis Bauari legatio, in Fridericum marchionem eum incitans, & contra Cruciferos auxilia uicissim pollicens. Cui quid responsi datum sit, non liquet. Reges ita constitutis rebus, & missis ultrò, citróque hospitalibus muneribus, discesserunt, Georgio Polonorum opes & splendorem admirante, nec auso unquam Cazimirum ad conuiuium inuitare, eò quòd prior ipse ab eo inuitatus, acceptusq; magnificentissimo apparatu, prodere paupertatem suam, quæ gentis est ambitio, nolebat.

Bauari ducis legatio ad Cazimirum.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS QVINTVS.

CAZIMIRVS Glogouia discedens, Posnaniam diuertit: ubi cum tribus septimanis subsisteret, Cruciferorum præsidiarij Choinicienses in Palucos populabundi excurrerunt. Nostri quoq; in nouam Marchiam excurrerant: sed ab hostibus profligati, pauci fuga euaserunt. Nec mora Inouuladislauiam rex contendit: inde missis agrestibus cum præsidio aulici comitatus sui, segetes hostium in Culmensi tractu succidi iussit.

Paluci regio. Polonorum strages.

Prodigia per id tempus in Polonia minore apparuisse memorantur. Quadam die sole occidente plus quàm duabus horis imaginem crucifixi cum gladio ab occidente ad meridiem in aëre tendere uisam esse: caput siue caluam Diui Stanislai aliquoties dum in solenni supplicatione circumfertur, sudasse.

Prodigia.

Consecuta sunt domi quidem latrocinia, duce Boriuoio Scrinnio, gente Labentio, & Vulodico ex Letaua, cum ij cum mille hominum manu rupe quadam inter Volcum & Zaros, quam Sola fluuius alluit, munita, Osuencimensem oram omnem infestarent. Quos Pienanscus præfectus Cracouiensis, facta è Scriciensibus & mercenarijs paucis tumultuaria manu, cum se cum Petro Comorouio & Prædislao Dmoscio, hoc è Scepusio, illo ex Vngaria aduenientibus coniunxisset, non modò à latrocinijs cohibuit, sed in munitione illa, quam Buconeciam dixêre, obsessos aliquandiu, cum Boriuoius ex Ostrauia ipsis non succurreret, fame ad deditionem compulit, uitam modò & uestimenta pactos.

Latrocinia. Letaua arx.

In Prussia uerò cum Cruciferi nauiter rem gererent, rex ut eorum audaciam reprimeret, Toruniam se contulit, indéque aulicos suos cum Petro Dunino, & mercenario milite, Varmiensi basilicæ siue Fraumbergæ obsessæ ab hoste præsidio summisit. Cuius aduentu Magister Cruciferorum conterritus, & aleam pugnæ periclitari non ausus, desertis castris, fugiens soluit obsidionem: nostri castra hostilia diripuêre. Nonnihil fortasse momenti hostibus ad fugam attulit, quòd agrum suum Sambiensem à Gdanensibus Habum transuectis, acerbè uastari acceperant. Et ferè agrestibus eius oræ hostilis constabat exercitus: itaque retineri ij nequiuerunt, quin ad sua defendenda dilaberentur.

Gdanenses Sanibiam uastarunt.

Rex interim Toruniæ commoratus, & à Torunensibus liberaliter habitus, nonnunquam reginam in arce Nessouiensi degentem uisebat. Erat apud Culmam Bernardus Sumbergius cum aliquanta manu hostium. Is cum è uicinis agris subinde prædas ageret, quadam die suos, nauibus traiecto amne Vistula, noctu ad Nessouiam iussit excurrere. Non ita multo antè rex id oppidum in gratiam Torunensium in superiorem ripam transtulerat: domus quæ in ueteris oppidi loco relictæ erant, uici speciem præ se ferebant. Eum igitur uicum cum hostes noctu incendissent, trepidatum est à nostris, qui ibi diuerterant, nihil tale suspicantibus. Mox abiecto metu, Tartari cum perpaucis aulicis ad persequendum hostem emissi, & naues repetentem, amolientemq; assecuti, magnam stragem gladijs, sagittisq; ediderunt, & nauibus cunctis potiti sunt: sex modò uiui cum duabus nauibus de omni illo numero euaserunt.

Cruciferorum clades.

Porrò Duninus hostibus à Fraumberga depulsis, Gdanensemque agrum populatione infestantibus, ipse quoque copias suas eò traduxit. Neque satis habuit hostem liberioribus excursionibus arcere, sociósque defendere: sed in hosticum progressus, Stargartensium, Bythouiensium, Lemburgensium & Puscensium, quæ territoria non ita pridem in hostium potestatem uenerant, fines ferro & igni uastare adortus est. Hostes ubi nostros prædæ cupiditate longius ad iniqua loca inter stagna & lacus prouectos animaduertêre, ualidam & ipsi manum deducto è proximis suis munitionibus præsidiario milite, agrestibusq; arma sumere iussis, coëgerunt, opportunitate locorum contra nostros usuri. Idq; eo maiore fe-

Pomerania uexatur utrinq;.

cêre

cêre fiducia, quòd commodum Fricius Raunechius Austrius, & Caspar Nostiuicius Si-
lesius, nouos milites è Germania & Silesia ipsis adducentes, aduenerant. His igitur co-
pijs coadunatis, occurrere nostris parabant: tramitesque omnes, ne quà nostri ex angustijs
effugere possent, succisis quoquouersus arboribus, intersepiebant. Qua de re Duninus
per exploratores factus certior, ad regem mittit curriculo, qui eum, ut periclitantibus
actutum subueniat, orent. Nec mora rex Albertum Gorscium cum reliquo comitatu suo
ac Tartaris Lithuanicis ad succurrendum suis mittit. Id ubi duces hostium compererunt,
minore parte in castris aduersus Duninum relicta, ipsi cum maiore ac delecta, ripam Vi-
stulæ, qua Gorscium traiecturum esse existimabant, insederũt, ut eum, priusquàm se cum
Dunino coniungeret, opprimerent. Sed Gorscius deflexo itinere, alibi liberè fluuium
traiecit: ubi id intellexerunt hostes, omisso Gorscio, propius ad Duninum castra moue-
runt, ut eum priusquam Gorscius cum eo se coniungeret, ad pugnam elicerent: aut cer-
tè in angustijs conclusum, excluso Gorscio, obsessum tenerent. Non ignorabat Duninus
de aduentu suorum: exploratum etiam habebat, longè maiores esse hostium uires, quàm
suas. Itaque non minus de auxiliarijs illius, quàm de sui exercitus periculo sollicitus, no-
ctu hostes in se intentos fallere, ac per deuias syluas euadere ad Gorscium decreuerat. Id
ne facere posset, hostes diligenter cauerant, deiectione arborum transitu omni impedito.
Mutato igitur consilio, ferro per medios hostes uiam sibi ad suos aperire statuit: instru-
ctáque equestri acie, qua peditem contegebat, in hostes contendit. Alacres & illi pu-

Stulta adiuratio.

gnam capessunt, magna spe uictoriæ. Et ita se authore Nostiuicio inuicem adiurarant ac
deuouerant, ut qui de suis pedem retulisset, sine omni tergiuersatione pro seruo regi sese

Pauli Iasenij audacia.

dederet. Vbi ad congressum uentum est, Paulus Iasenius, gente Gosdouius, aulicus re-
gius, armatus ab latere inter duas acies magno impetu procurrens, hastas hostium in no-
stros intentas auertit. Eodemque momento nostri inopinata re perturbatos summa ui ado
riuntur: & mox uel confractis, uel abiectis hastis, gladijs utrinque res geritur, pugnatur
acriter: omnibus non tam declinare ictus, quàm hostem ferire studium est. Audacia no-
stri, hostes multitudine superabant. Cumque totas tres horas dubio marte pugnatum esset,
utrinque quasi ex composito discessum est. Mox recreatis paululum uiribus, utrique non
ad pugnam, sed ad persequendum alteros contendunt, utrique alteros uictos discessisse
rati. Occursu mutuo instauratur prælium, rursusque una hora dimicatum est, donec sau-
ciato Fricio ductore exercitus, & peditibus nostris assiduo balistarum ictu dextra ho-
stium latera ferientibus, retrocedere sensim ij cœperunt. Sed mox reuocante & sistente
Fricio, redintegrabatur pugna, si quod nostri trepidantibus recolligendi sese spacium de-

Fricius cæsus.

Nostiuicij fuga

dissent. Interim dum ciet pugnam, animatque suos Fricius, interfectus corruit. Ibi tum ef-
fusa fit fuga hostium cum altero duce Nostiuicio, iurisiurãdi paulò antè dati, & ab omni-
bus exacti, immemore. Pedites desperata longiore fuga, pars in castra sese recepêre, pars
castra prætergressi, stagna, lacusque propinquos petiuêre. Nostri pernicitate equorum fre-
ti, fugientes persecuti, magnam cædem edebant: ubi ad castra hostilia peruentum est, ibi
nonnihil difficultatis nostris obiectum erat. Etenim hostes ea, qua parte stagno non te-

Castra hostiũ capta.

gebantur, fossa & sudibus acutis foras obuersis munierant. Sed cupidis uictoribus non
facilè quicquam obstat. Nostri enim præuertendos sibi esse hostes perterritos, priusquam
ad castrorum defensionem accurrerent, rati, admotis calcaribus cæcorum in morem in su
des obiectas ruebant: confossisque equis nonnullis, tandem contextum sudium perfrege-
runt, & uno impetu castra cœperunt, atque diripuerunt, quindecim bombardis maiori-
bus, ducentis curribus, armis, impedimentis, & commeatu referta. Interim equites ho-
stium castra sua præteruecti, plurimi euasêre. Ala una in locum deiectu arborum à se se-
ptum delata, nec inueniens exitum, à nostris concisa est. Cæsa eo die hostium duo millia,

Cæsorum & captorum numerus.

capti sexcenti, & maior propemodum quàm pro numero nostrorum strages edita. De no
stris centum gregarij milites ceciderunt: de nobilioribus tantum Hector Chodorasius
desideratus est: sed pauci reperti, qui saucij non essent. Duninus in femore & in manu uul
nera accepit. Ad Puscum hoc prælium commissum est quintodecimo Calendas Octo-
bris. Triduum pòst in ijsdem statiuis humando cæsos, & saucios curando, consumptum
est. Per quos dies Ericus Stolpensium Pomeranorum dux fortunam, ut credebat, sequu-

Erici Pomerani perfidia.

tus, mutata fide, quam Cazimiro regi, impetrata per uxorem uenia, dudum dederat. cum
sexcentis equitibus grauis armaturæ ad castra Cruciferorum contendens, cum profliga-
tum eorum exercitum accepisset, raptim sese ex itinere domum recepit: non paucos ta-
men extremi agminis à nostris insequentibus partim captos, partim trucidatos amisit.
Honoratus est à rege uictor exercitus Petrus Duninus, Paulus Iasenius, Venceslaus Ne-
borius, Nicolaus Vilcanouius, Thomas Odrouanzus, Ioannes Dlugossus, canonico-
rum frater, & triginta alij uirtutis ergò militaribus donis insignibus ornati. Eodem illo
tempore

tempore tribus alijs in locis prosperè item dimicatum est à nostris: apud Iasenecium pa-
gum, & apud Pissiam flumen in Masouia, unde propinquarum hostilium munitionum
præsidiarij milites prædas agebant: & apud Suece. Apud Elbingam quoque non multo

Contributio.

pòst, nauali prælio hostes à nostris profligati sunt. Prorogatum autem est à rege militi-
bus stipendium, cum ecclesiasticus ordo decreto Calissiensis synodi subsidium regi in
maiore quidem Polonia uicenûm grossorum, in minore uerò senûm de prouentu unius-
cuiusque libræ siue marcæ argenti contulisset. Sub finem Octobris Vlricus Ceruonca Bo-
hemus, cum à Georgio rege eius gentis carcere, in quem biennio in gratiam Crucifero-
rum compactus erat, Cazimiro postulante emissus esset, Golubum oppidum noctu in-
gressus, in potestatem suam redegit, hostili præsidio satis ualido partim capto, partim in-
terfecto: turres duas, quæ acriter defendebantur, igni subiecto in deditionem accepit: de
authoribus defectionis capitale supplicium sumpsit. His successibus magna rursus ani-

Comitia Petricouiæ.

morum inclinatio in regias partes facta est. Rex deinde ad comitia Petricouiam ad unde-
cimam diem Nouembris edicta profectus est. Pauci eò de minoribus Polonis, incertum
quam ob causam, conuenêre. Venêre autem Conradus Masouiorum Varsauiensium
dux, cum matre Barbara, & Catharina amita, Michaiusconis Lithuani ducis quondam
uxore, & Paulo Plocensi episcopo, comitatu octingentorum equitum, itemque Conra-
dus Niger Olesnicensium dux, Plocensem & Belsensem principatum cognationis iure
sibi uendicantes. Dati à rege recuperatores siue iudices: Stanislaus Ostrorogius palati-
nus Calissiensis pro summo iudice, Grothus uerò Cazimirus pro succedaneo, quẽ subiu
dicem nostri uocant, iudicio præsidere iussi, his adiuncti palatini & castellani aliquot pro
assessoribus. Instaurato iudicio, regij procuratores Ioannes Rithuuianius Marsalcus, &
duo iurisconsulti, negabant legitimæ cognatorum successioni locum esse in dedititijs seu
feudatarijs, ut uocant, bonis, cuiusmodi esset cuncta Masouia, Polonorum regibus anti-
quo iure obnoxia: sed regem optimo iure defunctis ducibus dedititijs, qui nullos mares
liberos relinquerent, succedere. Refellebant id Conradi Varsauiensis causidici, quòd di-
cerent, à Cazimiro eius nominis secundo rege Masouiorum duces è dedititijs penitus
exemptos esse. Contra regij negabant, Cazimirum aut quenquam omninò regem sine
assensu amplissimi consilij tantum de commodis & iure regni detrahere potuisse. Iurasse
autem pòst in uerba regis Zemouitum, Cazimirum, Ioannem, & Vuladislaum duces.
Atque ita disceptata causa iudices secundum regem pronunciarunt, Masouijs iudicium
illud frustra iam detrectantibus, & ad Pontificem Maximum, & quemuis alium qui sci-

Fœdus cum Alberto duce Austriæ.

ret, posset, & uellet iure suo opitulari, prouocantibus. Cum Alberto Austriorum archidu-
ce fœdus ictum, ea conditione adiecta, ne Cazimirus dotem Elizabethæ uxoris suæ ab
eo repeteret. Nihil præterea memoratu dignum in ijs comitijs gestum est, propter sena-
tus infrequentiam: nisi quòd Hieronymus Cretensis Archiepiscopus, legatus pontifi-

Legatus pontificius.

cius, cuius iam superius mentionem fecimus, annum ferè totum expectatus, sub finem
comitiorum adueniens, ad pacem cum Cruciferis faciendam, & ad bellum Turcicum re-
gem hortatus est publicè: priuatim autem solo archiepiscopo interprete reconciliare Ia-
cobo Sennenio regem conatus est, affirmans, episcopam semel à sede Apostolica ipsi in-
iunctam, inuito adimi iure nõ posse. Sed rege asseuerante, malle se regno decidere, quàm
illum pati esse episcopum: legatoque uicissim uociferante, præstare ut tria regna pereant,
quàm ius & authoritas ecclesiæ perturbetur: re infecta, & iritatis utrinque animis discel-
sum est. Conuenit tandem inter eos postero die, ut rex alia comitia eòdem in decimam-
septimam diem Ianuarij ediceret: interim uterque scriptis ad Pontificem literis conten-
deret, ut si aliter fieri non posset, ad Vuladislauiensem episcopam Iacobus Sennenius
transferretur. Et mox legatus explorata regis uoluntate de pace, ad Cruciferos in Prus-
siam contendit: nec tamen ultra Breste Cuiauiense progressus, per literas & internun-
tios cum Magistro Cruciferorum de pace egit. Rex uerò discedens & ipse Petricouia,
Rauæ & Gostinini possessionem adijt: & hanc quidem præfecturam Nicolao Cutenio,
illam uerò Grotho Cesnico (siue id illi gentilitium nomen, siue magistratus, quem pocil-
latorem dicimus, appellatio fuit) quoad uiuerent confirmauit: possessiones etiam quas-
dam utrique hæreditario iure donauit, propterea quòd horum duorum opera potissi-
mum ditiones illæ ipsi adiunctæ essent. Archiepiscopo uerò Gnesnensi libram siue mar-
cam auri è Louicia Masouijs ducibus Sochassouiæ quotannis pendi solitam, in omne

Fridericus Imperator obsessus à Viennensibus.

deinceps tempus remisit: quibus peractis Radomiam ad reginam uxorem se contulit.
Per id demum tempus Viennenses ciues tumultu ciuili ob sex senatores in carcerem con
iectos concitato, Fridericum Imperatorem in arce duobus ferè mensibus obsederunt:
& Georgium Bohemorum regem, cum exercitu liberandi eius causa uenientem, Alber-
to Friderici fratre duce, insidijs exceptum in suburbanis uillis profligarunt. Pax dein-

 defacta,

Maximilianus dux Austriæ.

de facta, ea conditione, ut Fridericus Maximiliano filio principatum illum concederet, eiusq; tutelam Albertus patruus gereret. Fridericus ut gratiam referret Georgio, filios eius duces Munsterbergensium Silesia creauit. Hoc etiam anno reperio Stephanum palatinum Valachorum in uerba regis absentis iurasse, & promisisse, præsenti quoq; idem iusiurandum solenni ritu se daturum esse intra duos uel tres menses, cum euocatus fuerit: alius'ne autem sit hic Stephanus ab illo, quem superius iurasse narrauimus, aut si idem, cur iusiurandum repetiuerit, nihil compertum habemus: nisi fortè ex eo, quòd is tunc retractauit omnes alias obligationes suas huic contrarias, colligi rectè potest, eum intermedio tempore mutasse fidem, & ad Vngarum desciuisse: in quo suffragari nobis uidetur Vngaricarum rerum scriptor Bonfinius, qui hæc tempora persequens, Valachorum palatinum, siue Vaiuodam, ut ipse uocat, in fide Matthiæ regis fuisse memorat. Huc accedit & illud, quòd proceres & consiliarij ipsius pro ipso, quasi cui ipsi fides non haberetur, spoponderunt, quòd eum deinceps in fide regis Cazimiri & officio retenturi essent.

Comitia Petricouiæ.

An. 1463.

Post initium insequentis anni Cazimirus Petricouiam ad præstitutam comitijs diem redijt. Adfuit frequens senatus, & Hieronymus legatus pontificius, itemq; Iacobus Sennenius. Aduenêre & Conradi, cæterorumque fratrum Masouiorum ducum oratores, Nicolaus Bogleuius Varsauiensis palatinus, Vicentius Gizicius Marsalcus, Nicolaus Mirzenecius, & Nicolaus Malcus iurisconsulti: Lithuanorum uerò procerum Totiuil & Cuzek. Ac Sennenius quidem omnibus nequicquam tentatis, cessit pertinaciæ regis, sicuti iam suprà exposuimus. Ioannes Gruscinius Cracouiensis episcopus designatus in Vuladislauiensi, successorem accepit Ioannem Lutecum Bresium procancellarium regni: quorum trium ambitio & pontificiam authoritatem in Polonia debilitauit, & electioni liberæ uim attulit: ita ut ex eo tempore ea sublata, umbra modò eius quædam penes sacra collegia remaneat, non sine grandi non modò ecclesiasticę authoritatis, uerùm etiam religionis & reipublicæ iactura.

Episcoporum electiones liberæ.

Etenim donec liberæ sacerdotum electioni in creando episcopo locus fuit, fuit tamen aliquod bonorum & malorum, dignorum, indignorumq; discrimen, cum sacerdotes sumptis reuerenter tremendis Christi mysterijs, iurati de futuro episcopo ferrent suffragia: uirtute, doctrina, & pietate tunc ambiebatur, plusquàm fautoribus, aut necessariorum precibus, aut mulierum blanditijs atque lachrymis, aut splendore comitatus, aut apparatu conuiuiorum, & compotationibus, aut commendatione generis & familiæ, aut assentatione, & sacerdoti indecoris ministerijs, aut etiam largitione. Vigebat igitur disciplina ecclesiastica: minus sibi permittebant ij qui episcopi fieri cupiebant: seruiebant famæ & existimationi: & non modò repræhensionem collegarum, sed etiam sinistram cuiusuis suspicionem cauebant. Episcopi uerò facti, nihilominus pro fratribus ducebant collegas ante suos: in consilium eos de rebus maioribus adhibebant, plurimumq; reuertebantur, & officium suum nauiter faciebant, memores quid solenni & seriò dato iureiurando recepissent. Ad aulas principum quoties ueniebant (ueniebant autem rarius, nec tam sua suorum'ue, quàm publicæ utilitatis gratia) de uia ipsis decedebatur, assurgebatur, omnisq; honos habebatur, & quasi numinibus quibusdam tantum non ad genua procumbebatur ab ipsis etiam principibus. Porrò in consilijs de republica in iudicijs, in defendendis ac uindicandis bonis & hominibus ecclesiasticis, pupillisq; & uiduis, denique in admonendis & corrigendis non modò infimis & mediocribus, uerùm etiam primoribus, atque adeò regibus ipsis liberæ erant eorum uoces & sententiæ, singularis dignitas, summa authoritas. Non inhibebat uocem accepti beneficij memoria, non spes futuri. Nec eleuabat authoritatem dicentis aut arguentis ambitio, & conscientia audientium: nec metus aut inscitia dignitatem deprimebat. Non erat necesse episcopo & sacerdoti pro foribus cubiculi regij inter scurras & uilia uentris mancipia assidere: nec sannas & scommata leuissimorum quorumque ferre: non turpiter & indecorè adulari & adblandiri non modò elegantioribus istis cubiculi & mensæ regiæ administris, ut aliquam tamen ij uel ioco mentionem absentis apud regem faciant: uerùm etiam satellitibus, ianitoribus, ne dicam etiam horum concubinis atque scortis, matellionibus, morionibus, ac cæteræ feci aulicæ, atque ipsis denique catellis principum.

Scholæ sacerdotum seminaria.

Itaque florebat tunc respublica, florebat religio, florebat ordo ecclesiasticus: florebant Scholæ & Academiæ, sacerdotum & episcoporum seminaria: splendescebant templa: aulæ uerò principum, horum præceptis & exemplis institutæ, urbanitatis, uirtutis, fortitudinis, prudentiæ, modestiæ & pudoris erant officinæ, non fastus, ignauiæ, ebrietatis, libidinum, temeritatis, impudentiæ, & omnis nequitiæ & impietatis ganeæ ac barathra.

Principum aulæ quales olim & quales nūc.

Nunc sublata electione, hæc & multo plura alia mala bonis illis successerunt, & in domos ac familias, atque adeò in ipsa intima cubicula episcoporum, nedum in profanorum principum aulas inuaserunt: simulque dignitas sacerdotum,

indecorè

indecorè emerendo & emendo fauore etiam abiectissimorum uiluit: labefactata est authoritas: nutat, ne dicam ruit, Respublica: religio prostrata penè concidit. Quæ omnia Principes non tam episcopis debent imputare & sacerdotibus, quàm sibijpsi, qui nuncupandorum episcoporum ius sacris collegijs ereptum, sibi uendicarunt. Nam ut nihil perperam ij faciant, nihil affectioni cuiquam indulgeant, sed eadem illa omnia, quæ iurati sacerdotes in electionibus episcoporum habere solent, ob oculos habeant, certè longè facilius unus aliquis, & is quidem alienis ferè oculis & auribus sentiens & iudicans, errat & fallitur, quàm multi graues, acuti, & multarum rerum periti: & aliud is plerunque spectat, quam quod potissimum spectandum est in deligendo episcopo: & uerò expeditius est, unum quàm multos corrumpere. Tametsi magna, ne dicam præcipua huius rei culpa est penes Pontifices Maximos, mea quidem sententia: qui nisi electiones collegiorum primi labefactare adorti essent, nunquam eò audaciæ reges prouecti essent. Sed nos inutili deploratione omissa, ad rem redeamus. Sic igitur de episcopa Cracouiensi tunc actum est.

Masouiorum postulata.

Masouij nihil & ipsi impetrarunt. Petebant autem, ne ducibus suis rex molestus esse pergeret de Plocensi ditione, aut certe externis & à suspicione alienis hominibus causam cognoscendam & iudicandam permitteret. Ferebantq; regi iudicem Fridericum Marchionem Brandeburgensium, uel Albertum archiducem Austriorum, uel Ludouicum ducem Bauarorum.

Lithuanorum postulata.

Lithuanis Podoliam, Belsensem, Olescensem, & Rathnensem tractus non sine comminatione belli repetentibus, nihil aliud responsum est à senatu, quàm missum iri ea de re legatos ad conuentum Lithuanorum. Et mox legati designati, Stanislaus Ostrorogius palatinus Calissiensis, & Ioannes Rithuianius Marsalcus regni. Porrò in Prussiam bellum siue expeditio decreta est. His peractis Cazimirus Radomiam ad uxorem, & inde cum ea in Lithuaniam profectus est. Quem consecuti legati senatus Polonici, postulata Lithuanorum in conuentu Vilnæ diertè refutarunt. Sed cum Lithuani non acquiescerent, rex causam ad conuentum communem Parsouiam indicendum reiecit. Legatus uerò pontificius Petricouia discedens, in Prussiam à præsidio militari regis iussu ad Magistrum Kynixbergam deductus. Secundæ tunc res nostris erant in Prussia.

Cruciferorum clades apud Vormitham.

Nam præter ea quæ superius commemorata sunt, apud Vormitham, quam Ornetam Poloni uocant, Pauli episcopi Varmiensis, qui uiolata iurisiurandi religione ad Cruciferos desciuerat; milites unà cum aulicis Magistri præsidiarijs, cum per proditionem noctu capere id oppidum constituissent, proditi ab illo ipso, qui oppidi proditionem ipsis promiserat, & à Ioanne Scalio præfecto præsidij regij præparatis insidijs intromissi, ad unum omnes aut capti, aut trucidati sunt, quotquot ingressi erāt. Nam qui in extremo agmine fuêre, ne multitudo hostium nostros pauciores prægrauaret, exclusi & inopinato periculo perterrefacti, in propinquos lacus glacie concretos diffugerunt, ruptaq; fragili etiam tum glacie demersi periêre.

Apud Scampe.

Apud Scampe item oppidum agri Dobrinensis trecenti equites hostiles è præsidio arcis Brodniciensis prædatum profecti, ab Vlrico Ceruonca, qui Golubi erat, profligati sunt, ita ut perpauci fuga euaderent capti ex his octoginta.

Slochouiæ periculum.

Arx uerò Slochouia, ne proditione in hostium potestatem ueniret, præsidiariorum Pomeranorum opera seruata est. Vuladislaus castellanus & præfectus Naclensis, illius etiam arcis præfectus erat, eamq; absens Georgij cuiusdam sculteti nobilis, gente Topori, fidei commendarat. Is igitur Georgius, cum prodendæ arcis consilium cœpisset, præsidiarios milites, quos conatibus suis aduersaturos esse suspicabatur, per speciem commeatus ex hostico importandi emissos, arce excluserat, & (uerè ne an falsò, non liquet) præfecti iussu id se fecisse dictitabat, nec nisi duodecim, & eos quidem Pomeranos, quos minus suspectos habebat, secum reliquerat. Hi ubi eum pactiones cum hostibus de prodenda arce inire animaduertêre, siue inuidia & auaritia incensi, siue officij & fidei suæ memores (nam ne hoc quidem constat) compræhensum eum in fundum turris concluserunt, & fide accepta præfecto aduenienti portas arcis aperuerunt. Sed is uiolata fide omnes eos capitali affecit supplicio. Quod factum uariè suspicandi occasionem hominibus præbuit.

Pacis desiderium apud Prussos.

His igitur successibus nostrorum moti Cruciferi, pacem afferentem legatum pontificium cupidè acceperunt. Promiscua uerò multitudo cùm uirorum, tum matronarum & puellarum belli & penuriæ, cæterorumq; incommodorum bellum consequentium pertæsa, lachrymare gaudio, ac desyderio pacis legatum, magistratusq; suos supplex obtestari, ut exoptatam eam sibi quibusuis, modò tolerabilibus conditionibus conficerent, ni se prorsus perditum ire uellent.

Legati iniquitas.

Ibi legatus, æquissimus scilicet pacis arbiter per interpretem, quemadmodum proditum est, laudare & confirmare constantiam populi: hortari, deinceps quoq; ut in fide Cruciferorum permaneret: regem, Polonosq; carpere, & cùm iniquitatem causæ eorum exaggerare, tum mores fidei religionis, & humanitatis expertes calumniari: studium suum erga Cruciferos omnibus mo-

dis testatum facere: denique certam, perpetuamque pacem, aut duodecim dũtaxat annorum inducias ipsis, quasi regem quò uellet adducturus esset, certò polliceri. Ita cõfirmatis eius oratione animis omnium, mittuntur cum eo Breste tres oratores, ad tractandum de pace cum Polonis, quos eò rex eius rogatu miserat. Fuerunt autem ij, Ioannes Vuladislauiensis, Andreas Posnaniensis episcopi, Stanislaus Ostrorogius Calissiensis, Petrus Opporouius Lenciciensis, Nicolaus Coscelecius Brestensis palatini, Sendiuoius Zechel præpositus conuentus Clodauiensis, Ioan. Dambiouuca, Iacobus Schadecus, & Matthias Racianzus doctores, partim theologi, partim iurisconsulti.

Conuentus Polonorum cum Cruciferis de pace.

Ad constitutam diem, hoc est, ad Cal. Maias cõuentum, indeque infectis rebus discessum est, orta inter Polonos & legatum acerba contentione & iurgio ex huiusmodi causa. Veniebant legati à ciuitatibus Torunensi, Elbingensi, & Gdanensi: eos legatus ingressu oppidi & conuentu prohibere oportere contendebat, quòd eas ciuitates, simulque cęteros Prussos, qui cum Polonis sentiebãt, ipse diris deuouisset. Contrà Poloni, iniquissimum id esse præiudicium affirmabant, & ab instituta re alienissimum.

Legati iniquitas.

Admissi igitur legati, frustra reclamante legato apostolico. Mox ille toti oppido sacris interdixit: uerùm id interdictum Poloni contempserunt, orto initio à militibus, qui per speciem supplicationis ob rem bene gestam à suis apud Helgebeilam, oppidumque id à Scalio captum ac direptum, facto concursu ad templa, nolarum siue campanarum pulsu, festoque cantu oppidum impleuerunt. Ibi uerò furere legatos, uociferari, non modò se, uerùm etiam pontificis & sedis apostolicæ authoritatem contemni. Nec cessere furori eius Poloni, grauiter in eum inuecti per Ostrorogium, quòd cum pacificatoris personam sustineret, nihil minus quàm paci studeret, sed classicum etiam caneret. Cuius rei clariora etiam documenta proferebantur eis literæ ad Cruciferos, à nostris interceptæ.

Legatus non admissus Cracouiam.

Ita tunc iritatis animis discessum est. Et legatus quidem Cracouiam, ubi controuersæ episcopæ sequester & administrator à pontifice constitutus erat, proficisci cupiens, cum prohiberetur à Polonis, Vuratislauiam se contulit: indeque missis ad regem in Lithuaniam literis, quæstus est de Brestensi contumelia, in Vuladislauiensem episcopũ potissimum culpam cõferens. Quod si rex agi de pace nihilominus à se uellet, extra fines Poloniæ locum constitueret, quò tutius aduersarij uenire possent. Et hęc quidem ostentans, Prussos & Pomeranos Vuratislauiam Iubilæi gratia uenientes, in partes Cruciferorum pertrahere omni ratione conatus est, minis etiam intentatis. Quin mulieribus maritorum consuetudine & contubernio interdixit ijs quæ maritos à fide regi data auellere nequirent. De qua iniquitate eius aliquanto antè quàm is uenisset in Poloniam, Iacobum Sennenium prædixisse Dlugossus memorat.

Legatio regis ad legatum pontificis.

Misit tamen postea Cazimirus ad eum legatos, Ioannem Rithuianium Marsalcum regni, & Iacobum Schadecum iureconsultum & canonicum Sendomiriensem, postulatum, ut interdictum siue diras, quibus Prussos regias partes secutos, indicta causa deuouerat, relaxaret, & æquiorem sese in componenda pace præstaret. Verùm illo non nisi ad tempus, quoad de pace tractaretur, diras relaxare uolente, acceptum id à rege non est, nec ipse in Poloniam deinceps uenit. Tametsi Bernardus Vapouius uenisse eum, omnia prolixè pollicentem, infectaque pace recessisse, memorat. Verùm id non conuenit cum ijs quæ Dlugossus, cuius tempore hæc acta sunt, scribit. Nempe misisse eum postea ad regem, denuò deposcentem sibi pacificandi ipsius cum Magistro prouinciam: missosque uicissim ad eum à rege Iacobum Schadecum iureconsultum, & Ioannem Sepinium, qui dicerent, regem non abnuere, modò ut is Prussos interdicto absoluat, Posnaniamque ueniat. De damnis & impendijs penes eum fore arbitrium, ac de cæteris, modò ut Pomeraniam, Culmensem, & Michalouiensem tractum Poloni retinerent: cumque ille non remitteret de interdicto, Romam eum reuertisse Vuratislauia.

Russi auxiliares Cafensium deleti à Lithuanis & Volynijs.

Hac æstate quingenti nostrates Russi milites, permissu regis, Cafensium stipendio conducti, cum ad defendendam eam urbem aduersus Turcas proficiscerentur, apud Bogum amnem à Lithuanis & Volynijs deleti sunt, ex huiusmodi causa. Braslauiam Lithuanicæ ditionis oppidum cum peruenissent milites, excitata temerè cum oppidanis rixa, unum ex ijs forte fortuna interemerunt: cumque gliscere in se magis ac magis tumultum concitatæ multitudinis animaduerterent, oppidum incenderunt, quo minore negotio inde sese euoluerent, oppidanis incendio restinguendo occupatis. Præfectus erat arci Michaël dux Zartoriensis. Is dolore simul & ira incensus, cum tumultuaria manu nostros abeuntes persecutus, quater in eos impetum fecit: quaterque non sine clade suorum repulsus, affluente ex toti territorio oppidanorum & agrestium, qui propter Tartarorum uicinitatem bellicosi & in armis probè exercitati sunt, multitudine, uada suprà memorati fluuij præoccupauit, & truncis, stipitibusque impediuit: indeque rursus subducens sese, impeditos in traijciendo flumine à tergo & lateribus adortus, cunctos atrocissimè trucidauit, ne supplicibus quidem parcens.

Quinque

Quinque soli ex omni eo numero fuga elapsi sunt. Præda omnis, qua hostis potitus est, triginta millibus florenorum æstimata. Sic urbs illa nobilis, Genuensium colonia, Theodosia, quemadmodum uolunt, olim dicta, frustrata nostrorum ope & præsidio, non multo pòst à Turcis subiugata est.

Cafa à Turcis capta.

Mouebat autem Cafenses ad implorandam opem Turcarum uicinitas, qui in ipso huius anni initio Lesbon insulam, & mox Bosnam regnum florens opibus & munitionibus, in suam potestatem redegerant, regemque Stephanum cum primaria arce Iaice in deditionem acceptum, contra fidem datam, ad palum alligauerant, & sagittis confixerant, exprobrante ipsi Mahomete imperatore ignauiam, quòd cum argento & auro, cuius immensa uis in thesauris eius reperta erat perire, quàm ad defendendum sese & suos, eo uti maluerit.

Ianizeri.

Ex eo uerò tempore Ianizeri, quę phalanx est Turcica, ab hoc ipso Mahomete primum instructa, Slauonica lingua uulgo uti cœpere, triginta millibus ex captiua iuuentute Bosnensi in eum ordinem allectis. Longè uerò prosperiores successus tunc habuerunt ij Poloni, qui Matthiæ regis ære conducti Felice Panioulo gente Gozembio, & Ioanne Srescouio Doliuio, cognomẽto Albo ducibus, in Vngaria militabãt. Fuerunt autem ij quingenti equites, qui ad reprimendam Turcarum excursionem è Bosna factam, missi à rege cum septingẽtis itidem equitibus Vngaris, miserti Christianorum, qui ad septem decem millia utriusque sexus in fœdam seruitutem à barbaris abigebantur, obfirmatis ad uincendum aut moriendum animis, cum Vngari multitudine hostium pauefacti diffugissent, prima noctis uigilia in barbaros, ne paucitas sua conspecta illis animum adderet, impetum fecêre: resistentibusque acriter Turcis quinquies pugnam redintegrarunt. Sic tota nocte pugnatum est. Diu uerò illucescente, cum barbari paucitatem eorum conspexissent, cohortati sese inuicem, & in duas acies diuisi, à fronte pariter, & à tergo adoriri eos satagebant. Verùm hoc parantibus, Poloni captiuorum clamore animati, acrius instabant.

Rascianorum dubia fides.

Aberat haud longè Rascianorum turma, expectans euentum prælij, ut cum uictoribus sese coniungeret. Ea igitur cum meliore loco rem Christianorum esse animaduertisset, inuecta est & ipsa in Turcas. At illi desperatis rebus, Sauum amnem propinquum effusa fuga petiuêre. Et commodùm naues ad traijciendos eos adnauigarant. Itaque abiectis equis & armis, tumultuariè ad naues perfugiebant, è quibus tamen paucæ incolumes in ulteriorem ripam eiectæ sunt: cæteræ pondere insilientium depressæ ac demersę periêre. Fuêre autem quatuor millia Turcarum selectorum in eo exercitu. Sic tunc Matthias Polonorum opera præclara, sed insperata prorsus uictoria de barbaris potitus est.

Vngari equites ignominia notati.

Nam Vngari in fugam effusi ad unum eos omnes perijsse diuulgarant: quos rex insigni ignominia notauit. Polonis uerò & Socoli Petro duci Vngarici illius equitatus, qui solus cum sexdecim familiaribus suis cum Polonis perseuerarat, perampla dona largitus est. Et mercenarijs militibus externis, è Polonis, Silesijs, Morauis, Bohemis, atque Germanis conscriptis, postea multum usus est. Nec multo pòst in Transyluania iterum eosdem hostes itidem per legatos profligauit. Cumque Nicolaum Fristacium, & alios quosdam æmulos suos, qui Fridericum Imperatorem ad regnum Vngarorum inuadendum excitarãt, commoditate sua & magnis promissis sibi reconciliasset, & cum Friderico post duo prælia diuerso euentu depugnata pacem fecisset, ac diadema sacrum, ab Elizabetha regina olim sublatum, & apud eundẽ Fridericum depositum, sexaginta millibus numûm aureorum redemisset, cõparato in sequẽtem annum maiore exercitu, ad depellẽda arma Turcica, recuperandamque Bosnam animum adiecit. Per eos dies, siue adeò sub ipsum tempus comitiorum Petricouiensium Paulus Giisicius episcopus Plocensis, cum tres & uiginti annos illi ecclesiæ præfuisset, è uiuis excessit, & in Poltouiensi templo, quod ipse exędificârat, & lautum collegium canonicorum sacerdotum in eo instituerat, sepultus est. In locum autem eius Sciborius Gozacicius Canonicus à collegio eius basilicæ, tribus, de quibus ipse unus erat, facta per compromissum potestate nuncupãdi episcopi, suffectus est, repudiatis mãdatis & nuncijs regis, qui Iacobo Sennenio studebat. Cazimirus uerò rex facturus expeditionem in Prussiam, è Lithuania profectus, mense Iunio uenit Lenciciam. In eum enim locum copijs omnibus, ut conuenirent, edixerat.

Comitia Corcini.

Ibi cum de consiliarijs nonnullis, qui primi ei occurrerãt, cognouisset fremere ob eam expeditionem equestrem ordinem, comitia Corcinum edixit ad quintã diem mensis Iulij: eoque ipse profectus, post octo dierum consultationem decreto, omnium consensu, senùm grossorum ex iugero, itemque è caupona & moletrina tributo, & alijs comitijs ad medium Octobrem Petricouiam indictis, expeditionem remisit: mercenariorum uerò militum aliquantam manum in Prussiam ad capiendum Gneuum misit, motus quęrelis Prussorum, qui minus libera nauigatione in Vistula utebantur, quòd à præsidiarijs eius arcis & oppidanis infestarentur. Ipse uerò in maiorem Poloniam sese contulit.

Gneuum obsessum.

Cùm autem Gneuum egregiè defenderetur ab hostibus, ita ut ij crebrò decurrentes nõ parum damni nostris obsidentibus inferrent, cœ-

 pere

pêre nostri consilium longiore & secura obsidione hostes ad deditionem compellendi. Itaq; nec quicquam prohibentibus Cruciferis, circumuallarunt arcem uallo siue sepibus limo oblitis, turresq; & propugnacula opportunis locis excitarunt. Nam fluuio ne quid obsessis importaretur, Gdanenses classiarij obseruabant, quibus arx illa potissimũ incommodabat.

Gdanum propè proditum.

Sed ij dum aliena oppugnant, sua urbe penè exciderunt proditione paucorum ciuium, quorum capita erant Matthias Schimnan iureconsultus, & Georgius Cocus: qui sub specie remigum & baiulorum è nauibus onera ferentium nõ paucos iam hostiles milites in urbem receperant. Nec procul ab urbe Magister Cruciferorum cũ mille quingentis equitibus aberat, ut constituta cum proditoribus die ad tertium Idus Iulij ex improuiso irrumperet. Sed detecto ab uno ex coniuratis scelere, euocati in curiam proditores per speciem consultandi de repub, captiq; & conuicti, capitali supplicio affecti sunt. Schimnani tamẽ professioni honor habitus est. Nam is in custodiam episcopalis iudicis, quem Officialem uocant, traditus: & episcopi Vuladislauiensis opera postea liberatus, ad Magistrum profugit.

De Doctore non iudicarũt Gdanenses.

Milites item hostiles in urbe deprǽhensi, partim capitis pœnas luerunt, partim in profluentem demersi sunt, partim diuturni carceris molestias pertulêre. Magister uerò spe frustratus, ad opitulandum suis Gneui obsessis animum conuertit: nauesq; uiginti militibus bene instructas Kynixberga emisit, Habo lacu & aduerso flumine Vistulæ nauigaturas.

Cruciferi fusi in Habo.

Sed re cognita nostri cum Gdanensibus classiarijs, duodecim tantum nauibus armatis, ut ait Vapouius, uno ab Elbinga milliario hostibus occurrerunt: commissaq; nauali pugna, uictoria potiti sunt Poloni: mille hostes desiderati, capti sexcenti, & cũ captiuis nauibus, armis, & fortunis Gdanum deducti. Id ad decimumquintum Calendas Septembris actum. Cuius cladis nuncio accepto, Henricus Plauenius commendator Elbingensis, & Bernardus Sumbergius, qui cum terrestribus copijs in maiore insula aduenientem suorum classem expectabant, in diuersum dilapsi sunt.

Holandia Cruciferis dedita & recepta.

Nec multo pòst Holandiam oppidum Plauenius in potestatem suam redegit, accitus & receptus ab oppidanis, cum ij præsidiarios nostros populatum egressos exclusissent. Arcem tamen nostri & duas turres cum porta oppidi ad arcem uergente, retinuêre. Nec mora, Petrum Duninum à Gneui obsidione in auxilium accersiuêre. Qui cum noctu cum equitatu aduolasset, Plauenius cum suis, incenso pluribus in locis oppido, raptim sese euoluit. At nostri restincto celeriter incendio, oppidum recuperarunt, & in nonnullos ciues capitali supplicio animaduerterunt.

Liuoniensium classis profligata.

Nonis uerò Octobribus Liuoniensium classis eodem consilio, quo Regiomontana domo profecta, à regijs qui in præsidio Nideburgi, Passeneimi, & Vormithæ erant, & cum Elbingensibus sese coniunxerant, itidem prope Elbingam profligata est: cæsisq; compluribus hostibus, duæ naues maiores cum ducentis militibus, & centum equis hostilibus, captæ sunt. Hæc eo anno gesta in Prussia.

Comitia Petricouiæ.

Porrò Cazimirus Petricouiæ comitia habuit. Ibi de Plocensi ditione rursus actum cum oratoribus Conradi, ac cæterorum ducum Masouiorum. Qui cum bonorum uirorum arbitrio controuersiam componi, aut externos ac minimè suspectos iudices sibi ferri, aut denique Italicæ cuipiam Academiæ causam decidendam permitti à rege postularent, nihil horum impetrarunt. Reiecta est tamen res ad alia comitia: quòd Masouij duces aduersam ualetudinem causificabantur. Venerat eò & Conradus Niger iterum. Sed cum ei rex iudices de more ferret, re infecta recessit. In Prussiam uniuersalis expeditio decreta. Quoniam uerò Turcarum terror capta superiore anno Casa animos cunctorum peruaserat, missi in Podoliam, Ioannes Tencinius Castellanus Cracouiensis, Derslaus Rithuianius Sendomiriensis, & Andreas Odrouanzus Russiæ palatini, ut Cameneciam arcem, quæ Theodorico Buzacio oppignerata cum toto territorio, ab hæredibus eius obtinebatur, pro rege redimerent, & munirent, Podolijs equitibus in summa fisci inopia bouem in iugerum siue lancum ultrò pollicitis.

Lithuanorum conatus.

Comitijs peractis rex peragrata maiore Polonia sub finem anni per Radomiam in Lithuaniam se recepit. Quieuerat ea gens per omne tempus belli Prussici, nec à Polonis in societatem eius belli pellici potuerat: sed quorsum id euasurum esset, ociosè spectauerat. Tunc uerò longioris moræ impatiens, non inconsultum ducebat, Podoliam armis repetere, Polonis adhuc Prussico bello distentis. Eos igitur motus animorum rex aduentu suo repressit: cæterùm comitia quæ communia Lithuanis cum Polonis Parsouiam ad diem Purificationis Sanctæ Mariæ, qui est postridie Calend. Febr. edixerat, ad sextum Idus Septembr. qui dies eiusdem Virginis matris natalis est, reiecit: ueritus, ne qua in conuentu maior animorum iritatio fieret: cui excitandæ inter dissidentes, quamuis leuis occasio sufficit. His ita compositis, Vere nouo inde reuertens post

An. 1464.

medium Aprilis Cracouiam uenit. Senatum urbis tribus millibus florenorum multauit, propter Iudæos paulò antè iniuria affectos à militibus piam in Turcas militiam professis. Etenim Pius eius nominis secundus Pontifex Maximus subactarum à Turcis ea

cis ea tempestate gentium Christianarum calamitatem miseratus, & à cæteris, quibus idem hostis imminebat, periculum propulsare cupiens, edicto Mantuam conuentu cunctos Christianos principes atque populos ad pium bellum, crucis uexillo proposito cohortabatur & inuitabat, ipse eius belli dux futurus.

Crucis militia contra Turcas.

Ac de principibus quidem Mathias rex Vngarorum, Philippus Burgundionum, & Christophorus Maurus Venetorum dux eam militiam publicè professi erant: Cazimirus Polonus ne idem faceret, Prussico bello impediebatur. Permulti tamen è Polonis priuati nomina dedêre, ita ut ij propè duodecim millia hominum conficerent.

Iudæi direpti Cracouiæ.

Eorum igitur cruce signatorum militum nonnulla pars dum coit & instruit sese Cracouiæ, ad tertium Nonas Aprilis, qui tunc erat dies tertius Paschæ, re inter se communicata in Iudæos impetum fecit: effractisq; domorum foribus, facultates eorum diripuit, ac ne cæde quidem abstinuit. Cæsi ex utroque sexu Iudæi triginta fermè: cæteri in uicinam Ioannis Tencinij Castellani Cracouiensis domum confugerunt. Eam quoque crescente tumultu postridie expugnassent, nisi Ioannes Gruscinius episcopus, & Iacobus Dembenius præfectus, idemq; Thesaurarius regni, cum cohortibus suis aulicis, & senatu ac multitudine urbana licentiam atque furorem eorum repressissent, Iudæosq; in arcem deduxissent. Multatus tamen senatus est. Mox ante finem eiusdem mensis rex Corcini Minorum Polonorum conuentum habuit: quibus cum duodenûm grossorum in iugerum tributum sciuissent, unde mercenarius miles in Prussiam conduceretur, remissa est expeditio. His ita constitutis, & latrociniorum, quæ ex Vngaria & Morauia intentabantur, terrore represso, in Maiorem Poloniam contendit. Aegrè ferebant maiores Poloni, expeditionem à minoribus in tributum commutatam esse, non communicato secum consilio. Sed tamen ipsi quoq; conuentu à rege ad octauum Calendas Iulij Colum coacto, idem fecerunt: quòd neque militare sine minoribus Polonis uolebant, & secundæ nostrorum res in Prussia minimè id requirere uidebantur. Nam post clades illas hostium, quas suprà memorauimus, continuata à nostris in alterum annum Gneui obsidione, obsessi ad extremam rerum omnium inopiam ac desperationem salutis suæ redacti, cum inutilem bello multitudinem oppido eiecissent, & à nostris ea rursus in oppidum compulsa esset, postridie Natalis Christi, quæ dies D. Stephani memoriæ sacra est, arcem simul & oppidum dedidêre, uitam & quicquid suarum rerum quatuordecim curribus possent euehere, pacti.

Gneuum per deditionem receptum à Polonis.

Quadringenti milites cum magno commendatore Vdalrico Eisenhoueno, & Nicolao Veisembachio Bauaro ducibus in præsidio fuerunt. Hi omnes Kynixbergam à nostris deducti sunt. Ex oppidanis magister modò ciuium, & alius quidam consul, qui Cruciferis impensius fauerant, siue eiecti, siue ultrò excessere, unius mensis spacio ad distrahenda bona sua à nostris impetrato. Per eosdem dies Ioannes Scalius Bohemus Holsteinum magnum, oppidum Crucifericæ ditionis, ex improuiso intercepit. Porrò qui Fridelandiæ fuerunt in præsidio milites Cruciferorum, cum sibi stipendia non soluerentur, hostiliter direpto & incenso oppido, discesserunt. Bernardus uerò Sumbergius eadem de causa, & quod ualdè accisas esse uires Cruciferorum animaduertebat, cum rege paciscitur, ut quæ tunc præsidijs suis tenebat, deinceps quoque, quoad bellum illud maneret, quietus retineret: cum regijs libera commercia haberet. Cum ijs uerò qui Crucifericarum essent partium, nihil sibi commune esse duceret. Bello uerò finito, iusta mercede à rege accepta præsidia deduceret, munitiones, quas obtinebat, regi traderet. Obtinebat autem Culmam urbem, Starogrodum arcem, Brodniciam item arcem cum oppido.

Cruciferorum clades apud Colbergam.

Non mediocriter & illa clades Cruciferos afflixit, quam apud Colbergam oppidum Pomeraniæ acceperunt. Erat oppidum id in ditione episcopi Camenensis: uerùm detrectabant oppidani eius imperium. Hermingus igitur episcopus facta clàm aliquanta manu, acceptisq; à Cruciferis septingentorum equitum auxilijs, noctu oppidum aggreditur, ut nec opinantes oppidanos opprimeret. Verùm ij commodum à Gdanensibus fœderatis facti certiores de consilio episcopi, receptisque in urbem auxiliaribus eorum copijs maritimo itinere transmissis, hostem scandere muros incipientem adorti fuderunt, & ad internecionem reciderunt. Sic igitur attritis Cruciferorum uiribus, placuit Polonis mercenario milite rem eo anno gerere in Prussia, præsertim quòd expeditiones publicas nullo ordine, nullaque disciplina militari, sed summa licentia constantes, socijs & amicis magis quàm hostibus perniciosas esse animaduerterent: quòd neque principis imperium satis exaudiebatur, & nihilo magis in sociorum, quàm in hostium agris à ui & iniuria temperabatur.

Expeditionum publicarum incommoda.

Huc accedebat, quòd episcopus & ciues Lubecenses Polonis iuxta ac Cruciferis consentientibus componendæ inter bellantes pacis arbitrium sibi desumpserant, & iam tunc aduentabant Gdano, quò nauibus aduecti erant, Toruniam, adiunctis sibi de Rostocensium, Vismariensium, & Luneburgensium senatu singulis: Rigensium uerò ac Darbatensium binis.

Conuentu Colenſi peracto,rex Breſte diuertit: Toruniam uerò ad diſceptandam atque tranſigendam cauſam ſuam Pruſsicam, miſit Ioannem Lutecum Vuladislauienſem epiſcopum,& procancellarium regni,Lucam Gorcanum Poſnanienſem,Stanislaum Oſtrorogium Caliſsienſem,Sendiuoium Lenzenicium Siradienſem,Petrum Opporouiū Lencicienſem,Nicolaum Coſcelecium Inouuladislauienſem,Sciborium Baſenum Culmenſem palatinos:Caſtellanos,Hinciam Rogouium Sendomirienſem,& Nicolaum Zarnicouium Gneſnēſem: Secretarios,Ioannem Dlugoſſum ſeniorem,Ioannem Dramboucam,& Iacobum Schadecum:quorum poſteriores duo iuris Canonici conſulti fuêre. De nobilitate Pruſsica quatuor,Ottonem Maquitium,Matthiam Tolcam, Nicolaum Pilauium,& Nicolaum Zialouium. De ciuitatum uerò decurionibus ſiue conſulibus,Torunenſis quidem quatuor,Elbingenſis autem duos,Gdanenſis uerò quatuor: & quintum parœcum eius urbis,candidatum iuris pontificij. Porrò à Magiſtro & ordine Cruciferorum adfuêre Iodocus epiſcopus Oſsilienſis,Henricus Plauenius, qui fuerat Elbingenſis Commendator,Gerardus Melingradus Marſalcus Liuonienſis,Georgius Comes Hennebergenſis,Andreas Peper decanus Darbarenſis,Ioannes Vmbelerus, & Nicolaus decanus Pomeſanienſis, tres hi iureconſulti, Vilelmus Eppingenius Oſterodenſis in Pruſſia,& Vilelmus Schundelus Oſterodenſis in Liuonia Commendatores. De nobilitate, Vlricus Glauienſis,& Ludouicus Lubauienſis præfecti, duo conſules Regiomontani, item ꝑ duo Reualienſes è Liuonia. Inter hos igitur ad quintum Nonas Iulij tractari cœptum,& uno ac dimidio menſe tractatum,ad extremum infecta pace diſceſſum eſt. Conuenerat iam,ut Polonus Pomeraniā,Culmenſem,Michalouienſem,& Elbingenſem tractum totum haberet:reliquam inferiorem Pruſsiam Cruciferis relinqueret. De Mariæburgo intra triginta annos proximos,ut iudicio,arbitrio, pactoúe tranſigeretur: interim autem in poteſtate regis arx ea maneret. De illis uerò conditionibus conuenire non potuit,ut Magiſter ac totus ordo Cruciferorum in uerba regis Poloni iurarēt, ſemperq́ deinceps in fide & clientela eius eſſent:Rex uerò ut militibus Cruciferorum emerita undecim annorum ſtipendia exolueret ijs duntaxat,qui fuerunt in præſidio munitionum earum quæ ipſi tradebantur. Nam neq; hoc Poloni,neq; illud Cruciferi acceptabant. Creditum eſt autem ſiue inuidia,ſiue maleuolentia Brandeburgenſium & Miſnenſium Marchionum,& aliorum quorundam Teuthonum Principum perfectum fuiſſe, difficiliores ut eſſent Cruciferi,metu offendendi cunctos ordines Germaniæ,& amittendi ea quæ in Germania poſsidebant. Et uenerant in ſpem potiundi Torunia, per proditionem nonnullorum ciuium,quam Henricus Plauenius,dum ibi de pace agitur,inſtruxerat. Soluto igitur conuentu illo Torunenſium bellum,inſtauratur à rege Breſte commorante. Tenebatur Nouum oppidum Pomeraniæ cum arce,Cruciferorum præſidio. Id quoniā in ripa Viſtulæ ſitum eſt,eam habebat opportunitatem,ut fluminis traiectum liberum hoſtibus præſtaret,noſtris uerò nauigationem impediret. Ad hæc ager ſyluestris abundabat materia,uallis,& machinis faciendis,& alijs bellis uſibus aptam. Id igitur primùm adoriri,& in poteſtatem redigere placuit. Miſſus eò cum peditatu Thomas ſiue Thomiez quiſpiā uir maioris animi,quàm conſilij. Qui non expectato Dunino & equitatu, cum quo ſe iuſſus erat coniungere,ad Nouum caſtra metatus eſt. Hoſtes noſtrorum paucitate animaduerſa,coadunati celeriter è proximis præſidijs impetum in eos fecêre. Quāquam autem non improuiſum id noſtris acciderat,tamen uim hoſtium non ſuſtinuêre. Fugientibus naues regiæ non procul in Viſtula ſtantes ſaluti fuêre. Centum aut paulò plures ex omni numero deſiderati. Eodem autem die Adam Vilcanouius contractis tumultuariè Nideburgo, cui præerat,& Sarnouia militibus,præſidiarios Cruciferorum,qui erant Zaldouiæ, prædam agentes è Maſouia,profligauit,prædamq́ excuſsit. Zaldouiam deinde Conradus Maſouiorum dux Varſauienſium obſidione cinxit,& per deditionem accepit. Rex uerò ignominia apud Nouum accepta commotus,Ioannem Synouecium, & Paulū Iaſenium cum aulico ſuo comitatu eò miſit: Duninum quoq; cum Pruſsis & equitatu,& item peditatu recollecto eôdē iuſsit contendere,ut ita munitione potirentur. Nec tamen per uim ea capi potuit,ualido præſidio & natura loci defendente. Cęterùm obſidio in ſequentem annum extracta eſt. Porrò Puſcum Gdanenſes cum totos ſex menſes terra,mariq́ obſediſſent,per deditionem in poteſtatem ſuam redegerūt. Rurſus igitur Cruciferi pacis mentionem iniecêre:ſiue quo liberius Toruniæ proditionem conficerent,ſiue reuera pacis cupidi,quòd non admodum lætis ſucceſsibus tunc uterentur,& oppidani,agreſtesq́ atque adeò milites quoq; cum iurgio,defectionisq́ denunciatione pacem flagitarent. Miſſus eam ob rem à rege Ioannes Dlugoſſus in Pruſsiam,cū gubernatore & primoribus trium ciuitatum apud Mariæburgum & Stumam colloquia habuit. Et uidebātur Cruciferi accepturi eſſe conditiones illas,quæ ipſis Toruniæ ferebantur, quemadmodum ipſe Dlugoſſus

Pax infecta.

Conditiones pacis reiectæ.

Germani pacē inſerunt.

Polonorum clades apud Nouum.

Cruciferi fuſi.

Nouum obſeſſum à Polonis.

goſſus ſcribit. Poſtulabant autem ut rex primores conſilij ſui cum ſumma poteſtatē Mariæburgum ad conficiendam pacem mitteret. Verùm id propter peſtem in ijs locis graſſantem factum nō eſt. Quin cum Breſte quoq; id malum infeciſſet, rex inde Clodauiam, ac deinde Lenciciam ſeſe recepit:ubi aliquot ſeptimanas cum regina, quæ filiā Sophiam Cracouiæ menſe Maio enixa erat,cōmoratus,indeq́ Petricouiam profectus,ad medium Octobris comitia quindecim dierum habuit. Venerant eò ex condicto Conradus Maſouiorum Varſauienſium,& Conradus Oleſſnicenſium ſiue Cozlenſium duces,de ſucceſſione diſceptaturi. Sed cùm res ſubinde tentata per amicam tranſactionem non procederet,reiecta eſt cauſa Oleſſnicenſis quidem ducis ad Pentecoſten ſequentis anni, Maſouij uerò ad proxima regni comitia,cùm quòd peſtis cōtagio Petricouiam quoq; & omnem ferè maiorem Poloniam iam peruaſerat,tum quòd inconſultum regi uidebatur offendere duces illos aduerſo iudicio,bello Pruſsico nondum confecto. Petricouia Parſouiam itum eſt ad alia comitia,quæ rex ad natalem Mariæ matris Chriſti prius dilata,rurſus ad diem S. Martini memoriæ ſacrum diſtulerat,communia futura Polonis & Lithuanis. Et frequentes quidem utriq; proceres aduenêre: ſed cum Lithuani Parſouiam ad Polonos, hi contrà Breſte ad illos uenire detrectarent,Lomazis tandem conuentum. Neq; ibi tamen quicquàm actum,propter pagi incommoditatem ac cœli inclementiam. Sed res in annum dilata eſt. Rex dimiſſo conuentu,in Lithuaniam cum regina ſeceſsit. Et quoniam Vilnam quoq; peſtilentia infecerat,Grodni manſit aliquandiu. Deinde Cauunam profectus,magnam partem hyemis ibi exegit. Sub illud autem tempus,quo Parſouiæ habita ſunt comitia,Henricus Plauenius inſtructa,ut ſuprà dictum eſt,Toruniæ proditione, cū mille armatis noctu ad urbem acceſsit ſecundum flumen: qua parte, auerſa ab hoſtibus, ſecuriores erant oppidani atq; uigiles. Iamq́ præteritis piſcatorū ſuburbanis domicilijs, & antemuralibus ſuperatis,taciti ſcalas mœnibus admouebant hoſtes, cum à uigilibus illuceſcente iam aurora animaduerſi,& ſtrepitu, clamoreq́ tumultuantium & concurſantiū deterriti,relictis ſcalis cœpto irrito raptim ſeſe recepêre,ueriti ne loci iniquitate & eruptione ciuium opprimerentur. Tametſi ita conſternata erat inopinati periculi obiectu ciuitas,ut magis ad fugam,quàm ad arma cuncti ſpectarent,potueritq́ urbs capi primo impetu,ni fortuna ipſius ſeu potius propitium numen hoſtibus pauorem inieciſſent. Sed non multo pòſt ijdem meliore fortuna uſi ſunt apud Carniſsinum Maſouiorum arcem. Tametſi non diuturna ea fuit. Mox enim Maſouij interceptam arcem circumuallarunt, priuſquam hoſtes commeatum importarent. Itaq; ſtatim eam per deditionem recuperarunt. Per idem tempus Vngari Scepuſienſem tractum,qui in ditione regis Poloni eſt, populabundi peruagati ſunt,authore Emerico Diaco gubernatore, ſiue fratre eius Stephano:donec afflictæ ciuitates ſeptem millibus florenorum contributis publicè, pacem redemerunt. Id autem fecerunt Vngari nulla iniuria prouocati: niſi fortè cruce ſignatorum militum licentiam & iniurias ulciſci uoluêre. Cùm enim Pius Pont. Max. in ipſo procinctu belli Turcici in portu Anconitano extinctus eſſet,intermiſſa pia illa expeditione à principibus,Poloni qui ei militiæ nomina dederant,Felice duce in Vngaria uagantes,ſcelere & rapinis non abſtinebant,& Vngaros agreſtes & oppidanos uectigales ſibi fecerant. Exarſiſſet autem proculdubio graue bellum inter Polonos & Vngaros in ſequentem annum, Prædislao præfecto Scepuſienſi Vngaros ulciſci ſatagente, niſi conſiliarij quidam regij, & inprimis Iacobus Dembenius theſaurarius & pręfectus Cracouienſis diſſuaſiſſent, cenſentes rege inconſulto nihil eiuſmodi attentari oportere,præſertim cum alioqui Vngari bello Turcico,& Boſna recuperanda diſtinerentur. Commodum autem & Matthias rex Vngarorum,miſsis in Poloniam literis pollicebatur ſatisfactionem, ſi quid à ſuis peccatum eſſet. Recepit autem tunc is in deditionem Iaize arcem, & uiginti ſeptem oppida Boſnæ & Raſciæ è Turcis occupata. Hoc anno Ioanni Sprouio Archiepiſcopo Gneſnenſi, ad medium Aprilis mortuo, Ioannes Gruſcinius, huic autem in epiſcopa Cracouienſi Ioannes Lutecus:ei uerò in Vuladislauienſi Iacobus Sennenius à Paulo ſecundo Pont. Max. qui Pio ſucceſsit, rege poſtulante ſuffectus eſt. Nec ita multo antè idem Pontifex Paulum Grabouium, rege itidem commendante, Chelmenſem epiſcopum creauerat.

Peſtis.

Comitia Petricouiæ.

Torunia propè capta.

Carniſsinum arx capta, & recepta.

Pij Pont. Max. mors.

Boſna à Matthia rege recepta.

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVS SEXTVS.

An. 1465.

SEQVENTI anno,qui fuit 1465.noſtri uaria fortuna uſi ſunt
in Pruſsia. A`quibus cũ Nouum arcta obſidione premeretur,
Caſpar Noſtiuicius laturus obſeſsis opem,ſexcentos equites et
quadringentos pedites mercenarios è finitimis Poloniæ & Po-
meraniæ locis adducebat exiguo ære ſubarratos,Choinicię ue-
rò luculẽtum ſtipendium ſe ipſis numeraturum eſſe pollicitus.
Eorum non paucos hyemis aſperitas partim confecit in itinere,
partim debilitatos ſubſiſtere coëgit. Reliqui uerò cũ perueniſ-
ſent Choiniciã,nec ſibi numeraretur promiſſum ſtipẽdium,fre-
mentes dilapſi ſunt,noſtris qui ad arcendos eos è compluribus
præſidijs conuolarant,non inſectantibus,diſcedentes. Qua re cognita, obſeſsi Cal.Febr.
Magiſtro nequicquã deprecante,& auxilium pollicente,oppidũ dedidêre: & liberè abire
permiſsi qui uellent,quinquagintatribus currib.res ſuas aſportarunt.Non quieuit & Ma
giſter.Quam enim circa ſe habebat manũ,in territorium Gdanenſe, ſiue inſulã minorem
immittens,acerbè eam ferro & igni diuexauit,prædamq; ingentẽ Stargarthã importauit,
quo rectius ibi ſui noſtrorum obſidionẽ,quam expectabant,ſuſtinerẽt.Non ſoluebantur
noſtris emerita ſtipendia.Dilapſi igitur Nouo recepto,Poloniam latrocinijs infeſtare cœ
perunt.Et pars quidẽ eorum nonnulla Dobrinenſem montẽ Viſtulæ imminentem duce
Mikeſſo quodã occupauit.Inde in Maſouiorũ & Cuiauiẽ.agros excurrens,& in pręter-
nauigantes impetum faciens,prædas agebat.Alij uerò cũ Tomezo, Storcio, & Bucouio
bonis eccleſiaſticis,templorũq; & monaſteriorũ Gneſnẽ.diœceſeos ſupellectili è Labiſ-
ſino imminebant.Qui facilè mille equitũ numerum explebãt,exceptis peditibus.Verùm
utriq; authoritate & placidis ſermonib.atq; muneribus,hi quidẽ ab Andrea Poſnaniẽſi,
illi uerò à Iacobo Vuladislauienſi epiſcopis deliniti,cum hi centũ quinquaginta,illi mille
florenos accepiſſent,quieuêre.Mons uerò Dobrinenſis, ꝓpterea quòd permagnã habe-
bat opportunitatẽ incommodandi noſtris,ſi ab hoſte occuparetur,Nicolai Zalinij pręſi-
dio firmatus eſt,collata publicè in ſtipendiũ pecunia.Quæ res tardius animaduerſa,tã ma
lè habuit hoſtes,qui erant in præſidio Nouę ciuitatis,ſiue Neimarci,ut rixarentur inter ſe,
alius in alium culpã neglectæ cõmoditatis rejcientes.In qua rixa duodecim ex ipſis deſi-
derati eſſe dicũtur.Hæc per hyemẽ geſta in Pruſsia.Vere ſequẽti rex feſtis Paſchæ diebus
apud Grodnum exactis,reginã cum maiore parte comitatus aulici Corcinũ pręmiſit.Ipſe
cũ paucis Leopolim excurrit,q; Ruſsi opem eius cõtra uim & iniurias Andreę Odrouan
zi palatini & prefecti Leopolienſis imploraſſent.Sed cũ is paulò antè obijſſet,ac Ioannes
frater ei hæres eſſet,illud modò actum eſt,ut Ioannes præfecturis omnib.amoueretur,ac-
cepta à rege pecunia,cuius nomine fratres ipſi præfecturas illas addictas tenebant. Cum
aũt pecunia rex careret,placuit Ruſsis,Leopolienſibus,Podolijs,Haliciẽſibus, & Belſen-
ſibus duodenos groſſos in iugerũ,& ſingulos boues in focũ ſine familia ob eam rem con
ferre.Ex utraq; penſione uiginti millia florenorum redacta, Ioan. Odrouanzo numerata
ſunt.Ita Leopolienſis & Zidazouienſis pręfecturæ cum Glinianis redemptæ: Samboria
relicta,cum ad eam quoq; redimẽdam non ſufficeret pecunia. Ruſsicis rebus ita utcunq;
aliquot dierum ſpatio compoſitis,Corcinum rex diſpoſitis equis cõtendit ad comitia ad
12.diem Maij edicta.Quò ex minore quidẽ Polonia & Ruſsia frequentes conſiliarij con
uenerũt:è maiore uerò Polonia Lucas Gorcanus Poſnanienſis, Stanislaus Oſtrorogius
Caliſsienſis,Petrus Opporouius Lencicienſis palatini,& Sciborius Chelmius ſubcame-
rarius Poſnanienſis,legati cum libera poteſtate miſsi.Quindecim diebus in conſultando
cõſumptis,placuit ut maioris Poloniæ nobilitas in Pruſsiam expeditionẽ ſtatim faceret,
Choiniciã circũuallaret,donec mercenarij milites,quib. deinceps eo anno res gereretur,
conuenirent:eamq; ob cauſam illi ipſi maiores Poloni ſenos tantũ groſſos,cæteri uerò al-
terum tantum in emerita iuxtà ac deinceps emerenda ſtipendia ante medium menſem Iu
lium conferrent.His conſtitutis,Cracouiam ſe rex recepit.Cuius non exigua pars cũ æde
D.Franciſci memoriæ ſacra nõ multo antè ad 5.Cal.Maias,Stradomia uerò tota,excepto
templo ac cœnobio ſodalitij Bernardini ad 7.Idus Aprilis, conflagrarat. Aduenerunt eò
Pruſſorum legati,Gabriel Baſenus palatinus Culmenſis,ac trium ciuitatũ ſinguli conſu-
les,narrantes nobilitatẽ & primores ciuitatũ Cruciferis ſubiectarum apud Neringã pen-
inſulam,quæ Habum lacum à mari diſterminat,cõuentum ſecum habuiſſe:pacẽ impenſè
cupere,& quaſuis tolerabiles conditiones nõ abnuere.Exhauſtos enim penitus, ad extre
mam

Cruciferorum copiæ dilapſæ.

Nouum Polonis deditum.

Nicolaus Zalinius.

Comitia Corcini.

Pruſſorum legatio ad regẽ.

mam miſeriã redactos eſſe tam diuturnò bello.Poſtulabãt igitur,ut rex gubernatori cum
conſilio poteſtatẽ pacis conficiendæ faceret.Id rex cum conſilio ſuo collocutus,negauit:
Spem modò pacis illis facere,tempusq; & locũ de ea tractandi conſtituere eos iuſsit. Tra
ctationem uerò & arbitrium pacis conſiliarijs regni,quos ad eam rem in tẽpore miſſurus
eſſet,reſeruauit.Cum his mandatis dimiſsi Pruſsi,liberaliter à rege donati. Dimiſsi item
Sileſij principes uicini,Præmislus Ceſsinenſium,Ioan.Ratiborienſiũ,Præmislus Toſcen
ſium,Venceslaus Zatorienſiũ,Ioan.Gliuicenſium,& Ioan.Ribnicenſiũ, qui in baptiſmo
regiæ filiæ Heduigis tunc natæ,& intra annum uertentem mortuæ, ſuſceptores adfuêre.
His peractis,rex diſcedẽs Cracouia,Caliſsiam profectus eſt ad cõuentum cum Conrado
Oleſſnicenſium duce ad 7.Cal.Auguſti conſtitutum.Nihil tamen etiã tunc de ſucceſsio-
ne tranſactum.Sed res integra ad finem Septembr.reiecta,ut ibi tunc duorum cõſiliario-
rum regis Bohemi arbitrio tranſigeretur. Inde rex Cazimirus Breſte in Cuiauiam ſe cõtu
lit,bello Pruſsico operam daturus.Ibi comperit,Vuladislaum Damoboriũ, Caſtellanum
& præfectũ Naclenſem,quingentis equitibus,quibus Nicolaus Petrouius,Iacobus Crè-
ſa,& Ioan.Bucouius præerãt,coadunatis,pronunciato in ſingulos dimidij floreni ſtipen-
dio,hoſtilia in regem,regnumq; machinari,ob non exoluta ſtipendia, in Pruſsia emerita.
Angebat ea res regem,ut quæ maximè:dolebat reſpirationẽ dari,animosq; reddi Crucife
ris,quos iam ferè deſponderant.Itaq; actum cũ Damoborio,ut cœpto deſiſteret, acceptis
ternis florenis in capita militum.Vbi hac uia nihil profectũ eſt,bello ſtatim perſequi per-
duelles placuit.Collocantur Znenæ & alijs quibuſdam in locis præſidia. Rex cũ cæteris
copijs, quas ad manum habebat,Naclum & Damoborzum,quæ loca ab illis tenebãtur,
obſidere parabat.Id ubi animaduerterunt illi,mutata ſententia miſerunt ad regem, impe-
rata ſe facturos pollicẽtes:iuſsi uenire Inouuladislauiam ad regem primores,accepta fide
uenerunt,culpamq; publicè deprecati,& ad pedes regis proſtrati,non modò ueniam cun
ctis impetrarunt,ſed etiã pecuniam emeritorum ſtipendiorum nomine acceperũt, ac de-
nuò regi nomina dedere,& ad Stargartam oppugnandam ſub ſignis Pauli Iaſenij miſsi
ſunt.Damoborius uerò loco ac dignitati ſuæ reſtitutus.Interea res Cruciferorũ in Pruſsia
paulo meliore loco eſſe cœperant.Nam & in Maſouienſem agrum duce Menzico Bohe
mo Zaldouienſi præfecto excurrentes,nobilitatem eius oræ fiducia multitudinis,incau-
tius in ſe irruentẽ in inſidias induxerãt,& non contemnenda ſtrage apud Cechanouiam
profligarant: & naues Torunenſiũ atq; Gdanenſiũ multis mercibus onuſtas apud Qui-
zinum ſiue Mariæuerderum exceperant,& ad Derſauiam nobilitatem Pruſsicam,quę in
præſidio eius oppidi erat,cum ad pugnam direptione ſuburbanorũ elicuiſſent, contectis
equitatu peditibus,re inopinata perturbatã,ſex hominibus cæſis,octoginta captis, in ur-
bem repulerant:& apud Gneuum quinq; & quinquaginta præſidiarios milites compor-
tandi ex agris commeatus cauſa egreſſos,& ab aratoribus damno affectis proditos,Star-
garta effuſi,intercluſo in oppidum & arcem reditu,uiuos exceperãt: & poſtridie eius diei
arcem,cum ex interceptis literis uacuã eſſe præſidio didiciſſent,oppugnarãt: cœpiſſentq;
adeò,ni Martinus Brzenius nobilis Pruſſus cum paucis ſtrenuè eam defendiſſet,ſubeun
temq; hoſtem ſupernè coniectis lapidibus remoratus eſſet,donec periculo cognito,ſexa-
ginta equites Marięburgo,& ſeptuaginta pedites Gdano miſsi aduenêre. Ibi tunc hoſtes
receſſere ſuburbanis direptis.Sed nihilominus omnem eam oram uſq; ad Gdanenſium
ſuburbana ſubitarijs excurſionibus ſubinde infeſtabant.Excurrerãt & in ditionem Hen-
rici Stolpenſium Pomeranorum ducis trecenti equites, quòd is tunc unà cum epiſcopo
Camenẽſi,cunctisq; ſuis denuò ſocius & fœderatus regis factus erat. Sed ibi minus pro-
ſpera fortuna uſi,profligati à duce ac deleti ſunt,perpauci uiuis ſeruatis,& in carcerẽ com
pactis.Cum igitur è Starigrado ſiue Stargarta,potiſsimùm ij qui regiarum erant partium
in Pomerania,infeſtarentur, eò duxit Iaſenius exercitum iuſſu regio, duabusq; turribus
excitatis,ad oppidum id aſſedit,ita ut pateret nihilominus obſeſsis liber exitus & reditus.
Quo factum eſt,ut Iaſenius eorum inſidijs exciperetur.Sexaginta enim equites clàm ur-
be egreſsi,cum ſub ueſperam noſtrorum ſpecie & habitu aſsimulato ad mœnia accede-
rent,contraq; ij,qui in oppido erant,ex compoſito erumpentes,quaſi in hoſtes impetum
facerent, Iaſenius fortè tunc obequitans rem conſpicatus, mittit ad eos, qui noſtrorum
ſpeciem præ ſe ferebant unum de ſuis comitibus ſciſcitatum, qui nam eſſent: Reſpon-
dent illi,ſe Derſauienſes eſſe,& ex hoſtico reuerti. Id uerum eſſe credens Iaſenius, gratu-
labundus ad eos procurrit:compræhenſusq; cum duobus comitibus,in oppidũ ductus,
& in cuſtodia aſſeruatus eſt. Tantaq; hoſtes eo capto lætitiæ ſigna dedêre tympanorum
nolarumq; crepitu ac ſonitu,ut debellaſſe ſibi uiderentur.Sed uana fuit ea exultatio. Ex-
templò enim Gothardus Radlinius in locum eius ſuffectus à noſtris, obſidionem conti-
nuauit. Interea uerò conuentum rurſus à noſtris in Neringa cum Cruciferis pridie Ca-
lendas

Sileſiorum duces.

Maſouiorum clades apud Cechanouiam.

Martinus Brzenius Gneuum defendit.

Starigradum Pomeraniæ obſeſſum à Polonis.

Paulus Iaſenius captus à Cruciferis.

lendas Septembres, ac de pace, Paulo Legendorfio Varmiensi episcopo electo, qui neutrarum erat partium, arbitro tractatum quinq; dies, sed re infecta discessum est. Illud modò conuenit Magistro postulante, ut post alterum mensem denuò eodem in loco, uel inter Mariæburgum & Stumam conueniretur, ea quidem lege, ne quam Mariæburgi mentionem Cruciferi facerent. Tametsi recipiebant ij, si Marięburgum sibi redderetur, se cum tota Prussia & Liuonia in fide & clientela regis Poloni fore, & non contemnēdam pecuniā continuatis aliquot annis ei annumeraturos esse. Verùm non accipiebant nostri hanc conditionē, siue quòd permagno sibi arx ea constitisset, empta à militibus: siue quòd inde perfacilè Cruciferi, quamuis leui occasione arrepta, bellũ renouaturi esse uiderētur, quòd & permunita & peropportuno loco ea sita esset. Sic igitur è Neringa discessum tunc est.

Pacis cōditiones à Polonis repudiatæ.

Conuentum deinde suorum Kynixbergæ Magister habuit. Vbi cum nobilitas & Kynixbergenses ciues grauis ac diuturni belli pertæsi, nō solum ei sumptus in bellum deinceps negarēt, uerumetiam nisi pacem tandem cum Polonis faceret, ab eo se defecturos significarent, sex & uiginti ex eis, quos maximè aduersari uoluntati suæ cognouerat, in arcē euocatos compræhēdi, & sex primarios interfici iussit: cæteros uerò per pręsidia distribuit asseruandos, donec pergrandi ære sese redimerēt. Nec postea quēquam ad constitutũ cum nostris conuentum misit. Nec tamē interea de belli studio, curaq; utrinq; remissum quicquã fuerat. Cuius tota ferè moles ad Starigradũ sese collegerat, nostris, ut suprà memoratum est, oppidũ id obsidentibus, hostib. uerò nauiter & impigrè defendentibus, ita ut angustiore propè annona obsidentes, q̃ obsessi uterent̃, propterea quòd è uicinis agris neq; frumentari, neq; pabulari nostri poterant, omni frumento & pabulo cum re pecuaria tempestiuè in oppida è remotioribus quoq; locis cōportato & coacto. Et excipiebantur autē ab hostibus, qui circumiacētia oppida, nimirum Choiniciam, Fridelandiam, Hamersteinum, Bythouiam, Lemburgum, Osecum, Keissouum præsidijs tenebāt. Quo factũ est, ut Gothardus dux exercitus cum non exiguo expeditorum militum numero, comparandi commeatus causa Dersauiam proficisci necesse haberet. Id ubi obsessi è trãsfuga quodam Gdanēsi cognouère, eruptione facta castra semiuacua oppugnare adorti sunt. Sed ea nostri egregiè defenderunt, ita ut eos longè superantes multitudine quater uallo ac turribus ligneis magno cũ impetu succedētes, uix tandē permultis amissis, longè plurib. sauciatis, in oppidũ recipere sese cogerent. Nihilo tamē minus infestabant ij deinceps quoq; uias, & ne quid rerũ uenaliũ in castra Polonica importaretur, prohibebant: sæpeq; inter occursantes sibi mutuo particularia certamina cōmittebantur. Quin cũ bruma quoq; ac intemperie cœli hyberni Polonis confligendum fuit. Sed uicit omnē eam difficultatē ipsorum cōstantia, ne ab obsidione discederent. Quæ quidē in sequentem æstatē usq; perdurauit.

Res gestæ apud Stargartam.

Dum hæc ita gerũtur in Prussia, Cazimirus rex Inouuladislauia Calissiam se recepit sub finē Septemb. ibiq; cum Conrado Olesnicensium duce, & Margarita uxore eius per Lodocum Vuratislauieñ. episcopum, & Vilelmũ Risemburgium iuniorē arbitros à rege Bohemorum rogatu disceptantiũ missos, transegit ea conditione, ut ille quatuor annorũ spacio uiginti millia aureorũ nummûm à se acciperet: successione omni in Masouia & Belsensi unà cum uxore sua sese abdicaret, dotemq; post mortē Annæ Vuladislai Masouiorũ ducis defuncti uxoris, ne repeteret. His ita cōstitutis, Posnaniã rex, Conrado & uxore eius comitantibus profectus est, dimissisq; ijs Prussorum legationē audiuit. Petebat ea, ut arx Marięburgensis gubernatoris & nobilitatis fidei cōmitteretur. Responsum: Regē id sine comitiorum regni decreto, & consilio ciuitatum Prussicarũ, quæ plurimum ad emendam eam arcē contulissent, rectè facere non posse. His dimissis, Posnania discedēs ad medium Nouemb. Coli quinq; dierum comitia cum maioribus Polonis habuit: deinde per Lenciciã & Radomiam in Lithuaniam profectus est.

Prussicæ nobilitatis legatio ad regem.

Conuenit eum ibi Ludouicus patriarcha Antiochenus ab Ezigere Tartarorũ principe, apud quē Pont. Max. & Imp. Romani legationē obierat, reuertens. Summa aũt legationis illius hæc fuit, ut Ezigeres Mahometem Turcarum Cæsarē à bello Christianis inferendo reuocaret: si id nō posset, bellum ipsi inferret, Pont. & Imp. stipendia pollicentibus, ac tunc quoq; perampla dona mittentibus. Quoniam autem eiusmodi responsum à barbaro acceperat, ut is in bello Turcis inferendo è consilio & uoluntate Cazimiri fœderati & amici sui pendere se ostenderet, literasq; ad Cazimirum ea de re daret, quibus ei faciebat potestatē, quicquid ipsi uideretur de bello Turcico constituendi suo nomine cum illis Principibus, contendebat à Cazimiro Ludouicus, ut rex Christianus Christianos adiutos uellet, quando id in potestate eius esset. Debere hoc eum cōmuni religioni atq; pietati erga Deum. Rex dilata re ad regni comitia, quę ad medium mensem Martium Petricouiam edicebat, hominē sine certo responso dimisit: ac de more uenationibus uacauit.

Ezigeris Tartari amicitia cũ Cazimiro.

An. 1466.

Anno insequenti post medium Ianuarium Archiepisc. Gnesnensis synodum apud Lencicia habuit. Ibi Sendiuoio Lęnzenicio palatino Siradiensi,

Siradiensi, & Michaëli Lasocio pręfecto Lenciciensi oratoribus regijs petentibus decretum est, subsidium Regi ad bellum Prussicum è tributo sacerdotum, in Cracouiensi quidem diœcesi senûm grossorum, in cæteris uerò duodenûm in libram, siue marcam argenti, secundùm usitatam æstimationē. Varietatis autem causa fuit, indulgentior in alijs diœcesibus, quàm in hac, æstimatio redituum sacerdotaliũ.

Sacerdotalium redituum inæqualis æstimatio.

Mense Februario Liuones septingenti equites pariter & pedites Cruciferis suis in Prussiam suppetias euntes, cũ Samagitiam attigissent, nec progredi per syluas possent, impedita à Samagitis deiectione arborum locis opportunis uia, uersùs mare iter instituêre. Quod Samagiti euenturũ cùm prouidissent, foueas præaltas iam antè in ea parte foderant, sarmentisq; contexerãt. In eas igitur Liuones inedia, frigore & pauore urgentibus, imprudētes præcipitati, contrucidati sunt. Pauci cùm ex insidijs ad lacum euasissent, rupta fragili glacie nihilominùs periêre. Duo tantûm ex omni numero uiui seruati: è quibus cognitum est, quadraginta naues refertas militibus è Germania in Prussiã nauigantes, non ita multò antè naufragio perijsse.

Iisdem diebus Paulus Episcopus Varmiensis cùm animaduerteret res Cruciferorũ inclinatas esse, & à pace tamen eos abhorrere, partium regiarum se deinceps fore professus, arcium & oppidorum suorum adeundorum potestatē fecit regijs militibus, qui Passeneimi, Nideburgi, & Vormithę in pręsidijs erãt, ut non solũ ea tuerentur, sed etiã communē hostem inde infestarēt. Quæ res Magistro peracerba accidit, magisq; seriò deinceps is de pace cogitare cœpit.

Paulus Varmiensis Episcopus in partes regias concessit.

Ad medium mensis Martij rex Petricouiæ comitia habuit. Ibi rursus actum est cum Cõrado Varsauiensium duce, & matre eius Anna ac matertera Catharina. Sed cum pactionibus trãsigi res non posset, Conrado Belsensem modò tractum remittente, Rege uerò nihil præter Visnensem cōcedente, iudicium uerò Prussico bello durante intempestiuum fore uideretur, reiecta res est ad alia comitia.

Comitia Petricouiæ.

Actum est & de Ioanne Penãsco Archidiacono Gnesnensi, Nicolai Penãsci succamerarij & pręfecti Cracouiensis filio. Qui cũ Dorothea Ioannis Rogalæ, qui palatinus Varsauiensis fuerat, filia, Iacobi Bogleuij uxore, stupri consuetudinē habuisse, eaq; cōscia & adiutrice maritum eius dormientē crudeliter necasse arguebatur: literæq; eius ad mulierē, quibus patrãdi sceleris ratio descripta erat, à Ioanne Bogleuio palatino Varsauiensi fratre interfecti proferebãtur. Causa uerò cur ad comitia referretur ea de re, fuit facinoris atrocitas, & impunitas. Nam mulierem quidē appræhensam occisi frater palatinus dimiserat, Franciscanorũ obseruãtium precibus uictus: de Penãsco uerò cùm Archiepiscopus Gnesnensis ex synodi, ubi etiã hæc res acta fuit, sententia supplicium sumere causa cognita debuisset, uel remissior fuerat, uel præhendere eum nō potuerat. Placuit igitur toti conuētui, ut negocium præfectis regijs præhendendi, & Archiepiscopo sistendi Penanscum. In mulierē uerò, ut moribus, & legibus animaduerteretur. Sed ei mulier in Prussiã ad Menzicũ Bohemum profugit, & Penanscus apud necessarios delituit. Sacerdotijs quidem à Pontifice Max. priuatus est.

Penanscus sacerdocijs priuatus.

Nec multò pòst, facta aliquãta manu nobilium quidē genere, sed moribus, & luxu perditorũ iuuenum, cùm latrocinari cœpisset, ab ipso patre, maius aliquod dedecus, labemq; generis metuente, captus: & quoniã presbyter erat, episcopo Cracouiensi in custodiã traditus, in arce Ilsensi aliquãdiu in carcere asseruatus est. Ita tunc infamia & calamitate filij expendit suppliciũ sacerdotibus, in quos immerētes manus iniecerat. Quin ipse quoq; præfectura Cracouiensi amotus est: quòd nō sine ignominia fieri potuit.

Penanscus pater supplicium expendit sacerdotibus.

Ad extremũ duodenûm grossorum in iugera tributum in comitijs scitum est. Affuêre autem legati Prussorum, petentes ut rex Marieburgũ cum aliquãtis copijs quamprimũ ueniret, hac ratione facilimè bellum cōfecturus, quòd pleræq; ciuitates subiectę Cruciferis ad eũ defecturę esse dicerentur. Et eius rei causa duûm grossorum pensionem & accisam, ut uocant, in unum annum ei deferentes. Itaq; peracto quindecim diebus cōuentu, Bręste rex Archiepiscopo Vuladislauiensi, episcopo Posnaniensi, & Siradiensi palatinis, & Petro Gaio Calissiensi Castellano occurrentib. ac deducentibus, cōtendit. Per id tempus Ioannes Scalius facta aliquãta manu pręsidiariorum equitum & peditum, Melsacum oppidũ Cruciferi carum partium intercepit: militesq; sexaginta, qui erãt in præsidio, uiuos in potestatem suã redegit.

Melzacum captum à Polonis.

Perturbauit ea res Magistrum, ut quę maximè, ita ut de Kynixbergais iam periclitari uideretur. Certior enim factus erat, Gdanenses trãsportatis classe copijs, Sambiã adoriri & infestare statuisse: eoq; copias & ipse suas Kynixbergam contraxerat, quas hostib. opponeret. Ex his itaq; tria millia peditũ pariter & equitũ Henrico Plauenio duce celeriter ad recuperãdum Melsacum misit, ratus Polonus paruo pręsidio relicto inde discessisse: & uerò nō ignorans eos, rebus præsertim secundis, securos esse solere, ita ut qua id arte, quaq; facilitate cœpissent, eadē rursus amittere posse uiderentur. Plauenius igitur silenti agmine profectus, nocte intempesta oppidũ diuersis quatuor locis aggreditur: iamq; una porta refracta, signa inferebat. Sed cũ Poloni partim aduersi nauiter obsisterent

Poloni rebus secũdis securi.

sterent irrumpẽtibus, partim supernè in subeuntes saxa deijcerent, ducẽtis amissis, in tu-
tum se recepit. Postero die ut acceptam ignominiã corrigeret, fremẽs, frendensq; ad Ho-
landiam duxit. Verùm ibi quoq; nihilo meliore fortuna usus, plures etiam milites amisit.
Nec magis prosperæ tunc erant res Cruciferorum in Pomerania. Osecum castellum ob-
sidebant Poloni, ligneo castello eregione excitato: hostes succurrere suis laborãtibus uo-
lentes, nõ contemnendã manum Choinicia, & Starigrado emisêre: cui aduenienti obuiã
progressi Poloni, pugnæ copiã fecêre. Nec mora, in fugã acti hostes, perpauci tamen e-
uasêre, pluribus in fuga, quàm in prælio trucidatis. Cæsorum spolijs nostri potiti sunt. Id
ubi uiderunt obsessi, incenso castello natãdo profugerunt. Nostri uerò accurrẽtes incen
dium restinxerunt, castellumq; in potestatem suã redegerunt. Fortè etiam ij, qui Vartem-
burgi in præsidio fuerunt hostes, cũ nostris, qui Reslam tenebant, congressi, nõ leui stra-
ge profligati sunt. At Ludouicus Magister quoniã magnam earum cladium partẽ Pauli
Varmiensis Episcopi transitioni ad regias partes acceptã ferebat, ut eum ulcisceretur, cũ
sexcentis equitibus, ac totidẽ peditibus, agros oppidorum eius, Brunsbergę, Vormithæ,
Elsbergæ, Reslæ, Gutestadiæ, & Melsaci percursat, & segetes conculcat, non sine acerbo
dolore oppidanorũ, & fremitu in Episcopum, quòd cũ pacati in medio belli strepitu ad
eam diem fuissent, transitione eius ad regẽ irritatis Cruciferis hostilia pati cogerẽtur. Erat
quidẽ in præsidijs eorũ oppidorum, & aliarũ uicinarum munitionum, non exiguus re-
giorum militũ numerus cũ Adamo Vilcanouio, Ioanne Scalio, & Ioanne Zaco: sed ex-
acerbatis pręsenti & insueta calamitate oppidanorũ animis, mœnibus ij sese continebãt,
ueriti ne prodeuntes excluderẽtur. Increpidi uerò regijs literis atq; nuncijs, prodière tan-
dem cõstituto ad conueniendũ loco. Quo cognito, Magister Bartensteinũ se cum copijs
suis recepit. Ibi nostri quoq; liberiùs hostiles agros peruagati, segetes & ipsi cõculcârunt,
& in uillas igne desæuierunt. His diebus Cazimirus rex cũ accepisset literas à Rudolpho
episcopo Lauatinẽsi, qui scribebat, se uenire legatũ à Pontifice Max. ad componendã pa-
cem inter ipsum, & Cruciferos, misit ad eum Vuratislauiã, ubi substiterat, Ioannẽ Dlugos-
sum Secretariũ suum, indicans pacẽ se non abnuere, modò ille bona fide pacificatorẽ se-
se interponeret: neq; imitaretur Hieronymum Cretẽsem Archiepiscopum, qui Regi, ac si
filius eius esset, operã suam pollicitus, cũ ad Cruciferos profectus esset, redemptus ab ijs
calice aureo: Cretẽsis, ut est in prouerbio, Cretissauisse, bellumq; non modò nõ restinxis-
set, uerumetiã ultrò iam ferè conquiescẽs resuscitasset, cũ alijs factis, & improbis ac uersu-
tis consilijs suis, tum quòd Prussis regiarũ partium interdictum nõ relaxasset. Si nihil co-
rum hic haberet in animo, ueniret bono omine, fauere se ei, ut præclarã compositæ pacis
gloriã referret. Prolixè ille omnia pollicitus est, se dissimilẽ Cretensis illius fore. Inter Fri-
dericũ quoq; Imperatorẽ, & Matthiam Regẽ Vngarorum non ita pridẽ pacem se fecisse,
in eaq; conficienda incorruptũ se præstitisse, ita ut incursaretur ab Imperatore, quasi ho-
mo Germanus in Vngaros, quàm in suos propẽsior fuisset. Venerunt ijsdẽ diebus ad Re-
gem Sciborius gubernator Prussiæ; & Gabriel palatinus Culmẽsis, Baseni fratres, cũ le-
gatis nobilitatis Prussicę, & trium ciuitatũ, orantes, ut Rex Mariæburgum tandẽ accede-
ret, ac tã diuturno bello, quo ipsiq; penitùs iam exhausti essent, finẽ imponeret. Fore enim,
cũ eò accesserit, ipsi hostiũ metropoli Kynixbergæ propius bellũ ostentârit, ut ad eũ ciui-
tates quædã deficiant, & Cruciferi ad quasuis pacis cõditiones perducantur. Repetebãt
& priora postulata de Marięburgo, & alijs arcibus fidei suę cõmittendis. Non debere mi-
nùs certã & probatam esse Regi fidẽ suam, quàm externorũ: & minore autẽ impendio e-
as arces seruari à se posse, quàm ab externis, quorũ insatiabili auaritiæ explendæ, neq; æ-
rarium, neq; facultates suæ sufficiant, & uerò negligi propter eos culturã agrorum. Hæc
uoce & gestu asperiori exaggerãtes, addebant minas: Nisi ratio precũ suarum duceretur,
fore ut aliter sibi prospicere cogerẽtur. Offendit ea legatio Regẽ, & quotquot ipsi aderãt
in consilio, quòd quorũ uindicandorum causa tantũ cùm pecunię, tum sanguinis profun-
deretur, ij liberatoribus suis etiã leges ferrent. Sed dissimulata tamen temporis causa of-
fensione, comiter eis responsum est: Regẽ maturè affuturũ esse Mariæburgi, ibiq; de illis
& omnib. rebus cum Prussis constituturũ. Ante messem autẽ cum exercitu eò proficisci
commodè non potuisse, propter annonæ & pabuli penuriã. Ita dimissis Prussis, Rex In-
ouuladislauiam profectus est, quò magis accelerẽt inter milites, cùm Regẽ in itinere esse
audirẽt. Ibi eum conueniunt legati Stolpensiũ ducis Henrici. Gratulabantur ij Regi sal-
uum aduentũ in eas oras: auxilia permagna ad bellum pollicebãtur: ipsumq; adeò ducẽ
præsentẽ affuturum, si Rex ipse foret in exercitu. Deinde percontabãtur, Choiniciámne,
& alias Pomeranicas munitiones Rex oppugnaturus esset, an Marięburgũ profecturus.
Postremò postulabãt apertè quidẽ, ut redimere duci Lemburgum, & Bythouiam muni-
tiones à Cruciferis sibi ademptas liceret: cupere hoc eius subditos, & pecuniã in eam rem
contu-

Polonorum uictoria apud Osecum.

Cruciferi uastant Varmiã.

Rudolphus episcopus Lauãtinensis legatus Apostolicus.

Prußorum legatio ad regẽ.

Stolpensium ducis legatio ad Regem.

contulisse. Ipsum uerò hostibus didicisse iam octo millibus florenorum, & captiuis eorũ
reddendis. Tectiùs uerò & obiter agebãt. Si fortè dux de Choinicia, Stargartha, siue alia
quapiã munitione Pomeranica decidere cum hostib. regijs aliqua conditione posset, ut
ipsi cùm bona Regis habere eas munitiones liceret, in fide & clientela Polonorũ futuro.
Ad tam uafrã legationem, quippe quæ nõ obscurè indicaret Henricum toti Pomeraniæ
inhiare, nihil aliud respõsi datum est, quàm ut dux ipse post quintamdecimã diem Byd-
gostiam ad Regẽ ueniret, de illis, quæ postulabat, corã acturus. Ne quã tamen pecuniam
interim hostibus numeraret, neúe captiuos redderet. Ferret potiùs aliquãtisper adhûc de-
trimentum amissarũ munitionum. Id autẽ prouidebatur, ne uires hostium ręceptis capti-
uis, conductisq; illa pecunia nouis militibus reficerẽtur. Bydgostiã deinde rex peruenit.
Vbi de Slochouiæ arcis interceptione nuncium accepit. Præfectus eius arcis Georgius
Dambrouius Martinum Sissouicium nobilẽ & copiosum Pomeranũ, è ditione Henrici
ducis, domi ipsius captum, in arce asseruabat, quoad se magno ære redimeret. Insinuârat
is se in familiaritatẽ præfecti ita, ut liberiùs in arce diuersaretur. Erant ibi in præsidio Po-
merani Polonis intermixti. Cum his igitur Sissouicius clàm de proditione pactus, cũ co-
gnitam haberet angustiã rei frumentariæ in arce, ultrò pollicitus est de domo aliquantã
uim farinæ. Dimissus eam ob rem à credulo præfecto, quatuor currus farina onustos ad-
duxit. His uerò quaternos expeditos pedites quasi custodiæ, & præsidij causa adiunxe-
rat. Cum quibus in arcẽ intromissus, præfectum arcis, & quos de militibus fidos ipsi esse
arbitrabatur, adiuuantibus ex condicto Pomeranis pręsidiarijs, cõpręhendit, & in imam
turrim detrusit, arcemq; in potestatẽ suam redegit. Vehemens erat suspicio, si nõ iubente,
certè nõ insciente Henrico duce facinus illud ab ipsius hominib. patratum esse, eoq; spe-
ctasse uidebatur pars illa legationis eius, qua petebat, ut sibi habere liceret per Regẽ mu-
nitiones, si quas pacto aliquo in potestatẽ suam redegisset. Itaq; increpiti legati eius, qui
nondũ dimissi erãt. Missusq; ad ipsum legatus à Rege, qui de fraude & perfidia cũ eo ex-
postularet: minasq; adijceret, ni Slochouia regi redderetur. Ad ipsum quoq; Martinũ Sis-
souicium missus alius de restituenda arce, nil nisi bona uerba retulit. Quo tempore Choi-
nicia quoq; duces hostiũ aderant, pecuniã Martino grandẽ pollicentes, si sibi arcẽ trade-
ret. Atq; ij reuerti alio tempore iussi sunt. Venerat & Dinis, primarius Friderici Marchio-
nis Brãdenburgensis cõsiliarius, cum 40 equitibus, quasi sociũ se Martino ad defenden-
dam arcẽ offerens, ut intromissus arce potiretur: uerùm intromissus nõ est. At rex cũ con-
uocasset cõsilium, omisso Mariæburgo & Kynixberga, Choiniciã adoriri, nec quicquam
reclamãtibus Prussis, statuit, quo militibus hostium, qui è Germania & Bohemia deduce-
bantur, transitum intercluderet, Poloniamq; maiorẽ ne hostilib. excursionibus expone-
ret. Ad hęc autẽ Slocouiam quoq; faciliùs se recuperaturum esse sperabat, si propiùs exer-
citũ admoueret. Hostes qui Starigradi in præsidio erãt, ubi cognouerunt Regẽ in ea ora
tunç bellum gerere decreuisse, diuturna obsidione defatigati, & fame iam laborãtes, reli-
ctis reb. omnibus, quâ patebat exitus, noctu silẽti agmine excessêre: & equites quidẽ spar-
sim Choiniciã contendêre: parũq; abfuit, quin in mercenarios regis milites, qui cũ Felice
Panieuio seu Pniouio, quemadmodũ habet Vapouius, ad Choiniciã præmissi erãt, inci-
derẽt. Pedites uerò in Zantirã uicũ se recepêre, templũq; Vistulę imminẽs, unde nauigã-
tes infestarẽt, muniuêre. Postero die oppidani, dilapsis defectionis authoribus, cõpotes
sui facti, Gothardo Radlinio sese dedidêre: quo nũcio exhilaratus rex, alacrior ad obsiden-
dã Choiniciã comitatũ suum aulicũ, Dunino & Synouecio ducibus, misit: quib. & proce-
res, qui aderãt Bydgostię, suos comitatus adiunxerũt: ipsi Bydgostię cũ rege mãserunt. Lu-
dibrio primũ fuit hostib. ea obsidio, abundãte oppido defensorum multitudine, & quòd
nostri uno in loco, cęteris partib. oppidi liberis, castra metabãtur. Vbi uerò fossis atq; sepi-
bus cingi oppidũ cœptum est, erũpere, frequẽtes, & inuadere operi intentum militẽ, glo-
bosq; bombardis & omne telorũ genus è mœnib. eiaculari. Ad extremum imbutis uene-
no sagittis uti, ac temerè uagãtes, ut solent, Polonos, insidijs excipere. Nec paruis incom-
modis nostros afficiebãt, donec submissis à rege Lithuanis ac Tartaris equitibus, liberi-
ores eorũ excursiones inhiberẽtur. Intereà Slochouiã rex fortuna adiuuãte, sexto, postea
quàm amiserat, die recuperauit. Excurrerãt eò 40 pedites Ioannis Coscelecij palatini In-
ouuladislauiensis, siue ut fortunã tentarent, siue ut aliquid è subiectis agris raperẽt. Eos
Martinus Sissouicius ex arce cõspicatus, omnib. militibus, quos in præsidio habebat, de-
ductis persequi instituit. Sacerdotes tantũ duo cum ludimagistro, & aliquot scholasticis
adolescẽtibus in arce remãserant: qui quãuis Pomerani, tamen benignioribus usi Polo-
nis, permolestè ferebãt eos per dolum arce excidisse. Hi ergo solitudinẽ nacti, occasionẽ
referendi gratiã benè meritis, nõ negligendã sibi esse rati, portas arcis superioris occlusê-
re: ostioq; turris refracto, Georgium Dãbrouium cum sexdecim socijs cassibus uenato-

Slochouia fraude intercœpta

Starigradum deditum.

Choinicia à Polonis obseßa.

Slochouia recuperata à Polonis.

rijs ſubmiſsis extraxêre, & cum his pariter clamorẽ,ſuſtulêre:quo conſternati Pomerani,
cũ in arcẽ ſe recipere uellẽt,ſubeunteſq; ſaxis ſupernè deiectis arcerẽtur,foris uerò à qua-
draginta illis peditibus,ſignificatione eorũ,qui in arce erãt, animatis peterẽtur, correptis
& cõſcenſis celerrimè equis Dambrouij,qui in inferiori arce ſtabulabãtur,in Stolpenſem
ditionẽ profugerunt.Remunerati à rege ſacerdotes & ſcholaſtici.His cognitis Fridelan-
denſes & Hamerſteinẽſes,eiectis hoſtium præſidijs, regi ſeſe & oppida ſua dedidêre:qui

Damoborij ſæuitia.

propter ſæuitiã, & aſperitatem præfecti ſui Vuladislai Damoborij Caſtellani Naclenſis
defecerãt.Deiecerunt hæc magnoperè Magiſtri & Cruciferorũ animos, qui in ſpem po-
tiundæ Slochouiæ,quæ amplitudine,& munitione Mariẽburgo non multũ cedit,uene-
rãt:& Germanis principibus, à quibus ad eã diem uanis auxiliorũ promiſsis lactati erãt,
inter ſe diſsidentibus,nihil ſpei ſibi reliquum eſſe in poſterũ uidebant,metuebantq;,ne id
quicquid haberẽt reliqui in Pruſsia, per uim,aut per uoluntariã deditionem Pruſſorum
amitterẽt. Itaq; cõuentu Kynixbergæ habito,cũ non ſatis tutum eſſet aliorũ cuiquam pa-

Cruciferi pacem petunt.

cis mentionem facere, nõnullis ob id, quemadmodũ ſuperiùs dictum eſt, ſupplicio affe-
ctis,primus ipſe Magiſter Ludouicus ſententiã dixit:in quã ab omnibus itum eſt,nimirũ
ut pax cum Polono cõficeretur,ſi minùs æquis,ac tolerabilibus duntaxat cõditionibus:
miſſuſq; eueſtigiò ad regẽ Bernardus Sumbergius, tempus, locumq; colloquio de pace
habendo petiuit. Nihilo ferociorẽ ſecundæ res regem fecerant,& iam antè oſtenderat le-
gato Apoſtolico,non abhorrere ſe à pace.Sed nõ placebat ei tamen,inconſultis ſuis,cum
hoſte quicquã conſtituere. Ad quintamdecimã ergo diem iuſſus redire Sumbergius,re-
ſponſum accepturus. Eo ſic dimiſſo, cœpit mox regẽ finiendi belli cupidum pœnitere,
quòd rem integrã ad Pruſſorum arbitrium retuliſſet. Poſſe enim eam infici. Itaq; mutata
ſententia,miſsi ad Sumbergiũ,qui aſſentiri regẽ eius petitioni indicarẽt,locumq; ac tem-
pus certum colloquij cum eo cõſtituerent. Indeq; rectà Mariæburgum ad conuentum
Pruſſorũ ire pergerent,cauſas mutati cõſilij regij de eo quòd is Mariæburgũ,ut promiſe-
rat,nõ ueniret,redderent: de tempore, & loco conſtituti colloquij certiores eos facerent,
& ad id colloquium inuitarent. Conuenit, ut ad diem natalẽ Dei matris Mariæ rex To-
runiæ,Magiſter cum ſuis Culmæ eſſent, ij uerò, qui de conditionibus collocuturi ac tra-
ctaturi erant,Culmeſeæ, medio ferè utrinq; ſpacio, conuenirent. Accituſq; eſt ad eã rem
Rudolphus legatus pontificius. Nihilo tamen ſegnius continuabatur obſidio Choini-
ciæ: & quò celeriùs ea operibus circũuallaretur, ſpeſq; omnis auxiliorum, & facultas e-
uagandi obſeſsis præcideretur,euocatę à rege è maiore Polonia, & Cuiauia operæ ac ru-
ſticani homines cum ligonibus, ſecuribus, & alijs eiuſdẽ generis inſtrumentis,nõ parce-
bant diurno ac nocturno operi. Non leuiter autẽ ad id extimulabat Polonos obſeſſorũ,

Sileſij malè animati in Polonis,

qui ferè Sileſij erãt,ferocia,eò pertinacior,quò minùs eis aduerſùs progenitores ſuos Po-
lonos,quàm Cruciferis & Germanis cõueniebat.Neq; uerò leue momentũ addidit Hen
rici Stolpenſiũ ducis perfidia. Qui cũ Bydgoſtiam ad regem illis dieb.ueniſſet, & cùm o-
nia ſocij & fœderati officia,tum operã ſuam efficacem ad conficiendã deditionem Cho-
iniciæ regi ſanctè pollicendo detuliſſet,honorificè habitus,donatus,dimiſſus,& Choini-
ciam profectus,longè diuerſum egerat. Indeq; diſcedens,miſſo denuò ad Choinicienſes
præfectos nuncio ſacerdote quodã, non regi,ſed ſibi Choiniciã tradi aliqua mercede po
ſtulabat.Verûm is ſacerdos excuſſus à noſtris, ad oppidũ admiſſus non eſt. His igitur de
cauſis feſtinabãt,& ſatagebant noſtri.Et faciebat eis potiundi ſpem,quòd nullo flumine

Bohemorum excurſio in Poloniam.

importari in oppidum cõmeatus poterat. Dum hæc gerũtur in Pruſsia,Georgius Bohe-
morũ rex miſit aliquantã manum equitum pariter atq; peditũ contra Vuratislauienſes,
qui ipſi dicto audientes nõ erant, duce Sciborio Touazouio Morauo:qui ſiue iuſſu re-
gis ſui,qui ſucceſsibus Polonorũ angebatur, ſuaq; intereſſe putabat,ut ij quãplurimum

Zenſtochouia direpta.

haberẽt negocij,ſiue propria temeritate, excurſione facta in Poloniam,Zenſtochouiam
oppidum,& monaſteriũ,circumiacenteſq; pagos diripuit,falſo prætextu,quaſi rex Polo
nus Bohemis quibuſdã, qui tunc in illo exercitu militabãt, emerita in Pruſsia ſtipendia
nõ exoluiſſet. Præmonitus ea de re fuerat à nonnullis Morauis & Sileſijs æmulis Toua-
zouij Iacobus Dembenius præfectus Cracouienſis.Cui rex abſente ſe curã minoris Po-
loniæ cõmiſerat:ſed malo cõſilio uſus,ipſe quidẽ cum parte copiarũ, quas raptim coëge-
rat,Oſuencimi ſe continuit: Prædislaum uerò Dmoſicium præfectũ Scepuſienſem cum
expeditis ad reprimendũ Touazouium miſit. Qui tardius molitus, occaſionem oppri-
mendi hoſtẽ incautũ, & ſecurè apud Dornouicium pagũ ex labore diurno, & nocturna
cõpotatione indormientem amiſit. Ita Touazouius incolumis ſeſe cũ ſuis recepit, & Na
myslouienſem agrũ diuexauit.Nec auſus adoriri Vuratislauiã,in Morauiam reuertit. Ex-
poſtulauit ea de re cũ Georgio Cazimirus per internunciũ Caſtellanum Maſogeſtenſem.
Sed ille negauit quicquã eius ſuo iuſſu factũ eſſe. Conuentus deinde inter reges per in-
ternun-

ternuncios conſtitutus,ubi de iniurijs & controuerſijs tranſigeretur, Bythomiæ ad diem
S.Andreę memoriæ ſacrum.Hoc igitur tumultu motus Rudolphus legatus,reſcripſerat
regi:Se uenire ad diem ſtatutã non poſſe:uerũ diſceſsione Bohemorũ repentè præter opi
nionem ſolutus metu,ad 26 diem Auguſti Toruniam paucis poſt regẽ horis uenit. Cru-

Legatus pontificius.

ciferi aliquandiu expectati ſunt, quòd legatũ in Sileſia impeditum, nõ uenire acceperãt.
Interim legatus die natali Mariæ, rege cum procerib.ſuis præſente,apud ſodales Franciſ-
canos,ritu ſolenni ſacra fecit. Poſtridie uerò mandata Põtificis expoſuit,regemq; ad pa-
cẽ cohortatus eſt.Reſponſum eſt:Regẽ, quamuis iuſtũ bellum ſatis proſpero ſucceſſu ge
reret,uictoriamq; penè in manibus haberet,facilẽ tamen fore ad faciendã pacem,& in æ-
quis conditionibus acquieturũ eſſe. Vbi Magiſter quoq; cum ſuis aduenit, placuit,apud
Neſſouiã potiùs,quàm apud Culmẽſem conuentũ agere ſub papilionibus. Nam Toru-
niã Cruciferos intromittere noſtris uiſum nõ eſt, ſuperioris tẽporis periculo admonitis.

Zantiræ præſidium expugnatum.

Per eos dies hoſtile præſidium, quod Zantiræ erat, à Tomezone, & Petro Rabelinio
Burggrauio Mariæburgenſi expugnatũ eſt. Ad medium uerò Septembris apud Choini
ciam, cùm ex oppido erupiſſent hoſtes, cõmiſſo cum noſtris prælio, in oppidum reiecti
ſunt. Nec multò pòſt prandentibus noſtris rurſus erumpentes, cum aliquot horis ſtre-
nuè dimicaſſent,multis amiſsis terga uerterũt.Inſtare noſtri fugientibus. Hoſtes ueriti,ne
cũ ſuis noſtri ſimul irrumperẽt,clauſis celeriter portis,permultos de ſuis excluſerunt: qui
partim cęſi, partim capti, partim cũ in foſſam aquæ plenã armati ſeſe præcipitaſſent,ſub-
merſi ſunt. Nec multò pòſt noſtri ſagittis ignẽ iaculati noctu oppidũ incenderunt, ita ut

Choinicia Polonis dedita.

quarta pars eius cũ frumento conflagraret. Quo uicta tandẽ eſt hoſtium pertinacia,miſ-
ſiſq; in caſtra Vlrico Eiſenoueno magno Cõmendatore,& Ioanne Zalio,uitã, fortunaſ-
que pacti,neq; unquã contra Polonos arma ſe ſumpturos eſſe ſanctè iurati,redditis,rece-
ptiſq; uiciſsim captiuis,inter quos erat Paulus Iaſenius,oppidũ cum bombardis,& omni
apparatu ac inſtrumẽto bellico ad quartũ Calendas Octobr.dediderunt: & lachrymãtes
Lemburgũ profecti,poſt octauũ diem illud quoq; oppidum atq; Bythouiã Henrico Stol
penſi, acceptis ab ipſo octo millib. florenorum, captiuiſq; receptis,reddiderunt. Victor
exercitus Toruniã ad regem ueniens,facta mutua gratulatione benignè & liberaliter ha
bitus eſt. Choiniciã rex impunitate donauit,quãuis cuncti ſolo eam ęquandã eſſe ſuade-

Neſco mõs expugnatus à Maſouijs.

rent.Iiſdem dieb.mons Neſco ſupra Vecram amnẽ,quem hoſtes pręſidio firmârant,pro-
fligatis 40 militibus,qui inde in Maſouiam populabundi excurrerant,â comitatu aulico
Conradi ducis expugnatus eſt. Hæc nunciata Cruciferis, incredibilia uideri primò,ter-
rendiq; ſui cauſa à noſtris cõficta. Sed ubi uera eſſe cõperêre, pronioribus animis ad pa-
cem inclinari cœpêre, ueriti ne Pruſsia cuncta à ſe deficeret. Poſt multorũ igitur dierum
colloquia,tractatuſq; cũ noſtris habitos,legato põtificio ſumma fide, cura,ſtudioq; adni
tente, & rege nihil de ſua facilitate remittẽte, & peſte, quæ Toruniæ inualeſcebat, celerẽ
diſceſsionem ſuadente,tandẽ decima nona die menſis Octobris optata diu pax cõfecta:
in ſcriptũ redacta:legati ac trium tabellionũ manibus ſubſcripta: à Rege,Magiſtroq; To-
runiam accito, & utriuſq; cõſiliarijs obſignata eſt, & in domo publica, quã Geldam uo-
cãt,Rege & Magiſtro cũ ſuis congregatis, à legato quidẽ Germanica, à Vincentio uerò
Kelbaſſa ſecretario regio Polonica lingua publicata, & utriuſq; partis aſſenſu,& ſolenni
iureiurando approbata eſt. His autẽ conditionibus ea conuênit, ut Polonis Culmẽſem,
& Michalouienſem ditionẽ,& Pomeraniam omnẽ,ad hęc Mariæburgũ,Stumam,& Cri
ſtiburgũ arces,& oppida, Elbingã ac Tolchemitã oppida cum ſuis territorijs, & munere

Valdampt.

ſyluatico,quod *Valdampt* Teuthonicè uocatur, & ſex pagis,qui ad arcẽ Holandiam perti-
nuerũt,iure ſempiterno obtineret. Tres modò pagi in Neringa Cruciferis propter cõmo
diorẽ in Habo lacu piſcationẽ relicti, dimidiaq; piſcatura lacus Keſtel: reliquũ quicquid
eſt in Pruſsia,ut Magiſter cũ ſuis Cruciferis ſibi haberẽt,ea quidẽ lege,ut ſemper ſint in fi-
de,& clientela regũ Polonorum: idq; ſolenni iureiurãdo, quicunq; Magiſter ordinis de-
inceps unquã creatus eſſet, intra ſextũ menſẽ per ſe ipſe ad Regẽ ueniens profiteretur:ſer
uaturus omnia,quę tunc cõueniſſent,neq; ulla tergiuerſatione,aut relaxatione cuiuſquã
ſiue abſolutione à iureiurãdo,ne ultrò quidẽ oblata uſurus: eſſetq; is princeps & cõſilia-
rius regni,& ad læuã Regis primũ locũ in cõſilijs, & cõſeſsibus publicis haberet.Primos
quoq; Cõmendatores,quos Magiſter ederet, ut & ipſi cõſiliarij Regis eſſent:atq; ita Ma
giſter,ordo,ac tota Pruſsia, & quicquid ij poſtea bello, uel quouis alio modo de barbaris
quærerent,cũ Polonia arctiſsimo uinculo coniungerentur,& in unũ corpus coaleſcerẽt,
neq; cuiuſquã omninò in terris,præterquam regis Poloni maieſtatem,authoritatẽ,ac iu-

Poloni recipiendi inter Cruciferos.

riſdictionẽ, ſalua Pontifici Max. ſua iuriſdictione,agnoſcerẽt. Ei uerò contra quẽuis ho-
ſtem adeſſent, nec eum in aduerſis iuxtà ac in proſperis deſererent. Ad profeſsionem or
dinis, ut patêret aditus Polonis, & alijs regiæ ditionis hominibus, dummodò ij dimidiã

partem ne excederent, eorumq; etiam in magistratibus, & curationibus mandandis ra-
tio haberetur. Magister uerò ne Rege inscio quauis de causa amouetur. Quòd si quæ mu-
nitiones intra fines utriusuis ab altero adhûc tenerentur, ut ante octauum Calendas Iulij
bona fide redderentur. Sin à quoquam alio, tamen alterius ope recuperarentur. Dona-
tiones, uenditiones, & aliæ quæuis alienationes bonorū ab occupatore incommodo ac
damno alterius bello durante factæ, ne ratæ essent. Profugis & exulibus equestris ordi-
nis possessiones ademptæ, ut restituerētur. Plebeis uerò eæ modò, quæ ante initium con
uentus illius uenditæ nō essent. Cæterùm pro uenditis liceret preciū renumerare. Omni-
bus autem, ut perduellionis ac defectionis noxa remitteretur. Culmensis Ecclesia amo-
tis religiosis Cruciferis, ut ad ius matricis suæ Gnesnēsis metropoleos rediret, eiusq; epi-
scopam Vincentius Kelbassa, simulq; Pomesaniensem haberet. Eo uerò mortuo, Pome-
saniensis Ecclesia in Cruciferorū ditionem recideret. Arces, oppida, pagi, & quæuis bo-
na Ecclesiastica utrinq; suis Ecclesijs redderētur. Captiui item utrinq; dimitterētur: uiæ
publicæ ut essent liberæ more ueteri. Telonia, siue portoria noua, nē qua utrinq; alteris
imperarētur. Hęc ita rata, firmaq; esse, ut omnes Episcopi, duces, palatini, Castellani, com
mendatores, equites, ciuitates iureiurando interposito iuberēt. Et quāuis authoritate le-
gati pontificij cōfecta, constituta, & stabilita essent, mitterent tamen nihilominùs Rex &
Magister oratores ad Pontificē, & ab ipso approbari, & cōfirmari pacta illa cū omnibus
conditionibus peterēt, adiectis in uiolatores pœnis. Hunc igitur tunc exitum bellū Prus
sicum, tredecim annis uaria fortuna gestū, habuit. Omnibus ritè peractis, ad ędem Virgi-
nis matris nomine nuncupatā itum est, Deoq; actæ gratiæ: reliquum diei festis epulis, &
conuiuijs datum. Rudolphus legatus tam pulchræ pacis confectæ meritā apud omnes
laudē tulit: qua cōtentus, amplissima dona à rege missa refutauit. Consiliarij modò regij
titulum, honoremq; cū pensione, siue salario ducentorū florenorum in singulos annos,
quoad uiueret, in salinis Bochnensib. attributam accepit, & Vuratislauiā se recepit. Magi
stro item Ludouico, & ijs, qui cū eo erant primarijs uiris, Henrico Plauenio, Gerardo Me
lengrado, Vilelmo Epingio, Vlrico Regiomontano, siue Kynixbergēsi, Bernardo Sum-
bergio, Georgio Sliuenio, ac duobus Cruciferis cubicularijs Magistri, perampla pro cu-
iusq; cōditione ab eodē Rege data munera. Cumq; is egere admodū Magistrum cōperis
set, præter priora dona, quindecim millia florenorū ei ultrò dono promisit in emerita sti-
pendia militū, quò faciliùs Prussia excedentibus illis recreatur. Remisit etiā ipsi in uigin-
ti annos necessitatē mittendorum ex pacto auxiliorū, excepto tamen bello Turcico, si id
Polonis inferretur. Vicissim aūt Magister Polonis in ditione sua fundos, & possessiones
habētibus, tributa, operas, & quæuis alia onera in uigintiquinq; annos remisit. Missi de-
inde oratores Romā: à Rege quidē, Vincentius Kelbassa designatus episcopus Culmen
sis, & Pomesaniensis, & Ioannes Ostrorogius iurecōsultus, & Castellanus Medirecēsis: à
Magistro uerò, Ioan. Vinclerus iureconsultus: quibus mandatū, ut Pontifici gratias age-
rent, Rudolphi industriam, fidē, integritatem, studiū, atq; diligentiam cōmendarent, & a-
picem honoris Cardinalitij pro meritis ei peterēt. Sic igitur ille uberrimū est uirtutis, & la
borū suorum fructum cōsecutus: quos eò alacriùs exhausit, quòd Vuratislauia in Prussiā
proficiscēs uiso religiosæ cuiusdā uirginis Veronicę Cracouiensis apud basilicā Vuratis-
lauiensem per multos annos cōmorantis animatus erat: quē illa uidere sibi uisa est coram
throno Dei gladiū utraq; parte acutum confringentē: quo significabatur, eū bello Prus-
sico finem impositurū esse. Id quod euentus rei cōprobauit. Non omnibus tamen ea pax
grata & iucunda fuit. Nam & Prussi molestè ferebant, tantū relinqui Cruciferis in Prus-
sia, ut facilè resumptis uiribus bellū instaurare possent: & Poloni proceres, qui ei paci cōfi
ciendæ nō erant adhibiti, multa in eam cauillabantur: & milites spem stipendiorū facien-
dorum sibi præcisam esse molestè ferebant. Et Lithuani dolebāt, se occasionē recuperan-
dæ, quemadmodū existimari uolebant, Podoliæ, dum Poloni Prussico bello distinētur,
amisisse. Iam uerò Georgius rex Bohemus, qui magnā retinendi, & ad posteros suos trās-
mittēdi regni Bohemici, spem in eo bello collocârat: eo finito, impēsius sibi, liberisq; suis
metuere à Cazimiro rege incipiebat, quòd eius Regni hæreditatem ad ipsum, filiosq; i-
psius per Elizabetham uxorē Regis Vngarorum atq; Bohemorū filiam, & sororē perti-
nere intelligebat: seq; exosum esse apud suos, eos præsertim, qui in recta religione perma
nebant, nō obscurè animaduertebat: neq; ignarus erat, Cazimirum ad bellū sibi inferen-
dum, cū ab alijs Christianis principibus, tum à Pontifice Max. incitari. A quo etiā per id
tempus ipse iudicio Romę instaurato, hæreseos, & perfidię damnatus, omni regio, duca-
li, & Marchionali honore non in præsens modò, sed etiā in futurum tempus unà cū libe-
ris suis priuabatur: & subditis eius indulgebatur, ut ei parêre necesse nō haberent. Et ege-
rat quidē cum Cazimiro de suscipiendo regno Bohemico Rudolphus legatus quàm di-
ligentis-

Rudolphi integritas.

Cazimiri beneficentia in Magistrū, & Cruciferos.

Legatio ad Pont. Max.

Visum religiosæ fœminæ.

Pax quibus ingrata accidit

Georgius rex à Cazimiro liberis suis metuit.

gentissimē Torunia discessurus: pollicebaturq; ipsi non solū subsidium Pontificis, uerū
etiam Silesiæ, & Luzaciæ deditionē, quamprimùm arma cōtra Bohemos sumpsisset, aut
aliquem de filijs suis cum exercitu misisset: uerùm Cazimirus eam consultationē ad co-
mitia regni reiecit. Ridiculè hic de Cazimiro atq; omni dissidio regū de regno Bohemi-
co fabulatur Antonius Sabellicus, scriptor alioqui diligēs, solam, ut arbitror, famā popu-
larem, & rumores Riui alti secutus. Quem res ipsa satis refellit. Nobis id obiter admonu-
isse sufficiat. Dimisso legato & Magistro, Cazimirus ad quintū Calendas Nouēbris To-
runia profectus, quoniam pestis totā ferè Poloniam peruaserat, apud Cozinicios saltus
aliquādiu uenationi uacauit. Intereà Ioannes Srancus collectis duobus millibus merce-
nariorum militum, ne nihil ageret, finitis stipendijs, Pelniciam oppidū in tractu Stolpen-
si occupauit: nec multò pòst Drahimum, arx regia ab eo, qui Pelciniciæ præfuerat, inter-
cœpta est. Regis deinde iussu ex pacto restitutio utrinq; facta.

Antonij Sabellici error multiplex.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXVII.

NSEQVENTIS anni initio, ipsis adeò Cal. Ianuarijs natus est
Regi apud Cozinice Sigismundus filius pacata Prussia, bono
quodā omine conficiendarū reliquiarū belli Prussici, quod Cru
ciferi successu tēporis renouarūt. Sub finē uerò eiusdē mēsis rex
in Lithuaniā profectus est: duobusq; penè mensib. ibi exactis,
in Poloniā reuertens, ad tertiam diem Maij Petricouiæ comitia
habuit. Ibi postulantibus legatis Cruciferorū, quorum Magister
Ludouicus paucis illis diebus obierat, pax reliquorū procerum,
qui Toruniæ non adfuerant, solenni iureiurando cōfirmata est.
Constitutæ etiā res reliquæ Prussiæ, quæ in Regia ditione erat:
& mutata nonnihil magistratuū atq; honorum ratio, nobilitatis atq; ciuitatū legatis flagi-
tantibus. Nam gubernatione extincta, & palatinatu Elbingensi in Mariæburgēsem com
mutato, Sciborius Basenus eo honore cohonestatus est: Castellanus uerò eiusdē loci, Fa-
bianus Maulius factus: palatinus Gdanēsis, siue, ut nunc usus obtinuit, Pomeraniæ: Ot-
tho Maquicius, Castellanus autē Nicolaus Pilauius: deniq; Castellanus Culmēsis, Ludo
uicus Mortangius creati. Palatinus enim eiusdē loci, qui secundū Episcopos primus est
in senatu Prussico, Gabriel Basenus uiuebat adhûc. Audita est etiā Nurduuuladi noui
Tauricanorū Tartarorum principis, qui Ezigeri patri ante septē menses extincto succes-
serat, legatio, fœdus, & amicitiā paternā cum Cazimiro, eiusq; ditionis hominibus cōfir
mans, & auxilia cōtra quosuis hostes pollicēs. Consultatū deinde de exoluendis stipen-
dijs militū toto Prussico bello meritis, quorū permagnus numerus cū coniugibus, & li-
beris aduenerat. Decisum cū equitibus quidē octonis florenis in singulos annos, cū pedi
tibus uerò quaternis. Quæ summa ad bis centū, & septuaginta millia florenorū perueni-
ebat: eaq; intra duos annos, & semis exolui promissa. Tunc quidem bini modò aurei nu-
merati in militem: quaterni intra mensem promissi. Neq; quicquā operęprecij tunc factū
est per totos septendecim dies, propterea quòd nobilitas pleraq; omnis in Corcinensi, &
Sredensi conuentibus renuerat tributum agrariū in eam rem petitū. Itaq; placuit nouos
conuentus, Coli quidem ad diem sancti Iacobi, Corcini uerò ad diem S. Laurentij, quò
ex Colensi maiores Poloni aduenirent, institui. Aegrè autem milites in eo acquiescebāt,
Vuladislao Damoborio Castellano Naclensi, homine turbulento, & seditioso, in primis
animos eorum sollicitante: qui dudum Slochouiā intercipere adortus, & spe sua frustra-
tus, ex agro arci illi subiecto prædam egerat: milites eius arcis præsidiarios, fide data euo-
catos, perfidè trucidârat: Naclensi territorio pecuniam imperârat: Gnesnensis Ecclesiæ
bona populatus erat: & adulterinum numum cudere instituerat: nec in futurum tempus
quieturus esse uidebatur. Is igitur quamuis clara Topororum familia, patre Inouuladis-
lauiensi palatino ortus, & senator regius esset, tamen sponsores dare iussus de quiescen-
do: cùm non daret, captus, & Petro Samotulio Castellano Posnaniensi, & præfecto ma-
ioris Polonię traditus: Calissiamq; ductus, eius iussu capitali pœna affectus est. Ita unius
supplicio repressa tamē sunt utcunq; latrocinia, quæ iam increbescere cœperāt, ita ut Io-
an. Ressouius canonicus Cracouiensis, & præfectus Corcinēsis Petricouia domū reuer-
tēs, in itinere, direpta, quā secum uehebat, supellectili sua & regia caperetur. Adfuit & Ge
orgij Bohemi legatio, cuius princeps erat Ioan. Hicinius Morauus, fœderis apud Glogo-
uiā icti Cazimirū admonēs, ne procerib. Bohemis, & Vuratislauiensib. perduellibus cō-
tra Georgiū faueret. Conuenerāt enim unū in locū proceres Bohemi nobilissimi quiq;,

Ann. 1467.

Comitia Petricouiæ.

Culmensis palatini in Prussia eminentia.

Vuladislai Damoborij improbitas, et cædes.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

& cum his Budeouicensis, Pelsnensis, & omnium ferè Morauiæ ciuitatum legati: Georgiumq́, si iureiurãdo promissa de religione non præstaret, pro rege deinceps nõ habituros se esse cõstituerant: & in aliquẽ de filijs Cazimiri, utpote de stirpe regũ suorum natis, animis inclinati esse uidebãtur. Itaq́ anteuertẽs eos Georgius, quod fit plerunq́, diligentiùs ut curentur ea, quæ ab uno, quàm quæ à multis curantur, pactorũ conuentorum Cazimirum admonebat. Huic respõsum: A' Cazimiro quidẽ fœdus seruari, & seruatũ esse: à Bohemo uerò id uiolatũ uideri. Satisfieri ab eo de damnis datis, & iniurijs oportere, si deinceps quoq́ fœdus integrũ esse uellet. Ita spes tamẽ aliqua ostensa trepidãti. Nec multò pòst, solutis iam comitijs, adfuêre, & aduersariorũ, hoc est, orthodoxorũ Bohemorũ legati, quorũ Stenco Conopiscius, siue Sternbergius Burggrauius Pragẽsis princeps erat, petẽtes, ut Cazimirus regni Bohemici, quod ipsi, liberisq́ ipsius certa quadã successione deberetur, curã susciperet: neq́ id à scelerato, perfido & hęretico inuasore occupari pateretur. His respõsum: Nihil iam tunc de re tanta statui rectè posse, conuẽtu dimisso. Cauebat nimirũ rex, ne nouo bello implicaretur, pertęsus Prussici ut qui maximè. Nec tamẽ successionis iure se & liberos suos abdicare uolebat: uerũ spectabat, quò fortuna dissidentium Bohemorũ inclinatura esset. Erat enim armis Georgius, & rebelliũ munitiones in Bohemia oppugnabat: & illi Buzeouice insigne secundũ Pragam oppidũ, quinq́ consulibus, qui cũ Georgio sentiebãt, de medio sublatis, sibi adiunxerãt. Et uerò Vuratislauiẽses, quo Georgiũ distinerent, facta è mercenario milite, & urbana multitudine manu, oppida, & munitiones sibi uicinas, quæ in fide illius manebãt, infestabant, Franchesteinũq́ cœperant. Sed uicissim in eo ipso oppido obsessi à Bohemis, & Saxonibus auxiliaribus, oppido per scalas inter tumultũ temerè inter milites coortũ capto, exciderunt. Ac equites quidẽ fuga euaserunt: pedites uerò ad quatuor millia partim cæsi, partim capti. Miserant aũt Georgio Vilelmus Misnensiũ ac Turingorum dux, & Albertus Marchio Brandẽburgensium nõ contemnenda equitum auxilia. Hæc igitur circumspiciebat Cazimirus. Peractis autem comitijs, Petricouia profectus, Nepolomiciã diuertit. Ibi oratores suos respõsum Pontificis Maximi referẽtes audiuit. Nihil ab eo tunc impetratum, præter quod Culmensis Ecclesia amotis Cruciferis in pristinum statũ restituta, & Gnesnensi Archiepiscopo denuò addicta est. Cõfirmatio uerò pacis Prussicæ, & relaxatio interdicti in Prussos regiarum partiũ promulgati, Rudolpho Lauantinẽsi episcopo mandata. Qui ad quintũ Calendas Augusti Vuratislauia Cracouiã adueniens cum Gabriele Veronẽsi Franciscano, hæreseon inquisitore, & Petro Ercleo decano Aquẽsi cubiculario põtificio, recẽs Roma missis, regẽ ad suscipiendũ, & à nefario, & hæretico occupatore uindicãdum regnum Bohemicum exhortabatur: & Põtificis, Imperatoris, Germanorũ, & aliorum Christianorum principum opem, & subsidia promittebat: diplomataq́ põtificia proferebat, quibus ea demũ conditione interdictũ relaxare, & pacẽ Prussicam cõfirmare uidebatur. Et commodum proceres Bohemi, qui Georgio aduersabãtur, miserant, & ipsi ad Cazimirum è cõuentu Iglauiensi Heliam administratorem Lutomysliensis episcopę, orãtes, ut aut ipse regnũ id sine longiore cõperendinatione susciperet, aut aliquẽ de filijs, uel cũ mille equitibus regẽ sibi mitteret. Suis uiribus regnũ se ipsi uindicaturos esse. Ad extremũ tergiuersante Cazimiro, postulabat Rudolphus, ne tamẽ pro fœderato, nec pro rege haberet Georgium, priuatũ regio honore à Põtifice, sed pateretur piam crucis militiã contra eum in ditionib. suis promulgari. Offendit ea legatio regẽ, & proceres Polonos, qui tũc ipsi aderant in cõsilio, propterea quòd pax cũ Cruciferis in dubiũ reuocari, prętextusq́ renouandi belli ipsis præberi uidebatur, propter adiectã in diplomatis conditionẽ. Itaq́ res integra ad consultationem cõuentus Corcinensis, qui tunc instabat, reiecta: cõuentusq́ ipse propter incommoditatem loci, & pestem circumquaq́ sæuientem, Cracouiã translatus: & ad eum maioris Poloniæ proceres propter nouam illã causam euocati, uix ad medium Augusti tandem, nõ omnes tamen, conuenêre. Quindecim ferè diebus consultatum. Ad extremũ placuit gratias agi põtifici, & Bohemis proceribus de oblato regno, quod Cazimiro, liberisq́ eius iure optimo deberetur. Sed acceptare id eũ tunc propter infrequentiã senatus, cuius cõsilijs, & auxilijs usurus esset, rectè nõ posse: differri rem ad alia comitia oportere: curę aũt Regi fore, ut bellũ ciuile inter Bohemos gliscẽs dirimatur: Georgius in uiã redeat, & in potestate sit Põtif. Maximi. Quo minore uerò negocio ea cõfici possint, operępreciũ esse, ut aliquãtisper à publicãdo pontificio decreto, quo Georgius regno priuabatur, & militia crucis abstineatur. Cũ hoc respõso dimissus Rudolphus, Vuratislauiã reuertit. Petro uerò Ercleo Romã reuertẽti adiunctus Ioannes Sẽpinius eques Polonus, qui de cõfirmatione pacis Prussicæ sine conditione rursus ageret. Cui mandatũ & illud est, ut peteret, quò Vincẽtius Culmẽsis episcopus Paulo Varmiẽsi per eos dies peste, seu ueneno, ut creditũ est, extincto, successor daretur: quãuis Nicol. Tungenus canonicus eius Ecclesiæ,

Bohemorum legatio ad Cazimirum.

Bohemici motus.

Vuratislauiensium clades apud Franchesteinum.

Bohemorum procerum legatio.

Comitia Cracouiæ.

Cazimiri responsum.

Vormitha ortus, qui Romæ tunc erat inter scriptores Apostolicarum literarum, ritè à collegio Basilicæ illius electus esset. Sed ne Sempinius quidem quicquã impetrauit. In Bohemiã uerò missi legati, Stanislaus Ostrorogius palatinus Calisiensis, Iacobus Dẽbenius thesaurarius & præfectus Cracouiensis, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. In Prussiã autem ad cõstituendas res, Iacobus Sennenius Vuladislauiẽsis, Vincentius Kelbassa Culmensis episcopi, & Ioannes Coscelecius palatinus Inouuladislauiensis. Qui subortas cũ Cruciferis nonnullas cõtrouersias diremerunt: & quãuis ęgrè, perfecerunt tamen, ut de promissis Magistro à rege quindecim millib. florenorum, duodecim millia ciuitates exoluerent. Rex tribus mensib. exactis Cracouiæ, in Lithuaniã secessit. Iam enim totã ferè Poloniã, Russiam & Masouiã pestis popularis peruaserat. Ibi Nicolao Vilnensi episcopo sub finẽ Septembris defuncto, Ioannẽ Iossouicium Vilnensis ciuis filium, qui tunc erat Lucẽsis episcopus: huic uerò Martinũ Cressouicium gente Gryphium successorẽ destinauit. Nicolao uerò Camecenensi, qui & ipse ad mediũ Octobris peste extinctus erat, Nicolaum Golãbicum gente Gryphiũ: sed cùm is paulò pòst in itinere à latronib. interfectus esset, Nicolaũ Prochnicium gente Cuflium suffecit. Legati regij in Bohemiã profecti, multa agendo & suadẽdo eò rem perduxêre, ut Georgius negaret se quicquã aduersùs Põtificem, & pacta cũ antecessore eius, & cum cõcilio Basileensi cõuenta admisisse: correcturum autẽ, si quid fortè eiusmodi esset. Cõponendarum uerò Bohemicarum rerum arbitrũ Cazimirum nõ recusaret. Cæterùm alterius factionis proceres, conuentu apud Vuratislauiã habito, negârunt, se illũ arbitrum accipere posse incõsulto Pontifice Max. cuius iussu bellum suscepissent, neq́ uerò habendã esse fidem Georgij uerbis atq́ promissis: quin susciperet Cazimirus oblatum, & iure sibi debitum regnũ, aut uerò aliquẽ de filijs, quos tam multos haberet in spem plurium regnorum susceptos, regẽ sibi mitteret. Factæ sunt tamen inter eos, & Georgium quinq́ mensiũ induciæ: sequentis anni, qui fuit 1468. initio nihil memorabile actũ in Polonia, pręter quòd pestem latè grassantẽ annonæ charitas excepit, ex hyberni cœli intemperie, & intempestiuo calore ac siccitate, coorta ingẽti multitudine muriũ: qui horrea depasti, cũ se in agros effudissent, segetes quoq́ hybernas uirescẽtes radicitùs arroserunt. Nihilo tamen minùs primò Vere Cazimirus rex cum uxore Cracouiã è Lithuania reuertit. Ibi cõuenit eum Protasius Olomucens. episcopus: & ad uindicandã Bohemiã, & socia cũ Imperatore Friderico, & Matthia rege Vngarorũ arma cõtra Georgium coniungẽda exhortatus est. Secretò uerò quinq́ modò cõsiliarijs adhibitis, suasit ut rex fœdus cũ utroq́ principe noua affinitate stabiliret, collocatis in matrimoniũ Matthię, & Maximiliano Friderici filio duab. filiabus natu maximis: consultiùs fore, ut per filias certã Vngarici & Bohemici regni hæreditatẽ nomine uxoris suæ adiret, quã ad filios eam peruenturã expectaret, aut uerò armis eã uindicaret. Non recusaturos esse principes illos cũ consiliarijs suis, quin si ipsi liberos nullos relinquerẽt, ad Cazimiri liberos ex pacto secundũ ipsos successio pertineret. Attingebat quidẽ Georgium propinquitate Protasius, & magna fiducia & libertate subindè eũ officij sui admonuerat. Sed cũ plus apud eum ualeret authoritate, siue adeò terrore, minisq́ Rochezana, Protasius cum rectè sentientib. Bohemis sese cõiunxit. Et cùm Cazimirus oblatũ ab eis nõ acciperet: Matthias uerò Vngarorũ rex, quãuis gener & fœderatus Georgij, tamen Põtificis Max. hortatu & authoritate adductus, missa ad eos legatione ultrò id expetiuisset, nõ grauatè susceptus est ab eis. Et fortè is tunc nihil habebat negocij cum Turcis, qui reiecti à Iaize arce, quã recuperare nixi erãt, in Asiam ad subiugãdum Trapezõtinum imperiũ, & cõtra Syros & Aegyptios arma cõuerterant. Quò magis autẽ Matthias res suas cõtra Georgium stabiliret, fœdus cũ Imperatore Friderico percussit, quò eũ sibi successorẽ assentientib. Vngaris designauit. Cumq́ prouidendũ sibi esse existimaret, ne Cazimirus impedimẽto sibi esset, Protasium, nõ inscio, ut credibile est, Friderico submisit, per quẽ uel affinitate Cazimirũ sibi adiungeret. Aliquãtò enim antè uiduus factus erat. Id igitur tunc egit Protasius. Relata re ad cõsilium regiũ, responsum est Protasio, Cazimirũ ius suum ad regnũ Bohemicũ, tam hæreditariũ, quàm delatũ ab ipsis Bohemis, nõ repudiasse: uerũ reiecisse eã consultationẽ ad comitia, quæ instarẽt. Quòd si quis interim id regnũ usurpare uellet, curæ ipsi fore, ne id impunè ferret. Cũ Matthia rege eũ fœdus icere, & affinitatẽ statuere nõ posse, nisi ille iniurias, & damna data Polonis exolueret. Bis ab eius hominib. infestatã esse Scepusiensem orã, quæ in ditione sua esset: Valachiã item, quę in fide & clientela itẽ sua esset, anno superiori ab eo uexatã esse. Cũ hoc respõso Protasius, quãuis splẽdidè donatus à Cazimiro, nõ admodũ lętus in Vngariã, unde uenerat, redijt. Quod aũt de uexatione Valachię memorauimus, ita se res habuit. Tres de principatu, siue palatinatu Valachię aliquãdin certârãt, Stephanus, Petrus, & Berẽdeius: ad extremũ à Stephano reliqui duo eiecti, ad Cazimirũ cõfugerãt. Sed cũ is nihil opis ipsis afferret, atq́

Legatio Polon. ad Bohemos.

Pestis in Polonia.

Georgij regis responsum oratorib. Polon.

Ann. 1468.

Rochezana Georgio formidabilis.

Responsum à Rege Protasio

De Valachiæ dominatu contentio.

adeò Stephanum principē eſſe iuberet, Berendeius in Vngariā profectus, Matthiæ regis
opem implorauit. Qui ſubigendæ Valachiæ occaſionē non amittendā ſibi eſſe ratus, cōpa-
rato exercitu quadraginta milliū hominū, per mōtes atq; ſyluas, Vngariā ac Tranſyluaniā
claudentes, cùm in Valachiā penetraſſet, crudeliter eam ferro & igni uaſtârat. Stephanus
uerò quamuis ipſe quoq; exercitū collegiſſet, auxiliaq; à Polonis accepiſſet, tamen aper-
to Marte hoſtē adoriri non auſus, quod ſe imparē eſſe uiribus eius cerneret, neq; magno-
perè ſuis fideret, inſidijs eum appetebat, donec Matthias in oppido Bania caſtra metatus,
rei benè gerendæ occaſionē ei præbuit. Summiſsis enim hominibus prima noctis uigi-
lia, nihil tale expectātibus Vngaris, oppidum pluribus locis incēdit, ipſeq; ſtatim cū ex-
pedito peditatu affuit, & re inopinata perturbatis, nocturna caligine omnia maiora, &
formidabiliora faciente, colligēdi ſeſe ſpaciū non dedit. Itaq; Vngari ancipiti periculo fer-
ri & incendij cōſtricti, omiſſa defendēdi ſui cura, quà quiſq; poterat, ex oppido ſeſe eijcie-
bāt. Nec ullus planè ab his quidē fugæ, ab illis uerò cædis modus fiebat, quoad in Tran-
ſyluaniam peruentum eſt. Deſiderata tunc eſſe dicuntur Vngarorum ad decem millia.

Matthiæ regis expeditio in Valachiam.

Rex tribus uulneribus acceptis, cū reliquijs diſsipati exercitus, relictis impedimentis, per
ignotos montiū tramites, Valacho quodā duce, euaſit. Vias enim Stephanus ſuccisis ar-
boribus impedierat, & obſederat. Hic tunc belli illius exitus fuit. Miſerat autē Valachus
Cazimiro Regi Vilnā dona de hoſtium ſpolijs uictoriæ ſuæ argumenta: & in poſterum
conſilium & auxilium ab eo petebat. Neq; enim quieſcebat poſt tam inſignē illam cla-
dem Matthias. Verùm quater cētenis millibus aureorū è mulcta Tranſyluanienſium co-
actis, nouum exercitum cōparabat. Sed eum contra Bohemos cōparari Protaſius, neq;
id falsò, aſſeuerabat. Per eos autē dies, quibus is fuit Cracouiæ, regina Elizabetha ſextū
filium nono partu edidit: cui Friderici nomen, Protaſij rogatu inditū eſt. Poſteaquā au-
tem diſceſsit Protaſius, poſtridie aduenit Albertus Coſtca Poſtupicius oratori à Georgio
Bohemo, gratias agens Cazimiro de fide, & cōſtantia in ſeruādo fœdere, ac de ſtudio &
opera nauata recōciliandis Bohemorum animis: pergeret porrò inchoatū opus perfice-
re, quoad durarēt induciæ. Georgium eius arbitrio cuncta permittere. Orabat etiā de re-
cōciliando ipſi pontifice Max. à quo non modò Bohemi, & Matthias rex Vngarorū, ſed
& alij Chriſtiani principes aduerſus eum cōcitabantur. Purgaturū eum eſſe ea, de quibus
inſimularetur, & Cazimiri arbitratu ſatisfacturū: cuius etiā filium aliquē de ſententia Bo-
hemorum procerum ſucceſſorē ſibi, præteritis filijs ſuis deſtinaret, non hæreditario iure,
quod nullū eſſet regni apud liberā gentem, ſed ſingulari quadā omnium Bohemorum in
Cazimirū propenſione, & linguæ cū Polonis cōmunione. Eaq; de re cōſtituenda, & con-
ficienda mitteret Cazimirus legatos ad proxima Bohemorū comitia. Atq; hæc non ſyn-
cerè, neq; ex animo fiebāt, & mandabantur à Georgio: ſed ſumma neceſsitate exprime-
bantur, quo Cazimirū à ſuſcipiendo ab aduerſarijs ſuis oblato regno, & à ſocietate Mat-
thiæ regis retardaret. Iam enim duxerat Matthias exercitū in Morauiam, & ciuitatibus e-
ius oræ pleriſq; omnibus ultrò ſeſe ipſi dedentibus, in Bohemiam infeſta ſigna inferebat.
Nec minùs comiter Georgij legationi reſponſum eſt poſtridie: Cazimirū libenter omnia
Georgij cauſa facere, deinceps q; facturū eſſe, modò ille uerè & bona fide ageret. Rectè
aūt & ex officio ſuo facturos, & ſuis rebus cōſulturos eſſe Georgiū & Bohemos, ſi nō niſi
de filijs Cazimiri regem ſibi ſumant. Cùm hoc reſponſo dimiſſus legatus Georgij. Nec
mora, legati ijdem, qui ſuperiore anno fuerāt, ad componendas res Bohemicas iterū pro-
ficiſci iuſsi ſunt, Dlugoſſo excepto: cui quod rex liberorū ſuorum curam, & inſtitutionē
mandârat, Nicolaus Scopus Oſuencimenſis Caſtellanus ſuffectus eſt. Verùm ij feruente
maximè contra Georgiū bello, quod in Auſtria quidem à Friderico Imperatore depelle-
batur, in Bohemiā uerò à Matthia Vngaro maximis uiribus inferebatur, tentata, ſed reſu-
tata à legatis pōtificijs (nam ad Rudolphū paulò antè Vuratislauiēſem epiſcopum factū
Laurentius Ferrarienſis epiſcopus acceſſerat) pacificatione, caſſo labore fatigati reuerte-
runt. Ad Stephanum uerò in Valachiā miſsi Dobeslaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis,
& Stanislaus Tencinius Ioannis Caſtellani Cracouienſis filius, ut eum pollicitatione, au-
xilij regij cōfirmarent, & locum, tempusq; cū eo conſtituerent, ubi is præſens ſolenne fi-
delitatis iuſiurandū regi daret. Conuenit: Renouatū eſt fœdus cū promiſsione mutuorū
auxiliorū: adiectis his cōditionibus: Ne Valachus, inſciēte & inuito rege cuiquā bellū fa-
ceret: rex uerò ne receptaret hoſtes eius, qui ad palatinatū adſpiraret. Ipſe rex dimiſsis le-
gatis ſub finē Iunij Cracouia profectus, Pruſsis, ut ad ſe accederet, orātibus, Viſliciā diuer-
tit: conuentū minorū Polonorū egit: ſubſidiū ad exoluenda Pruſsica ſtipēdia poſtulauit.
Quod nō abnuebat quidē nobilitas, uerū ſine maiorib. Polonis ſciſcendū ſibi eſſe nō pu-
tauit. Quare placuit binos è ſatrapijs, ſiue palatinatibus legatos ad comitia Petricouiēſia
mitti, qui decernēdi in cōmune cū cęteris Regi moderati tributi poteſtatē haberēt. Atq;
hoc

Matthias rex uulneratus fugit.

Friderici filius Cazimiro natus.

Morauia in poteſtatem Matthiæ regis uenit.

Rudolphus Vuratislauienſis epiſcopus.

Fœdus Polon. cum Stephano Valacho.

hoc tunc primùm fieri cœptum, ſic inoleuit poſterioribus temporibus, ut ſine ijs legatis
ſeu nuncijs terrarum (ſic enim uocantur) nulla comitia legitima haberentur, neq; tributū
decerni, ac ne lex quidem ulla ferri poſſe uideatur: auctusq; eſt, & ſubindè etiamnum au-
getur eorum numerus. Poteſtas uerò eorum ad inſtar Tribunitiæ apud Romanos, uel E-
phororū apud Lacedæmonios eſſe cœpit. Nam tantùm ij noſtra tempeſtate arrogare ſibi
cœperunt, ut nullam rem maiorem iniuſſu ſuo decerni à Rege & ſenatu, aut fieri uellent,
& in ſenatum, atq; adeò in Regem ipſum ius atq; cenſuram grandi ſupercilio ſibi ſume-
rent. Ad extremum creſcente indies inſolentia, de Religione quoq; Chriſtianæ dogmati-
bus, ritibus, ac cæremonijs diſceptare, & nō accipere, ſed ferre leges agreſsi, Sigiſmundi
Auguſti regis, quo regnāte hæc ſcribebamus, diuina & ſupra ætatem ſeſe exerente ſapien-
tia, & authoritate repreſsi tamen ſunt aliquantiſper. Aluerunt autem hāc eorum licentiā,
eoq; magnitudinis ſenſim prouexerant partim Reges ſuperiores multa ipſis indulgen-
do, ſiue inopiæ fiſci ſui releuandæ gratia, ſiue quieti & ocio ſuo cōſulentes: partim poten-
tiores & factioſi nonnulli proceres, certatim eos prænſare & epulis, largitioneq; cor-
rumpere, & quocunq; libuiſſet incitare, & quaſi tibias inflare adorti, idq; ſiue ut gratifica-
rentur, ſiue ut ægrè facerent regibus, ſiue ut potentiā ſuam ſtabilirent, æmulosq; ſuos de-
primerent, aut ulciſcerentur: ſeu deniq; ut per eos ſubornatos, quo iure, qua iniuria quid-
uis perficerēt, quod apertè per ſe ipſi uel aggredi nō auderent, uel efficere nō poſſent. Eſt
quidem ſalutare admodū in republica, eſſe cuſtodes libertatis cōmunis. Cæterùm proui-
dendum eſt etiā atq; etiam, ne quod ad ſalutem comparatum eſt, abuſu uertatur in perni-
ciem. Metuendumq; eſt, ne infinita illa poteſtas, & in licentiam erumpens libertas, non
tam publicam fortaſsis utilitatem ſpectās, quàm priuatæ alicuius unius, uel paucorum li-
bidini, cupiditatibus, uel deniq; auræ populari ſeruiens, & regere magis, quàm Regi ſa-
tagens, proſtrata, & euerſa regia maieſtate, & authoritate ſenatoria, ſummā Reipubl. con-
fuſionem, & barbarā quandam, exitialemq; ἀναρχίαν, ut Græci uocāt, Polonis pariat: aut
certè graui & acerba tyrannide finiatur. Quorum utrumuis, eò quidem propiùs impen-
dēre uidetur, quò iuniores & imperitiores rerum, eoq; audaciores id ad minùs obeundū
legi, ſiue adeò ipſi ſeſe ultrò ingerere cœperunt, cedentibus impudentiæ, & importunita-
ti eorum nātu maioribus, ut quiſq; grauitate, uſu rerū, & ſapientia maximè pollet. Quod
utinā non in conſultando quoq; uſuueniret, ut non id plerunq; obtineat, quod grauiſsi-
mis, aut plurimis duntaxat, ſed quod loquaciſsimis, clamoſiſsimis, & minaciſsimis placu-
it. Sic Romana Reſpublica ampliſsima quondam & florentiſsima, Tribunitijs furoribus
exagitata, primùm in licentiam multitudinis intolerabilem effuſa: deinde ſeditionibus,
ciuilibusq; bellis quaſſata, cùm in paucorum dominatum, ac mox ſub unius tyrannidem
recidiſſet, nobilitate exciſa, ſenatus authoritate ſublata, oppreſſa omnium libertate, omni
calamitate foris, domiq; afflicta, ad extremum barbarorum inundatione à fundamentis
euerſa, corruit. Sed nos à diuerticulo ad inſtitutum curſum reuertamur. Conuentu Viſ-
licienſi dimiſſo, Rex Colum profectus, maiorem quoq; Polonorum cōuentum egit. Ve-
rùm nihilò magis ibi profecit. Reiecta res ad alium conuentum, eodem loco ad uiceſimā
diem Septembris inſtituendum. Itaq; Rex cœptum iter per Pomeraniam peragens, ad
tertium Idus Auguſti Gdanum ingreſſus, magno populi obuiam ſeſe effundentis ſtu-
dio & lætitia exceptus eſt: & lautè atq; honorificè habitus, quoad ibi manſit per totos fe-
rè triginta dies. Et purgârant iam ipſi Gdanenſes literis atq; nuncijs crimen, cuius apud
eum ab Henrico Plauenio Vilnam profecto inſimulati erant, quaſi ad Burgundionum
Ducem deficere ſtatuiſſent. Inſtituto autem ea in urbe, ac deinde Mariæburgi conuentu
Pruſſorum, ciuitatibus egeſtatem cauſificantibus, uix eò rem perduxit, ut in octo annos
tributum, quod Ciſam uocant, ſciſceretur. Ac de eo quidem, quod in primarijs tribus ci-
uitatibus colligeretur, primis quatuor annis, quarta pars illis ipſis ciuitatibus, reliquæ ue-
rò tres Regi in ſtipendia militum cederent. Deinceps uerò ciuitates illæ tres, quicquid a-
pud quamq; redactum eſſet, ſibi haberent: aliundè autem quicquid proueniret, Regi an-
numeraretur. Sed Gdanenſes præterea quinq; millia florenorum de regio prouentu de-
trahere permiſsi, quæ tunc Regi mutua dederāt: triginta quoq; millia eis remiſſa ſunt, quæ
anniuerſarijs penſionibus per quindecim illos annos nō ſoluerant. Ipſi uerò contra Gda-
nenſe, Derſauienſe, & Puſcenſe territoria, quæ oppignerata tenebāt, Regi condonârunt.
Miſit autem inde Rex legatos ad intercipiendum bellum inter Fridericum Marchionem
Brandenburgenſem, & Pomeranorū ducem Henricum paulò ante exortū. Henricus e-
nim cū ei Fridericus auxilijs Miſnenſis, Mechelburgēſis, & Brunſuicēſis ducū, & Archi-
epiſcopi Magdeburgēſis, adiutus grauis eſſet, oratores primū, deinde uxorē ad Regē mi-
ſerat, opē eius implorās, & ſubiectionē ſuam cū ſuis omnibus ipſi deferēs, ſi fœdus eū nō
moueret. Fortè dimiſerat exercitū Marchio, cū ad eū legati regis uenēre. Itaq; facilè indu-
cias in-

Nunciorum nimia poteſtas.

Romana reſp. tribunitijs furorib. euerſa.

Gdanēſium ſtudium, & liberalitas erga regem.

Pruſsi tributū in octo annos ſcixerunt.

Regis & Gdanēſium mutuæ donationes.

Cruciferi primarij ad Regẽ ueniunt.

cias inter disſidentes cõfecerunt, illiq; Cazimirum Regẽ arbitrum cõtrouerſię ſuæ ſumpſerũt. Marięburgũ deinde ſe Rex contulit, Henricum Plauenium Magiſtri uices gerentẽ cum Marſchalco & aliquot cõmendatoribus Cruciferorũ ad ſe uenientes benignè accepit: quę poſtulabãt pleraq; omnia conceſsit: Nideburgum oppidum, quod ad eã diem retinuerat, ex pacto reddidit: anniuerſarios cõuentus cum Cruciferis Elbingæ agendos, quibus duodeni utrinq; delecti uiri controuerſias ultrò, citroq; ſuborientes diſceptarent ac deciderent, conſtituit: de nõ acceptando regno Bohemorum, ſi abſq; bello id adipiſci nõ poſſet, conſilium ab eis accepit: deniq; ad maturãdum noui magiſtri electionem eos hortatus, quinq; millibus florenorum donatos dimiſit. Deinde magiſtratus in comitijs regni dudũ creatos ſtabiliuit, alioſq; inſuper adiecit: tres regundorum finium præſides, quos Succamerarios uocãt, qui & ipſi locum & ſententiæ dictionẽ in ſenatu habent. Iudicia quoq; nobilitatis cõſtituit, creatis ſex iudicib. totidẽ territoriorum, nimirũ Culmenſis, Marięburgenſis, Derſauienſis, Succenſis, Slochouienſis, atq; Gdanenſis. Itaq; cõſtitutis rebus Pruſsicis Mariæburgo diſcedens, per Culmenſem oram ac Toruniã, Petricouiã cõtendit, quò ad nonã diem Octob. comitia edixerat. Per eos autem dies, quibus Gdani & Mariæburgi cõmoratus eſt, cometes inter Orientem ſolem, & Septentrionem 15 diebus apparuit. Quo extincto, ſtatim alter illuſtrior etiã totidem diebus ad Occaſum uiſus eſt, inſignium malorum mortalibus impendẽtium prodigia. Et ſanè permultum ſanguinis humani hoc anno profuſum eſt in inferiore Germania, cùm Carolus dux Burgundionum Leodienſes, qui dominum ſuum epiſcopum Caroli ſororis filium cœperãt, & in uincula coniecerãt, expugnaſſet, amiſsiſq; in oppugnatione quadraginta millib. hominum, urbem eam penitùs excidiſſet, & ſolo æquaſſet. Plurimis autem in locis maximæ inundationes aquarum permagnã annonæ charitatẽ effecerunt. Comitijs inſtitutis Petricouiæ, primũ omnium de Vuladislao Damoborio ab uxore & propinquis eius, qui cõplures erãt in ſenatu regio, actũ. Quærebantur eũ per iniuriã indicta cauſa cæſum eſſe, eiuſq; facti inuidia omnis, rege aſſeuerãte iniuſſu ſuo cæſum, in Petrum Samotuliũ abſentem conferebatur. Data enim opera ob eã ipſam is nõ uenerat. Itaq; citari ad futura comitia iuſſus eſt. Ita tunc turba cõquieuit. Introductus deinde in ſenatum Balthaſar canonicus Vuratislauienſis à Rudolpho epiſcopo & legato põtificio miſſus oratum, ut Rex interdictum cõtra Georgium Bohemũ, & crucis militiã promulgari in ditionib. ſuis pateretur. Hunc ſubſecutus eſt Georgij legatus, iuſtã illius contra rebelles cauſam defenſans, & quã ſubmiſsè is Pontifici Max. ſeſe exhiberet, quamq; libenter deſiderio, conſilioq; Cazimiri in faciendis inducijs obſecundaſſet, cõmemorans. Ex eo longè deteriore loco res illius eſſe cœpiſſe. Orare, ne Cazimirus amicum, eiuſdemq; cum ſuis Polonis linguæ Regnũ, diripi & euerti ſineret: ſed magis ferret opem, Põtificemq; Georgio recõliaret. Vtriq; reſponſum: Regem oratores ad Põtificem de rebus illis miſſurum eſſe, eiſq; mandaturum, ut ad Rudolphum Vuratislauiam, ac deinde in Bohemiam diuerterunt, & utriq; ſententiam eius renunciarent. Inſtauratum eſt etiã ibi iudicium inter Regem & Conradum ducem Maſouiorum natu maximum, & amitã eius Catharinam, quæ cum Michaluſcone nupta fuerat, apud recuperatores, ſiue iudices à rege editos, Pruſsici belli intuitu eò uſq; dilatũ, adiudicataq; ſunt Regi Sochaſſouienſe, Vyskicẽſe, Viznenſe, Plonenſe, Plocenſe, & Zauuerenſe territoria. Tractatum item de ſubſidio publicè in Pruſsia ſtipendia cõferendo. Sed nuncijs nobilitatis negantibus mandata ea de re ſe habere, nouos rurſus conuentus Coli & Corcini menſe Decẽbri inſtitui placuit. Ibi demũ ægrè perfectum eſt, ut Iugerale tributum duodenũm groſſorum ſciſceretur: cuius dimidiũ agricola, tantundẽ dominus eius ſolueret. Laborabatur enim paſsim magna inopia & charitate annonę propter anni intemperiem. Perpauci tamen fuère de nobilitate, qui oneris illius partẽ cum ſuis hominibus ſuſtineret. In ſequenti anno Cazimirus rex ſub finẽ Ianuarij Cracouia diſcedẽs in Ruſsiã contendit, menſemq; unũ & ſemis Leopoli exegit, Stephanũ Valachiæ palatinũ expectãs, ut ab eo fidelitatis iuramentũ ex conſtituto acciperet. Verũ ille cũ alia multa, tũ Turcicæ & Vngaricæ incurſionis metũ cauſificatus, re uera autẽ falsò nonnullorũ regiorũ conſiliariorũ indicio, ne à rege caperetur, deterritus tũc nõ uenit: iuſiurandũ tamẽ Ioanni Muziloni palatino Podolię, & Spitconi Iaroslauio ſuccamerario Premisliẽſi, legatis regijs ad ſe miſsis dedit, recepitq; poſtea ſe Camenecia, uel Colomeiã, uel Sniatinũ ad regẽ uenturũ eſſe, modò ut duob. mẽſibus, antè de tẽpore certior fieret. Adfuit aũt Mengligeris noui Tartarorũ principis, qui Nurdulabo, ſeu Nurduuulabo maiori natu fratri à ſuis eiecto ſucceſſerat, legatio, fœdus, & amicitiã, & auxilia cõtra quoſuis hoſtes regi deferẽs. His de more cũ donis & gratulatione dimiſsis, cõſtitutiſq; pro tempore rebus Ruſsicis, rex ad finem Aprilis Cracouiã rediit: ſtipendiorũ Pruſsicorum partẽ ex pacto diſſoluit: legationem procerum Bohemorum, Morauorum, ac Sileſiorum cum Eccleſia catholica

Iudices nobilitatis in Pruſsia

Charitas annonæ.

Georgij regis legatio ad Cazimirum.

Maſouia Regi adiudicata.

Stephanus palatinus Moldauiæ iurat in uerba regis Poloni.

Cruce ſignati contra Bohemos.

contra Georgium ſentientiũ, cuius princeps erat Ioannes Zaiecius, audiuit. Erat iam grauis Georgio Matthias rex Vngarorum, in Morauia habens exercitum. Cui Bauarorum dux Otto ualida cruce ſingnatorum millitum auxilia adduxerat è Germania. Itaq; poſtulante Georgio, de pace inter eos agi cœperat: & fortaſsis ea conueniſſet ſine arbitris apud uillam Oroſiciam prope Olomuciam congreſſos, nec quicquam intercedentibus oratoribus Polonis, quos Romam & in Bohemiam miſſos eſſe ſuprà memorauimus, niſi legati põtificij & proceres Vngari atq; Bohemi pio zelo incitati, Matthiam auertiſſent. Induciæ modò ad finem anĩ illius inter reges factæ. Nec mora, Matthias Bohemorum regem ſe renunciari Olomuciæ paſſus eſt: profectuſq; in Sileſiam ac Luzaciam, fidelitatis iuſiurandum à ducibus & ciuitatib. partim ultrò oblatum, partim terrore expreſſum, accepit. Hoc igitur factum ſuum Bohemi proceres Cazimiro tunc excuſabant, cunctatione eius et neceſsitate adactos id ſe feciſſe: ſimulq; rogabant, ut Rex rectè de religione ſentiens, ſibi potius faueret idem ſentiẽtibus, quàm Georgio hæretico. Vtiliorem ipſi Poloniſq; amicum fore Matthiam, ꝙ illum perfidum. Ad hanc legationẽ nihil tunc aliud reſponſum eſt, ꝙ Cazimirum relata re per primam occaſionẽ ad ampliſsimũ conſilium, cuius copiã tunc non haberet, Bohemis reſponſurum eſſe. Neq; enim placebat regi in utramuis partem tũc ſententiã ſuam aperire. Non diſsimulauit is tamen lætitiam, cum ei renunciatum eſſet, filium ſuum natu maximũ ingenti fauore acclamatione Bohemorum, qui cum Georgio ſentiebant, ſucceſſorem Georgio deſtinatum eſſe, oratoribus ſuis Stanislao Brezio, & Gregorio Lubrantio, quos ad eum de conditionibus induciarum cum Matthia factarum ſciſcitatum miſerat, ipſoq; Georgio cum tribus filijs pręſentibus, nec reclamantibus. Quod ne Zaiecio quidem principi legationis Bohemicæ auditu iucundum accidit. Fauebat enim Cazimiri liberis, ſuabebatq; ei, ut ſi ipſi Praga & Carloſteinum mox à Georgio traderet, acceptaret oblatam conditionem. Fieri enim poſſe, ut cum Matthia æquis conditionibus tranſigeret. Dimiſſa legatione Bohemica, Rex in Lithuaniam cum uxore iter habuit, Radomiæq; de ratione depellendi belli, ſi quod fortè ſibi à rege Vngarorum inferretur, cum conſiliarijs, frequentes eò conuenerant, conſultauit. Ibi eum conſecuta eſt legatio Georgij & Bohemorum, qui in partibus eius erant. Recenſebat autem ea, quicquid per illud tempus cum Matthia rege actum eſſet, & ad Cazimiri legationes reſponſa referebat. Deinde Vvladislao regio filio natu maximo, regnum ſecundum Georgiũ deferebat, his conditionibus: ut id Georgius quoad uiueret, retineret, Cazimirus eum in gratiã põtificis maximi reponeret, & contra quoſuis hoſtes tueretur: uxori eius bona dotalia, filijs principatus, procerib. magiſtratus & honores attributi ut ſalui eſſent: Ludimilã Georgij filiã Vvladislaus uxorem duceret. Quibus de rebus cum ad conſilium relatũ eſſet, uariabant ſententiæ Senatorũ. Plures tñ erant, qui regnũ armis & ſanguine parandum, ſocietatemq; & affinitatem hominis hęretici non probarent. Cuius ſentẽtiæ principes erant epiſcopi: quibus etiam ſacrorum interdicto uti placuit propter legatos hæreticos præſentes: uerùm de hac ſententia contentione aliorũ facilè ſe deduci paſsi ſunt. In quo conſtantius fuit collegium baſilicæ Cracouienſis, cum ijdem oratores redeuntes Cracouiã diuertiſſent. Tota enim urbe à ſacris ceſſatum eſt, quoad Bohemi diſceſſerũt. Viſum eſt deinde ſenatui, cum Rege denuò legatos mittere in Bohemiam de conditionibus ſuſcipiendi regni. Ioannes Tarnouius Voinicienſis, & Stanislaus Vãtropca Sandecẽſis Caſtellani ire iuſsi. Ad cõtrouerſias uerò cũ Vngaris diſceptãdas & cõponẽdas deſignati: Ioãnes epiſcopus Cracouiẽſis, Ioãnes Tencinius caſtellanus Cracouiẽſis, Derslaus Rithuianius Sendomiriẽſis, Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini, & Ioannes Dlugoſſus Canonicus Cracouienſis, bis caſſo labore defatigati ſunt, non uenientib. Vngaris. In Pruſsiam uerò Iacobus Sennenius Vvladislauienſis, & Vincentius Kelbaſſa Culmenſis epiſcopi, & Petrus Duninus Succamerarius Sendomirienſis delegati ad res conſtituendas, et cõponendas controuerſias, ne qua Cruciferis noui belli anſa relinqueretur. Dicebantur enim à Friderico Imperatore & Matthia Rege clàm ad res nouãdas incitari. Cõtendit ſanè Fridericus ſiue in gratiam Matthiæ, ſiue aliqua alia de cauſa, tum per literas atq; oratores, tum per ſe ipſe Romã profectus, ne pontifex Max. pacẽ inter Polonos & Cruciferos Toruniæ compoſitã ap,probaret. Matthias uerò ſatagebat Cazimirũ quauis ratione à Bohemicis rebus auertere, cũ ipſe minus ſecundo rerũ ſucceſſu cõtra Georgiũ tunc uteretur, poſt captũ per proditionẽ Victorinum eius filium. Erat enim ab Hẽrico capti fratre inſigni clade in Morauia profligatus: & plerorumq; Bohemorũ animos à ſe abalienarat: nõnulli etiam ex ijs qui cum eo ſentiebant, extincti erant. Et uerò Stephani Valachorũ palatini geminata excurſione in

Vvladislaus Cazimiri filius rex Bohemorum deſignatus.

Conditiones oblatæ à Bohemis regni Vvladislao.

Legati ad conuentum cum Vngaris.

Stephani Valachi excurſiones proſperæ in Tranſyluaniam.

Transyluaniã nõ modò ignominiã & calamitatẽ,sed cladẽ quoq; duplicẽ acceperat.Cazi
mirus ita cõstitutis reb. Polonicis Radomiæ, ꝑ Volyniã & Luscũ in Lithuaniã cœptũ iter

Tartari Zauolgenses Lithuaniam,Podoliã, & Valachiam populantur.

peregit,& apud Grodnũ cũ Lithuanis cõuentũ egit.Per quos dies Tartari Zauolgenses,
hoc est,qui ultra Volgã siue Rha fluuiũ habitant, Maniaco duce cũ Borysthenẽ trãsmisis-
sent,trib.agminib.factis in Lithuaniã,Podoliã,et Valachiã sese infuderũt.Ac in Lithuania
quidẽ siue Podolia Lithuanicæ ditionis,& Volynia oẽm oram circũ Cremeneciã, Zitho-
miriã,Cusminios,Zudouiã,& Vvladimiriã impunè depopulati,ad decẽ millia hominum
abegerunt,Lithuanis propter paucitatẽ resistere nõ ausis.Præmonuerat quidem Regẽ de
aduentu eorũ Menligeres dux Tauricanus amicus & fœderatus:uerùm pauci tñ Lithua-
ni quãuis iubente Rege,accurrerãt.In Podolia Polonicæ ditionis nihil ferè incõmodi ac-
ceptũ retrocedentib.Tartaris,cũ ad Trebouuliã iustus Polonorũ & Russorũ exercitus,Ra
phaële Iaroslauio Leopoliensi, & Paulo Iasenio Belsensi & Chelmensi præfectis ducibus

Tartari ter à Stephano in Valachia profligati.

præstò esset. In Valachia uerò ter,opportunitate locorũ utentib.Valachis cũ Stephano pa
latino,profligati Tartari retrocesserunt, filio ducis amisso. Quẽ captũ cùm à patre minaci
legatione repeteretur,Stephanus præsentib.centũ legatis dissecari,& mox ipsos quoq; le-
gatos palis suffigi iussit,uno excepto,quẽ truncato naso & aurib. nunciũ rei gestæ ad Ma
niacum remisit. Ad comitia deinde Petricouiensia ad initiũ mensis Octobris edicta Rex
profectus,iuri dicundo & legationib.exterorũ principũ audiendis ac dimittẽdis uacauit.
Auditi primùm Iacobus Dembenius & Paulus Glouinius,cõmodùm à Pontifice Maxi-
mo reuersi,expectationi hominũ,literis suis ex itinere scriptis,quasi omnia rectè confecis-
sent,de se cõcitatę nõ responderũt.Nam neq; pacẽ Prusicã pontifex cõfirmauit,neq; Vin
centium Kelbassam Varmiensem episcopũ esse iussit. Quin etiã quęstus est de Zazimiro,
ꝙ hęreticis fauere uideretur,eo ꝙ neq; interdictũ,neq; crucis militiã cõtra eos in ditionib.
suis ꝓmulgari pateret.De regno uerò Bohemico,cũ Matthiæ Regis legati sese opposuis-
sent,legatũ põtifex missurũ se esse dixit,qui causam utriusq; diligenter cognosceret. Intro-

Legatio Bohemorum.

ducti deinde Bohemi oratores Georgianæ factionis, superiùs expositas cõditiones iterũ
occinentes.Quib. responsum est:Regẽ nihil nisi de sententia Pontificis Maximi de regno
Bohemico statuere uelle,cuius legatũ indies operiretur. Post hos auditi quinq; legati Fri-
derici Marchionis Brandenburgẽsis,quorũ princeps erat Fridericus episcopus Lubussen
sis:& Henrici Stolpensiũ ducis unus,uerùm catus & uafer.Contendebant illi,Stolpensiũ
duces Marchionibus Brandeburgensibus esse obnoxios,& ut uulgò loquuntur,uasallos
seu feudatarios,proferebantq; Imperatoria diplomata,quibus id confirmabat: Ex aduer-
so negabat hîc,cuiquã esse aut fuisse obnoxios, exceptis Polonorũ regib.Poloniæ namq;

Cazimirus arbiter controuersiæ.

fuisse partẽ uniuersam Pomeraniã.Eius aũt cõtrouersię principes illi Cazimirũ regẽ arbi-
trum sumpserant.Verùm is audita causa,in aliud tẽpus arbitriũ distulit,difficultatẽ & per-
plexitatẽ causatus.Doctorib.uerò Academiæ Cracouiensis mandauit, ut eam diligenter
examinarent,iudiciumq; suũ explicarẽt. Videt aũt magis offensionẽ utriusq; uitasse,eoq;
Sciboriũ Chelmiũ iudicẽ tractus Posnaniẽsis ad eos allegauit,qui uel amicè dissidiũ illud
cõponeret,uel inducijs bellũ inter eos gliscens interciperet. Voluit etiã tunc Marchio Ca-
zimiri filiã filio suo ex altera uxore nato per eosdẽ oratores uxorẽ accipere. Nec is abnuit,
sed negociũ id in aliud tẽpus reiecit.Sub finẽ uerò comitiorũ,quæ in quadragesimũ diem

Comitia 40. dierum.

extracta erant, aduenit Henricus Plauenius Magister Cruciferorum Prusicorum recens
creatus,cum duobus Cõmendatoribus,& iusiurandum fidelitatis Regi solenni ceremo-
nia dedit, proximusq; Regi ad læuã assedit. Honoratusq; à Rege peramplis muneribus,
cum in Prusiã redijsset, paucis diebus apoplexia extinctus est. Postremò designati in se-
natu legati ad externos principes. Ad Fridericum quidem Imperatorem,Stanislaus Vis-
licius:in Bohemiam, Stanislaus Vantropoca Sandecensis, & Nicolaus Scopus Osuien-
cimensis Castellani:in Vngariam ad proceres, Ioannes Vantopca canonicus Cracouien-
sis:in Valachiam, Ioannes Rithuianius Marsalcus regni:ad Tartarorum uerò principem
Zborouius. Peractis comitij initio Decembris, Rex cum Regina in Lithuaniam profe-
ctus est. Per id tempus, concretis glacie fluminibus & paludibus, Turcæ Vngarorum &
Slauorum fines,usq; ad Ciliam atrociter depopulati sunt,neq; Vngaro rege, neq; Impera-

1470.ann.

tore sua defendentibus.Primis autem diebus anni sequentis,nempe 1470. Cazimirus ea-
dem illa hyemis cõmoditate usus,Ploscũ,Vitepscum,& Smolenscum,quæ loca totos sex-

Legatio pontificis ad Cazimirum regem.

decim annos non uiserat, plerisq; Lithuanis proceribus comitantibus adijt: constitutisq;
rebus Lithuanicis,primo uere in Poloniam reuertit: & Corcini Alexandrũ Foroliuiẽsem
episcopum legatum pontificium se ueniẽtem audiuit.Excusabat aũt is pontificem, quòd
Bohemiam

Bohemiam Cazimiro attribuere nõ posset, propter Matthiam Vngarum, cuius insignia
extarent merita in sedem apostolicam, & rempublicam Christianam,arcendis Turcis,&
oppugnandis hæreticis.Ei ius quæsitum auferri non oportere:sed iungeret cum eo Cazi-
mirus affinitatem filiæ matrimonio,pariterq; contra Georgium hæreticum & hostem ec-
clesiæ arma sumeret.Addebat etiam,habere se in mandatis, ut ad Matthiam quoq; adiret,

Friderici Imperatoris legatio ad Cazimirum.

si quid cõmodare Cazimiri rationibus posse uideretur.Venit eòdem legatus Imperatoris
Friderici,Raphaël Lescinius, eques Polonus: uerùm complures annos in ministerio Im-
peratoris uersatus,eiq; inter paucos charus.Homo nauus & magni animi, qui parui fece-
rat difficultatẽ itineris,pericula,& insidias à Matthia rege comparatas: quarũ ergò Theu-
toni legationem illam defugerãt.Is igitur commemorata Friderici in Matthiam singulari,
& penè paterna beneuolentia, cõpluribusq; officijs & beneficijs, inter quæ & illud erat,
quòd eius opera & commendatione, cum nonnulla Cazimiri suggillatione coniuncta,
pontifex Matthiæ regnum Bohemorũ detulisset,de ingratitudine & superbia questus est,
quòd is,dum Fridericus ab est,Italiã obiens,Baũkircherũ,& quosdã alios Austrios, ad re-
bellionem & infestandã Austriam cõcitarat,eosq; in fidem ac defensionẽ suam susceperat.
Proinde nihil cõmune deinceps Imperatorẽ cum eo habere uelle: monere aũt Cazimirũ,
ut & ipse ab eo sibi caueret,utpote uafro homine,fraudulento,& cupido. Porrò qua de re
Cazimirus Stanislaũ Visliciũ oratorẽ ad Fridericũ misisset, hoc est,de fœdere et amicitia,
ipsum quoq; Fridericũ idem cupere:quin etiã ad affinitatẽ cum eo iungendã propendere.
Mitteret igit Cazimirus his de reb.ad ipsum oratores cum luculento mandato. Iucunda

Legatio Cazimiri ad Fridericum Imperatorem.

fuit ea legatio regi.Nec mora,Derslaus Rithuianius Sendomiriẽsis, & Stanislaus Ostro-
rogius Calissiensis palatini ad Fridericũ proficisci iussi,ut accipienda Vvladislao regis fi-
lio Kunegundi filia Friderici uxore,dandaq; uicissim ipsi,aut certe filio ipsius Maximilia-
no una de regijs filiabus,affinitatẽ ultro,citroq; & fœdus contra Matthiã iungerent:ꝗ fœ-
dere disertè cautũ esset,ut Fridericus adiuuaret Cazimiri liberos, in consequendis Vnga-
rorũ & Bohemorũ regnis. Verùm ij fœdus modò reportarunt. Quod tñ Rex cum senatu
non ꝓbauit,ꝓpterea ꝙ in eo Fridericus se Regẽ Vngariæ scripserat.Cautũ autẽ erat, ne u-
terq; ad alterius regna ac dominatus aspiraret.Quę res regiorũ liberorum iuri derogatura
esse uidebat.Reportarũt etiã promissionem.Imperatoris,de exoluẽda tertia parte dotis,ꝗ

Legatio Cazimiri ad Georgium & Bohemos.

Elizabethæ Cazimiri uxori ex Austria debebat. Ad Georgiũ item missi, Iacobus Dẽbe-
nius Cãcellarius regni,& Stanislaus Sidlouecius Castellanus Zarnouiẽsis,postulaturi,ut
is Vvladislao Cazimiri filio uiuens regnũ traderet.Iussi etiã ijdem cũ procerib. Bohemis,
Matthiæ partes sequentibus, agere de reconciliatione, cũ Georgij partes meliore loco iã
essent tunc.Habebat enim is nõ contẽnendũ exercitũ,& Gradisci diuturnã obsidionẽ sol-
uerat,in Tirnauiẽsem agrũ Vngariæ uicissim excurrerat, Matthiã cum equitatu Bohemiã
circũ Kuthuos mõtes uexantẽ,raptim sese nõ sine ignominia & incõmodo recipere com-
pulerat:& uerò Silesiã præsidijs uacuã, quippe ꝗ diuturno bello iam exhausta esset, longe
lateq; infestabat,ita ut Silesiorũ duces atq; ciuitates uastationẽ agrorũ suorũ magno redi-
mere cogerentur: & Matthiæ denunciarent, se rebus suis aliter ꝓspicere oportere, ni ille
sibi maturè opẽ ferret.Vndecim aũt septimanis Corcini cõmoratus Cazimirus,relicto ibi
legato põtificio,in Prusiã cum iusto propè exercitu triũ milliũ hominũ contẽdit,ut à Ste-

Valachorum Moldaui atq; Transalpini bellum.

phano Moldauo promissum iusiurandũ exigeret. Verùm is bellũ cũ Radulone Transal-
pinæ Valachię palatino causificatus,nõ uenit:sed missis oratorib.atq; literis suo & proce-
rũ suorũ signis signatis,ad Calendas Maias ãni sequẽtis uenturũ se esse ꝓmittebat.Interim
aũt ut Rex bellũ suũ cũ Radulone interciperet orabat. Quæ quidẽ res fuit curę Cazimiro,
uerẽti ne Radulo implorato Turcarũ auxilio,mali aliquid Moldauię cõciliaret. De aduen
tu quoq; Stephani constitutũ,ut sine omni excusatione adesset intra sextũ mensem ex quo
à Rege acciret.His ita actis,Corcinũ Rex redijt,& minorũ Polonorũ conuentũ egit. Inde
Petricouiã ad comitia ad uicesimãoctauã diem Octobris edicta,ire perrexit. Ibi cum sub-
sidium ad exoluenda stipendia poposcisset, qđ erat caput comitiorũ, obiecta est maiorũ
Polonorũ infrequentia, & Russorũ petitio, ut sibi contra Tartarorũ incursionẽ prospice-

Priuilegia Polo. à Cazimiro confirmata.

retur: deniq; ꝙ ad eam diem Rex iura regni & prærogatiuas ordinum à maiorib.suis da-
tas,diplomate suo nõ confirmasset.Recusabat enim id Rex, seu uerius tergiuersabatur,in
gratiã Lithuanorũ,ne recuperare ab ijs,ꝗ detracta de Polonorũ regno possidebant,coge-
ret.Eò namq; spectabat illa diplomatis exactio, & hoc erat eius caput potissimũ. Verùm
ubi ille diploma quod ꝑscebatur,consignatũ exhibuit,siue adeò promisit,colonis quidẽ
duodenûm grossorũ in iugera,oppidanis autẽ in domos ꝓ portione tributũ impositũ est.

Cruciferorum magister Henricus Richtẽbergius iurat in uerba regis Poloniæ.

Nouus deinde Magister Prussicorum Cruciferorum Henricus Richtembergius, Henri-
co Plauenio repentina morte extincto apud Mõtem regium suffectus, Petricouiam cum
uenisset, in senatum introductus, in uerba Regis iurauit. Cum Varsauiensibus etiam du-
cibus, tractatum de Plocensi, Rauensi, & Gostiniensi dominatu. Ac Plocensis quidem eis
concedebatur, si à Rege eũ iure clientelę, siue feudi, ut uocant, acciperent, & uiginti mil-
lia florenorum, quæ Conrado Olesnicẽsium duci Rex numerarat, renumerarent. Sed cum
ij conditiones hasce non acciperent, in alia comitia res dilata est. Datum etiam est respon-
sum legato pontificio, petitumq;, ne pontifex priorem de regno Bohemico sentẽtiam, qua
id Cazimiri liberis iure successionis legitimæ detulerat, mutaret: neu quid deniq; præci-
pitanter ageret, donec Regij legati cum nouis mandatis ad eum uenirent. Iussiq; eò profi-
cisci Michaël Abbas Lyssecensis siue Caluimontanus, et Iacobus Dẽbenius Cancellarius
regni & præfectus Cracouiensis. His mandatũ, ut confirmationẽ pacis Prussicæ, & regnũ

Ad Georgium regem.

Bohemicũ Vvladislao regis filio iterũ atq; iterũ peterent. Ad Georgium ex itinere diuer-
terent, eumq; cum suis hortarentur, ut resipisceret ab hæresi, & in potestate pontificis esse
uellet, ac de regni sui successore staret promissis. Videbatur enim is mutata sententia, Mat-
thiæ id destinare. In Prussiam uerò missi, Iacobus Vvladislauiensis episcopus, Stanislaus
Ostrorogius Calissiẽsis, et Ioannes Coscelecius Inouuladislauiẽsis palatini, exortas con-
trouersias disceptarũt. Solutis comitijs, Rex cum regina Posnaniã, uoti à Regina nuncu-
pati, apud ædẽ Corporis Christi exoluendi causa, iter fecit. Inde Colũ, pfectus ad cõuentũ
maiorũ Polonorũ, ut Tributũ agrariũ & ipsi sciscerent, pfecit. Inde porrò Radomiã se con-
tulit, et ad finẽ añi ibi substitit. Initio uerò noui anni in Lithuaniã cum Regina de more se-

1447. ann.

cessit. Vbi solito diutius immoratus est, rebus cõponendis uacans. Nam & Liuones, Ma-
gistro suo uita functo, sexdecim Lithuanorũ pagos diripuerant, & apud Kiouienses post
mortẽ Simonis Olelcouitij ducis, non satis quietæ res erãt. Etsi enim reliquerat Simon fi-
liũ & filiã, eosq; paruulos moriẽs Regi p nuncios cõmendarat, cũ ei equũ & arcũ, quibus
contra Tartaros bella p ipso gerens usus erat, dono misisset: Rex tñ Lithuanorum suasu in
formã prouinciæ Kiouiã redegit, et Martinũ Gastoudũ Lithuanũ Kiouiensibus, prefectũ,
siue palatinum dedit. At illi indignũ ducentes, parêre homini neq; illustri, neq; consentiẽti
secũ de religione, & Lithuano, q gens tributaria maiorib. suis fuisset, Gastoudũ aduenien-
tem bis non recipiebant: à Rege aũt petebant, ut Michaëlem Simonis fratrẽ, q Nouogro-
densib. tunc Regis nomine præerat, aut aliquẽ duntaxat Græcæ sectæ, deniq; uel de filijs
suis aliquẽ sibi præficeret. Ad extremũ tñ cum Regẽ à proposito nõ dimouerent, Gastou-

Liuones pacẽ petunt à Cazimiro.

dũ acceperũt. Liuones uerò creato nouo magistro, Lithuanis missa ad regẽ legatione sa-
tisfecerũt, paceq; instaurarunt. His ita peractis, Cazimirus reditũ in Poloniã maturauit, ut
liberorũ suorũ reb. in Bohemia consuleret. Varij namq; sensus animorũ et motus in Bohe-
mis tunc erãt. Nam Silesij duces, Polonis finitimi, bello ciuili inter se decertabant. Cæteri
uerò, cùm ob reprobã monetã & sæuitiã, tum quòd à Georgij exercitu impunè uexaban-
tur, Matthiam odisse cœperant. Bohemi uerò alterius factionis, grandibus promissis &
muneribus à Matthia inescati, diuturniq; belli pertæsi, in eum propendebant, celeriorem
finem belli, facilioremq; indulgentiã pontificis maximi per eum sperantes, q; si regis Po-

Georgij regis inconstantia.

loni filium regem accepissent. Quin & Georgius ipse Matthiam successorem iam non ab-
nuere uidebatur, quòd ei quoad uiueret, Matthias regnum cõcedebat, Victorinum filium
liberum dimittebat, & Silesiæ uel Morauiæ Marchionem facere destinabat. Ad hæc, quo-
niam Matthias nullos habebat liberos, spes ostentabatur eius morte ad Georgij liberos
regnum Bohemorum rediturum esse. Ad has autem cõditiones necessitate magis, quàm
uoluntate Matthias pertrahebatur, propterea quòd & Vngarorũ suorum animos Strigo-
niensi archiepiscopo & Quinqueecclesiensi episcopo authoribus à se alienatos esse intelli-

Turcæ Eubœã subigunt, Vngariam infestant.

gebat: & Turcæ subacta superiori anno Eubœa insula (quam Necropontum siue Nigro-
pontum nunc uocant, ab urbe primaria, quæ Chalcis olim fuit) feroces, Transalpinã Va-
lachiam & Vngariam, usq; ad Zagrabiam & Croaciam ter excurrentes, immaniter depo-
pulati erant. Idemq; identidem, ni reprimerẽtur, facturi esse uidebantur, ita ut uereri Mat-
thias cogeretur, ne dum alienũ regnũ appetit, suũ amitteret. Quocirca permittente Geor-
gio, Bohemi utriusq; factionis Polnam conuenerant: confecissentq; rem, inclinatis ad pa-
cem utrinq; animis, nisi Iacobus Dembenius, & Michaël abbas, oratores Cazimiri Ro-
mam proficiscentes, fortè fortuna interuenissent: admonitoq; Georgio cum suis fidei &

Georgij regis mors.

constantiæ, ut res integra in reditum suum differretur, persuasissent. Quibus uix Bohe-
miam egressis, Georgius, tumore pedum in reliquũ corpus peruadente, uitam cum morte
commu-

commutauit. Eius morte cognitã, Matthias cum nouem ferè millibus armatorum Poso-
nio Bernam accurrit: Stenconem Cònopiscium cum duobus millibus in Bohemiã præ-
misit, ut Bohemos suadendo ac territando in partes suas pertraheret. Verùm inter eos, co-

Bohemorum dissensio in creando rege.

mitijs Pragæ creandi noui Regis causa institutis, neutiquam conueniebat. Nam alij Polo
num, alij Vngarum, alij Cæsarem cupiebant, nonnulli Henricum Georgij defuncti filium
malebant: ij potissimum, qui ab externo rege hæresi suæ metuebant. Pollicebantur aũt ij
sibi Alberti Marchionis Brandeburgensis auxilia: qui cùm soror Henrici nupta erat. Erãt,
qui ad regem Francorũ spectarẽt, quòd redimi ab eo regia & ecclesiastica bona possẽ exi-
stimabant. Ludouici quoq; Bauari mentionẽ nonnulli faciebant. Iam uerò Albertus Mis-
nensis Marchio sibi non deerat. Aduenerat enim cum quinq; millibus militum, quasi opẽ
laturus Bohemis, si quis uim facere eis uellet, re uerà aũt suũ negocium gerebat. De his o-
mnibus rebus Cazimirus partim adhuc in Lithuania, partim in Poloniã reuertens, certior
factus, Paulum Balicium, mox Martinum Vvrorimouiciũ, deinde Dobeslaũ Curozuan-
cium equites ad Bohemos ablegauit, iuris sui, promissiq; ipsorũ eos admonens. Aderãt &
Matthiæ oratores, episcopus Agriensis, & palatinus Transyluaniensis. Re diu Pragæ agi-
tata, & ad extremũ ad Cuthuos montes comitijs, quo liberiora essent, translatis, uicesima

Vvladislaus Cazimiri filius rex Bohemorum creatus.

quinta die Maij Vvladislaus Cazimiri Polonorũ regis filius rex à Bohemis renunciatur,
quãuis reclamantibus Ioãne Rosembergio, Stencone Cònopiscio, & Henrico Gradecio
proceribus, qui Matthiæ studebant. Mox delecti cõplures legati de primoribus, nobilita-
te, & Pragensi ciuitate utraq; pręstantes uiri, qui Vvladislaũ primo quoq; tempore accirẽt
è Polonia Frustratus em spe sua Matthias, nullo crudelitatis genere è Bohemis & Mora-
uis abstinebat. Quin & Albertus Marchio Misnensis exercitus, quẽ habebat, fiducia gra-
uis esse Bohemis cœperat. Nec desperabat adhuc de regno, ppterea q̃d Vvladislaus id su
scepturus esse negabat. Verùm is coorto in se Bohemorũ tumultu, in quo nõnullos mili-
tes amisit, incenso oppido cũ metallis, raptim sese cũ suis recepit. His ergò de causis Vvla-
dislaus maturare pfectionẽ suã in Bohemiã rogatus, acceptis à patre septẽ millib. equitũ,

Paulus Iasenius dux exercitus.

ac duob. peditũ, ductoresq; exercitus Paulo Iasenio, uicesimaquinta die mẽsis Iulij Craco
uiã egressus est, deductus à patre bidui itinere. Fuêre autem in comitatu eius insignes, Ni-
colaus episcopus Camenecẽsis, Vincentius Ennensis, & Paulus Laodicensis, à quib. Pra-
gę diadema ritu solẽni suscepit: Stanislaus Ostrorogius Calissiẽsis, & Nicolaus Curenius
Lenciciensis palatini, & Ioannes Dlugossus præceptor. Proficiscenti uerò sex duces Sile-
siorũ sese adiunxêre. Apud Closcũ uerò obuiã uenientib. Bohemis proceribus, & omniũ
ordinũ permagna multitudine, in leges Bohemorũ iurauit: & omne æs alienũ, qđ Geor-
gius contraxerat, (quod quidẽ ad trecenta millia florenorũ ascendebat) imprudẽtius in se
suscepit: pacatamq; regni possessionẽ adijt, Matthia domesticis incõmodis, & motib. Vn-

Vngarorũ procerum defectio à Matthia rege.

garorũ procerũ reuocato. Nam ij, posteaquã Vvladislaũ regis Poloni filiũ, Matthia prętc-
rito, regẽ creatũ esse acceperũt, quòd secretis cõsilijs aliquãdiu agitauerãt in apertũ profe-
rentes, miserunt & ipsi legatos ad Cazimirũ, alterũ eius filiũ Cazimirũ regẽ sibi dari peten
tes: q; ferre diutius Matthiæ tyrannidẽ nõ possent. Quòd ni faciat Cazimirus, uel à Turcis
auxiliũ sese petituros esse. Sumptus aũt belli se præbituros esse pollicebantur. Nec spreuit

Cazimiri profectio in Vngariam.

eorũ postulata Cazimirus, Cazimirũq; filiũ cũ nõn contẽnendo exercitu Petro Dunino
duce in Vngariã misit, Derslaũ Rithuianiũ palatinũ & præfectũ Sendomiriensem, Ioannẽ
Tarnouiũ Voinicienseṁ, Stanislaũ Vantropcã Sandecensem, Stanislaũ Sidlouieciũ Zar-
nouiensem castellanos, & alios quosdã præstantes uiros comites ipsi adiunxit, & Paulo Ia
senio è Bohemia reuertẽti mandauit, ut è Morauia rectà in Vngariã cõtenderet, & cũ Ca-
zimiro copias suas cõiũgeret. Ipse eũ pater Sandeciã usq; deduxit. Maturè de his procerũ
suorũ consilijs factus erat certior Matthias apud Bernã statiua habens. Itaq; nihil sibi reli-
qui fecit ad festinationẽ, et quascunq; habuit in Morauia, Silesiaq; copias, in Vngariã con-
traxit: primores nõnullos à se alienatos, partim terrore exercitus, partim ingentib. promis-
sis ad se reuocauit. Eos secuti cæteri, dũ tardius molit & uenit Cazimirus, uacillare & ipsi,
ut est mos gentis, fideq; mutare. Itaq; aduenies Cazimirus præterita Cassouia siue Cosi-
cia, quæ à Palatino Transyluaniensi & Emerico Diaco Scepusiensi Comite occupata iam
erat, ad Otfanũ oppidũ diuertit. Inde pfectus, apud Nitriã, quæ in ditione Strigoniẽsis Ar
chiepiscopi erat, statiua habuit. Neq; quisquã Vngarorũ procerũ p omne id tẽpus ad eum
uenit, præter Quinqueecclesiensem episcopũ, qui & ipse statim Strigoniũ, unde uenerat, se
recepit. Matthias uerò cũ sexdecim millia hominũ in exercitu haberet apud Budã, occur-
rens aduentanti Cazimiro, triũ milliariũ spacio ab eo castrametatus est. Nec tamẽ pugnæ

copiam Polonis faciebat, propterea quòd Vngarorum iuxtà ac Polonorum, quorum nõ paruus erat numerus in castris eius, fidem suspectam haberet: in agrestibus uerò, quę maxima pars erat exercitus, exiguam fiduciam collocaret. Dum sic utrinq; tempus teritur, uenit ad Cazimirum Polonorum regem Tilemãnus Slechtus canonicus Coloniensis, cubicularius & nũcius Sixti, eius nominis quarti Pontificis Max. qui per illud tempus Paulo secũdo uita defuncto successerat. Hortabatur aũt regem ad pacem cum Vngaro faciendã.

Legatio pontificis ad Cazimirum regem Polon.

Id adeò, siue quod Matthiæ põtifex consultũ ire cupiebat, ne regno excideret, siue ꝙ eum à Turcico bello auerti molestè ferebat, ad quod suscipiendũ Paulus secundus eũ incitarat, permotus amissione Eubœæ, Transyluaniæq;, & Vngariæ Transistranæ, Croaciæ siue Liburniæ, Carniolæ, Cilię, Illyrici, & Istriæ, usq; ad portas Labaci & Goritiæ dira & miserabili populatione, incendijs, & innumerabilium hominum in barbaricam seruitutẽ abactione: cui nullum neq; modum, neq; finem faciebat Isaacus Turca Bosnæ præfectus, quẽ ipsi Sendiacum Slauico, ni fallor, uerbo uocant. Non difficilem autem in eo se Cazimirus põtifici præbuit, & utriusq; partis proceribus pacis arbitrium permittebat, non ignarus, non respondere spei suæ & pollicitationibus Vngarorum procerum, filij sui res in Vngaria. Et cum hoc responso dimisit Tilemannum, in Vngariamq; proficiscenti, Ioannem Vantropcam canonicum Cracouiensem cum ijsdem mandatis ad filium & Vngaros proceres, comitem adiunxit.

Sendiacus.

Interim autem dum hæc fiunt, mercenarij milites, qui externi ferè erant, e castris Cazimiri apud Nitriam positis dilabi cœpere, ob non soluta stipendia. Quorum discessione moti primores exercitus, persuaserunt Cazimiro, ut relicto ad præsidium Nitrię Iasenio cum quatuor millibus, ipse cum reliquis copijs in tutũ se reciperet, prius quam ab hoste, qui auctis copijs adesse nunciabatur, obsideretur. Qui quidem receptus effusę fugę fuit simillimus. Non enim constitere nostri, donec Gilauiam peruenẽre. In itinere ad sexaginta quadrigas, quæ sequebantur fugientes amisẽre, ab agrestibus interceptas. Eius autem ignominiæ culpa penes Derslaum Rithuianium potissimum fuisse dicitur. Sed meritò tunc ea Polonis diuinitùs accidisse credita est, propterea quòd ij proficiscentes in Vngariam, soluta prorsus disciplina militari, non modò à ui & rapinis sacrorum iuxtà ac profanorum, sed etiam à stupris puellarum & matronarum, & omnis generis iniurijs & contumelijs sibi nõ temperauerant. Atq; hæc extremis anni diebus acta sunt.

Cazimiri receptus ex Vngaria.

Extincti autem sunt eo anno duo episcopi, Sciborius Plocensis, & Ioannes Cracouiensis: nam Matthias Mednicensis siue Samagitiæ uno anno hos præcesserat. Ac Ioanni quidem Ioannes Ressouius Russus, à collegio basilicæ Cracouiensis per compromissum electus, succesit: Sciborius uerò, propter collegij Plocensis dissensionẽ, tardius successorem accepit. Quatuor & uiginti erant, qui ferebant suffragia. Ex his duodecim Sciborium Belscium archidiaconum, sex Cazimirum Boleslai Varsauiensium ducis filium canonicũ, totidem Andream Opporouium iureconsultum, ipsum quoque canonicum, & Gnesnensem Archidiaconũ, quem Rex per Nicolaum Chranstouium uexilliferum Cracouiensem commendabat, episcopum edebant. Sed Sciborius precibus & minis uictus, in gratiam Cazimiri competitoris iure suo, quod erat potissimum, cessit. Opporouius ut idem faceret, impetrari à Rege non potuit. Quare cõtrouersia inter duos disceptanda Romã delata est. Ibi uerò Rege pro Opporouio, Friderico autem imperatore pro Cazimiro contendentibus, secundum Cazimirum decem & octo annos natum, pronunciatur: Opporouio uerò in gratiam Regis Varmiensis episcopa, summoto & in Camenensem translato Nicolao Tungeno, attribuitur. Sed post quatuor demum annos Cazimirus sacris episcopalibus initiatus est, homo nihili, & ministri cuiusdam obscuræ conditionis arbitrio cuncta gerens.

Plocensis collegij dissensio in eligendo episcopo.

Insequẽs annus millesimus quadringentesimus septuagesimus secundus, à cometæ siue Pogonię apparitione sumpsit exordium: qui paruus quidem in se, uerum longam & illustrem post se caudam trahens, uago & incerto cursu, nunc ad septentrionem, nunc ad meridiem, nunc ad occidentem solem, caudam quoq; nunc huc, nunc illuc obuertens, totos duos menses perdurauit, magnorũ malorũ, quæ cunctã ferè Europã proximis tribus annis peruaserũt, & maximè pestilentiæ per populos & gentes grassaturæ prodigiũ.

1472. ann. Cometes.

Cazimirus iunior dies aliquot Gilauiæ cõmoratus, Rosembergæ item aliquot apud Petrũ Comorouiũ, nõ eam tantũ arcẽ, sed & Licauã, & Orauã & Gradecũ, quas obtinebat in extremis Vngariæ finibus, ipsi concedentẽ, nusquã securè pedẽ figens in Poloniã se recepit, iussusq; à patre Dobessiciæ tertio à Cracouia milliario subsistere, aliquãtisper ibi quasi in secessu mãsit, pudore acceptæ ignominiæ lucẽ & conspectũ hominũ fugitãs, & ne patris dolorẽ, quẽ ille peracerbũ hauserat, aspectu suo exacerbaret. Iasenius uerò nec ipse multũ Nitriæ cõmoratus, per

Iasenij receptus ex Vngaria.

tempus induciarum quas quindecim dierum cum Matthia pepigerat, trecentis modò militibus, in arcis præsidio relictis, inde excessit. Quẽ Matthias uiolata fide insecutus, adoriri tamen ausus non est cautè incedentẽ, & ad prælij dimicationẽ paratũ obfirmato ad honestè moriendũ animo prius, quàm turpiter fugeret, aut sese dederet. Atq; is cum Vngaria excessisset, Matthias quatuor loca, quæ Polonorũ præsidijs tenebant, per deditionẽ facilè recuperauit. Stropcouia sola propter uicinitatem à Polonis retẽta. Hæc omnia peracerba Cazimiro regi accidebant. Huc & illa cura accedebat, ꝙ nõ habebat unde militib. ex Vngaria reuersis, & merita stipendia flagitãtibus, dissolueret: nõ modò ærario in Prussicũ bellum, & sumptuosas illas duorũ filiorũ in Bohemiã & Vngariã expeditiones exhausto, uerumetiã plerisq; prædiorũ, præfecturarũ, metallorũ, & uectigaliũ fructib. ac reditib. oppigneratis & alienatis, ita ut ne in quotidianũ quidẽ uictũ sumptus ei suppeterent. Eo factũ est, ut milites, quib. non numerabantur stipendia, uias publicas latrocinijs infestarẽt, & in bona sacerdotũ inuaderent, non solum obuia quæq; agentes & ferentes, uerũetiam abstrusa perscrutantes. His incõmodis Rex ut obuiam iret, ad mediũ mensis Martij comitia Petricouiæ habuit. Sed de subsidio in stipendia nihil impetrauit. Reiecta res ad Colensem & Corsinensem conuentus. Ibi demũ duodenûm grossorũ in iugera tributũ ei constitutũ. Sacerdotalis uerò ordo Gnesnensis, Cracouiensis, Vvladislauiensis, & Posnaniensis, diœcesion, haud cõtẽnendo subsidio ipsum iuuit, omnib. dimidios reditus secundũueterẽ æstimationem conferentibus, præter Cracouiensem diœcesim, in qua propter exquisitiorem æstimationem octonideni grossi in marcas collati sunt.

Cazimiri regis Polon. egestas.

Missus deinde à consiliarijs regijs Castellanus Sandecensis ad Vngaros proceres, de pace siue inducijs inter reges conficiendis. Quãquã aũt insolescebat prosperis rerũ successibus Matthias, eosq; ipse apud exteros quoquouersus missis literis in immensum gloriosus attollebat, & archiepiscopo Strigoniensi & Quinqueecclesiensi episcopo, contra datam fidem mortem accelerauerat, annuas tamẽ inducias, per quas de pace ageret, concessit, Turcici belli metu. Quod tñ impendẽs Husancassanus Persarũ rex, & ipse Turcica gente ortus, illato Turcis graui bello, auertit. Nã Trapezontẽ & Sinapolim urbẽ cœpit, & Asiã minorẽ penè omnẽ, ferro & igni uastauit. Oblatas aũt ab Vngaro inducias rex Polonus, refutatis iniquiorib. quibusdã cõditionibus, breuiori spacio tẽporis terminauit, nõ nisi ad diẽ D. Ioãnis Baptistæ natalẽ duraturas, ut interim de pace inter reges, nõ excluso etiã Bohemo, Olomucię per legatos agerẽt. Quod tñ, ob tẽporis breuitatẽ fortassis, factũ non est.

Polonorum legatio ad Vngaros.

Interim aduenit in Poloniã legatus pontificius Marcus Venetus presbyter Cardinalis, adhortans regẽ ad pacẽ cum Vngaro faciendam, & ad suscipiendũ bellum contra Turcas: ad quod & ipse Husancassanus eum ꝑ oratores suos incitabat. Nec abnuebat lõgiores inducias & pacẽ Cazimirus: uerũ Matthias cognita eius inopia, nactusq; ipse per uim atq; tyrãnidẽ (captis nõnullis proceribus, nõnullis uerò sublatis) permagnas diuitias, & solutus in eũ annũ Turcici belli metu, difficiliorem sese præbebat. Quin & pax cũ Friderico Imperatore ipsi cõstituta ferociorẽ eum fecerat. Itaq; legatus põtificius cũ aliquãdiu Cracouię, deinde Corcini, quo rex Cracouia pestẽ fugiẽs secesserat, ac Sãdeciæ hæsisset, in Vngariãq; inter nũcios suos missitasset, re infecta, siue adeò dilata, Vvratislauiã discessit.

Legatus pontificius Cardinalis ad regem Polon.

Rex uerò cõuentu minorũ Polonorũ Corcini acto, Petricouiam profectus, comitia regni totius ad Calend. Nouemb. habuit: magistratus & honores nonnullos distribuit: subsidium senum grossorum in iugera impetrauit, nouem de primoribus consiliarijs legatos ad conuentum Nyssæ cum Vngaris & Bohemis de pace ad initium Februarij instituendum (sic enim inter reges denuò conuenerant) designauit: oratoribus Vvladislai Bohemorum regis auditis, quingentorum militum auxilia ad Cuthnorum metallorum præsidium ei misit. Inuasurus enim ea Matthias Vngarus ferebatur, Colino oppido per deditionem Victorini Georgij filij potitus, ubi mille equites & octingentos pedites habebat, Victorinumq; cæteras munitiones quascunque is obtineret, ex pacto propter donatam libertatem reposcebat. His peractis, Posnaniam rex cum regina uoti soluendi gratia profectus est. Inde in Prussiam, ad res nouas spectantem, contendit. Etenim Nicolaus Tungenus, quem amotum Varmiensi episcopa, ad Camenensem translatum esse à Pontifice Maximo, superiùs diximus, partim sua ipsius cupiditate, atque dolore præreptæ episcopæ incitante, partim alijs Prussis, qui Polonis honores in Prussia mandari permolestè ferebant, subornantibus, animum uerò ei addentibus aduersis Cazimiri rebus in Vngaria, facta quingentorum peditum mercede conductorum manu, & magno agrestium numero ad eos cõfluente, episcopam Varmiensem inuaserat, partim expugnatis non sine cęde hominũ, partim per deditionem

Nicolaus Tungenus episcopam Varmiensem inuadit.

acceptis munitionibus. In Elsbergæ quidem oppugnatione hæsit, & propè quingentos homines de suis, quos ebrietas audaciores fecerat, amisit. Hinc factũ est, ut faciliùs bellũ illud à legatis regijs Iacobo Vvladislauiensi episcopo, & Nicolao palatino Lenciciensi interciperetur, ea lege, ut de cõtrouersa episcopa staretur sententiæ Põtificis Maximi. Nec tamen præterea quicquã operæprecij tunc fecit rex in Prusia. Contendebant enim Prusi, ut non nisi sibi arcium præfecturæ mandarentur: nec id abnuebat rex, sed pecuniã eos poscebat, qua his qui eas obtinebant, debita stipendia dissolueret. Quod cum Prusi recusarent, ad Pentecosten futuram res dilata est. Venerũt autem Toruniam ad regem oratores Christierni Danorum regis, postulantes ut Cazimirus filiam marchionis Mantuani è sorore uxoris ipsius Christierni, & Alberti marchionis Brandeburgẽsis susceptam, filio suo Vvladislao regi Bohemorũ despõderet. Res ad ipsum Vvladislaũ reiecta. Vexata est hoc autũno trib. Turcarũ excursionib. omnis ea ora Illyrici, quæ est circa Sauũ flumẽ, itemq; marchia Slauonica, Histria, & Forũ Iulij, usque ad castellũ sancti Danielis nemine resistente.

Danica legatio ad regẽ Polonorum.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER XXVIII.

1473. ann.

Conuentus Polonorum Vngarorum & Bohemorũ procerum Nyssæ.

Ost initium uerò noui anni Cazimirus rex cum Elizabetha regina Torunia discedens, per Gostininũ & Varsauiam in Lithuaniam iter fecit: ad mediũ Quadragesimę Vilnæ Lithuanorũ cõuentum egit: ubi senum grossorum Pragensium tributum in aratra ipsi decretum est. Per id tempus Poloni, Bohemi & Vngari proceres cum Marco Cardinali apud Nyssam conuentum egerunt: tametsi Matthias rex uir inquieto ingenio, & indignè ferens, quòd Stropcouia regis Poloni præsidio teneretur, indeq; uicinus circũquaq; ager Vngariæ uexaretur, magis ad bellum quàm ad pacem spectare uidebatur. Apud Bernam enim Morauię cum quatuor millibus militum statiua agens, Bohemorũ animos è propinquo sollicitabat, Silesiosq; duces inter se committebat: & perfecerat, ut Ribnicensi à cæteris bellum inferretur, Ribnichi oppidum expugnatum adimeretur, Zarchi uerò oppugnarentur: captiq; fuissent, nisi Iacobus Dembenius cãcellarius regni, & præfectus Cracouiensis, regis iussu cum tumultuaria manu in ditiones obsidentium impetum fecisset: quo factũ est, ut pacto res inter duces cõponeretur, ea lege, ut obsessum quidem oppidum in Dembenij, captũ uerò in Cropacij iunioris, qui homo equestris in ditione ducis Ribnicensis erat, potestate esset, quoad inter reges dissidium cõponeretur. Sed tamen magna legati pontificij cura ac diligẽtia uix eò res perducta est post sex septimanarũ disceptationem, ut ad mediũ Augusti mensis alius conuentus Oppauiæ inter proceres, Vngaros quidem & Polonos octonos, Bohemos uerò senos ex utraq; parte institueretur, Polonus rex Stropcouia præsidium deduceret, Vngarus & Bohemus suarum uterq; partium Bohemis iusiurandũ relaxaret: ipsi reges in propinquo essent, Polonus quidem apud Osuencimum, Bohemus apud Closcum, Vngarus uerò Olomuciæ, quo facilius de omnibus è conuentu ad eos referri posset: quòd si qua de re inter delegatos & inter ipsos reges non conuenisset, Carolus Burgundionum dux, aut si is nollet, uel non posset, Francorum rex arbitrio suo cõtrouersiam dirimeret. Ita tunc discessum. Quo liberius autẽ uacaretur ei conuentui, Marcus cardinalis inducias inter reges authoritate pontificia, pœnis in uiolatorem adiectis, prorogauit. Quæ ubi Cazimirus è Lithuania reuertens cognouit, comitia Petricouiam ad primã diem Maij edixit. Verùm de minoribus Polonis nemo ferè procerum affuit: offensi enim erant distributione honorum superioribus comitijs iniquius, quemadmodum ipsis uidebatur, facta: in qua Ioannes Tarnouius castellanus Voinicensis, Dobeslaus Cmitha Lublinensis, & Stanislaus Vantropca Sandecẽsis, immeritò præteriti esse existimabant. Itaq; Radomię ad Pẽtecostẽ alia comitia instituta sunt: ubi delinitis offensorẽ pcerũ animis, de actis cõuẽtus Olomucẽsis disputatũ est. Nec magnoperè ea cuiquã probabant. Sed cum inopia Cazimiri, & aliquanto maior etiam Vvladislai, ita ut pater ei tamen decem millibus aureorum missis subuenire necesse habuerit, perpenderetur, & uerò Bohemi ea, referente Alberto Socolouio Vvladislai legato, approbasse dicerentur, ne sibi quidem repudiandas esse eas conditiones duxerunt. Itaque designati ad Opauiensem conuentum legati, Ioannes Cracouiensis, & Iacobus Vvladislauiensis episcopi, Lucas Gorcanus Posnanien-

Pacta inter reges Nyssæ conuenta.

Legati Poloni ad Opauiẽsem conuentum.

Posnaniensis, Stanislaus Ostrorogius Calisiensis palatini, Dobeslaus Cmitha castellanus Lublinensis, Ioannes Rithuianius regni marsalcus, Sbigneus Olesnicius procancellarius, & Ioannes Dlugossus canonicus Cracouiensis. Stropcouia deducto præsidio, Nicolao Perenæo reddita. Ad Prussos missus quispiam, qui regem excusaret, quòd ad constitutum tempus in Prusiam non ueniret. Ad Fridericum uerò Imperatorem allegatus Adam decanus Posnaniensis, ut ab eo regni Bohemorum, quod iure feudi, ut uocant, imperatori Romano est obnoxium, confirmationem Vvladislao filio regis peteret, eaq; lege societatem cum Friderico contra Matthiam utriusque nomine sanciret: adderetq;, Valachum quoque ei bello pro sua parte non esse defuturum, dummodo ipse quoque Imperator Matthiam summa ui adoriretur. Quanquam enim icerat non ita multò antè Imperator fœdus cum Matthia, sed id necessitate quadam adductus, nec satis æquis conditionibus fecisse uidebatur: propterea quòd ad Matthiæ nutum acephalus exercitus, qui se fratres uocabant (erant autem ij cruce signatorum militum reliquiæ) Austriam grauiter infestabat: & rebelles Austrij, quorum princeps erat Baumlcircheri, à Friderico necati filius, ab eodem adiuuabantur. Itaque occasionem ulciscendi Matthiæ captare Fridericus existimabatur. Et grata quidem ei fuit legatio. Sed dilata res est ad Imperialia comitia Augustam Vindelicorum ad Calend. Septembris edicta. Ad quæ missi oratores, à Polono quidem Paulus Iasenius, Stanislaus Curozuancius canonicus Cracouiensis: à Bohemo uerò Burianus supremus cubicularius, & alij duo: cum neque Imperatorem, neque principes electores Augustæ reperissent, sex propè menses Tadelsbergæ apud Albertum Marchionem Brandeburgensem, benignè ab eo habiti, expectarunt, donec Imperator ex inferiore Germania rediret. Ibi enim is cum Carolo Burgundionum duce fœdus & affinitatem sanciebat, unica filia eius Maria filio suo Maximiliano cum successionis pacto desponsa. Tametsi in irritum tunc omnia illa pacta reciderunt, propterea quòd Carolus Matthiam Vngarum fœdere illo compræhendere contenderat. Aliquanto tamen pòst, Carolo ab Heluetijs in pugna interfecto, Maximilianus Flandrensium, ad quos Maria se contulerat, fauore & studio, nequicquam inficiente rem Gallorum rege Ludouico, optatis potitus est nuptijs: & Burgundiam accisam tamen à Gallo, Flandriam, Brabantiam, Limburgum, Geldriam, Lucemburgum, Hannoniam, Hollandiam, Selandiam, & Artesium in dotem accepit. Hac igitur de causa Friderico diutius commorante in inferiore Germania, & comitia differente, oratores Poloni uix ad Pascha insequentis anni optatum responsum referentes, reuerterunt. Cæterùm Cazimirus appropinquante die conuentui Opauiensi præstituta, Osuencimum cum sex millium ferè hominum comitatu sese contulit. Conuenerant enim ad eum complures uoluntarij de Polonis & Lithuanis proceribus, & mille Tartari Lithuanici. Vvladislaus quoque Bohemorum rex apud Closcum non contemnendum comitatum habebat. Plurimorum enim studia & uolũtates integritate & benignitate sua iam ad se allexerat, præsertim cum non grauatè eos iureiurando soluisset, ostendens pluris se publicam pacem atq; tranquillitatem, quàm priuata sua commoda facere. Quod quidem eo plausibilius erat, quòd Matthias cum idem, quemadmodum cõuenerat, suis fecisset, mox pœnitentia ductus, grauius iusiurandum ab eis exigebat: & recusantibus extrema quæq; minabatur, palamq; testabatur, se eorum fidei negocium suum non esse crediturũ. Quare cum Poloni & Bohemi partium Vvladislai maturè Opauiam cõuenissent, à Matthia præter Albertum episcopũ Vesprimiensem Vngarũ, & Albertũ Costcam Bohemũ, nemo affuit. Vngaros aũt alia quoq; res remorata est. Ad paucos redacti fratres acephali in Austria, & partim Ecingeri armis fracti, partim calce sali & farinæ immixta extincti, in Vngariã sese receperãt, & siue q; emeritis apud Matthiã stipendijs fraudabant, siue ut egestatẽ suã releuarent, eam oram Vngariæ, quæ ad Poloniam uergit (Poloni enim ferè erant) armis longè, lateq; infestabant, munitis & præsidio firmatis Modragora & Bucouecia arcib. siue castellis. Iam uerò & Nicolaus Perenæus Stropcouiã eis concesserat. Post uicesimã demũ diem Vngari proceres expectati aduenêre. Aduenit & Rudolfus Vvratislauiensis episcopus, cum tribus consulibus eiusdem ciuitatis. Nec tamen quicquam operæprecij in eo quoq; conuentu factũ est, cum duriores conditiones ab Vngaris proponerentur. Optatum tamen Polonis & Bohemis accidit, quòd res ad Caroli Burgundionis arbitrium, cui se staturos esse inconsultò promiserant, peruentura non esset, & quòd reliquorum Bohemorum animi à Matthia deinceps alieniores fore uiderentur. Ita tunc Opauia pace infecta discessum est. Nec cessabant fratres, de quibus superiùs diximus, Vngariam uexare: ad quos reprimendos

Matthias

Stropcouia Vngaris reddita.

Fratres siue acephalus exercitus.

Friderici Imp. conuẽtus cum Carolo duce Burgundiæ.

Vvladislai regis Bohemiæ indoles.

Fratres acephali Vngariam infestant.

Matthias rex fratres acephalos bello perſequitur.

Matthias cum parua manu profectus, Modragoram non difficulter ſiue per uim, ſiue per proditionem in poteſtatẽ ſuã redegit, milites præſidiarios in uincula coniecit: Ioãnes quidem Suchodolius, qui fuerat præſidij præfectus, euaſit in Poloniã, fugáne elapſus, an dimiſſus, nõ conſtat. Non multo quidẽ pòſt is Croſnæ interfectus eſt, & interfector eius Cazimiri regis decreto ſine iuſſu à ſupplicio & reatu abſolutus eſt. Bucoueciã deinde adortus Matthias, ea quoq; per deditionem Barzorũ trium fratrũ, qui præerant præſidio, potitus eſt: milites præſidiarios arma ad ſe in caſtra deportare, & fuſtibus ignominiæ cauſa armari iuſſos (ita proditores armari debere memorans) cum ſingulis modò ueſtibus emiſit, ſponſione ab nobilioribus accepta, ne unquam contra ſe, ne pro rege quidem ſuo & patria militarent. Quocirca compræhenſi hi ſunt poſtea Cazimiri iuſſu, & in carcerem compacti ob tam indignam ſponſionem. Neq; hoc ſolum incõmodum eo anno Polonia pertulit: ſed æſtu quoq; & ardore uexata eſt uſqueadeò, ut aluei fluminum plerorumq; areſcerent: Viſtula etiam apud Toruniam eſſet uadabilis: ſyluæ ſaltusq; radicitùs arderent: ſegetes, uernæ præſertim, ſqualerent: pecudes & iumenta oblitis limo cum herba uorato inteſtinis interirent: incendia quoque urbium, oppidorum & uillarum crebra extitêre. Stradomia quidem ad uiceſimam ſextam diem Iulij penitùs conflagrauit: poſtridiè uerò coorto in cœnobio uirginum apud ſancti Andreæ incendio, tota ea platea, quæ Arcenſis dicitur, & proxima canonicorum arſit: arx ægrè defenſa. Conflagrarunt etiam Velicia, Coninum, Belſum, Chelma, Lubomlia, præterea baſilica Lencicienſis, cum uicinis domibus archiepiſcopi & ſacerdotum, itemq; Mogilenſe monaſterium: obijt uerò Ioannes Gruſcinius archiepiſcopus Gneſnenſis, cum Cracouiam à rege euocatus ueniſſet, repentina correptus amentia, ita ut ne procuraretur quidem ſacris myſterijs, conſentaneum exactæ uitæ exitum conſecutus. Fuit enim in omne libidinum & audaciæ genus proiectus: cuius ambitione Cracouienſis diœceſis grauiter, ut ſuprà memoratum eſt, diuexata erat. Auaritiæ uerò & immoderati in euehendis & locupletandis fratribus ſtudij, ſeu uerius cupiditatis fructum, qualem oportuit, uiuens non decerpſit. Nam eo demum defuncto, de Coſmino, quod grandi pecunia mercatus erat, inter Bartholomæum caſtellanum Sendomirienſem, & Nicolaum cognomento Coſmidrum, fratres eius germanos, certatum eſt. Exequias quidem non admodum honorificas habuit, dedignantibus eum hoc honore ſacerdotibus tam Cracouienſis, quàm Gneſnẽſis baſilicæ, in qua ſepultus eſt.

Ioannis Gruſcinij archiepiſcopi mors & uitia.

Aeſtus & ſiccitas.

Iacobus Sennenius archiepiſcopus Gneſnẽſis.

Succeſſor autem ei rege poſtulante à pontifice deſignatus eſt, priuſquã dies electioni præſtitutus aduenisſet, nõ ſine infamia cupiditatis, Iacobus Sennenius. Huic uerò in Vvladiſlauienſi epiſcopa ſuffectus Sbigneus Oleſſnicius procancellarius regni. Clemens quoq; Kiouienſis epiſcopus, homo plebeius, ſed probus, eo anno defunctus, Albertum Narbuthum equeſtri apud Lithuanos familia ortum, ſucceſſorem accepit. Tartari uerò Meſcenenſe territorium Kiouiæ uicinum depopulati, ad ſeptingentos homines captiuos abegerunt. Per idem tempus Turcæ è Boſna excurrentes, omnem ferè Styriam & Carinthiã depopulati ſunt. Cæterùm in Aſia minore ſiue Armenia bis collatis cum Huſancaſſano ſignis, inſigni ſtrage uicti, ad quinquagintaſex millia militum, & centum quinquaginta tribunos militares, qui Subbaſſe uocantur, amiſêre. Nox prælium diremit: cuius caligine tectus Mahometes imperator, fuga euaſit. Mox ſaniori uſus conſilio, munitis inter montium anguſtias caſtris, obiectu bombardarum, hoſtium ferociam non ſine magna eorum ſtrage repreſsit, ubi & Huſancaſſani filius deſideratus eſt.

Mahometis fuga.

1474. ann.

Nec inſequens annus quietior Polonis fuit. Matthias enim rex, cum contra acephalos ſiue fratres proſperè rem geſſiſſet, quẽadmodũ paulò antè memorauimus, quòd eos à Cazimiro ſubornatos cõtra ſe fuiſſe ſuſpicabatur, ſiue adeò compertũ habebat, nihil moratus hybernũ anni tempus, exercitũ ſex millium hominum duce Thoma Tarcio in ſubmontanam Poloniæ oram immiſit, collocato in ſyluis Poloniam ab Vngaria diſiungentibus præſidio, ut ſeſe tutò inde recipere poſſent. Præmoniti quidem noſtri fuerant tempeſtiuè de hoſtium conſilio, ſed nihilo magis ſibi proſpexerunt. Itaq; Vngari turmatim excurrentes, omnia ferro & igni uaſtabant. Smigrodum oppidum noctu ſcalis admotis cœperunt: arcem uerò ictibus bombardarum quaſſatam, per deditionem acceperunt, & nouis propugnaculis, foſsisq; munierunt. Direpti ſunt ea excurſione & incenſi uici ſiue oppida, Iaslum, Broſtecum, Colazice, Friſtatum, Dembouecia, Ducla, & Pilſna (quæ tunc opulenta erant) & propè ducenti pagi: indeq; captiuorum ingens numerus in Vngariam abactus. In ſenes uerò & pueros ferro ſæuitum eſt. Croſna oppidum, quamuis parum abfuerit, quin proderetur, nauiter tamen defenſum, itemq; arx Goleſsia Tinecenſis abbatis. Muſsina uerò epiſcopi Cracouienſis, propter

Oppida ſubmontana incenſa.

propter paucitatem defenſorum, ex pacto dedita. Inſpectabat ferè hanc regni ſui uaſtationem Cazimirus rex, Visliciæ cõuentum agens, ac de bello Vngarico, quod ſibi, ſuisq; ingruere didicerat, depellendo conſultans. Vbi ſenum groſſorum tributum in iugerum impetrauit: militiam ſiue expeditionem bellicam, quæ libera & arbitraria nobilitati tunc erat, pro modo facultatum ſiue redituum cuiuſque fieri debere decreuit: homicidij pœnã, increbeſcentibus iam tunc cædibus mutuis inter equites, auxit, ut qui èques uolens ac data opera equitem interfeciſſet, tetrum carcerem in ima turre toto añо perferret, ac centum & uiginti marcas proximis agnatis interfecti lueret.

Comitia Visliciæ.

Dum autẽ ſubmontana quidem Polonia ab Vngaris ita uexatur, Visliciæ uerò à rege & ſenatu de repub. conſultatur, aduenerunt à Stephano palatino Moldauiæ nuncij de re bene geſta contra Radulonem Tranſalpinæ palatinum: quem Stephanus illis diebus profligarat, & cùm alias quaſdam munitiones, tum Dambrouiciam arcem primariam de eo cœperat, theſaurumq; & uxorem cum duabus filiabus ipſius inde aſportarat. Attulerunt autem ij nuncij regi uigintiocto militaria ſigna de hoſte capta. Hos uerò triduo conſecutus eſt alius: qui celerem regis opem implorabat, quòd diceret Radulonem à Turcis adiutũ, munitiones amiſſas recuperaſſe, Valachiamq; ingreſſum, obuia quæq; ferro & igni uaſtare. Itaq; celeriter miſsi oratores, Dobeslaus Biſſouius caſtellanus Belſenſis, & Aegidius Suchodolius, qui inter eos bellũ paceuel inducijs dirimerent. Michaëlis uerò Buzacio præfecto Sniatinenſi mandatum, ut ſine mora cum Podolica nobilitate Stephano iret ſuppetias: Polonica uerò omnis nobilitas ad arcendum bellum Vngaricũ apud Opatouecium prętò eſſe iuſſa.

Stephani Moldaui uictoria de Tranſalpinis parta.

Verùm ſegnius ea conueniebat, mandata leuis, ne dicam lenti regis paruipendens: ſolutaq; diſciplina militari, partim tardius domo ſeſe expediebat, partim in uicinis ſacerdotum poſſeſsionibus immorabatur, non modò conſumens repoſita, uerùm etiam domo aſportans, ita ut non minùs incommodi à ſuis, quàm ab hoſtibus acciperetur. Expectabat rex Opatouecij, cũctantesq; crebris nuncijs dimiſsis fruſtrà conuocabat.

Poloniæ nobilitatis licentia.

Interim Poloni & Vngari proceres internuncijs ultro, citroq; miſsis, conuentum inter ſe de componenda pace inſtituerunt. Diſceptatum aliquandiu de loco, eo quòd neutri ſeſe alteris credebant: & Matthiæ fides non modò noſtris, ſed ipſis etiam Vngaris ſuſpecta erat: quippe qui aliquot ductores ordinum in ſuo exercitu, & Oſualdum Zagrabienſem epiſcopum, unum de pacificatoribus, per eos dies Liuociæ ſiue Liblij, quaſi impenſius fauentes Polonis, cœpiſſet. Ad extremum, cum Vngari ex antiqua uilla, Poloni è Sramouice conueniſſent, uiceſima prima die Februarij pacem fecêre his conditionibus, ut munitiones interceptæ & captiui utrinque redderentur, damnorum datorum neutrobi mentio fieret: Vngaro cum Polono & Bohemo, ut triennes induciæ eſſent: quas ſi quis regum uiolare uellet, ſubditi eius ne ei dicto audientes eſſent: aliorum uerô quiſquis eiuſmodi quicquam tentaret, ab omnibus pro hoſte & perduelli haberetur, nihilo tamen minus firmæ eſſent induciæ.

Induciæ inter Vngaros & Polonos ac Bohemos.

Hoc uerò facilior fuit Matthias ad æquas conditiones, quòd Tranſyluanienſes à ſe alienatos, Cazimiro ſeſe dedere uelle acceperat. Et miſêre ij quidem ad eum legationem, ſe ſuaq; dedentes, & pecuniam, equos, ac milites contra tyrannum pollicentes: ſed tũc demum ea aduenit, cum regi de pace confecta renunciatum eſt. Quocirca infectis rebus mœrens ea diſceſsit. Ad hæc Mahometes Turcarum imperator cum ualido exercitu Boſnam inuaſerat, & Iaize arcem acerrimè oppugnabat. Sed repulſus cum ignominia, demerſis in profluente bombardis, abſceſsit, de aduentu Matthiæ factus certior.

Turcæ ab obſidione Iaizæ repulſi.

His tunc de cauſis Matthias cum Polonis & Bohemis pacem ſiue inducias accelerauit. Quæ tamen firmæ ac diuturnæ non fuerunt. Nihilominus enim hoſtilem aduerſus utrunque regem animum retinuit. Et in Cazimirum quidem Tungenum epiſcopum atque Pruſſos ac Sileſios incitauit: in Vvladislaum uerò quoſdam ſubornaſſe creditus eſt, qui eum ueneno extinguerent, deprehenſum uenenum, confeſsi ſontes cum quæſtionibus ſubiecti eſſent, & capitali pœna affecti. Et Morauos autem, quorum pars magna cum Vvladislao ſentiebat, infeſtare & ſubigere non intermiſit. Sed hæc paulò pòſt animaduerſa: tunc autem pace facta, Polona quidem nobilitas dilapſa eſt, de ſacerdotum & monachorum, atq; adeò regiorum quoq; & ſuorum colonorum gallinis, anſeribus & gregibus triumphans: & expugnatis, euerſisq; magna uirtute eorum cellis & horreis, præclaras manubias & opima ſpolia ferens. Vngarus uerò rex nihilo magis quieſcebat cum ijs copijs, quas habebat: ſed Petrum Comorouiũ, locupletem in primis hominem, qui Cazimirum regis Poloni filium receptauerat, ulciſci inſtituit: nulloq; negocio ſeptem arces eius, in Vngaria quidem ſitas, uerùm Poloniæ & Sileſiæ finitimas, ex inopinato adortus, in poteſtatem ſuam redegit, ultrò dedẽte eas ipſo

Petrus Comorouius ſeptem arcibus à Matthia rege ſpoliatus.

Como-

Comorouio,& in Poloniam excedente cum omni familia,acceptis à Matthia octo milli-
bus florenorum: erant enim eæ uacuæ defenſoribus. Ita Comorouius quàm facilè bona
Sileſij duces commiſsi.
illa in Vngaria quæſiuerat,tam facilè rurſus amiſit.In Sileſiam uerò duo millia cum Ioan-
ne Bielico Sileſio miſit. In auxilium Venceslao duci Ribnicenſium, qui ab Henrico Ge-
orgij Podiebradij filio duce Cozlenſium bello uexabatur. Ac receſsit quidem Henricus
ab obſidione Pleſnæ,ſiuæ Pelcinnæ,Vngarico exercitu aduentante:cæterùm Venceslaus
quoque, cum non fideret Vngaro, portas oppidi copijs eius clauſit, & Oſuencimum ad
Iacobum Dembenium palatinum Sendomirienſem, & præfectum Cracouienſem, qui
ibi erat cum præſidio, perfugit. Bielicus iritatus facto Venceslai, Pelcinam oppugnare
adortus, per deditionem eam accepit, ea lege,ut liceret Venceslao ad Matthiam adire,&
admiſsi ueniam petere. Excurrerant autem ex eo exercitu trecenti milites in territorium
Oſuencimenſe populabundi, qui à Polonis profligati ſunt.Per id tempus uenêre ad Ca-
zimirum duo legati Veneti, alter ad Perſas, alter ad Moſchos tranſitum petentes. Non
grauatè conceſſus eſt. Ab Huſancaſſano uerò Perſarum rege Catharinus Zenus,& ipſe
Venetus, triennio apud eum legatione functus, affuit,incitans regem ad bellum contra
Huſancaſſani promiſſa.
Mahometem Turcam ſuſcipiendum. Atque id quidem publicè, ſecretò uerò filiam Hu-
ſancaſſani natu maiorem, è Catharina filia Imperatoris Trapezuntij ſuſceptam, uni ali-
cui de Cazimiri filijs uxorem deferebat, dotalemq; Græciam cum Conſtantinopoli pro-
mittebat, ipſius Huſancaſſani armis uindicandam, & cum filia uxore ſimul tradendam.
Contra Vngarum quoque copias & impendia belli pollicebatur. Sed uana & leuis ea
legatio uiſa eſt:neque aliud quicquam ei reſpõſum eſt,quàm regem per ſuos legatos Hu-
ſancaſſano reſponſurum eſſe.Exarſit mox aliud bellum in maiore Polonia ſubornante, ut
creditum eſt, Matthia excitatum. Ioannes enim Zeganenſium dux & natura amens,&
poſt interfectum fratrem Henricum furijs exagitatus,Zeganenſem quidem dominatum
Miſnenſibus marchionibus uendidit, alieni uerò appetens, collectis quatuor millibus
militum è promiſcua opificum et agreſtium colluuie,tranſmiſſo Odra fluuio,ad Vvſcho-
uam, quam Freiſtadiam Germani uocant, duxit,bonæ ſpei plenus, propterea quòd &
bombardas à Vvratislauienſibus iuſſu Matthiæ regis commodatas habebat: & prodi-
Vuſchoua incenſa ac defenſa.
tionem in oppido inſtruxerat.Ac incenſum quidem eſt ſub eius aduentum duodecim lo-
cis oppidum:ſed oppidanorum uirtute ac diligentia ſtrenuè defenſum, reſtinctaq; incen-
dia.Quo facto, Zeganenſis dux omiſſo oppido, in quo capiendo euentus ſpei eius non
reſponderat, totum territorium frequentibus & bene ædificatis uillis atq; pagis cultum
percurſans,ferro & igni uaſtauit.Deinde caſtris à Glogouia non longè poſitis, prædas a-
gebat è uicinis oris Poloniæ. Neque quiſquam Polonorum inhibere hoſtiles illas excur-
ſiones ſatagebat,ne priuata quidem ſua calamitate iritatus,aut periculo excitus.Ita torpor
& ueternus quidam omnes occuparat.Vnus omniũ Petrus Gunicius gente Pruſſus,ma-
iore animo quàm conſilio,cum triginta modò familiaribus in trecentos pabulatores im-
petum fecit: fuſoſq; & fugatos cum improuidè ad caſtra uſq; perſecutus eſſet,coortis un-
diq; hoſtibus concluſus in medio,& oppreſſus,uti forti & generoſo uiro dignum erat,nõ
inultus tamen,cum omnibus ſuis ſocijs cecidit.Coadunauerãt quidem Lucas Gorcanus
Poſnanienſis,& Stanislaus Oſtrorogius Caliſsienſis palatini,et Matthias Moſsinius præ-
fectus maioris Poloniæ,duodecim millia hominum de maioribus Polonis: ſed inertes a-
pud Coſtenum & Vuſchouam deſidebant,fumantes quoquouerſus pagos inſpectantes,
Coſtenum oppidum.
& ploratus,ululatusq; captiuorum tantum non exaudientes.Necq; modò nõ ibat obuiam
hoſtibus tanta illa multitudo, uerùm etiam hoſtilia & atrociora propemodum quàm ho-
ſtes ipſi in ſuos patrabat. Nam & direptionibus ſacrorum iuxtà & prophanorum,pulſa-
tionibus agreſtium,incendijs,uirginum & nuptarum ſtupris, deniq; nullo ſcelere ſeſe ab-
ſtinebat. Quo factum eſt, ut ſexcenti pagi in Polonia tunc exurerentur. Supramemora-
torum tamen procerum poſſeſsionibus hoſtes pepercerunt: indeq; orta ſuſpicio, aliquid
eos commune cum illis clàm habuiſſe. Nullus autem fuiſſet hoſtilium illarum excurſio-
num modus neq; finis,niſi dux Zeganenſis in oppugnatione Copaniciæ, dũ temerè ſeſe
incendio munitionis miſcet,ambuſtus & ſemianimis ſublatus eſſet: unde poſtea neq; ua-
letudinem,neq; uigorem animi recuperare potuit. Eo demùm caſu ducis ſui exercitus ille
conſternatus,dilapſus eſt, erat eo tempore Cazimirus rex Toruniæ, componendis rebus
Tungeni epiſcopi conatus.
Pruſsicis intentus.Nicolaus enim Tungenus, fauentib.& incitantibus, & clàm adiuuan-
tibus Pruſsis cùm alijs,tum cõſulibus Gdanenſibus,quibus permoleſtum erat,Polonum
ſibi præfici epiſcopum, cum pleraſque alias epiſcopales munitiones obtineret, reliquas
quoq;,

quoque,nempe Elsbergam & Seburgum per dolum in poteſtatem ſuam redegerat: ni-
hil moratus promiſſa ſua de expectando iudicio pontificis Max.cuius etiam diras appel
lationibus & alijs artibus homo uafer eludebat:nec ſe ſiſtebat, à rege euocatus, neq; di-
mittebat exercitum.Sed priuſquam operæprecij quicquam faceret rex in Pruſsia, in Po-
loniam ſeſe recipere coactus eſt,cùm propter peſtem Toruniæ & in omni ea ora inuale-
ſcentem,tum ut Sileſiorum uim reprimeret.Quamobrem ad medium menſis Iunij Petri-
Comitia Petricouiæ.
couiæ comitia habuit.Affuerunt ibi oratores Vuladislai Bohemorum regis,Polonorum
opem contra Vngarum,Morauiam & Sileſiam infeſtare non ceſſantem,implorãtes.Itaq;
miſſa ſunt filio à rege uigintiquatuor millia aureorum in ſubſidium belli. Contra Sileſios
uerò,qui & Poloniam ſubinde uexabant, & pleriq; à Vuladislao alieni,Matthiæ partes
ſequebantur,eiq; poſt creatum à Bohemis regem Vuladislaum,Vuratislauienſib.autho-
ribus nouo ſacramento ſeſe obſtrinxerant:placuit rem geri totius regni expeditione, iuſ-
ſæq; omnes copiæ ad medium Auguſti menſis apud Meſtouiam conuenire.Inſtituta eti-
am tunc eſt noua ſatrapia ſiue palatinatus in tractu Lublinenſi,qui ad eam diem nullus fu
erat,detracta parte de Sendomirienſi,cuius iuriſdictio amplior eſſe uiſa eſt, quàm ut eius
moles commodè ab uno palatino ſuſtineri poſſet.Rex conuentu ſoluto Corcinum diuer
tit,ad bellum ſeſe apparaturus.Interim ei nunciatur,Podoliam atq; Ruſsiã à Tartaris du-
Tartari Podoliam & Ruſsiam depopulantur.
ce Aidoro Ecigeris filio populabundis peti. Nihil tamen rerum utilium prouidit,ac ne
præmonuit quidem Podolios,ut ſibi proſpicerent.Itaq; factum eſt,ut à ſeptem ferè milli-
bus Tartarorum, & eorum quidem malè armatorum, omnis circum Cameneciam,Ha
liciam, Glinianos, Dunaiouiam, Gologoros, & Sbaraaſſum tractus, centum ferè mil-
liarium longitudine,latitudine uerò triginta, cædibus & incendijs miſerabiliter,nemine
reſiſtente,uaſtaretur:plurimi mortales ſegetibus demetendis uacantes opprimerentur,&
in barbaram ſeruitutem pecudum in morem abigerentur: Lituinouia munitio exurere-
tur: Sbaraſſum arx expugnaretur: in qua dux Iuanus,ſiue Ioannes incendio perijt: uxor
uerò eius capta,& in ſeruitutem abducta eſt,& unus de tribus filijs,natu minimus. Du-
naiouiam oppidum ſuum, Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis ſtrenuè tutatus eſt.
Pomorzanos uerò Suinca uir generoſi animi cum ſex modò ſocijs defendit. Diſceden-
tes barbaros cum ingenti præda ferè centum millium hominum, inſecuti quidem ſunt
noſtri facta tumultuaria manu:ſed nihil aliud perfecerunt,quàm ut Tartari trucidatis plu
rimis captiuis,qui per ætatem aut ualetudinem ſequi feſtinantes non poterãt, miſerabili-
us ſpectaculum inſequentibus exhiberent.Habebant quidem dux Zartoriſcius,& Mar-
tinus Gaſtuodus præfectus ſiue palatinus Kiouienſis,non contemnendas Lithuanorum
Tartari à Lithuanis contra Polonos exciti.
copias:uerùm eæ Polonis non expectatis,dilapſæ ſunt,iactatumq; uulgò eſt, Tartaros à
Lithuanis proceribus, miſſo ad eos cum muneribus Glincio duce,excitos fuiſſe, idq; eti-
am ipſum Tartarorum principem aſſeueraſſe,affirmantem iniuſſu ſuo id factum eſſe. Et
comiter autem ipſos acceptos eſſe à Lithuanis,cum ſe per eorum fines præda onuſti do-
mum reciperent.Rex ad Sileſicũ bellum intentus,ad cõſtitutum tempus apud Meſtoui-
am affuit:ſed copias tardiùs conuenientes,totas ſex ſeptimanas expectauit,ita ut commo
dum belli gerendi tempus præterlaberetur,& fruges oræ illius direptæ abſumerentur, ac
ne incendijs quidem domeſticis parceretur. Ita tunc ſoluta atque adeò profligata erat
omnis diſciplina militaris. Fuit autem & illa moræ cauſa, quòd nobilitas Cracouien-
ſis oræ Stanislao, Nicolao, & Ioanne Tencinijs fratribus, Ioanne Rabſtinio, & Spit-
cone Melſtinio ducibus, negabat ſe ad externam militiam eſſe profecturam,niſi ſibi præ
ſcriptum legibus ſtipendium numeraretur:quorum pertinacia ægrè uicta, ſexta demùm
& uiceſima die Septembr.rex caſtra mouit,aucto etiam exercitu Tartaris & Lithuanis, i-
ta ut ad ſexaginta millia armatorum in eo eſſe crederentur. Ingreſſus Oppolienſem tra-
ctum,Cruciborgum & Bycinam oppida cœpit,præſidijsq; firmauit, agros populationi-
bus quoquouerſus permiſsis diuexauit:trãſmiſſoq; apud Chrapouice Odra, uadabili tũc
propter ſiccitatem, omiſſa Oppoliæ oppugnatione,Vuratislauiam contendit,ubi à Mat
thia expectari ſe acceperat: Bregum & Olauiam obiter in poteſtatem ſuam redegit.
Occurrerunt autem ei oratores Vngari atque Bohemi, inducias poſtulantes: uerùm
Matthiæ regis legatio ad Cazimirum.
in congreſſum Vuladislai filij res dilata eſt. Herneſti quoque Marchionis Miznen-
ſium legati de pace inter reges tractantes,pertentato prius Vngari animo, affuêre. Nec
abhorrebat à pace Cazimirus: ſed Matthias ad omnem rei bene gerendæ occaſionem
attentus, pacis conſilia turbauit. Apud Olauiam Polonus caſtra habebat, quarto à Vu-
ratislauia milliario: nec ignorabat Matthias eum cùm aliàs minus cautum eſſe, tum ſpe

pacis componendæ securius ac remissius agere. Sub noctem igitur equitatum & peditatum omnem emittit Vuratislauia, ut Polonum pabulationi intentum adoriretur. Et arridere quidem ei prima facie fortuna uisa est. Cum enim tota nocte exercitus ille ambulasset, oriente sole apud Suanouice pagum pabulatores Polonos nullo ordine discursantes partitis copijs excepit, & facilè in fugam uertit, accurrunt Tartari è propinquo: quibus uisis, redit & fugientibus uirtus in præcordia: instauratur prælium. Rex Polonus re cognita (haud longè enim à castris hæc gerebantur) summittit suis auxilio comitatum suum aulicum cum Paulo Iasenio thesaurario: ipse cum reliquo exercitu subsequi festinat. hostes ubi aspexêre uires Polonorum augeri, retrocedere ad suos in insidijs latitantes incipiunt: sed illi quoque fuga suorum consternati, fugæ & ipsi mandarunt præsidium: nec prius constitêre, quàm Vuratislauiam peruenêre. Debellatum tunc fuisset proculdubio, nisi Ioãnes Rithuianius castellanus Sendomiriensis & Marsalcus regni ductorque uniuersi exercitus Polonici nostros in hostium tergis hærentes, præpropere siue insidiarum metu, siue inscitia & imperitia rei militaris, reuocasset. Quin ab hoste corruptum eum fuisse iactatum est, uerè ne an falso, non liquet: nisi quòd in re utrinque tam inopinata non uidetur locus fuisse corruptioni. Ceciderunt autem in eo conflictu de hostium exercitu mille: capti præter gregarios milites sexaginta nobiliores, in quibus fuêre Vilelmus Perstenius Bohemus, Petrus Huguicius Silesius, & Paulus Caruatus Vngarus. Post hoc prælium ad duodecimum diem Octobr. commissum, oratores Miznenses non diu commorati in castris Polonicis, quòd intempestiuum esse putarent de pace tunc agere, rebus infectis discesserunt: illud solum à Cazimiro impetrarunt, ne is Zeganense territorium infestari à suis pateretur. Quarta demùm & uicesima die Octobris Vuladislaus rex Bohemorum aduenit: uiginti millia pugnatorum habebat is in exercitu, maxima ex parte peditum. Salutatione & gratulatione mutua inter reges & consanguineos exercitus peracta, ad Vuratislauiam itum est: & in conspectu urbis ambo exercitus fixis tentorijs, coniunctisq; castris assedere. Communierat autem & Matthias castra sua ad urbem apud monasterium sancti Vincentij, ut è re nata posset consilium capere. Inde tacitus speculabatur, quid reges incœptarent, cum suspirijs & uulsione capillorum dictitans, facilè se totum orbem terrarum imperio suo subiugaturum esse, si tantas talesq; haberet copias, quantas & quales contra se hostes sui adduxissent. Cæterùm ij desides & inertes tempus terere, & nihil in medium consulere. Suadebant quidem nonnulli, ut reges alueum fluminis, aqua paucorum dierum labore aliò deriuata, siccarent, traductaque parte copiarum undique urbem obsidione cingerent. Sed & hoc, & omnia salubria consilia in irritum cadebant unius cuiuspiam consiliarij, à Matthia, ut creditum est, corrupti studio & opera, in cuius consilijs maximè reges acquiescebant, cum ipsi consilio, iudicioque non multum ualerent: atque is quinam fuerit, Dlugossus non memorat. Agri modò & pagi uastabantur, discursantibus quoquo uersus Polonis, Bohemisque sine certo duce ac ordine. Cumque in eodem loco diutius castra essent, & uillæ ac moletrinæ circumquaq; improbè exurerentur, duplex malum exercitum inuasit: pestis, & frumenti penuria. Subuehebantur quidem è Bohemia panis & cereuisia, sed permagno ueniebãt. Nec tamen ueniebat in mentem Polonis, Velunia frumentum petere, cuius ibi permagnam uim paratam habebant: aut si ueniebat, nemo erat, qui eam curam susciperet, cum omnes uię callesq; à Polonis, qui in Vngari exercitu stipendia contra regem & populares suos faciebant, insiderentur: à quibus permulti de Polonico & Bohemico exercitu pabulatum aut frumentatum temerè procurrentes excipiebantur, ita ut plenæ essent captiuorum turres & ergastula Vuratislauiensia. Creuerat autem illa Polonorum licentia, & contemptus imperij regij atque magistratuum, ex quo se cum Bohemis coniunxerunt. Antè em̃ aliquid tñ disciplinæ supererat, cum tres homines equestris ordinis, ob raptam è templo cum uase argenteo sacrosanctam eucharistiam, iussu regio, inspectante uniuerso exercitu, cremati sunt. Sed id quoque iam deprauantibus nostros Bohemis, pro piaculo haberi desierat. Quanquam autem cessabant humana iudicia, diuinitùs tamen haud impunita mansere tam barbara & abominanda sacrilegia. Exortum enim fortuitu incendium non exiguam castrorum partem absumpsit, nequicquam satagente & opem ferente tanto exercitu. Quo quidem incendio plurimi mortales, & equi, & quingẽti currus hausti sunt: repertaque sunt in semiustulatis curribus fercula siue uascula sanctissimorum religionis Christianæ mysteriorum. Matthias ubi animaduertit tantum illum Polonorum & Bohemorum cum suis regibus torporem & inscitiam, despicere eos,

Matthiæ regis exercitus fusus fugatusq;.

Bohemorum exercitus.

Regum inertia.

Sacrilegi puniti.

quos initiò plurimũ reformidarat, cœpit: missisq; in Poloniam expeditioribus copijs, cũ quibus Oppoliensis quoq; & Cozuchouiensis duces suas coniunxerunt, Siradiensem oram omnem, & maiorem Poloniam infestauit, & uehemẽter afflixit, nemine repugnante. Agrestes quidem apud Boleslaueciam opponere sese uenienti hosti ausi, paruo negocio fusi ac dissipati sunt. Apud Clobuscum tamen, qui eò excurrerant ex Oppoliensi ditione, ab agrestibus & oppidanis profligati sunt. Arx Medirecia excursione illa in hostium potestatem uenit, dedente eam Sendiuoio Zidouio Burgrabio, nulla necessitate ad id adacto. Ob quod facinus is post finitum bellum patrimonio multatus est à rege. Hæc cum ita fierent, & pestis, famesq; in castris Polonorũ & Bohemorum ingrauesceret, & ineptũ bello gerendo tempus hybernũ urgeret, de pace inter reges agi cœptum est. Cõgressi bis in patenti cãpo tres reges, uicesimaprima demùm die Nouembris, nihil aliud inter se cõstituêre, quàm ut delecti ab unoquoq; cõsiliarij quaterni Vuratislauiæ cõuenirẽt. Quod cũ factum esset, re inter delectos agitata, pax quidem perpetua non conuenit. Quæ satis æquis conditionibus conuenire potuisset, nisi Elizabethæ reginæ Poloniæ fastus, & pertinax odium obstitisset. Nam ea Matthiam affinitate bellum finire cupientem, quòd neque regio, neq; ducali genere ortus esset, generum aspernabatur: & quòd patrui sui fratrisq; inimicus fuisset, auersabatur, ita ut nullis persuasionibus de sententia dimoueri posset: & indulgebat ei plusculum Cazimirus. Cæterùm induciæ triginta mensium constitutæ inter reges: captiui & munitiones interceptæ, utrinq; redditæ. Nicolaum quoq; Tungenum Matthias in eo fœdere cum sua causa cõiunxit. Finito bello Cazimirus Vuladislaum filium dimisit: ipse per Poznaniam iter faciens Lenciciam profectus, Ludouici Bauarorum ducis oratores, quorum princeps erat Henricus Ratisponensis episcopus, Velunia acciuit. Ibi enim aliquandiu, quoad ipse ex Silesia rediret, expectare eos iusserat. Petebant ij Georgio ducis sui filio Heduigim filiam Cazimiri in matrimonium. Nec abnuit generum Cazimirus: sed Radomiæ demùm, quò rex ad natalem Christi diem festinabat, res confecta est. Matthias uerò dimissis ad Christianos principes & Pontific. Max. literis, solita uanitate de Polonis & Bohemis triumphauit: ac delere funditùs maximos exercitus potuisse iactauit, nisi Christianus Christianorũ misertus esset. In Vuratislauienses uerò & nonnullos Silesiorum duces maiore licentia mox debacchatus est. Indulsit em̃ militibus, ut non modò ex agris sociorum liberè prædas agerent, uerùm etiam in Vuratislauiensium facultates grassarentur, uxoresq; & liberos eorum secum abducerent. Gliuicensium uerò ducem captum in custodia habuit, ac ditionis parte multauit: itemque Venceslaum Ribnicensem. Inuasit & Olessnicensem dominatum: idemq; Cesinensi fecisset, nisi Præmislus dux consilio eius maturè explorato, Polonorum præsidio sese præmunisset. Neque uerò induciarum tenax fuit. Statim enim Firstesteinum munitionem in Silesia oppugnare adortus: uerùm inde ab aulico Vuladislai comitatu fœdè repulsus est. In Morauia uerò tres munitiones, redemptis auro defensoribus earum, in potestatem suam redegit. Sub finem eius anni Nicolaus Blazeouius Silesius episcopus Præmisliensis, cum illi ecclesiæ tribus & uiginti annis præfuisset, sacris eo die operatus, quòd se languere sentiret, in lectum se composuit, & obdormiuit in CHRISTO. Cui cum collegium sacerdotum eius ecclesiæ legitimè institutis comitijs successorem dare uellet, à rege p Spitconem Iaroslauium palatinum Leopoliensem uetitum est: fuitq; sine episcopo ciuitas illa fermè tres annos, donec Andreæ Opporouio Varmiensi episcopo, rege petente, commendata est à Pontifice, ut inde se tamen ille sustentaret, qui Varmiensi episcopa potiri per Nicolaum Tungenum non potuit. Per idem tempus Mahomes Turcarum imperator, cum Radulonem palatinum Transalpinæ Moldauiæ, quem contra Stephanũ Moldauum adiuuerat, pulsumq; restituerat, in fidem suam accepisset, tributariumque fecisset, missis in Moldauiam ingentibus copijs, Stephanum quoque subigere adortus est, nihil moratus hyemis asperitatẽ. Verùm is exercitus anni sequentis initio ad sedecimum Calendas Februarij à Stephano palatino, qui uix quadraginta, uel ut alij uolunt, triginta millia habebat ex omni suorum hominum, agrestium ferè, Transsyluaniensium item, atque Cæculorum, quos paulo antè ui & armis ab Vngarorum regno auertat: multitudine coacta, insigni & omni æuo memorabili clade apud Barladum amnem & Racoueciam paludem profligatus est. Centum uiginta millia in eo exercitu fuisse dicuntur. Nec prius fugam stitere Turcæ, quàm Danubium transmiserunt, persequentibus fugientes Valachis, & usq; ad lassitudinem trucidantibus, uel in paludem ac Danubium impellentib. Itaq; ex

Polonia diuexata Matthiæ copijs.

Matthiæ acerbitas.

Præmisliensis episcopæ uacatio.

Cæcuculi à Stephano subacti.

tanto numero pauci euasêre. Quin & ij, qui uiui in potestatem hostium uenerant, Stepha
no iubente omnes, præter paucos insigniores, interfecti sunt. Bassæ quatuor in eo prælio
desiderati, signa militaria capta centum & amplius. Nec tamen Valacho incruenta cessit
uictoria: quippe cuius acies multitudine hostium prægrauata inclinare iam cœperat, nisi
ipse inter primos animosè pugnans pugnam restituisset. Permagnum autem cùm ad ui-
ctoriam, tum ad maiorem hostium stragem momentum ipsi attulit, quòd omnem circũ-
circa regionem longè, lateq; in primo Turcarum ingressu ipse exusserat. Hinc enim factũ
est, ut in magna commeatus & pabuli penuria, Turcæ iuxtà ac equi ipsorum debilitaren-
tur. Moderatè autem Stephanus illa sua fortuna usus est, soli Deo uictoriam acceptam re-
ferens, ac toto quatriduo deinceps, omni præter panem & aquam cibo abstinens. Ad Ca

Stephani moderatio animi.

zimirum deinde in Lithuaniam, quò is post initium anni sese receperat, nuncios cũ qua-
tuor primoribus captiuis, sex & triginta militaribus signis, & parte manubiarum misit: &
quoniã facilè intelligebat, nõ esse quieturum Mahometem, petiuit ut rex cum exercitu in
Rusiam propius accederet, uel solo nominis sui terrore Turcam repressurus, & iusiuran
dum fidelitatis eousq; dilatum à se accepturus. Plurimos autem agrestium Stephanus
fortitudinis ergò in equestrem ordinem trãstulit. Ad Mahometem quoq; ipsum legatio-
nem cum donis misit questum, ditiones suas à latrunculis ex Turcia profectis infestatas
esse, eamq; manum à se profligatam, meritas pœnas sibi dedisse: petitumq;, ut reliquos ex
eo numero, qui euasissent, ad supplicium sibi Mahometes dederet: quandoquidẽ credibi
le esset, iniussu eius factum esse, quicquid factum esset. Quin & Pontifici maximo, & Vn
garorum regi dona misit de manubijs, opem eorum contra tam potentem & communẽ
Christiani nominis hostem implorans. Adnixus est tamen Matthias gloriam illius uicto-
riæ in se transferre, dimissis quoquouersus literis, quibus iactabat à præfecto suo Stepha
no palatino Turcas profligatos esse: nec multo antè tamen ipse non contemnendam cla-
dem ab illo ipso præfecto, quemadmodum uideri uolebat, suo acceperat, cum sex millia
Vngarorum Maierbalasso duce ad uastandam Valachiam misisset: ita nihil pudebat ho-
minem uanitatis suæ. Nec ita multo pòst, aduenit ad Cazimirum Isaacus Trapezuntius,

Vngari à Stephano profligati.

Husancassani legatus, ad suscipiendum contra Mahometem bellum, regem cohortans:
inde cum benigno responso dimissus, ad cæteros principes Christianos eadem de re actu
rus profectus est. Nec intermisit Stephanus, nuncijs alijs post alios ad regem missis, auxi-
lia petere contra Mahometem, quem Adrianopoli ingentem belli apparatum facere, ab
exploratoribus didicerat. Et suadebant quidem Lithuani, ut rex tam insigne Poloniæ &
Lithuaniæ contra Turcas propugnaculum, Valachiam, summa ope defenderet potius,
quàm ea amissa, seu uerius prodita, de reliquo suo dominatu dimicaret: nihil tamen id re-
gem mouebat: nihil ne Polonici quidem senatus preces atq; monita idem suadentis, cum
ad quintam diem Iunij Lublinum ad eum non infrequens cõuenisset, & quindecim die-
bus ea de re consultasset: ubi Derslaus Rithuianius palatinus Cracouiẽsis, & Ioannes Ri
thuianius castellanus Sendomiriensis, & Marsalcus regni, approbantibus cæteris graui-
ter in regem inuecti sunt, quòd per ipsius, patrisq;, & fratris eius desidiam, negligentiam

Rithuianij in regem inuecti.

& conniuentiam, Polonorum regnum, quod ipsi florentissimum accepissent, non modò
ab hostibus, uerùm etiam ab ingratis socijs, & malè fœderatis Lithuanis, quos ipsi in po-
testate haberent, miserabiliter afflictum & accisum esset. Nihil tamen aliud ijs clamoribus
& hortationibus tunc effectum est, quàm ut mitteretur ad Mahometem orator Martinus
Vurocimouitius, dapifer Cracouiẽsis, postulatum & monitum pro uetere amicitia, quæ
inter Polonorum ac Turcarum reges constaret, ne ille Valachiæ, quæ in ditione regis Po
loni esset, bellum facere pergeret. Aliter, coactum iri Cazimirum bellum suis illatum
summa ui propulsare, qui nunquam quorumuis principum precibus & cohortationi-
bus adduci se passus esset, ut Turcas bello lacesseret. Si quid Stephanus in Mahome-
tem peccasse uideretur, communium consiliariorum arbitrio causam cognosci oportere:
nec defuturum esse Cazimirum, quin subditum dominus ad satisfaciendum læso adige-
ret. Cum his mandatis & munere, ueste uidelicet sabellina, cuius oram margaritæ exor-
nabant, missus Vurocimouicius, & uarijs impedimentis usus in itinere, uix intra uerten-
tem annum ad Mahometem peruenit. Interea uerò Mahometes septuaginta nauium clas
se in Tauricam Chersonesum missa, Tartaris uerò cum equestribus copijs præstò esse ius-
sis, Capham siue Caphatam urbem maritimam munitissimam, Genuensium ditionis, ce-
leberrimo emporio nobilem, terra, mariq; obsedit: & quamuis reiecti essent ab oppidanis

Capha à Turcis capta.

Tar-

diem in potestatem suam redegit, proditione primorum ciuium Italorum totis quinq; an
nis instructa. Capta urbe, nobilitas cum uxoribus & liberis, ipsisq; proditoribus, & Men
gligere Tauricanorum Tartarorum principe, ac duobus fratribus eius, qui siue fortuito
eò tunc uenerant, siue seruandi sui causa ex agro in urbem se receperant, Constantinopo-
lim translata, plebs dimidia parte facultatum multata, in suis sedibus aliquandiu relicta
est: postea tamen & ipsa in seruitutem abacta. Valachi mercatores, legati, & explorato-

Tartarorum Tauricanorũ princeps captus cum fratribus.

res centum sexaginta, omnes trucidati. Vna tamen nauis, quæ centum quinquaginta e-
phebos Caphensium formosissimos, contumeliæ & libidini barbari tyrãni destinatos, &
luculentam supellectilem ex præda coactam ferebat, præfecti, qui Græcus erat, opera à
cæteris segregata, ac Turcis uigintiquatuor, qui præsidij causa in ea fuêre, partim per spe-
ciem aquandi emissis, partim interfectis, Kiliam appulsa, in Stephani potestatem deden-
tibus remigibus, uenit. Capha & arcibus, castellisq; circumiacẽtibus potitus Turcicus ex
ercitus, ad Moncastrum siue Bialogrodum nauigauit, eamq; urbem ad ostia Tyre siue
Nestri fluuij in pontum Euxinum sese exonerantis sitam, adiuuantibus à terra Tartaris,
expugnauit, ut uult Bernhardus Vapouius: quam non multo pòst Turcis ac Tartaris di-
scedentibus, Stephanus recuperauit. Tametsi Dlugossus, cuius ætate hæc acta sunt, immi
nere tantum ei urbi tunc Turcas cœpisse, memoriæ prodidit. Stephanus quidem palati-
nus per omne id tempus, quamuis haberet exercitum, tamen imparem se esse hostium ui
ribus sentiens, in montium & syluarum latebris sese continuit: munitiones uerò, quo di-
stineret hostem, præsidijs firmauit. Hæc cum celeri nuncio scribæ cuiusdam regij, qui ad
Mengligerem Tartarum alligatus erat, in Poloniam perlata essent, pauor ingens & trepi
datio mentes hominum inuasit, non secus ac si ipsa iam Podolia & Rusia uastaret. Con
sultatumq; est aliquandiu de bello Turcico in comitijs Corcini, ad initium Iulij mensis
institutis. Verùm omnia prius experiri, quàm arma sumere, ac tam potentem hostem laces

Polonorũ pauor ob subactam à Turcis Bessarabiam.

sere, & reditum Vurocimouicij expectare placuit. Spes tamen auxiliorum Stephano per
Stanislaum Vantropcam palatinum Belsensem, & Andream Borissouium præpositum
Lencicienseṁ & canonicum Cracouiensem legatos regios facta est, exactumq; ab eo no
uum fidelitatis atq; subiectionis iuramentum: id uerò ea de causa potissimum, quòd Vn-
garus ultrò auxilia pollicens, pellicere eum ad se satagebat. Per eos dies cum ingens uis
imbrium decidisset, tantum inundauit Vistula, ut Cazimiriam & Stradomiam aqua ope-
riret, & ad altaria templorum pertingeret, pontes abrumperet: hortis, agris, & pomarijs
magnam calamitatem inueheret. Quod quidem eò portentosius fuit, quòd toto superio-
ri triennio tanta fuerat siccitas, ut non modò apud Ploscum, sed etiam apud Toruniã ua-
dabilis esset pediti Vistula. Pridie uerò Calendas Aprilis eiusdem anni centũ domus Cra-
couiæ inter nouam & S. Nicolai portas nocturnò incendio conflagrarãt. Porrò Siradien

Cracouiæ incendium.

sem & Lenciciensem oram atq; Mazouiam per idem tempus locustarum uis ingens ex
Vngaria, Morauia & Silesia profecta, peruagata, non modò segetes atq; prata, uerùm eti-
am arborum frondes depasta est, continuatis ad sesquimilliarium in latitudinem, & alte-
rum tantum in longitudinem examinibus, concurrentibus inter se nonnunquam, & solis
aspectum densitate sua terræ adimentibus. Vilis tamen eo anno fuit annona in Polonia.
Cazimirus sex septimanis apud Corcinum de repub. consultando exactis, quinq; consi
liarios de primoribus utriusq; ordinis, & quatuor secretarios canonicos Cracouienses mi
sit in Scepusium, ad regundos fines cum Vngaris, & controuersias disceptandas ac diri-
mendas, quo fœdus antiquum inter Vngaros & Polonos per tempus induciarum redin
tegraretur, atq; adeò induciæ quoq; ipsæ stabilirentur. Neq; enim satisfaciebat conditio-
nibus earum, & pactis conuentis superioris anni Matthias. Verùm Vngari Turcici bel-
li excusatione usi, ad eum conuentum non uenêre. Et fecit quidem Matthias rex tunc ex-
peditionem cum decem millibus mercenariorum militum contra eum hostem, extremã
oram Vngariæ ingressum: sed tamen persequi eum longiùs ausus non est, ne à fronte pa-
riter & à tergo impeteretur. Firmauerant enim Turcæ munitionem, in citeriore ripa Saui
excitatam, quinq; millium militum præsidio, unde liberiùs in Sirmiensem agrum possent
excurrere. Eam igitur modò munitionem Vngarus non sine magna strage suorum expu
gnauit, & mox in interiorem partem regni sui cum exercitu se recepit. Nec multo pòst re-
uersi Turcæ, usq; ad Varadinum populabundi excurrerunt, oppidum id incenderunt: &
omni illa latè patenti ora trans Tybiscum ferro, igniq; peruastata, ingentem cùm aliarum
rerum, tum hominum prædam asportarunt & abegerunt. Sed ad nostra reuertamur. Di-

Turcæ Vngariam populantur.

missso igitur conuentu Corcinensi,legatisq; ad Scepusiensem conuentum iterum designa
tis,Cazimirus ad decimumoctauum Calend.Octob.Cracouiam egressus unà cum regi-
na,Heduigim filiam natu maximam,quam Georgio Bauarorum duci Ludouici filio de-
sponderat,Poznaniam deduxit:& adiunctis eis comitibus Calissiensi atq; Lenciciẽsi pa-
latinis,& compluribus alijs claris & splendidis uiris atq; matronis,ad spõsum misit. Dos
ei triginta duûm millium aureorum fuit,sed tunc promissa duntaxat, non etiam exoluta.
Aduenienti non modò sponsus cum amicis , uerùm etiam Fridericus imperator cũ non-
nullis principibus electoribus,& mille equitum comitatu obuiam profectus est.Siradiæ
deinde Cazimirus rex consiliariorum conuentum egit ad diem diuo Martino sacrum,ea
potissimum de causa,ut sibi publicè subsidium in dotem filiarum (nam & Sophiam Al-
berto Friderici Marchionis Brandeburgensis filio despõderat) & apparatum nuptialem
conferretur.Ac non est quidem negatum : sed reiectum ad arbitrium minorum Polono-
rum,qui non conuenerant:ne denuò quidem ad diem diuo Nicolao sacrum euocati,ue-
nêre,non ignari quamobrem accerserentur.Ita nihil tunc perfectum est de subsidio. Rex
quod reliquum erat anni,partim Pysdris,partim Coli commoratus,cum de Sochazouiẽ-
si arce & territorio cum Anna,quæ Vuladislai Mazouiorum ducis defuncti uxor fuerat,
transegisset,sub initium Februarij insequentis anni,cum non contemnendo procerum &
mercenariorum militum comitatu eò contendit, arcemq; tradente Anna in potestatem
suã redegit.Anteuerterãt quidem eũ Ioãnes & Boleslaus duces Varsauienses, fauente ple
raq; omni nobilitate eius oræ,arcem occupaturi:sed eos archiepiscopi familia , quæ prior
in arcem peruenerat,aditu prohibuit.Cum igitur cogitatum facinus eis non successisset,
orare regem instituerũt, nec se hæreditate sua defraudaret : sed nihil impetrarunt. Atq; ex
eo tempore Sochazouia in ditione regis pmanet. Vngari uerò & Poloni pceres cũ apud
antiquam uillam congressi essent,inducias inter reges suos redintegrarunt,cùm inter e-
os conuenissent,ut Matthias Cazimiro Smigrodum,episcopo autem Cracouiensi Mus-
sinam redderet:episcopus uerò ne prædones ibi receptaret : Cum Valachorum palatino
ùterque rex duorum annorum inducias ut seruaret. Ad utrum autem regem Valachia
pertineat,ut alio conuentu inter proceres disceptaretur. Ad res deinde Prussicas rex ani-
mum intendit,permolestè ferens,Nicolaum Tungenum inuito se in Varmiensem episco
pam inuasisse,& cum Vngaro ex professo sentire.Videbaturq; res ad rebellionem totius
Prussiæ spectare,quòd & proceres nonnulli Prussi,& Gdanenses ciues,in primis Tunge
no non obscurè fauebant:& uerò magister Cruciferorum cum eo fœdus icerat, & cum le
gatis Vngari secreta colloquia habuisse ferebatur. Itaq; Cazimirus maturè Sochazouia
profectus cum duobus millibus mercenariorum militum, Breste, Nessouiæ, Toruniæq;
nullo operæprecio tempus triuit,minoris Poloniæ proceres diutiùs expectans. Interea
uenit ad eum Toruniam Vlricus magistri marsalcus & legatus,suspicione magistrũ pur-
gans.Ipse deinde magister Henricus Richtembergius ad mediũ mensis Maij Mariebur-
gum,quò rex iam ad finem Aprilis uenerat,accessit:acceptus perhonorificè , prodeunti-
bus obuiam ac deducentibus duobus episcopis,aliquot palatinis,& omni aulico comita
tu regio:factaq; audientia,denuò se regi purgare instituit, & nouum iusiurandũ, si posce-
retur,obtulit:contra Tungenum consilio & auxilio se regi non defuturum esse promisit.
Sed tñ benignè dimissus à rege,quod promisit non præstitit,uarias moras & excusatiões
nectens.Gliscebat tunc Gdani seditio inter senatum atq; populũ: eam rex, missis illuc Ia-
cobo archiepiscopo,& Ioanne Rithuianio marsalco , sedauit. Elbingæ deinde conuentũ
Prussorum contra Nicolaum Tungenum instituit.Sed infecêre consilia eius Gdanenses:
& res Valachicæ & Podolicæ eum in Poloniam reuocabant.Redierat enim à Mahome-
te Turcarum imperatore Martinus Vurocimouicius , renunciabatq;, in Bulgaria apud
Varnam se eum cum ingentibus copijs in Valachiam contendentem reperisse: expositis-
qúe mandatis regijs,responsum ab eo accepisse,illum postulata regis facturum fuisse,si ea
apud Adrianopolim in procinctu,ac non iam in expeditione & itinere accepisset: Trans-
alpinensium,Tartarorumq; sibi uectigalium querelis & precibus excitum, bellum illud
suscepisse,eis deesse non posse:daturum tamen etiam tum pacem Valacho, si is tributum
ipsi penderet,captiuos remitteret, Kiliam urbem ad ostia Danubij sitam (quæ nescio an
Achillea sit integro uocabulo) Besserabibus restitueret. Quas conditiones cum Stepha-
nus palatinus Valachiæ non acciperet,Mahometem nauibus transmisso, & ob dubiã for
tunam belli quinq; pontibus iuncto Danubio,Valachię infesta signa intulisse.Ab alia ue
rò parte Tartaros quoq; eam infestare:quibus dum obuiam it cũ suis copijs Stephanus,
spacium

Cõuentus con
siliariorum
Siradiæ.

1476.ann.

Henrici ma-
gistri Crucife-
rorum suspe-
cta fides.

Turcæ ac Tar
tari Valachiã
infestarunt.

spacium transmittendi per ocium Danubij Turcis dederit.Hæc ferè Vurocimouicius re-
ferebat.Consequebantur autem eum ipsius Stephani nuncij alij post alios,nunciantes re
gi,Tartaros quidem ingenti clade ab eo profligatos,fugatosq; usq; ad Boristhenem,prę-
da omni,impedimentis,& uestibus atq; armis etiam abiectis,perpaucos tranato flumine
euasisse. Contra Turcas uerò non satis uirum eum habere, nec audere eis aperto Marte
resistere.Ipsum ditionem suam longè,lateq; urere,ne progredi longiùs hostis possit, pro-
pter pabuli & commeatuum inopiam:pabulatores & frumentatores necessariò longius
à castris progredientes , ex insidijs carpere & excipere : uerùm à fronte pariter & à tergo
hostibus circundatum,diffugientibus suis, ipsum quoque melioribus rebus seruare se co
actum esse.Et quamuis propè triginta millia hostium trucidata sint,tamen leuiculum ui-
deri id detrimentum in tanto exercitu. Valachos uerò non pluribus quàm ducentis eo
conflictu amissis : tamen siue diffisos uiribus suis,siue aduersa fortuna alienatos à Stepha
no,sibi quemque priuatim prospicere,nihil in commune consulere. Sed facilè eorum ani
mos & sanari,& recreari posse uel mediocribus Polonorum auxilijs.Quòd si fortè Vala-
chia regi minus esset curæ,at de Podolia & Russia esset sollicitus. Periculum enim esse,
ne Turcæ peruastata Valachia,in eas oras continuata populatione excurrerent. Quod
quidem ita accidit.Percursata enim omni Valachia,Sozauia & Chozimo, alijsq; muni-
tionibus frustrà tentatis , Podoliæ quoq; fines ij attigerũt,& aliquot uicos ignobiles atq;
pagos exusserunt.His igitur cognitis Cazimirus,Russiam omnem,Podoliam, & Belsen
sem tractum arma sumere,& cum Paulo Iasenio thesaurario,& Belsensi,Chelmẽsiq; prę-
fecto,ad Valachiæ fines sine mora adesse iubet:ipse omissa in præsens rerum Prussicarum
cura,sororeq; Elizabetha uidua,quæ cum Henrico Stolpensium Pomeranorũ duce nu-
pta fuerat,& illis ipsis dieb. cũ filio Bogusalo siue Boguslao uisendi ipsius gratia Marie-
burgũ aduenerat,honorificè dimissa,reditum in Poloniam maturauit:& ad medium Au-
gusti mensis Petricouiã,quò edixerat comitia,accessit. Ibi consumptis necquicq; in con-
sultatione de republica ac defendenda seu uindicanda Valachia tribus hebdomadibus,
nihil utile constitutũ est.Neq; em̃ accõmodatũ esse uidebat̃ expeditioni bellicæ anni tem
pus autumnale:& Russi cum Iasenio,cùm diutiùs apud Cameneciam & alijs in locis Po
doliæ statiua habuissent,neq; transgredi sine rege fines regni ad opem ferendam Vala-
chis implorantibus uellent,neq; domos iniussu regio discedere honestũ putarent,nõ mi-
noribus damnis omnem eam oram affécerant,quàm si hostilis exercitus eam peruasisset.
Noui deinde conuentus minorum quidem Polonorum Corcini,maiorum uerò Coli ad
medium Septembris instituti.Et Corcini quidem, rege ipso per se postulante , quaterno-
rum grossorum tributum iugerale scitum est:maiores uerò Poloni labefactationem iuris
publici causificati sunt,quòd Matthias Mosinius præfecturam maioris Poloniæ,& pala
tinatum Calissiensem pariter obtineret.Cazimirus Corcino Lublinum profectus , salu-
tata regina,quæ Radomia illuc uenerat,in Russiam ad Belsum usq; progressus est , ut fa-
ma aduentus sui suos recrearet, Turcasq; reprimeret.Nec mora excesserunt ij Valachia,si-
ue metu regis Poloni aduentantis,siue peste pariter & fame afflicti, siue quòd hyems ap-
propinquabat.Non parũ uerò momenti illud quoq; Mahometi ad maturandũ reditum at-
tulit,quòd classem quæ supplementum militum & machinas ad expugnandas munitio-
nes ipsi subuehebat,tempestate disiectam amisit. Aliquanto autem plus per omne illud
bellum Transalpini,quàm Turcæ ipsi Valachis incommodarunt:quippe qui & locorum
periti essent,& lingua eadem uterentur. Iidemq; Turcarum inopiam cõmeatu de suis a-
gris supportando subleuarunt.At Matthias rex Vngarorum,ubi cognouit Mahometem
se cũ exercitu è Valachia recepisse,hinc quoq; uanam gloriam , compendiumq; apud Ita-
los aucupatus est,abusus hominum credulitate.A`se enim pulsum Turcam , turpiter fu-
gam cœpisse,literis diuulgauit,excidiumqúe eius pollicebatur. Quam uanitatem eius
alebant apud exteras gentes uiri literati,munificentia eius deliniti,res gestas eius scriptis
suis in immensum attollentes. Qua quidem illud sanè perfecit,ut pontifex Max. cum o-
mnibus principibus & communitatibus Italiæ,præter ducem Mediolanensium , qui im-
poni sibi passus non est,bis centum millia aureorum ipsi in subsidium conferret. In quo
Ferdinandi Neapolitani regis opera & studium Vngaro maximè adiumento fuit.Filiam
enim eius regis notham Beatricem illis ipsis diebus Matthias alteram uxorem duxerat.
Sed non multo pòst Vngari uanitas redarguta est. Ad medium enim Octobris Tur-
cæ facta è Bozna excursione Carniolam , Carinthiam & Styriæ partem uehemen-

Tartari pro-
fligati à Ste-
phano pala-
tino.

Cazimiri so-
ror.

Classis Turci-
cæ naufra-
gium.

Beatrix altera
Matthiæ regis
uxor.

ter uaſtarunt,prædamq́; ingentem & plurimos mortales captiuos abegerunt:& mox mu
nitiones ligneas ab ipſo Matthia ſupra Danubium paulò infra Smiderouiam extructas,
& quinque millium militum præſidio firmas, quatuor quidem expugnarunt,quintam
uerò per deditionem acceperunt, ipſo Mahomete cum maioribus copijs haud longè ſuc
ceſſum rei expectante. Porrò Fridericus Romanorum imperator,ſuſpicatus Turcas à
Matthia in ditiones ſuas immiſſos eſſe,ſimulq́; ratus oblatam ſibi occaſionem perduelles
ſuos,illius fœderatos, quorum princeps erat Grofnicher, ſiue ut alij habent,Grófnikel,
hoc eſt comes Nicolaus,ulciſcendi, delectu ſuorum habito, quatuor millium Bohemo-
rum auxilijs à Vuladislao rege acceptis,nihil retardatus hyemis aſperitate,munitiones i-
pſorum perduellium partim per uim, partim per deditionem recepit. In æſtatem uerò
maius bellum contra Vngarum apparabat: miſſoq́; ad Cazimirum Raphaële Leſcinio
Polono oratore,ad ſocietatem belli eum contra communem hoſtem inuitabat. Huic Bo
hemorum rex ſuam & ipſe legationem eadem de re adiunxit:quæ Vilnam proſecutæ Ca
zimirum,quò ſe,non plus quindecim diebus apud Belſum commoratus, receperat, man
data expoſuêre.Habebat autem is exploratum de hoſtili Matthiæ contra ſe animo,& ſub
dolis machinationibus: nimirum quòd ille Valacho, abalienandi eius à Polonis cauſa,
auxilia contra Tranſalpinenſes miſiſſet: Nicolaum Comorouium fratrem Petri patrue-
lem,cum Alexandro filio ad ſe accitos,de Berualdi,Ziueciæ, & Seflari munitionum Po-
lonicarum deditione, promittens eas,quas ipſis in Vngaria ademerat,ſe redditurum eſſe
ſollicitaſſet:cum Cruciferis Pruſsienſibus fœdus clandeſtinum pridem inchoatum,in nu
ptijs ſuis confeciſſet,promiſsisq́; auxilijs,ad uiolandam pacem & bellum faciendum eos
concitaret,atq; in eam rem mercenarium militem in Sileſia conſcriberet. Hæc igitur cum
explorata haberet Cazimirus,ad medium Aprilis anni inſequentis comitia Petricouiam
Polonis edixit, ipſeq́; ſubſequentibus Imperatoris & Bohemorum regis oratoribus in
tempore affuit.Re ad ſenatum relata,placebat quidem auxilia mitti Imperatori: ſed quó-
nam id modo fieret,non expediebatur,propterea quòd inane erat ærarium:nobilitas ue-
rò neque militare gratis ultra fines regni uolebat,neque tributum ſciſcebat.Itaq; reſpon-
ſum eſt oratoribus,regem domeſtici aduerſus Turcas ac Tartaros, Cruciferos, atq; ipſos
etiam Vngaros belli expectatione diſtentum, nulla in præſens auxilia Imperatori poſſe
mittere.Et quo æquioribus animis id principes illi acciperent, ad Imperatorem quidem
Andreas Opporouius Varmienſis epiſcopus,ad Bohemum uerò Ioannes Dreuicius ſcri
ba regius,oratores miſsi.Ac Bohemo quidem pater tria millia aureorum dono tranſmi-
ſit,in ſubſidium comparandorum ac Cæſari mittendorum auxiliorum gratia.In Pruſsiã
uerò ac Marieburgũ præſidij cauſa miſit idem Petrum Duninũ caſtellanum Siradienſem
& præfectum Lencicienſem,& Ioannem Bialum,quo uerbo album Poloni uocant, cum
ſexcentis equitibus,& quadringentis peditibus mercenarijs, ut Pruſſos in officio conti-
nerent,ſuſtinerentq́; Cruciferorum impetum,ſi quem facerent in regiam ditionem, tanti-
ſper donec rex ipſe cum maioribus copijs ſubſequeretur. Non modò enim incertis rumo
ribus iactabatur,Cruciferos ad rebellionem ſpectare:cum Vngaro per crebros internun-
cios fœdus & ſocietatem inire:Marieburgenſem & Culmenſem palatinos, Philippũ Biſ-
ſouium conſulem Gdanenſem,& nonnullos alios regiæ ditionis in eorum partes inclina
re:ſed certis etiam indicijs & literis interceptis conſilia eorum deprehenſa erant.Sollicita-
bantur etiam ab eis ad defectionem duces Mazouij:nec admodum ij abhorrere à tam ne-
fario facinore uidebantur,niſi conſiliarij quidam grauiores à concepto ſcelere eos reuo-
caſſent.Nec ſanè nihil actum eſt illa præſidij miſsione in Pruſsiam. Multorum enim ani-
mi ſanati ſunt,multi immatura adhuc conſpiratione à nouis rebus deterriti. Nobilitas
quidem Pruſsica cum ciuitatibus conuentu Marieburgi ad exitum menſis Iunij acto, ſa-
cramento ſe obligarunt,à Polonis nunquam defecturos.Si quod autem bellum exorire-
tur,ſe pro illis arma ſumpturos:agreſtes quintum quemq́; expedituros: ciuitates uerò ſin
gulæ militum certum numerum promiſerunt.Iam uerò & ij qui in ditione Cruciferorum
erant,conuentu inſtituto ſtatuerunt inter ſe,non ſequi eorum temeritatem, ſi quod bellũ
Polonis ij facere uellent.Itaq; non cõmouerunt ſeſe tunc Cruciferi,præſertim ꝙ neq; Vn-
garus quicquam eorum quæ conuenerant,præſtabat.Coëgerat is quidem in Sileſia quinq;
millia mercenariorum militum:atq; is exercitus,priuſq́; educeretur quopiam, permagna
licentia in ſocios circumquaque non modò prædis agendis, uerùm etiam incendijs,ſtu-
pris,cædibus,& omni genere crudelitatis debacchabatũ.Sed ei Bohemus, ſiue ut ſua tue-
retur,ſiue ut quoſuis Matthiæ conatus impediret,non multò minores copias è Bohemia
tranſ-

Fridericus Imp. bello perduelles ſuos perſequitur.

1477. ann. Comitia Petricouiæ.

Pruſsi ad res nouas ſpectant.

Matthiæ regis exercitus fugatus è Sileſia.

tranſmiſſas opponebat. Quarum aduẽtum cum non ſuſtineret ille Sileſiorum exercitus,
in Vngariam ſeſe raptim euoluit,ſiue ut ſibi conſuleret,ſiue(qđ credibilius eſt) ꝙ à Mat-
thia accerſeretur.Perduellés ne aũt Imperatoris fœderatos ſuos dudum ab Imperatore e-
iectos, uindicare is cupiuerit, an ſibi & Vngariæ finitimæ ab illo metuerit,incertum eſt.
Duxit quidem & Vuladislaus ipſe exercitum illum ſuum è Sileſia reuocatum, in Auſtri-
am,ab Imperatore accitus:uerùm non diu ibi moratus eſt, ſiue quòd ſatis habebat Cæſar
Auſtriam pacaſſe,ſiue quòd deerat pecunia in ſtipendium tanto exercitui:octo enim mil
lia Bohemorum habebat.Accepto igitur Viennę ab Imperatore ſolenni ceremonia uexil
lo,quo ſe cliẽtem & pincernam Imperatoris Romani profitebatur,in Bohemiam ſe cum
omnibus copijs ſuis recepit.His igitur cognitis Cruciferi quieſcebant. Nec parum & il-
lud inquieta eorum conſilia turbauit,quòd Magiſtrum per id tempus amiſêre.Ac ſuffece
runt ij quidem defuncto Martinum Truchſeſſum,quem interdum Treslerum Dlugoſſus
uocat,commendatorem Oſterrodenſem,pridie Nonas Auguſti habitis Regio monte co
mitijs:nec abhorrebat is à bello,ſed eum Fridericus imperator minacib. literis deterruit.
Sic igitur quietæ fuerunt hoc anno res in Pruſsia:non item in Polonia. Nouo enim con-
uentu poſt comitia Petricouienſia Corcini inſtituto,fremere nobilitas & proceres in re-
gem,nec uelle tributum ab eo petitum ſciſcere,aut omninò ad conſilium de repub.acce-
dere,propterea quòd rex Derslao Rithuianio palatino Cracouienſi poſt obitum Ioannis
Pilecij ad caſtellaniã eiuſdẽ urbis ꝓuecto, Ioannẽ Rithuianiũ caſtellanũ Sendomirięſem,
& marſalcũ regni,ſucceſſorẽ in palatinatu Cracouienſi dederat cõtra leges: quib. cauẽt,
ne uni plures magiſtratus honorésue mandẽt. Iam uerò de Nicolai Comorouij defe-
ctione ad Vngaros conſtans fama increbeſcebat.Et res minimè contẽnenda eſſe uideba
tur,propterea ꝙ arces & poſſeſsiones eius in faucibus Carpathi mõtis, qui Poloniam ab
Vngaria dirimit,ſitæ,ſi ab Vngaro occuparentur,faciliorem ipſi aditum in Poloniam pa
tefacturæ,& ꝓpter ſalſarũ aquarũ abundantiã,reditus regios è ſalinis imminuturæ eſſent.
Inde enim ſalem Vngaris ſuppeditari poſſe,quem ad eum diem è Polonia petere neceſſe
haberent.Subornati igitũ,à rege qui ægrũ Comorouij animũ ſanarent:ad extremũ Spitco
Iaroslauius Leopolienſis ſiue Ruſsiæ, & Stanislaus Vantropca, Belſenſes palatini,ad eũ
profecti,perſuadere ei conati ſunt,ut arces illas cum poſſeſsionibus regi Polono traderet,
pecunia,qua eas addictas ipſe tenebat,accepta:damnorũ,quæ ſe Polonæ reipublicæ cau
ſa accepiſſe prætexeret,æſtimationem,bonorum uirorum arbitrio permitteret. Quib.re-
bus cum nihil apud eum proficeretur,miſſus Iacobus Dembenius palatinus Sendomirí-
enſis,& præfectus Cracouienſis,cum tumultuaria manu,arces eas intra quinquageſimũ
diem expugnauit.Ac Berualdum quidem diruit,Ziueciam incendit,Seflaros uerò Mar-
co Ratoldo addictos reſtituit.Tunc demum Comorouius Cracouiã ad regem accurrit,
facinusq́; ſuum purgare, & priorum meritorum commemoratione diluere conatus eſt.
Et eò quidem uſq; inflexerat regis clementiam,ut ipſi alia bona in territorio Chelmenſi ꝓ
ademptis illis dare uellet:uerùm ille ſuperbè eam conditionem aſpernatus,& in Vngariã
profectus,Matthiæ regis opem implorauit: ea uerò deſtitutus,in Poloniã rediit, & Craſ-
noſtauienſe territorium à Cazimiro ægrè impetrauit.Matthias enim tunc irritatus à Fri-
derico,cum eum exercitum dimiſiſſe cognouiſſet,nequicquam diſſuadentibus ac depre
cantibus Vngaris,& contra Turcas potius,qui Vngariam tunc populabantur,ire cohor-
tantib.in Auſtriã fecit expeditionẽ,eãq́; totã quãta eſt,ad fines uſq; Bauariæ ꝓuaſtauit: op
pida pleraq; oĩa & munitiones,ipſis Auſtrijs ferè dedentib.in poteſtatẽ ſuã redegit: Vien
nam obſedit & oppugnauit:ſed ab ea crebris Haugi comitis,q intus erat cũ nõ contẽnen
do militũ præſidio,eruptionib.non ſine magna ſtrage repulſus eſt, Friderico Impatore a-
pud Styriã urbem ſe continente,& Bohemorũ,Polonorũq; opem fruſtra implorante.Iam
eñ hyems appetebat.Miſit quidem ei Cazimirus in ſubſidium decem millia aureorum ꝑ
Andream Boriſſouium cognomento Roſam,prępoſitum Lencicienſem:ſed ea Cæſar nõ
accepit,ob ſpem pacis: cui componendæ non modò pontificij & Venetorum oratores,
uerùm etiam Vngarorum proceres nauabant operã:idq́; hoc enixius,quòd triginta mil-
lia Turcarum per id tempus excurſione facta in forum Iulij, omnem eam orã uſq; ad Cu-
niglianum Venetiæ oppidũ,miſerandum in modum uaſtarunt, deleto Venetorum præſi
dio,quod ipſis ad Sontium ſiue Liſontium amnem duce Hieron. Nouello oppoſuerant.
Tardius tamẽ ea pax,nec niſi Vngaro tẽpeſtatibus hybernis & niuib.reiecto ex Auſtria,
conuenit: & quidem non ſatis honeſtis Friderico conditionibus: nempe,ut ſe omni iure
ac

Vuladislaus rex Bohemiæ à Friderico Imp. inueſtitus.

Salinæ in faucibus Carpathi.

Viennæ obſeſſa.

Turcæ forũ Iulij infeſtarunt, & Venetorum copias profligarunt.

Pax inter Fridericum & Matthiam.

ac titulo regni Vngarici abdicaret:Bohemici uerò faſces,& quod uocant Feudum, Mat-
thiæ conferret: eidemq́ pro munitionib. interceptis in Auſtria centum octoginta millia
florenorum numeraret.Quarum conditionum poſtremę non fecit ſatis. Quo factum eſt,
ut Matthias diutius munitiones Auſtriacas,non inuitis Auſtrijs, qui Fridericum oderāt,
retineret.Sic igitur cum alio bello occupatus fuiſſet Matthias,quietiorem, quàm expecta
rant,eum annum Poloni habuerūt.Stephanus autem Valachiæ palatinus,ultrò ſumptis
armis, Tranſalpinam infeſtauit,Radulonem ſiue Draculam palatinum eius oræ à Braſ-
ſouienſibus ciuibus proditum cœpit:eiectisq́ Turcarum præſidijs, Cipuliſſam unum de
ſuis purpuratis genti præfecit.Quin & Totruſsienſe territorium,quod in ditione Turca-
rum erat,ferro & igni uexauit,ſalinasq́ fructuoſiſsimas incendit. Sub huius anni princi-
pium Gregorius archiepiſcopus Leopolienſis,uir in ſtudijs humanitatis & bonarum lite-
rarum non mediocriter uerſatus,uerùm libidinoſus; cùm ſanus apud Rohatinum dege-
ret, in cubiculo pronus diſtenſis manibus mortuus repertus eſt: cuius uitam Philippus
Callimachus Florentinus deſcripſiſſe dicitur.Poſt quem plus quàm duobus annis urbs
illa caruit archiepiſcopo.Boleslaus Mazouiorum dux Annam uxorem, Pauli Hunouij
palatini quondam Belſenſis filiam,exagitatus à fratribus & proceribus, quòd imparem
duxiſſet,eadem leuitate quā duxerat,repudiauit. Quod quidem coniugium longè ta-
men minus indignitatis habuerat,quàm fratris eius Conradi, qui prius Cracouia abdu-
ctam à uiro plebeio uxorem, nefario matrimonio ſibi coniunxerat : eaqúe defuncta, ac
ducali pompa ſepulta,alteram non minus obſcuram puellam, Alexij cuiuſdam filiam, u-
xorem ſibi adſciuit.

Mazouiorum ducum diſparia coniugia.

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER VICESIMVSNONVS.

1478. anni.

AZIMIRVS rex plus quatuor menſib. Cracouiæ pręter
morem commoratus, ad exitū Nouēbris inde diſcedens, & li-
gnū crucis Chriſti apud monaſteriū Calui montis de more ue-
neratus,Radomię reliquū anni tempus,& ſequentis principiū
exegit.Ibi uerò regina cum duob. filijs natu maximis,ac totidē
filiabus relicta,Petricouiam,quò ad duodecimā diem Ianuarij
comitia edixerat,ſe contulit. Nec tamen operæprecij quicquā
ibi fecit,cùm propter tardiorem aduētum & infrequentiā con
ſiliariorum,tum quòd ne nouus quidem magiſter Crucifero-
rum,quamuis accitus promiſiſſet,ueniebat, ut ſecundùm pa-
cta in uerba regis iuraret.Quin ad rebellionem planè ſpectare is referebatur. Cumq́ ad
depellendum bellum,quod ab Vngaro iuxtà atque Cruciferis impendebat, & ad conti-
nendos in officio Pruſſos,ſumptu opus eſſet,& in eum uſum tributum agrarium ſciſcen-
dum eſſe pleriſque omnibus uideretur, aliquot temerarij iuuenes de nobilitate maioris
Poloniæ rem infecerunt.Priuilegium aūt ibi tunc rex edidit,ne cui Sendomirienſem prę-
fecturam oppigneratam,aut quouis modo obligatam habere liceret, niſi pro hoſte publi
co,& læſæ maieſtatis reo haberi mallet. Id autem Ioannes Rithuianius palatinus Craco-
uienſis perfecit,cum ex teſtamento Derslai fratris caſtellani Cracouiēſis paulò antè mor-
tui,præfecturam illam à Vuladislao tertio rege illi oppigneratam, liberam regi reddidiſ-
ſet.Conuentu dimiſſo,rex in Pruſsiam contendit:Lenciciæ Vngarorum procerum lega-
tionem ſecretam,defectionem à Matthia pollicentem,ſola regina arbitra & interprete au
diuit.Nec tn̄ ei quicq́ certi reſpondit, iam antea fidem gentis dubiam & fluxā expertus.
Breſte deinde in Cuiauia Pruſſorum cōuentū egit, eoq́ magiſtrum rurſus fruſtra euoca-
uit:Pruſſorum ſuorum animos confirmauit, Sbigneum Vuladislauienſem epiſcopū gu-
bernatorem eis dedit:Marieburgenſem præfecturam à Ioanne Coſcelecio in Petrum Du
ninum Siradienſem caſtellanum tranſtulit.Inde uerò profectus, Lithuanicum Breſte adi-
it:ibiq́ conuentu Lithuanorum ad medium Martij menſis inſtituto,principatus illius re-
bus proſpexit:uicarium uerò pro ſe de duobus filijs præſentib. utrūuis,petentib. illis relin
quere noluit,quāuis Albertus tacitis lachrymis cupere id ſe non diſsimularet. Venit ad
eum illuc Mahometis Turcarum imperatoris orator cum ingentibus donis, Tartarorum
quoq́

Sendomiriēſis præfecturæ priuilegium.

Turcica & Tartarica legatio ad Cazimirum de pace.

quoque principis Nurduuuladi legationem ſecum ducens, amicitiam & ſocietatem pe-
titum amborum nomine,adijciens Tartarum Mahometis authoritate eò adductum eſſe.
Quibus reſponſum eſt,regem libenter accipere,quæ ſibi deferrentur, ſuosq́ oratores ad
utrunque confirmandi fœderis cauſa miſſurum. Quid autem Mahometem ad ineun-
dū cū rege Polono fœdus tunc adduxerit,non reperio: niſi fortè res aduerſæ, cladesqúe
ſuperiori bello Valachio terra,mariq́ acceptæ, & quòd non ſolum eius,quem Stephani
clientis ſui iniuriam ultum ire credebat,ſed plerorumq́ omnium Chriſtianorum princi-
pum ſocia arma,coniunctasqúe uires metuebat. Audiebat enim eos dudum diſsiden-
tes,in gratiam redijſſe,ſtudio belli communi conſilio & iunctis uiribus ſibi faciendi. Tur-
carum ac Tartarorum legatis dimiſsis, Petricouiam rex redijt ad comitia denuò ad Pen-
tecoſten edicta. Interim epiſcopus Vuladislauienſis, conuentu Pruſſorum Grudenti
poſt paſcha inſtituto,nouo eos iureiurando, ultro ab eis oblato,regi & regno obligauit.
Id bis ne,hoc uidelicet atque ſuperiore anno (quaſi ſemel ſatis non eſſet) factum ſit, an
Dlugoſſus lapſu memoriæ repetierit, neſcio. Ad Magiſtrum uerò quinque legati miſ-
ſi, qui eum fœderis admonerent. Verùm ille nihil moratus ſalubria monita, non mo-
dò non uenit Petricouiam ad comitia, ſed etiam bellum contra regem adornabat, non
tam ſuis uiribus fretus, quàm Vngari & nonnullorum Germanorum principum uanis
pollicitationibus,ac ſpe defectionis quarundam regiarum ciuitatum erectus. Et quò
maiorem haberet belli faciendi opportunitatem,Brodniciam,& Culmam oppida, & Sta
rigrodum arcem terræ Culmenſis, Althauſum ni fallor, Germani uocant, de Ioanne
Schumbergio Bernhardi defuncti fratre redemit, perſolutis ſtipendijs, quæ Bernhar-
dus bello ſuperiore meruerat, quæ rex iam prior ſoluere cœperat. Eas igitur munitio-
nes militum præſidijs firmauit,ipſe cum exercitu ex agreſti ferè multitudine coacto, a-
pud Oſterrodam aliquandiu caſtra habuit,ab Vngaro promiſſa expectans auxilia. Hæc
Petricouiam renunciata,fecerunt ut ſine difficultate & controuerſia duodenûm groſſo-
rum tributum decerneretur in ſtipendia mercenariorum militum,per quos tunc in Pruſ-
ſia rem geri placuit. Nec aliud ferè quicquam memorabile actum in illis comitijs, niſi
quòd importatio ſalis exotici in Poloniam uetita eſt, propterea quòd apud Pincum in
maiore Polonia nouæ ſalinæ extitiſſent. Ad Matthiam uerò miſſus eſt Stanislaus Van-
tropca palatinus Belſenſis poſtulatum,ne ille rebellium contra regem ſuum Tungeni &
Cruciferorum defenſionem ſuſciperet,fœderi, quod antiquitùs inter Vngaros & Polo-
nos conſtitutum,nec ita pridem renouatum intercedat,repugnantem. Porrò ad Pon-
tificem Max. Ioannes Goslubius iureconſultus, & Canonicus Poznanienſis allegatus
eſt, quęſtum de Balthaſare de Piſcia nuncio ipſius,qui apud Vuratislauiam degens, Vu-
ladislao quidem Bohemo ut hæretico, Cazimiro autem ut fautori hæreticorum,in grati-
am Matthiæ ſacris interdixerat. Etſi enim ineunte uere pax inter Matthiam & Vula-
dislaum per utriuſque conſiliarios apud Bernam Morauiæ conuentu acto facta erat,
Matthias tamen re apud Pelſnam, quam cum Budeouice retinebat,per præfectos præ-
ſidij ſui contra Burianum Vuladislai copiarum ducem proſperè geſta elatus, ſimulqúe
tumultu Pragenſis ciuitatis contra legatos ſuos Varadinenſem epiſcopum,& palatinum
Tranſſyluanienſem temerè concitato irritatus,bellum inſtaurabat,pacem illam irritam eſ
ſe dictitās,quippe quæ nec ſuo iuſſu,nec authore pontifice,aut legato eius confecta eſſet:
cui & legatus ipſe Gabriel monachus,epiſcopus Agrienſis, & recens cardinalis creatus,
frigidam ſuffundebat,& inſanientem ſua ſponte,magis etiam concitabat:fruſtra retinen-
tibus Vngaris & Sileſijs proceribus, quibus pax exoptata affulſerat. Reuertens autem
ex Vngaria palatinus Belſenſis, Budenſi præpoſito comitatus, illud reſponſum à Mat-
thia retulit, eum fœderatis ſuis deeſſe rectè non poſſe.Sed ſi Cazimirus bello contra Cru
ciferos abſtineret,habere Matthiam uias, quibus Cruciferi ad officium reuocentur,& i-
pſe fœderis iureiurando cum eis ſanciti religione ſoluatur.Hac igitur de cauſa miſsi ad e-
um denuò legati Ioannes Dlugoſſus, & Stanislaus Marſalcouicius, qui exquirerent,
quæ nam illa eſſent,quæ Matthias tectius ſignificaſſet.Ac nihil ij quidem eiuſmodi com
pererunt:pernegabat enim Matthias, ſe tale quicquam Cazimiro renunciari mandaſſe.
Cum autem animaduerterent magnas copias ab eo comparari, quibus partim Poloni-
am infeſtaret, partim Cruciferos adiuuaret,conſtituerunt cum eo, ut ad initium Februa-
rij menſis regum uterque conſiliarios ſuos Olomuciam, omnium controuerſiarum
componendarum, pacisqúe inſtaurandæ cauſa mitteret, interea uerò utrinque ab ar-
mis diſcederetur: retineret tamen Polonus munitiones, quas de Tungeno in Varmiēſi
ditione

Pruſsi denuò iurant in uerba Poloni.

Salinæ Pincenſes in Polonia.

Res Bohemicæ.

Legatio Cazimiri ad Matthiam.

Bellum Prussicum. ditione cœpisset. Verùm displicuêre uehementer hæc pacta Polonis, iniussu suo conuenta. Iam enim Cazimirus exercitum in Prussiam miserat: atque is Cruciferos quiescentes adhûc lacessere uetitus, Varmiensem oram infestabat. Prestò tamen fuit Tungeno Magister cum aliquantis agrestium magis quàm militum copijs. Sed nostris nullam dimicandi moram facientibus, mox in tutum se recepit. Quo facto liberius uastata est Varma: ac ne Sambiensi quidem agro pepercit miles: munitionesqûe aliquot de Tungerio receptæ, ad hæc auxiliares Vngari copiæ septem millium militum, quæ ductu Zeloni Bohemi sub specie ferendæ opis Ioanni duci Zeganensium contra Albertum Marchionem Brandeburgensem per Pomeraniam ad Cruciferos penetrare nitebantur, bis à Marchione magna strage profligo erant. Atq; ijs rebus perculsi Tungenus ac Magister, de pace cũ Sbigneo Vuladislauiensi episcopo, Paulo Iasenio thesaurario regni, & Petro Dunino præfecto Marieburgensi, regijs magistratibus, tractare cœperant. Sed statim cœpto destiterunt, ubi de ictis inter reges inducijs, quibus ipsi quoque nominatim comprehendebantur, audierunt. Non tamen destitit regius exercitus à populatione Varmiæ, munitionumqûe oppugnatione. Per id tempus Tartari domestica egestate, penuriaqûe adacti, in Podoliam incursionem facere tentarunt. Sed cum exceptorum per insidias hominum indicio comperissent, adesse Spitconem Iaroslauium Leopoliensem, & Ioannem Odrouanzum Podoliæ palatinos, cum non contemnendo equitatu, discessione simulata in syluis aliquandiu delituêre, & mox securis nostris ad Braslauiam excurrerunt, oppidum incenderunt, parumqûe abfuit, quin & arce potirentur: sed reiecti tamen, cum magna præda sese receperunt. Eodemqûe tempore Turcæ in Carinthiam inuecti, eam oram, quæ est inter Malburgettum, Villacum, & Salisburgum, acerbè depopulati sunt: longiusqûe progressi fuissent, nisi eius oræ homines ad pontem Draui fluminis concursu facto eis obstitissent, pontemqûe interrupissent, ubi mille trecenti ferè Christiani cæsi sunt. Per omne aũt id tempus post solutum conuentum Petricouiensem Cazimirus cum uxore partim Radomiæ, partim Sendomiriæ, partim Corcicini & Cracouiæ commoratus est. Insequentis demum anni die duodecima Petricouiam rursus ad comitia profectus est. Illuc uenit ad eum legatus Matthiæ regis Iaroslaus Zarnohorius, postulans, ut conuentum de pace redintegranda ad initium Februarij Olomuciam condictum, ad Maium differret, ad eumqûe ipse ueniret. Fore id ex re ipsius pariter & Vuladislai filij, minoreqûe negocio res Prussicas componi posse. Quod si tempus illud, locusqûe ipsi non placeret, mutaret arbitratu suo. Sed bellum tamen Prussicum interim intermitteret. Quod quidem identidem repetitis legationibus Matthias urgebat. Iam enim receptis cæteris munitionibus, Elsbergam primariam episcopi arcem permunitam Poloni obsidebant: Tungenus uerò rebus suis diffisus, ad Magistrum in Sambiam profugerat. Grata hæc fuit legatio Cazimiro. Itaque licet Tungenum propediem debellatum iri speraret, nec sibi expedire uideret aliquid ei laxamenti concedere, iussit tamen exercitum suum ab Elsbergæ obsidione discedere, & omni bello abstinere. Ad Matthiam uerò tres legatos, Raphaelem Iaroslauium marsalcum, Paulum Iasenium thesaurarium regni, & Andream Rosam præpositum Lenciciensem, cum summa potestate misit, ut de conuentu cum illo constituerent, & spem ipsi facerent: facilè & Magistrum ueniam, & Tungenum aliam episcopam, duasue pro una impetraturum esse, si pax coiret. Decesserat enim paulò antè de statione uitæ Vincentius Kelbassa Culmensis episcopus, & perpetuus administrator Pomesaniensis, nobilis Polonus gente Nalencia: quem Andreas Bninius Poznaniensis, & Paulus Grabouius Chelmensis propè continuatis funeribus secuti sunt: hic quidem plus quàm quatuordecim, ille uerò duobus & quadraginta annis & sex mensibus in episcopa exactus. Ac de Poznaniensi quidem fuêre competitores Vriel Gorcanus, Lucæ palatini Poznaniensis filius, Gneznensis & Poznaniensis præpositus, & cancellarius regni, cui collegiũ Poznaniense administrationẽ episcopæ uacantis cõmiserat, & Stanislaus Curozuancius procancellarius. Sed Iacobo archiepiscopo interueniẽte, collegiũ Poznaniense regiam authoritatem in eligendo Vriele secutum est: qui etiam promissum regis aliquanto antè habuisse dicitur. Reliquæ aliquandiu sine antistitibus fuêre. Obtulerat igitur sese occasio transigendi de Varmiensi episcopa. Cum his mãdatis profecti oratores regij, multis cum Matthia & consiliarijs eius colloquijs habitis, tandem constituerunt, ut ad Pentecosten Matthias duos episcopos, ac totidem alios proceres Siradiam ad conuentum cum Polonis instituendum mitteret: Magister uerò Cruciferorum, & Nicolaus Tun-

Tartarorum excursio in Podoliam.

1479. ann. Comitia Petricouiæ.

Cazimiri legatio ad Matthiam.

Vriel Poznaniensis episcopus.

Tungenus ipsi adessent, & communi Vngarorum, & Polonorum placito Cazimiro, reconciliarentur. Exoptabant enim, & Vngari pacem, quo facilius assiduas Turcarum incursiones reprimere possent: nec deerat suadendo, & orando, Gabriel cardinalis legatus pontificius, Italicarum rerum, & pontificiarum partium iuuandarum studio. Ardebat enim tunc intestino bello Italia, scissa in duas factiones: quarum in altera erant, Sixtus pontifex maximus, Ferdinandus rex Siciliæ, & Neapolis, & respublica Senensium: in altera uerò Veneti, Florentini, & Mediolanensium dux: quæ Gallorum quoque regem in suas partes pellexerat, & quinquaginta ferè castella pontifici ademerat: tantòque odio inflammata, in id bellum incumbebat, ut Veneti, ne Turcico bello impedirentur, pacem à Turcis redimerent, Scutara siue Scodra urbe Epiri, siue Albaniæ, in qua defendenda permultum pecuniæ, sanguinisqûe profuderant, eis tradita. Quo uerò debilior erat altera factio, hoc ardentius Matthiæ opem expetebat. E' Florentinæ autem urbis scintilla tantum illud incendium coortum est. Duæ fuerunt ibi familiæ facilè principes, Medicium, & Paciorum. Sed penes Medices principatus reipublicæ, per complures annos continuabatur. Id ægrè ferentes Franciscus, & Iacobus Pacij, cum Gabriele cardinali tituli sancti Georgij ad uelum aureum, Hieronymo comite Sixti pontificis fratris filio, Francisco archiepiscopo Pisano comitis filio, & paucis alijs communicata, Iulianum, & Laurentium Medices in templo sacris uacantes inuadunt, & Iulianum quidem obtruncant: Laurentius uerò famuli unius manu protectus, saucius euasit. Pisanus archiepiscopus interim, ut conuenerat, in curiam, ubi octo delecti, de republica consultabant, impetum fecit: sed concursu multitudinis oppressus capitur, confessusqûe conceptum facinus laqueo suspenditur, & strangulatur: & mox cadauer eius proiectum, immaniter conciditur. Pacij fratres, & cum eis propè trecenti contrucidantur: Cardinalis captus aliquandiu, fuit in custodia. Has igitur ob causas, nimirum ob captum Cardinalem, trucidatumqûe archiepiscopum, Pontifex conscius alioqui (quemadmodum creditum est) eorum quæ à suis acta erant, Florentinos diris deuouit, Laurentium Medicem cum posteris ipsius, ad quartam usque progeniem omni honore, ac dignitate priuauit. Sequenti tamen annò culpam deprecantibus Florentinis, & non contemnenda parte agri, cum aliquot munitionibus multatis, pacem dedit. Hæc igitur belli illius semina fuêre: cuius intuitu Matthias ad pacem cum Cazimiro faciendam propensior, tunc esse uidebatur. Interea Cazimirus peractis comitijs, Sophiam filiam, quam Friderico Alberti marchionis Brandeburgensis filio natu minori despondérat, Francofordiam, quæ ad Odram est, ad sponsum, cum splendido sexcentorum equitum comitatu, & apparatu transmisit: ipse nouis conuentibus maiorum, & minorum Polonorum separatim institutis, duodenum grossorum tributum impetrauit: Radomiamqûe, ad reginam profectus, usque ad Pentecosten ibi mansit. Inde Petricouiam rediit, Siradiamqûe nonnullos consiliarios misit: ubi Magister quoque Cruciferorum, & Nicolaus Tungenus, & regiæ Prussiæ consiliarij affuêre. Sed cùm ad uicesimam diem, frustrà Vngaros expectassent, Petricouiam ad regem uenerunt. Ac Tungenus quidem, ad pedes regis prostratus, ueniam impetrauit: permissusqûe habere Varmiensem episcopam, cum rege ipse pariter, & quæ præsens aderat legatio collegij sacri illius ecclesiæ, pacto sempiterno constituit, ut omnes deinceps episcopi, priores siue prælati, ut uocant, & Canonici illius basilicæ intra certum tempus postea quam electi, aut in collegium id cooptati fuerint, conceptis uerbis fidem suam regi Poloniæ obstringant, & prestò sint regi quoties opus erit contra Cruciferos: aduocatus quoque episcopalis, ut & ipse in uerba regis iuret: nec præficiatur quisquam ei muneri, nisi regis Poloni, aut ecclesiæ eiusdem subditus. Cæteri uerò homines, qui sunt ditione episcopi & collegij, decimo quoque anno idem faciant. Prouocationem ad regem ut habeant: collegium sacrum, ut non nisi gratum regi episcopum sibi deligat. Quod tamen ita postea mutatum est, ut rex quatuor de collegio illo indigenas, Prussos idoneos ederet, de quibus collegium, quem uellet, episcopum eligeret. Hæc ita tunc conuenêre. Nec multo pòst ipse Tungenus cum toto collegio in arce Marieburgensi, quemadmodum conuenerat, promissum impleuit. Magister uerò uanis Matthiæ promissis, clandestinisqûe literis & nuncijs lactatus, difficiliorem se præbebat, affirmans: Cutem sibi detrahi se passurum prius, quàm in uerba regis Poloni iuraturum. Confirmabat autem eum Matthiæ legatio, quæ ad Cazimirum uenerat, de differendo in aliud tempus conuentu Siradiensi, & inducijs cum Magistro ac Tungeno prærogan-

Italici motus.

Veneti à Turcis pacem redimunt.

Sixti pontificis diræ in Florentinos.

Nic. Tungenus in gratiam à rege recipitur.

De episcopa Varmiensi.

Matthiæ & Vuladislai regum conuentus Olumuciæ.

dis: propterea quòd destineretur tunc Matthias alio conuentu cum Vuladislao Bohemorum rege apud Olomuciam agendo. Quo quidem conuentu pax, quæ dudum inter absentes conuenerat, à præsentibus regibus approbata & stabilita est, maiore eorum, qui in Vuladislai ditionem ueniebant, quàm alterorum lætitia. Miti enim, & benigno erat ingenio Vuladislaus: Matthias contrà ferox, fastuosus, grauisq; suis. Eius autem pacis hę fuerunt conditiones potissimæ, ut uterque regis Bohemiæ titulum usurparet. Bohemiæ totius ius & administratio cum iure eligendi Cæsaris penes Vuladislaum: Silesiæ uerò, Morauiæ & Lusaciæ dominatus penes Matthiam esset. Quod si hic prior decederet, in Vuladislai, Bohemorumqúe ius & potestatem ea omnia reciderent, exolutis tamen regno Vngarorum quadringentis millibus aureorum: sin prior Vuladislaus obiret, Matthias ei succederet in Bohemia, regnumqúe id redintegraret, haberent necesse Bohemi illa quadringenta millia soluere. Proceribus autem & ciuitatibus ne fraudi esset cum alterutro sensisse: uerùm amissa quoque bello bona ipsis redderentur. Hæc ita tunc conuenêre. Hac igitur excusatione usus Matthias, prorogationem conuentus & induciarum à Cazimiro postulauit. Nec sanè difficilem hic sese in eo, quod postulabat ille, præbuit: missisqúe ad eum Paulo Iasenio Sendomiriensi, & Ioanne Baseno Marieburgensi, quem nunc Elbingensem uocant, castellanis oratoribus, ad diem diuo Bartholomæo sacram conuentum & inducias prorogauit: ipse interim Radomiam, ubi regina erat cum liberis, secessit, Magistro relicto, Petricouiæ. Ibi enim conuentum Siradiensem expectare ipsi uisum est, non auso ad suos in Prussiam pace infecta reuerti. Sed cum ne ad illud quidem tempus Vngari uenirent, Magister cum suis Cazimirum Corcinum secutus est. Eò tandem sub initium Octobris Stephanus comes Scepusiensis, & Venceslaus Becicouius Bohemus, legati à Matthia uenerunt, regemqúe suum excusarunt, quòd bello Turcico implicatus, Siradiam consiliarios suos ad constitutam diem non misisset. Satagebant autem ij magnopere Magistrum cum rege Polono in gratiam reducere, renitentem admodum, quòd se in uerba regis Poloni nũquam iuraturum esse, Deo & homini (Matthiam significans) fidem dedisse diceret: proferebat autem non pauca, quibus à Cazimiro læsus esse uideretur. Quæ cum omnia clarissimè refutata essent, oratores Vngari eum à pertinacia reuocabant, denunciabantqúe apertè, non oportere eum deinceps ullam rerum suarum spem in Matthia collocare: Barbarico bello illum distineri, neque commissurum esse, ut iniustam causam tueretur. Iam uerò sui quoque eum obtestabantur, ne sese & ipsos iret perditum: ac ne minis quidem abstinebant. His igitur non tam flexus, quàm fractus, decessit tandem de pertinacia: & nona die Octobr. pacem & fœdus cum Polonis redintegrauit, & in arce Corcinensi fidelitatis & subiectionis iusiurandum regi solenni ceremonia dedit, præeunte uerba Ioanne Cracouiensi episcopo. Idem fecêre, qui cum eo uenerant, primores Cruciferorum, & cum his sex alij de nobilitate, ac tres consules Regiomontani. De cæteris uerò omnium ordinum, qui tunc aberant, promissum, quòd & ipsi idem iuraturi essent legatis regijs præsentibus. Iurarunt & regij consiliarij, qui recens in senatum allecti erant, se fœdus initum seruaturos esse. De Brodnicia uerò, & Culma, & Starigrodo à Magistro interuersis conuenit, ut eas munitiones ad diem diuo Martino sacrum regi redderet, octo millibus florenorum ab eo acceptis: de damnis eo bello, quod cum Nicolao Tungeno gestum est, Magistro & ordini datis quaterni à rege, Magistroq;, & nonus ab ambobus communiter, delecti arbitrarentur: soluitq; eo nomine postea rex Magistro mille quingẽtos aureos Vngaricos. Porrò de literis fœderis inter Vngarum & Magistrum icti placuit, ut utrinq; ad diem postridie Calendas Februarij ad Rodolfum Vuratislauiensem episcopum transmitterentur, & ab eo præsente Ioanne Lasocio Scholastico Gneznensi, scriba & nuncio regio, nemini lectæ concerperent. Nã cum Matthia quoq; & Vngaris pax cõuenerat. His ita peractis magna omniũ lętitia, Vngari oratores & Magister cum suis honorificè à rege accepti ac donati, diuersi discessêre. Nec ita multo pòst rex in Lithuaniam cum regina & liberis festinauit, Ioanni episcopo, Iacobo Dẽbenio castellano & præfecto Cracoui. & Paulo Iasenio castellano Sendomiriensi, cõmissa cura trãsigendi cũ mercenarijs militib. q ob nõ exoluta Prussica stipẽdia, passim, & maximè in ecclesiastica bona hostiliter, grassabant, à nullo scelere & flagitio sibi tẽperantes. Is em̃ tũc erat Lithuanicarũ rerum status, ut regis pręsentiam uehementer requireret. Nam Ioannes Moschorũ dux, subacto Nouogrodo magno, & compluribus arcibus atq; castellis finitimæ Russiæ, quæ Alba dicitur, & magno Lithua-

Conuentus & induciæ prorogatæ.

Magister Cruciferorũ Martinus cum suis iurat in uerba regis Poloni.

Militum grassatio ob non exoluta debita stipendia.

Lithuanorum duci parebat, in potestatem suam redactis, reliquæ Russiæ, & Lithuaniæ uehementer imminebat. Amplum quidem is principatum, à maioribus suis acceperat: uerùm Tartaris, qui trans Rha siue Volgam fluuium incolunt, obnoxium ac tributarium usqueadeò, ut legatis Tartaricis, atque etiam ueredarijs tributum petentibus, uel alia quauis de causa uenientibus, cum equis ueherentur, dux ipse pedester obuiam prodiret, & lactis equini (qui potus est, Tartaris gratissimus) poculum uenerabundus porrigeret: si qua gutta inde in iubam, equi distillasset, eam lamberet: interpreti legenti literas Imperatoris selectam uestem Sabellinam substerneret, ipse cum proceribus eas legi auditurus, genua flecteret: nec ullum tyranni imperium detrectaret, etiamsi bellum contra Christianos, fœderatos, aut necessarios suscipere iussus esset. Hanc tam duram seruitutem, Ioannes uir magni animi, & acer cùm ferre non potuisset, uxore Græca magis etiam hominem incitante, sumptis armis excusserat: finitimos etiam Russorum principes, consanguineos suos astu magis, quàm armis subiugarat: & longius ad occidentem solem prouectus, Nouogrodum magnum, ciuitatem amplissimam, & opulentissimam, ac totius Septentrionis emporio celeberrimam, quæ Alexandri Vitoudi armis adacta, centum millia aureorum numûm, quemadmodum uult Vapouius, siue ciclorum, ut scribit Dlugossus, quos Rublos uulgò uocant, magno Lithuanorum duci quotannis ad illud tempus pendere erat solita, Lithuanorum ope destitutam oppugnarat, & in deditionem acceperat: trecentos ciuium primores interfecerat, eorumqúe copias omnes abstulerat: reliquis uerò ciuibus tertia modò, parte facultatum relicta, quicquid erat reliquum ademerat: denique archiepiscopi ærarium auro, argento, gem̃is, margaritis, & omni genere opum per multos annos, cõgestarum refertissimum, ac ditissimum spoliarat: solumq; aurum, argentum, & gemmas, atq; uniones trecentis curribus asportarat: nam qui cæteram suppellectilem portabant currus, fuerunt innumerabiles. Inde igitur auctus opibus, & animis Moschus, totas prouincias Lithuanis, dum Cazimirus Polonicis rebus, diuersa parte orbis terrarum destinetur, ademerat, omnemq; adeò Russiam, & Lithuaniam animo complexus erat. His ergo rebus prouisurus Cazimirus, in Lithuania tunc solito diutius commoratus est. Et quamuis Lithuani proceres bello repetere, amissa optimum factu esse censerent, maluit ille tamen quietis consilijs, cum feroci Moscho rem componere, quòd eum tanta accessione diuitiarum, atq; prouinciarum, numerosis, & bellandi assiduitate exercitatis, & memoria partarum uictoriarum præfidentibus copijs abundare, suos uerò longa desuetudine armorum imbelles, & effœminatos esse diceret: mercenario milite contra tam potentem hostem, bellum geri oportere, cuius è Polonia, & uicinis gentibus, tam celeriter educendi sibi copia non esset. Itaq; aliquot annorum inducias, cum eo pactus est. Hæc tunc in Lithuania. Per id tempus autumni Turcarũ centum millia, cum quinq; ducibus, quos ipsi Bassas uocant, deductis secum Trãsalpinorum auxilijs, Transyluaniã ingressa, ad Sobinouiam, siue Cibinium urbem castra posuêre. Præsenserant eorum aduentum Vngari, & ad defendenda sua tripartito, cum totidem ducibus accurrerant: fortè in unum agmen, cui Stephanus Bathorus præerat, Turcę incidêre. Stephanus ubi se in arcto positum pugnam detrectare, & cum reliquis duobus suorũ agminibus coniungere, se non posse animaduertit, facit tamen eos certiores, de necessitate dimicandi sibi obiecta: & militibus suis uoluntario iureiurando, sese obstringentibus, quòd morituri prius, quàm fugituri essent, arma expedit. Committitur acre prælium tribus fermè horis. Iamqúe Vngari prægrauante, Turcarum multitudine referre pedem cœperant, & ægrè eos sistebat Bathorus, obtestans pariter, & obiurgans, & recentis iurisiurandi admonens: cum ecce duo reliqua agmina, in quibus erant aulici regij, & Rascij, citato cursu inuecta, in latus hostium impetum fecerunt. At illi re improuisa, consternati aliquandiu, tamen conuersis equis restiterunt: ad extremum uerò conturbati, & impulsi, fugam fecerunt. Ibi tunc magna fugientium strages edita. Neminem enim, præter quinquaginta insigniores captiuos, Vngari uiuum seruabant. Nec tamen incruenta cessit eis uictoria: cecidêre multi fortes uiri, in quibus nobiles in primis Paulus Knes, quo nomine Slaui ducem, & sacerdotem appellant, & Iaxitius Rascius ductores agminum: quorum opera maximè, uictoriam illam, tam præclaram, & omni æuo memorabilem Bathorus, quanquam & ipse saucius, Matthiæ retulit. Ille em̃ graui pedum dolore impeditus, in Vngaria decumbebat, usq; adeò afflictus, ut passim diuulgaretur, eum extremum clausisse diem, ueneno sublatũ. Sed probauit is, anno sequẽti se uiuere, Austriã per Thomam Tarciũ populatus, & Rachesburgo oppido, per uim potitus:

Equini lactis usus apud Tartaros.

Nouogrodum captum à Moschis.

Cazimirus à Moschico bello abhorruit.

Prælium Vngarorum cum Turcis.

Austria uexata à Matthia & Vngaris.

titus:cum à Turcis ad alia bella,quēadmodum ſtatim exponemus,auerſis, ocium & quie
tem nactus eſſet,cum Polonis aūt,& Bohemis pacem feciſſet. Cauſam aūt eius belli fuiſ-
ſe,uolunt quidam repetitionem coronæ Vngaricæ,quā Bernhardus archiepiſcopus Stri
gonienſis,cum theſauro regio fugiens,in Germaniam aſportauerat. Verùm id bellum,
1480.ann.
mox inducijs interceptum eſt. Eum uerò annum & conſequentes aliquot Cazimirus
rex iam grandæuus,cum uxore,& liberis in Lithuania uenationibus, uacans cōſumpſit:
Ioannes Dlugoſſus hiſtoricus, & archiepiſcopus Leopolienſis deſignatus, obijt.
neq; memoratu dignum,quicquam tunc in Polonia pace per circuitū parta, accidit, præ-
ter ꝙ Ioannes Dlugoſſus canonicus Cracouienſis, non multo antè deſignatus archiepi-
ſcopus Leopolieſis,uiuere pariter & annales Polonicos ſcribere deſijt, uir nobilis, de gē-
te Vienauia,uirtute,& conſtantia ſumma,eruditione, & facundia,ut illis temporibus,nō
uulgari,& induſtria ac dexteritate,in gerendis ſingulari præditus: quas ob res quamuis,
Cazimirum regem Sbignei,ac deinde rurſus Iacobi Senneniorum,ornamentis impenſi-
us ſtudendo,grauiter offendiſſet,ita ut ſacerdotiorū fructibus ſpoliaret,Cracouia à præfe
cti apparitoribus,contumelioſè eijceretur,proſcriptusq; de uita periclitaretur:poſtea tn̄ i-
dem rex plurimum eius opera in obeundis legationibus, maximi momenti atq; dignita-
tis,& in erudiendis liberis ſuis uſus eſt:unde ditatus,inſignia reliquit beneficentiæ ſuę, pi
etatisq; monumenta.Sed quoniā extat uita eius,ſiue à Philippo Callimacho,ſiue à quo-
quam alio diſertè,ac diligenter conſcripta,ſatis ſit obiter,hæc paucula de eo perſtrinxiſſe.
1482. ann.
Anno dehinc tertio,ad medium menſis Iunij peſtis atrox ex Vngaria proſerpens, Craco
uiam cunctāq; minorem Poloniam inuaſit:ſequenti uerò anno maiorem quoq; Poloniā,
Mazouiam,& Pruſsiam,ac Bohemiam quoq; peruaſit,& plurimos mortales abſumpſit.
Inter q̃s inſignis fuit,Simon Lipniciēſis,eccleſiaſtes diſertus, Bernhardiniani ſodalitij,ad
meridianam portam Cracouiæ degentis,homo plebeius quidem, & obſcuro loco natus,
ſed probitate,& ſanctimonia uitæ clarus,ita ut ægroti complures ad ſepulchrum eius,pri
Cazimiri ſancti principis mors & caſtitas.
ſtinæ ſanitati reſtituti eſſe memorentur.Quod quidem de Cazimiro quoq; , Cazimiri re-
gis filio,non modò cōſtanti fama,ſed etiam certis,grauibusq; teſtimonijs affirmatur: qui
Simonem hunc intra uertentem annum conſecutus eſt,apud Vilnam tabe cōſumptus,&
in baſilica eius urbis,à patre ſolenni pompa ſepultus: clarus & ipſe ſanctitatis opinione.
Fertur aūt is tam caſtè & continenter uixiſſe,ut medicis cōcubitum ſuadentibus,ſi ſanus
eſſe uellet,mortem oppetere,quàm legem pietatis Chriſtianæ tranſgredi maluerit: lon-
gè aliter ſentiens,quàm pleriq; mortales corruptiſsimo, hoc noſtro ſeculo,qui neq; pœni
tendum,neq; pudendum ſibi eſſe ducunt,in cœno libidinū uolutari.Creuerat interim, in
Polonia licentia hominum,& audacia,cœperantq; nonnulli nobiliores etiam rapto uiue
re.In quibus Chriſtophorus Saffranecius,nobili genere ortus,& non contemnendis opi-
bus præditus,facta manu perditorum hominum è Peſcouaſcala arce, uias publicas infe-
ſtabat,mercatoresq; Cracouienſes cōplures copioſos,& honeſtos Lublinum ad nundi-
nas , ꝓficiſcentes diripuerat,& trucidarat. Hac igitur de cauſa proſcriptus , & cū proſcri-
ptionē contēneret circūuētus, & captus, Cracouiæ iuſſu regio capitali pœna affectus eſt.
Ita pacatiores tn̄ factæ ſunt uitæ.Nec Bohemia interim , & Praga præſertim,à domeſticis
motibus quieta fuit,ſchiſmaticis, & profligatis ſacerdotibus,atq; concionatorib.in abſen
tes epiſcopos,Cardinales,& Pont.Max.mox in præſentes monachos, & magiſtratus ur-
Vuladislai regis pericula.
banos,ac in regem deniq;,populū concitantib.Nec profuit indulgentia & patiētia regis,
ac ne coërcio quidem ſeditioſorum,quo minus probra,& contumeliæ in eum iactarentur,
ac de uita is quoq; Pragę,& apud Cuthnos mōtes,quò ſeceſſerat, periclitaretur. Senatus
quidem ueteris & nouæ Pragæ à furente multitudine contrucidatus eſt,& monaſteria di
repta.Sed eam culpam Henricus,& Hinco Podiebradij duces à Pragenſibus redempti,
apud regem mitiſsimū,& uires ſuas expendentē,facilè deprecati ſunt.Valde quidem Vu
ladislaum pœnituit ſuſcepti,tam turbulenti,& egeni regni: cuius reditus pleroſq; omnes
Vuladislai pœnitentia.
Georgius Podiebradius diſtraxerat,& inſuper trecenta millia aureorum, filijs ſuis debe-
re ſe profeſſus erat, quæ Vuladislaus rex factus, exoluturum ſe ipſis promiſerat. Et ſol-
uit ſanè, cum Bohemi publicè ingens tributum , in eam rem contuliſſent. Sed nos no-
ſtra proſequamur. In Ruſsiam deinde Cazimirus rex iter fecit, ut à Stephano Valacho-
rum palatino pridem promiſſum,ac diu dilatum fidelitatis iuſiurandum, ritu ſolenni acci
peret,ipſomet palatino , qui ad diem uarijs cauſificationibus id extraxerat, inuitante, ex
huiuſmodi cauſa. Imminebant tunc toti orbi Chriſtiano Turcarum arma. Affixerat
Rhodum graui bello Mahometes , & metropolim eius inſulæ uehementiſsimè oppu-
gnarat: ſed non expugnarat tamen magna cum ignominia , & ſtrage reiectus.In Appu-
lia

lia uerò Beſtiam,& alia quædam ignobilia oppida ui cœperat ac deleuerat: Hydruntum
Hydruntum captum.
autem præſidio firmauerat,indeq; eam oram omnem longè,lateq; ferro & igni uaſtabat.
Vtrumq; hoc bellum per legatos,quos illi Baſſas uocant,geſſerat,ipſe eodem tēpore cum
tertio exercitu in Syriam ꝓfectus erat.Sed in itinere prope Nicomediam extinctus, laxa-
mentum ijs quibus terrori fuerat,attuliſſe morte ſua uidebatur , propterea ꝙ Turcæ ſciſsi
in duas factiones,partim Baiazeti natu maiori,partim Zizimo minori filio eius fauebāt,
belloq; ciuili impediti erant:ita ut ij qui Hydrunti erāt in præſidio, cum ab Italis,ad reſtin
guendū illud quaſi cōmune incendium duce Alfonſo Ferdinādi regis Neapolitani filio,
principe Calabriæ,accurrentibus pręmerentur,omni ope ſuorū deſtituti , deditionem fa-
cerent.Vbi præclaram Chriſtianis operā Vngari , quos Matthias rex affini ſuo in auxiliū
miſerat,nauarunt,utpote exercitati bellis Turcicis. Videbat̄ itaq; reſpiratura eſſe aliquā-
tiſper reſpub.Chriſtiana,ipſis inter ſe Turcis belligerantibus,cum Zizimus, quem alij Se
limum uocant,à Baiazete prælio ſuperatus,ad Sultanū Aegypti ſe recepit: cumq; opibus
& auxilijs eius fretus,bellum atq; prælium inſtauraſſet,iterum uictus,Rhodum profugit:
Innocentius octauus papa.
à Rhodienſium uerò militum magiſtro ad Innocentium octauum pontificem Max.qui
Sixto ſucceſſerat,Romam tranſmiſſus,& à Carolo octauo rege Gallorum Neapolim cū
exercitu contendente receptus,in itinere uitam finiuit,ueneno,ut creditum eſt, extinctus
Alexandri ſexti pontificis opera,qui tunc Innocentio defuncto ſucceſſerat. Ita Baiazetes
1484.ann.
pacem domi nactus,ut ignominiam & clades paternas à Stephano acceptas ulciſcere-
tur , anno poſt Chriſtum natum 1484, in Beſſarabiam & Valachiam terra, mariq; expedi
tionem fecit: Kyliam,quam Litoſtomon Græcis ueteribus dictam eſſe quidam autumat,
& Moncaſtrum ſiue Bialogrodum,urbes munitiſsimas,illam ad Danubij , hanc uerò nō
ad Boriſthenis,ut uult Paulus Iouius,ſed ad Tyræ ſiue Neſtri oſtia ſitam,non ſine magna
ſtrage ſuorum in poteſtatem ſuam redegit , Moldauiamqúe omnem eo ipſo & ſequenti
anno peruaſtauit:ſubegiſſe Iouius memorat,ſed falſo: quod ſtatim planum fiet. Ceſsit
quidem tunc Stephanus potentiæ Turcicæ,cum ei longè imparem ſe eſſe animaduerte-
ret: tutioribusqúe & impeditioribus locis, ut eſt montoſa & ſyluoſa ea regio,ſeſe conti-
nuit. Cazimiri autem regis opem implorauit,promittens in uerba eius iuraturum ſe tan-
Cazimiri conſilium de rebus Valachicis.
dem eſſe. Non putauit Cazimirus negligendam ſibi eſſe illam occaſionem deuinciendi
& ſubiungendi ſibi eius principis , qui Tartaros , Turcas , Vngaros uiciſſet, magnisqúe
incommodis affeciſſet,ſuum autem imperium ad illud tempus detrectaſſet. Quamuis
autem facilè conijceret,ſtabile, firmumqúe non fore id,quod non uerè & ex animo age-
retur , ſed temporis modò cauſa ſimularetur , conſultius tamen & cum minori periculo
ſuo,ſuorumqúe coniunctum eſſe ducebat, cum illo & per illum deuotos uniuerſi Chri-
ſtiani nominis hoſtes à finibus ſuis arcere, quàm proditis quodammodo Valachis , om-
nem grauiſsimi belli molem in ſemet deriuare. Quamuis enim nullam ipſe Turcis in-
ferendi ſibi belli occaſionem daret, non temperaturos tamen eos ſibi eſſe ab inuadenda
& infeſtanda Ruſsia,Podolia & Lithuania,ſi Valachiam ſubegiſſent,& illum quaſi inter-
medium parietem diruiſſent: ac uel ipſos Valachos infeſtiſsimos ſibi fore,quòd ope ſua
deſtituti,in barbari tyranni poteſtatem redigerentur: denique uel ſola fama aduentus ſui
Valachis quidem redditum iri animos ad defendendum ſeſe ſuaq;:Turcis uerò terrorem
incuſſum iri,ne longius progrederentur,aut diutius in munitionibus Valachiæ ſubigen-
dis immorarentur. Formidabile enim tunc erat Turcis nomen Polonorum.Igitur ſub i-
1485.ann.
nitium autumni anno Chriſti 1485.Leopolim rex contendit, eoq; Ruſsica & Podolica
nobilitas omnis euocata ipſi præſtò fuit.Permulti etiam de Polonis & Lithuanis uolun-
tarij partim officij , partim ſpectaculi gratia illuc ad eum confluxêre , equis armisq; benè
inſtructi , ita ut uiginti millium equitum bello aptorum numerum comitatus ille exple-
ret. Cum eo porrò Neſtro ſeu Tyra amne apud Haliciam tranſmiſſo, Colomeiam ad
conſtitutam cum Stephano diem ſeſe contulit, & in latè patēti campo caſtrametatus eſt.
Nec multo pòſt Stephanus quoque cum inſigni procerum,equitumqúe caterua affuit.
Sublime ſolium in papilione regio præparatum erat:in eo rex ornatu regio ſedebat , ad-
ſtantibus conſiliarijs.Stephanus,ubi appropinquauit,equo præſtanti uectus,ſolus excluſis omnibus receptus eſt in medium ab equitatu regio cingente papilionem: deſilienſq;,
à primoribus regij conſilij obuiam prodeuntibus ad regem introductus eſt,uexillum ſi-
gno terræ Valachiæ exornatum manu tenens:& adorato,ut mos eſt gentis,rege,uexillo-
qúe ad pedes ſedentis abiecto,in genua procidit.Interea ſolutis ex compoſito funiculis,
qui papilionem ſuſtinebant,quæ fiebant intus cunctis longè,lateq; patuêre.Ibi tunc Ste-

 phanus

Stephanus pal. Moldauiæ cũ suis iurat in uerba regis Cazimiri.

phanus nihil ea re motus, solenni ceremonia conceptis uerbis iusiurandum dedit, se cum uniuersa Valachia in fide & clientela Cazimiri successorum eius regum Poloniæ semper fore, nec alium quenquam, præter ipsum, dominum agniturũ esse: contra quosuis hostes ipsi summis uiribus prestò futurum: nullum cum quoquam fœdus contra ipsum initurũ, neq; hostile quicquam contra eum & Polonos moliturum: præmoniturum etiam, si quẽ moliri quicquam eiusmodi præsenserit: pacem deniq; bellumq;, cum nemine iniussu regis facturũ esse: quibus quidẽ uerbis extremis Matthias rex Vngarorũ, qui & ipse Valachiæ dominatum siue patrocinium sibi uendicabat, tacitè designabat. Extat ea de re in Archiuio regis diploma Stephani, ab ipso & quatuordecim consiliarijs eius consignatum. Ita tunc ferox ille & acer bellator, & superbus multorum populorum, regumq; uictor, nõ nisi extrema necessitate adactus, regi Polono collum subdidit. Subleuatus deinde à rege, & ad osculum admotus, mensæq; adhibitus cũ tredecim suæ gentis primoribus, & phumanè acceptus, deniq; hospitalibus donis ornatus, in Valachiam se recepit, tribus millib. equitum auxiliariorum ex omni numero delectorum à rege acceptis, quibus Ioannes cognomento Polacus præfuit. Post quod tempus Stephanus Polonicorum auxiliorum ope fretus, ad discrimen quidem uniuersæ dimicationis cum Turcis non uenit, sed particularib. certaminibus eos uehemẽter exercuit, & sæpè non sine strage fudit, fugauitq;, Valachis, q & ipsi æquè ac Turcæ leuiore armatura utebant, animosè in eos procurrẽtibus: &

Turcæ à Stephano fatigati.

cũ premerent, ad Polonorum signa, agmẽq; extremũ sese recipientib. & cũ ijs pariter hostem ferocius in se inuehentẽ reprimentibus. Ita retinuit tamen principatum suũ Stephanus, quamuis mutilum. Excessêre enim Turcæ Valachia, Kyliam tñ & Bialogrodum præsidijs firmarunt: tractumq; illũ maritimum, quẽ Bessarabiã uocant, in potestatẽ suam tunc redactum, in hanc usq; diem obtinent. Per hoc tempus Fridericus imperator Maximilianum filium, assentientib. principib. electoribus, Cæsarem siue regem Romanorũ appellauit, & ritu solenni Aquisgrani inaugurari curauit. Nec ita multo pòst aliquot res aduersæ Maximilianum exceperunt. Primum enim insequenti anno captus is est à Flandrensibus suis, re à Gallis instructa, & Brugis in custodia habitus aliquandiu. Liberatus tandẽ à patre, aliquanto pòst Brugenses insigniter ultus est. Deinde Carolus Gallorũ rex, q cũ Margarita filia Maximiliani paruula etiãtum nupta erat, Annam sponsam, ducis Britannorũ filiam, quam defuncta Maria uxorem ducebat Maximilianus, ei præripuit, Margaritãq; repudiauit. Maximilianus autem postea Blancam Mariam Galeacij Mediolanensium ducis filiam uxorem duxit. Sed hæc posterius. Tunc aũt Cazimirus constitutis rebus Valachicis, in Poloniam redijt: & Cracouiæ aliquandiu quietus, & quasi uacatione ætatis utens, mansit: Fridericum filium natu minimum studio & opera sua ad episcopam Craco-

Fridericus episcopus Cracouiensis.

1488. ann.

uiensem secundum Ioannem Ressouium tunc mortuum euexit, quod quidẽ anno Christi 1488 factum est. Tartaricum aũt bellum per Ioañem Albertum filiũ gessit. Infestabat ea gens crebris incursionibus, magnisq; incommodis afficiebat Podoliam atq; Russiam, siue ultro, egestatisq; suæ subleuandę gratia, siue à Turcis in Valachia irritatis, incitata. Fumabant longè, lateq; non modò uillarum & pagorum, sed etiam uicorum & oppidorum incendia: abducebantur in fœdam ac barbaricam seruitutem agrestes iuxtà ac nobiles uiri, matronæ & puellæ: senes uerò ac pueri, longioris atq; celerioris itineris labori ferendo impares, immaniter trucidabantur: & miserabilis erat omninò rerum facies. Excitus tandem suorum querimonijs, clamoribus, conuicijs, & cõmiseratione Cazimirus año Chri-

1489. ann.

sti 1489, cum celeri nuncio Tartaros, transmisso apud Tauane Boristhene, Podoliæ & Russiæ imminere accepisset, Ioannem Albertum cum expeditis copijs aulici comitatus sui contra eos misit: ac Russicæ & Podolicæ nobilitati, ut cum eo sese coniungeret, imperauit. Et fuit ea dicto audiens. Cum autem cognouisset Ioannes Albertus, Tartaros solita celeritate usos, rapta præda raptim recedere, curriculo secutus eorum uestigia, per notа uiarum ac tramitum compendia ducentibus Podolijs, ad Copestrinum uicum peruenit: ibi certior fit ab exploratoribus & captiuis, Tartaros bipartito agmine cum duobus du-

Zari.

cibus, quos Cæsares siue Zaros illi uocant, reuertentes, partim ante se haud longè abesse, partim aliquanto interuallo subsequi. Relictis igitur cum exiguo præsidio sarcinis, & ijs equitibus, qui debilitatis cursu equis sequi non poterant, in id agmen hostium quod antecesserat, maiori animo quàm consilio à tergo impetum fecit. Tartari à longè, ut in patenti planicie, nostros aduentantes conspicati, diduxêre agmen conuersis equis, ut est mos gentis: densoq; sagittarum imbre, sursum uersus eiaculati, equos pariter & equites supernè consauciabãt, donec præpeti cursu inuectis nostris res cominus gladijs geri cœpit: ibi uerò

uerò impares nostris armatioribus, in fugam conuersi sunt: quam tamen obiecta cœnosa palus impediebat. Itaque multi in prælio, longè plures in fuga cecidêre, capti multi: pauci ex eo agmine, quod quindecim millibus equitum constitisse memoriæ proditum est à Vapouio, cum duce abiectis equis in palude hæsitãtib. pedestres euasêre. Præda oĩs à nostris recupata, & captiuis, exuuijsq; hostiũ cumulata. Nec mora ad cęteros q sequebant nostri retrò cõtẽdere: forte fortuna ij im puiso aduenientes, impedimẽtis nostrorũ apud Cope-

Aqua mulsa.

strinũ relictis potiti erant, & cũ ibi aquæ mulsæ, qua ferè in potu utunt Russi & Podolij, aliquantũ reperissent, ex itinere sitiẽtes largius sese ingurgitabãt, diffugisse nostros rati. Id cũ nostri cognouissent, in comessabundos & ebrios facto derepentè impetu, quasi in pecudũ cæde ad lassitudinẽ usq; uersati sunt. Dux quoq; hostiũ alter correptis armis, tentatoq; nequicq; cũ paucis inordinatis Marte cecidit, decẽ millia equitũ in hoc agmine fuisse Vapouius pdidit, & ex eo numero paucos euasisse. Sũt qui ad Sauoranũ, siue Safranũ flumẽ, qđ in Bogũ influit, hæc gesta esse memorẽt. Non quieuêre tñ postea Tartari: sed cum rursus in Podoliã populabũdi hyberno tẽpore excurrissent, niuib. quæ plurimæ tũc deciderãt, impediti, rursus insigni strage à nostris tumultuariè coadunatis pfligati sunt. Verũ hæc uictoria de nouẽ millib. Tartarorum, posterius, neq; Ioannis Alberti ductu parta est.

Ioannes Albertus Cazimiri filius clarescit.

Tunc autem Ioannes Albertus re bene gesta, & lectis hostium spolijs, uictor ad patrem reuertit: ex eo clarus, charusq; cunctus haberi cœptus, militibus pariter & captiuis reducibus uirtutem, dexteritatem & prudentiam eius prædicantib. Quæ res magno ipsi adiumento fuit ad regnum Vngarorum adipiscendum, nisi fortuna nouerca in medio cursu eũ destituisset: quod mox psequemur, si paucis prius attigerimus, quæ hoc ipso anno acta sunt: nempe q Cazimirus rex fœdus icit cum Baiazete Turcarũ imperatore, per oratorẽ suum Nicolaum Firleium gente Leopardium, qui postea castellanus Cracouiẽsis, & dux exercitus Polonici fuit, hac lege, ne quid alter alterius ditioni incommodaret. Cum Vuladislao quoq; filio Bohemorum rege idem societatem contra Matthiam Vngarorum regem init. Erat enim Matthias quietis impatiens: & cum plurima de Vuladislao partim bello, partim iniquo fœdere quæsiuisset, plura tamẽ indies appetebat: ducesq; Silesios Ioannem Zeganensem, & Henricum Munsterbergensem durissimis pactis ad dedendas sibi munitiones Zeganum, Sprotauiam, Cozuchouiam, Suebodinũ, Grunbergã, Polcouiciã, Vartẽbergã, & Franchesteinũ, adegerat: contra Fridericum imperatorem, cui Vula-

Austria infestata ab Vngaro.

dislaus cliens imperij, rectè deesse non poterat, bellum instaurabat: Austriam infestabat, & multas eius munitiones in potestatem suam redigebat: quin Bohemiæ quoq; imminere uidebat, & in Vuladislai caput Bohemos quosdã siccarios cõparasse dicebat. Vuladislaus igitur omnia domi, forisq; suspecta habẽs, & in paupere regno, tamen alieno quoq; nomine ualde obæratus, cum se Matthiæ uiribus imparem esse, Fridericum uerò non modò nihil opis afferre sibi posse, uerùm etiam ope sua indigere cerneret, ad patris arma recurrendum sibi esse putauit. Nec ille abnuit societatem, cùm filij, tum sua ipsius causa. Nouerat enim inquietum Matthiæ ingenium. Sed insequenti anno is omnes eos periculo & metu liberauit. Et intulit is quidem bellum Austrijs, exercitum Friderici imperatoris fudit, munitiones Austriæ plerasque, & in his caput gentis Viennam, in potestatem suam redegit, Nouam urbem obsedit: uerùm dum ea obsidetur, ipse Viennæ apoplexi extinctus est. Funus eius raptim & minimè regali pompa Albam regiam, ubi regum Vngarorum sepultura fuit, ab Vngaris elatum. Quo cognito Maximilianus Cæsar, Friderici imperatoris filius, cum exercitu aduolans, Viennam & omnem Austriam in potestatem suam redegit, & patri reddidit: nigram legionem, reliquias Matthiani exercitus, fu-

Tirolensis comitatum.

dit ac dissipauit: mox Tirolensem comitatum, qui à Venetis infestabatur, donatione Sigismundi patrui sibi adiunxit. Mors Matthiæ regis, noui, quanquam non diuturni, nec atrocis belli inter Vngaros & Polonos causa fuit. Quod quidem ex intestino Vngarorum procerum inter se dissidio coortum est. Nam ij diuersis studijs partim ad Vuladislaum regem Bohemorum, partim ad Ioannem Albertum alterum Cazimiri filium, de quo dudum mentionem fecimus, regnum detulerunt: nec deerant qui Maximilianũ Cæsarem regnare uellent: erant etiam, qui externos reges fastidientes, Ioannẽ defuncti Matthiæ nothum filium, quem blandè Hanselicum uocabant, regem appellabant. Non repudiauit Ioannes Albertus oblatum regnum, inuitantibus & orantibus qui ipsi studebant

Bellum inter fratres.

Vngaris, patre uerò suadente, & sumptus præbente. Sed Vuladislaus accitus à suis fautoribus, celeriter cũ tumultuarijs Bohemorũ copijs adfuit: & Budã caput regni, fauore Beatricis reginæ, spe noui matrimonij illectæ, q̃ aspectu eius Olomucij capta erat, pulso Hãse

Ioannis Alberti expeditio in Vngariam.

lico occupauit. Id cùm didiciſſet Ioannes Albertus, accepto à patre exercitu, in quo duodecim millia hominum mercede conductorum cenſebantur, ſub ſignis in Vngariam ingreſſus eſt: & Sobinouiam, Aperiaſſum, & alia quædam oppida, quæ ipſi Budam contẽdenti in itinere occurrebant, in deditionẽ accepit. Caſſouia uerò urbs & arte munita, & ualido aduerſariorũ præſidio munitior, & cõmeatu bene inſtructa, uenienti portas clauſit. Non uiſum eſt eã Ioãni Alberto præterire, ne hoſtis à tergo relinqueretur, néue cæteræ munitiones, eius exẽplo, noui regis imperium detrectarent. Itaq; obſideri ea, & bombardis è Polonia aduectis oppugnari cœpta eſt, ſed nullo operæpretio: ab extrema æſtate in mediã hyemẽ extracta obſidio. Interim tentata eſt pax inter fratres ab Ioanne Varadinẽſi, eodemq; Olomucẽſi epiſcopo, uiro prudente & docto, qui ea de re in Poloniam ad Cazimirũ, ex quo Ioannes Albertus dependebat, excurrit: ſed nihil impetrauit. Vuladislaus uerò, cũ primores Vngaros pleroſq; omnes opera & largitione Beatricis, quæ theſaurũ regium in poteſtate ſua habebat, ad ſe pellexiſſet, exercitum ad reprimẽdos fratris conatus miſit. Cum autem in propinquo eſſent duo exercitus, cœptum eſt ab Vngaris de pace agi, nolentibus regnum dubiæ Martis aleæ committere. Conſtitutæ ad certum tempus induciæ, per quas illi Vuladislaum, Ioannes Albertus uerò patrem conſuleret, ac de conditionibus pacis inter diſſidentes conueniret. Interea Ioannes Albertus ſoluta obſidione, Aperiaſſum ſe recepit, & Vngari diuerſi abiêre. Erat Cazimirus tunc in Lithuania, ad repetenda bello ſua, quæ Moſchi interuerterant, ſeſe comparans. Etenim poſt Nouogrodũ magnum ſubactum, Ruſſorum Seuerienſium principes ultro ad Moſchos defecerant, nõ maxima re offenſi: nempe quòd cùm Vilnam ueniſſent, ad regem quodam tẽpore intromiſſi non ſunt: cumq; unus quiſpiam ex ijs importunius urgeret, ianitor digitum eius foribus preſſit & confregit. Et luit quidem capite pœnam ianitor, non fuit tamen eo ſatiata ira principum: quin ij profecti rectà ad Moſchorum ducem, eius imperio ſe ſuaq; omnia ſubiecerunt. Siue autem hæc fuit cauſa defectionis, ſiue illa potius, quòd deſpicatui ſe eſſe Lithuanis animaduerterent, ac de religione, rituq́ue ſacrorum ab illis quidem diſſentirent, cum Moſchis uerò conſentirent, illa tamen occaſione permoti, meditatum fortaſſis iam antè facinus maturarunt. Hæc igitur Cazimiro Moſchici belli cauſa fuit: & tamen maiore euehendi filij, quàm recuperandi amiſſa ſtudio incenſus: ira etiam in alterum filium, uelut nimio plus cupidum, & in ſe ingratum, ſtimulante, pacem Ioanni Alberto diſſuaſit, ac proſequi eum cœptum bellum iuſsit: adfuturum ſe ipſi cum ualidis ſuorum copijs, ac Tartarorum auxilijs, cum primùm res Lithuanicas compoſuiſſet, pollicens. Valde erant diminutæ Ioannis Alberti copiæ, plurimis militibus ad mentionem pacis, & quòd per inducias anguſtiore annona & pabulo utebantur, dilapſis: & tamen ei patris authoritatem ſecuto, inchoatum bellum proſequi in hoſtico placuit. Finitis igitur inducijs, cum primum per tempus anni ſequentis potuit, proxima quæq; is populabundus uexabat, uaſtabatq;: donec Vuladislaus querelis ſuorum, quorum agri uaſtabantur, motus, octodecim millia peditum pariter & equitum ex Vngaris atq; Bohemis coadunauit. Maturandum autem is ſibi eſſe duxit, quò patris aduentum præuerteret, quem ſibi infeſtum, graue bellum comparare audiebat. Vix quatuor millia bellatorum Ioannes Albertus habebat, dilapſis, ut ſuprà memorauimus, cæteris: nihil tamen territus hoſtilis exercitus aduentantis magnitudine, turpe eſſe ducebat & inutile, intra munitiones ſeſe continentem, obſidionis incommoda tolerare, & patris centum quadraginta ferè milliaribus Germanicis abſentis & ægrè molientis opem expectare. Itaq; cohortatus ſuos, ut pugnantes, & non inulti, ſicuti uiros fortes decet, mortem oppeterent potius, quàm ignauè fugientes, aut latitantes pecudum in morem trucidari ſe paterentur, in aciem eos eduxit. Dato utrinque ſigno pugnæ, ad manus uentum eſt: ſtrenuè ſe gerebant Albertiani, primoſq; hoſtium loco mouerant: ſed prægrauante multitudine repreſſi, multis fortib. uiris amiſſis, ceſſere tandem. Dux ipſe cum fruſtra aliquandiu inſtaurare prælium conatus eſſet, duobus equis in ardore pugnæ amiſſis, tertio quoq; grauiter ſub uentrem ſauciato, uix tandẽ Apiaſſum euaſit. Parum autẽ abfuit, quin à duobus Bohemis inſequentibus caperetur, cũ fracto gladio, quo ſe tueretur nõ haberet: ni Crupſcius eques Polonus accurrens, ſuum ipſi gladium porrexiſſet, quo quidem ille utrunq; hoſtem transfixit. Vuladislaus de euentu pugnæ certior factus à ſuis, nõ obſcurè præ ſe tulit, magis lætari ſe de ſalute fratris, quàm de uictoria ſua: miſsisq́ue ad eum legatis, pacem cum eo fecit his conditionibus: ut Vngariam is deinceps miſſam faceret: Vngaris, qui in uerba ipſius iuraſſent, iuſiurandum remitteret: acciperet autem in Sileſia Glogouiam maiorem, Cozuchouiam, Sprotauiam, Ze-

Seuerienſium Ruſſorum defectio ad Moſchum.

1491. ann.

Prælium inter fraternos exercitus.

Pacta inter fratres.

Zelonagoram, Suebodinum, Giuram, Croſnam, Scenauiam, Opauiam, Carnouiam, Toſcum, Bythomiam, Suirchleneciam, & Cozle, eaq; omnia ditione teneret, unà cum liberis ſuis maribus, ſi quos habiturus eſſet, tantiſper quoad rex non eſſet: uerùm ut ferrent, tamẽ homines eorum locorum onera publica ex æquo cum Vngaris, dux autem ipſe Ioannes Albertus liber & immunis prorſus ab ijs eſſet. Interea uerò dum hæc præſtantur, Aperiaſſum is, & Sobinouiam retineret. Quòd ſi Vuladislaus nullis relictis liberis decederet Ioannes Albertus poſt eum regnaret apud Vngaros. Nemini autem fraudi eſſet, cum eo contra Vuladislaum ſenſiſſe ad hæc, ut ijs qui Matthiæ regis tempore exulaſſent, liber ad ſuos patêret reditus. Deniq; captiui utrinq; ut redderẽtur, itemq; munitiones captæ. Hæc ita tunc inter fratres conuenta, conſcripta, ac Vuladislai regis, & quindecim procerũ Vngarorum ſignis conſignata, extant in Archiuio Cracouienſi. Extant & aliæ literæ, quibus idẽ rex tributa, ſiue exactiones, quæ ſibi publicorũ onerũ nomine ex ijs ditionib. pẽdi debebant, eidem fratri condonauit. Quibus peractis Ioannes Albertus, in Poloniam ſe recepit. Vuladislaus anteq; dimitteret exercitum, Hanſclicum quoq; cum non cõtemnendis Valachorum copijs Budam contendentem, & mox Maximilianum etiam Cæſarem, qui & ipſe ex pacto Friderici patris, quod ille tamen Matthiæ armis, adactus repudiauerat, regnum Vngariæ ſibi uendicabat, & Albam regiam cœperat, profligauit. Sic ille tunc Vngariam pacauit. Nec tamen Beatricem uxorem duxit. Porrò Cazimirus Polonorum rex in Lithuania certior factus, de aduerſa Ioannis Alberti pugna, & quòd is ſaluus, tamen euaſiſſet, bello Moſchico inducijs, in aliud tempus dilato, maturabat reditum in Poloniam, ut acceptam in Vngaria ignominiam inſtaurato bello deleret: id adeò ſiue quòd nihil dum de tranſactione filiorum inter ipſos cognouiſſet, ſiue quòd eam tranſactionem, non probaret: tametſi abſq; eo non deerant, ei cauſæ redeundi in Poloniam, ut Annæ filiæ Boguslao Scecinenſium Pomeranorum, duci deſponſæ nuptias faceret, eamq; honoris gratia deduceret, & Ruſsis opem ferret. Nam ruſticanus quidam homo, cognomento Mucha, collecto è Valachis, & Ruſsis, Pocutienſibus decem millium hominum exercitu, Ruſsiam infeſtabat, ſi non concitante, conniuente quidem certè, Stephano palatino Moldauiæ. Tametſi Mucham tunc Nicolaus Chodecius, cognomento Zemelca, uir fortis, & rei militaris peritus, cum mercenario milite, Polonorum ære conducto, cui præerat, fudit & repreſsit, multitudinemq; illam promiſcuam diſsipauit. Cœperat tamen Mucha poſterius Ioanne Alberto iam regnante exercitum reparare. Sed cùm ad mulierem quandam Ruſſam, in quam deperibat, clanculum ſubinde commearet, obſeruatus & captus, à Ruſsis nobilibus, Cracouiam ad regem miſſus eſt, ibiq; in carcere uitam finiuit. Vilna igitur profectus rex Cazimirus, cum Troccos unius diei itinere perueniſſet, languere cœpit: & inualeſcente morbo, ubi animaduertit ſupremum uitæ diem ſibi inſtare, teſtamentum condidit, quo Vuladislaum filium exhæredauit. Deinde ſacroſanctis, Chriſtianæ religionis myſterijs ritè perceptis, menſe Iunio animam exhalauit, anno Chriſti 1492. Inde funus eius in Poloniam ſolenni pompa elatum, in baſilica Cracouienſi ſepultum eſt. Nec multo pòſt pars urbis ad occidentem ſolem uergens, cum ea domo Academiæ, quam collegium maius uocant, fortuito incendio conflagrauit, diraq; lues, & peſtis pecudum, atq; pecorum Poloniam peruaſit. Aliquãto autem, ante mortem regis, poſt medium Decembrẽ, tres ſoles in meridie uiſi ſunt: deinde cometes duûm ferè mẽſium, ſpacio poſt occidẽtem ſolem apparuit, prodigia, ut creditum eſt, mortis regiæ. Regnauit autem, is annos quadragintaquinq;, uixit ſexagintaquatuor. Per hoc tempus Turcæ cum Vngariæ fines infeſtarent, & Sabaciam arcem, quam rex Matthias, de ipſis receperat, obſiderent, Vuladislai noui regis auſpicijs, ab Vngaris, & Bohemis reiecti, & fugati ſunt.

Hanſelicus, & Maximilianus Cæſar uicti à Vuladislao.

Nicolaus Chodecius.

1492. ann.

Cracouiæ incendium.

Turcæ reiecti à Sabaciæ obſidione.

DE

DE ORIGINE ET REBVS GESTIS POLONORVM, LIBER TRICESIMVS.

IOANNES ALBERTVS REX.

Polonorũ procerum dißidiũ in creando rege.

AZIMIRO sepulto, ad medium Augustum Petricouiã, noui regis creandi causa itum est. Ibi uaria fuêre studia, pcerũ & equitũ in regis defuncti, filios absentes partita. Ioãni Alberto fauebant, pleriq; propter ætatis prærogatiuam, & specimen uirtutis bello Tartarico editũ. Nõnulli, elatiore animo, & supcilio eius offensi, partæ de Tartaris uictoriæ, Vngaricum bellum aduerso, euentu gestum opponebant: illam uirtuti militũ, & fortunæ, hoc imperitiæ ducis acceptũ ferentes. Hi uerò partim Alexandro natu proximo, suauioribus moribus, & liberalitate prædito, partim Sigismundo iuniori regnum destinabant. Pro Alexandro erat fœdus, quo Poloni, & Lithuani Iagellonis regis opera coniuncti, sub unius imperio semper se fore promiserant, & expedire id maximè regno uidebatur. Iam autem Lithuani, patris morientis iussu, quemadmodum dictitabant, Alexandrum ducem sibi creauerant. Refellebant hoc alij: Lithuanos contra pacta conuenta uenisse, qui inconsulto senatu Polonico ducem sibi creassent: indignum esse Polonos in rege creando, eoram sequi sententiam, quibus ipsi præire deberent. Haberet sibi Alexander Lithuaniam, Ioannes Albertus, Silesiam à Vuladislao fratre, assentientibus Vngaris, & Bohemis proceribus, pacto promissam, cum spe regni Vngarici: Sigismundum fato quodam, aut prouidentia diuina Polonis regem relictum, ac destinatum esse: & uegetioris autem animi eum esse, & generosioris indolis. Huius autem sententiæ authores erant, Raphael Iaroslauius Marsalcus regni, ac Tencinij, quos sequebatur cuncta Toporum familia. Idem sentire uidebatur, Sbigneus Olessnicius archiepiscopus Gneznensis. Tametsi creditum est, eum hoc quidem præ se tulisse, re uera autem Ioanni Mazouiorũ duci studuisse: cum quo fixis in patenti campo tentorijs statiua habebat. Non obscurè enim Ioannes, uelut uetusto regũ Polonorum sanguine oriundus regnũ ambire uidebatur: & mille equitibus comitatus, unà cum fratre Conrado, ad comitia uenerat. Res ad uim spectare uidebatur, insolentius & ferocius sese gerentibus Mazouijs. Quo comperto regina Elizabetha mille sexcentos, equites ære suo Cracouiæ raptim conductos, ad Fridericum filium episcopum Cracouiensem, & cæteros, qui Ioannis Alberti partes tuebantur, præsidij causa misit. Ex his complures erant, qui sub Ioanne Alberto in Vngaria stipendia meruerant. Ibi tunc superiores esse cœperunt, Ioannis Alberti partes. Cumq; frequens senatus, in aulam regiam, ubi Fridericus diuertebat, conuenisset, & Fridericus archiepiscopo nõ ueniente, comitijs præsideret, uicesimaseptima die mẽsis Augusti, Ioãnes Albertus rex renunciatus est, non magis procerum suffragijs, q̃ populi foris circũ comitum stantis clamore adiutus. Cracouiam deinde reditum est: ibiq; de more nouus rex à Sbigneo archiepiscopo ritu solenni unctus, diadema suscepit. Et quoniam non satis securus erat ab ijs, q sibi in adipiscendo regno aduersati erant, siue adeò, quòd ulcisci ipse eos cogitabat, & potentiam tamen eorum reformidabat, cum Vuladislao fratre Vngarorum, & Bohemorũ rege secretò fœdus icit per oratores: quo disertè cautum est, ut mutuam sibi opem ferrẽt reges contra rebelles subditos. Verùm non ita multo pòst, nempe post insequentis anni principium, Raphael Iaroslauius marsalcus, & Sbigneus Olessnicius archiepiscopus, principes eorum, qui Ioanni Alberto aduersati erant, obiêre, angore animi, quemadmodum creditum est, cõfecti. Tametsi Sbigneus grandæuus aqua intercute, qua iam inde ante comitia laborare cœperat, extinctus est. Ei successor Fridericus episcopus Cracouiensis, rege fratre postulante, ab Alexandro sexto pontifice Max. datus est, ita ut idem episcopam Cracouiensem retineret, Cardinalitio quoq; honore cumulatus. Adeò uerò mites fuêre soles anni illius initio usq; ad medium Februarium, ut arbores turgerent gemmis, aues nidificarent, nouosq; fœtus excluderent. Subsecutum est autem frigus intensum diebus 15, quod omnia illa corrupit. Solenni inauguratione peracta, rex paucos

Sigismũdi indoles.

Elizabethæ reginæ studium erga Ioannem Albertum.

Fœdus Ioannis Alberti & Vuladislai fratrũ regum.

1493. ann.

menses

menses Cracouiæ commoratus, maiorem Poloniam mille sexcentorum equitum aulicorum comitatu toto ferè anno obiuit. Quò uenerunt ad eum legati Venetorũ, & Baiazetis Turcarum principis, utriq; regnũ ei gratulantes. Ac Veneti quidem præterea, quib. Baiazetes Albania per illud ipsum tẽpus peruastata, captoq; Dyrrhachio urbe maritima, è propinquo imminebat, ad bellũ in Turcas suscipiendũ regẽ cohortabant. Turca uerò p amplis donis oblatis, pacẽ & amicitiã ei deferebat, siue q uires Polonorũ eo bello, quod cũ Valachis gessit, exploratas reformidabat: siue q prouidebat, ne pluribus simul bellis distineret. Facilè enim conijciebat, Ioannẽ Albertũ, nisi fœdere & iusiurãdi religione adstringeretur, non defuturum esse Vuladislao fratri & Vngaris: quorum ditiones uti proximas, ipse tunc infestandas ac subigendas sibi proposuerat. Nec multo pòst sanè eo ipso anno excurrerunt Turcæ populabundi duce Cadumo Bassa in Croatiam, & usque ad Zagrabiam peruenerunt: & Vngaros cum Slauis & Croatis obuiam sibi progressos, insigni strage profligarunt. Hæc igitur tunc Baiazeti pacis à rege Polono petendæ causa fuisse uidetur. Diu fuit anceps Ioannes Albertus quid faceret, Venetis ne an Turcis gratificaretur. Huc eum pacis commoda inuitabant, illuc insitum gloriæ, regniqúe propagandi studium, & ulciscendi patrui apud Varnam à Turcis interfecti libido impellebat. Ad bellum autem procliuior, cum Turcicas uires secum pèrpenderet, animaduertebat apparatu maiori, & socijs, auxilijsqúe sibi opus esse. Occurrebant animo eius in primis Vngari, qui tunc à Turcis uexabantur, & Vuladislaus frater. Cum his igitur primum redire prorsus in gratiam, ac de bello Turcico communicare statuit. Nam Fridericus imperator senior, morboq;, quem Cancrum uocant medici, confectus, resecto crure, per idipsum tempus Viennæ obierat. His ita maturo consilio apud se constitutis, uix tandem intra uertentem annum legationem Turcicam rex dimisit, trium annorum inducias cũ Baiazete pactus, iureiurando utrinq; interposito. Deinde cũ Vuladislao fratre apud Liblium siue Leuociam, Vngarorum id in Scepusio oppidum est, conuentum egit, Sigismundo & Friderico fratribus natu minoribus, & Friderico marchione Brandeburgensium, sororis filio comitatus. Ibi publicè quidem redintegrata est inter reges germanos beneuolentia, fœdusq; inter Vngaros & Polonos. Secreto uerò actum esse dicitur inter solos fratres semotis arbitris de ratione belli gerendi contra Turcas, ac de eijciendo Stephano palatino è Valachia, ac Sigismundo in locum eius surrogando. Sed rumor deinde siue uerus, siue celandi consilij gratia confictus, uulgò sparsus est, infectis rebus discessum esse. Soluto fratrum conuentu, Cracouiam se Ioannes Albertus recepit: ibique legationem Turcicam alteram, quæ tunc fortè oblatas inducias approbatura aduenerat, audiuit. Per quos quidem dies, ultima die Iunij atrox incendium ad eam portam quæ Noua appellatur, post occasum solis grassatum, maximam urbis Cracouiæ partem, quæ ad Septentrionem & occidentem solem uergit, cum tectis turrium & mœnium atque templis absumpsit. Post quod tempus Iudæorum domicilium, qui eousque sparsim in urbe habitarant, grassanteqúe incendio illo à militibus excussi erant, Cazimiriam translatum est in ripam Vistulæ: quem locum Cazimirus magnus gymnasio destinarat, & exædificare cœperat: ubi etiamnum frequentes admodum degunt. Sub finem Septembris Tartari Tauricani, siue Præcopenses, in Podoliam & Volyniã populabundi excurrerunt. Qua de re maturè certior factus rex, aulicum suũ comitatũ ad reprimendos eos misit: qui quũ se cũ mercenario milite, qui tunc paucus publico stipendio ad præsidium regni conductus erat, cõiunxisset, impigrè Tartaros cũ grandi hominũ, iumẽtorũ, pecudũ, & omnis generis præda reuertẽtes psecutus est, & ad Visnoueciã castellum Volyniæ assecutus, hostem nõ fefellit. Excepêre enim Tartari incurrentium in se nostrorum impetum, celeriterq; paucos pugnæ intentos circumuecti, ad manus quidem nõ temerè ueniebant, uerùm sagittis eminus equos pariter & homines configebant, & plena ad extremum uictoria potiti sunt, multis claris & fortibus uiris cæsis: in quibus præstantes fuêre, Henricus Camenecius, ac Derslaus Glouinius. Per eos autem ipsos dies duo portenta Cracouiæ extiterunt. Mulier enim quædam in platea, quæ à sancto spiritu nomen habet, infantem exanimem peperit, cuius dorso serpens uiuus inhærebat, arrodens ac depascẽs cadauer. Altera uerò in suburbana uilla, cui Nigræ nomen est, ad decimum Cal. Nouemb. monstrum edidit: cætera quidem humana figura, sed collo & aurib. leporinis, & uno grandiore intestino totum uentrem occupante, diducto rictu spirans. Sequenti anno memorabile accidit in Polonia, præter quòd Ioannes siue Ianussius,

Venetorum legatio ad regem Polon.

Ioannis Alberti ingenium.

Fœdus & pacta regum.

Iudæorum domicilium Cazimiriam translatum.

Monstra, seu portenta.

1459. ann.

us,

us, Mazouiorum Plocensium dux cœlebs, in humanis esse desijt. Secundum quem Ioannes Albertus rex tractum Plocensem iure feudi, ut uocant, ad se deuolutum, regnò adiunxit. De reliqua uerò Mazouia, Cirnensi, Varsauiensi, Vissegradensi, Zacrocimẽsi, Cechanouiensi, Lomzensi, & Nouidvuorensi territorijs, cum Conrado fratre eius superstite sequenti anno ita transegit, ut is Cirnensem quidem dominatum, socius & fœderatus regum Polonorum, unà cum posteris suis masculis tantum iure sempiterno obtineret: regi contra quosuis hostes præstò esset: ipso inscio cum nemine fœdus iceret, aut pecuniam ullam subditis suis imperaret: reliquas uerò satrapias siue præfecturas ipse modò, quoad uiueret, haberet, pòst obitum eius ad regem, regnumque redituras. Idque ita ratum fore, ipse pariter cum proceribus & nobilitate, oppidorumque primoribus Lublinum ueniens, solenne iusiurandum regi daret. Verùm id uix tandẽ post alterũ annũ elapsum præstitit. Inundauit eodem anno supra modum Vistula fluuius æstate media, ualidis imbribus auctus. Nec sequens quidem annus habet quicquam magnopere memorabile, præter nuptias Barbaræ Cazimiri regis filiæ, quam Ioannes Albertus frater uirginem Georgio Alberti Saxoniæ ducis filio, in matrimoniũ collocauit: & transactionem regis, cum Conrado Mazouiorum duce in comitijs Petricouiensibus factam, quemadmodum dudum memorauimus. Obijt etiam eo anno Philippus Callimachus: cuius mors non ingrata Polonis accidit. Fuit is natione Tuscus, orator & poeta non inelegans, & acri ingenio præditus, uersatus aliquandiu in ministerio Pij secundi pontificis max. Deinde uerò cum successor Pij Paulus secundus Pomponium Lætum, Platinam, & quosdam alios uiros eruditos, amicos Callimachi, siue quòd de religione malè sentirent, siue quòd in se conspirasse dicerentur, præhendi iussisset, Callimachus, Cazimiro adhuc regnante, in Poloniã profugit, & pro præceptore regijs filijs fuit. Cum autem in familiaritatem Ioannis Alberti sese insinuasset, plurimum apud eum gratia, & consilio ualuit, usque adeò, ut cum is rex factus esset, Callimachi arbitrio magistratus, & honores mandarentur, & res pleræque omnes publicæ & priuatæ regis gererentur. Qua re ingentem sibi inuidiam apud Polonos Callimachus conflauit: quæ tñ metu potentiæ eius occulta aliquandiu, quodam tempore, cum is legationem regis nomine apud Venetos & pontificem Max. obiens, rediturus esse in Poloniam non putaretur, in apertum erupit: sed rursus eo reuerso tam resedit, quàm dissimulata est, quoad ille uixit. Ad tyrannidem inuitare regem, & beneficia, decretaque eius uendere, siue creditus, siue insimulatus est. Et ita sanè hoc fit, ut ij qui principem, aut aliquem tamen gratiæ locum apud reges, & monarchas obtinent, difficulter inuidiam & obtrectationes hominum uitare possint: quibus nonnunquam perculsi, è summo gradu in imum decidunt. Neque enim facere possunt, quin multos offendant, dum quibusdam prodesse student. Et illos autem quos euexerunt, æmulos plerunque experiuntur, præsertim si uel externi sint, uel genere, opibúsue inferiores, uel auari denique. Perijt autem Callimachus, fluxu uentris exinanitus, initio mensis Nouembris, quo tempore pestis ex Vngaria & Silesia proserpens, Cracouiã & minorem Poloniã inuasit: quæ cũ hyeme, quæ fuit asperrima, conquieuisset, æstate sequenti maiorẽ in modũ recruduit, & ad hyemem usque longè, lateque grassata, plurimos mortales absumpsit. Commodũ tamẽ rex nobilitatẽ, ac de plebe quicunque militiæ nomina dederunt, ei subduxit: nisi quòd ijs qui pestẽ effugerãt, gladius tamẽ hostilis nõ usquequaque pepercit. Erat Ioannes Albertus, quemadmodum etiam superius indicauimus, gloriæ & imperij propagandi percupidus. In primis autem Turcas, Christianis omnibus formidabiles, hostes sibi destinabat, idque siue pio reipublic. Christianæ iuuandæ studio, siue ut Vuladislai patrui necem uindicaret. Tametsi iactatum est uulgò, & creditum, eum Valachiã subigere meditantem, fallendi Stephani palatini gratia, Turcicum bellum præ se tulisse: & ne ultrò tam potentem hostem lacessere uideretur, curasse per subornatos homines, ut sibi renunciaretur è Podolia, Turcas infesto exercitu Valachiam & Podoliam petere: quod quidem credibile faciebat inquietum gentis ingenium, & quod induciarum finis iam instabat. Cum igitur apparatum belli permagnum fecisset, & à Conrado Mazouiorum duce Lublini, quemadmodum conuenerat, solenne fidelitatis iusiurãdum accepisset, ipsum quidem expeditione bellica tunc instante liberauit: Alexandrum autem magnũ ducẽ Lithuanorum, & Ioannẽ Tifenium Magistrũ Cruciferorum Prussiensiũ, qui Martino defuncto successerat, è formula fœderis euocauit: nobilitatem omnem regni Maio mense ad Leopolim sibi præstò esse iussit: ad Stephanum quoque palatinum Valachorum legatos misit, qui ipsum ad societatem pij belli contra barbaros cùm ex formula fœderis euocarent, tum Kyliæ & Balogrodi recuperandi spe inuitarent.

Plocensis ditio Poloniæ adiuncta.

1496. ann.

Philippus Callimachus.

Callimachus legatione functus regio nomine.

Pestis.

Hyems acerrima.

Ioannes Tifenius Magister Cruciferorũ.

Ipse cum Sigismundo fratre & peditatu mercede conducto maturè profectus, Præmisliæ substitit aliquandiu, dum copiæ conueniunt. Ibi eum Creslaus Curozuancius cãcellarius, & illo ipso tempore post obitum Petri Mosinij, siue Bninij, episcopus Vuladislauiensis designatus, suo & Friderici cardinalis nomine conuenit, ab instituto eum reuocans. Quem rex durius increpitum abire, & sacerdotem sacrorum, non belli curam gerere iussit. Se uel subuculam suam concrematurum esse, si eam consilij sui consciam esse sciret. Hic sanè nati sunt, uel confirmati duntaxat sermones hominum, quibus iactatum est postea seu uero, seu falso rumore, usque ad nostra tempora, expeditionem illam suasu Callimachi à rege susceptam fuisse, quo feroces minus morigeræ sibi, diuinaque & humana iura contemnentis nobilitatis Polonæ spiritus, incommodis belli, aut etiam clade aliqua retunderet. Porrò ij qui in Valachiam missi erãt, renunciarunt regi, exoptatissimum id bellum Stephano contra barbarum, cùm totius Christiani nominis communem, tum suum peculiarem hostem accidere: itaque non defuturum eum esse commeatu exercitui regio suppeditando: quin & uires eum suas cum rege coniuncturum esse, ubi is ad hostium fines & Danubium peruenerit. Nam ut prius id faciat, minimè expedire, ne Turcas & socios eorum Transalpinenses intempestiuè in se prouocaret. Verène autem hoc ita existimarit, an cauere sibi hoc prætextu uoluerit, ne à rege circumueniretur, incertum est. Iam quidem et ipse senserat partim fama renunciante, partim Vngaris proceribus per literas & nuncios submonentibus, contra se exercitum illum à Polono rege duci, ut se amoto Sigismundum fratrem Moldauiæ præficeret: sic enim Liblij clàm inter fratres conuenisse. Quod quidem eo studiosius uulgabant Vngari, quo magis Stephanum aduersus regem Polonum iritarẽt: idque partim quòd molestè ferrent, secretiori consilio se à regib. exclusos fuisse, partim quòd Moldauiam bello illo à sua clientela prorsus abstractã iri uidebant. Venerat enim usu superiori tẽpore aliquoties, ut Valachi Moldaui, pòsteaquam semel ab Vngaris ad Polonos defecerunt, in dissensione domestica de principatu, uel Turcici beli necessitate adducti, uel denique, ut est dubia gentis fides, Vngarici regis clientelę denuò sese addiceret. His igitur monitoribus Stephanus cautiùs obseruabat, quid consilij Ioannes Albertus caperet: quem ubi comperit recensitis copijs, motisque à Leopoli sub finem Iunij castris, non uersus Cameneciam, quà compendiosior uia est ad Kyliam & Bialogrodum, Turcarumque ditionem, iter instituere, sed ad Plocutiam oram deflectere, ibi magis etiam cœpit sibi prospicere: misitque tres legatos, uiros gentis suæ primarios, ad regem sciscitatum, amicus ne an hostis Valachiam peteret. Si Turcis bellum facere decreuisset, posse eum longe maiori compendio & expeditiore uia ad fines Turcarum peruenire: seque exercitum eius & commeatu adiuturum, & ubi hostiũ fines attigisset, copijs suis aucturum esse: sin sibi bellum inferret, daturũ se esse operam, ut eum illati pœniteat. Hac tam superba & minaci legatione commotus rex, legatos contra ius gentium comprehensos, Leopolim asseruandos misit: ipse non expectatis Lithuanorum, Prussorum & Masouiorum auxilijs, cum infestis signis Moldauiam ingressus est: & omnibus rebus postpositis, interiora & caput gentis Sozauiam potissimum petiuit, sperans, Valachos non modò terrore tanti exercitus, uerùm etiam acerbum Stephani dominatum pertęsos, & alioqui dominos crebrò mutare solitos, ultrò ad se defecturos esse: coque captiuos omnes quicunque à pabulatoribus excipiebantur, liberaliter dimittebat. Cæterùm cum Sozauia Stephani pręsidio firmata, uenienti portas clausisset, quaternis castris in conspectu arcis positis, & curruum obtentu munitis, oppugnare eam adortus est. Nec tamen proficiebat quicquam, quamuis abundante multitudine. Nam ad octoginta millia pugnatorum in exercitu habere ferebatur: acceptis lixis & aurigis, qui dimidium eius numeri expleuisse existimati sunt, cum curruum essent ferè triginta millia. Ne bombardæ quidem nostris defuêre: sed quantumcunque eæ muri interdiu deiecerant, noctu Valachi impigrè roboribus limo, fimoque oblitis reficiebant. Itaque cum in longum duceretur obsidio, Stephanus collecto è suis non contemnendo exercitu, obuiam ire conatibus regijs instituit. Nec tamen in apertum prodibat usquam è nemoribus, sed ex insidijs modò carpebat regium exercitum, & in pabulatores, nec impunè tamen ferè, impetum faciebat: maiores copias, atque Transyluanorum, Cæculorum, Transalpinensium, Bessarabum, Turcarum ac Tartarorum, quos partim prædę, partim subiectiouis suæ spe inuitabat, partim etiam mercede conducebat, auxilia expectans. Cauerat etiam, insessis itineribus, ne com-

Creslaus Curozuancius episcopus Vuladislauiensis.

Vngari Stephanum contra Polon. regem incitarunt.

Stephani legati ad regem.

Ioannis Alberti consilium.

Stephani Palatini conatus.

Polonicus exercitus detrectat bellum.

commeatus nostris è Russia & Podolia subueheretur. Spe defectionis Moldauorum frustrati nostri, cum difficultatem belli circumspicerent, penuriamq; annonæ & pabuli, ut in tanta multitudine hominum & iumentorum, sentire inciperent, nec Valachi ad prælij dimicationem uenirent, minus alacres esse, & fremere in regem: reputare secum signa & ostenta, quæ aduersum belli exitum portenderent: nempe quòd boues ducenti, qui à Leopoli motis castris post exercitum agebãtur, subita tempestate disiecti, recolligi omnes nõ potuere: equus candidus regi charus, qui ad manum ducebatur, in transitu modici fluminis collapsus, mersusq; perijt. His igitur de causis nostri missionem flagitabant. Permouebat eos & illud, quòd neq; Lithuani, neq; Masouij ueniebant: Prussorum uerò Magister Tisenius Leopoli ægrotus decumbebat, ubi etiam extremum uitæ diem clausit. Accedebat eò, quòd ipse quoq; Stephanus pacem petebat, Vvladislao rege Vngarorum deprecatore et pacificatore utens. Nec tamen constat, uerène id fecerit, an simularit, quo nostros tantisper, dum copiæ suæ conueniunt, duceret, & ab oppugnatione Sozauiæ auerteret, quam in extremo discrimine uersari didicerat. Misit quidem Vngarus legationem ad Polonum regem, suadens & postulans, ut is pacem daret Moldauo, ne desperatione salutis et rerum suarum, ad opem Turcarum cõfugere cogeretur, eorumq; uires accessione copiarum suarum augeret. Tametsi suam in eo rem Vngari proceres agere uidebãtur, quo Stephanum omnia pollicentem, cum tota gente sibi potius adiungerent. Facilè tamen Ioannes Albertus, in illo præsertim statu rerum, cum febri etiam tentari cœpisset, persuaderi sibi ab Vngaris legatis passus est. Et cum de conditionibus pacis non conueniret, induciæ constitutę sunt, per quas liberius de pace ageretur. Publicatis inducijs confestim soluta est obsidio, quemadmodum conuenerat, pronunciatumq; iter in certum diem. Cum autem cognouisset Stephanus, alio itinere Polonos recedere uelle quàm uenisset, siue quòd breuior ea uia esset in Poloniam, siue quòd agri à populationib. intacti, faciliorem commeatum exercitui præbituri esse uiderentur, admonuit regem per internuncios, consultius facturum, si eadem uia qua uenerat, exercitum reduceret: nõ tam planam esse illam alteram, quæ ad læuam uergeret, sed syluarum densitate, & montium asperitate, & angustioribus callibus impeditam. Vereri se, ne homines sui agrestes, feri & indomiti, quiq; difficulter in officio continerentur, in angustijs negotium facesserent discedentibus. His monitis fides habita non est, quòd homo uafer & infidus, sibi suisq; hoc consilio prospicere putabatur, ut integra ea sibi loca ab incommodis belli manerent. Itaq; itum est quà placuerat, nullo ordine: nec abstinebant nostri manus rapinis & iniurijs obuiorum. Quartis castris ad Bucouinam peruentum est. Sylua est fagina densa, duûm miliarium spacio lata: Bucouinam ab arborum genere uocant: angustam habens & præruptam inter aspera saxa, montesq; uiam. Quam cum una die cunctæ copiæ transire non posse uiderentur, ad introitum eius rex castra metatus substitit. Ac maiores quidẽ Poloni cum impedimentis suis præire iussi, syluam sine ullo impedimento emensi sunt. Altera die rex præmissis bombardis & curribus suis, ipse cum aulica sua cohorte subsecutus est, carpẽto uectus propter aduersam ualetudinem. Ponè sequebantur minores Poloni cum Russis incompositi, inermes, & quasi in pacato securi. Extremum agmen tenebant milites mercenarij. Ad medium syluæ impedimenta regia peruenerant, cum ecce agrestes Valachi pedites undiq; ex insidijs coorti, impetum in ea faciunt, percellunt currus, ac diripiunt: & facilè impulsis, quas in hoc iam ante succiderant, arboribus, uiam impediunt, ne progredi extrema agmina, néue regredi prima ad ferendam suis opem possent. Nec mora, ipse Stephanus cum ualidis equitum, peditumq; copijs improuisus adest, & ingẽti cum clamore extremum nostrorum agmen à tergo & à lateribus adoritur. Tumultuantur nostri, re inopinata perturbati: & expediunt quidem arma, & uim hostium certatim pro se quisq; animosè sustinent: sed sine signis, sine ducibus, & sine ordine res gerebatur: nec exaudire quisquam alterum poterat præ clamore, strepitu, & fragore armorum, quem syluæ latè resonantes magis etiam sonorum atq; terribilem reddebant. Ad extremum urgente hoste nostri in castra sua, à quibus non procul abscesserant, sese recepêre. Ibi quoq; pręmente hoste, constipati & conglobati nihilo magis sese expediebant, desperataq; salute, cœlitùs opem incondita & indice trepidationis uociferatione implorabant. Hoc acrius instabant hostes: donec rex cognito suorum periculo, aulicum equitatum suum armis, uirisq; florẽtem suppetias ire laborantibus iussit. Qui cum nihil sibi reliquum ad celeritatem, diligentiamq; recurrẽdi fecisset: syluam egressus, tympanorum, tubarumq; clangore, & fulgore armorum hostem in se conuertit.

Legatio Vngarica ad regem Polon.

Induciæ cum Stephano.

Moldaui feri & indomiti.

Polonorum clades apud Bucouinam syluam.

Instauratur prelium. Interim ij qui in castra compulsi in extremo periculo fuerant, spacium nacti, qua quisque poterat elapsi, relictis impedimentis trepidè per syluam ad primum agmen euasere: quò rex quoq; iam peruenerat. Nec diu sustinuêre Valachi impetum equitatus regij. Verùm repulsi, disiectiq; terga dedêre. Nostri summotis fortiter, nec sine strage hostibus, absq; ullo impedimento cœptum iter per syluam peregerunt, uictoresq; ad regia castra peruenerunt. Postero die rex cum toto exercitu in ijsdem statiuis mansit, expectans si quis fortè de suis in sylua delituisset, uel aberrasset. Recognitis copijs complures de nobilitate Polonica & Russica desiderati sunt, partim cœsi, partim capti. Et Stephanus quidem plusquam barbarica crudelitate usus, quotquot in potestatem suam redegerat, omnes in conspectu suo trucidari iussit: quos autem Turcæ aut Tartari cœperant, in seruitutem abegerunt: E' quibus Ioannes Tencinius, Petrus Prochnicius, & nonnulli alij postliminio aliquanto pòst reuersi sunt. De Odrouanzo palatini Russiæ filio dubitatum est à plerisque, etiam dum uixit. Post decimumoctauum annum is demùm redijt, & à matre, ad nomen filij reducis temerè, ut creditum est, lætitia gestiente receptus, & ad possessionem paternorum bonorum admissus, ignauam ac degenerem uitam deinceps in crapula & compotationibus assiduis egit, ne figura quidem & habitu corporis uero illi Odrouanzo, quemadmodum multi memoria recolebant, similis. Composito deinde agmine nostri motis à Bucouina castris progressi sunt, pridiano periculo admoniti: nec sanè quieuerunt hostes, quin opportunis locis carptim eos lacesserent, uexarentq;, non modò pabulantes & ad aquantes, uerùm etiam in castris quiescentes. Nocte quadam obseruato uenti uehementioris flatu, herbas arentes cum frutetis haud procul à castris succenderunt, coorta flamma uento impellente magis ac magis castris propinquabat: affecissetq; nostros grandi aliquo incommodo, ni correptis celeriter falcibus proximas castris herbas desecuissent & summouissent. Semper autem plus incommodi ipsi accipiebãt Valachi, quàm inferebant: præterquam quòd sexcentos equites Masouios ad internecionem penè deleuerunt. Tunc primùm ij ueniebant à Conrado duce, ex fœdere in auxilium regi missi. Quod ubi cognouit Stephanus, tria millia delectorum equitum ad opprimẽdos eos misit, priusquam cum rege sese coniungerent. Apud Sepnicium uicum in eos impetum fecerunt hostes: nec Masouij, quamuis impares numero, detrectarunt pugnam. Pugnatum est acerrimè: sed præualente hostium multitudine circumuenti Masouij, & concisi sunt. Secundo hoc prelio Stephanus ferocior factus, ripam Pruti fluminis ad Zarnouecium, cum omnibus copijs suis insedit, ut nostros transitu prohiberet. Quò cùm peruenissent nostri, commissa pugna dimicatum est utrinq; totis uiribus. Sed uirtute Polonorum repulsi, & non contemnenda strage affecti hostes, in auia nemora sese abdidêre. Nec deinceps tentarunt quicquam. Rex autem cum minus commodè ualeret, iactationemq; itineris grauiter ferret, apud Zarnouecium triduo statiua habuit: per quos dies nostri longè lateq; quoquouersus prædas egerunt. Interea rumor castra peruasit, ingentes hostium copias aduentare, regeq; clàm deserto exercitu subducere sese uelle. Quæ res temerè credita, ingenti formidine omnes impleuit. Maiores Poloni in primis tumultuabantur: & raptim sarcinas componebant, equorumq; dorsis alligabant: turpem fugam, relictis curribus & impedimentis cæteris, parantes. Nox instabat, omnia formidabiliora perturbatis reddiťura, tecturaq; ignauiam ad fugam spectantium. Itaque necesse habuit rex, quamuis æger & languens, & ipse hominum conspectui sese repræsentare, & Sigismundum fratrem circum primores mittere, falsum illum rumorem diluturus, & fluctuantium, & iam penè fugitantium animos confirmaturus. Quod quidem Sigismundus impigrè fecit, totam illam noctem accensis funalibus castra obequitans: & cùm obuios quosque benignè compellans, tum ad procerum tentoria adiens. Ita sedatus tamen est tumultus, repressaque fuga. Sequenti die cum castra iam rex mouere uellet, superuenerunt aliquot millia equitatus Lithuanici, ab Alexandro magno duce eius gentis missa, regemque & exercitum omnem spe meliore & lætitia impleuerunt. Quid autem causæ fuerit, cur ipse Alexander cum fratre, sicuti conuenerat, socia arma non coniunxerit, aut equitatum illum auxiliarem duntaxat tempori non miserit, diuinare non possumus. Ipse quidem cum exercitu ualido apud Braslauiam arcem ad Bogum flumen per omne illud tempus belli Valachici hæsit, arcem instaurans & muniens. Petiuerunt autem à rege Lithuani, ut se in Moldauiam populabundos excurrere pateretur: sed ille non permisit, aduersam ualetudinem suam causatus, propter quam maturare reditum cogeretur: cumq; Snatinum copias reduxisset, transmisso

Stephani crudelitas.

Masouij cæsi à Valachis.

Rumor tumultu complet castra regia.

Lithuanorum aduentus.

Braslauia instaurata.

Ioannes Albertus amoribus deditus.

Nestro amne dimisit exercitum: ipse Leopolim lęto itinere uectus, tantisper ibi acquieuit, donec morbo liberatus est. Inde postea Cracouiam reuersus, quasi rem benè gessisset, conuiuijs & compotationibus, amoribusq; mulierum & choreis impensius indulsit. Ferturq; quodam tempore, cum noctu in urbe uno aut altero fortassis ministro comitatus, absq; lucerna obambularet, & in ebrios iuuenes incognitus fortè incidisset, exorto temerè iurgio uulnus accepisse: ex quo laborauerit aliquandiu, ita ut immemor conditionis ac dignitatis suæ, plaga illa non sine dolore & rubore, officij sui diuinitùs admoneretur. Nihilo tamen magis utilium rerum suis quicquam prouidit, negligens acceptæ in Moldauia ignominię, cladisq;: nec memor, quòd Stephanũ animosum & ferocẽ hominem irritasset. Quę res grauium incommodorum & magni luctus Polonis atque Russis deinceps causa fuit.

Valachi Russiam populati. 1498. ann.

Etenim Stephanus acceptam ab ipso iniuriam, bellumq; sibi immeritò illatum ulcisci satagens, primo uere insequentis anni cum expeditis suorum Valachorum, Turcarumq;, ac Tartarorum copijs, in Podoliam & Russiam inuasit: & prætergressus Leopolim arcem, urbemq; munitam ad Canizugam oppidum, & Vislocum amnem longè, lateq; populabundus excurrit, & ingentem cunctę Poloniæ terrorem incussit, nemine ad arcẽdum hostem neq; parato, neq; animato: sed cunctis ad fugam spectantibus, & non modo in munitiones, uerùm etiam in auios montes atq; syluas sese abdentibus. Vnde tamen plurimi mortales utriusq; sexus, & omnis ætatis atq; ordinis, à perscrutantibus cuncta hostibus & fugientium uestigia persequentibus extracti, in miserabilem seruitutem abducti ac distracti sunt, ita ut Thracia, Macedonia, Scythia & Asia Russis mancipijs implerentur. Supra centum millia hominum abacta esse tunc feruntur, cum innumerabilii gregum, armentorum, & omnis generis præda. Præmislia, Radimnum, Iaroslauia, Præuorscum, & complura alia ignobiliora oppida cum innumerabilibus pagis direpta & incensa. Vnum operæprecium tunc à nostris factum est, quòd Cracouia metu propinqui periculi à latere Septentrionali turribus, propugnaculis, pinnis, uallo, fossaq;, Rudaua flumine in eam inducto munitior & magnificentior effecta est, submotis etiam longius plerisq; suburbanis ædificijs, quæ mœnibus urbis è propinquo imminebant.

Russia à Tartaris uastata.

Neque uerò hic tunc Russiæ & Podoliæ malorum finis fuit. Nam Tartari præda apud Tauricam deposita, mense Iulio iterum immani excursione easdem regiones diuexarunt. Quibus incommodis & conuicijs hominum rex motus, nobilitati uniuersæ Polonæ arma sumere, & apud Sendomiriam celeriter sibi præstò esse iussa, ipse Cracouia relicta eôdem sese contulit. Sigismundus enim frater in Vngariam ad Vvladislaum regem paulo antè profectus erat. Dum ægrè moliuntur & conueniunt nostri, hostes pręda onusti ad sua se recepêre. Quo cognito, nostri quoq; dilapsi sunt, cum non multo minore quàm hostes damno & incommodo Sendomiriensem tractum affecissent: pręter quòd abigendis hominib. abstinuêre. Rex quoq; Cracouiam redijt: per quod tempus Cazimiriæ apud Iudæos uitulus biceps natus esse memoratur, altero capite in loco caudæ, cauda uerò in medio dorsi existente, ac duobus tantum pedibus à dextro latere prominentibus. Mali portentum id esse creditum est.

Turcæ Russiã uastantes hyberna tempestate deleti.

Nec ita multo pòst sub finem Nouemb. septuaginta millia Turcarum per Valachiam in Russiam sese effuderunt, omnem eam oram, quæ ad Nestrum & circum Haliciam Zidazouiam, Drohobiciam & Samboriam est, ferro & igni uastantes, & prædas agentes. Neq; progrediendi ac debacchandi modum ullum barbari sibi statuissent, nemine sese ipsis obijciente: nisi cœlitùs Deo, sicut creditum est, miserante populum suum, repressi, atq; adeò oppressi essent. Derepentè enim intensum frigus & gelu extitit, & nix tanta decidit, ut circunsepti undiq; Turcæ neq; progredi, neq; regredi possent. Et insolens id nouumq; hominibus illis pariter & iumentis, mitiore cœlo natis & educatis, accidebat. Ita iumentis plerisq; omnibus frigore & fame confectis, hominum quoq; supra quadraginta millia alsisse & obriguisse memorantur. Multi reperti postea, qui interfectis equis, in uteros eorum exenteratos, calentes etiamnum, sese illatebrauerant, sed nullo operæprecio. Statim enim calor artus, uita & sanguine destitutos, deserebat. Reliqui cum sese utcunq; tamen explicassent, & in Moldauiam euasissent, à Stephano palatino & Valachis, Polonorum insequentium habitum mentitis, & locorũ opportunitate utentibus, diuexati & cõtrucidati sunt, ita ut uix decem millia Istro transmisso salua euaserint.

1499. ann.

In religionem hæc res cessit Turcis, ita ut sibi persuaderent, gẽtem Polonam atq; Russam diuinitùs defendi & uindicari. Itaq; non temerè deinceps eam gentem bello sibi lacessendam & infestandam esse existimauerunt. His tot, tantisq; malis expiato hominum nostrorum fastu, nequitia, cultusq; diuini neglectu, magis propitium deinceps numen affulsit Poloniæ. Nonnihil simultatis siue adeò

adeò dissidij Ioanni Alberto cum Vvladislao rege Vngarorum, & Alexandro magno duce Lithuanorum, nescio an etiam Sigismundo fratribus intercessisse uidebatur. Nec tamen memoriæ proditum est, quæ fuerit causa dissidij. Ac ne dissidium quidem Bernardus Vapouius memorat. Siue autem hæreditas paterna in causa fuit, siue bellum Valachicum, in quo Alexander quidem pręter fœderis perpetui legem, promissumq; suum Ioanni Alberto defuit, Vvladislaus uerò fauisse etiam Valachis uidebatur:

Fœdus inter Cazimiri regis filios.

fœdus quidem certè inter Vvladislaum, Ioannem Albertum, & Alexandrum, per legatos ultrò, citroq; missos ictum est, quo cauebatur de auxilijs mutuis, & societate contra Turcas, & alios quosuis hostes, qui alicui de ipsis fœderati non essent: de periculis imminentibus, ut inter se præmonerent, neque unus quispiam cæteris inconsultis cum Turcis pacem faceret, bellum'ue gereret: qui contrà fecisset, ei ne deberentur auxilia: Moldauus ut in clientela Vngarorum esset: Transalpinensi palatino contra Turcas fœderati ne deessent: de alijs conditionibus fœderis ipsi inter se principes congressi constituerent. De controuersijs autem dirimendis consiliarios suos delegarent. Extat etiam mandatum Vvladislai, legatis de redintegranda cum Ioanne Alberto concordia datum. Vnde rectè colligitur, diruptam inter ipsos fuisse concordiam, quæ redintegrabatur. Extat & renouatio pactorum inter Polonos & Lithuanos, tam per ipsos Ioannem Albertum & Alexandrum dudum, quàm per Iagellonem & Vitoudum olim conuentorum, adiecta declaratione de electione regis ac magni ducis: nempe ut neutri alteris non uocatis principem sibi eligerent & crearent. Quod quorsum attinebat fieri tunc, nisi controuersia & offensio quædam inter principes ac populos interuenisset?

Sigismundus latrocinia sustulit è Silesia.

Sigismundo uerò Vvladislaus Glogouiensem & Opauiensem ditiones in Silesia concessit ijsdem ferè conditionibus, quibus Ioanni Alberto prius concesserat, & inferiori, superioriq; Silesiæ eum præfecit: ubi præclaram is operam uicinis populis in extirpandis eius gentis latrocinijs nauauit. Aliquanto autem pòst etiam inferioris Lusaciæ Marchionatum idem Vvladislaus ipsi adiecit, & portionem suam paternæ hæreditatis ipsi donauit. Ita tunc res inter fratres compositæ. Cum Stephano quoq; palatino Valachorum, & filio eius Bogdano pax tunc facta est: fœdusq; ictum, Ioannis Alberti regis, Alexandri & Sigismundi, ducum nomine: quo professus est Stephanus, omnem culpam & iniurias à rege sibi clementer condonatas, ac dominatum Valachiæ relictum esse: & contra quosuis hostes totis uiribus semper præstò se ipsi futurum esse promisit. Cautum est etiam eo fœdere, ne profugi & exules alterorum ab alteris receptarentur: Palatino autem ipsi si exulare contingeret, ut tutus patêret receptus in Polonia, & Lithuania: & liber inde discessus, auxiliaq; darentur, recuperare sua cupienti: ipse autem Vngaro iuxtà ac Polono contra Turcas bellum gerenti præstò ut esset, aut si non posset per se ipse, filium cum copijs mitteret: Turcis uerò contra ipsos ne opitularentur, nisi extrema ui adactus, ipse autem cõtra eos à fœderatis defenderetur: de hostibus & periculis præmonerent se inuicem principes. De iniurijs mutuis subditorum, & controuersijs, Camenecensis, Cernechouiensis, & Chocimensis præfecti simul cognoscerent: de grauioribus uerò cõtrouersijs inter ipsos præfectos, iudices à principibus delegarentur: commercia utrobiq; ut essent libera. Hæc ita, ut tunc conuenêre, literis mandata, extant in Archiuio arcis Cracouiensis.

Moschorũ dux Ioannes amicitiam & societatem iungit cum rege Polono.

Quin & Ioannes Moschorum dux de pace, amicitia & societate tunc ad regem Polonũ misisse & impetrasse, à Vapouio memoratur. Quid autem in eo spectarit, tanto spacio terrarũ disiunctis Polonia & Moschouia, non intelligo: nisi fortè cum Lithuanis bellum inferre cogitaret, Polonorum auxilia ipsis eo fœdere detrahenda esse homo uafer existimauit. Nec multò pòst ipse etiam Turcarum imperator Baiazetes, cum de confœderatione tot ac tantorum principum cognouisset, insignem legationem ad Ioannẽ Albertũ regem de pace uel inducijs prorogandis misit. Prouidebat enim prudens & cautus bellator, ne plurib. ac diuersis bellis eodem tempore implicaretur.

Turcarum bellum cum Venetis.

Nam Venetos bello terra, mariq; adortus erat: & classe quidem Aegæum & Ionium mare & Pelopõnesum, quæ in ditione eorum erat, infestauit: Venetisq; nusquã pugnæ copiam facientibus, Metonam, Iuncum & Coronam, urbes obsessas, & oppugnatas aliquandiu per uim ademit. Terrestri autem itinere ad octo millia equitũ in ditionem eorũ immisit: qui cum secundũ mare per Istriam & Forum Iulij populabũdi in Venetiam procurrissent, omnem eam oram quæ est circum Goriciam, S. Danielem, ac Teruisium siue Taruisium crudeliter uastarunt: & præter agrestes eius oræ, plurimos Venetos nobiles messis & uindemiæ gratia rusticantes, multos item Germanos, Vngaros, Polonos, Bohe-

mos,Prussosq; utriusque sexus,religionis ergô Romam ad Iubilæum à Pontifice Max.in
sequentem annum edictum,illâc proficiscentes exceperũt, & in miserabilem seruitutem,
nullo accepto incommodo,abduxerunt. Quibus malis adacti Veneti, pacem à Baiazete
petiuerunt,& ad spacium centum annorum & unius diei certis conditionibus,tributoq;
promisso impetrarunt. Sed id posterius actum est. Tunc autem dubio adhuc euentu bel-
li,cum non ignoraret Baiazetes Venetos rerum suarum satagere,& cùm ab ijs, tum à cæ-
teris Christianis principibus,atque etiam à Pontifice Max. regem Polonum & Maximi-
lianum Cæsarem contra se concitari, consilio & comitate, missa ad Ioannem Albertum le
gatione,Polonicum bellum auertendum sibi esse duxit. Totum autem annum Turcica il-
la legatio responsum regis Poloni expectauit. Neque enim explicabat is, quid faceret:
propterea quòd ad bellum Turcis inferendum cùm ipse ultrò prono animo ferebatur,
tum ab alijs etiam incitabatur: cæterùm magnitudinem eius belli ac domesticas quasdam
difficultates, & præsertim inopiam ærarij, & res Prussicas, de quibus mox dicemus,se-
cum expendebat. Nec ignorabat, consultasse quidem Germanos cum Cæsare in comi-
tijs Vormaciensibus de bello contra eundem hostem suscipiendo: sed eorum conatus do
mi conflato cum Heluetijs bello,& Italicis motibus præpediri. Ardebat enim tunc bellis
intestinis iuxta atque externis uniuersa Italia: Pontifex, Neapolitani, Veneti,Florentini,
Mediolanenses,Genuenses uariè inter se belligerabantur, & externa auxilia circumspicie
bant: Galli Hispanos regno Neapolitano,Ludouicum uerò Sphortiam, quem Cæsar du
cem appellârat,Mediolani dominatu eiecerant. Ab hoc autem & socijs eius Maximilia-
nus Cæsar in auxilium euocabatur. Hæc tunc secum reputabat Ioannes Albertus: & ue-
rò gemina Tauricanorum Tartarorum incursione distractus, consultandi cum proceri-
bus spacium non habuit. Tartari enim sub tempus messis hybernarum frugum magno
impetu per Volyniam effusi in Russiam & Poloniam,circum Belsum, Crasnistauiam, Tu
robinum,Crasnicum & Lublinum,usque ad Vistulam immaniter omnia uastabant, præ-
das agentes, & in imbecillam senum,puerorumq; ætatem ferro, in tecta autem igni sæui-
entes.Quo commotus rex,aliquanta manu ex aulico comitatu suo & uoluntarijs tumul-
tuariè coadunata,ad hostem contendit. Sed cum eum præda onustum raptim abeuntem
assequi non posse uideretur, Cracouiam Augusto mense redijt. Quo tempore superuenit
Caspar Calliensis episcopus,legatus Alexandri sexti eius nominis Pontific.Max. ad Tur-
cicum bellum regem cohortans, & piæ militiæ, quam Crucis seu Cruciatam uocant, fa-
cultatem ad id bellum ipsi pariter & Vngaro regi afferens: simulq; Iubilæum, & potesta-
tem decimæ,de cunctis ecclesiasticis reditibus in suo utriusque regno in subsidium eius-
dem belli exigenda. Tardius autem is uenit, quòd prius in Vngariam cum ijsdem man-
datis diuertisset. Ac decima quidem à nostratibus episcopis & collegijs sacris negata, sed
usitata contributio pro ea decreta est,quæ tunc ad tria millia florenorum uix peruenit: Iu-
bilæus uerò promulgatus, triginta ferè millia florenorum regi reddidit. Nec ita multo
pòst Tartari præda deposita, illecti eius dulcedine, mense Septembri reuersi sunt: effu-
siusq; etiam non modò easdem oras, sed Russiæ quoque Australis & Lithuaniæ partem
depopulati sunt,circum Landishutam,Lezeiscum,Zauichostum,Opatouiam, & Breste
Lithuanicum prædis actis: nulloq; accepto incommodo, ingẽtem hominum, pecudum,
& iumentorum uim cum omnis generis præda abegerunt: quæ eo maior & opulentior
fuit,quòd intacta aliquandiu ea loca ipsorum incursionibus fuissent. Erant in Russia nõ-
nullæ mercenariorum militum copiæ cum Petro Myscouio præfecto Leopoliensi, publi-
co stipendio, quòd è tributo agrario,cereuisiarioq;, & censu oppidorum collatum erat,
merentes: quæ locis opportunis uel à tergo abeuntem hostem carpere ac differre, quoad
rex cum maioribus copijs consequeretur, potuisse uidebantur. Sed nusquam eæ hosti se-
se ostentarunt. Rex quidem cum paucis equitibus, quos raptim ad manum habere po-
tuit, egressus Cracouia, milites Cruce signatos à Calliensi episcopo, qui nondum discesse-
rat,subsequi se iussit. Verùm ij post discessum regium correptis armis, bacchantium in
morem,ducibus religiosis & monachis, quorum non exiguus erat in ea turba numerus,
in Iudæorum domicilia Cazimiriæ impetum fecêre, & fortunas eorum diripuêre & ui-
ginti plus minus Iudæos trucidauêre.Inde cum sub signis per pontem Cracouiam tende-
rent, clausis portis urbis exclusi,regem secuti sunt. Ne tunc quidem operæprecij quic-
quam factum. Rex enim ubi excessisse cum præda hostes cognouit,ipse quoque è Russia
inglorius Cracouiam se recepit. Insigni calamitate & uastitate tunc illæ barbarorum ex-
cursio-

Iubilæum annus.

1500. ann.

Maximiliani bellum cum Heluetijs.

Legatio Pontificia ad regem Polon.

Iudæorum bona direpta à cruce signatis militibus.

cursiones Russiam & Poloniam affecère. Portenderat autem hæc mala cometa,decem &
octo diebus ante primam Tartarorum incursionem conspectus. Quin & arcis Cracoui-
ensis ea pars quæ à pede galli Curzanoga nomen habet,paulo antè fortuito incẽdio con-
flagrarat. Et fuit sanè æstas illa tam calida & arida, ut ad medium Iunij fruges in Polonia
passim demeterentur. Ne Lithuania quidem eo anno meliora fortuna usa est. Etenim Io-
annes magnus dux Moschorum, quamuis Helenam filiam Alexandro magno duci Li-
thuanorum in matrimonium collocasset, augendi tamen imperij cupidior, quàm fœderũ
obseruantior, Russiæ totius dominatũ Berezina flumine tenus auito & proauito quodã,
ut uideri uolebat,iure à genero repetebat,elatus accessione earũ ditionum,quas Cazimi-
ro regnante à Lithuanis partim bello, partim defectione Russorum abalienarat. Coadu-
nato igitur ingenti exercitu,cùm alia quædam territoria, per deditionem acceptis magis,
quàm expugnatis eorum munitionibus,in potestatem suam redegit, tum Smolenscẽsem
oram uastauit. Alexander cum neq; uirium,neq; animorum satis contra tam potẽtem ho-
stem in suis esse animaduerteret,misso Posnaniam thesaurario cum pecunia, nõn contem-
nendas equitum & peditum copias è Polonis, Silesijs, Bohemis & Morauis mercede
conductis conscripsit,eisq; Ioannem cognomẽto Polacum præfecit. Quæ cum sub finem
autumni demùm,& pluuijs increbescentibus,& frigore, geluq; iam inualescente,ad Smo
lensciorum fines peruenissent,nec hostem ibi reperissent,nulla rẽ memorabili gesta dimis-
sæ,Lithuania hostilem ferè in modum diuexata excesserunt. Sigismundus Herbersteinus,
Slauus genere, uir plurimarum rerum & regionum in obeundis legationibus peritissi-
mus,ac diligentissimus indagator,cum paucis annis pòst,legatus à Maximiliano Cæsare
ad Basilium principem,Ioannis huius, de quo nunc scribimus, filium in Moschouiam pe-
netrasset, paulò aliter hæc in commentarijs rerum Moschouiticarum memoriæ prodi-
dit,Moschorum, ut uidetur, sermone comperta. Memorat is, Moschum iniuria gene-
ri commotum,quòd is filiæ suæ Helenæ Russici ritus delubrum in arce Vilnensi, quem-
admodum conuenerat in pactis sponsalibus,non extruxisset, tres exercitus tribus diuer-
sis locis in ditionem eius immisisse: Lithuanos uerò, cùm uni ex his duce Constantino
Ostrorogio Russo occurrissent, cõmisso ad Vedrossum amnem prælio,in insidias præci-
pitatos,dissipatosq; esse, ac ducem exercitus,& complures de primoribus Lithuanis ca-
ptos, in tetro carcere aliquãdiu asseruatos: Drohobussum, Toropezum & Bielam arces à
Russis hosti deditas: Branscum quoq;, palatino eius loci forte fortuna à Tartaris Casa-
nensibus, qui Moscho militabant, excepto, in potestatem,redactum: ad extremum duos
duces Seueriensium Basilios patrueles, qui magno Lithuanorum duci ad illud usq; tem-
pus paruissent,Moscho se & sua dedidisse. Alexandrum deinde captiuis tantum ex pacto
receptis,cum socero pacem fecisse. Hęc ille,nõ uno,ut uidetur,anno acta,aliud agens,non
habuit necesse temporibus distinguere,ac diligentius omnia persequi. Non abhorret au-
tem à uero,Alexandrum suas,hostilesq; uires metientem, uel aduerso prẹlio duntaxat ad-
monitum, mercenarium militem conduxisse: & hostibus ad sua reuersis, instante hyeme
ad gerendum bellum inepta,dimisisse. Vapouius quidem noster,& Matthias Miechouiẽ
sis,illius temporis scriptores, ita de hoc mercenario milite scriptum reliquerunt. Sic tunc
Lithuania diuexata est. Iam uerò Ioannes Albertus rex in Prussiã iter & expeditionẽ pa-
rabat,quo ordinem Teuthonicorum Cruciferorum cum suo Magistro ad officium reuo-
caret. Quamuis enim eius opera, regina matre postulante, Fridericus Saxonum ducis fi-
lius Ioanni Tifenio Leopoli mortuo in magistratu suffectus esset,detrectabat is tamen iu-
rare in uerba regis,quemadmodum debebat ex pacti & fœderis formula. His igitur om-
nibus rebus ac difficultatibus diligenter expensis, rex,cum comitia Petricouiam ad ini-
tium sequentis anni edixisset,de sententia amplissimi consilij inducias quinq; annorũ Ba-
iazeti concessit,legationemq; eius magnificè donatam tandem dimisit. Venerunt ad ea-
dem comitia oratores Stephani palatini Moldauorum, & Sachmati principis Tartaro-
rum Zauolgensium. Ac illi quidem Heliam,Petri, qui ante Stephanum palatinus fuit,fi-
lium profugum,ex fœdere deposcebant: quòd is affectare dominatum diceretur. Tartari
uerò nunciabant,principem suum, legatione regis & Alexandri magni ducis Lithuano-
rum euocatum contra Mahometkereium Præcopensium siue Tauricanorum principem,
adesse cum centum millibus equitum: traiectisq; Rha atq; Tanai maximis fluuijs non sine
magno labore, apud Meotim paludem primùm consedisse: deinde longius progressum
ad Boristhenem fixis tentorijs expectare Polonos & Lithuanos,ut inter se icto fœdere,&
iunctis

Cracouiensis arcis incendium.

Sigismundus Herbersteinus.

Munitiones à Moschis in potestatem redactæ.

Fridericus Magister Cruciferorum detrectat iusiurandum.

1501. ann.

Tartarica legatio.

Fœdus regis Polon. cum Tartaris.

iunctis uiribus communem hostem adorirentur. His actæ gratiæ, fœdusq; ictum multa ceremonia, & iureiurando interposito: quod quidem Tartari more suo dederunt, aqua strictis frameis infusa & sorpta, mala imprecantes ei qui fœdus uiolasset. Missa principi à rege munera, & inita belli societas. Sed dum nostri atque Lithuani moras nectunt, Mahometkereius coactis magnis copijs, cùm non multum Sachmati uiribus cederet, exercitatiorem autem aliquanto militem haberet, ultro hosti obuiam iuit. Commisso acri & cruento prælio, uictus Mahometkereius, & in Tauricam reiectus est. Nec nostri postea uictorem socium iuuandum sibi esse duxerunt, siue quòd ipse per se id bellum confecturus esse uidebatur, siue ut barbari ipsi sese mutuò ancipiti bello conficerent, uel debilitarent, propterea quòd ne socijs quidem ipsis barbaris fides habenda esse uideretur. De Stephani autem postulatis cum aliquandiu consultatum esset, dedere quidem insontem & supplicem, durum & immane uidebatur: seruare autem æmulum infidi socij, quem is metuere & cauere necesse haberet, non inutile Polonis erat, sed fœderi dudum icto repugnabat: ac bello eum Stephanus repetiturus esse putabatur, atq; adeò legati id minabantur, nolebat autem rex, ad Prussiam spectans, illum à tergo hostem relinquere. His ita disputatis, deditus quidem non est Petrus, uerùm capite plexus inspectantibus legatis. Et ne iniustè id factum esse existimaretur, uulgatum est, crimen falsi in literis regijs eum commisisse. Dimissis legatis, & conuentu soluto, rex cum nonnihil temporis apparatui Cracouiæ dedisset, post medium Aprilem in Prussiam contendit. Toruniam cum peruenisset, ad Fridericum Magistrum legatos misit, hortatum, ut is sua sponte officium faceret potius, quàm Polonorum uim & arma experiretur. Non apertè is quidem negabat, sed uarijs excusationibus rem extrahebat, quo se interim Maximiliani Cæsaris, & aliorum Germanorum principum, omnia prolixè pollicentium, & ad rebellionem cohortantium, auxilijs confirmaret. Dum eunt, redeuntq; legati, Ioannes Albertus rex apoplexi uitam finiuit. Corpus eius reuectum Cracouiam, in basilica arcis honorificè sepultum est, matre funus prosequente, quæ quidem marmorum monumentum filio ponendum curauit. Fuit Ioannes Albertus statura proceriore, colore subfusco, capillo nigro & raro, ingenio magno, literarum & præsertim historiæ studiosus, liberalitate erga militares homines, & magnitudine animi non uulgari: aulicum comitatum non infra mille sexcentos equites alere solitus: in uenerem procliuior, cœlebs tamen extinctus est, cū ferè nouē annos regnasset.

Petrus profugus capite plexus.

Ioannis Alberti mors, mores, & ingenium.

ALEXANDER REX.

Comitia Petricouiæ.

IVstis funeribus Ioanni Alberto peractis, itum est Petricouiam ad comitia, creandi noui regis gratia de more à Friderico archiepiscopo Gnesnensi, qui idem episcopus Cracouiensis, & presbyter Cardinalis erat, indicta. Consultatumq; aliquandiu uariantibus procerum sententijs, & studijs in reliquos Cazimiri filios diuisis. Complures enim de minoribus Polonis ad Vuladislaum Vngarorum & Bohemorum regem regnum deferebant, quòd eum opibus externorum regnorum paternum & auitum regnū aucturum & ornaturum, & maiore ui coniunctis trium populorum uiribus contra barbaros, Turcas ac Tartaros, & quosuis alios hostes defensurum esse dicerent. Et præmiserant iam ij priuato consilio, Petro Cmitha marsalco regni authore, Petrum Myscouium palatinum Lenciciensem, & Nicolaum Vvroblouium canonicum Cracouiensem, ad ipsum Vuladislaum, qui studia sua ipsi deferrent, & ad suscipiendum regnum eum inuitarent. Alij uerò Sigismundo Glogouiensium & Opauiensium duci fauebant. Sed uicit eorum sententia, qui Alexandrum magnum ducem Lithuanorum regem edebant. Nam & rationibus certis & exemplis ij refellebant eos qui Vuladislao studebant: ostendebantq;, neque Vuladislai prioris, neque Ludouici tempore expediuisse Polonis, eundem cum Vngaris regem habere. Negociosum esse in primis regnum Vngarorum, partim propter inquieta gentis ingenia, partim propter uicinos Turcas, ita ut rex diutius ab eo regno abesse rectè non possit: sibi item præsenti rege opus esse: magnisq; incommodis atque cladibus maiores suos affectos esse ob regis absentiam. Contrà, Lithuaniam perpetuo fœderis nexu olim à Iagellone & Vitoudo cum Polonia consociatam, & quasi in unum reipub. corpus redactam, ab ea disiungi, & quasi amputari, prorsus inutile esse. Omnibus bellis priscis iuxtà ac recentioribus Lithuanos multum momenti Polonorum uiribus attulisse. Et quemadmodum ij sine Polonis nihil præclari unquam gessissent,

Lithuanorum coniunctio cū Polonis, utrisque utilis.

gerantue: sic à Polonis quoq;, sicubi Lithuani abfuissent, non multum operæprecij factum esse, ex quo ij se cum ipsis cōiunxissent, uel nuper Valachico bello id satis animaduersum esse. Commodùm autem Lithuani proceres, Albertus Tabor episcopus Vilnensis, Ioannes Zabrezinius princeps marsalcus, & Nicolaus Radiuilus pincerna ducalis, & alij quidam duo aduenerant cum mandatis Alexandri ducis, ac totius senatus Lithuanici, ad eligendum cum Polonis secundum præscriptum fœderis regem, & iurādum in uerba eius, confirmandumq; & renouandum antiqua fœdera. Qui & priuatim primores Polonici senatus prensarunt, rumoremq; sparserunt, Alexādrum cum exercitu aduentare: & publicè renouationem fœderum, cùm à se, tum ab ipso Alexandro, cōsentientibus proceribus Lithuanis conscriptam & consignatam exhibuerunt. Extat utrunque diploma, simul & mandata ipsius Alexandri, & uigintiquinque procerum Lithuanorum, in Archiuio regio Cracouiensi. Adhibita est autem in fœdere moderatio quædam nonnullorum capitum: nempe quòd è Polonis & Lithuanis unus deinceps debet esse populus sub uno rege: rex autem in Polonia creetur, Lithuanis etiam proceribus suis locis in eo conuentu suffragia ferentibus: consilium unum sit ambobus populis, et societas in secundis iuxtà ac aduersis rebus: moneta par atque similis: fœdera antiquitùs ab utrisque icta seruentur ab ambobus, quoad alteris non incommodabunt: Magistratus, senatores, præfecti, nobilitas, & alij quiuis Lithuani iurent in uerba regis non semel tantum, sed quoties à consiliarijs Polonis admoniti fuerint: iura & prærogatiuæ utriusque populi simul, & eodem contextu literarum à nouis regibus confirmentur: cæterùm iudicia more antiquo utrobique exerceantur: nulla uerò utrinque occasio dirimendæ coniunctionis captetur. His igitur actis & constitutis, Alexander rex renunciatus est, misiq; ad eum Breste oratores principes senatus, Andreas Rosa archiepiscopus Leopoliensis, Ioannes Lubrancius episcopus Posnaniensis, Andreas Samotulius Posnaniensis, & Ioannes Tarnouius, cognomento Sramus Lublinensis, palatini, iusiurandum ab eo & proceribus Lithuanis de seruādis pactis conuentis exegerunt, & regnum ei detulerunt. Nec longa mora interposita, maturauit is iter Cracouiam cum mille quadringentis equitibus, suscipiendi diadematis gratia. Verebatur enim, ne quid Vuladislaus frater fautorū suorū cōsilio moliretur. Ac dimiserat quidem Vuladislaus nuncios cum literis ad plerosq; principes Christianos, de oblato sibi à Polonis regno, fretus pollicitatione illorum, quorum superius mentionem fecimus: sed eos nuncios celeriter reuocauit, cum accepisset, Alexandrum regem à Polonis creatum esse, factumq; moderatè tulit: collaudauitq; etiam Polonos, quòd Lithuanos, gentem magnam & bellicosam denuò sibi adiunxissent. Dum autem præstitutum coronationi diem Cracouiæ nouus rex expectat, aduenit ad eum legatio Sachmatis Zauolgensium Tartarorum principis. Quæ introducta in senatum, adorato de more gentis rege, incusauit Polonos iuxtà ac Lithuanos, quòd cum ij Sachmatem cum ingentibus copijs tam longo ac difficili itinere in auxilium contra Tauricanos Tartaros euocassent, ipsi tam diu cunctarentur cum eo sese coniungere, & communem hostem non tam uiribus suis, quàm naturaloci, & peninsulę latibulis fidentē adoriri: paterenturq; socios & amicos uastis & incultis locis hęrentes, hyberni cœli inclemētia, pabuli & commeatus inopia, & fame unà cum equis cōfici. Verendum esse, ne Tartari, gens alioqui ferox, nec satis morigera suis principibus, mala cōsultrice fame stimulante, in officio contineri non possint. Hæc ita breuiter prolocuti, responsum accepêre: regem celebritate coronationis peracta, maturaturum esse expeditionem, & cum Polonis & Lithuanis ad Boristhenem prętò futurum, operamq; daturum, ne Sachmatem cum suis tam longinquæ ac diuturnæ expeditionis pœniteat. Hac spe onerati legati, additis hospitalibus donis, quæ domino suo ferrent, dimissi sunt sine mora. Interea uerò Sachmatis uxor, inediæ & frigoris impatiens, cum maiore parte copiarum eius in Tauricam transfugit. Qua uirium accessione fretus Tauricanus princeps Mengligeres, siue Mendlikereius, qui Mahometkereio fortè defuncto, uel superiore pugna cæso successerat, duxit in hostem: commissoq; in patētibus campis sub Kiouia prælio, uictum ingenti strage Sachmatem in fugam uertit. Sachmates dissipatis suis, cum trecentis modò equitibus Bialogrodum siue Moncastrum profugit. Vbi cum substitisset aliquandiu inops consilij, & à Turcis in gratiam Mengligeris insidias parari sibi persensisset, per uastas Podoliæ solitudines Kiouiam sese recepit. Sed ne ibi quidem tutus fuit. Circumuentus enim à palatino siue præfecto loci, Vilnam transmissus est. Ibiq; regis aduentum operiri iussus, cum aliquoties fugere conatus esset, retractus è fuga, diligentius

Lithuanica legatio ad comitia Polonorū.

Alexander rex creatus.

Tartarorum Zauolgensium legatio ad Polon. regem.

Sachmatis Tartari fuga & captiuitas.

Venetorum legatio. 1502. ann.

asseruatus est. Hunc exitum Tartaricum illud bellum habuit. Alexander duodecima die Decembris à Friderico fratre in basilica Cracouiensi ritu solenni inunctus & coronatus est. Nec multo pòst Sigismundus frater ipsi gratulaturus aduenit, itemq; Ioannes Baduarius Venetorum legatus. Mense autem Februario sequentis anni Helena regis uxor è Lithuania uenit. Nec tamen diadema de more reginarum ipsi impositum est, propterea quòd Græcorum schismati dedita, ab instituto ecclesiæ Romanæ & catholicæ abhorreret. In Lithuaniam deinde rex initio mensis Maij cum ea se recepit, Friderico cardinali fratre uicario, gubernatoreq; regni pro se constituto. Acceperat enim, Moschos bellum contra Lithuanos reparare. Nec ita multò pòst, Demetrius Ioannis magni ducis filius, affinis Alexandri, cum ualido exercitu adfuit, & ad Smolenscum castra metatus est: frustraq; tentata arcis expugnatione, reduxit exercitum, cum Alexandrum regem cum magnis copijs aduentare accepisset. Pax deinde, siue adeò sex annorum induciæ inter socerum & generum constitutæ ea lege, ut captiui modò redderentur.

Constantini ducis reditus.

Constantinum tamen ducem Sigismundus Herbersteinus memorat ante pacem factam elapsum esse, dimissum è uinculis, cum simulatè fidem suam Moscho obstrinxisset, agrosq; & possesiones in Moschouia ab eo accepisset. Per idem ferè tempus Tartari Tauricani cum Podoliam, Russiam & Sendomiriensem tractum populabundi peruagati, Ressouiam, Iaroslauiam, Radimnum, Belsum, Dauniciam, transmissoq; Vistula flumine, Opatouiam, Lagouiam & Cunouiam oppida diripuissent & exussissent, ad Pazanouiam usque peruenêre.

Ioannes Vapouius.

Inde cum Ioannes Vapouius, qui erat in ministerio Friderici cardinalis, aliquanta manu sagittariorum in aditu eius uici siue oppidi ipsis sese opposuisset, & non contemnendi exercitus speciem ostendisset, reuocarunt gradum onusti præda omnis generis: & ferro, igniq; in obuia quæque, quæ abigere uel asportare commodè non poterant, crudeliter debacchati. Processit quidem ipsis obuiam Fridericus gubernator cum quingentis equitibus, & peditum aliquanta manu tumultuaria, cætera nobilitate Corcinum se sequi iussa: uerùm dum ea tardius molitur, Tartari in tutum se cum præda recepêre. Triginta millia equitum fuisse perhibentur. Eo ipso anno induciæ, uiuente adhuc Ioanne Alberto cum Baiazete Turcarum imperatore dudum constitutæ, per Nicolaum Firleium Dambrouicium, qui tunc præfectus Lublini erat, confirmatæ sunt. Infestauit autem tunc ea gens Bosnam, & regiam gentis Iaice obsedit, & acriter oppugnauit.

Turcæ uicti ab Vngaris apud Iaice.

Contra quem exercitum quum Vuladislaus rex Vngarorum expeditas copias misisset, commisso prælio, cum æquo Marte aliquandiu dimicatum esset, ad extremum Turcæ fusi & fugati sunt. Nec tamen Vngaris incruenta cessit uictoria. Nec ita multo pòst idem Vuladislaus nexu matrimonij, quo se cum Beatrice regina constrinxisse dicebatur, Pontificis Maximi authoritate solutus, cum Anna puella de Candale Vasconum, quæ illustris est in Gallis familia, solenni pompa nuptias celebrauit. Mox Turcas ulturus, Petro Ioza palatino Transyluaniæ, & Ioanne siue Hanselico Matthiæ regis notho filio, ducibus, exercitum in Rasciam siue Bosnam Turcicæ ditionis uicissim immisit, multisq; uicis & oppidis ad Bodon usque, nobile emporium in ripa Danubij situm, uastatis, & luculenta præda abacta, incolumem eum recepit. Enimuerò Persico tunc bello distinebatur Baiazetes: quod tamen per legatos siue Bassas non satis prospero successu gerebat, ipse propter pedum dolorē Adrianopoli & Constantinopoli mansitans. Quas ob causas inuisus factus militibus, facilè posterius à Selimo filio natu minimo regno eiectus est: uenenoq;, ut creditum est, extinctus. Sed nos nostra persequamur.

1503. ann. Friderici cardinalis mors & mores.

Insequens annus Friderici cardinalis & regij fratris, Creslai Curosuancij Vuladislauiensis episcopi, & Conradi ducis Masouiæ cõtinuatis propè funeribus memorabilis est. Fuit Fridericus procera statura, aspectu decoro, ac dignitatis pleno: cæterùm ingenio nullo, iners, ignauo ocio, crapulę, & assiduis compotationibus in fumo & sordibus cum gregalibus suis quibusdam marcescens: & ad extremū morbo Gallico confectus est, teste Matthia Miechouiensi medico. Vnum illud nominis sui monimentum in basilica Cracouiensi reliquit, quòd thecam caluæ diui Stanislai martyris auream, & multis preciosis gemmis, quas Academiæ præsidibus ademerat, distinctam contulit. Ei suffecti sunt uoluntate Alexandri regis, in metropolitana quidem Gnesnensi sede, Andreas Borissouius cognomento Rosa, archiepiscopus Leopoliensis, Bernardino Vilzico successore accepto:

Ioannes Conarius episcopus Cracouiensis.

in Cracouiensi uerò, Ioannes Conarius, qui procurator Friderici fuerat, in gratiam reginæ matris, quam homo nulla doctrina, neque ingenio præditus, probus tamen, uulgaribus officijs & caponibus subinde præbitis demeruisse dicitur. Porrò Creslaus in epi-

scopa

Vincētius Prærembius episcopus Vuladislauien.

scopa quidem Vincentium Prærembium episcopum Præmisliensem: in munere autem cancellariæ Ioannem Lascium præpositum Scarbimiriensem, & canonicum Cracouiensem: quem rex in Lithuaniam proficiscens, cum neq; cancellarius, neque procancellarius sequeretur, secum duxerat, & dato ipsi annulo suo à secretis habebat, propterea quòd scriba primùm, deinde cancellarius Creslai episcopi cum fuisset, in cancellariæ negocijs bene exercitatus haberetur. Prærembio uerò in episcopa Præmisliensi Matthias Dreuicius successit, qui & in procancellarij munere antè successerat. Conradus uerò Masouiorum dux Ioannem & Stanislaum filios impuberes hæredes reliquit. Sed hi in Cirnensi tantum ditione ius succedendi patri habebant. Cæteræ, quas Conradus à Ioanne Alberto rege precariò obtinuerat, ad regem ex pacto deuoluebantur: nec tamen reddebantur, Anna uxore defuncti cum proceribus eas retinente. Quod quidem rex facilè passus est, pactus cum Anna & proceribus, ne id sibi regnoq; fraudi esset, donec controuersia decreto comitiorum decideretur.

Transactio regis cum Masouijs ducibus.

Verùm sequenti anno transacta res est amicè in comitijs Petricouiensibus: indultumq; pueris, ut quibus finibus pater eorum Masouiam tenuisset, ipsi quoque retinerent, & posteris suis masculis tantum relinquerent, orbi autem, ipsi inter se succederent: ubi masculi hæredes defecissent, tum demum rex Polonorum totam Masouiam reciperet, gentemq; suis legibus uiuere permitteret: puellis, si quæ superessent è ducum genere, pro dignitate dotem daret. Vbi ad pubertatem pueri peruenissent, tum demum ut pacta hæc diplomatis suis approbarent, & in uerba regis iurarent: interim autem mater dominatum omnem administraret. Sed hæc sequenti demum anno, quemadmodum perstrinximus, conuenêre. Illa autem æstate Tartari Tauricani Podoliam & Russiam rursus hostili incursione uexarunt, à Stephano palatino Valachorum, ut creditum est, concitati.

Pocuce à Valachis interceptum.

Ipse quidem immisso in Russiam finitimam exercitu, tractum omnem inter Nestrum amnem, & Sarmaticos montes, quem Pocuce uocamus, nemine repugnante, ac ne expectante quidem quicquam eiusmodi, subegit: siue, ut ipse dictitabat, de sua ditione iniustè prius detractum, recepit. His rebus, atq; adeò crebris Polonorum procerum literis & nuncijs excitus rex è Lithuania, Lublinum extremis diebus mensis Octobris uenit, ibiq; comitia procerum habuit. Placuit, ut in æstatem proximam, milite mercenario res contra Valachos gereretur, & Pocuce repeteretur. Eiusdem autem exercitus metu Tartarorum excursiones repressum iri uidebantur. In stipendium uerò decreto comitiorum imperata est pecunia oppidanis & agrestibus, usitato more. Rex deinde peracto conuentu Cracouiam se contulit, & ibi hybernauit.

1504. ann.

Vere proximo exercitum è mercenario milite conscriptum in Russiam misit: ipse uerò, posteaquam pluuiæ, & insolitæ fluminum inundationes remiserunt, in Prussiam profectus, iusiurandum fidelitatis à ciuitatibus exegit. Fridericus uerò Magister Prussiæ orientalis, cognito aduentu regio, ad consanguineos suos in Saxoniam & Germaniam se recepit, ne uel iurare in uerba regis, uel improuisi belli molem imparatus sustinere necesse haberet. Sed ne Germania quidem tunc domestico & intestino bello uacabat.

Maximiliani Cæsaris uictoria de palatino Rheni.

Etenim inter Maximilianum Cæsarem, & Rupertum Philippi palatini Rheni filium, bellum conflatum est propter ereptam Alberto duci Cæsaris affini Bauariam: celeriter tamen confectum, cum infestæ acies apud Ratisponam ad prælij dimicationem uenissent: Rupertusq; duobus millibus Bohemorum desideratis, & septingentis captis, uictus & castris exutus, paternus uerò dominatus eius à cæteris principibus Germaniæ cum Cæsare sentientibus diuexatus & accisus esset. Ibi enim Philippus cum filio pacem & ueniam à miti Cæsare supplex petijt, æquisq; conditionibus impetrauit. Quin aliud quoque bellum Maximiliano cum Ludouico rege Gallorum, & Venetis de principatu Mediolani, tunc exortum est, cum Gallus capto Ludouico Sphortia duce, dominatum illum, Venetis non tam socium regem adiuuantibus, quàm suam rem agentibus, iterum in potestatem suam redegisset, siue adeò cum Venetis partitus esset. Recuperarat enim eum prius amissum Sphortia, Gallis eiectis. His igitur de causis Magister Cruciferorum apud Germanos suos nihil tunc opis inuenit. Per id tempus Moldauia infestata & uexata est à nostris, ita ut Stephanus è munitionibus Pocutiensibus præsidia deducere coactus sit, præsertim cum ipse grauissimo pedum dolore affligeretur: quo ad extremum confectus, haud ita multò pòst extinctus est, uir magnitudine animi, astu, peritia rei militaris, & rebus contra Turcarum, Vngarorum, & Polonorum reges, ac Tartaros feliciter gestis, omni æuo memorabilis.

Bogdanus palatinus Valachiæ.

Cui Bogdanus filius Luscus in dominatu successit. Nostri enim satis habuerunt Pocuce recuperasse. Tartari uerò cum non ignora-

rent

rent in propinquo esse regium exercitum, quieuerunt eò anno. Maturè igitur exercitus ille exautoratus est, siue quòd eo nihil opus erat, Valachis atque Tartaris quiescentibus, & ut uidebatur, deinceps etiam quieturis: siue quòd deerat pecunia, ita ut ne emerita quidem stipendia militibus exoluerentur. Quo factum est, ut ij agminatim in Cracouiensem oram reuecti, cum ne Cracouię quidem spes ulla pecuniæ è thesauro regio numerandæ ostenderetur, in bona & possessiones episcopi & abbatum hostilem penè in morem inuaderent, & inde rapto sese sustentarent, donec rex è Prussia rediȷt: quod quidem sub finem æstatis factum est. Quo tempore Cazimiria, quæ Cracouiæ ponte iungitur, à meridie ad noctem usque rege ex arce inspectante arsit, & cum turribus & pinnis mœnium penitus conflagrauit. Eodem autem anno, mense Nouembri, Turcæ Croatiam regis Vngarorum prouinciam, acerbè depopulati sunt. Peractis Petricouiæ Polonorum comitijs, constitutisq; rebus Polonicis, & Masouiticis, Alexander rex insequentis anni initio Breste, quo Lithuanis conuentum edixerat, contendit, ut eius quoque gentis res turbatiores componeret. Principem gratiæ locum ex ea gente apud eum obtinebat Michaël Glinscius dux Russus, uir elati animi, magnasq; in Lithuania opes & potentiam atque clientelas, Russorum præsertim eiusdem linguæ & religionis hominum, sibi compararat. Ægrè id ferebant Lithuani proceres, alioqui etiam Rusis non satis æqui: formidabantq;, ne per occasionem is Alexandri orbitate contempta Lithuaniæ dominatum inuaderet, & ad suos Russos transferret. Quin etiam iactabatur uulgò, uerène an falso, incertum est, Michaëlē principatū affectātē Alexādro insidias struere. Non latebant hæc Michaëlē: & homo gratia principis impotentior sui, non modò non dissimulabat quicquam, sed apertas cum æmulis suis inimicitias gerebat, & in odium principis eos adducebat, nec defuit ipsi occasio. Fortè Alexander præfecturam Lidensem, Lithuano quodam amoto, Andreæ Drosdæ Michaëlis consanguineo contulerat, & ad primores Lithuanorum absens mandata dederat, ut eum in possessionem eius præfecturæ mitterent: id illi odio Michaëlis ad regium aduentum reiecerunt. Hinc igitur arrepta occasione Michaël, cùm alios Lithuanos proceres, tum in primis Albertum Taborum episcopum Vilnensem, Ioannem Zabrezinium palatinum Trocensem, Stanislaum Zarnouecium præfectum Samagitiæ, & Stanislaum Kiscam ducem exercitus, quasi contumaces, rebellesq;, subinde apud regem criminari, donec eò regem perpulit, ut is secretis consilijs de nece ipsorum agitaret. Cum autem in media Lithuania nihil eiusmodi propter magnas eorum clientelas, & communem gentis Lithuanæ dolorem tutò aggredi posse uideretur, Breste, quod oppidum in confinio Poloniæ situm est, eos ad conuentum euocauit. Non ignorabant illi quidem, regem sibi iratum esse: & erat res plena suspicionis, quod Lithuanica comitia in eum locum præter morem edicta essent, aduenêre tamen, sed ingressu arcis abstinuêre. Tandem suasu Ioannis Lascij cancellarij Polonici rex aliquantisper mitigatus, Zabrezinium quidem palatinatu Trocensi amouit, dato ei successore Nicolao Radiuilo: Albertum uerò episcopum Vilnensem, cum cæteris qui idem sentiebant, senatus ingressu exclusit, tantisper donec se placarent. Adductus deinde Vilna Sachmates Zauolgensium Tartarorum princeps: cui rex magna & splendida equitum caterua stipatus, ad quinque millia passuum obuiam progressus est: & comiter ac lautè eum accepit, compositisq; rebus Lithuanicis, ad conuentum Polonorum Radomiam secum duxit. Vbi introductus in senatum, grauiter & magna libertate regem & consiliarios eius Polonos iuxtà ac Lithuanos incusauit, quòd ab ijs contra Tauricanos Tartaros in auxilium penè ab Hircano usque mari ingentibus pollicitationibus euocatus, destitutus deinde, ac planè proditus, amissis partim per defectionem, partim aduerso prælio maximis, quas adduxerat, copijs, nihilo tutiorem apud socios & fœderatos, quàm apud Turcas fugæ locum inuenerit: sed contra iurisiurandi religionem pro captiuo habitus, & ad illud usq; tempus in custodia, & quasi in carcere detentus sit. Sed Deus (inquit, sublatis in cœlum manibus) bonorum omnium & malorum remunerator, meam, regisq; causam aliquando iudicabit, & ærumnas meas, iusq; iurandum uiolatum ulciscetur. Ad extremum orabat, ut sibi liberè discedere, & ad suos reuerti liceret. Responsum est regio nomine, immeritò ipsum de rege & consilio eius quæri: ipsum sibi sua culpa, quicquid illud mali esset, conciliasse: quippe qui cum ualidum & florentem exercitum haberet, hostemquè uiribus longè inferiorem secundo prælio fudisset, fugassetquè, in campis Kiouiensibus ignauus desidere, & sociorum agros, fœdere & iurisiurandi religione neglecta, rapinis uexare: quàm urgere uictoriam, expulsoq; hoste, Tauricæ imperium sibi adiungere, aut certè traiecto rursus Boristhene, è Moschi ditione prædas agere, & exercitum inopem sustentare, tantisper dum Poloni & Lithuani aduenīūt, maluerit. Ne fœminam quidem uxorem ipsius, nedum exercitum, domini et uiri ignauiam illam ferre potuisse. Seipsum igitur potius, quàm quenquam alium incusaret. Ad hæc plurimum eum Polonis & Lithuanis incommodasse, quod sua culpa, neglectis eorum consilijs, de infestanda Moschouia, defectione suorum, uires hostium auxerit. Sic refutatę Sachmatis querelæ, retorta in eum culpa. Obnixius deinde is rogare, ut in Scythiam remitteretur: reparaturum se esse exercitum, & reliquias profligati recollecturum: transfugas quoq;, ubi se incolumem esse cognouerint, ad se reuersuros. Ita fore, ut plus regi commodare dimissus, quàm retentus posset. Non satis consultum fore nostris uidebatur, dimittere ferocem hominem, detentione tam diuturna & retractione ex fuga iritatum, qui tunc etiam, cum sui iuris non esset, liberè tamen & acerbè de iniuria quereretur. Sed Tauricano tamen principi iratior esse, & infestior fore, non immeritò credebatur. Ita acquieturos tamen esse nostros, barbaris inter se commissis. Placuit igitur, ipso assentiente, fratrem quidem eius Cozacum Soltanum in Scythiam mitti, nouas copias Sachmati adducturum, et Nogaienses Tartaros consanguineos suos contra Tauricanos concitaturum: ipsum uerò Sachmatem Troccos remitti, expectaturum donec frater cum copijs reuerteretur, & rex in Tauricam expeditionem faceret. His ita constitutis, Kozacus accepto à rege uiatico in Scythiam cōtendit: Sachmates uerò à Lithuanis proceribus Troccos reductus, liberiorę uiuendi ratione uti permissus est, cum dedisset fidem, se inde fugiturum non esse. Aduenerant autem Lithuani proceres ad Radomiensia comitia, ut opera Polonorum regem sibi reconciliarent. Sed non potuêre tamen ij quicquam aliud impetrare, quàm ut rex data ipsis repulsa publicè, secretò Polonis polliceretur, se illos in gratiam recepturum esse, cum ad Lithuaniam accederet. Dimissis Lithuanis atq; Tartaris, reliquum tempus comitiorum iudicijs & consultationibus de defensione regni contra subitarias hostium incursiones datum est. De equestribus quibusdam, qui latrocinia exercuerāt, sumptum supplicium. Ac Osuchouius quidem & Misouius gladio percussi: Rusinouia uerò fœmina cum ocreis, calcaribus & cultu corporis uirili, ut erat pręhensa, suspendio necata est. Ad defensionem uerò regni minores quidem Poloni tributum agrarium duodenûm grossorum in stipendium mercenariorum militum sciuêre: maiores autem id abnuere. Per quod tempus, decimanona die Maij tempestas horrēda circum Cracouiam coorta, tonitruis perpetuò terribiliter crepitantibus, & coruscantibus inter densas nubes fulguribus, grandinem instar oui gallinacei demisit, qua frondes arborum crassiores etiam decussæ, tectaq; domorum perfracta sunt: turris una arcis fulmine percussa, tecti & muri parte abrupta, prodigij loco fuit. Nec multo pòst rex Alexander uigore membrorum in una parte soluto, quem morbum paralysin Græci uocant, Radomia Cracouiam post medium Iunium apportatus est. Quo subsecuta est eum legatio Bogdani Valachorum palatini, quæ tunc Radomiam aduenerat. Postulabat autem Bogdanus coniugium Elizabethæ sororis regiæ: & quo facilius id impetraret, Thysmeneciam & Cessibessos territoria regi reddebat. Ipséne autem ea post mortem patris Polonis ademerit, ut memorat Vapouius, an à patre adempta, quemadmodum uult Miechouiensis, retinuerit: an uerò quæ non habuerit quidem in potestate, sed quasi sua repetere posse & uelle uidebatur, donanda sibi esse duxerit, non satis constat. Ea quidem certè donabat, quæ retinere ipse non poterat: ut benignitate illa, quæ nihilo ipsi constabat, regis & Polonorū studia promereretur. Abnuebant puella & mater barbaricum fœdi ac lusci hominis connubium: nec tamen repulsa iritari placebat hominem, & ex amico hostem facere. Itaq; pro munere quidem gratiæ actæ Bogdano, de coniugio uerò ambiguum responsum datum. Per idem tempus legati Nogaiensium ducum, (neq; enim unum principem hi habent) octoginta equitum comitatu in Lithuaniam aduenêre, qui Sachmatem domum reducerent, magnas copias ad ulciscendum hostem Tauricanū ipsi pollicētes. Nec multò pòst Mēdligeri siue Menglikereij Tauricani principis legatio subsecuta est, suadens & postulans, ne Lithuani proceres Sachmatē hostē suū dimitterēt, sed asseruarent in custodia: quemadmodum patruum suum, quoad uixit, asseruassent. Percussurum se esse fœdus cum rege, nec unquam deinceps in ditiones eius inuasurum. Vtiliorem autem fore Lithuanis & Polonis amicitiam suam quam Sachmatis, à quo & propter longinquitatem sera, & propter debilitatas atq; adeò afflictas uires infirma auxilia essent

Cracouiensis ora infestatur à militibus.

1505. ann. Michaëlis Glinscij ducis potentia & inuidia.

Ioānes Zabrezinius palatinatu Trocensi amotus.

Sachmatis libertas in dicendo.

Nogaienses Tartari.

Tributum à minoribus Polonis scitum.

Bogdani Valachi legatio.

Tauricanorū Tartarorum legatio.

expectanda. His utrinq; auditis, Lithuani proceres neutram in partem quicquam statuerunt, sed rem integram ad regis aduentũ reiecerunt. Patebat interim liber aditus ad Sachmatem legatis Nogaiensibus. Qui cum duci se pollicitationibus Lithuanorum suspicaretur, consilium fugæ cum legatis et equitatu, quem circum se habebat, clàm inijt, effusoq; cursu dies & noctes iter continuabat: sed occurrentibus per compendia uiarum Lithuanis, retractus ex fuga, ac diligentius deinde asseruatus est. Nihilo tamen magis Tauricani per eos dies Lithuaniç uexatione abstinuerunt. Nam è Minscensi territorio prædas extremis diebus Augusti mensis egerunt: quo factum est, ut Lithuani anno sequenti Vilnam muro cingerent. Sub excursionem autem illam Tartaricam tertio Cal. Augusti, Elizabetha regina Cracouiæ extremum uitæ diem clausit: fœmina lectissima, & insigni pietate ac munificentia in cultum diuinum. Cuius præclara & regalia donaria extant etiamnum cùm alibi, tum in basilica Cracouiensi, ubi sepulta est, honorificentissimo funere ab Alexandro & Sigismundo filijs elata, in delubro sanctę Crucis, quod uiuens à fundamentis exædificarat, omniq; apparatu ad cultum diuinum accommodato magnificè ornauerat, & censibus domoq; in octo presbyteros & nonum ministrum collatis dotauerat. In diui quoq; Michaëlis templo in eadem arce sito totidem presbyteris, qui cantanda & sacris operando assiduo cultui diuino insisterent, census attribuit. Quamuis enim dotem nullam apportauisset, indulsit ei tamen rex filius, ut non modò tantum in cultum diuinum elargiretur, sed etiam filiæ Elizabethæ natu minimæ Lenciciensem, Radomiẽsem & Prædecensem præfecturas, partem bonorum, quæ nihilominus donatione propter nuptias è marito rege utenda fruenda acceperat, quadraginta millibus Vngaricorum aureorum obligaret et concederet, quo illa bonis ijs matre uiuente uteretur, frueretur quoad nuberet, uel cœlebs decederet: post mortem uerò matris, ad ius regni libera ea reuerterentur. Iustis funeribus matri peractis Alexander, cum ope medicorũ à morbo releuatus esset, Calendis Octobribus Lublinum profectus est, & anni sequentis, qui fuit à Christo nato 1506. initio comitia Polonorum habuit. Certatum ibi, ac disceptatum est inter proceres profani ordinis, & episcopos, de ordine & ratione sedendi in senatu regio, ac de expeditionibus bellicis. Contendebant proceres, ut episcopi alterum latus regis sibi concederent, alterum uel dextrum sanè ipsi tenerent: deinde ut bona ecclesijs addicta, perinde ac ea quæ nobilitatis essent, publica belli onera sustinerent. Tuebantur episcopi prærogatiuas suas, quòd utriq; regio lateri assidendi ius ipsi, & militiæ uacationẽ ecclesiastica bona antiquitùs haberent. Post longam altercationem rex tandem controuersiam ita diremit, ut episcopis & ecclesijs prærogatiuæ suæ saluæ manerent. Constitutum deinde, ut à rege noua moneta argẽtea cuderetur, & usitatũ tributum ab agrestibus et oppidanis in stipendia militum, qui ad fines Russiæ & Podoliç defendendos, ac depellendum Pocuciensi territorio Bogdanum mittebantur, conferretur. Etenim Bogdanus nuptiarum Elizabethæ regiæ sororis compos non factus, quòd regina puellæ mater ipsi aduersata esse diceretur, ubi cognouit reginam esse mortuam, iterum ea de re ad regem oratores miserat: sed cum puella negaret se ipsi nupturam, ira percitus, quòd contemni se putaret, Pocuce cum infesto exercitu inuaserat: & cum nullum ibi esset regium præsidium, nec ualidæ munitiones, paruo negocio in potestatem suam redegerat. Igitur quatuor millia mercenariorum militum decreto comitiorum in Russiam missa, Pocuce sub signis ingressa sunt: profligatisq; ac depulsis sexcẽtis Valachis præsidiarijs, territorium omne non multo maiore negocio, quàm erat amissum, recuperarunt. Deinde Valachiæ fines infestis incursionibus uexarunt. Vbi duo Strusij fratres, adolescentes nobiles & bellicosi, decus Russicæ nobilitatis, cum ala quinquaginta equitum longius prouecti, cum in longè plures Valachos fortè incidissent, audacius quàm par erat cum eis congressi, à multitudine hostium oppressi sunt. Ac Felix quidem in prelio fortiter dimicans cecidit: Georgius uerò dum frati laboranti per medios hostes animosè inuectus fert opem, suffosso equo ad terram defluxit, ibiq; captus, & ad palatinum deductus, cum octo alijs tyranno inspectante capite plexus est. Sed non inulta mors eorum Valachis mansit. Postridie enim eius diei nostri hostem uictoria recenti exultantem consecuti & adorti, magna strage ulti sunt. Cæsus præfectus Chocimensis: Copaeius uerò dux exercitus Valachici fuga elapsus est. Nec tamen memorant Miechouiensis & Vapouius, quinam belli huius Valachici exitus fuerit. Sed nos icto fœdere finitum esse conijcimus, argumento literarum Alexandri regis, quæ extant in Archiuio. Inde enim apparet, Bogdanum tres oratores ad regem denuò misisse, ipsisq; cum eo conuenisse, ut Elizabetha

Sachmates è fuga retractus.

1506. ann. Comitia Lublini.

Pocuce Bogdanus palatinus Val. in suam redigit potestatem.

Pacta Alexandri regis cum Bogdano.

zabetha Bogdano nuberet his legibus, ut uis ad Romanę & catholicæ ecclesiæ ritus cum aulico suo comitatu accederet: in Valachia item ut templa, sacerdotes, & unus episcopus Romani ritus instituerentur: Romanus pontifex Bogdano postulante matrimonium approbaret: Bogdanus regijs ditionibus fœderatus ut esset, & cum cæteris Christianis principibus contra barbaros bellum susciperet. Nec tamẽ hæc pacta rata fuêre. Adactusq; postea bello Bogdanus, Sigismundo regi Alexandri literas illas reddidit. Sed hæc postea. Tunc autem Alexander comitijs Lublinensibus, quemadmodum suprà dictum est, peractis, in Lithuaniam contendit. Expectabant enim eum ibi Nogaiensium atq; Tauricanorum Tartarorum legati: & acceperat, Ioannem magnum ducem Moschorum è uiuis excessisse: gentemq; in motu esse, ita ut ipsi commoda occasio recuperandi ea, quæ Ioannes Lithuanis ademerat, oblata esse uideretur: Felicissimus fuerat Ioannes: Tartarorum iugum excusserat: complures & magnos principatus paruo uel nullo negocio imperio suo adiunxerat, cum Stephano illo magno Valachorum palatino affinitatem & amicitiam contraxerat: Casanenses, Permios, Sibiros, Lapes, Iugros Vngarorum progenitores, Bulgaros Asiaticos partim subiugârat, partim tributarios sibi fecerat: cum uicinis Sueonibus siue Suetijs, Liuonibus atque Finnis prospero successu bella gesserat: Lithuanis supra septuaginta arces & castella ademerat. Quanquam autem pleraq; hæc omnia per legatos gesserat, formidabilis tamen Lithuanis fuerat. Instituto gẽtis maximus natu filius in principatu patri succedit: sed cum is uiuente adhuc patre obijsset, susceptum ex eo nepotem Demetrium, quemadmodum Herbersteinus prodidit, Ioannes grauis annis successorem sibi designârat. Deinde uerò suasu secundæ uxoris Grecæ mutato consilio, Gabrielem filium ex ea susceptum, qui postea Basilius appellatus est, ei prætulerat, ipsum uerò Demetrium in uincula coniecerat. Moriens autem rursus Demetrio è carcere producto prærogatiuam suam restituerat, culpam admissam deprecatus. Maiores motus hinc inter Moschos expectabantur: sed eos rex in Lithuaniam ueniens, celeriter compressos esse cognouit. Gabriel enim, siue Basilius Ioannis defuncti ducis filius, compacto in carcerem Demetrio, dominatum occupauit. Omissa igitur, siue in aliud tempus dilata rerum Moschicarum cura, Alexander cum Mengligeri gratificari statuisset, quo eum sibi amicum faceret, Sachmatem cum omni comitatu & legatis, & Nogaiensibus Vilnam adduci ad se iussit: instauratoq; iudicio, uiolati fœderis reum damnauit, & Cauunam diligentius asseruandum misit, necquicquam deprecantem: et contestantem minimè placatum iri Lithuanis & Polonis sua captiuitate & miseria Mengligerem: cæteri Tartari per munitiones & castella Lithuaniæ distributi. Nec malè diuinauit Sachmates. Paulo pòst enim, legatis Mengligeris domum reuersis, mense Maio quinque millia expeditorum Tartarorum è Taurica eruperunt, & Podoliam, Russiam atq; Lithuaniam longè, lateq; crudeliter uastarunt: & præter aliam prædam ingentem, ad centum millia hominum in barbaricam seruitutem abegerunt: plurimos uicos atque pagos exusserunt, & in imbecilliorem senum ac puerorum multitudinem immaniter ferro sæuierunt. Languebat rex, ab empirico quodam medico, seu uerius impostore, qui se, Polonus cùm esset, Græcum mentiebatur, balneis & sudoribus magis etiam debilitatus. Proceres uerò mutuis odijs certantes, regiaq; indignatione prouocati, suum quisque negocium agebant, nec ullam habebant curam reipublicæ. Tartari tam felici successu illecti, distracta præda quam retulerant, paruo interuallo quieti dato, mox auctis uiribus mẽse Augusto denuò in Lithuaniã irruperunt: & cũ Glescũ ad oppidũ haud longè à fontibus Nemeni fluuij sitũ, constipati peruenissent, relictis ibi duobus Soltanis (sic illi Cæsaris siue principis filios uocant) cum decem millibus equitum, ad quos ipsi receptum habituri essent, cæteri ad uiginti millia turmatim quoquo uersus populabundi excurrerunt. Vilnæ rex languẽs iacuerat. Inde uerò discedens cum uxore & supellectili sua uniuersa, Lidam, quæ arx duodecim milliarijs à Vilna abest, peruenerat. Ac Michouiensis quidem eum aduentu Tartarorum excitum, cum negarentur Lithuani, nisi rex ipse loco se mouisset, ad arma concursuri esse, nequicquam dissuadentibus medicis, eò se uehi iussisse memorat, ne uel in extremo halitu suis deesset: Vapouius uerò eum in Poloniam iter habuisse scribit, quò iam Sigismundum fratrem è Silesia euocauisset, ut concessis ei habenis regni, ipse rebus gerendis propter ingrauescentem & insanabilem morbũ minimè idoneus, in ocio reliquum tempus uitę transmitteret. Sed quocunq; tandem consilio Vilnam reliquit, Lidæ cum esset, ecce adest unus quispiam nuncians, Tartaros populabundos uix unius diei itinere abesse: se sagitta ictum in faciem,

Ioannis Moschorum ducis mors & res gestæ.

Basilius Moschorum dominatum inuasit.

Alexandri aduersa ualetudo.

Lida.

Sigismundus à fratre ad regnum accitus.

equi pernicitate manus eorum ægrè effugiſſe. Parum fidei habitum eſt nuncio. Proinde
Michaël Glinſcius, qui regem comitabatur, Raſcios equites aliquot, quos ad manum ha-
bebat ſtrenuos, dimiſit, certius omnia exploraturos. Nec longè hi abierãt, cum in turmam
Tartarorum inciderunt, conſertaq; intrepidè pugna, nouem ex ijs interfecerunt, cæteros
in fugam uerterunt, & præfixa pilis occiſorum capita ad dominum ſuum attulerunt. Tre-
pidatum eſt circa regem uehementer. Placuit deinde, ut rex moleſtia itineris & quaſſatio-
ne maiorem in modum afflictus, lectica Vilnam reportaretur: Glinſcius uerò cum Stanis-
lao Kiſca duce exercitus, & Lithuana nobilitate, quæ aduentu Tartarorum audito ad re-
gem confluebat, hoſti obuiam iret. Miſſus etiam, qui Sigiſmundum regis fratrem celeriter
acciret. Siue enim uiueret rex, ſiue moreretur, & ſiue uincerent Lithuani, ſiue uincerentur,
præſente eo uidebatur opus eſſe. Ac rex quidem continuato diè noctéq; itinere, Alberto
epiſcopo Vilnenſi, Ioanne Zabrezinio, & Ioanne Laſcio cancellario Polono, cum regina
deducentibus, uix trahens ſpiritum, Vilnam reportatus eſt. Michaël uerò Glinſcius, cum
Kiſca ſubito morbo correptus eſſet, nõ ignarus moris Scythici, quamuis non plus ſeptem
millibus equitum aggregaſſet, accelerandum ſibi ratus eſt in hoſtem ad Cleſcum deſiden-
tem, priuſquam cuncta agmina, quæ diuerſa & palantia prædas agebant, eò ſeſe recolle-
giſſent. Erat propè ſtatiua hoſtilia, quà Lithuani ueniebant, amnis non magnus, neque
profundus, ſed limoſus, & ob id ægrè uadabilis. Eius ripam ulteriorem Tartari, cum Li-
thuanos contra ſe aduentare cognouiſſent, inſederant, ac denſo ſagittarum imbre Lithua-
nos tranſitu prohibebant. Habebant Lithuani ſecum bombardas aliquot: eas cum exo-
neraſſent, hoſtem à ripa ſummouerunt: & comportatis è uicino frondibus ac uirgultis,
amneq; conſtrato in ulteriorem ripam cum euaſiſſent, magno impetu in hoſtes irruerunt.

Poloni aulici. Sendiuoius Zarnicouius.

Peropportunè autem in primo agminum congreſſu, equites Poloni trecenti ex aulico re-
gis comitatu, duce Sendiuoio Zarnicouio palatini Poſnanienſis filio, Vilna accurrentes
è propinquo colle Tartaris ſeſe oſtendêre: cumq; armis fugientes frontem latiùs diduxiſ-
ſent, ac tympanis atq; tubis uehementius inſonuiſſent, & longè maioris quàm pro nume-
ro exercitus ſpeciem præ ſe tuliſſent, Lithuanis quidem animum addidere, hoſtibus uerò
terrorem incuſſere. Itaq; ſtatim ij terga dedêre. Nec ſegnius inſtabant Lithuani fugienti-
bus, nec ullum recolligẽdi ſeſe ſpacium ipſis dabant. Fortè palus erat cœnoſa, qua barbari
conſtipati adhuc fugiebant: in eam cum urgentibus à tergo Lithuanis cõpulſi eſſent, plu-
rimi cœni uoragine hauſti ſunt: nec pauciores reſtitantes ab inſequentibus contrucidati:

Glinſcij uirtus.

Soltani, duces exercitus, equis in palude relictis, ægrè euaſêre. Glinſcius magnam non ſo-
lum egregij ducis, uerùm etiam ſtrenui militis laudem ex ea uictoria reportauit, tribus e-
quis ſub eo confoſsis. Neq; tamẽ hac ille uictoria contentus fuit: ſed reductis ad hoſtium
ſtatiua copijs, tacitus ibi conſedit, operiens donec cæteri hoſtes, qui prædatum longè la-
teq; excurrerant, caſus ſuorum ignari, ad ſtatiua, quemadmodum inter eos conuenerat,
reuerterẽtur. Nec eum fefellit coniectura & ſucceſſus. Poſt quartũ enim diem, eos turma-
tim reuerti incipientes, ut quiq; primi uenerãt, excepit, & magna ſtrage concidit: ita ut ui-

Cæſorum numerus.

ginti millia barbarorum tunc cæſa, totidem equi capti, memorentur, præda omnis excuſ-
ſa, & ingens captiuorum numerus liberatus. Iam Alexander rex deſperata ſalute, & teſta-
mento condito, ſumptisq; ritu Chriſtiano ſacris myſterijs, animam agebat, cum ei de ui-
ctoria ſuorum nunciatum eſt. Sublatis igitur in cœlum manibus, & oculis lachrymas ſtil-
lantibus, tacitus amiſſo iam uſu linguæ gratias agere Deo uiſus eſt: nec mora animam ex-
halauit, die decimanona mẽſis Auguſti, quadrageſimumſextum annum agens, cum non

Cometes.

totos quinq; annos regnaſſet in Polonia. Cuius obitum cometes paucis antè diebus ad
Septentriones conſpectus portendit. Quin & globus igneus clariſsimus quadam no-
cte ſuper turrim curiæ ſenatoriæ Cracouiæ decidiſſe uiſus eſt. Fuit Alexander ſtatura me-
diocri, facie oblonga, capillo ſubnigro, uiribus corporis atque lacertis ualidis: uerùm in-
genio hebetiore, atque ob id taciturnus. Liberalitate fratres omnes ſuperauit, non ſine
uoluptate ſua fortibus uiris & militaribus, atque aulicis benignè facere ſolitus: cantori-
bus etiam, citharœdis, atq; tibicinibus impendio delectatus eſt. Prodigum potius quàm
liberalem fuiſſe multi exiſtimauêre, ita ut in tempore eum deceſsiſſe dicerent, priuſquam
Poloniam & Lithuaniam omnem prodigeret. Bonorum quidem regiorum magnam

Eraſmus Ciolcus epiſcopus Plocenſis.

partem oppignerauit. Eraſmum Ciolcum, hominem plebeium, quemadmodum credi-
tum eſt, iam inde ex quo Lithuaniæ dux factus erat, ualde familiarem habuit: eumq; ad e-
piſcopam Plocenſem euexit, & opera eius fideli & induſtria in obeundis apud Pontifi-
cem

cem Max. & Cæſarem legationibus ſemel atque iterum uſus eſt. Certatum eſt de funere
Alexandri. Ioannes enim Laſcius cancellarius, Cracouiam id efferre ſatagebat, aſſeuerans
ita ipſi quoq; regi placuiſſe. Contrà Lithuani proceres Vilnæ, iuxta Cazimirum fratrem
ſepelire regem uolebant. Nec iniuſtam eius conſilij ſui cauſam habere uidebantur. Cum
enim abeſſet Sigiſmundus regis defuncti frater, uerebantur, ne dum ipſi funus honoris
gratia Cracouiam deducentes eunt & redeunt, interea Michaël Glinſcius, homo factio-
ſus, & recenti uictoria magis etiam elatus, Lithuaniæ dominatum, adiuuantibus Ruſsis
ſuis, inuaderet. Dum hæc fiunt, & pompa funeris apparatur, Sigiſmundus dux, cum de
morte fratris in itinere nũcium accepiſſet, accelerauit iter. Venienti primus omnium pro-
cerum Glinſcius cum ſeptingentis equitibus gratulabundus occurrit. Plenus iam ante
erat Sigiſmundi animus ſuſpicionum, non modò ex rumore uulgari, ſed etiam delationi-
bus procerum Lithuanorũ de Glinſcio, quaſi principatum affectaret. Auxerat ipſe etiam
tunc ſuſpicionem occurſu ſuo, & comitatu illo tam numeroſo. Nec plures ducentis equi-
tibus Sigiſmundus ſecum habebat: ſed non poterat commodè & cum dignitate congreſ-
ſum eius declinare. Itaq; aduenienti longius è cubiculo obuiam progreſſus, comiter et be-
nignè eum accepit, & in cubiculum ſuum deduxit. Ibi Glinſcius non ignarus, ſuſpectum
ſe eſſe principi, luculenta oratione ſeſe purgauit, & ſtudium, obſequiumq; ſuum ipſi detu-
lit, ac deleuiſſe omnem ſuſpicionem ex animo eius ſibi uiſus eſt: cum ille ei uiciſsim, ſeu ue-
rè, ſeu temporis cauſa, omnia de ſe polliceretur. Frequentes deinde affuêre cæteri proce-
res, magnis & ſplendidis equitum cateruis ſtipati, Vilnamq; principem deduxêre. Nec
multo pòſt funus regium ſuperba pompa elatum eſt, & in baſilicæ delubro iuxta Cazi-
miri corpus ſepultum: per quod tempus Vuladislao Bohemorum & Vngarorum regi
Ludouicus filius ex Anna uxore, quæ ſtatim poſt id puerperium obijt: natus eſt, anno u-
no poſt Elizabetham ſororem: quam pater poſtea, propter deſiderium uxoris amiſſæ,
Annam uocari uoluit. Sed nos emenſi, id quod nobis propoſueramus, curricu-
lum, hic curſum inhibeamus: poſtea fortaſsis per ocium, id quicquid
ſupereſt ſpacij, ſi Deo placuerit, ad metam decur-
ſuri, aut, quod malimus, alij lam-
pada straditurí.

FINIS TOMI II. POLONICAE HISTORIAE.

BASILEÆ,

PER SEBASTIANVM HENRICPETRI

ANNO, CIϽ. IϽ. XXCII.

POLONICAE HISTORIÆ CORPORIS,

TOMVS III.

QVI RES PARTICVLARITER GESTAS A' POlonis complectitur: & unà omnium principum Poloniæ, Masſouiæ, Silesiæ & Lithuaniæ Genealogias, diligenter, magnoq; studio collectas, & ad illustrandam historiam Polonicam appoſitas.

AVTHORES QVI IN HOC TOMO CONtinentur, oſtendet ſequens Elenchus.

BASILEÆ,
ANNO CIↃ. IↃ XXCII.

ELENCHVS AVTHORVM, QVI COMPREHENSI SVNT IN HOC TOmo III. Polonicæ Hiſtoriæ.

FINIS ELENCHI AVTHORVM ET MATERIARVM TOMI III. POLONICÆ HISTORIÆ.

TOMVS III

POLONICARVM RERVM, IN QVO RES PARTICVLARITER geſtæ à Polonis compræhenduntur.

EPISTOLA PISONIS AD IOANNEM CORITIUM DE CONFLICTV POLONORVM, ET LIthuanorum cum Moſchouitis.

PISO CORITIO S.

CIO ego ambiguum tibi eſſe, Coriti mi chariſsime, in humanis ne ſim, an uerò minus, qui totum iam fermè annum, quo Roma abſum, tam pertinaciter tecum ſileam. Par item de te quoque cogitatio me ſuſpẽdit, qui nihil omninò ſcripſeris: niſi fortè tuæ mihi reddi non potuerint, in certiſsimis hucuſque uagato ſedibus. Quæ etiam cauſa fecit, ut ceſſator & ipſe fierem, cùm alioqui ad ſcribendum nemo me ſit minùs piger. Noſti quam non ſponte obierim hanc prouinciam, ut ad Sereniſsimum Polonię Regem, ac deinceps ad Moſchouiæ Ducem, quò pacem inter ipſos pontificis, & legati nomine firmarem proficiſcerer. Sed nõ erat integrum reluctari diutiùs mihi, ueni tandem Iulio menſe Vilnam, quæ caput eſt Lithuaniæ, ubi à Principe, præterquam, quod pro ſedis Apoſtolicæ reuerentia ampliſsimè acceptus fui, habitus ſum pro ſingulari ſua in me uetere alioqui clientem beneuolentia, admodũ gratioſè: nam humaniter dicere Regię celſitudinis dignitas uetat. Data deinde diebus duob. ſequentibus bis audiẽtia, poſt tertiũ aduentus mei diem, Rex hinc in caſtra mouit, quò ante dies aliquot, niſi me operiri dignum duxiſſet, omninò ire ſtatuerat. Iam enim utrinq; ad bellum, & quidem atrociſsimum, inclinata erant omnia. Pacis nomine ob interpoſitas Pontificis partes auditũ non ingratè. Cæterùm inter tubas, inter tympanas, inter alios armorum ſtrepitus facilè oppreſſum. Iam enim & hoſtis arce Smolensko ſupra Boriſthenem ſita per proditionẽ potitus, factus erat inſolentior. Et Rex exercitum ualidiſsimum ex equitatu, peditatuq; ſtipendio conduxerat, pugnæ auidum imprimis. Erant in ijs Cataphracti duo millia, quibus nihil eſſe poſsit, neq; ornatum, neq; armatum, magis: peditum plus paulò, duo item millia, in quibus belli poſtea moles ſtetit. Fuêre deinde alia ſexdecim equitum millia fortiſsimorum uirorum. Id enim credas uolo, neq; uidiſſe me unquam maiorem equitatum, quàm conſtituere hic princeps poſsit, neq; crediturum fuiſſe, ſi non uidiſſem, ut certè, ſi uelit, ualeat centum millium equitatũ armare. Iam uerò maior fide quadrigarum numerus eſt commeatum ferentium. Neq; enim ipſe crederem cuicunq; ita narranti, niſi meos ipſe oculos teſtes habuiſſem. Quis enim crederet uiginti quadrigarum millia conduci poſſe? tantùm iam abeſt, ut ſcribere hæc auderem. Scribit hæc tibi Piſo, Piſo iam non Poëtarum, ſed annalium ſcriptoris æmulus: niſi fortè, ne oculato quidem teſti adhûc credis. Fit id non uoluptatis, ſed neceſsitatis cauſa, homini, iumento uictus ferendus eſt, propter loca ſola ſolitudine nobilia, qui tamdiu duret, quàm ſit manere neceſſe diu. Centum milliaribus Lithuanicis, quæ Germanica centum uiginti faciunt (tantum enim uiæ eſt à Vilna ad Smolensko) præter luſtra, eademq; paluſtria nihil fermè uidetur: ſterilia & inhoſpita omnia. Aeſtima nunc tecum, quanto ſit commeatu opus. Adde quod ubi etiam in locum uenerimus deſtinatum, non minore ſis frumenti, aliarumq; rerum neceſſariarum laboraturus inopia, cùm ob ſoli ſterilitatẽ, tum quod hoſtiliter uaſtata ſint omnia. Eum itaq; exercitum ubi Rex ipſe recenſuiſſet proficiſci in hoſtes iubet: interea præfectus arcis, & domini Poloczka, alia quadam uia, terras Moſci inuadit, ibiq; populatus omnia, ingenti onuſtus præda reuertitur. Dum itaq; exercitus diſceſſui ſe parat, uidentur in loco quodam exploratores hoſtium. Noſtri cognito illorum numero (erant enim uiri bellatores mille trecenti) lectis ad hoc ſexcentis equitibus illos obruêre, armaq; capientes maiore ex parte trucidauêre, Duce eorum, cum nonnullis nobilibus capto. Idem fecêre poſtridie in alijs mille ducentis pari euentu. Moſcus

re cognita exercitum omnem, qui octoginta millibus constabat, loco quodam ad hęce-
lecto, ultra Boristhenem collocat, ratus nostros pugnę auiditate, amnem non formidatu-
ros. Verũ id non sine periculo, cùm uadũ ipsi tam bombardis, quàm milite muniuissent,
eumq; unicũ: nam alibi Boristhenes, utpote & altus, & uorticosus, neutiq; & uadabilis.
Nostri, relictis aliquot millibus, qui se citra amnem hosti circum equitantes ostenderent,
reliqui interim percontato alibi flumine, ponticulum ex ratibus, lintribusq; nectũt, quò
peditatum cum machinis transmittant. Equites acie, ut erant, instructa omnes se uno im-
petu, sed ex ordine conijciunt in amnem, fœliciterq; tranant, credo dijs freti, haud plus u-
no desiderato. Non erat hoc incognitum hostibus, & poterant, uel amnem ingredi uo-
lentes cohibere, uel iam partim egressos opprimere. Verùm cùm & ipsi multitudini ni-
mium fiderent, & nostros præ paucitate contemnerent, loco se tantisper, utpote oppor-
tuno, mouere distulerunt, dum nostri iam non modò amnem transirent, uerùm etiam &
pugnæ locum caperent, & ordines uel reficerent, uel mutarent: tantumq; fuit temporis
medij, & tribus fermè horis manuum consertione utrinq; abstinerent. Vbi ad manus de-
inde uentum fuit, hostes arte usi, circumuenire nostros à tergo per uallem, ubi non appa-
rebant, (nam & collis dumetis consitus impediebat aspectum) magno impetu niteban-
tur. Nostri re explorata derepentè, ut in subitis fit casibus, mutant consilium. Et ea ex par-
te in iussu pugnam committunt. Nam aliò belli dux acies inclinarat, ubi & ipse tunc fere-
batur. Quod cùm ex nostris nonnulli bello aliàs probè exerciti conspicerent, neque aut
consultandi, aut Ducem conueniendi tempus, locusúe daretur, in hostem conclamant,
fortiterq; pugnando reprimunt. Hæc à leuo cornu acta, mox à dextro, & omni ex parte
consertæ manus: tubarum clangor, ut ex ijs, qui interfuêre, accepi supra usitatum modũ.
Fuêre enim tubicines in hostili exercitu plus multò quingentis: atque ita fortissimè dimi
catum utrinque inclinante iam ad uesperam sole, timor hostes, mox desperatio occupat.
Iam neque nostrorum impetum ferre diutiùs, qui proximi erant, neque fugæ uiam à ter-
go reperire ualebant, prementibus ultimis, qui & ipsi ordines facilè explicare nequibant.
In ea trepidatione clades facta ingens: fugientes deinde tumultuatim omnes nostrij in
longam noctem secuti quoscunque cedere, nisi qui uel nemorum densitate latere, uel no
ctis beneficio elabi poterant. Ibi direpta castra, in prædam uersa omnia: cecidêre ex hosti-
bus millia circiter quadraginta: capta quatuor millia, & in ijs præfecti exercitus omnes,
qui octo fuerant, inter quos primi à Duce Moschorum, Dux Michaël Golycza cum tre-
centis nobilibus, inter quos sunt Barones multi. Hos secum Rex nudiustertius quasi in
triumpho Vilnam uexit, conspicuos omninò uiros. Mihi certè in omni uita nihil uidere
circa pompas bellicas, obtigit gloriosius. Reliqui captiui partim per municipia distribu-
ti sunt, partim apud uictores: ubi adhuc & signa tenentur, quæ & ipsa ablata fuêre ad u-
num omnia. Rex enim cum domesticis tantùm, paucis admodùm redijt, misso, quem
secum in præsidijs habebat, ad belli Duces exercitu recenti millium quatuor, uti uicto-
riam sequerentur, maximè uerò, uti arcem Smolensko recuperarent. Moscus enim mox
suorum accepta clade, paucis admodum stipatus tam præcipiti ad propria cursu festinâ-
rat, ut die atque nocte 300 passuum millia superaret: siue, ut nouum repentè exercitum
scriberet: siue quod uero esse similius creditum est, ut famam rei malè gestæ præuerteret,
quò minùs fratres rebus nouis moliendis, ansam antè caperent, malę tractationis memo-
res, utpotè, qui seruitutem apud tyrannum fratrem seruire coguntur. Parùm enim ad re-
cuperandum exercitum superesse spei fatẽtur & captiui, populo Moscum afferentes ad-
huc plurimo abundare, uerùm rustico, & bellis inepto, cùm in hanc expeditionẽ omnem
fermè nobilitatem duxerit. Sic ille, qui paulò antè capta dolo superbus arce, Polonis o-
mnibus necem: Lithuanis uerò compedes minitatus fuerat, turpissimam coactus inire
fugam est, ut seipsum tam neci, quàm uinculis eriperet. Nam ita certam demens ipse sibi
uictoriam spoponderat, ut postea apud Duces belli captos repertæ cum mandatis atque
stratagematis epistolæ fuerint, quibus quid facto cuilibet post uictoriam opus esset, com
miserat, ut scilicet regem in præsidijs positum uno agmine adorirentur: eo utcunque po-
titi, in tres sese uias diuiso exercitu diffunderent, Vilnamq; direptum festinarent. Sed
nesciebat homo, & priuatim, & publicè periurus Deum uiolatæ sine causa fidei uindi-
cem, aliter longè constitutum ire. Dij enim immortales ob periurium (ut ait pro Roscio
Cicero) hominibus irasci, & succensere consueuerunt. Dedit condignas perfidiæ suæ
pœnas: cùm ex nostris ne unus quidem captus sit, uulnerati multi, & ij aduerso corpore
omnes. Mortui uix supra quadringentos, & in ijs Barones quatuor elegantissimi, idem-
qúe fortissimi iuuenes, quorum corpora huc relata sunt, & tumulata honestissimè, duo-
bus sub infula Episcopis cum uniuerso clero ad ciuitatis portas progressis: quorum ta-
men mors immensa hostium clade piata est, ut certè fateri necesse sit, hæc sine diuûm nu-
mine

mine non euenisse: cùm alioqui Rex ipse re quidem uera Christianissimus sit, semper-
qúe fuerit. Assiduis enim pro uictoria supplicationibus: ea deinde parta, gratiarum a-
ctionibus templa omnia sonabant, quin & publicè ad Deum omnia princeps refert, ma-
ximè cum Tartari. Qui sub idem tempus iuxta pactum conuentum adesse Maiestati suæ
debuissent, fraude se subduxerint. Iam uerò & illud nõ omiserim, esse apud Moscum Du-
cem Michaëlem Glyusky, uirum animi & corporis dotibus egregiè insignem. Is olim
non leuibus ex causis Regem Poloniæ fugiens ad Moscum cum suis migrauit, qui &
priorum, & horum causa motuum fuit. Hunc Rex ad Serenissimi Vngariæ Regis in-
stantiam, in gratiam secretò admiserat, & iam tacitò redire parantem, sui, quibus nimium
fiebat, Mosco detulêre, qui hominem euestigiò uinctum, domum sub custodia remisit,
incertum, quid de eo uelit statuere. Is si fortè transfugisset (ut conuenerat) ad nostros, ma-
gnam sibi huius uictoriæ partem uendicare contendisset. Nam id circiter Calendas Sep-
tembris contigerat: prælium uerò octaua Septembris ipso die natali Virginis factum
est. In summa Dei omninò munera sunt hæc præcipuè: deinde Principis Deo gratissimi,
cuius fortunam utique prælustrem non ex ariolorum nugis, sed ex summa uitæ sancti-
monia, prudentia, fortitudine, temperantia atque iustitia, metior. In quo illud pulchrum
est, ut si clementiam ipsam uelis effingere, nullo certè alio neque ore, neque colore, quàm
huius principis id præstare possis efficatiùs. Mihi profectò post exantlatos tot uiarum
labores, ex hac uictoria tantum accessit lætitiæ, ut nihil asperum, siue terra, siue mari tu-
lisse uidear, siue quia principis huius sim, fuerimqúe semper studiosissimus, siue quod
hac factum præsente uictoria, ut ire ad Moscum non sit necesse mihi: quæ mea profectò
summa est expectatio. Nam præter uiarum cùm longitudinem, tum difficultatem ualdè
me terret hominis etiam iurati perfidia. Satis mihi est confessori esse, superbam martyrij
palmam non ambio. Misi ad illum Calend. adhuc Augustis famulum cum literis pro sal-
uo conductu, scio peruenisse, sed neque responsum, neque famulum uidi. Audio in a-
mnem conijci fuisse iussum. Non libenter bibo tam largo cantharo, sed iocor uerbis: re
tamen uera serium est, quod scribo. Scilicet mihi seruabit, si etiam dederit fidem, quam
neque Regibus, ac ne Deo quidem ipsi seruare solet:

I nunc Schismatico uitam committe tyranno,
Vt te per Scythicas sub styga mittat aquas.

Nollem in ijs sinistrum mihi omen præcinere, qui initio certè inuitus feci, ut hanc expe-
rirer molestiam. Tolerabilia fuêre hactenus omnia, quamuis aspera, in reliquis quoque
superanda omnis fortuna, ferendo est. Nondum satis intelligo, quid firmum de me sit,
cum omnis adhuc exercitus, arcis recuperationi studeat, eam breui futuram speramus:
quod nisi & uiarum sub hæc tempora difficultas, & anni ratio nostris obstaret, uictorem
omninò exercitum in ipsa Moscici dominij uiscera transferrent, ibidem hybernaturi: qua
illorum sententia facilè residuo itinere absoluerer. Sed durare tamdiu uix poterunt, com-
meatus penuria, præsertim pro iumentis. Habent enim præter suum equitatum præda-
titios equos circiter uiginti millia, quos saluare si possent, plurimùm uellent. Habere e-
nim dicitur Moscouia equos laboribus ferendis admodum idoneos: res diu extrahi non
poterit, quicquid erit, non patiar te nescire: tuum erit interea literas has nullo constan-
tes ordine boni consulere. Vt enim sparsim relata mihi sunt omnia, ita uariè congesta, ut
licet uix unius esse corporis uideantur. Mitto nummos argenteos sex Moscicos, ex præ-
da ad me missos. Hos tibi cum amicis communes esse uolo. Inuenies in illis inscriptio-
nes Græcas partim, partim Ruthenas. Symbolum habent Ruthenæ cum Græcis lite-
ris: deinde par etiam est Religio: sunt utique Christiani, sed Schismatici. Templa ha-
bent, hîc præsertim Vilnæ, auro, argento, & gemmis opulenta: paucis etiam hinc annis
ex lapide ædificari cœpta, & quidem sumptuosè, cùm lignea tantùm priùs habuerint,
non culta admodum. Sunt autem Rutheni (ut illud quoque auctarium addam) inge-
nio Lithuanis promptiore, quò fit, ut operibus non mediocriter excellant. Multi ex ijs
peculiare proditionis uitium habent, quod ad Principum, siue Ducum aliquorum do-
mos irrepsit. Quin & hoc nuper bello Dux quidam Ruthenius ab omnibus suis Mos-
co se dedidit, quamuis egregium adulescentem filium in Regis aula reliquisset. Sentiunt
multi ex ijs secretò (ut creditur) pro Mosco, nulla alia magis, quàm Religionis causa. Eam
enim per omnia communem habent, transfugerentqúe passim multi, nisi exploratam
Mosci tyrannidem formidarent. Is enim sæuissimis subditos legibus coërcet. Omnia il-
li nascuntur, omnia crescunt, omnia adducuntur. Si qui sunt, qui uel genere, uel digni-
tate magni sunt, in illius nihilominùs manu sunt, neque diutiùs diuites, quam ipse uelit.
Commercia eorum terra, mariqúe plurima. Aurum, argentum, pro pellibus inferre so-

liti mercatores, nihil aliud referunt: ea omnia Principi accedunt. Hinc opes istæ tantæ, quantas neminem unum in Europa Principem habere, fama est. Populo miris artificijs insigni potens. Italos habet domesticos multos, & honestè, & utiliter. Cæterùm suas circa fidem partes coactos sequi. Hæc ab ijs, qui istic uersati sunt, didici. Si quando (quod maximè deprecor) eò iero, redieroqúe quod precor, uel per literas, uel coràm de omnibus affatim: interea autem adhuc & hinc erit, quod scribam. Restat enim nonnihil militibus nostris circa arcis recuperationem, quod negocium extrahi diu non poterit. Si enim deditionem facere obsessi noluerint, aliud nostri pro rei, & temporis qualitate, consilium sunt appræhensuri. Sunt enim adhuc in exercitu præfecti, & tribuni militum omnes ueterani, qui uel sub manu captare consilium non ignorant: ante omnes autem, Illustrissime Dux Constantinus, inter nostri temporis Imperatores in re bellica facilè Princeps, qui signis collatis ter, & trigesies dimicando uictor fuit. Idem iunior tamen apud Moscum septennio manicis, pedicisqúe constrictus fuerat, bello captus. Vir est domi Numa religiosior, foris Romulo non inferior, quo Duce, & hoc bellum gestum est. In quo nihil esse uno omnes ore aiunt, quod probari nequeat, nisi quia Rutenus, idemqúe Schismaticus sit, ita à parentibus errore, quasi per manus accepto. Neque enim parum refert, quam quisque à maioribus religionem acceperit. Cæterùm ita maiorum suorum traditiones omnes sanctè obseruat, ut ne latum quidem ab ijs unguem recedat: qui si ad S. matris Ecclesiæ obedientiam reduci posset, innumeris dubiò procul ad idem agendum præluceret. Tanti est apud suos momenti, Principi autem ob eximias uirtutes facilè charissimus. Sed de ijs tandem plus satis: ueniam tamen mihi dederis (ut spero) non grauatim, culpam ingenuè fasso, qui non Epistolam, sed libellum ex bello fecisse me haudquaquam negauerim. Leges aliquando non pauciora ijs, de itineris mei ratione, quod utinam non tentassem, parùm à Septentrionali disto Oceano, & longiùs adhuc progredi cogor. Iam hic September initium est brumæ: quæ tam sæua solet ingruere, ut multis sine naso contingat esse. Noctes Aestate breuissimæ, hyeme diei parùm. Sub diuo Iulio Pontifice laudatissimæ memoriæ, minus Mense, annum Roma ad duos missus Reges, abfui, non paruo certè labore. Sed nihil ad hæc, quæ hactenus mihi æquali temporis, sed diuerso laborum calculo incidere, & tamen difficiliora adhuc restant. Leuius fit patientia, quicquid corrigere est nefas. Mihi certè satis erit Pontificis, Legatiqúe expectationi respondere. Quod ut facere gratè ualeam, pro sanctitatis suæ ac sedis Apostolicæ nomine gloria, amplitudine, ne glacialem quidem (uel sub bruma) sum reformidaturus Oceanum. Sed iam uale, & Volumen hoc boni consule. Ad neminem enim diffusiùs scripsi: cùm sciam mea tibi omnia, utpote mei semper amantissimo, non displicere. Ego ualeo, & Principis munificentia benè habeo. Vilnę, XXVI Septembris, Anno M. D. XIIII.

EPISTO-

EPISTOLA SERENISS. AC INVICTISS. D. SIGISMVNDI REGIS POLONIAE, MAGNI DVcis Lithuaniæ, Rusiæ, Prussiæq; Domini, & hæredis ad Sanctiss. D. Leonem X. Pont. Max. de Victoria contra

SCHISMATICOS, MOSCOVIOS, APVD ARAS Alexandri Magni parta, &c.

BEATISSIME Pater & Domine, Domine clementissime, post pedum oscula beatorum: cùm non ignorem V. Sanctitatem, tum ex pastorali suo debito, tum etiam ex genuina pietate in Religionis sacrosanctę incremẽtum, magna cum uoluptate audire solere, quãdo aliquis Catholicorum Regum, aduersùs infideles, aut schismaticos inconsutilem Saluatoris nostri tunicam scindentes, ac dilacerantes, Dei uirtute adiutus aliquid fœliciter gerat. Hinc conuenit, ut ego qui Turcam infestum, communemqúe Christiani nominis hostem uicinum habeam, Tartaros etiam, aliasqúe Transtanaitanas Scythicas gentes, numerosas, feroces, ac infideles, humeris meis à nullo Christianorum Principum adiutus, solus sustineam. Et præter hos omnes magnum Moschouiæ Ducem, cum quo nunc atrocia bella gero, Sarmatiæ, Asiaticæ tyrannum, opibus, armis, equis, uirisqúe potentem, ac multis contra alios uicinos suos uictorijs tumentem: blasphemum tamen ac schismaticum, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ infestissimum, hostem insolentissimum habeam. Huius belli motus, & præstitam mihi à Deo uictoriam contra ipsum perfidum Moschouitam, Sanctitati uestræ perscribam. Anno etenim exacto, fractis inter nos anteà pactis, iuramentoq; firmatis fœderibus, immemor præstitæ fidei, & spreta iuramenti religione, quæ modica, aut nulla in blasphemo, & schismatico esse potest, dominia mea in magno Lithuaniæ Ducatu consistentia, exercitu multorum millium equitum bellatorum comparato, magna ui machinarum bellicarum, tormentorumqúe æneorum subsequente, hostiliter inuasit, dumq; arces aliquas graui obsidione prẹmeret, nec propter ualida præsidia mea, quæ illic erant, proficeret multis, sicut anno præterito Sanctitati uestræ significaueram, ex suis, in oppugnationibus munitorum locorum, & tumultuarijs prælijs amissis, domum re malè gesta non absque grauissimo dolore regressus erat, qui tamen iam aliàs sibi persuasisset, armis, opibus, & potentiæ suę cuncta esse peruia, nec aliquid conatibus suis (in quo tamen deceptus erat) obstare potuisse. Aestate demùm proximè exacta, tanquam ignominiam susceptam, damnaq; prioris expeditionis, & bellum non satis prosperè anno præterito cœptum & gestum uindicaturus, iterum ualidissimum exercitum comparauit, in quo plures grauis armaturæ equites inerant, nixusqúe est, me certis castris exuere, & præcipuè castro Smolensko nuncupato: ut subindè tantò facilius totum magnum Ducatum Lithuaniæ, aliaqúe mea dominia bello atrociori urgere, & totam Rubeorum Russiam sui schismatici ritus, quæ ditionis meæ est mihi eripere posset. Potitus tandẽ ex adminiculo fraudis arce ipsa Smolensko est, de suis plurimis amissis. Subindè uerò insolentior factus, exercitum auxit, ita ut excederet octuaginta millia hominum equestrium, aususqúe est sibi polliceri, quod iam facilè reliqua dominia mea opprimere posset. Progredi itaq; aduersùs me suũ exercitum usq; ad fluuium Beresinã mandauit. At ego qui in Domino Deo rectè sperauerim, eundem fluuium exercitum meum equitatu, & peditatu, tormentisq; bellicis benè instructum, magna celeritate traijcere imperaui, hostisqúe exercitum pedem referre, ita ut retrocedere coactus est, compuli. Et dum exercitus hostilis per meum arceretur, uigesima septima Augusti particulari prælio à meis militibus pulcherrima clades eidem hosti inflicta est. Alia iterum Calendis Septembris, & ex utroque prælio plures ac insignes captiui mihi adducti sunt, & multi ex hostibus cæsi. Miles autem meus eiusmodi uictorijs, quasi auspicatis præludijs accensus, ultrò in pugnam ruebat. Equidem uerò in præsentissima clementia Dei, & in iusticia, causæ meæ confidens, maximam iam de orta uictoria securitatem mihi pollicebar, & feci magno animo meum exercitum procedere, & stationibus hostis appropinquare, dumqúe hostis sentiret, meum exercitum sibi imminere, Boristhenem tunc solito magis exuberantem nando traiecit. Meus uerò exercitus insegniter animis ad pugnam præparatis, hostem retrocedentem sequutus est, & similiter Bori-

terBoristhenem, dum in re tam subita, & potis faciendi potestas, & nauigia ad transpor-
tandum militem deessent, ad eam ripæ partem, in qua iam hostis ordinatis aciebus, tor-
mentisq; dispositis, conflictum præstolabatur, natando intrepidè transmisit. Et tandem
Deo auspice, qui in se sperantes non deserit, & confundit manus filiorum alienorum, die
Natali beatissimæ Virginis, quæ erat octaua Septembris, cum hostibus eisdem fœliciter
pugnauit, totumqúe eundem ualidissimum hostis exercitum, qui (ut præmissum est) ex
octuaginta millibus hominum fuit, comparatus, una acie fudit, fugauitqúe, & tanquam
uilissima pecora totis campis cum fœda strage, & multa cæde ultra quadraginta millia
passuum ante se egit, itaque supra triginta millia hostium, & cæsa, & submersa sunt. Ca-
stra hostilia plena, opulenta præda, direpta, & decem præcipui Duces, & Satrapæ, & tri-
ginta septem Barones, Consiliarij, primores: officiales autem & armigeri nobiles supra
duo millia capti, cum signis sui exercitus mihi adducti sunt. De meis uerò, Deo auspi-
ce, pauci desiderantur. Quamobrem hanc tam insignem, & longo tempore memoran-
dam, sed nec minùs mirandam (quoniam dextera excelsi facta est) uictoriam uestræ
Sanctitati, pro mea in ipsam summa, & eximia deuotione cognitam esse uolui, ut San-
ctitas uestra ex eadem iocundum, atque alacrem animum concipiat, mihiqúe suo de-
uotissimo filio gratuletur. Quandoquidem pro sacrosancta Religione, proqúe sede A-
postolica, & Sanctitas uestra decorè ad ea, quæ factu sunt possibilia, semper sum para-
tus. Collocaui namque magnam spem, & confidentiam in uestra Sanctitate erga me,
regnumqúe meum clementia. Quoniam uerò hostis ipse adeò superbus, & obstinatus
existit, necesse est, ut tantò studiosius ipsum sine intermissione persequar, & bello ur-
geam, ne tam citò uires recuperet, ac reparet, quandoquidem non priuatam meam, & re-
gni mei rem nunc ago, sed totius Christianæ Reipublicæ, ne tam ualidus hostis sacro-
sanctæ Romanæ Ecclesiæ inimicus, quandoque aduersùs sanctam Ecclesiam pro ritu
suo, falso, blasphemo, & schismatico inualescat. Et ut hæc mea gesta, quæ mihi ex mise-
ricordia Dei fœliciter euenerunt, audacter uestræ Sanctitati scribo, sic etiam semper au-
dire cupio, ut sacrosancta Rom. Eccl. uniuersalis status omni fœlicitate præfulgeat, atq;
ut uestra Sanctitas incolumen, & longæuam, fœlicemqúe uitam cum Reuerendissimis
Patribus Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus ducat. Oratorem autem meum, & res
meas unà mecum uestræ Sanctitati commendo, qui quidem Orator meus V. Sanct.
tam ea, quæ gesta sunt, quoniam & gens, & loca, in quibus gesta sunt hæc, sibi cognita e-
xistunt, quàm alia è mente mea, planius exponet. Datum in castris circa Borisouo, de-
cima octaua Septembris, Anno Domini, millesimo, quingentesimo, quartodecimo.

Vicesimo quinto Ianuarij die, M. D. XV.
à Leone Papa X. ob eam ipsam uictoriam
Deo Opt. Maxi. ευχαριστια habita est, in
Sixti Sacello.

ORATIO.

ORATIO PER REV. PATREM DOMINVM
ERASMVM VITELLIVM, EPISCOPVM PLOCEN. IN
celeberrimo August. conuentu ad Cæsarem Maximilianum, nomine Victo-
riosissimi Regis Poloniæ Sigismundi, habita coram omnibus Sacri Im-
perij Electoribus, plurimisq; Germaniæ Principibus, die Ve-
neris XX Augusti, anno Domini 1518.

ILLVSTRI DOMINO [illegible] VTRIVSQVE
Literaturæ principi, & Theologorum duci, Iacobus Spiegel[illegible]
imperialis Secretarius, S. P. D.

RO inuictissimo Poloni. rege Sigismundo, qui non multos ante annos, &
menses, maxima uictoria in Hamaxobitas (quos ipsi Moschos appellant) &
Scythas (quos Tartaros dicunt) potitus est. Reuerendissimus Dominus E-
rasmus Vitellius Episcopus Plocensis, singulari integritate uitæ, raraq; do-
ctrina, Romanaq; facundia insignis, uel eo mihi nomine precipuè colendus,
quia cognominis, de te perquam egregiam frequenter facit mentionem. Pri
mam (ut aulicus, aulico utar uerbo) audientiam coram Cæsare, sacri Imperij
Electoribus omnibus, & ceteris Germaniarum principibus, proceribusq; obtinuit. Sic ornatè,
sic grauiter orauit, ut ad intima usq; præcordia auditorum, uehementia sententiarum penetra-
uerit, pluresq; ad fletum concitauit, ei uero docto simul & facundo, omnes docti, & eloquentes
palmam tribuunt. Aderant enim uiri non pauci, tum exquisitè docti, tum in iudicando nares e-
munctissimè. Antistes Tergestinus, Peutingerus, Huttenus, Bartholinus, Spalatinus, & Sta-
bius ille in nullo doctrinæ genere non uersatus. Henricus Stromer medicus, & Laurētius Zo-
chus iurisconsultus, Cardinalis Maguntini florentissimi principis Cancellarius. Igitur facta
mihi primū præ cæteris elegantissimè huius orationis copia. Quià digna multorum lectione
uisa fuit eruditorum calculo, & ab omnibus desiderata, imprimendam curaui, sub augusto tuo
nomine, quòd omnia pietate sacra iure sibi uendicat, quā haud subducto supercilio accipere di-
gneris. Non dubito quin ut audientibus lachrymas cómouit, ita hæc eadem legentibus magis
copiosas excutiet, & in rem Christianam propensiores eorum animos reddet. Valere tecū be-
nè Rhenanum uerè beatum cupio, quem animo mecum circūfero, utriq; fila uitæ, quem maxi-
mè longęua exopto, ut indies magis ac magis fœlicibus auspicijs bonæ literę, & maximè sacrę
refloreant. Huttenus, quia nihil est uisus cæcutientibus popularis literationis admiratoribus,
Neminis nihil pepererit. Quē te Frobenio nostro publicandum iterū, si tibi uisum fuerit, trade-
re uelim. Mittam eius de uita aulica Dialogum quamprimū prodierit in lucem. Vale iterum ex
Augusta Vindeliciæ, pridie Calend. Septembris, Anno post partum Virginis matris, 1518.

ORATIO.

ENIMVS à Rege nostro, Sacratiss. Imperator, ad hunc celeber-
rimū conuentum, quē solita uigilātia tua pro salute Christiani
status æquè commendatè, ut opportunè, hoc loco, & tempore
instituere curasti, acturi, Maiestatis Regiæ, & amplissimorum
eius dominiorum nomine, quæ ad sanctam expeditionem ge-
neralem, contra immanissimos Turcas, totiens propositā com
modè attinebunt. Quantum uerò necessariæ sint, simulq; cum
uita omniū nostrûm desideratissimæ præparationes istę: Chri-
stianorum coadunatis uiribus, hostis aucta potentia testatur,
iam annos circiter septuaginta post infœlicem, & calamitosam
Bisantij captionem, quæ patulam ad nos hostibus ianuam præbuit, nihil aliud audimus,
quàm clades atq; excidia continua Christianorum à Turcis. Et dum omnes ad resisten-
dum (ut par esset) consurgere negligimus, tot principes cum subditis suis, tot Reges cum
eorū populis: tot deniq; ditissima, cū magna iniuria religionis nostræ, & maxima indigni
tate Christiani Imperij, miserabiliter deleta sunt, quæ singillatim enumerare, dolor profe-
ctò mœrore plenus prohibet. Quandoquidem neq; ea me referre, neq; uos audire, siccis
oculis liceret, capita utcunq; decerptam. Nónne uidemus Asiam uniuersam, quę è tribus
orbis triangulis maior est: his & alijs infidelibus occupatā? Aphricam uerò totam, impijs
ac sceleratis eorum manibus desolatā? Europę magnam partem, tot incendijs, & assiduis
uastationibus debilitatā? & hucusq; dormitauimus. Sed neq; his cōtentus hostis, ut for-
tior fieret Aegypti, & Syriæ regem, quē Solthanum dicunt, aggressus superauit, totiusq;
Syriæ, & Aegypti, ea uictoria (sed & Hierusolymæ matris nostræ, ubi salus orta est) unicū
se Dominū constituit. Et altero uerè Imperio longè ante formidabilē potentiam suā au-
xit. Nos uerò torpemus, & bellis intestinis, plus insolenter, quàm necessariò exagitati,

gladijs noſtris, domeſticos fidei, aut potiùs nos ipſos, deteſtanda malignitate confodi-
mus:nec Prophetæ ſapientis uerba, quæ aduerſùs nos, tanquã Ethnicos clamitant, atten-
duntur, dignaq;, facinori ſupplicia annunciant. Ipſi(inquit)contra ſanguinem ſuum inſi-
diantur, & infra. Ego uerò dum eis repentina ingruerit calamitas, non exaudiam. Parat
nunc in Chriſtianos, terra, mariq; arma ſua, inſtat Turcarũ framea, capiti & collis noſtris,
& adhuc oſcitamus, uixq; ad pacem mutuò amplectendã, tanta periculi magnitudine ur
gente, mentes componere uolumus Leone ſanctiſsimo, id dies, noctesq; curante, horta-
tur nos hoſtis, excitat à ſomno:commonefacit deſides: torpentes terret, dum iampridem
ad oſtia Tiberina:nũc uerò ante paucos menſes, circũ Rachanati mœnia, & hiſce iam die
bus, dum hîc agimus, iterum ad Oſtię portus, ferro, & ſanguine debachatus ſit. Nos tamẽ
ſatis ſic uolentibus omnia hæc, quæ ultimum omnibus exitium minantur, ridiculum pu-
tamus, ut iam illud diui Petri naufragantis, dum ſibi in fluctibus dexteram dari popoſcit,
& meruit, dicere libeat:Salua nos Domine, perimus.

Collegerat ſimilem conuentũ feli.re.chariſsimus genitor tuus, poſt inſperatam Car-
niolæ ſuæ depopulationẽ. Multa illic in eam ſententiã à uiris doctiſsimis declamata ſunt:
multa etiã Prophetico quodam ſpiritu prædicta, niſi tunc inſtantibus, & euidentiſsimis
periculis aliter prouiſum fuiſſet. Quæ omnia flebilis tandem effectus compleuit, cũ nulla
conſulta inuicẽ, & conſtituta nulla, ſuo ordine, ut neceſsitas poſtulabat, debitæ executio-
ni mandarentur, & omnis rei benegerendæ cõmoditas, ſimul cum tempore amiſſa fuit
turpiter, aut neglecta. Nunc iterũ Cæſar inuictiſsime, pro dignitate & debito tuo, cõuen-
tum hunc bono cœptũ omine, diligẽter proſequeris, ut labenti Reipub. Chriſtianę effica
ci opera ſubuenire poſsis, & iuſtè quidẽ: ſic enim Chriſtianorũ Imperator, re pariter con-
ſtabis & nomine, dum hi, qui tuo ſubſunt Imperio, à Cæſare ſuo adiuti fuerint, & defenſi.
Quam equidẽ deliberationem multo iam tempore pro connata animi tui magnitudine
concœperas, qui annis his proximis tres Chriſtianos reges potentiſsimos, in Auſtrię tuę
urbe primaria, tum ſplendidè, tum honorificè tecũ habueris, fœdereq; ſimul immaculata
fide percuſſo, plura cũ eis in rem Chriſtianã mutuis tractaſti conſilijs. Quod reuera pro
ſingulari gloria tua, omniũ ora paſsim prædicare nõ deſiſtent, pluresq; adamantinis ſcri-
ptis perpetuare curabũt. Neq; enim parens tuus, neq; Cęſares alij tantũ actum, triumphis
Octauij meritò ęquandũ, pro ſuo unquã deſiderio efficere poterant. Omitto nunc cæter-
uam immenſam uictoriarum tuarũ, quæ tibi ſemper optatis ubiq; ſucceſsibus reſponde-
bant, ut quilibet bonę mentis metiri ex his poſsit, quę & quanta in arbitrio & moderatio
ne tua conſiſtant, quin & luce ſit clarius, plus ornamẽti Imperio tua prudẽtia, & fœlicita-
te allatũ eſſe, quã tibi Imperij maieſtate: atq; ideò pater patriæ à tota Germanica natione,
quæ ſub cœlo maior eſt, meritò appellaris, quibus immorari, ut uolui, temporis uetat an-
guſtia, dum iſta uulgata iam ſint, & toti mundo notiſsima. Tu deinde tua ſponte & uirtu
te, Regumq; illorũ hortamentis incitatus, nõ modò in optimũ propoſitum, & tua ampli-
tudine dignũ deueniſſe perhiberis:ſed ultrò etiam totius belli gerendi progreſſum, ratio-
nes, ordinẽ, & modum cõcinnè deſcribere curaſti. Tanta peritia rei militaris, tantoq; ſtu-
dio, & omniũ digna cõſideratione, ut facilè appareat, inuẽtione hac tua, necdũ Imperato-
ris ſummi, ſed excellẽtiſsimi quoq; armorũ ducis, & animũ fortẽ, & conſilium circumſpe
ctiſsimũ non deeſſe. Habet rem hanc cordi, ęqua lance, ſedes ſancta, religionis noſtræ
caput & magiſtra, quę tot annorũ concilium fœliciter cõtinuans, ſingulares, & urgentiſsi
mas admonitiones qualibet ſeſsione, ad hunc effectũ inſtituere ſolebat: ubi etiã Turcarũ
tela pectoribus ſuis infixa. Epiſcopi declamãtes, oſtendere uiſi ſunt, ut nõ uerbis tantùm,
ſed rebus, & ſanguine ipſo pungerẽt ſegnitiem noſtrã, & deiectos Chriſtianorũ animos,
quantũ poſſent, erigerẽt:cuius nauiculæ gubernator, uerũ ſe Leonem in his præſtat, quip
pe qui ſalutiferos rugitus, & uigilantiſsimas cogitationes ſuas, ſummoq; & uero paſtore
dignas, ad hoc unũ conuertit, ut cõmuni potentia tantis periculis ultimũ iam interitũ ſe-
cum ferentibus, quantotius ſuccurratur. Quæ omnia digniſsimi hi legati ſanctitatis ſuæ
magis abundè explicarunt. Rectè gubernabãt populum Dei Moyſes, & Aaron, Dauid
& Nathan, pluresq; Romani Pontifices, cũ Imperatoribus Chriſtianis, iuncta ſimul gra-
tia, utraq; poteſtas. Binum nobis reliquit gladium, tranſiturus ad Patrem, Saluator no-
ſter:bina coluerunt elementa Perſæ, Ignem, & Aquam: duobus & nos ſaluamur, Fide, &
Opere. Curabis & tu Cæſar inclyte, cum Leone ſanctiſsimo, utroq; iuncto gladio, eripe-
re de faucibus inimicorum, & tot calamitatibus, oues Chriſti. Inconſutilem enim tunicã
ſuam repræſentatis, quæ ſub hoc tempore ueſtro, non abs re profectò inuenta eſt:adhibe
bit ignem orationis, & ſpiritum fortitudinis benedictũ ſacerdotium, neq; impẽſa deerit.
Tu aquã non gelidã, ſed feruẽtiſsimę defenſionis, cũ regibus Chriſtianis, indefeſsè ſugge-
res, fidemq; noſtram, & ſpem omniũ opere adimplebis, ut à ferocitate Turcę ſalui ſimus,
unica

unica namq; eſt gloria, penates noſtros, & Religionem, in qua nati ſumus, tueri & defen-
dere, pro qua iam omnes maiores tui, tot Reges, & Cæſares ſanctorum nonnulli Catha-
logo aſſcripti, fœlices & candidiſsimæ animæ plura bella in Europa, & Aſia glorioſè ſu-
ſceperunt, qui ſemper magnanimitate ingenita, aliena quærere, non ſua amittere didice-
rant. Gignit nos natura miſerè, uiuimus demũ tot onuſti curis, & tanquam flos citò areſci
mus:decidimus tandem, & morimur, ſolus is diu uiuere perhibetur, qui dum uita exceſ-
ſerit, perpetuam ſui nominis, benè geſtis, aut factis, memoriam propagauerit, quò fit, ut
adſimus abſentes, mortuiq; uiuamus. Tritum fuit Adagium apud ueteres:Pulchrũ mori,
decorat uitam. Quod plurimi, ut patriam conſeruaſſent, corpus ſimul & animam deuo-
uentes, uiuis effectibus cõprobarunt. Tu itidẽ Sacratiſsime Imperator, ut tui ſecretiores
referunt priora de Chriſtiano ſtatu ſecum repetẽs, & futura ante oculos ponẽs, mente ut
ſit liberiore, dicere ſoles, nullũ mortis genus te gratius excipere uelle, quã quod in caſtris
militaribus contra infideles, ad uirentes campos fœliciter eueniret. O uirtus animi com-
mendatiſsima:ſic corporis robori tanti principis inſita & coniuncta. Non hominis profe
ctò deliberatio iſta eſt, ſed numinis uox quędam, & ſolo digna Cęſare, dum nõ lectum e-
burneum:non ſericeum puluinar:non auratum cubiculum, ſed prata uirentia, & fœnum
ruſticum pro delicijs regalibus expoſcas, ut debito Imperiali, quo toti Chriſtianitati tenè
ris, ingenuè ſatisfacias, pro quo tibi omnes, mentem ſanam in corpore ſano, uitęq; diutur
nitatem precabuntur. Et ut in hoc tam glorioſiſsimo propoſito, animo inconcuſſo perſi-
ſtas, erectis in cœlum palmis, attentiùs orabunt.

Sed iam factis res aggredienda foret, conſtantiq; pectore, ſine omni ulteriore cuncta
tione proſequenda, poſt tot conſilia, & decreta multa: poſt tot conuentus, & exhortatio-
nes uarias, poſt tot inſtructiones, & tractatus plurimos: armis tandem nõ argumentis o-
pus eſt. Iam enim de his tam crebris, ſed uanis, aut nullis conſultationibus, & pręparamen
tis noſtris (ut quidã Mediolanenſis ex Turcia profugus nuper in conſpectu Regis noſtri
retulit) ſępiùs dicit Turca, admodũ ſubſanantis, cõſulant Chriſtiani, cõſulant, & ego faciã,
quod re ipſa, & ſtupendis indies uictorijs demonſtrat. Nos ſi ueri Chriſtiani ſumus, quẽ-
admodũ Turca in dedecus potiùs noſtrum affirmat, Chriſti fidem, ad ſanguinẽ uſq;, men
te intrepida, non oſtentatione ſolùm, ſed affectibus ſynceris obſeruare, tueri, & quantũ in
nobis eſt, manu tenere debemus. Quoaduſq; uita noſtra, Chriſtiano aduerſabitur nomi-
ni:ut qui Chriſtum imitari, pro Chriſto nos opponere, Religionis uinculo arctamur, con
tra eius legem: contra oues ſuas: contra ipſum Chriſtum, ignauia, arrogantia, & exceſsi-
bus noſtris, in cœlum uſq; cum Gigantibus, lætiferas ſagittas, impudenter dirigimus, de
locis certamus, publica negligentes:hoſtis uerò nos, & noſtra omnia, ac loca ſimul, deglu
tire contendit. Vnum hoc conclamatum eſt, Turcas conſilijs quibuſcunq; non conuerte-
mus, ſi armis non uincemus, quæ diuini uerbi Concionatoribus elucidanda relinquo,
quandoquidem multa nunc eſt meſsis, & operarij pauci.

Neq; id deterreat, quod tam longo tempore, Orientali Imperio, hoſtis crudelitas po-
tita ſit, & deſidia noſtra, eius potentia ſic increuerit, ut firmata eſſe uideatur. Ad Occaſum
intueri uolẽti, poſsibilia omnia, & facilima comperiet, cùm Sarracenorũ immanitas. Gra
natam & magnam Hiſpaniæ partem, ſupra ſeptingentos annos hæreditario admodũ iu-
re poſſederit. At Ferdinandi Regis uictorioſiſsimi conſtantia, reginæq; Elizabeth deuo-
tione, & ſuorũ fortitudine, paucis annis, nedum recuperata ſunt omnia, ſed tota infideliũ
potẽtia, non â regni ſolùm finibus abacta eſt. Verùm aduſq; inferiora Mauritanię littora,
cũ perenni illius Regis gloria eiecta. Ille uerò proprijs tantũ uiribus, & unica ſuorum ma-
nu, ſtrenuè hæc geſsit. Tu commune bellũ paras, & generalem (ut aiunt) expeditionẽ, tua
opera, conſilio, & auſpicijs, Regumq; omnium aſſenſu, & horũ prudentiſsimorum prin-
cipũ conſilio (qui tuo lateri tanquã ualidiſsimæ columnæ adhęrẽt) inſtituere debes. Quis
oro, tot Regibus, & Principibus, tanquã numeroſę multitudini reſiſtere poterit? Dũ & pa
cem exulantem, multisq; ante ſæculis, inter Chriſtianos deſideratam, nunc iam commo-
diſsimè pro tui, & Leonis animi ſatisfactione, reſtitutã uides, & nouo quodã quinquen-
nali fœdere, cum omnium, qui bonę uoluntatis ſunt gratitudine, firmatam intueris, ut ni-
hil eſt ampliùs, quod ad rem propoſitã fœliciter gerendã deſit, aut quod impedire poſsit.

Non deerit uotis tuis, & Leonis ſanctiſsimi, Sereniſsimus Rex noſter cum omnibus
dominijs ſuis, & tota illa Septentrionis ora, modò bellis, alijs, quibus cõtinuò impetitur,
finẽ optatum imponere poſsit. Quos uerò hoſtes regnũ noſtrũ habeat, & quib. difficulta
tibus, Rex ille bellicoſiſsimus detinetur, pauciſsimis explicabo, ne pijs aurib. faſtidij prę-
beã offendiculum. Notũ eſt hac ętate noſtra, Sigiſmũdi nomen celebre, lõgè, lateq; pluri-
mis uictorijs, fama refertiſsima peruolante. Nolo nunc Genealogiã & ortũ clariſsimi Re
gis texere, quæ tuæ celſitudini, & his omnibus ſatis cognita eſſe debet, Caſimirea domus
eſt, quæ

est, quæ regnare semper didicit, & uincere, præsentiam matura pulchritudine, & aspectu iucundissimo decoram, tu nosti, ita ex omni parte compositam, proceræq; grauitati coniunctam, ut ad Maiestatem ipsam, natam esse uideatur. Hic auito, paternoq; & fratrum regno, senatu uocante succedens, bello fortissimum, pace uerò splendidissimum se præstitit, & reddit. Quippe qui incomparabili iustitia, clementia, & liberalitate, sic apud suos omnes charus est: sic eorum affectus, æquitate, & mansuetudine, ac modestissimis legibus in se deuinxit, ut inter tot bellorum tumultus, non quod ex ueteri instituto solitum est, sed quod rex ipse pręcipit, aut nutu solo designat, illicò à suis omnibus cum summa animi alacritate perficitur. Quæ profectò suprema laus Regum est, dum quisq; subiectionis suæ debitum, amore illectus, non timore perculsus, serena fronte, & libera exequitur, idq; efficit, ut dum Scythæ fugaces (quos nostri Tartaros uocant) subitò interdum & insperatè, fines nostros irruant, mox nobilitas è centro regni primaria, benignitati principis satisfaciens, uitam propriam, & salutem, mera ipsorum uirtute defouere, & in media usq; hostium agmina obijcere non metuat, spem reponens firmissimam in optima Regis munificentia, qui benemerita cuiusq; dignis proœmijs excitare consueuit.

Vrgetur namq; multis hostibus: regnum illud amplissimum, tribus à parte una: Scytharum ducibus potentissimis, multa centena millia bellatorum in statione campestri secum ducentibus, qui se etiam Cęsares dicunt, uno Theodosiæ propinquo, post Boristhenem ad latus maris Pontici, in Taurica residente, alter circa Tanaym, & paludem Meotidem loca tenet, & is in manibus Regis est: tertij sunt remotiores. Asiatici uastissimam incolentes solitudinem, & latissimos tenentes campos: hi omnes repetinis incursionibus Regnum deprædari, & continuè defatigare non cessant, famem, sitim, æstum & algorem, & omnem inediam contemnentes. Sæpiùs etiam Turcis iuncti, qui Monocaustum, & Licostomum occuparunt, maiora & horrenda damna nostris inferunt. Turcarum enim Scythæ omnes dependent, dum eadem secta sit, Mahometicis simul erroribus implicata: è quibus planè depręhendi potest, faciliùs catulos à maternis uberibus, quàm Tartaros à Turcarum assistentia diuelli posse, qui nunc etiam contra Regem Persarum optatas uiginti millium Equitum suppetias tulerunt. De his Rex noster multas & insignes reportauit uictorias, ut arces, & loca regni munitissima ostendunt, quæ pacis tempore pro sui nominis immortalitate ornatissimè restaurat: ubi Scytharum cathenatæ acies, Latericio in muris erigendis certamine quotidie congredi uidentur. Est & alter hostis non minor ad rigentem Arcton, citra mare glaciale consistens, Roxolanorum dux, quem nos Moscum dicimus, sola perfidia, & detestando schismate famosus. Is partem regni Lithuanorum uidelicet prouinciam magno etiam bellorum motu turbat indies. Sed & hunc Rex noster, patrocinante iustitia, fudit sæpiùs, eiusq; potentiam triginta millibus in loco cæsis, profligauit, quàm plurimis primoribus ad uincula coniectis, qui in omnibus Lithuaniæ castris arctissima detinentur custodia. Multis etiam alijs captiuorum millibus per uniuersum ferè orbem, uarijs Christianorum principibus, mancipiorum loco dono datis.

Iamq; cruentũ hoc bellum decenniũ superauit, dum sint, qui eas discordias seminent, cõcitent, & turpiter alere non uerentur. Sed, proh dolor, non pudet etiã Religionis professores tantorum malorum auctores, & faces esse, qui literis, & nuncijs ad eam rem fouendam, magisq; irritandam, terra & mari sursûm ac deorsûm cursitant, ut Reges & Principes alioquin forte quieturos, ad pugnam inflamment. Salutis insigne, & candidam innocentiæ uestem deferunt, tanquã pacis amatores, & fratrum perniciem sitiunt, bellorumq; fomitem, & totam causam præstant, hi sunt, qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, sed reuera, Deus fucis non illuditur. Breui namq; eis secundùm nequitiam adinuentionum ipsorum retribuet. Tuæ uerò sacratissimæ integritatis studium erga se, & statum suum pacandum cognitum habet Rex noster, pro qua beneuolentia, te ut parentem alterum obseruat, ueneratur, & colit, uelleq; uicissim eius Maiestatem omni opera, & facultate eniti, ut quacunq; occasione, & modis, tuæ celsitudini mutuò gratificari, & æquè fraternum officium præstare possit.

Et ut finem dictis imponam, his hostibus & quidem assiduis Regnum nostrum à trecentis penè annis prẹmitur. Verùm suo ære tantũ, suo milite, & maximis laboribus, totã hanc belli molem sustinuit, nemine Christianorum principum suffragante: spe alebamur continua, & nudis semper pollicitationibus detinebamur, sumptibus & humeris nostris uicina hucusq; ocia fouebamus, ut iam tanquã defessi & imbecilles, à maioribus impensis continere nõ possemus, & deberemus meritò. Nunc tamẽ ut priuatos effectus publica uincat utilitas. Expeditionẽ hanc generalem cõmendat summoperè, & approbat, serenissimus rex noster: laudat modũ de colligẽdo neruo bellico, & exercitu cõgregando. Quẽ sanctiss. dominus noster, & tuę celsitudinis prouidentia constituit. Alijq; reges & principes Christiani proponunt. Sed neq; de eo pro nunc Maiestatem regiam cũm Senatu, & subditis suis, quicquam decernere potuisse, inter domesticas difficultates, & bellicam occupationem cum ea, quem nemini hostilitate, quibus aliqua ex parte, utcunq; compositis, & deliberatione huius dignissimi conuentus procedente, mox maiestatem suam, & de colligendo nummo, & describendo milite, in regno & dominijs suis itidem constituere uelle. Nec prætermissurum quicquam, quæ uires eius, ac Regni, & dominiorum suorum ferre potuerint. Et quæ ad tam sanctum, diuq; desideratum opus pertinebunt, dummodò aliquando cum effectu aliquo Christianæ saluti consulatur, pro qua (ut uerbis utar regijs) & thesauros omnes, & sanguinem ipsum cum uita effundere parata est.

Perge igitur, quo cœpisti, sacratissime Imperator, & tot ac tantis gloriosissimis triumphis tuis, unicum hunc, qui cunctos alios superabit, apponere contende, ut utriusq; Imperij habenas, Christiani omnes, te moderantem aspiciant, & lætentur. Vinces proculdubiò in signo crucis hostes deterrimos, profligabis cum tanto apparatu, & omnium potentia. Turcas impios exterminabis cum Leone sanctissimo, & tot Regibus spurcissimos, infideles, & ad ultimos usque fines terræ, tanquam Christo alienos propulsabis, ut qui te Augustum in Augusta tua, & mense hoc Augusti, augustè comperimus, post multas de infidelibus partas uictorias, Mahometique deleto nomine, Augustissimum tandem uideamus. Iter autem parabit, & diriget Dominus, cuius res agitur, carmine Prophetico attestante, reuela Domino uiam tuam, & spera in eo, & ipse faciet.

VICTORIA SERENISS. PRINCIPIS, ET D.D. SIGISMVNDI EIVS NOMINIS PRIMI REGIS POLONIAE, MAGNI DVCIS LITHVANIAE, RVSSIAE, PRVSSIAE, AC MAsouiæ, &c. Domini, hæredis contra Vayuodam Muldauiæ, olim Daciæ, Turcæ tributarium, & subditum: cui subest Valachia, Mysiæ inferioris pars ad flumen Tyram influens Pontum Euxinum, quę à Deo data fuit terna in Mense Augusto præterito, & consummata XXII die eiusdem Mensis, anno Domini M. D. XXXI.

AYEVODA Muldauiæ, & pręedecessores eius, ut perfidorum mos est, nihil unquam longo iam tempore Regibus, & regno Poloniæ, quod tenebantur, præstiterunt, cui ipse Vayeuoda innixus, hyeme præterita, præter omnem expectationem fœderibus, & iuramentis, quæ fecerat, neglectis, nullaq; hostilitatis denunciatione præmissa, prouinciã regni Poloniæ Pokucziæ nuncupatã fide, & honore posthabito, occupauit. Quam iniuriam, quum serenissimus Poloniæ Rex diutiùs ferre non posset, exercitum selectorum mercenariorũ militum ex regno suo comparauit, & cõscribi iussit, opera magnifici Domini Ioannis Comitis de Tharnouu, Palatini Russiæ, & exercituum regni Poloniæ capitanei generalis, uiri in militaribus, clarisq; alijs in rebus præstantissimi, quem ille uarijs in locis, ne hostis certum numerum scire posset, collegerat, & disposuerat, & non multò ante festum sancti Iacobi ad loca, quæ præsidijs hostis firmata erãt, admoueri iusserat. Constabatq; totus ille exercitus equitibus, præter trecentos pedites, qui machinis, & bombardis erant addicti. Ex his equitibus ipse Capitaneus generalis præmisit duo millia, & aliquot centum equites, qui præter Valachorum spem, & scientiam uarijs in locis prouinciam illam Pokucziæ adorirentur. Valachorum ibidem in præsidijs erant fortassis 1400. bello apti, præter aliam colluiem. Poloni milites mandata capitanei strenuè exequentes, non una ex parte eam prouinciam inuaserunt, confligentes cum hostibus multos trucidarunt, & non paucos uiuos cœperunt, inter quos erant pleriq; ipsius Valachi familiares, & aulici, atq; in duobus diebus totam illam prouinciam recuperarunt, præter castrum quoddam Guuosdziecz, quod cuidam nobili Polono Thuuorouuski nuncupato fuerat ademptum. Hoc tamen etiam paulò pôst obsidentes, in potestatem suam redegerunt, & illi quendam præfectum militum Vlodek nomine præfecerunt: pauci ex illa Polonorum irruptione, Valachorum, qui superfuerant, euasêre in Valachiam. Huic uictoriæ capitaneus generalis Comes de Tharnouu nõ interfuit, sed cum

potiore

potiore exercitus parte rerum euentum non procul præstolabatur. Victoriæ uerò nun-
cium cum quibusdã captiuis, nobilis quidam iuuenis Spitek de Tharnouu Serenissimo
Poloniæ Regi Cracouiam apportauit. Paulò pòst appulit etiam ad Sereniss. Maiest. Re-
giam generosus dominus Hieronymus Schaffranyecz, qui plurimos ex ea uictoria ca-
ptiuos attulit, hiq; hinc inde per castra regia habentur distributi. Post hanc acceptam cla-
dem Vayeuoda Valachus percitus, omnes quas potuit suorũ copias congessit, & in tres
exercitus diuisit, eratq; numerus omnium supra uiginti millia. Cùm his in prouinciam
Pokucziæ perueniens, sex millia equitum ad recuperandum castrũ Guuosdziecz trans-
misit. De quo certior factus comes de Tharnouu, capitaneus generalis, maturè cum toto
suo exercitu, & his qui ultrò se adiunxerant, ad succurrendum obsessis, & castro affuit.
Hoc uidentes Valachi, XIX Augusti præteriti cum exercitu Polono manus conserue-
runt. In eo conflictu, cum Dei adiutorio, Poloni superiores facti, Valachorum illa sex mil
lia profligarunt, & in fugam uerterunt: multi illorum cæsi, capti quàm plurimi, & præser-
tim de illis, qui ipsius Vayeuodæ curiæ inseruiunt. Hanc suorum stragem, quum à duo-
bus suis capitaneis, qui ex prælio profugerant, Vayeuoda audiuisset, commotus, iussit il-
lis amputari capita, sed aliorum precibus uictus, cathenis ferreis uinctos custodiæ man-
dauit. Hæc est Valachorum consuetudo, ut eos omnes, qui ex pugna euadentes domum
reuertuntur, supplicijs grauioribus, quàm si in bello cecidissent, afficiant. Hinc fit, ut in
confligendo multis alijs nationibus sint ferociores. Accensus itaq; Valachus ira pariter,
& pudore, ipse in persona cum suis omnibus, Polonos septos castris, ut eorũ mos est, cur
ribus, & uallis factis, cum multis magnis bellicis tormentis, quæ secum duxerat, aggres-
sus est. Quumq; Poloni sic cincti, non excedentes sextam partem numeri militum, quem
secum habuit Valachus, uim globorum ulteriùs ferre non possent, prioribus uictorijs a-
nimati, & ope diuina adiuti, extra uallum in ordinibus suis prosilientes prælium commi-
serunt, & cum hostibus de perfidia expostulantes, & certantes ad quinq; horas, sine in-
termissione conseruerunt manus, illosq; ad internecionem usq; prostrarunt. Namq; prę-
ter multa alia millia cæsorũ Vayeuoda ipse fugiens duobus uulneribus est affectus. Tor-
menta bellica magna quinquaginta cum pulueribus, globis, curribus onerarijs, & toto
commeatu capta, inter quæ fuerant quædam ante XXXIIII annos Polonis, & superio-
ribus annis ipsis Transsyluanis Vngaris adempta. Item duo uexilla maiora & principa-
liora, tympana, & multa alia bellica apparamenta. Quæ omnia facta sunt XXII Augusti
præteriti. Poloni prosequentes uictoriam, insequuti sunt fugientes Valachos per millia-
re Germanicum unum & dimidiatum, trucidantes, & plerosq; de nobilioribus uiuos ca-
pientes. Fuit cæsorum ingens numerus, & inter eos multi de primoribus Valachi reper-
ti. Hunc lætum uictoriæ nuncium attulit Sereniss. Poloniæ Regi quidam pręfectus mi-
litũ, nomine Szuuienziciki XXIX Augusti Cracouiam. Postero die missus à comite de
Tharnouu capitaneo generali quidam iuuenis nobilis nomine Sbigneus Szienyenski
quosdam Sereniss. Maiest. Regiæ etiam captiuos attulit. Et indè alius præfectus militum
Iaslouuiecki duxit secum magnum captiuorum numerum, inter quos est, qui dicitur fer-
mone Valacho Glogofer, quod est apud illos supremi cancellarij nomen. Item & po-
cillator, seu pincerna, & structor mensæ, cum plerisq; alijs ipsius Valachi officialibus. In
summa nihil aliud ex eo conflictu secum, quàm duobus uulneribus saucium corpus a-
sportauit Valachus, qui non immeritò perfidiæ suæ sic dedit pœnas. Hinc tantus timor
suos in Valachia inuasit, ut multi in Vngariam, & Moldauiam quotidie cum bonis suis
profugerent. Christo Domino sit honor, & gloria, atq; omnis gratiarum actio, qui Sere-
niss. Poloniæ Regem quàm diutissimè contra crucis suæ hostes uiuere, & triumphare
concedat, Amen.

EXCERPTA est hęc Victorię historia ex ipsis Sereniss. Polonię Regis literis, & quo-
rundam, qui omnia magis peculiariter scripserunt.

Datum Bruxellis, in curia Cæsareæ Maiestatis, XXIIII Septembris, anno Domini
M. D. XXXI.

Per R. D. Ioannem Dantiscum, C. Episcopum Culmensem, Oratorem ipsius Sere-
nissimi Regis.

FRAGMEN-

FRAGMENTVM EX LIBEROBARONE DE HERBERSTAIN NEYPERG, ET GVETTENHAG, &c. DE BELLO POLONI, ET MOSCI.

ERAT Ioanni magno Duci ex Sophia, filia Helena, quam col-
locauit Alexãdro Magno duci Lithuanię, qui postea rex Po-
loniæ declaratus est. Sperabant Lithuani iam grauissimas u-
triusq; principis discordias eo matrimonio sopitas fore: at lon
gè grauiores inde exortæ sunt. In sponsalibus namq; conclu-
sum erat, ut templum Ruthenico ritu in castro Vilnensi, desti
nato loco exædificaretur, eiq; certę matronæ ac uirgines eius
dem ritus iungerentur, quæ cùm aliquanto tempore fieri ne-
gligerentur, sumit socer causam belli contra Alexandrum: &
triplici exercitu instructo, contra eum progreditur. Primum
uersùs prouinciam Seuueram in Meridiem: secundũ uerò in
Occidentem contra Toropecz, & Biela instituit, tertium in medio uersùs Drogobusch,
& Smolenczko collocat: ab ijs exercitum in subsidijs retinet, quò ei maximè, contra quẽ
Lithuanos pugnatores animaduerteret, succurrere posset. Postquam autem ad fluuium
quendam Vuedrasch uterq; exercitus uenisset, Lithuani duce Constantino Ostroski ma
xima procerum, & nobilium frequentia septo, ex quibusdam captiuis numerum ho-
stium ac Ducum quoq; cùm cognouissent, magnam spem profligandi hostium concipi-
unt. Porrò cùm fluuiolus conflictum impediret, ab utrisq; transitus, seu uadum quæritur.
Primi autem Mosci aliquot, superata ripa, Lithuanos ad pugnam lacessunt: atq; illi haud
timidi resistunt, eosq; insequuntur, fugant, ultraq; fluuiolum pellunt: mox utrinq; acies
committuntur, præliumq; atrox oritur. Interea dum utrinq; eodem ardore animorum a-
criter certarẽt, exercitus in insidijs collocatus, quem paucissimi Rhuteni adfuturum scie-
bant, ex latere in medios hostes inducitur. Lithuani metu perculsi, dilabuntur: Imperator
exercitus unà cum plerisque nobilibus capitur: reliqui perterriti, castra hosti concedunt:
se & arces, Drogobusch, Toropecz, & Biela pariter dedunt. Exercitus uerò, qui meri-
diem uersùs processerat, cui præerat dux Machmethemin Tartarus Rex Casani, fortè
Brensko ciuitatis præfectum, quem uernacula lingua Vuaiuuodam uocant, compręhen
dit, Brenskoq; ciuitate potitur. Duo pòst germani fratres, Basilij patrueles, alter de Stara-
dub: alter uerò Semeczitz dicti, bonam partem prouinciæ Seuueræ possidentes, alioqui
Lithuaniæ ducibus obedientes, Imperij Mosci se tradunt. Sic unico conflictu, & eodem
anno adeptus erat Moscus, quæ Vuitoldus magnus Dux Lithuaniæ multis annis, maxi-
misq; laboribus obtinuerat. Porrò cum hisce captiuis Lithuanis, Moscus crudelius egit,
grauissimis cathenis uinctos detinuit: egitq; cum Constantino Duce, ut relicto domino
naturali, sibi seruiret: qui cùm aliam spem elabendi nõ haberet, conditionem accepit, ob-
strictusq; grauissimo iuramento, liberatus est. Huic porrò quamuis prædia, possessio-
nesq; pro status sui conditione attributę essent: ijs tamen placari ac detineri adeò non po
terat, ut ad primam occasionem, per inuias syluas redierit. Alexander Rex Poloniæ, ma-
gnus Dux Lithuaniæ, qui perpetuò magis pace, quàm bello gaudebat, relictis omnibus
prouincijs, & castris à Mosco occupatis, liberatione suorum contentus, pacem cum so-
cero fecit.

Moritur autem Ioannes ille magnus, anno mundi 7014. cui filius Gabriel, postea Ba
silius dictus, magnus Dux successit, habens in captiuitate Demetrium nepotẽ ex fratre,
qui auo adhuc uiuente iuxta gentis consuetudinem legitimis monarcha creatus erat: &
ob id uiuo adhuc, atq; etiam mortuo pòst nepote, solenniter Basilius creari monarcha no
luit. Patrem multis rebus imitatus est: ea quæ sibi reliquerat pater, integra custodiuit: ad
hęc multas prouincias non tam bello, in quo erat infœlicior, quàm industria, imperio suo
adiecit, quemadmodum pater Nouuogardiam magnam in seruitutem suam redegerat,
ita & ipse Plescouuiam, sociam urbem: item insignem principatum Smolenzko, qui plus
quàm centum annis sub ditione Lithuanorum fuerat, adeptus est. Mortuo etenim Ale-
xandro Rege Poloniæ, etsi belli causam contra Sigismundum Regem Poloniæ, & ma-
gnum Ducem Lithuaniæ nullam haberet, tamen quia Regem ad pacem magis, quàm
bellum inclinatum: Lithuanos uerò bellum pariter abhorrentes uideret, occasionem bel-
li inuenit. Sororem uidelicet suam, Alexandri relictam, dicebat ab eis minimè pro digni-
tate tractari: Regem præterea Sigismundum insimulabat, Tartaros contra se concitauis-
se. Quare bellum indicit, Smolenczko obsidet, admotis tormentis: nequicquam tamen

oppugnat. Interea Michaël Lynczky, ex principum Rhutenorum nobili ſtemmate, & familia ortus, qui quondam ſummam rerum apud Alexandrum tenebat, ad magnum ducem Moſcouiæ profugit, quemadmodum infrà patebit: mox Baſilium ad arma hortatur, eiq; promittit, ſe Smolenczko, ſi iam denuò obſideretur, expugnaturum: ea tamen lege, ut ubi hunc principatum Moſcus concedat. Pòſt cùm ad conditiones à Michaële propoſitas aſſenſus eſſet Baſilius, atque Smolenczko graui iam denuò prçmeret obſidione, Lynczky pactionibus, ſeu largitione uerius urbe potitus, militiæq; præfectos omnes ſecum in Moſcouiam duxit: uno duntaxat excepto, qui ad dominum ſuum, nullo proditionis crimine ſibi conſcius, redierat: reliqui uerò centuriones corrupti pecunia, & muneribus, redire in Lithuaniam non audebant: & ut culpæ ſuæ patrocinium prætenderent, iniecerunt metum militibus, dicentes: Si Lithuaniam uerſùs iter arripiemus, paſsim aut ſpoliabimur, aut occidemur: quo malo perculſi milites, omnes in Moſcouiam profecti ſunt, ſtipendioq; principis aluntur.

Hac uictoria elatus Baſilius, exercitum ſuum continuò in Lithuaniam progredi iubet: ipſe uerò in Smolenczko manet. Dein cùm aliquot propinquiora caſtra, & oppida deditione capta eſſent, tum primùm Sigiſmundus Rex Poloniæ obſeſsis in Smolenzko, coacto exercitu auxilium, ſed tardiùs, miſit: mox occupato Smolenzko, ubi Lithuaniam uerſùs Moſci exercitum ire animaduertit, ipſe Boriſouu iuxta fluuium Bereſina ſitum, aduolat, atq; inde exercitum ſuum Cõſtãtino Oſtroskij duce dimittit: qui cùm attigiſſet Boryſthenem, circa Orſam oppidum, quod à Smolenczko 24 milliaribus Germanicis diſtat, aderat tum iam exercitus Moſci circiter octoginta millia: Lithuanicis autem non excedebat triginta quinque millia hominum, adiunctis tamen aliquot bellicis tormentis. Conſtantinus menſe Septemb. die 8. anni 1514. ſtrato ponte, peditem ultra Boryſthenem, iuxta Orſam oppidum transfert: equitatus autem anguſtum uadum ſub ipſo caſtro Orſæ ſuperat. Mox ubi dimidia pars exercitus Boryſthenem tranſiſſet, nunciatur Ioanni Andreæ Czeladin, cui ſumma rerum à Moſco erat commiſſa, ut hanc exercitus partem inuaderet, contereretq;. At ille reſpondit: Si partem hanc exercitus oppreſſerimus, ſupererit altera pars, cui fortè aliæ iungi copiæ poſſent, atq; ita nobis maius periculum immineret: expectemus tantiſper, dum totus exercitus transferatur: tantæ enim ſunt noſtræ uires, ut ſine dubio, nec magno labore, hunc exercitum aut opprimere, aut circumuentum Moſcouiam uſque, ueluti iumenta agere poſsimus. Tandem, quod unicum reſtat, totum occupemus Lithuaniam. Interim appropinquabat exercitus Lithuanicus, Polonis & externo milite mixtus: & cum quatuor millibus paſſuum ab Orſa proceſſiſſet, uterq; ſubſiſtit. Moſcorum duæ alæ longiùs ab exercitu receſſerant, ut hoſtem à tergo circumuenirent: acies autem inſtructa in medio ſtabat, ſubductis quibuſdam in fronte, qui hoſtem ad pugnam laceſſerent. Ex aduerſo Lithuanus diuerſas copias, ordine longo collocabat: ſinguli etenim principatus, ſuæ gentis copias, & ducem miſerant, atq; ita ſingulis ſuus in acie dabatur locus. Tandem cohortibus in fronte conſtitutis, Moſci claſſicum canentes, primi in Lithuanos impetum faciunt: illi haud timidi reſiſtunt, eosq; repellunt: quibus mox alij in auxilium miſsi, uiciſsim Lithuanos in fugam conuertunt: ſic aliquoties utraq; pars nouis ſubſidijs aucta, alteram repellebat. Poſtremò maxima ui certatur. Lithuani ſtudio cedentes ad locum, ubi tormenta bellica collocauerant, ea in Moſcos inſequentes conuertunt: extremamq; aciem eorum in ſubſidijs arctiùs collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;. Hoc nouo belli genere Moſci, qui primos duntaxat in acie cũ hoſte confligentes, in periculo eſſe putabant, terrentur, turbatiq; primam aciem iam iam fuſam putantes, fugam capeſſunt, quos Lithuani conuerſi, omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, cæduntq;. Hanc cædem ſola nox ac ſyluæ diremerunt. Eſt inter Orſam, & Dobrouunam (quæ quatuor mill. German. diſtant) fluuius Cropiuuna dictus: in cuius dubijs, & altis ripis fugientes, tot Moſci ſubmerſi ſunt, ut curſus fluminis impediretur. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ præfecti ac conſiliarij: quorum præſtantiores, Conſtantinus ſequenti die lautiſsimè accepit: dein ad Regem miſit, qui per caſtra Lithuanica ſunt diſtributi. Ioannes Czeladin cum alijs duobus præcipuis ingraueſcentis iam ætatis ducibus, habebatur, in ferreis compedibus Vilnæ: hos ego, cùm à Cæſare Maximiliano legatus in Moſcouiam miſſus eſſem, permittente rege Sigiſmundo, acceſsi, eosq; conſolabar: aureos præterea aliquot, obſecrantibus mutuò dederam. Princeps porrò accepta ſuorum clade, Smolenczko continuò relinquens, in Moſcouiam fugit: & ne caſtrum Drogobuſch Lithuani occuparent, incendi iubet. Lithuanicus exercitus rectã Smolenczko ciuitatem contendit, ſed capere eam non potuit: quòd præſidijs impoſitis, Moſcus eam benè firmatam reliquerat: & quòd hyems impendens obſidionem impediebat: tum quod plurimi poſt conflictum prædæ onuſti, ſatis ſe effeciſſe rati, domum repetebant:

tebant: denique quòd neque Lithuani, neque Moſci expugnare arces, aut ui capere norunt. Ex ea autem uictoria, præter recuperata citra Smolensko tria caſtra, Rex nihil reportauerat. Anno poſt hunc conflictum quarto, miſit in Lithuaniam exercitus Moſcus, atq; intra meatus Duuinæ fluuij, & Poloczko caſtrum conſedit: ac inde bonam exercitus partem, quæ Lithuaniam abacta præda cæde, & incendijs depopularetur, dimiſit. Albertus Gaſtold Poloczkij Vuayuoda una noctium egreſſus, flumine ſuperato, aceruum fœni, quod ad longam obſidionem congeſſerant Moſci, incendit, hoſtem inuadit: quorum alij cæſi ferro, alij fugiendo ſubmerſi, alij capti, pauci euaſerunt: cæteri, qui palantes Lithuaniam uaſtabant, pars in locis diuerſis deuicti, alij in ſyluis errantes à colonis trucidati ſunt.

MARTINI CROMERI ORATIO IN FVNERE OPTIMI ET MAXIMI PRINCIPIS, SIGISMVNDI,

eius nominis primi, Polonorum, Lithuanorum, Ruſſorum, Pruſſorum, & Maſouiorum Regis, &c.
An. M. D. XLVIII. Calend. April. defuncti.

SERENISSIMO PRINCIPI ET DOMINO, DOMINO SIGISMVNDO AVGVSTO DEI GRATIA REGI Poloniæ, magno Duci Lithuaniæ, Ruſsiæ, Pruſsiæ, Maſouiæ, Samagitiæ, &c. Domino & hæredi, Domino ſuo Clementiſsimo, MARTINVS CROMERVS.

N publico & acerbiſsimo omnium noſtrûm luctu, quem tecum pariter, Sigiſmũde Auguſte Rex inclyte, morte ſanctiſsimi Regis noſtri SIGISMVNDI, patris tui, nuper hauſimus, nulla eſt (mea quidẽ ſententia) maior, & efficacior doloris leuatio, quàm honeſtiſsimè, & laudabiliter in primis ab eo actæ, & religioſè exactę atq; poſitæ uitæ: beneq; & feliciter, ſapienter & cum approbatione omnium bonorum adminiſtrati Regni huius recordatio. Qua in parte cùm ego pro meo de multis benè merendi ſtudio, opis aliquid non tibi, neq; maioribus natu (qui multos annos in Repub. hac noſtra, & in aula eius Regis uerſati, exactiùs omnia norunt, & memoria tenent) ſed minoribus & imperitis afferre cuperem, priùs quàm abs te orator ad Pont. max. Paulum eius nominis tertium proficiſcerer, ſcripſi ei funebrem orationem, ſiue laudationem: qua uitam eius penè omnem, resq; geſtas illuſtriores, nudè & ſuccinctè, quoad fieri potuit, exponendo, non uerbis amplificando (quod perlongum, & non mearum ſanè uirium opus futurum erat) complexus ſum, ut eſſet commentarij uice interim, dum ſiue à nobis ipſis in inſtituta hiſtoria gentis noſtræ, ſiue quod malim à doctiori atq; diſertiori quopiã diligentiùs omnia pertractentur. Nec ſanè deſunt in hoc tuo regno, quod multò florentius, & belli, & pacis artibus pater tuus reddidit, quàm acceperat: qui, ſi tua benignitas acceſſerit, & libenter id opus ſuſcepturi ſint, & cum dignitate perſecuturi. Equidem, ſi nihil aliud hoc labore meo aſſequar, certè doctiorum ceſſantium adhuc ſtudia excitabo, & perſequi hæc accuratè, & ornatè uolentibus materiam ſubminiſtrabo. Tibi uerò in primis, inclyte Rex, orationem hanc dicare uolui, cui meipſum non ita pridem addixi, & ad quem hæreditas paternæ gloriæ maximè pertinet: ut ſiquidem placebit, nonnulla, ſi non cum uoluptate, certè cum leuatione deſiderij paterni, domeſtica decora recognoſcas: & noſtri ſiue ocij, ſiue negocij fructum, & quaſi primitias quaſdam delibes: ſin diſplicebit (quod magis credo) melioribus des id negocium, ut ne cum eorum, qui nunc uiuunt, mortalium memoria, ſapientiſsimi, & optimi patris tui laudes intermoriantur.

Hiſtoria Polonica ab authore conſcripta.

Quanquàm uiuent eæ (niſi me uanum fallit augurium) æuo ſempiterno, easq; poſteri noſtri longè etiam, quàm nos gratiore, & iucundiore memoria proſequentur. Quod reliquum eſt, Deum precor, ut fauſta tibi, nobisq; omnibus Regni tui initia eſſe uelit, & lætioribus indies ſucceſsibus id cumulet, ac diutiſsimè incolume, fortunatumq; præſtet. Cracouiæ 9 Calend. Aug.

M. D. XLVIII.

SANCTI POLONIAE, &c. REGIS SIGISMVNDI PRIMI Epitaphium.

Sigismundus in hoc iacet sepulchro,
Quod uiuens sibi prouidè parauit.
Primus Sarmatiæ potens feracis
Hoc Rex nomine, quem Iagelliana
Ex magnis Ducibus uetus propago,
Gestis, iustitia, fideq; clarum,
Produxit: quibus & diu Polonos
Rexit magnanimos, eosq; multis
Auxit diuitijs, honoribusq;,
Et tot magnificis ubique passim
Structuris, ut in hac patescit arce,
In templis, & item Deo dicatis.
Armis atque toga probè per omnes
Insignis procul inde nationes,
Veri cultor erat, tenax honesti,
Et prudens, sapiens, pius, modestus.
In cunctis ratione semper usus,
Non præceps, neque concitus notatus.
Tandem transijt hinc, bis octo lustris
Ex hoc pondere corporis, peractis:
Sanctè sicut in hoc agebat, hoc sic
Est iam tempore, mortuusq; sanctè,
Christus, quo tumulum die reliquit,
Coniunctus superûm beatitati.

Natus anno Domini 1467. prima Ianuarij. Electus 1506. octaua Decembris. Coronatus 1507. uigesima quarta Ianuarij. Mortuus 1548. prima Aprilis.

Ioannes Dantiscus Episcopus Varmiensis, Domino suo benè merenti non sine lachrymis posuit.

SIGISMVNDVS REX IPSE DE SE.

Ciuibus, externisq; mea est clementia nota,
Consilium, grauitas, religio, atq; fides.
Pax mihi chara fuit: tamen haud me impunè lacessit
Teutho, Liuo, Moschus, Turca, Scytha atque Getes.

ORATIO

ORATIO.

INTEMPERANTIVS fortasse, Sigismunde Auguste Rex inclyte, & uos Patres amplissimi, ac cæteri uiri undequaq; ornatissimi, abuti facilitate, & patientia uestra uideor, qui locũ hunc augustum, apud uos hoc tempore dicturus, conscenderim: nihil neque conspectum, consessumq; istum uestrum amplissimum, grauissimumque reueritus: neque rei, de qua dicendum est, magnitudine deterritus. Neq; ego ita sum hebes, ut non intelligam, quid & quantum sit, quod nunc à uobis expectetur: neque ita mihi ipse placeo, ut non perspiciam, quid à me præstari possit. Quod si Alexander ille Magnus, Rex Macedonum, qui res maximas mira celeritate, & rara fœlicitate gessit, neque pingui se, nisi ab Apelle, neque fingi, nisi à Lysippo, præstantissimis suæ ætatis artificibus, passus est: quanto acumine, quàm uaria doctrina, quàm solido iudicio, qua memoria, quàm ubere denique, & illustri eloquentia esse oportet eum, qui de optimi, fortissimi, sapientissimi, clementissimi, & pientissimi Regis SIGISMVNDI, cuius nunc exequias Polonia, Lithuania, Russia, Prussia, Samagitia, & Masouia omnis, mœsta & pullata celebrat, laudibus, & uita omni, uerè, & pro meritis eius dicere uelit? Et effigiem quidem cuiusquam aptè, seu pingere, seu fingere, non maximi est ingenij, neque laboris, ac ne operæprecij quidem. Patent omnium obtutibus corporis lineamenta: neque magnopere cuiusquam refert, quo colore, qua figura oris, quo corporis totius habitu, quaúe statura quisque fuerit, qui inter homines esse desijt: animorum habitudines, uitamq; omnem, non cuiusuis est neque exactè perspicere, neque dicendo aptè, & ad uiuum exprimere. Magnorum autem uirorum, & excellenti uirtute præditorum laudes celebrare, apprimè utile est uitæ hominum, & necessarium: ut & illis, quoad fieri potest, pro meritis suis gratia referatur: & cæteri habeant, unde uirtutis, & laudis exempla petant, & quò ad benè merendum de suis incitentur. Tantæ sunt autem huius optimi Regis uirtutes, ut summis pariter ac imis abundè exemplorum, ad uitam rectè, & honestè instituendam suppeditent: tanta in nos & in patriam hanc nostram communem merita, & beneficia, ut ea sempiterna immortalitatis laude consecrari à nobis oporteat.

Alexandri Magni delectus pictorũ, & sculptorum.

Propositio.

Animorum habitudines exprimere difficile.

Vtilitas ex laude bonorum.

Sigismundi Regis uirtutes.

Neque tamen is ego sum, qui id me rectissimè, & cum excellentibus sanctissimi illius Regis uirtutibus, tum perpurgatis uestris auribus, dignè facere posse confidam. Absit hæc à me arrogantia: non adeò effrons, demensqúe sum: intelligo nullam in me esse doctrinam, nullum dicendi usum, & exercitationem, nullum excellens ingenium, nullam denique memoriam. Quænam uerò tanta est cuiusquam eloquentia? in quo tantum flumen lectissimorum uerborum? in quo tanta uis, & (ut ita dicam, flumen sententiarum? in quo denique tanta memoria, & pronunciandi dignitas, ut clarissimis optimi Regis uirtutibus atque meritis par esse possit? Sed si lautis & delicatis epulis deficimur, an ne cibarium quidem panem hospitibus apponemus? Et, si auro, gemmis preciosaq; ueste caremus, ne malo quidem cotoneo, uel scypho aquæ ex præterlabenti amne haustæ, gratitudinem animorum nostrorum sanctissimæ huius Regis animæ ostendemus? Vetus est prouerbium, Eos, qui thura non habent, mola salsa litare. Certè uel cum periculo priuatæ temeritatis, & impudentiæ, non est prodenda causa publica: neque committendum est, ut dum singuli pudori nostro consulimus, cuncti hoc extremo laudationis officio in funere talis ac tam benè meriti Regis prætermisso, ingratitudinis (ne dicam impietatis) repræhensionem apud hos ornatissimos magnorum principum oratores, & apud omnes gentes, quæ humanitatem colunt, meritò incurramus. Audendum est igitur, & eo quidem maiore fiducia, quod ijs de rebus dicendum est, quæ uobis plerisque omnibus æquè ac mihi notæ, nonnullis etiam notiores sunt: nempè quas uidistis ipsi ferè, & meministis, & quarum (ut ait Poëta quidam) pars magna fuistis. Ita enim futurum est, ut me rudi, & inculto, sed plano tamen sermone, capita modò rerum attingente, cætera uos ipsi diligentiûs mecum recognoscatis, & grata, iucundaq; (ut par est) memoria recolatis. Ac de tribus bonorum generibus, quæ sola sunt laudabilia: primùm externa: deinde de corporis: postremò animi eius bona succinctè persequar. Quod dum facio, uos mihi quæso, uiri præstantissimi, benignos uos, & attentos præbeatis.

Authoris modestia.

Excusatio insufficientiæ.

Iusta laudandi causa.

Virgil.

Partitio.

GEnus paternum Sigismundi à Cazimiro est, Vuladislai Iagellonis filio. Nemo est autem sic hospes in Polonia, ac in toto fermè Septentrione, cui non sit auditum de Iagellonum familia, quæ iam supra centum, & quinquaginta an-

Iagellonum uetus stirps.

Vuladislaus Iagello. *Vuladislai etymon.*

nos apud nos regnat, à uetustis Lithuanorum ducens originem. Cuius princeps Iagello, cui Vuladislao nomen, bono, uerocq; omine, quasi qui gloria potens esset, maiores nostri indiderunt. Huius auus, tuus autem Sigismunde Auguste proauus, cum Lithuaniæ, & magnæ partis Rusſiæ dominatu potiretur, expetitus à Polonis, & ad regnum una cum coniugio religiosissimæ uirginis Heduigis, demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filiæ, repudiatis quibusdam alijs procis, accitus: religioni Christianæ sese, & cunctam simul Lithuaniam addixit, ditionesq; suas omnes Poloniæ fœdere sempiterno adiunxit: in curanda, & prodigiosis dæmonum superstitionibus ad ueri Dei cultum conuertendo gente sua agresti, & barbara, per multum laboris, operæ, sumptuumque impendit. Nec indecorum sibi duxit præpotens Rex, Doctoris, & Apostoli munere fungi apud rudem, & uilem plebeculam, cùm nostri sacerdotes eius linguæ penitùs essent imperiti. In Bohemis quoq; ad sanitatem, priscamque religionem à multiplici errore, quo se authore Ioanne Husso implicarant, reuocandis, non parum operæ sumpsit: cumque pertinaciores eos esse animaduertisset, Regnum ab eis delatum repudiauit. Silesios quosdam, & Russos Duces domuit. Cruciferos Germanos non modò Lithuaniæ inhiantes, uerùm etiam Poloniam ipsam, parentem & nutricem suam crudeliter, & impiè laniantes, clarissimis aliquot uictorijs repressit: uictis, fractisque pacem æquis conditionibus dedit. Erat enim singulari lenitate, & mansuetudine, ad remittendas offensas perfacilis, & supra modum credulus: quippe qui fallere neminem ipse consueuisset. Quò magis obnoxius, & opportunus fuit dolis, & iniurijs cum Sigismundi Cæsaris, tum Vitoudi, & Suitrigellonis proximorum suorum, de quibus erat benè meritus: per quos factum est, ut in administrando regno plusculum haberet negocij. Huic decrepita ualdè ætate, cùm duodequinquaginta annos regnasset, uita defuncto, de duobus filijs impuberibus, quos è quarta uxore Sophia Russa Kiouiensium Ducis filia susceperat, maior natu Vuladislaus in regno successit: is qui Vngarorum quoq; regno suscepto, & profligatis summa cum gloria aliquot Turcarum exercitibus, cùm priùs ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines, hosti pacem petenti formidabilis, cum animosiore, quàm ualidiore exercitu penetrasset, apud Varnam inter confertissimos hostes incautiùs dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amisit: cum undecim fermè apud nos: apud Vngaros uerò non totos quinq; annos regnasset.

Heduigis regina Ludouici filia. *Lithuanorum ad Christũ conuersio.* *Iagellonis studium in propaganda religione.* *Bohemi.* *Vuladislai regis gesta.* *Iagello credulus, et cãdidus.* *Suitrigellonis.* *Iagellonis filij.* *Vuladislaus rex Vngar. & Pol. apud Varnam à Turcis occisus.*

Post hunc Cazimirus natu minor frater, tuus Sigismunde Auguste auus, regnũ hoc suscepit: cui peruastata à Tartaris (tametsi profligatis semel atque iterum) Podolia & Russia, & amissus per defectionem ad Moschos dominatus Seueriensis, ac domestici motus, seu ueriùs offensę uoluntates multorum, propterea quòd Lithuanis plusculum indulgeret, malisque consultoribus uteretur, non parùm de æterna fœlicitate detraxêre. Prussiam tamen, & Pomeraniam per deditionem recepit. Cruciferis fœderum non tenacibus post tredecim annorum bellum supplicibus, & iureiurando in uerba sua, & posterorum suorum Regum Poloniæ adactis, relicta parte Prussiæ pacem dedit. Valachorum palatinum bellicosissimum Stephanum, in clientelam accepit, & in consilio suo locum ei dedit, ac magno ei ad profligendos Turcas adiumento fuit: cum Vngaris, & Bohemis uario Marte bella gessit. Filios sex, & septem filias ex Elizabetha Alberti Cæsaris filia, Ladislai Vngarorum, & Bohemorum Regis sorore, fœmina honestissima, & religiosissima, suscepit. Ex his uiuens Vuladislaum natu maximum Bohemis, Cazimirum, ac deinde Ioannem Albertum Vngaris Reges dedit. Sed utroq; hoc dissensione partium deserto, Vngariam quoque Vuladislaus obtinuit. De quo nati, Ludouicus quidem filius, bimulus uiuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo, in utroque regno successisset, iuuenis admodum, Turcico bello ante unum & uiginti annos apud Mohatium miserabiliter perijt. Anna uerò filia cum Ferdinando Cæsare, qui post Ludouicum apud Vngaros, & Bohemos regnat, nupta, tribus filijs præclaræ indolis, & nouem filiabus superstitibus relictis, anno abhinc altero parturiens, diem clausit extremum. De suprà memoratis uerò duobus filijs Cazimiri Regis, Cazimirus quidem, iuuenis castissimus atq; religiosissimus, in Lithuania immaturam mortem obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama, quam complura miracula ad sepulchrum eius edita confirmarunt. Ioannes Albertus post patrem octo, & ampliùs: deinde hunc secutus Alexander quinque annos regnarunt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, quàm regnans, fœlicior: hic à Moscis apud Vedrusios uictus, eosdem apud Oposcam: Tartaros uerò Tauricos apud Clecicum paucis ante mortem diebus insignibus prælijs profligauit: uterq; extincti properè, credo ut digniori cederent: post hos Sigismundus hic noster natus est. Hunc secutus Fridericus, sacris initiatus, Archiepiscopus Gnesnen. simulq; Episcopus Cracouiensis, & S. Rom. Ecclesiæ presbyter Cardinalis fuit.

Cazimirus rex. *Prussia per deditionem Polonis adiuncta.* *Cruciferi iurarunt in uerba regis Polon.* *Valachus cliens Polon.* *Vxor & filij eius sex, & filiæ septem.* *Vuladislaus Vnga. & Bohem. rex.* *Ludouic. rex.* *Anna soror eius, et uxor. Ferdinandi regis Rom. &c.* *Ferd. Cæs. liberi.* *Cazimirus filius Cazimiri sanctus.* *Ioan. Albertus rex Polon.* *Alexander rex Polon.* *Fridericus Cardinalis.*

Porrò filiarum Cazimiri duæ immaturè mortuę: Heduigis Georgio duci Bauarorũ, Sophia Friderico Marchioni Brandenburgensi, Anna Boguslao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum: Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicensium, & Bregensium Ducibus matrimonio iunctæ fuêre: & omnem penè Germaniam affinitatibus, & propinquitatibus illustrium uirorum, & mulierum, quas enumerare perlongum esset, nobis deuinxêre. Sed ad institutum nostrum reuertamur. Hoc igitur Sigismundi genus compluribus, quemadmodum uidetis, præclaris Principibus ac Regibus fœcundũ fuit. Atq; is ab ineunte primùm pueritia, unà cum alijs fratribus, ab honestissima, & religiosissima matre, sanctè ac temperanter educatus, & à præceptoribus, uiris eruditis, bonis, grauibus, & pijs ad uirtutem in primis, & pietatem, cultumq; diuinum institutus, in literis quoq; non contemnendos progressus fecit: ita, ut Latinè scribentes, & loquentes sine interprete intelligeret, nec incommodè ipse ea lingua uteretur. Germanicã uerò, cuius propter finitimos atq; etiã incolas Germanos, non exiguus est usus apud nos, exactiùs didicit. Porrò in diuinis Scripturis ita fuit exercitatus, ut multa inde senior meminisset: ac sæpè eas in ore haberet, non ad scurrilẽ iocum, aut ad curiosam disceptationem, ut nunc improbus, ne dicam impius, mos inoleuit, sed seriò, & ad moderandas actiones, uitamq; omnem: eoq; timorem Dei, iustitiam, & uirtutem maximè semper præ oculis habuit. Permultùm enim refert, quibus rebus quis ab ineunte ætate assuefactus fuerit. Nec scio, an ad uitam sic uel sic degendam longè plus faciat, quo modo quis à puero eductus, & institutus, quàm quo modo natus sit. Solent enim plerunq; etiam bonæ, & generosæ indoles, praua, atq; adeò negligentiore quoq; educatione deprauari: uitiosam uerò naturam sæpè bona educatio corrigit. Sic igitur educatis Sigismundus, adolescens singulari indole, modestia, comitate, grauitate, & industria, quæ res maximè ętatem illam commendant, magnam sibi non modò nostrorum hominum, sed etiam externorum, Vngarorum inquam, Bohemorum, Silesiorum, & Germanorũ, cum quibus uixit, beneuolentiam adiunxit. Nam cum regnante Ioanne Alberto fratre post patrem, iuuenis in Vngariam ad Vuladislaum alterũ fratrem se cõtulisset, ibi ea dignatione fuit, ut Vngari, & Bohemi magis eum propemodum, quàm Regẽ suum reuererentur: per eum, quæ cuperent, publicè & priuatim à Rege peterent: eius authoritati, & iudicio libenter starent. Vsq; adeò maiorem uim habet ad tenendos in officio etiam feroces homines, æquitatis, grauitatis, constantiæ, & sapientiæ opinio, quàm regium sceptrũ, quàm etiam carcer, bonorum confiscatio, proscriptio, uirgę deniq; & secures. Itaq; magno omniũ fauore, Glogouiensem, & Opauiensem dominatum, & summã utriusq; Silesiæ præfecturam à Vuladislao fratre obtinuit: adeoq; charus ac uenerandus fuit Silesijs, ut hodie etiam eius imperium grata, & iucunda memoria prosequantur. Quid illud, nónne ingens est bonæ existimationis, & beneuolentiæ hominum erga eum documentum? quòd cùm regnaret iam in Polonia, à Suetijs post eiectum Christiernum Regem, & item ab Vngaris atq; Bohemis, post miserabilem Ludouici fratris filij interitum, ut illa quoq; regna susciperet, expetitus est? Neq; deterrebat Suetios tanta terræ, marisq; intercapedo, quanta à nobis disiunguntur: ac ne Vngaros quidẽ, & Bohemos pacta conuenta cũ Maximiliani Cæsaris liberis, aut Caroli, & Ferdinandi maximorum principũ potentia, si Sigismundus delatum sibi [illegible]gnum suscipere uoluisset. Apud suos uerò quàm gratiosus fuerit, uel illud permagno argumento est, quòd Ioanne Alberto Rege mortuo, pręlatus fuisset proculdubiò in regno, maiori natu fratri Alexandro cunctorum suffragijs, nisi plus publica quies atq; tranquillitas, & uetusta cum Lithuanis, quos iam Alexander ditione tenebat, fœdera ualuissent. Iam uerò quantum ei honorem summi quiq; Principes habuerint, redite quæso mecum paulisper in memoriam. Primũ enim Maximilianus Cæsar, non minoris animi, quã prudentiæ princeps, dudum hostis acerrimus, post celebrem illum congressum Viennensem, eo ipsum honore prosequutus, ea charitate cõplexus est, ut in loco fratris deinceps eũ haberet: eius gratia fœdus cum Basilio magno Moschorũ duce ictum respueret, ac non modò defenderet contra Sigismundum Cruciferos in Prussia, quos defendendos susceperat, uerùm etiam auxilia ei contra illos, si quid noui molirentur, suo, nepotumq; suorum nomine promitteret. Qua de re extat apud nos diploma eius.

Filiarum Cazimiri desponsatio. *Educatio Sigismundi.* *Linguarum peritia.* *Pius usus sacrarũ literarum.* *Educationis bonæ utilitas.* *Adolescentia Sigismundi.* *Fauor Sigismũdi apud Vngaros, & Bohemos.* *Glogouiensis & Opauiensis dominatus, & suprema præfectura Silesiæ.* *Regna ei oblata, sed non acceptata.* *Gratiosus apud Polonos.* *Amicitia, & fœdus cũ Maximilian. imp.* *Viennensis cũ Cæsare congressus.*

Huius uerò nepos Carolus, qui nunc latè & fœliciter imperat, nónne hũc Sigismundo honorem habuit, ut inclytæ huic reginæ Bonæ, uxori eius coniunctissimæ, Barensem principatum, quem post obitum matris eius in potestatem suam redegerat, redderet? ipsum societate sua, & aureo uellere ultrò dignaretur? sæpè honorificentissimã eius mentionem faceret? neq; unquã Cruciferis, & alijs Germanis bellũ contra eum flagitantibus indulgeret? Adest hic uir clarissimus Stanislaus Lascius palatinus Siradiẽsis, haud ita pridem apud illũ potentissimum Imperatorem legatione functus. Adsunt item uiri pręstan-

Amicitia cum Carolo V. Imper. *Stan. Lascius.*

tes, Petrus Opalenius caſtellanus Gneſen. Stanislaus Borgius Decanus Cracouienſis, Nicolaus Myſcouius regiæ menſæ ſtructor. Vellem adeſſet etiam uir eruditiſsimus Ioannes Dantiſcus, Epiſcopus Varmienſis: qui omnes idem munus apud eundem Imperatorem cum laude ſuperioribus temporibus obierunt. Ex his cuiqꝫ licet diſcere, quantopere ille Princeps maximus, & grauiſsimus Sigiſmundum regem obſeruârit. Quid frater eius Ferdinandus Cæſar & Rex potẽtiſsimus? nónne plurimũ eum & amauit, & coluit? Nónne eius arbitrio controuerſiã ſuam cũ Ioanne Rege regno Vngarorũ permiſit? Non dico, quibus uerbis, & rebus præterea ſæpenumerò idem Rex quanti Sigiſmundũ faceret, declarauit. Poſſem autem non uano rumore accepta referre, ſed quę cùm de grauibus uiris accepi, tum ipſe explorata habeo, cùm nuper ad illum à te, rex Sigiſmunde Auguſte, cũ Nicolao Radiuilo, uiro illuſtri, & acuto, Lithuaniæ ſummo Marſchalco miſſus eſſem. Ne illud quidem commemoro, quanto animi dolore idem nuper Sigiſmundi noſtri mortem proſequutus, quantoqꝫ ſtudio pariter, & apparatu exequias ei in maxima principũ Germaniæ celebritate feciſſe dicitur. Vt autem & Gallorũ Regem Franciſcum, qui anno ſuperiore deceſsit, Iulium ſecundum, Leonem decimum, Clementem ſeptimum: & hunc qui nunc præſidet, ſapientiſsimum Paulũ tertium, Pontifices maximos prætercam, quorum illuſtria habiti huic Regi honoris documẽta commemorare poſſem: ut magnorum item & grauium quorundam Germaniæ principum perhonorifica de ipſo elogia, quæ ipſe his auribus audiui nuper, omittam. Barbari nónne eum præ cæteris Regibus, & monarchis reueriti ſunt? Quo enim Rege cultior, & populoſior fuit Ruſsia, & Podolia? hoc eſt, quo Rege quietiores fuêre Tartari, prædis & rapto alioqui uiuere ſoliti? Quid ego dicam de Turcis, qui fœlicitate ſua elati, omnes homines atqꝫ Gentes præ ſe contemnunt? Annón Solimannus bellicoſiſsimus, & fœliciſsimus eorum Imperator, cum eo perpetuũ fœdus percuſsit, & religiosè coluit? negare id alijs poſtulantibus, aut ad tempus modò concedere, nec admodum ſuperſtitiosè ſeruare ſolitus. Annón Valachis ac Tartaris uectigalibus ſuis, ne Sigiſmundi Regis ditiones infeſtarẽt, edixit? An non idem, huic etiam eius filio Sigiſmundo Auguſto, per Petrum Opalenium, & Ioannem Oceſsium caſtellanum Biecenſem, uiros ornatos, pacem, & amicitiam in gratiam patris promiſit? Annón eiuſdem intuitu, filiam eius Iſabellam reginam uiduam, nepotemqꝫ, hactenus incolumes eſſe barbarus tyrannus paſſus eſt? qui ne ad Valachiam quidem adſpiraſſet, niſi eum intempeſtiuè, ne quid aliud dicam, diſſenſiones noſtræ animaſſent. Quid Selimus Solimanni huius pater, ferox, & in patrem etiam ſuum impius, annón Sigiſmundi amicitiã ſplendida legatione olim expetiuit? Nimirum admirabantur in eo cuncti uirtutem, grauitatem, & conſtantiam ſingularem: uerebantur etiam nonnihil eius fœlicitatem. Quis enim tot annorum ſpacio in tanta orbis terrarũ perturbatione fœlicius eo regnauit? quis regnum, ſuperiorum Regum infœlicitate diuexatũ ac deformatum, aut pacatius adminiſtrauit, & retinuit, aut florẽtius, & opulentius reliquit? Quis tot ac tamdifficilia bella, tam ſecunda fortuna, tantaqꝫ celeritate confecit? Commemorantur à ueteribus ſcriptoribus, Cyrus Perſarum, Alexander Macedonum, Mithridates Ponti, Carolus Magnus Germanorum, maximi & fortunatiſsimi Reges. Celebrantur Alcibiades, Conon, Themiſtocles atqꝫ Timotheus Athenienſium: Ageſilaus, Pauſanias, Lyſander Lacedæmoniorũ: Pelopidas, & Epaminundas Thebanorum: Hannibal, & Aſdrubal Carthagenſium: Romanorum uerò (ut multos omittam) Fabij, Scipiones, L. Lucullus, Gn. Pompeius, & C. Cæſar, clariſsimi Duces, & Imperatores. Ne noſtrorum quidem Boleslaorum, & Vuladislaorum obſcura eſt gloria. Verùm illi omnes partim cum imbellibus populis rem habuerunt: partim bello fœlices, cæteris rebus infortunati fuerunt: partim cladibus uictorias propemodum adæquarunt: partim etiam aliquouſqꝫ à fortuna euecti, in medio curſu deſtituti, & ad extremum ſęuis eiuſdem procellis obruti ſunt. At Sigiſmundum noſtrum ab initio ad finem uſqꝫ ſecũdo flatu fortuna proſecuta eſt. Cum quibus uerò bella is geſsit? Nempe cum potentiſsimis Moſcis, ferociſsimis Tartaris, acerrimis Valachis, fortiſsimis Germanis, cum Turcis denique, uel ipſa uictoriarum perpetuitate formidabilibus. Quarum gentium ualidos exercitus, uel inſignibus prælijs uicit, & profligauit, atqꝫ adeò deleuit etiam, uel caſtris exuit, uel denique regiones earum impunè uaſtauit: quaſdam etiam domuit. Atque, ut à Tartaris, perpetuis noſtris hoſtibus incipiam: horum quidem non contemnendos tres exercitus apud Sluſcum tribus prælijs duce Conſtãtino Oſtrogio, principe omnium ſæculorum memoria digniſsimo, ad internecionem penè cæcidit. Deinde apud Viſnoueciam uigintiquatuor millia, cùm ſe per Ruſsiam populabunda diffudiſſent, ſexies fuſa leuibus, & particularibus prælijs, ad extremum tota acie in abeuntes facto impetu, Nicolao Camenecio palatino Cracouienſi, & eodem Conſtantino, ducibus profligauit, cùm noſtri ſex millium equitũ numerum non excederent, de quibus uix

Petrus Opalenius. Stan. Borgius. Nicol. Myſcouius. Ioann. Dantiſcus epiſcopus. Amicitia cum Ferdinando rege, & Cæſare. Nicol. Radiuilus, & Mart. Crom. oratores ad Ferdinand. Amicitia cum maximis regibus, & pontificibus Rom. Barbari Sigiſmundũ reueriti. Cũ Solimãno. Ioan. Oceſsius orator ad Solimãnum Turc. Imper. Iſabella regina Vngar. Regnũ florens & pacatum. Reges, & duces inclyti. Cõparatio Sigiſmundi cũ clariſs. principib. Bella Sigiſmundi. Victi ab eo Tartari diuerſis prælijs. Conſtantinus Oſtrogius dux. Nicolaus Comenecius.

centum eo prælio deſiderati ſunt. Hoſtium uerò multò minor pars pernici fuga euaſit. In Valachia quoqꝫ ante multos annos à Bogdano Palatino, huius Regis auſpicijs, & armis ijdem hoſtes graui prælio uicti ſunt. Ne illæ quidem uictoriæ ſunt, quæ apud Voronouiam Ioanne Camenecio, apud Buſcum Stanislao Lanſcoronio, apud Zincouiam arcem Iacobo Sencignouio, atqꝫ iterum palatino Kiouienſi, in Volinia Conſtantino, & Oſtaphæo ter, apud Oſſacouiam hoſtilem arcem eodem Oſtaphæo, & Prædislao Lanſcoronio Ducibus, & quæ in Podolia Trebinij, quæqúe apud Camenecia, & Vereſtatincium pagum, & compluribus alijs in locis Nicolai Senauij uiri fortis, & magnanimi, qui nunc palatinus Belſenſis eſt, ductu, & fratrum eius Alexandri, & Procopij, ac Bernardi Prætificij Sileſij opera partæ ſunt. Nam leuiora cum his apud Trebouuliam, Podhaiciam, Medibozum, & multis alijs in locis proſperè item geſta certamina, ſciens, uolensqúe prætereo, ne ſim longior. Tot enim ferè ſunt, quot excurſiones ea gens rapaciſsima, & famelica, & uel è flamma, quod dicitur cibũ petere ſolita, in ditiones eius ipſo regnante fecit: perrarò enim impunè id abſtulit. Quid illa apud Caniouiam in Lithuania ante unum & uiginti annos, nónne omnibus ſeculis eſt memorabilis uictoria, qua uiginti ſex millia Tartarorum eodem illo Conſtantino duce parua manu profligata ſunt?

Cum Turcis nullum hic Rex apertè bellum geſsit: ſed tamen aduerſùs eos, cùm uel Tartaris intermixti è Podolia prædas agerent, uel Valachis opem ferrent, uel deniqꝫ noſtros circum Bialogrodum, quod & Moncaſtrum uocant, populabundos inſequerentur, cùm ab alijs, tum à Prædislao Lanſcoroniæ Regis huius auſpicijs proſperè dimicatum eſt. Bis contra eoſdem in Vngariam Ludouico Regi miſſa auxilia: quo quidem utroqꝫ tempore, utinam priùs quidem uiro illuſtri, & incomparabili Ioanni Tarnouio, earum copiarum ductori: poſterius uerò Gnoinio obtemperatum eſſet. Vterqꝫ Turcica arma, uireſqꝫ periclitatus erat in Podolia: cùm illi inde, irritati à noſtris, aliquoties prædas egiſſent. Sed magis comes Tarnouius, cuius præclara uirtus enituit, quo tempore Turcę ad tredecim millia, Podoliam, & Ruſsiam ad Leopolim uſqꝫ & fines Vngariæ ferro, igniqúe uaſtantes, tria millia, plus minùs de ſuis, particularibus aliquot prælijs fuſi, amiſêre. Quod ſi idem robur animi fuiſſet in eo, penes, quem tunc erat militare imperium, potuerat exercitus ille cunctus deleri. Taceo duodecim millia Turcarum in Auſtria, ante quindecim (niſi fallor) annos, noſtratium trium millium opera, & uirtute in primis penè ad internecionẽ deleta. Nam ij tunc, quamuis Sigiſmundo regnante, tamen non publicè, neqꝫ Sigiſmundi auſpicijs, ſed Caroli Cæſaris, & Germanorum ſtipendijs militarunt. Iam Valachos dolis atqꝫ artibus uſitatis fretos, & clade noſtrorum Ioanne Alberto regnante apud Bucophinam ſyluam accepta, Turcarumqꝫ ac Tartarorum auxilijs tumentes, quanta non modò fœlicitate, uerùm etiam celeritate uicit, ac domuit: cęſiſqꝫ eorum copijs, uaſtatis longè, lateqꝫ agris, ſenatu penè omni capto, Bogdanum regulum gentis, quem Voieuodam, & Palatinum uocant, reſtituentem prędam, quam paulò antè in Ruſsia cœperat, in uerba ſua iurare coëgit: & amiſſam maiorum ſuorum culpa Pocutiam ab eo recepit. Noſtra uerò memoria, cùm Petrus palatinus rebellaſſet, Pocutiamqꝫ rurſus inuaſiſſet, primùm ſex millia hoſtium apud Guoſdeciam arcem, ac mox uiginti duo millia apud Obertinum pagum uix à quatuor millibus noſtrorum, duce hoc Ioanne comite Tarnouio uiro clariſsimo, & primario bellatore, inſigni, & inopinata clade profligata ſunt, erepta cum bombardis cætera impedimenta, Palatinus ipſe ſaucius uix fuga euaſit. Nectamen ad officiũ redijt, donec poſtea in arce Chocimenſi obſeſſus, & ad extrema redactus, ſolenne unà cum proceribus, & cuncta nobilitate ſua regi iuſiurandum dedit. Porrò cum Germanis Pruſsiam ſibi uendicantibus, quo tempore tu Sigiſmunde Auguſte natus es, bellatum quidẽ uariè, ſed nunquam, niſi proſperè à noſtris dimicatum eſt. Nempè apud Pruſmarcum, Zeburgam, Guteſtadiam, Brunsbergam, Reslam, & Raſtemburgum, à Iacobo Sencignouio: apud Piſsiam à Stanislao Maſouiorum duce: in ſinu Varmienſi, ſiue Habo lacu nauali prelio à Gdanenſibus, bis apud Bartenſteinã, ſæpiùs à Prædislao Lanſcoronio, & Ioanne Zaremba palatino Caliſsienſi multis in locis: apud Heilisbergam ab Alexandro Ilouio, Gdani, & Elbinge, cùm eas urbes adorti eſſent, à ciuibus fuſi, & profligati: ad extremum tot cladibus, & inedia, uigilijs, & iugi noſtrorum equitum uexatione fracti, & ad paucos redacti, Pruſsia exceſsêre.

Quid ego de Moſchis loquar? qui uel præcipuam gloriæ, & uictoriarum materiam huic Regi prębuêre? Apud Poloſcum, olim quidẽ ſeptem millia hoſtium à Ioanne Boratinio, uiro acri, & animoſo, interfecta: deinde uerò tredecimo abhinc anno, cùm ij Lithuaniã non ampliùs decẽ & octo milliarijs à Vilna metropoli, hyberna excurſione depopulati, reuerterẽtur, mille extremi agminis, quos ſolos Lithuana nobilitas cũ aulico Regis comitatu, tumultuariè accurrẽs, aſſequi potuit, trucidati. Superiori etiam quodam tempore in inte-

Valachi uicti. Ioannes Camenecius. Stan. Lanſcoronius. Iacobus Sencignouius. Oſtaphæus. Prædislaus Lãſcoronius. Nicolaus Senauius. Bernard. Prætificius. Bella cum Turcis geſta. Præd. Lanſc. Ioan. Tarnouius Comes. Gnoinius. Tarnouij laus. Bogdanus Valachus uictus. Petrus Valachꝰ ductu Tarnouij uictus. Bella cum Cruciferis Teuthonicis geſta in Pruſsia. Iacobus Sencignouius. Lanſcoron. Ioan. Zarẽba. Alexander Ilouius. Victoriæ de Moſchis partæ. Ioannes Boratinius.

in interiore Lithuania prædabundi, magnum suorum numerum, & prædam, quam abigebant, Lithuanis insequẽtibus, amisêre. Iam apud Starodubum Radogostiam, & apud Smolenscum aliquoties ante tredecim annos, ductu Georgij Radiuili castellani Vilnensis, non sine magnis cladibus profligati: apud Orsam uerò cùm primũ Sigismundus regnare cœpisset, ne expectare quidem nostros, dum Boristhenem tranarẽt, sustinuêre, experti uim eorum in una, & altera turma, quæ primo impetu incredibili audacia traiecerant: uerùm dilapsi, cùm uastari sua ultra Vesmam etiam atq; Drohobusum cernerent, denuò coadunati ad centum millia, ne adoriri quidem ter mille nostros mercenarios milites cum paucis Lithuanis longiùs à castris regijs ad Smolenscum positis progressos, ausi sunt. Magnis uerò incommodis affecti, Mosiro, Turouio, & alijs quibusdam munitionibus, quas dudùm Michael Glinscius ad eos perfugiens intercœperat, redditis, commutatisq; captiuis quinquaginta nobilioribus ac senatorij ordinis, quos de Lithuanis Alexandro Rege uicto apud Vedrusios cœperant, pacem accepêre. Nec maiore ij fuêre fiducia longè pòst, cùm Radogostiam, ac deinde Ioanne Tarnouio nostros ducente, Homiam & Starodubum arces à nostris partim ui captam, partim in deditionem acceptas amisêre. Et Starodubum quidem, cùm ampliùs quindecim millibus armatorum, qui fuerunt in eius arcis præsidio: qui soli nostrorum numerum longè superabãt, uirtute perpaucorum militum nostrorum, & sulphurati pulueris, ignisq; adiumento expugnatum & euersum. Neq; uerò ij tanto temporis, hoc est, plus quàm uiginti annorũ interuallo, quantum inter Orsensem pugnam, de qua iam dicam, & hoc extremum Starodubense bellum intercessit, abiectos semel spiritus recipere potuêre. Orsensem uerò illã celeberrimam, & cum omnibus ferè omnium gentium atq; seculorum uictorijs comparãdam uictoriam, quid hîc pluribus commemorare attinet? Eadem opera soli lumen adderem. Quis enim est, qui nesciat, illo prælio, Constantino Ostrogio principe, & Ioanne Suirzouio ducibus, octoginta millia Moscorum bellatorum, qui omnem nostrum exercitum nõ modò proterere posse uidebantur, uerùm etiam Boristhenem tranare passi, pecudum in modum flagris abigere in Moscouiam destinarant, ingenti strage interfecta esse: ita ut desideratorũ numerus ad quadraginta ferè millia peruenisse, uel certè duo & triginta millia superasse dicatur? Ductores eius exercitus, uiros illustres, omnemq; senatum gentis, & supra quater mille captiuos uiuos in potestatem uenisse, direpta castra opulẽtissima: ducem ipsum Basilium bellatorem exercitatum, & contra Tartaros, & alias gentes finitimas uictoriosum usque ad regiam suam Mosquam profugisse: atque ibi ampliùs centum, & uiginti milliaribus benè longis à loco conflictus, tamen uix tutò se subsistere posse credidisse. Tantus uerò tunc pauor Moscorum animos occuparat, ut Smolenscum, Seueriense Nouogrodum, & complures alias munitiones, quæ ferè fraude, & perfidia Russorum, partim hoc ipso Rege regnante, partim superioribus temporibus in potestatem hostium uenerant, desertas tunc ac uacuas defensoribus, nullo negocio recuperare nostri potuerint, si prosequi statim uictoriam per tempus anni quieuissent. Atq; hæc quidem sunt bellica huius Regis decora præcipua (nam leuiora multa prætereo, ne anxiè & minutatim cuncta exquirere, & persequi uidear) quæ quidem hoc sunt admirabiliora, quò magis inopinata: utpotè in summa ærarij inopia, & pleraque omnia longè imparibus uiribus gesta: ita, ut benè cum nostris agi uideretur, quoties non plus duplo hostium multitudo excederet. Has tot ac tantas uictorias, tanta imparitate copiarum quæsitas, nihil mirum est (ut est rerum humanarum conditio uaria, & instabilis) si quæ clades interpolarunt. Sed quot nam, & quantulæ sunt eæ? Vna apud Socalum à Tartaris, temeritate Russicæ nobilitatis accepta, ubi quatuor fortasse millia nostrorum à quadraginta millibus Tartarorum loci opportunitate usorum, defatigata ueriùs, quàm superata, non incruentam hostibus uictoriam concessêre. Nostri mille ducenti desiderati, barbarorum uerò cæsa quatuor millia. Itaque raptim ij cum præda, quamuis uictores retrocessêre. Altera apud Serethum amnem, cùm perpauci nostri in hostico palantes, à Valachis circumfusis oppressi sunt: ubi tamen nõ plures, ducentis nostris periêre. Nam cum peruastata longè, lateq; circum Pescouiam, siue Plescouiã Moscouia, ab oppugnatione Oposcę à ualido hostium præsidio reiecti sumus, ignominia illa ueriùs, quàm clades fuit, ductorum inscitia, & incuria (nolo dicere ignauia) accepta. Amissa uerò magna pars Albæ, Russiæ Michaëlis Glinscij, hominis ambitiosi, & Alexandri regis gratia inflati, proditioni, & Russorũ atq; præsidiariorum militum perfidiæ imputanda est. Porrò apud Ozacouiam, cùm uir in primis strenuus, Nicolaus Senauius eò usq; cum mille (opinor) equitibus priuato consilio populabundus excurrisset, priuata illa, nõ publica clades fuit, crudelitate eius, & perfidia Tartarorum contracta. Hę sunt uniuersæ clades, quas Sigismundo regnante accepimus, quę omnes una aliqua ex his, quas superiùs percurrimus, uictorijs abundè expiatę & cõpensa-

Georgius Radiuilus.

Orsēsis de Moscis memorabilis uictoria.

Ioannes Suirzouius.

Basilius Moscouitarum princeps.

Clades paucæ & paruæ in tot bellis.

Michael Glinscius.

Nicolaus Senauius.

pensatæ sunt: nec scio, an quasi nęuuli quidam formosum corpus, uel nubeculæ meridianum solem, tot illas clarissimas uictorias illustriores reddidêre. Bellóne autem tantùm clarus, an etiam pace Sigismundus fuit? imò uerò pace, quam semper expetiuit, clarissimus. Testantur id tantæ opes & facultates hominum nostrorum, tam opulenta cùm externis commercia, tantus splendor, ne dicam luxus, tanta elegantia cùm in ædificijs, & uictu, cultuqúe corporis, tum in sermone, & moribus, quanta nunquam ante hunc Regem in Polonia fuit. Loquuntur leges diligentiùs aliquanto conscriptæ, clamant tot arces instauratæ, tot exornata templa Dei Opt. Max. tam splendidè, & magnificè exædificata publicis iuxtà ac priuatis ædificijs Cracouia, Posnania, Leopolis, Varsouia, Lublinum, Gdanum, & aliæ quædam urbes atque emporia: tam denique culta, & habitata Russia, Prussia, Lithuania, & Podolia, quæ regiones antea syluestres, & incultæ, aut superiorum temporum conditione desertæ magna ex parte iacuerant. Quid ego priuatos Sigismundi thesauros, & ærarium sine ulla cuiusquam iniuria, in extremos Reipub. usus asseruatum? quid tot ac tantas possessiones à maioribus eius oppigneratas, ab hoc uerò redemptas, commemorem? Hæc eo sunt maiora, & magis honorifica, quò fœdius fuit ac deformius, quosdam ante eum Reges quotidianis quoq; sumptibus interdum defectos esse. Iam uerò non minima est & illa fœlicitatis accessio, quòd eo regnante Zatoriensis ditio, & Masouia post quadringentesimum ferè annum ad corpus, & compagem Poloniæ rediuerunt: Prussia recusatum diu, & aliquoties excussum iugum accepit: Pomerani Stolpenses ad intermissam aliquãdiu huius regni societatem, & clientelã, iureiurando adacti, reuenêre: in qua tamen nostra conniuentia non diu permansêre. Porrò in commemorandis coniugijs, & liberis, quæ non exigua fœlicitatis humanæ pars est, diutiùs me immemorari necesse non est. Permulti sunt in hoc cœtu, qui priorem eius uxorem, Barbaram, Stephani comitis Scepusiensis, ac Transyluaniensiũ palatini, cuius ductu nonnunquam cum Turcis Vngari fortiter dimicarunt, filiam, Ioannis postea regis Vngarorũ sororem, fœminã sanctissimam, & pientissimam, nouerunt: quę quidem maximã illam Orsensem de Moschis uictoriam assiduis diurnis ac nocturnis precibus, cum lachrymis, & profusa in egenos beneficentia, asperioreq; cultu corporis, & ieiunio coniunctis, à Deo impetrasse existimata est. Quæ quàm coniunctè cũ uiro uixerit, magno & longo mœrore, & uberi fletu, ac penè muliebri eiulatu post mortẽ eius indulgentissimus rex testatus est. Hac immaturè intra tertium annũ amissa, alterã suasu Maximiliani Cæsaris duxit, Bonam Sphortiam, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanensium ducis & Isabellę Arragoniæ filiam: cuius auus maternus, Alphonsus eius nominis secundus, Neapolitanorũ rex, & stirpis Arragoniorum ac Siculorum regum, de qua Carolus quoq;, & Ferdinandus summi monarchæ maternum genus ducunt, antiquitate, & sua uirtute fuit clarissimus. Paternus uerò proauus Franciscus Sphortia, Sphortiæ, qui primus eam familiam rebus magnis gestis fundauit, filius, cum plurima, & grauissima bella cum maximis principibus, potentissimis populis, & præstantissimis bellatoribus per omnem Italiam prosperè gessisset, nominisq; sui ac terrore eam implesset, à Philippo Maria Mediolanensium duce, Blancæ Mariæ filiæ coniugio, dotaliqúe Mediolanensium principatu dignatus est. Hoc igitur tali genere prognatam Bonam, alteram uxorem Sigismundus rex accepit. De qua, quoniam præsens adest, graui dolore, & mœrore amissi dulcissimi mariti, quemadmodum cernitis prostrata, nihil dicam ampliùs, nisi quòd triginta fermè annos cum eo nupta, tanti ea fecit maritum Regem, ut his extremis aliquot annis ægrotantem, & uiribus planè destitutum, non coniugali charitate, sed ancillari planè ministerio sine omni fastidio curaret. Quo factum est, ut plurimùm ei uicissim Rex amantissimus indulgeret. Harum uerò duarũ uxorum è Barbara quidẽ Heduigim filiam susceptam, fœminã lectissimam, Ioachimo Marchioni Brandenburgensi, Electori Roman. Imperij, matrimonio iunxit, & nepotibus ex ea uiuens adhuc auctus est. E Bona uerò maximam natu filiam Isabellam, fœminam excelso & regio animo præditã, Ioanni regi Vngarorum, affini iam priùs suo nuptui tradidit: nepotemqúe ex ea, quemadmodum fertur, indole puerum suscepit: quæ mulier complures iam annos post mariti mortem in præcipua laceri, & afflicti Regni parte regnat. Reliquas uerò tres, Sophiam, Annam, & Catharinam, uirgines spectatissimas, magnorumqúe Regum connubijs dignas, quas hic dolore immaturè amissi patris miserabiliter lamentantes, & humi abiectas uidetis, elocari ipsi, ita ut optabat, datum non est. Filius uerò unicus hic Sigismundus Augustus, puer etiamdum decimum agens annum paterno Regno, ipsius opera, studioqúe ante decem & octo annos inauguratus, pòst iuuenis factus, uxorem accepit uoluntate patris, Elizabetham, Ferdinandi Cæsaris, & Vngarorum, ac Bohemorum Regis filiam natu maximam. In qua muliere genus cum forma, forma cum comitate, & mansuetudine, hęc

cum

Pacis studia.

Splendor, & elegantia Polonorum.

Leges.

Arces instauratæ, & tẽpla.

Vrbes opulentæ sub Sigis.

Thesauri Regis.

Zatoria, & Masouia recuperatæ.

Prussia, & Pomerani in clientelã accepti.

Coniugia.

Barbara uxor religiosiss.

Altera uxor Bona Sphortia.

Alphonsus rex Arragonum.

Frãciscus Sfortia dux Mediolani.

Bonæ reginæ fides, & obsequium.

Sigismundus plurimũ indulsit Bonæ.

Heduigis filia.

Quatuor filiæ Sigism. è Bona.

Isabella regina Vngariæ.

Filius Sig. August. puer coronatus.

Elizabeth prima Sigis. Aug. uxor.

Elizabethæ laus.

cum probitate: probitas denique cum pietate (quæ ipſi patria uirtus fuit) certabat, ita ut
neſcires, quid in ea potiſsimûm admirareris. Quæ utinam uixiſſet diutiùs, & editis ſoce-
ro optatis ac ſui ſimilibus nepotibus, fœlicitatem eius perfeciſſet, tranquillitatemq́ hu-
ius regni ſtabiliuiſſet. Sed nō merebantur hæc, opinor noſtra ſcelera. Nunc ad Sigiſmun-
dum redeo. Nónne igitur hoc ſingularis cuiuſdam fœlicitatis fuit, Rege patre, patruo, a-

Nobilitas Sig. regis & fœlicitas.

uoq́: matre uerò Cæſaris filia, & magni Regis ſorore ortum eſſe: tres fratres, & unius ex
his filium, Reges uidiſſe: Regem & ipſum ſupra unum & quadraginta annos tranquil-
lè, fœliciterq́ regnaſſe? Summis Principibus uenerabilem, hoſtibus formidabilem, cæte-
ris admirabilem fuiſſe? regnum legibus, opibus, ædificijs, humanitate, elegantia, & glo-
ria longè florentius, quàm acceperat, reliquiſſe? Filiam reginam, alteram uerò regina non
inferiorem, & ex his nepotes & neptes habuiſſe? Filium denique Regem ſecum, & poſt
ſe feciſſe? morientem, permagnum ſui deſiderium bonis omnibus reliquiſſe? Nónne hęc
(inquam) ei præclariſsima, & longæ poſteritati memorabilia in hac uita contigerunt? At-
que hæc tamen pleraque omnia externa ſunt bona, in quibus fortuna plurimum ſibi uen

Bona corporis forma.

dicat: ſed ab eo tamen ratione & conſilio moderata ſunt. Quid ego nunc formam, & ſta-
turam eius, robur cuiuſuis honeſti laboris patiens, dignitatem oris, dignamq́, ut ait Poë-
ta ſummus, Imperio faciem, depingam? Quod ſi facere maximè uelim, nō poſsim. Priùs
enim ferè hæc in eo ætate ingraueſcente marceſcere cœperunt, quàm ego in hanc lucem
prodij: ſed tamen permanſerunt in eo etiam affecta iam ætate, non obſcura earum rerum

Robur, & uires.

ueſtigia. Roboris uerò, & uirium eius argumenta, fractæ inter manus non ſemel floren-
tiore ætate ferreæ equorum ſoleæ, rupti funes canapei craſsiores, intenſæ manu baliſtæ,
diſcerpti luſoriarum chartarum faſciculi, à maioribus natu, qui hæc fieri ab eo uiderunt,
prædicantur. Atque hæc leuiora fortaſſe cuiquam uideantur. Illa quidem non in poſtre-

Sanitas.

ma bonorum parte numeranda ſunt, ſanitas, quæ ipſi perpetua ferè ante extremam ſene-
ctutem fuit: integritas, & ſolida compago membrorum, quæ afflictas morbo uires faci-
lè recuperabat: uigor ſenſuum, qui ad extremum uſque eum non deſtituit: firma, melio-

Ingenium.

ribus præſertim annis, memoria: deniq́ acumen ingenij, quo fratres, maioresq́ ſuos lon-
go interuallo anteiuit. Sed & hæc omnia, ut ſint magis propria hominis, quàm illa ſupe-
riora, tamen ad corpus ferè, quæ deterior pars hominis eſt, pertinent, nec magna laude, &
admiratione digna ſunt, quippe cum quibus naſcamur, quæqúe in poteſtate noſtra non
ſint, & ingenuo cum ſeruis, urbano cum ruſticis, nobili cum plebeis, regi cum mediaſti-
nis, & baiulis: denique bono uiro cum improbis ſint communia. Tametſi ne mutæ qui-

Vigor ſenſuũ in quibuſdam pecudibus.

dem pecudes, penitùs horum bonorum expertes ſunt, quin pleraque in illis, quàm in no
bis, maiora, & illuſtriora ſpectantur. Viribus quidem ab urſis & leonibus, agilitate à cer-
uis, & biſontibus, longæuitate ab ijſdem ceruis, ſpecie fortaſsis ab equis & pauonibus,
ſanitate à piſcibus, ſenſuum uigore à lyncibus, aquilis, canibus, uulturibus: induſtria, &
ingenio quodammodò ab elephantis, uulpibus, & apibus: ſic alijs rebus ab alijs fortaſ-

Bona animi.

ſe ſuperamur. Cæterùm in animo uera hominis, & propria laus eſt. Corpus enim partim

Laus propria hominis eſt in bonis animi.

inſtrumentum, partim domicilium, partim etiam carcerem, & ergaſtulum animi, ſapien-
tiſsimi homines eſſe uoluerunt: animum ferè hominis appellatione dignati ſunt. Qui ue-
rò molliſsimè ſenſerunt, partem quidem hominis, ſed longè deteriorem corpus dixerũt:
in animo omnem hominis excellentiam, & principatum collocarunt. Quocirca his, quæ
externa, quæqúe corporis bona dicuntur, ita obiter tranſcurſis, ad eas, quæ ſunt propriæ
hominis, atq́ adeò magni & excellentis Principis laudes, tranſeamus. Quas dum, quan-
ta maximè breuitate poterimus, perſequimur, quæſo, ut benignè, & attentè, quod feciſtis

Virtus, et eius partes.

adhuc audiatis. Virtutem, ſummam animi, atq́ adeò hominis perfectionẽ, quicunq́ re-
ctè philoſophati ſunt, dixerunt, eiusq́ uirtutis prudentiam, fortitudinem, temperantiam,

Laus Sig. a uirtutibus.

atq́ iuſtitiam, quatuor partes, & quaſi fontes quoſdam, unde officium, & omnis honeſta
& laude digna actio manaret, eſſe uoluerunt. Quæ nam ergo ex his in hoc præſtantiſsi-
mo Rege deſiderata eſt? Prudentiáne? quę ex præteritis & pręſentibus, ea quæ deinceps

Prudentia.

euentura ſint, colligit: cauſas rerum uidet, rectè de rebus iudicat, ſibi, ſuisq́ in longũ pro-
ſpicit, impendẽtia mala ſapienter auertit: at ea ſumma & admirabilis in eo fuit. Argumen
to eſt, benè & cum approbatione cunctorum, quoad ei per ætatem, atq́ morbum licuit,
adminiſtrata, & inter tot undiq́ imminentes hoſtes per tot annos incolumis conſeruata

Gentes & leges uariæ.

Reſpublica. Nam quis ſapientius eo, ſiue ex legibus, & moribus noſtris, ſiue ex æquo &
bono ius dixit? Nihil eum uarietas legũ atq́ morũ, quibus alijs equeſtris ordo, alijs oppi-
dani, alijs agreſtes, deinde diuerſis Poloni, Lithuani, Maſouij, Pruſsi, Sileſijq́ utuntur: ni-
hil diuerſa, & pugnantia nonnunquã ſenatorum iudicia, quò minùs ius ſuũ cuiq́ tribue-
ret, perturbarunt. Accidit interdum, ut poſt dictas à ſenatu ſententias, ultima ipſius, ab o-
mnibus diuerſa, & tamen omnium eſſet æquiſsima. Porrò in conſilijs de Republ. nihil
temerè

temerè, & inconſultè faciebat, cuncta ad publicam, non partis, aut ordinis huius, uel illius,
ſed omnium utilitatem referens, fortunæ quàm minimum ſeſe, ſuaq́ permittens: ac tuta

Cõſilia quieta.

conſilia lubentiùs, quàm callida, & periculoſa ſemper ſecutus. Bella, in quibus fortuna
plurimùm dominatur, nunquam appetiuit: nec niſi neceſſariò, & graui iniuria prouoca-
tus, ſuſcepit, & ita quidem, ut ab illa comici Poëtæ ſententia non diſcederet: Omnia priùs
experiri, quàm armis, ſapientem decet. Itaq́ à quietis conſilijs nunquam, ne inter media

Regna oblata repudiata.

quidem arma, & rebus ad nutum fluentibus, abhorruit. Regna à Suetijs, Vngaris, & Bo-
hemis (quemadmodum ſuperiùs dixi) delata recuſauit, ne ſe, patriamq́ ſuam nouis, & pe

Valachi cur non ſubacti.

riculoſis bellis implicaret. Valachos ſubiugare, ſiue adeò exterminare, ob rupta crebrò
fœdera cùm poſſet, noluit: ne uel illi deſperatione adducti, Turcis ſeſe dederent, uel reda-
cta in prouinciæ formam Valachia, & amoto quaſi obice, ipſe difficilimum cum poten-

Bellum contra Turcas cur deuitauit.

tiſsimis Turcarum tyrannis bellum de finibus gerere cogeretur. Non quòd à pia contra
barbaros ac deuotos Chriſtiani nominis hoſtes expeditione penitùs abhorreret: ſed
quòd ſuas, illorumq́ uires iuſta lance metiretur. Sic enim iudicabat, neq́ ſuum eſſe, neq́
unius planè cuiuſquam principis, tam ualidum hoſtem, qui Aſiæ, Aphricæ, Europæq́
magnam partem ditione teneret, florentiſsimum Gręciæ imperium euertiſſet, Caraman-
nos, Cilicas, Syros, Aegyptios, & neſcio quas præterea gentes una æſtate ſubiugaſſet, de-
niq́ latiſsimè dominanti Perſarum Regi grauis eſſet, debellare. Coniungenda eſſe Chri-
ſtianis principibus arma, ſi hoſtem illum à ceruicibus ſuis uellent depellere.

Diſſuaſor belli Turcici.

Cùm ergo animaduerteret, cæteros principes feralibus odijs inter ſe digladiari, ac to-
tum penè orbem Chriſtianum plus, quàm ciuilibus bellis ardere, omni honeſta ratione

Conſilium Sigiſmundi à Ludouico rege Vng. neglectũ.

ſemper Turcicum bellum declinauit: & Ludouico, fratris filio, Vngarorum, & Bohemo-
rum regi ſedulò idem ſuaſit: qui iuuenis ſi patrui, quàm ferociorum quorundam conſilia-
riorum ſuorum, conſilijs obtemperare maluiſſet, oblatamq́ à Turcis pacẽ accepiſſet, ſeu
uerius ipſis expetitam dediſſet, uiueret fortaſsis adhuc, neq́ munitiſsimum Chriſtianorũ

Pontificũ exhortationes ad bellum Turcicum.

regnorum propugnaculum Vngariam ſecum unà perdidiſſet. Hæc ſanè fuit cauſa, cur a-
pud pientiſsimum, & Chriſtianiſsimum regem Sigiſmundum nihil ualuerunt Iulij ſecun-
di, Leonis decimi, Adriani ſexti, & Clementis ſeptimi Pontificum maximorum preces,
& exhortationes, ad ſuſcipiendum contra Turcas bellum incitantium.

Bellum Turcis communi Regum conſilio, & ope inferendum.

Optabat quidem ſapientiſsimus Rex tempus illud, cùm Chriſtiani principes reſtin-
ctis inteſtinis bellis, reconcialiatisq́ inter ſe animis, ad inferendum Turcis bellum conſpi-
rarent: plurimumq́ in id operæ, laboris, & ſumptuum impendit, ſiue quando cum Maxi-
miliano Cæſare congreſſus eſt: ſiue cum miſsis non ſemel ad diſsidentes principes, & ad
Pontifices maximos, ueluti præſides, & moderatores Reip. Chriſtianæ legationibus, ac-

Baiazetes pacem petiuit à Sigiſmundo.

curatè ac diligenter ea de re egit. Et cũ initiò nõnulla eius rei ſpes ei affulſiſſet, non niſi an-
nuas inducias Baiazeti, Solimanni huius auo, petenti dare uoluit. Ea uerò ſpe fruſtratus,
ſæpè diuinauit, nunquã id ſe uiuente euenturũ eſſe, ut Chriſtiani principes aduerſus com-
munem illum hoſtem uires coniungerent. Intelligebat enim, quouſq́ nonnullarum na-
tionũ mutua inter ipſas odia proceſsiſſent: nec defore Turcis, quos à cæterorũ conſenſu,

Bellum contra Carolum Imp. ſemper diſſuaſum.

ad impediendos pios conatus, auellerent. Quid illud? cũ principes Chriſtiani cõplures,
quos nominare neceſſe non eſt, ſub Clemente Pontifice, in ſuum fœdus, contra Carolum
Cæſarem, partim inuidentia fœlicitatis eius, partim potentiæ metu initũ, pertrahere eum

Smalcaldenſe fœdus.

non potuerunt? Aut cũ nuper primarij Germaniæ principes, affines ferè ipſius, & prępo-
tens illa tot opulentorum populorum contra eundẽ Imperatorem, & fratrem eius conſpi-
ratio, pellicere eum in ſocietatem ſuam nequiuit? ne eatenus quidem, ut uel pecunię non
nihil mutuò daret affinibus, & cognatis, uel conatus illos tacitè approbaret, uel deniq́,
ne ſuos homines ſtipendijs eorum militare prohiberet? Cuius tamen rei non leuem ei
excuſationem dabant apud Cæſares, libertas & inſtituta noſtra. Non modò autem nihil

Clades Ligæ Smalcaldicæ.

eorũ fecit, ſed etiam diſſuadere conatus illos, & pacificatorem ſeſe interponere conatus
eſt. Atq́ utinam ei obſecundatũ eſſet: non tam uaſta quibuſdam locis, neq́ tam exhauſta

Germanorum contumacia prætextu libertatis Euangelicæ.

paſsim eſſet pecunijs iuxtà ac uiris Germania: & liberi adhuc principes quidã retinerent
dominatus ſuos ampliſsimos. Sed fortaſſe ſic Deo uiſum, ut faſtum, & cõtumaciam, præ-
textu libertatis Euangelicæ, contra ſanctiſsimas leges, & inſtituta maiorum, contra anti-
quiſsimum uniuerſi Chriſtiani orbis cõſenſum, & contra legitimos magiſtratus ſuos im-
piè ſeſe efferentem, retunderet. Cùm igitur hæc uel faceret, uel recuſaret optimus rex Si-

Erga Ioan. regẽ Vng. quomodo ſe geſſerit.

giſmundus, nónne magna fuit illa eius prudentia, cum fide amicitiæ, & conſtantia con-
iuncta? Quid? cũ Ioanni regi, bis affini ſuo, ne regnũ Vngarorum Ferdinando Maximi-
liani nepoti iam priùs deſtinatum, ſuſciperet, diſſuadere fruſtrà ſtuduit? aut cũ ei profugo
exilij quidem locũ apud ſe indulſit, ut aliquid neceſsitudini, & calamitati eius tamẽ daret:
auxilia uerò contra eundem Ferdinandum negauit? aut cùm pacem inter eos compone-

CC re ma-

Intempestiua Ioannis ambitio ad regnũ. *Gdanum pacatum.* *Cruciferi eiecti è Prussia.*

re magna cura instituit? Cernebat nimirum sapientissimus princeps à longè, quantum mali intempestiua illa Ioannis ambitio Vngaris aduectura, quantisq; malis, & calamitatibus non modò florentissimum illud regnum, uerùm etiam finitimas ei regiones inuoluturum esset bellum illud inter duos de regno conflatum. Iam in reuocãdis ad officium Gdanensibus quodam furore multitudinis ad rebellionem concitatis, & in eijciendis è Prussia Cruciferis Marianis tam cupidis, tamq; contumacibus, ut nunquam ab eis Polonia, & Lithuania quietè esse possent, annón magno & exquisito consilio usus est? Ne illud quidem eius consilium sapientia uacauit, quo, cùm hinc à Moscis graui bello distineretur, inde Cruciferi non leuius bellum ei ostentarent: Maximilianus uerò Cæsar, infensus ipsi adhuc, & hos, & omnes, quoscunq; posset, in eum, & in perniciem Polonorũ concitaret: Tartaris donatiuum, siue stipendium constituit, non modò ut ab assiduis eorum incursionibus ditiones suas, alijs quemadmodũ dixi, bellis impeditas, liberaret, uerùm etiam, ut eorum opera in uexandis ac distinẽdis Moscis, & alijs hostibus suis, paruo redempta uteretur. Qua re tantũ profecit, ut & Moscos ad petendam pacem adigeret: & tam culta & habitata sit, quàm nunquam sub fratribus, patre & patruo eius fuit, Podolia.

Stipendiũ Tartaris sapienter datum.

Iudicium in distribuendis honoribus, et magistratibus.

Quàm solidum uerò fuit eius iudicium in mandandis honoribus, & magistratibus, & in allegendis in senatum uiris idoneis, quoties id ei arbitrio suo facere per quosdã importuniores, quibus impensiùs indulgebat, licuit? Atq; hoc id admirabilius est, quod difficile est non peccare in hac parte maximis quibusq; Regibus, & Principibus, propterea quòd alienis ferè & oculis cernunt, & auribus audiunt. Iam peculiaris illa eius in omnibus dictis & factis cunctatio, ne ipsa quidem sua commendatione caret. Nimirum sapientis est, nihil temerè, nihil præcipitanter, sed omnia consultè ac deliberatè agere. Sic enim cauemus, ne cuius nos dicti aut facti unquam pœniteat. Itaq; celebratur etiamnum literarum monumentis, non ignobilis populi Rom. Imperator, Fabius Maximus, de quo uulgatus ille Poëtæ cuiusdam uersiculus:

Vnus homo nobis cunctando restituit rem.

Timor Dei principium sapientiæ. *Fortitudo, & magnitudo animi.* *Constantia.*

Atq; hactenus quidem de prudentia Sigismundi regis nobis dictum sit modò. Cuius quidem ipsi causa fuit timor Dei, cum lacte nutricis, ut ita dicam, imbibitus. Initium enim sapientiæ, quemadmodũ sapientissimi reges, Dauid & Salomon inquiunt, est timor Domini. Fortitudine uerò, & magnitudine animi, quanta hic rex præditus fuerit, quàm impiger ad propulsanda, & suscipienda pro salute, & incolumitate suorum bella, quàm contemnens earum rerũ, quæ maximè in hac uita expetendæ esse uideantur (qualia sunt, regna & imperia) satis iam, opinor, intellexistis ex his, quæ superiùs diximus. Quin ex illo quoque magnitudinem animi eius intelligere licet, quòd Prussico bello, cum terrore non modico aduentantium è Germania auxiliorum, meliore rursus loco res Cruciferorũ esse cœpissent, nihil de conditionibus pacis, hosti priùs à se oblatis, mutare uoluit: aut quòd cùm ipsi Lithuaniæ possessionem post mortem Alexandri fratris adeunti, ne nouis quorundã Lithuanorum motibus renunciaretur, non est deterritus, quò minùs institutum cum pauco comitatu aulico iter prosequeretur. Et cùm deinde Michaëlem Glinssium, ducẽ Russum, qui ad dominatum adspirare, dicebatur, cum ualido equitatu aduentare, in balneo tunc fortè sese abluens, cognouisset, neutiquam turbatus est animo. Venientẽ cum tranquillo uultu, & comiter accepisset, cuncta ei scelerata consilia (quod Michaël ipse postea fassus esse fertur) è pectore excussit. Tantum eius animi magnitudo, in graui & constanti aspectu relucens, apud hominem Alexandri regis nimia gratia insolescentẽ, ac dominandi cupiditate incensum ualuit. Sic feroces alioqui canes ad molossorum aspectum proijcere sese, & adulari cauda solent. Quid illud? quòd Vngaris, & Bohemis, cũ suis regibus Viennam ad Maximilianum Cæsarem proficisci, fideiq; eius, quem Posonij in constituto congressus loco diu frustrà expectarant, credere sese ob non leues suspiciones dubitantibus: ipse, non sanè amicum ad eam diem expertus Cæsarẽ, permagna fiducia ire ad eum perrexit, ac cæteris idem faciendi, data fide pro Cæsare, author fuit?

Michael Glinscius.

Fiducia.

Animus in lætis & aduersis constans. *Tolerantia.* *Educatio minùs delicata.* *Iniuriarũ obliuio.*

Porrò æquabilitate animi in utraque fortuna, tanta fuit, ut neque secundis rebus difflueret, neq; aduersis frangeretur: à superbia, & fastu semper alienus, aditu & affatu facilis fuit. Aestus, frigoris, inedię, & laboris patientissimus: quippe qui ab ineunte ętate mollicíei, delicijsq; minimè assuefactus esset: crassioribus cibis, & pannis, & caprinis pellibus, quod iactitare ipse solitus erat, innutritus. Morbos, & aliæ uitæ incommoda admodùm æquo animo ferebat. Quodam tempore ad sectionem digiti pedis, sacro (ut medici dicunt) igne inflammati, nihil est planè commotus. Porrò cùm arx hæc conflagrasset, illa de re tantũ angebatur animi, quod dubitaret, tantisper se deinceps uicturũ esse, donec eam instauraret. Publica suorum incommoda depellere, damnaq; uindicare non libenter neglexit. Priuatas uerò suas iniurias, obtrectationes, conuitia, & maledicta insolentiorum ho-

rum hominum ita contempsit, ut nunquam uindicaret, nec esset ob id deinceps ad beneficentiam in huiusmodi homines restrictior. Iam uerò temperantia, & moderatione non modò cum laudatissimis omnium gentium Regibus, & Principibus, uerùm etiam cum priscis philosophis, quorum seuerior & accuratiùs instituta fuit uita, certare potuit. Nihil ab eo leuius, nihil cupidius, nihil insolentius, nihil dissolutius, & flagitiosius unquam dictum aut factum. Fuit in eo uultus æquabilis, & ad sæueritatem compositus, incessus lenis, sermo perpaucus & grauis, sale tamen & lepôre non inurbano, neq; petulanti nonnunquã temperatus: à sordibus semper abhorruit: sed frugali tamen uictu, & cultu corporis elegantiore, quàm splendidiore usus est, nisi quando externos homines & legatos ad se admissurus erat: nam tũc augustiore habitu commendare Maiestatem suam studebat: eademq; de causa splendidiùs, quàm quisquam maiorum suorum habitare instituit. Cuius exemplo, & imitatione eliminata magna ex parte è uita nostrorum hominum pristina barbarie, ciuilitatem, munditiam, elegantiam, & splendorem cum dignitate consectari passim cœpimus. Itaq; longè alia nunc est facies rerum in Polonia, quàm ante hunc Regem fuit. Sobrietatem uerò Rex idem magni fecit, & ab infantia quidem ad senectutem usq; patris, auiq; instituto, planè abstemius, & aquæ potor fuit: ingrauescente uerò ætate, medicorum suasu uinum bibere didicit, sed ita tamen, ut nunquam eum quisquã ebrium uiderit. Edacior quidem, & libidinosior natura fuit, uerùm in utroq; tamen magnoperè sibi imperabat: cùm prægrauatũ se sentiret, ipse sibi cibum subducere solitus. Quod uerò ad Venerem attinet, cœlebs quidem uiridiore ętate laxiùs aliquantò uixit, & liberiùs: nec tamen alienos thoros contaminauit, nec uim cuiquam honestæ, & pudicæ intulit: neq; fœdius quicquam, quod honestæ aures abhorreant, admisit: & ueros illos lubricæ ætatis lapsus multis clarissimis uirtutibus compensauit atq; contexit. Maritus uerò, coniugij fidem sanctè seruauit. Verecundia summa, & penè uirginali, quoad uixit, fuit. Nudũ se, aut necessitati naturæ satisfacientẽ, nonnisi à perpaucis interioris cubiculi ministris, conspici passus. Obiurgare & admonere officij eos, qui aliqua dignatione essent, non sine rubore solitus. A' probris, maledictis, & acerbioribus uerbis, quãuis iratus, omninò sibi temperauit. Quanta uerò fuit huius optimi Regis modestia? qui cũ acri & solido esset cùm in iudicando, tum in consultando iudicio: & neq; gratia, neq; odio facilè deduci se ab æquo, & bono pateretur, tamen nihil ferè maius unquam sine consilio senatus fecit, aut statuit: ac nonnunquam de recta sententia sua consensu senatus adductus decessit, ne pertinax esse uideretur: quod ingens est, & perniciosum plerunq; in principe uitium. Fiunt enim multa interdum iniustè, & inutiliter, atq; etiam temerè, & cum multorũ exitio, ab ijs, qui sibi plus, quàm cæteri sapere uidentur, dum iudicio suo freti, aliena consilia aspernantur. Iam illud, nónne magnæ fuit modestiæ simul & grauitatis, quod aduersantem sæpè desiderijs suis, uel utilibus, uel certè non perniciosis Reipub. nobilitatem, æquo, & moderato animo pertulit: neq; ui quicquã inuitis extorquere aggressus est, neq; intemperantiorem cuiusquam in se petulãtiam acerbiùs ultus est: ne tum quidem, cùm apud Leopolim concitatæ multitudinis conatus prodigiosa tempestate diuinitùs disturbati, ferociorem eum facere potuerunt? Ac ne eblandiri quidem præter dignitatem aliquid, quod extorquere nollet, uoluit. Non pauca tamen aliquando extra ordinem, & pręter debitum huic eius modestiæ consensu, & obsequio multitudinis atq; consiliariorum concessa sunt. Ita nimirum sæpê eius impetrat modestia, quàm exprimit imperium & uiolentia, præsertim ab hominibus, ab humanitate & libertate nõ alienissimis. Ab eo uerò, quem sibi in omni uita proposuerat, modo, neq; cupiditate ulla, aut metu, neq; ira aut odio, neq; aduersitate & ęgritudine animi, neq; lętitia, deniq; & uoluptate (quæ res trãsuersos ferè rapiunt homines) facilè unquã auocatus est, & abstractus. Porrò si quando animum grauibus, & continentibus Reip. occupationibus lassum, & quasi fatiscentẽ recreare, & relaxare uoluisset, equitationibus, ac ceruorum, onagrorum, aprorum, ursorũ, & bisontium uenationibus (quod studium ipsi gentilicium atq; hęreditarium fuit) non sine utili & salubri corpori, & uirium, atq; etiam industriæ exercitatione id facere solitus est: interdũ etiam equestrium certaminum atq; ludorum spectaculis. Scurrilibus quidem iocis, & leuioribus, sordidisúe lusibus, mimis item, & histrionibus, & morionibus non libenter, pręsertim integrioribus adhuc uiribus uacauit. Nec plura nunc de Regis huius temperantia, & modestia dicã. Reliqua est nobis una maxima, & præclarissima uirtus eius, quæ eiusmodi est, ut neq; uesperugo, neq; aurora sit magis admirabilis, quemadmodum inquit Sapiens quidã: Iustitia, inquam, qua firmantur solia, ut ait sapientissimus Rex Salomon, stabiliunturq; regna: quæ quidem uel maximè in hoc Rege resplenduit. Itaq; ergo iure optimo firmatum est solium eius, regnumq; stabilitum. Nam siue æquabilitatẽ, & æquitatem eius in dicendo iure, tam diuerso & uario, quàm est in hoc regno, spectes, siue grauitatẽ, & constantiã

Temperantia. *Ciuilitas Polonorum.* *Sobrietas.* *Abstemius Sigismundus.* *Educitas.* *Libidines moderatæ.* *Pudicitia.* *Verecundia.* *Modestia.* *Confidentia caruit.* *Moderatio erga nobilitatẽ.* *Leopolienses turbæ.* *Studiũ nobilitatis erga eũ.* *Constantia.* *Quales animi recreationes.* *Iustitia.* *Prou. 16.* *Aequitas in iuredicendo.*

inter diuersas plerunq; senatorum,& nonnunquã pugnantes inter se sententias,studia ad gratiam,uel odium(ut fit) inclinantium,siue laborem & patientiam in exercendis iudicijs,quoad ei per ualetudinem licuit, & audiendis etiam infimorum hominum querimonijs,est quòd admireris, nedum laudes. Admiranda est,& illa eius continentia,quòd nemini unquam,eo regnante,quamuis luculentas,quamuis amœnas possesiones regijs uicinas habere obfuit: quin illum uicinum, quàm proceres quosdam, cuncti maluistis.

Labor. Continentia Sigis.

Quid ego fidem eius cûm in promissis, tùm in fœderibus,& amicitijs, inimicis iuxtà ac amicis spectatã,prædicem? Cõmemoraui nonnulla superius,quę ad hanc rem pertinent, nempé quòd ad dissoluendam cum Cæsaribus, Carolo & Ferdinando amicitiã adduci se nunquam passus est,ne à necessarijs quidem & affinibus.Promissi uerò,quàm tenax fuerit,possem hic, si necesse esset,locupletissimos eius rei testes citare, nonnullos uiros amplissimos,qui partim hîc adsunt,& hæc taciti audiunt, partim iam è uiuis excesserũt:quibus quò minùs præstaret semel promissa, neq; gratia, neq; odio,neq; precibus,neq; conuicijs,neq; lachrymis cuiusquam flecti potuit. Nihil in eo fallax,aut multiplex:aperti uerò & simplices fuêre mores,pariter & oratio.

Fides eius in promissis, & fœderibus.

Synceritas.

Et quoniam ea, quæ Respub.continet,tuetur,& florentes facit, iustitia,pœna, & præmio,sæueritate, & clementia maximê constat, de his quoq; pauca dicamus. Vtrunq; ille quidem coluit: nec dum alterum sequitur, neglexit alterum:sed cùm intelligeret,liberis,& minimè malitiosis populis se imperare, & satis magnam pœnam sceleri & ignauiæ, institutis maiorum nostrorum esse propositam, infamiam inquam, & odium bonorum uirorum : ad sęueritatem quidem,& expetendas de sontibus pœnas fuit remissior : nec nisi necessariò,quemadmodũ ad secandum,urendumq; medici,ad hoc descendebat. Vt,cùm Cazimirienses aliquot decuriones ob cædem nobilium quorundam,tumultu concitatæ multitudinis patratam, supplicio capitali affecit,ne quod maius malum inde existeret,& ut illi exemplo essent in posterùm magistratibus,multitudinem temerè concitantibus, concitatamúe non refrę̃nãtibus: uel,cùm Gdani de capitibus seditionis urbanæ supplicium sumpsit. Vel deniq;, cùm dux adhuc Silesiæ,regionem illam omnem latrocinijs, quibus infamis erat,iam inde ex quo tempore bella ibi à Bohemis,& Vngaris, Matthia, & Georgio,ac mox Vuladislao regnãtibus, gesta sunt,penitùs repurgauit. Quod factum eius cùm finitimi omnes laudãt,tùm Silesij quoq; etiamnum grata memoria prosequuntur.

Seueritas,& lenitas.

Cazimirienses puniti.

Gdanenses seditiosi puniti.

Purgata à latrocinijs Silesia.

Ad clementiam uerò fuit propensior,ita ut cùm aliquando eam ob rem, nescio à quo uiro senatorio repręhenderetur, urbaniori responso repressisse illam eius acerbitatem feratur:Qui scis,inquiens, à quónam sæueritatem istam exordirer? Illud opinor innuens,neq; illum culpæ exortẽ esse,& ad multa nonnunquam conniuendum esse Rempub.administranti. Proindè multos capitis reos uita donauit, nonnullis inustam iure infamiã sustulit:nullius propemodũ bona confiscauit: confiscata etiam ijs,quorum fuerant,reddidit.Exules & proscriptos reuocauit,sine accusatore quidem & indicta causa neminẽ damnauit. Gdanensibus uilis plebeculæ impetu ab officio discedẽtibus,nihil ferè de pristina libertate & immunitate,nihil de commodis, quæ perampla sunt ciuitati illi publicè, & priuatim, detraxit, authores modò seditionis paucos inuitus partim interfecit, partim exilio mulctauit.Hostibus supplicibus libentissimè ueniam dedit,ita,ut uel de medio uictoriarũ cursu non grauatè retrahi se ad ueniam, reconciliationemq; pateretur.De Valachis quidẽ iam diximus.

Clemẽtia Sigis.

Clementia erga Gdanenses.

In Cruciferos uerò debellatos iam ferè,quàm clementer se gessit? Quòd nisi fidẽ eorum suspectã habuisset,nõ modò siuisset eos retinere,quę habebant adhuc,sed ablata quoq;,ni fallor,eis reddidisset. Magistrum quidem eorum,Albertum Marchionem Brandenburgensem, sororis suę filium, expectatione,& aduentu auxiliorũ è Germania,uariè tunc, ut quàm leuissimo uerbo utar,secum agentẽ(dabit mihi ueniam Princeps amplissimus,uulnus suum necessariò refricanti,& beneficentissimi in se auunculi memorię hoc nõ inuitus, uti spero, donabit)retinere ea,quæ ante bellũ illud habuerat, & partim iure belli amiserat, partim amissurus esse uidebatur,omnia iussit: & honore auxit, Magistri appellatione in Ducis nomen,quo omnem deinceps rebellandi occasionẽ tolleret,commutata:deniq; hęreditarium ei,fratribusq; eius Cazimiro,& Georgio,in mares duntaxat liberos,principatũ illum constituit. Hęc annón maxima sunt documẽta clementiæ,hostẽ,quem minimè esse decuerat,& hostem pertinacẽ,penè deuictum,& fortunis spoliatum, meliore quàm fuisset dudũ,conditione,in societatem,& amicitiam recipere?

In Cruciferos clementia.

Albertus Marchio Brandenburgen. dux in Prußia factus.

Prußia in feudũ concessum Marchionib.

Quid illud eodẽ bello,quòd Germanos milites contra se militantes,uelitationibus, & leuibus nostrorum prælijs exagitatos,& labore,inopia,inedia,uigilijs,uulneribusq; confectos,delere,cũ posset,noluit? Captiuos,quorũ plenæ erant turres,& ergastula in maiore Polonia, & Cuiauia, sine ullo precio liberos, atq; adeò ueste,& uiatico donatos, dimisit? Cuius clemẽtię,benignitatisq; suæ maximũ, nisi fallor,fructũ cœpit:nempe,quòd per tot annos deinceps eo regnante,in Prußia Ger

Clemẽtia in uictos Germaniæ milites.

mani,

mani,& contra Polonos, quamuis sedulò sollicitantibus Cruciferis, arma non sumpserunt:non tam uiribus,& fortuna regis,ut equidem credo,deterriti,quàm beneficentia uicti.Sępenumerò enim ij,qui aliquando uicti,fractiq; sunt,contra uictores sese recolligũt. At quos uictos seruaris ac iuueris, eos beneficij pariter & fortunæ suæ recordatio, pristinos spiritus recipere non tam facilè sinit.Neq; illud minus est,nec scio an longè maius clementiæ Sigismundi argumentũ, quòd cum permagna libertate, cui Reges atq; Monarchæ pleriq; omnes infensi, & infesti sunt,Respub.nostra constituta sit, nunquam eam infringere conatus est:quamuis impellentibus ad id quibusdam,& maiore nonnullorum licentia aliquando prouocante. Verùm cedere furori paucorum,quum detrahere aliquid propter eos de cõmuni libertate,Rex optimus maluit. Quòd si qui repręhendunt,ijdem sanè repręhendãt,quòd amari à suis,quàm timeri: & patrem se,quàm Dominũ haberi maluit.

Libertas in Rẽpubl.

Hûc & illud pertinet, quòd procerum simultates atq; dissensiones semper sedauit, quoad potuit:quas alere tyranni,& qui priuata cõmoda sua, quàm Rempub. pluris faciunt,solent. Nec eæ tantũ(proh dolor)his extremis eius temporibus inter quosdam inualuissent,magno iustitię,& iuris dicundi impedimento,scelerũ impunitate,& periculo,maloq; Reipub. dum ea quasi plausum disparibus ac diuersis iumentis, auriga cessante, aut nec quicquam laborante,distrahitur ac discerpitur:nõ inualuissent, inquam,dissensiones tam pestilentes,si seniũ,& perpetuus ferè morbus consuetudinẽ,& authoritatem pristinã retinere eum siuisset. Quò fit,ut ipsi iure quodam suo uenia danda sit,si non per omnia eum,quẽ debuit,quemq; florẽtiore ipsius ætate tenuerat,cursum Respub pristino illo sensuũ,animi,& memorię uigore in eo deficiente,tenuit. Aetatis hæc,uiri Poloni,& Lithuani,non illius culpa est. Ille quidẽ pręclaris uirtutibus suis, atq; superioris temporis administratione,& fœlicitate hęc,si qua fuerunt,extremi corporis incõmoda,penitùs(si modò uos æquiores,& gratiores,quàm maligniores haberi mauultis) obscurauit.

Simultatum sedator.

Simultates procerum.

Senium Sigismundi.

Neminẽ unquam mortalẽ inuenietis, qui omnes numeros fœlicitatis absoluat. In charissimis quoq; parentibus,suauissimis uxoribus,dulcissimis liberis,atq; adeò in seruis quoq; uestris multa quotidie uos ferre necesse est,nisi humanitatem exuere prorsus uelitis. Quę enim ista esset iniustitia,& immanitas, atq; adeò impietas, si liberi parentẽ suum,à quo progeniti,liberaliter educati,& instituti,semper indulgenter habiti, & omni ratione adiuti,& ornati, summa deniq; omnia consecuti essent,ad extremũ propter olentem animã,mucidasq; nares:addo etiam, si libet, propter neglectã rem familiarem, abominarentur,aut etiam grauiûs incusarent, superiorum omnium beneficiorũ obliti? Non est hoc uestri moris,neq; ingenij,uiri Poloni: qui nõ penitùs malos Reges, nedum bonos, & benè meritos,grata memoria prosequi soletis.

Senio cõdonandum aliquid.

Verũ ad institutũ nostrum reuertamur:fuit igitur in Sigismundo,quemadmodũ uidetis,singularis clemẽtia,& priuatim,& publicè. At fuit is restrictior in benè merentes de se ac Repub. Fuerit sanè ita. Sed quis hoc ei uitio uertat? si benè secũ reputet,inane ante eum Regẽ ærarium:oppigneratas à maioribus eius possesiones plerasq; & bona regia : egentes quosdam Reges,ne in quotidianos quidẽ sumptus pecunia suppetente:nõ solutas à patre: ab ipso uerò exactas omnium, nisi fallor,sororũ dotes:dotatas duas filias, tres etiam reliquas dotandas, & pro dignitate sua,regniq; elocãdas:persoluta militibus suis, & externis supra ducẽta millia florenorum, emeriti apud Ioannem Albertũ,& Alexandrum fratres stipendij nomine debita:deniq; complura bella non sine magnis impendijs gesta,& alia præterea impendentia. Hæc quisquis rectè secũ perpendit,simulq; cogitat,quò indignitatis illa ærarij inopia, patrem,fratresq;, atq; etiã maiores eius nonnunquam impulerit,æquior multo in hac parte Sigismundo erit.

Cur minùs largus fuit.

Sumptus.

Et tamen nihil is prætermisit,quod ad splendorem Regni, & patriæ,dignitatemq; suam, & magnificentiam pertinere existimauit. Vt enim illa, quæ modò attigi,non repetam,ut redemptos à barbaris captiuos: restitutas res,ne belli causa essent,potenti hosti à nostris prædabundis ablatas:senas nuptias magnificẽtissimo apparatu factas:constructas aliquot locis,& pro ueteribus tugurijs regali magnificentia exornatas domos. Vt hæc,inquam,pręteream,arces quidẽ,Camenecensis in Podolia, Leopoliensis,Sendomiriensis, Corcinẽsis,Vilnensis,Cracouiensis,& hæc quidem bis,& aliæ quædam instauratæ, & munitæ:cõparatæ,& instructæ permultæ, & magnæ bombardæ:frequentes legationes ad externos principes missæ,& ab eis uicissim uenientes splẽdidè ac liberaliter acceptę atq; dimissæ,permagno ei constiterunt. Sumptuosus uerò & ille fuit,splendidissimusq; cũ Cæsare Maximiliano, & Vuladislao ac Ludouico Regibus apud Viennam congressus,quo Polonorum & Lithuanorum nomen,obscuriùs antehac,& inopiæ,inertiæ,barbarieiq; opinione contemptibile apud externas gentes, illustrius & admirabilius esse cœpit. Post hos tot,tantosq; sumptus,non in luxũ,delicias,& uoluptates priuatas profusos,sed ad utilitatem,salutem, decus & ornamentũ Reip. factos, non est sanè repręhendendũ, nec scio an ualdè laudan-

Magnificentia Sigis.

Arces ab eo extructæ, aut instauratæ.

Bombardæ.

Legationes.

Regum cõuentus Viennæ.

Aerarium non inane.

dum, quòd ærarium non inane reliquit, filij hæredis necessitati, & futuris Reip. usibus, ut filiarum dotes taceam, utiliter seruiturum: belliq;, si quod alicundè nobis inferretur, neruum futurũ. Et tamen cũ hoc sibi proposuisset, ne in priuatos quidẽ benignitatem, & munificentiam suam clausit: & fortes, doctos, ac sapientes uiros, aut quauis alia ratione utiles Reip. cum donis, tum honoribus, & alijs beneficijs prosequutus est. Vt enim literatos homines, nostrates pariter & externos, quorum uel opera honorificè in rebus magnis uti se posse existimabat, uel scriptis & præconijs suum, populorumq; suorum nomen illustratum iri sperabat, ut eos igitur omittã, ac de fortibus uiris aliquot modò insigniores commemorem, nónne Constantinũ Ostrogiensem ducem peramplis beneficijs auxit? nónne Ostapheio plebeio, aut obscuro duntaxat homini, sed in Tartaricis bellis exercitatissimo, & uigilantissimo, cùm aliàs, tùm post obsessam aliquandiu, & oppugnatã à Turcis atq; Tartaris: ab eo uerò strenuè defensam arcem Cercassiam, permagnum honorem habuit, & multa largitus est? multa sæpè delinquenti indulsit? Quid Nicolaum Senauium, scientia, & usu rei militaris præstantem, excellentis uirtutis ergò collocupletatum, & ad eum, in quo nunc est, honoris gradum euectum? Quid uè uirum omni laude cumulatissimum, Ioannem Comitem Tarnouium, cùm alijs non obscuris beneficijs ornatũ, tum ad summum dignitatis fastigium euectum, euidentibusq; grati animi indicijs, & præclaris elogijs, cũ siue à Moschico bello, & Starodubo euerso, siue à deuictis apud Obertinũ Valachis reuerteretur, ab ipso ornatũ, & honorario munere, publico totius Poloniæ cõsensu binis grossis collatis, cohonestatũ, commemorem? Viuunt hi duo, & adsunt, & hęc mea dicta nutibus renidentes approbant. Tametsi longè maximũ hi uirtutis præmiũ, sempiternam rerum à se gestarũ gloriam, quæ eos nunquam destituet, arbitrantur. Taceo Bielscium & Lacium Moschos transfugas perhonorificè ab eo acceptos, & luculentis possessionibus donatos, ingenij, fidei, & scientię rei militaris ergò. Non fuit ergo Sigismundus, ne in hac quidem parte restrictior. Aut si quando tandem fuit, non sua uoluntate, sed necessitate, idq; ingrauescente maximè ætate fuit. Quoniam autem illa quoq; uel potissima pars est iustitię, quę cum cœlitibus hominum, quasi societatem quandam tuetur, pietas, inquam, & religio, de hac quoq; iam tandem postremo loco mihi dicendum est. Consultò autem in hunc eam locum seruaui, ut quæ reliquas omnes uirtutes in se continet, & quasi germina quædam ex se emittit, hominisq; fœlicitatem perficit, eadem nobis huius optimi Regis perficiat laudationem. Absq; hac enim cæteræ uirtutes, imagines uirtutum, & umbræ sunt uerius, quàm uirtutes: neq; omninò laudabiliter, & beatè, quãuis rebus ad uota fluentibus, uiuitur. Qua autem pietate fuerit, quamq; sanctè, & religiosè Deum Optimũ Maximum Sigismundus hic Rex coluerit, si alia nulla essent, ea quę hactenus persecuti sumus, satis magno essent argumento: neq; enim ita se ille tum in administrando Regno, tum in omni uita gessisset, neq; tantus euasisset, neq; tot bonis, & fœlicitatibus, quot percurrere obiter uix potuimus, aut ipse, aut ditiones eius cumulatæ fuissent, nisi Deum propitiũ habuisset. Verissimum enim illud est, quod est in Epistola diui Iacobi Apostoli: Omne munus bonum, & omne donum perfectum supernè descendere, à patre luminũ. Eum uerò nemo propitium habere potest, nisi qui agnoscit, reueretur & colit, omnemq; fiduciam suam in eo collocat. Sic enim canit Dauid Rex & Propheta: Inquirentes Dominum, non deficientur ullo bono. Et alibi: Qui confidunt in Domino, erunt sicut mons Sion, qui non commouetur in æternum. Cùm igitur Sigismundo tot illa, tantaq; bona in omni uita suppetierint, quis negabit eum Deo curę fuisse? Vt enim nõ fallitur, ita neq; fallit Spiritus sanctus, qui per Dauidem olim locutus est: Quoniam Rex sperat in Domino, & in misericordia altissimi, non cõmouebitur, & quę præcedunt: Desiderium cordis eius tribuisti ei: præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis. Et alibi: Propè est Dominus omnib. inuocantibus se, omnibus inuocantibus se in ueritate: uoluntatẽ timentium se faciet, & preces eorũ exaudiet, & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se. Sed quoniam impijs quoq; nonnunquã prosperè multa in hac uita cadunt, eluceta; in eis etiã aliquando nonnulla imago uirtutis atq; probitatis, age uideamus, num qua alia ratione pietatem huius Regis ostendere possimus. Et ecce occurrunt nobis templa Dei Opt. Max. partim instaurata, partim à fundamentis excitata, & multis, magnisq; donarijs, & preciosis utensilibus, ad splendorem simul, & usum cultus diuini, regali munificentia exornata. Atq; ut Vilnensem basilicã, & Rupense, siue Scalcense fanum, & quædã alia, quæ nunc in mentẽ non ueniunt, prætereeam: hoc quidẽ certè delubrum pulcherrimum, & sumptuosissimum basilicæ huic adiunctũ, quod sepulchrum, & monumentum suum ille esse uoluit, cum instituto iugiter & concinnè Deum colentium sacerdotum collegio, ferit oculos nostros, & quodam augusto splendore perstringit. Huic uerò basilicæ quàm multa, & quàm ampla donaria contulit? Iam quis nescit, quàm sedu-

Beneficentia. — *Constantinus dux.* — *Ostapheius.* — *Senauius.* — *Tarnouius.* — *Honorariũ publicè decretũ Tarnouio.* — *Bielscius et Lacius Moschi transfugæ.* — *Pietas, & religio Sigis.* — *Regni fœlicitas ex cultu Dei.* — *Psal. 33.* — *Psal. 124.* — *Psal. 20.* — *Psal. 144.* — *Impiorum prosperitas.* — *Tẽpla magnificè culta, extructa, & ornata.*

lò is, dùm per ætatem, & morbum potuit, & quàm religiosè sacris, cultuiq; diuino operam dederit, nulla neq; temporis, neq; loci incommoditate, neq; occupationibus retractus? Quid ego precum eius assiduitatem, quid festorum dierum, ieiuniorumq; intemeratam obseruantiam commemorem? in quibus omittendis uix ualetudinis gratia, atque id extremis demùm aliquot annis, Medicorum suasu, & Episcoporum permissu, ne dicam hortatu, sibi indulsit. Quæ enim à teneris annis cum lacte quodammodò materno imbiberat, ad extremũ usq; halitũ constanter & mordicus ea retinebat. Externi hi sunt cultus, ritusq;, fateor, neq; in his cardo Religionis nostræ uertitur: uera & interior pietas in mentibus, & uoluntatibus nostris penitùs inclusa est. Ita sanè. Sed cùm ea soli Deo perspecta & explorata sit, tamen his externis sese nobis prodit, & exerit: ut sic luceat, secundùm authorem salutis nostrę Christum, lux nostra hominibus, ut ij uidentes opera nostra bona, celebrent, & glorificent patrem nostrum cœlestem. Bona est enim, ait angelus ad Tobiam, oratio cum ieiunio, & eleemosyna. Ipse quoq; CHRISTVS IESVS apud Matthæum magnoperè hæc tria commendat, dum quomodo fieri debeant, præcipit. Quid uerò prolixã Sigismundi in egenos, quorum uictus, uestitusq; parandi rationes uel morbus, ętas, uel calamitas aliqua, uel deniq; arctioris, & addictioris Deo uitæ professio impediuisset, beneficentiã, & liberalitatem persequar? Eadem opera lucem hanc diurnam accensa lucerna illustrare coner. Cernitis en ipsorum turmas, non modò templum hoc, uerùm etiam uias, & plateas complentiũ, & orbitatem suam, tam benefico Rege amisso, miserabiliter deplorantium. Illa uerò eius in receptis antiquitùs Dei placandi ritibus, & ceremonijs, sacrosanctè retinendis ac defendendis, & in propugnandis Dei ministrorum cõmodis, præclara uoluntas, & constantia, in ista præsertim nostri temporis licẽtia, & isto nouarum rerum, quo nunc leuissimi quiq; homines flagrant, studio, seu uerius pruritu, nónne maximum est singularis pietatis argumentũ? Vidit enim sapientissimus Rex, in religione nostra nihil melius, nihil exactius hoc tempore à quoquã inueniri posse, quàm ab ipsis Christi seruatoris nostri discipulis, eorũq; successoribus proximis, sanctissimisq; patrum Concilijs constitutum, & publico Christiani orbis consensu tot seculis retentum esset. Didicerat non hic, aut illic, & in angulis omninò Christum quęrendum esse: neq; uniuscuiusq; esse, arbitratu suo uerba, & instituta Dei interpretari: sed Ecclesiã, Ecclesiam, inquam, in qua certa esset ac perpetua, ut inquiunt uetustissimi, sanctissimi, & grauissimi doctores, Irenæus, Cyprianus, & Augustinus, tot seculis cõtinuata, uerorũ Episcoporum successio, columnam esse, quemadmodum ait diuus Paulus, & firmamentum ueritatis. In ea sola dari spiritum ueritatis, qui ut author, ita interpres quoq; sit sacræ Scripturæ: non dissensionis, uerùm pacis Deus. Quo quidem illis carere necesse esset, quibus inter ipsos non conueniret: & qui ne ipsi quidem singuli sibi constarent, sed omni uento doctrinæ, quasi nebulæ turbine exagitatæ, circumferrentur. Iam uerò illa, quòd moribundus sacra Christi mysteria ritu Christiano expetiuit, & uenerabundus accepit, quòd se totum Deo religiosis uerbis, & suspirijs commendabat, quòd in eius clementia, & misericordia fiduciam suam omnem collocabat, quæ & isti euidentissima, nisi fallor, ueræ pietatis indicia iudicant, nónne certa sunt piè, & religiosè exactæ uitæ testimonia? Cùm igitur tanta pietate, quãta genere illo inclyto, & educatione optima digna fuit, præditus fuerit Sigismundus, nihil mirum, si iustus quoq;, clemens, magnificus & benignus: si temperans, moderatus, pudicus, & modestus: si fortis, constans, patiens, & excelso animo: si præteritorum memor, præsentium sagax indagator, futurorum acutus coniector, & utilium publicè, priuatimq; diligens & sapiens prouisor fuit. Non mirum, si in hac breuitate uitæ humanæ, magnisq; laboribus uiuendo octogesimum secundũ annum attigit, si uiribus & ualetudine plerunq; firma fuit, si sensuum, ingenijq; uigorem ad extremum penè retinuit. Nón mirum, si gratia, & authoritate apud suos pariter, & externos, summos iuxtà ac infimos ualuit: si amplissimum regnum, elatis post patrẽ duobus fratribus, maturè adeptus, bellis felix, & uictoriosus, pace multa beatus, uxoribus & liberis nõ infortunatus, ditionũ aliquot accessionibus locupletior, tam benè, tam quietè, tam feliciter, tantoq; honorũ omnium fauore uno & quadraginta annis id administrauit: & florentius multò, quàm acceperat, non dègeneri, uti confidimus, filio reliquit. Non mirum deniq;, si sempiternũ optimi, & fortunati principis, & patris patriæ nomen atq; gloriam, nisi me uanum fallit augurium, apud longam posteritatem celebris, inclytusq; rex retinebit: quippe, qui superiores omnes Principes, & Reges nostros non modico interuallo post se reliquisset. Nam quæ in singulis illis singula laudabilia fuerunt, ea hic unus omnia complexus est. Boleslai Chrobri, ut ab hoc potissimùm ordiar, solertiam & magnificentiã: Cazimiri monachi, pacis & instaurandæ patriæ superiorũ temporum iniuria afflictæ, studiũ: Vuladislai eius filij mansuetudinẽ, Boleslai Criuousti uictorias, Crispi prouidentiã, Miezislai se-

Sedulitas in templis. — *Obseruantia institutorũ ecclesiasticorũ.* — *Externus cultus Dei.* — *Tob. 12.* — *Matth. 6.* — *Eleemosynæ Sigis.* — *Constantia in fide, & religione Catholica.* — *Ecclesia, & doctores antiqui.* — *Matth. 24.* — *1. Tim. 3.* — *1. Corint. 14.* — *Ephes. 4.* — *Ritus Christiani in morięte.* — *Virtutes Sig. in speculum Principibus positæ.* — *Aetas 82 annorum.* — *Pater patriæ Sigism.* — *Poloniæ regis uirtutes.*

nis grauitatem, Cazimiri horum duorum fratris iuſtitiam, Leſci albi excelſum animũ, Boleslai pudici Religionem ac temperantiam, Leſci nigri moderationem animi: Vuladislai Loctici fortitudinem, & in tolerandis aduerſis patientiam: Cazimiri magni, in ornando, & muniendo Regno ſtudium atq; diligentiam: Iagellonis aui, ſi non propagando, certè in amplificando cultu diuino, pietatem, laborẽ, & munificentiam: Vuladislai patrui magnanimitatem, & clementiam: Cazimiri patris facilitatem, & offenſarum perbreuem memoriam: deniq; Ioannis Alberti fratris ad res magnas gerendas, quanquam meliore fortuna, alacritatem. Has, inquam, omnes omnium, illorum uirtutes ſolus Sigiſmundus nõ modò æquauit, ſed ſuperauit etiam: ita, ut nulla cuiuſquam eloquentia, nedum infantia noſtra, ſatis dignè, & pro meritis eum laudare poſsit. Sed iam ipſum ex auguſto illo mauſoleo, in quo heri reconditus eſt, nos, quibus præfuit, alloquentem audiamus. Quàm iuſtè, quamq; moderatè, uobis uiri Poloni (liceat enim mihi uos omnes, imperio coniunctos, uno nomine appellare) imperauerim, & quanta fœlicitate Regnum hoc auxerim, ornauerim, & cumulauerim, uos ipſi probè noſtis: aut ſi qui per ætatem intelligere, & iudicare adhuc non potuiſtis, è maioribus natu, bonis & grauibus uiris, diſcere poteſtis. Pro his meritis meis, iure meo illud à uobis poſtulo, ut ſi quid unquam imprudens offendi, id uel humanæ imbecillitati, uel ætati meæ condonetis: quam uerò mihi debetis gratiam, eam liberis meis dulciſsimis referatis, morte mea pupillis. Filium hunc meum unicum, quem ipſi uobis Regem, mihi ſucceſſorem, me uolente, & poſtulante, iam pridẽ deſignaſtis, eodem quo me, aut maiore etiam, ſi poteſtis, ſtudio proſequamini, conſilijs adiuuetis, conſentientibus animis atq; uiribus protegatis, ætati eius nonnihil etiam indulgeatis. Ne audiatis eos, qui dum ſuam rem agunt, ueſtram agere uideri uolunt: & tamen aliud alibi prę ſe ferunt, utrinq; ut gratiam ineant, & opes, potentiamq; ſuam augeant, & ſtabiliant. Cernitis qualia nunc ſint tempora, quouſq; domi progreſſa ſit multorum audacia, quanta huic Regno, & communi patriæ pericula à barbaris impendeant. Maturè uobis prouidendum eſt, ne nõ modò imperium ueſtrum, & Reſp. uerùm etiam libertas, & uita ueſtra, ueſtrorumq; in extremum diſcrimen ueniat. Id uerò ita demũ rectè prouidebitis, ſi ſublatis omninò quorundã factionibus, diſsidijs, & ſimultatibus mutuis, amore, & officio erga uos inuicẽ: erga Regem uerò ueſtrum ſtudio, & beneuolentia certabitis. Sic enim fiet, mihi credite, ut qui nunc formidoloſi nonnullis uidemini, formidabiles uicinis ueſtris, hoſtibusq; ſitis. Ad te uerò, fili chariſsime, hæc mea eſt oratio. Illo autem habitu, illoq; uigore, hæc tu, Sigiſmunde Auguſte, patrẽ tecum loqui exiſtimato, quo fuit, cùm tibi huius Regni habenas, ſceptrumq; traderet. Nihil eſt, quòd te unà cum matre, & ſororibus tuis, puellis lectiſsimis, propter mortem meam tantoperè excrucies. Mihi quidẽ ego meo tempore, annorũ, uitæ, gloriæq; ſatur, non dico mortuus ſum, ſed ad beatiorem uitã, regnumq; melius migraui. Vt autem ueſtro quoq; & horum omniũ tempore id factũ eſſe uideatur, ſecundũ Deum in te, fili, maximè ſitũ eſt. Tibi, mi fili, deinceps, & mater, & ſorores, & uerò Reſp. maximè curæ eſſe debebunt. In te ſpes omnes omnium, quas fruſtrari te ęquum nõ eſt, ſitæ ſunt. Nonnihil quidẽ nobis debet Polonia, quemadmodũ audiſti, ſed nos illi multò plus. Quippe quæ nos ſibi, maioresq; noſtros, poſthabitis quibuſdam illuſtrioribus, & elegantioribus, atq; etiã potentioribus fortaſſe, Reges aſſumpſit, & ſumma fide, ſtudio, obſequioq; coluit. Te, quemadmodum ipſe noſti, puerulũ etiamtum, regio diademate inſigniuit. Ad eius igitur ſalutem atq; dignitatem, uiciſsim te uoluntatẽ tuam, ſtudia & conatus omnes adiungere in primis æquum eſt. Id uerò ita demũ rectè facies, ſi omnibus te æquabilem, familiarem uerò non niſi grauiſsimis, & ſapientiſsimis quibusq; præbebis: ſi nullius ius, & innocentiam, neq; gratia, neq; odio cuiuſquam opprimi ſines: & in iudicijs exercendis, non cuius cognatus, neceſſarius aut cliens quiſque ſit, ſed quàm iuſtam cauſam habeat, attendes: ſi tenuiores à ui & iniurijs potentiorum uindicabis: ſi honeſtatem uoluptati, publica commoda tuis priuatis antepones: ſi nulla in re leuior, aut præceps eris, neq; de maioribus rebus abſq; conſilio ſenatus quicquam ſtatues: cum iuuenibus uerò, & iuuenili ardore præditis, conſilia non temerè cõmunicabis: ſi aſſentatoribus aures non accommodabis (blandum enim eſt malũ, ſed peſtilens in primis regnis atq; regibus, aſſentatio) ſi diſſenſiones ordinũ, & ſimultates procerũ, inter ipſos authoritatẽ tua penitùs extirpabis: ſi deniq; pietatẽ atq; religionem ſanctiſsimã ſedulò & ex animo coles: neq; ab inſtitutis maiorũ, & iam inde ab exoriente religione Chriſtiana apud omnes gentes recepto, & ad noſtra uſque tempora tranſmiſſo, retentoq; cultu Dei Opt. Max. uenerandisq; cæremonijs atque dogmatibus, te cuiuſquam, uel inſidioſis blanditijs, aſſentationibus, & illecebris auocari, uel importunitate auelli ſuſtinebis. Harum rerum omnium exempla domeſtica habes, ſatis, niſi fallor, illuſtria. Non ignoras, fili, quo ſucceſſu, qua fœlicitate, quantaquę gloria nos tam diu regnauimus: id nos totum Deo Opt. Max.

Sigiſ. omnibus excellentior.

Oratio Sig. ad Polonos.

Pathetica filij commẽdatio.

Conſiliũ regis.

Verba Sigiſ. ad filium.

Aurea pij patris monita.

Opt. Max. quem ſedulò, riteq; coluimus, acceptũ referimus. Exiſtimare autem debes, neque regnum, neq; quicquam omninò ſanctum & inuiolabile eſſe poſſe, ubi religio labefactatur. His tibi uijs, fili ſuauiſsime, ad laudem, ad beneuolẽtiam hominum, ad ſalutem, tranquillitatemq; ditionum tuarum, denique ad decus, & immortalitatem graſſandum eſt. Hac certus eſt, & exploratus pijs principibus ad cœlum aditus. Hęc tecum Sigiſmunde Auguſte, pater: illa Rex ueſter uobiſcum, uiri Poloni. Reliquum eſt, utriq; ut ſanctiſsimis, & ſaluberrimis monitis eius obtemperetis, eiusq; præclara erga uos merita, aſsidua pietate, & grata memoria ſemper proſequamini: omnesq; pariter eum, uti debemus, uiuorum, & mortuorum Deo, apud quem nemo ſatis iuſtus & inſons eſt, aſsiduis precibus commendemus. Viciſsim ille in cœlis, uti ſperamus, pro nobis orabit: & quorum ſaluti, & incolumitati omni ratione, quoad uixit, conſuluit, ijs ne nunc quidem, omni iam rerum terrenarum cura, & moleſtia ſolutus, ſtudium ſuum in placando Deo. Opt. Max. deeſſe patietur.

IN FVNERE SIGISMVNDI IAGELLONIS, POLONIAE REGIS, STANISLAI ORICKOVII RHVTENI ORATIO.

Ex noſter mortuus eſt, ſi tamen ille mori potuit, quem ſua præſtans atque Regia uirtus immortalem ante obitum reddiderat: quam ille cùm conſtãter in omni uita coleret, quid tandem eſt, cur hunc mortuum dicamus eſſe potiùs, quàm hoc mortali corpore exutum, ad illam immortalem uitam abijſſe, ad quam ſibi iter ſobriè, iuſtè, ac piè uiuendo parauerat? Abijt ergo hinc, nos flenteis ac dolenteis reliquit in hoc ſqualore ac ſordibus, quibus obſiti, in funere ipſius comparemus nobis cum illo periêre omnia Equites: illi uerò nihil præter hoc mortale corpus deceſſit: pro quo tamẽ ipſo, cumulatur nunc ipſius acta uitę ęternitate, atq; immortalitate ſempiterna. Noſtra autem hæc mors ueriùs, quàm uita illius à nobis diſceſſu, quàm afflicta, exinanitaq; ſit, teſtes ſunt mœror hic ueſter, ac ueſtræ piæ lachrymæ, quibus deflemus non interitum Regis noſtri, qui nullus illi eſt, ſed orbitatem noſtram. Amiſimus enim, Equites non Dominum: nihil enim ille minùs nobis fuit, ſed iuſtiſsimum Regem, atque indulgentiſsimum Patrem, qui cùm unum, & † quadrageſimum annum regnaret apud nos, quod exemplum regnans non dedit iuſti ac moderati Imper. aut quod monimentum poſt ſe non reliquit in hoc regno, humanitatis, manſuetudinis atque beneficentiæ erga uos ſingularis? Quocunque te animo atque oculis conuerteris, plena omnia exemplorum illius ſapientiæ, iuſtitiæ, fortitudinis, temperantiæ ac uirtutum omnium reliquarum reperies: ſiue Eccleſ. Dei uideas, quam ille integram atque incorruptam in Polonia præſtitit: ſiue ipſam Rempublicam, quam ille tanquam bonus pater unicam filiam in ſinu ſuo complexus, tam domi, quàm foris, tam pace, quàm bello, fouit, auxit, ac omnibus ornamentis cumulauit, in qua quidem Republica talem ſe ille Regem geſsit, ut & omnes ante ſe Reges facilè uinceret, & cæteris poſt ſe ſpem imitandi adimeret. Cedant huic omnes Reges: ſoli etiam ſcientiam regnandi concedant. Non Cyrus ille, non Ageſilaus partem laudis æqualem ac gloriæ cum hoc petant, qui non tam rebus ipſis, quàm ſcribentium ingenijs magni fuerunt: de ijs enim non ad ueritatem hiſtoriæ, ut uidetur, ſed imitationis exemplum Græci homines multa fictè ſcripſerunt. At hic noſter Sigiſmundus Regum Rex, non ſolùm benè uiuendo ac ſapienter regnando Cyrum atque Ageſilaum ſuperauit, aut ſi quid in Regum genere maius hiſce fuit, ſed etiam illorum ipſorum ſcripta, qui de illis Regibus eloquentiſs copioſiſsimeque ſcripſerunt. Meliùs hic uixit, quàm illi dixerunt, meliùs regnauit, quàm præceperunt. Ita Sigiſmundus Rex noſter non fictum, neque ſtylo adumbratum, ſed uiuum exemplum, atque rebus ipſis expreſſum. Cæteris Regibus à Deo fuit propoſitum, ut in hoc Rege, ceu in quodam illuſtri monumento, eſſent repoſitæ omnes regiæ uirtutes, unde ſumi poſſet, quò humanum genus ſeruari, quò regna adminiſtrari, quò iura, mores, inſtituta, leges in hominũ uita ſanctè ac quietè poſsint retineri. Quid? ſolúsne Regib. ille exemplũ uiuendi fuit? minimè uerò Equites. Nemo enim etiã ſortis infimæ reperietur, qui ad benè, beateq; uiuendũ ex hoc Rege exemplũ non poſsit ſibi ſumere: ſiue enim religionẽ ipſam ſpectes, quẽ anachoritam ſanctimonia uitę nõ uicit? ſiue etiã has uirtutes uitæ cõmunis conſideres, nempe patientiã, obſequiũ, modeſtiã ac temperantiã: quis nõ dico in ſummo Imp.

† quadraginta annos regnaret.

Rex,

Rex, sed homo ipse priuatus, quē angusta res coërcet, hac ista cõmendatione Sigis. par fu
it? Pauci equites, & haud scio, an aliquis omninò fuerit. Ita ille summam uitæ absoluit, ut
sapientia Reges: priuatos uerò moderatione uitæ antecelleret, talemq; se in omni uita pri
uatim ac publicè præberet, ut id nulla orationis copia, ut par est, explicari possit, ne illius
quidem Xenophontis Græci, cuius ore Musas tum loquutas ferunt, cùm Cyrum illum
atque Agesilaum uerbis magnos faceret. At ne me quis ad Græcorum morem, tempo-
ris ac luctus uestri: causa magna hæc facere existimet: ostendam, Equites, talem Regem
nos amisisse, qualis in Polonia ante Sigismundū nemo, extra Poloniā uerò pauci omninò
apud omnes gentes fuerunt, siue bona ipsius propria spectes, siue quæ illi natura, aut for-
tuna largita fuit, consideres, ut meritò mors huius optimi Regis dolorem huic Senatui,
mœrorem Equestri ordini, squalorem Poloniæ, luctum ac gemitum omnibus attulerit:
&, ut hæc ex iusto dolore profecta esse, ac amore intimo omnes intelligant, breuiter mihi
dicendum est, quod genus uiri fuerit, qui in regnando mores, quæ fides erga illum, & uo
luntas uestra. Vtilis erit & grata hæc oratio non solùm nobis in malis nostris, sed etiam
his, qui cum laude uiuere, aut gloriosè regnare concupiuerint. Sic enim de Sigismundo
Rege loquar, ut nihil nisi singulare, nisi regium, nisi diuinum, de hoc Rege à me sitis au-
dituri: idq; quod dicam, non facultate orationis meæ, à qua longissimè absum, illustrabo,
sed rebus ipsius gestis atq; exemplis, cum sua sponte clarissimis, tum uerò nobis notissi-
mis. Non abutar enim conscientia uestra, Equites: falsam enim gratiam ab illo mortuo
quid inire studeam, quæ tota morte ipsius sublata est? Sola illius uirtus mansit immorta-
lis, de qua sine inuidia audiendum est: ut illius clarissimi uiri recordatione ac desiderio
uota faciamus, quo Deus noster similes Sigismundo regnare in Polonia uelit, si non o-
mnes, (nam id sperare ferè iam fas non est) at saltem aliquos, hoc nos certè animo esse in
hoc exequiarum munere conuenit, ut Deus non huic tantùm mortuo, sed etiam ipsi Po
loniæ regno, nobisq; sit propitius, nostrasq; res afflictas, atq; in desperationem propemo
dum adductas, benignus adspiciat me etiam, ut attentè audiatis, etsi rogandi non estis,
mœror enim hic uester uos satis attentos facit, tamen ut consuetudinem seruem, rogo.

Sigismundus Rex, auum habuit Vuladislaum Iagelionem, qui ex Lithuania gente
in Polonia regnauit primus: uirum omnibus tam bellicis, quàm Religionis laudibus cu-
mulatum: qui cùm octo & quadraginta annos in Polonia regnasset, multa trophæa de
hostibus omnis generis constituit, inter quos Germanos memorabili pugna ad Dum-
brouunum in Prussia deuicit: &, quod nulli unquam Regum *, neque nationum de Ger
manis licuit, hic solus est inuentus, qui, cæsis in acie uno die Germanorum quinquagin-
ta millibus, Germanos à Polonis posse uinci docuerit. Prætereo alias uictorias atque tri-
umphos ipsius uarios atque infinitos, quod illi nunc nihil ad nos, & si ad nos, nihil ad
hoc tempus, de quibus tamen eruditi homines multa scripserunt. Hoc tamen dicam, id
quod à patribus traditum meminisse debetis, magnum hunc, & excellentem Regem, ac
admirabili regnandi sapientia in Polonia fuisse, qui non satis se functum officio ac mu-
nere regio putabat, si tantùm res humanas administraret, nisi etiam res diuinas summo
studio curaret. Itaque Luthuanam sine Deo gentem ac impiam antehac, ad ouile Christi
primus adduxit, in Ecclesiamqúe dicauit: deinde, cùm literas ipse nullas sciret, tamen hic
omne literarum genus ac Musas ipsas, tam Latinas, quàm Græcas, in Poloniam intro-
duxit, nullum regnum esse ratus absque literis, nihilq; sancti ac iusti, neque honesti ibi
posse esse, ubi Philosophiæ non uersaretur nomen: quod illa ex agrestibus ciuiles, ex im-
manibus mites, ex barbaris doctos, ex hominibus postremò Deos faceret. Huic ergo
tam excellenti, siue arti, siue uirtuti, siue diuinitati potiùs cuidam Vuladislaus Iagello
domicilium in ea urbe collocauit, quæ caput ipsius Regni fuit. Cracouiæ enim gymna-
sium condidit, quod omni uirtutis, ingenij ac doctrinæ laude ad hanc diem floret, ut in-
dè, tanquam ex equo Troiano innumerabiles uiri prodierint, sapientia, & doctrina præ-
stantes. In hoc enim gymnasio Iagellonis opera, non seposita aliqua Philosophiæ, seu sa-
pientiæ pars tractatur, sed tota ipsa omnibus suis partibus perfecta atque absoluta. Sum-
ma hæc laus est, Equites, ingens Iagellonis gloria immortale etiam in uos, liberosq; ue-
stros meritum huius optimi & diuini Regis, quo ille tanquam luce quadam, atque splen-
dore mirifico, obruit omnes uictorias, laudesq; non solùm suas, sed etiam aliorum, qui
Sarmatiam illam feram, & indomitam hac ista humanitate literarum expoliuit: ut, cùm
ferocius gente Polona anteà fuerit nihil nunc contrà beneficio doctrinæ hac eadem ni-
hil uideatur esse mansuetius, neque humanius. Hanc ego humanitatem, quàm in tem-
plis, quàm in foro, quàm in regno ac in moribus nostris uersari uidetis, Iagelloni Re-
gi omnem debemus: qui accersitis in Poloniam literis, adhibitisqúe earum Docto-
ribus, nos ab agresti uita ad ciuilem uocauit, nobisqúe persuasit, humanitate, & do-
ctrina ni-

Vuladislaus quatuor, non quinque syllabarum est.

* aut nationū

ctrina nihil esse melius: contra uerò, feritate ac inhumanitate nihil esse homine indigni-
us: qua una re atque sola immortalem gloriam ille est adeptus. Nam uincere bello Ger-
manos magnum quidem illi fuit: sed quod uictoriæ non bonorum uirorum sunt tantū,
sed interdum etiam malorum, ideò uera carent laude: at curare, ut piè, castè ac religiosè
uiuatur ab his, quibus præsis solius est (mihi credite) hominis pij, casti atque religiosi. Iam
uerò, nisi diuino aliquo animi motu Iagello Rex maiora concupijsset, & nisi fuisset † na-
tura philosophia in huius uiri mente quædam, quomodo ille, aut de literis ipsis, aut de il-
lorum Doctoribus, ac de gymnasio condendo cogitare potuisset, præsertim cùm literam
ipse legeret nullam? Quàm autem chara fuerit Deo Opt. Max. hæc Iagellonis mens atq;
uoluntas, inde apparet, quod ipsius genus longè, lateq; regnare, non in Sarmatia solùm,
sed in Hungaria, Bohemia, Slesia atque Morauia longæuum ac gloriosum uoluit: ut Ia-
gellana progenies singulari Dei beneficio edita in hanc lucem esse uideatur ad retinen-
dos homines in hac ciuili societate ad erudiendam uitam illorum communem, ad consti-
tuenda regna, ad uniendа imperia: denique ad proferendos fines humanitatis atq; reli-
gionis. Iam uidetis, Equites, quæ uestra est sapientia, è quo fonte profluxerit Sigismun-
dus Rex ad hominum uitam gubernandam atque conseruandam, quàm puro, quàm san
cto, quamq; repleto omni militiæ atque sapientiæ laude immortali. Sed antequam de Si-
gismundo dicam, audite per quos uiros hæc auita uirtus ad Sigismundum peruenerit:
Iagellone è uiuis sublato Vuladislaus eius filius, maior natu huius autem Sigis. patruus,
regnum paternum suscepit digniss. filius illo patre, ac successor, in tuendo paterno regno
omnium acerrimus: qui extrema pueritia à Polonis Rex est factus: ineunte uerò adole-
scentia, Rex est ab Hungaris absens expetitus, bello Turcico maximo atque acerrimis
hostibus. Tanta opinio de illo animos omnium peruaserat, ut in illius indole salus omni-
um gentium reposita putaretur, ita ut & Polonis dare salutem, & Hungaros liberare pe-
riclis posse uideretur. Tanta uirtus huius Regis fuit, tantus ad uirtutem impetus, ut præ-
ter ætatem periculosissimis temporibus maximis undique septus hostibus duo regna
maxima Sarmatiæ atq; Hungariæ, summa atque incredibili uirtute conseruârit. Scythas
in Russiam irruentes sępè uicit, Valachos Polonis adiunxit, Ammurathem ipsum spe at-
que cupiditate Hungariæ imminentem cum uniuersa Asia ex Hungaria uictum, fuga-
tumq; expulit atque eiecit: cui quidem Regi, ueluti Aaronem quendam sanctissimum
atque fortissimum uirum Ioannem Capistranum de familia Francisci, Eugenius Quar-
tus in societatem Turcici belli miserat: quo ille administro atque comite non solùm Hun
gariam, sed omnes Christianorum prouincias ab æterno interitu conseruauit. Nam
quandiu uita incolumis Vuladislao fuit, tandiu Turcarum genus minus potens, ac mi-
nus formidabile prouincijs nostris fuit. Illo uerò Varnensi prælio uicto, quot ille uirtuti
ac rebus secundis cõfisus, impari militum manu cum Amurathe conflixerat, tantùm Tur
carum tyranni postea sunt adepti, quantum nunquam eo uiuo optare sunt ausi, in quo
tamen prælio enituit illa Iagellonis excellens atque inuicta in hoc Rege uirtus: cùm e-
nim inclinaret iam uictoriæ, spesqúe in sola restaret fuga, & cùm cæteri exceptis Polo-
nis, fugerent omnes, ille ueluti Cæsar alter, sui oblitus, in confertissimas hostium cohor-
tes, opem laturus suis, cum magna hostium strage se immisit: & cûm quidam ui ex præ-
lio reuocare iuuenem conarentur, ferox monitoribus respondit, Non esse sui sanguinis
uincere uelle, & fugere: ô generosam mentem, & magno Rege dignam. Non ego te eo
prælio perijsse dicam, Vuladislae, neque immaturam mortem hoc loco deflebo tuam.
Viuis enim rerum gestarum gloria, & quandiu hic Sol terras adspiciet, uiues. Nam
quod tibi aut puerilis ætas negauit, aut immatura mors ademit, id tu suppleuisti uirtu-
te tibi: quam ad hanc diem, non Hungari solùm, pro quibus sanguinem fudisti, neque
Poloni, quorum cum patribus illo in prælio occubuisti, sed illi ipsi Turcæ, gentesqúe o-
mnes barbaræ â te deuictæ uenerantur, fatalemqúe tuum sanguinem ad delendum O-
thomannicum nomen sibi esse arbitrantur. Sed me longiùs prouexit Equites, recordatio
huius Regis cum grato quodam desiderio coniuncta, & quod hoc intuens corpus, de il-
lis quoque recordor, qui ex eodem sanguine erant creati, unde & hoc erat sumptum.
Nunc ergo relinquam patruum Sigismundi, tanti ac tam inuicti spiritus Regem, & ad
parentes ipsius iam uobis breuiter ostendendos descendam. Vos quæso, quod ad-
huc fecistis, me diligenter audiatis: Vuladislao Varnensi prælio extincto, Casimirus
frater, huius autem Sigismundi pater, Regnum suscepit fraternum, atque paternum, &
quinque, & quadraginta annos in Polonia regnauit: quo in spacio res ille tantas ges-
sit, ut, si de singulis mihi dicendum sit, abuterer tempore, & auribus uestris, Equites,
ipse etiam me ignorare uiderer, si ad res magnas huius excellentis Regis Orationem
nequaquam parem adhiberem, præsertim cûm ad ipsum Sigismundum tota properet
oratio.

† natiua

oratio. Hinc tamen Casimirus quantus Rex fuerit, inde scire potest, quòd contra po-
tentissimos Reges atque summos Imperatores, non solùm suæ ætatis, qua ille regna-
uit, sed omnis ante illum memoriæ, Poloniæ Regnum incredibili uirtute defendit. Nam
cum Matthia Rege Hungariæ fortissimo atque bellicosissimo, bellum in Slesia acer-
rimum gessit, & Stephanum Valachiæ Palatinum, bellatorem inclytum parere Polo-
norum imperio coëgit, & Mahometem Turcarum tyrannum ex Valachia expulit, pa-
cemque petere compulit, Prussiam maximo bello perdomuit: Moscouiam deuicit: Scy-
thiam sæpê repressit: pacem, ocium ac tranquillitatem, armis atque legibus in suo regno
diligenter custodiuit: quibus ille rebus cùm esset apud omnes clarissimus, facilè obtinu-
it, ut externis etiam auxilijs regnum Poloniæ muniret, quod sciret regna, nisi finitimo-
rum opibus ac beneuolentia iuuarentur, firma non esse. Itaque quod armis atque bello
assequi non potuit, ut pax illi tum Germanis de Prussia esset, id uxore ex Germanis du-
cta est assequutus. Nam de domo Austriæ clarissima, atque totius Germaniæ potentissi-
ma, eaque imperiali, uxorem duxit Elisabetam, huius istius Sigismundi matrem: filiam
autem Alberti Ducis, qui idem Romanis, Hungaris, atque Bohemis Rex fuit * cuius
nuptiæ, cùm essent plenæ dignitatis, plenæ concordiæ, ac regiæ cuiusdam maiestatis, ita
tamen fœcunditate atque prole beatæ fuerunt, ut uix è ueteri Regum memoria ullius
nuptiæ cum his Casimiri conferri queant: nati enim sunt inde filij sex, omnes patri super-
stites: quorum serie quadam mirabili atque diuina, Vuladislaus natu maior, in Hunga-
ria regnauit uiuo patre: Ioannes Albertus autem in Polonia patri successit: illi Alexan-
der, huic uerò Sigismundus hic Rex: restabant duo, quòd illis credo meliora regna hi-
ce terrenis debebantur, Casimirus, & Fridericus, quorum alter in Diuos relatus est: al-
ter uerò urbis Romanæ Cardinalis fuit: filias quoque septem numero, ex hoc eodem ma
trimonio susceptas, omnes Germanis principibus in matrimonium dedit, atque ita ge-
nere ac sanguine suo cunctam Germaniam Casimirus compleuit, ut pauci sint ex omni-
bus Germanis principibus, qui consanguinei non sint Polonis. Fœlix Casimirus haci-
sta Deo grata, ac tam illustri apud omneis gentes sobole, ex quo tot ac tanti orbis terræ
conseruatores prodierunt: qui fœlicior, ne in suscipiendis liberis, an diligentior in edu-
candis fuerit, non facilè dixerim. Nam ut filias prætermittam, quæ summa pudicitia, &
digna illo loco ac genere cura à matre sanctissima atque diligentissima fœmina educa-
bantur: filij certè ea disciplina fuerunt instituti, ut non Regis filij, sed priuati cuiusdam ui-
derêtur esse. Nullus in ijs educandis regius sumptus, luxus nullus, sed summa moderatio
in uictu, amictu, atque cultu adhibita fuit. Norat siquidem ille sapientissimus Rex at-
que idem pater optimus, fundamentum esse omnis reliquæ uitæ cum priuatæ, tum pu-
blicæ institutionem ipsam, educationemque puerilem. Hinc enim petuntur primùm
rudimenta illa ad laudem, & ad gloriam disposita, nempè quid honestum, quid turpe,
quid iustum, quid iniustum, quid expetendum, quid fugiendum sit, quid Deo, quid pa-
rentibus, quid amicis, quid ciuibus, quid legibus, quid ipsi denique Reipublicæ debeas,
quæ nisi tu ineunte ætate, in angusta ac sæuera uita cognoueris, inutilis homo, pernicio-
sus Rex tuis futurus sis, necesse est. Quid enim per Deos immortales ab eo expectes,
qui sine ullis honestis præceptis ex puellarum cœtu emersus, à cantu, à tibia, à luxu, à tri-
pudijs, à uino, à somno, à stupro, ad summum imperium accesserit? Iactabit se, mihi cre-
de, illius intemperantia in illa copia insolentiùs, neque quomodo prosit, sed quomodo
obsit rebus communibus cogitabit. Nam cùm uoluptas ipsa per se uirtuti sit inimica,
tum uerò si ad illam potestas aliqua maior, aut imperium accedat, in furorem agitur, de
statuque omni mentem exturbat humanam. Ex hac tali ratione illæ humani gene-
ris pestes prodiêre partim crudeles, partim uerò effœminati tyranni. Hinc enim Busiris
atque Phalaris illi ueteres: hinc Nerones isti recentiores ac crudeles tyranni: hinc eti-
am effœminati Sardanapali sunt orti: quorum uitam si inspicias, facilè reperies ineun-
tem ætatem illorum, non parsimoniæ, neque disciplinæ radicibus, sed ipsius uoluptatis
atque licentiæ illecebris nixam fuisse. Horum exemplis admonitus Casimirus Rex, ni-
hil priùs habebat, quàm ut illam primam filiorum suorum ætatem certis legibus pudo-
ris, uerecundiæ, modestiæ, atque ipsius Religionis adstringeret, certò sibi persuadens, ta-
leis filios suos in regnando futuros, qualis illorum educatio præcederet, & meritò qui-
dem: institutio enim puerilis Regum ipsorum, primùm proculdubiò medium atque po-
stremum illis in regnando est. Hinc enim omnis ornatus uitæ, Regibus est petendus:
hinc contra fortunæ tela præsidium sumendum: hinc consilium, hinc authoritas ac gra-
uitas petenda: denique id, quod caput est, quid sit Regem esse, quid deceat illum, quod
officium Regis, qui uultus, incessus, uictus, habitus: hæc sola recta institutio Regi de-
monstrat. Non capit hæc, mihi credite, angusta ac nulla bona institutione erecta mens,
sed ua-

* Quæ

sed uacillat ac titubat in omni Regio officio ac munere. Qui enim Rex hæc puer non
didicit, is uitam miseram, desertam, contemptam, infamem, ac obtrectationibus exposi-
tam agat necesse est. His ergo malis atque his incommodis omnibus ab initio Casimi-
rus statuit occurrere, præpostere se facturum ratus, si Regnum ipsum filijs post se relin-
queret: filios autem ipsos, quibus illud seruaret, negligeret: quare ne uideretur (ut dicitur)
plus curare calceum, quàm pedem: summa ope requisiuit, cui nam instituendos filios
suos traderet. Erat illis temporibus uir doctus, & bonus Ioannes Longus, Olugos à Po-
lonis uocitatus: cuius uita probata, ac inculpati mores, cùm illius commendarent do-
ctrinam, facilè Casimiro fuit persuasum, qui hunc filijs suis Doctorem accersierit: ut ex
eius uiri præceptis atque institutis, ueluti ex fonte quodam, atque totius honestatis radi-
ce flueret illa regia disciplina, quam docti homines summam esse rerum omnium uolue-
runt: quæ mentem, linguam ac rationem futurorum Regum, ad Reipublicæ guberna-
tionem cum summa laude dirigeret: sic Casimirus non aliquem externum, aut alienige-
nam, ac ignotæ uirtutis hominem, filijs suis præceptorem delegerat, sed Sarmatam ac
Polonum, eundemque spectatæ doctrinæ ac integerrimæ uitæ uirum. Ita ille non in ex-
terna institutione, neque in peregrina adolescere mentem liberorum suorum uoluit, sed
in Polona atque domestica: nec iniuria. Vt enim semina, si in peregrinam mandentur ter-
ram, amittunt uim suam, sæpeque in diuersum genus abeunt: sic puerorum ingenia insti-
tutione degenerant à patria uirtute, ut ex duro Scytha mollis fiat Arabs, ex Latino Græ-
cus, ex Polono Italus. Quare Casimirus, cùm se sciret genuisse Reges, non Italis, non
Græcis, neque Indis, sed solis Polonis: cauit diligenter, ne quis primam illam indolem,
nisi Polonus fingeret. Adhibuit itaque Ioannem Longum, ut Polona institutione, Po-
lonus ipse bonos Reges Polonis eò diligentiùs efficeret, quantò in illorum institutio-
ne salutem non solùm Regni, sed suam etiam inclusam esse uideret. Hoc ergo mune-
re Longus non minùs difficili, quàm operoso suscepto, statim ab initio amouit è con-
spectu illius teneræ ætatis pestem ac perniciem iuuentutis libidines omnes, & illarum
authores. Non erant auditi in Longi ludo uersus impudici, non cantus, neque sym-
phonia turpis, quæ aculeis nequitiæ incendunt ad uitium iuuenum menteis, nunquam
ibi sunt uisi turpiloqui, nunquam ebriosi, nunquam mimi, nunquam amore ac uino,
& mendacio corrupti histriones: denique nunquam illa dijs irata, quam Itali appellant,
mascara in ludo illo fuit: nihilque earum rerum omnium, quarum imitatione atque con-
suetudine in uitium labitur iuuenilis ætas, talisque fit, quales sunt ij, quorum conuictu
lætatur: cum claudo enim (ut dicitur) claudus eris. Quare aures illorum Regum ab au-
ditu oculos à conspectu talium flagitiorum diligenter fidelis magister continebat. Li-
bri apud illum à Regibus illis pro mascaris tractabantur: uiri boni ac moderati, pro hi-
strionibus cum Regibus illis uersabantur: parsimonia uitæ, morum repræhensio, malo-
rum irrisio, uirgæ medius fidius ipse, atque plagæ, administræ illius institutionis erant,
atque comites: meminique me audire de nostris senibus, Casimirum dicere solitum, nul-
lum se acroama audire suauius, quàm eiulantem, ac uirga cæsum ab illo Magistro filium:
ô Regem Sparta dignum, qui in illis lachrymis, ac in illius uitæ angustijs fundamenta
benè ac sapienter regnandi filijs suis reposita esse arbitrabatur. Itaque cùm magnarum
rerum cupiditate, monitore Ioanne Longo, incenderetur asiduè præclara illa ad uirtu-
tem indoles, uidetis quos fructus maturitate sua postea tulerit. Quid enim aliud cau-
sæ putatis esse, quòd omnes uicinæ gentes, atque nationes, ad Casimiri domum, qua-
si ad Philosophi scholam concurrerent, unde non solùm Reges regnandi, sed etiam ma-
gistros benè uiuendi peterent? Nulla fuit alia, Equites, nisi ipsius institutionis opinio.
Hac enim impulsi sunt Hungari, ut ab illo Vuladislaum Regem sibi peterent: hac ea-
dem Bohemi adducti Ioannem Albertum expetiuerunt, ita Alexandrum Lithuani, ita
Sigismundum Slesij: ô fœlicem tali prole Casimirum: ô ter, quaterque beatam Poloni-
am, quæ tantæ indolis primùm, deinde uirtutis parens atque altrix extitit: quæ quan-
ta fuerit, testes sunt omnes gentes atque terrarum oræ ultimæ, quæ ab hac ista uirtute, aut
seruatæ, aut deuictæ, aut cum Poloniæ Regno sunt coniunctæ. Nec mirum nacta enim
fuit hæc uirtus naturam Imperio aptam: ad quam cûm accessisset usus, confirmatioque
doctrinæ, ad tantam laudem, dignitatemque peruenit: & cùm omnes isti optimi atque
omni laude dignissimi fratres florerent ingenij gloria: sic tamen inter hos Sigismundus
excelluit, ut tantum ipse uinceret omnium testimonio fratres, quantum illi uincebant re-
liquos omnes. Nam quæ uestra opinio, quanta etiam spes omnium de hoc isto iuuene
fuerit, testes sunt comitia illa Casimiro mortuo Pitrokouiæ habita, ubi cùm de Rege de-
ligendo deliberaretis, hunc natu minimum, fratribus maioribus Ioanne Alberto, ac i-
psi Alexandro, anteferre ad Imperium uoluistis: & nisi partim Elisabet mater, partim ue-

rò Sigiſmundi ipſius continentia, fratri maiori concedentis, obſtitiſſet, antetuliſſetis. Vos hoc loco appello huius Regni robur atque firmamentum Thenciſci, quæ iudicia de hoc iſto Rege tum feciſtis? quanta contentione animorum atque armorum ueſtrorum hunc Regem ſufficere patri uoluiſtis? Quid tanto motu rerum ſpectaſtis aliud, niſi ſpeciem quandam atque opinionem excellentis uirtutis, quæ cùm ipſa ſumma eſſet in Sigiſmundi fratribus, in hoc tamen ita excelleret, ut quantum ætate ſuperaretur à fratribus, tantum ille ſplendore uirtutis ac nominis ſui, fratres ipſos ſuperaret? quod autem ille tum ſe non extulerit, & quod à pręſenti iam Regno ac oblato abſtinuerit, nónne hanc abſtinentiæ illius laudem cuiuis Regno anteponendam putabimus? niſi enim inſediſſet in huius uiri mente conſtans ac æquabilis ratio quædam uitæ, nunquam ille, mihi credite, abſtinuiſſet ab eo, quod illi tum ſumma uoluntate ac incredibili ueſtra conſpiratione datum, oblatumqúe fuit. Nam non uolitare cupiditate gloriæ, non inflammari ambitione ad rapienda Regna, præſertim cùm Rex eſſe poſsis, hoc omnium difficilimum opus eſt, Equites: hoc ſolius ſapientis, ac huius hominis eſt proprium: qui tamen hoc ipſum, quod fratribus ante ſe conceſſerat, quàm cumulatè poſtea à uobis ſit adeptus, res ipſa docuit. Mortuo enim Ioanne Alberto, deinde Alexandro fratribus, uniuerſi hunc ex Sleſia ad Regnum paternum uocauiſtis, in ſummo ipſius Regni diſcrimine, ſummoqúe periculo: ita in eo ſolo reſtare ſpem Regni, atque ſalutis ueſtræ tum putaſtis: quo quidem Regno ſuſcepto, ita illud unum & quadraginta annos adminiſtrauit, ut omnibus opibus florentiſsimum uobis poſt ſe reliquerit. In quo quidem Regno, qualem ſe Regem ille geſſerit, quibusúe artibus illud adminiſtrârit, res ipſa iam poſcere uidetur, ut dicam: fuit enim hoc ſecundum ê tribus, quæ de hoc ipſo Rege dicenda ab initio propoſuimus. Vtinam, Equites, ea in nobis eſſet orationis facultas, qua, ut par eſt, dicendo explicare poſſemus, qui nam huius Regis in regnando mores, quæ artes, qui modus fuerit. Nunc uerò cùm uirtuti Sigiſmundi Regis non tantùm mea, quæ nulla eſt, ſed nullius omninò poſsit par oratio inueniri: date mihi hanc ueniam, ut non tam orationem à meipſam, quàm rerum ipſarum, quas is geſsit, commemorationem expectetis: quarum recordatione ac memoria, & hoc mœſtum illius funus celebremus, & alijs præſcribamus, quales Reges in regnando eſſe conueniat. Ego enim ſic exiſtimo, in ſummo Rege quatuor has res ineſſe oportere, ſapientiam, iuſtitiam, fortitudinem, atque clementiam. Quis igitur hoc homine ſapientior Rex unquam fuit? qui mox ſuſcepto Regno, non unam aliquam partem Regni, ſed omnes illius partes animo complexus eſt: quæ cùm laborare uiderentur, præſentem medicinam omnibus ſummo cum præſidio attulit. Nam cùm Poloniæ Regnum maximis bellis, quæ pater ac fratres ante illum geſſerant, exinanitum, ac omni conſilio, & auxilio deſtitutum accepiſſet, ineundam ſibi ante omnia rationem putauit, quo & auxilijs iuuare, & conſilijs firmare, & opibus reficere Regnum poſſet. Multa illi ad ea expedienda, quæ animo concœperat, obſtabant inopia primùm ærarij aſsiduis bellis exhauſti: deinde deſertum ab amicis Regnum. Nullo enim tempore Poloniæ Regnum maiori motu rerum fuit, quàm eo, quo à Sigiſmundo eſt ſuſceptum: hinc enim influebat tota in Ruſsiam Scythia: hinc bello affectâ imminebat Valachia: hinc Aſia, Turca duce, minabatur nobis tota: cum Germanis etiam non ſatis certa nobis propter Pruſsiam pax fuit. Hic Sigiſmundus ſolus in medio relictus, ac magnis undique periculis circumuentus, oſtendit patriæ illud ſperatum lumen animi, ingenij, conſilijqúe ſui. Omneis enim finitimos partim ſocietate ſibi adiunxit, partim fœdere reconciliauit, partim uerò bello deuicit. Nam Valachiam, inſperata uictoria de Ioanne Alberto elatam, fregit ac domuit. Scythiam quoque multis prælijs ſecundis deuictam, ad extremum tandem munificentia, liberalitateqúe ſua in fidè habuit: perfecitq; ut Scythæ genus hominum ferum ac indomitum, liberalitatem ipſius potiùs, quàm arma experirentur: quem illi honorem, ante Sigiſmundum, nulli Regum, ne illi quidem Alexandro domitori Aſiæ habuerunt: cum Turcarum etiam tyranno, cùm ab omnibus derelictus, ſolus periculoſiſsimum bellum gereret, fœdus ad extremum fecit, magis ex ſuorum tempore, quàm ut id utile rebus communibus arbitraretur: de quo quidem fœdere dicam alio loco, Equites: & ita dicam, ut hoc ipſum fœdus, quod nonnulli repræhendunt, magna neceſsitate factum fuiſſe oſtendam. Nunc dico, in his fœderibus atque bellis Sigiſmundum aliud ſpectaſſe nihil, quàm pacem, & ocium ſuorum: ut uidelicet Polonia tot iactata caſibus, tot afflicta cladibus, tot denique oppreſſa malis, requieſceret aliquandò, & ſe ex diuturno labore pace ac quiete reficeret: quæ eò miſeriarum iam uenerat, ut neque priuatis, neque publicis opibus, poſſet contra uim hoſtium ſubſiſtere. Ita enim Iagello Germanico bello, & Vuladiſlaus Turcico, & Caſimirus Pruteniço atquę Hungarico, & Ioannes Albertus Valachiço Poloniam attriue-

rant, ut in media uictoria uicta eſſe propemodum ipſa Polonia uideretur. Quare cùm ſpes reſtituendi Regni nuſquàm, niſi in pace, Sigiſmundo reſtaret: propterea hanc ipſam pacem omnibus bellis, fœderibus, ſocietatibus atque affinitatibus quæſiuit. Nam ſorores, quas habebat, in Germaniam nuptum dedit: qua affinitate ille Germaniam cum Polonia non ſolùm coniunxit, ſed etiam Germanorum opibus illam contra omnem uim muniuit: nobiliſsimis enim ac potentiſsimis ex eâ gente illos collocauit: qua ſanè re perfecit, ut illi primò omnium Poloniæ Regum pax cum Germanis firma eſſet. Nam quod is cum Prutenis bellum geſsit, priuatum illud bellum Prutenorum fuit, nulla publica ipſius Germaniæ authoritatem ſuſceptum: & ne quid fortè, quod ad pacem ſpectaret, prætermittere uideretur, cū iam Scythas liberalitate, Valachos deditione, Moſchos uictoria, Germanos affinitate ſibi ac ſuis obligatos haberet: reſtabant Hungari, quos etſi illis temporibus Vuladiſlaus frater cum Polonis coniungebat, tamen Sigiſmundus longiùs proſpiciens animo, Hungaros in perpetuum Polonis uolebat deuinctos eſſe. Itaque cùm Scepuſia domus princeps in Hungaria eſſet, Stephanusqúe Tranſyluaniæ Palatinus, rerum poſt Regem primus in Hungaria potiretur, eius filiam Barbaram in matrimonium duxit, conſentiente Senatu, ac approbantibus bonis omnibus. Læta hoc matrimonio Polonia fuit, non tam quod ſocietatem illi nouam attulerat, quum quòd talem Reginam ex Hungaria acceperat, quæ ob ſanctiſsimos mores, caſtiſsimam uitam, ac ob admirabilem pudoris atque uerecundię famam Heſter fuit uulgo appellata. Sed hæc uoluptas huius lætitiæ non diuturna Polonis fuit: nam Barbara anno quarto, poſtquam in Poloniam uenerat, uita eſt functa magno cum mœrore ipſius Regis, dolore autem omnium ueſtrûm incredibili: quæ tamen ipſa moriens, reliquit uobis pignus initæ ſocietatis cum Hungaris: filiam enim ex ea Heduigim Sigiſmundus ſuſceperat: qua Ioachimo Marchioni Brandenburgenſi in matrimonium data, pacem Polonis cum Marchia fecit. Ita ille hiſce artibus in omneis partes intentus, pace parta, Poloniam aſsiduis bellis afflictam exinanitam atque proiectam erexit, refecit, ac planè denuò conſtituit. Quanta hæc fuerit illius ſapientia, ex alijs quoque poteſtis ſuſpicari, Equites. Alij enim pace bella quærunt: hic uerò nihil bellis, niſi pacem quæſiuit. Alij Regna ſuſcipiunt: ut finitimos bello uexent: hic Regnum abſque finitimorum beneuolentia infirmum eſſe duxit. Alij fœdera ineunt, ut ad euertendam pacem ſpacium habeant: hic omnia fœdera, quæ cum Turcis, cum Scythis, cum Moſcis, cum Valachis habuit, pace terminauit. Quis hunc Regem non ad euertendos homines, ſed ad ſeruandos, non ad bello inter ſe committendos, ſed ad pace coniungendos, natum fuiſſe neget? cùm enim pacem omni Regno ſuo compararet, non tantùm ſuis, ſed etiam alijs gentibus atque nationibus pacis author fuit: & quod inter omnes conſtat, pacem mutuam Chriſtianis prouincijs ſtabiliorem nunquam fuiſſe, quàm Sigiſmundo Rege fuerit: ſic ille non tantùm quod ſibi ſoli utile eſſet, ſpectabat: ſed complectebatur ad ſuam, & ad communem omnium ſalutem, omnes finitimos Reges atque nationes. Pacis enim author omnibus fuit: ad pacem inuitabat, hortabatur, ac monebat omnes. Valuiſſetqúe utinam illius diuina uox atque ſententia apud Ferdinandum ac Ioannem Reges: ſtaret nunc, mihi credite, Hungaria neque Turcis per illam ad nos, ac ad omnes pateret uia. Verùm cùm illi Reges belli, quàm pacis, eſſent cupidiores, Sigiſmundumqúe non audirent, ab Hungaria ambo exciderunt: cuius motu atque caſu ea quoque dudum antè habebant, cum magno communium rerum detrimento, partim afflixerunt, partim amiſerūt: & meritò quidem: pace enim de medio ſublata, quid utriq; ſalue eſſe potuit? Pax enim eſt parens atq; fons omnium rerum bonarum Equites: ſine hac nihil hominibus iucundum in uita, nihil ſtabile poteſt eſſe: quàm qui oderūt, feri & indomiti ac crudeles tyranni ſunt habiti. Contrà uerò, qui huius patroni atq; authores fuerunt ſoli homines, ſoli ſapientes, ac generis humani conſeruatores ſunt dicti: & iure quidem: pace enim uiuunt leges, excoluntur mores, tractantur artes: uictus poſtremò ipſe, ad uitam degendam neceſſarius, ipſius pacis eſt fructus: quo etiam fit, ut difficilius ſit pacificum Regem eſſe, quàm bellicoſum. Quanto enim quiſque ratione magis * deficitur, tanta eſt ferocior, & ad bellandum procliuior: at pacis author, atque cuſtos nemo poteſt eſſe, niſi idem uir ſapienş fuerit. Eædem enim partes ſunt pacis, quæ ſunt ipſius ſapientis. Nam pacis hic finis eſt, ut in ea conuenienter naturæ ac legibus uiuatur: qui finis idem profectò eſt, & ipſius ſapientis. Hoc enim ſolùm ille curat, ne quid à natura ac legibus aberret. Quare nihil tam cum ſapientia pugnat, ut uidetis, quàm odium, diſcordiæ, ac bellum. Hinc enim exiſtunt Regnorum mutationes, hominumqúe ipſorum ac legum interitus: quæ conſeruare ac conſtabilire eſt ipſius ſapientis. Quod in Hungaria ne eſſet tanquam ex aliqua ſpecula denunciabat Sigiſmundus Ferdi-

Pacis encomiũ

* *deficit*

Ferdinando atque Ioanni tempeſtatem futuram: quam cûm illi non proſpicerent ani-
mo, demonſtrantemquê Sigiſmundum non audirent, repentè illa tempeſtas inuoluit
ac corripuit omnia. Hungariamquê ſine legibus, iudicijs, ſine Rege, ſine fide expoſuit
direptionibus, & incendijs. At Sigiſmundus interea cùm conſcientia conſiliorum ſuo-
rum niteretur, nunquam facere, agere, ac moliri omnia deſtitit, quò ſi minùs pacem in-
ter illos Reges conciliaret, Regnum tamen ſuum ab illorum contentione abduceret.
Qua in re tanta ſapientia, tantaquê moderatione fuit, ut in ſumma illorum contentione
utrique charus eſſet, utrique ſocius, atque amicus: cum quibus ut pacem, & amicitiam
firmaret, alteri, hoc eſt, Ioanni filiam ſuam Eliſabetham, è ſecunda uxore, hac iſta gra-
uiſsima atque clariſsima Bona Sfortia, de qua dicam alio loco, in matrimonium dedit:
alterius uerò filiam huic Auguſto Regi noſtro, filio autem ſuo chariſsimo atque unico,
quem nobis ex eadem Regina reliquit, collocauerat: quæ nuper magno omnium cum
dolore, ac mœrore deceſsit. Ita ille, non arma tantùm, opesquê omnes ſuas, ſed etiam
ſanguinem ipſum, genusquê ſuum uniuerſum in pacis rationes conferebat: ſanguine-
quê ſuo quàm plurimas genteis atque nationes ſibi, regnoquê ſuo obſtrictas eſſe uo-
lebat, & cum bellicoſiſsimis nationibus, uictorioſiſsimisquê populis præeſſet, tamen
hanc tantam copiam, non bellorum opes ac neruos, ſed pacis inſtrumenta eſſe putabat.
Quæ pax, inquam, in Regno conſtituta, quanta bona effecerit, quas artes excitauerit,
quas opes huic Regno tam priuatim, quàm publicè pepererit, attendite Equites: men-
tesquê ueſtras paulìſper ab hoc mœrore ueſtro ad res ueſtras abducite, quarum ſtatus,
ante Sigiſmundum, qui fuerit: hæc ueſtra præſens teſtatur copia: quàm ſi conferre uo-
lueritis cum opibus illis ueſtris prioribus, inopia ſumma atque egeſtas illæ uidebun-
tur eſſe præ hiſce, quæ nunc ſunt. An uos illas opes putabitis eſſe equite Polono di-
gnas? quæ tam modicè fuerunt, ac penè nullæ, ut legibus etiam ueſtris cautum fuerit, ne
triginta marcas dos Equitis filiæ ſuperaret. Non moderationis, mihi credite, ſed poſtre-
mæ inopiæ hæc iſta lex fuit, cuius cùm nos (ita me Dij ament) ſubpuderet, legem hanc
dotalem tulimus, ut id, quod inopia fiebat, lege fieri putaretur: cùm interim benè ſe il-
lis res haberet, qui locupletes uideri uolebant, ſi illorum ſanctius ærarium ipſas trigin-
ta marcas haberet. Neque uerò hæc inopia tantùm in ordine Equeſtri fuit, ſed ipſi e-
tiam medius fidius Senatores, ne plus centum marcis dotis nomine filiæ nubenti da-
rent, lege, hoc eſt, egeſtate prohibebantur. Sed quid ego dotem huius inopiæ ſignum
fuiſſe commemoro? cùm capita occiſorum Equitum tanquam pecudum, non ipſius in-
terfectoris capite ac ſanguine, ſed precio ac centum marcis, contra omnia diuina ſic hu-
mana iura, ſoluerentur? ut non mulcta, non pœna, non ſupplicio, ſed tam uili ære capi-
ta ueſtra æſtimarentur, cædesquê expiarentur. Ex hac tanta, ac tam infami, tamquê im-
pia æſtimatione apparet, egeſtas illi Regni quanta fuerit: quæ tanta fuiſſe uidetur, ut
animam quis pro capite faciliùs daret, quàm hanc pecuniam ſolueret: quàm utique il-
lis temporibus grandem fuiſſe conſtat, quæ nunc authore Sigiſmundo nulla eſt. Quid
uerò illa macula atque labes nominis ac generis ueſtri, parumne indicat, quam inops
à pecunia fuerit hoc Regnum? Nam ſi quis fur pecuniam furto à quopiam ueſtrum
abſtulerit, capite plectitur atq; ſuſpendio: ſi quiſpiam autem eum cuius hæc pecunia fu-
erit, occiderit, pecunia occiſi caput ſoluit: ô commemorandas leges, & dignas, quæ in
hac Republica uerſentur, quibus nos, tanquam pecudes, precio ac mercede ſicarijs, &
interfectoribus addicti ſumus: quam nos non legem, ſed perniciem atque peſtem ue-
ſtram, primo quoque tempore de medio tollite, Equites, ſi ſalui eſſe, & boni uiri haberi
uultis, de quo quidem ipſo erit fortaſſe nobis apud uos † alius dicendi locus. Nunc uos
iam perſpicitis, quanta hæc inopia fuerit, cui omnes leges diuinæ ac humanæ in Polo-
nia ceſſerant. Quid? in priuatis ne tantùm rebus hæc tanta inopia fuit? imò uerò mul-
tò etiam maior in publicis: Recordamini enim per Deos immortales, illas anguſtias æ-
rarij amiſſa uectigalia, bona, uillas, urbes, atque prouincias regias pecunia obligatas
priuatis hominibus: tum demùm ſtatuetis, quantum Sigiſmundo Regi debeatis, qui
hæc omnia redemit, recuperauit, ac libera Reipublicæ reſtituit: quarum rerum inopia e-
rat factum, ut homines hiſtorici literis mandarent, Polono Rege miſerius eſſe nihil, & ita
profectò res eſt, ſi tempora illa reſpicias, quibus illi ſcripſerunt. An uobis tum Regnum
hoc diues fuiſſe uidebatur, cùm ſubſidia belli ac ornamenta pacis mendicato penè Re-
ges ueſtri quærerent? cum pignoribus, obligationibus, ac mutuationibus, non ſolùm
bella adminiſtraret, ſed etiam domi uiuerent? cùm ita exinanitum erat ærarium, diminu-
nuta uectigalia, omnes uillæ, poſſeſsiones, ſalinæ, prouinciæ pignori oppoſitæ, ac à re-
gio uſu auerſę, ut Rex ipſe neruis prorſus careret, quibus Rempub. gereret? Quis unquã
non dico Rex, ſed priuatus homo aliquid ſepoſitum ad uſus neceſſarios non habuit?
ſoli ex

† Alias

ſoli ex omnibus Regis ueſtri ſunt inuenti ſine ullo ſanctiore ærario. Nihil fingo, Equi-
tes: memoria in medio eſt res ipſa. Legite priuilegia bonorum obligatorum, facilè re-
perietis eò inopiæ redactos fuiſſe illos ſuperiores Reges, ut, ſi non dico bellum aliquod
ab illis eſſet gerendum, aut filia elocanda, ſed equus ipſe emendus, non priùs haberent,
quàm aliquid adderent ad priuilegij ſummam. Quare cùm maximus nodus in Re-
publica ſit inopia rei pecuniariæ, ſæpè fiebat, ut pernicioſa conſilia Regis noſtri inirent
auferendorum è templis uaſorum, ac nouorum imperandorum uobis tributorum, res
etiam ipſas ad ſummam Reipublicæ pertinentes, inchoatas atque affectas, cum magno
ipſius Reipublicæ detrimento intermittebant. Difficile enim eſt efficere aliquid ma-
gni, cùm egeas: quod pecuniæ nerui ſint omnium benegerendarum rerum. Ex his tan-
tis, tam diuturnis, tam poſtremis difficultatibus, anguſtijsquê, quibus omnes res no-
ſtræ priuatæ atque publicæ premebantur, Sigiſmundus Rex ſumma ſapientia atque in-
credibili celeritate hoc Regnum expediuit: comparatis enim pecunijs, undique colle-
ctis Ioannis Boneri opera, uiri præclari atque induſtrij, ſalinas primùm, deinde præfe-
cturas, poſtremò uillas, urbes, poſſeſsiones omnes redemit: ærequê grandi perſoluto,
uectigalia conſtituit: fructus prouinciarum auxit: ærarium collapſum anteà atque ef-
fuſum, ingenti pecunia cumulatum atque refertum: uobis reiquê ueſtræ publicè reli-
quit. Quid uerò hoc eodem Principe atque Duce, res ueſtræ priuatæ, ex illa Reipubli-
cæ nocte à Sigiſmundo productæ, quanta luce, & quo ſplendore nunc fulgeant, quis
poterit, ut par eſt, dicere? Agri mediusfidius ipſi, ſyluæ item ac nemora, ruraquê ac co-
loniæ ueſtræ, quæ in pacis ſinu à Sigiſmundo collocatæ, medio (ut ſic dicam) ocij gre-
mio nunc continentur: geſtire mihi uidentur, atque huic authori, parenti, ac conſerua-
tori ſuo gratias agere, quæ ſitu anteà ſqualebant omnia: nunc uerò hac noua luce opum
& copiæ ab hoc illuſtrata, fulgent, mouentur, ſeſeq; ad ſummam utilitatem ueſtram, rei-
quê publicæ dignitatem efferunt. Eos enim fructus iam uobis ſubminiſtrant, ut hos
nullum bellum, quamuis atrox atque diuturnum, exhaurire poſsit. Mandate hoc me-
moriæ, Equites: ſpero multa uos, liberosquê ueſtros, ac maiora indies bona uiſuros, in
his quê ſemper ita exiſtimabitis, ſine Sigiſmundo Rege nihil horum uos fuiſſe uiſuros.
Nam ante illum quid ſperare potuimus, in illis præſertim tantis anguſtijs? cùm men-
tes, animiquê ueſtri debilitarentur inopia, ipſaquê egeſtas nobis ad omnia, quæ concu-
pieramus, magna atque præclara obſtaret, quæ nunc ſublata de medio atque remota,
res noſtras ſecundas ornauit, aduerſùs præſidium attulit bello ſubſidia: paci uerò orna-
menta ſuppeditauit, auctæ iam ſunt ueſtræ dotes, quarum modus non in lege, ut anteà,
ſed in uoluntate ueſtra pendet: uiluit aurum, cuius uſus nimius iam faſtidium uobis pa-
rit argentum etiam ipſum, non priuatorum hominum uidetur eſſe, ſed illorum Regum
ſuperiorum. Nihil de ære ipſo loquar, quod auro, argentoquê ueſtro obrutum, uix iam
comparet. Ita Sigiſmundus, quaſi alter ex Hieroſolymis Salomon, non copiam auri
atque argenti, ſed utilitatem Polonis attulit, & quod in primis laudatur in Salomone
Rege, quod ille diuturna pace aurum atque argentum lapide uilius Hieroſolymis red-
diderat, hac certè laude Sigiſmundus non ſolum illi par, ſed etiam ſuperior fuit. Salo-
monem enim illa copia dementauerat, ac à Deo ſuo patrio auerterat: hic uerò in uber-
rimis copijs, religioſiſsimus: in ſummis uerò opibus temperãtiſsimus ad extremum fu-
it, nihilquê ad ultimum ſpiritum curauit magis, quàm ut ipſius Regnum in pace uige-
ret ingenijs, ualeret doctrinis, ac omni humanitatis, & Religionis laude floreret. Quan-
do, Equites, hoc Regnum, quando uberius ingenijs, aut cultius unquam doctrinis fuit?
Nunquam, Equites: omnia ſe ſimul hoc Rege in Polonia profuderunt pax, opes, literæ.
Rarum fuit antea ac penè inauditum in Polonia Græcarum literarum nòmen, quæ ita
erant hominibus noſtris incognitæ, ut id quod quis non intelligeret, Græcum eſſe di-
ceret. Iam uerò Latina ipſa oratio, quàm abſona fuerit atque barbara, Biga, & Barale-
tus ſunt teſtes, boni quidem illi uiri, ſed tamen inepti magiſtri ac ruſtici. Conferte nunc
cum his ea, quæ & ipſi didiciſtis, & in quibus liberi exercentur ueſtri: non barbariam,
ſed Græciam, non Sarmatiam, ſed Italiam dicetis factam eſſe Poloniam. Vt iam non
Muſæ Græcæ, neque Latinæ, ſed urbes mediusfidius ipſæ, Roma atque Athenæ, hono-
re, præmio, ac fauore Sigiſmundi inuitatæ commigraſſe in Poloniam uideantur. Ita
mens, ſonus ac ſubtilitas utriuſque orationis non externa, ſed uernacula: non peregrina,
ſed domeſtica, in ore noſtrorum hominum uerſari mihi uidetur. Circumſpicite, Equi-
tes, quàm undique circumferantur uerſus optimi: audite quibus laudibus ſolutę ac iun-
ctæ orationis ſuauiſsimi huius Regis à Polonis celebretur memoria. Nihil dico de me,
cuius oratio, quantulacunque eſt, aut ſi quæ omninò eſt, huius Regis beneficio creuit.
Voluimus quidem & nos de hoc Rege aliquid dignum ex hoc loco ueſtris afferre auri-

Pecuniæ utilitas.

bus: sed tamen id assequi, tarditate, ut par fuit, non potuimus: studio tamen certè, & uoluntate proximi illis sumus, qui literas suas, arteisq; optimas huic Regi acceptas ferunt: & qui hunc quasi quendam mortalem Deum, alto cœlo demissum, mirantur: ac harum ipsarum literarum opera: quas illius beneficio didicerunt, cupiunt eum esse immortalem. Viues ergò, ô diuine Rex, laudibus, carminibusquê nostris: nosquê è cœlo benignius adspicies, tuoquê numine ac munere hæc bona propria nobis uelis esse, quæ hinc abiens reliquisti. Commouit lachrymas, fletusquê interpellauit orationem meam.

Sed tamen quod institueram dicere, par hic pacis artibus Salomoni Regi fuit: constantia uerò recti propositi, longè illi superior: quod ut æquabiliter in omni uita tueretur, diffisus ingenio, quæsiuit in suo Regno socios tantarum rerum tuendarum optimos ac probatissimos. Habuit enim ex delectis uiris summa authoritate Senatum, ita ut hoc constet, in Polonia simili splendore * consilium nullius Regis unquam fuisse: tria autem præcipuè in deligendis Senatoribus spectare solebat: genus primò ipsum, quod maior authoritas apud homines, nescio quomodò spectatæ nobilitatis sit, quàm incognitæ: deinde sapientia præstantes: postremò, sententia & lingua liberos. Quòd si quando in his legendis remissior fuit, in his magistratibus mandandis certè fuit, quibus summa non continetur Regni, & in quibus homines non gerunt Rempublicam, sed gerere discunt. In summis autem Regni magistratibus quàm diligens fuerit, ut non repetam uetera, testes sunt hæc lumina Regni. Recensete uiros hos, & illorum familias, non ut illos laudemus, sed ut in illis diligendis iudicium ac sapientiam Sigismundi incredibilem admiremur, adest Princeps Regni Tharnouia domus: quid ex hac eadem domo maius? quid rebus gestis clarius? quid Dijs, hominibusquê charius hoc isto Ioanne Tharnouio Castellano Cracouiensi hoc in Regno unquam fuit? cuius tot extant uictoriæ, quot sunt huius Regni inimici: tot trophæa, quot deuictæ prouinciæ: tot triumphi, quot ab illo sub iugum missi hostes: quo homine Sigismundus Rex custode peritissimo, Imperatore acerrimo ac fœlicissimo, periculosissimis temporibus, maximisquê hostibus, hoc Regnum defendit, Scythiamquê, Valachiam, ac Moscouiam deuicit: omnesquê hostes uestros hoc Duce, aut parere uobis, aut certè cedere coëgit. Prætermitto Turciam ipsam, quam in Hungaria Ludouico Regi infestam, ac inimicam, ne capta Alba Græca, omnia simul euerteret, hoc eodem Ioanne Tharnouio Duce prohibuit atq; repressit. Quid uerò hic, qui hunc ordine consequitur, Petrus Cmita, lumen atque ornamentum huius Regni? non splendore Vuisnicensis familiæ, non sapientia, non authoritate, non iustitia, non rebus gestis à Sigismundo impetrauit, ut ad hunc unum summos magistratus huius Regni deferret, Palatinatumq; Cracouiensem, Marschalcatum, (utamur enim uerbis nostris) præfecturas item magnas ac illustres illi mandaret? Quid hic Ioannes Lathalicius Posnaniensis Palatinus? homo quidem Equestri loco ortus, tanta tamen uirtute, tantaquê sententiæ libertate præditus, ut ipse suis subnixus opibus in Sigismundi Senatum ascenderit? Quid uos! decus huius Regni atque præsidium Thencisci? quæ ornamenta? Quę insignia summæ atque excellentissimæ uirtutis uestræ à Sigismundo non estis adepti? Vidistis enim Andream ex uestro ortum loco, paruum quidem illum corpore, sed ingenio ac eloquentia summum Castellanum Cracouiensem. Vidistis etiam Ioannem fratrem Palatinum Sendomiriensem nuper defunctum. Sed quid ego mortuos commemoro? cùm tuipse, Ioannes Sendomiriensis Palatine, coràm hic præsens adsis, qui cùm ob amplissimam, & haud scio, an maximam in hoc Regno familiæ tuæ dignitatem, tum uerò ob prudentiam sapientissimo sene dignam, à Sigismundo dignus es habitus loco isto, & ordine. Iam uerò quomodo, te, Stanislae Laski, prætermeam? cuius genus, & industria, spiritusquê illi Senatorij, domi ac foris cogniti, apud Sigismundum tibi sunt suffragati, ut Siradiensis Palatinus esses. Verecundius de te dicerem, Nicolae Brudzoui, si meo nunc iudicio uterer, non alieno. Quantò enim tua erga me beneuolentia maior est, tantò ego minùs possem de tuo genere, uirtute, ac doctrina dicere. Nunc uerò quoniam Senatum Sigismundi, non priuatos amicos commemoro, dico Sigismundum in te fuisse secutum, ut Lanciciensis illi Palatinus esses, cùm genus ipsum, uirtutemquê egregiam, tum uerò uel in primis literas, studiaquê doctrinæ, quibus instructus atque paratus, uocatu Sigismundi in illius Senatum ueneras, ut essetis cum hoc Petro Firlegio Russiæ Palatino, quasi quædam in Sigismundi Senatu duo sydera, splendentia omni Philosophiæ laude atque doctrinæ. Vestræ quidem, Senatores, succrescit laudi hic Ioannes Coscielecius, in Nouuladislauiensi Palatinus clarissima atque munificentissima ortus familia, cuius maiores tantùm inopia publica, de qua paulò antè dixi, commouebātur, ut pergrandem pecuniam, qua obligata bona Regia habebant, Regibus remitterent, † Marigeburgoquê, ac alijs amplissimis pos-

* Concilium

† Marieburgoq.

mis possessionibus ultrò Casimiro Regi concederent: cùm numum nullum ex illa infinita obligatione acciperent: tanta fides Coscielecciæ gentis erga uestros Reges fuit, ut in summa sua copia inopes se arbitrarentur esse, uestro egeno Rege. Sed quid ago? aut quò progredior? Incidi in numerum uestri, Senatores clarissimi, in quo difficile est ex uobis non aliquem, nefas quenquam præterire. Sed dabitis mihi profectò hanc ueniam: & quòd in ipso cursu orationis tam multos prætereo: quosdam autem attingo, partim id tempori, ac auribus uestris seruiens facio, partim uerò, quòd me uox, lingua, latera priûs in dicendo deficient, quàm ut par est, explicem, quid in unoquoque uestrûm deligendo Sigismundus fuerit secutus. Quanta tamen sit authoritas omnium uestrûm, cum summa beneuolentia Equitum Polonorum coniuncta, cùm ex his, de quibus iam diximus, sciri potest, tum uerò uel maximè ex hoc isto Andrea Gorcano Comite Posnaniensi Castellano, ac superioris Poloniæ præfecto: qui adolescens ac penè puer ità commendatione excellentis uirtutis Sigismundo Regi charus fuit, ut dignus ab illo, & summis honoribus haberetur, & qui patri Lucæ clarissimo uiro in amplissima præfectura, ordinequê succederet. Cuius ea est authoritas apud omnes, ea dignitas, is uitæ splendor, ut nullius opes in hoc Regno maiores unquam fuerint: in quo quidem homine illud, quod Platoni illi Philosophorum Deo difficile uidebatur, ut summæ opes cum summa uirtute in eodem homine possent esse: ita utrumque cum summa laude excelluit, ut nihil in Polonia illo sit ditius, nihil etiam melius. Nam bonarum rerum, & literarum, ac ipsius doctrinæ ita studiosus est, ut aliud cupere uideatur nihil: opes etiam ipsius non libidinum, neque cupiditatum sunt instrumenta, sed humanitatis, uirtutis, atque dignitatis singularis. Hoc homine, Equites, quoniam uehementer nituntur res uestræ, salutem illi ac incolumitatem, quod facitis, uelle & optare debetis. Ex his tot & tantis, ac talibus uiris apparet, qualis Rex iste fuerit, & haud scio, an aliud signum boni sit Regis, quàm ipse Senatus, apud eum Regem præsertim, qui non sua, sed conseruandorum hominum causa se factum esse Regem nouit. Quemadmodum enim est in ipsis artibus, in quibus, quales ipsi artifices sint, instrumenta illorum declarant: sic etiam, cùm ars artium omnium scientia sit administrandi Regni, nusquam ratio ipsius Regis magis apparet, quàm in ipso Senatu, qui instrumentum quoddam benè gerendæ ciuitatis suo Regi est: qui si nequam, si iniustus, si helluo, si rapax ac sceleratus fuerit: certò scito consimilem quoque illi esse Regem. Quid ita? quia mens ipsa infœlix, non iam Regis, sed Tyranni, cum spe atque cupiditate omnia suorum ciuium deuorârit, nihil agit, nihil aliud dies atque noctes molitur, quàm ut ne quis illi omninò ad ea obstet, quæ concupiuit. Quare Tyrannus omnis ueluti quædam immanis bellua, in formam humanam insuta, antequam sternat ciues, uastet leges, ac solus deuoret omnia, Senatum omnem tollit funditùs, si quem habet: aut curat, ne quis in Senatu illius sit genere, sententia atque lingua liber. Ita tyrannus aut Senatu caret, aut si quem habet, ex obscurissimis quibusque, atque nequissimis, linguaquê ac mente seruis, collectum Senatum habet: si tamen Senatus dicendus est cœtus ille infœlix, ex teterrimis quibusque hominibus ideò conflatus, ut cum his tyrannus scortetur, potet, leges mutet, Rempublicam uexet, ac quorum assentatione, quasi œstro quodam, plenus perturbatione atque pœnitentia, agatur in furorem, atque in amentiam: ut ita uiuat sine fide, sine pace, sine certo fœdere, ac in concursu plorantium atque tempestate querelarum perpetuò uersetur, plenus turbarum atque tumultus. Cogitate hoc loco per Deos immortales, Equites, & uestros illos ueteres tyrannos, & hos etiam aliorum nouos: ut hæc, quæ dico, magis ex aliorum contentione, quàm ex oratione mea intelligere possitis: quàm æquus Sigismundi Senatus fuerit, quàm iustus, sobrius, continens atque sanctus: ut facilè appareat, hunc Regem, non suæ cupiditatis gratia, sed uestræ salutis causa, Senatum ex his uiris delectum habuisse. Quem ille ordinem tanta cura coluit, ut ab initio suscepti Regni plenum Senatum semper habuerit optimorum Pontificum ac fortissimorum uirorum, quod sine isto adiumento atque præsidio, neque ipsum se, neque Regnum suum putaret esse diuturnum. Quam etiam ob rem tanta ueneratione Senatus apud illum fuit, ut Pontifices, Dominos suos: Senatores uerò sincerè dilectos in literis appellaret, ô mentem non mortali aliquo Regno, sed ipsa immortalitate dignam. Cùm enim penes † solum Regni summa esset, tamen & Regni socios Senatores, & Pontifices dominos habere uolebat, ut Regnum cum socijs certius administraret, & dominos sua sponte sibi præponens in summa potestate non insolesceret: & cùm solus omnia in Regno posset, nihil tamen seorsim ab Senatu præter Regium nomen haberet: quod tamen ipsum summa moderatione ipsius Senatus temperabat, à cuius authoritate nunquā dissensit: nunquam ille, suadente Senatu pacem bellū gessit nunquam

† Eum solum

DD 4 contra

contra, Senatu ad bellum hortante, ille pacem fecit. Ita in consilio ipsius partes nullæ, dissensio nulla fuerunt: sed mirificus illo gubernante atque prouidente ad communem salutem consensus. Non senatus illi Reipublicæ clauum in summis tempestatibus gubernanti è manibus præripiebat: non ille uicissim Senatus quasi nautarum remigationem impediebat. Sed cùm in Senatu alij uenientem tempestatem denunciarent, alij pericula Reipublicæ tanquam nauis ostenderent, alij uelis atque remis incumberent: ille tanquam sapiens nauclerus ad gubernacula Reipublicæ immotus sedebat, singulaq́ue momenta temporum, locorum, hominum ac periculorum expendens, eò quò spes salutis ostendebatur, consilia suorum, cursumq́ue Regni dirigebat. Hæc ratio Senatus hæc illius optimi atque sapientissimi Regis fuit in hac Republica prouidentia: ut mirum iam uideri non debeat, si una ex omnibus prouincijs atque terris, in tanto rerum omnium motu, Polonia salua atque integra steterit. Non casu aliquo, mihi credite, id est, factum, neque fato. Rationi enim homines subiecti sunt, non casibus, consilijs, non fatis, apud quos si quid non rectè neque ordine geritur, scito ibi non fatum neque casum, sed rationem rectam defuisse, quæ cùm à consilijs nostris abest, res nostræ cadunt, stare non possunt. Quare, si uos, Regnumq́ue uestrum sapientia Regis uestri, fide uerò, & authoritate Senatus ad hanc diem stetit: illos, qui iam conciderunt, resq́ue suas amiserunt: stultitia, non casu, amentia, non fato perijsse dicemus. An tu si quam in nauim ita moratam conscenderes, in qua aut nautæ nauclero remoto, aut nauclerus ipse reiecto clauo, cœliq́ue ac syderum, uentorumq́ue ratione posthabita, uellet ipse remigare, salutem ne tu ullam ibi sperares? aut si quid naufragij accideret, fato cuidam potiùs, quàm illis, qui permutatis officijs nauim euerterunt, naufragium illud tribueres? Ad eum modum, Equites, omnes prouinciæ, quas aut ipsi uidistis, aut de quibus ab alijs audiuistis, perierunt, dum Rex pro Senatu ipse sibi esset, aut dum Senatus officium Regis obire uellet: prouidere enim ac monere officium est boni Senatus: Regis uerò, gubernare ac seruare. Quæ ratio administrandi Regni atque moderatio, cùm semper constans, æquabilisq́ in Senatu Sigismundi fuerit mirum non est, si soli propemodum ex omnibus gentibus ad hanc diem integri sumus, & si hac ista fœlicitatis parte Polonia, cęteras omnes prouincias antecellat, quarum nulla illi hac ista parte est par: non Italia, quæ uarijs seditionibus Regum cum plebe libertatem amisit: non Gallia, quæ sæpiùs fusa atque cæsa, Regem suum captiuum uidit: non Germania, quæ nunc studio nouarum rerum, de libertate omni periclitatur, non Hungaria, misera atque afflicta: quàm discors à Rege Senatus, puer uerò Rex funditùs euertit, non iam omnes oræ atque exteræ gentes ac nationes se hac parte uobiscum conferant: quas omnes, aut bellum euertit, aut seditio afflixit. Sola Polonia Dei summo beneficio, atque huius optimi Regis sapientia, ac consilio consentientis Senatus cunctis nunc floret opibus, uiuit suis legibus, moribus etiam ac institutis antiquis ueterem suam retinet dignitatem, nec propter aliam causam (ut iam dixi) nisi quod in ea, & sapiens ipse regnabat Rex, & Reges ipsi (hoc est, Senatores) erant sapientes: qui cùm omnia diligenter prospicerent animo, Rege in ipsa puppi Reipublicæ sedente, ac clauum dirigente, nihil fortuna, neque casus in rebus nostris ualuit: quæ si quid in rebus humanis ualent, ibi certè ualent, ubi non recto consilio, sed præcipiti temeritate aguntur ac feruntur omnia. Quare soli ex omnibus nunquam accusarent hoc Rege fortunam, Poloni nunquam de casu sunt questi. Omnia enim secundùm Deum, & illius prouidentiam in Sigismundi ac illius Senatus sapientia, tam domi, quàm foris, tam pace, quàm bello erant nobis reposita. Subegimus hoc Rege gentes anteà inimicissimas nobis atque inuictas: nonnullas nobis adiunximus: eaq́ue omnia incolumi Regno, saluis legibus, ac integra libertate, hoc Duce gessimus: domi etiam illo authore atque principe conuenientissimè in summa beneuolentia publicè uiuimus: subsidia belli ac ornamenta pacis parta ab illo, relictaq́ue habemus, ut quocunque oculi nostri inciderint, nihil desiderent ex rebus omnibus, quæ ad uitam tutò ac tranquillè degendam pertineant. Est enim pax à Sigismundo constituta nobis: sunt opes, uigent literæ, est fortis atque sapiens Senatus. Restat etiam hic Augustus filius spes unica Regni, atque tantæ laudis atque gloriæ paternæ hęres: qui ut ea tueatur, quæ illi pater amplissima reliquit, hanc istam sapientiam patris assiduè intuebitur: res ipsius gestas, consilia item, atque rationes omnes administrandi Regni sibi proponet: quæ nullam rem esse declarant, in munere Regio positam, quæ sapientia Sigismundi Regis non compræhendatur. Verùm hęc ista sapientia, quam summam fuisse in Sigismundo Rege multis argumẽtis perspicitis, & si per se ipsa summa sit, (est enim oculus quidam mentis, quò à magnis atq; excellentibus uiris causæ rerum expetendarum, fugiendarumq́; cernuntur) tamen hęc ista sapientia, nisi habeat iustitiam in

admini-

administrando Regno adiunctam, infirmata est, rebus etiam humanis non multùm sanè proficua. Neque enim satis est, ut causam uideas, qua stent, cadantq́ue Regni res, nisi etiam causis illis, aut retentis, aut remotis, æquabiliter, iustè ac legitimè in ipsa Republica uersêre, utque in primis cures, ut in tanta uarietate, rerumq́ue humanarum conuersione, quàm minimi motus in Republica existant: quòd si qui acciderint, ut sine detrimento communi accidant: quod cùm sine maximarum rerum usu uario atque diuturno teneri non possit, quis hac ista laude Sigismundo excellentior Rex fuit? qui cùm beneficio longissimæ ætatis (unum enim & octuagesimum annum agens, decessit) tum etiam prudentia singulari atque diuina ad eam iustitiæ laudem peruenerat, ut in sua Republica nihil earùm rerum esset omnium, è quibus discordiæ, seditiones ac bella ciuilia existunt, quæ tum fiunt, cùm uirtus exæquatur uitio: cùm boni præmio, mali uerò sua carent pœna: denique cùm non pro dignitate ac meritis cuiusque, sed pro regnantis libidine, alij plus, alij minùs utuntur rebus communibus. Ex hac enim inæqualitate ac intemperantia quadam oriuntur in Republica morbi illi insanabiles, quasi in corpore sano atque integro. Hinc enim existunt discordiæ, seditiones, ac bella ciuilia, cum ipsarum legum atque hominum interitu: & meritò quidem. Quid enim in ea Republica salui aut diurni futurum speres, ubi uitium præcurrit uirtuti, ubi algent boni, lætantur improbi: ubi dignitas cedit pecuniæ, uirtus generi, ingenium socordiæ atque negligentiæ? Postremò ubi indignissimus quisque amatur, colitur, ornatur, ac ad amplissima quæque promouetur, summa cum desperatione bonorum? Ruant necesse est in tali Republica, ac intereant omnia, quamuis illa magna sint atque præclara. Non agam pluribus, Equites: neque exemplis utar Græcorum ac Latinorum, & ipsorum etiam Barbarorum, qui Respublicas suas potentes ac florentes amiserunt, dum in illis nullus habetur uirtuti honos, nulla pœna uitio. Ex ipso enim Sigismundo omnium istarum rerum exempla sumi possunt: qui cùm sapientia illa magnæ atque incredibilitatem ipsam uideret pestem ac perniciem esse ciuitatis, ad eum finem dirigebat omnia, ut neminem eius Reipublicæ, cuius hic Rex fuit, pœniteret: qua cum æquabiliter illo Rege uterentur omnes, non metuebat, ne qui uir bonus atque fortis, contemptus ab illo neglectus, aut res nouas in Regno moliretur, aut seditionem, bellumúe ciuile spectaret: quod ibi necessariò fit, (ut iam diximus) ubi non æqualiter, neque iustè uiuitur: quare ut remoueret à suo Regna omnia hæc mala atque incommoda, Rempublicam ipsam omnibus ex æquo utendam, ac fruendam proposuerat: ita tamen, ut ratione, & boni ad illam admissi, & mali inde pulsi esse uiderentur. Neq; enim in Polonia improbitas atq; indignitas desperatione frangebatur unquam magis, quàm Sigismundo Rege: contra uerò, uirtus, probitas atque dignitas hunc locum honoris, & gratię apud Sigismundum habuit, ut cùm genus ipsum illustre in claris uiris adamasset, tamen ipsa uirtute sæpè posterius clarum duxit genus: gradumq́ue ad honores amplissimos in sua Republica uirtutem uolebat esse, non genus. Dabis mihi hoc loco hanc ueniam, Nicolae Vuolsci, ut tuo potissimùm exemplo me uera dicere probem: cùm enim Equestri ortus esses patre, Sigismundoq́ue non generis, neque opum, sed uirtutis commendatione esses cognitus: hunc tibi honorem ille habuit, ut te, & gynecio clarissimæ atque pudicissimæ huius Reginæ uxoris suæ præficeret: & ad te Sendomiriensem Castellanatum cum multis prouincijs deferret. Hoc ille diuino facto suo docuit, quàm iustus Rex esset, cùm tantùm tuæ excellenti uirtuti, fidei, ac integritati tribueret, ut, quo genere ortus esses, quærendum sibi non putaret. Quid uerò tu, Martine Sborouuski? parúmne es tum expertus, quàm iustus hic Rex erga te fuerit, cùm tuæ spectatissimæ uirtutis durior aliquando conditio esset? cùm enim uirtute, constantia, ac magnitudine animi inuidiam, calumniamq́ue superares, & salutem Reipublicæ, libertatemq́ue communem, tuæ oblitus, maximo animo defenderes: tantùm apud Sigismundum ad extremum dignitate ualuisti, ut tua nimia (ut quidam putabant) in causa communi libertas, tibi ad hunc honoris, & dignitatis gradum non obstaret, quem nunc in Republica tenes: quin uerò etiam hæc ista bona, & animi, & ingenij tui in Calisiensi hoc isto Castellanatu tibi sunt apud Sigismundum suffragata. Sed quid ego hos commemoro? cùm externi homines ipsi, atq; aliundè orti, tantùm apud illum uirtute ualerent, ut illis non in Regno tantũ ipso, sed etiam in Sigismundi senatu locus esset. Adest enim Seuerinus Bonerus, uir Vuisemburgo quidem profectus, ita tamen ob uirtutem, ingenium, industriamq́; Sigismundo Regi probatus, ut nihil illi obstaret ad honores huius Regni externũ genus. Cũ enim fides ac industria ipsius in omnibus officijs ac muneribus Regni amplissimis fuisset cognita, illum Sigismũdus, & salinatorem fecit, & pręfecturas mandauit, ac in senatũ introduxit, in quo ille maiestatem Reip. uestrę cũ his seruaret, qui in hoc regno

è uobis

è uobis ſunt orti: & tamen apud Sigiſmundum caruit inuidia propterea Bonerus, quòd alienigena eſſet, ac Germanus, non ciues neque Polonus: cum illo enim Sigiſmundus ob uirtutem ipſius pręſtantem ac ſingularem communicauit hoc Regnum, in quo nunc ille omnibus opibus fortunæ, ingenij, ac dignitatis ſumma ueſtra uoluntate floret. Ad hunc modum Sigiſmundus pręmijs in Republica propoſitis, optimi cuiuſque uirtutem ad ipſam Rempublicam tuendam excitabat: qua ſanè ratione tantum profecit, ut nullum tempus in hac Republica ferocius fuerit uirtutum omnium. Pro ſe enim quiſque tam pace, quàm bello nitebatur, ut ſub optimo Rege bonus ipſe ciuis eſſet: & ne quis, ampliſsimis præmijs uirtuti propoſitis, ipſe ſibi ad laudem deeſſet. Quare tanto ſtudio ad uirtutem, & ad gloriam exarſerant omnes, ut ſummi, medij ac infimi, ad ſumma contenderent. Teſtis enim hic eſt, Ioannes Tharnouius, qui etſi genere clariſsimo ſit ortus, tamen ad res maximas, pro ſalute huius Regni gerendas, honoribus ampliſsimis ab hoc Rege inuitatus, tantùm uirtute profecit, ut non ſolùm noſtros Imperatores omnes, ſed etiam illos ueteres externos Scipiones, Marios, ac Maximos, bellica laude adæquaret. Quid uerò hic Nicolaus Sieniauuski Belſenſis Palatinus? qui præmijs à Sigiſmundo excitatus cum Alexandro ac Procopio fratribus, ſic rem militarem in Ruſsia hoc Rege adminiſtrabat, ut eorum opera Ruſsia illa afflicta, ac anniuerſario hoſte penè deleta, requieſcat nunc, ac nouis colonijs ſolitudines ſuas compleat atque inſtauret: ita ut poſt hominum memoriam cultior Ruſsia nunquam fuerit, quàm eſt nunc Sieniauiorum, & aliorum fortium uirorum opera, quorum uirtute ad hanc rem Ruſsia ſtetit: quæ cùm aſſiduis hoſtibus eſſet expoſita, fortiſsimorum uirorum præſidio eam Sigiſmundus muniendam ſibi putabat: eiusque prouinciæ magiſtratus his potiſsimùm mandabat, quorum animo ac uirtute confidebat: ueluti nuper paulò antè quàm eſſet mortuus Podoliæ Palatinatum ad Ioannem Mielecium detulit uirum fortem, ac genere, ingenio, opibusque præſtantem. Prætereo alios multos fortes ac claros uiros, quorum uirtutem Sigiſmundus ad res maximas iuſtitia ſua excitauit, beneficijs auxit, præmijs uerò confirmauit. Eſt hæc diuina ſummi illius uiri ac iuſtiſsimi laus, qui cum ampliſsimo ac copioſiſsimo Regno potiretur, illius omnes copias atque opes, non ſuæ priuatæ libidinis, neque compendij ſui putauit eſſe, ſed eius Reipublicæ, cuius Rex fuit. Quare quicquid poſitum erat, aut in honoribus Reipublicæ, aut in uectigalibus ipſius Regis, earum rerum omnium diſpenſatorem ille ſe eſſe putabat, nō poſſeſſorem neque dominum. Quò etiam fiebat, ut hæc communicaret omnia cum uiris fortibus, ac de Republica benè meritis, ita ut cuiuſque dignitas ac meritum poſtulabat: ſummas opes Regum eſſe ratus copiam bonorum uirorum atque fortium, quorum uirtus ibi iaceret ſemper, ubi nullus ei haberetur honos. Quare cùm Sigiſmundus gratus eſſet erga optimi cuiuſque uirtutem, commouit præmijs propoſitis ſtudia hominum, non ſolùm ſummorum, ſed etiam mediocrium atque infimorum. Pro ſe enim quiſque hoc Rege excellere in Polonia ſtudebat: nemo erat, qui aliquid non afferret in medium, quo Regi ſuo operam ac induſtriam probaret. Artifices ipſi mediusfidius, ac omne genus mechanicum, commotis ſtudijs, artes ſuas diligentius hoc Rege coluerunt, cùm uiderent operas quoque ſuas placere Regi. Itaque tanta copia optimorum opificum atque artificum hoc Rege fuit: ut Phidiæ illi ueteres atque Polycleti, & Apelles reuixiſſe in Polonia uiderentur: qui pingendi, fingendi, ac dolandi arte, illorum ueterum artificum gloriam adæquarent: quorum cùm multa extent in hoc Regno opera pulchra atque uiſenda, tamen huius unius arcis opus uincit, ac ſuperat omnia, quam ille præſtantiſsimorum artificum opera à fundamentis extruxit, ac Cracouiam hoc iſto præſidio muniuit tanto ſumptu ac opere: ut non hominum, ſed Deorum immortalium ſedes arx iſta eſſe uideatur. Quid uerò Baſilica huic templo adiuncta, paruúmne acceſsione ſui, huic ædi Venceslai decorem, dignitatemque attulit? in qua & pictorum operæ, & ſculptorum ac fabrorum ſingularia, & magnifica uiſuntur: quam Baſilicam ille, & Religioni ſummi Dei conſecrauit, & omnibus ornamentis (ut uidetis) illuſtrauit, corporique ſuo tabernaculum hanc eſſe uoluit: in qua illud, quaſi quodam regio itinere defeſſum, non minùs longo, quàm moleſto, poſtremùm requieſceret, ac ſupremam Mundi diem exſpectaret. Quanta hæc Sigiſmundi iuſtitia fuit, quàm potens, quàm magnifica, quàm clara apud Deum, quàm nota, & probata apud homines? qui diſtribuendis æqualiter præmijs, ac muneribus Regni, mutua pace, ac beneuolentia ſuos tenuit: & ad uirtutem bonos uiros cupiditate rerum optimarum incendit, ac in contrario genere hominum hoc ipſo modo firmabat rationes bonorum. Nihil enim apud illum contemptius, nihil neglectius, nihil uilius improbis fuit, ut ex hac iſta ratione, boni præmia ſuæ uirtuti ſeruari à bono Rege ſcirent: mali uerò nihil præter contemptum ferrent,

atque pœnam.

atque pœnam. Ita illi honores omnes ſolis bonis ac fortibus uiris debere ſe putabat: quibus cum improbis etiam communicatis boni in officio dolore redderentur remiſsiores: improbi uerò nihilo illis ipſis honoribus fierent meliores. Quare cùm præmium, & pœnam æquabiliter diſpartiret, ſeſeque ipſe ſanctiſsimè gereret: uirtutes præmijs, uitia contrà pœnis affecit: cuius rei etſi multa extent exempla, tamen haud ſcio, an aliud ſit clarius illo, & ad ſanciendum cùm in re militari, tum in omni uita fidem accommodatius, cùm Raduankouium centurionem ob Ornetæ Pruſsico bello proditionem infamia publico iudicio notauit: militesque noſtros huius calamitate ac ignominia docuit, ut pugnare potiùs, quàm fugere: mori, quàm fallere uellent. Hiſce artibus Sigiſmundus cùm ſuos ciues benè uiuere, ac iuſtè agere docuiſſet, facilè illam quoque iuſtitiæ partem, quæ legibus traditur, abſoluit: cuius hæc ſumma apud Sigiſmundum fuit, ut conuenienter in hac ſocietate noſtra uiueremus: ad hunc ille finem omnes leges ſuas retulit, quibus pax inter nos cum ſumma beneuolentia conſtaret: quas leges ſi inſpicias, tanquam in aliquo ſpeculo omnes ſenſus Sigiſmundi ac rationes expreſſas uidebis. Nullam in his tyrannicam mentem, nullam utilitatem ipſius propriam reperies. Veſtræ libertatis, Equites, ueſtræ dignitatis, ueſtræ Maieſtatis ſunt illæ leges, quæ in Polonia ſolæ regnant, ac ex æquo uobis, & Sigiſmundo Regi ueſtro imperant. Neque enim ſolutus eſt Rex legibus apud uos: non quod illi utile, id iuſtum uobis: non quod lubet, id illi licet, Romanæ ſeruitutis ſunt iſta carmina, quæ laudat nemo, niſi ſeruus ſit, aut Italus: qui quidem, ut certiùs ſeruiret, ſcholas etiam ſibi (ſi Dijs placet) condidit: Doctoresque legum fecit, à quibus nil niſi ſeruire diſceret, qui Doctores, inquam, legum iſtarum ſeruilium tranſcenſis Alpibus, uenerunt etiam cum talibus præceptis ad uos: quos hìc paſsim iam uagari uidetis, cùm hoc iſto Dijs irato ſupercilio, ac peſsimo libertatis ueſtræ exemplo: quos uos, id quod facitis, contemnere debetis, Equites: & tanquam contagionem quandam hanc iſtam Neronianam ſcholam fugere, regnoque ueſtro pellere: ne iſtæ immundæ pecudes inficiant puros iuſtitiæ ueſtræ fonteis, è quibus Sigiſmundus hauriebat leges ueſtras, quibus communiter uobiſcum uiueret, quarum legum ille lingua, non Rex: interpres, non author: patronus, non Dominus fuit: quas etiam ferebat, authore Senatu, uolentibus ac iubentibus uobis. In qua ſanè ratione cum ſumma moderatione æquitate animi fuiſſet, omnes illos ueteres Solonas, Licurgos, atque Cretas Legumlatores uiciſſe mihi uidetur: nam illi ſeorſim à populo leges ferebant: hic uerò nullam abſque Senatus authoritate, ac ſcito ueſtro communi, legem tulit. Illorum leges libidini populari ſæpè ſeruiebant: Sigiſmundi uerò nulli rei ſeruiunt, niſi utilitati communi ac ueſtræ libertati. Illorum legum nimia licentia tyrannidem in ciuitatibus pariebat: noſtra uerò legum diſciplina, nulli rei magis, quàm tyrannidi, eſt aduerſa. Quid ità? quia apud leges noſtras rerum, & criminum, non perſonarum, neque dignitatum, ratio eſt. Non quærebatur in Sigiſmundi iudicio, Archiepiſcopus'ne, an Palatinus: Epiſcopus, an Caſtellanus: nobilis, an ignobilis: peregrinus, an ciuis reus eſſet? ſed remota dignitate omni reorum ipſorum, de re ipſa iudicium fiebat: in quo nocentes pœna legitima afficiebantur: innocentes uerò ex lege abſoluebantur. Iam, quanta ipſius Sigiſmundi Maieſtas in iudicijs publicis fuerit, quæ animi æquitas, qui modus; recordamini, Equites, & illam perſonam illius Regis in iudicio præſidentis uobiſcum cogitate: in qua expreſſa facies Reipublicæ ueſtræ cernebatur: ſtatus erectus, ac celſus, lati ac patentes humeri, facies rotunda, rubentes genæ, oculi grandes, ac ſtabiles: minax ſupercilium, naſus ipſe gryphus ac aquilinus, ſummo Rege dignus: ut non Caſimiri Regis, ſed Iouis filius uideretur iudicio præſidere: ſic omnia ad Imperium erant in illo Rege nata, uultus, intuitus, uox, latera, ſilentium poſtremò ipſum. In iudicio nunquam audiebatur, niſi cùm oportebat: minùs etiam nonnunquā, quàm oportebat. Nutu plura, uerbis pauca conficiebat: tantaque moderatione linguæ ac continentiæ ſermonis fuit, ut illius, in ſummo Imperio, nemo unquam uerbum ullum aſperius audierit. Quare cùm tanta iuſtitia, ac tanta moderatione in controuerſijs dijdicandis fuiſſet, æquos, placatosque reos à ſe dimittebat, non ſolùm eos, ſecundùm quos iudicabat, ſed etiam eos, quos contra ſtatuebat: & cùm gratiæ cauſa in iudicio nihil faceret, grata tamen erant omnia, quæ faciebat. Ita ſæueritati illius, res maximè diſtans, miſcebatur comitas, ſed ita tamen, ut neque comitas impediretur ſæueritate, neque ſæueritas comitate leuior fieret. Hac fama admirabili uirtutum incredibilium, cùm ſolus ille Rex, ſolus iuſtus, ſolus ſapiens, non domi tantùm, ſed etiam foris uideretur: tanta ueneratione propter ſummam iuſtitiam apud omnes gentes fuit, ut iuſtitiæ illius fama impulſi Bohemi primùm: deinde Hungari, Ludouico Rege apud Mohacium à Turcis interfecto, huic ultrò duo maxima Regna offerrent, quæ ille tamen non accepit, cum re-

prehenſio-

præhenſione multorum, eorum præſertim, qui non perſpiciunt, ac multò etiam minùs
intelligunt, quantum ipſius Regni ſit opus. Quod cùm alta ſapientia Sigiſmundus co-
gnitum, perſpectumqúe haberet, Regna illa remiſit Hungaris, ac Bohemis: ipſe Sar-
matia contentus fuit, ſufficere ſibi hanc materiam ratus, in qua omnem uim ingenij, ac
uirtutis ſuæ oſtenderet: tanta fuit opinio ipſius excellentis iuſticiæ apud omnes, tanta e-
tiam illius moderatio. Quid uerò illud, cùm Ioannes, & Ferdinandus Reges, ſummis ini-
micitijs incenſi, arbitrū hunc de Hungariæ regno cœperunt? parúmne ex eo liquet, quan
ta exiſtimatione hic Rex apud omnes fuerit? quam ſanctiſsimam eſſe Reges illi puta-
bant, ita ut arbitrio illius, non ſolùm Regna ipſa, de quibus ambigebant, ſed etiam di-
gnitatem ſuam regiam committerent, id iuſtiſsimum fore rati, quod à Sigiſmundo pro-
batum, decretumqúe fuiſſet. Præterea alia infinita domi, & foris ipſius excellentis uirtu-
tis, atque iuſtitiæ documenta, quæ ille uiuus conſtituit, ad memoriam Regni ſui ſempi-
ternam. Et quoniam præcipua pars iuſticiæ eſt pietas ipſa, parum 'ne hac quoque iuſti-
ciæ parte excelluit? cùm Religionem illam patriam atque auitam, cæremonias item o-
mnes ſanctiſsimas, tanta ueneratione coleret, ut nihil illis melius, nihil religioſius eſſet,
ne in monaſterijs ipſis quidem, non in his, quæ nunc ſunt, ſed in illis, quæ olim fuerunt:
fide enim in Deum erat ſumma, hominem peccatorem ſe confitebatur eſſe palàm: nuſ-
quàm ſpem ueniæ, niſi in ſolo Chriſto habebat: benignus in omnes, pius, clemens, ac
munificus fuit: in Eccleſia uerò, ne quid nouaretur, neúe ipſius Religionis ulla in re fie-
ret commutatio, tanto ſtudio curauit, ut in minimis etiam rebus, quæ uix cenſeas, dili-
gentiſsimus fuerit. Vos hoc loco appello ſanctiſsimi Sacerdotes, qui mœſti nunc pro
illo ſacrificium facitis: ecquis ueſtrûm diligentior omnibus Religionibus atque cære-
monijs conſeruandis hoc Rege fuit? Quoties illè uos admonuit, ſi quid à uobis non
ritè factum, aut ſi quid de ſtatuto ſacrificio fuerat à uobis prætermiſſum? Candelam i-
pſam ceream mediusfidius, ut maiora prætermittam, non ſuo loco ſtantem aduertebat:
aut ſi ea ſacro deeſſet, uos admonebat. Neque uerò id ille faciebat curioſus in ueſtro mu-
nere: ſed quod minimis hiſce rebus, aut ſublatis, aut intermiſsis, Religionem ipſam in-
termitti, ac ſenſim tolli putabat: de qua ne ulla diminutio fieret, non ſolùm præmijs, ſed
etiam pœnis in ſeditioſos editis prouidit. Gedanenſes enim ciues res nouas atque per-
nicioſas non in Rempublicam tantùm, ſed etiam in Religionem molientes, ſupplicio af-
fecit: ſumma tamen moderatione ac æquitate: paucorum enim pœna contentus fuit,
ad ſalutem reliquorum. Ita ille cùm fundamentum omnis Reipublicæ religionem i-
pſam ſciret eſſe, & cûm ſibi multorum exemplis ac literis ſuaderet, mutata Religione,
mutari Regna: ſumma Religione ipſe fuit, & ut cæteri quoque eſſent, curauit: ad quam
colendam ac retinendam, ut expeditior ipſe eſſet, multis exercitationibus ſe compara-
bat: ſumma enim abſtinentia ieiunabat: dies feſtos celebrabat: nunquam publicè quic-
quam agebat, priuſquam ſacrificaſſet, ſacroqúe interfuiſſet. Verbum Dei diligenter in
concionibus audiebat, ac iuxta illud uiuebat: ſobrius in omni uita Rex fuit: nunquam
ebrius eſt uiſus: nunquam uino aut amore inſolens ac intemperans. Ad hunc modum
ille cum ſumma moderatione uictus fuiſſet, paratus ſemper erat ad regium illud opus at-
que munus, in quo exercendo carebat furore illo, qui ex intemperantia cibi atque ui-
ni ducitur: quo remoto, ſumma fuit humanitate ac incredibili Religione ad ultimum uſ-
que ſpiritum, ita ut etiam animam ipſam agens, hunc iſtum Vitum Monachum de Do-
minici familia, ſacrificantem diligenter audiret, ad ſingula uerba paſsionis Chriſti Dei
noſtri ſuſpirando, ingemiſcendo, ac flebiliter precando, quò Deus ipſe peccatorum i-
pſius immemor: beneficio autem Chriſti in illum, & in omnes memor, clemens ac pro-
picius, illum ad illas beatorum ſedes reciperet, ad quas Ieſus Chriſtus Dominus, & Deus
noſter ante illum præceſſerat: ô fidem ueram, & dignam, cui iſti ignes luceant, qui qui-
dem ſigna ſunt atque notæ illius ignis intimi, quo fides ipſius ardebat in Deum: chari-
tas autem ipſa ſeſe effundebat in proximum. Hoc ergo iſto diuino igne atque recon-
dito ſemel in baptiſmo ſuſcepto, cùm ille arderet in omni uita, nullaqúe perfidia illum
uiolaret: rectè hæc iſta lumina atque ignes, incenſæqúe faces præferuntur nunc illi mor-
tuo, quod fidem Deo ſeruaret integram, charitatem autem proximo ad ultimum ſpiri-
tum, quem cùm iam reddiderit Deo ex hac turba, & colluuione, tanquam ex hoſpitio,
non tanquam ex domo, in illud animorum concilium, cœtumqúe profectus eſt, ubi
nunc cum fideli Abraham, Iſaac, atque Iacob accumbit: colloquitur cum Dauid: uiuit
cum Ioſia iuſtiſsimo atque religioſiſsimo Rege: auos ſuos, fratres, ac parentes, Reges
ueſtros recognoſcit: hunc totum iam complectitur cœlum: hunc obuijs ulnis excipi-
unt omnes beatorum animæ, ac illius conſpectu lætantur, ab Aquilonisqúe partibus
aduenisſe gaudent Regem iuſtitia ac pietate inſignem, ſocium fœlicitatis ſuæ, atque im-
morta-

mortalitatis participem: quo nemo uir melior apud nos natus eſt, nemo pietate præſtan-
tior: nunc ille uos ex alto intuens, Equites, à Deo Optimo Maximo precatur, ut uos fœ-
lices ac ſaluos uelit eſſe, ueſtrumqúe hoc Regnum conſeruet, quod ille ſumma ſapien-
tia, ac ſingulari iuſticia uiuus rexit, ac omnibus legibus, præſidijsqúe ornauit, atque in-
ſtruxit: ſummaqúe in illo tuendo, conſeruandoq; animi magnitudine, fortidudineq; fuit:
de qua ego breuiter dicam: fuit enim hoc tertium, quod in ſummo Rege ineſſe oportere
diximus. Neque enim ſatis eſt, ſapientem ac iuſtum domi eſſe Regem, niſi etiam is reg-
num ſaluum præſtet, & ab omni externa ui defendat. Qualis utiqùe Sigismundus fue-
rit, conſtat: qui quo die Rex à uobis eſt factus, motus domeſtici in illum, deinde ex-
terni cum maximo nouarum rerum metu exceperunt. Recordamini enim, Equites,
qui motus ille in Lithuania, qui timor fuerit, cûm Michael Glinski homo eius gentis po
tentiſsimus atque ſeditioſiſsimus, mortuo Alexandro Rege, principatum Lithuaniæ pe-
teret, ad quam illi rem cùm & animus non deeſſet & copia, tamē is Sigiſmundi primum
nomine, deinde conſpectu fractus, debilitatusq; arma poſuit, pacemqùe ſupplex petijt,
ad poſtremò in illius fide fuit. Manſiſſet autem utinàm in ſententia: nunquàm tantis cla-
dibus, tantoqùe hominum interitu Lithuaniam cum Moſchouia commiſiſſet: cùm enim
Michael Glinski moliri multa occultè in Lithuania nūquàm deſijſſet, à Ioanneq; Zabre-
ſinskio Marſalco Lithuaniæ, appetiti principatus reus fierit: non cogitabat, quomodo
ſe regi purgaret, de quo arguebatur: ſed quomodo accuſatorem ſuum primo quoq; tem
pore è uita tolleret. Itaque oblitus clementiæ regiæ, quamprimò ſtatim Sigiſmundi in
Lithuaniam aduentu, incredibilem erat expertus: Iuſtitiæ etiam huius ipſius Regis im-
memor, in qua etiam nocenti perfugium eſſe poterat: nullaq; ratione harum rerum om-
nium habita, multa nocte Ioannem Zabresſinskium aggreditur, & quieſcentem iam, ac
nihil tale cogitantē inuaſit, ac domi ſuę hominē nobilſsimum occidit, magnū crimen, ſce
lus ingens, uis non ferenda, cuius ille magnitudine perterritus, ut ſcelus ſcelere cumula-
ret, ad Baſilium Moſchum profugit, illumq; ad inferendum bellum patriæ ſolicitare cœ-
pit: facileq; ſua ſponte ad id iam parato Baſilio perſuaſit, ut cū Maximiliano Cæſare fœ-
dus faceret, ab eoq; futuri belli ſubſidium contra Sigismundum peteret. Nihil propius
eſt factum, quam ut Maximilianus immemor tùm nominis ac generis ſui, omnibus ſuis
copijs ad inferendum bellum Sigismundo Baſilium iuuaret: quod tanto apparatu rerū
omnium à Baſilio erat geſtum, ut neque maiori contentione, neque maioribus copijs in
ter Lithuanos, & Moſchos unquam certatum fuiſſet: Hic Sigismundus, & ſi eodem
tempore alijs quoqùe bellis Scyticis, Valachicis, atque Turcicis deſtrictus eſſet, tanta
tum animi magnitudine in bello Moſchico ſuſcipiendo fuit, ut nullum aliud bellum ge-
rere uideretur: non terruit illum Maximiliani Cæſaris inſperatum cum Moſcho fœdus,
non copiæ ab illo ſuppeditatæ gerendi belli, non ipſius Baſilij exercitus ante hanc diem
inuictus. In credibili enim celeritate exercitu ex Lithuania collecto, militibus etiam ex
Polonia accerſitis, magno animo aduerſus hoſtem contendit, ac Boryſthene amne ſupe
rato, cum hoſte acerrimè conflixit, quem memorabili pugna deuicit, non in præſens tan
tùm ſed etiam in poſterum: nam eo prælio uidentur omnes uires concidiſſe Moſchorum,
quæ antè hac graues Lithuaniæ ac inuictæ uidebantur eſſe: & quæ ante illam cladem tan
tæ fuerunt, ut Moſchi præ ſe cætores mortales omnes contemnerent, quib. deuictis, tanta
gratulatio omnium eſt ſubſecuta, ut etiam Romæ à Leone Decimo ſupplicatio Sigis-
mundi nomine decerneretur, ſingulari genere uerborum & numero dierum. Cū enim
in Leonis ſenatu Nicolaus Vuolski legatus, hic Sendomirienſis Caſtellanus, expoſuiſ-
ſet & genus hoſtium & uictoriæ modum, res digna patribus illis eſt uiſa, publica ipſius
urbis Romæ gratulatione, ac ſupplicatione ſingulari. Supplicatum itaque fuit, totaq;
urbe dies feſti, atq; ludi eius uictoriæ nomine fuerant inſtituti, dolente ac mœrente Ma-
ximiliano Cæſare, qui captiuos etiam ipſos, per hunc iſtum Nicolaum Vuolski Leoni
miſſos, intercepit, in Moſchouiamq; contra ius gentium remiſit. His uictorijs atque tri-
umphis initia regni ſui Sigismundus conſecrauit, docuitq; ſe eum Regem eſſe, qui & do
mi regnum leuibus tenere & foris armis tueri poſſet. Neque uerò hoc bello tantùm illius
animi uis extitit incredibilis, ſed multis etiā alijs bellis grauibus ac difficilibus. Nam cùm
uix à Moſchico bello reſpiraſſet, Scythiam magnis copijs, Ruſsiam prouinciam ferro at-
que igne uaſtantem incredibili uirtute ad Vuiſniouuicium ſuperauit: illaqúe pugna, pri-
mus Regum omnium, Scythas docuit, pacem bello meliorem eſſe. Quid autē Valachia
ipſa, Turcicis exercitibus contra Sigismundum munita atque inſtructa, cùm huic regno
periculoſiſsmè immineret, nònne ad Obertinum poſtremò ab hoc Rege deuicta, pœnas
temeritatis ſuæ dedit, ueſtroqúe imperio, hoc iſto Ioanne Tharnouio duce, parere eſt co-
acta? Iam uerò Moſchouia, cum iterùm fractas illas uires ſuas ac deſperatas repeteret,

bellumq; maximum pararet, non ab hoc Sigismundo iterum deuicta bello maximo funditus corruit? Ad quod bellum gerendum Sigismundus, hunc istum Tarnouium Imperatorem, ad conseruandum hoc Regnum natum, miserat: qui capto atque euerso Starodobo, ingenti hominum strage, Moschos in perpetuum deuicisse iam uidetur. Prætereo alia bella uaria atque infinita, quæ Sigismundus gessit, non libidine regnandi, neq; studio gloriæ incensus, sed amore Religionis Christianæ conseruandæ. Cùm enim Poloniæ Regnum Aquilonem uersus ultimum sit Regnorum omnium, gens ista regiones finitimas habet inimicissimas, partim Christiano, partim uerò Romano nomini. Quare Sigismundus cum his assiduè bellum gessit, non ut finitimarum rerum potiretur, sed ut Religionem Christianam contra Scythas atque Turcas: Romanæ uerò sedis nomen contra Moschos atque Vualachos tueretur: quod hæ gentes huic sedi, hoc isto dissidio Græcorum cum Latinis, sint omnium inimicissimæ. Solus ergo Christianorum Regum omnium Sigismundus non pro augendo, sed pro retinendo Regno: non pro sua libidine, sed pro Christiana Religione bellum cum tota Asia gessit, cuius Asiæ opes cùm magnis ac insperatis uictorijs crescere indies uideret, seq́ue præ cæteris periculis illis proximum esse sciret, Christianos autem Principes mutuis bellis dissidere uideret, prouidendum sibi, Regnoq́ue suo putauit. Quapropter summa ope est conatus Christianos principes in mutuam gratiam reducere, illorum concordia ac conspiratione suas opes atque rationes contra Turcarum tyrannum firmare, ut minùs potens, minùsq́ue formidabilis tyrannus ille uobis esset. Quapropter & Maximilianum Cæsarem reconciliata iam gratia Viennam adierat: cuius etiam hortatu Vuladislaus frater Hungariæ Rex, cum Ludouico filio, eò quoque uenerat, quo in conuentu summorum Regum ille ostendit, docuit, monuit, Turcarum opes tantas esse, ut ab uno Christiano Rege superari non possint, in concordia ac mutua pace spem esse, sine qua nihil esset Christianis salui. Itaque Sigismundo authore atque Duce, iacta erant Viennæ fundamenta communis auxilij: quæ tamen sorte quadam rebus nostris aduersa non diu manserunt. Nam & Maxim. & Vuladislaus uita functi, ambo spem Sigismundi fefellerunt. Non cessauit tamen Sigismundus agere, & facere omnia, quò potentiæ Turcarum occurreret. Quare auxilia undique contrahebat: cum finitimis fœdus & amicitias iungebat, neque uerò his solis contentus fuit, sed etiam cùm sciret Neapolim atque omnem illam oram Apuliæ, societate Turcici belli cum Polonia coniungi: amicitiam Italiæ expetiuit, hancq́ue Bonam Reginam ex Sfortia familia clarissima atque totius Italiæ nobilissima, Ducem Bari in matrimonium accepit: ut hoc ceu quodam illustri ac sancto pignore, socium se belli ac periculorum omnium Italis profiteretur esse. Verùm cum hac ista spe finitimorum ac externorum auxiliorum frustrà penderet, solusq́ue sæpiùs cum summo rerum suarum discrimine cum Turcarum Ducibus confligeret, de Regnoq́ue suo iam planè dimicaret, fœdus ad extremum cum Solimanno fecit. Quid uerò illi aliud faciendum fuit? solus erat: opem ferebat nemo, spes ipsa restabat nusquam: Regnum porrò suum uidebat omnibus Turcicis bellis ac periculis esse propositum. Quid tandem quæso est, quod quis Sigismundum huius ipsius fœderis nomine repræhendat? cùm uideat unum è duobus illi fuisse necesse, ut aut Regnum suum in postremum discrimen adduceret, aut fœdus cum Turca faceret, quod tamen ille non fœdus potiùs, quàm inducias sibi putabat datas esse parandi belli. Nouerat enim ille à Turcarum tyranno non fide, neque Religione: sed occasione atque tempore fœdera ponderari. Quare etsi ille fœdus illud sanctissimum esse ducebat, tamen quod nihil huic hosti crederet, inter fœdus illud, rationes suas summo studio futuro bello parabat, ut si quando illi necessariò cum Turca belligerandum esset, eò paratior, instructiorq́ue in aciem contra illum prodiret. Meminerat, sæpiùs se conflixisse cum hoste summo cum periculo. Ludouicum etiam Regem, nepotem ex fratre suum, uiderat uitam, & Regnum profudisse, cùm incertorum auxiliorum spe bellum Turcicum mallet, quàm fœdus: cuius consilia nunquam probabat Sigismundus, summoq́ue studio à bello illum reuocabat, ostentabat illi Rhodum atque Coum nobilissimas insulas consimili spe perijsse: docebat Carolum Cæsarem impeditum esse bello Gallico atque Italico, Ferdinandum autem Rusticano: Germaniam etiam totam, Religionis controuersia dissidentem, commemorabat: nusquam spem superesse: præstare fœdus facere, quàm bellum incertum gerere, cuius fidelissimis consilijs cùm Ludouicus non obediret, uitam simul cum Regno amisit. Qua in re Sigismundus, quàm sapiens Rex atque fortis fuerit, ostendit, qui Rempublicam tanquam in alto nauim pro ratione tempestatum, & locorum, & temporum dirigendam esse ducebat, ut quid tempus Reipublicæ poscat, aut quid uetet inprimis sapienti Regi sit prouidendum. Intereà tamen Sigismundus quoad uixit: cum bellis mutuis Christianorum arderēt res, ille non

quieuit,

quieuit, sed assiduis bellis pacem Regno suo quæsiuit. Nunquam quenquam bello lacessiuit, nunquam nisi lacessitus bellum gessit, proptereà etiam (credo) uictor semper extitit: singularisq́ue illa huic uni concessa erat gloria, quòd hic solus Regum omnium in Polonia nunquam uictus fuit, nisi fortè quis illam acceptam calamitatem apud Socalium bello Scythico huic adnumeret: quæ, temeritate Ducum, absente Rege bello commisso, à Scythis accepta fuit, quam tamen calamitatem ille postea infinita hostium cæde compensauit: sic ille, cùm nihil temerè, nihil abiectè, neque demissè, sed summo consilio, magno, & inuicto animo cuncta gereret, facilè fuit inuictus. Res etiam nostras, cùm armis uix posset, fœdere à Solimanno uindicauit, quas ille aut perpetua pace cum hoc hoste sanciuit, aut si belligerandum nobis erit, paratiores, instructioresq́ue aduersùs Turcarum opes reddidit.

Reliquum est, ut de clementia ipsius pauca dicamus, sine qua & sapientia nihil prodest Regibus, & iustitia etiam obest, & fortitudo ipsa nocentior fit suis, quàm alienis, nisi ipsius clementiæ moderatione temperetur. Hæc enim ferocē animum Regis, ferū, & indomitū contra Regni hostes emollit, suis mansuetumq; ac benignum reddit: ut hac ipsa uirtute Rex hostē ab amico, peregrinum à ciue, innocentē à reo secernat: reis etiam ipsis, fragilitatis ac imprudentiæ in hac eadem uirtute apud Regē perfugium est, hæc ista uirtus in consilijs, in iudicijs, in bellis Regum uersetur necesse est, si Reges non Tyranni illi uolunt perhiberi, hic enim Regiæ Celsitudinis ornatus est: hæc illorū commēdatio est summa: hæc sola atq; unica ad immortalitatem illis restat uia, deniq; ex hac ipsa excellenti & planè Regia uirtute nascitur suauissima Regum ipsorū memoria: gratumq; ac iucundum illorum uersatur apud suos desiderium. Vnde enim sunt uestræ istæ lachrymæ? unde hæc est misericordia, quam nunc uos præstatis mortuo? eblandita credo hæc sunt à uobis spe ulla commodorum uestrorum, & non potiùs expressa uestigia mœroris uestri, recordatione illius optimi atque clementissimi uiri, qui benignus in bonos, mitis in reos, indulgens in omnes fuit? nunquam ille arrisit uitio, nunquam detraxit uirtuti, nunquam blandiens parti se dedit alicui: sed cùm rem ipsam sequeretur, hoc unum propositum illi fuit, ne qua in re aberraret à uero: tanta æquitate ac clementia, ut rerum ipsarum ac criminum magnitudinem, cum rerum infirmitate conferret: uirtutem etiam ipsam atque innocentiam, ne approbatione insolesceret, aut dissimulatione, aut leui repræhensione, temperabat. Iam uerò ipsas parteis magnis sæpè odijs incensas, summa grauitatē ac æquabili erga utranque uoluntate audiebat. Possem hoc loco magnas inimicitias clarissimorum uirorum commemorare ex Reipublicæ causa susceptas, nisi & uos meminisse scirem, & ipse præterire hanc ignominiam uellem, ne commemorando notare uidear authores ipsos. Dabo hoc ergò illorum authoritati: ab hisq́ue uobiscum unà petam, ut communis salutis causa remittant animos, æquosq́ue ac placatos retineant huius istius exemplo Regis: qui, cùm Rex esset, possetq́ue delinquentem coërcere, æquus tamen utrique fuit, monereq́ue ac hortari, interdum etiam rogare ad pacem suos maluit, quàm lege, ui aut minis impellere: ferebat enim æquo animo omnes, in liberaq; Repub. non solùm animum, sed etiam odium liberū esse debere duxit. Hanc libertatem ille liberorum populorum cùm summam esse sciret, ut uidelicet, & amoris, & odij par sit apud ciues ratio, ipse quoq; odia multorum in Repub. pertulit, si tamen odium est dicenda libera expostulatio subditi cum Rege. Cùm enim benignitas ipsiusatq; clementia nimia quibusdam, aut etiam nonnullis in rebus remissior uideretur, repræhendi se palàm in Senatu patiebatur: sentētias in se dictas patienter ferebat, & eas æquissimo animo refellebat, aut illis cedebat, & secundū illas, quod admittebat, corrigebat. Iam uerò in comitijs ipsis, nullius Regis in Polonia aures uobis ac uestris legatis benigniùs unquam patebant. Attentè perorantes uestros legatos audiebat: postulata uestra clementer accipiebat: stultitiam multorum sæpè ac intemperantiam perferebat. Nunquam ille aspero uerbo, aut immodestius * misso excanduit: nunquam iracundia exiluit: quam ille cum omnibus uirtutibus continentiæ, grauitatis, iusticiæ ac humanitatis, à se remouisset, facilis in rebus cognoscendis, in hominibus audiendis, admittendisq; fuit. Quanto enim motu, quanta contentione illa ad Leopolim Valachico bello pro uestra libertate cum hoc Rege egistis? cùm quædam non legitimè fieri, quædam etiam negligi ab illo uobis uidentur: quæ tum grauitas, quæ animi æquitas, qui modus, quæ patientia huius Regis, quæ uestra libertas actionis tum fuit? & tamen cùm iustè fortasse nonnullis irasci posset, neminem uestrûm ne asperiori quidem uerbo proptereà appellauit, ita, ut etiam illius ipsius actionis authores atq; Duces, maximis affecerit proptereà præmijs, ueluti hos duos fortissimos ac coniunctissimos fratres, Petrum ac Martinum Sborouios, quorum in Republica singularem fidem, obseruantiam uerò erga se summam cùm esset exper-

* Emisso

 tus, u-

tus, utrunque honore Senatorio affecit, quorum exemplo ille ad tuendam Rempublicam, cauſamqúe communem agendam, multos fortes uiros ac induſtrios ex ordine ueſtro excitauit, ueluti hos duos ſumma ſpe ac uirtute in cauſa communi cognitos, Petrum Boratinki Ruthenum, & hunc Stanislaum Podlodouuski ex Sendomirienſi municipio Equitem, qui cùm in comitijs nuper Pitrakouiæ habitis, quæ poſtrema Sigiſmundo fuerunt, grauiorem cauſam Reipublicæ ſuſcepiſſent, quàm ut utriuſque ætas pati uideretur: ſic tamen à Sigiſmundo auditi ſunt, ut etiam Stanislaum Podlodouuski de libertate ueſtra liberiùs diſſerentem, lachrymans audiret, & cùm hic Sigiſmundum in Polonia non Imperatorem, ſed Regem eſſe diceret, legibusqúe illum certis regnare oportere, ſumma cum libertate orationis diſſereret: annuit ille: ipſoqúe uultu ac intuitu ſignificauit, ſe quoque non Imperatorem uelle eſſe, ſed Regem. O uirum omnium literis, ſermonibus ac monumentis celebrandum, & dignum, qui non dico homines, ſed Deos ipſos regeret, non illius tum maieſtatis auertit illi à dicente Podlodouio oculos: non aures illi clauſit Regiæ poteſtatis conſcientia. Imò uerò uidit, audiuit, ac ſummo ſtudio audienda ſibi ea putauit, quæ liberè de Republica à Podlodouio dicebantur. Dixiſſes hæc in Neronis Senatu Podlodoui? aut alicuius Regis Italiæ aures hac iſta libertatis uoce appetiſſes? Poſtremùm illo in loco (mihi crede) conſtitiſſes, ac ultima uox tibi illa fuiſſet, quæ tamen ipſa grata Sigiſmundo fuit, iucunda nobis, glorioſa uerò nunc eſt ipſi tibi. Summa hæc eſt clementiæ laus, Equites, Sigiſmundi Regis, & haud ſcio, an omnium maxima, in libera Republica liberas uelle uerſari hominum uoces, liberas ſententias: denique liberas expoſtulationes, monitiones ac repræhenſiones ferre. Quæ qui Rex non fert, aut in Republica non probat, non Rex, ſed immanis eſt tyrannus, qui ut homines liberos in ciuitate non fert: ita neque linguas liberas ferre poteſt, nec iniuria: Tyrannus enim ipſe uiuit cum omnium inuidia, iniuſtè ac impiè, ſine fide, ſine amore, ſine ullo beneuolentiæ uinculo, ut meritò fidat nulli, credat nemini, nulli Religioni, nulli legi parcat. At Sigiſmundus contrà, omnium, qui unquam fuerunt, Rex mitiſsimus atqúe clementiſsimus cùm meminiſſet liberi populi Regem ſe eſſe, certa Religione ac certa fide regnantem uobiſcum non ut cum ſeruis, ſed cum liberis, non cum ſubditis, ſed cum ſocijs atque amicis, ſumma beneuolentia in hac Republica uiuendum ſibi eſſe duxit: ut ex æquo & audiret ſuos, & audiretur à ſuis. Quare ita ille uobiſcum uixit, ut non tantùm aures illius, ſed ipſius etiam uitæ priuatæ receſſus nobis paterent. Aperta ſtabant illius cubicula, patebant atria, peruia erant nobis illius penetralia, nunquam excludebamur, niſi cùm erat neceſſe. Admittebamur, adſtabamus, audiebamur: liberè querimoniæ de aliorum iniurijs apud eum nobis erant, ac qualibet de re facilis aditus, ac penè aſsiduus cum illo conuictus nobis fuit, ut non ſolùm mens, ſed oculi etiam noſtri liberè in uita ac in omnibus cubiculis ipſius uerſarentur: in quibus nullos mores tyrannicos, nullas contra libertatem noſtram machinationes, nullum Regni dedecus, nullam turpitudinem, nullam denique intemperantiam cernebamus. Omnia erant in illius integerrima uita, honeſta: in cubiculis uerò, decora, ac cum ſumma Regia dignitate, atque ueſtra libertate coniuncta. Iam uerò quoties progrediebatur è thalamo, in publicumqúe ſe ac in turbam dabat, quanta tum, Dij immortales, oris illius dignitas? quæ maieſtas? qui hominis illius habitus? qui inceſſus? qui comitatus fuit? quàm aptus? quàm concinnus? quàm grauis? quàm cultus? quamqúe ſummo Rege dignus? quibus rebus cùm in animos hominum flueret, ac mentes omnium hac tanta maieſtate occuparet: non timuit uenena, non inſidias, non conſpirationes ullas uerebatur, propterea etiam carebat prægustatoribus, quibus tamen ipſis interdum ad ſpeciem utebatur magis, quàm ad aliquam neceſsitatem. Senatorum turmis ac Equitum incedentis latus claudebatur, non doryphoris hiſce, neque ſeruis mercenarijs: indignum enim bono Rege putabat eſſe, metum, in ſuo Regno præ ſe ferri armis, ac in cœtu ſuorum hoſtem ereri, ac propterea ab armatis ſeruari. Tyrannorum ſunt iſta præſidia, Equites, & malè cogitantium hominum de rebus communibus. Fide Sigiſmundus ac beneuolentia ueſtra ſatis ſe munitum putabat eſſe: neminem etiam è ſuis metuebat, cùm æqualiter omnes diligeret, omnibusqúe ex æquo ſe amabilem præberet. Tantumqúe hac iſta fiducia ueſtri profecit, ut quietè primùm ac tranquillè uitam uobiſcum degeret: deinde ſtudijs ueſtris incredibiles huic Regno felicitates atque opes afferret. Qua enim fide ac uoluntate erga hunc Regem uos fueritis, teſtantur multa atque præclara facinora, huic Regi uirtute ueſtra parta, qui cùm talem ſe Regem gereret in omni officio ſuo ac munere, ut ad ſummam nihil à uobis in eo deſideraretur, meritò tales uos quoque erga illum geſsiſtis, ut ob ſumma atque ampliſsima illius in uos ac Rempublicam ueſtram beneficia, patrem patriæ una uoce hunc appellaretis: qui honos poſt conditam Poloniam

niam huic ſoli à uobis eſt habitus: & cùm eum, quem natura mortalem genuerat, uos immortalem eſſe cuperetis, hunc Sigiſmundum Auguſtum filium, pignus eſſe uoluiſtis fidei ac uoluntatis ueſtræ erga Sigiſmundum ſempiternum. Nam cùm hic Auguſtus admodùm puer eſſet, ſoloqúe illo omnes patris ſpes niterentur, & cùm id uobis per leges liberum eſſet, hunc uos honorem patri habuiſtis, ut hunc alium ipſius, cum autem puerum, nec tum ad Imperium ætate maturum, magna tamen ſpe præditum: Regem uiuo patre omnibus ueſtris ſuffragijs ſalutaretis, hancqúe incredibilem uoluptatem patri de filio daretis, ut is ueſtro beneficio filium ſucceſſorem ſibi paratum uideret, cui nomen Iagellanæ gentis ac familiæ ampliſsimæ dignitatem, Regnumq; patrium atque auitum traderet. Magna hæc ueſtra erga Sigiſmundum uoluntas, ſummum etiam ſtudium ueſtrum fuit. Hanc mentem ut retineatis, mortuoq; illi conſeruetis, ueſtræ fidei, ueſtræ conſtantiæ eſt, Equites: tum uerò, ut parem animi uoluntatem retineatis in ipſius progeniem totam, quam reliquit, uos ille orat atque obteſtatur. Aſpicite, Equites, hanc lugubrem turbam, hæc fletu deformata corpora, hic filius ipſius chariſsimus, Rex ueſter eſt: hæc uerò illius eſt fidiſsima ac ſanctiſsima coniunx: illæ autem mœſtæ ac dolentes tres filiæ. Hunc cœtum atque ſobolem clariſsimam Regis ueſtri colite, Equites, ac ſumma ueneratione, ſummaqúe obſeruantia habeatis. Tu etiam, Sigiſmunde Auguſte, ſuſcipe hunc ordinem, cuius uirtute pater tuus fuit inuictus. Vides in quæ pericula Regnum tuum incidit: quos hoſtes habeas, quos etiam metuas conſidera. Circumſtant te undique pericula: aut auxilijs deſtitutos nos uides eſſe: nuſquam in finitimis, nuſquam in alienis præſidijs ſpes eſſe, undique circumfuſa premit te Aſia, hinc ex Hungaria imminet tibi Turcia, hinc Scythia, hinc bellum renouat Moſchouia. Germania poſtremò ipſa referta genere ac ſanguine tuo, non ſatis tuta tibi denunciat. Vides quàm in medio relictus ſis ſolus, ut ſecundùm Deum, ſpes tibi nuſquam reſtet, niſi in hoc ordine ac in paterno imitationis exemplo: quod ſi tibi propoſueris, & ſi dies atque noctes in eo recognoſcendo fueris, inuenies profectò, quomodo hæc, quæ tibi ampliſsima Pater reliquit, conſerues. Nihil enim tibi poterit accidere noui, quod in regnando pater tuus non uiderit, aut non fuerit expertus: tu modò ſapientiæ ipſius ingrediare ueſtigijs, ad exemplumqúe paternum mentem tuam in rebus optimis exerceas, Senatui pareas, iuſticiam colas, æquus omnibus, addictus nulli fias, Religionem Chriſti comiter conſerues, rem militarem augeas, benignius in omnes: pius ac clemens in tuos fias, & breuiter ijſdem itineribus ad uirtutem eas, quibus pater tuus peruenit. Suſtines eius rei non mediocrem ſpem. Eſt in te præſtans utroque genere natura, eſt etiam quod adoleſcentia tua fert, uſus rerum magnarum, omnium ora atque oculos uides eſſe in te unum conuerſos, cùm te intuemur, tum de Sigiſmundo patre tuo, tum de maioribus cogitamus. Veniunt enim nobis in mentem, ueniunt, te intuentibus, Iagellones illi ueteres: Vuladislai item, Caſimiri atque patrui tui, clari uiri: quorum uirtute, dignitate atque exiſtimatione, apud omnes gentes fuimus illuſtres: qui ſi quis mortuis ſenſus eſt, memoriam nominis ſui, dignitatem huius Regni, ac omnium noſtrûm ſalutem tibi commendant: à te petunt, ut ſuſcipias cauſam noſtram, utqúe hanc Rempublicam, & pro illorum dignitate, & pro tua gloria, ac pro noſtra ſalute adminiſtres. Idem moriens tibi mandat pater, atque hoc in loco iacens à te poſtulat. Adeſt enim profectò, adeſt illa uis hîc, coram qua hoc mortale uigebat corpus, & qua hoc iſto corpore ad noſtram ſalutem uſa eſt: hæc inquam uis diuina atq; immortalis patris tui, hîc coràm adſtans, te intuetur tuam, fidem implorat, hæc abs te petit, ut ea omnia, quæ in templis, quæ in foro, quæ in Regno hinc decedens reliquit tibi pater, uirtute, fide atque conſtantia tua conſerues ac defendas: utqúe memor ſis, te Poloniæ Regem eſſe, in tua perſona huius Reipublicæ faciem expreſſam eſſe: utqúe ob id non publica tantùm, ſed etiam tua priuata (ſi tamen quid tui priuati hoc in Regno eſt) ut ea, inquam, omnia ad ſummam ac ampliſsimam Regiam dignitatem tuam referas. Quòd ſi tu qua in re titubaueris, aut ab officio tuo deflexeris, cadet hoc Regnum, ſtare diu non poterit. Tua enim ſapientia illud nitatur, tua iuſtitia ſtet, tua uirtute defendatur, denique tua clementia floreat, neceſſe eſt: hoc magnopere abs te flagitat pater, hoc nos ſperamus, hocq; debitum munus abs te expectamus. Vos etiam Patres conſcripti, quos diuina ſors quædam huic Regi fecit ſuperſtites, manete in hac cuſtodia Reipublicæ, in qua uos ille uiuus collocauit, uigilate, multæ ſunt inſidiæ nobis, multæ inimicitiæ, hoſtes infiniti: pericula uerò tanta, quanta poſt conditum hoc Regnum non fuerunt. Nuſquam ſalutis ſpes oſtenditur, niſi in ueſtra concordia. Erigite uos, per Deos immortales, ac odia, ſi quæ nobis inſunt, Reipublicæ cauſa ponite, ut commune officium Senatorium, communi animo ac uoluntate defendatis. Quid enim ſalui in hoc Regno fore putabitis, diſtracto in partes Senatu, uariatis ueſtris ſententijs, Equitibus

quitibus poſtremò ipſis,ueſtris inimicitijs diuiſis atque incenſis? Iam uerò metus externi hoſtis ac imminentis periculi, uos in mutua pace atque beneuolentia contineat:quæ res ſemper apud optimos ac præſtantiſsimos ciues plurimùm potuit, ut, quo die Magiſtratum inirent, eodem in gratiam redirent, turpè ſibi fore rati, cùm in Republ. eadem ſocietate coniungerentur,non eadem eos fide coniungi:quæ ibi eſſe nequit,ubi concordia eſt nulla. Fecerunt hoc illi ueteres ſine Deo homines Græci,Scipiones,Lepidi,Metelli. Vos qui certo ac uero Deo uiuitis, non facietis? præſertim cùm finem legis ueſtræ, charitatem ſciatis eſſe:quam ſi ex ordine ueſtro tollitis, & Rempublic. amittetis, & uoſipſi peribitis. Non eſt enim, quod quis ſperet rectis conſilijs ibi locum eſſe, ubi charitas eſt nulla,& ubi in locum huius ſucceſsit odium & iracundia. Ira enim uiri, Apoſtolo teſte,iuſticiam Dei non operatur. Quid dicam odium ipſum? quod cùm inueterauerit,animi lumen extinguit, denſasq; menti tenebras offundit. Veniant uobis in mentem, Patres conſcripti, quanta odia illa Græcorum, quanta Romanorum, quanta etiam hæc iſta recentia Hungarorum fuerunt: quibus odijs potentiſsimæ nationes ac florentiſsima imperia corruerunt: Senatorum (mihi credite) culpa illa fuit. Dum enim ſe quiſque in Republica oſtentat, dum potentiam ſuam iactat, dum operam uenditat, poſtremò dum ſe magnum uult uideri, calamitate communi, & Senatus, & plebs una perit. Ne hoc ſinat Deus Optimus Maximus in cuius cura ſumus, ut hoc inclytum Regnum, hic inuictus populus, ueſtras diſcordias publico luat interitu. Quare uincite per Deos immortales animos *, Patres conſcripti, ac illos retinete in officio, plus apud uos ualeat malum publicum odio priuato ueſtro. Date hoc Reipublicæ,Patres conſcripti,date nobis,date ſaluti communi,date uobiſipſis,coniugibus,liberiſq; ueſtris, quorum ſupplicio ac interitu expiabuntur,mihi credite, diſcordiæ ueſtræ, niſi prouidetis. Reijcite controuerſias priuatarum rerum: ſit Reſpublica ſeges & materia ueſtræ gloriæ. Hanc exercete per Deos immortales, Patres conſcripti, quæ multis circumſepta hoſtibus, ac magnis undique cincta periculis, uobis ſupplices manus tendit, uos orat atque obteſtatur, ut reconciliatis ueſtris animis,ſaluam atque incolumem illam uelitis eſſe, & certè talem,qualis Sigiſmundo Regi fuit. Hoc Res ipſa publica,hoc etiam Sigiſmundus à uobis ipſe poſtulat: qui hunc filium ſuum clariſsimum atque optimum reſpectans, uos ex alto intuetur,à uobiſq; petit,per Deum ipſum, quem caſtè,religioſeq; in Polonia coluit, per Rempublicam, quam ampliſsimam uobis reliquit, per ſalutem ueſtram, quæ illi uita propria charior uiuendi fuit,ut cum hoc Auguſto Rege,filio autem ſuo coniuncti inter uos fideliſsima gratia, & Religionem Dei Opt. Max. & dignitatem Reipublicæ, & ſalutem omnium conſeruetis. Non eſt,non eſt tergiuerſandi locus: mouent omnia, urgent omnia atque inſtant. Quantum tandem huius morte hoſtium animos creuiſſe putatis? Num Moſchouiam? num Scythiam? num Turciam,atque Valachiam, parùm huius morte ſperare cœpiſſe exiſtimatis? Occaſionem, mihi credite,huius morte, ad occupandam Poloniam ſibi oblatam eſſe nationes illæ arbitrantur: quæ quidem omnes nullis uobiſcum neque legibus, neque certo pacis iure ſunt coniunctæ. In concordia ergo ueſtra, ac in mutua beneuolentia ſpes omnis ſita eſt ſalutis communis, atque huius Reipublicæ retinendæ. Quæ nunc morte Regis ſui exanimata,ac propè conuulſa ſedibus ſuis,ad complectendum conſeruatorem ſuum gemens ac mœſta uenit: illi gratias agit mortuo, tibiq; inprimis,ſumme Deus, qui hunc hominem ad genus humanum conſeruandum, & ad hoc Regnum conſtituendum in terras miſeris: cuius beneficio ad hanc diem ſtant res noſtræ,ac cuius opera hoc Regnum floret ingenijs, ualet opibus,pace ac ocio fruitur,ac legibus optimis uiuit:huius poſtremò monumenta multa ac preclara eternitate ipſa conſecrata aſsiduè intuetur. Tibi nos,Sigiſmunde, hæc omnia debemus,tibi hæc accepta ferimus, tua munera ſunt iſta, tua ſumma beneficia. Per te nos illuſtrati ſumus,per te exteris gentibus cogniti: te authore atque Duce, Polonum uenerabantur nomen omnes gentes, Græcæ, Latinæ, ac Barbaræ: tuis uictorijs hoſtes noſtri debilitabantur: tuo fœdere ac ſocietate amici noſtri lætabantur. Tu iudex Regum, tu pacificator gentium,tu moderator nationum ac conſeruator omnium fuiſti. Tu hanc Rempublicam affinitatibus primò,deinde coniugijs cum exteris nationibus coniunxiſti: tu author legum noſtrarum, tu magiſter morum ac diſciplinæ fuiſti: hem noſtra lux, noſtrum deſiderium, Sigiſmunde, iaces. Ad quem nunc confugiemus? à quo opem petemus? quem hoſtibus noſtris opponemus? qua pace, quo bello, quo fœdere nitemur? ô acerbam mihi, Equites memoriam harum rerum omnium: ô flebiles exequias: ô uitam infœlicem, quæ orbata es hoc iſto Rege atq; patre. Tibi enim morte huius ornamenta ſunt detracta, tibi preſidia adempta,tibi ſolatia ſublata:ſolus hic reſtat tibi dolor,mœror ac gemitus:in quo tamen ipſo luctu ac mœrore noſtro, Sigiſmunde Auguſte Rex, ad te uenimus: tibi nos penitùs

Iacob. 1.

* Veſtros

penitùs tradimus:tu ſpes noſtras,patris tui morte fractas, reſtituas:tu ſalutem conſerues: tu libertatem noſtram legibus, atque armis defendas. Vos etiam, Equites: atque uos Patres conſcripti, memoriam Regis ueſtri piè, inuiolatequé ſeruabitis. Plura ne dicam tuæ me, Auguſte,lachrymæ,impediunt,ueſtræqué Equites,non ſolùm meæ: quibus mouemur, ut à Deo precemur, quo Deus huic mortuo propitius, nobis uerò benignus uelit eſſe.

TERTII BELLI DESCRIPTIO, QVOD MAGNVS RVTHENORVM IMPERATOR CONTRA LIVONES GESSIT, ANNO 1558. QVO CIVITAS ET Prouincia Torpatenſis à Principe Moſchouitarum expugnata, uicta, & ſubiugata eſt.

ATrox & memorabile prælium geſſerunt Liuones contra Ruthenos anno Domini 1500. ſub Ordinis Teuthonici Magiſtro D. Vualtero à Plettemburg, excelſi animi, & magnæ induſtriæ uiro. Nondum uana doctrina aut ulla hæreſis eos à Catholiciſmo tranſuerſos egerat, ſed priſcam, auitamq; Religionem ſumma pietate & fide colebant. Igitur cùm Teuthonicus Magiſter cum Ruthenis confligere ſtatuiſſet, publica ſeruitia, & ſolennes Lithanias triduò ſeruandas indicit paulò poſt Natalem uirginis matris, ut communibus uotis diuinã opem, & proſperum prælij euentum obtinerent. Conſcribit deinde Magiſter Præfectos, & Commendatores uniuerſos cum nobilibus totius Prouinciæ, quibus copias, & auxilia ſua coniungunt quatuor Liuoniæ Epiſcopi, Rigenſis, Torpatenſis, Riualienſis, & Habſelenſis. Rigenſis mille Germanos Equites adducit. Torpatenſis, quingentos. Riualienſis & Habſelenſis, itidem quingentos ſimul, ita ut Magiſter Teuthonicus ſeptem haberet Germanorum equitum millia, & quinque millia Curonum, qui populi ſunt Liuoniæ. Hoc exercitu Magiſter Ruthenorum fines inuadit, arceſq; & oppida quædam expugnat. Inde ipſo exaltationis Crucis die ad urbem Pleſcouiam tendunt. Iuxta hanc ſita eſt planicies duorum milliariorum amplitudine, in quam ubi deuenêre, obuiam illis procedit Ruthenorum Imperator, cum centenis millibus armatorum, qui in duodecim acies diſtributi erant. His adiuncta erat ingens Tartarorum manus triginta millia conficiens. Itaque Teuthonicus Magiſter, ubi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo aduerſùs tantum exercitum, barbarie & armis formidabilem, procedendum uidet, nequicquam de uictoriæ ſpe remittens, fortunam belli tentare ſtatuit, & paucis ſuorum animos confirmat. Præclaram ſanè uictoriam, inquit, ô milites hodie nobis obuenturam de numinis benignitate, & ueſtra omnium fortitudine facilè mihi promitto. In cauſa iuſtiſsima, Dij non poſſunt non eſſe propitij. Vos tantummodò priſtinæ ſtrenuitatis & conſtantiæ memores, exiſtimate uos, decus, gloriam, patriam, libertatem, & Religionem, in dextris ueſtris portare. Alios fortaſſè ingens barbaræ gentis multitudo animo deijceret. Vos uerò milites dum conſidero, & cùm ueſtra facta æſtimo, quibus parentes, patriam, aras, & focos; auitamq; aduerſùs hæreditarios Catholicæ pietatis hoſtes, fidem ſæpenumerò tutati eſtis; eandemq; ad extremum uitæ, armis, & ſanguine ueſtro uindicare cupitis, magna me ſpes uictoriæ tenet; animus, ætas, uirtus ueſtra hortantur. Hæc ubi dixit non multò pòſt utrinque ſigna canuntur, Teuthonicus Magiſter glandes ferreas, & globos tormentarios, uelut crebra, continuaqúe tonitrua in Tartaros contorquet, inde maximo clamore infeſtis ſignis utrinquè concurrunt, gladijs, lanceis, omniqúe telorum genere res geritur. Tartari, & Moſchouij arcubus, & ſagittis aſſueti, denſiſsimo, creberrimoqúe telorum iactu æthera obumbrant, quæ tamen uniuerſa penè irrita aërem uerberant, donec ultrò in terram decidunt. Ingens ibi ſonitus, ad cœlum attollitur, bombardarum fulmina, armorum fragor, uulneratorum gemitus, pereuntium clamor, tympanorum ſonitus, equorum hinnitus, omnia & Martem, & mortem referebant. Tartari ubi prælio fuſi, fugatiqúe, ſuccedunt duodecim Moſchouiorum acies, animis, & uirtutes recentes. Teuthonici cæſis, Tartaris ubi bellum recrudeſcere ſentiunt, quantò maiorem hoſtium uim prioribus ſucce-

dere conſpiciunt, tantò maioribus animis in hoſtes irruere, & uelut ab integro noua
uirtute reſumpta,ingenti cum fremitu cæſim,punctimq; confligere,uergente iam ad ue-
ſperam die,qui ex Moſchouijs ſupererant, furtim ſe Pleſcouiam ſubducunt.Prælio ita di
rempto,compertum eſt ex Teuthonicorum agmine unum duntaxat interemptum:Mo-
ſchouiorum uerò & Tartarorum circiter centena millia trucidatos, ut duobus milliari-
bus cadauera paſsim diſperſa iacerent. Memorabilis hic erat triumphus & ſingulare uir-
tutis, & fortitudinis exemplum, ac dignum, quod ſempiterna memoria donatum,nun-
quam aboleatur.Moſchouiorum Imperator,(qui ipſe in aciem non prodierat)cum ſum-
mo ſtupore admiratur tantum exercitum, tam exigua manu, tam turpiter cæſum & pro-
ſtratum, atq; illicò pacem quinquaginta annis cum Teuthonibus firmat. Qua inita,o-
mniq; bellico tumultu compoſito, legatum Magnus Moſchouiæ Dux ad Ordinis Ma-
giſtrum ablegat,rogans,uti unumquempiam ex ferreis illis militibus (Rutheni Teutho-
nes ferreos uocabant) qui tantam Moſchouiorum multitudinem fuderant, ad ſe mittat,
ſe unà cum legato obſidem mittere, ferreum illum uirum non inhonoratũ,indonatumq;
ad ſuos reuerſurum.Magiſter Teuthonicus haud inuitè unum è militibus cataphractũ e-
quitem Moſchouiam uerſùs deſtinat,quem ubi Moſchouiæ Princeps aduentare accipit,
confeſtim uniuerſis Ducibus, nobilibus,& Præfectis ſuis denunciant,uti præſcripto die
Moſchouiam conueniant, nouum, uiſuq; dignum ſpectaculum eos habituros. Deſti-
nato die cataphractus in apertam planiciem iuxta aulam Principis,numeroſa(ut fit) po-
puli corona,circumſtante,procedit, & hûc,illucq; obequitans, petaſum è capite cuiuſpiā
circumſtantis abripit,eumq; in hippodromi centrum proijcit.Illicò pleno curſu lanceam
in petaſum dirigit, eumq; dicto citius cuſpide arreptum terra ſubleuat. Moſchouius Im-
perator eam equitis agilitatem cõſpiciens, urſi in morem (ſolent id facere Moſchouij ad-
mirantes)barrit.Rurſùm cataphractus demiſſa paululũ lancea,in oppoſitũ parietem per-
nicifsimo curſu fertur. Ac tametſi parietem inuaſurus uideretur, ille tamen protinus in-
tacto muro haſtam reducit,& equum retrahit.Illud ſpectaculum denuò Principis,omni-
umq; circumſtãtium admiratio ſubſequitur. Reſumpta iterato lancea pleniſsimo impe-
tu in parietem fertur, haſtamq; circumuolitantibus undiq; fragmentis, confringit. Hæc
ubi omni dexteritate expeditè geſsit cataphractus, uocatur ad Principem,& accepto in-
ſigni munere ad Teuthonicum Magiſtrum remittitur.

Vbi iam quinquageſimus à pace firmata ageretur annus, uidelicet anno 1550.ut pa
ctæ induciæ propediẽ eſſent expiraturæ.Reuerendiſsimus Princeps D.Iodocus à Reck,
Epiſcopus Torpatenſis magnæ uirtutis, & pietatis uir,magnis impendijs,& ſumptibus
denuò quinquennales inducias à Ruthenorum Imperatore impetrat, talibus conditioni
bus,ſi templa Moſchouiorum Rigæ,Riualiæ,& Torpati diruta,reſtaurarentur.Præterea
ſi è prouincia Torpatenſi, tributa, quæ exigebat, penderentur, & alijs,ſi quæ eſſent,que-
relis,ſatisfieret.Quæ omnia ſi præſtarent,pollicetur Moſchouius quindecim annorũ pa-
cem deinde conceſſurum. Igitur anno 1555.hac quinquennali pace iterum expirante,
Teuthonicus Magiſter,& Epiſcopus Torpatẽſis Hermãnus rurſùm legatos ad Moſcho-
uiæ Principẽ ablegant,pacis expetendę cauſa.Quibus Moſchouius Dux reſpondet,nul
lam ſe pacem Germanis indulturum, quandoquidem baſilicas ſuas non reædificaſſent,
nec tributum perſoluiſſent.Cæterùm intercedentibus Moſchouij Ducis Conſiliarijs,tri-
ennales inducias promittit, modò ſpõdeant, proximo triennio euerſa phana reſtauratu-
ros,& ex prouincia Torpatenſi, ſingulos homines quotannis ſingulas marcas tributi lo
co perſoluturos exceptis Catholicæ Religionis ſacerdotibus, quos ab hac præſtatione
eximebat. Hæc ſi facturos ſe promitterent, & ſigillo reſtaurentur,triennalem pacem in
gratiam Conſiliariorum ac Ducum ſuorum conceſſurũ pollicetur.Subſignant legati,ma
ximè quoniam Epiſcopus Torpatenſis mandârat, ut ſaltem quouis modo pacem refer-
rent. Erat autem conſuetudinis,ut & Moſchouiæ Princeps legatum ad Epiſcopum mit-
teret,qui firmandæ & ſtabiliendæ pacis cauſa crucem quandam oſculabatur.Legatus u-
bi Torpatum uenit, recuſat crucis oſculum, niſi Epiſcopus & ciuitas Torpatenſis idem,
quod legati Torpatenſes ſubſignauerant, ſuo quoq; ſigillo communirent. Habebat id
temporis Epiſcopus Torpatenſis Cancellarium Lutheranis dogmatibus impensè fauen
tem,qui & poſtea anno 1558 expugnata ciuitate Torpatenſi, Habſeliæ in carcerem con
iectus,tandem ut facinoroſus ignominioſa morte uitam clauſit.Is Epiſcopo ſuadet,ut ſe-
curè quod petebatur,ſubſignaret,ac poſtea ſpem Moſchouiorum eluderet, Liuones eius
eſſe roboris & potentiæ, ut Moſchouius Princeps haud facilè eos bello eſſet appetitu-
rus. His ita peractis,Moſchouij legatus ad Principem ſuum reuertitur. Intereà nihil eo-
rum, quæ poſtulata & pacta erant, præſtant Liuones. Elapſo igitur triennio, bellum
hunc in modum exoritur anno 1558.circa Epiphaniam.

Habe-

Habebat id temporis Teuthonicus Magiſter ſex militum Germanorũ uexilla,quos
aduerſùs Regem Poloniæ in aciem produxerat. Igitur anno 1557.circa ferias Michaë-
lis ueredarium ablegat Teuthonicus Magiſter ad Magnum Moſchouiæ Ducem, ſciſci-
tatur,an legatos ad ſe mittere debeat pacis diuturnioris firmandæ cauſa, an uerò pace re-
cuſata bellum eligat.Reſpondet Moſchouius,Magiſtrum adhûc ſex militum habere ue-
xilla,quos ſi ſeruare proponat,nihil opus eſſe legatis, nolle ſe ad inducias cõpelli:ſin eos
dimittere paratus ſit,mittendos eſſe legatos,& de pace ſancienda tractandũ. Hoc reſpon
ſo accepto,omnes Liuonię proceres congregantur,& quid faciundum conſultant.Qui-
dam ætate grandiores ſuadent retinendum eſſe militem, facilè animaduerti,Moſchoui-
um Principem bellum meditari, quandoquidem conuentiones initas Liuones nõ præ-
ſtitiſſent: nequaquam igitur dimittendum exercitum, ſed totidem ſigna denuò conſcri-
benda,eaq; in finibus Ruthenorum collocanda. Teuthonicus uerò Magiſter cum alijs
quibuſdam reſpondent, non eſſe dandam Moſchouio belli occaſionem, dimittendos eſ-
ſe milites. Si quid deinde moliatur Moſchouius,ſupereſſe adhûc uiros & uires, quibus il
li aduerſum iri poſsit.Hæc ſententia præualuit,& illicò exercitu dimiſſo paulò poſt Mar-
tini ferias Teuthonicus Magiſter legatos cum centum Equitibus,magno cũ faſtu,ſplen-
dore & apparatu ad Moſchouium mittit, quibus Satrapam ſuam coniungit Epiſcopus
Torpatenſis. Vbi ad Magnum Moſchouiæ Principem uentum,Princeps atrium ſuum
auro undiq; reſplendens ingreditur, aureum ſolium occupat, corona Regia & ſceptro
inſignitus. Apponitur menſa deaurata, ſeniores Conſiliarij numero duodecim lateri ſi-
niſtro aſsident,qui uniuerſi ex recepto more, quoties conſilium agitari contingit, ueſtes
Leuiticas aureas induti: Magnus uerò Dux palla chorali ſeu ſacerdotali circũdatus. Aſ-
ſumit prætereà Magnus Dux duos interpretes, qui Germanicam ſimul & Ruthenicam
linguam callebant. Interrogat Moſchouius, an pacem expeterent. Aſſerunt illud Liuo-
nes,ſimulq; ſcyphos deauratos à Torpatenſi Epiſcopo & Ordinis Teuthonici Magiſtro
Principi Moſchouio miſſos offerunt. Recipit eos Moſchouius,& in proximum triclini-
nium deferri iubet. Moſchouius principiò recenſet eorum perfidiam, qui toties pactas
conuentiones eluſiſſent, nec quicquam eorum, quæ ſpoponderant, & ſigillis confirma-
uerant,præſtitiſſent. Maiorum præterea pietatem,fidem & heroicas uirtutes refert,à qua
ipſos planè degeneraſſe ait, cultum diuinum à maioribus acceptum abrogaſſe, baſilicas
euertiſſe,ſacerdotes & monachos profligaſſe: deniq; nullum priſtinæ pietatis & uirtutis
ueſtigium retinuiſſe, non illos eſſe Eccleſiaſticos Principes, ſed quouis barbaro magis
profanos,qui tam in omne uitiorum,flagitiorumq; genus propendeant,eoq; pacem nul
lo pacto illis concedendam.Ad hæc Teuthonici reſpondent:Se ex maiorum dationibus
& computu benè ſubductis, depræhendere nullum tributum Moſchouio deberi,quòd
autem pacem deneget, id Romano Imperatori ſe quæſturos. Reſpondet Moſchouius,
quas illi querelas Imperatori offerre inſtituant, qui mandatis eius Imperialibus, quibus
præceperat, ne templa aut monaſteria demolirentur, tam procaciter & obſtreperè dero-
gaſſent. His ita peractis,legati diſcedunt ad pandochium, equos inſtruunt,Moſchoui-
um Principem rogant, Ducem itineris concedat, qui in Liuoniam eos reducat. Cæte-
rùm dati à Moſchouio Duces, per ambages ac deuia legatos fraudulenter circumdu-
cunt, ita ut in patriam terram non reuerterentur ante principium Quadrageſimæ. In-
tereà Magnus Moſchouiæ Dux miſſa ad Liuones Epiſtola, bellum indicit, cuius te-
nor hic erat:

VVILHELME LIVONVM MAGISTER, Archiepiſcope Rigenſis, Epiſcope Tor-
patenſis, cæteriqúe Epiſcopi, & uniuerſi Liuones. Miſiſtis ad nos legatos ueſtros, uiros
bonos, Iuanum Bockhorſt, Othonem Grothuiſs, & Volmarium Vurangel, cum reli-
quis adiunctis,ut capite coram nobis inclinato, peterent Teuthonico Magiſtro,Archie-
piſcopo Rigenſi, Epiſcopo Torpatenſi, cunctiſq; Liuoniæ populis, hanc à nobis gra-
tiam fieri,ut dato ad Præfectos noſtros Naugardiæ & Pleskouiæ mandato,pax cum Li-
uonibus iuxta ueterem morem ſanciretur. Nos uerò Præfectis noſtris mandauimus,
nullam uobiſcum propter ueſtram iniuſtitiam uindicare. Cæterùm legati ueſtri Iua-
nus Bockhorſt cum ſuis collegis eam pacem à nobis exorarunt, ijs conditionibus: Vt
Magiſter Teuthonicus, Archiepiſcopus Rigenſis,& Epiſcopus Torpatenſis, cunctiqúe
Liuones, quicquid iniuſtè contra nos moliti ſunt, id reſtituant, & reſarciant. Prætereà
illicò noſtris negociatoribus concedant, cum ſuis negociari mercatoribus, omniſqúe
mercium generibus, utpotè ceræ, ſeui, loricarum, & armorum mutationes facere. I-
tem ut Epiſcopus Torpatenſis conquirat tributum omnium præteritorum annorum, &
uniuerſa debita ex tota diœceſi Torpatenſi, de uno quoque capite marcam Germani-
cam, tertio pacis firmatæ anno mittendam. Atq; hoc noſtrum tributũ deinceps ſingulis

annis dá-

annis dare debeat Epiſcopus ſine dilatione omnibus quoq; ſeruitium, aut miniſterium præſtare uolentibus, ex quacunque natione ueniant, citra ullum impedimentum liberum in noſtras regiones acceſſum & commeatum concedant. Regi quoq; Poloniæ, & Magni Duci Lithuaniæ, aut ſi alius quis in Regem Poloniæ, aut Magnum Ducem Lithuaniæ ſurrogetur, nullas ſuppetias, & auxilia ulla in re ferant. Quicquid præterea literæ ſuper pace firmata confectæ, quæ multoties deſcriptæ ſunt, & quarũ nomine crucem coram omnibus uobis oſculati ſunt, continent, ea omnia ritè, legitimeq; præſtetis. Inſuper & præfecti noſtri Magnæ Naugardiæ, & Pleſcouiæ has de pace inita literas, ad uos per nuncium ſuum Melardum Torpiko miſerunt: Teuthonicus quoq; Magiſter, Archiepiſcopus Rigenſis, Epiſcopus Torpatenſis, cæteriq; Epiſcopi loco & uice omnium Liuonum ſuper his literis, crucem exoſculati ſunt, & dextras porrexerunt: octo etiam ſigillis eaſdem coram Melardo Torpiko communiuerunt, & per eundem Melardũ nuncium ad noſtros præfectos ita communitas tranſmiſerunt, eum in finem, quòd iuxta literarum tenorem omnia nos, & præfectos noſtros concernentia, iuſtè & legitimè exequi uelletis, prout in literis ſcriptũ continetur, in hunc uſq; diem. Horum omniũ nihil adhuc præſtitiſtis. Intereà nos ne Chriſtianus ſanguis temerè effunderetur, ſæpenumerò per literas uos monuimus, ut hæc pacta iuxta contextum literarum de pace conſcriptarum iuſtè & rectè exequeremini. Similiter per legatum ueſtrum Gerhardum Flemmingk, & nuncium Valentinum, item per Melchiorem cum ſuis adiunctis, itemq; per Henricum Vuinter uobis nunciauimus, ut à uerbis iniuſtis, & minimè ueracibus temperaretis, utq́ue probos & integros uos præſtaretis in omnibus cauſis, iuxta literas pacis & crucis oſculum, ueſtramq; culpam agnoſceretis, ne ſanguis innoxius effunderetur. Vos uerò noſtram clementiam ſpreuiſtis, & literas liberi commeatus à nobis poſtulaſtis, ea ſolùm de cauſa, ut res longiùs protelaretur. Et quoniam legem diuinã, omnemq; ueritatem poſtpoſuiſtis, nec de crucis oſculo quicquam cogitatis, noſtramq; gratiam & clementiam aſpernamini, ea propter meditamur inuocato diuino auxilio, iuſtitiæ noſtræ ergò, & ueſtræ iniuſtitię, quam in crucem Altiſsimi deſignaſtis, uos ulciſci, & ueſtram prȩuaricationem uindicare. Deo igitur nobis auxilium præſtante, & alterutrorum ſanguinem profundente, certum erit eum, non noſtram ob culpam, ſed ueſtram iniuſtitiam profundi. Hoc ſcitote, nos non minùs ac uos eſſe Chriſtianum principem, nec unquam gratum nobis fore ſpectaculum, ſi ullius ſanguinem innocentem à nobis profundi uideamus, ſiue Chriſtianus ille ſit, ſiue gentilis. Vt autem iniuſtitiam ueſtram agnoſcatis, decreuimus nunc magnificam & præpotentem noſtram uirtutem hac Epiſtola, qua bellum uobis indicimus, ad effectum deducere, quam Epiſtolam per hunc noſtrum miniſtrum ad uos deſtinamus, iubentes, ne inuitum illum detineatis, ſed liberum ad nos regreſſum concedatis. Datum in noſtro Dominio, aula & urbe noſtra Mosko, anno 1557. Menſe Nouembri.

Nec multò poſt Epiphaniam, anno 1558. trecentena millia militum conſcribit, atque in Liuoniam mittit, ut ferro & incendio uniuerſam prouinciam Torpatenſem hoſtiliter uaſtent.

Moſchouius ingentem exercitum longo tempore ſuſtentare poteſt. Neq; enim militibus ſuis ſtipendia largitur, ſed agros exiguo illis precio elocat, quo beneficio operam ipſorum demeretur. Conſcripti autem milites coram magno Principe compârent, & nummum, quẽ uocant *eyn dennimck*, æſtimationis unius ſtuferi Brabantici Principi numerant. Reuerſi ex bello eundem nummum repetunt. Occiſorum autem numiſmata retinet Princeps, atq; ita cognoſcit interfectorũ numerum. Hic igitur tam uaſtus & barbarus exercitus, octauo poſt Epiphaniam die Torpatenſem diœceſin inuadit, duorumq; milliarium latitudine incedentes omnia uaſtant, diripiunt, deſpoliant, deprædantur ædes, & pagos, & cuncta obuia incendio, homines & pecudes gladio ſuſtollere, iugulare, trucidare, euertere, ſurſùm, deorſumq; omnia iactare, non ætati, non ſexui parcere, non gemitu, non luctu, nõ clamore, & ululatu pereuntiũ emolliri, omnia ibi cædibus, ſanguine & incendio inundare, cõfligere, conflagrare. Pueros infra annum decimũ necant, qui intra decimum & uigeſimum annum cõſtituti, Tartaris uelut mancipia uenduntur: qui uigeſimum ſuperabant, uniuerſi nulla miſeratione trucidantur. Greges, armenta & iumenta, quæ nec aſſumi, nec abduci in Moſcouiam poterant, uniuerſa mactantur: pagos, uicos ac domos priuſquam incendio uaſtant, prædatoria manu deſpoliant, omniaq́ue uſibus ſuis accommoda diripiunt, ita ut ingentem frumentorum, pecorum, aliarumq́ue rerum prædam aueherent. Quadraginta dies hanc tam immanem truculentiam barbarus ille populus exercet, uniuerſam Torpatenſem prouinciam miſerè & crudeliter fœdans, diripiens ac deuaſtans, paucis arcibus, & una Torpatenſi ciuitate exceptis, in qua quotquot erant undique nihil præter flammam & fumum conſpiciunt, luctu, clamore, & eiula-

& eiulatu campi, & ſyluę reboant. Ac tantum aberat, ut Moſchouij Liuones reſtituros meruerent, ut iuxta ipſam ciuitatem Torpatenſem ædificia penè contigua ſuccenderent.

Maximè autẽ Moſchouius exercitus in Germanos ſæuiebat, quos ubi deprȩhẽdiſſent miſerè & immaniter afflictabant. Viros brachijs truncant: mulieribus ubera abſcindunt, alios in fruſta diſſecãt, & membra trementia hûc, illucq; diſſeminant. Crudele profectò, & pluſquam belluinum ſpectaculum. Heu cadit in quenquã tantum ſcelus? Igitur Moſchouijs tam inhumaniter & ſupra omnẽ modum deſȩuientibus, & cũcta obuia depopulantibus, immenſa nobilium, & plebeiorum multitudo in ciuitatem Torpatenſem cum uxoribus, liberis, & quas habebant facultatulis, ueluti ad aſylum confugiunt: non è uicinis duntaxat pagis, ſed qui ultra decem, & uiginti milliaria degebant, quorum omnium numerus exiguo temporis momento in tantam excreuit multitudinem, ut plateæ, cœmiteria, & pomœria undique, & ubique ſcaterent. Et cùm ciuitas tam immenſam hominum copiam ambitu ſuo capere non poſſet, ultra decem millia cum mulieribus, & liberis in foſſas ciuitatis confugiunt. Magna ibi calamitas & miſeria conſpicitur, inopes, nudi, & inermes ſub dio paſsim ſternuntur, cum gelu, glacie, frigore & niuibus omnia horrerent, aſperrima erat hyems, & frigus intenſiſsimum, ut plurimi intoleranda frigoris aſperitate, & horrore ſtupentes enecarentur. Alij fame, ſiti & inedia conſumpti, uix oſsibus hærentes, afflictam animam exhalant: alij frigoris, & inediæ paulò patientiores, omni miſeriarum genere cooperti, omnibusq; uitæ adminiculis deſtituti, quoad poſſunt, ægrè uitam protrahunt: ſed nec tantis ærumnis ac doloribus ſuperatis, ſperato potiuntur effugio. Superueniens enim Moſchouiorum exercitus, in ipſas foſſas, ubi infelix hæc plebecula duriter, & miſerè latitabat, præcipites ruunt, gladijs, lanceis, ſagittis, omniq; armorum genere eos inuadunt, ſauciant, iugulant, confodiunt, plagis, & uulneribus opplent, ibi noua calamitas, luctus, clamor, ululatus, miſerię miſerijs accumulantur. Oppidani tam hoſtium uim ac truculentiam conſpicientes, metu, & formidine præſentanei diſcriminis anxij, nullas ijs, qui foris erant ſuppetias ferre audent, ſed intra uallum, & mœnia ſe continent. Quandò igitur prodire, & cominùs cum hoſte confligere formidant, tormentis, & machinis bellicis inſtructis, glandes, & globos tormentarios in hoſtes iaculantur, ita ut Moſchouij tandem à ciuitate recederent. Igitur prouincia Torpatenſi funditùs deuaſtata, in ditionem Teuthonici Magiſtri per territorium Leidenſe proficiſcuntur, ibidemq; uti anteà fecerant, uniuerſa depopulantur, ut ne tugurium quidem unũ incolume permaneret. Inde in ditionem Neruienſem, Teuthonici quoq; Magiſtri dominio ſubiectam, progrediuntur, itidem omnia deprædantes, & euertentes, ut res non belli, ſed rapinæ potiùs, & latrocinij ſpeciem haberet. Ingreſſus erat exercitus Liuoniam eà parte, qua Epiſcopus Torpatenſis arcem habet Nyenhuſen, rurſumq; circa Quadrageſimæ principiũ per territorium Neruienſe ingentibus ſpolijs in Rutheniã regrediuntur, quæ ab inuicem pluſquam quadraginta milliaribus diſtant. Intereà per uniuerſam illam Liuoniæ prouinciam graſſantes, ſedecim milliariũ latitudinem, peragrarũt, nihil ſaluum, & incolume relinquentes. Prima hæc fuit id temporis Moſchouiorum in Liuoniam irruptio, in qua nec Teuthonicus Magiſter, nec Epiſcoporum ullus, hoſtilibus illorum uaſtationibus, rapinis, & incendijs quicquam reſtiterunt.

Tanta clade accepta, uniuerſi Liuoniæ proceres circa Dominicam Oculi, in Quadrageſima, in ciuitatem Vuendenſem conueniunt, quid in rebus tam deploratis conſilij captandum ſit, conſultant. Eodem tempore Torpati ingens ac terribilis cometa conſpicitur, oblongo, & formidabili radio uniuerſis ſuſpicientibus horrorem incutiens. Proceres dum conſilia inter ſe conferunt, principiò diſcordare, alij conſcribendum militem ſuadent, & poſt ferias Paſchales finitima quæq; Moſchouiorum, ferro, & incendio depopulanda, ſuorumq; innoxium ſanguinem pari crudelitate uindicandum, toties barbarum illum tyrannnum, fuſum, fugatumq; à maioribus, non tantùm uirium, aut roboris illi acceſsiſſe, quin & nunc uinci, ſuperariq; poſsit. Alij bellicas impenſas, & hoſtis potentiam conſiderantes, conſulunt, ſexaginta aut ſeptuaginta dalerorum millia ad magnum Moſchouiæ Ducem mittenda, pacemq; redimendam, iniuſtam, emptamq; pacem legitimo bello, hac tempeſtate præferendam, pecuniam eam haud multis, magnisúe ſtipendijs erogandis ſufficere, qua non difficulter pacem ſint impetraturi. Qua ſententia tandem omnibus ſuffragijs recepta, Teuthonicus Magiſter illicò circa medium Quadrageſimæ ueredarium ad Moſchouium Principem ablegat, petens quadrimeſtres inducias, & liberum acceſſum in Moſchouiam pro firmanda pace. Moſchouius petitas inducias, cæteraq; omnia concedit. Igitur circa octauam Paſchæ diem Teuthonicus Magiſter quoſdam deligit, qui legationem ad Moſchouiæ Principem obeant. Itidem Epiſcopus Torpatenſis ſuos legatos adornat. Et quoniam compertum habebat Moſchouium nonnul-

nonnullis, propter cognitam eorum in rebus nouis moliendis audaciam, plus ſatis infe
ſtum, deſtinat legationi perferendæ D. Vuolffgangum Zager, Metropolitanæ Eccleſiæ
Torpatenſis Decanum uirum antiqua pietate, doctrina, & uirtute præſtantem, qui & no
uennio, publico Eccleſiaſtæ munere perfunctus erat, priusquam D. Philippus Olmen
huius hiſtoriæ ſpectator ad idem munus aſciſceretur. Erat ſtrenuus Catholicæ religionis
uindex, & collegium cui præerat pro ſua uirili penè 20. annis optimè gubernarat, ita ut
nouæ factionis ſectatores eum Liuoniæ Papam appellitarent. Verùm quinquaginta Ru
thenicæ ditionis miliaribus emẽſis, morbo correptus, uitam morte commutat. Erat præ-
tereà duobus à Torpato milliaribus quidam equeſtris Ordinis uir, primæ apud Liuo-
nes nobilitatis, qui itidem cum familia & ſubditis in Catholica Religione perſtabat. Hic
Decano in legatione perferenda adiungitur. Legati poſtquam ad Magnum Moſcho-
uiæ Ducem perueniunt, pecuniam paci redimendę deſtinatam adferentes, perturbatum
infeſtumq; Ducis animum comperiunt, nec ullam pacem, ullasúe inducias impetrant.
Cauſa hæc fuit. Habebat Teutonicus Magiſter oppidum in Ruthenorũ confinio ſitum,
cui nomen Neruio, atq; ibi arcem. Habebat quoq; Moſchouius Dux iuxta Neruiam illã
oppidum, itidem Neruia appelatum, & caſtro inſigni munitum. Hæc duo oppida adeò
erant confinia, ut uno tantum fluuiolo interlabente diſtinguerentur. Magiſtri ciuitas
Germanica Neruia, Moſchouij Ruthenica Neruia uocabatur. Ordinis Teutonici Magi-
ſter in ſua Neruia præter quendam Ordinis Commendatorem, qui ciuitatis pręfectum
agebat, trecentos milites, & centum quinquaginta equites præſidij loco aduerſum Ru-
thenos collocarat. Rebus Eccleſiaſticis tum in templo, tum in arce Lutheranum concio-
natorem præfecerat. Moſchouius Dux in ſua Neruia tria millia Rutenorum conſtitue-
rat. Vbi quadrimeſtrium illarum induciarũ, de quibus paulò antè dictũ eſt, unus menſis
præterijſſet, & legati iam cõpluribus diebus in itinere fuiſſent, (diſtat enim Moſchus ciui
tas à Torpato centum quinquaginta miliaria Germanica) contigit, ut commendatoris
miniſtri è turribus proſpicientes, uiderent ingentẽ Rutenorũ turbam in Ruthenica Ner-
uia obambulantem. Illi confeſtim ſeu proteruia ſeu largiore potu ſtimulante, duos co-
lubros puluere tormentario grauãt, in Ruthenos dirigunt, & ferreas glandes in mediam
turbam iaculantur. Cæteri Commendatoris miniſtri, & milites qui in uicinis propugna
culis & turribus præſidium agebant, pactas cum Ruthenis inducias expiraſſe putabant,
nec mora grauatis nitro, inſtructisq; tormẽtis certatim eoſdẽ Ruthenos creberrimis glo-
bis ac telis inuadunt, ut plurimi eorum occumberent. Ruthenis religio erat uiolare indu
cias, eoq; nullũ in hoſtes telum retorquent, ſed confeſtim emiſſarium ad Magnum Mo-
ſchouiæ Principem ablegant, nuntiantes quàm perfidè, & iniquè Liuones pactas indu-
cias rupiſſent, plurimosq; Ruthenorũ nullo bello legitimè denunciato præter omnium
opinionem telis & globis tormentarijs hoſtiliter inuaſiſſent, & miſerè traieciſſent. Hoc
nuncium eodem tempore quo Liuonum legati Moſchum peruenerãt, ad Magnum Du-
cem perfertur. Legati huius tempeſtatis ignari ad principem accedunt de pace tractatu-
ri. Princeps recenti ſuorum clade, & Liuonum ſcelere nunciato commotus, indignabun
dus exprobrat legatis, quàm perfidè Neruienſes inducias uiolauerint, Ruthenos contra
ius & fas ex inopinato oppetiuerint, obruerint, interfecerint, impiam eſſe doctrinam,
quam paucis ab annis ſuſceperint, priori religione profligata, omnem illos uirtutem, fi
dem, conſtantiam, pudorem ſimul exuiſſe. Minatur inſuper ſe tam inſignem perfidiam
ferro & flamma ſeuerè uindicaturum, fuſtrà cum illis de pace tractari, quorum animus
rapinis, libidinibus, omnibusq; flagitiorum generibus turpiſsimè ſit delibutus. Ad ſu-
os redeant, pecuniam Magiſtro referant, ſe paulò pòſt ſecuturum.

Legatis in Liuoniam reuerſis, magnus Moſchouiæ Dux ingentem exercitum cum
prægrandibus bombardis & machinis Neruiam Germanicam uerſus mittit, ciuitatem
obſidet, armato milite & tormentis muros inuadit. Octauo obſidionis die, ignem in ci-
uitatem iaculantur. Ignis nutrimentum nactus, continuò inualeſcens, totam per urbem
graſſatur, ipſasq; portas comburens, hoſtibus ingreſſum patefacit. Rutheni patefacto a-
ditu, in ciuitatem irruunt, omnia depopulantes, Oppidani cum auxiliarijs in arcem con
fugiunt, ſed paulò pòſt cõmeatu deſtituti Præfectus, ſeu Commendator deditionẽ facit,
hac cõditione, ut ipſi cũ omnibus Germanis militibus liberũ abitum concedant. Hoc im
petrato, caſtrũ Ruthenis deditur. Commendator cũ ſuis militibus omnibus, quas aufer-
re ſperauerant, facultatibus exuti, dimittuntur. Ciues in ius & Imperiũ Magni Ducis con
cedunt, eiq; ſacramẽto ſe obſtringunt. Expugnata Neruia, Moſchouiorũ exercitus arces,
pagos, uicos, domos ac uillas undiq; quindecim milliariũ latitudine circumiacentes diri-
pit, & uaſtat. Noua ibi calamitas, noua ærumna, & lamentatio exoritur, factumque ita,
ut quotquot ibi agricolæ Teuthonico Magiſtro antea parebant, nunc ab eo deſciſcen-
tes, in

tes, in Moſcouij ducis iuriſdictionem, & imperium concederent. Direpto igitur, & uaſta-
to Neruienſi territorio, circa natalem Baptiſtę Ruthenicus exercitus in prouinciam Tor
patenſem progreditur, ac tertio, poſt Baptiſtæ natalem, die primariam Epiſcopi Torpa-
tenſis arcem, cui nomen Nienhuſijs, octodecim à Torpato milliaribus diſtantem, obſi-
det. Ruthenorum non pauciores erant octoginta millibus. His adiuncta erant ænea tor-
menta plurima & maxima. Priuſquam huius arcis expugnationem referamus, memora-
bile facinus, quod olim in ea cõtigiſſe ferunt, interponemus, ut animus ab his bellicis tu-
multibus, cædibus, & incendijs pauliſper reſpiret. Oppugnauit olim hoc caſtrũ magnus
Moſcouiæ dux, Anno 1381. cui oppugnationi ipſe intererat unà cum trecẽtenis militũ
millibus. Ac tandẽ poſt diutinam, & pertinacem obſidionẽ, & crebras irruptiones, mœ-
nia, & propugnacula labefacere incœptant, obſeſsi cùm hoſtium aſſultum diu ſuſtinuiſ-
ſent, tandem ſolis uiribus humanis diffiſi, diuini numinis clementiam, & auxilium quoti-
dianis, ardentibusq; uotis expoſcunt. Præfectus ut in bellicis rebus reliquis præſtabat, i-
ta hoc quoq; in negocio cæteris feruentior erat. Igitur quadam nocte Veneris diem pro-
ximè antecedente, in ſomnis peruigilat, ante aram quandam proſternitur, orat, ut in tam
deplorato rerum ſtatu Deus apparere dignetur, fœlicemq; tam grauis obſidionis libera-
tionem elargiri. Exorto Sole, cùm Rutheni certa iam arcis expugnationem ſibi promit-
terent, exurgit è precibus ſuis præfectus, acceptoq; arcu, telum ferrea, acuminataq; cuſpi-
de in Dei nomine in medium Ruthenorũ exercitum è feneſtra emittit. Fauent conatibus
ſuperi, uolat miſsile ferrum, & ipſius Moſcouij principis cor transfigit. Concurrunt trepi-
di comites, dominumq; ruentem ſuſcipiunt. Ille manu moriens, telum trahit, oſſa ſed in-
ter ferreus ad coſtas alto ſtat uulnere mucro. Rutheni magno cum ululatu Principis, &
Imperatoris ſui tam funeſtum, & luctuoſum caſum deplorant, arreptumq; funus in Mo-
ſcouiam perferunt. Liuones hoc mirabili, memorabiliq; modo liberati, arcũ perpetui tro
phæi loco in Baſilica, quæ ibidem in caſtro extructa erat, ad altare ſuſpendunt. Solebat in
eo templo cultus diuinus quondam magna pietate, ac deuotione peragi: nunc uerò per-
uerſis dogmatibus receptis, nullum priſtinæ pietatis ueſtigium conſpiciebatur. Arcum
ibidem ſuſpenſum, uidit uenerandus uir D.P. Olmen, quondam Metropolitanæ Eccle-
ſiæ Torpatenſis ſtipendiarius Canonicus, nunc Eccleſiaſtes Reſſenſis.

Teuthonicus Magiſter cognita arcis Nienhuſen obſidione, duo Germanorum equi-
tum millia adducit, & unà cum Epiſcopo Torpatenſi, qui trecentos habebat equites (e-
queſter enim Ordo Ruthenica depopulatione opibus, fortunisq; omnibus exutus erat)
obſeſsis auxilia ferre meditatur. Vbi ſex adhuc milliaribus à Ruthenico exercitu abeſ-
ſent, prope caſtrum Epiſcopi Torpatenſis, cui nomen Kieriepe, ſua tentoria figunt, ibi-
demq; ad dies uiginti quatuor morantes, omne tempus quieti & luxuriæ cõcedunt. Ob-
ſeſsi, quum pręter paucos accolas, qui in arcem cõfluxerant, & ſexaginta pręſidiarios mi-
lites, nulla haberent auxilia, diutina obſidione fatigati, nullaq; ſuppetiarum ſpe affulgen-
te, & rebus acciſis deditionem faciunt, ea conditione, ut ipſi cũ fœmineo comitatu ſecuri
abſcedant. Cæterùm duo milliaria progreſsi, in aliud Ruthenorum agmen incidunt, qui
raptis uirginibus, & fœminis, illos nudos, omniq; argẽto ſpoliatos dimittunt. Teuthoni-
cus Magiſter deditionem factam intelligẽs, ira ſimul ac dolore exacerbatus, Caſtrum E-
piſcopi Torpatenſis Kieriepe igne ſuccendit. Præclarum hoc fuiſſet, & gloria dignũ, ſi fa-
cinus iſtud in hoſtem deſignaſſet. Expugnata igitur arce Nyenhuſen, & præſidio muni-
ta, Dux exercitus Ruthenici cum uniuerſo agmine ad Teuthonicum Magiſtrum pergit,
prælium cum eo committere conſtituens. Magiſter re intellecta, ocyus fuga arrepta, de-
ſertoq; Epiſcopo, è Torpatenſi prouincia penè ad uiginti quinq; milliaria ſecedit.

Rutheni equites numero triginta millia pergunt in Torpatenſem prouinciam, obui-
os quosq; Germanos trucidant, alios plebei ordinis homines, quotquot parati erant, ma
gno Moſcouię Duci ſubijci, illi parêre, & iureiurãdo obſtringi, hos in gratiam recipiunt.
Imperator Ruthenorum, quoniam ipſe bello non intererat, præfecerat exercitui Ducem
quendam Moſcouium, cui nomen Petro Siſegaleider, à ſeptem triremibus Galeaceis,
quibus in mari pręfuerat, & piraticam exercuerat, ita appellatus. Hic cum uniuerſo exer-
citu, uidelicet, quatuor agminibus Ruthenorum, ſeu Moſcouiorum, uno Tartarorũ quo
rum erant triginta millia, & altero tormentariorum, ſeu ſclopetariorum, qui duodecim
millia conſtituebant, machinis quoq;, & tormentis ęreis pręgrandibus, tanto, in quã, cum
exercitu, ad obſidendum Torpatum progreditur. Interea quoſdam Germanos depræ-
hendens, uiros brachijs truncat, fœminis ubera, & nares abſcidit: hos tam miſerè & cru-
deliter deformatos, Torpatũ præmittit, denunciat, ut ciuitatem dedant, in Moſcouij prin-
cipis Imperium concedant, ni faciant, omnes eadẽ, & grauiori pœna plectendos. Ruthe-
nicus exercitus ſex milliaribus à Torpata caſtrametatur. Vniuerſus militum numerus, ut

Siſe Ruthenica lingua ſeptẽ ſonat.

ferebatur, trecenta millia cõstituebat. Ciues Torpatenses & reliqui equestris Ordinis, cognita obsidione, Cathedralem Ecclesiam claudunt, præcipientes ne quisquam Missæ sacrum in ea peragat, præuaricantibus extremum supplicium interminãtur. Ingens sanè & horrenda populi cæcitas, dicámne an impietas in tam præsentaneo discrimine, rebus ita nutantibus hostico exercitu muris imminente, nec ulla humana ope ullam salutis spem promittente, diuina præsidia tam prophanè aspernari, ridere & execrari.

Intereà dum hostes sex miliarium interuallo castrametantur, quotidie sex aut septem Ruthenorum uexilla ad urbem emicant. Cancellarius Torpatensis, cum quibusdã consiliarijs & nobilibus, Episcopum accedunt, simulãt se urbe egressuros, & cominus cum hoste cõflicturos. Illi portis emissi, deserto Episcopo, derelicta ciuitate, perfidi & profugi Rigam omni celeritate se recipiunt. Ciuium quoque bona pars, opes & merces suas Rigã & Riualiam miserant, & paulatim ex urbe secesserãt. Morbo etiam à Pascha ad Pentecosten grassante, plurimi sublati erant, ut pauci admodum, qui urbem defensitarent, superessent. Hi erãt Cathedralis Ecclesiæ Canonici & sacerdotes, cum Episcopo & paucis nobilibus, & plerisque qui in Catholica religione perseuerantes, intra immunitatem (ut uocant) Ecclesiæ Cathedralis habitabant: neque enim senatus, aut ciues ullum in ciuitate tolerabant, qui religionem Catholicam non abiurabat. Septima mensis Iulij Centurio quidam Groningensis cum sexaginta militibus Torpatum uenit, ab Episcopo in præsidium suscipitur, inde ex opificibus & plebeis adhuc centum alleguntur. Vndecimo Iulij Ruthenicus exercitus, Torpatum ad obsidendam urbem pergit. Tunc omnium Torpatensium animos ingens metus & formido inuadit, ut quid incœptare, quid moliri deberent, dubij, anxij & trepidi rerum, haud satis definire possent. Canonici assumpto duce Groningensi, & plærisque nobilibus, in ciuitatem ad forum descendunt, hortantur & obsecrant ciues, ut resumptis animis, uiriliter hostium impetum sustineant, se, uxores, liberos, & patriam, aduersus hæreditarium Christiani nominis hostem fortiter & fideliter tutentur, facilè hostes posse propulsari, si unanimes, concordibus animis & armis, pro aris & focis dimicent. Ad hæc Consul. Si Episcopus Hermannus & Canonici Romano Pontifici renuntient, Euangelium amplectantur, uelle ipsos ciuitatem seriò & uiriliter tueri. Respondent Canonici graue hoc & exitiosum tũ sibi, tum ipsis futurum, quandoquidem animaduertant post assumptam illam nouam doctrinam omnia illis aduersa fuisse, nunquam tantam à Moschouio cladem accepisse, quantam post religionis mutationem pertulerint. Tandem Satrapa pronuntiat, ut quilibet sua in fide ac religione permaneat, nunc non de fide, sed pro patria, parentibus, & liberis decertandum. Illud consilium cùm omnibus probaretur, sacramentum præstant, nunquam se Ruthenis urbem dedituros, sed ad extremum usque halitum pro cõmuni omnium salute fortiter dimicaturos. Confestim tres ciuitatis portas muro obstruũt, ænea tormẽta in turribus & propugnaculis collocant, ipsi undequaque in mœnibus & speculis prȩsidia & excubias agitare. Vndecima Iulij die quæ in feriam secundam incidit, mane ante solis exortum, speculatores uniuersum Moschouiorum & Tartarorum agmen urbem obsidere cõperiunt. Castra ante portam S. Andreæ ad Orientem fecerant, eaque uallo muniuerant. Densissimæ erant ea nocte tenebræ, ac tametsi sol tertia hora matutina exoriretur, tamen propter nebulam mirè spissam parum, aut nihil prospici poterant. Torpatenses obsidione cognita, æneas glandes et tormentarios globos ea parte qua strepitum audiebant, eiaculantur, sed neque in quenquam collimare, aut quid proficerent, scire dabatur. Sclopetarij seu sagittarij sexaginta quotidie bis ex urbe emicãt, & leui pugna Ruthenos adoriuntur: sed quoniam rari erant, parum efficiebant. Nebulæ densitas per Lunæ, & Martis, & Mercurij diem continenter durabat, ut uix paucis passibus prospicerent, certoque pateret, obsidionem illam à Deo ex certo uindicãdi proposito permissam. Mercurij die equites Torpatenses omnes, hi erant circiter sexaginta, denuò ad Ruthenos procedunt, & leui prælio confligunt, multos æneis & plumbeis glandibus traijciunt. Speculatores quoque, & qui in turribus præsidium agebant, tormentarios globos in Ruthenicum agmen iaculantur, tanta ui & copia, ut uelut flammis & incendio ciuitas septa uideretur. Equites cum ad horas duas acriter cum Ruthenis dimicassent, & hostibus undique accurrentibus nimis essent impares, in urbem se recipiunt, uno duntaxat suorum amisso, equis uerò sagittis ac telis Ruthenicis grauiter uulneratis. Ferebatur tunc in urbe, aliquot Moschouiorum millia grauioribus tormentis interfecta, conspiciebantur quoque passim equi deiectis sessoribus circumquaque procurrentes. Feria quinta Moschouij machinas ac tormenta sua instruunt, non tamen in mœnia ipsa dirigunt, sed in altum leuant, ut globi, (quos uix duo lecti uiri eleuassent) in ædium tecta prociderent, quorum pondere parietes, tecta ac ligna collisa ac diruta, pueros, fœminas, passimque omnes inquilinos repentè præter expectationem opprimebant.

Tantus erat ea die ac nocte intus & foris bellicarum machinarum fragor ac sonitus, ut uix alterius sermonem exaudiret.

Rutheni proxima nocte quȩ Veneris die antecedebat, ad portam D. Andreæ, fossam ingentem sub mœnibus fodiunt, & sex uasa pulueris tormentarij substituunt, ut ui pulueris eam mœniorum partem disrumperent, & subuerterent. Sequenti die circa horam nonam matutinam, denuò Rutheni terribili tormentorũ fragore oppidanos inuadunt. Fœminæ tum natura, tum præsentaneo discrimine pauidæ, luctu lachrymis & eiulatu omnia complent. Quam tam miserabilem miseriã, Consules undique conspicientes, ad Cathedralem Ecclesiam ascendunt, deploratum ciuitatis statum Episcopo exponunt, deditionẽ se facturos aiunt, quoniam tantam suorum calamitatem, luctum & ærumnã ulterius coràm uidere ac sustinere nullo modo queant. Episcopus monet, ut meminerint deditionẽ sempiternæ ipsis turpitudini & ignominiæ futuram, deinde perspectam illos habere Moschouiorum, & barbariem, & tyrannidem, fidemque ac religionem in Deum ac Diuos blasphemam, tum ab uniuersa Ecclesia, totoque terrarum orbe dissentaneam. Expendant, ne pecudes quidem à Christianis tam immaniter tractari, ut homines à Moschouijs. Considerent quantum truculentiam & plusquam ferinam barbariem in uirgines & fœminas Christianas exercuerint. Eadẽ & grauiora, fortassis ipsis imminere, si spontè tam crudelis domini iugum intollerabile subeant. In hanc sententiam cùm ad perseuerantiam hortaretur Episcopus, nihilosecius pertinaciter deditionem urget Senatus, quo factum, ut ingens dissentio in urbe exoriretur. Nec multo pòst eodem die circa horam duodecimam legatum ad Moschouij exercitus ducem mittunt, supplices rogãt, ut ab obsidione desistat, paratos se fore, si uitam & facultates saluas ipsis promittat, Pontifici & Imperio Romano renuntiare, & præstito Sacramento in ius & Imperium magni Moschouiæ Ducis cõcedere, ac deditionem facere. Exercitus Ruthenici Dux accepta legatione, certam pacẽ illis promittit, si propositas cõditiones inire uelint. Hoc responso solidè gauisus Senatus, duos ex Senatoribus ad Ducem ablegat, qui omnium nomine iusiurandum præstent. Ea fama ubi per urbem diuulgatur, ingens tumultus & seditio exoritur. Militum præfectus cũ sua cohorte, & Cathedralibus Canonicis, reliquisque Catholicis, nullo pacto ad sacramentũ Moschouio Principi prȩstandum induci sustinent, sed nec deditionem facere, uerũ armis, uita & sanguine auitam Religionẽ, libertatem, & patriam uindicare parati sunt, impiamque & nefariam Senatus defectionẽ grauiter redarguunt, salua esse adhuc mœnia, commeatum prælargum ac sufficientem, præsidiarios tametsi non ita multos, tot tamen ac tales, qui & urbem protegere ac defensitare possint, eaque fortitudine, animique præstantia præditos, ut uitam prius & spiritum, quã urbem & libertatẽ amittere uelint. Senatus nihil à proposito declinans, & fidem, & religionem, cunctaque uitȩ posthabenda arbitratur. Atque ut culpȩ ac defectionis socium haberet. Episcopum cuius instantiam exploratam habebat, accedit, ipsumque ad arcis cuiusdam & abbatiæ Valkena deditionem inducit. Milites, qui centum sexaginta erãt, & quadraginta Cathedralis Ecclesiæ Cantores, & Canonici, hac defectione nequicquam à pristina constantia dimouentur, sed mutuam fidem ac tutelam inuicem stipulantur & promittũt, sanguinem prius profundere, quàm patriam prodere, auitamque religionem abiurare, statuunt. Hæc feria sexta contingebant. Postero die Moschouij exercitus Dux, cognita oppidanorum dissentione, ut urbe potiretur & obsidionẽ conficeret, nuntiat obsessis, neminem se coacturũ ut abnegato Imperio Romano, in magni Moschouiæ Ducis ius & Imperium sese dedat. Vrbe se uel uolẽtibus, uel inuitis oppidanis omninò potiri uelle. Qui Moschouio Duci sese dedere ac iusiurandum prȩstare detrectent, illis liberum fore, ut per uniuersum Ruthenorum exercitum securè in Germaniam secedant. Qui uerò parati sint in Moschouij principis Imperium concedere, illis uitam & facultates saluas fore. Cæteris qui neutrum horum faciant, extrema minatur. Ad sequentem Lunæ diem circa septimã matutinam portas apertas fore, interea deliberent, & quid facturi sint, constituant. Milites præsidiarij cum Cathedralibus nihilò secius armati duas subsequentes noctes peruigiles ducunt, quandoquidem & Senatum cum ciuibus & Moschouios aduersos habebant. Interea plærique nobiles, ciues, & fœminæ Catholicissimi reliquis paulò obseruantiores, ad Cathedrales concedunt, & uoluntarium exilium unà cũ ipsis eligunt, atque ita numerus secedentium excreuit in 200. armatos, & 200. fœminas ac uirgines. Die Lunȩ portis adapertis, egrediuntur Catholici, quos Ruthenici exercitus Dux, per uniuersum agmen iuxta datam fidem, dimittit. Ingens ibi luctus & eiulatus exoritur, maritus ab uxore diuellitur, fratrem soror deserit, liberi à parentibus, cognati à propinquis secedunt. Alij senio, morbo, alioue incommodo grauati tam longinquum, ignotum, plenumque discriminis iter suscipere nequeunt, alij bonorum, facultatumque appetentiores, Pontifici & Imperio Romano renunciant, & Moschouij principis iugum subeũt, Catholici urbe, pa-

tria,ac domo profugi,omnibus derelictis,plurimæ etiam matres prolibus onustæ Riualiam contendunt.Dum per Ruthenicum exercitũ gradiuntur, Tartari quorum erant triginta millia,Liuones inuadere parant,eos in prædam sibi datos asserentes,arcus instruũt, & nouo eos,insperatoq; prælio appetere instituunt.Fœmineus cœtus præsentaneum periculum conspiciens,protinus in clamorem & eiulatum,ut fit,soluitur. Cæterũ Deus mirificè eos tutatur.Clarum erat & serenũ cœlum,nec à uiginti diebus pluerat, nec octiduò post pluebat. Nihilo seciùs in tanta serenitate,ingens ac formidabile,tonitru in medium Tartarorum agmen quinquies immittitur,tantò fragore ac sonitu,ut terra cõmoueretur. Tartari quoq; instar pulueris huc,illucq; dispergebantur.Nec multo pòst Moschouij exercitus Dux lituo quẽ gerebat,designat,ut liberè dimittant Liuones,indicat præterea per interpretem,deducendos eos securè per media castra & uniuersum exercitum, ingentẽq; equitum cohortẽ ipsis adiungit,quò securius euadant.In ipso progressu plæriq; ob æstus uehementiam,& pulueris,quem equitatus ille concitabat,densitatẽ,languidi & emortui miserabiliter concidebant.Moschouij agminis Dux præsens huic ductui cũ aliquot equitum millibus intererat,uinctumq; habebat Episcopum,quem ad abbatiam Valkenadensem ducebat,ibidemq; carcerari mancipabat.Eò ubi uentum,dimittit Liuones. Illi paululum progressi noui discriminis,triste nuntium accipiunt.Monentur enim ab agricolis, latêre à duobus milliaribus octo Tartarorum millia, quibus Liuones uniuersi prædæ ac direptioni deditì sint,uitæ quoq; ac necis potestatem in ipsos habeant.Idem secretò præmonuerant eos quidam Torpatensium,qui præstito iureiurãdo in Moschouij Ducis imperium concesserant.Liuones principio conflictum meditantur,posteà re penitùs considerata,duos agricolas conducunt,qui eos ambitu quodam per nemorosa & palustria loca,quo Tartarorum equitatus penetrare nequibat,triduò circumducunt,inde post quintiduum Riualiam perueniunt,ubi singuli nauibus conscensis, salutem ac prosperitatem sibi inuicem precantes,quo animus,uoluntas & consilium ferebat,contendunt.

SIMON SCHARDIVS DE VITA ET OBITV SIGISMVNDI AVGVSTI REGIS POLONIAE, qui obijt anno 1572. Kalendis Iulij.

ANNO 1572.Kalendis Iulij Sigismundus Augustus Rex Poloniæ, qui superiore mense ægrotare incipiens, medicis de ipsius salute desperantibus,in Lithuaniam concesserat, ibidem extremum uitæ diem claudit, ne quicquàm eum proceribus regni subsequentibus,ut in præsentia uiui de nouo rege deliberarent,ætatis suæ Rex potentissimus, ac in orbe Christiano celebratissimus.Natus anno 1520.Augusti die 2.minutis 38. ante tertiam horam matutinam, patre Sigismundo, & matre Bona Sphortia, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanensium Ducis,& Isabellæ Arragoniæ filia, puer uix decimum annum agens,paterno regno,patris opera,studioq; inauguratus est, cumq; eo annos octodecim regnauit,pòst iuuenis factus uxorem accepit uoluntate patris Elizabetham Ferdinandi Cæsaris, & Hungarorum ac Bohemorum Regis filiam natu maximã, in qua muliere genus cum forma,forma cum comitate & mansuetudine,hæc cum probitate, probitas deniq; cum pietate certabat,ita ut nescires,quid in ea potissimum admirareris.Ea uerò biennio post nuptias celebratas,magno multornm luctu extincta,atq; Regni habenis post patris octogenarij obitum,anno quadragesimo nono, ad solum Sigismundum deuolutis, Barbaram Radziuilliam Lithuanicam inuitis Regni proceribus uxorẽ duxit. Cæterùm & ea statim post coronationem uita functa,ipse triennio in uiduitate transacto,alterã Ferdinandi Cesaris filiam Catharinam,quæ prius Francisco prima Mantuæ duci elocata fuerat,Pontifice legibus eum saluente:matrimonio sibi iunxit.Id quòd tale fuit, ut plus molestiarum,quàm iucunditatis,uel uoluptatis coniugalis habuerit.Cùm autẽ hucusq; tranquillitatis studiosissimus bella à suis auertisset,atq; pacem cum finitimis initã firmiter coluisset,tandem intestina Liuoniensium dissensione,ex otio in bellum pertractus, de regni incremento & amplificatione cogitationes suscepit.Nam cum anno 1559.inter Archiepiscopum Rigensem Vuilhelmum ex Brandenburgica familia natum,& ordinis Teutonici Magistrum dissensione,cùm ob Euangelij prædicationem in Ecclesia Rigensi,tũ ius comitiorum indicendorum exorta,res eò deuenisset,ut Archiepiscopus utrumq; impediturus,post uarias uelitationes in arce Kokenhusen conclusus,fame atq; penuria rerum omniũ coactus,se Magistro unà cum cõmilitonibus dedere cogeretur,& toto penè anno,

non

non ut prouinciæ,ac ciuitatis consors,uel præsul,uel Brandenburgicæ familiæ princeps, uinctus detineretur,sed ueluti barbarus hostis tractaretur.Sigismundus nepotis seruili captiuitate cognita,Legatum ad ordinis Magistrum Vuendam ablegauit cum mandatis,ut quandoquidẽ in bello,nepos Vuilhelmus captus esset,hic indignissimo carcere liberaretur,& omne dissidiũ inter Archiepisc. & ordinem Teuthonicum amanter cõponeretur. Cæterùm Teuthonici ordinis Magistro legatũ in Poloniam re infecta dimittente, Sigismundus,qui operam suam sperni molestè ferret:ordinis Magistro,omnibusq; eius auxiliarijs bellũ denunciat.Cuius exitus is fuit,ut etsi ordinis Magister aliquot uexilla peditũ, & equitum Germanorũ,cum copijs trium Episcoporũ,Torpatensis,Riualiensis,& Gabselensis,contra Polonos educeret,tamen cum se à Polonis exercitus multitudine superari uideret,pacem à Sigismundo petendam censuerit,eamq; hisce conditionibus impetrarit, ut ordinis Magister Archiepisc.in pristinum statum restitueret,omneq; damnum ac detrimentũ eidem illatũ rependeret,præterea Polono stipendia in milites erogata refunderet. Videbatur harum conditionũ acceptione Liuonia pacata,quantumuis Liuonibus clanculum mussitantibus,ab ordinis Magistro omnem prouinciæ thesaurũ, & nullo cum fructu,aut ciuium utilitate consumptum:sed ecce Moschus suæ occasioni intentus, quod & induciarũ antea cum Liuoniensibus pactarũ finis esset, & Liuonienses inter se alienatos sciret,Torpatensem Episcopatum Liuoniæ ingenti exercitu,nimirum trecentorum millium hominum,Duce Petro Sisegaleider strenuo olim pirata inuadit,eumq; ferro & igni uastat,& per multa miliaria,omnia cæde,rapinis,fœdissima barbarie & immanitate complet,pueros infra annum decimũ necans,intra decimum & uigesimum cõstitutos,Tartaris hominibus feris uendens,suprà uiginti trucidans omnes,pecus omne quod in Moscouiam abduci nõ posset mactans,Germanos mares deprehensos brachijs truncans,fœminas sectis uberibus diu crucians,plerasq; in frusta discindẽs,& membra palpitantia hac illac dispergẽs,in summa nihil crudelitatis prætermittens non tantũ in ditione Torpatensi, sed & Neruiensi,quę Magistro Teuthonico paret,minimè etiam ditioni Rigensis Archiepiscopi parcens.Ideò Liuonici,maximè Rigenses se in tanta necessitate constitutos,cõspicientes,& tardis auxilijs Imperij,cuius superioritatẽ,ut uocant,hactenus coluerant, diffidentes,à Sigismundo defensionem petiêre,quam ipse potẽtia,fertilitate,ac commoditate uicinæ prouincię perpensa Liuoniensibus nõ grauatim præstitit,Moschis in Liuoniam à cæde sex millium Tartarorũ redeuntibus,fortiter sese opponens,& quo Liuoniæ concordiæ prospiceret,ordinis Teuthonici authoritate in Liuonia sublata Gothardũ Ketlerum ex nobili familia in Vuestphalia natum,ex Magistro Teuthonico,Ducem Curlandiæ faciens.Verùm enimuerò dũ Sigismundus Liuoniensibus cõtra Moschos succurrere cogitaret, factũ est,ut horũ arma in suos Lithuanos cõuerteret.Nam in mense Februario anni 1563.Moschus defensione Liuoniensium,à Sigismundo suscepta irritatus,Lithuaniã omnibus nobilibus & præfectis hostiliter inuadit,ut sic immanitatẽ & plus quàm beluinã crudelitatem toti orbi notiorem redderet.Ingressus itaq; Lithuaniam maximis copijs,arcem munitissimã Polotzko ui cepit,multis millibus hominũ occisis,et alijs in seruitutem abductis.Fuit hæc clades Polonis perquã grauis,cum ob alia,tum uerò arcẽ Polentzko amissam.Quare Sigismundus,neutiquam sibi conquiescendum putauit,quo ad suos barbarica Moschi tyrãnide liberaret:ideò inducijs sibi à Moscho denegatis anno subsequenti,qui erat 64.Moschos in Lithuaniam redeuntes,ad Vlium oppidũ,uirtute Nicolai Ratziuilij profligatos,Lithuania eijcit.Interea uerò cum graue ac diuturnum bellũ inter Regem Daniæ,sociosq; Lubecenses,contra Ericum Schwediæ Regem exortum esset, atq; hunc id moliri cognouisset,ut toto mari Balthico occupato,& latronibus atq; piratos infestato,mare ipsum suæ potestatis faceret,Polonicasq; ditiones oppugnaret,ipse,quo conatus Erici infringeret,ueteremq; maris & cõmerciorũ libertatem & securitatẽ tueretur, societatem cum Principibus Prussiæ,Pomeraniæ,& Megapoliæ, dictisq; confœderatis inijt.Eaq; durante,Christophorum Ducem Megalopolensem electum Coadiutorem Rigensis Archiepiscopatus,quod in suspicionem uenisset,quasi cum hostibus Regni Polonici consilia agitasset,cœpit, eumq; Vuildę clementer exceptum,per aliquot annos in custodia habuit.His rebus ita gestis publico consensu Lithuaniam,cæterasq; regiones Poloniæ coniunxit, ac tandem inducijs cum Moschouita factis,ut exitiale bellum Schwedicum inter sororium Ioannem Schweciæ & Daniæ reges adhuc durans, æquis conditionibus componeretur,unà cum alijs regibus ac principibus intercessit. De alijs eius priuatis uirtutibus à nobis hic plura commemorari necesse non esse,id alijs facturis quibus ex notiores sunt quàm nobis. Beneuolentia uerò,qua illustrissimam familiam Brandeburgicam ob agnitionem amplexus est,ad omnem posteritatem prædicanda est. Siquidem ut liberationem Vuilhelmi Archiepiscopi Rigensis taceamus, & fratrem eius Albertum

 primum

primum Prussię Ducem ab Imperatore proscriptũ clementissimè protexit,& protectum adamauit ac coluit: filij præterea adolescentis Alberti Friderici patre defuncto, tutelã clementer suscepit, utq; propensionem erga cognatam familiam Brandenburgicam ad omnem posteritatem declararet, eam totam, casu quo proximiores absq; liberis atq; legitimis hæredibus decederent, successionis Borussiaci ducatus capacem esse uoluit. Decessit nullo ex tribus uxoribus hærede relicto, ultimus Regum Polonicorum ex stirpe Iagellonea Lithuanica, quæ ab anno 1386. in hunc usq; diem quo Sigismundum mortuum diximus, magna cum laude res Polonicas rexit: Iagello siquidem, siue Iagula magnus Lithuaniæ Dux, qui cum matrimonio Heduuigis demortui Ludouici Regis Vngarorum & Polonorum filiæ, regnoq; fide Christiana recepta Vladislaus secũdus est dictus, quasi qui gloria potens futurus esset, decrepita admodum ætate, ex quarta uxore Sophia Russa Kiouiensium Ducis filia, duobus filijs, Vladislao tertio, & Casimiro, susceptis, pòst mortem regnum ad Vladislaum filium transmisit, eum, qui Vngarorum quoq; regno suscepto, & profligatis cum gloriæ aliquot Turcarum exercitibus, cùm prius ad Macedoniæ, deinde ad Thraciæ fines magis animosiore quàm ualidiore exercitu penetrasset, apud Varnam inter confortissimos hostes dimicans, certam propemodum uictoriam cum uita pariter amisit. Post hunc autem sine liberis decedentem, cum Polonis undecim, Vngaris quinque annis præfuisset, Casimirus natu minor frater regnum suscepit, qui Elizabetha filia Alberti Romanorum, Vngariæ & Bohemiæ Regis, & Archiducis Austrię, & Ladislai Vngarorum & Bohemorum Regis, sorore in Regni sociam ascita, ex illa filios sex, & filias septem sustulit. Ex his Vladislaum natu maximum uiuens Bohemis, Casimirum ac deinde Ioannem Albertum Vngaris Reges dedit: Sed utroq; hoc dissentione partium deserto Vngariam quoq; cum Bohemia Vladislaus obtinuit. Ex quo & Anna Galla, filia domini de Candalla Vasconis nati. Ludouicus filius, qui bimulus uiuente patre coronatus, cùm ei exacta ætate mortuo in utroq; Regno successisset iuuenis admodum Turcico bello, anno 1526. apud Mohatium miserabiliter perijt & Anna filia, quæ nupta Ferdinando Cæsari eum quindecim liberis beauit: filijs quatuor, Maximiliano, Ferdinando, Ioanne & Carolo: filiabus undecim, Elizabetha, Anna, Maria, Magdalena, Catharina, Leonora, Margareta, Barbara, Vrsula, Helena, Iohanna, de suprà memoratis uerò duobus filijs Casimiri Regis. Casimirus quidem iuuenis castissimus & religiosissimus, in Lithuania immaturam mortem obijt, non sine celebri sanctimoniæ fama. Ioannes Albertus post patrem octo & amplius, deinde huc secutus Alexander quinq; annos regnarũt: ille quidem maximi animi, sed ante susceptum regnum, quàm regnans fœlicior. Hic à Moschis apud Vedrusios uictus eosdem apud Opascam, Tartaras uerò Tauricos apud Clescum paucis ante mortem diebus, insignibus prælijs profligauit. Post hos natus est Sigismundus, Sigismundi de quo loquimur pater. Hunc secutus Fridericus sacris initiatus, Archiepiscopus Gnesnensis, simulq; Episcopus Cracouiensis, & Romanæ Ecclesiæ Diaconus Cardinalis S. Luciæ in septem Solijs. Porrò filiarũ Casimiri duæ immaturè mortuæ, Hedwigis Georgio Duci Bauarorum, Sophia Friderico Marchioni Brandenburgensi, Anna Bugislao Pomeranorum, Barbara Georgio Saxonum, Elizabetha uerò (patre mortuo) Friderico Legnicensium & Bregensium ducibus matrimonio functæ fuêre. Cęterùm Ioanni Alberto, & Alexandro fratribus sine sobole decedentibus, in Regno Poloniæ successis Sigismundus amborum frater, bellis cum potentissimis Moschis, ferocissimis Tartaris, acerrimis Valachis, & fortissimis Germanis, fœliciter gestis clarissimus, qui initiò in matrimonium ducta Barbara Stephani Comitis Scepusiensis, ac Transyluaniensium Palatini filia, fœmina sanctissima & pientissima, ex ea filiam Hedwigiam suscepit, fœminam lectissimam iunctam matrimonio Ioachimo Marchioni Brandenburgensi, Electori Romani Imperij. Deinde uerò ea defuncta ex altera Bona Sphortia, Ioannis Galeatij Sphortiæ Mediolanensium Ducis, & Isabellæ Arragoniæ filia maximam natu filiam Isabellam Ioanni Regi Vngarorum affini iam prius suo nuptui tradidit: reliquarũ uerò trium, post mortem Sophia nupsit Henrico Iuniori Duci Brunsuicensi, Catharina Ioanni Duci Finlandiæ, iam Schwedorum Regi potentissimo, Anna adhuc uirgo dignas suo genere nuptias expectat. Ad extremum filius Sigismundus Augustus, cùm eo quo diximus modo regnasset, sine liberis decedens, obitu suo non tantum exteris compluribus, Regni uacantis ambiendi occasionem præbuit, sed & inter Regni proceres diuersa studia, grauesq; contentiones excitauit, quibusdam hunc, alijs alterum Regem eligi postulantibus.

IOANNIS LASICII HISTORIA DE INGRESSV POLONORVM IN VALACHIAM, CVM BOGDANO VOIVODA, (CVI SVCCESSIT Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Mielezkio & Sieniavvskio: AN. M. D. LXXII

ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS VIRIS, DN. NICOLAO MIELECZKI, VOIVODAE PODOLIAE, GROdensi, & Nicol. Sieniauuski, Striensi præfecto, atq; copiarum regni in Russia primario ductori,

IOANNES LASICIVS S.

NISI nos certa merces laborum, Christianorum causa susceptorum, in cœlis maneret: nihil uobis, illustres uiri, cæterisq; isthic pacis publicæ conseruatoribus, foret infœlicius. Tanta sunt uestra in Rempub. Christianam merita, me latet an iam remunerata. Hęc uerò est illa maxima charitas, de qua sic inquit noster Seruator: Maiorem hac charitatem nemo habet, quàm si animam suam ponat pro amicis suis: hoc illud quod Sirachus faciendum suadet, ne fratris & amici causa pecuniæ parcamus, hoc quod Paulus scribit: Charitas non quærit quæ sua sunt: & omnia sustinet. Quæ, quanta sint, quis non uidet? Testis rei huius est, inter alia, hæc quam ad uos mitto, Valachica historia: nam quid uos aliud in Valachia, tanto cum discrimine uitæ, nec absque impensis, & domesticis rebus postpositis, anno 1572. egistis, quàm ut Bogdano, gentis nostrę amantissimo, in illam reducto, tutum ab illa parte à Turcis regnum Polonicum, firmissimum Germaniæ murum, redderetis? quo beneficio quod aliud maius à uobis in Rempub. proficisci potuit? Itaq; ne dubitate, ueniet aliquando illud tempus, cùm, ut omnium Christo fidentium uirtutes, ita uestra quoq; hæc de populo Dei merita, magnis præmijs afficientur. Nec ego ualde miror, optatis, conatibusque uestris fortunam non respondisse: cùm nemo sit hominum, cui semper secunda sint omnia. In magnis (ait Poëta) & uoluisse sat est. Satis uos patriæ, satis amico dedistis afflicto. Si Deo, mundi, quem creauit, admirando rectori, secus uisum: quid dolemus? uoluntati illius quis resistet? is ut dat, ita aufert, reges, regna mutat, excitat & immittit hostes, non tamen absq; causa: sed propter impunita scelera, idololatriam, superstitionem, pauperum oppresionem, iniurias, fraudes, furta, cædes, luxus, libidines, ebrietates. Ductus est in captiuitatem populus meus, ait uates Esaias, propterea quòd non fuerit præditus scientia: tympanum, tibia & uinum in conniuijs illorum: opus autem Dei non respiciunt. Neq; uerò uos tunc solùm præclaram patriæ operam nauastis: magna semper ab illo tempore, ex quo uos in Russia diuina constituit prouidentia, utriusq; uestrum, maiorumq; uestrorum, in repellenda ui barbarorum, uigilantia, industria, fortitudo enituit: si modò alij conatus adiuuissent uestros, uel si plura perficere per iram diuinam licuisset. Vtinam autem nostri, tam crebris Scytharum incursionibus exciti, qui mihi nihil nisi prodromi Turcarum esse uidentur, de locis, quà illis accessus ad nos patet, muniendis tandem aliquando cogitarent. Vidisti tu, sapientissime Mieleci, in tua illa cum Comite Tarnouio & Stanislao Latalscio peregrinatione, uidisti inquam iuuenis, ut Itali Turcis, Hispani Mauris, Galli Anglis, Dani Suecis, Zelandi & Holandi quibusuis, cùm bellum est, nauibus ad se aditum prohibeant: ut ijs in locis, quibus commodus est ad eos accessus, arces, præsidiaq; habeant: collapsa instaurent, dies & noctes excubent. Cuius rei documenta si nunc hac tua & ætate, & authoritate ad tuum Nestrum atq; Neprum, quà ferus Scytha incurrit, ederes: certè hoc inter tot tuos, quos in arcendis hostibus suscepis labores, præcipuum, idemque immortale opus esset futurum. Ni uerò id, hoste iam nobis propinquo, & incuria nostra nimiùm audaci facto, maturè feceritis, quis mirabitur sequutam possessionis direptionem: quæ, proh dolor, iam magna est, ubi nulla sæpes fuit?

Cui ducendæ non dubito quin post tot calamitates, & Turcarum in Valachiam ingressum, manus sitis celeriter admoturi.

Opto uobis Gedeonis fortitudinem, Samsonis uires, Dauidis fœlicitatem.

Barcini, Kal. Octobr. 1577.

IOANNIS LASICII HISTORIA DE INGRESSV POLONORVM IN VALACHIAM, CVM BOGDANO VOIVODA, (CVI SVCCESSIT Iuonia) & cæde Turcarum: ducibus Mielezkio & Sieniavvskio: AN. M. D. LXXII

VARIA esse gentis cuiusuis, ut uirtutes, ita uitia, nemo est qui ignoret. Valachorum sanè ea est leuitas animi, & perfidia, ut maior esse nequeat. Ii paucis antè annis, ne superiora commemorem, Alexandro principe suo eiecto, quendam Iacobum Despotem, qui Rostochij mathemata docebat, nostris quibusdam suo cum dispendio eum adiuuantibus, receperunt: quo occiso, rursus Alexandrum, postea Bogdanum admiserunt. Hoc fastidito, Iuoniæ se subiecerunt, isto Turcis prodito, ad Petrum defecerunt, quem quis diutius his regnaturum credat? Ita illud à Salomone uerè dictum, ut omnia, propter improbitatem terræ, multos principes eius esse. Quamobrem haud mirum est, proposuisse id in concilio Lucensi, anno Christi 1429. Sigismundum Hungarorum, Romanorumque regem, (ut testis est lib. 4. Chronicorum Polonicorum noster Miechouiensis) ut gens Valachica, unà cum suis Voiuodis exterminaretur: quod nemini fida foret, furto ac præda uiueret, sed Vuladislaum regem Poloniæ, Vitoudo duce Lithuaniæ, fratre suo, præsente, respondisse: non esse æquum ut Valachi, regni Poloniæ subiecti, exterminarentur: quorum si aliqui furto uiuerent: id tamen non posse de omnibus dici. Licet autem hoc tum discordia regum non fuerit factum: at nostra ætate, magnis eos cladibus affligi: tandem etiam diuino permissu, Turcarum iugo subijci uidimus. Sic enim propheta Amosus, Dei nomine: Ecce, inquit, oculi Domini Iehouæ in regnum quod peccauit: disperdamque illud è terra. Sic & apud Ieremiam Deus ait: Ego feci terram, & dedi eam illi cui mihi uisum est: dedi omnes has terras Nebuchadnesaro Babylonio seruo meo. Quis igitur miretur tot gentes, quarum fides lubrica, iam in prouerbium abierat, in Turcicam deuenisse potestatem? nam quid Deo magis exosum, bilingui, perfido, fraudulento? Sed nos iam historiam aggrediamur, Paprocium sequuti.

Valachi, qui olim Getæ & Daci, pòst ab colonia Italorum, quos Vulochos uocamus, Valachi cognominati, gens misti seminis, ideoque ingenij uarij & inquieti: concepto odio contra Bogdanum, suum Voiuodam, (uox ea lingua nostra exercitus ducem significat) quòd Polonorum magna consuetudine sua in aula uteretur, his plurimum fidei haberet, horum beneuolentiam liberalitate demereretur, uni illorum sororem suam nuptum dedisset, ipse quoque uxorem genere Polonam ducturus esset: clàm ineunt consilium de alio in locum illius sublegendo. Erat tum apud Imperatorem Turcarum Iuonia, (sic illi Ioannem appellant) filius Stephani, Voiuodæ illorum, è concubina prognatus: qui anno salutiferi partus 1561. rege Sigismundo Augusto comitia Lublini agente, Ioannis Fierlei, Voiuodæ Lublinensis, Marsalcique regni Poloniæ, senatoris grauissimi, minister fuit. Is Valachis uisus est ad suscipiendum imperium satis idoneus. Ad hunc ergo de nouo principatu scribunt: quæ & quanta à Bogdano & Polonis perferant mala, significant: si citò cum aliqua Turcarum manu ueniret, prodituros se ei obuiam pollicentur: Polonosque unà cum Bogdano, & Petro fratre ipsius, uinctos uiuos in potestatem eius tradituros. Iuonia iamdudum cupidine dominandi flagrans, accepto tali nuntio, protinus colligit Cæsaris sui permissu, circiter uiginti millia Turcarum, Græcorum & Serborum. Porrò Bogdanus, factus de his consilijs à quodam Valacho certior, simulque monitus ut profectus in Poloniam ad amicos, maturè pararet auxilia, quibus se ab iniuria tueretur, uitaret insidias: illo ipso quo hæc accepit die, (qui fuit Dominicus præcedens bacchanalia anni 1572.) Valachia excedit: ubi primum Polonis, suis familiaribus, perfidiam, insidiasque subiectorum suorum aperit. Egresso è Valachia Bogdano, ingressus in eam est Ioannes, ipsius æmulus, magnis Turcarum copijs stipatus: cui obuiam primates profecti, Gabriel Logofet, Dinga dux exercitus, Craczonus eremita, Visternicus rasus, Lupulus Stroiz, cæterique proditores: salutatumque reuerenter, Iasum, ubi sedes Voiuodarum est, deducunt. Tum uerò cognouêre periuri Valachi, quàm leuia fuerint priora incommoda illis, quæ à Turcis patiebantur: nam nostri milites nihil aliud quàm pabulum in usum equorum, ex agris, horreisque incolarum auferebant: at Turcæ, præter id, uxores quoque illorum, uirgines, pueros constuprabant:

parentes,

parentes, propinquos flagitia prohibentes pulsabant: omniaque alia arbitratu suo agebant: adeo licenter, ut illos tum pluribus incommodis unus Turca affecerit, quàm antea triginta Poloni: nec dissimilis eorum conditio Iuonia imperante, illi Israëlitarum, Abimelecho rerum potiente, fuerit: quæ sors communis est ijs omnibus, qui excusso dominatu à Deo accepto, alium sibi pro sua libidine, nefariè accersunt. Nam & ipse Iuonia, uel ob leuissimum delictum, pœnam capitis insontes statuebat, uiuos excoriabat, palis infigebat, oculis priuabat, (quæ pœna apud Valachos familiaris est) naso & auribus præcisis deformes homines reddebat: breuiter, si quis illo inuito seu racemum suæ uineæ, seu quidpiam aliud, ex quo census penditur, uendidisset: hunc ille aut occidebat, aut hamo per nares illius traducto, manibusque post tergum colligatis, tortoribus, uel, si isti non essent, Nigritis (quos Ziganos uocant) per plateas immisericorditer flagellandum obijciebat: & (quod immanius est) cæsorum cadauera, insepulta esse in foro sinebat, ut canes esu illorum saturarentur, homines aspectu obedientiores redderentur. Hac tali feritate, tantum sui metum, amoremque (si modò in metu esse potest amor) plebi incussit, ut illum postea non modò honorarint, horruerintque, uerùm etiam fortiter pro eo depugnauerint. Tale in illis locis, & ad Septentrionem, uulgi hominum ingenium est, ut castigatum, promptiùs quàm sua sponte officium faciat. Est in Russia nobilissimæ prosapiæ Casparus Paniewskius, præfecti Zidaczouiensis forma conspicua filius: huic Bogdanus suam sororem, matre id uolente, bona cum dote locauit. Ipse etiam Bogdanus, Ioannis Tarlonis, signiferi Leopoliensis, pudoris, pulchritudinisque eximiæ filiam, ducturus in matrimonium erat: cui filiæ, matrique eius, uiro mortuo, rex Augustus tutores dedit Senatores illustres, Georgium Iaslouiecium Russiæ, Nicolaum Mielecium Podoliæ Voiuodas: qui puellam sponso, non secus quàm si regia filia foret, tradituri erant. Ad hos ergo Bogdanus ubi uenit, opem illorum contra infidos Valachos implorat: suum honorem tuendum ut suscipiant, omnibus precibus rogat: idem petit & à militibus, finium regni custodibus. Hi itaque omnes, rei indignitate commoti, & illud Sirachi consilium sequuti: Iniuriam (inquit) patientem eripe è manu iniuriam inferentis: neque uindicando animum paruum habeas: & eritis tanquàm filij altissimi: quod & Dauid, Salomon, Ieremias, homines diuini, faciendum censuerunt: operas illi suas, ad uindicandum ius amissum, obtulêre: miserat & ad Augustum regem certos homines, qui idem abs eo flagitarent: sed fœdus cum Turcis antiquum, auxilia ferre non siuit: tamen quod præstare potuit, fecit: misso ad Turcam nobili legationibus uiro, Andrea Taranowskio, Bogdano ut reconciliaretur, si modò offensus ab illo esset, utque eiectum in patrium principatum restitueret, orauit. Egresso è Valachia absque omni operæpretio legato, confestim Bogdanus cum bis mille ferè, uoluntarijs militibus è nobilitate conflatis, in patriam irrumpit: quos traducto Nestro flumine, uoluntate omnium, Nicolao Mielecio, propter prudentiam & rei bellicæ scientiam, inter omnes summo, ducendos, regendosque committit. Is sibi laboris socium & adiutorem adiungit Nicolaum Sieniawskium, Palatini Russiæ filium, Striensem præfectum, non minùs quàm ipse, rei militaris scientia clarum: cui breui pòst, omnis oræ illius militiæ cura à rege commissa est. Horum ductu ingressi in Valachiam, rei frumentariæ paulò licentiùs studere cœperunt: qua re cognita, Mielecius furcam medijs in castris erigit, pœna capitis raptoribus statuta: quod non ad hostes, sed ad suos uenissent, quibus dominum restituere conarentur expulsum. Habitus est ibidem delectus militum, septingenti, bello gerendo parum idonei, domum reuerti iussi, mille trecenti relicti: pauci numero, sed animi, corporisque uiribus præstantes. Postero die iter ingressi per syluam faginam (quæ quondam ab incolis callidè succisa, nostris perniciosa fuit) ad Prutum amnem peruenêre: unde misso Pilawskio centurione cum Bogdani famulis, ut Chocimo tormenta bellica aduceherent: ad Stepanowczum (qui locus ad eundem fluuium est) processêre: ubi facti de uicinis hostibus certiores: uisum imperatoribus est, quò ad illos suis cum centurijs proficiscerentur insignis fortitudinis audaciæque uiri, Stanislaus Lanczcoronskius Scalensis, Michaël Iaslouiecius Chmielnicensis, præfecti: Nicolaus Herburtus, Stanislaus Volskius, Crusielniczkius, Temrucus Pietichorensis cum suis, & triginta Croatis. Hos Valachi conspicati, quorum ductor Dambroua, Pruto celeriter traiecto, terga dedêre: ibant ergo nostri secundum unam ripam, hostes ex aduerso secundum alteram: eius animi, ut sex millia uirorum quadringentos Polonos non fuerint adoriri ausi. Nostri, nulla re memorabili patrata, in castra reuersi, ire rursus ad excubias agendas iussi sunt: profecti, incidunt in Turcicos & Valachicos excubitores: qui multis in locis ignes excitarant, ut hac ratione, quamuis mille capita non superarent, plures esse uiderentur. His nostri cœlo iam albente uisis, etsi impares, tamen se tenere non potuerunt, quin sublato clamore in illos irruerent: ac Turcæ: armis protinus correptis, conclamant & ipsi: Volscianosque atque Croatas, qui eos inuaserant

Anno 1494.

uaserant

uaſerant priores,abs ſe propellunt:ſed poſteaquam Herburtus,Lanczcoronskius,Iaſlo-
uiecius,Cruſielnizkius cum tympanis exceſſêre,illico pedibus ſalutē quæſierunt:noſtris
fugientes,ueluti pecora cædētibus,uigintiquatuor uiui capti:noſtri omnes ſalui. Croatæ
ſolùm unius,cui effrænatus equus erat,Turca fugiens, caput acinace abſtulit. Hîc cùm
quidam Temrukianūs Scytha, Volskij cohortem repulſam eſſe ab hoſte uidiſſet,inſcijs
omnibus,ad imperatorem cum nuncio cæſorū Polonorum aduolat:cui præmij loco, ca-
tenæ iniectę,quòd uano rurore animos militū frangeret.Subiecti queſtionibus captiui,
in proximo eſſe magnas ſuorū copias confeſsi ſunt.Quapropter centuriones,ſuos quiſq;
protinus inſtruunt ac ordinant:imperatorem de uictoria, & hoſte ultra montem abdito,
edocent,maioraq; auxilia rogant. Voiuoda, interrogato iuuene an nobili genere ortus
eſſet: eoq; id aiente,Leſciniumq; dici, & Herburti famulum eſſe,reſpondet: Ergo(inquit)
ea quæ refers,uera ſunt:nam nihil magis nobili,quàm ut ſemper uera & cōperta dicat,cu-
ræ eſt:accipe,ingenue adoleſcens,hoc lęti nuntij præmium,quo ſeruus Scytha minimè di
gnus fuit.Leſcinio muneribus affecto,& ſuorū animis recreatis, præmiſsiſq; ad illos qui
opē implorabant,Ioanne Iordano & Coſielskio: ipſe item eos Voiuoda cū reliqua manu
ſequitur:ubi conuenerunt,primùm Deo,authori ſalutis omnium,cædis uerò hoſtiū:pòſt
ipſis etiam,pro opera primo aggreſſu bene nauata,gratias egit.Interim Pilawskius cū tor
mentis uenit:quæ Iacobi Iordani fidei tradita ſunt.Progreſsi omnes ad Iaſum,animaduer
tunt,magna Turcarum,Valachorumq; agmina tumulos Stepanowcios inſediſſe:adhæc,
Valachos conſpectis noſtris,acies ſuas oſtentare.Hîc Mielecius,quid hoſtes auderent,pe
riclitaturus:Herburtum,Iaslouiezkium,Temrucum,eos ad præludium pugnæ elicere iu
bet.Verùm ij,animaduerſis inſidijs,(poſuerat enim dux in occulto Czeremiſsios pręſtan
tes iaculatores)prodire in aciem noluêre.Mielecius quoq;,conſideratis hoſtium uiribus,
nec ignarus aliud reſiſtendi,aliud cedendi tempus eſſe: regredi potiùs quàm temerè cum
paucis in Valachiam progredi,conſilium capit:quare iubet per ſpeciem quæri uada Pru-
thi,quaſi Iaſum iter flexurus,cùm (opinor) reditus Chocimum uerſus eſſet in animo:cur
enim infinitis hoſtibus exiguum ſuorum numerum,nulla habens certa auxilia, oppone-
ret?Dies Iouis prima à Paſchate fuit,cùm conuerſi Chocimum,ſequētes ſe propè magnis
agminibus habuerunt hoſtes.Quorum audaciam minimè ferendam eſſe Voiuoda exiſti
mans,monet Herburtū,Lanczcoronskium,& aliquot alios,ut illos ſuis à ceruicibus reij-
cerent:quod hi propter loci iniquitatē,& quia ſol ad occaſum uergebat,facere tum detre-
ctarunt,operam ſuam loco æquiore,temporeq; magis opportuno ipſi polliciti.Proin no-
ſtri procedebant ulteriùs,hoſte incaſſum è decliui loco tela tormentis in eos iaciente, do-
nec inter Pruth & alium fluuiolū peruenerunt.Nocte ſub armis uigilanter tranſacta, cer-
nunt prima luce hoſtes id unum conari,quò ipſos circumuenirent,et in anguſtias redige-
rent.Sed Herburtus ſua cum centuria,quæ ſemper extremum agmen claudebat, multitu
dinem hoſtium falcatam aggreſſus,in aquas compellit. Quibus actis effudit ſe quidam è
ſuorū grege Turca haſtatus,more militari aliquem è noſtris ad monomachiam prouocās.
Vix hæc effatus,aduolat à latere cum uenabulo Stanislaus Viſtempus,exigui quidē cor-
poris,ſed(ut tales ſunt)pectoris impauidi:quo uenabulo Turcam uno ictu trāſuerberat.
Accurrūt Turcæ ſubſidio prouocatori animā agenti:noſtri item Viſtempo triumphanti.
Fit mediocre certamen:in quo Zebro,Polonus centuriæ Lanczcoronskianæ,occubuit.
Turcæ tali uiro amiſſo,ibant quieti die illo,qui Veneris fuit:illis ideo ſacer, uel quòd Ma-
hometes creatus ab illis hoc ipſo die rex foret:uel quia, ut à Chriſtianis ſuperſtitione di-
uerſi ſunt,ita etiam aliud colendi Dei tempus,aliumq; modum habēt.Nos enim ad orien
tem ſolem,patriæ orientalis, è qua Adam eiectus eſt,memores:illi,ad meridiem conuerſi,
Deum hac die adorant.Poſtera luce,noſtros Chocimum tendentes magna phalanx Tur
carum inſequuta eſt:ubi rurſum alius Stanislaum Ciolcū,armis,habituq;,qui luteus erat,
inter cęteros fulgentem,ad ſingularem pugnam euocat.His auditis,currit ad Voiuodam
Ciolcus,ac ut ipſum in ſui honorem,tāto cum uiro haſta certare permittat,etiā atq; etiam
orat,obſecrat.Cui is:Ego uerò(inquit)non ſinam ut quiſquam ueſtrum,qui diuitiores ha
bemini,tali barbarico certamine,periculo ſe exponat. E're magis ueſtra futurum, ſi iun-
ctis animis, dextriſq; hoſtem,ubi neceſſe erit,aggrediamini. Dolenter hæc Ciolcus tulit.
Hoſte in prouocatione perſtante, & lingua Slauonica, ueſte,penniſq; nitentem prouo-
cante,obſecrat prouocatus,ut,ſi hoc ſibi non liceret,ſaltem quiſpiam ſuorum famulorum
cum barbaro in arenam deſcenderet:ne impunè Chriſtianis inſultare uideretur. Data fa-
cultate,ſtatim contra illum cum haſta proruit Paulus Chauzowskius:nec id ſegniùs Tur
ca fecit: ſed uterque curſu irrito. Tum Paulus,manu promptus iuuenis,diſtrictum ſu-
bitò enſem fronti hoſtis infigit: adhæc uulneratum, ferrum hærens extrahentem,bra-
chijs corripit. Viſa longiuſcula luctatione, decurrunt ad commilitonem Stanislaus
Viſga,

Viſga,&Stanislaus Niegoczkius:hic,Baworowskij,ille Herburti miniſter. Turca mani-
bus Pauli elapſus,recipit ſe ad ſuos:qui ſubitò,læthali cognito uulnere,complures adorti
illos tres,egregiè ſe à ui magna defendentes,undiq; petunt.Laborantib. ſubueniunt ſuis
cum turmis Herburtus & Volskius:fit cædes magno ſtrepitu, ſoſpitat Chriſtus prælium
Chriſtianis,barbari in fugā uertuntur:quos ij,cædentes acriter perſequuntur.Exclamant
imperatores,fine perſequendi facto,pedem referrent,& ad ſigna redirent: clamitāt & cen
turiones,inhibentq; fruſtra:adeò iam animi uictorum incaluerāt, ut reuocari ab incepto
non potuerint.Quod cernentes alij centuriones,non multis in caſtris relictis, pugnanti-
bus animos ſuo aduentu addidêre.Tum uerò omnes ſimul multo feruentius hoſti nume
roſo inſtare,cæſim punctim ferire,donec illos ad ipſa ſtatiua Valachica compulerūt. Pro-
uecti calore pugnandi ultra tubicines & tympanotribas,animaduertunt ſe nimiū procul
à ſuis abſceſsiſſe:quapropter coacti in unū,ad eos redeunt.Res mira, nec alij quàm Deo, ſuo-
rū pilos numeratos habenti,adſcribenda,quòd eouſq; pugnando progreſsi, nec circum-
dati ab hoſtibus eſſent,nec in cōflictu acerrimo plures unico,qui fuit Volskij, ceciderint.
Reuerſos palàm obiurgabat imperator Mielecius,tacitè laudabat fortitudinem:quòd pręter
ſuum iuſſum,rem ſummi periculi pauci tentaſſent.Nos uerò,reſpondent,collegę tui per-
miſſu id fecimus:quidni enim,Deo conatus ſecundante noſtros, hoſtē fugientem perſe-
queremur?Loco quodam cœnoſo ſuperato,qui haud procul Chocimo aberat,Turcę no
ſtros ea cum uociferatione aſſequuntur,ut uiuos deuoraturi uiderentur. Stanislai uerò
Czureli centuria maximè petebatur:ad quos conuertente ſe Czurelo,procurrit cum mal
leo acuto Mielecij miniſter Radeczkius,bellandi cum Turcis gnarus:quem capiti unius
ubi impegiſſet,eximere non quiuit:hūc imitatus Czurelo,cum centū ſuis equitibus,tan-
tum hoſtium numerū aggreſſus eſt,ut noſtri inter illos diſperſi,non iam apparerent:at im
perator extemplo mandauit Oſſowskio,ut cum ſuorum equitū manu perturbatis ſuccur
reret.Cæterùm Turcæ,uiſis pluribus noſtrûm ad ſe,tanquā irritatis feris,currentibus eue
ſtigio retroceſſerunt:ut enim Scythas,ita etiam Turcas,fortitudo ſtatim deficit ubi quis il
lis uiriliter reſiſtit,imbellem ſi uideant,magno eum impetu inuadunt. Sex tantùm è Czu
relianis deſiderati:at uerò Turcę atq; Valachi conciſi,contritiq; paſsim iacebāt. Tenden-
tibus noſtris Neſtrum uerſus, Turcæ ſuo incurſu nouiſsimos pene attingebāt.Moleſtè id
ferebat reſpectans animoſus Herburtus:nihil tamen iniuſſu ſui ducis tentare auſus. Tri-
ginta Czeremiſsij ab tergo conſtituti,glandibus tormentorum incurſantes repellebant.
Fuit ibidem quidā paluſtris locus,noſtris tranſeundus:ad quem hoſtes celeriter cōcurre-
runt,aditu eos prohibituri:uerū iuſſu uicarij imperatoris,exonerata contra illos à Stepha
no Garniſsio,Herburti ſub centurione,12.minora tormenta,unū maius ab ipſomet Ciol
co,cōturbatos ultra montem reiecerunt.Exantlatis tot aduerſis,tandē ad Chocimenſem
arcem,concubia nocte uenerunt:quam arcem Dobroſſolouius Polonus,paruo pręſidio
tenebat,& fide bona(cuius gens noſtra natura ſeruās eſt)Bogdano tamdiu ſeruabat: ubi
Turcæ noſtros,iā ſecuriores,& ordinis negligentes,facilè oppreſsiſſent,ni Temrucus cen
turio,tamdiu illos ſuſtinuiſſet,dum ſinguli ſuis ſub ſignis conſiſterent. Godziſſewskius
prior è centuria Goraiskij hoſtes ſenſit,deinde alij:q; celeriter à Sienawskio ordinati,pro-
ductis ante aciem tormentis,hoſtem opperiebantur: nec res,tametſi copijs noſtri multo
forent inferiores,certamini moram fecit.Vetuerat aūt Mielecius, ne quid ipſe Bogdanus
attentaret:ſed contentus ijs quæ alij pro eo ſubirent,in caſtris,ubi erant præſtantiores,ma
neret.Ibi prima contentio inter noſtrum exiguum peditatū,& Valachos de ſepe quadam
orta.Dehinc Turcę noſtros inuadere,premereq;.Rogante Ciemerinskio auxilia, Temru
kus & Herburtus,à Sieniawskio ferre iuſsi,reſpondent,minimè cōmitti debere uelites lo
ricatos,uenabulis utentes,cum Turcis haſtatis & ſcutatis(nam facilè ab illis diſpergeren-
tur)ſed haſtatos cum haſtatis,ut ſit pugna ęquior:ſe uerò pręſto fore,ut hoſtē alia ex parte
inuadant.Tali excuſatione uſis ſucceſsit Sieniawskij mandatu,Iacobus Iordanus: cuius
centuria haſtata ex imberbibus conſtabat,ſed quib.erant animi Herculei, in hac quatuor
fratres ipſius germani fuêre.Hi omnes,diuina ope implorata,eo impetu in hoſtem incur-
runt,ut nullius haſta ab aduerſario aberrauerit:pugnantibus ſubueniunt à latere Herbur
tus & Sigiſmundus Rozenus:ſed protinus reſilierunt ſaucij Turcę:quos hi uerberando,
uſq; ad ipſorum caſtra uarijs tramitibus fugarunt. Callidè aūt, dum fugerēt, arma,pileos,
cæteraq; impedimenta abijciebant,dummodo ſe inſequentes ad ea colligenda pertrahe-
rent:ſed quia de uita & gloria certamen fuit,ſpreta hęc omnia à uictore.Porrò Garniſſus,
ubi illos plus ſatis excurriſſe uidit,alta inclamauit uoce, ut ſeruato ordine retrocederent.
Fecit hoc unum Lanczcoronskio Herburtus:redigunt paucos in ordinem à cæde retra-
ctos,& reducunt:Iordanianis nihilominus,uarijs in ſylua locis,hoſtem diſpalatum perſe-
quentibus.Ineſt enim noſtris quidam pugnandi ardor,ut ceſſare neſciant antè quàm uel
uincantur

uincantur uel uincant: ferrum nihil ducunt, modò ad illum qui ferit, perueniant, & cædendo cupiditatem expleant ſuam. Poſtquàm Turcæ noſtros longè digreſſos, & omnibus deſtitutos auxilijs uident: deintegro circiter ſexcenti integri, quadraginta defeſſos aggrediuntur, & magno concurſu multi paucos premunt: opportunè autem tūc ad illos forte fortuna delati fuêre, Rozenus & Io. Radeczkius, generoſi pugnatores. Tum Herburtus paucis ſocios cohortatur, ne ipſorum animi multitudine hoſtium labeſcerent: quos, Deo freti, non ſecus quàm prius diſiecturi forent, modò honeſti & famæ memores, quæ bona fortes ſequitur, dimicarent uiriliter. Quibus dictis, ſeq; ſequi iuſsis, incitat equum in hoſtes appropinquantes. Inuadunt in eos, etiā reliqui. Inſtauratur acris pugna, ſi quæ unquàm alia. Qua crudeſcēte, auulſum ab alijs Herburtum permulti impetunt. Et ipſe quidèm ſingulari fato patriæ ſeruatus eſt: uerùm ſocij eius quatuor, Dobruczkius, Golinſkius, Vodziraczkius, Conarskius, interempti ſunt. Vagabatur aliquandiu inter hoſtes Herburtus, pro Valacho ab illis propter ueſtem habitus: ita oculi illorum diuinitus obcæcati erant, ut, cuius conſpectum toties fugiſſent, eum nequaquam agnoſcerent. Sic ne in bello quidem, diuina homines probos deſtituit prouidentia. Verùm enimuerò ne illinc quoq; ſine damno dato diſcederet nactus opportunum tempus & locum cōmodum, uni è Turcis graue infligit uulnus, ſeq; ſubitò fugæ mandat: foſſam quandam mirè latam & profundam equo adacto tranſilit. Tollitur clamor Turcice: Gaur, gaur, uur, uur. Valachi cè autem: Ocide, ocide, hoc eſt, Occide Ethnicum. Ad quæ uerba proſiliunt duo Turcæ: quorum unus à dextro latere ipſum ita ſariſſa petit, ut ex ephippio penè iam excuteret: alter, ab ſiniſtro, momento eodem, (admirandam Dei prouidentiam) conatus tranſuerberare, in equum ſubleuat. Accepto tali beneficio, equo addit calcar. Fugienti, capite humerisq; gladio protectis, obuius fit Sleſinskius, armiger Lanczkoronskij: hunc agnitū, ſibi ut opituletur, ſi quid poſsit, orat. Facit hoc non impigrè armiger. Sed Turcæ, uiſo præſenti auxilio, deſtitere curſu. Auxiliator benignè remuneratus, & magnā apud omnes, quòd tantum uirum ſeruaſſet, inijt gratiam. Famuli mœſti, uiſo reduce hero, maiorē in modum refocillati ſunt, perijſſe illum iam opinati. In tam impari pugna, præter hos quos commemoraui, haud plures uel octo, uel decem interiêre, qui erant Lanczkoronskij & Ioannis Iordani: quos inter nobilior fuit Stanislaus Goſdzikouuskius, Iordani collega, quo cum ſui famuli occumbere, quam illo deſerto, uitæ ſuæ fuga conſulere maluerunt. Vulnerati non pauci. Cæteri ictus hoſtium incurrentium armis auertentes, incolumes ad caſtra reuenêre. Venientes Coſielskius centurio, Turcas eſſe opinatus, haſtis excipere uoluit, ni ſermo Polonos eſſe prodidiſſet. Non deſiêre Turcæ in Coſielskianam centuriam, quę primam aciem tuebatur, impreſsionem facere, donec eos Iacobus Iordanus, tormentis & peditatui præfectus, abegit. Fuit autem unus ex illis, præ cæteris audacior, magni (ut uidebatur) inter ſuos nominis: nam, quocunq; iter intendebat, ſemper illum turmatim cæteri ſequebantur, is identidem noſtros ad pugnam laceſſebat, nimium geſtientem Mlodeczkius, Koſielskij ſocius, globo petit tormentario: labētemq; ex equo hiſce uerbis alloquitur: Itáne uerò hîc iam iaces bacchanal? Fuit enim pennis ſtruthiocameli, & exuuijs leopardinis, inſtar perſonæ, cùm Bacchi feſtum agitur, perbellè ornatus: hunc aſſeclæ correptum ad ſuos curſim deferunt. Poſt hæc Mielecius, rebus hoſtium bene conſideratis, monitusq; à Pencoslauuskio, Iac. Iordani uicario, caſtra illinc aliò mouit, ab hoſtibus ita infeſtata, ut caſsidem Gabrielis Remboskij, aſsidui ſectatoris Mielecij, glans ferrea attigerit. Tum autem Coſielskius, & mandatu ducis, & ſucceſſu hortante priore, caſtra adortus hoſtilia, complures in eis interfecit: inſuper tormenta aliquot parua, & ſignum militare rubrum, illis eripuit: tam audaci incurſu hoſtes haud mediocriter perturbati: frequentiſsimi paucis cedebant, quibus eo modo repulſis, caſtra locata ſunt ad Chocimum. Primarij in arcem ingreſsi: cæteri, ſtationes ſuas foris ſeruabant. Hinc Bogdanus ad Iuoniam mittit Radeczkium, nobilē Mielecij famulum, orās eum ne ſibi patrium dominatum, in quem ius haberet nullum, ui eriperet: alioquin non futurum diuturnum, iniquè acquiſitum imperium, cogitaret, nihil eſſe grauius quàm de ſtatu priſtinæ dignitatis, propter uim alicuius, demigrare. Ideo expectaret ab alio paria ijs quę faceret alteri. Deum enim hac ratione ſolere ulciſci omnem iniuriam. Auxit rem eam uerbis pluribus. Quibus minimè motus Iuonia, legatum cuſtodiæ Pyriczauſi tradit: dehinc, cùm nulla alia ratione quenquam è Polonis nanciſci uiuum potuerit, iure gentium uiolato, Selymo imperatori, domino ſuo, mittit. Perductum ad Mehmet Baſſam, ait Pyrus captum in prælio eſſe: negat id Radeczkius, ſed tamen non fit ideo liber. Fuerunt tunc temporis Conſtantinopoli nobiles Poloni, Andreas Taranouuskius, & Chriſtophorus Dzierkius: hic interpres, ille nuncius regius. Ii nonnihil tentauêre, ne quid grauius in inſontem Radeczkium ſtatueretur: uerùm Baſſa, poſtquàm de ſtrage ſuæ gentis hominum in Valachia, intellexit, nō ſolum tulit hoc

acerbiſsimè, ſed etiam captiuum, more aliorum remigū, toto corpore raſum, ad triremes damnauit: multa hi tū aduerſa à Turcis experti. Non prætereundū hîc eſſe uidetur huius Dzierſcij, dum Conſtantinopoli diſceret ſermonem Turcicum, ſingulare in gentē Polonam ſtudium: multos enim captiuos, uarijs artibus, dura ſeruitute liberauit: ſæpè hoſtium de nobis cōſilia, præſertim interregni tēpore, Senatui aperuit: pericula hoc nomine adijt: impenſis non pepercit. Huius opera Mielecius (cuius is munificentiā erga ſe maximè ſenſit) uſus apud Baſſam primarium eſt, in liberando Radeczkio: qui Baſſa, cùm & ex alijs Czauſsis, (aulicos illi, qui huc atq; illuc cum mandatis mittuntur, ſic uocant) & ex Petro Bogdani fratre, qui pòſt ibidem deceſsit è uiuis, cognouiſſet, Radeczkium non in pręlio, ſed legatione ad Iuoniam fungentem, captū fuiſſe: diu perquiſitum (iam enim triremes in pelago erant) reddi Dzierskio iuſsit: uerùm (ut iſti mali ſolent) clàm ei porrecto ueneno: quod ipſi mortē attuliſſet, ni ibidē liberator, dato maturè remedio, ſuccurriſſet. Liberatus, redijt, pòſt in patriam cum Martino Broniewskio, ad petendas inducias, cùm in locū demortui Auguſti, alius rex ſubſtitutus eſſet, miſſo. Mielecius, uidens indies copias augeri Iuonianas, ſuas uerò magis ac magis inedia confici, (nam dies aliquot equis noſtrum, nullum aliud pabulū q; frondes & frutices erant) adhæc memor illius oraculi, Dei uoluntate dari populis, abrogariq; reges: quamobrem, ne cum Deo pugnare uideretur, neue quos induxit, perderet, de reditu in patriam cogitare cœpit. Interim Iaslouiecius, copiarū regni Poloniæ ductor, cognito Valachiæ turbulento ſtatu, iamiam erat Neſtrū traiecturus cum equitatu octingentorum ferè uirorum, ni id prudens Mielecius diſſuaſiſſet: opinor, ne magis irritatis barbaris, ſuos in diſcrimē adduceret. Ne uerò nihil ageret, mittit quoſdā è ſuis ad præfectum Bialogrodenſem, qui hæc illi dicerent. Hi (inquit) Poloni, quos Bogdanus, neq; rege, neq; me ſciente, dominatū recuperaturus auitum, è Polonia eduxit, amici mei ſunt: quibus Cæſaris tui uolūtas à Bogdano alienata, & in Iuoniā propenſa, minimè nota fuit. At uerò, ubi ita ſe rem habere, ex Cæſarianis quotidie creſcentib. copijs perceperunt: reuerti illò unde exierant, uoluerunt, ſed à tuis impediti ſunt: quare, ſi lubet, ita tuos cōpeſce, ne quod noſtris abijciatur impedimentum. Quod ni feceris, neceſſe mè erit cū his paucis, quibuſcum ad terminos regni noſtri & tui Cæſaris ueni, breui plures habiturus, meos amicos ab omni iniuria tueri atq; uindicare. Quod ſi factū erit, uereor ne te cōſilij tui pœniteat. Præfectus (Sendziacū illi uocant) ſimulatq; hæc audiuit, continuò Turcas atq; Valachos à ripa Neſtri abſcedere iuſsit. Traijcientibus noſtris anguſtis nauigijs quinq; diebus flumen, multi equi ex eis præcipitati, ui fluminis abrepti ac ſuffocati ſunt. Non diſceſſerant uerò à ripa omnes Valachi: qui extremū agmen carpere conati, & à peditatu in tergo collocato cum tormentis, & ex ipſa arce Chocimenſi, iaculis repreſsi fuêre. Noſtri, traducto Neſtro, Deo in primis, deinde ductorib. ſuis gratias egêre: hi contrà illis, quòd obedientes, quòd fortes in prælijs ſe prębuiſſent. Vulgò creditū, Mielecium ſuis uitam à Deo deprecatum eſſe: non rarò enim pernox ſupplicare Deo uiſus. Quamobrem magnā hinc ille laudem ſuo cū collega tulit. Ibant autem omnes ſeruato ordine uſq; ad Cameneciam arcē, diuina manu munitā. Vbi Bogdanus, indignè patrimonio ſpoliatus, actis omnibus gratijs, qui ſe ipſius cauſa innumeris periculis expoſuerāt, cuius quidem eorū beneuolentiæ, quoad uiueret, qualicunq; fortuna, memor eſſe uellet: diuerſum ab illis iter cū aliquot Polonis ſuſcepit. Porrò relictus in arce Chocimenſi Dobroſſolouius, cum ſeptuaginta iaculādi peritis peditibus, fortiſsimè illā à ui Turcica aliquot hebdomadas, factis interdum eruptionibus, defendit. Hunc Iuonia, cùm nec precibus, nec minis eò adducere poſſet ut arce excederet: ſcribit ad Iaslouiecium litteras, quibus illam tradi ſibi petit: ſe tale iuſiurandum daturū ſuis cum proceribus promittens, quale rex Auguſtus dari mandaret: (nondū enim mors ipſius diuulgata erat) annuit Iaslouiecius, quòd hæc mādata abs rege accepiſſet. Igitur in hæc uerba iurat: Nos (inquit) Iohan Voiuoda, terrarum Moldauiæ & Valachiæ dominus, atq; hæres: iuro per Deum omnipotentē, ac ritu feudali promitto, nos ſucceſſoresq; noſtros, unà cum ſenatu & ſubditis noſtris, fideles, conſtantes, obedientes fore sereniſs. Poloniæ regi Sigiſmundo Auguſto, ſucceſſoribus, ſenatoribusq; eius, ac ipſi reipublicæ. Idem Senatus iurauit. Fuerunt aūt iſti pręcipui: Iſaias epiſcopus Radziouienſis, Ioannes, Golofelt Moldauiæ, Bogdanus. Poſt hæc Dobroſſolouius, ab imperatore Iaſlouiecio uerbis regijs iuſſus, cum milite ex arce deſcendit. His ita tranſactis, Turcæ, Valachi, Scythæ, numero circiter centū millia uirûm, accepto de obitu regis Auguſti nuncio, (erat aūt ſeptimus Iulij dies, quo uita functus eſt Sigiſmundus Auguſtus) intenti in Ruſſiam, non priùs à Neſtro ſecedere uoluerunt, quàm ea de re Cæſarem conſuluiſſent, & precibus Iuoniæ à propoſito reuocati eſſent. Parci fœderatis Cæſar Selymus iuſsit: niſi fortè talem ſibi ipſi cōſtituerent regem, qui ipſius hoſtis eſſet. (quo in numero & Moſchum & familiam Auſtriacam habebat) Lectus rex Henricus, Dux Andium, Henrici 2. regis Gal-

ſorum filius:ubi regnum largitione quæſitum,& 4.ſolùm menſes adminiſtratum, patrio poſtpoſuiſſet:hos eoſdē Scythas diſceſſu ſuo,anno Chriſti 1574. in Ruſsiā,menſe Octobre attraxit:quo anno Iuonia,iniquè parti dominatus: Valachi,perfidiæ pœnas dederūt.

LEONHARDI GORECII, EQVITIS POLONI, DESCRIPTIO BELLI IVONIAE, VOIVODAE VALACHIAE, QVOD ANNO M. D. LXXIIII. cum Selymo II. Turcarum Imperatore geſsit.

ILLVSTRI AC MAGNIFICO VIRO, DN. ANDREAE, COMITI GORCANO, CASTELLANO MIEDIRECENSI, Capitaneo Gneſnenſi, Valcenſiq;, Leonhardus Gorecius, Eques Polonus,& ſe,& officia ſua commendat,patrono ac mœcenati clementiſs.

ATTVLIT mihi,magnifice Comes,Craſſouius, puer fratris Rochi, à te ex caſtris literas: quibus mihi & gratias agis pro oratione ad te miſſa,qua Gedanenſes ad deponenda arma, contra principem ſuum inſolenter ſuſcepta, hortatus ſum:& ad maiora ſcribenda me excitas,eaq; in parte operam mihi tuam polliceris.Agnoſco,illuſtris Comes,præſtantem ac eximiam uoluntatem tuam,ad iuuandos uiros doctos promptam & alacrem: qui perſonā patris tui,olim in Repub.noſtra florentiſsimi, & opibus,authoritate,acumine, iudicio facilè principis,non ſolùm nomine,ſed re ipſa repræſentas.Quare,ut me gratū eſſe tuæ huius beneuolentiæ declarem:hanc meam hiſtoriam Valachicam,in qua ſcribenda Barthol. Paprocium ſequutus ſum,ad te mitto:quam non dubito quin ſis eodem animo quo tibi offertur, accepturus:mihiq; commentaria rerum geſtarū,non ſolùm de hoc Gedanenſi bello,ſed & quęcunq; de rebus maiorum noſtrorum habes,ſuppeditaturus.Quibus ego habitis,& iſtud Gedanenſe bellum abſoluā,& hiſtoriam meam ad hæc tempora in quibus uerſamur, pertraham: ubi ſe mihi præclarus locus mentionem honorificam Stephani,regis noſtri potentiſs.faciendi offeret:qui mihi & omni conformatione membrorum,& magnitudine rerum geſtarū, illos priſcos Reges Polonię,Boleslaos & Caſimiros,repræſentare uidetur,qui non ſolùm Pruſſos cum urbe Gedanenſi,ſed & uicinas gentes perdomuerunt.Singulare certè beneficium diuinū in nos Polonos extitit,quòd poſt occaſum Sigiſmundi Auguſti,talem regem habeamus, qualem hoc regnum hac in perturbatione rerū omnium,poſcebat flagitabatq;.Cuius quæ & quantæ uirtutes ſint,initium regni demonſtrauit,exitus pòſt declaraturus eſt:qui de ſe uiuentibus materiā præclaram ſcribendi relinquet,& apud Deum immortalem æternum pręmium conſequetur.Quid enim hac in uita prodeſt alios laudare,eos ad ſumma ſidera euehere, ſi diuinum iudicium non acceſſerit?Sed ego regem Stephanum utrunq; habiturum & ſpero & confido:quē & conſenſus totius populi laudabit, (quod iam nunc faciunt principum Germaniæ ad eum miſsi legati) & præclaris eximijsq; uirtutibus ſuis,habita in Chriſtum fide,æternam immortalitatē conſequetur.Cæterùm Chriſtiani monarchę cogitent quàm longè lateq; uirus acerbitatis ſuæ Mahometes propagarit ob hæc inteſtina eorum diſsidia:quæ utinam inter eos cōquieſcant, omnesq; ſimul iunctis armis,eadem huic teterrimo hoſti nominis Chriſtiani inferant:quibus ut Deus ſucceſſus det,ex animo precor.Sed iam lege,ſi placet,hanc hiſtoriam,ex qua & cognoſces nō tam ualidas eſſe Turcarum uires,ut conſenſu Chriſtianorum ac concordia debellari non poſsint: & præclaras uirtutes Polonicorum equitum recognoſces, quorum opera Iuonia uſus Turcas ad internecionē perſequutus eſt:à quibus minimè degeneraſſe tui quoq; tunc uiſi,cùm pauci cum multis ad Dantiſcum 12.Auguſti dimicarent, Sdrouuſciusq; tuus inſignem quendam Heſſum cepiſſet,ex quo permulta rebellium contra regem ſuum cōſilia cognita ſunt:ad uerò id 17. Aprilis maximè apparuit,cùm duo millia noſtrûm,Hungarorumq;,duodecim Gedanenſium millia ita profligarunt,ut quater mille & quingenti hoſtes in acie ceciderint,mille uiui capti fuerint,è noſtris ſolùm duodeſexaginta cæſis:quam hiſtoriam Laſicius noſter,ut uerè,ita breuiter,hiſtorico ſtylo deſcripſit. Vale, illuſtris Comes, Gorecij tui memor. E' Saniki,15.Octob anno 1577.

CASPAR LINDENERVS, MEDICVS ET *philoſophus Poſnanienſis.*

Hiſtoriam uitæ ueteres dixêre magiſtram:
  Hiſtoriæ quando multa docemur ope.
Tam bene quis Romam,doctas quis noſſet Athenas,
  Liuius æternum ni fabricaſſet opus?
Non multi legerent Valachûm,uel geſta Polonûm,
  Nobile Gorecij ſi latuiſſet opus.
Hinc potes effectus bellorum,& diſcere cauſas,
  Et quàm Turcarum ſit malè tuta fides.

LEON-

LEONHARDI GORECII, EQVITIS POLONI, DESCRIPTIO BELLI IVONIAE, PALATINI VALACHIAE, QVOD IS CVM SELYMO TVRcarum Imperatore,magno cum ſucceſſu geſsit ab initio,demum à Ieremia Czarnauuieczio Valacho proditus,& à Turcis contra fidem datam ac ſacramento confirmatam occiſus.

BELLVM ſcripturus,quod ab initio magno cum ſucceſſu Iuonia regulus Valachiæ,cum Selymo Turcarum Cæſare geſsit, operæpretium me facturum puto, ut de ſitu Valachiæ,incrementis gentis, feracitate ſoli,moribus, & de alijs ad eam rem pertinentibus,ex ſecunda decade hiſtoriæ gentis noſtræ Polonicæ,quam uiginti libris,uſque ad exitum Sigiſmundi primi, regis Poloniæ,perſecuti ſumus,dicam. Valachia, quæ olim Myſia & Dacia dicta fuit, habet ab ortu Euxinum, à meridie Iſtrum, ſeu Danubium: ab occaſu Tranſyluaniæ, ad Boream Ruſsiæ,ſeu Roxolanis,contermina.

Situs Valachiæ.

Tota regio in partes duas diuiditur,in Valachiam Tranſalpinam,ac Moldauiam. Tranſalpina quidem, ab oriente habet piſcoſum lacum,quem Hiraſſus amnis,ab accolis Pruthes uocatus,efficit, ſuis deniq; aquis adauctum,ac latè ſtagnantē relinquens,in Iſtrum euoluitur: ad meridiem uergit terminata Danubio,atque item ab occaſu Tranſyluaniæ fines attingens,ad oppidum Seuerinum,ubi Traiani pontis admirabiles pilæ triginta quatuor,nequaquam totas obruente Danubio,uiſuntur.Ad Septentrionem autem finitur Hoina,ignobili flumine, & directis terreſtribus terminis ad Iſtrum, curuata admodum regionis fronte contra Paucem inſulā,ſpargente ſeſe primò in ingentes ramos profluente Iſtro,antiquis ſcriptoribus notam,quam hodie Barillanam dicunt. Oritur autem Danubius in iugis Arbonæ montis Germaniæ, ex aduerſo Rotwilæ oppidi Sueuiæ, in Nigra ſylua apud pagum Doneſſing.

Danubij deſcriptio.

Vbi primùm Illyricum alluit,Iſter appellatus,ſexaginta amnibus receptis,medio fermè numero eorum nauigabili,in Pontum uaſtis ſex fluminibus, euoluitur. Altera pars Valachiæ,agrorum & paſtionū multitudine maior,armentisq; & militaribus equis opulentior,ab amne Moldaua,qui mediam interſecat,Moldauia dicitur.Is ortum habet paulò infra Hiraſsi fontes è Tranſyluaniæ montibus,quibus antiqua Dacia ad ingentis theatri ſimilitudinē,obuerſa in occaſum ſcena præcingitur,delapſusq; Soczauiam,quod oppidum eſt ſedes Palatinorum,præterfluit.Atq; inde uiolentus Hoinam,Dobeniſam,Argiamq;,paruos,ſed perennes amnes ſecum trahens in Oltam effunditur. Olta uerò, qui antiquitus Allutus fuit,non Tranſyluanię modò,cuius partem ab aduerſis montibus deſcendens rigat,ſed Moldauiæ & Tranſalpinæ minora flumina,in orientē reflexus,ad Nicopolim in Danubium rapit.Omnium uerò ampliſsimus Tyaras,qui ab incolis uocatur Neſter,ad Aquilonem Moldauiam terminat. Ortus enim à Carpatho monte Sarmatiæ, & rectà in Euxinum contendens,Ruſsiæ & Podoliæ fines tandem attingit.Qui primi loca Valachiæ tenebant,nihil poteſt certi ex tanta uetuſtate ſcriptorū erui,quam uarię gentes,ut Vngariam,obtinebant. Hodiernę gentis Valachicæ originem quidam referunt ad Flaccum præſidem Romanū,à quo nomine leniter deflexo,& ipſa Valachia nuncupata eſſe uidetur. Ab eo enim tempore quo Flaccus cum imperio Myſiæ ſiue Daciæ præfuit, quæ ultra Iſtrum ad Scythicam gentem extenditur,Flacciam appellari conſtat: quam demum corrupta uoce,ſenſim in Valachiam abijſſe perſpicimus. Apud Valachos enim nō modò Romanæ diſciplinæ mores certi,legesq; uigent:ſed ipſa quoq; Latinæ linguæ uocabula permulta ſeruantur.

Hodierni Valachi ad quem ſtirpem ſuam referunt.

Vnde Vulochorum & Valachorum nomen idem quidā eſſe uolūt,quos Vulochos,id eſt,Italos,etiam Germani lingua ſua Vuelſchen uocant, utraq; gens Itala:ideo cōmune nomen. Qua ratione autem eam regionem Flaccus occupauit, Aeneas Syluius, qui pòſt Rom. pontifex fuit,ſic tradit. Tempore Traiani Imperatoris, Daci,ſeu Gothi,detrectantes Romani iugum Imperij,miſſus eſt eò Flaccus cum triginta millibus hominum,quibus in coloniam deductis,ibidem ararent,commeatum Romano exercitui,qui ibidem ſemper in armis contra Scythas ac Sarmatas fuit,præberent. Vnde pòſt interiecto tēporis pulſis Gothis, illa tota regio,quæ Valachia à Flacco eſt appellata, Romanis ceſsit:cuius ſententiæ haud pœnitet me eſſe.Sed diuerſum alios ſcripſiſſe uidemus,qui Syluium,in laudem ſuorum propenſum,falſa tradidiſſe affirmāt. Poſt quem qui

Flaccus quā ratione Valachiam occupat.

 ſcripſere

ſcripſère hiſtoriam, eadem quidem de gentis origine, ſed diuerſa ratione ſcribunt, qui hodiernorum Valachorum ſtirpem ad Romanos quidem referunt, ſed ad exules, qui eò relegati erant. Quorum cùm tantus numerus fuiſſet, ut non tantùm contra incolas potentes fuerint, ſed & Gothis inde eiectis, fidelem operam popularibus ſuis nauandam rati: ponte Danubio impoſito, eadem loca obtinuêre: qui in partes duas diuiſi, uti à nobis dictum eſt, Valachos Tranſalpinos, ac Moldauos: utraque pars regulos ſuos habuit. Nam Tranſalpina Valachia, quæ à Turcis Carabogdana minor, eò quòd nigrum frumentum ferat, uocatur, præcipuam ciuitatem Tarnouizam habet: quæ eſt regia regulorum Tranſalpinæ Valachiæ, qui continuò parendi obſequio, Turcarum amicitiam tuentur, aureumq; nummûm myriadem, tributi nomine quotannis pendent: eaq; uel indecora pace perfruuntur, quòd impunè fidem mutare nequeant, cùm in oppoſita Danubij ripa, Seruiæ, Bulgariæq; præſidia in antiquis Triballorum ſedibus ſpectentur. Illa quoque pars Valachiæ, quam Neſter à Podolia diſiungit, à Turcis duce Mahomete Cæſare, qui Conſtantinopolim: olim Byzantium dictam, ceperat, ſubacta, eiſdem tributum pendebat: ſed ſuperiori anno, Iuonia à Turcis per fraudem capto, ac crudeliter occiſo, utraque Valachia Turcarum ditionis facta eſt. Modicum tum ab initio tributum Turcicis imperatoribus Palatini Moldauiæ pendebant: eò quòd Caſimirus, pater Sigiſmundi primi regis Poloniæ, occupatus bello Cruciferio, Petrum iuuare contra Mahometem non potuit: cui Mahometes nomine tributi, ſolùm duo millia nummûm aureûm, anno à Chriſti regis ortu, ſupra milleſimum quadringenteſimum quinquageſimoquinto, impoſuit. Demum interiecto tempore, Imperatoribus Turcicis Aſiatico, Perſico, Iſmaëlitico, Aegyptiaco bello diſtentis, Valachi partim imperio Vngarico, partim Polonico ſubiecti fuêre. Qui pòſt in tantas uires creuere, ut noſtris exercitibus aliquoties deletis, Vngarorum iugo excuſſo, demum ad imperium Turcarum pertracti ſint. Iurabant & in uerba regum Poloniæ, ſe cum eis pacem habituros: quibus ſemper uectigales fuêre. Ac ſi maior uigilantia demortui Auguſti regis fuiſſet, etiamnum Valachia uectigalis Polonorum eſſet: cuius oppido Chocimo Albertus Laſcius, uir conſilio, manuq; promptus, aliquandiu obtento, regem Auguſtum obteſtabatur ut ſibi daret auxilia: nam ſe Valachiam totam facilè eius adiecturum imperio: per eumq; Iacobus Deſpotes, perq; Laſſocium, Philippouium, ac cæteros (qui genus ſuum ad antiquos regulos Valachiæ eodem nomine appellatos referebat) ſuperioribus annis in Valachiam reſtitutus fuit. Eiectoq; Alexandro, tanti motus bellorum in Valachia excitati fuêre, ut à Valachis Deſpota crudeliter occiſo, ac Viſnieuiecio inſigni bellatore capto, & in Turcicam miſſo, (de quo ibidem ſupplicium ſumptum eſt) Laſcius Chocimum nonnullo temporis ſpatio retentum, pòſt Alexandro reſtituere coactus fuerit. Alexandro filius Bogdanus ſucceſsit, Bogdano Iuonia, (Ioannem ea uox ſignificat) de quo hîc hiſtoriam ſcribendam ſumpſimus. Is armis Turcicis adiutus, exercitu Bogdani profligato, aliquandiu Valachis præfuit. Habuit Valachia inſignes ac bello egregios ante hæc tempora regulos: in primis uerò illum Stephanum, qui ſæpiſsimè tot exercitibus Moſchorum & Scytharum deletis, ex eis præclariſsimas uictorias reportauit, omnibusq; terrori ac formidini fuit, præcipuè autem Turcis, quorum numeroſos exercitus profligauit, ad internecionemq; dedit: deinde Draculam, quem ut Matthias rex Vngarorum in officio retineret, pro amiſſo Moncaſtro ad Turcas Czizouiam & Cechillum oppida, dono ei dedit. Ea ſunt in extrema Tranſyluaniæ parte, qua per ſaltum Moldauiæ iungitur. Quibus uirtute bellica ille Petrus haud inferior fuit, uiolento indomitoque ingenio præditus, ob idq; Selymo Turcarum imperatori minùs charus: ex quo Sigiſmundus memorabilem uictoriam, authore Ioanne Tarnouio, uiro omnibus Imperatorijs uirtutibus inſtructo, ad Obertinum reportauit. Mores, religio, ſacra Valachorum, ad Græcas, Armeniacaſque eccleſias accedunt: apud quos ſacerdotes uxores ducunt. Gens equitatu pollet. Nam quiuis, uel egentiſsimus, domi equum alit, quo prædatur ac militat. Scuto, haſta, galea, quemadmodum Vngari uti ſolent: nonnunquam lancea miſſili atque arcubus rem gerunt. Equi eorum pectoroſi, robuſtiq;, non pernicitate quidem in curſu, ſed perſeuerantia & uiribus maximè probantur. Proinde mos eſt, tenellis, cùm caſtrantur, nares præſcindere, ne anguſta reſpiratione fatigentur, quando nec mediocris equi laus ſit triduo, uel per æſtiuos ſoles, bellicæ agitationis laborem pertuliſſe. Tanta perfidia gentis eſt, inconſtantiaq; in regulos ſuos, ut facta in eoſdem conſpiratione, leui de cauſa eos interimant, nullaq; claritudinis & ſtirpis ratione habita, pecuarios, uel ſordidiſsimos quoſque in locum regulorum aſciſcant. Regio adeò ferax, tantaq; multitudo boum in illa eſt, ut & in Ruſsiam, pòſt in Germaniam quoque, ij adducantur, qui inter alios maximi ſunt. Habet copiam uini & hordei, nec tritici indiga. Malmaticum uinum ex Turcia, & id genus alia in Poloniam Armenij per Valachiam aduehunt: piper item, crocum,

Aliorũ de Valachiæ incolis ſententia.

Moldauia quando à Turcis occupata.

Valachia Vngaris, Poloniſq; ſubiecta.

Laſcius Deſpotam in Valachiam reſtituit

Reguli Valachiæ inſignes.

Dracula.

Petrus.

Mores Valachorum.

Perfidia Valachorum.

crocum, pretioſa aromata, periſtromata, quæ ſunt inſtrumenta luxuriæ. Atq; hæc obiter de Valachia: nos ad inſtitutam hiſtoriam reuertamur. Bogdanus igitur, Valachia poſt mortem Alexandri obtenta, adeò Turcarum imperium aſpernari uiſus eſt, ut cum Auguſto rege Poloniȩ, anno milleſimo, quingenteſimo, ſeptuageſimo ſecundo, mortuo, fœdere perpetuo percuſſo, legatis miſsis impetrauerit, ut ſibi ex Valachia in Ruſsiam, quando uellet, commeare, domos magnatum uetuſtæ ſtirpis inuiſere liceret, ut cuius uirgo ſibi pudore, formaquè præſtans placeret, eam uxorem duceret, ac ut ex fœdere belli tempore Auguſto regi uiginti quatuor millia equorum armis, uirisq; inſtructa mitteret. Omnium de eo uulgatior fama fuit, eum bona ſibi in Ruſsia emerè uoluiſſe, ac Valachica gente perfidiſsima, ſi quis ita caſus tuliſſet, uel ſi à ſuis pelleretur, relicta, in Ruſsia manſurum fuiſſe. Auguſtus Turcicam fidem ſuſpectum habens, (quorum Turcarum ſi non inſtinctu, at ſaltem conniuente Selymano, patre Selymi, Scythæ, gens bello inuicta, illam partem Ruſsiæ quæ Neſtrum attingit, ſæpè ingenti clade belli affecerunt, oppida, uillas, uicos exuſſerunt, maximam multitudinem pecorum, pariter cũ hominibus, abduxerunt) ut Bogdano in fide retento, ſi quando bellum contra Turcas ſuſcipiendum foret, habita Valachia fœderata, (quæ inter ditionem regum Poloniæ, ac Turcicum imperium, tanquam firmiſsimus murus, propugnaculumq; quoddam, eſt interpoſita) omnem barbarorum impetum faciliùs ſuſtinere poſſet: adhæc, non ignorans, maiores ſuos ſæpè cum Valachis religioſiſsimè fœdus conſeruaſſe, quibus ſæpè periculoſiſsimis ac difficillimis temporibus contra uim Turcarum auxilio fuêre: id facilè Bogdano cõcedit. Bogdanus igitur, hac tali amicitia tanti regis fretus, ſæpiùs in Ruſsiam uenit, ſummorum domos obit, eos muneribus explet. Quæ cùm ad aures Selymi Turcarũ imperatoris, qui iã Selymano patri in imperio ſucceſſerat, perlata fuiſſent: in primis uerò illa re offenſus, quòd tantum equitatum Auguſto ex fœdere in ſubſidium belli dare debuit: tacitis conſilijs agitat, ut abdicato imperio Valachiæ Bogdano, illud ad quempiam alium deferret, cogitans, ſi quãdo ſibi cum Polonis, gente ad arma nata, belligerandum foret, eis Bogdani arma; ac totius Valachiæ, maximo adiumento fore. Iamq; Bogdanus ingenti inuidia apud ſuos populares flagrabat, eò quòd non ſolùm totum ſe ad amicitiam Polonorum contulerat, ſed eiſdem militari ſtipendio conſtituto, eos apud ſe liberaliter fouebat, Sborouioquè Chriſtophoro, fratri Petri, Palatini Cracouienſis, ſororem ſe ſuam in matrimonium daturum pollicetur, quoniam antè Caſparo Panieuio Ruſſo alteram dederat. Sborouius ea ex re lætus, quoniam ingens æs alienum contraxerat, ut ex eodem ſeſe euolueret, ad Bogdanum magno comitatu, pulcherrimo habitu exornato, in Valachiam uenit: à quo pòſt eluſus, uindictam animo ſpirans, re infecta in Ruſsiam, ubi amplas poſſeſsiones habebat, redit: ac ſi quando occaſio daretur, ut Bogdanum ulciſci poſſet, animo intentus erat. Bogdanus igitur adornata profectione in Ruſsiam ad Ioannem Tarlonem, cuius filiam, uirginem ſpecie ac pudicitia inſignem, in matrimoniam ducere ſtatuit, tranſmiſſo Neſtro in ciſijs, quoniam tum glacie obduratus erat, uno atque altero miniſtro comitatus, longeq; à ſuorum agmine ſeiunctus, in Sborouij puerum, quem ille cum literis peregrè miſerat, incidit: qui à Bogdano cuius eſſet percunctatus, dolenter lamentatur ſe literas cum ſarcinula amiſiſſe, quas herus ſuus ſibi perferendas commiſerit. Quare ſubditis equo calcaribus, ad herum redit: ubi Bogdanum nullo comitatu ſeptum uiderit, narrat. Ibi Sborouius cum aliquot miniſtris, conſcenſis pernicibus equis, ad Bogdanum aduolat: cui à Secignieuio, nõ impigro iuuene, ſecundum aurem uulnus infligitur: dehinc eum Sborouius ſecum abducit, & in cuſtodiam dat: nec aliter dimittere uult, quàm ſibi ſatisfaciat pro impenſis & damnis, quæ ſubierat cùm ab ipſo in Valachiam uenire iuſſus eſſet. Bogdanus tam inopinato periculo circumuentus, ſex millia nummûm aureûm Sborouio dat: reliquam pecuniam ſe ad certum tempus diſſoluturum pollicetur: pro quo Panieuius fidem interponit. Conſtat id factum Sborouij Auguſtum regem iniquo animo tuliſſe. Valachi igitur, ſiue fidem Bogdani ſuſpectam habentes, ſiue eum in Polonia interijſſe rati, Selymum ſollicitabant ut ipſis alium, in locum Bogdani, daret. Erat Iuonia (quem quidam Polonum fuiſſe, in Maſouia natum, dicunt) ſtirpis Valachicæ, qui ſe antiquis prognatum regulis Valachiæ aiebat, uir proceræ ſtaturæ, facie decora, oculis gracilibus, quodammodoq; minacibus, toto corpore lacertoſus, uiribus pollens. Is igitur poſt mortem Alexandri, uiuo adhuc Selymano, Palatinus Valachiæ fieri uoluit: cui ille Bogdanum, filium Alexandri, prætulit. Aliquandiu poſt hæc in Ruſsia ac Turcia unà cum Ieremia Czarnieuieczio Valacho, cuius in eum hoc in bello inſignis perfidia extitit, uerſatus: ut ſibi animos Turcarum magis atque magis conciliaret, ſuſcepta circumciſione ac religione Mahometana, animum ad amplam, copioſamq; mercaturam exercendam adiecit. Cuius magnitudine ac ſplendore, non ſolùm in purpuratorum, qui Baſſæ (id eſt capita) uocantur, notitiam

GG 2 peruenit;

Incboat hiſtoriam.

Conſilium Selymi de abdicando imperio Valachiæ Bogdano.

Aduentus Sborouij in Valachiam.

Aduentus Bogdani in Ruſsiam.

Bogdanus ſe Sborouio redemit.

Origo Iuoniæ ſtirpis.

Iuonia ſollicitat purpuratos.

peruenit,ſed & ipſius Selymi.Is igitur ex purpuratis cognito conſilio Selymi de imperio Valachiæ alteri demandando,eos largitionibus corrumpit, oratq; authoritatem ſuam apud Selymum ita interponant,ut ipſum Voiuodam Valachiæ renunciet.Oſtendit fidem Bogdani eſſe ſuſpectam,qui ſe totum ad amicitiam regis Poloniæ contulerit: fieri poſſe ut Polonorum auxilio adiutus,pòſt Turcarum imperium excutiat,abijciatq;. Selymus, propenſa purpuratorum uolũtate cognita,nactus abſentiam Bogdani, qui in Ruſsia degens ex uulneribus nondum conualuerat,Palatinatum (id eſt,dominatum) Valachiæ ad Iuoniam defert,eumq; per ſpeciem mercaturæ exercendę,in Valachiam,addito ei numeroſo equitatu,ut omnes in uerba ipſius,iuſſu Selymi,iurent,mittit. Dicitur ea de re Auguſtus rex cum Selymo expoſtulaſſe. At ille reſpondit,Iuoniam in Valachiam cauſa mercaturæ exercendæ profectum eſſe.Iuonia in Valachiam ueniens, facilè ab omnibus iuramentum accipit. Eſt arx in Valachia Chocimum,natura loci munita,quam firmo præſidio Bogdanus firmauerat:hanc præſidiarij milites Turcis dedere nolunt, ſed eam contra uim ipſorum ſtrenuè defendunt. Bogdanus de rebus domeſticis turbulentis certior factus,ut ſe contra uim Turcarum tueretur,ac defenderet, auxilium ſibi ex fœdere ab Auguſto dari poſtulat: cui quatuor millia equorum, plus minus,dantur,ductore Nicolao Mieliecio,Palatino Podoliæ uigilantiſsimo, ſapientiſsimoq;, ut ipſum in Valachiam reduceret:ſed incaſſum. Nam adeò uires Turcarum in Valachia inualuerant, ut ille totus exercitus cum Bogdano in Valachiam miſſus,collocato Chocimi Bogdano,in Ruſsiam incolumis regreſſus ſit,non tamen ſine cæde Turcarum:qua in expeditione,pręclara uirtus cùm aliorum,tum uerò Nicolai Herburti,nobilis ac egregij uiri,belloq; clari, enituit: qui undique ab equitatu Turcico ſeptus,eorum acie perfracta,multis occiſis,ad ſuos nullo lethifero uulnere accepto,ſaluus redijt. Bogdanus uerò,aliquandiu Chocimæ moratus,eam arcem,quàm firmiſsimo præſidio poteſt,munit: qua Dobroſolouio, ſtirpis Polonicæ uiro egregio,commiſſa,ipſemet in Moſcouiam fugit,illicq; degere dicitur. At Dobroſolouius,nonnullo temporis ſpatio Chocimenſi arce retenta,eam pòſt Iuoniæ tradere, ita iubente Iaslouiecio, magiſtro equitum campeſtri, cùm id Auguſtum uelle(cuius tum mors nondum diuulgata erat) dictaret, coactus fuit. Iam Iuonia omni turbulento ſtatu Valachiæ compoſito,eum pacatè obtinebat,tributum ſolitum Selymo pendens:ex his quoque ſupplicium,quos ſibi aduerſari uidet, ſumit: præſertim ex propinquis Bogdani,ſummo loco ortos,opibusq; florentes,crudeliter contrucidat, fortunæ ſuæ impendentis immemor,paulò inſolentiùs uictoriam exercet. Erat Palatinus Tanſalpinæ Valachiæ,quem non mediocriter fortuna Petri fratris ſollicitabat. Quare de eo anxius, Selymi purpuratos in regia prenſabat,ut,quemadmodum Bogdanum Iuonia, fultus auxilio Selymi,ex Valachia eiecerat:ſic Petrus adiutus auxilio eiuſdem,poſſet Iuoniam eijcere. Quare eadem uia purpuratos, qua olim Iuonia, aggreditur: & ſi Palatinatum Valachiæ apud Selymum fratri Petro impetret,ſe duplo maius tributum, hoc eſt, centum uiginti millia nummûm aureûm,daturum pollicetur. Iuoniæ fidem eſſe ſuſpectam,qui religione Mahometana ſpreta,iterum Chriſtianam ſuſceperit, ideoq; Chriſtianis apprimè faueat: foreq́ue breui ut Bogdanum ſecutus, pòſt ad amicitiam Polonorum ſe conferat, quorum auxilio adiutus,Turcicum imperium abijciat. Purpurati, magnitudine tributi pellecti, ac hiſce uerbis moti, Selymo ſuadent, ut miſſa legatione ad Iuoniam, ipſummet ad ſe uenire iubeat,illicq; quem eò mitteret,Valachia cedere.Quòd ſi dicto ipſius minùs pareat,id ſe armis conſecuturum. Selymus, qui ingenti cupiditate pecuniæ flagrabat,poſt profuſum ærarium in claſſem quæ in Ionio mari à Venetis, poſt captam ab ipſo Cyprum,in alto depreſſa fuit,ad id ſe facilè pertrahi patitur. Quare legatum ad Iuoniam mittit:quem ſic uerba feciſſe,quæ dies erat uigeſima prima Februarij, cùm Henrico Gallo à noſtris Cracouiæ diadema imponeretur,accepimus:Selymus Turcarum Cæſar,Iuonia,Palatinæ Valachiæ,me ad te tributarium ſuum,cum hiſce mandatis, quibus te quàm primùm,nulla mora interpoſita, ſatisfacere uult, mittit, ut ſibi tributum, non quale olim, ſed duplo maius,nimirum centum uiginti millium nummûm aureûm, mittas. Ni feceris,eſt alius qui idem ſe tributum ipſi ſua cum poſteritate daturum pollicetur. Sed Selymus,memor conſtantiæ,uirtutis,fidei tuæ,non uult tibi in imperio Valachiæ moleſtus,ſi id tributum quamprimum mittes,eſſe. Quòd ſi id detrectas, cede alteri,ac è ueſtigio ſimul mecum ipſemet,ad dicendam cauſam,Conſtantinopolim proficiſcere.Si tibi id moleſtum eſt facere,Selymus me tibi denuntiare iuſsit,ſe cum firmiſsimo equitatu, alium ad occupandam Valachiam miſſurum: cuius uoluntati ſi tu aduerſaberis, te ad extrema quæque adducet: tibiq; non ſolùm de regno,ſed de uita periclitandum erit. Hæc legati uerba in animum Iuoniæ,altiùs quàm quiſquam exiſtimare potuit,aſcenderunt. Quare diſsimulata animi ægritudine,legatum ſuos in hoſpitium deducere iubet:rem eſſe maioris

Selymus Valachiam ad Iuoniam defert.

Auguſtus iuuat Bogdanũ.

Iuoniæ Chocimum traditur.

Conſilium Palatini Valachiæ Tranſalpinæ.

Purpurati aſſentientur Selymo.

1571.

Oratio legati Selymi ad Iuoniam.

perturbatio Ioannis.

ioris deliberationis,quàm ut eadem die legato poſsit reſponderi:ac,cùm ad totum Senatum pertineat, eum ſe extemplò conuocaturum dicit, ac ea de re, tam ardua & difficili, conſulturum,quidq́ue omnes animi habeant,ſe ei ſtatim dicturum. Deducto legato in hoſpitium,omnia poſtulata Selymi animo penſat:gentem uniuerſam Turcicam eſſe perfidiſsimam,quæ Chriſtianis regibus fidem iuramento confirmatam (quamuis ipſemet Chriſtiana fide abiurata, neſcio quo pacto iterum Chriſtianus fuerit) non ſeruet,ſed captata occaſione eos in fraudem inductos fallat,decipiatq;. Si id tributum, tam amplum, in tanta inopia regni,quod ciuilibus belli exhauſtum ſit,concedat, eo Selymum minimè contentum fore,ſed illud inſequenti anno aucturum eſſe,taleq; demum exacturum,quale cum uniuerſa gente non poſsit diſſoluere: nec ſe iam tutum fore, exorto alio qui hæc imperata ſit facturus. Quare uniuerſo Senatu ad ſe conuocato,in hunc modum ad eum uerba fecit: Si unquam de re ardua ac difficili uobis conſulendum,deliberandumq; fuit, hoc certè tempore eſt. Nam Selymus incredibili auaritia æſtuans,neſcio cuius inſtinctu, non contentus eo tributo quod ei pendere ſoliti ſumus,duplo maius à nobis extorquet. Si conceſſeritis,mea nihil refert:utpote cùm non mihi,domino, ſed uobis, liberisq́ue ueſtris pendendum ſit. Quòd ſi id negamus, extemplò uim,bellum,direptionem oppidorum,incendia,rapinas denuntiat. In hac igitur inopia regni noſtri, quod eſt uniuerſum ciuilibus bellis exhauſtum, quomodo ei illud diſſoluere poterimus? Proinde quid omnes animi habeatis,exponite. Ego quidem illud animo prouideo, ſi tam amplum ac immenſum tributum Selymo iam conceſſeritis,minimè eum fore contentum, ſed ſingulis annis maius exacturum,donec opes noſtræ planè exhaurientur. Præſtat igitur uitam pariter cum uxoribus,paruisq; natis amittere,quàm tantum dedecus pati. Nec fortuna mea adeò angor:cùm ſciam illud uobis eſſe pendendum,non mihi. Quare ſi hanc indecoram,flagitioſamq́ue ſeruitutem non uultis pati,omnes abſque ulla cunctatione dicite. Ego certè diligenter prouidebo atque curabo, ut huic Ethnico cani, non ſolùm hoc nouum, tamq́ue amplum tributum dem, ſed ne ullum planè deinceps pendam,dummodo uos mihi non defueritis. Scio,collegæ chariſsimi,quid ego uobis debeam, quid Reipub. ueſtræ:pro quorum ſalute ac incolumitate uitam meam profundere paratus ſum. Hæc ubi dixit,tacitus mœror, ac inſolitum ſilentium,uniuerſum Senatum cœpit: tandem tanquam graui ſomno expergefacti,fremunt. Seruitutem ſibi à Turcis imperatoribus multiplicari. Iuoniam non tàm luculenter quàm uerè de tributo loqui.Mori ſe malle, quàm tantum dedecus,ſumma cum turpitudine coniunctum,pati. Proinde, uxores,liberos,ac quicquid precioſioris ſupellectilis habeant,in arcem Chocimenſem, cuius munitioni fidant,ſe importaturos,ac ibi omnia ſe collocaturos,pollicentur,ſeq; Iuoniæ proprijs ſumptibus militaturos,hoſtiq́ue ad Danubium,qua parte ad ſe delendos ueniat,unà cum illo occurſuros,cum eoq; ad ultimam dimicationem congreſſuros: quæ omnia ſe iureiurando facturos confirmant. Iuonia, omnium conſtanti uoluntate cognita,paucisq; uerbis collaudata, fidem ac iuſiurandum omnes inter ſe dare iubet,ut ſimul ſecum iunctis armis,Turcas ad internecionem perſequantur:ſe uerò etiam atque etiam diligenter curaturum,ut non ſolùm influentes copias Turcarum, à ceruicibus Valachiæ reijciat: ſed longè,lateq́ue eorum regno euaſtato,honeſtam pacem ac quietem unà cum eis ſibi comparet. Accepto ab omnibus iuramento, legatum ad ſe Selymi accire iubet:cui tale reſponſum audiente Senatu dat. Equidem pro ueteri fide mea, quam datam Selymo domino meo conſeruare ſolitus ſum,de dando tributo libenter parêrem, ni uoluntatem meorum ab eo abhorrere ſcirem:qui quæque acerbiſsima ac duriſsima ferre malint, quàm eam indecoram ſeruitutem,nulla ratione ferendam. Quare, cùm id à meis nullo pacto extorquere queam,Selymum me,ne in malam partem accipiat,uehementer precari: cuius amicitiam mihi ornamento & præſidio,non detrimento eſſe uelim: ideoq; me ea ſpe Palatinatũ Valachię ab illo & petijſſe,& ob meam ſingularem fidem in ipſum,obtinuiſſe. Quę ſpes ne me fallat,etiam atque etiam oro. Hiſce dictis legatum,nulla mora interpoſita,è finibus Valachiæ excedere,eumq́ue nullis muneribus, uti alios legatos ſolitus erat,ornatum,equites Valachicos ad ripam Danubij deducere iubet. Quæ res ipſi haud mediocrem ſuſpicionem attulit,Iuoniæ animum eſſe à Selymo alienum. Iuonia,reſponſo dato legato,ad comparandum exercitum continuò animum adiecit:ubi illicò omnes pedites ſtipendio militari inautorati:quiq; equo ſtipendia merere ſoliti erant,ad Iuoniam conueniunt:qui iuramento ſe iterum atque iterum obſtringunt,ſe contra Selymum,tam crudelem dominum,ad internecionem,ſupremamq; dimicationem,pugnaturos,omniaq; potiùs, patriam, uitam, uxores, chariſsima pignora liberos, amiſſuros, quàm Palatinum ſuum deſerturos. Tributum autem ſe ſtatim exacturos,in idq; collaturos,ut Iuonia equitibus Polonicis, quorum tum maxima opinio uirtutis eſſet, militari ſtipendio in-

Conſultatiò Ioannis.

Oratio Iuoniæ ad Senatum.

Mœror Senatus Valachiæ.

Iuonia legatò reſpondet.

Iuonia legatũ ex Valachia excedere iubet

Iuonia exercitum cõparat.

autoratis, expedita opera eorum in bello contra Selymum utatur. Quo consilio Iuonia auidè arrepto, credidit illos fideles erga se fore. Itaque legatum suum Cracouiam ad Henricum & uniuersum Senatum, eum de statu rerum Valachicarum certiorem faciens, mittit, in quo periculo constitutæ sint demonstrans, auxiliumqúe ab ipso petens: sibi enim cum Selymo acerrimum bellum fore. Reges Poloniæ cum Palatinis Valachiæ semper fœdus religiosissimè conseruasse, ac eos contra Turcicos imperatores defendisse, semperqúe hos regum Poloniæ clientes fuisse: ob eamꝗ causam tanto temporis spatio regnum Poloniæ saluum ac incolume stetisse: alioquin, Valachia armis Turcicis occupata, statim regnum Poloniæ in summo discrimine futurum. Nunc se regem maximoperè orare, non ut aliquo conducticio milite se iuuet, sed ut Camienieciæ, Leopoli, passimqúe in reliquis oppidis, per præconem proclamare iubeat, quicunque in Valachiam ad accipiendum stipendium militare proficisci uelit, Palatinum tantum ei stipendium numeraturum, quantum ipse poscat: plus enim apud se omnium incolumitatem, quàm impensas ualere.

Legatio Iuoniæ ad Henricum regem Poloniæ.

Hisce Henricus auditis, se Iuoniam nullo auxilio posse iuuare respondet, nec cuiquam, ut ad promerendum stipendium in Valachiam proficiscatur, permissurum: idqúe ideo quòd supra centum annos antiqua fœdera regibus Poloniæ cum Turcicis imperatoribus sint.

Henricus Palatino respõdet.

Iuonia tristi nuntio ab Henrico de denegatis auxilijs perturbatus, fit à suis certior, leuem armaturam equitum Polonicorum, qui ad Borysthenem et Ponti ostia, causa prædæ acquirendæ degunt, esse: gentem tot bellis induratam, ut eis ad uincendum nihil ardui sit: iam eos domum nulla præda consecuta regredi uelle: ad eos igitur subitò internuntios mittendos censent, ut ad ipsum in Valachiam ueniant, qui eis paratum stipendium, quantum uelint, dissoluturus sit, modò opera eorum contra Turcas, quos ipsi etiam oderint, utatur: uim totam belli in eo equitatu sitam esse. Iuonia consilio suorum arrepto, subitò unum atque alterum internuntium ad illos ipsos equites (qui uelites optimo iure nominari possent, eò quòd nusquam in loco certo consistunt, solùm abacta hostili præda, huc illuc per loca hostium auia, abdita, occulta, uastamqúe eorum regionem euagantur) mittit, ut ad se quamprimum ueniant: esse quod cum eis de rebus eorum loqui uelit. Quòd si quas occultas insidias pertimescant, eis apertè denuntiare iubet, Palatino graue bellum cum Selymo Turcarum imperatore imminere: quod cùm gerendum susceperit, si stipendio militari inautorari uelint, Palatinum uelle eis, non solùm in unam partem anni, aut semestre, sed & singulis diebus tantum constituere quantum ipsi poscant.

Quę cum ad aures Kosacorum (sic enim ij uelites à nostris uocantur) ab internuntijs perlata fuissent, nihil de Henrico rege cogitantes, id iter suum in Valachiam uoluntati ipsius aduersari, ex illis ipsis patentibus campis ad Palatinum in Valachiam proficiscuntur: qui de more, gloriæ ac prædæ, tàm sibi quàm heris suis acquirendæ causa, in illos uastissimos campos, permissu suorum herorum excurrunt, ut aliquo numero Scytharum uel Turcarum compræhenso, quid in solo eorum agatur, uel quæ consilia hostium sint, scire possint.

Velites in Valachiam proficiscuntur.

Nam quamuis Turcæ ac Scythæ pacem cum regibus Poloniæ seruare uidentur, eiusdemꝗ uolunt cupidi uideri: tamen ingenti manu suorum coadunata, solum Podolicum ac Russicum effusè depopulari, magnaꝗ damna inferre solent, ni subitò uelites eis occurrant, ac nonnulla manu suorum subnixi, numerosas eorum copias fugent. Erant autem ij præcipui ductores uelitum. Suierceuius habuit sub signis ducentos equites, uir omnibus artibus, pariter militaribus, instructus, uiribusꝗ pollens. Barsanus ducentos duxit. Braslauiensium quoque erant ducenti. Hi sese omnes Suierceuij imperio commisêre, nec sine ipsius uoluntate cum hoste congredi ausi. Coslouius quoque ducentos duxit: Stusenius itidem: Iancius centum: Socolouius totidem. Qui omnes in Valachiam simul ad Palatinum omni metu deposito, profecti fuêre.

Ductores exercitus Kosacorum.

Postquàm igitur uelites fines Valachiæ attigere, de his Iuonia edoctus, extemplò, qui eos honorificè nomine suo, ac liberaliter exciperent, commeatumꝗ ac rerum omnium copiam, quæꝗ ad uictum necessaria essent, liberaliter suppeditarent, mittit. Cùm ad secundum lapidem à castris Iuoniæ uelites cum ductoribus Valachicis abessent, de eis Iuonia certior factus, ipsemet cũ pulcherrimo equitatu, adiunctus sibi aliquot ex Senatu, obuiam eis proficiscitur: ut se exhibito, animiꝗ sui in eos uoluntate declarata, illos pòst obsequentiores haberet, ac ad quæuis pericula adeunda alacriores: ubi in conspectum eorum uenit, præ nimio gaudio, paucis uerbis salutatos, singultus ui lachrymarum impediente, ne uerbum quidẽ proloqui potuit, sed secum ductoribus illorum acceptis, eos sese in castra comitari iubet: ut militari conuiuio exceptis, pòst cum eis de periculis imminentibus suis, de belloꝗ sibi Selymi ingruente, liberiùs loqui posit, reliquis se sequi iussis. Vbi in castra uentum est, bombardarum maiorum artifices ingentem boatum edere iubet, sic ut cœlum sonitu resonare, terra strepere uisa fuerit. Postquàm satis concentui datum fuit, tot pedites è numero suorum, quot

Iuonia ad uelites proficiscitur.

equites

equites uelitum erant, egredi iubet, ut singulorum equis acceptis, quod satis pabuli esset, darent, eosꝗ curarent. Hisce ita imperatis, Kosacos non certè militari prandio, sed magnifico ac copioso conuiuio excipit. Ductores illorum, suosꝗ proceres, secum in tabernaculum, quod in patenti campo erectum erat, ducit, eosꝗ secum epulari, ubi & Senatus erat, cogit. Reliquos Kosacos in aliqua tabernacula ductos simili ratione tractare iubet. Postquàm epulæ remotæ fuêre, iubet aliquot argenteas patinas nummis aureis onustas afferri, ac ex eis tantum ductoribus Kosacorum, eorumꝗ ministris apponi, quantum satis esset: dictitans, id eis eo nomine se largiri, ut longinquitate itineris fatigati, in balneis lauent, corporaꝗ curent. Illi pariter pudore ac quadam admiratione defixi, se accepturos negant. Sed ui coacti, ac precibus non solùm Iuoniæ, sed & procerum Valachicorum fracti, accepêre, gratijsꝗ actis pro tanta in se munificentia Iuoniæ, omnes assurgentes, in conspectu eius stetêre. Ille dextra eis ad læuam partem castrorum suorum, quæ in proximo erant, ut ibi stationem haberent, innuit. Deinde mittit eis sex grandia uasa uini generosissimi, sexcentosꝗ taleros, ut illud in memoriam nominis sui exhauriant. Nam alioquin illi militi aqua solùm in illis uastis solitudinibus perpetuus potus est. Ad hæc parochos ijsdem, ne quid omnino tàm ipsis quàm ipsorum iumentis desit, addit.

Iuonia uelites tractat.

Appropinquante luce, ipsemet ad ductores uelitum uenit: quos, ut in tabernaculum suum ueniant unà cum comitatu suo, orat: esse quod ad eos de summa rei referat, & quid eos facere uelit, omnibus exponat.

Iuonia ad se Kosacos accit.

Qui ubi alacres uenêre, talem orationem ad eos lingua Polonica habuisse dicitur. Si de uestra fide, uirtute, constantia, fortissimi equites, certò mihi non persuasissem, nunquam hoc difficili ac periculoso tempore, uos procul è patria uestra euocassem. Sed cùm hæc omnium constanti ore celebrata fuisset, uos huc euocaui, ut mihi operam uestram & industriam, in hoc bello gerendo contra Selymum, infensissimum hostem, præbeatis: pro qua nauata si uobis certum stipendium militare constituere uelim: non mediocriter pertimesco ne meritis uestris minùs dignum præmium detur: sed, quicunque successus nostri contra hunc teterrimum hostem erunt, omnia uobis, milites, à me largè suppeditabuntur, commeatus, pecunia, equis pabulum, ac id genus alia ad eam rem pertinentia. Ego uos, pristinæ uirtutis memores, ita uos gesturos esse hoc in bello arbitror, prout de uobis omnium opinio est, ac eam in animo meo excitastis. Vobis autem summas, perpetuasꝗ gratias, & ago, & habeo, quòd ad me, hominã Christianum, ipsi etiam Christiani ueneritis: quorum uoluntatis erga me, semper gratum ac memorem me fore polliceor. Qui etsi pro magnitudine periculi mei pauci estis: tamen non minùs mihi gratus est conspectus uester, quàm si duodecim millia mihi in auxilium aliunde missa fuissent. Quare, qualecunque stipendium uolueritis, id me uobis dissoluturum recipio. Nec uos uires Turcarum ita animo pensare uelim, quasi à nobis uinci non posint. Fateor eos hactenus miro successu usos fuisse, qui à sordidissimo initio orti, in tantam amplitudinem peruenêre: sed quæ ab eorum perfidia, non uirtute, profecta, summo cum scelere coniuncta sit. Fateor item Deum immortalem consuesse, quò grauiùs homines ex commutatione rerum doleant, quos pro scelere eorum ulcisci uelit, his secundiores interdum res & diuturniorem impunitatem concedere. Sic Turcæ si hactenus fœlici successu usi sunt, id ita uolente ac permittente Deo factum est, ut quantò altiùs ascenderunt, tantò grauiùs corruant. Plura loqui me uis lachrymarum non patitur. Qui sit animus erga uos meus, uos optimè & perspicere, & intelligere posse uideo. Quemcunque casum fortuna inuexerit, hunc uobiscum communem ducam.

Oratio Iuoniæ ad Kosacos.

Hæc proloquuto Suierceuius pauca pro omnibus militari ac rudi sermone sic respondisse, dicitur: Non stipendium tuum, Iuonia, ut ad te ueniremus, nos pellexit: quod nos semper pro minimo duximus: sed potiùs uirtus nostra singularis, ut contra hunc fœdissimum ac acerrimum Christianorum hostem pro incolumitate tua dimicemus. Stipendium non curamus: qualis tandem fortuna nostra futura est, exitus belli declarabit: satis à te remunerati uidebimur, si hoste tuo intra fines regni hisce nostris dextris represso, honestam pacẽ cum eo habueris. Tu uerò quid postea nobis præstare debebis, fortuna nostra id te docebit. Nec uires Turcarum horremus: quorum successus quales tandem adhuc erunt, eos diuinæ prouidentię iam committendos censemus: nos in hostem intenti erimus, ut eum à iugulis tuorum auertere posimus.

Suierceuius pro omnibus Iuoniæ respondit.

Oratione Suierceuij Iuonia confirmatus, ductores Kosacorum secum prandere iubet, quibus epulum dat: alterã mensam Logafetus, Veremias magister equitum, cũ reliquis Senatoribus occupat. Hæc acta sunt uigesima die Martij. Cæterùm Selymus audito responso Iuonię, simul ira, indignationeꝗ accensus, (quam legatus amarulentis uerbis, eò quòd nulla munera à Iuonia acceperat, auxit) sine mora Palatino Transalpinę Valachię triginta millia Turcarum, duo Vngarorum mittit, ut coadunata suorum manu, Iuoniam capiat, eoꝗ ad se misso, ipse totam Moldauiam occupet, in eaꝗ Petrum

Indignatio Selymi in Iuoniam.

fratrem

Exercitus Palatini Transalpinæ Valachiæ contra Iuoniam.

fratrem ſuum, Palatinum conſtituat. Is mandato Selymi alacriter ſuſcepto, ſuisꝗ ad arma
conuocatis, ſimul cum Turcis ac Vngaris flumen Moldauam tranat. Erant ferè omnium
centum duo millia fortiſsimorum uirorum. Qui nõ ſolùm Iuoniam è Valachia eijcere po
terant, ſed & quemꝗ fortiſsimum regem bello laceſſere ac uincere. Hinc nocturno, diur-
noꝗ itinere fatigati, ut tàm ſua quàm equorũ corpora reficerent, nil de Iuoniæ inopinato
aduentu ſuſpicati, in loca herbida, quæ ſupra flumen latè patent, equos effuſè euagari pa-
tiuntur. Interea ſpeculatores ad Iuoniam prandentem ueniunt: flumen Moldauam maxi-
mam uim hoſtium tranaſſe, quibus Turcæ ſimul cum Vngaris intermixti ſint: nec eorum
certum numerum ſciri poſſe, ſed ſupra centum millia eſſe ſuſpicari: nũc omnes equis in pa
ſcua læta miſsis, ſe quieti dediſſe. Quos ſi Iuonia cum parata ſuorum manu aggrediatur,
facilè ad unum deleri, uinciꝗ poſſe. Hæc tanta alacritate animi à Iuonia audita fuêre, ut
Suierceuium cum ſuis cõfeſtim præcurrere, datis ei ſex millibus Valachorum, qui linguæ
Turcicæ gnari, omnia certiùs cognoſcerent, iuſſerit: ipſemet uerò cum ſuis, quoniam pau
lò onuſtiores armis erant, ſubſequitur. Suierceuius omnes orat, ut, ſi lęta ex hoſte uictoria
potiri uelint, quanto ſilentio poſsint, ad hoſtium caſtra nullo clamore diſſono, aut tumul-
tu edito perueniant. Hiſce ita inter ſe compoſitis, in ſpeculatores Moldauorum, qui ſupra
caſtra ſuorum ſtationes, ne quis impetus in quietos fieret, agebant, incidit. Erant uerò hi

Iuonia fit de hoſtibus certior.

Capiuntur ſpeculatores.

quadringenti: qui omnes à Koſacis circumuenti capiuntur. Quos primò benignè, demũ
minaciter alloquuntur, quid cõſilij hoſtes habeant, ubi ſint, quid agant: ſi indigna nolint
pati, ut exponant, cogunt. Illi ſuppliciter & ingenuè, præſentis periculi metu perterriti, fa-
tentur, Valachos Tranſalpinos pariter cũ Turcis, quibus intermixti Vngari ſint, non tam
longinquitate ac difficultate itineris fatigatos, quieti ſe dediſſe, ac corpora curare, quàm
ut Iuoniam uegetiores inopinatum aggrediantur. Quos ſi iam ſecuros ac omni cura diſ-
ſolutos inuadat, eum facilè compotem uictoriæ futurum. Valachorum Tranſalpinorum
non eſſe ampliùs ſeptuaginta millia, Turcarum triginta, Vngarorum tria. Hiſce Koſaci co

Iuonia de ſtatu hoſtium cognoſcit.

gnitis, ſubitò ad Ioannem nuntios mittunt, in quo ſtatu res hoſtium ſint, eum certiorẽ fa-
ciunt: ut cum ſuis maturè (in manu enim uictoriam eſſe) approperet. Ipſi uerò non procul
ab hoſtium caſtris, duabus horis ſtationes, uigiliasꝗ taciti agunt, ne uſquam hoſtis com-
moueatur, aut quicquam incipiat. Quæ ubi celeriter ad Iuoniam perlata fuiſſent, ſtatim
ipſemet adeſt, Suierceuiumꝗ ſuos diſponere, ac quamprimum cum hoſte confligere iu-
bet. Ipſe uerò, quoniam multitudine abundabat, ſua acie in longitudinem extenſa, tribus
ex partibus hoſtium caſtra, omni pręſidio nudata, aggreditur. Suierceuius parte ab altera

Stratagema Iuoniæ.

cum ſuis citatiſsimè ad hoſtem, antequã Iuonia acceſsiſſet, peruenit: ibiꝗ ſublato clamo-
re, caſtra hoſtium inuadit. Hoſtes, ignoto & horribili ſonitu repentè exciti, neque fugere,
neꝗ arma capere, neꝗ omnino facere, aut prouidere quidquam poterant. Ita cunctos ſtre
pitu, clamore, & nullo ſubueniente, Koſacis inſtãtibus, tumultu, terrore, formidine, quaſi
uecordia ceperat. Ecce tibi in tãta ſtrage hoſtium ſubitò Iuonia cum ſuis adeſt: qui & ipſe

Prima cædes hoſtium.

ſtratos ac perturbatos egregiè cædit. Fugę nuſquã locus eſt. Nam Moldaui procul equos
à ſe in paſcua abegerant, nec quomodo fugerent habebant: omnes nudi, inermesꝗ hoſti,
ad primos ſucceſſus uictoriæ exultanti, iugulum prębent. Fit totis caſtris planctus, gemi-

Fuga Palatini cum fratre Petro.

tusꝗ. Ex tanto numero hoſtium nemo, præter Palatinũ Tranſalpinæ Valachiæ, unà cum
Petro fratre, quem in Valachiam fretus tantis copijs deducebat, fugit. Hi igitur, cõſcenſis
equis, qui in tanto periculo uix eis oblati erãt, pernicibus, per lacum qui ex Danubio ori-
tur, tranant, perueneręꝗ ad arcem Brailouienſem ad pręfectum Selymi: reliqui omnes ad
unum cæſi, alitibusꝗ obiecti. Tum ſpectaculum fuit horribile, in campis patentibus o-
mnes uiri afflicti: ac multi uulneribus acceptis, neꝗ fugere poſſe, neꝗ quietem pati, niti
modò, & ſtatim concidere. Poſtremò, omnia quà uiſus erat, conſtrata telis, armis, cadaue-

Caſtra capiuntur.

ribus: & humus infecta ſanguine. In caſtris multum opulentię repertum fuit: quæ Iuonię
omnis ceſsit: quam ille militibus, in primis uerò Koſacis dat, qua plurimùm ditati fuêre.
Iuonia in ijſdem caſtris quatriduum moratus, ut ſuorum corpora cæde hoſtium defati-
gata, uiribusꝗ exhauſta reficeret, cadauer Palatini ac fratris Petri ſumma cura requirit.
Quo haud reperto, rectà exercitum in regionem Palatini Valachiæ Tranſalpinę inducit:

Iuonia Palatini ditionem uaſtat.

caſtella, oppidaꝗ, & natura, & uiris parum munita, adgreditur: quosꝗ obuios nulla fœ-
minei ſexus ratione habita, necare, puberes interficere, uillas & uicos pariter cum oppidis
igne ſuccendere imperat. Triſte ac miſerum ibi ſpectaculum fuit, cùm illam partem Vala-
chiæ Tranſalpinę omnes fumantem, ac flamma relucentem aſpiciebant. Trahebantur ſe-
nes ad cædem, rapiebãtur parui pueri ad necem, matronæ pariter cum uirginibus ſtupra-
bantur: quæꝗ crudeliſsima & acerbiſsima perpetrabantur. Iuonia uniuerſos laudat, at-
que agit gratias: hortatur ad cætera quę leuia ſunt, parem animum pro uictoria gerant: ſa-
tis iam pugnatum: reliquos labores pro præda fore. Hac tali populatione uictor exerci-

tusad

tus ad Tranſyluaniam, ſiue Sedmigrodenſem regionem peruenit: uiſaꝗ Brailouienſi ar-
ce, iter ad inferiorem Danubij ripam deflexit. Ibi cognoſcit Palatinum Tranſalpinæ Va-
lachiæ unà cum Petro fratre eſſe in arce: itaꝗ protinus aduerſum illud oppidum ſuos du-
cit. Eſt ciuitas Brailouienſis ſupra Danubium ſita: quę arcem percommodã habet, & na-
tura loci & firmo præſidio bene munitam. Ibi Iuonia non procul ab oppido Brailouia, ar

Caſtra Iuoniæ ad Brailouiam

ceꝗ, nactus locum percommodum communiendis caſtris, ſic ut ex arce tormentis mu-
ralibus nulla ratione infeſtari poſſet, aberat. Hinc ſcribit literas ad præfectum arcis, easꝗ
duobus captiuis Moldauis perferendas committit: quibus illum orat ut Palatinum Tran
ſalpinæ Valachiæ, perennem hoſtem ſuum, unà cum Petro fratre, qui ob nullũ ipſius ma-
leficium bellum ipſi intulerint, ac poſt infœliciter tentatum pręlium ad eum ex acie fuge-
rint, extemplo ſibi tradat: alioquin ſe exercitum ab oppido non remoturum, donec ui ad-
actus eos dedat. Ad has literas ſic præfectus arcis, per quatuor Turcici ſanguinis, (quorũ
duo oppidani erãt, duo ex arce domeſtici) reſpondet, ac ſimul Iuoniæ decem globos gran

Reſponſum præfecti arcis.

des tormentarios, totidẽ minores cum duabus ſagittis mittit. Audio te (inquit) miniſtrum
eſſe Selymi: ideo rationem tui habeo: eos minimè apud me eſſe, quos petis, nego: ſed cùm
ad aures meas perlatum fuiſſet, te ingentem multitudinẽ exercitus Cæſaris cecidiſſe, qui
mandatis ipſius parentes, in Valachiam Petrum fratrem Palatini Tranſalpinæ Valachiæ
deducebant: edico tibi, niſi hinc obſidionem quamprimum ſolueris, huiuſmodi ferculis
cum tuis paſcêris: quibus unà cum exercitu tuo ſatiatus, pòſt ructabis. Hoc tale reſpon

Iuoniæ indignatio in internuntios.

ſum tantam Iuoniæ indignationem mouit, ut illis ipſis internuntijs quatuor compræhen
ſis, naribusꝗ eorum ſimul cum labijs ac auribus præciſis, pedes ſingulorum ſurſum uer-
ſos longiſsimę trabi ferreis clauis affigere iuſſerit, eosꝗ terram capitibus attingentes ante
oppidum ſclopetarios ferre, abijcereꝗ imperarit. Horrendum id omnibus ſpectaculum

Nouum genus crudelitatis.

fuit: quo Iuonia præfecto arcis demonſtrare uoluit, eum ſimilem exitum unà cum profu-
gis manere. Hoc tali triſti exemplo edito, nulla mora interpoſita, pedites ſcalis in eũ uſum
paratis, admotis, mœnia urbis clamore ſublato conſcendere iubet. Nec cõſilium euentus

Celeritas peditum.

moratus eſt. Nam pedites tanta celeritate ſeſe ſub mœnia oppidi inſinuauêre, ut priuſquã
oppidani ſeſe ad reſiſtendum opponerent, euaderent in murum: quo diruto, totus exer-
citus in oppidum irrupit. Ibi ingens cædes Turcarum facta fuit, nemini parſum: ubi ex cę
ſorum cadaueribus ſanguis inſtar riui in Danubiũ profluxit: parui pueri ab uberibus ma

Capitur oppidum, ac cædes ingens.

trum abrepti, uagientes occiſi. Quatriduum ibi in cædibus perſeueratum eſt: in locis ab-
ditis ac occultis latitantes homines quæſiti, ex latebrisꝗ ad cædem tracti: tota urbs dire-
pta, ac per iram incenſa, nullo hominum, ac ne canum quidem inter incendia, ruinasꝗ re-
licto. Plurimum ibi auri, argenti, pecunię ſignatæ, unionum, margaritarum, repertum eſt:
quæ omnia prædæ militum ceſſêre. Erat ea ciuitas in illis locis omnium opulentiſsima,
eò quòd poſt occupatam à Turcis Gręciam, multum diuꝗ in pace uixit: qua parta, nullo
motu belli cõquaſſata, ſupremam dum cladem adijt. Nam à uictore hoſte ne una quidem

Funditus deletur urbs.

domus integra relicta fuit: omnia euerſa ac ſolo adæquata fuêre, præter arcem, quæ omni
præſidio urbis nudata, ſola relicta fuit. Ad quam capiendã Iuonia ſuos admouere uoluit,
ni à præſidio, quo arx ualidè firmata fuit, clades pœnitẽda ſubeunda foret. Interea Iuonia
in direptione urbis occupato, ſpeculatores adſunt, qui ipſum certiorem faciunt, quinde-
cim millia Turcarum magnis itineribus in ſubſidium arci Brailouienſi uenire. Quibus il-
le cognitis, ac nihil tanta multitudine hoſtium territus, confeſtim Suierceuium cum Koſa
cis, additis ei octo millibus equitum Valachicorũ, contra illos mittit. Ad quos ubi is præ-

Victoria Suierceuij.

propere aduolaſſet, nullo illis ſpatio ad recolligẽdas uires dato, cum eis alacriter prælium
init. Omnes occiſi ac perempti, præter mille equites, quos fuga ſubtraxit. Quibus Suier-
ceuius inſecutis, multos pallat & cædit. Qui cædi ſupererant, fuga ad arcem Teinenſem,
quæ ditionis Turcarum erat, delati ſunt. Erant in proximo, nõ procul ab illa ipſa arce, Tur

Aliæ copiæ Turcarum.

carum copiæ, quibus agmina Scytharũ intermixta erant. Subitò Suierceuius ad Iuoniam
cum læto uictoriæ nuntio mittit, certiſsimam ex hoſte uictoriam pollicens, modò omiſſa
oppugnatione arcis Brailouienſis, cũ omnibus copijs abſꝗ mora adſit. Ille, tam lęto nun-

Iuonia ad Suierceuium uenit.

tio accepto, arce Brailouienſi neglecta, cuius expugnationem & ſibi difficilem, & pericu-
loſam eſſe ſciebat, ad Suierceuium celeriter uenit. Quo cum cõſilijs communicatis, ſimul
illas ipſas copias aggreſsi delent, & ad internetionem dant. Hinc ad oppidum Teinenſe
exercitus admotus. Quò facilè, ſine ullo oppugnationis labore, & expugnato & capto,
omnes oppidanos, pariter cum fœminis, crudeliter, ne uno quidem ex tanta multitudine
relicto, necat. Hoſce Iuoniæ ſucceſſus Suierceuius cum ſuis Koſacis adiuuabat. Nam pri-

Oppidum à Iuonia capitur.

mus ſemper cum Turcis haſtatis prælium inibat: in prima fronte equites cum tormentis
manuarijs locabat: quorum horrendo ſonitu, crebrisꝗ ictibus globorum, ſemper Turca-
rum aciẽ non mediocriter turbabat. A dextro cornu eis ſagittarios opponebat: qui gran-

ding

dine sagittarum immissa Turcicas acies uulnerabant. A' lęua parte erant locati, qui erectis breuioribus lanceis, in omnem occasionem intenti, Turcas eis cōfodiebant. Quos Suierceuius ab his cōturbatos, cędi Valachorum obijciebat. Interea sexcenti Kosaci oppidum Bialogrodense uersus, quod est ditionis Turcarum, citato agmine proficiscuntur: quo direpto ac succenso, dimidiata pars ipsius fœdo incendio conflagrauit. Plurimum ibi prædæ non ignobilis repertum fuit: qua militi obiecta, multum ea ditatus fuit. Iuonia uerò ęc de Turcarum fatigatus, lęta quiete, non procul ab arce Teinicensi, quam nudum in patentibus campis reliquerat, per octiduum suos reficiebat. Vbi iterum repente fit certior, Turcarum simul cū Scythis aliquot agmina, ab oppido Bialogrodensi proficisci, qui in proximo Iuoniam cum exercitu adesse ignorantes, dispalati huc illūc, reperto uado tranabant. Quos procul Kosaci cōspicati, orant Iuoniam ut ipsis potestatem illos inuadendi, pallandiq; det. Ad quos sic Iuoniam uerba fecisse, ut author est Bartholomæus Paprocius, intelleximus. Vestra incredibilis, Poloni fortissimi, uirtus facit, hicq; ardor pugnandi, ij uestri successus, ut uobis nolim quicquam à me denegatum esse. Ite Deo comite, proficiscimini fœlices: hostiumq; exercitus, ut usu edocti estis, cædite. Tibi autem, Suierceui, hic totus exercitus curæ sit: quos ita contra hostem instrues, prout occasio rerum gerendarum postulabit. Hæc ubi dixit, Suierceuio tria millia Valachorum, ut eorum opera cōtra hostem utatur, addit. Quibus ille acceptis, ei gratias agit, quòd de se tantam opinionem habeat: quam ne fallat, se etiam atq; etiam diligenter curaturum. Acceptos igitur Valachos cum Kosacis non miscet, sed ab agmine suorum remotos, ex eis nouam aciem quandam post terga Kosacorum instruit. Suos uerò illos ducentos mille Kosacos, in tria agmina disponit. Quadringentos in prima fronte scutis rotundis tectos locat, ac hastatis Turcis obijcit. Ipsemet sibi dextrum cornu cum sagittarijs quadringentis sumit. In lęuo totidem cum lanceis missilibus locat. Turci eorum paucitatem cōspicati, eamq; præ se contemnentes, prælio sese expediunt. Qua uisa re Suierceuius equites, quos in prima acie collocauerat, tormenta in eos displodere iubet. Quibus turbatis nimbo sagittarum, in eorū agema suis immissis ex læuo latere, eos hastis urgere iubet. Sic illi ancipiti prælio districti, (nam in unicum tantùm agmen coadunati erant) egregiè à Kosacis cęduntur: quibus, qua ui possunt, Turcæ simul conglobati resistunt. Ab initio ferè horam anceps prælium stetit: donec Valachi, post uelites à Suierceuio dispositi, intenti in pugnā, uegetes animo ac corporibus, haud secus quàm diu retentæ feræ concitati, cum ingenti clamore ad uelites aduolāt: qui maxima ui in agema Turcarum turbatum incurrunt, eosq; omnibus ex partibus, quibus pedites intermixti erant, aggrediuntur. Pedites nunc equis crura succidunt, nunc ilia suffodiunt: qui in fugā dissipati, omnes fermè terga uertunt, à uelitibusq; cæduntur. Ex quibus solùm tres desiderati, ex Valachicis centum: sic Polonis paruo tum insignis uictoria stetit. Iuonia ex longinquo tam inclytæ uictoriæ spectator fuit. Hostium castra cum impedimentis & capta, & direpta fuêre: plurimum ibi prædæ inuentum: quæ uiritim militi distributa. Capti erant hostium ducenti: qui omnes ad Iuoniam tanquam pecudes adducti fuêre. Quos is inter pedites sclopetarios pellere iubet: qui omnes ad unum, falcibus maioribus, quibus fœnum secari solet, in frusta cōciduntur. Dux illius uicti exercitus, in potestatem Polonorum uenit: homo tantæ opulentiæ, ut sexies se liberari atq; redimere, modò ne Palatino uiuus traderetur, uoluerit, bis auro in altera statera posito, ter argento, semel margaritis. Fuit egregiæ ac proceræ staturæ, ad promerendamq; gratiam habilis. Sed apud Polonos plus fides quàm Iuoniæ dederant, ualuit. Nam ante ex tot spolijs Turcarum, auro & argento satiati, omnes pollicitationes eius flocci pendētes, eum uiuum in potestatem Iuonię tradunt. Quo cum ille per aliquot dies colloquium de rebus Turcicis habuit: posthac eum peditibus membratim dissecandum obijcit. Hinc ad Vslam oppidum suū copias mouit: ubi tot prælijs fracti exercitus uires refocillauit. Interea Selymus, Constantinopoli tot Iuoniæ uictorijs perturbatus, ac territus ne planè Valachia exueretur, ac è Gręcia (quod illi, opinor, contigisset, ni defectio Czarnieuiecij ad Turcas obstitisset) pelleretur: cum suis Deo more suo supplicat. Nam Turcę peculiarem religionem, à Muamede, seu Mahomete, hinc ab anno Christi millesimo supra uigesimum, quam Mahometes Saracenis anno Christi sexcentesimo uigesimo tertio obtruserat, acceptam habent. Ne uerò quis Saracenos & Turcas eiusdem stirpis aut originis esse existimet, nonnulla mihi de origine utriusq; gentis esse dicenda uidentur. Saraceni longè sunt uetustiores Turcis. Ii sedes suas, regnante tum Lechone apud Polonos, in eā parte Arabiæ, quæ Petræa dicitur, habuêre, uocabanturq; ab incolatu loci Arabes: stipendiumq; sub Heraclio, tum bellum cum Cosdrea rege Persarum gerente, merebant. A' quo stipendio militari exautorati, ut ignominiam nomini suo inustam ulciscerentur, Mahometo se adiungunt: qui Meccæ, in urbe opulenta, in tanto dissidio Christianorū de religione, adiutus à Sergio, monacho factionis

Stratagema Suierceuij. — *Iuonia exercitum quiete reficit.* — *Iuoniæ oratio ad Kosacos.* — *Suierceuius Iuoniæ respondet.* — *Committitur pugna.* — *Victoria uelitum.* — *Opulentia ducis.* — *Selymi terror.* — *Proponit se de origine Saracenorū ac Turcarum dicturum.*

factionis Nestorianæ, à Christianis diuersa docere cœpit. Arabes enim uana opinione ducti, se unicos mortalium esse à Sara, uxore Abrahæ, genitos, regniq; cœlestis legitimos hæredes, opinati sunt: quorum opinioni Muamedes assentiendo, eos ad se pellexit. Vtq; militarem disciplinam inter eos constitueret, multitudini decem duces, ex nobilioribus, potentioribus, ac sibi affinitate iunctis, præfecit, eamq; in cohortes ac centurias distribuit: cuius uiribus adiutus, Meccam, urbem in Arabia opulētam, demum aliquot oppida capit, ditionisq; suæ facit. Hinc facilè tota Arabia potitus, uenerabilem se tot populis præstitit. Post cuius mortem, apud Saracenos, pontifices ad Caliphum, seu Mustacenum, in Perside potentes fuêre. Hinc Africa potiti, pariter cum magna parte Hispaniæ, sæpe Siciliam, quondā populi Romani, uictoris tot gentium, Prouinciam, Italiam, Galliam, infestarunt. Quorum audaciam Carolus Magnus armis uix repressit. Pòst, anno Christi nongentesimo supra octogesimum primum, uel paulò plus, minusue, Scytharū multitudo, qui præ cæteris ad orientem uergunt, circa Tanaim sedes suas habent, domo profecta, sine duce, sine legibus, uagi, dispalatiq;, ex raptu, prędaq; aliquandiu uixerunt: donec Persas, qui tum Saracenis subiecti erant, bello adorti, eorum urbem magnam & opulētam, Turcem nominatam, occuparunt: à qua se pòst eodem nomine Turcas, seu Turcos, dici uoluerūt. De Turcarum origine alios diuersa tradidisse uideo: quos aiunt ex Caucasi portis egressos, primùm finitimas gentes, & in his Armenios, inuasisse: inde minorem Asiam, abhinc anno Christi 844. ab eis occupatam fuisse. Quæq; ipsi de se memorant, nō omnino diuersa à superioribus esse uidentur, quorum hęc sententia est. Gentis authores suæ, ex Caspijs montibus ac finitimis pulsos, in Persidem et minorem Asiam descendisse: nec priùs apud eos regiam familiā cœpisse, quàm sint è Scythia profecti, cùm antea sine duce, sine legibus uiuerent. Inde (ut sunt humanarum rerū uices) ex cuiusdam Othomani successu, celebrari unam familiam contigisse: ex qua reges, demum Cæsares creare consueuerint, & hodie creent: idq; ita accidisse memorant, ut tres numero fratres, in ampla & regia fortuna à patre relicti, cùm uicissim imperitare cœpissent, siue pudore impediente, siue metu, quū parum tutum esset non cedere ætati: duo minores natu, Aleus & Othomanus, regno maiori fratri relicto, domo uterq; cum manu sua profecti, hic Cappadociā, Galatiam & Bithyniam occuparit: ille Carmaniā, Lycaoniam, & eas terras quæ Tauro adiacent. Et hæc Turci de se memorant: quibus perbellè se Scythas esse fatentur. Cælius Curio, qui Saracenicam historiam scripsit, de origine gentis, eorumq; regibus prorsus diuersa tradit: qui uult Turcas originem stirpis ab Hunnis sumere, nec apud eos tum primùm Othomanum regnasse, sed longè ante, ante Trangolipicem Mucaletum. Etenim Saraceni, in aliquot factiones principum, qui tum totam Persidem pariter cum Africa obtinebāt, diuisi, inter se domestica bella gerebant, seseq; ciuili ferro confodiebāt: orto igitur bello inter Muhumetum, qui tum in Perside regnabat, & Babyloniū Calyfam, Muhumetes ad se Trangolipicem, qui è Caucasi montis angustijs cum Turcica multitudine egressus, circa fines Persarum uagabundus degebat, accersit. A' quo adiutus, Calyfam facilè uincit, superatq;. Turcæ igitur ex Perside cum duce suo regredi uolentes, transitumq; sibi tutum per pontem qui Araxi flumini impositus erat, concedi à Muhumeto postulātes, (quos ille apud se retinere cupiuit, ut opera eorum contra Indos uteretur) id se facturum detrectat. Illi, simul ira, indignationeq; accensi, (quorum solùm tria millia erant) ueritiq; grauius periculū, in Curbantidem solitudinem sese subtrahunt, indeq; crebris excursionibus agros Saracenorum depopulantur. Quorum ferociam Muhumetes reprimendam ratus, triginta millia Saracenorum cum certis ducibus ad eos delendos mittit. Sed Turcæ, audito aduentu eorum ad se, in desertiores solitudines sese subducunt, ut captata occasione Saracenos opprimere possint. Nec consilium euentus moratus est. Nam exercitus Muhumetis, Turcas metu cessisse ratus, nullis stationibus habitis, ab eis per insidias contrucidatur. Hac tam insigni clade suorum Muhumetes irritatus, comparata ingenti manu suorum, ipsemet cōtra Turcas, quorum iam exercitus ex colluuie tot gentium creuerat, proficiscitur. Quibuscū non meliori euentu collatis signis acriter dimicat. Nam Turcæ, assueti Saracenos uincere, Muhumeto occiso, qui equo lapso ceruices, cùm suos ad acriter prelium ineundum adhortaretur, fregerat, ex Saracenis facilè uictoria potiuntur. Cuius admiratione Saraceni defixi, illum ipsum ducem Turcarum, Trangolipicem, regem apud se creant: qui, accepta pariter cum suis religione Mahometana, unà cum Saracenis in unum corpus Reipub. coaluit. Trangolipix igitur à Saracenis in Perside rex factus, omnes magistratus, dignitatesq; à Persis in suos transfert, indigenisq; Persis, quorum reliquiæ adhuc supererant, oppressis, inter suos ac Saracenos uniuersam Persidē diuidit. Quoq; finitimis terribilior esset à suis nouo nomine Sultanus (quod nomē lingua Latina summū Imperatorē sonat) appellatur. Qui pòst per manus posteritati suæ regnum tradidit. Ac ne qua inter Saracenos ac suos

HH discordia

Opinio Arabū de sua stirpe. — *Potentia Saracenorum.* — *Asia à Turcis occupatur anno Christi 844.* — *Sententia Curionis de origine Turcarum.* — *Trangolipix primus rex Turcarum.* — *Origo nominis Sultani.*

diſcordia eſſet,omnes Turcas,à ciuitate quæ in Perſide diues opum fuit,appellat. Turcę, tanta potentia aucti,illos ipſos Saracenos qui in Africa potentes erant,adorti, cum eis ſocietatẽ ineunt,ſimulꝗ armis iunctis,Conſtantinopolitanis imperatoribus,reliquoꝗ Romano imperio,terrori,formidiniꝗ,quod ad Germanos trãslatum fuit,fuêre. Durauit potentia Sultanorum Turcarum uſꝗ ad bellũ Scythicum,ſeu Tartaricũ, quod Scythæ Turcis illis qui Perſidẽ obtinebant,anno Chriſti 1240.intulerunt. Quibus deletis,(quo etiam tempore uniuerſa Polonia,uiuo rege Pudico,ab ijſdẽ Scythis magnam cladẽ acceperat) uix ex tam numeroſa multitudine pauci eorũ relicti fuêre:qui infima plebe ſibi aſcita, nil ſecum præter arcum ac pharetram geſtantes,latrocinari cœperunt, nec ullo rege uſi ſunt.

Turcæ à Scythis in Perſide deleti,anno Chriſti 1240.

Nihilominus nomẽ Sultanorum manſit penes illos Saracenos qui in Africa erant: qui ſe antiquo nomine Saracenico quàm Turcico appellare maluerũt. Turcæ igitur latrocinijs aſſueti,anguſtias montiũ inſident,ex eiſꝗ finitimos agros,& Romani imperij urbes crebris incurſionibus uexant. Non tamen uiribus Scytharũ,quibus finitimi erant,pares eſſe poterant:quos illi ad finitima Gręciæ pellebant:& quàm infirmi cõtra Scythas erant,tam fortes contra Græcos exiſtebant:adeò ut tandem etiam cum Græcis Cęſaribus ad aperta bella deuenerint:quorum copijs ſæpè deletis, Romanas prouincias depopulabantur,ad Sangariumꝗ amnem uſꝗ populatione peruenerunt. Hinc à mari Pontico atꝗ à Galatia ad Lycium atꝗ Carium mare,& Eurymedontem fluuium,omnia ditionis ſuæ fecêre:ueteriſꝗ nominis ſui memores,quod fortaſsis in gente non abolitum fuit,Turcas ſe appellant.

Turcæ uires recuperant.

Quoniam uerò ſe commodè ſine ducibus uiuere non poſſe uident,ſex potiſsimùm è numero ſuo legunt:inter quos omnes prouincias, quas breui temporis ſpatio conſecuti ſunt,partiũtur,eorumꝗ imperio ſe ſubijciũt. Caramanum Aliſurium: cui Phrygiam mediterraneam,Philadelphiam uſꝗ, & prope Antiochiam ad Mæandrum fluuium ſitam,(à cuius nomine pòſt illa tota regio Caramania appellata eſt)concedunt. Saraconem:cui quicquid eſt Smyrnam uſꝗ ad interiorem Ioniæ oram, dant. Saſanum: cui Magneſiam, Prienen,Epheſum largiuntur. Calanũ,eiuſꝗ filium Ceraſum:cui Lydiam,Aetoliam, Myſiam quæ eſt ad Helleſpontũ ſita,impertiuntur. Armarij filios: quibus eas terras quæ à flumine Sangario ad Paphlagoniam uſꝗ extenduntur,fruendas permittũt. Atmanum, ſeu Othomanum:quem omnibus regionibus quæ circa Olympum ſunt,præficiunt.

Turcæ inter ſuos duces imperium partiuntur.
Caramani regnum.
Saraconis.
Saſani.
Calani.
Armarij filij.
Othomani.

A'quo Othomano hodierni Turcici Cęſares hinc ab Chriſti regis ortu 1301.originem ſumunt: à quo tàm Italici quàm Germanici ſcriptores hiſtoriam ſuam inchoant. Atꝗ hęc quidem origo Turcarũ,eorumꝗ regum ſucceſſus mihi uerior,ut Cælius tradit,eſſe uidetur,quàm quòd primò ad Othomanum referatur:ſiquidẽ illi longè antè Turcicis Sultanis,quemadmodum ex ſuperioribus liquere puto,hinc ferè à ſexcẽteſimo anno uſi ſunt. Othomanus igitur præ illis reliquis,inter quos Turcicum imperium diuiſum fuit,longè gloria rerũ geſtarum ſuperior fuit:quibus non multò pòſt bello illato,eiſdem iugum impoſuit. Nec hic ſucceſſus ipſius ſolùm contra Turcicos imperatores fuit, ſed & contra Chriſtianos: inter quos cùm diſcordia gliſceret,Bythiniam & omnes circa Pontum prouincias, decẽ annorum ſpatio(tandiu enim rex fuit)ditionis ſuæ fecit.

Othomanus regnare cœpit anno Chriſti 1301.
Othomani imperium ac fœlicitas.

Filius huius Orchanes,paternæ uirtutis æmulus,bellum per manus acceptum ſtrenuè eſt executus: miraꝗ fœlicitate Myſiam, Lycaoniam,Phrygiam,Cariam,ſubegit:armaꝗ ſua in Helleſpontum uſꝗ ad Euxini littora promouit. Poſt hunc alij qui regnarunt,celeri curſu uictoriæ,uſi mira fœlicitate, tot populos uſꝗ ad Baiazethem ſubegerunt:cuius Tamberlanes,Scytharum rex obſcuro loco ortus,imperium adeò labefactauerat,ut eodem capto,caueęꝗ incluſo,eum in ludibrium per totam Aſiam ſecum duceret:cui ſi quãdo equus conſcendendus erat,tergo ipſius pro ſcabello uſus fuit. Pòſt Amurathes exercitum in Europam deportauit. Mahometes uerò ſecundus,Conſtantinopolim,toties armis Saracenorum oppugnatam,(quę olim Byzantium dicta fuit)occupato regno Trapezuntis,nomineꝗ Cæſaris occidentalis aſſumpto, Græciam omnem,Thraciam & Myſiam,ſeu Valachiam,cũ Illyrici parte, & ad Iſtrum latè omnia per Pontum occupauit. Tam inſolenter Mahometes ac crudeliter, capta Conſtantinopoli,uictoriam exercuit,ut omnibus Chriſtianis gladio diſſectis,Conſtantinum eius urbis Cæſarem interfecerit,eiuſꝗ caput ludibrij cauſa pilo affixum in caſtris circumferri iuſſerit. Pòſt ſæuitia ſua in nobilitatem conuerſa,omnes inter cõuiuia per ludibrium contrucidauit.

Orchanes Othomano ſuccedit.
Baiazethes à Tamberlane captus,anno Chriſti 1392.
Amurathes.
Mahometes 2.
Mahometes Conſtantinopolim cœpit, an. Chriſti 1453.

Magna iam tum potentia,poſt imperium occidentis à Turcis occupatum,Cæſarum Turcarum fuit:quam duo potentiſsimi reges non mediocriter infringebant: quorum alter Aſimbeus,quem Vſancaſſanum,quaſi heroa magnum,Perſæ appellabant,fuit: qui in Parthia & Perſide regnabat:cuius regnum ibidẽ initium à Mutare ſumpſit: quem Iozedus,filius Muabiæ,qui poſt Mahometem Saracenis præfuit,præfecit. Sed Mutaris regnum in Perſide apud Saracenos propemodum extinctum fuit:quod poſt longam ſeriem annorum à quodam Sopho, qui in Perſide Ardenolim oppidum tenuit,ab anno Chriſti

Duo reges potentiam Turcarũ infringunt.
Aſimbeus Turcarum hoſtis.
Initium regni Aſimbæi.
Sophi origo.

Chriſti 1480.qui Mahometanæ religionis erat,renouatum fuit. De Sophi pietate ac ſanctitate,tanta opinio apud uulgum fuit,ut magno numero mortalium ad ſe pertracto, ab eo tempore in Perſide reges qui Sophini appellãtur,regnent. Ibiꝗ ſtirps Saracenica,quæ à Turcis extincta erat,renouata fuit:acerrimaꝗ bella uſꝗ hactenus cum Turcicis imperatoribus gerunt:quorum uires non mediocriter,ſiquando bella eis hîc in Europa cũ Chriſtianis gerenda ſint,diſtinẽtur.

Sophianorum regnum in Perſide,an. Chriſti 1480.

Alter,Sultanus in Aegypto: quorum Sultanorum nomen ab illis Turcarum regibus,qui idem nomen à primo rege Trangoliplice ſumpſerunt, deſumptum eſt. Obtinebant nonnullo tempore Aegyptum Hieroſolymitani reges:quę eis à Saladino hinc ab anno Chriſti 1105.qui ſtirpis Turcicæ fuit,erepta erat. Qui,incolarũ mollitiem pertæſus,Calyfaꝗ(fuit id nomen pontificis ſummi apud Saracenos) unà cum uniuerſa ſtirpe deleto,ſiue à nepote ipſius,nouũ genus militię ibidem inſtituit. Nam cùm populos,qui magis ad ſeptentrionem uergunt,auſtralibus ad belli uſum aptiores eſſe uideret,ſubitò cum populis quibuſdã circa Męotim & Pontum ſedes habentibus,qui à ueteribus Zigi,à noſtris Circaſsi appellatur,fœdus init:à quibus emptis pueris, adoleſcentulis,eos in Aegyptũ perducit:quos ab ineunte ætate in militari diſciplina erudit: armorumꝗ uſum edocti, adeò hic in Aegypto ordo creuit, ut penes eos ſolos armorũ uſus,ac belli poteſtas,omniumꝗ dignitatũ,fuerit:qui Mamaluchi,id eſt,ſerui,ſunt appellati. Pòſt, Saladini ſtirpe in Aegypto,anno à nato Ieſu Chriſto 1400.extincta,ad eos Mamaluchos regnum Aegypti tranſlatum eſt: qui è numero ſuo rege creato, terribiles ac formidoloſi Turcicis imperatoribus fuêre.

Secundus rex Sultanus Turcarum hoſtis.
Saladinus regnum Aegypti occupauit,anno Chriſti 1105.
Stirps Saladini in Aegypto extincta,anno Chriſti 1400

Atꝗ eo tempore in oriente tria regna ſolùm potentiſsima, certis limitibus terminata fuêre: Sophianorum,qui in Perſide,Media, Meſopotamia atꝗ Aſſyria regnabant: Sultanorum Aegypti,qui à Cyrenæis Africæ, per oram maritimam Iſſicum ſinum,qui Ciliciam à Syria diſiungit,& introrſus hinc ad Euphratẽ & deſertæ Arabiæ terminos,illinc aduerſo uſꝗ ad arenarum ſolitudines, læua, dextraꝗ per Arabicum ſinum ad Erythręas anguſtias extendebatur. Turcarum Cęſarum,quicquid Euphrate,& Amano monte,Cilicioꝗ mari ac Euxino continetur, erat: hiſce adde Græciam omnem, Thraciam & Myſiam,quæ Valachia uocatur,cũ Illyrici parte, & ad Iſtrum latè omnia per Pontum,uſꝗ ad Theodoſiam,Thraciæ Cherſonneſi emporium.

Regnũ Sophianorum.
Sultanorum.
Turcarum Cæſarum.

Siꝗ ea concordia Chriſtianorum regum fuiſſet,ut omnibus ex partibus Turcas aggreſsi eſſent,facilè eos non ſolùm è Gręcia,ſed & ex Aſia ultra Caucaſum montem,unde primò egreſsi fuerant, pellere potuiſſent:cùm & Scanderbechus,Epirotarum regulus,cõtra eos fœliciter belligerabat: quorum tum ſupra trecenta millia ad internecionem dedit,ipſeꝗ Amurathes ſub mœnibus Croiæ Turcarũ imperator expirare coactus fuit. Sed illi ſucceſſus Scanderbechi contra Mahometem non profuerunt. Poſt cuius mortem,ab eo capta Epiro,exercituꝗ Perſarum regum deleto, Turcicæ uires à Sultanis Aegyptiacis haud ſuſtineri poterant. Nam Selymus,Baiazethis filius,glorię & imperij auidus,bello Campſoni Sultano Aegypti illato,eum interemit. Poſt cuius interitum Tomumbeium à Mamaluchis cõſtitutum, non ſolùm regno,ſed & uita,omnibus Mamaluchis deletis,ſpoliauit. Hinc ferro in promiſcuã multitudinem conuerſo,uniuerſum nomen Sultanorũ funditus ſuſtulit, uniuerſa Aegypto potitus,illaꝗ parte Meſopotamiæ in qua Hieroſolyma fuit,quæ tũ deſerta, incultaꝗ erat,nec à Iudæis,ueteribus incolis,qui tum toto orbe extorres, in admiſsi ſceleris pœnã, nec ſedem,nec patriam habebant,habitabatur.

Selymi bellum contra Campſonem.

Huius filius Solymanus,memor uirtutis paternæ,Rhodum imperio ſuo memoria patrum adiunxit: Vngariæꝗ bello illato, cùm antè Vuladislaus,patruus Sigiſmundi,qui tum & rex Vngariæ & Poloniæ fuit,ab Amurathe,omni exercitu ipſius profligato,interemptus fuerit,cũ Ludouico,nepote Sigiſmundi primi,regis Poloniæ,collatis ſignis,fortiter dimicauit: in qua pugna triſti, Ludouicus, omnium cum acerbo deſiderio,interijt,ſuiꝗ in animis omnium triſte deſideriũ reliquit. Hinc per ſpeciem ferendi opem Iſabellæ,ac Ioanni filiolo,in cunis uagienti,contra Ferdinandum tum regem Vngariæ,Budam cum adiacentibus locis occupauit,Selymoꝗ filio amplum ac florens imperium,Caroli Cæſaris in Africa ſępiùs claſſe in alto,Venetorumꝗ depreſſa,reliquit. Qui Venetis erepta Cypro,ſupremam cladem Iuonię,perfidia Czarnieuiecij adiutus,attulit. Vnde quiuis facilè iudicare poteſt,impiam Turcicam gentem, à tenui principio ortam,ad tãtam amplitudinem imperij nulla alia re, ſolùm per ſcelus ac per fraudem, Chriſtianorum diſcordia ſubnixam,occupato regno Aegypti, omnibuſꝗ prouincijs quæ Sultanorum erant,perueniſſe:quod Alexandri Magni, Romanorumꝗ potentiæ comparari poteſt,ne dicam anteferri. Quod nõ tam facilè unius gentis uiribus infringi poteſt,ſolùm conſenſu omnium Chriſtianorum:qui in tanta eorum diſcordia nunquam,opinor,futurus eſt: imò inter eos magis diſcordiam gliſcere uidemus,quæ eos ad ciuile ferrum,domeſticumꝗ ſanguinem effundendum adducit. Sed nos cœptam hiſtoriam continuemus,ad Iuoniamꝗ,unde digreſsi ſumus,reuertamur.

Succeſſus Solymani.
Selymi imperium.
Redit ad hiſtoriam.

Iuonia post tot ex Turcis partas uictorias, ad se Ieremiam Czarnieuiecium Barcabalum, præfectum arcis Chocimensis (eo enim nomine præfecti arciũ lingua Valachica appellantur) accersit, sicq; uerba fecisse in conspectu omnium dicitur: Cùm optatis nostris fortuna, Czarnieuieci, successibusq;, quibus contra Turcas, crudelissimos hostes, hactenus usi sumus, respondeat: est quòd gratis animis id prosequamur, ipsiq; Deo Opt. Max. perpetuas ac sempiternas gratias & agamus, & habeamus, quòd res nostras contra hosce teterrimos hostes secundat, nobisq; ex eis tot, tantarumq; uictoriarum author est. Nunc quid aliud restat, nisi ut exercitum tot laboribus fatigatum domum remittam, proficiscique patiar, ut, cùm ad nostras aures de aduentu Turcarum peruenerit, illico ad primum signum, quod clasico dabitur, recreati adsint. Tu uerò, cuius fides erga me constans fuit, hunc exercitum à me (erant autem Valachorum tredecim millia, armis, uirisq; instructa, qui cuiq; ualidissimo hosti opponi poterãt) cape: quocum ad Danubij ripã proficiscere, transituq;, si eum Turcę tentare uelint, arce. Est ibi in proximo ex altera parte super Danubium, oppidũ Oblaciense, Turcarum ditionis: in quod tu intentus eris, (ne alibi uado Turcæ reperto, Danubium traijciant) meq; de eorum aduentu quamprimũ certiorem facies.

Oratio Iuoniæ ad Czarnieuiecium.

Postquàm hæc Iuonia dixit, multis tum hæc uerba lachrymas excusserunt. Demũ osculo Czarnieuiecium excipit, ut eum maiore obsequio sibi deuinciret, obsequentioremq; redderet. Ille poplite flexo, fidem, operamq; ei suã pollicetur. Iuonia cõmisso exercitu Czarnieuiecio, alijs nonnullo temporis spatio uacationem militiæ concedit, eosq; domos reuisere iubet, ut refectis corporibus labore fatigatis, & obsonijs acceptis, quamprimũ signũ daretur, omnes equis, armisq; instructi, ad persequendum hostem conuenirent. Czarnieuiecius, accepto exercitu, ita ut iussus erat, Danubium uersus proficiscitur, stationes intentissimè agit, ne quis Turcarũ Danubium traijciat. Adfuit eorum infinitus numerus, qui non ausi Danubium tranare erant. Quo uiso, Bassæ certos internuntios ad Czarnieuiecium mittunt: eisq; triginta millia nummûm aureûm Vngaricorum dant, ut quoquo modo animo Czarnieuiecij tentato, ad ipsos colloquẽdi gratia occultus ueniat. Ille, magnitudine pecuniæ illectus, fidem dat se uenturum, pecuniamq; missam accipit. Hinc occultè, suis inscijs, in colloquium cum Petro Palatini ade Valachiæ Transalpinæ, qui trans Danubium cum magnis Turcarum copijs erat, uenit. Coram quo Petrus, in quo & quanto periculo Iuoniæ res cõstitutæ sint, commemorat. Ostendit quàm in eum Selymus animo offenso, exacerbatoq; sit, quòd ipsius tributarius tantos exercitus deleuerit: eum Selymo aliter non posse satisfacere, solùm pœna capitis: nec ampliùs dominatum Valachiæ obtinere posse: se certo certiùs genti illi imperaturum. Proinde (inquit) si sapis, cùm adhuc integræ res sunt, animum Selymi nouo ac recenti aliquo beneficio tibi concilia. Omne bellum sumi facilè, cæterùm ægerrimè desinere: non in eiusdem potestate initium eius ac finem esse: incipere cuiuis, etiam ignauo, licere: nõ deponi nisi cùm uictores uelint. Habere illum magnam opportunitatem & copiam societatis, atq; amicitiæ secum coniungendæ, quæ bello potior sit. Et quamuis Iuoniæ opibus confideret, tamen nõ debere incerta pro certis ponere. Nunc accepisti triginta millia nummûm aureûm: pòst plura accipies. Proinde si tibi consulere uis, ne florentes res tuas cum Iuoniæ perditis misceas: uerùm liberè Turcas omnes per Danubium transire permittas. Se enim cum ingenti exercitu ad occupandam Valachiam à Selymo, capiendumq; Iuoniam mitti. Vbi, cõsecuto Palatinatu Valachiæ, tu quæq; summa adepturus unà cum tuis es. Opus igitur esse ut aduentum Turcarum coram Iuonia tantisper occultet, & à Danubio abscedat, dum per ipsum uniuerso exercitu traiecto pòst Iuoniam facilè capere, ipsiusq; uniuersum exercitũ opprimere, cladesq; acceptas superiores una hora ulcisci possint. His tot, talibusq; precibus & blanditijs, lachrymas addit, oratq; Czarnieuiecium, ut quamprimùm agmine suorum à Danubio remoto, tutò cũ Turcis flumen uorticosum transire possit. Czarnieuiecius, Petri promissis inescatus ac infatuatus, accipit conditionem, quamq; iureiurando fidem cõfirmatam Iuonię dederat, eã frangit. Hinc ab ea parte Danubij ubi stationes diligenter suorum agebat, agmine seducto, liberum per flumen transitum Turcis permittit. Erãt Turcarum tum ducenta millia, qui cum tormentis muralibus, omniq; apparatu oppugnandarum arcium, Danubium tranauêre. Transmisso Danubio, iubent ut Czarnieuiecius Iuoniam ea de re certiorem faciat. Hic celeriter ad Iuoniam ueniens, narrat qua ratione Turcæ, multitudine suorum subnixi, Danubium transierint, quibus ille nulla ratione obsistere potuerit: quare Iuonia bene rebus suis consuleret, si quamprimùm cum exercitu adesset, eorũq; conatibus primis obuiam iret, suasq; infirmas copias iuuaret. Non sine lætitia hęc Iuonia audiuit. Quare plenus bonę spei, Czarnieuiecium quis & quantus hostium numerus sit, percunctatur. Sunt (inquit) decem: nec amplius duodecim millia. Sed antequam tu cum copijs aderis, in horas numerus eorum augebitur, & ad quindecim millia excrescet. Erat Iuonia

Omniũ lachrymæ prænuntiæ fraudis Czarnieuiecij.

Bassæ Czarnieuieciũ ad defectionem sollicitant.

Colloquiũ Petri cum Czarnieuiecio.

Lachrymæ Petri.

Dolus Czarnieuiecij.

Iuonia unà cum suis Kosacis ad arcem Teinicensem, quam expugnare uoluit. Demũ conuocato Senatu, qui tum cogi potuit, omnes, quid sibi faciendum esset, consulit, an arcem priùs expugnare deberet, uel hosti tot cruentis prælijs irritato occurrere, eiusq; copias in fugam conuertere. Ibi omnium una ac eadem sententia erat, ut priùs hostilem exercitum dispalaret, deleretq;: quo deleto, pòst arces expugnaret. Quorum cõsilium ille secutus, habita peditum ratione, quarta demum die, ad castra hostium, quæ à suis duodecim milliaribus aberant, cum cantu cornicinum, tubicinumq; peruenit. Nona die Iunij, eiusdẽ anni, castra ab hoste ad tertium lapidem Iuonia ponit: ibi uelites simul conueniunt, de summa rei consultaturi. Se quidem paratis animis cõtra acerrimum hostem, tot prælijs irritatum, proficisci: uerùm se neminem habere qui linguæ hostium gnarus esset, Iuoniam nescio quo consilio fretum, totam rationẽ belli certis hominibus credidisse, imprimis uerò Czarnieuiecio, cui nos omnino fidere nolimus. Quare in tam rebus nostris dubijs ac plenis periculi, ut ipsimet cum Iuonia colloquamur, necesse est. Igitur ad eum citato gressu ueniũt, factaq; potestate dicendi, sic Suierceuius pro omnibus uerba fecisse dicitur: Illustris Palatine, nos hactenus fidem tuam secuti, tecum contra hunc crudelissimum hostem, socia arma iunximus: in quibus ferendis quæ & quanta opera nostra extitit, optimè nosti. Huc iterum à te contra eum educti, ad internetionẽ cum eo dimicare parati sumus: nec illi iter in Valachiam patet, solùm per stragem cadauerum nostrûm: solùm nobis necessariò prouidendum ac cogitandũ est, ne temere in prælium ruentes, nullo consilio hostiũ cognito, quantus eorum numerus sit, quis castrorũ tractus, in insidias præcipitati, ab eis instar belluarũ mactemur. Quare quod tibi consilium belligerãdi cum eis sit, effare, proloquereq;. Iuonia oratione Suierceuij commotus, alta suspiria ex intimis præcordijs ducens, paucis ac breuibus respõdet. Et uirtus mihi uestra, equites fortissimi, uita mea mihi chariores, nota, perspectaq; est, (cuius spectator fui) & totius belli omnia consilia nota. Non igitur obiectos uos temere cædi hostium uelim, sed consilijs eorũ priùs exploratis, nos cum eis dimicare uelim. In proximo Czarnieuiecius cum exercitu meo est: qui in hostem intentus, omnia cõsilia eorum cognita habet. Nec ego tantam rem cuiuis commisi, sed huic, cuius mihi fides semper in dubijs ac difficillimis rebus perspecta est: quem comitem tot peregrinationum mearum, propemodumq; exilij habui. Ipsemet modò ad me retulit, Turcarum non esse ampliùs quàm quindecim millia. Qui etiamsi triginta essent, eos nos diuino auxilio freti ad satietatem cædemus. Hæc ubi respondit, ut in eo loco sese cum uniuerso exercitu contineret, Iuoniam Suierceuius orat: se cum suis aduersum hostem profecturum, ut aliquem ex castris ipsorum capere possit, certioraq; de cõsilio hostium explorare, cognosceretq;. Iuonia prompto, alacriq; animo concedit: cui Veremiam cum sex millibus Valachorum, magistrũ equitum adiungit. Qui simul profecti, in speculatores Turcicos, quorum agmen sex millium fortissimorum equitũ erat, incidunt. Subitò cum eis pręlio inito, eos pallant, in fugamq; conuertunt: è quorum numero unũ capiunt: qui tot, tantisq; uulneribus affectus, cùm sese subitò moriturum præsentit, simulanter narrat paucos Turcas esse in armis. Sed uelites, ficta eum narrare animaduertentes, nec contemnendum numerum esse hostium conijcientes, qui in tantam multitudinem speculatorum inciderint: subitò de hisce Iuoniam certiorem faciunt, ut rebus suis cõsulat, quidq; fidendum Czarnieuiecio sit, etiam atq; etiam cogitet, uideatq;. Qui nil aliud respondisse dicitur, solum illud: Iam non est ut perturbemur, aut horrescamus. Ego scio cui fidam: breui numerũ hostium ipsi cognoscemus. Ego enim eo animo huc processi, ut patriam meam contra hanc crudelitatem hostium, ad ultimum exitum uitæ tuear, defendamq;. Atq; ita communitis castris suorum ad lacum qui ex Danubio profluit, ut opportunam aquationem haberet, iubet equos trecentes adducere, ut uelites eis cum Valachis cõscensis, qui superiore nocte Turcas pallauerant, omnes simul contra hostem proficiscantur. Erat propè hostium castra collis arduus ac sublimis: quo conscenso cum socijs, Iuonia hostium castra contemplari uoluit. Sed ea nulla ratione conspicari potuit, eò quòd in decliui loco posita erãt, nec à quoquam è longinquo loco cõspici, nisi quis ad ea propè accederet, poterant: solùm in diuersis locis quatuor inter se disiunctis, speculatores hostium animaduertit: qui, conspectum Valachorum declinantes, sese in quendam tumulum per diuersos tramites, qui nõ procul à suorum castris erant, abdunt. Iuonia, propè hostem adesse suspicatus, totum exercitum suum, (erat autem triginta millium) quoniam multitudine abundabat, in triginta turmas, per interualla disponit. Ante singulas turmas tormenta muralia miræ magnitudinis collocat. Erant autem octoginta, quæ ex sese globos igniferos euomebant. Pedites simili ratione ab equitibus semotos, quorum magnus numerus erat, disponit: qui Iuoniam apud se retentum, ad equites haud patiuntur progredi, non mediocriter de uita ipsius, ne à primoribus deceptus, uiuus in potestatem Turcarum ueniret, pertimescentes: solùm ad Ko-

Consultatio Kosacorum.

Responsum Iuoniæ.

Iuonia Suierceuium contra hostes mittit.

Iuoniæ responsum.

Profectio Iuoniæ contra hostem.

Iuonia hostium castra contemplatur.

Stratagema Iuoniæ.

ſacos Polonos cum interdum eum commeare patiũtur. Nam pedites, gens ruſtica, ſingu-

Peditum ſingularis in Iuoniam fides.

lari fide ac animo in Iuoniam fuêre: quorũ arma, falces, arcus, gladij reflexi, Turcicorum ſimiles, ac fuſtes erant. Inſtructa acie, firmiſsimisq; ſubſidijs firmata, Iuonia, antequam ſigna canerentur, iterum collem arduum, ut ex proximo loco caſtra hoſtium contemplaretur, conſcendit: quorum multitudine præter ſpem ac opinionem uiſa, cognoſcit, ſe eſſe à Czarnieuiecio in fraudem inductum: quare eum ad ſe accire iubet, qui reſpondet: ſibi iam facultatem ad ipſum ueniendi non dari, ſe ſtatim cum Turcis certamen pro incolu-

Iuonia fraudẽ Czarnieuiecij cognoſcit.

mitate ipſius initurum. Habuit autem Czarnieuiecius fortiſsimorum equitum, quibus præfuit, tredecim millia, optimè armis inſtructa. Cùm igitur ſigna canerentur, Turcæq; acie ſuorum optimè diſpoſita, prælio ſeſe expedirent, ibi proditor Czarnieuiecius, primus prælium init. Cumq; illi dimicandum, congrediendumq; cum hoſte eſſet, uti cum Turcis conſtituerat, iubet ſuos uexillum demittere, & pileos haſtis enſibusq; impoſitos, ele-

Iuoniæ pugna cum Turcis.

uare, ac capita flectere. Ibi Turcæ, animaduerſa uoluntaria deditione, in ſublime haſtis ſuis erectis, eos ad ſe tranſire iubent. Hac tali defectione Czarnieuiecij, exercitus Iuoniæ conſternatus, omnes retrocedentes, properè ad Iuoniam accurrunt: rem eſſe perditam narrant. Quorum ille uocibus minimè conſternatus, (ut erat in rebus dubijs, ſubitisq; in-

Magnitudo animi Iuoniæ.

trepido animo) eos id pro nihilo ducere, ac contra Turcas ſeſe expedire iubet. Sed Turcæ, poſtquàm turmas Valachicas trepidare uident, agema ſuorum contra eos mouent: ante ſe illos ipſos Valachos propellunt, ac tergiuerſantes cædunt. Quibus Iuonia uiſis,

Exitus proditorum.

ira percitus, in eos uim tormentorum exonerare iubet. Sic illi partim à ſuis, partim à Turcis in medio cæſi fuêre. Turcæ uerò proditorum terga ſecuti, eisq; tecti, per ſtragem cadauerum ad exercitum Iuoniæ, ſanguine eis iter, qui inſtar riui ex cæſis Valachis fluebat, intercludente, peruenêre. Quos Koſaci, more ſolito, à lateribus aggreſsi diſsipant, non mediocriterq; turbant. Adſunt alij Valachi, animo, armis, uigore, ac uiribus corporis, Turcis longè ſuperiores: qui ſibi aditu patefacto, Turcas egregiè cædunt. Hinc clamor permiſtus hortatione, lætitia, gemitu oritur: item ſtrepitus armorum ad cælũ ferri, ſagittæ utrinque uolare cœperunt. Non ſuſtinuêre uim Valachicam Turcæ: ſubitò terga, ſeu timore perculſi, ſeu data opera, dant: ac quingentos paſſus, ut Valachos ad locum inſidiarum pertraherent, ubi uim tormentorum in abditis locis condiderant, retrocedũt. Senſit eum dolũ Suierceuius hoſtium. Quare ſublato clamore, monet turmas tàm Polonicas quàm Valachicas, ut pedem referant. His illi adhortationibus concitati, imminenti ſe periculo

Pugna Valachorum cum Turcis.

manu armata ſubtrahunt. In hos Turcæ recentes impetum faciunt: ſed Valachi eos egregiè ſuſtinent, nullaq́ue memorabili clade accepta, ad caſtra ſuorum incolumes reuertuntur. Iuonia ex ſuorum ſucceſſu lætus, tàm Valachorum quàm Polonorum, iuxta tormenta aciem diſponit: ubi ſinguli impletis pharetris pluribus ſagittis, lanceis alijs acceptis, in-

Stratagema Iuoniæ.

tenti in hoſtem erant. Turcæ recentibus uiribus feroces facti, ſubitò in Valachos irruunt. Quibuſcum fortiter congreſsi, nullius imminentis periculi ratione habita, diſploſis tormentis in Valachos, eorum aciem non mediocriter turbant. Quorum conatibus Valachi obuiam euntes, fit atrox pugna, eademq; propemodum par. Cadebant præcipites tàm Turcæ quàm Valachi ex equis: iam uires uiris, iam ferro ſua uis deerat. Tantus puluis è

Iuonia ſuos reuocat.

tormentis, è quibus crebri, uiolentiq; globi emittebantur, excitatus fuit, ut ipſius denſitas ſolem obſcurauerit: nec ulla uox hominũ in tanta multitudine exaudiri potuit, nec quiſquam à quoquam uideri: nec magiſtri tormentorum, in quam partem eis globi emittendi eſſent, ſcire. Nec in tam aſpero negotio Iuonia territus, ſuisq; ſuccurrendum ratus, ſublata uoce proclamat, ut retrò poſt tormenta cedant, uexillaq; ſequantur. Turcæ quoq; retro ceſsêre. Oppidani Oblacienſes, tantam atrocitatem pugnæ ex oppido ſpectantes, cernentesq; copias Turcarum à Valachis prægrauari, fugam parant. Eſt id oppidum trans Danubium, ditionis Turcarũ: ex quo effuſa multitudo, in remotiora Turciæ fugit. Poſt-

Vis imbris.

quam quaſi ex compoſito, ab utraque parte ab armis diſceſſum fuit, repentè ingentibus procellis fuſus imber: quo uniuerſa agmina tàm Valachorum quàm Turcarum perfuſa fuêre: illeq; totus puluis, ingenti boatu tormentorum, et pedibus dimicantium excitatus, in terrã delapſus, diſcuſſus fuit: ſed maximo detrimento Valachica tormenta affecit, quæ eis magno adiumento contra omnem uim Turcicam fuêre. Nam ea cœleſti aqua perfuſa, globos emittere nequibant. Hodiernorum tàm muralium, tam eorum quibus, tam

Tormentorum uſus cœpit An. Chriſti 1378.

equites quàm pedites utuntur, apud ueteres nullus uſus fuit. Non ita pridem hæc ſunt, circiter annum milleſimum, trecenteſimum, ſupra ſeptuageſimum ſextum, inuenta. Quæ accepta primò Veneti à Germanis, hiſce in eo bello uſi ſunt quod contra Genuenſes ad

Germanus inuentor primi tormenti.

Clodiam foſſam geſſêre. Primi tormenti inuentor fuit quidam Germanus, cuius nomen à ſcriptoribus non proditur: cui caſu in mentem uenit tale quid in perniciem hominum inuenire. Fertur enim ſeruaſſe domi in mortario puluerem ſulphureum, cuiuſdam medi-

cinæ

cinæ cauſa faciendæ, illumq; texiſſe lapide: ac inde contigiſſe, ut cùm ignem propè ex ſilice excuteret, ſcintilla nitro inciderit, ſubitoq; flamma concepta, eadem eruperit, atque lapidem in altum tulerit. Quam ille rem penitus conſiderans, poſtea ferrea facta fiſtula, & puluere confecto, machinam reperit: in quam immiſſo prius puluere, demum globo igne admoto, ex eo ſonitum terribilem, eundemq́ue uiolentum edidit. Huius uſus eſt a-

Bombardarum utilitas.

pud omnes gentes: formæ ſunt uariæ, ad expugnandaſq́ue urbes aptiſsimæ, ut in eis omnis uis peditum, omnis equeſtris ſplendor, omnis denique bellica uirtus conſtet. Cùm uiolentia pulueris globus excutitur, quicquid obuium offendit, quaſſat, diſsipat, frangit, contundit: adeò ut nullus locus ſit, quamuis natura munitus, qui non facilè expugnetur. Is igitur machinæ huiuſmodi repertor, pro mercede (ut opinor) accepit ut nomen eius ſilentio perpetuo premeretur, ne omni tempore à cunctis mortalibus diris deuoueretur: dignus ſcilicet qui prior ipſe uice Salmonei, fulmine flagraſſet: (Salmoneus enim, Aeoli

Nota de Salmoneo.

filius, cùm Iouem uellet in fulminibus iaciendis æmulari, ab eo de cœlo tactus, detruditur) quando hæc fulmini, odore, luce, ſonitu, impetu ſimillima eſt. Sed nos ad inſtitutam hiſtoriam reuertamur. Irritatis tàm Valachicis quàm Turcicis animis certamine, etiam

Redit ad hiſtoriam.

acriùs concurſum eſt. Nam Turcæ, eductis ſuorum uiginti millibus in aciem, in læuam partem, ubi tormenta Valachica diſpoſita erant, proſiliunt. Ibi Valachi in eos tormenta diſplodere nequeunt. Nam iam à cœleſti aqua corrupta fuerant. Nihilominus mu-

Pugna Valachorum cum Turcis.

tuò ſeſe cohortantes, in Turcas magnum impetum faciunt, cum eisq; ad ultimam defatigationem dimicant. Subitò adſunt Scythæ, cum recentibus copijs Turcarum: qui, cùm ſeſe nullo à tormentis detrimento affici uident, ex inferiore loco per diuerſos tramites in quibus latitabant, egrediuntur. Ibi diſſono clamore perterrefaciunt Valachos, & à tormentis remouent, in fugamq; conuertunt: qui per Valachicos patentes campos diſpalati, inſtar pecudum à Turcis cæduntur. Nec iam plures ad hoc uſque tempus, quàm du-

Victoria Turcarum.

centi quinquaginta uelites, ſeu Koſaci, ſupererant. Sic mutata fortuna belli, unius perfidia Czarnieuiecij: quæ non multo pòſt ſupremam cladem Iuoniæ attulit. Nam Iuonia accurrens, ad reliquum peditatum, & illos ducentos quinquaginta uelites (quos Turcæ fatigati cæde Valachorum, aggredi non auſi erant) conuerſa oratione ſic dixiſſe fertur: Video, fortiſsimi uiri, nos unius Czarnieuiecij perfidia in extremum periculum addu-

Verba Iuoniæ ad Polonos.

ctos eſſe: ſed ubicunque corpora ueſtra ferro hoſtili interfecta iacuerint, ibi & meum inter ueſtra erit: anima cœlum petat. Ad quem ita Suierceuius: Hæc præſens mors, Iuonia, uti fortes uiros decet, nos minimè mouet, modò ſumma ui innixi, hoſce canes, hoſtes nomini Chriſtiano infenſiſsimos, ad ſatietatem, antequam nobis intereundum erit, cędamus. Hæc effatus, ſubitò uelites ex equis deſcendunt, ſeſeq; cum peditibus coniungunt:

Koſaci ſeſe cum peditibus coniungunt.

quibuſcum ſimul conglobati, ſexaginta tormenta muralia Turcis ſubtraxêre: ſolus Iuonia uno arrepto, quod uix duodecim equi trahere poterant (tantæ uires illi fuêre) illud trahit. Quo Poloni uiſo, illud ipſi ademere, leuiori dato. Hinc compoſitis pedeſtribus copijs, quorum adhuc erant uiginti millia, Iuonia retrocedit. Quoniam uerò tormenta eis

Iuonia retrocedit.

maximo impedimento erant, ea abijciunt: ſed ita ut Turcis pòſt nulli uſui fuerint. Nam maxima ui pulueris in ea impoſita, cum ea Turcæ diſploderent, omnia diſrupta fuêre. Interea Iuonia, qui iam & animo & corpore deficiebat, cum omnibus pedeſtribus copijs, & nonnullis tormentis, ueſtigia cæſi exercitus ſequitur: nec plus una die, ob ingentem ſtragem cumulumq; cadauerum, quæ paſsim cæſa in uijs inſepulta iacebant, mille paſſus progredi poterant. Qui cum uniuerſo peditatu in locum ubi antè uilla incenſa fuerat,

Iuonia caſtra munit.

quædamq; recentia rudera extabant, cùm ueniſſet, caſtra ſua ibi communit, eaq; foſſa, ne ſubitò à Turcis occupari poſsint, cingit. Ea in parte (ſed fatis obſiſtere difficile erat) conſilium Iuoniæ dignum repræhenſione fuit, quòd ibi ſuos uallo cinxiſſet, ubi nulla commoda aquatio fuit. Nam ſiti homines enecti moriebantur, ſeſeq; Turcis non multo pòſt dedidere. Sole iamiam occidente, eadem die decima menſis Iunij, Turcæ à fuga Valacho-

11. Iunij dies extrema Iuoniæ fuit.

rum, quos perſequebantur, reuerſi, ſubitò caſtra Iuoniæ circumdant, atq; coarctant: quorum tanta multitudo fuiſſe dicitur, ut oculis terminari nequierit. Quibus circumdatis, neminem ex exercitu Iuoniæ egredi patiuntur: utq; ſpem omnem ei commeatus præciderent, uillas caſtris Iuoniæ proximas, in quibus ampla prædia erant, tota nocte incendio graui conſumunt: idq́ue ideò, nequis obſeſſorum effugeret: neúe extra uallum obſcura nocte egreſsi, ipſos inuaderent. Appropinquante luce, (quæ fuit undecima Iunij) Turcæ in caſtra Iuoniæ multitudinem globorum è machinis murali-

Turcæ caſtra Iuoniæ infeſtant.

bus emittunt: ſed illa nullo detrimento affecta fuêre, eò quòd alto aggere obuallata erant, unde ſeſe Valachi, pariter cum Polonis, contra Turcas egregiè defendebant, in eiſq́ue ingentem ſtragem toto triduo faciebant. Turcæ, difficilem expugnationem caſtrorum Iuoniæ animo cernentes, per internuntios cum eo colloquia ferunt,

ut illę

Colloquium Turcarum cum Iuonia.

ut ille omni cunctatione omissa sese dedat: spem ei maiorem debere esse in misericordia Turcarum, quàm in suis ullis uiribus: præsertim cùm omni ope, auxilioq; destitutus, pòst se dedere cogatur. Quare spontanea hac deditione præoccuparet animos ipsorum, nec in tam anceps periculum & suas copias, & Turcicas inijceret. Ad ea sic respondet Iuonia:

Iuoniæ responsum.

Video ac animo cerno, in quam aduersam necessitatem adductus sim: sed, cùm penes me firmissimas copias pedestres habeam, possim certè non sine uestra clade cadere. Quare, cum fortunæ hoc tempore cedendum, ac necessitati arbitrer, non renuo deditionem: solùm ductores uestri me à uobis conseruatum iri, ac quascunq; uobis conditiones proposuero, uos eas integras conseruaturos iurent: nec id semel, sed quiuis septies. Hisce dictis, internuntios extra munimenta castrorum excedere iubet: quibus se quamprimùm responsum daturum pollicetur. Hisce ita compositis, omnes ad se Polonos, pariterq; Valachos conuocat, ad quos sic uerba fecisse memoratur:

Oratio Iuoniæ ad suos.

Hodierna dies hæc tristis ac misera à nobis, fortissimi uiri, aut deditionem extorquet, aut hìc inter hæc septa enectos mori iubet. Quare utrum consultius rebus nostris sit, an sese huic truci hosti dedere, uel portis castrorum patefactis in indubitatam mortem ruere, ac non sine cæde hostium gloriosè cadere: in medium consulite. Mors certè sola finem omnium malorum afferet, quæ corpus à cruciatu, oculos ab indignis rebus auertet, nosq; diuino conspectu frui efficiet. Plura loqui uolentem ac cupientem uis lachrymarum orta præpediuit. Ad quæ sic Poloni:

Polonorum responsum.

Mors nobis, Iuonia, nunquam acerba ac atrox, & est, & erit. Quare, si ita animo destinasti, hunc crudelem hostem inuadamus, potiusq; gloriosè cadamus, quàm ab ea capti, per ludibrium, per dedecus, per uarios cruciatus, non sine contumelia uitam finiamus: præsertim cùm nulli Christianorum fidem datam conseruet. At contrà Valachi,

Valachorum responsum.

quorum tantus animus in mortem non fuit. Deditionem quidem non ab se abnuere, si pro certò Iuonia sciret, Turcisq; fidere, quòd ipsum incolumem conseruaturi essent, posset. Si de fide eorum dubitaret, se cum Polonis ad ultimam internetionem, fidei semel ipsi datæ memores, contra Turcas malle dimicare, quàm per fraudem illorum omnibus esset pereundum. Iuonia huc illuc animo fluctuans, quid sibi faciendum esset, animi dubius, in diuersum curis trahebatur. Mouebatur indigna calamitate suorum, eò quòd multi siti enecti, indies magis atque magis moriebantur, ac breui pòst omnibus pereundum erat: serò culpans consilium suum, quòd in tam iniquo loco castra posuisset. Quare summo cum gemitu, & lachrymis sanguinolentis ita exclamat:

Iuoniæ uerba luctuosa.

Malo me hosti dedere, quodq; aduersa sors attulerit, pati, quàm ut mea causa tot millia hominum siti pereant. Percunctabor nihilominus legatos ad me missos, an in hasce conditiones quas eis proposuero, iurare uelint: Si iurauerint, tum me eis dedam. Quare legatos Turcarum, qui extra munimenta castrorum responsum expectabant, acciri iubet, eosq; ita affatur:

Iuonia legatis respondet.

Ite, uestrisq; imperatoribus hæc nunciate. Quamuis firmissimas copias, quas ipsi cernitis, habeam: quorum fideli subsidio subnixus, hasce uestras uires sustinere possim: tamen necessitati hoc tempore cedendum arbitror: Quare si omnes imperatores & præfecti uestri, singuli septies, in has conditiones mihi iurabunt: tum primùm me dedam.

Prima conditio.

Primò, ut uniuersum equitatum Polonicum, singulari fide ac uirtute præditum, unà cum suis equis ac impedimentis, à quauis gente magnifaciendum, qui ad postulata mea uenêre, sine ullo impedimento saluum reuerti patiantur, liberumq; eis transitum per Nestrum flumen dent.

Secunda.

Secundò, ut me ad Selymum, Turcarum imperatorem, dominum meum, uiuum ac incolumen deducant.

Tertia.

De Valachis nihil dico: quos æquum est, cùm Cæsaris deditiŋ sint, conseruare: quos si uos uiolaueritis, uel trucidaueritis, ingens detrimentum Cæsari, uel ei quem ille pòst Valachiæ præficiet, estis allaturi. Hæc legati ubi purpuratis, & arcium præfectis exposuissent, omnes pedibus in conditiones eas eunt: septiesq; singuli omnia postulata iuramento militari, etiam suorum militum nomine, confirmant. Tandem ipsemet ad purpuratos Turcarum, omni metu deposito, impendentisq; periculi nescius, è castris egreditur, coramq; sic pro equitatu Polonico uerba facit:

Oratio Iuoniæ ad purpuratos.

Cùm ita Deo Opt. Max. uisum sit, ut potestatis uestræ factus sim: uos egò per fidem uestram, quam mihi sacramento militari sanxistis, oro ac obtestor, ut equitatum Polonicum, liberè in equis ad suos cum omnibus impedimentis reuerti patiamini. Digni etenim sunt ŋ uiri, ut eos omnes mortales colant, suspiciant, magnifaciant. Si quòd uestrum odium est in eos, illud in me conuertite: quod ego pro eis ferre, sustinereq; paratus sum. Demum suis paulisper à castris remotis, ad Polonos, quos educebat, illa uerba nouissima dixisse fertur:

Nouissima oratio ad Polonos.

Nunc grauis ac acerba fortuna, uiri fortissimi, me à uobis disiungit: quare hanc dextram uobis singulis porrigo, testorq; quoad usque spiritus meus hoc in mortali corpore supererit, nomen uestrum grata animi memoria me prosequuturum. Non sine lachrymis hæc Poloni audiuêre: cuius dextram cum flebili ululatu amplexi exosculabantur.

Qui

Valachi à Iuonia educuntur.

Qui cùm iam ad tertium teli ictum à castris abfuissent, Valachos quoq; pari ratione è castris educit: quibus non sine lachrymis ualedicit. Recordatus auri ac unionũ, quos penes se habebat, iterũ ad Polonos reuersus, gladio accinctus utrinq; acuto, omnia eis largitur, tandemq; flens sic inquit:

Iuoniæ uerba ad Polonos.

O si mihi iam ad manus uestræ copiæ quàm priores ille duplo maiores essent, uel saltem eæ integræ: efficerem profectò, Deo adiuuante, ne quis istorum canum ad occasum solis in hac regione, quam mihi Deus propter magnitudinẽ scelerum meorum adimit, superstes foret. Sed frustra uos, uiri fortissimi, uolubilitate uerborũ inani detineo: id ferre cogor, quicquid mihi Deus imponet. Vos ita à me discedere uelim, & opto, ut uos Deus Opt. Max. incolumes ad patrios lares deducat. Me quoq; si Deus è manibus cruentis horum teterrimorum hostium conseruabit, meq; Turcici Bassæ, uti polliciti sunt, uiuum & incolumem Selymo sistent, iureiurando mihi pro re certa polliceor, me pòst beneficio Selymi, cuius sensus omnes calleo, Valachiam iterum habiturum. Vos interim oro, ut dulcissima recordatione semper memoriam mei colatis. Quicquid opum & diuitiarum mihi pòst erit, id in uos conferam, uestræq; stirpis Polonicæ homines ad summos gradus honoris, quoniam fides, fortitudo, constantia uestra, in rebus dubŋs est mihi perspecta ac cognita, eueham. Hæc effatus, quicquid residui unionum aureorum habuit, id Polonis largitur, inquiens: Nolo ut id in manus horum immanissimorum hostiũ perueniat. Proinde considerans fortitudinem uestram, & fidelem operam, quam mihi adhuc nauastis, et eum affectum sanè mirum, quo me prosequuti estis: omnia uobis dono: animi grati beneuolentiam erga uos, ac omnem gentẽ uestram, penes mé relinquo: quã semper ad extremum spiritum retinebo: cuius rei testẽ Deum, huius uniuersitatis creatorẽ, inuoco: cui uos commendo. Huiusmodi precatio ac obtestatio Iuoniæ, omnibus Polonis lachrymas excussit: cui gratias egêre. Qui armis à se abiectis, more supplicũ, ad castra Turcarum, sumpto secum Polono Osmolio, peruenit: quibuscũ integras quatuor horas colloquium habet. Ibi Bassa Capucius, fortassis oratione eius offensus, immemor fidei sacramento militari confirmatæ, quam Iuoniæ dederat, stricto gladio, uentrẽ, faciemq; eius discidit.

Miserabilis exitus Iuoniæ.

Ita uulneratum Ianczari corripiunt, & semiuiuo caput amputant: deinde truncum, pedibus duorum camelorum alligatum, discerpendum obŋciunt: quod belluæ in diuersum concitatæ discerpunt. Caput hastæ infixum: cadauer discerptum, in frustaq; minutissima concisum: cuius ossibus inter se partitis, cruore cadaueris recentis gladios perungebant, sanguinemq; equis suis bibendũ porrigebant, Deo supplicantes quò in ipsis quoq; idem uirilis animus, & eadem belligerandi ratio esset. Eum exitum Iuonia, uir memorabilis, habuit: qui perfidia Turcarum tam crudeliter ac nefariè, omnium cũ tristi desiderio, è medio sublatus fuit. Quod ei, reor, non accidisset, si in religione Christiana constantior fuisset, & imperata fecisset.

Exemplũ Iuonia inconstantiæ rerum humanarum.

Dolendus ipsius casus, in exemplũ est, documentumq; inconstantiæ rerum humanarum. Nam sicut antè secunda fortuna rebus supra uota fluentibus, tot, tamq; inclytas uictorias ex Turcis attraxerat: ita nũc aduersa, quę ei indulgebat, uelut in ostentationem fragilitatis humanæ, destruens quæ cumulauerat, exitum miserabilem, horrendam ruinam, fœdamq; mortem Iuoniæ adiecit. Turcæ miserabiliter Iuonia occiso, subitò in Valachos, quos Iuonia è castris eduxerat, impetũ faciunt, eosq; instar pecudum crudeliter interficiunt.

Extremus conatus uelitum.

Poloni uelites, uisa perfidia Turcarum, nec sibi tutum reditũ in Poloniam esse cernentes, in castra iterũ, ex quibus excesserant, regredi uolebãt. Sed ea à Turcis occupata iam erant. Demum, sese mutuò cohortati, in agmina densa Turcarum, pleni animi, speiq; summa ui incurrunt: quibus disruptis, disiectisq;, omnes fortiter occubuêre: pauci grauiter uulnerati: qui pòst Turcis admirationi fuêre, quòd paucissimi in innumeros proruissent, pugnarentq; uiriliter: quodq;, lethaliter saucij, per media castra ambulassent, nec ob id mortui essent.

Capti Polonorum præcipui

Illi autẽ præcipui capti è Polonis fuerunt: Suierceuius, cuius præcipua uirtus, industriaq; singularis in eo bello extitit: Coslouius, Sadorscius, Iancius, Zalescius, Copitscius, Rescouius, Socolouius, Libisouius, Cisouius, Sucinius, Bogsicius: qui omnes pòst ab heris suis grandi ære redempti fuêre. Sollicitabãt autem eos Turcæ, ut religione Mahometi amplexa, in uerba eorum iurarent: pollicẽtes, fore ut amplissimis bonis à Selymo acceptis apud eos uitam tranquillam, beatamq; ducerent.

Constantia Polonorum.

Sed illi omnibus Turcarum pollicitationibus spretis, maluerunt apud suos uitam inopem agere, quàm in opulentia ac omnium rerum affluentia, cum animæ iactura, apud Turcas: magnæ admirationis uirtus eorum fuit:

Turcæ captiuos Polonos laudant.

qui Turcæ, quamuis in suorum laudem propensi sunt, tamen uulgo sermonibus iactitarũt, in toto regno Poloniæ, uiribus, industria, belligerãdi promptitudine, eis minimè pares esse.

Captiui uirtutem suam eleuant.

Illi, hisce auditis, Imò nos omnium (inquiunt) sumus infimi: qui ob inopiam apud nostros nullo loco habito, in hasce oras uenimus, uel ut honestè patriam defendentes, mortem oppeteremus, uel præda nacta, ea onusti, ad nostros reuerteremur. Quibus ut crederent, haud id in animum suum inducere poterant.

Pòst

Selymus totā Moldauiam occupat.

Poſt tam ignobilem cædem Iuoniæ, Selymus totam Moldauiam occupat: omnes ferè ſtirpis Valachicæ, tàm ſummos quàm infirmos, crudeliter è medio tollit. Totaq; Valachia occupata, arcibusq; ipſius firmo præſidio munitis, alia multitudine alibi in colonias deducta, in Ruſsiam intentus eſt. Quæ ſibi unà cum uniuerſa Polonia, à tam potenti, perfido & immaniſsimo hoſte caueat. Nam optimè, ſollerti animo Turcæ cernunt, occupata à ſe Valachia, ac deinde Pocucenſi oræ, (quæ eſt regio inter Hiraſſum & Tyram, ultra Camenecium uerſus Haliciam, Podoliç emporium, in ulteriore Poloniçe ditionis ripa, contra Zuthannam Tyræ impoſitum) pro qua Poloni cum Valachis ad internecionem pugnabant, bello illato, omnia in Podolia ipſorum aperta fore libidini, quæ ſe in Poloniam quoq; extendere poſsit. Nam id eſt Turcicis imperatoribus in more poſitum, ut, ſi finitimi alicui genti ſint, aucupata occaſione, ac iniectis factionibus inter principes illius gentis, eam pòſt facilè bello aggreſſum uincant, eiq; perpetuum iugum imponant: ut memoria patrum Græcis fecêre, noſtra Vngaris, non ita pridem Valachis. Polonia eſt eis undiq; præſidio tot gentium nudata: quæ hactenus uiros eorum, Scythicasq;, in tanto diſsidio Chriſtianorum, qui ſeſe cũ applauſu Mahometi, ciuili ferro confodiunt, ſuſtinuit. De qua occupanda, non mediocris ea cura ſtimulat, ut per illam uniuerſæ Germaniæ bellum inferre poſsint: cùm ipſis ad Germaniam uaſtandam difficilis aditus per Auſtriam, ob munitiones Viennenſes, pateat.

Pocucenſis oræ ſitus.

Mors Selymi, anno Chriſti 1574.

Non diu poſt captam Valachiam Selymus ſuperſtes fuit: qui ferè 4. anno pòſt quàm à patre Solymano regnare cœpiſſet, fatalem horam anno Chriſti 1574. quindecima die Decembris, obiuit: in cuius locum filius, ſtirpis maximus, Sultanus Amuratha, tanto ſilentio à Baſsis occupãdum imperium accitus ſucceſsit, ut priùs ad Conſtantinopolim ueniret antequam adeſſe ab omnibus ſuſpicaretur. Qui imperium ſuum à cęde quinq; fratrum, duarumq; matrum, (quarum una grauida erat) & multorum procerum, ſecutus morem ueterum Turcarum Cæſarum, inchoatus, omnibus terrori ac formidini ſtudet eſſe. Hic, ut Ianczaros frementes placaret, quòd ipſis inſcijs à Baſsis accitus imperium inuaſiſſet, hæc eis poſtulata conceſsit. Largitus eſt ſingulis à ſummo ad minimum ſeptuaginta quinq; taleros: ſtipendium illorum auxit: filios ipſorum, ubi adoleſcerent, Ianczaris aſcribendos ſtatuit. Numerum Ianczarorum duobus millibus maiorem fecit: ita ut iam ſint ſedecim millia. Poſtremò, in prælio mutilatos, immunes à bello fecit, & omnem uictum ad uitam tranſigendam eis dari iuſsit.

Poſt Selymum regnat Sultanus Amuratha

Scythæ Ruſsiā uaſtant.

His ita compoſitis, memor cladis quam Iuonia cum Polonis Koſacis, ditionibus Turcicis intulerat, ut aliquando Polonos ulciſceretur, immiſsis menſe Octobri, anni 1575. centum & undecim millibus Scytharum Præcopienſium, regiones Ruſsicas quaqua uerſus, ad quadraginta milliaria peruaſtauit. Ducentas domos equeſtris ordinis, ac pagos permultos, flamma iniecta ij immites hoſtes exuſſerunt: ſenes è plebe, puerulosq; plorantes cõtrucidarunt. Nobiles tamen haud plures triginta uel in prælijs occiderunt, uel pariter cum uxoribus, liberisq; in Valachiam, miſeris modis colligatos abduxerunt: multi greges boum, ouiumq;, multa equorum armenta, ab illis abacta ſunt. Laſsis crura ſuccidebant: uiuis coria ad uincendos homines detrahebant. In traiectu Neſtri fluminis, magnus captiuorum planctus auditus eſt, quòd ſe iam planè in acerbiſsimi hoſtis poteſtatem ueniſſe uiderent. Quos noſtri liberaturi fuiſſent, ni confiſi uanis promiſsis Petri Palatini Valachiæ, qui ſe Scythis reditum in patriam, per Valachiam permiſſurum negabat, noſtrisq; id ſanctè promittebat, ad Kiouiam, quâ hoſtis uenerat, eâdem ſperantes rediturum, conuerſi, paulò tardiùs ad Neſtrum concurriſſent. Multi quidem tum Scythæ occiſi: plures tamen Ruſsi abacti ab illis ſunt: qui paſsim graſſante tam numeroſo hoſte, conuenire ad Mieliecium Palatinum Podoliç, haud potuerunt. Interemptus quidam Scytha à Iacobo Niezabitouio, cum ſeptingentis, quos ducebat: cuius frons uiginti quatuor digitos lata fuit: manus & pedes, adeoq; totum corpus ſtupendæ magnitudinis: humi iacens cadauer, umbilicum uiri ſtantis attingebat. Dum uerò iſti prædam in Valachia cum Palatino partiuntur, Koſaci, Boryſthenis accolæ, milites generoſiſsimi, ductore Bogdano Roſinskio, in Scythiam irruunt, flamma & cædibus omnia complent, fœminarum ubera abſcindunt, alias excæcant, liberos illarum collidunt, ueteres captiuos liberant. Sed iam placet hiſtoriæ finem imponere. Ex qua id inter alia diſcimus, Turcas uinci à Chriſtianis poſſe, ſi ſint fideles & impauidi milites, firma auxilia: ac (quod primum eſt) ſi ſit fortis & gnarus militiæ imperator.

EXEMPLAR

EXEMPLAR QVARVNDAM LITERARVM SVPER DISCESSV CHRISTIANISSIMI AC SERENISSIMI HENRICI III. GALLIArum ac Poloniæ Regis: itemq; Illuſtriſsimi Senatus Poloniæ ad eundem Regem.

INCERTO AVTHORE.

ORATIO DANZAE AD SENATVM REGNI Poloniæ Cracouiæ congregatum habita.

HENRICVS Chriſtianiſsimus & Sereniſsimus Franciæ & Poloniæ Rex, Dominus meus clementiſsimus, me die 18. huiuſce menſis Iunij, hora nona pomeridiana, aut circiter ad ſe uocauit, qui primum agnouit me fideliter, & diligenter Chriſtianiſsimis Regibus, aui, patri, & duobus ipſius fratribus inſeruijſſe, eademq; ſe à me obſequia certè expectare ſignificauit. Et cum ille de ſuo diſceſſu mentionem feciſſet, ingenuè fateor, me magnitudine periculi uehemẽter perculſum, perturbatumq; eſſe. Poſteà honorificè multa de Regno Poloniæ loquutus, tandem teſtatus eſt, cũ ordines Regni Poloniç eum Regem agnouiſſent, ſatis ſcire, illos ſe, uxores, liberos, fortunasq; omnes unà cum Regno fidei ipſius commiſiſſe, eam ob cauſam, ſe probi, digniq; Regis officio nunquam defuturum, affirmabatq;, ſe nec eos nunc deſerere, nec unquam deſerturum. Ad hæc, referebat, ſe ampliſſimũ Regni Poloniæ Senatum, qui tunc hîc aderat, de obitu Chriſtianiſsimi Regis ipſius fratris certiorem reddidiſſe, & quanto deſiderio Regni Franciæ ordines eius in patriam reditum expeterent, declaraſſe. Præterea, reginam ipſius Serenitatis dominã matrem iam ſæpius & ſcripſiſſe, quòd ſi maturè in Regnum non rediret, eam tot hoſtium uiribus, quibus urgebatur, diutius reſiſtere non poſſe, ab eoq; ſummis uiribus contendere, ut patriæ in tanto periculo conſuleret ſuâ præſentia, cum ipſo abſente id effici poſſe non ſperaret, dictum Regni Poloniç Senatum, illam quidem profectionem probaſſe. Verum reliquos Regni Senatores prius conueniendos eſſe reſpondiſſe. Cum uerò Regni Franciæ negotia eam moram non paterentur, ſibi uel uitæ periculo patriæ neceſsitati eſſe ſubueniendum, ſtatum Regni Franciæ perturbatiſsimum, afflictiſsimumq; eſſe narrabat, cùm Prouinciæ omnes in armis eſſent, bellumq; nunc illic maioribus uiribus, maioriq; animorum exacerbatione, quàm antea unquam, gereretur. Adhæc, aduerſarios ingenti claſſe littus Gallicum infeſtare, & Principem Condęum cum ſex millibus Germanorum equitum in Franciam proficiſci, maioresq; copias per Germaniam, uicinaq; loca cogi, quæ illum eſſent ſubſecuturæ, eam ob rem ſe non poſſe, nec etiam uelle patriam in tanto periculo deſerere, pro qua ſanguinem fundere illi eſſet iucundiſsimum: ſcire eum, ſibi moriendum eſſe, honeſtam uerò mortem nũquam fugiendam, ſed potius optandam. Hæc, cum fortiſsimi Principis, magniq; animi officia ſint, non dubium eſt, quin is uerus, ſincerusq; amor, quo Reuerendiſsimæ, Illuſtriſsimæq; dominationes ueſtræ ſint amplexæ, & confirmabitur, & augebitur, cum illæ eum in pace moderatiſsimum, æquiſsimumq;: in bello uerò conſtantiſsimum, acerrimumq; defenſorem eſſent habituræ: Interim uerò nobis Francis triſtiſsimum & quauis morte grauius. Et cum Reges Chriſtianiſsimi hactenus, quacunque ire uoluerint armis, & uera uirtute ſibi iter aperuerunt. Nunc uidere hunc Regẽ noſtrum ea qua eſt ætate, uagum & in peregrina terra errantem omnibus ſupplicem eſſe: nec iam ſua culpa, ſed noſtra cauſa, & uero in patriam amore. Et quoniam ipſius Serenitas facilè prouidebat, Dominationes ueſtras Reuerendiſsimas & Illuſtriſsimas inopinatum iſtum ſuũ diſceſſum moleſtiſsimè laturas, ille mihi ſæpius iniunxit, ut graues, æquiſsimasq; cauſas, quæ illum tot, tantisq; periculis ſe exponere cogant, Dominationibus ueſtris Reuerendiſsimis & Illuſtriſsimis declararẽ. Quibus intellectis ſperabat, ea ſibi nihil de ipſarum in illum beneuolentia remiſſuras eſſe: ſed conſtanter in data fide perſeueraturas. Hæc autem ut ille conſequeretur facilius, ſignificauit mihi, ſe ad quoſdam Regni iſtius Senatores literas dediſſe, & à me petebat, ut ipſis redderem, eosq; ſuis uerbis diligenter rogarem, ne illi hoc ſuo diſceſſu offenderentur, ſed iuſtiſsima, neceſſariaq; cauſa perſpecta, illum ha-

berent

berent excusatum etiam apud cæteros Regni Senatores & Proceres excusarent, illum omnia ipsis Clementiss. Principis officia polliceri, & cũ ipsius Serenitas literas illas in suo cubiculo esse putaret, uni soli cubiculario qui tunc adfuit, iniunxit, ut mihi illas daret: qui respondit, nullas ibi literas esse, tunc ille promisit, se curaturum, ut mihi altera die traderentur, & quoniam heri amplissimus Senatus à me seriò petijt, ut si ipsius Serenitas mihi alia mandata, uel priuatim, uel publicè quibusdam deferenda demandasset, illa ego apertè declararem. Ego sanctè iuro & adfirmo, ipsius Serenitatem nihil mihi iniunxisse, cuiquam dicendum, proponendum, & promittendum, quàm ea, quæ exposui, uidelicet, ut eius discessum apud omnes declarata uera causa excusarem: eos, quibus scribebat, hortari, ut in ueteri in eum fide & beneuolentia perseuerarent, ab ijsq; obnixè peterem, ut eum quoq; apud cæteros Regni Senatores proceres excusarent, & omnibus Clementiss. & Optimi Regis officia promitterent: ut autem ipsius Serenitas propensissimum suum in hoc Regnum studium, solicitudinemq; testaretur, mihi quoq; demandabat, ut Dominationibus uestris Reuerendiss. & Illustriss. significarem, sibi consultum uideri, ut in primis idonei legati ad ipsius Serenitatem eligerentur, qui magnis itineribus in Franciam contenderent: hac enim ratione fore, ut omnes facilius in officio uestris prudentissimis consilijs & authoritate continerentur. Nam ubi illi intellexerint, ipsius Serenitatem mortuo Rege fratre pro motibus Regni Franciæ sedandis, paceq; sua præsentia conficienda à Regni illius ordinibus supplicibus precibus, magna contentione euocari, & eam ob causam militum Regni Poloniæ Senatum legatos misisse, ut eorum consilijs & intercessione pax æquissimis conditionibus faciliùs constituatur, sperandum est, quòd interim omnes Regni Poloniæ legatis decernetur, sunt expectaturi, & certè legatorum præsentia ad Francorũ animos flectendos, & negotia publica ad optatum finem perducenda, profutura. Ego Carolus Danzęus, à Danzij, Christianiss. & Sereniss. Franciæ & Poloniæ Regis Consiliarius hæc, quæ hoc scripto nomine ipsius Serenitatis declaraui, & confessus sum, uera esse testor & affirmo. Cracouiæ 22. Iunij, anno 1574. Carolus Danzæus manu propria subscripsi.

LITERAE SENATVS REGNI POLONIÆ AD IMPERATOREM ROMANUM.

SAcra Cæsarea Maiestas Domine, D. Clementiss. faciendum putauimus, ut Sacram Cæs. Maiest. uestram pro ratione uicinitatis & officij nostri certiorem faceremus de ijs, quæ proximè præteritis diebus apud nos acciderunt. Quanquam ea minimè ignota sunt S.C. Maiest. uestræ, quin imò certò scimus, Sereniss. Regem nostrum ditiones S. Maiest. uestræ intrasse non satis pro Regia dignitate, paucis duntaxat comitum. Qua ex re S.C.M. uestra facilè intelligere potest, Sereniss. Regem nostrum præter scitum & opinionem nostram è Regno discessisse: nam C.M.V. non ignorat, qua fide & obseruantia nos Principes nostros prosequi soleamus, neq; hũc Sereniss. Regem nostrum debito honore priuaremus, si cum scitu & consilio nostro eam profectionem instituisset. Subsecuti sunt & officiales Regni, & insequendo Plezinam ultra oppidum Domini Premniz ditionis Maiest. Vestræ processerũt: sed ab instituto suo nulla ratione se reuocari passus est. Reliquit quidem sua Maiest. literas ad nos, quibus hoc Regnum nobis commendat, & causas explicat, quam ob rem nos cœlauerit de profectione sua, nimirum, ut Sereniss. matrem, patriam, & Regnum illud florentiss. ab interitu uindicaret. Sanè ut primum de morte Christianissimi Regis Galliarum, fama apud nos increbuit, & successionem ad Sereniss. Regem nostrum deuolutam esse, ne in eo quidem, quod illi naturaliter & hæreditatiuè obtigit, Sereniss. Regi nostro obesse uoluimus: nam & de periculis omnibus, de salute & cõmodis Regni illius non minus quàm de nobis ipsis cogitationem susceperamus, communicatisq; consilijs de rebus omnibus statueramus prouidendum, adeò ut nullum Sereniss. Rex noster fidelium subditorum officium in nobis desideraret. Sed eius rei culpa hæret non tam penes excelsum, & uerè regalem ipsius animum, sed penes eos, qui eum priuato consilio ad hoc factum impulerunt. Ex quibus omnibus Sacræ C.M.V. pro sua prudentia iudicare poterit, discessum hunc Sereniss. Regis nostri his temporibus accidisse, quibus maximè ab hostibus Christiani nominis ex minima occasione metuenda sit omnis periculi suspitio in hoc Regno potissimum, quod est quasi pro aliquo præsidio Christianis Prouincijs collocatum, quæ quidem pluribus uerbis S.C.M. Vestræ scribimus, primum ad remouendam prætermissi officij erga Sereniss. Regem nostrum culpam, ne quis in eo nos deliquisse arbitraretur, deinde uerò ut S.C.M.V. ad eam fœderum & pactorum communionem, quæ M.V. cum Regno Poloniæ intercedit, inuitaremus,

rogantes, ut quemadmodum sanctè, & inuiolatè hactenùs ea coluit, ita & nunc ea obseruare non desinat. Porrò negocium hoc omne S. C. Maiestati V. ita commendamus, ut nulli magis unquam commendare possimus. Nam ut nollemus inuitum quenquam nobis imperare, ita non libenter uideremus, nos tales existimari, qui nesciamus officio nostro uti, & uoluntates Principum moderari. Non deest nobis animus pro dignitate, & libertate nostra quæuis consilia habere: sed Polonorum semper fuit Reges, & Principes suos colere, reuereri & honestis potiùs, quàm externis studijs & officijs eos prosequi. Quod reliquum est, nos, studiaq; nostra S. C. Maiestati uestræ commendamus. Data Cracouiæ 21 Iunij, 1574. Eiusdem S. C. Maiestati uestræ addictiss. Seruitores, Senatus Regni Poloniæ, Cracouiæ congregatus.

REVERENDISSIMIS, ILLVSTRIBVS ET MAGNIFICIS Dominis, Senatoribus, Nobilibus, & generosis Equitibus Regni nostri Poloniæ, & magni Ducatus Lithuaniæ, Henricus Dei gratia Poloniæ Rex, magnus Dux Lithuaniæ &c.

REuerendissimi, Illustres, & magnifici Domini, Senatores syncerè nobis dilecti, uosq; generosi, & nobilissimi Equites, dici non potest, quanto cum doloris sensu in animum nostrum induxerimus, ut nõ expectatis inclyti huius Regni Comitijs, in Franciæ Regnum, quod nobis nuper legibus, iureq; hæreditario obuenit, properandum statuerimus. Siquidem in merita uestra erga nos, in charitatem, & beneuolentiam, qua nos complectamini, intuentes, non potuimus sanè sine lachrymis ac firmo dolore de hac nostra in Franciam profectione cogitare. Multa ante oculos obuersabantur, quæ commemorare longum esset, idqúe planè uinceret recordatio beneficiorum uestrorum, ita ut omninò nobis certum & constitutum esset, Franciæ Regnum administratione Sanctæ Reginæ matronæ concessa, & demandata, hîc non modò comitia expectare, uerùm etiam si ita nobis uideretur, integram ferè ætatem degere. Testis mihi Deus est, testes quoque non pauci ex Senatoribus, cum quibus simulatque de morte Christianissimi Regis fratris mei indicatum uobis est, copiosè de hac re egimus, atque ex illorum sententia sub huius Regni nostri sigillo ad Serenissimam matrem meam mandatum amplissimum, quod Regentiam Galli uocant, misimus, priuatis etiam nostris literis Illustrem Principem Alanconium, Henricum Nauarræ Regem, & omnes Galliæ Principes ac proceres sedulò monuimus, ut nostri desiderium æquo animo ferrent, nec aduentum nostrum frustrà expectarent. Ita profectò res se habent, mutandi uerò huius consilij, aut potiùs sententiæ nostræ, quæ penitùs insederat animo, hæc fuit causa, quæ uobis, hoc est, prudentibus ac sapientibus uiris spero probabitur. Hesterna die sub noctem ferè allatæ sunt nobis literæ à Serenissima Regina matre, & multis Galliæ proceribus, & primarijs uiris, in quibus scriptum erat, necessarium omninò esse, ut quàm primùm dispositis equis ad celeritatem istuc aduolaremus, in summo esse discrimine res Gallicas, actum prorsus aliter uideri de uetustissimo, nobilissimoqúe totius Europæ Regno, nec ullam aliam rationem esse tuendi, & conseruandi nobis illius Imperij, quàm si intra dies uiginti ad summum Lutetiæ Parisiorum, uel saltem in finibus Regni nos sisteremus. Multa erant alia diligenter perscripta in illis literis, ex quibus non modò periti rerum Gallicarum, sed etiam exteri non ignari rerum humanarum facilè possent intelligere, ilicò & sine cunctatione nobis discedendum esse. Quamobrem lectis illis literis, apud me necessariò constitui, quanta possem maxima celeritate in Galliam proficisci. Cùm autem si de profectione mea cognitum esset, multa imminere uidebantur, quæ celeritatem, in qua omnia posita essent, retardarent, faciendum nobis putauimus, ut tacitè proficisceremur. Itineris Gallici ratio nobis non est ignota, nec ignorantur studia, & mores illarum gentium, per quas nobis transeundum est. Itaque nihil opportunius, nihil securius uisum, quàm ut omnes de profectione nostra cœlaremus, & subita ac festina abitione discessus nostri famam anteuerteremus. Habetis paucis rationem consilij nostri. Reliquum est, sic uobis persuadeatis, nihil quicquam hoc facto de pristino nostro erga uos, totumqúe hoc nostrę Poloniæ Regnum amore decessisse. Vos quoque nobis illam summam, qua hactenus nos prosecuti estis, beneuolentiam, & obseruantiam integram conseruabitis. Nullam certè nos uestri tuendi, ornandi, & augendi huius Regni nostri occasionem labi, aut diffluere permittemus. Dignitatem nostram,

& Poloniæ Regni tantiſper dum abſumus (aberimus autem, quàm minimum poterimus) fidei, integritati, prudentiæ, & ſapientiæ ueſtræ commendamus. Cupimus inſuper & hortamur uos, ut primo quoque tempore egregios uiros ex omnibus ordinibus lectos, ad nos in Galliam mittatis, cum quibus ſeriò, & diligenter de omnibus, quæ ad utilitatem, & ornamentum huius noſtri Regni pertinent, tractabimus. Iterum atque iterum ſalutem, concordiam, incolumitatem Regni noſtri, & exiſtimationem noſtram uobis quàm obnixè fieri poteſt commendamus. Benè ualete. Cracouiæ 18 Iunij, 1574. Henricus Rex manu propria ſubſcrip.

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI DOmino Epiſcopo Ciuanienſi, ſyncerè nobis dilecto Henricus Galliarum, & Poloniæ Rex.

REuerendiſsime Domine ſyncerè nobis dilecte, pro mutatione rerum, & temporum mutanda quoque eſſe conſilia, Paternitas ueſtra non ignorat. Quod ipſum uiri prudentes fecêre ſemper, & nobis nunc quoque neceſſariò faciendum eſt. Conſtitueram quidem ſuperioribus diebus quemadmodum ueſtra Paternitas de me bis intellexit, apud uos manere, ſaltem donec Comitia indicta, coacta, & peracta fuiſſent. Nunc uerò, cum ex literis Sereniſsimæ Reginæ matris meæ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepi, intelligam Regnum Galliæ in eo eſſe ſtatu, ut de toto illo ampliſsimo & nobiliſsimo Regno noſtro planè actum ſit, niſi quàm primùm incredibili celeritate illûc peruenero, cælare diſceſſum meum æquum eſt propter multas cauſas, quas Paternitas ueſtra cognoſcet à nobili & generoſo uiro D. Danzęo Conſiliario noſtro, cui ut fidem adhibeat in omnibus rogo. Ego nihil magis cupio, quàm utrumque Regnum retinere: neque enim id nouum eſt, neque legibus ueſtris aduerſatur, & erit Polonicæ genti perhonorificum & tutiſsimum, eum habere Regem, qui Galliæ ſimul imperet. Verùm, de toto iſto negocio, quod grauiſsimum eſſe puto, mihi magnoperè curæ eſt, ut debet eſſe cum Paternitate ueſtra copioſè ex animi mei ſententia dictus D. Danzæus communicabit. Puto me â uobis amari plurimùm, quemadmodum quoque uiciſsim nihil eſt certè, quod non ueſtra cauſa uelim. Noui ingenium tuum, noui fidem, & integritatem. Hoc tandem peto, & à Prudentia tua, ingenio & dexteritate illud expecto, quò contendat, & efficiat Paternitas ueſtra, ut inclyti Senatus Poloniæ, & alterius quoque ordinis ſtudia erga nos eadem maneant, quæ hactenus fuêre. Incumbe quæſo totis uiribus in eam curam, & ſolicitudinem nihil nobis gratius quicquam poſſet accidere. Faciam autem, ut tu nec immemorem amaſſe, nec ingratum Principem dilexiſſe uideare. Benè ualeat Paternitas tua, ſyncerè nobis dilecta. Regnum noſtrum uobis commendamus. Datæ Cracouię, 18 die Iunij, anno 1574. ſub nocte.

Henricus manu propria ſubſcrip.

ILLVSTRIBVS AC MAGNIFICIS DOMINIS, DOMIno Palatino Cracouienſi, & Domino Zberouuio Mareſc. Curiæ ſyncerè nobis dilectis, & Reuerendo D. Vuolki Vicecancellario noſtro, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex, Magnus Dux Lithuaniæ, &c.

MAgnifici Domini ſyncerè nobis dilecti. Cogimur in Galliam nunc proficiſci continuato dierũ, noctiumꝙ itinere. Nam ex literis Sereniſs. Reginę Matris noſtræ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepimus, intelleximus, Regnum Galliarum in eo ſtatu eſſe, ut niſi incredibili celeritate illûc peruenerimus, Regnum noſtrum omninò pereat. Quo quidem nuncio ualdè commoti ſumus: nec enim quicquam minùs expectabamus, & motus Gallicos, aut leues eſſe arbitrabamur, aut eiuſmodi, qui me abſente, authoritate Sereniſsimæ Reginæ Matris meæ ſedari poſſent. Sed poſtquam aliter eſſe uideo, nolo nunc ipſe deeſſe. Itaque nunc maxima celeritate in Franciam proficiſcor: neceſſariò me id facturum homines prudentes, qui Gallica norunt, ſtatuent. Diſceſſum meum cælare operæprecium fuit propter eas cauſas, quas

Magnificentiæ ueſtræ à nobili, & generoſo uiro D. Danzæo Conſiliario noſtro intelligent. Ego uos, totamquè familiam ueſtram amaui ſemper, & quantùm animo licuit, libenter ornaui, à uobis nunc omnia beneuolentiæ ac ſynceræ amicitiæ officia expectans. Illud oro in primis, ut authoritate Veſtra, quantùm fieri poterit, omnia contendatis, ut inclyti Senatus ſtudia eadem erga me abſentem maneant, quæ hactenus fuêre. Verùm de hac tota re, alijsꝙ grauiſsimis multis rebus dictus Dominus Danzęus meo nomine uobiſcum aget copioſè, cui ut fidem habeatis, uehementer rogo. Datæ Cracouiæ, die 18 Iunij, 1574. Henricus Rex manu propria.

ILLVSTRI ET MAGNIFICO DOMINO À TIENSZIN Caſtellano Vueinicenſi Subcamerario noſtro, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex. &c.

ILluſtris, & Magnifice Domine, ſyncerè nobis dilecte. Non ſpontè quidem, ſed coactè, & cogente rerum omnium neceſsitate in Franciam nunc maxima celeritate proficiſcimur. Ex literis enim Sereniſsimæ Reginæ Matris noſtræ, quas hodie ſub tempus cœnæ accepimus, intelleximus, eo ſtatu eſſe res Gallicas, ut niſi expeditis equis illûc aduolauero, omninò de illo Regno non actum ſit. Id quoque ſcriptum eſt ad me ab omnibus Galliæ Proceribus ac Primarijs uiris. Quamobrem cunctandum mihi minimè putaui, ne mihi ipſi in tanto momento deeſſe uidear. Diſceſſum uerò noſtrum tacitum eſſe, operæprecium fuit propter incommoda itineris. Nouit enim Synceritas ueſtra, ingenia Germanorum, & quanto odio proſequantur Catholicos homines. Quid autem nunc à Synceritate ueſtra expetam, & expectem, nobilis & generoſus uir Danzæus Conſiliarius meus exponet uobis: cui ut fidẽ habeatis, uehementer rogo. Hoc unum tantùm addam, hac poſteriore Epiſtolæ parte, te eum eſſe, quẽ ego ſummoperè amaui, quem plurimi feci, & cuius uiciſsim amicitiam, & beneuolentiam erga me ſempiternam eſſe cupio. Benè ualeat illuſtris Synceritas ueſtra. Datæ Cracouiæ, die 18 Iunij, anno 1574.

Rex manu propria.

ILLVSTRI ET MAGNIFICO DOMINO RADLVVIEL Duci in Olira, Mareſchalc. Curiæ Lithuaniæ, ſyncerè nobis dilecto, Henricus Dei gratia Galliarum, & Poloniæ Rex.

ILluſtris & Magnifice Domine, ſyncerè nobis dilecte. Hæc ad te ſcribens, neceſſariò itinere in Galliam ingredi cogor. Intellexi enim ex literis Sereniſsimæ Matris meę, ſcriptis, in eo ſtatu eſſe res Gallicas, ut niſi intra 15 dies ad fines Franciæ appulero, actum eſſe uideatur de toto illo Regno. Id quoꝙ ſcripſerunt ad nos omnes proceres, & Primarij uiri, fidem meam implorantes. Quamobrem cunctandum, & procraſtinandum minimè putaui. Sed diſceſſum meum diſsimulandum exiſtimaui, ut ſecuriûs tranſeam per Germaniam. Noui enim ingenia Germanorum, & quanto odio Catholicos homines proſequantur. Quid uerò nunc à Synceritate ueſtra expectem, & expetam, nobilis & generoſus uir Dominus Danzæus Conſiliarius noſter exponet meo nomine copioſè, qui has literas Synceritati ueſtræ reddet: cui ut fidẽ adhibeat, omninò cupio. Benè ualeat Synceritas V. & me, ut hactenus fecit, diligat. Datæ Cracouię, die 18 Iunij, 1575.

Henricus Rex manu propria.

LITERAE AD SACRAM MAIESTATEM REGIAM À Senatoribus Regni Poloniæ ſcriptæ, cum quibus Cubicularius Maieſtatis ſuæ, Viennam XX Iunij, Cracouia in expeditis equis delectatus eſt.

SErenißime Rex, & Domine, Domine clementiſsime. Obſequia noſtra cum teſtificatione fideliſsima ſubiectionis noſtræ Sacræ Maieſtati ueſtræ commendamus. Itáne meriti ſumus de Sacra Maieſtate ueſtra, ut pręter ſpem omnem, & expectationem noſtrã, hinc diſcedere nobis inſcijs, Sacræ Maieſtati ueſtræ placuerit? Graues impulerunt cauſæ, S. M. V. & induxerunt ad hoc tam graue, & periculoſum

iter. Sed grauius illud exiſtimamus eſſe, quod Sacra Maieſtas ueſtra inconſultis nobis, hoc fecerit, quaſi fidem fidelium ſubditorum ſuorum dubium faciens, neq; res ſuas concedens illis, qui ſe, ſalutem, facultatesq; ſuas omnes, fidei ſacræ Maieſtati ueſtræ concrediderunt. Non deerat animus, non defuit facultas, nulla nobis ad aras uſq; (quod dicitur) S. M. V. ſequentibus. Sed neq; S. M. V. benè apud ſe examinauit, quã eſt aggreſſa, neq; committere debuit, ut ultrò ſe tot periculis obijceret. Precamur S. M. V. omnia fœliciter ex animi ſententia euenire: ſed ita tamen, ut priùs illi Deus mentem inſpiret, ad nos, Regnumq; ſuum reuertendi. Vbi ſalua & incolumis Viennam S. M. V. peruenerit: rogamus Sacram Maieſtatem ueſtram, ne ulteriùs procedat, ne ſe maioribus diſcriminibus exponat, ne cum periculo ſuo maiores, & excellentiores hominum gradus appetat. Hic enim honos, in quo Maieſtatem ueſtram Deus Max. collocauit, eò eſt excellentior, quò proceſsit non à fortuna, ſed à diuina uoluntate, & proborum, & de Maieſtate Veſtra benè meritorum iudicio. Conſideret Maieſtas ueſtra, Regnum ſe reliquiſſe planè periculis omnibus expoſitum, nullis fœderum, & pactionum renouationibus confirmatum. Niſi Dominus cuſtodierit, actum eſt de nobis, nulla nobis diligentia, nulla prudentia proderit. Nihil enim ſine Sacræ Maieſtatis ueſtræ præſentia ſtabile & firmum ſtatuere poſſumus. Petimus igitur à S. M. V. ut Maieſtas ueſtra memor ſit fidei ſuę ac iuramenti Regno huic præſtiti, memor expectationis ſuæ, quam ſemel de Maieſtate ueſtra conceptam eò uſq; retineremus: memor ad extremum ſalutis, & incolumitatis noſtræ, quam Deus Max. Maieſtatis ueſtræ fidei commiſit, & poteſtati. Nos ſi deſeret Maieſtas ueſtra, uindicabit Dominus iniuriam populi ſui, neq; formidabit Maieſtatis ueſtræ actiones, noſtris malis, & periculis fortè grauatas. Hoc ſi impetrabimus è Maieſtate ueſtra, dabimus operam, ut in reducenda Maieſtate ueſtra omne ſtudium, officium, & operam noſtram Sacræ Maieſtati ueſtræ comprobemus. Deum rogamus, ut Sacram Maieſtatem ueſtram Sacram & incolumen aſpiciamus. Datum Cracouiæ, die 20. Menſis Iunij, Anno 1574.

Sacræ Maieſtatis Veſtræ
ſubditi & Conſiliarij,

Senatores Regni Poloniæ
Cracouiæ congregati.

EXEMPLVM LITERARVM À SACRA CAESAREA Maieſtate ad Senatores Regni Poloniæ datarum.

MAximilianus Reuerendiſsimis, &c. Accepimus Dominum, & ueſtras literas die 21 Menſis Iunij iam elapſi datas, quæq; ijſdem, pro ſolita ueſtra erga nos beneuolentia de Sereniſsimi Principis Domini Henrici Regis Franciæ, & Poloniæ, Magni Ducis Lithuaniæ, conſanguinei, & fratris noſtri chariſſimi iſtinc diſceſſu nobis ſignificanda duxiſtis. Cognouimus Dominationes itaq; ueſtras, & uos cælare non poſſumus, eundem Sereniſsimum Regem ueſtrum hiſce diebus inſtituti itineris ſui ratione ita ducente, hûc ueniſſe, tanta quidem celeritate, ut non modò planè nobis inſcijs, ditiones noſtras intrârit, ſed parùm etiam abfuerit, quin aduentus ſui nuncium anteuerteret. Nos uerò Serenitatem ſuam eo pacto hûc delatam, ita excepimus, ut ex mutua uicinitate, quæ cum Poloniæ Regno nobis intercedit, dignum & fraternæ, arctiſsimæq; neceſsitudini, qua Sereniſsimis & Chriſtianiſsimis Francię Regibus iuncti fuimus, conuenire exiſtimauimus. Sicq; Serenitas ſua iter ſuum quàm citiſsimè peragendi deſiderio hinc feſtinans, nudiuſtertius in Galliam perrexit. Porrò uelim Dominationes ueſtras, & uos uobis in mentem reuocetis, antiqua fœdera, & pacta, quæ ab anteceſſoribus noſtris accepta cum inclyto Poloniæ Regno nobis intercedunt. Dominationibus V. & uobis ſic perſuaſum cupimus, nos, qui hactenus nihil magis curæ, uel etiam in nobis habuimus, quàm ut huiuſmodi fœdera, atq; pacta, firma, inuiolataq; conſeruarentur: adeoq; omnibus, quæ huc pertinere uiſa ſunt, nunquam defuimus, nec in poſterum hac in parte fore diſsimiles. Quod ut de uobis pollicemur, ita nihil diffidimus, quin, qua eſtis erga nos, Regna, Dominiaq; noſtra præclara, integerrimaq; uoluntate, ueſtrum uiciſsim in ijſdem fœderibus ſanctè obſeruandis, officium haud uſpiam deſiderari paſſuri ſitis. De cætero, D. V. & uos, quibus mutuæ beneuolentiæ, & bonæ uicinitatis ſtudia deferimus, rectè ualere cupimus. Datum Viennæ,
1 Menſis Iulij, An. 1574.

EXEM-

EXEMPLAR LITERARVM AD HENRICVM ANDEgauenſem à Senatu, & Ordinibus Regni Polonię.

SACRA CHRISTIANISSIMA, ET SERENISSIMA MAIESTAS
Regia, Domine nobis clementiſsime.

STudia, obſeruantiam noſtram S. Regiæ Maieſtati ueſtrę commendamus, à Deoq; Max. S. Maieſtati ueſtræ precamur optimam ſalutem, feliciſsimos rerum ſucceſſus, ut S. Maieſtas ueſtra diu ſana & incolumis ſit, & longiſsimè ac fœliciſsimè populis à Deo ſuæ fidei & gubernationi concreditis, imperet cum ſumma laude ſua, & eorum, quibus præeſt, fœlicitate. Quæ fuerit uniuerſi Regni Poloniæ erga Maieſtatem ueſtram propenſio, cùm Rex à nobis electus, & ex remotiſsimis orbis partibus in Poloniam excitus eſſes, non eſt opus longioribus uerbis Maieſtati ueſtræ commemorare. Siquidem in memoria tua eſſe exiſtimamus inter clariſsimos Principes, & orbis Monarchas, te omnibus à nobis competitoribus prælatum, in Poloniam ex Gallijs honorificè exceptum, ſacro deinceps diademate coronatum, & ita apud nos habitum, ut tibi libentiſsimè uitam, ſalutem, iura, libertates, & chariſsima quæq; in patria noſtra pignora concredere, & in poteſtatem tuam tradere non dubitauerimus. Et ſperabamus quidem, nos Imperij tui moderatione poſt interregni tempus illud luctuoſum & difficile, quaſi ſole poſt obſcuriſsimas tenebras elucente, Regnum Poloniæ ſplendorem ſuum recuperare poſſe, feciſſetq; utinam Deus Max. ut expectationi de te noſtræ exitus reſpondiſſet, nec ea fœlicitas, quã ex Imperio tuo conceperamus, interſecta fuiſſet triſti Reipub. noſtrę caſu & perturbatione. Diſceſsiſti à nobis, Sereniſs. Rex, patriæ noſtræ, imò quoq; uerò tuæ, corpus integrum tuo hinc diſceſſu reliquiſti mancum, ita ut quaſi per te capite diminuto, patria noſtra ſine Rege ſuo uitam ducat ægram, & non mediocri dolore ſeſe conficiat. Auget etiam dolorem noſtrum, quòd conſilium diſceſſus tui, & teipſum, uitam, dignitatem, Maieſtatemq; tuam his concrediſti, qui priuata magis apud nos obſeruantia, quàm ulla fide publica ſe tibi eſſe obſtrictos, agnoſcere debuerunt. Nos tibi fidem noſtram, nos obſeruantiam, nos cultum, nos in proſperis & aduerſis conſtantiam, ſacramento oblato, obſtrinximus. Nobis propterea, te, tuaq; conſilia, tuas res concredere debuiſti. Nos enim pro tua dignitate, pro gloria, pro ſalute, pro acquirendo non modò paterno Regno, quod à Deo, Naturaq; datum, amittere nullo modo potuiſti: ſed etiam pro alio quouis Imperio conſequendo, fidem, ſtudium, operam, uitam deniq; deuouiſſemus, te, tuamq; fortunam comitando. Legis annales noſtros, fidem Poloni erga Reges ſuos deſeruêre nunquã. Polonorum nomen contra Principes ſuos ſiniſtra machinatione contaminatum non eſſe. Reuocandum eſt illud in animum tibi, quàm primũ de obitu Chriſtianiſsimi Regis Caroli IX. fratris tui deſideratiſsimi, fama in Polonia peruulgata fuit, tuaq; fraterna uiſcera morte ipſius non mediocriter commota uidiſſemus, tute ſcis, non magis te, quàm Senatum, & uniuerſam Poloniam acerbiſsimo caſu mortis illius perturbatam extitiſſe, quaſi Rex noſter mortuus eſſet, ita mortem illius indoluit Polonia. Quid actum eſt? quod erat officij tui, rem ad Senatum tibi tunc aſsiſtentem, retuliſti, deliberatum eſt, dictæ ſunt ſententiæ, dies luctus publici per uniuerſum Poloniæ Regnũ conſtitutus & indictus eſt. Summa totius deliberationis erat, quid tibi faciendum, quomodo Galliæ tumultuanti ſuccurrendum: qua ratione Regnũ ad te naturali ſucceſsione deuolutum, retinendum. Hæc omnia, quæ erant grauiſsima, nec ab una parte Reipub. ſed ab omnibus ordinibus conſtitui & finiri poterant, in maiora Regni comitia, te conſulente, te annuente, te applaudente, reiecta ſunt. In hac expectatione Comitiorum quid actum ſit, proh dolor, commemorare quid ampliùs opus eſt? Rege caremus in Polonia, at quomodo? neque hoc ſine dolore reticeri poteſt: ita à nobis diſceſsiſti, ut uix impreſſum abitum diſceſſus tui uidere potuerimus. Sed dolorem & orbitatem noſtram amplificare nolumus. Deus Maximus, qui corda Regum geſtat in manibus ſuis, ille iudicet hoc factum tuum, ac benè uertat hoc non modò Galliæ, quæ te à nobis euocauit: ſed patriæ quoq;, quæ tuam fidem ſecuta, nunc de ſtatu & fœlicitate ſua laborare cogitur. Cuius quidem ſaluti proſpectũ eſſe uolentes, quò nos patriæ amor, quò neceſsitas ipſa, quò periculorum metus, & conſueta conſiliorum ratio uocabat, Vuarſchaniam conuenimus omnes, ut orbitati patriæ, paci, & ſecuritati publicæ conſuleremus. Et caput quidem deliberationis noſtræ hoc fuit unũ, ut Regem haberemus in Polonia, cuius authoritate pax interna, & externa tranquillitas retineretur. Omnes te hîc Regem optabamus, requirebamus: ſed quem intueri, quem alloqui, quo cum agere potuiſſemus, habuimus neminẽ. Eſt certè uerum, quod ſcribimus, Sereniſs. Rex, non defuiſſe nobis animos, non occaſio-

nes,non commoditates, non etiam cauſas, ut patriam ſeruaremus, liberas uoces ad eli-
gendum nobis Regem alium conuertere, & ſpretæ patriæ ignominiam, periculaq; im-
minentia noua Regis electione detergere: ſed natura,conſtantiaq; noſtra uincit neceſsi-
tatem eam, nec id quidem ſine periculo, ne ſequamur priùs, donec à te ſciremus, an ad
nos redire,nobis ſemper imperare,ſceptraq; Poloniæ geſtare uelis. Voluntatem tibi eſſe
quidem: quis dubitet? Regia uirtus & natura tua non Septentrionis fortaſſe modo: ſed
Regnorum aliorum quoq; Imperium animis cogitat: ſed uoluntatem iſtam multis for-
taſse cogitationibus occupatam, aut temporum neceſsitate diſtractam, non uult Polo-
nia magno cum ſuo malo experiri, te longum tempus expectando. Vis igitur Rex no-
ſter eſſe? Venias quamprimũ in Regnum hoc, cape ſceptra ſemel tibi data,accipe gladiũ
Regalem, quo nos defendas à uicinis hoſtibus, quorum arma iam perſonant in auribus,
micant in oculis ex Vualachia, Scythia, & Moſchouia. Veniendum eſt autem maturè,ne
conſilia & machinationes hoſtiũ, longa tua expectatione matureſcãt,& nos, Regnumq;
iſtud peſſundent. Rege diu carere non poſſumus propter grauiſsima pericula, in quibus,
tanquam in lubrico, uerſamur, quæ talia ſunt etiam, ut à nobis nequeant, niſi præſente
Rege, tolli. Propter diſceſſum enim tuum multis domi incommodis affectum eſt: bona
Regalia à militibus occupata, ſtipendia per ſe promiſſa, & non ſoluta, priuatorum in pu-
blica bona inuaſiones, direptiones, occupationes. Non commemoramus licentiam, in-
iuriam, cædes, audaciam, quorundam perditorum, quidlibet faciendi. Nec uindicari ab-
ſente Rege, ſilente lege, conuerſis omnium ad extrema pericula oculis, uix facilè poſſunt.
Ne igitur longa, irritaue tui aduentus expectatione nos ſuſpenſos reddas, & cunctatio-
ne tua Regnum maioribus periculis inuoluas, non ægrè feres, quod pro ſalute patriæ no-
ſtræ facimus, & tibi tempus in Poloniam ueniendi aſsignamus. Hoc autem eſt, Sereniſs.
Rex, quatenus adhûc humeris noſtris, pondus periculi huius ſuſtinere poſſe, nos arbitra
mur, & te ad nos commodè ex Gallia in Poloniam peruenire, nobiſcumq; eſſe poſſe iu-
dicamus: diem duodecimam menſis Maij proximè uenturã, pro quo etiam tempore Co-
mitia magna, decreta & inſtituta eſſe ſcito, ad quod quidem tempus aſsignatum, ad ea
quoq; Comitia te uniuerſa quoq; Polonia expectat, ut uenias in Regnum hoc, in Co-
mitia illa, quæ ſunt inſtituta, ut deliberationes cum Senatu, & Ordinibus Regni iuxta
morem & conſuetudinem præſcriptarum legum abſoluas, & pericula imminentia unà
nobiſcum amoueas: tum etiam conditiones ab Oratoribus tuis in conuentu electionis
receptas, & iuramento firmatas, atq; conditiones & articulos per legatos tibi oblatos, ac
hos per teipſum Pariſijs, illas uerò per Sereniſs. Carolum olim Galliæ Regem fratrem
tuum deſideratiſsimum, ſacramento roboratas, confirmes, expleas, & re ipſa praſtes, ac
in poſterũ Rempub. noſtram præſens ſemper gubernes. Hoc ad officium tuum Regale,
& ſponſionem factam, fidemq; datam, pertinere, maximè intelligimus, ut non dubite-
mus, te nõ magis curaturum eſſe, ut hûc uenias, quàm ut promiſſa expleas. Si uerò, quòd
à nobis utiq; longè abeſſe cuperemus, ad nos uenire non potueris, tardaueriſq;, cum no-
ſtro ſummo dolore tibi dictum, nunciatumq; uolumus eſſe, omnes non poſſe ampliûs,
quod cum gratia tua dicere licebit, ſine Rege, ſine lege uiuere in Repub. noſtra, conuer-
ſiſq; noſtris animis ad Deum, id faciemus, quod ad incolumitatem & ſalutem patriæ no-
ſtræ pertinere uidemus, eamq; ab illo tempore, ſi non ueneris, ſalua tua gratia, honoreq;
noſtro, obedientiam, & fidem datam tibi renunciamus, & noui Regis, electioniſq; con-
uentum indiximus, ſtatuimus, promulgauimus, atq; id quidem ita certè, ita firmè, ſumma
neceſsitate conſtricti, apud nos ſtatuimus, ut nullis excuſationibus, nullis modis, nullis
ad extremum rationibus, ab inſtituto noſtro nos abduci patiamur. Non debes autem æ-
ſtimare, Sereniſsime Rex, id nos animo erga te ſiniſtro, aut conſilio præpropero facere.
Abeſt longè à nobis ea cogitatio: ſed iudicare debes in primis, Poloniam ita eſſe conſti-
tam, ut barbaris hoſtibus ad eam ſolam pateat aditus, ipſaq; ſola ad omnia Chriſtiani or-
bis Regna, ſit quaſi porta, quæ niſi firmiſsimis claudatur præſidijs, non ipſa modò, ſed
multæ Chriſtiani orbis prouinciæ, certum eſt, de ſalute ſua periclitabuntur. Nos igitur
hîc pro omnibus quaſi excubias agimus, & ut ſecurè dormiant alij, nos inſomnes opor-
tet peragere noctes. Tale igitur Regnum, quomodo ſine Rege, ſine Duce, ſine capite eſ-
ſe poſſe exiſtimas? Noſti potentiam Moſchouiticam Non eſt incognita tibi Scythica fe-
rocitas, quæ cum Turcica potentia mixta, his diebus uicinam nobis Vualachiam ſolo æ-
quauit. Eſt Regnum hoc cinctum & circumuallatum hoſtibus Chriſtianorum Catholi-
co nomini infenſis, noſtro uerò infenſiſsimis, quòd ueteres ex ſe ductos triumphos, tunc
maximè uindicare cupiant, cùm Remp. hanc capite è Rege ſuo uideant orbatam, & tan-
ti caſus nouitate tumultuantur. Occaſionem igitur oppugnandi nos & Rempublicam
noſtram habent illi percommodam. At dices fortaſsè, uires nobis eſſe tantas, modò ue-
limus,

limus, poſſe nos etiam defendere patriam noſtram, eamq; tibi ſeruare ſaluam & incolu-
mem, hoſtium inſultibus ab ea pellendis. Eſt ita Sereniſsime Rex, pro patria nos nullis
etiam extraneorum adiutos auxilijs fortiter pugnauiſſe, præclariſq; triumphis latè & lon
gè fines illius protendiſſe, paratos etiam eſſe, pro his tuendis & conſeruandis, ſanguinem
noſtrum effundere: ſed iſtius optimæ uoluntatis impedimenta tuo diſceſſu tanta ſunt ef-
fecta, quanta uix ullo unquam tempore in Polonia fuerunt. Inimicitias cum barbaris
gentibus, non unas, ſed multas, & graues, pro gloria, & libertate Chriſtiana habemus, a-
micitias quoq; cum Chriſtianis, uiciniſq; Principibus, nullis per te fœderum & pacto-
rum uinculis colligatas, ita retinemus, ut dubia potiùs, quàm certa ſit eorum poſſeſsio e-
xiſtimanda. Quid horum quiſque moliatur, quò adſpiret, quid nectat, non uidemus: tu
uerò conſiderare potes. Simus etiam ſuperiores hoſtibus noſtris, at eorum conatibus
hinc inde irrumpentibus, quomodo ſine capite, ſine Rege reſiſtemus? Quomodò uires
coniunctas contra diuerſos hoſtes habebimus? maximè, cùm Regni huius pax, cum ui-
cinis nulla per te pactorum renouatione firmata conſiſtat. Bellum in Polonia, publico
etiam Edicto ſancitum, ſine Rege, tanquam ſummo belli Duce, ex præſcripta lege fieri
non conſueuit, neque poteſt. Erit'ne ampliùs ſine Rege Polonia ſalua? Minimè gen-
tium, Sereniſsime Rex, Regem oportet habeamus, aut te, aut alium, quem nobis Deus
& fata proſpexerunt. Durum eſt telum neceſsitas, qua abducimur, ut ſi Rex præſens no-
bis noſter ſemper nolis eſſe, alium, qui nobis imperet, eligamus oportet, te id minimè æ-
grè ferente, imò collaudante ſtudia noſtra ſeruandæ patriæ cupiditate tantoperè incen-
ſa. Non dubitamus autem, Sereniſsime Rex, ſi ita tibi, & Deo uidetur, ut Rex noſter am-
pliùs futurus eſſe non poſsis, quin nos & Regnum hoc in tua gratia, & fauore, & be-
neuolentia perpetuò retineas, & in primis gratum, & memorem te ſtudij, & obſeruan-
tiæ noſtræ erga te, præſtes, quam tibi etiam omni ſtudio, opera & diligentia comproba-
re ſtudebimus, ut intelligas, erga te apud nos etiam non regnantem, non deſtitiſſe ſtudia,
beneuolentiam, obſeruantiam noſtram, quinimò duratura hæc eſſe omnia, quandiu in
animis reſidebit tuæ erga nos gratiæ, & beneuolentiæ memoria. Quod ſupereſt, com-
mendamus nos in gratiam Maieſtatis ueſtræ, Deumq; Maximum precamur, ut S. M. V.
clementiſsimè ſeruet ſanam & incolumem ad perpetuam Chriſtiani nominis gloriam, &
& ſalutem obſeruandam. Datæ Vuarſchauiæ ex congregatione Ordinum Poloniæ Re-
gni generali, die 18 Septembris, 1574.

Sacræ Chriſtianiſs. & Sereniſsimæ Maieſtatis V.

Seruatores addictiſsimi

Senatus, Equeſtris Ordo Regni Polo-
niæ, & Magni Ducatus Lithuaniæ.

CLADES DANTISCANORVM, ANNO DOMINI M. D LXXVII. 17. Aprilis.

A'

IOANNE LASICIO POLONO DESCRIPTA:

in qua cauſæ belli à Sereniſsimo Rege Poloniæ Stephano contra Gedanenſes ſuſcepti, referuntur.

MAGNIFICO VIRO, DN. IOANNI ZBOROVVSKI, *Caſtellano Gneſnenſi, Duci copiarum Aulico Sereniſsimi Regis Poloniæ Stephani, Odolanouienſi, Kieskenſi, Volpienſiq; Præfecto, Senatori integerrimo, ſalutem, & fœlicitatem.*

MITTO ad te, ſtrenue Imperator, hanc belli abs te, angelis Dei iuuantibus,
confecti, deſcriptionem: ut geſta tua, tuorumq; fortium militum, quæ iam
literis mandari incipiunt, nunquam eſſe moritura, niſi cum hac uniuerſitate
rerum, cognoſcas: & eò maiorem inde uoluptatem percipias, ad maiora tantò magis inflammeris. Qua in deſcriptione, tute noſti, quale meum fuerit ſtudium, ne quid falſi eſſet. Si quæ præterij, ea ſupplere licet alijs. Dolenda eſt
ſanè iſthæc Chriſtianorum calamitas: at quid aliud magiſtratus ageret, imperata facere nolentibus? etſi nondum hic magiſtratus noſter, ſuo uſus eſſe gladio, quem à Deo
ad coërcendos malos accepit, uidetur: id tantùm apparuit, quemadmodum pro eo Regum
illi Rex ac defenſor pugnauerit: quum hoſtes nō contenti eo, ſe ut intra mœnia continerent, defenderentq;: foras etiam, Regem ſuum oppugnaturi prodierint. Quorum conſilia quē finem
ſortita ſint, tu ipſe uidiſti, ego deſcripſi. Faxit igitur Deus, quandoquidem perduelles ne nunc
quidem reſipiſcunt, ut de te, milite eodem tuo, & Rege noſtro fortiſsimo, ſimilia ſcribere liceat. Attamen magis illud à Deo precor, ut, qua Gedanenſes ob peccata affecit cæcitatē, eam
poſt hanc cladem, animis illorum adimat: ne fortè accenſa magis Vncti Dei ira, funditùs euertantur: quod ut Ioannes Dantiſcus, ciuis illorum, ſupra annos XL. prædixit: ita & ego mihi
uidere iam uideor. Vale, & pugna feliciter, decus ampliſsimæ Zborouiorum familiæ: hanc
autem meam lucubratiunculam eodem animo, quo me miles, annis ab hinc 19. in Gallia complexus es, quæſo te accipe. Barcini, anno M. D. LXXVII. 20. Maij.

Tuæ dignitatis obſeruantiſsimus
Ioannes Laſiczki.

CLADES DANTISCANORVM, ANNO *Chriſti* M. D. LXXVII. 17. *die Aprilis.*

A' Ioanne Laſicio deſcripta.

ANtequam ad funeſti Gedanenſium ſuo cum Rege belli deſcriptionem accedam, illud mihi præfandum eſſe uidetur, ipſóſmet Gedanenſes tanti ſui mali cauſam fuiſſe: quod quidē
præter hunc miſerabilis pugnæ euentum, ab irato proculdubiò Deo profectum: ex conditionibus quoq; à clementi Rege ipſis non ſemel oblatis apparet. Nam quum Rex Stephanus, quinto ut regnare cœpit, menſe, (qui erat anni ſuperioris
September) firmandi Regni ſui cauſa, Cracouia Marieburgum ueniſſet, opinatus tantò faciliùs, quantò Gedanum propius, omne negocium tranſactum iri: factum neceſſariò eſt,
Senatu, qui cum Rege fuit conſulto, ut Gedanenſes, rebelles pronunciarentur: quòd
à Coſſobucio ſecretario, Andrea Sborouio curiæ Marſchalco, & ab alijs duobus Senatoribus ad ipſos miſsis officij admoniti, nihil de ſua obſtinatione remitterent: quodque ad cauſæ ſuæ dictionem, fide bona uocati: quamuis commodè potuerint, tamen
non uenerint: quæ nota inſontibus grauis, nihil quidquam illorum animos permouit: nullum in illis ſeriò placandi Regis, contumacia offenſi, ſtudium apparuit: quinimò Re-

gi legem imponentes, ut anteà, ita poſt, liberari ab eo fide Cæſari Maximiliano, à
paucis appellato Poloniæ Regi, præcipitanter data, uolebant: triginta alijs conditionibus (quarum primę, ut à quibuſdam oneribus ab Auguſto Rege ipſis impóſitis liberi eſſent, & portorio ipſimet fruerentur) cum illo paciſcebantur: militem in Germania, inconſulto Rege, & Regni Senatu, cōſcribebant: portas interdiu, nullum habentes hoſtē, claudebant: non contenti generali Regis iureiurando, legibus publicis, priuatisq; ſuis ſingulari quoq; (Regem hac ratione infidi animi arguentes) caueri poſtulabant: cōtumelioſis,
& ab omni ueritate alienis de Rege laudatiſsimo, & Regno, officinæ Iacobi Rothi ſcriptis Germaniam implebāt: Grebino, territorij ſui capiti, in ipſo Regis cōſpectu, præſidia
imponebant: urbem ſuam tam milite mercenario, quàm ualidis propugnaculis, magis ac
magis muniebant. Quibus eorum facinoribus benignus Rex irritatus, arcē Grebinenſem, 16 die Septembris occupat, præſidia cædit, & fugat, multos pagos, quos Zulawa illorū habuit, euaſtat. Perciti inopinatis cladibus, damnisq;, impetrāt quatridui commeatum, ut urbe tutò exire liceret. Egreſsi ſuburbium, pagumq; ditionis Epiſcopi Vuladiſlauienſis, Senatoris regni Poloniæ, igni comburunt: ac paulò pòſt cœnobium, iuris eiuſdem antiſtitis, intra ſua mœnia, ac item aliud extrà, quod Oliuenſe uocatur, antiquis principū Pomeraniæ ſepulchris clarū, euertunt: imbelles monachos, alios cōtrucidant, alios
ludibrio habent: miſere tamen ad Regē cum certis poſtulatis octo uiros: ad quę eiuſmodi reſpōſum, primis Octobris diebus, accipiūt. Rege copias ſuas ex agris illorū abducturo, ipſi quoq; ſuos milites dimitterent, iuſiurandū darent, exteros iurare nolētes urbe mouerēt, ſupplices ueniam peterent, confirmationē iurium habituri, ad comitia regni uenirent: tum decretū ob contumaciam contra ipſos latū, & quę uocarent grauamina iniuſtè
ſibi impoſita, ſuo modo tollerentur. Acceptis his cōditionibus, nō omnes illis probatę:
oblatas deinde alias, eodē modo aſpernati ſunt. Rurſus impetrata 17 Nouembris, ſuis internuncijs, Conſtantino Ferbero, & Georgio Roſenbergio, ultrò, citroq; cōmeandi hiſce legibus ſecuritate, Calendis quoq; Decembribus ulteriùs propagata, ut pacata ciuitate, dimiſſoq; milite, ad Regē uenirent, delicti ueniā petituri: reſcribunt quædā à Regis uoluntate aliena: & quoniā conditionibus non ſatisfecerunt, retenti ſunt à Rege legati. Aliud ſemper, quàm par erat, & Rex iuſtus uolebat, reſpōdentibus, humilibusq; uerbis ſuperba ſcribētibus: extracta res eſt ad comitia Toronēſia menſibus Octobri atq; Nouembri, anni 1576. Gedanenſiū potiſsimè cauſa celebrata. In quibus Regia de ipſis ſentētia,
ab omnibus prouincijs, ordinibusq; cōprobata eſt: deliquiſſe Gedanēſes, & crimen cōtra
Maieſtatem cōmiſiſſe, inuenti. Quò, hoc cū reſponſo, illi ijdē reuerterunt, quāuis Rex exercitum abducat è Sulawa ſuū, ipſos tamen non eſſe id facturos: nec ad cōmune concilium, quū ad illud non pertineant, uenturos. Mirabantur noſtri hęc ab illis ſcribi, quū anno 1569 Rex Auguſtus Lublini, aui ſui Caſimiri quarti, de concilijs, conuentibusq; Prutenicis illā legem, *Omnes cauſas notabiles, ad terras Prußiæ pertinentes, cum communi Conſiliariorū earundem terrarum conſilio tractabimus*: ita commodè interpretatus ſit, ut oſtenderit, non eſſe certū locum
hiſce cauſis tractandis definitum: nec hinc Senatū regni, ſine quo nihil magni Rex conſtituat, excludi: ſed ex indiuiduo Poloniæ cum Pruſsia uinculo, anno 1454 opera eiuſdem Regis facto, omnia communia ſequi: non tamen leges harum gentium confundi:
ideoq; tali iuriſiurandi formula, fidem ſuam Regibus, & Regno Poloniæ, conſules ciuitatum Pruſsiæ atq; nobiles obſtringere: *Ego N. iuro, quod ſereniſsimo D. Sigiſmundo Regi Poloniæ, & ſuis ſucceſſoribus Regibus Poloniæ, eiusq; Regno, fidelis ero: eiusq; Maieſtatis honorem, ſtatum Regium, & commodum Reipubl. Regni, & terrarum Prußiæ, pro uirili procurabo: ſuamq; Maieſtatem de omnibus damnis, quæ ſciuero, certiorem faciam: & ea manifeſtabo fideliter: ſic me Deus adiuuet.* Non deſtitêre porrò tempus terere
uarijs effugijs, clàm in Germania auxilia, conquerentes, Rege prudenti futura prouidente, ac quę iam acciderunt, prædicente. Ad quem ubi Roſenbergius cum Henrico Lempka Iuriſconſulto, ultimum ipſorum, ad ea quæ 25 Ianuarij acceperunt reſponſum, multò aliud, quàm ſperabatur, Bidgoſtiam attuliſſent: ſtatutum eſt, poſt diu tentatam, tandem etiam contemptam mitis Regis patientiam, debellare ſuperbos, & ui cogere ad officium ciuitatem, quæ poteſtati à Deo inſtitutæ nollet ſubijci. Nam quid aliud, bonum
Regem facere oportuit? Adducam huc, quæ tum etiam illis gratificabatur. *Reſponſum Sacræ Maieſtatis Regiæ, internuncijs ciuitatis Regiæ Gedanenſis à Maieſtate Regia ad eorum ſupplicationem datum.*
Sacra Regia Maieſtas ſatis abundè omnia intellexit, quæ ciuitatis Gedanenſis nomine
ab ipſius Maieſtate petebantur. Exiſtimat autem, ad frequentes ciuitatis ſuæ Gedanenſis ſupplicationes, ſatis, ſuperq; ſenſum eſſe clementia, conniuentia ſua regali: ita ut ampliùs utendū ſibi eſſe non putet tam diuturna procraſtinatione, rerumq; & negotiorum
propoſitorū dilatione. Verti ea in re iudicat dignitatē ſuam, expedireq; rebus & conſilijs
ſuis cenſet, ut iſta tractatio iam pridem inſtituta, nunc tandē finem ſuū ſortiatur, modo &
ratione

ratione infrà ſcriptis. In primis concedit Maieſtas Regia, ut pro concludendis, ultimoq;
fine terminandis cōditionibus, à Regia Maieſtate ciuitati oblatis, iſto modo, quo Regia
Maieſtas concluſit ac determinauit, in ſpacio ſex dierũ Maieſtati Regiæ ſatisfiat, pleneq;
de his omnibus ciuitas Regię Maieſtati reſpondeat. Hi uerò dies per reliquos menſis Ia-
nuarij dies anni præſentis, ciuitati conceſsi eſſe cenſeantur. Primò quidē ducenta millia
florenorũ, numeri, & monetæ Polonicalis, Regiæ Maieſtati ciuitas perſoluere debet. Pri-
ma quidem, in ſpacio unius menſis: alia uerò centum millia, prima die Martij, anni futuri
1578. Regiæ Maieſtati reponet. Et nunc etiã oblationi Statuum Pruſsiæ innitendo, du-
plicē acciſam ciuitas iuſtè & integrè cōtribuet, eamq; in theſaurũ Regiæ Maieſtatis infe-
ret, prout id melius & utilius ipſius Maieſtati fore uidebitur: de quib. omnibus obligatio
nem forma cōcepta, quæ mittitur, faciat. Illa quæ merè regalia ſunt, quę ex priuilegijs ciui
tas Gedanēſis Regię Maieſtati pendere debet: ea quotannis exoluantur: iſta enim obliga
tionibus aut exemptionibus ullis ſubijci non uult. De 4 tormentis bellicis, unà cum pul-
uere, globisq; benè præparatis, ad uſum belli præſtandis, ciuitas Regiæ Maieſtatis uolun
tati ſatisfaciat: in eoq; Regiæ Maieſtati morem gerat. De prorogatione temporis ad Pa-
latium, aliaq; ædificia regalia in ciuitate Gedanenſi extruenda, permittit Regia Maieſtas
ex gratia, clementiaq; ſua, tempus competens ciuitati ſe conceſſuram eſſe. De portorio
maris, negocium ad futurum Regni conuentum reijcit: ita tamen, ut Regiæ Maieſtatis
ſcriba peculiaris ibi adſit, iuxta priorem declarationem. Grauamina, quæ authoritate ſua
citra conſenſum Ordinum regni tollere poteſt, ea tollit: reliqua ad conuentum regni ge-
neralem differt, ut de illis ex ſententia Ordinum decernatur. Quæ tamen Regię Maieſta-
tis de grauaminibus iſtis ſententia ſit, eam peculiari priuilegio ſuper his conſcripto decla
rauit. Si uerò uult, aut magis cupit ciuitas, nō abnuit Regia Maieſtas, ut omnes articuli,
& omnia grauamina, ac omnes actus commiſſariales, inter quos & portorij negotiũ eſt,
ita ut etiã ſcriba ad id non adhibeatur, ad futurum Regni conuentũ reijciantur. Reliqua
tamen placationis capita, ac declaratio Religionis cōſeruandæ, ſtare debent loco, & tem
pore ſuo. Confirmationem iurium, & libertatũ, iuxta formam præſcriptam, quę mittitur,
Regia Maieſtas ciuitati dabit: omniaq; priuilegia, iuxta illius cōtenta, conſeruabit, eam-
que authenticè nunc extradet. Si fortè ciuitati placeat grauamina omnia, articulosq; (pla
cationis conditionibus & capitibus, tum etiam Religionis conſeruatione, de quo ſpecia
libus literis cauebitur, exceptis) ad futurũ regni conuentũ reijcere: literas reuerſales, prio-
ribus non abſimiles, ciuitati dabit: quibus promittet, authoritatē ſuam apud Ordines re-
gni interpoſituram eſſe, ut ciuitatis ratio habeatur, grauaminaq; ipſius illegitimè irroga-
ta diſcernantur, & abrogentur. Ante omnia ciuitas militē dimittat, Regiam Maieſtatem
forma concepta deprecetur, conuentis ſe ſtare obliget: fidelitatis iuramentum præſtet: o-
mniaq; faciat, quæ ad ſubiectionis, fidelitatisq; officium ſpectãt, & pertinent. In quorum
omnium fidē ſigillum noſtrũ apprimi iuſsimus. Datũ Bidgoſtię 25 Ianuarij, anno Chri-
ſti 1577. Regni uerò noſtri primo. His ſubſcriptio manus Regiæ acceſsit. Dedit ijſdē die
eodem priuilegiũ de grauaminibus, eodē quo dictum eſt modo, abrogandis, uſu Augu-
ſtanę Religionis cōſeruando, omnibus priuilegijs legitimè impetratis cōfirmandis, deq;
cæteris rebus, quadraginta capitibus compręhenſis. Quę omnia quo animo acceperint,
mœnibus confiſi ſuis, id ex ijs liquet uerbis, quæ de Gedanenſibus Regia Maieſtas Sena
torib. abſentibus undecima Februarij Bidgoſtiæ perſcripſit. In primis, inquit, declaratio-
nem conditionũ à nobis oblaturũ illis dedimus: grauamina, quæ ipſi ſoli poteramus ab-
rogare, dato priuilegio abrogauimus. Commiſsionis negotium, ad futurum Regni con
uentũ reiecimus: ut de eo ex omnium Regni ordinũ conſenſũ decernatur. Exemplũ con
firmationis iurium, ampliſsima forma, citra omnium exceptionē, illis dedimus: ut nihil ſu
pereſſet, quod eorũ animos obſtinatos à præſtanda fidelitate, ac relinquenda temeritate,
retrahere poſſe uideretur. His ita conſtitutis, ſex dierũ ſpatium datũ eſt, ut Senatui & com
munitati ea omnia uidenda mitterentur. Expectati ſunt ad 12 dies: quibus cunctationem
hanc, certam pacē parituram eſſe credebamus. Ecce autē Roſembergius cũ ſyndico ad-
uenit: reſponſum nobis attulit, in quo non modò ea, quæ pacta & reſponſo noſtro cōclu-
ſa fuerant, inuerſa ſunt: uerùm etiam multa alia adiecta, quæ nō modò dignitatē noſtram,
uerùm etiam iura publica perſtringere uidebantur. Etenim ducenta millia florenorum,
quæ nos nō placationis, ſed debitorũ regno retentorũ nomine, ab illis pacti eramus, quæ
ipſi etiam tempore conſtituto ſoluere promiſerant, in tempus poſtea longiſsimũ & incer
tũ tranſtulerunt. Contributionē accię abiecerunt: regalia noſtra, quę nobis à ciuitate ſin-
gulis annis pendi ſolēt, in dubiũ uocarunt. Commiſsionē abrogare autoritate ſolummo
dò noſtra, extra conuentũ, uoluerunt: cũ regno nihil ſe habere cōmune. Item alia, quę nō
cōmemoramus, ſcripſerunt. Quid ſaluo cōductu durante fecerint, omnibus notum eſt:
inter-

Internuncijsq; pacis prætextu ablegatis, nihil minùs, quàm pacem in ciuitate tractarunt:
hanc propugnaculis, & antemuralibus extructis munierunt: militem, qui dimitti debuit,
auxerunt: eruptiones multas fecerunt: ex uillis, & domibus nobiliũ prædas egerunt: uil-
las incenderunt: euentus ut demonſtrauerit, illos nō pacificationis, ſed ludificationis cau
ſam nobiſcũ egiſſe. Tacemus eorũ innumera in nos & Rempub. cōmiſſa delicta. Iam ui-
demus eorũ animos obcæcatos, in perniciem ſuã ruere. Sed nobis Deus teſtis eſt, quòd
lenis & clemētis Principis officio hactenus uſi ſumus, atq; curauimus, ut illos ad ſanam,
rationiq; obſequentē mentem reduceremus. Nihil profecerunt hortationes, legationes,
perſuaſiones, cunctationes noſtræ. Expectatum diu eſt, cũ ſumma noſtra, & Reipub. in-
dignitate: nihil eſt intermiſſum, quod ad quietem publicã retinendam pertineret. Quid
igitur aliud reſtat faciendũ, quàm ne nobis & Reipub. deſimus: atq; ut ſequamur, & ſuſ-
cipiamus ea conſilia, quę ratio ſuadet, & iuſtus dolor exprimit? Hæc Rex Stephanus a-
nimi erga ſuos paterni. Porrò quod reſponſum ad illorũ poſtrema uerba, eodē tempore à
tribunali Regiæ Maieſtatis profectũ ſit, operæpreciũ eſt his addere: ut cuiuis notũ ſit, ni-
hil Regem temerè, nihil iniquè, nihil præcipitanter egiſſe, quocũ miſsis in cuſtodiam Len
cicienſem Ferbero, & Roſembergio conſulibus, poſt decretum contra omnes latũ, remiſ
ſus Lempka eſt. Proſpiciebat animo ſacra Regia Maieſtas, Dominus noſter clementiſsi-
mus, hæc omnia quæ agerentur à Gedanenſibus impetrãdis toties ſalui conductus pro-
rogationibus, non aliò ſpectaſſe, quàm ut rem extraherēt ad hoc ipſum tempus, quod ad
detegēda apertè nefaria ſua cōſilia magis idoneũ arbitrabãtur. Cuius illorũ inſtituti cùm
antè non parua indicia hęc eſſent, quod in tractationibus, à leuioribus poſtulatis orſi, gra
uiora, quoties legatos ad ſacram Regiam Maieſtatē remitterent, indies adderent: quibus
tantũ abeſt, ut pro patrato crimine omnium grauiſsimo, Regię Maieſtati ſatisfacerent: ut
etiam iam propè gloriando de crimine hoc admiſſo, magis, magisq; offenderent, quod ta
men ſacra Regia Maieſtas patienti ac paterno animo ferebat, ac ea, quæ ad iura illorũ, &
libertates augendas ſpectarent, illis concedebat, quæ nō rebellibus, uerùm benè meritis
de Principe ſuo ſubditis deberentur: ut hac ſua clementia eos ad officium reuocare poſ-
ſet: nihil tamen, ut uidet, eos hæc benignitas mouit: cùm ad ſuperiora poſtulata iniqua,
hæc poſteriora impia ac nefaria prorſus adiecerint, ita concepta, ut iam meditatum ſcelus
prorſus detegant, & tam Regiæ Maieſtati, quàm Reipub. communi regni Polonię, con-
tra iuſiurandũ maiorum ſuorum, Diuo Caſimiro Regi, eiuſq; ſucceſſoribus ac regno da-
tum, ualedicant: nec publicis Regni conſilijs ac ipſo Regno, in cuius titulũ ac ius, ut ma-
iores ipſorũ iurarunt, conceſsiſſent, quidquam commune habere, impudenter, & nefariè
ſcribant. Iam uerò ſacra Maieſtas Regia nō ſolùm iniquitate, & inſolentia poſtulatorum
in dies lædebatur: uerùm etiam alio genere iniuriarum, non modò ciuitate non exonera-
ta (iuxta formulam ſalui conductus, mittendorum ad Regiam Maieſtatem Oratorum
dati) externo milite, uerùm etiam maioribus conductis copijs, & nobilium ac aliorũ ſub-
ditorum ſacræ Regię Maieſtatis urbi uicinorum pagis ac ædibus ſpoliatis, direptis, ac e-
tiam exuſtis. Quamobrem, cùm iam apertè cōſtet, obfirmatas in ſcelere perduellium Ge-
danenſium mentes, humanitate ſacræ Regię Maieſtatis ac alijs lenioribus rationibus ad
officium reduci nō poſſe: alijs grauioribus ſacra Regia Maieſtas uti, pœnasq; meritas de
illis ſumere neceſſe habet. Itaq; decretum ſuum, quo illos perduellionis damnauit, iam,
iamq; publicat, & promulgat: omnem ſecuritatem terra, mariq; illis adimit: & tanquam
impijs in Principem & patriam hominibus, aqua, & igni interdicit.

Bello ſic indicto, & cura illius Ioanni Zborouio, uni ex ordine Senatorio, demanda-
ta: poſteaquam Gedanenſes cognouiſſent, quàm paucos milites Rex Stephanus, Gre-
bino capto, & Sulaua depopulata, in agro ipſorum reliquiſſet: quaſi nondum ſatis tot ma
lis, damnisq;, quæ illis rebellio attulit, afflicti: accerſenda plura eſſe potiùs, quàm aliquid
Regi concedendum, qui illis nihil, niſi Batori eſſet: & ſi fortuna faueret, opprimendos eſ-
ſe paucos antè quàm plures confluerent, animis obfirmatis ſtatuerunt. Iam uerò ab illis,
qui ad Regē uentitabant, uoces illæ audiebantur, poſſe ipſos, ſi modo uellēt, nullo nego-
tio noſtros obruere milites: rati idē eſſe, uelle quid & facere poſſe. Rei igitur huius auſpi-
cato aggrediundæ diu expectabant occaſionē. Viſum eſt Paſcha percommodũ, (ſeptima
Aprilis fuit) quũ omnes ubiuis Chriſtiani cultui diuino maximè incumbere ſolent. Con-
fiſi ergo uiribus ſuis, & Ioannis Colonienſis, ducis ſui magno præmio ex Germania euo
cati, experientię: ad hæc omnibus neceſſarijs ad euertenda, diruendaq; oppida benè in-
ſtructi: hoc cōſilio urbem egrediuntur crepuſculo ueſpertino, ut oppreſſo milite noſtro,
& Derſſauia, (Czceuum nos uocamus) in quam ſe tempore hyberno ex agro receperat,
expugnata: ad Gnieuum, Nouum, Staragardum, cæteraq; Regia oppida procederent
uaſtanda. Verùm nondum urbe omnibus egreſsis, ea tempeſtas exorta eſt, (Deo profa-
natæ au-

natæ auguſtæ diei,& Regis contemptus uindice)ijsq; cœli tonantis ſonitus,& fulminis i-
ctus auditi,ut unius propugnaculi pars auulſa,in foſſam corruerit:equus ductoris,fulgo
re atq; fragore attonitus,ſuccubuerit: ipſe ſeſſor à ſatellitibus,quibus ſtipatus erat,ſufful-
tus:duo equites è ponte foſſæ impoſito,in aquam profundam delapſi ſint, nec ſine labo-
re alter extractus,alter aquis obrutus. Reducto itaq; in urbem exercitu,idem poſtera die,
alijsq; deinceps ab illis tentatum. Sed hæc ipſorum aduerſus ſummū Pruſsiæ magiſtra-
tum ſuſcepta conſilia,ſemper pluuia impediebantur. Ea tamen cæcitas hominum fuit,ut
adeò aperta futuræ ſtragis omina,non Deo,à cœptis eos,quæ oderit dehortanti,ſed ſaga-
rum ueneficijs tribuerint: duasq; eam ob cauſam in carcerem compegerint: ſuſpicati, à
noſtris conductas procellam incantamentis excitaſſe. Armant interim duas naues uecto
rias,totidemq; minores,duplici uia regios milites inuaſuri. Tandem 16 die menſis eiuſ-
dem,ſole ad Occaſum uergēte, aduerſo flumine Viſtula ſed uentis iuuantibus,Czeuum
primùm oppugnatum contendunt: parte ab altera,tam equeſtres,quàm pedeſtres cohor
tes emittunt: de quorum lento progreſſu Zborouius, inſignis uirtutis Imperator,à ueli-
tibus Struſsij,qui tum in excubijs erant,certior factus, & quos ſæpè ad pugnā prouocaſ-
ſet, mœniaq; illorum penè attigiſſet, nunc primùm prodire miratus:procedit illis cū ſuis
obuiam: locum pugnæ commodum ad pagum Rokitki prope aquas deligit, &, donec
propiùs accederēt,locaq; aquoſa præterirēt,ordinatis aciebus expectat. Subſtitêre Dan-
tiſcani ad uillam Langnaw,quæ paulò plus uno miliari diſtat Derſzauia,præmiſſa ad ex-
cubias ea exercitus ſui manu,quę maior fuit omnibus Zborouij copijs. Hic Zborouius
memor circumſpecta celeritate nihil in bello melius eſſe: inuadendi ſecuros, lætosq; con
ſilium capit. Sed timens oppido, ne interea ab hoſte nauibus egreſſo occuparetur, néue
bono mutato loco,incommodiore agenda res foret:prudenter illud mutat:nec tamen in
oppidum redit, ueritus ciuium proditionē: nam cum Gedanenſibus facere uidebantur.
Diſpoſitis igitur quaquauerſum uigilibus, & miſſo cum 60 Tartaris, qui nauibus immi-
nerent, forti uiro Andrea Carchowſcio: noctem in equis cum ſuis tranſigit. Oriente ſole,
ſeptima decima Aprilis die, hoſtis appropinquare uiſus, noſtris nonnihil multitudine il-
lius perculſis. Conſpexit & Colonienſis noſtros,non abſq; ſtupore:quòd pauci,quos ad
ſui conſpectum fugituros putabat, tantis cum copijs uenientem expectarent. Illis ergo
ultra fluuiolum, & lacum editiore loco conſtitutis, noſtris ex aduerſo ſtantibus, neúe ab
illa ui hominum magna circumdarentur, cauentibus: incipit uelitatio,duabus fermè ho-
ris ab ortu Solis,grauis noſtris Coſakis(quos ferentarios licet,ſeu uelites uocemus) Ger-
manus eques fuit,undiq; armis tectus. Quibus cōfeſtim miſit Imperator in auxilium 20
Vngaros generoſiſsimos, & Stanislaum Iordanum manu promptum iuuenem,cum 50
equitibus. Deſcendebat in arenam ipſe quoq; Colonienſis,ueluti quidam ſuorum mode
rator. Ciebatur ergo prælium magna animorum alacritate, ſed Germani ita curſitare,ut
impetus haſtatorum uitarent, idq; unum facerent, quò noſtros illò pertraherent,ubi tor-
menta ænea collocata erant. Quod ubi animaduertit Zborouius,datis de uitando peri-
culo pręceptis,miſcuit haſtatis equites è peditatu ſumptos,cū tormentis lōgioribus. De-
fatigatis pugna, & curſu utriſq;,ſucceſsêre integri. E noſtris Zolkieuius cum turma Ioan
nis Zamoiski, Regni Poloniæ Vicecancellarij, non minùs, quàm priores alacer prodit,
Vulnerati aliquot Germani: unus equo detruſus, equus alterius trāsfixus corruit:iam e-
tiam duo à ferentarijs anteuenientes currentibus occiſi fuerant, noſtris ſaluis. Felix præ-
lij principium incendit ſpectatores ad audenda facinora maiora: equis noſtrum,ad clan-
gorem tubarum,tympanorumq; ſonū, adeò geſtientibus, ut ab ſeſſoribus ægrè teneren-
tur. Quum tali pugnæ præludio detinentur noſtri, Colonienſis miſſo illo pergendi ulte-
riùs ad oppidum obſidendum conſilio, poſtquam uidit Zborouium pugnandi copiam
haud impigrè facturū:ſuis ut conſuleret,ſæpimentum è fiſsis trabibus,quas ſecum,ut alia
omnia,uehebat,facit:nihilominùs tamen fermè ducentos,ad noſtros in acie deſtinendos
mittit, aſtutè omnia: ut cuius rei bellicæ ſcientia, celebris in Germania ſit ob defenſam
Magdeburgum. Igitur collocata intra illud munimentum ſuorū bona parte,ipſe interim
cum tormentis,& lectiſsimis quibuſq; uiris, ab altero montium latere, noſtros à tergo ag
greſſurus, ad lacum Libiſſeuienſem ſuis fatalem, iter intendit:ratus,undiq; comprehen-
ſos,niſi fugerent,ſua in poteſtate facilè futuros:ubi iuſſus properare centurio Rauſauius,
reſpondiſſe fertur, lentè feſtinandum eſſe: uideri enim ſibi Polonos ad certamen magis,
quàm ad fugam eſſe paratiores. Erat autem ibi in excubijs Temrukus, expertæ uirtutis
miles,cum 50 uelitibus. Qui hoſtilem uim imparem eſſe ſuis uiribus ſentiens,maturè ſibi
ſubueniri petijt:laborantibus miſſum eueſtigiò ſubſidium. Zborouius,aſtu hoſtis deprę
henſo,quid facto opus foret(fugere enim ignominioſum eſſe ducebat)protinùs init cum
ſuis conſilium. Vrgente undique periculo,non longa conſultationi mora data,placet il-
luc omnem

luc omnem equitū,peditumq; globum cōuertere,ubi ipſum caput hoſtium foret. Quum
uerò noſtri uidiſſent,mutatum eſſe ab hoſtibus aptum ad pugnā locum, (nam & alij, qui
munitione continebantur,iјſdem tramitibus ducem ſequebantur) adducti ſunt in ſpem
uictoriæ. Proinde extemplò diſijciunt ponticulum fluuiolo impoſitum,ne ab uelitationi
deditis,& intra ſæpimenta latentibus,à tergo inuaderētur. Itaq; quum in illa potiſsimùm
parte,quò properè tendebat Colonienſis,omnis belli uis ſita eſſe uideretur: nec periculū
ab nauibus,ui brachiorum uento aduerſo tardè tractis,oppido incumberet: Zborouius
ſuis præcipit,ut uelitationi finem imponerent: præterea ciuium magiſtrum dubiæ fidei
confirmat,ut,ſi quæ uis hoſtilis ingrueret,ſaltem aliquot horas bona fide obſidionem ſu-
ſtineret:cuius rei cauſa quinquaginta pedites Polonos cum tormentis manuarijs ei reli-
quiſſet,ipſe breui,hoſte,Deo adiuuante,ſuperato,cum pluribus affuturus. Tum admoni-
tus ab Haidonum ductoribus,quorum tres in acie cecidêre,ut prælium antè iniret,quàm
hoſtis ſuos ordines planè explicaret,tormenta iam diſpoſita,terra congeſta muniret: ficta
oratione addit ſuis animos,ſpe iamiam Viſtulā traijcientis mille equitum,peditumq; au-
xilij:orat præterea omnes,ut alij alijs offenſas condonent, pœnitentia placato Deo,ſup-
pliciter opem illius implorent,morti gloriam anteferant, hoſtes non numerent ſed inua-
dant:neúe eorum conſpectu terreantur,qui breui tempore futuri ſint in ipſorū poteſtate:
quòd ſuperbi,maledici,rebelles,contumacesq; ſint:paucis antè menſibus ad Grebinum,
Glowam,& alibi ab illis profligati: olim uerò ab ipſorum auis atq; proauis ad quinqua-
ginta millia cæſi,capti,fugati:omninò abſq; bombardis & munitionibus imbelles ac ti-
midi:quod illico ipſimet experturi ſint,modò priſtinæ uirtutis,nominisq; ſui,à campeſtri
prelio accepti,memores pugnent uiriliter pro Chriſtiano magiſtratu:Deo freti,ultore re-
bellionis,quem ducem habeant propitiū,quiq; paruis copijs,tàm iuſto quàm hoc ſit bel-
lo,ingentes ſuperare ſoleat. His alijsq; iſtiuſmodi dictis,mirum in modum recreati ſunt
omnes,& ad impar prælium accenſi. Dehinc Haidones,uelut in rabiem uerſi, (erat à me-
ridie hora fermè prima)ab dextro latere,equites à ſiniſtro,in hoſtem,ubi tormenta fuêre,
irruunt:ſuos contra ipſum ſclopos quinquageni exonerant:haſtati ſariſſas, ferentarij ue-
nabula in oppoſitos uibrant:alij arcus manu certa tendunt. Centuria uerò Struſsij,ſubla-
to clamore terrorem Germanis à tergo incutit. Naſcitur pro formidine gaudium, multis
ex aduerſa parte cadentibus. At ab hoſte emiſſa è tormentis iacula,perpaucis nòcuerunt,
haſtas non paucas confregerunt:quippe quòd equites incommodo loco cederent,pedi-
tes autem,conſpecto ardente puluere tormentario,ſupini caderent,pro mortuis ab hoſti-
bus habiti:rurſusq; ſclopis inſtructis,reſurgerent. Damnoſa hęc Germanis fuit carnis re-
ſurrectio. Quibus aliquātiſper reſiſtentibus,monet Haidones moribundus ductor ipſo-
rum,ut ſi uincere uellent,abiectis ſclopis uictoriam retardantibus,acinacibus, tecti capi-
ta ſecuribus,rem cominùs agerent. Obſequuti monitori,manus cum hoſte acriter con-
ferunt,& adiuuantibus equitibus,ordines conturbant,ferreorum hominum poplites ſuc
cidunt. Cæteri haſtis & gladijs nunc pectora tranſuerberant,nunc capita petunt. Par gen
tis utriuſq; uirtus & gloria:par hoſtium diuerſarum gentium debilitas & formido. Aduo
lant & turmæ aliquot equitum,quæ ad ſuccurrēdum laſsis,à prouido imperatore in pro-
ximo collocatæ erant,nequaquam alijs ſegniores. Paulò plus una hora incerto euentu di
micatum. Vrgentibus noſtris ferro,equis, clamore, cadunt primores Germani,deniq; &
alij,uiri proceri ac lacertoſi,tormentis, in quibus illis omnis ſpes uictoriæ fuit,& priuati,
& fruſtrati. Dein magis ac magis inſtantibus noſtris,terga uertunt reliqui,tanta feſtina-
tione,ac ita confertim,ut alius alium ponte detruderet. Magna pars feſtinè arma exuen-
tes(miſeram ſpem ſalutis)ad proximum lacum tranandum conuerſi. Nimirum ea uis me-
tus eſt, ut homo à quouis potiùs alio, quàm ab homine irato abſumi malit. Quare ma-
gnus numerus in lacu demerſorum uiſus. Pars ſuo cum glorioſo duce,in lacum etiam im
pulſo,uertit ſe in fugā:noſtris eos ad tertium à prælio miliare (Pruſiecz ruri nomen) ſum-
ma contentione perſequentibus,& magnas illorum ſtrages edentibus. Non pauci mon-
tes,alij ſyluas Caſſubicas & Pomeranicas,effuſo curſu petiêrunt. Tunc illud eueniſſe ui-
ſum,quod Moſes malis prædixit: Efficiet(inquit) Iehoua ut corruas ante hoſtes tuos,& in
quos una uia exieris,eoſdem ſeptem uijs fugias: quibus in rerum omnium penuria ſer-
uietis:illi uerò imponent ceruicibus ueſtris iugum ferreum,uſq; ad ueſtrum exitium. Inta
cti illi,equis currus trahentibus conſcenſis,profugerunt,qui extremum agmen claude-
bant. Permulti è montibus & ſyluis à regio milite extracti,ad imperatorem trepidi addu-
cebantur. Poſt uictoriam aiunt Haidones Zborouio,ab inclementia illos auocanti,hiſce
uerbis reſpondiſſe: Si nos hoſti parceremus,ille uictor eodem modo quo nos nunc (quæ
dicentes, hos è captiuis detruncabant,illos mutilabant) in te ſæuijſſet. Fugientes perſe-
quentium tantus erat ardor,ut ad ſignum inclinata die receptui datum, non niſi ducenti

Oratio Zborouij ad milites.

1410.

equites, benè cruentati, ad ducẽ oppido opem laturi redierint: alij pòſt, cũ præda ſequuti. Vbi Haidonum ductores orauit Zborouius, ut ſuos ad alterum hoſtem adoriendũ conuocarent. Qui, licet non minùs quàm equites cædendo defeſsi, noctisq; præteritæ uigilia atq; diei inedia fracti forent, tamen ſimul omnes præeunte Zborouio, illos qui è nauibus iam ad alteram ripam ſtantes, & nuncios de uictoria ſuorum opperientes, globos machinarum muralium aduerſus oppidum incaſſum eiaculabantur, inuadere, aggrediq; cupiebant. At hi caſu ſuorum, ex aduentu noſtrorum, & globis tormentarijs cõtra ſe eiaculatis, cognito: domo, ubi traiectus eſt, incẽſa, & omni quę in ea fuit cereuiſia epota, ſupellectile direpta, fugere incipiũt: paululumq; prouecti, (nam uentus aduerſabatur) ſe poſt inſulam abdunt. Interim Marięburgo, ad preces Zborouij, noſtris ſubſidio uenit Stanislaus, filius Ioannis Koſtkę, pręfecti Marięburgenſis, cum ſuorum globo, & quatuor tormentis telorum: cui perſequendi hoſtem ab illa eadem ripa, datũ negotium: quod bene cœptum, nõ minori fortuna peregiſſet, ni & nox obſcura, & uentus ſecundus, fugientibus opem tuliſſet. Quàm autem ſalui hi quoq; domum reuerterint, parum liquet: illud certũ, multoties à noſtris fuiſſe globis tormentarijs petitos. Qui cladi ſuperfuerunt, capti mille, præter illos quos uicina nobilitas fugientes compręhẽdit: aliquot ita opulenti, ut uitam multis nummûm aureûm millibus redimere cupiant: Vidiſſes decem, plus minus, Germanos ab uno uinciri, uel Polono, uel Hungaro: uinxit & quædam mulier duos: (tantus pauor pectora illorũ occuparat) ac quodã è noſtris uincula quærente, protulit ſua ſponte è ſinu captiuus: En (inquit) habes: colliga manus, uitæ parce. Occubuêre in acie 4427. uiri: id ex illis qui iuſſu imperatoris occiſos humabant, cognitũ. In fuga cæſorũ, & aquis obrutorum, quum hæc ſcriberem, nondũ erat collectus omnis numerus: non paruus, opinor, ſi modò uictus uerum fateri uellet. Tædebat iam tot cadauera, quorũ lacus atq; uiæ plenę erant, terra obruere: à feris & alitibus multa depaſta. Inuenti à ueſpillonibus, ſeu duo ſeu tres, qui ad tertiam uſq; à pugna diem, denudati uti omnes alij, morte ſimulata, inter occiſos latuerunt: rogati uerò cur non interea temporis fuga uitæ conſuluiſſent, reſponderunt, metu Haiducorũ inclementium, qui ſibi inſtare uiſi ſemper eſſent, aſſurgere auſos non fuiſſe. Signa pedeſtria quinq; adempta, unum equeſtre: idq; erat maximum, & AVREA LIBERTAS, aureis literis ſcriptum habebat. Scilicet Rex eam illis eripere uoluit: qui ſe omnium iura, publica & priuata, & quã quis profiteretur religionẽ, incorruptè ſeruaturum, ſemel ad aram ſanctè promiſit, idq; adhuc prꝑſtitit. Tormenta ænea magna ſeptem: parua triginta, tribus uecta curribus, ablata: currus 150. relicti: armaturæ ter mille quingentæ, è ſpoliatis ad ducem comportatæ, & tormenta manuaria permulta: quibus iacturæ militum compenſatæ ſunt Largitus eſt alia quoq; dona Zborouius cuiq; fortiſsimo: adeò munificè, ut ipſe nihil planè è præda ſibi reliquerit, contentus ſua gloria; quæ illi ex re bene geſta nata eſt: tametſi hãc etiam abs ſeſe amouens, ſoli Deo, à quo profectã manifeſtè uidebat uictoriam, & fœlicitati Regis ſui, triplici iam triumpho inſigni, libenter tribuat. Quis enim, niſi impius, hoc ſolius Dei beneficio factũ eſſe non fateret, ut bis mille uiri, 12000. ſiue 14000. hoſtiũ, profligarint, maioriq; ex parte cęciderint: Faſſus eſt hoc & agnouit pius Rex cùm illò loci ueniens ubi pugna peracta eſt, hæc proferret: *Non nobis, Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam*. Regij uerò milites (quod mirêre) ſolùm duodeſexaginta occiſi, centum triginta uulnerati: hos inter nõnulli, dum tormentis potirentur, fœdè ambuſti, quòd magiſter tormentorum, uiſo extremo diſcrimine, dolio pulueris nitrati ignẽ iniecerit: quo ipſe unà interijt. Horum nomina, ni pigeret, poſſem referre: ſed breuitatis habenda eſt ratio. Equi 38. cæſi, 65. ſaucij ac læſi. Reperta apud pleroſq; omnes Germanos, uarij generis uincula, noſtris ligandis parata, quæ ipſorummet brachia ſenſerunt. Ita illud uerè dictũ à Solomone: Parari equum ad pugnæ diem, ſed Dei eſſe uictoriam. Illud immanius, confectas ab illis fuiſſe glandes uenenatas, quæ ſurſum è tormẽtis breuioribus (quæ duo fuêre) eiectæ, mortem illis adferrent, quoſcunq; earum ſcintillæ attingerent. Faſtum porrò illorum, & ante uictoriam triumphum, illud arguebat, quũ ſui generis uicinos præmonerent, maturè migrarent aliò cum precioſa quaq; ſuppellectile, ne quid hoſtile à milite experirentur: quorum dictis quidam oppidani territi, ſua Grudzadzum, alij aliò auehebant. Quinetiam in ipſo procinctu, alter præbibens alteri, hic tres, quinq; ille, alius decem Polonos uinctos, uir uxori, miles amicæ, adducturum ſe promittebat, & pro uno capone pingui tres ſe captiuos daturum ſpondebat. Præter hæc, urbe exituri, ſpectatores alloquebantur, eos ipſi quoq; comitarentur ad pugnam breuem quidem, ſed longæ, opimæq; prædæ: (perrecturos ſe ultra Derſzauiam opinati) uel ſaltem extra urbem opperirentur reduces cum ſpolijs Polonicis atq; Vngaricis. (ita paucitas noſtrorũ deſpecta ab illis fuit) Stabat ergo populus in montibus belli euentum expectans. Primum, eumq; certum, irati numinis ciuitati nuntium carnifex attuliſſe dicitur. Non credita res diu, mutilis curſim carnificem ſequentibus,

quentibus, fidẽ meruit: & poſſe abs Rege uinci ſuperbos ſubiectos, ut antè Lanſcorona, Grebinum: ita Derſzauia declarauit. Conſtans fama eſt, paulo minùs ſexcentis mulieribus Dantiſcanis hoc prꝑlium uiduitatem, non paucioribus reor orbitatẽ attuliſſe. Cumq; Colonienſis in urbem anhelus refugiſſet, hiſce illas cum eo uerbis expoſtulaſſe: Redde nobis, ſceleſte, uiros: redde filios, redde cognatos, quos tu non eduxiſti, ſed ſeduxiſti: uicturos, ſi intra portas ſe continuiſſent. Is Zborouio denuntiaſſe fertur, ſe de integro fortunam belli experturum, ſumptis ſecũ urbis clauibus, ſi ſuperetur, uictori tradendis. Quod an credam ambigo, quum tanta ſit ciuium conſternatio, tantus mulierũ et natis orborum parentum dolor atq; plãgor. Addere animos poſſunt Danica, ciuitatumq; maritimarum auxilia. Et Gedanenſes quidem ita attriti ſunt, die, menſeq; eodem, ſed anni alterius, quo Stephanus Batorius, primùm ex Hungaria Cracouiam (quæ Regum ſedes eſt) ingreſſus, regnum inijt. Afflicti autem, non ob ſolam diu meditatam rebellionem, (non enim temerè urbem ſuam magno ſumptu & ſtudio, muris, propugnaculiſqúe aliquot annos firmabant) ſed etiam propter tetra de bono Rege, regnoq; ipſius, à quo Gedanum alitur, ſcriptis prodita mendacia, & in ipſa urbe iactata in Regem conuitia: quum Regi, qualis qualis eſt, nefas ſit maledicere: crimen, de altero falſũm dicere. Adeò infœlix prælium, tantum terrorem permultis incuſsit, ut clàm cum ijs quæ facilè auferri poſſunt, emigrent ex urbe, (metum illis aduẽtu in Pruſsiam fortunati, animoſiq; Regis, quotidie augente) nec ulturi ignominiam, ad tympani, aucto ſtipendio, trium dierum pulſum, dare nomen militiæ alia lege quiſquam uoluerit, quàm ne pugnatum foràs educatur. Ii miſſum ad ſe à Zborouio cum literis tubicinem, quibus eos ad deponendam rebellionem, cuius pœnas luiſſent, inuitabat, interemerunt. Quibus Zborouius iratus, per obſcurum quendam libertate donatum captiuum, denuntiari iuſsit, ſe 50. ex illuſtrioribus captiuis, in ipſorum conſpectu palis infixurum, ni ſibi parricidas traderent. Ad hæc illi, ab irato ſuis peccatis Deo ſe punitos eſſe confeſsi, tradituros ſe homicidas reſcripſerunt, & ad colloquium cum Imperatore & Ioanne Koſtka, Voiuoda Sendomirienſi, ſe admitti petierunt.

Habuit Zborouius, Gneſnenſis Caſtellanus, non plures milites 2027. Prima equeſtris centuria, ipſiuſmet erat: altera, Andreæ Fierlei, Caſtellani Lublinenſis: tertia, Oſſolinij Krzeſſouienſis Præfecti: quarta, Kaſanouij: quinta, Nicolai Goſtonski: ſexta, Adami Balinij: ſeptima, Zebrzydouij: octaua, Leſniouolſcij: nona, Gnieuoſij. Stanislai Iordani 50. ſolùm equites fuêre. Ex uoluntarijs, Ioannes Zamoyſcius, Procancellarius, 37. Hieronymus Goſtonskius, 10. Stanislaus Przyienskius, 16. ex aulicis autem regijs, Ioannes Tencinius Comes, Caſtellanus Voynicenſis, 50. equites habuit. (ſunt Caſtellani, ſecundi à Rege ordinis Senatores: Voiuodæ, quos Palatinos uocamus, primi) Zloſtouius 7. Iacobus Pilchouius totidem, Malicius, 5. Bielawskius, 4. Procopius Pieniazek, eques Maltenſis, 6. Hungari 40. quorum cognomina ignota mihi ſunt: nota uirtus & fortitudo. Hi omnes, num. 1132. haſtas prꝑlongas, ſcuta, breues ſclopos, & gladios duplices gerebant. Huſſarorum nomen habent. Velites 215. fuerunt: quibus, præter acinaces, uenabula, arcus, loricæ, arma ſunt: 100. Struſsij, Præfecti Bratislauienſis: 50. Tenruki: 30. Scythæ Regij: totidem Andreæ Comitis Gorkani, Caſtellani Miedzyrzecenſis: 5. Andreæ Karchowskij. Hos appellant Koſakos: equites celerrimi. Regios Stanislaus Gizitzki etiam tum (opinor) ducebat, miles celeberrimus. Pedites uerò Regij, generis Hungarici & Slauonici, ſtupendæ audaciæ atq; agilitatis, 600: Haiduci patrio ſermone uocati: imperatoris, 30: Fierlei, 100: è quibus 50. oppidi defenſio iniuncta erat. Tormenta campeſtria duò tantùm: his multò minora, Haken Germanis dicta, 27. Contrà, Gedanenſium cohortes pedeſtres ſex fuerunt. Quæ erat imperatoris, uiri cætera egregij, ni operam ſuam rebellibus nauaſſet, 600. uiros complectebatur: centurionis Kleuneri, 500: Lemkæ, 600: Eſtereicheri, 600: Rauſawi, 500: Vetſteinij, 300: Equites mercenarij, 400: ciuiles totidem. At ciuium numerus, omnibus quaſi ad certam uictoriã cupidè ruentibus, confeſsione captiuorum, uel 8. uel 10000. ſuperabat. Vt enim diues opum, ita populoſa eſt ciuitas Gedanenſis: cuius portu nullus alius in Oceano Germanico nobilior: aqua profunda, muris et aggere præalto, ita munita, ut inexpugnabilis eſſe uideatur. Si igitur 8. tãtùm millia oppidanorum, ad excutiendum iugum Regium egreſſorum poſuerimus, numerus omniũ militũ 12000. minus 100. efficit: ſi duobus plus, (nam captiui uariant) 14. ſunt millia. 12. igitur uiri unum militem Regium fugiebant. Hæ fuerũt Gedanenſium copiæ, ſanè magnæ: quibus freti, Magiſtratui, toti Pruſsiæ diuinitus dato, reſiſtere uoluerunt: nolle ſe unctum Dei oſculari, quem ille præ cæteris ſeptẽ competitoribus delegit, oſtenderunt. Regẽ prudentẽ, pium, clementem, quẽ alij omnes reuerentur & amant, ſoli infœliciter oppugnauerunt: & (quod illi moleſtiſsimũ eſt) à ferendo Ruſsis cõtra Tartaros auxilio, qui eodẽ tempore in Ruſsiã irruerãt, auocauerũt: cuius cauſa, ut æquior eſt, ita fortuna ſuperior futura.

KK 2 AD

AD LECTOREM GERmanum.

NE, quæso, crebra Germanorum hac in clade mentione offendare, Lector: aliter enim historia scribi non potuit. Gedanenses Germani sunt: miles quoque illorum, Germanus fuit, Scotis, Vasconibus, Danis (uti accepi) admistis. Quos cùm Deus uictores esse noluerit, cur me id descripsisse ægrè fers? Non alius euentus expectandus illis fuit, qui Apostolici præcepti de Rege honorando, & obedientia magistratui præstanda obliti, Regem Poloniæ (ad quem, successoresque eius, annis abhinc 123. unà cum cæteris Prussis, metu Cruciferorum Teuthonici ordinis, transierunt) non modò non honorauerunt, sed apertè oppugnauerunt: quàm prosperè, docuit te historia: n[illegible]llo (ita me Deus amet) Germanorum odio scripta: sed ut res gesta etiam ad posteros tran[illegible]tteretur. Quòd uerò Gedanenses, nunc hostes, nunc rebelles appello: sequor in eo prudentissimi Regis mei, Senatusque, nobilitate approbante, sententiam. Et sanè manifesta est rebellio, eductis copijs, cum Domino totius Prussiæ bello cótendere: qui, cùm coronaretur, leges & priuilegia æqua omnium, se seruaturum, religiosa promissione testatus est, idemq; pòst Torunij in comitijs confirmauit. Negant illi quidem uerbis rebellionem esse: sed res ipsa non aliud declarat. Defensio hæc dici non potest, cùm Rex iuratus uim non faceret, sed damnatos ob contumaciam, uiris, opibus, muris confisos, aduersum se ruentes reprimeret atque castigaret: à quo necessaria, non armis extorquenda, sed supplici submissione, conditionumque satis tolerabilium, missa omni diffidentia, acceptione, impetranda erant. Ita tot mala, quæ postea sensêre, euitassent, sua omnia, quibus exuti sunt, quæq; nunc confracta iacent atque uastata, salua habuissent. Quos, cùm hæc secundò, æquitatem Regiam omnibus ostensurus, in lucem ederem, Illustrissimi Principes Germaniæ, per legatos, Regi offenso, certis conditionibus, tanto studio reconciliabant, ut magna iam pacis, deditionisque spes esse uideretur: quorum conatus adiuuet Emanuel noster, Princeps & auctor pacis inter Deum & homines. Sed nec illud ignores, Lector, Io. Coloniensem, belli huius impulsorem, pœnas iam 24. Augusti in prælio ad Laternam maritimam, unà cum suis multis, dedisse: ubi & nostri, (quæ fortuna belli est) effusa ex urbe turba, non pauci oppressi sunt. Vale, 12. Nouembr. quo die horrendus Cometa, maiorum prænuncius malorum, emicuit. Anno 1577.

IOACHIMI BIELSCII SATYRA IN QVENDAM DANTISCANVM, QVI LEVIBVS AC INEPTIS SVIS quibusdam Germanicis rhythmis multa nefaria de Rege & Regno Poloniæ scribere, & per Germaniam ubiq; spargere impudenter ausus est: Anno Domini 1577.

Lustris tempus ad hoc actis iam pœnè duobus,
Omne mihi studium placidis incumbere Musis:
Nec quenquam satyra proscindere meus erat acri,
Aut mea Pasquilli defigere carmina saxo.
Primus eras, qui me candore nitere perenni
Non sinis, inuitumq; in prælia pessimè trudis.
Quisquis sis, ego te Dantiscum, latro, uocabo:
Qui sacrum morsu nomen uiolare canino
Ausus es inuicti Regis, sæuumq; uocare,
Quo non Christiad[u]m toto Rex alter in orbe,
Vel pietate fuit, bello uel maior & armis.
Dignus quis furca pedibus suspensus ab alta,
Aut nigros pascas coruos, aut sectus acuto
Carnificum ferro, canibus sis esca cruentis:
Ausus Teuthonicas passim tam fœda per urbes
Plurima de nostra mendacia spargere gente:
Tanquam cum Turcis iam conspirauerit, & iam
Christiadum multis fraudi sit Lachia regnis.
O execrandum scelus, exitioq; piandum,
Dantiscæ plebis: quæ nedum oblita prioris
Est fidei, & Regi proprio parere recusat:
Verùm non dubitat magnum quoq; stringere nomen,
Atq; apud externas falsò traducere gentes.
Tu tamen hos laudas, nec adhuc periuria demens
Illorum celare potes, laudemq; merentur
Hæc aliquam gentis sceleratæ tristia facta.
Certè Dantisci digni sunt laude rebelles:
Certè Dantisci iustè fecêre rebelles:
Qui sacram rupere fidem, qui nescio quali
Pro patria, falsa pro libertate suorum,
Pro laribus patrijs mortem perferre cruentam
Haud ueriti, Domino sese opposuêre superbi?
Vrbs quasi sola foret Prussis hæc libera: cùm sint
Complures aliæ, queis nedum iura piorum
Integra seruauit regum pius ille: sed auxit
Elbingis etiam noua, uicinisq; Torunis.
O cæcos homines: ô indulgentia Diuûm:
Hæccine Dij patiantur agi? nec fulmine misso

Hos

Hos sæuos trudant in Tartara fura Gigantes?
Qui strauere trucem Enceladum, uastoq; Typheo
Pelion & Pindum, magnæ quoq; molis Olympum,
Atq; Ossam excussere manu. Quæ barbara tellus,
Quæ ferat hos, & non subitò confundat hiatu?
Et Sol sit placidus tam iusto crimine læsus,
Et non sacrilegis currum diuertat ab urbe?
Quamq; Thyesteæ crudelia fercula mensæ
Periuri esse putet delicta minora Gedani?
Ad cœnam & lautæ nostros conuiuia mensæ
Inuitas? aderunt illi non multa rogati.
Vos modò Dantisci ad uestras uenientibus ædes
Hospitibus uultum læti exhibeatis amicum.
Quisq; dapes secum tulerint, gustate uicissim.
Verùm salsa uidebuntur: læsumq; palatum
Morderi multo frustrà dicetis aceto.
Et choreas ducent, dederint ubi cornua lætos
Rauca sonos: quales choreas? Dantisce uidebis,
Cùm magno pacem nequicquam optaueris emptam.
Nam præ lætitia salient sic acriter illi,
Ediderint ut quot saltus, tot uestra sub undas
Voluantur Stygias capita à ceruice reuulsa.
Vinum uelle tuis apponere dicis adustum
Hospitibus. rectè: potus placet ille Polonis:
Sed quoties bibitur, miserè tractabitur hospes,
Nec propria semper residebit tutus in æde,
Custodes quos tu posuisti in limine primò.
Nec te Sauromatæ generosi, Cerberæ, curant,
Tergeminis nigram rapias ut dentibus offam,
Et totidem tristem latratum faucibus edas.
Inuenietur enim Alcides qui, Cerbere, forti
Comprensum dextra superas te educat in auras.
Musica quæ resonet, quæris, sub uallibus imis?
Musica (crede mihi) nostræ est gratissima genti,
Quæ Martem accendit, mentesq; in prælia tollit.
Aurea magnanimo donari munera Costkæ
Dicis ab irato, scriptor uesane, Gedano?
Ferrea iampridem (fauet illi pectore toto)
Magnanimus (munus pro munere) Costka parauit.
Inuictum iactas ductorem. Causa fuisset
Si melior, poterat melior dux esse: sed illum
Numina iusta uetant aliquem sperare triumphum.
Esto: dogma pium Christi profitetur. eundem
Et nos amplexi sumus, atq; huic fidimus uni.
Vestibus incingi suades fulgentibus auro.
Non opus est monitis. mos est gestare Polonis
Intextas auro uestes, ostroq; superbas:
Sed tamen his uictor minimè potietur auarus.
Aspera multa priùs turpis patiatur oportet,
Anteaquam iratis apibus mel deuoret ursus.
Balnea non curat, patiens est solis & æstus
Sarmata: uos ipsi hæc struxistis balnea uobis.
Nam neq; nunc primùm Dantisci fercula nobis
Instruitis, quæ uos tandem consumitis ipsi.
Ferrea iam nostræ fecistis uincula genti:
Vos tamen hæc collo tandem suspensa tulistis:
Multaq; spem præter damnosa superbia uestram
Corpora pallentem ferro demisit ad orcum:
Sic ut lamentis, luctu, queruloq; ululatu
Cœlum & inhumani resonaret regia Ditis,
Tisiphoneq; fero quatiens uos torua flagello,
Eumenides reliquas in opem defessa uocaret
Sanguinea incinctus palla, & serpentibus atris.
Non ergo es ueritus tam tristi lædere morsu,
Iratumq; magis Regem, gentemq; Polonam
Reddere iam uictæ genti: quam summus ab alto
Puniet elatam fastu Rex æthere, iustis
Puniet (haud dubium est) pœnis. hic mœnia Troiæ
Neptuni fabricata manu, hic ingentia quondam
Pergama, Thebanamq; urbem & Carthaginis arces
Eruit: hic cineri dabit, euertetq; superbam
Vrbem Dantisci uestram, ni pectore ab imo
Ipsa suum doleat facinus, Regisq; Poloni
Proiecta ante pedes, fateatur humillima culpam.
Rex pius & clemens turbæ miserebitur ultrò
Insontis: tamen auctores pro talibus ausis
Supremos scelerum mulctabit funere digno.
Et tu, quisquis eris, iustas dabis improbe pœnas,
Accipiesq; tuis æquissima præmia scriptis
Insulsis: & erunt hæc multis ciuibus olim,
Et tibi sacrilegæ exitio conuitia linguæ.

FINIS.

SVPPLEMENTVM DE REBVS GESTIS INTER REGEM POLONIAE, STEPHANVM, ET MAGNVM DVCEM Moschouiæ: Anno Domini 1579. in Augusto.

ONSTAT ex lectione historiarum, inter Polonos & Moscos, diuturna bella extitisse. Dum uel maximè Moscus Lithuaniæ aliquot principatus & prouincias sibi usurpare uoluit. Poloni uerò Iagellonem Magnum Ducem Lithuaniæ, qui Vuenceslaus dictus, in Regem assumpserunt, Regnum cum Lithuanico principatu coniunctum, & armis Polonorum defensum. Hoc uidere est locupletissimè apud Cromerum Historiographum Polonum. Et licet multis præclaris uictorijs Sigismundus primus, Poloniæ Rex de hoste Mosco potitus est: tamen sub Augusto Sigismundi filio cœpit Dux Moscorum, ualdè esse infestus Polonis, & toti Lithuanicæ. Atq; prætendere cœpit sibi nescio quod ius in Liuoniam, quæ ante aliquot annos dedit se in fidem & clientelam Regis, Regniq; Poloniæ. Quare occupato Rege Polono: & etiam oscitante, impetum fecit in Liuoniam, eam est depopulatus: arces & oppida multa occupauit. Et deinde in Februario ante annos uiginti, arcem Polosko in Lithuania, minus diligenter munitam obsedit, & per deditionem capit. Paulò pòst alias arces & ditionem Polocensem, quæ satis ampla est in Lithuania accepit. Sic res illi successère Mosco fœliciter: quamuis Poloni collectis copijs sępius unà cum Lithuanijs, uoluerint recuperare amissa: sed hæc non potuêre suum sortiri effectum, ob uarios Reipub. Poloniæ casus aduersos. Nimirum propter interregna, cùm Sigismundus Augustus obijt, & Henricus Valesius electus: Deinde cum Henricus Valesius inde discederet, & Poloni de noua electione soliciti, Stephanum Battori, Principem Transyluaniæ elegerunt. Quocirca postquàm in locum Henrici Valesij, Stephanus Battori est suffectus, dedit operam, ut ea quæ ad dignitatem Regni pertinerent, persequeretur. Et cum iam induciæ cum Mosco propter Lithuaniæ principatum æstate superiori finiendæ essent: haberetq; Rex Polonus apud se Legatos Principis Moscorum: qui satis superbè pro more gentis Legationem suam obire uoluerant: existimauit è re totius Regni esse, si armis aperiret nomen, famamq; Polonicam, & repeteret possessiones à Mosco iniustè acceptas. Indicitur itaq; bellum aduersus Moscum: conscribitur undiq; à Rege Polono miles, siue Polonus, siue Germanus, siue Hungarus fuerit. Vnde factum est, ut à uere usque ad ipsam æstatem Rex tantum laboris impenderit: quod expeditione publica facta, exercitum mouerit in ipso Augusti mensis principio aduersus Moscum: Quod quam illi fortunatum fuerit, ex Edicto Regis quod iussit fieri pro re fœliciter gesta aduersus Moscum uidere est: illud Edictum, ut est Cracouiæ typis expressum, hîc subijciemus.

EDICTVM

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS OB REM BENE ADuersus Moschum gestam, Anno 1579. 30. Augusti.

TEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Kijouiæ, Volhyniæ, Podlachiæq;, &c. Princeps Transyluaniæ.

Vniuersis & singulis, Reuerendissimis, Reuerendis, Magnificis, Generosis Regni nostri Consiliarijs, Dignitarijs, Officialibus, Nobilibus, atq; alijs Ordinibus omnibus syncere & fidelibus nobis dilectis gratiam nostram Regiam. Reuerendissimi, Reuerendi, Magnifici, Generosi syncere & fideles nobis dilecti. Quod superioribus proximis omnium Reip. ordinum comitijs decretum fuit, ut bellum hoc anno contra Magnum Moscorum Ducem administraremus, curæ nobis pro Regio nostro munere, nostroq; in Rempub. studio esse siuimus: & contractis exercitibus nostris, comparatoq; aliquo partim contributionum pecunijs, partim (quod contributionum pecuniæ minimè satisfacerent) alijs rationibus belli apparatu, extrema Iunij die Vilna ad copias nostras recensendas lustrandasq; Suirum discessimus. Quo quidem in loco, multa nos, diligensq; deliberatio tenuit, quorsum nos potissimum cum exercitibus nostris in hostem conferremus, quidq; rectissimè, & quam maxima cum utilitate Reipub. nobis ante omnia, bello aggrediendum esset. Rebus uerò omnibus in accuratam considerationem uocatis, ex iudicio & Senatorum nostrorum, & aliorum militarium uirorum, qui nobis aderant, eam tandem in sententiam descendimus, ut primam nostrorũ armorum uim ad Polociam oppugnandam conferri oportere concluderemus: quod quidem ea arx ceruicibus Magni Ducatus nostri Lithuaniæ, atq; adeò ipsi ciuitati nostræ Vilnensi, nulla alia firmiore munitione interiecta immineret, ex qua nobis in alijs remotioribus Regni locis occupatis, oblata occasione summam non modo Lithuaniæ diripiendæ, sed Vilnæ etiam adoriendę facultatem hostis habiturus uideretur. Faciendum præterea necessariò nobis uisum est, ut cum bellum hoc non modò rerum communis Reipub. recuperandarum causa, sed hostem quàm longissimè remouendi, grauiusq; coërcendi gratia susceptum habeamus, expeditionibus nostris in his potissimũ regionibus maxima anni parte, aut frigoribus grauissimis, aut imbribus assiduis militiæ infestis, tum quoq; ob uastitatem difficillimis: propinquiorem aliquam sedem, & quasi officinam, quam ipsa Vilna esset compararemus, ex qua quidem officina, quàm maximè integrum, recentemq; penitius in solum hostile ducere militem, & belli instrumenta, impedimentaq; minore cum negotio ad res cum celeritate, fœlicitateq; gerendas transferre possemus. Quanta enim cum difficultate ac detrimento Vilna illud facturi essemus, breui hoc itinere, quò cum exercitu nostro progressi sumus, magna nostra cum molestia cognouimus. Accessit & illud, quod hac arce qua firmiorem, maioremq; hostis nullam habet expugnata, de alijs retinendis hostem eò magis diffidere, & occupandis militem nostrum sperare doceremus. Tantum uerò abfuit, ut nos eò deterreri oportere iudicaremus, quòd locus ille ab omni opere, belliqûe apparatu firmissimus esse, perhiberetur: ut hoc potius de principio nobis recentibus militum nostrorum uiribus, animisq;, quam ijs militiæ diuturnitate afflictis tentandum existimauerimus. Cùm igitur nihil factu potius, utiliusq; iudicatum esset, nos factis ab inuocatione opis diuinæ auspicijs, Suiro primum Illustrem Nicolaum Radziuil Palatinum Vilnensem, cum aliquibus equitum, peditumq; Lithuanorum copijs, & certo Vngarorum numero, cum Generoso Gasparo Bekkiesz Polociam pręmisimus itinerum claudendorum causa, ne quid à Magno Moschorum Duce præsidij accederet, quò & si maioribus in magna etiam uiæ difficultate itineribus peruenisset, tamen cum iam ante nostras ad hostem literas misissemus, quibus bellum ei diligenti cum explicatione causarum denunciauimus, biduo antequam nostræ illæ copiæ ad Polociam accessissent, equitum & peditum aliquid ab hoste in arcem immissum est: adhibita uerò à Palatino Vilnensi, posteaquàm propinquo ad arcem loco cõsedisset, ea diligentia est, ut pòst nullius subsidij hostibus accessio facta sit. Nos cum exercitu nostro & tormentis impedimentisq; bellicis, in summa uiarum iniquitate, quam pluuiarum assidua magnitudo, & horum agrorum natura effecit, minoribus itineribus subsequuti fuimus, interea à copijs nostris quæ præcesserant, ar-

ces tres, Kosiana, Krasne, & Sithno, per excursionem celeriter occupatæ, & incendio de-
letæ sunt. Vndecima Augusti die proximè Polociam cum copijs omnibus nostris mo-
uimus, & propinquo ad mœnia loco castrametati sumus, arcem, ciuitatemque tribus lo-
cis obsidione cinximus, eademque die locis omnibus munitiones, fossasq; propius ho-
stem agere iussimus. Postridie ciuitatem non mediocriter fossis & aggere, & propu-
gnaculis, & parietibus densissimis, tum quoque præsidio firmam ea maximè de causa,
quod illo loco nos à propinquiore ad arcem accessu prohiberet, incendimus, ac totam
paucis horis deleuimus. Tum longius munitionibus nostris ad ipsas arcis portas pro-
motis, omni conatu in arcem expugnandam incubuimus. Ostenderat ui sua præpotens
Deus, in manu sua rerum gerendarum potestatem esse, & assiduas pluuias pluribus die-
bus ita immiserat, ut & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnan-
di ratio etiam atque etiam retardaretur, constitit tamen militi nostro maximis etiam in
incommodis singularis animorum ad omnia obeunda, tollerandaq; ardor, sic ut in sum-
ma pluuiarum iniquitate, altissimoque luto nihil prætermitterent, quæ ad oppugnan-
dum pertinere possent, hostibus contra omnes nostros conatus acerrimis animis, & in-
credibili tormentorum ui, ita dies, noctesque propugnantibus tanta peruicatia, & flam-
mas à nostris illatas extinguentibus, & uim omnem depellentibus, ut se tormentorum,
telorumque nostrorum iniurijs certatim offerent, & succumbentibus alijs alij confertim
succederent, ostenderentq; Moschos arcium defendendarum ui atque ardore cæteris o-
mnibus gentibus antecellere. Respexit uerò tandem nos sua benignitate clementissi-
mus Deus, concessitque, ut quæ prima nobis paulò serenior dies uicesima nona Augusti
illuxit, ea incendium à milite nostro arci illatum sit, summa cum contentione atque di-
scrimine, cum se miles noster in fossas dimittere, & Polottam flumen superare, denique
arduum cliuum, cui impositum propugnaculum erat subire, & manibus materiã ignem-
que inter infestissima, creberrimaque hostium tela inferre necesse haberent, quod incen-
dium cum uehementius exarsisset, & munitionis anterioris, in quo Sclopetariorum do-
micilium fuit, aditum aliquem patefecisset, teneri militum nostrorum ardor non potuit,
quin per ipsam flammam irrumperet, atque hostem feriret, à quo tamen cœpto cum pro-
pugnatione hostili, tum maximè flammæ ui reiectus est, paruo cum nostrorum neque
amplius uiginti septem pluribus tamen uulneratis, hostium tamen ad ducentorum inte-
ritu. Dederat aliquam hostis eadem die deditionis significationem, quam non seriam
fuisse animaduersum fuit, cum nouis se munitionibus flammæ altitudine nostris con-
spectum eripiente circumdare deinceps cognitum esset. Nulla igitur cum intermissio-
ne oppugnationis uim omnem adhibendam, nullumque hosti quiescendi, aut se firmius
muniendi spacium concedendum iudicauimus, posteroq; die ignem in alias munitionis
partes miles in quo equites etiã erant, qui misso equo in pedes descenderant, intulit, quo
cum iterum aliqua muri pars deleta esset, & cliuum in quo propugnaculum antea igne
absumptum erat tenuisset, ac inde ad latus hostilium fossarum ac munitionum illa parte
deleta tumultuario opere factarum fossas ac munitiones ducendo præsidiarios circui-
re ferè cœpisset, atque sic in potestate hostis esset, nos & sanguini Christiano parcendum,
& operam dandam rati, ut arce quam maximè integra cum tormentorum, aliorumq; bel-
li instrumentorum apparatu potiremur, quæ hostis ipse ad extremum iniecto igne dele-
re posset, facta omnibus uitæ gratia permisimus, ut qui nobis militare uellent (quorum
qui uelint magnus sanè est numerus) fortunas omnes suas incolumes conseruarent, at-
que stipendia nostra mererent, quibus redeundi in Moscouiam animus esset id nobis
permittentibus, atque omnem securitatem præstantibus facerent. Palatini, Basilius Iua-
nouicz Mikolinski Telakowski, Demetrius Michalouicz Sczerbati Obolinski, Mat-
thæus Iwanouicz Rzowski, Iwan Hrehorouicz Susin, Petrus Iuanouicz Volinski, Lu-
kian Tretiakow Rakou filius scriba, qui partim præfuêre, partim in arce fuêre cum se
sponte dedere, ac gratiæ nostræ permittere nolent, captos in custodijs habemus, & arcem
ipsam præsidio nostro immisso iam obtinemus. In qua quidem arce, qui eam defendis-
sent, & arma tulissent, ultra sex millia fuisse compertum est. Nostri cum ingressi essent,
passim magnam cadauerum insepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac
pulueris tormentarij, globorumq; tantam uim depræhenderunt, quanta in arce aliqua
Christiani orbis his rebus instructissima posset reperiri. Quos quidem rei gestæ succes-
sus, ut imprimis ad Deum præpotentem referimus, ita illi summa animi pietate agi-
mus gratias, ac sync. & fid. uestras hortamur, ut easdem pro bene gesta re publica agant
simul etiam comprecentur, ut quæ gerenda supersunt, quæq; in hostem hunc deinceps
etiam suscipiemus itidem clementissimè fortunare dignetur. Quod illum pro sua be-
nignitate, & causæ quæ hæc nobis arma induit bonitate facturum confidimus. Nos
quidem

quidem ad res pro communi Repub. gerendas, omne animi studium, curam, laborem,
operam, sanguinem, adeoque uitam nostram cupide semper, prompteque afferemus.
Datum ex arce nostra Polocensi die ultima mensis Augusti. Anno Domini 1579.
Regni uerò nostri anno 4.

STEPHANVS REX sszt.

Ex hoc Edicto uidere est, quam fausta & fortunater fuerit hæc prima Regis Poloni
expeditio quæ hanc inclementissimè anni tempore suscepta fuerat: Nam intemperies
tanta aëris & pluuiæ continuæ uidebantur prænuntiare infœlicem, & irritam fore illam
expeditionem: At Regis strenua uirtus, hæc coram impedimenta superauit, præterque
spem & opinionem hostis castra metatus est ante arcem Polosko: qua, ut supra dictum,
capta non substitit, donec totam illam prouinciam recuperaret. Magna uis iumentorum
& equorum ob pabuli defectum, & corruptam annonam propter pluuias perijt: nihi-
lominus Rex non conquieuit, donec quod uolebat, perficeret. Nam hac arce Polosko
sic fœliciter capta, progreditur ulterius, & diuiso exercitu, Polonorum, Hungarorum, Li-
thuanorum, alias arces obsidet, capitq; partim ui, partim deditione. Lithuani miro strata-
gemate arcem Turowla cœperunt, dum scilicet unam partem arcis uersus planitiem si-
tam defendit hostis: milites aliquot Lithuani collem noctu conscendunt, & ingressi ali-
quot per foramen, qua tormenta eiaculantur, clamant, impetum faciunt in Moscos, per
scalas alij ascendunt: & sic illa arce potiti. Sokol arx tertia, quæ accipiter Latinè dici po-
test, fortissima & bene munita, obsessa fuit à Polonis, quibus præest imperator Milecius,
uir summus, animosus, & gloria maiorum clarus, Podoliæ Palatinus: hæc defendebatur
à bellicosis uiris Moschouitis, qui tam uiriliter repugnarant, ut non sine utriusque gentis
& Polonorum & Moscorum clade capta sit: ferunt enim ad tria millia Moscorum ibi in-
terfecta. Atq; istud est feritatis & immanitatis barbaræ indicium, quod Moscouitæ quo-
tiescunque Germanum militem capere poterant, tum illum dilaniatum & dissectum, ac
puluere bombardico infarctum, ita extra arcis mœnia eiaculabantur: ut odium suum in
gentem Germanicam re ipsa testarentur. Inter dedititios captus est præfectus militum Fe
dor Vuasselouicius Seremiczius, qui erat ipsi Magno Duci Moscorum ob suam fortitu-
dinem pergratus & amabilis: cuius uiri iacturam grauiter tulit Magnus Dux. Milecius
cum Polonorum exercitu, ne quid deesset, ad perfectum uictoriæ triumphum, castra mo-
uet, & grauiter iudicat arcem unam residuam esse, quæ nisi capiatur: futurum sit, ut perpe
tuis incursionibus Plocensis agere recuperatus infestetur. Est autem arx illa Susa, in sum-
ma planitie & palustri loco posita: cuius accessus est perdifficilis ob profundas paludes.
Tamen cum obsessi uiderunt Polonum Imperatorem nihil remittere de sua diligentia, la-
psi animis: tandem se dedunt, & ueniunt in potestatem Polonorum, certis legibus & con
ditionibus præscriptis. Vbi arx illa Susa tradita fuit, ibiq; magna uis tormentorum & com
meatus bellici inuentus fuisset: de consilio Regis arx illa deturbata & euersa, ne & hosti
amplius esset utilis: neûe in ea seruanda à Polono multum consumeretur. Sunt postea ab
exercitu Regio aliquot arces captæ & euersæ: ueluti Krasno, Sithno, & Kosiani: id quod
prudenter à Polono factum, ne tot arcibus muniendis, uires exercitus diminuere coge-
retur. Itaq; rebus sic perbenè & laudabiliter, Dei auspicio, peractis, Rex disposuit in hy-
bernis militem cùm equites, tum pedites. Et deinde indicit Comitia Regni, ut incœptum
bellum cum hoste potenti: ad salutem totius Regni perficiat. Celebrata sunt Comitia Ka-
lendis Decembris, ubi ab omnibus Ordinibus assensum est, ut Rex fortunã belli sequa-
tur, & occasionem datam recipiendi omnia amissa à maioribus arripiat, ratioq; nerui bel-
lici, tam tributisq; alio pacto Regi est concessa. Sic speratur quod in Februario anni istius,
& toto hoc anno perget Rex Polonus aduersus Moscum: Quod utinam fœ-
lix, faustumq; sit, ad salutem & incolumitatem illius potentis-
simi Regni, quod est Germaniæ maceria & pro-
pugnaculum aduersus feros hostes
& barbaros. Amen.

EDICTVM

EDICTVM REGIVM SVIRENSE AD MILITES.

EX QVO CAVSAE SVSCEPTI IN MAGNVM Moscouiæ Ducem belli cognoscentur.

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS *ob captam Polotiam.*

RERVM POST CAPTAM POLOTIAM CONtra Moscum gestarum narratio.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, & Princeps Transyluaniæ, exercitus sui cuiuscūq; nationis, atq; ordinis militibus. Etsi tanta & tam nota omnibus iniuriarum magnitudo est, quas Magnus Moscouię Dux Regno nostro Poloniæ, Magnoq; Lithuaniæ Ducatui adhuc attulit, ut arma hæc, in quibus hoc tempore uersamur, sera potius cūctis, quam uel præpropera, uel non satis iusta cuiquam uisum iri arbitremur: tamen cum studiū nostrum satis expleri non possit, quo desideramus, ut quæ suscipimus gerimusque, cum æquitate iustitiaq; nos suscepisse, ij penitius intelligant, ad quos causa quæq; attinere uideatur: faciendum nobis hoc in bello existimauimus, ut exercitus nostri, cum eos non tantùm ex Regni nostri Poloniæ, Magniq; Ducatus Lithuaniæ, uerumetiam Hungarię & Germaniæ, alijsq; nationibus exteris compositos habeamus: certius uel recentiora cognoscant, quę inter nos, posteaquàm Regni huius nostri Principatum gerendum suscepissemus, & Magnum Moscorum Ducem intercessissent: quæ quidem istiusmodi sunt, ut facilè pateat, nihil à nobis prætermissum esse, quod ad Principis Christiani officium, ad uitandum Christiani sanguinis discrimen, ad constituendum ex æquitate cum eo hoste cōcordiam, pertinere posset: ab illo autem, quæ suscepta, actaq; sunt, omnia cū hostilibus iniurijs coniuncta, & ad arcium, ciuitatum, ditionumq; nostrarum circumuentionē & detrimentum, nostriq; nominis dedecus comparata fuisse. Nos quidem simul ac in Regnum hoc nostrum peruenissemus, ut cæteros Principes Christianos, partim ordinum Regni nomine, ita etiam Magnum Moscouiæ Ducem de accessione dignitatis, potentiæq; nostræ, deq; optima nostra cum eo etiam pacis constituendæ, colendęq; uoluntate, fecimus per internuntios nostros certiorem. Et dederat uerbis, nonnullam tum significationem, mutuæ uoluntatis atque studij sui erga nomen, sanguinemq; Christianum, & literas addidit, quibus ampliori alicui legationi nostræ securitatē accommodabat, & peculiari epistola, quæ etiamnum nostra in potestate est, confirmabat, se imperasse suis, ut dum mutuo inter nos per legatos res agerētur, ab omni iniuria, maleficioq; in nostros se abstinerent, exposcens ut eadem ad nostros mandata daremus. Etsi uerò tam callidè hęc simulare non enim posset, quin se etiam tum proderet, uerbis in nomen nostrum ualdè iniuriosis, infestus illius erga nos animus, tamen cum eo se usq; tantum iactaturam eius esse superbiam, in posterum uerò illum ad mentem meliorem, & publicæ pacis, & suorum salutis curam aliquam reuocatum iri existimaremus: habita à nobis eius literarum confirmationi fides est: pro qua quidem fiducia, & mandata nostris dedimus, ut cum Moscis inducias diligenter conseruarent, & ad ipsum Moscouiæ Ducem, Legatos quam amplissimos, Magnificum Stanislaum Kryski Masouiæ, Palatinum, Nicolaum Sapiha, Palatinū Minscensem, ac Theodorum Skumin, Curiæ nostræ Lithuaniæ Thesaurarium, misimus. Quæ dum à nobis fiunt, ille uiolata promissi fide (qua nos inducti, tantùm abest, ut ab eo, dum nostri ad illum Legati proficiscerentur, hostile aliquid pertimescendum putaremus, ut tuta nobis atque amica omnia polliceremur) subitò nulla, aut renuntiatione induciarū, aut belli denunciatione adhibita, cum exercitu ipse, adeoq; unà filius natu maior Liuoniam inuasit, ac fraude potissimum, & conspiratione adductis in potestatem subditis nostris, in libertatem, liberos, coniuges, uitam, ac sanguinem Christianorum hominum crudelissimè flamma, ferroq; grassatus est: arcibus nōnullis ditionis nostræ, dum extremis in finibus Regni nostri necessariò uersamur, in idiosè occupatis: quo tempore, quæ illius in trucidandis per acerbissimos cruciatus captiuis truculentia, quæ flagitiosa in uexandis honestissimis, nobilissimisq; fœminis turpitudo, quàm inexplebilis in hauriendo sanguine Christiano sitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, commemorari satis non potest: & qui superſunt

persunt crudelitati, & modis aliquibus se ex illa acerbitate liberarunt, satis ista testantur. Accesserant iam tum Oratores nostri ad ipsos Moscouiæ fines, cum inexpectatum de his Mosci cœptis accipiunt nuntium, quo quidem permoti, ad fines Moscouiæ subsistunt: nosq; faciunt de uiolata pace, de qua literis suis Magnus Moscouiæ Dux nobis confirmauerat, diligenter certiores. Etsi uerò ab illo hæc fieri indignissimè perspiceremus, tamē adducti, studio consulendi Christiano sanguini, atq; hæc sine maiori Christianarū utrinq; prouinciarum uastitate atq; incendio ad tranquillitatem & pacem reuocandi: mandata nostris Oratoribus dedimus, ut se nihilominus ad ipsum Magnum Moscouiæ Ducē conferre pergerent, & penitius, quis illi pacis nobiscum colendæ sensus esset, explorarent: ablatas uerò à Mosco eo tempore res, contra literarum fidem, ut repeterent, & quæ subditis nostris ab illo calamitas proximè allata esset: eā modis omnibus sarciri postularent. Quid tum uero? cùm peruenissent Oratores nostri, ac Moscus agere cum illis per homines certos suos cœpisset, subitò ad omnem superbiam, atq; animi impotentiam descendit. Liuoniam non modò ab omni pacificatione, uerumetiam mentione facienda exclusit: nos, dignitatemq; nostrā Regiam, ijs uerbis atq; scriptis, à quibus non modò Principem uirum, eumque Christianum, uerum quemuis etiam cuiusuis ordinis abhorrere quàm maximè decet, acerbè uiolauit, in Regnum nostrum Poloniæ, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum ius sibi arrogauit, idq; uanissimis modis asseruit, dum à Prusso nunquam inter mortales cognito aut nato (quem Octauij Cæsaris fratrem, generis uerò sui authorem fuisse cōtendit) orsus, ab eo se esse propaginem quartamdecimam significauit: quibus quidem generis sui uanissimis deliramentis, sibi ius perquā absurdè in uniuersum Poloniæ Regnum, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum, aliasq; Prouincias uendicare instituit. Ac hæc omnia, cum post multas, uariasq; actiones, nostrorum Oratorum, cum Consiliarijs Magni Moscouiæ Ducis: quos eam ad rem designarat, de certa induciarum ratione conuenisset, nostriq; pro eo ac utrinq; cōuenerat, suas de eo literas perscripsissent: & Magno Moschouiæ Duci tradidissent: ille suas, quas è conuerso daret, non (ut facere par erat) ad similitudinem literarum earum, quas Oratores nostri obtulissent, ueritatemq; mutuæ inter Legatos nostros, eiusq; Consiliarios conuentionis: sed ad arbitrium, libidinemq; suam ita perscripsit, ut inducias ad Liuoniam pertinere nollet, quinimò non modò eam sibi cum Curlandiæ Ducatu, uerumetiam quicquid nobis usq; ad Prussiæ fines ditionum est: (interest autem ipsius Lithuaniæ pars) credi à nobis oportere significaret: quas suas literas ita perscriptas, cùm in eas iusiurandum dedisset, nostris Oratoribus per uim superbè obtrusit. Qua de re cùm nos Oratores nostri ante suum è Moscouia discessum, facerēt certiores, ad Magnum Moscouiæ Ducem, ex aulicis nostris, internuntium misimus, Nobilem Petrum Haraburdam, iterata cum testificatione propensionis nostræ, colendæ cum eo pacis atque concordiæ, idq; rei Christianæ consulendi causa, qua quidem in testificatione luculenter ostendimus, si commune, idemq; utriusq; nostrum iuramentum esse deberet, communem eo iuramento inter nos atq; omnes prouincias nostras pacem compręhendi oportere. Neq; enim honestati atq; rationi congruere, si iusiurandum, de pace inter duos susceptum, bellum quacunq; de prouincia inter eos ipsos consequatur, quodq; sanctissimum concordiæ uinculum sit, in eo locus hostilitati relinquatur. Conuenire præterea nobis, tanquam Principibus Christianis, nos ut dictis, factisq; omnibus, ita maximè religiosæ isti iurisiurandi affirmationi, constantiam adhibere. Curandum igitur esse, ut ne qua inter nos fidei, rectæq; factorum nostrorum conscientiæ, uis afferatur. Quæ nostra æquitatis, optimiq; studij plena cohortatio, tantum abest ut ponderis aliquid apud Moscum habuerit, ut internuntium nostrum, posteaquàm admisisset, audissetq;, à se longè remouerit, & in modum captiui diu inuitum retinuerit: cumque suos ad nos Legatos misisset, in Liuonia missis iam ad nos Legatis suis, arces nostras, ac sigillatim Vendam bis oppugnauerit: quod cùm per insignem faceret iniuriam, effectum Dei præpotentis beneficio est, ut & exercitus ille, à nostris copijs, cum ad eas Suetica auxilia accessissent, deletus sit, & in potestatem nostram tormenta, aliaq; quibus nostra oppugnabat, cuncta peruenerint. Sub id ipsum tempus Legatos Moschicos ad nos Cracouiam, in ipsum Regni nostri quasi domicilium atque sedem admisimus, cum eo tùm loco, permagna propè undique gentium Christianarum, frequētia hominum uersaretur, Legati externorum Regum, Principum, atque Nationum adessent: eorum in oculis, cùm eos audiendi causa, ad nos in Senatum nostrum perhonorificè, ut fieri inter Principes par est, introduci curassemus, à fastu suo, nostræq; indignitatis contemptione orsi, ad explicanda, quæ haberent mandata, nulla cohortatione se passi sunt adduci: quòd à Magno suo Duce præscriptum sibi esse significarent, ne quæ apud nos uerba facerent, nisi nos ante, quę à nobis superbè atq; ad derogandum dignitati nostræ, in quodam genere habendi sibi honoris flagitarent, pręstitissemus.

Quod

Quod cùm nobis minimè committendum iudicaſſemus, neq; illi à faſtuoſa pertinacia ſe
deduci ſinerent, etſi iterum atq; iterum ab illis, ut dicerent, cōtenderetur, indictis rebus è
Senatu noſtro, atq; adeò Cracouia diſceſſerunt, atq; ita re ulla non modo nō confecta, ſed
ne affecta quidem diciúe ab ijs cœpta, permiſimus ut ſe in Moſcouiam referrent. Quæ o-
mnia, ut perſpicuè teſtantur, quale noſtrum extiterit ſuſcipiendæ cum hoſte illo concor-
diæ, paciſq; ſtudium, quod conſulendi ſanguini ac tranquillitati Chriſtianæ deſiderium,
ita oſtendunt planiſsimè, Magnum Moſcouiæ Ducem eò potiſsimum incumbere, hoc
agere, huc omnes ſenſus, conatuſq; ſuos conferre, ut nobiſcum hoſtilibus iniurijs perpe-
tuò diſsideat: & cùm ditionibus noſtris, tum nomini, amplitudiniq; noſtræ modis omni-
bus derogatum uelit. Miſit ad nos poſtea per nuntium ſuum literas, quibus à nobis po-
ſtulat, ut in ea induciarum uerba, quæ citra Oratorum noſtrorum aſſenſionem perſcripta
oſtendimus, iuſiurandum daremus, Legatis ſuis redeundi ad ſe poteſtas fieret, & ſi uiſum
nobis eſſet, Oratores ad ſe iterum mitteremus, qui de Liuonia ſecum agerent. Quam au-
tem & ab æquitate, & ab officio, dignitateq; noſtra alienum ſit, ad ea nos iureiurando de-
ſcendere, quibus nō modo aſſenſum nullum unquam accommodauimus, ſed de quibus
nos cogitationem aliquam ſuſcipere non oportere intelligimus, quis nō perſpiciat? Qui
enim nos eius crudelitati Liuoniam, Curlandiæ Ducatum, ditioneſq; alias noſtras, quæ
Lithuanici iuris intermediæ inter Liuoniam & Pruſsiæ fines ſunt, permittere poſsimus,
quæ nobis pro Regio noſtro Sacramento, quod in noſtra Regni inauguratione uerbis
ſolennibus dedimus, omni fide, cura, conatu tuenda, & ab aliena poteſtate, uitæ etiam no
ſtræ diſcrimine defendenda intelligimus? quod quidem officium noſtrum, ut nobis anti-
quiſsimum, commendatiſsimumq; ſemper fuit, ita alienæ ab eo uoluntatis ſignificatio-
nem nullam unquam dedimus, neq; de ea Oratores noſtri quicquam polliceri potuerūt,
atq; adeò conſtat, minimè pollicitos eſſe. Nam quæ illi in uerba cautionis ſuæ de inducijs
perſcriptæ iurarūt, ea ab omni iſtiuſmodi conceſsione longè remota ſunt. Quæ uerò non
modò pacis inter Principes feriendæ, ſed inter priuatos etiam conuentionis alicuius in-
eundæ ratio, quę uis, quæ neceſsitudo eſſe poſsit, ubi res alterius non modò nulla conſen
ſio, uoluntaſq;, ſed ne quidem ſuſcepta aliqua cogitatio accedat? non utrinq; uoluntati-
bus ad conſenſionem adductis, & literis non tantum ſententiarum, ſed propè uerborum
omnium ſimilitudine perſcriptis, negotium adminiſtretur? Quod quidē ita adminiſtrari,
& ſolere, & oportere, hunc ipſum hoſtem noſtrum fugere haudquaquam poteſt, ut non
iuris, æquitatiſq; memorem, at ea tantum recordantem, quę in ſanciendis inducijs, & pa-
ce ferienda, inter Sereniſsimos Prædeceſſores noſtros, atq; eius maiores, adeoq; cum illo
ipſo, ante hac ſuſcepta atq; uſurpata fuerunt. Neq; uerò minus, quàm ſuperiora illa & hoc
iniquum eſt, quod Magnus Moſcouiæ Dux, nos in literarum ſuarū uerba iurare uoluit.
Quæ quidem literæ, etſi ex uoluntate atq; conſenſione utriuſq; noſtrum, ac literis Orato-
rum noſtrorum congruenter ſcriptæ fuiſſent, tamen ut ille in cautionis ſuæ formulam iu-
raſſet, ita nos in noſtram iurare conueniret: tantûm abeſt, ut à nobis in eas literas iuſiuran-
dum rectè poſsit exigere, quæ ab ipſo pro arbitratu ſuo perſcriptæ, ab animi noſtri ſenten
tia, mandatiſq;, noſtris, & Legatorum noſtrorum aſſenſu, plurimū diſsident. Quæ omnia
quàm plena iniuriæ, doliq; fuerint, quis non facillimè perſpiciat? cuius quidem doli ſtu-
dia, ex eo ſe etiam oſtendere, quod quæ cōmunicata, geſta, actaq; inter Oratores noſtros,
& eos, quibus agendi cū noſtris Moſcouiæ Dux negotium dederat, quæq; ab ipſo Duce
conſtituta fuerant: Legati eius, cùm ad nos Cracouiam ueniſſent, profiteri atq; explicare
minimè uoluerunt. Ad has uerò omnes fraudum technas, mox armata uis, apertæq; iniu-
riæ acceſſerunt, cùm non modò Liuoniam aſsiduis direptionibus ac bello infeſtam habe
re Moſcouiæ Dux non deſineret, uerumetiam in finibus Vitepſcenſibus, in ipſa Magni
Ducatus Lithuaniæ ditione, propugnaculum nuper collocaret, ac per ſuos rei militaris
Præfectos: illis etiam locis, ſubditos noſtros trucidaret, alios crudeliſsimè diriperet, ſe de-
nique maximis delectibus habitis, magis, magiſq; contra nos armaret: qua quidem de re,
cùm non modò ad nos Illuſtris Curlandiæ Ducis, & Rigenſium, ſimul etiam noſtrorum
in Liuonia præſidiariorum, quotidiani nuntij ac literæ peruenirent: ſed ſumma etiam im-
ploratio opis, defenſioniſq; noſtræ accederet, nullo modo debuit, potuitq; belli admini-
ſtratio diutius à nobis differri. Proinde iuſtiſsimis iſtis, grauiſsimiſq; cauſis adducti, repu
diandas, minimeq; iuramento noſtro confirmandas Moſci literas, de inducijs ab ipſo ar-
bitratu ſuo perſcriptas nobis eſſe iudicauimus: quinimò ipſas in Moſcouiā ad Magnum
Ducem, expoſitis quibus id faceremus de cauſis, per internuntium noſtrum remiſimus,
ac hoſti illi bellum iuſtum, legitimumq; indiximus, cùm iam tum ille maximas cōtra nos
copias ad Pleſcouiam coactas haberet. Quod ad Oratores attinet, quos remitti poſtula-
uit: etſi qui neque literas, quibus fidem legationis ſuæ facerent, nobis reddiderint, neque
ullam

ullam legationis partem explicàrint, exploratorum potiùs, quàm Oratorum loco habe-
ri à nobis meritò potuiſſent, tamen quod Oratoribus noſtris in Moſchouia ſignificatum
intellexiſſemus, Legatos eos ad nos miſſum iri, nihil illis in omni genere, & honoris ha-
bendi, & laucia conferendi ullo loco ditionum noſtrarum deeſſe ſiuimus, permiſimuſq;,
ut quod facere obſtinauerant, nullis rebus apud nos expoſitis, ſe in Moſchouiam refer-
rent. Quod uerò poſtulabat, ut noſtros Oratores, qui de Liuonia agerent, iureiurandò
priùs in eius literas de inducijs dato, iterum ad ſe mitteremus: non perſpicimus, quid agi
de Liuonia per Oratores poſsit, ſi antè iurati in eius conditiones (quod expoſcit) non tan
tùm de Liuonia atque Curlandia, uerùm etiam parte noſtrarum Lithuaniæ ditionum,
quæ mediæ Curlandiam ac Pruſsiam dirimunt, decederemus. Minimè igitur nobis com
mittendum eſſe intelligimus, ut noua legatione, nihil aliud, quàm Prouinciarum noſtra-
rum iacturam, ac nominis noſtri indignitatem aliquam incurramus. Intelligi atque adeò
cerni arbitramur, quale noſtrum fuerit ſtudium, uitandi omnem Chriſtiani ſanguinis
profuſionem, quod noſtrum pacis, tranquillitatiſq; deſiderium, pro quo quidem nos, ijs
rationibus, quæ ſuprà expoſitæ ſunt: experiri pacis conciliationem cum hoſte illo con-
tendimus, atque omnia indignitatum genera, quæ Maieſtati noſtræ Regiæ ab Magnò
Moſchorum Duce allatæ eſſent, libenter tranquillitati publicæ atque ſaluti, ſanguini, for-
tuniſq; hominum Chriſtianorum condonauimus: uerùm his noſtris omnibus ſtudijs
ad concordiam, pacemq; propenſis, tantum abeſt, ut quidquam ab eo æqui, boniq; con-
ſecuti ſimus, ut ille hoc magis effrenatæ ſuperbiæ atque impotentiæ animi ſui indulſerit,
& quæ ad contumeliam noſtram, noſtriq; Regni, & Magni Ducatus Lithuaniæ detri-
mentum pertinere poſſent, ſuſceperit. Cui quidem rei, ut modū aliquando finemq; ſpon
te ſua facturum illum deſperemus, facit inueterata iam, perpetuaq; eius cum Sereniſsi-
mis prædeceſſoribus noſtris ſimili genere agendi ratio, quam quidem ex ea iniuria æſti-
mare licebit, qua Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſsimum prædeceſſorem no-
ſtrum affecit, cùm miſſos ad ſe ex ordine Senatorio ſplendidos Oratores Palatinum In-
ouladislauienſem, & Caſtellanum Samogitienſem contumelioſè tractauit, & modis in-
digniſsimis contra gentium iura uiolauit, hominem Nobilem ex Sereniſsimi prædeceſ-
ſoris noſtri aulicis ſpoliauit, & cùm res quaſdam precioſiores inſpiciendi cauſa accepiſ-
ſet, ſuperbè retinuit, mercatoribus qui unà ueniſſent, magnam mercium uim eripuit, e-
quos in Oratorum illorum conſpectu productos ferro diſſecari curauit: à qua indignita-
te uindicanda, cùm Diuum illum anteceſſorem noſtrum mors (quæ breui ſubſecuta eſt)
excluſiſſet, nos per Oratores noſtros poſtulauimus, ut iniurias eas id temporis illatas, ſar
cire ſtuderet, cui quidem poſtulationi noſtræ, nullum animus eius, iniuriæ pertinaciſsi-
mus, reliquit omninò locum. Quid illa, quæ Sereniſsimo anteceſſori noſtro Henrico
Regi per literas de pace utrinque retinenda promiſerat? & contempta promiſsi fide, non
ita multò poſt capta Pernauia, alijſq; Liuoniæ arcibus in poteſtatem ſuam redactis uio-
lauit? Qua quidem fidei uanitate, maiores etiam eius erga Sereniſsimos prædeceſſores
noſtros prope omnes uſos eſſe perſpicimus. Neque enim obſcura eſt plurium, qui iſta
uerè memoriæ prodidêre conſenſio, & maiorum iſtius Ducis Moſchouiæ literis, quæ in
tabulario Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ ſeruantur, comprobari poteſt, quàm ſæpè
Magni Moſchorum Duces Sereniſsimis Poloniæ Regibus, pace ſuſcepta, ac iuriſiuran-
di Religione ſancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros, nominiq;
Chriſtiano infeſtos populos bella regentibus fidem impiè fregerint, pacta omnia uiola-
uerint, & redintegrato bello, uel à neceſſaria prædeceſſores noſtros contra Ethnicos de-
fenſione, uel pulcherrimis pro Republ. Chriſtiana cœptis reuocârint, & obſiſtere ſuis
iniurijs coëgerint. Quorum maiorum in dictis, factiſq; in conſtantiam, fraudem & inſi-
dias, hic Ioannes Baſilij filius, hoſtis noſter, non modò omnem in ſe admiſit, uerùm etiam
auxit, idq; tum maximè egit, cum literis miſsis ad Diuum Sigiſmundum Auguſtum Se-
reniſsimum anteceſſorem noſtrum, de ſecuritate Oratoribus pręſtanda, qui ad ſe de pace
concilianda mitterentur ſcriptis, ſubitò Polotiam inuaſit, occupauitq;, conſimili fraude
ergo nos uſus, cùm poſteaquàm nobis fiduciam pacis attuliſſet, repentè Liuoniam ar-
mis oppugnauit, & tamen nos, Regnum noſtrum Poloniæ, Magnum Lithuaniæ Duca-
tum à defenſione eius prouinciæ excludere inſtituit. Quandoquidem igitur ſpes nulla
nos tenere ampliùs poteſt, ad mentem, fidemq; meliorem Magnum Moſchorum Du-
cem ſe unquam recepturum eſſe, quinimò iniurias ueteres, recentioreſq; nouis quotidie
magis, magiſq; accumulet, certæ pacis fiduciam nullam afferat, omnia ad nos circumue-
niendum, derogandumq; cùm nomini, tum ditionibus noſtris ſuſcipiat, nos adhibitis,
atq; adeò conſumptis omnibus ſtudijs noſtris, quibus fida atq; æqua inter nos pax con-
ciliari, & rei, ſanguiniq; Chriſtiano conſuli poſſet, expleto iam omni officio Regis Chri-

ſtiani;

ſtiani,hanc rem & Deo præpotenti,oculis hæc ſuis iuſtiſsimis aſpicienti, & legitimæ uin-
dicationi permittendam iudicamus. Quo nomine remiſsis illis inſidioſis induciarum li-
teris,bellum iuſtum,legitimumq́;,Ioanni Baſilij filio, Magno Moſchorum Duci denun-
ciauimus:quo bello multiplicem nobis, cùm ab ipſo Magno Moſchorum Duce uerbis,
literisq́;, tum ab eius Legatis factam contumeliam, allatasq́; ſubditis noſtris acerbiſsi-
mas multis iam annis iniurias, & detrimenta omnia,quæ Regnum noſtrum, Magnusq́;
Lithuaniæ Ducatus accepit,armis propulſare & uindicare in animo habemus. Vt uerò
perſpicuum ſit omnibus,nos ad eorum,qui Magno Moſchorum Duci parent,hominum
Chriſtianorum calamitatem, aut ſanguinis profuſionem minimè ferri,declaramus nos i-
ta armis noſtris moderaturos eſſe, ut ne ijs(quanta maxima cura ac ſtudio caueri poterit)
quiſquam uioletur, qui non aut in præſidijs, aut acie ſuo periculo propugnandas hoſtis
noſtri partes ſuſceperit.Nam ut ab uno Magno Duce cauſas omnes,quibus in arma hæc
impellimur,profectas eſſe intelligimus,ab uno nos honorem, dignitatemq́; noſtram op-
pugnari,ac prouincias noſtras illius unius libidine appeti ac ſitiri perſpicimus:ita in uno
illo uindicare omnia, unius refrænata audacia, graſſandiq́; atrocitate, in poſterum tran-
quillitati publicæ, paciq́; Chriſtianæ (ſi fieri ulla ratione poſſet) conſulere deſideramus.
Quæ cùm ita ſint, ſpe uel potiùs fiducia magna ſumus, & DEVM OPTIMVM MAXI-
MVM, quod bellum grauiſsimis, iuſtiſsimisq́;, atque adeò perneceſſarijs de cauſis iniu-
mus,nobis,exercitibus noſtris, ac Reipublicæ uniuerſæ,quam obtinemus, benè & fœli-
citer fortunaturum eſſe, & Principes Chriſtianos, adeoq́; omnes homines, qui iſta acci-
pient,facilè arbitraturos nos ad bellum hoc permagnum non temerè,neque ulla profun-
dendi ſanguinem Chriſtianum (cui prodeſſe,conſulere, cauere ſemper ſtuduimus)cupi-
ditate ferri, ſed ad ea hoſtilibus tot temporum per ſummam atrocitatem, crudelitatemq́;
exercitis iniurijs impelli,noſtra dignitate,& Regni noſtri,Magniq́; Lithuaniæ Ducatus,
cæterarumq́; prouinciarum noſtrarum ſtatu, & ſubditorum noſtrorum ſalute, fortunis,
uita, ſanguine, quem hoſtis ille truculentiſsimus iam nimium diu immaniter hauſit,ne-
ceſſariò commoueri, conſilio,iudicioq́; omnium Regni noſtri,Magniq́; Lithuaniæ Du-
catus ordinum Duci, digniq́; nos fidam, ſtabilemq́; tranquillitatem, & publicam inter
populos Chriſtiani nominis pacem, concordiamq́; ſpectare. Quæ quidem belli noſtri
cauſæ, quæq́; animi, conſilijq́; noſtri ratio, etſi de militum noſtrorum ſtudijs alacritate,
fortitudine, fide, nobis dubitationem nullam relinquit:hortamur tamen,ut animum ad
res noſtro ductu in hoſtem hunc noſtrum gerendas magnum, fortemq́; adferant,exiſti-
mentq́;,& gloriæ,& fœlicitatis ſummam in eo potiſsimum uerſari,ſi pro tam iuſta,hone-
ſtaq́; cauſa dimicetur:ſubditi noſtri diuturnas, grauesq́; iniurias hoſtiles,uel à ſe,uel ciui-
bus ſuis adhûc perpeſſas, hoc tempore pro more, uirtute, rebusq́; geſtis maiorum ſuo-
rum,& uindicandas, & in omne tempus ſibi depellendas ſtatuant: extranei pro uicino-
rum ſalute,ſuam in diſcrimen uocare, fortiſsimeq́; armis contendere pulcherrimum, ne-
ceſsitudini, quæ uicino ad uicinum eſt conuenientiſsimum, & delere proximi parietis
incendium, ſuæ, ſuorumq́; ſecuritati utile exiſtiment: omnes ſibi tam iuſto in bello ſum-
ma fortium factorum ſtudia eſſe adhibenda iudicent:quorum hoc maior laus atque glo-
ria quemque conſequetur,quò in grauiore hoc,maioreq́; bello contra crudelem uniuer-
ſi propè generis humani hoſtem nobiſcum uerſabitur. Nos profectò cuiuſque militum
noſtrorum uirtutem,fidem, operam,conatum in omni genere præclarè factorum,ea be-
neuolentia,gratia, munificentia proſequemur, ut neminem geſtæ abs ſe fortiter rei pœ-
niteat,omnes intelligant,nos cuiuſque induſtriæ, fidei,fortitudini ſua præmia,ornamen-
taq́; libenter tribuiſſe. Suiri die duodecima Iulij. ANNO DOMINI,
M. D. LXXIX. REGNI uerò noſtri An-
no QVARTO.

RERVM POST CAPTAM POLOCIAM CONTRA Moſchum geſtarum narratio.

CApta Polotia,& iam ante in uicino arcibus tribus,Coſiana,Craſna,& Sit-
na deletis,tres omninò arces,Turoulia,Socolum,& Suſſa in Polocenſi di-
tione hoſtiles ſupererant, quas hoſti relinquere, neq́; ex belli ſuſcepti con-
ſilio, neque dignitate ſua, neque rei abs ſe geſtæ fortuna Rex eſſe iudica-
uit. Turoulia quatuor ſupra Polotiam arcem milliaribus,ad Dhunam flu-
men,quo loco illud Turoulia amnis illabitur, ſita eſt,ſic ut duorum amni-
um confluxu maxima parte compræhendatur, quaq́; in continentem patet, inter utriuſ-
que præterlabentis fluuij ripas, lacum tranſuerſum, tanquam obicem, obiectum habeat.
Quod inter Polocenſem arcem, atque inter Vlam, Vitepſcium, aliasq́; arces & ciuitates,
altius in Dhunæ ripis ſitas, quæ ſemper in poteſtate Regum Poloniæ retentæ ſunt, me-
dia Turoulia intereſſet, facilè à Regijs caſtris ad Polotiam poſitis, commeatum excluſit,
qui commodè ex locis ſuperioribus poterat importari: quæ res non mediocriter in exer-
citu annonæ charitatem, atq́; adeò inopiam auxerat. Qua de cauſa,circumſeſſa primùm
Polotia,Franciſcus,Zucus à Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi, tentandæ certis cum
copijs per celeritatem rei cauſa ad arcem Turouliam miſſus eſt. Verùm quod & præſi-
dio firmo,& defenſioni diligenter intentè locus teneretur,& pauca,minoraqúe belli tor
menta Zucus ſecum traxerat,effici, ex ſententia nihil potuit.Socolam ab arce Polocen-
ſi quinque milliaribus ea uia diſtantem, quæ Septentrionem uerſùs rectiſsima Pleſco-
uiam ducit, duorum itidem concurrentium fluminum, Dryſſæ & Niſciæ, complexus
continet:ea in arce præter uetus præſidium, quod tuendi Polotiam aditus cauſa firmum
ſemper inerat,Theodorus Baſilij F.Seremetus,& Boriſſus Baſilij F.Seinus,Andreas Pe-
lecius,Michaël Georgij F.Lycus Baſilius Criuoborſius Palatini, clari cum propinquita-
te Moſchouię Ducis,alij tum rebus anteà geſtis omnes copiarum Præfecti,cum Magno
Moſchouiticæ nobilitatis ac ſclopetariorum numero conſederant, poſteaquam ſe ab a-
ditu Polocenſis arcis, primùm à Palatino Vilnenſi obſeſsis itineribus,mox ipſa obſidio-
ne Regia excluſos eſſe intelligerent. Acceſſerat hûc etiam Georgius Bullahacus cum
duobus millibus ſclopetariorum, partim Dunenſium, partim Volienſium,qui ad Dhu-
næ & Volhiæ fontium paludes ob perpetuas cum Tartaris dimicationes, cęteris belli u-
ſu ac iaculandi peritia facilè præſtant. Quod hi omnes magno diſcrimine noſtrorum ex
propinquo caſtris imminerent, dum oppugnatur Polotia, Lithuanicæ quædam copiæ
primùm, Ioanne Voliminſcio, deinde Chriſtophoro Radiuilo, qui in Lithuania Regi à
poculis eſt,dimicãdi ſtudio Socolã uſq́; excurrunt:ſed quod hoſtis arce & munitionibus
prope arcem extructis, aut propinquo tormentis ſuis ſpacio in tuto ſe teneret, uelitatio-
nibus tantùm,nonnullis utrinque deſideratis,res geſta eſt. Vtramque arcem Rex occu-
pata Polotia iuſtis copijs oppugnandam ratus, Nicolaum Mielecium Podoliæ Palati-
num, ſummum copiarum Polonicarum Præfectum, cum equitatu Polonico ſtipendia
merente, cumqúe peditatu Polonorum, ac Germanorum cohortibus Socolam moue-
re,Vngarorum copias Turouliam accedere iubet:ipſe ut medio loco omnem in partem,
caſumq́; intentus eſſe poſſet, motis trans Polotiam caſtris, ijsq́; ſecundùm flumen Dhu-
nam metatis (quòd priſtinum caſtrorum locum, obſidioni quidem opportunum, cùm
ad cingendum maxima ex parte arcem,tum ad prompta munitionibus omnibus,ex qui
bus miles oppugnabat, auxilia afferendum, aſsidui imbres iam antè iniquiſsimum, &
ualdè quàm cœnoſum effecerant) ad Polotiam permanet, curatq́; quod ad arcem Polo-
cenſem, qua munitiones aut flamma conflagrant, aut tormentis uerberatæ uitium fece-
rant,inſtaurandum pertineret,ſimul etiam arci Palatinum præfecit Nicolaum Deroho-
ſtaiſcium, in quem iam antè, Regno primùm inito, non inani omine ius, nomenqúe e-
ius Magiſtratus contulerat: hunc ipſe in poſſeſsionem mittit,pręſidium iuſtum imponit,
& quibus circùm locis miles finibus tuendis rectè collocetur, conſtituit: templi etiam,
quod monumentum diuinæ ad uictoriam opis eſſet, ædificationem decernit. Interea
dum quę opus erant ad Socolæ,& Turouliæ oppugnationem expediuntur,& miles ua-
ſa colligit, uiſum eſt Palatino Vilnenſi, de Turoulia leuioribus copijs experiri, & quid
hoſtibus in recenti conſternatione fiduciæ eſſet tentare. Mittitur cum aliquo numero e-
quitum expeditiorum armaturæ leuioris, quos Coſacos nominant, Conſtantinus Lu-
comſcius Vlenſis Præfectus, quem Turoulienſes præſidiarij conſpicati, cùm pauor ma-
iorem, quàm pro numero militum ſpeciem copiarum obieciſſet, exercitum uniuerſum
adeſſe rati, per auerſam portam ſe properè omnes eijciunt, ac fuga euadunt,Palatinis ſuis
deſertis:qui cùm arcem ſibi non deſerendam putarent, ac ſoli in ea permanerẽt,ad quar-

tam Septembris diem cum arce & belli apparatu ac commeatu omni Regiam in poteſtatem peruenerunt. Arci ita occupatæ miles ille, qui cœperat, præſidio relinquitur. Is dum inter ligneas munitiones ac domos tæda ædificatas indiligenter ignem habet, tormentiſq; maioribus gratulationis & lætitiæ cauſa iaculatur, temerè incendio cauſam prębuit: quod ſublatum paucis pòſt diebus, quàm capta eſſet, arcem deleuit, ut non minore celeritate, quam occupauerat, Turouliam miles amiſerit. Quod quidem hoc iniquiore animo à Rege acceptum eſt, quò præſidio hoſtili Suſſam etiam tum obtinenti, Turoulia noſtræ poteſtatis facta, omnem ſubſidij aditum & commeatus accipiendi ſpem, certiùs eripere potuiſſet. Intereà rerum Palatinus Podoliæ Socolam (à qua Dunenſes cohortes fama aduentantis exercitus permoti contra imperium Præfectorum, ut eſt genus illud militum leue, & inſolens diſciplinæ, iam antè in Moſchouiam redierant) cum copijs progreditur, & Driſſam flumen imbribus proximis admodùm redundans ponte ſubitario opere effecto, tranſmittit, hoſte quod facere in procliui erat, nihil repugnante, qui in aduerſa ripa ocioſè tantùm inequitans, inani metus faciendi ſtudio, clarè ut exaudiri à noſtris facilè poſſent, ſubindè inter ſe ſciſcitabantur, adeſſent apud ſe Aſtraconorum, adeſſent Caſanorum copiæ, quas alter adeſſe magna itidem uoce reſpondebat. Flumine ſuperato Palatinus nulla cum mora propiùs hoſtem mouet. Quâ acceſſerat inter utrumq; flumen non ita magno ab arce interuallo ſylua eſt, in qua maximam equitatus partem tendere iubet, peditatui imperat, ut munitiones, in quibus uerſarentur, & tormenta dirigerent, foſſa atq; aggere ſubitò efficiant: quas Poloni ſecundũ Niſſam, Germani iuxta Driſſam ita ad arcem perducunt, ut cùm iuſto iam ab ea ſpacio abeſſent, tranſuerſæ ab Niſsia Dryſſam, itidemq; ab Dryſsia Niſſam uerſùs promouerentur, atq; opera utriuſq; nationis committerentur: ultra Niſsiam amnem minorem, quà promptum hoſti effugium patebat, Ioannes Zabaraſius Palatinus Braſlauienſis conſiſtere & curare iubetur. Munitionibus perfectis, ac tormentis, ut uiſum erat, collocatis, cùm iam tũ in ueſperum dies uergeret, qui tormenta adminiſtrant, periclitari rem globis candentibus inſtituunt, tribus tantũ in hoſtiles ditiones perlatis, cùm alij alijs locis periculum incendij afferrent, & ijs reſtinguendis hoſtis detineretur, tertius eo loco, quo naſcens primùm fumus, mox flamma ab hoſte non facilè potuit depræhendi, uires cœpit. Ab hoc incendium ortum, cùm magnam hoſtilium munitionum partem ſubitò complexum eſſet, hoſti ſummam defenſionis deſperationem attulit. Quocirca ut perditis, trepidiſq; rebus, & flamma ſe iam longiùs, latiuſq; fundente, pars magna hoſtiũ globo temerè facto, porta, quæ Meridiem uerſùs ad Niſſam unà patebat, confertim erumpunt: quibus ex proximis munitionibus Poloni impigrè occurrunt, & obſiſtunt. Perducitur eodem properè ſigno ſublato Germanorum ſclopetariorum cohors: ſic hoſtis in arcem, flammamq; reijcitur, quem dum noſtri magna ui premunt, ſe atq; ſigna portæ, arciq; inferunt. Dabat mox hoſtis intra arcem deſperatis rebus magnas cùm armis, tum uerbis dicendi ſignificationes, quas cùm miles Germanicus Ruſicę linguæ neſciens, præterea Polocenſis præſidij crudelitate, qua immaniſsima in captiuos omnes, ac potiſsimùm Germanos fuerant, irritati, minimè acciperet, cædemq; acerrimè miſceret, ille deſperata ſalute totis uiribus contrà dimicat, quæq; ſupra portam cuſtodiæ erant, cataractam è turri portæ imminentem in irrumpentes deijciunt, ſic noſtros receptu alios, alios aditu, ſubſidioq; excludunt. Atrox inde utrinq; pugna fuit, æquata utrorumq; deſperatione ob incendij uim, quòd undiq; ſe circumfuderat, ac pluribus locis dimicantes inter ſe pari interitu uicti ac uincentis extinguebat. Ad dexteram arcis partem per munitiones oſtium fuit, ad quod qui noſtrorum errando perlati ſunt, integri euaſêre. Intereà foris milites, quanta ui maxima poſſunt cataractam moliuntur, atq; opere magno perſtringunt, patefacta uia, qui noſtrorum ſupererant, ſaucij prope omnes atq; ambuſti, pariter cum hoſte erumpunt, inferunt ſe integri alij prædæ ex ipſa flamma rapiendæ cauſa. Pars magna hoſtium aut in munitiones, aut ſtationes Germanorum incidit, qui omnes per iram militarem, & linguæ ignorantiam interfecti ſunt, in his Boriſtus Seinus, Andreas Palecius, Michaël Lycus, Baſilius Criuoborſcius Palatini cecidêre. Quibus in Polonorum poteſtatem peruenire contigit, pleriq; omnes, cùm qui aliquo aut munere, aut numero fuiſſent, pro ſe quiſq; nomẽ ederet ſuum, facilè apud linguæ intelligentes ſeruati ſunt, ac captiui habentur: quorum in numero Seremetus eſt, ut rerum geſtarum fama, ita & corporis ſpecie, uultuq;, & animi, ſermoniſq; cultu cæteris præſtantior, & Meſoiadus Dunenſium aliquot cohortium Præfectus, qui poſt militum etiam ſuorum diſceſſum, cum cæteris præſidiarijs in arce permanſerat. Arx ipſa cùm iam incendio occurri non poſſet, conflagrauit. Hoſtium ad quatuor millia cæſa, quos ex lectiſsimo, & quidem prætoriano milite Magni Ducis fuiſſe, etſi ex captiuis cognitum eſt, tamen etiam ex ipſa corporum ſtratorum forma, & proceritate, animiſq; perditis in

rebus

rebus adhibitis, tum prædæ ratione potuit intelligi. In qua quidem præda maior, & pecuniæ, & ueſtis pręcioſæ, & aliorum ornamentorum numerus fuit, quàm ut gregarij militis fuiſſe uideri poſſet. Captiuorum ea multitudo eſt, ut & penes præfectos copiarum permulti ſint, & Polonorum militum propè ſint nulli, qui in poteſtate non ſingulos, alij plures habeant. Suſſæ oppugnatione, quàm ſuſcipere difficilem & ſpacioſi lacus, & paluſtria circum loca, & Autumni ipſius tempeſtas reddìtura erant, temereq; militem iam antè maximis incommodis affectum nouis periculis obijcere, Regi uiſum non eſt: cùm potentiſsimùm arcem eam, penitiùs Lithuaniam uerſùs ſitam, & ab omni ſuorum ſubſidio, & commeatus conſequendi poteſtate excluſam, (ut uis nulla adhiberetur) ſpontè dedituram ſeſe non dubitanter exiſtimaret. Itaque præſidia tantùm militum ſtipendariorum circumquaque in ſtatuis diſponit, quæ Moſchos ab aditu ad Suſſanos arcerent. Neque fefellit ea Regem exiſtimatio: nam & ipſe Moſchouiæ Dux, diffidens Suſſam amiſſa Polotia retineri poſſe, ſexta primùm, tùm iterùm decima ſeptima Septembris die, mandata ad Petrum Theodori F. Coliceum, Palatinum Suſſenſem ac præſidiarios omnes dederat, ut templi imaginibus & libris, omniq; apparatu ſacro in terra defoſsis, aut quacunque alia cura adhibita, ne in hoſtium poteſtatem peruenirent, arcem incenderent: bellica tormenta ac puluerem tormentorum omnem igne delerent: tum operam, qua euadere poſſent, diligenter darent, ac ſaluti ſuæ conſulerent. Hæc mandata cùm (quò certiùs perferrentur) perplures nuncios Suſſam miſiſſet, nonnulli eorum in arcem perueniunt: unus à Regio milite interceptus, ad Palatinum Podoliæ cum literis perducitur. Sub idipſum tempus, Palatinus Polocenſis dat Suſſa literas, quibus ſignificat, ſe Polotię cum parte exercitus, à Rege ijs cum mandatis relictum, ut quicquid ea in prouincia hoſtile ſupereſſet, modis omnibus tollere contenderet: Regem ſumma placabilitate, & clementia Principem, quam ſuæ uoluntatis ſignificationem dediſſet: cùm primum Magno Moſchouiæ Duci bellum indiceret, ea in uoluntate etiamnum permanere: eorum, qui Magno Duci parerent, hominum Chriſtianorum cædem, & ſanguinis profuſionem haudquaquam expetere, quinimò illi parcitum ac conſultum uelle: acceptas iniurias in authore ipſo Magno ipſorum Duce uindicandas ſtatuere, niſi uerò eſſent, qui iſtas iniurias ſuo diſcrimine propugnare uellent: quod ut illi ne ſuſcipiant, illorum maximè referre: hortari ſe, arce ſponte ſua potiùs abſcederent, impetrabili uenia & ſalute, quàm uim atque oppugnationem experirentur. Palatinus Podolię Moſchi literas ad Palatinum Suſſenſem, ac præſidiarios, qui dedi arcem poſtularent: illi ſalutem, & rerum, quæ cuiuſq; eſſent auferendarum poteſtatem, atque in Moſchouiam tutò ſe referendi conceſsionem pacti, arcem cum omni bellico apparatu, commeatuq; Palatino Plocenſi, militibuſq; à Palatino Podoliæ miſsis, ſexta die Octobris dedunt. Iam antè Philo Kmita Capitaneus Orſanenſis, cui aliquot turmæ equitum, & peditum ſtipendiariorum cohortes, erant in eam rem aſsignatæ, coacta non mediocri finitimis in locis ex nobilitate, alijſq; incolis militum manu, in Moſchi ditiones excurrit, magnamq; omnia populando uaſtitatem affert: ad duo millia pagorum incendit, & Smolenſciæ ſuburbijs ambuſtis, magnum ex eo agro hominum, magnum pecudum numerum agit: ſuoſq; nullo detrimento accepto intra fines reducit. Idem non multò pòſt Conſtantinus Oſtrogiæ Dux, cum Michaële Viſniouecio Caſtellano Braslauienſe, & filio Ianuſio Boriſthenem tranſgreſſus facit, expeditiſsimas quaſque Tartarorum, aliorumq; turmas præmittit, has longè, lateq; populari; & terrorem, uaſtitatemq; in hoſtico circumferre iubet, ipſe cum reliquis copijs Czenihouiam progreditur, caſtriſq; ad arcem metatis, oppugnationem ſuſcipit, ipſaq; ciuitate incendio deleta, uim omnem arci expugnandæ adhibet, ſed quòd ea præſidio firmo; cui nihil ad omnem propugnandi apparatum deeſſet, teneretur: acerrimeq; locum Moſchi defenderent, in caſtris paucæ peditum cohortes eſſent, afflictæ maximis tempeſtatum iniurijs, miſſa obſidione, uicina circum loca omnia diripit, totaq; Siuerienſi ditione uaſtata, ac populationibus ad Starodubam, Radohoſtiam, ac Podczpouiam uſque, per leuiores equitum turmas factis, præda ingenti acta diſceſsit. Simili ſucceſſu Mecislauienſis pręfectus Iaroslauam oppidum, pagoſq; quàm plurimos euertit. Rex poſteaquam dierum quinquaginta ſpacio, ſex arcibus captis, ad quas Suſſa non ita multò pòſt ſeptima acceſsit, prouinciam omnem Polocenſem mira agrorum fertilitate, magna fluminum opportunitate præditam, octauo decimo pòſt anno, quàm eſſet ab hoſte occupata, bello Reipubl. recuperaſſet, Polotiam præſidijs, fines copijs firmaſſet, decima ſeptima Septembris die, illo de loco diſcedit. Vehementi quidem ſtudio ferebatur, ut cœptum fœlicitatis curſum urgeret, & cùm magna hoſtes locis omnibus conſternatio, ingenſq; pauor teneret, longiùs arma ſua in hoſtiles ditiones proferret. Sed cùm & præteriti temporis iniuriæ, (quibus miles admodùm afflictus, equorum ingens numerus enectus fuerat)

 & gra-

& grauiores Autumni tempestates, indies ingrauescentes, isti uoluntati, & studio planè repugnarent, omni cura in comitia omnium Reipub. ordinum habenda incumbit, cumque iam antè ex castris de ea deliberatione literas ad Regni Senatores dedisset, rediens in Lithuaniam, ea ad diem uigesimam secundam Nouembris Varsauiæ habitum ire edicit, in quibus consilia de bello diutiùs administrando suscipiantur. Dum Vilna Rex ad comitia proficiscitur, è Moschouia per nuncium Moschicum literæ afferuntur, à duobus Legatis Nouogrodiæ Duce Ioanne Theodori F. Msciflauiensi, & Mikita Georgij F. Romanouicio Sacharino, ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnensem, & Eustachium Volouicium Castellanum Trocensem, Plescouiæ die trigesima octaua Septembris scriptæ, hoc omninò argumento Cùm offensæ duorum summorum Principum eò progressæ sint, ut arma uterque sumpserit, quibus Poloniæ Rex Polotiam expugnârit, Magnus Moschouiæ Dux uindicare uicissim id factum in animo habuerit: se cum reliqua nobilitate Moschouitica ad Principis sui pedes se abiecisse, obsecrasseque ut sanguini Christiano consultum atque parcitum uellet. Istis precibus Principem suum reliquisse locum, & belli expeditionem repressisse, nunc mutuo studio ipsis atque alijs Regis Poloniæ Consiliarijs, apud Regem suum elaborandum esse, ut ad similem uoluntatem, & sistendi cursus sui bellici, & pacis cum Magno Moschouiæ Duce locis omnibus, tam Regni Poloniæ, quàm Magni Ducatus Lithuaniæ, atque etiam Liuoniæ causa suscipiendæ adducant: inprimis uerò ab eo impetrent, ut in Regiam suam se referat, ac copijs suis omnibus tam in Lithuaniæ, quàm Liuoniæ finibus imperet, se ab omni in Moschos maleficio, atque iniurijs abstineant. Hæc eadem Magnum suum Ducem diligenter facturum, rediturum ad sedes suas, suosque à ui atque iniuria, cohibiturum. Intereà temporis dandam utrinque operam, ut Principes missis inter se Oratoribus rem utilem & pernecessariam pacem ac concordiam suscipiant. In extremo literarum excusant, cur Basilius Lopatinscius, quem Rex ad Magnum Moschouiæ Ducem ante expeditionem suam cum literis miserat, quibus se bellum illi facturũ iustum, legitimumque denunciabat, adhûc in Moschouia detineatur: promittuntque simul, ut Principũ se uterque ad sedes suas retulerit, se operam daturos, ut cum mandatis sui Principis de pace concilianda, ad Regem ocyùs remittatur. Sub idem tempus Philo Kmitha, Orsacensis præfectus ad Regem literas mittit, quas â Palatino Smolensciano acceperat. Iis Philonem Palatinus certiorem facit, se à Magno suo Duce mandata accepisse, ne quam Regijs finibus atque ditionibus uim aut iniuriam adferat. Monere igitur, ut mutuò etiam Philo præstet: neque permittat, ut sui fines transgressi, hostile aliquid in Magni Ducis Moschouiæ ditionibus committant. Allatis, lectisque utrisque literis Rex omnem eius deliberationem ad Comitia referendam esse iudicauit.

EDICTVM DE SVPPLICATIONIBVS, À SERENISsimo Poloniæ Rege Stephano, Vuielicoluco ex Moschouia missum. Die 5. Mensis Septembris. Anno Domini 1580.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masouiæ, Samogitiæ, Liuoniæque, &c. Princeps Transyluaniæ, &c. Reuerendissimis, Reuerendis, Magnificis, Generosis, Nobilibus, Famatis, Archiepiscopis, Episcopis, Palatinis, Castellanis, Regni nostri Senatoribus, præterea cuiusuis ordinis subditis nostris, syncerè fidelibus nobis dilectis, gratiam nostram Regiam, Reuerendissimi, Reuerendi, Magnifici, Generosi, Nobiles, Famati, syncerè fideles nobis dilecti. Vtrumque facimus quàm libenter, ut & ea, quæ decernuntur, communibus Reipub. comitijs geramus. & de rebus à nobis gestis, syncer. & fidelitat. uestras faciamus certiores. Cum superioribus proximis Reipub. comitijs placuisset, bellum contra Magnum Moschouiæ Ducem susceptum continuari, nihil prætermisimus, quod posset ad illud rectè atque ordine administrandum: & in primis ad exercitus cùm ueteres retinendum, tum nouos conscribendum pertinere: quibus omnibus, postquam ut ad Czasniciam (quo loco nos, & Russiæ contra iniurias Moschi præsidio esse posse: & ad primarias alias atque alias arces hostiles peropportunos aditus habituros intelligebamus) certo die conuenirent, edixissemus, nos Vilna profecti, eodem ad octauam Iulij mensis diem peruenimus: ac imprimis frequentiore, & Senatorum nostrorum, & hominum militarium conuentu, de belli administratione, & quò potissimùm arma in hostem inferremus, ad concilium nostrum retulimus: in quo & si uariæ initiò dictæ sententiæ fuissent, eò tamen descensum postea est, ut Vielicolucum nobis cum exercitu ante omnia mouendum, eamque arcem omni conatu oppugnandum concluserimus: secuti quàm maximè, cùm ipsam seriem, & quasi tenorem gerendarum rerum, qui nos ex locis, anno superiore proximo expugnatis, & receptis Vielicolucum uocare & ducere uisus est: tum Russiæ defensione, quàm uniuersam eo loci cum exercitu progressi, nos ab hostili ui tueri posse intelligebamus, præterea Lucensis arcis situ, fama, ditionis, amplitudine, ubertate, qua exercitus nostri sine ditionum nostrarum detrimento ali ac sustineri possent, opportunitate denique ad signa nostra penitiùs in hostilia loca inferendum, eoque hostem ad aliquam prelij dimicationem eliciendum: cæteraque deinceps ex Vielicoluco faciliùs, promptiusque administrandum adducti. Habito igitur exercitus nostri delectu, ex agro Czasniciensi Vitepscum profecti sumus: quo in itinere, cùm arces duas hostiles, Vielisium unam, in Dhunæ ripa, Vitepscio ex superiore fluminis loco oppositam, atque alteram Vsuuiatum, quæ ad amnem cognominem in Dhunam fluuium illabentem, & propiùs Lucum uersùs ferentem, sita est: exclusuras nos tormentorum, & commeatus ad exercitus nostros supportandi commoditate accepissemus, & cætero quum studium nobis esset Dhunam flumen magis, magisque ab hoste in potestatem nostram uindicandi, quò res maiore celeritate conficeretur, Magnificum Ioannem de Zamoscie Regni nostri Cancellarium, & cum ijs copijs, quas hoc in bellum nobis adduxit, & alijs additis Vielisium oppugnandi causa præmisimus, qua ex arce, cum unius diei oppugnatione præsidium hostile fœliciter deiecisset, nos ea potiti, præmissis primo agmine copijs Lithuanicis Vsuuiatum cum exercitu accessimus: locumque, munitionibus oppugnandi causa iam actis, metu potiùs admodò tantùm, quàm ipsa adhibita deditione cœpimus. Inde contractis in itinere copijs omnibus, quas duarum istarum arcium oppugnatio diuiserat, mouimus, ac superata locorum inde ab Czasnicia incredibili uastitudine, itinere summo cum labore militum ac ingenti difficultate, quà Vsuuiatum, quà Vielisium exercitus iuêre, per assiduas, densissimasque syluas facto, Vielicolucum progressi, ad arcem uigesimo sexto Mensis Augusti die castra metati sumus, quæ in castra cùm id temporis Oratores ab Magno Moschouiæ Duce ad nos uenissent, eos nulla interposita mora audiuimus. Verùm cùm à nobis contra omnes nostras rerum gerendarum rationes, contraque dignitatem nostram postularent, ut nos in Lithuaniam cum exercitu referremus, negarentque nisi id ante omnia fecissemus, se per Principis sui mandata quicquam de ipsa legationis causa dicere posse: nos repudiata & postulationis indignitate, & insidiosa tergiuersatione non cessandum rati, eundem Ioannem de Zamoscie Cancellarium, cum copijs suis attractis, cæterisque, quas ad Vielisium habuerat, & maxima parte omnis peditatus trans flumen propiùs arcem castra alia facere, ibique curare iussimus, illaque ex parte nulla mora munitionibus, quibus uisum est locis actis, & quo oportebat perductis, ipsis Kalend. Septemb. oppugnationem maiore apparatu ac conatu suscepimus: nihilque aut lenitatis, aut terroris prætermisimus, aut oppugnationis non adhibuimus, quò integra arce potiremur. Verùm cûm & præsidiariorum summa loci retinendi pertinacia esset, & ultima sibi expectanda conjurassent: & arx non modò loci natura, in edito planissimis circum locis, partim intra fluminis Louati, partim intra lacuum complexus sita: nec tantumodò consuetis antehâc Moschis parietum densissimorum contignationibus firma, sed aggere etiam densissimo ac latissimo ex cespite extrinsecùs obducto, tum qua flumen, aut lacus non ambiunt: fossa maiore munitissima esset, ac omninò Polotiam omni genere firmitatis superaret, ad hæc præsidium ualidum, & Polotiæ, aliarumque arcium propugnatione, è quibus à nobis anno superiore impetrata salute discesserant, exercitatius inesset, ut omninò sine maiore militum nostrorum interitu, ac diuturniore obsidione, si in instituto permaneremus, necessariò res nobis incendio experienda fuit, quod cum magna militum nostrorum uirtute, & discrimine, primùm ex Vngarorum peditum munitionibus allatum, & hoste incredibilem in modum restinguente sæpiùs triduum repetitum, atque diutius altum esset, ac deinde ex altera etiam parte per militem Polonicum, & attractas illas cohortes aggere ad propugnaculum magis, ad ligneas usque substructiones suffosso, nocte in ante quintam Septembris diem maius conflaretur: præsidium uerò, quò ad igni iam temperari nullo modo posset, ab obstinatione hostili non discederet, factum est, ut & arcem, flamma, & ferrum quicquid propè hominum in arce fuit, per militarem iracundiam hostili illa pertinacia, & acceptis in oppugnatione incommodis, & eorum, qui Polotia ac cæteris ex arcibus iam antè occupatis impunè dimissi fuerant: hunc in locum ad hostilia reditu irritatam, quinta istius mensis die prima luce deleuerit. Dum hac in oppugnationē

gnatione uersati sumus, Oratores Magni Moschouiæ Ducis iterum apud nos dicendi potestatem sibi fieri petiuerunt: qua impetrata cum ea exponerent, quę honestę nobis & Reipub. paci, & sarciendis incommodis, quæ ab eo hoste accepta sunt, minimè satisfacerent, leuioraq; omnia, quàm nostra dignitas, & iura Reip. paterentur, proponerent: ostendimus nos ad istiusmodi descendere non posse: cumq; illi alia mandata se hoc tempore non habere dixissent, & à nobis peterent, dare ad Magnum suum Moschouiæ Ducem literas liceret, quibus eum de nostra uoluntate atq; conditionibus redderent certiorem, ne quid prætermisisse uideremur, quod facere ad spem iustæ, honestæq; pacificationis posset, & nostras dedimus ad Moschum literas, & Oratores dare suas permisimus: ad quas cùm responderit, qua uoluntate sit, certius fortassè cognoscemus.

Nos hæc Sinc. & fide. uestras scire uoluimus: cumq; ea, quæ adhûc benè, fœliciterq; gesta sunt, uni Deo grata, cum animi pietate acceptum referamus, parq; sit, ut illi uolenti, & propitio, & nos, & omnes in Republ. nostra, ad cuius hæc utilitatem, amplitudinem, laudem imprimis redundant, gratias agamus: hortamur, syncer. & fid. uestras ad ea omnia gratarum mentium studia, quæ supplicationibus, alijsq; rebus, quoties benè gesta est res publica, suscipi consueuerunt. Quemadmodum hîc res porrò administranda, & hic locus nobis tuendus sit, de eo hoc tempore cõsilia cœpimus: quæ deinceps è Repub. geri à nobis hoc bello posse, uidebuntur: in ijs studium, consilium, curã, operam omnem nostram libenter consumemus. Benè ualeant synceritates & fidelitates uestræ.

Datum ex Castris nostris ad arcem nostram Vielicolucum, die 6 Septembris. Anno Domini, 1580. Regni uerò nostri anno quinto.

STEPHANVS REX sszt.

IOANNIS LEVVENCLAII DE MOSCHORVM BELLIS ADVERSVS FINITIMOS GEstis, ab annis iam LXX. quibus anteà per Europam obscuri paulatim innotuerunt, Commentarius.

QVando de Russorum (qua appellatione populi omnes magni Moschorum principis Imperio subiecti ueniunt) situ, diuersis Regionibus, ciuitatibus, amplitudine gentis, Religione, moribus & institutis, plerique uiri clarissimi satis multa literis hactenus prodidêre, præsertim illustris ille Baro Herbestenus, cuius unius commentarij, uel admodum curiosis satisfacere possunt: operæ nos pretium facturos putauimus, si quibus potissimùm bellis famam nominis aliquam consequuti essent, una, eademq; perpetua narratione breuiter (quantùm eius fieri posset) explicaremus. In hanc cogitationem magno animi studio incumbentibus, uisum est, nequaquam ordiri commemorationem hanc à priscis illis sæculis, quibus natio barbara, necdum exteris, ac nobis præsertim ad solem Occidentem uergentibus, nota satis fuit: sed à patrum memoria tantùm, qua per Europam clarere cœpit, uix antè uel ipso nomine cognita. Veteres quidẽ historias quod attinet, scio perantiquis in Annalibus Germanorum reperiri, uenisse ad Imp. Cæs. Henricum IIII Aug. qui tum in urbe Vangionũ Berbetomago (Bormatiam hodie uocant) agebat, Russorum principẽ, declarandæ suæ in Augustũ obseruantię causa. Verùm ex uarijs indicationibus quantum colligere licet, uidetur hoc intelligendũ potiùs de Russis illis, qui hodie Polonorũ Regi parent, ac nostro Imperio sunt uiciniores. Habebant illi tum principẽ peculiarem, qui maiestatẽ Imperatoris Romani, regnantis ad solẽ Occidentem, agnosceret. Parebant eidẽ Imperatori & Sarmatæ, quos hodie Polonos uocamus: sed hi paulatim ob nostrorũ principum secordiã, publicaq; discidia, quorũ pręcipui auctores erãt pontifices nõ sacri, sed exsecrãdi, non à nostris modò defecerũt: uerumetiã Imperio suo finitimas gẽtes, Russos, plerosq; Scythas, quos hodie Tartaros dicimus, Lithuanos, Samogithios, Masouios, nostraq; demũ memoria Borussos magna cũ parte Liuoniorũ adiunxerũt. Vtut sanè res habeat, equidẽ inficiari nolim, eiusdẽ originis utrosq; Russos esse: uerũ illos remotiores parũ cũ nostris habuisse cõmercij crediderim. Gręcis recentiorib. notior hęc fuit natio, quippe quę magnis in Pannoniã, uicinamq; Thraciã irruptionibus plurimũ Constantinopolitanis Imperatoribus negocij fecit. Narratur hęc prolixè à Zonara, Cedreno, Gre-

gora,

gora, cæterisq; Græcorum annalium scriptoribus, quorùm nos plerosq; typis necdum editos, & uidimus, & legimus. Frequens apud illos Rossorum (sic enim nuncupant) appellatio reperitur, de uoce Roxolanorũ ueterum (ut quidam perhibent) orta. Et quidem opera Gręcorùm tandem Christianam ad Religionẽ perducti sunt, in hoc genere postremi omnium (si Lithuanos, Borussos, & Liuonios excipias) Europæ nationũ. Qua de causa factum est, ut ecclesiæ Græcæ tam in doctrina, quàm religiosis ritibus auctoritatem sequantur. Ac ueri profectò simile fuerit, nationem barbarã, quæ prius in Thraciam excurrere consueuisset, ob eius regionis opulentiam, ex Christianę religionis disciplina mitiorem factam, pristinum illud studium uexandi finitimos abiecisse, præsertim postquam à uicinis Scythis siue Tartaris grauiter premi cœpisset. Propterea nihil admodum memorabile de ipsis proditum monumentis literarum accepimus, ante Casimiri Sarmatarũ regis imperium, cuius filij natu maiores duo, Ioannes Albertus & Alexander, perpetuas cum Moschis inimicitias exercuerunt: tertius uerò Sigismundus res aduersus eosdẽ memoria dignas gessit, ad quas priusquàm ueniamus, lubet id Liuoniorum aduersus Moschos prælium recensere, quod paucis annis antè pugnatum incredibili uirtute fuit, nec satis hactenus nostris hominibus explicatum: quando qui Paulo Iouio, & Sigismundò Baroni Herbesteno rem narrarunt, suis usi rationibus, aliter cõmemorarunt, quàm nos apud ipsos Liuonios acceperimus. Velim uerò, lector, non prolixam à me historiam exspectes, sed rerum præcipuarum indicationem breuem: ne commentarij modum excedat narratio, quæ cæteroqui tanta in uarietate plus æquo fortassis excrescet.

Erant elapsi anni à nato ex uirgine Iesu Christo Dei F. 1500. quum obortis simultatibus inter Moschorũ principem, & collegij siue ordinis Teuthonici apud Liuonios Ducem, quẽ Magistrum militię uocant, tandẽ bellum inchoatum est, in quo aliquãdiu nihil admodũ memoria posteritatis dignũ gerebatur. Erat id temporis dux gentis Basilius Ioannis F. (dictus anteà Gabrielus) matre Gręca Sophia Thomæ Palęologi, clarissimi principis in Peloponeso, filia natus. Is quũ Ioanni patri successisset, singulari gloriæ cupiditate flagrabat: & multis sanè rebus egregia cũ laude gestis hoc cõsequutus est, ut maiorib. suis anteferretur. Habebat hostẽ in hoc bello, nec uiribus admodũ imparem, & rei militaris scientia clarũ. Nam ordini Teuthonico cum imperio, potestateq; præerat Gualterus Pletemburgius, equestri familia natus apud Occidentales Saxones, quos hodie Bessualos appellãt, magni uir animi & cõsilij, qui maturè adiũxerat sibi 72 ciuitates Germaniæ, quæ Saxonico in solo sitæ fœdus inter se multò antè pepigerãt, eiq; nomen ab Ansa dederãt, quasi quę perpetuis uelut ansis inter se cohęrerent. Ab his pecuniã in belli sumptũ, aliaq; necessaria largiter accipiebat. Tandem non exspectandum ratus, ut intra fines suos exercitu adducto bellũ Moschus ingenti cũ agrorum depopulatione, pro gentis immanitate barbara, gereret: ultrò belli sedem in hosticũ solum transferendã statuit, & si hostis occurrat, prælio decernendũ. Et faciebat hoc eò fidentius, quòd Alexander Polonus per internuncios promiserat, se quamprimũ Pletemburgius fines hostiũ attigisset, ab alterà parte suis cũ copijs Moschos inuasurũ: in quo tamen eius deinde spem planè fefellit. Itaq; Pletemburgius lectissima septem Germanicorũ equitum millia, cũ quinq; millibus Curonum (Liuoniorũ hi sunt natio, Gualteriq; tum imperio parebãt) intra fines hostium ducit, & munitiones quasdã occupat: inde castris motis a. d. 16 Kal. Octob. rectà Pleschouiam pergit, urbem amplã ac Liuoniæ uicinã. Occurrit hîc ei Moschus, incredibili cum hominum multitudine. Nam ingens erat ad urbẽ planicies, ad conflictum longè aptissima. Perhibent habuisse Moschum supra centena suorũ hominum millia, quibus triginta millia Scytharum siue Tartarorũ adiunxerat: etenim ut latissimæ sunt eæ regiones, ita hominũ copia nimium quantũ abundant. Multitudini Moschus fidere, Pletemburgius ob paucitatẽ suorum minimè terreri: qui turbam imbellem, inconditã, perexiliter munitã Orientalium more, suorũ uirtuti cessurã sciret, ubi primũ sagittis amissis uentum ad manus foret. Itaq; breui cohortatione suos excitatos rectà Scytharum in agmen oppositum ducit. Solent enim Moschi Tartaros primos in hostem immittere, ut qui sagittarũ eiaculatione plurimùm ualeant, & equorum pernicitate recipere se quò uelint, possint. In eos Pletemburgius ahena tormenta bellica feliciter displodit: inde suos propiùs cum hoste manum conferere iubet, quorũ impetu mox illi fundi, fugariq;: nam inermes aduersus armatos haudquaquã subsistere poterant. Succedũt his Moschi duodecim in agmina distributi, quorum singula hominum ad nouem millia continerẽt. Eos quoq; Pletemburgij miles non modò fortiter excipit, ac dimicantes sustinet: sed etiam pari felicitate disturbat, cędit, uincit. Hostium reliquiæ re desperata noctis interuentu Plescouiã fuga se recipiunt. Incredibilẽ sanè cladem acceperant, cuius erant argumẽta campi latissimi passim cadaueribus cooperti: neq; desunt, qui tradant ex Tartaris atq; Moschis hominum ad octoginta mil-

ta mil-

ta millia periſſe, de Pletemburgij militibus uulneratos quidē fuiſſe iactu ſagittarũ plurimos, ſed unum tantùm interemptũ: quod tamen nobis in medio relinquere placet. Herbeſtenus ſigniferi cuiuſdam proditione cæſos à Moſchis ad 400 pedites fuiſſe refert, cæteros incolumes euaſiſſe. Hoc quidem certè conſtat, felicē hunc Ducem exiguo cũ ſuorum damno multis millibus cæſis, maximum hoſti detrimentum attuliſſe. Satis hoc uel inde colligi poterat, quòd ea planicies, in qua pugnatum fuerat, & quæ ſupra ſexaginta ſtadia longè, lateq; patebat, undiq; cadaueribus conſtrata cernebatur. Accedit & illud, quòd mox ſuis hominibus ad Pletemburgium miſsis de pace Moſchus agebat: id quod minimè facturus fuerat, niſi cladem ingentem accepiſſet. Nec militiæ Magiſter actionē de pace reijcit, qui uideret eam nunc conditionibus ſanè cōmodis, & prorſus è re ſua conſtitui poſſe. Quapropter confecta pax in annos totos quinquaginta, & commerciorum gētis utriuſq; iura uetera renouata. Præcipuam in hoc prælio cataphractorũ equitum uirtutem enituiſſe, plurimumq; momenti ad obtinendam uictoriam attuliſſe, traditum eſt: quos Moſchi cum admiratione maxima ferreos homines nuncupant. Hi paſsim ordines hoſtium perrumpebant, ex equis eos deijciebant, cũ equis ipſis ſternebant, deiectos, ſtratosq; proculcabant: nam priſco more gentis Moſchi nullis erant idoneis armis aduerſus talem hoſtem inſtructi, non loricis, non ferreis thoracibus muniti: & arma ſunt illis alia nulla, quàm ſagittæ, haſtæ, leues, & copides, hoc eſt, leuiter incuruati ac breues gladij. Pace cum Pletemburgio facta, Moſchus miſsis Liuonijs, Polonos aggreditur, quorum cum Regibus, Caſimiro, Ioanne Alberto, Alexandro uarias eum ſimultates exercuiſſe, iam anteà monuimus. Inter alia, quæ cōtra Polonos geſsit, hoc memorandum, quòd quum anteà Moſchi à Polonis uinci plerumq; conſueuiſſent: ipſe primus uinci uictores poſſe demonſtrauit, Polonis acie iuſta profligatis. Ipſum etiam Polonici exercitus Ducem, rerum bellicarum inſigniter peritum, Conſtantinum Oſtroſchium cœpit, uinctum catenis Moſchouiam abduxit, totos annos ſeptem in carceribus detinuit. Eſt in Lithuanorum, Moſchorumq; finibus ad ripam Boryſthenis (quem Briſnam hodie dicunt) oppidum, quod Smolenzicoum uocant. Id Baſilius eſſe ſui iuris & Imperij contendebat, Poloni Regno ſuo uindicabant. Itaq; Baſilius anno 1513. coactis amplis ſuorum copijs Smolenzicoum obſidet, omnibusq; uiribus oppugnat, ſed fruſtrà: nam quum nihil efficere ſe uideret, propter uirtutem præſidiariorum, atq; etiam uenire Lithuanorum audiret ſatis ualidam manum, quæ obſeſsis opem ferret: in aliud tempus rem differendam ratus, obſidionem ſoluit, copiasq; ſumma celeritate domum reducit. Anno ſequenti reuertitur, & corruptis per largitionem illorum animis, quibus tuendi Smolenzicoi cura mandata fuerat, oppido proditione potitur. Eo non contentus, tripartito agmine finitimos agros latè populatur, & Lithuaniam inuadit. Habebant id temporis Poloni Regem Sigiſmundum, Caſimiri F. & quidem natu minimum, qui fratribus ſuis ordine Regnum adeptis, & excepto ſolo Vladislao Bohemorum, Hungarorumq; Rege, uita functis ſucceſſerat. Is quò maturè hoſti occurreretur, Conſtātino (qui nō multò antè dimiſſus à Baſilio fuerat) mandat uti copias ſatis amplas conſcribat, & obuiam hoſtibus eat, ne ulteriùs progrediantur. Exiſtimabat neminē rectiùs opponi Baſilio poſſe, quàm eum, qui & magni nominis Dux eſſet, & acceptas à Baſilio ſuperioribus annis contumelias, iniuriasq; præclaro facinore ulciſci cogitaret. Aduolat ille cum non magna, ſed ſelectiſsima militũ manu, quumq; perueniſſet ad Boryſthenem, cuius ripam alteram Moſchus inſigni cum exercitu, magnoq; tormentorum ahenearum numero cuſtodiebat: uado reperto, ponteq; conſtructo, ſumma prudentia tam pedeſtres, quàm equeſtres copias traijcit. Neque parùm ei barbarorum ſuperbia profuit, qui tranſitum nullo conatu impediebant: uti qui ſe rebus omnibus longè hoſtem ſuperare putarent. Habebat omninò in exercitu Conſtantinus hominum ad ſeptem, decemq; millia, in quibus erant equitum decem & quatuor, peditum tria millia. Baſilius equitum ſupra quadraginta millia ducebat. Ex ijs ſeptem millia ſeligit, ac propinquam in uallem abdit, ut medio in ardore pugnæ hoſtem à tergo aggrederentur, eaq; ratione nec opinantem perturbarent. Cæteros in agmina tria diuiſos aciei Conſtantini opponit. Is ex aduerſo cataphractos equites Polonos in acie prima collocat, qui ſagittas hoſtium exciperent: ab latere dextro ſex Lithuanorum equitum millia, totidem à ſiniſtro: peditem à tergo, cuius uirtuti plurimùm tribuebat. Primum Moſchorum agmen cum ſuis feliciter perrumpit, inde alterum adoritur. Tum Baſilius cum tertio nonnihil pedem referre, & exitum pugnæ ſpectare: nam futurum putabat, ut qui ex inſidijs hoſtem à tergo inuaſuri erant, aciem omnem uel ſolo terrore perturbarent, diſijcerent, cæderent. Verùm ijs animaduerſis peditum agmen quadratum occurrerat, & omnes in fugam coniecerat. Itaq; quum hi tertium Moſchi agmen rectà peterent, Baſilius abiecta ſpe uictoriæ cum nobilioribus ſemet ex acie ſubducit. Ducem fu-

gientem

gientem cæteri ſequuntur. Pugnatum fortiter ab ijs, qui Polonis oppoſiti media in acie ſteterunt. Sed quum pariter Lithuani atq; pedites ſuperatis ijs, quos aduerſos habuerāt, hos etiam ab omnibus partibus inuaderent: tandem ipſi quoq; fuga ſibi conſuluerunt. Commiſſum hoc prælium eſt a. d. VI Id. Septembr. Anno 1514. Capta hoſtium caſtra, regia Baſilij ſupellex, ahenea tormenta, cum IↃↃ equorum. Cæſa Moſchorum IↃↃ CIↃ CIↃ. uenerunt & præcipui quidam Duces in hoſtium poteſtatem. Hinc ad Smolenzicoum oppugnandum rectà ductæ copiæ, ſed irrito conatu. Nam Baſilius ex acie fugiens eius, quod futurum putârat metu, fortiſsimos quoſq; in oppidum miſerat, qui ei præſidio eſſent. Itaque Conſtantinus ob propugnatorum uirtutem, & alienum anni tempus recuperatione deſperata, trans Boryſthenem copias in hyberna deducit. Hoc modo Iouius rem geſtam narrat. Qui Herbeſteni fidem ſequi maluerit, in eius Commentarijs aliter indicata quædam reperiet. Secundùm hæc anno 1516 Moſchi Lithuaniam iterum populabundi percurrerunt. Eos deinceps Ioannes Tarnouius Polonus, fœlix & prudens Imperator, iuſto prælio uiciſſe ad Starodubam perhibetur: quæ res quo pacto geſta ſit, quum nobis necdum ſatis liqueat, in hoc quidem tempore ampliùs aliquid proferre ſuperſedebimus, præſtaturi fortaſsis aliquando, ne quid hac etiam in parte lector deſideret. Conuertit certè Baſilius, pace cum Polonis facta, uim omnem armorum aduerſùs Tartaros, quos anno 1527 inſigni uictoria ſic ſuperauit, & cecidit, ut eorum ſupra CCIↃↃ CCIↃↃ uno prælio periſſe tradantur. Et quantum mali prius Moſchis ab hac gente fuerit illatum, prolixè Baro Sigiſmundus exponit. Quum autem memoratu digna tantûm colligere uoluerimus, multorum heic annorum mentione prætermiſſa, quibus ſcilicet nihil admodùm inſigne geſtum fuit, ad propria ueniamus. Anni 1555. media hyeme (nam id tempus ijs in regionibus aptiſsimum eſſe rei gerendæ propterea ſolet, quòd tum ſtagna, paludes, flumina congelata facilem tranſitum præbeant) bellum inter Guſtabum Suedorum Regem, ac Ioannem Baſilium Moſchorum principem exortum, propè biennium totum durauit. Ei cauſam dedêre præfecti utriuſq; principis in limitibus collocati, qui ſemel ſuſceptis inimicitijs alternatim prædas abigebant, & omnia longè, lateq; flammis ac ferro populabantur. Quo factum, ut ipſi etiam principes irritati, ſuos quiſq; præfectos defendendos ſuſciperent. Moſchus ducenta hominum millia cogit, & in Finlandiam exponit. Hi tormentis aheneis muniti ad oppidum Viburgum uſq; contendunt, miſerabilem in modum omnia diripiunt, & igne uaſtant. Qua crudelitate in ſuos exercita motus Guſtabus, ſimul & Germanicum militem arceſsit, & quantas omninò poſſet hominum ſuorum copias magna celeritate cogit. Valido iam inſtructus exercitu, rectà pergit in hoſtem. Is uerò Regis aduentu per exploratores cognito, ad diſceſſum mox ſeſe comparat, more Turcarum, aliorumq; barbarorum incolas etiam ipſos abducit, cætera fœdis incendijs uaſtat. Cedentes Suedus ad arces uſq; duas Moſchi ſubiectas Imperio perſequitur. Nihil tamen aliud efficit, niſi quòd ingreſſus agrum hoſtilem pari truculentia ſæuit in omnem ætatem ac ſexum, ædificijs flammas ſubijcit, hominum corpora cum facultatibus ac iumentis in ſeruitutem abducit. Accidit inter alia, ut quadringenti Moſchi, magna ex parte nobilibus familijs nati, (Boiaros ſua lingua uocant) in glacie conſiſtentes de tota belli ratione conſultarent. Ea pondere nimio, uel alio quopiam caſu rupta, mox in aquas merſi pereunt. Territi hac ſuorum calamitate cæteri, oblatas à Guſtabo conditiones pacis opera concionatoris cuiuſdam Aboënſis citra detrectationem ullam accipiunt: inde miſsis etiam utrinque legatis maioris fidei cauſa pax conſenſu principum ſancitur, & ab utroque præclarum ad poſteros exemplum ſtatuitur, adfectis merita pœna belli primis auctoribus. Exponenda deinceps nobis ea bella ueniunt, quæ aduerſùs Liuonios Moſchi crudeliſsimè geſſerunt. Priùs uerò, quàm ad illorum commemorationem accedamus, ciuiles eorundem Liuoniorum furores indicari par eſt, quibus eorum uires uſque adeò ſunt acciſæ: ut hoſti nouo, potenti, ſupraq; modum humanum ſæuo reſiſtere non poſſent. Referri certè debet huius regionis calamitas inter exempla uiciſsitudinis rerum humanarum, & corruentium Imperiorum illuſtria, quorum caſus ac mutationes ex ciuilibus diſcidijs plerumque ſolent oriri. Conſtitutum hoc Imperium fuerat fœlicibus auſpicijs ante 300 annos, ex occaſione propagandæ Chriſtianæ Religionis. Porrigere ſe regionem ipſam conſtat in longitudinem ſupra quatuor ſtadiorum millia, quum in latitudinem minimum ad 1300 ſtadia pateat. Habebat principem ſanè potentem, quem Magiſtrum militiæ uocabant, Equeſtris collegij (uulgus Ordinem appellat) præſidem: quæ quidem dignitas ad neminis hæredes tranſibat, ſed uno rebus humanis exempto, de ipſo collegij corpore in eius locum alius ſufficiebatur. Habebat præter hunc ſummum antiſtitem (Archiepiſcopum Græco uocabulo dicimus) Rigenſem, ac ſecundũ illum antiſtites alios tres, Dorpatenſem, Habſelenſem,

cui &

cui & Osela Curonum parebat, ac Reualiensem. Horum singulis oppida, territoria, munitæ arces erant, annuiq; fructus uberes. Habebat ciuitates & amplas, neq; pro consuetudine barbarorum exstructas, quales pleræque sunt in Regnis Septentrionalibus: sed insignem ad elegantiam ornatas. Inter eas principe loco sunt Riga, Bremensium Germanorum colonia, sita commodo loco ad amnem Dunam, cuius in Oceanum, quem hoc loco Balticum à Baltei similitudine nuncupant, semet exonerantis ostium ab urbe ad 60 stadia distat, & habet fluuius eam magnitudinem, ut ex mari naues ad urbem subuehi possint: altera reualia, Danorum à Rege Voldemaro condita, portu in mari Baltico insigni clara: tertia Dorpatum, Russis finitima, propter cuius mœnia Beca fluuiolus labitur, ad commercia cum Russis peropportunus. Nam in eorum fines delatus, emensis omninò 200 stadijs, in amplissimum se stagnum exonerat, quod Pebussam uocant: itaque fit, ut Dorpato Plescouiam usq; perueniri nauigio possit. Insigniter hoc stagnum uario piscium genere abundat. Porrigit in longitudinem ad 360 se stadia, & sex, septemúe receptis amnibus, in Oceanum uno fertur alueo: qui quum de præruptis scopulis præcipiti lapsu ruat, idem uicinioribus accidit, quod usuuenire habitãtibus ad Nili cataractas accepimus, uti nimirũ paulatim surdescant. Secundũ has ciuitates, oppida sunt alia minora, magnificis arcibus munita: primùm Venda, propter aulam Magistri militiæ nobilitata, & in medio totius regionis sita: deinde Velinum, Pernouia maritima, Volmaria, Veseburgum, Vitestenum, Narua, & alia. Præter Germanos, qui tum rerũ potiebantur, habet & Liuonia Curones, Estenos, Lettos, nationes tam moribus, quàm lingua diuersas. In eadem regione, si uinum, oleum, & alia quædam mitiori cœlo subiectis terris concessa diuinitûs excipias, (nam his aduectitijs tantùm utuntur) cætera ad usum humanum necessaria reperiuntur ea copia: ut cum exteris omninò largè cõmunicentur. Eius ergo status & incolumitas quum intestino discidio sic labefactata fuerit, ut ingens rerũ omnium subsequuta mutatio sit: operæprecium erit, hoc ipsum discidium, eiusq; causas, cum toto ciuili bello, breuiter (quantum eius fieri poterit) narrari. Fuerat annis multis Archiepiscopus Rigæ Guilelmus, patre Marchione Brandenburgio, matre Polonica, Regis Casimiri filia, Sigismundi sorore natus. Inter alios huius fratres, quos numero non paucos, & illustres omninò Principes habebat, erat Albertus, qui Friderico Saxoniæ Ducum gente nato, magno Teuthonicorum equitũ in Borussia Magistro successerat: nam & Borussia Liuoniæ uicina collegium equestre tum habebat, cum quo se ante aliquot secula Liuonienses equites mutuæ defensionis causa coniunxerant. Albertus hic multis annis cũ auunculo Sigismundo Rege bella gessit fortiter, ut aduersus Polonum collegij sui iura defenderet: qui fratrum, patris, aliorumq; maiorum suorum exemplo Borussiam sub Imperij sui iurisdictionem reuocare uolebat, quæ se unius Imperatoris Romani auctoritatem sequi profiteretur. Quum autem multos (ut diximus) annos hæc bella durarent, ac uiribus inferior Albertus sæpiùs implorata Imp. Cæs. Caroli V. Aug. (qui tum Hispanicis, Italicisq; motibus mirificè distinebatur) ope, nihil impetrasset: tandem ui maiore coactus, Sigismundo se regi anno 1525 summittit. Itaq; Sigismundus ei detractis aliquot ciuitatibus, Gedano, (quod hodie Dantiscum uocant) Torona, Mariæburgo, Elbinga: reliquam ditionem, abolito equitũ in ijs locis collegio, beneficiario clientelæ iure sic concedit, ut ea tum ipse, tum nati ex eo hæredes masculi, & hæredibus masculis deficientibus, proximi è Brandendurgiorum principum gente agnati cum hac conditione fruerentur, si Poloniæ Regum se clientes, non Imperatoris Romani, Borussiæ nomine profiterentur. Quod quidem id temporis primùm inchoatum, anno superiore, nimirũ 1570 renouatum est. Nam quum Albertus ante triennium unico filio Alberto Friderico ex altera coniuge Brunsuigij Ducis Erici filia hærede relicto decesserit, Sigismundus Augustus Sigismundi Regis F. arcessitis ad se Alberto Friderico, Georgio Friderico, & Ioachimo Septemuiro, Marchionibus Brandenburgijs agnatis: illi præsenti, & horum legatis publica cæremonia beneficium successionis Borussiacæ concedere uoluit, ne qua in posterum contentio posset oriri: quo ipso tempore Moldauorum etiam (Dacos olim dixêre) principem in clientelam suam recepit. Hæc propterea recensere hoc loco uoluimus, quòd Alberti mentio deinceps occurret. Nunc ad Guilelmum reuertamur. Erat is prouecta iam admodum ætate, ac propterea gubernationis onus esse soli sibi graue, molestumq; dicens, de constituendo successore cum Canonicorum suorũ collegio deliberabat, qui etiam uiuum parte aliqua negociorum subleuaret. Solent in collegijs hoc hominum genus Coadiutores appellare. Simul suam ut mentem ac consilium aperiret, neminem se huic muneri scire profitebatur aptiorem Christophoro Alberti Megalburgij Ducis F. huius indoles magnũ aliquid de ipso polliceretur. Hoc institutum, & hæc oratio Guilelmi Archiepiscopi permolesta erat Magistro militiæ Guilelmo Furstembergio, nato

nato equestri apud Bestuales genere, qui non ita pridem Henrico Galensi uita defuncto in hoc magistratu successerat. Totus etiam ordo equestris collegij suspectum Archiepiscopi consilium habebat. Verebantur enim, ut aiebant ipsi, ne itidẽ ut in Borussia factum fuisse diximus, abolito equitum collegio, ad unius alicuius illustri familia nati dominatum heic quoq; rerum summa perueniret. Accedebat & alia causa. Nam quia superioribus annis ciues Rigenses unà cũ doctrina ritus etiam Romanę religionis aboleuerant, & omnibus in templis concionatores suos præfecerãt: archiepiscopus illud ad uiolationem suæ dignitatis, suiq; iuris, quod in ecclesias haberet, præiudicium factum adserens: à ciuibus aliquid multæ nomine petebat. Contrà Magister militiæ dicere, si non maius, saltem par sibi ius in Rempub. Rigensem esse, qui & arcem in urbe haberet: quare multari ciues Archiepiscopi unius arbitratu, nunquam se passurum profitebatur. Hæ quidem causæ publicè prætexebantur, uerùm erant & aliæ nonnullæ, quæ iamdudum animos utrumq; pungebãt. Nam Archiepiscopus tum muneris ecclesiastici dignitate, tum nobilissimi ortus pręstantia fretus, (erat enim Brandeburgia, ceu diximus, gente prognatus) primum in rebus omnibus sibi locum deberi uolebat. Itaq; principem in comitijs sedem sibi uindicabat, atque ipsum quoq; comitiorum indicendorum ius ad se pertinere contendebat, ex quo deinceps alia quoq; nata est offensa, belliq; occasio: quemadmodum infra loco suo sumus indicaturi. Omnium deniq; grauissima capiendorum armorum erat causa, quam haud scio an non rectè ἀφορμὴν uerbo Thucydideo simus appellaturi, quòd militiæ Magister intercepisse se Guilelmi Archiepiscopi scriptas ad Albertum fratrem Borussiæ Ducẽ literas diceret, quibus eum hortaretur, peditum illa ccIↃↃ. quamprimùm mitteret: commodius rei gerendæ tempus offerri nullum posse, quàm hoc ipsum, quo collegium equestre discidijs maximis laboraret. Negauit semper deinceps Guilelmus Archiepiscopus, tale quiddam ab se fuisse scriptum: negauit Albertus Borussiæ Dux, Guilelmi frater: negauit Poloniæ rex, quicquam inter Archiepiscopum ac se actum clàm de oppressione illius collegij fuisse: uerùm Magister militiæ constanter adfirmabat, se productis literis (si quidem res ita posceret) hoc comprobaturum. Quumq; collegij Mareschallus (secũdum is à Magistro dignitatis ac potentiæ gradum obtinebat) suos moneret, ne temerè bello Archiepiscopum obruerent: conclamare uniuersi, occultam inter Archiepiscopum & Mareschallum conspirationem factam, & communicata consilia: nihil esse reliquum, nisi ut armis oppressores libertatis publicæ coërceantur. Accessit & hoc, quòd Archiepiscopo Mareschallus promisisse ferebatur, se quasdam arces occupatas ei traditurum. Et perhibetur sanè ad unam atque alteram arcem accessisse, utq; admitteretur, postulasse: quod num hoc, an alio consilio, sui fortasse defendendi aduersus uim subitã causa fecerit, nobis haud liquet: scriptum quidem non multo pòst publicauit, quo se uarijs argumentis purgat. Simul ad Poloniæ se regem confert, à quo perhumaniter ac benignè accipitur, mandante suis, ut eum ab iniurijs quorumcunq; defenderent. In hunc modum inflammatis utrinq; animis, seq; comparãtibus ad gerendum ciuile bellum: comitia publica militiæ Magister indicit, & ordines omnes Vendam conuenire iubet. Coiêre frequentes uniuersa ex prouincia singulorum ordinum homines. Archiepiscopo excepto, qui propterea non uenire se protestabatur, quòd comitia more maiorum indicta non fuissent, quorum indicendorum ius ad se pertineret. De hac contumacia quæstus ad omnes militiæ Magister, atq; illis etiam expositis, quæ de literis interceptis, alijs cõsilijs antea commemorauimus: monet, Archiepiscopum loco publici hostis habeant, omnesq; uideant, ne quid Respub. detrimenti capiat. Respondent omnes, bello compescendum hostem patriæ: simul auxilia singuli sua pollicentur. Quod decretum ubi accepisset Archiepiscopus, ad defensionem se cõtra uim illatam parabat: & suos ut arma principis sui tuendi causa corriperent, quem inaudita causa prorsus innocentem inuadi cernerent, hortabatur. Contra militiæ Magister missis ad subiectos imperio Archiepiscopi ordines literis, eo quo principi suo deuincti sacramento essent, omnes liberabat. Simul prisci fœderis eos, pactiq; commonefaciebat, quo conuenerat, ut si quando quisquam eius regionis principum moliri uel aduersus unum aliquem, uel plures, uel uniuersam deniq; Rempub. res nouas depræhenderetur: eius subditi nullo se amplius fidei sacramento teneri scirent, nec iniusta conantem ulla re iuuarent. Hac re factum, ut destitutus à suis Archiepiscopus, Coquenhusium sese reciperet, locum per se ualde munitum, sed in quo ad perferendam obsidionem diuturnam parum commeatus suppeteret. Fugientem militiæ Magister cum exercitu ualido persequitur, & arcem obsidione cingit. Factum hoc mense Quinctili, anno 1556. Archiepiscopus, qui liberandi sui rationem nullam cerneret, die obsidionis octauo deditionem facit. Posteaquàm in hostium potestatem uenisset, custodiæ mandatur: simul omnis eius ditio cum oppidis & arcibus occupatur, ac fisco addicitur. Mitius cum Christophoro Megal-

burgio duce actum,ſed tamen eidem etiam additi, qui diligenter obſeruarent, ne poſſet
elabi.Putabatur hic finis eſſe belli à pleriſq;,ſed longè aliter res cecidit. Nam ubi captum
Guilelmum Archiepiſcopum,fratrem germanum ſuũ,Boruſsiæ Dux Albertus accepit:
mox ad arma tum ſuos euocat,tum equitum,peditumq; Germanorum copias quãtas po
teſt maximas fratris in libertatem uindicandi cauſa conſcribit. Quam quidem ad colle-
ctionem exercitus operam ei ſtrenuè nauabat Ioannes Albertus Megalburgius, & literis
& armis clariſsimus princeps,quarum rerum laudem pauci ſimul ſunt conſequuti, Chri-
ſtophori deſignati Rigenſis antiſtitis frater, quo cùm nupta erat Anna Sophia filia Bo-
ruſsiæ Ducis Alberti è priore coniuge,Sophia Friderici Danorum regis filia. Præterea
calamitatem fratris per internuntios Polonorum regi Sigiſmundo Auguſto exponit,&
opem ab eo poſtulat. Quapropter hic quoq; ſupra hominum 700. liberandi Archiepi-
ſcopi cauſa cogit,primùm quia negligere ſe poſſe factam ſuo conſobrino iniuriam nega-
ret:deinde quòd epiſcopatus Rigenſis Lithuaniæ finitimi ſe patronum profiteretur. In-
terim Furſtenbergius quoq; militiæ Magiſter aduerſus utrumq; ſe munit, equitum Ger-
manorum ex ditione ſua,& Dorpatenſis,Habſelenſis,Reualienſis,epiſcoporum auxilijs
ad octo millia,magnum item peditatum cogit.Simul ſuos quoſdam homines cum pecu-
nia Lubecam mittit,urbem Saxoniæ maritimam,qui pedites præſertim collectos in Li-
uoniam mari tranſportarent.Polonus primùm antiſtitem quẽdam cum huiuſmodi man-
datis ad militiæ Magiſtrum mittit: Guilelmum Archiepiſcopum libertati quamprimùm
reſtitueret,ablata redderet,ſibi compoſitionem ortorum inter utroſque diſcidiorum per-
mitteret. Quum infecta re legatus reuertiſſet,rex Magiſtro militiæ cum ſuis bellum de-
nuntiat,& cum ampliſsimis copijs per Lithuaniam ſuam ad Liuoniorum fines conten-
dit.In hoc rerum ſtatu Chriſtianus Friderici F. Danorum, Noruagiorumq; rex, religio-
ſus & optimus Princeps,inſigni ad utroſq; legatione miſſa,de reuocandis ad pacem ani-
mis agebat.Hi quum aliquandiu apud utroſq; non ſine fructu egiſſent,acceſsit Ferdinan
di Cæſaris deſignati legatus,miſſus è comitijs,quæ Auguſtæ Tiberię(Ratiſponam hodie
uocant)habebantur,menſe Ianuario,anni 1557. Venit & Pomeraniæ Ducum nomine
legatus,tranſigendi negotij cauſa.Diu rebus ultrò,citroq; agitatis,tandem militiæ Magi-
ſter in caſtra Poloni cum Archiepiſcopo cuſtodia liberato uenit,ubi deinde pax his ferè
conditionibus initur. Primùm militiæ Magiſter Guilelmum Archiepiſcopum omninò
in integrum reſtituito,damnumq; datum compenſato. Deinde Polono regi ſumptus in
expeditionem factos refundito.Graues erant hæ quidem Furſtenbergio,ſed quando ali-
ter id temporis agi non poterat,acceptæ. Hoc modo theſaurus, quem publicum habe-
bãt,à multis annis intactum,magno cum reipub. damno fuit exhauſtus, & Liuoniorum
attritæ uires.Itaque ſequutæ ſunt deinceps magnæ totius rerum ſtatus mutationes, quas
nunc(uti promiſſo noſtro ſatisfaciamus)ordine narraturi ſumus. Nam redeundum tan-
dem etiam ad res à Moſcis geſtas.Dictum à nobis eſt initio commentarij huius, poſt pu-
gnatum fœliciter aduerſus Moſcos duce Pletemburgio prælium,pacem in annos 50.fu-
iſſe factam.Hi quum anno 1550.exijſſent,Iuſtus Reccius,equeſtri loco natus apud Be-
ſtualos,qui Dorpatenſis antiſtes erat, magnæ tàm apud ſuos, quàm uicinos Ruſſos au-
ctoritatis,miſsis ad Moſcum legatis inducias in annos 5.nouas impetrat,his conditioni-
bus:Primùm daret operam,uti fana Moſcorum diruta,quæ Rigæ, Reualiæ, Dorpati ſin-
gula prius,quàm ſtatus Pontificiæ religionis apud Liuonios mutaretur,habuerãt,quam-
primùm inſtaurarentur: deinde tributum è Dorpatenſi ditione per capita collectum mit
teret,quod quidem à priſcis annis deberi ſibi Moſcus aiebat. Hæc ſi proximo quinquen-
nio bona fide præſtarentur,ulterius ſe 15.annorum inducias conceſſurum pollicebatur.
Hac re confecta,Iuſtus in patriam ſeſe contulit:erat enim in collegio canonicorum Mo-
naſterienſium,tametſi Dorpatenſem epiſcopatum accepiſſet. Eam ipſius abitionem alij
aliter interpretabantur.Nonnulli dicere,magnas eum opes à Dorpatenſi ditione confla-
tas ſecum auexiſſe:quumq; ſuis ſpem reditus certam facere uellet, quo abſq; ordinum im
pedimẽto poſſet diſcedere,maioris fidei cauſa ſacroſanctis ſymbolis acceptis reuerſurum
ſe promiſiſſe:cuius ſanè narrationis fides penes auctores eſto.Alij mitius ſentire, qui ani-
mum eius quietis ſtudio tantum dignitatis gradum negligere aiebant, præſertim qui ma
tura prudentia tempeſtates imminentes ſecum ipſe præcepiſſet. Dorpatenſis quidem di-
tionis ordines omnes reditum ipſius magno deſiderio diu expetebant, id quod etiã miſ-
ſis legatis declararunt: quos Monaſterij nos apud ipſum anno 1552.uidimus,& in Li-
uoniam redeuntes,Lubecam uſq; comitati ſumus, ubi Albertum patruum habebamus.
Sed malebat(uti diximus)Monaſterij degere in nobili canonicorum,quod iſtic eſt,colle-
gio:quanquam hoc quoque deinceps reliquit,& ætate iam prouecta uxorem duxit.Po-
ſteaquàm ex legatis de uoluntate, conſilioq; Reccij Dorpatenſes accepiſſent,Herman-
num

num archimandritam Falconauienſem,hominem obſcuris natum parentibus,in eius lo-
cum ſufficiunt.Patriam habebat Veſaliam,ſitam ad Rheni ripam in Cliuiorum Ducis iu
riſdictione,quã inferam propterea uocãt, quòd eiuſdem nominis aliud ſit ad eiuſdẽ Rhe
ni ripam oppidum,quondam municipium imperatorium, nunc Septemuiro Treuirenſi
ſubiectum.Heic pater eius pileos factitarat,quos homines ab eo plebei ad arcendas à ca-
pite pluuias emebant. Hermannus ipſe ante annum ab hoc 25. ex oppido Dorpatenſi
cum quibuſdam alijs ſui ordinis monachis ſeceſſerat,quo tempore Pontificia iſtic religio
profligabatur,ſeq; non procul inde receperat in monaſterium Falconauienſe,cuius de-
inceps Archimandrita factus,nunc ad dignitatem antiſtitis uocabatur. Eram ego, quo
hæc tempore gerebantur,in oppido Dorpatenſi,una cum magiſtro in literis meo,cui me
patruus Albertus formandum tradiderat,Henrico Heningo, magnæ uirtutis & doctri-
næ uiro,qui deinceps in ditione Spanheimenſi ad Moſellam fluuium ab Illuſtriſs. Palati-
nis principibus & Marchionibus Thermarum,qui agrum illum pari iure ſimul poſsidẽt,
eccleſijs eſt præfectus. Cauſæ,quamobrem ad munus illud Hermannus uocaretur,hę pu
tabantur eſſe præcipuę:quòd in monaſterio ſuo ſic ſe geſsiſſet, ut opulentus eſſe credere-
tur:& quòd idem præſtaturus exiſtimabatur in epiſcopatu,cuius opes ab anteceſſoribus
imminutæ nonnihil erant.Biennio poſt,quàm ad gubernationem acceſsiſſet, quia ſciret
inducias à Moſco conceſſas exſpiraſſe:(nam agebatur iam annus 1555.)legatos ad Mo-
ſcum mittit,adiungente ſuos homines militiæ Magiſtro, qui cum eo de prorogandis in-
ducijs agerent.Moſcus ſe quicquam amplius conceſſurum negat, quia nihil eorum præ-
ſtitiſſent,de quibus antea conueniſſet.Sed tamen intercedentibus ipſius conſiliarijs,fit in
annos tres indutiarum prorogatio,quibus & templa Ruſſorum apud Liuonios in tribus
illis(quæ diximus)oppidis inſtaurarentur,& tributum è ditione Dorpatenſi colligeretur.
Poſtulabat autem tributi nomine,ut ſingula capita more Turcico marcam unam pende-
rent. Et marcæ quinæ nummûm aureûm ſcutatum unum conficiunt. Has conditiones
legati accipiunt,quia diſcedentibus mandarat Hermannus epiſcopus, ut quouis modo
bellum auerterent.Diſceſſuris Moſcus hominem quendam ſuum adiungit, qui niſi con-
uenta Dorpatenſis antiſtes atque ciuitas ſignis ſuis communirent, pro gentis more cru-
cem oſculari recuſaret.Hac enim cæremonia ſolent uti,quum ſanctiſsimè ſe uolunt obli-
gare.Fit obſignatio,ſiue quòd colligi uires interea poſſe putaretur, quæ hoſtis impetum
retunderent,ſiue alia de cauſa. Geritur interea bellum inteſtinum,quod expoſuimus. Eo
cõditionibus illis,quas indicauimus,compoſito ac ſublato,militiæ Magiſter anno 1557.
in autumno quendam percunctatum mittit, uelit'ne Moſcus mittendis de pace legatis
itinera tuta polliceri:an omninò pacem deneget. Videbat enim, factas nuper indutias
anno proximè ſequenti finem habituras. Reſpondet Moſcus, quamdiu ſex Germano-
rum peditum ſigna relinquantur intra fines Liuoniorum,(retinuerat enim illa militię Ma
giſter apud ſe,bello Polonico ſopito)non ſe poſſe credere,Liuonios ſeriò pacem expete-
re.Sin eum militem dimittant,ſe uiciſsim legatis accedẽdi, & agendi de pace poteſtatem
facere.Furſtenbergius hoc reſponſo accepto, Vendam ordines conuocat. Deliberatum
in comitijs,quid fieri potiſsimum debeat. Quidam obtemperandum aiunt,nec irritan-
dum hoſtem barbarum.Aduerſantur his alij,quòd ſcire ſe dicerent, quò Moſcus ſpectet.
Arrepturum quemuis prętextum belli,quamprimùm dimiſſus miles fuerit.Idcirco ſe mo
dis omnibus cõſulere,ne copiæ minuantur,ſed potius duplicentur,& in finibus hoſti op
ponantur,ſi quid ille fortè ſit moliturus.Conſultatione facta uincit prior ſententia: miles
exauctoratur: menſe Nouembri ſplendida legatio Moſcouiam mittitur: ſuos quoſdam
homines Dorpatenſis epiſcopus adiungit. Eſt in more Moſcorum, ut legatos non tam
ſcitò mandata ſuorum principum exponere iubeant,atq; fieri apud nos conſueuit:ſed ali
quandiu detineant,uarijsq; cæremoniarum,colloquiorum,conuiuiorum generibus ex-
cipiant.Id nunc quoq; Liuoniorum legatis uſu ueniſſe accepimus, quibus inter alia be-
neuolentiæ ſigna Moſcus hoc etiam honoris detulerit,ut eos ad infantis illo tempore ſibi
nati baptiſmum tanquàm teſtes adhiberet.Poſt aliquot dies ſuum in conſpectum eos ad-
duci iubet:munera quæ Magiſtri militiæ nomine,ac Dorpatenſis epiſcopi offerebantur,
accipit:legationem audit. Hinc num pactis conuentis ſtetiſſent,interrogat: ac nomina-
tim quærit,ſecûmne tributum ex ditione Dorpatenſi adferrent? Illi primùm excuſant ſe
quanto ſtudio poſſunt,& ad purgandos Liuonios bellorum tumultus in medium profe-
runt,quibus impediti præſtare pleraq; non potuerint hactenus,quæ tamen deinceps bo-
na fide ſint exſequuturi.Orant,exiguam moram moleſtè non ferat.Quod autem Dorpa-
tenſe tributum attineat,ſe maiorum annales euoluiſſe diligenter, è quibus intellexerint,
nihil huius ditionis nomine Moſco deberi. Quum hæc Moſcus audiuiſſet,per interpre-
tem eis in hanc ſententiam reſpondet: Quando beneuolentia,gratiaq; mea toties erga
MM 2 uos

uos declarata, quum Reccio, quum militiæ Magistro, quum huic ipsi Dorpatensi episcopo inducias prorogaui, quum alijs uos honoribus & beneficijs adfeci, planè uos abuti uideo, nec quicquam eorum prestare, quæ cum crucis osculo sanctißimè polliciti hactenus estis: alia ratione uobiscũ agam, quorum omninò mulctandã armis perfidiam, fraudesq; uideo. Illi contrà rogare, ne uim faciat ijs, qui Romano Imperatori pareant, quo cum ipsi fœdus sit. Verùm quum flecti nullis ac uerbis, nec promißis, nec precibus animum eius posse cernerent: abeundi copiam, cum itineris duce postulant. Concessi qui deducerent, sed insigni cum fraude. Nam data opera (quemadmodum haud dubiè mandatum ipsis fuerat) tam obliquis in itineribus, tam deuijs hinc inde oberrarunt: ut post menses amplius duos, nimirum sequentis anni 1558. Februario mense primùm ad suos reuerterentur. Interea non solùm per alios ex suis celeriter ablegatos Liuonijs bellum indicit: sed etiam pari celeritate coactas ingentes copias in eorum fines prius immittit, quàm legati reuersi monere suos de imminenti periculo potuissent, quò prorsus ad defensionem imparatos opprimeret. Literæ, quibus bellum denunciabatur, in hæc uerba descriptæ fuerunt.

EPISTOLA MOSCI.

MIsistis ad nos, Guilelme militiæ Magister, Archiepiscope Rigensis, Dorpatensis, & cæteri antistites, ordinesq; prouinciæ Liuoniæ uniuersi, legatos uestros, egregios uiros, Ioannem Bochorstium, Othonem Grothusium, Volmarium Vrangelum, & alios his adiunctos, qui honore nobis exhibito summissè peterent, ut datis ad præfectos nostros Nouogardiæ, Plescouiæq; literis significaremus, cogitare nos de pace cum militiæ Magistro, Archiepiscopo Rigensi, Dorpatensi, & cæteris Episcopis, omnibusq; Liuoniæ populis ineunda: quibus antea mandatum à nobis erat, nullam uobiscum amicitiam, pacémue colerent, quos ut homines iniustos & pactorum uiolatores omninò multare decreuissemus. Impetrarũt hi legati uestri, quod cupere uos aiebant, estq; pax inter nos constituta conditionibus huiusmodi: Vt damna nobis data per summam iniuriam, deinceps compensaretis: ut subditis nostris mercaturam facientibus ius esset cum uestris negotiandi, & omnis generis merces, nimirum ceram, uariorum animalium pelles, coria, seuum, loricas, thoraces ferreos, & arma cætera inter se permutandi: ut Dorpatensis episcopus annorum præteritorum tributa conquireret, exacta de quouis subditorum suorum capite marca, nobisq; tertio fœderis initi anno ea mitteret, ac deinceps quotannis tributum nobis debitum persolueret: ut omnibus ad nostra se stipendia conferre uolentibus, cuiuscunq; tandem nationis homines essent, liber ad nos aditus pateret: ut nec regi Poloniæ, magnoq; Lithuaniæ Duci, nec eius successori suppetias ferretis: ut omnia deniq; contenta literis de pace sancita confectis, multotiesq; descriptis, fide bona præstaretis. Secundum hæc non legati solùm uestri, harum literarum nomine, spectantibus nobis crucem sacrosanctam sunt exosculati: uerumetiam quum præfecti nostri Nouogardiani & Plescouiani easdem iussu nostro per internuntium suum, Melardum Torpicoum, ad uos misissent, ipsi quoque crucem tum uestro nomine, tum subditorum uestrorum osculati estis, dextras amicitiæ symbolum porrexistis, scriptas de pace literas octo sigillis spectante Melardo muniuistis, munitas præfectis nostris remisistis: ut omnibus modis fidem nobis faceretis, egregiè uos pacta conuenta seruaturos. Verùm ne tantillum quidem eorum hactenus præstitistis, quæ nobis usq; adeò sanctè polliciti estis. Quod tametsi nos animaduerteremus, ne tamen ad arma res ueniret, temereq; Christianorum sanguis effunderetur: sæpenumero uestri uos officij per literas commonefecimus. Præterea per legatum ad nos uestrum Gerardum Flemingum, per internuntium Valentinũ, per Melchiorem, eiusq; collegas, per Henricum denique Guinterium uobis significauimus, petere nos ut abstineatis iniquis à sermonibus, & à ueritate alienis, quibus existimationem, famamq; nostram lædere consueuistis: itaq; uos geratis, agnita superiorum temporũ culpa, quemadmodum & literarum, & osculi crucis religio postularet. Hanc benignitatem nostram aspernari non dubitastis, atq; etiam astuto consilio literas à nobis petere, quibus mittendis ad nos legatis de itinerum securitate caueretur: hac una nimirum de causa, ut re diutius protracta, nobis deinceps illuderetis. Quamobrem quum nulla legis diuinę, nulla fidei pactorum ratione habita, & crucis osculo neglecto, nostram quoq; clementiam floccipendere sitis ausi: Deo fauente uindicare tandem iniurias, scelerаq; uestra, uel iustitiæ nostræ, crucisq; supremi Dei uiolatæ nomine cogitamus. In quo conatu si sanguis alterutrorum profundetur, non nobis hoc imputari, sed iniustitiæ uestræ debet. Nam scire uos omninò uolumus, nõ minùs esse nos Christianum magistratum, ac uos sitis: nec rem gratam nobis accidere, quum sanguis innoxius hominum, uel Christianorum, uel etiam

ethnicorum effunditur. Vt autem intelligatis, quàm iniquè nobiscum egeritis: decreuissenos insignem potentiam nostram aduersum uos reapse declarare, hac epistola significamus, qua quidem ipsa bellum denuntiamus, ac seuerè uobis edicimus, ne hominẽ hunc nostrum, qui literas hasce uobis exhibet, inuitum detineatis: sed liberum ei reditum ad nos concedatis. Datæ in dominio, aula & urbe nostra Moscouia, anno ⅠↃↃ CIↃ CIↃ LXVII. mense Nouembri.

De hisce literis animaduerti facilè potest, quæ Mosco belli gerendi causa fuerint. Edixerant sub pœna grauißima Liuonienses, ne quis loricas, thoraces ferreos, arma ferrea cæteris membris muniendis facta, puluerem tormentarium, bombardas (ut uocant) manuarias, quidquam rerum aliarum in usum belli excogitatarum, uel pretio Moscis uenderet, uel pro mercibus (qui hodieq; populorum aquilonalium mos est) commutaret. Nolebant enim his rebus, quarum opifices apud ipsos desiderarentur, nationem per se dominandi cupiam magno cum finitimorum, suoq; in primis tum terrore, tum detrimento armari. Hoc edictum sibi molestißimum esse, iamdudum Moscus significauerat. Accedebat tributi Dorpatensis adsidua flagitatio, cuius ditionis nomine Liuonij nihil ei deberi uolebant. Dabant operam ijdem Liuonienses, ne aliarum nationum homines, neúe opifices, neúe milites per ipsorum fines ad Moscos sese conferrent, eisq; stipendia facerent. In hoc genere superioribus annis quiddã acciderat, quod ægerrimè Moscus ferebat. Miserat magnis instructum pecunijs Germanum quendam, qui eius in aula uixerat, ad Carolum Augustum & Ferdinandum Cæsarem, sub specie quidem prisci fœderis, sed reuera quò impetraret, quod cum animo suo dudum expetiuerat. Erat hic legatus in celebrib. illis imperij comitijs Augustanis, quæ captis Saxone Septemuiro, Cattoq; principe, anno 1548. sunt habita. Mandatis Mosci legato datis hoc quoq; continebatur. Si Carolus ac Ferdinandus legato potestatem facerent stipendio suo colligendi homines uariarum artium & opificiorum peritos, qui literis Cæsareis instructi per Liuoniam, ut Imperio Romano subiectam prouinciam, intra fines suos impediente nemine uenire permitterẽtur: Moscum uicißim animi grati declarandi causa sumptu suo totum triennium selecta suorum hominum triginta millia, qui more gentis equites omnes essent, aduersus Turcas in armis habiturum. Concessum hoc legato fuit per Augusti Cæsarisq; diplomata. Quapropter multis dato uiatico persuadet, ut Lubecam sese conferrent, urbem Saxoniæ maritimam, unde nauibus in Liuoniam transportati, ad sui deinceps principis fines contenderent. Sunt omninò sic à natura comparati Rußi, ut ex ingenijs suis difficulter aliquid ad usum humanum præclari excogitent. Verùm ijdem si quid ab alijs inuentum, quo pacto fiat intueantur: non modò fœliciter imitari, sed etiam industria sua nonnihil inuentis addere possunt. Hac de causa Germanos homines uariarum rerum peritos magnopere Moscus expetebat, ut nationem suam per se rudem ac barbaram, cultiorem redderet. Quid fit? Vbi Lubecam uenissent, auditusq; iam antea de ipsis rumor esset, quò tenderent: adire magistratum mercatores præsertim Liuonienses, quorum istic magna frequentia, dicere singulari cum detrimento nõ modò Liuoniorum, sed ipsorum quoq; Germanorum hos homines ad Moscos accessuros: orare denique, nautis omnibus interdicant, ne quis eos trans mare Balticum uehat. Hoc impetrato, paulatim dißipati sunt, præsertim numis deficientibus, unde uictitarent. Legatus ipse, quum eandem ad urbem uenisset, petentibus ita Liuonijs, qui iure se aduersus improbi facinoris auctorẽ experiri uelle dicerent, in carcerẽ coniectus est: è quo tamẽ ille post aliquod tempus solerter euasit. Quumq; se, quem faciei rubedo nimia facilè proditura foret, per eas regiones ad herum penetrare nõn posse animaduerteret: Valentinum Engelhartum Gothanum, qui hæc mihi narrauit, hominem tum Astronomicarum, tum Geographicarum rerum peritia per Germaniam clarißimum adit, eumq; de omnibus in Moscorum regna ducentibus itineribus cõsulit. Quid autem ei deinceps acciderit, equidem dicere non habeo. Id quidem coniectari non abs rè licet, huius hominis, tantæq; pecuniarum summæ iacturam Mosci animum haud mediocriter pupugisse. Quamobrem indicto sub finem anni 57. bello, mox sequentis anni Ianuario mense tantùm nõ infinitam Tartarorum, Moscorumq; manum intrare fines agri Dorpatensis iubet. Hi circa eidem Ianuario propter arcem Neinhusianam ingreßi, ferro & igni per summam immanitatem omnia uastant. In hostium castris qui plurimum, CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ CCCIↃↃↃ, qui minimum, CCCIↃↃↃ fuisse perhibent. Maximas certè copias Moscus haud difficulter cogere potest, & indicatis modò uel pares, uel etiã maiores: sed cur tantas nunc mitteret, causa non erat, præsertim quum sciret hostem imparatum, qui se per legatos aliquid effecturum putaret, nullis uiribus resistere posse. Quo simi lius uero est, posteriorum sententia definitum numerum fuisse missum. Cęterùm mox ab ingressu incredibili furore sæuitũ in omnem ætatem, sexum, ordinẽ toto amplius mense:

nec quiſquam manus hoſtiles euaſit,qui nõ in oppidum Dorpatenſe, uel arcem aliquam
(habet enim nonnullas epiſcopus)confugiſſet. Hinc progreſsi Naruam ad eiuſdem no-
minis flumen ſitum oppidum petunt,perq; militiæ Magiſtri ditionis eadem immanitate
graſſantur.Nemine reſiſtente per ſtadia CIↃ CC LXXX. in longũ,quibus à Narua Nienhu
ſium diſtat,itidemq; ad CCCC.ſtadiorum latitudinẽ depopulati omnia,multis hominum
millibus ſecum abductis,intra fines ſuos reuertuntur. Hoc ingenti damno accepto,Ma-
giſter militiæ ſuos Vendam conuocat,de pręſenti rerum ſtatu deliberandi cauſa.Fuerunt
heic aliorum aliæ ſententiæ. Nonnulli uolebant,hoſti par pro pari referendum,conſcri-
ptoq; ſubito milite fines ipſius conſimili atrocitate percurrendos. Alij cenſebant mitten-
da munera,quibus barbari hoſtis animus deleniri facilè conſueuerit. Poſſe triginta ſcuta-
torum millibus impetrari pacem,quæ pecunia militi perexiguum ad tempus ſuffectura
ſit.Conſiderandam potiſsimùm & temporis rationem,quo imparati à rebus omnibus ad
bellum gerendum neceſſarijs eſſent,& hoſtis potentiam.Hęc à pluribus probata ſenten-
tia. Simul ablegantur,qui expeditis itineribus ad Moſcum contenderent,& ab eo men-
ſium quatuor indutias peterent,& internuntijs ineundæ pacis cauſa Moſcouiam profe-
cturis,literas ſalui commeatus adferrẽt.Quum Moſcus his nihil denegaret, decreta mox
legatio,quæ tranſigendi negotij cauſa cum eo ageret.Vbi uentum ad aulam Moſci, con-
tra ſpem aduerſa cuncta reperiunt,animo principis nouo quodam caſu inſigniter exacer-
bato.Diximus eſſe apud Liuonios amnem Naruam.Ad eius utranq; ripam duo ſita ſunt
eiuſdem cum amne nominis oppida.Alteram Ruſsicam,alteram Germanicam Naruam
uocant.Vtraq; ſuis arcibus eſt munita,quarum ea quæ Moſco paret,Iuanogroda dicitur,
à Ioannis principis nomine,qui eam Itali cuiuſdam architecti opera exſtruxit: alterã Ma-
giſtri militiæ præfectus perpetuo cum præſidio tenebat.Quũ factis indutijs Ruſsi, quo-
rum erant ad tria millia in præſidio,feſto quodam die conuenirent inermes patenti quo-
dam in loco:ferunt ex Liuoniorum præſidiarijs quoſdam plus æquo fortaſſe poculis ac-
cenſos,in eorum mediam turbam tormenta bellica diſploſiſſe. Quibus quum aliqui læſi
fuiſſent,nihil illi propter indutiarum religionem contrà moliri:ſed celeritate ſumma rem,
uti fuerat acta,principi ſuo nuntiant. Quapropter illi indignabundus Liuoniorum lega-
tos infecta re cum ipſis muneribus dimittit,& minas grauiſsimas addit. Simul ingentem
mittit exercitum,qui Naruam Germanicam obſideret, eiuſq; muris tormentorum belli-
corum ui deiectis,oppidum ad deditionẽ compelleret. Ruſsi obſidionis octauo die ma-
chinis quibuſdam ignes in oppidum eiaculantur,& incendijs excitatis ad muros accur-
runt.Qui intus erant præſidiarij milites,quum diſtrahi ſe per ignẽ & hoſtes uiderent,unà
cum ciuibus in arcem confugiunt.Erant omninò 300.pedites,& equites 150.Quum ob
commeatus inopiam ſuſtinere ſe diutius obſidionem non poſſe uiderent, deditionẽ hac
conditione faciunt:ut præfecto cum omnibus ſuis abire ſaluo liceret, ſuaſq; res cuiq; ſe-
cum aſportare.Data fides,ſed quod facultates attinet,non ſeruata.Ciues præfecto diſce-
dente,Moſco ſe ſacramento deuinciunt.Eorum exemplum uicini ſequuntur,quum opi-
tulante nemine per Moſcos omnia diripi,uaſtariq; cernerent. Hoc modo pleriq; rem ge-
ſtam fuiſſe uolũt.Alij diuerſum tradidêre.Nam Moſcos aiunt exorto apud Germanicam
Naruam incendio,traiecto intermedio flumine,quum flammis reſtinguendis tam præſi-
diarij Liuoniorum milites,quàm ciues occupati eſſent,oppidum cœpiſſe. Secundũ hæc
Moſcorum agmina Dorpatenſem ditionem inuadunt,homines numero ad IↃↃↃ CCIↃↃ
CCIↃↃ CCIↃↃ Nienhuſianam arcem ſub menſis Iunij finem obſidione cingunt. Eo co-
gnito,militiæ Magiſter cum 2000.equitum,quibus 300.Dorpatenſis antiſtes adiunge-
bat,obſeſsis opem ferre nititur. Erant in arce præſidiarij milites uix 70.deq; uicinis agri-
colis non admodum multi.Quapropter hi quoq; ſpe defenſionis abiecta,ſemet hoſti de-
dunt.Quod ubi nuntiatum militiæ Magiſtro fuiſſet,qui non procul aberat,ſimulq; ſigni-
ficatum,uniuerſo cum exercitu ad ipſum opprimendum hoſtem aduentare: cedendum
in hoc tempore cenſet,quo tantis uiribus eſſet impar.Itaq; nemine iam impediente Ruſ-
ſicarum copiarum dux Petrus Siſegaledrus(hoc Moſcorum lingua nomen ei datum erat
à ſex triremibus,quibus piraticam exercuerat)rectà Dorpatenſem ciuitatem cum exerci-
tu petit;obſidionem a.d. 3 eidus Sextil.inchoat,quum intus præſidia perexigua forent,ci
uibus morbo magna ex parte abſumptis. Poſt paucos dies in urbem mittit,qui obſeſsis
ſignificarent,neminem ſe coacturum,ut cõtra fidem Imperatori Romano datam in prin-
cipis ſui uerba iuraret.Potius ſe abitionem tutam illis polliceri,qui ſub Moſcorum impe-
rio uiuere detrectarent.Deditionem facturis,& ſacramentum principi ſuo pręſtaturis,o-
mnes ſe fortunas ſaluas & integras conſeruaturum.Qui neutrũ horum amplecti uellent,
eis non poſſe non extrema ſe minari.Has conditiones maior pars ciuium non illubenter
accipit,& cõtinuò deditionẽ facit.Tantùm 200.armati,& pari propè numero inermium

fœminarum,ſenum,puerorumq; turba,recuſato Moſcorum iugo, non ſine magnis peri-
culis Reualiam ſeſe conferunt.Parum enim abfuit,quin contra ipſius Siſegaledri uolun-
tatem à Tartaris ſpoliarentur.Inter alios Hermannus quoq; Dorpatenſis antiſtes in Mo-
ſcorum poteſtatem uenit,qui ab imo(ceu diximus)loco magnum ad honoris,potentięq;
faſtigium euectus,extrema in ſenecta fortunę fit ludibrium,& humanarum rerum incon
ſtantiam experitur.Conſpectus eſt hoc ipſo tempore,nimirum menſe Sextili,cometa: de
quo,quum memorabiles quidam caſus deinceps acciderint,paulò pòſt aliquid dicturi ſu
mus.Erant & comitia,quum Carolus Auguſtus per legatos imperiũ reſignaſſet,ab eius
ſucceſſore Ferdinando ad urbem Auguſtam Vindelicorum indicta, in quibus uarijs de
rebus ad ſalutẽ Imperij pertinentibus ageretur.Ad ea ſub initium anni 1559.militiæ Ma
giſter ex equeſtri collegio ſapientem,diſertumq; uirum Georgium Siburgum mittit,præ
fectum arcis Duneburgenſis:qui ordinibus imperij miſerabilem Liuoniæ ſtatum expo-
neret,auxiliaq; contra Moſcos peteret:Hanc ille cauſam quamuis ſummo egerit ſtudio,
parum tamen effecit.Itidem actum deinceps anno ſequenti Spiræ inter ordinum Impe-
rij legatos,quo pacto Liuoniæ ſuccurreretur.Ac Ferdinandus quidem quum Imperij nò
mine nummûm aureorum CCCIↃↃↃ pro eius temporis ratione, quo paſsim perturbatà
eſſent omnia,Liuonijs obtuliſſet:memoriæ proditum eſt, potius eos nihil, quàm tantil-
lum accipere uoluiſſet. Eodem anno 59.Tartari more ſuo Moſcorum in fines excurre-
runt,eoſq; populabundi grauiter uexarunt. Itaq; ſuos Moſcus ex Liuonia reuocat,tan-
tùm oppidis & arcibus,quibus potitus fuerat,milite præſidiario munitis. Anno ſequen-
te,domitis & eiectis extra fines ſuos Tartaris,in Liuoniam reuertitur, & oppidum Veli-
num magnis cum copijs obſidione cingit. Erat illud arce præclara munitum,in qua hoc
tempore ſatis magno cum præſidio Guilelmus Furſtenbergius militiæ Magiſter, magni
uir animi,erat.Parabat is ſeſe ad defenſionem,ac ſuos ad uirtutem cohortabatur. Verùm
ſiue ſocordia,ſiue ſingulari perfidia militum deditio facta eſt, & ipſe deſertus in hoſtium
poteſtatem uenit.Magna deinde pars floris Liuoniorum cæſa, capta, Moſcouiam abdu-
cta,per ſummam immanitatem barbarè tractata. Solent omninò magnas rerum muta-
tiones quum alia ſigna portendere,tum cometarum triſtes adſpectus.Diximus autem in
ipſo harum calamitatum principio conſpectum fuiſſe cometam, qui cauda uerſus occa-
ſum initio porrecta,deinde ſe totum ad ſeptentriones inflexit. Sequuta profectò euen-
ta quædam inſignia,uerſus occaſum,mors Caroli quinti Auguſti, quo bello ac pace cla-
riorem Principem multa ſæcula non uiderunt.Mortua mox & eiuſdem ſoror Maria,bel-
licoſa fœmina,& Angliæ regina Maria,Philippi Caroli F. coniux, cuius mortem magnà
per Angliam ſequuta eſt mutatio. Adde his Henricum Galliarum regem,planè Mauor-
tium,in ludis equeſtribus læſum,ac non multò pòſt mortuum, ſequutoſq; regni terribi-
les admodum motus.Verſus ſeptentriones non magnis interuallis mortui ſunt Chriſtia-
nus Danorum,Noruagiorumq; rex,Chriſtiernus eorundem aliquando regnorum do-
minus,ſed ob crudelitatem expulſus, & in cuſtodia multis annis habitus,Guſtabus de-
nique Suedorum rex,qui ex equeſtri ordine ad eam dignitatem peruenerat.His ſucceſſê-
re filij, Fridericus Chriſtiano, Guſtabo Ericus. In ipſis regni auſpicijs Fridericus cum
duobus patruis,Ioanne ac Adolpho,Ducibus Holſatorum, Ditmarſos aggregitur. Ea
natio 400. amplius annis Holſatorum Principibus, quorum aliquando paruerat im-
perio,fœliciter aduerſata fuerat,ſuamq; libertatem tutata. Verùm hoc tempore citius eſt
debellata, quàm quiſquam hominum, qui & ferocitatem gentis, & naturales loco-
rum munitiones cognitas haberet, exiſtimaſſet. Itidem capto Guilelmo Furſtenber-
gio Liuoniæ ſtatus in uniuerſum mutatus eſt. Nam ſurrogatus in captiui principis lo-
cum Gothardus Ketelerus,equeſtri apud Beſtualos genere natus,quum ab Imperio Ro-
mano fruſtrà exſpectari auxilia cerneret: uicino Poloniæ regi fidelitatis ſacramentum eà
lege præſtat,ut uiciſsim rex eum contra Moſcum & hoſtes alios defenderet. Itaque Cur-
landiæ, Semigalliæqúe Dux creatus, regiones eaſdem ceu cliens in perpetuum pro ſe,
ſuiſqúe hæredibus maſculis accipit:in cæteris,quæ equeſtris antea collegij fuerant, nunc
à Polono rege occupabantur, præſertim in urbe Rigenſi Regius uicarius conſtituitur.
Neque multò pòſt Annam Principem Megalburgiam, ex antiqua regum Obotrito-
rum familia natam,Ioannis Alberti Megalburgij, Boruſſij Ducis generi, & Chriſtopho-
ri Rigenſis Archiepiſcopi ſororem matrimonio ſibi iungit. Epiſcopatum Habſe-
lenſem Magnus Holſatiæ Dux, Chriſtiani Regis Danorum filius, & Friderici fra-
ter, accipit. Dorpatum cum omni agro finitimo, itemqúe Narua, Velinum, Vite-
ſtenum munita loca in Moſci poteſtate manent. Reualia ſe Suedorum regi Erico de-
dit,qui deinceps Pernouiam quoque occupauit,ſed non retinuit. Nam Polonus hanc
ei per Gothardum rurſus eripuit. Reualiæ ad Suedorum Regem tranſitio nouo

bello cauſam præbuit. Ericus enim coronationis ſuæ tempore Lubecenſium legatis nõ
ſolùm promiſerat, ſed datis etiam literis teſtatus fuerat, ſe maiorum ſuorum, ac præſertim
Guſtabi patris exemplo priſcas ipſis immunitates, quæ priuilegia uocãt, in regno ſuo ſal-
uas relicturum. Eæ ſpectabant potiſsimum ad negotiationes cum eius ſubditis & alijs na
tionibus, pręſertim Moſcis, citra impedimentum ullum exercendas. Verùm poſteaquàm
auctus eſt imperio tam inſignis oppidi, cui nec elegantia, nec magnitudine par ullum in
toto Suedorum regno reperitur: uiciſsim Reualienſibus tanquàm ſibi iam ſubiectis gra-
tificari uolebat. Conabantur autem illi mercatoribus Germanis iter mari præcludere, ne
peruenire Naruam poſſent, quæ iam Moſco parebat, & commercia priſca cum Ruſsis ha
bere. Hoc conſilium eò ſpectabat, ut cum mercibus ſuis Reualiam petere cogerentur,
easq; Reualienſibus uendere: qui deinde cum Moſcis contrahendo, lucrum aliorum la-
bori, ſumptuiq; debitum interciperent. Itaq; Suedus rem ſuis gratam facturus claſſem in-
ſtruit, itinera mari obſidet, Lubecenſibus Naruam profecturis contra fidem datam naues
cum mercibus eripit. Famam inde ſpargit, eſſe repertam in eis magnam armorum uim,
aliarumqúe rerum ad bellum gerendum idonearum, quas Moſcis uendere præſenti cum
totius Chriſtianæ reipublicæ diſcrimine uoluerint. Idem Ericus iam Fridericum quoque
Danorum regem iniurijs quibuſdam irritarat. Quamobrem inter hos inito fœdere bel-
lum Suedo denuntiatur. Sub eius initium Ericus Ioannem germanum fratrem, Finlan-
diæ ducẽ, quo cum nupta Poloniæ regis ſoror erat, noctu nihil tale opinantẽ in Aboenſi
arce capit, & annis aliquot deinceps in uinculis habet. Ea de cauſa Polonus etiam Erico
bellum indicit, qui nihilo magis territus inſolenter admodum multa deſignat, uno, eo-
demq; tempore Britanniæ reginam, quæ iampridem ipſius coniugium aſpernata fuerat,
de nuptijs iterum ſollicitat, & Philippi Cattorum principis minimã natu filiam uxorem
poſcit. Qua re patefacta, utraq; præter ſpem excidit, & Philippus filiam ſuam Adolpho
Friderici regis, Suedorum hoſtis, patruo in matrimonium collocat. Tandẽ Ericus licto-
ris(ut aiunt) Stocholmienſis filiam, ex qua iam ſobolem conceperat, uxorem ducit: & eo-
dem tempore de fratrum ac præcipuorum è nobilitate uirorum cæde conſilium capit. Eo
animaduerſo à fratribus opprimitur, & carceri mancipatur. Ioannes(quẽ antea captiuum
fuiſſe diximus) primùm ſe regni gubernatorem, deinde regem nuncupat. Eiuſdem belli
inter Danos & Suedos initio, Ericus dux Brunſuigius cum 20. peditum ſignis, quæ ad-
iunctas equitum copias habebãt, occupata Varendorpia, Monaſterienſi epiſcopo, cuius
id oppidum erat, CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ CIↃ CIↃ nummûm aureorûm extorquet, inde
per mediam Saxoniam, Megalburgenſium & Pomeranorum agros, in Boruſsiam con-
tendit. Vbi quum Boruſsię Dux Albertus, ipſius ſororius, ab amnis Viſtulę traiectu eum
arceret, cum ſuis pedem refert. Hac expeditione ſibi nuntiata, Polonos Chriſtophorum
Megalburgium, Archiepiſcopum Rigenſem, qui Guilelmo Brandeburgio ſucceſſerat,
in uincula conijcit. Num aliquid inter hunc & Ericum Brunſuigium tractari ſubolfecerit
incertum. Hoc modo multiplices rerum mutationes in ijs locis, non admodum magnis
(ceu diximus) temporum interuallis ſemet ex alijs aliæ uelut exceperunt. Ad Moſcos re-
deamus, quorum bella præcipuè nunc exponimus, quanquã hactenus indicata non pror
ſus ab inſtituto noſtro ſunt aliena: quippe de nonnullis horum exorta ſunt quędam quaſi
diſsidiorum ſemina, quibus arreptis Moſci ulterius progreſsi ſunt. Eorum principi mole-
ſtiſsimum erat, Liuoniorum maiorem partem Polono ſe adiunxiſſe, qua cum gente nec
ipſi, nec maioribus eius unquam conuenerat. Itaque Polonum bello perſequuturus, qui
ſuos hoſtes declaratos in fidem, patrociniumq; ſuſcepiſſet, coactis ſuorum ducentis mil-
libus, præter ingentem Tartarorum manum, Lithuanię fines ingreditur, ad oppidum Po
lozicoum rectà tendit, copias ſuas quinquies non ſolùm nullo cum fructu, ſed etiam ma-
gno detrimento irruere iubet, tandemq; ſexta uice capit. Ex captiuis præcipui uincti ca-
thenis ferreis, & Moſcouiam abducti: cæterorum ad CCIↃↃ CCIↃↃ interfecti: urbs ipſa
flammis iniectis cremata. Sub initium hęc anni 1563. acciderũt. Nec Polonus ſuis opem
ferre poterat, propter deplorandas eius regni diſcordias. Et erant præterea tam ſuperbi Li
thuanorũ animi, ut à Polonis opem implorare nollent, qui uiciſsim rogari uelle uideban-
tur, ut ſuccurrerent. Magna per omnem uiciniam diſcurrentibus Tartaris atque Moſcis
damna data. Quumq; tandem Nicolaus Radiuilus Olichæ Dux Lithuanorum ſatis ma-
gno exercitu inſtructus, hoſtem aggredi uellet: ceſsit ille, ſibiq; maturè conſuluit. Secun-
dum hæc Polonus uiciſsim cogitare, quo pacto uires Moſci frangeret, & recens illatas
ſuis iniurias uindicaret. Ad hanc rem percommoda ſe deniq; obtulit occaſio. Notum eſt,
ac iam antè ſępius à nobis indicatum, perpetuis excurſionibus uel Tartaros à Moſcis, uel
Moſcos à Tartaris uexari. Quum hi nonnihil fractis uiribus, paulatim futurum uiderent,
ut Moſci iugum ſubire cogerentur, cui ſe iam unum & alterum nationis ſuæ regnũ ſum-
miſerat:

miſerat: Turcas arceſſendos ſtatuunt, quemadmodum & anno 1523. fecerant, quorum
natio maximè Moſcis eſt formidabilis. Turcarum Imperator haud inuitè pollicetur auxi-
lia: ſolum hoc reſtabat, ut quo potiſsimùm itinere profecti Turcę Tartaris ſeſe coniunge-
rent, diſpiceretur. Placet à Polono rege Turcis confœderato petendum, ut iter eis per fi-
nes ſuos concederet. Hoc abs rege Moſcis infenſo non difficulter impetratum. Igitur ex
inferiore Pannonia per Moldauorũ agros Turcis tributarios, latiſsimosq; Podolię cam-
pos, qui ad imperium Poloni ſpectant, profecta Turcarum IↃↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ CCIↃↃ
Tartaris opem aduerſus Moſcos ferũt, eisq; magna clade adfectis, munitiones quaſdam
occupant: quibus quum præſidia ſatis ualida impoſuiſſent, eadem uia qua uenerant, Pan
noniam repetunt. Verùm quia per Podoliam redeuntibus, magnę ſolitudines peragran-
dæ erant, ob commeatus inopiam maxima pars eorum cum equis perijſſe dicitur. Facta
ſunt hæc anno 1569. Quo ipſo tempore Moſcus, ut adfinitatibus Chriſtianorum princi-
pum res ſuas conſtabiliret, cum Holſatorum duce Magno, qui Habſelenſem & Oſelen-
ſem ditionem tenebat, agere cœpit de contrahendo inter ipſum & ſororem ſuã matrimo-
nio, cui daturus in dotem eſſet, quicquid oppidorum, arcium, agri Liuoniorũ in finibus
occupaſſet. Conciliatæ ſunt deinceps eò facilius inter hos illæ nuptiæ, quòd Magni pater
Chriſtianus Danorum rex cum Moſco fœdus habuerat, id quod à Friderico rege, Ma-
gnoq; Duce fratribus renouatum erat. Idem Magnus aliquanto pòſt Reualiam quoq; ſo
lerter occupauit, & eiectis Suedis eam ſui iuris fecit. Hoc anno 1570. accidit, quum pro-
ximè præcedenti Petrus Muccus & Matthæus Tidemanus cognatus meus, Danorum,
Lubecenſiumq; claſsis imperatores, ſingulari fœlicitate portum Reualienſem prima au-
rora per nebulam inuaſiſſent, ex hoſtium claſſe maiorem nauium partem ingenti cum pe
cunia, ſuppellectile bellica, merciumqúe copia ſecum auexiſſent, reliquas numero ad 30.
exuſsiſſent: quo facto, non parum hoſtis imminutæ ſunt uires, qui aſtuto conſilio pacem
expetere ſe ſimulabat, ut ſub induciarum prætextu arceſsitis è Liuonia copijs, noſtros im
paratos obrueret. Diximus inſigni damno Moſcum à Turcis adfectum fuiſſe. Quapro-
pter ablegatis ad Polonum ſuis hominibus. cum eo grauiter expoſtulat, qui Turcis Chri-
ſtiani nominis hoſtibus ad ſe inuadendum per Podoliam eundi poteſtatem feciſſet. Polò
nus contrà quęri quum de alijs priſcis, tum recenti potiſsimũ damno, quod ex uaſtatione
Polozicoi & totius agri finitimi accepiſſet. Multis actis ultrò, citroq;, tandem ad pacem
ineundam anno 1570. conuenitur. Poſtulata Moſci hæc erant. Primùm ne Turcas Po-
lonus deinceps iter facere per ipſius imperium contra ſe pateretur. Deinde damnum da-
tum reſarciret. Tertiò, filium ſuum ad ſe reciperet, arbitratu ſuo, moreq; gentis educaret,
ac ſucceſſorem in Poloniæ regno, Lithuaniæq; magno ducatu deſignaret. His ſe condi-
tionibus pacem facturum oſtendebat, quæ niſi reciperentur, dira quędam mirari uideba-
tur. Ad ea Polonus primùm reſpondebat, uelle ſe uiciſsim toties illata ſibi damna præſta-
ri. Quod autem filium Moſci attineat, eum ſe propterea ſibi ſucceſſorem non deſignatu-
rum, quòd in hac ætate, quæ ſatis adhuc uegata ſit, uxorem aliam ducere ſobolis gignen-
dę cauſa cogitet. Minus Moſci uſq; adeò ſe non terreri, ut ſi quidem bellum quàm pacem
malle Moſcum animaduertat, maiores etiam Turcarum copias, quàm nuper, in eius fines
ſit immiſſurus. Hoc modo quum pax certa conſtitui non poſſet, ſaltem ad indutias uen-
tum accepimus. Hæc nos de bellis Moſcorum, & finitimarum quarundam gentium, ex-
ponenda breui commentario propterea duximus: quòd pleraq;, recentiora præſertim,
longius diſsitis nationibus ignota, liberali præditis ingenio, rerumq; geſtarum apud ex-
teros ſtudioſis haud iniucunda lectu, & aliqua ex parte fructuoſa quoq; futu-
ra conſideremus. Sunt enim in his exempla nonnulla, quæ uiros
prudentes de maximis rebus commonefacere poſſunt.
Noſtram quidem operam atq; ſtudium le-
ctores æqui, boniq; facere cupi-
mus, & omninò facturos
ſperamus.

FINIS TERTII TOMI
Polonicarum rerum.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI,
ANNO NOSTRAE SALVTIS RECV-
PERATAE CIƆ. IƆ. XXCII.
MENSE SEPTEMBRI.

TREDECIM REGNI POLONICI MVTATIONES, ET FAMILIARVM QVAE REGNVM TENVERVNT, GEnealogicæ explicationes: descriptæ ex optimis autoribus, & continua, perpetuaq; successione propositæ in Tabula.

ITEM,

PRINCIPVM SILESIÆ PENE' OMNIVM, ET DVCVM MASSOVIAE, AC LITHVANIAE GEnealogiæ, diligenter, magnoq; studio collectæ, & ad illustrandam Historiam Polonicam appositæ.

A'

IOAN. PISTORIO NIDANO MEDICO D.

PRIMA FAMILIA

PRINCIPVM POLONIÆ, QVI PRIMVM OMNIVM PROVINCIAM ILlam cum imperio tenuisse creduntur.

ECHVS *frater Czechi, regis Bohemiæ, ex Dalmatia profectus, amplissimas Germaniæ & Sarmatiæ ditiones occupat & regnum sibi atq; posteris constituit: quod alij circa* 550. *annum post natum Christum accidisse: alij multò seriùs factum esse putant. Aquilam habuit pro insigni, quòd in ædificanda Gnesna urbe magnam aquilarum copiam reperisset. Eius uxor ignoratur.*

Filij patrem secuti, etsi qui fuerint, literis mandatum non est, tamen & ipsi obtinuerunt imperium & reliquerunt posteris, donec uniuersa stirps tandem post annos, ut putant, 150 *intercidit.*

SECVNDA RATIO ADMINISTRANDÆ POLONIÆ.

Cum de Lechi familia nullus legitimus superesset hæres, Poloni in Palatinos regni gubernationem transtulerunt, quales tum ex uniuerso primariorum hominum cœtu delegerunt duodecim, præstantes autoritate & potentia uiros: quorum etiam imperio diu paruerunt, quousq; illi facti crudeliores, populum ad instituendam noui regni formam, & ad abrogandam Palatinorum potestatem post multos annos insitatis magnæ licentiæ exemplis impellerent.

TERTIA PRINCIPVM POLONIÆ FAMILIA.

Sic igitur remotis Palatinis, noua apud Polonos constituitur Monarchia: totiusq; rei summa Craco de omnium consensu mandatur, circa Christi septingentesimum annum. Is Cracus pertractus ad regni Polonici gubernationem, Cracouiam extruit & illam à se denominari uoluit. Bella gessit cum uicinis gentibus & ætate confectus è uita discessit, sepultus in monte Lassotino. Nomen uxoris ignoratur.

- CRACVS *maior natu filius superioris Craci, à fratre Lecho per fraudem interficitur.*
- LECHVS *minor natu filius, occiso fratre, regnum occupat: quod tamē statim cæde patefacta, amittit, cōiectus in exiliū, in quo moritur.*
- VANDA *uel* VENDA *filia propter subditorum erga mortuū Cracum beneuolētiam succedit fratri Lecho, pulcherrima uirgo. Verùm cum Rutigarus Teutonicus princeps (qui eam frustrà uxorem cupiebat) infatuatus ab amore, mortē sibi consciuisset, ipsa è bello domum profecta, post multas mactatas hostias se in Vistulam proijcit: ubi extincta est.*

QVARTA MVTATIO REGNI POLONICI.

Cum VENDA *Craci filia in flumine perijsset, neq; quisquam esset, ad quem iure Polonicum regnum pertineret: placuit Polonis ut reiecta nuper & penè iam antiquata regni per Palatinos administrandi ratio in usum reuocaretur. Sic igitur ad duodecim Palatinos redijt imperium: quod tamen non multò post ad unum iterum Przemislaum peruenit.*

QVINTA PRINCIPVM POLONIÆ FAMILIA.

Plebeius homo, Przemislaus cùm rem contra hostes præclarè gessisset, renunciatus omnium acclamatione princeps fuit circa annum 760: & *nouum cognomentū reperit, ut propter Lechi primi principis memoriā diminutiuè. Leschus diceretur. Mortuus tandē nullos reliquit liberos.*

SEXTA DVCVM POLONIÆ FAMILIA.

Lescus unus ex Poloniæ proceribus, cùm proposita cōditio fuisset, ut qui equo uectus, ad constitutā metam primus peruenisset, principatum obtineret, fraudulento usus consilio, cōpetitores omnes anteuertit. Itaq; Rex declaratus: sed statim, cum de dolo constaret, miserè trucidatus, imperium in primo aditu turpiter amisit: ut propterea pro Regi poni non debeat. Sed eum alius in cursu proximè insecutus, in tenui familia natus adolescens, regnum de omnium uoluntate consequitur, & mutato nomine Lescus dicitur.

Is igitur Lescus, secundus huius nominis factus Poloniæ princeps, magna moderatione gessit imperium. De Imperij uerò & de uitæ ipsius diuturnitate literis nihil traditum est. Eius uxor ignoratur.

FILIVS *Lesci secundi, Lescus tertius, succedit patri, in regno Polonico, moritur post rem aliquandiu laudabiliter administratam relictis, ut Poloni scribunt, plurimis liberis. Nam ex concubinis (quarum multas habuit)* XX. *filios spurios genuit.*

X. *Semianus*, IX. *Iaxa* — *Sorabiæ reguli.*
III. *Vladislaus*, II. *Cazimirus* — *Principes Cassubiæ.*
XIII. *Bogdalus*, VI. *Barnimus*, I. *Boleslaus* — *Ex hæreditate paterna domini Pomeraniæ.*

IIII. *Vratislaus dominus Rugiæ.*
VII. *Pribislaus*, XIX. *Ciessimirus* — *Domini Lusatiæ.*
V. *Ota.*
VIII. *Premislus*, XI. *Ziemmouitus*, XII. *Ziemomislus* — *Marchiæ Brādeburg. principes.*

XIIII. *Spicigneus.*
XV. *Spicimirus.*
XVI. *Sbigneus.*
XVII. *Sobeslaus.*
XVIII. *Vissimirus.*
XX. *Vislaus.*

Verùm ex uxore legitima (cuius nomen latet) habuit Popielum, cognomento Osserich, qui post patrem in Polonia princeps fuit. Alij Pompilium nominant & sedem primò è Cracouia Gnesnam transtulisse confirmant. & florentem ætate mortuũ esse testantur. Eius uxor ignoratur.

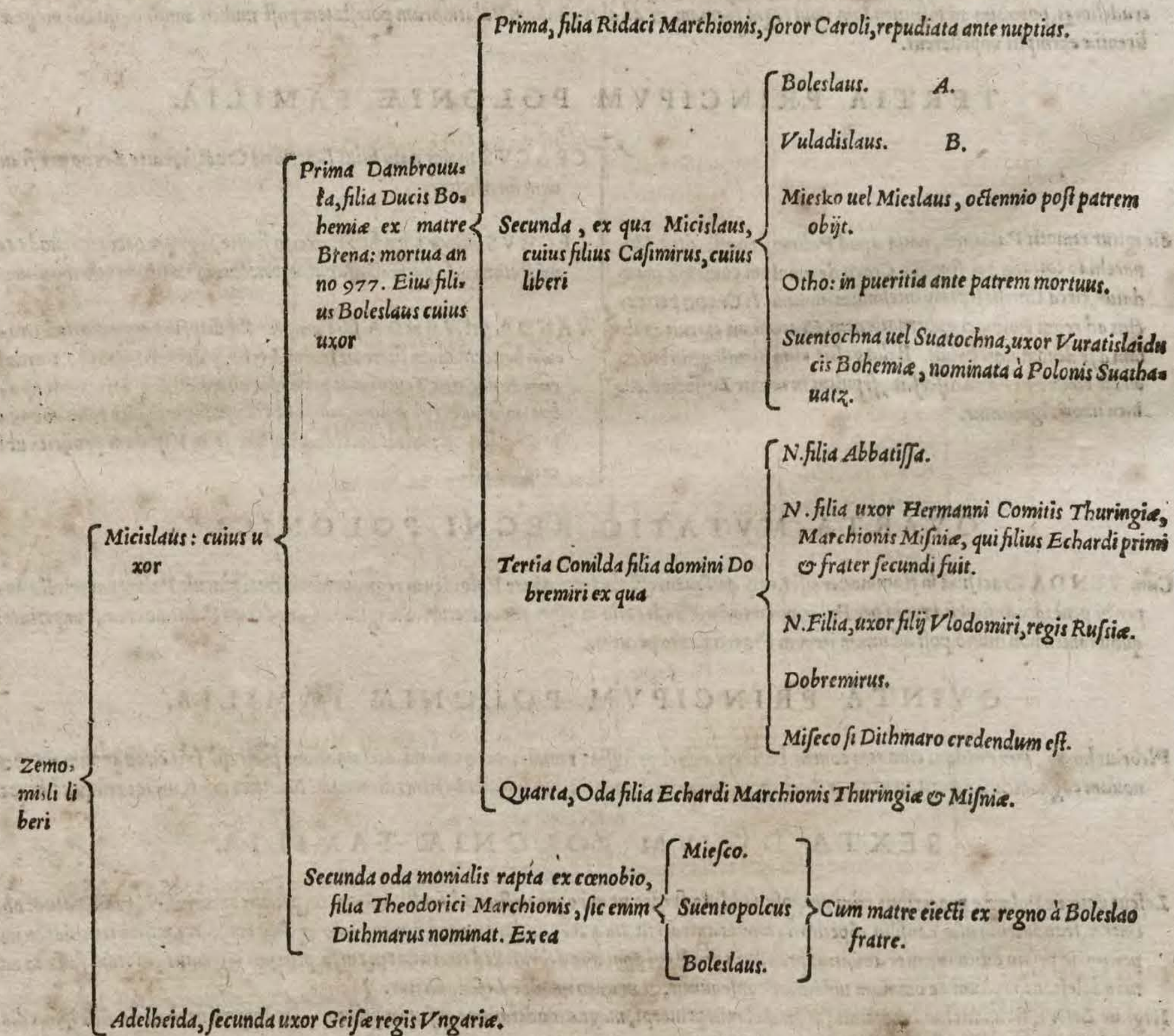
POPIELVS uel POMPILIVS secundus, PRIMI filius, cum puer adhûc esset, mortuo patre, princeps inauguratus & postea grandior factus, crudeliter imperat, patruis omnibus ueneno sublatis. Sed is, diuina ultione, statim miserè perijt à muribus, quos ex putrescẽtibus patruorum cadaueribus enatos esse scribunt, cum uxore & liberis corrosus & interfectus. Eius uxor Teutonici principis filia fuit: ex qua habuit duos filios: qui fuerunt Lecho & Popielus III. Hi duo cũ parentibus depasti & absumpti à muribus, finem & uitæ fecerunt & familiæ suæ.

SEPTIMA FAMILIA PRINCIPVM ET REGVM POLONIÆ.

Pòst Popielum, cum inter proceres de Rege nouo substituendo diu conuenire non posset, tandem PIASTVS, oppidanus Crusuiciæ, rusticus & simplex homo, sed hospitalitatis & beneficentiæ laude celebris, omniũ consentiente sentẽtia per diuinũ miraculũ princeps gentis suæ Polonicæ renunciatur. Cuius pósteri per 560. annos imperiũ in Polonia tenuerunt, ut ex sequenti tabula animaduerti potest. Piastus, Cosisconis filius, ex rustico Rex factus, cum diutissimè Poloniam magna cum laude gubernasset, moritur senex annorũ 120, circa Christi annum 861. Eius uxor Repicha, ex qua Semouitus.

SEMOVITVS uel ZIEMOVITVS filius unicus Piasti. cum sub patre in militia rectè institutus, pulcherrima exempla singularis uirtutis edidisset, in locum mortui patris substituitur. Bellum cũ Morauis Prussis & Pomeranis gerit, & inter uiuos esse desinit anno 892. Eius uxor ignoratur: ex qua Lescus IIII.

LESCVS IIII. cum patri successisset, nihil memorabile gessit & obijsse creditur circa annum 913: etsi id inter autores controuersum est. Eius uxor ignoratur, ex qua Zemomislus: cuius Genealogia sequitur.

ZEMOMISLVS & ipse patris exemplum secutus, pacem anteponit bello & inglorius moritur: sepultus Gneznæ, anno (de multorum sententia) 964. Eius uxor ignoratur, ex qua Micislaus & Adelheida.

MICISLAVS unicus filius, cœcus natus. dictus postea blandius Miesko uel Mieciek, nostris scriptoribus Mesico, recipit uisum septimo ætatis anno præter omnem spem: postea rex factus & per omnes delicias uoluntatis (septem enim concubinas habuit antequam uxorem duceret, omnes steriles) tandem ducta uxore Christiana Dambrouuka, filia Boleslai ducis Bohemiæ ex matre Brena, fidem Christianam suscepit in uirtutis uiam ingressus, baptizatur anno 965, quo anno etiam uxorem ducit & Ecclesias per prouinciam instituit. Vxor secunda Oda fuit. Frustrà à Pontifice petit coronam & moritur anno 999.

BOLESLAVS, cognomento CHROBRI uel ACER, Micislai filius, natus anno 967, princeps factus in locum patris anno 999. Primus Poloniæ Rex renunciatus ab Othone III. Imp. & coronatus anno 1001. Egregius & ferox miles, cum solus regnasset, eiectis fratribus, annos XXVI, obijt anno 1025, tertio Aprilis: Sepultus Posnaniæ. Eius quatuor fuerunt uxores, ut in typo habes. Ex secunda (quæ fuit Iuditha,

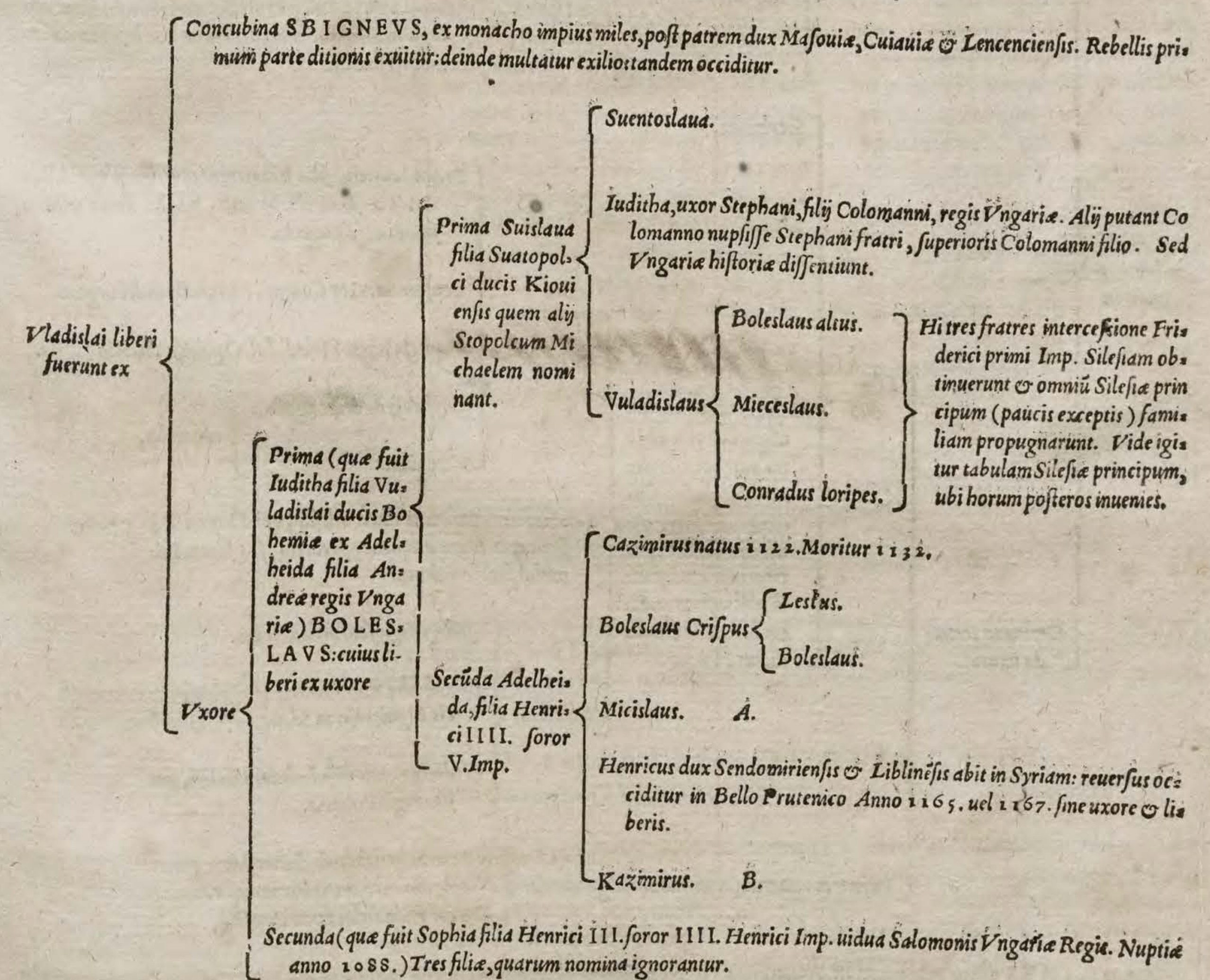
Iudita, filia Geisæ, ducis Vngariæ, soror Stephani regis) habuit Micislaum filium.

MICISLAVS natus ex Iuditha Vngara anno 990. Rex secundus Poloniæ, coronatus Gneznæ cum uxore Rixa (filia Ezonis, qui Hermanni Palatini filius erat, nepos Othonis III. ex sorore Mathilda, anno 1025. Dominica Pentecostes, cum pauca gloriosè fecisset. Moritur anno 1034. Posnaniæ XV. Martij, natus annos 44. Rixa eius uxor mortua est post maritum in exilio Salfeldiæ in Germania. Eorum liberi fuerunt Kazimirus & N. filia, uxor Belæ regis Vngariæ, qui Ladislai Calui filius fuit.

KAZIMIRVS post patris mortem à Polonis cum matre eiectus regno, cum in sacram uitam se Cluniaci dicasset, reuocatus à Polonis, indulgentia Pontificis fit rex tertius, imposita corona anno 1041. Vincit Maslaum, factum in interregno, Massouiæ principem: & è uita discedit rex optimus anno 1058. 28 Nouemb. Posnaniæ. Eius uxor Maria, soror Iaroslai ducis Russiæ, filia Vulodomir, ex matre Anna sorore Basilij & Constantini Imperatorum. Poloni eam mutato nomine Dobrognoewain dixerunt. Eorum liberi quinq; fuerunt, ut in typo est.

A. BOLESLAVS quartus Poloniæ rex, cognominatus audax & efferatus: coronatus Gneznæ anno 1058: uincit Russos, Bohemos & Vngaros: tandem tyrannus Stanislaum episcopum trucidat. Inde excommunicatus anno 1079. fugit in Vngariam anno 1080: & moritur anno 1081. uel dilaceratus à canibus in syluis, uel cum ipse sibi manum intulisset, XII. Cal. Aprilis. Eius uxor Visseslaua Russorum principis filia, quæ mortua est anno 1089. in Martio. Horum filius unicus Micislaus, XII. annorum puer, cum patre in exilium profectus, reuocatur in Poloniam à patruo duce & moritur sine liberis anno 1089.

B. VVLADISLAVS, dictus etiam Hermannus, successor eiecti fratris, sed sine corona, princeps tantum Poloniæ: laudabilis miles, uictor Pomeranorum, & Pruthenorum: bellum cum Sbigneo Spurio filio gerit: Russos uincit, & postremò profectus morbo emigrat è uita anno 1102. pridie Non. Iunij: cum regnasset annos XX. uixisset ferè 59. Eius genealogia est in sequente typo.

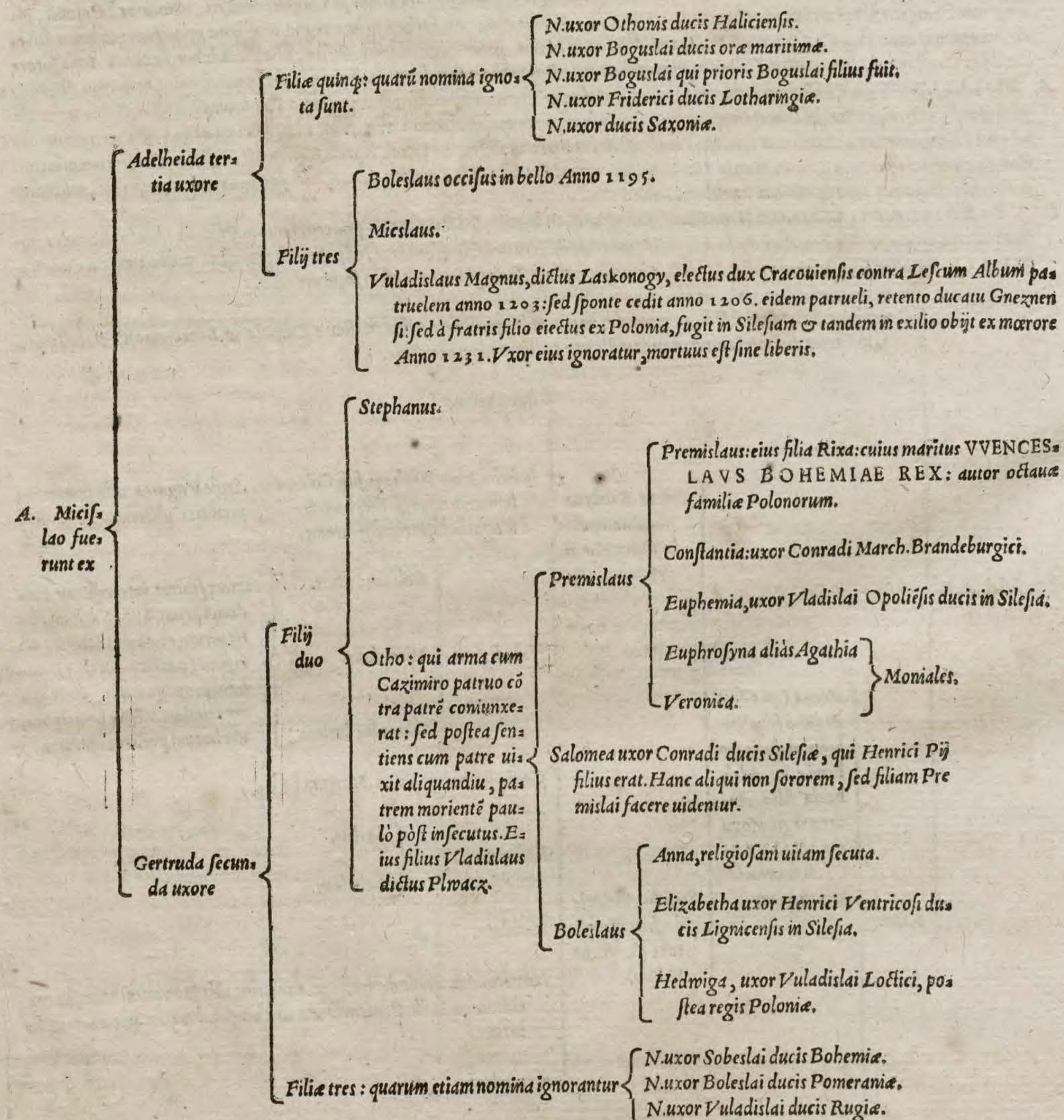

BOLESLAVS, cognomento Crziuousti, hoc est, distortus, diuisa cũ fratre Sbigneo prouincia, dux Cracouiensis, Sendomiriẽsis, Siradiẽsis & Silesiæ. Vastat Morauiam: domat fratrem: Pomeranos & Prutenos cũ magna internecione subigit: bellũ etiam cum Henrico Imp. habet, sed pacem petit & moritur anno 1139. cum regnasset annos 36. uixisset 53. Sepultus in ecclesia Plocensi. Eius duæ uxores: Sbislaua & Adelheida: ex illa Suentoslaua, Iuditha, Vuladislaus. Vuladislaus primarius princeps post patrem in partitione prouinciæ factus, retinet Cracouiæ, Silesiæ, & Pomeraniæ principatum. Sed cum fratrum etiam ditiones appeteret, exclusus è regno, conijcitur in exilium. Eum Conradus Cæsar cum restituere uellet, non potuit: Fridericus Cæsar perfecit ut in Silesiam reciperetur: sed occupaturus promissam Silesiam, obijt in itinere Anno 1159. Sepultus Aldenburgi in Holsatia. Eius uxor fuit Christina filia Henrici V. Imp. Alij Gertrudam uocant Leopoldi Marchionis Austriæ filiam, cum quibus ego consentio. Ex ea habuit tres filios, Boleslaum altum, Miecslaum & Conradum Loripedem: de quibus in typo.

Ex altera uxore Adelheida, Boleslaus habuit Cazimirum, Boleslaum Crispum, Micislaum, Henricum & Cazimirum.

Boleslaus Crispus ex diuisione dux Masouiæ, Culmæ, &c. nascitur anno 1127: fratre Vladislao eiecto, primarius Poloniæ princeps anno 1146. Prutenos uincit: Moritur anno 1173. Pridie Cal. Octobris. Sepultus Cracouiæ. Vxor prima Anastasia filia Vuseuolodomiri ducis Russiæ Haliciensis, soror Eudoxiæ. Secunda, Helena filia Roscislai ducis Przemisliensis: ex ea duo filij, Boleslaus qui anteuertit patrem morte: & Leskus à patre Mazouiæ & Cuiauiæ dux institutus. Moritur sine uxore & liberis relicto hærede Cazimiro patruo.

Micislaus natus anno 1130. cognominatus senex, dux primùm Gneznensis, Posnaniēsis, &c. deinde fratre mortuo Poloniæ supremus princeps: cum crudeliter imperaret, deijcitur de principatu, anno 1177: quem quartò recuperat, semper iterum reiectus. Tandem magna ætate moritur anno 1202. Eius tres uxores fuerunt: Prima Eudoxia filia Vuseuolodomiri ducis Rusiæ Haliciensis: quæ obijt anno 1177. sine liberis. Secunda Gertruda filia Belæ Coeci regis Hungariæ, soror Geisæ. Tertia Adeilheida neptis Friderici I. Imp. ex sorore uel consobrina, fortassis Ducissa Brabantiæ, Gothfridi tertij filia. Ex his liberi in sequente Tabula uidentur. Vide literam A.

VVLADISLAVS *dictus Plwacz, id est, Sputator, dux totius maioris Poloniæ primûm, & eiecto, mortuoq; patre, Gneznensis princeps anno 1231. Exutus tota ditione ab Henrico Barbato Silesiæ duce, cum solam Gneznam reliquam haberet. Moritur in Pomerania, in exilio apud socerum anno 1239. Corpus Posnaniam delatum terræ mandatur. Eius uxor fuit Helinga soror Swatopolkonis ducis Pomeraniæ: ex qua habuit Premislaum, Salomeam & Boleslaum.*

PREMISLAVS *uel Premislus, recuperata paterna ditione anno 1242. partitus anno 1250. principatum cum fratre retinet Posnaniensem & Gneznensem prouinciam: moritur anno 1257. cum XXXVI. annorum esset: & nunquam ebrius aut iratus fuisset. Eius uxor fuit Elisabetha filia Henrici Pij Vratislauiensis principis, soror Boleslai Calui. Ex hac habuit Premislaum & sorores eius, de quibus in tabula.*

Premislaus uel Premislus, Posthumus, Premislai filius, primum ex patre Posnaniensis & Gneznensis, deinde mortuo patruo, dux totius maioris Poloniæ anno 1279. dux Cracouiensis & Sendomiriensis ex testamento Henrici Probi Vratislauiensis anno 1290. Sed Sendomiriensem retinet Locticus armis: de Cracouiensi sponte cedit Vuenceslao Bohemo, Dux Pomeraniæ ex Mescuigi testamento anno 1294. Tandem Rex iterum Poloniæ, cum 215. annis Rex Poloniæ nullus fuisset. Coronatus anno 1295. XXVI. Iunij, cum titulo, Regni Poloniæ & ducatus Pomeraniæ. Sed altero statim anno occiditur: anno 1296. VI. Idus Februar. cum regnasset menses VII. dies XI. Vixisset annos XXXVIII. menses III. Dies XXIIII. Successit Locticus in regno, sed eijcitur annno 1300. Eius duæ uxores nominantur. Prima Luberda uel Ludgarda, neptis Barwini, ducis Stetinensis, filia Henrici Megalopolitani principis cũ marito nupsisset anno 1273. iugulatur à pedissequis suis iussu mariti anno 1283. Secũda Richsa filia Regis Suetiæ, ducta anno 1285: ex qua filiã unicã habuit Rixam uel Elisabethã, quæ patre moriente annorũ octo, uel ut alij decē, regnũ Poloniæ ad maritũ Vuenceslaũ regē Bohemiæ trãsfert: post quē nupsit Rudolpho Austrio, Alberti Cæsaris filio: de quo in octaua mox familia dicetur.

Boleslaus

Boleslaus cognomine Pius, diuisa cum fratre prouincia dux Kalissiensis anno 1250. Nam paternam ditionem ambo fratres receperant anno 1242. Egregius miles, decessit anno 1279. Eius uxor Iolanda uel Helena filia Belæ regis Vngariæ, soror Cunigundæ uxoris Boleslai Pudici. Nuptiæ celebratæ anno 1256. Habuit tres filias, de quibus iam dictum in Tabula.

B. *Kazimirus natus anno 1139. cum à patre hæres scriptus non esset, in locum Henrici fratris succedit anno 1165. dux Sandomiriæ & Liblinij. Deinde eiecto Micislao fratre supremus princeps Poloniæ & dux Cracouiēsis anno 1177. Dux aliquot ditionum Rusiæ anno 1179. Dux etiam Massouiæ & Cuiauiæ post fratris filium Leskum. Moritur repentino anno 1194. Eius uxor Helena Vuseuolodi Belsensium ducis filia: ex qua liberi*

- *Boleslaus, puer mortuus ex uiperæ morsu.*
- *Conradus dux Mazouiæ, autor omnium Massouiæ principum qui post eum uixerunt. Vide tabulam Massouiæ principum.*
- *Adelheida monialis obijt anno 1211.*
- *Lesko albus: quod nomen à capillis impositum habebat, puer penè in locum patris Cracouiensem (hoc est, supremum Poloniæ) principatum consecutus anno 1194: cedit patruo de matris consilio anno 1200 & statim recuperat omnia, eiecto Micislao: cui secundo cedit, ut etiam filio eius Vladislao Lascanogo: sed tandem acceptum iterum anno 1206. principatũ retinet usq; annum 1227. in quo à Swentopolco Pomeraniæ regulo proditoriè interfectus, uitã & principatũ anni sit. Eius uxor fuit Grzimslaua filia Iaroslai ducis Rusiæ. Nuptiæ fuerũt anno 1220. Ipsa obijt anno 1258. Ex ea nati.*
  - *Boleslaus Pudicus: captus cum matre à patruo Conrado Massouio, elabitur anno 1234. & recipit paternum Poloniæ principatum. Deinde à Tartaris eiectus anno 1240. fugit in Vngariam & inde in Morauiam: redit anno 1243. Moritur sine liberis, seruata in coniugio uirginitate anno 1279. VII. Decembris. Sepultus Cracouiæ ad D. Francisci. Vxor eius Kunigũda Belæ regis Vngariæ filia, ducta anno 1239. mortua anno 1292.*
  - *Salomea uxor Colomanni Hũgari ducis Haliciensis in Rusia, qui filius erat Andreæ Hungariæ regis.*

Post Boleslai Pudici mortem de principatu Poloniæ uariè concertatum fuit: primum enim Leskus niger in Boleslai Pudici locum suffectus, filius erat Cazimiri, nepos Conradi, Massouiæ principum: quem quære inter Massouios. Illi mortuo anno 1289. successit in Cracouiensi principatu Boleslaus Plocensis Massouius Conradi frater, quem Henricus Vratislauiensis IIII. eijcit & hunc iterum Vuladislaus Locticus Leski Nigri frater. Sed Vratislauiensis rerum iterum potitus moritur, & Premislum ducem maioris Poloniæ hæredem regni scribit. Is Vuenceslao Bohemo cedit: inde inter Locticum & Vuenceslaum Bohemum perpetuæ dimicationes: donec tandem iterum summa rei cum titulo regio mandaretur Premislo duci maioris Poloniæ quod accidit anno 1295. post sex annorum Interregnum.

OCTAVA REGVM POLONIÆ FAMILIA.

Vuenceslaus R. Bohemiæ, Rixæ, Premislai filiæ, maritus in secundo matrimonio, contra Vladislaum Locticum, qui tres iam annos regnauerat, factus rex Poloniæ anno 1300. moritur 1305. IX. Cal. Iulij. Eius uxor prima fuit Iuditha filia Rudolphi Cæsaris, ex qua habuit Vuenceslaum iuniorem, qui cum patri in Bohemia successisset, Poloniæ etiam regnum armis repetiturus, in itinere occiditur 1306. Eius uxor Viola ducis Teschinensis filia.

NONA MVTATIO IMPERII POLONICI, HOC est, restitutio regni in Familiam septimam.

VLADISLAVS *Locticus, filius Cazimiri, nepos Conradi ducis Massouiæ, frater Leskonis Nigri ducis, qui principatum Cracouiensem & dominatum totius Poloniæ obtinuit: ex ueteri Regum Poloniæ familia, cum à patre Brestensem prouinciam in Cuiauia haberet, & fratris Cazimiri obitu accessione Lenciciensis tractus locupletatus esset, primum fratre Lesko principe Poloniæ mortuo Siradiensem prouinciam occupat: inde contra Henricum Vratislauiensem cum superior armis esset, princeps Cracouiensis renunciatus, statim de possessione regni depellitur, retenta Sendomiriensi regione, & cum Vuenceslao Bohemiæ R. diuturnum bellum pro Cracouiensi principatu, quē Bohemus ex cessione Premisli postea regis Poloniæ habebat, frustra gerit: donec contra utrumq; rex electus Premislus, principatum Cracouiensem sibi subiungeret. Sed post mortem Premislai uel Premisli, anno 1296 Locticus noster declaratus Rex Poloniæ, uniuersam Poloniam (paucis arcibus exceptis) triennio possidet sine corona regia. Eiectus iterum anno 1300. & dispoliatus omnibus fortunis, locum dedit Vuenceslao Bohemo, facto in locum illius Regi Poloniæ & cum Romam & è Roma in Hungariam fugisset, adiutus ab Amedeo Palatino Hungariæ, armis Poloniam repetit, & cum interim mortem Vuenceslaus Bohemus obijsset, regnum totum recuperat anno 1306: subacta tandem etiam maiori Polonia, quam usq; ad annum 1310. Henricus Glogouiensis Silesius princeps contra Locticum tenebat. Pomeranos etiam sub suam potestatem adigit: & tandem non dissentiente Papa, coronatur cum uxore anno 1320: Marchiam Brandeburgicam uastat anno 1326. uincit Prutenos Cruciferos & Massouios, qui cum illis sentiebant: anno 1328. Moritur ad VI. uel IIII. Idus Martij (dissentiunt enim scripturæ) anno 1333. Sepultus Cracouiæ.*

Huius posteros, quanquam cum illo ad Massouicam lineam (quæ ex Polonica regia fluxit) pertinebant: tamen hûc asscribere uisum est: ut regni successio melius explicata esset: & conspici posset, quomodo decima regum Poloniæ familia ad regni successionem peruenisset.

Is igitur Vuladislaus Locticus per tot uicissitudines fortunæ tádẽ rex Polonus coronat⁹ obijt, ut dictũ est, VI. Idus Martij an. 1333. Eius uxor Heduuiga Boleslai Kalissiẽsis in maiori Polonia ducis filia ex regia stirpe. Horum liberi sunt

- *Casimirus cognomento magnus, natus anno 1310. pridie Cal. Maij, coronatus cũ uxore prima anno 1333. in festo S. Marci XXV. Aprilis: initia Cracouiensis scholæ iecit: Germanos in Poloniam euocauit: bellũ Russis, Silesijs, Vualachis, & Lithuanis dissimili exitu fecit. Moritur tandem sexagenarius anno 1370. V. Decembr. cùm regnasset annos 37. Eius uxores quatuor fuerunt:*
  - *Prima filia Gedimini ducis Lithwaniæ cui Annæ nomen in baptismo impositum fuit. Ducta anno 1325. cum spõsus esset XVI. annorum, moritur anno 1339. Eius filia fuit Elizabetha, uxor Boguslai ducis Pomeraniæ Stolpensis, mater Elisabethæ uxoris Caroli IIII. Cæsaris, mater etiam Cazimiri ducis Stetinensium, uel potius Stolpensium.*
  - *Secunda, Margareta filia Ioannis regis Bohemiæ, uidua ducis Bauariæ Henrici: moritur ante nuptias.*
  - *Tertia, Adelheida filia Henrici Landgrauij Hassiæ, quæ ducta anno 1341. & indignè tractata à marito adultero, domum in Hassiam reducitur à patre anno 1356. quo etiam anno obijt.*
  - *Quarta, Heduuiga Glogouiensis principis Silesij Hẽrici filia. Nuptiæ celebrantur anno 1357. Ex ea*
    - *Hedwiga uxor ducis Romeri.*
    - *Anna uxor Vuilhelmi comitis Ciliæ, mater Barbaræ uxoris Sigismundi Cæsaris: & mater etiam Annæ, quæ secunda Vuladislai Iagellonis regis Poloniæ coniunx fuit.*
- *N. Filia uxor Bernhardi ducis Suueidnicensis in Silesia.*
- *Elisabetha uxor tertia Caroli regis Vngariæ: unde decima familia regum Poloniæ.*

DECIMA FAMILIA REGVM POLONIÆ EX REGIbus Vngariæ per adoptionem Ludouici factam à Cazimiro Magno rege Poloniæ.

Carolus R. Hungariæ, filius Caroli Martelli, nepos Caroli Claudi regis Neapolitani, pronepos Caroli Andegauensis Neapolitani regis, coronatus Vngariæ rex anno 1310. Moritur anno 1342. XVII. Cal. Augusti: Eius uxor, ut dictum est, fuit Elisabetha Vuladislai Loctici filia.

Caroli R. Vngariæ & Elisabethæ liberi fuerunt

- *Stephanus dux Slauoniæ & Dalmatiæ.*
- *Andreas natus anno 1327. maritus Ioannæ Neapolitanæ reginæ: strangulatur ab uxore anno 1345.*
- *Ladislaus natus anno 1324. Mortuus 1329.*
- *Carolus mortuus infans anno 1321.*
- *Ludouicus natus anno 1326. III. Non. Martij: adoptatus ab auunculo Cazimiro in regnum Poloniæ anno 1339. Succedit patri in Hungaria anno 1342. coronatus in Vngaria, die Solis post festum diuisionis Apostolorum: deinde Poloniæ etiam regnum consequitur, imposito diademate anno 1370. XVII. Nouembr. Moritur anno 1382. XI. die Septemb. cũ uixisset annos 56. regnasset in Vngaria annos 40. mensem unum, dies 22: in Polonia annos 11. menses 9. dies 25. Eius uxor*
  - *Prima Margareta, filia Caroli IIII. Imp. mortua anno 1349.*
  - *Secũda Elisabetha filia Stephani regis Bosnæ, ex matre Elisabetha Massouica Cazimiri Gniewkouiensis filia. Post mariti obitum demergitur & suffocatur à Ioanne Heruathio Bano Croaciæ. Ex ea*
    - *Catharina, moritur in pueritia, despõsa Ludowico Aureliano Caroli V. regis F. filio.*
    - *Maria uxur Sigismundi Imp.*
    - *Hedwiga primum promissa à patre Gulielmo Austriæ duci anno 1375. sed postea tradita Iagelloni duci Lithuaniæ, qui ex illa factus rex Poloniæ, undecimam familiam propagauit.*

VNDECIMA FAMILIA POLONIÆ REGVM ex Lithuaniæ ducibus.

Post mortem Ludowici nouæ iterum contentiones de Poloniæ regno extiterunt. Primùm rex Poloniæ renunciatus fuit Sigismundus Marchio Brandenburgicus, Caroli IIII. filius, postea Imp. Illo repudiato, Ziemouitus dux Massouiæ, Ziemouiti filius à quibusdam ad spem regni asciscitur, & in comitijs rex declaratur. Sed & hoc à cæteris reiecto, cum Hedwiga Guilielmum Austriæ ducem Leopoldi filium, desponsum iamdiu à patre maritum cuperet, & is Cracouiam uenisset expectatus à regina: tamen cùm omnium animi in Iagellonem Lithuanum propenderent, spreto etiam Vuilhelmo Austrio, regnum Iagelloni cum sponsa Hedwiga traditur.

IAGEL-

IAGELLO *dux Lithuaniæ filius Olgerdi, nepos Gedemini, ex uxore prima rex Poloniæ: baptizatus nominatur Vladislaus anno 1386. XIIII. Februar. Scholam Cracouiensem inchoatã à Cazimiro Magno, perfecit anno 1402. Ex multis bellis uictor & pro ista gente laudabilis rex, moritur admodũ senex, anno 1434. pridie Cal. Iunij cum regnasset in Polonia annos 48. Eius 4. fuerunt uxores*

- I. *Hedwiga filia minima natu Ludowici regis, desponsa à patre Vuilhelmo Austrio: sed elocata à Polonis Iagelloni Lithuano, regnum in nouam familiam transfert. Coronata cum uirgo esset, anno 1382. nubit Iagelloni anno 1386. Moritur 1399. XII. die Iulij. Ei filia Elisabet Bonifacia nata & statim mortua, anno 1399.*
- II. *Anna Vuilhelmi Ciliæ Comitis filia, neptis Cazimiri regis Poloniæ, ducta Anno 1401. Coronata anno 1402. Moritur anno 1416. Eius filia Hedwiga sponsa fuit Friderici, filij Friderici Marchionis Brandeburgici. Moritur ante nuptias & iustam ætatem anno 1431.*
- III. *Elisabetha ex Pilecensium familia, Othonis Palatini Sendomiriensis filia, uetula quartò iam nupta. Moritur an. 1419. tertio coniugij anno. Sine liberis.*
- IIII. *Sconza, filia Andreæ Ioannis, Kiouiensis ducis, ex matre sorore Vitoldi: quæ de nouo baptisata Mariæ nomẽ accepit. Ducta anno 1422. Coronata anno 1424. Moritur 1461. Ex ea nati sunt*
  - *Elisabetha uxor Henrici Stolpensium in Pomerania ducis.*
  - *Vladislaus natus anno 1424. Pridie Cal. Nouembr. Succedit patri in regnò Polonico, suscepta corona anno 1434. uocatus ad regnum Vngariæ anno 1439. Coronatur anno 1440. XVI. Cal. Augusti. Deinde cum inducias pactas cum Amurathe, consilio Papæ temerè uiolasset, occiditur in pugna Varnensi anno 1444. X. Nouemb. nec reperiri unquam potuit. Erat autem tum nuper admodum ingressus uicesimum primũ ætatis annũ.*
  - *Cazimirus natus anno 1426. die XXVI. Maij. Moritur an. 1427. II. Martij.*
  - *Cazimirus alter uel Andreas Cazimirus, natus an. 1427. III. Cal. Decembr. electus Bohemiæ R. an. 1437 sed reiectus iterum, præficitur Lithuaniæ an. 1440. cum post fratrem ad regnum Poloniæ ascisceretur an. 1445. diu tergiuersatus, tandem cum Boleslaus Massouius contra illum rex an. 1446. declaratus esset, uenit in Poloniam an. 1447. & rex imposita corona pronunciatur. XXVI. die Iunij: præclarus bellator. Moritur an. 1492. VII. Iunij, sepultus Cracouiæ, cùm uixisset annos 64: regnasset 45. Eius uxor Elisabetha F. Alberti Austrij, Regis Roman. Hũgariæ & Bohemiæ. Nuptiæ peractæ sunt an. 1454. VI. Decemb. Ipsa uiuere desijt an. 1505. III. Cal. Augusti. Liberi sequuntur* *

* *Liberi Cazimiri ex Elisabetha Austria.*

1. *Vladislaus natus anno 1456. Cal. Martij, post horam noctis tertiam. Electus rex Bohemiæ 25. Maij, & coronatus in Augusto anno 1471. Rex Vngariæ an. 1490. XI. Cal. Octob. Moritur an. 1516. XIII. Martij: natus 61. annos, eius*
   - *Sponsa, nunquam ducta, uidua Mathiæ R. Vngariæ, Beatrix filia regis Neapolitani Ferdinandi.*
   - *Vxor Anna filia domini de Candalla Vasconis in Gallia. Nuptiæ anno 1502. XXIX. Sept. Moritur 1506. XXVI. Iulij. Liberi.*
     - *Anna, cũ prius Elisabetha diceretur, nata anno 1503. die XXIII. Iulij. uxor Ferdinandi Imp. anno 1521. Moritur anno 1547.*
     - *Ludouicus natus anno 1506. Cal. Maij. Paulò antè meridiem. Coronatus in Vngaria, anno 1508. IIII. Iunij. Sed in Bohemia anno 1509. XI. Martij. Moritur in pugna Mohaziana submersus in aquis anno 1526. IIII. Cal. Sept. Eius uxor Maria Philippi Austrij R. Hispaniæ filia, soror Caroli V. Imp.*
2. *Hedwiga nata an. 1457. XXVII. Sept. Vxor Georgij ducis Bauariæ.*
3. *Cazimirus natus an. 1458. III. Octob. Moritur ex phthisi an. 1483. sine uxore sanctissimus adolescens.*
4. *Ioannes Albertus natus anno 1460. XXVII. Decemb. electus R. Hungariæ, anno 1490. contra fratrem, sed exclusus redit in Poloniam, factus dux Glogouiæ, & Zegani in Silesia: adeptus regnum Poloniæ anno 1492. XXVII. Augusti, coronatus XXIII. Septemb. Moritur apoplexia sine uxore, anno 1501. XVII. Iunij: cùm uixisset annos 41. Menses V. dies XXI. regnasset annos 8. menses VIII. dies XXIII.*
5. *Alexander natus an. 1462. V. Augusti die, magnus Lithuaniæ dux, statim à patris obitu à Lithuanis renunciatus, succedit tandem fratri in regno Poloniæ, an. 1501. Moritur anno 1506 XIX. Augusti Vilnæ: cùm uixisset annos 45. & dies XIIII. Eius uxor Helena filia Ioannis ducis Moscouiæ. Moritur anno 1513.*
6. *Sophia nata an. 1364. VI. Maij, uxor Friderici Marchionis Brandenburgici.*
7. *Elisabetha nata an. 1465. III. Maij. Moritur an. 1467.*
8. SIGISMVNDVS. *Vide signum* ☞
9. *Fridericus natus an. 1468. XXVII. Aprilis, Cardinalis Tit. S. Luciæ. Archiepiscopus Gneznẽsis & Episcopus Cracouiensis. Obijt confectus morbo Gallico an. 1503.*
10. *Elisabetha altera nata anno 1472. XIII. Maij. Moritur in pueritia.*
11. *Anna nata an. 1476. XII. Martij, uxor Boguslai ducis Stolpensis & Stetinensis in Pomerania.*
12. *Barbara nata anno 1478. XV. Iulij. Vxor Georgij ducis Saxoniæ, & Marchionis Misniæ.*

☞ Sigis-

Sigismundus natus anno 1467. Cal. Ianuarij consecutus ducatum Glogouiensem & Opauiēsem beneficio fratris Ioan. Alberti anno 1500. Magnus dux Lithuaniæ post fratris mortē anno 1506. Electus rex Poloniæ contra fratrem Vladislaum maximū natu anno 1506. VIII. Decembr. & coronatus anno 1507. XXIIII. Ianuar. obijt anno 1548. Cal. Aprilis cum uixisset annos 81. menses tres. Eius uxor

- *I. Barbara Stephani Comitis Scepusiani Palatini Transsyluaniæ filia ex matre Hedwiga ducissa Teschinensi: soror Ioannis R. Vngariæ, ducta an. 1512. Moritur an. 1515. II. Octob. Eius duæ filiæ Hedwiga nata Posnaniæ XXV. Martij, ante XIIII. horam, anno 1513. Vxor Ioachimi Marchionis Brandenburgici Electoris. Anna nata anno 1515. II. Iulij.*
- *II. Bona Sforzia, Ioannis Galeacij ducis Mediolanensis, & Isabellæ Aragoniæ, reginæ Neapolitanæ filia. Ex ea liberi*
  - *Isabella uxor Ioannis Vuayuodæ Transyluaniæ, regis Vngariæ, mater Ioannis secundi.*
  - *Sophia uxor Henrici iunioris ducis Brunsuicensis.*
  - *Catharina uxor Ioannis ducis Finlandiæ, iam Sueciæ regis.*
  - SIGISMVNDVS AVGVSTVS *natus an. 1520. IIII. Non. Augusti hora 3 ½. ante meridiem, ascitus à patre ad regni consortium & coronatus, anno 1530. Bellum gerit cum Moscho & moritur sine liberis anno 1572. 23 Iulij cū regnasset solus post patris obitum annos XXIIII. menses VI. dies XXIII. Eius uxor*
    - *I. Elisabetha, Ferdinandi Cæsaris filia, nuptijs anno 1543. celebratis, obijt an. 1545. XV. Iunij, sine liberis.*
    - *II. Barbara Radzuilia. Sine liberis.*
    - *III. Catharina soror primæ uxoris, filia Ferdinandi Imp. uidua Francisci primi Mantuæ ducis: ducta anno 1553. pridie Cal. Augusti. Moritur sine liberis.*
  - *Anna mortuo fratre & deserto regno ab Henrico Gallo, uirgo adhuc sed magna ætate nubit Stephano Bathorio, anno 1576. quem ex hoc coniugio regem facit.*

DVODECIMA REGNI IN NOVAM FAmiliam translatio.

Cum post mortem Sigismundi Augusti de nouo rege diu multumq; consultatū fuisset: tandē post benè longam deliberationē deligitur in regem Henricus dux Andegauensis, filius Henrici secundi, Franciæ regis: frater Caroli, qui in Gallia tum regnabat. Is igitur rex in castris Gallicis salutatus à Polonis XVII. Iulij anno 1573. comparat se ad Polonicam profectionē & in iter eodem anno XXVIII. Septemb. ingreditur. Cum in Poloniam peruenisset, altero deinde anno 1574. XXI. Febr. coronatus, non multò pòst, fratre in Gallia mortuo, cùm pridie Cal. Iunij rex Galliæ renunciatus esset, conuiuium regium primarijs Polonis præbuit XVII. eiusdem anni: & statim consequenti nocte cum paucis ministris clàm elabitur ut Gallicum regnum capesseret, quod Polonico anteponebat. Sic cum post acceptam coronam regnasset menses tres, dies XXV. Polonicum regnum sua discessione uacuum reliquit & nouo tandem regi, qui XIII. familiam inchoaret, locum dedit.

DECIMATERTIA FAMILIA REGVM POLONIÆ.

Stephanus Bathorius post discessum Henrici Francorum regis, per multas difficultates tandem Polonico regno potitur anno 1576. cum Annam duxisset, Sigismundi Regis innuptam adhuc sororem. Erat autem Transsyluaniæ Palatinus, natus ex ueteri & amplissima Bathoriorum familia, & hodie regnum magna cum laude feliciter administrat.

FINIS GENEALOGIAE REGVM POLONORVM.

GENEALOGIA PRINCIPVM SILESIAE, QVI A' REGIBVS POLONIAE, PIASTI POSTERIS PROCREAti, & in plurimas disseminati prouincias, uarios illius Prouinciæ tractus cum imperio tenuerunt.

IN QVA VRATISLAVIÆ, BRIGÆ, LIGNICII, SVVEIDNICIAE, IAVORII, RATHIBORIAE, OPOliæ, Glogouiæ, Crosnæ, Segani, Freistadij, Olsnæ, Stinauij, Sprotouiæ, Teschini, Monsterbergij, Lubæ, Guræ, &c. Principum origines & propagationes (quousq; peruestigari potuerunt) singulari diligentia traduntur.

ITEM,

TABVLA DVCVM MASSOVIAE, ET PLOCENSIVM, ETC. A' CONRADO PRIMO VSQVE AD IOANnem postremum continuata.

ET.

DVCVM LITHVANIAE FAMILIA: QVAE VNDECImam regum Poloniæ propagauit.

DVCES VRATISLAVIENSES.

- *Vladislaus (cuius progenitores habes in 7. familia regum Poloniæ) princeps Primarius Poloniæ, filius Boleslai Crziuousti uel distorti, nepos Vladislai Hermanni, pronepos Cazimiri, regis Poloniæ, cum in partitione paternæ prouinciæ facta inter fratres, nō acquiesceret, eiectus à fratribus ex Polonia, exulat apud Conradum & Fridericum Imp. quorum opera reconciliatus cum fratribus, cùm adiudicatam illi Silesiam occupare uellet, moritur in itinere anno 1159. sepultus Aldenburgi in Holsatia. Eius uxor Christina (ut Poloni scribunt) filia Henrici V. Imp. Ego cum alijs sentio qui Gertrudam nominant Leopoldi Marchionis Austriæ filiam.*
  - *Boleslaus procerus uel altus, intercessione Friderici Cæsaris consecutus cū fratribus Silesiæ principatum anno 1163. fit in partitione dux* VRATISLAVIENSIS: *& deinde mortuo tertio fratre anno 1178. dux Glogouiensis & Crosnensis. Moritur anno 1201. VI. Decembr. Eius liberi ex uxore*
    - I. *Vuenceslaua Ruthena.*
      - *Alga uel Otilia uirgo.*
      - *Boleslaus moritur ante patrem.*
      - *Iaroslaus Episcopus Vratislauiensis an. 1198. moritur anno 1201.*
    - II. *Adelheida soror Conradi II. Imper. ut Poloni narrāt.*
      - *Henricus barbatus solus succedit patri anno 1201. affectās monarchiā Polonicam anno 1225. cedit statim: tandem tamen cōtra Conradum Massouium tutor Boleslai Pudici, princeps Cracouiensis & defectione subditorū dux maioris Poloniæ cōtra Sputatorē. Moritur in Silesia an. 1238. XIX. Martij. Eius uxor Hedwiga sancta, filia Bertholdi ducis Meraniæ, Carinthiæ & Istriæ. Moritur anno 1243.*
        - *Boleslaus uiuo patre factus Libusensis dominus uendit magnam partem Marchioni Brandenburgico: obijt cœlebs.*
        - *Gertruda abbatissa in Trzebanicz.*
        - *Henricus Pius. Vide* ☙
        - *Conradus dominus Crosnæ, Sagani, & Lusatiæ superioris. Moritur ex casu an. 1213. Eius uxor filia ducis Saxoniæ. Sine liberis.*
      - *Conradus obijt in iuuentute.*
      - *Ioannes moritur in prima ætate.*
      - *Adelheida uxor Dipoldi Marchionis Morauiæ, mater Boleslai & Brunonis.*
  - *Conradus Loripes, princeps Glogouiensis & Crosnensis. Moritur sine liberis.*
  - *Miecslaus dux Rathiboriensis, Teschinensis & Opoliensis, autor ducum Opoliensium. Eius filius Cazimirus post patrem dux Rathiboriæ & Opoliæ. Moritur anno 1236. VI. Maij. Ex Vuenceslaua.*
    - *Micislaus Rathiboriensis moritur an. 1251. sine liberis. Eius uxor Iuditha filia Conradi ducis Massouij.*
    - *Vladislaus Opoliensis ex patre & Rathiboriensis ex fratre princeps. Vxor Euphemia filia Premisli ducis Posnaniensis in maiori Polonia. Eius filius Cazimirus uixit anno 1289. Huius posteros, quanquam magnam partem explicatos habemus tamen propter incertam successionē & personarum confusionem, asscribere noluimus.*

RATHIBORIENSES, TESCHINENSES, BITHOMIENSES ET OPOLIENSES.

ORIGO LIGNICENSIVM PRINCIpum & Brigensium.

❧ Henricus Pius hæres omniū ditionum patris in Silesia, Lusatia & maiore Polonia anno 1238. Captus à Tartaris in bello trucidatur miserè anno 1241. IX. Aprilis. Sepultus Vratislauiæ in cœnobio à se fundato ad D. Iacobū. Eius uxor Anna filia Othocari regis Bohemiæ. Ex qua

- Filia promissa Othoni Vuittelspachio sicario & percussori Philippi Cæsaris, sed postea monasticam secuta uitam.
- Filiæ plures moniales in Trebnicensi cœnobio.
- Boleslaus Caluus primū dux Vratislauiēsis, sed commutata ditione cū fratre dux Lignicensis, amittit maiorem Poloniam ab auo occupatā. Moritur ex senio & languore anno 1278. uocatus ad Poloniæ dominatum. Eius uxor
  - I. Hedwiga filia Henrici comitis Anhaldini. Moritur anno 1275.
    - Hedwiga uxor Conradi, filij Semouiti ducis Massouiæ.
    - Agnes uxor Vlrici comitis in Vuirtenberg.
    - Henricus Ventricosus Legnicius & per uim post patruelis mortē Vratislauiensis princeps, sed capt⁹ à Conrado patruo magnam occupatæ ditionis iacturam facit. Moritur ex morbo contracto in carcere patrui VIII. Cal. Martij anno 1296. Sepultus Vratislauiæ. Eius uxor Elisabetha filia Boleslai ducis Kalisiensis in maiori Polonia: ex qua liberi
      - Hedwiga uxor Marchionis Brandeburgici.
      - Euphemia uxor Othonis Marchionis Carinthiæ.
      - Boleslaus dux Brigensis. Vide literam A.
      - Helena, Elisabetha } Moniales.
      - Vladislaus dux Lignicensis, sed cedit fratri cùm promissam pecuniam soluere non posset. Deinde armis iterum repetit. Tandem delirus uendit Ioanni regi Bohemiæ. Eius uxor fuit filia Boleslai ducis Massouiæ uetula. Sine liberis.
      - Anna moritur in prima ætate.
      - Henricus dux Vratislauiensis oppressus bello à fratre, ducatum donat regi Poloniæ: à quo receptum tradit regi Bohemiæ anno 1327. unico reseruato oppido Clozka. Moritur anno 1337. Eius uxor Anna uidua Hermanni Marchionis Brandenburgici, filia Alberti Cæsaris Austriaci.
        - Euphemia.
        - Margareta.
        - Elisabetha.
    - Bernhardus dictus agilis, moritur sine liberis anno 1280.
    - Anna monialis & abbatissa Trebnicensis.
    - Catharina in pueritia moritur.
    - Boleslaus dux Sweidnicensis. Vide literam B.
  - II. Adelheida filia Samborij ducis Pomeraniæ deserit maritum.
- Constantia uxor Cazimiri, filij Conradi ducis Massouiæ anno 1236.
- Vladislaus Archiepiscopus Salisburgensis. Moritur an. 1270.
- Henricus. Vide literam C.
- Gertruda uxor Boleslai filij Conradi ducis Massouiæ.
- Elisabetha uxor Premisli ducis Posnaniensis in maiore Polonia.
- Conradus. Vide literam D.

BRIGENSES PRINCIPES.

A. Boleslaus dux Brigensis ex diuisione anno 1315. deinde etiā Lignicensis, fratre cedente: tandem etiā Olsnensis per uim, oppresso Conrado filio Henrici Glogouiensis principis, fit regis Bohemiæ beneficiarius anno 1331. Moritur an. 1342. Vxor secunda Catharina Cracouiensis mulier nullos ex eo liberos reliqt: sed ex prima Margareta filia Vuenceslai regis Bohemiæ (q̃ obijt an. 1335.) sunt hi filij

- Vuenceslaus dux Lignicensis moritur anno 1347. Eius uxor N. filia Teschinensis ducis: ex qua
  - Rupertus dux Brigensis primum sub tutore patruo, deinde solus anno 1353. Moritur anno 1390. Vxor Hedwiga Henrici Glogouiensis filia uidua Cazimiri magni regis Poloniæ. Ex ea nata Barbara uxor Rudolphi postremi electoris Saxoniæ ex familia Anhaldina.
  - Boleslaus occisus in ludo equestri Lignicij: florente ætate.
  - Henricus decanus Vratislauiensis & Episcopus Vladislauiensis in Polonia.
  - Vuenceslaus episcopus Libusensis, & deinde Vratislauiensis: moritur anno 1417. Paternam prouinciam mortuis fratribus donat agnato Brigensi duci.
- Ludouicus dux Brigensis & Laubanensis tutor liberorū fratris, princeps optimus. Vxor N. filia Henrici ducis Glogouiensis, & Saganensis.
  - Vuenceslaus mortuus est cœlebs.
  - Henricus cognomento στιγματίας Hertzog Heinrich mit der schrammē. Vxor N. filia Zemouiti ducis Massouiæ, uidua Cazimiri, ducis Stetinensis.
    - Rupertus eques Rhodius.
    - Hēricus dux Lubensis dominus exiguæ ditionis. Vxor ignoratur.
    - Ludouic. Lubensis anno 1431. uxor Margareta Nicolai Opoliensis soror.
      - Henricus dux Goldbergēsis, moritur in adolescentia.
      - Ioannes Lubensis dux Lignicius post socerū, sed reiectus à subditis, moritur mœrore anno 1453. Sepultus Olauiæ.
    - Ludouicus dux Lignicius ex Ruperto agnato & Brigēsis ex patre, dominus Trintschinensis comitatus in Vngaria gratissimus Sigismūdo Cæsari. Moritur an. 1436. Vxor Elisabetha filia Friderici Burggrauij Noribergici I. Electoris Brandenburg.
      - Hedwiga uxor agnati Ioannis Lubēsis
      - Magdalena uxor Nicolai Opoliensis ducis.

(Ex his natus Fridericus. Vide sig. ❧)

❧ Fridericus materni aui hæreditatē totā recuperat an. 1469. post longam & incertam expectationem, cū ditio à Bohemiæ regibus teneretur, generalis præfectus Silesiæ, moritur an. 1488. IX. Maij annorū 42. Natus enim esse dicitur an. 1446. Eius uxor Ludomilla filia Georgij Boiebracij regis Bohemiæ. Obijt anno 1503. Ex ea nati,

- Fridericus dux Lignicensis, eques auratus creatus Hierosolymis, præses Silesiæ inferioris natus anno 1480. Moritur anno 1547. Vxor prima Elisabetha Cazimiri R. Poloniæ filia. Moritur an. 1517. XVII. Februar. in puerperio. Sine liberis. Ex secūda Sophia Friderici M. Brandeburg. filia, mortua anno 1537. sunt nati
  - Sophia uxor Ioannis Georgij March. Brandeburgici.
  - Georgius natus an. 1524. egregius princeps, literarū Mecœnas et ornamētū Silesiæ. Viuit adhuc dux laudatissimus. Vxor Barbara Ioachimi II. March. Brandeburgici filia, celebrat nuptias an. 1545.
    - Barbara moritur uirgo.
    - Ioachimus præfectus Lebusensis ditionis. Eius uxor filia principis Anhaldini.
    - Elisabetha.
    - Ioannes.
  - Fridericus natus anno 1520. dux Lignici. Moritur 1570. XV. Decembr. Vxor Catharina Henrici ducis Mechelburg. filia.
    - Catharina uxor Friderici Cazimiri ducis Teschinensis Nuptiæ fuerunt 1563.
    - Helena uxor Sigismūdi Curtzbachij Baronis.
    - Henricus natus an. 1539. abdicare se magistratu iubetur à Cæsare an 1576. Vxor Sophia Georgij M. Brandeburgici filia.
      - Sabina Barbara moritur infans
      - Georgius Fridericus moritur in pueritia.
      - Aemylia nata anno 1563.
    - Fridericus fratri in administratione prouinciæ succedit: natus anno 1552.
- Ioannes Mortuus est iuuenis 18. annorum.
- Georgius dux Brigensis gratissimus Maximiliano Cæsari. Mortuus est an. 1521. pridie Cal. Iunij. Vxor Anna Boguslai X. Pomeraniæ ducis filia: sine liberis.

DVCES SVVEIDNICENSES, IAVRENSES, & Munsterbergenses.

- **B.** Boleslaus dux Sweidnicēsis, & dominus Iauorij, &c. Fundator Cœnobij Grissensis. Moritur anno 1301. Vxor ignoratur.
  - Henricus Iauorij dux: moritur sine liberis. Vxor Agnes, filia Vuenceslai R. Bohemiæ.
  - Boleslaus Sambicensis, uel Munsterbergensis dux. Vxor ignoratur. Eius filius Nicolaus dux Munsterbergensis. Moritur in Hungaria, in reditu ex Syria. Eius uxor ignoratur.
    - Henricus commendator ordinis Teutonici in Prussia.
    - Boleslaus dux Munsterbergicus occisus à fatuo ex coniectu lateris. Vxor ignoratur. Sine liberis.
  - Bernhardus Sweidnicēsis dux in Silesia. Vxor N. filia Vladislai Loctici R. Poloniæ.
    - Boleslaus uel Bolko dux Sweidnicensis. Moritur anno 1368. Sepultus Grissæ. Vxor Agnēs filia Leopoldi ducis Austriæ, neptis Alberti Cæsaris. Alijs Catharina. Sine liberis.
    - Henricus uel Heynko dux Iaurensis & Furstenbergensis. Obijt anno 1345. Author Laubanensis Cœnobij ad S. Mariam Magdalenam. Eius filia Anna, uxor fuit Caroli IIII. Cæsaris, cum dote Sweidnicensis & Iaurensis ditionis.
- **C.** Henricus primùm Lignicius dux, postea commutatione, princeps Vratislauiensis. Moritur an. 1266. Eius uxor
  - I. Iuditha filia Cōradi ducis Massouiæ, uidua Micislai Opoliensis.
    - Henricus IIII. uel Probus dux Vratislauiensis ex patre & princeps supremus Poloniæ, anno 1289. contra Boleslaum Massouium & Locticum. Moritur an. 1290. sine liberis. Vxor Mechtilda filia Othonis March. Brandeburgici.
    - Hedwiga.
  - II. Filia ducis Saxoniæ.

INITIVM DVCVM GLOGOVIÆ.

- **D.** Conradus primū ecclesiæ destinatus, armis hæreditatem paternam repetit, factus dux Glogouiensis & Crosnensis, anno 1251. cum ex testamento Henrici Probi relictus esset Vratislauiensis principatus hæres: impeditur ab Henrico Ventricoso Lignicio duce: sed tamen magnam partem istius prouinciæ tandem accepit. Moritur ex ueneno septuagenarius, an. 1298 Eius uxor
  - I. Salome filia Vladislai Sputatoris ducis maioris Poloniæ, sanctissima matrona moritur, an. 1271.
    - Henricus primum Glogouiēsis & post fratres totius paternæ ditionis princeps & dux etiam maioris Poloniæ, & electus cōtra Locticum supremus princeps Poloniæ. Moritur an. 1309. V. Idus Decembr. Sepultus in Lubensi monasterio. Vxor Mechtilda Alberti Brunsuicensis ducis.
      - Henricus IIII. Zagani & Sprottæ princeps & mortuo Premislao fratre, dominus dimidiæ Glogouiæ. Moritur ex dolore quod frater alteram Glogouiæ partem uendidisset Bohemo an. 1334. Eius uxor Mechtilda Hermanni March. Brandenburgici filia ex matre Austriaca Anna. Ex ea natus Henricus V. Ferreus. Vide signum):(
      - Beatrix uxor Ludouici Cæsaris.
      - Conradus dux Olsnicensis, & post Ioannem fratrem Stinauiensis autor omnium Olsnicensium principum, qui usq; ad an. 1491. uixerūt.
      - Ioannes dux Stinauij & Curæ, & post Premislū fratrem dimidiæ Glogouiæ, quam uendit Ioanni R. Bohemiæ. Moritur sine liberis.
      - Premislaus dux Glogouiensis, occisus à suis an. 1331.
    - Anna.
    - Conradus dux Stinauiensis & Gurensis, gibbosus homo: fit præpositus Vratislauiensis & cum Archiepiscopatum Salisburgensem ineptè propter ceruisiam, quæ isto loco non esset, repudiasset, ideoq; ditionem à fratre reposceret, capitur & liberatus tandem moritur an. 1304. cœlebs. Sepultus Stinauiæ.
    - Euphemia.
    - Premislaus dux Sprottensis & Saganensis occiditur in bello Henrici Probi Vratislauiensis contra Locticum an. 1290.
    - Hedwiga.
  - II. Brigida, Theodorici Marchionis Misniæ filia, uidua Conradini ducis Sueuiæ. Obijt anno 1272. cum nuptiæ fuissent anno 1271. Sine liberis.

):(Hen-

-):(Henricus V. Ferreus, dominus dimidiæ Glogouiæ, Guræ, Sagani, Crosnæ, Freistadij, Sprottæ, &c. Amittit interceptum à Polonis Fraunstadiensem tractum. Proficiscitur in Syriam & moritur anno 1369. Vxor Catharina.
  - Henricus VI. cognominatus senior, dux Sagani, Crosnæ & Suibusij. Moritur sine liberis.
  - Henricus VII. Rapoldus, dux dimidiæ Glogouiæ, Stinauiæ, & Guræ, dominus arcis Hencendorfij. Moritur sine masculis liberis.
  - Henricus VIII. cognomine Passer, dux primū Freistadiensis & Sprottanus. Tandem post fratres totius paterni ducatus princeps. Moritur anno 1395. Vxor N. filia ducis Opoliæ & Rathiboriæ.
    - Ioannes Saganensis crudelis princeps, primus Sagani dux. Moritur an. 1439 Vxor filia Landgrauij Thuringiæ: alijs ducissa Saxon. Scholastica Lauēburgica.
      - Ioannes Saganēsis, uel Swibusiensis dux, & deinde etiā D. dimidiæ Glogouiæ: asperrimus, tyrānus, postremò cōiectus in exiliū, moritur in inopia, anno 1502. Vendit Saganēsem ducatū Ernesto, & Alberto fratribus Saxoniæ ducibus. Vxor Catharina, filia Vuenceslai Stinauiensis ex matre Salome.
        - Salome uxor Alberti
        - Hedwiga uxor Georgij
        - Anna uxor Caroli
        - (Munsterbergici ducis. Nam hæ tres sorores trib. fratribus, filijs Henrici Munsterbergici, nepotibus Georgij Boiebracij, regis Bohemiæ nupserāt: anno 1488.)
      - Vuenceslaus consenescit Vratislauiæ in otio, mortuus anno 1488.
      - Rodolphus cecidit in bello Prutenico an. 1454. XVII. Septembr.
      - Balthasar egregius miles, moritur in carcere in quem frater Ioannes eum coniecerat.
      - Tres filiæ: quarum nomina latent.
    - Vuenceslaus Crosnensis dux, discerptus à rupta belli machina.
    - Henricus IX. Rapoldus. Moritur in aula Regis Daniæ.
    - Hēricus X. dominus dimidiæ Glogouiæ & Freistadij, unde dux Freistadiensis dici cōsueuit. Moritur anno 1467. Vxor Hedwiga.
      - Elisabetha.
      - Anna uxor domini Rosenbergij Bohemici Baronis.
      - Sigismundus natus anno 1430. Moritur anno 1358.
      - Henricus XI. dimidiæ Glogouiæ, & Freistadij dux. Moritur an. 1476. XXI. Februarij. Eius uxor Barbara Alberti March. Brandeburgici electoris filia, nata X. annos concubuit cum marito: anno 1474.
  - Hedwiga uxor Cazimiri Regis Poloniæ. Quo mortuo nubit Ruperto Lignicensi duci.

DVCES MASSOVIÆ, CVIAVIÆ, LANCICIÆ, DOBRZINI, Siradiæ, Cirnæ, Plocij, Varsauiæ, Gnieuukouiæ, Michelouiæ, Belsij, Rauij, &c. Ex Regibus Poloniæ propagati.

Conradus Cazimiri Poloniæ domini filius Boleslai nepos, Vladislai Hermanni pronepos, Cazimiri R. abnepos, frater Leskonis albi, domini Poloniæ, dux Mazouiæ et Cuiauiæ, affectat principatum Poloniæ: euocat Crucigeros equites Germanos contra Prutenos, anno 1213 aliâs 1217. Mirabilis princeps, moritur anno 1247. Sepultus in ecclesia Plocensi. Vxor Agathia Russa.

- *Semouitus dux Mazouiæ post patrem, captus à Ruthenis in bello decollatur anno 1260. uel 1262. Vxor Gertruda.*
  - *Conradus dux Massouiæ Cirnensis affectat principatum Poloniæ contra patruelem Leskonem Nigrum anno 1282. & 1285. sed frustrà: moritur an. 1294. sine liberis. Vxor Hedwiga filia Boleslai Calui Lignicensis ducis.*
  - *Boleslaus. Vide signum* *
- *Iuditha Micislai Opoliensis & secundò Henrici Vratislauiensis uxor.*
- *Premislaus occisus in bello contra Henricum Barbatum Vratislauiensem an. 1228.*
- *Boleslaus moritur post patrem sine liberis. Vxor Gertruda uel Constantia, filia Henrici Pij Vratislauiensis.*
- *Micslaus à muribus deuoratus.*
- *Cazimirus Dux Cuiauiæ, Lanciciæ, & Siradiæ, post patrem, moritur an. 1268. Eius liberi ex uxore*
  - *Priore*
    - *Zemomislus dux Vladislauiẽsis, moritur anno 1287. Vxor Salomea filia Suatopolci ducis Pomeraniæ*
      - *Lesko dux Ino Vladislauiensis, Michalouiensis, & Vuissegradensis, captus à Vuenceslao Poloniæ & Bohemiæ R. oppignerat Michalouiensem ducatum crucigeris. Mortuus sine hærede.*
      - *Constantia Abbatissa Trebnicensis.*
      - *Fenuenna uxor Stephani regis Vngariæ.*
      - *Premislaus dux Bidgostiæ, gubernator cum patre Pomeraniæ an. 1310. Moritur sine hærede.*
    - *Cazimirus D. Gniewkouiensis & mortuis fratribus totius paternæ ditionis domin⁹. Eius uxor ignoratur.*
      - *Vladislaus albus, uaria fortuna iactatus, tandem abbas & monachus, uendito Gniewkouiensi ducatu Ludouico Hungariæ & Poloniæ regi, ex abbatia Hungarica fugit Diuionem: inde reuocatus contra Ludouicum R. affectat regnũ Polonicum. Sed redit Diuionem in monasterium infelix homo, ubi moritur.*
      - *Elisabetha uxor Stephani Hisusbusbani, regis Bosnæ, mater Elisabethæ, quæ nuptijs fuit cum Ludouico Vngariæ R. coniuncta.*
    - *Lesko Niger D. Siradiensis, post Boleslaum Pudicũ ex adoptione dominus Poloniæ an. 1279. Ex agitatus à Conrado patruele Massouiæ an. 1285. uincit an. 1287. Et eodẽ grassantib. Tartaris fugit in Vngariã. Redit an. 1288. & moritur an 1289. prid. Cal. Octobr. sine liberis. Vxor Griffina filia Roscislai ducis Russiæ, soror Cunegundæ Bohemæ.*
  - *Secunda Constantina filia Henrici Pij Vratislauiensis: alijs Gertruda*
    - *Vladislaus Locticus R. Poloniæ, cuius familiam uide in mutatione regni Polonici.*
    - *Semouitus Dobrinensis dux. Vxor Anastasia*
      - *Cazimirus.*
      - *Vladislaus Lenciciensis D. permutatione Dobrinensis ducatus à rege.*
    - *Cazimirus Lenciciensis dux, interficitur in bello Lithuanico anno 1294. sine liberis.*

* Boles-

** Boleslaus D. Plocẽsis in Massouia, princeps Poloniæ post Leskonem Nigrum, sed reiectus ab Henrico Probo Vratislauiense, moritur an. 1313. Vissegradi 8. Cal. Maij. Eius liberi ex uxore*

- *I. Prezislaua Lithuana Troideni ducis filia*
  - *Semouitus Cirsci dux Vxor ignoratur. Filius Semouitus extinctis patruelibus dominus Massouiæ, iurat in uerba regis Poloniæ anno 1355. Moritur anno 1381. in arce Plocẽsi. Eius liberi ex uxore*
    - *I. Filia Nicolai ducis Opauiæ*
      - *Ianussius uel Ioãnes Varsouiensis dux in Massouia. Moritur an. 1428. Vxor Anna Keystuth Lithuaniæ ducis filia. Ex ea filius Boleslaus Varsouiæ dux, electus R. Poloniæ contra Cazimirum Iagellonis filium an. 1446. sed statim repudiatus. Moritur anno 1462. Vxor Barbara Russiæ ducis filia.*
        - *Conradus Varsouiæ dux & post fratrem Ioannẽ Cirnẽsis. Moritur an. 1503. XXVIII. Octob. Vxor Anna plebeia.*
          - *Ioannes Cirnensis dux*
          - *Stanislaus Cirnensis dux.*
          - *His duobus mortuis an. 1526. tota Massouia redijt ad regnum Polonicum.*
          - *Anna uxor Stanislai Odrouanzi Palatini Russiæ.*
        - *Cazimirus Canonicus Episcopus Plocensis.*
        - *Anna uxor Michaëlis filij Sigismundi ducis Lithuaniæ.*
        - *Boleslaus moritur sine liberis. Vxor anna filia Pauli Hunouij Palatini Belsensis.*
        - *Sophia.*
        - *Ioannes Plocensis dux aspirat ad regnum contra Ioannem Albertum anno 1492. Moritur cœlebs an. 1495. XXIII. Febr.*
      - *Zemouitus Dux Plocensis Massouiæ, Rex Poloniæ renũciatus cõtra Sigismũdum R. Hungariæ, sed non consecutus regnum, obijt anno 1426. Vxor Alexandra soror Iagellonis regis Poloniæ, filia Olgerdi.*
        - *Catharina moritur innupta.*
        - *Euphemia uxor Vuenceslai Teschinensium ducis filia.*
        - *Zimbarca uxor Ernesti ducis Austriæ.*
        - *Casimirus Belsensis dux: moritur an. 1446.*
        - *Alexander patriarcha Aquilegiensis, episcopus Tridentinus & Cardinalis, Legatus concilij Basiliensis an. 1442.*
        - *Semouitus Rauensis dux. Vxor ignoratur. Filia Margaretha uxor Conradi Nigri ducis Olsnicensis.*
        - *Amelia uel Aemylia uxor Boguslai Stolpensium ducis, sponsa anno 1432.*
        - *Vladislaus Plocẽsis dux & Belsensis post fratrẽ. Moritur an. 1455. Vxor ignoratur.*
          - *Zemouitus Plocẽsis dux.*
          - *Vladislaus Rauẽsis & Belsensis dux.*
          - *Sine liberis mortui ueneno anno 1462.*
        - *Agathia uxor Michaëlis ducis Lithuaniæ, qui filius erat Sigismundi fratris Vitowdi: aliâs Anna dicitur Boleslai filia.*
    - *II. Filia Vladislai ducis Zambicensis iugulata à marito*
      - *N. filia, uxor primum Cazimiri Stetini ducis: secundò Henrici Stigmatiæ Brigensis.*
      - *Henricus Lenciciensis præpositus & episcopus, sed ducit uxorẽ: sublatus statim post nuptias ueneno. Vxor Ringala filia Vitoldi ducis Lithuaniæ: aliâs soror. Sine liberis.*
      - *Agathia uxor Vladislai Opoliensis, Vielunensis & Dobrzinensis.*
  - *Troidenus Dux Varsouiæ in Massouia. Vxor Maria filia Russorũ ducis.*
    - *Cazimirus moritur an. 1354. sine liberis.*
    - *Boleslaus dux ex matre Haliciensis, Leopoliensis, & Vladimiriensis in Russia. Occiditur à suis ueneno propter imperatas exactiones an. 1340. Vxor ignoratur: sine liberis.*
- *II. Bohema*
  - *N. filia.*
  - *Vuenceslaus uel Vanko dux Plocensis in Massouia. Vxor Elisabetha, filia Gedemini ducis Lithuaniæ. Eius unicus filius Boleslaus dux Plocensis; moritur an. 1353. hærede relicto Cazimiro rege.*

DVCVM

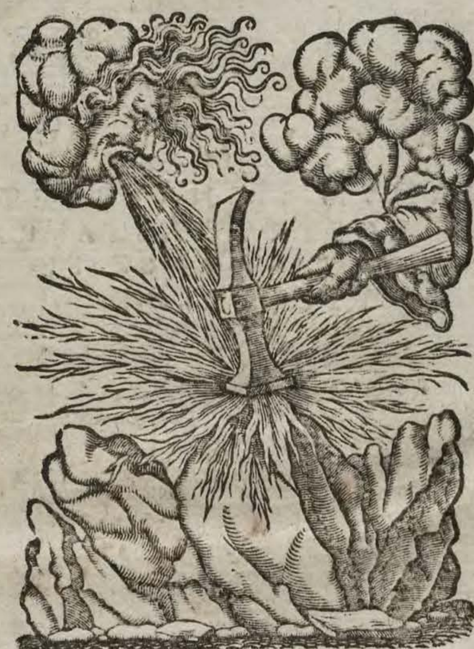
DVCVM LITHVANIÆ FAMILIA, QVÆ VNDECImam regum Poloniæ procreauit.

Gedeminus, occiso legitimo principe Vithene & ducta illius uxore, dux Lithuaniæ, an. 1300. occisus sagitta in bello contra crucigeros anno 1308. Vxor ducissa Lithuaniæ, uidua prioris ducis Vithenis.

- **Filij VII.**
  1. Moniuidus dominus Kernouiæ & Slonimi in Russia.
  2. Narimundus dominus Pinsci à patre. Vxor ignoratur. Filius Georgius.
  3. Olgerdus dominus Kreuæ à patre & Russiæ ex uxore, deinde eiecto fratre Iaunutho dominus Vilnæ, & dux Lithuaniæ. Moritur an. 1381. Vxor ignoratur.
     - **Filij XII.**
       - Iagello succedit patri in magno ducatu Lithuaniæ an. 1381. Factus rex Poloniæ 1386. Vide huius posteros & uxores in undecima regum Poloniæ familia.
       - Skirgellus dux Plocensis, postea Lithuanus, tertiò cedens patrueli Vitoldo, dux Kiouiensis in Starodub. Moritur ex ueneno anno 1395.
       - Switrigellus in baptismo Boleslaus dux Lithuaniæ post Vitoldum patruelem, an. 1430. Expulsus iterum an. 1431. suffocatus an. 1452. Vxor Russa Twerensium ducis filia.
       - Borzischus.
       - Koributhus dux Hussitarum in Bohemia occisus an. 1435.
       - Viguntlus Alexander in baptismo, dux Bidgostiæ & Inowsladislauiæ. Sine liberis. Vxor filia Vladislai Opoliensis ducis.
       - Korigalus, postea Cazimirus, capite plectitur ab hoste an. 1390.
       - Norimunthus strangulatus à crucigeris an. 1390.
       - Langwinus.
       - Lubartus.
       - Andreas.
       - Buthauus.
     - **Filiæ duæ**
       - Maria uxor Voidilonis pincernæ.
       - Alexandra uxor Semouiti ducis Massouij.
  4. Iawnuthus dominus Vilnæ, unde eum fratres exturbant & faciunt ducem Zaslauiensem.
  6. Korinthus dominus Nouogrodi: uxor ignoratur.
     - Alexander dux Vladimiriæ.
     - Georgius.
     - Theodorus.
  7. Lubardus à patre nihil acceperat, sed ex uxore dux erat Leopoliensis & Vuladimiriensis. Vxor filia & hæres ducis Leopoliensis, & Vladimiriensis.
  5. Keystuthus dominus Troci, tandem captus à nepote ex fratre Iagellone occiditur in carcere, an. 1382. Vxor ignoratur.
     - N filia uxor Andreæ Ioannis ducis Kiouiensis, mater Mariæ reginæ Polonicæ, uxoris Iagellonis.
     - Vitoldus post baptismũ Alexãder, magnus D. Lithuaniæ beneficio patruelis Iagellonis regis Poloniæ: moritur in regij tituli affectatione anno 1430. Vxor
       - I. Anna. Eius filia Anastasia postea Sophia, uxor Basilij ducis Moscouiæ.
       - II. Iuliana prioris uxoris matertera. Sine liberis.
     - Patricius.
     - Totiuilus.
     - Sigismundus dux Starodubensium, postea Lithuaniæ dux. Vxor ignoratur. Filius Michaël eiectus ex ducatu Lithuaniæ: eius uxor Agathia filia Boleslai Massouij: alijs Anna filia Zemouiti Massouij, nisi duæ fuerunt uxores.
     - Voydatus.
     - Anna uxor Ioannis ducis Massouiæ.
     - Ringala uxor Henrici ducis Massouiæ: alijs filia Vitoldi.
- **Filiæ II.**
  - Anna uxor Cazimiri regis Poloniæ an. 1325.
  - Elisabetha uxor Vuenceslai ducis Plocensis in Massouia.

FINIS.

BASILEAE,
PER SEBASTIANVM HENRICPETRI, ANNO
SALVTIS NOSTRÆ INSTAVRATÆ,
CIↃ. IↃ. XXCII. MENSE SEPTEMBRI.

Hist. Polon.

or general

